

Pulim Tɔnɔ

Moyisi Twannu tunu tum

Ba jigi We Tɔnɔ kum pulim twannu tunu tum ba bæi ni Moyisi Twannu mu. Kuntu nan ba bri ni Moyisi titi mu pupuni ti maama, si ku bri ni wuntu mu yi wulu na jɔŋi We niə yam We tee ni tun. Moyisi deen mu puli si o taa zigɔ We di o nɔɔna bam titari laɲa ni si o bri-ba ba na wó kɪ te ba pwəli We wu tin.

Pulim Tɔnɔ kum sənə

Pulim Tɔnɔ kum bri wəənu maama kuri na puli te tun mu. Ku te Baŋa-We na kɪ te Dɪ naani tɪga kam baŋa di weyuu, di wəənu tulu maama na ŋwi tun, ku wəli di nabiinə di mu. Ku ta te nabiinə na tusi te pa yaara di cɔgum ba lugu baŋa tun, didaani We na jaani wubɔŋa si Dɪ kɪ te di nabiinə ba lwarum ŋwaani tun mu. Pɔɔrum 1-11 bri dɪbam Adam di Awa, di ba kwaga kam taani mu, ku wəli di Nowe di du-fara kalu na li tɪga kam maama tun taani, di Babeli di-didɔɔ kum taani. Pɔɔrum 12-50 di maa ta We na goni ni si Dɪ kɪ Abraham di o kwaga kam yu-yoŋo te, di o na tɔŋi te Yisrayeli tiinə nabaara bam ŋwia wuni tun. Bantu maa yi Yizaki, di Zakɔbi, di Zuzefu mu. Tɔnɔ kum maa pai di lwarɪ ni, We yəni Dɪ nii Dɪ nɔɔna baŋa ni mu, di ku na maŋi ku camma ku pa-ba te di.

Wəənu maama pulim taani

1 Pulim dum ni tun mu We naani weyuu di tiga baɲa. ²Tiga baɲa kam maama deen jagi jəgə maama mu. Kunɔulu ya ta tərə ka baɲa ni. Na-fara bam baɲa maama yi lim yirani. We Joro kum maa kaagi weeni ku veə na bam baɲa ni.

³We ma ta Dɪ wi: «Pa pooni taa wura!» Pooni ma suni di ba. ⁴We ma na ni pooni dum lana, yi Dɪ wuu poli. Dɪ deen ma pa pooni dum di lim dum pɔɔri daani. ⁵We deen ma bəɲi pooni dum ni «wɪə», yi Dɪ daari Dɪ bəɲi lim dum ni «titu». Tiga ma ba ka yi yi ka daari ka pɔɔri. Pulim de dum mu kuntu.

⁶We deen daa ma ta Dɪ wi: «Pa tilampolo taa wura na bam titari ni si ba pɔɔri yira yira kuni bile.» ⁷We ma ki tilampolo Dɪ ma pɔɔri na balu na wu ka kuri ni tun, di na balu na wu ka baɲa ni tun daani. Ku ma suni ku ki kuntu. ⁸We ma bəɲi tilampolo kum si «weyuu». Tiga ma ba ka yi yi ka daari ka pɔɔri. Da yale de dum mu kuntu.

⁹We daa ma ta Dɪ wi: «Pa na balu na wu weyuu kum kuri ni tun la ba kikili jəgə didva ba daari si ti-kura taa wura.» Ku ma suni ku ki kuntu. ¹⁰We ma bəɲi ti-kura kam ni «tiga baɲa», yi Dɪ daari Dɪ bəɲi na-fara

bam na lagi daani tun si «nɪnu». We ma na ni ku lana, yi Dɪ wuu poli.

¹¹We laan ma ta Dɪ wi: «Pa gaaru di tweeru puli tiga kam baɲa ni, gaaru tɪlu na tiɲi ti wo-dwə tun, didaani tweeru na ləri biə di ba wo-dwə tun, tiu maama di ku dwi.» Ku ma suni ku ki kuntu. ¹²Tiga kam maa puli ga-ləeru dwi maama, di tweeru dwi maama na ləri biə tun, didaani ti wo-dwə dwi dwi. We ma na ni, Dɪ na ki kulu tun lana, yi Dɪ wuu poli. ¹³Tiga ma ba ka yi yi ka daari ka pɔɔri. Da yatə de dum mu kuntu.

¹⁴We daa ma ta Dɪ wi: «Pa wəənu tɪlu na nyuni tun dwi dwi taa wu weyuu kum ni si ti pɔɔri wɪə di titu daani. Ti wó taa yi mumaja ti bri yade didaani ti-pwəɲə. Ti ta wó taa bri da yam, di bɪna yam, didaani cani sum maja maama. ¹⁵Ti wó taa nyuni weyuu ni si ti taa pai pooni tiga kam baɲa ni.» Ku ma suni ku ki kuntu. ¹⁶We deen ma ki wo-nyin-kamunə yale Dɪ pa kulu na nyuni ku gaali tun yəni ku taa nyuna wɪə ni, yi kulu na muri tun taa nyuna titu ni. Dɪ daa ta ma ki calɛwɪ sum di Dɪ wəli da. ¹⁷We ma ki wo-nyinnu tum kuntu Dɪ zigi weyuu ni si ti taa pai pooni yi tiga kam baɲa. ¹⁸Ti wó taa nii wɪə di titu baɲa ni yi ti ta wó pɔɔri pooni

di lim daani. We ma na ni, Dl na ki kulɔ tun lana, yi Dl wuv poli. ¹⁹Tiga ma ba ka yi yi ka daari ka puvri. Da yana de dum mu kuntu.

²⁰We daa ma ta Dl wi: «Pa na-fara bam wuv su di wænu tilv na ŋwi tun dwi maama, si zunə di taa jaana ba beerə weyuu kum je sum maama ni.» ²¹We deen ma naani ninu wuv vari-kamunə di wænu tilv na kaagi ti ye na wuni tun dwi maama. Dl ta ma naani zunə balv na kaagi ba jaani weyuu ni tun ba dwi ba dwi. We ma na ni, Dl na ki kulɔ tun lana, yi Dl wuv poli. ²²We ma daari Dl ki ti maama lanyiran Dl wi: «Taá luri-na á puli á su na-fara bam wuv maama. Nan ta pa zunə bam di puli ba taa daga lɔgv baɲa ni.» ²³Tiga ma ba ka yi yi ka daari ka puvri. Da yanu de dum mu kuntu.

²⁴We daa ta ma ta Dl wi: «Pa tiga kam baɲa taa jigɪ wænu tilv na ŋwi tun dwi dwi, sɔɲɔ vara di ga-vara, di tiga wo-vælu dwi maama.» Ku ma suni ku ki kuntu. ²⁵We deen ma naani lɔgv baɲa vara bam kuntu, ba dwi ba dwi, ga-vara di sɔɲɔ vara, di tiga wo-vælu dwi maama. We ma na ni, Dl na ki kulɔ tun lana, yi Dl wuv poli.

²⁶We laan maa wi: «Pa-na si dí mɔ nabiinə si ba taa nyi di dɪbam, yi ba jigɪ dɪbam titi nyinyugu. Bantu wú taa jigɪ dam ba taa te ninu

wuv kale sum, di weyuu zunə bam, didaani vara di wænu tilv maama na kaagi ti ve tiga kam baɲa ni tun.»

²⁷We deen ma suni o naani nabiinə si ba taa jigɪ Dl titi nyinyugu. Dl deen naani-ba baaru di kaani mu.

²⁸Dl ma ki ba yu-yoɲo Dl ta di ba Dl wi: «Taá luri-na biə á puli zanzan si á jagɪ tiga baɲa maama ni si á daari á taá te-ka. Taá di-na dam ninu wuv kale sum, didaani weyuu zunə bam, di wænu tilv maama na kaagi ti ve tiga ni tun baɲa ni.»

²⁹We ma daari Dl ta di ba Dl wi: «Nii-na, a kwe gaaru tilv na tiɲi ti wo-dwə tun, didaani tweeru na ləri biə di ba wo-dwə tun, a ki abam jɪɲa ni si ti taa yi wudiiru ti pa abam.

³⁰Ku daari ku na yi lɔgv baɲa vara bam maama, di weyuu zunə bam, di wænu tilv maama na jigɪ ŋwia yi ti kaagi ti ve tiga baɲa ni tun, amu kwe gaaru tum di tweeru vɔɔru tum mu a pa-ti si ti taa di.» Ku ma suni ku ki kuntu.

³¹We ma fɔɲɪ Dl nii kulɔ maama Dl na ki tun, yi Dl na ni ku tiini ku lamma. Tiga ma ba ka yi yi ka daari ka puvri. Da yardu de dum mu kuntu.

2 We deen de cwəɲə kantu mu Dl naani weyuu di tiga baɲa didaani kulɔ maama na wu ti wuni tun Dl ba Dl ti maama.

²Da yarpe de dum na yi tun, didaani We maɲi Dɪ ti tutɔɲa yalɔ maama Dɪ deen na jigi Dɪ kɪ tun. Da yarpe de dum nɪ, Dɪ laan ma jɛni Dɪ sin Dɪ tutɔɲa yam maama wɔni. ³We ma kɪ yu-yoŋo Dɪ yaɣi da yarpe de dum baɲa nɪ, yɪ Dɪ pɔɔri-dɪ Dɪ pa dɪ yɪ dɪ yira da yayam yam wɔni, ku na yɪ dintu de dum nɪ mu Dɪ sin dɪ Dɪ tutɔɲa yam Dɪ na tɔɲi Dɪ ti tun ɲwaani.

⁴We deen na naani weyuu dɪ tɪga baɲa ku na kɪ te tun mu tintu.

Baarv dɪ o kaani taani

Yuutu Baɲa-We deen na kɪ weyuu dɪ tɪga baɲa o ti tun, ⁵gaarv dɪ tweeru ta tɛrɛ tɪga kam baɲa nɪ sɪ ti taa pai wodiiru. Kulɔkulɔ ya ta wɔ puli, beɲwaani We daa ta wɔ pe dua nɪ tɪga baɲa nɪ. Nabiinu dɪ ya daa ta tɛrɛ sɪ o va tɪga kam. ⁶Dɪ ku dɪ, na mu deen nuɲi tɪga kam kuri nɪ ba burɛ, yɪ bantv mu yɛni ba bugi tɪga kam baɲa maama.

⁷Yuutu Baɲa-We deen ma fɔ tɪga kam turv Dɪ ma Dɪ mɔ nabiinu. Dɪ ma daari Dɪ fuli Dɪ siun kum na pai ɲwia tun, Dɪ yaɣi baarv wum mumwa nɪ, ku pa o laan jigi ɲwia. ⁸Baɲa-We deen ma kɪ tweeru kara Eden nɪ, wa-puli je sum seeni. Dɪ ma daari Dɪ kwe Dɪ na mɔɔni baarv

wɔlv tun Dɪ ja vu Dɪ yaɣi dɔani. ⁹Dɪ ma pa tweeru dwi dwi nuɲi tweeru kara kam nɪ, dɪ na tiini dɪ lamma yɪ nɪ yɪ ti lɛri biɛ na maɲi ti dim tun. Kara kam titari nɪ mu We deen pe tweeru tile nuɲi ti zigɪ da. Tɪ didva deen yɪ tiu kulɔ na pai nɔɔna ɲwia tun. Kudɔɲ kum maa yɪ tiu kulɔ na pai nɔɔna lwarɪ lanyurani dɪ lwarim ba pɔɔri daani tun.

¹⁰Bugɔ wudɔɲ deen maa zigɪ Eden nɪ ka duri ka tulɪ ka maa kea. Bugɔ kantv mu pai tweeru kara kam nai na. Ka ma nuɲi Eden je sum nɪ ka daari ka pɔɔri kuni bina.

¹¹Bu-tulɪ sina sum yigɔ tu yiri mu Pison. Kantv mu kɪkari ka kaari Avila laɲa kam maama. Dɔani mu sɛbu-sɲa wura, ¹²yɪ ka yɪ ciga ciga. Wɛnu tulɔ lwɛm na ywɛmmɛ tun tulɔ yiri na yɪ Bideliɔn tun, didaani kandwa-ɲuna ba na bɛi-ya sɪ Onikisi tun dɪ maa wɔ dɔani.

¹³Bu-tula kalv na saɲi tun yiri maa yɪ Giyɔn. Kantv dɪ ma gugwɛli ka kaari Kusi laɲa kam maama. ¹⁴Batɔ tu wum yiri mu yɪ Tigri. Kantv duri ka tulɪ Asiiri laɲa kam wa-puli je sum seeni mu. Bu-tula kalv na kɪ sina tun maa yɪ Efrati bugɔ kam.

¹⁵Yuutu Baɲa-We deen ma ja baarv wum Dɪ vu Dɪ yaɣi Eden tweeru kara kam nɪ sɪ o taa tɔɲi da yɪ o nii ka baɲa nɪ. ¹⁶Baɲa-We

2:7 nabiinu dɪ turv butarbu nyɪ daani mu dɪ Ebru taani dum.

2:3 Nuɲim 20:11   2:7 1 Korenti 15:45

ma pa baaru wum ni Dɩ wɩ: «Nmu jigi cwɛŋə sɩ n di tweeru biə balu maama na ləri kara kam nɩ tun. ¹⁷ Sɩ Ku daari, tiu kulu na paɩ nɔɔna lwarɩ lanyɩranɩ dɩ lwarum ba pɔɔri daani tun, n dai sɩ n di ku biə bam. Ta n ye nɩ, de dilu nmɩ na wú di ku biə tun, dintu de dum nɩ mu n lagi n ti.»

¹⁸ Yuutu Baŋa-We laan ma ta Dɩ wɩ: «Baaru wum na wura o yɩranɩ kuntu tun, ku ba lamma. Kuntu ŋwaani aá kɩ zənnu wulu na wú maɲɩ did-o tun mu a pa-o.»

¹⁹ Baŋa-We deen ya fɔgi tɩga kam turu o kwe-tɩ Dɩ ma mɔ vara bam dwi maama didaani weyuu zunə bam dwi maama. Dɩ laan ma ja-ba Dɩ ja Dɩ ba baaru wum yigə nɩ sɩ Dɩ nii baaru wum wú bəŋi ba yira tita mu. Woŋo kulu maama maa na ŋwɩ, yɩ baaru wum pa-ku yɩɩ dilu tun, ku sunɩ ku yɩ kuntu mu.

²⁰ Baaru wum deen ma pa vara bam dwi maama ba yira, sɔŋɔ vara dɩ ga-vara maama, yɩ o ta pa weyuu zunə bam dwi maama ba dɩ yira. Dɩ kuntu maama wunɩ tun, zənnu deen tərə sɩ o maɲɩ did-o.

²¹ Yuutu Baŋa-We laan ma pa baaru wum tiini o dɔ dɔɔm o bəri. O na tigi o dɔa kuntu tun, mu We lɩ o saɲa kwi sum kuə didva yɩ Dɩ joori Dɩ sun jəgə kam dɩ ya-nwana. ²² Dɩ

ma kwe baaru wum saɲa kuə kam Dɩ ma Dɩ mɔ kaani. Dɩ ma daari Dɩ ja-o Dɩ ja ba baaru wum te. ²³ Baaru wum laan ma ta o wɩ,

«Nii mu! Amu titɩ dwi dum mu tintu!

Nmu mɛ amu kuə mu
n ma n kɩ wuntu kwi sum,
yɩ n daari n ma a ya-nwana
yam

n ma n kɩ wuntu yira yam.
Baá taa bə-o sɩ «kaani» mu,
ba na lɩ-o baaru yira yam nɩ
tun ŋwaani.»

²⁴ Kuntu ŋwaani, nɔɔnu na di kaani, oó pɔɔri o titɩ o nu dɩ o ko tee nɩ, sɩ o daari o pa o dɩ o kaani wum jəni daani. Kuntu wú pa ba laan ji nɔɔnu didva.

²⁵ Baaru wum dɩ o kaani wum maama deen maa kaagi ba beeri kalambolo mu, yɩ cavura ba jigi-ba.

Lwarum pulim

3 Ga-vara balu maama Yuutu Baŋa-We deen na mɔɔnɩ tun, wulu na jigi swan o dwe ba maama tun yɩ bisankwɩa mu. De didwɩ ka ma zaɲɩ ka bwe kaani wum ka wɩ: «We sunɩ Dɩ ta dɩ abam nɩ á yɩ zaɲɩ á di tweeru biə balu maama na wu tweeru kara kam wunɩ tun na? Ku yɩ cɩga na?» ² Kaani wum ma ləri

2:23 *baaru di kaani bitarbu nyɩ daani mu di Ebru taani dum.*

2:24 Mat 19:4-6

o wi: «Awo. Dí jɔ́ɔ́ cwəŋə sɪ dí di tweeru tɔ́ maama biə na wu kara kam wunɪ tɪn. ³Ku daari, ku na yi tiu kɔ́ɔ́ na zɪɔ́ kara kam titari nɪ tɪn yirani, We tagi Dɪ wi, dí yi zaɔ́ dí di ku biə naa dí dwe-ku dɪ. Dí na kɪ kuntu, dí wó tɪ mu.» ⁴Bisankwia kam ma ləri ka wi: «Awo, abam bá sunɪ á tɪ! ⁵Cɪga tɪn, We pɛ abam ni kuntu donɔ bɛŋwaani Dɪ ye nɪ, abam na di tiu kum kuntu biə bam didɔa, á wuru wó pɔuri dɛ dɪm kuntu nɪ ku pa á taá nyɪ dɪ We titi yi á ye lanyirani dɪ lwarum pɔɔrum daani.»

⁶Kaani wum ma na nɪ tiu kum lamma o yi nɪ, yi o ta na nɪ ku biə wó taa ywəmmə sɪ nɔɔnɔ di-ba. O fra ma zu tweeru biə bam sɪ o wani o ja yi-puru ba ŋwaani. O na buɔi kuntu tɪn, o ma gwəri tiu kum bu o di. O ma daari o pa o baru wum na wu o tikəri nɪ tɪn yi o dɪ di. ⁷Ba yiə naan sunɪ ya pɔuri, yi ba lwarɪ nɪ ba zɪɔ́ da kalambolo. Ba ma goni kapuru wɔɔru ba panɪ-tɪ ba liɔi sɪ ba ma kwəli ba cavura.

⁸Wa-zɔuri maɔa nɪ, Baɔa-We maa kaagi tweeru kara kam wunɪ Dɪ veə. Baaru wum dɪ o kaani wum ma ni ku na dwani tɪn yi ba səgi ba titi tweeru tɪm titari nɪ sɪ We yi zaɔ́ Dɪ na-ba. ⁹Yuutu Baɔa-We ma bəɔi baaru wum Dɪ wi: «Nmu wu yən mu?» ¹⁰O ma ləri o wi: «A ni

nmu dwani mu tweeru kara kam nɪ yi fɔvni jɔ́ɔ́-nɪ dɪ a na zɪɔ́ da kalambolo tɪn ŋwaani. Kuntu mu pɛ a duri a səgi.» ¹¹Baɔa-We ma bwe-o Dɪ wi: «Nmu kɪ ta mu n lwarɪ nɪ n yi kalambolo mu? Wɔɔ mu tagi kuntu o bri-m? Nmu ga n di tiu kɔ́ɔ́ biə amu na wɪ n ba jɔ́ɔ́ cwəŋə sɪ n di-ba tɪn mu na?» ¹²Baaru wum ma ləri o wi: «Ku yi kaani wulu wum nmu na yag-o amu tee nɪ tɪn mu pɛ-nɪ tiu kum bu yi a di.»

¹³Yuutu Baɔa-We ma bwe kaani wum Dɪ wi: «Bɛɛ mu yi nmu kɪ kuntu?» Kaani wum ma ləri o wi: «Bisankwia kam mu ganɪ amu ka pa a gwəri tiu kum biə a di.»

¹⁴Yuutu Baɔa-We laan ma ta dɪ bisankwia kam Dɪ wi: «Nmu na kɪ kuntu tɪn ŋwaani, a li nmu vara maama wunɪ yi a sɔɔli lwarum a yagi nmu baɔa nɪ. Nmu laan wó ta n feɛli n pugə baɔa nɪ yi turu mu wó taa yi nmu ni-wɔdiu maɔa maama, sɪ n ba n tɪ. ¹⁵Aá pa nmu dɪ kaani wum taa dɔni daani. Wuntu dwi dɪm didaani nmu dwi dɪm wó taa culi daani. Wuntu dwi dɪm wó pupugi n yuu yi nmu dɪ wó dɔni o dwi dɪm dɪ nakilə.»

¹⁶Baɔa-We ma daari Dɪ ta dɪ kaani wum Dɪ wi: «Ku na yi nmu, amu wó pa n cam dɪm puli pu-jari baɔa nɪ. Ní tiini n yaari mu bu-luri

wɔnɩ. Nmu fra wú taa wu nmu baru wum wɔnɩ yɩ wɔntu nan wú taa te-m.»

¹⁷ Dɩ ma ta dɩ baaru wum Dɩ wɩ: «Nmu na se n kaanɩ wum nɩ yɩ n dɩ dɩ tiu kulɔ biə a na wɩ n yɩ zaɣɩ n di-ba tɩn ɣwaanɩ, amu wú soolɩ lwarɩm a yaɣɩ tɩga kam baɣa nɩ nmu ɣwaanɩ. Nmu ɣwia maama wɔnɩ, nmu wú yaari ku ce dɩ tɩga kam varɩm mu, sɩ n laan ba n na n ni-wɔdiu. ¹⁸ Sabari dɩ zɔɣɔ dwi dwi wú nuɣɩ tɩga kam baɣa nɩ tɩ daanɩ-m. Nɩ va kara sɩ n ma n na n ni-wɔdiu. ¹⁹ Nmu maɣɩ sɩ n ce dɩ titɔɣa mu, yɩ n yuu lulugu wú nuɣɩ sɩ n na n ni-wɔdiu. Kuú kɩ-m kuntu mu taan, sɩ n laan ba n tɩ n joori turu tum wɔnɩ. Turu mu ba me ba kɩ-m, yɩ n laan ma n wú joori n ji turu.»

²⁰ Adam ma bæɣɩ o kaanɩ wum yɩɩ o wɩ: «Awa», bæɣwaanɩ wɔntu deen mu yɩ nabiinə maama nu. ²¹ Baɣa-We deen ma kwe vara tankwaalu Dɩ pa Adam dɩ o kaanɩ sɩ ba ma kwəli ba titɩ.

²² Yuutu Baɣa-We laan ma ta Dɩ titɩ nɩ Dɩ wɩ: «Nabiinu wum didaanɩ dɩbam laan yɩ bɩdwɩ dɩ o na tu o lwarɩ lanyɩranɩ dɩ lwarɩm o pɔɔɩ daanɩ tɩn. Kuntu tɩn, ku maɣɩ sɩ dɩ ci-o dɩ tiu kulɔ na paɩ nɔɔna

ɣwia tɩn sɩ o yɩ gwəri ku biə o dɩ. Bæɣwaanɩ, o na dɩ bantu o wəli da, o lagɩ o taa ɣwɩ mu maɣa maama.» ²³ Ku deen ma pa Baɣa-We li-o Eden tweeru kara kam wɔnɩ. Dɩ ma zəl-o sɩ o nuɣɩ o vu o taa varɩ tɩga kam. Ku yɩ tɩga kam wuu turu mu We deen me Dɩ naanɩ nabiinu wum. ²⁴ Baɣa-We na zəl-o Dɩ pa o nuɣɩ tɩn, Dɩ ma pa malesɩ sidonnə na yɩ Seruben tɩn zɩɣɩ Eden tweeru kara kam wa-puli seenɩ. Ba ma jɩɣɩ su-lɔɣɔ ku na jɩɣɩ mim yɩ ku pipirə ku fura je maama nɩ tɩn. Tuntu maama deen ciɣɩ tiu kulɔ biə na paɩ nɔɔna ɣwia tɩn, sɩ nɔɔn-nɔɔnu daa yɩ wani o twe da.

Kayin dɩ Abeli

4 Adam deen ma pəni dɩ o kaanɩ Awa. O ma ja pugə o lu bəkərə. O ma pa o yɩɩ nɩ «Kayin», yɩ o wɩ: «Ku yɩ Baɣa-We zənə ɣwaanɩ mu a luɣɩ bəkərə.» ² Awa daa ta ma ba o lu Kayin nyaanɩ Abeli o wəli da. Ba na kɩ nɔɔna tɩn, Abeli deen ma ba o ji nayɩɩ, yɩ Kayin maa yɩ valɩ. ³ Ku maa wura ku wura. Kayin ma twəri tɩga kam wo-vallu tum wɔnɩ o ma kɩ pɛəri o pa Baɣa-We. ⁴ Abeli dɩ ma li o varɩ-mwa bam wɔnɩ dayigə biə na nugə tɩn o gu o ma kɩ pɛəri o pa Baɣa-We. Abeli dɩ o pɛəri dɩm

maama ma su Baŋa-We yi. ⁵Si ku na yi Kayin, We deen vi-o mu, o di o peeri dum maama. Kayin bam ma tiini di zaŋi yi o yigə nywanɩ lanyirani. ⁶Baŋa-We ma bwe Kayin Dɩ wi: «Bee mu yi nmu pa n bam zaŋi kuntu? Benwaani mu nmu yigə nywanɩ? ⁷Nmu na ki lanyirani, nmu yuu wó zəŋi weeni; nmu nan daa na wu ki lanyirani, ta n ye ni lwarim vwe n digə ni dum ni yi di lagɩ di ja-m ni ga-varim te. Nmu nan maŋi si n kwaani n want-di mu.»

⁸De didwi Kayin ma ta di o nyaani Abeli o wi, ba tɔgi daani ba vu gaa wu. Ba na yi da tun, Kayin ma zi o nyaani Abeli o magɩ o gu.

⁹Baŋa-We laan ma bwe Kayin Dɩ wi: «Si nmu nyaani Abeli bee?» O ma ləri o wi: «Amu yəri o je. Ku yi amu tutuɣi mu si a taa yiri a nyaani wum na?» ¹⁰Baŋa-We laan ma ta Dɩ wi: «Nmu ki be leeri mu tuntu? Nii! Nmu nyaani wum jana bam wu tuga kam ni mu ba keeri ba loori si a mɔ tutuɣ-balɔɔ kum jini dum. ¹¹Kuntu tun, kampwəl-balwara laan nan wu nmu baŋa ni ka pa tuga kam vi-m. Benwaani, nmu na gu n nyaani wum tun, tuga kam kəŋi ka ni mu ka

joŋi o jana bam ka li. ¹²Tuga kam daa bá ki wudiu ka pa-m, di nmu na maŋi n va tute. Ní ta n kaagi n beeri tuga kam maama ni, yi n bá na jəŋə je.»

¹³Kayin ma ta di Baŋa-We o wi: «Nmu na pe amu cam dilu tun tiini di daga di dwe amu jam. ¹⁴Nmu lagɩ n zəli amu tuga kuntu baŋa ni, si a daari a pwe nmu tee ni. Amu maŋi si a taa kaagi a beeri tuga kam ni mu, yi a bá na jəŋə je. Wulu maama na jeeri-ni, ku tu bá gu-ni mu na?» ¹⁵Baŋa-We ma ləri Dɩ wi: «Ku bá taa yi kuntu. Wulu maama na wó gu nmu Kayin, aá ŋwi jini dum kuntu kuni birpe mu ku tu dwi dum baŋa ni.»

Baŋa-We laan ma ki nyinyugu Kayin yira ni, si ku ci noonu wulu maama na wó jeer-o tun, si ku tu yi zaŋi o gu-o. ¹⁶Kayin deen ma zaŋi o viiri Baŋa-We tee ni. O ma vu o kaagi o zuuri Nod laŋa kam ni. Je sum kuntu wu Eden kara kam wa-puli seeni mu.

Kayin dwi dum taani

¹⁷Kayin ma pəni di o kaani yi o ja pugə o lu bəkərə, ka yiri

mu Henɔki. O ma daari o puli tuw kamunu kuri yi o ma o bu Henɔki yiri dɔm o ma bɛɛi tuw kum yiri.

¹⁸Henɔki deen ma lu Iradi, yi Iradi deen ma ji Mewuzayeli ko.

Mewuzayeli di deen ma lu Metusayeli. Metusayeli wum di deen ma lu Lemeki.

¹⁹Lemeki deen ma di kaana bale. Ka-kwia kam yiri mu Ada, wudon wum yiri maa yi Tisila. ²⁰Ada deen ma ba o lu Yabali. Ku na yi balu na kaagi ba beerɛ yi ba zuuri vwɛ wuni ba kɔni vara tun, Yabali maa yi ba nabaaru. ²¹O nyaani wum yiri deen maa yi Yubali. Wuntu di deen mu yi kɔn-magina di di gigan-kɛrɛ bam didaani namun-wurɛ dwi maama nabaaru. ²²Tisila deen ma lu Tubal-Kayin. Wuntu maa yi luru, yi o puli si o taa mai luuru didaani canna o ma ki wɛɛnu dwi dwi. Tubal-Kayin deen maa jigi nako, o yiri na yi Naama.

²³Lemeki deen ma zaɲi o ta di o kaana bam o wi,

«Ada di Tisila,
cɛgi-na amu kwɛrɛ!

A kaana bam,
cɛgi-na a taani dum!

Wulu maama na ku amu zunni,
asawe o fwɛli a yira,

Aa gu ku tu, o zi yi baaru, o nan
daa zi yi nɔɔn-duɲu di.

Aa gu baaru mu a yira zunni
ɲwaani,

Aa gu bu-duɲu a yira fwɛlimim
ɲwaani.

²⁴Nɔɔnu na gu Kayin,
ku tu wɔ joori o ɲwi jini dɔm
kuni burpe.

Nɔɔnu nan na gu amu,
ku tu wɔ joori o ɲwi kuni
fusrpe-burpe mu!»

Seti didaani Enɔsi taani

²⁵Adam daa ma pɛni di o kaani Awa, yi ba lu bɛkɛrɛ. Awa ma pa o yiri ni «Seti», yi o wi: «Kayin na gu Abeli tun, We daa pɛ-ni bu wudon si wuntu lɛri Abeli yuu ni.» ²⁶Seti di ma lu bu. O ma pa o yiri ni «Enɔsi». Maɲa kam kuntu ni mu nɔɔna laan puli si ba taa bɛi Baɲa-We yiri ba maa zuli-DL.

Ku na puli di Adam si ku vu ku yi Nowe

5 Adam dwi dɔm na de tute maama tun mu tuntu.

We deen na ki nabiinɛ de dɔlu ni tun, DL deen ki-ba si ba taa nyi di DL titi mu. ²DL deen ma ki-ba si ba taa yi baaru di kaani. DL ma ki ba yu-yoɲo, yi o daari DL jigi-ba DL bɛi DL wi: «nabiinɛ».

³Adam deen na yi buna bi didaani fiinto (130) tun mu o lugi bu wulu na nyi di wuntu titi fasi. O ma bɛɛi bu wum yiri o wi: «Seti». ⁴Seti

lura kam kwaga nɪ, Adam dɛɛn daa ta ma na bɪa biə-nana (800). O dɛɛn ma lɜ biə badonnə o wɛli da, bəkəri dɪdaani bɪsankam. ⁵Adam bɪna yam maama na kɪ daani, ya yɪ bɪna biə-nugu dɪdaani fiintɔ (930) mu, yɪ o laan tɪ.

⁶Setɪ na yɪ bɪna bi dɪ yanu (105) tun mu o lɜgɪ Enɔsɪ. ⁷Enɔsɪ lura kam kwaga nɪ, Setɪ daa ta ma na bɪna biə-nana dɪ yarpe (807). O dɛɛn ma lɜ biə badonnə o wɛli da, bəkəri dɪdaani bɪsankam. ⁸Setɪ bɪna yam maama na kɪ daani, ya yɪ bɪna biə-nugu dɪ fugə-yale (912) mu, yɪ o laan tɪ.

⁹Enɔsɪ na yɪ bɪna funugu (90) tun mu o lɜgɪ Kenan. ¹⁰Kenan lura kam kwaga nɪ, Enɔsɪ daa ta ma na bɪna biə-nana dɪ fugə-yanu (815). O dɛɛn ma lɜ biə badonnə o wɛli da, bəkəri dɪdaani bɪsankam. ¹¹Enɔsɪ bɪna yam maama dɛɛn na kɪ daani, ya yɪ bɪna biə-nugu dɪdaani yanu (905) mu, yɪ o laan tɪ.

¹²Kenan dɛɛn na yɪ bɪna fusrpe (70) tun mu o lɜgɪ Mahalaleyɛli. ¹³Mahalaleyɛli lura kam kwaga nɪ, Kenan daa ta ma na bɪna biə-nana dɪ fiinna (840). O dɛɛn ma lɜ biə badonnə o wɛli da, bəkəri dɪdaani bɪsankam. ¹⁴Kenan bɪna yam maama dɛɛn na kɪ daani, ya

yɪ bɪna biə-nugu dɪ fugə (910) mu, yɪ o laan tɪ.

¹⁵Mahalaleyɛli dɛɛn na yɪ bɪna fusrdu-yanu (65) tun mu o lɜgɪ Yerɛdɪ. ¹⁶Yerɛdɪ lura kam kwaga nɪ, Mahalaleyɛli daa ta ma na bɪna biə-nana dɪ fiintɔ (830). O dɛɛn ta ma lɜ biə badonnə o wɛli da, bəkəri dɪdaani bɪsankam. ¹⁷Mahalaleyɛli bɪna yam maama dɛɛn na kɪ daani, ya yɪ bɪna biə-nana dɪ funugu-yanu (895) mu, yɪ o laan tɪ.

¹⁸Yerɛdɪ na yɪ bɪna bi dɪdaani fusrdu-yale (162) tun mu o lɜgɪ Henɔkɪ. ¹⁹Henɔkɪ lura kam kwaga nɪ, Yerɛdɪ daa ta ma na bɪna biə-nana. O dɛɛn ta ma lɜ biə badonnə o wɛli da, bəkəri dɪdaani bɪsankam. ²⁰Yerɛdɪ bɪna yam maama dɛɛn na kɪ daani, ya yɪ bɪna biə-nugu dɪ fusrdu-yale (962) mu, yɪ o laan tɪ.

²¹Henɔkɪ dɛɛn na yɪ bɪna fusrdu-yanu (65) tun mu o lɜgɪ Metushela. ²²Metushela lura kam kwaga nɪ, Henɔkɪ daa ta ma na bɪna biə-yatɔ (300). O ma tiini o mɪ dɪdaani Baɟa-Wɛ. O dɛɛn ta ma lɜ biə badonnə o wɛli da, bəkəri dɪdaani bɪsankam. ²³Henɔkɪ bɪna yam maama dɛɛn na kɪ daani, ya yɪ bɪna biə-yatɔ dɪ fusrdu-yanu (365) mu. ²⁴Henɔkɪ dɪ Wɛ na ve

daani tun, o deen ma ba o tərə, beɲwaani We deen mu kwe-o Dɩ pa o din Dɩ te.

²⁵Metushela na yi buna bi di funɔnɔ-yarpe (187) tun mu o lugi Lemeki. ²⁶Lemeki lura kam kwaga ni, Metushela daa ta ma na buna biə yarpe dɩdaani funɔnɔ-yale (782). O deen ta ma lu biə badonnə o wəli da, bəkəri dɩdaani bɩsankam. ²⁷Metushela buna yam maama deen na ki daani, ya yi buna biə-nugu dɩdaani fusiɖu-nugu (969) mu, yi o laan ti.

²⁸Lemeki deen na yi buna bi dɩdaani funɔnɔ-yale (182) tun mu o lugi bu. ²⁹O ma ta o wi: «Baɲa-We na sooli lwarum Dɩ yagi tɔga kam baɲa ni tun, ka tituɲa tiini ya damma mu ya pa dɩbam si di yoori di yaara. Wuntu nan mu lagi o pa dɩbam bɩcarɩ zuri.» Kuntu ɲwaani mu o pe bu wum yiri o wi: «Nowe». ³⁰Nowe lura kam kwaga ni, Lemeki daa ta ma na buna biə-yanu di funugu-yanu (595). O deen ta ma lu biə badonnə o wəli da, bəkəri dɩdaani bɩsankam. ³¹Lemeki buna yam maama deen na ki daani, ya yi buna biə yarpe di fusiɖe-yarpe (777) mu, yi o laan ti.

³²Nowe deen na yi buna biə-yanu tun mu o lugi bu-baara batɔ yi o pa

ba yira o wi Sem, di Sami, dɩdaani Zafeti.

Nabiinə deen na tiini ba cɔgi te tun

6 Ku deen maa wura ku wura yi nabiinə puli ba su lugu kum je maama yi ba lu bukwa. ²Weyuu nɔɔn-dunnu ma tu tɔga baɲa ba na nabiinə bukwa bam na tiini ba lamma te. Ba ma di ba wunti ba ma ba ji ba kaana. ³Baɲa-We maa wi: «Amu daa bá yagi a Joro kulu na paɪ ɲwia tun taa wu nɔɔna balu na maɲi si ba ti tun wunti si ku taa ve maɲa maama. Ba ɲwia daa bá dwəni buna bi di fiinle (120).»

⁴Maɲa kam kuntu ni di ka kwaga ni, weyuu nɔɔna bam dɩdaani nabiinə bukwa bam deen na lagi daani yi ba lu biə tun, nɔɔn-dudwaaru maa wu lugu baɲa ni. Bantu yi babe mu yi ba tiini ba na yiri faɲa faɲa.

⁵Baɲa-We deen ma maani ni nabiinə tiini ba jigi pu-sɔɲa, yi ba wubɔɲa di ba kənə maama tɔgi lwarum yirani mu. ⁶Baɲa-We wu ma tiini ku cɔgi dɩdaani Dɩ na maɲi Dɩ ki nabiinə Dɩ yagi tɔga baɲa ni tun. Ku ma daani-Dɩ zanzan ku ɲwaani. ⁷Dɩ laan ma bɔɲi Dɩ wi:

«Amu wó sɔni a cɔgi wonjo kulɔ maama a na ki yi ti ŋwi tun. Ku na yi nabiinɛ dɛ vara dwi dɛɔ maama, didaani tɛga wo-vɛɛlu dɛ wo-kurru dwi maama, ku ta wɛli dɛ zunɛ bam dwi maama mu, a lagɛ a saari-ti a yagi lugu baɲa ni, amu wuu na cɔgi didaani a na maɲi a ki-ti tun ŋwaani.»

⁸Si ku na yi Nowe, Baɲa-We yi deen su wuntu kikiɛ yam.

Nowe dɛ o sɔɲɔ tiinɛ ŋwian na tɔgi te tun

⁹Nowe didaani o dwi dum taani mu tuntu.

Nɔɔna balɔ deen na ŋwi tun titari ni, Nowe yirani maa yi nɔn-ɲum yi o ba jigi kɛm-balwaarɔ. O maa tiini o mi dɛ We. ¹⁰O deen jigi bu-baara batɔ: Sem, dɛ Sami, didaani Zafeti.

¹¹Lugu baɲa nabiinɛ maama deen pɔgi mu We yigɛ ni, yi ba kɛnɛ yi vuvugɛ yirani. ¹²We ma na ni nabiinɛ yɔɔri ba ki lwarum mu, yi ba ba tɔgi cwɛɲɛ dɛ funfun titi dɛ. ¹³Dɛ ma ta dɛ Nowe Dɛ wi: «Amu wubuɲa jaani si a cɔgi nabiinɛ bam mu. Ku yi bantu ŋwaani mu lugu kum maama su dɛ vuvugɛ yirani. Amu wó yɔɔri a cɔgi-ba ku wɛli dɛ lugu kum wɛɛnu maama. ¹⁴Kuntu tun, beeri da-ɲunnu n ma n ki daka kamunu si ka taa nyi dɛ naboro. Nan ki-ka si ka taa jigi dɛ zanzan ka

wuni, yi n laan daari n kwe wonjo kulɔ na bá pa na zu ka wuni tun n ma n taagi ka wuu kum didaani ka kwaga kam maama. ¹⁵Nmu nan na lagɛ n ki-ka si n pa ka taa yi tuntu: Ka didwarim wó taa yi kantia yi biɛ-yatɔ (300) mu. Ka sɔɲɔ yalim maa wó taa yi kantia yi fiinnu (50), yi ka baɲa laan maa wó taa yi kantia yi fiintɔ (30). ¹⁶Ki ka ni-pugu ni tasugu doɲ ni te n ta n ma n pu-ka. Yagi kantia yi daka kam baɲa ni si n laan dogli ni-pugu kum si ku ta pa pooni. N laan wó daari n puri ka ni ka sapaɲa ni. Ní ki daka kam si ka ta yi dɛ sitɔ mu daɲi da-baɲa ni: Tɛga kuri digɛ, titari digɛ, dɛ baɲa digɛ. ¹⁷Benwaani, amu lagɛ a pa na-fara mu ba ba pɛɛli tɛga kam maama ba cɔgi wonjo kulɔ maama na jigi ŋwia tun. Kulukulu daa ba lagɛ ku daari. ¹⁸Si ku na yi nmu, amu lagɛ a goni ni dɛ nmu: nmu titi, dɛ n bu-baara bam, dɛ ba kaana bam, dɛ nmu kaani, abam maama wó zu daka kam wuni si ka taa yi naboro ka pa abam. ¹⁹Nmu maɲi si n ja wonjo kulɔ maama na ŋwi tun dwi maama wuni bale bale mu n ja n zu naboro kum wu, wonjo maama wo-bea didaani wo-kana. Kuntu mu wó pa ti dwi dum taa ŋwi. ²⁰Zunɛ maama dɛ ba dwi, vara bam dɛ maama dɛ ba dɛ dwi, didaani tɛga wo-vɛɛlu dɛ wo-kurru dwi maama,

tuntu maama mu wó ba nmu te naboro kum wuni, si ba dwi dum yi je. ²¹Nan lagi wɔdiu dwi maama n la n ki naboro kum wuni, si balu maama na wó zu tun taa di, nabiinɛ didaani vara maama.»

²²Nowe deen ma suni o ki kuntu nɔɔ. O ma ki kulɔ maama We na pe-o ni si o ki tun.

Na-fara na di logu baɲa maama te tun

7 Baɲa-We deen ma ta di Nowe Di wi: «Ja n digɛ tiinɛ bam maama si á zu naboro kum wuni, si logu baɲa nabiinɛ maama wuni, nmu yirani mu yi nɔn-ɲum. ²Ja vara balu na maɲi di kaanum tun dwi dum bale bale kuni barpe, yi ba yi wo-be di wo-kana n wɛli da si á zu naboro kum wuni. Ku maa na yi vara balu na wu maɲi di kaanum tun, si n ta n jigi bantu dwi dum wo-bea didua di wo-kana didua. ³Daa n ta ja zunɛ bam dwi maama wo-be di wo-kana n ja n zu da. Ba di maɲi si ba taa yi bale bale kuni birpe. Kuntu mu wó pa woɲo maama dwi yi je tɔga baɲa ni. ⁴Benɲaani, ku ta ge da yarpe mu si amu tɔɲi du-fara si ku ba tɔga kam baɲa ni. Dua kam wó ni da fiinna mu, wia didaani titi maama, si na-fara ba ka coori woɲo kulɔ

maama amu na kia yi ku ɲwi tun ku ja je.»

⁵Nowe ma ki kulɔ maama Baɲa-We na pe-o ni si o ki tun.

⁶Nowe deen yi bina biɛ-yardu mu yi du-fara kam ba tɔga kam baɲa ni. ⁷Wuntu di o bu-baara, di ba kaana, di o kaani wum maama ma da daani ba zu naboro kum wuni, si ba lu na-fara kalu na buni tun. ⁸Varum dwi maama, balu na maɲi di kaanum tun, di balu na wu maɲi di kaanum tun, ku wɛli di zunɛ dwi maama di tɔga wo-vɛlu di wo-kurru mu ⁹ma ba Noe te, yi o ma ja-ba o pa ba zu naboro kum wuni. Wɛnu tuntu maama o na jaani o zu da tun yi bale bale mu, wo-be di wo-kana ni Baɲa-We na tagi te tun. ¹⁰Kuntu kwaga ni, da yarpe na yi tun mu du-fara puli si ka taa ni tɔga kam baɲa ni.

¹¹Bini dilu ni Nowe na yi bina biɛ-yardu (600) tun, ku cani sile cana kam da fugɛ-yarpe de ni mu na taga ba nɔɲi tɔga ni. Weyuu kum di maa cuurɛ di na-fara. ¹²Dua kam maa ni kuntu da fiinna, wia di titu maama yi ka ba kwɛrɛ. ¹³De dum dua kam na sɔɲi num tun, duntu de dum mu Nowe di o biɛ, Semi, di Sami, di Zafeti, ku wɛli di ba kaana batɔ bam maama di Nowe kaani wum zu naboro kum wuni. ¹⁴Vara dwi maama, ga-vara dwi

dwi dɪdaani sɔŋɔ vara bam dwi dwi ku ta wɛli dɪ zunə bam dwi dwi dɪdaani tɪga wo-vælu dɪ wo-kurru dwi maama dɪ dɛen maa tɔgi tɪ wura. ¹⁵Woŋo kulɔ dwi maama na jɪgi ŋwɪa tun dɛen ma ba Nowe te yɪ tɪ zu naboro kum wɔni, tile tile. ¹⁶Vara dɪ wænu tɪlɔ dwi maama dɛen nan na zu naboro kum wɔni tun dɛen yɪ wo-bɛ dɪ wo-kana mu, nɪnɛni Wɛ na wɪ Nowe kɪ te tun. Baŋa-Wɛ dɛen ma pɪ-ba Dɪ yaɣɪ da.

¹⁷Da fiinna yam wɔni, dua kam maa nɪ ka lo kuntɔ mu taan, yɪ ka ba kwɛrɛ. Na-fara kam ma zaŋɪ wɛni yɪ ka pa naboro kum puki ku dɔgi na bam baŋa nɪ. ¹⁸Na bam laan ma tiini ba di baŋa ba gaali, ku ma pa naboro kum dɔgi na bam baŋa nɪ ku vɛə. ¹⁹Na bam dɛen ta na fɔgi ba diini baŋa baŋa tun, ba ma kwɛli piu kulɔ na dwara ku gaali pweeru tum maama tun. ²⁰Na bam ta na fɔgi ba diini tun, ku pɛ pweeru tum baŋa kwɛli dɪ na, yɪ na bam baŋa dɪdwarum laŋa maŋɪ dɪ kantɪa yɪ maŋum kuni fugə-bɪnu mu. ²¹Kulɔkulɔ dɛen daa maa wɔ daari lugɔ kum baŋa nɪ. Nabiinɛ dɪ vara maama, dɪ zunə maama, dɪ tɪga wo-vælu ku wɛli dɪ wo-kurru maama ma tɪ. ²²Woŋo kulɔ maama na wɔ tɪga kam baŋa nɪ yɪ ku sin tun dɛen ma tɪ. ²³Baŋa-Wɛ dɛen pɛ woŋo kulɔ dwi maama na ŋwɪ tun mu yaɣɪ tɪga baŋa nɪ, nabiinɛ dɪ

vara dɪ tɪga wo-vælu dɪ wo-kurru ku ta wɛli dɪ zunə balɔ na kaagi ba jaani wɛyuu nɪ tun dɪ. Nowe yɪrani dɛen mu daari, o dɪ balɔ maama na tɔgi ba wɔ naboro kum wɔni tun.

²⁴Na bam ma pɛɛli tɪga kam maama ku maŋɪ dɪ da bi dɪ fiinnu (150).

Cɔgum dɔ-fara kam waarum

8 Wɛ dɛen nan wɔ sɛe Nowe dɪ vara bam dwi maama na tɔgi ba wɔ naboro kum wɔni tun swiə. Dɪ dɛen pɛ vii mu dɔli, yɪ kuntɔ ma pa na bam sɪŋɪ sɪ ba taa wɪa. ²Na-fara kam daa ba tɔɪ ba nɪŋə tɪga nɪ. Dua kam dɪ daa ba nɪ, Wɛ na cɪgi-ka tun ŋwaani. ³Na-fara kam kɛ da bi dɪ fiinnu mu ka ma ka wɪ finfun sɪ ka ba ka ti. ⁴Canɪ sirpɛ cana kam wɔni, ka da fugə-yarpɛ dɛ dum nɪ mu naboro kum yɪ Arara pweeru tum je sum nɪ yɪ ku cɛŋɪ piu kum yuu nɪ. ⁵Na bam dɛen ma sɪŋɪ sɪ ba taa tu tɪga. Ku nan yɪ canɪ fugə cana kam pulim dɛ nɪ mu pweeru tidonnɛ yum sɪŋɪ sɪ tɪ taa naɪ pooni yigɛ nɪ.

⁶Da fiinna na kɛ tun, Nowe ma purɪ naboro kum takoro, ⁷yɪ o daari o yaɣɪ bacangaa sɪ ku nɪŋɪ pooni yɪ ku joorɛ. Ku dɛen maa kaagi pooni nɪ ku beerɛ taan sɪ na bam ba ba wɪ. ⁸O daa ma yaɣɪ

kunkwɛnɔ sɪ ka dɪ nuɲi ka beeri sɪ o lwarɪ na bam na wɪ tɪga kam baɲa nɪ te tun. ⁹Kunkwɛnɔ kam maa wu nɛ je sɪ ka jɛni da. Bɛɲwaantɪ, na bam dɛɛn ta su ba pɛɛlɪ mu je sum maama. Kunkwɛnɔ kam ma joori Nowe tee nɪ naboro kum nɪ. O dɪ ma twɪ o juɲa o ja-ka sɪ ka zu da. ¹⁰O dɛɛn daa ma pa da yarpɛ kɛ yɪ o yagɪ kunkwɛnɔ kam sɪ ka nuɲi pooni. ¹¹Dɪdaan-ni maɲa na yɪ tun mu kunkwɛnɔ kam joori Nowe tee nɪ dɪ ka ni Olivi tiu vɔ-lɛɔ. Nowe laan ma lwarɪ sɪ na bam wura ba wɪ mu. ¹²Da yarpɛ daa na wɛli da tun, mu Nowe yagɪ kunkwɛnɔ kam sɪ ka nuɲi. Ka dɪ na nuɲi kuntu tun, ka daa wu joori o tee nɪ.

¹³Nowe na yɪ bɪna biɛ-yardu dɪ didwɪ (601) tun, mu na-fara kam ya na wu tɪga kam baɲa nɪ tun laan wɪ. Bɪnɪ dum pulim cana kam pulim dɛ dum nɪ mu kuntu. O ma purɪ woɲo kulɔ ba ya na mɛ ba kwɛli naboro kum tun. O ma nii o na sɪ tɪga kam laan wura ka kura mu. ¹⁴Canɪ sɪle cana kam nɪ mu, tɪga kam baɲa laan yɔɔrɪ ka ku ga ka ti didɪ. Ku maa yɪ cana kam da fiinle-yarpɛ dɛ dum nɪ mu kuntu.

¹⁵Wɛ laan ma ta dɪ Nowe Dɪ wɪ: ¹⁶«Ja n kaanɪ, dɪ n biɛ bam, dɪ ba kaana bam maama sɪ á nuɲi naboro kum wɪnɪ. ¹⁷Nan ta pa vara bam dwi dwi, dɪ zunɛ bam dwi maama dɪdaanɪ tɪga wo-vɛɛlu dɪ

wo-kurru tum maama n wɛli da ba nuɲi. Wɛɛnu tum maama yɪ sɪ tɪ puli mu tɪ jagɪ tɪga kam maama baɲa nɪ.»

¹⁸Nowe dɪ o kaanɪ, dɪ o bu-baara bam, dɪ ba kaana bam maama laan ma nuɲi ba yagɪ naboro kum. ¹⁹Varum dwi maama, dɪ zunɛ bam dwi maama dɪdaanɪ tɪga wo-vɛɛlu dɪ wo-kurru tum maama dɪ ma nuɲi. Ba dɛɛn tɔɲɪ daanɪ ba nuɲi mu sɪ ku maɲɪ dɪ ba dwi dum na yɪ te tun.

²⁰Nowe ma lɔ bimbim sɪ o ma o kaanɪ Baɲa-Wɛ. O ma daari o lɪ vara dɪdaanɪ zunɛ balɔ na maɲɪ dɪ kaanum tun dwi maama wɪnɪ didwa didwa. O laan zwe-tɪ o pa Baɲa-Wɛ. ²¹Baɲa-Wɛ maa pi nɪ lwɛm dɪlɔ na zaɲɪ dɪ diini wɛyuu tun ywɛmmɛ lanyɪranɪ. Dɪ ma ta Dɪ titɪ nɪ Dɪ wɪ: «Amu daa bá cɔɲɪ tɪga kam nabiinɛ titɔɲa ɲwaanɪ. Nabiinɛ wubɔɲa dɪ ba kɛnɛ maama maɲɪ ya tɔɲɪ lwarum yɪranɪ mu ku zɪɲɪ ba biini nɪ. Dɪ kuntu dɪ, amu nan daa bá cɔɲɪ wɛɛnu tɪlɔ a na kɪ yɪ tɪ jɪɲɪ ɲwɪa tun nɛnɛnɛ a na kɪ te tuntu.

²²Tɪga baɲa na wó taa wura maɲa kalɔ maama nɪ tun,

Duuni maɲa dɪ faa maɲa wó taa wura.

Waarɔ dɪ funyugu dɪ wó taa wura.

Yadɛ dɪdaanɪ tɪ-pwɛnɔ bá fɔɲɪ tɪ ti.

Wia di tutu di bá fɔgi ti ti.»

Wɛ di Nowe ni-gonim dɔm

9 Wɛ dɛɛn kɪ Nowe di o bu-baara bam yu-yoŋo mu yi Dɪ wɪ: «Lurɪ-na á puli, sɪ á daari á jagɪ tɪga baŋa maama nɪ. ²Amu kwe vara dwi maama, di zunə dwi maama, di tɪga wo-vəlu didaani wo-kurru maama, ku ta wəli di kale dwi maama mu a kɪ abam juŋa nɪ. Ti maama wó taa tiini ti kwari fɔvɔni di abam. ³Amu laan pɛ abam cwəŋə sɪ á di woŋo kulu dwi maama na ŋwi tun, nɛɛni abam nabiinə na maŋɪ á jɪgi cwəŋə sɪ á di wodiiɾu tɪlv maama na kɪ tɪga kam baŋa nɪ tun. ⁴Abam nan ba maŋɪ sɪ á di varum di o yɪra jana, beŋwaani, ŋwia wu jana bam wɔni mu. ⁵Ku nan na dwe maama tun, amu wó da abam jana nɛ, a wó bwe á ŋwɪan bwɪə varum maama tee nɪ. A nan wó bwe nanzwənə maama nabiinu jana bwɪə, nabiinu na yi nanzwənə nɪ o doŋ tun ŋwaani. ⁶Amu Baŋa-Wɛ naani nabiinə sɪ ba taa nyɪ di amu mu. Kuntu ŋwaani, wulu maama na gu o doŋ nabiinu, ku maŋɪ sɪ ba gu ku tu di mu.

⁷Abam nan taá lurɪ-na biə á puli zanzan, sɪ á daari á jagɪ tɪga baŋa maama nɪ.»

⁸Wɛ ta ma ta Nowe di o biə bam Dɪ wɪ: ⁹«Lele kuntu amu lagɪ a goni

ni mu di abam. Di nan wó taa wura di paɪ abam biə balu na wó saŋɪ á kwaga nɪ tun di. ¹⁰Ni-gonim dɔm ta wó tɔŋɪ di pa woŋo kulu dwi maama na ŋwi tun, nɪ ku na yi zunə di vara dwi maama na tɔgi di nmu ba nuŋɪ naboro kum wɔni tun. ¹¹A ni-gonim dɔm ŋwaani amu nan lagɪ a du durə di nmu wɪ, na-fara daa bá ba sɪ ku cɔgi logu kum maama didaani balu maama na ŋwi tɪga kam baŋa nɪ tun.»

¹²Wɛ laan maa wɪ: «Ni-gonim dɔm amu na kɪ di abam di woŋo kulu maama na ŋwi tun mu wó taa wura sɪ ku taa ve maŋa kalu na ba ti tun. Tintu mu wó taa yi maana nɪ a goni ni dɔm kuntu:

¹³Amu wó garɪ manlaa-taŋa mu kunkwəɛnu tum nɪ. Kantu mu wó taa yi gulə nɪ amu goni ni didaani woŋo kulu maama na wu tɪga kam baŋa nɪ tun. ¹⁴Amu na yəni a pa dɔa tunɪ, yi manlaa-taŋa kam na garɪ wɛɛni, ¹⁵kuú pa amu guli ni-gonim dilu a na kɪ di abam di woŋo kulu maama na ŋwi tun, sɪ na-fara daa yi fɔgi ku cɔgi abam maama.

¹⁶Amu na nɛ manlaa-taŋa kam kunkwəɛnu tum wɔni, kuú pa a guli nɪ amu Baŋa-Wɛ goni ni didaani woŋo kulu dwi maama na ŋwi tun. Ni-gonim dɔm nan wó taa

wura sɪ kʊ taa ve maŋa kalu
na ba ti tɪn.»

¹⁷ We laan ma ta dɪ Nowe Dɪ wɪ:
«Manlaa-taŋa kam mʊ wó brɪ nɪ
amʊ goni nɪ dɪ tɪga baŋa woŋo
maama na ŋwɪ tɪn.»

Nowe biə bam taani

¹⁸ Nowe biə bantu deen mʊ de ba
nuŋi naboro kum nɪ: Sem, dɪ Samɪ,
dɪdaani Zafetɪ. Samɪ deen yɪ Kanan
ko mʊ. ¹⁹ Tɪga baŋa nabiinə maama
deen zigɪ Nowe biə batɔ bantu yira
nɪ mʊ ba laan jagɪ ba yɪ tɪga kam
baŋa je maama nɪ.

²⁰ Nowe deen yɪ valʊ mʊ. Wuntu
mʊ suŋɪ sɪ o jəri vinyə tweeru tɪlʊ
biə na wai diven ba kɪ tɪn. ²¹ De
didwɪ o ma li ba diven bam o bugi.
O na bugi tɪn, o ma tigi o vwe dum
nɪ bwəri, kulʊkulʊ təri o yira nɪ.
²² Kanan ko Samɪ ma zʊ vwe dum
wuntɪ o na o ko wum na tigi da
bwəri tɪn. O ma nuŋi pooni o ta
o na nɛ kulʊ tɪn o brɪ o currʊ tile
tɪn. ²³ Sem dɪdaani Zafetɪ ma kwe
gwar-dɪdɔrɔ ba daŋɪ ba bakalɪ baŋa
nɪ. Ba laan ma pipiri ba yibiyə ba
yagɪ kwaga nɪ, ba vu ba zʊ vwe
dum wuntɪ. Ba ma kwəli ba ko wum
cavura yɪ ba wʊ se sɪ ba nii o seeni.

²⁴ Sana bam ma nuŋi Nowe yiə nɪ,
yɪ o lwarɪ kulʊ o bu-balaŋa Samɪ na
kɪ o yira nɪ tɪn. ²⁵ O ma ta o wɪ:

«Amʊ sɔɔlɪ lwarɪm a yagɪ Kanan
baŋa nɪ!

Wuntu mʊ wó tiini o muri
gambe maama wuntɪ
sɪ o taa tɪŋa o paɪ o currʊ
tɪn.»

²⁶ O ta ma ta o wɪ,

«Baŋa-We dum na yɪ Semi We
tɪn maŋɪ dɪ tiə mʊ!

Kanan maa wó taa yɪ Semi
gambaa.

²⁷ We nan wó pa Zafetɪ laŋa
kam tiini ka yalɪ,
sɪ o dwi tiinə dɪdaani Semi
dwi tiinə taa zʊvri daani.

Kanan wó taa yɪ o gambaa.»

²⁸ Na-fara kam na cɔgɪ tɪga baŋa
kʊ ke tɪn, Nowe deen ta ŋwɪ
mʊ bɪna biə-yatɔ dɪ fiinnu (350).

²⁹ Nowe bɪna yam maama deen na
kɪ daani, o deen yɪ bɪna biə-nugu dɪ
fiinnu (950) mʊ, yɪ o laan tɪ.

Lugu baŋa tɪnɪ dum taani

10 Na-fara kam na kɪ kʊ ke
tɪn kwaga nɪ mʊ Nowe
bu-baara bam Sem, dɪ Samɪ,
dɪdaani Zafetɪ deen lʊgɪ biə. Bantu
dwiə yam taani mʊ tuntu.

Zafetɪ dwi dum

² Zafetɪ bu-baara bam mʊ tuntu:
Gomerɪ, dɪ Magɔgɪ, dɪ Madayi,

dɪ Yavan, dɪ Tubalɪ, dɪ Mesɛkɪ, dɪdaani Tirasi. ³Gomɛrɪ biə bam mu tuntu: Asekenazi, dɪ Rifatɪ, dɪdaani Togaruma. ⁴Yavan biə bam mu tuntu: Elisa dɪ Tarsisi tiinə bam, dɪdaani Kitimi tiinə bam, dɪ Dodanimi tiinə bam. ⁵Dwiə yalɔ maama na zɔvɪ nanuru tum ni nɪ tun nuŋɪ bantu yira ni mu.

Zafɛtɪ bu-baara bam mu kuntu, nɔɔnu maama dɪ o tu, dɪ o taani, dɪdaani o dwi.

Samɪ dwi dum

⁶Samɪ bu-baara bam mu tuntu: Kusi, dɪ Mizraim, dɪ Puti, dɪdaani Kanan. ⁷Kusi dɪ biə dɛɛn maa yɪ Seba, dɪ Avila, dɪ Sabita, dɪ Rayema, dɪ Sabetika. Rayema dɪ biə dɛɛn maa yɪ Saba dɪ Dedan. ⁸Kusi bu wudoŋ dɛɛn yɪ Numrɔdɪ. Numrɔdɪ ma da yigə o ji babɪa lugu kum ni. ⁹Wɛ dɛɛn ma pa o yɪ tɔɔru babɪa, yɪ nɔɔna dɛɛn ma o yɪrɪ ba tɛ ba wɪ: «Nmɔ nyɪ nuneɛni Numrɔdɪ, wulu wum dɛɛn na yɪ babɪa Baŋa-Wɛ yigə ni tun mu.» ¹⁰Tunɪ dɪdonnə mu o dɛɛn dɪ paari dɪ baŋa ni. Dɪ maa yɪ: Babelɪ, dɪ Erektɪ, dɪ Kalne, dɪdaani Akadɪ.

Tunɪ dum kuntu dɛɛn wɔ Sineari laŋa kam ni mu. ¹¹O laan ma zaŋɪ dɔani o vu Asiiri je sum. O na yɪ da tun, o dɛɛn logɪ tunɪ dɪdonnə mu. Duntu maa yɪ: Ninivi dɪ Reobɔtɪ, dɪ Kala, ¹²dɪdaani Resenɪ. Resenɪ ya wɔ Ninivi dɪ Kala tutarɪ ni mu. Kala dɛɛn mu yɪ je sum kuntu tu-fɔrɔ.

¹³Mizraim biə bam mu tuntu: Luudi tiinə bam, dɪ Anamɪ tiinə bam, dɪ Leabi tiinə bam, dɪ Naftuyi tiinə bam, ¹⁴dɪ Patrɔsɪ tiinə bam, dɪ Kasluyi tiinə bam, dɪdaani Kaftɔrɪ tiinə bam. Filisi tiinə bam dɛɛn nuŋɪ Kasluyi dwi dum ni mu.

¹⁵Kanan biə bam mu tuntu: Sidɔn mu dɛɛn yɪ o bu-kwɪa. O daari o lu Hetɪ. ¹⁶Yebusi tiinə bam dɪ ma wɛli da, dɪ Amɔɔrɪ tiinə bam, dɪ Girgasɪ tiinə bam, ¹⁷dɪ Hevi tiinə bam, dɪ Ariki tiinə bam, dɪ Sini tiinə bam, ¹⁸dɪ Arvadi tiinə bam, dɪ Semiari tiinə bam, dɪdaani Yematɪ tiinə bam.

Ku na kɪ fun ku wɛli da tun Kanan tiinə bam ma jagɪ je maama. ¹⁹Ba laŋa kam laan zɪgɪ Sidɔn ni ka tulɪ ka yɪ Gerarɪ, ka vu ka yɪ Gaza, yɪ ka tulɪ ka yɪ Sodɔm, dɪ Gomɔrɪ, dɪ Adema, dɪdaani Seboyim, ka laan vu kuntu taa ka yɪ Lesa.

²⁰ Sami bu-baara bam mu kuntu, nɔɔnu maama di o dwi, di o taani, di o tuw dɔdaani o di laɲa.

Semi dwi dum

²¹ Semi di deen ma lu bu-baara. Wuntu zumbaaru mu yi Zafeti. Semi deen yi Yeberi dwi dum nabaaru mu. ²² Semi biə bam mu tintu: Elam, di Asuuri, di Arapazadi, di Luudi, dɔdaani Aram. ²³ Aram biə bam mu tintu: Utsi, di Uli, di Geteti, dɔdaani Masi. ²⁴ Arapazadi deen yi Selaki ko mu, Selaki maa yi Yeberi ko. ²⁵ Yeberi deen lugi biə bale mu: Ba didwa yiri mu yi Pelegi (ku lagi ku ta ni Cɛem), beɲwaani, ba na lug-o maɲa kalu ni tun mu dwiə yam deen pɔɔri pɔɔri tɔga baɲa ni pa dwi maama wura di laɲa ni. O nyaani wum yiri deen maa yi Zokitan. ²⁶ Zokitan deen maa lu Almodadi, di Selefɔ, di Yatsarmaveti, di Zeraki, ²⁷ di Yadorami, di Uzali, di Dikila, ²⁸ di Obali, di Abimayeli, di Seba, ²⁹ di Ofiiri, di Yavila, dɔdaani Yobabi. Bantu maama mu deen yi Zokitan biə bam. ³⁰ Ba laɲa kam deen zigɔ Mesa je sum ni mu ka tɔli kuntu ka yi Sefari seeni. Pweeru laɲa kam na wu wa-puli je sum ni tun mu kuntu.

³¹ Semi bu-baara bam mu kuntu, nɔɔnu maama di o dwi mu, di o taani, di o tuw, dɔdaani o titi laɲa.

³² Dwiə yalu maama na nuɲi Nowe biə bam yira ni tun, di ba na pɔɔri dwi di dwi te tun mu kuntu. Na-fara kam kwaga ni Nowe dwi dum deen laan ma puli ba jagɔ ba su lugu baɲa tɔni dum maama.

Babeli di-dɔdɔɔ kum

11 Pulim ni tun, nabiinə bam maama deen jigɔ taani didwi mu ba ɲɔɔna. Ba bitarbiə deen dai yira yira. ² Ku na ki fun tun mu nɔɔna badonnə nuɲi wa-puli je sum ni ba beeri ba vu ba yi Sineari laɲa kam. Ba ma jəni ba lo sam ku ti-kampari je ni. ³ Nɔɔna bam ma ta daani ba wi: «Pa-na di magi-na wara di fuli-ya si ya taa dana.» Ba ma suni ba ki kuntu. Ba deen me wara yam ba ji kandwa ba ma lo ba sam yi ba ma kutaali si ku taa yi ti-leeru ku pa-ba. ⁴ Ba ma daari ba wi: «Pa-na di ki ni daani si di lo tuw kamunu yi di lo di-dɔdɔɔ kulu yuu na wɔ di we-we ku twe weyuu tun. Ku na ki kuntu, di wɔ na yiri di pa di titi, yi di ba jagɔ tɔga baɲa je maama ni.»

11:2 nuɲi wa-puli je sum ni ba beeri naa beeri wa-puli je sum ni naa yɔɔri wa-puli je sum ni ba beeri   11:2 Sineari = Babiloni

10:25 Luki 3:35

⁵Baɲa-We ma tu Dɪ ba sɪ Dɪ nii tuw kulɔ nabiinɛ bam na lɔɣɪ tun dɪ kɔ di-dɪdɔɔ kɔm. ⁶Dɪ ma ta Dɪ tutɪ nɪ Dɪ wɪ: «Nii nɔɔna bantɔ na ɣarɪ ba puli sɪ ba taa tɔɲɪ te! Ba nan na yɪ dwi dɪdɔɔ yɪ ba ta ɲɔɔnɪ taanɪ dɪdwɪ tun mu pa kɔ yɪ kuntu. Ku na lagɪ kɔ taa yɪ tintɔ, ku bá dáanɪ yɪ ba wanɪ ba tɔɲɪ kulɔ maama ba na lagɪ tun. ⁷Pa-na sɪ dí vu dí yɪ ba te dí vugimi ba taanɪ dum sɪ ba daa yɪ taa ni da-taanɪ kuri.»

⁸Baɲa-We deen ma sunɪ Dɪ pa ba jagɪ tɪga baɲa je maama nɪ. Ba ma kwe ba tuw kɔm lɔɔm dum ba yagɪ. ⁹Kɔ laan ma pa ba bɛɲɪ tuw kɔm kuntu yɪrɪ ba wɪ Babelɪ, bɛɲwaanɪ, dáanɪ mu We deen vugimi nabiinɛ taanɪ dum yɪ Dɪ daarɪ Dɪ pa ba zigɪ dáanɪ ba jagɪ ba vu tɪga kam baɲa je maama nɪ.

Sem dwi dum taanɪ

¹⁰Sem dwi dum taanɪ mu tintɔ: Sem deen na yɪ bɪna bi tun mu o lɔɣɪ Arapazadɪ. Na-fara kam na ke kɔ jɪɣɪ bɪna yale kɔ kɪ kuntu. ¹¹Arapazadɪ lɔra kam kwaga nɪ, Sem daa ta ma na bɪna biɛ-yanu, yɪ o lɔ biɛ badonnɛ o wɛli da, bɛkɛri dɪdaanɪ bɪsankam.

¹²Arapazadɪ deen na yɪ bɪna fiintɔ-yanu tun mu o lɔɣɪ Swela.

¹³Swela lɔra kam kwaga nɪ, Arapazadɪ daa ta ma na bɪna biɛ-yana dɪ yatɔ (403), yɪ o lɔ biɛ badonnɛ o wɛli da, bɛkɛri dɪdaanɪ bɪsankam.

¹⁴Swela deen na yɪ bɪna fiintɔ tun mu o lɔɣɪ Heberɪ. ¹⁵Heberɪ lɔra kam kwaga nɪ, Swela daa ta ma na bɪna biɛ-yana dɪ yatɔ, yɪ o lɔ biɛ badonnɛ o wɛli da, bɛkɛri dɪdaanɪ bɪsankam.

¹⁶Heberɪ deen na yɪ bɪna fiintɔ-yana tun mu o lɔɣɪ Pelegɪ. ¹⁷Pelegɪ lɔra kam kwaga nɪ, Heberɪ daa ta ma na bɪna biɛ-yana dɪ fiintɔ, yɪ o lɔ biɛ badonnɛ o wɛli da, bɛkɛri dɪdaanɪ bɪsankam.

¹⁸Pelegɪ deen na yɪ bɪna fiintɔ tun mu o lɔɣɪ Rehu. ¹⁹Rehu lɔra kam kwaga nɪ, Pelegɪ daa ta ma na bɪna biɛ-yale dɪ nɔɣɔ, yɪ o lɔ biɛ badonnɛ o wɛli da, bɛkɛri dɪdaanɪ bɪsankam.

²⁰Rehu deen na yɪ bɪna fiintɔ-yale tun mu o lɔɣɪ Serugi. ²¹Serugi lɔra kam kwaga nɪ, Rehu daa ta ma na bɪna biɛ-yale dɪ yarpe, yɪ o lɔ biɛ badonnɛ o wɛli da, bɛkɛri dɪdaanɪ bɪsankam.

²²Serugi deen na yɪ bɪna fiintɔ tun mu o lɔɣɪ Nahɔrɪ. ²³Nahɔrɪ lɔra kam kwaga nɪ, Serugi daa ta ma na bɪna biɛ-yale, yɪ o lɔ biɛ badonnɛ o wɛli da, bɛkɛri dɪdaanɪ bɪsankam.

11:9 Babelɪ dɪ vugimim bitarbu nyɪ daanɪ mu dɪ Ebru taanɪ dum.

11:10-26 1 Cɪbarɪ 1:24-27; Luki 3:35, 36

²⁴ Nahɔri deen na yi buna fiinle-nugu tun mu o lugi Tera.
²⁵ Tera lura kam kwaga ni, Nahɔri daa ta ma na buna bi di fugə-nugu, yi o lu biə badonnə o wəli da, bəkəri dɔdaani bisankam.

²⁶ Tera deen na yi buna fusiɾpe tun mu o lugi Abram, yi o daari o lu Nahɔri di Haran.

Tera dwi dɔm taani

²⁷ Tera dwi dɔm taani mu tuntu: Tera deen ma lu Abram, di Nahɔri, dɔdaani Haran. Haran ma lu Loti.
²⁸ Tera deen lugi o biə bam Babilɔni tiinə tuw kulɔ yiri na yi Uri tun ni mu. Haran deen ma loori yigə o ti dāani, yi o ko Tera ta ŋwi.
²⁹ Abram di Nahɔri deen maa di ba kaana. Abram kaani wum yiri deen mu yi Sarayi. Nahɔri kaani wum yiri deen maa yi Milka. Milka deen yi Haran bukɔ mu yi o daari o yi Yiska nakɔ.
³⁰ Sarayi deen yi ka-dugu mu. O ya wu wanti biə o lu.

³¹ Tera deen ma zaɲi Babilɔni tiinə tuw Uri ni si o vu Kanan tuw kum. O ma ja o bu Abram, di o naa Loti wulu na yi Haran bu tun, ku wəli di Abram kaani Sarayi, yi o zaɲi o maa kea. Ba maama ma vu ba yi Haran tuw ba zuuri da (yi ba ta wu yi Kanaan).

³² Tera deen ŋwi mu taan o yi buna biə-yale di yanu (205), yi o laan ti Haran tuw kum ni.

We na bəŋi Abram te tun

12 Baŋa-We ma ta di Abram Di wi: «Yagi n tuw kum, di n curru tum, di n ko sɔŋɔ tiinə bam maama, si n daari n vu tɔga kalu amu na wó bri-m tun.

² Amu wó ki nmu yu-yoŋo, yi a pa n dwi tiinə ji dwi kamunu.

Amu wó pa n yiri dɔm zaɲi di taa yi yiri kamunu.

Ní pa nɔɔna na yu-yoŋo amu tee ni.

³ Balu maama na wó ki nmu lanyirani tun, amu di wó ki ba yu-yoŋo.

Wulu maama nan na wó sɔɔli lwarim o yagi nmu yira ni tun,

amu di wó sɔɔli lwarim a yagi ku tu di baŋa ni.

Amu nan wó da nmu baŋa ni mu

a ki lugu baŋa dwi maama yu-yoŋo.»

⁴ Abram ma nuŋi Haran tuw kum ni si o vu jəgə wudon, nuneɛni Baŋa-We na tag-o si o ki te tun. O deen jigi buna fusiɾpe-yanu mu. O

cuvu bu Loti di ma tɔgi o vu. ⁵O ma ja o kaani Sarayi o wɛli da, didaani Loti. O ta ma kwe jɔjɔru tɔlu maama o na nea Haran ni tun, di nɔɔna balu maama na tɔja ba pa-o tun o ja nuɔi o maa viirɛ. Ba deen kwe cwɛnɛ mu ba maa ve Kanaan tu kum.

Ba na vu ba yi da tun, ⁶Abram maa ve lɔgu kum ni taan o vu o yi tu-kamunu kudɔɔ ba na bɛi si More tiu tun na wu Sishem ni tun. Maɔa kam kuntu ni, Kanaan tiinɛ bam deen mu ta zuvri je sun kuntu ni. ⁷Abram na wura kuntu tun, Baɔa-Wɛ ma ba o te Dɔ wi: «A lagɔ a kwe tɔga kantu mu a pa n dwi dum si ba taa te.» O ma lɔgi kaanum bimbim dɛani si o ma zuli Baɔa-Wɛ, o na tu o te tun ɔwaaɔ.

⁸O ma zigɔ dɛani o vu pweeru laɔa na wu Betɛli wa-puli seeni tun. O laan ma pu o vwe da. Ayi di Betɛli titari ni mu kuntu. Betɛli deen wu wa-zuvri je ni mu, Ayi di maa wu wa-puli je ni. O ma lɔ kaanum bimbim o pa Baɔa-Wɛ yi o zuli Dɔ yiri.

⁹Abram maa daa zaɔi dɛani o veɛ yi o ziga, o veɛ o maa yɔvri Negebi seeni.

Abram na ve Ezipi te tun

¹⁰Kana deen tiini ka tu tu kum ni. Abram ma zaɔi o vu Ezipi si o taa zuvri da maɔa funfun si kana yi ja-ba ka gu. ¹¹Ba na twe Ezipi si ba zu tu kum tun, o ma ta di o kaani Sarayi o wi: «Nmu suni n yi kaani wulu na tiini o lamma tun mu. ¹²Kuntu tun, Ezipi tu tiinɛ bam na ne-m, baá ta wi: «O kaani wum mu tuntu.» Ba laan maa wó ja-ni ba gu ba daari nmu si n ta n wura. ¹³Nan ta n bri-ba nuneeni n yi a nakɔ mu, si ba tɔgi nmu ɔwaaɔ ba ki-ni lanyirani, ba daari ba yagi a ɔwɔa kam ba pa-ni.»

¹⁴Abram na ve o yi Ezipi tu kum tun, Ezipi tiinɛ bam ma na ni o kaani wum tiini o lamma. ¹⁵Tu kum nakwa na ne-o tun, ba ma tiini ba tee-o ba Pa-faru wum yigɛ ni. O ma pa ba ja-o ba zu pe sɔɔ kum wuni. ¹⁶O ma da Sarayi ɔwaaɔ o ki Abram lanyirani. O ma pa Abram na peeni di buni di naani di binabe didaani bina-niinɛ. O ma kwɛri o na tuntɔɔ-baara di tuntɔɔ-kana, didaani yogondɛ.

¹⁷Baɔa-Wɛ nan pe yawi-cɛɛɛ zu Pa-faru wum di o sɔɔ tiinɛ yira ni.

Ku maa yi Pe wum na jigi Abram kaani Sarayi ɲwaani tun mu ba ne cam dum kuntu. ¹⁸Pe wum ma bɛɲi Abram yi o bwe-o o wi: «Bɛɛ mu yi nmu ki-ni kuntu? Bɛɲwaani mu yi n wu tagi n bri amu ni wuntu yi nmu kaani mu? ¹⁹Bɛɛ mu yi n ta n wi, o yi n nakɔ, n pa a ja-o si o taa yi a kaani? N ki ciga na? Kuntu, nii n kaani wum. Ja-o si á viiri!» ²⁰Pa-faru wum ma pa o nɔɔna bam ni si ba zɛli Abram, di o kaani wum, di kulu maama o deen na jigi tun si ba viiri.

Abram di Lɔti na pwe daani te tun

13 Abram di o kaani deen ma ja ba jujiguru tum maama banuɲi Ezipi tuw ni. Ba ma kwe cwɛɲɔ ba vu baɲa seeni ba vu ba yi kagua kalu yiri na yi Negebi tun. Lɔti di ma tɔgi did-o o ke. ²Abram deen ma tiini o duni di vara dwi dwi, yi o ta jigi sɛbu didaani sɛbu-sɲa wɛnu zanzan.

³O na zigɪ kagua kam seeni tun, Abram deen yɛni o kaagi o ve mu, o zigɪ jɛgɔ didwa o vu jɛgɔ wudonɲ ni. O ki kuntu mu taan o vu o yi Betɛli di Ayi titari laɲa ni. Daa ni mu o ya na maɲi o pu o vwe da ⁴yi o ya logi kaanum bimbim da tun. Abram ma bɛɲi Baɲa-Wɛ yiri o zuli-Di daani.

⁵Lɔti di deen na tɔgi di Abram tun, di ya jigi peeni, di buni, di naani, ku wɛli di tuntɔɲna di ba vwɔ. ⁶Ba na zuuri daani kuntu tun, tiga kam ya daa ba daga ka pa-ba, ba vara bam na tiini ba gaali tun ɲwaani. Ba daa wari si ba taa zuuri daani jɛgɔ didwa. ⁷Abram nayira bam di Lɔti nayira bam deen ma magi ni-kantɔgɔ daani. Maɲa kam kuntu ni mu Kanaan tiina bam di Perezi tiina bam ya daa ta zuuri je sum kuntu ni.

⁸Abram laan ma ta di Lɔti o wi: «Dibam yi curru mu. Ku wu maɲi si najara wu dibam laɲa ni, ku wu maɲi si ya wu amu nayira bam di nmu nayira bam laɲa ni. ⁹Tiga kam na tigi nmu yigɔ ni daga zanzan. Ku dai ciga na? Nan pa di pwe cwe. Nmu na ve jagwiɛ seeni, amu wu vu jazum seeni. Ku daari, nmu nan na ve jazum, amu wu vu jagwiɛ seeni.»

¹⁰Lɔti deen ma kwɛni o yuu o nii o na Zurden bolo kum si ku taa ve Soari seeni tun. O ma maani wi tiga kam tiini ka jigi na nuneeni Baɲa-Wɛ titi tweeru kara kam mu. Ka ta maa yi ti-ywɛɲɔ nuneeni Ezipi tiga kam na yi te tun. Maɲa kam kuntu ni Baɲa-Wɛ deen ta wu cɔgi Sodɔm di Gomɔri tunti dum. ¹¹Lɔti ma nii o kuri Zurden bolo kum kuntu maama o pa o titi. O ma zaɲi o kwe cwɛɲɔ o ma yɔɔri wa-puli

je sum nɪ. Mv ba na pwe daaani tite. ¹²Abram deen maɲɪ Kanaan tuv kum nɪ, kv daari Lɔti vu o zɔvri tuni dilv na wv bolo kum nɪ tun titari nɪ. O ma vu o tve Sodɔm o ja o vwe dum o vu o pu je sum kuntu nɪ. ¹³Sodɔm tiinə bam deen maa tiini ba jigi pu-sɔɲa yɪ ba tɔɲɪ lwarim Baɲa-We yigə nɪ pa kv gaali.

Baɲa-We na goni ni Dl pa Abram te tun

¹⁴Lɔti na ke o daari tun, mv Baɲa-We deen ma ta di Abram Dl wɪ: «Zigi n na wv me tun si n kwəni n yuu n nii je sum maama, n yigə nɪ, di n kwaga nɪ, kv wəli di n jazum di n jagwiə. ¹⁵A lagi a pa nmv di n dwi dum tɪga kam kuntu maama mv, si á taá te maɲa maama. ¹⁶Amv wó pa n dwi dum taa daga zanzan nuneeni lɔgv baɲa kasulv kum na daga te tun. Nɔɔn-nɔɔnv bá wanɪ nmv dwi dum o ga o ti. ¹⁷Nan zaɲɪ n ta n ve n kaari tɪga kam maama n nii ka na dwara te tun didaani ka na yalma te maama tun, beɲwaani, a lagi a kwe ka maama mv a pa-m si n ta n te.»

¹⁸Abram ma zaɲɪ dáani di o nɔɔna bam maama yɪ o laan vu Ebrɔn seeni o zɔvri Mamre tu-kamunnu tum na wv me tun. O

ma lɔ kaanum bimbim dáani si o ma zuli Baɲa-We.

Abram na jonɪ Lɔti o yagi te tun

14 Kantu maɲa kam nɪ, pwa badonnə deen mv wura. Sineari tuv pe yɪri mv Amrafeli. Elasari tuv pe yɪri maa yɪ Aryɔki. Elam tuv pe yɪri maa yɪ Kedɔrlaumerɪ. Kv daari Goyimi tuv pe yɪri mv Tideali. ²Pwa bantu deen kɪ ni daani mv si ba vu ba zaɲɪ najara di ba dɔna pwa didaani ba nɔɔna. Bantu maa yɪ Sodɔm tuv pe Bera, di Gomɔri tuv pe Birisa, di Adema tuv pe Sineabi, didaani Seboyim tuv pe Semeyeberi, si kv wəli di Bela tuv pe wum, kv lagi kv ta nɪ Soari tuv kum pe. ³Pwa bantu deen kɪ ni daani mv ba jeeri Sidimi bolo kum nɪ. Zim je suntu mv yɪ Ye nunw kum. ⁴Buna fugə-yale wɔni mv pe Kedɔrlaumerɪ te pwa bantu. Kv daari, buna fugə-yatɔ bɪni dum nɪ ba ma lɔ o kwaga nɪ.

⁵Buna fugə-yana bɪni dum nɪ Kedɔrlaumerɪ di pwa balv na wv o kwaga nɪ tun laan ma vu Asterɔti-Karnayimi ba kɪ najara ba wanɪ Refayim tiinə bam. Ba deen ta ma vu Hamɪ ba wanɪ Zuzimi tiinə bam ba di-ba, yɪ ba daari ba wanɪ Emimi tiinə bam na wv

Save-Kiryatayim nɪ tun. ⁶Ba ma daari ba want Hori tiinə bam na wu Seyiri nɪ pweeru laɲa kam nɪ tun. Ba ma zəli-ba taan ba vu ba yi El-paran na bwələ dɪ kagva kam je sum tun. ⁷Ba ma pipiri ba joori ba vu ba yi Eyin-Mispata, ku yɪ Kadesti tu kum mu kuntu. Ba ma ja najara ba want Amaleki tiinə bam dɪ ba tuni dum maama, ku wəli dɪ Amɔɔri tiinə bam ba na zuvri Hasason-Tamari nɪ tun.

⁸Kantu maɲa kam nɪ mu Sodɔm pɛ, dɪ Gomɔri pɛ, dɪ Adma pɛ, dɪ Tisoboyimi pɛ, dɪ Bela pɛ, ku laɲi ku ta nɪ Soari tu kum pɛ, nuɲi ba kɪ daanti sɪ ba zaɲi najara dɪ pwa badonnə bam Sidimi bolo kum nɪ. ⁹Pwa banu bantu deen mu zaɲi najara dɪ pwa bana. Ku maa yɪ Elam pɛ Kedɔrlaumeri, dɪ Goyimi pɛ Tideali, dɪ Sineari pɛ Amrafeli, didaanti Elasari pɛ Aryɔki mu nuɲi sɪ ba ja didaanti-ba.

¹⁰Gwəənu zanzan deen maa wu je sum kuntu nɪ yɪ kutaali wu ti wuni. Ku ma pa Sodɔm dɪ Gomɔri pwa bam dɪ ba najar-kərə bam na duri sɪ ba lu najara yam nɪ tun, ba badaara ma vu ba tu gwəənu tum wuni. Ba badonnə ma duri ba vu ba yi pweeru laɲa sɪ ba lu. ¹¹Pwa bana bam laan ma vri Sodɔm dɪ Gomɔri tiinə jijaanu tum maama dɪ

ba wudiiru maama ba ja ba viiri. ¹²Abram cɔvu bu Loti deen na zuvri Sodɔm nɪ tun, ba ma ja-o ba wəli da ba viiri, dɪ o jujiguru tum maama.

¹³Nɔɔnu wudoɲ deen ma want o lu najara yam nɪ. O ma vu Ebru tu Abram te o ta o bri-o kulu maama na kɪ tun. Ka maɲa kam nɪ o deen zuvri o twe dɪ tu-kamunnu tum na yɪ Amɔɔri tu Mamre nyum tun mu. Mamre wum cɔvvu deen mu yɪ Eskoli dɪ Aneri, yɪ ba deen sɔɔli mu ba di cilogo dɪ Abram.

¹⁴Abram na lwari nɪ pwa bana bam jaanti o cɔvu Loti ba wəli da tun, o ma bəɲi najar-kərə biə-yato dɪ fugə-nana (318) ba na lugi-ba o sɔɲɔ nɪ tun. Ba ma zəli pwa bam ba vu ba yi Dan nɪ. ¹⁵Tutu nɪ Abram ma pɔɔri o nɔɔna bam kɔɔɔ kɔɔɔ sɪ ba ja didaanti o duna bam yɪ o want-ba. O ma zəli-ba o vu o yi Hoba na wu Damasi baɲa nɪ tun. ¹⁶O ma joori o joɲi jijaanu tum maama yɪ o daari o vri o cɔvu bu Loti dɪ o jujiguru tum maama ba jɲa nɪ o ja o joori, ku wəli dɪ kaana bam didaanti nɔɔna bam maama.

Melikisedeki na wari We sɪ Di kɪ Abram yu-yoɲo te tun

¹⁷Abram na want Kedɔrlaumeri dɪ o pwa badonnə bam yɪ o joori

tun mu Sodɔm Pɛ nuɲi o jeer-o Save bolo kum ni. Ba ta bə-kv si «Pɛ bolo kum».

¹⁸ Melkisedeki deen maa yi Salem tiina Pɛ. O ta maa kwəri o yi Yuutu Baɲa-We dum kaanum tu mu. O ma ja dipe di diven o ba o pa Abram.

¹⁹ O deen ta ma wari We o pa Abram o wi:

«Yuutu Baɲa-We dum na ki
weyuu di tɔga baɲa tun
wó ki nmu yu-yoɲo.

²⁰ Yuutu Baɲa-Wedum yɔɔri Dɪ
maɲi di tiə,
Dɪ na wani nmu duna bam
Dɪ ki-ba nmu juɲa ni tun
ɲwaani.»

Abram laan ma pɔɔri jɔɲɔguru tum o na jaani o joori jara yam je ni tun maama kuni fugə, yi o pa Melkisedeki pɔɔrum didva.

²¹ Sodɔm Pɛ deen ma ta di Abram o wi: «Pa-ni a nɔɔn-biə bam maama si n daari jɔɲɔguru tum n ta n jiga.»

²² Abram ma ləri Sodɔm Pɛ wum o wi: «Amv du durə di Yuutu Baɲa-We dum, Dɪ na ki weyuu di tɔga baɲa tun ni, ²³ amv suni a bá joɲi kulɔkulɔ na yi nmu nyum tun. A bá se a joɲi nmu woɲo funfun di, kv na maɲi kv yi n gar-ɲuna, naa n natri-ɲuna di, beɲwaani, a ba lagɪ si maɲa wudonɲ ni si nmu bri n titi n ta n wi, nmu mu pɛ

amv ji nadum. ²⁴ Amv bá se a joɲi kulɔkulɔ n tee ni kv na dai wudiiru tilv yiranɪ a nɔɔna bam na di tun. Kv daari, Aneri di Eskɔli didaani Mamre maɲi si ba joɲi ba titi pɔɔrum mu, bantu di na tɔɲi ba wəli amv yi di ki najara yam tun ɲwaani.»

We na goni ni di Abram te tun

15 Kuntu maama na ki kv ke tun, Baɲa-We ma vuuri Dɪ titi Dɪ pa Abram Dɪ wi: «Abram, yi ta n kwari fuvni. Amv mu yi wulu na wó ci-m si n yi na cɔgum, si a daari a pa nmu joɲi nyɔɔri zanzan amv tee ni.»

² Abram ma ləri o wi: «Yuutu Baɲa-We, be nyɔɔri l lagɪ n pa amv?Nii, a ba jigi bu. Amv na tərə a daari, Damasɪ tu Eliezəri mu wó joɲi a wənu tum maama o taa te. ³ Nmu na wv pe amv bu tun, amv sɔɲɔ gambaa mu laan wó joɲi-kv o taa te.»

⁴ Baɲa-We daa ma ta did-o Dɪ wi: «Eliezəri nan bá joɲi n sɔɲɔ kum, si kv yi n bu-baarv wulu n na wó lv tun mu wó ba o joɲi-kv o taa te.» ⁵ We laan ma ja-o Dɪ nuɲi pooni yi Dɪ wi: «Kwəni n yuu n nii weyuu ni si n daari n kwaani n ga calicwi sum. Ní wani n ga-si n ti na?» Dɪ laan

14:18 Salem yi Zeruzalem yere-doori mu.

14:20 Ebru 7:1-10   14:20 Pulim 28:22   15:5 Gulə 1:10

ma ta did-o Dɩ wɩ: «Nmu dwi dum na wó taa daga te tun mu kontu.»

⁶Abram na ne kontu tun, o ma ki o wu-didwa di Baɗa-We. Kontu ɗwaani mu We pe o na ciga Dɩ tee ni.

⁷We ta ma ta did-o Dɩ wɩ: «Amu mu yi Baɗa-We, ku yi amu mu jaani nmu a nuɗi Babilɔni tiinɛ tuw Uri ni a pa n ba yo seeni si a pa-m tɩga kantu si n ta n te.» ⁸Abram ma bwe-Dɩ o wɩ: «Yuutu Baɗa-We, be mu lagɩ ku bri amu ni amu wó suni a ba a taa a te tɩga kam?»

⁹Baɗa-We laan ma ta did-o Dɩ wɩ: «Nan ja nacwe, di buɔwe, di pi-bia, ti maama na yi bina yatɔ yatɔ tun, si n ta n ja kunkwɛɗ-pulɛ di kunkwɛɗ-pɔɗo n wɛli da n ja n ba.» ¹⁰Abram ma ja vara bam kontu maama o ba We yigɛ ni, yi o cɛ ti maama yale yale, si ku na yi zunɛ bam, o deen wu cɛ tintu. O laan ma tiɗi-ti pa cicoro maama pipiri ku jeeri kudonɗ kum. ¹¹Duure ma ba si ba di nwana yam kontu. Abram ma zɛli-ba o yagi.

¹²Ku na tu ku yi wa-zuuri maɗa ni tun, mu dooni jaani Abram. O dooni dum maɗa ni mu fuuni kamunu jaan-o ku pa o bicari baani. ¹³Baɗa-We ma ta did-o Dɩ wɩ: «Nan ta n ye lanyirani ni n dwi

dum lagɩ ba ji vɛrɛ mu tuw kudonɗ ni, yi ku dai ba titi tuw. Baá ji gambe mu yi noona beesi-ba bina biɔ-yana.

¹⁴Ku nan na yi tuw kulɔ noona na beesi-ba tun, amu wó varɩ ba zwa lanyirani. Ku kwaga ni mu a wó pa n biɔ bam ja jujiguru zanzan ba nuɗi tuw kum kontu ni ba ja viiri.

¹⁵Si ku na yi nmu titi, amu wó pa n ta n ɗwi ɗwia di yazurɛ mu si n laan ti n kukwurɔ maɗa ni.

¹⁶Zamaani kuni bina laɗa ni mu, nmu dwi dum laan wó joori ba ba ba taa zuuri yo. Kantu maɗa kam mu wó taa yi maɗa kalu Amoori tiinɛ bam kɛm-balwaarɔ na daga yi ti yi si a varɩ ba zwa tun. Maɗa kam ta wu yi si a ki kontu.»

¹⁷We na tu di ba di tu tun, jɛgɛ kam ma tiini ka ji lim. Mim-fari na nyi ni yɔrɔ mim te tun di di nyua di di min-vugu da di ba vara bam o na goni goni o tiɗi tun titari di kɛ. ¹⁸Duntu de dum ni Baɗa-We ma goni ni dɩdaani Abram yi Dɩ wɩ: «Ku yi nmu dwi dum mu a na lagɩ a pa-ba tɩga kantu, ka na zigɩ Ezipi bugɛ kam laɗa ni, si ka taa ve Efrati bu-fara kam seeni tun. ¹⁹Ku yi Keni tiinɛ tɩga kam, di Kenizi tiinɛ bam, di Kadumɔ tiinɛ bam, ²⁰di Heti tiinɛ bam, di Perezi tiinɛ bam, di Refayim tiinɛ bam, ²¹di

15:7 Ebru taani baɗi-ba ni Kalde tiinɛ

15:6 Rom 4:3, Galatɩ 3:6, Zakɩ 2:23

15:14 Nuɗim 12:36-39

15:7 Pulim 11:31

15:13 Nuɗim 1:1-14

Amɔɔɔɔ tiinə bam, dɪ Kanan tiinə bam, dɪ Girgasi tiinə bam, dɪdaani Yebusi tiinə bam maama tɪga kam mu kuntu.»

Agaari dɪdaani Ismayeli taani

16 Abram kaani Sarayi deen nan ya wu lugi bu o pa-o. O deen nan ya jigi tuntun-kana mu, o na yi Ezipi tiinə buko. Tuntun-kana wum yiri deen mu yi Agaari. ²O na wu lugi tun nwaani o ma ta di o baru Abram o wi: «Baŋa-We cigi amu di bu-luri. Nan ve n pɛni di a tuntun-kana wum, si dedonɔ ni wum wu na bu yi ku ta yi an bu.» Abram ma se Sarayi na tagi te tun.

³Ka maŋa kam ni, Abram deen zu Kanaan tiw kum ni bina fugə mu. Sarayi ma kwe o tuntun-kana Agaari o pa-o si o ma o ji o kaani. ⁴O ma pɛni di Agaari, yi o ja pugə. Agaari ma na ne ni o jigi pugə tun, o daa maa ba nigɪ Sarayi. ⁵Ku ma pa Sarayi ta di Abram o wi: «A kwe a tuntun-kana a ki n juŋa ni. O laan na ne ni o jigi pugə tun, o daa ba nigɪ amu. Amu yaara yantu maŋi si ya ji nmu yaara. Baŋa-We mu wu di dibam bale taani duntu.» ⁶Abram ma lɛr-o o wi: «Wuntu ta yi nmu tuntun-kana mu, nmu mu te o jia di o ne maama, si n ki-o n wubuŋa

na lagi te tun.» O na tagi kuntu tun, Sarayi ma puli si o taa jigi Agaari o yaara. Ku laan ma pa Agaari duri o tee ni o daari-o.

⁷Agaari ma vu o zu kagua kam wuni o vu o yi buli-yi. Ku deen bwələ di Suuri cwəŋə kam mu. Baŋa-We maleka kam laan ma ba o te, ⁸yi ka wi: «Sarayi tuntun-kana Agaari, nmu nuŋi yən mu tuntun, yi n nan ma n ve yən mu?» O ma lɛri o wi: «A maa durə si a lu a tu Sarayi juŋa ni mu.»

⁹Maleka kam laan ma ta did-o ka wi: «Joori n vu n tu wum te n tu n titi n se-o. ¹⁰Amu wu pa n dwi puli lanyiranɔ si nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani-ba o ga o ti.» ¹¹Maleka kam ma ta did-o ka wəli da ka wi:

«Nmu laan zigɪ di pugə mu
tuntu

si n lu bəkərə.

Nmu nan wu pa o yiri ni

«Ismayeli,

beŋwaani, Baŋa-We ni n

wu-cəŋə kum.

¹²Oo taa yi nuneɛni binaga kalu
ba na bá wani ba ja-ka tun mu.

O bá taa lagi nɔn-dwi maama
taani,

yi nɔɔna maama di bá taa lagi
o taani.

Wuntu di o curru wu taa culi
daani mu.»

¹³ Agaari na ni maleka kam kuntu tun, o ma buɔi o titi ni o wi: «Amu yiə suni ya na Baɔa-We dilu na nai amu tun.» O ma kwe yiri duntu o pa Baɔa-We o wi: «We dilu na nai amu tun.» ¹⁴ Kuntu ŋwaani mu ba deen pe vuli dum kuntu yiri ba wi: «Layi-Royi». Vuli dum zigɔ Kadesi di Beredi titari laɔa ni mu.

¹⁵ Agaari laan ma lu bəkərə o pa Abram. Abram ma pa bu wum yiri o wi: «Ismayeli». ¹⁶ Maɔa kalu o na lugi bu wum kuntu tun, Abram deen jigi bina funɔnɔ-yardu (86) mu.

Baɔa-We pe Abram ni-gonim maana

17 Abram deen na yi bina funugɔ-nugɔ tun mu Baɔa-We tu Dɔ vuri Dɔ titi did-o. Dɔ maa wi: «Amu mu yi Dam-fɔrɔ Tu We dum. Ta n se a ni kuntu, si n yi ta n jigi kəm-balwaarɔ. ² Amu maa wu pa ni-gonim dilu a didaani nmu na ki daani tun zigɔ ciga ciga, yi a pa nmu dwi puli di gaali.»

³ Abram ma vin o yibiyə tɔga ni o zuli We, yi We ta did-o Dɔ wi, ⁴ «Amu ni-gonim dum a na ki di nmu tun mu tintu:

Nmu lagi n ji twi tiinə zanzan nabaaru mu. ⁵ Ba daa bá

taa bəi nmu ni Abram, nmu yiri laan wu taa yi Abraham mu, Bɛŋwaani, a pe nmu ji dwi tiinə zanzan nabaaru mu.

⁶ Amu wu pa lura se-m ku ja gaali, a pa n lu dwi zanzan, n lu pwa zanzan. ⁷ A wu pa ni-gonim a na ki di nmu tun zigɔ ciga ciga. Ku na yi nmu dwi dilu na wu saɔi n kwaga ni tun, ni-gonim dum kuntu ta wu zigɔ ku pa-ba si ku taa ve maɔa kalu na ba ti tun mu. Amu wu taa yi nmu We, di n dwi dum di We. ⁸ Kanaan tiinə tɔga kantu me nmu ta na yi vɔru tintu tun, mu amu lagi a kwe a pa nmu di n dwi dum si á taá te si ku taa ve maɔa kalu na ba ti tun. Amu wu taa yi bantu di We.»

⁹ We laan ma ta di Abraham Dɔ wi: «Ku na yi nmu, n maɔi si n ta n jigi a ni dum mu, si nmu di n kwaga kam taá se-di maɔa maama. ¹⁰ A ni dum mu tintu a na goni di nmu di n kwaga kam maama tun. Ni-gonim dum kuntu mu á nan maɔi si á taá zigɔ di wuni tun:

Abam wuni baaru maama, ba maɔi si ba goni o pəni mu. ¹¹ Abam maɔi si á taá ki gonim mu á yira yam ni.

16:14 Layi-Royi kuri mu yi We wulu na wura yi Dɔ nai amu tun vuli dum. **17:1** Dam-fɔrɔ Tu We dum: Ebru = El Shaddai **17:5** Abram kuri mu yi ko wulu na jigi yiri tun. **17:5** Abraham kuri mu yi ko wulu na jigi dwi tiinə zanzan tun.

Kuntu mu wó taa yi maana yalɔ na brɛ nɛ dí kɛ ni-gonim daanɛ. ¹²Nmu dwi nɛ sɛ ku taa ve maɲa maama, bəkərə wulɔ maama na wu á wunɛ yi o yi da nana, á maɲi sɛ á goni ku tu mu. Ku na yi gambe silɔ ba na lɔɣi á sam dɔm nɛ tun, dɛdaanɛ balɔ á na maɲi á yəgi dɛ səbu yi ba yi vərə tun, á maɲi sɛ á goni bəkəri maama mu. ¹³Ba na lɔɣi-ba á sam dɔm nɛ, naa á yəgi-ba dɛ səbu mu, ku maɲi sɛ á goni-ba mu. Tuntu mu amu ni-gonim dɔm wó taa wu abam yura yam nɛ sɛ ku brɛ nɛ ni-gonim dɔm bá taa jɣi kweelim. ¹⁴Ba na wu goni baaru wulɔ maama, ku tu daa bá tɔɣi o wəli Yisrayelɛ dwi dɔm wunɛ, o na cɔɣi amu ni-gonim dɔm tun ɲwaanɛ.»

¹⁵Baɲa-We daa ma ta dɛ Abraham Dɛ wi: «Ku daari nmu kaanɛ Sarayi, daa n yi ta n bə-o nɛ Sarayi, o yiri laan yi Sara mu. ¹⁶A lagɛ a kɛ o yu-yoɲo mu. A nan lagɛ a tɔɣi wuntu baɲa nɛ mu a pa nmu bəkərə. Amu wó kɛ o yu-yoɲo sɛ o taa yi dwi tiinə zanzan nu. Tuntɛ zanzan pwa mu lagɛ ba nuɲi wuntu wunɛ.»

¹⁷Abraham daa ma vin o yibiyə tɣa nɛ. O ma mwani yi o ta o wunɛ o wi: «Nɔɔnɔ na yi bina bi, o ta wó

wani o lu bu na? Ku wəli da, Sara na yi bina funugu tun, o ta wó wani o lu na?» ¹⁸O laan ma ta o brɛ We o wi: «Nmu na maɲi n pa Ismayelɛ jɣi yazurə yi nmu na kɛ zaanɛ n kɛ wuntu yuu nɛ, kuwó taa daga ku pai amu.»

¹⁹Baɲa-We ma ta dɛd-o Dɛ wi: «Ku na wó taa yi te tun, n kaanɛ Sara mu wó lu bu o pa-m, yi nɛ pa o yiri sɛ «Yizakɛ. Amu wó pa ni-gonim dɛlɔ a na wó kɛ dɛd-o tun zɣi cɣa cɣa mu sɛ ku taa ve maɲa kalɔ na ba ti tun. Dɛ nan ta wó taa wura dɛ pai o dwi dɛlɔ na wó saɲi o kwaga tun dɛ mu. ²⁰Ku nan na yi Ismayelɛ taanɛ dɔm, a ni n na tagɛ te tun. Amu wó kɛ wuntu dɛ yu-yoɲo. Amu wó pa o dwi puli o na kɔɔ zanzan. Pwa fugə-bale mu wó taa wu ba wunɛ, yi ba ji dwi kamunu. ²¹A ni-gonim dɔm mu a laan za wó pa dɛ zɣi dɛdaanɛ Yizakɛ, wulɔ wum Sara na wó lu o pa-m bini nɛ maɲa kantɔ nɛ tun.» ²²We ma na ɲɔɔnɛ dɛdaanɛ Abraham Dɛ ti tun, Dɛ ma ke dáa o tee nɛ.

²³Duntu dɛ dɔm nɛ mu Abraham jaanɛ o bu Ismayelɛ ku wəli dɛ gambe silɔ ba na lɔɣi o sɔɲɔ kum nɛ tun dɛ silɔ o na yəgi dɛ o səbu tun maama, baara balɔ maama na zuuri o sɔɲɔ kum nɛ tun o ja o nuɲi. O ma goni-ba, nɛnɛnɛ We na tagɛ te tun. ²⁴Abraham deen yi

bina funugu-nugu mu o gwəŋə kam maŋa ni. ²⁵O bu Ismayeli di maa jigi bina fugə-yato mu. ²⁶Abraham di o bu-baaru Ismayeli gwəŋə kam deen ya yi de didwi mu. ²⁷Abraham sɔŋɔ kum baara maama, ku na yi balu ba na lugi-ba daani, naa balu ba na yəgi vərə tee ni tun, ba di goni-ba maama de duntu de dum ni mu.

Vərə batɔ na tu Abraham tee ni te tun

18 Maŋa kalu Abraham deen na zuuri Mamre tu-kamunnu tum təŋə ni tun, de didwi o maa je o vwe dum ni ni. Mu Baŋa-We tu Di vuri Di titi did-o. Maŋa kalu wia na bigi tun mu kuntu. ²Abraham ma kwəni o yuu weeni yi o na nɔɔna batɔ na zigi ba twe did-o. O na nɛ-ba tun, mu o ki lila o zaŋi o vwe dum ni ni o jeeri-ba yi o tiini o cɔɔli o yibiyə tiga ni o jɔɔni-ba.

³O maa wi: «Amu Yuutu, n yi na su amu, si n yi ke n daari-ni. ⁴Se si a ja na funfun a ba si á ma á zari á nɛ, si á daari á jəni tiu kuntu kuri ni á sin. ⁵Yagi-na si a lagi wudiu a pa abam si á di si á yira joori si á laan taá kea. Ku za yi kuntu ŋwaani mu

yi á da yo seeni.» Ba ma ləri ba wi: «Tɔ, ki nuneeni nmu na tagi te tun.»

⁶Abraham ma ki lila o yi Sara te vwe dum ni yi o wi: «Ki lila n kwe mun-bwe bwen sitɔ n viiri n ma n ki wudiu.» ⁷O daa ta ma ki lila o zu o naani dum wu o kuri na-pwala kalu na lamma tun, o ja o pa o tuntɔŋna si ba ma ki wudiu lila. ⁸O ta ma kwe nayil-dɔa, didaani nayili-kapwəŋə, di wudiu kum o zigi ba yigə ni o pa-ba. Nɔɔna bam deen ma je ba di yi o zigi ba tee ni tiu kum kuri ni.

⁹Ba ma bwe-o ba wi: «N kaani Sara wu yən mu?» O ma ləri o wi: «O wu vwe dum wuni.» ¹⁰Ba didua ma ta o wi: «Amu wú joori a ba nmu te bini ni maŋa kantɔ wuni. Ka maŋa ni di nmu kaani Sara wó taa jigi o titi bəkərə o juŋa ni.» Sara deen ya dali vwe dum ni ni mu ba kwaga ni yi o cəgi ba taani dum.

¹¹Abraham di Sara deen ya maŋi ba kwɔn, ba bina yam gaali. Sara deen ke bu-luri. ¹²Sara ma mwani o titi ni o wi: «Amu laan na kwɔn tuntɔ yi amu digə tu wum di tiini o kwɔn tun mu amu laan lagi a ni ywəəni duntu na?»

¹³Baŋa-We ma bwe Abraham Di wi: «Bɛŋwaani mu Sara mwani yi o daari o ta o wi: «A laan na kwɔn tuntɔ tun, aá wani a lu bu na?»

¹⁴ Woŋo wura ku na tiini ku camma si amu Baŋa-We tuŋi na? Ka maŋa kam bɪni na yiə, amu wó joori a ba nmu te, dɪdaani Sara laan jigi o bəkərə o juŋa ni.»

¹⁵ Fɔvɔni ma ja Sara yi o fu o ni o wi: «Amu wu mwani.» O di maa wi: «Ciga tin, n mwani.»

Abraham na loori We Sodɔm ɣwaani te tun

¹⁶ Nɔɔna bam ma zaŋi si ba ke, yi ba laan kwəni ba yigə ba ba nii Sodɔm seeni. Abraham di ma vu si o yagi-ba cwəŋə ni si ba laan taa kea.

¹⁷ Baŋa-We ma ta Dɪ wi: «A ba lagi a səgi a na buŋi si a ki te tin yi Abraham yəri ku ni ni. ¹⁸ Abraham dwi dum wó ji dwi kamunu kulu na dana tun mu. Amu wó da wuntu baŋa ni mu a ki lugu kum baŋa tuni dum maama yu-yoŋo. ¹⁹ Benwaani, amu mu kur-o, si o bri o biə di o sɔŋo kum maama na wó saŋi o kwaga ni tun, si ba taa tɔgi Baŋa-We cwəŋə kam ba daari ba taa tuŋi kulu na maŋi di kulu na yi ciga tun. Kuntu mu wó pa amu Baŋa-We na goni ni si a ki tute maama a pa-o tun wani ku tuŋi ciga ciga.»

²⁰ Baŋa-We laan ma ta Dɪ wi: «Nɔɔna tiini ba keeri Sodɔm di Goməri ɣwaani si ku gaali. Ba

wo-lwaanu tutuŋa di ta maa tiini ti daga. ²¹ Kuntu ɣwaani mu amu lagi a vu si a nii, ba tutuŋa yam suni ya yi balɔɔ nuneeni nɔɔna kərə kam na bri te tin na. Ku na dai kuntu, amu wó lwaru ku ni ni.»

²² Nɔɔna bale bam ma pipiri ba kwe Sodɔm cwəŋə kam ba maa kea. Abraham di deen ma maŋi daani o zigi Baŋa-We yigə ni. ²³ Abraham ma vaŋi o titi o twe Baŋa-We yi o wi: «Kuntu, nɔ cɔgi nɔn-ɣuna tum maama mu n wəli di nɔn-balwaaru bam na? ²⁴ Si nɔn-ɣuna na yi fiinnu yi ba wu tuw kum ni, nɔ cɔgi ku maama n yagi mu na? N bá n yagi n ma n cə-ba nɔn-ɣuna fiinnu balu na zuuri ku wuni tun ɣwaani na? ²⁵ A ye si nmu bá gu nɔn-ɣuna di nɔn-balwaaru n gwaani daani, yi kuú taa nyi di n pe nɔn-ɣuna di nɔn-balwaaru bam taa yi bidwi mu. Amu ye si ku bá ki kuntu! Nmu na yi wulu wum na di lugu baŋa maama sariya tun, nmu wó ki kulu na tɔgi ciga cwəŋə tun mu.»

²⁶ Baŋa-We ma ta Dɪ wi: «A na ne nɔn-ɣuna Sodɔm tuw kum ni si ba yi nɔɔna fiinnu, amu wó da bantu ɣwaani si a yagi si tuw kum daa yi na cɔgum.»

²⁷ Abraham daa ma ɣɔɔni o wi: «Amu Yuutu, amu dai kulukulu nmu yigə ni. A nyi di turu dɪdaani tintwarum mu. A laan nan ne baari

sɪ a ɲɔɔnɪ dɪ nmɜ. ²⁸Sɪ nɔn-ɲɔna bam na muri fiinnu kum dɪ nɔɔna banu, nɪ ta wɪ, nɔɔna banu bam na muri tun ɲwaanɪ sɪ n cɔɣɪ tuw kum maama na?» Dɪ maa wɪ: «Amɜ za na nɛ nɔn-ɲɔna fiinna-banu da, a bá cɔɣɪ-kɜ.»

²⁹Abraham daa ma ɲɔɔnɪ o wɪ: «Sɪ nɔɔna fiinna yɪranɪ mu na wura?» Dɪ ma lɛrɪ Dɪ wɪ: «Nɔɔna fiinna bam ɲwaanɪ amɜ bá cɔɣɪ-kɜ.»

³⁰Abraham laan maa wɪ: «A loori-m, amɜ Yuutu, yɪ pa n bam zaɲɪ. Nan sɛ sɪ a ɲɔɔnɪ dɪ nmɜ. Sɪ nɔɔna fiinto yɪranɪ mu na wura?» Dɪ ma lɛrɪ Dɪ wɪ: «A na nɛ nɔn-ɲɔna fiinto je sɜm nɪ, a bá kɪ kɜlɜkɜlɜ.»

³¹Abraham maa wɪ: «Nmɜ maɲɪ n pa a na baarɪ sɪ a ɲɔɔnɪ dɪ nmɜ. Yagɪ sɪ a bwe a nii, sɪ n na nɛ nɔɔna fiinle mu da?» Dɪ ma ta Dɪ wɪ: «Fiinle kum ɲwaanɪ, a bá cɔɣɪ-kɜ.»

³²Abraham laan ma ta o wɪ: «A loori-m, amɜ Yuutu, yɪ pa n bam zaɲɪ, sɪ a lagɪ a ta ɲɔɔnɪ bɪdwɪ dɪntɜ yɪranɪ mu. Kɜ wai sɪ nɔɔna fugɛ mu wura?» Baɲa-Wɛ ma lɛrɪ Dɪ wɪ: «Nɔɔna fugɛ kam kɜntɜ ɲwaanɪ, amɜ bá cɔɣɪ-kɜ.»

³³Baɲa-Wɛ na ɲɔɔnɪ dɪdaani Abraham Dɪ ti kɜntɜ tun, Dɪ ma viiri. Abraham dɪ ma joori sɔɲɔ.

Ba na cɔɣɪ Sodɔm dɪ Gomɔrɪ te tun

19 Maleɪ sɪle sɪlɜ na jeeri Abraham tun deen ma ba ba yi Sodɔm dɪdaan-nɪ nɪ, yɪ Lɔtɪ deen je tuw kum manco-pɪna nɪ nɪ. O na nɛ-ba tun, o ma zaɲɪ weenɪ o vu sɪ o jeeri-ba yɪ o cɔɔlɪ o yibiyɛ tɪga nɪ o wart-ba. ²O maa wɪ: «A loori abam! Amɜ tiinɛ bam, pa-na sɪ a ja abam a yi sɔɲɔ, sɪ á kɪ á yɪra á daarɪ á pɛnɪ sɪ tɪga pɜvɪrɪ sɪ á laan goni tɪga á vu á na maa ve mɛ tun.» Ba ma lɛrɪ ba wɪ: «Awo, dɪbam lagɪ dɪ pɛnɪ tuw kum pwɛlɛ kantɜ nɪ mu.»

³O deen na tiini o fin-ba tun ɲwaanɪ, ba ma tɔɣɪ dɪd-o ba zu o sɔɲɔ kum wɜ. O ma kɪ wɜdiu dɪ dɪpe dɪlɜ na ba jigɪ dabɪlɪ dɪ wɜnɪ tun o pa-ba yɪ ba dɪ. ⁴Ba na wura ba ti ba yigɛ sɪ ba pɛnɪ tun, mu Sodɔm tuw kum baara bam maama nɜɲɪ tuw kum je maama ba ba ba gilimi sɔɲɔ kum, nankwɪn dɪdaani nɔɔn-dunnu maama. ⁵Ba ma bɛɲɪ Lɔtɪ yɪ ba wɪ: «Nɔɔna balɜ na tu ba zu nmɜ sɔɲɔ nɪ titɜ dɪntɜ tun bɛ? Ja-ba n ja n nɜɲɪ yo n pa dɪbam sɪ dɪ lagɪ-ba mu.»

⁶Lɔtɪ ma nɜɲɪ pooni sɪ o jeeri tuw kum nɔɔna bam yɪ o daarɪ o pɪ boro kum. ⁷O maa wɪ: «Amɜ donnɛ bam, a loori abam sɪ á yɪ kɪ titɜɲ-lɔɲɔ

kuntu donɔ. ⁸Cɛgi-na yo, amu jigi bukwa bale balu ta na yəri baara tun. Yagi-na si a ja-ba a ba a pa abam, si á kɪ á na lagi te tun di ba. Ku na yi nɔɔna bantɔ, yi kɪ-na-ba kunkulu, beɲwaani ba tu ba zu amu woro kuri ni mu.»

⁹Ba ma bagi Lɔti ba wi: «Kɪ dɔ́a ni!» Ba daa ta ma ta daani ba wi: «Nɔɔnu wuntu yi vɛru mu dí tu kum ni. Bɛɛ mu yi o lagi si o bri dɪbam dí na wó kɪ kulu tun?» Ba laan ma ta di Lɔti ba wi: «Dí nan wó kɪ nmu dí dwəni dí na wó kɪ bantɔ te tun.» Ba ma tiini ba pɔni Lɔti yi ba laan fofɔ ba twe o sɔɲɔ ni dum si ba bwəri boro kum ba zu digə kam wuni.

¹⁰Nɔɔna bale bam ma zigɪ digə kam wuni ba purɪ boro kum yi ba laan vanɪ Lɔti ba zu digə kam ni. Ba ma daari ba pɪ boro kum. ¹¹Ba laan ma pa nɔɔna balu maama ya na zigɪ manɔɲo kum ni ni tun yiə dwe, bu yoo, nankwian yoo, ba maama. Ba maa taani taani ba yaari taan ba ga manɔɲo kum ni jəgə si ba purɪ.

¹²Nɔɔna bale bam ma ta di Lɔti ba wi: «Nmu ta jigi nɔɔna tuw kuntu wuni na? Nuneeni n tumbaara, di n bu-baara, di n bukwa, di wulu maama na yi nmu curu tun si n ja-ba si á nuɲi jəgə kantɔ ni! ¹³Beɲwaani dí lagi dí cɔgi tuw kum mu. Nɔɔna tiini ba keeri Baɲa-We yigə ni si ku gaali, tuw kum nɔɔn-biə bam kənə

ɲwaani. Di ma tuɲi dɪbam si dí ba dí cɔgi-ku.»

¹⁴Lɔti maa nuɲi si o ɲɔɔni di o bukwa banna na di o bukwa tum. O maa ta-ba o wi: «Kɪ-na lɪla á nuɲi dɔ́a je suntɔ ni, beɲwaani Baɲa-We lagi Di cɔgi tuw kuntu mu!» O tumbaara bam nan buɲi si o ɲɔɔni o kweeri mu.

¹⁵Tɪ-pura ni ni, malesɪ sum ma ta di Lɔti ba wi: «Kɪ lɪla! Ja n kaani wum di n bukwa bale si á nuɲi da yo seeni! Ku na dai kuntu, Baɲa-We na yaari tuw kum, abam di wó da á na cɔgum.» ¹⁶Ba na tagɪ kuntu yi Lɔti ta zigɪ o daana tun, mu ba caali o juɲa, di o kaani wum didaani o bukwa bale bam jɪa ba ja ba nuɲi tuw kum daa ni si ba wani ba lu, Baɲa-We deen na duri ba ɲwaɲa tun ɲwaani. ¹⁷Malesɪ sum na jaani-ba si nuɲi si ti tun mu si didɔa tagɪ di wi: «Duri-na si á lu cɔgum! Yi nii-na á kwaga ni, á nan yi zigɪ-na je je ni bolo kum wuni! Duri-na á yi pweeru tum je sum si abam yi da á na cɔgum!»

¹⁸Lɔti ma ta o wi: «Awo! Amu Yuutu, a bá wani! ¹⁹Nmu maɲi n kɪ amu lanyiranɪ yi n duri a ɲwaɲa pa a ɲɔɲi a ɲwɪa. A bá wani a duri a yi pweeru tum je sum. Amu ta na wu cwəɲə ni, cɔgum duntu wó yi amu, si a ti. ²⁰Nan nii tuw kudonɔ mu tintu bwələ bwələ a na wó wani a duri a yi da. Ku maa yi tu-balaɲa mu.

Pa-ni pwələ si a duri a vu dāani tu-balaɲa kuntu, si kuntu mu a wó lu.»

²¹ O ma ta did-o o wɪ: «Amu sɛ si a kɪ kuntu dɪ a pa-m. A bá cɔɣi tu kum kuntu. ²² Nan kɪ lɪla n duri n vu n yi da, beɲwaani amu bá want a kɪ kɔlɔkɔlɔ yi nmɔ wu yi da.» Kuntu ɲwaani mu ba pɛ tu kum kuntu yuri ba bæi Soari.

²³ Lɔti deen ma vu o yi Soari didaani we maɲi dɪ puli mu. ²⁴ Baɲa-We laan ma pa ciribi na jigɪ mim tun nuɲi weyuu nɪ kɔ tu Sodɔm dɪ Gomɔri tuni dum baɲa nɪ nɪnɛni dɔa na nɪ te tun. ²⁵ We deen tɔɣi kuntu mu Dɪ ma cɔɣi tuni dum kuntu didaani je sum maama, kɔ wɛli dɪ balɔ maama na zuuri tuni dum kuntu nɪ tun didaani tɪga kam wəənu tɪlu maama na nuɲi ka baɲa nɪ tun. ²⁶ Lɔti kaani deen ma pipiri o nii o kwaga nɪ. O ma ji ye-kandwe-didɔɔ o zɪɣi da.

²⁷ Tɪga na puuri tun, Abraham ma goni tɪga o joori o vu o ya na zɪɣi mɛ Baɲa-We yigə nɪ tun. ²⁸ O ma guni o nii Sodɔm dɪ Gomɔri tuni dum seeni. O ta ma nii bolo kum laɲa kam maama, yi o na nyɔ-zwənə mu na zɪɣi je sum kuntu nɪ ka zaɲi ka maa diini weyuu nɪ, ka nyɪ didaani nyɔa kalɔ na nuɲi min-lɔɲɔ wɔni tun mu.

²⁹ We na cɔɣi tuni dum dɪ bolo kum maama tun, Dɪ deen guli Abraham gulə yi Dɪ vɪ Lɔti Dɪ ja nuɲi cam dilɔ na cɔɣi je sum kuntu maama tun.

Lɔti dɪ o bukwa bam taani

³⁰ Lɔti dɪ o bukwa bale bam laan ma nuɲi Soari tu kum nɪ ba vu ba jəni pweeru tum wɔni, beɲwaani o deen kwari si o zu Soari nɪ. Ba maa zuuri piu bɔɔni wɔni. ³¹ De didwi mu bukɔ-nakwɪn kam tagi dɪ balaja kam o wɪ: «Dɪbam ko wɔm kwɪn mu, yi baaru nan tərə yo si o pəni dɪ dɪbam nɪnɛni lɔɣu baɲa nabiinə maama na yəni ba kɪ te tun. ³² Kuntu ɲwaani, yagi si dɪ pa dɪ ko wɔm nyɔ sana o bugi si dɪ laan pəni did-o, si dɪ ko wɔm oó na dwi n saɲi o kwaga nɪ.»

³³ Ba maa suni ba pa ba ko wɔm nyɔ sana dintu titu dum nɪ o su. Bukɔ-nakwɪn kam ma zu o pəni did-o. O ko wɔm maa wu maani o na zu o pəni did-o naa o na zaɲi o nuɲi maɲa kalɔ tun.

³⁴ Tɪga na puuri tun, bukɔ-nakwɪn kam ma ta dɪ balaja kam ka wɪ: «Amu diin pəni didaani dɪ ko mu. Yagi si zum titu dintu dɪ daa pa o nyɔ sana o bugi, si nmɔ dɪ vu n pəni did-o si si kɔ pa dɪ ko wɔm na bu o

ma o tiŋi o dwi.» ³⁵ Ba ma suni ba pa ba ko wum nɔɔ sana o su dinto titu dɔm ni. Bukɔ-balaŋa kam di ma vu o pɛni did-o, yi o ko wum ta wu maani o na zu o pɛni did-o naa o na zaŋi o nuŋi maŋa kalu tun.

³⁶ Lɔti bukwa bam deen ma ja pwi di ba ko wum. ³⁷ Bukɔ-nakwin kam ma lu bɛkɛrɛ, yi o pa o yiri si «Moab». Wuntu mu yi Moabi tiinɛ bam na ta wura zum de dɔm ni tun nabaaru. ³⁸ Bukɔ-balaŋa kam di ma lu bɛkɛrɛ, yi o pa o yiri si «Ben-ammi». Wuntu mu yi Amɔɔni tiinɛ bam na ta wura zum tun nabaaru.

Abraham di Abimeleki taani

20 Abraham ma zaŋi o kwe cwɛŋɛ o maa ve Negebi kagba kam seeni. O laan vu o zuvri Kadesi didaani Suuri titari laŋa ni. O ma daari o vu o jɛni Gerari ni.

² O na wura tun mu Abraham tagi o kaani Sara taani o wi, o yi o nakɔ. Gerari tuv kum pɛ Abimeleki ma tuŋi Sara kwaga ni yi o joŋ-o si o ma o ki o kaani. ³ Titu ni Baŋa-We ma ba Abimeleki te dundwɛa wuni Dl ta did-o Dl wi: «Nmu yi tu mu, kaani wum n na kwe tun na yi nɔɔnu kaani tun ŋwaani.»

⁴ Abimeleki ya daa ta wu dwe-o. Kuntu tun, o laan maa wi: «Amu Yuutu, a wu ki kulɔkulɔ a cɔgi. Nmu wɔ se n cɔgi nɔɔna balu na wu ki wo-lɔŋɔ tun na? ⁵ Abraham mu tagi ni kaani wum yi o nakɔ mu, yi kaani wum di ma ta ni o yi wum nabɔ. Amu ki tuntu di a wu-ponjo mu, a ja ba jigi digru.»

⁶ We daa ta ma ŋɔɔni did-o dundwɛa yam wuni Dl wi: «Ku yi ciga. A ye si n na tuŋi te maama tun, n ki didaani wubɔŋ-laaru. Kuntu ŋwaani amu cigi-m si nmu yi ki lwarum n cɔgi amu yigɛ mu yi a wu pɛ-m cwɛŋɛ si n dwe-o. ⁷ Kuntu ŋwaani, joori n pa baaru wum o kaani wum. O yi amu nijɔŋnu mu, kuntu oɔ loori amu o pa-m si n ta n ŋwi. Ku daari, n na wu ki kuntu, nmu wɔ suni n ti, di n nɔɔna maama.»

⁸ Tɔga na puvri tun, Abimeleki ma goni tɔga o bɛŋi o tuntɔŋna bam maama, yi o daari o lwɛni kulu maama na ki tun o bri-ba. Ba na ni tun, fuvri ma tiini di ja-ba. ⁹ Abimeleki ma bɛŋi Abraham o pa o zu ba te yi o wi: «Bɛŋwaani mu nmu ki dɔbam kuntu? Bɛ lwarum mu a ki-m yi nmu laan ja cɔgum n ba amu di a tuv kum baŋa ni? Nmu na ki amu te tun yi woŋo kulu na wu

manɔ si ba kɪ tun mu.» ¹⁰O ta ma bwe Abraham o wi: «Bee mu pe n kɪ kuntu?»

¹¹Abraham laan ma leri o wi: «Amu ya buɔ si, nɔɔn-nɔɔnu ba kwari We jeuntu ni, yi baá wani ba gu-ni, a kaani wum gwaani. ¹²Kulu na weli da tun, o suni o yi a nako mu. Dí dai nu daani mu si o yi a ko wum buko mu, yi o laan ji amu kaani. ¹³Maɔa kalu We na pe a nuɔi a ko sɔɔɔ kum ni yi a kaagi a beeri tun, mu a tagi did-o a wi: «Sara, kɪ tuntu si n bri ni n soe amu: Me maama dibam na ve dí yi, si nmu ta ni, a yi n nabo mu.» »

¹⁴Abimeleki laan ma ja peeni di naani didaani gambe, baara di kaana maama, o ja o nuɔi o pa Abraham. O ta ma kwe Abraham kaani Sara o joori o pa-o. ¹⁵Abimeleki maa wi: «Amu tuga kam mu tuntu, nmu yigə ni. Tan zuvri jəgə kalu n na lagi tun.» ¹⁶O ma daari o ta di Sara o wi: «Nii, səbu-dala muru mu a pe n nabo wum. Kuú taa yi maana ku pa balu maama na wu n tee ni tun si ku bri ni n jigi bura. Nmu wu kɪ kulukulun n cɔɔɔ.»

¹⁷Abraham laan ma loori We o pa Abimeleki di o kaani didaani

ba tuntu-kaana bam, yi We pa ba na yazura, yi ba daa wani ba lu biə. ¹⁸Beɔwaani, Baɔa-We deen ya cəɔi nɔɔna maama di bu-luri mu Abimeleki sɔɔɔ kum ni, Abraham kaani Sara gwaani.

Yizaki lura kam taani

21 Baɔa-We deen nii Sara baɔa ni yi Di suni Di kɪ kulu Di na tagi did-o tun Di pa-o. ²Sara deen ma ja pugə o lu bəkərə o pa Abraham o kukwuru maɔa ni. Ku deen kɪ ku manɔ di maɔa kalu We na tagi tun mu. ³Abraham ma pa bu wum yiri si «Yizaki». ⁴Yizaki na yi da nana tun mu Abraham goni o pəni, nuneeni We na tagi ni o kɪ te tun. ⁵Abraham deen jigi bina bi mu yi ba lu o bu-baaru Yizaki ba pa-o. ⁶Sara maa wi: «We jaani mwaanu mu Di ba Di pa amu, yi wulu maama na ni kulu na kɪ tun, ku tu wó da o weli di amu mu si dí mwani.»

⁷O daa ta ma weli da o wi: «Nɔɔn-nɔɔnu ya bá wani o ta di Abraham ni Sara wó wani o ja o bu si o ɔɔɔ yili. Di kuntu maama di, amu lugi bəkərə a pa-o o kukwuru maɔa ni.»

Ba na zəli Agaari dɔdaani Ismayeli ba yagi te tun

⁸Yizaki ma ki nɔɔnu yi ba kwər-o yili. De dum kuntu ni, Abraham ma bəŋi nɔɔna si ba di candiə kamunu. ⁹Sara deen ma na ni Ezipi tiinə buko Agaari na lugi bəkərə kalu o pa Abraham tun zigi da o ki Yizaki o mwana. ¹⁰O na nɛ tun, o ma ta di Abraham o wi: «Zəli kaani wulu na yi gambaa tun di o bu-baaru wum si ba viiri, si kaani wuntu bu wum bá tɔgi di amu tuti bu Yizaki o pɔɔri nmu jujiguru tum o taa te.»

¹¹Taani dum ma tiini di daani Abraham, Ismayeli na yi o tuti bu-baaru tun ŋwaani. ¹²We ma ta did-o Dɔ wi: «Yi ta n paɪ bəkərə kam di n gamba-kana kam taani dum daani-m. Nan cəgi Sara na tagi te o bri-m tun, bɛŋwaani, ku lagi ku tɔgi Yizaki baŋa ni mu si nmu dwi dum ba di zigi. ¹³Amu nan ta wó pa gamba-kana kam bu-baaru wum dwi di puli di ji tuw, o di na yi nmu bu tun ŋwaani.»

¹⁴Tiga na puuri tun zizuŋa ni tun, Abraham ma kwe wɔdiu o pa Agaari yi o daari o lo na loo wuni o pa-o si o dari o bakala baŋa ni. O laan ma ban-o di o bəkərə kam o yagi-ba cwəŋə ni. Agaari maa viiri. O ma vu o kaagi Beer-Seba kagua kam yuu ni o beerə. ¹⁵Loo kum wu

na bam maa ba ba ti. O ma ja bu wum o tiŋi o yagi puŋu kuru ni. ¹⁶O tuti laan ma fufɔ o vu daa o je si ku maŋi di nɔɔnu na wó ta taja si ka yi mɛ tun. O ma buŋi o wi: «Amu ba lagi si a na a bu wum tuvni.» O na je da tun, o ma puli si o taa keerə.

¹⁷Baŋa-We ma ni bəkərə kam na keeri tun. We maleka kam maa zigi We-sɔŋɔ ni ka bəŋi Agaari ka wi: «Agaari, bɛɛ mu kia? Yi ta n funa. Baŋa-We ni bu wum na tigi o keeri tun. ¹⁸Zaŋi n vu n ja bu wum si o zaŋi, si amu wó pa o dwi dum ji dwi-kamunu.» ¹⁹We laan ma puri o yiə Dɔ pa o na vuli na tigi da. O ma vu o mɔ na o su o loo kum yi o ja vu o pa bu wum si o nyɔ.

²⁰We deen maa nii bu wum baŋa ni yi o ba o ki nɔɔnu. O deen zuuri kagua kam yuu ni mu yi o ji tɔɔru. ²¹Kagua kam o na zuuri mɛ tun yuri mu Paran. O na wura tun, mu o nu ve o lagi kaani Ezipi ni o pa-o si o di.

Abraham di Abimeleki ki ni-mɔrɔ daani

²²Da yam kuntu ni ni mu Abimeleki di Pikɔli na yi o jar-kərə yigə tu tun deen ve Abraham te. Ba ma ta di Abraham ba wi: «Dɔbam maani ni kulu maama nmu na yəni n ki, We wu n tee ni mu. ²³Kuntu

tɔn, laan du durə Wɛ yigə nɪ sɪ nmv bá kɪ n gani amv maɲa dɪ maɲa, kv na yɪ amv naa a biə bam, naa a dwi dum maama. Amv na kɪ-m lanyiranɪ tɔn, nmv dɪ wó kɪ amv lanyiranɪ, kv na yɪ amv dɪ tɪv kɔlv nmv na zɔvɪ kv wɔnɪ tɔn maama.»

²⁴ Abraham maa wɪ: «Amv sɛ sɪ a du durə dum kɔntv.»

²⁵ Abimelekɪ nɔɔna nan ya vɪ Abraham vɔltɪ dɪdɔɲ mv. Abraham ma ɲɔɔnɪ taanɪ dum dɪ Abimelekɪ.

²⁶ Abimelekɪ ma ta o wɪ: «Amv wv lwarɪ wɔlv na kɪ kɔntv tɔn. Nmɔ wv tagɪ kv taanɪ n brɪ-nɪ, yɪ zɪm yiranɪ mv amv laan lwarɪ kv nɪ nɪ.»

²⁷ Abraham laan ma ja peeni, dɪ bɔnɪ, dɪ naanɪ o ja o nɔɲɪ o pa Abimelekɪ, yɪ bantv bale kɪ ni-mɔɔ daanɪ. ²⁸ Abraham ma daartɪ o lɪ picwa barpɛ o vara bam wɔnɪ o zɪɲɪ daa nɪ. ²⁹ Abimelekɪ ma bwe Abraham o wɪ: «Bɛɲwaanɪ mv nmv pɔɔɪ picwa yam yarpɛ?» ³⁰ O ma lɛrɪ o wɪ: «Jɔɲɪ picwa yarpɛ yam amv tee nɪ sɪ kv taa yɪ maana sɪ amv mv kɔɲɪ vɔltɪ dɪntv.» ³¹ Ba dɛɛn ma bɛɲɪ je sɪm kɔntv sɪ Bɛɛr-Seba, bɛɲwaanɪ dáanɪ mv nɔɔna bantv bale dɛɛn dugɪ durə.

³² Ba na kɪ ni-mɔɔ dum kɔntv Bɛɛr-Seba nɪ ba tɪ tɔn mv Abimelekɪ dɪdaanɪ o jar-kərə yigə tu Pikɔlɪ joorɪ ba vu Filisi tiinə tɪv kɔm.

³³ Abraham ma jəri tɪv kudɔɲ kv yɪrɪ na yɪ «Tamaris» tɔn Bɛɛr-Seba nɪ. Dáanɪ mv o bɛɲɪ Yuutu Baɲa-Wɛ yɪrɪ o zuli-Dɪ, Dɪ na yɪ Wɛ dɪlv na maɲɪ Dɪ wɔra maɲa maama tɔn.

³⁴ Abraham dɛɛn maa zɔvɪ Filisi tiinə tɪv kɔm wɔnɪ o dáanɪ da.

Wɛ maɲɪ Abraham Dɪ nɪi

22 Wənnu tɔntv na kɪ tɪ kɛ tɔn, Wɛ ma maɲɪ Abraham sɪ Dɪ nɪi. Dɪ ma bɛɲ-o Dɪ ta Dɪ wɪ: «Abraham!» O ma lɛrɪ o wɪ: «Nii-nɪ.» ² Wɛ laan maa wɪ: «Ja n bu-dva Yizakɪ wɔm n na tiinɪ n soe tɔn, n vu Moriza tɪv kɔm sɪ n ma-o n kaanɪ dáanɪ n zwe-o n pa-nɪ, piu kɔlv a na wó brɪ-m tɔn yuu nɪ.»

³ Tɪga na pɔvɪ tɔn, Abraham ma zaɲɪ zɪzɪɲa nɪ o ja o bɪnaga sɪ o kɛ cwəɲə. O ma ja o tɔntɔɲna bale dɪdaanɪ o bu-baarv Yizakɪ o wəli da. O ma gonɪ da-kɔrɪ sɪlv o na wó ma o zwe kaanum dum tɔn. O laan ma kwe cwəɲə o maa ve jəgə kalv Wɛ na tagɪ Dɪ wɪ o ve tɔn. ⁴ Da yatv dɛ dum nɪ mv Abraham kwəni o yuu wɛɛnɪ o na jəgə kam yigə nɪ. ⁵ O ma ta dɪ o tɔntɔɲna bam o wɪ: «Abam dɪ bɪnaga kam maɲɪ-na yo sɪ amv dɪdaanɪ bəkərə kam vu dáanɪ. Dɪ wó vu dɪ zuli Wɛ yɪ dɪ daa ta joorɪ dɪ ba abam tee nɪ.»

21:31 Bɛɛr-Seba kɪrɪ mv yɪ vɔltɪ dɪlv ba na dugɪ durə kv ɲwaanɪ tɔn.

22:1-14 Ebru 11:17-19

⁶Abraham na tagi kuntu tun, o ma kwe de sum o zigi o bu-baaru Yizaki. Wuntu titi laan maa ze mim dum di sugu kum. Bantu bale na ve ba maa ke tun, ⁷Yizaki ma nɔɔni di o ko Abraham yi o ta o wi: «Amu ko.» O di ma leri o wi: «Amu bu, nmu wi bee mu?» Yizaki maa wi: «A ne mim dum di de sum na wu yo tun, si pɛlbu kalu di na lagi di zwe kaanum di pa We tun laan nan be?» ⁸Abraham ma leri o wi: «Amu bu, We titi mu wɔ na pɛlbu kalu di na wɔ zwe di ma ki kaanum dum tun Dl pa dibam.»

Bantu bale daa ta maa ve yiga. ⁹Ba na yi je silu We na tagi Dl bri Abraham tun, o ma kikili kandwa o lo bimbim daani yi o fɔgi o dari de sum di baɲa ni. O laan ma vo o bu-baaru Yizaki yi o kwe-o o dari de sum baɲa ni. ¹⁰O laan ma twi o juɲa o li sugu kum si o gu o bu wum. ¹¹Bidwi baɲa ni mu Baɲa-We maleka zigi We-sɔɲɔ ni ka bɛɲ-o ka wi: «Abraham! Abraham!» O di ma se o wi: «Nii-ni da.» ¹²Maleka kam ma ta ka wi: «Yi pa n juɲa vu n bu wum seeni, nan yi ki-o kunkulu. Amu laan maani ni nmu suni n kwari We, bɛɲwaani nmu wu vin si n kwe n bu-dua kam n pa Baɲa-We.»

¹³Abraham ma kwani o yuu weeni yi o na ni pi-bia mu zigi sabara kadoɲ wuni, ka nya na girumi ka wuni tun nwaani. O ma fɔɔri o yi pia kam te o ja-ka o ba o ma o ki kaanum o zwe o pa We o ma o leri o bu-baaru wum yuu ni. ¹⁴Ku deen ma pa Abraham bɛɲi je sum kuntu yiri ni «Baɲa-We wɔ nii ku baɲa ni. Di zum maama di, nɔɔna ta yoni ba ta si, «Baɲa-We piu kum yuu ni, Dl wɔ nii ku baɲa ni.»

¹⁵Baɲa-We maleka kam daa ta ma zigi We-sɔɲɔ ni ka bɛɲi Abraham ka ki kuni bile ¹⁶yi ka wi: «Cegi Baɲa-We na tagi kulɔ tun Dl wi: «Nmu na ki tuntu yi n wu vin si n kwe n bu-dua kam n pa amu mu, a dugi di a titi mu si, ¹⁷amu wɔ suni a ki nmu yu-yoɲo, yi a pa nmu dwi dum puli zanzan di taa daga nuneeni weyuu calicwi sum didaani nuni ni kasulu na daga te tun. Nmu dwi dum wɔ taa jigi dam si ba jɔɲi ba duna tuni ba taa te. ¹⁸Ku ta lagi ku tɔgi nmu dwi dum baɲa ni mu si lugu baɲa tuni maama na yu-yoɲo nmu na se amu ni tun nwaani.» »

¹⁹Abraham di o bu Yizaki laan ma joori o tintuɲna bam te. Ba maama ma kwe Beer-Seba cwɛɲɔ kam ba maa kea. Ba na yi da tun, Abraham ma marɲi Beer-Seba ni.

²⁰Kuntu kwaga nɛ mu, Abraham ma ni sɛ, o cɔvɔ Nahɔrɛ kaanɛ Milka dɛ lɔgɛ bu-baara o pa-o. ²¹Biɛ bam yɛra mu tuntu: Utsi, bu-kwɛa kam, ku wɛli dɛ o nyaanɛ Buzi, dɛ Kemuel, o na yɛ Aram ko tun, ²²dɛ Kesɛdɛ, dɛ Azo, dɛ Pildakɛ, dɛ Yidilafɛ, dɛdaanɛ Betuelɛ.

²³Betuelɛ ma ji Rebeka ko. Milka deen lɔgɛ bɛkɛrɛ nana bantɔ mu o pa Abraham cɔvɔ Nahɔrɛ. ²⁴Nahɔrɛ deen jɛgɛ ka-biɛ, o yɛrɛ na yɛ Rewuma. Wuntu dɛ deen ma lu bɛkɛrɛ suntu o pa-o: Teba, dɛ Gahamɛ, dɛ Tahakɛ, dɛdaanɛ Maaka.

Sara tɔvɔnɛ

23 Sara deen jɛgɛ buna bi dɛ fiinle-yarpe (127) mu, ²yɛ o laan ba o tɛ Kiriyat-Arba nɛ. Ku yɛ Kaanan tuw mu, ku yɛrɛ dɛdoŋ mu Ebrɔn. Abraham ma zaŋɛ o vu sɛ o keeri Sara yɛ o kan yi-na o ŋwaanɛ.

³Abraham kaanɛ wum na tɛgɛ tun, o ma zaŋɛ o baŋa nɛ yɛ o vu sɛ o ŋɔɔnɛ dɛdaanɛ Hetɛ tiinɛ bam. O maa wɛ: ⁴«Amu yɛ vɛru mu a na zɔvɛrɛ abam titarɛ nɛ. A nan loori tɛga sɛ á pa-nɛ sɛ ku taa yɛ mɛ amu na wó kɛ a tu wum da tun.»

⁵Hetɛ tiinɛ bam ma lɛrɛ Abraham ba wɛ: ⁶«Cɛgɛ yo seeni. Nmɔ yɛ We pabu mu dɛbam titarɛ nɛ. Kuntu tun, kuri dɛbam yiibeelɛ yam wonɛ dilɔ na lamma dɛ pa-m tun sɛ n kɛ n tu

wum da. Nɔɔn-nɔɔnɔ bá vɛn nmɔ o wɛ n yɛ kɛ n tu wum o yiibeeli nɛ.»

⁷Abraham ma zaŋɛ wɛenɛ o tiiri tɛga nɛ Hetɛ tiinɛ bam na yɛ tɛga kam tiinɛ tun yigɛ nɛ. ⁸O ma ta dɛ ba o wɛ: «Abam nan na sɛ sɛ amu kɛ a kaanɛ wum yo seeni, sɛ á sɛ sɛ á loori Tɛsoharɛ bu Efrɔn á pa-nɛ. ⁹Loori-o á pa-nɛ sɛ o kwe Makpela gugoro kum na wu o kara kam sisɛm ni nɛ tun o pa-nɛ. Ku na yɛ o nyum tun, amu wó ŋwɛ ku sɛbu kum ni maama a pa-o. Dí wó kɛ kuntu abam maama yigɛ nɛ sɛ bɔɔnɛ dɛm laan ji yiibeeli dɛ pa-nɛ.»

¹⁰Hetɛ tu Efrɔn dɛ deen je o nɔɔna bam wonɛ. O ma lɛrɛ Abraham, Hetɛ tiinɛ balɔ maama deen na de ba jeeri tuw kum manco-puna yam ni nɛ tun dɛ cɛgɛ yigɛ nɛ, o wɛ: ¹¹«Amu tu, cɛgɛ yo seeni. Amu wó kwe kara kam mu a pa-m zaanɛ, yɛ a ta wó pa-m gugoro dilɔ na wu ka laŋa nɛ tun a wɛli da. Amu nɔɔna bam yigɛ nɛ mu a kwe a pa-m. Ve n kɛ n kaanɛ wum da.»

¹²Abraham daa ma tiiri tɛga nɛ tuw kum nɔɔna bam yigɛ nɛ. ¹³O ma ta dɛ Efrɔn, lɔgɛ kum nɔɔna bam maama yigɛ nɛ, o wɛ : «Nan cɛgɛ a na ta kulɔ tun. Amu wó ŋwɛ tɛga kam sɛbu a pa-m. Sɛ sɛ n joŋi sɛbu kum sɛ amu dɛ wanɛ a kwe a kaanɛ wum a kɛ dáanɛ.»

¹⁴Efrɔn ma lɛrɛ Abraham o wɛ: ¹⁵«Amu tu, cɛgɛ-nɛ. Tɛga kam sɛbu

maɲɪ dɪdaani səbu-dala biə-yana yɪrani mu. Kuntu nan dai kulu dɪbam na wó daani daani ku baɲa ni tun. Kwe-ka n ma n ki n kaani wum.»

¹⁶ Abraham ma se si o ɲwi tɪga kam səbu kum ni si ku maɲɪ dɪ Efrɔn na brɪ te Hetɪ tiinə bam maama yigə ni tun. O ma maɲɪ səbu səbu-dala biə-yana mu o pa-o si ku maɲɪ dɪ maɲum dɪlu pipiu-tiinə bam deen maɲɪ yaga ni te tun.

¹⁷ Ku deen ki kuntu yi Efrɔn kara kam na wu Makpela ni yi ka bwələ dɪ Mamre tun ba ka ji Abraham nyum. Kara kam kuntu dɪdaani gugoro dɪlu na wu ka wuni tun, dɪdaani tweeru tɪlu maama na wu kara kam wuni tun laan ma ji Abraham nyum. ¹⁸ O deen yəgi-ka Hetɪ tiinə balu maama na jeeri tu kum manco-puna yam ni ni tun tee ni mu yi ba se si ku yi o nyum.

¹⁹ Ku maama na ti tun, mu Abraham laan ki o kaani Sara Makpela gugoro dum wuni. Kara kam bwələ dɪ Mamre. Kuntu yi Kaanan tu-balaɲa mu yi ku twe Ebrɔn. ²⁰ Mu ku na ki te yi Hetɪ tiinə bam kwe tɪga kam kuntu dɪ ka gugoro dum ba pa Abraham si ku taa yi o yibeelə je tun.

Yizaki kadri

24 Abraham deen ma tiini o kwɪn yi o bɪna gaali. Wɔɲo maama wuni Baɲa-We ma ki o yu-yoɲo. ² O ma baɲi o sɔɲo tuntɔɲna bam maama yigə tu wum, wulu na nii o wəənu maama baɲa ni tun, yi o ta dɪd-o o wi: «Kwe n juɲa n ki amu cwe kuri ni si n du durə. ³ Nmu maɲɪ si n du durə dɪ Baɲa-We na te weyuu dɪ tɪga baɲa tun yiri. Du durə n pa-ni ni, dɪbam na zuvri Kaanan tiinə bam wuni tun, nmu bá beeri kaani ba bukwa bam wuni n pa amu bu Yizaki. ⁴ Nmu nan wó joori n vu amu nabaara tu kum, a dwi tiinə na wu me tun mu n beeri kaani n pa-o.»

⁵ Tuntɔɲnu wum ma bwe-o o wi: «Si kaani wum na wu se si o tɔgi dɪ amu o joori o ba tɪga kantu ni, a wó ki ta mu? A wó ja n bu wum a joori a vu tu kulu n na nuɲi n ba yo tun mu na?» ⁶ Abraham ma ləri o ta wi: «Ta n ye si n daa n yi ja amu bu wum n joori dáani. ⁷ Ku yi Baɲa-We wum na te weyuu tun mu jaani amu Dɪ ja Dɪ nuɲi a ko sɔɲo ni si a yagi a dwi tiinə tɪga kam. Duntu mu ɲɔɔni dɪ amu Dɪ du durə

DL wɪ: «Nmu dwi dum mu a wó suni a pa tiga kantu». Dintu mu lagi DL tuɲɪ DL maleka sɪ ka tɔɲɪ nmu yigə ka vu sɪ nmu wani n na kaani dáani n ja n ba n pa amu bu wum. ⁸ Kaani wum nan na wu se sɪ o tɔɲɪ dɪ nmu o ba yo seeni, kantu maɲa nɪ mu durə dintu daa bá taa wu n yuu nɪ. Ku nan ya zɪ maɲɪ ku yɪ tite dɪ, nmu yɪ ja amu bu wum n joori n vu dáani.» ⁹ Tuntuɲnu wum ma se o kwe o juɲa o kɪ o tu Abraham cwe kuri nɪ yɪ o du durə nɪ oó se o kɪ woɲo kulu Abraham na tagi tun.

¹⁰ Tuntuɲnu wum laan ma li yogondə fugə Abraham yogondə yam wuni o ma zuɲɪ o tu wum wo-laaru dwi maama o ja o wəli da o kɛ. O ma kwe cwəɲə sɪ o vu Mezopotami seeni. O ma vu o yɪ tuw kulu Nahɔri deen na zuuri da tun. ¹¹ O na yɪ tuw kum ni tun, o ma pa o yogondə yam kuni ya nadoonə ya tigi vuli ni nɪ. Ku deen yɪ dɪdaani nɪ mu, maɲa kalu kaana na nuɲi ba ve ba mɔɔni na tun. ¹² O ma loori We yɪ o wɪ: «Baɲa-We, amu tu Abraham We, a loori-m sɪ n pa a zɪm na woɲo kulu a na beeri tun. Kɪ lanyirani dɪ amu tu Abraham. ¹³ Nii! Amu zɪɲɪ vuli dintu ni nɪ mu, yɪ tuw kum bukwa bam wó ba sɪ ba mɔ na. ¹⁴ Amu na tagi dɪdaani bisankana kalu a wɪ: «A loori-m! Zuuri n kɔɔru wum n zɪɲɪ sɪ n kɪ na

n pa-nɪ sɪ a nyɔ,» yɪ kuntu tu wum na taga o wɪ: «Nyɔ, sɪ n daari sɪ a mɔ na a pa n yogondə yam sɪ ya dɪ nyɔ,» pa wuntu taa yɪ wulu nmu na kuri sɪ n pa Yizaki tun. Ku nan na kɪ kuntu mu, amu wó lwarɪ sɪ nmu suni n kɪ amu tu wum lanyirani.»

¹⁵ O daa ta na wura o loori We kuntu tun, mu o ne Rebeka na ve o buni, yɪ o zuɲɪ kɔɔru o bakali baɲa nɪ. O deen yɪ Betuelɪ buko mu. Betuelɪ dɪ maa yɪ Abraham curu Nahɔri dɪ o kaani Milka bu. ¹⁶ Busankana kam deen tiini ka lamma. O deen maa ta yəri baaru. O ma yɪ vuli dum ni, o mɔ na o su o kɔɔru wum yɪ o joori o be.

¹⁷ Abraham tuntuɲnu wum ma kɪ lɪla o jeer-o yɪ o wɪ: «A loori-m sɪ n pa-nɪ n kɔɔru wum na bam funfun sɪ a nyɔ.» ¹⁸ O ma ləri o wɪ: «Amu tu, nan nyɔ», yɪ o kɪ lɪla o zuuri o kɔɔru wum o zeeri o jia nɪ sɪ o nyɔ. ¹⁹ O na pe o nyɔ o ti tun, bisankana kam maa wɪ: «A lagi a mɔ na bam mu a pa n yogondə yam dɪ, sɪ ya maama nyɔ ya su.» ²⁰ O laan ma kɪ lɪla o lo na bam o kɪ vara na nyɔɔm goɲo wuni, yɪ o daa joori vuli dum ni o mɔ na bam o wəli da. O kɪ kuntu mu taan o mɔ na bam pa yogondə yam maama nyɔ ya su. ²¹ Nɔɔnu wum maa wu tagi kulukulu, yɪ o laan fɔɲi o nii bisankana kam lanyirani sɪ o lwarɪ Baɲa-We suni o pa o cwəɲə

kam vɛŋə kɪ lanyɪrɪnɪ naa ku dai kuntu.

²²Yogondə yam na nyɔɔɔɔ na bam ya ti tun, mu nɔɔɔɔ wum li sɛbu-sɔɔa jafɔlɪ dɪlɪ ba dɛɛn na kɪ mumwa nɪ tun dɪdaani jɔɔa ben sɪle sɪ o pa Rebeka. Wɛɛnu tum kuntu dɛɛn tiini tɪ jɔɔɔ sɛbu. ²³O laan ma bwe-o o wɪ: «Nmu yɪ wɔɔ bukɔ mu? Je nan wɔ taa wu abam sɔɔɔ nɪ sɪ a pɛni titu dɪntu sɪ tɪga pɔvri na?» ²⁴Rebeka ma lɛri o wɪ: «Amu yɪ Betuelɪ bukɔ mu. Wuntu maa yɪ Milka dɪ Nahɔri bu.» ²⁵O ta ma wɛli da o wɪ: «Dɪbam jɔɔɔ je sɪ nmu dɪdaani balu na tɔɔɔ-m tun pɛni da. Vara wɔdiu zanzan dɪ wura sɪ á yogondə yam dɪ di ya su.»

²⁶O na ni kuntu tun, nɔɔɔɔ wum ma kuni doonə tɪga nɪ o zuli Baɔa-Wɛ, ²⁷yɪ o wɪ: «Amu kɪ nmu Yuutu Baɔa-Wɛ dum na yɪ amu tu Abraham Wɛ tun le. Bɛɔwaani, Dɪ sunɪ Dɪ zɔɔɔ Dɪ cɪga kam wuni mu yɪ Dɪ soe amu tu Abraham. Baɔa-Wɛ mu tɔɔɔ amu yigə mu cwɛŋə kam maama nɪ Dɪ ja-nɪ Dɪ ja Dɪ yɪ amu tu wum titi nɔɔna wuni.»

²⁸Rebeka ma kɪ lɪla o duri o vu sɔɔɔ o tɔlɪ wɛɛnu tintu maama o bɪri o nu dɪ ba sɔɔɔ tiinə bam. ²⁹O dɛɛn jɔɔɔ nabɔ o yɪri na yɪ Laban. Wuntu ma kɪ lɪla o duri o vu sɪ o jeeri nɔɔɔɔ wum vɔlɪ dum ni nɪ. ³⁰O ya maɔɔ o na jafɔlɪ dum dɪ ben sum na wu o nakɔ wum jian yam

nɪ tun, yɪ o ta ni taani dɪlɪ maama nɔɔɔɔ wum ya na tagɪ dɪ Rebeka tun. Laban ma kɪ lɪla o nuɔɔɔ o vu o na nɔɔɔɔ wum na zɔɔɔ vɔlɪ dum ni nɪ dɪ o yogondə yam. ³¹O maa wɪ: «Baɔa-Wɛ kɪ nmu yu-yoɔɔ mu. Pa dɪ vu sɔɔɔ. Bɛɔwaani mu nmu wɔ ta n zɔɔɔ pwɛlɛ kantɔ nɪ? Amu nan maɔɔ a kwe digə nmu ɔɔwaani, yɪ yogondə yam dɪ wɔ na je ya taa tigə.»

³²Nɔɔɔɔ wum laan ma tɔɔɔ o vu o zu ba sɔɔɔ kum. Laban ma zuvri o yogondə yam zɪla yam. O ma beeri vara wɔdiu o pa yogondə yam, yɪ o daari o kɪ na sɪ Abraham tintuɔɔɔ wum dɪ balu na tɔɔɔ dɪdaan-o tun zari ba nɛ. ³³Ba maa zɔɔɔ wɔdiu o yigə nɪ sɪ o di, mu Abraham tintuɔɔɔ wum wɪ: «Amu na wu tagɪ kulɔ na wu a ni nɪ tun, a bá di wɔdiu.» Laban maa wɪ: «Nan ta n bɪri dɪbam.»

³⁴O laan ma tɔlɪ taani dum o wɪ: «Amu yɪ Abraham tintuɔɔɔ mu. ³⁵Baɔa-Wɛ nan mu tiini Dɪ kɪ amu tu wum yu-yoɔɔ Dɪ pa o laan ji jɔɔɔɔɔ tu. Wɛ pɛ-o peeni, dɪ bunɪ, dɪ naani, ku wɛli dɪ sɛbu-poɔɔ dɪ sɛbu-sɔɔa, dɪ tintuɔɔ-baara dɪ tintuɔɔ-kana, dɪdaani yogondə dɪ bunɛ. ³⁶Amu tu kaani Sara ya lɔɔɔ bəkɛrə o pa-o mu o kukwuɔɔ maɔa kam nɪ. Amu tu wum kwe woɔɔ kulɔ maama o na jɔɔɔ tun mu o pa bu wum kuntu. ³⁷Amu tu wum laan

ya ma pa amu du durə, yi o ta o wi: «N na wó beeri kaani si n pa a bu wum, yi beeri Kaanan tiinə bukwa bam wuni, me tintu amu na zuuri lele tun. ³⁸ Nan joori n vu amu nabaara tuv kum n lagi kaani amu titi dwi dum wuni n pa amu bu wum.»³⁹ Amu di ma bwe a tu wum a wi: «Si kaani wum na vin si o tɔgi di amu o joori o ba, si a ki ta mu?»

⁴⁰ O ma ləri o wi: «Baŋa-We dilu dum a na se Dl ni tun wó tunɔ Dl maleka si o da nmu yigə si nmu cwəŋə kam vəŋə ki lanyirani. Kú pa n na kaani wulu na nuŋi amu titi sɔ-yuu kum ni, amu ko dwi tiinə wuni, n pa amu bu wum. ⁴¹ Nmu nan na se n vu amu sɔ-yuu kum tee ni, yi ba na wu se ba pa-m ba buko wum, n laan wó sin durə dilu a na pe n du tun daa təri nmu yuu ni.»

⁴² Amu zum ma na tu a yi vuli dum ni tun, mu a loori We a wi: «Baŋa-We, na yi amu tu Abraham We tun, nuneeni ku na su nmu yi, se si a cwəŋə kam vəŋə ki lanyirani. ⁴³ Nii! Amu zigɔ vuli dum ni ni mu yo. Buko wulu na tu yo si o mɔ na yi a ta did-o a wi, o ki o kɔɔru na bam funfun o pa-ni si a nyo ⁴⁴ yi ku tu na tagi di amu o wi: «Nyo, si a ta wó mɔ na si n yogondə yam di nyo,» se si o taa yi kaani wulu nmu Baŋa-We na kuri si o zu amu tu wum bu-baaru tun.

⁴⁵ Tɔ. Amu bri a manɔ a wu loori we-loro kum a bicari ni a ti didaani Rebeka na maa buna, di o bakali baŋa kɔɔru. O ma yi vuli dum o mɔ na o su o kɔɔru o joori o bea, yi amu ta did-o a wi: «A loori-m! Pa-ni na si a nyo.»⁴⁶ O ma ki lila o zuuri o kɔɔru wum yi o wi: «Nyo, si a ta wó pa n yogondə yam di na si ya nyo.» Amu ma nyo yi o suni o mɔ na o pa yogondə yam yi ya nyo. ⁴⁷ Amu ma bwe-o a wi: «Nmu yi wɔɔ buko mu?» O ma ləri o wi: «Amu yi Betueli buko mu. Amu ko wum mu yi wulu Milka na luga o pa Nahori tun.» A na lwarɔ kuntu tun, mu a laan kwe jafoli dum a ki o mumwe ni a daari a kwe ben sum a ki o jian yam ni. ⁴⁸ A ma kuni doonə tɔga ni a zuli Baŋa-We wum na yi amu tu Abraham We tun. We dum kuntu mu de amu yigə yi Dl bri-ni cwə-laa kum si a wani a na amu tu wum cɔru buko si o taa yi a tu wum bu-kaani.

⁴⁹ Kuntu tun, ku laan wu abam tee ni. Á na se si á ki amu tu wum lanyirani yi á ki cɔga á pa-o, si á ta á bri-ni. Á nan daa na lagi si á lo o kwaga ni mu, ta ta-na á bri-ni, si amu laan wó lwarɔ cwəŋə kalu a na wó tɔgi tun.»

⁵⁰ Laban di Betueli ma ləri ba wi: «Tintu nuŋi Baŋa-We tee ni mu. Dɔbam bá wani di ta kulukululu di nmu nuneeni dí se naa dí wu se.

⁵¹ Nii Rebeka da, ja-o n viiri n vu n pa n tu bu wum si o taa yi o kaani, nuneɛni Baɗa-Wɛ na bri te tun.»

⁵² Abraham tuntɔɗɔ wum na ni ba na tagi te tun, o ma tiiri tɔga ni o ki Baɗa-Wɛ le. ⁵³ O laan ma li zula o tampɔɔ ni o kwe o pa Rebeka. Pɛera yam dɛɛn yi sɛbu-sɔja dɪdaani sɛbu-pɔɗo wɛɛnu tɪdonnɛ ku wɛli dɪ gwaaru. O ta ma li pɛera yalɔ na tiini ya ki sɛbu tun o pa Rebeka nabɔ wum dɪ o nu. ⁵⁴ Kuntu maama kwaga ni, o dɪ nɔɔna balɔ na tɔɗi daani tun laan ma di ba daari ba nyo yi ba pɛni sɔɗɔ kum ni yi tɔga pɔuri.

Tɔga na pɔuri yi ba zaɗi zizɔja ni tun mu Abraham tuntɔɗɔ wum tagi o wi: «Yagi-na si a joori a vu a tu wum tee ni.» ⁵⁵ Bukɔ wum nabɔ dɪ o nu ma lɛri ba wi: «Yagi si bukɔ wum maɗi dɪbam tee ni si ku yi nuneɛni da fugɛ tun, si abam laan viiri.» ⁵⁶ O ma lɛri o wi: «Baɗa-Wɛ na loori Dɪ pa amu cwɛɗɛ kam ki lanyiranɪ tun, daa yi cɛɗi-na amu. Pa-na pwɛlɛ si a joori amu tu wum te.» ⁵⁷ Ba maa wi: «Yagi si dɪ bɛɗi bɪsankana kam dɪ bwe-o dɪ nii.» ⁵⁸ Ba ma bɛɗi Rebeka ba bwe-o ba wi: «Nmu wɔ se n da dɪdaani nɔɔnu wuntu n ke na?» O ma lɛri o wi: «Amu wɔ vu.»

⁵⁹ Ba ma se yi ba banɪ ba nakɔ Rebeka dɪ wulɔ na wɔ taa nii o baɗa ni tun ba yagi cwɛɗɛ ni, ku

wɛli dɪ Abraham tuntɔɗɔ wum dɪ balɔ na tɔɗi dɪd-o tun. ⁶⁰ Ba ma loori Wɛ si Dɪ ki Rebeka yu-yoɗo yi ba ta dɪd-o ba wi:

«Dɪbam nakɔ, Wɛ wɔ pa nmu
dwi puli

dɪ yi murru murru.

Wɛ wɔ pa nmu dwi dum taa jɔɗi
dam

si ba joɗi ba duna tɪni ba taa
te.»

⁶¹ Rebeka dɪ o tuntɔɗ-kaana bam ma ti ba yigɛ yi ba di yogondɛ yam ba tɔɗi dɪ nɔɔnu wum ba ke. Mu ku na ki te yi Abraham tuntɔɗɔ wum ja Rebeka o ja viiri.

⁶² Yizaki dɛɛn ya zaɗi Layi-Royi vulɪ dum ni o vu o zuuri Negebi seeni kagva kam ni mu.

⁶³ Dɪdaani ni o ma nuɗi o vu o kara o kaagi o beerɛ. O ma kwɛni o yuu wɛɛni yi o na yogondɛ na ve ya buna. ⁶⁴ Rebeka dɪ ma kwɛni o yuu o nii yi o na Yizaki. O ma zɔɗi o yogondi dum yuu ni o faɗi o cwi tɔga ni. ⁶⁵ Rebeka daa ma bwe Abraham tuntɔɗɔ wum o wi: «Wɔɔ mu tintu kara kam ni o na ve o bunɪ si o jeeri dɪbam tun?» O ma lɛri o wi: «Ku yi amu tu Yizaki mu.» O na lwarɪ kuntu tun, o ma kwe gɔɔ o ma o kwɛli o yibiyɛ.

⁶⁶ Abraham tuntɔɗɔ wum laan ma lwɛni o bri Yizaki o na ki te maama tun. ⁶⁷ Yizaki ma ja Rebeka

o zu o nu Sara vwe dum wɔni. O deen ma di-o o ma o ki o kaani. Yizaki maa soe-o lanyirani. Yizaki wu deen ya cɔgi di o nu tɔvni dum yi Rebeka laan pa o wu joori ku zuri.

Abraham di o kaani Ketura biɛ

25 Abraham daa ma di kaani wudon, o yiri na yi Ketura tun. ²Wuntu di ma lu biɛ o pa-o: Zimran, di Yoksan, di Medan, di Madian, di Yisbaki, didaani Suha. ³Yoksan deen mu yi Saba di Dedan ko. Dedan dwi dum mu yi Asuuri tiinɛ bam, di Letusi tiinɛ bam, di Leomi tiinɛ bam. ⁴Madian di bu-baara bam mu tuntv: Efa, di Eferti, di Henɔki, di Abida, di Eldaa. Bantu maama deen yi Ketura dwi mu.

⁵Abraham ma kwe o na jigi wonjo kulu maama tun o tiɔi o pa Yizaki. ⁶Ku daari, o kaana babam biɛ bam mu o li pɛera o pa-ba yi o daa ta ŋwi. O ma daari o pwe-ba o pa ba yɔɔri ba vu wa-puli seeni yi ba daari o bu Yizaki.

Abraham tɔvni

⁷Abraham bina yam maama deen yi bi didaani fusiɔpe-yanu (175), ⁸yi o laan ba o ti. O nɛ ywɛɛni di mumwe-deeri lugu baɔa ni mu

yi o laan ba o ti o kukwuuru maɔa ni. ⁹O biɛ Yizaki didaani Ismayeli ma ja-o ba ki Makpela gugoro dum ni, di na bwɛlɛ di Mamre tun, tɔga kalɔ deen ya yi Hɛti tu Tɔsoharu bu Efrɔn nyum mu, ¹⁰yi Abraham yɛgi-ka Hɛti tiinɛ bam tee ni. Ba deen ki-o mɛ ba na ki Sara tun mu. ¹¹Abraham tɔvni dum kwaga ni, mu We ki Yizaki yu-yonjo. Ka maɔa ni o deen zuvri Layi-Royi vuli dum je sum ni mu.

Ismayeli dwi dum na tonji te tun

¹²Ismayeli di o dwi dum yira taani mu tuntv. Sara tuntv-kana Agaari na yi Ezipi tu tun di Abraham mu lugi Ismayeli. ¹³Ismayeli bu-baara bam yira mu tuntv, ya pupuni ya maɔi di ba lura kam na yi te tun mu: Nebayɔti mu deen yi o bu-kwia, ku wɛli di Kedari, di Adibeyeli, di Mibsan, ¹⁴di Misma, di Duma, di Masa, ¹⁵di Adadi, di Tema, di Yeturi, di Nafisi didaani Keduma. ¹⁶Ismayeli biɛ fugɛ-bale bam mu kuntv. Ba didva didva deen ma ji ba dwi tiinɛ nabaaru. Mu ba yira yam mu kuntv, nɔɔnv maama, di o nawuuri, di o tu.

¹⁷Ismayeli bina yam maama yi bi didaani fiintɔ-yarpe (137) yi o laan ba o ti. ¹⁸O dwi dum ma vu ba jɛni tɔga kalɔ na zigi Avila di Suuri

tɪtari laŋa nɪ tun. Je sɪm kuntu yɔɔri ku wu Ezipi sisəm nɪ nɪ sɪ ku taa ve Asiiri seeni tun mu. Maŋa maama ba deen jɪgɪ nakɔɔri mu ba kɪ dɪ ba curru tum.

Zakɔbɪ dɪdaani Esayu taani

¹⁹ Abraham bu Yizakɪ dɪ o dwi dum yira taani mu tintu. Abraham deen mu yɪ Yizakɪ ko. ²⁰ Yizakɪ deen jɪgɪ bɪna fiinna mu yɪ o di Betuelɪ bukɔ Rebeka o ma kɪ o kaani. Betuelɪ maa yɪ Aram tu yɪ o zɔvri Mezopotami nɪ. Rebeka maa yɪ Laban nakɔ.

²¹ Rebeka deen na yɪ ka-dugv tun, Yizakɪ ma loori Baŋa-We sɪ o kaani wum lu bu. Baŋa-We ma se o we-loro kum, yɪ o kaani Rebeka ja pugə. ²² Biə bam ma yigi daani o pugə kam nɪ. O deen maa wɪ: «Beŋwaani mu ku yɪ tintu amv yira yam nɪ?» Ku ma pa o vu Baŋa-We yigə o bwe-Dɪ sɪ o lwart ku kuri.

²³ Baŋa-We maa wɪ:

«Dwiə yale mu wu nmv pugə kam wuni.

Nmv wó lu dwi dwi kuni bile, yɪ ba wó ba ba pwɛ cwe.

Dwi dɪdva wó taa damma dɪ dwe dɪdoŋ dum,
zumbaaru wum mu wó taa
tuŋɪ o pa o nyaani wum.»

²⁴ Maŋa kam ma yɪ sɪ o lu. O deen ma sunɪ o lu yiywa, bəkəri yirani. ²⁵ Wulv na de yigə sɪ o nuŋi pooni tun maa yɪ nasuŋv, yɪ o yira yam maama yɪ kurv yirani. Ku ma pa ba bəŋi wuntu yiri wɪ: «Esayu». ²⁶ Kuntu kwaga nɪ mu o nyaani wum dɪ saŋɪ o nuŋi pooni, yɪ o juŋa ja Esayu nakilə. Ku ma pa ba pa wuntu yiri ba wɪ: «Zakɔbɪ. Yizakɪ deen jɪgɪ bɪna fusirdv mu yɪ Rebeka lu-ba.

²⁷ Biə bam deen ma ba ba kɪ nɔɔna. Esayu ma ji tɔɔrv wulv na tiini o wat o tɔɔra. O maa yəni o soe o wu gaa nɪ mu maŋa maama. Zakɔbɪ deen maa yɪ cɪmm. O maa soe sɪ o taa wu sɔŋɔ nɪ maŋa maama. ²⁸ Yizakɪ deen maa soe Esayu, Esayu na jaani ga-vara nwana yam o tui o pa-o tin ŋwaani. Rebeka dɪ deen maa soe Zakɔbɪ.

²⁹ De dɪdwɪ mu Zakɔbɪ wura o saŋɪ wodiu. Esayu ma zɪgɪ gaa nɪ o joori sɔŋɔ yɪ kana tiini ka ce-o, o kwəri o bwəm. ³⁰ O ma ta dɪ Zakɔbɪ

o wɪ: «Nan kɪ n so-suna kapwænu tum n pa-nɪ sɪ a di! Bɛŋwaani, a wurɔ a tua mu dɪ kana!» Dwə bam na sunɪ tun ŋwaani mu ba deen bə-o nɪ «Edom».

³¹ Zakɔbɪ ma ləri o wɪ: «Nan sɛ sɪ n da yigə n yəgi n nakwum dum n pa-nɪ, sɪ n laan daari.» ³² Esayu ma ləri o wɪ: «Nii yo, amu laan gɛ fun mu sɪ a tɪ! A na yɪ bu-kwian tun, ku laan jɪgɪ bɛ nyɔɔrɪ ku pa-nɪ?»

³³ Zakɔbɪ ma ləri o wɪ: «Nan da yigə n du durə sɪ n daari.» O dɪ ma du durə o pa-o, o kwe o nakwum dum o yagɪ o pa Zakɔbɪ.

³⁴ Zakɔbɪ laan ma kwe dɪpɛ dɪdaani so-suna kapwænu tum o pa Esayu. O ma di yɪ o daari o nyɔ. O laan ma zaŋɪ wɛɛnɪ o maa kea. Ku deen tɔgɪ cwəŋə kam kuntu mu yɪ Esayu nii o nakwɪ nyɔɔrɪ dum o gooni-dɪ tun.

Yizakɪ dɪdaani Abimelekɪ taani

26 Maŋa kadoŋ nɪ kana deen daa ma joori ka ba tɪga baŋa, nɛɛnɪ ka na maŋɪ ka kɪ yɪ Abraham ta ŋwɪ tun. Yizakɪ ma zaŋɪ o vu Filisi tiinə pɛ Abimelekɪ te Gerarɪ nɪ. ² Baŋa-Wɛ ma vuɪɪ Dɪ tɪtɪ Dɪ pa Yizakɪ Dɪ wɪ: «Yɪ zaŋɪ n vu Ezipi tuw kum. Nan ta n zuvɪ je sun nɪ mɛ amu na wó brɪ-m tun. ³ Maŋɪ

n jəni tuw kuntu nɪ. Amu wó taa wu nmu tee nɪ yɪ a kɪ nmu yu-yoŋo. Amu wó kwe tɪga kantv maama a pa nmu dɪ n dwi dum nɪ a na goni a ni a pa nmu ko Abraham sɪ a kɪ te. ⁴ Amu wó pa nmu dwi dum puli zanzan dɪ taa daga nɛɛnɪ wɛyuu calɪcwɪ sum na daga te tun, yɪ a pa ba taa te tɪga kantv maama. Ku nan ta wó tɔgɪ nmu dwi dum baŋa nɪ mu sɪ lɔgɪ baŋa tunɪ dum maama na yu-yoŋo ba dɪ yuu nɪ, ⁵ Ku maa yɪ Abraham na sɛ amu ni tun ŋwaani mu. O sɛ amu ni-kaana yam, dɪ a cullu tum, dɪ cwə-laaru tɪlɔ a na brɪ-o tun.»

⁶ Yizakɪ ma sunɪ o taa zuvɪ Gerarɪ nɪ. ⁷ Rebeka na tiini o lamma tun ŋwaani, Yizakɪ deen kwari sɪ tuw kum nɔɔna wó ja-o ba gu mu o kaani wum ŋwaani. Ba na bwe o bwɪə, o maa ta nɪ, Rebeka yɪ o nako mu. O deen kwari mu sɪ o ta nɪ, o yɪ o kaani.

⁸ Yizakɪ na zu da o dáani fun tun, mu pɛ Abimelekɪ tɔgɪ o sɔŋo takoro nɪ o na Yizakɪ na wurɔ o di bwəŋə dɪdaani o kaani Rebeka. ⁹ Abimelekɪ na nɛ kuntu tun, o laan ma bəŋɪ Yizakɪ yɪ o wɪ: «O sunɪ o yɪ nmu kaani mu! Ku laan nan kɪ ta mu yɪ nmu ta n wɪ, o yɪ n nako mu?» Yizakɪ ma ləri o wɪ: «A kwari sɪ baá gu-nɪ a kaani wum ŋwaani mu.»

25:30 *Edom* kuri mu yɪ *nasvɔvɔ*.

25:33 Ebru 12:16   26:3 Pulim 12:2   26:5 Pulim 22:18   26:7 Pulim 12:11-13

¹⁰ Abimeleki laan maa wi: «Bɛɛ mu yi nmu ki dibam kontu? Baara bam didua ya wó wani o pɛni di n kaani wum, yi kontu ya wó pa cavura ja dibam.»

¹¹ Abimeleki laan ma pa kwɛrɛ yi o nɔɔna bam maama o wi: «Wulu maama na wó beɛsi nɔɔnu wuntu naa o kaani wum tun, tɔvni mu wó taa yi ku tu ɲwuru.»

¹² Yizaki deen ma du wo-dwɛ tɛga kantu ni. Bɛni dum kontu ni o ma na wodiiru zanzan, kuni bi, Baɲa-We na ki o yu-yoɲo tun ɲwaani. ¹³ O deen ma duni. O duum dum maa tiini di pulɛ, ku pa o ji didɛɛru kamunu. ¹⁴ O jɲiguru tum daga ti gaali, ti maa yi peeni di bɛni di naani di tuntɔɲna zanzan. Filisi tiinɛ bam deen ma jɲɔ wu-guv did-o. ¹⁵ Ku ma pa ba kwe turu ba ma suri vula yalu maama Abraham tuntɔɲna bam deen na kuga yi o ta ɲwi tun.

¹⁶ Abimeleki ma ta di Yizaki o wi: «Nɲɔ n viiri n daari dí tu, si nmu laan tiini n damma n dwe dibam.»

¹⁷ Yizaki ma zaɲi o kɛ o vu o pu o vwe Gerari bolo kum ni yi o zɔvri da. ¹⁸ Yizaki deen ma joori o gwaari vula yam ba deen na maɲi ba ku o ko Abraham maɲa ni yi Filisi tiinɛ bam na suri o tɔvni kwaga ni tun.

O ta ma joori o pa-ya yura yalu o ko deen na mɛ o bɛɲi-ya tun.

¹⁹ Yizaki tuntɔɲna bam deen ma ku vuli didoɲ bolo kum ni ba yi na-ɲuna. ²⁰ Gerari tiinɛ nayira laan ma magi ni-kantɔɔ di Yizaki nayira bam ba wi: «Vuli dum na bam yi dibam nyum mu!» Yizaki ma pa vuli dum yiri o wi: «Eseki», ba na magi kantɔɔ di baɲa ni tun ɲwaani. ²¹ Yizaki tuntɔɲna bam daa ta ma ku vuli didoɲ, yi ba ta magi kantɔɔ dintu di baɲa ni. O ma pa vuli dum kontu yiri o wi: «Sitina».

²² Yizaki ma zaɲi o fufu dáani o vu o ku vuli didum, yi nɔɔn-nɔɔnu daa wu ki najara dintu baɲa ni. O ma pa di yiri o wi: «Rehobɔti», yi o wi: «Baɲa-We laan pɛ dibam pwɛlɛ si dí jɛni di yazurɛ. Ku wó pa dibam kwin di dí na dí jɲa woɲo tɛga kam baɲa ni.»

²³ Yizaki ma zaɲi dáani o joori o vu o yi Bɛɛr-Seba. ²⁴ O na yi da tun, titi dum kontu ni Baɲa-We ma vuuri Dɪ titi Dɪ pa-o yi Dɪ wi: «Amu mu yi nmu ko Abraham We dum. Yi ta n kwari fɔvni, si amu wu nmu tee ni. Amu wó ki nmu yu-yoɲo. A nan ta wó pa n dwi dum kɔɔɔ puli, amu tuntɔɲnu Abraham ɲwaani.» ²⁵ Yizaki ma logi kaanum bimbim dáani yi o bɛɲi Baɲa-We

yiri o zuli-Dl. O ma pu o vwe je sum kuntu ni, yi o tintuɔna bam daa ku vuli kantu jəgə ni.

²⁶ Ba na wura kuntu tun, Pe Abimeleki zigi Gerari ni o ba o te, wuntu di o ciloɔ Awuzati didaani o jar-kərə bam yigə tu Pikoli. ²⁷ Ba na tu tun, Yizaki ma bwe-ba o wi: «Abam daa maa á buni amu te si á ki bɛɛ mu? Ku dai abam deen mu culi amu, yi á daari á zeli-ni á tee ni na?» ²⁸ Ba ma ləri ba wi: «Dibam maani ni Baɔa-We suni Dl wu nmu tee ni. Dí laan maa wi, ku maɔi si dí du durə mu si dí ki ni-mɔɔ daani. Se si dibam ki ni-mɔɔ di nmu ²⁹ si nmu yi ki dibam lwarum, nuneeni dibam di na wu beesi nmu te tun. Dibam deen ki nmu lanyirani mu, yi dí daari dí banu-m dí pa n viiri didaani yazurə. Nmu laan maa yi wulu Baɔa-We na yɔɔri Dl ki nmu yu-yoɔo tun.»

³⁰ Yizaki ma se yi o ki candiə o pa-ba. Ba ma di wudi-fɔɔ ba daari ba nyɔ. ³¹ Tɔga na puuri tun, zizuɔa ni ba ma du durə ba ki ni-mɔɔ daani. Yizaki ma banu-ba o yagi cwəɔgə ni, yi ba di viiri di yazurə.

³² Duntu de dum ni Yizaki tintuɔna bam ma ba o te ba ta did-o vuli dilu ba ya na kugi tun taani. Ba maa wi: «Dí kugi dí yi na je sum ni.» ³³ O

ma bəɔi vuli dum kuntu ni, Seba, yi didaani zum maama tu kum kuntu yiri mu yi Beer-Seba.

³⁴ Yizaki bu Esayu na yi buna fiinna tun mu o di Heti tiina bukwa bale o ma o ki o kaana. Didua deen yi Beeri buko Zuditi mu, yi wudoɔ wum yi Eloni buko Basmati. ³⁵ Bantu deen tiini ba ja wu-cɔgɔ mu ba ba ba pa Yizaki di Rebeka.

Zakɔbi joni Yizaki yu-yoɔo dum

27 Yizaki deen ma kwɔn yi o yiə yam dwe. O deen ma bəɔi o bu-kwian Esayu yi o laan ta did-o o wi: «Amu bu.» O di ma ləri o wi: «Nii-ni da.» ² Yizaki maa wi: «Amu laan yi nankwian mu yi a yəri amu tuvni de. ³ Kuntu tun, kwe n taɔa kam di ka cuna, si n vu gaa n tɔɔri n gu ga-varum n pa-ni. ⁴ Laan kwe varum wum n ma n ki wodi u na ywəmmə ni a na soe-ku te tun, si n daari n ja n ba n pa-ni si a di. Nmu na ki kuntu, a laan wó sɔɔli We si Dl ma ki nmu yu-yoɔo, si a daari si a laan na wó ti, si a ti.»

⁵ Yizaki deen na wura o ɔɔɔni di Esayu kuntu tun, Rebeka ya zigi o cəgi mu. Esayu maa zaɔi o nuɔi o ke gaa si o gu varum o ja ba. ⁶ O na ke o daari tun, Rebeka ma ta di Zakɔbi

26:33 Seba kuri mu yi durə.   **26:33** Beer-Seba kuri mu yi vuli dilu ba na dugi durə ku ɔwaani tun.

26:35 Pulim 28:8   **27:3** Pulim 25:28

o wi: «Amv ni nmv ko na tagi di n zumbaaru o wi: ⁷«Ve n gu ga-varum n ja n ba n saɲi wɔdiu n pa-ni si a di, si a laan sɔɔli Baɲa-We si Dɪ ma ki n yu-yoŋo, si a daari si a laan na wú ti, si a ti.» ⁸A bu, fɔgi n cəgi, si n daari n ki kulv a na wú bri-m tun. ⁹Zu vara bam wɔni n li bu-bali sule n ja n ba n pa-ni. Amv laan wú ma-si a ma saɲi n ko wɔdiu, si ku taa ywəmmə ni o na soe-ku te tun. ¹⁰Si n laan ja n zu n pa n ko si o di. Kuntu wú pa o sɔɔli We si Dɪ ki nmv yu-yoŋo, yi o laan daari o ti.»

¹¹Zakɔbi ma ta di o nu Rebeka o wi: «Nmv ye ni amv zumbaaru Esayu yi nɔn-kugu mv, yi amv dai nɔn-kugu. ¹²Amv ko na taani amv o nii, oó taa nii-ni ni wɔlv na gan-o mv, yi amv ya na beeri si o sɔɔli We si Dɪ ma ki-ni yu-yoŋo tun, a laan wú joori a ja lwarum mv a ba a pa a titi.» ¹³O nu wum maa wi: «Amv bu, yagi si sɔɔlum dwi maama ba amv baɲa ni. Nmv za n ki amv na wi n ki te tun. Ve n ja bɔni dum n ba n pa-ni.»

¹⁴Zakɔbi ma suni o vu o ja-di o ba o pa o nu, yi o saɲi wɔdiu kulv na ywəmmə tun, nuneeni o ko wum na soe wɔdiu kum te tun. ¹⁵Rebeka laan ma kwe o bu-kwian Esayu gwar-laarv na wu o tee ni tun, o zu o juɲa-bu Zakɔbi. ¹⁶O daa ta ma kwe bɔni dum tankwallv tum o ma o kwəli Zakɔbi jian yam dɪdaani o

ban dum mə na yi sisolo tun. ¹⁷O laan ma kwe wɔdi-yoŋo kum, di dɪpe dum o na ki tun o pa o bu Zakɔbi.

¹⁸Zakɔbi ma vu o ko te yi o wi: «A ko.» O ma ləri o wi: «Amv bu wɔɔ mv kuntu?» ¹⁹Zakɔbi ma ləri o ko wum o wi: «Amv yi nmv bu-kwian Esayu mv. Amv nan ki nuneeni nmv na tagi di amv te tun mv. Kuntu tun, zaɲi n jəni n di amv ga-varum a na saɲi tun, si n laan daari n sɔɔli We si Dɪ ma ki-ni yu-yoŋo.»

²⁰Yizaki ma bwe-o o wi: «Amv bu, n ki tita mv n na-ku lila tuntv?» O ma ləri o wi: «Nmv Yuutu Baɲa-We mv wəli-ni kuntu.» ²¹Yizaki laan ma ta di Zakɔbi o wi: «Amv bu, nan titwəni n yi amv yira, si a taani-m a nii nmv suni n yi amv bu-kwian Esayu mv naa n dai.» ²²Zakɔbi ma titwəni o yi o ko Yizaki te. O ma taan-o o nii yi o wi: «Kwərə kam yi Zakɔbi kwərə mv, yi jian yam laan yi Esayu jian.» ²³O maa wu lwar-o, beɲwaani o jian yam deen jigi kuru yirani mv, ni Esayu jian yam na yi tite tun. O laan ma se si o sɔɔli We si Dɪ ma ki o bu wum yu-yoŋo. ²⁴O daa ma bwe-o o wi: «Kuntu tun, nmv suni n yi amv bu-kwian Esayu mv na?» O ma ləri o wi: «Een.»

²⁵Yizaki laan ma ta o wi: «Ja n ga-varum nwana yam n ba n pa-ni si a di, si a laan daari a sɔɔli We si Dɪ ki nmv yu-yoŋo.» Zakɔbi ma

ja wodi u kum o yi o te o pa-o yi o di. O ta ma pa-o diven yi o nyɔ.
²⁶O ko Yizaki laan ma ta did-o o wi: «Amu bu, tutwani n yi yo, si n kukwari-ni.» ²⁷O di ma yi o te o kukwari-o. Yizaki ma ni o gwaaru tun lwam, yi o daari o sooli We o wi: «Nii mu! Amu bu wum lwam dum nyi nɛɛni gaa kulɔ Baɔa-We na ki yu-yoɔo Di yagi ku baɔa ni tun lwam mu.

²⁸We wu pa nyɔnɔ nɔɔi weyuu ku pa nmu tɔga kam fɔgi ka ki wudiiru zanzan,
 si n muna di n diven gaali.

²⁹We wu pa dwi-ge tiina taa tunɔ ba pa nmu
 yi nɔɔna tiiri nmu yige ni ba pa-m zula.

Nmu wu tan yi n ko-bia bam yuutu,
 yi nmu nu-bia bam maama wu tiiri nmu yige ni ba pa-m zula.

Balu na sooli lwarum ba yagi nmu baɔa ni tun
 wu joori ba na soolum kuntu donɔ ba baɔa ni.

Balu nan na sooli We si Di ki nmu lanyiran tun,
 di wu joori ba na yu-yoɔo.»

³⁰Yizaki na sooli We si Di ki Zakabi yu-yoɔo o ti yi Zakabi nɔɔi pooni o daari o ko wum tun, mu o

zumbaaru Esayu o zigɔ gaa ni o yi.
³¹Wuntu di ma ki wudi-yoɔo o ja o zu o ko tee ni. Esayu laan ma ta o ko o wi: «A ko, zaɔi n jani si n di a ga-varum nwana yam, si n daari n sooli We si Di amu yu-yoɔo.» ³²O ko Yizaki ma bwe-o o wi: «Nmu yi wɔɔ mu?» O ma leri o wi: «Amu yi nmu bu-kwian Esayu mu.» ³³Yizaki ma ni yi ku soori o yira ku pa ya tiini ya sai. O ma bwe-o o wi: «Si wɔɔ nan mu jaani ga-varum nwana yam o zu yo o pa amu tun? Amu di a ti mu kuntu yi a maɔi a sooli We si Di ki wuntu yu-yoɔo, yi nmu laan n ba n zuvri. Wuntu nan wu suni o na We yu-yoɔo dum kuntu mu!»

³⁴Esayu na ni o ko taani dum kuntu tun, o ma tiini o kaasi we we yi o coosa o ko wum tee ni o wi: «A ko, a loori-m! Sooli We si Di ki amu di yu-yoɔo!» ³⁵O ma lar-o o wi: «Nmu nyaani wum zu amu te mu o gani-ni o ma joni We yu-yoɔo duɔ ya na yi nmu nyum tun.»

³⁶Esayu maa wi: «O yiri na yi Zakabi tun suni ku yi ciga mu! O gani amu tuntu o ki kuni bile mu. O maɔi o ɔɔ amu bu-kwian nyɔɔri dum, yi lele kuntu o daa vri We yu-yoɔo duɔ ya na yi a nyum tun o weli da!» O laan daa ma bwe o ko wum o wi: «Kuntu, We yu-yoɔo daa wu daari nmu tee ni ki amu

27:36 Zakabi kuri mu nyi nɛɛni gungan-nyum.

27:29 Pulim 25:23

yuu ni na?» ³⁷ Yizaki ma ləri Esayu o wi: «Amu maɲi a pa wuntu ji nmu yuutu yi a ta pa o nu-biə maama taa yi wuntu tintuɲa. A nan ta kwe wudi-fɔɔ dɪdaani dɪvɛn a pa-o. Kuntu tun, amu bu, bɛɛ daa mu wó daari si a kwe a pa-m?»

³⁸ Esayu ma fɔɲi o ta di o ko o wi: «Amu ko, nmu bri n wu daari We yu-yoɲo sɔɔlum kudonj na? Nan sɔɔli We si Di ki yu-yoɲo Di yagi amu di yuu ni! A ko! A ko!» Esayu ma tu kərə ni baɲa baɲa.

³⁹ O ko Yizaki ma ləri o wi:

«Nmu zuurum je bá taa yi
tɪga kalu na ki wudiiru
zanzan.

Tɪga kam ta bá na weyuu
nyɔnɔ kum.

⁴⁰ N nyɔnɔ dam di n sugu mu n
wó ma n joɲi n titi.

Nmu nan mu wó sɛ n pa n
nyaani.

Ku laan nan na zu nmu yira,
nmu wó vri n titi wuntu dam
kuri ni.»

Zakɔbi na duri o vu o nabɔɲo te tun

⁴¹ Esayu na ni kuntu tun, o ma dɔni Zakɔbi, ba ko na sɔɔli We si Di ki yu-yoɲo wuntu yuu ni tun ɲwaani. O ma ta o titi ni o wi: «Dɪbam ko bá daani yi o ti. O luə

kam kwaga ni, amu laan wó gu a nyaani Zakɔbi.»

⁴² Rebeka dɛɛn ma ni o bu-kwian Esayu na buɲi te tun. O ma tuɲi o bəɲi Zakɔbi yi o ta did-o o wi: «Nmu zumbaaru wum buɲi si o gu-m mu si ku pa o bam zuri.

⁴³ Kuntu tun, ki tute amu na wó bri-m tun: Duri n vu amu nabɔ Laban te Haran ni. ⁴⁴ Ta n zuuri wuntu sɔɲo ni si ku taa ve maɲa kalu nmu zumbaaru wum bam dɪm na wó zuri tun. ⁴⁵ O bam dɪm na suni di zuri yi o swe nmu na tuɲi kulu o yira ni tun, amu laan wó tuɲi kwərə si nmu zigɪ dáani n joori yo. Bɛɲwaani mu amu wó yɔɔri a ga abam bale dɛ didwi wunt?»

⁴⁶ Rebeka laan ma ta di Yizaki o wi: «Hetɪ tiinə bukwa bam Esayu na di tun, pa an daa ba ni a ɲwia ywəəni. Zakɔbi di nan daa na lagi o di Hetɪ tiinə buko je sintu ni, amu tuɔni bri di wó taa gari a ɲwia.»

28 Rebeka dɛɛn na tagɪ kuntu tun, Yizaki ma tuɲi o bəɲi Zakɔbi. O ma ta did-o o wi: «We taa wu nmu tee ni. Yi zaɲi n di Kaanan tiinə buko n ma n ki kaani. ² Zaɲi n vu Mezopotami lele kuntu, n nu wum ko Betuelɪ sɔɲo ni, si n di kaani dáani, nmu nu nabɔ Laban bukwa bam wunt. ³ Dam-fɔɔ Tu We wum wó ki nmu yu-yoɲo yi Di pa n dwi puli zanzan si á daari á

ji dwi kɔgɔ kɔgɔ. ⁴Wɛ wó kɪ nmu dɪ n dwi maama yu-yoŋo, nuneɛni Dɪ na maŋɪ Dɪ kɪ Dɪ pa n nabaaru Abraham te tun mu, sɪ á wani á jorɪ tɪga kantv á na zɔvri da nuneɛni vərə te tun á taá te, nɪ Dɪ na pɛ Abraham te tun.» ⁵Yizakɪ ma bani Zakɔbɪ o yagɪ cwəŋə nɪ, yɪ o ma kɛ Mezopotami. O deen ma vu o zɔvri Aram tu Betuelɪ bu Laban tee nɪ. Wuntu deen yɪ Zakɔbɪ dɪ Esayu nu Rebeka nabɔ mu.

Esayu di kaanɪ wudoŋ

⁶Esayu ma ni Yizakɪ na wart Wɛ sɪ Dɪ kɪ Zakɔbɪ yu-yoŋo yɪ o tun-o sɪ o vu Mezopotami o beeri kaanɪ dáani tun. O ta ma ni o na pɛ Zakɔbɪ ni o wɪ, o yɪ di kaanɪ Kaanan tiinə bukwa bam wunɪ. ⁷O ma ni Zakɔbɪ na sɛ ba ko dɪdaani ba nu ni te yɪ o sunɪ o vu Mezopotami tun. ⁸Esayu laan ma lwart nɪ o ko Yizakɪ wuv ba ywənə dɪ Kaanan tiinə bukwa bam o na di o ma o kɪ o kaana tun. ⁹Ku ma pa o vu o ko zumbaaru Ismayelɪ te o di Mahalatɪ. Wuntu yɪ Abraham bu Ismayelɪ bukɔ, o maa yɪ Nebayɔtɪ nakɔ. O ma di-o o wəli kaana balv o na maŋɪ o jigɪ tun wunɪ.

Zakɔbɪ dwe dɪndwɪa Betelɪ nɪ

¹⁰Zakɔbɪ deen ma nuŋɪ Bɛɛr-Seba nɪ o laan maa ve Haran. ¹¹Tɪga na wura ka yɪ, yɪ o yɪ jəgə kadoŋ tun mu o maŋɪ dáani sɪ o pəni sɪ tɪga puvri. O deen ma kwe kandwɛ na wv je sum kuntu nɪ tun o yəri o yuu, yɪ o tigi o dɔa. ¹²O maa dwe dɪndwɪa o na natəm dɪ kuri seeni na wv tɪga nɪ yɪ dɪ yuu kum seeni yɪ Wɛ-sɔŋɔ nɪ tun. Wɛ malesɪ sum laan maa tɔgɪ dɪ baŋa nɪ sɪ diinə yɪ sɪ tuə. ¹³Baŋa-Wɛ laan ma ba Dɪ zɪgɪ da yɪ Dɪ wɪ: «Amv mu yɪ Baŋa-Wɛ, nmu ko Abraham Wɛ dum, dɪdaani Yizakɪ Wɛ dum. Ku na yɪ tɪga kalv baŋa nɪ nmu laan na tigi tintv tun, amv wó kwe-ka a pa nmu dɪ n dwi dum. ¹⁴Amv wó pa n dwi dum taa daga zanzan nuneɛni tɪga baŋa kasulv na yɪ te tun mu. Abam wó puli yɪ á daari á jagɪ lvgv baŋa, á yɪ wa-zɔvri seeni dɪdaani wa-puli seeni, sɪ á daari á yɪ jazum seeni dɪdaani jagwɪə seeni. Nmu dɪ n dwi tiinə ŋwaani amv wó kɪ lvgv baŋa dwi tiinə maama lanyiranɪ. ¹⁵Nii! Amv wó taa wv nmu tee nɪ yɪ a taa nii nmu baŋa nɪ me maama nmu na wó vu tun. Amv wó ja-m a joori a ba sɪ n jəni tɪga kantv baŋa nɪ. Amv

bá fɔgi a yagi nmu maɲa di maɲa. Amu nan wú suni a ki amu na goni ni si a ki kulɔ a pa nmu tun.»

¹⁶ Zakɔbi laan ma puri o yiə, yi o ma buɲi o wi: «Baɲa-We suni Dl wu je suntu ni mu yi amu ya yəri.»

¹⁷ Fuvuni ma ja-o yi o wi: «Jəgə kantu jigi fuvuni! Yo seeni dai je yɔɔ yirani, ku yi We sɔɲɔ kum mu. Mu We-sɔɲɔ manco-piuna yam mu tintu.»

¹⁸ Tɪga na puvri zizɪga ni tun, Zakɔbi ma kwe kandwe dɔlɔ o na mɛ o yəri o yuu kum tun, o cwi-di o ma o ki gulə jəgə, si ba ta guli ku gulə maɲa maama, yi o laan lo nugə di baɲa ni. ¹⁹ O ma bəɲi je sum kuntu yiri o wi: «Betɛlɪ, yi ba dɛɛn ya bəi tw kum kuntu ni «Luuzi» mu.

²⁰ Zakɔbi laan ma goni o ni di Baɲa-We o wi: «Nmu na wú taa wu amu tee ni yi n nii amu baɲa ni a cwəɲə kantu maama yuu ni, yi n na wú pa-ni wɔdiu si a di didaani gwaaru si a zu, ²¹ yi amu laan ba a joori a ko sɔɲɔ di yazurə, nmu Baɲa-We wú taa yi amu We maɲa maama. ²² Kandwe dintu a na cwi gulə ɲwaani tun wú ji nmu We sɔɲɔ kum. Woɲo kulɔ maama nmu na ki amu juɲa ni tun, amu wú li pɔɔrim didva wəɛnu fugə maama wuni a pa-m.»

Zakɔbi yi Mezopotami

29 Zakɔbi daa ma tu o cwəɲə kam ni o maa kɛa yi o vu o yi wa-puli seeni nɔɔna bam tɔni dɔm. ² Dáani mu o nɛ vɔli na wu kara ni. Peeni kɔgɔ kuni butɔ maa tigi si bwələ di vɔli dɔm, bɛɲwaani nayira bam maɲi si ba mɔ vɔli dɔm kuntu na mu ba pa peeni sum nyo. Kandwe dɔlɔ nan ya na mɛ di ma di pi vɔli dɔm ni tun ya tiini di yi kamunu mu. ³ Vara bam maama na yəni ba la daani ba ti, nayira bam laan yəni ba bibili kandwe dɔm ba yagi daa ni mu yi ba mɔ na ba pa vara bam nyo. Ku kwaga ni ba daa yəni ba joori ba ma kandwe dɔm ba ma ba pu vɔli dɔm ni.

⁴ Zakɔbi ma vu o bwe nayira bam o wi: «Amu currɔ, abam nuɲi ye mu?» Ba ma ləri ba wi: «Dɔbam nuɲi Haran mu.» ⁵ O ma bwe-ba o wi: «Abam ye Nahɔri bu Laban na?» Ba ma ləri ba wi: «Eɛn, dí ye-o.» ⁶ O daa ma bwe-ba o wi: «O jigi yazurə na?» Ba ma ləri ba wi: «Eɛn, o jigi yazurə. Nii o bukɔ Rasɛɛli na kalɔ peeni sum o maa buna.» ⁷ Zakɔbi maa wi: «Nii-na, wɪa kam daa ta dana. Ku ta wu yi maɲa kalɔ á na wú pa vara bam la ba sin tun. Nan mɔ-na na bam á pa peeni sum si si

28:19 *Betɛlɪ* kuri mu yi *We Sɔɲɔ*.

28:15 Pulim 33:18   28:22 Pulim 14:20

nyɔ sɪ á laan pa sɪ joori sɪ vu sɪ di gaa.» ⁸Ba ma ləri ba wɪ: «Dí bá wanɪ dí kɪ kuntv. Kɪ maɲɪ sɪ vara bam maama mv lagi ba kikili, sɪ dí laan bibili kandwɛ dum na wv vɔlɪ dum nɪ nɪ tun dí kɪ d́́a nɪ, sɪ dí wanɪ dí mɔ na dí pa vara bam sɪ ba nyɔ.»

⁹Zakɔbɪ daa ta na zɪɣɪ o larɪ dɪ nayra bam kuntv tun, mv Raseɛlɪ yi da dɪ o ko peeni sum, o na jɪɣɪ o yɪrɪ tun. ¹⁰Zakɔbɪ na nɛ o nu nabɔ Laban bukɔ Raseɛlɪ dɪ o nabra Laban peeni sum tun, mv o titwɛni o yi o bibili kandwɛ dum vɔlɪ dum nɪ nɪ o daari o mɔ na bam o pa o nabra peeni sum yɪ sɪ nyɔ. ¹¹O laan ma vu Raseɛlɪ te o kukwɛr-o yɪ o keerɔ. ¹²O ma ta dɪ Raseɛlɪ o wɪ, o nuɲɪ wuntv ko wum dwi dum wɔnɪ mv, o pa o lwarɪ nɪ o yɪ Rebeka bu mv. Raseɛlɪ na nɪ kuntv tun, o ma duri o vu o ta dɪ o ko. ¹³O ko Laban na nɪ o nakɔ bu Zakɔbɪ ɲwa kuntv tun, o ma kɪ lɪla o nuɲɪ o vu o jeer-o. O ma kukwɛr-o lanyiranɪ. O ma daari o ja-o o vu o zu o sɔɲɔ. Zakɔbɪ laan ma tulɪ wɛɛnu tulɪ na kɪ tun maama o bri-o.

¹⁴Laban laan ma ta dɪd-o o wɪ: «Cɪga tun, nmɔ sunɪ n yɪ amv titɪ yɪra mv dɪ amv jana.» Zakɔbɪ ma maɲɪ o sɔɲɔ nɪ sɪ kɪ yɪ cana.

Zakɔbɪ di Lea dɪ Raseɛlɪ o ma kɪ kaana

¹⁵Laban deen ma ta dɪ Zakɔbɪ o wɪ: «Kɪ dai nmɔ na yɪ an cɔrv tun ɲwaanɪ mv nmɔ wɔ ta tɔɲɪ n pa amv zaanɪ. Ta n bri-nɪ, ɲwuuru tɔɔ mv nmɔ wɔ ta n lagi amv tee nɪ?» ¹⁶Laban deen jɪɣɪ bukwa bale, nakwɪ wum yɪrɪ maa yɪ Lea, yɪ nyaanɪ wum yɪrɪ yɪ Raseɛlɪ. ¹⁷Lea yɪɔ deen nan ba sɛ lanyiranɪ, kɪ daari Raseɛlɪ yɪ-daa kam maɲɪ daanɪ mv yɪ o tiini o lamma yɪ nɪ. ¹⁸Zakɔbɪ wubɔɲa ma zu Raseɛlɪ wɔnɪ yɪ o ta dɪ Laban o wɪ: «Nmɔ na sɛ, amv wɔ tɔɲɪ a pa nmɔ bɪna yarpe sɪ a jonɪ n bukɔ-balaɲa Raseɛlɪ a ma kɪ kaanɪ.» ¹⁹Laban ma ləri o wɪ: «A na ja-o a pa nmɔ, kuɔ taa garɪ a na pe nɔn-gaa. Ta n zuvri amv tee nɪ yo seenɪ.»

²⁰Zakɔbɪ ma sunɪ o tɔɲɪ bɪna yarpe maama sɪ o wanɪ o jonɪ Raseɛlɪ, yɪ bɪna yam nyɪ nɪnɛenɪ da finfun yiranɪ mv o tee nɪ, o na soie Raseɛlɪ tun ɲwaanɪ. ²¹Zakɔbɪ laan ma ta dɪ Laban o wɪ: «Pa-nɪ a kaanɪ wum. Amv titɔɲa bɪna yam ti, yɪ a laan lagi sɪ a yɪ a kaanɪ mv.» ²²Laban ma bɛɲɪ tuw kum nɔɔna

bam maama si ba jeeri daani ba di kadiri candiə. ²³Tiga na yi tun, o laan ma ja o buko Lea o ja o zu o pa Zakɔbi, yi Zakɔbi maa pɛni did-o. ²⁴Laban daa ta ma kwe o gamba-kana Zilpa o pa o buko Lea si o taa yi o tintun-kana.

²⁵Tiga na puuri tun, mu Zakɔbi maani ni ku yi Lea mu! Ku ma pa o ta di Laban o wi: «Bɛɛ mu yi nmu laan ki amu kuntu? Amu tuni taan a pa-m Raseeli nwaani mu, ku dai wuntu nwaani mu. Bɛɛ laan nan mu ki yi nmu gani amu?» ²⁶Laban ma leri o wi: «Ku ba ki kuntu dibam tuu ni, si nɔɔnu kwe o buko-balaɲa o ye o pa baru yi o zumbaaru ta je sɔɲo ni. ²⁷Zuri n yira si kadiri dum da yarpe yam ke, si di daari si a pa-m o nyaani wum di a weli da, si n daa tuni bina yarpe amu sɔɲo ni n weli da n pa-ni.»

²⁸Zakɔbi ma sɛ. O di Lea ma ti ba ka-duuri da yam, yi Laban kwe o buko Raseeli o pa-o si o ma ji o kaani. ²⁹Laban daa ta ma kwe o gamba-kana Bila o pa o buko Raseeli si o taa yi o tintun-kana. ³⁰Zakɔbi ma pɛni di Raseeli di, yi o soe Raseeli o dwe Lea. O daa ma tuni bina yarpe o pa Laban.

Zakɔbi biə bam taani

³¹Baɲa-We deen maani ni Zakɔbi ba jigi Lea sono. Kuntu nwaani Di ma pa wuntu lura puri lanyirani. Ku daari Raseeli maa yi ka-dugu. ³²Lea ma ja pugə yi o lu bəkərə. O ma pa o yiri o wi: «Ruban», beɲwaani o wi: «Tuntu maama yi Baɲa-We na ne amu wu-cɔgo kum tun nwaani mu. Amu baru wum laan wó taa soe-ni.»

³³O daa ma ja pugə yi o daa ta lu bəkərə. O maa wi: «Tuntu mu Baɲa-We lwarɪ si amu ge nɔɔna sono, kuntu nwaani Di pe a lu wuntu di.» O ma pa wuntu yiri o wi: «Simeyon».

³⁴Lea daa ta ma ja pugə o lu bəkərə. O laan ma ta o wi: «Lele kuntu, amu baru wum laan wó tani di amu, beɲwaani a lugi bəkəri sito a pa-o.» O ma pa o yiri o wi: «Levi».

³⁵O ta ma joori o ja pugə yi o lu bəkərə o ta weli da. O ma ta o wi: «Amu laan wó taa tee Baɲa-We mu.» Kuntu nwaani o deen pe wuntu yiri o wi: «Zuda». O laan ma kwəri lura.

30 Raseeli na tu o ba o nii o pi ni o ba luri bu o pa Zakɔbi tun, o maa jigi kazwi o zwi di o

zumbaaru Lea. Ku ma pa o ta di Zakɔbi o wi: «Pa-ni biə, si ku na dai kuntu, amu lagi a ti mu!» ²Zakɔbi bam ma zaŋi did-o yi o wi: «Amu yi We mu na? Ku dai duntu mu cigi nmu di bu-luri na?» ³Raseeli maa wi: «Nan nii amu tuntɔŋ-kana Bila da. Pəni did-o si o lu biə o pa amu, si amu di wani a tɔgi wuntu banja ni a na dwi.»

⁴O laan ma kwe o tuntɔŋ-kana Bila o pa-o si o ma ki o kaani. Zakɔbi ma pəni did-o, ⁵yi o ja pugə o lu bəkərə o pa-o. ⁶Raseeli maa wi: «We laan bri ni amu di jigi bura. Dɪ se amu loro yi Dɪ pa-ni bəkərə.» Kuntu ŋwaani, o ma pa o yiri o wi: «Dan.»

⁷Raseeli tuntɔŋ-kana Bila daa ma ja pugə yi o lu bəkərə o pa Zakɔbi o wəli da. ⁸Raseeli laan maa wi: «Amu tiini a nyiŋi mu di a zumbaaru wum, yi a wan-o.» O ma pa o yiri o wi: «Nefitali.»

⁹Lea deen na maani ni o daa ba luri biə tun, o di ma kwe o tuntɔŋ-kana Zilpa o pa Zakɔbi si o ma ki o kaani. ¹⁰Lea tuntɔŋ-kana Zilpa ma lu bəkərə o pa Zakɔbi. ¹¹Lea laan maa wi: «Nii a na ne yu-yoŋo te!» O ma pa bu wum yiri ni «Gadi.»

¹²Lea tuntɔŋ-kana Zilpa daa ma lu bəkərə o pa Zakɔbi. ¹³Lea maa wi: «Nii amu na ne wupolo te! Kaana bam laan wú taa te ba wi a jigi

yu-yoŋo mu.» O ma pa o yiri o wi: «Aseeri.»

¹⁴Fa-ni maŋa de didwi, Lea bu Ruban ma nuŋi o vu kara. O ma beeri o na tiu biə badonnə ba na ma bəi ni «mandragori tun, o ja o ba o pa o nu. Raseeli na ne kuntu tun, o ma ta di Lea o wi: «A loori-m, twəri n bu mandragori tum wuni n pa-ni.» ¹⁵Lea ma ləri o wi: «Nmu maŋi n wu vri amu baru wum a tee ni mu na? Kuntu tun, nmu ta lagi si n kwe amu bu Ruban mandragori tum mu n wəli da na?» Raseeli maa wi: «Amu nan se. Ki n bu wum mandragori tum n pa-ni, si titu duntu Zakɔbi wú ba o pəni di nmu.»

¹⁶Didaan-ni ni Zakɔbi deen ma zigɪ kara kam ni o joori sɔŋɔ. Lea ma nuŋi o jeer-o yi o wi: «Nmu zum maŋi si n pəni di amu mu. Amu me a bu Ruban mandragori mu a ma a ŋwi nmu ŋwaani si dibam zum pəni daani.» O ma suni o pəni did-o duntu titu dum ni. ¹⁷We ma se Lea loro, Dɪ pa o ja pugə o lu bəkərə o ki sinu o pa Zakɔbi. ¹⁸Lea laan maa wi: «We mu ŋwi amu ŋwuuru kuntu didaani a na kwe a tuntɔŋ-kana wum a pa a baru wum tun.» O ma pa o yiri ni «Yisakaari.»

¹⁹Lea daa ma ja pugə o lu bəkərə o ki sɪrdu o pa Zakɔbi. ²⁰O laan maa wi: «We kwe pɛeri dɪɪ na jigi yuu tun mu o pa-ni. Lele kuntu, amu baru wum laan wú taa nigi amu mu,

amu na lugi bu-baara bardu a pa-o tun ɲwaani.» O ma pa bu wuntu yiri o wi: «Zabulon». ²¹ Lea laan ma daari o lu bisankana yi o pa o yiri o wi: «Dina».

²² We laan ma guli Raseeli gulə. Dl ma se o loro yi Dl pa o lura puri.

²³ O ma ja pugə yi o lu bəkərə. O ma wi: «We kwe amu cavura yam o ja o ke dāa.» ²⁴ O ma pa bu wum yiri ni «Zuzefu», yi o wi: «Baɲa-We ta wəli bəkərə wudon da Dl pa-ni.»

Zakɔbi peeni sum puli zanzan

²⁵ Raseeli deen na lugi Zuzefu tun mu Zakɔbi tagi di Laban o wi: «A loori cwəɲə nmu tee ni, si a joori a vu a ko sɔɲo ni, a titi tuw ni. ²⁶ Pa-ni cwəɲə si a viiri, amu di a kaana dɪdaani a biə bam, si bantu ɲwaani mu a tɔɲi taan a pa-m. Nmu nan ye amu na tiini a tɔɲi a pa-m yi ku mai te tun.» ²⁷ Laban maa wu se yi o ta did-o o wi: «Amu kəm na su nmu yi, si n taa maɲi yo. Amu na beeri a nii tun mu a ne si ku yi nmu ɲwaani mu Baɲa-We ki-ni yu-yoɲo. ²⁸ Ta n bri-ni, nmu na lagi si n ɲwuru taa yi te maama tun, si amu wó ɲwi-ti a pa-m.»

²⁹ Zakɔbi ma ta did-o o wi: «Nmu ye amu na tɔɲi te yi a yiri n vara bam ku pa ba ki lanyiranu amu juɲa ni tun. ³⁰ Funfun kulv nmu deen na jigi yi amu ya ta wu tu n tee ni

tun laan puli mu zanzan. Me maama amu na veə, Baɲa-We yəni Dl ki-ni yu-yoɲo mu. Si lele kuntu, ku maɲi si a ki kulv na wó wəli a titi sɔɲo tiinə bam mu.»

³¹ Laban ma bwe-o wi: «Nmu nan wi a pa-m bɛɛ mu?» Zakɔbi ma ləri o wi: «Amu nan bá joni ɲwuru nmu tee ni. Za n se si n ki kulv amu na wó loori nmu tee ni tun, si a ta wó kalɪ n vara bam a nii ba baɲa ni. ³² Nan pa-ni cwəɲə zım si a zu nmu vara bam wunt a li pi-pupurru tum di pəlbɪə balv maama na zwərə tun, ku wəli di bum-pupurru tum. Suntu dwi maama mu wó taa yi amu ɲwuru. ³³ Kuntu tun, amu ciga kam laan wó bri jaja jwaani mu. Nmu na tuə si n nii amu ɲwuru tulv tun, yi n na ne si amu jigi buɲv kulv na dai pupuru, naa piə kalv na ba zwərə tun, n ye ni a ɲɔɲi-ti nmu tee ni mu.»

³⁴ Laban ma se yi o wi: «Dí wó ki nmu na tagi te tun mu.»

³⁵ Duntu de dum ni nɔw mu, Laban ve o li bu-bali silv na yi pupuru tun, di bu-niinə balv yira na yi nyɔɲi nyɔɲi yi ya jigi napoɲo tun o ta wəli di peeni silv na zwərə tun dwi maama, o pɔɔri-si o ki o bu-baara bam juɲa ni si ba taa nii-si. ³⁶ O ma pa ba vu da yatɔ vəɲə mu ba daari Zakɔbi dɪdaani vara balv na daari yi o jigi-ba o yiri tun.

³⁷ Zakɔbi ma goni tweeru didonnə nɛ. Tweeru duntu de

sum yi napwænu, dɪ yura maa yi Pəpɪlie, dɪ amandɪə, dɪ Palatani. O laan ma lɔɔri lɔɔri nɛ sum puru tum je sɪdonnə o daari bibəl-pwænu pa ti wu da-læru tum wuni. ³⁸O ma kwe tweeru nɛ sum o na pi pi o lɔɔri lɔɔri kuntu tun, o tiŋi-si gwænu tɪlv ba na lo na da si vara bam nyɔ tun wuni. O ma pa vara bam yɔɔri ba na dɛ sum maŋa kalu maama ba na wú ba si ba nyɔ na tun. Vara bam yəni ba diini daani je sum kuntu ni. ³⁹Ba dɛen na diini daani dɛ sum yigə ni kuntu tun, ba laan ma ba ba luri biə balu na yi pupuru dɪ balu na yi nyɔgi nyɔgi tun.

⁴⁰Zakɔbi ma pɔɔri pəlbɪə sum o kɪ dɔ́a ba yirani. O dɛen ma yəni o pa peeni sɪlv na daari tun yɔɔri si jeeri Laban vara balu na zwərə dɪ balu na yi varɪ-pupuru tun. O kɪ kuntu mu o ma na vara o titi ŋwaani yi o wu wəli-ba Laban vara bam wuni. ⁴¹Ku na yi vara balu na dana tun, bantu na yəni ba lagɪ si ba din daani, Zakɔbi yəni o kwe dɛ sum mu o tiŋi vara na-nyɔɔm gwænu tum wuni, si vara bam din daani dɛ sum yigə ni. ⁴²Ku nan na yi var-kabwənə bam, o yəni o ba kɪ kuntu. Ku ma pa var-kabwənə bam wəli Laban vara bam wuni yi var-ŋuna bam ji Zakɔbi nyum. ⁴³Ku dɛ kuntu baŋa ni mu yi Zakɔbi tiini o duni. O laan ma ba o jigi o titi vara zanzan, didaani

yogondə dɪ bɪnɛ, dɪ gambe, baara dɪ kaana maama.

Zakɔbi duri o daari Laban

31 Zakɔbi dɛen ma ni Laban biə bam na ta ba wi: «Zakɔbi mu jɔŋi dɪbam ko dɛen ya na jigi kulv maama tun. O zigi dɪbam ko juŋa wænu baŋa ni mu o duni.» ²Zakɔbi ta ma maani ni Laban yi daa ta ba sui did-o, nɛnɛni ku dɛen na yi te tun.

³Baŋa-We laan ma ta dɪ Zakɔbi Dɪ wi: «Zaŋi n joori n vu n kwə tuw kum, nmu curru tum na zuri me tun, si amu wú taa wu nmu tee ni.» ⁴Zakɔbi ma tɔŋi o bəŋi Rasɛɛɪ dɪ Lea si ba ba ba jeer-o pwələ kalu ni o na nii o vara bam da tun. ⁵O ma ta dɪ ba o wi: «Amu maani ni abam ko yi laan daa ba sui didaani amu, nɛnɛni ku dɛen na yi te tun. Dɪ kuntu dɪ, We dum amu ko na zul-o tun wu amu tee ni. ⁶Abam ye si amu me a dam maama mu a tɔŋi a pa á ko wum. ⁷Dɪ kuntu maama dɪ, abam ko wum yəni o pini amu mu yi o ləni amu ŋwuru tum kuni fugə. Wɔŋo maama wuni, We wu pɛ-o cwəŋə si o kɪ amu wo-lɔŋɔ. ⁸O na yəni o wi, vara balu na yi nyɔgi nyɔgi tun mu wú taa yi amu ŋwuru, vara bam maama wú lv biə balu na yi nyɔgi nyɔgi tun mu. O daa na wi, var-pupuru tum mu wú taa yi

a ɲwuru, vara bam maama ta wó lu var-pupuru mu. ⁹Ku yi We mu de cwəŋə kam kuntu Dɩ joŋi abam ko vara bam Dɩ kwe Dɩ pa amu.

¹⁰Tɔ. Maŋa kalu vara na diini daani tun mu amu nan dwe dundwia, yi a na wi bu-balɩ silu na wura si diini buɔwan tun yi silu na jiŋi nyɔŋi nyɔŋi si yira ni tun mu. Sidonnə di ta yi pupuru. ¹¹Amu na dwe dundwia dum kuntu tun, We maleka kam laan ma beŋi amu yiri ka wi: «Zakɔbi». Amu di ma ləri a wi: «Nii-nɩ.» ¹²O laan maa wi: «Fɔŋi n nii, si n na wi bube silu na wura si diini buni dum tun jiŋi nyɔŋi nyɔŋi mu yi sidonnə yi pupuru. Amu ki kuntu a pa-m, beŋwaani amu ne tute maama Laban na jiŋi o tɔŋi nmɔ yira ni tun. ¹³Amu mu yi We dilu deen na jeeri-m Beteli ni tun. Daa ni mu nmɔ di deen cwi kandwe nuneeni ywe doŋ yi n lo nugə di baŋa ni n daari n goni ni amu yigə ni. Kuntu tun, zaŋi da tu kuntu ni lele si n daari n joori n vu tu kulɔ ba na lugi-m tun.»

¹⁴Raseeli di Lea ma ləri ba wi: «Dí ko na tɔga o daari, kulukulu daa tərə si dí tɔŋi dí joŋi o sɔŋo kum ni dí taa te. ¹⁵Dí ko laan maŋi o ki dibam nuneeni dí yi vərə mu te. O kwe dibam mu o yəŋi o pa-m, yi o ta daari o di nyɔɔri dilu o na joŋi

dibam ɲwaani tun o ti. ¹⁶Cɔga wuni tun, jiŋiguru tɩlu maama We na joŋi dibam ko wum tee ni Dɩ pa nmɔ tun suni ti yi dibam didaani dí biə bam nyum mu. Kuntu tun, ki kulɔ maama We na wi n ki tun.»

¹⁷Ba na tagi kuntu tun, Zakɔbi laan ma kwe o biə di o kaana bam o jəni yogondə baŋa ni, ¹⁸yi o kalɩ o vara bam maama o ki yigə ni, ku wəli di wəenu tɩlu maama o na ne Mezopotami ni tun, si o joori o vu o ko Yizaki te Kaanan tu kum ni.

¹⁹Laban deen ma nuŋi o vu si o pa ba fanɩ o peeni sum kuru. Raseeli ma zu o ɲo o ko jwənə yam. ²⁰Zakɔbi di ma kwəri o ganɩ Aram tu Laban, beŋwaani o wu tagi o bri-o ni o lagi o duri o viiri mu. ²¹O deen ma zaŋi Laban tee ni o kwe o jiŋiguru maama o ki lɩla o viiri. O ma vu o be Efrati bugə kam o vu o yi Galadi pweeru laŋa kam.

Laban duri o pu Zakɔbi kwaga

²²Da yato na ke tun mu ba tagi ba bri Laban ni Zakɔbi duri mu o maa viirə. ²³O ma la o doonə o ki daani, yi o laan duri o zəli Zakɔbi da yarpe. O ma zəli o ja-o Galadi pweeru laŋa kam ni. ²⁴Titu ni We ma ba Aram tu Laban te dundwia wuni yi Dɩ ta did-o Dɩ wi: «Ta

n ye si n yi ta kulukulu didaani Zakɔbi si ku taa yi botar-laa naa botar-balɔɔ.»

²⁵ Laban na yi Zakɔbi te kuntu tun, Zakɔbi deen ya te o vwə Galadi pweeru laja kam ni mu. Laban di o doonə bam di ma te ba vwə dáani.

²⁶ Laban ma ta di Zakɔbi o wi: «Bee mu yi nmu ki kuntu? Nmu gani amu, yi n ja a bukwa bam n viiri nuneeni nɔɔna na magi najara ba jaani kaana ba vɔ ba viiri te tun.

²⁷ Nmu na gani-ni te tun, n səgi amu yigə ni n duri mu. Nmu nan ya na tagi n bri-ni si a banti-m, a ya wú yagi-m cwəŋə ni didaani wupolo, yi ba leeni le yi ba magi kwaanv didaani sunye ba pa-m. ²⁸ N maŋi n wu pɛ-ni pwələ si a kukwəri a naaru tum didaani a bukwa bam si a banti-ba a yagi cwəŋə ni. Nmu na ki te tun, n tiini n tɔŋi titɔŋ-joro zanzan. ²⁹ Amu ya jigɔ dam si a ki abam wo-lɔŋɔ, si diin tutu dum ni mu We dɔb n ko na zuli tun tagi di amu Di wi: «Ta n ye si n yi ta kulukulu didaani Zakɔbi si ku taa yi botar-laa naa botar-balɔɔ.» ³⁰ Amu nan ye nmu na duri kulu ŋwaani tun, n ko sɔŋɔ kum fra mu jaani-m. Si beŋwaani mu nmu nan ŋɔgi amu jwənə yam n wəli da n jigɔ n ma n viirə?» ³¹ Zakɔbi ma ləri Laban wi: «Fuvni mu jaani amu, beŋwaani amu ya buŋi ni nmu wú ma dam mu n vri n bukwa bam amu tee ni. ³² Si

Ku daari,, nmu na ne n jwənə yam nɔɔnu wulu tee ni, kuntu tu maŋi si o ti mu. Dɔbam maama doonə bam yigə ni yo, fɔgi n nii n na wú na n woŋo amu wəənu tum wuni. N nan na ne kulu, si n kwe.» Zakɔbi deen na tagi kuntu tun, o wu lwarɔ ni Rasɛɛli mu ŋɔgi o ko jwənə yam.

³³ Laban laan ma zu Zakɔbi vwe dum wuni, di Lea vwe dum wuni, di tuntɔŋ-kaana bale bam vwe dum wuni yi o wu ne kulukulu. O na nuŋi Lea vwe dum ni tun mu o ve o zu Rasɛɛli vwe dum. ³⁴ Rasɛɛli deen ya kwe o ko jwənə yam o ki o yogondi dum pɔlɔ ni mu yi o laan je pɔlɔ kum baŋa ni. Laban ma beeri o taani vwe dum je maama ni yi o wu ne kulukulu. ³⁵ Rasɛɛli ma ta di o ko o wi: «Amu tu, yi pa n bam zaŋi, si amu bá wani a zaŋi wɛeni, beŋwaani, amu wu a zarum wuni mu.» Ku ma pa o beeri wuu yi o wu ne o sɔŋɔ jwənə yam.

³⁶ Zakɔbi bam ma zaŋi yi o bwe Laban. O ma bwe-o o wi: «Amu ki bee mu a ja a cɔgi? Amu ki lwarum dɔ mu yi nmu laan tɔgi amu ne tuntɔ?» ³⁷ Nmu na tiini n beeri n ye amu zila yam maama wuni tun, n ne woŋo kulu na yi nmu sɔŋɔ woŋo tun da na? Nmu na ne woŋo yi ku yi n nyum, si n ja-ku n ba n zigɔ yo si nmu curru tum di amu curru tum maama yiə tɔgi ya na. Bantu laan mu wú buri bura ba pa dɔbam bale.

³⁸Amu na wu nmu tee ni tun bina fiinle mu tuntu. Nmu peeni sum di n buni dum wu caari pugə ba yagi. Amu nan wu li n vara bam wuni pi-bia didua di a di. ³⁹Ga-vara mu na manj ba ja nmu vara bam wuni ba gu di, a ba jaani-ba a tui n tee ni si n nii. Amu nan yəni a joori a yiri varum wum kuntu mu a pa-m. Ŋwuna na vri woŋo, wia ni di titu ni maama, nmu wu pa a joori a yiri-ku mu a pa-m. ⁴⁰Amu na tunj a pa-m te tun, fonyogu deen magi-ni wia ni, yi titu ni waaru zuri-ni zanzan. Doom di maa ba tui a yie ni. ⁴¹Ku deen yi kuntu mu bina fiinle yalu maama wuni amu na wu nmu soŋo kum ni tun. Amu tunj bina fugə-yana mu n bukwa bale bam ŋwaani, yi a daari a tunj bina yardu nmu vara bam di ŋwaani. Nmu deen ta yəni n ləni amu ŋwuru tum kuni fugə. ⁴²Ku nan yi We mu wəli-ni, Di na yi a ko Abraham We dum yi Yizaki di kwari-Di tun. Ku nan ya na dai We na wu amu tee ni tun ŋwaani, nmu ya lagi n bani amu n yagi cwəŋə ni di ju-kuri mu. We nan ne ku na tiini ku zu amu yira yi n beesi-ni tutuŋa yam baŋa ni te tun. Kuntu ŋwaani mu pa Di ba nmu te diin titu ni Di bwe nmu.»

⁴³Laban ma ləri Zakobi yi o wi: «Kaana bam yi amu bukwa mu, biə bam yi amu biə mu, yi vara bam

di yi amu vara mu. Ciga tun, woŋo kulɔ maama n yie na nai tun yi amu nyum. Di kuntu maama di, a juŋa daa tərə di a bukwa bantu di biə balu ba na lugi tun. ⁴⁴Kuntu tun, pa di goni ni di pa daani, si ku taa yi maana dibam bale laŋa ni.»

⁴⁵Zakobi na ni kuntu tun, o ma kwe kandwe o cwi-di nuneeni ywe doŋ. ⁴⁶O ma ta di o doonə bam o wi: «Twe twe-na kandwa á ja á ba-na yo.» Nɔɔna bam ma la kandwa yam yi ba tiŋi-ya pa ya di weeni. Zakobi di Laban laan ma jəni kandwa-pisuni yam təŋə ni ba di wodi. ⁴⁷Laban ma bəŋi je sum yiri o wi: «Yegar-Sahaduta», yi Zakobi di bəŋi je sum ni «Galedi». ⁴⁸Laban maa wi: «Zim de dum ni kandwa-pisuni yantu na tiŋi tun yi maana mu dibam bale laŋa ni.» Kuntu ŋwaani je sum yiri yi Galedi. ⁴⁹Ba deen ta bəi je sum ni «Mitspa» mu, beŋwaani Laban tagi o wi: «Baŋa-We wu taa yiri dibam maama, nuneeni di na manj di wu yigə yigə da-tee ni. ⁵⁰Nuneeni nmu na yaari amu bukwa bam naa n na n daa n na ve n di kaana badonnə n wəli amu bukwa bam wuni, nan guli si nɔɔn-nɔɔnu na suni o təri dibam tee ni, ku yi We mu yi maana dibam bale laŋa ni.»

⁵¹Laban daa ta ma ta di Zakobi o wi: «Fəgi n nii kandwa-pisuni

yam mu, didaani kandwe amu na cwi ni ywe don tun. Ya maama zigɔ nmɔ di amu laɲa titari ni mu. ⁵²Kandwa-pɛsuni yantu didaani ywe duntu maa yi maana ya pai dɔbam. Amu ba gaali kandwa yantu a ke a ba a yi nmɔ laɲa kam ni a ki-m wo-lɔɲɔ, yi nmɔ di nan ba gaali-ya si n ke n ba amu di laɲa kam ni n ki amu wo-lɔɲɔ. ⁵³Dɔbam kwə bam We, Abraham We dum, di Nahori We dum mu wó taa buri bura dɔbam bale laɲa ni.» Zakɔbi laan ma se yi o du durə Baɲa-We dum o ko Yizaki na kwari tun yiri ɲwaani. ⁵⁴O laan ma gu varum o ma kaani o pa We pweeru laɲa kam ni yi o daari o bəɲi o doonə bam maama si ba ba ba di did-o. Ba na di ba ti tun, ba ma manɔ da ba pəni si tɔga pɔuri.

Zakɔbi ti o yigə si o jeeri Esayu

32 Tɔga na pɔuri zizɔɲa ni tun, Laban ma kukwəri o bukwa bam di ba biə bam yi o kwe We zaani o ma ki ba yu-yoɲo. O laan ma ke o joori sɔɲɔ. ²Zakɔbi di ma kwe o cwəɲə o maa kea. We malesi ma ba si jeer-o. ³O di na ne-si tun, o maa wi: «We na te Dɩ vwə di Dɩ kwaga tɔgɩna bam me tun mu tuntu!» O deen bəɲi jəgə kam yiri o wi: «Mahanayimi.

⁴Zakɔbi ma pa nɔɔna ni si ba da yigə ba vu o zumbaaru Esayu te Seyiri ni. Edəm tuw kum mu kuntu.

⁵O na lagi o toɲi-ba tun, o ma bri-ba o wi: «Á na wó ta kulɔ didaani amu tu Esayu tun mu tuntu:

«Nmu tintuɲɲu Zakɔbi wi: A deen zuuri Laban tee ni mu ku daani si ku ba ku yi zum. ⁶A jigi naani di bɩne di peeni di buni, didaani gambə, baara di kaana maama mu. Kuntu ɲwaani mu a toɲi kwərə kantu a pa-m si ku pa amu tituɲa yam su nmɔ yi.»

⁷Nɔɔna bam na veə yi ba joori Zakɔbi tee ni tun, ba ma ta ba wi: «Dí ve dí yi nmɔ zumbaaru Esayu te. O di nan maa buni nmɔ te mu si o jeeri-m, yi baara biə-yana wu o tee ni.» ⁸Zakɔbi na ni kuntu tun, fɔvni ma tiini di ja-o yi o wu cɔgi. Ku ma pa o pɔori nɔɔna balɔ na wu o tee ni tun kuni bile, ku wəli di o naani dum, di o peeni sum, di o buni dum, didaani o yogondə yam maama. ⁹Bəɲwaani, o buɲi mu o wi: «Esayu na tu o yi kɔgɔ pɔɔrum didva o wani-ba, pɔɔrum wudonɲ kam wó duri ka lu.»

¹⁰O laan ma loori We yi o wi: «Amu Tu Baɲa-We, dum na yi a kwə Abraham di Yizaki We tun, nmɔ ya tagi di amu n wi: «Joori n tuw di n curru tum tee ni, si amu

wú kɪ-m lanyirani.» ¹¹Tɔ. Amu yi nmu tuntɔɣnu mu. A bri a wu maɣi si nmu ya duri amu yibwənə yi n fɔɣi n nii a baɣa ni lanyirani di ciga. Amu deen na be Zurden bugə kam a viiri tun, a ze a nacəgə yirani mu. A laan nan joori yi kɔgɔ pɔɔrim bile mu wu a tee ni, nɔɔna di vara maama. ¹²Jonji-ni n yagi amu zumbaaru Esayu juɣa ni, si amu kwari fɔvni si oó ba o ciɣi amu, di kaana bam dɪdaani biə bam maama. ¹³Nmu nan maɣi n ta n wi: «A wú suni a kɪ-m lanyirani. A ta wú pa n dwi dum taa puli zanzan nuneeni nɔw ni kasulu na daga te tun mu. Nɔɔn-nɔɔnu nan bá wani o nii o ga o ti.»

¹⁴Titu dum kuntu ni Zakɔbi ma maɣi da o pəni. Tɪga na pɔvri tun, o ma twəri pɛera o jɪɣɪru tum wɔni, si o pa o zumbaaru Esayu. ¹⁵Pɛera yam mu tuntɔ: Bu-niinə biə-yale di bu-balɪ fiinle, dɪdaani pi-niinə biə-yale di pi-be fiinle, ¹⁶ku wəli di yogondə-niinə fiintɔ di ya biə, di na-niinə fiinna, di nabe fugə, dɪdaani bina-niinə fiinle, di bina-be fugə. ¹⁷O ma pɔɔri pɛera yam kuntu maama kɔgɔ di kɔgɔ o kɪ o tuntɔɣna juɣa ni. O laan ma ta di ba o wi: «Da-na yigə á taá veə si a buni. Za á pa-na si pwələ taa wura vara bam kɔgɔ dɪdva dɪdva titari laɣa ni yi á yi taá twe daani.» ¹⁸O ma daari o ta

o bri wulu wum na tɔɣi ba maama yigə tun o wi: «Amu zumbaaru Esayu na jeeri-m yi o bwe o wi: «Nmu yi wɔɔ nɔɔnu mu? N nan maa n ve yən mu, yi wɔɔ mu te vara bantu maama nmu na jegi-ba n kalɪ tun?», ¹⁹si nmu ta did-o n wi: «Ba yi nmu nyaani Zakɔbi nyim mu. Ku nan za yi pɛeri mu o na pɛ o tu Esayu. O titi nan wu kwaga ni o buna.»

²⁰Zakɔbi ta ma ta kuntu donɔ o bri bale tu wum di batɔ tu wum dɪdaani balu daa ta na daari yi ba tɔɣi vara bam kwaga tun, yi o wi: «Abam di na jeeri Esayu, á maɣi si á ta kuntu mu dɪdaan-o. ²¹Taá ye-na si á za ta wi: «N nyaani Zakɔbi wu kwaga ni o buna.» Benwaani, o deen buɣi o yuu ni mu o wi: «Esayu na ne pɛera yam a na pɛ ya tɔɣi a yigə ya ke tun, kuw wani ku pa o bɪcari zuri, si amu laan na yi o te, de dɪlu oó jeeri-ni lanyirani.» ²²Kuntu tun, Zakɔbi pɛera yam ma loori yigə ya ke, yi o titi maɣi jəgə kam ni o pəni si tɪga ba ka pɔvri.

Zakɔbi janɪ dɪdaani Baɣa-We

²³Duntu titu dum ni Zakɔbi laan ma zaɣi o ja o kaana bale bam, o wəli di o tuntɔɣ-kaana bale bam dɪdaani o biə fugə-dɪdva bam, yi ba tu Yabaki nɔw kum ba be. ²⁴O deen na jaani-ba o pa ba be kuntu

tun, o ma daari o pa o jujiguru tun maama di tɔgi ti be. ²⁵ Zakɔbi tuti ma maɲi daani o yurani. Nɔɔnu wudonɲ ma ba o zu jaɲa did-o taan, si tɔga laan ba ka puuri. ²⁶ Nɔɔnu wum na tu o maani ni o war-o si o ja o di tɔga ni tun, o ma dwe Zakɔbi tikəri kwi sum na jeeri daani me tun. Ku na ki kuntu tun, ku deen pe o tikəri mu ywəri, o di nɔɔnu wum jaɲa kam ɲwaani.

²⁷ Nɔɔnu wum laan ma ta o wi: «Yagi-ni si a viiri, si tɔga lagi ka puuri mu.» Zakɔbi di ma ləri o wi: «Nmu na wu sooli We yu-yonɔ n yagi amu yuu ni, amu bá se a yagi-m si n viiri!» ²⁸ Nɔɔnu wum ma bwe-o o wi: «Nmu yiri mu be?» O ma ləri o wi: «A yiri mu Zakɔbi.» ²⁹ Nɔɔnu wum laan maa wi: «Nmu yiri daa bá taa yi Zakɔbi, n yiri laan wú taa yi Yisrayeli mu, beɲwaani nmu jaɲi jaɲa di We, yi n ta jaɲi dɔdaani nabiinɔ. Nmu nan wani.»

³⁰ Zakɔbi laan ma ta o wi: «A loori-m, ta nmu yiri n bri-ni.» O ma ləri o wi: «Beɲwaani mu yi n bwe amu yiri bwia?» O laan ma zigɔ da o kwe We zaani o ma ki Zakɔbi yu-yonɔ. ³¹ Zakɔbi ma bɔɲi je sum kuntu yiri o wi: «Penieli, yi o wi: «Amu ne We yibiyɔ dɔdaani dia yi yi Di duri amu yibwɛnɛ pa a wu tigi.»

³² We puli mu di maa diini weyuu yi Zakɔbi zigɔ Penieli ni o maa kea. O ma vea yi o duɔ, o tikəri dum na ywəri tun ɲwaani.

³³ Di zum maama, Yisrayeli tiinɔ bam ba se ba di ɲɔɲɔ kulɔ na tonji tikəri kwi sum tun. Ku maa yi nɔɔnu wum deen na dwei Zakɔbi tikəri dum kantɔ jɔgɔ kam seeni tun ɲwaani mu.

Zakɔbi di o zumbaaru Esayu jeeri-da yi ba fɔgi daani

33 Zakɔbi ma kwɛni o yuu o na Esayu na maa buni si o jeer-o, o di o baara biɛ-yana bam (400). Zakɔbi ma pɔɔri pɔɔri o biɛ bam o pa Lea, di Raseeli dɔdaani o tuntɔɲ-kaana bale bam. ² O pe o tuntɔɲ-kaana bale bam di ba biɛ mu wu yigɔ ni. Lea dɔdaani o di biɛ bam ma saɲi, yi Raseeli dɔdaani o bu Zuzefu maɲi kwaga ni. ³ Zakɔbi tuti ma da yigɔ si o vu o zumbaaru wum te. O na maa ve tun, o ma sooli o yuu tɔga ni kuni birpe o jɔɔn-o. ⁴ Esayu tuti nan duri lɔla mu o vu o yi Zakɔbi yira yi o danɔ o jia o ban ni o kukwɛr-o. Ba ma warti daani di sono yi ba tu kɛrɛ ni. ⁵ Esayu laan ma kwɛni o yuu weeni o na kaana bam di biɛ bam maama. O

32:28 Yisrayeli kuri mu yi o jaɲi jaɲa di We. **32:30** Penieli kuri mu yi We yibia.

32:29 Sariya-dirɛ 13:18

ma bwe-o o wɪ: «Sɪ bantv yɪ bra mu ba wu nmv tee nɪ tun?» Zakɔbi ma ləri o wɪ: «Amv tu, mu biə balv Wɛ na dɛ Dɪ yu-yoŋo baŋa nɪ Dɪ pa amv tun.» ⁶Tintuŋ-kaana bam laan ma titwəni ba yi, ba dɪ ba biə, ba kuni doonə tɪga nɪ. ⁷Lea dɪ o biə bam dɪ daa ma ba, ba kuni doonə o yigə nɪ. Zuzefv dɪ Raseɛɪ dɪ laan ma ba ba kweeli, yɪ ba dɪ kuni doonə o yigə nɪ.

⁸Esayu ma bwe o wɪ: «Sɪ vara balv maama amv na jeeri cwəŋə nɪ tun brɪ bɛɛ mu?» O ma ləri o wɪ: «Amv tu, kv maama maŋɪ sɪ kv pa a tituŋa yam su nmv yi mu.» ⁹Esayu ma ta o wɪ: «A nyaani, amv maŋɪ a jigɪ zanzan mu. Nmv dɪ ta n jigɪ n wəənu.» ¹⁰Zakɔbi maa wɪ: «A loori-m, nmv yi na su amv, sɪ n sɛ n joŋi pɛəri duntu amv tee nɪ. A na nɛ nmv yibiyə tun, kv nyɪ dɪ a nɛ Wɛ yibiyə mu, kv fɔgɪ kv wəli dɪ nmv na jeeri amv dɪ wupolo te tun. ¹¹Nan kwaani sɪ n joŋi pɛera yalv ba na jaani ba ba pa-m tun, bɛŋwaani Wɛ tiini Dɪ kɪ yu-yoŋo a baŋa nɪ yɪ a jigɪ kɔlv maama a na lagɪ tun.» Zakɔbi na tiini o fun tun, Esayu ma sɛ o joŋi pɛera yam.

¹²Esayu laan ma ta o wɪ: «Nan ve sɪ dɪ kɛ. Amv wó kogili-m cwəŋə kam yuu nɪ.» ¹³Zakɔbi ma ta did-o o wɪ: «Amv tu, nmv ye nɪ biə bam

ba jigɪ dam, yɪ a ta maŋɪ sɪ a taa nii peeni sum dɪ naani dum baŋa nɪ mu, ba na jigɪ biə ba ta ŋɔŋɪ tun ŋwaani. A na lagɪ sɪ a tiini a kalɪ vara bam kuntu dɛ didwɪ wuni, ba maama wó tɪ mu. ¹⁴Kuntu tun, amv tu, nmv da yigə n ta n veə, sɪ amv wó kalɪ vara bam a kɪ yigə nɪ a taa ve mɛ mɛ, yɪ biə bam dɪ tɔga. Amv laan wó ba a jeeri-m Seyiri tw nɪ.»

¹⁵Esayu ma ləri o wɪ: «Kv nan na yɪ kuntu, yagɪ sɪ a pa a baara bam badonnə maŋɪ nmv tee nɪ ba taa tɔgɪ ba veə.» Zakɔbi ma ləri o wɪ: «Amv tu, bɛɛ mu yɪ n jigɪ n titɪ n yaara? Nmv yi na su amv tituŋa yam tun, kv maŋɪ.»

¹⁶Duntu dɛ dum nɪ mu Esayu joori o pipiri o maa ve Seyiri nɪ. ¹⁷Zakɔbi dɪ dɛen ma vu Sukɔti nɪ. O dɛen ma lɔ sɔŋɔ da, yɪ o daari o te pwe sɪ o vara bam taa tigi da. Kuntu ŋwaani pa je sum kuntu yɪrɪ yɪ Sukɔti.

¹⁸Zakɔbi dɛen ya zɪgɪ Mezopotami nɪ yɪ o laan vu o yi Sishem. Tw kum kuntu dɛen wu Kaanan nɪ mu. O ma yi da dɪ yazurə yɪ o jəni tw kum pooni yigə nɪ. ¹⁹O dɛen na cwɪ o vwə yam mɛ tun, o ma yəgi tɪga kam Hamɔɔrɪ biə bam tee nɪ. Sishem ko mu kuntu. Tɪga kam jɪni dɛen yɪ səbu-dala bi mu. ²⁰O dɛen ta ma lɔ bimbim je sum kuntu nɪ sɪ o

ma zuli We, yi o bɛɲi dɪ yiri o wɪ:
«Yistrayeli tiinɛ We dum mu yi We
cɪga cɪga dum».

Sishem zi Dina o cɔgi

34 Dina deen yi buko wulu
Lea na lugi o pa Zakɔbi
tun mu. De didwi mu o zaɲi o vu
si o jeeri Kaanan tu kum bukwa
bam. ²Hamɔɔri deen yi Hevi tu mu
na yi pe je sum kuntu ni. O maa
jigi bu-baaru, o yiri na yi Sishem.
Sishem na ne Dina tun, o ma ja-o
dam o vu o pɛni dɪdaan-o, o pa
o cɔgi. ³O wubuɲa deen ma tiini
ya zu Dina wuni. O na soe-o tun
ɲwaanɪ, o ma ɲɔɔni o koor-o, o pa
o se si o zu-o. ⁴Sishem ma ta dɪ o ko
Hamɔɔri o wɪ: «Tɔgi buko wuntu ne
n pa-nɪ si a ma a kɪ a kaanɪ.»

⁵Zakɔbi deen ma ni Sishem na
cɔgi o buko Dina te tun, yi o ta
maanɪ ni o bu-baara bam ta wu gaa
ni mu ba nii o vara bam. O maa
wu tagi kulukulɔ, yi o cɛgi-ba si ba
joori sɔɲɔ.

⁶Sishem ko Hamɔɔri deen ma vu
Zakɔbi te si o ɲɔɔni did-o. ⁷Zakɔbi
biɛ bam ma nɲɛ gaa wu ba joori
sɔɲɔ yi ba ni kulɔ na kɪ Dina tun.
Ba wu ma tiini ku cɔgi yi ba bam dɪ
zaɲi ku ja gaali. Bɛɲwaanɪ, Sishem
na zi Zakɔbi buko wum tun, o yaaɪ
Yistrayeli dwi dum mu. Kɛm dum

kuntu nan ya wu maɲi si nɔɔnu tɔɲi
maɲa dɪ maɲa.

⁸Hamɔɔri ma ta dɪ ba o wɪ: «Amu
bu Sishem bɪcari maama wu abam
buko wum wuni mu. A loori-m,
se-na si o di-o o ma kɪ kaanɪ. ⁹Pa-na
si dɪ biɛ taa dɪ daanɪ. Ye-na á
bukwa á pa dɪbam, si á dɪ soe
dɪbam dɪ bukwa. ¹⁰Abam wú wanɪ
á taá zuuri dɪdaanɪ dɪbam. Nii-na
tɪga kam maama mu tintu abam
yigɛ ni. Taá zuuri-na ka wuni, si á
taá beeri á pipiɛ yi á daari á yɛgi
tɪga á taá te.»

¹¹Sishem laan ma ta dɪ Dina ko
wum dɪ o nabwa bam o wɪ: «Se-na á
kɪ wonɔ kuntu á pa-nɪ, si amu dɪ wú
pa abam kulɔ maama á na lagɪ tun.
¹²Abam na tagi kadri wɛɛnu tum dɪ
peera yalɔ amu na maɲi si a pa tun,
tɪ na yi tite maama, amu wú ɲwi.
Za-á pa-na si a dɪ buko wum si a
ma a kɪ a kaanɪ.»

¹³Taanɪ dum Sishem dɪ o ko
Hamɔɔri deen na jigi ba ɲɔɔni tun,
Zakɔbi biɛ bam sɛgi ba wu mu
ba lɛri-ba. Ba kɪ kuntu bɛɲwaanɪ
Sishem maɲi o cɔgi ba nako Dina.
¹⁴Ba ma ta dɪ ba ba wɪ: «Dɪbam
bá wanɪ dɪ kɪ kuntu. Dɪbam bá kwe
dɪ nako dɪ ye dɪ pa baaru wulu na
wu goni o pɛni tun. Kuntu yi cavura
mu dɪbam tee ni. ¹⁵Ku nan maɲi
si abam mu se si á kɪ wonɔ didu
á pa dɪbam. Abam dɪdaanɪ dɪbam

maɲɪ sɪ dɪ taa yɪ bɪdɪwɪ mu pənə gonim baɲa nɪ. Abam maɲɪ sɪ á goni á baara bam maama pənə mu.
¹⁶ Kuntu laan wó pa pwələ taa wura sɪ dɪ kwe dɪ bukwa dɪ pa abam, sɪ dɪbam dɪ taa dɪ abam bukwa dɪ ma kɪ dɪ kaana. Dɪ maa wó taa zʊvɪ abam tee nɪ sɪ dɪ maama taa yɪ dwi dɪdɪvɪ. ¹⁷ Abam nan na wu se sɪ á goni á baara pənə, dɪbam wó ja dɪ nakɔ mu dɪ viiri abam tuw kum nɪ.»

¹⁸ Ba taanɪ dum maa lamma dɪ paɪ Hamɔɔɪ dɪ o bu Sishem. ¹⁹ Nɔn-dʊɲʊ kum daa wu jaanɪ taanɪ dum o jəni. O bɪcari maama nan na wu Zakɔbɪ bukɔ wum wonɪ tun, ku pe o kɪ kulɔ maama ba na bri-o sɪ o kɪ tun. O ko sɔɲɔ kum nɔɔna maama deen maa nig-o zanzan.

²⁰ Hamɔɔɪ dɪ o bu Sishem laan ma nuɲɪ ba vu tuw kum manco-puna ni nɪ, sɪ ba ɲɔɔnɪ dɪ ba tuw kum baara bam. ²¹ Ba ma ta dɪ ba ba wɪ: «Nɔɔna bantɪ yəni ba kɪ dɪbam lanyiranɪ. Nan se-na sɪ dɪ pa-ba pwələ sɪ ba taa zʊvɪ dɪbam tuw kum nɪ. Ba ta wó wanɪ ba taa beerə ba kɪ pipiu yo seeni. Dɪbam tɪga kam daga sɪ ka yɪ bantɪ dɪ jəɲə. Dɪ maa wó wanɪ dɪ dɪ ba bukwa yɪ dɪ kwe dɪbam dɪ bukwa dɪ ye-ba. ²² Woɲɔ dɪdɪvɪ mu daari sɪ dɪ kɪ dɪ pa nɔɔna bam, sɪ ba laan se ba taa zʊvɪ dɪdaanɪ dɪbam sɪ dɪ taa yɪ dwi dɪdɪvɪ. Ba lagɪ sɪ dɪbam baara

maama dɪ goni dɪ pənə nuneeni bantɪ tɪtɪ na kɪ te tun. ²³ Ku nan na kɪ kuntu, ba naanɪ, dɪ ba jɪjɪgɪrɔ, dɪdaanɪ ba vara maama laan bá taa yɪ dɪbam nyum mu na? Kuntu, pa-na sɪ dɪ se ba bubuɲɪ dum, sɪ ba taa zʊvɪ dɪdaanɪ dɪbam.»

²⁴ Baara balɔ maama na nuɲɪ tuw kum manco-puna yam ni tun ma se Hamɔɔɪ dɪ o bu Sishem taanɪ dum. Tuw kum baara bam maama ma goni ba pənə. ²⁵ Ba na goni ba pənə yam yɪ da yatɔ yɪ tun, mu Zakɔbɪ bu-baara bale, Simeyon dɪdaanɪ Levi, zaɲɪ ba nuɲɪ ba vu Sishem tuw kum. Tuw kum baara bam ta wu ba pənə gonim zʊnnɪ dum wonɪ mu. Kantɪ maɲa nɪ tum nɔɔn-nɔɔnu ba tigə o liə kunkulɔ. Dina nabwa bale bam ma kwe ba su-lwaanɔ ba zaɲɪ tuw kum baara bam baɲa nɪ ba gu ba maama. ²⁶ Ba deen me ba su-lwaanɔ ba zɔ Hamɔɔɪ dɪ o bu Sishem ba gu, yɪ ba daari ba ja Dina Sishem sɔɲɔ kum nɪ ba ja nuɲɪ ba viiri. ²⁷ Zakɔbɪ bu-baara badaara dɪ ma zɔ tuw kum wu ba tɔgɪ twa bam baɲa nɪ ba ɲɔ tuw kum zɪla yam maama, sɪ ba ma ɲwɪ ba nakɔ wum cavura yam junɪ. ²⁸ Ba ma ja tuw kum peeni, dɪ bunɪ, dɪ ba naanɪ, dɪdaanɪ ba bɪnɛ maama mu ba ja viiri. Ba ta ma vrɪ wəenu tɪlɔ maama na wu tuw kum wonɪ tun dɪdaanɪ kulɔ maama na wu pooni yigə nɪ tun. ²⁹ Ba ma pe tuw kum

jujiguru tum maama, ku wɛli dɪ ba kaana dɪ ba biə bam maama ba ja viiri. Ba deen ta na ne kulu maama sam dum ni tun, mu ba lugi ba ja viiri.

³⁰ Zakɔbi deen ma da ku ɲwaani o ta taani duntu o bri Simeyon didaani Levi o wɛ: «Abam jaani leeru á ba amu yuu ni! Á pe amu kəm maama laan lwe mu Kaanan tiinə bam, dɪ Perezi tiinə bam, didaani nɔɔna balu maama na zuvri lugu kuntu ni tun mumwa ni. Abam ye ni dibam kɔɔ kum ba daga. Lugu kum tiinə na kɪ ni daani, ba laan wó zaɲi amu didaani a sɔɲɔ kum maama baɲa ni ba cɔɔ dibam maama.»

³¹ Ba dɪ ma ləri ba wɛ: «Ku nan ya maɲi sɪ nɔɔnu wuntu ma dibam nakɔ wum o ma o ji ka-boro sɪ o kɪ kulu o na kɪ-o tun na?»

Zakɔbi joori o vu Beteli

35 We deen laan ma ta Zakɔbi Dɪ wɛ: «Zaɲi n vu Beteli n ta n zuvri da. Nmu na yi da, sɪ n kikili kandwa n lo bimbim, sɪ n zuli amu, Baɲa-We, beɲwaani, amu mu tuə nmu te maɲa kalu n deen na duri sɪ n lu n zumbaaru Esayu juɲa ni tun.» ² Zakɔbi ma se yi o ta dɪ o digə tiinə, dɪ balu maama na wu o

tee ni tun o wɛ: «Duli-na dwi-ge tiinə jwənə yalu na wu abam tee ni tun á yagi. Taá kwe-na á titɪ, sɪ á daari á ləni-na á gwaaru tum. ³ Pa-na dɪ zaɲi dɪ vu Beteli. Dáani mu amu lagi a lo bimbim a ma a zuli We, dɪlu dum na zəni-nɪ maɲa kam a deen na wu yaara wuni tun, yi Dɪ da amu yigə a vəɲə maama ni tun.» ⁴ Ba ma suni ba kwe ba jwənə yam maama ba pa Zakɔbi. Ba ta ma wɛli dɪ zwa-kwana yalu na wu ba zwa ni tun. Zakɔbi ma kwe ya maama o ku goɲo Sishem tiu kum kuri ni o suli-ya.

⁵ Ba laan ma kwe cwəɲə ba maa kea. We ma pa fuvni tiini dɪ ja tu kum kuntu dɪ ku nawuure yam nɔɔna maama. Kuntu ma pa nɔɔn-nɔɔnu daa warɪ sɪ o zəli o da Zakɔbi dɪ o nɔɔna bam kwaga. ⁶ Zakɔbi didaani nɔɔna balu maama na wu o tee ni tun ma vu ba yi Luuzi. Ku deen yi Kaanan tiu kudon mu, yi Zakɔbi pa ku yiri wɛ: «Beteli». ⁷ O na yi da tun mu o logi kaanum bimbim sɪ o ma o zuli We. O ma beɲi je sum yiri ni «El-beteli», beɲwaani ku yi dáani mu We bri Dɪ titɪ did-o maɲa kalu o deen na maa durə sɪ o lu o zumbaaru Esayu juɲa ni tun. ⁸ Kaani wulu deen ya na nii Rebeka baɲa ni tun ma ba o ti je sum kuntu ni. O yiri mu Debora. Ba ma ja-o ba kɪ tiu

kum kuri nɪ, ku na wu Betelɪ kuri seeni tun. Ba ma bəŋi je sum kuntu yiri wɪ: «Wu-cɔku kərə tiu».

⁹Ku de cwəŋə kam kuntu mu yi Zakɔbi deen zigi Mezopotami nɪ o joori o ba Betelɪ. O na wura tun mu We daa viiri Dɪ tuti did-o yi Dɪ daari Dɪ ki o yu-yoŋo. ¹⁰We ma ta did-o Dɪ wɪ: «Ba nan daa bá taa bæi nmu nɪ Zakɔbi. Nmu yiri laan mu yi Yisrayelɪ.» We ma sunt Dɪ ləni o yiri dɪm si di taa yi «Yisrayelɪ».

¹¹We laan ma ta-o Dɪ wɪ: «Amu mu yi Dam-fɔrɔ Tu We dɪm. Aá pa n dwi puli zanzan. Tunɪ zanzan wó nuŋi nmu yira nɪ, yi pwa di wó taa wura n dwi dɪm wunɪ. ¹²A pɛ-m tɪga kalu a deen na kwe a pa Abraham di Yizaki tun mu si n ta n te-ka. Amu nan ta wó pa nmu dwi dɪm na wó saŋi nmu kwaga tun.»

¹³We na ŋɔɔnɪ Dɪ ti tun, Dɪ laan ma titwəni Dɪ deen na zigi je silu nɪ tun Dɪ kɛ, yi Dɪ daari Zakɔbi. ¹⁴Jəgə kalu We na zigi Dɪ ŋɔɔnɪ did-o tun mu Zakɔbi deen kwe kandwe o cwi da. O ta ma kwe wo-nyɔɔru pɛəri di nugə o lo di baŋa nɪ o pa We.

¹⁵Zakɔbi deen bəŋi me We na zigi Dɪ ŋɔɔnɪ did-o tun o wɪ: «Betelɪ».

Raseeli tvunɪ

¹⁶Ba deen ma zaŋi Betelɪ nɪ ba kwe cwəŋə ba maa kɛa. Ba na ge fun si ba yi Efrata tun mu Raseeli vri pugə si o lu, yi ku cɛ o yira nɪ. ¹⁷Lura kam na tiini ku camma ka pa-o kuntu tun, mu ka-pu-lwəru wulu na jaan-o si o lu tun tagi did-o o wɪ: «Yi ta n liə, si n daa n nɛ bəkərə wudoŋ mu.» ¹⁸Raseeli deen maa wura o tua. O siun kum na lagi ku kwəri tun, mu o pɛ o bəkərə kam yiri o wɪ: «Ben-Oni». Bu wum ko di deen ma pa o yiri o wɪ: «Benzamen». ¹⁹Raseeli ma ti yi ba ki-o Efrata cwəŋə kam yuu nɪ (Betelhem mu kuntu). ²⁰Zakɔbi ma kwe kandwe o cwi Raseeli yibeeli dɪm baŋa nɪ. Di zum maama, kandwe dɪm kuntu mu bri me yibeeli dɪm na zigi tun.

²¹Zakɔbi daa ma kwe cwəŋə o kɛ, yi o vu o cwi o vwe Migdal-Ederɪ kwaga nɪ. ²²Zakɔbi ta na zuvri laŋa kam kuntu nɪ tun mu Ruban zua o pəni di o ko ka-biə didva, o yiri na yi Bila tun. Zakɔbi ma ni ku ŋwa.

Zakɔbi deen jigi bu-baara fugə-bale mu.

²³Lea na lugi bu-baara balu tun mu tintu: Ruban deen mu yi Zakɔbi bu-kwan, ku wɛli di Simeyon, di Levi, di Zuda, di Yisakaari, didaani Zabulon.

²⁴Raseeli bu-baara bam mu tintu: Zozefu didaani Benzamen.

²⁵Raseeli tintuɲ-kana Bila bu-baara bam mu tintu: Dan didaani Nefitali.

²⁶Lea tintuɲ-kana Zilpa di bu-baara bam mu tintu: Gadɔ didaani Aseeri.

Mu Zakɔbi bu-baara bam mu kuntu, o kaana bam na lugi ba pa-o yi o deen ta wu Mezopotami ni tun.

Yizaki tuuni

²⁷Zakɔbi ma zaɲi o joori o vu o ko Yizaki te, Mamre ni. Je sum kuntu deen bwɛlɛ didaani Kiriya-Arba mu (Ebrɔn mu kuntu). Abraham di Yizaki deen nan zuuri daani mu.

²⁸Yizaki buna deen yi bi didaani funɔnɔ (180) mu. ²⁹O deen tiini o kwin zanzan yi o laan ba o ti. O bu-baara bam Esayu didaani Zakɔbi deen ma ja-o ba ki.

Esayu dwi dum taani

36 Esayu dwi dum mu tintu. Wuntu yiri didonj maa yi Edom.

²Esayu deen di Kaanan tiina bukwa bam wuni mu o ma o ki o kaana. Ba dida deen yi Heti tu Eloni buko mu, o yiri mu Ada. Bale tu wum maa yi Ana buko Oholibama. Ana deen yi Hevi tu Zibeon bu mu. ³O deen ta di Ismayeli buko Basmati o wɛli da. Wuntu maa yi Nebayoti nako.

⁴Ada deen lugi Elifazi mu. Basmati ma lu Rewueli.

⁵Oholibama di deen ma lu Yewuki, di Yahelam, didaani Kura. Esayu kaana bam deen lugi biɛ bam kuntu maama maɲa kalu o ta na wu Kaanan tu kum ni tun mu.

⁶⁻⁷Esayu di Zakɔbi vara bam deen tiini ba gaali mu yi ba jijiguru daga zanzan. Tɔga kam ba na zuuri me tun daa ba daga si ka yi ba maama. Esayu ma zaɲi o ja o kaana bam didaani o biɛ bam maama, ku wɛli di o sɔɲɔ nɔɔna bam maama. O ta

ma kalɪ o vara bam maama yɪ o kwalumɪ jujiguro tɪlɔ maama o dɛɛn na nɛ Kaanan nɪ tun. O ma ja tɪ maama o vu o lagɪ je yigə yigə sɪ o dɪ Zakɔbɪ daa yɪ taa wu jəgə dɪdva nɪ. ⁸ Kuntɔ tun, Esayu dɛɛn ve o zuvri Seyiri pweeru laɲa kam nɪ.

⁹ Esayu dwi dum taanɪ mu tuntu. Wuntu dɛɛn mu yɪ Edom dwi dum maama nabaaru. Bantu mu wu Seyiri pweeru laɲa kam nɪ.

¹⁰ Esayu bu-baara bam yira mu tuntu:

O kaanɪ Ada dɛɛn lugi Elifazɪ.

Ku daari o kaanɪ Basmati dɪ dɛɛn ma lu Rewuelɪ.

¹¹ Elifazɪ bu-baara bam mu tuntu: Teman, dɪ Omari, dɪ Zefo, dɪ gatam, didaanɪ Kenazɪ. ¹² Esayu bu Elifazɪ dɪ dɛɛn ya jigi ka-biə wudon o yiri na yɪ Timna tun. Wuntu dɛɛn ma lu Amalekɪ o pa Elifazɪ. Biə bam kuntɔ maama dɛɛn yɪ Esayu kaanɪ Ada naaru mu.

¹³ Rewuelɪ bu-baara bam mu tuntu: Nahati, dɪ Zera, dɪ Shama, didaanɪ Miza. Biə bam kuntɔ maama mu dɛɛn yɪ Esayu kaanɪ Basmati naaru tun.

¹⁴ Ku daari bu-baara balu Ana buko Oholibama dɛɛn na lugi o pa Esayu tun mu tuntu: Yewuki, dɪ Yahelam,

dɪ Kura. Kaanɪ wum ko-nakwɪ yiri dɛɛn mu yɪ Zibeon.

¹⁵ Balu na yɪ nakwa yɪ ba nunji Esayu dwi dum nɪ tun mu tuntu:

O bu-kwian Elifazɪ mu yɪ dwiə yantu nabaaru: Teman, dɪ Omari, dɪ Zefo, dɪ Kenazɪ, ¹⁶ dɪ Kura, dɪ Gatam didaanɪ Amalekɪ. Bantu maama yɪ Elifazɪ biə mu, yɪ ba kwəri ba yɪ Ada naaru.

¹⁷ Esayu bu Rewuelɪ dɪ maa yɪ dwiə yantu nabaaru:

Nahati, dɪ Zera, Shama didaanɪ Miza. Bantu maama dɛɛn yɪ Rewuelɪ biə mu yɪ ba yɪ Esayu kaanɪ Basmati naaru.

¹⁸ Esayu biə balu Ana buko Oholibama na lugi o pa-o tun mu bantu:

Yewuki, dɪ Yahelam didaanɪ Kura. Dwiə yam kuntɔ maama mu nunji Esayu kaanɪ Ohilibama nɪ tun.

¹⁹ Bantu maama dɛɛn mu yɪ Esayu dwi nabaara bam.

²⁰⁻²¹ Balu na manɪ ba wura je sum kuntɔ nɪ yɪ Esayu dwi dum laan ba dɪ zuvri da tun mu tuntu:

Hori tu Seyiri dwi dum nabaara mu yɪ Lotan, dɪ Sobalɪ, dɪ Zibeon, dɪ

Ana, dɪ Disɔn, dɪ Etiserɪ dɪdaani Disan.

²² Lotan dwi dum nabaara mu tuntu: Hori dɪdaani Hemam. Timna dɪ deen maa yɪ Lotan nakɔ.

²³ Sobalɪ dwi dum nabaara mu tuntu: Alɪvan, dɪ Manahatɪ, dɪ Ebalɪ, dɪ Sefo, dɪdaani Onam.

²⁴ Zibeɔn dwi dum nabaara mu tuntu: Aya dɪdaani Ana. Ana wuntu wum deen mu wu kagwa kam nɪ o tɔɔ o ko bunɛ yɪ o beeri beeri o vu o na buli-yi dɪlɔ na na lɔmma tun.

²⁵⁻²⁶ Ana dɪ dwi dum nabaara mu tuntu: Disɔn dɪdaani o biɛ Hemdan, dɪ Esban, dɪ Yitran dɪdaani Keran. Ana dɪ maa jɪɔ bukɔ, o yɪrɪ mu Oholibama.

²⁷ Etiserɪ dɪ dwi dum nabaara mu tuntu: Bilihan, dɪ Zavan dɪdaani Akan.

²⁸ Disan dɪ dwi dum nabaara mu tuntu: Utsi dɪdaani Aran.

²⁹ Bantu maama deen mu yɪ Hori dwi dum nabaara bam: Lotan, dɪ Sobalɪ, dɪ Zibeɔn, dɪ Ana, ³⁰ dɪ Disɔn, dɪ Etiserɪ, dɪdaani Disan. Bantu deen maa zɔvɪ Seyiri tu kum nɪ, ba dɪ ba sɔ-yuni tum maama.

Edɔm tiinɛ pwa bam taani

³¹ Pwa bantu deen mu maɔ ba dɪ Edɔm tu paari yɪ Yisrayelɪ tiinɛ

ya ta ba jɪɔ pɛ o taa nii ba baɔa nɪ: ³² Bewɔrɪ bu Bela deen maa yɪ Edɔm tiinɛ pɛ. O tu kum yɪrɪ deen mu yɪ Dinaba. ³³ Bela na tɪɔ tun, mu Zara bu Yobabɪ na nuɔi Botisera tun lɛni o yuu nɪ o ji pɛ. ³⁴ Yobabɪ dɪ na tɪɔ tun mu, Wusam na nuɔi Teman tiinɛ bam tu kum tun lɛni o yuu nɪ o ji pɛ. ³⁵ Wusam dɪ maa na tɪɔ tun, Bedadɪ bu Adadɪ mu lɛni o yuu nɪ o ji pɛ. Wuntu deen kɪ tigurɛ dɪ Madtan tiinɛ bam o wanɪ-ba Moabɪ tu kum nɪ. O tu kum yɪrɪ deen mu yɪ Aviti. ³⁶ Adadɪ maa na tɪɔ tun, mu Samɪla lɛni o yuu nɪ o ji pɛ. Wuntu deen nuɔi Masreka nɪ mu. ³⁷ Samɪla na tɪɔ tun mu, Sawulɪ lɛni o yuu nɪ o ji pɛ. Wuntu deen nuɔi Rehobɔtɪ tu kulɔ na wu Efratɪ nɪnɔ kum ni nɪ tun mu. ³⁸ Sawulɪ dɪ na tɪɔ tun, mu Akbɔrɪ bu Baalɪ-Hanan lɛni o yuu nɪ o ji pɛ. ³⁹ Baalɪ-Hanan deen na tɪɔ tun, mu Adadɪ lɛni o yuu nɪ o ji pɛ. Wuntu tu kum yɪrɪ deen mu yɪ Pawu. O kaani dɪ yɪrɪ deen mu yɪ Mehetabehelɪ. Mehetabehelɪ ko mu deen yɪ Matredɪ yɪ o ko-nakwɪ yɪrɪ deen yɪ Mezahabɪ.

⁴⁰ Esayu dwi dum tiinɛ bam pwa bam dɪ deen na yɪ balɔ tum mu tuntu, pɛ maama dɪ o jɛɔ jɪ, dɪ o yɪrɪ. Ku yɪ,

Timna, dɪ Alva, dɪ Yeteti,
⁴¹ dɪ Oholibama, dɪ Ela,

dɪ Pinɔn, ⁴²dɪ Kenazi, dɪ
Teman, dɪ Mibsitarɪ, ⁴³dɪ
Magdielɪ dɪdaani Yiram.

Edɔm dwi dɪm yira mu kuntu, dɪ
je silɔ maama ba na jɔni tɪn yira
yam. Esayu deen mu yɪ Edɔm tiinɔ
nabaaru.

Zuzefu dɪ o zumbaara bam taani

37 Zakɔbi deen ta zuvri
Kaanan tɪv kum nɪ mu, je
silɔ o ko dɪ deen na maɲɪ o zuvri
da tɪn. ²Zakɔbi dwi dɪm pulim
taani mu tuntu.

Zuzefu deen ta na yɪ nɔn-dɔɲɔ yɪ
o jɪɲɪ bɪna fugə-yarpe tɪn, o zɔni o
cɪrru tɪm sɪ ba taa nii ba ko vara
bam baɲa nɪ. O cɪrru tɪm kuntu
maa yɪ Zakɔbi kaana, Bila dɪ Zilpa,
biɛ mu. Ba na joori sɔɲɔ tɪn, Zuzefu
deen ma ba o ba o cɪrru tɪm bɪbara
o bɪɪ ba ko.

³Zakɔbi deen nan soe Zuzefu mu o
dwe o biɛ babam bam, beɲwaani, o
luɲɪ wuntu o kukwuru maɲa nɪ mu.
O deen ma sɔ gwar-bwərə na tiini
ka jɪɲɪ nɪnwaɲa tɪn o pa-o. ⁴Zuzefu
zumbaara bam na ne nɪ ba ko soe
wuntu mu o dwe ba maama tɪn, ba
ma tiini ba cul-o yɪ ba yáal-o.

⁵De dɪdwɪ Zuzefu ma dwe
dundwɪa yɪ o daari o ta o bɪɪ o
zumbaara bam. Ku ma fɔɲɪ ku pa
ba cul-o zanzan ba wɛli da. ⁶O

deen maa wɪ: «Cəgi-na a duɲdwɪa
duɲtu: ⁷Amu dwe nɪ dɪbam maama
wu kara nɪ mu dɪ vɔ mɪna. Amu
tɪti mɪn-poə yam laan ma zaɲɪ
ya zɪɲɪ weeni cɛɲɪ. Abam maama
mɪn-poə yam laan ma gilimi amu
nyum dɪm yɪ ya cɔɔli ya tiiri tɪga nɪ
ya zuli-dɪ.» ⁸O zumbaara bam ma
ta dɪd-o ba wɪ: «Kuntu nmu buɲɪ sɪ
n ba n dɪ paari mu dɪbam baɲa nɪ
na? Nmu laɲɪ sɪ n ba n ta n dwe
dɪbam mu na?» O duɲdwɪa yam dɪ
o bɪbati taana yam ɲwaani mu ba
deen tiini ba cul-o zanzan.

⁹Zuzefu deen ta ma dwe duɲdwɪa
dɪdɔɲ, yɪ o ta dɪ o zumbaara
bam o wɪ: «Cəgi-na! Amu daa
dwe duɲdwɪa dɪdɔɲ mu sɪ: wɪa
kam dɪ cana kam dɪdaani calɪwɪ
fugə-dɪdwa mu tiiri a yigə nɪ sɪ jɔɲɪ
amu.» ¹⁰O deen na tagɪ-dɪ o bɪɪ o ko
dɪ o wɛli da tɪn, mu o ko bag-o yɪ o
wɪ: «Dundwɪa dwi dɔ mu kuntu nmu
dwe? Ku na yɪ nmu nu, dɪ amu tɪti,
dɪ n zumbaara bam maama, dɪ wó
sunɪ dɪ ba dɪ tiiri nmu yigə nɪ dɪ
zuli nmu na?» ¹¹O zumbaara bam
maama wuru maa guɪ dɪdaan-o. Ku
daari o ko wum kwe taani dɪm o kɪ
o wubuɲa nɪ.

Zuzefu zumbaara bam ja-o ba yəgi

¹²Zuzefu zumbaara bam deen ma
kalɪ ba ko vara bam ba vu ba yɪ jəgə

wudoŋ na twe di Sishem tun si ba di gaa. ¹³ Zakɔbi ma ta di o bu Zuzefu o wi: «Nmu zumbaara bam na jigi vara bam ba wu me tun bwələ di Sishem. Kuntu tun, a lagi a tuŋi-m ba tee ni mu.» Zuzefu ma se o ko taani dum. ¹⁴ O ko deen ma ta did-o o wi: «Ve n nii n zumbaara bam jigi yazura na, n daari n nii vara bam di na yi te tun, si n joori n ba n ta n bri-ni.» O ma tuŋ-o pa o zigɛ Ebrɔn bolo kum ni o vu Sishem.

Zuzefu na yi Sishem seeni tun, ¹⁵ baaru wudoŋ ma jeer-o gaa ni o na kaagi o beeri je maama tun, yi baaru wum bwe-o o wi: «Bee mu nmu kaagi n beerə?» ¹⁶ O ma leri o wi: «A beeri a curru mu. Nmu ye ba na wu me ba tɔgi ba vara bam tun na?» ¹⁷ Nɔonu wum ma leri o wi: «Ba daa tɛri yo seeni. Amu ni ba na ŋɔɔni ba bri daani ba wi: «Pa-na si di vu Dotan.»» Zuzefu na ni kuntu tun, o ma da o zumbaara bam ne o vu o na-ba Dotan laja kam ni.

¹⁸ Ba deen na tuli ba na-o, o maa buni tun, ba ma ki ni daani si ba gu-o. ¹⁹ Ba ma ta daani ba wi: «Dundwe-dweenu wum mu tintu o maa buna. ²⁰ Pa-na si di gu-o di daari di dul-o di di vul-kwaru tintu didva wuni. Dibam laan maa wɔ daari di vu di ta ni ga-varum mu jaan-o di di. Di laan wɔ nii o na lagi o ki te di o dundwa yam tun.»

²¹ Ruban na ni kuntu tun, o ma kwaanɛ si o joŋi Zuzefu ba juja ni o yagi. O maa wi: «Yi pa-na si di ti o ŋwia.» ²² O ta maa wi: «Yi pa-na o jana lu tɔga ni. Yi kwe-na a jia a dwe-o. Za a dul-o-na a di vul-kɔgo kuntu ni, kagva kam ni yo.» Ruban tagi kuntu yi o buŋi si o joŋ-o ba juja ni o daari o joori o ja-o o vu o pa o ko mu.

²³ Zuzefu na yi o zumbaara bam te tun, ba ma ja-o ba li o gwar-laa kum, gɔɔ kulu o ko na pe-o yi ku jigi ninwana tun mu kuntu. ²⁴ Ba laan ma ja-o ba dili ba di vuli dum na kugi tun wuni. ²⁵ Ba ma vu ba jɔni si ba di wɔdiu.

Ba na wurɔ ba di tun mu ba deen kwani ba yum weeni ba na Ismayeli tiina badonna na nuŋi Galadi ba vea. Ba yogondɔ yam maa zigi talon-ywɔŋɔ dwi dwi di trali nugɔ, ba jigi ba maa ve Ezipi si ba ki pipiu. ²⁶ Zuda ma ta di o curru tun o wi: «Bee nyɔɔri mu dibam wɔ na nuneeni di na gu di nyaani wum, yi di daari di kweli o jana bam? ²⁷ Pa-na si di ja-o di yagi di pa Ismayeli tiina bam si dibam tuti yi ma di jia di cɔg-o. Ku na maŋi ku yi te maama, o ta yi di curu mu. Dibam maama yi nɔonu didva jana mu.» O curru tun ma se o taani dum. ²⁸ Ismayeli pipimpiina bam na yi da tun, mu Zuzefu zumbaara bam van-o

ba lɪ vɔlɪ dɪm wɔnɪ. Ba dɛɛn ma ja-o ba yɛgi ba pa Ismayɛlɪ tiinɛ bam, yɪ ba jonɪ sɛbu sɛbu-dala fiinle. Bantu dɪ dɛɛn ma ja-o ba kɛ ba vu Ezipi.

²⁹Ruban dɛɛn na joori o ba vɔlɪ dɪm nɪ yɪ o na nɪ Zuzɛfɔ tɛrɛ tɪn, o ma kaarɪ o tɪtɪ gwaarɔ dɪ wu-cɔgɔ.

³⁰O ma daarɪ o joori o cɔrrɔ tum te o ta o wɪ: «Bu wum daa tɛrɛ! Amu lagɪ a vu yɛni mu tuntu?» ³¹Ba ma ja buɲu ba gu, ba daarɪ ba kwe Zuzɛfɔ gɔrɔ kum ba dɪ varɪm wum jana bam wɔnɪ. ³²Ba dɛɛn ma ja gwar-laa kum ba vu ba ko te yɪ ba wɪ: «Dɪ nɛ tuntu mu. Fɔgɪ n nii ku na zɪgɪ ku yɪ nmu bu Zuzɛfɔ gɔrɔ kum naa ku dɪ o nyɪm.» ³³Ba ko Zakɔbɪ ma lwarɪ-ku yɪ o wɪ: «Ku yɪ amu bu Zuzɛfɔ gɔrɔ mu! Ga-varɪm mu jaan-o dɪ gu dɪ tɔrɪ tɔrɪ!»

³⁴Wu-cɔkvɪ ɲwaanɪ Zakɔbɪ ma vaɲɪ o tɪtɪ gwaarɔ o kaarɪ, yɪ o daarɪ o lɛ gwar-zɪnzwara. O laan ma keeri o bu wum da zanzan wɔnɪ.

³⁵O bu-baara dɪ o bukwɔ bam maama dɛɛn ma ba sɪ ba koor-o sɪ o yaɲɪ kɛrɛ. O ma vɪn ba gana yam yɪ o wɪ: «Awo! Amu wɔ keeri mu taan, sɪ a vu a yɪ curu yɪ a na a bu wum dɔaanɪ.» Zuzɛfɔ ko wum dɛɛn keeri kuntu mu o ɲwaanɪ.

³⁶Kuntu maama na jɪgɪ ku kɪ tɪn, dɪdaanɪ Ismayɛlɪ pipimpiinɛ bam jaanɪ Zuzɛfɔ mu ba vu ba yɪ Ezipi. Ba ma ja-o ba yɛgi ba pa Potifarɪ.

Wuntu dɛɛn yɪ Ezipi Pa-farɔ dɪdɛera bam nɔɔnɔ dɪdɔa yɪ o yɪ pamɔɲna bam yuutu.

38 Kantu maɲa kam nɪ, mu Zuda dɛɛn zaɲɪ o cɔrrɔ tum tee nɪ yɪ o vu o zɔvɪ dɪ Adulamɪ tu wudonɲ, o yɪrɪ na yɪ Hira tɪn tee nɪ.

²Dɔaanɪ mu o nɛ Kaanan tiinɛ bukvɔ dɪdɔa, o ko yɪrɪ na yɪ Sua tɪn. O ma dɪ-o o ma kɪ o kaanɪ.

³Kaanɪ wum ma ja pugɛ yɪ o lɔ bɛkɛrɛ. Ba dɛɛn ma bɛɲɪ bu wum yɪrɪ ba wɪ: «Eɪvɪ.

⁴O dɛɛn daa ma ja pugɛ o lɔ bɛkɛrɛ yɪ o bɛɲɪ o yɪrɪ o wɪ: «Onanɪ.» ⁵O daa ta ma lɔ bɛkɛrɛ wudonɲ yɪ ba bɛɲɪ wuntu ba wɪ: «Swela». Kezibi tɪv nɪ mu ba lug-o.

⁶Eɪrɪ dɛɛn na kɪ nɔɔnɔ tɪn, Zuda dɛɛn dɪ kaanɪ o pa-o, o na yɪ o bu-kwɪan kam tɪn ɲwaanɪ. Kaanɪ wum yɪrɪ mu Tamaarɪ. ⁷Eɪrɪ dɛɛn ma tiini o kɪ pu-sɔɲa tɪtɔɲɪ Baɲa-We yigɛ nɪ. O kɛnɛ yam tiini ya cɔgɪ Baɲa-We wu yɪ Dɪ pa o tɪ.

⁸Zuda laan ma ta dɪ Onanɪ o wɪ: «Ve n kwe n zumbaarɔ kaanɪ wum, sɪ n kɪ kulɔ na maɲɪ sɪ nyaanɪ tɔɲɪ dɪ o zumbaarɔ kadɛm tɪn. Kuntu wɔ pa á na dwi á pa n zumbaarɔ wum.» ⁹Onanɪ ma maanɪ sɪ dwi dɪlɔ ba na wɔ lɔ tɪn bá taa yɪ wuntu nyɪm. O dɛɛn na zɔ o tigi dɪ o zumbaarɔ kaanɪ wum, o ma yɛni o lo o nywannɔ tum o yaɲɪ tɪga nɪ. Bɛɲwaanɪ, o dɛɛn ba lagɪ sɪ o na

biə o pa o zumbaaru wum. ¹⁰ O ki pu-suja tutuɲi Baɲa-We yigə ni. We ma gv wuntu di.

¹¹ Zuda deen ma ta di o bu ɛri kaani Tamaari o wi: «Joori n vu n ko sɔɲɔ n ta n je da kadən. Amu bu-baaru Swela na ki nɔɔnu o ti, si n laan ba.» O deen tagi kuntu beɲwaani o deen buɲi mu o wi: «Ku na dai kuntu, Swela di wú zigi o ti nuneeni o curru tum na tigi te tun.» Tamaari ma suni o vu o zɔvri o ko sɔɲɔ ni.

¹² Ku maa wura ku wura, Zuda kaani wulu na yi Sua buko tun deen ma ba o ti. Zuda na keeri o kaani wum yi luə kam ni ke tun mu o zaɲi o vu Timna, o di o cilonɲ Hira, Adulamɪ tu wum. O tintuɲna deen maa wura ba fani o peeni sum kuru.

¹³ Tamaari deen ma lwarɪ ni: o baru ko wum wu cwəɲə ni o maa ve Timna si o fani o peeni kuru. ¹⁴ O ma li o kadən gwaaru tum, yi o daari o vɔ gɔɔ kudoɲ si o ma kwəli o yibiyə pa ba war-o ba lwarɪ. O deen ta ma daari o vu Enayimi tu kum o je manco-puna ni ni, beɲwaani o maani ni Swela deen bigi baaru yi ba ta wu se si wum ji o kaani. Enayimi deen wu Timna cwəɲə kam ni ni mu.

¹⁵ Zuda deen na maa kea yi o na-o tun, o pɛ o yi ka-boro mu, kaani wum na kwəli o yibiyə tun ɲwaani.

¹⁶ O ma ywəri o vu o yi o te cwəɲə

kam ni ni yi o wi: «A loori-m, se si n pa di pəni daani.» O deen tagi kuntu yi o wu lwarɪ ni ku yi o titi bu-kaani wum mu. Kaani wum ma bwe-o o wi: «Bee mu nmu wú pa-ni si a laan pəni di nmu?» ¹⁷ Zuda ma ləri o wi: «A wú li a vara bam wunti bu-bala a tuɲi a pa-m.» O daa ma bwe-o o wi: «Nmu nan wú pa amu woɲo mu si a tiɲi si ku taa nii maɲa kalu n na wú tuɲi varum wum tun na?» ¹⁸ O maa wi: «Nmu ya lagɪ si a pa-m bee mu a tiɲi daari?» O maa wi: «Pa-ni n jafuli dum di ɲuna kalu na lagi da tun, n ta wəli n juɲa nacəgə kam.» O ma se o kwe-ti o pa-o yi ba daari ba pəni daani. Kuntu tun, Tamaari deen jaani pugə di o baru ko wum. ¹⁹ Tamaari ma zaɲi o joori sɔɲɔ o vu o li gɔɔ kulu o na me o kwəli o yibiyə tun, yi o daari o joori o kwe o kadən gwaaru tum o zu.

²⁰ Zuda deen ma tuɲi o cilonɲ Adulamɪ tu wum dɪdaani bu-bala kam si o ja o vu o pa kaani wum, si o daari o joɲi wənu tulu o na me o tiɲi daari tun. Hira ma beeri beeri kaani wum o ga. ²¹ O ma bwe Enayimi nɔɔna badonnə o wi: «Ka-boro kulu deen na je á tu kum cwəɲə ni ni tun ve yən mu?» Ba ma ləri ba wi: «Ka-boro kuntu doɲ maɲi ku təri yo jəgə kam kuntu ni.»

²² O ma joori o vu Zuda te o ta o wi: «Amu beeri wuu, yi a ga o ɲwa! Tu kum nɔɔna ma ta ba wi: ka-boro

manɔ ku wu garɔ yo.» ²³ Zuda ma ta o wi: «Pa dí yagɔ wə́enu tum dí na mɛ dí tiŋi daari o tee ni tun. Ku na dai kuntu, nɔ́ɔna laan wú taa jigɔ dɔ́bam ba mwana. A loori a tunɔ bu-bala kam si a ya pa-o, nmu nan wu nɛ-o mu.»

²⁴ Canɔ sitɔ na ke tun mu ba tagɔ dɔ Zuda ba wi: «N bu-kaani Tamaari kɔ ka-boro titunɔ mu, ku ŋwaani o laan jigɔ pugə mu.» Zuda ma ta o wi: «Ja-o-na á nuŋi dáa á zwe á gu-na.» ²⁵ Ba deen na jig-o ba maa nuŋi tun mu o tunɔ kwərə o pa o baru ko wum o wi: «Amu jaani pugə kam dɔ baaru wulu na te wə́enu tuntɔ tun mu. Fɔgɔ n nii lanyiranɔ si n nii nɔ́n wantɔ n lwarɔ ku na yi wulu jafutɔ dɔ dɔ ŋuna, dɔ ku na yi wulu nacəgə tun na?» ²⁶ Zuda ma nii wə́enu tum, yi o wi: «Ti yi amu mu nyum! Kaani wuntu jigɔ cɔga o dwe amu. Beŋwaani, a wu se si a ja-o a pa a bu Swela.» O nan daa wu joori o pəni did-o.

²⁷ Maŋa kam na yi si Tamaari lu tun, mu ba maani ni yiywa deen wu o pugə kam ni. ²⁸ O na wura o luri tun mu bəkəri sun didva twi o juŋa pa ka nuŋi pooni. Ka-lwəru wum ma ja juŋa kam o vɔ gar-ŋun-suŋa o kɔ da, yi o wi: «Wuntu mu de yigə o nuŋi pooni.» ²⁹ Dɔ ku dɔ, bu wum daa ma joori o kɔɔrɔ o juŋa kam o daari yi o curu kum ke o

nuŋi pooni. Ka-lwəru wum maa wi: «Nii nmu na pi n nuŋi pooni tel!» Kuntu ŋwaani ba ma bəŋi o yiri wi: «Peretsɔ.» ³⁰ Bəkərə wudonɔ kam laan ma nuŋi pooni dɔ o gar-ŋun-suŋa kam o juŋa ni. Ba ma pa wuntu yiri ba wi: Zera.

Zuzefu dɔ Potifarɔ kaani taani

39 Ismayeli tiinə bam deen ya jaani Zuzefu ba vu ba yi Ezipi. Ba ma yəg-o ba pa Ezipi tu wudonɔ, o yiri mu Potifarɔ. Wuntu maa yi ba tuw kum Pa-faru kwaga didɛera bam nɔ́ɔnu didva yi o yi pamaŋna bam yuutu.

² Baŋa-We deen maa wu Zuzefu tee ni, pa wə́enu da cwəŋə lanyiranɔ ti pa-o. O deen maa yɔɔrɔ o wu o tu Potifarɔ sɔŋɔ kum ni o tuŋa. ³ O tu wum deen maani ni Baŋa-We mu wu Zuzefu tee ni. O ta ma lwarɔ ni ku yi Baŋa-We ŋwaani mu paɔ Zuzefu juŋa wə́enu maama tɔgɔ cwəŋə. ⁴ Ku ma pa Potifarɔ yi deen su Zuzefu titunɔ yam. O ma pa-o cwəŋə si o taa nii wum titi wə́enu baŋa ni o pa-o. O ma yɔɔrɔ o kwe o sɔŋɔ kum titunɔ dɔ o jɔjiguru maama mu o kɔ Zuzefu juŋa ni si o taa niə. ⁵ Ku zɔgɔ de dum kuntɔ ni ku taa veə, Baŋa-We deen kɔ Potifarɔ dɔ o sɔŋɔ kum maama yu-yonɔ mu Zuzefu ŋwaani. Ku na

yi o karti sum di o vara bam di o sɔŋɔ wɛnnu tum maama, Baŋa-We yu-yoŋo deen wu ti maama baŋa ni mu. ⁶O deen yagi o juŋa woŋo maama o pa Zuzefu si o taa nii-ti o pa-o. O yigɛ deen daa tɛrɛ kulukulu wuni, ku na dai o titi ni-wodi kum yirani si o ba o di.

Zuzefu yi-daa kam deen manɔ daani mu yi o tiini o lamma yi ni. ⁷Ku wu dɛani didaani o tu wum kaani na duli o yi o na Zuzefu. Kaani wum wubuŋa ma zu-o yi o ta o wi: «Ba n pɛni di amu.» ⁸Zuzefu ma vin yi o wi: «A bɛ se! Amu tu wum kwe o sɔŋɔ wɛnnu maama mu o ki amu juŋa ni, yi o yigɛ daa tɛri kulukulu wuni, amu na nii ti baŋa ni tun ŋwaani. ⁹Nɔɔn-nɔɔnu ba dwe amu sɔŋɔ kuntu ni. Amu tu wum nan wu cɛŋi kulukulu yo amu tee ni, ku na dai nmu yirani, nmu na yi o kaani tun ŋwaani. A nan bɛ wani a tɔŋi wo-balɔɔ tutuŋi duntu. Kuɔ taa yi lwarim mu We yigɛ ni.»

¹⁰De maama mu kaani wum yɔɔri o daani Zuzefu di taani dum kuntu doŋ. O di maa ba sea, yi o jig-o o liisɛ, si ba yi twe daani.

¹¹De didwi: Zuzefu ma zu sɔŋɔ kum wuni si o tɔŋi o tutuŋa. O donnɛ tintuŋna bam wuluwulu deen maa tɛri ku wuni. ¹²Potifari kaani wum ma vu o ja-o o gɔɔ seeni yi o wi: «Ba si di pɛni daani!» Zuzefu ma vri o titi o daari o gɔɔ

kum o yagi kaani wum juŋa ni, yi o duri o nuŋi pooni. ¹³Kaani wum na ne ni o yagi o gɔɔ o juŋa ni yi o duri o nuŋi sɔŋɔ kum ni tun, ¹⁴o ma bɛŋi sɔŋɔ kum wu tintuŋna bam o ta di ba o wi: «Nii-na a baru na jaani Ebru tu wuntu o ba yo si o mwanɔ dibam te! O zu yo mu si o zi-ni, yi a di tiini a tɔɔli. ¹⁵O nan na ni ni a tɔɔli si ba joŋi-ni ba yagi tun, mu o yagi o gɔɔ a tee ni o daari o duri o nuŋi.»

¹⁶Kaani wum deen ma tiŋi Zuzefu gɔɔ kum o tee ni, yi o cɛgi si o baru joori sɔŋɔ. ¹⁷O na tu tun, kaani wum laan ma tulu taani dum o bri-o o wi: «Ebru gambaa kam nmu na yɛgi n ja n ba tun mu zu yo si o zi-ni. ¹⁸A na tɔɔli si ba joŋi-ni ba yagi tun, mu o yagi o gɔɔ a tee ni yi o daari o duri o nuŋi pooni.»

¹⁹Potifari na ni o kaani wum na tagi kulu tun, o bam tiini di zaŋi di Zuzefu mu. ²⁰O deen ma pa ba ja Zuzefu ba pi pɛna digɛ ni. Dɛani mu ba deen yɛni ba pi Ezipi Pɛ wum pɛna.

Zuzefu deen na wu pɛna digɛ kam ni kuntu tun, ²¹Baŋa-We wu o tee ni mu. Di ma ki Zuzefu lanyirani yi Di pa pɛna digɛ kam didɛɛru wum soe Zuzefu. ²²Didɛɛru wum deen ma pa Zuzefu cwɛŋɛ si wuntu taa nii pɛna badonnɛ bam o pa-o. O ma kwe kulu maama na wɔ ki pɛna digɛ kam ni tun o ki Zuzefu

juɲa ni. ²³Puna digə kam dideərvu wum yigə deen tərə dɪ kulɔ maama o na kɪ Zuzefu juɲa ni tun. Bɛɲwaani, Baɲa-We deen wu Zuzefu tee ni mu yɪ o kəm maama tɔɟɪ cwəɲə.

Zuzefu brɪ dɪndwɪa kuri

40 Ku maa wura ku wura, Ezipi Pɛ wum tuntuɲna bale deen ma kɪ ba cɔɟɪ o yigə. Ba didua yɪ wulɔ na yəni o kwe na-zuɲa dɪ ka wu sana bam o kɪ Pɛ wum juɲa ni tun. Wuwum wum maa yɪ wulɔ na nii Pɛ wum dɪpɛ fɔɟum baɲa ni tun. ²Pa-faru wum bam ma zaɲɪ dɪ o tuntuɲna bale bam kuntu. ³O deen ma pa ba pɪ-ba ba yaɟɪ puna digə ni, Pɛ ci-tara yigə tu wum tee ni. Dáani mu ba deen ya loori yigə ba pɪ Zuzefu. ⁴Ba na pɪ-ba yɪ ba zu je sum ni tun, mu puna digə dideərvu wum ma kwe Zuzefu o yaɟɪ ba tee ni yɪ o zəni-ba dɪ kulɔ ba na lagɪ tun.

Ba maa wura kuntu taan. ⁵Titu didua ni, wulɔ wum na kɪ sana Pɛ wum juɲa ni tun dwe dɪndwɪa mu, yɪ wulɔ wum na nii Pɛ wum dɪpɛ fɔɟum baɲa ni tun dɪ dwe o nyum, dɪndwɪa maama dɪ dɪ kuri. ⁶Tiga na puɔri tun, Zuzefu ma vu sɪ o daani ba pwəɲə. O deen ma maani ni woɲo tiini ku yaari-ba zanzan. ⁷O deen ma bwe Pa-faru

wum tuntuɲna bale bam o wɪ: «Bɛɛ mu kɪa yɪ abam yibiyə zum nywani kuntu?» ⁸Ba ma lər-o ba wɪ: «Dɪbam maama dwe dɪ dɪndwɪa mu, yɪ nɔɔn-nɔɔnu laan tərə sɪ o ta ya kuri o brɪ dɪbam.» Zuzefu ma ta dɪ ba o wɪ: «We mu yɪ wulɔ na brɪ nɔɔna dɪndwɪa kuri tun. Ta-na á dɪndwɪa yam á brɪ-nɪ.»

⁹Wulɔ ya na kɪ sana pɛ wum juɲa ni tun ma ta o dɪndwɪa dɪm o brɪ Zuzefu. O deen maa wɪ: «Amu na dwe dɪndwɪa dɪm tun mu a nɛ ni tiu kulɔ biə na wai ba kɪ sana tun mu zɪɟɪ a yigə ni. ¹⁰Ku maa jɪɟɪ nɛ sɪtɔ. Vɔɔru ma nuɲɪ nɛ sum ni yɪ punnu dɪ nuɲɪ lɪla. Ku wu dáani dɪ ku na ləɟɪ biə, yɪ ba dɪ yɔɔri ba bɪ lanyiranɪ. ¹¹Amu ma na ni a ze Pa-faru wum na-zuɲa kam mu. A ma gwəri tiu biə bam yɪ a ɲukɪ-ba a kɪ nyua na-zuɲa kam ni. A laan ma kwe a pa Pɛ wum.»

¹²Zuzefu deen ma ta o wɪ: «Dɪndwɪa dɪm kuri mu tuntu: Tiu kum nɛ sɪtɔ sum yɪ da yatɔ mu. ¹³Da yatɔ wɛɛni Pa-faru wum wó lɪ-m pa n yuu joori ku zəɲɪ. O maa wó pa n joori n ta n tuɲa n faɲa tutuɲa yam mu. Nmu wó ta n kɪ Pa-faru wum sana bam o juɲa ni, ni nmu ya na yəni ni kɪ te pulim ni tun mu. ¹⁴Wəənu nan na kwe cwəɲə tɪ pa-m, sɪ n guli amu gulə. Duri amu yibwənə sɪ n ta a taani n

bri Pa-faru wum. Kontu wó pa ba puri-ni si a nɔɔɔ pɔna digə kantu ni. ¹⁵ Berɔwaani, ba jaani-ni mu ba vri Ebru tiinə tu kum ni ba ja ba ba yo seeni. Amu nan na yi yo seeni tin, a wu ki kulukulɔ a cɔɔ si ba pi amu jəgə kantu wuni.»

¹⁶ Tintuɔnu wulu na nii Pe wum dipe fɔgum baɔa ni tin ma maani wɔ o doɔ wum dundwɔa dum kuri lamma di pa-o. O deen ma ta di Zuzefu o wɔ: «Amu di dwe ni: A zuɔ dipe kaye sitɔ mu a yuu ni, si nan tɔni da-baɔa ni mu. ¹⁷ Kayaa kalɔ na wu si maama baɔa ni tin ma su di wo-laaru dwi dwi si Pa-faru wum ya di. Zunə laan maa tui ba di wudiiru tum, yi ti ta wu amu yuu ni.»

¹⁸ Zuzefu maa wɔ: «Nmu dundwɔa dum di kuri mu tintu: Kaye sitɔ sum yi da yatɔ mu. ¹⁹ Da yatɔ weeni Pa-faru wum wó li-m o pa n yuu zəɔɔ. Ba ta wó kuuri n ban ba yagi tiu yuu ni pa n ti mu, si zunə laan taa tui ba di n ya-nwana yam.»

²⁰ Da yatɔ yam deen ma suni ya yi, yi ku yi Ezipi Pa-faru wum lura de mu. O ma ki candiə o pa o nakwa maama. O deen ma pa ba puri o tintuɔna bale bam, si ba ba ba jeeri o nakwa bam tee ni. ²¹ Pa-faru wum deen ma suni o pa sana tu wum joori o tituɔa je si o taa ki sana Pe wum juɔa ni nɔɔɔni ku na yi te faɔa tin. ²² O deen ma daari o pa ba

kuuri wodi u tu wum ba le tiu yuu ni ba gv. Ku maama deen ki ku maɔa di Zuzefu na tagi ba dundwɔa yam kuri te o bri-ba tin mu. ²³ Ku nan na yi Pe wum sana tu wum, o yɔɔri o swe Zuzefu swiə mu.

Pa-faru wum dundwɔa

41 Bina yale na ke tin, Ezipi Pa-faru wum ma dwe dundwɔa. O dundwɔa dum ni, o deen zigɔ Ezipi bu-tula kam ni ni mu, ba na bə-ka ba wɔ: «Nili» tin. ² O ma nii o na naani dirpe yi di nɔɔɔ bugə kam wuni. Naani dum nugi lanyirani, yi di zigɔ bube dum ni ni di di gaa. ³ Ku ma daari yi naani dirpe didonnə di daa ma nɔɔɔ bugə kam di ba di zigɔ da. Dintu maa lora kukwari kukwari mu. Di maa zigɔ na-nunugru tum tee ni bugə kam bube dum ni. ⁴ Na-kunkwe sum laan ma ja naani dilu na nugi tin si di. Pa-faru wum laan ma puri o yiə.

⁵ O deen daa na guni o pəni si o dɔ tin, mu o dwe dundwɔa didoɔ: O deen ne min-yum tirpe zuu zuu lanyirani, mu yaa pigili daani kasugu diduɔa baɔa ni. ⁶ O ma daari o na min-zwaru tirpe tidonnə na nɔɔɔ ti wəli da. Tintu maa yi mumini mu yi ti kwaari, kagva du-viu na nɔɔɔ wa-puli seeni yi ku jigi-ti ku zwea tin ɔwaani.

⁷Mun-mumuni sun ma ja muna yalv na biga wagila wagila tun ya li nyɔ! Pa-faru wum ma puri yiə, yi o maani ni ku maama yi dundwia mu.

⁸Tiga na puuri zizija ni tun, Pa-faru wum wubuɗa maa vugimi zanzan. O ma tunɔ o bəŋi Ezipi tuv liri-kərə dɪ ba swan tiinə maama. O deen ma tulu o dundwia yam o bri-ba. Ba wulɔwulɔ maa warɪ ya kuri o ta o bri Pe wum. ⁹Dáani mu Pe sana tu wum tagi did-o o wi: «Amu laan guli a ya na maɲi si a ki te tun. ¹⁰Pe, nmu bam deen zaɲi amu dɪ a doŋ tuntɔŋnu wulɔ na nii dɪpe fɔgum tun baɲa ni mu, yi n pa ba ja dɪbam bale ba pi puuna digə ni, n ci-tara yigə tu wum tee ni. ¹¹De didwɪ dɪbam didwa didwa deen dwe dɪ dundwia mu titu ni, dundwia maama didaani dɪ kuri mu. ¹²Ebru tiinə non-duɲu wudoŋ dɪ deen maa tɔgi o wu jəgə kam ni. Wuntu deen mu tunɔ o paɪ nmu ci-tara bam yigə tu wum. Dɪ deen ma tulu dɪ dundwia yam dɪ bri-o, yi o daari o maɲi ya didwa didwa kuri o bri dɪbam. ¹³Nɔɔnu wum na bri dɪ dundwia yam kuri te tun mu suni ku ki. Nmu pe a joori a na a tutuɲa yam mu, yi n daari n pa ba kuuri nɔɔnu wudoŋ wum ba gu.»

¹⁴Pa-faru wum ma pa ni si ba ja Zuzefu ba ba o te. Ba deen ma ki lila ba ja-o ba nuɲi puuna digə kam ni.

Ba ma ceeri o yuu, yi ba daari ba zu-o gwar-laaru. Ba laan ma ja-o ba zu Pa-faru wum te. ¹⁵Pa-faru wum deen ma ta dɪ Zuzefu o wi: «Amu mu dwe a dundwia yi nɔɔn-nɔɔnu warɪ si o ta dɪ kuri. Amu nan ni ni nmu ye dundwia kuri n ta n bri nɔɔna.» ¹⁶Zuzefu ma ləri o wi: «Pe, amu warɪ a ta. Ku nan na yi We, duntu wó pa nmu lərə yalv na yi ciga ciga tun.»

¹⁷Pa-faru wum laan ma ta dɪ Zuzefu o wi:

«A na dwe dundwia yam tun, a ne ni a zigi Nili bugə kam bube baɲa ni mu. ¹⁸Naani dirpe ma zigi bugə kam wuni dɪ nuɲi. Dɪ nugi lanyirani, yi dɪ zigi dɪ di gaa. ¹⁹Duntu kwaga ni mu naani dirpe dɪ daa nuɲi, dɪ na yi na-kunkwe, yi dɪ tiini dɪ ba lana. Amu ta wu fɔgi a na na-kunkwe sum kuntu doŋ Ezipi tuv kum maama ni. ²⁰Na-kunkwe sum laan ma ja na-nunugru turpe tɪlv na loori yigə ti nuɲi tun si di. ²¹Dɪ na di na-nunugru tum dɪ ti tun, dɪ ba nii dɪ nai ni dɪ di wonjo. Bəɲwaani, dɪ ta yi na-kunkwe mu, nuneeni dɪ na maɲi dɪ yi te tun. A laan ma puri a yiə. ²²Amu daa ma dwe a na min-yum turpe, ti na ləgi kasugu didwa baɲa ni yi ti maama bi wagila wagila lanyirani tun. ²³Tuntu kwaga ni mu min-yum turpe tidonnə dɪ nuɲi da, ti na yi mumuni yi ti kwaari, kagva du-viu

na nunji wa-puli seeni yi ku jigi-ti ku zwea tun ɲwaani. ²⁴Min-yum dilu na yi mumini tun laan ma ja mina yalu na biga wagula wagula tun ya li. A ma maɲi dundwɔa yam a bri a liri-kərə bam, yi ba wuluwulu wu want ya kuri o ta o bri-ni.»

²⁵Zuzefu ma ta di Pa-faru wum o wi:

«Pɛ, nmu dundwɔa yam maama yi woɲo didu mu. Wɛ mu vuri o bri-m Dl na ti Dl yigə si Dl ki te tun. ²⁶Na-ɲunnu turpe tum yi bina yarpe mu. Min-wagula yarpe yam di maa yi bina yarpe. N dundwɔa yam maama tɛ woɲo didu mu. ²⁷Ku na yi na-balwari sirpe sum na yi kukwari yi si da kwaga si ba tun, di min-zwaru turpe tum na yi mumini du-viu kum ɲwaani tun, tintu maama di yi bina yarpe mu. Bina yantu wuni kana mu wó taa wura. ²⁸Pɛ, ku lagi ku ki nuneeni a na maɲi a ta te di nmu tun mu: Wɛ suni Dl bri-m Dl na lagi Dl ki kulɔ tun mu. ²⁹Bina yarpe wuni, wudiu wó taa wura zanzan Ezipi lugu kum maama ni. ³⁰Yantu nan na ke, bina yarpe di daa wó saɲi si kana ba ka taa wura. Kana kam na wó tiini ka cɛ lugu kum maama tun ɲwaani, nɔɔna wó swe ni wudiu deen ya gaali Ezipi ni. ³¹Nɔɔna bá taa guli ni wudiu ya gaali lugu kum ni, beɲwaani, kana kalu na wó saɲi wudiiru bina yam tun wó tiini ka zu

nɔɔna yira mu. ³²Dundwɔa yam nan na yi yale yi ya ta yi woɲo didu tun, bri ni Wɛ mu cwi kəm dım si di ki. Ku nan bá dáani si Wɛ pa kəm dım maama tuɲi.

³³Kuntu ɲwaani, Pɛ, ku maɲi si n beeri nɔɔnu wulu na jigi yi-puru yi o ta yi swan tu tun, si n daari n kwe Ezipi lugu kum maama n ki ku tu juɲa ni. ³⁴Ta kuri nɔɔna balu na wó taa nii lugu kum tuni maama baɲa ni tun n wəli da. Bina yarpe yalu wudiu na wó gaali tun wuni, bantu maɲi si ba la wudiiru pɔɔrum sinu maama wuni pɔɔrum didu ba tiɲi. ³⁵Nmu wó pa-ba dam, si ba la wudiiru tum maama ba na wó want ba la bina yarpe yalu wuni wudiu na wó gaali tun. Wudiiru tulu maama ba na wó la tun maɲi si ba tiɲi-ti ti-kamunə ni mu yi ba laan taa yiri-ti lanyiranu. ³⁶Ba maɲi si ba tiɲi wudiiru tintu jwa dim ɲwaani mu. Kana na tu lugu baɲa, tu kum nɔɔn-biə wó na wudiu bina yarpe yam kuntu wuni. Nmu na ki kuntu, kana kam daa bá want ka cɔgi tu kum.»

³⁷Zuzefu na tagi kuntu o ti tun, Pa-faru wum didaani o nakwa bam maama ma sɛ o taani dım. ³⁸Pɛ wum deen ma bwe o nakwa bam o wi: «Dí daa wó want dí na nɔɔnu si o taa nyi di wuntu na? O yi wulu Wɛ Joro na wu o tee ni tun mu.» ³⁹O laan ma ta di Zuzefu o wi: «Wɛ

na loori Dɩ pa n lwarɩ wɛɛnu tuntu maama tun, nɔɔn-nɔɔnu daa tɛrɛ yi o jigi yi-puru dɩdaani swan o yi nmu. ⁴⁰Amu wɔ pa n ta n nii amu sɔɔɔ kum maama baɔa ni. A tuw kum nɔɔn-biɛ bam maama maɔi si ba se nmu ni mu. Paartɩ dɩm yɩranɩ ɔɔwaani mu pa amu dwe nmu.»

Zuzefu tu o te Ezipi tuw maama

⁴¹Pa-faru wum ta ma ta Zuzefu o wi: «Amu zum kwe Ezipi lugu kum ni maama a ki nmu juɔa ni.»

⁴²Pɛ wum ma li o dam jafɔli o kwe o ki Zuzefu nua ni. O ta ma zu-o gwar-ɔɔnnu na lamma tun, yi o daari o kwe sɛbu-sɔɔa zambili o lɛ o ban ni. ⁴³O laan ma pa Zuzefu di sise-tɛriko, yi o saɔi wuntu titi kwaga. Ba na tɔɔi me ba ke, nɔɔna deen laan maa tɔɔi o yigɛ yi ba wi: «Pa-na pwɛlɛ si dɩdeeru Zuzefu buni!» Ku de kuntu mu yi Pɛ wum kwe Ezipi lugu kum ni maama o ki Zuzefu juɔa ni si o taa niɛ. ⁴⁴Pa-faru wum deen ma ta di Zuzefu o wi: «Amu mu sunɩ a yi Ezipi Pa-faru wum. Nmu nan na wu pɛ nɔɔna cwɛɔɔ, ba bɔ go naga si ba tɔɔi kulɔkulɔ Ezipi maama wuni.»

⁴⁵Pa-faru wum ma pa Zuzefu yiri o wi: «Safenat-pana». O ma daari o kwe buko wudoɔ o pa-o si o di o ma ki o kaani. Wuntu yiri mu Asnati.

O maa yi Dni kaanum tu Potifera buko. Zuzefu deen nɛ cwɛɔɔ si o taa nii lugu kum maama baɔa ni.

⁴⁶Zuzefu deen yi bina fiintɔ mu yi o puli si o taa tɔɔi o paɩ Ezipi Pɛ wum. O laan ma nuɔi Pa-faru wum tee ni o beeri o kaari Ezipi lugu kum maama ni si o taa niɛ.

⁴⁷Bina yarpe yam na yi si wodiun nuni tun, tɔga kam ma sunɩ ka ki wodiun si ku gaali. ⁴⁸Zuzefu ma la la wodiiru bina yarpe yam kuntu maama wuni. O deen beeri Ezipi lugu kum ni maama o la-ti yi o kwe o tiɔi ba ti-kamuna yam wuni. Tuw maama kari na ki wodiiru tɩlu tun mu o tiɔi tuw kum kuntu wuni. ⁴⁹Zuzefu ma tiini o la muna o tiɔi pa ya daga ku gaali, nuneeni nunu ni kasulu na daga te tun. Ku deen na yi yigɛ tun, Zuzefu deen daa wari o jeeli ku ni na mai te tun.

⁵⁰Kana bina yam deen ta wu yi yi Zuzefu kaani Asnati lu bu-baara bale o pa-o. ⁵¹Zuzefu ma pa o bu-kwian kam yiri ni «Manasi» yi o wi: «We sunɩ Dɩ pa a swe a yaara yam maama di kulɔ maama na ki a ko sɔɔɔ ni tun.» ⁵²O ma pa wulu na saɔi tun yiri o wi: «Efrayim» yi o wi: «We pɛ a na dwi tuw kulɔ wuni a ya na yaari tun.»

⁵³Ezipi lugu kum na nuni di wodiiru tun bina yarpe yam maama deen tu ya ke. ⁵⁴Kana bina yarpe

yam di laan ma puli. Ku deen suni ku ki nuneeni Zuzefu na wuuri o ta te tun mu. Kana ma tiini ka di lugu baɲa tunti maama. Ku deen nan na yi Ezipi tunti dum maama wuni, wudiu deen wura mu. ⁵⁵ Kana na tu ka ja Ezipi tiine bam tun, ba ma vu ba tɔɔli ba loori Pa-faru wum si o pa-ba wudiu. O di ma ta ba maama o wi: «Ve-na Zuzefu te, si á ki kulɔ maama o na wú brɪ abam si á ki tun.»

⁵⁶ Kana kam deen jagi Ezipi lugu kum maama ni mu ka tiini ka ce. Zuzefu laan ma pa ba puri tuli sum tu maama wuni yi o jigi muna yam o yegi o paɪ Ezipi tiine bam, si kana yi gu-ba. ⁵⁷ Nɔɔna deen zigɪ tɪga baɲa tunti maama ni ba tui Ezipi si ba yegi wudiu Zuzefu tee ni, beɲwaani, kana kam deen tiini ka ce lugu baɲa maama ni mu.

Zuzefu curru ve Ezipi ba na wudiu

42 Zakɔbi deen ma lwarɪ ni wudiu wu Ezipi ni. O ma ta o bu-baara bam o wi: «Wudiu tɛrɛ yi á je sɔɲɔ ni si beɛ? ² Amu ni ni wudiu wu Ezipi ni. Nan ve-na daani á yegi muna á ja á ba, si dí yi pu di kana.»

³ Zuzefu zumbaara bam fugɛ ma zaɲi ba vu Ezipi si ba yegi muna. ⁴ Zakɔbi deen nan ya cigɪ Zuzefu

nyaani Benzamen mu si o yi tɔgi o curru tidonnɛ tum o vu. Beɲwaani, o kwari ni cam mu wú zigɪ di yi-o cwɛɲɛ ni. ⁵ Zakɔbi bu-baara bam deen tu nɔn-kɔgɔ wuni mu ba tɔgi ba vu Ezipi si ba yegi wudiu. Beɲwaani, kana kam deen ce Kaanan lugu kum maama di mu.

⁶ Zuzefu deen nan mu yi didɛɛru Ezipi ni yi o jigi muna o yegi o paɪ ku nɔɔn-biɛ maama. Zuzefu zumbaara bam ma vu ba yi o te, yi ba cɔɔli ba yibiyɛ tɪga ni ba jɔɔn-o. ⁷ Zuzefu na ne o zumbaara bam tun mu o lwarɪ-ba. O deen ma sɛgi o titi di ba, yi o daari o zagɪ-ba ni-cheeri. O ma bwe-ba o wi: «Abam nuɲi yɛn mu?» Ba di ma lɛri ba wi: «Dɪbam nuɲi Kaanan mu. Dí tu si dí yegi wudiu mu.»

⁸ Zuzefu deen na lwarɪ o zumbaara bam tun, bantɔ ya wu lwar-o. ⁹ O ma guli o na dwe o zumbaara bam dɪndwɪa yam tun, yi o ta di ba o wi: «Abam tu si á ɲɔ á yɪrɪ dɪbam tu kum wɛɛnu mu, si á nii tu kum me na wu cigɪ tun.» ¹⁰ Ba ma lɛr-o wi: «Dɪbam tu, ku nan dai kuntu! Dɪbam yi nmɔ gambɛ. Dí tu yo seeni si dí yegi wudiu mu. ¹¹ Dɪbam maama yi baaru didwa biɛ mu. Dɪbam ve di cigɪ mu, si dí wu tu si dí ɲɔ dí yɪrɪ á tuw kum.»

¹² O daa ta ma ta di ba o wi: «Wwan! Abam tu yo si á nii dɪbam

tɔ kum je silu na wu cigi tun mu.»

¹³ Ba ma lɛr-o ba wɔ: «Dɔbam tu, dɔ deen yi fugə-bale mu dɔ ko didua yi dɔ zuvri Kanaan ni. Dɔ nyaani wum ta wu dɔbam ko tee ni tuntu. Ku daari, didua kam daa tɛrɛ.»

¹⁴ Zuzefu ma ta dɔ ba wɔ: «Amu maɲi a wu tagi ciga na? Abam ŋɔni mu á nii tɔ kum! ¹⁵ A lagi a faɲi abam mu a nii: A dugi Pa-faru wum yiri ŋwaani, abam nyaani wum na wu tu si a na-o, a bá se a yaɲi abam si á viiri. ¹⁶ Tuɲi-na á wuni didua si ku tu vu o ja á nyaani wum o ba. Abam balu na daari tun, a lagi a pi á maama mu si a lwarɔ á taani dum na yi ciga naa vwan. A dugi didaani Pa-faru wum yiri, á nyaani wum na wu tu, kuɔ bri ni abam suni á ŋɔni á nii tɔ kum mu!» ¹⁷ O ma pa ba ja ba maama ba pi da yatɔ.

¹⁸ Da yatɔ de dum na yi tun, Zuzefu ma ta dɔ ba wɔ: «Kɔ-na tuntu si a pa á joɲi á ŋwɔ, amu na kwari We tun ŋwaani. ¹⁹ Abam na suni á ve dɔ ciga, si á pa abam didua maɲi puna digə kam ni yo. Abam balu na daari tun wó wani á ja wodiiru á vu á pa á sɔɲɔ tiinə bam si ba yi pu dɔ kana. ²⁰ Ku nan maɲi si á ja á nyaani wum mu á ja á ba si a na-o. Kuntu wó bri ni abam taani dum yi ciga pa á daa yi ga ŋwɔ.»

Ba ma se, ²¹ yi ba bwe daani ba wɔ: «Dɔ na ne cam duntu maama tun, ku yi dɔ na kɔ dɔ nyaani Zuzefu te

tun ŋwaani mu. Ku deen na ni-o, yi o loori zənə dɔbam tee ni tun, dɔ ne yi dɔ vin si dɔ duri o yibwənə. Kuntu cam laan nan mu joori dɔbam baɲa ni.» ²² Ruban ma lɛri o wɔ: «Amu deen tagi dɔ abam ni á yi kɔ zunni á pa bu wum. Abam ma vin si á cəgi-ni! Dɔ laan maɲi si dɔ joɲi o tuvni dum ŋwurɔ mu.» ²³ Ba na ŋɔni daani kuntu tun, ba deen yəri ni Zuzefu ni ba taani dum. Beɲwaani, ba ya na yəni ba ŋɔni did-o, nɔɔnu mu wó joɲi ba taani dum o lɛri dɔ Ezipi tiinə taani o pa-o. ²⁴ Zuzefu deen ma pipiri o vu dáa yi o kan yi-na. O yira na joori tun, o ma joori ba te o ŋɔni dɔ ba. O deen ma li Simeyon ba wuni yi o pa nɔɔna vɔ-o ba ja viiri ba maama yibiyə ni.

²⁵ Zuzefu ma pa ni o wɔ: ba kwe muna ba su o zumbaara bam ywəllu tum maama. O deen ta pe ba joori ba kɔ nɔɔnu maama səbu mu o yolo wuni, si ba daari ba pa-ba wodiuru ba na wó dɔ cwəɲə ni tun. ²⁶ Ba na kɔ kuntu ba pa-ba tun, nɔɔna bam ma vɔ ba ywəllu tum ba daɲi ba bine baɲa ni yi ba ke.

²⁷ Ba deen ma vu ba yi me ba na wó pəni ba sin si tɔga puvri tun. Ba didua ma bwəli o yolo si o li wodiuru o pa o bunaga. O ma na o səbu kum na tigi da o yolo kum ni ni. ²⁸ O ma ta dɔ o curru tum o wɔ: «Amu səbu kum mu ba joori ba pa-ni. Nii-ku da

a yolo kum nɛ.» Ba na lwarɛ kuntu tun, ba bɛɛɛ ma di. Fvɔnɛ ma ja-ba yɛ ba ŋɔnɛ ba bɛɛ daanɛ ba wɛ: «Bɛɛ mu Wɛ ki dɛɛɛ tuntu?»

²⁹Ba dɛɛn ma vu ba yɛ ba ko Zakɔbɛ te Kaanan nɛ. Ba ma lwɛnɛ kulu maama na yɛ-ba tun ba bɛɛ-o. Ba ma ta ba wɛ: ³⁰«Dɛɛɛɛ wulu na nii Ezɛpɛ lugu kum maama baɲa nɛ tun zaɲɛ dɛɛɛ mu dɛ ni-cheɛɛ yɛ o pa ku zu dɛ yɛɛ nɛnɛn dɛ ga yɛ balu na lagɛ dɛ ŋɔ ba tuw kum mu dɛ nii tun. ³¹Dɛɛɛ dɛ ma ta dɛd-o dɛ wɛ: «Dɛɛɛ yɛ cɛga tiɛnɛ mu, dɛ daɛ balu na ŋɔnɛ dɛ nii á tuw kum tun.» ³²Dɛ ma pa o maanɛ dɛ wɛ: dɛ dɛɛn yɛ curru fugɔ-bale mu dɛ ko dɛɛɛ. Dɛ bɛɛ-o dɛɛɛ dɛɛɛ daa na tɛɛ tɛ, dɛɛɛn dɛ nyaan-balɛɛ mu laan na wu dɛ ko wum tee nɛ yo seenɛ te tun.

³³Dɛɛɛ wum ma ta dɛɛɛn dɛɛɛ o wɛ: «Kɛ-na tuntu sɛ a lwarɛ nɛ á tagɛ cɛga. Abam curu dɛɛɛ wɛ maɲɛ amu tee nɛ yo, sɛ á daari á kwe muna á ja á vu á pa á sɔɲɔ tiɛnɛ sɛ ba yɛ pu dɛ kana. ³⁴Ku nan maɲɛ sɛ á ja á nyaanɛ wum mu á ba sɛ a na-o. Kuntu mu wɛ pa a lwarɛ nɛ á yɛ cɛga tiɛnɛ yɛ á wu tu sɛ á ŋɔ á nii dɛ tuw kum. Amu laan maa wɛ yaɲɛ á curu kum a ya na pɛ tun, sɛ á dɛ taá beerɛ á pipɛ dɛɛɛ tuw kum nɛ.»

³⁵Ba na tagɛ kuntu ba ti tun, mu ba maama dɛɛn bwɛli ba ywɛllu tum. Ba dɛɛɛ dɛɛɛ ma

na o sɛbu-gan-lɔgɛɛɛ dum na tigi da dɛɛɛn sɛbiɛ bam maama! Ba maama dɛ ba ko wum na nɛ kuntu tun, fvɔnɛ ma ja-ba. ³⁶Ba ko Zakɔbɛ ma ta dɛ ba o wɛ: «Abam na kɛ te tun, á lagɛ á pa amu ga a biɛ bam maama mu! A bu Zuzɛfu daa tɛɛ. Simeyon dɛ daa tɛɛ. Abam daa ta kwaanɛ sɛ á ja Benzamen á ja viiri. Lɛɛɛɛ jɛgɛ-nɛ kɛm duntu maama wunɛ!»

³⁷Ruban ma ta dɛ o ko o wɛ: «Kwe bu wum nɛ kɛ amu juɲa nɛ sɛ dɛ kɛ. A na wu jaan-o a joori a kɛ nɛ juɲa nɛ, sɛ nɛ gu a bu-baara bale bam.»

³⁸Dɛ kuntu dɛ, Zakɔbɛ tagɛ o wɛ: «Amu bá sɛ. Amu bu Benzamen bá da dɛɛɛn abam o vu. O zumbaaru Zuzɛfu maɲɛ o ti yɛ wuntu yɛɛnɛ mu daari o nu-biɛ wunɛ. Cam na yɛ-o cwɛɲɛ nɛ, abam wɛ pa a ti wu-cɔgɔ ŋwaanɛ, yɛ a ja a yu-pwe suntu a vu curu.»

Zuzɛfu zumbaara joori Ezɛpɛ

43 Kana kam dɛɛn tiini ka cɛ Kaanan tuw maama nɛ mu. ²Zakɔbɛ sɔɲɔ tiɛnɛ bam ma di muna yalɛ maama ba na nɛ Ezɛpɛ nɛ ba ja ba tun ba ti. Zakɔbɛ laan ma ta dɛ ba o wɛ: «Joori-na á vu á yɛgɛ wɛɛɛɛ fun á ja á ba yo seenɛ.»

³Zuda dɛɛn ma ta dɛ ba ko wum o wɛ: «Dɛɛɛɛ wum sunɛ yɛ mu o kaanɛ dɛɛɛ o wɛ: dɛ na wu jaanɛ dɛ nyaanɛ wum dɛ ba, o daa bá pa

dɔbɔm cwɛŋɔ sɪ dɪ zʊ o te. ⁴Nmɔ na sɛ sɪ dɪ nyaani Benzamen tɔgi dɪdaani dɔbɔm o vu mʊ, dɪ laan wó wani dɪ vu dɪ yɛgi wɔdiu dɪ ja ba dɪ pa-m. ⁵Sɪ n nan na wʊ sɛ sɪ o tɔgi o vu, dɪ bá wani dɪ vu, dɪdɛɛru wʊm na tagi kʊlʊ tɪn ŋwaani, dɪ o na wɪ: dɪ na wʊ jaani dɪ nyaani wʊm dɪ ba, o daa bá pa dɔbɔm cwɛŋɔ sɪ dɪ zʊ o te.»

⁶Zakɔbɪ ma bwe-ba o wɪ: «Bɛŋwaani mʊ á tagi dɪ nɔɔnʊ wʊm nɪ á ta jigɪ nyaani wɔdon sɔŋɔ nɪ, yɪ á kɪ-nɪ cam wʊnɪ tɪntʊ?» ⁷Ba ma lɛri ba wɪ: «Nɔɔnʊ wʊm tiini o bwe dɔbɔm mʊ o bwe bwiɛ dɪdaani dɪ dwi maama. O bɪri o bwe o wɪ: «Abam ko ta ŋwɪ na? Á daa ta jigɪ curu kɔdon na?» Dɔbɔm dɪ ma lɛri o bwiɛ yam maama. Dɪ ya bá wani dɪ lɔwari nɪ oó ta nɛnɛnɪ, dɪ ve dɪ ja dɪ nyaani wʊm dɪ ja ba o te.»

⁸Zuda laan ma ta dɪ o ko wʊm o wɪ: «Kwe bu wʊm n kɪ amʊ juɔa nɪ sɪ dɪ kɪ lɪla dɪ kɛ da. Kʊ na dai kʊntʊ, dɔbɔm dɪ dɪ biɛ bam maama wó pu mʊ dɪ kana. ⁹Amʊ wó kwe a titi a zigɪ daari bu wʊm ŋwaani. A na wʊ joori a ja-o a ba yo a kɪ n juɔa nɪ, sɪ n bwe amʊ o bwiɛ. Amʊ sɛ sɪ, wɔŋɔ na kɪ-o, sɪ n kwe kʊ maama n zɪŋɪ amʊ yuu nɪ maɔa maama. ¹⁰Cɪga tɪn, kʊ na dai dɪ na zigɪ dɪ

daani, tɪntʊ wɛɛnɪ dɪ yaá ve yɪ dɪ daa joori sɪ kʊ yɪ kuni bile.»

¹¹Ba ko Zakɔbɪ ma lɛri o wɪ: «Kʊ nan na sɪnti kʊ yɪ kʊntʊ, kɪ-na tɪntʊ don: twɛri-na dɪ tɪga kam wo-laaru dwi dwi á kɪ á ywɛllu tɪm nɪ sɪ á ja á vu á ma kɪ pɛɛri á pa dɪdɛɛru wʊm. Kʊ maa wó taa yɪ trali nugɔ finfun, dɪ tʊvru fun, dɪ talon-ywɛŋɔ dwi dwi, dɪdaani tweeru biɛ dwi dwi. ¹²Nan ta taá jigɪ-na mɪna yam sɛbu kuni bile á wɛli da. Bɛŋwaani, á marɪ sɪ á joori á ja kʊlʊ ba ya na kɪ á ywɛllu tɪm nɪ tɪn mʊ á vu á pa-ba. Dɛdon ba tɪsi mʊ ba kɪ kʊntʊ. ¹³Ja-na á nyaani wʊm á wɛli da sɪ á joori á vu dɪdɛɛru wʊm te lele kʊntʊ. ¹⁴Dam-fɔrɔ Tu Wɛ dɪm wó pa nɔɔnʊ wʊm duri á yibwɛnɔ yɪ Dɪ pa cwɛŋɔ sɪ á ja á curru tɪm, Simeyon dɪdaani Benzamen, á joori á ba yo. Kʊ na tʊ sɪ a ga a biɛ bam tɪntʊ, a nan wó ga-ba mʊ.»

¹⁵Ba dɛɛn ma ti ba pɛɛra yam yigɔ, yɪ ba jigɪ ba sɛbu kuni bile. Benzamen dɛɛn ma da o vu. Ba ma kɪ lɪla ba vu Ezipi. Ba na yɪ da tɪn, ba ma zʊ Zuzɛfu te. ¹⁶Zuzɛfu na nɛ wɪ Benzamen tɔgi o wʊ ba wʊnɪ tɪn, o ma ta o sɔŋɔ tɪntʊŋna yigɔ tʊ wʊm o wɪ: «Ja nɔɔna bantʊ n vu sɔŋɔ. N na yɪɔ, sɪ n gu varum n ma n kɪ wɔdiu, sɪ bantʊ wó dɪ wɔdiu dɪ amʊ mʊ wɪa nɪ.» ¹⁷Tɪntʊŋna yigɔ

tu wum ma ki o na bri-o si o ki te tun, yi o jigi nɔɔna bam o maa ve o tu wum sɔɔɔ.

¹⁸Fuuni deen maa jigi curru tum didaani ba na jigi-ba ba maa ve Zuzefu sɔɔɔ kum tun. Ba wubuɔa yam deen yi ni: «Ku yi sɔbu kum ba ya na joori ba ki dɔ ywɛllu tum wuni tun ɔwaani mu ba jigi dibam ba ve dɔani. Didɛɛru wum lagi o pa ba da ba zi dibam mu ba ja ba ma ki wuntu gambe, yi ba vri dibam bɛne sum dɔ ba wɛli da.» ¹⁹Ba na ve ba yi sɔɔɔ kum manchono ni tun, mu ba ɔɔɔni dɔ Zuzefu tuntɔɔna yigɔ tu wum, ²⁰yi ba wi: «A loori-m, dibam daama manɔ dɔ ba yo dɔ yɔgi wudiu. ²¹Dɔ laan na viiri yi dɔ yi jɔgɔ kalu si dɔ pɛni dɔ sin tuti ni tun, dɔ ma puri dɔ ywɛllu tum niɔ yi dibam didua didua na ni dɔ muna yam sɔbiɔ bam maama joori ba wura, ku maa yi sɔbu kum ni ni mu cɔga cɔga. Dɔ laan nan joori dɔ ja-ku dɔ ba. ²²Dɔ nan ta jaani sɔbu dɔ wɛli da dɔ ba si dɔ daa ma yɔgi wudiu. Dibam wu lwarɔ wulu daama na kwe dɔ sɔbu kum o joori o ki dɔ ywɛllu tum wuni tun.» ²³Tuntɔɔnu wum ma ta o wi: «Ku wu cɔgi, yi taɔ funa. Abam We dɔm, dɔb dɔm ɔ ko na tɔgi tun mu kwe pɛɛra Dɔ ki ɔ ywɛllu tum ni. Amu daama joni abam sɔbu kum.» O na tagi kuntu tun, o laan ma puri Simeyon o ja ba ba te.

²⁴Tuntɔɔnu wum deen ma pa curru tum zu Zuzefu sɔɔɔ kum. O ta ma mɔ na o pa-ba si ba ma zari ba ne, yi o daari o ja wudiiru o ba o pa ba bɛne sum. ²⁵Ba ma ni ni baɔ dɔ wudiu didaani Zuzefu mu o sɔɔɔ ni. Ba ma li ba pɛɛra yam ba tini yi ba cɔgi Zuzefu si o ba wia ni.

²⁶Zuzefu na tu sɔɔɔ tun, ba ma kwe pɛɛra yalu ba na jaani ba jeeri o sɔɔɔ kum ni tun ba ja zu digɔ ba pa-o. Ba ma cɔɔli ba yibiyɔ tɔga ni ba jɔɔn-o. ²⁷O ma bwe ba kwaga yi o daari o wi: «Á nankwian kam ɔ ya na tagi ka taani ɔ bri-ni tun jigi yazurɔ na? O daa ta ɔwi na?» ²⁸Ba ma lɛri ba wi: «Dibam ko yi nmu tuntɔɔnu mu, o nan ta ɔwi. O jigi yazurɔ dɔ ya-dɛɛra.» Ba ma kuni doonɔ tɔga ni ba zul-o.

²⁹Zuzefu ma dɔli o yi o na o nyaani Benzamen na yi o nu-pugɔ bu tun. O ma bwe-ba o wi: «Abam nyaani wum ɔ na tagi o taani ɔ bri-ni tun mu tuntɔ na?» O ma daari o ta dɔ Benzamen o wi: «Amu bu tuti, We yu-yono wu taa wu nmu yuu ni.» ³⁰Zuzefu na suni o na o nyaani wum tun, ku deen ma tiini ku van-o zanzan. O ma ki lila o nuni o beeri je si o kan yi-na. O ma zu o tuti digɔ o keeri, o na jigi o nyaani wum sono tun ɔwaani.

³¹Zuzefu laan ma su o yiɔ, yi o joori o nuni ba te. O ma fɔgi o ja o

titi yi o wi: «Ja-na wodiu á ja á ba si dí di.» ³²Ba deen ki wuntu wodiu ku yira mu, curru tum di nyum ku yira. Ba ma daari ba ki Ezipi tiinè balu na wura tun di nyum ku yira, bejwaani, ku culè ku pa Ezipi tiinè pa ba warì ba di didaani Ebru tiinè. ³³Zuzefu deen pe o curru tum jani o yigè ni si ku manjì di ba bina yam na yi te tun mu, ku zigì bu-kwian kam ni si ku yi nyaan-balaŋa kam baŋa. Ba na ne kuntu tun mu ba nii daani yi ku ki-ba yæu. ³⁴Zuzefu ma pa ba pɔɔri pɔɔri o wodiu kum wuni ba pa o curru tum. Benzamen na joni wodiu kulɔ tun daga ku dwe o zumbaara bam nyum kuni binu. Ba maama maa je Zuzefu tee ni ba di yi ba nyo ba su yi liè tərè.

Səbu-pɔŋo na-zuŋa taani

44 Zuzefu deen ma pa o sɔŋɔ tuntɔŋna yigè tu wum ni yi o wi: «Ki wodiu n su nɔɔna bam ywəllu tum si ku manjì di ba didua didua na wó wani te ba zigì tun. Laan kwe nɔɔnu maama səbu n joori n ki o yolo ni ni. ²Ta daari n kwe amu səbu-pɔŋo na-zuŋa kam n ki ba nyaan-balaŋa kam yolo kum ni ni n wəli di o di səbu kum.» Tuntɔŋnu wum ma ki kulɔ maama Zuzefu na bri-o tun.

³Tiga na jigì ka puvri tun, ba ma pa nɔɔna bam cwəŋə si ba viiri di ba bɛnɛ sum maama. ⁴Ba na nuŋi tu kum wuni yi ba manjì ba wu yi yigè tun, didaani Zuzefu na tagi o sɔŋɔ tuntɔŋnu wum o wi: «Ki lila n zəli nɔɔna bam n ja-ba. N na yi-ba si n ta di ba ni «Bejwaani mu abam me lwarum á ma á ŋwi lanyurani dilu a tu wum na ki o pa abam tun? ⁵Bee mu yi á ŋɔ amu tu na-zuŋa kam? Mu kalu amu tu wum na ma o nyo na, yi o ta mai-ka o beeri o nii o yigè. Abam tiini á tuŋi pu-siŋa á pa-o.»

⁶Zuzefu tuntɔŋnu wum ma suni o pari-ba o ja, yi o lwəni taani dum o bri-ba. ⁷Ba ma ləri ba wi: «Bee mu yi dí tu wum laan ta kuntu? Dɔbam warì dí tuŋi kuntu doŋ dí pa-o kɔtaa! ⁸Dí daama na maani ni səbu kulɔ dí me dí yəgi wodiu kum tɔgi dɔbam ku vu Kaanan tu kum tun, dí joori dí ja-ku dí ba dí pa abam. Ku dai ciga na? Bee mu laan nan wó pa dí ŋɔ səbu-siŋa naa səbu-pɔŋo nmu tu wum sɔŋɔ ni? ⁹Nmu na ne na-zuŋa kam n tuntɔŋna bam wulu tee ni, kuntu tu wó ti mu. Dɔbam maama balu na daari tun maa wó ji dí tu wum gambe.» ¹⁰Zuzefu tuntɔŋnu wum ma ləri o wi: «Tɔ. A se si ku taa yi ni abam na tagi te tun mu. Amu na ne na-zuŋa kam nɔɔnu wulu tee ni,

kuntu tu mu wó ji amu gambiaa. Ku daari si abam maama viiri á taá te á titi.»

¹¹ Ba maama ma ki lula ba zuvri ba ywəllu tum ba tiŋi tɔga ni yi ba bwəli-ti. ¹² Zuzefu tintuŋnu wum ma puli o bərə kam. O deen zigi nakwi wum baŋa ni mu o vu o yi nyaan-balaŋa kam baŋa. O laan ma vu o na na-zuŋa kam Benzamen yolo kum ni. ¹³ Curre tum maama na ne kuntu tun, ba ma kaari ba titi gwaaru di wu-cɔɔ. Ba deen ma joori ba kwe ba zila yam ba daŋi ba bɛne sum baŋa ni, yi ba joori tu kum wu.

¹⁴ Zuzefu deen ya ta wu sɔŋɔ ni yi Zuda di o curre tum joori ba ba ba zu. Ba ma vwi ba yibiye tɔga ni si ba ja o naga. ¹⁵ Zuzefu deen ma ta di ba o wi: «Bee mu kuntu abam kia? Abam ya yəri wi: amu na yi diɛɛru tun, a wai a beeri a nii a nai wəenu jaja na?» ¹⁶ Zuda deen ma ləri o wi: «Dibam tu, dibam ba jigi kulukulu si di ta. Dibam ni laan mɔɔri mu. Di bá wani di ta kulɔ di na wó ma di jɔŋi di titi tun. We mu puri dibam zum di cavura wuni. Kuntu tun, dibam maama mu laan yi nmu gambe, di maama, ku wəli di wulu ba na ne na-zuŋa kam o zila wuni tun.» ¹⁷ Zuzefu ma ləri o wi: «Amu bá wani a pa ku ki kuntu doŋ! Ba na ne na-zuŋa kam wulu zila ni tun yirani mu wó ji amu gambiaa. Abam

maama wó wani á joori á ko wum tee ni di yazurə.»

¹⁸ Zuda deen ma titwəni o yi Zuzefu te o ta o wi:

«A loori-m, amu tu, pa-ni cwəŋə si di ŋɔɔni daani jaja. Nan yi pa n bam zaŋi amu baŋa ni, si nmu di Pa-faru wum titi mai daani mu. ¹⁹ Amu tu, nmu daama bwe dibam ni: di ta jigi ko di curre kudoŋ na? ²⁰ Di ma ləri di wi: di jigi nankwian sɔŋɔ ni. Di nyaan-balaŋa didua di ta wuru, di ko na lug-o o kukwuru maŋa ni mu. Di ta pe n lware wi di nyaani wum kuntu zumbaaru maŋi o ti. Wuntu yirani laan mu daari o nu-pugə biə wuni. O ko wum ma tiini o soe-o zanzan.

²¹ Nmu daa ta ma n ta n wi: di ja-o di ba yo si nmu di wani n na-o.

²² Dibam di ma ta di nmu wi: bu wum bá wani o nuŋi sɔŋɔ o daari o ko wum, beŋwaani, o na təri o ko wum tee ni, nankwian kam wó ti mu. ²³ Di tu, di na tagi kuntu tun, nmu ta ma n ləri n wi: di na wu jaani di nyaani wum di ba, n daa n bá pa dibam cwəŋə si di zu n te. ²⁴ Di na joori sɔŋɔ tun, di ma ta di bri dibam ko kulɔ maama nmu na tagi tun.

²⁵ Ku na ki fun tun, di ko wum maa wi: «Joori-na á vu á yəgi wudiu fun á ja á ba.» ²⁶ Di ma ta di wi: «Di bá wani di vu, ku na dai si di nyaani wum na de dibam kwaga si di vu.

Dí nyaani wum na tɛri dí tee ni, dí bá na cwəŋə sɪ dí daa zu dɪdɛɛrɔ wum te.»

²⁷ Dɪbam ko wum ma ta o wi: «Abam ye wi a kaani Raseɛli lugi bəkəri sile yirani mu o pa-ni. ²⁸ Dɪdua maŋi o je o daari-ni. Amu na buŋi te tun, ga-varum mu jaan-o di tɔri tɔri. Dɪdaani zum maama a daa wu nɛ-o. ²⁹ Abam nan na jaani wuntu di á viiri yi cam na yi-o, abam wú pa a ti wu-cɔɔ ɲwaani, yi a ja a yu-pwe suntu a vu curu.»

³⁰ Amu tu, jeeli sɪ n lɔari wi nankwian kam ɲwia di bu wum ɲwia mi daani mu. Dí nan na yi sɔŋɔ yi bu wum tɛri dí tee ni, amu ko wú ti mu. ³¹ O na nɛ ni bu wum tɔɔi o tɛrɛ, kuú pa o ti wu-cɔɔ ɲwaani, yi o ja o yu-pwe sum o vu curu. ³² Ku wɛli da, a kwe a titi a zigɪ daari bu wum ɲwaani yi a ta di a ko a wi: a na wu joori a ja-o a ki o juja ni, sɪ o kwe ku maama o zigɪ amu yuu ni maŋa maama.

³³ Kuntu tun, amu tu, se sɪ amu maŋi yo a ji n gambaa sɪ a lɛri bu wum yuu ni. Pa bu wum tɔɔi dɪdaani o zumbaara bam sɪ ba joori sɔŋɔ. ³⁴ Amu bá wani a joori a ko wum te nɛnɛni bu wum na tɛri a tee ni. Amu bá taa lagɪ sɪ a na liə yalɔ na wú yi a ko wum, ni ku na ki-o kuntu.»

Zuzefu bri o titi di o curru tum

45 Zuzefu deen daa wu wani o titi o ja o tintuɲna bam yigə ni. O ma bagɪ-ba o wi: «Nɔɔnu maama nuŋi da á daari-ni na!» Tintuɲna bam na nuŋi ba daari Zuzefu di o curru tum yirani, o laan ma ta o na yi wulu tun o bri-ba. ² O ma keeri di kwər-dia o pa Ezipi tiinə bam ni sɔɔ kum. Pa-faru wum sɔŋɔ tiinə di deen ni ku ɲwa.

³ Zuzefu ma ta o curru tum o wi: «Amu yi Zuzefu mu! A ko daa ta suni o ɲwi na?» O curru tum deen wu wani o taani dum sɪ ba lɛri ba pa-o, bɛɲwaani, ba yira deen tiini ya sai mu o yigə ni.

⁴ Zuzefu deen ta ma ta di o curru tum o wi: «Titwəni-na á yi a yira.» Ba na yi o te tun, mu o tagɪ o wi:

«Amu mu yi á curu Zuzefu, wulu abam deen na yəgi á pa nɔɔna sɪ ba ja-ni ba vu Ezipi tun! ⁵ Nan yi pa-na sɪ á wu cɔɔi. Daa á yi pa-na ku taa wɛ abam dɪdaani á na yəgi-ni á yagi yo seeni tun ɲwaani. Cɪga ɲwaani tun, ku yi We deen mu tɔŋi-ni yo sɪ a loori yigə a ba sɪ a jorɪ nɔɔna zanzan ɲwia a yagi.

⁶ Kana kam bina yale mu ke tuntu, yi bina yanu ta daari sɪ ka tiini ka cɛ. Bina yantu wunti nɔɔna bá va sɪ ba zagɪ wodiiru. ⁷ Ku maa yi We mu

tunɔ-nɩ sɩ a da abam yigə a ba yo sɩ a ci sɩ á dwi yɩ saarɩ lɔgɔ kum nɩ. Dɩ me Dɩ dam mu Dɩ kɩ kuntu sɩ a jonɔ abam a yagɩ cɩga cɩga. ⁸Á taá yɩɩ á titɩ, nɩ ku daɩ abam mu pe a ba yo. We mu kia. Duntu mu pe amu ji didɛru Pe wum yigə nɩ, sɩ a taa nii o sɔŋɔ kum maama baɲa nɩ, yɩ a daarɩ a te Ezipi tuw kum maama.

⁹Nan kɩ-na lɩla á joori á vu a ko te sɩ á ta did-o nɩ «Nmu bu Zuzɛfɔ kwərə mu tuntu: We mu pe a te Ezipi tuw kum maama. Kwaanɩ sɩ n daa n yɩ dáanɩ sɩ n ba a te lɩla. ¹⁰Nmu wó ta n zɔvɩ Gozɛnɩ laɲa kam seeni mu sɩ n ta n twe amu yo seeni. Nmu dɩ n biə, dɩ n naaru, dɩ n peeni, dɩ n bunɩ, dɩ n naanɩ, didaanɩ wonɔ kulɔ maama n na jɔɔɩ tun wó taa wu dáanɩ mu. ¹¹Abam na wu dáanɩ, amu wó taa nii á baɲa nɩ sɩ á na wɔdiu á di. Ta n ye nɩ buna yanu mu ta daarɩ sɩ kana kam taa wura. A nan ba lagɩ sɩ kana yaarɩ nmu dɩ n sɔŋɔ tiinə bam, ku wəli didaanɩ n vara maama.»

¹²Abam titɩ nea yɩ a nyaanɩ Benzamen dɩ nea wɩ amu mu sunɩ a yɩ Zuzɛfɔ. ¹³Pa-na sɩ a ko lwarɩ nɩ Ezipi tiinə bam tiini ba zuli-nɩ mu yo seeni, sɩ á daarɩ á ta did-o kulɔ maama á yɩ na ne tun. Á laan maa wó ja-o á ba yo lɩla.»

¹⁴Zuzɛfɔ na tagɩ kuntu tun, o laan ma kukwəri o nyaanɩ Benzamen yɩ o kan yi-na. Benzamen dɩ ma

kukwər-o yɩ o dɩ kan yi-na. ¹⁵Ku kwaga nɩ Zuzɛfɔ laan ma kukwəri o zumbaara bam didua didua yɩ o ka kan yi-na ba maama baɲa nɩ. O curru tum laan ma na pwələ ba ŋɔɔnɩ did-o.

¹⁶Pa-faru wum dɩ o sɔŋɔ tiinə ma ni nɩ Zuzɛfɔ curru mu tu o te. O dɩ o nakwa bam maama wu ma pwəli ku ŋwaanɩ. ¹⁷Pe wum ma ta dɩ Zuzɛfɔ o wɩ: «Ta dɩ n curru tum sɩ ba vɔ ba bunɩ sum ba joori Kaanan tuw kum. ¹⁸Ba marɩ sɩ ba ja á ko wum didaanɩ o sɔŋɔ tiinə maama mu sɩ ba joori ba ba a te yo. Amu wó pa-ba Ezipi tɩga kam me na tiini ka lamma tun sɩ ba jəni da. Kuntu wó pa ba ni lɔgɔ kum ywəənɩ lanyiranɩ. ¹⁹Ta ta dɩ ba sɩ ba lagɩ sise-tərikooru Ezipi yo ba ja ba vu Kaanan ba kɩ ba kaana dɩ ba biə tɩ wunɩ ba ja ba ba. Ba na bunɩ, sɩ ba ja á ko ba wəli da ba ba yo seeni. ²⁰Yɩ pa-na sɩ ku daanɩ abam á zɩla yam ŋwaanɩ, sɩ Ezipi lɔgɔ kum wo-laaru maama mu wó taa yɩ abam nyum.»

²¹Zakɔbɩ bu-baara bam ma kɩ kulɔ maama ba deen na bri-ba sɩ ba kɩ tun. Zuzɛfɔ deen pe-ba sise-tərikooru mu, nunɛnɩ Pe wum na pe ni te tun. O deen ta ma pa-ba wɔdiu sɩ ku wəli-ba cwəŋə nɩ. ²²O ma daarɩ o pa ba maama gwarɩ-dunnu sɩ ba zɩ. Sɩ ku na yɩ Benzamen, o deen pe wuntu səbu

səbu-dala biə-yatɔ mu o wəli dɪ gwari-dɔnnu kuni bɪnu. ²³Wəənu tɪv Zuzefu na tɔɲɪ sɪ ba pa o ko mu tɪntu: wo-laaru dwi dwi mu na nuɲi Ezipi nɪ tun, bɪnɛ fugə dɛɛn mu maa zɪɲɪ-tɪ. O daa ta ma pa bɪna-niɪnə fugə zɪɲɪ mɪna dɪ wɔdiu zanzan didaani wo-laaru tɪv na wɔ wəli o ko cwəɲə nɪ tun. ²⁴Zuzefu dɛɛn ma bani o curru tum o yaɣɪ cwəɲə nɪ. Ba na maa ke tun, o ma ta dɪ ba o wɪ: «Yɪ kɪ-na najara cwəɲə nɪ!»

²⁵Ba ma nuɲi Ezipi nɪ yɪ ba vu ba yɪ ba ko Zakɔbɪ te Kaanan tɪv kum nɪ. ²⁶Ba ma ta did-o ba wɪ: «Zuzefu daa ta ɲwɪ! Wuntu mu laan te Ezipi tɪv kum maama o nii ku baɲa nɪ.» Zakɔbɪ ma ku o zɪga, yɪ o wɔ se ba taani dɪm. ²⁷Ba dɛɛn ma lwəni woɲo kulɔ maama Zuzefu na tagɪ dɪ ba tun. Zakɔbɪ ta ma na sise-tərikooru tum Zuzefu na tɔɲɪ sɪ ba ma ja-o ba ba Ezipi tun. Ku laan ma pa ba ko Zakɔbɪ ma joori o tɪti nɪ. ²⁸Zakɔbɪ ma ta o wɪ: «Amu laan se! Amu bu Zuzefu sunɪ o ta ɲwɪ mu! Amu wɔ vu a na-o mu sɪ a laan daari a tɪ.»

Zakɔbɪ dɪ o sɔɲɔ tiɪnə ve Zuzefu te

46 Zakɔbɪ dɛɛn ma lu o woɲo maama o ja o nuɲi o vu Bɛɛr-Seba. O na yɪ da tun mu o kɪ kaanum o pa o ko Yizakɪ Wɛ dɪm. ²Wɛ dɛɛn ma ba Zakɔbɪ te tɪti nɪ Dɪ ɲɔɔnɪ did-o Dɪ wɪ: «Zakɔbɪ! Zakɔbɪ!» O dɪ ma ləri wɪ: «Nii-nɪ.» ³Wɛ ma ləri Dɪ wɪ: «Amu mu yɪ Baɲa-Wɛ, nmɔ ko Wɛ dɪm. Nan yɪ kwari fɔvɪnɪ sɪ n vu Ezipi, sɪ dāani mu amu lagɪ a pa n dwi dɪm puli dɪ ji dwi kamunu. ⁴Amu tɪti wɔ tɔɣɪ dɪ nmɔ sɪ dɪ vu Ezipi. A nan ta wɔ joori a ja n dwi a ba yo seeni sɪ ba jəni tɪga kantɔ baɲa nɪ. Nmɔ nan na lagɪ n tɪ, nmɔ bu Zuzefu tɪti mu wɔ ja nmɔ pa n tɪ.»

⁵Zakɔbɪ dɛɛn ma yaɣɪ Bɛɛr-Seba. O biə bam ma ja-o, ba wəli dɪ ba bu-balwa, dɪ ba kaana bam maama ba jəni sise-tərikooru wɔnɪ, nɪnɛɛnɪ Pa-faru wum na tɔɲɪ sɪ ba kɪ te tun. ⁶Ba dɛɛn ta jaani ba vara mu, dɪ ba zɪla yalɔ maama ba na nɛ Kaanan tɪv kum nɪ tun ba wəli da ba ja vu Ezipi. Zakɔbɪ dɛɛn ma pɛ o dwi dɪm maama sɪ ba vu Ezipi. ⁷Ku maa yɪ

o biə maama mu, dɪ o naaru, bəkəri
dɪ bɪsankam maama mu o jaani o
vu.

⁸ Zakɔbi bu-baara balu deen na de
ba vu Ezipi tun yira mu tintu:

Ruban deen mu yɪ Zakɔbi
bu-kwian. ⁹ Ruban bu-baara bam
maa yɪ:

Henɔki, dɪ Palu, dɪ Esrɔm, dɪ
Karmɪ.

¹⁰ Simeyon dɪ bu-baara bam maa
yɪ:

Yemueli, dɪ Yamini, dɪ
Ohadi, dɪ Yakinni, dɪ
Tɪsohari dɪ Sawuli. Sawuli
maa yɪ Kaanan tiinə buko
bu.

¹¹ Levi dɪ bu-baara bam maa yɪ:
Gersɔni, dɪ Keyati, dɪdaani
Merari.

¹² Zuda dɪ bu-baara bam maa yɪ:
Eri, dɪ Onani, dɪ Swela, dɪ
Faresɪ, dɪ Zara. Ku nan na
yɪ Eri dɪ Onani, bantu manɪ
ba tɪ Kaanan tuv kum nɪ mu.
Faresɪ bu-baara bam maa yɪ
Esrɔm dɪdaani Hamuli.

¹³ Yisakaari bu-baara bam maa yɪ:
Tola, dɪ Pua, dɪ Yɔbi, dɪ
Simirɔni.

¹⁴ Zabolɔn dɪ bu-baara bam maa yɪ:
Seredi, dɪ Elɔni, dɪ Yaleheli.

¹⁵ Zakɔbi kaani Lea bu-baara dɪ ba
dɪ biə mu kontu. O deen nan lugi

o biə bam Mezopotami nɪ mu. Lea
ta lugi buko o pa Zakɔbi, o yiri mu
Dina. Zakɔbi ka-kwia kam bu-baara
dɪ o buko Dina na kɪ daani, ba
maama wú taa yɪ fiinto-bato mu.

¹⁶ Gadɪ dɪ bu-baara bam deen mu
yɪ:

Zefon, dɪ Hagi, dɪ Suni, dɪ
Ezibon, dɪ Eri, dɪ Arɔdi,
dɪdaani Areli.

¹⁷ Aseeri dɪ bu-baara bam maa yɪ:
Imina, dɪ Isiva, dɪ Isivi dɪ
Beria. Ba nako yiri deen mu
yɪ Sera. Beria bu-baara bam
maa yɪ Heberi dɪ Malkieli.

¹⁸ Laban deen ya kwe Zilpa mu o
pa o buko Lea sɪ o ma o kɪ o
tuntun-kana. Wuntu dɪ deen ma lu
biə bantu o pa Zakɔbi. Bantu dɪ ba
biə maama yɪ fugə-bardu mu.

¹⁹ Zakɔbi kaani Raseeli lugi
bu-baara bale o pa-o:

Zuzefu dɪdaani Benzamen.

²⁰ Zuzefu dɪ ma lu biə bale Ezipi nɪ:
Manasi dɪ Efrayim. Bantu deen yɪ
ɔni kaanum tu Potifera buko Asnati
biə mu.

²¹ Benzamen bu-baara bam maa yɪ:
Bela, dɪ Bekeri, dɪ Asabeli, dɪ
gera, dɪ Naaman, dɪ Eyi, dɪ
Roki, dɪ Mupim, dɪ Hupim
dɪdaani Arada.

²²Raseeli bu-baara bantv mu o deen lugi o pa Zakɔbi. Bantv di ba biə maama yi fugə-bana mu.

²³Dan bu-baarv wum deen mu yi: Husim.

²⁴Nefitali di bu-baara bam maa yi: Yahazeli, di guni, di Jezera, didaani Silem.

²⁵Laban deen ya kwe Bila mu o pa o bukɔ Raseeli si o ma o ki-o tuntɔŋ-kana. Wuntv di deen ma lu biə o pa Zakɔbi. Bantv di ba biə maama yi barpe mu.

²⁶Zakɔbi tuti dwi dilv deen na de ba vu Ezipi tun deen yi nɔɔna fusrɔv-bardv (66) mu, nuneeni ba na wu jeeli o bu-kaana bam ba wəli da. ²⁷Bu-baara bale bam Zuzefv na wu Ezipi ni yi o lu tun na wəli da, Zakɔbi sɔŋɔ tiinə balv na zaŋi ba vu Ezipi tun maama yi nɔɔna fusrpe (70) mu.

²⁸Zakɔbi deen tɔŋi Zuda mu si o loori yigə o vu Zuzefv te si ba wani ba jeeri daani Gozenɩ laŋa kam ni. Ba na yi Gozenɩ tun, ²⁹di Zuzefv deen pe o tuntɔŋna ti o sise-təriko yigə yi o din kv baŋa ni o vu Gozenɩ si o jeeri o ko Zakɔbi. Zuzefv na yɔɔri o na o ko tun, mu o duli o vɔna o kukwər-o yi o kan yi-na si kv dāani. ³⁰Zakɔbi deen ma ta Zuzefv o wi: «Amv tuti yiə laan ne nmv yi

n ta ŋwi! Amv laan na ne cwəŋə, aá ti.»

³¹Zuzefv ma ta di o currv tum didaani o ko sɔŋɔ tiinə bam o wi: «Amv wó vu a ŋɔɔni di Pa-farv wum a ta ni «Amv currv di a ko sɔŋɔ tiinə deen zuvri Kaanan ni mu. Ba maama laan nan tu a te mu yo seeni.» ³²A ta wó pa o lwarɩ ni á yi nayiri-dwi mu, yi á nan jaani á peeni, di á buni, di á naani didaani á woŋo maama mu á wəli da á ba yo. ³³Pe wum wó bəŋi abam si á zu o te. O na bwe abam wi: «Abam tɔŋi be titɔŋa mu?», ³⁴si á fɔŋi á lər-o á wi: «Kv na zigɩ dɩbam biini ni tun, dí maŋi dí tɔŋi vara mu. Dɩbam kwə di deen nan mu maŋi ba yi nayira.» Kuntv wó pa o pa abam pwələ si á jəni Gozenɩ laŋa kam ni.» Zuzefv deen tagɩ kuntv bəŋwaani Ezipi tiinə culi balv na yiri peeni tun mu.

47 Zuzefv ma vu o ta di Pa-farv wum o wi: «Amv ko di a currv jaani ba peeni, di ba buni, di ba naani didaani ba wənu maama mu ba ba yo. Lele kuntv, ba tu si ba jəni Gozenɩ laŋa kam ni mu.» ²O ta ma kuri o currv tum wuni tunu o ja o zu Pa-farv wum te si ba war-o.

³Pe wum ma bwe Zuzefv currv tum o wi: «Abam tɔŋi be titɔŋa mu?» Ba ma lər-o ba wi: «Dí yi

naytra mu, nɔnɛnɔ dɔbam kwɛ bam deen na tɔŋi tutɔŋi dɔlv tɔn.» ⁴ Ba deen ta ma ta did-o ba wɛ: «Dí tu yo sɛ dí taa zɔvri lɔgv kuntu nɛ maŋa funfun mu. Bɛŋwaani, kana kam tiini ka cɛ Kaanan tuw kum nɛ mu, yɛ dí vara bam daa ba naɪ gaaru sɛ ba taa di. Kuntu nan tɔn, dí laan nan loori-m mu, dí tu, sɛ n na sɛ, sɛ dí taa zɔvri Gozenɛ laŋa kam nɛ.»

⁵ Pa-faru wum ma ta dɛ Zuzefu o wɛ: «Nmu ko dɛ n curru tum tu nmu te mu. ⁶ Ezipi tuw kum nɛ maama wu n juŋa nɛ. Pa ba jɔni tɛga kam mɛ maama na lamma tɔn. Pa-ba pwɛlɛ sɛ ba taa zɔvri Gozenɛ nɛ. Nmu ma na maani nɛ ba wɔlv tiini o ye vara kɔnɔ lanyiranɛ, sɛ n kwe amu tuti naani dum n kɛ ku tu juŋa nɛ sɛ o taa nii-dɛ o pa-nɛ.»

⁷ Zuzefu laan ma ja o ko Zakɔbi o zɔv sɛ o warɛ Pɛ wum. Zakɔbi deen ma sɔɔli Wɛ yu-yoŋo o kɛ Pa-faru wum yuu nɛ. Kuntu na ti tɔn, ⁸ Pɛ wum ma bwe-o o wɛ: «Nmu jɛgi bɛna yagra mu?» ⁹ Zakɔbi deen ma lɛri Pɛ wum o wɛ: «Amu bɛna a na mɛ a beeri lɔgv baŋa nɛ tɔn yɛ bi dɛ fiintɔ mu (130). Bɛna yam kuntu nan ba daga yɛ ya su dɛ cam. Amu bɛna yam bá twe a kwɛ deen na mɛ bɛna yalv ba beeri lɔgv baŋa nɛ tɔn.» ¹⁰ Zakɔbi daa ta ma warɛ Wɛ o pa Pa-faru wum yɛ o laan nuŋi da o tee nɛ.

¹¹ Zuzefu deen kɛ Pa-faru wum na bri-o sɛ o kɛ te tɔn mu. O ma pa o ko dɛ o curru tum jɔŋɔ je Ezipi nɛ sɛ ba taa zɔvri da. Tɛga kalv o deen na pɛ-ba tɔn laan jɛgi ba tuti nyum mu yɛ ka lamma ka dwe Ezipi tɛga kam maama. Je sum kuntu deen bwɛlɛ dɛ Ramsesɛ tuw kum na wu Gozenɛ laŋa kam nɛ tɔn mu. ¹² Zuzefu deen mu ta jɛgi o ko, dɛ o curru tum, dɛ ba kwaga kam maama ni-wɔdiu. Nankwin dɛ bu-balwa maama deen dɛ wɔntu juŋa nɛ mu.

Zuzefu dɛ kana maŋa kam taani

¹³ Wɔdiu deen tɛri lɔgv kum maama je je nɛ. Kana kam deen cɛ Ezipi nɛ didaani Kaanan nɛ yɛ nɔɔna bam maama deen wura ba zaŋi ba je dɛ kana. ¹⁴ Nɔɔna maama deen maa tui Zuzefu te ba yɛgi muna. O dɛ deen ma la sɛbu kum o ja o vu Pa-faru wum sɔŋɔ. ¹⁵ Ezipi tiinɛ bam dɛ Kaanan tiinɛ bam ma di ba sɛbiɔ ba ti yɛ kana ta wura. Ezipi tiinɛ maama ma vu Zuzefu te ba wɛ: «Pa dɔbam wɔdiu, sɛ dí yɛ pu dɛ kana yɛ n ta zɛgi da! Dí sɛbu maama ti.»

¹⁶ Zuzefu deen ma ta dɛ ba o wɛ: «Nan ja-na á vara á ba á pa-nɛ. Abam sɛbu na sunɛ ku ti, amu wó yɛgi wɔdiu a pa abam sɛ á vara bam lɛri sɛbu yuu nɛ.» ¹⁷ Ba ma ja ba

vara bam ba vu Zuzefu te, yi o di pa-ba wodi u o ma o lani ba sise yuu ni, di ba peeni di ba buni yuu ni. O deen ta pe-ba wodi u ba naani di ba buni gwaani mu. Dintu buni dum ni o deen me wodi u kum o lani ba vara bam maama.

¹⁸Buni didonj daa ma yi. Ezipi tiina deen ma vu Zuzefu te ba wu: «Dibam tu, di ba wani di sɛgi ciga kam nmu yigɛ ni. Dibam sɛbu ti, di vara maama maa wu nmu juɗa ni. Kulu yirani laan na daari tun mu yi di kari sum didaani di tuti yira yam. ¹⁹Nan kwaani n wɛli dibam. Ku na dai kuntu, di wu je mu didaani di tɛga kam maama. Yɛgi dibam didaani di kari sum si n pa dibam wodi u. Dibam wu ji Pa-faru wum gambe yi o ta wu taa te di tɛga kam di, nuneeni n na pe dibam wodi u si di jonji di tuti, di wo-dwɛ si di tɛga kam di ba taa tigi kafe.»

²⁰Zuzefu deen ma yɛgi Ezipi tɛga kam maama pa ka ji Pa-faru wum nyum. Kana kam na tiini ka ce tun, Ezipi tiina bam maama deen maa jigɛ ba kari ba yɛgi kuntu. Pa-faru wum ma ba o taa te tɛga kam maama. ²¹Zuzefu deen ma pa nɔɔna bam ji gambe mu, ku zigɛ Ezipi daa diduɔ ni si ku yi kakam daa ni. ²²Ku nan na yi Ezipi kaanum tiina bam, o deen wu yɛgi bantu

tɛga, berɣwaani Pa-faru wum deen mu pɔɔri o wodiiru o paɛ bantu si ku yi ba ni. Kuntu gwaani ba deen ba manɔ si ba kwe ba tɛga ba yɛgi ba pa Zuzefu.

²³Zuzefu ma ta di nɔɔna bam o wu: «Á wu ne na? Abam didaani á tɛga kam maama laan jigɛ Pa-faru wum nyum mu. Nan jonji-na wo-dwɛ á vu á du á kari sum ni. ²⁴Wodi u zagum maɗa ni, si á pɔɔri wodiiru tum kuni binu. Á wu kwe pɔɔrum diduɔ á ba á pa Pe mu, yi á daari pɔɔrum yana á jigɛ á ma á ki á wo-dwɛ didaani á ni-wodi u si ku pa abam di á digɛ tiina.» ²⁵Nɔɔna bam deen ma lɛri ba wu: «Dí tu, nmu jonji dibam mu n yagi. Nmu na tiini n ki dibam lanyirani kuntu tun, di wu taa yi Pe wum gambe.»

²⁶Zuzefu deen ma lɛrɛ o pa ni si di taa tunɔ Ezipi tɛga maama baɗa ni. Di nan wura mu di zum tintu. Ku zigɛ mu wu wodiiru zagum maɗa ni, si nɔɔna maama pɔɔri-ti kuni binu. Pɔɔrum diduɔ maa wu taa yi Pa-faru wum nyum. Kaanum tiina bam tɛga yirani mu deen tɔgi ka dai Pe wum nyum.

Zakɔbi twe si o ti

²⁷Yisrayeli tiina bam ma lɛrɛ ba zuuri Ezipi ni. Ba deen wu Gozɛni

laɲa kam nɪ mu. Dáanɪ mu ba deen tiini ba duni yɪ ba dwi ta puli zanzan.

²⁸ Zakɔbɪ deen jəni Ezipi nɪ buna fugə-yarpe (17) mu. O ŋwɪa deen jaanɪ buna bi dɪdaanɪ fiinna-yarpe (147) mu. ²⁹ O deen tu o maanɪ nɪ kɪ daa bá dáanɪ sɪ o tɪ. O ma bəŋi o bu Zuzefu o ta o wɪ: «Nunɛenɪ nmu yi na su dɪ amu, sɪ n kwe n juɲa n kɪ amu cwe kuri nɪ sɪ n du durə. Goni nɪ n pa-nɪ nɪ nmu wó duri amu ŋwaɲa sɪ n brɪ n cɪga dɪ amu. Sɛ nɪ: a na tɪga, n bá kɪ-nɪ Ezipi nɪ. ³⁰ Amu na maa ve a kwə te, a lagɪ sɪ á ja-nɪ mu á nuɲi Ezipi nɪ. Á laan maa wó ja-nɪ á vu á kɪ mɛ ba deen na kɪ amu kwə bam tun.» Zuzefu ma ləri o wɪ: «Amu wó kɪ nmu na wɪ a kɪ te tun.»

³¹ Zakɔbɪ ma ta dɪd-o sɪ o fɔɣɪ o du durə sɪ o kɪ kuntu. Zuzefu ma sunɪ o du durə dɪm o pa-o. Zakɔbɪ ma guni o pəni o pwəgə je nɪ yɪ o kɪ Wɛ le.

48 Kɪ deen daa wu dáanɪ yɪ ba ta dɪ Zuzefu ba wɪ: «N ko ba jɪɣɪ yazurə mu.» Zuzefu ma ja o bu-baara Manasɪ dɪ Efrayim, o wəli da o vu sɪ o daanɪ o ko yawu kum. ² Ba na yi da tun, mu nɔɔnu tagɪ dɪ Zakɔbɪ o wɪ: «N bu Zuzefu tu sɪ o daanɪ n pwəgə.» Zakɔbɪ deen ma kɪ o tutɪ o kɪ daanɪ o zaɲɪ o pwəgə je nɪ o jəni. ³ O ma ta dɪ Zuzefu o wɪ:

«Amu na wu Kaanan tu Luuzi nɪ tun, Dam-fɔrɔ Tu Wɛ dɪm deen vuri o tutɪ dɪ amu. Dɪ deen ma kɪ amu yu-yoŋo dáanɪ. ⁴ Wɛ ma daari Dɪ ta dɪ amu Dɪ wɪ: «Amu wó pa n dwi puli sɪ n na kɔɣɔ zanzan, yɪ nmu biə ji tunɪ zanzan. Amu ta wó daari a kwe tɪga kantɪ a pa-m sɪ n dɪ n dwi dɪm taa te-ka maɲa maama.»

⁵ Tɔ, amu bu, amu nan lagɪ sɪ n ta n ye wɪ: n biə bale bam n na lɔɣɪ Ezipi nɪ yɪ a deen ta wu tu yo tun wó ji amu biə mu. Efrayim dɪ Manasɪ laan yɪ amu biə mu, nunɛenɪ Ruban dɪ Simeyon na maɲɪ ba yɪ amu biə te tun. ⁶ Nmu daa n na lɔɣɪ biə badonnə, sɪ ba laan taa yɪ n tutɪ biə. Ku nan yɪ Efrayim dɪ Manasɪ yɪra baɲa nɪ mu ba dɪ wó joɲi ba tɪga kam pɔɔrum. ⁷ Amu deen na zɪɣɪ Mezopotami nɪ a maa joori tun, a wu deen tiini kɪ cɔɣɪ dɪ n nu Raseɛlɪ na tɪɣɪ Kaanan tu kum nɪ tun ŋwaanɪ mu. Dí na wu cwəŋə nɪ dí ve tun, o tɪga yɪ ba kɪ-o cwəŋə kam yuu nɪ mu, kɪ bwələ dɪ Efrata.» (Efrata yɪ Beteluhem mu).

⁸ Zakɔbɪ deen ma na Zuzefu bu-baara bale bam yɪ o bwe o wɪ: «Bantu yɪ bra mu?» ⁹ Zuzefu ma ləri o ko o wɪ: «Ba yɪ biə balu Wɛ na pe amu yo tun mu.» Zakɔbɪ ma ta o wɪ: «Pa ba yi a yɪra sɪ a sɔɔlɪ Wɛ yu-yoŋo a kɪ ba yuu nɪ.» ¹⁰ Zakɔbɪ

dɛɛn nan tiini o kwɛn mu, yɛ o yiə dɛɛn wura ya dwiə. Zuzɛfɔ ma ja o biə bam o yi o yura. O ko dɛɛn ma kukwəri-ba lanyɛranɛ. ¹¹ Zakɔbi ma ta dɛ Zuzɛfɔ o wɛ: «Amu dɛɛn daa maɲɛ a ba tɔnɛ sɛ a na nmu titi yibiyə. Nan nii! Wɛ laan pɛ a na n biə bam dɛ a wɛli da.»

¹² Zuzɛfɔ dɛɛn ma pa o biə bam fufɔ dāa o ko nɛ baɲa nɛ. O titi ma tiiri o ko yigə nɛ yɛ o cɔɔli o yibiyə tɛga nɛ. ¹³ Zuzɛfɔ ma pa o biə bam zigɛ Zakɔbi sɛ sum nɛ. Efrayim wu Zakɔbi jagwiə nɛ yɛ Manasi maa wu o jazum nɛ. ¹⁴ Zakɔbi dɛɛn ma garɛ o jazum dɛm o danɛ Efrayim yuu nɛ, yɛ wɛntu mu yɛ nyaanɛ wum. O ma daari o kwe o jagwiə kam o danɛ Manasi yuu nɛ. Wɛntu nan mu yɛ bu-kwian kam. ¹⁵ O ma daari o kwe Wɛ yu-yoŋo o ma kɛ Zuzɛfɔ yu-yoŋo yɛ o wɛ:

«Wɛ wó kɛ biə bantu yu-yoŋo.

O yɛ Wɛ dilu amu kwə Abraham dɛ Yizaki dɛɛn na sɛ ba pa-o tɛn mu.

Wɛ dɛm dɛntu mu nii amu baɲa nɛ nɛ nayɛru tɛ a ŋwia maama wɛnɛ sɛ ku yɛ zum.

¹⁶ Amu cam dwi maama wɛnɛ, o maleka kam mu yəni o li-nɛ dɛ wɛnɛ.

Wɛ dɛm dɛntu wó kɛ bəkəri sum yu-yoŋo.

Wɛ wó pa nɔɔna taa tɔɛti biə bantu baɲa nɛ ba guli amu yɛrɛ,

ku wɛli dɛ amu kwə Abraham dɛ Yizaki yura yam.

Wɛ wó pa ba dwi puli zanzan lugu baɲa nɛ.»

¹⁷ Zuzɛfɔ na nɛ nɛ o ko jazum dɛm danɛ Efrayim yuu nɛ tɛn, mu ku tiini ku daan-o. O dɛɛn ma kwaanɛ sɛ o dwanɛ o ko jazum dɛm Efrayim yuu nɛ, sɛ o ja o vu o danɛ Manasi yuu nɛ.

¹⁸ Zuzɛfɔ ma ta dɛ o ko o wɛ: «A ko, wɛntu mu yɛ bu-kwian kam. Nan kwe n jazum n danɛ wɛntu yuu nɛ.»

¹⁹ O ko wum ma vin yɛ o wɛ: «Amu bu, a ye ku ni nɛ. Wɛntu dí wó sunɛ o ji nɔn-kɔgɔ. O nyaanɛ wum nan wó taa daga o dwe-o, yɛ o dwi dɛm mu wó ji tɛnɛ zanzan.»

²⁰ Dɛntu dɛ dɛm nɛ Zakɔbi ma cɔɔli Wɛ yu-yoŋo o kɛ ba yuu nɛ yɛ o wɛ: «Yisrayɛli tiinə na yəni ba kwe Wɛ yu-yoŋo ba ma kɛ wulu maama yu-yoŋo, baá taa tɔɛti á yura yam ŋwaanɛ yɛ ba wɛ: «Wɛ wó pa n ta n yɛ nɛnɛnɛ Efrayim didaanɛ Manasi na yɛ tɛ tɛn.» Ku kɛ kɛntu mu yɛ o pa Efrayim kɛ Manasi yigə.

²¹ Zakɔbi dɛɛn ma ta dɛ Zuzɛfɔ o wɛ: «Ku laan yɛ amu tɔvɛnɛ. Wɛ nan wó taa wura abam tee nɛ sɛ o ja abam o joori á nabaara tɛga kam sɛ á taá je da. ²² Ku nan na yɛ nmu titi, n dwe n curru tɛn maama. A kwe

pweeru laɲa kalɔ a na mɛ a su-lɔŋɔ
dɪdaani a taɲa a vrɪ-ka Amɔɔrɪ tiinɔ
bam tee nɪ tun mu a pa-m.»

Zakɔbɪ kɪ o biɔ bam yu-yonɔ

49 Zakɔbɪ dɛɛn ma bɛɲi o
bu-baara bam yɪ o ta dɪ ba
o wɪ: «La-na daani amu yigɛ nɪ sɪ a
maɲɪ a brɪ abam kulɔ jwa na wó kɪ
á yɪra nɪ tun.

² Zakɔbɪ biɔ bam, nan jeeri-na,
sɪ á cɛgi.
Cɛgi-na á ko Yisɪrayɛlɪ taani
dum.

³ Ruban, nmu mu yɪ amu
bu-kwɪan.
N maa n yɪ a nɔn-dɔŋɔ jana bu,
yɪ n brɪ amu dam.
Nmu dam dɪ n zulɔ tiini ya
gaalɪ nɔɔna maama.

⁴ Nmu nan nyɪ nuneɛnɪ na na
cuuri te tun mu,
n ba zɪɣɪ jɛgɛ dɪdva.
Kuntɔ tun, nmu bá kɛ yigɛ.
Nmu zu n ko sara wɔnɪ n
cɔɣɪ-ka,

n na pɛni dɪ amu kaani wudonɔ
tun ŋwaani.

⁵ Simeyon dɪ Levi yɪ curru mu.
Ba su-lwaanɔ tum jaani
vuvugɛ mu tɪ tui.

⁶ Amu ba lagɪ ba jɛɲɛ je maɲa
dɪ maɲa!

Dí bá jeeri daani sɪ dí bam
bana,
Bɛɲwaani, ba tɔɣɪ ban-zɔŋɔ
baɲa nɪ ba gu nɔɔna
ba daari ba pa nabe gwarɪɣɪ
yɔɔ yɔɔ.

⁷ Amu sɔɔlɪ lwarum a yagɪ ba
ban-lum dum baɲa nɪ,
ba na tiini ba kɪ leeru tun
ŋwaani.

Ba tiini ba jɪɣɪ pu-sɪɲa zanzan.
A lagɪ a jagɪ ba dwi dum a yagɪ
tɪga kam maama baɲa nɪ
mu,
sɪ ba gwaani dɪ Yisɪrayɛlɪ dwi
tiinɔ bam maama.

⁸ Zuda, nmu curru tum wó te-m.
N jɪɲa wó taa wu n duna
bakala nɪ sɪ n wani-ba.

Nmu ko biə wú ba ba kuni
doonə tɔga nɪ ba zuli-m.
⁹Amu bu Zuda, n nyɪ dɪ
nyon-pwala mu,
N nyɪ dɪ nyon-kana na zi ka
wɔdiu
yɪ ka laan vwɛ ka joori ka vu
ka tigi cumm ka tigə je nɪ tun
mu.
Nɔɔn-nɔɔnu ba lagɪ sɪ o
daani-m.
¹⁰Zuda wú taa ze paari nacəgə
kam mu.
O dwi dum nan wú taa di paari
mu maɲa maama.
Dwi-ge tiinə wú ja wənu ba ba
ba pa-o
yɪ ba cɔɔlɪ ba yibiyə tɔga nɪ ba
zul-o.
¹¹Wuntu yəni o jaani o binaga
o ve o le tiu yɪra nɪ,
dɪ ku tweeru biə na maɲɪ ba
lamma te tun dɪ.
O kwe tweeru biə nyua mu o
ma zari o gwaaru tun.
¹²O yɪə laan wú taa suna
lanyirani,
nɪnɛni divɛn balu o na nyɔa
tun.
O yələ maa wú taa tiini ya pura
nɪ nayɪla te.
¹³Zabulon wú taa zɔvri nɪnu ni
nɪ mu,

nabwəeru wú taa tui tɪ zɪgɪ je
sum kuntu nɪ.
O laɲa kam dɪ wú yalɪ ka vu ka
yɪ Sidon je sum.
¹⁴Yisakaari nyɪ dɪ binaga mu
na tiini ka damma
yɪ ka tigi ka zɪla ywəllu tile
titari nɪ ka sin tun mu.
¹⁵Wuntu nɛ nɪ o zɔvrim je sum
lamma,
didaani o tɔga kam maama.
Kuntu ŋwaani o laan ma sɛ sɪ o
zɪgɪ zɪla yam
yɪ o daari o sɛ titɔŋ-cɛɛra nɪ
gambaa te.
¹⁶Dan mu wú taa te o nɔɔna dɪ
cɪga.
O dwi dum wú jəni Yisrayɛlɪ
tiinə bam wuntu.
¹⁷Dan nan wú taa nyɪ dɪ
bɪsankwɪa mu,
ka na tigi cwəŋə nɪ nɪ tun.
Ka maa wú zaɲɪ ka dɔvni sisəŋə
nakilə
sɪ ka pa diru wum yalɪ o tu o
kwaga titari nɪ.
¹⁸Baɲa-Wɛ, amu cəgi nmu mu sɪ n
joɲi-nɪ n yagɪ!
¹⁹Ku na yɪ Gadɪ, vɪnvɪrna mu
wú kwaani sɪ ba vɪri-o.

Wuntu nan wó pipiri o zəli-ba
pa ba viiri.

²⁰ Aseeri tɔga kam wó taa kɪ
wudi-laaru zanzan.
Oó taa jigi wudiu kulɔ na
marɔ di pɛ dim tɔn.

²¹ Nɛfitali nyɪ di fərə kalɔ ba na
yagi sɪ ka taa te ka titi tɔn
mɔ.

Ka maa lɔri bu-laaru.

²² Zuzefu nyɪ di tiu kulɔ na ləri
biə zanzan tɔn mɔ.

Ku maa zɪga ku bwələ di bugə,
yɪ ku nɛ sɪm yɔɔri sɪ tɔgi sɪ ma
diini kəbrə baɲa.

²³ O duna bam ma ta ba cɪna di
yi-suna
sɪ ba ciŋ-o ba ja.

²⁴ O titi taɲa kam nan yɔɔri ka
zɪgi mɔ cɪga cɪga.

O jun sɪm maa dana sɪ o taa
taɪ o cɪna.

Baɲa-We dɪm na yɪ Zakəbi dwi
tiinə Dam maama Tu
wum tɔn
mɔ wó pa Zuzefu dam.

Wuntu nii o nɔɔna baɲa nɪ, nɪ
nayuru te mɔ.

O maa yɪ Yisrayeli tiinə dalum
je, nɪ piu mɔ te.

²⁵ Nmu ko We dɪm, duntu mɔ
wó wəli-m.

Dam-fɔrɔ Tu We dɪm mɔ wó kɪ
nmɔ yu-yoŋo.

Duntu wó pa dɔa nuŋi weyuu ka
taa nɪ.

Na di wó buri tɔga kuri nɪ.

We wó pa n na dwi zanzan,
yɪ n vara di taa daga.

²⁶ Nmu ko na sɔɔli We yu-yoŋo
o yagi n yuu nɪ te tɔn

dwe wo-laaru tɪlɔ na wu faɲa
faɲa pweeru tɔm nɪ tɔn.

We wó pa nmɔ Zuzefu na
wudiiru di wo-laaru ku ja
gaali.

Dɪ wu kɪ nmɔ yu-yoŋo,
nmɔ wulɔ na yɪ pabu nmɔ
curru tɔm maama yigə nɪ
tɔn.

²⁷ Benzamen nyɪ di wiiru na
jaani vara ku tɔri tɔn mɔ.

Zizɔɲa maama o yəni o di o na
jaani kulɔ tɔn mɔ.

Sɪ dɪdaan-ni na yia,
o daa pɔɔri kulɔ maama na
daari tɔn.»

²⁸ Yisrayeli dwia fugə-yale yam
mɔ kuntɔ, dɪdaani ba ko deen na
tagi te o ma sɔɔli We yu-yoŋo o kɪ
ba yuu nɪ tɔn. O kwe We yu-yoŋo o

ma kɪ ba yu-yoŋo sɪ kʊ maŋɪ dɪ ba dɪdʋa dɪdʋa na yɪ te tɪn mʊ.

Zakɔbɪ tʊwɪ

²⁹ Zakɔbɪ dɛɛn laan ma pa o biə bam kwərə kantʊ yɪ o wɪ: «Kʊ laan gɛ fun sɪ amʊ dɪ tɪ sɪ a vu a nabaara bam te. Amʊ na tɪga, kwe-na amʊ á kɪ gugoro dɪlʊ nɪ ba dɛɛn na kɪ amʊ kwə bam da tɪn. Tɪga kam dɛɛn ya yɪ Hetɪ tu Efrɔn nyɪm mʊ. ³⁰ Gugoro dɪm kuntu wʊ Makpela pwələ kam nɪ mʊ, yɪ dɪ bwələ dɪ Kaanan tʊw Mamre. Abraham dɛɛn yəgi-dɪ Efrɔn tee nɪ mʊ, sɪ o taa kɪ o nɔɔna dɪ wɪnɪ. ³¹ Dáanɪ mʊ ba dɛɛn kɪ Abraham dɪ o kaanɪ Sara. Ba ma daari ba kɪ Yizakɪ dɪ o kaanɪ Rebeka dɪ wɪnɪ. Amʊ dɪ dɛɛn kɪ a kaanɪ Lea da. ³² Abraham dɛɛn nan yəgi bɔɔnɪ dɪm dɪdaanɪ pwələ kam maama mʊ Hetɪ tiinə bam tee nɪ.»

³³ Zakɔbɪ dɛɛn ma brɪ o biə bam ba na wó kɪ te maama tɪn o ti. O laan ma guni o pəni o pwəgə je nɪ, yɪ o tɪ.

50 Zuzɛfʊ dɛɛn na maanɪ nɪ o ko tɪgɪ tɪn, o ma partɪ o tʊ o baŋa nɪ, o maa jig-o o kukwərə yɪ o keeri lanyiranɪ. ² Zuzɛfʊ dɛɛn ta pɛ ni mʊ sɪ o tintʊŋna kwe tralɪ nugə ba ma turi o ko yɪra yam ba kwe ba tiŋi sɪ ba laan dɪ o luə. Ba ma sunɪ ba kwe-o ba tiŋi. ³ Ba dɛɛn mɛ da

fiinna mʊ ba kwe-o, nɪ kʊ na yəni kʊ kɪ te tɪn. Ezɪpi tiinə bam dɛɛn ma keeri-o da fusurpɛ.

⁴ Ba kərə maŋa kam na ti tɪn, mʊ Zuzɛfʊ dɛɛn tagɪ Pa-farʊ wʊm nakwa bam o wɪ: «Nɪnɛnɪ abam yɪ na su dɪ amʊ, sɪ á kwe-na kwərə kantʊ á vu á ta dɪ Pa-farʊ wʊm nɪ: ⁵ «A ko na lagɪ o tɪ tɪn, o pɛ a du durə a pa-o nɪ: a maŋɪ sɪ a kɪ-o yibeeli dɪlʊ o na kwe o tiŋi o titɪ ŋwaanɪ Kaanan tʊw kʊm nɪ tɪn mʊ. Kuntu tɪn, pa-nɪ pwələ sɪ a vu dáanɪ a kɪ a ko wʊm sɪ a laan joori.» ⁶ Pa-farʊ wʊm na ni tɪn, o maa wɪ: «Vɛ n kɪ n ko wʊm, sɪ kʊ tɔgɪ o na pɛ n du wɪ nɪ kɪ te tɪn.»

⁷ Zuzɛfʊ dɛɛn ma ja o ko wʊm o vu sɪ o kɪ. Pa-farʊ wʊm sarɪya-dirə nakwa bam maama dɛɛn tɔg-o mʊ ba vu. Dɪdɛɛra balʊ maama na wʊ Pɛ sɔŋɔ nɪ tɪn dɪdaanɪ Ezɪpi tʊw kʊm dɪdɛɛra bam maama dɪ dɛɛn wurɪ. ⁸ Zuzɛfʊ digə tiinə dɪ o curru tum dɪdaanɪ o ko sɔŋɔ tiinə maama dɛɛn dɛ-o mʊ ba vu sɪ ba kɪ o ko wʊm. Balʊ yiranɪ na daari Gozɛnɪ nɪ tɪn maa yɪ bu-balwa sɪm, dɪdaanɪ peeni, dɪ bʊnɪ, kʊ wəli dɪ naanɪ mʊ. ⁹ Jar-kərə dɪ ma tɔgɪ ba vu, ba badonnə je sise-tərikooru wɪnɪ yɪ badonnə dɪ dɔgɪ sise baŋa nɪ ba maa veə. Kʊ dɛɛn tiini kʊ yɪ kɔ-fərə mʊ.

¹⁰ Ba ma vu ba bɛ Zɪrden bugə kam yɪ ba daari ba yɪ jəgə kalʊ

Atadı na ferti o muna da tun. Ba ma zigi da ba ma naguru weeni. Zuzefu ma maɗi da da yarpe o keeri o ko wum yi o di luɛ kam. ¹¹ Kaanan tiina balu na zuvri je sum kuntu ni tun na ne ba kɛrɛ kam Atadı jɛgɛ kam ni tun, ba maa wi: «Ezipi tiina bantu na jeeri yo tun wu mu tiini ku cɔgi yi ba keeri zanzan.» Ba deen maa jigi jɛgɛ kam ba bei ni «Abel-mizarim». Jɛgɛ kam kuntu maa yi Zorden bugɛ kam bube didum dum seeni.

¹² Zakɔbi biɛ bam deen ma ki ba ko na pe-ba ni si ba ki te tun. ¹³ Ba deen zigi o yira mu ba vu ba ki Kaanan ni. Ku nan yi gugoro dum na wu Makpela pwɛlɛ kam ni tun mu ba deen ki-o. Di bwɛlɛ di Mamre mu, yi Abraham yɛgi-di Hɛti tu Efron tee ni si o taa ki o nɔɔna di wuni. ¹⁴ Ba deen na ki o ko wum ba ti tun, Zuzefu laan ma joori Ezipi, wuntu di o curru tum, ku wɛli di balu maama na de ba vu Zakɔbi luɛ kam tun.

Zuzefu joori o pa o curru tum na baari

¹⁵ Zuzefu curru tum na maani ni ba ko daa tɛrɛ tun, ba ma ki ni daani ba wi: «Dɛ deen na tiini dɛ ki lwarum dɛ pa Zuzefu tun, de dilu o bam ta wu

dɛbam baɗa ni, yi o buɗi si o joori o ŋwi juni dɛ yira ni.» ¹⁶ Ba deen ma tɔɗi kwɛrɛ ba pa Zuzefu ba wi: «Nmu ko daama yagi ni duntu mu yi o laan daari o ti, ¹⁷ yi o wi dɛ ta taani duntu di nmu ni «A loori-m si n kwe n curru tum lwarum di ba na ki wo-lɔɗɔ kulɔ ba pa ku yi-m tun n yagi n ma n ce-ba.» Dɛbam yi n ko wum We tintuɗna mu. Dɛ loori-m si n kwe lwarum dilu dɛ na ki-m tun n yagi n ma n ce dɛbam.» Ba kwɛrɛ kam na tu Zuzefu zwe ni tun, o ma kan yi-na.

¹⁸ O curru tum di laan ma vu o te. Ba ma tiiri tɔga ni o yigɛ ni yi ba wi: «Dɛbam laan yi nmu gambe mu.» ¹⁹ Zuzefu deen ma ta di ba o wi: «Yi taá kwarɛ-na fuvni. Amu bá wani a lɛri We yuu ni. ²⁰ Abam deen ya buɗi si á ki amu mu lwarum. We ma pipiri á bubuɗi dum pa di ki lam. Kulɔ na suni ku ki tun ya na wu ki, nɔɔna zanzan ŋwia zum yaá je mu. ²¹ Kuntu ŋwaani, yi taá kwarɛ-na fuvni. Amu wó taa nii abam di á biɛ baɗa ni si á na wudiu á di.» O deen ta ŋɔɔni wo-laaru di o curru tum mu pa ba joori ba na baari.

Zuzefu tovni

²² Zuzefu di o ko sɔɗɔ tiina bam ma leeri ba maɗi Ezipi ni. O bina

maama deen maa yi buna bi di fugə (110). ²³ O deen ne Efrayim biə si ku yi dwiə yatɔ laɲa ni. Manasi bu Makira di biə deen ta jəni Zuzefu ne baɲa ni ba lura maɲa ni.

²⁴ Zuzefu deen ma ta di o curru tun o wɪ: «Ku laan yi amu tuvni. We nan mu wó zəni abam. Dɪ wó ja abam Dɪ ja nuɲi lugu kuntu ni, yi Dɪ daari Dɪ ja abam Dɪ joori á nabaara tɪga kam si á taá je da. Tɪga kam kuntu Dɪ ya suni Dɪ yiə Dɪ du durə mu si Dɪ kwe-ka Dɪ pa Abraham, di

Yizaki, di Zakɔbi.» ²⁵ Zuzefu deen ma pa Zakɔbi biə bam du durə ba pa-o yi o wɪ: «We wó suni Dɪ ba Dɪ wəli abam si á yagi yo. Abam nan na maa viirə, si á kwe amu kwi sum á wəli da á ja ke.»

²⁶ Zuzefu deen jigi buna bi di fugə (110) mu yi o ti. Ba ma kwe trali nugə ba ma turi o yira yam ba kwe ba tiɲi. Ba na ki kuntu ba ti tun, ba deen ja-o ba ki daka ni mu ba zigɪ Ezipi tuw kum ni.

Nuɲim Tɔnɔ

Nuɲim Tɔnɔ kum tɛ Wɛ na tɔɣi Moyisi baɲa Dɪ joɲi Dɪ nɔɔna bam Ezipi gabeem dɪm wɔnɪ Dɪ yaɣi tɛ tun mu. Wɛ dɛɛn tɔɣi puɲu na jaanɪ mim yɪ ku laan ba di ku zwea tɪn baɲa nɪ mu Dɪ lɪ Dɪ tɪtɪ Dɪ brɪ Moyisi, yɪ Dɪ daari Dɪ pa-o ni sɪ o tɔɣi Yisurayɛlɪ tiinɛ bam yigɛ o ja-ba o nuɲi Ezipi tu kum nɪ (Pupwara 3). Wɛ ma tiɲi cwɛɲɛ Nanɪ-suɲu kum wɔnɪ sɪ Dɪ nɔɔna bam wantɪ ba nɔnɪ tɪ-kura baɲa nɪ ba bɛ. Ba na yɪ Sinayi piu kum tun mu Wɛ tɔɣi Moyisi baɲa Dɪ pa Dɪ nɔɔna bam Dɪ ni-kaana yam. Ku dai Wɛ niɔ fugɛ kam yiranɪ mu Wɛ dɛɛn kwe Dɪ pa-ba. Dɪ ta pɛ-ba niɔ sɪ ba lwarɪ ba na wú taa tui Dɪ yigɛ tɛ ba zuli-Dɪ tun. Dɪ ma brɪ Moyisi sɪ o lwarɪ o na wú kɪ tɛ o pu vwe, sɪ dɪ taa wai dɪ ɣɔɪ yɪ ba joori ba cwi-dɪ mɛ dɪ mɛ maama ba na wú vu sɪ ba yɔni ba jeeri Wɛ da tun.

1 Zakɔbɪ bu-baara balu na tɔɣi dɪd-o ba vu ba zuvɪ Ezipi nɪ tun yɪra mu tuntu. Nɔɔnu maama dɪ o digɛ tiinɛ dɛɛn mu dɛ ba vu.

²Ruban, dɪ Simeyon, dɪ Levi, dɪ Zuda.

³Yisakaari, dɪ Zabulɔn, dɪ Benzamen.

⁴Dan, dɪ Nɛfitali; Gadɪ, dɪ Aseeri.

⁵O bu Zuzɛfu dɛɛn maɲɪ o wu Ezipi nɪ mu. Zakɔbɪ dwi dum maama dɛɛn yɪ fusurpe mu. ⁶Zuzɛfu dɪ o curru tum kuntu maama tum maa ba ba tɪ, ku wɛli dɪ bantu dɪ maɲa kam kantɔ nɔɔna bam maama. ⁷Yisurayɛlɪ dwi tiinɛ bam dɛɛn nan ta puli mu zanzan yɪ ba kɔɔ daga ku gaali.

Ba ma tiini ba kɪ dam yɪ tuw kum maama su dɪ ba dwi dum yiranɪ.

⁸Pa-duvru dɪ dɛɛn ma joɲi Ezipi o tɛ. Wuntu maa yɛri Zuzɛfu ni nɪ.

⁹Pɛ wum ma ta dɪ o nɔɔna bam o wɪ: «Nii-na Yisurayɛlɪ tiinɛ bantu na puli zanzan tɛ yɪ ba jɪɣɪ dam ba dwe dɪbam. ¹⁰Pa-na sɪ dɪ kɪ swan dɪ cɪ ba pulim dɪm, sɪ ku na dai kuntu, najara na tu dɪbam dɪdaani tuw kudɔɲ tɪtarɪ nɪ, baá wɛli dɪbam dɔna bam wɔnɪ ba kɪ najara dɪdaani dɪbam yɪ ba laan duri ba lu dɪbam tuw kum nɪ.»

¹¹Kuntu ɲwaani Ezipi tiinɛ ma kuri titɔɲa yuutiinɛ sɪ ba taa beesi-ba dɪ titɔɲ-dɛera. Ba ma pa

---

1:1 Zakɔbɪ yɪrɪ dɪdɔɲ yɪ Yisurayɛlɪ.

1:4 Pulim 46:8-27

Yisrayelɩ tiinɛ bam lɔ Pitom tuv dɩdaani Ramsesɩ tuv sɩ Ezipi Pɛ wum taa zigɩ o wuɗiiru da. ¹² Ba nan na yɛni ba tiini ba beesi-ba te tun mu Yisrayelɩ tiinɛ bam laan fɔgɩ ba pulɛ zanzan yɩ ba jagɩ je maama. Ku ma pa Ezipi tiinɛ bam tiini ba kwarɩ fuuni dɩ Yisrayelɩ tiinɛ bam. ¹³ Ezipi tiinɛ bam ma pa ku cɛ Yisrayelɩ tiinɛ bam yɩra yɩ ba tiini ba beesi-ba dɩ tutuɗa. ¹⁴ Ba ma pa ba ɗwɩa kɩ cam dɩdaani wara magum dɩ turu tutuɗ-deera. Ba deen ta fun-ba sɩ ba taa tuɗa ba kari dɩ ba kadwi nɩ. Kuntu tun Ezipi tiinɛ bam deen beesi Yisrayelɩ tiinɛ bam yɩ ba ba jigɩ ba ɗwanaɗa.

¹⁵ Kaana bale deen maa wura balu na yɛni ba zɛni Ebru kapwi sɩ ba lu biɛ tun. Ba dɩɗa yɩri mu Sifira. Wuɗonɗ wum dɩ yɩri maa yɩ Pua. Ezipi Pɛ wum ma ta dɩ ba o wɩ: ¹⁶ «Á na yɛni á wɛli Ebru kaana bam sɩ ba lu, yɩ ba na luga, sɩ á fɔgɩ á nii. Bu wum na yɩ bɛkɛrɛ, sɩ á gu-o. O daa na yɩ bisankana, sɩ á yag-o sɩ o ta o ɗwɩ.» ¹⁷ Kaana bale bam maa kwarɩ We, yɩ ba wu sɛ Ezipi Pɛ wum ni. Ba maa paɩ bɛkɛri sum wura.

¹⁸ Pɛ wum ma bɛɗji kaana bam yɩ o bwe-ba o wɩ: «Beɗwanaɩ mu á kɩ kuntu yɩ á paɩ bɛkɛri sum ta ɗwɩ?» ¹⁹ Ba ma lɛri ba wɩ: «Pɛ. Ebru kaana bam dai nuneeni Ezipi kaana bam

te. Bantu waruma mu. Ba ma yɛni ba garɩ ba lu ba ti mu yɩ dɩbam laan yɩ ba te.» ²⁰ Kuntu ɗwanaɩ We ma kɩ kaana bale bam lanyuranɩ. Yisrayelɩ tiinɛ bam deen puli mu yɩ ba kɔgɔ tiini ku gaali. ²¹ Kaana bale bam na kwarɩ We tun ɗwanaɩ, Dɩ ma pa ba dɩ lu biɛ.

²² Pa-faru wum laan ma pa o nɔɔna bam maama ni duntu Dɩ wɩ: «Ebru tiinɛ na lugi bɛkɛrɛ maama, á maɗɩ sɩ á dul-o mu á dɩ Nili bugɛ kam nɩ. Ku daari ku na yɩ bisankana, sɩ á yag-o sɩ o ta ɗwɩ.»

Moyisi lura taani

2 Levi dwi tu dɩɗa deen ma dɩ o tutɩ dwi tiinɛ buko wuɗonɗ o ma kɩ o kaani. ² Kaani wum ma ja pugɛ o lu bɛkɛrɛ. O ma na nɩ bu wum lamma. O ma da ku ɗwanaɩ o sɛg-o canɩ sitɔ. ³ O laan ma maani nɩ o daa bá wani o sɛg-o. O ma kwe tutɔgɔ ba na mɛ sange ba so-ku tun, yɩ o daari o kwe kutaaɩ o ma turi-ku sɩ na yɩ wani ba zu. O deen ma kwe bu wum o kɩ ku wuni yɩ o daari o ja-o o vu Nili bugɛ kam ni o sɛg-o nancan-gullu wuni. ⁴ Bu wum nakɔ deen maa zigɩ da yɩ o tuli o nii kulɩ na wú kɩ-o tun.

⁵ Ku na kɩ fun tun, Ezipi Pɛ buko deen ma tu bugɛ kam sɩ o swe

1:15 Ebru tiinɛ dɩ Yisrayelɩ tiinɛ yɩ biɗwɩ.

1:14 Pulim 15:13   2:1 Nuɗim 6:20; Garum 26:59   2:2 Ebru 11:23

o yura. O tuntɔŋ-kaana maa ve ba kaagi bugə kam ni dum ni. O laan ma tɔli o na tɔtɔgɔ kum nancan-gullu tum wuni yi o tɔŋi o tuntɔŋ-kana si o vu o ja-ku o ja ba. ⁶O ma puri ku ni yi o na bu-sɔsɔŋa na tigi da yi o keerə. Bu wum ŋwaŋa ma zɔ-o. O ma ta o wɔ: «Ebru tiinə bu-balwa bam didwa mu tuntu.»

⁷Bu wum nakɔ wum ma vu Pɛ buku wum te o bwe-o o wɔ: «A ve a beeri Ebru tiinə kaana bam wuni a pa-m si ba didwa taa paɪ bu wum ŋɔŋi yɪli na?» ⁸O ma sɛ yi o wɔ: o ve! Bɛsankana kam ma vu o bəŋi bu wum nu si o ba. ⁹Pɛ buku wum ma ta did-o o wɔ: «Ja bu wuntu n vu sɔŋɔ n ta n nii o baŋa ni n pa-ni. Amu wú ŋwi-m ku ŋwaanɪ.» Kaani wum ma suni o ja bu wum o vu sɔŋɔ, o maa jig-o o kɔna.

¹⁰Bu wum deen na bigi fun tun, o nu wum ma ja-o o vu o pa Pɛ buku wum si o kwe-o o ma ji o tuti bu. O deen ma pa bu wum yiri ni «Moyisi», yi o wɔ: «A na liir-o na wuni tun ŋwaanɪ.»

Moyisi duri o vu Madian

¹¹Moyisi deen na bigi baaru o ti tun de didwa o ma zaŋi o nunji o vu o tuti Ebru tiinə bam na zɔvri me tun. O ma nii o na ba yira na cɛ di

tutɔŋ-deera te tun. O ta ma na Ezipi tu wudonɔ na jigɪ Ebru tu didwa o maga. ¹²O ma duli o yi o nii je maama yi o wu ne nɔɔn-nɔɔnu. O ma magɪ Ezipi tu wum o gu, yi o daari o kwe-o o sɛgi kasulu wuni.

¹³Tiga na puuri tun, o daa ma nunji yi o na Ebru tiinə bale na jigɪ daani. O ma bwe wulu na tusi tun o wɔ: «Bɛɛ mu yi nmu jigɪ n donɔ Ebru tu n maga?» ¹⁴Nɔɔnu wum ma lər-o o wɔ: «Wɔɔ mu pɛ nmu ni si n tan yi didɛɛru dibam baŋa ni, si n buri dibam bura? Nmu wú gu amu n wəli Ezipi tu wum n na gu tun wuni mu na?» Moyisi na ni kuntu tun, fuvni ma zɔ-o yi o buŋi o titi ni o wɔ: «Ciga ŋwaanɪ tun, a na ki te tun lwarɪ jaŋa mu.»

¹⁵Ezipi Pɛ wum deen ma ni kulɔ na ki tun. O ma kwaanɪ si o gu Moyisi. Moyisi ma duri o lu Pɛ wum jɔŋa ni yi o vu o zɔvri Madian tiw ni.

O deen ma vu o je vuli didonɔ tɔŋɔ ni. ¹⁶O na wura tun, Madian tiinə kaanum tu wudonɔ bukwa barpe ma ba si ba mɔ na ba ki vara nyɔɔm jəgə kam ni, si ba ko wum vara bam nyɔ. ¹⁷Nayira badonnə deen ma ba ba zəli bukwa bam. Moyisi ma zaŋi o joŋi-ba o yagi, yi o daari o pa ba vara bam nyɔ na bam. ¹⁸Ku na ki kuntu tun, bɛsankam sum ma joori ba vu ba ko te, o yiri mu Zitero. O deen ma bwe-ba o wɔ: «Abam zum

kɪ te mu á joori kuntu lɪla?» ¹⁹ Ba ma ləri ba wɪ: «Ezipi tu wudonɔ mu jonɔi dɪbam o yaɔi nayɪra bam juɔa nɪ. Wuntu mu lɛɛrɪ o mɔ na dɪ o pa vara bam nyɔ.» ²⁰ O ma bwe o bukwa bam wɪ: «Nɔɔnu wum nan wu yən mu? Abam yag-o da sɪ bɛɛ mu? Bəŋ-o-na sɪ o ba o di wudiu.»

²¹ Moyisi dɛɛn ma sɛ sɪ o taa zɔvri nɔɔnu wum tee nɪ. Ku na kɪ fun tɪn, Zɪtero ma kwe o bukɔ Sefora o pa Moyisi sɪ o di o ma kɪ kaanɪ. ²² Sefora ma lu bəkərə yɪ Moyisi pa o yɪrɪ nɪ «Gɛrsəm». Bɛŋwaanɪ, o dɛɛn buŋɪ o tutɪ nɪ mu o wɪ: «Amu yɪ vɛru mu sa-tɪv nɪ.»

²³ Ku na wura ku wura tɪn, Ezipi Pe wum dɛɛn ma tɪ. Yisrayɛlɪ tiinə bam maa ŋɔusa ba gabeem ŋwaanɪ. Ba dɛɛn tiini ba keeri mu ba loori zənə. Ba kərə kam ma tu Wɛ zwa nɪ, ²⁴ yɪ Dɪ ni ba ŋɔusa yam. Dɪ ma guli ni dɪlv Dɪ dɛɛn na goni Dɪ pa Abraham, dɪ Yizakɪ, dɪ Zakɔbɪ tun gulə. ²⁵ Wɛ ma nii Dɪ na Yisrayɛlɪ tiinə bam na yaari te tun yɪ Dɪ kɪ Dɪ yigə ba wunɪ. ¹ Moyisi dɛɛn lɛɛrɪ o jɪɔi o tumbaaru Zɪtero bunɪ dum dɪ o peeni sɪm o nii tɪ baɔa nɪ mu. Zɪtero dɛɛn maa yɪ Madɪan tiinə kaanum tu. Dɛ dɪdva: Moyisi ma ja vara bam o kɛ kagua kam kwaga nɪ, o vu o yɪ Sinayi piu. Piu kum kuntu mu yɪ Wɛ tutɪ jəgə kam. ² Moyisi na wura tun

mu Baɔa-Wɛ maleka kam vuɪrɪ ka tutɪ dɪd-o nɪ min-vugu te tɪn. Moyisi ma na nɪ mim dɪm jaanɪ sabara tiu kudonɔ yɪ dɪ laan ba di sabara tiu kum dɪ zwea. ³ Moyisi ma ta o tutɪ nɪ o wɪ: «Amu wú fufɔ mu a yɪ a nii wo-kɪnkagɪlɪ dɪntu, sɪ a lwarɪ bɛɛ mu kɪ yɪ sabara kam ba zwea tɪn.»

⁴ Baɔa-Wɛ ma maanɪ nɪ o fufɔ o yɪ sɪ o nii. Wɛ ma zɪɔi sabara kam wunɪ o bəŋ-o o wɪ: «Moyisi! Moyisi!» Moyisi ma ləri wɪ: «Nii-nɪ da.» ⁵ Wɛ ma ta Dɪ wɪ: «Yɪ tiini n twe yo. Lɪ n natra yam, sɪ mɛ n na zɪɔi tun yɪ amu tutɪ nyum mu.» ⁶ Dɪ daa ta ma ta Dɪ wɪ: «Amu yɪ nmu ko Wɛ dum mu. A maa kwəri a yɪ nmu nabaara Wɛ dum: Abraham Wɛ dum, dɪ Yizakɪ Wɛ dum, dɪdaanɪ Zakɔbɪ Wɛ dum mu.» Moyisi dɛɛn na nɪ kuntu tun mu o səɔi o yibiya. O dɛɛn kwari sɪ o nii o na Wɛ.

⁷ Baɔa-Wɛ ma ta Dɪ wɪ: «Cɪga tɪn, amu maanɪ cam dɪlv na yɪ a nɔɔna bam Ezipi nɪ tɪn. Ba tutuɔa yigə tiinə bam na tiini ba bɛɛsɪ-ba pa ba keeri te maama tun zu amu zwa. A yigə nan wu ba yaara yam wunɪ. ⁸ Kuntu ŋwaanɪ, amu laan tu ba te sɪ a jonɔi-ba mu a yaɔi Ezipi tiinə bam juɔa nɪ. Amu ta wú pa ba zaɔi ba nuɔi ba vu ba jəni tɪga kalu na lamma yɪ ka daga tun baɔa nɪ. Tɪga kam kuntu ywəmmə dɪ varum dɪ

kɔnɔ. Ku nan yɪ tɪga kalɔ Kaanan tiinɛ bam, dɪ Hetɪ tiinɛ bam, dɪ Amɔɔrɪ tiinɛ bam, dɪ Perezi tiinɛ bam, dɪ Hevi tiinɛ bam, dɪdaani Yebusi tiinɛ bam maama na zɔvri tun mu. ⁹Yisrayelɪ tiinɛ bam kɛrɛ kam yi-nɪ, yɪ a ta kwɛri a na Ezipi tiinɛ bam na jɪgɪ-ba ba bɛɛsɪ te maama tun. ¹⁰Kuntu ŋwaani, a laan nan lagɪ a tɔŋɪ nmɔ mu sɪ n vu Ezipi pɛ wɔm te n ja amɔ nɔɔna Yisrayelɪ tiinɛ bam n nuɲi Ezipi tuw kɔm nɪ.»

¹¹Moyisi ma ta dɪ Wɛ o wɪ: «Amɔ yɪ wɔɔ mu? A muri sɪ a vu Pa-faru wɔm te a ja Yisrayelɪ tiinɛ bam a nuɲi Ezipi nɪ.» ¹²Wɛ daa ta ma ta Dɪ wɪ: «Amɔ wó taa wura nmɔ tee nɪ. Mumaɲɪ dɪntɔ mu wó brɪ nɪ amɔ mu suntɪ a tɔŋɪ-m: Nmɔ na jaani a nɔɔna bam n nuɲi Ezipi nɪ, abam laan wó ba piu kuntu yuu nɪ mu á zuli-nɪ.»

¹³Moyisi ma lɛri o wɪ: «Amɔ nan na ve Yisrayelɪ tiinɛ bam te yɪ a ta dɪ ba nɪ «Abam nabaara Wɛ dum mu tɔŋɪ-nɪ á tee nɪ,» baá wani ba bwe amɔ nɪ «Wɛ dum kuntu yɪrɪ mu bɛ?» Tita mu amɔ wó lɛri-ba?»

¹⁴Wɛ ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «Amɔ mu yɪ a na maɲɪ a yɪ wulɔ tun. Ta dɪdaani Yisrayelɪ tiinɛ bam wɪ: Amɔ-maɲɪ-a-wura-taa-wuu mu tɔŋɪ-m ba tee nɪ.» ¹⁵Wɛ ma daari Dɪ ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

«Ta dɪ Yisrayelɪ tiinɛ bam nɪ: «Yuutu Baɲa-Wɛ na yɪ á nabaara Wɛ dum tun, Abraham Wɛ dum, dɪ Yizakɪ Wɛ dum, dɪ Zakɔbɪ Wɛ dum mu tɔŋɪ-nɪ á tee nɪ.» Amɔ yɪrɪ dum mu kuntu sɪ ku taa ve maɲa kalɔ na ba ti tun. Ku na zɪgɪ dwi dɪdwɪ nɪ sɪ ku vu ku yi dwi dɪdoɲ nɪ, yɪrɪ dum kuntu mu baá taa mai ba guli a gulɛ. ¹⁶Nan ve n la Yisrayelɪ nakwa bam n kɪ daani sɪ n ta dɪ ba n wɪ: «Baɲa-Wɛ dum na yɪ abam nabaara Wɛ dum tun, Abraham Wɛ dum, dɪ Yizakɪ Wɛ dum, dɪ Zakɔbɪ Wɛ dum mu tu amɔ te. Dɪ nan tagɪ Dɪ wɪ: Amɔ suntɪ a nii á baɲa nɪ mu, yɪ a na kulɔ maama na yɪ abam Ezipi nɪ tun. ¹⁷Amɔ nan maɲɪ a pooli nɪ a lagɪ a ja abam a nuɲi á yaara yam wɔnɪ á na nɛ Ezipi nɪ tun. Amɔ ta wó pa á zaɲɪ á vu tɪga kalɔ Kaanan tiinɛ bam na zɔvri da tun, dɪ Hetɪ tiinɛ bam, dɪ Amɔɔrɪ tiinɛ bam, dɪ Perezi tiinɛ bam, dɪ Hevi tiinɛ bam, dɪdaani Yebusi tiinɛ bam. Tɪga kam kuntu ywɛmmɛ mu dɪ varum dɪ kɔnɔ.»

¹⁸Nmɔ na tagɪ kuntu doɲ, Yisrayelɪ nakwa bam wó sɛ n taani dum. Nmɔ laan maɲɪ sɪ n ja-ba sɪ á vu Ezipi pɛ wɔm te, yɪ á ta dɪd-o á wɪ: «Baɲa-Wɛ dum na yɪ Ebru tiinɛ bam Wɛ tun mu tu dɪbam te. Kuntu, pa dɪbam pwɛlɛ

sɪ dɪ ma da yatɔ dɪ kwe cwəŋə dɪ vu kagua kam wunɪ dɪ kɪ kaanum dɔ́anɪ dɪ pa dɪ Tu Baŋa-Wɛ dɪm.»
¹⁹Amu nan ye nɪ Pe wum bá se o pa abam pwələ sɪ á vu, ku na daɪ nɪ a me dam mu a fɪ-o. ²⁰Amu laan wó ma a dam a waart Ezipi tiinə bam dɪdaani wo-kɪnkagɪla yalu a na wó kɪ ba tɪtarɪ nɪ tun. Ku kwaga nɪ mu Pe wum laan wó pa abam cwəŋə sɪ á viiri.

²¹Amu nan ta wó pa á kikiə su Ezipi tiinə bam yi. Kuntu wó pa á bá nunɪ dɪ ji-kuri á viiri. ²²Abam kaana maama manɪ sɪ ba vu ba tikəri nɔɔna balu na yɪ Ezipi tiinə kaana tun te mu, dɪdaani kaanɪ wulu maama na zuri ba sɔŋɔ nɪ tun te. Ba laan maa wó loori ba na səbu-pɔŋo wəənu, dɪ səbu-sɪŋa wəənu, dɪdaani gwaaru tɪlɔ á biə na wó taa jɪŋɪ ba zuri tun. Abam na kɪ kuntu mu, á wó ma swan á ja Ezipi tiinə bam jɪŋɪguru tum á wəli da á viiri.»

Baŋa-Wɛ na wó tɔŋɪ Moyisi baŋa Dɪ kɪ mumɔŋa yalu tun

4 Moyisi deen ma ləri Baŋa-Wɛ o wɪ: «Dedɔŋ nɪ, Yisrayelɪ tiinə bam bá se a taanɪ dɪm, ba nan bá pa-nɪ cɪga. Baá wani ba ta nuneɛni, nmu sunɪ n wu vuri n tɪtɪ dɪ amu.»

²Baŋa-Wɛ ma bwe-o Dɪ wɪ: «Bee

mu n ze dɪ n juŋa?» O ma ləri o wɪ: «Nacəŋə mu a ziə.» ³Baŋa-Wɛ ma ta Dɪ wɪ: «Duli-ka n dɪ tɪga nɪ.» Moyisi ma duli-ka o dɪ tɪga nɪ. Ka ma ji bisankwɪa, yɪ o duri o daari-ka.

⁴Baŋa-Wɛ ta ma ta Dɪ wɪ: «Twi n juŋa n ja-ka ka nabili seeni.» Moyisi na twi o juŋa o ja bisankwɪa kam tun, ka ma joori ka ji nacəŋə o juŋa nɪ. ⁵Baŋa-Wɛ laan maa wɪ: «Kəm duntu wó pa ba se nɪ amu Baŋa-Wɛ mu sunɪ a vuri a tɪtɪ dɪ nmu, amu wulu na yɪ ba nabaara Wɛ dɪm tun: Abraham Wɛ dɪm, dɪ Yizaki Wɛ dɪm, dɪ Zakɔbi Wɛ dɪm tun.»

⁶Baŋa-Wɛ ta ma ta did-o nɪ: «Turi n juŋa n gɔɔ kum nɪ sɪ n dwe n nyɔɔnɪ.» O ma kɪ kuntu. Moyisi na joori o li o juŋa kam tun, ka da ka purɪ mu dɪ nanyaanu yawu kum.

⁷Baŋa-Wɛ daa ma ta Dɪ wɪ: «Daa n joori n turi n juŋa kam n gɔɔ kum nɪ.» Moyisi ma kwe o juŋa o turi o gɔɔ kum nɪ. O na joori o li-ka tun, ka da ka kɪ lanyiranɪ mu, nuneɛni o yira yam maama na yɪ te tun.

⁸Baŋa-Wɛ laan ma ta Dɪ wɪ: «Ba na wu pe-m cɪga dɪ dayigə maana woŋo kum, ba laan wó se mumɔŋɪ bile tu wum. ⁹Dɪ kuntu dɪ, ba na ne wo-mumɔŋa yale yantu yɪ ba ta vun sɪ ba se n taanɪ dɪm, sɪ n mɔ na Nili bugə kam nɪ n daari n lo-ba ti-kura kam baŋa nɪ. Na bam kuntu wó ji jana tɪga kam baŋa nɪ.»

¹⁰ Moyisi deen ma loori Baɲa-We o wi: «Amu Yuutu, amu warti a ɲɔɔni lanyirani. Ku zigi nmu di amu na ɲɔɔni daani tun, a maɲi a warti mu. A nan maɲi a bá lwarti ɲwaɲa. A ni warti si di pipiri lanyirani.»

¹¹ Baɲa-We ma ləri Dɪ wi: «Wɔɔ mu pɛ nabiinu o ni dum? Wɔɔ mu ki zwa-kwaru di mumaaru? Wɔɔ mu paɪ nabiinu yiɔ si o taa nai, naa si o taa yi lilwe? Ku dai amu Baɲa-We mu na? ¹² Laan nan ve, si amu wú wɛli-m di ɲwaɲa, yi a daari a bri-m n na wú ta kulu maama tun.»

¹³ Moyisi maa wi: «Amu Yuutu, a loori-m! Tuɲi nɔn-gaa si kuntu tu vu o tuɲi tutuɲi dum.»

¹⁴ Moyisi taani dum deen ma zaɲi Baɲa-We bani. We ma ta did-o ni: «Si nmu zumbaaru Arɔn wulu di na yi Levi tu tun, wuntu wai o ɲɔɔni lanyirani. Nii yo! O wu cwɛɲɛ ni o bunti si o jeeri-m. O nan na nɛ-m, kuɔ pa o wuu poli zanzan. ¹⁵ Nmu wú wani n ɲɔɔni n bri-o nmu taani dum di o na wú ta kulu tun. Amu wú wɛli abam di ɲwaɲa yi a bri abam á na wú ki te maama tun. ¹⁶ Arɔn mu wú lwani n taani dum o ɲɔɔni di nɔɔna bam, nɛɛɛni o yi nmu ni mu te. Nmu titi wú ləri amu yuu ni n ɲɔɔni did-o. ¹⁷ Nan kwe nacɛgɛ kantu nmu na ze n juɲa ni tun n wɛli

da n vu, si n lagi n ma-ka n tuɲi wo-kinkagila mu.»

Moyisi joori o vu Ezipi

¹⁸ Moyisi deen ma joori o tumbaaru Zitero te o ta did-o o wi: «Amu buɲi si a joori a curru tum te mu Ezipi ni, si a nii ba ta ɲwi di yazurɛ na.» Zitero ma sɛ yi o wi: «Ve, si We wú pa n yi lanyirani.»

¹⁹ Moyisi deen ta na wu Madian ni tun, mu Baɲa-We ya tag-o Dɪ wi: «Joori n vu Ezipi, si balu maama na beeri-m si ba gu tun laan tuga.» ²⁰ Moyisi ma ja o kaani di o bu-baara bam o jani-ba bɛnaga baɲa ni, yi o laan kwe cwɛɲɛ o tɔgi di ba o maa joori Ezipi. O deen maa ze We nacɛgɛ kam o juɲa ni. ²¹ Baɲa-We ma ta di Moyisi Dɪ wi: «Nmu na yi Ezipi tuw kum, wo-kinkagila yalu maama amu na pɛ-m dam si n ki tun, si n fɔgi n ki-ya Ezipi Pɛ wum yigɛ ni. Amu nan wú pa o bicari taa dana mu, yi o bá sɛ si amu nɔɔna bam viiri. ²² Ku na tu kuntu, si n ta di Pɛ wum ni: «Baɲa-We ni dum mu tintu:

Yisrayeli yi amu bɛkɛr-kwɪa mu. ²³ Amu nan mu tagi di nmu si n pa a bɛkɛr-kwɪa kam cwɛɲɛ si o viiri o vu o zuli-ni. Nmu nan vu amu ni.

Kuntu ɲwaani, amɔ dɪ nan
wɔ gu nmu bəkər-kwia kam
mɔ.»»

²⁴ Moyisi dɪ o kwaga kam ta na wu
cwəŋə nɪ yɪ ba vu ba yɪ je sɪlv ba na
wɔ pəni sɪ tɪga pɔvri tɪn, Baŋa-We
deen ma vu Dɪ te yɪ Dɪ bɔŋɪ sɪ
Dɪ gu-o. ²⁵ Moyisi kaani Sefora ma
zanɪ o kwe kandwe-fulɪ na jɪɟɪ ni
tɪn o ma o goni o bu-baarv wum
pəni. O kwe tɔnɔ kum o ma o dwe
Moyisi barɔ jəgə nɪ yɪ o ta o wɪ:
«Nmu yɔɔri n yɪ amɔ barv jana bam
ɲwaani mɔ.» ²⁶ O na ɲɔɔni te tɪn
tɔɟɪ dɪ pən-gwəŋə kam ɲwaani mɔ.
Baŋa-We daa maa wu gu Moyisi.

²⁷ Baŋa-We deen ma ta dɪ Arɔn Dɪ
wɪ: «Zanɪ n vu kagva kam yuu sɪ n
jeeri Moyisi.» O ma vu o jeer-o We
piu kum nɪ yɪ o kukwər-o. ²⁸ Moyisi
deen laan ma lwəni o bri Arɔn kɪlv
maama Baŋa-We na tɔŋ-o sɪ o ta
tɪn. O ma daari o ta wo-kunkagɪla
yam Baŋa-We na pɛ-o ni sɪ o kɪ tɪn
taani o bri Arɔn.

²⁹ Moyisi dɪ Arɔn deen ma kwe
cwəŋə ba vu ba yɪ Ezipi yɪ ba
la Yisrayelɪ nakwa bam ba kɪ
daani. ³⁰ Arɔn ma ta kɪlv maama
Baŋa-We deen na tagɪ dɪ Moyisi tɪn
o bri-ba. O dɪ ma kɪ wo-kunkagɪla
yam maama pa nɔɔna bam na.
³¹ Nakwa bam deen ma sɛ. Ba ta ma
ni Baŋa-We na nɛ ba yaara yam yɪ
Dɪ cu Dɪ ba sɪ Dɪ jɔŋi-ba ya wɔni

te tɪn. Ba ma kuni doonə tɪga nɪ ba
zuli We.

Moyisi dɪ Arɔn ve Ezipi Pɛ wum te

5 Ku na kɪ fun tɪn, Moyisi dɪ
Arɔn deen ma vu Ezipi Pɛ wum
te ba ta ba wɪ: «Baŋa-We dɪm na
yɪ Yisrayelɪ tiinə bam We tɪn ni
mɔ tɪntɔ: «Pa cwəŋə sɪ a nɔɔna bam
viiri. Ba manɪ sɪ ba vu kagva wɔni
ba kɪ candiə mɔ ba zuli amɔ.»»
² Pa-farv wum maa wɪ: «Wɔɔ mɔ yɪ
Baŋa-We, pa ku manɪ sɪ a sɛ o ni sɪ
Yisrayelɪ tiinə bam viiri? Amɔ yəri
Baŋa-We dɪm kuntu, a nan bá pa
cwəŋə sɪ Yisrayelɪ tiinə bam viiri.»

³ Ba laan ma lər-o ba wɪ: «Ebru
tiinə We dɪm mɔ tu dɪbam te. Kuntu
ɲwaani, dɪ loori nmu tee nɪ sɪ dɪ na
pwələ dɪ kwe da yatɔ cwəŋə dɪ vu
kagva kam wɔni dɪ kɪ kaanum dáani
dɪ pa dɪ Tu Baŋa-We. Bɛŋwaani, dɪ
na wu kɪ kuntu, Dɪ wɔ waari dɪbam
dɪdaani yawɪ-cɛɛrv dwi dwi mɔ,
naa Dɪ pa dɪ tv jara-kəm wɔni yɪ dɪ
tɪ.» ⁴ Pɛ wum ma vɪn yɪ o ta o wɪ:
«Moyisi dɪ Arɔn, bɛɛ mɔ yɪ abam
pa nɔɔna bam yagɪ ba titɔŋa? Abam
maama joori-na á vu á titɔŋa ni nɪ!»
⁵ O ta maa wɪ: «Nii-na yo! Nɔɔna
bam laan tiini ba daga Ezipi tɪga
kam nɪ, yɪ á dáa lagɪ sɪ á cəŋi-ba
sɪ ba yɪ tɔŋɪ ba titɔŋa yam.»

⁶Duntu dɛ nɪ, Ezipi Pɛ wum ma bəɲi dɪdɛɛra balu na fun tintuɲna bam dɪ tutuɲ-cɛɛra tun dɪ balu na nii tutuɲa yam baɲa nɪ tun, yɪ o pa-ba ni. O dɛɛn maa wɪ:

⁷«Abam daa yɪ kwe-na ga-kurru á pa nɔɔna bam sɪ ba taa maɪ ba magɪ wara. Bantu tutɪ laan mu maɲɪ sɪ ba beeri ga-kurru ba ma ba tuɲɪ tutuɲa yam. ⁸Ba wara yam ba na wó magɪ tun ba maɲɪ sɪ ya muri, dɪ funfun dɪ. Ba yɪ yawɔɪ-nyuna mu! Kuntu ɲwaanɪ mu ba beeri cwəɲə sɪ ba vu ba kɪ kaanum ba pa ba Wɛ dɪm. ⁹Pa-na sɪ tutuɲa yam tiini ya cɛ ba yɪra. Kuntu wó pa ba yɪ na yigə sɪ ba daa cəɲi vwan yam kuntu.»

¹⁰Balu na fun gambe sum dɪ tutuɲ-cɛɛra tun dɪ tutuɲa yigə tiinə bam dɛɛn ma nuɲi ba vu ba ta dɪ nɔɔna bam ba wɪ: «Pɛ wum tagɪ tuntu mu: «Amu daa bá pa abam ga-kurru. ¹¹Abam mu maɲɪ sɪ á vu á beeri ga-kurru á pa á titɪ. Nan taá ye-na nɪ á wara yam á na maɲɪ á yəni á magɪ tun ba maɲɪ sɪ ya muri ya ni nɪ dɪ funfun dɪ.»

¹²Ku dɛɛn ma pa nɔɔna bam jagɪ Ezipi tɪga kam je maama nɪ ba beeri ga-kurru sɪ ba ma ba tuɲɪ. ¹³Balu na fun gambe sum dɪ tutuɲa tun, dɪ dɛɛn laan tiini ba fun-ba, yɪ ba tɛ-ba ba wɪ: «Dɛ maama abam tutuɲa yam maɲɪ sɪ ya yɪ ku daama na yɪ te yɪ á joɲi ga-kurru dɪbam tee nɪ tun mu.» ¹⁴Pɛ wum nɔɔna balu na fun

gambe sum dɪ tutuɲ-cɛɛra tun dɛɛn ma bɛɛsɪ Yisrayelɪ yigə tiinə balu na nii tutuɲa yam baɲa nɪ tun. Ba maa jigɪ-ba ba maga yɪ ba wɪ: «Ku kɪ da yale yɪ á nɔɔna bam wu magɪ wara yam sɪ ya ja ya ni nɪ, nuneɛni ku daama na yɪ te tun. Bɛɛ mu kɪa?»

¹⁵Yisrayelɪ tutuɲa yigə tiinə bam laan ma vu ba loori Pa-faru wum ba wɪ: «Dí Tu, bɛ laan mu kɪa yɪ nmu jigɪ dɪbam n kɪ tuntu? ¹⁶Dɪdɛɛra bam daa ba paɪ dɪbam ga-kurru sɪ dí taa ma dí tuɲa, yɪ ba ta fun dɪbam sɪ dí magɪ wara yam sɪ ya yɪ muri. Ba ta maa jigɪ dɪbam ba maga, yɪ ku yɪ bantu yigə mu.»

¹⁷Pɛ wum ma ləri-ba o wɪ: «Nii yawɔɪ-nyuna bantu! Abam na vai tutuɲa tun ɲwaanɪ mu á kaagɪ á beeri cwəɲə amu tee nɪ sɪ á vu á kɪ kaanum á pa Baɲa-Wɛ. ¹⁸Lɪla! Sɪ á joori á tutuɲa ni nɪ! Ba bá pa abam ga-kurru. Á nan ta maɲɪ sɪ á magɪ wara yam mu sɪ ya ja ya ni.»

¹⁹Yisrayelɪ tutuɲa yigə tiinə bam ma lwarɪ nɪ kəm dɪm laan tiini dɪ camma mu dɪ pa bantu dɪ Yisrayelɪ tiinə bam maama. Bɛɲwaanɪ, ba maanɪ nɪ wara yam ba na wó magɪ dɛ maama tun ba maɲɪ sɪ ya muri ya ni nɪ.

²⁰Nɔɔna bam dɛɛn na nuɲi Pɛ wum tee nɪ tun, mu ba jeeri Moyisi dɪ Arɔn. Ba dɪ dɛɛn nan maɲɪ ba zɪɲɪ ba cəɲi nɔɔna bam mu sɪ ba ba. ²¹Ba na nɛ-ba tun, mu ba puɔni

dɪ Moyisi dɪ Arɔn ba wɪ: «Baɲa-We wú waarɪ abam á na kɪ kulɔ tun ɲwaanɪ. Abam laan pɛ dɪbam titɔɲa tiini ya loi mu Ezipi Pɛ dɪ o dɪdɛɛra bam mumwa nɪ. Á ta ma á pa-ba pwələ sɪ ba gu dɪbam.»

²² Moyisi ma pipiri o vu o bwe Baɲa-We o wɪ: «Amu Yuutu, bɛɛ mu yɪ n tiini n ja cam duntu n ba n pa n nɔɔna bam? Nmu buɲɪ sɪ n kɪ tuntu mu yɪ n tɔɲɪ-nɪ yo tun na? ²³ Ku zɪɣɪ de dilu amu na ve a ɲɔɔnɪ dɪdaanɪ Pɛ wum nmu yɪrɪ ɲwaanɪ tun, mu o yɔɔrɪ o paɪ nmu nɔɔna bam cam sɪ ba taa di. Nmu titɪ nan ba kɪ kulɔkulɔ sɪ n joɲɪ-ba n yaɣɪ.»

Baɲa-We tɔɲɪ Moyisi Pa-faru wum tee nɪ

6 Baɲa-We laan ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «Amu laan lagɪ a pa n lwarɪ amu na wú kɪ Pa-faru wum te tun mu. Amu wú ma dam mu a fi-o sɪ o yaɣɪ a nɔɔna bam cwəɲə sɪ ba viiri. Amu wú pa o zəli-ba mu sɪ ba nuɲɪ ba daarɪ o tuw kum.»

² We daa ta ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «Amu mu yɪ Baɲa-We. ³ Amu deen vuri a titɪ dɪ Abraham, dɪ Yizakɪ, dɪdaanɪ Zakɔbɪ, sɪ ba lwarɪ nɪ a yɪ Dam-fɔrɔ Tu We dum mu. Amu deen nan wɔ pɛ ba lwarɪ a yɪrɪ dum na yɪ Yuutu Baɲa-We tun. ⁴ Amu deen ma goni ni dɪ ba, yɪ a goni ni sɪ a pa-ba

Kaanan tɔɣa kam. Ba deen nan ta yɪ vərə mu ba zɔvri je sum kuntu nɪ. ⁵ Amu laan nan ni Yisrayelɪ tiinə bam na ɲɔvsi te maama tun beɲwaanɪ Ezipi tiinə bam tiini ba dɪ ba gabɛem wunɪ. Amu nan wú kɪ a tɔɣɪ dɪ a ni-gonim dum. ⁶ Nan ta dɪ Yisrayelɪ tiinə bam nɪ «Amu mu yɪ Baɲa-We! A nan wú ma a dam-fɔrɔ dɪ a titɔɲ-kamunnu a ma a waarɪ Ezipi tiinə bam, sɪ a daarɪ a joɲɪ abam á titɔɲ-dɛɛra wunɪ a yaɣɪ sɪ á daa yɪ taá yɪ gambɛ. ⁷ A maa wú pa á taá yɪ amu titɪ nɔɔna. Amu maa wú taa yɪ abam We. Kuntu tun, á wú wanɪ á lwarɪ nɪ amu mu yɪ abam Tu Baɲa-We, a na joɲɪ abam a yaɣɪ Ezipi tiinə bam juɣa nɪ tun ɲwaanɪ. ⁸ A maa wú ja abam a zɔ tɔɣa kalɔ a deen na goni ni sɪ a pa Abraham, dɪ Yizakɪ, dɪdaanɪ Zakɔbɪ tun. Amu wú sunɪ a pa abam tɔɣa kam kuntu sɪ ka taa yɪ abam titɪ nyum. Amu nan mu yɪ Baɲa-We.»

⁹ Moyisi deen ma ta tuntu maama dɪ Yisrayelɪ tiinə bam. Ba ma vun o taanɪ dum, Beɲwaanɪ ba vwana mu de yigə ya parɪ. Ba yɪra dɪ deen ma cɛ, ba titɔɲ-dɛɛra yam ɲwaanɪ. ¹⁰ Baɲa-We laan ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: ¹¹ «Joori n vu Ezipi Pɛ te, sɪ n ta did-o nɪ o pa Yisrayelɪ tiinə bam cwəɲə sɪ ba nuɲɪ da o tuw kum nɪ ba viiri.» ¹² Moyisi ma ləri o wɪ: «Nmu ye nɪ amu ni warɪ dɪ pipiri

lanyiranɩ. Nii amɩ tuti nɔɔna bam na wu cɛgi amɩ taanɩ dum tun, Pɛ wum laan mu wó sɛ o cɛgi-di na?»

¹³ Baɲa-Wɛ dɛɛn ma pa Moyisi di Arɔn ni yɩ Dɩ wɩ: «Ve-na Yisrayelɩ tiinɛ bam di Ezipi Pɛ te, á ta di ba ni amɩ Baɲa-Wɛ mu pɛ abam ni sɩ á ja Yisrayelɩ tiinɛ bam á nuɲi da Ezipi tuw kum nɩ.»

Moyisi di Arɔn dwi dum taanɩ

¹⁴ Nɔɔna bantu dɛɛn mu wu Yisrayelɩ sɔ-yuni tum maama yigɛ ni:

Zakɔbi bu-kwɩan kam mu yɩ Ruban. Ruban bu-baara bam mu tuntu:

Henɔki, di Palu, di Esrɔm, di Karmɩ. Sɔ-yuni tuntu mu kɩ daanɩ ti yɩ Ruban dwi dum nabaara.

¹⁵ Simeyon di bu-baara bam mu tuntu:

Yemuɛli, di Yamini, di Ohadi, di Yakinni, di Tɩsohari, dɩdaanɩ Sawuli. (Sawuli nu dɛɛn yɩ Kaanan tiinɛ buko mu.) Sɔ-yuni tuntu

mu kɩ daanɩ ti yɩ Simeyon dwi dum nabaara.

¹⁶ Levi bu-baara bam yura na pupunɩ ya tiɲi tun mu tuntu:

Gersɔni, di Keyatɩ, di Merari. Levi dɛɛn ɲwi mu taa o yɩ buna bi di fiinto-yarpe (137).

¹⁷ Gersɔni biɛ di ba sɔ-yuni tum dɛɛn maa yɩ Libini di Simeyi.

¹⁸ Keyatɩ biɛ dɛɛn mu yɩ Amiram, di Yiseyari, di Ebrɔn, dɩdaanɩ Uziyelɩ. Keyatɩ di dɛɛn ɲwi mu taan o yɩ buna bi di fiinto-yato (133).

¹⁹ Merari biɛ dɛɛn mu yɩ Masili di Musi.

Sɔ-yuni tuntu mu kɩ daanɩ ti yɩ Levi dwi dum nabaara.

²⁰ Amiram dɛɛn ma di o ko nako Yokebedɩ o ma o kɩ kaanɩ. Ba dɛɛn ma lu Arɔn di Moyisi. Amiram dɛɛn ɲwi mu taan o yɩ buna bi di fiinto-yarpe (137).

²¹ Yiseyari biɛ di dɛɛn maa yɩ Kura, di Nefegɩ, dɩdaanɩ Zikiri.

²² Uziyelɩ biɛ di dɛɛn maa yɩ Mikayelɩ, di Elizafan, di Sitiri.

²³ Arɔn dɛɛn ma di Eliseba o ma o kɩ kaanɩ. Wuntu maa yɩ Aminadabi

bukɔ mu, yɪ o ta yɪ Naason nakɔ. Ba deen lugi biə bana mu: Nadabi, dɪ Abiyu, dɪ Eleyazaari, dɪ Itamari. ²⁴Kura biə deen maa yɪ Asiri, dɪ Elikana, dɪ Abiasafi. Bantu dɪ ba so-yuni tum mu yɪ Kura dwi dum nabaara.

²⁵Arɔn bu Eleyazaari deen ma dɪ Putiyelɪ bukɔ o ma o kɪ o kaani, yɪ ba lu Fineasi.

Levi dwi dum taani mu kuntu. So-yuni tum kuntu maama deen yɪ Levi dwi dum mu.

²⁶Arɔn dɪ Moyisi taani na bri te tuntu tun, bantu maa yɪ balu Baŋa-We na pe-ba ni Dɪ wɪ: ba ve ba ja Yisrayelɪ tiinə bam dɪ ba kɔgɔ kum maama ba ja nuɲi da Ezipi nɪ.

²⁷Bantu deen ma sunɪ ba vu Ezipi Pa-faru wum te ba ta did-o sɪ o pa Yisrayelɪ tiinə bam cwəŋə sɪ ba viiri.

Baŋa-We pe Moyisi dɪ Arɔn ni

²⁸Baŋa-We deen na ŋɔɔnɪ dɪ Moyisi Ezipi tuw kum nɪ tun, ²⁹Dɪ deen tagɪ Dɪ wɪ: «Amu mu yɪ Baŋa-We. Amu na tagɪ a bri-m kulɔ maama, sɪ n lwəni n ta tuntu dɪ Ezipi Pe wum.» ³⁰Moyisi deen ma vɪn yɪ o wɪ: «Nmu ye nɪ a ni warɪ sɪ dɪ pipiri lanyirani. Kuntu tun, Pe wum bá se o cəgi amu taani dum.»

¹Baŋa-We laan ma ləri Moyisi Dɪ

wɪ: «Nii! Amu lagɪ a pa n ta n nyɪ dɪ We mu Ezipi Pe wum yigə nɪ. Nmu zumbaaru Arɔn wó taa yɪ nmu nijonɲu sɪ o taa ŋɔɔnɪ did-o.

²Nmu manɪ sɪ n ta kulɔ maama a na wó ŋɔɔnɪ dɪ nmu tun n bri n zumbaaru Arɔn. Wuntu laan maa wó ta dɪ Pe wum sɪ o yagɪ cwəŋə sɪ Yisrayelɪ tiinə bam viiri ba daari o tuw kum. ³Amu nan wó pa Pe wum bicari taa damma. Amu wó pa wo-kunkagɪla zanzan kɪ Ezipi tiinə bam titari nɪ. ⁴Dɪ kuntu dɪ, o ta bá se o cəgi abam taani dum. Amu laan wó ma a dam-fɔrɔ a waari Ezipi tiinə bam. Ku kwaga nɪ, amu wó pa a nɔɔna bam nuɲi da tuw kum kuntu nɪ. Yisrayelɪ tiinə bam maama wó nuɲi kɔgɔ dɪ kɔgɔ. ⁵Kuntu maama na kɪa, Ezipi tiinə bam wó lwari nɪ amu mu yɪ Baŋa-We, dɪ amu na me dam a waari-ba pa Yisrayelɪ tiinə bam na cwəŋə ba nuɲi ba tuw kum nɪ tun ŋwaani.»

7 Moyisi dɪ Arɔn ma kɪ kulɔ maama Baŋa-We na bri-ba tun. ⁷Ba deen na ve sɪ ba ŋɔɔnɪ didaani Pa-faru wum tun, dɪ Moyisi yɪ bina funɔnɔ (80) mu. Arɔn maa yɪ bina funɔnɔ-yato (83).

Arɔn nacəgə kam jigi bɪsankwɪa

⁸Baŋa-We deen ma ta dɪ Moyisi dɪ Arɔn Dɪ wɪ: ⁹«Ezipi Pe wum na tagɪ

o wu: «Ki-na wo-kunkagɪlɪ sɪ a nii», sɪ n laan ta dɪ Arɔn sɪ o kwe o nacɛgɛ kam o dɒlɪ o dɪ tɪga nɪ, Pɛ wɒm yigɛ nɪ. O na kɪa, ka wó ji bɪsankwɪa.»
¹⁰ Moyisi dɪ Arɔn dɛɛn ma vu ba zu Pa-farɔ wɒm te. Ba ma kɪ kulɔ maama Baɲa-Wɛ na brɪ-ba tɪn. Arɔn dɛɛn kwe o nacɛgɛ kam mu o dɒlɪ o dɪ tɪga nɪ, Pɛ wɒm dɪdaani o nakwa yigɛ nɪ. Ka ma sunɪ ka ji bɪsankwɪa.
¹¹ Pa-farɔ wɒm ma tɒɲɪ o bɛɲi o tu kɒm yiyɛn-yeenɔ dɪ kɪ liri mwaanɔ tiinɔ sɪ ba la daani. Liri kɛrɛ bam na tu tɪn, ba dɪ ma kwe ba liri kikiɔ ba lwɛni ba kɪ wo-kunkagɪla yantɔ dɔɲ. ¹² Ba dɪdɔba dɪdɔba dɛɛn ma dɒlɪ ba nace sum ba dɪ tɪga nɪ, yɪ sɪ ji bɪsankwɪ. Ku nan na yɪ Arɔn nacɛgɛ kam, kantɔ dɛɛn ligi ba nace sum maama mu. ¹³ Ezipi Pɛ wɒm dɛɛn nɛ tuntɔ maama, yɪ o bɪcari ta dana. O dɛɛn wu sɛ sɪ o cɛgi ba taani dɪm. Baɲa-Wɛ nan maɲɪ Dɪ ta nɪ kɒv taa yɪ kɒntɔ mu.

Cam kuni fugɛ

1. Jana

¹⁴ Baɲa-Wɛ ma ta dɪ Moyisi Dɪ wu: «Ezipi Pɛ bɪcari yɔɔrɪ dɪ dana mu, yɪ o vɪn sɪ o pa amɔ nɔɔna bam cwɛɲɛ sɪ ba viiri. ¹⁵ Jwa titutu sɪ n kwe nacɛgɛ kalɔ na jigi bɪsankwɪa tɪn n vu Nili bugɛ kam ni sɪ n jeeri Pɛ wɒm da. O na maa bɪnɪ maɲa

kalɔ tɪn, sɪ n zɪgɪ bugɛ kam ni nɪ n cɛg-o. ¹⁶ O na tuɛ, sɪ n ta dɪd-o nɪ: «Baɲa-Wɛ dɪlɔ Ebru tiinɔ bam na zuli-Dɪ tɪn mu tɒɲɪ-nɪ sɪ a ta dɪ nmɔ sɪ n pa Dɪ nɔɔna bam cwɛɲɛ sɪ ba vu kagɔa kam wɒnɪ ba zuli-Dɪ. Nmɔ nan ta wu sɛ sɪ n pa ba viiri.

¹⁷ Baɲa-Wɛ ni dɪm mu tuntɔ:

Wɛ wó kɪ kɛm sɪ nmɔ wani n lwari nɪ Duntɔ mu yɪ Baɲa-Wɛ. Nii yo! Amɔ lagɪ a kwe nacɛgɛ kantɔ a na ze tɪn a magɪ Nili bugɛ kam na bam sɪ ba pipiri ba ji jana. ¹⁸ Kale yalɔ na wu Nili bugɛ kam wɒnɪ tɪn maama wó tɪ. Na bam dɪ maa wó taa lwe, pa Ezipi tiinɔ bam dɪ daa bá wani ba nyɔ bugɛ kam na.»

¹⁹ Baɲa-Wɛ daa ma ta dɪ Moyisi Dɪ wu: «Ta dɪ Arɔn sɪ o kwe o nacɛgɛ kam o twɪ-ka o jeeri Ezipi bwi sum, dɪ nabari sum, dɪ bu-tulɪ sum, dɪ buli sum. O na kɪ kɒntɔ, na bam maama wó pipiri ba ji jana. Ku na maɲɪ ku yɪ kambɪ sum dɪ kɔɔra bam wɒnɪ, Ezipi tu kɒm je maama wó su dɪ jana.» ²⁰ Moyisi dɪ Arɔn ma kɪ kulɔ maama Baɲa-Wɛ na brɪ-ba tɪn. Ezipi Pɛ wɒm dɪ o nakwa dɛɛn zɪgɪ ba nii mu, yɪ Arɔn zɛɲi o nacɛgɛ kam o ma magɪ na bam baɲa. Nili bugɛ kam na bam maama ma pipiri ba ji jana. ²¹ Bugɛ kam wu kale sum maama ma tɪ pa ka na bam dɪ tiini ba lwe. Ezipi tiinɔ bam daa wari na

bam sɪ ba nɔɔ. Jana deen maa yɔɔɔɔ ba su Ezipi tuw kum maama. ²²Ezipi liri-kərə bam dɪ ma kwe ba liri kikiə ba lwəni ba kɪ kuntu doŋ. Pa-faru wum bɪcari daa ta maa dana yɪ o vɪn sɪ o cəgi Moyisi dɪ Arɔn taani dum. Baŋa-We nan maŋɪ Dɪ ta nɪ kʊʊ taa yɪ kuntu mu. ²³Pɛ wum laan ma pipiri o joori o sɔŋɔ. O bri o wu sɛ sɪ o kwe kəm duntu o kɪ o yuu nɪ. ²⁴Ezipi tiinə bam maama ma gwaari buli Nili bugə kam ni nɪ sɪ ba wani ba na na ba nɔɔ, ba na wari ba nɔɔ bugə kam titi na bam tun ŋwaani.

²⁵Baŋa-We deen na pɛ Nili bugə kam na bam cɔgi tun mu da yarpe deen daa tu ya kɛ.

2. Yoorə

8 Baŋa-We deen ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «Ve n ta Ezipi Pɛ wum nɪ: Baŋa-We ni dum mu tintu:

Pa a nɔɔna bam cwəŋə sɪ ba viiri sɪ ba taa wai ba zuli-nɪ.

²Nmu nan na vɪn, ta n ye nɪ amu wʊ pa yoorə puli ya su nmu lugu kum je maama ya daani abam. ³Yoorə yam wʊ tiini ya puli ya su Nili bugə kam maama. Ya laan maa wʊ daari ya zu Pɛ sɔŋɔ wɔni, ku na yɪ nmu titi digə dɪ n pwəgə je mu dɪ. Ya ta wʊ zu nmu nakwa bam dɪ sam nɪ, dɪ tu

kum sam maama nɪ. Ya ta wʊ vu ya pəni á kaligwənu wɔni, dɪ á maasa fɔgum zwɪ sum wɔni. ⁴Yoorə yam lagi sɪ taa faŋɪ mu ya taa diini nmu titi dɪ n nakwa bam dɪ n nɔn-biə bam maama baŋa.»

⁵Baŋa-We laan ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «Ta dɪ Arɔn sɪ o twɪ o nacəgə kam na wu o juŋa nɪ tun sɪ kʊ jeeri bwi sum, dɪ nabari sum, dɪ buli sum maama. Kuntu na kɪa, yoorə wʊ nuŋi bwi sum wɔni ya faari Ezipi tɪga kam maama.» ⁶Arɔn ma sunɪ o twɪ o juŋa o jeeri na bam na tigi Ezipi je silu maama nɪ tun. Yoorə ma nuŋi na bam wɔni ya faari Ezipi tɪga kam maama. ⁷Ezipi liri-kərə bam dɪ ma kwe ba liri kikiə ba lwəni ba kɪ kuntu doŋ, pa yoorə yadonnə dɪ nuŋi tɪga kam baŋa nɪ.

⁸Ezipi Pa-faru wum ma tuŋɪ o bəŋi Moyisi dɪ Arɔn yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Loori-na Baŋa-We sɪ Dɪ pa yoorə yam lagi je sɪ daari amu dɪ a nɔɔna bam. Kɪ-na kuntu sɪ amu dɪ pa abam nɔɔna bam cwəŋə sɪ ba vu ba kɪ kaanum ba pa Baŋa-We.»

⁹Moyisi ma ləri Pɛ wum o wɪ: «Tɔ, nan da yigə n ta n bri-nɪ maŋa kalu n na lagi sɪ a loori We a pa nmu dɪ n nakwa bam dɪ n nɔn-biə bam maama tun. Amu laan wʊ loori We sɪ Dɪ pa yoorə yam je nmu dɪ n nɔɔna bam sam nɪ. Ya laan wʊ taa wu Nili bugə kam wɔni yɪranɪ mu.»

¹⁰Pe wum ma lər-o o wɪ: «Jwaani sɪ n kɪ kuntu.» Moyisi ma ta o wɪ: «Nmu nan na tagɪ te tun mu wó tɔɲɪ, sɪ nmu ma n lwarɪ nɪ dɪbam Tu Baɲa-Wɛ ba juɣɪ doɲ. ¹¹Yoorə yam wó sunɪ ya viiri mu ya daari nmu, dɪ n nakwa bam, dɪ n nɔn-biə bam, dɪ abam sam dum maama. Ya laan wó maɲɪ Nili bugə kam wɔnɪ yiranɪ mu.»

¹²Moyisi dɪ Arɔn ma nuɲi da Pe wum tee nɪ. Moyisi dɛɛn ma loori Baɲa-Wɛ yoorə yam ɲwaani, dɪ Dɪ na pɛ ya zaɲɪ ya daani Pe wum tun. ¹³Baɲa-Wɛ ma sɛ Moyisi wɛ-loro kum, yɪ Dɪ pa yoorə yam tɪ. Yalɔ dɛɛn na wu Ezipi tiinə di sum wɔnɪ, dɪ ba kunkwallɔ tum wɔnɪ, dɪ ba kadwi sum nɪ tun maama ma tɪ. ¹⁴Ezipi tiinə bam ma coori-ya ba tiɲi kurəm-kurəm zanzan. Tɔw kum maama dɛɛn cɛ mu dɪ yoorə yam lwəm. ¹⁵Sɪ ku na yɪ Pa-farɔ wum, o dɛɛn na maani nɪ yoorə yam daa ba yaari-ba tun, mu o daa ta pɛ o bicari dana. O daa ta wu sɛ sɪ o cɛgi Moyisi dɪ Arɔn taani dum, nɪ Baɲa-Wɛ na maɲɪ Dɪ ta nɪ kuó taa yɪ te tun.

3. Yeenə

¹⁶Baɲa-Wɛ dɛɛn ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «Ta n brɪ Arɔn sɪ o twɪ o nacəgə kam o ma magɪ tɪga kam,

sɪ Ezipi tɪga kasulɔ kum maama ji yeenə.» ¹⁷Ba ma sɛ. Arɔn ma twɪ o juɲa o magɪ tɪga kam dɪ o nacəgə kam. Yeenə ma zaɲɪ ba məəli nabiinə dɪ vara maama. Ezipi tɔw kum nɪ maama kasulɔ dɛɛn ma ji yeenə. ¹⁸Ezipi liri-kərə bam dɪ ma kwe ba liri kikiə ba kwaanɪ sɪ ba lwəni ba pa yeenə ba, yɪ ba ga ku ɲwa. Yeenə yam dɛɛn faari tɔw kum maama mu. ¹⁹Liri kərə bam ma ta dɪ Pa-farɔ wum ba wɪ: «Wɛ kəm mu tuntɔ.» Dɪ kuntu maama dɪ, Pe wum bicari daa taa dana mu, yɪ o wu sɛ sɪ o cɛgi-ba. Baɲa-Wɛ nan maɲɪ Dɪ ta nɪ kuó taa yɪ kuntu mu.

4. Nanjwe

²⁰Baɲa-Wɛ dɛɛn ta ma ta Moyisi Dɪ wɪ: «Zaɲɪ zizɪɲa nɪ n vu n cɪ Pe wum cwəɲə maɲa kalɔ o na maa ve bugə kam nɪ tun. Laan ta did-o nɪ: «Baɲa-Wɛ nɪ dum mu tuntɔ:

Pa amu nɔɔna bam cwəɲə sɪ ba viiri, sɪ ba vu ba zuli-nɪ.

²¹Nmu nan na wu pɛ-ba cwəɲə, amu wó tɔɲɪ nanjwe zanzan sɪ sɪ daani nmu, dɪ n nakwa bam dɪ n nɔn-biə bam maama. Nanjwe wó su á sam, yɪ sɪ faari Ezipi tɪga kam maama. ²²Sɪ ku na yɪ amu titɪ nɔɔna bam ba na zɔvri Gozenɪ laɲa kam nɪ tun,

nanjwe bá taa wu bantu je sum nɪ. Amu na tiŋi pupwara kam kuntu, abam wú ma á lwarɪ nɪ amu Baŋa-We mu tuŋi a tituŋa tɪga baŋa yo seeni. ²³ Amu wú pa pupwara kam pɛni amu nɔɔna bam dɪ abam nɔɔna bam titari nɪ. Jwaani mu amu wú kɪ wo-kɪnkagɪlɪ dum kuntu.»

²⁴ Baŋa-We deen ma sunɪ Dɪ tuŋi nanjwe zanzan Dɪ yaɣɪ Pɛ wum sɔŋɔ nɪ, dɪ o nakwa bam sam nɪ. Sɪ deen tiini sɪ cɔɣɪ Ezipi tu kum maama. ²⁵ Pa-faru wum ma bɛŋi Moyisi dɪ Arɔn yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Ve-na á kaani á pa á We dum dɪbam tu kuntu nɪ yo.» ²⁶ Moyisi ma lɛr-o wɪ: «Kuntu bá wani. Dɪbam na wú kwe vara dwi dɪlɔ dí ma dí kɪ kaanum dí pa dí Tu Baŋa-We tun mu culɛ Ezipi tiinɛ bam tee nɪ. Dɪbam nan na lagɪ dí kɪ kaanum dum yɪ ba na dɪbam, baá dɪlɪ dɪbam dɪ kandwa mu ba gu. ²⁷ Dɪbam wú kwe da yatɔ mu dí maa zu kagva kam wuni dí kɪ kaanum dáani dí pa dí Tu Baŋa-We. Dɪ ni dum kuntu mu Dɪ pɛ dɪbam.»

²⁸ Pɛ wum dɪ laan ma ta o wɪ: «Tɔ. Amu wú pa abam cwɛŋɔ sɪ á zu kagva kam wuni á kaani á pa abam Tu Baŋa-We. Sɪ á yɪ ve-na yigɛ yigɛ. Nan loori-na We á pa amu.»

²⁹ Moyisi ma lɛr-o o wɪ: «Amu na

yɔɔɪ a nun̄i yo seeni, a lagɪ a loori Baŋa-We mu. Jwaani nanjwe sum wú yaɣɪ abam yɪra, Pɛ wum dɪ o nakwa bam dɪ o nɔɔna bam maama. Pɛ, nan ta n ye sɪ n daa n yɪ ganɪ dɪbam. Nan yɪ cɪ nɔɔna bam sɪ ba vu ba kɪ kaanum ba pa Baŋa-We.»

³⁰ Moyisi deen na nun̄i o daari Pɛ wum tun, o ve o loori Baŋa-We mu. ³¹ Baŋa-We ma sɛ Moyisi kwɛrɛ kam. Dɪ deen ma pa nanjwe sum yaɣɪ Ezipi Pɛ wum, dɪ o nakwa bam, dɪdaani o nɔn-biɛ bam maama. Nanjwa dɪdwa titɪ deen daa wu daari da. ³² Pɛ wum daa ta ma pa o bɪcari dana. O ma vun sɪ o pa nɔɔna bam cwɛŋɔ sɪ ba viiri.

5. Vara tvvni

9 Baŋa-We deen daa ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «Ve Pa-faru wum te n ta nɪ: «Baŋa-We na yɪ Ebru tiinɛ bam We dum tun ni dum mu tuntu:

Pa amu nɔɔna bam cwɛŋɔ sɪ ba viiri, sɪ ba vu ba zuli-nɪ. ² Nmu nan na wu sɛ sɪ ba viiri, yɪ n cɛŋi-ba, ³ Baŋa-We wú ma Dɪ dam Dɪ ja yawɪ-cɛɛru mu Dɪ ba Dɪ yaɣɪ á vara bam maama baŋa nɪ. Ku na yɪ á sise, dɪ á bɛnɛ, dɪ á yogondɛ, dɪ á naani, dɪ á peeni, dɪdaani á bunɪ, yawuru wú ja ti

maama pa ti ti. ⁴Baɲa-We nan wú pa pɔpwara mu taa wura Ezipi tiinɛ vara bam dɪdaani Yisrayeli tiinɛ vara bam titari ni. Ku na yi Yisrayeli tiinɛ vara bam mu, ba didua titi ba lagi o ti.

⁵Baɲa-We maɲi Dɪ tiɲi de mu si ku ki kuntu, yi Dɪ ta wi: Jwaani, wum wú pa ku ki Ezipi tuw ni.»

⁶Tɪga deen na puuri tun, Baɲa-We ma suni Dɪ ki Dɪ na wuuri Dɪ ta te tun. Ezipi tiinɛ vara bam maama ma ti. Si ku na yi Yisrayeli tiinɛ vara bam, didua titi deen wu tigi. ⁷Pe wum ma tuɲi nɔɔna si ba nii. O ma maani ni Yisrayeli tiinɛ vara bam didua titi wu tigi. Di kuntu di, o bicari ta dana mu, yi o vin si o pa nɔɔna bam cwɛɲɛ si ba viiri.

6. *ɲwan-pwɛm*

⁸Baɲa-We daa ma ta di Moyisi di Arɔn Dɪ wi: «Zwe-na tuntwarum, si á ja á vu Pe wum te. Abam na yi da, si Moyisi zigɪ pe wum yigɛ ni o duli tuntwarum dum o yagi weeni. ⁹Tuntwarum dum wú ji fogo mu weyuu ni yi ti jagɪ ti yi Ezipi tuw kum maama. Ku ta wú pa ɲwan-pwɛm jɛni nabiinɛ dɪdaani vara yira ni si yaari-ba lugu kum je maama ni.» ¹⁰Ba ma suni ba kwe tuntwarum dum ba ja vu Pe wum

te. Moyisi laan ma kwe-ti o ta o yagi weeni, yi ti pa ɲwan-pwɛm jɛni nabiinɛ dɪdaani vara yira ni si yaari-ba. ¹¹Liri kɛrɛ bam deen wu wani ba vu ba zigɪ Moyisi yigɛ ni, ɲwan-pwɛm sum na lagi ba yira ni, di Ezipi tiinɛ bam maama yira ni tun ɲwaani. ¹²Baɲa-We deen ma pa Pe wum bicari taa dana, yi o wu se si o cɛgi Moyisi di Arɔn taani. Baɲa-We nan maɲi Dɪ ta di Moyisi ni kuú taa yi kuntu mu.

7. *Du-kambana*

¹³Baɲa-We deen ma ta di Moyisi Dɪ wi: «Jwa zizɪga ni si n vu n jeeri Pe wum n ci o cwɛɲɛ n ta did-o n wi: «Baɲa-We na yi Ebru tiinɛ bam We dum tun ni dum mu tuntu:

Pa a nɔɔna bam cwɛɲɛ si ba viiri si ba vu ba zuli-ni.

¹⁴Nmu na wu se, amu laan wú pa cam tiini di yi nmu titi yira, ku wɛli di n nakwa bam di n nɔn-biɛ bam maama. Ku maa wú pa nmu lwarɪ ni nɔɔn-nɔɔnu tɛrɛ lugu baɲa ni o na maɲi di amu. ¹⁵Amu yi si a kwe a juɲa a magɪ nmu di n nɔn-biɛ bam maama pa yawɪ-cɛɛru tiini ti ja abam. Amu ya na ki kuntu, abam dwi dum yaá saari lugu kum baɲa ni. ¹⁶Ku nan na yi te tun, woɲo kulɔ ɲwaani amu na pe

cwɛŋɛ sɪ n tan wɔra tun mu
 yɪ sɪ a tɔɔɪ nm̄u ŋwaani a brɪ
 nɔɔna a dam dum na mai te
 tun, yɪ a daari a joŋi yɪrɪ lɔɔv
 baŋa je maama nɪ. ¹⁷Nm̄u
 nan ta paɪ n tɪtɪ kamunni mu
 yɪ n cɛŋi am̄u nɔɔna bam sɪ
 ba yɪ viiri. ¹⁸Ta n ye nɪ: am̄u
 jwa wó pa dv-kambana tiini
 ya tɔ á tɪga kam nɪ. Ku na zɪɔɪ
 Ezipi tɔv kum pulim nɪ tun sɪ
 kv yɪ zum, kv dwi ta wu fɔɔɪ
 kv kɪ. ¹⁹Nan pa n nɔɔna bam
 nɪ sɪ ba ja ba vara dɪdaani
 ba wɛɛnu tɪlv maama na wu
 pooni yigɛ nɪ tun, ba ba ba kɪ
 ba sam dum wɔnɪ. Bɛŋwaani,
 dv-kambana yam wó vwe
 vara dɪ nabiinɛ balv maama
 na wu pooni yigɛ nɪ tun mu
 pa ba maama tɪ.»

²⁰Pɛ wum nakwa badaara dɛɛn ma
 funɪ dɪ Baŋa-Wɛ taani dum. Bantv
 ma kɪ lɪla ba vu ba pa ba gambe sum
 dɪdaani ba vara maama ba ba zv
 sam dum wɔnɪ. ²¹Ba badonnɛ yigɛ
 dɛɛn tɛrɛ dɪ Baŋa-Wɛ taani dum yɪ
 ba yagɪ ba gambe sum dɪ ba vara
 bam pwɛlɛ nɪ.

²²Baŋa-Wɛ ma ta dɪ Moyisi o wɪ:
 «Tɔwɪ n juŋa n yɔɔrɪ weyuu nɪ, sɪ
 dv-kambana laan tun Ezipi tɔv kum
 maama nɪ. Ya lagɪ ya tɔ ya magɪ
 nabiinɛ, dɪ vara, dɪdaani wɔdiiru
 tɪlv na wu Ezipi tiinɛ kart sum nɪ

tun mu.» ²³Moyisi dɛɛn ma tɔwɪ o
 nacɛgɛ kam weyuu nɪ. Baŋa-Wɛ ma
 tɔwɪ dv-baga, dɪdaani dv-kambana.
 Dua kam daa ta ma pɪpɪlɪ ka bagɪ
 tɪga kam. Baŋa-Wɛ dɛɛn ma pa
 dv-kambana tiini ya tɔ Ezipi tɔv
 kum nɪ. ²⁴Ka ma tiini ka wuuri
 je maama, yɪ ka ta pɪpɪlɪ taan. Ku
 na zɪɔɪ Ezipi tɔv kum pulim nɪ tun,
 dv-fara kuntv dwi ta wu fɔɔɪ kv kɪ
 lɔɔv kum nɪ. ²⁵Dv-kambana yam
 dɛɛn ma magɪ wɔŋo kvlv maama
 na wu Ezipi tɔv kum pooni yigɛ nɪ
 tun. Ya dɛɛn cɔɔɪ nabiinɛ dɪ vara
 maama, yɪ ya ta cɔɔɪ wɔdiiru dɪ
 tweeru tɪlv maama na nunɪ tɪga
 kam baŋa nɪ tun. ²⁶Kv daari Gozenɪ
 laŋa kam yiranɪ mu, dv-kambana
 yam dɛɛn wu yɪ da. Dáani mu
 Yisrayelɪ tiinɛ bam dɛɛn nan zvurɪ
 tun.

²⁷Ezipi Pɛ dɛɛn ma tɔwɪ o bɛŋi
 Moyisi dɪ Arɔn yɪ o ta dɪ ba o wɪ:
 «Am̄u laan lɔwari nɪ a tɔsɪ mu, yɪ
 Baŋa-Wɛ jɪɔɪ cɪga. Ku na yɪ am̄u
 dɪ a nɔɔna bam, dɪbam ba jɪɔɪ
 bura. ²⁸Nan loori-na Baŋa-Wɛ á pa
 dɪbam, sɪ dí yira laan mu cɛ dɪ
 dv-kambana yam dɪdaani dv-baga
 kam. Am̄u dɪ laan wó pa abam
 pwɛlɛ sɪ á viiri. Abam daa dai sɪ
 á maŋɪ yo seeni.» ²⁹Moyisi ma lɛrɪ
 o wɪ: «Am̄u na nunɪ tɔv kum wɔnɪ,
 a laan wó zɛŋi a jian yam wɛɛnɪ a
 loori Baŋa-Wɛ sɪ dv-baga kam yagɪ

bagum. Du-kambana yam dɪ daa bá taa nɪ. Kuntu mu wó pa nmu lwarɪ nɪ lɔgɔ baɲa maama yɪ Baɲa-Wɛ nyum mu. ³⁰Amu nan ye lanyirani nɪ nmu dɪ n nakwa bam ta ba kwari Yuutu Baɲa-Wɛ.»

³¹Ku deen na kɪ te tun, kanze sum dɪ caara yam cɔgi mu, beɲwaani kanze sum jigi sɪ punnu mu, ku daari caara yam dɪ deen bigi. ³²Ku nan na yɪ bəniɲə kam dɪdaani ka dwi dum maama, kantu wu tɔgi ka cɔgi, ka daa ta na wu bigi tun ɲwaani.

³³Moyisi ma nuɲi Pɛ wum tee nɪ o vu o nuɲi tuw kum wuni. O ma vu o zəɲi o jian yam Baɲa-Wɛ yigə nɪ o loori-Dɪ. Du-baga kam dɪdaani du-kambana yam ma kwəri. Dua kam deen daa wu nigɪ tɪga kam baɲa nɪ. ³⁴Pa-faru wum na ne nɪ dua kam dɪ du-kambana yam daa ba nɪ, yɪ du-baga kam dɪ daa ba bagɪ tun, o ma joori o tusi. O dɪ o nakwa bam maama ma pa ba bicara dana. ³⁵O bicari na dana tun, o vin sɪ o pa Yisrayeli tiinə bam cwəɲə sɪ ba viiri. Baɲa-Wɛ nan maɲɪ Dɪ pa Moyisi lwarɪ nɪ kuv taa yɪ kuntu mu.

8. Kayɪra

10 Baɲa-Wɛ ma ta Moyisi Dɪ wɪ: «Joori n vu Ezipi Pɛ

wum te. A nan pɛ o dɪ o nakwa bam bicara dana mu, sɪ a want a da ku baɲa nɪ a kɪ wo-kunkagɪla yantu sɪ ba na. ²Ku ta wó pa abam jwa lwəni á brɪ á biə dɪdaani ba dɪ biə, sɪ ba lwarɪ amu na kɪ te a waari Ezipi tiinə bam dɪ wo-kunkagɪla yalɔ a na kɪ ba titari nɪ tun. Abam maama laan wó lwarɪ nɪ amu mu yɪ Baɲa-Wɛ.»

³Moyisi dɪ Arɔn deen ma vu Ezipi Pɛ wum te ba ta did-o ba wɪ: «Baɲa-Wɛ na yɪ Ebru tiinə bam Wɛ dum tun nɪ dum mu tintu:

Nmu wó vin sɪ n gooni n titi amu yigə nɪ taan sɪ n vu n maɲɪ yən mu? Pa a nɔɔna bam cwəɲə sɪ ba viiri sɪ ba taa wai ba zuli-nɪ. ⁴Nmu nan ta na vin sɪ n pa-ba pwələ, amu wó pa kayɪra jwa ba ka daani n tuw kum. ⁵Kayɪra kam lagɪ ka məli je maama mu, pa abam daa bá taa nai tɪga kam. Ka maa wó dəlimi woɲo kulɔ maama ta na daari yɪ du-kambana yam wu cɔgi-ku tun, ku wəli dɪ tweeru tilɔ maama ta na nuɲi á tɪga kam nɪ tun. ⁶Ka lagɪ ka məli á sam maama mu, nmu titi sɔɲɔ kum, dɪ n nakwa bam sam dum, dɪ n nɔn-biə bam sam dum maama. Ku na zigɪ á nabaara maɲa nɪ sɪ ku yɪ zum

tun, kayıra dwi dum kuntu ta
wɔ fɔgi ka yu á tu kum nɛ.»

Moyisi laan ma pipiri o nunji o daari
Pa-faru wum.

⁷Pe wum nakwa bam ma ta did-o
ba wɛ: «Baaru wuntu lagi o yaari
dɔbam si ku vu ku kwaari maɲa kɔɔ
mu? Nan pa nɔɔna bam cwɛɲə si
ba vu ba zuli ba Tu Baɲa-We. Nmu
ta wu maani ni dí tu kum maama
cɔgi nɔɔnu wuntu ɲwaani mu na?»

⁸Ba ma bɛɲi Moyisi di Arɔn si ba
joori ba ba Pe wum te. O ma ta di
ba o wɛ: «Tɔ, cwɛɲə laan wura si
á vu á zuli á Tu Baɲa-We. Si abam
bran mu wó tɔgi ba vu?» ⁹Moyisi
deen ma lɛri o wɛ: «Dɔbam maama
mu wó vu. Kuú taa yi dí nɔn-dunnu
didaani nankwin maama, ku wɛli
di dí bu-baara didaani dí bukwa
maama. Dí ta wó kwe dí bunɛ,
di dí peeni, didaani dí naani dum
maama. Bɛɲwaani, dáani mu dí
maɲi si dí vu di di candiə dí zuli
Baɲa-We.» ¹⁰Pe wum ma ta o wɛ:
«Baɲa-We sunɛ Dɛ wó taa wu á tee
ni mu nɛɛni amu na se si abam
kaana di á biə bam tɔgi ba vu!
Tintu yɔɔri ku bri ni á buɲi si á kɛ
lwarum mu. ¹¹Ku bá kɛ! Abam na
loori cwɛɲə si á vu á zuli Baɲa-We
tun, á baara bam yurani mu wó vu.»
Ba deen ma zɛli Moyisi di Arɔn si
ba nunji da Pe wum yigə ni.

¹²Baɲa-We ma ta di Moyisi Dɛ
wɛ: «Zɛɲi n juɲa n jeeri Ezipi tu

kum baɲa, si kayıra kam laan ba si
mɛəli je maama si dɛlimi ga-zuru
dwi maama ta na wu tɔga kam ni
yi du-kambana yam wu cɔgi tun.»

¹³Moyisi ma zɛɲi o nacəgə kam o
jeeri Ezipi tu kum baɲa. Dɛ dum
kuntu ni mu Baɲa-We deen pe viu
nunji wa-puli seeni ku ba ku jeeri
lɔgu kum. Ku deen duli wia di titu
maama mu. Tɔga deen na jigi ka
puuri tun, di viu kum jaani kayıra
kam ku ba. ¹⁴Si kɔgɔ deen tiini si
gaali zanzan, yi si mɛəli tu kum
tɔga kam maama. Ezipi tiinə ta
wu fɔgi ba na kayıra kam kuntu
dwi. Ka dwi dum kuntu di daa bá
ba maɲa di maɲa. ¹⁵Kayıra kam
deen ma kwəli tɔga kam maama pa
ka zwəri liirə liirə. Si ma di kulu
maama du-kambana yam na daari
tun. Ku maa yi tweeru biə maama,
di ga-zuru, di ba kaagi wudiiru
maama mu. Ezipi wuni kulukulu
deen daa wu daari yi ku jigi zurim.

¹⁶Pa-faru wum ma kɛ lula o tunji o
bɛɲi Moyisi di Arɔn yi o wɛ: «Amu
tusi abam yigə ni di á Tu Baɲa-We
dum yigə ni. ¹⁷Nan yagi-na a tusim
duntu á ma á cɛ-ni, si á daari á
loori á Tu Baɲa-We si Dɛ pa cam
duntu kɛ dáa si a sin.» ¹⁸Moyisi
ma nunji Pe wum tee ni yi o vu o
loori Baɲa-We. ¹⁹Baɲa-We ma pa
vu-du kum pipiri ku nunji wa-zuuri
seeni. Ku ma duli ku kali kayıra
kam maama ku ja ku vu ku yagi

Nani-sɔɣɔ kum nɛ. Kayura dɪdva titi deen daa wu daari Ezipi tu kum nɛ. ²⁰ Baɗa-We deen daa ta ma pa Pa-faru wum bicari dana mu. O ma vun si o pa Yisrayeli tiina bam cwɛɗɛ si ba viiri.

9. Lim

²¹ Baɗa-We deen ta ma ta di Moyisi DL wɛ: «Twi n juɗa n yɔɔri weyuu nɛ si lim ba di kwɛli Ezipi tɔga kam baɗa maama. Lim dum wu tiini di zu nɔɔna bam yira.» ²² Moyisi ma twi o juɗa o yɔɔri weyuu nɛ. Ezipi tɔga kam baɗa maama ma tiini ka ki lim, si ku maɗi di da yato. ²³ Kantu maɗa kam nɛ, Ezipi tiina bam deen daa ba nii ba nai da-je. Nɔɔn-nɔɔnu maa wari si o nuɗi o sɔɣɔ nɛ o vu je je. Si ku na yi Yisrayeli tiina bam na zuuri me tun, pooni deen mu wura je sum kuntu nɛ.

²⁴ Ezipi Pe wum deen ma bɛɗi Moyisi yi o wɛ: «Cwɛɗɛ laan wura si á vu á zuli á Baɗa-We dum. Abam biɛ di á kaana wu wani ba tɔɗi ba vu. Nan yagi-na á vara bam yo si á vu.» ²⁵ Moyisi ma lɛri o wɛ: «Nmu maɗi si n yagi cwɛɗɛ mu si di ja vara bam di vu di ma ki kaanum, yi di zwe-ba di pa dɪbam Tu Baɗa-We. ²⁶ Di wu ja di vara bam maama mu di wɛli da di vu. Varum didwi

titi bá daari Ezipi tɔga kam baɗa nɛ. Dɪbam maɗi si di kuri kaanum vara mu si di taa mai di zuli di Tu Baɗa-We. Di na wu yi je sum, di bá lwarɪ varum di varum wulu di na wu li di ma ki kaanum di pa Baɗa-We tun.»

²⁷ Baɗa-We ta ma pa Pa-faru wum bicari dana mu. Pe wum deen wu se si o pa Yisrayeli tiina bam cwɛɗɛ si ba viiri. ²⁸ O ma ta di Moyisi o wɛ: «Lagi je da amu yigɛ nɛ! Nan fɔɗi n nii n yuu nɛ, si de dum nmu daa na wu joori n ba amu yigɛ nɛ tun, n lagi n ti mu.» ²⁹ Moyisi di ma lɛri o wɛ: «Di nan zigɪ n kwɛrɛ kam kwaga nɛ. Nmu sunɪ n daa n bá na amu.»

Cam dɪw na kweeli tun

11 Baɗa-We deen ma ta Moyisi DL wɛ: «Amu laan lagi a pa cam didwi mu yi Ezipi Pe wum di o nɔɔna bam si ku kweeli. A na ki kuntu, oó pa abam cwɛɗɛ si á viiri. O nan lagi o zɛli abam mu si á nuɗi á daari o tu kum. ² Nan ta di Yisrayeli tiina bam si ba vu ba tikɛri nɔɔna bam te ba bwe ba jorɗi sɛbu-sɔɗa dɪdaani sɛbu-porɗo wɛnnu. Ba baara di ba kaana maama wu ki kuntu mu.»

³ Baɗa-We deen nan ki si Ezipi tiina bam mu taa nɪɗi Yisrayeli tiina bam. Ku ta na yi Moyisi,

Ezipi tuw nakwa bam dɔdaani ku nɔn-biə bam kwəni ba nii-o ni o yi nɔn-kamunu mu.

⁴Moyisi deen ma ta di Pe wum o wi: «Baŋa-We ni dum mu tintu:

Tɪtu kunkuru ni, amu Baŋa-We wó tɔgi Ezipi tu kum baŋa ni a ke. ⁵Ezipi tu bəkər-kwɪa dwi maama wó ti. Pe wulu na sagi paari jangɔŋo kum ni tun bu-kwian wó ti, yi gaba-kana kam na cuɪ muni tun di bəkər-kwɪa di ti. Vara balu ba na lugi dayigə tun di maa wó ti.

⁶Ezipi tuw ni maama lagi ku taa yi mu ŋɔɔ di kərə. Ba ta wu fɔgi ba na kərə kalu dwi na wó tu tuw kum ni tun, yi ka dwi nan daa bá ba. ⁷Ku nan na yi Yisrayeli tiinə bam na zuuri me tun, kakurə titi bá we ka fugi nabiinə naa vara. Kuntu mu wó pa abam lwarɪ ni amu Baŋa-We mu pe pupwara wura Ezipi tiinə di Yisrayeli tiinə titari ni.»

⁸Moyisi daa ta ma ta di Pe wum o wi: «Nmu nakwa bam laan wó ba amu te mu ba kuni doonə tɪga ni ba loori-ni si a ja a nɔɔna bam maama a viiri. Ku kwaga ni mu amu wó sunt a viiri.» Moyisi na tagi kuntu tun, o banɪ ma tiini di zaŋi. O ma nuŋi Pe wum te o ke o daari-o.

⁹Baŋa-We deen tagi dɔdaani Moyisi Dɪ wi: «Pa-faru wum bá se o cəgi nmu taani dum. Kuó pa amu na pwələ si a tiini a tɔŋi wo-kunkagula zanzan Ezipi tiinə tee ni.» ¹⁰Moyisi dɔdaani Arɔn deen sunt ba ki wo-kunkagula yantu maama mu Ezipi Pa-faru wum yibiyə ni. Di kuntu maama di, Baŋa-We deen ta pe pe wum bicari dana mu. Pe wum deen ma vin si o pa Yisrayeli tiinə bam cwəŋə si ba nuŋi da o tuw kum ni ba viiri.

Paki candiə kam

Cullu 23:5-8; Garim

9:1-14; Gula Tɔnɔ 16:1-8

12 Ezipi tuw ni mu Baŋa-We deen ŋɔɔni di Moyisi dɔdaani Arɔn yi Dɪ wi: ²«Cana kantu mu wó taa yi dayigə cana ka paɪ abam bɪni maama wuni. ³Ta n brɪ Yisrayeli tiinə kɔgɔ kum maama ni cana kantu, ka da fugə de dum ni, sɔŋɔ maama ku ni too, sɔŋɔ tu wum maŋi si o beeri pəlbu mu naa bu-bala si o sɔŋɔ tiinə bam di candiə. ⁴Sɔŋɔ kulɔ nɔn-biə bam nan na ba daga si ba di pəlbu kam ba ti, si ba beeri ba doonə balu bam na bwələ di ba tun si ba pɔɔri ba pa daani. Nan jeeli-na kɔgɔ kulɔ na wó di pəlbu kam tun ni. Beŋwaani, piə kam maŋi

si ka maṇi mu, si nɔɔnu maama na nwana o di. ⁵Abam wú wani á kwe piə naa buṇu á ma á tuṇi. Varum wum nan maṇi si o taa yi bini varum mu yi o ta ba jigi geeri o yira ni. Varum wum wú taa yi wo-bea mu. ⁶Taá nii-na vara bam baṇa ni si ku vu ku yi cana kam da fugə-yana de dum ni. Tiga na lagi ka yi, Yisrayeli tiinə kɔgɔ kum maama wú gu ba vara bam mu. ⁷Ba nan na wú jəni sam dilu wuni ba di varum wum nwana yam tun, ku maṇi si ba kwe o jana mu ba taagi mancwənu niə sen sum di ya yuu ni. ⁸Titu dum kuntu ni, ba ta maṇi si ba wɔ nwana yam mu, si ba laan di-ya. Ba maa maṇi si ba ma dwə vɔɔ-cɛru mu didaani dipe dilu na ba jigi dabili di wuni tun ba di varum wum. ⁹Ku dai si abam di ku nwan-gwe. Á nan yi saṇi-ku. Varum maama maṇi si á wɔ mu: yuu, di ne, didaani o wu-zila yam maama. ¹⁰Titu dum kuntu ni, si á di á na wai te maama tun. Kulukulu ba maṇi si Ku daari si tiga na puuri si á di. Nwana yalu na puuri tiga tun, abam maṇi si á zwe-ya mu. ¹¹Abam na lagi á di wudiu kum, si á taá ti á yigə nuneeni balu na lagi ba vu cwəṇə tun. Vɔ-na á gwaaru yi á zu á natra, si á daari á taá ze á nace sum. Á laan wú di wudiu kum lila. Beṇwaani, ku yi

Paki candiə mu abam lagi á di si á ma á zuli amu Baṇa-We.

¹²Titu dum kuntu ni mu amu wú beeri Ezipi tuv kum maama ni, yi a gu bəkər-kwɪa dwi dum maama, vara didaani nabiinə maama. Amu wú ki kuntu a ma waari Ezipi tiinə bam tangwana di ba jwənə yam. Beṇwaani, amu mu yi Baṇa-We. ¹³Ku daari, jana bam mu wú taa yi mumaṇi si ku bri abam na wu sam dilu wuni tun. Amu na buṇi si a waari Ezipi tiinə bam yi a na jana bam, a laan wú tɔgi á baṇa a ke, si abam yi na cɔgum.

¹⁴Abam di á dwi dum maama maṇi si á taá guli de dintu gulə mu maṇa maama. Á wú di candiə kam bini maama wuni si ku taa ve maṇa maama. Di yi culu de mu di pai abam si á ma á zuli amu Baṇa-We.

¹⁵Kwe-na da yarpe á di dipe dilu na ba jigi dabili di wuni tun. Yantu da yam pulim de dum ni, á nan maṇi si á kwe dabili dilu maama na wu á sam ni tun mu á duli á yagi. Da yarpe yam wuni, wulu maama na di dipe dilu na jigi dabili tun, amu wú li kuntu tu mu a nɔɔna bam titari ni. ¹⁶Da yam pulim de dum ni, didaani da yarpe de dum ni, á wú jeeri daani á zuli Baṇa-We mu. Nɔɔn-nɔɔnu ba maṇi si o tuṇi tituṇa da yale yam kuntu ni. Abam nan wú wani á saṇi á wudiiru.

¹⁷ Bɔnɩ maama wɔnɩ abam maɲɩ sɩ á di dípe dílu na ba jɔɣi dabɩli dí wɔnɩ tɩn candiə kam mu. Beɲwaanɩ, kɔ yɩ de dɔm amɔ na li abam kɔɔɔ dí kɔɔɔ a ja a nuɲi Ezipi nɩ tɩn mu. Dí yɩ culu de mu sɩ kɔ taa ve maɲa maama. ¹⁸ Kɔ zɔɣi pulim cana kam da fugə-yana de dɔm dɩdaan-ni nɩ, sɩ kɔ vu kɔ yɩ ka da fiinle-dɩdɔa de dɔm dɩdaan-ni nɩ, sɩ á di dípe dílu dabɩli na tɔri kɔ wɔnɩ tɩn. ¹⁹ Da yarpe yam wɔnɩ, dabɩli dai sɩ dí taa wɔ nɔɔn-nɔɔnɔ sɔɲɔ nɩ. Wɔlu na di dípe dílu na jɔɣi dabɩli kɔ wɔnɩ tɩn, amɔ wó li kuntu tu a nɔɔna bam titari nɩ, kuntu tu zɩ yɩ Yisrayeli tu naa vɔru dí. ²⁰ Abam na zɔvɔri je silu maama nɩ tɩn, sɩ á yɩ di woɲo kulu na jɔɣi dabɩli kɔ wɔnɩ tɩn.»

Moyisi zaasum dɔm

²¹ Moyisi deen ma beɲi Yisrayeli nakwa bam yɩ o ta dí ba o wɩ: «Nɔɔnɔ maama ve o kuri varum wulu o na wó gu Paki candiə kam ɲwaanɩ tɩn, sɩ o dí o digə tiinə wanti ba di. ²² Abam ta wó beeri Yisopi vɔ-leeru, sɩ á dí ti niə yam zɔɲa dí ka wɔ jana wɔnɩ. Á laan wó kwe jana bam á taagi á sam dɔm mancwəenu niə yam sen sile sum dɩdaanɩ baɲa kam mu. Maɲɩ-na á sam dɔm nɩ sɩ tɩga pɔvɔri. Nɔɔn-nɔɔnɔ yɩ nuɲi pooni nɩ.

²³ Baɲa-We wó ba Dɩ beeri Ezipi lɔgu kɔm nɩ sɩ Dɩ gu Ezipi tiinə bam. Dɩ nan na ne jana bam abam mancwəenu niə nɩ, dí ya baɲa kam, dí ya sen sum nɩ, Dɩ bá pa tɔvɩ maleka kam zɔ á sam wɔnɩ sɩ Dɩ cɔɣi abam. Dɩ wó tɔɣi abam baɲa mu Dɩ ke. ²⁴ Abam dí á kwaga kam maama maɲɩ sɩ á se á taá kɩ cullu tuntu mu taan wuu. ²⁵ Abam nan na tu á zɔ tɩv kɔm Baɲa-We na goni nɩ sɩ Dɩ pa abam tɩn, sɩ á guli á taá kɩ cullu tum kuntu. ²⁶ Abam biə na tu ba bwe abam nɩ «Kɔm duntu kuri mu be?», ²⁷ sɩ abam dí wanti á ta dí ba nɩ «Kɔ yɩ Paki kaanum mu díbam wura dí kɩ sɩ dí ma dí zuli Baɲa-We. Beɲwaanɩ, dí deen na wɔ Ezipi nɩ tɩn, Baɲa-We duri dí ɲwaɲa mu Dɩ tɔɣi díbam sam dɔm baɲa Dɩ ke, yɩ Dɩ vu Dɩ cɔɣi Ezipi tiinə bam.»

Moyisi na tagi kuntu o ti tɩn, Yisrayeli tiinə bam ma cɔɔli ba yibiyə tɩga nɩ ba zuli We. ²⁸ Ba ma vu ba kɩ kulu maama Baɲa-We na tagi Dɩ bri Moyisi dɩdaanɩ Arɔn tɩn.

10. Bəkər-kwɩn sum tɔvɩ dɔm

²⁹ Titu kunkuru nɩ, Baɲa-We deen ma gu Ezipi tɩv kɔm bəkər-kwɩn sum dwi dɔm maama. Kɔ zɔɣi Ezipi Pe na je paari jangɔɲɔ kɔm baɲa nɩ tɩn bu-kwɩan kam, sɩ kɔ yɩ ɲwunɔ wulu na wɔ pɩna digə nɩ tɩn bu-kwɩan kam, kɔ ta wəli dí

vara dwi maama dɪ bu-kwɪn sɪm.
³⁰Titu dɪm kuntu nɪ mu Pɛ wum
 dɪ o nakwa bam, dɪdaani Ezɪpi tiinɛ
 bam maama zaɲɪ ba yɔɔɪ ba keeri
 ŋɔɔ! Ezɪpi tiinɛ maama deen ɕɛ mu
 dɪdaani kərə, beɲwaani sɔɲɔ deen
 tərɛ tuw kum wonɪ yɪ nɔɔnu wu tɪɟɪ
 ku wonɪ.

Yisɪrayɛlɪ tiinɛ bam nuɲi Ezɪpi nɪ

³¹Duntu titu nɪ Pa-faru wum ma
 tuɲɪ o bəɲɪ Moyisi dɪ Arɔn. O ma
 ta dɪ ba o wɪ: «Nuɲi-na á viiri á
 daari a tuw! Ja-na Yisɪrayɛlɪ tiinɛ
 bam maama sɪ á vu á zuli Baɲa-We
 nɪnɛnɛ á na beeri cwəɲə sɪ á kɪ te
 tun. ³²Kwe-na á peeni sɪm, dɪ á bunɪ
 dɪm, dɪdaani á naani dɪm maama á
 wəli da á viiri. Á na veə, sɪ á loori á
 We dɪm sɪ Dɪ zaani taa wu amɪ dɪ
 baɲa nɪ.»

³³Ezɪpi tiinɛ bam deen ma puli
 sɪ ba taa loori Yisɪrayɛlɪ tiinɛ bam
 sɪ ba kɪ lɪla ba viiri. Ba ma ta ba
 wɪ: «Abam na wu viiri lɪla, dɪbam
 maama wó ji twa mu.» ³⁴Yisɪrayɛlɪ
 tiinɛ bam deen ma kwe ba muni
 dɪlɔ dabɪlɪ ta na wu kɪ dɪ wonɪ tun,
 ba kɪ zwɪ sɪlɔ ba na maɪ ba viiri
 muni dɪm tun wonɪ. Ba ma vɔ tɪ
 maama ba kɪ ba gwaaru wonɪ, yɪ
 ba daari ba kwe tintu maama ba
 daɲɪ ba bakalɪ baɲa nɪ ba ja ba
 kɛ. ³⁵Yisɪrayɛlɪ tiinɛ bam deen kɪ

kulɔ maama Moyisi ya na brɪ-ba
 tun. Ba ya ve Ezɪpi tiinɛ bam te
 ba bwe sɪ ba joɲɪ səbu-sɪɲa wənu,
 dɪ səbu-poɲɔ wənu, ku wəli dɪ
 gwaaru mu ba tee nɪ. ³⁶Baɲa-We
 deen pɛ Yisɪrayɛlɪ tiinɛ bam kikiə
 su Ezɪpi tiinɛ bam yɪ mu. Ba deen
 yɔɔɪ ba pa-ba kulɔ maama ba na
 wó bwe ba tee nɪ tun mu. Ku deen
 kɪ kuntu mu, yɪ Yisɪrayɛlɪ tiinɛ bam
 wanɪ ba vrɪ Ezɪpi tiinɛ jɪɟɪɟɪv tum
 ba ja ba viiri.

³⁷Yisɪrayɛlɪ tiinɛ bam deen ma
 zɪɟɪ Ramsɛsɪ nɪ ba kwe cwəɲə ba
 maa ve Sukɔtɪ. Ba deen yɪ baara
 murru kuni biə-yardu (600,000)
 mu, yɪ biə dɪ kaana dɪ wəli da.
 Bantu maama deen nan ya ve dɪ
 nɛ mu. ³⁸Nɔɔna badonnə zanzan dɪ
 deen tɔɟɪ-ba sɪ ba kɛ. Ba deen ta jɪɟɪ
 vara na yɪ peeni, dɪ bunɪ, dɪdaani
 naani zanzan. ³⁹Ba ma kwe dɪpɛ
 muni dɪlɔ ba na jaani ba nuɲi Ezɪpi
 nɪ yɪ dabɪlɪ tərɪ dɪ wonɪ tun ba ma
 fɔɟɪ dɪpɛ sɪ ba dɪ. Nɔɔna bam deen
 na kɪ lɪla ba zaɲɪ ba nuɲi Ezɪpi nɪ
 tun ŋwaani, ba wu nɛ pwələ sɪ ba ti
 wɔdiu kum yigə, naa sɪ ba kɪ dabɪlɪ
 da sɪ ku fɔlɪ.

⁴⁰Yisɪrayɛlɪ tiinɛ bam deen jəni
 Ezɪpi tɪɟa kam nɪ bɪna biə-yana dɪ
 fiintɔ (430) mu. ⁴¹Bɪna biə-yana dɪ
 fiintɔ kum (430) nɪ na yɪ tun, de
 dɪm kuntu nɪ nɔɔ mu Baɲa-We kɔɟɔ

kum deen nunɔ da Ezipi tuw nɩ kɔgɔ dɩ kɔgɔ. ⁴²Titu dum kuntu nɩ mu Baɗa-We deen yurɩ Dɩ nɔɔna bam, yɩ Dɩ ja-ba Dɩ nunɔ da Ezipi tuw kum nɩ. Bɩnɩ maama wunɩ, de dum kuntu na yɔnɩ dɩ yɩ, sɩ Yisrayelɩ tiinɛ bam dɩ yurɩ ba tutɩ sɩ ba yɩ dɔ. Ba dɩ ba dwi dum maama wɔ kɩ kuntu mu sɩ ba ma zuli Baɗa-We.

Pakɩ candiɛ kam cullu

⁴³Baɗa-We deen daa ma ta dɩ Moyisi dɩdaani Arɔn Dɩ wɩ: «Pakɩ candiɛ kam cullu mu tuntɩ: Dwi-ge tu ba maɗɩ sɩ o tɔgɩ o di Pakɩ candiɛ kam. ⁴⁴Sɩ ku na yɩ gambe silu abam na yɔgi-sɩ, yɩ ba goni sɩ pɛnɛ tun, suntu wɔ wani sɩ tɔgɩ sɩ di. ⁴⁵Vɛrɛ balu na zuurɩ abam tee nɩ yɩ ba tunɩ ba pa abam ɲwurɩ ɲwaani tun ba maɗɩ sɩ ba tɔgɩ ba di candiɛ kam. ⁴⁶Sɔɲɔ kulɩ wunɩ abam na wɔ gu varum wum tun, mu á wɔ maɗɩ ku wunɩ á di nwana yam maama. Yɩ ja-ya á nunɩ pooni, nan yɩ bwɛri-na o kwi dɩ dɩɖa dɩ. ⁴⁷Yisrayelɩ tiinɛ kɔ-fɔrɔ kum maama nan mu wɔ da daani ba di candiɛ kam kuntu. ⁴⁸Dwi-ge tu na zuurɩ abam wunɩ yɩ o na buɲɩ sɩ o tɔgɩ o di Pakɩ candiɛ kam o ma zuli Baɗa-We, kuntu tu maɗɩ sɩ o wuuri o goni o sɔɲɔ baara bam dɩ bɛkɛri sum pɛnɛ mu. O na kɩ kuntu, o jigi cwɛɲɛ sɩ o tɔgɩ o

di candiɛ kam, nɩ o na yɩ Yisrayelɩ tu cɩga cɩga tun ɲwaani. Baaru wulu nan na wu goni o pɛnɩ tun bá tɔgɩ o di candiɛ kam. ⁴⁹Cullu tum yɩ buɖwi mu tɩ paɩ nɔɔnu maama, ba na luɲɩ kuntu tu yɩ o yɩ Yisrayelɩ tu naa, o na yɩ dwi-ge tu mu yɩ o zuurɩ abam wunɩ.»

⁵⁰Yisrayelɩ tiinɛ bam deen ma se, yɩ ba kɩ kulɩ maama Baɗa-We na tagɩ Dɩ brɩ Moyisi dɩ Arɔn sɩ ba kɩ tun. ⁵¹Ku deen maa yɩ de dum kuntu nɩ mu Baɗa-We jaani Yisrayelɩ tiinɛ bam Dɩ nunɩ Ezipi tuw kum nɩ, ba kɔgɔ dɩ ba kɔgɔ.

Wo-kwin sum

13 Baɗa-We deen laan ma ta dɩ Moyisi Dɩ wɩ: ²«Yisrayelɩ tiinɛ wunɩ wo-be dwi maama na yɩ bu-kwin: sɩ á pɔɔri-sɩ á pa amɩ. Ku na yɩ nabiinɛ wunɩ, naa vara wunɩ wo-kwin silu na yɩ baara tun maama yɩ amɩ nyum mu.»

Moyisi kwɛɛ yam

³Moyisi deen ma ta o brɩ nɔɔna bam o wɩ: «Taá guli-na de duntu gulɛ sɩ ku taa ve maɲa maama. Dɩ yɩ deɖɔɲ abam na nunɩ Ezipi tuw kum nɩ tun mu. Dáani, á deen yɩ gambe mu.

Baɲa-We ma kwe Dɪ dam-fɔrɔ Dɪ ma Dɪ vrɪ abam Dɪ ja Dɪ nuɲi je sɪm kuntu nɪ. Abam na yɔni á guli-di, ku ba maɲi sɪ á di dɪpɛ dɪlɔ na jɪɟi dabɪlɪ dɪ wɔni tɪn. ⁴Zɪm mu abam laɟi á nuɲi Ezipi nɪ. Ku yɪ pulim cana kam mu, ku yɪrɪ maa yɪ Abibi cana kam. ⁵Baɲa-We nan maɲi Dɪ goni ni dɪ á nabaara bam nɪ Dɪ wɔ pa abam zu tɪga kadoɲ mu sɪ á taá te-ka. Ku nan yɪ tɪga kalɔ Kaanan tiinɛ bam na zuvrɪ da tɪn, dɪ Hɛtɪ tiinɛ bam, dɪ Amɔɔrɪ tiinɛ bam, dɪ Hevɪ tiinɛ bam, dɪdaani Yebusi tiinɛ bam mu. Tɪga kam kuntu ywəmmə mu dɪ varɪm dɪ kɔnɔ. Abam na yɪ da, bɪni maama nɪ, sɪ á di candiə kantɔ Abibi cana kam nɪ. ⁶Abam na yɔni á di candiə kam, á wɔ kwe da yarpe mu á ma á di dɪpɛ dɪlɔ dabɪlɪ na tɔrɛ dɪ wɔni tɪn. Ya kweelim de dum nɪ, á wɔ di candiə kam á ma á zuli Baɲa-We. ⁷Da yarpe yam kuntu maama wɔni, á wɔ taá di dɪpɛ dɪlɔ dabɪlɪ na tɔrɛ dɪ wɔni tɪn mu. Da yam kuntu maama wɔni, sɪ á yɪ se sɪ dɪpɛ dɪlɔ na jɪɟi dabɪlɪ tɪn taa wɔ abam tee nɪ. Abam na zuvrɪ me maama tɪn, dabɪlɪ bá taa wurɔ á tee nɪ.

⁸Da yam kuntu nɪ, sɪ á taá te á brɪ á biə nɪ «Dɪ wurɔ dí kɪ tuntu sɪ dí guli Baɲa-We na kɪ Dɪ pa dɪbam maɲa kalɔ Dɪ na pe dí nuɲi Ezipi tɔw nɪ tɪn mu.» ⁹Candiə kam kuntu wɔ taa yɪ mumɲi mu dɪ pai abam,

nɪnɛni á na vɔɟi wɔɲo á jɪan nɪ naa á trɛ nɪ sɪ á yɪ swe te tɪn. Kuntu tɪn, Baɲa-We taani wɔ taa wɔ á wɔbɔɲa nɪ dɪdaani á niə nɪ, sɪ á yɪ swe-di. Bɛɲwaani, Baɲa-We mu me Dɪ dam-fɔrɔ Dɪ ma Dɪ vrɪ abam Dɪ ja nuɲi Ezipi nɪ. ¹⁰Bɪni maama wɔni, abam wɔ taá di candiə kantɔ mu ka maɲa nɪ.

¹¹Baɲa-We wɔ sɪni Dɪ ja abam Dɪ zu tɪga kalɔ Kaanan tiinɛ bam na zuvrɪ me lele yɪ Dɪ goni ni dɪ abam dɪ á nabaara bam nɪ Dɪ wɔ pa abam sɪ á taá te tɪn. ¹²Á na zu da, á maɲi sɪ á lɪ wo-be dwi maama na de yigə sɪ nuɲi sɪ niinɛ pugə nɪ tɪn á pɔɔrɪ-sɪ á pa Baɲa-We. Abam vara bam wɔni wo-kwɪn sɪlɔ na yɪ baara tɪn yɪ Baɲa-We nyɪm mu. ¹³Ku nan na yɪ bɪna-bɪa kalɔ na de yigə ka nuɲi ka nu pugə nɪ tɪn, á wɔ kwe pɛlbu mu á ma á lɛrɪ ka yuu nɪ á pɔɔrɪ á pa We. Abam nan na ba laɟi sɪ á kɪ kuntu á lɛrɪ bɪnaga kam yuu nɪ, sɪ á bwɛrɪ ka ban á gu-ka. Ku na yɪ á tɪtɪ biə, á maɲi sɪ á kwe wənu mu á lɛrɪ bu-kwɪn sɪm yuu nɪ á pa Baɲa-We.

¹⁴Jwa seeni, abam biə na bwe abam sɪ ba lwari cullu tɪm kuri na yɪ te tɪn, sɪ á ta dɪ ba nɪ «Dɪ deen yɪ gambe mu Ezipi tɔw kɪm nɪ. Baɲa-We ma kwe Dɪ dam-fɔrɔ Dɪ vrɪ dɪbam Dɪ ja Dɪ nuɲi dí gabeem dum wɔni. ¹⁵Ezipi Pa-faru wɔm bɪcari deen dana mu yɪ o

vin sɪ o pa dɪbam cwəŋə sɪ dɪ viiri. Kuntu ŋwaani, Baŋa-We deen gu bu-kwɪn sum dwi maama Ezipi ni, vara dɪdaani nabiinə maama. Kuntu ŋwaani mu dɪbam yəni dɪ kwe vari-kwɪn sum dɪ ma kɪ kaanum dɪ pa Baŋa-We. Ku daari ku na yɪ dɪbam titi bəkər-kwɪn sum, dɪ yəni dɪ ma wənu dɪ ləri ba yuu ni dɪ pa Baŋa-We.»

¹⁶Cullu tuntu wó taa yɪ mumaŋi mu ti paɪ abam nɪnɛni á na vɔɔi woŋo á jian ni naa á trə ni sɪ á yɪ swe ni Baŋa-We mu mɛ Dɪ dam-fɔrɔ Dɪ ja dɪbam Dɪ nuŋi Ezipi ni tun.»

Yisrayelɪ tiinə bam kwe cwəŋə ba nuŋi Ezipi ni

¹⁷Ezipi Pa-faru wum na pe nɔɔna bam cwəŋə sɪ ba viiri tun, We deen wu pe ba kwe cwəŋə kalu na tɔɔi Filisi tiinə laŋa kam tun, dɪ ka na maŋi ka yɪ cwə-kukuə tun dɪ. We deen buŋi Dɪ titu ni Dɪ wɪ: «Nɔɔna na jeeri Yisrayelɪ tiinə bam dɪ najara, baá wanti ba ləri ba wubɔŋa yɪ ba pipiri ba joori Ezipi ni.» ¹⁸Kuntu ŋwaani, We ma pa ba joori ba gugwəli ba kwe cwəŋə kalu na tɔɔi kagua kam wuu ka maa ve Nanti-sɔŋu kum seeni tun. Yisrayelɪ tiinə bam maa ve yɪ ba vɔ ba titi kəri-kəri, sɪ najara na yi-ba, sɪ ba kɪ-ya.

¹⁹Moyisi deen kwe Zuzefu kwi sum mu o wəli da sɪ ba ja ba viiri. Beŋwaani, Zuzefu deen pe Yisrayelɪ biə bam du durə mu, yɪ o ta dɪ ba ni: «We wó ba Dɪ vri abam Dɪ yagi. Ku nan na kɪ kuntu, sɪ á ja amu kwi sum á nuŋi da je suntu ni.»

²⁰Yisrayelɪ tiinə bam ma zɪɔi Sukɔti ni ba vu ba yi Etam. Je sum kuntu wu kagua kam ni ni mu. Ba ma cwi ba vwə dáani. ²¹Ba na maa ve tun, Baŋa-We deen yəni Dɪ tɔɔi ba yigə mu. Wɪa ni Dɪ yəni Dɪ nyɪ dɪ kunkoŋo mu, ku na zɪɔi dəki ba yigə ni sɪ ba lwarɪ cwəŋə. Ku daari titu ni, Dɪ maa nyɪ dɪ mim na zɪɔi dəki mu yɪ dɪ tɔɔi ba yigə ku bri-ba cwəŋə pa ba veə. Kuntu ma wəli sɪ wɪa dɪ titi maama ba ta wai ba veə. ²²Wɪa maama wuni, kunkoŋo kum deen wu nɔɔna bam yigə ni mu. Mim dɪm dɪ maa wu ba yigə ni titu maama ni. ¹Baŋa-We laan ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: ²«Ta n bri Yisrayelɪ tiinə bam sɪ ba pipiri ba vu Pi-Ayirɔti seeni sɪ ba cwi ba vwə yam da. Ku maa wu Migidɔla dɪdaani nuni kum titari laŋa ni, yɪ ku jeeri Baal-Zefɔni mu. ³Ezipi Pe wum nan wó buŋi ni Yisrayelɪ tiinə bam kaagi ba beeri mu je maama ba yəri cwəŋə. O maa wó ta ni: kagua kam mu cigɪ ba cwəŋə. ⁴Amu nan daa ta wó pa o bɪcari taa dana. Oó zəli abam sɪ o ja o joori.

Tuntu mu amu wó na cwəŋə a wani Pa-faru wum di o jar-kərə bam pa a laan jonɔ a zulə. Ezipi tiinə bam wó lwarti ni amu mu yi Baɲa-We.» Nɔɔna bam deen ma se ba ki We na bri-ba kulu tun.

14 Nɔɔna ma ta ba bri Ezipi Pe ni Yisrayeli tiinə bam duri mu ba viiri. O di o nakwa bam ma ləni ba wubɔŋa yi ba wi: «Beɲwaani mu dí wó pa Yisrayeli tiinə bam cwəŋə si ba lu dí juɲa ni? Dɔbam ge di gambe sum mu kuntu!»⁶ Pe wum deen ma pa ba ja o jara-kəm təriko kulu siseɲ-nɔɔna na vaɲi tun ba ba pa-o, yi o daari o la o jar-kərə bam o ki daani.⁷ O ma kwe o jara-kəm tərikooru maama di balu na diini-si tun. Ti maama wuni biə-yardu (600) mu tiini ti lamma zanzan. Təriko maama jigi ku dideeru mu.

⁸ Baɲa-We deen ya pe Ezipi Pa-faru wum bicari tiini ku dana mu, yi o pe Yisrayeli tiinə bam o pu si o zəli o ja-ba. Ku nan na yi Yisrayeli tiinə bam, bantu deen ve dɔdaani baari mu.⁹ Ezipi tiinə bam ma zəli-ba si ba ja. Ku maa yi Pe jar-kərə bam, di ba sise sum, di ba tərikooru tum, dɔdaani balu na diini-si tun maama mu zəli Yisrayeli tiinə bam ba vu ba yi me ba deen na cwi ba vwə yam da tun. Je sum kuntu deen wu nuni kum

təŋə ni mu. Ku maa bwələ dɔdaani Pi-Ayirɔti, yi ku jeeri Baal-Zefoni.¹⁰ Yisrayeli tiinə bam ma nii ba na Pa-faru wum di o nɔɔna bam na ve ba maa zaɲi ba baɲa ni. Fuvni ma tiini di ja-ba. Ba ma kaasi ba loori Baɲa-We si Dɔ zəni-ba.¹¹ Ba ma bwe Moyisi ba wi: «Nmu jaani dɔbam n ba yo seeni si dí ti kagua kantu ni mu na? Yibeelə mu tərə Ezipi ni si ba ki dɔbam ya wuni na? Bee mu yi n ja dɔbam n nuɲi Ezipi ni?»¹² Dí ta na wu je sum kuntu ni tun, dí lwarti kuntu mu yi dí ta dí bri-m. Dí tagi di nmu si n yaɲi dɔbam cumm, si dí taa tuɲi dí paɛ Ezipi tiinə bam. Dí ya na maɲi dí gabəem dum wuni, ku yaá taa garɔ dí na lagɔ dí ti kagua kam ni tuntu tun!»

¹³ Moyisi ma ta di ba o wi: «Yi taá kwari-na fuvni! Taá zigɔ-na di baari, si á wó na Baɲa-We na wó ki te Dɔ vri abam zum de dum ni tun. Ezipi tiinə bantu abam na ne ba na maa buni zum tun, á daa bá na-ba maɲa di maɲa.¹⁴ Baɲa-We mu lagɔ Dɔ ja najara Dɔ pa abam. Abam wó taá zigɔ da cumm mu yi á niə.»

¹⁵ Baɲa-We ma ta di Moyisi Dɔ wi: «Beɲwaani mu yi nmu zigɔ n kaasi n loori-ni? Ta di nɔɔna bam si ba taa titwəni ba ve yigə!»¹⁶ Si nmu zəɲi n nacəgə kam! Twi-ka nuni kum baɲa ni, si na bam

pɔɔrɪ bule. Cwəŋə wú pəni na bam tɪtari nɪ sɪ Yisrayelɪ tiinə bam nɔni tɪ-kura baŋa nɪ ba be bube dɪdum dum nɪ. ¹⁷Amu laan wú pa Ezipi tiinə bam bɪcara taa dana. Baá tɔɔi abam kwaga ba zu nɪnuw kum wɔni. Dáani mu amu wú wani Pa-faru wum dɪ o jar-kərə bam, dɪ ba tərɪkooru, dɪ ba sise diinə maama pa a laan joŋi a zulə. ¹⁸Amu na wani Pe wum dɪ o jar-kərə bam kuntu, Ezipi tiinə bam wú lwarɪ nɪ amu mu yɪ Baŋa-Wɛ.»

¹⁹Wɛ maleka kam deen na yəni ka tɔɔi Yisrayelɪ tiinə jar-kərə bam yigə tun laan ma titwəni ka vu ka zɪɔi ba kwaga nɪ. Kunkoŋo kum dɪ ma ke ku vu ku zɪɔi dəki ba kwaga nɪ. ²⁰Ku deen zɪɔi Ezipi tiinə kɔɔo kum dɪdaani Yisrayelɪ tiinə kɔɔo kum tɪtari laŋa nɪ mu. Kunkoŋo kum ma pa ku yɪ lim Ezipi tiinə bam tee nɪ titu dum kuntu maama nɪ. Si ku na yɪ Yisrayelɪ tiinə bam, bantu deen jɔɔi pooni mu. Titu dum kuntu nɪ ba kɔɔo kum deen warɪ sɪ ba yɪ da-te.

²¹Moyisi deen ma twɪ o juŋa nɪnuw kum baŋa nɪ. Titu dum maama nɪ, Baŋa-Wɛ ma pa vu-duw nuŋi wa-puli seeni ku ba ku dɔli bugə kam baŋa nɪ. Na bam deen ma pɔɔrɪ bule yɪ tɪ-kura pəni ba tɪtari nɪ. ²²Yisrayelɪ tiinə bam deen ve tɪ-kura baŋa nɪ mu ba be nɪnuw

kum. Na bam deen nyɪ dɪ kəbrə mu na cɪɔi ba jazum dɪdaani jagwiə maama. ²³Ezipi tiinə bam deen ma duri ba pu Yisrayelɪ tiinə bam kwaga ba tu bugə kam wɔni. Ba deen jaani ba sise, dɪ ba tərɪkooru tum mu, ku wəli dɪ ba sise diinə bam maama ba tu da. ²⁴Tɪ-pura nɪ nɪ mu Baŋa-Wɛ zɪɔi kunkoŋo kum na jɔɔi mim tun wɔni Dɪ guni Dɪ nii Ezipi jar-kərə bam yɪ Dɪ pa vuvugə tu ba tɪtari nɪ. ²⁵Dɪ deen ma pa ba tərɪkooru tum ne sum muwɪ pa ku camma sɪ ba wani ba vu ba be. Ezipi tiinə bam laan ma ta ba wɪ: «Pa-na sɪ dɪ duri dɪ joori-na sɪ dɪ lu Yisrayelɪ tiinə juŋa nɪ! Bɛŋwaani Baŋa-Wɛ mu wura Dɪ jaani najara Dɪ wəli-ba sɪ ba wani dɪbam.»

²⁶Baŋa-Wɛ ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «Twɪ n juŋa nɪnuw kum baŋa nɪ sɪ na bam joori ba pu Ezipi tiinə bam, dɪ ba tərɪkooru tum, dɪ ba sise diinə bam maama.» ²⁷Moyisi ma twɪ o juŋa nɪnuw kum baŋa nɪ. Tɪga na jɔɔi ka pɔwɪ tun, na bam ma joori ba kɪ daani nɛnɛni ku ya na maŋi ku yɪ te tun. Ezipi tiinə bam nan ya kwaani mu sɪ ba lu, yɪ Baŋa-Wɛ kalɪ bantu o dɪ nɪnuw kum wɔni. ²⁸Na bam na joori ba kɪ daani tun, ba ma pu Ezipi tiinə kɔɔo kum maama, dɪ ba tərɪkooru tum, dɪ ba sise diinə bam. Nɔɔnu dɪ dɪdva titɪ dɪ wɔ wani sɪ o lu.

²⁹ Sɩ Kɔ daari Yisrayeli tiinə bam, bantu ya ve ti-kura baɗa ni mu ba vu ba be nɩw kum. Na bam deen nyi di kəbrə mu na cigi ba jazum dɔdaani jagwiə maama. ³⁰ De dum kuntu ni mu Baɗa-We vri Yisrayeli tiinə bam Ezipi tiinə bam juɗa ni DL yagi. Yisrayeli tiinə bam deen ma tɔli ba na Ezipi tiinə bam na tigi ba tigə bube dum baɗa ni. ³¹ Ba deen ne Baɗa-We na kwe DL dam-fɔrɔ kum o ki tutuɗ-kamunnu DL ma DL wani Ezipi tiinə bam tun. Ba laan ma kwari Baɗa-We yi ba daari ba ki ba wu-dɔɖa di DL. Ba ta ma ki ba wu-dɔɖa di We tintuɗnu Moyisi.

Moyisi ləɗə kam

15 Moyisi dɔdaani Yisrayeli tiinə kəɗɔ kum ma leeni ləɗə kantɔ si ba zuli Baɗa-We:

Amu wó leeni a zuli Baɗa-We,
DL na pe DL yiri zaɗi weeni tun
ɗwaani.
DL jaani sisəɗə dɔdaani wulu na
diini-ka tun
DL doli DL di nɩw kum wɔni.
² Baɗa-We mu yi dilu na pa-ni
dam tun,
yi Duntu ɗwaani mu a leenə.

DL ma bri DL titi ni DL yi amu
vɩnu wum.
DL yi amu Tu We mu yi amu wó
taa tee-DL.
Amu ko We mu kuntu.
Amu wó zəɗi DL yiri weeni.
³ Baɗa-We yi babia mu.
DL yiri mu yi «Yuutu Baɗa-We».
⁴ DL vuvugi Ezipi Pe wum
jar-kərə bam
di ba tərikooru tum
DL di Nani-sɔɗɔ kum wɔni.
Na bam ma pu Pe wum jar-kərə
dɔdeera bam pa ba ti.
⁵ Nɩw kum na-luɗə kam ma
kwəli-ba.
Ba ma miisi ba zu kuri kuri
nɩɛni kandwa mu te.

⁶ Dɔbam Yuutu Baɗa-We,
nmu juɗa jigi dam-fɔrɔ ciga
ciga!
Nmu jazum dum magi di dɔna
pa n wani-ba.
Dɔbam Yuutu Baɗa-We, nmu
juɗa jigi dam!
⁷ Nmu ma n wani n dɔna pa n
yiri tiini di zaɗi.
Nmu bani tiini di zaɗi ba baɗa
ni,
nɩɛni n na tarigi mim n zwe
ga-kurru te tun.

⁸Nmu mumwa viu yirani mu pe
nunu kum na bam daji
da-baja ni.

Ba zigɔ mu ceɣi nuneɛni kaɓrɔ
doɗ mu tun.
Na-luɗɔ kam ma leri ka ji
ti-dea.

⁹Dɔbam duna bam ya buɗi ba
wi:
«Pa-na di duri di pu ba kwaga
si di ja-ba.

Di wu kwe su-lwaanu di
cɔgi-ba,
yi di vri ba wɛɛnu di pɔɔri di
pa daani.

Di wu na kulu maama di na
lagi tun.»

¹⁰Nmu nan na sin viu n yagi
nunu kum baja ni tun,
na bam pugi Ezipi tiina bam
mu
yi ba miisi na-luɗɔ kam kuri
ni,
nuneɛni luu na miisi te tun.

¹¹Baja-We!
Wa yam maama wuni nmu
doɗ tɛrɔ!
Nmu zulɔ yam gaali! Nmu yuri
zagi weɛni!

Nmu ma n mai n dam-fɔrɔ n ki
wo-kinkagila
yi n doɗ tɛrɔ!

¹²Nmu twi n jazum dum yirani
mu,
yi tuga kam puri ka li di duna
bam.

¹³Nmu de n sono kum ɗwaani
mu,
n jorɗi n nɔɔna bam cam wuni.
N ma n tɔgi n dam dum ɗwaani
n kalɔ-ba
n ja n vu nmu tuti jɛgɔ kam.

¹⁴Dwi-ge tiina bam ma ni kam
duntu ɗwa,
pa ba yira sai.
Liɔ maa jigi Filisi tiina bam yi
ba yira ce.

¹⁵Edom tiina pwa bam laan
fum mu.
Moabi dideera bam yira maa
sai.

Kaanan tiina bam baari
maama ma je.

¹⁶Fuuni di liɔ mu laan jigi-ba,
ba na ne nmu dam-fɔrɔ kum
tun ɗwaani.

Ba zigɔ ba nii mu di fuuni
yi n nɔɔna bam da ba yigɔ ni
ba ke.

Baja-We!

Nmu vɛɛ n nɔɔna bam n ja nuɲi
ba gabeem wɔni,
yɛ ba duna bam zɛɛ ba niə!

¹⁷ Nmu jaani-ba n zu n titi tɛga
kam ni,
pa ba zuvɛɛ nmɔ piu kum yuu
ni.

Amɔ Yuutu Baɲa-Wɛ!
Je sum kuntu mu n kuri si n ta n
zuvɛɛ da.

Ku maa yɛ n sɔɲɔ kum, n titi
jian na logi tun.

¹⁸ Baɲa-Wɛ paari dɛm wɔ taa
wura wuu mu.

¹⁹ Cɛga ɲwaani tun, Yisɛɛɛɛɛɛɛɛɛɛ
bam deen ve ti-kura baɲa ni ba
be nɛnu kum mu. Ku nan na yɛ
Ezipi tiinɛ jar-kɛrɛ tɛrikooru tun,
didaani ba sise diinɛ bam, bantu na
kwaani si ba be tun, Baɲa-Wɛ pe na
bam joori ba ki daani ba pu-ba.

²⁰ Arɔn nakɔ Miriyam deen yɛ Wɛ
nijonnu mu. O ma kwe sunyɔɲɔ si o
ma o leeni lɛɲɛ. Kaana bam maama
di tɔɛɛ did-o ba maa jigɛ sunywaanu
ba wɛ yɛ ba sai. ²¹ Miriyam deen
leeni lɛɲɛ kantɔ mu o bɛɛ-ba:

«Leeni-na á zuli Baɲa-Wɛ,
Dl na pe Dl yɛɛɛ zaɲi weeni tun
ɲwaani.

Dl jaani sisɛɲɛɛ didaani wɛɛ na
diini-ka tun

Dl dɛɛ Dl di nɛnu kum
wɛni.»

Na-cɛɛra

²² Moyisi deen ma ja Yisɛɛɛɛɛɛɛɛɛɛ
tiinɛ bam o zɛɛ Nani-sɔɲɔ kum ni
o vu o zu kagua wɛ, ka yɛɛ na
yɛ Suuri tun. Ba deen kaagi ba ve
kagua kam wɛni da yatɔ maama
mu, yɛ ba wɛ nɛ na si ba nyɔ. ²³ Ba
ma vu ba yɛ Mara je sum. Na maa
wura, ba na yɛ na-cɛɛra yɛ nɔɔna
bam wari ba nyɔ tun. (Kuntu mu pa
ba bɛɛ je sum kuntu yɛɛ ni Mara).

²⁴ Nɔɔna bam ma puli si ba taa
puuna yɛ ba ta bwe Moyisi ba wɛ:
«Bɛɛ mu dibam lagɛ di nyɔ yɛ na
bam camma tintu?» ²⁵ Moyisi ma
kaasi o loori Baɲa-Wɛ. Wɛ ma bɛɛ-o
tiu kudoɲ naga. O ma kaari-ka o di
na bam wɛni. Na bam ma lɛɛɛ ba ji
na-ywɛnɛ.

Dáani mu Baɲa-Wɛ kwe Dl ni dɛm
Dl tiɲi Dl pa nɔɔna bam si ba taa
tɔga, yɛ Dl daari Dl maɲi nɔɔna
bam Dl nii. ²⁶ Dl ma ta di ba Dl wɛ:
«Nɛɛɛɛɛ abam na wɔ se á cɛgi amɔ
kwɛrɛ lanyirani, yɛ á tɔɛɛ cwɛ-laa
amɔ yigɛ ni, yɛ á daari á ki á tɔɛɛ
amɔ niə yalɔ maama a na bɛɛ abam
tun, amɔ bá se si yawuru tulɔ dwi na
daani Ezipi tiinɛ bam tun ja abam.

Amu mu yɪ Baɲa-Wɛ, dilu dɪm na zuri á yawuru tun.»

²⁷ Ba ma zigɪ dáani ba vu ba yi jəgə kadoŋ, ka yɪrɪ mu Elim. Je sum kuntu nɪ mu buli-yiə fugə-yale dɪdaani kurru tweeru fusurpe wura. Nɔɔna bam deen ma cwi ba vwə buli-yiə yam təŋə nɪ.

Dɪpe dɪ nwana

16 Yisrayelɪ tiinə kɔgɔ kum maama deen zigɪ Elim nɪ mu ba vu ba yi kagua, ka yɪrɪ mu Sin. Je sum kuntu nan wu Elim dɪdaani Sinayi Piu kum titari laɲa nɪ mu. Ba na nuɲi Ezipi tun, canɪ sule sum da fugə-yanu de nɪ mu ba ve ba yi da. ² Ba na wu kagua kam nɪ tun, mu nɔɔna bam maama siɲi sɪ ba taa puuna yɪ ba bwe Moyisi dɪ Arɔn. ³ Ba maa wɪ: «Baɲa-Wɛ ya na maɲɪ Dɪ pa dí tɪ Ezipi nɪ ku garɪ tuntu! Dáani, dí nai wɔdiu dí di, yɪ dí dunɪ nwana dí sui. Abam ma ja dɪbam á pa dí nuɲi da dí ba kagua kantɪ nɪ, sɪ kana gu dí kɔgɔ kum maama.»

⁴ Baɲa-Wɛ ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «Amu wó pa dɪpe nuɲi weyuu nɪ, nɪnɛɛnɪ dua na nɪ te tun. De maama nɔɔna bam maɲɪ sɪ ba nuɲi pooni mu ba pe wɔdiu kulu na wó maɲɪ dɪ ba de wunɪ dim tun. Amu lagɪ a maɲɪ-ba mu a nii, baá se a ni dum

naa ba bá se-di. ⁵ Nan ta dɪ ba sɪ, da yardu de dɪm nɪ sɪ ba pe ba de wunɪ wɔdiu kuni bile, sɪ ba ja ba zu ba sam dum wunɪ.»

⁶ Moyisi dɪ Arɔn ma ta dɪ Yisrayelɪ tiinə bam maama ba wɪ: «Zim dɪdaan-ni nɪ mu abam wó lwarɪ nɪ Baɲa-Wɛ mu jaani abam Dɪ ja Dɪ nuɲi Ezipi tuw kum nɪ Dɪ ba yo seeni. ⁷ Tɪga na puuri, á lagɪ á na Baɲa-Wɛ paari-zulə yam na tiini ku nyuni tun mu. Beɲwaani, Dɪ ni abam na puuna yɪ á bwe-Dɪ te maama tun. Abam na puuna kuntu tun, ku yɪ Wɛ mu á jigɪ á bwea. Dɪbam dai kulukulu sɪ á bwe dɪbam.» ⁸ Moyisi laan ma ta o wɪ: «Tɪga na lagɪ ka yi, Baɲa-Wɛ wó pa abam nwana sɪ á dunɪ. Tɪga na puuri, Dɪ ta wó pa abam dɪpe sɪ á di á su. Abam na puuni te tun, ku yɪ Baɲa-Wɛ mu á jigɪ á bwea, yɪ ku dai dɪbam. Baɲa-Wɛ nan mu ni á pumpuna kam.»

⁹ Moyisi deen ma ta dɪ Arɔn o wɪ: «Ŋɔɔnɪ dɪdaani Yisrayelɪ tiinə kɔ-fɔrɔ kum nɪ: «Baɲa-Wɛ ni á pumpuna kam. Á ba á la daani Dɪ yigə nɪ.» ¹⁰ Arɔn deen ta na ŋɔɔnɪ dɪdaani nɔɔna bam tun, ba kwəni ba yum ba nii kagua kam seeni mu. Ba ma na Baɲa-Wɛ paari-zulə na tiini ka nyuni kunkoŋo kum wunɪ te tun.

¹¹ Baɲa-Wɛ laan ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: ¹² «Amu ni Yisrayelɪ tiinə bam

pumpuna kam maama. Nan ta di ba ni «Tiga na lagi ka yi, abam wú dun nwana, si ti-pura ni á di dípe á su. Kuntu mu wú pa á lwardi ni amu mu yi abam Tu Baɲa-We.»»

¹³ Didaani-ni dum kuntu ni, lwi zanzan ma zaɲi si ba si faardi me nɔɔna bam na zuuri tun. Tiga daa na puuri tun, nyɔnɔ ma tu ku gilimi ba vwə yam maama. ¹⁴ Nyɔnɔ kum ma wi, ku daari wo-muna yalu na yi fifala yi ya bwənə tun maa faardi tiga kam maama kagua kam ni. ¹⁵ Yisrayeli tiinə bam na ne-ya tun, ba wu lwardi ya na yi woɲo kulɔ. Ba maa bwe daani ba wi: «Bee mu tuntu?» Moyisi ma leri-ba o wi: «Dípe dílu Baɲa-We na pe abam si á taá di tun mu kuntu. ¹⁶ Baɲa-We nan wi á taá kɪ tuntu mu: «Nɔɔnu maama maɲi si o pe te na wú maɲi o dim di o digə tiinə dim tun mu. Nɔɔnu maama wú wani o na bwaɲa dídu.»»

¹⁷ Yisrayeli tiinə bam ma vu ba kɪ kuntu. Badonnə deen pe zanzan mu yi babam pe funfun. ¹⁸ Ba deen na me bwaɲa ba maɲi nɔɔnu maama na pe kulɔ tun mu ba maani ni balu na pe zanzan tun daa wu ne si ku dwəni ba dim. Ku nan wu muri ku pa balu na pe funfun yirani tun. Ba maama deen ne tite na maɲi di ba tun mu.

¹⁹ Moyisi ma ta di ba o wi: «Nɔɔn-nɔɔnu yi pa wodi u kuntu

pəni o tee ni ku puuri tiga.»

²⁰ Nɔɔna badonnə ma vin si ba se Moyisi taani dum. Ba deen ma di ba daari pa ku puuri tiga. Wodi u kum ma ji kanzwa yi ku laan lwe. Moyisi bani ma zaɲi di nɔɔna bam kuntu. ²¹ De maama tituti, ba maa yəni ba pe tite na wú maɲi di ba dim tun. Wia na yəni ka di wəeni, kulɔ maama na daari tiga ni tun wú nyuni mu.

²² Da yardu de dum ni, ba deen pe wodi u kum kuni bile mu, bwen sile nɔɔnu maama ɲwaani. Ba nakwa tiinə bam ma vu Moyisi te ba ta ba bri-o ku na kɪ te tun. ²³ O ma ta di ba o wi: «Baɲa-We na tagi kulɔ tun mu tuntu: «Baɲa-We mu pɔɔri jwa de dum si di taa yi di yira da maama wuni. Di nan kɪ-di si di taa yi siun de mu si á ma á zuli-Di. Kuntu ɲwaani, wɔ-na woɲo kulɔ maama na maɲi di wɔɔm tun si á saɲi kulɔ maama na maɲi di saɲum tun. Kɪ-na kuntu zum si woɲo kulɔ na daari, si á tiɲi-ku jwa ɲwaani.»» ²⁴ Nɔɔna bam ma kɪ te Moyisi na tagi tun. Ba deen zigɪ wodi u kulɔ na daari tun pa si tiga puuri. Ku maa wu zu kanzwa, yi ku ba lwe di.

²⁵ Tiga na puuri tun, Moyisi ma ta o wi: «Di-na wodi u kum kuntu zum, si zum de dum yi siun de mu si á ma á zuli Baɲa-We. Abam zum bá na wodi u je di je tiga kam baɲa ni. ²⁶ Da yardu mu abam wú taá

pe wɔdiu kum. Ku daari da yarpe de dum wú taa yi siun de mu ku paɪ abam. Wɔdiu bá taa wura si á pe-ku.»

²⁷Ku nan na kɪ te tɪn, nɔɔna badonnə mu nuɲi da yarpe de dum nɪ ba beeri wɔdiu si ba pe, yi ba wu ne kulɔkulɔ. ²⁸Baɲa-We ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «Abam wú vɪn si á sɛ amu niə yam dɪ a kwia yam taan si á vu á maɲi yən mu? ²⁹Á wu ne? Baɲa-We tiɲi siun de dum Dɪ pa abam. Kuntu ɲwaanɪ mu da yardu de dum nɪ We wú pa da yale wɔdiu si á pe. Nɔɔn-nɔɔnu ba maɲi si o nuɲi pooni da yarpe de dum nɪ. Oó maɲi sɔɲɔ nɪ mu.» ³⁰Ku ma pa da yarpe de dum nɪ nɔɔna bam deen sin dɪ ba tituɲa.

³¹Yisrayelɪ tiinə bam ma bəɲi wɔdiu kum yɪrɪ nɪ «Maanɪ.» Ku deen nyɪ dɪdaanɪ mɪna mu. Ku maa yi napoɲo, yi ku ywəmmə nuneɛnɪ ba mɛ tʊʊʊ mu ba fɔɲi maasa te tɪn. ³²Moyisi ta ma ta o wɪ: «Baɲa-We pe Dɪ ni dum mu si á kwe Maanɪ yam bwaɲa dɪdʊa á tiɲi jwa ɲwaanɪ. Abam biə jwa wú lwaɪ wɔdiu kulɔ We na pe abam kagʊa kam yuu nɪ, maɲa kalu Dɪ na jaanɪ abam Dɪ nuɲi Ezipi nɪ tɪn.»

³³Moyisi laan ma ta dɪ Arɔn o wɪ: «Kwe zuɲa n daari n zwe Maanɪ n kɪ ka wunɪ si ka maɲi dɪ bwaɲa dɪdʊa.

Laan ja-ka n vu n zɪɲi Baɲa-We yigə nɪ. Á biə jwa wú taa naɪ Maanɪ yam dáanɪ maɲa maama.» ³⁴Arɔn deen ma kɪ kulɔ maama Baɲa-We na brɪ Moyisi tɪn. O kwe Maanɪ yam mu o zɪɲi We ni-gonim kandwa yale yam yigə nɪ si ya taa wu dáanɪ.

³⁵Yisrayelɪ tiinə bam ma di Maanɪ yam bɪna fiinna. Ba deen di-ya mu taan si ku taa ve maɲa kalu ba na ve ba yi Kaanan yi ba zuʊrɪ da tɪn. ³⁶Bwaɲa kalu ba deen na maɪ ba maɲi tɪn, kantu yiə fugə mu yi titɔɲo yi.

Na nuɲi piu yura nɪ

17 Yisrayelɪ kɔ-fɔɔ kum deen ma zɪɲi Sin kagʊa kam nɪ, yi ba laan kaagɪ ba beeri, nuneɛnɪ Baɲa-We na yəni Dɪ brɪ-ba si ba vu mɛ tɪn. Ba ma vu ba yi je sɪdɔɲ ba na bəi nɪ Refidim tɪn yi ba cwi ba vwə dáanɪ. Je sɪm kuntu nɪ, na deen tərə si nɔɔna bam nyɔ. ²Ba ma puli si ba taa bwe Moyisi yi ba wɪ: «Pa dɪbam na si dí nyɔ!» Moyisi ma ləri o wɪ: «Bɛɛ mu kɪ yi á bwe amu kuntu? Bɛɛ mu yi abam lagɪ si á maɲi Baɲa-We á nii?» ³Na-nyɔm dɪm nan na jɪɲi nɔɔna bam tɪn, ba deen ta pʊʊnɪ yi ba bwe Moyisi ba wɪ: «Bɛɛ mu maɲi ku ba n yuu nɪ yi n ja dɪbam n nuɲi Ezipi nɪ n ba

yo seeni? Nmu lagɪ sɪ na-nyɔm mu gu dɪbam dɪdaani dɪ biə dɪdaani dɪ vara maama na?»

⁴ Moyisi ma kaasi o loori Baɲa-We yɪ o wɪ: «Amu bɪ a lagɪ a kɪ nɔɔna bantu tɪta mu? Ba laan buɲɪ sɪ ba dult-nɪ dɪ kandwa mu ba gu.» ⁵ Baɲa-We ma ləri Moyisi Dɪ wɪ: «Kuri Yisɪrayelɪ nakwa bam badonnə sɪ á da nɔɔna bam yigə á kɛ. Kwe n nacəgə kalɪ n na mɛ n magɪ Nili bugə kam tun n wəli da n vu. ⁶ Amu wó zɪgɪ Sinayi piu kum yuu nɪ sɪ a jeeri abam. Á na yɪ da, nmu laan wó ma n nacəgə kam n magɪ piu kum. Nmu na kɪ kuntu, na wó nuɲɪ ku yɪra nɪ sɪ nɔɔna bam nyɔ.» Moyisi ma kɪ kuntu Yisɪrayelɪ nakwa bam yigə nɪ.

⁷ Moyisi deen pɛ je sɪm kuntu yɪrɪ nɪ «Meriba», dɪ «Masa». Bɛɲwaani, dáani mu Yisɪrayelɪ tiinə bam pɔvɔnɪ yɪ ba maɲɪ Baɲa-We sɪ ba nii. Ba deen wɪ: «Baɲa-We wu dɪ tee nɪ naa Dɪ tərə mu?»

Amalekɪ tiinə kɪ najara dɪ Yisɪrayelɪ tiinə bam

⁸ Yisɪrayelɪ tiinə bam na wu Refidim nɪ tun, Amalekɪ tiinə bam ma da ba zaɲɪ ba baɲa nɪ sɪ ba kɪ najara dɪ ba. ⁹ Moyisi ma ta

dɪ Zozwe o wɪ: «Kuri nɔɔna bam badonnə sɪ á vu á jeeri Amalekɪ tiinə bam dɪ najara. Jwaani, amu dɪ wó taa zɪgɪ piu kum yuu nɪ, yɪ a ze We nacəgə kam.»

¹⁰ Zozwe ma kɪ kulɪ Moyisi na bɪ-o tun. O ma vu o jeeri Amalekɪ tiinə bam sɪ o kɪ najara dɪ ba. Sɪ ku na yɪ Moyisi dɪ Arɔn dɪdaani Huuri, bantu deen diini piu kum yuu mu ba zɪgɪ da. ¹¹ Maɲa kalɪ maama Moyisi jian yam na yəni ya wu weenɪ tun, Yisɪrayelɪ tiinə bam yəni ba dana mu najara yam wunɪ. O jian yam nan na yəni ya parɪ ya maa tu tɪga, Amalekɪ tiinə bam dɪ daa maa dana najara yam yigə nɪ. ¹² Moyisi jian yam deen ma bugi. Arɔn dɪ Huuri ma tiɲɪ kandwe, yɪ ba pa o jəni dɪ baɲa nɪ. Ba deen ma tɔli o jian yam pa ya leeri ya wu weenɪ. Dɪdɔa ze jazum dɪm, yɪ wudoɲ wum dɪ ze jagwiə kam. Ba ze Moyisi jian yam weenɪ kuntu mu taan sɪ ku yɪ wa-zuuri maɲa. ¹³ Ku de cwəɲə kam kuntu mu yɪ Zozwe dɪ o nɔɔna bam ja najara ba wani Amalekɪ tiinə bam.

¹⁴ Baɲa-We laan ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «Pɔpɔnɪ kəm duntu n tiɲɪ tɔnɔ nɪ sɪ nɔɔna guli ku gulə. Ta pɔpɔnɪ nɪ: Amu wó ba a pa Amalekɪ tiinə yɪrɪ saari logɪ baɲa nɪ, sɪ n

daart̄ n pa Zozwe taa ye ku ni n̄l.»
¹⁵ Moyisi ma lɔ kaanum bimbim je
 sum kuntu n̄l ȳl o b̄n̄ji-d̄l o w̄l:
 «Bāja-W̄e mu ȳl amu Ci-tɔgɔ kum
 tu.» ¹⁶ O maa w̄l: «Ba z̄n̄ji j̄an mu
 w̄eent̄ s̄l ya jeeri Bāja-W̄e. Bāja-W̄e
 w̄l ja najara d̄idaant̄ Amalek̄i tiin̄a
 bam mu d̄l ba kwaga kam māja
 maama.»

Zitero

18 Mad̄ian tiin̄a kaanum-tu
 wudon̄j deen mu wura,
 o ȳr̄l na ȳl Zitero. Wuntu maa
 ȳl Moyisi tumbaaru. O ma ni W̄e
 na k̄l te maama D̄l pa Moyisi
 d̄idaant̄ Yisrayel̄t̄ tiin̄a bam, ȳl
 D̄l ja-ba D̄l nūji Ezipi n̄l t̄n.
^{2–3} Moyisi deen nan ya p̄e o kaant̄
 Sefora d̄l o bīa bale bam vu o
 tumbaaru Zitero tee n̄l mu s̄l ba
 taa wura. Bīa bam d̄id̄ba ȳr̄l mu
 ȳl «Geresom». Bēn̄waant̄, Moyisi
 deen w̄l: «Amu ȳl v̄eru mu sa-tu
 n̄l.» ⁴ Wudon̄j wum ȳr̄l maa ȳl
 «Eliez̄er̄». Bēn̄waant̄, o deen w̄l:
 «Amu ko W̄e d̄um mu w̄li-n̄l.
 D̄intu mu jon̄i-n̄l Ezipi P̄e wum
 jūja n̄l D̄l yagi, pa o wu gu-n̄l.»

⁵ Moyisi deen maa cwi o vw̄a yam
 W̄e piu kum t̄n̄j̄a n̄l. O tumbaaru
 Zitero deen ma vu o te kagua kam

n̄l. O ma ja Moyisi kaant̄ wum d̄l o
 bīa bale bam o w̄li da. ⁶ Zitero ya
 t̄n̄j̄a n̄l mu o pa Moyisi o w̄l: «Amu
 maa b̄unt̄ nm̄u te. N kaant̄ wum
 d̄l n bīa bale bam d̄l maa t̄n̄j̄a.»
⁷ Ba na ȳl t̄n̄, Moyisi ma nūji s̄l o
 jeeri-ba. O deen ma tiiri o tumbaaru
 wum yiḡa n̄l, ȳl o daart̄ o kukw̄er-o.
 Ba ma bwe da-kwaga, ȳl ba laan
 daart̄ ba zu Moyisi vwe d̄um wunt̄
 s̄l ba lar̄l. ⁸ Moyisi ma lw̄ani kul̄u
 maama Bāja-W̄e na t̄n̄j̄a Ezipi P̄e
 wum d̄l o n̄ɔ̄na bam ȳran̄l pa D̄l
 vr̄l Yisrayel̄t̄ tiin̄a bam t̄n̄ o br̄l
 Zitero. O ta ma ta d̄id̄-o ba na jeeri
 cam d̄il̄u maama cw̄n̄j̄a kam yuu n̄l
 t̄n̄, d̄l Bāja-W̄e na k̄l te D̄l vr̄l-ba
 t̄n̄.

⁹ Zitero na ni kuntu t̄n̄, o wu ma
 poli d̄l Bāja-W̄e na w̄li Yisrayel̄t̄
 tiin̄a bam t̄n̄. ¹⁰ O ma tee W̄e ȳl o
 w̄l: «Bāja-W̄e māj̄a d̄l zul̄a! D̄l vr̄l
 abam Ezipi tiin̄a bam d̄l ba P̄e wum
 jūja n̄l D̄l yagi. ¹¹ Amu laan lwari
 n̄l Bāja-W̄e mu daga D̄l dwe wa
 yam maama. Bēn̄waant̄, D̄l p̄e D̄l
 n̄ɔ̄na bam lu Ezipi tiin̄a bam dam
 kuri n̄l, d̄l ba na b̄eest̄-ba te maama
 t̄n̄.» ¹² Zitero ma ja varum o ba s̄l ba
 zw̄e ba ma k̄l kaanum ba pa W̄e, ȳl o
 kw̄ari o ja p̄eera yadonn̄a o w̄li da
 s̄l o pa-o. Ar̄on d̄l Yisrayel̄t̄ nakwa
 bam maama d̄l ma ba Moyisi d̄l o

17:15 Ci-tɔgɔ kum tu br̄l n̄l Bāja-W̄e jan̄l D̄l pa-n̄l. 18:4 Eliez̄er̄t̄ kuri mu ȳl W̄e ȳl amu
 z̄annu 18:5 W̄e piu kum = Sinayi piu kum (Nun̄im 3:1)

17:14 Gul̄a Tɔnɔ 25:17; 1 Sam 15:2 17:15 Pulim 22:14 18:2-3 Nun̄im 2:21

tumbaaru wum te, si ba tɔgi daani ba di wɔdiu kum ba ma zuli We.

¹³Tɔga na puuri tun, Moyisi ma jɛni si o cɛgi nɔɔna balu na tu o te ba saɲi daani tun taani. Nɔɔna bam na daga tun ɲwaani, ba zigi Moyisi yigɛ ni mu taan, zizɔɲa ni si ku vu ku yi dɔdaan-ni ni. ¹⁴Moyisi tumbaaru Zitero na ne kuntu tun mu o bwe-o wi: «Beɲwaani mu yi nmu tɔɲi titɔɲi duntu n paɪ nɔɔna bam n yirani? Nii nɔɔna bam na zigi yo seeni tituti weeni si ku yi dɔdaan-ni ni, yi nmu yirani mu buri ba taani.»

¹⁵Moyisi ma lɛr-o o wi: «Beɲwaani, nɔɔna bam yɛni ba tui amu te si ba lwarɪ We wubɔɲa na yi te ya pa-ba tun mu. ¹⁶Nɔɔna balu na jigi kantɔɔ ba titari ni, ba yɛni ba tui amu te mu si a bri-ba wulu na jigi bura tun. Amu ta wu daari a bri-ba We niɔ yam di Dl kwiɔ yam maama si ba taa ni ya kuri.»

¹⁷Zitero ma lɛri o wi: «Nmu na ki te tun ba tɔgi cwɛɲɔ. ¹⁸Nmu na lagɪ n tan ki kuntu, ku ba daani di n yira na cɛ. Nɔɔna bam yira di maa wu cɛ. Titɔɲi duntu daga di dwe nmu yirani jam. ¹⁹Cɛgi amu kwiɔ yantu a na lagɪ a pa-m tun, si We wu taa wura nmu tee ni. Nɔɔna bam na yɛni ba jigi kantɔɔ, ku lana si n kwe ba taani dum n ja n vu We yigɛ ni mu. ²⁰Nmu ta maɲi si n bri-ba We niɔ yam, dɔdaani Dl kwiɔ yam

na bri kulu tun, si ba lwarɪ ba na wu tɔgi cwɛɲɔ kalu tun. ²¹Ku daari, beeri nɔɔna bam maama wuni n kuri balu na yi yawali-nyina yi ba kwarɪ We tun. Bantu wu taa yi balu nɔɔna na jigi ba ciga yi ba ba tɔgi sɛbu-laga cwɛɲɔ tun mu. Nmu laan wu tiɲi nɔɔna bam kuntu si ba taa yi yigɛ tiinɔ yi ba nii nɔɔna baɲa ni. Badonnɔ wu taa nii nɔɔna muru baɲa ni, badonnɔ maa nii bi bi, badonnɔ maa nii fiinnu fiinnu, yi badaara nii nɔɔna fugɔ fugɔ baɲa ni. ²²Maɲa maama baá taa cɛgi balu na jigi taani tun si ba buri ba bura. Ku na yi wo-cɛɔ, ku maɲi si ba kwe taani dum ba ja ba nmu yigɛ ni mu si n buri-di. Ku nan na yi ta-balaɲa, ba titi mu wu buri. Kuntu wu pa titɔɲa yam ki mwali ya pa-m, yigɛ tiinɔ bam na tɔgi ba zuɲi nmu zuli dum tun ɲwaani. ²³Nmu na ki kuntu doɲ nuneeni Baɲa-We na bri-m tun, ku daa ba ni-m. Nɔɔna bam di nan wu joori ba sam ni dɔdaani bicar-zuru.»

²⁴Moyisi deen ma cɛgi Zitero kwiɔ yam yi o sɛ-ya. ²⁵O ma beeri Yisrayeli tiinɔ bam maama wuni o kuri yawali-nyina si ba taa yi yigɛ tiinɔ yi ba nii nɔɔna muru muru baɲa ni, si badonnɔ taa nii bi bi, si badonnɔ nii fiinnu fiinnu, yi badaara nii fugɔ fugɔ baɲa ni. ²⁶Maɲa maama bantu mu yɛni ba

burɪ Yisrayelɪ tiinə bam taanɪ. Ku na yɪ wo-cɛɔ, baá kwe taanɪ dɪm ba ja vu Moyisi yigə nɪ mu sɪ o burɪ-dɪ. Ku nan na yəni ku yɪ ta-balaŋa, ba titɪ mu wú burɪ-dɪ.

²⁷ Ku kwaga nɪ mu Moyisi banɪ o tumbaaru Zitero o yagi cwəŋə nɪ pa o joori o vu o titɪ tu.

Sinayi Piu kum

19 Yisrayelɪ tiinə bam deen zigi Refidim nɪ ba vu ba yɪ Sinayi kagua kam. Ba na nuɲi Ezipi tuv kum nɪ tun, ku yɪ canɪ sitɔ pulim de nɪ mu ba yɪ da. Ba ma cwi ba vwə yam Sinayi Piu kum təŋə nɪ. ³ Moyisi ma di piu kum yuu sɪ o vu Wɛ te. Baŋa-Wɛ ma zigi piu kum yuu nɪ Dɪ bəŋ-o yɪ Dɪ wɪ: «Ta tuntɔ n bɪ Yisrayelɪ tiinə bam na yɪ Zakɔbɪ dwi dɪm tun:

⁴ «Abam titɪ yɪ ne amv Baŋa-Wɛ na kɪ kulv sɪ ku zv Ezipi tiinə bam yɪra tun. Á ta ne amv na kwe abam a daɲɪ a bakalɪ baŋa nɪ nuneɛnɪ kalonɔ na yəni ku kɪ te dɪ ku biə tun. A kɪ abam kuntɔ mu a ja a yɪ amv te yo seeni. ⁵ Tɔ. Lugu baŋa maama yɪ amv nyum mu. Abam nan na se amv ni sɪ á taá kɪ kulv maama amv na wú bɪ abam tun, amv wú kuri abam nabiinə maama wunɪ sɪ á taá yɪ amv titɪ nɔɔna. ⁶ Abam nan wú taá yɪ amv kaanum tiinə, yɪ á

tunɪ amv paari yiranɪ ŋwaanɪ mu. Abam dwi dɪm wú taa yɪ á yɪra amv ŋwaanɪ.» Ta kuntɔ maama n bɪ Yisrayelɪ tiinə bam.»

⁷ Moyisi ma zigi piu kum yuu nɪ o tu. O ma bəŋi Yisrayelɪ nakwa bam yɪ o daari o tuli Baŋa-Wɛ kwərə kam maama o bɪ-ba. ⁸ Nɔɔna bam ma se yɪ ba ləri ba wɪ: «Dí wú kɪ kulv maama Baŋa-Wɛ na tagɪ tun.» Moyisi daa ma ja nɔɔna bam kwərə kam o vu o tuli o bɪ Baŋa-Wɛ.

⁹ Baŋa-Wɛ deen ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «Amv lagɪ a ba nmu te, yɪ kunkwən-luluru mu wú kwəli-nɪ. Kuú pa, amv na tu a ŋɔɔnɪ dɪ nmu, nɔɔna bam wú ni amv kwərə yɪ ba daari ba kɪ ba wu-dɪdɔa dɪ nmu maŋa maama.»

Moyisi daa ma ta nɔɔna bam taanɪ dɪm maama o bɪ Baŋa-Wɛ. ¹⁰ Baŋa-Wɛ ma ta dɪd-o Dɪ wɪ: «Joori n tu nɔɔna bam te n daari n pa ba kwe zum dɪ jwa de dɪm ba ma kwe ba bicara ba pa amv. Ba maɲɪ sɪ ba zari ba gwaaru ¹¹ sɪ ba ti ba yigə sɪ, da yatɔ de na yiə, sɪ a laan ba ba te. Amv Baŋa-Wɛ wú tu a ba Sinayi Piu kum yuu nɪ sɪ nɔɔna bam maama taa nii ba na-nɪ. ¹² Nan lɔ sisəm n kaagi piu kum maama sɪ nɔɔna bam yɪ leenɪ-dɪ. Ta dɪ nɔɔna bam nɪ: ba yɪ diini piu kum yuu naa ba twe ku təŋə kam. Nɔɔnv wulv naga na nɔnɪ piu kum baŋa nɪ, ba

maɲɪ sɪ ba gu kuntu tu mu. ¹³ Ba na lagɪ ba gu-o, ba juɲa yɪ dwe-o. Ba nan wó dul-o mu dɪ kandwa naa ba ta dɪ cɪna sɪ o tɪ. Ku na yɪ nabiinu naa varum mu yɪ o naga na nɔnɪ piu kum, o maɲɪ sɪ o tɪ mu. Tɔ. Ba nan na wugi nabɔnɔ kum, nɔɔna bam laan jɪgɪ cwəɲə sɪ ba fufɔ ba yɪ piu kum.»

¹⁴ Moyisi ma zɪgɪ piu kum yuu nɪ o tu o vu nɔɔna bam te. O ma pa ba kwe ba bɪcara ba pa Wɛ yɪ ba daartɪ ba zartɪ ba gwaaru. ¹⁵ Moyisi ma ta dɪ ba o wɪ: «Ti-na á yigə da yatɔ de dum ɲwaanɪ. Da yam kuntu nɪ, nɔɔn-nɔɔnu yɪ pəni dɪ kaanɪ.»

¹⁶ Da yatɔ de dum tututɪ mu dua tiini ka pɪpɪlɪ yɪ ka baɲɪ pɪna-pɪna. Kunkwən-liluru ma tu ku ba ku kwəlɪ piu kum yuu. Nabɔnɔ laan ma tiini ka wuuri sɔɔ zanzan. Nɔɔna bam na ni sɔɔ kum tun, ba yɪra maa tiini ya saɪ yɪ fuɔnɪ zɔ-ba.

¹⁷ Moyisi ma tɔgɪ nɔɔna bam yigə o ja-ba o nuɲɪ ba vwə yam wunɪ sɪ ba vu ba jeeri Wɛ. Ba ma vu ba zɪgɪ piu kum təɲə nɪ. ¹⁸ Nyɔa deen maa kwəlɪ Sinayi piu kum yuu maama. Bɛɲwaanɪ, Baɲa-Wɛ deen cugi ku baɲa nɪ yɪ mim gilimi-Dɪ. Nyɔa kam ma zaɲɪ tɔgɪ-tɔgɪ ka di wɛyuu, nɪnɛnɪ min-vɔgɔ te. Piu kum maama ma tiini ku sisɪɲɪ.

¹⁹ Nabɔnɔ kam kwəri laan maa tiini dɪ dana. Moyisi deen maa ɲɔɔnɪ dɪ Wɛ, yɪ Wɛ dɪ ləri o taanɪ dum nɪ dua na baɲɪ te tun.

²⁰ Baɲa-Wɛ ma tu Dɪ ba Sinayi Piu kum yuu nɪ. Dɪ ma bəɲɪ Moyisi sɪ o din o ba piu kum yuu. Moyisi ma din Wɛ te. ²¹ Baɲa-Wɛ ma ta did-o Dɪ wɪ: «Joori n tu tɪga n kaanɪ nɔɔna bam sɪ ba yɪ lɛenɪ sisəm dum. Ba ba maɲɪ sɪ ba fun ba din sɪ ba na amv Baɲa-Wɛ. Ba na fun ba kɪ kuntu, ba zanzan lagɪ ba tɪ mu.

²² Ku na maɲɪ ku yɪ amv kaanum tiinə balɔ na yəni ba tui amv te tun, ba maɲɪ sɪ ba kwe ba bɪcara mu amv ɲwaanɪ. Ku na daɪ kuntu, amv wó cɔgɪ-ba mu.»

²³ Moyisi ma ta dɪ Baɲa-Wɛ o wɪ: «Nɔɔna bam ba jɪgɪ cwəɲə sɪ ba din piu kum. Nmu pɛ amv lɔ sisəm mu a tiɲɪ sɪ nɔɔna bam yɪ lɛenɪ-dɪ, nmu na pwe piu kum pa ku yɪ ku yɪra tun ɲwaanɪ.» ²⁴ Baɲa-Wɛ ma lər-o Dɪ wɪ: «Nan tu tɪga n ja Arɔn sɪ á tɔgɪ daanɪ á din yo seeni. Sɪ ku na yɪ kaanum tiinə bam didaanɪ nɔɔna bam maama, ba na fun ba lɛenɪ sɪ ba twe yo seeni, amv banɪ wó zaɲɪ dɪ ba mu, yɪ a cɔgɪ-ba.»

²⁵ Moyisi ma tu o vu nɔɔna bam te yɪ o ta dɪ ba kulɔ Baɲa-Wɛ na tagɪ tun.

We ni-kaana fugə kam

Gulə Tɔnɔ 5:6-21

20 We deen mu ɲɔɔni taani duntu maama:

²«Amu mu yi abam Tu Baŋa-We dum. Amu maa yi dɔlɔ na jaani abam a ja ɲɲi Ezipi tuv kum ni pa a vɛi abam á gabeem dɔm ni a yagi tun. ³Daa á yi zuli-na we didonj á wɛli amu wɔni.

⁴Yi zaɲi-na á mɔ nyinyugu si ku taa yi jwɛm ku pa abam. Á yi mɔ woŋo si ku lwani weyuu wɛnu, naa tɛga baŋa wɛnu, naa tɛga kuri na bam wuu wɛnu. ⁵Abam ba maɲi si á tiiri ti yigə ni naa á zuli-ti. Beɲwaani, amu mu yi abam Tu Baŋa-We. Amu yi pagi abam baŋa ni mu. Ku na yi balu na vin amu tun, a yəni a waari-ba di ba biə maama si ku vu ku yi ba dwi dɔm kuni bitɔ naa bina laŋa ni mu. ⁶Ku nan na yi balu na soe-ni yi ba sɛ a niə yam tun, a maa yəni a jigɛ ba sono taan, si ku yi ba dwi dɔm kuni muru laŋa ni.

⁷Yi zaɲi-na á bəɲi á Tu Baŋa-We yiri kafe yirani, si Baŋa-We wó waari wulu maama na ki kuntu tun.

⁸Taá guli-na We siun de dɔm si á pɔɔri-di da yam maama wɔni á pa We. ⁹Da yarpe maama wɔni,

abam jigɛ da yardu mu si á ma á tuɲi tutuɲa dwi maama. ¹⁰Ku nan na yi da yarpe de dɔm, abam Tu Baŋa-We pɔɔri-di mu Dɔ pa Dɔ titi, si di taa yi siun de. Di de ni, nɔɔn-nɔɔnu ba maɲi si o tuɲi kulokulu. Ku maa yi abam, di á biə, di á bukwa, di á gambe, di á tuntɔɲ-kaana maama mu bá taa tuɲa. Ku wɛli da, abam vara bam, di vərə balu na zuvri á tuv wɔni tun di bá taa tuɲi tutuɲa de dɔm kuntu ni. ¹¹Beɲwaani, Baŋa-We deen kwe da yardu mu Dɔ naani weyuu di tɛga baŋa, di nanuru tum, didaani wɛnu tilu na wu tuntu maama wɔni tun. Dɔ laan ma sin da yarpe de dɔm ni. Baŋa-We ma ki yu-yoŋo siun de dɔm baŋa ni Dɔ pa di yi di yira.

¹²Taá nigɛ-na á kwə di á niinə, si ku pa á taá jigɛ mumwe-deeri maɲa kalu á na wó taá zuvri tɛga kalu abam Tu Baŋa-We na lagi Dɔ pa abam tun wɔni.

¹³Yi zaɲi-na á gu nɔɔnu.

¹⁴Yi ki-na kabwəɲə di nɔɔnu wɔdonj kaani.

¹⁵Yi ɲɔ-na kulokulu.

¹⁶Yi zaɲi-na á buri vwan bura á ma á vani á donnə.

¹⁷Yi kwe-na á wubuɲa á daɲi á donnə sam baŋa ni. Nan yi pa-na si

á wubɔɣa taa wu ba kaana baɣa nɪ. Yɪ pa-na sɪ á fra zu ba gambe naa ba tuntɔɣ-kaana wɔnɪ. Yɪ pa-na sɪ á yɪ su á donnə nabe, naa ba bɛnɛ, naa woɣo kulɔ maama na yɪ ba nyum tun.»

¹⁸Nɔɔna bam maama deen ma na dɔa kam na tiini ka baɣi yɪ ka ta pɪpɪlɪ te maama tun. Ba ta ma ni nabɔnɔ kɔm kwəri, yɪ ba daari ba na piu kɔm maama na kwəli didaani nyɔa te maama tun. Ba yɪra maa sai yɪ fɔvɔnɪ tiini dɪ jɪɣɪ-ba. Ba deen ma fufɔ ba ke dɔ́a.

¹⁹Ba ma ta dɪ Moyisi ba wɪ: «A loori-m! Nmu na ɣɔɔnɪ taani n bɪ dɪbam, dɪ wú cəgi. Nan yɪ pa We tutɪ ɣɔɔnɪ didaani dɪbam, sɪ dɪ wú tɪ.»

²⁰Moyisi ma ləri nɔɔna bam o wɪ: «Yɪ taá kwari-na fɔvɔnɪ. Bɛɣwaani, We tu abam te sɪ Dɪ maɣɪ abam mu Dɪ nii, sɪ á taá kwari-Dɪ yɪ á yɪ tusi Dɪ cwəɣə kam nɪ.» ²¹Nɔɔna bam deen zɪɣɪ yigə yigə mu, yɪ Moyisi fufɔ o twe kunkwən-liluru kɔm me We na wɔra tun.

Cullu tidonnə

²²Baɣa-We ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «Ta tuntɔ dɪ Yisrayeli tiinə bam:

«Abam tutɪ yiə nɛ nɪ amu Baɣa-We mu zɪɣɪ weyuu nɪ a ɣɔɔnɪ dɪ abam.

²³Abam nan ba maɣɪ sɪ á zuli

wo-gaa á wəli amu nɪ. Á yɪ zaɣɪ á kwe səbu-sɔɣa naa səbu-poɣo á ma á kɪ jwəm.»

²⁴Baɣa-We daa ta ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «Kwe tɪga kam turɔ n ma n lɔ kaanum bimbim n pa-nɪ. Abam na lagi á kɪ zwɛem kaanum naa yazurə kaanum, á laan wú yəni á ja á peeni, dɪ á bɔnɪ, didaani á naani á ba á kaani dɪ baɣa nɪ á pa-nɪ. Je sɪlɔ maama amu na wú pa á zuli amu yɪrɪ kuntu doɣ tun, amu tutɪ wú ba abam te sɪ a kɪ abam yu-yoɣo. ²⁵Nmu nan na bɔɣɪ sɪ n kwe kandwa sɪ n sunɪ bimbim n pa-nɪ, sɪ n yɪ ma kulɔkulɔ n ma n sari kandwa yam naa n lɔ-ya. Nmu na kɪ kuntu doɣ, kuɔ pa bimbim dɪm ji kafe mu amu yigə nɪ. ²⁶Á yɪ zaɣɪ á lɔ kaanum bimbim dɪlɔ ba na tɔɣɪ natənə mu ba diini dɪ yuu tun, sɪ nɔɔnɔ yɪ zaɣɪ o ba o ta o wɪ o zɪɣɪ tɪga nɪ o na wɔlɔ na maa diini tun caviura.» ¹Baɣa-We deen ma ta Dɪ niə yantɔ taani Dɪ bɪ Moyisi sɪ o lwəni o bɪ Yisrayeli tiinə bam:

Yisrayeli tiinə dɪ ba gambe taani

Gulə Tɔnɔ 15:12-18

21 Wɔlɔ na yəgi Ebru tu sɪ o ma o ji o gambaa, gambaa kam wú tɔɣɪ ka pa-o bɪna yardɔ mu. Bɪna yarpe bɪnɪ dɪm wɔnɪ, sɪ ku

tu yag-o si o viiri zaani, yi gambaa kam bá ḡwɪ kulukulɔ. ³Nɔ́nɔ wum na yi badɛm yi o ba o tɔ́ɲi o pa-m, yi o na lagɪ o viiri, ku yi wuntu yirani mu wó viiri. O ya nan na maɲɪ o jigi kaani mu yi o ba n te, o maɲɪ si o ja o kaani wum mu o wɛli da o viiri. ⁴O na tɔ́ɲi o paɪ wulɔ tun na pɛ-o kaani, yi o di kaani wum lu biɛ daani, nɔ́nɔ wum yirani mu wó viiri. Kaani wum di o biɛ yi o tu wum nyum mu.

⁵Gambaa kam nan wó wani o ta ni: «Amu soe a tu wum, ku wɛli di a kaani di a biɛ bam. A nan bá viiri a daari-ba.» ⁶O tu wum maa wó ja-o o vu We digɛ kam ni dum seeni o pa o salt boro kum. Dáani mu oó kwe lwe o puri gambaa kam zwe didɔa. Kuntu bri ni gambaa kam ḡwɪa maama wuni, o yi o tu wum nyum mu.

⁷Nɔ́nɔ na kwe o buko o yɛgi o pa o ji gambaa, ku dai si ka maɲa na yiɛ, si ba yag-o si o viiri nuneɛni ba na ki baara bam te tun. ⁸Gaba-kana kam na cɔ́ɣi wulɔ na yɛg-o tun yigɛ, o tu wum wó wani o joori o yɛg-o o pa. O nan ba jigi cwɛɲɛ si o yɛg-o o pa dwi-ge tiinɛ. O tu wum na ki kuntu, ku bri ni o lɔ́ɣi ba ni-mɔ́ɔ dum kwaga ni mu. ⁹Nɔ́nɔ wum

nan ya na yɛg-o si o bu mu di o ma o ki kaani, ku maɲɪ si o taa nii gambaa kam baɲa ni nuneɛni ku yi o tuti buko mu. ¹⁰Nɔ́nɔ wum na tu o di kaani wudoɲ o wɛli o wuni, ku dai si o vin pulim kaani wum o ni-wudiu, naa gwaaru. O nan dai si o van-o sar-pwɛgɛ. ¹¹Nɔ́nɔ wum na vin si o ki wɛɛnu tintu maama o pa kaani wum, kaani wum wó wani o viiri zaani, yi o bá ḡwɪ kulukulɔ.

Kɛm-balwaaru tulɔ na maɲɪ di tɔ́vni tun

¹²Wulɔ na magɪ o donɲ pa o ti, baá gu ku tu di mu. ¹³Ku tu nan na wu paali o gu nɔ́nɔ wum, yi We na se si ku ki kuntu tun, nɔ́nɔ wum kuntu nan maɲɪ si o duri mu o vu je silɔ amu na wó kuri tun, si o sɛgi da. ¹⁴Ku daari, nɔ́nɔ na paali o donɲ mu o tiɲi, yi o suni o gu-o, ku dai si o lu! O na maɲɪ o vu o ja amu kaanum bimbim dum, si á varɲ-o á ja á nuɲi pooni á gu.

¹⁵Wulɔ maama na magɪ o ko naa o nu, si ba gu kuntu tu.

¹⁶Wulɔ na zi nabiinu o ja si o yɛgi, yi ku tu na maɲɪ o yɛg-o mu di, naa nɔ́nɔ wum ta na wu o tee ni yi ba ja-o, si ba gu ku tu.

¹⁷ Wulu maama na sooli lwarim o yagi o ko naa o nu yuu ni, si ba gu ku tu di.

¹⁸ Nɔɔna bale na jaani daani, yi didva kwe kandwe o ma o duli o don wum, asawe o me o juɲa mu o mag-o o pogili yi o wu tigi, yi o tigi mu, ¹⁹ o na tu o ba o wai o zaɲi weeni o nuɲi ciwɔɲɔ o zi nacɔɲɔ o beerɔ, si á yagi taali á ma á ce wulu na mag-o tun. Ku tu wó ɲwi nɔɔnu wum di o na cɔɲi o tituɲa tun. O ta wó taa nii o baɲa ni mu si o na yazurɔ lanyirani.

²⁰ Nɔɔnu na jigi gaba-baaru naa gaba-kana, yi o mag-o pa o ti ku ne sum ni ni, si ba waari ku tu. ²¹ Gambaa kam nan na zaɲi yi ka yi da yale naa yatɔ weeni, ba daa bá ki ka tu wum kulukulu, gambaa kam na yi o nyum tun ɲwaani.

²² Baara bale najara baɲa ni, ba na magi ka-puɔ pa o pugɔ kam cɔɲi, wo-gaa na wu daani ka-puɔ kam, o baru wó goni jini mu o pa wulu na pe o kaani wum pugɔ kam cɔɲi tun, nuneeni nakwa bam na se ni ku maɲi te tun. ²³ Ku nan na tiini ku camma ku pa kaani wum, waarim dum di wó taa camma: ɲwia mu baá cɔɲi ba ma ba lani ɲwia, ²⁴ yi mu baá li ba ma lani yi, yeli mu baá guri ba ma lani yeli, juɲa mu baá li ba ma lani juɲa, naa naga mu ba ma lani naga. ²⁵ Mim di maa lani mim,

fufwɔlɔ maa lani fufwɔlɔ, ya-suɲa di maa lani ya-suɲa yuu ni.

²⁶ Wulu na magi o gambaa kam yi pa di cɔɲi, si ku tu pa gambaa kam cwɔɲɔ si ka viiri zaani ka yi dum cɔɲi ɲwaani. ²⁷ O nan na magi gambaa kam yeli mu o guri, si o pa ka viiri zaani, ka yeli dum na guri tun ɲwaani.

²⁸ Na-bia na cugi nɔɔnu ka gu, ba maɲi si ba duli-ka di kandwa ba gu mu. Nɔɔn-nɔɔnu bá duni ka nwana yam. Ka tu wum di nan bá na waarim. ²⁹ Na-bia kam nan na maɲi ka kaagi ka cu nɔɔna mu, si ba kaani ka tu wum si o lɔ-ka. O na vin yi ka cu nɔɔnu ka gu, si ba duli na-bia kam di ka tu wum maama ba gu. ³⁰ Tuu wum yira nɔɔna nan na se, na-bia kam tu wum wó wani o kwe sɔbu o leri o ɲwia kam si ku maɲi di ba na lagi te tun. ³¹ Ku nan ta yi bidwi mu di na-bia na cugi nɔɔnu wudon bu-baaru naa o buko di. ³² Nɔɔnu na-bia nan na gu o don gambaa, baá kwe kandwa ba duli na-bia kam ba gu mu. Na-bia kam tu wó jeeli sɔbu-ponjo sɔbu-dala fiinto mu o pa wulu na te gambaa kam tun.

³³ Nɔɔnu maa na gwaari gonjo naa o kugi bɔɔni yi o wu joori o suri-ku, pa o don na-bia naa o binaga tu ku wuni ka ti, ³⁴ gonjo kum tu wó ɲwi varum wum jini mu o pa varum

wum tu. O na ɣwi o ti, si o laan taa te varum wum na tigi tun.

³⁵ Nɔɔnu na-bia nan na cugi o donɔ na-bia ka gu, si ba kwe na-bia kalu ta na ɣwi tun ba yɛgi ba daari ba pɔɔri ka sɛbu kum ba pa daani. Ba ta wɔ manɔ kalu na tigi tun nwana yam mu ba pa daani, si sɛbu kum di nwana yam taa mai daani. ³⁶ Ku daari na-bia kam na manɔ ka kaagi ka cu mu yi ka tu wu lɛgi-ka, ka na gu nɔɔnu na-bia, ka tu wum manɔ si o ɣwi na-bia kam jini maama mu o pa nɔɔnu wum. Nabitika kam laan wɔ taa yi o nyum.

Yisrayeli tiina di ba jijiguru

22 Nɔɔnu na ɣɔgi na-bia yi o gu-ka naa o kwe-ka o yɛgi, ba na jaani ku tu, oɔ kwe nabe sinu mu o joori o ɣwi na-bia kalu o na ɣɔgi tun. Ku nan na yi piɛ mu o ɣɔga, si o kwe peeni suna o ma o ɣwi piɛ kalu o na ɣɔgi tun yuu ni.

²⁻⁴ ɔwunu manɔ si o joori o ɣwi kulu o na ɣɔgi tun mu. O daa na wari o ɣwi: si ba ja-o ba yɛgi si o taa yi gambaa jini dim ɣwaani. Ku daari, ba na jaani ɣwunu wum yi o ta jigi varum wulu o na ɣɔgi tun, si o ɣwi-ku kuni bile o pa ku tu, nuneɛni ku na yi na-bia naa binaga naa piɛ mu di. ɔwunu na bwari nɔɔnu sɔɔɔ

tutu ni yi ba ja-o ba magi ba gu, wulu na gu-o tun ba ti ku ɣwaani. Si ku na yi wia ni mu ba jaani ɣwunu wum, wulu na gu-o tun manɔ si o di ti mu.

⁵ Nɔɔnu na pe o vara vri ba zu nɔɔnu wudonɔ kara naa o kadugɛ wuni ba ja o wudiiru tum ba cɔgi, vara bam tu wɔ kwe o titi wudiiru tum o ma o ɣwi wudonɔ wum wɛnu tum na cɔgi tun mu, nuneɛni ku na yi mina naa tiu biɛ mu di.

⁶ Nɔɔnu na puli mim kuri pa di di di vu di tu o donɔ kara wuni di cɔgi o mina yalu ba na manɔ ba zagi naa yalu ba na wu zagi tun di, o manɔ si o ɣwi wulu kara na cɔgi tun mu.

⁷ Nɔɔnu na kwe o sɛbu naa o jijiguru o pa o donɔ si o taa nii-ti o digɛ wuni o pa-o, yi ɣwunu na tu o ɔɔ sɔɔ kum, ba na jaani ɣwunu wum, o manɔ si o ɣwi kulu o na ɣɔgi tun kuni bile mu. ⁸ Si ba na wu jaani ɣwunu wum, wulu ya na jigi o donɔ wum wɛnu tum o nii tun wɔ vu We digɛ kam mu si nakwa bam bwe-o ba lwarɔ, wuntu mu ɣɔgi naa ku dai wuntu.

⁹ Nɔɔna bale na magi ni-kantɔgo wono diduwa ɣwaani, ku na yi na-bia, naa binaga, naa piɛ, naa ɔɔɔ, naa wono kulu maama, si ba vu ba jeeri We digɛ kam ni. Nakwa bam laan wɔ bri wulu na ge bura

tɪn, sɪ kuntu tu ŋwɪ o na tʊ kulʊ baɲa nɪ tɪn o pa wudoŋ wum kuni bile.

¹⁰Nɔɔnʊ na kwe o bɪnaga, naa o na-bɪa, naa o piə, naa o varum dwi dɪlʊ maama o pa o doŋ sɪ o taa nii o pa-o, yɪ varum wum na tɪga, naa o na nɛ zʊnnɪ, naa o na je, nɔɔn-nɔɔnʊ na tɛrə sɪ o na kulʊ na kɪ tɪn, ¹¹wʊlʊ ba na kwe varum wum ba kɪ o juɲa nɪ tɪn mʊ wʊ vʊ digə kam o pooli Baɲa-We yigə nɪ nɪ wuntu wʊ pɛ varum wum cɔgi. Varum wum tu dɪ nan maɲɪ sɪ o se kuntu mʊ, sɪ o doŋ wum yɪ ŋwɪ kulʊkulʊ. ¹²Kʊ daari, nɔɔna na ŋɔgi varum wum wʊlʊ na nii-kʊ tɪn tee nɪ, wʊlʊ na nii-kʊ tɪn maɲɪ sɪ o ŋwɪ kʊ jɪnɪ dɪm mʊ. ¹³Ga-varum nan na jaani varum wum o tʊrɪ tʊrɪ, sɪ wʊlʊ na nii varum wum baɲa nɪ tɪn ja kʊ yɪra yam na tʊrɪ tɪn o ba o bɪrɪ varum wum tu. Kuntu mʊ yɪ maana sɪ o yɪ ŋwɪ kulʊkulʊ.

¹⁴Nɔɔnʊ na jɪnɪ varum o doŋ tee nɪ, yɪ varum wum na tɪga, naa o na nɛ zʊnnɪ, varum wum tu na tɛrə sɪ o na, wʊlʊ na jɪnɪ varum wum tɪn mʊ wʊ joori o ŋwɪ varum wum tu. ¹⁵Kʊ daari varum wum tu na nɛ kulʊ na kɪ tɪn, nɔɔnʊ wʊlʊ na jɪnɪ varum wum tɪn daa bá ŋwɪ kulʊkulʊ. Bɛɲwaani, o na jɪnɪ varum wum tɪn, o jɪnɪ dɪm ti.

Kɔgɔ wʊ zʊurum

¹⁶Nɔɔnʊ na ganɪ bukɔ wʊlʊ ta na wʊ zʊ barʊ tɪn o pəni dɪd-o, o maɲɪ sɪ o ŋwɪ o kwaga kwərə mʊ o pa o ko, o daari o di-o o ma o kɪ o kaani. ¹⁷Bukɔ wum ko nan na vɪn sɪ o pa nɔɔnʊ wum o bukɔ sɪ o ji o kaani, wʊlʊ na kɪ-o pugə kam tɪn ta wʊ ŋwɪ kulʊ maama na yɪ bukwa kwaga wəənu tɪn mʊ o pa ko wum.

¹⁸Á yɪ zaɲɪ á ta á wɪ á yaɲɪ kaani wʊlʊ na jɪgi yɪ-nɛɛrɪ tɪtʊɲa o tʊɲɪ tɪn, sɪ o ta o ŋwɪ abam tɪtari nɪ.

¹⁹Wʊlʊ na pəni dɪ varum, sɪ á gu-o.

²⁰Wʊlʊ na zuli wɛ-gaa yɪ kʊ daɪ Baɲa-We yɪrani, sɪ á yɔɔrɪ á cɔgi kʊ tu.

²¹Yɪ daani-na vərə, á nan yɪ beɛsɪ-ba. Guli-na nɪ abam dɪ deɛn yɪ vərə mʊ Ezɪpi tɪga baɲa nɪ.

²²Yɪ pa-na sɪ kʊ zʊ kadəm yɪra, naa bɪtarʊ yɪra. ²³Abam na yaari-ba pa ba keeri ba loori-nɪ, amʊ wʊ cəgi ba kərə kam. ²⁴A banɪ maa wʊ zaɲɪ abam baɲa nɪ, yɪ a daari a gu abam dɪ sʊ-lɔŋɔ mʊ. Kuntu maa wʊ pa á kaana bam ji kadənə, yɪ á biə bam dɪ ji bɪtara.

²⁵Amʊ nɔɔna bam wʊnɪ, nmʊ na jɪnɪ səbu n pa wʊlʊ na yɪ nabwəm tɪn, sɪ n yɪ kɪ səbu-lənnə kikiə dɪ kʊ tu. Á yɪ zaɲɪ á pa o ŋwɪ o daɲɪ

nyɔɔrɪ o pa abam. ²⁶ Nɔɔnɔ nan na kwe o ɔɔrɔ o ma tɪŋi daari n tee ni, si n yɔni n kwe-ku n pa-o de maama dɪdaan-ni maɲa ni. ²⁷ O na lagi o pɔni titi ni, ɔɔrɔ kum kuntu yiranɪ mu o yɔni o jiga si o taa mai o kwɔli o titi. O nan na keeri o loori-ni, amu wɔ cɛgi o kɛrɛ kam. Bɛŋwaani, amu tiini a duri nɔɔna yibwɛnɛ mu.

²⁸ Yɪ ŋɔɔni Wɛ n ja n cɔgi. Nan yɪ sɔɔli lwarɪm n yagi wulɔ na yɪ nakwi tu tin yuu ni.

²⁹ Kulɔ na maɲi si n pɔɔrɪ n wudiiru tum wɔni n pa amu tin, ku na yɪ mina, naa wo-nyɔɔrɔ tum, si n yɪ vin si n ki kuntu.

Nan kwe-na á bɛkɛr-kwɪn sum á pa amu. ³⁰ Ku ta wɔli da, wo-kwɪn silɔ na nuɲi á naani dim wɔni, di á peeni sum wɔni tin maɲi si á pa-ni mu. Vart-kwɪn silɔ na yɪ wo-bɛ tin wɔ maɲi si niinɛ tee ni mu da yarɛ. Da nana kam de ni, á maa wɔ pɔɔrɪ-si á pa-ni.

³¹ Abam maɲi si á ji nɔɔna balɔ na pwe ba titi ba pa amu tin mu. Kuntu ŋwaani, á ba maɲi si á di nwana yalɔ ga-vara na jaani ba tɔri tɔri tin. Kwe-na nwana yam kuntu á pa kakuri.

Ka-taa-jege-ciga taani

23 Yɪ zaɲi n pa vwan taani jagi. Nan yɪ buri vwan bura n wɔli nɔn-balɔɔ.

² Yɪ tɔgi kɔɔ kum si n se kɛm-balwaaru titɔŋa. Taani na wura yɪ n jigi maana, si n yɪ kwuli ciga kam, nɔɔna zanzan na maɲi ba fɔ vwan te maama di. ³ Yɪ pa nɔɔnu di bura o na yɪ yinigɛ tu tin ŋwaani.

⁴ Nmu na beeri n yɪ n dɔnu na-bia, naa o binaga, si n ja-ka n joori n vu n pa ka tu. ⁵ Nmu na nɛ ni n sɪbaru binaga na zuɲi zɪli-kadunnu ka vu ka tu, yɪ zaɲi n ywɛri n da daa n kɛ n daar-o. Ve n vu n tɔgi n wɔli-o si á zɛɲi binaga kam á pa ka zaɲi.

⁶ Yɪ zaɲi n ta n wɪ n vin yinigɛ tu o bura, sariya dim wɔni. ⁷ Yɪ zaɲi n fɔ vwan n pa nɔɔnu si n ma n di-o taani dim baɲa ni. Nɔɔnu na jigi ciga, si n yɪ gu-o. Nmu na ki kuntu dɔŋ, a bá ma a cɛ-m. ⁸ Yɪ se si n jonji dim bura burɪm ŋwaani. Kɛm dim kuntu yɔni di dwe dɪdɛera yiɔ mu pa si ciga ba tɛa. Nɔn-ŋuna di maa gugwɔli ba ni-taani.

⁹ Ku dai si á yaari vɛrɛ, bɛŋwaani abam di dɛɛn yɪ vɛrɛ mu Ezipi tu

ni, yi á ye ɲwia kam kuntu na yi te tun.

Ka-tuɲi-ka-daari cullu

Cullu 25:1-7

¹⁰ Kwe-na bina yardu maama á du wodiiru á kari ni si á taá zagi-ti.

¹¹ Bini dɔlu maama na wó kɪ yarpe tun, si á yagi á kari si si taa tigi da kafe. Bini dum kuntu ni, yinige tiine balu na zuuri á titari ni tun laan wó zu si wuu ba lari wodiiru tum ba di. Ba ma na daari kulu, si á yagi-na si ga-vara di zu ba di. Ta ki-na kuntu don di kari sulu á na jəri vinyə tweeru di olivi tweeru si wuni tun di.

¹² Abam jigi da yardu mu si á ma á tuɲi. Da yarpe de dum ni, yi tuɲi-na kotaa! Kuntu wó pa á na siun, di á nabe, di á bine, di á gambe, didaani vərə balu na zuuri á titari ni tun. Kuntu wó taa pai á jigi dam.

¹³ Yɔɔri á taá kɪ á tɔgi a na bri abam te maama tun. Yi zuli-na we didon, yi ku dai amu. Yi bəɲi-na we didon naa jwəm didon yiri.

Bini maama wu candi yato

¹⁴ Bini maama wuni abam maɲi si á yəni á di candiə kuni buto mu si á ma á zuli amu:

¹⁵ Bini maama Abibi cana kam da yadonnə wuni, si á di Dipe dɔlu na ba jigi dabɔli di wuni tun candiə kam. Kwe-na da yarpe á di dipe dɔlu na ba jigi dabɔli di wuni tun. Kantu cana kam ni mu á deen nuɲi Ezipi tu kum ni. Á na yəni á zuli amu kuntu tun, nɔɔn-nɔɔnu yi ba amu yigə ni yi o ba ze kaanum pɛəri.

¹⁶ Muna zagum maɲa nan na yiə, si á di Faa wo-vallu candiə kam. Kwe-na muna yalu á na de yigə á zagi tun, á ba á pa-ni.

Ku wəli da, abam na yəni á tuɲi á kari tituɲa maama á ti, si á laan di Faa candiə kam.

¹⁷ Kuni buto bini maama wuni á baara bam maɲi si ba jeeri amu wulu na yi Yuutu Baɲa-We dum tun yigə ni mu kuntu don.

¹⁸ Abam na lagi á gu varum si á ma o jana bam á kɪ kaanum á pa amu, si á yi wəli dipe dɔlu na jigi dabɔli

23:15 *Abibi cana kam* = Lweeru cana

23:11 Cullu 25:2-7   **23:12** Cullu 23:3; Marti 2:27   **23:15** Nuɲim 12:14-20; Garum 28:16-25; Gulə Tɔɔ 16:1-8   **23:16** Nuɲim 34:22; Cullu 23:15-21; Gulə Tɔɔ 16:9-12
23:16 Nuɲim 34:22; Cullu 23:33-43; Gulə Tɔɔ 16:13-15

di woni tun. Nan lwarɛ-na si á zwe varum wum lara kam maama de dum kuntu ni. ¹⁹Bini maama woni si á ja á karti wudiiru tɔlɔ na loori yigɛ ti kɛ yi ti lamma tun á ja á jeeri abam Tu Baɗa-Wɛ digɛ kam woni.

Nɔɔn-nɔɔnu yi kwe bu-bala di ka nu nayila o saɗi mim woni.

Baɗa-Wɛ zaasum

²⁰Nii-na! Amu lagi a tɔɗi amu maleka mu si ka yiri abam ka ja ka yi je sɔlɔ amu na kwe si a pa abam tun. ²¹Taá nigi-na maleka kam si á daari á se ka taani dum maama. Amu pe-ka dam si ka taa tɔɗi amu tutuɗa. Abam wulɔ na vi-ka, ka bá yagi ka ma ce ku tu. ²²Abam nan na se ka ni yi á daari á kɛ a na wi á kɛ te tun ciga ciga, amu laan wó se si abam duna taa yi amu duna, si a daari a culi balɔ na zigɛ abam zigɛ tun. ²³Ku na yi Amɔɔri tiinɛ bam, di Hɛti tiinɛ bam, di Perezi tiinɛ bam, di Kaanan tiinɛ bam, di Hevi tiinɛ bam dɛdaani Yebusi tiinɛ bam, amu maleka kam wó ja abam si á zu ba tɛga kam á jonji, yi a daari a cɔgi-ba pa ba je. ²⁴Abam nan na yi-da, yi tɔgi á tiiri tuni dum kuntu jwɛnɛ yam yigɛ ni á zuli-ya. Nan yi lwani-na ba tutuɗ-balwaarɔ tum. Cɔgi-na ba jwɛnɛ yam dɛdaani

kandwa yalɔ ba na cwi ya njwaani tun.

²⁵Taá zuli-na amu na yi á Yuutu Baɗa-Wɛ tun yirani. Abam na kɛ kuntu, amu wó kɛ yu-yonjo a yagi á wodiɔ dɛdaani á na bam baɗa ni. Amu wó taa cu si yawuru yi ja abam. ²⁶Abam kaana bam di woni, ba wulɔwulɔ bá ja pugɛ si ka cɔgi. Ka-dugu maa bá taa wura. Á maama njwa maa wó tiini ka daani lanyirani.

²⁷Amu wó pa fuvni tiini di ja balɔ maama abam na wó jeeri tun, pa vuvugɛ tu ba titari ni. Amu wó pa á duna maama pipiri ba duri ba daari abam. ²⁸Amu ta wó pa kalmuni taa tɔgi á yigɛ yi si daari si zɛli Hevi tiinɛ bam, di Kaanan tiinɛ bam, di Hɛti tiinɛ bam na cɔgi abam cwɛnɛ tun. ²⁹A nan bá zɛli ba maama abam yigɛ ni bini dɛdɛa woni. Amu na kɛ kuntu, tɛga kam wó ji kagua yirani mu. Kuɔ pa ga-vara tiini ba gaali si ba daani abam. ³⁰A lagi a taa zɛli-ba funfun mu si ba nuɗi abam yigɛ ni, si ku yi maɗa kalɔ abam na wó puli á su lugu kum maama tun. ³¹Abam tɛga kam laɗa wó zigɛ Nani-sunjo kum ni ni mu si ka taa ve Mediterane ninu kum seeni. Ka ta maa wó zigɛ kagua kam seeni ka vu ka yi Efrati bugɛ kam ni. Ku na yi balɔ na zuuri je

sum kuntu nɪ lele tun, amu wó kɪ-ba abam dam kuri nɪ. Abam maa wó zəli-ba sɪ ba nuɲi á yigə nɪ.

³²Yɪ kɪ-na ni-mɔɔ dɪ ba. Nan yɪ sɛ-na ba jwənə yam. ³³Bɪ á yɪ sɛ sɪ bantu taa zʊʊrɪ abam tɪga kam baɲa nɪ. Bɛɲwaanɪ, baá sugɪ abam mu sɪ á tusi amu yigə nɪ, yɪ ba ja abam sɪ á zuli ba jwənə yam.

Ba fɔɔ ba sɛ Wɛ ni-gonim dɪm

24 Baɲa-Wɛ ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

«Diini piu kum yuu sɪ n ba amu te. Nan ja Arɔn, dɪ Nadabɪ, dɪ Abiyu dɪdaanɪ Yisɪrayɛlɪ nakwa fʊsɪrpe n wəli da. Abam ta na wu yigə yigə, sɪ á tiiri á zuli-nɪ. ²Nmu yiranɪ mu wó wanɪ n fufɔ n yɪ amu yigə. Ku daari Yisɪrayɛlɪ nɔn-kɔɔ kum maama ba maɲɪ sɪ ba dɪn piu kum yuu.»

³Moyisi deen ma tu o maɲɪ Baɲa-Wɛ niə yam dɪ Dɪ cullu tum maama o bɪ nɔɔna bam. Ba maama ma ləri dɪ kwərə dɪdʊa ba wɪ: «Baɲa-Wɛ na wɪ dɪbam kɪ kulɔ maama tun, dɪ wó kɪ.» ⁴Moyisi ma pɔpɔnɪ Baɲa-Wɛ taanɪ dum maama o tiɲi.

Tɪga na pɔʊrɪ tun, o ma lɔ kaanum bimbim piu kum tɔɲə nɪ. O deen ta ma kwe kandwa fugə-yale o cwi, sɪ kandwe maama taa zɪɔ dɪ paɪ

Yisɪrayɛlɪ dwiə fugə-yale yam. ⁵O ma tɔɲɪ Yisɪrayɛlɪ tiinə nɔn-dunnu tɪdonnə mu sɪ ba kwe vara ba ma kɪ kaanum ba zwe ba pa Baɲa-Wɛ. Ba ma daari ba kwe nabe-pwalɪ ba ma kɪ yazurə kaanum ba pa Baɲa-Wɛ. ⁶Moyisi deen ma pwəri vara bam jana o kɪ zwi wɔnɪ. O laan ma kwe jana balɔ na daari tun o miisi o yagɪ kaanum bimbim dɪm yɪra nɪ. ⁷O ma daari o kwe Wɛ Ni-gonim tɔnɔ kum o karɪmɪ o bɪ nɔɔna bam. Ba maama daa maa ləri ba wɪ: «Baɲa-Wɛ na wɪ dɪbam kɪ kulɔ maama tun, dɪ wó kɪ. Dɪ wó sɛ Dɪ ni dɪm.»

⁸Moyisi laan ma kwe jana balɔ na wu zwi sum wɔnɪ tun, o miisi-ba o yagɪ nɔɔna bam yɪra nɪ yɪ o wɪ: «Jana bantu mu bɪ nɪ: ni-gonim dɪlɔ Baɲa-Wɛ na kɪ dɪ abam kwɪə yantɔ baɲa nɪ tun jɪɔ bu.»

⁹Moyisi ma ja Arɔn, dɪ Nadabɪ dɪ Abiyu dɪdaanɪ Yisɪrayɛlɪ nakwa fʊsɪrpe yɪ ba dɪn piu kum yuu. ¹⁰Dáanɪ mu ba deen nɛ Yisɪrayɛlɪ tiinə Wɛ dɪm. Dɪ nɛ sum kuri nɪ ku nyɪ dɪ pwələ mu tiini ka purɪ nɪ Safiiri kandwe tun, ka ta yɪ napon-pɔɲo mu nɛɛnɪ weyuu kum. ¹¹Yisɪrayɛlɪ yigə tiinə bam deen nɛ Baɲa-Wɛ kuntu, yɪ Dɪ wu cɔɔɔ-ba. Ba ma dɪ yɪ ba daari ba nyɔ dáanɪ.

24:10 Safiiri yɪ kandwe-nyunɪ kudɔɲ

24:1 Nuɲim 28:1   **24:8** Mat 26:28; Luki 22:20; Ebru 9:20

¹² Baɲa-We ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «Diini n ba amv te piu kum yuu nɪ. Nmv wú maɲɪ yo seeni mv sɪ a kwe kandwa-pule silv baɲa nɪ a na pupvni a kwia yam dɪ a niə yam sɪ a nɔɔna bam taa tɔɔɪ tun a pa-m.»

¹³ Moyisi ma zaɲɪ dɪdaani o zənnu Zozwe sɪ ba ti ba yigə ba nuɲi. Moyisi laan ma din piu kum yuu sɪ o jeeri Baɲa-We. ¹⁴ O nan ya wuuri o ta dɪ nakwa bam mv o wɪ: «Abam maɲɪ-na yo seeni á taá cəɟi dɪbam sɪ dɪ joori dɪ ba. Arɔn dɪ Huuri wú maɲɪ á tee nɪ sɪ wulv maama na jigɪ ni-kantɔɔ dɪ o doɲ, sɪ ba kwe-kv ba pa abam.»

¹⁵ Moyisi deen na diini Sinayi piu kum yuu tun, kunkoɲo ma kwəli-kv. ^{16–17} Baɲa-We paari-zulə kulv na nyunɪ tun ma tu kv jəni piu kum yuu nɪ. Yisrayelɪ tiinə bam na nii ba na Baɲa-We paari-zulə yam kuntu tun, kv nyɪ dɪ mim mv na dɪ bugi-bugi piu kum yuu nɪ. Kunkoɲo kum ma kwəli piu kum da yardv. Da yarpe de dum nɪ, Baɲa-We ma bəɲi Moyisi sɪ o ba Dɪ te. ¹⁸ Moyisi deen ma sunt o din piu kum yuu o zv kunkoɲo kum wunɪ. O ma maɲɪ dáani da fiinna wia dɪ titi maama.

We jero-vwe dum taani

25 Baɲa-We ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

² «Ta n brɪ Yisrayelɪ tiinə bam sɪ ba ja pɛera ba ba ba pa-nɪ. Nmv nan mv wú joɲi-ya sɪ kv tɔɔɪ dɪ nɔɔnu maama wubvɲa na jaani sɪ o pa te tun. ³ Nan joɲi pɛera yantv dwi ba tee nɪ:

Səbu-sɲa, dɪ səbu-poɲo, dɪ canna, ⁴ dɪ gar-ɲun silv nyinyuru na yɪ nazon-pupwiə, dɪ nasvɲ-pupwiə, dɪ nasvɲ cwe-cwe tun, dɪ gar-fɪfali, dɪdaani buɲv kuru, ⁵ dɪ pi-bia twannv tulv ba na taɲɪ sina tun, dofen vara balv twannv na dana tun, dɪ akasia de, ⁶ dɪ min-zwəənu nugə, dɪ wəənu tulv lwəm na ywəmmə tun tulv ba na wú ma ba kɪ We swəlim nugə kam tun, dɪ kalv ba na wú zwe jero-tanti-vwe dum titvɲa ɲwaani tun, ⁷ dɪ Onikisi kandwa, dɪ kandwa-ɲuna ya dwi ya dwi, sɪ ba kɪ-ya kaanum nakwɪ tu

wum gɔrɔ kum nɪ, ba daari
ba kɪ yadonnə o nyɔɔni gɔrɔ
kum yira nɪ.

⁸Amu lagi si a nɔɔna bam cwi
jero-vwe mu ba pa-nɪ, si a taa zuvri
ba titari nɪ. ⁹Jero-vwe dɪm á na
wú cwi tun, didaani dɪ wuu wænu
maama maɲi si ti maɲi dɪ amu na
wú bri-m te tun mu.

We ni-gonim daka kam

¹⁰Pa nɔɔna bam kwe akasia de
ba ma kɪ daka. Ka wú taa yɪ kanti
ni maɲum kuni bile dɪ cicoro mu
didwarum baɲa nɪ. Yalum baɲa maa
wú taa yɪ kanti ni maɲum didva dɪ
cicoro. Ka jazum baɲa seeni dɪ maa
wú taa yɪ kanti ni maɲum didva dɪ
cicoro. ¹¹Pa ba kwe səbu-sɲa na
tiini ka yɪ lanyiranɪ tun ba ma kwəli
ka yigə dɪ ka kwaga maama, si
səbu-sɲa tɔɲi ka niə yam maama.
¹²Á daari á ma səbu-sɲa kam á
ma á lu ben sina, á laan kɪ-sɪ daka
kam de sina sum nɪ. Ben sile ta wu
daka kam saɲa didva nɪ, ku daari
sɪ sile dɪ ta wu saɲa kadoɲ nɪ. ¹³Ba
ta wú goni akasia de sile ba daari
ba kwe səbu-sɲa ba kwəli de sum
kuntu maama. ¹⁴Laan pa ba kwe de
sum ba tɔri daka kam ben sum wɔni,
sɪ ba daari ba ja de sum ba ma zuɲi

daka kam. ¹⁵Maɲa maama de sum
kuntu wú maɲi ben sum nɪ mu. Ba
ba maɲi sɪ ba daa li-sɪ.

¹⁶Amu na pɛ-m amu ni-gonim
kandwa yale yam, si n kwe-ya n kɪ
daka kam wɔni.

¹⁷Kwe-na səbu-sɲa kalv na tiini
ka yɪ lanyiranɪ tun á ma á kɪ
lwarum saarum nipugu sɪ ku pu
daka kam. Ka saɲ-dɪdɔɔ nan wú
taa yɪ kanti ni maɲum bile dɪ cicoro
mu, sɪ saɲ-kukugə taa yɪ kanti
ni maɲum didva dɪ cicoro. ¹⁸Á
daari á kwe səbu-sɲa á ma á lu
Seruben malesɪ sile, á kwe á kwaari
daka kam ni-pugu kum de sum sile
tum kweelim je sum nɪ. ¹⁹Seruben
malesɪ sum kuntu sile dɪ ni-pugu
kum wú lu tɪ tanɪ daani mu, tɪ
ta yɪ woɲo didva ni-pugu kum de
sum sile nɪ. ²⁰Seruben sum wú jeeri
daani mu, yɪ sɪ yibiyə cɔɔli tɔga nɪ
sɪ sɪ taa nii daka kam nipugu kum
seeni. Sɪ vwana dɪ maa wú yarigi
weeni, yɪ sɪ laan kwaari sɪ vwana
yam daani sɪ ma-ya sɪ kwəli nipugu
kum. ²¹Laan kwe-na amu ni-gonim
kandwa yale yam á kɪ daka kam
wɔni, sɪ á daari á kwe nipugu kum
á pu ka ni. ²²Amu wú taa tui
ni-gonim daka kam baɲa seeni a
jeeri-m Seruben sile sum titari laɲa
nɪ. Dáani mu amu wú bri-m a niə

25:16 *ni-gonim kandwa yale yam*: kandwa yalv We na pupuni Dɪ niə yam ya baɲa nɪ tun
25:17 *nipugu kuri didoɲ yɪ jəgə kalv* We na saari lwarum mɛ tun

25:7 Nuɲim 28:6-21   25:10-22 Ebru 9:4-5   25:22 Ləɲ-ɲwi 99:1

yam maama si Yisurayeli tiinɛ bam
taa tɔgi-ya.

Taabusu Kum

²³Ta kwe-na akasia de á ma á
ki taabusu. Ku saɲ-dɪdɔɔ maɲum
wú taa yi kantɪ ni kuni bile mu,
si saɲ-kukugɛ maɲum dɪm taa yi
kantɪ ni maɲum bɪdwɪ. Nan pa-na si
taabusu kum we-baɲa seeni maɲum
taa yi kantɪ ni maɲum dɪdɔɔ dɪ
cicoro. ²⁴Kwe-na sɛbu-sɪɲa na yi
lanyirani tun á kwɛli ku yigɛ dɪ
ku kwaga maama, si á daari á
pa sɛbu-sɪɲa kam tɔgi ku niɛ
yam. ²⁵Sɛbu-sɪɲa kam na wú tɔgi
taabusu kum niɛ yam tun wú taa
yi dayigɛ nua maɲum mu. ²⁶Nan
mɔ-na sɛbu-sɪɲa ben sina á mɛɛli
taabusu kum ne sina sum na wu
mɛ tun. ²⁷Ben sum wú mɛɛli ya taa
bwɛlɛ dɪ taabusu kum niɛ yam mu,
si de silu ba na wú taa mai ba
zɪɲi taabusu kum tun tɔri ya wuni.
²⁸Ku nan wú taa yi akasia de mu
nmu wú kwɛli dɪ sɛbu-sɪɲa, si ba
taa maa zɪɲi-ku. ²⁹Nan ta kwe-na
sɛbu-sɪɲa na yi lanyirani tun á ma
á ki zɔɲ-tanle, dɪ zwi dwi dwi, dɪ
kabɛli, dɪ kambi silu na wú taa
tɔɲi sana-peera kaanum titɔɲa tun.
³⁰Taabusu kum wú taa wu amu
jero-vwe di-laa kum ni mu maɲa
maama, yi dipe dilu na yi ku yira

ku tigi amu yigɛ ni tun taa wu ku
baɲa ni.

Min-zwɛn-zɪgu kum

³¹Kwe-na sɛbu-sɪɲa na yi
lanyirani tun á ma á ki woɲo
kulu min-zwɛɛnu na wú taa zɪɲi
ku baɲa ni tun. Ma-na sɛbu-sɪɲa
kamɔɔ dɪdɔɔ á magɪ si á mɔ ku
kuri, dɪ ku daa kam, dɪ zwi silu
min-zwɛɛnu tum na wú zɪɲi si
wuni tun. Zwi sum wú taa nyɪ dɪ
pun-kugɪla mu. ³²Laan ki ne sɪrɔv
si si nuɲi daa kam yira ni. Ne sɪtɔ
wú taa wu jazum baɲa ni si sɪtɔ taa
wu jagwiɛ baɲa ni. ³³Nɪnwaɲa
punnu titɔ mu wú taa wu naga
maama ni, si ti taa nyɪ dɪ amandiɛ
pun-kugɪla dɪ ti vɔɔrv. Ne sɪrɔv
sum maama wú taa yi kuntu mu.
³⁴Ku daa kam titɪ wú taa jɪɲi
nɪnwaɲa punnu tina mu na nyɪ dɪ
Amandiɛ pun-kugɪla dɪ ti vɔɔrv
tun. ³⁵Pun-kugɪli dɪdwɪ maama na
wu daa kam yira ni tun wú tɛli ne
sɪle silu maama na jeeri daani ka
yira ni tun. Kuntu tun, pun-kugɪla
yatɔ mu wú tɛli ne sɪrɔv sum.
³⁶Pun-kugɪla yam, dɪ ne sɪrɔv sum,
dɪ daa kam titɪ maama maɲi si ba
magɪ sɛbu-sɪɲa kamɔɔ dɪdɔɔ mu
ba ma ki-ti.
³⁷Nan pa ba ki min-zwɛɛnu tɪrpe
si ti taa zɪɲi ne sɪrɔv sum yuni

ni di daa kam yuu ni. Kwe-na-ti á zigi si ti taa di ti pai pooni min-zwən-zigu kum yigə seeni. ³⁸ Á ta wó kwe səbu-sɔja kam na yi lanyiranɩ tun á ma á kɩ wəənu tilu na wó fɔgi ti kwɛ mim dɩm tun, didaani zɔŋ-tanlɛ silu ba na wó taa mai ba pɛ tintwarim dɩm tun. ³⁹ Kwe-na səbu-sɔja kalu duuni na maɲɩ di kilo fiintɔ-tunu yi ka yi lanyiranɩ tun á kɩ min-zwən-zigu kum di ku zila yam dwi dwi. ⁴⁰ Nan pa ba kɩ woŋo maama si ku maɲɩ di tute amu na bri-m piu kum yuu ni tun.»

Baɲa-We jero-vwe dɩm taani

26 «Nan pa ba kwe gar-jalɩ-laaru fugə na nuɲi gar-fifali dilu na yi lanyiranɩ tun ba ma kɩ jero-vwe dɩm. Kwe-na gar-ɲɔni silu nyinyuru na yi nazon-pupwiə, di nasuɲ-pupwiə, di nasuɲu cwe-cwe tun á ma á sɔ-ya. Á maa wó daari á gɔguri Seruben nyinyuru á kɩ gar-jala yam yira ni. ² Gar-jalɩ didwi saɲ-didɔɔ maɲum wó taa yi kanti ni maɲum kuni fiinle-nana mu. Di saɲ-kukugə maa wó taa yi kanti ni maɲum kuni bina. Gar-jala fugə kam maama maɲɩ si ya taa mai daani mu. ³ Laan toɲi-na gar-jala yanu á kɩ daani, si ya ji garɩ-pum didva. Ta kɩ-na kuntu di gar-jala yanu

yadonnə yam. ⁴ Nan kwe-na garyi dilu nyinyugu na yi nazon-pupwiə tun á ma á kɩ kunə á lə garɩ-pum ni-didɔɔ kum seeni. Á wó kɩ kuntu mu garɩ-pum didoɲ dɩm ni. ⁵ Kunə fiinnu mu á wó kɩ garɩ-punə yale niə didwaaru tun na jeeri daani tun yira ni. ⁶ Á ta wó kɩ səbu-sɔja gwəli fiinnu mu si si ja garɩ-punə yale yam si kɩ daani. Kuntu mu wó pa jero-vwe dɩm taa yi woŋo didu.

⁷ Ta pa ba kwe buɲu kuru ba sɔ gar-jala si ba ma-ya ba pu jero-vwe dɩm yuu kum seeni. Ya maama wó kɩ daani si ya taa yi fugə-didva mu.

⁸ Ya maama maa wó taa ma daani mu. Maɲɩ-na ya saɲ-didɔɔ ni si ku taa yi nuneeni kanti ni maɲum kuni fiintɔ. Saɲ-kukugə maa wó taa yi kanti ni maɲum kuni bina. ⁹ Laan kwe-na gar-jala yanu á toɲi daani si ya ji garɩ-pum. Á ta wó kwe gar-jala yardu yam na daari tun mu á toɲi daani si ya di ji garɩ-pum. Abam maa wó pri gar-jala yardu tu wum bile á jeeri weeni si ku maɲɩ di jero-vwe dɩm ni seeni. ¹⁰ Kɩ-na kunə fiinnu á le garɩ-pum ni-didɔɔ kum seeni, si á daari á kɩ kuntu garɩ-pum didoɲ dɩm ni. ¹¹ Nan ta kwe-na canna á ma á kɩ gwəli fiinnu silu na wó toɲi garɩ-punə yale yam daani si ya ji gɔɔ didva tun. ¹² Abam maa wó yaɲ buɲu kuru gar-jalɩ dɩm si di daa didva daari jero-vwe dɩm kwaga seeni.

¹³Buɔ kuru gar-jali dum maa wó li jero-vwe dum didwarum seeni si ku dwəni gar-jali didoɔ dum si ku maɔ di kanti ni maɔm biɔwi mu. Kuntu, kuú pa jero-vwe dum maama pu di ja lanyirani. ¹⁴Daa n ta pa ba pwəni pi-be tankwallu ba daari ba səni-ti nasuɔ si ba maa kwəli jero-vwe dum. Kwe-na dofen twaanu á daɔi pulim twannu tum baɔa ni.

¹⁵Pa ba beeri akasia da-pulwaru tulu na zigi ceɔi tun, si ba kwe-ti ba ki jero-vwe dum. ¹⁶Da-pulɔɔ maama saɔ-didɔɔ maɔm wó taa yi kanti ni kuni fugə mu, si di saɔ-kukugə seeni taa yi kanti ni maɔm didva di cicoro. ¹⁷Abam maa wó sari nwa bale da-pulɔɔ maama yira ni. Kuntu wó pa da-pulɔɔ maama wani ku toɔi didaani kudoɔ na saɔi-ku tun. Nan ki-na de sum maama kuntu. ¹⁸Da-pulwaru fiinle mu wó zigi si ku maɔ di jero-vwe dum jagwiə seeni saɔa kam. ¹⁹Nan kwe-na səbu-poɔo á ma á ki wənu tulu de sum na wó zigi ti baɔa ni tun fiinna. Luuru tile wó taa təli da-pulɔɔ maama. Ti wó taa jigi cwiim je sile mu si da-pulɔɔ nwa bam wani ba zigi si wuni. ²⁰Ki-na kuntu si ku maɔ di jero-vwe dum baɔa seeni saɔa kam, si da-pulwaru fiinle

taa zigi da. ²¹Səbu-poɔo wənu fiinna mu á wó ki si da-pulwaru tum taa zigi ti baɔa ni. Wənu tile maa wó taa wura da-pulɔɔ maama ŋwaani. ²²Ku na yi saɔa kalu na wu bri-kwaga ni yi ka jeeri wa-zuuri seeni tun, si á cwi da-pulwaru tirdu dáani. ²³Nan ta wəli-na da-pulwaru tile si á cwi-ti vwe dum kwaga saɔa kam gugwəru tile tum ni. ²⁴Abam maa wó toɔi gugwəru da-pulwaru tum kuntu si ti məəli daani. Kuú zigi tuga kam ni mu ku məəli si ku taa diini baɔa kam me səbu-saɔa baɔa kam na ləgi da tun. ²⁵Bri-kwaga kam seeni da-pulwaru tum laan maa wó taa yi nana mu, yi ya laan jigi səbu-poɔo wənu fugə-tirdu tulu na wó təli-ti tun.

²⁶⁻²⁷Ta pa ba kwe akasia de si ba ma-si ba garɔ jero-vwe dum sen sum maama. De sunu mu wó garɔ da-pulwaru tum na wu saɔa kalu maama ni tun, si ti ja daani lanyirani. Jagwiə seeni saɔa kam, di baɔa seeni saɔa kam di bri-kwaga seeni saɔa kam mu kuntu. ²⁸Ku daari, titari dagara kam wó tulu ka zigi saɔa kam daa didva ni ka vu ka yi daa kadoɔ kam ni, ka toɔi da-pulwaru tum maama ka ki daani. ²⁹Laan kwe-na səbu-saɔa á kwəli da-pulwaru tum, si á daari á ma á ki kwana á məəli

da-pulwaru tum yura ni si dagari sum taa tɔri ya wɔni. Dagari sum di maɲi si á taagi-si di səbu-sɔja mu.

³⁰Laan pa ba cwi jero-vwe dum si di zigi ni amu na bri-m tite piu kum yuu ni tun.

We-di-laa cɔga cɔga gar-jali dum

^{31–33}Abam ta ki-na gar-jali dɔlu na wó lə di pwe We di-laa kum di di-laa cɔga cɔga kam daani tun si pupwara taa wura. Kwe-na gar-fɔfali dɔlu na yi lanyiranɔ tun á ma á ki gar-jali dum kuntu. Abam wó kwe gar-ɲuni sɔlu nyinyɔru na yi nazon-pupwiə, di nasuɲ-pupwiə, di nasuɲ cwe-cwe tun mu á ma á sɔ-di. Á maa wó daari á gɔgɔri Seruben nyinyɔru á ki gar-jali dum yura ni. Nan kwe-na akasia da-ywə yana á kwəli-si di səbu-sɔja, yi á daari á ki səbu-sɔja gwəli á məəli si yura ni. Laan kwe-na-ya á cwi səbu-pɔŋo wəənu tina tum baɲa ni. Abam na ki kuntu, si á kwe gar-jali dum á lə gwəli sum yura ni pa di ci di kwəli We ni-gonim daka kam. ³⁴Nan ta kwe-na lwarum saarum nipugu kum á ma pu ni-gonim daka kam na zigi We-di-laa cɔga cɔga kam ni tun. ³⁵Yigə digə kam na yi We di-laa kum tun mu á wó zigi taabulu kum si ku taa wu vwe dum jagwiə saɲa kam seeni.

Min-zwən-zigu kum maa wó taa wu vwe dum jazum saɲa kam seeni.

³⁶Ku nan na yi vwe dum ni, si á ki tuntu: Kwe-na gar-fɔfali sɔlu na yi lanyiranɔ tun di gar-ɲuni sɔlu nyinyɔru na yi nazon-pupwiə, di nasuɲ-pupwiə, di nasuɲ cwe-cwe tun á ma á sɔ gar-jali dɔlu na wó lə ni dum ni tun. Á ta wó daari á gɔgɔri nyinyɔru gar-jali dum yura ni.

³⁷Abam na sɔgi gar-jali dum kuntu, á laan wó kwe akasia ywə yanu á taagi-ya di səbu-sɔja yi á daari á ki səbu-sɔja gwəli á məəli ya yura ni. Laan mɔ-na canna wəənu tɔnu si á cwi ywə yam ti baɲa ni, yi á daari á lə gar-jali dum da.»

Zweem kaanum bimbim dum

27 «Pa ba kwe akasia de ba ki bimbim si á taá zwe kaanum di baɲa ni. Ke-na-di si di sen sina sum taa mai daani, kanti ni maɲum kuni binu. Ku daari si we-baɲa maɲum dum taa yi kanti ni maɲum kuni bitɔ. ²Sari-na wəənu tina na nyi di nyia á ki bimbim dum gugwəəru tina tum ni. Tuntu di bimbim dum maama wó ji woɲo didva mu, si á daari á ma canna á taagi-di di ka nyia yam maama.

³Nan ta kwe-na canna á ki kaanum bimbim dum yura titɔɲa zila maama. Mɔ-na zwɔ sɔlu ba na wó

taa mai ba pe tuntwarim tun, di sebulu, di na-zwi di mim zuɲ-tanle, didaani wənu tɔlv ba na wó taa mai ba zɔ nwana ba li kambi wuni tun. ⁴⁻⁵Maɲi-na bimbim dum titari ni á kɪ wo-daɲɔ á mæli ka yira ni. Ta kwe-na canna luuru á sɔ á læni daani sɪ á kwe-ku á di wo-daɲɔ kum baɲa ni. Laan kɪ-na canna kwana yana á mæli-ya bimbim dum sen sum ni sɪ ya maɲi di canna læna yam. ⁶Ta sari-na akasia de silv ba na wó taa mai ba zuɲi bimbim dum tun, sɪ á daari á taagi-sɪ didaani canna. ⁷Abam nan wó tɔri de sum kuntu mu kwana yana yam na wu bimbim dum sen sum ni tun, sɪ á taá wat-ka á zuɲa. ⁸Kaanum bimbim dum kuntu n na wó kɪ di da-pɪlwaru tum kuntu tun, maɲi sɪ di ta jigɪ wɔv mu di nyɪ di daka. Nan pa ku maɲi di amu na bri-m te piu kum yuu ni tun.»

Kunkɔlv kulu na kaagi jero-vwe dum tun

⁹«Abam na kɪ jero-vwe dum, sɪ á daari á sɔ gar-fɪfali sɪ sɪ kwæli di kunkɔlv kum. Kunkɔlv kum jagwiæ seeni maɲum wó taa yɪ kantɪ ni maɲum kuni bi mu saɲ-dɪdɔrɔ ni. ¹⁰Daa á ta kwe-na gwaaru tum á daɲi de fiinle baɲa ni. De sum nan wó taa zɪɲi canna luuru fiinle baɲa ni mu. Á ta maa wó kwe səbu-porɲo

á mɔ gwæli á mæli de sum yira ni di tɪ lu-vɔɔru tum. ¹¹Ku na yɪ kunkɔlv kum jazum baɲa seeni saɲa kam, pa-na sɪ ka taa yɪ bɪdwi di jagwiæ saɲa kam.

¹²Kunkɔlv kum saɲa kalv na jeeri wa-zɔvri seeni tun maɲum wó taa yɪ kantɪ ni maɲum kuni fiinnu mu saɲ-dɪdɔrɔ ni. Daɲi-na gwaaru tum de fugə di sɪ luuru fugə kam baɲa ni sɪ á ma á kwæli saɲa kam kuntu. ¹³Kunkɔlv kum wa-puli seeni saɲa kam maɲum di wó taa yɪ kantɪ ni maɲum kuni fiinnu mu saɲ-dɪdɔrɔ ni. ¹⁴Jero-vwe kunkɔlv kum ni dum wó taa wu wa-puli seeni saɲa kam ni mu. Ni dum jazum seeni mu á wó læ gwaaru tɔlv dɪdwarum na yɪ kantɪ ni maɲum kuni fugə-bɪnu yɪ tɪ daɲi de sitɔ di sɪ luuru titɔ tum baɲa ni tun. ¹⁵Ni dum jagwiæ seeni di wó taa yɪ kuntu mu. ¹⁶Sɪ ku na yɪ kunkɔlv kum ni dum titɪ, kwe-na gar-fɪfali silv na yɪ lanyranɪ tun, di gar-ɲunɪ silv nyɪnyɔvɔ na yɪ nazon-pupwiæ, di nasuɲ-pupwiæ, di nasuɲv cwe-cwe tun á ma á sɔ gar-jali dɔlv na wó læ ni dum ni tun. Á ta wó daari á gɔgɪrɪ nyɪnyɔvɔ gar-jali dum yira ni. Di dɪdwarum maɲum wó taa yɪ kantɪ ni kuni fiinle mu yɪ á daɲi-di de sina di sɪ luuru tuna tum baɲa ni.

¹⁷De silv sum na wó kaagi kunkɔlv kum maama tun maɲi sɪ ba ma səbu-porɲo mu ba ma kɪ sɪ lu-vɔɔru

tum dɪdaani sɪ gwɛli sum ba na wó mǝli sɪ yɪra nɪ tɪn. Luuru tɪlv de sum kuntu na cwi tɪ baɲa nɪ tɪn maa wó taa yɪ canna mu baá ma ba kɪ-tɪ. ¹⁸ Kunkɔlv kum maama wó taa yɪ kanti nɪ maɲum kuni bi mu saɲ-dɪdɔrɔ nɪ yɪ ku saɲ-kukugɛ maɲum maa wó taa yɪ kanti nɪ maɲum kuni fiinnu. Gar-jala yalv na lɛgi ya kwɛli kunkɔlv kum tɪn wó nuɲi gar-fɪfali silv na yɪ lanyɪrani tɪn wunu mu. Ya dɪdɔrɔ wɛ-baɲa maɲum maa wó taa yɪ kanti nɪ maɲum kuni binu. Ya nan wó pali de silv na cwi canna luuru baɲa nɪ tɪn mu.

¹⁹ Á ta wó kwe canna mu á ma á kɪ zɪla yalv maama na maɲɪ dɪ jero-vwe dɪm tutuɲa tɪn. Paara yalv á na wó kɪ sɪ ya taa jaani vwe dɪm dɪ kunkɔlv kum gar-jala yam tɪn dɪ wó taa yɪ canna mu á wó ma á kɪ-ya.»

Min-zwǝenu tum nugɛ

²⁰ «Nan ta dɪ Yisurayeli tiinɛ bam sɪ ba ja Olivi nugɛ kalv na yɪ lanyɪrani tɪn ba ba ba pa-m min-zwǝenu tum ɲwaani. Kuntu mu wó pa tɪ mim taa di taan, yɪ dɪ ba dweɛ. ²¹ Ku na yɪ min-zwǝn-zɪgu kum, sɪ á zɪgt-ka We jero-vwe di-laa kum nɪ mɛ gar-jali dɪm na kwɛli ni-gonim daka kam tɪn mu. Arɔn dɪ o biɛ bam nan wó nii mu sɪ

min-zwǝenu tum taa di Baɲa-We yigɛ nɪ taan, sɪ tɪ yɪ dwe wa-zuuri maɲa nɪ sɪ ku yɪ tɪ-pura de maama wunu. Yisurayeli tiinɛ bam dɪ ba dwi dɪm nan wó taa tɔgt nɪ dɪntu mu taan wuu.»

Kaanum tiinɛ gwaaru tum

Nuɣim 39:1-7

28 «Pa n zumbaaru Arɔn dɪ o biɛ, Nadabɪ, dɪ Abiyu, dɪ Eleyazaari, dɪ Itamarɪ ba nmu te sɪ n pɔɔri-ba sɪ ba taa yɪ ba yɪra dɪ nɔɔna bam maama. Bantu mu wó taa yɪ amv kaanum tiinɛ sɪ ba taa tuɲɪ ba pa-nɪ. ² Nan kɪ-na zulɛ gwaaru sɪ tɪ maɲɪ dɪ n zumbaaru Arɔn dɪ o kaanum tutuɲɪ dɪm á pa-o. Pa-na sɪ tɪ taa jɪgt nuɲwaɲa lanyɪrani. ³ Abam na wó pɔɔri Arɔn sɪ o taa yɪ amv kaanum tu tɪn ɲwaani, nan kuri-na gwarv sɪ amv pa-ba swan sɪ ba sɔ o gwaaru tum. ⁴ Nan pa ba sɔ zulɛ gwaaru tuntu dwi: Nyɔɔnɪ gwar-pali, dɪ gwar-wugu, dɪ gwar-bwɛrɛ, dɪ gwar-dɪdɔrɔ kulv ba na mɛ nyɲyuru zanzan ba ma gɔguri-ku tɪn, dɪ tɛɲɛ garyi, dɪdaani yuu garyi. Ba maa wó kɪ gwaaru tuntu doɲ, sɪ ba pa n zumbaaru Arɔn dɪ o biɛ bam sɪ ba yɛni ba zu-tɪ ba taa tuɲɪ kaanum tutuɲa ba pa-nɪ. ⁵ Pa gwarv tum kwe gar-fɪfali silv na yɪ lanyɪrani tɪn, yɪ ba laan

wəli dɪ gar-ɲɔni sɪlɔ nyɪnyɪrɪ na
yɪ sɛbu-sɪɲa, dɪ nazon-pupwiə, dɪ
nasɔɲ-pupwiə dɪ nasɔɲɔ cwe-cwe
tɪn ba ma sɔ-tɪ.

Gwar-wugu kum

⁶Pa ba kwe gar-fɪfali sɪlɔ na yɪ
lanyɪrɪnɪ tɪn ba ma sɔ gwar-wugu
kum, sɪ ba daari ba ma gar-ɲɔni
sɪlɔ nyɪnyɪrɪ na yɪ sɛbu-sɪɲa, dɪ
nazon-pupwiə, dɪ nasɔɲ-pupwiə dɪ
nasɔɲɔ cwe-cwe tɪn ba ma gɔgɪrɪ-ku
lanyɪrɪnɪ. ⁷Baá pa vɔvwi sɪle mu
tɔgɪ vwana yam seeni sɪ ku pa gɔrɔ
kum yigə dɪ kwaga tɔɲi daani. ⁸Ba
ta wó kɪ tɛɲə vɔvva sɪ ka dɪ taa
yɪ bɪdwi dɪ gwar-wugu kum. Baá
kwe garyi dɪlɔ ba na mɛ ba kɪ
gwar-wugu kum tɪn mu ba ma kɪ
vɔvva kam.

⁹Laan beeri-na Onisi
kandwa-ɲɔna tile sɪ á sari
Yisɪrayɛli dwi maama yɪrɪ á kɪ tɪ
baɲa nɪ. ¹⁰Sari-na nabaara bam
yɪra yardɔ á kɪ kandwe maama
baɲa nɪ, sɪ ku maɲɪ dɪ ba lura
kam dɛɛn na ve te tɪn. ¹¹Pa-na
sɪ gɔgɔ kwaani o sari yɪra yam
kandwa yam baɲa nɪ, sɪ o laan kwe
sɛbu-sɪɲa o tɔgɪ kandwa yam niə.
¹²Laan mæli-na kandwa yale yam
á le gwar-wugu kum vwana vɔvwi
sum yɪra nɪ. Ya yɪ kandwa-gulə mu
sɪ ya guli Yisɪrayɛli tiinə bam ba
dwɪə yam yɪra. Arɔn na yəni o tui

amu Baɲa-We yigə nɪ, oó taa yəni
o zɪɲɪ ba yɪra yam kuntu mu, sɪ
o yɪ swe ba swiə maɲa dɪ maɲa.
¹³Abam ta wó kwe sɛbu-sɪɲa mu á
mɔ kunə yale á wəli da. ¹⁴Nan ta
kwe-na sɛbu-sɪɲa na yɪ lanyɪrɪnɪ
tɪn á kɪ capɔnnɔ tile nɪnɛɛni ɲɔni
dɔɲ tɪn. Vɔ-na capɔnnɔ tum kunə
yale yam yɪra nɪ sɪ tɪ ja gwar-wugu
kum yigə dɪ kwaga.

Nyɔɔni gwar-pali dɪm

¹⁵Abam ta wó beeri gar-fɪfali
sɪlɔ na yɪ lanyɪrɪnɪ tɪn á ma kɪ
garyi dɪlɔ na wó pali Arɔn nyɔɔni
nɪ tɪn. O nan wó ma gwar-pali
dɪm kuntu mu o maani sɪ o lwarɪ
amu wɔbɔɲa na yɪ te tɪn. Á wó
ma gar-ɲɔni sɪlɔ nyɪnyɪrɪ na yɪ
sɛbu-sɪɲa, dɪ nazon-pupwiə, dɪ
nasɔɲ-pupwiə dɪ nasɔɲɔ cwe-cwe
tɪn á gɔgɪrɪ-dɪ, nɪnɛɛni gwar-wugu
kum dɪ na yɪ te tɪn mu. ¹⁶Maɲɪ-na
dayigə nua maɲum á ma á kɪ-dɪ.
Nan pa-na sɪ dɪ niə yana yam
maama taa mai daani, sɪ á pri-dɪ
kuni bile. ¹⁷Abam laan wó tigisi
kandwa-ɲɔna dwi dwi sɪ ya pəni
gɪni sina dɪ kandwa-ɲɔna tɪtɔ.
Pulim gɪna kam kandwa-ɲɔna tum
wó taa yɪ Sardvanɪ, dɪ Topazɪ,
dɪdaani Berili. ¹⁸Gɪna bile tu
kandwa-ɲɔna tum maa wó taa yɪ
Dɪama, dɪ Safiiri, dɪdaani Emerɔdɪ.
¹⁹Gɪna bitɔ tu wum maa wó taa

jigi kandwa-ḡuna tuntv: Opali, di Agati, dīdaani Ametisti. ²⁰Si gina bina tu wum kandwa-ḡuna tum taa yi Berili, di Onisi dīdaani Zasipi. Abam maa wó kwe sēbu-sija á tōgi kandwa yam kuntu maama niē yam. ²¹Nan ta sari-na Yisrayeli dwi maama yira fugə-yale yam kandwa yam baḡa ni. Kandwe maama wó bri yiri didwi si di taa yi maana.

²²Á ta wó ma sēbu-sija kam na yi lanyirani tun á jujugi á ma á ki capunnu nūēēni ḡuna doḡ, si ti toḡi di gwar-pali dum, ²³si á daari á ki sēbu-sija kwana yale na wó lə gwar-pali dum baḡa seeni gugwəeru tile tum ni. ²⁴Laan turi-na capunnu tum kwana yalu na ləgi gwar-pali dum yira ni tun, ²⁵si á ta ja capunnu tum niē yadonnə yam á vu á kuni dīdaani kunə yale yam si ti ja gwar-wugu kum vwana vuvwi sum. ²⁶Nan ta ki-na sēbu-sija kwana yale si ya mēali gwar-pali dum kuri dum seeni. Yaá taa wu di kwaga seeni na salı di gwar-wugu kum tun mu. ²⁷Nan ta ki-na kwana yale yayam á mēali-ya gwar-wugu kum yira ni si ya taa bwələ di ku vwana vuvwi sum kuri seeni. Yaá taa wu ku təḡə garyi

kam baḡa seeni, garyiə yam na toḡi daani mē tun. ²⁸Ku kwaga ni, si á kwe gar-ḡuna kalu nyinyugu na yi nazon-pupwiə tun á ma á və kwana yale yam na wu gwar-pali dum kuri ni tun, di yalu na wu gwar-wugu kum vwana yam seeni tun á ki daani. Kuntu wó pa gwar-pali dum yi taa bibigə.

²⁹Á na ki gwar-pali dum kuntu doḡ, Aron di wó yəni o zuḡi Yisrayeli tiinə bam dwi maama di di yiri o bicari ni, yi o zu We di-laa kum. Ku maa wó pa amu Baḡa-We taa guli ba gulə maḡa maama. ³⁰Á wó bəori gwar-fwēli mu gwar-pali dum wuni, si á kwe Yurim dīdaani Tumim á ki di wuni. Aron wó yəni o ja-ti mu o zu o zigı amu yigə ni si o taa ma-ti o lwarı amu Baḡa-We wubḡa Yisrayeli tiinə bam ḡwaani. Kuntu ḡwaani o maḡi si o zu gwar-pali dum maḡa kalu maama o na wó zu amu tee ni tun mu.»

Kaanum tiinə gwaaru tidonnə tum

³¹«Á ta wó kwe gar-ḡuni silu nyinyugu na yi nazon-pupwiə tun yirani mu á ma á sə gwar-bwərə

28:19 naa: yasintı kandwe   **28:17-20** Dı bá wani dı lwartı kandwa-ḡuna tum maama yira yam cıḡa cıḡa.   **28:30** *Yurim dīdaani Tumim:* kandwa yalu ba na wó ma ba lwartı We wubḡa tun

28:30 Garum 27:21; Gulə Tōno 33:8

kalɔ kaanum tu wɔm na wú zu yi o daari o zu gwar-wugu kum o danɔ ka banɔ nɛ tun. ³²Nan bɔɔri-na ku titari dum, si nɔɔnu yuu want ku tɔgi da ku zu. Bɛeri-na ban dum seeni maama si ku yi kaari. ^{33–34}Kwe-na gar-ɲuni silɔ nyinyuru na yi nazon-pupwiɛ, di nasuɲ-pupwiɛ, di nasuɲ cwe-cwe tun á gɔguri grɔnadɔni tiu biɛ nyinyuru pa ti kaagi gɔɔ kum kuri niɛ yam maama ti pu. Á ta wú daari á lagɛ sɛbu-sɔja loɲnɛ balwa si á mɛɛli-ya á kɛ da. Loɲni diduɔ wú taa wura grɔnadɔni tiu biɛ bale maama titari nɛ mu si ba taa sanɔ daani. ³⁵Arɔn na yɛni o lagɛ o tuɲi kaanum tituɲa, si o zu gwar-bwɛrɛ kam kuntu. O na lagɛ o zu amu di-laa kum naa o na nuɲi da, loɲnɛ yam sɔɔ kwɛri wú taa ni, si o yi ti.

³⁶Nan kwe-na sɛbu-sɔja na yi lanyirani tun á kɛ wo-pɛlɔɔ. Laan sari-na ku banɔ nɛ: «O pɔɔri o yi o yira mu Banɔ-We ɲwaanɛ». ³⁷Á ta wú kwe gar-ɲuna kalɔ nyinyugu na yi nazon-pupwiɛ tun á ma á mɛɛli wo-pɛlɔɔ kum o yuu garyi dum yigɛ seeni. ³⁸Kuɔ manɔ Arɔn tri nɛ mu manɔ maama. Yisrayeli tiinɛ bam na yɛni ba ja pɛera ba jeeri si ba pa-nɛ, yi tusim na wura ba tituɲa yam nɛ, amu wú da Arɔn ɲwaanɛ a yagi a ma cɛ-ba, pa a sɛ a joɲi ba pɛera yam kuntu.

³⁹Abam wú kwe gar-fifali mu á ma kɛ Arɔn gwar-didɔɔ kum di o yuu garyi dum. Nan ta pa-na si ba tiini ba gɔguri o tɛɲɛ vuvuɔ kam lanyirani. ⁴⁰Ku na yi Arɔn biɛ bam, sɔ-na nunwanɔ gwaaru, di yipwi, didaani tɛɲɛ vuvwi á pa-ba. Kuntu mu wú zuli ba kaanum tituɲi dum.

⁴¹Pa Arɔn di o biɛ bam zu ba gwaaru tum, si n daari n kwe swɛlim nugɛ n lo ba yum nɛ amu ɲwaanɛ n ma n pwɛ-ba si ba taa yi a kaanum tiinɛ. ⁴²Ta kwe-na gar-fifali á sɔ gar-kuri-kukwi á pa-ba si ba yɛni ba zu. Si maa wú zigɛ ba tɛɲɛ nɛ si yi ba cwɛ mu. Kuntu wú pa ba yi taa yi bwɛri. ⁴³Manɔ kalɔ maama Arɔn di o biɛ bam na yɛni ba zu amu jero-vwe dum, naa ba na lagɛ ba yi amu kaanum bimbim dum ba tuɲi ba pa-nɛ, ba manɔ si ba zu gar-kuri-kukwi sum kuntu mu. Ku na dai kuntu, baá na ba cavura yi ba ti ku ɲwaanɛ. Arɔn di o dwi dum maama manɔ si ba taa tɔgi a ni dum kuntu mu si ku taa ve manɔ maama.»

**Kaanum tiinɛ di ba
tituɲa yam taani**

Cullu 8:1-36

29 «Nmu na wú kɛ si n kwe
Arɔn di o biɛ bam amu

ɲwaani pa ba taa yi amu kaanum tiina tun mu tuntu:

Lagi-na na-bia didaani pi-be sile silu na ba jigi geeri si yira ni tun. ²Nan ta lagi-na mun-bwe si á ma á ki dipe dilu dabili na wu weli ku wuni tun, di maasa ya na ba jigi dabili, yi ku yi nugə yirani mu ba me ba fəgi-ya tun, di kunka, ya na ba jigi dabili, yi ba ma nugə ba le-ya tun. ³Nmu laan ma n wó kwe ti maama n ki titəgo wuni, n ja-ti n weli di na-bia kam, di pi-be sum n jeeri amu tee ni.

⁴Pa Arɔn di o biə bam maama ba ba zigi jero-vwe dum ni ni, yi n pa ba swe ba yira ba kwe ba titi amu ɲwaani. ⁵Ku kwaga ni si n pa Arɔn zu kaanum tiina gwaaru tum: gwar-didɔɔ kum, di gwar-bwərə kam, di gwar-wugu kum, didaani nyɔɔni gwar-pali dum. Ta kwe vuvva kam n vɔ o təɲə ni. ⁶Laan kwe yuu garyi dum n pu o yuu ni, si n daari n kwe səbu-sija wo-puləgo kum n məeli ka yira ni. ⁷Lo We swəlim nugə o yuu ni si n ma n tiɲ-o o tituɲa ɲwaani n pa amu. ⁸Ja Arɔn bu-baara bam maama n jeeri si ba di zu ba gwar-didwaaru tum. ⁹Nan ta kwe təɲə vuvwi sum n vɔ ba tee ni, si n daari n kwe ba yipwi sum n pu ba yum ni. N marɔ si n ki kuntu maama mu n tiɲi Arɔn di o biə bam ba kaanum tituɲa yam

ɲwaani. Bantu di ba dwi dum wó taa yi amu kaanum tiina si ku taa ve marja maama.

¹⁰Ja na-bia kam n vu n zigi jero-vwe dum manco-puna ni. Pa Arɔn di o biə bam kwe ba jian ba daɲi ka yuu ni. ¹¹Laan gu na-bia kam jero-vwe dum manco-puna ni dum ni si ku taa bwələ di amu kaanum bimbim dum. ¹²Li n nua n laɲi jana bam badonnə n taagi bimbim dum nyia yam ni. Jana balu na daari tun, si n lo-ba n yaɲi tiga ni, bimbim dum təɲə ni. ¹³Nmu laan ma n wó kwe varum wum wu-zila yira lara di o cwe dum kuri seeni, di o tapwal-biə yale yam, di ya lara kam maama n zwe-ti kaanum bimbim dum banya ni si ti nyua di weyuu. ¹⁴Si ku na yi na-bia kam nwana yam, di ka tankələ kum, di ka pugə wudiu kum maama, ja-na-ti á nuɲi dāa dāa á zwe-ti. Ku yi lwarum saarum kaanum mu ku pa-ba.

¹⁵Daa n ja pi-bia didua n nuɲi, si Arɔn di o biə bam kwe ba jian ba daɲi ka yuu ni, ¹⁶si n laan gu-ka n daari n kwe ka jana bam n zizagi kaanum bimbim dum sen sina sum maama ni. ¹⁷Nan goni piə kam nwana yam yira yira, si n daari n zari ka wu-zila yam di ka ne sum. Laan kwe wəənu tum kuntu maama di ka yuu kum n daɲi bimbim dum

baɲa nɪ. ¹⁸Nmɔ ma n wó zwe ti maama si ti taa yi zweem kaanum ti pa-nɪ. Ti nyɔa kam lwəm wó taa ywənə di pa amɔ, yi di poli amɔ wɔw.

¹⁹Nan ja pi-bia kadoɲ kam n nuɲi, si Arɔn di o biə bam laan kwe ba jian ba daɲi ka yuu nɪ. ²⁰Ku kwaga nɪ si n gu-ka. Laan ki ka jana bam n taɲi Arɔn di o biə bam jazum zwa nɪ, di ba jazum nu-kwuru tum, didaani ba jazum namimbi-kwuru tum maama. Jana balɔ na daari tun, si n zezagi-ba bimbim dum sen sina sum nɪ. ²¹Kwe jana balɔ na wu bimbim dum baɲa nɪ tun badonnə, di We swəlim nugə kam, n viiri-ti daani n laan ma n zizagi Arɔn yira nɪ, si n ta zezagi-ti o gwaaru tum nɪ. Ta zezagi-ti n ki o biə bam yira nɪ, si n daari n zezagi-ti ba gwaaru tum nɪ. Kəm duntu wó pa Arɔn di o biə bam di ba gwaaru tum maama mu pwe ba yira amɔ ɲwaani.

²²Pi-bia kam kuntu tɔgi ka tuɲi pulim tutuɲi dum mu. Kuntu ɲwaani, li ka jazum cwe dum, di ka nabili dum me na jigɪ lara tun, di ka wu-zila yam lara kam, di cwe dum kuri seeni, didaani tapwal-biə yale yam, di ya lara kam maama. ²³Nii tutɔgo kum wɔni me ba na ki dipwa yalɔ na ba jigɪ dabili tun, si n li dipe didɔa, n li maasi didɔa, n laan wəli di kinke didɔa, ²⁴si n

kwe-ti n pa Arɔn di o biə bam, ku wəli di pi-bia kam nwana yam. Bantu wó zəɲi-ti weeni ba yaari-ti amɔ yigə nɪ si ku bri nɪ ba kwe-ti ba pa amɔ mu. ²⁵Kuntu kwaga nɪ, si n joɲi nwana yam di dipwa tum maama n daɲi zweem kaanum dum baɲa nɪ si n zwe-ti kaanum bimbim dum baɲa nɪ. Ti nyɔa kam lwəm wó taa ywənə di pa amɔ, yi di poli amɔ wɔw. ²⁶Ku na yi pulim tutuɲi pi-bia kam, kwe ka nyɔɔni seeni nwana yam, si n zəɲi-ya weeni n yaari amɔ yigə nɪ, si n laan daari n wani-ya n di.

²⁷Á na yəni á pwe kaanum tiinə amɔ ɲwaani, á wó kwe pi-bia kam nyɔɔni dum di ka cwe dum á na zəɲi amɔ yigə nɪ tun á pɔɔri-ya si ya taa yi amɔ nyum. Arɔn di o biə bam mu wó taa te-ya. ²⁸Yisrayeli tiinə bam na yəni ba ja yazurə kaanum ba ba si ba zwe amɔ ɲwaani, varum wum nyɔɔni dum didaani o cwe dum nwana yam wó taa yi pɛəri dilɔ ba na maɲi si ba pa-nɪ tun. Ku maa yi kaanum tiinə bam nyum mu si ba wani ba di. Amɔ ni dum mu kuntu si ku taa ve maɲa maama.

²⁹Arɔn nan na tɪga, si á tiɲi o kaanum gwaaru tum si ti taa cəgi o bu wulɔ na wó ləri o yuu nɪ o ji kaanum nakwi tu tun. Ba na lagɪ ba tiɲi ku tu, o maɲi si o zu gwaaru tum kuntu mu. ³⁰Wulɔ na wó ləri

Arɔn yuu ni tun, maɲi si ba kwe da yarpe mu ba pwe-o ba zigi o tutuɲi dum ɲwaani. Oó zu gwaaru tum mu da yarpe yam maama wuni yi o zu amu di-laa kum wuni o tutuɲi o pa-ni.

³¹ Kwe pulim tutuɲi pi-bia kam nwana yam n vu jero-vwe jəgə kalu na li ka tiɲi ku ɲwaani tun, n saɲi-ya. ³² Arɔn di o biə bam yirani mu wó kwe nwana yam kuntu di dipe dilu na wu tutuɲi kum wuni tun ba di jero-vwe dum manco-puna ni ni. ³³ Wɔdiu kum kuntu yi kulu amu na tɔgi ku ɲwaani a ma saari ba lwarum pa ba ji amu kaanum tiinə tun mu. Nɔɔn-nɔɔnu ba jigɔ cwəɲə si o di-ku, ku na dai kaanum tiinə bam yirani, ku na yi a nyum tun ɲwaani. ³⁴ Nwana yam di dipwa yam na zigi ya puuri tiga, si á zwe-ya. Á daa yi di-ya, ya na yi a nyum tun ɲwaani.

³⁵ Kwe da yarpe si n ma n tiɲi Arɔn di o biə bam amu kaanum tutuɲa yam ɲwaani. Yɔɔri n ki si ku maɲi di a na bri-m te tun. ³⁶ De maama wuni si n gu na-bia n ma n kaani n pa-ni lwarum saarum ɲwaani. Ku ta wó pa kaanum bimbim dum fɔgi ka kwe. Nmu nan ta wó kwe swelim nugə mu n ma n turi bimbim dum yira ni si ku pa di taa yi lanyirani fasi. ³⁷ Nmu na ki kuntu bimbim dum baɲa ni si ku yi da yarpe, di wó yɔɔri di taa

yi lanyirani fasi mu amu ɲwaani. Nɔɔnu wulu di woɲo kulu maama na dwe-di tun di wó ta yi kulu na vwe ku pa We tun mu.

De maama peera yam

³⁸ De maama wuni nmu maɲi si n pa ba kaani tuntu mu ba pa-ni bimbim dum baɲa ni:

Kwe-na pi-balɔ sile na jigɔ buni didva tun á ma á ki kaanum á pa-ni. ³⁹ Didva wó kwe ka kaani zizɔɲa ni mu, si kadoɲ kam kaani didaan-ni maɲa ni. ⁴⁰ Á na kwe zizɔɲa pi-bia kam á tutuɲi, si á kwe mun-bwe bwen sile á viiri di Olivi nugə kalu na yi lanyirani tun bwaɲa didva yi á wəli-ya kaanum dum wuni á pa-ni. Ta kwe-na diven bwaɲa didva á ki si ka taa yi wo-nyɔɔru peeri. ⁴¹ Ku na yi didaan-ni pi-bia kam, ta kwe-na muni, di nugə, di diven kuntu doɲ á wəli da á ki kaanum á pa-ni. Ku taa yi wɔdiu peeri ku pa-ni. Ku nyva kam lwəm wó taa ywənə ku pa-ni yi ku poli amu wuu.

⁴² Abam di á biə wó taa ki zweem peeri dum kuntu jero-vwe dum manco-puna yam ni ni mu á pa-ni. Nan taá zwe-ya de maama, yi amu di wó jeeri abam dáani si dí ɲɔɔni daani. ⁴³ Cɔga tun, amu wó ba a jeeri Yistrayeli tiinə bam dáani,

yɪ a paari-zulə yam mu wó tiini ya nyuni je sum kuntu ni si si taa yi lanyirani fasi.

⁴⁴A maa wó pwe jero-vwe dum di di kaanum bimbim dum maama si ti taa yi lanyirani fasi. A nan ta wó pɔɔri Arɔn di o bu-baara bam si ba ji amu kaanum tiinə. ⁴⁵A maa wó taa zɔvri di Yisrayeli tiinə bam, si a taa yi ba We. ⁴⁶Bantu di maa wó lwarɪ ni amu mu yi ba Tu Baɲa-We dum. A nan jaani-ba mu a nuɲi Ezipi ni a ba yo seeni si a taa zɔvri di ba. Ciga tun, amu mu yi ba Tu Baɲa-We dum.»

Wo-talooru zwɛem bimbim

30 «Pa ba kwe akasia de ba ma ki bimbim dilu wəenu tilu lwəm na ywəmmə tun na wó taa zwe di baɲa ni tun. ²Pa ba ki-di si di sen sum taa mai daani, saɲ-didɔɔ di saɲ-kukugə seeni. Kuó taa yi kanti ni maɲum bidwɪ mu, si we-baɲa maɲum taa yi kanti ni maɲum kuni bule. Daa didwa mu wó ki bimbim dum didaani nyia yana si ya cəli wɛɛni nɛɛni na-bia nyia te. ³Kwe-na səbu-sɔɲa kalu na yi lanyirani tun á kwəli bimbim dum maama, yi á daari á ma səbu-sɔɲa kam á tɔɔtɔ ka niə yam. ⁴Ta ki-na səbu-sɔɲa kwana yale á məeli-ya bimbim dum sen sile sum ni, si ya

maɲi di ka niə yam kuri seeni. Laan tɔri-na de ya wuni si nɔɔna taa mai ba zɔɲi-ka. ⁵De sum kuntu wó taa yi akasia de mu á wó ma á ki yi á daari á kwe səbu-sɔɲa á kwəli si maama. ⁶Á maa wó zɔɲi bimbim dum kuntu si ka taa wu gar-jali dilu na cɔɲi amu di-laa cɔɲa cɔɲa kam tun yigə ni. Ni-gonim daka kam di ka nipugu kum wó taa wu gar-jali dum kwaga ni. Ku maa yi lwarum saarum nipugu kum seeni mu amu wó jeeri-m si di ɲɔɔni.

⁷De maama tituti si Arɔn yəni o zu o fɔɲi o kwe min-zwəenu tum, si o daari o zwe wəenu tilu lwəm na ywəmmə tun bimbim dum baɲa ni. ⁸Oó yəni o ki kuntu mu didaani-ni maɲa ni. Wəenu tilu lwəm na ywəmmə tun wó taa zwe ka pa amu Baɲa-We mu maɲa maama si ku taa ve wuu. ⁹Yi zwe-na wo-taloo-yɔɔ bimbim dum kuntu baɲa ni. Nan yi ki-na zwɛem kaanum, naa muni pɛɛri kaanum, naa wo-nyɔɔru kaanum ka baɲa ni. ¹⁰Arɔn nan wó taa kwe bimbim dum bidwɪ mu bini maama wuni. O na lagɪ o kwe-ka, si o kwe lwarum kaanum varum wum jana o ma taagi ka nyia yana yam. Á nan wó taá ki kuntu mu bini maama wuni si ku taa ve wuu. Benwaani, bimbim dum yi lanyirani fasi mu, ba na pwe-ka ba pa amu tun ɲwaani.»

Jero-vwe dum kweem lampoo

¹¹ Baɲa-We daa ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

¹² «Pa ba jeeli Yisrayelɪ baara bam ni sɪ n lwarɪ ba na mai te. Á na lagɪ á kɪ kuntu, nɔɔnɔ maama maɲɪ sɪ o kwe səbu o tiɲi o titɪ ɲwia ɲwaanɪ mu. Kuntu wó cɪ sɪ, á na wura á jeeli ba ni, sɪ yawɪ-cɛɛɪ yɪ yaari-ba. ¹³⁻¹⁵ Səbu kum ba didua didua na wó ɲwi tun wó taa mai daanɪ mu. Nadum bá ɲwi o dwəni yinigə tu. Yinigə tu dɪ nan bá ɲwi sɪ ku muri nadum na wó ɲwi te tun. Nɔɔnɔ wulɔ maama na yi bina fiinle yɪ o tɔɲɪ o wu jeelim dum wunɪ tun wó ɲwi sekeli cicoro mu, sɪ ku duuni tɔɲɪ jero-vwe dum maɲum lanyiranɪ. Sekeli didua maa yɪ gera-dala kuni fiinle. Səbu kum wó taa yɪ ɲwia joɲim pɛɛra mu ku pa-nɪ. ¹⁶ Nmu nan na joɲi səbu kum kuntu Yisrayelɪ tiinə bam tee nɪ, sɪ á taá ma-ku á kwe jero-vwe dum dɪ sɪ titɔɲa yam. Kuú taa guli Yisrayelɪ tiinə bam dɪ a na joɲi ba ɲwia te tun.»

Canna war-zɔɲa kam

¹⁷ Baɲa-We ta ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

¹⁸ «Pa ba kwe canna ba ma kɪ war-zɔɲa dɪ ka na wó taa zɪɲɪ woɲo kulɔ baɲa nɪ tun. Laan kwe-ka á zɪɲɪ jero-vwe dum didaanɪ kaanum bimbim dum titari laɲa nɪ sɪ á daari á mɔ na á kɪ da. ¹⁹ Arɔn dɪ o biə bam wó yəni ba ma na bam kuntu mu ba sɪn ba jian dɪ ba nɛ. ²⁰ Ba na yəni ba buɲɪ sɪ ba fufɔ ba yi amu te jero-vwe dum nɪ naa sɪ ba zwe pɛɛra kaanum bimbim dum baɲa nɪ, baá yəni ba da yigə mu ba kwe ba titɪ dɪ na bam kuntu. Ku na dai kuntu baá tɪ mu. ²¹ Bantu dɪ ba dwi dum maɲɪ sɪ ba taa sɪn ba jian dɪ ba nɛ mu, sɪ ba yɪ tɪ. Amu ni dum mu kuntu sɪ ku taa ve wuu.»

We swəlim nugə kam

²² Baɲa-We daa ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

²³ «Kɪ parfen nugə kalɔ na yɪ nu-ɲɔɲa ka dwe didɪ tun. Kwe miiri nu-na kilo banu, n kwe sinamɔmɪ nugə kalɔ lwəm na ywənə tun kilo bile dɪ cicoro, n kwe miu nugə kalɔ lwəm na ywənə tum kilo bile dɪ cicoro, ²⁴ dɪ Kasta tiu purɔ kilo bardɔ mu. Kwe-na parfen dwiə yantɔ á viiri dɪ Olivi nugə sɪ ka yi kunkwəlu tuna. Nan maɲɪ-na tɪ maama sɪ tɪ duuni taa tɔɲɪ jero-vwe

dum maŋum lanyirani. ²⁵Laan pa wulu na tiini o ye trali nugə kəm tun viiri ti maama daani o ki-ka. Amu swəlim nugə kam kuntu wó taa yi ka yira mu amu ɲwaani.

²⁶Nmu laan ma n wó kwe-ka n taagi jero-vwe dum, di ni-gonim daka kam, ²⁷di dipwa taabulu kum di ku yira zula maama, di min-zwən-zigu kum di ku yira wənu tum, di wənu tulu lwəm na ywəmmə tun zweem bimbim dum, ²⁸di zweem kaanum bimbim dum didaani ka yira zula yam, di war-zuŋa kam didaani ka na zigi woŋo kulu baŋa ni tun maama. ²⁹Nmu nan na tɔgi cwəŋə kam kuntu n kwe-ti, ti laan wó taa yi ti yira mu ti pa-ni. Ti na pwe amu ɲwaani kuntu tun, wulu maama na dwe-ti, kuntu tu di pwe mu amu ɲwaani.

³⁰Nmu nan na lagi n tiŋi Arɔn di o bu-baara bam amu kaanum tutuŋa yam ɲwaani, si n turi-ba di nugə kam kuntu. ³¹Nan ta di Yisrayeli tiinə bam ni: «Amu swəlim nugə kantu mu á wó taá ma á turi amu kaanum tiinə si á pwe-ba amu ɲwaani si ku taa ve wuu. ³²Ka yi ka yira mu ka pa amu. Á ba maŋi si á taá ma-ka á turi á yira yoo yoo. Yi ki-na ka dwi si á ma á tuŋi tutuŋi didoŋ. Abam nan wó pa ka taa yi ka yira mu maŋa maama. ³³Wulu

nan na vin ni duntu yi o kwe nugə kam kuntu o ma tuŋi tutuŋ-yoo, baá li ku tu mu si o daa yi tɔgi o wəli Yisrayeli dwi dum wuni.»

Wənu tulu lwəm na ywəmmə tun

³⁴Baŋa-We daa ma ta Di bri Moyisi Di wu:

«Pa ba kwe wənu tuntu ba ma ki wənu tulu lwəm na ywəmmə tun: Sitorasi maaru, di Onigisi, di Galibanum, didaani Wo-talooru wənu tulu lwəm na ywəmmə tun na yi lanyirani tun. Maŋi-ti si ti bwaŋa kam taa mai daani. ³⁵Laan pa wulu na ye trali kəm lanyirani tun gwaani-ti daani. Ye mu wó wəli da si ka ji wənu tulu lwəm na ywəmmə tun kalu na yi lanyirani yi ka yi ka yira amu ɲwaani tun.

³⁶Nmu laan ma n wó zwe ka wuni n nani yoli-yoli. N ta wó ja-ka n zu jero-vwe dum wuni si n zizagi ni-gonim daka kam yigə ni, me amu na wó jeeri-m tun. Pa parfen kam kuntu tiini ka taa yi ka yira ka pa-ni. ³⁷Yi ki-na ka dwi si á ma á tuŋi tutuŋi didoŋ á pa á titi. Ba na kwe wənu tulu lwəm na ywəmmə tun kuntu ba pa amu tun ɲwaani mu ka yi lanyirani fasi. ³⁸Wulu nan na vin ni duntu yi o ki ka doŋ, baá li ku tu mu si o daa yi tɔgi o wəli Yisrayeli dwi dum wuni.»

Bezalı́lɔ dɪ Oholɪabɪ taanɪ

31 Baɲa-Wɛ dɛɛn ma ta dɪ
Moyisi Dɪ wɪ:

²«Amu mu kuri Yuri bu Bezalı́lɔ. O ko-nakwɪ maa yɪ Huuri yɪ wuntu nuɲi Zuda dwi dɪm wuntu. ³Amu kwe a joro mu a pa-o, pa o jigi swan, dɪ yi-puru, dɪ yɛno sɪ ku tiini ku gaalı́, yɪ o wai o gɔgɪrɪ wɛɛnu dwi dwi. ⁴O ta wai o kwe sɛbu-sɲa, dɪ sɛbu-pɔɲo, dɪ canna o ma naanɪ wɛɛnu tɪlɔ na tiini tɪ lana tɪn. ⁵O ta wai o kwe kandwa-ɲɔna dɪ dɛ o sara o ma gɔgɪrɪ wɛɛnu dwi dwi. ⁶Amu nan lɪ Dan dwi tu Ayisamakɪ bu Oholɪabɪ mu sɪ ba taa tuɲɪ daanɪ. Gɔgɔ kulɔ maama na daari tɪn, a ta pɛ-ba swan dwi dwi sɪ ba dɪ tɔgɪ ba wɛli sɪ kulɔ maama amu na bri-m tɪn wani ku tuɲɪ lanyiranɪ. Wɛɛnu tɪm mu tɪntɔ:

⁷Jero-vwe dɪm, dɪ ni-gonim daka kam, dɪ lwarɪm saarum nipugu kum na kwɛli-ka tɪn, dɪdaanɪ wɛɛnu tɪlɔ maama na paɪ vwe dɪm lamma tɪn mu kuntu,

⁸dɪ taabulɔ kum dɪ ku zɪla yam, dɪ sɛbu-sɲa min-zwɛn-zɪgu kum dɪ ku zɪla yam maama, dɪ wo-talooru zwɛɛm bimbim dɪm,

⁹dɪ zwɛɛm kaanum bimbim dɪm dɪ ka zɪla yam maama,

dɪ war-zuɲa kam dɪ ka na wó zɪgɪ woɲo kulɔ baɲa nɪ tɪn,
¹⁰dɪ nuɲwaɲa gwaaru tɪlɔ kaanum tu Arɔn dɪ o biɛ bam na maɲɪ sɪ ba zu-tɪ sɪ ba tuɲɪ kaanum tituɲa tɪn, ¹¹dɪ Wɛ swɛlim nugə kam, dɪ wɛɛnu tɪlɔ lwɛm na ywɛmmə tɪn ba na wó zwe Wɛ di-laa kum nɪ tɪn.

Nan pa ba kɪ woɲo maama sɪ ku tɔgɪ amu na bri-m te tɪn.»

Siun dɛ dɪm taanɪ

Nuɲim 20:8-11; Cullu 23:3;

Gulɛ Tɔnɔ 5:12-15

¹²Baɲa-Wɛ ta ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

¹³«Ta Yisɪrayɛlɪ tiinə bam sɪ ba taa ye da yarpe dɛ dɪm ni nɪ. Abam na kɪ á tɔgɪ amu ni dɪm da yarpe dɛ dɪm ɲwaanɪ, kuɔ taa yɪ maana abam dɪ á dwi maama tee nɪ, sɪ á lwarɪ nɪ amu Baɲa-Wɛ mu kuri abam sɪ á taá yɪ amu nyum. ¹⁴Da yarpe dɛ dɪm wó taa yɪ dɪ yira mu amu ɲwaanɪ. Wulɔ nan na cɔgɪ dɪ cullu tɪm, o maɲɪ sɪ o tɪ mu. Nɔɔnu wulɔ maama na tuɲɪ tituɲa dɛ dɪm kuntu nɪ, ku tu daa yɪ tɔgɪ o wɛli Yisɪrayɛlɪ dwi dɪm wuntu. ¹⁵Kwe-na da yardɔ á tuɲɪ á tituɲa. Ku daari sɪ da yarpe dɛ dɪm taa yɪ dɪ yira dɪ paɪ amu Baɲa-Wɛ. Ku maa yɪ siun dɛ mu. Wulɔ na tuɲɪ dɪ dɛ dɪm

ni, si á gu ku tu. ¹⁶Yisrayeli tiinē bam dī ba dwi maama wó taa nigi da yarpe de dum mu yi ba tōgi dī cullu tum si ku taa ve wuu. ¹⁷De dum kuntu yi maana de mu dī pa amu dī Yisrayeli tiinē bam si ku taa ve wuu, si á guli ni amu kwe da yardu mu a ma a naani weyuu dī tiga baŋa. A laan ma sin da yarpe de dum ni, a naanum titōŋi dum na ti tun ŋwaani.»

¹⁸Barja-We na ḡḡḡḡḡḡ ḡḡ Moyisi
Sinayi Piu kum yuu ḡḡ ḡḡ ḡḡ ḡḡ ḡḡ,
mu ḡḡ kwe kandwa-pile sile sum ḡḡ
pa-o. We nan ya mu me ḡḡ ḡḡ ḡḡ
ḡḡ pupuḡḡ ḡḡ ḡḡ-gonim dum butara
ya barja ḡḡ.

Səbu-sıŋa nva

32 Moyisi deen nan ya manju
piu kum yuu ni mu o
daani. Nɔɔna bam ma vu ba jeeri
Arɔn tee ni ba wi: «Moyisi mu sunu
o ja dibam o nɔɔi Ezipi ni o ba yo
seeni. Di nan yɛri kulɔ na yi-o tun.
Nan ki woŋo si ku lwani we n pa
dibam si ku taa tɔɔi dibam yigɔ.»

2 Arɔn ma ləri-ba o wi: «Li-na
səbu-sɔja zwa-kwana yam abam
kaana dɪ á biə dɪ á bukwa bam
na kɪ ba zwa nɪ tun á ja á ba á
pa-nɪ.» 3 Nɔɔna bam ma sunɪ ba ja
səbu-sɔja zwa-kwana yam kuntɔ ba

vu ba pa-o. ⁴ Arɔn na jonɔ sɛbu-suga kam tun, o ma nyuni-ka yi o laan mɔ kamɔɔ nɔnɛni nua o pa-ba. Nɔɔna bam na nɛ-ka tun, mu ba kaasi di kwɛr-dia ba bri daani ba wi: «Yisrayeli tiinɛ bam, á we dum mu tuntɔ, di na jaani dibam di ja nunɔ Ezipi ni di ba yo seeni.»

⁵ Arɔn ma na kulu na ki tun yi o lo
bimbim nva kam yigə ni. O ma ta o
wi: «Jwaani, si di maama jeeri di di
candiə di ma zuli Baŋa-We.» ⁶ Tɔga
na pɔvri tituti tun, nɔɔna bam ma
ba ba gu vara si ba ma ki zweem
kaanum, yi ba kwe badaara ba ki
yazurə kaanum si ba di nwana yam.
Ba deen leeri ba di wudi-fɔrɔ mu yi
ba nyɔa, ba daari ba zaŋi ba kweeri
yɔɔ yɔɔ.

⁷ Baŋa-We ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:
«Kɪ lɪla n tu n nɔɔna bam tee nɪ. N
na jaanɪ balɪ n nuŋi Ezipi tuv kum
nɪ tun suŋi sɪ ba tuŋi jwɛrim mu.
⁸ Ba garɪ ba vun cwɛŋɛ kalɪ amu
na brɪ-ba sɪ ba tɔŋi tun mu, yɪ ba
kɪ jwɛm na nyɪ dɪ nua. Ba maa te
daanɪ ba wɪ: «Yisurayɛli tiinɛ bam, á
wɛ dum mu tuntu, dɪ na jaanɪ abam
dɪ nuŋi Ezipi nɪ dɪ ba yo seeni.»»

⁹Baŋa-We ta ma ta Dl wɪ:
«Moyisi, amu ne nɪ nɔɔna bantu
zwabaniə tiini ka gaali. ¹⁰Amu
banɪ nan zaŋɪ dɪ ba mu yɪ kɔ
maŋɪ sɪ a cɔŋɪ-ba. Yɪ cɪ a yigə dɪ a

bubɔɲi dum. Amu nan ta wó zigi nmu baɲa ni si a pa n dwi dum puli di ji dwi kamunu.»

¹¹ Moyisi ma kwaani o loori o Tu Baɲa-We dum si Dl leri Dl bubɔɲi dum. O ma ta o wi: «Baɲa-We, nmu mu me n dam-fɔɔ n ja nɔɔna bantv n zigi Ezipi ni n ba yo seeni. Kɔɔ ɲwaani mu nmu bantv wó zaɲi di ba si n cɔgi-ba? ¹²Nmu na cɔgi-ba, Ezipi tiina bam wó taa te ni: «We gantv Dl nɔɔna bam mu Dl ja Dl vu pweeru tum je ni si Dl gu-ba. Ba yiri maa wó saari lugu baɲa ni!» A loori-m! Yagi n ban-zɔɲɔ kum, si n leri n wubɔɲa si n yi cɔgi-ba, ba na yi nmu titi nɔɔna bam tun ɲwaani. ¹³Guli n ni-gonim dum n deen na ki di Abraham, di Yizaki didaani Zakobi tun gula. Nmu titi ni mu n dugi di ba ni ba dwi dum wó ba di puli nuneeni weyuu calicwi na yi te tun, si ba daari ba taa te tɔga kantv.» ¹⁴Moyisi na tagi kuntv tun, Baɲa-We ma lani Dl bubɔɲi dum Dl ya na jiga si Dl cɔgi nɔɔna bam tun, yi Dl daa wu cɔgi-ba.

¹⁵Moyisi ma pipiri o kwe cwɔɲɔ o maa tu piu kum kuri ni. O deen ze kandwa-pile sile silv We ni-gonim dum bitara na pupuni ya baɲa ni, yigɔ di kwaga tun mu. ¹⁶Baɲa-We titi ni-taani mu Dl deen nan pupuni

di Dl jiga. Dl ma sari-ya Dl tɔɲi kandwa-pile sum baɲa ni.

¹⁷Moyisi zannu Zozwe deen ma ni nɔɔna bam na jigi sɔɔ kulv ba ki tun ɲwa. O ma ta di Moyisi o wi: «Sɔɔ kuntv nyi nuneeni tiguri-kaasa mu tun nɔɔna bam na gilimi me tun wuni.» ¹⁸Moyisi di ma lər-o o wi: «Sɔɔ kuntv wu bri ni ba wani ba duna, ku nan wu bri ni ba duna di-ba. Ku yi kweera sɔɔ mu.»

¹⁹Moyisi na fufɔ o yi piu kum kuri ni tun, mu o ne ba jwɔm dum. O ta ma na nɔɔna bam na sai te tun. O bantv ma tiini di zaɲi. O ban-zɔɲɔ kum baɲa ni, mu o duli kandwa-pile sum di dam piu kum tɔɲɔ ni yi ya lɔ. ²⁰O ta ma kwe nua jwɔm dum o di mim ni pa di nyuni. O laan ma cu-di pa di ji muni, yi o daari o viiri di muni dum di na o kwe o pa nɔɔna bam si ba nyɔ.

²¹Moyisi ma daari o bwe Arɔn o wi: «Nɔɔna bantv ki beɛ mu ba cɔgi n yigɔ yi n pa ba tiini ba tusi tuntv?»

²²Arɔn ma lər-o o wi: «A loori-m! Yi pa n bantv zaɲi di amv, si n manɲi n ye ni: ba na bɔɲi si ba ki kulv, nɔɔnv warɔ-ba o gwi. ²³Ba tu amv tee ni mu ba wi: «Moyisi na jaani dɔbam o nuɲi Ezipi ni o ba yo seeni tun, di yeri kulv na yi-o tun. Nan ki wɔɲo si ku lwani we n pa dɔbam si

ku taa tɔɔɔ dɔbam yigɔ.» ²⁴ Amu di ma ta di ba si ba ja ba sɛbu-sɔja zwa-kwana ba ja ba ba pa-nɩ. Ba na li-ya ba pa-nɩ tun, mu a dɔli-ya a di mim wɔnɩ yɩ ya ji nua kantɩ!»

²⁵ Moyisi ma maanɩ nɩ nɔɔna bam daa warɩ ba ja. O ta lwarɩ nɩ ku zigɩ Arɔn yɩra nɩ mu yɩ ba kɩ kuntɩ, beɲwaanɩ nɔɔna bam deen ya tunɩ jwɛrim mu pa ba dɔna mwani-ba.

²⁶ O ma ci nɔɔna bam na gilimi je silɩ nɩ tun ni dum, yɩ o ta o wɩ: «Wɔlu maama na zigɩ o pa Baɲa-We si kuntɩ tu ba amu te yo seeni.» Levi dwi dum maama ma fufɔ ba yɩ o te ba zigɩ. ²⁷ O ma ta di ba o wɩ: «Yisrayeli Baɲa-We dum mu pe abam ni si á maama kwe á su-lwaanɩ á zu nɔɔna bam wɔnɩ á taá guɩ yɔɔ. Yɩ kuri-na á curru, di á badonnɔ, di á fara á yagɩ.»

²⁸ Levi dwi tiinɔ bam ma se Moyisi ni dum, yɩ de dum kuntɩ nɩ ba gu nɔɔna murru tɩtɩ (3,000). ²⁹ Moyisi ta ma ta di ba o wɩ: «Abam na se We ni dum yɩ á gu á biɔ di á curru tun gwaanɩ, á laan wó taá yɩ Baɲa-We kaanum tiinɔ mu si á taá tunɩ á pa Dl nɔɔna bam. Baɲa-We yu-yoɲo kum laan nan wu á baɲa nɩ.»

³⁰ Tɩga na puuri tun, Moyisi ma ta di nɔɔna bam o wɩ: «Abam ya tiini á kɩ lwarum. Amu nan wó joori a din Baɲa-We te si a kwaanɩ a kɩ abam

di Baɲa-We daanɩ si Dl ma Dl ce abam.»

³¹ Moyisi ma joori o din Baɲa-We te yɩ o ta di Dl o wɩ: «Nɔɔna bam tiini ba kɩ lwarum ba ja ba gaali. Ba kwe sɛbu-sɔja mu ba kɩ jwɛm ba pa ba tɩtɩ. ³² Popo! Amu nan loori-m si n yagɩ ba lwarum dum n ce-ba. Ku nan na dai kuntɩ, si n yɔɔri n saari amu yɩri si di yɩ taa wu nmu tɔnɔ n kum wɔnɩ.» ³³ Baɲa-We ma lɛr-o Dl wɩ: «Awo! Wɔlu na kɩ o cɔɔɔ amu yigɔ nɩ, mu amu wó saari ku tu yɩri a yagɩ si di daa yɩ taa wu amu tɔnɔ kum wɔnɩ. ³⁴ Nan joori n vu n tɔɔɔ nɔɔna bam yigɔ si á vu me amu na tagɩ di nmu si á vu tun. Amu maleka kam wó taa wu á yigɔ nɩ. Maɲa nan na yɩɔ, amu laan wó waari-ba ba lwarum dintu gwaanɩ.»

³⁵ Baɲa-We ma pa yawɩ-ceeru tu Yisrayeli tiinɔ bam baɲa nɩ di ba na pe Arɔn kɩ sɛbu-sɔja nua jwɛm dum o pa-ba tun.

Yisrayeli tiinɔ bam yagɩ Sinayi piu kum je sum

33 Baɲa-We daa ma ta di Moyisi Dl wɩ: «Zaɲɩ-na si á ke! Nan ja Yisrayeli tiinɔ bam n na jaanɩ n nuɲi Ezipi nɩ n ba yo seeni tun, si á vu tɩga kalɩ amu na goni ni didaanɩ á nabaara Abraham, di

Yizakɪ, dɪ Zakɔbɪ sɪ a pa bantu dɪ ba dwi dɪm tun. ²Amu wú tunɪ maleka sɪ ka tɔɖɪ á yigə ka brɪ abam cwəŋə. Amu tutɪ nan wú zəlɪ Kaanan tiinə bam, dɪ Amɔɔrɪ tiinə bam, dɪ Hɛtɪ tiinə bam, dɪ Perezɪ tiinə bam, dɪ Hevi tiinə bam, dɪ Yebusi tiinə bam maama. ³Ba tɪga kam á na maa ve tun tiini ka ywəmmə dɪ varum dɪ kɔnɔ. Amu nan za bá tɔɖɪ dɪ abam sɪ dí vu, á na yɪ zwabani-nyina tun ɲwaanɪ. Amu na tɔɖɪ dɪ abam, a wai a cɔɖɪ abam cwəŋə nɪ.»

⁴Nɔɔna bam na ni ta-cɛɛrɪ dɪm kuntu tun, ba maa keerə yɪ ba vun sɪ ba zu gwar-laaru dɪ wo-nyunnu. ⁵Baɲa-We nan ya wuuri Dɪ ta Moyisi mu sɪ o ta dɪ Yisrayelɪ tiinə bam nɪ: «Baɲa-We na maɲɪ Dɪ tɔɖɪ dɪ abam funfun dɪ, Dɪ wú cɔɖɪ abam mu, á zwa na ba ni tun ɲwaanɪ. Nan li-na á yɪra wo-nyunnu sɪ We laan lwarɪ Dɪ na wú kɪ abam te tun.» ⁶Kuntu ɲwaanɪ, Yisrayelɪ tiinə bam na zɪɖɪ Sinayi piu kum je sum nɪ ba maa kɛ tun, ba daa wu kwe wo-nyunnu ba kɪ ba yura nɪ.

Jeerim vwe dɪm

⁷Ba na yəni ba beeri ba yɪ mɛ ba na wú tigisi tun, Moyisi deen yəni o vu dɔ́a dɔ́a mu dɪ ba o cwi vwe didoɲ. O deen bəŋi-dɪ nɪ: «Jeerim vwe» mu. Wulu maa na yəni o lagɪ

sɪ o ni Baɲa-We kwərə tun wú vu o zu vwe dɪm wunɪ mu.

⁸Moyisi na yəni o maa ve sɪ o zu Jeerim vwe dɪm wunɪ, nɔɔna bam maama wú nuɲɪ ba zɪɖɪ ba vwə yam niə nɪ mu. Ba laan maa nii-o sɪ o vu o yɪ vwe dɪm o zu dɪ wunɪ. ⁹O nan na zu vwe dɪm wunɪ, kunkoɲo kulɔ na zɪɖɪ dəki tun laan yəni ku ba ku dɔɖɪ vwe dɪm ni dɪm nɪ mu, yɪ Baɲa-We laan zɪɖɪ kunkoɲo kum wunɪ Dɪ ɲɔɔnɪ dɪ Moyisi. ¹⁰Nɔɔna bam nan na nɛ kunkoɲo kum kuntu, baá yəni ba zɪɖɪ ba vwə yam niə nɪ mu, yɪ ba kuni doonə tɪga nɪ ba zuli We. ¹¹Moyisi na yəni o zu vwe dɪm wunɪ, Baɲa-We ɲɔɔnɪ did-o jaja nɛnɛnɪ nɔɔnu na ɲɔɔnɪ dɪ o doɲ te tun mu. Ku kwaga nɪ Moyisi maa yəni o joori nɔɔna bam te, mɛ ba na zɔvɪ tun. Nɔn-dɔɲɔ wulu na yɪ Moyisi zənnu tun maa yəni o maɲɪ Jeerim vwe dɪm wunɪ. Wuntu maa yɪ Nun bu Zozwe.

Baɲa-We paari-zulə yam

¹²Moyisi deen tagɪ dɪ Baɲa-We mu o wi: «Nmu sunɪ n brɪ-nɪ nɪ a tɔɖɪ nɔɔna bantu yigə sɪ a ja-ba a vu tɪga kam baɲa. Nmu nan ta wu pɛ a lwarɪ a zənnu wum mu. Nmu ta ma n te nɪ nmu ye amu wuu yɪ a kikiə su n yɪ. ¹³Tuntu maama nan na sunɪ ku yɪ cɪga, sɪ n brɪ-nɪ n cwe

sum cɪga cɪga. Kuntu wú pa a fɔgi a se nmu ni lanyirani, yi a ta kɪ nmu wubuŋa yam na lagi te tun. Nan yi swe ni n titi mu kuri dwi dum kuntu nɔɔna bam si ba taa yi nmu nym.»

¹⁴ Baŋa-We ma ləri Moyisi Dɪ wɪ: «Amu titi mu wú taa wu nmu tee ni, yi a pa n bɪcari zuri.»

¹⁵ Moyisi ma ta o wɪ: «Nmu nan na ba lagi n tɔgi dɪbam si dí vu, si n yi pa dí gɔ naga. ¹⁶ Nmu nan na tɔgi n wu dí tee ni yi dí veə, nɔɔna maama wú lwarɪ nɪ nɔɔna bantu kikiə su nmu yi. Ba ta wú lwarɪ nɪ dɪbam yi dí yira mu lugu baŋa nɔɔna maama wuni.»

¹⁷ Baŋa-We laan ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «Amu wú kɪ kulu maama nmu na lagi tun, a na ye nmu wu yi n kikiə su amu yi tun ŋwaani.»

¹⁸ Moyisi daa ma ta dɪ Baŋa-We o wɪ: «A loori-m mu si n pa-nɪ pwələ si a na nmu paari-zulə yam.»

¹⁹ Baŋa-We ma ləri Dɪ wɪ: «Amu mu yi Baŋa-We dum. Amu wú duri wulu maama a na kuri tun yibwənə yi a kɪ ku tu yu-yoŋo. Amu nan wú bri-m a lanyirani dum si n yiə na-di, yi a daari a pa n ni a yiri dum cɪga cɪga. ²⁰ Nmu nan ba maŋi si n na a yibiyə mu, beŋwaani wulu maama na ne amu yibiyə, kuntu tu wú ti mu. ²¹ Nii yo! Piu kudonɔ zɪgi yo seeni bwələ bwələ. Ve n tan zɪgi ku

baŋa ni. ²² Amu nan na lagi a tɔgi n tee ni si a ke dɪ a paari-zulə yam, aá ja-m si n səgi piu gugoro ni, yi a kwəli n yibiyə dɪ a juŋa, si a wani a gaali-m a ke. ²³ Ku kwaga ni a laan wú dwani a juŋa si n wani n na amu kwaga kam. Si ku na yi amu yibiyə, n ba maŋi si n na-ka.»

Kandwa-pɪlə sulu na kɪ bule tu tun

34 De didwa Baŋa-We deen tagi dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «Daa n sari kandwa-pɪlə sule nuneɛni pulim nyina yam a na kɪ yi n lo-ya tun. Amu wú joori a pupuni a niə yam ya baŋa ni. ² Nan ti n yigə si jwa tituti n di Sinayi piu kum yuu n ba amu te si dí jeeri daani. ³ Nɔɔn-nɔɔnu nan ba maŋi si o tɔgi dɪ nmu o din piu kum yuu. Nɔɔna bam maama maŋi si ba maŋi piu kum dāa ni mu. Yi pa-na si á peeni, dɪ á buni, dɪ á naani taa bwələ piu kum təŋə ni si dɪ di gaa.»

⁴ Moyisi ma sari kandwa-pɪlə sule ni pulim nyina yam na yi te tun. Tɪga na puuri tituti tun, o ma ja-ya o din Sinayi piu kum yuu, nuneɛni Baŋa-We na tagi te tun.

⁵ Baŋa-We ma cu kunkonɔ kum wuni Dɪ zɪgi Moyisi tee ni. Moyisi na zɪgi da yi We maa buni tun, mu We deen bəŋi Dɪ titi yiri dum

ciga ciga Dl wɪ: «Yuutu Baṇa-Wɛ».

⁶Baṇa-Wɛ ma tɔgɪ Moyisi yigə nɪ Dɪ kɛ yɪ Dɪ wɪ:

«Amv mu yɪ Baṇa-Wɛ dɪm,
Yuutu Baṇa-Wɛ!

A jigɪ nɔɔna ŋwaṇa,
yɪ a kɪ ba yu-yoŋo.

A maa yəni a piɪnɪ a baɪnɪ dɪ ba.

A sono kum gaali,

yɪ a ciga kam dɪ bá fɔgɪ ka ti.

⁷Amv bá fɔgɪ a yagɪ a sono
kum,

nɪ a na goni ni dɪ a nɔɔna bam
dɪ ba dwiə yam sɪ kɪ taa ve
maṇa maama te tun.

A maa kwe nɔɔna lwarum
dɪ ba lwarum a maa cɛ-ba.

Sɪ kɪ na yɪ balɪ na ge bura tun,
a yəni a waari-ba mu dɪ ba biə
maama

sɪ kɪ yɪ ba naaru,

dɪ ba na-jooru dwiə yatɔ naa
yana laṇa nɪ.»

⁸Moyisi ma kɪ lula o kuni doonə o
vi o yigə tɪga nɪ sɪ o zuli Baṇa-Wɛ.

⁹O ma loori-Dɪ o wɪ: «Amv Yuutu,
a kikiə nan na sunɪ ya su nmv
yi, sɪ n tɔgɪ dɪbam sɪ dí vu. Ciga
ŋwaanɪ tun, nɔɔna bam sunɪ ba
yɪ zwabani-nyina mu. Nan kwe ba
lwarum dɪ ba geeri n ma n cɛ-ba. Ta
pa dí taa yɪ nmv titɪ nyim, sɪ n ta n
te dɪbam.»

¹⁰Baṇa-Wɛ daa ma ta Dɪ wɪ:

«Nii mu! Amv ta lagɪ a goni ni dɪ
abam mu. Nmɪ nɔɔna bam yigə nɪ
mu amv wó kɪ wo-kunkagɪla yalɪ
doŋ ta na wɪ fɔgɪ ya kɪ lɔgɪ baṇa nɪ
tun. Tɪnɪ dɪlɪ na bwələ dɪ abam tun
wó taa zɪgɪ ba niə yɪ fɔvɪnɪ ja-ba mu,
wo-kunkagɪla yalɪ amv Baṇa-Wɛ na
wó kɪ abam titari nɪ tun ŋwaanɪ.

¹¹Abam nan marɪ sɪ á sɛ á kɪ
niə yalɪ a zɪm na brɪ abam sɪ á
kɪ te tun mu. Á na kɪ kuntu, amv
dɪ wó zəli Amɔɔrɪ tiinə bam, dɪ
Kaanan tiinə bam, dɪ Hetɪ tiinə
bam, dɪ Perezi tiinə bam, dɪ Hevi
tiinə bam dɪdaanɪ Yebusi tiinə bam
maama sɪ ba nuɲi ba daari tɪga
kam ba pa abam. ¹²Taá ye-na sɪ
á yɪ kɪ ni-mɔɔɔ dɪ nɔɔna balɪ na
zɔvɪrɪ tɪga kam kuntu nɪ tun. Sɪ á na
mɪ dɪ ba, baá sugɪ abam sɪ á tusi
amv yigə nɪ. ¹³Nan kɪ-na tuntɪ dɪ
ba: Cɔgɪ-na ba bimbɪnə yam, dɪ ba
kandwa-sɪswələ tum na yɪ ba jwənə
tun. goni-na ba Asera nyinyugu de
sum á dɪ tɪga nɪ. ¹⁴Amv lagɪ ciga
mu á tee nɪ sɪ á taá zuli amv yuranɪ.
Yɪ taá zuli-na wo-gaa á wəli amv
wɔvɪnɪ, amv yɪ na pagɪ abam baṇa nɪ
tun ŋwaanɪ.

¹⁵Nan yɪ kɪ-na ni-mɔɔɔ dɪdaanɪ
nɔɔna balɪ na zɔvɪrɪ tɪga kam kuntu
nɪ tun. Abam na mɪ dɪ ba, baá
sugɪ abam sɪ á taá zuli ba jwənə

yam, yɪ á daartí á wəli ba wunɪ sɪ á tɔgɪ á di ba jwənə wɔdiiru tum mu. ¹⁶ Abam baara bam na di je sum kuntu bukwa ba maa kɪ kaana, kaana bam kuntu nan mu wú ganɪ-ba sɪ ba zuli ba jwənə yam. ¹⁷ Yɪ zaɲɪ-na á kwe luguru á nyunɪ á ma á mɔ wɛ.

¹⁸ Abam wú taá di Dɪpɛ dɪlv na ba jɪgɪ dabɪlɪ dɪ wunɪ tun candiə kam mu. Bɪnɪ maama wunɪ, sɪ á kwe da yarpe á ma á di dɪpɛ dɪlv dabɪlɪ na wu wəli ku wunɪ tun, Abibi cana kam nɪ. Ku deen yɪ cana kam kuntu nɪ mu abam nuɲi Ezipi tuv kum wunɪ.

¹⁹ Á dayigə bu maama yɪ amv Baɲa-We mu tei. Ku nan yɪ bɪdwɪ mu dɪ abam vara dɪ dayigə biə balv na yɪ wo-be tum. Ku zɪ yɪ nva na pelbu. ²⁰ Ku nan na yɪ bɪnaga ceeri-bu, sɪ á kwe pəlvu á ləri ka yuu nɪ. Kuntu na warɪ, sɪ á bwəri ka ban á gv. Abam wú kwe wəenu mu á ləri á bu-kwɪn sum yuu nɪ á pa-nɪ.

Nɔɔn-nɔɔnu yɪ ve dɪ jɪ-kurɪ o ba amv yigə yɪ o ba ze pɛeri.

²¹ Kwe-na da yardv á tɔɲɪ á titɔɲa, sɪ á daartí á sin da yarpe de dɪm nɪ. Ku zɪ na yɪ mɪna varum maɲa naa wɔdiiru zagum maɲa dɪ, sɪ á sin da yarpe de dɪm nɪ.

²² Á ta kwəri á taá di daa yarpe candiə kam, maɲa kam á na yəni

á wura á kɪ á wo-vallu dayigə biə tun. Á daartí á ta di faa candiə bɪm dɪm tiim nɪ. ²³ Bɪnɪ maama wunɪ sɪ abam baara bam jeeri amv yigə nɪ kuni bɪtɔ, sɪ ba zuli-nɪ. Bɛɲwaanɪ, amv mu yɪ Yisrayelɪ tiinə Baɲa-We dɪm. ²⁴ Amv lagɪ a zəli dwiə yalu na wu dáanɪ yɪ abam ta wu zu da tun mu, sɪ á na yəni á jeeri kuni bɪtɔ sɪ á di candi yantv, nɔɔn-nɔɔnu yɪ kwaanɪ sɪ o jonɪ á tɪga kam. A nan ta wú pa á tɪga kam yalɪ ka pa abam.

²⁵ Abam na kwe varum sɪ á kɪ kaanum, yɪ wəli-na dɪpɛ dɪlv dabɪlɪ na wu ku wunɪ tun da sɪ á kɪ pɛeri á pa-nɪ. Nan yɪ pa-na sɪ Pakɪ wɔdiu maɲɪ á tee nɪ ku puvri tɪga.

²⁶ Bɪnɪ maama wunɪ sɪ á ja á karɪ sum wɔdiiru tulv na loori yigə tɪ kɪ yɪ tɪ lamma tun á ja á jeeri abam Tu Baɲa-We digə kam nɪ.

Nɔɔn-nɔɔnu yɪ kwe bu-bala dɪ ka nu nayɪla o saɲɪ mim wunɪ.»

²⁷ Baɲa-We daa ta ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «Pupunɪ wəenu tuntv maama n tiɲi, sɪ ku yɪ a niə yam baɲa nɪ mu amv kɪ ni-mɔɔɔ dɪdaanɪ nmv dɪ Yisrayelɪ tiinə bam maama.» ²⁸ Moyisi nan ya maɲɪ piu kum yuu nɪ da fiinna mu. Wɪa dɪ titv nɪ maama mu o deen wura dɪ Baɲa-We, yɪ o ba di wɔdiu, o nan ba nyɔ na. O ma pupunɪ We niə fugə kam na brɪ We ni-mɔɔɔ dɪ o

nɔɔna bam tun, o daɲɪ kandwa-pɛle sum baɲa nɪ.

Moyisi yibiyə na nyuni te tun

²⁹ Moyisi ma zɪɣɪ piu kum yuu nɪ o tu nɔɔna bam te, yɪ o ze kandwa-pɛle sum Wɛ ni-gonim dum bɪtara na pɔpɔnɪ da tun. Moyisi dɪ Baɲa-Wɛ nan ya na ɲɔɔnɪ daanɪ tun, mu o yibiyə tiini ka nyuna yɪ o yəri ku ni nɪ. ³⁰ Arɔn dɪ Yisɪrayɛlɪ tiinə bam maama na nɛ nɪ Moyisi yibiyə kam nyuni tun, ba ma kwari sɪ ba fufɔ ba yɪ o yura. ³¹ Moyisi na maanɪ kuntu tun, mu o bəɲi Arɔn dɪ Yisɪrayɛlɪ nakwa bam sɪ ba ba o te. Ba na yɪ da tun, o ma ɲɔɔnɪ dɪ ba. ³² Nɔɔna bam maama laan ma fufɔ ba yɪ ba gilimi Moyisi. O dɪ ma kwe Baɲa-Wɛ niə yam Dɪ ya na pɛ-o Sinayi piu kum yuu nɪ tun o pa-ba.

³³ Moyisi yibiyə nan ta nyuni mu. O na ɲɔɔnɪ dɪ nɔɔna bam o ti tun, mu o kwe gar-fɪfala o ma o kwɛli o yibiyə. ³⁴ Moyisi dɛɛn na lagɪ sɪ o zu jero-vwe dum nɪ sɪ o dɪ Baɲa-Wɛ ɲɔɔnɪ daanɪ, o yəni o lɪ gar-fɪfala kam mu. O laan maa na nuɲi pooni sɪ o daa yəni o lwəni Baɲa-Wɛ na

bri te maama tun o bri nɔɔna bam, ³⁵ ba daa ta ma na nɪ o yibiyə tiini ka nyuni mu. Moyisi ma na yəni o ɲɔɔnɪ dɪ ba o ti, oó joori o kwe o gar-fɪfala kam mu o kwɛli o yibiyə. O dɛɛn ma yɔɔrɪ o kɪ kuntu mu taan sɪ ku taa nii o daa na buɲɪ sɪ o vu o ɲɔɔnɪ dɪ Baɲa-Wɛ.

Siun dɛ cullu

35 Moyisi ma bəɲi Yisɪrayɛlɪ tiinə kɔɣɔ kum maama yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Baɲa-Wɛ na tagɪ sɪ á kɪ te tun mu tuntɔ: ² Kwe-na da yardu á ma á tuɲɪ á tutuɲa. Ku daari sɪ da yarpe dɛ dum taa yɪ dɪ yura dɪ pa abam. Ku maa yɪ siun dɛ, amu Baɲa-Wɛ ɲwaanɪ. Wulu na tuɲɪ dɪ dɛ dum kuntu nɪ, sɪ á gu ku tu. ³ Yɪ tarɪɣɪ-na mim á sam wonɪ sɪ á saɲɪ wodiiru da yarpe dɛ dum nɪ.»

Jero-vwe dum yura zɪla yam

⁴ Moyisi ta ma ta dɪ Yisɪrayɛlɪ tiinə kɔɣɔ kum o wɪ: «Baɲa-Wɛ na tagɪ sɪ á kɪ wəənu tulɔ tun mu tuntɔ: ⁵ Abam nɔɔnɔ dwi maama maɲɪ sɪ o kɪ sono-peəri mu Baɲa-Wɛ ɲwaanɪ.

Nɔɔnɔ wɔlɔ maama na jɪgi wupolo
tɪn wɔ ja pɛɛra yantɔ dwi mɔ, o ja
o ba o pa Baɲa-Wɛ :

sɛbu-sɪɲa, dɪ sɛbu-ponɔ, dɪdaani
canna,

⁶dɪ gar-ɲɔnɪ sɪlɔ nyɪnyɔrɔ na yɪ
nazon-pupwiɛ, dɪ nasɔɲ-pupwiɛ, dɪ
nasɔɲ cwɛ-cwɛ tɪn, dɪ gar-fɪfali,
dɪdaani buɲɔ kɔrɔ,

⁷dɪ pi-bɪa twannɔ tɪlɔ ba na tanɪ
sɪna tɪn, dɪ dofen twaanɔ,
dɪ akasɪa dɛ,

⁸dɪ min-zwɛɛnɔ nugɛ,
dɪ wɛɛnɔ tɪlɔ lwɛm na ywɛmmɛ
tɪn, tɪlɔ ba na wɔ ma ba kɪ Wɛ
swɛlim nugɛ kam, dɪ tɪlɔ ba na wɔ
zwɛ jero-vwe dɪm tɪtɔɲa ɲwaanɪ
tɪn,

⁹dɪ Onisi kandwa, dɪ kandwa-ɲɔna
ya dwi ya dwi, sɪ ba kɪ-ya kaanɪm
nakwɪ tu wɔm gwar-wugɔ kɔm nɪ,
ba daari ba kɪ yadonnɛ o gwar-pali
dɪm nɪ.

¹⁰Abam balɔ nan na wat ba tɔɲɪ
tɪtɔɲɪ dwi dɪlɔ lanyiranɪ, sɪ ba kwe
ba yɛnɔ kɔm ba wɛli sɪ kulɔ maama
Baɲa-Wɛ na pɛ nɪ sɪ á kɪ tɪn tɔɲɪ
cwɛɲɛ. ¹¹Kɔ maa yɪ tintɔ:

Jero-vwe dɪm dɪdaani dɪ gwaaru,
dɪ tankwallɔ tɪlɔ na wɔ kwɛli-dɪ

tɪn, dɪ gwɛli sum, dɪdaani ywɛ yam,
dɪ ya dagari sum, dɪ da-dɛɛrɔ tɪm, dɪ
luuru tɪlɔ tɪ na zɪɲɪ tɪ baɲa nɪ tɪn,
¹²kɔ wɛli dɪ Wɛ ni-gonim daka
kam, dɪ dɛ sɪlɔ ba na wɔ taa ma
zɪɲɪ-ka tɪn,

dɪ lwarɪm saarɪm nipugu kɔm,
dɪ gar-jali dɪlɔ na cɪɲɪ Wɛ-di-laa
cɪga cɪga kam tɪn,

¹³dɪ taabɔlɔ kɔm, dɪ kɔ dɛ sɪlɔ ba
na wɔ taa maa zɪɲɪ-kɔ tɪn, dɪ kɔ
yɪra zɪla yam maama, dɪ dɪpwa yalɔ
na tigi da Wɛ ɲwaanɪ tɪn,

¹⁴dɪ min-zwɛn-zɪɲɔ kɔm dɪ kɔ zɪla
yam maama, dɪ min-zwɛɛnɔ tɪrɛ
tɪm, dɪdaani tɪ nugɛ kam,

¹⁵dɪ wɛɛnɔ tɪlɔ lwɛm na ywɛmmɛ
tɪn zwɛɛm bimbim dɪm, dɪ dɛ sɪlɔ
ba na wɔ taa ma zɪɲɪ-ka tɪn,
dɪ wɛɛnɔ tɪlɔ lwɛm na ywɛmmɛ tɪn
tɪtɪ, dɪ Wɛ swɛlim nugɛ kam,
dɪdaani gar-jali dɪlɔ na wɔ pali
jero-vwe dɪm nɪ nɪ tɪn,

¹⁶dɪ zwɛɛm kaanɪm bimbim dɪm,
dɪdaani ka canna luu kulɔ na mɛɛli
ka yɪra nɪ tɪn, dɪ dɛ sɪlɔ ba na wɔ
taa maa zɪɲɪ-ka tɪn, dɪ ka yɪra zɪla
yam maama,

dɪdaani canna war-zɔɲa kam, dɪ ka
na wɔ zɪɲɪ wɔɲɔ kulɔ baɲa nɪ tɪn,

¹⁷ dɪ kunkɔlɔ kum gar-jala yam, dɪ de silv ya na wó palɪ sɪ baɲa nɪ tun, dɪ sɪ luuru tum, dɪ gar-jalɪ dilv na wó cɪ kunkɔlɔ kum manco-puna nɪ dum tun, ¹⁸ dɪ paara yalv na wó cwi ya ja vwe dum dɪ kunkɔlɔ kum zɪla yam tun, dɪ ya ɲunɪ sum, ¹⁹ ku ta wɛli dɪ nɪnwaɲa gwaaru tilv We kaanum tu Arɔn dɪ o bu-baara bam na wó taa zuvri sɪ ba yɔni ba zu We-digə kam wunɪ ba kɪ kaanum ba pa-Dɪ tun.»

²⁰ Moyisi deen na ɲɔɔnɪ o ti tun, nɔɔna bam ma joori ba vwə nɪ ba daari-o. ²¹ Balv maama na buɲɪ kəm yɪ ba jigɪ wupolo ku ɲwaanɪ tun ma ja pɛera ba ba ba pa Baɲa-We sɪ ya wɛli jero-vwe dum tutuɲa yam, dɪ kaanum tutuɲa yam, didaanɪ kaanum tiinə bam gwaaru tum sɔɔm. ²² Baara dɪ kaana balv maama wurv na poli tun ma ja səbu-sɲa wo-nyɪnnv dwi dwi ba ba. Ba pɛera yam deen yɪ səbu-sɲa gwɛli, dɪ zwa-kwana, dɪ jafula, didaanɪ zambilə mv. Ba maama ma zəɲi ba pɛera yam weenɪ ba yaari-ya Baɲa-We yigə nɪ.

²³ Badonnə deen ma ja gar-ɲunɪ silv nyɪnyurv na yɪ nazon-pupwiə, dɪ nasuɲ-pupwiə, dɪ nasuɲv cwe-cwe tun, dɪ gar-fɪfali, didaanɪ buɲv kuv, dɪ pi-bia twannv tilv ba

na tarɪ sina tun, dɪ twan-nyɪnnv ba ba. ²⁴ Balv maa na jigɪ səbu-poɲo, naa canna, naa akasia de silv na wó wɛli tutuɲa yam tun, ba dɪ ma ja-tɪ ba ba ba zəɲi Baɲa-We yigə nɪ. ²⁵ Kaana balv dɪ na ye gar-ɲunɪ ɲum tun dɪ ma ja gar-fɪfali dɪ gar-ɲunɪ silv ba na ɲugɪ tun ba ja ba ba. Gar-ɲunɪ sum nyɪnyurv maa yɪ nazon-pupwiə, dɪ nasuɲ-pupwiə, dɪ nasuɲv cwe-cwe. ²⁶ Kaana bam badonnə dɪ ma kwe buɲv kuv ba ma ɲv gar-ɲunɪ.

²⁷ Yigə tiinə bam ma ja Onisi kandwa dɪ kandwa-ɲuna dwi dwi ba ba sɪ ba kwe-ya ba məəli kaanum yigə tu gwar-wugv kum didaanɪ o gwar-palɪ dum yira nɪ. ²⁸ Ba ta ma ja min-zwəenu nugə kam, dɪ wo-talooru tilv ba na wó wɛli wəenu tilv lwəm na ywəmmə tun kam wunɪ didaanɪ We swəlim nugə kam wunɪ tun ba ja ba ba. ²⁹ Moyisi nan ya tagɪ Baɲa-We na lagɪ sɪ Yisrayelɪ tiinə bam kɪ tutuɲa yalv tun o brɪ-ba, pa nɔɔna bam zanzan wubuɲa ja sɪ ba ja wv-yoɲo pɛera ba ba ba kɪ We juɲa nɪ.

Bezalıɪ didaanɪ Oholiabi taanɪ

³⁰ Moyisi laan ma ta dɪ Yisrayelɪ tiinə bam o wɪ: «Nii-na. Baɲa-We mv kuri Yuri bu Bezalıɪ. Wuntu ko-nakwɪ maa yɪ Huuri yɪ o nuɲi

Zuda dwi dum wuni. ³¹ We kwe Dl Joro mu Dl pa-o, pa o jigi swan, di yi-puru, di yeno si ku tiini ku gaali, yi o wai o gɔgɔri wɛnu dwi dwi. ³² O wai o kwe sɛbu-sɛja, di sɛbu-pɔɔ, di canna o maa ki wɛnu tɔ na tiini ti lana tun. ³³ O ta wai o kwe kandwa-ɔna di de o sara o maa gɔgɔri wɛnu dwi dwi. O yɔɔri o yi gɔgɔ mu ciga ciga. ³⁴ Ayisamakɔ bu Oholiabi di maa wura, o na nunɔ Dan dwi dum wuni tun. Baɔa-We ma pa wuntu di Bezalɔ swan si ba bri nɔna gɔgɔ titɔɔa dwi dwi na yi te tun. ³⁵ Baɔa-We ta pe-ba swan zanzan, yi ba wai ba gɔgɔri wo-laaru dwi dwi nɛnɛn ba na buɔi te tun. Ba ta wai ba sɔ gar-fɔfali yi ba kwe gar-ɔni silu nyinyuru na yi nazon-pupwiɔ, di nasuɔ-pupwiɔ, di nasuɔ cwe-cwe tun ba ma gɔgɔri nyinyuru ba ki da. Ba maa wai ba ki wo-laaru dwi maama pa ti tɔɔi cwɛɔ lanyiranɔ. ¹ Ku na yi Bezalɔ di Oholiabi didaani gwaru tɔ maama Baɔa-We na pe-ba swan didaani yi-puru si ba taa wai ba ki jero-vwe dum di si zila yam maama tun, bantu manɔ si ba yɔɔri ba tɔɔi si ku tɔɔi kulu maama Baɔa-We na bri te tun mu.»

36 Moyisi deen ma bɔɔi Bezalɔ di Oholiabi didaani gwaru tɔ maama

Baɔa-We na pe-ba dam yi ba wubuɔa ja si ba tɔɔi tun si ba ba. O laan ma ta di ba si ba puli titɔɔa yam. ³ Ba di maa jɔɔi peera yalu maama nɔna bam na pe ba maa ki jero-vwe dum tun Moyisi jɔɔa ni. Si ku na yi nɔna bam, ba ta yɔɔri ba jaani wu-yɔɔi peera mu ba tui Moyisi te de maama zizɔɔa ni, yi ya laan tiini ya gaali. ⁴ Tintɔɔa bam laan ma yagi jero-vwe dum titɔɔa yi ba vu Moyisi te ba wu: ⁵ «Peera yalu nɔna bam na jaani ba ba titɔɔa yam ɔwaani tun daga ya dwe titɔɔi dilu Baɔa-We na pe dibam ni si di tɔɔi tun.»

⁶ Moyisi ma tɔɔi kwɛɔ si ka yi nɔna bam maama si ba daa yi ja peera ba ba jero-vwe dum titɔɔa yam ɔwaani. Ba ma sunɔ ba yagi. ⁷ Bɛɔwaani, ba na manɔ ba pa te tun yi si ku tɔɔi titɔɔa yam si ya ti.

Jero-vwe dum lɔɔm

⁸ Gwaru tɔ na tiini ba jigi swan tun deen ma ki daani ba ki jero-vwe dum. Ba ma kwe gar-jali-laaru fugɔ na nunɔ gar-fɔfali dilu na yi lanyiranɔ tun, yi ba daari ba kwe gar-ɔni silu nyinyuru na yi nazon-pupwiɔ, di nasuɔ-pupwiɔ, di nasuɔ cwe-cwe tun ba ma gɔgɔri Seruben nyinyuru ba ki gar-jala yam yira ni. ⁹ Gar-jala fugɔ

kam maama deen mai daani mu. Gar-jali didwi didwarum maa yi kantɔ ni maɓum kuni fiinle-nana. Di saɗ-kukugə maa yi kantɔ ni maɓum kuni bina. ¹⁰Ba ma nyaani gar-jala yanu ba toɗi daani, ba ta daari ba nyaani yanu yadonnə yam di ba toɗi daani. Ti laan ma ji gar-punə yale. ¹¹⁻¹²Ba daa ta maa kwe gar-ɗuni silu nyinyuru na yi nazon-pupwiə tun ba ki kunə fiinnu ba lə gar-pum ni-didɔrɔ kum seeni. Ba ma daari ba ki kuntu gar-pum didonɗ dum ni. Ba ma ki kunə yam gar-punə yale niə didwaaru tum na jeeri daani tun yura ni. ¹³Ba ta ma ki səbu-sɔɗa gwəli fiinnu mu si si ja gar-punə yale yam si ki daani. Ku ma pa gar-punə yale yam məli daani pa jero-vwe dum ji wonjo didva.

¹⁴Ba deen ma kwe buɗu kuru ba sɔ gar-jala si ba ma-ya ba pu jero-vwe dum yuu kum seeni. Ya maama ki daani si ya taa yi fugə-didva mu. ¹⁵Ya maa mai daani mu. Ya saɗ-didɔrɔ yi kantɔ ni maɓum kuni fiintɔ. Ya saɗ-kukugə maa yi kantɔ ni maɓum kuni bina. ¹⁶Ba ma kwe gar-jala yanu ba toɗi daani si ya ji gar-pum, yi ba daari ba kwe gar-jala yardu yam na daari tun mu ba toɗi daani si ya di ji gar-pum. ¹⁷Ba ma ki kunə fiinnu ba lə gar-pum ni-didɔrɔ kum seeni, yi ba daari ba ki kuntu gar-pum

didonɗ dum ni. ¹⁸Ba deen ta kwe canna ba maa ki gwəli fiinnu pa si toɗi gar-punə yale yam daani si ya ji gɔrɔ didva. ¹⁹Ba ta ma pwəni pi-be twannu ti na taɗi sina si ba maa kwəli jero-vwe dum, yi ba kwe dofen twaanu ba daɗi pulim twannu tum baɗa ni.

²⁰Ba deen ma kwe akasia de ba ma ki ywə yalu na zigɔ cɛɛɛ tun, si ba ma ki jero-vwe dum. ²¹Ywe maama saɗ-didɔrɔ maɓum maa yi kantɔ ni maɓum kuni fugə mu, yi di saɗ-kukugə seeni yi kantɔ ni maɓum didva di cicoro. ²²Ba laan ma sari nwa bale ywe maama yura ni si ba pa ywe maama taa wai di toɗi didaani didonɗ na saɗ-di tun. ²³Ba ta ki ywə fiinle si ya zigɔ ya maɗi di jero-vwe dum jagwiə seeni, ²⁴yi ba daari ba kwe səbu-ponjo ba maa ki wəenu tilu na wú təli ywə yam tun fiinna, pa luuru tile taa zigɔ ywe didva maama ɗwaani. Ti maa jigɔ cwiim je sile mu si ywe nwa bam wani ba zigɔ si woni. ²⁵Ba daa ta ma ki kuntu si ku maɗi di jero-vwe dum jazum baɗa seeni saɗa kam di, si ywə fiinle taa zigɔ da. ²⁶Ba ma ki səbu-ponjo wəenu fiinna si ti təli ywə yam. Luuru tile maa wura ywe didva maama ɗwaani. ²⁷Ku na yi saɗa kalu na wu bri-kwaga ni yi ka jeeri wa-zuuri seeni tun, ba ma ki ywə yardu si ba cwi-ti daani. ²⁸Ba ta ma ki ywə yale ba wəli da

sɪ ba cwi-ti vwe dɪm kwaga saɲa kam gugwæru tile tum nɪ. ²⁹ Ba ma toɲi gugwæru ywə yam kuntu sɪ ya məəli daanɪ. Kɪ zɪgɪ tɪga kam nɪ mu kɪ məəli sɪ kɪ taa diini baɲa kam mə səbu-sɪɲa kwani dɪm na ləgi da tun. ³⁰ Bri-kwaga kam seeni ywə yam deen yɪ nana mu, yɪ ya jigɪ luuru fugə-turɔv tɪlv na təli-ti tun.

^{31–32} Ba ma kwe akasia de mu ba ma-sɪ ba garɪ jero-vwe dɪm sɛn sum maama. Dagari sinu mu garɪ ywə yam na wu saɲa kalu maama nɪ tun, sɪ ya ja daanɪ lanyiranɪ. Jagwiə seeni saɲa kam, dɪ jazum baɲa seeni saɲa kam dɪ bri-kwaga seeni saɲa kam mu kuntu. ³³ Titari dagara kam ma tulɪ ka zɪgɪ saɲa kam daa didua nɪ ka vu ka yɪ daa kadoɲ kam, ka toɲi ywə yam maama ka kɪ daanɪ. ³⁴ Ba deen ta kwe səbu-sɪɲa ba kwəli ywə yam, yɪ ba daari ba maa kɪ kwana ba məəli ywə yam yɪra nɪ sɪ dagari sum taa turɪ ya wunɪ. Ba ta ma kwəli dagari sum dɪ səbu-sɪɲa.

³⁵ Ba ta ma kwe gar-fɪfali dɪ gar-ɲunɪ silv nyinyuru na yɪ nazon-pupwiə, dɪ nasuɲ-pupwiə, dɪ nasuɲv cwe-cwe tun ba ma sɔ gar-jali dilv na wɔ cɪ We-di-laa cɪga cɪga kam tun. Ba ma daari ba gɔgɪri Seruben nyinyuru ba kɪ gar-jali dɪm yɪra nɪ. ³⁶ Ba ta ma sari akasia da-deerv tɪna mu ba

taagi-sɪ dɪ səbu-sɪɲa, sɪ gar-jali dɪm lə sɪ yɪra nɪ. Ba laan ma kɪ səbu-sɪɲa gwəli sɪna ba məəli sɪ yɪra nɪ, yɪ ba daari ba kwe səbu-pɔɲo ba ma kɪ luuru sɪ tɪ təli da-deerv tum.

³⁷ Kɪ na yɪ jero-vwe ni dɪm, ba ma kwe gar-fɪfali silv na yɪ lanyiranɪ tun dɪ gar-ɲunɪ silv nyinyuru na yɪ nazon-pupwiə, dɪ nasuɲ-pupwiə, dɪ nasuɲv cwe-cwe tun ba ma sɔ gar-jali dilv na wɔ lə ni dɪm nɪ tun. Ba ma daari ba gɔgɪri nyinyuru gar-jali dɪm yɪra nɪ. ³⁸ Ba ma kɪ da-deerv tunu, yɪ ba məəli gwəli tɪ yɪra nɪ. Ba ma kwəli sɪ yum tum dɪ sɪ niə yam dɪ səbu-sɪɲa. Ba ta ma kwe canna ba ma mɔ luuru tɪnu sɪ tɪ təli da-deerv tum, yɪ ba palɪ gar-jali dɪm de sum baɲa nɪ.

We ni-gonim daka kam

37 Bezalɪlɪ deen ma kwe akasia de o ma kɪ We ni-gonim daka kam. Ka maa yɪ kanti ni maɲum kuni bile dɪ cicoro mu saɲ-didɔrɔ nɪ. Saɲ-kukugə maa yɪ kanti ni maɲum didua dɪ cicoro. Ka jazum baɲa seeni dɪ maa yɪ kanti ni maɲum didua dɪ cicoro. ² O ma kwe səbu-sɪɲa na tiini ka yɪ lanyiranɪ tun o ma kwəli ka yigə dɪ ka kwaga maama, yɪ o pa səbu-sɪɲa toɲi ka niə yam maama.

³O ta ma mɔ sɛbu-sɔja kwana yana. O ma kwe ya dɪdva dɪdva o mɛali bimbim dum nɛ sina maama ytra ni. Kwana yale maa wu daka kam saɲa dɪdva ni, yale maa wu saɲa kadoɲ ni. ⁴O ma goni akasia da-dɪdwaaru tile o daari o kwe sɛbu-sɔja o kwɛli dɛ sum kuntu maama. ⁵O ma kwe dɛ sum o tɔri kwana yana yam wɔni sɪ ba taa mai ba zɪɲi daka kam.

⁶O ma kwe sɛbu-sɔja kalɔ na tiini ka yɪ lanyiranɪ tun o ma kɪ lwarɪm saarɪm nipugu sɪ ku pu daka kam. Ka saɲ-dɪdɔɔ maa yɪ kantɪ ni maɲum bule dɪ cicoro, ka saɲ-kukugɛ dɪ maa yɪ kantɪ ni maɲum dɪdva dɪ cicoro. ⁷⁻⁸O ta ma kwe sɛbu-sɔja o ma mɔ wɛɛnu tile na nyɪ dɪ malesɪ yɪ ba bɛi-ba ni Seruben tun. Seruben sɪle sum mɛali sɪ zɪɲi nipugu kum dɛ sɪle sum ni mu. O dɛɛn kwe sɛbu-sɔja kamɔɔ dɪdva mu o magɪ-tɪ o kɪ Seruben sɪle sum dɪdaani nipugu kum titi. ⁹Seruben sum dɛɛn jeeri daani mu, yɪ sɪ yibiyɛ cɔɔli tɪga ni sɪ sɪ taa nii daka kam nipugu kum seeni. Sɪ vwana dɪ maa yarɪɲi wɛɛni, yɪ sɪ laan kwaari sɪ vwana yam daani sɪ ma-ya sɪ kwɛli nipugu kum.

Dɪpɛ taabulɔ kum

¹⁰Bezaliɪ daa ma kwe akasia dɛ o ma kɪ taabulɔ. Ku saɲ-dɪdɔɔ

maɲum yɪ kantɪ maɲum bule mu, yɪ ku saɲ-kukugɛ maɲum dum yɪ kantɪ ni maɲum bɪdwi. Ku wɛ-baɲa seeni maɲum maa yɪ kantɪ ni maɲum dɪdva dɪ cicoro mu. ¹¹O dɛɛn ma kwe sɛbu-sɔja na yɪ lanyiranɪ tun o kwɛli ku yigɛ dɪ ku kwaga maama, yɪ o daari o pa sɛbu-sɔja kam tɔɲi ku niɛ yam. ¹²Sɛbu-sɔja kam na tɔɲi taabulɔ kum niɛ yam tun dɛɛn yɪ dayigɛ nva maɲum mu. ¹³O ta ma kwe sɛbu-sɔja o mɔ kwana yana o mɛali taabulɔ kum nɛ sina sum na wu mɛ tun. ¹⁴Kwana yam kuntu nan mɛali ya bwɛlɛ dɪ taabulɔ kum niɛ yam mu, yɪ dɛ silɔ ba na wɔ taa mai ba zɪɲi-ku tun tɔri ya wɔni. ¹⁵O laan ma sari akasia da-dɪdwaaru yɪ o daari o taagi-sɪ dɪdaani sɛbu-sɔja. ¹⁶Ku kwaga ni mu o kwe sɛbu-sɔja na yɪ lanyiranɪ tun o kɪ zwi dwi dwi taabulɔ kum titɔɲa yam ɲwaani. Sɪ maa yɪ zɔɲ-tanlɛ, dɪ kabɛli, dɪ kambɪ silɔ na wɔ taa tɔɲi wo-nyɔɔru pɛɛra titɔɲa tun.

Min-zwɛn-zɪɲi kum

¹⁷Bezaliɪ nan ta kwe sɛbu-sɔja kalɔ na yɪ lanyiranɪ tun o ma kɪ woɲo kulɔ min-zwɛɛnu na wɔ taa zɪɲi ku baɲa ni tun. O dɛɛn mɛ sɛbu-sɔja kamɔɔ dɪdva mu o magɪ sɪ o mɔ ku kuri, dɪ ku daa kam, dɪ zwi silɔ min-zwɛɛnu tum na wɔ

zigi si woni tun. Zwi sum maa nyi di pun-kugila mu. ¹⁸Min-zwɛn-zigu kum ya jigi ne sirdu mu, yi si nuji titari daa kam yira ni. Ne sito maa wu jazum baja ni yi sito wu jagwiɛ baja ni. ¹⁹Nunwaɲa punnu titɔ mu wu naga maama ni, si ti taa nyi di Amandiɛ pun-kugila di ti vɔɔru. Ne sirdu sum maama maa yi kuntu mu. ²⁰Ku titari daa kam titi deen jigi nunwaɲa punnu tina mu na nyi di Amandiɛ pun-kugila di ti vɔɔru tun. ²¹Pun-kugila didwi maama na wu daa kam yira ni tun mu tɛli ne sile silu maama na jeeri daani ka yira ni tun. Kuntu tun, pun-kugila yato mu tɛli ne sirdu sum. ²²O ma magi sɛbu-sɔja kamɔgo didwa mu o ma ki pun-kugila yam, di ne sirdu sum, di titari daa kam titi maama. ²³O ta ma ki min-zwɛnu turpe si ti taa zigi da, yi o daari o kwe sɛbu-sɔja kam o ma ki wɛnu tilu na wɔ fɔgi ti kwe mim dum tun, didaani zɔɲ-tanle silu ba na wɔ taa mai ba pe tuntwarum dum tun. ²⁴O deen kwe sɛbu-sɔja kalu yi lanyirani yi ka duuni marɔ di kilo fiinto-tinu (35) tun mu o ma ki min-zwɛn-zigu kum di ku zila yam maama.

Wo-talooru kaanum bimbim dum

²⁵Bezalu daa ma kwe akasia de o ma ki bimbim dilu wɛnu tilu lwɛm na ywɛmmɛ tun na wɔ

taa zwe di baja ni tun. Di sen sum deen mai daani mu, saɲ-didɔɔ di saɲ-kukugɛ seeni. Saɲa maama maa yi kanti ni marum bidwi mu. Ku daari ka we-baja marum yi kanti ni marum kuni bile mu. O ma ki-ka didaani nyia yana si ya cɛli wɛni nɛni na-bia nyia te. ²⁶O maa kwe sɛbu-sɔja kalu na yi lanyirani tun o kwɛli bimbim dum maama, yi o daari o ma sɛbu-sɔja kam o tɔgi ka niɔ yam maama. ²⁷O laan ma ki sɛbu-sɔja kwana yale o mɛli-ya bimbim dum sen sile sum ni si ya marɔ di ka niɔ yam kuri seeni. Kwana yam marɔ si ba turi de mu ya woni si nɔɔna taa mai ba zɔɲ bimbim dum. ²⁸De sum titi maa yi akasia de mu o me o ki, yi o daari o kwe sɛbu-sɔja o kwɛli si maama. ²⁹Bezalu deen ma viiri We swɛlim nugɛ kam na yi ka yira tun. O ma daari o guugi wɛnu tilu na wɔ pa wɛnu tilu lwɛm na ywɛmmɛ tun taa yi lanyirani tun.

Zwɛem kaanum bimbim dum

38 Bezalu deen kwe akasia de mu o ki bimbim si ba taa zwe kaanum di baja ni. O ma ki-di pa di sen sina sum taa mai daani, kanti ni marum kuni binu. Ku daari di we-baja marum dum maa yi kanti ni marum kuni bitɔ. ²O ma sari wɛnu tina na nyi di

nyta o kɪ bimbim dɪm gugwæru tuna tɪm nɪ. Tɪntu dɪ bimbim dɪm maama dɛɛn yɪ wɔŋo dɪdva mu, yɪ o ma canna o taagɪ ka dɪdaani ka nyta yam maama. ³O ta ma kwe canna o kɪ bimbim dɪm yɪra tɪtɔŋa zɪla maama. O ma mɔ zwɪ sɪlv ba na wó taa maɪ ba pɛ tuntwarɪm tɪn, dɪ sebulɪv, dɪ na-zwɪ dɪ mim zɔŋ-tanɛ, dɪdaani wænu tɪlv na wó taa maɪ tɪ cu nwana tɪn. ⁴O ma maɲɪ bimbim dɪm tɪtari nɪ o kɪ wo-daŋɔ o mæli ka yɪra nɪ. O laan ma kwe canna luuru o sɔ o lɛɛni daani, yɪ o daari o kɪ wɔŋo kɪm kɪntu sɪ kv yɪ wo-daŋɔ kɪm kuri nɪ. ⁵O ta ma kɪ canna kwana yana mu o mæli bimbim dɪm sɛn sɪna sɪm nɪ sɪ ya maɲɪ dɪ canna lɛɛna yam, sɪ dɛ wantɪ sɪ taa tɪrtɪ da. ⁶O ma sarɪ akasia dɛ sɪlv ba na wó taa maɪ ba zɪŋɪ bimbim dɪm tɪn, yɪ o daari o taagɪ-sɪ dɪ canna. ⁷O ma kwe-sɪ o tɪrtɪ kwana yana yam na wu bimbim dɪm sɛn sɪm nɪ tɪn. O dɛɛn na kɪ kaanum bimbim dɪm tɪn mu o tɔŋɪ dɛ sɪm daani sɪ ka taa yɪ wo-wugv.

Canna war-zɔŋa kam

⁸Kaana badonnɛ dɛɛn yæni ba wu jero-vwe dɪm manco-pɪna yam nɪ nɪ ba zæni tɪtɔŋa. Bezalɪlɪ ma jɔŋɪ canna niiru ba tee nɪ yɪ o kwe-tɪ o

ma mɔ war-zɔŋa kam dɪ ka na wó taa zɪŋɪ wɔŋo kɪlv baŋa nɪ tɪn.

Jero-vwe dɪm kɪnkɔlv kɪm

⁹Bezalɪlɪ dɛɛn cɪŋɪ jero-vwe dɪm kɪnkɔlv kɪm mu. O ma sɔ gar-fɪfali sɪ sɪ kaagɪ-kv. Kv jagwiæ seeni maɲum yɪ kantɪ nɪ maɲum kuni bi mu saŋ-dɪdɔrv nɪ, ¹⁰yɪ gar-jala yam palɪ da-dɛɛrv fiinle baŋa nɪ mu, tɪ na zɪŋɪ canna luuru fiinle baŋa nɪ tɪn. O dɛɛn mɛ sæbu-poŋo o mɔ gwæli o mæli dɛ sɪm yɪra nɪ yɪ o kɪ sɪ lu-vɔɔrv tɪm. ¹¹Kɪnkɔlv kɪm jazum baŋa seeni saŋa kam dɛɛn yɪ bɪdwɪ dɪ jagwiæ seeni saŋa kam mu. ¹²Sɪ kv na yɪ saŋa kalv na jeeri wa-zuvrɪ seeni tɪn, ka maɲum yɪ kantɪ nɪ maɲum kuni fiinnu mu saŋ-dɪdɔrv nɪ. Ba ma daŋɪ gwaaru tɪm da-dɛɛrv fugæ dɪ tɪ luuru fugæ kam baŋa nɪ sɪ ba ma kwæli saŋa kam kɪntu. Ba ma mæli sæbu-poŋo gwæli dɛ sɪm yɪra nɪ yɪ ba kɪ sɪ lu-vɔɔrv tɪm. ¹³Kɪnkɔlv kɪm wa-puli seeni saŋa kam maɲum dɪ dɛɛn yɪ kantɪ nɪ maɲum kuni fiinnu mu saŋ-dɪdɔrv nɪ.

¹⁴Jero-vwe dɪm manchɔŋo nɪ dɪm maa wu wa-puli seeni saŋa kam nɪ mu. Nɪ dɪm jazum seeni mu ba læŋɪ gwaaru tɪlv dɪdwarɪm na yɪ kantɪ nɪ maɲum kuni fugæ-bɪnu yɪ tɪ daŋɪ da-dɛɛrv tɪtɔ dɪ tɪ luuru tɪtɔ tɪm

baɲa nɪ tɪn. ¹⁵Ni dɪm jagwiə seeni dɪ maa yɪ kɔntu mu. ¹⁶Ba dɛɛn kwe gar-fɪfali sɪlɔ na yɪ lanyɪrani tɪn ba ma sɔ gwaaru tɪlɔ na wɔ cɪ jero-vwe dɪm kɔnkɔlɔ kɔm tɪn. ¹⁷Ba dɛɛn mɛ canna mu ba kɪ luuru tɪlɔ na tɔli da-dɛɛru tɪm tɪn. Sɪ kɔ na yɪ gwɔli sɪm dɪ lu-vɔɔru tɪm, sɛbu-pɔŋɔ mu ba mɛ ba kɪ-tɪ sɪ tɪ mɔɔli da-dɛɛru tɪm maama yɪra nɪ. Ba ma kwɔli da-dɛɛru tɪtɪ yum tɪm dɪ sɛbu-sɪɲa.

¹⁸Kɔ nan na yɪ manchɔŋɔ ni dɪm gar-jali dɪm tɪtɪ, ba dɛɛn mɛ gar-fɪfali dɪ gar-ŋɔnɪ sɪlɔ nyɪnyuru na yɪ nazon-pupwiə, dɪ nasɔŋ-pupwiə, dɪ nasɔŋ cwe-cwe tɪn mu ba sɔ-dɪ. Ba ta ma gɔgɪrɪ-dɪ dɪ nyɪnyuru lanyɪrani. Gar-jali dɪm kɔntu yɪ kantɪ ni maŋɪm kuni fiɪnle mu saŋ-dɪdɔɔ nɪ, yɪ dɪ yɪ kantɪ ni maŋɪm kuni bɪnu wɛ-baɲa seeni, nɪnɛɛnɪ kɔnkɔlɔ kɔm gwaaru tɪm na mai te tɪn. ¹⁹Gar-jali dɪm palɪ da-dɛɛru tɪna na cwi canna luuru tɪna baɲa nɪ tɪn mu. Ba mɛ sɛbu-pɔŋɔ mu ba kɪ sɪ gwɔli sɪm dɪ sɪ lu-vɔɔru tɪm yɪ ba kwɔli sɪ yum

tɪn. ²⁰Ba ta ma kwe canna ba ma kɪ paara yalɔ na wɔ taa jaanɪ vwe dɪm dɪ kɔnkɔlɔ kɔm gwaaru tɪm dɪdaanɪ de sɪm maama tɪn.

Zɪla yalɔ ba na mɛ ba kɪ jero-vwe dɪm tɪn

²¹Zɪla yalɔ maama ba dɛɛn na mɛ ba kɪ jero-vwe dɪm mɛ Wɛ ni-gonim kandwa yam na tigi tɪn duuni na mai te tɪn mu tɪntu. Vwe dɪm dɪdaanɪ dɪ zɪla yam maama mu kɔntu. Moyisi ma pa Levi dwi tiinɛ bam pupɔnɪ-tɪ ba tɪŋi. Wɛ kaanɪm tu Arɔn bu Itamarɪ dɛɛn nan mu nii jeelim dɪm baɲa nɪ. ²²Yuri bu Bezalɪlɪ ya nɔŋi Zuda dwi dɪm wɔnɪ mu. O maa nii titɔŋi dɪm maama baɲa nɪ, nɪnɛɛnɪ Baɲa-Wɛ dɛɛn na maŋi Dɪ brɪ nɪ ba kɪ te tɪn. ²³Ayisamakɪ bu Oholiabɪ dɪ ya nɔŋi Dan dwi dɪm wɔnɪ mu. O maa tiini o wɔli Bezalɪlɪ pa ba kɪ wɔŋɔ maama. Oholiabɪ dɛɛn yɪ gɔgɔ mu cɪga cɪga, yɪ o wai o mai gar-fɪfali, dɪ gar-ŋɔnɪ sɪlɔ

nyinyuru na yi nazon-pupwiə, di nasuɲ-pupwiə, di nasuɲu cwe-cwe tun o gɔgiri wo-laaru.

²⁴ Ku na yi sɛbu-sɲa kalu nɔɔna bam na jaani ba ba pa Baɲa-We jero-vwe dum tutuɲa ɲwaani tun, ka duuni maɲum dum deen maa yi kilo muru dida (1000) mu, si ku tɔgi jero-vwe dum maɲum ciga ciga na yi te tun.

²⁵ Sɛbu-pɔɲo tum Moyisi deen na joɲi nɔɔna bam jeelim dum baɲa ni tun maɲum dum di maa yi kilo muru tito di biə-yana di fiinto (3,430) mu. ²⁶ Nɔɔnu wulu maama na yi buna fiinle yi o tɔgi o wu garum dum wuni tun ya ɲwi sekeli cicoro mu, si ku duuni tɔgi jero-vwe dum maɲum ciga ciga. Ba na jeeli nɔɔna bam ni tun, ba ne ni baara muru kuni biə-yardu di yatɔ, didaani biə-yanu di fiinnu (603,550) mu wura, yi ba joɲi sɛbu-pɔɲo tum kuntu ba tee ni ba ma tuɲi. ²⁷ Ba ma kwe sɛbu-pɔɲo kilo muru tito di biə-yana (3,400) ba ma ki luuru bi (100) si ti tɔli jero-vwe dum di di gar-jali dum. Luu maama maa yi sɛbu-pɔɲo kilo fiinto-tina (34) mu ba me ba ki. ²⁸ Sɛbu-pɔɲo kilo fiinto (30) tulu na daari tun mu ba me ba ki gwɛli sum

didaani lu-vɔɔru tum, yi ba ta ma-ti ba kwɛli da-deeru yum tum.

²⁹ Ku nan na yi canna kalu nɔɔna bam na kwe ba pa Baɲa-We tun, ka maɲum dum yi kilo muru tile di biə-yana di fiinle-tunu (2,425) mu. ³⁰ Canna kam kuntu mu ba me ba ki luuru tulu na tɔli jero-vwe dum ni de sum di di gwaaru tum. Ba ta ma kwe-ka ba ki zweem kaanum bimbim dum, di ka titari luu kum, di ka yura zila yam maama. ³¹ Ba deen ta me canna kam ba ki luuru tulu na tɔli kunkɔlɔ kum de sum di ku gwaaru tum, didaani manchoɲo ni dum de sum di di gar-jali dum, ku wɛli di paara yalu na wu taa jaani jero-vwe dum di di kunkɔlɔ kum gwaaru tum di ti de sum maama mu.

We kaanum tiinɛ gwaaru tum

39 Gwaru tum deen ma kwe gar-ɲuni sulu nyinyuru na yi nazon-pupwiə, di nasuɲ-pupwiə, di nasuɲu cwe-cwe tun ba ma so nunwaɲa gwaaru si Arɔn di kaanum tiinɛ bam maama taa zuvra, ku maɲi di ba na yɛni ba zu We jero-vwe dum di-laa kum wuni si ba tuɲi. Ku maama deen ki ku tɔgi

nunɛnɛ Baŋa-We ya na brɛ Moyisi te tun mu.

Gwar-wugu kum

²Gwaru tum ma kwe gar-fifali silu na yi lanyirani tun, yi ba laan wɛli di gar-ɲuni silu nyinyuru na yi nazon-pupwiɔ, di nasuɲ-pupwiɔ, di nasuɲu cwe-cwe tun ba ma sɔ gwar-wugu kum. ³Ba ma tiini ba magi sɛbu-sɲa pa ka caani ka ji ɲun-mumuni. Ba ma kwe-si ba gɔgɔri nyinyuru ba wɛli di gar-fifali sum di gar-ɲuni silu nyinyuru na yi nazon-pupwiɔ, di nasuɲ-pupwiɔ, di nasuɲu cwe-cwe tun. ⁴Ba deen ta ki vuvwi sile mu ba pa tɔgi gwar-wugu kum vwana yam seeni si ku pa gɔɔ kum yigɔ di kwaga toɲi daani. ⁵Ba ta ma ki tɔɲɔ vuvva si ka di taa yi bidwi di gwar-wugu kum. Ba deen kwe wɛnu tilu ba na mɛ ba sɔ gwar-wugu kum tun mu ba ma ki vuvva kam. Kuntu maama deen ki ku tɔgi di Baŋa-We ya na brɛ Moyisi te tun mu.

⁶Ba ma kwe Onisi kandwa-ɲuna tum yi ba sari Yisrayeli dwi maama yiri ba ki ya baŋa ni. Ba ta ma kwe sɛbu-sɲa ba tɔgi ya niɔ yam maama. ⁷Ba laan ma mɛli kandwa-ɲuna tum ba lɛ gwar-wugu kum vwana vuvwi sum yira ni.

Ya yi kandwa-gulɔ mu si ya guli Yisrayeli tiinɔ bam ba dwiɔ yam yira. Kuntu deen ki ku tɔgi di Baŋa-We ya na brɛ Moyisi te tun mu.

Nyɔɔni gwar-pali dum

⁸Ba ta ma kwe gar-fifali silu na yi lanyirani tun ba ma ki garyi dilu na wɔ pali Arɔn nyɔɔni ni tun. Ba deen mɛ gar-ɲuni silu nyinyuru na yi sɛbu-sɲa, di nazon-pupwiɔ, di nasuɲ-pupwiɔ, di nasuɲu cwe-cwe tun ba gɔgɔri-di nunɛnɛ gwar-wugu kum di na yi te tun mu. ⁹Ba deen manɔ dayigɔ nua manum mu ba ki gwar-pali dum pa di niɔ yana yam maama taa mai daani, yi ba daari ba pri-di kuni bile. ¹⁰Ba ma daari ba tigisi kandwa-ɲuna dwi dwi si ya pɛni gɔni suna di kandwa-ɲuna tutɔ. Pulim gɔna kam kandwa-ɲuna tum yi Sardvani, di Topazi, didaani Berili. ¹¹Gɔna bale tu kandwa-ɲuna tum maa yi Diama, di Safiiri, didaani Emerɔdi. ¹²Gɔna bato tu wum maa jigi kandwa-ɲuna tintu: Opali, di Agati, didaani Ametisti. ¹³Si gɔna bana tu wum kandwa-ɲuna tum maa yi Berili, di Onisi didaani Zasipi. Ba ta ma kwe sɛbu-sɲa ba tɔgi kandwa yam kuntu maama niɔ yam. ¹⁴Ba ma sari Yisrayeli dwi maama yira

fugə-yale yam kandwa yam baɲa ni. Kandwe maama deen bri yuri didwi si di taa yi maana.

¹⁵ Ba deen ma kwe səbu-sɲa na yi lanyirani tun ba jujugi ba ma ki capɔnnu nɛɛni ɲuna doɲ, si ku toɲi di gwar-pali dum. ¹⁶ Ba ta ma ki səbu-sɲa kunə yale di səbu-sɲa kwana yale, yi ba kwe-ya ba lə gwar-pali dum baɲa seeni gugwəru tile tum ni. ¹⁷ Ba laan ma kwe səbu-sɲa capɔnnu tum ba turi kwana yalu na ləgi gwar-pali dum yira ni tun wuni. ¹⁸ Ba ta ma ja capɔnnu tum niə yadonna yam ba vu ba kuni didaani kunə yale yam si ti ja gwar-wugu kum vwana vuvwi sum. ¹⁹ Ba maa ki səbu-sɲa kwana yale si ya məəli gwar-pali dum kuri dum seeni. Ya maa wu di kwaga seeni na salɔ di gwar-wugu kum tun mu. ²⁰ Ba ta maa ki səbu-sɲa kwana yale yayam ba məəli-ya gwar-wugu kum yira ni si ya taa bwələ di ku vwana vuvwi sum kuri seeni. Ya maa wu ku təɲə garyi kam baɲa seeni, garyiə yam na toɲi daani me tun. ²¹ Ba laan maa kwe gar-ɲuna kalu nyinyugu na yi nazon-pupwiə tun, ba ma vɔ kwana yale yam na wu gwar-pali dum kuri ni tun di yalu na wu gwar-wugu kum vwana yam seeni tun ba ki daani. Ku ma pa gwar-pali dum yi taa bibiga. Ku maama deen

ki ku tɔgi Baɲa-We ya na bri Moyisi si o ki te tun.

Kaanum tiinə gwaaru tidonna

²² Ba deen ma kwe gar-ɲuni silu nyinyugu na yi nazon-pupwiə tun yirani mu ba ma sɔ gwar-bwərə kalu kaanum tu wum na wɔ zu yi o daari o zu gwar-wugu kum o daɲi ka baɲa ni tun. ²³ Ba ma bɔɔri bɔɔni ku titari ni si nɔɔnu yuu wani ku tɔgi da ku zu. Ba laan ma beeri ban dum seeni maama si ku yi kaari. ²⁴ Ba ma kwe gar-ɲuni silu nyinyuru na yi nazon-pupwiə, di nasuɲ-pupwiə, di nasuɲ cwe-cwe tun ba gɔguri grɛnadɛni tiu biə nyinyuru pa ti kaagi gɔɔ kum kuri niə yam maama ti pu. ²⁵ Ba laan ma kwe səbu-sɲa kalu na yi lanyirani tun ba ma ki loɲnə balwa si ba məəli-ya ba ki da. ²⁶ Loɲni didwa wura grɛnadɛni tiu biə bale maama titari ni mu pa ba saɲi daani. Ba ma ki kuntu mu ba kaagi gɔɔ kum kuri seeni niə yam maama. Gɔɔ kum maa maɲi si kaanum tiinə bam zu-ku si ba taa toɲi ba pa Baɲa-We. Ku maama deen ki ku tɔgi nɛɛni Baɲa-We ya na bri Moyisi te tun.

²⁷ Ba laan ma kwe gar-fɛfali ba ma sɔ Arɔn gwar-dɛdwaaru si Arɔn di o biə bam taa zuura. ²⁸ Ba ta ma ki Arɔn yuu garyi dum didaani

o biə bam yipwi sum. Ba ma kwe gar-fɛfali ba ma kɪ gar-kuri-kukwi sum. ²⁹Ba ma kɪ Arɔn tɔŋə garyi kam dɪ gar-fɛfali yɪ ba gɔgɪrɪ-ka dɪ gar-ɲɔnɪ sɪlɔ nyɪnyɔrɔ na yɪ nazon-pupwiə, dɪ nasɔŋ-pupwiə, dɪ nasɔŋ cwe-cwe tun. Ku maama deen kɪ ku tɔɔɪ nɪnɛnɪ Baŋa-We na brɪ Moyisi te tun.

³⁰Ba laan ma kwe səbu-sɔŋa na yɪ lanyɪranɪ tun ba magɪ-ka ba kɪ wo-pɪlɔɔ sɪ ku taa dɔɔɪ Arɔn yuu nɪ. Ba ma sari ku baŋa nɪ nɪ: <O pɔɔrɪ o yɪ o yɪra mu Baŋa-We ɲwaanɪ. ³¹Ba ta ma kwe gar-ɲɔna kalɔ nyɪnyɔɔ na yɪ nazon-pupwiə tun ba ma vɔ-ku ba mæli Arɔn yuu garyi dum yigə seeni. Ku maama deen kɪ ku tɔɔɪ nɪnɛnɪ Baŋa-We ya na brɪ Moyisi te tun.

Moyisi kaagi jero-vwe dum o nii

³²Baŋa-We jero-vwe dum ma kɪ dɪ ti. Yisɪrayɛlɪ tiinə bam deen kɪ kulɔ maama Baŋa-We na brɪ Moyisi sɪ o kɪ tun mu. ³³Ba laan ma ja vwe dum tutɪ dɪ dɪ wɔ zɪla yam maama ba vu ba brɪ Moyisi. Ku maa yɪ tintɔ:

gwaaru tum, dɪ səbu-sɔŋa gwəli sum, dɪ ywə yam, dɪ dagari sum, dɪ da-deeru tum, didaanɪ vwe dum kuri luuru tum maama,

³⁴dɪ wəenu tɪlɔ ba na mɛ ba kwəli jero-vwe dum baŋa kam: pi-bia

twannu tɪlɔ ba na tanɪ sɪna tun, dɪ dofen twaanɔ,

dɪ gar-jali dɪlɔ na wɔ cɪ We-di-laa cɪga cɪga kam tun,

³⁵dɪ We ni-gonim daka kam, dɪ de sɪlɔ na wɔ taa maa zɪŋɪ-ka tun, didaanɪ ka nipugu kum,

³⁶dɪ taabɔlɔ kum, didaanɪ ku yɪra zɪla yam maama,

dɪ dɪpwa yalɔ na wɔ taa tigi Baŋa-We yigə nɪ tun,

³⁷dɪ səbu-sɔŋa min-zwən-zɪɔ kum, dɪ ku yɪra wəenu tum maama, ku wəli dɪ min-zwənu turpe tum, dɪ nugə kam na wɔ kɪ da tun,

³⁸dɪ wəenu tɪlɔ lwəm na ywəmmə tun zweem bimbim dum səbu-sɔŋa na kwəli ka maama tun,

dɪ We swəlim nugə kam, dɪ wəenu tɪlɔ lwəm na ywəmmə tun,

dɪ gar-jali dɪlɔ na wɔ jero-vwe dum nɪ dum nɪ tun,

³⁹dɪ canna kaanum bimbim dum, dɪ luu kulɔ na mæli ka yɪra nɪ tun, dɪ ka yɪra zɪla yam maama, ku ta wəli dɪ de sɪlɔ na wɔ taa zɪŋɪ-ka tun, dɪ war-zɔŋa kam, didaanɪ ka na wɔ taa zɪɔ wɔŋo kulɔ baŋa nɪ tun,

⁴⁰dɪ kunkɔlɔ kum gar-jala yam, dɪ de sɪlɔ baŋa nɪ ya na wɔ palɪ tun, dɪ sɪ luuru tum,

ku ta wəli dɪ gar-jali dɪlɔ na wɔ cɪ kunkɔlɔ kum manchɔŋo nɪ dum tun, dɪ ɲɔnɪ sum, dɪ paara yalɔ na wɔ cwi ya ja vwe dum tun,

didaani jero-vwe dum zila yam maama,

⁴¹ didaani nunwaɗa gwaaru tɔl We kaanum tu Arɔn di o biɛ bam na wó taa zuuri si ba yɛni ba zu We-digɛ kam wɔni ba ki kaanum ba pa-Dl tun.

⁴² Yisurayeli tiinɛ bam deen suni ba ki kulu maama Baɗa-We na bri Moyisi si ba ki tun lanyirani.

⁴³ Moyisi na nii ba tutuɗa yam tun, mu o maani ni ba ki si ku tɔgi te maama Baɗa-We na bri si ba ki tun lanyirani. O ma loori We si Dl ki Yisurayeli tiinɛ bam lanyirani.

Jero-vwe dum cwiim

40 Baɗa-We daa ma ta di Moyisi Dl wɔ:

² «Tan ye si n cwi amu jero-vwe dum bin-duuri dum pulim de dum ni.

³ Laan kwe ni-gonim daka kam We niɛ fugɛ kam na wu ka wɔni tun, n ja n zu n zigɛ jero-vwe dum ni. Nmu nan wó palɛ gar-jali dum mu si di kwɛli-ka di ci We-di-laa ciga ciga kam wɔni. ⁴ Nan ta ja taabulu kum n zu n zigɛ vwe dum ni, si n daari n tigisi ku yira zila yam ku baɗa ni. Laan ja min-zwɛn-zigu kum n ja n zu da, si n kwe min-zwɛnu turpe tum n zigɛ ku baɗa ni. ⁵ N ma n wó kwe wɛnu tɔl lwɛm na ywɛmmɛ tun bimbim dum mu n zigɛ si ka

taa wu ni-gonim daka kam yigɛ ni, We-di-laa ciga ciga kam wɔni. Laan palɛ gar-jali dɔl na wó taa wu jero-vwe ni dum ni tun.

⁶ Ku na yi zweem kaanum bimbim dum, si n zigɛ-ka si ka taa bwɛlɛ di jero-vwe ni dum. ⁷ Laan kwe canna war-zuɗa kam n zigɛ jero-vwe dum di zweem kaanum bimbim dum tutari laɗa ni. Mo na n su-ka. ⁸ Nmu ta wó ci kunkɔlɔ n kaagi jero-vwe dum maama, si n daari n kwe gar-jali dɔl na wó ci manco-puna yam tun n palɛ da.

⁹ Nmu nan na ki kuntu maama, kwe We swɛlim nugɛ kam, si n ma n kwe jero-vwe dum di di zila yam maama si ya taa yi lanyirani fasi ya pa-ni. ¹⁰ Ta kwe swɛlim nugɛ kam n ma n kwe zweem kaanum bimbim dum didaani ka yira zila yam, si ya taa yi lanyirani fasi ya pa-ni, ¹¹ si n daari n kwe war-zuɗa kam di ka na zigɛ wono kulu baɗa ni tun si ti di taa yi ti yira.

¹² Nmu laan ma n wó pa Arɔn di o bu-baara bam jeeri jero-vwe dum ni ni si n pa ba swe ba yira ba kwe ba titi amu nwaani. ¹³ Kwe kaanum gwaaru tum n zu Arɔn, si n daari n ma nugɛ kam n tur-o. Ki kuntu n pwe Arɔn o kaanum tutuɗa yam nwaani, si o taa tɔɗi o pa-ni.

¹⁴ Nan ta kwe gwar-dɔdwaaru tum n zu Arɔn biɛ bam di, ¹⁵ si n daari n turi-ba di nugɛ kam, nuneeni n na

kɪ te dɪ ba ko wum tun. Kuntu mu wú pa ba dɪ ba dwi tiinə taa yɪ amu kaanum tiinə sɪ ku taa ve wuu.»

¹⁶ Moyisi deen kɪ ku maama sɪ ku tɔɔ Baŋa-Wɛ ya na brɪ-o te tun. ¹⁷ Bina yale bɪnɪ dum dayigə cana kam pulim de dum nɪ mu ba deen cwi jero-vwe dum. ¹⁸ Moyisi ma pa ba cwi vwe dum ywə yam ya luuru tum baŋa nɪ, sɪ ba daari ba tɔrɪ dagari sum da. Ba ta ma cwi da-deeru tum. ¹⁹ O ta ma kwe gwaaru tɪlɔ na kwəli jero-vwe dum yuu kum tun o pu ku je nɪ, yɪ o daari o kwe tankwallɔ tum o dɔɔ tɪ baŋa nɪ. Ku maama deen kɪ ku tɔɔ nɛnɛnɪ Baŋa-Wɛ ya na brɪ-o te tun.

²⁰ Moyisi ma kwe Wɛ ni-gonim kandwa-pɪlɛ sɪlɛ sum o tiɲi daka kam wunɪ. O ta ma kwe de sɪlɔ na wú taa maɪ sɪ zɪɲi daka kam tun o tɔrɪ ka kwana yam wunɪ. O ma daari o kwe lwarum saarum nipugu kum o pu ka ni. ²¹ O laan ma ja daka kam o zu o zɪɲi jero-vwe dum wunɪ, yɪ o kwe gar-jalɪ dum o maa cɪ Wɛ-di-laa cɪga cɪga kam sɪ daka kam taa wurɪ. Ku deen kɪ ku tɔɔ kɪlɔ maama Baŋa-Wɛ ya na brɪ Moyisi sɪ o kɪ tun.

²² Moyisi ta ma ja taabulɔ kum o zu o zɪɲi jero-vwe dum jazum baŋa seeni, gar-jalɪ dum yigə nɪ. ²³ O ma tiɲi dɪpwa ku baŋa nɪ, sɪ ku taa

wu Baŋa-Wɛ yigə nɪ, nɛnɛnɪ Wɛ na brɪ-o sɪ o kɪ te tun.

²⁴ O ta ma kwe min-zwən-zɪgu kum o zɪɲi sɪ ku maɲi dɪ taabulɔ kum yɪ ku wu vwe dum jagwiə seeni. ²⁵ O ma zɪɲi min-zwənu tɪrɛ tum maama tɪ zɪga je nɪ, sɪ tɪ taa wu Baŋa-Wɛ yigə nɪ, nɛnɛnɪ Wɛ na brɪ-o sɪ o kɪ te tun.

²⁶ Moyisi deen ma zɪɲi səbu-sɪja wo-talooru bimbim dum gar-jalɪ dum yigə nɪ. ²⁷ O laan ma zwe wənu tɪlɔ lwəm na ywəmmə tun ka baŋa nɪ, nɛnɛnɪ Baŋa-Wɛ na brɪ-o sɪ o kɪ te tun. ²⁸ O ta ma pa ba kwe gar-jalɪ dɪdɔɲ dum ba cɪ jero-vwe ni dum.

²⁹ Moyisi laan ma kwe zweem kaanum bimbim dum o zɪɲi kunkɔlɔ kum nɪ, vwe dum ni yigə nɪ. O ta ma kwe vara dɪ muni pɛɛra o kɪ kaanum dɪ baŋa nɪ. O deen kɪ ku maama sɪ ku tɔɔ Baŋa-Wɛ ya na brɪ-o sɪ o kɪ te tun.

³⁰ O ma kwe war-zɪja kam o zɪɲi kaanum bimbim dum dɪ jero-vwe dum tɪtari laŋa nɪ. O ma pa ba mɔ na ba kɪ da sɪ kaanum tiinə taa wai ba kwe ba tɪtɪ. ³¹ Moyisi dɪ Arɔn, dɪdaani Arɔn biə bam maa zɪɲi ku yigə nɪ ba zari ba jɪa dɪdaani ba nɛ sum. ³² Maɲa kalɔ maama ba na lagɪ ba kɪ kaanum bimbim dum baŋa nɪ, naa ba na zu vwe dum wunɪ, ba maɲi sɪ ba kwe ba tɪtɪ kuntu mu, sɪ

ku tɔɣi Baɲa-We ya na bri Moyisi si o ki tɪn.

³³ Moyisi laan ma pa ba ci kunkɔlɔ ba kaagi jero-vwe dum di kaanum bimbim dum maama. O ma kwe gar-jali dilu na wɔ ci ku manchoɲo ni dum tɪn o pali da. Kuntu na ki tɪn, Moyisi deen ma ti tutuɲi dum maama.

Baɲa-We paari-zulɔ yam

³⁴ Kunkoɲo kum deen ma cu ku kwɛli jero-vwe dum pa jɛgɛ kam maama su di Baɲa-We paari-zulɔ yam. ³⁵ Moyisi daa wart si o zu

vwe dum wɔni, kunkoɲo kum di We paari-zulɔ yam ɲwaani.

³⁶ Yisrayeli tiina bam vɛɲɛ maama wɔni, kunkoɲo kum na yɛni ku zaɲi jero-vwe dum ni, ba di wɔ zaɲi ba tɔɣi ba vea mu.

³⁷ Kunkoɲo kum nan na maɲi da, ba di wɔ maɲi je sum kuntu ni si ku taa nii maɲa kalu ku daa na wɔ zaɲi tɪn. ³⁸ Ba na wu me maama ba vɛɲɛ wɔni, Baɲa-We wu ba tee ni mu. Wia ni mu kunkoɲo kum yɛni ku dɔɣi jero-vwe dum yuu ni. Ku maa na yi titu ni, mim mu wu kunkoɲo kum yira ni di pai pooni.

Cullu Tɔnɔ

Cullu Tɔnɔ kum jɔɔ We niə yalu na bri Yisrayeli tiinə bam na maɔi si ba taa tɔɔi cwe silu ba ɲwia wunɔ tun, di ba na wó taa zuli Baɲa-We te tun mu. Baɲa-We tiini Dɩ yi lanyiranɔ fasi. Kuntu ɲwaanɔ, Dɩ nɔɔna bam maɔi si ba fɔɔi ba kwe ba titi mu si ba laan na cwəɲə ba yi Dɩ yura ba zuli-Dɩ. Kaanum tiinə bam deen na yi Moyisi zumbaaru Arɔn biə tun mu We pɔɔri o zɔɔi dāa ni si ba taa ki kaanum ba paɔ nɔɔna bam. Bantu yuranɔ deen mu jɔɔi cwəɲə si ba zu jəro-vwe dilu We na kuri si Dɩ yəni Dɩ taa jeeri Dɩ nɔɔna bam da tun wuu. We deen ta lagɔ si Dɩ nɔɔna bam taa zuuri daanɔ si ku taa ywənə mu. Cullu Tɔnɔ kum maa bri-ba ba na wó taa tɔɔi cwe silu ba ma poli We wuu tun, nuneenɔ ni-kantɔɔ na cugi ba titari ni, ba na wó ki te ba biri ciga bura tun.

Zweem peeri kaanum

1 Baɲa-We deen zɔɔi jero-vwe dum ni mu Dɩ bəɲi Moyisi, yi Dɩ ta did-o Dɩ wi: ²«Ta di Yisrayeli tiinə bam ni:

Abam wulu na yəni o burɔ si o ja peera o ba o kaanɔ o pa Baɲa-We, si o li o sɔɲɔ vara bam wunɔ o ja o ba.

³Wulu na kuri si o kwe naa o ma o ki zweem kaanum, si o nii o naanɔ dum wunɔ o li na-bia kalu na ba jɔɔi geeri ka yura ni tun o ja o ba. Ku tu laan maa wó ja-ka o vu o zɔɔi jəro-vwe ni dum ni, si Baɲa-We laan se si o joɲi-ka. ⁴Ku tu ta wó kwe o juɲa mu o daɲi na-bia kam yuu ni si ku bri ni varum wum ləri o yuu ni

mu, si We wanɔ Dɩ saari o lwarum dum Dɩ yagi. ⁵O laan maa wó goni na-bia kam ba Baɲa-We yigə ni, si Arɔn dwi dum na yi kaanum tiinə tun di laan kwe ka jana bam ba ja vu ba miisi miisi kaanum bimbim dum na wu jəro-vwe ni dum ni tun sen sina sum yura ni. ⁶Ku tu ta wó pwəni varum wum mu si o daari o ca o nwana yam mugə-mugə. ⁷Kaanum tiinə bam di maa wó tarɔɔi mim kaanum bimbim dum baɲa ni, yi ba daari ba tigisi de ba daɲi mim dum baɲa ni. ⁸Ba ta wó kwe varum wum nwana, di o yuu, di o lara kam maama ba daɲi de sum na jɔɔi mim tun baɲa ni mu. ⁹Ku nan na yi varum wum ne sum, di o loru

---

1:3 *joɲi-ka* naa *joɲ-o*

1:1 Nuɲim 26   1:4 Garum 8:12

tum, si ku tu zari tuntu yigə si kaanum tu wum laan zwe ti maama kulə kaanum bimbim dum baŋa ni. Peeri dum kuntu yi zweem kaanum mu. Di lwəm maa ywəmmə di pai Baŋa-We.

¹⁰Ku nan na yi piə, naa buŋu mu ku tu kuri si o ma o ki zweem kaanum, si o li pi-bia naa bubolə o vara bam wuni, yi geeri təri ka yira ni. ¹¹O laan maa wó ja varum wum o vu kaanum bimbim dum saŋa kalu na jeeri jazum baŋa seeni tun o gu-o Baŋa-We yigə ni. Kaanum tiinə bam di maa wó kwe varum wum jana bam ba miisi miisi kaanum bimbim dum sen sina sum yira ni.

¹²Nōonu wum ta wó ca varum wum nwana yam mugə-mugə, si kaanum tu wum kwe o nwana yam, di o yuu, di o lara maama o danj de silu na jigɪ mim yi si wu kaanum bimbim dum baŋa ni tun ni. ¹³Ku nan na yi varum wum ne sum, di o luru tum, si ku tu zari tuntu yigə si kaanum tu wum laan zwe ti maama kulə kaanum bimbim dum baŋa ni. Peeri dum kuntu yi zweem kaanum mu. Di lwəm maa ywəmmə di pai Baŋa-We.

¹⁴Ku nan na yi zunə dwi dum mu ku tu kuri si o ma ki zweem kaanum o pa Baŋa-We, si o kwe kunkwəŋə, naa kunkwən-pulə o ma o tuŋi. ¹⁵Kaanum tu wum mu wó ja-ka o yi kaanum bimbim dum je

sum si o jujugi ka yuu o gwəri yi o daari o zwe ka yuu kum kaanum bimbim dum baŋa ni. O daari o pa jana duri We kaanum bimbim dum sapala yam ni. ¹⁶O ta wó li ka fweeli dum di kulə maama na wu ku wuni tun, yi o daari o duli-ti o yagi kaanum bimbim dum saŋa kalu na jeeri wa-puli seeni tun ni, tintwarum na tiji me tun. ¹⁷Kaanum tu wum ta wó ja kunkwəŋə kam mu ka vwana seeni o kaari bile si ka yi turi. O maa wó kwe-ka o zwe de sum na jigɪ mim yi si wu kaanum bimbim dum baŋa ni tun. Peeri dum kuntu yi zweem kaanum mu. Di lwəm maa ywəmmə di pai Baŋa-We.

Wodiu peeri kaanum

2 Abam wulu na buŋi si o ja muni peeri o ba si o kaani o pa Baŋa-We, ku tu manj si o beeri mun-bwe dilu na lamma lanyiranu tun. Oó lo Olivi nugə di baŋa ni, si o daari o wəli wəənu tilu lwəm na ywəmmə tun da. ²O laan maa wó ja o peeri dum o vu Arən dwi dum kaanum tiinə bam te. Ba didba mu wó zwe muni dum na gwaani di nugə tun, di wəənu tilu lwəm na ywəmmə tun maama o ki o ja-bəŋə ni. O laan wó zwe peeri dum pupwara kantu mu kaanum bimbim dum baŋa ni si ka taa yi gulim peeri ka pa We. Peeri dum

kuntu lwəm maa ywəmmə dɪ paɪ Baŋa-We. ³Muni pɛɛrɪ dɪlɔ ta na daari tun wó taa yɪ Arɔn dɪ o biə bam nyum mu. Dɪ maa tiini dɪ yɪ lanyirani fast mu, dɪ na nuɲi Baŋa-We wɔdiu pɛɛra yam wɔni tun ɲwaani.

⁴Abam wulɔ nan na buɲi sɪ o wɔ dɪpɛ kurə wɔni sɪ o kwe o ma kɪ kaanum duntu don, ku tu maɲi sɪ o kwe mun-bwe dɪlɔ na tiini dɪ lamma lanyirani, yɪ dabɪlɪ wɔ wəli da tun. O wai o gwaani muni dum dɪ nugə o ma kɪ dɪpɛ dum, naa sɪ o kwe muni dum o ma wɔ dɪpɛ dɪlɔ na ba jɪɣɪ dabɪlɪ dɪ wɔni tun o daari o ma nugə o taagɪ taagɪ dɪ maama. ⁵Ku tu nan na lagɪ sɪ o wɔ dɪpɛ dum luu baŋa ni, sɪ o kwe mun-bwe dɪlɔ na tiini dɪ lamma lanyirani tun o ma kɪ wɔdiu pɛɛrɪ dum kuntu. Oó wəli nugə da, sɪ o yɪ pa dabɪlɪ wəli dɪ wɔni. ⁶Ku kwaga ni, oó fɔ-dɪ muna-muna mu, yɪ o daari o lo nugə ku baŋa ni, sɪ ku taa yɪ wɔdiu pɛɛrɪ. ⁷Ku tu nan na saɲi o wɔdiu pɛɛrɪ dum kambɪə wɔni, sɪ o kwe mun-bwe dɪlɔ na tiini dɪ lamma lanyirani tun, yɪ o wəli nugə dɪ wɔni.

⁸Nmu na mɛ wəɲnu tum kuntu n kɪ wɔdiu pɛɛrɪ dum sɪ n kaani n pa Baŋa-We, n laan wó ja-dɪ n vu n pa We kaanum tu wum. Wuntu dɪ laan wó ja-dɪ o vu kaanum bimbim dum tɔɲə. ⁹Oó kwe pɛɛrɪ dum o

pɔɔrɪ pupwara kadoɲ sɪ ka taa yɪ gulim pɛɛrɪ ka pa We, yɪ o zwe-ka kaanum bimbim dum baŋa ni. Pɛɛrɪ dum kuntu lwəm maa ywəmmə dɪ paɪ Baŋa-We. ¹⁰Wɔdiu pɛɛrɪ dɪlɔ ta na daari tun wó taa yɪ Arɔn dɪ o biə bam nyum mu. Dɪ maa tiini dɪ yɪ lanyirani fast mu, dɪ na nuɲi Baŋa-We wɔdiu pɛɛra yam wɔni tun ɲwaani.

¹¹Abam wulɔ na lagɪ sɪ o kwe wɔdiu pɛɛrɪ o kaani o pa Baŋa-We, sɪ o yɪ wəli dabɪlɪ dɪ wɔni. Bɛɲwaani, dabɪlɪ dɪdaani tuuru dai sɪ abam ma-tɪ á zwe á kɪ pɛɛrɪ á pa Baŋa-We. ¹²Ku tu nan na lagɪ sɪ o kwe wɔdiuru tilɔ na loori yigə tɪ kɪ tun o pa Baŋa-We, o jɪɣɪ cwəɲə sɪ o wəli dabɪlɪ dɪ tuuru tɪ wɔni. Ku nan dai sɪ á kwe wəɲnu tum kuntu á zwe kaanum bimbim dum baŋa ni sɪ tɪ lwəm taa ywəmmə. ¹³Á nan maɲi sɪ á wəli ye á wɔdiu pɛɛra yam maama wɔni. Bɛɲwaani, ye dum zigɪ dɪ paɪ ni-gonim dɪlɔ We na kɪ dɪ abam tun mu. Kuntu ɲwaani, yəni á zɪzagɪ ye á wɔdiu pɛɛra yam wɔni.

¹⁴Abam wulɔ nan na buɲi sɪ o kwe o kara wɔdiu kulɔ na dɛ yigə ku kɪ tun o pa Baŋa-We, sɪ ku tu kwe ku biə o nɔ ku wɔdi-dɔɲɔ maɲa ni yɪ o daari o wɔ dɪ mim. ¹⁵O ta wó gwaani nugə ku wɔni o daari o kwe wəɲnu tilɔ lwəm na ywəmmə tun o wəli da, sɪ ku taa yɪ wɔdiu pɛɛrɪ

mu. ¹⁶ Kaanum tu laan maa wó pɔɔri gulim pɛɛri pupwara ku wɔni si o kwe o zwe o pa Wɛ. Mɔn-biə bam cicoro di nugə kam cicoro didaani wəənu tɔlɔ lwəm na ywəmmə tun maama mu o maŋi si o kwe o zwe kuntu, ku na yi wɔdiu pɛɛri mu ku paɪ Baŋa-Wɛ tun ŋwaani.

Yazurə pɛɛri kaanum

3 Abam wɔlɔ na buŋi si o ki yazurə pɛɛri o kaani o pa Baŋa-Wɛ, yi ku tu na kuri na-bia, naa nacua o vara bam wɔni, kuɔ taa yi kalɔ na ba jigɪ gɛɛri ka yira ni tun mu. ² Ku tu laan maa wó kwe o juŋa o daŋi varum wum yuu ni yi o daari o go varum wum ban jero-vwe dum ni dum ni. Arɔn dwi dum kaanum tiinə bam maa wó kwe varum wum jana bam ba miisi miisi kaanum bimbim dum sen sina sum yira ni. ³ Nɔɔnu wum wó li o yazurə pɛɛri dum wɔni kulɔ na wó taa yi pɛɛri ku paɪ Baŋa-Wɛ tun. Ku maa wó taa yi lara kalɔ na məli varum wum wɔ-zila yam yira ni tun maama, ⁴ didaani o tapwal-biə bale bam di lara kalɔ na məli da tun mu. O ta wó li cwe dum kuri seeni mu o wəli da. ⁵ Kaanum tiinə bam laan maa wó kwe wəənu tum kuntu maama ba ja vu ba tiŋi kaanum bimbim dum baŋa ni ba zwe-ti ba wəli di zweem pɛɛri dɔlɔ na maŋi di wura mim

ni tun. Pɛɛri dum kuntu lwəm maa ywəmmə ku paɪ Baŋa-Wɛ.

⁶ Nɔɔnu nan ta wó wani o ma piə, naa buŋu si o ma o ki yazurə pɛɛri o pa Baŋa-Wɛ. Ku wat ku yi wo-bala naa wo-kana kalɔ na ba jigɪ gɛɛri ka yira ni tun. ⁷ Ku na yi piə mu nɔɔnu wum jaani o ba, si o ja-ka o jeeri Baŋa-Wɛ yigə ni. ⁸ O laan maa wó kwe o juŋa o daŋi ka yuu ni yi o daari o go varum wum ban jero-vwe dum yigə ni. Arɔn biə bam laan maa wó kwe varum wum jana bam ba miisi miisi kaanum bimbim dum sen sina sum yira ni. ⁹ Nɔɔnu wum wó li o yazurə pɛɛri dum wɔni kulɔ na wó taa yi pɛɛri ku paɪ Baŋa-Wɛ tun. Ku maa wó taa yi varum wum lara kam maama, di lara kalɔ na məli o wɔ-zila yam yira ni tun di. Ba maŋi si ba goni o nabili dum titari kuə kam seeni, si ba li nabili-bogo kum di ku lara kam. ¹⁰ Ba ta wó li varum wum tapwal-biə bale bam di lara kalɔ na məli da tun, di cwe dum kuri seeni ba wəli da. ¹¹ Kaanum tu wum laan wó kwe-ti o ja o vu o zwe kaanum bimbim dum baŋa ni, si ku taa yi nwana mu na yi pɛɛra ya paɪ Baŋa-Wɛ.

¹² Ku nan na yi buŋu mu nɔɔnu jaani o ba si o ma o ki pɛɛri dum kuntu o pa Baŋa-Wɛ, ¹³ ku tu wó kwe o juŋa mu o daŋi ku yuu ni, yi o daari o go ku ba jero-vwe dum yigə ni. Arɔn biə bam maa wó

kwe bɔ́ɔ kum jana bam ba miisi miisi kaanum bimbim dum sɛn sɛn sum maama yɛra nɪ. ¹⁴Nɔ́nɔ wum wú lɪ o pɛɛrɪ dɪm wɔ́nɪ kɔ́lɔ na wú taa yɪ pɛɛrɪ kɔ́ pɛɛrɪ Baɗa-Wɛ tun. Kɔ́ nan yɪ lara kalɔ na mǎɛlɪ bɔ́ɔ kum wɔ́-zɪla yam yɛra nɪ tun mu, ¹⁵dɪdaanɪ kɔ́ tapwal-biǎ bale bam dɪ lara kalɔ na mǎɛlɪ da tun. O ta wú lɪ cwɛ dɪm kɪrɪ seeni mu o wǎlɪ da. ¹⁶Kaanum tu wum laan maa wú kwe-tɪ o ja o vu o zwe kaanum bimbim dum baɗa nɪ, sɪ kɔ́ taa yɪ wɔ́diu na yɪ pɛɛrɪ kɔ́ pɛɛrɪ Baɗa-Wɛ tun. Pɛɛrɪ dɪm kɔ́ntɔ lwɛm maa ywǎmmǎ kɔ́ pɛɛrɪ Baɗa-Wɛ.

Varum wum lara kam maama yɪ Baɗa-Wɛ nyum mu. ¹⁷Abam na ve á wɔ́ je sɪlɔ maama nɪ, á ba maɗɪ sɪ á fɔ́ɔ á dɪ lara naa jana. Abam dɪ á kwaga kam maama maɗɪ sɪ á taá tɔ́ɔ Wɛ nɪ dɪm kɔ́ntɔ sɪ kɔ́ taa ve maɗa maama.»

Lwarum saarum kaanum

4 Baɗa-Wɛ laan ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

²«Ta dɪ Yisɪrayɛlɪ tiinǎ bam nɪ: Abam wulɔ na kɪ wɔ́ɔ kɔ́lɔ Baɗa-Wɛ niǎ yam na brɪ nɪ kɔ́ culɪ tun, yɪ kɔ́ tu na wɔ́ paalɪ o kɪ o tusi mu, pa-na sɪ o kɪ tɔ́ntɔ:

³Wɛ kaanum tiinǎ yigǎ tu wum mu na kɪ o tusi kɔ́ntɔ dɔ́ɔ, pa o lwarum

jɔ́nɪ ba nɔ́nɔ bam maama yuu nɪ, oó ja na-bɪa kalɔ na ba jɪɔ gɛɛrɪ tun mu o ba sɪ o ma o kɪ lwarum saarum kaanum o pa Baɗa-Wɛ. ⁴O maɗɪ sɪ o ja na-bɪa kam mu o ja o ba jero-vwe dɪm nɪ nɪ sɪ o jeeri Baɗa-Wɛ yigǎ nɪ. O laan wú kwe o jɔ́ɔ o dɔ́ɔ ka yuu nɪ, sɪ o daari o go ka ban dáanɪ. ⁵Kaanum tiinǎ yigǎ tu wum maa wú lo na-bɪa kam jana badonnǎ o kɪ zɔ́ɔ nɪ o ja o zɔ́ jero-vwe dɪm wɔ́nɪ. ⁶O laan maa wú kwe o nɔ́a o laɗɪ jana bam, yɪ o miisi jana bam sɪ kɔ́ jeeri gar-jalɪ dɪlɔ na lǎɔɔ dɪ cɪ Wɛ-di-laa cɪga cɪga kam tun. O maɗɪ sɪ o kɪ kɔ́ntɔ Baɗa-Wɛ yigǎ nɪ kuni birpe mu. ⁷O ta wú ma jana bam o taagɪ wo-talooru zweem bimbim na wɔ́ jero-vwe dɪm nɪ yɪ dɪ zɪɔ Baɗa-Wɛ yigǎ nɪ tun, dɪ nyɪa yana yam seeni. Jana balɔ laan na daari tun mu, oó ja-ba o vu o zɪɔ jero-vwe nɪ dɪm nɪ yɪ o daari o lo-ba zweem kaanum bimbim dɪm tǎɔɔ nɪ. ⁸Kaanum tiinǎ yigǎ tu wum laan maɗɪ sɪ o lɪ lwarum saarum na-bɪa kam lara kam maama, dɪ lara kalɔ na mǎɛlɪ ka wɔ́-zɪla yam yɛra nɪ tun dɪ mu. ⁹O ta wú lɪ ka tapwal-biǎ bale bam dɪ lara kalɔ na mǎɛlɪ da tun, dɪ cwɛ dɪm kɪrɪ seeni o wǎlɪ da. ¹⁰O na wú lɪ wǎɛnu tum kɔ́ntɔ tun yɪ bɪdɔ́ dɪ o na yǎnɪ o kɪ tɪte dɪ na-bɪa kalɔ nɔ́nɔ na jaanɪ o ba sɪ o ma kɪ yazurǎ pɛɛrɪ o pa Wɛ tun. O

laan maa wú zwe ti maama zweem kaanum bimbim dum baɲa ni. ¹¹Ku na daari na-bia kam tankolo kum, di ka nwana yam, di ka yuu kum, di ka ne sum, di ka wu-zila yam, di ka luru tum, ¹²kaanum tiina yigə tu wum maɲi si o kwe ti maama na daari tun o ja nuɲi ba tigusim jəgə kam o yi dāa dāa. Je sum kuntu wú taa yi pwələ kalu ba na kwe We cullu tum ɲwaani yi ba duli zweem kaanum tuntwarum da tun. Oó kwe tuntu maama o ja o vu dáani o zwe de silu na jigi mim tun baɲa ni, ba na tiɲi tuntwarum me tun.

¹³Ku nan na yi Yisrayeli tiina kɔ-fɔɔ kum maama na ki ba tusi We yigə ni, yi ba wu paali ba ki, ba ta wú ga ba bura mu, ba na ki kulɔ Baɲa-We niə yam na bri ni ku culi tun ɲwaani, di ba na maɲi ba wu lwaru ni ba tusi mu di. ¹⁴Ba na tu ba maani ba tusim dum ni ni, ku maɲi si ba ja na-bia mu ba ba si ba ma ki lwarum saarum kaanum ba pa We. Baá kwe-ka ba ja ba vu jero-vwe dum yigə ni. ¹⁵Yisrayeli nakwa bam maa wú vu Baɲa-We yigə ni ba kwe ba jian ba daɲi na-bia kam yuu ni, yi ba didua goni ka ban o gu. ¹⁶Kaanum tiina yigə tu wum maa wú lo na-bia kam jana badonnə o ki zuɲa ni o ja o zu jero-vwe dum wuni. ¹⁷O laan maa wú kwe o nua o laɲi jana bam, yi o miisi jana bam si ku jeeri We

di-laa kum gar-jali dum. O maɲi si o ki kuntu Baɲa-We yigə ni kuni burpe mu. ¹⁸O ta wú ma jana bam o taagi wo-talooru zweem bimbim dilu na wu jero-vwe dum ni yi di zigɔ Baɲa-We yigə ni tun, di nyia yana yam seeni. Jana balu laan na daari tun mu, oó ja-ba o vu o zigɔ jero-vwe ni dum ni yi o daari o lo-ba zweem kaanum bimbim dum təɲə ni. ¹⁹Kaanum tiina yigə tu wum ta wú looni na-bia kam lara maama mu, yi o daari o zwe-ka kaanum bimbim dum baɲa ni. ²⁰O na yəni o ki tite di na-bia kalu o na zwe o titi lwarum saarum ɲwaani tun mu, o ta wú ki kuntu doɲ di na-bia kam kuntu. Kaanum tu wum wú da cwəɲə kam kuntu o ma li nɔɔna bam lwarum si We di kwe ba tusim dum Dɔ yagi Dɔ ma cɛ-ba. ²¹O ta maɲi si o kwe na-bia kam o ja o nuɲi ba tigusim jəgə kam o vu dāa dāa, yi o daari o zwe-ka, nuneeni o na ki te di na-bia kakam kam tun. Ku maa yi lwarum saarum kaanum mu ku pai Yisrayeli nɔn-kɔgɔ kum maama.

²²Yigə tiina bam wuni didua na ki o tusi We yigə ni, yi o wu paali o ki, o ta wú ga o bura mu, o na ki kulɔ o Tu Baɲa-We niə yam na bri ni ku culi tun ɲwaani. ²³Ba na pe o maani ni o sagi cwəɲə, si o ja bu-bala kalu na ba jigi geeri tun o ba o ki kaanum. ²⁴O maɲi si o kwe o juɲa mu o

daɲɪ ka yuu nɪ, sɪ o laan goni ka ban o gu. Oó kɪ kuntu ku maɲɪ dɪ jəgə kalu ba na yəni ba guɪ zweem kaanum vara bam Baɲa-We yigə nɪ tun mu. Nɔɔnu wum kaanum dum kuntu yɪ lwarum saarum kaanum mu. ²⁵ Kaaɲum tu wum laan maa wú dɪ o nua buɲu kum jana nɪ, sɪ o ma jana bam o taagɪ zweem kaanum bimbim dum nya yana yam. Jana balu na daari tun maɲɪ sɪ o lo-ba zweem kaanum bimbim dum təɲə nɪ mu. ²⁶ Sɪ ku na yɪ varum wum lara kam maama, o maɲɪ sɪ o zwe ka maama mu kaanum bimbim dum baɲa nɪ, nuneɛnɪ o na zwe lara o ma kɪ yazurə pɛɛrɪ dum te tun. Kaaɲum tu wum wú da cwəɲə kam kuntu mu o ma lɪ nɔɔnu wum lwarum, sɪ We dɪ kwe o tusim dum Dɪ ma cɛ-o.

²⁷ Á kɔgɔ kum wunɪ nɔɔnu dɪ nɔɔnu na kɪ o tusi We yigə, yɪ o wu paalɪ o kɪ, o ta wú ga o bura mu, o na kɪ kulɪ Baɲa-We niə yam na bri nɪ ku culi tun ɲwaanɪ. ²⁸ Ba na pɛ o maanɪ o tusim dum ni nɪ, sɪ o ja pi-bala kalu na ba jɪgɪ gɛɛrɪ ka yɪra nɪ tun o ba o kɪ kaanum o lwarum dum ɲwaanɪ. ²⁹ O maɲɪ sɪ o kwe o juɲa mu o daɲɪ ka yuu nɪ, sɪ o laan goni ka ban, jəgə kalu ba na yəni ba guɪ zweem kaanum vara bam da tun. ³⁰ Kaaɲum tu wum laan maa wú dɪ o nua buɲu kum jana nɪ, sɪ o ma jana bam o taagɪ zweem kaanum bimbim dum nya yana yam. Jana

balu na daari tun maɲɪ sɪ o lo-ba zweem kaanum bimbim dum təɲə nɪ mu. ³¹ O ta maɲɪ sɪ o loɔnɪ ku lara kam mu, nuneɛnɪ o na kɪ te dɪdaanɪ yazurə pɛɛrɪ varum lara kam tun. O ta wú zwe lara kam kaanum bimbim dum baɲa nɪ sɪ ka lwəm taa ywəmmə ku paɪ Baɲa-We. Kaaɲum tu wum wú da cwəɲə kam kuntu o ma lɪ nɔɔnu wum lwarum, sɪ We dɪ kwe o tusim dum Dɪ ma cɛ-o.

³² Nɔɔnu nan na kuri piə o ma o kɪ lwarum kaanum, ku tu wú ja pəlbu mu na ba jɪgɪ gɛɛrɪ ka yɪra nɪ tun o ja o ba. ³³ O laan maa wú kwe o juɲa o daɲɪ piə kam yuu nɪ, yɪ o daari o go ka ban sɪ ku taa yɪ lwarum saarum kaanum. Oó kɪ kuntu jəgə kalu ba na yəni ba guɪ zweem kaanum vara bam da tun.

³⁴ Kaaɲum tu wum laan maa wú dɪ o nua buɲu kum jana nɪ, sɪ o ma jana bam o taagɪ zweem kaanum bimbim dum nya yana yam. Jana balu na daari tun maɲɪ sɪ o lo-ba zweem kaanum bimbim dum təɲə nɪ mu. ³⁵ O ta maɲɪ sɪ o loɔnɪ piə kam lara kam mu, nuneɛnɪ o na kɪ te dɪdaanɪ yazurə pɛɛrɪ piə lara kam tun. O ta wú kwe lara kam o daɲɪ Baɲa-We pɛɛra yadonnə yam baɲa nɪ o daari o zwe-ka kaanum bimbim dum baɲa nɪ. Kaaɲum tu wum wú da cwəɲə kam kuntu o ma lɪ lwarum dilu nɔɔnu wum na kɪ tun, sɪ We dɪ kwe o tusim dum Dɪ ma cɛ-o.

Lwarum saarum taani

5 Abam wulv na ne kəm di o yi, naa o ni di ŋwa, yi ba na bəŋ-o si o ba o pa maana, ku tu na vin si o zaŋi o ta o bri ciga kəm dım kuntv baŋa ni, o tusi mv. O maŋi si o na waarum ku ŋwaani.

² Abam wulv na dwe wo-tuku kulv na jigi digiru We cullu tum seeni tun, yi o na wu maani ku ni ni, ku tu lwarum ta wu o yuu ni mv. Wo-tuku kum na yi ga-varum, naa sɔŋɔ varum, naa tɔga wo-vəlu, yi ku tu na dwe-ku, o digimi o titi mv di cullu tum.

³ Abam wulv ta na dwe woŋo kulv na nuŋi nabiinə yura yam ni yi ku digimi nɔɔna tun mv, ku na maŋi ku jigi digiru dwi dilv, ku tu ya na wu maani yi o laan ba o lwaru ku ni ni, o lwarum ta wu o yuu ni mv.

⁴ Ku ta wəli da, abam wulv na wu zuri o yura yi o du durə yɔɔ yirani, ku na yi o goni ni si o ki tituŋ-laa naa tituŋ-balɔɔ, ku tu tusi mv. O na dugi durə yɔɔ yɔɔ woŋo kulv maama ŋwaani, ni o ya na maŋi o yəri ku ni ni yi o laan ba o lwaru, ku tu lwarum wu o yuu ni mv.

⁵ Cwe sintv maama wuni mv, abam wulv na tu o maani ni o sagi cwəŋə, si o ta o lwarum jaja We yigə ni. ⁶ Ku tu nan wó ja pi-kana naa bu-cva mv o ja o ba o ki lwarum

saarum kaanum o pa Baŋa-We si o ma o ŋwi o lwarum jini. Kaanum tu wum maa wó kwe varum wum o ma o li ku tu lwarum dım We yigə ni.

⁷ Wulv nan na wari varum o yi, si ku tu ja kunkwənə bale, naa kunkwən-pulə bale o ba, si o ma o ŋwi o lwarum jini. Oó kwe zuŋə didva o ma o ki lwarum saarum kaanum, si didva kam di tuŋi zweem kaanum. ⁸ Ku tu wó ja kunkwənə bam o vu o ki kaanum tu wum juga ni. Kaanum tu wum maa wó suŋi o kwe didva o ma o ki lwarum saarum kaanum dım. O maŋi si o bwəri ka ban mv si o yi gwəri ka yuu. ⁹ O ta wó ma kan jana bam badonnə o miisi kaanum bimbim dım saŋa didva ni. Jana balv na daari tun, si o lo ba maama o yagi kaanum bimbim dım təŋə ni. Kuntv yi lwarum saarum kaanum dım mv. ¹⁰ O maa wó ma kunkwəŋə kadoŋ kam o ki zweem kaanum dım, nuneeni di cwəŋə kam na yi te tun. Kaanum tu wum maŋi si o tɔgi kuntv baŋa mv o ma li nɔɔnv wum lwarum dım, si We kwe ku tu tusim dım Dɩ ma cɛ-o.

¹¹ Nɔɔnv nan na ba jigi kunkwənə bale, naa kunkwən-pulə bale si o ja o ba, ku tu nan wó ja mun-bwe bwen sile o ja o ba o ma o ki lwarum saarum kaanum mv. O nan yi wəli nugə naa wəenu tilv lwəm

na ywəmmə tun dɪ wɔnɪ, Bɛŋwaani, ku yɪ lwarum saarum kaanum mu. ¹²Ku tu wó ja muni dum o vu o kɪ kaanum tu wum juɔa nɪ. Kaanum tu wum wó zwe ja-guli-yi sɪ dɪ taa yɪ gulim pɛɛrɪ dɪ pa Wɛ mu. Oó zwe-dɪ kaanum bimbim dum baɔa nɪ o wɛli dɪ wodiu pɛɛra yadonnə na zwe ya paɪ Baɔa-Wɛ tun. Kuntu yɪ lwarum saarum kaanum dum mu. ¹³Kaanum tu wum wó tɔɔɪ cwəŋə kam kuntu mu, sɪ o lɪ nɔɔnu wum lwarum dum Wɛ yigə nɪ, sɪ Wɛ dɪ yaɔɪ o tusim dum Dɪ ma ɛ-ɔ. Muni dɪlɔ maama na daari, dɪ yɪ kaanum tu wum nyum mu, nuneɛnɪ wodiu pɛɛrɪ na daari, ku dɪ na yɪ o nyum te tun.»

Lwarum jɪnɪ kaanum

¹⁴Baɔa-Wɛ ta ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

¹⁵«Abam wulɔ maama na sagɪ cwəŋə yɪ o na pini Baɔa-Wɛ wəɛnu tɪlɔ na yɪ lanyiranɪ fasi tun baɔa nɪ, yɪ o wɔ paali o kɪ o tɪsɪ kuntu, ku tu wó ja pi-bia kalɔ na ba jigɪ geɛrɪ ka yira nɪ tun mu o ja o ba o pa Baɔa-Wɛ sɪ o ɲwɪ o lwarum dum jɪnɪ. Pi-bia kam səbu wó maɲɪ dɪ səbu-ponɔ tɪlɔ duuni na tɔɔɪ digə kam maɲum lanyiranɪ tun. Kuntu yɪ lwarum jɪnɪ kaanum dum mu. ¹⁶Ku tu ta wó joori o ɲwɪ o na pini Wɛ kulɔ baɔa nɪ tun jɪnɪ dum, sɪ o ta

ɲwɪ jɪnɪ dum pupwara dɪdɔa sinu maama wɔnɪ o wɛli da. Oó ɲwɪ tintɔ maama o pa Wɛ kaanum tu wum, sɪ wɔntɔ laan kwe pi-bia kam o ma kɪ lwarum jɪnɪ kaanum sɪ o lɪ nɔɔnu wum lwarum dum Wɛ yigə nɪ. Wɛ maa wó yaɔɪ ku tu tusim dum Dɪ ma ɛ-ɔ.

¹⁷Abam wulɔ na ɛɔɪ o kɪ kulɔ na culɪ Baɔa-Wɛ nɪ dɪlɔ maama wɔnɪ tun, yɪ o ya na yəri ku nɪ nɪ dɪ, ku tu tusim dum wɔ o yuu nɪ mu yɪ o maɲɪ sɪ o na waarum. ¹⁸Ku tu nan maɲɪ sɪ o ja pɛlbɔ kalɔ na ba jigɪ geɛrɪ ka yira nɪ tun mu o ja o ba o kɪ kaanum tu wum juɔa nɪ sɪ wɔntɔ ma o kɪ lwarum jɪnɪ kaanum. Varum wum səbu wó maɲɪ dɪ kulɔ na yɪ ɛɪɔa ɛɪɔa tun. Ku na kɪ kuntu, kaanum tu wum wó lɪ nɔɔnu wum lwarum dum Wɛ yigə nɪ, dɪ o na tɪsɪ yɪ o wɔ paali o kɪ te tun. Wɛ maa wó yaɔɪ ku tu tusim dum Dɪ ma ɛ-ɔ.

¹⁹Kuntu yɪ lwarum jɪnɪ kaanum mu, ku tu na ɛɔɪ Baɔa-Wɛ yigə nɪ pa o lwarum wɔ o yuu nɪ tun ɲwaani.» ¹Baɔa-Wɛ ta ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

6 «Abam wulɔ na tɪsɪ yɪ o nunɪ Baɔa-Wɛ kwaga nɪ dɪ o na gani o doɲ te tun, ku tu na maɲɪ sɪ o kɪ te tun mu tintɔ. Kuó taa yɪ nuneɛnɪ o na pini o doɲ wonɔ mu o ya na kwe o pa-o sɪ o taa niə, naa o na yɔɔrɪ o vrɪ o doɲ wəɛnu, naa o

na kɪ swan o gan-o, ³naa o na ne woŋo kulɔ na je tɪn yɪ o fɔ vwan nɪ o wu ne-ya, naa o na fɔɣɪ vwan wænu tidonnə ŋwaani pa o tusi nɪ nabiinə na yəni ba tusi te maama tɪn. ⁴Nɔɔnu na tusi kuntu doŋ yɪ o maani nɪ o lwarɪm dɪm wu o yuu nɪ, ku tu maŋɪ sɪ o joori o ŋwɪ kulɔ o na vrɪ tɪn o pa o doŋ wum mu. Ku na yɪ wænu tɪlɔ o na pini tɪn, naa jɪɣɪɣɪv tɪlɔ o na vrɪ tɪn, naa wo-jiu kulɔ o na ne tɪn, ⁵naa woŋo kulɔ o na fɔɣɪ vwan ku baŋa nɪ tɪn, sɪ o joori o ŋwɪ tɪ maama nɪ nɪ, yɪ o ta wɛli ku sɛbu pupwara didua pɔɔrɪm sinu maama wunɪ. O maa wú kɪ kuntu mu o pa tɪ tu wum de dɪm o na tu sɪ o kɪ o lwarɪm jɪnɪ kaanum dɪm tɪn. ⁶Ku tu ta maŋɪ sɪ o ja pi-bia kalɔ na ba jɪɣɪ geeri ka yɪra nɪ tɪn mu o ba o pa Baŋa-We sɪ o ma o ŋwɪ o lwarɪm jɪnɪ. Oó kwe pi-bia kam o kɪ We kaanum tu jɪɣa nɪ sɪ o ma o kɪ lwarɪm jɪnɪ kaanum dɪm. Ka sɛbu wú maŋɪ dɪ kulɔ na yɪ cɪga cɪga tɪn. ⁷Kaanum tu wum wú tɔɣɪ cwɛŋə kam kuntu mu sɪ o lɪ nɔɔnu wum lwarɪm dɪm Baŋa-We yigə nɪ. We ta wú yaɣɪ lwarɪm yalɔ

maama o na kɪ kuntu doŋ tɪn Dɪ ma cɛ-o.»

We kaanum tiinə bam tutɔŋa

Vara zweem kaanum

⁸Baŋa-We ta ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

⁹«Ta n brɪ Arɔn dɪ o bu-baara bam amv niə yantu wɪ: Zweem kaanum dɪm maŋɪ sɪ dɪ kɪ tuntu mu. Ba na zwe varum wulɔ ba kaani ba pa We tɪn maŋɪ sɪ o maŋɪ kaanum bimbim dɪm baŋa nɪ mu, sɪ o zwe titu dɪm maama wunɪ sɪ tɪga laan ba ka puuri. Abam nan wú pa kaanum bimbim dɪm mim dɪm taa di taan mu. ¹⁰Tɪga na puuri, kaanum tu wum wú zu o gwar-bwərə kam dɪ o gar-kuri-kukuə kam, ba na me gar-fɪfalɪ ba sɔ-tɪ tɪn mu. O laan maa wú pe tuntwarɪm dɪlɔ varum wum na zwe o daari kaanum bimbim dɪm nɪ tɪn, sɪ o ta la-dɪ o tiŋɪ kaanum bimbim dɪm tɔŋə nɪ. ¹¹Kaanum tu wum laan maa wú lɔɔrɪ o zulə gwaaru tum o tiŋɪ o daari o zu gwaaru tidonnə, yɪ o

kwe tintwarum dum o ja o nuɲi ba tigisim jəgə kam o vu o yi pwələ kalɔ ba na kwe We cullu tum seeni tun o lo o yagɔ dāanu.

¹²Kaanum bimbim dum baɲa mim dum dai si di dwe. Zizɔɲa maama ni kaanum tu wum maɲi si o wəli de mu mim dum ni si di taa di. O laan maa wó tigisi zweem kaanum varum wum mim dum baɲa ni, si o daari o zwe varum lara kalɔ na yi yazurə pɛɛri ka pa We tun. ¹³Mim dum maɲi si di taa di mu taan, si di yi dwe maɲa di maɲa!

Wɔdiu pɛɛri kaanum

¹⁴Wɔdiu pɛɛri kaanum dum maɲi si di ki tintu mu. Arɔn bu-baara bam mu wó ja pɛɛri dum kuntu ba vu kaanum bimbim dum yigə ni si ba kwe-di ba pa Baɲa-We. ¹⁵Ba wulu na zigɔ si o tɔɲi kaanum titɔɲa tun maa wó zwe pɛɛri dum muni di nugə o ja-bɔɲɔ ni, o wəli di wəenu tilɔ lwəm na ywəmmə tun maama. Oó kwe pɛɛri dum pupwara kantɔ mu o zwe kaanum bimbim dum baɲa ni si ka taa yi gulim pɛɛri ka pa We. Pɛɛri dum kuntɔ lwəm maa ywəmmə di paɪ Baɲa-We. ¹⁶Wɔdiu kulɔ maama na daari tun wó taa yi Arɔn di o biə bam nyum mu. Baá di-ku We jero-vwe dum kunkɔlɔ ni me na yi lanyiranɔ fasti tun. ¹⁷Ba

maɲi si ba kwe muni dum ba ma ba wó dipe, yi dabili təri di wunu. Bɛɲwaanu, pɛɛri dum di yi lanyiranɔ fasti mu, ni lwarum saarum kaanum dum di lwarum jini kaanum dum di na yi te tun. Baɲa-We pɔɔri wɔdiu kum kuntɔ Dɪ wɔdiu pɛɛra yam wunu mu Dɪ pa kaanum tiinə bam. ¹⁸Arɔn digə kam baara maama mu jigɔ cwəɲə si ba di-ku. Ni dum kuntɔ wó taa wura taan ku paɪ Arɔn di o kwaga kam, si ba wanɔ ba jonɔ ba nyum Baɲa-We wɔdiu pɛɛra yam wunu. Wulu maama nan na dwe wɔdiu kum kuntɔ, ku tu di pwe mu amɔ ŋwaanu.»

¹⁹Baɲa-We ta ma ta Moyisi Dɪ wɪ: ²⁰«Ba na lagɔ ba lo nugə Arɔn dwi dum nɔɔnu yuu ni si ba tiɲ-o si o ji kaanum tu, de dum kuntɔ ni nɔɔnu wum wó ja mun-bwe bwen sile si ku maɲi di wɔdiu pɛɛri dum na yəni di ki te tun mu o ba. O maa wó kwe muni dum bwaɲa didwa o ma o ki kaanum zizɔɲa ni, si o daari o ma bwaɲa didwa o ma o ki kaanum didaan-ni ni. ²¹O ta wó wəli nugə mu muni dum ni, yi o daari o kwari-di luu baɲa ni. O laan wó mumugi wɔdiu kum o ma ki wɔdiu pɛɛri o pa Baɲa-We si di lwəm taa ywəmmə di pa-o. ²²Arɔn bu wulu ba na lagɔ ba tiɲ-o si o ji We kaanum nakwi tu tun titi mu wó kwe wɔdiu pɛɛri dintu doɲ. O maɲi si o

zwe pɛɛri dɛm maama mu o ma ki kaanum, di maama na yi Baŋa-We nyum tun ɲwaanɩ. Kɛm dɛm kuntu wó taa wura mu wuu. ²³Muni pɛɛri dilu We kaanum tu na yɛni o ki tun, ku dai si o di wodi kum di funfun di. Ku fin si o zwe ku maama mu kulɛ.»

Lwarum saarum kaanum

²⁴Baŋa-We ta ma ta Moyisi Dɩ wu: ²⁵«Ta di Arɔn di o biɛ bam ni: Lwarum saarum kaanum dɛm maŋi si di ki tuntu mu. Baá gu lwarum saarum varum wum ba pa Baŋa-We jɛgɛ kalu ni ba na yɛni ba gu zweem kaanum varum wum da tun mu. Bɛɲwaanɩ, kaanum dɛm kuntu tiini di yi lanyiranɩ fasi mu. ²⁶Kaanum tu wulu nan na ki kaanum dɛm kuntu, oó di varum wum jero-vwe dɛm kunkɔlɔ kum ni mɛ na yi lanyiranɩ fasi tun mu. ²⁷Kulu maama na dwe varum wum kuntu, ku di pwe mu amu ɲwaanɩ. Varum wum jana na tarɔ ɔrɔ kulu, si á maŋi je silu na yi lanyiranɩ fasi tun wuni á zari-ku. ²⁸Ba na kwe dɔgɔ kambie ba ma sarɔ nwana yam, si ba laan lo-ka. Ku nan na yi canna kambie mu ba mɛ ba sarɔ, si ba fɔgɩ ba titigi-ka

si ka gɔ lanyiranɩ, yi ba daari ba seeri. ²⁹Baaru wulu maama na nɲɔni kaanum tiine dwi dɛm wuni tun jigɩ cwɛɲɛ si o di lwarum saarum varum nwana yam mu. Ya nan tiini ya yi lanyiranɩ fasi mu. ³⁰Ku daari ku na yi lwarum saarum varum wulu jana ba na jaani ba zu jero-vwe dɛm wuni si ba li lwarum We yigɛ ni tun, á ba jigɩ cwɛɲɛ si á di varum wum kuntu. Ku maŋi si á zwe o maama á pa Baŋa-We mu.»

Lwarum jini kaanum

7 «Lwarum jini kaanum dɛm maŋi si di ki tuntu mu. Kaanum dɛm kuntu tiini di yi lanyiranɩ fasi mu. ²Baá gu lwarum jini kaanum varum wum jɛgɛ kalu ba na yɛni ba gu zweem kaanum varum wum da tun mu. Kaanum tu wum laan wó kwe varum wum jana mu o miisi miisi kaanum bimbim dɛm sen sina sum ni. ³Nɔɔnu wum maŋi si o loɔni varum wum lara maama si ba ma ki kaanum ba pa We. Ku maa wó taa yi o nabili-bogo kum, di lara kalu na maeli o wu-zila yam yira ni tun, ⁴didaani o tapwal-bie bale bam di lara kalu na maeli da tun mu, ku ta weli di o cwe dɛm candie kam seeni. ⁵Kaanum tu wum maa

7:2 Jɛgɛ kam kuntu wu kaanum bimbim saɲa kalu na jeeri jazum baŋa seeni tun. (Cullu 1:11)

6:25 Cullu 1:11

wó zwe wəenu tum kuntu maama kaanum bimbim dum baɲa ni, si ti taa yi pɛɛɾi ti paɪ Baɲa-Wɛ. Kuntu yi lwarum jini kaanum mu. ⁶Baaru wulu maama na nuɲi kaanum tiinɛ dwi dum wuni tun jigi cwɛɲɛ si o di varum wum nwana yam. Ba nan maɲi si ba di-ya jɛgɛ kalu na yi lanyiranɪ fasti tun ni mu, ya na tiini ya yi lanyiranɪ fasti tun ɲwaani.

⁷Lwarum jini kaanum dum didaani lwarum saarum kaanum dum maama jigi culu didua mu. Kaanum tu wulu na ki-ya o ma li nɔɔnu lwarum Wɛ yigɛ ni tun mu jigi cwɛɲɛ si o di ya nwana yam. ⁸Ku nan na yi zweem pɛɛɾi kaanum dum, Kaanum tu wulu na kaani-di o pa Wɛ tun mu te varum wum tɔnɔ kum. ⁹Ku ta na yi muni pɛɛɾi dɪlu maama ba na wɔga kurɛ wuni, naa ba na saɲi, naa ba na wó kwari luu baɲa ni tun, ku yi kaanum tu wulu na ki kaanum dum tun nyum mu. ¹⁰Ku daari muni pɛɛra yadonnɛ yam yalu na yi wudi-gwe tun, Arɔn bu-baara bam maama wó cɛ-ti mu ba pa daani si ku taa mai daani, nuneeni nugɛ na wɛli muni dum wuni, naa ka na wu wɛli da di.

Yazurɛ pɛɛɾi kaanum

¹¹Yazurɛ pɛɛɾi kaanum dɪlu nɔɔnu na wó ki o pa Baɲa-Wɛ tun maɲi si di ki tuntu mu. ¹²Nɔɔnu na ki

pɛɛɾi kuntu donɲ si o ma ki Wɛ le, ku tu maɲi si o kwe dɪpɛ o ja o ba o wɛli di kaanum dum varum wum. Oó gwaani muni di nugɛ mu o ma ki dɪpɛ dɪlu dabɪli na tɛri ku wuni tun. O ta wó kwe muni dum o ma wɔ dɪpɛ dɪlu na ba jigi dabɪli di wuni tun o daari o ma nugɛ o taagi taagi di maama. O daa ta wó kwe mun-bwe mu o gwaani di nugɛ o ma wɔ dɪpɛ dwi didonɲ. ¹³Ku tu na ki yazurɛ pɛɛɾi kaanum le-kəm ɲwaani, o ta maɲi si o kwe dɪpɛ dɪlu dabɪli na wɛli ku wuni tun o ja o ba o wɛli da. ¹⁴Ku tu laan wó li dɪpɛ dwiɛ yam kuntu maama wuni didua didua o ba o ma ki kaanum o pa Baɲa-Wɛ. Dɪpwa tum kuntu wó taa yi kaanum tu wulu na kwe yazurɛ kaanum varum wum jana bam o miisi miisi kaanum bimbim dum yira ni tun nyum mu. ¹⁵Ku na yi varum wum titi nwana yam, ba maɲi si ba di ya maama dɛ dɪlu wuni ba na ki kaanum dum tun mu. Ba yi pa tiga puuri yi ya ta wura.

¹⁶Nɔɔnu nan na ki yazurɛ pɛɛɾi kaanum ni-gonim ɲwaani, naa ku yi o wu-yoɲo pɛɛɾi mu, baá di varum wum nwana yam dɛ dum ba na ki kaanum dum tun wuni, ba jigi cwɛɲɛ si ba tiɲi nwana yalu ba na di ba daari tun si tiga na puuri, si ba di-ya. ¹⁷Kaanum dum nwana yam kuntu ta na wura ya yi da yatɔ dɛ dim ni, si á zwe-ya. ¹⁸Da yatɔ dɛ

dum nɪ, yazurə kaanum dum nwana yam na daari yɪ nɔɔnu na di-ya, Baŋa-We bá sɛ o jonɔi kɪ tu pɛɛri dum. Kaanum dum bá taa jɪɔi nyɔɔri dɪ pa wɔlv na kɪ-dɪ tun. Dɪ jɪɔi wo-zɔɔni mu We tee nɪ, yɪ kɪ tu maɔi sɪ o na waarum.

¹⁹Nwana yam na dwe woŋo kulv maama na jɪɔi digiru We cullu tum seeni tun, kɪ daɪ sɪ á di-ya. Á maɔi sɪ á zwe nwana yam kuntv mu. Kɪ daari kɪ na yɪ nwana yadonnə yam, wɔlv maama na kwe o titi We ŋwaanɪ tun jɪɔi cwəŋə sɪ o di-ya. ²⁰Wɔlv nan na wɔ kwe o titi dɪ o digiru tun na tɔɔi o di yazurə kaanum dum nwana yalv na yɪ Baŋa-We nyum tun, baá lɪ kɪ tu sɪ o daa yɪ tɔɔi o wɛli Yisrayelɪ dwi dum wunɪ mu. ²¹Kɪ ta wɛli da, nɔɔnu wɔlv na dwe woŋo kulv na jɪɔi digiru We cullu tum seeni tun, kɪ na maɔi kɪ yɪ nabiinu wo-digiru, naa varum wo-digiru, naa wo-zɔɔni dilv We na culi tun, yɪ o na tɔɔi o di kaanum dum nwana yam, ba maɔi sɪ ba lɪ kɪ tu dɪ sɪ o daa yɪ tɔɔi o wɛli Yisrayelɪ dwi dum wunɪ mu.»

We culi sɪ Yisrayelɪ tiinə bam di jana dɪdaantɪ lara

²²Baŋa-We ta ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

²³«Ta n brɪ Yisrayelɪ tiinə bam nɪ: Yɪ di-na lara kalv na wɔ naantɪ

yɪra nɪ tun, naa peeni yɪra nɪ tun, naa bunɪ yɪra nɪ tun. ²⁴Á vara bam didva na tɪɔi o titi tɔvni, naa ga-vara na tur-o, á jɪɔi cwəŋə sɪ á kwe o lara kam á kɪ kulv maama á na lagɪ tun, sɪ á nan yɪ di-ka. ²⁵Wɔlv na di vara balv dwi na maɔi sɪ ba ma ba kɪ wɔdiu pɛɛri ba pa Baŋa-We tun lara, ba maɔi sɪ ba lɪ kɪ tu sɪ o daa yɪ tɔɔi o wɛli Yisrayelɪ dwi dum wunɪ mu. ²⁶Abam na ve á zɔvri je silv maama nɪ, yɪ fɔɔi á di-na varum jana, naa zunə jana. ²⁷Abam wunɪ wɔlv na di jana, ba maɔi sɪ ba lɪ kɪ tu sɪ o daa yɪ tɔɔi o wɛli Yisrayelɪ dwi dum wunɪ mu.»

Kaanum tiinə na wó jonɔi kulv kaanum dum nɪ tun

²⁸Baŋa-We ta ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

²⁹«Ta dɪ Yisrayelɪ tiinə bam nɪ: Wɔlv maama na buɔi sɪ o ja yazurə pɛɛri o ba o kɪ kaanum o pa Baŋa-We, sɪ o pɔɔri dɪ wunɪ kulv na wó taa yɪ Baŋa-We titi nyum tun. ³⁰Kɪ tu nan wó ja-dɪ dɪ o titi jian mu o ba o kɪ wɔdiu pɛɛri o pa Baŋa-We. Oó kwe varum wum lara kam dɪ o nyɔɔni seeni nwana yam, o zəŋi-tɪ weɛni sɪ ti taa yɪ pɛɛri ti pa Baŋa-We. ³¹Kaanum tu wum maa wó zwe varum wum lara kam kaanum bimbim dum baŋa nɪ o pa

We, si ku na yi varum wum nyɔɔni dum, di yi Arɔn di o biə bam nyum mu. ³² Abam na ki yazurə pɛəri kaanum maama, si á kwe varum wum jazum cwe dum á pa kaanum tu wum si di taa yi o nyum. ³³ Ku yi kaanum tu wulu na kwe varum wum lara di o jana bam o ma o ki yazurə kaanum dum tun mu wó joŋi-di. ³⁴ Ku na yi yazurə pɛəri kaanum dilu Yisrayeli tiinə bam na yəni ba ki tun, amu Baŋa-We mu joŋi varum wum nyɔɔni dum, di o jazum cwe dum mu ba tee ni a daari a kwe-ya a pa Arɔn dwi dum kaanum tiinə bam. Amu ni dum kuntu wó taa wura mu maŋa maama.»

³⁵ Baŋa-We wodiu pɛera yam wuni pupwara kam kuntu mu pɔɔri ka pa Arɔn di o biə bam, ku zigɔ de dum ba na tiŋi-ba si ba ji Baŋa-We kaanum tiinə tun. ³⁶ Ku maa yi de dilu ni ba na logi nugə ba yum ni si ba ji We kaanum tiinə tun, mu Baŋa-We pe Yisrayeli tiinə bam ni si ba taa jaani pɛera yam kuntu ba tui ba pa ba di ba dwi dum. Di nan ki si ni dum kuntu taa wura wuu mu.

³⁷ Cullu tum kuntu mu wura kaanum dwi dwi ŋwaani. Ku maa yi zweem pɛəri kaanum dum, di wodiu pɛəri kaanum dum, di lwarum saarum kaanum dum, di lwarum juni kaanum dum, di

kaanum tiinə tiŋim kaanum dum, didaani yazurə pɛəri kaanum dum.

³⁸ Baŋa-We deen na kwe niə yantu Di pa Moyisi si Yisrayeli tiinə bam taa tɔgi-ya ba ma kwe ba pɛera yam ba ki kaanum ba pa-Di tun, di ba deen wu Sinayi Piu kum tɔŋə ni mu kagua kam yuu ni.

We kaanum tiinə kweem taani

Nujim 29:1-37

8 Baŋa-We daa ta ma ta Moyisi Di wi:

²⁻³ «Pa Arɔn di o bu-baara bam ba ba jeeri jero-vwe dum manco-puna ni dum ni. Nan ta ja ba kaanum gwar-laaru tum, di We swelim nugə kam, di titɔgɔ kulu na jigɔ dipwa yalu na ba jigɔ dabili ya wuni tun n wəli da n ja n ba. Kwe lwarum saarum kaanum na-bia kam, di pi-be sile sum n ja n ba. Nan ta di Yisrayeli kɔ-fɔɔ kum maama si ba di da ba jeeri daani.»

⁴ Moyisi ma suni o ki kulu Baŋa-We na tagɔ tun, pa Yisrayeli tiinə bam jeeri jero-vwe dum ni ni.

⁵ O ma ta di non-kɔgɔ kum o wi: «Baŋa-We na pe ni dilu si di ki tun mu tintu.»

⁶ Moyisi ma pa Arɔn di o biə bam nuŋi ba zigɔ, yi o daari o pa ba swe ba yira ba kwe ba titi We ŋwaani. ⁷ O laan ma kwe kaanum gwar-didɔɔ kum o zu Arɔn. O ma

kwe garyi kam o vɔ Arɔn tɔɲɔ nɪ, yɪ o daari o pa o zu gwar-bwɛrɛ kam. O ma kwe gwar-wugv kum o zu-o yɪ o ta kwe kv tɔɲɔ garyi kam o vɔ o kɪ da. ⁸O ta ma kwe nyɔɔnɪ gwar-pali dum o zu-o yɪ o daari o kɪ Yurim di Tumim kandwa yam di gwar-fɛla wunɪ. ⁹O dɛɛn ta kwe yuu garyi dum mv o ba o yuu nɪ. O ma daari o kwe sɛbu-sɔɲa wo-pulɔɔ kulu na bri nɪ kaanum tu wum yɪ Wɛ nyum tun o le garyi kam o tri dum seeni, sɪ kv tɔɔɪ ni dilv Baɲa-Wɛ ya na pɛ Moyisi sɪ o kɪ tun.

¹⁰Moyisi dɛɛn ma kwe Wɛ swɛlim nugɛ kam o lo o yaɔɪ Wɛ jero-vwe dum maama di wɛɛnu tilv maama na wv di wunɪ tun yɪra nɪ, sɪ ti taa yɪ ti yɪra Baɲa-Wɛ ɲwaani. ¹¹O ta ma kwe nugɛ kam o miisi kaanum bimbim dum yɪra nɪ kuni burpɛ, yɪ o daari o miisi ka yɪra zila yam, di canna war-zuɲa kam didaani ka na zɪɔɪ wonɔ kulu baɲa nɪ tun, sɪ ti maama taa yɪ ti yɪra Baɲa-Wɛ ɲwaani. ¹²Kv ta na yɪ Arɔn, Moyisi dɛɛn logi Wɛ swɛlim nugɛ kam wontv yuu nɪ mv o tiɲ-o Wɛ kaanum titvɲa ɲwaani, sɪ o di taa yɪ Wɛ nyum. ¹³Moyisi laan ma pa Arɔn biɛ bam di nuɲi ba zɪɔɪ o yigɛ nɪ. O ma kwe kaanum gwar-dɪdwaaru o zu ba maama. O ma vɔ vuvvɪ ba tee nɪ yɪ o daari o kwe ba yipwi o pu ba yum

nɪ. O dɛɛn kɪ Baɲa-Wɛ ya na bri-o sɪ o kɪ te tun mv.

¹⁴Moyisi ma ja na-bia kam ba na wú kwe ba kɪ lwarum saarum kaanum dum tun o ja o nuɲi. Arɔn di o biɛ bam di ma daɲɪ ba jian ka yuu nɪ. ¹⁵Moyisi ma goni ka ban. O ma lwɛri ka jana bam badonnɛ o daari o ma o nva o laɲɪ-ba o ma o taagɪ kaanum bimbim dum ka nyia yana yam seeni sɪ o kwe-ka Wɛ ɲwaani. O laan ma lo jana balv na daari tun kaanum bimbim dum tɔɲɔ nɪ. O na kɪ te maama tun pɛ kaanum bimbim dum yɪ lanyɪranɪ fast mv, pa ka maɲɪ di lwarum saarum titvɲa. ¹⁶Moyisi ta ma loɔnɪ na-bia kam lara kalv na mɛli ka wv-zila yam yɪra nɪ tun, o wɛli di ka cwe dum kuri seeni dum, di ka tapwal-biɛ bam di lara kalv na mɛli da tun maama. O dɛɛn ma zwe ti maama kaanum bimbim dum baɲa nɪ. ¹⁷Kv na yɪ na-bia kam tɔnɔ kum, di ka nwana yam, di ka wv-zila yalv na daari tun, o jaani-ba o nuɲi dɛɛ nɪ mv, yɪ o zwe-ti sɪ kv tɔɔɪ ni dilv Baɲa-Wɛ ya na pɛ-o sɪ o kɪ tun.

¹⁸Moyisi ta ma ja pi-bia kalv ba na wú ma ba kɪ zweem pɛɛri kaanum dum tun o nuɲi o zɪɔɪ. Arɔn di o bu-baara bam di ma kwe ba jian ba daɲɪ ka yuu nɪ. ¹⁹O laan

ma goni ka ban. Moyisi ma lwəri ka jana bam o miisi miisi kaanum bimbim dum sen sina sum maama ni. ²⁰O ta ma goni piə kam nwana yam yura mugə-mugə. O laan ma kwe ka nwana yam, di ka yuu kum, di ka lara kam o zwe. ²¹O ma zart ka wu-zila yam di ka ne sum yigə si o laan zwe ti maama kulə kaanum bimbim dum baŋa ni si ku tɔgti ni dilu Baŋa-We ya na pe-o si o ki te tun. Zweem kaanum dum kuntu maa yi wudiu peerti di pa Baŋa-We. Di lwəm maa ywəmmə di pa-DL.

²²Moyisi daa ma ja pi-bia kadoŋ kam na wura kaanum tiinə kweem ŋwaani tun o ja o nuŋi. Arɔn di o biə bam di ma kwe ba jian ba daŋi ka yuu ni. ²³O ma goni ka ban. Moyisi ma daari o lwəri ka jana bam badonnə o taŋi Arɔn jazum zwe dum ni, di o jazum nu-kwu kum, didaani o jazum namimbu-kwu kum. ²⁴Moyisi ta ma pa Arɔn biə bam nuŋi yi o kwe piə kam jana o taŋi ba didua didua jazum zwa yam, di ba jazum nu-kwuru tum, ku wəli di ba jazum namimbi-kwuru tum. O laan ma daari o kwe jana balu na daari tun o miisi miisi o yagi kaanum bimbim dum sen sina sum ni. ²⁵Moyisi ma lɔɔni piə kam lara kam maama, di ka nabili-bogo kum, di lara kalu na məəli o wu-zila yam yura ni tun, o ta wəli cwe dum kuri seeni didaani tapwal-biə bale

bam di lara kalu na məəli da tun. O deen ta kwe ka jazum cwe dum mu o wəli da. ²⁶O laan ma kwe tutɔgo kum di ku dipwa yalu na ba jigi dabili ya wuni tun na yi Baŋa-We nyum tun o li dipwa dwia yato yam wuni didua didua, yi dabili təri ya wuni. O laan ma kwe ya maama o daŋi lara kam di piə kam jazum cwe dum baŋa ni. ²⁷O ma kwe wəenu tum kuntu maama o ki Arɔn di o biə bam jian yam ni si ba zəŋi-ti weeni si ti taa yi peerti ti pa Baŋa-We. ²⁸Kuntu kwaga ni mu Moyisi joni-ti ba juŋa ni o daari o daŋi-ti zweem kaanum varum wulu na wu kaanum bimbim dum baŋa ni tun o zwe, si ku taa yi kaanum tiinə kweem kaanum. Kaanum dum kuntu yi wudiu peerti mu ku pa Baŋa-We. Di lwəm maa ywəmmə di pa-DL. ²⁹Moyisi laan ma kwe pi-bia kam nyɔɔni dum o zəŋi weeni si di taa yi peerti di pa Baŋa-We. Wuntu titi pupwara mu kuntu o na jigi cwəŋə si o li-ka kaanum tiinə kweem pi-bia kam wuni, ni Baŋa-We ya na pe-o ni si o ki te tun.

³⁰Kuntu na ti tun, mu Moyisi kwe We swelim nugə kam didaani jana balu na wu kaanum bimbim dum baŋa ni tun badonnə o miisi Arɔn di o gwaaru tum yura ni. O ta ma miisi-ti Arɔn biə bam di ba di gwaaru tum yura ni. Kam dum kuntu deen pe Arɔn di o biə bam didaani

ba gwaaru tum maama yi ti yira mu Baɗa-We ɲwaani.

³¹ Moyisi laan ma ta Arɔn di o bu-baara bam o wɛ: «Kwe-na kaanum dum nwana yalu na daari tun á vu á saɲi jero-vwe dum ni ni, si á maɲi dáani á di-ya di dipwa yalu amu na li tutɔgo kum wuni tun, nuneeni We na pe ni ni: Arɔn di o biə bam jigɛ cwəɲə si ba di-ya te tun. ³² Ku na yi nwana yalu di dipwa yalu á na wú di á daari tun, si á zwe-ti. ³³ Nan maɲi-na jero-vwe dum ni ni da yarpe, si culu kulɔ na yi abam kweem ɲwaani tun na ti, si á nuɲi pooni. ³⁴ Baɗa-We deen pe ni ni dí kɛ tuntu mu si dí wani dí li abam lwarum dum Dɪ yigə nɪ. ³⁵ Abam maɲi si á maɲi jero-vwe dum ni ni da yarpe, wia di titi maama, ku na yi We ni dum tun ɲwaani. Wulu nan na vin yi o nuɲi pooni, ku tu maɲi si o ti mu. Mu ni dɪɪ Baɗa-We na pe amu tun.»

³⁶ Arɔn di o bu-baara bam di deen ma kɛ kulɔ maama Baɗa-We na pe Moyisi ni si ba kɛ tun.

We kaanum tiinə puli ba tutuɲa

9 Da nana de dum ni yi ba kɛ kaanum tiinə kweem culu kum ba ti tun, mu Moyisi bəɲi Arɔn, di o bu-baara bam, di Yisrayeli nakwa bam si ba jeeri. ² O ma ta Arɔn o wɛ: «Beeri na-bala na ba

jigɛ geeri ka yira ni tun si n ma n kɛ lwarum saarum kaanum n pa Baɗa-We, si n daari n beeri pi-bala na ba jigɛ geeri tun di si n ma n kɛ zweem peeri kaanum n pa-Dɪ. ³ Nan ta di Yisrayeli tiinə bam si ba beeri bu-bala lwarum saarum kaanum ɲwaani. Ba ta maa wú beeri na-bala na yi bini, di pi-bala na yi bini tun mu si ba ma ba kɛ zweem peeri kaanum. Ti nan ba maɲi si geeri taa wu ti yira nɪ. ⁴ Ba ta wú beeri na-bia, di pi-bia mu si ba ma ba kɛ yazurə peeri kaanum ba pa Baɗa-We. Ba ta wú ja muni peeri dɪɪ nugə na viiri di wuni tun si ba ma ba kɛ kaanum. Beɲwaani, Baɗa-We zum wú ba Dɪ vuri Dɪ titi ba titari nɪ.»

⁵ Ba ma suni ba ja kulɔ maama Moyisi na pe-ba ni si ba ja ba ba tun ba jeeri We jero-vwe dum manco-puna yam nɪ. Yisrayeli tiinə kɔ-fɔɔ kum maama di ma fufɔ ba yi je sum si ba zuli Baɗa-We. ⁶ Moyisi deen ma ta di ba o wɛ: «Tuntu maama tɔɲi ni dɪɪ Baɗa-We na pe abam si á kɛ tun, si Dɪ laan ba Dɪ vuri Dɪ titi di Dɪ paari-zulə yam abam yigə nɪ.»

⁷ O ma daari o ta Arɔn o wɛ: «Fufɔ n yi kaanum bimbim dum si n kɛ lwarum saarum kaanum dum, di zweem peeri kaanum dum, si n tɔɲi tuntu baɲa n ma n li nmu titi lwarum didaani nɔɔna bam lwarum We yigə

ni. Ta kwe Yisrayelɔ tiinɛ vara bam n ma n ki kaanum ba ɣwaani, si n li ba lwarum We yigɛ ni, nuneɛni Baɣa-We na pe ni si n ki te tun.»

⁸Arɔn ma sunɔ o yi kaanum bimbim dum yi o kwe na-bia kalu na wura o titi lwarum saarum ɣwaani tun o goni ka ban. ⁹O biɛ bam ma ja ka jana ba yi o te ba pa-o, yi o kwe o nua o laɣi jana bam. O laan ma kwe-ba o taagi kaanum bimbim dum nya yam, yi o daari o lo balu na daari tun kaanum bimbim dum tɔɣɔ ni. ¹⁰O ma li na-bia kam lara kam, di ka tapwal-biɛ bam, di cwe dum kuri seeni dum maama o kwe-ti o zwe kaanum bimbim dum baɣa ni, nuneɛni Baɣa-We na pe Moyisi ni si ba ki te tun. ¹¹Ku nan na yi varum wum nwana yam, di o tɔnɔ kum, o jaani-ba mu o nuɣi ba tigusim jɛgɛ kam o vu dɛa o zwe.

¹²Ku kwaga ni, Arɔn ma kwe varum wulu na wura zweem peeri kaanum ɣwaani tun o goni o ban. O biɛ bam ma ja ka jana bam ba vu ba pa-o. O di ma kwe-ba o miisi miisi o yaɣi kaanum bimbim dum sen sina sum ni. ¹³Ba ma kwe varum wum nwana yam yura yura ba ja vu ba pa-o, di o yuu kum di. O ma zwe ti maama kaanum bimbim dum baɣa ni. ¹⁴O ta ma zari varum wum wu-zila yam, di o ne sum, yi o laan

kwe ti maama o daɣi zweem peeri dum baɣa ni o zwe o pa We.

¹⁵Arɔn deen ta ki kaanum nɔɔna bam maama ɣwaani. O ma kwe bu-bala kalu na wura ba lwarum saarum ɣwaani tun o goni ka ban, yi o ki kaanum o pa We si o saari ba lwarum, nuneɛni o na ki te didaani o titi nyum dum tun.

¹⁶O laan ma kwe zweem peeri dum o ki kaanum si ku maɣi di di cwɔɣɔ kam na yi te tun. ¹⁷O deen ta ma kwe wudiu peeri dum di o wɛli da. O ma zwe muni ja-guli-yi di wuni o kwe o wɛli de maama ba na ki zweem peeri dɛlu tituti tun wuni, yi o zwe-ti kaanum bimbim dum baɣa ni.

¹⁸O ta ma kwe na-bia kam di pi-bala kam na wura si si ki yazurɛ peeri kaanum nɔɔna bam ɣwaani tun o goni si ban. O biɛ bam ma ja vara bam jana ba vu ba pa-o. O di ma kwe-ba o miisi miisi o yaɣi kaanum bimbim dum sen sina sum ni. ¹⁹Ba laan ma tigisi lara kalu maama na wu na-bala kam di pi-bala kam yura ni tun. Ku maa yi vara bam nabili-boru tum, di lara kalu na mɛali ba wu-zila yam yura ni tun, di ba tapwal-biɛ bam, di ba cwɛ yam kuri seeni mu. ²⁰Tuntu maama mu ba deen kwe ba daɣi vara bam nyɔɔna baɣa ni, yi Arɔn kwe lara kam o zwe kaanum

bimbim dum baɲa nɪ. ²¹Ku daari vara bam nyɔɔna yam, dɪ ba jazum cwə yam, Arɔn deen zəŋi-tɪ weenu mu, sɪ tɪ ta yɪ peerti tɪ paɪ Baɲa-Wɛ. Ku nan kɪ nuneenu Moyisi na pe-ba ni sɪ ba kɪ te tun mu.

²²Arɔn deen na kɪ kaanum dum dwi maama o ti tun, o ma zəŋi o juan o jeeri Yisrayeli kɔ-fɔrɔ kum yɪ o kɪ ba yu-yoŋo. O laan ma zigɪ kaanum bimbim dum təŋə nɪ o joori o tu tiga.

²³Moyisi dɪdaani Arɔn ma zu jero-vwe dum wunu. Ba daa na nuɲi tun, mu ba buri ba soɔli Wɛ ba pa nɔɔna bam. Baɲa-Wɛ ma vuuri Dɪ paari-zulə yam nɔɔna bam maama yigə nɪ. ²⁴Min-vugu ma da ku nuɲi Baɲa-Wɛ tee nɪ ku cu ku di zweem peerti dum, dɪdaani lara kam maama na wu kaanum bimbim dum baɲa nɪ tun kulə! Nɔɔna bam maama na ne kuntu tun, mu ba kaasi dɪ kwər-dia yɪ ba daari ba vin ba yibiye tiga nɪ ba zuli Wɛ.

Nadabi dɪdaani Abiyu na tigi te tun

10 Arɔn biə bale Nadabi dɪdaani Abiyu deen ma kwe ba mim zuŋ-tanle sum, yɪ ba didua didua kɪ mim o zuŋa kam wunu o daari o wəli wəenu tilu lwəm na ywəmmə tun da. Ba

laan ma zu Baɲa-Wɛ yigə nɪ, sɪ ba zwe-tɪ ba zuli-Dɪ, yɪ ba kaanum dum kuntu nan ya wu de cwəŋə, beɲwaani Baɲa-Wɛ wu pe ni sɪ ba zwe min-yɔɔ kuntu doŋ. ²Min-vugu ma da ku nuɲi Baɲa-Wɛ tee nɪ ku cu nɔɔna bale bam baɲa nɪ ku di-ba pa ba tɪ Baɲa-Wɛ yigə nɪ. ³Moyisi ma ta Arɔn o wɪ: «Ku yɪ tuntu ɲwaani mu Baɲa-Wɛ ɲɔɔni Dɪ bri dɪbam yɪ Dɪ wɪ:

«Balv na twe amv te sɪ ba tuɲi
ba pa-nɪ tun
maɲi sɪ ba lwarɪ nɪ amv yɪ
lanyiranɪ faɪ mu.

Amv nɔɔna bam maama dɪ maa
maɲi sɪ ba pa-nɪ zulə.»»

Arɔn na ni kuntu tun, mu o maɲi da cumm.

⁴Moyisi deen ma tuɲi o bəŋi Mikayeli dɪ Elizafan sɪ ba ba. Bantu deen yɪ Arɔn ko nyaani Uziyeli biə mu. Moyisi ma ta dɪ ba o wɪ: «Ba-na á zuɲi á curru tum á ja á nuɲi jero-vwe dum ni nɪ. Ja-ba á nuɲi á vu dāa dāa tigusim jəgə kam nɪ.»

⁵Ba ma sunɪ ba kɪ te Moyisi na tagɪ tun. Ba ma ja twa bam ba gwaaru tum seeni ba nuɲi dāa dāa.

⁶Moyisi ta ma ta Arɔn dɪdaani o biə bale balv na daari tun, Eleyazaari dɪ Itamarɪ, o wɪ: «Yɪ vugimi á yuuywe, nan yɪ kaari-na á gwaaru dɪ á wuru na cɔgɪ te maama tun dɪ. Abam na kɪ kuntu,

á dɪ wó tɪ mʊ. Baŋa-We banɪ ta maa wó zaŋɪ Yisɪrayɛlɪ tiinə kɔ-fɔɔ kʊm maama baŋa nɪ. Kʊ daari, á cɔrrʊ Yisɪrayɛlɪ dwi tiinə bam wó want ba keeri Nadabɪ dɪ Abiyu lwi sʊm, dɪ Baŋa-We na pɛ mim di-ba dɪ cɔgɪ tʊn. ⁷Abam nan yɪ yagɪ-na jero-vwe dʊm nɪ nɪ sɪ á nuŋɪ. Á na kɪ kʊntʊ lele, á wó tɪ mʊ. Bɛŋwaani, Baŋa-We swɛlim nugə kam wʊ abam yuu nɪ mʊ, yɪ ka pɔɔrɪ abam sɪ á taá yɪ á yɪra We tutʊŋa ŋwaani.» Ba deen ma sɛ Moyisi nɪ dʊm.

⁸Baŋa-We laan ma ta dɪ Arɔn Dɪ wɪ: ⁹«Nmu dɪdaani n biə bam na yəni á zʊ jero-vwe dʊm wʊnɪ, kʊ daɪ sɪ á nyɔ sana. Abam na kɪ kʊntʊ, á wó tɪ mʊ. Amʊ ni dɪntʊ wó taa wura mʊ wuu kʊ paɪ abam dɪ á dwi dʊm. ¹⁰Dɪ maa maŋɪ sɪ á want á pɔɔrɪ wəənu tɪlʊ na yɪ tɪ yɪra amʊ ŋwaani tʊn, dɪ tɪlʊ na wura de de tutʊŋa ŋwaani tʊn daani. Á ta maa wó pɔɔrɪ tɪlʊ na maŋɪ dɪ We cullu tʊm tʊn, dɪ tɪlʊ na jigɪ digiru cullu tʊm seeni tʊn daani. ¹¹Kʊ yɪ abam tutʊŋɪ mʊ sɪ á kwe a niə yalʊ a na tɔgɪ Moyisi baŋa a pa Yisɪrayɛlɪ tiinə bam tʊn, á brɪ ba maama.»

¹²Moyisi deen ma ta Arɔn dɪ o biə balʊ na daari tʊn, Eleyazaari dɪ Itamari, o wɪ: «Kʊ na yɪ muni dɪlʊ ta na daari Baŋa-We pɛera yam wʊnɪ tʊn, sɪ á kwe-dɪ á wɔ dɪpwa

yalʊ dabɪlɪ na təri ya wʊnɪ tʊn. Á laan wó maŋɪ kaanum bimbim dʊm təŋə nɪ mʊ á dɪ dɪpwa yam dáani, kʊ na yɔɔrɪ kʊ yɪ kʊ yɪra kʊ pa We tʊn ŋwaani. ¹³Maŋɪ-na je sɪlʊ na yɪ lanyirani fasɪ tʊn nɪ á dɪ-kʊ. Bɛŋwaani, Baŋa-We pɔɔrɪ-kʊ sɪ kʊ taa yɪ abam dɪ á biə bam pɔpɪwara mʊ o wɔdiu pɛera yam wʊnɪ. Mʊ ni dɪlʊ Dɪ na pɛ amʊ tʊn. ¹⁴Kʊ nan na yɪ varum wʊm nyɔɔnɪ dɪ o cwe dʊm ba na zəŋɪ weenɪ ba zuli We tʊn, abam dɪ á digə tiinə, baara dɪ kaana, mʊ jigɪ cwəŋə sɪ á dɪ-tɪ jəgə kalʊ na kwe ka maŋɪ dɪ cullu tʊm tʊn nɪ. We pɔɔrɪ-tɪ Yisɪrayɛlɪ tiinə yazurə pɛera yam wʊnɪ sɪ tɪ taa yɪ abam dɪ á biə bam nyum mʊ. ¹⁵Yisɪrayɛlɪ tiinə bam maŋɪ sɪ ba kwe varum cwe dʊm dɪ o nyɔɔnɪ dʊm ba wəli dɪ o lara kam ba zəŋɪ-tɪ weenɪ sɪ tɪ taa yɪ wɔdiu pɛeri tɪ paɪ Baŋa-We. Varum wʊm nyɔɔnɪ dʊm dɪ o cwe dʊm yɪ abam dɪ á biə bam nyum mʊ. Baŋa-We nɪ dʊm kʊntʊ wó taa wura maŋa maama mʊ.»

¹⁶Moyisi deen ma bwe lwarum saarum pɛeri buŋʊ kʊm bwia. O ma maani nɪ ba maŋɪ ba zwe kʊ maama. O banɪ ma zaŋɪ dɪ Eleyazaari dɪdaani Itamari yɪ o bwe-ba o wɪ: ¹⁷«Bɛɛ mʊ kɪ yɪ abam wʊ maŋɪ jero-vwe dʊm nɪ á dɪ varum wʊm nwana yam? Pɛeri dʊm kʊntʊ tiini dɪ yɪ lanyirani fasɪ

mu. Baɗa-We kwe-dɪ Dɪ pa abam Yisrayelɪ tiinə bam lwarum saarum ɲwaanɪ, sɪ á ma á kɪ kaanum á lɪ ba lwarum Dɪ yigə nɪ mu. ¹⁸Nii-na! Ba wu jaanɪ buɲu kum kuntu jana ba zu jero-vwe dum wunɪ. Kuntu ɲwaanɪ, ku ya maɲɪ sɪ á di ku nwana yam jero-vwe dum nɪ mu, nɪnɛnɪ amu na pɛ nɪ sɪ á kɪ te tun.»

¹⁹Arɔn ma ləri Moyisi o wɪ: «Nan nii! Nɔɔna bam zum kwe ba lwarum saarum pɛɛɪ dum dɪ ba zweem pɛɛɪ dum mu ba kɪ kaanum ba pa Baɗa-We. Dɪ kuntu dɪ, amu dɪ nan nɛ lɛɛɪv duntu doɲ. Kuntu tun, a ya na sunɪ a di lwarum saarum varum wum nwana yam zum, Baɗa-We yaá joɲi a kəm dum na?» ²⁰Moyisi na nɪ kuntu tun, o wuu ma tu.

Wudiiru tɪlv na maɲɪ dɪ dim dɪ tɪlv na wu maɲɪ tun

Gulə Tɔnɔ 14:3-21

11 Baɗa-We deen ma ta Moyisi dɪ Arɔn Dɪ wɪ:

²«Ta-na dɪ Yisrayelɪ tiinə bam nɪ: Vara balv na kaagɪ ba ve tɪga baɲa nɪ tun wunɪ, abam jigɪ cwəɲə sɪ á di vara bantu dwi mu:

³Á wai á di varum wulu maama napɔɔna na logɪ bile yɪ ba yəni ba

dunɪ gaa ba guli ba joori ba dunɪ tun.

⁴⁻⁶Vara badonnə nan dunɪ gaa ba guli ba joori ba duna, yɪ ba napɔɔna laan wu logɪ bile. Ku dai sɪ abam di-ba. Yogondə, dɪ pa-nyaanɪ, dɪ zoonə yɪ kuntu doɲ mu. Vara bam kuntu wu maɲɪ dɪ cullu tum. ⁷Tərə dɪ nan wu maɲɪ sɪ á di-ba. Ba napɔɔna logɪ bile cɪga cɪga, yɪ ya laan ba dunɪ gaa ya gulə ya joori ya duna. ⁸Vara bam kuntu maama dwi dai sɪ á dunɪ ba nwana. Ba na tɪga, brɪ á yɪ dwe-ya. Ba wu maɲɪ dɪ cullu tum abam tee nɪ.

⁹Ku na yɪ wəenu tɪlv na wu nanuru tum wunɪ, naa bwi sum wunɪ tun, kale yalv maama na jigɪ nabili-pulwaru, yɪ puru ta kwəli tɪ yɪra tun, á jigɪ cwəɲə sɪ á di-ya.

¹⁰Ku daari ku na yɪ wəenu tɪlv maama na zuvri na wunɪ yɪ tɪ ba jigɪ nabili-pulwaru didaanɪ puru tɪ yɪra nɪ tun, tɪ na maɲɪ tɪ yɪ kale naa wo-kurru mu, wəenu tintu dwi yɪ wo-zɔɔna mu tɪ pai abam. ¹¹Kuntu ɲwaanɪ, abam dai sɪ á di-tɪ, nan yɪ dwe-na tɪ wo-tɪguru dɪ. ¹²Woɲo kulv maama na zuvri na wunɪ tun na ba jigɪ nabili-pulwaru didaanɪ puru, ku yɪ wo-zɔɔnɪ mu abam tee nɪ.

¹³ Kɔ ta na yɪ zunə, á wó culi ba dwiə yantu mu. Ba dai si á di-ba, ba na yɪ wo-zɔɔna tun ɲwaani.

Maaru, di duurə dwi maama, ¹⁴ di ciləciiru, di kalwənu dwi maama, ¹⁵ di bacangaaru dwi maama, ¹⁶⁻¹⁸ di kukwəru dwi maama, di lɪnlani, di nɪnu zunə, di kawuli dwi maama, di bugə-ceeni, di nakɪlakwaru, ¹⁹ di bugə ni zunə, di tintəli dwi maama, di pəbiə, didaani jinjwaanu.

²⁰ Wo-kurru tɪv na jɪɣi vwana yɪ ti kaagi ti ve tɪga ni tun wó taa yɪ wo-zɔɔna abam tee ni. ²¹ Á nan jɪɣi cwəŋə si á di wo-kurru tum kuntu dwiə yalɔ nɛ sɪm na paɪ ti faɲi di cwi tɪga ni tun. ²² Tɪ maa yɪ kayɪri, di manjwəlu, di carɪ-bumburi, di wo-kurru tuntɔ dwi. Tuntu maama maɲi si á di-ti. ²³ Si kɔ na daari wo-kurru tɪv na jɪɣi vwana yɪ ti ta kaagi ti tuuri tɪga ni tun, ti yɪ wo-zɔɔna mu ti paɪ abam.

Wo-zɔɔna cullu tum

²⁴ Wənu tum kuntu maama na tɪga, ti yɪra yam wó loɲi wɔlv maama na dwe-ya, pa kɔ tu taa jɪɣi digiru We cullu tum seeni si kɔ yɪ didaan-ni maɲa. ²⁵ Wɔlv na kwe ti wo-tɪkɔ, kɔ tu maɲi si o zari o

gwaaru mu, si didaan-ni maɲa na yiə, si o laan kwe o titi di cullu tum.

²⁶ Vari-dwi dɪlv maama na wɔ loɲi di napɔɔna yam titari ni bile cɪga cɪga tun, naa dwi dɪlv na ba guli gaa o joori o doni o liri tun wɔ maɲi di cullu tum. Wɔlv maa na dwe wo-tɪkɔ kuntu dwi, kɔ tu di jɪɣi digiru We cullu tum seeni mu.

²⁷ Vara balɔ maama na ve nɛ suna baɲa ni yɪ ba mai jataala mu ba veə tun wɔ maɲi di We cullu tum. Wɔlv maa na dwe ba wo-tɪguru, kɔ tu di wó taa jɪɣi digiru cullu tum seeni mu si kɔ yɪ didaan-ni maɲa.

²⁸ Wɔlv maama na zɪɲi vara bam kuntu wo-tɪkɔ, kɔ tu maɲi si o zari o gwaaru mu si didaan-ni maɲa na yiə, si o laan kwe o titi di cullu tum, vara bam kuntu na yɪ wo-digiru ti paɪ abam tun ɲwaani.

²⁹ Kɔ nan na yɪ tɪga wo-vəlu, ti dwiə yantu mu yɪ wo-digiru ti paɪ abam:

Twaaru, di baywə, di titwə, di balwəru dwi maama, ³⁰ di kacɪlacɪru, di kweeru, di bale, di bwɪ: di puswəlu, di manle.

³¹ Tɪga wo-vəlu maama wɔni, wənu tum kuntu yɪ wo-digiru ti paɪ abam. Tɪ dwi na tɪga yɪ nɔɔnu wɔlv na dwe-kɔ, kɔ tu di wó taa jɪɣi digiru We cullu tum seeni si kɔ yɪ didaan-ni maɲa. ³² Wənu tum

kuntu nan na tɔga yɪ tɪ tu wɔŋo kulu maama baŋa nɪ, ku dɪ wó taa jɪgɪ digiru mu. Ku na yɪ daa mu ba mɛ ba kɪ-ku, naa gɔrɔ, naa tankɔlɔ, naa gwar-zunzwara dɪ, ba nan na jɪgɪ-ku ba tɔŋɪ tɪtɔŋɪ dɪlɔ tun maama dɪ, ba maŋɪ sɪ ba miisi-ku na wɔnɪ mu, sɪ dɪdaan-ni maŋa na yɪə, sɪ ku laan kwe dɪ cullu tum.

³³ Wo-digiru tum kuntu dɪdɔa na tɔga yɪ ku tu kɔɔrɔ wɔnɪ, wɔŋo kulu maama na wu kɔɔrɔ wum wɔnɪ tun dɪ wó taa jɪgɪ digiru. Ba maŋɪ sɪ ba lɔ kɔɔrɔ wum mu. ³⁴ Na na zɪgɪ kɔɔrɔ wum kuntu nɪ yɪ ba lo ba dwe wɔdiu kulu ya na maŋɪ sɪ ba di-ku tun, ku dɪ daa bá maŋɪ sɪ ba di-ku. Wo-nyɔɔrɔ tɪlɔ maama na wu kɔɔrɔ wum kuntu wɔnɪ tun dɪ nan jɪgɪ digiru We cullu tum seeni mu.

³⁵ Wo-digiru tum na tɔga yɪ tɪ tu tɪ dwe wɔŋo kulu maama, ku dɪ taa jɪgɪ digiru mu. Ku na yɪ kurə, naa kambɪə mu tɪ dwe, abam maŋɪ sɪ á cɔgɪ kurə yam, naa kambɪə kam mu. ³⁶ Ku nan na yɪ buli-yi, naa gɔŋo kulu ba na kugɪ sɪ nɔɔna taa ve ba mɔɔnɪ na ku wɔnɪ tun, yɪ wo-tuku kum na tu je sum kuntu wɔnɪ, sɪ bá taa jɪgɪ digiru. Sɪ wulu nan na liiri wo-tuku kum, ku tu mu wó taa jɪgɪ digiru We cullu tum seeni.

³⁷ Wo-digiru tum kuntu na tɔga yɪ tɪ tu wo-dwə balɔ abam na lagɪ á du tun wɔnɪ, wo-dwə bam ta bá taa jɪgɪ

digiru. ³⁸ Sɪ wo-dwə bam na wu na wɔnɪ ba bugɪ mu, yɪ wo-tuku kum na tu ba wɔnɪ, wo-dwə bam wó taa jɪgɪ digiru tɪ paɪ abam.

³⁹ Varum wulu na maŋɪ dɪ dim tun na tɔga yɪ wulu dwe-o, ku tu wó taa jɪgɪ digiru We cullu tum seeni mu sɪ ku yɪ dɪdaan-ni maŋa. ⁴⁰ Wulu na di varum wum kuntu nwana yadonnə, ku tu wó zartɔ o gwaaru mu, sɪ dɪdaan-ni maŋa na yɪə, sɪ o laan kwe o tɪtɪ dɪ cullu tum. Wulu dɪ na kwe varum wum, o dɪ wó zartɔ o gwaaru mu, sɪ dɪdaan-ni maŋa na yɪə, sɪ o dɪ laan kwe o tɪtɪ dɪ cullu tum.

⁴¹ Ku nan na yɪ tɔga wo-vəlu, tɪ maama yɪ wo-zɔɔna mu. Ku culə sɪ á di-tɪ. ⁴² Tɪntu na tuurə, naa tɪ na ve nɛ sɪna baŋa nɪ, naa tɪ na jɪgɪ nɛ zanzan mu tɪ veə dɪ, ku culə sɪ á di-tɪ. Tɪ yɪ wo-zɔɔna mu. ⁴³ Nan yɪ cɔgɪ-na á tɪtɪ dɪ-tɪ, sɪ á tɔgɪ tɪ ŋwaanɪ á ji wo-digiru. ⁴⁴ Amu mu yɪ abam Tu Baŋa-We dɪm. Pɔɔrɪ-na á tɪtɪ dɪ wo-digiru maama, sɪ á taá yɪ wu-ponɔ tiinə. Benwaanɪ, amu tɪtɪ yɪ wu-ponɔ tu mu. Nan yɪ cɔgɪ-na á tɪtɪ dɪ tɔga wo-vəlu, naa wo-kurru tɪlɔ na kaagɪ tɪ ve tɔga kam baŋa nɪ tun. ⁴⁵ Amu mu yɪ Baŋa-We dɪm. A deen jaanɪ abam a nuŋɪ Ezɪpɪ nɪ sɪ a taa yɪ abam Tu We dɪm mu. Nan taá yɪ-na wu-ponɔ tiinə, amu tɪtɪ na yɪ wu-ponɔ tu tun ŋwaanɪ.»

⁴⁶Wɛ niə yantu wura si abam taá ye vara, di zunə, di wəənu tɔ́lɔ na zɔvɔri na wunɔ tɔ́n, di tɔ́ga wo-vəəlu ni nɔ mu. ⁴⁷Abam maa wó da ya baɲa si á want á pɔɔri kɔ́lɔ na jɔ́gɔ digiru Wɛ cullu tum seeni yi kɔ́ wu maɲɔ di dim tɔ́n, dɔ́daani kɔ́lɔ na maɲɔ di cullu tum yi á jɔ́gɔ cwəɲə si á di-kɔ́ tɔ́n.

Ka-sɔ́ɲɔ na wó kwe o tɔ́tɔ te tɔ́n

12 Baɲa-Wɛ daa ma ta di Moyisi Dɔ́l wɔ:

²«Ta di Yisrayelɔ tiinə bam nɔ: Kaani na jaani pugə yi o lɔ bəkərə, o jɔ́gɔ digiru Wɛ cullu tum seeni si kɔ́ yi da yarpe mu. Ku ta nyɔ di o na yəni o yi te o cana zarum maɲa nɔ tɔ́n mu. ³Da nana de dum nɔ, si o pa ba goni o bu wum pəni. ⁴Kaani wum ta wó pɔ́nɔ si da fiintɔ-yatɔ mu ke, si o laan kwe o jana pwərim digiru tum o ti. Da yam kuntɔ nɔ o digiru kweem maɲa kam ta na wu ti, kɔ́ dɔ́l si o dwe woɲo kɔ́lɔ na yi lanyiranɔ fast tɔ́n, naa si o zɔ́ Wɛ jero-vwe dum nɔ.

⁵Kaani wum nan na lɔgɔ bɛsankana, oó taa jɔ́gɔ digiru si kɔ́ yi da fugə-yana mu, nɔ o na yəni o yi te o cana zarum maɲa nɔ tɔ́n. O ta wó pɔ́nɔ si da fusɔrdɔ-yardɔ mu ke, si o laan kwe di o jana-pwərim digiru tum.

⁶Ku na yi bəkərə mu, naa bɛsankana mu o lɔga, yi o digiru kweem maɲa kam na ti, si o ja pəlbɔ wɔ́lɔ na yi bunɔ tɔ́n o vu jero-vwe dum manco-puna ni nɔ o kwe-o o pa kaanum tu wum, si o ma o kɔ́ zweem pɛəri kaanum o pa Wɛ. Kaani wum ta wó ja kunkwəɲə naa kunkwən-pulə o vu o pa-o si o ma o kɔ́ lwarum saarum kaanum. ⁷Kaanum tu wum laan wó kwe-tɔ́ o kɔ́ kaanum o pa Baɲa-Wɛ si Dɔ́l li kaani wum digiru tum Wɛ yigə nɔ. Kuntɔ na kɔ́a, kaani wum laan wó ba o kwe di o jana-pwərim digiru tum.

Kaani lɔbra kwaga nɔ, si ba tɔ́ɲɔ ba tɔ́gɔ Wɛ ni dum kuntɔ, nɔ ku na yi bəkərə naa bɛsankana mu o lɔga. ⁸Kaani nan na wart piə si o yi, si o ja kunkwənə bale naa kunkwən-pulɔ sɔ́lɔ o vu o pa kaanum tu wum, si o kwe ba dɔ́dɔa o ma o kɔ́ zweem pɛəri kaanum dum, si kadoɲ kam o ma o kɔ́ lwarum saarum kaanum dum. Kaanum tu wum wó kɔ́ kuntɔ si o li kaani wum digiru tum Wɛ yigə nɔ. Kaani wum laan wó ba o kwe mu di o digiru tum.»

Yura yawuru taani

13 Baɲa-Wɛ deen ta ma ta Moyisi dɔ́daani Arɔ́n Dɔ́l wɔ:

²«Wɔ́lɔ na maani nɔ wo-zwannu

zari o yira ni, naa o yira yam na ki kurisə kurisə, naa ya-tura mu jig-o, yi ku na jigi yawi-ceɔ kulɔ na loŋi nɔɔna tun, si ba ja ku tu ba vu Arɔn naa o dwi tu na yi kaanum tu tin te.

³Kaanum tu wum maa wó nii ku tu ŋwanɔ dɔm zii. Kuru tɔɔ na wu di je sum ni ni tun na puri, yi je sum na nyi si pɛni goŋo si dwɛni o yira yam me na gilimi da tun, ku yi yawu kulɔ na loŋi nɔɔna tun mu. Kaanum tu wum na nii o na kuntu, oó pa ku nuŋi pooni ni ni ku tu wu maŋi di cullu tum kikiə. ⁴Ŋwanɔ dɔm nan na yi ŋwan-pwɛnə, yi je sum ba nyi si pɛni goŋo si ku dwɛni o yira yam me na gilimi-di tun, yi di ni kuru tum di na wu puri, kaanum tu wum wó pa ba pi ku tu mu dáa dáa o yiranɔ si ku yi da yarpe. ⁵Da yarpe de dɔm na yiə, kaanum tu wum wó joori o fɔgi o nii nɔɔnu wum yira maama mu zii. O na nii o na ni ŋɔni dɔm wu lɛni, yi di ta wu jagi o yira je sɔdonnə ni, o ta wó pa ba pi ku tu mu da yarpe ba wɛli da. ⁶Da yarpe yam kuntu na ti, yi o na joori o nii ku tu pa o na ni ŋwanɔ dɔm wura di jeə mu si di wu jagi o yira yam ni, kaanum tu wum wó pa ku nuŋi pooni ni o wi ku tu maŋi didaani cullu tum kikiə, ŋwanɔ dɔm na da yawi-ceɔ tun ŋwaani. Nɔɔnu wum kuntu wó zari o gwaaru mu si o laan maŋi di cullu tum kikiə.

⁷Kaanum tu wum nan na pe ku nuŋi pooni ni o wi nɔɔnu maŋi di cullu tum, yi ku kwaga seeni ku tu ŋwanɔ dɔm jagi o yira yam maama ni, o maŋi si o joori o vu kaanum tu wum te mu si o nii-o. ⁸Kaanum tu wum wó joori o fɔgi o nii nɔɔnu wum yira yam zii. O na maani ni o ŋwanɔ dɔm suni di wura di jagi mu, oó pa ku nuŋi pooni ni o wi nɔɔnu wum wu maŋi didaani cullu tum. Ku yi yawi-ceɔ kulɔ na loŋi nɔɔna tun mu jig-o.

⁹Wulu na jigi yawi-ceɔ kulɔ na loŋi nɔɔna tun o yira yam ni, si ba ja ku tu ba vu kaanum tu te. ¹⁰Kaanum tu wum na maani ni ku yi wo-zɔŋo mu yi ku puri pa ku ni kuru tum di puri, yi mwana na wu ku wuni, ¹¹yawu kum yi yawi-ceɔ kulɔ dwi na ba jeə tun mu. Kaanum tu wum wó pa ku nuŋi pooni ni o wi ku tu wu maŋi di cullu tum kikiə. Ku dai si ba pi-o ba ki dáa ni, ku na maŋi ku brijaja ni o wu maŋi di cullu tum tun ŋwaani.

¹²Nɔɔnu wulu na jigi yawu o yira yam ni, yi ku na jagi ku yi o yira yam maama pa kaanum tu maani ku na yi te, ku zigi o yuu ni ku tu o napra ni, ¹³kaanum tu wum mu wó fɔgi o nii ku tu yira yam maama zii, yi yawu kum na suni ku kwɛli ya maama, oó pa ku nuŋi pooni ni o wi ku tu maŋi di cullu tum

mu. Benwaani, o yira yam maama na puri, ku bri ni o maɲi di cullu tum mu. ¹⁴Ku tu yira yam nan na joori ya magi pooru pa mwana zu, ku bri ni o wu maɲi di cullu tum. ¹⁵Kaanum tu wum na fɔgi o nii-o zii, yi o na ne pooru o yira ni di mwana, oó pa ku nuɲi pooni ni o wi ku tu wu maɲi di cullu tum mu. Ku bri ni ku suni ku yi yawi-ceɔ kulɔ na loɲi nɔɔna tun mu pa nɔɔnu wum wu maɲi di cullu tum. ¹⁶O ɲwanɔ dum nan na je yi je sum puri, ku tu wó joori o vu kaanum tu wum te mu. ¹⁷Kaanum tu wum di wó joori o fɔgi o nii-o zii. O na maani ni je sum suni si puri, o laan wó pa ku nuɲi pooni ni o wi nɔɔnu wum laan maɲi di cullu tum kikiə. Ciga tun, ku tu suni o kwe o maɲi di cullu tum mu.

¹⁸Nɔɔnu na jigi ɲwan-pwənə o yira ni yi ka laan ba ka je, ¹⁹o ta na maani ni je sum kuntu ni wonjo daa ɲuni mu yi ku puri, naa ku na suni, o maɲi si o ja o titi mu o vu kaanum tu te o bri-o. ²⁰Kaanum tu wum maa wó nii ku tu yira yam zii. ɲwanɔ dum je sum na nyi si tiɲi goɲo si dwəni o yira yam me na gilimi da tun, yi kuru tɔlɔ na wu di je sum ni ni tun na puri, oó pa ku nuɲi pooni mu o wi nɔɔnu wum wu maɲi di cullu tum kikiə. Ku bri ni ku yi yawi-ceɔ mu na puli ɲwan-pwənə kam je sum ni. ²¹Kaanum tu wum nan na nii o

na ni kuru tum wu puri, yi je sum di ba nyi si tiɲi goɲo, yi o ta na maani ni ɲwanɔ dum wura di jeə, oó pi ku tu o yagi dáa dáa o yirani mu da yarpe. ²²Wo-zɔɲɔ kum na jagi ku tu yira yam ni, kaanum tu wum wó pa ku nuɲi pooni ni o wi ku tu wu maɲi di cullu tum mu. Ku yi yawu kulɔ na loɲi nɔɔna tun mu. ²³Si wo-zɔɲɔ kum nan na ba lənə yi ku wu jagi o yira yam ni, ku yi kalɔɲɔ mu ɲwan-pwənə kam na ki ka daari tun. Kaanum tu wum wó pa ku nuɲi pooni ni o wi ku tu maɲi di cullu tum kikiə.

²⁴Mim na di wulu yira yam yi je sum ya-nwana yam na puri naa ya na yi nasuɲ-pupwii, ²⁵si kaanum tu nii ku tu zii. Kuru tɔlɔ na wu ɲwanɔ dum ni ni tun na puri, yi je sum di na nyi si tiɲi goɲo, ku bri ni ku yi yawi-ceɔ kulɔ na loɲi nɔɔna tun mu puli ɲwanɔ dum wuni kuntu. Kaanum tu wum wó pa ku nuɲi pooni ni o wi ku tu wu maɲi di cullu tum kikiə. ²⁶Ku daari, kaanum tu wum na ne ni kuru tɔlɔ na wura tun wu puri, yi je sum di ba nyi si tiɲi goɲo, yi o ta na maani ni ɲwanɔ dum wura di jeə, oó pi ku tu mu dáa ni da yarpe. ²⁷Da yarpe de dum na yiə, si kaanum tu wum joori o nii-o zii. O na maani ni yawu kum jagi ku tu yira yam ni, oó pa ku nuɲi pooni ni o wi o wu maɲi di cullu tum. Benwaani, ku suni ku

yi yawi-ceɔ kulu na lonji nɔɔna tun mu jig-o. ²⁸Yawu kum nan na wu jagi yi ɣwani dum na lagi di je, ku bri ni ku yi kulu mu zanjɛ zweem dum kwaga ni. Kaanum tu wum wu pa ku nɔɔni pooni ni o wi ku tu maɔi di cullu tum. Beɣwaani, ku yi ɣwan-lɔɔɔ mu mim na zwe Ku daari tun.

²⁹Baaru naa kaani wulu na jigi ɣwani o yuu ni naa o titogo ni, ³⁰kaanum tu mu wu fɔgi o nii-di zii. O maa na maani ni ɣwani dum nyi di tiɔi goɔo di dwani o yira yam me na gilimi da tun, yi kuru tulu na wura tun na yi ko-mumuni yi ti ki nɔɔni su-muni doɔ te, o o pa ku nɔɔni pooni ni o wi ku tu wu maɔi di cullu tum kikiɔ. Yawu kum kuntu nyi di sankwen mu na jaani nɔɔni yuu naa o titogo. Ku maa yi yawi-ceɔ na wai ku lonji nɔɔna tun. ³¹Kaanum tu wum nan na ne ni ɣwani dum ba nyi di tiɔi goɔo, yi kuru-zwanni di tɔri je sum ni, o o pi ku tu mu o ki dɔa dɔa o yirani da yarpe. ³²Da yarpe de dum na yiɔ, si kaanum tu wum daa nii ku tu ɣwana yam zii. O na ne ni ya wu jagi o yira yam ni, yi kuru tum ba jigi su-muni nyinyugu, yi je sum di maa ba nyi si tiɔi goɔo, ³³o o pa ba ceeri ku tu yuu mu, si ba daari ba gigili ɣwani dum je ba yagi. Kaanum tu wum ta wu pi ku tu dɔa dɔa mu o yirani da yarpe o weli da. ³⁴Da yarpe yam

kuntu na ke, kaanum tu wum daa wu fɔgi o nii ɣwani dum mu. Di ta na wu jagi o yira yam ni, yi je sum di ba muura, o laan wu pa ku nɔɔni pooni ni o wi ku tu maɔi di cullu tum mu. Nɔɔni wum maa wu zari o gwaaru si o laan maɔi di cullu tum. ³⁵Ba na pe ku nɔɔni pooni ni ba wi wulu maɔi di cullu tum, yi ba laan ba ba maani ni o ɣwani dum jagi mu di ve yigɔ, ³⁶kaanum tu wum daa wu fɔgi o nii ku tu yira yam mu zii. O ɣwani dum nan na sum di jagi o yira yam ni mu, ku daa dai si o lware kuru tum na yi te tun, si ku bri jaja ni ku tu wu maɔi di cullu tum mu kuntu. ³⁷Si kaanum tu wum na buɔi ni ɣwani dum maɔi di jɔgɔ kam ni, yi kuru-zwanni joori ti wu je sum ni, ku bri ni sankwen sum je mu. O maa wu pa ku nɔɔni pooni ni o wi ku tu maɔi di cullu tum.

³⁸Baaru naa kaani wulu na ne ni o yira je silu tani tani ponɔ, ³⁹kaanum tu wu nii je sum kuntu zii. Ku na yɔɔri ku puri fun mu, ku bri ni ku yi ya-tura yirani mu. Ku tu maɔi di cullu tum kikiɔ.

⁴⁰⁻⁴¹Nɔɔni yuu na tu ku ba ku yɔɔli, yi ywe daa tɔrɔ, o yi yu-kalu tu mu, o maɔi di cullu tum. Ku nan daa na ba yi, o tri ni ywe sum mu yɔɔli, o yi tri baɔa yu-kalu tu mu, ku tu maɔi di cullu tum. ⁴²ɣwani nan na wu ku tu yuu ni me yuuywe na tɔrɔ tun, yi di yi

nasuŋ-pupwɪu dɪ wɛli da, kʊ brɪ nɪ kʊ yɪ yawɪ-cɛɔ kulʊ na loŋi nɔɔna tɪn mu kuntu. ⁴³ Kaanum tu wum wɔ fɔŋi o nii kʊ tu zii mu. O maa na nɛ nɪ ŋwanɪ dɪm sunɪ dɪ yɪ nasuŋɔ, nɪnɛnɪ yawɪ kulʊ na loŋi nɔɔna tɪn, ⁴⁴ kʊ brɪ nɪ yawɪ-cɛɔ mu jɪŋi nɔɔnɔ wum kuntu, pa o wu maŋɪ dɪ cullu tɪm. Kaanum tu wum wɔ pa kʊ nuŋi pooni nɪ o wɪ kʊ tu wu maŋɪ dɪ cullu tɪm mu, ŋwanɪ dɪlʊ na wu o yuu nɪ tɪn ŋwaani.

⁴⁵ Yawɪ-cɛɔ na wu wulʊ maama yɪra nɪ, kʊ tu wɔ taa zʊvri gwar-zɪnzwarɪ mu, yɪ o yagɪ o yuu sɪ kʊ vugimi. O laan maa wɔ yɛni o kwe o jɪan o kwɛli o yibiyɛ yɪ o tɔɔli dɪ kwɛr-dɪa nɪ: «Amu wu maŋɪ dɪ cullu tɪm yoo!» ⁴⁶ Yawɪ kum na loori kʊ wu o yɪra nɪ, o ta wu maŋɪ dɪ cullu tɪm. Kʊ tu wɔ taa zʊvri o yɪranɪ mu dɛa dɛa, sɪ o yɪ twe dɪ abam na zʊvri mɛ tɪn.

Gɪlangɔɔru taani na wɔ taa yɪ te tɪn

⁴⁷⁻⁴⁹ Nɔɔnɔ wulʊ na maani nɪ gɪlangɔɔru wu o gɔɔ yɪra nɪ, kʊ tu maŋɪ sɪ o ja-kʊ mu o vu o brɪ kaanum tu. Gɔɔ kum na yɪ peeni kuru mu ba mɛ ba sɔ-kʊ, naa kʊ yɪ gar-fɪfali naa tankɔlɔ mu, yɪ kʊ na maŋɪ kʊ yɪ garyɪ dɪ, kʊ maama yɪ bɪdwi mu. Gɪlangɔɔru na wura

yɪ kʊ na sunɪ, naa kʊ jɪŋi saa-nyua nyɪnyugu, kʊ brɪ nɪ kʊ yɪ kulʊ dwi na wat kʊ jagɪ kʊ kɪ wɛnɪ tɪdonnɛ yɪra nɪ tɪn mu. ⁵⁰ Kaanum tu wum wɔ nii gɔɔ kum kuntu zii, yɪ o daari o pɪ-kʊ o tiŋi dɛa nɪ da yarpe. ⁵¹ Da yarpe dɛ dɪm na yɛ, sɪ o joori o fɔŋi o nii gɔɔ kum, naa wonɔ kulʊ gɪlangɔɔru na wu kʊ yɪra nɪ tɪn. O na nɛ nɪ gɪlangɔɔru je sum jagɪ mu, kʊ brɪ nɪ kʊ yɪ yawɪ-cɛɔ kulʊ na dana tɪn. Wonɔ kum sunɪ kʊ wu maŋɪ dɪ cullu tɪm. ⁵² Kʊ maŋɪ sɪ kaanum tu wum zwe gɔɔ kum mu kulɛ, yawɪ kum na wat kʊ loŋi wɛnɪ tɪdonnɛ kʊ cɔŋi tɪn ŋwaani.

⁵³ Kaanum tu wum nan na nii gɔɔ kum naa tankɔlɔ kum, yɪ o maani nɪ gɪlangɔɔru tɪm wu jagɪ kʊ yɪra nɪ, ⁵⁴ oɔ pa nɪ mu sɪ ba zari-kʊ, sɪ ba daari ba tiŋi-kʊ dɛa nɪ da yarpe ba wɛli da. ⁵⁵ Ba na kɪ kuntu, o daa ta wɔ nii-kʊ mu. O maa na nɛ nɪ gɪlangɔɔru kum wu jagɪ, yɪ kʊ nyɪnyugu kum ta wu lɛni, wonɔ kulʊ yɪra nɪ yawɪ kum kuntu na wura tɪn wu maŋɪ dɪ cullu tɪm. Kʊ maŋɪ sɪ ba zwe-kʊ mu. Kʊ na maŋɪ kʊ digimi kʊ yɪŋɛ nɪ, naa kʊ kwaga nɪ dɪ, kʊ maama yɪ bɪdwi mu.

⁵⁶ Ba nan na zari gɔɔ kum ba daari, yɪ kaanum tu wum na nii o na nɪ yawɪ kum wura kʊ jeɛ, oɔ kaari kʊ je sum mu o yagɪ o daari gɔɔ kum naa tankɔlɔ kum. ⁵⁷ O nan

na kɪ kuntu, yɪ gilangɔ́ɔru tum ta na joori ku naɪ ɡɔ́ɔ kum yɪra nɪ, naa tankɔ́ɔ kum yɪra nɪ mu, ku bri nɪ yawu kum lagɪ ku jagɪ mu. Ba maɲɪ sɪ ba zwe woɲo kulɔ gilangɔ́ɔru na wu ku yɪra nɪ tun mu. ⁵⁸ Ba nan na zari ɡɔ́ɔ kum, yɪ yawu kum na sunɪ ku nuɲɪ ku yɪra nɪ, ba ta wó joori ba zari-ku sɪ ku laan maɲɪ di cullu tum kikiə.»

⁵⁹ We niə yantu wura sɪ á taá ye gilangɔ́ɔru tituɲa ni nɪ, nɪnɛnɪ ku na jɪɲɪ ɡɔ́ɔ naa tankɔ́ɔ kulɔ maama yɪra nɪ, sɪ á lɔ́wari á na wó kɪ te á pɔ́ɔri kulɔ na maɲɪ di cullu tum tun di kulɔ na wu maɲɪ di-tɪ tun daantɪ.

Yɪra yawuɔ́ kweem cullu

14 Baɲa-We ma ta di Moyisi
Di wi:

² «Nɔ́ɔnɔ yɪra yawu na ti yɪ ku tu lagɪ sɪ o kwe o titɪ di cullu tum, ba maɲɪ sɪ ba kɪ tintu mu. De dum kuntu nɪ baá ja-o ba yɪ kaanum tu wum te mu. ³ Kaanum tu wum wó nuɲɪ kɔ́-fɔ́ɔ kum na zɔ́vri me tun o vu o yi-o dáa dáa sɪ o fɔ́ɲɪ o nii nɔ́ɔnɔ wum zii. Ku tu yawu kum na sunɪ ku je, ⁴ kaanum tu wum maa wó pa ni sɪ ba ja zunə bale na maɲɪ di cullu tum yɪ ba ta ɲwi tun, di Sedri daa didva, di gar-ɲun-sɲa,

di Yisopi vɔ́ɔru ba ba ba pa-o, sɪ o ma-tɪ o kwe nɔ́ɔnɔ wum. ⁵ O ta wó pa ba ba ba mɔ́ buli yɪ na-ɲuna ba daari ba lo-ba kɔ́ɔru wunɪ. Ba laan maa wó go zuɲə kam didva ban kɔ́ɔru kam baɲa nɪ. ⁶ Kaanum tu wum laan wó kwe zuɲə kalɔ ta na ɲwi tun, di Sedri daa kam, di gar-ɲun-sɲa kam, di Yisopi vɔ́ɔru tum maama o di-tɪ zuɲə kalɔ ba na gu tun jana bam wunɪ. ⁷ O maa wó miisi jana bam mu nɔ́ɔnɔ wulɔ na lagɪ kweem tun yɪra nɪ kuni burpe, sɪ o daari o ta sɪ ku nuɲɪ pooni o wi nɔ́ɔnɔ wum maɲɪ di cullu tum. O laan wó yagɪ zuɲə kalɔ na ɲwi tun mu pwələ nɪ sɪ ka jaant ka viiri.

⁸ Nɔ́ɔnɔ wulɔ na lagɪ kweem sɪ o maɲɪ di cullu tum tun nan maɲɪ sɪ o zari o gwaaru mu, yɪ o ceeri o yuu maama, o daari o swe yɪra. Kuntu bri nɪ o laan sunɪ o kwe di cullu tum mu. O jɪɲɪ cwəɲə sɪ o joori o zu kɔ́-fɔ́ɔ kum wunɪ, sɪ o nan ba maɲɪ sɪ o zu o vwe dum wunɪ sɪ ku kɪ da yarpe. ⁹ Da yarpe de dum na yiə, sɪ o fantɪ o yɪra kuru di o ywe maama didi! Ku maa yɪ o yuuywe, di o twana, di o yi-kunnu tum mu. O laan maa wó zari o gwaaru yɪ o daari o swe o yɪra. Kuntu bri nɪ o laan kwe mu o maɲɪ di cullu tum.

¹⁰ Da nana de dum na yiə, sɪ nɔ́ɔnɔ wum laan ja pi-balɪ sule di pi-cua didva na jɪɲɪ bɪnɪ, yɪ ti ba jɪɲɪ geeri

ti yira ni tun o ba wara-je sum ni. O ta wó wəli mun-bwe bwe sɔrɔ na viiri dɛ Olivi nugə tun si ku taa yi wɔdiu pɛɛri. O nan ta wó ja nugə kasam-bu dɛɔva o wəli da o ba. ¹¹Kaanum tu wulɔ na lagɛ o kwe-o tun maa wó ja nɔɔnu wum dɛ o pɛɛra yam o vu jero-vwe dum ni ni si ba jeeri Baɲa-We yigə ni. ¹²Kaanum tu wum laan wó kwe pəlbɛə sum dɛɔva o wəli dɛ nugə kasam-bu kum yi o daari o zəɲi-ti weeni, si o ma o kɪ lwarum jini kaanum o pa Baɲa-We nɔɔnu wum ŋwaani. ¹³O maa maɲi si o goni pəlbɔ kam kuntu ba jero-vwe dum ni, mɛ ba na yəni ba gu lwarum saarum vara dɛ zweem kaanum vara da tun. Pɛɛri dum na yi lwarum jini kaanum tun, piə kam yi We kaanum tu wum nyum mu, ni lwarum saarum vara dɛ na yi te tun. Pɛɛri dum kuntu tiini dɛ yi lanyirani fast mu. ¹⁴Kaanum tu wum laan wó kwe lwarum jini kaanum piə kam jana bam badonnə, yi o taɲi-ba wulɔ na lagɛ kweem tun jazum zwe dum ni, dɛ o jazum nu-kwɔ kum, dɛdaani o jazum namimbu-kwɔ kum ni. ¹⁵O ta wó pwəri kasam-bu kum wu nugə kam o kɪ o titɪ jagwiə ja-bɔɲɔ wɔni. ¹⁶O laan wó ma o jazum nva o larɪ nugə kam, yi o miisi-ka kuni burpɛ Baɲa-We yigə ni. ¹⁷O ta wó kwe nugə kam na daari o

ja-bɔɲɔ ni tun o ma o taɲi wulɔ na lagɛ kweem tun jazum zwe dum, dɛ o jazum nu-kwɔ kum, dɛdaani o jazum namimbu-kwɔ kum, si ku wəli dɛ piə kam jana bam na maɲi ba taagɛ da tun. ¹⁸O laan maɲi si o kwe nugə kalɔ na daari o ja-bɔɲɔ ni tun mu o lo nɔɔnu wum yuu ni. Kaanum tu wum wó tuɲi kuntu mu si o li nɔɔnu wum digiru Baɲa-We yigə ni.

¹⁹Ku kwaga ni si kaanum tu wum kwe pəlbɔ kam o ma o kɪ lwarum saarum kaanum wulɔ na lagɛ kweem dɛ o digiru tum tun ŋwaani. O daa ta wó daari o gu pəlbɔ kalɔ na daari tun o ma o kɪ zweem pɛɛri kaanum dum. ²⁰O laan wó kwe-ka o wəli dɛ wɔdiu pɛɛri dum o zwe-ti kaanum bimbim dum baɲa ni. Kaanum tu wum maɲi si o tɔɲi cwəɲə kam kuntu mu o li nɔɔnu wum digiru We yigə ni pa o maɲi dɛ cullu tum.

²¹Yinigə nan na jigi nɔɔnu wum yi o wari pɛɛra yam maama o yi, si ku tu ja pi-bala dɛɔva o ba si ba zəɲi-ka weeni ba ma ba kɪ lwarum jini kaanum o ŋwaani. O ta wó wəli mun-bwe bwen sɛle na viiri dɛ nugə tun si ku taa yi wɔdiu pɛɛri. O ta wó ja nugə kasam-bu dɛɔva o wəli da o ba. ²²Ku tu nan ta wó kwe kunkwənə bale naa kunkwən-puli sɛle si ku maɲi dɛ o dam na wai te tun. Baá kwe ba dɛɔva ba kɪ lwarum

saarum kaanum, si kadoŋ kam taa yi zweem kaanum ɲwaani. ²³ Da nana de dum ni nɔɔnu wum wú ja wænu tum kuntu o vu jero-vwe dum ni ni o pa kaanum tu wum, si o wani o kwe o titi Baŋa-We yigə ni. ²⁴ Kaanum tu wum wú kwe pi-bala kam na wura lwarum jini kaanum ɲwaani tun o wəli di nugə kasam-bu kum yi o daari o zəŋi-ti wɛɛni, si ti taa yi pɛɛri ti pa Baŋa-We. ²⁵ O ta wú go lwarum jini kaanum pi-bala kam ban, yi o daari o kwe ka jana bam badonnə o taŋi-ba wulu na lagɪ kweem tun jazum zwe dum ni, di o jazum nu-kwiu kum, didaani o jazum namimbu-kwiu kum mu. ²⁶ O ta wú pwəri kasam-bu kum wu nugə kam mu o ki o titi jagwiə ja-bɔŋɔ wuni. ²⁷ O maa wú ma o jazum nua o laŋi nugə kam, yi o miisi-ka kuni birpɛ Baŋa-We yigə ni. ²⁸ O ta wú kwe nugə kam na daari o ja-bɔŋɔ kum ni tun o ma o taŋi wulu na lagɪ kweem tun jazum zwe dum ni, di o jazum nu-kwiu kum, didaani o jazum namimbu-kwiu kum, ni o na maŋi o ki te di piə kam jana bam tun. ²⁹ O laan maŋi si o kwe nugə kalu na daari o ja-bɔŋɔ ni tun mu o lo nɔɔnu wum yuu ni, si o li ku tu digiru Baŋa-We yigə ni. ³⁰ Kaanum tu wum laan maa wú kwe kunkwənə bam, ni nɔɔnu wum na wani kulu o ja o ba tun. ³¹ O maa

wú kwe ba diduə o ma ki lwarum saarum kaanum, yi o daari o ma kadoŋ kam o ma ki zweem pɛɛri kaanum. O laan wú kwe wudiu pɛɛri dum o wəli da o ki kaanum o pa Baŋa-We. Kaanum tu wum maŋi si o tɔŋi cwəŋə kam kuntu o li nɔɔnu wum digiru We yigə ni pa o maŋi di cullu tum mu.»

³² We niə yantu wura si á taá ye nɔɔnu wulu yawi-cɛɛ na jig-o o yira ni yi ku ba ku je tun ni ni mu. Ku tu na lagɪ kweem si o maŋi di cullu tum yi o wari si o yi pɛɛra yam ciga ciga, o na maŋi si o ki te tun mu kuntu.

Nɔɔna sam nanywannu

³³ Baŋa-We daa ma ta Moyisi di Arɔn Di wi:

³⁴ «Abam na zu Kaanan tuga kam wuni, mɛ a na lagɪ a pa abam si a taá te tun, yi amu na pɛ yawu jagɪ á sɔŋɔ kulu kabri ni pa ku jigɪ nanywannu yawu, ³⁵ si sɔŋɔ kum kuntu tu vu kaanum tu te o ta o bri-o ni: <A maani ni a sɔŋɔ kabri sim jigɪ yawu, ku nyi di nanywannu mu te.>

³⁶ Kaanum tu wum maa wú pa ni si ba lu sɔŋɔ kum zila maama ba ja ba nuŋi pooni si o wani o vu o nii-ku zii. Ba na wu ki kuntu, zila yalu maama na wu sɔŋɔ kum wuni tun di wú taa jigɪ digiru We cullu

tum seeni. Kaanum tu wum laan wó vu o zu sɔŋɔ kum wuu, ³⁷ si o nii ku kabri sum na yi te tun. O na ne wi yawu mu wura yi ku nyinyugu yi nasin-sina, naa ku nyi di saa-nyua, yi ku je sum na muuri si dwani ba na fɔgi kabri sum me seeni tun, ³⁸ o laan wó nuŋi sɔŋɔ kum ni mu yi o pa ba pi-ku ba zigɔ da yarpe. ³⁹ Da yarpe de dum na yia, kaanum tu wum wó joori sɔŋɔ kum ni mu si o daa nii-ku. O na ne ni yawu kum laan jagɔ mu kabri sum yira ni, ⁴⁰ si o pa ni si ba li sɔŋɔ kum kandwa yalu yawu kum na jigɔ tun, naa ya suni tun, si ba ja-ya ba nuŋi tu kum wuni ba vu ba duli ba yagi jəgə kalu ba na pɔɔri wo-zɔɔna ɲwaani tun. ⁴¹ Ba laan wó li sɔŋɔ kum wu kabri turu fɔgum mu si ba ja-di ba vu ba duli ba yagi jəgə kalu ba na pɔɔri wo-zɔɔna ɲwaani tun. ⁴² Ba ta wó beeri kandwa yadonnə si ya ləri dayigə nyuna yam yuu ni, yi ba joori ba kwe turu ba ma fɔgi kabri sum ba zigɔ.

⁴³ Ba na li sɔŋɔ kum kuntu kandwa, yi ba li ku turu fɔgum, ba daari ba joori ba fɔgi-ku, yi ku kabri sum ta na jigɔ nanywannu, ⁴⁴ kaanum tu wum daa wó vu o nii sɔŋɔ kum mu. O na maani ni yawu kum ta jagɔ sɔŋɔ kum kabri sum ni maama, ku bri ni ku yi yawi-ceɔ mu, pa sɔŋɔ kum kuntu

wu maŋɔ di cullu tum. ⁴⁵ O laan wó pa ba di-ku tɔga ni. Ba maa wó coori ku kandwa maama, di ku de maama, di ku turu maama ba vu ba duli ba yagi jəgə kalu ba na pɔɔri wo-zɔɔna ɲwaani tun. ⁴⁶ Ba nan na pi sɔŋɔ kum kuntu yi nɔɔnu ta na zu ku wuni, kuntu tu wó taa jigɔ digiru We cullu tum seeni si ku yi didaan-ni maŋa. ⁴⁷ Wulu di nan na pəni ku wuni, naa o na di wudiu ku wuni, ku tu maŋɔ si o zari o gwaaru mu.

⁴⁸ Ba nan na joori ba fɔgi sɔŋɔ kum kabri sum, yi kaanum tu wum na yi da o nii o na ni yawu kum wu joori ku jagɔ je je, o laan wó ta si ku nuŋi pooni mu o wi sɔŋɔ kum maŋɔ di cullu tum. Beɲwaani, yawu kum ti maama. ⁴⁹ Kaanum tu wum maŋɔ si o kwe zunə bale, di Sedri daa, di gar-ɲun-suja, di Yisopi vɔɔru mu si o ma o kwe sɔŋɔ kum si ku maŋɔ di cullu tum. ⁵⁰ O ta wó pa ba ba mɔ na-ɲuna buli-yi ni ba daari ba lo-ba kikərə wuni, si o daari o go zuŋə kam didua ba kikərə kam baŋa ni. ⁵¹ O laan wó kwe Sedri daa kam, di Yisopi vɔɔru tum, di gar-ɲun-suja kam, di zuŋə kalu ta na ɲwi tun mu, o di ti maama zuŋə kalu ba na gu tun jana bam na viiri di na-ɲuna bam tun wuni. O maŋɔ si o kwe tintu maama o ma o miisi jana bam sɔŋɔ kum

kabri sum nɪ kuni bɪrpe. ⁵²Kaanum tu wum wó tɔgi cwəŋə kam kuntu o ma zuŋə kam jana bam, dɪ na-ŋuna bam, dɪ zuŋə kakam kam, dɪ Sedri daa kam, dɪ Yisopi vɔɔru tum, dɪ gar-ŋun-sɪja kam maama o kwe sɔŋɔ kum. ⁵³O laan maa wó ja zuŋə kalu na ŋwɪ tun o nuŋi tiv kum daa nɪ, yɪ o yagi-ka pwələ nɪ sɪ ka jaani ka viiri. Kuó tɔgi cwəŋə kam kuntu mu sɪ kaanum tu wum kɪ kaanum sɔŋɔ kum ŋwaani, sɪ ku wani ku maŋi dɪ cullu tum.»

^{54–56}We niə yantu wura sɪ abam taá ye yura yawi-cɛɛru tilu na loŋi nɔɔna tun, dɪ ya-tura, dɪ wo-zwannu, dɪ sankwen, dɪ ŋwan-pwe ni nɪ mu. Ya ta wura gwaaru tilu na kɪ gulangɔɔru tun ŋwaani, dɪ sam dilu kabri na jigi nanywannu tun ŋwaani. Ya ta wura wo-ŋunnu, dɪ yura fɔvsum ŋwaani mu. ⁵⁷Á wó tɔgi niə yantu mu á pɔɔri wəənu tilu na maŋi dɪ cullu tum tun didaani tilu na jigi digiru yɪ ti wu maŋi tun daani.

Niə yantu mu bri yawuru tilu na wai ti loŋi nɔɔna tun cullu tum.

Nɔɔna yura na nuŋim cullu

15 Baŋa-We ma ta dɪ Moyisi didaani Arɔn Dɪ wɪ:

²«Ta dɪ Yisrayelɪ tiinə bam nɪ: Baaru na ba jigi yazurə o pəni nɪ

pa na nuŋə dɪ ni nɪ, na bam kuntu pai o wu maŋi dɪ cullu tum. ³Ku tu pəni dum na bam na yɔɔri ba nuŋi mu naa ba na kɔgi dɪ, o ta jigi digiru We cullu tum seeni mu.

⁴Baaru wum kuntu na wó taa tigi wonjo kulɔ baŋa nɪ tun, dɪ o na wó jəni kulɔ maama baŋa nɪ tun dɪ de ti digimi mu. ⁵Wulu maama na dwe wonjo kulɔ baŋa nɪ nɔɔnu wum na tigi tun, sɪ ku tu zari o gwaaru. O ta wó swe o yura mu, sɪ didaan-ni maŋa na yiə, sɪ o laan kwe dɪ cullu tum. ⁶Wulu maama dɪ na jəni ku tu na jəni wonjo kulɔ baŋa nɪ tun, sɪ o zari o gwaaru. O ta wó swe o yura mu, sɪ didaan-ni maŋa na yiə, sɪ o laan kwe dɪ cullu tum.

⁷Ku ta yɪ bidwi mu dɪ nɔɔnu na dwe baaru wulu pəni ni na nuŋi na tun. Ku tu dɪ maŋi sɪ o zari o gwaaru yɪ o daari o swe o yura, sɪ didaan-ni maŋa na yiə, sɪ o laan kwe dɪ cullu tum. ⁸Baaru wum na twɪ lileeru pa ti dwe wulu, ku tu dɪ maŋi sɪ o zari o gwaaru mu yɪ o swe o yura, sɪ didaan-ni maŋa na yiə, sɪ o laan kwe dɪ cullu tum.

⁹Baaru wum na dɔgi gɔɔɔ kulɔ naa pɔlɔ kulɔ baŋa nɪ tun dɪ digimi mu.

¹⁰Wulu na dwe wonjo kulɔ maama baaru wum na dɔgi ku baŋa nɪ tun, ku tu dɪ digimi We seeni mu sɪ ku yi didaan-ni maŋa. Wulu dɪ na zuŋi wonjo kuntu doŋ, o maŋi sɪ o zari

o gwaaru mu yi o swe o yira, si didaan-ni maɲa na yiə, si o laan kwe di cullu tum.

¹¹ Baaru wulu pəni ni na nuɲi na tun na wu sanɔ o jian yi o dwe wulu maama, si o zari o gwaaru o daari o swe o yira, si didaan-ni maɲa na yiə, si o laan kwe di cullu tum.

¹² Baaru wum na dwe kamɔɔ woɲo kulu maama, ba maɲi si ba lo-ku mu ba duli ba yaɣi. Ku nan na yi daa zuɲa si ba zari-ka.

¹³ Baaru wum pəni ni daa na ba nuɲi na, si o cəgi da yarpe si o kwe o tuti di cullu tum. O maɲi si o zari o gwaaru mu, yi o daari o mo na-ɲuna buli-yi ni o swe o yira. O na ki kuntu, o laan wu maɲi di cullu tum.

¹⁴ Da nana de dum na yiə, si o kwe kunkwənə bale naa kunkwən-puli sile o ja o vu jero-vwe dum ni ni o pa kaanum tu wum, si o wani o kwe o tuti Baɲa-We yigə ni. ¹⁵ Kaanum tu wum maa wu kwe kunkwənə didva o ma o ki lwarum saarum kaanum. O ta wu ma kadoɲ kam o ki zweem peeri kaanum mu. O maɲi si o ki kuntu mu si o li nɔɔnu wum digiru Baɲa-We yigə ni pa o kwe di cullu tum o yira na nuɲim ɲwaani.

¹⁶ Baaru nywannu na nuɲi yɔɔ, si o swe o yira yam maama, si didaan-ni maɲa na yiə, si o laan kwe di cullu tum. ¹⁷ Gəɔ kulu, naa tankolo kulu na dwe ku tu nywannu tum, si o zari-ku. Ku di digimi We

seeni si ku yi didaan-ni maɲa mu.

¹⁸ Baaru di o kaani na pəni daani ba ti, si ba maama swe ba yira, si didaan-ni maɲa na yiə, si ba laan kwe di cullu tum.

¹⁹ Kaani na jigi o cana wuni zarim o ki, o ba maɲi di cullu tum si ku yi da yarpe. Wulu nan na dwe-o yantu da yam ni, ku tu di wu maɲi di cullu tum mu. ²⁰ Da yam kuntu wuni kaani wum na tigi woɲo kulu baɲa ni tun, di o na wu jəni kulu maama baɲa ni tun di wu maɲi di cullu tum.

²¹ Wulu maama na dwe kaani wum pwəgə je, si ku tu zari o gwaaru o daari o swe o yira, si didaan-ni maɲa na yiə, si o laan kwe di cullu tum. ²² Wulu maama di na dwe ku tu na je woɲo kulu baɲa ni tun, si o zari o gwaaru o daari o swe o yira, si didaan-ni maɲa na yiə, si o laan kwe di cullu tum. ²³ Ku na maɲi ku yi woɲo kulu maama kaani wum na jəni naa o tigi ku baɲa ni tun mu di, yi wulu na dwe-ku, ku tu wu maɲi di cullu tum si ku yi didaan-ni maɲa.

²⁴ Baaru nan na pəni did-o ya da yam wuni, yi kaani wum kalugu jana bam na dwe-o, ku tu di de o wu maɲi di cullu tum mu si ku vu ku yi da yarpe. Da yam kuntu wuni o na wu pəni woɲo kulu maama baɲa ni tun di digimi di cullu tum mu.

²⁵ Kaani wulu jana bam nan na nuɲi kuntu doɲ, yi ku dai o cana

wɔnɩ zarum da yam wɔnɩ, naa jana bam nuɟim na gaali dɩ da yam na yɛni ya yɩ te tun, ku tu dɩ bá maɟi dɩ cullu tum da yam kuntu maama wɔnɩ. Ku ta yɩ biɖwi dɩ o zarum dum na tɔɟi cwɛɲə yɩ o wu maɟi dɩ cullu tum te tun mu. ²⁶Da yam kuntu wɔnɩ, woɲo kulɔ maama baɲa nɩ kaanɩ wum na wú pɛni, naa o na wú jɛni tun dɩ de ti digimi mu, nɩ ku na yɩ te o cana wɔnɩ zarum da yam nɩ tun. ²⁷Wulɔ na dwe wænu tum kuntu, si ku tu zari o gwaaru yɩ o daari o swe o yira, si didaan-ni maɲa na yiə, si o laan kwe dɩ cullu tum.

²⁸Kaanɩ cana zarum na ti, si o cɛgi da yarpe si o laan kwe o titi dɩ cullu tum. ²⁹Da nana de dum na yiə, si o kwe kunkwənə bale naa kunkwən-puli sule o ja o vu jero-vwe dum ni nɩ o pa kaanum tu wum. ³⁰Kaanum tu wum maa wú kwe kunkwɛɲə didva o ma o ki lwarum saarum kaanum. O ta wú ma kadoɲ kam o ki zweem peeri kaanum mu. O maɟi si o ki kuntu mu si o li kaanɩ wum digiru Baɲa-Wɛ yigə nɩ pa o kwe dɩ cullu tum o cana zarum ɲwaanɩ.

³¹Á wú pa Yisrayeli tiinə bam taa tɔɟi cwe sum kuntu si ba pɔɔri ba titi dɩ wænu tɩlɔ na wai ti pa ba digimi ba titi dɩ cullu tum tun. Ba na wu ki kuntu, baá digimi amu

jero-vwe dum na wu ba titari nɩ tun, pa ba tɔɟi kəm duntu baɲa nɩ ba ti.»

³²We niə yantu wura si abam taá ye baaru wulɔ na digimi dɩ cullu tum o pɛni nɩ na nuɟim ɲwaanɩ tun, dɩ wulɔ na digimi o nywannu nuɟim ɲwaanɩ tun ni nɩ mu. ³³Ya ta wura si á taá ye kaanɩ wulɔ na wu o cana zarum maɲa nɩ tun, dɩ balɔ maama na jigi digiru ba yira na nuɟim ɲwaanɩ tun ni nɩ, ba na maɟi ba yɩ baara naa kaana mu dɩ. Ya ta wura si á taá ye baaru wulɔ na wú pɛni dɩ kaanɩ o cana zarum da yam nɩ tun ni nɩ mu.

Lwarum saarum de dum titɔɲa

16 Arɔn biə bale na tigi tun kwaga nɩ Baɲa-Wɛ deen ɲɔɔnɩ didaanɩ Moyisi. Ba deen tiga dɩ ba na wu tɔɟi cwɛɲə si ba twe Baɲa-Wɛ yigə tun ɲwaanɩ mu.

²Baɲa-Wɛ ma ta dɩ Moyisi Dɩ wi:

«Kaanɩ n zumbaaru Arɔn nɩ: ku dai si o na lagi maɲa dɩ maɲa kalɔ, si o zu amu di-laa ciga ciga kam gar-jali dum na cigi-ka tun. O na fun o zu si o twe amu ni-gonim daka kam, oó ti mu, ku na yɩ jəgə kalɔ amu na yɛni a vuri a titi kunkoɲo wɔnɩ tun ɲwaanɩ. Lwarum saarum nipugu kulɔ na pui ni-gonim daka kam tun baɲa nɩ mu kuntu.

³Arɔn nan na yɛni o zu amu jero-vwe dɔm wɔni, si o ki tintu: oɔ kwe na-bala si o ma o ki lwarum saarum kaanum, di pi-bala si o ma o ki zweem kaanum o ja o zu. ⁴O maa wɔ swɛ o yira yi o daari o zu We zulɛ gwar-laaru tilu ba na mɛ gar-fɛfali ba sɔ tun mu. Yigɛ tun, oɔ zu gwar-dɛdɛrɔ kum didaani gar-kuri-kukuɛ kam si o daari o vɔ vɔvɔa kam o tɛnɛ ni, yi o daari o kwe yuu garyi dɔm o ma ba o yuu kum. ⁵Yisrayeli kɔ-fɔrɔ kum di wɔ li bu-bali sile mu ba pa Arɔn si o ma o ki lwarum saarum kaanum ba ɲwaani. Ba ta wɔ pa-o pi-bala si o ma o ki zweem kaanum.

⁶Arɔn maa wɔ kwe na-bala kam o ki lwarum saarum kaanum si o li o titi lwarum di o digɛ tiinɛ lwarum We yigɛ ni. ⁷O ta wɔ ja bunɛ dile dɔm mu o vu jero-vwe dɔm ni ni o zigɛ Baɲa-We yigɛ ni. ⁸O maɲɛ si o ta jɔrɔ mu dɛani si o lwarɛ buɲu kulɔ na wɔ taa yi Baɲa-We nyum tun, di kulɔ na wɔ tuɲɛ Azazeli culu tun. ⁹Arɔn laan maa wɔ kwe buɲu kulɔ na yi Baɲa-We nyum tun o gu o ma o ki lwarum saarum kaanum. ¹⁰Ba nan wɔ kwe buɲu kulɔ na zigɛ Azazeli culu ɲwaani tun ba pa Baɲa-We yi ku ɲwi. Ba ta wɔ pa ku li nɔɔna bam lwarum We yigɛ ni yi

ba kwe-ku ba yagɛ kagua cwɛnɛ ni si ku viiri Azazeli culu kum ɲwaani.

¹¹Ku na maɲɛ si ku ki te tin, Arɔn wɔ ja na-bala kam o ba, si o kwe-ka o ma o ki lwarum saarum kaanum si o li o titi lwarum di o digɛ tiinɛ lwarum We yigɛ ni. Oɔ go ka ban o gu, ¹²yi o daari o kwe min-cala zuɲa, si o tonji mini Baɲa-We kaanum bimbim dɔm baɲa ni o ki ka wɔni. O ta wɔ mɔ wɛɛnu tilu lwɛm na ywɛmmɛ tun ja-guli-yiɛ yale, si o laan ja zuɲa kam di wɛɛnu tilu lwɛm na ywɛmmɛ tun o yeɛri gar-jali dɔm o zu di yigɛ ni. ¹³O maa wɔ zigɛ Baɲa-We yigɛ ni, si o kwe wɛɛnu tilu lwɛm na ywɛmmɛ tun o daɲɛ min-cala yam baɲa ni. Nyua laan wɔ guguli ka zaɲɛ ni-gonim daka kam baɲa ni ka pi lwarum saarum nipugu kum si o yi na-ku. O na ki kuntu, o bɛ ti. ¹⁴Kuntu kwaga ni, o laan wɔ di o nua mu na-bala kam jana wɔni, yi o miisi-ba lwarum saarum je sum yigɛ ni. O ta wɔ miisi-ba kuni burpe mu ni-gonim daka kam yigɛ ni.

¹⁵Arɔn ta wɔ gu buɲu kulɔ na wurɛ nɔɔna bam lwarum saarum ɲwaani tun mu, si o ja ku jana bam o zu gar-jali dɔm yigɛ ni. Oɔ kwe buɲu kum jana bam mu o miisi

16:8 Azazeli wɔm kuri wɔ bri faɛ We tɔnɔ kum wɔni. Ku wai ku ɲɔɔni ciciri wɔnɔ mu kagua kam wɔni.

lwarum saarum je sum yigə nɪ, dɪ daka kam yigə nɪ, nɪnɛnɪ o ya na kɪ na-bala kam jana bam te tun. ¹⁶O maɲɪ sɪ o tɔɣɪ cwəɲə kam kuntu mu o kwe We-di-laa cɪga cɪga kam sɪ ku maɲɪ dɪ cullu tum, Yisrayelɪ tiinə bam na tusi yɪ ba cɔɣɪ cullu tum dɪ ba lwarum dum tun ɲwaani. O ta maa wó kɪ kuntu doɲ o kwe jero-vwe dum maama sɪ dɪ maɲɪ dɪ cullu tum, dɪ na wu Yisrayelɪ tiinə zɔvrum je sum titari nɪ yɪ ba yəni ba cɔɣɪ dɪ cullu tum tun ɲwaani. ¹⁷Arɔn nan na zu We-di-laa cɪga cɪga kam wɔnɪ sɪ o lɪ lwarum dum We yigə nɪ, nɔɔn-nɔɔnu dai sɪ o tɔɣɪ o zu jero-vwe dum wɔnɪ. Oó maɲɪ da o yɪranɪ mu, o lɪ o titɪ lwarum, dɪ o digə tiinə lwarum, dɪ Yisrayelɪ tiinə kɔɔ kum maama lwarum We yigə nɪ. ¹⁸O na kɪ kuntu maama o ti, o nan ta wó nuɲɪ o yɪ kaanum bimbim dum na zɪɣɪ Baɲa-We yigə nɪ tun sɪ o kwe-ka sɪ ka maɲɪ dɪ cullu tum. Oó kwe na-bala kam dɪ buɲu kum jana mu o ma o taagɪ kaanum bimbim dum nyɪa yana yam. ¹⁹O laan maa wó dɪ o nua jana bam wɔnɪ o kwe-ba o miisi kuni birpɛ kaanum bimbim dum baɲa nɪ, sɪ o ma o kwe-ka o joori o kɪ We juɲa nɪ, Yisrayelɪ tiinə bam na tusi yɪ ba cɔɣɪ cullu tum tun ɲwaani.

²⁰Arɔn nan na kwe We di-laa kum, dɪ jero-vwe dum maama, dɪ kaanum bimbim dum o ti, sɪ o laan

ja buɲu kulu na wura Azazelɪ culu kum ɲwaani yɪ ku ta ɲwɪ tun o nuɲɪ o zɪɣɪ. ²¹O laan wó kwe o juan yale o daɲɪ buɲu kum yuu nɪ mu, sɪ o daari o buri Yisrayelɪ tiinə bam zwabaniə kikiə dɪ ba lwarum maama, o yagɪ ku yuu nɪ. Baá lɪ nɔɔnu mu culu titɔɲɪ dum kuntu ɲwaani, sɪ o vaɲɪ-ku o vu o yagɪ kagva nɪ. ²²Buɲu kum wó zɪɲɪ Yisrayelɪ tiinə lwarum dum maama ku ja ku vu kagva yuu nɪ, sɪ nɔɔnu wum laan bwəli-ku sɪ ku viiri.

²³Arɔn laan wó joori o zu jero-vwe dum wɔnɪ, sɪ o lɔɔɪ gwar-laaru tulɔ o ya na le-tɪ yɪ o zu We di-laa kum wɔnɪ tun. O maa wó yagɪ-tɪ vwe dum wɔnɪ. ²⁴Ku kwaga nɪ, oó zɪɣɪ je silɔ na yɪ lanyɪranɪ faɪ tun nɪ mu o swe o yɪra, yɪ o daari o zu o titɪ gwaaru tum. O laan maa wó nuɲɪ sɪ o kɪ zweem kaanum o ma o lɪ o titɪ lwarum We yigə nɪ, o daari o kɪ zweem kaanum didoɲ o ma o lɪ nɔɔna bam dɪ lwarum. ²⁵O ta wó kwe lwarum saarum varum lara kam mu o zwe kaanum bimbim dum baɲa nɪ.

²⁶Wulɔ nan na wó ja buɲu kum o vu o yagɪ kagva yuu nɪ Azazelɪ culu kum ɲwaani tun dɪ maɲɪ sɪ o zari o gwaaru mu sɪ o daari o swe o yɪra. Ku kwaga nɪ o laan jɪɣɪ cwəɲə sɪ o joori o taa zɔvru Yisrayelɪ tiinə kɔɔ kum wɔnɪ. ²⁷Ku na yɪ lwarum saarum na-bala

kam, dɪ lwarum saarum buɲu kum, Arɔn na jaani tɪ jana o zu We-di-laa cɪga cɪga kam sɪ o lɪ lwarum dum tun mu, ba maɲɪ sɪ ba ja vara bam kuntu ba nuɲɪ ba vu dɔ́a sɪ ba zwe-ba. Ku nan yɪ ba tankwallu, dɪ ba nwana, dɪ ba wu-zɪla maama mu baá zwe. ²⁸Wulu na wó zwe-tɪ tun maɲɪ sɪ o zari o gwaaru mu sɪ o daari o swe o yira. Ku kwaga nɪ o laan jɪɟɪ cwəɲə sɪ o joori o taa zuvri Yisrayeli tiinə kɔɔ kum wuni.

²⁹Abam maɲɪ sɪ á tɔɟɪ amu Baɲa-We ni duntu mu sɪ ku taa ve maɲa maama: Buni maama wuni, ku na yɪ canɪ surpe cana kam da fugə de nɪ, sɪ á vɔ ni, yɪ á bá tuɲɪ dɪ de dum wuni. Abam balu na yɪ tumbiə tun didaani vərə balu na zuvri á wuni tun maama maɲɪ sɪ á pɪni á titɪ kuntu doɲ mu. ³⁰Ku yɪ duntu de dum wuni mu kaanum tu wum wó lɪ abam lwarum maama Baɲa-We yigə nɪ, sɪ Dɪ fɔɟɪ Dɪ kwe abam sɪ á maɲɪ dɪ cullu tum. ³¹Dɪ de dum wó taa yɪ dɪ yira mu dɪ paɪ abam, sɪ á sin dɪ wuni yɪ á vɔ ni. Á wó tɔɟɪ amu ni dum kuntu mu sɪ ku taa ve maɲa maama. ³²Maɲa maama wuni wulu ba na yəni ba tiɲɪ sɪ o ləri o ko yuu nɪ o joɲɪ We kaanum tituɲɪ dum tun mu wó zu We zulə gwar-laaru tum o kɪ lwarum saarum tituɲɪ dum. ³³O maɲɪ sɪ o kwe We-di-laa cɪga cɪga kam, dɪ jero-vwe dum maama, dɪ kaanum

bimbim dum, sɪ tɪ maɲɪ dɪ cullu tum. O ta wó lɪ kaanum tiinə lwarum didaani Yisrayeli tiinə kɔ-fɔɔ kum maama lwarum We yigə nɪ.

³⁴Amu ni dum kuntu wó taa wura mu maɲa maama ku paɪ abam. Buni maama wuni á maɲɪ sɪ á kɪ kuntu mu á ma á lɪ Yisrayeli tiinə bam lwarum maama We yigə nɪ.»

Moyisi ma sunɪ o pa ku kɪ nɪ Baɲa-We na pe-o ni sɪ o kɪ te tun.

Vara gum cullu

17 Baɲa-We daa ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

²«Ta amu ni duntu n bɪrɪ Arɔn dɪ o biə bam, ku wəli dɪ Yisrayeli tiinə bam maama: ³⁻⁴Yisrayeli dwi tu wulu na zɪɟɪ je sɪlu maama nɪ o gu naa, naa piə, naa buɲu sɪ o ma kɪ kaanum, yɪ o wu jaani varum wum o vu wara-je sum sɪ ba gu-o jero-vwe dum ni nɪ ba kaani ba pa Baɲa-We, ku tu sagɪ dɪ cullu tum mu dɪ o na pwəri jana te tun. Ku daa dai sɪ o tɔɟɪ o wəli Yisrayeli dwi dum wuni. ⁵Ni duntu wó cɪ Yisrayeli tiinə bam sɪ ba yɪ taa kaagɪ gaa wuni ba kɪ kaanum yɔɔ yɔɔ. Ba laan maa wó yəni ba ja ba kaanum vara maama ba jeeri jero-vwe dum ni nɪ ba pa Baɲa-We. Kaanum tu wum wó kwe ba peera yam kuntu o kɪ kaanum o pa Baɲa-We sɪ ya taa yɪ yazurə peera kaanum. ⁶Kaanum

tu wɔm maa wó kwe varum jana bam o miisi miisi o yagi kaanum bimbim dum na wu We jero-vwe ni dum ni tun sen sum ni. O ta wó zwe varum lara kam, si ka lwɛm dum taa ywɛmmə di pai Baŋa-We. ⁷Yisrayeli tiinə bam dai si ba ywəri We kwaga ni si ba taa gu ba vara gaa wɔni ba kaani ba pai ciciri na jiri bɔni tun.

Yisrayeli tiinə bam di ba kwaga kam maŋi si ba tɔgi ni dum kuntu mu si ku taa ve maŋa maama.

⁸Daa n ta ta di ba ni: Ku na yi Yisrayeli dwi tiinə naa vərə balu na zuvri ba wɔni tun, ba wulɔwulɔ na gu varum si o ma o ki zweem kaanum naa kaanum dɔlɔ maama, ⁹yi o na wu jaani kaanum dum o jeeri We jero-vwe dum ni ni si o ki kaanum o pa Baŋa-We, si á li kuntu tu si o daa yi tɔgi o wɛli Yisrayeli dwi dum wɔni.»

Jana dim cullu

¹⁰«Yisrayeli tiinə bam di vərə balu na zuvri ba wɔni tun wɔni wulɔ na di jana, amu wó nuŋi ku tu kwaga ni. A ta wó li-o Yisrayeli dwi dum wɔni. ¹¹Ku na yi te tun, woŋo maama jigi ku ŋwia ku jana bam ŋwaani mu. Amu ma kwe jana

bam a pa abam si á taá ma-ba á ki kaanum si á li á lwarum amu yigə ni. Ku yi jana bam kuntu mu pai á lwarum saari, ba na ləri ŋwia kam yuu ni tun ŋwaani. ¹²Kuntu ŋwaani mu pe a ta di Yisrayeli tiinə bam ni: ba wulɔwulɔ di vərə balu maama na zuvri ba wɔni tun dai si ba di jana.

¹³Yisrayeli tiinə bam di vərə balu na zuvri di ba tun wulɔ na ve si o tɔvri, yi o na gu varum wulɔ, naa zuŋə kalɔ na maŋi di dim cullu tum baŋa ni tun, ku tu maŋi si o pa jana kam nuŋi, yi o daari o kalɔ kasulɔ o ma o suli-ka. ¹⁴Beŋwaani, woŋo maama yəni ku jigi ku ŋwia ku jana bam ŋwaani mu. Amu ma da ku ŋwaani a wɔ: Yisrayeli tiinə bam dai si ba di woŋo yi jana bam ta wu ku yira ni, si wulɔ na di jana, ku tu daa bá tɔgi o wɛli amu nɔɔna bam wɔni.

¹⁵Nɔɔnu wulɔ nan na ne varum wulɔ na tigi o titi tɔvri, naa ga-vara na tur-o ba gu tun, yi ku tu na di varum wum nwana, si o zari o gwaaru o daari o swɛ o yira, si didaan-ni maŋa na yiə, si o laan kwe di cullu tum. Ni dum kuntu wura di pai Yisrayeli tumbiə di vərə balu na zuvri ba wɔni tun mu. ¹⁶Ku tu nan na vin si o zari o

gwaaru yi o swe o yira, o tusim dum wu o yuu ni mu yi o maŋi si o na waarim.»

Sar-pwəgə taani

18 Baŋa-We daa ma ta di Moyisi Di wi:

²«Ta di Yisrayeli tiinə bam ni: Amu mu yi abam Tu Baŋa-We dum.

³Abam deen zuuri Ezipi ni mu, nan yi lwəni-na ba kikiə yam. Amu nan na lagi a pa abam zu Kaanan tɔga kam ni kuntu tun, yi lwəni-na ba di kikiə. ⁴Yɔɔri á taá tɔgi amu niə yam yirani. Taá ye-na si á se amu kwie yam. Amu mu yi abam Tu Baŋa-We dum. ⁵Abam wulu kikiə nan na suni ya tɔgi amu kwie yam di a niə yam, ku tu wó na ŋwia ya baŋa ni. Amu mu yi Baŋa-We dum.

⁶Abam wuluwulu yi ki sar-pwəgə di o curu. Amu mu yi Baŋa-We dum.

⁷Yi yáali n ko yuu si n pəni di n nu. Nmu nan dai si n yáali n nu di kuntu.

⁸Nan yi zu n ko kaana wuni si n ki sar-pwəgə di ba wuluwulu. Kəm dum kuntu yáali n ko mu.

⁹Yi ki sar-pwəgə di n nakɔ, o ya zi yi n nakɔ viki, naa á na yi nu daani, naa ko daani mu di. Ku yi biɔwi mu di wulu á na biɔgi daani sɔŋɔ didva ni, naa wulu na biɔgi je sidonnə ni, yi á lwarti daani tun.

¹⁰Yi ki sar-pwəgə di n naa. Ku na yi n bu-baaru buko mu, naa n buko bu di, wulu na pəni did-o, ku tu yáali o tuti mu.

¹¹Yi ki sar-pwəgə di n ko kaana bam wulu buko. O na yi buko wulu n ko na lugi tun, o yi n nakɔ mu kuntu.

¹²Yi ki sar-pwəgə di n ko nakɔ, wuntu na yi n ko curu tun ŋwaani.

¹³Yi ki sar-pwəgə di n nu nyaani, naa o zumbaaru, bantu na yi n nu curru tun ŋwaani.

¹⁴Yi yáali n ko curu, si n pəni di o kaani. O yi n nu mu kuntu.

¹⁵Yi ki sar-pwəgə di n bu-kaani.

¹⁶Yi yáali n zumbaaru, naa n nyaani si n pəni di o kaani.

¹⁷Nmu di kaani wulu na ki sar-pwəgə daani tun, nan daa n yi soe o buko, naa o naa. Bantu maama yi curru mu. Kəm dum kuntu tiini di jigi cavura mu.

¹⁸N kaani ta na ŋwi: yi zaŋi n soe o nyaani naa o zumbaaru n ma n ki n kaani. Kuú pa ba zwi kazwi daani mu.

¹⁹Kaani na jigi o cana zarim o ki, yi pəni did-o, si o wu maŋi di cullu tun.

²⁰Yi pəni di n doŋ kaani. Kuntu wó pa n digimi We cullu tum seeni mu.

²¹Ku na yi biə balu nmu na lugi tun, si n yi kwe ba wuluwulu n pa

ba kaan-o ba pa Molɔkɪ jwəm dɪm. Kuntu wɔ pa á yáali á Tu Wɛ dɪm yɪrɪ. Amu mu yɪ Baŋa-Wɛ dɪm.

²² Baaru ba maŋɪ sɪ o pəni dɪ o doŋ baaru, nɪ baaru na pəni dɪ kaani te tɪn. Kəm dɪm kuntu yɔɔrɪ dɪ yɪ wo-zɔɔnɪ mu.

²³ Baaru dai sɪ o kɪ sar-pwəgə dɪ varum. Kaani dɪ nan ba maŋɪ sɪ o kwe o tɪtɪ o pa varum pəni dɪd-o. Kikiə yam kuntu yɔɔrɪ ya jɪgɪ cavura mu.

²⁴ Abam yɪ zaŋɪ-na á tɔgɪ kikiə yantu baŋa á digimi á tɪtɪ dɪ cullu tɪm. Dwi-ge tiinə balu nan na zɔvɪrɪ yo seeni tɪn kaagɪ ba kɪ kikiə yam kuntu mu, yɪ ba digimi ba tɪtɪ. Amu laan maa lagɪ a zəli-ba sɪ ba nuŋɪ ba daari tɪga kam ba pa abam. ²⁵ Ba wo-zɔɔna yam cɔgɪ tɪga kam mu. Kuntu ŋwaani a lagɪ a pa cam ba ka baŋa nɪ, pa ka vɪn ka nɔn-biə bam ka dɔlɪ ka yagɪ. ²⁶ Abam nan maŋɪ sɪ á yɔɔrɪ á se amu niə yam dɪ a kwɪə yam mu. Á ba maŋɪ sɪ á kɪ wo-zɔɔna kikiə yantu doŋ, nɪ á na yɪ tumbiə naa á yɪ vərə mu dɪ. ²⁷ Dwi-ge tiinə balu ya na zɔvɪrɪ tɪga kam nɪ tɪn yəni ba kɪ kəm-balwaarɪ tɪntɪ maama mu pa ba cɔgɪ tɪga kam. A laan maa jɪgɪ abam a ve dáani. ²⁸ Abam dɪ nan na kɪ kuntu doŋ á cɔgɪ tɪga kam, ka lagɪ ka vɪn abam ka dɔlɪ ka yagɪ, nɪ ka na maŋɪ

ka kɪ te dɪ dwi-ge tiinə bam tɪn mu. ²⁹ Cɪga tɪn, abam wulɪ maama nan na kaagɪ o kɪ wo-zɔɔna yam kuntu, kuntu tu daa bá tɔgɪ o wəli Yisrayelɪ dwi dɪm wɔnɪ.

³⁰ Ta á se-na a niə yam. Nan yɪ tɔgɪ á kɪ wo-zɔɔna yantu na culi kəm yɪ dwi-ge tiinə balu ya na zɔvɪrɪ tɪga kam nɪ tɪn yəni ba kɪ-ya tɪn. Abam na kɪ-ya, á wɔ cɔgɪ á tɪtɪ dɪ cullu tɪm mu. Amu nan mu yɪ abam Tu Baŋa-Wɛ dɪm.»

Wu-pɔŋo dɪ cɪga taani

19 Baŋa-Wɛ daa ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

² «Ta dɪ Yisrayelɪ kɔ-fɔrɔ kum maama nɪ: Pɔɔrɪ-na á tɪtɪ sɪ á taá yɪ wu-pɔŋo tiinə, sɪ amu wulɪ na yɪ á Tu Baŋa-Wɛ dɪm tɪn tɪtɪ mu yɪ wu-pɔŋo tu. ³ Abam wɔnɪ nɔɔnɪ maama maŋɪ sɪ o taa nɪgɪ o nu dɪ o ko mu. Abam ta maŋɪ sɪ á taá ye amu siun da yam nɪ nɪ mu. Amu mu yɪ abam Tu Baŋa-Wɛ dɪm. ⁴ Yɪ lɔ-na amu kwaga nɪ á zuli jwənə. Ta yɪ kwe-na luuru á ma á mɔ wa-yɔɔrɪ á pa á tɪtɪ. Amu mu yɪ abam Tu Baŋa-Wɛ dɪm.

⁵ Abam na gu varum sɪ á ma á kɪ yazurə pɛərɪ á kaani á pa Baŋa-Wɛ, tɔgɪ-na ku tɪtɪvɪrɪ dɪm cwəŋə sɪ amu se a joŋɪ-dɪ. ⁶ Á maŋɪ sɪ á dɪ varum wɔm kuntu nwana yam mu á tɪ dɛ

dɔ́ɔ wɔ́nɪ á na kwe-o á kɪ kaanum tun, naa tɪga na pɔ́vɪ sɪ á di-ya. Nwana yam kɔ́ntɔ na yɪ da yatɔ de dum, sɪ á zwe-ya. ⁷Benwaani, nwana yam na yɪ da yatɔ, yɪ nɔ́ɔɔ wɔ́ɔ na di-ya, a bá joŋɪ kɔ́ tu pɛɛɪ dum, ya na wɔ́ maŋɪ dɪ cullu tun tun ŋwaani. ⁸Wɔ́ɔ nan na di da yatɔ nwana bɪɪ nɪ o kwe kɔ́ɔ na pɔ́ɔɪ amɔ́ ŋwaani tun mɔ́ o pa kɔ́ yɪ wo-yɔ́ɔ. Kɔ́ntɔ tu daa bá tɔ́ɔ o wɛɪ Yisɪɪɪɪɪ dwi dum wɔ́nɪ.

⁹Abam na ve á karti sum nɪ sɪ á zagɪ á wɔ́diiru á joori sam, yɪ gwe-na wɔ́diiru tɔ́ɔ maama na wɔ́ á karti sum nɪ nɪ tun, nan yɪ lari-na mɪna yalɔ́ wɔ́di-zagɪna bam na daari tun. ¹⁰Kɔ́ yɪ bɔ́dɔ́ mɔ́ dɪ á na gwɛɪ vɪnyɛ tiu biɛ á kadwi sum wɔ́nɪ, sɪ á yɪ joori á gwɛɪ-ba á kɪ bɪɪ, naa á twe tiu biɛ balɔ́ na tu tɪga nɪ tun. Yagɪ-na tintɔ maama á pa yɪnigɛ tiinɛ, dɪ vɛɛɛ balɔ́ na zɔ́vɪ dɪ abam tun, sɪ ba dɪ wani ba lari ba di. Amɔ́ mɔ́ yɪ abam Tu Baŋa-We dum.

¹¹Yɪ ŋɔ́ n doŋ wɛɛnu, nan yɪ gan-o, naa n fɔ́ vwan n pa-o.

¹²Yɪ ma amɔ́ yɪɪ n du durɛ vwan taani baŋa nɪ. Kɔ́ntɔ bɪɪ nɪ n yáali amɔ́ yɪɪ dum mɔ́. Amɔ́ mɔ́ yɪ Baŋa-We dum.

¹³Yɪ pini n doŋ, nan yɪ vɪ o wɛɛnu. Nmɔ́ dɪ nɔ́ɔɔ na maŋɪ daani sɪ o tɔ́ɔ o pa-m, sɪ n pa-o ŋwɔ́ɔ tɔ́ɔ o na maŋɪ sɪ o joŋɪ tun lɪla. Yɪ yagɪ sɪ tɪga na pɔ́vɪ, sɪ n laan pa-o.

¹⁴Yɪ zaŋɪ n twɪ zwa-kɔ́ɔ. Nan yɪ tiŋɪ cɪkɔ́ lilwe cwɛŋɛ nɪ sɪ o gari o tu tɪga nɪ. Kwari-na amɔ́ wɔ́ɔ na yɪ abam Tu Baŋa-We dum tun.

¹⁵Yɪ kweeli-na cɪga á taani dim baŋa nɪ. Kɔ́ dai sɪ á tɔ́ɔ nɔ́ɔɔ kwaga o yɪnigɛ ŋwaani, naa o duuni ŋwaani. Nan tɔ́ɔ-na cɪga kam yɪrani.

¹⁶Yɪ taá kaagɪ á jagɪ sawɪa sɪ á ma á cɔ́ɔ á donnɛ. Abam wɔ́ɔwɔ́ɔ yɪ kwɔ́ɔ cɪga sɪ o pa o doŋ ga o ŋwɪa. Amɔ́ mɔ́ yɪ Baŋa-We dum.

¹⁷Yɪ ta n jɪɪ n doŋ juɔ́ n bɪcari nɪ. N doŋ wɔ́m nan na tɔ́ɔ, sɪ n yɔ́ɔɪ n kaan-o, sɪ wɔ́ntɔ lwarɪm yɪ taa wɔ́ n yuu nɪ.

¹⁸Yɪ pa n bani zaŋɪ n doŋ baŋa nɪ sɪ n mɔ́ jum o kɛm-balɔ́ɔ ŋwaani. Yɪ ta n culi n doŋ. Nan tan soe-o sɪ kɔ́ maŋɪ dɪ n na soe n tɔ́ɔ te tun. Amɔ́ mɔ́ yɪ Baŋa-We dum.

¹⁹Taá se-na amɔ́ kwɪɛ yam maama. Yɪ pa-na sɪ vara dwi na yɪ tɛɪ tɛɪ tun di daani ba lɔ́. Yɪ kwe-na wo-dwɛ na yɪ dwi dwi

tun á du kara dúdwa wunu. Nan yi zu-na goro kulu ba na me garyia na yi tɛri tɛri ba ma so-ku tun.

²⁰Nɔɔnu na pɛni di gaba-kana kalu ba na buɲi si ba kwe ba pa nɔɔnu wudoɲ tun, yi ku tu ta na wu ɲwi gaba-kana kam jɔni si o taa te o titi, baá waari-ba mu. Ku dai si ba ti. Benwaani, gaba-kana kam ta wu yi si o taa te o titi. ²¹Baaru wum maɲi si o ja pi-bala mu o vu jero-vwe dum ni ni, si o ma o ki lwarum jɔni kaanum o pa Baɲa-We. ²²Kaanum tu wum di maa wó kwe pi-bala kam kuntu o ki kaanum o ma o li nɔɔnu wum tusim dum Baɲa-We yigə ni. We laan maa wó kwe kuntu tu lwarum Dɪ ma Dɪ cɛ-o.

²³Abam na zu Kaanan tɪga kam wuni, yi á jɛri tweeru tiɬu na lɛri biə pa nɔɔna di tun, si á culi di wo-biə bam buna yatɔ. Yi di-na tiu biə bam kuntu, ba na wu maɲi di cullu tum tun ɲwaani. ²⁴Buna yana bɔni dum na yiə, si á pɔɔri tiu biə bam maama si ba taa yi Baɲa-We nyum, si á di ywəni amu ɲwaani. ²⁵Ku daari, buna yanu bɔni dum wuni, á laan jɪɪ cwəɲə si á di ti biə bam mu, á daari á gwəri-ba á titi ɲwaani. Abam na ki tintu maama, á tweeru tum wó puli yi di taa lɛri biə zanzan di pa abam. Amu mu yi abam Tu Baɲa-We dum.

²⁶Yi di-na nwana di ya wu jana. Á nan yi zaɲi á ki liri-mwannu kikiə,

di yi-neeri tituɲa. ²⁷Á na fanɪ á yum, si á daari á tri seeni yuuywe sum. Nan yi fanɪ-na á twana niə yam.

²⁸Yi ki-na daali á yira yam ni, naa si á goni á yira, luə cullu ɲwaani. Amu mu yi Baɲa-We dum.

²⁹Yi yigi n buko n di kabwərim wuni. Kəm dum kuntu yi n jɪg-o mu n yáala. Ku ta wó pa á tu kum maama su di kabwərim di wo-balwaaru kənə mu.

³⁰Taá ye-na amu siun da yam ni ni, si á daari á taá nɪɪ amu jero-vwe dum. Amu mu yi Baɲa-We dum.

³¹Yi zaɲi-na á vu sampwəri naa ciciri vura te si ba vuri wənu ba bri abam. Á na ki kuntu, á wó digimi á titi di cullu tum mu. Amu mu yi abam Tu Baɲa-We dum.

³²Nankwin na yəni ba yi á te, si á zaɲi weeni á zuli-ba. Kuntu mu bri ni á kwari amu. Amu mu yi Baɲa-We dum.

³³Ku na yi vərə balu na zuvri abam titari ni tun, si á yi beesi-ba.

³⁴Á wó taá ki-ba ni á na wó ki á donnə Yisrayeli tiinə bam te tun mu. Nan taá soe-ba ni á na soe á titi te tun. Guli-na ni á di dɛen yi vərə mu Ezipi tuw kum wuni. Amu mu yi abam Tu Baɲa-We dum.

³⁵Abam na lagi á maɲi wənu á yəgi á pa á donnə, si á yi pini-ba ti duuni naa ti kamunni baɲa ni.

³⁶ Abam bwen sum, di wə́enu tɔ́lɔ á na mai á maɲɪ wə́enu duuni na mai te tun maɲɪ sɪ tɪ taa yɪ cɪga cɪga mu. Amu mu yɪ abam Tu Baɲa-We dum. A deen mu jaanɪ abam a nuɲɪ Ezipi nɪ a ba yo.

³⁷ Nan yɔ́ɔɪ á taá tɔ́ɪ amu kwɪə yam di a niə yam, sɪ á taá kɪ ya maama. Amu mu yɪ Baɲa-We dum.»

Tusim na jɪɠɪ waarɪm te tun

20 Baɲa-We daa ma ta Moyisi Di wɪ:

² «Ta di Yisrayelɪ tiinə bam nɪ: Abam balu na yɪ Yisrayelɪ dwi tiinə di vərə balu na zɔvɪ á wɔnɪ tun wulu maama na kwe o bu o kɪ kaanum o pa Molɔkɪ jwəm dum, ku tu maɲɪ sɪ o tɪ mu. Á tɪv nɔn-kɔɔ kum maama wú dul-o di kandwa mu ba gu. ³ Amu wú nuɲɪ ku tu kwaga nɪ sɪ o daa yɪ tɔ́ɪ o wəli Yisrayelɪ dwi dum wɔnɪ. Beɲwaanɪ, o kɪ o cɔɪ amu jero-vwe dum mu yɪ o daari o yáalɪ amu yɪɪ dum na yɪ lanyɪranɪ fasi tun, di o na kwe o bu o kɪ Molɔkɪ jwəm dum jɪɲa nɪ tun ɲwaanɪ. ⁴ Á tɪv kum nɔɔna bam yigə nan na tərə di kuntu tu na kɪ kəm-lɔɲɔ kulu tun, yɪ ba vin sɪ ba gu-o ku ɲwaanɪ, ⁵ amu titɪ mu wú nuɲɪ ku tu dɪdaanɪ o sɔɲɔ tiinə bam maama kwaga nɪ sɪ ba daa yɪ tɔ́ɪ ba wəli ba dwi tiinə bam wɔnɪ. Amu ta wú kɪ kuntu di balu maama

na de ba zuli Molɔkɪ ba daari amu tun mu.

⁶ Abam wulu na ywəri amu kwaga nɪ o daari o vu sampwəri naa ciciri vura te sɪ ba vuri wə́enu ba bri-o, amu wú nuɲɪ kuntu tu kwaga nɪ. A nan wú lɪ-o sɪ o daa yɪ tɔ́ɪ o wəli Yisrayelɪ dwi dum wɔnɪ. ⁷ Pɔ́ɔɪ-na á titɪ di wo-digiru maama, sɪ á taá yɪ wu-pɔɲo tiinə. Beɲwaanɪ, amu mu yɪ abam Tu Baɲa-We dum. ⁸ Taá se-na amu kwɪə yam, sɪ á taá tɔ́ɪ-ya. Beɲwaanɪ, amu mu yɪ Baɲa-We dilu na lɔɲɪ abam tun mu.

⁹ Wulu maama na sɔɔlɪ lwarum o pa o ko naa o nu, kuntu tu maɲɪ sɪ o tɪ mu. Ku nan wú taa yɪ o titɪ yigə mu di o na wú tɪ tun.

¹⁰ Nɔ́ɔnu na kɪ kabwəɲə di o doɲ kaanɪ, sɪ ba gu baaru wum di kaanɪ wum maama. ¹¹ Nɔ́ɔnu nan na pəni di o ko kaanɪ, o yáalɪ o ko wum mu kuntu. Baaru wum di kaanɪ wum maama mu maɲɪ sɪ ba tɪ. Kuú taa yɪ ba titɪ yigə di ba na wú tɪ tun.

¹² Nɔ́ɔnu nan na pəni di o bu-kaanɪ, ba maama bale maɲɪ sɪ ba tɪ mu. Ba yɔ́ɔɪ ba tɔɲɪ kulu na jɪɠɪ cavura tun mu. Kuú taa yɪ ba titɪ yigə di ba na wú tɪ tun. ¹³ Baaru di o doɲ baaru na pəni daanɪ, nɪ baaru na yəni o pəni di kaanɪ te tun, ba yɔ́ɔɪ ba tɔɲɪ wo-zɔɔnɪ mu. Ba maama bale maɲɪ sɪ ba tɪ mu. Kuú taa yɪ ba titɪ yigə di ba na wú tɪ tun. ¹⁴ Nɔ́ɔnu na di kaanɪ yɪ o ta soe o kaanɪ wum

nu o wɛli da, ku yi kɛm-balwaaru mu kuntu o kia. Ba maɲi si ba zwe bantɔ batɔ maama mu ba gu. Yi se-na si kɛm-lɔŋɔ kum kuntu ki á titarti ni.

¹⁵Baaru wulu na ki sar-pwəgə di varum, ku tu maɲi si o ti mu, si á daari á gu varum wum di. ¹⁶Kaani nan na kwe o titi o pa varum pəni did-o, á wó gu kaani wum di varum wum maama mu. Ba maɲi si ba ti mu. Kuó taa yi ba titi yigə di ba na wó ti tun.

¹⁷Nɔnɔ na di o nakɔ, ba na yi nu daani, naa ko daani mu di, yi ba pəni daani, ba yɔɔri ba ki cavura kɛm mu. Baá ja-ba ba vu ba dwi tiinə yigə ni mu, yi ba zəli-ba si ba daa yi tɔgi ba wəli ba dwi tiinə bam wuni. Baaru wum na pəni di o nakɔ wum tun ŋwaani, kuó ni wuntu mu. ¹⁸Nɔnɔ na pəni di kaani wulu ta na jigɔ o cana zarum o ki tun, ba maama tusi cullu tum seeni pa ba digimi. Ba maɲi si ba zəli ba maama mu, si ba daa yi tɔgi ba wəli ba dwi tiinə bam wuni.

¹⁹Ku dai si baaru pəni di o nu zumbaaru, naa o nu nyaani, naa o ko nakɔ. Wulu na ki kɛm dum kuntu, ku tu yáali o curu mu. Ba maama maɲi si ba na waarum mu. ²⁰Nɔnɔ nan na pəni di o ko zumbaaru kaani, naa o ko nyaani kaani, o yáali o ko curu kum mu. Baaru wum di kaani wum yɔɔri

ba maɲi si ba na waarum mu. Ba nan bá na dwi. ²¹Nɔnɔ na di o zumbaaru kaani, naa o nyaani kaani, yi o pəni did-o, ku tu jigɔ digiru Wɛ cullu tum seeni mu, yi o ta yáali o curu kum. Ba nan bá na dwi.

²²Nan yɔɔri á taá tɔgi amu kwia yam di a niə yam, si á taá ki ya maama. Abam na wu ki kuntu, amu na lagɔ a ja abam a zu tɔga kalu wuni tun wó vin abam mu. ²³Ku nan na yi dwi-ge tiinə balu amu na lagɔ a zəli-ba si ba daari tɔga kam ba pa abam tun, si á yi taá tɔgi-na ba cwe sum. Amu nan culi-ba mu, ba na ki wo-zɔɔna yantu doŋ tun ŋwaani. ²⁴Amu nan goni ni mu di abam si a kwe ba tɔga kantɔ a pa abam si á taá te-ka yi á zuuri ka wuni. Tɔga kam kuntu tiini ka ywəmmə di varum di kɔnɔ. Amu mu yi abam Tu Baɲa-Wɛ dum. A ma pɔɔri abam si á taá yi á yira di dwi-ge tiinə maama. ²⁵Kuntu ŋwaani abam maɲi si á taá pɔɔri vara di zunə balu na maɲi di cullu tum tun, di balu na jigɔ digiru cullu tum seeni tun daani mu. Nan yi digimi-na á titi di wəənu tilu amu na pe ti taa yi wo-zɔɔna ti pai abam tun, ni ti na yi vara di zunə di tɔga wo-vəəlu di. ²⁶Pɔɔri-na á titi amu ŋwaani si á taá yi wu-poŋo tiinə. Bɛŋwaani, amu Baɲa-Wɛ dum yi wu-poŋo tu mu. A ma pɔɔri abam

sí á yɔ́ɔrí á taá yí á yíra dí dwi-ge tiinə maama, sí á daari á taá yí amu titi nɔ́ɔna bam.

²⁷ Abam wɔ́nɩ baaru wulu, naa kaani wulu na yí sampwərə naa ciciri vuru, ku tu maɲɩ sí o tɩ mu. Á wú duli-ba dí kandwa mu á gu. Kuú taa yí ba titi yigə dí ba na wú tɩ tun.»

We kaanum tiinə bam taani

21

Baɲa-We ta ma ta dí Moyisi Dɩ wɩ:

«Ta dí Arɔ́n dwi kaanum tiinə bam nɩ: Kaanum dwi tu na tɩga, o nan yí da ku ɲwaani o digimi o titi dí cullu tum. ²Ku nan na yí o cɔ́ru, o jɩgi cwəŋə sí o zu ku tu luə nɩ. Ku na yí o nu, naa o ko, naa o bu-baaru, naa o buko, naa o zumbaaru, naa o nyaani, ³naa o nakɔ́ wulu ta na wu zu baru yí o wu ba sɔ́ŋɔ nɩ tun, o jɩgi cwəŋə sí o digimi o titi ba lwi baɲa nɩ. ⁴Sí ku na yí balu na bwələ did-o kadri ɲwaani tun mu, ku dai sí o digimi o titi bantɩ lwi baɲa nɩ.

⁵Kaanum tiinə dai sí ba ceeri ba yum, naa ba fanɩ ba twana niə yam, naa ba goni ba yíra luə cullu ɲwaani. ⁶Ba maɲɩ sí ba pɔ́ɔrí ba titi mu ba pa ba Tu We dum, sí ba yí yáali Dɩ yíri dum. Ku na yí te tun, bantɩ yəni ba kwe wɔ́diu pɛera mu ba paɩ Baɲa-We. Pɛera yantu na

yí wɔ́diu ya paɩ ba Tu We dum tun ɲwaani, kaanum tiinə bam maɲɩ sí ba taa jɩgi wu-pɔ́ŋɔ mu.

⁷Kaanum tu dai sí o kwe ka-boro o ma jɩ o kaani. O nan ba maɲɩ sí o dí kaani wulu na zu baru yí o yag-o tun. Beɲwaani, kaanum tiinə pɔ́ɔrí ba titi mu ba pa ba Tu We dum.

⁸Nɔ́ɔna maama nan maɲɩ sí ba taa nɩgi kaanum tiinə bam, ba na pɔ́ɔrí ba titi We ɲwaani tun mu. Bantɩ mu kwe wɔ́diu pɛera yam ba paɩ abam Tu We dum. Amu mu kuntu. Amu yí Baɲa-We dum na yí lanyirani fasi tun mu. A ma pɔ́ɔrí abam sí á dí taá yí lanyirani fasi amu ɲwaani. ⁹Kaanum tu buko na digimi o titi ka-boro tituɲa baɲa nɩ, ku tu yáali o ko yíri mu. Ba maɲɩ sí ba zwe-o mu sí o tɩ.

¹⁰Ku na yí We kaanum yigə tu wum, ba logi We swəlim nugə wuntu yuu nɩ mu ba pɔ́ɔr-o ba zɩgi o tituɲɩ dum ɲwaani, yí o jɩgi cwəŋə sí o taa zuvri kaanum gwar-laaru tum. Ku nan dai sí ku tu vugimi o yuuywe, naa o kaari o titi gwaaru luə cullu ɲwaani. ¹¹O ba maɲɩ sí o twe tɩv, ku na maɲɩ ku yí o ko, naa o nu dí. O na vin yí o kɩ kuntu, oó digimi o titi dí cullu tum mu.

¹²Kaanum yigə tu wum dai sí o yagi jero-vwe dum o nuɲɩ sí o keeri luə. O kəm dum kuntu wú cɔ́gi wara-je sum dí cullu tum mu. Ku yí o Tu

We dum swəlim nugə mu ba me ba pɔɔr-o kaanum titunɔi dum ɲwaani. Amu mu yi Baɲa-We dum.

¹³ Kaanum yigə tu wum nan maɲi si o beeri buko wulu na yəri baara tun mu, si o di-o o ki o kaani.

¹⁴ O dai si o kwe kadəm, naa kaani wulu na zu baru yi o yag-o tun, naa ka-boro o maa ki o kaani. Kaanum yigə tu wum wú di buko wulu na yəri baara, yi o ta yi o titi dwi dum buko tun mu. ¹⁵ Ku na dai kuntu, biə balu o na wú lu tun bá maɲi di cullu tum si ba ji amu kaanum tiinə. Amu mu yi Baɲa-We dum. A ma pɔɔri kaanum yigə tu wum si o taa yi amu nym.»

¹⁶ Baɲa-We ta ma ta di Moyisi Dɪ wɪ:

¹⁷ «Ta di Arɔn nɪ: Ku zigɪ lele si ku taa ve wuu, n dwi dum wɔni wulu yira na jigɪ geeri, kuntu tu dai si o kwe wudiu peera o kaani o pa o Tu We dum. ¹⁸ Wulu na yi lilwe, naa gwana, naa o yibiyə na cɔgi, naa o yira yam na ba mai daani me seeni, ¹⁹ naa o naga na bwəri, naa o juɲa na bwəri mu, ²⁰ o nan na jigɪ pɔnɔ, naa o na yi naali, naa o yiə ta na cɔgi, naa o na jigɪ ɲwana naa pooru o yira nɪ, naa ba na lwi ku tu mancala mu, o dai si o ki kaanum jero-vwe dum wɔni. ²¹ Amu kaanum tu Arɔn dwi tu wulu maama yira na jigɪ geeri, ku tu ba jigɪ cwəɲə si o kwe wudiu peera o kaani o pa o

Tu We dum. Ku dai si o ki kuntu, o yira yam na jigɪ geeri tun ɲwaani.

²² Nɔɔnu wum kuntu nan jigɪ cwəɲə si o da o di wudiu kulu ba na me ba ki kaanum ba pa We tun, ku na maɲi ku yi kulu ba na pɔɔri We ɲwaani yi ku tiini ku yi lanyirani fasi tun mu di. ²³ Si o nan dai si o zu jero-vwe dum nɪ o twe gar-jali dum mu. O ta dai si o yi kaanum bimbim dum yigə. Beɲwaani, o jigɪ geeri o yira yam nɪ. Ku na dai kuntu, oó cɔgi amu jero-vwe dum di si zila yalu na pɔɔri amu zulə ɲwaani tun. Amu mu yi Baɲa-We dum. Amu ma pɔɔri wəenu tum kuntu si ti taa yi lanyirani fasi amu ɲwaani.»

²⁴ Moyisi deen tagɪ wəenu tum kuntu maama o bri Arɔn, di o biə bam, di Yisrayeli tiinə bam maama.

Wɔdiu peera yam taani

22 Baɲa-We daa ma ta di Moyisi Dɪ wɪ:

² «Ta Arɔn di o biə bam nɪ: ba ta taa nii peera yalu Yisrayeli tiinə bam na jaani ba tui ba pa-nɪ tun baɲa nɪ, si ba nigɪ-ya, ya na yi lanyirani fasi tun ɲwaani. Ku na dai kuntu, baá yáali amu yiri dum na yi lanyirani fasi tun. Amu mu yi Baɲa-We dum.

³ Ta n bri-ba nɪ: Abam dwi dum wɔni wulu na jigɪ digiru cullu tum seeni, yi o ta fufu o yi o dwe peera

yalɔ Yisrayɛlɛ tiinɛ bam na jaani ba tui ba pa Baŋa-Wɛ tɛn, ku tu daa bá zɪgɪ amu yigɛ nɪ o tɔŋɪ o pa-nɪ. Amu mu yɪ Baŋa-Wɛ dɪm.

⁴Arɔn dwi kaanum tiinɛ bam wɔnɪ, wɔlɔ maama na jigɪ yɪra yawɪ-cɛɔ kɔlɔ na loŋɪ nɔɔna tɛn, naa o pɛni nɪ na mu na nuŋɛ pa o daa wɔ maŋɪ dɪ cullu tɛm, kɔntu tu ba jigɪ cwɛŋɛ sɪ o da o di kaanum wɔdiu pɛɛra yam. O maŋɪ sɪ o kwe o titɪ dɪ cullu tɛm mu sɪ o daari o di. Kaanum tu na dwe kɔlɔ na digimi twa ŋwaani tɛn, naa o nywannu na nuŋɛ, o dɪ wɔ taa jigɪ digiru We cullu tɛm seeni mu. ⁵Ku ta yɪ bidwɪ mu dɪ o na dwe tɪga wo-vɛlu, naa o na dwe nɔɔnu wɔlɔ na jigɪ digiru cullu tɛm seeni tɛn. ⁶Kaanum tu na tu tuntu wɔnɪ, o ta wɔ digimi mu sɪ ku yɪ didaan-ni maŋa. O ta bá wani o di kaanum wɔdiu pɛɛra yam, ku na dai nɪ o swe o yɪra o ma kwe o titɪ. ⁷We na zwa, kɔntu tu laan wɔ maŋɪ dɪ cullu tɛm. O maa jigɪ cwɛŋɛ sɪ o di wɔdiu pɛɛra yam, wɔdiu kum kɔntu na yɪ kaanum tiinɛ bam nyum tɛn ŋwaani. ⁸Kaanum tu ba maŋɪ sɪ o di varim wɔlɔ na tɪgɪ o titɪ tɔvɔnɪ tɛn, naa ga-vara na tɔvɔ-o ba gu tɛn. O na di nwana yam kɔntu, kɔvɔ pa o digimi dɪ cullu tɛm mu. Amu mu yɪ Baŋa-Wɛ dɪm.

⁹Kaanum tiinɛ bam maama maŋɪ sɪ ba taa tɔgɪ cullu cwe sum a na pɛ-ba tɛn mu. Ku na dai kɔntu, ba

tusim wɔ taa wɔ ba yuu nɪ mu, yɪ ba tɪ, ba na yáalɪ amu kwɛɔ yam tɛn ŋwaani. Amu mu yɪ Baŋa-Wɛ dɪm. Amu mu pɔɔrɪ-ba sɪ ba taa yɪ lanyɪranɪ fasɪ amu ŋwaani.

¹⁰Ku na yɪ kaanum wɔdiu pɛɛra yam, wɔlɔ na dai kaanum tiinɛ dwi dɪm nɔɔnu tɛn ba jigɪ cwɛŋɛ sɪ o di-ya. Vɛru wɔlɔ na zɔvɔrɪ kaanum tu wum tee nɪ, naa tuntuŋnu wɔlɔ kaanum tu wum na jin-o sɪ o tɔŋɪ o pa-o mu, bantɔ dai sɪ ba di.

¹¹Kaanum tu nan na jigɪ gambaa kalɔ, ku tu wɔ da o di kaanum tu wum wɔdiu kum, nɪ o na yɪ gambaa kalɔ kaanum tu wum na yɛgɪ dɪ sɛbu tɛn, naa o yɪ wɔlɔ ba na lug-o kaanum tu wum sɔŋɔ wɔnɪ tɛn.

¹²Kaanum tu bukɔ nan na zɔ wɔlɔ na dai kaanum tu tɛn, wɔntu dai sɪ o da o di kaanum wɔdiiru tɛm. ¹³Bukɔ wum nan na jigɪ kadɛm, naa o na yagɪ o barɔ, yɪ o ba jigɪ biɛ sɪ ba taa nii o baŋa nɪ pa o joori o vu o ko sɔŋɔ nɪ o je da, ku tu jigɪ cwɛŋɛ sɪ o di o ko wɔdiu pɛɛra yam wɔnɪ. Kaanum tiinɛ dwi dɪm nɔɔna yɪranɪ mu jigɪ cwɛŋɛ sɪ ba di wɔdiu kum kɔntu.

¹⁴Nɔn-yɔɔ nan na di kaanum pɛɛra wɔdiu, yɪ o wɔ paalɪ o kɪ, sɪ o joori o ŋwɪ o na di te tɛn o pa kaanum tu wum, sɪ o ta wɛli wɔdiu kum kwɛrɛ kuni binu maama wɔnɪ, pupwara didwa o pa-o. ¹⁵Kaanum tiinɛ bam dai sɪ ba gooni pɛɛra yalɔ

Yisrayeli tiinə bam na jaani ba tui ba pai Baŋa-We tun, ¹⁶di ba na wú pa nɔn-yɔɔru da ba di ya wuni tun. Kuntu na kia, kuú pa nɔɔna bam lwarum mu taa wu ba yuu ni, si waarum ba ba baŋa. Amu mu yi Baŋa-We dum. Amu ma pɔɔri pɛera yam kuntu si ya taa yi lanyirani fasi amu ŋwaani.»

Kaanum tutuŋa yam taani

¹⁷Baŋa-We daa ma ta di Moyisi Di wi:

¹⁸«Ta Arɔn, di o biə bam, di Yisrayeli tiinə bam maama ni: Yisrayeli dwi tu, naa vɛru wulu na zuuri di ba tun na lagi si o ki zweem pɛeri kaanum o pa Baŋa-We, ku na yi ni-gonim ŋwaani, naa ku yi o wu-yoŋo pɛeri mu di, varum wum dai si o taa jigi gɛeri o yira ni. ¹⁹Ku na yi na-bala, naa pi-bala, naa bu-bala mu ku tu jaani o ba, We wú se o joŋi-ka, ni ku na dai ni ka jigi gɛeri ka yira ni. ²⁰Abam wulu nan na kwe varum wulu na jigi gɛeri o yira ni tun si o ma ki kaanum o pa Baŋa-We, We bá joŋi ku tu kaanum dum.

²¹Wulu nan na buŋi si o ki yazurə pɛeri kaanum o pa Baŋa-We, ku na yi ni-gonim ŋwaani, naa ku yi o wu-yoŋo pɛeri mu di, varum wum

dai si o taa jigi gɛeri o yira ni. Kuntu baŋa ni mu We wú joŋi o pɛeri dum. ²²Yi zaŋi-na á kwe vari-lilwə, naa vara balu naga na bwəri naa ba yira fuuli tun, naa balu na jigi ŋwana naa yira yawuru dwi dwi tun, si á ja á ba jero-vwe dum ni á ma á ki kaanum á pa Baŋa-We. ²³Naa kulu naa piə kalu yira nan na ba mai daani tun mu, á wú wani á kwe á ma á ki yazurə pɛeri kaanum dilu na yi n wu-yoŋo pɛeri tun. Ku daari, yi kwe-na vara bam kuntu doŋ á ma á ki kaanum dilu na yi ni-gonim ŋwaani tun. ²⁴Yi kwe-na varum wulu mancala ba na magi naa ya cɔgi te maama tun, naa ba na lwi wulu tun, á ki kaanum á pa Baŋa-We. Ku dai si á ki kuntu doŋ maŋa kalu maama á na wú taá zuuri á tuga kam wuni tun. ²⁵Á na joŋi vara bam kuntu doŋ dwi-ge tiinə tee ni, si á yi kwe-ya á ki wudiu pɛeri á pa á Tu We dum. Bantu vara bam yira suni ya cɔgi mu. We bá se o joŋi kaanum dum.»

²⁶Baŋa-We daa ma ta Moyisi Di wi:

²⁷«Sɔŋɔ vara na luga, bu maama wú maŋi o nu tee ni mu da yarpe, ni ku na yi nua, naa pɛlbu, naa bubuna mu. Da nana de dum ni si ku taa veə, ka laan wú maŋi si ba kwe-ka ba ma ki wudiu pɛeri ba pa

Baɗa-We. ²⁸Yi kwe-na varum di o bu á gu á ma á kɪ kaanum de didua wonɪ.

²⁹Abam wulɔ na buɗi si o kɪ le-kəm kaanum o pa Baɗa-We, si o tɔɗi kaanum dum cwəŋə ciga ciga. Kuntu baɗa nɪ mu We wó jɔɗi ku tu pɛəri dum. ³⁰Ba nan maɗi si ba di varum wum nwana yam maama de dilu wonɪ ba na kɪ kaanum dum tun mu. Ba yi pa tɪga pɔvri yi ya ta wurɔ. Amu mu yi Baɗa-We dum.

³¹Yɔɔri á taá tɔɗi amu niə yam yi á kɪ á tɔɗi ya na bri te tun. Amu mu yi Baɗa-We dum. ³²Yi yaali-na amu yiri dum, di na yi lanyiranɪ fasti tun ŋwaanɪ. Yisrayelɪ tiinə bam maama maɗi si ba se amu mu nɪ a yi lanyiranɪ fasti. Amu mu yi Baɗa-We dum. Amu ma pɔɔri abam mu si á di taa yi lanyiranɪ fasti. ³³Amu nan jaanɪ abam a nuɗi Ezipi nɪ a ba yo, si a taa yi abam Tu We dum mu. Amu mu yi Baɗa-We dum.»

Candi dim taanɪ

23 Baɗa-We daa ma ta Moyisi Di wi:

²«Ta di Yisrayelɪ tiinə bam nɪ: Da yalɔ á kɔgɔ kum na wó jeeri amu Baɗa-We yigə nɪ si á di candiə tun mu tuntɔ:

We siun de

Nuɗim 20:8-11; 31:12-17;

Gulə Tɔ́ɔ 5:12-15

³Kwe-na da yardɔ á tuɗi á tutuɗa maama. Da yarpe de dum nan yi siun de mu di pai abam. Abam na maɗi á wu je silu maama nɪ, de dum kuntu yi di yira mu Baɗa-We ŋwaanɪ. Á wó jeeri daanɪ si á zuli We yi á ba tuɗa di funfun di.

Paki di dɪpe dilu na ba jigɪ dabɪli di wonɪ tun candiə kam

Nuɗim 12:1-20; Garum 28:16-25; Gulə Tɔ́ɔ 16:1-8

⁴Baɗa-We nan pe ni si á taá di candi sintu si maɗa nɪ mu. Si da yam na yəni ya yi, si á jeeri daanɪ á zuli We si wonɪ.

⁵Pulim cana kam da fugə-yana de dum didaan-ni maɗa nɪ mu á wó puli si á di Paki candiə kam á ma á zuli Baɗa-We. ⁶Tɪga na pɔvri yi da fugə-yanu de dum na yiə, si á puli á di Dɪpe dilu na ba jigɪ dabɪli di wonɪ tun candiə kam á ma á zuli Baɗa-We. Kwe-na da yarpe á di dɪpe dilu dabɪli na tərə ku wonɪ tun. ⁷Da yam kuntu pulim de dum nɪ, si á jeeri daanɪ á zuli We. Yi tuɗi-na á de de tutuɗa yam. ⁸Da

yarpe yam maama wuni si á yɛni á ja wɔdiu pɛera kaanum á ba á kɪ á pa Baŋa-Wɛ. Ku daari da yarpe de dum na yiə, á wó jeeri daani mu si á zuli Wɛ, yi á bá tɔŋi á de de titɔŋa yam.»

Dayigə wɔdiiru pɛera

⁹Baŋa-Wɛ ta ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

¹⁰«Ta dɪ Yisrayɛlɪ tiinə bam nɪ: Abam na tu á zu tɪga kalu amu na lagɪ a kwe a pa abam tun wuni, yi á puli á zagɪ á wɔdiiru, ja-na mun-zɔgɔ kulu á na puli á vɔ tun á vu kaanum tu wum te á pa-o.

¹¹Kaanum tu wum dɪ maa wó zɛŋi á wɔdiiru tum Baŋa-Wɛ yigə nɪ si Wɛ jɔŋi-tɪ abam tee nɪ. Ku nan yi de dɪlu na saŋɪ Wɛ siun de dum tun wuni mu oó kɪ kuntu. ¹²De dɪlu nɪ á na wó pa ba zɛŋi á wɔdiiru tum Wɛ yigə nɪ tun, si á ta kwe pi-bala na yi bɪni yi ka ba jɪgɪ geeri ka yira nɪ tun, á kɪ zweem kaanum á pa Baŋa-Wɛ. ¹³Abam nan ta wó wəli mun-bwe bwen sina na viiri dɪ nugə tun mu, si ku taa yi á wɔdiu pɛeri ku pa Baŋa-Wɛ. Pɛeri dum kuntu lwəm dum maa ywəmmə dɪ paɪ Baŋa-Wɛ. Abam ta wó kwe sana bwaŋa dɪdva á ma á kɪ wo-nyɔɔru pɛeri á wəli da. ¹⁴Abam na puli á zagɪ á wɔdiiru

tum, si á yi di-na dɪpe, naa mun-wɔa, naa wo-val-dunnu tum biə bam, yi á ta wu jaani pɛera yam kuntu á ba á pa á Tu Wɛ dum. Abam dɪ á kwaga kam wó taá kɪ á tɔgɪ nɪ duntu na bri te tun mu si ku taa ve wuu.

Faa wo-vallu candiə kam

Nuŋim 23:16; 34:22; Garum 28:26-31; Gulə Tɔnɔ 16:9-12

¹⁵Ku na zɪgɪ de dɪlu na saŋɪ Wɛ siun de dum yi á zɛŋi á dayigə muna yam Wɛ yigə nɪ tun, si á jeeli da yarpe kuni burpe. ¹⁶Da fiinnu mu á wó jeeli si ya yi de dɪlu na saŋɪ Wɛ siun de dum na kɪ burpe tun, si á laan ja wɔdi-dunɔ pɛera á ba á pa Baŋa-Wɛ. ¹⁷Abam na zuvri je silu maama nɪ, si á ja dɪpwa tile tile á ba jero-vwe dum nɪ si á zɛŋi-tɪ Baŋa-Wɛ yigə nɪ. Nɔɔnu maama wó kwe mun-bwe bwen sina mu o wəli dɪ dabɪlɪ o ma wɔ dɪpe dum kuntu. Ku taa yi á dayigə wɔdiiru pɛera mu á kwe á pa Baŋa-Wɛ. ¹⁸Á kɔgɔ kum nan wó beeri pəlbɪə sirpe na yi bɪni dɪdva yi si ba jɪgɪ geeri si yira nɪ tun, dɪ na-bala dɪdva, dɪ pi-be sile. Á maa wó kwe vara bam kuntu á wəli dɪ dɪpwa pɛera yam á kɪ zweem kaanum á pa Baŋa-Wɛ. Á ta wó kwe wɔdiu pɛera dɪ wo-nyɔɔru pɛera á kaani

á pa-Dl. Pɛera yam kuntu lwəm dum maa ywəmmə dɪ paɪ Baŋa-Wɛ. ¹⁹Abam ta maa wó kwe bu-bala á ma á kɪ lwarum saarum kaanum, sɪ á daari á kwe pi-balı sɪle na yɪ bɪnɪ bɪnɪ tɪn sɪ á ma á kɪ yazurə pɛeri kaanum. ²⁰Kaanum tu wum nan mu wó zəŋi peeni sɪle sum wɛɛnɪ, sɪ sɪ taa yɪ pɛeri sɪ pa Baŋa-Wɛ, tuntu dɪ dɪpwa pɛera yam maama. Pɛera yam kuntu mu Baŋa-Wɛ pɔɔri Dl pa Dl tɪtɪ, sɪ ya taa yɪ kaanum tu wum nyum. ²¹Duntu de dɪm nɪ, á wó pa á maama jeeri daanɪ sɪ á zuli Baŋa-Wɛ yɪ á bá tɔŋɪ á de de tɪtɔŋa yam. Abam na zɔvri je sɪlv maama nɪ, sɪ abam dɪ á kwaga kam maama taa tɔŋɪ nɪ duntu sɪ kɪ taa ve maŋa maama.

²²Abam na ve á kəri sum nɪ sɪ á zagɪ á wɔdiiru á joori sam, yɪ gwe-na wɔdiiru tɪlv maama na wó á kəri sum nɪ nɪ tɪn, nan yɪ lari-na muna yalɔ wɔdi-zaguna bam na daari tɪn. Yagɪ-na tuntu maama á pa yinigə tiinə, dɪ vərə balɔ na zɔvri dɪ abam tɪn, sɪ bantu dɪ lari ba di. Amu mu yɪ abam Tu Baŋa-Wɛ dɪm.»

Nabwaanv wum candiə kam

Garum 29:1-6

²³Baŋa-Wɛ ma ta Moyisi Dl wɪ:

²⁴«Ta dɪ Yisrayelɪ tiinə bam nɪ: Bɪnɪ maama wɔnɪ canɪ surpe cana

kam dayigə de dum nɪ, sɪ á pa dɪ ji siun de na yɪ dɪ yɪra Wɛ ŋwaanɪ. Á maŋɪ sɪ á wu nabwaanv yɪ á daari á jeeri daanɪ á zuli Wɛ. ²⁵Yɪ tɔŋɪ-na á de de tɪtɔŋa yam duntu de dum nɪ. Yɔɔri á kɪ-na wɔdiu pɛeri kaanum á pa Baŋa-Wɛ.»

Lwarum saarum de dum

Garum 29:7-11

²⁶Baŋa-Wɛ ta ma ta dɪ Moyisi Dl wɪ:

²⁷«Canɪ surpe cana kam da fugə de dɪm nan mu yɪ Lwarum saarum de dɪm. De dɪm kuntu wɔnɪ á wó jeeri daanɪ á zuli Wɛ. Á maŋɪ sɪ á tu á tɪtɪ mu, sɪ á daari á kɪ wɔdiu pɛeri kaanum á pa Baŋa-Wɛ. ²⁸Nan yɪ tɔŋɪ-na de dɪm kuntu wɔnɪ. Bɛŋwaanɪ, dɪ yɪ Lwarum saarum de dɪm ba na wó lɪ á lwarum Baŋa-Wɛ yigə nɪ dɪ wɔnɪ tɪn mu. ²⁹De dɪm kuntu maama nɪ wɔlv maama na wɔ se o tu o tɪtɪ amv yigə nɪ, ba maŋɪ sɪ ba lɪ kɪ tu sɪ o daa yɪ tɔŋɪ o wəli Yisrayelɪ dwi dɪm wɔnɪ mu. ³⁰Wɔlv maama dɪ na tɔŋɪ duntu de dɪm nɪ, amv Baŋa-Wɛ tɪtɪ mu wó pa o ga o ŋwɪa amv nɔɔna bam tɪtari nɪ. ³¹De dɪm kuntu dai sɪ abam tɔŋɪ dɪ wɔnɪ dɪ funfun dɪ. Abam na wó taá zɔvri je sɪlv maama nɪ tɪn, abam dɪ á kwaga kam maama maŋɪ sɪ á taá tɔŋɪ nɪ dɪm kuntu sɪ kɪ taa

ve maɲa maama mu. ³²Cana kam da nugv de dum didaan-ni maɲa ni, si ku vu ku yi ka da fugə de dum didaan-ni maɲa ni, di wó taa yi siun de mu di pa abam, si á tu á titi di wuni.»

Vwə cwiim candiə kam

*Nuɲim 23:16; Garum 29:12-34;
Gulə Tɔnɔ 16:13-15*

³³Baɲa-We ma ta di Moyisi Dɪ wu: ³⁴«Ta di Yisrayeli tiinə bam ni: Bini maama wuni canɪ sirpe cana kam da fugə-yanu de dum ni si á puli á di Vwə cwiim candiə kam. Ba nan wó di-ka da yarpe mu. ³⁵Candiə kam pulim de dum wuni, si á jeeri daani á zuli We yi á bá tɔɲi á de de titɔɲa yam. ³⁶Ku wəli da, da yarpe yam kuntu de maama wuni, á wó taá jaani wudiu peera mu á tui á kaani á pa Baɲa-We. Da nana de dum ni, si á daa jeeri daani á zuli We. Á laan maa wó kwe wudiu peeri á kaani á pa Baɲa-We á kweeli. De dum kuntu yi di yira We ɲwaani mu. Á ba maɲi si á tɔɲi á de de titɔɲa yam di wuni.

³⁷Candi sɪlv Baɲa-We na zɪɣi si Yisrayeli tiinə bam taa di bini maama wuni tun mu kuntu. Á wó pa ya taa yi da yalv á na wó jeeri daani

ya wuni á zuli We, yi á jaani wudiu peera á tui á pa Baɲa-We tun mu. Peera yam kuntu wó taa yi zweem kaanum peera, di wudiu peera, di wo-nyɔɔrv peera, di kaanum dilv maama á na wó kɪ á pa We tun mu. Á wó taá jaani peera yam á tui da yalv na maɲi di-ya tun mu. ³⁸Abam nan wó taa di candi sintu á wəli di We siun da yam maama. Peera yam kuntu mu á ta wó wəli di peera yalv á na yəni á jaani á tui á pa Baɲa-We tun, didaani peera yalv á na kɪ wu-yoɲo ɲwaani naa ni-gonim ɲwaani tun.

³⁹Kuntu tun, canɪ sirpe cana kam da fugə-yanu de dum na yiə yi á zagi á karɪ wudiiru maama á ti, si á puli á di candiə kam kuntu. Á wó kwe da yarpe mu á di-ka. Ka dayigə de dum ni wó taa yi siun de mu. Ka da nana de dum na ti candiə kam tun di maa yi kuntu. ⁴⁰Da yam kuntu pulim de dum ni, si á beeri tiu bu-laaru, di kurv tiu ne, di tweeru dwi dwi vɔɔrv, di bugə ni tweeru, yi á kwe-ya á ma kɪ wupolo á zuli á Tu Baɲa-We dum da yarpe yam wuni. ⁴¹Bini maama canɪ sirpe cana kam wuni á wó kwe da yarpe mu si á di candiə kantu á zuli Baɲa-We. Abam di á dwi dum maɲi si á taá tɔɣi ni dintu mu si ku taa ve maɲa maama. ⁴²Abam balv na yi Yisrayeli tumbiə

23:32 *Vwə cwiim candiə kam* = Faa candiə kam

23:36 Garum 29:35-38

tun maŋɪ sɪ á cwi vwə mu, sɪ á jəni ya kuri nɪ da yarpe. ⁴³Kuntu mu wó pa á biə lwarɪ nɪ amv deen na jaanɪ ba nabaara bam a nuŋi Ezipi wunɪ tun, a pe ba zʊʊrɪ vwə wunɪ mu. Amv mu yɪ abam Tu Baŋa-Wɛ dɪm.»

⁴⁴Moyisi deen tagɪ tintu maama o brɪ Yisrayelɪ tiinə bam ba na wó taa di candi yalɔ Baŋa-Wɛ na tiŋi Dɪ pa-ba sɪ ba taa zuli-Dɪ ya wunɪ tun mu.

Jero-vwe dɪm min-zwəənu tum

24 Baŋa-Wɛ ta ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

²«Ta dɪ Yisrayelɪ tiinə bam sɪ ba ja Olivi nugə kalɔ na yɪ lanyɪranɪ tun ba ba pa-m min-zwəənu tum ŋwaanɪ. Kuntu mu wó pa tɪ mim taa di taan, yɪ dɪ ba dweə. ³De maama wa-zʊʊrɪ maŋa nɪ, Arɔn wó nii mu sɪ min-zwəənu tum taa di Baŋa-Wɛ yigə nɪ taan, sɪ tɪga vu ka pʊʊrɪ. Tɪ nan wó taa wʊ Wɛ jero-vwe di-laa kum nɪ mu me gar-jalɪ dum na kwəli ni-gonim daka kam tun. Abam dɪ á dwi dum wó taa tɔgɪ ni dintu mu maŋa maama. ⁴Arɔn maa wó pa min-zwəənu tum taa zɪgɪ səbu-sɪŋa min-zwən-zɪgɪ kum yuu nɪ kuntu, sɪ tɪ mim taa di taan Baŋa-Wɛ yigə nɪ.

Jero-vwe dɪm dɪpe dɪm

⁵Nan viiri-na mun-bwe sɪ á ma-dɪ á wó dɪpwa fugə-yale. Abam wó kwe muni bwen sɪna mu á ma á fɔgɪ dɪpwa maama. ⁶Laan kwe-na dɪpwa yam á tiŋi gɪnɪ sule. Yardu wó taa wʊ gɪna maama wunɪ. Ya nan wó taa tigi taabulɔ kulɔ səbu-sɪŋa na kwəli ku maama yɪ ku zɪgɪ Baŋa-Wɛ yigə nɪ tun baŋa nɪ mu. ⁷Ta kwe-na wəənu tɪlɔ lwəm na ywəmmə tun á kɪ gɪna maama wunɪ, sɪ tintu ləri dɪpwa yam yuu nɪ tɪ ji wɔdiu pɛɛrɪ tɪ pa Baŋa-Wɛ. ⁸We siun de maama wunɪ, Arɔn wó tiŋi dɪpwa yam kuntu mu Baŋa-Wɛ yigə nɪ. Yisrayelɪ tiinə bam maŋɪ sɪ ba taa kɪ kuntu mu maŋa maama sɪ ku ta ve wuu. ⁹Dɪpwa yam kuntu yɪ Arɔn dɪ o biə bam nyum mu. Ba nan maŋɪ sɪ ba di-ya jəgə kalɔ na yɪ lanyɪranɪ faɪt tun nɪ mu, ya na tiini ya yɪ lanyɪranɪ faɪt tun ŋwaanɪ. Baŋa-Wɛ pɔɔrɪ-ya Dɪ pɛɛra yam maama wunɪ sɪ ya taa yɪ kaanum tiinə bam nyum mu.»

Nɔɔnɔ na lwe Baŋa-Wɛ ku tu na wó na waarum dɪlɔ tun

¹⁰⁻¹¹Nɔɔnɔ wɔdɔŋ deen wura o ko na yɪ Ezipi tu. O nu maa yɪ Yisrayelɪ tu, o yɪrɪ mu Selomiti.

Wuntu ko yiri mu Dibiri, yi o nuɗi Dan dwi dum wuni. Nɔɔnu wum deen nuɗi o ki jara di Yisrayeli tu ba zuurum je sum ni. Ba jara yam ni, mu nɔɔnu wum sooli lwarum o ma lwe Baɗa-We yiri dum. Ba ma ja-o ba vu Moyisi te. ¹²Ba ma ja nɔɔnu wum ba pi, yi ba daari ba cegi si Baɗa-We vuuri Di wubuɗa Di bri-ba nɔɔnu wum taani dum baɗa ni.

¹³Baɗa-We laan ma ta di Moyisi Di wi:

¹⁴«Ja-na nɔɔnu wum á nuɗi abam na zuuri me tun á vu dáa. Balu maama na ni nɔɔnu wum ta-balɔɔ tun maa wó daɗi ba jian o yuu ni. Yisrayeli tiinɛ ko-fɔɔ kum laan maa wó dul-o di kandwa ba gu.

¹⁵Nan ta di Yisrayeli tiinɛ bam maama ni: wulu na lwe o Tu We dum, kuntu tu tusim dum wó taa wu o yuu ni mu yi o maɗi si o na waarum. ¹⁶Wulu maama na yaali Baɗa-We yiri, kuntu tu maɗi si o ti mu. Á kɔgo kum maama maɗi si á dul-o á gu mu. O na yi Yisrayeli tu, naa o yi vɛru mu di, ku tu maɗi si o ti mu.

¹⁷Nɔɔnu na gu o doɗ, ku maɗi si ba gu o di mu. ¹⁸Nɔɔnu nan na gu o doɗ varum, si o joori o yiri varum o pa varum wum tu. Woɗo kulu na ɗwi tun mu wó leri woɗo kulu na ge ku ɗwia tun yuu ni. ɗwia mu baá yiri ba ma ba leri ɗwia. ¹⁹Nɔɔnu na

ki zunni o doɗ yira ni, si ba ki o di zunni si di maɗi di zunni dlu o na ki o doɗ wum yira ni tun. ²⁰Wulu na bwari o doɗ yira kuá, si ba bwari ku tu di yira kuá. Yi mu baá li ba ma leri yi. Yeli di mu baá guri ba ma leri yeli. Zunni dlu maama o na ki o doɗ yira ni tun, mu baá ki o di yira ni. ²¹Nɔɔnu na gu varum, si o joori o yiri varum wum o pa o na gu wulu varum tun. Wulu nan na gu o doɗ nabiinu, si ba gu o di. ²²Ni duntu zigɔ di pai Yisrayeli tiinɛ maama mu, di vɛrɛ balu na zuuri di abam tun. Amu mu yi abam Tu Baɗa-We dum.»

²³Moyisi ma yɔɔri o kwe We niɔ yam kuntu maama o pa Yisrayeli tiinɛ bam. Ba laan ma ja nɔɔnu wum ba nuɗi ba kɔgo kum zuurum jɔgo kam ba vu dáa. Ba ma dul-o di kandwa ba gu. Kuntu tun, Yisrayeli tiinɛ bam deen ki ni Baɗa-We na pe Moyisi ni si ba ki te tun mu.

Bina yarpe bini dum

Nuɗim 23:10-11; Gula Tɔnɔ 15:1-11

25 Moyisi deen na wu Sinayi piu kum yuu ni tun, Baɗa-We ma ta did-o Di wi:

²«Ta di Yisrayeli tiinɛ bam ni: Abam na zu tɔga kalu amu Baɗa-We na lagɔ a pa abam si á taá te tun wuni, si á pa tɔga kam sin

bɪnɪ dɪlɔ maama na kɪ yarpe tɪn wɔnɪ. ³Kwe-na bɪna yardɔ sɪ á du á kadwi, dɪ á kɪrɪ sɪm wɔnɪ. Nan ta fɔgɪ-na á kwe á vɪnyə tweeru, sɪ á daari á la á wɔdiiru á zu digə bɪna yardɔ wɔnɪ. ⁴Sɪ kɪ na yɪ bɪna yarpe bɪnɪ dɪm, yagɪ-na tɪga kam sɪ ka dɪ sɪn. Dɪ wó taa yɪ siun bɪnɪ mɔ dɪ paɪ Baŋa-We. Yɪ du-na á kadwi dɪ á kɪrɪ wɔnɪ, nan yɪ kwe-na á vɪnyə tweeru tɪm. ⁵Kɪ na yɪ wɔdi-twarɔ tɪlɔ na kɪ tɪ tɪtɪ yɪrɪnɪ tɪn, yɪ la-tɪ á ja á zu digə. Ta yɪ gwəri-na Vɪnyə tiu biə balɔ tweeru tɪm na ləri dɪ tɪtɪ yɪrɪnɪ tɪn. Bɪnɪ dɪm maama wɔnɪ, tɪga kam wó yɔɔrɪ ka sɪn mɔ. ⁶Dɪ kɪ dɪ, ka ta wó kɪ wɔdiiru ka pa abam, pa abam tɪtɪ, dɪ á gambe, baara dɪ kaana maama, dɪ balɔ á na jɪnɪ sɪ ba tɔŋɪ ba pa abam tɪn, dɪ vərə balɔ na zuvɪ abam tee nɪ tɪn, ⁷dɪ á sɔŋɔ vara, dɪ ga-vara maama dɪ tɪ wɔnɪ mɔ. Á jɪgɪ cwəŋə sɪ á dɪ wɔdiiru tɪlɔ maama tɪga kam na kɪ tɪn.

Wənu yirim bɪnɪ dɪm

⁸Yəni á jeeli bɪna yarpe yarpe kuni bɪrpe, sɪ bɪna fiinna-nɔgɔ ke. ⁹Bɪna fiinnu bɪnɪ dɪm nɪ, kɪ na yɪ canɪ sɪrpe cana kam da fugə de nɪ, á wó pa ba taa kaagɪ tɪga kam je maama nɪ ba wui nabwaanɔ. Lwarɪm saarɪm de dɪm nɪ mɔ á wó kɪ kɪntɔ. ¹⁰Abam wó pɔɔrɪ bɪnɪ

dɪm kɪntɔ sɪ dɪ taa yɪ dɪ yɪra We ŋwaanɪ. Á wó taa kaagɪ tɪga kam maama nɪ á tɔɔlɪ á bɪrɪ nɔɔna maama nɪ wənu yirim bɪnɪ dɪm mɔ yɪə. Dɪ yɪ ywəni dɪm bɪnɪ mɔ dɪ paɪ abam. Abam wɔlɔ maama ya na kwe o nabaara tɪga o yəgɪ, sɪ kɪ tu joori o taa te-ka. Ba na yəgɪ wɔlɔ sɪ o jɪ gambaa, sɪ kɪ tu dɪ joori o curru te zaanɪ. ¹¹Bɪna fiinnu bɪnɪ dɪm na yɪ ywəni dɪm bɪnɪ dɪ paɪ abam tɪn ŋwaanɪ, yɪ du-na á kadwi dɪ á kɪrɪ wɔnɪ, nan yɪ la-na wɔdi-twarɔ á ja á zu digə. Ta yɪ gwəri-na vɪnyə tiu biə balɔ tweeru tɪm na ləri dɪ tɪtɪ yɪrɪnɪ tɪn. ¹²Bɪnɪ dɪm kɪntɔ maama yɪ dɪ yɪra mɔ We ŋwaanɪ. Nan dɪ-na á kadwi dɪ á kɪrɪ wɔdiiru tɪlɔ na kɪ tɪ tɪtɪ yɪrɪnɪ tɪn.

¹³Wənu yirim bɪnɪ dɪm kɪntɔ wɔnɪ, abam wɔlɔ maama ya na kwe o nabaara tɪga o yəgɪ, sɪ kɪ tu joori o taa te-ka. ¹⁴Kɪntɔ ŋwaanɪ abam na lagɪ á yəgɪ tɪga á pa daanɪ, nan lwarɪ-na sɪ á yɪ pɪni daanɪ. ¹⁵Nmɔ na bɔŋɪ sɪ n yəgɪ tɪga n doŋ tee nɪ, sɪ n jeeli ka səbu sɪ kɪ maŋɪ dɪ bɪna yalɔ na maŋɪ ya ke ya gaalɔ wənu yirim bɪnɪ dɪm tɪn. N doŋ wɔm maa wó jɔŋɪ səbu sɪ kɪ maŋɪ dɪ bɪna yalɔ ta na daari sɪ á taá zagɪ wɔdiiru yɪ wənu yirim bɪnɪ dɪm daa yɪ tɪn. ¹⁶Bɪna yalɔ na daari tɪn na daga, sɪ tɪga kam səbu kɪ kɪ yigə nɪ. Wənu yirim bɪnɪ dɪlɔ nan daa na

buni tun na twe si di yi, si á pa sɛbu kum tu tɔga. Bɛɲwaani, tɔga kam tu lagɔ o yɛgi wudiiru zagum bina mu o pa o don wum. ¹⁷ Taá kwari-na á Tu We dum, si á yi pini daani. Amu mu yi abam Tu Baɲa-We dum.

¹⁸ Nan tɔgi-na amu niə yam, di a kwia yam maama si á taá ki-ya. Kuntu wó pa á taá zuri tɔga kam wuni di wu-zuru. ¹⁹ Tɔga kam di nan wó ki wodi u lanyirani ka pa abam, si á taá di á sui yi á jigi yazura.

²⁰ Nɔɔnu nan wai o bwe ni: «Bee mu di nan wó di bina yarpe bini dum wuni, yi di ba jigi cwɛɲə si di du tɔga ni, di maa dai si di zagi wodi u di zu digə?» ²¹ Ku na yi te tun, amu Baɲa-We wó ki tɔga kam yu-yoɲo pa si bina yardu bini dum wuni, abam kari sum, di á kadwi sum ki wodi u kulu na wó yi bina yatɔ tun. ²² Bina nana bini dum na yiə yi á lagɔ á du tɔga kam ni, á ta wó taá jigi wodi u kulu á na zagi bina yardu bini dum wuni tun á di. Á ta wó di wodi u kum kuntu si ku yi bina nuɲu bini dum wodiiru zagum maɲa kam.

²³ Abam dai si á kwe tɔga á yɛgi á pa nɔɔnu si ku tu taa te-ka taan wuu. Tɔga kam yi amu Baɲa-We nyum mu. Abam yi vərə mu amu na se si á taá jigi-ka á tɔɲa. ²⁴ Á na jigi tɔga je silu maama ni yi á yɛgi-ka á

pa daani, cwɛɲə wó taa tigi mu si tɔga kam tu joori o yɛgi-ka.

²⁵ Yinigə na tiini ka ja abam wulu, pa kuntu tu kwe o tɔga o yɛgi, o yira nɔɔnu wulu na maɲi si o nii-o tun wó joori o yɛgi tɔga kam si ba taa te-ka. ²⁶ Yinigə tu nan na kwe o tɔga o yɛgi, yi o na ba jigi yira nɔɔnu si ku tu joori o yɛgi-ka, ku tu juɲa na tu ka gara pa o buɲi si o joori o yɛgi o tɔga kam o ya na kwe-ka o yɛgi o pa wulu tun tee ni, ²⁷ o jigi cwɛɲə si o ki kuntu. O nan wó jeeli bina yam si ku zigi maɲa kalu o ya na yɛgi-ka o pa nɔɔnu wum tun, yi o laan ɲwi tɔga kam sɛbu o pa-o si ku maɲi di bina yalu ta na daari tun. O daa maa wó joori o taa te tɔga kam. ²⁸ Ku tu nan na ba jigi sɛbu si o ɲwi ni ku na maɲi te tun, wulu na yɛgi tɔga kam o tee ni tun nan mu wó taa te-ka si ku yi wənu yirim bini dum. Maɲa kam kuntu ni mu ba laan wó kwe tɔga kam ba joori ba pa ka tu.

²⁹ Wulu na jigi o sɔɲɔ tu kulu na lagɔ ku pi tun wuni, yi o kwe-ku o yɛgi o pa nɔɔnu wudon, o jigi cwɛɲə si o kwe bini didwi o joori o yɛgi-ku nɔɔnu wum tee ni. ³⁰ Bini didwa nan na ke, yi ku tu na wari si o joori o yɛgi o sɔɲɔ kum, cwɛɲə daa tərə si o joori o yɛgi-ku. Ku leeri ku yi wulu na yɛgi-ku tun di o dwi dum nyum mu si ku taa ve wuu. Wənu yirim bini dum na yiə,

səno kum daa bá joori ku ji wulu na yəgi-ku o pa tun nyum. ³¹Ku daari sam na wu ti-balwa balu na wu ləgi ba pi tun wuni, duntu kikiə nyi di tıga yəgə na yi te tun mu. Wulu na kwe o səno kum kuntu o yəgi, ku tu jıgi cwəno si o joori o yəgi-ku maŋa di maŋa. Ku maa na yi wəənu yirim buni dum, baá joori ba kwe-ku ba pa ku tu mu.

³²Ku nan na yi Levi dwi tiinə na zuri tuni dılu wuni tun, Levi dwi tu wulu na yəgi o səno o pa nənu wudoŋ, ku tu jıgi cwəno si o joori o yəgi-ku nənu wum tee ni maŋa di maŋa. ³³Ba na yəgi səno kulu maama na wu Levi tiinə tuni dum wuni tun, cwəno wura si ba joori ba yəgi-ku maŋa di maŋa. Wəənu yirim buni dum na yiə, səno kum wó joori ku ji Levi dwi tu wum nyum mu. Bəŋwaani, sam dılu na wu Levi dwi tiinə tuni dum wuni tun yirani mu yi bantu jıjıgıru Yisrayeli dwi tiinə tıga kam maama wuni. ³⁴Ku daari ku na yi vara pwəli silu na kaagi Levi tiinə tuni dum tun, cwəno tərə si ba kwe-si ba yəgi. Tıga kam kuntu yi ba nyum mu si ku taa ve maŋa maama.

Yinigə tiinə zənə taani

³⁵Abam curru Yisrayeli tiinə bam wulu na wari si o nii o titi baŋa ni o yinigə ŋwaani, si á wəli ku tu ni á na wó ki te di vərə balu na zuri abam tee ni tun. Kuntu wó pa o di wani o zu di abam. ³⁶Nmu na jıni səbu n pa yinigə tu, si n yi pa o ŋwi səbu-daŋo o pa-m. Nan kwari-na á Tu We dum! Wəli-na á donnə bam si ba taa zuri á tee ni. ³⁷Ku dai si á dwani nyəri á curru tum baŋa ni di á na jıni kulu maama á pa-ba tun, ni ku na yi səbu, naa wudiu di.

³⁸Amu mu yi abam Tu Baŋa-We dum. A deen jaani abam a nuŋi Ezipi ni si a daari a pa abam Kaanan tıga kam, si a taa yi abam Tu We dum mu.

³⁹Abam curru Yisrayeli tiinə bam wulu yinigə na jaan-o pa o kwe o titi o yəgi o pa-m si n tan te-o, ku dai si nmu pa o taa tıga o pa-m ni gambaa te. ⁴⁰Yagi si o taa zuri nmu tee ni, ni o yi vərə naa wulu n na jıni si o tıŋi o pa-m tun. O nan wó taa tıga o pa-m si ku taa nii wəənu yirim buni dum maŋa mu. ⁴¹Buni dum kuntu na yiə, si n yagi

o dɪ o biə sɪ ba viiri. Oó joori o sɔ-yuu tiinə bam te mu sɪ o taa zɔvri o nabaara tɪga kam baŋa nɪ. ⁴²Cɪga tun, Yisrayelɪ tiinə bam yɪ amu Baŋa-Wɛ tintuŋna mu. Amu mu jaanɪ-ba a nuŋi Ezipi wunɪ a ba yo seeni. Kuntu ŋwaanɪ ku dɪ sɪ nɔɔnu yəgi-ba nɪ gambɛ te tun. ⁴³Yɪ beesi-ba-na! Nan kwari-na á Tu Wɛ dum sɪ á taá sɛ Dɪ nɪ.

⁴⁴Abam nan jɪgɪ cwəŋə sɪ á vu tunɪ dɪlɪ na gilimi abam tun wunɪ á yəgi gambɛ, á pa á titɪ. ⁴⁵Ku ta na yɪ dwi-ge tiinə balɪ na tu ba zɔvri abam je sum nɪ tun, dɪ ba biə, á ta jɪgɪ cwəŋə sɪ á yəgi-ba sɪ ba ji á gambɛ sɪ á taá te-ba. ⁴⁶Á na tɪga á daari-ba, á wú wanɪ á pa ba ji á biə gambɛ, sɪ ba tuŋɪ ba pa bantɪ dɪ sɪ ku taa ve ba tɔvri. Ku daari ku na yɪ á cɔvri Yisrayelɪ tiinə bam, yɪ beesi-ba-na.

⁴⁷Dwi-ge tu wulɪ na zɔvri abam je sum nɪ tun na duni, yɪ yinigə na jaanɪ Yisrayelɪ tu wudonɪ pa o kwe o titɪ o yəgi o pa dwi-ge tu wum naa o sɔŋə tiinə, ⁴⁸cwəŋə wura sɪ ba joori ba yəgi Yisrayelɪ tu wum vɛru wum tee nɪ. Yisrayelɪ tu wum cɔvri mu wú joori o yəg-o. Ku na yɪ o nyaanɪ, naa o zumbaaru, ⁴⁹naa o ko cɔvri, naa wuntu bu, naa o yira nɔɔnu wudonɪ mu, bantɪ jɪgɪ cwəŋə sɪ ba joori ba yəg-o sɪ o taa te o titɪ. Ku nan dɪa na dɪ kuntu, ku tu jɪŋa na tu ka gara, oó wanɪ o joori o yəgi

o titɪ. ⁵⁰Ku tu wú jəni dɪ wulɪ na yəg-o tun, yɪ ba jeeli bina yam sɪ ku zɪgɪ maŋa kalɪ o na yəgi o titɪ tun, sɪ ku yɪ wəenu yirim bɪnɪ dɪlɪ na wú ba tun. Səbu kulɪ ku tu na wú ŋwɪ tun maŋɪ sɪ ku maŋɪ dɪ ba na yəni ba jɪnɪ nɔɔna ba tuŋɪ yɪ ba ŋwɪ-ba te tun mu. ⁵¹Bina zanzan nan ta na dwara sɪ wəenu yirim bɪnɪ dum yɪ, nɔɔnu wum wú joori o ŋwɪ sɪ ku maŋɪ dɪ kuntu mu o pa vɛru wum. ⁵²Bina yalɪ na daari tun nan na ba daga, sɪ o joori o ŋwɪ səbu finfun nɪ ba na jeeli-ku te tun.

⁵³Ku tu ta na wu vɛru wum tee nɪ o tuŋa, vɛru wum maŋɪ sɪ o kɪ-o nɪ ba na jɪnɪ nɔɔnu bɪnɪ dɪ bɪnɪ wunɪ pa o tuŋɪ te tun mu. Yɪ sɛ-na sɪ vɛru wum taa jɪgɪ Yisrayelɪ tu wum o beesa. ⁵⁴Nɔɔn-nɔɔnu na wu wanɪ sɪ o tɔgɪ cwe suntɪ maama wunɪ sɪ o joori o yəgi o donɪ Yisrayelɪ tu, wəenu yirim bɪnɪ dum na yɪə, ba nan maŋɪ sɪ ba yagɪ Yisrayelɪ tu wum sɪ o dɪ o biə viiri zaanɪ mu.

⁵⁵Yisrayelɪ tiinə bam yɪ amu Baŋa-Wɛ tintuŋna mu. Amu mu jaanɪ-ba a nuŋi Ezipi wunɪ. Amu mu yɪ abam Tu Baŋa-Wɛ dum.»

**Ba na sɛ Wɛ kwia
yam, baá na yu-yonɔ**

26 «Yɪ zaŋɪ-na á kɪ jwənə sɪ á zuli-ya. Nan yɪ mɔ-na kamwaru, naa sɪ á cɛli kandwa,

naa a sari-ya á pa ya ji wa-yɔɔru sɪ á zuli-ya. Amu mu yɪ abam Tu Baŋa-We dɪm.

²Taá ye-na amu siun da yam ni nɪ, sɪ á daari á taá nɪɣɪ amu jero-vwe dɪm. Amu mu yɪ Baŋa-We dɪm.

³Abam na se amu kwia yam, yɪ á tɔŋɪ á tɔɣɪ amu niə yam, ⁴amu dɪ wú tɔŋɪ dua sɪ ka nɪ ka maŋa nɪ, sɪ á wudiiru kɪ lanyiranɪ. Abam tweeru tum dɪ maa wú lə biə zanzan. ⁵Abam wudiiru na wú puli zanzan kontu tun, abam ta wú taá zagi wudiiru mu yɪ á vinyə tiu biə maŋɪ ba yɪ sɪ á gwəri-ba. Abam nan bá gwəri á tweeru biə á ti, dɪ duum maŋa na yɪ sɪ á du á wo-dwə. Abam wú taá jɪɣɪ á di á sui á wubɔŋa, yɪ á zɔvri á tɪga kam nɪ dɪ wu-zuru.

⁶Amu wú pa á taá zɔvri tɪga kam nɪ dɪ yazurə. Á maa wú pəni á dɔ yɪ fɔvni ba jɪɣɪ abam. Amu wú lɪ ga-vara sɪ ba yɪ taa wu abam tɪga kam wuni, yɪ á daari a cɪ á duna. ⁷Cɪga tun, abam wú zəli á duna á di dam ba baŋa nɪ, yɪ á gu-ba. ⁸Abam nɔɔna banu wú na dam sɪ á zəli á duna bam nɔɔna bi. Abam nɔɔna bi dɪ wú zəli ba nɔɔna murru fugə yɪ á wanɪ-ba á gu.

⁹Amu yigə wú taa wura dɪ abam, pa á na biə zanzan yɪ á puli dɪ dam. A maa wú su ni-gonim dɪlɔ a na tiŋɪ dɪ abam tun. ¹⁰Abam wudiiru na wú

tiini tɪ gaali tun ŋwaani, ku na yɪ sɪ á zagi wudiiru, bun-doori dɪm wɔdiu ta wú taa wu á tuli nɪ, pa á dɔlɪ-ku á yagi sɪ á na je á kɪ á wɔdi-dɔŋɔ da.

¹¹Amu maa wú ba a taa zɔvri abam titari nɪ. Amu bri a bá yáali abam. ¹²Amu wú taa wu á tee nɪ. A maa wú taa yɪ abam Tu We dɪm, yɪ abam dɪ wú taa yɪ amu nɔɔna. ¹³Amu mu yɪ abam Tu Baŋa-We dɪm. A ma ja abam a nuŋɪ Ezipi nɪ, sɪ á daa yɪ taá yɪ Ezipi tiinə gambə. A ma cɔɣɪ dam dɪlɔ ya na nyɪ abam dɪ sun tɪga nɪ tun, yɪ a jonɪ abam pa á ve yɪ á yum wu weeni.»

Zwabaniaə taani

¹⁴«Abam nan na ba se amu kwərə, yɪ á ba tɔɣɪ a niə yam maama, ¹⁵á na nuŋɪ amu kwia yam kwaga nɪ, á daari á cɔɣɪ ni-gonim dɪlɔ a na kɪ dɪ abam tun, ¹⁶amu laan wú waari abam tuntɔ mu: leeru wú yɪ abam lɪla, nɪnɛni yawɪ-cɛeru, dɪ sɪsa-dwəənu, dɪ paa. Tuntɔ mu lagi tɪ dwe á yiə, sɪ á daari á bugi á je. Abam na dugi wudiiru, ku bá jonɪ abam. Bɛŋwaani, á duna mu lagi ba vri-tɪ á tee nɪ ba di ba daari abam. ¹⁷Amu titɪ mu lagi a nuŋɪ abam kwaga nɪ, pa á duna di abam najara wuni. Nɔɔna balu na culi abam tun

wó di dam á baɲa nɪ. Á ta wó kwaanɪ sɪ á duri á lu yɪ nɔɔn-nɔɔnu ba zəli abam.

¹⁸Tɪntu maama nan na yi abam yɪ á ta vin sɪ á se amu kwərə, a laan wó pa á waarum dɪm puli dɪ kɪ da kuni burpe mu á lwarum dɪm ɲwaanɪ.

¹⁹Amu maa wó pa á kamunni dɪm ba dɪ tu tɪga. Amu wó cɪ sɪ dɪa yɪ nɪ ka pa abam, sɪ á tɪga kam ku yɪ ka taa dana nɪnɛnɪ luu na yɪ te tɪn.

²⁰Abam tɪtɔŋ-dɛera yam maama bá ja kuri ya pa abam. Bɛɲwaanɪ, tɪga kam bá kɪ wudiiru ka pa abam, á tweeru tɪm dɪ nan bá lə biə.

²¹Kuntu maama nan na kɪa, yɪ abam ta na vi-nɪ, yɪ á ba se a kwərə kam, amu laan wó pa á cam dɪm puli mu dɪ kɪ kuni burpe dɪ wəli da. ²²Amu wó saasɪ ga-vara a yaɣɪ abam yɪra nɪ, yɪ ba wó ja á biə, ba ja á vara, yɪ ku pa á ti, á ba á daari funfun yɪra nɪ, yɪ ku pa á cwe sum bà sɪ ji kagva.

²³Dɪ kuntu maama dɪ, abam ta na vin amu kɪrisum dɪm kuntu, ²⁴amu dɪ wó vin abam. A ta wó waari abam kuni burpe mu a daa wəli da á lwarum dɪm ɲwaanɪ. ²⁵A lagɪ a pa najara mu zaɲɪ abam dɪ á dɪna tɪtarɪ nɪ, abam na cɔɣɪ ni-gonim dɪlɔ amu na kɪ dɪ abam tɪn ɲwaanɪ. Abam na duri sɪ á zu á tɪ-kamunnu tɪm wɔnɪ á səɣɪ da sɪ á lu, amu wó pa yawɪ-cɛɛru ja abam dáanɪ.

Abam dɪna laan maa wó na cwəɲə sɪ ba wanɪ abam. ²⁶Amu wó pa á ga wudiu sɪ á di. Dɪpe wɔɔm jəgə dɪdɪa wɔnɪ mu kaana fugə wó larɪ muni ba wɔ dɪpe sɪ ba dɪ sum tiinə di. Ba nan na cɛ dɪpe dɪm sɪ ba pa daanɪ, digə maama wó na funfun yɪranɪ mu. Á na nɛ wudiu, sɪ nɔɔnu maama kwe o nyɪm tɪn, ku bá zuri á kana.

²⁷Dɪ kuntu maama dɪ, abam ta na ba se amu kwərə kam yɪ á vi-nɪ, ²⁸amu laan wó yɔɔrɪ a lɪ a banɪ mu sɪ dɪ zaɲɪ abam baɲa nɪ. Amu ta wó waari abam á lwarum dɪm ɲwaanɪ kuni burpe mu. ²⁹Kana wó tiini ka ni abam mu pa á ja á tɪtɪ biə á di. ³⁰Amu nan wó cɔɣɪ wara-je bimbɪnə yam mɛ á na ve da á kaanɪ á wa yam tɪn. A ta wó yigi á bimbɪnə yalɔ á na zwe wəənu tɪlɔ lwəm na ywəmmə tɪn ya baɲa nɪ tɪn a dɪ tɪga nɪ. A laan wó tiɲɪ á twa a daɲɪ á jwənə yam baɲa nɪ, ya na yɪ wo-yɔɔru tɪn ɲwaanɪ. Amu wó culɪ abam. ³¹A maa wó pa á tɪnɪ dɪm ji di-dwəənu yɪranɪ, yɪ a daari a cɔɣɪ wara-je sɪlɔ á na ve da á zuli á wa yam tɪn. Á na zwe wəənu á pa-nɪ, tɪ lwəm bá poli a wɔv. ³²Amu tɪtɪ nan mu lagɪ a cɔɣɪ á tɪga kam. Abam dɪna na tu sɪ ba zu ka wɔnɪ, kuɔ su-ba zanzan. ³³Amu wó zəli abam a jagɪ a yaɣɪ tɪnɪ dɪdonnə wɔnɪ, jara-kəm ɲwaanɪ. Abam maama wó

nuɲi á daari á tɔga kam mu si ka ji di-dwəənu yiranɩ. ³⁴⁻³⁵ Ku maa wú pa tɔga kam na siun, ni ku ya na maɲi si ka na bɩna yarpe maama wuni tun. Abam na zuuri ka wuni yi á wu pɔɔri siun bɩni dum á pa-ka, ka laan wú sin bɩna yalɔ maama abam na wú jagɩ á taá wu á dɩna bam tɩni dum wuni tun.

³⁶ Abam balɩ na wú wəri tun, amu wú pa á vwana part yi fɔvni ja abam á dɩna tɩni dum wuni. Vɔɔ titi na siiri tɔga ni á wú duri mu ku dwanim ɲwaani. Á wú buɲi ni nɔɔna mu zeli abam si ba ja yi á duri si á lu. Á wú tu tɔga ni, yi nɔɔn-nɔɔnu tərə. ³⁷ Abam nan wú duri á tri á tu á daɲi da-baɲa ni, yi nɔɔn-nɔɔnu ba zeli abam. Abam bá taá jigi dam si á wani á dwəni dɩ á dɩna. ³⁸ Á wú ti á dɩna tɩni dum wuni, pa á dwi dum je dáani. ³⁹ Abam wuni balɩ funfun na wú daari á dɩna tɩni dum wuni tun dɩ maa wú bugi ba je. Ku nan wú taa yi lwarum yalɔ ba dɩ ba nabaara na ki tun ɲwaani mu ba lagɩ ba bugi ba je kuntu.

⁴⁰ Ku kwaga seeni, ba nan wú wani ba se ni ba dɩ ba nabaara bam sunɩ ba tɩsi, yi ba daari ba culi ba lwarum, dɩ ba na ywəri amu kwaga ni yi ba vin amu, ⁴¹ pa amu dɩ vin bantu yi a daari a zeli-ba a ja vu ba dɩna tɩni dum ni te tun.

Ba na sunɩ ba tu ba titi ba daari ba ləni ba wubɔɲ-balwaarɩ tum, yi ba se waarum dilɔ amu na pe-ba tun, ⁴² amu dɩ wú guli a ni-gonim dum a na ki dɩ ba nabaara Zakɔbi, dɩ Yizaki, dɩ Abraham tun. Amu ta wú guli ba tɔga kam gulə si a fɔgi-ka. ⁴³ Amu nan wú zeli-ba ba tɔga kam ni si ka wani ka na siun, ni ku ya na maɲi si ka sin bɩna yarpe maama wuni te tun. Ba na viiri ba daari tɔga kam, ka laan wú na siun kuntu doɲ. Ba maɲi si ba na waarum dilɔ na wú maɲi dɩ ba lwarum dum tun mu, ba na yɔɔri ba vin amu niə yam dɩ a kwia yam tun ɲwaani.

⁴⁴ Dɩ ku dɩ, ba na maɲi ba wu ba dɩna tɩni dum wuni, amu bá yɔɔri a vi-ba. Amu bá yiri ni-gonim dilɔ a na ki dɩ ba tun yi a daari a cɔgi-ba a ti. Amu mu yi ba Tu Baɲa-We dum. ⁴⁵ A nan daa wú joori a guli ni-gonim dilɔ a na ki dɩ ba nabaara bam tun, yi a wəli-ba. Amu deen jaani ba nabaara bam kuntu a ja nuɲi Ezipi ni si a taa yi ba Tu We dum, yi dwi-ge tiinə bam zigɩ ba niə. Amu sunɩ a yi Baɲa-We dum mu.»

⁴⁶ Baɲa-We deen zigɩ Sinayi piu kum yuu ni Dɩ tɔgi Moyisi baɲa Dɩ pa Yisrayeli tiinə bam Dɩ niə yam, dɩ Dɩ kwia yam, dɩ Dɩ cullu tum kuntu mu, si ba taa tɔga.

**Nɔɔnu na wó kwe
ni Baɗa-Wɛ tee ni tun**

27 Baɗa-Wɛ daa ma ta di
Moyisi Di wi:

²«Ta di Yisrayeli tiinə bam ni:
Wulu na kwe o yira nɔɔnu si o ma
goni ni o pa Baɗa-Wɛ, ku tu wó
waní o ɗwi sɛbu si ku ləri o nɔɔnu
wum yuu ni. Nɔɔnu di nɔɔnu kwɛrə
na maɗi di sɛbu-pɔɗo sɛkeli na yi
ciga ciga tun mu tuntu:

³Baaru na maɗi di bina fiinle si ku
yi bina fusrɗu, si á ɗwi sɛbu-pɔɗo
sɛbu-dala fiinnu o ɗwaani.

⁴Kaani nan na maɗi di bina
yam kuntu, si á ɗwi sɛbu-pɔɗo
sɛbu-dala fiinto o ɗwaani.

⁵Bəkərə na maɗi di bina yanu si
ku yi bina fiinle, si á ɗwi sɛbu-pɔɗo
sɛbu-dala fiinle o ɗwaani.

Bisankana nan na maɗi di bina
yam kuntu, si á ɗwi sɛbu-pɔɗo
sɛbu-dala fugə o ɗwaani.

⁶Bəkərə na maɗi di cana didua si
ku yi bina yanu, si á ɗwi sɛbu-pɔɗo
sɛbu-dala yanu o ɗwaani.

Bisankana bina nan na maɗi di
bina yam kuntu, si á ɗwi sɛbu-pɔɗo
sɛbu-dala yato o ɗwaani.

⁷Baaru na kwin o yi bina fusrɗu o
dani, si á ɗwi sɛbu-pɔɗo sɛbu-dala
fugə-yanu o ɗwaani.

Kaani nan na maɗi di bina
yam kuntu, si á ɗwi sɛbu-pɔɗo
sɛbu-dala fugə o ɗwaani.

⁸Nɔɔnu wulu na ki ni-gonim dum
kuntu, yi o ba jigi sɛbu kulu na
maɗi di ni dum tun, si ku tu ja
o nɔɔnu wum o yi kaanum tu te.
Kaanum tu wum na nii nɔɔnu wum,
o laan wó jeeli ni-gonim tu wum na
wó ɗwi bagra si ku maɗi di o dam
na wat te tun.

⁹Wulu nan na kwe vara balu
na maɗi di kaanum tun si o ki
ni-gonim o pa Baɗa-Wɛ, vara bam
kuntu doɗ maama wó ji lanyirani
fasi mu Baɗa-Wɛ ɗwaani. ¹⁰Cwəɗə
tərə si ku tu kwe vari-gaa o ləri
wudoɗ wum yuu ni. Ku na maɗi
ku yi o kwe var-ɗum mu o ləri
vari-nabwəm yuu ni, o dai si o ki
kuntu. Wulu nan na ki kuntu, vara
bale bam maama wó ji Baɗa-Wɛ
nyum mu. ¹¹Ku nan na yi varum
wulu na wu maɗi di kaanum o pa
Baɗa-Wɛ tun mu ku tu lagi si o ma
o goni o ni dum, o nan wó ja varum
wum o vu kaanum tu wum tee ni
mu. ¹²Kaanum tu wum na nii varum
wum na jigi lam te tun, oó ta o
bri nɔɔnu wum o na wó ɗwi bagra
tun. O nan na tagi te, ku zigi kuntu
mu. ¹³Varum wum tu nan na lagi
si o joori o yəgi o varum wum, si o
ɗwi varum wum sɛbu kum, yi o ta
wəli sɛbu kum pupwara didua sinu
maama wuni.

¹⁴Nɔɔnu nan na kwe o sɔɗɔ si o
ki-ku Baɗa-Wɛ juɗa ni, kaanum tu
mu wó yi da si o nii ku duuni na mai

te tɪn. Kaanum tu nan na brɪ kʊ sɛbu sɪ kʊ taa yɪ te, kʊ zɪgɪ kuntʊ mʊ.
¹⁵ Sɔ́ŋɔ kʊm tu nan na lagɪ sɪ o joori o yɛgi-kʊ, sɪ o ŋwɪ kʊ sɛbu kʊm, yɪ o ta wɛli sɛbu kʊm pʊpʊwara dɪdʊa sɪnu maama wʊnɪ. O na kɪ kuntʊ, sɔ́ŋɔ kʊm wʊ joori kʊ taa yɪ o nyɪm.

¹⁶ Nɔ́ɔnʊ wʊlʊ na fɔgɪ o nabaara tɪga wʊnɪ sɪ o kɪ-ka Baŋa-Wɛ jʊɔa nɪ, baá jeeli ka kwɛrɛ sɪ kʊ maɲɪ dɪ wo-dwɛ na wʊ maɲɪ te sɪ ba du ka wʊnɪ tɪn mʊ. Baá maɲɪ sɛbu-pɔŋɔ sɛbu-dala fiinnu mʊ mɪna ywɛllu tɪtɔ maama ŋwaanɪ. ¹⁷ Kʊ na yɪ wɛɛnu yirim bɪnɪ dɪm wʊnɪ mʊ kʊ tu kwe tɪga kam o pa Baŋa-Wɛ, oó ŋwɪ ka sɛbu jeelim maama na yɪ te tɪn mʊ. ¹⁸ Sɪ kʊ na yɪ wɛɛnu yirim bɪnɪ dɪm kwaga nɪ mʊ o kwe-ka sɪ o pa Baŋa-Wɛ, baá jeeli ka sɛbu nɪ sɪ kʊ maɲɪ dɪ bɪna yagra ta na daari sɪ wɛɛnu yirim bɪnɪ dɪlʊ na bɪnɪ tɪn laan yɪ mʊ. Kʊ tu bá ŋwɪ sɪ kʊ yɪ ka sɛbu kʊm maama. ¹⁹ Nɔ́ɔnʊ wʊm na bʊŋɪ sɪ o joori o yɛgi o tɪga kam, sɪ o ŋwɪ ka sɛbu kʊm, yɪ o ta wɛli sɛbu kʊm pʊpʊwara dɪdʊa sɪnu maama wʊnɪ. O na kɪ kuntʊ, tɪga kam wʊ joori ka taa yɪ o nyɪm. ²⁰ Kʊ tu nan na wʊ joori o yɛgi-ka Baŋa-Wɛ tee nɪ, yɪ o na kwe-ka o yɛgi o pa nɔ́ɔnʊ wudɔŋ, o daa ba jɪgɪ cwɛŋɔ sɪ o joori o yɛgi-ka. ²¹ Wɛɛnu yirim bɪnɪ dɪm na kaagɪ dɪ yɪ, yɪ ba lagɪ ba kwe tɪga kam kuntʊ ba pa, ka wʊ yɔɔrɪ

ka jɪ lanyɪranɪ fasɪ mʊ Baŋa-Wɛ ŋwaanɪ. Ba maɲɪ sɪ ba pɔ́ɔrɪ-ka ba pa Wɛ kaanum tiinɛ sɪ ba taa te-ka maɲa maama.

²² Nɔ́ɔnʊ wʊlʊ nan na kwe tɪga kalʊ na daɪ o nabaara tɪga yɪ o tɪtɪ yɛgi-ka nɔ́ɔnʊ wudɔŋ tee nɪ tɪn mʊ sɪ o kɪ-ka Baŋa-Wɛ jʊɔa nɪ, ²³ kaanum tu wʊm mʊ wʊ jeeli ka sɛbu nɪ sɪ kʊ maɲɪ dɪ bɪna yagra ta na daari sɪ wɛɛnu yirim bɪnɪ dɪm yɪ tɪn. Nɔ́ɔnʊ wʊm laan maa wʊ ŋwɪ ka sɛbu kʊm dɛ dɪm kuntʊ wʊnɪ nɔ́ɔ. Sɛbu kʊm kuntʊ yɪ Baŋa-Wɛ nyɪm mʊ. ²⁴ Wɛɛnu yirim bɪnɪ dɪm na yɪɔ, sɪ nɔ́ɔnʊ wʊm kwe tɪga kam kuntʊ o joori o pa o na yɛgi-ka wʊlʊ tee nɪ tɪn, sɪ wʊntʊ dwɪ dɪm taa te-ka.

²⁵ Sɛbu kʊm kuntʊ maama duuni maɲɪ sɪ kʊ tɔgɪ jero-vwe dɪm maɲum cɪga cɪga mʊ. Sɛkɛli dɪdʊa maa yɪ gera-dala kuni fiinle.

²⁶ Nɔ́ɔn-nɔ́ɔnʊ ba maɲɪ sɪ o kwe wo-kwɪan kalʊ o varum na lʊgɪ tɪn o kɪ Baŋa-Wɛ jʊɔa nɪ, ka na maɲɪ ka yɪ Baŋa-Wɛ nyɪm tɪn ŋwaanɪ. Kʊ na yɪ á naanɪ dɪm wʊnɪ, naa á peeni sɪm wʊnɪ, naa á bɪnɪ dɪm wʊnɪ, tɪntʊ wo-kwɪn sɪlʊ maama na yɪ wo-bɛ tɪn yɪ Baŋa-Wɛ nyɪm mʊ. ²⁷ Kʊ nan na yɪ vara balʊ na wʊ maɲɪ dɪ kaanum tɪn wʊnɪ wo-kwɪa, ka tu wʊm jɪgɪ cwɛŋɔ sɪ o joori o yɛgi-ka. Oó ŋwɪ ka sɛbu kʊm yɪ o

ta wɛli sɛbu kum pupwara dɛdva sinu maama wuni. Ku tu nan na wu joori o yɛgi varum wum kuntu, ba jigi cwɛnɛ sɛ ba kwe-o ba yɛgi ba pa nɔn-gaa sɛ ku maɲi dɛ varum wum sɛbu na yi te tin.

²⁸Wulɔ nan na yɔɔri o kwe o wonjo kulɔ maama o kɪ Baɲa-Wɛ juɲa nɪ, ku na yi o curu, naa o varum, naa o nabaara tɪga mu, wonjo kum kuntu yɔɔri ku yi lanyirani fasi mu Baɲa-Wɛ ɲwaani. Nɔɔnu wum daa ba jigi cwɛnɛ sɛ o joori o yɛgi-ku, naa o kwe-ku o yɛgi o pa nɔn-gaa, ku na yi Wɛ nyum maɲa maama tun ɲwaani.

²⁹Ba nan na pɔɔri nabiinu wulɔ ba yɔɔri ba kɪ Wɛ juɲa nɪ cɔgum ɲwaani, cwɛnɛ daa tɛrɛ sɛ ba joori ba yɛgi kuntu tu Baɲa-Wɛ tee nɪ. Ba maɲi sɛ ba gu-o mu.

³⁰Tɪga kam wudiu pɔɔrum fugɛ maama wuni pupwara dɛdva yi Baɲa-Wɛ nyum mu, nɪ ku na yi wudiiru, naa tiu biɛ dɛ. Abam nan

wɔ pɔɔri-ku sɛ ku taa yi lanyirani fasi Baɲa-Wɛ ɲwaani. ³¹Nɔɔnu nan na buɲi sɛ o joori o yɛgi wudiiru tuntu tilu, sɛ o ɲwi ti sɛbu kum nɪ nɪ yi o ta wɛli sɛbu kum pupwara dɛdva sinu maama wuni. ³²Sɔɲɔ vara fugɛ maama wuni dɛdva yi lanyirani fasi mu Baɲa-Wɛ ɲwaani. Nan jeeli-na á vara bam maama sɛ á lɪ wulɔ na yi fugɛ tu maama tin á pa Baɲa-Wɛ. ³³Abam ba maɲi sɛ á paali á kuri á vari-ɲuna dɛ á vari-balwaarɔ wuni, naa sɛ á lɛri balɔ á na maɲi á lɪ tun yuu nɪ. Abam na kwe varum sɛ á lɛri wudoɲ yuu nɪ á pa Baɲa-Wɛ, vara bale bam maama nan wɔ taa yi Baɲa-Wɛ nyum mu. Á ba jigi cwɛnɛ sɛ á joori á yɛgi-ba dɛ sɛbu.»

³⁴Baɲa-Wɛ dɛɛn zigɪ Sinayi piu kum yuu nɪ mu Dɪ ta Dɪ niɛ yam kuntu Dɪ bɪ Moyisi Yisɪrayɛɪ tiinɛ bam ɲwaani.

Garum Tɔnɔ

Garum Tɔnɔ kum brɪ kulɔ maama na kia maɲa kalɔ Moyisi na tu Yisurayeli tiinɛ bam yigɛ nɪ pa ba kaagɪ kagva kam yuu nɪ ba ve bɪna fiinna tun mu. Nɔɔna bam deen soe sɪ ba taa paɪ ba wuɔ cɔga, yɪ ba puɔnɪ Moyisi dɪ We yigɛ nɪ kuni zanzan mu. Ba buɲɪ nɪ ba ya na wu Ezipi nɪ maɲa kalɔ tun garɪ ba na nuɲi da ba daari ba zu kagva kam wu ba wura tun, Beɲwaani ba swe yaara yalɔ ya na jigɪ-ba ba gabɛem dɪm ɲwaani tun swiɛ mu. Dɪ ku dɪ, We ta nii ba baɲa nɪ mu, yɪ Dɪ yɛni Dɪ te kulɔ maama na maɲɪ sɪ Moyisi ta dɪ ba tun Dɪ bri-o, dɪ o na wɔ kɪ te sɪ o taa tɔgɪ ba yigɛ tun. We kɪ kuntu mu Dɪ ja nɔɔna bam Dɪ vu Dɪ yɪ tɪga kalɔ Dɪ deen na goni nɪ dɪ ba nabaara bam sɪ Dɪ pa-ba tun sisɛm dɪm ni. Kuni bile mu We deen tagɪ dɪ Moyisi sɪ o jeeli nɔɔna bam maama ni maɲa kalɔ ba ya ta na kaagɪ kagva kam nɪ ba ve tun. (Nii Pupwara 1 dɪ Pupwara 26.) Kuntu ɲwaani mu ba jigɪ tɔnɔ kum ba bɛi nɪ <Garum Tɔnɔ>.

Ba jeeli Yisurayeli tiinɛ bam ni

1 Bɪna yale bɪnɪ dɪm canɪ sɪle cana kam pulim de dɪlɔ Yisurayeli tiinɛ bam na nuɲi Ezipi tuɔ kum nɪ tun mu Baɲa-We ɲɔɔnɪ dɪ Moyisi Sinayi kagva kam nɪ. Jero-vwe dɪm wuɔnɪ mu Dɪ deen ɲɔɔnɪ dɪd-o yɪ Dɪ wɪ:

²«Nmu dɪ Arɔn maɲɪ sɪ á jeeli Yisurayeli tiinɛ bam ni mu. Jeeli-ba-na sɔ-yuu dɪ sɔ-yuu, digɛ dɪ digɛ wuɔnɪ sɪ á lwarɪ baaru maama dɪ o yɪrɪ. ³Á maa wɔ jeeli balɔ bam na yɪ bɪna fiinle ba daɲɪ yɪ ba yɪ jara kɛm tun ni, sɪ á pɔɔrɪ-ba kɔgɔ dɪ kɔgɔ. ⁴Ku na yɪ

te tun, dwi maama wɔ lɪ ba sɔ-yuu yigɛ tu dɪdɔa mu sɪ ku tu wɛli abam.

⁵⁻¹⁵ Baara balɔ na zɪgɪ dwi maama ɲwaani sɪ ba wɛli abam dɪ á tutuɲɪ dɪm tun yɪra mu tintu:

<i>Dwi dɪm</i>	<i>Yigɛ tu wum</i>
Ruban	Seduri bu
	Elizuri
Simeyon	Zurisadayɪ bu
	Selumeli
Zuda	Aminadabɪ bu
	Naason
Yisakaari	Zuwara bu
	Netaneli
Zabulon	Helon bu Eliabɪ

Zuzefu bu	Amiwudi bu
Efrayim	Elisama
Zuzefu bu	Pedazura bu
Manasi	Gamaleli
Benzamen	Gidtoni bu
	Abidan
Dan	Amisadayi bu
	Ahiyezera
Aseeri	Ocaran bu
	Pagılı
Gadı	Deweli bu
	Eliasati
Nefitali	Enan bu Ahira»

¹⁶ Nōona bam kuntu mu ba deen li Yisrayeli dwiə yam maama wuni, si ba leri ba kogo kum maama yuu ni ba tutu tutu dum kuntu. Bantu mu yi yigə tiinə ba so-yuni tum ni.

¹⁷ Moyisi di Aron na lwarl nōona bam kuntu yura yam tun, ba deen ma suni ba ja-ba si ba weli tutu dum. ¹⁸ Cani sule cana kam pulim de ni mu ba beŋi Yisrayeli tiinə ko-fro kum maama ba ki daani. Ba ma pupuni ba so-yuni tum di ba di sum yura ba tiŋi. Ku na yi baara balu maama na yi bina fiinle ba daŋi tun, ba deen pupuni nōonu maama di o yiri. ¹⁹ Ba ki si ku maŋi di Baŋa-We na pe Moyisi ni si o ki te tun mu.

Sinayi kagua kam ni mu ba jeeli baara bam tuntu doŋ:

²⁰⁻⁴³ Yisrayeli dwiə yam maama wuni ba deen jeeli baara balu na yi bina fiinle ba daŋi yi ba yi najara kam tun ni. Ba ma pupuni ba yura ba tiŋi, nōonu maama di o so-yuu kum di o digə kam mu.

<i>Dwi dum</i>	<i>Baara bam ni</i>
Yisrayeli bu-kwian	46,500
Ruban	
Simeyon	59,300
Gadı	45,650
Zuda	74,600
Yisakaari	54,400
Zabulon	57,400
Zuzefu bu Efrayim	40,500
Zuzefu bu Manasi	32,200
Benzamen	35,400
Dan	62,700
Aseeri	41,500
Nefitali	53,400

⁴⁴ Moyisi di Aron didaani Yisrayeli yigə tiinə fugə-bale bam deen na jeeli nōona bam ni te tun mu kuntu. Nōonu maama nan zigi o pai o digə kam mu. ⁴⁵ Ku nan yi Yisrayeli tiinə baara balu na yi bina fiinle ba daŋi yi ba yi najara

kəm tun mu ba jeeli ba ni. ⁴⁶Baara bam maama maa yi nɔɔna murru biə-yardu di tutɔ, dɔdaani biə-yanu di fiinnu (603,550).

⁴⁷Ba dɛɛn nan wu jeeli Levi dwi tiinə bam ba wəli di dwiə yadonna yam. ⁴⁸Berjwaani, Baŋa-Wɛ dɛɛn ya maŋi Dɩ ta di Moyisi mu Dɩ wɩ: ⁴⁹«Abam na lagɩ á jeeli Yisrayeli tiinə bam ni, si á yi jeeli Levi dwi tiinə bam á wəli da. ⁵⁰Ku nan na yi te tun, abam wú pa Levi tiinə bam mu taa nii amv jero-vwe dɩm, dɔdaani je sum kuntu wu zila yam baŋa ni. Bantu mu wú yəni ba zuŋi jero-vwe dɩm di di zila yam ba ja ke. Ba ta wú taa tuŋi di wu tutuŋa ba pa-ni, si ba daari ba cwi ba vwə ba ci jero-vwe dɩm. ⁵¹Abam na lagɩ á gɔ á vwə yam si á vu jəgə kadoŋ, ku yi bantu mu wú gɔ jero-vwe dɩm, si ba ja-di ba ke. Á na yi jəgə kam, bantu mu wú cwi vwe dɩm jə-duŋa kam ni. Wulu maama na dai Levi dwi tu yi o na tiini o yi jero-vwe dɩm yura, si ba gu kuntu tu.

⁵²Ku nan na yi Yisrayeli tiinə bam maama, ba maŋi si ba cwi ba vwə mu sɔ-yuu di sɔ-yuu, si kɔgɔ maama taa jigɩ drapoo na pupuni ku yiri jaja tun. ⁵³Ku daari, Levi

tiinə bam wú cwi ba vwə ba kaagi Wɛ jero-vwe dɩm mu. Kuntu wú pa ba ci si nɔɔn-nɔɔnu yi yi dáani si ku pa a banɩ zaŋi Yisrayeli tiinə kɔgɔ kum baŋa ni ku ŋwaani. Ku yi Levi dwi tiinə bam mu wú taa nii jero-vwe dɩm wəənu maama baŋa ni.»

⁵⁴Yisrayeli tiinə bam dɛɛn ma yɔɔri ba ki ba tɔgɩ ni dɩlu Baŋa-Wɛ na pɛ Moyisi si ba ki tun.

Ba na cwi ba vwə yura yura te tun

2 Baŋa-Wɛ dɛɛn ta ma ta di Moyisi di Arɔn Dɩ wɩ:

²«Yisrayeli tiinə bam maama maŋi si ba cwi ba vwə yam mu dwi di dwi na yi dáa dáa ba kaagi jero-vwe dɩm. Nɔɔnu maama maa wú taa jigɩ o kɔgɔ gweem yiri di o sɔ-yuu kum yiri na gwuri ya bri jaja tun.

^{3–9}Ku na yi jero-vwe dɩm wa-puli seeni daa kam, dwiə yantu mu wú jəni si Zuda dwi dɩm taa wu ba yigə ni. Dwi maama wú jəni di ba yigə tu tuntu doŋ mu:

<i>Dwi dɩm</i>	<i>Yigə tu</i>	<i>Baara bam</i>
	<i>wum</i>	<i>ni</i>
Zuda	Aminadabu	74,600
	bu Naason	

Yisakaari Zuwara 54,400
bu
Netaneli

Zabulɔn Helon bu 57,400
Eliabɔ

Ba 186,400

maama:

Zuda kɔgɔ kum mu wɔ tu Yisrayelɔ
tiinɔ kɔ-fɔrɔ kum yigɔ nɔ sɔ ba taa
veɔ.

¹⁰⁻¹⁶ Ku na yɔ jero-vwe dum
jagwiɔ seeni daa kam, dwiɔ yantu
mu wɔ jɔni sɔ Ruban dwi dum taa
wu ba yigɔ nɔ. Dwi maama wɔ jɔni
dɔ ba yigɔ tu tuntu doŋ mu:

Dwi dum Yigɔ tu Baara bam
wum ni

Ruban Seduri bu 46,500
Elizuri

Simeyon Zurisadayi 59,300
bu
Selumeli

Gadɔ Deweli bu 45,650
Eliasatɔ

Ba 151,450

maama:

Ruban kɔgɔ kum kuntu mu wɔ saŋɔ
Zuda kɔgɔ kum sɔ Yisrayelɔ tiinɔ
kɔ-fɔrɔ kum taa veɔ.

¹⁷ Levi tiinɔ bam nan mu wɔ zuŋɔ
jero-vwe dum ba taa veɔ kɔ-fɔrɔ
kum titari laŋa nɔ. Kɔgɔ maama wɔ
taa veɔ nunɛnɛ ba na yɔni ba cwi ba
vwɔ yam je silu nɔ tun mu, sɔ nɔnɔ

maama taa ve dɔ o kɔgɔ kum gwɛɛm
yɔri na gwuuri dɔ bri jaja tɔn.

¹⁸⁻²⁴ Ku na yɔ jero-vwe dum
wa-zuuri seeni daa kam, dwiɔ
yantu mu wɔ jɔni sɔ Efrayim dwi
dum taa wu ba yigɔ nɔ. Dwi maama
wɔ jɔni dɔ ba yigɔ tu tuntu doŋ mu:
Dwi dum Yigɔ tu Baara bam
wum ni

Efrayim Amiwudi 40,500
bu

Elisama
Manasɔ Pedazura 32,200
bu
gamaleli

Benzamen Gidioni 35,400
bu Abidan

Ba 108,100

maama:

Efrayim kɔgɔ kum kuntu mu wɔ
saŋɔ ba kɔ batɔ tu sɔ Yisrayelɔ tiinɔ
kɔ-fɔrɔ kum taa veɔ.

²⁵⁻³¹ Ku na yɔ digɔ kam jazum
baŋa seeni daa kam, dwiɔ yantu mu
wɔ jɔni sɔ Dan dwi dum taa wu ba
yigɔ nɔ. Dwi maama wɔ jɔni dɔ ba
yigɔ tu tuntu doŋ mu:

Dwi dum Yigɔ tu Baara bam
wum ni

Dan Amisadayi 62,700
bu

Ahiyezera
Asɛɛri Ocaran bu 41,500
Pagɔli

Nɛfitali Enan bu 53,400
Ahira

Ba maama: 157,600

Dan kɔgɔ kum kuntu mu wú kweeli Yisrayelɛ tiinɛ kɔ-fɔrɔ kum maama wɔnɛ ba taa veə. Ba maama wú taa ve dɛ ba kɔgɔ kum gwɛem yiri na gwuri dɛ bri jasa tun mu.»

³² Ba deen na jeeli Yisrayelɛ tiinɛ kɔ-fɔrɔ kum sɔ-yuu dɛ sɔ-yuu tun, ba kɔgɔ kum maama na ki daanɛ tun yi baara murru biə-yardu dɛ tutɔ, dɛ biə-yanu dɛ fiinnu (603,550). ³³ Ku daari, ba deen wu jeeli Levi dwi dum ni ba wɛli Yisrayelɛ kɔ-fɔrɔ kum ni. Ku maa maɲɛ si ku tɔgi dɛ Baɲa-We na pɛ Moyisi ni si o ki te tun mu.

³⁴ Yisrayelɛ tiinɛ bam deen ma yɔɔri ba ki ba tɔgi ni dilu Baɲa-We na pɛ Moyisi si ba ki tun. Ba deen yɛni ba cwi ba vwə kuntu doɲ mu, sɔ-yuu dɛ sɔ-yuu, kɔgɔ dɛ kɔgɔ. Ba deen ta na gwɛ ba maa ke tun, nɔɔnu maama tɔgi dɛ o sɔ-yuu tiinɛ mu o veə.

Levi dwi dum taani

3 Maɲa kam Baɲa-We deen na ɲɔɔni dɛ Moyisi Sinayi piu kum yuu ni tun, Arɔn dɛ Moyisi digɛ kam tiinɛ mu tuntɔ: ² Arɔn deen

jigi bu-baara bana mu. Nadabi mu yi o bəkər-kwɛa. Abiyu ma saɲɛ o kwaga, dɛ Eleyazaari, dɛdaani Itamarɛ. ³ Ba deen nan logi nugɛ Arɔn bu-baara bam kuntu yuu ni mu ba li-ba si ba taa yi We kaanum tiinɛ yi ba tuɲɛ ba pa-DL. ⁴ Baɲa-We nan pɛ Nadabi dɛ Abiyu ti mu. Beɲwaani, Sinayi kagwa kam seeni mu bantu deen kwe min-yɔɔ ba zwe si ba ma zuli Baɲa-We, yi DL wu pɛ cwɛɲɛ si ba zwe mim dum kuntu doɲ. Ba maa ba jigi biə. Kuntu ɲwaani, Eleyazaari dɛ Itamarɛ yiranɛ deen mu tuɲɛ We kaanum tiinɛ tutuɲɛ yi ba ko Arɔn ta ɲwi.

⁵ Baɲa-We ta ma ta dɛ Moyisi DL wi:

⁶ «Pa Levi dwi dum nuɲɛ ba zigi kaanum tu Arɔn yigɛ ni, si ba taa tuɲɛ ba zɛn-o. ⁷ Bantu wú taa tuɲɛ jero-vwe dum tutuɲa mu ba pa Arɔn dɛ Yisrayelɛ tiinɛ kɔ-fɔrɔ kum maama. ⁸ Baá taa nii jero-vwe dum wu zila yam baɲa ni, yi ba daari ba taa tuɲɛ tutuɲa yalu maama na maɲɛ dɛ jero-vwe dum tun ba pa Yisrayelɛ tiinɛ bam. ⁹ Pɔɔri Levi tiinɛ bam si ba taa tuɲɛ ba wɛli Arɔn dɛ o biə bam. Li-ba Yisrayelɛ dwi tiinɛ bam maama wɔnɛ si ba yɔɔri ba taa tuɲɛ tutuɲa yam kuntu yiranɛ. ¹⁰ Ku nan maɲɛ si n tiɲɛ Arɔn dɛ o

bu-baara bam mu sɪ ba taa yɪ amu kaanum tiinə. Nɔn-gaa na tiini o yɪ jero-vwe dɔm yɪra, sɪ ba gu ku tu.»

¹¹ Baŋa-We daa ta ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

¹² «Amu kuri Levi dwi tiinə bam mu sɪ ba taa yɪ amu nyum. A lɪ-ba Yistrayelɪ tiinə bam wɔnɪ sɪ ba ləri bəkər-kwɪn sɪlɔ maama abam na wó lɔ tun yuu nɪ mu.

¹³ Beŋwaanɪ, amu deen na gu Ezipi tiinə bəkər-kwɪn sum maama tun, a daari Yistrayelɪ tiinə bəkər-kwɪn sum dɪ ba varɪ-kwɪn sum mu sɪ ba taa yɪ amu nyum. Levi tiinə bam mu marɪ sɪ ba ləri bəkər-kwɪn sum yuu nɪ ba ji amu nyum. Amu mu yɪ Baŋa-We dɔm.»

Ba jeeli Levi tiinə bam ni

¹⁴ Sinayi kagba kam nɪ mu Baŋa-We deen tagɪ dɪ Moyisi Dɪ wɪ: ¹⁵ «Jeeli Levi dwi tiinə bam ni sɪ ku tɔgɪ dɪ ba sɔ-yuni tum, dɪ ba di sum. Nan jeeli ba baara balɔ na yɪ cana sɪ ku taa ve tun n pupunɪ ba yɪra n tiŋi.» ¹⁶ Moyisi ma sunɪ o kɪ te Baŋa-We na pɛ ni sɪ o kɪ tun.

¹⁷ Levi biə bam yɪra mu tuntɔ:

Gersɔnɪ, dɪ Keyatɪ, dɪ Merari.

¹⁸ Gersɔnɪ sɔ-yuni tum yɪ Libini dɪ Simeyi mu. ¹⁹ Keyatɪ sɔ-yuni tum maa yɪ Amiram, dɪ Yiseyari, dɪ Ebrɔn, dɪ Uziyelɪ. ²⁰ Merari sɔ-yuni tum dɪ maa yɪ Masili dɪ Musi.

Levi dwi tiinə sɔ-yuni tum mu kuntu.

Gersɔnɪ sɔ-yuu kum dɪ ba tutuŋi dɔm

²¹ Libini dɪ Simeyi di sum deen nuŋi Gersɔnɪ sɔ-yuu kum wɔnɪ mu.

²² Ba baara balɔ na yɪ cana sɪ ku taa ve yɪ ba jeeli ba ni tun deen yɪ murru turpe dɪ biə-yanu (7,500).

²³ Bantu sɔ-yuni tum deen mu marɪ sɪ ba yəni ba cwi ba vwə jero-vwe dɔm kwaga nɪ, dɪ wa-zuvɪ seeni.

²⁴ Gersɔnɪ sɔ-yuu kum yigə tu wum deen yɪ Layelɪ bu Eliasatɪ mu.

²⁵ Ku deen yɪ Gersɔnɪ sɔ-yuu tiinə tutuŋi mu sɪ ba taa nii jero-vwe dɔm baŋa nɪ, dɪ gwaaru tulɔ na kwəli-dɪ tun, dɪ gar-jalɪ dɪlɔ na ləgi dɪ ni dɔm nɪ tun. ²⁶ Ba ta wó taa nii gar-jala yalɔ na kwəli jero-vwe dɔm kunkɔlɔ kum mɛ vwe dɔm tutɪ dɪ kaanum bimbim dɔm na wura tun, dɪ gar-jalɪ dɪlɔ na ləgi kunkɔlɔ kum ni dɔm nɪ tun, dɪ ŋunɪ sɪlɔ ba na mai ba cwi jero-vwe dɔm tun. Ba ta marɪ sɪ ba

taa nii wəenu tum kuntu tutuŋa yam maama baŋa nɪ sɪ ya kɪ lanyirani.

Keyatɪ sɔ-yuu kum dɪ ba tutuŋɪ dɪm

²⁷ Amiram, dɪ Yiseyari, dɪ Ebrɔn, dɪ Uziyeli dɪ sum dɛen nuŋi Keyatɪ sɔ-yuu kum wɔnɪ mu. ²⁸ Ba baara balu na yi cana sɪ ku taa ve tun dɛen yi murru nana dɪ biə-yardu (8,600) mu. Bantu tutuŋɪ dɪm mu yi sɪ ba taa nii jero-vwe dɪm wɔv zɪla yam baŋa nɪ. ²⁹ Ba sɔ-yuni tum dɛen mu maŋɪ sɪ ba yəni ba cwi ba vwə yam jero-vwe dɪm jagwiə seeni. ³⁰ Keyatɪ sɔ-yuu kum yigə tu wum dɛen yi Uziyeli bu Elizafan mu.

³¹ Ku dɛen yi Keyatɪ sɔ-yuu tiinə tutuŋɪ mu sɪ ba taa nii Wɛ ni-gonim daka kam baŋa nɪ, dɪ taabulu kum, dɪ min-zwən-zɪgu kum, dɪ kaanum bimbina yam, didaani zɪla yalu kaanum tiinə bam na yəni ba kwe ba ma tutuŋɪ ba tutuŋa tun, dɪ gar-jali dɪlu na ləgi dɪ cɪ Wɛ-di-laa cɪga cɪga kam tun, didaani wəenu tum kuntu maama tutuŋa yam baŋa nɪ.

³² Wɛ kaanum tu Arɔn bu Eleyazaari dɛen mu yi Levi dwi dɪm yigə tiinə bam yuutu. Ba ma tiŋi wuntu sɪ o taa nii balu maama na tutuŋɪ jero-vwe dɪm tutuŋa yam tun baŋa nɪ.

Merari sɔ-yuu kum dɪ ba tutuŋɪ dɪm

³³ Masili dɪ Musi dɪ sum dɛen nuŋi Merari sɔ-yuu kum wɔnɪ mu. ³⁴ Ba baara balu na yi cana sɪ ku taa ve yi ba jeeli ba ni tun dɛen yi murru bardu dɪ biə-yale (6,200) mu. ³⁵ Merari sɔ-yuu kum yigə tu wum dɛen yi Abihali bu Zureli mu. Bantu sɔ-yuni tum dɛen mu maŋɪ sɪ ba yəni ba cwi ba vwə yam jero-vwe dɪm jazum baŋa seeni.

³⁶ Ku dɛen nan yi Merari sɔ-yuu tiinə tutuŋɪ mu sɪ ba taa nii ywə yalu na jaani jero-vwe dɪm pa dɪ zɪgi tun, didaani da-gari sum, dɪ ywə yam, dɪ dɛ sum na zɪgi luuru tɪlu baŋa nɪ tun, dɪ sɪ zɪla yam maama baŋa nɪ. Ba ta maŋɪ sɪ ba taa nii wəenu tum kuntu tutuŋa yam maama baŋa nɪ mu. ³⁷ Ku ta yi Merari sɔ-yuu tiinə tutuŋɪ mu sɪ ba taa nii jero-vwe dɪm kunkɔlu ywə yam, dɪ da-dɛera yam na zɪgi luuru tɪlu baŋa nɪ tun, dɪ paara yam, didaani ŋuni sum baŋa nɪ.

³⁸ Ku nan na yi Moyisi, dɪ Arɔn, dɪ Arɔn bu-baara bam, ba yəni ba cwi ba vwə yam jero-vwe dɪm yigə nɪ mu, sɪ ku jeeri wa-puli seeni. Bantu mu lagɪ ba taa nii jero-vwe dɪm dɪ dɪ tutuŋa yam baŋa nɪ ba paɪ Yisrayeli tiinə bam. Nɔn-gaa na

tiini o yi jero-vwe dum yira, si ba gu ku tu. ³⁹Levi dwi dum baara balu na yi cana yi Moyisi di Arɔn jeeli ba ni sɔ-yuu di sɔ-yuu, ni Baɗa-We na pe-ba ni si ba ki te tun deen yi murru fiinle-tle (22,000) mu.

Levi tiinɔ di bɛkɛr-kwɛn sum jɛlo kum

⁴⁰Baɗa-We daa ma ta di Moyisi Di wi: «Jeeli Yisrayeli tiinɔ bɛkɛr-kwɛn sulu maama na yi cana si ku taa ve tun si n pupuni ba yira n tiɗi. ⁴¹Abam nan wɔ pa Levi dwi tiinɔ bam lɛri á bɛkɛr-kwɛn sum yuu ni ba ji amu nyum. Amu mu yi Baɗa-We dum! Levi tiinɔ vara bam di wɔ lɛri Yisrayeli tiinɔ maama vari-kwɛn sum yuu ni ba taa yi amu nyum.»

⁴²Moyisi ma suni o jeeli Yisrayeli tiinɔ bɛkɛr-kwɛn sum ni, nuneɛni Baɗa-We na pe-o ni si o ki te tun. ⁴³Bɛkɛr-kwɛn sulu na yi cana si ku taa ve yi ba pupuni ba yira tun deen maa yi murru fiinle-tle di biɛ-yale di fusurpe-bato (22,273).

⁴⁴Baɗa-We laan ma ta di Moyisi Di wi:

⁴⁵«Laan pɔɔri Levi tiinɔ bam si bantɔ lɛri Yisrayeli tiinɔ bɛkɛr-kwɛn sum yuu ni ba ji amu nyum. Ta pɔɔri Levi tiinɔ vara bam si bantɔ di lɛri Yisrayeli tiinɔ bam maama vari-kwɛn sum yuu ni. Levi

dwi tiinɔ bam wɔ taa yi amu nyum mu. Amu mu yi Baɗa-We dum. ⁴⁶Ku na yi te tun, Yisrayeli tiinɔ bɛkɛr-kwɛn sum ni daga ba dwe Levi tiinɔ bam ni na mai te tun, di nɔɔna 273. Abam maɗi si á joori á yɛgi nɔɔna bam kuntu mu. ⁴⁷Á wɔ ɗwi sekeli sɛbu-dala yanu mu bu-kwɛn maama ɗwaanɩ. Sɛbu kum kuntu duuni maɗi si ku tɔgi jero-vwe dum maɗum na yi te tun mu. Sekeli diduɔa maa yi gera-dala kuni fiinle. ⁴⁸Á wɔ kwe sɛbu kum kuntu á pa Arɔn di o bu-baara bam, si á ma á joori á yɛgi bɛkɛr-kwɛn sulu na dwe Levi tiinɔ bam ni na mai te tun.»

⁴⁹Moyisi ma se yi o jonɗi bɛkɛr-kwɛn sum kuntu yira sɛbu si o joori o yɛgi-ba. ⁵⁰Sɛbu kum maama deen yi sekeli sɛbu-dala muru diduɔa di biɛ-yato di fusurdu-yanu (1,365) mu. Ku duuni maa tɔgi jero-vwe dum maɗum na yi te tun. ⁵¹Moyisi laan ma kwe-ku o pa Arɔn di o bu-baara bam, nuneɛni Baɗa-We na pe ni si o ki te tun.

Keyatɩ tiinɔ bam taani

4 Baɗa-We deen tagi di Moyisi Di wi:

²«Pɔɔri Keyatɩ tiinɔ bam Levi dwi tiinɔ badaara bam woni si n jeeli ba ni, sɔ-yuu di sɔ-yuu, digɔ di digɔ.

³Ku na yi baara balu na jigi bina fiintɔ si ku taa ve bina fiinnu yi ba yi si ba tɔɔ Baŋa-Wɛ jero-vwe dum titɔɔa tun, si n pupɔni bantu yira n tiɔi. ⁴Keyati tiinɔ bam titɔɔa yam kuntu yi si ba taa nii wɛnu tilu na tiini ti yi lanyirani fasi tun baŋa ni mu.

⁵Ku na yɛni ku yi si á gɔ á vwɛ yam si á vu jɛgɛ kadoŋ, Arɔn di o biɛ bam mu wó zu jero-vwe dum wɔni ba pari gar-jali dilu na cigi Wɛ-di-laa ciga ciga kam tun, si ba ma-di ba kwɛli Wɛ ni-gonim daka kam. ⁶Ba laan wó kwe dofen twaanu ba kwɛli-ka, si ba daari ba kwe garyi dilu nyinyugu na yi nazon-pupwiɛ tun ba ma ba pu-ka. Ku kwaga ni, si ba laan tɔri bimbim dum zuɔum de sum ka yira ni.

⁷Ku maa na yi taabulu kulu baŋa ni ba na yɛni ba ki dɔpwa yalu na tigi da Wɛ ŋwaanɔ tun, ba ta wó kwe garyi dilu nyinyugu na yi nazon-pupwiɛ tun mu ba kwɛli-ku. Ba laan maa wó kwe zuɔ-tanle sum, di wɛnu tilu lwɛm na ywɛmmɛ tun zwɔ sum, di kabɛli sum, di sana peera kikɛrɛ sum, ba zigɔ ku baŋa ni. Dɔpwa yam maɔ si ya yɛni ya taa wu taabulu kum baŋa ni mu maɔa maama. ⁸Ba na tigisi wɛnu tuntu maama taabulu kum baŋa ni ba ti, si ba kwe garyi nasuɔ cwe-cwe ba lwarɔ ba pu-ti, si ba daari ba ma

dofen twaanu ba kwɛli ti maama. Ku kwaga ni si ba laan tɔri taabulu kum zuɔum de sum ku yira ni.

⁹Ba ta wó kwe garyi dilu nyinyugu na yi nazon-pupwiɛ tun ba ma kwɛli min-zwɛn-zigu kum, di ku min-zwɛnu tum, di wɛnu tilu na fɔgi ti kwe mim dum tun, di tuntwarum zuɔ-tanle sum, didaani nugɛ kabɔɔru tum maama. ¹⁰Ba maɔ si ba kukuli-ku mu, di ku yira zila yam maama, dofen twaanu wɔni, si ba laan kwe-ku ba daɔi ku zuɔum de sum baŋa ni.

¹¹Ba daa ta wó kwe garyi dilu nyinyugu na yi nazon-pupwiɛ tun mu ba ma kwɛli sɛbu-sɔɔa kaanum bimbim dum, si ba daari ba kwe dofen twaanu ba ma pu-ka. Ku kwaga ni si ba laan tɔri bimbim dum zuɔum de sum ka yira ni.

¹²Arɔn di o biɛ bam ta wó kwalumi zila yalu maama ba na jigi ba tɔɔ jero-vwe dum wɔni tun yi ba daari ba kukuli-ti garyi dilu nyinyugu na yi nazon-pupwiɛ tun wɔni. Ba laan maa wó kwe dofen twaanu ba ma ba pu ti ni, yi ba daari ba kwe-ti ba daɔi zuɔum de sum baŋa ni. ¹³Ba ta wó koori tuntwarum dilu maama na wu zweem kaanum bimbim dum wɔni tun mu ba yaɔi, si ba daari ba kwe garyi na yi nasuɔ-pupwiu tun ba ma kwɛli-di. ¹⁴Ba nan ta wó kwe

zila yalɔ ba na jɪɔ ba tɔɔ kaanum bimbim dum tutɔɔ tun mu ba tiɔi garyi dum kuntɔ baɔa nɪ. Ku maa yɪ mim zɔɔ-tanle sum, dɪ dɛ silɔ ba na jɪɔ ba cu ba lɪ nwana tun, dɪ sebulɔ tum, dɪdaani na-zwɪ sum mu. Ba ta wó kwe dofen twaanu mu ba ma ba pu tɪ maama, yɪ ba laan tɔɔ bimbim dum zɪɔm dɛ sum ka yɪra nɪ.

¹⁵ Abam na tɪ yigə sɪ á gɔ á vwə yam sɪ á vu jəgə kadoɔ, sɪ Keyatɪ tiinə bam ba ba zɪɔ jero-vwe dum yɪra zila dɪ wəənu tɪlɔ maama na wəli ka tutɔɔ tun sɪ á kɛ. Ku nan maɔi sɪ Arɔn dɪ o biə mu da yigə ba kwəli wəənu tum kuntɔ. Tɪ na tiini tɪ yɪ lanyiranɪ fastɪ tɪ paɪ We tun ɲwaani, Keyatɪ tiinə yɪ dwe-tɪ. Ba na dwe tɪ kulɔ, ba maɔi sɪ ba tɪ mu. Mu wəənu tɪlɔ Keyatɪ sɔ-yuu tiinə bam na maɔi sɪ ba zɪɔ ba ja ke tun.

¹⁶ Kaanum tu Arɔn bu Eleyazaari nan mu wó taa nii min-zwəənu tum wɔw nɔgə kam, dɪ wəənu tɪlɔ lwəəm na ywəmmə tun tɪlɔ na wó zwe tun, dɪ dɛ dɛ wɔdiu pɛera yam, dɪ We swəlim nɔgə kam baɔa nɪ. Wuntu ta wó taa nii jero-vwe dum dɪdaani dɪ yɪra zila yalɔ maama na pɔɔɔ Baɔa-We zulə ɲwaani tun baɔa nɪ.»

¹⁷ Baɔa-We ta ma ta dɪ Moyisi dɪ Arɔn Dɪ wɪ:

¹⁸ «Yɪ pa-na sɪ Keyatɪ sɔ-yuni dwi dum tɪ Levi tiinə bam wɔnɪ. ¹⁹ Ba nan na lagɪ ba zɪɔ zila yalɔ na yɪ lanyiranɪ fastɪ tun, ba na wó kɪ te sɪ ba yɪ tɪ tun mu tintɔ: Arɔn dɪ o biə bam mu wó zu jero-vwe dum wɔnɪ sɪ ba brɪ nɔɔnu maama o tutɔɔ dɪ wɔɔo kulɔ o na wó zɪɔ tun. ²⁰ Keyatɪ tiinə bam tutɪ nan ba jɪɔ cwəɲə sɪ ba zu jero-vwe dum wɔnɪ ba taa kaagɪ ba nii dɪ yɪra zila yam, sɪ ku yɪ pa ba tɪ.»

Gersɔnɪ tiinə bam taani

²¹ Baɔa-We dɛen tagɪ dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

²² «Nan ta jeeli Gersɔnɪ tiinə bam nɪ, sɔ-yuu dɪ sɔ-yuu, digə dɪ digə.

²³ Ku na yɪ baara balɔ na jɪɔ bina fiinto sɪ ku taa ve bina fiinnu yɪ ba yɪ sɪ ba tɔɔ Baɔa-We jero-vwe dum tutɔɔ tun, sɪ n pɔpɔnɪ bantɔ yɪra n tiɔi. ²⁴ Gersɔnɪ tiinə bam tutɔɔ yam dɪ zila yalɔ ba na wó zɪɔ tun mu tintɔ: ²⁵ Baá taa zɪɔ jero-vwe dum tutɪ, dɪdaani gar-jala yalɔ na kwəli-dɪ tun, dɪ dofen twaanu tɪlɔ na daɔi da tun, dɪ gar-jalɪ dɪlɔ na ləɔi vwe dum nɪ nɪ tun, ²⁶ dɪ gar-jala yalɔ na kwəli digə kam kunkɔlɔ kum mɛ vwe dum tutɪ dɪ kaanum bimbim dum na wura tun maama, dɪ kunkɔlɔ kum nɪ gar-jalɪ dum,

didaani gwaaru tum kuntu ŋuni dɛ ti yira zila maama. Gersɔni tiinɛ bam mu wó taa tuɲi wəenu tum kuntu maama tutuɲa yam. ²⁷ Arɔn dɛ o biɛ bam mu wó taa nii Gersɔni tiinɛ tutuɲa yam baɲa ni. Á wó pa-ba ni sɛ ba lwarɪ woɲo dɛ woɲo kulu maama ba na wó zuɲi tun. ²⁸ Mu tutuɲa yalu Gersɔni dwi tiinɛ bam na maɲi sɛ ba taa tuɲa jero-vwe dɛm ŋwaani tun. Kaanum tu Arɔn bu Itamarɪ nan mu wó taa nii-ba sɛ ba taa tuɲi ba tutuɲa yam.»

Merari tiinɛ bam taani

²⁹ «Ta jeeli Merari tiinɛ bam ni, sɔ-yuu dɛ sɔ-yuu, digɛ dɛ digɛ. ³⁰ Ku na yɪ baara balu na jigɪ bɪna fiintɔ sɛ ku taa ve bɪna fiinnu yɪ ba yɪ sɛ ba tuɲi Baɲa-Wɛ jero-vwe dɛm tutuɲa tun, sɛ n pupuni bantu yira n tiɲi. ³¹ Merari tiinɛ bam na wó taa tuɲi tutuɲa yalu maama jero-vwe dɛm seeni tun mu yɪ sɛ ba zuɲi wəenu tintu tum: ywə yalu jero-vwe dɛm na lɛgi ya yira ni tun, didaani dɛ da-garɪ sum, dɛ dɛ da-dɛera yam, dɛ luuru tilu baɲa ni dɛ sum na zigɪ tun, ³² dɛ da-dɛera yalu na kaagi jero-vwe kunkɔlɔ kum tun, dɛ ya zigum wəenu tum, dɛ paara yam maama, dɛ ŋuni sum, dɛ zila yalu maama na wura tutuɲa yam kuntu ŋwaani tun. Á wó pa nɔɔnu maama ni sɛ o lwarɪ woɲo dɛ woɲo kulu

o na wó zuɲi tun. ³³ Mu tutuɲa yalu maama Merari dwi tiinɛ bam na maɲi sɛ ba taa tuɲa jero-vwe dɛm ŋwaani tun. Kaanum tu Arɔn bu Itamarɪ nan mu wó taa nii-ba sɛ ba taa tuɲi ba tutuɲa yam.»

Ba na jeeli Levi dwi tiinɛ bam ni te tun

³⁴ Moyisi dɛ Arɔn, didaani Yisrayeli kɔgɔ kum nakwa bam ma sunɪ ba jeeli Keyatɪ tiinɛ bam ni, sɔ-yuu dɛ sɔ-yuu, digɛ dɛ digɛ. ³⁵ Ku na yɪ baara balu na yɪ bɪna fiintɔ sɛ ku taa ve bɪna fiinnu, yɪ ba yɪ sɛ ba taa tuɲi jero-vwe dɛm tutuɲa tun, ³⁶ ba na gagɪ-ba sɛ ku tɔgi dɛ ba sɔ-yuni tum tun, ba yɪ baara murrɪ tile dɛ biɛ yarpe dɛ fiinnu (2,750) mu. ³⁷ Keyatɪ sɔ-yuni tum baara balu maama na tuɲi digɛ kam tutuɲa, yɪ Moyisi dɛ Arɔn jeeli ba ni tun mu kuntu. Ba dɛen jeeli-ba sɛ ku maɲi dɛ Baɲa-Wɛ na pe Moyisi ni sɛ o kɪ te tun mu.

³⁸ Ba dɛen ma jeeli Gersɔni tiinɛ bam ni, sɔ-yuu dɛ sɔ-yuu, digɛ dɛ digɛ. ³⁹ Ku na yɪ baara balu na yɪ bɪna fiintɔ sɛ ku taa ve bɪna fiinnu, yɪ ba yɪ sɛ ba taa tuɲi jero-vwe dɛm tutuɲa tun, ⁴⁰ ba na gagɪ-ba sɛ ku tɔgi dɛ ba sɔ-yuni tum tun, ba yɪ baara murrɪ tile dɛ biɛ-yardu dɛ fiintɔ (2,630) mu. ⁴¹ Gersɔni sɔ-yuni tum

baara balu maama na tuɲɪ jero-vwe dum tutuɲa, yɪ Moyisi dɪ Arɔn jeeli ba ni tun mu kuntu. Ba deen jeeli-ba si ku maɲɪ dɪ Baɲa-We na pe Moyisi ni si o kɪ te tun mu.

⁴²Ba deen ma jeeli Merari tiinə bam ni, sɔ-yuu dɪ sɔ-yuu, digə dɪ digə. ⁴³Ku na yɪ baara balu na yɪ bɪna fiintɔ si ku taa ve bɪna fiinnu, yɪ ba yɪ si ba taa tuɲɪ jero-vwe dum tutuɲa tun, ⁴⁴ba na gagɪ-ba si ku tɔɔɪ dɪ ba sɔ-yuni tum tun, ba yɪ baara murru tɪtɔ dɪ biə-yale (3,200) mu. ⁴⁵Merari sɔ-yuni tum baara balu maama na tuɲɪ jero-vwe dum tutuɲa, yɪ Moyisi dɪ Arɔn jeeli ba ni tun mu kuntu. Ba deen jeeli-ba si ku maɲɪ dɪ Baɲa-We na pe Moyisi ni si o kɪ te tun mu.

⁴⁶Ku deen ma pa Moyisi dɪ Arɔn, dɪdaani Yisrayelɪ nakwa bam jeeli Levi tiinə bam maama ni, sɔ-yuu dɪ sɔ-yuu, digə dɪ digə. ⁴⁷Ku na yɪ baara balu na yɪ bɪna fiintɔ si ku taa ve bɪna fiinnu, yɪ ba yɪ si ba taa tuɲɪ jero-vwe dum tutuɲa yɪ ba zuɲɪ dɪ zɪla tun, ⁴⁸ba maama deen yɪ baara murru nana dɪ biə-yanu dɪ funɔnɔ (8,580) mu. ⁴⁹Ba deen jeeli-ba si ku tɔɔɪ dɪ Baɲa-We ni dum mu. Moyisi ma pa nɔɔnu maama lwarɪ o tutuɲɪ dum dɪ woɲo kulu o na wó zuɲɪ tun.

Kuntu tun, ba deen jeeli Levi tiinə bam maama ni nuneɛnɪ Baɲa-We na pe Moyisi ni si o kɪ te tun mu.

We callu tum digiru taani

5 Baɲa-We deen tagɪ dɪ Moyisi Dɪ wi: ²«Wulu maama na jɪɔ yawɪ-cɛɔ na wai ku loɲɪ nɔɔna tun o yira nɪ, naa wulu yira na mu na nuɲɪ, naa wulu na dwe tuu pa o wu maɲɪ dɪ callu tum, si n pa Yisrayelɪ tiinə bam ni si ba lɪ kuntu tu á na zuurɪ je silu nɪ tun. ³Ku na yɪ kaani naa baaru mu dɪ, si á pa wulu maama na jɪɔ digiru We callu tum seeni tun nuɲɪ o vu dáa, si ku tu yɪ cɔɔɪ je silu á na zuurɪ yɪ amu wu á tutari nɪ tun.» ⁴Yisrayelɪ tiinə bam ma se Baɲa-We ni dum kuntu yɪ ba pa ba maama nuɲɪ ba vu dáa.

Nɔɔnu na cɔɔɪ o donɪ yigə, ba na wó kɪ te tun

⁵Baɲa-We daa ma ta dɪ Moyisi Dɪ wi:

⁶«Ta n brɪ Yisrayelɪ tiinə bam nu: Baaru naa kaani wulu maama na ywəri Baɲa-We kwaga nɪ yɪ o kɪ o cɔɔɪ o donɪ yigə, kuntu tu tusim dum wu o yuu nɪ mu. ⁷Wulu na cɔɔɪ tun mu maɲɪ si o culi o tusim dum jaja, si o daari o ɲwɪ o na jaani kulu o cɔɔɪ tun maama ni o joori o pa nɔɔnu wum. O ta wó jeeli səbu kum pupwara dɪdva sunu maama wunɪ o wəli da o pa-o. ⁸Nɔɔnu wum nan na tɪga yɪ o wu daari o yira

nɔɔnɔ sɪ kʊ tʊ jɔŋi tusim jɪnɪ dʊm sɛbu kʊm kʊntʊ, sɪ ʔ pa kʊ taa yɪ Baŋa-We nyim. Wʊlʊ na tʊsi tʊn wʊ ɲwɪ-kʊ o pa kaanum tʊ wʊm mʊ. O ta wʊ ja pi-bɪa o wɛli da o vu, sɪ kaanum tʊ wʊm kwe-ka o kɪ kaanum sɪ o li kʊntʊ tʊ tusim dʊm We yigɛ nɪ o yagɪ. ⁹Pɛera yalʊ maama Yisrayɛli tiinɛ bam na yɛni ba jaanɪ ba tui jero-vwe dʊm nɪ sɪ ba ma zuli Baŋa-We tʊn wʊ taa yɪ kaanum tʊ wʊlʊ na jɔŋi-ya tʊn nyim mʊ. ¹⁰Nɔɔnɔ maama wai o kuri pɛera yalʊ o na wʊ pa We tʊn. Kaanum tʊ maama nan wʊ taa te pɛera yalʊ ba na kwe ba pa-o tʊn mʊ.»

Baara dɪ kaana tɪtari laŋa taani

¹¹Baŋa-We ta ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

¹²⁻¹³«Nan ta dɪ Yisrayɛli tiinɛ bam nɪ: Nɔɔnɔ na jɪgɪ kaanɪ, o kaanɪ wʊm kʊntʊ wai o cɔgɪ o titɪ dɪ baaru wʊdɔŋ. Kɛm dʊm kʊntʊ na sɛgi kan-barʊ wʊm yigɛ nɪ, yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ na tɛrɛ o na nɛ-dɪ, ¹⁴yɪ o barʊ wʊm wʊw na gʊɪ dɪ nyim dʊm, yɪ o jɪgɪ bubwɛa dɪ o kaanɪ wʊm, nɪ o gaa zɪgɪ o digimi o titɪ, na o wʊ digimi, ¹⁵Kʊ na kɪ kʊntʊ dɔŋ, baaru wʊm wʊ ja o kaanɪ wʊm mʊ o vu o yɪ kaanum tʊ wʊm

te. O ta wʊ kwe caara muni bwen sɪle o wʊ-gʊrʊ tʊm ɲwaanɪ, sɪ pɛeri dʊm kʊntʊ pa cɪga kam nʊŋi pooni nɪ. O nan yɪ lo nugɛ muni dʊm wʊnɪ o viiri, naa o daŋɪ wɛɛnu tɪlʊ lwɛm na ywɛmmɛ tʊn dɪ baŋa nɪ. Bɛɲwaanɪ, muni dʊm yɪ pɛeri dɪlʊ baaru wʊm na jaanɪ o ba o wʊbʊŋa daanum ɲwaanɪ tʊn mʊ, sɪ kʊ pa o kaanɪ wʊm tusim ba dɪ lwarɪ jaja.

¹⁶Kaanum tʊ wʊm maa wʊ pa kaanɪ wʊm ba o zɪgɪ Baŋa-We yigɛ nɪ. ¹⁷O ta maa wʊ mɔ na balʊ na yɪ lanyiranɪ faɪ tʊn o lo o kɪ dɔgɔ kambɪɛ wʊnɪ. O ta wʊ pɛ jero-vwe dʊm tɪga kasɔlʊ yɪ o daari o yʊŋi o viiri na bam wʊnɪ. ¹⁸Kaanum tʊ wʊm wʊ pa kaanɪ wʊm zɪgɪ da, yɪ o daari o bwɛli kaanɪ wʊm yukwala. O maa wʊ kɪ muni pɛeri dʊm kʊntʊ kaanɪ wʊm jʊa nɪ. Kaanum tʊ wʊm titɪ maa wʊ taa ze na-cɛera bam na lagɪ ba ja waarum ba ba tʊ o jʊa nɪ. ¹⁹O laan maa wʊ pa kaanɪ wʊm pooli o ni yɪ o ta wɪ: «Nmʊ na wʊ cɔgɪ n titɪ dɪ baaru wʊdɔŋ, We wʊ pa kampwɛl-balwara kalʊ na tɔgɪ dɪ na bantʊ tʊn yɪ kɪ-m kulʊkulʊ. ²⁰Kʊ daari, nmʊ na zʊvri dɪ n barʊ tʊn, n na sunɪ n nʊŋi o kwaga nɪ mʊ n vu n cɔgɪ n titɪ dɪ baaru wʊdɔŋ, ²¹⁻²²Baŋa-We wʊ pa kampwɛl-balwarɪ taa tɔgɪ-m n dwi tiinɛ bam wʊnɪ, sɪ n dwi tiinɛ dɪ

5:14 nuneɛnɪ o na ywɛri o barʊ kwaga nɪ, naa o na wʊ tʊŋɪ vwan dɪ o barʊ wʊm.

5:15 caara = orge 5:15 bwen sɪle = 1 kilo

sɔɔli lwarum ba yagi n yira ni. We wú pa, na bantv na zu n wuv, si n yigə kam vɔ daani, si n pugə kam di fuli.»

Kaanum tu wum na pe kaani wum du durə kampwələ kam ɲwaani, kaani wum di maa wú ləri ni: «Amina. Amv se si kv kɪ kuntu.»

²³Kaanum tu wum laan wú pupvni kampwəl-balwari sum suntv o kɪ tɔno wvni. O maa wú seeri pupvnum dum o yagi na-cɛera bam wvni, ²⁴si o laan kwe ti maama o pa kaani wum si o nyo. Kv ma bri ni kampwəl-balwara kalv na tɔgi di na bantv tun zu o wvni, si kv want kv kɪ-o zvvni. ²⁵Kaanum tu wum ta wú jɔgi muni pɛeri dilv na wura wv-guru ɲwaani tun kaani wum juja ni, si o zɔɲi-di wɛɛni o pa Baɲa-We. O laan maa wú kwe-di o ja vu o twe kaanum bimbim dum. ²⁶Oó zwe muni pɛeri dum wvni o kɪ o ja-bɔɲɔ ni. O laan maa wú zwe pɛeri dum pupwara kantv kaanum bimbim dum baɲa ni si kv taa yɪ gulim pɛeri kv pa We. Kv kwaga ni, oó pa kaani wum nyo na-cɛera bam. ²⁷Kaani wum na suni o cɔgi o di o barv wum laɲa ni, yɪ na bam na zu o wv, baá tiini ba kɪ-o zvvni mv, pa kv taa jig-o kv ni. O yigə kam wú vɔ daani, si o pugə kam di fuli. Kampwəl-balwara wú suni ka jəni kaani wum kuntu yuu ni mv, o dwi

tiinə titari ni. ²⁸O nan na wv kɪ o cɔgi yɪ o ba jigɪ digiru We cullu tum seeni, kulukulu bá kɪ-o. Cwəɲə ta wú taa wura si o lv biə.

²⁹Á maɲɪ si á tɔgi cwəɲə kam kuntu, nɪɛɛni baaru na jigɪ o kaani yɪ o wubvɲa na daani-o o kaani wum ɲwaani. Kaani wum na suni o tusi mv, ³⁰naa o barv wum wubvɲa na jig-o ya daana kuntu donɲ, yɪ o yəri cɪga kam o tiə, á wú kɪ kuntu mv. Kaanum tu wum wú pa kaani wum ba o zɪgi Baɲa-We yigə ni si o daari o kɪ cullu tum kuntu maama o yira ni. ³¹Kv na tu ni kan-barv wum mv ba jigɪ cɪga, si o kaani wum wv tuli, ba ba maɲɪ si ba waari baaru wum kv ɲwaani. Kaani wum nan na suni o tuli mv, ba maɲɪ si ba waar-o mv o tusim dum ɲwaani.»

Naziri tu na wú taa kɪ te tun

6 Baɲa-We daa ma ta di Moyisi Di wɪ:

²«Ta di Yisrayeli tiinə bam wɪ: Abam baaru wulv maama naa kaani na goni ni si o taa yɪ Naziri tu yɪ o pɔɔri o titi o kɪ Baɲa-We juja ni, ³kv tu nan taa ye kv ni ni si o daa yɪ nyo sana dwi dwi. Kv na yɪ sa-dɛera, naa sa-nywana, naa vinyə tiu nyva, si o yɪ zaɲɪ o nyo! O ta yɪ di vinyə tiu biə, ba na maɲɪ ba kv di. ⁴Kv tu ta na pɔɔri o titi si

o taa yi Naziri tu, o yi di kulukulu na nuɲi vinyə tweeru yura ni. O nan yi di di wo-dwə bam, naa o loori di wo-biə puru o doni.

⁵Maɲa kalu maama o ta na pɔɔri o titi o ni-gonim dum ɲwaani tun, o ba maɲi si o fani o yuuywe sum o yagi. O nan yagi-si si si taa dwara, si ku bri ni o pɔɔri o titi o pa Baɲa-We si o taa yi lanytrani fasi mu. ⁶Da yam kuntu ni o ta ba maɲi si o yi tuu yura, o na kwe o titi o ki Baɲa-We juɲa ni tun ɲwaani. ⁷Ku na maɲi ku yi o ko, naa o nu, naa o nyaani, naa o zumbaaru, naa o nako mu na tiga, si o yi yi tuu wum yura. Ku dai si o cɔgi o ni-gonim dum, o yuuywe sum na bri ni o pɔɔri o titi o pa We tun ɲwaani. ⁸Maɲa kam maama wuni o na pɔɔri o titi kuntu tun, o pɔɔri o yi o yura mu Baɲa-We ɲwaani.

⁹Nɔɔnu nan na da o ti Naziri tu juɲa ni mu, ku bri ni o ni-gonim dum mu cɔgi, pa o yuuywe sum daa ba jigɪ kuri. Ku tu maɲi si o cɔgi da yarpe weeni mu, si o kwe o titi di cullu tum, yi o fani o yuuywe sum. ¹⁰Tiga na wɔ puri si ku taa yi da nana de tun, si o ja kunkwənə bale, naa kunkwən-puli sile o vu jero-vwe dum ni o pa kaanum tu wum. ¹¹Kaanum tu wum wɔ kwe kunkwənə bam didua o ma o ki

lwarum saarum kaanum nɔɔnu wum ɲwaani, yi o daari o kwe kadoɲ kam o ma o ki zweem peeri kaanum. Naziri tu wum na tusi di o na yi tuu yura tun ɲwaani, kaanum dum wɔ li o tusim dum We yigə ni. De dum kuntu ni mu baá joori ba kwe o yuu kum We ɲwaani. ¹²Naziri tu wum nan maɲi si o daa joori o pɔɔri o titi mu o ki Baɲa-We juɲa ni. O na maɲi o pɔɔri o titi da yalu wuni tun daa ba jigɪ kuri, tuu wum na pe o cɔgi o titi di cullu tum tun ɲwaani. O maa wɔ kwe pi-bala na yi bini tun, si ba ma ba ki lwarum jini kaanum ba pa-o.

¹³Nɔɔnu na goni ni o ma o pɔɔri o titi si o taa yi Naziri tu, yi o ni-gonim maɲa kam na ti, si o ki tuntɔ doɲ: Baá ja kuntɔ tu ba vu ba zigɪ jero-vwe dum ni ni. ¹⁴O laan wɔ ja vara batɔ na ba jigɪ geeri ba yura ni tun mu o ba o ki kaanum o pa Baɲa-We. Oó taa jigɪ pi-bala na yi bini tun, si o ma o ki zweem peeri kaanum. O ta wɔ taa jigɪ pi-cwen na yi bini tun, si o ma o ki lwarum saarum kaanum, yi o daari o taa jigɪ pi-bia si o ma-ka o ki yazura peeri kaanum. ¹⁵O nan ta wɔ taa jigɪ titɔgo di dipwa dwi dwi tulu dabuli na wu wəli ti wuni tun. Baá kwe mun-bwe ba viiri di nugə ba ma ki dipwa tidonnə, yi ba daari

ba kɪ dɪpwa-mumina yalɔ na taagi dɪ nugə tɪn. Kɔ tu ta wó kwe wɔdiu pɛɛra dɪ wo-nyɔɔru pɛɛra o wəli da.

¹⁶ Kaanum tu wum laan maa wó joŋi wəənu tum kuntu maama o ba o kɪ kaanum o pa Baŋa-Wɛ. Oó kɪ lwarum saarum kaanum sɪ o daari o kɪ zwɛɛm kaanum dum. ¹⁷ O maa wó kwe pi-bia kam, o wəli dɪ tɪtɔɔ kum wu dɪpwa yam o kɪ Wɛ juŋa nɪ, sɪ o ma o kɪ yazurə pɛɛri kaanum dum. O ta wó kwe wɔdiu pɛɛra yam dɪdaani wo-nyɔɔru pɛɛra yam o wəli da o kɪ kaanum o pa Baŋa-Wɛ.

¹⁸ Kɔ kwaga nɪ Naziri tu wum wó zigɪ jero-vwe dum nɪ nɪ mu o fanɪ o yuu. O maa wó kwe o yuuywe sum na brɪ nɪ o pɔɔri o tɪti Wɛ ŋwaani tun o dɔli o dɪ mim dɪlɔ na wura dɪ zwe yazurə pɛɛri dum ŋwaani tun wɔni.

¹⁹ O na fanɪ o yuu o ti tun, kaanum tu wum wó kwe pi-bia kam vɔŋɔ kulɔ na saŋi kɔ bɪ tun, dɪdaani dɪpwa dwiə yale na wu tɪtɔɔ kum wɔni tun dɪdva dɪdva o kɪ kɔ tu juŋa nɪ. ²⁰ Kaanum tu wum maa wó joori o joŋi-tɪ, yɪ o zəŋi-tɪ wɛɛni o pa Baŋa-Wɛ. Wəənu tum kuntu yɪ Wɛ kaanum tu wum nyum mu sɪ tɪ wəli dɪ varum wum nyɔɔni dɪlɔ o na zəŋi wɛɛni tun dɪ cwe dɪlɔ o na kɪ Wɛ

juŋa nɪ tun. Kuntu na kɪ kɔ ti, nɔɔnu wum laan jigɪ cwəŋə sɪ o nyɔ sana.

²¹ Naziri tu na goni nɪ sɪ o pɔɔri o tɪti Baŋa-Wɛ ŋwaani, kɔ tu maŋi sɪ o tɔɔti niə yam kuntu mu. O juŋa nan na gara, oó wani o kɪ o dwəni kuntu. Sɪ o nan maŋi sɪ o kɪ sɪ kɔ maŋi dɪ o na goni nɪ sɪ o kɪ kulɔ maama tun.»

Wɛ kaanum tu na wó kɪ nɔɔna bam yu-yoŋo te tun

²² Baŋa-Wɛ daa ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: ²³ «Ta n brɪ Arɔn dɪ o biə bam ba na wó ma bitari sɪlɔ ba na loori Wɛ sɪ Dɪ kɪ Yisrayɛli tiinə bam yu-yoŋo tun. Baá taa te nɪ:

²⁴ «Baŋa-Wɛ wó kɪ abam yu-yoŋo,
sɪ Dɪ daari Dɪ taa taa nii abam
baŋa nɪ.

²⁵ Baŋa-Wɛ yibiyə wó jeeri abam
seeni,

sɪ Dɪ daari Dɪ kɪ zaani abam
yuu nɪ.

²⁶ Baŋa-Wɛ wó pa Dɪ yigə taa wu á
wɔni,

sɪ á taá jigɪ yazurə.»

²⁷ Kuntu tun, baá ma amɔ yurɪ ba ma sɔɔli lanyirani ba kɪ Yisrayɛli tiinə bam yuu nɪ. Amɔ maa wó sunɪ a kɪ ba yu-yoŋo.»

Jero-vwe dɔm fɔgɔm pɛɛra

7 Moyisi dɛɛn na yɔɔrɪ o cwi jero-vwe dɔm o ti tun, mu o kwe nugə o ma taagɪ jero-vwe dɔm dɪ sɪ wu zula yam maama sɪ o pɔɔrɪ-ya o pa Wɛ. O ta ma daartɪ o taagɪ kaanum bimbim dɔm, dɪdaani ka yɪra zula yam, yɪ o pɔɔrɪ-tɪ o pa Wɛ. ²Sɔ-yuni tum yigə tiinə balu na nuɲi Yisrayɛlɪ dwiə yam maama wɔnɪ tun laan ma ja pɛɛra ba vu jero-vwe dɔm. Nɔɔna bam kuntɔ yɪ balu dɛɛn ya na jeeli nɔɔna bam ni tun mu. ³Ba dɛɛn maa jigɪ ba pɛɛra sɪ ba kɪ-ya Baɲa-Wɛ juɲa nɪ. Ba ma ja tərɪkooru bardɔ, dɪdaani nabe fugə-sule ba vu. Yigə tu maama dɛɛn jigɪ o na-bɪa mu, yɪ ba bale kɪ daani ba lagɪ tərɪko dɪdɔa. Ba ma ja-tɪ ba vu ba yɪ jero-vwe dɔm ni.

⁴Baɲa-Wɛ ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

⁵«Jonɪ pɛɛra yam nɔɔna bam tee nɪ, sɪ Levi tiinə taa ma-tɪ ba tunɪ jero-vwe dɔm tutuɲa. Kwe-tɪ n pa Levi tiinə bam sɪ ku maɲɪ dɪ nɔɔnɔ maama tutuɲɪ na yɪ te tun.»

⁶Moyisi ma sunɪ o jonɪ tərɪkooru tum dɪ nabe sum yɪ o kwe-tɪ o pa Levi tiinə bam. ⁷O dɛɛn kwe tərɪkooru tum tule mu dɪ nabe suna o pa Gersɔnɪ tiinə bam, sɪ ku maɲɪ dɪ ba tutuɲa yam. ⁸O ma daartɪ o kwe tərɪkooru tuna dɪ nabe nana o pa Merari tiinə bam, sɪ tɪ maɲɪ dɪ bantu dɪ tutuɲa yam. Wɛ kaanum tu Arɔn bu Itamarɪ mu nii ba maama tutuɲa yam baɲa nɪ. ⁹Sɪ ku na yɪ Keyatɪ tiinə bam, Moyisi dɛɛn wu pɛ-ba tərɪkooru naa nabe. Bɛɲwaani, bantu tutuɲɪ dɔm maɲɪ sɪ ba taa zuɲɪ jero-vwe dɔm yɪra zula yalɔ na tiini tɪ yɪ lanyɪranɪ fastɪ tun mu ba bakalɪ baɲa nɪ.

¹⁰Ba dɛɛn na kwe nugə ba ma taagɪ kaanum bimbim dɔm sɪ ba pɔɔrɪ-ka ba pa Baɲa-Wɛ ba ti tun, mu yigə tiinə bam ta jaani pɛɛra yadonnə ba wəli da ba vu bimbim dɔm seeni sɪ ba kɪ-ya Wɛ juɲa nɪ.

¹¹Baɲa-Wɛ dɛɛn tagɪ dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «Dɛ maama wɔnɪ yigə tiinə bam dɪdɔa mu wɔ ja o pɛɛra o ba sɪ o ma fɔgɪ o kwe bimbim dɔm o pa Wɛ.»

¹²⁻⁸³ Ba dɛɛn na tu ba pa ba pɛɛra
yam te tɪn tɔɔtɪ cwɛɔɔ kantɔ mu:

<i>Dɛ dɪmDwi dɪm</i>	<i>Yigə tu wɔm</i>
1Zuda	Aminadabi bu Naason
2Yisakaari	Zuwara bu Netaneli
3Zabulon	Helon bu Eliabi
4Ruban	Seduri bu Elizuri
5Simeyon	Zurisadayi bu Selumeli
6Gadi	Deweli bu Eliasati
7Efrayim	Amiwudi bu Elisama
8Manasi	Pedazura bu Gamaleli
9Benzamen	Gidioni bu Abidan
10Dan	Amisadayi bu Ahiyezera
11Asɛɛri	Ocaran bu Pagili
12Nɛfitali	Enan bu Ahira

Yigə tiinə bam kuntu maama
dɪdva dɪdva dɛɛn na jaani pɛɛra
yalu ba vu tɪn nan yɪ biɔwɪ mu. Ba
dɪdva dɪdva pɛɛra yam dɛɛn yɪ:

Səbu-pɔɔɔ zɔɔɔ-tanlaɔa dɪdva, ka
duuni na yɪ sekɛli bi dɪ fiintɔ (130)
tɪn.

Səbu-pɔɔɔ war-zɔɔɔa dɪdva, ka dɪ
duuni na yɪ sekɛli fusɪrpe (70) tɪn.
(Səbu-pɔɔɔ wəɛnu tɪm kuntu duuni
dɛɛn tɔɔtɪ digə kam maɔum cɪga cɪga
na yɪ te tɪn mu.)

Zwɪ sum kuntu maama su dɪdaani
mun-bwe dilu na viiri dɪ nugə sɪ ba
ma ba kɪ wɔdiu pɛɛri kaanum dɪm
tɪn mu.

Səbu-sɪɔa zɔɔɔa kadoɔ, ka duuni na
yɪ sekɛli fugə yɪ ka su dɪ wəɛnu tilu
lwəm na ywəmmə tɪn tɪn.

Na-bala dɪdva, dɪ pi-bia dɪdva, dɪ
pi-bala na yɪ bɪnɪ tɪn, sɪ ba kwe-tɪ
ba ma ba kɪ zwɛɛm pɛɛri kaanum.

Bu-bala dɪdva sɪ ba ma ba kɪ
lwarum saarum kaanum.

Nabɛ sule, dɪ pi-bɛ sɪnu, dɪ
bu-bwallu tɪnu, dɪ pi-balɪ sɪnu na
yɪ bɪnɪ tɪn sɪ ba ma ba kɪ yazurə
kaanum.

⁸⁴⁻⁸⁸ Yigə tiinə bam na jaani pɛɛra
yalu sɪ ba ma kwe kaanum bimbim
dɪm ba pa Wɛ tɪn na kɪ daani, ya
maama yɪ tintu mu:

Səbu-pɔɔɔ zɔɔɔ-tanle fugə-sule,
dɪdaani səbu-pɔɔɔ war-zwɪ
fugə-sule, sɪ maama duuni na

yɪ sɛkɛlɪ murrɪ tɪlɛ dɪ biə-yana (2,400) tɪn, sɪ kʊ tɔɔɔ jero-vwe dɪm maɲɪm ɕɪɔ ɕɪɔ na yɪ tɛ tɪn.

Səbu-sɪɔa zwi fugə-sɪlɛ, sɪ maama duuni na yɪ sɛkɛlɪ bi dɪ fiinle (120) tɪn, sɪ kʊ tɔɔɔ jero-vwe dɪm maɲɪm ɕɪɔ ɕɪɔ na yɪ tɛ tɪn. Zwi sɪm maama dɛɛn su dɪdaani wəənu tɪlɔ lwəm na ywəmmə tɪn mu.

Na-balɪ fugə-sɪlɛ, dɪ pi-bɛ fugə-sɪlɛ, dɪ pi-balɪ fugə-sɪlɛ sɪ dɪdʋa dɪdʋa na yɪ bɪnɪ bɪnɪ tɪn, dɪdaani wɔdiu pɛɛra sɪ ya tɔɔɔ ya wɛlɪ da sɪ ba kwe tɪ maama ba ma ba kɪ zweem pɛɛra kaanum.

Bu-balɪ fugə-sɪlɛ sɪ ba kwe-sɪ ba ma kɪ lwarum saarum kaanum.

Na-bɛ fiinle-sɪna, dɪ pi-bɛ fusɪrdʊ, dɪ bu-bwallɔ fusɪrdʊ, dɪ pi-balɪ fusɪrdʊ sɪ na yɪ bɪnɪ dɪdʋa dɪdʋa tɪn, sɪ ba ma ba kɪ yazurə kaanum.

⁸⁹Moyisi dɛɛn na yəni o zʊ jero-vwe dɪm wɔnɪ sɪ o ŋɔɔnɪ dɪ Baɲa-Wɛ, o yəni o ni Wɛ kwərə kam mu na ŋɔɔnɪ ka nuɲi Wɛ ni-gonim daka kam jazum baɲa seeni. Kʊ dɛɛn yɪ Serubɛn sɪlɛ sɪm na zɪɔɔ daka kam nipugu kʊm baɲa nɪ tɪn tɪtari nɪ mu Baɲa-Wɛ yəni Dɪ ŋɔɔnɪ dɪ Moyisi.

Jero-vwe dɪm min-zwəənu tɪm

8 Baɲa-Wɛ dɛɛn ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: ²«Ta dɪ Arɔn sɪ o zɪɔɔ min-zwəənu tɪrɛ tɪm min-zwən-zɪɔɔ kʊm baɲa nɪ, sɪ tɪ taa nyuɪnɪ tɪ pooni tɪ jeeri kʊ yigə kam seeni.»

³Arɔn ma sɛ yɪ o zɪɔɔ min-zwəənu tɪm pa tɪ pooni nyuɪnɪ tɪ jeeri kʊ yigə kam seeni, nɪ Baɲa-Wɛ na pɛ Moyisi nɪ sɪ o kɪ tɛ tɪn. ⁴Ba dɛɛn ya kwe səbu-sɪɔa mu ba magɪ ba ɔɔɔɔɔ min-zwən-zɪɔɔ kʊm maama, sɪ kʊ zɪɔɔ kʊ kuri dɪm nɪ kʊ yɪ pun-kugula yam na wʊ kʊ baɲa seeni tɪn. Kʊ maa yɪ Baɲa-Wɛ dɛɛn na pɛ Moyisi nɪ sɪ ba kɪ-kʊ tɛ tɪn mu ɕɪɔ ɕɪɔ.

Ba na pɔɔɔɔ Levi tiinə bam ba tɪtɔɲa ŋwaani tɛ tɪn

⁵Baɲa-Wɛ ta ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

⁶«Nmu maɲɪ sɪ n pɔɔɔɔ Levi tiinə bam mu sɪ ba taa yɪ ba yɪra dɪ Yisɪrayɛlɪ tiinə bam maama, sɪ n daari n kwe-ba dɪ cullu tɪm. ⁷Nmu nan na wʊ kwe-ba tɛ tɪn yɪ sɪ n miisi na mu ba yɪra nɪ lwarum saarum

ɲwaani. Ta pa ba fani ba yira yam je maama kuru ba yagi, si ba daari ba zari ba gwaaru. Kɛm dum kuntu wɔ kwe-ba. ⁸Ba laan maa wɔ ja na-bala, didaani wodiu pɛɛri dɛlɔ na manɔ tun ba ba. Wodiu pɛɛri dum maa yi mun-bwe na viiri di nugɛ tun mu. Nmu di maa wɔ ja na-bala kadoɲ n ba si n ma n ki lwarum saarum kaanum. ⁹Pa Levi tiinɛ bam ba ba zigi jero-vwe dum ni ni, si Yisrayeli tiinɛ kɔgɔ kum maama di ba ba jeeri da. ¹⁰Nmu ta wɔ pa Levi tiinɛ bam ba amu Baɲa-We yigɛ ni, si Yisrayeli tiinɛ bam di kwe ba jian ba daɲi ba baɲa ni. ¹¹Arɔn maa wɔ kwe Levi tiinɛ bam o ki amu juɲa ni, ni o zɛɲi-ba amu yigɛ ni mu te tun. Ba yi Yisrayeli tiinɛ bam maama pɛɛri mu ba na kwe si ba taa tuɲi ba pa-ni. ¹²Levi tiinɛ bam laan wɔ daɲi ba jian na-be sile sum yum ni. Na-bia didɔa yi si ba kwe-ka ba ki lwarum saarum kaanum, si ba kwe kadoɲ kam ba ki zweem pɛɛri kaanum dɛlɔ na wɔ li Levi tiinɛ bam lwarum amu yigɛ ni tun. ¹³Ta daari n pa Levi tiinɛ bam zigi Arɔn di o biɛ bam yigɛ ni, yi n ki si ku taa nyi di n zɛɲi-ba mu amu Baɲa-We yigɛ ni.

¹⁴Nan ki kuntu si n ma n pɔɔri Levi tiinɛ bam, si ba taa yi ba yira Yisrayeli tiinɛ bam maama wuni. Levi tiinɛ bam wɔ taa yi amu nyum.

¹⁵Nmu na pe ba kwe ba tuti di cullu tum kuntu, yi n daari n kwe-ba n ki amu juɲa ni, ba laan jigi cwɛɲɛ si ba taa tuɲi jero-vwe dum tutuɲa.

¹⁶Bantu mu wɔ lɛri Yisrayeli tiinɛ bɛkɛr-kwɛn sɛlɔ maama abam na wɔ lu tun yuu ni. Amu mu kuri-ba si ba yɔɔri ba taa yi amu nyum.

¹⁷Beɲwaani, Yisrayeli tiinɛ bam wuni, di ba vara wuni wo-kwɛn sɛlɔ na yi baara tun maama yi amu nyum mu. Amu deen na gu Ezipi tiinɛ bɛkɛr-kwɛn sum tun, mu a kuri si Yisrayeli tiinɛ bɛkɛr-kwɛn sum taa yi a nyum. ¹⁸A laan nan kwe Levi tiinɛ bam mu si ba lɛri Yisrayeli tiinɛ bɛkɛr-kwɛn sum yuu ni. ¹⁹A ma yɔɔri a kuri-ba Yisrayeli tiinɛ bam maama wuni a pa Arɔn di o biɛ bam, si ba taa tuɲi jero-vwe dum tutuɲa. Ba manɔ si ba fɔgi ba kwe Yisrayeli tiinɛ bam tusim mu amu yigɛ ni, si ba yi na cɔgum di ba na tiini ba fufɔ ba yi amu jero-vwe dum seeni tun ɲwaani.»

²⁰Moyisi, di Arɔn, di Yisrayeli tiinɛ kɔ-fɔrɔ kum maama ma nii ku baɲa ni pa Levi tiinɛ bam ki kulɔ maama Baɲa-We na pe ni si ba ki tun. ²¹Levi tiinɛ bam ma kwe ba tuti di cullu tum, yi ba daari ba zari ba gwaaru. Arɔn di ma ki si ku bri ni o zɛɲi-ba o ki Baɲa-We juɲa ni. O ta ma ki cullu tɛlɔ na li ba

lwarum We yigə nɪ tun, pa ba fɔɣɪ ba kwe ba tɪtɪ We ɲwaani. ²² Ku kwaga nɪ, Levi tiinə bam deen ma puli ba tutuɲa jero-vwe dum nɪ, yɪ Arɔn dɪ o biə bam nii ba baɲa nɪ. Kuntu tun, Yisrayelɪ tiinə bam deen pɛ Levi tiinə bam kɪ kulɔ maama Baɲa-We na pɛ Moyisi ni sɪ ba kɪ tun.

²³ Baɲa-We ta ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: ²⁴ «Ku na yɪ Levi tiinə bam, ba baara balɔ na yɪ bɪna fiinle-yanu ba daɲɪ tun mu maɲɪ sɪ ba ba ba tuɲɪ jero-vwe dum tutuɲa. ²⁵ Ba nan na tu ba yɪ bɪna fiinnu, sɪ ba yaɣɪ jero-vwe tutuɲa yam, ba daari ba jəni ba sin. ²⁶ Ba nan jɪɣɪ cwəɲə sɪ ba wəli ba donnə Levi tiinə sɪ ba tuɲɪ ba tutuɲa jero-vwe dum nɪ, sɪ bantɔ daa bá taa jɪɣɪ ba tɪtɪ tutuɲɪ. Nmu wó tɔɣɪ cwəɲə kam kuntu mu n pa Levi tiinə bam taa tuɲɪ ba tutuɲa.»

Pakɪ candiə kam

*Nuɲim 12:1-14; Cullu
23:5-8; Gulə Tɔnɔ 16:1-8*

9 Yisrayelɪ tiinə bam deen na nuɲɪ Ezipi tw kum nɪ yɪ bɪnɪ dɪdɔa kɛ sɪ ku vu ku yɪ bɪna yale bɪnɪ dum pulim cana kam tun, mu Baɲa-We ɲɔɔnɪ dɪ Moyisi Sinayi kagɔa kam nɪ yɪ Dɪ wɪ: ² «Pa Yisrayelɪ tiinə bam di Pakɪ candiə kam ka maɲa kam nɪ. ³ Cana kantɔ

da fugə-yana de dum na yiə, sɪ ba di candiə kam wa-zuuri maɲa nɪ sɪ ku taa veə. Ba nan maɲɪ sɪ ba di-ka sɪ ku maɲɪ dɪ ka dim cwəɲə kam mu.»

⁴⁻⁵ Moyisi ma ta dɪ nɔɔna bam yɪ ba dɪ sunɪ ba di Pakɪ candiə kam Sinayi kagɔa kam nɪ kuntu. Ku deen yɪ pulim cana kam da fugə-yana de dum wa-zuuri maɲa nɪ mu ba di-ka. Yisrayelɪ tiinə bam deen kɪ nunɛɛnɪ Baɲa-We na pɛ Moyisi ni sɪ ba kɪ te tun mu.

⁶ Nɔɔna badonnə deen wu maɲɪ dɪ cullu tum, pa cwəɲə wu pəni ka pa-ba sɪ ba tɔɣɪ ba di candiə kam dɪ de dum nɪ. Ku maa yɪ ba deen na dwe tw ɲwaani tun mu. De dum kuntu nɪ ba ma vu Moyisi dɪ Arɔn te, ⁷ yɪ ba ta ba wɪ: «Dɪbam sunɪ dɪ dwe tw pa dɪ wu maɲɪ dɪ cullu tum. Kuntu nan wó cɪ sɪ dɪ yɪ tɔɣɪ dɪ Yisrayelɪ tiinə kɔ-fɔɔ kum dɪ kwe dɪ pɛɛra dɪ pa Baɲa-We ka maɲa kam nɪ na?» ⁸ Moyisi ma ləri-ba o wɪ: «Zuri-na á yɪra sɪ a bwe Baɲa-We sɪ dɪ lwarɪ dɪ na wó kɪ te abam ɲwaani tun.»

⁹ Baɲa-We dɪ ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

¹⁰ «Ta n brɪ Yisrayelɪ tiinə bam nɪ: Abam dɪ á kwaga kam balɔ maama na dwe tw pa ba wu maɲɪ dɪ cullu tum, naa ba na ve cwəɲə mu yigə yigə, ba dɪ wó taa jɪɣɪ cwəɲə sɪ ba di Pakɪ candiə kam. ¹¹ Ba nan maɲɪ

sí ba cəgi sí cantí sile cana kam da fugə-yana də dum na yíə sí ba di-ku wa-zuuri maŋa nɪ sí ku taa veə. Baá di pəlbú kam nwana mu, yí ba di dípwa yalú dabılı na təri ya wunɪ tun, dídaani dwə vɔɔ-cɛɛru ba wəli da. ¹²Ba yí pa wudiu kum kuntu zígí ku puuri tígá, naa sí ba bwəri varum wum kwi dɪ dídva dɪ. Ba na lagí ba di Pakí candiə kam, ba maŋí sí ba kɪ ba tɔgí ka dim cwəŋə kam maama mu. ¹³Wulv nan na maŋí dɪ cullu tum, yí o na wu ve cwə-dɔrɔ, ku tu na vɪn sí o di Pakí candiə kam, o nan daa bá tɔgí o wəli Yisrayelɪ dwi dum wunɪ, o na wu jaani o peera o ba amu yigə nɪ ka maŋa kam nɪ tun ŋwaani. O tusim dum kuntu wú taa wu o yuu nɪ yí o maŋí sí o na waarum mu.

¹⁴Ku ta na yí vəru wulv na zuuri abam tee nɪ yí o lagí sí o di Pakí candiə kam, ku tu dɪ maŋí sí o di-ka sí ku maŋí dɪ ka dim cwəŋə kam mu. Cwəŋə dídva mu wura ku paɪ tumbiə dɪ vərə.»

Kunkoŋo na kwəli jero-vwe dım te tun

Nunim 40:34-38

¹⁵Də dilv wunɪ ba dəen na cwi jero-vwe dım tun, mu kunkoŋo cugi ku kwəli jero-vwe dım mə Wə ni-gonim kandwa yam na tigi tun

maama. Ku na zígí wa-zuuri maŋa nɪ sí ku yí tɪ-pura tun, kunkoŋo kum dəen nyɪ dɪ mim mu. ¹⁶Ku nan yəni ku kɪ kuntu mu də maama wunɪ. Kunkoŋo mu yəni ku kwəli Wə jero-vwe dım, yí titu nɪ ku nyɪ dɪ mim. ¹⁷Kunkoŋo kum na yəni ku zaŋí Wə jero-vwe dım baŋa nɪ yí ku veə, Yisrayelɪ tiinə bam dɪ wú zaŋí ba ve ba tɔgí-ku mu. Ku na yí mə yí ku zígí, Yisrayelɪ tiinə bam dɪ wú cwi ba vwə ba jəni dáani mu. ¹⁸Baŋa-Wə dəen yəni Dɪ tɔgí kuntu baŋa nɪ mu Dɪ brɪ Yisrayelɪ tiinə bam maŋa kalv ba na wú gɔ ba vwə yam ba ke tun, dɪ ba na wú cwi ba vwə yam ba jəni je silv nɪ tun. Kunkoŋo kum na yəni ku maŋí Wə jero-vwe dım baŋa nɪ, Yisrayelɪ tiinə bam dɪ wú maŋí je sum kuntu nɪ mu. ¹⁹Ku na maŋí da taan, yí ku ba zaŋa, Yisrayelɪ tiinə bam dɪ wú maŋí je sum kuntu nɪ mu, nɪ Baŋa-Wə na brɪ-ba sí ba kɪ te tun. ²⁰Kunkoŋo kum dəen wai ku maŋí vwe dım baŋa nɪ da funfun. Yisrayelɪ tiinə bam nan sə ba tɔgí Baŋa-Wə nɪ dım mu. Ba ma yəni ba cwi ba vwə ba maŋí jəgə kam nɪ, naa ba gɔɪ ba vwə yam sí ba nunjɪ ba ke, nuneeni Baŋa-Wə na brɪ-ba sí ba kɪ te maama tun. ²¹Kunkoŋo kum brɪ ku wai ku maŋí vwe dım baŋa nɪ sí ku zígí wa-zuuri maŋa nɪ ku yí tɪ-pura, sí ku laan zaŋí ku

ke. Tɔga na puvri yi kunkoŋo kum na gɔga, nɔɔna bam di wó gɔ mu. Maŋa kalɔ maama kunkoŋo kum na zaŋi, ku na yi wia ni naa titu ni mu di, ba di wó zaŋi mu ba ke. ²²Kunkoŋo kum deen na ki da yale, naa cana, naa buni, yi ku na yɔɔri ku maŋi jero-vwe dum baŋa ni, Yisrayeli tiinə bam di wó maŋi je sum kuntu ni mu. Ku na zaŋi ku ve maŋa kalɔ ni, ba di wó zaŋi ba tɔgi ku kwaga mu ba veə. ²³Ba deen yəni ba cwi ba vwə ba jəni, naa ba gɔ ba vwə yam si ba nuŋi ba ke, nuneɛni Baŋa-We na pɛ-ba ni si ba ki te maama tun mu. Nɔɔna bam deen se ba tɔgi Baŋa-We na tɔgi Moyisi baŋa Dɔ pa-ba ni si ba ki kulɔ maama tun mu.

Lu-nyinnu nabwaanu di ti wum

10 Baŋa-We ma ta di Moyisi Dɔ wi:

²«Nan pa ba kwe lu-nyinnu ba magi-ti si ba ma ba ki nabwaanu tile. Nmu laan ma n wó yəni n pa ba kwe-ti ba ma ba bəŋi nɔɔna bam ba ki daani, naa si ba gɔ ba vwə ba vu jəgə kadoŋ. ³Ba na yəni ba wu nabwaanu tile tum maŋa didua wuni, si nɔɔna bam maama da ba jeeri-m jero-vwe dum ni ni. ⁴Si ba na wugi nabɔnɔ didua yirani, ku yi

sɔ-yuni yigə tiinə bam mu wó ba ba jeeri-m.

⁵Ba na yəni ba wu nabwaanu tum ba kɔi, ku bri ni Yisrayeli dwiə yalɔ na je jero-vwe dum wa-puli seeni tun mu maŋi si ba gɔ ba vwə ba nuŋi ba ke. ⁶Ba daa na wugi-ti ba ki bule tu, si dwiə yalɔ na je vwe dum jagwiə seeni tun di gɔ ba vwə. Ba na wugi nabwaanu tum ba kɔ, kuú bri nɔɔna bam ni maŋa kam yiə si ba nuŋi ba ke. ⁷Ku nan na yəni ku yi si nɔɔna bam maama jeeri daani, si ba wu nabwaanu tum ba ləri ti kwəri.

⁸Arɔn biə bam na yi kaanum tiinə tun mu maŋi si ba taa wui nabwaanu tum. Amu ni dum kuntu wó taa wura taan wuu mu ku pa abam di á kwaga kam maama. ⁹Á na nuŋi si á zaŋi najara di á duna balɔ na tu si ba cɔgi á tuga kam tun, si á pa ba wu nabwaanu tum ba kɔ tigurə ŋwaani. Ku na ki kuntu, abam Tu Baŋa-We dum wó ni ku ŋwa, si Dɔ joŋi abam Dɔ yagi á duna bam juɔa ni. ¹⁰Abam nan ta na yəni á di ywəəni da yalɔ wuni tun, si á wu nabwaanu tum. Ku na yi á lagi á di can-duŋa candiə naa candiə kadoŋ, si á wu-ti, si ku bri ni á jigi á zweem pɛera di á yazurə pɛera mu á buni si á ki kaanum á pa We. Nabwaanu tum wó pa abam Tu

Wɛ dum nii á baɲa nɪ. Amu mu yɪ abam Tu Baɲa-Wɛ dum.»

Yisrayelɪ tiinə bam yagɪ Sinayi je sɪm

¹¹ Duntɔ bɪnɪ dɪm canɪ sɪle cana kam da fiinle dɛ dum nɪ mu kunkoɲo kum ya na dɔɲɪ jero-vwe dum baɲa nɪ tɪn zaɲɪ. ¹² Ku ma pa Yisrayelɪ tiinə bam dɪ ɠɔ ba vwə ba yagɪ Sinayi kagva kam yɪ ba tɔlɪ ba veə. Kunkoɲo kum dɛen ma vu ku yɪ Paran kagva kam ku maɲɪ dáanɪ ku zɪɲɪ. ¹³ Ba na puli ba zaɲɪ sɪ ba vu jəɠə kadoɲ kuntu tɪn, ku yɪ Baɲa-Wɛ na tɔɲɪ Moyisi baɲa Dɪ pa-ba ni sɪ ba kɪ te tɪn mu.

¹⁴ Zuda dwi dɪm dɪ ba kwaga kam dɛen ma puli sɪ ba nuɲɪ ba kɛ, yɪ ba ze ba gweem yɪrɪ dum. Aminadabɪ bu Naasɔn dɛen nan mu wu ba kɔɠɔ kum maama yigə nɪ. ¹⁵ Zuwara bu Netaneli maa wu Yisakaarɪ dwi dum yigə nɪ. ¹⁶ Helon bu Eliabɪ maa wu Zabulon dwi dum yigə nɪ.

¹⁷ Ba laan ma kɪrɪ jero-vwe dum, sɪ Gersɔnɪ tiinə dɪ Merari tiinə bam zɪɲɪ dɪ zɪla yam ba taa ve ba tɔɲɪ Zuda kɔɠɔ kum kwaga.

¹⁸ Ruban dwi dɪm dɪ ba kwaga kam dɛen ma saɲɪ sɪ ba nuɲɪ ba kɛ, yɪ ba ze ba gweem yɪrɪ dum. Seduri bu Elizuri dɛen nan mu wu ba kɔɠɔ kum maama yigə nɪ. ¹⁹ Zurisadayi

bu Selumeli maa wu Simeyon dwi dɪm yigə nɪ. ²⁰ Deweli bu Eliasatɪ maa wu Yisakaarɪ dwi dum yigə nɪ.

²¹ Keyatɪ tiinə dɪ ma zɪɲɪ jero-vwe wu-zɪla yalɔ na tiini ya yɪ lanyɪranɪ fastɪ tɪn ba ve ba tɔɲɪ-ba. Ba na yəni ba yɪ mɛ ba daa na wú jəni tɪn, didaanɪ nɔɔna badonnə maɲɪ ba cwi jero-vwe dum ku je nɪ.

²² Efrayim dwi dɪm dɪ ba kwaga kam dɛen ma saɲɪ sɪ ba nuɲɪ ba kɛ, yɪ ba ze ba gweem yɪrɪ dum. Amiwudi bu Elisama dɛen nan mu wu ba kɔɠɔ kum maama yigə nɪ. ²³ Pedazura bu Gamaleli maa wu Manasɪ dwi dɪm yigə nɪ. ²⁴ Gidɪoni bu Abidan maa wu Benzamen dwi dɪm yigə nɪ.

²⁵ Dan dwi dɪm dɪ ba kwaga kam dɛen ma kweeli sɪ ba nuɲɪ ba kɛ, yɪ ba ze ba gweem yɪrɪ dum. Amisadayi bu Ahiyezera dɛen nan mu wu ba kɔɠɔ kum maama yigə nɪ. ²⁶ Ocaran bu Pagɪlɪ maa wu Aseerɪ dwi dɪm yigə nɪ. ²⁷ Enan bu Ahira maa wu Nefitali dwi dɪm yigə nɪ.

²⁸ Yisrayelɪ tiinə kɔ-fɔɔ kum maama na yəni ba zaɲɪ sɪ ba nuɲɪ ba vu jəɠə kalɔ, ku yɪ cwəɲə kam kuntu seeni mu ba tɔɲɪ yɪ ba ve ba maa kɛa.

²⁹ Madian tu Rewuelɪ bu Hobabɪ dɪ dɛen tɔɲɪ o wu ba tee nɪ. Rewuelɪ maa yɪ Moyisi tumbaaru. Moyisi ma ta dɪ Hobabɪ o wɪ: «Ku laan yɪ sɪ

dɔbɔm zɔŋɔ dɪ vu je sɪlv Bɔŋa-We na goni ni sɪ Dɪ kwe Dɪ pa dɔbɔm tɪn. Dɪ nan pɛ dɪ lwarɪ nɪ dɪ na yi da, kɔv taa lana ku pat dɔbɔm. Nmu dɪ nan ba sɪ dɪ maama kɛ, sɪ dɪ wɔ nii nmu bɔŋa nɪ yɪ n tɔŋɪ n na wo-laaru.» ³⁰Hobabɪ ma lɛr-o o wɪ: «Awo! Amu dɪ lagɪ sɪ a joori a tɪtɪ tw mu, sɪ a taa zuvri a nɔɔna tee nɪ.»

³¹Moyisi daa ma ta o wɪ: «A loori-m! Pa dɪ maama kɛ, sɪ nmu wɔ tan brɪ dɔbɔm cwɛŋɔ kam, nmu na ye kagva kam je sum lanyɪranɪ tɪn ŋwaanɪ. ³²Ku kwaga nɪ, n na de dɪ kwaga sɪ dɪ yi da, dɪ wɔ cɛ wo-laaru tɪlv maama Bɔŋa-We na wɔ pa dɔbɔm tɪn, sɪ nmu dɪ da n na tɪ wunɪ.»

³³Nɔɔna bam maama deen ma yagɪ Sinayi piu kum je sum yɪ ba ve taan, da yatɔ. Ba na maa ve tɪn, Bɔŋa-We ni-gonim daka kam maa wu ba yigɔ nɪ, sɪ ka brɪ-ba je sɪ ba jɛni da. ³⁴Ba na zɔŋɔ sɪ ba nuŋɪ de dɪlv maama wunɪ, Bɔŋa-We kunkoŋo kum maa yɛni ku wu ba tee nɪ yɪ ba veɔ.

³⁵Ba deen na yɛni ba zɔŋɔ Bɔŋa-We ni-gonim daka kam sɪ ba nuŋɪ, Moyisi mu yɛni o loori We yɪ o wɪ:

«Dɪ Tu Bɔŋa-We, zɔŋɔ sɪ n zɛli n dɔna bam,

sɪ n pa ba duri ba jagɪ nmu yigɔ nɪ!»

³⁶Ba nan na yɛni ba zɔŋɔ yɪ ba zuvri daka kam, o daa wɔ loori We mu o wɪ:

«Dɪ Tu Bɔŋa-We, ba n jɛni n twe dɪ Yisrayelɪ kɔ-fɔrɔ kum, sɪ n tan nii dɔbɔm maama bɔŋa nɪ, sɪ dɪ yɪ kɔŋɔ dɪ kɔŋɔ, kuni muru mu.»

Yisrayelɪ tiinɔ pumpuna kam

11 Nɔɔna bam deen na ne cam dwi dwi tɪn, mu ba yɔɔrɪ ba puunɪ yɪ Bɔŋa-We ni ba pumpuna kam. Dɪ na ni tɪn, Dɪ banɪ ma zɔŋɔ dɪ ba yɪ Dɪ pa mim dɪ ba na cwi ba vwɔ yam mɛ daa didva tɪn niɔ yam. ²Nɔɔna bam ma loori Moyisi sɪ o wɛli-ba. O dɪ ma loori We, yɪ mim dɪm dwe. ³Ba ma bɛŋɪ je sum yɪrɪ ba wɪ «Tabera». Ku maa yɪ Bɔŋa-We na pɛ mim zwe ba vwɔ yam tɪn ŋwaanɪ mu.

⁴Nɔn-wo-kurru deen tɔŋɔ ba wu Yisrayelɪ tiinɔ bam wunɪ pa ba veɔ. Bantu fra ma tiini ya zu wodiiru tudonnɔ. Yisrayelɪ tiinɔ bam dɪ ma puli sɪ ba puunɪ ba wɪ: «Dɪ ya na ne nwana sɪ dɪ dɔnɪ, ku ba garɪ tintu na? ⁵Dɪ deen na wu Ezipi wunɪ tɪn, dɪ nat kale dɪ di zaanɪ. Dɪ ta di

nyambɔla, dɪ gaana, dɪ gaburu dwi dwi, dɪ ayi, nɪ dɪ wubɔŋa na lagi te tun mu. ⁶Nan nii! Dɪ yira cɛ mu. Wɔdiu kulu yirani dɪ na yɔɔɔ dɪ nai tun yi Maani kantu mu!»

⁷Maani deen nyi didaani nyasaŋa biɛ mu. Ku maa yi naponjo ni sabari-kɛrɛ maaru te. ⁸⁻⁹Maani yam deen yɛni ya tɔgi dɪ nyɔno mu ya tui titu ni. Nɔɔna bam maa yɛni ba nɔŋi ba pɛ-ya ba cu, naa ba zɔ-ya, yi ba laan saŋi muni dum ba ki nɛnɛni pɛɛla donj te. Ba deen na di-ya, ya nyi dɪ dɪpɛ mu ba na wɔgi dɪ nugɛ.

¹⁰Digɛ maama dɪ ka nɔɔna deen wu ba vwɛ yam ni nɪ mu ba puuna, yi Moyisi ni ba pumpuna kam. Baŋa-Wɛ bani ma tiini dɪ zaŋi pa Moyisi wu cɔgi ku ŋwaani. ¹¹O ma loori Baŋa-Wɛ yi o wi: «Amu Tu Wɛ, bɛɛ mu ki yi n kwe cam duntu n pa-nɪ? Bɛɛ mu a ki a cɔgi n yigɛ, yi n pa nɔɔna bantɔ jigɪ-nɪ ba daana?

¹²Ku dai amu mu naani-ba, a nan wu lugi-ba. Nmu ta wɔ pa a ki-ba a ja-kukoro ni, a daari a ja-ba si dɪ vu dɪ yi tɪga kalu nmu na goni ni dɪ dɪ nabaara si n kwe n pa-ba tun na?

¹³Ba nan na tiini ba puuni nwana ŋwaani kuntu tun, amu lagi a na-ya yɛn nɪ mu a pa-ba? ¹⁴Tituŋi dum n na kwe n pa-nɪ tun tiini dɪ dwe a jam. Amu yirani wari nɔɔna bam a ja. ¹⁵Ku na yi tuntu mu n kuri si ku taa yi amu yira ni, si n duri amu

yibwɛnɛ n daari n li a ŋwia lila si a sin dɪ yaara yantu!»

Nakwa fusrpe

¹⁶Baŋa-Wɛ deen ma ta dɪ Moyisi Dɪ wi:

«Nan kuri Yisurayɛli nakwa fusrpe balu nmu na ye nɪ ba yi yigɛ tiinɛ yi nɔɔna nɪgi-ba lanyirani tun. Pa ba tɔgi dɪ nmu ba ba jero-vwe dum si á maama zɪgi amu yigɛ nɪ. ¹⁷Amu wɔ tu a ba a ŋɔɔni dɪ nmu dáani yi ba zɪgi ba niɛ. Amu laan maa wɔ pwɛri joro kulu n na jigɪ n tuŋi n tituŋa yam tun wuni a ki bantɔ dɪ yira ni. Kuntu mu wɔ pa ba dɪ wani ba da ba wɛli-m si n ta n nii nɔɔna bam baŋa ni, yi ku daa bá taa yi nmu yirani mu wɔ taa jigɪ-ba n niɛ.

¹⁸Si ku na yi nɔɔna bam, si n ta dɪ ba ni: «Kwe-na á titi si á jwa wɔ na nwana si á duni. Baŋa-Wɛ suni Dɪ ni á pumpuna kam dɪ á na tagi á wi: á fra zu nwana dunum, yi á Ezipi ŋwia kam ya garɪ á lele ŋwia kam tun. Tɔ. Baŋa-Wɛ wɔ pa abam nwana yi á manɪ si á duni-ya mu.

¹⁹Á nan na wɔ duni nwana yam te tun, ku dai de didva: naa da yale, naa da yanu, naa da fugɛ, naa da fiinle wuni. ²⁰Si cana wuni, á wɔ duni nwana mu de maama taan si ya ba ya taa lwe á mumwa ni. Á lagi á luri-ya mu. Bɛŋwaani, á vin Baŋa-Wɛ dilu na wu á titari ni tun

mu, yi á puvni Dl yigə nɪ á wɪ ku yaa wu maŋɪ sɪ á nuŋi Ezipi tu wɔnɪ.»

²¹ Moyisi ma ləri Baŋa-Wɛ o wɪ: «Baara bam na wu amu tee nɪ yi ba ve tɪga nɪ tun yi murru biə-yardu (600,000) mu. Nmu laan nan tagɪ nɪ nɪ pa ba maama nwana sɪ ba taa dɔni de de sɪ ku yi cana mu na? ²² Dɪ na lagɪ dɪ gu dɪ naani dum maama, dɪ dɪ varɪ-balwa bam maama, ku ta bá yi ba dim. Dɪ na gɔɔni nɔnw wu kale sum maama dɪ pa-ba, ku bri ku bá yi-ba!» ²³ Baŋa-Wɛ ma bwe-o nɪ: «Amu dam dum muri mu na? Cəgi fun sɪ n ma n lwarɪ nɪ kulɔ a na tagɪ tun lagɪ ku kɪ mu.»

²⁴ Moyisi ma nuŋi o vu o ta dɪ nɔɔna bam kulɔ Baŋa-Wɛ na tagɪ tun. O ma kuri Yisrayeli nakwa fusurpe, yi o daari o pa ba zɪgɪ ba kaagɪ jero-vwe dum. ²⁵ Baŋa-Wɛ ma tu jero-vwe dum nɪ yi kunkoŋo kum kwəli-Dl. Dl ma ɲɔɔni dɪ Moyisi, yi Dl daari Dl pwəri joro kulɔ Moyisi na jɪgɪ o ma o tuŋɪ tun wɔnɪ o pa nakwa fusurpe bam didwa didwa. Joro kum na tu ba baŋa nɪ kuntu tun, mu ba tu Wɛ yiyiu ɲwe nɪ, nɪ Wɛ ni-jɔŋnə tute. Kuntu woŋo kum kɪ ba titari nɪ, kuni bidwɪ ma mu.

²⁶ Eledadɪ dɪ Medadɪ dɪ deen wu nakwa fusurpe bam wɔnɪ mu. Ba ma maŋɪ ba vwə yam seeni, yi ba wu

tɔgɪ ba zu jero-vwe dum nɪ. Ba na wura kuntu tun, mu joro kum tu ba baŋa. Ba dɪ ma puli sɪ ba taa ɲɔɔni Wɛ yiyiu-ɲwe. ²⁷ Nɔn-duŋu kudonɲ ma duri o vu o yi Moyisi te, yi o ta o bri-o o nɪ: Eledadɪ dɪ Medadɪ wura ba ɲɔɔni Wɛ yiyiu-ɲwe ba vwə yam seeni. ²⁸ Nun bu Zozwe nan deen maŋɪ o zɪgɪ o nɔn-dɔnnɪ maŋa nɪ mu o tuŋɪ o wəli Moyisi. O ma ta dɪ Moyisi o wɪ: «Dɪ ko, cɪ-ba dɪ ba kəm dum kuntu!»

²⁹ Moyisi ma lər-o o wɪ: «Ku yi amu ɲwaanɪ mu n jɪgɪ wubuŋa kuntu don na? Nan yagɪ! Amu tee nɪ, Baŋa-Wɛ ya na pɛ Dl nɔɔna bam maama su dɪ Dl Joro pa ba ɲɔɔni nɔnɛnɪ Wɛ nijɔŋnə bam na yəni ba kɪ te tun, ku ya gara.» ³⁰ Moyisi didaani nakwa fusurpe bam maama laan ma joori nɔɔna bam na cwi ba vwə je silɔ nɪ tun.

Baŋa-Wɛ tuŋɪ lwi pa nɔɔna pɛ-sɪ

³¹ Baŋa-Wɛ deen ma pa vu-duw tiini ku dɔlɪ. Viu kum ma kalɪ lwi pa sɪ nuŋi nɔnw kum seeni, yi sɪ laan ba sɪ kaagɪ nɔɔna bam na cwi ba vwə mɛ tun seeni. Sɪ deen na jaani weenɪ te tun zaŋɪ ku yi jatogo maŋum kuni bile mu dɪ tɪga kam. Sɪ ma faari tɪga kam maama sɪ ku vu ku yi de didwa vəŋə mu je

maama nɛ. ³²Da yale punə punə mu nɔɔna bam deen kwe, wia di titu maama, ba ma ba jaani lwi sum. Ba na lagi-si ba tiŋi tun nɔɔnu maama lwi sum duuni deen wu muri kurɔwaa biə bi. Ba deen ma jari-si ba tiŋi je sum maama nɛ. ³³Lwi sum nwana yam ta na wu nɔɔna bam niə ni yi ba ta wu di ba ti tun, mu Baŋa-We banɔ zaŋi di ba. Dl ma pa yawi-cɛɛru tu ba titari nɛ. ³⁴Ba deen ma kwe nɔɔna bam zanzan ba ki, yawuru tun na gu-ba tun ŋwaani. Ba ma bɛŋi je sum kuntu ba wɛ «Kibrɔti-Atava», Bɛŋwaani ba ki balu fra na zu nwana wuni tun je sum kuntu ni mu.

³⁵Yisrayeli tiinə bam laan ma zaŋi Kibrɔti-Atava ni ba vu ba yi Hazerɔti. Ba deen ma cwi ba vwə daani.

Miriyam di Arɔn nuŋi Moyisi kwaga ni

12 Miriyam di Arɔn deen maa jigi Moyisi ba lwea, o na di Kusi tiinə buko o ma ki o kaani tun ŋwaani. ²Ba maa wɛ: «Moyisi yirani mu Baŋa-We yəni Dl tɔgi Dl baŋa Dl ŋɔɔni di Dl nɔɔna bam na? Dl ba tɔgi dibam di baŋa Dl

ŋɔɔni di ba na?» Baŋa-We ma ni ba pumpuna kam. ³Ku nan na yi Moyisi, o deen tiini o tu o titi tɔga ni mu si ku dwəni lugu baŋa nɔɔna maama.

⁴Baŋa-We ma da Dl ta di Moyisi, di Arɔn, di Miriyam Dl wɛ: «Zaŋi-na á ba jero-vwe dɔm ni si á maama zigɔ amu yigə nɛ.» Ba ma suni ba vu ba zigɔ da. ⁵Baŋa-We laan ma cu Dl ba Dl zigɔ jero-vwe ni dɔm ni, yi kunkoŋo na zigɔ dəki tun kwəli-Dl. Dl ma bɛŋi Arɔn di Miriyam si ba fufu ba yi Dl te. Bantu bale bam ma ki kuntu. ⁶Baŋa-We ma ta di ba Dl wɛ:

«Nan fɔgi á cəgi-na amu taani duntu!

Amu Baŋa-We na yəni a pa a
nijoŋnu wu abam titari
ni,

aá vuri wəənu a bri-o,
yi a daari a ŋɔɔni did-o
dundwɛa wuni mu.

⁷Ku nan na yi a tintuŋnu
Moyisi,

amu ba ki kuntu doŋ did-o.
Amu yɔɔri a kwe a nɔɔna bam
a ki wuntu juŋa ni mu si o taa
nii-ba.

⁸A maa yəni a pa di jeeri daani
yibiyə di yibiyə,

sɪ a ŋɔɔnɪ dɪd-o jaja,
yɪ kʊ dɪ dɪ dɪndɪ mʊ a maa
bri-o wæɛnʊ.

Wɔntʊ mʊ yɔɔrɪ o nii o naɪ amʊ
nyinyɔgbʊ.

Kuntʊ tɪn, bɛɛ mʊ yɪ á ba fʊna sɪ
á taá jɪgɪ amʊ tuntʊŋnʊ Moyisi á
ŋɔɔnɪ á co?»

⁹ Baŋa-Wɛ banɪ ma tiini dɪ zaŋɪ dɪ
Arɔn dɪ Miriyam yɪ Dɪ zaŋɪ Dɪ kɛ
Dɪ daari-ba.

¹⁰ Kunkoŋo kʊm ma gɔ kʊ tɪtɪ
jero-vwe dɪm baŋa nɪ. Sɪntʊ nɛ
sʊm nɪ nɪ mʊ Miriyam yɪra tiini ya
pʊrɪ dɪdaani nanyaani yawʊ kʊm.
Arɔn ma pipiri o nii o na kʊlʊ na kɪ
Miriyam yɪra nɪ tɪn. ¹¹ O ma tiini
o loori Moyisi o wɪ: «Dí ko, popo!
Dí loori-m sɪ n yɪ waari dɪbam dɪ
tusim dɪntʊ ŋwaani. Dɪbam tiini dɪ
tʊŋɪ jwɛrim mʊ. ¹² Nii kʊ baŋa nɪ sɪ
Miriyam yɪ taa nyɪ dɪ bu-tʊw wʊlʊ
yɪra na mʊvri tɪn!»

¹³ Moyisi dɪ ma kaasi o loori
Baŋa-Wɛ yɪ o wɪ: «Amʊ tu Wɛ, a
loori-m! Pa o na yazurɔ.»

¹⁴ Baŋa-Wɛ ma ləri Moyisi Dɪ wɪ:
«Miriyam ko ya na twɪ lileeru o kɪ
o yibiya nɪ, kʊ yaá pa o dɪ cavura sɪ
kʊ yɪ da yarpe mʊ. Kuntʊ ŋwaani,
pa-na sɪ o nʊŋɪ dáa Yisrayelɪ tiinɛ
bam wʊnɪ, sɪ á daari á pɪ-o da
yarpe. Kʊ kwaga nɪ sɪ á pa-o cwɛŋɛ
sɪ o joori o taa zʊvri ba wʊnɪ.» ¹⁵ Ba
ma sʊnɪ ba kɪ kuntʊ. Yisrayelɪ tiinɛ

bam dɛɛn ma maŋɪ je sʊm kuntʊ nɪ
sɪ kʊ yɪ da yarpe. Miriyam ma joori
o zʊ ba wʊnɪ, yɪ ba zaŋɪ ba kɛ.

¹⁶ Kuntʊ kwaga nɪ mʊ ba zaŋɪ
Hazerɔtɪ nɪ yɪ ba laan vu ba yɪ
Paran kagʊa kam. Ba ma cwi ba
vwɔ dáani.

Nɔɔna ve sɪ ba ŋɔ ba nii Kaanan tɪga kam

13 Baŋa-Wɛ ma ta dɪ Moyisi
Dɪ wɪ: ² «Lɪ nɔɔna sɪ ba vu
ba ŋɔ ba nii Kaanan tɪga kam, kʊ na
yɪ tɪga kalʊ a na lagɪ a pa Yisrayelɪ
tiinɛ bam tɪn ŋwaani. Kuri yigɔ tu
dɪdʊa dɪdʊa Yisrayelɪ dwi maama
wʊnɪ.»

³ Ba dɛɛn ta na wʊ Paran kagʊa
kam nɪ tɪn mʊ Moyisi tʊŋɪ yigɔ
tiinɛ fugɔ-bale sɪ ba nʊŋɪ nʊnɛɛnɪ
Baŋa-Wɛ na pɛ-o nɪ sɪ o kɪ te tɪn.
^{4–15} Nɔɔna bam yɪra mʊ tɪntʊ:

<i>Dwi dɪm</i>	<i>Yigɔ tu wʊm</i>
Ruban	Zakuri bu Samʊa
Simeyon	Hori bu Safatɪ
Zuda	Yefune bu Kalebɪ
Yisakaari	Zozefʊ bu Igali
Efrayim	Nun bu Oze
Benzamen	Rafu bu Peletɪ
Zabulon	Sodi bu Gadeli
Manasi	Susi bu Gadɪ
Dan	Gemali bu Amiyelɪ
Aseeri	Miseelɪ bu Seturi

Nefitali   Vofisi bu Nasibi
Gadı   Maki bu Geweli

¹⁶Nōona balu Moyisi na tūŋi sɪ ba vu ba ŋɔ ba nii Kaanan tɪga kam tun yura yam mu kuntu. Moyisi deen leri Nun bu Oze yuri sɪ dɪ taa yi Zozwe.

¹⁷Moyisi deen na lagɪ o tūŋi-ba sɪ ba vu ba zu Kaanan tɪga kam wunɪ tun, mu o tagɪ dɪ ba o wɪ: «Tɔgɪ-na jagwiə seeni kagua kam, sɪ á laan taá tulɪ á diini jazum baŋa seeni sɪ á vu á yi pweeru laŋa kam.

¹⁸Kwaanɪ-na sɪ á lwarɪ tɪga kam kuntu na yi te tun. Fɔgɪ-na á nii nōona balu na zuvri da tun kɔgɔ na mai te, dɪdaanɪ ba dam na mai te tun. ¹⁹Ta maanɪ-na á nii ba tɪga kam lana na? Tunɪ dɪlɔ ba na zuvri dɪ wunɪ tun zɪgɪ da kuntu mu naa, dɪ cɪgɪ dɪ kaagɪ dɪ kabri mu? ²⁰Ba tɪga kam kɪ wudiiru lanyiranɪ na? Tweeru wura na? Vɔ-na á wu yi á kwaanɪ-na sɪ á gwəri tweeru biə badonnə á ja á ba sɪ dɪ nii.» Ku deen nan yi maŋa kalu vinyə tiu biə na puli ba bra sɪ nōona gwəri-ba tun mu.

²¹Nōona bam ma sunɪ ba din jazum baŋa seeni ba tulɪ yi ba nii tɪga kam na yi te tun. Ba zɪgɪ Zin kagua kam nɪ mu ba vu ba yi Rehɔbi. Je sum kuntu bwələ dɪ Lebo-Hamatɪ mu. ²²Ba daa ma tɔgɪ jagwiə seeni kagua kam ba ke ba yi

Ebrɔn. Ba deen cwi tu kum kuntu bɪna yarpe mu yi ba daari ba cwi Svan tu na wu Ezipi wunɪ tun. Ba deen na yi Ebrɔn tu kum tun, mu ba ne nɔn-sawaara balu na zuvri da tun. Bantu maa yi Anakɪ biə batɔ sɔ-yuu tiinə, ba yura na yi Ahiman, dɪ Sesayi, dɪ Taliməyi tun. ²³Nōona bam deen ma vu ba yi Eskolɪ bugə kam. Ba na yi da tun, ba ma goni Vinyə tiu naga dɪ ka tiu biə na yi wo-zɔgɔ dɪdɔa tun. Ba ma goni daa ba daŋɪ tiu biə bam ka baŋa nɪ yi nōona bale kwe-ka ba daŋɪ ba bakalɪ baŋa nɪ ba veə, ka na dwe nɔn-dɔa zeerim tun ŋwaanɪ. Ba deen ta jɪgɪ grɪnadɪnɪ biə dɪdaanɪ mɔɔla mu ba wəli da. ²⁴Ba bəŋi je sum kuntu nɪ Eskolɪ bugə kam, bəŋwaanɪ dáanɪ mu Yisrayelɪ tiinə bam deen goni vinyə tiu bu-zɔgɔ kum. ²⁵Ba deen kwe da fiinna mu ba beeri ba nii tɪga kam nɪ maama yi ba daari ba joori Moyisi te.

Nōona bam joori ba lwəni ba bərə kam

²⁶Nōona fugə-bale bam deen joori ba vu Kadesɪ na wu Paran kagua kam wunɪ tun. Yisrayelɪ tiinə kɔ-fɔrɔ kum maama deen wu dáanɪ mu. Nōona bam ma vu ba ta ba bri Moyisi, dɪ Arɔn, dɪ nɔn-kɔgɔ kum maama kulɔ ba yi na ne tun. Ba ta ma bri-ba tiu biə balu ba na

gwəri Kaanan nɪ ba ja ba nuɲi da ba ba tɪn. ²⁷Ba ma ta dɪ Moyisi ba wɪ: «Dɪbam sunɪ dɪ vu dɪ beeri tɪga kalɔ wɔnɪ nmɔ na tɔɲɪ dɪbam sɪ dɪ vu dɪ nii tɪn. Dɪ ma maanɪ nɪ ka yɪ tɪ-ywəɲə mɔ. Ka tiini ka lana dɪ varum dɪ kɔnɔ. Nii ka tweeru biə badonnə dɪ na jaanɪ dɪ ba tɪn! ²⁸Nɔɔna balɔ na zɔvri da tɪn nan mɔ tiini ba dana. Ba tɪnɪ dɪm dɪ maa yalma, yɪ dɪ lɔ dɪ pɪ. Dɪ ta nɛ nɪ Anakɪ dwi tiinə dɪ zɔvri dɔaanɪ mɔ. ²⁹Amalekɪ tiinə bam dɪ zɔvri jagwiə seeni kagva kam nɪ mɔ. Hetɪ tiinə bam, dɪ Yebusi tiinə, dɪ Amɔɔrɪ tiinə bam dɪ maa wɔ pweeru laɲa kam nɪ. Kɔ daari Kaanan tiinə bam dɪ zɔvri Mediterane nɪnɔ kum ni nɪ, dɪ Zɔrden bugə kam ni nɪ.»

³⁰Kalebɪ ma zaɲɪ Moyisi yigə nɪ yɪ o ta sɪ nɔn-kɔɔ kum maama zuri ba bicara. O maa wɪ: «Pa-na sɪ dɪ yɔɔrɪ dɪ vu dɪ joɲɪ tɪga kam dɪ taa te! Dɪ wó wanɪ ka nɔɔna bam dɪ di!»

³¹Nɔɔna balɔ dɛɛn na tɔg-o ba vu ba nii tɪn ma ləri ba wɪ: «Dɪ bá wanɪ nɔɔna bam kɔntɔ dɪ jeeri dɪ najara. Ba tiini ba dana ba dwe dɪbam.»

³²Ba laan ma ɲɔɔnɪ ta-balɔɔ tɪga kam seeni ba bɪ Yisurayelɪ tiinə bam. Ba maa wɪ: «Tɪga kalɔ dɪ na ve dɪ nii tɪn wó cɔɔɪ balɔ na zɔvri ka wɔnɪ tɪn. Ka nɔn-biə bam maama

yɪ nɔn-wagula mɔ. ³³Cɪga ɲwaanɪ tɪn, dɪbam nɛ Nefili dwi tiinə dɔaanɪ. Anakɪ tiinə mɔ nuɲɪ bantɔ dwi dɪm wɔnɪ. Ba na tiini ba yɪ nɔn-sawaaru te tɪn, dɪbam nii dɪ tɪtɪ sɪ dɪ taa yɪ manjwəlu mɔ dɪ paɪ-ba. Ba dɪ maa nii dɪbam pa dɪ nyɪ dɪ manjwəlu ba yigə nɪ.»

Nɔɔna bam ywəri Moyisi kwaga nɪ

14 Yisurayelɪ tiinə kɔɔɔ kum maama dɛɛn yɔɔrɪ ba kaasi tɪtɪ dɪm kɔntɔ nɪ yɪ ba keeri bɔɔɪ-bɔɔɪ. ²Ba maa jɪɔɪ Moyisi dɪ Arɔn ba pɔvna yɪ ba wɪ: «Dɪ ya na tɪɔɪ Ezipi wɔnɪ, naa kagva kantɔ wɔnɪ, kɔ yaá taa gara. ³Bara-We jɪɔɪ dɪbam Dɪ zɔvri Kaanan tɪga kam wɔnɪ sɪ bɛɛ mɔ? Kɔ yɪ sɪ ba gu dɪbam mɔ, sɪ ba daari ba vɪ dɪ kaana dɪ dɪ biə ba taa te. Dɪ na joori Ezipi tɔw, kɔ gara!» ⁴Ba ma ɲɔɔnɪ ba bɪ daanɪ ba wɪ: «Pa-na sɪ dɪ kuri yigə tu sɪ kɔntɔ tu ja dɪbam o joori Ezipi.»

⁵Moyisi dɪ Arɔn maa vin ba yibi sum tɪga nɪ yɪ nɔn-kɔɔ kum maama dɛɛn jeeri ba yigə nɪ. ⁶Nun bu Zozwe dɪ Yefune bu Kalebɪ ma kaari ba gwaaru wɔ-cɔɔɔ ɲwaanɪ. Bantɔ bale dɛɛn tɔɔɪ ba wɔ balɔ na ve ba nii tɪga kam tɪn wɔnɪ

13:28 Kɔ tɪnɪ dɪm cɪɔɪ dɪ kaagɪ dɪ kabri-zen mɔ.

13:33 Pulim 6:4 14:2 Nuɲɪm 16:3

mu. ⁷Ba ma ta di nɔn-kɔgɔ kum maama ba wɛ: «Tɔga kalɔ dɛ na ve dɛ kaagɛ dɛ nii tun lana lanyirani. ⁸Baŋa-We yi nan na su dɛ kikiɛ, Dɛ wó ja dɛbam Dɛ zu ti-ywɛŋɛ kam kuntu wuni, yi Dɛ daari Dɛ kwe-ka Dɛ pa dɛbam. Ka ywɛmmɛ mu di varum di kɔnɔ. ⁹Nan yi pa-na si dɛ lɔ Baŋa-We kwaga ni. Yi kwari-na fuuni di nɔɔna balu na zuuri tɔga kam wuni tun, dɛ na wó wani-ba dɛ di tun ŋwaani. Woro daa tɛrɛ si ba duri ba sɛgi ku wuni. Baŋa-We nan wu dɛ tee ni. Yi pa-na si dɛ taa kwari fuuni!»

¹⁰Yisrayeli tiinɛ kɔ-fɔrɔ kum wubuŋa ma ja si ba duli Moyisi di Arɔn di kandwa ba gu. Baŋa-We ma da Dɛ cu Dɛ zɔgi jero-vwe dum baŋa ni Dɛ vuri Dɛ titi di Dɛ paari-zulɛ yam Dɛ bri Yisrayeli tiinɛ bam maama.

Moyisi loori We o pa nɔɔna bam

¹¹Baŋa-We ma ta di Moyisi Dɛ wɛ: «Tita mu amu wó pɔni a titi di nɔɔna bantu? Baá taa jigɛ-ni ba goonɛ taan si ba vu ba maŋi yɛn mu? A kɛ wo-kamunɛ zanzan ba titari ni, yi ba ta vi-ni. ¹²Amu laan nan lagɛ a cɔgi-ba di yawi-cɛɛru mu. Aá pa ba dwi dum ti si a daari a pa nmu ji dwi-duuri ko. Dwi dilu

na wó zɔgi nmu yira ni tun wó taa daga, yi di ta dana di dwe bantu na yi te tun.»

¹³Moyisi ma lɛri Baŋa-We o wɛ: «Nmu nan na kɛ kuntu, Ezipi tiinɛ bam wó ni ku ŋwa. Nmu deen kwe n dam-fɔrɔ kum n vri n nɔɔna bam Ezipi tiinɛ bam juŋa ni mu. ¹⁴Bantu wó pa balu na zuuri Kaanan tɔga kam ni tun lwarɛ ku ni ni. Ba nan maŋi ba ye ni nmu, dɛbam Tu Baŋa-We dum wu n nɔɔna bam tee ni. Ba lwarɛ ni n vuri n titi jaja n bri dɛbam, yi n yɛni n pa n kunkoŋo kum wu dɛ baŋa ni. Ba ta lwarɛ ni n tɔgi dɛbam yigɛ mu ni kunkoŋo na zɔgi dɛki tun wɛa maama ni, yi n daari n ji ni mim te titu ni. ¹⁵Nmu nan na zaŋi n gu n nɔɔna bam bidwi baŋa ni, dwi-ge tiinɛ balu na ye nmu ni ni tun wó ta ba wɛ: ¹⁶«Ku yi ba Baŋa-We dum na wari si Dɛ ja-ba Dɛ zu tɔga kalɔ wuni Dɛ na goni ni si Dɛ pa-ba tun ŋwaani mu Dɛ gu-ba kagua kam wuni.» ¹⁷Kuntu ŋwaani, di Yuutu Baŋa-We, pa n dam-kamunu kum bri jaja. Nmu maŋi n ta n titi taani ni:

¹⁸Baŋa-We yɛni Dɛ pɔni Dɛ
banɛ.

Dɛ sono kum nan ba tiɛ.
Dɛ maa kwe nɔɔna lwarum di ba
tusim
Dɛ yagi Dɛ maa cɛ-ba.

Sɪ kʊ na yɪ balʊ na ge bura tun,
 Dɪ yɛni o waari-ba dɪ ba biə
 maama mu
 sɪ kʊ yɪ ba naaru,
 dɪ ba na-jooru dwiə yatɔ naa
 yana laɲa ni.

¹⁹Nmu sono kum na suni kʊ gaali
 tun ɲwaani, a loori-m sɪ n kwe
 nɔɔna bantu lwarum n ma n cɛ-ba.
 Ta kɪ n pa-ba nɛɛni n na maɲi n
 yɛni n kɪ te dɪ ba kʊ zigi ba na nuɲi
 Ezipi tuw ni tun.»

²⁰Baɲa-We ma ləri Moyisi Dɪ wɪ:
 «A sɛ nmʊ wɛ-loro kum yɪ a kwe
 ba lwarum a yagi a cɛ-ba. ²¹Ni
 amʊ na jigi ɲwia maɲa maama
 te yɪ a dam dɪm wó ba dɪ lwarɪ
 jaja lugʊ baɲa je maama wuni
 te tun, a nan dugi dɪ a titi mu
 ni: ²²kʊ na yɪ nɔɔna balʊ na nɛ
 a paari-zulə yam dɪ wo-kunkagila
 yalʊ a na kɪ Ezipi wuni didaani
 kagʊa kam wuni tun, bantu vin sɪ
 ba sɛ amʊ ni, yɪ ba ta kwaani
 sɪ ba maki-nɪ ba nii kuni zanzan.
²³Kuntu ɲwaani ba wulʊwulʊ bá
 zu tɪga kalʊ a na goni ni dɪ ba
 nabaara bam sɪ a pa-ba tun wuni.
 Balʊ maama na gooni amʊ tun bá
 na tɪga kam kuntu. ²⁴Amʊ tuntʊɲu
 Kalebi wubɔɲa nan yɪ ya yira mu dɪ
 o donnə bam wubɔɲ-balwaaru tun.
 O kwe o bicari maama mu o ma o
 tɔgi-nɪ. Kuntu ɲwaani amʊ wó pa
 o zu tɪga kalʊ o na ve o nii tun sɪ

o dɪ o kwaga kam taa te-ka. ²⁵Tɔ.
 Amaleki tiinə dɪ Kaanan tiinə bam
 na zuuri bwəlu laɲa kam ni yɪ ba
 ci á cwəɲə tun ɲwaani, jwa tituti
 sɪ á maama joori á pipiri á magi
 á yum kagʊa kam seeni sɪ á kwe
 Nani-sʊɲu cwəɲə kam á taá veə.»

²⁶Baɲa-We daa ma ta dɪ Moyisi dɪ
 Arɔn Dɪ wɪ:

²⁷«Tita mu amʊ wó puɪni a titi
 dɪ vuna bantu? Baá taa jigi-nɪ ba
 puuna taan sɪ ba vu ba maɲi yɛn
 mu? Amʊ ni Yisrayeli tiinə bam
 pumpuna kam ba na tiini ba kɪ tun.
²⁸Kuntu tun, ta-na á bri-ba ni:

«Ni amʊ Baɲa-We na jigi ɲwia te
 tun, kʊ yɪ cɪga mu ni a suni a lagɪ
 a kɪ abam ni á na tagɪ te yɪ a ni
 tun mu. ²⁹Abam wó ti kagʊa kantu
 wuni mu sɪ á yira yam faari tɪga
 kam je maama ni. Á baara balʊ
 maama na yi bina fiinle ba daɲi
 yɪ ba tɔgi ba wʊ garum dɪm wuni
 tun wó ti mu, ba na puɪni amʊ tun
 ɲwaani. ³⁰Abam wulʊwulʊ bá zu
 tɪga kalʊ amʊ deen na dugi durə sɪ a
 pa abam sɪ á jəni da tun. Yefune bu
 Kalebi dɪ Nun bu Zozwe yiranɪ mu
 wó zu da. ³¹Kʊ nan na yɪ á biə balʊ
 á na jigi ba liə ni tɪga kam tiinə wó
 vri-ba ba taa te tun, a lagɪ a pa ba zu
 tɪga kalʊ abam na vin sɪ á jɔɲi tun
 mu ba taa te. ³²Sɪ Kʊ daari abam
 titi, á wó ti kagʊa kantu wuni mu
³³á daari á biə bam. Bantu maa wó

da á zwabaniə kikiə yam ɲwaani ba beeri kagua kantu wuni yi ba yaari taan, bina fiinna, si ku yi maɲa kalu abam non-kwuuru tum maama na wó ti ba ti tun. ³⁴ Á na kwe da fiinna á kaagu tɔga kam maama á nii tun, mu amu di kwe de maama si di taa yi bini á na wó yaari di wuni tun. Amu wó pa á yaari bina fiinna á lwarim dum ɲwaani, si á ma á lwarɪ nɪ amu nuɲi á kwaga ni.»

³⁵ Amu Baɲa-We mu tagi kuntu! Aá yɔɔɪ a pa kulu maama a na tagi tun ba non-balwaarɔ bantɔ baɲa ni, ba na kɪ ni daani si ba yáali amu tun ɲwaani. Ba lagi ba ti kagua kantu wuni mu.»

³⁶ Ku na yi Moyisi deen na tunɲi nɔɔna balu si ba vu ba ɲɔ ba nii tɔga kam yi ba joori ba ɲɔɔni bitar-balɔɔ ka ɲwaani pa non-kɔɔɔ kum maama puun-o tun, ³⁷ Baɲa-We kwe yawɪ-cɛɛru mu Dɪ di bantɔ wuni pa ba ti. ³⁸ Balu na ve ba nii tɔga kam tun, ku yi Nun bu Zozwe, di Yefune bu Kalebi yiranɪ mu wəri ba wuni.

Nɔɔna bam ge cwəŋə si ba zu ba jonɪ tɔga kam

³⁹ Moyisi deen na jaani Baɲa-We kwərə kam o ba o lwəni o bri nɔɔna bam tun, mu ba wuru cɔɔɪ yi ba keeri lanyiranɪ. ⁴⁰ Tɔga na puuri tituti tun, mu ba zaɲi si ba vu

Kaanan pweeru laɲa kam. Ba maa wi: «Dí tiini dí tusi dɪdaani dí na vin Baɲa-We ni dum tun. Dí laan ti yigə si dí vu dí kwe tɔga kam Baɲa-We na goni ni si o pa dɪbam tun.»

^{41–42} Moyisi ma ləri-ba o wi: «Abam nan vin Baɲa-We ni si be? Yi ve-na, si ku bá maɲi ku pa abam. Baɲa-We na təri á tee ni tun ɲwaani, á duna wó want abam ba di mu. ⁴³ Amalekɪ tiinə di Kaanan tiinə bam na nuɲi ba zaɲi najara di abam, baá gu abam, á na ywəri Baɲa-We kwaga ni yi Dɪ daa təri á tee ni tun ɲwaani.»

⁴⁴ Di kuntu di, nɔɔna bam ta ma fin ba titi yi ba yɔɔɪ ba vu ba di pweeru laɲa kam seeni. Moyisi wu de di ba o vu. Baɲa-We ni-gonim daka kam di nan wu nuɲi ba zuurum jəgə kam ni. ⁴⁵ Amalekɪ tiinə di Kaanan tiinə bam deen ma nuɲi ba pweeru je sum ni ba ba ba jeeri-ba di najara. Ba ma di Yisrayelɪ tiinə bam yi ba zəli-ba ba vu ba yi Horama tu.

Kaanum cwəŋə na wó taa yi te tun

15 Baɲa-We deen ma ta di Moyisi Dɪ wi:

² «Ta n bri Yisrayelɪ tiinə bam ni: Abam na tu á zu tɔga kalu a na lagi a pa abam si á taá zuuri da tun wuni, ³ yi á na lagi á kɪ kaanum

si á ma á poli Baŋa-We wuu, á wú li varum á naani dum, naa á peeni sum, naa á buni dum wuni si á kwe á zwe, si ku nyua kam taa ywəmmə ka pai Baŋa-We. Ku na yi zweem peeri kaanum, naa ni-gonim peeri kaanum, naa á titi wu-yoŋo peeri kaanum, naa kaanum dilu á na ki candiə kadoŋ ɣwaani tun, á maŋi si á ki kuntu mu. ⁴ Abam wulu maama na jaani varum kuntu doŋ o ba si o ki kaanum o pa Baŋa-We, ku tu wú ja wudiu peeri o ba o wəli da. Peeri dum kuntu wú taa yi mun-bwe bwen sile na viiri didaani nugə bwaŋa didua tun. ⁵ O ta wú ja diven bwaŋa didua si ka taa yi wo-nyɔɔru peeri ka wəli di pi-bala kalu maama o na lagi o ma o ki zweem peeri kaanum naa kaanum didoŋ tun wuni.

⁶ Ku nan na yi pi-bia mu ku tu kwe si o ma o ki kaanum, si o ja mun-bwe bwen sina na viiri di nugə bwaŋa didua di cicoro tun o ba o wəli da. ⁷ O ta wú ja diven bwaŋa didua di cicoro o wəli da si ka taa yi wo-nyɔɔru peeri. Kaanum dum kuntu lwəm wú taa ywəmmə di pai Baŋa-We.

⁸ Nmu nan na kwe na-bala si n ma n ki zweem peeri kaanum naa kaanum didoŋ mu, ku na yi ni-gonim peeri, naa yazurə peeri kaanum mu n lagi n ki na pa Baŋa-We, ⁹ si n kwe mun-bwe bwen

sirdu na viiri di nugə bwen sile tun n wəli da. ¹⁰ Nmu ta wú wəli diven bwen sile si ku taa yi wo-nyɔɔru peeri. Kaanum dum kuntu wú taa yi zweem peeri mu. Di nyua kam wú taa ywəmmə ka pai Baŋa-We.

¹¹⁻¹² Á wú tɔgi cwəŋə kam kuntu mu di varum wulu maama á na wú ja á ba á pa We tun, ku na maŋi ku yi na-bia, naa pi-bia, naa pi-bala, naa buŋu. ¹³ Abam balu na yi tumbiə tun maŋi si á ki kuntu doŋ di zweem peera yalu á na wú ja á ba si ya lwəm dum taa ywəmmə di pai Baŋa-We tun mu. ¹⁴ Ku ta na yi vərə balu na zuuri abam wuni maŋa kalu maama tun, bantu di maŋi si ba tɔgi cwəŋə kalu á na tɔgi tun di zweem peeri kaanum dilu lwəm na wú taa ywəmmə di pai Baŋa-We tun. ¹⁵ Á kɔgɔ kum maama wú taa tɔgi cwəŋə didua mu, ku na maŋi ku yi tumbiə naa vərə balu na zuuri abam wuni tun di. We ni dum kuntu wú taa wura maŋa maama mu. Beŋwaani, Baŋa-We yigə ni, Yisrayeli tiinə didaani vərə maama yi bidwi mu. ¹⁶ Abam balu na yi tumbiə tun didaani vərə balu na zuuri abam wuni tun maŋi si á taá tɔgi We niə yam bidwi mu yi pupwara tərə.»

¹⁷ Baŋa-We daa ta ma ta di Moyisi Di wi:

¹⁸ «Ta n bri Yisrayeli tiinə bam nu: Abam na tu á zu tɔga kalu a na lagi

a pa abam si á taá zɔvri da tun, ¹⁹yi á na lagɪ á di wodiu kulu tɪga kam na kɪ ka pa abam tun, si á li ku woni á ma á kɪ pɛɛri si á zɛŋi-di wɛɛni á pa Baŋa-We. ²⁰Abam na puli á zagɪ muna yi á kwe-ya á cu muni, si á ma-di á fɔgɪ dɪpɛ si ku taa yi pɛɛri ku pai Baŋa-We. Pɔɔri-na kuntu á pa We ni á na yɛni á kɪ te di muna yalɔ á na fri tun. ²¹Abam di á dwi dilɔ maama na saŋɪ si ku taa ve wuu tun wó li mun-bwe dilɔ á na puli á cu tun woni mu á ma á kɪ pɛɛri á pa Baŋa-We.

²²Abam nan na wu wanɪ niə yantu Baŋa-We na pɛ Moyisi tun si á tɔgɪ, yi á na wu paali á cɔgɪ-ya, cwɛŋɛ wura si á saari á tusim dum kuntu. ²³Á na maŋɪ á cɔgɪ ni dilɔ maama Baŋa-We na puli Dl tɔgɪ Moyisi baŋa Dl pa abam tun, naa ni dilɔ maama na zɪgɪ di pa á kwaga kam tun, ²⁴yi á wu paali á cɔgɪ-di, yi abam maama ya na yəri ku ni ni, si á kɔgɔ kum ja na-bala á ma á kɪ zweem kaanum si di lwɛm dum taa ywɛmmɛ di pai Baŋa-We. Á ta wó ja wodiu pɛɛri di wo-nyɔɔru pɛɛri na maŋɪ tun á wɛli da, yi á daari á ja bu-bala á ba á ma á kɪ lwarum saarum kaanum. ²⁵Kaanum tu wum laan maa wó tɔgɪ ku cwɛŋɛ ni si o li Yisrayeli tiinɛ bam maama tusim dum We yigɛ ni.

Baŋa-We wó yagɪ ba lwarum Dl ma cɛ-ba, ba na wu paali ba cɔgɪ yi ba daari ba ja zweem pɛɛri dum didaani lwarum saarum pɛɛri dum ba ba ba kɪ kaanum ba pa-Dl tun ŋwaani. ²⁶Kuntu na kɪa, We wó sunɪ Dl kwe á maama lwarum Dl ma cɛ abam, ku na maŋɪ ku yi Yisrayeli tiinɛ di vɛrɛ di, á kɔgɔ kum maama na tɔgɪ daani á tusi tun ŋwaani.

²⁷Ku nan na yi abam wonɪ nɔɔnu didva na cɔgɪ yi o wu paali o kɪ, ku tu wó ja bu-cua kalɔ na yi bɪni didva tun o ba o ma o kɪ lwarum saarum kaanum. ²⁸Kaanum tu wum maa wó tɔgɪ ku cwɛŋɛ si o li kuntu tu tusim dum Baŋa-We yigɛ ni. Kuntu na kɪa, We wó yagɪ o lwarum Dl ma cɛ-o. ²⁹Ni dintu zɪgɪ di pai wulu maama na tusi yi o wu paali o kɪ tun mu, ku tu na yi Yisrayeli tu naa vɛru di.

³⁰Wulu maama nan na zɛŋi o titɪ yi o paali o kɪ lwarum, kuntu tu na yi Yisrayeli tu naa vɛru mu di, ba maŋɪ si ba li-o si o daa yi tɔgɪ o wɛli Yisrayeli dwi dum wonɪ, o na yáali Baŋa-We tun ŋwaani. ³¹O na kɪ te tun bri ni o gooni Baŋa-We kwɛrɛ kam yi o ta daari o cɔgɪ Dl niə yam. O lwarum dum wó taa wu o yuu ni. Á maŋɪ si á yɔɔri á li-o si o daa yi tɔgɪ o wɛli a nɔɔna bam wonɪ.»

Siun de cullu tum cɔgum taani

³² Yisrayeli tiinə bam deen ta na wu kagua kam wuni ba kaagi ba ve tun, mu de didua ba jaani nɔɔnu na wura o pe de We siun de dum ni. ³³ Ba ma ja-o ba vu ba yi Moyisi di Arɔn di nɔn-kɔgɔ kum maama te. ³⁴ Ba ma pi-o si ba cɔgi ba nii, ba na yɔri ku na wu maɲi si ba ki-o te tun ɲwaani. ³⁵ Baɲa-We ma ta di Moyisi Di wi: «O maɲi si o ti mu. Ja-na nɔɔnu wum á nuɲi á vu dāa si Yisrayeli kɔ-fɔɔ kum dul-o di kandwa ba gu.» ³⁶ Ba ma suni ba ja-o ba vu ba dul-o di kandwa ba gu, nuneeni Baɲa-We na pe Moyisi ni si ba ki te tun.

Ba gwaaru niə yam kunə taani

³⁷ Baɲa-We daa ma ta di Moyisi Di wi: ³⁸ «Ta n brɪ Yisrayeli tiinə bam ni: Á wu nyaani á gwar-dannu tum si zala taa wu ti niə yana yam maama ni, si á daari á nyaani ɲuni silu nyunyugu na yi nazon-pupwiə tun á ki zali maama yira ni. Á maɲi si á taá ki á gwaaru tum kuntu doɲ mu taan wuu. ³⁹ Á wu taá nii á kunə yam kuntu, yi á guli Baɲa-We niə yam maama si á taá tɔgi-ya. Ku ta wu pa abam bá ywəri We kwaga ni á daari á tɔgi wo-yɔɔru tulu á fra na

zu tun. ⁴⁰ Kuntu tun, á wu tɔɲi á tɔgi amu niə yam maama. Á ta wu pɔɔri á tuti á pa á Tu We dum. ⁴¹ Amu mu yi abam Tu Baɲa-We dum. A nan jaani abam a nuɲi Ezipi wuni, si a taa yi abam Tu We dum mu. Ciga tun, amu mu yi abam Tu Baɲa-We dum.»

Kura di Datan di Abiram vun Moyisi di Arɔn ni

16 Yiseyari bu Kura deen yi Levi dwi tu mu yi o nuɲi Keyati so-yuu kum wuni. O ma ki ni di Ruban dwi tiinə badonnə si ba dwəni di Moyisi. Nɔɔna bam kuntu maa yi Eliabi biə bale Datan di Abiram, didaani Peleti bu Ōni mu. ² Ba deen dwəni di Moyisi, yi Yisrayeli kɔgɔ kum yigə tiinə biə-yale di fiinnu balu nɔɔna na nigi tun maa zigi ba kwaga ni. ³ Ba laan ma vu ba jeeri Moyisi di Arɔn, yi ba ta di ba ba ba wi: «Abam zəɲi á tuti á gaali ku na maɲi si á ki te tun. Á buɲi ni á gari Yisrayeli tiinə bam maama mu na? Dí kɔgɔ kum wuni nɔɔnu maama yi We nyum mu. Baɲa-We maa wu nɔɔnu maama tee ni. Be nan mu yi á zəɲi á tuti Baɲa-We kɔgɔ kum maama yigə ni?»

⁴ Moyisi na ni ba taani dum tun, mu o vin o yibiyə tiga ni. ⁵ O laan

ma ta o bri Kura dɛ o kwaga kɔgɔ kum o wɛ: «Jwa titutu Baŋa-Wɛ titi wó bri dɛbam wulɔ Dɛ na suni Dɛ pɔɔri sɛ o taa yɛ Dɛ nyum tun. Dɛ ta wó pa ku tu cwɛŋɔ sɛ o fufɔ o twe Dɛ te. Nɔɔnu wulɔ Dɛ na suni Dɛ kuri tun mu wó zɔgɛ Dɛ yigɛ nɛ. ⁶Kura, nmu dɛ n kɔgɔ kum maama manɔ sɛ á kɛ tintu mu: kwe-na min-cala zwi ⁷sɛ á jwa kɛ min-cala sɛ wɔnɛ. Á ta wó kwe wɛɛnu tɛlɔ lwɛm na ywɛmmɛ tun á kɛ á wɛli da sɛ á daari á vu Baŋa-Wɛ yigɛ nɛ. Baŋa-Wɛ wó kuri wulɔ Dɛ na pɔɔri sɛ o taa yɛ Dɛ nyum tun. Abam Levi dwi tiinɛ mu zɛŋi á titi á gaalt!»

⁸Moyisi ta ma ta dɛ Kura o wɛ: «Nan cɛgi-na lanyirani, abam Levi dwi tiinɛ bam! ⁹Baŋa-Wɛ pɔɔri abam Yisrayeli dwi tiinɛ bam maama wɔnɛ sɛ á taá tuŋi á pa-Dɛ Dɛ jero-vwe dum nɛ, sɛ á daari á taá zɔgɛ Yisrayeli tiinɛ kɔgɔ kum yigɛ nɛ á wɛli-ba Wɛ zulɛ seeni. Dɛ na kwe titutɔ dum kuntu Dɛ pa abam tun dai kulɔkulɔ abam tee nɛ na? ¹⁰Dɛ pɛ cwɛŋɔ sɛ nmu, Kura, dɛ n donnɛ Levi tiinɛ badaara bam taa tui Dɛ yigɛ nɛ. Nmu nan buŋi sɛ n ji Wɛ kaanum tu mu n wɛli da na? ¹¹Cɛga ŋwaani tun, nmu dɛ n kwaga kɔgɔ kum na zɛŋi á titi te tun, ku yɛ á ciŋi jara dɛ Baŋa-Wɛ mu. Á jɔgɛ Arɔn á pɔvna sɛ bɛɛ mu?»

¹²Moyisi ma tuŋi o bɛŋi Eliabu biɛ, Datan dɛ Abiram. Ba ma tuŋi

kwɛrɛ o tee nɛ ba wɛ: «Dí bá ba nmu te! ¹³Nmu jaani dɛbam n nuŋi Ezipi ti-ywɛŋɔ kalɔ na lana dɛ varum dɛ kɔnɔ tun wɔnɛ n ba yo seeni sɛ dí ti kagua kantɔ wɔnɛ. Ku nan dai kulɔkulɔ nmu tee nɛ yɛ n ta buŋi sɛ n di dam dí baŋa nɛ! ¹⁴Nmu ta wu pɛ dí zu tɛga kalɔ na ywɛmmɛ dɛ varum dɛ kɔnɔ tun. N wu pɛ dí taa te tɛga sɛ dí du wɛɛnu ka wɔnɛ, naa dí jɛri Vinyɛ tweeru dí gwɛri dɛ biɛ. Daa n yɛ buŋi sɛ n ganɛ nɔɔna bantɔ. Dí bri dí ba bɛna n te!»

¹⁵Moyisi bantɔ ma tiini dɛ zaŋi yɛ o ta dɛ Baŋa-Wɛ o wɛ: «Yɛ pa n yigɛ taa wu nɔɔna bantɔ pɛɛra yam wɔnɛ. A wu cɔgɛ ba yigɛ, a nan wu jɔŋi ba bɛnaga dɛdɛva titi dɛ.»

¹⁶Moyisi laan ma ta dɛ Kura o wɛ: «Jwaani sɛ nmu dɛ n kwaga kɔgɔ kum ba á zɔgɛ Baŋa-Wɛ yigɛ nɛ. Abam maama dɛ Arɔn wó ba á jeeri da. ¹⁷Abam nɔɔnu maama wó ja o min-cala zuŋa kam dɛ ka wu wɛɛnu tɛlɔ lwɛm na ywɛmmɛ tun mu o ja o jeeri sɛ o zɛɛ o pa Baŋa-Wɛ. Arɔn dɛ wó kɛ kuntu. Á min-cala zwi sum maama wó taa yɛ biɛ-yale dɛ fiinnu mu.»

¹⁸Tɛga na pɔvri tun, nɔɔna bam maama ma suni ba kwe ba zwi dɛ sɛ wu min-cala, yɛ ba laan danɛ wɛɛnu tɛlɔ lwɛm na ywɛmmɛ tun sɛ wɔnɛ. Ba ma vu ba jeeri Moyisi dɛ Arɔn yɛ ba maama zɔgɛ jero-vwe dum nɛ nɛ. ¹⁹Kura dɛɛn ya pɛ Yisrayeli

tiinə kɔgɔ kum maama ba ba jeeri jero-vwe dum ni nɛ ba zɪgɪ Moyisi dɪ Arɔn yigə nɛ. Ba maama na tu ba zɪgɪ da kuntu tun, Baɟa-Wɛ ma vuri Dɪ titɪ dɪ Dɪ paari-zulə yam Dɪ bri ba maama, ²⁰yɪ Dɪ ta dɪ Moyisi dɪ Arɔn Dɪ wɪ: ²¹«Abam bale kɛ-na dāa á daari Yisrayelɪ tiinə kɔ-fɔrɔ kum, sɪ a yɔɔrɪ a lagɪ a ti-ba mu lele kuntu.» ²²Moyisi dɪ Arɔn ma vin ba yibiyə tɪga nɛ ba loori Wɛ ba wɪ: «Dí Tu Wɛ, nmɪ ɲwaanɪ mu nabiinə maama ɲwi. Nɔɔnu didua nan na kɪ o tusi, nmɪ wú da ku ɲwaanɪ n kɪ banɪ dɪ nɔn-kɔgɔ kum maama mu na?»

²³Baɟa-Wɛ ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: ²⁴«Nan ta dɪ kɔ-fɔrɔ kum maama sɪ ba ja ba titɪ ba vu dāa ba daari Kura, dɪ Datan, dɪ Abiram vwə yam.» ²⁵Moyisi ma zaɲɪ o vu Datan dɪ Abiram te yɪ Yisrayelɪ nakwa bam dɪ tɔgɪ o kwaga. ²⁶Moyisi maa jɪgɪ nɔn-kɔgɔ kum o kaanɪ yɪ o wɪ: «Fufɔ-na á daari nɔn-balwaarɪ tuntu vwe yam. Nan yɪ zaɲɪ-na á dwe ba kulukulu, sɪ á dɪ tɔgɪ dɪ ba á tɪ ba lwarum dum ɲwaanɪ.» ²⁷Nɔɔna bam maama ma sunɪ ba vu dāa ba daari Kura, dɪ Datan, dɪ Abiram vwə yam. Datan dɪ Abiram deen nuɲɪ mu ba zɪgɪ ba vwə yam ni nɛ, yɪ ba kaana dɪ ba biə dɪ zɪgɪ ba tee nɛ.

²⁸Moyisi laan ma ta o wɪ: «Kəm duntu baɟa nɛ mu abam wú ma á se

nɛ Baɟa-Wɛ mu tɔɲɪ-nɛ, sɪ ku dai a titɪ wubɔɲa ɲwaanɪ mu a kɪ titɔɲa yalɔ a na jɪgɪ a kɪ tun. ²⁹Nɔɔna bantɔ na tɪgɪ ba titɪ tuunɪ, ku bri nɛ Baɟa-Wɛ wu tɔɲɪ-nɛ, sɪ a titɪ mu kɪ a wubɔɲa. ³⁰Baɟa-Wɛ nan na kɪ wo-kunkagɪ dɪlɔ ta na wu maɲɪ dɪ kɪ tun, pa tɪga kam bɔkɪ bile ka jonɪ-ba ka li, yɪ bantɔ dɪ ba wəenu maama na zu tɪga kuri nɛ yɪ ba ɲwi: kuú pa á lwarɪ nɛ ba na goonɪ Baɟa-Wɛ tun ɲwaanɪ mu Dɪ kɪ kuntɔ.»

³¹Moyisi na yɔɔrɪ o ta kuntɔ o ti tun, mu tɪga kam mɛ seenɪ nɔɔna bam na zɪgɪ tun bɔkɪ bile. ³²Ka ma jonɪ ba dɪ ba di sum tiinə ka li. Tɪga kam deen ta ligɪ Kura dɪ o kwaga tɔgɪna bam maama mu, dɪ ba jɪjɪgɪrwə maama. ³³Ba dɪ ba wəenu maama na sirimi ba zu goɲo kum wunɪ kuntɔ tun, mu tɪga kam joorɪ ka kwəni ka titɪ. Nɔɔna bam kuntɔ laan je, yɪ ba daa tərə Yisrayelɪ tiinə kɔgɔ kum wunɪ. ³⁴Yisrayelɪ tiinə bam deen ni nɔɔna bam na kaasi bɔgɪ-bɔgɪ te tun. Ba dɪ ma duri sɪ ba lu yɪ ba kaasi ba wɪ: «Duri-na sɪ tɪga kam wú zɪgɪ ka ba, ka li dɪbam dɪ ka wəli da!»

³⁵Ku ta na yɪ nɔɔna biə-yale dɪ fiinnu balɔ na mɛ ba mim zwɪ sum ba zwɛ wəenu tɪlɔ lwəm na ywəmmə tun ba pa Baɟa-Wɛ tun, min-vugɔ mu da ku nuɲɪ Baɟa-Wɛ tee nɛ ku cu ba baɟa nɛ ku gu-ba.

³⁶ Baŋa-We ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: ³⁷ «Ta dɪ Arɔn bu Eleyazaari sɪ o beeri tuntwarum dum wɔnɪ o twe min-cala zwi sum. O na kɪ kuntu, sɪ o laan lɪ min-cala yalɔ na wɔ sɪ wɔnɪ tun o dɔlɪ o yagɪ yigə yigə. Bɛɲwaani, zwi sum laan yɪ lanyɪrani faɪ mɔ, ³⁸ ba na kwe-sɪ ba ma kɪ pɛera ba pa Baŋa-We tun ŋwaani. Nɔɔna balɔ na kɪ kuntu tun laan tɪgɪ mɔ ba lwarum ŋwaani. Kuntu ŋwaani, á maɲɪ sɪ á kwe zwi sum á magɪ á kɪ daani sɪ sɪ caani sɪ ji canna-pɪlaga, sɪ á daari á kwe á ma á kwɛlɪ kaanum bimbim dum. Kuntu na kɪa, min-cala zwi sum wɔ ji maana mɔ sɪ pa Yisrayelɪ tiinə bam.»

³⁹ Kaanum tu Eleyazaari ma sunɪ o twe zwi sɪlɔ nɔɔna bam na jaani ba vu We yigə nɪ yɪ We gɔ-ba tun. O ma pa ba magɪ-sɪ ba kɪ canna-pɪlaga na caani tun, yɪ ba kwe-ka ba kwɛlɪ kaanum bimbim dum. ⁴⁰ Ku maa yɪ maana ku pa Yisrayelɪ tiinə bam sɪ ba taa ye wɪ nɔɔn-nɔɔnɔ dɪ sɪ o zwe wəɛnu tɪlɔ lwəm na ywəmmə tun o pa Baŋa-We yɪ o wɔ nuɲi Arɔn dwi dum wɔnɪ. Nɔn-gaa na kwaani sɪ o kɪ kuntu, ku tu wɔ na cɔgum nɛɛɛntɪ Kura dɪ o kwaga tɔgɪna bam na nɛ te tun mɔ. Eleyazaari dɛɛn kɪ nɛɛɛntɪ Baŋa-We na tɔgɪ Moyisi baŋa Dɪ pa-o nɪ sɪ o kɪ te tun mɔ.

⁴¹ Tɪga na pɔvɪrɪ tun mɔ Yisrayelɪ tiinə kɔ-fɔɔ kum maama ve Moyisi

dɪ Arɔn te yɪ ba pɔvɪrɪ ba wɪ: «Abam bale mɔ gɔ We nɔɔna bam badaara.»

⁴² Nɔɔna bam na yɔɔrɪ ba jeeri ba gilimi-ba tun, mɔ Moyisi dɪ Arɔn pipiri sɪ ba nii jero-vwe dum seeni, dɪdaani kunkoŋo kum tu ku kwɛlɪ jero-vwe dum yɪ Baŋa-We da Dɪ vɪrɪ Dɪ tɪtɪ dɪ Dɪ paari-zulə yam Dɪ brɪ ba maama. ⁴³ Moyisi dɪ Arɔn ma vu ba zɪgɪ jero-vwe dum yigə nɪ. ⁴⁴ Baŋa-We ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: ⁴⁵ «Fɔfɔ á zɪgɪ-na dɪa nɪ dɪ nɔn-kɔgɔ kum sɪ a laan yɔɔrɪ a ti ba maama bɪdwɪ baŋa nɪ.» Ba dɪ ma vin ba yibiyə tɪga nɪ.

⁴⁶ Moyisi ma ta dɪ Arɔn o wɪ: «Zaɲɪ n kwe n min-cala zɔɲa kam n daari n lɪ min-cala kaanum bimbim dum mim wɔnɪ n kɪ zɔɲa kam wɔnɪ. Ta kwe wəɛnu tɪlɔ lwəm na ywəmmə tun n wɛlɪ da n vu n zɔ nɔn-kɔgɔ kum wɔnɪ sɪ n ma n saari ba lwarum We yigə nɪ. Kɪ lɪla! Baŋa-We bani zaɲɪ nɔɔna bam baŋa nɪ mɔ pa yawɪ-cɛɔ maɲɪ ku tu ba wɔnɪ ku jɪgɪ-ba ku gɪlɪ.» ⁴⁷ Arɔn ma sunɪ o kɪ kɔlɔ Moyisi na tagɪ tun. O kwe o mim zɔɲa kam mɔ o ja o duri o zɔ nɔn-kɔgɔ kum wɔnɪ, yɪ yawɪ-cɛɔ kum ta jɪgɪ nɔɔna bam ku gɪlɪ. O ma zwe wəɛnu tɪlɔ lwəm na ywəmmə tun o pa Baŋa-We sɪ o lɪ ba lwarum We yigə nɪ. ⁴⁸ O ma zɪgɪ twa bam dɪ nɔɔna balɔ ta na ŋwɪ tun tutari nɪ. Arɔn kəm dum kuntu ma cɪ

yaww kum dam, yɪ nɔɔna bam daa ba tua. ⁴⁹Dɪ kɪ dɪ, Yisrayelɪ tiinə balu na tɪgɪ yaww kum ɲwaanɪ tun deen yɪ nɔɔna murrɔ fugə-tuna dɪ biə yarpe (14,700). Twa bam kuntɔ deen mu wəli dɪ balu na maɲɪ ba tɪ Kura kəm-balɔɔ kum ɲwaanɪ tun.

⁵⁰Yaww kum na tu kɪ yagɪ tun, mu Arɔn joori jero-vwe dum ni nɪ o vu o zɪgɪ Moyisi tee nɪ.

Arɔn nacəgə na kwin vɔɔrɔ te tun

17 Baɲa-We ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: ²«Ta dɪ Yisrayelɪ tiinə bam sɪ n jonɪ nace fugə-sɪle ba tee nɪ. Ba nabaara sɔ-yuni tum maama yigə tu wum wó kwe o nacəgə kam o pa-m sɪ n pupunɪ kɪ tu yɪrɪ n kɪ ka yɪra nɪ. ³Kɪ na yɪ Levi dwi dum nacəgə kam, sɪ n pupunɪ Arɔn yɪrɪ n kɪ ka yɪra nɪ. Kuntɔ tun, ba sɔ-yuni tum maama yigə tu nacəgə kam wó taa wura. ⁴Nan kwe nace sum kuntɔ n ja n zu jero-vwe dum wunɪ n tiɲi We ni-gonim daka kam yigə nɪ, me seeni a na yəni a jeeri-m tun. ⁵Kɪ na yɪ nɔɔnɔ wulɔ amɪ na kuri sɪ o taa yɪ a kaanum yigə tu wum tun, kɪ tu nacəgə kam wó kwin dɪ vɔɔrɔ. A maa wó tɔgɪ kɪ baɲa nɪ sɪ Yisrayelɪ tiinə bam na yɔɔrɪ ba jɪgɪ-m ba puvna te tun yagɪ.»

⁶Moyisi ma ta We ni dum o brɪ Yisrayelɪ tiinə bam. Ba yigə tiinə bam ma sunɪ ba pa-o ba nace fugə-sɪle, sɔ-yuu maama dɪ kɪ nacəgə. Arɔn nacəgə kam dɪ ma wəli da Levi dwi dum ɲwaanɪ. ⁷Moyisi ma ja sɪ maama o zu jero-vwe dum wunɪ o tiɲi We ni-gonim daka kam yigə nɪ.

⁸Tɪga na puurɪ tun mu Moyisi joori o zu jero-vwe dum wunɪ. O na zu tun, mu o ne nɪ Arɔn nacəgə kam, ka na zɪgɪ ka paɪ Levi dwi dum tun kwin vɔɔrɔ. Ka ta kɪ punnu dɪ, yɪ Amandiə tiu biə na bɪgɪ tun ləgɪ ka yɪra nɪ. ⁹Moyisi ma ja nace sum maama ya na tɪgɪ Baɲa-We daka kam yigə nɪ tun o nunɪ pooni, sɪ Yisrayelɪ tiinə bam maama na. Yigə tiinə bam maama ma lwarɪ ba nace yɪ ba kwe-sɪ.

¹⁰Baɲa-We laan ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «Ja Arɔn nacəgə kam n joori n zu n tiɲi ni-gonim daka kam yigə nɪ. Ka yɪ maana mu ka pa zwabani-nyuna bam nɪ: ba na wu yagɪ ba pumpuna kam amɪ ɲwaanɪ, aá cɔgɪ-ba.» ¹¹Moyisi ma kɪ te Baɲa-We na pɛ-o ni sɪ o kɪ tun.

¹²Yisrayelɪ tiinə bam laan ma ta dɪ Moyisi ba wɪ: «Dɪbam maama lagɪ dí tɪ mu! Cwəɲə tərə sɪ dí jonɪ dí tutɪ dí yagɪ! ¹³Dɪ na fufɔ dí twe Baɲa-We jero-vwe dum yɪra, lɛɛrɔ

wó yi díbam mu sí dí tí! Díbam maama nan wó se sí dí tí na?»

We kaanum tiinə dɪ Levi dwi tiinə tutuŋa yam taani

18 Baŋa-We deen ma ta dɪ Arɔn Dɪ wɪ:

«Nmu dɪ n biə, kɔ wəli dɪ á curru Levi dwi tiinə bam mu maŋɪ sí á taá nii sí nɔɔn-nɔɔnu yi cɔŋɪ jero-vwe cullu tum. Ku nan na yi We kaanum tiinə bam, nmu dɪ n biə bam mu maŋɪ sí á taá nii ba baŋa nɪ, sí ba yi kɪ ba cɔŋɪ. ²Nmu dí n biə na yəni á tutɪ jero-vwe dum tutuŋa, sí á pa á curru Levi dwi tiinə bam taa tui ba wəli abam wɔnɪ ba taa tutuŋa. ³Taá nii ba baŋa nɪ sí ba taa tutɪ jero-vwe dum maama tutuŋa yam. Nan yi pa-na sí ba yi ba dwe jero-vwe dum wu-zila yam, naa kaanum bimbim dum. Á na pe-ba cwəŋə pa ba kɪ kuntu, abam dɪ bantu maama wó tí mu. ⁴Bantu mu wó wəli abam wɔnɪ sí á taá tutɪ jero-vwe dum tutuŋa yam maama. Ku na dai bantu yiranɪ, nɔn-gaa ba jɪŋɪ cwəŋə sí o twe abam tutuŋa je sɪm.

⁵Nmu dɪ n biə bam wó nii jero-vwe dum tutɪ, dɪ kaanum bimbim dum tutuŋa baŋa nɪ, sí amu banɪ daa yi zaŋɪ dɪ Yisrayelɪ tiinə bam. ⁶Amu tutɪ mu kuri Levi dwi

dum Yisrayelɪ dwiə yam maama wɔnɪ sí ba taa yi a nyum. A laan ma kwe-ba a pa abam kaanum tiinə bam sí ba taa zəni abam. ⁷Nmu dɪ n biə bam yiranɪ mu wó taa tutɪ kaanum tiinə tutuŋa yam. Abam mu jɪŋɪ cwəŋə sí á taá kɪ kaanum á pa-nɪ bimbim dum baŋa nɪ, yi á ta daari á gaalɪ á zu We jero-vwe gar-jalɪ dum yigə nɪ. Kaanum tutuŋɪ dum á na wó tutɪ tun yi pɛeri mu amu na kwe a pa abam. Nɔn-gaa na kwaanɪ sí o twe á tutuŋa je sɪm, ku tu maŋɪ sí o tí mu.»

We kaanum tiinə bam pɛera taani

⁸Baŋa-We ma ta dɪ Arɔn Dɪ wɪ:

«Amu kwe pɛera yalɔ maama Yisrayelɪ tiinə bam na yəni ba jaanɪ ba tui ba pa-nɪ tun mu a kɪ abam jɪŋa nɪ sí á taá nii ya kaanum baŋa nɪ. Amu nan pɔɔrɪ abam nyum mu ya wɔnɪ sí á taá jɪŋa taan wuu. ⁹Ku na yi pɛera yalɔ na tiini ya yi lanyiranɪ faɪ yi nɔɔna jaanɪ ba tui ba pa-nɪ tun, á wó pɔɔrɪ á nyum pɛera yalɔ ba na wu zwe kaanum bimbim dum baŋa nɪ tun wɔnɪ mu. Ku na yi ba wɔdiu pɛera yam, dɪ ba lwarum saarum pɛera yam, dɪ ba lwarum jɪnɪ pɛera yam, nmu dɪ n biə wó jonɪ á nyum ya maama wɔnɪ. ¹⁰Á nan maŋɪ sí á maŋɪ jero-vwe dum wɔnɪ mu á dɪ wəənu tum kuntu,

ti na tiini ti yi lanyirani fasti tun ɲwaani. Á baara bam maama mu jigi cwəɲə si ba di-ti. Nan pa-na si ti taa yi lanyirani fasti abam tee ni.

¹¹ Ku ta na yi pɛera yalu á na wó pɔɔri Yisrayeli tiinə pɛera yalu á na zəɲi wɛɛni á yaari-ya amu yigə ni tun wɔni, amu kwe tuntu si ti taa yi nmu di n biə bam nyum mu. Nmu bu-baara di n bukwa jigi cwəɲə si ba di-ti taan wuu. N digə tiinə bam wulu maama na maɲi di cullu tum, ku tu jigi cwəɲə si o jorɲi ti wɔni o di.

¹² Ku ta na yi pɛera yalu nɔɔna na yəni ba pɔɔri ba nugə wɔni, di ba vinyə diven wɔni, di ba wɔdiiru tulu maama na yəni ti loori yigə ti kɪ tun wɔni ba ja ba ba pa-ni tun, amu kwe tuntu a pa abam mu. ¹³ Wɔdiiru tulu maama tɔga kam na yəni ti kɪ yi nɔɔna ja-ti ba ba pa-ni tun wó taa yi abam nyum. N digə tiinə bam wulu maama na maɲi di cullu tum, ku tu jigi cwəɲə si o jorɲi ti wɔni o di.

¹⁴ Woɲo kulu maama Yisrayeli tiinə bam na yɔɔri ba kwe ba kɪ amu juɲa ni tun di wó taa yi abam nyum.

¹⁵ Yisrayeli tiinə bam bəkər-kwɪn sum, di ba vari-kwɪn sum ba na yəni ba ja ba ba si ba pa-ni tun

maama yi abam nyum mu. Á nan wó pa ba ɲwi səbu mu si ku ləri ba bəkər-kwɪn sum yuu ni. Ku ta na yi vari-kwɪn silu na wu maɲi di cullu tum tun, baá ɲwi səbu si ɲwaani. ¹⁶ Ba na lagɪ ba ɲwi səbu ba bəkər-kwɪn sum ɲwaani, abam wó jorɲi səkelɪ səbu-dala yanu mu bu wulu na yi cana tun ɲwaani. Səbu kum kuntu duuni maɲi si ku tɔgi di jero-vwe dum maɲum ciga ciga na yi te tun mu. Səkelɪ didva maa yi gera-dala kuni fiinle. ¹⁷ Ku nan na yi vari-kwɪn kalu na yi naa, naa piə, naa buɲu, ku dai si á jorɲi səbu ku ɲwaani. Vara bam kuntu doɲ yɔɔri ba yi amu nyum mu. Á maɲi si á kwe ba jana á miisi kaanum bimbim dum yura ni mu, yi á daari á zwe ba lara kam á ma á kɪ zweem kaanum á pa-ni, si ka lwəm dum taa ywəmmə di pa-ni. ¹⁸ Vara bam kuntu nwana nan yi abam nyum mu si á di, nuneɛni á na jigi cwəɲə si á di vara nyɔɔna yalu á na zəɲi wɛɛni amu ɲwaani tun, di ba jazum cwə yam te tun. ¹⁹ Pɛera yalu maama Yisrayeli tiinə bam na pɔɔri si ba kwe ba pa-ni tun mu amu kwe-ya si ya taa yi nmu di n biə bam nyum, bəkəri di bɪsankam maama. Yaá taa yi abam nyum taan

wuu. Amu ni dum kuntu wó yɔɔri dɪ taa wura ku pai nmu dɪ n kwaga kam sɪ ku taa ve maɲa maama.»

²⁰ Baɲa-We laan ma ta dɪ Arɔn DL wɪ:

«Ba na lagɪ ba pɔɔri tɪga kam ba pa Yisrayelɪ tiinə bam, nmu bá tɔgi n jonɪ n pupwara ka wɔnɪ. Nmu bá na tɪga sɪ ku taa yɪ nmu nyum, ku yɪ amu mu yɪ n təri.

²¹ Ku ta na yɪ Levi dwi tiinə bam, amu wó pa ba jonɪ ba ɲwuru tutuɲa yalɔ ba na jɪgɪ ba tuɲɪ jero-vwe dum wɔnɪ tun baɲa nɪ. Yisrayelɪ tiinə bam na yəni ba lɪ pupwara dɪdɔa ba wəənu tum pɔɔrum fugə maama wɔnɪ sɪ ba pa-nɪ, amu wó kwe amu pupwara kam kuntu a pa Levi dwi tiinə bam. ²²⁻²³ Bantu yuranɪ mu maɲɪ sɪ ba taa nii jero-vwe dum baɲa nɪ, sɪ nɔɔn-nɔɔnu yɪ cɔgi dɪ cullu tum. Nɔn-gaa daa ba jɪgɪ cwəɲə sɪ o fufɔ o yɪ jero-vwe dum. Wulɔ na kɪ kuntu, ku tu tusim dum wó taa wu o yuu nɪ yɪ o maɲɪ sɪ o tɪ mu. Levi tiinə bam dɪ maɲɪ sɪ ba na waarum ku ɲwaanɪ. Ni duntu a na pɛ abam tun wó taa wura mu taan wuu ku pai abam dɪ á kwaga kam.

Levi tiinə bam nan bá tɔgi ba jonɪ ba pupwara tɪga kam pɔɔrum baɲa nɪ, nɪ ba curru Yisrayelɪ tiinə bam na wó na te tun. ²⁴ Ku na yɪ te tun, amu kwe We-təri pɛera yalɔ Yisrayelɪ tiinə na jaanɪ ba tui ba

pa-nɪ tun a pa-ba sɪ ya taa yɪ ba pupwara. Kuntu ɲwaanɪ mu a nan tagɪ Levi tiinə bam taanɪ a wɪ: ba bá tɔgi ba na ba pupwara Yisrayelɪ tiinə tɪga kam pɔɔrum baɲa nɪ.»

²⁵ Baɲa-We laan ma ta dɪ Moyisi DL wɪ:

²⁶ «Ta n brɪ Levi tiinə bam nɪ: Abam na jonɪ We-təri pɛera yalɔ na yɪ abam nyum tun Yisrayelɪ tiinə bam tee nɪ, sɪ á dɪ lɪ pupwara dɪdɔa fugə maama wɔnɪ á pa Baɲa-We. Yaá taa yɪ abam titɪ We-təri pɛera á na lɪ bantu We-təri pɛera yam wɔnɪ tun mu. ²⁷ Baɲa-We wó jeeli á We-təri pɛera yam kuntu, nuneɛnɪ á ya na kwe á titɪ mɪna naa dɪvɛn á pa-o tun mu. ²⁸ Á wó tɔgi cwəɲə kam kuntu á lɪ Yisrayelɪ tiinə bam We-təri pɛera yam maama wɔnɪ, sɪ á dɪ kɪ pɛera á pa-o. Á ma á wó kwe abam titɪ We-təri pɛera yam kuntu á pa We kaanum tu Arɔn. ²⁹ Á maɲɪ sɪ á lɪ wəənu tɪlɔ na tiini tɪ lana tun á pɛera yam wɔnɪ mu sɪ tɪ taa yɪ Baɲa-We nyum. Pɔɔri-na-tɪ á pa-DL.

³⁰ Ta ta dɪ Levi tiinə bam nɪ: Abam na pɔɔri wəənu tɪlɔ na tiini tɪ lana tun á pa We, DL wó jeeli á pɛera yam kuntu, nuneɛnɪ á ya na kwe á titɪ mɪna naa dɪvɛn á pa-DL tun mu.

³¹ Abam dɪ á digə tiinə jɪgɪ cwəɲə sɪ á kwe kulɔ na daari á pɛera yam wɔnɪ tun á dɪ mɛ seeni á na lagɪ tun. Bɛɲwaanɪ, pɛera yam kuntu yɪ

á ɲwuru tɪlv á na ne jero-vwe dum tɪtɔɲa baɲa nɪ tun mu. ³²Á na yɔɔri á lɪ wəenu tɪlv na tiini tɪ lana tun sɪ tɪ taa yɪ á Wɛ-təri pɛera á pa-Dl, á bá na cɔgum cullu tum seeni. Pɛera yalv Yisrayelɪ tiinə bam na jaani ba tui ba pa-nɪ tun yɪ lanytrantɪ fastɪ mu. Ku dai sɪ á kwe-ya á di yɔɔ yɔɔ. Á na tɔgɪ cwe sum kuntu, á bá tɪ cullu tum cɔgum ɲwaani.»

Lwarum saarum cullu tum

19 Baɲa-Wɛ deen ma ta di Moyisi di Arɔn Dl wɪ:

²«Amu Baɲa-Wɛ tiɲɪ a ni duntu mu sɪ á taá tɔgɪ-di. Ta-na á brɪ Yisrayelɪ tiinə bam nɪ: Ba maɲɪ sɪ ba ja na-chwe-sɔɲv kɪlv na ba jɪgɪ gɛeri ku yɪra nɪ yɪ ba ta wu kwe-ku ba ma tɔɲɪ tun mu ba ba pa abam. ³Á wó kwe-ku á pa kaanum tu Eleyazaari. O di maa wó ja-ku o nɔɲɪ o vu dáa, pa ba gu-ku yɪ o zigɪ o niə. ⁴Eleyazaari ta wó di o nva na-cwen dum jana wɔni, yɪ o laan pipiri o jeeri jero-vwe dum yigə seeni o miisi jana bam kuni birpɛ. ⁵Ku daari naa kum titɪ, di ku tɔnɔ kum, di ku nwana yam, di ku jana bam, di ku wu-zila yam maama maɲɪ sɪ ba zwe mu kulə yɪ kaanum tu wum zigɪ o niə. ⁶Na-cwen dum na jɪgɪ di zwe kuntu tun, kaanum tu wum laan wó kwe Sedri daa didva, di Yisopi tiu

wɔɔru, di gar-ɲɔn-sɔɲa, o dɪlv-tɪ o di mim dum wɔni. ⁷Kuntu kwaga nɪ sɪ kaanum tu wum swe o yɪra o daari o zari o gwaaru. O laan jɪgɪ cwəɲə sɪ o joori o taa zuuri Yisrayelɪ tiinə kɔgɔ kum wɔni. O laan maa wó digimi cullu tum seeni sɪ ku yɪ didaan-ni maɲa. ⁸Nɔɔnu wɔlv di na zwe na-cwen dum tun di wó zari o gwaaru mu yɪ o daari o swe o yɪra. Wuntu di wó digimi cullu tum seeni mu sɪ ku yɪ didaan-ni maɲa.

⁹Wɔlv na maɲɪ di cullu tum tun maa wó pɛ na-cwen dum tintwarum dum, yɪ o kɪ-di pwələ kalv ba na kwe Wɛ ɲwaani tun nɪ. Jəgə kam kuntu nan wó taa yɪ dáa dáa mu di á na zuuri mɛ tun. Ba ta wó yəni ba viiri tintwarum dum na wɔni sɪ Yisrayelɪ tiinə bam ma ba kwe ba titɪ di cullu tum lwarum saarum ɲwaani. ¹⁰Wɔlv na pɛ tintwarum dum tun di wó zari o gwaaru mu. O di wó digimi cullu tum seeni sɪ ku yɪ didaan-ni maɲa mu. Abam Yisrayelɪ tiinə bam di vərə balv na zuuri á wɔni tun maɲɪ sɪ á tɔgɪ ni duntu mu sɪ ku taa ve wuu.

¹¹Wɔlv na dwe tɔv, kuntu tu digimi cullu tum seeni mu sɪ ku taa ve da yarpɛ. ¹²O maɲɪ sɪ o kwe cullu kweem na bam mu o ma o kwe o titɪ di cullu tum. Oó kɪ kuntu da yatɔ de dum nɪ, didaani da yarpɛ de dum nɪ mu, sɪ o laan maɲɪ di cullu tum. O na wu kwe o titɪ da yam

kuntu ni, o yōōri o ta wu maŋi di cullu tum mu. ¹³Nōōnu nan na dwe tuv, yi o vin si o kwe o titi cullu tum ŋwaani, ku tu cōgi Baŋa-We jero-vwe dum mu. Ba li-o si o daa yi weli Yisrayeli tiinā bam wuni. O ta digimi cullu tum seeni mu, ba na wu kwe cullu kweem na bam ba miisi o yira ni tun ŋwaani.

¹⁴Nōōnu na wu vwe ni yi o ti, cullu tum bri ni wulu maama na wura yi ku tu ti, di wulu na zu da o maŋi di o tuvni dum tin maama digimi mu cullu tum seeni si ku taa ve da yarpe. ¹⁵Kambiā naa kōōru naa zūŋa kalu na wu vwe dum wuni yi ka ni wu pugi, ka di wu maŋi di cullu tum.

¹⁶Nōōnu wulu na wu pooni yigē ni pa o dwe tuv, ku tu wó digimi cullu tum seeni si ku taa ve da yarpe. Ku na yi wulu na tīga jara-kēm baŋa ni tun, naa wulu na tīgi o titi tuvni tun mu ku tu dwe, ku ta yi bīdwi mu. O ta na dwe tuv kuā, naa o dwe yibeeli, ku tu digimi mu si ku taa ve da yarpe maŋa ni.

¹⁷Á na lagī á kwe wulu na digimi cullu tum seeni tin, á wó kwe na-cwēn dīlu ba na zwe lwarum saarum ŋwaani tin tintwarum mu á kī kōōru wuni á daari á lo na-ŋuna á weli da. ¹⁸Nōōnu na maŋi di cullu tum tin laan wó kwe Yisopi tiu

vōōru o di na bam wuni o daari o miisi vwe dum, di di wu-zila yam, di nōōna balu na wu di wuni yi nōōnu wum ti tin. Ku ta yi bīdwi mu di wulu na dwe tuv, naa tuv kuā, naa yibeeli. Ba maŋi si ba miisi ku tu di cullu kweem na bam mu.

¹⁹Á wó miisi wulu na digimi tin da yatō de dum ni, dīdaani da yarpe de dum ni, si o laan maŋi di cullu tum. Nōōnu wum wó zari o gwaaru mu o daari o swe o yira. Dīdaan-ni maŋa na yīā, oó maŋi di cullu tum.

²⁰Nōōnu na digimi cullu tum seeni, yi o vin si o kwe o titi di cullu tum, ba maŋi si ba li ku tu si o daa yi weli Yisrayeli tiinā kōōgi kum wuni mu, o na cōgi Baŋa-We jero-vwe dum tin ŋwaani. O ta digimi mu cullu tum seeni, ba na wu kwe cullu kweem na bam ba miisi o yira ni tun ŋwaani. ²¹Nīā yantu nan wó taa wura maŋa maama ya pa abam.

Wulu na kwe cullu kweem na bam o miisi nōōna tin di maŋi si o zari o gwaaru mu. Wulu maama di na dwe na bam kuntu, ku tu wó digimi cullu tum seeni, si ku taa nii dīdaan-ni maŋa. ²²Wulu na digimi cullu tum seeni tin na dwe wōŋo kulū maama, wōŋo kum kuntu di digimi mu. Wulu di nan na dwe wōŋo kum, o di wó digimi o titi si ku taa nii dīdaan-ni maŋa mu.»

**Na nuŋi piu wɔni
si nɔɔna bam nyo**

20 Yisrayeli tiinɛ kɔ-fɔrɔ kum deen ma beeri ba vu ba yi Zin kagva kam pulim cana kam ni. Ba ma vu ba cwi ba vwɛ Kadesi ni ba zuuri da. Ba na wura tin, Miriyam deen ma ti yi ba ki-o da.

²Na deen tɛrɛ si Yisrayeli tiinɛ bam nyo. Ba maama ma la daani ba vu ba yi Moyisi di Arɔn te si ba dwɛni di ba. ³Ba ma bwe Moyisi yi ba wi: «Dɔbam di deen ya na tɔgi didaani di cɔrru tum di ti Baŋa-Wɛ jero-vwe dum yigɛ ni, ku ya garɛ tintu. ⁴Nmu nan yɔɔri n ja dɔbam na yi Baŋa-Wɛ kɔɔ kum tin mu n ba n duli n yagi kagva kantɔ ni, si dɔbam didaani di vara maama ti. ⁵Bɛ mu yi n ja dɔbam n nuŋi Ezipi tuw wɔni si di ba di zigi yini-sambala jɔgɛ kuntu ni? Wodiiru warɛ si ti ki yo seeni, kapɔrru nan tɛrɛ, vinyɛ tweeru di tɛrɛ, kampwi tweeru di maa tɛrɛ. Na di nan tɛrɛ si di nyo!»

⁶Moyisi di Arɔn ma titwɛni ba ke ba daari nɔn-kɔɔ kum ba vu ba zigi jero-vwe dum ni ni. Ba ma vin ba yibiyɛ tɔga ni, yi Baŋa-Wɛ da Dl cu Dl vuuri Dl titi ku tɔgi

di Dl paari-zulɛ yam Dl bri-ba.

⁷Baŋa-Wɛ ma ta di Moyisi Dl wi:

⁸«Zaŋi n kwe n nacɛgɛ kam si nmu di n zumbaaru Arɔn vu á la kɔ-fɔrɔ kum maama á ki daani. Laan zigi ba yigɛ ni n nɔɔni di piu kulɔ na zigi tintu tin. Na wɔ ta ba nuŋi ku yira ni. Cɔga tin, nmu wɔ pa na taa nuŋi piu kum wɔni ba pai nɔn-kɔɔ kum di ba vara bam si ba taa nyo.»

⁹Moyisi ma suni o vu o zu Baŋa-Wɛ jero-vwe dum wɔni o kwe o nacɛgɛ kam ni Baŋa-Wɛ na pɛ ni si o ki te tin. ¹⁰O di Arɔn ma ja nɔn-kɔɔ kum maama ba vu ba zigi piu kum yigɛ ni. Moyisi laan ma ta di nɔɔna bam o wi: «Abam zwabani-nyina bantɔ, cɛgi-na! Dɔbam mu maŋi si di pa na ta ba nuŋi piu kuntu ni si á nyo na?»

¹¹O laan ma zɛŋi o juja weeni yi o kwe o nacɛgɛ kam o ma magi piu kum kuni bile. Na-fara ma da ba wuure yi ba cuurɛ, pa nɔɔna bam di ba vara nyo.

¹²Ku daari Baŋa-Wɛ ma ta di Moyisi di Arɔn Dl wi: «Abam nan wɔ ki á wu-didwa di amɔ si ku pa Yisrayeli tiinɛ bam lwarɛ ni: amɔ mu yi We dɔlɔ na yi wu-ponjo tu tin. Á wu-didwa kam na muri tin nɔwaaɛ, a daa bá pa abam cwɛŋɛ

sí á ja amu nɔn-kɔɔ kum á vu á zu tɔga kalu a na lagɔ a pa-ba tun wunɔ.»

¹³Ba deen jɔɔ je sum kuntu ba bæi nɔ «Meriba» mu. Dáanɔ mu Yisrayeli tiinə bam magɔ kantɔɔ dɔdaanɔ Baɔa-Wɛ. Dɔ dɔ ma bri-ba Dɔ wu-pɔɔ kum na yɔ te tun.

Edóm tuw pe vɔn sí o pa Yisrayeli tiinə bam cwəɔə sí ba ke

¹⁴Moyisi deen ma zɔɔ Kadeɔ nɔ o tuɔɔ kwəɔə o pa Edóm tuw pe o wɔ: «Dɔbam yɔ nmɔ tutɔ curru Yisrayeli dwi tiinə bam mu. Nmɔ maɔɔ n ye yaara yalu maama na yɔ dɔbam tun ni nɔ. ¹⁵Dí nabaara deen ve ba zu Ezipi tuw wunɔ ba maɔɔ da bɔna zanzan. Ku kwaga nɔ mu Ezipi tiinə bam bæɛɛ dí kwə bam dɔ dɔbam dɔ. ¹⁶Dí na keeri dí loori Baɔa-Wɛ tun, mu Dɔ ni dí wɛ-loro kum. Dɔ ma tɔɔ Dɔ maleka baɔa nɔ Dɔ ja dɔbam Dɔ nuɔɔ tuw kum kuntu nɔ. Dí laan nan tu dí je Kadeɔ nɔ mu, ku na wu abam tuw kum sisəm ni nɔ tun. ¹⁷Dí maa loori nmɔ mu sí n pa dɔbam cwəɔə sí dí tɔɔ n tɔga kam baɔa dí ke. Dí bá tɔɔ á kart dɔ á kadwi seeni. Dí maɔɔ dí bá mɔ na á vula yam nɔ dí nyɔ. Dí nan wó yɔɔɔ dí tulɔ cwə-fara kam yɔranɔ mu taan sí

dí vu dí bæ abam laɔa kam. Dí bri dí bá ywəri cwəɔə kam nɔ.»

¹⁸Edóm pe wum ma ləri o wɔ: «Awo! Dɔbam bá pa abam cwəɔə sí á tɔɔ dí laɔa kam á ke. Abam nan na fun sí á tɔɔ da á ke, dí wó nuɔɔ dí jeeri abam dɔ najara.»

¹⁹Yisrayeli tiinə bam ma joori ba ləri ba wɔ: «Dí nan wó maɔɔ cwə-fara kam ni nɔ mu dí taa veə. Dɔbam dɔ dí vara na nyɔɔ á na, dí wó ɔwɔ dí pa abam. Dí na loori kulu yɔranɔ tun mu yɔ sí dí tɔɔ á laɔa kam nɔ dí ke.»

²⁰Edóm pe wum ma yɔɔɔ o vɔn yɔ o wɔ: «Dí bá sɛ sí á tɔɔ yo seeni á ke.»

O ma pa o jar-kərə kɔ-fərə kum nuɔɔ dɔ dam sí ba jeeri Yisrayeli tiinə bam dɔ najara. ²¹Kuntu tun, Edóm tiinə bam wu pe Yisrayeli tiinə bam cwəɔə sí ba tɔɔ ba laɔa kam ba ke. Ku deen pe Yisrayeli tiinə bam pipiri mu ba joori kwaga sí ba kwe cwə-gaa.

Arɔn tuvɔnɔ

²²Yisrayeli kɔ-fərə kum maama deen ma zɔɔ Kadeɔ nɔ ba vu ba yɔ Hɔɔɔ piu kum ²³na wu Edóm laɔa kam sisəm nɔ tun. Ba na wura tun mu Baɔa-Wɛ tagɔ dɔ Moyisi dɔ Arɔn

Dl wɪ: ²⁴«Arɔn lagɪ o maɲɪ yo seeni mu o ti. O bá zu tɪga kalu a na lagɪ a pa Yisrayelɪ tiinə bam tun wunɪ, abam bale na nuɲi amu ni dum kwaga nɪ Meriba je sum nɪ tun ɲwaanɪ. ²⁵Moyisi, nan ja Arɔn dɪ o bu Eleyazaarɪ sɪ á maama din Hɔrɪ piu kum yuu. ²⁶N laan lɪ Arɔn We kaanum gwar-laaru tum, sɪ n kwe-tɪ n zu o bu Eleyazaarɪ. Bɛɲwaanɪ, Arɔn lagɪ o ti piu kum yuu nɪ mu.»

²⁷Moyisi maa sunɪ o kɪ te Baɲa-We na pɛ ni sɪ o kɪ tun. Yisrayelɪ kɔ-fɔrɔ kum maama dɛɛn zɪɪɪ ba niə mu yɪ wuntɔ, dɪ Arɔn, dɪdaanɪ Eleyazaarɪ din Hɔrɪ piu kum yuu. ²⁸Moyisi ma lɔɔrɪ Arɔn kaanum gwaaru tum, yɪ o daarɪ o kwe-tɪ o zu Eleyazaarɪ. Arɔn ma maɲɪ piu kum yuu nɪ o ti.

Moyisi dɪ Eleyazaarɪ ma zɪɪɪ piu kum yuu nɪ ba maa tu tɪga. ²⁹Nɔɔna bam na yɔɔrɪ ba lwarɪ nɪ Arɔn tɪɪɪ tun, mu ba maama keeri o luə kam da fiintɔ.

Yisrayelɪ tiinə bam wanɪ Kaanan tiinə bam

21 Arada tuɔ pɛ dɛɛn mu wurɔ. O maa yɪ Kaanan dwi tu yɪ o zɔvɪ jagwiə seeni kagva kam nɪ. O ma ni nɪ Yisrayelɪ tiinə bam wu Atarim cwəɲə kam nɪ mu ba ve ba

bunɪ o je sum. O ma nuɲi o jeeri-ba dɪ najara yɪ o ja ba badaara o pɪ. ²Yisrayelɪ tiinə bam ma du durə dɪ Baɲa-We ba wɪ: «Nmu na wəli pa dɪ wanɪ nɔɔna bantu dɪ dɪ, dɪbam dɪ goni ni sɪ dɪ yɔɔrɪ dɪ cəɪɪ ba tunɪ dum maama dɪ pa nmu.» ³Baɲa-We ma cəɪɪ ba we-loro kum yɪ Dl sɛ Dl wəli-ba pa ba di Kaanan tiinə bam. Ba ma yɔɔrɪ ba cəɪɪ ba tunɪ dum dɪ dɪ nɔn-biə bam. Kuntɔ ɲwaanɪ mu ba bəɲi je sum yurɪ nɪ Horama.

Canna bɪsankwɪa kam

⁴Yisrayelɪ tiinə bam dɛɛn na zaɲɪ Hɔrɪ piu kum nɪ tun, ku maɲɪ sɪ ba kaagɪ ba yaɪ Edom laɲa kam dɔa nɪ mu. Ba ma kwe Nani-sunɔ cwəɲə kam ba ke. Ba nan na wu cwəɲə nɪ ba ve tun, mu nɔɔna bam daa wu wanɪ ba ja ba titɪ. ⁵Ba maa pulɪ We daanɪ Moyisi coom, ba tɛ ba wɪ: «Moyisi, bɛɛ mu yɪ nmu yɔɔrɪ n ja dɪbam n nuɲi Ezipi wunɪ, sɪ dɪ ba dɪ tɪ kagva kantɔ wunɪ? Wudi-ɲunɔ tərə yo seeni. Na dɪ maa tərə sɪ dɪ nyɔ. Dɪ yura dɪ laan cɛ dɪ wudi-yɔɔ kuntɔ.»

⁶Baɲa-We ma pa bɪsankwɪ silu ni na cana tun tɔ Yisrayelɪ tiinə bam wunɪ, yɪ sɪ dunɪ ba zanzan sɪ gu. ⁷Nɔɔna bam badonnə ma vu Moyisi te ba ta ba wɪ: «Dɪ na ɲɔɔnɪ dɪ cəɪɪ

21:3 Horama kuri mu yɪ cəɪɪɪ   21:5 wudi-yɔɔ yɪ Maanɪ yam mu.

20:28 Garum 33:38-39

Baŋa-We dɪ nmv tun, kv yɪ lwarum mv dɪ kia. Nan loori Baŋa-We n pa dɪbam, sɪ Dɪ pa bɪsankwɪ suntv viiri sɪ daartɪ dɪbam.» Moyisi dɪ ma loori We o pa nɔɔna bam.

⁸ Baŋa-We ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «Nan yɔɔrtɪ n mɔ bɪsankwɪa, sɪ n daartɪ n kwe-ka n lɔ daa yɪra nɪ. Bɪsankwɪ sum na dɔnɪ wɔlv maama, kv tu wɔ kwɛni o nii-ka sɪ o ma jɔŋi o ŋwɪa.» ⁹ Moyisi ma kwe canna o ma o mɔ bɪsankwɪa o daartɪ o lɔ-ka daa yɪra nɪ o zɪgɪ-ka dɛki. Wɔlv maama bɪsankwɪ sum na dɔnɪ yɪ o kwɛni o nii canna bɪsankwɪa kam tun mv jɔŋi o ŋwɪa o yaɣɪ.

Ba kwe cwəŋə ba maa ve Moabi

¹⁰ Yisrayelɪ tiinə bam daa ma zaŋɪ ba vu ba yɪ Obotɪ tuv ba jəni da. ¹¹ Ba ma zɪgɪ Obotɪ nɪ, ba zaŋɪ ba vu ba yɪ Ye-Abarim ba jəni da. Je sum kuntv maa yɪ Moabi wa-puli seeni kagua kam nɪ mv. ¹² Ba daa ma zaŋɪ dɛanɪ ba vu ba jəni Zerɛdɪ nabara kam nɪ nɪ. ¹³ Ba laan ma zaŋɪ ba vu ba bɛ Aranon bugə kam, yɪ ba vu ba jəni kagua kalv na wv Amɔɔrtɪ tiinə laŋa kam sisəm nɪ nɪ tun. Aranon bugə kam dɛen mv yɪ sisəm na tigi Moabi tiinə bam dɪ Amɔɔrtɪ tiinə bam tɪtarɪ nɪ tun. ¹⁴ Kuntv ŋwaanɪ nan mv te

Baŋa-We Jara-kəm Tɔnɔ kum tagɪ je sum kuntv taanɪ nɪ:

«Wahebi tuv na wv Sufa laŋa nɪ, dɪ kv nabarɪ sum, dɪ Aranon bugə kam, ¹⁵ dɪ nabarɪ sum siswəeru tum kuntv na tigi Moabi sisəm nɪ nɪ, yɪ tɪ kɛ tɪ yɪ Ara tuv tun.»

¹⁶ Ba ma zɪgɪ je sum kuntv nɪ ba vu ba yɪ Beerɪ tuv. Vɔlv maa wv tuv kum kuntv nɪ, yɪ dɛanɪ mv Baŋa-We dɛen tagɪ dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «La nɔɔna bam n kɪ daanɪ sɪ a lagɪ a pa-ba na mv sɪ ba nyɔ.» ¹⁷ Kantv maŋa nɪ mv Yisrayelɪ tiinə bam leeni ləŋə kantv ba wɪ:

«Vɔlv dɪm na buri na dɪ pa dɪbam tun, dɪbam dɪ wɔ kɪ wɔpolo yɪ dɪ leeni le!

¹⁸ Pwa mv kvɣɪ vɔlv dɪm! Nadunə dɪ ma fɔgɪ-dɪ!

Ba kwe ba paartɪ nace sum mv ba kv-dɪ!»

Yisrayelɪ tiinə bam dɛen ma zaŋɪ kagua kam nɪ ba vu ba jəni Matana nɪ. ¹⁹ Ba maa zaŋɪ Matana nɪ ba vu Nahaliyelɪ. Ba daa zɪgɪ da ba vu ba yɪ Bamotɪ. ²⁰ Ba ma zɪgɪ Bamotɪ nɪ ba vu ba yɪ bolo kudɔŋ na wv Moabi laŋa kam nɪ tun. Ba ma jəni me na twe dɪ Pisiga piu kum tun. Piu kum yuu maa yɔɔrtɪ kv jeeri kagua kam seeni.

Ba na di Pe Sɔhɔn dɔ Pe ɔɔɔ te tun

²¹ Yisrayelɔ tiinɛ bam deen ma tunɔ kwɛrɛ ba pa Amɔɔrɔ tiinɛ Pe Sɔhɔn, yɔ ba wɔ:

²² «Dí loori nmɔ mv sɔ n pa dɔbam cwɛɔɔ sɔ dí tɔɔ n tɔga kam baɔa dí kɛ. Dí bá ywɛri cwɛɔɔ kam nɔ dí tɔɔ á karɔ dɔ á kadwi seeni. Dí maɔɔ dí bá mɔ na á vula yam nɔ dí nyɔ. Dí nan wú yɔɔrɔ dí tulɔ cwɛ-fara kam yuranɔ mv taan sɔ dí vu dí be abam laɔa kam.»

²³ Pe Sɔhɔn ma vun sɔ Yisrayelɔ tiinɛ bam tɔɔ o laɔa kam nɔ ba kɛ. O ma bɛɔi o jar-kɛrɛ bam maama o kɔ daanɔ, yɔ ba nuɔi ba vu kagva kam wunɔ sɔ ba jeeri Yisrayelɔ tiinɛ bam. Ba na yi Yahaza seeni tun, mv ba deen zaɔi najara dɔ ba. ²⁴ Yisrayelɔ tiinɛ bam deen ma di-ba. Ba ma vrɔ ba tɔga kam ba te, kv zɔɔi Aranɔn bugɛ kam nɔ nɔ, sɔ kv yi Yabɔkɔ bugɛ kam. Ba nan wu be Yabɔkɔ bugɛ kam ba kɛ, kv na yi Amɔn tiinɛ bam sisɛm dɔm yɔ dɔ fɔɔ dɔ cɔ dɔ dam tun ɔwaanɔ. ²⁵ Yisrayelɔ tiinɛ bam deen vrɔ Amɔɔrɔ tiinɛ tunɔ dɔm maama, dɔ ba tu-fɔrɔ Hesebon dɔ kv nawuura yam mv. Ba maa leeri ba zuvri dɔ wunɔ. ²⁶ Hesebon yɔ tuv kɔlv Amɔɔrɔ tiinɛ Pe Sɔhɔn na je o dɔ o paari kv wunɔ tun mv. O deen nan

ya kɔ najara dɔ Moabɔ tiinɛ bam pe mv, pa o vrɔ ba tɔga kam maama sɔ kv vu kv yi Aranɔn bugɛ kam seeni.

²⁷ Kuntv ɔwaanɔ nan mv te lɛn-leenɛ bam yɛni ba zuli Hesebon tuv kum ba wɔ:

«Ba-na á zu Hesebon tuv kum wunɔ,

sɔ á joori á fɔɔ á lɔ-kv.

Pa-na sɔ Pe Sɔhɔn tu-fɔrɔ kum zɔɔi dɔ dam!

²⁸ Min-fɔrɔ deen nuɔi Pe Sɔhɔn tuv Hesebon wunɔ

kv jagɔ kv dɔ Moabɔ tuv Ara, dɔ nadunɛ balv na zuvri

Aranɔn pweeru tun wunɔ tun.

²⁹ Moabɔ tiinɛ bam, leeri yi abam! Abam balv na zuli á jwɛm

Kemɔsɔ tun,

cɔɔm tuv abam baɔa nɔ!

Á jwɛm dɔm vun abam mv

pa Amɔɔrɔ tiinɛ Pe Sɔhɔn coori abam.

Á baara ma duri ba jagɔ je maama saɔ!

O ma zi á bukwa o ja o viiri.

³⁰ Dɔbam laan nan yɔɔrɔ

dí wanɔ-ba dí di mv,

kv zɔɔi Hesebon nɔ

sɔ kv yi Dibɔn seeni.

Dí cɔɔi-ba mv sɔ kv vu kv yi

Nofa,

sɔ kv ta yi Medɔba seeni.»

³¹ Yisrayelɔ tiinɛ bam deen na jɛni Amɔɔrɔ tiinɛ tɔga kam nɔ tun, ³² mv Moyisi tunɔ nɔɔna sɔ ba vu ba ɔɔ ba

nii Yazertu tuu kum. Ba na nii-ku tun, Yisrayelɔ tiinɛ bam ma vu ba di tuu kum kuntu di ku nawuura yam. Ba ma zali Amɔɔrti tiinɛ bam na zuurti je sum kuntu ni tun.

³³ Ku kwaga ni mu Yisrayelɔ tiinɛ bam pipiri ba kwe Basan cwɛnɛ kam ba vea. Basan tuu Pe ɔgi ma nuɗi di o jar-kɛrɛ bam maama o vu o jeeri-ba Ederi ni si ba zaɗi najara.

³⁴ Baɗa-We deen ma ta di Moyisi Di wi: «Yi tan funa di Pe ɔgi. Amu lagi a kwe pe wum di o nɔɔna bam maama a ki nmu juɗa ni, si a jɔɗi ba tɔga kam a ta'a te mu. Abam nan manɗi si a cɔgi pe wum kuntu didaani o nɔɔna bam mu nuneeni a na ki Amɔɔrti tiinɛ Pe Sihon na di paarti Hesebon ni te tun.»

³⁵ Yisrayelɔ tiinɛ bam ma yɔɔrti ba ti Pe ɔgi, di o bia, di o jar-kɛrɛ bam maama pa nɔɔn-nɔɔnu daa wu daari. Ba maa leeri ba zuurti o tɔga kam ni.

Pe Balaki bɛɗi Balam si o ba o zɛn-o

22 Yisrayelɔ tiinɛ bam deen ma go ba vwɛ yam ba vu ba yi Moabi laɗa kam ti-kampari ba jɛni da. Je sum kuntu wu Zurden bugɛ kam ni ni mu yi Zeriko di wu bube didoɗ dum seeni.

² Zipure bu Balaki deen mu yi Moabi tuu pe. O ma lwaru kulu

maama Yisrayelɔ tiinɛ bam na ki di Amɔɔrti tiinɛ bam tun. ³ Fɔvɔni ma tiini di zu o di o nɔɔna bam, Yisrayelɔ tiinɛ bam kɔgo kum na daga tun ɗwaani. Moabi tiinɛ bam nagwɛla ma ti Yisrayelɔ tiinɛ bam ɗwaani. ⁴ Ba ma ta di Madian tiinɛ nakwa bam ba wi: «Yisrayelɔ tiinɛ kɔgo kum lagi ku ba ku cɔgi dɔbam di di wɛenu tum maama, ni na-bia na yɔɔrti ka gaani gaa pwɛla ni te tun mu.»

⁵ Moabi Pe Balaki deen tuɗi kwɛra o pa Bewɔrti bu Balam si o ba o te. Balam deen zuurti Amawa tuu kudonɗi ni, ku yiri mu Petɔrti. Ku deen wu Efrati bugɛ kam ni ni mu. Pe Balaki maa wi:

«Nɔn-dwi didoɗ mu zigɔ Ezipi ni ba ba yo seeni. Ba yɔɔrti ba jagɔ je maama mu, yi ba laan ba ba jɛni amu tɔga kam ni ni. ⁶ Nɔɔna bam kuntu dana ba dwe dɔbam. Nan ba n sɔɔli lwarum n yagi ba yira ni, si ku pa di wanti-ba di zali si ba viiri ba daari dɔbam. Amu ye ni nmu na yɛni n loori We si Di ki wulu lanyirani, kuntu tu wɔ suni o na yu-yoɗo We tee ni. Ku daari nmu na sɔɔli lwarum n daɗi wulu yuu ni, ku tu wɔ suni o na leeru mu.»

⁷ Moabi di Madian tiinɛ nakwa bam ma zaɗi si ba vu Balam te. Ba ma kwe kwɛra si ba ɗwi-o o yi-neeri tutuɗi dum ɗwaani. Ba na yi da tun mu ba pe-o Balaki ni dum.

⁸Balam ma ləri-ba o wi: «Maŋi-na yo seeni á pəni, si tɔga na puuri, si a laan ləri á taani dum, ni Baŋa-Wɛ na viiri Dɩ wubɔŋa Dɩ bri-ni te tun.» Moabi dideera bam ma maŋi o sɔŋo ni ba pəni.

⁹Titu ni, Baŋa-Wɛ ma ba Balam te yi Dɩ wi: «Nɔɔna bantɔ yi bran mu yi ba ba nmu sɔŋo?» ¹⁰Balam ma ləri o wi: «Moabi tuw Pɛ Balakɩ mu tɔŋi-ba si ba ba ba ta di amu ni: ¹¹nɔn-dwi didonɔ mu nuŋi Ezipi ni ba ba ba jagi tɔga kam baŋa maama. O laan maa lagi si a vu o te, si a sɔɔli lwarum a daŋi ba baŋa ni, si o wanti-ba o zeli si ba viiri ba daari-o.»

¹²Wɛ ma ta did-o Dɩ wi: «Yi se n tɔgi Balakɩ tuntɔŋna bam kwaga si á vu o te. Nan yi sɔɔli lwarum n daŋi nɔn-kɔŋo kum kuntu baŋa ni, si amu maŋi a ki ba yu-yonɔ mu.»

¹³Tɔga na puuri tun, Balam ma yi Balakɩ tuntɔŋna bam te yi o ta di ba o wi: «Joori-na á titi tuw, si Baŋa-Wɛ vin si a da di abam a vu.» ¹⁴Moabi tiinɔ dideera bam ma zaŋi ba joori ba vu ba ta di Balakɩ ba wi: «Balam wu se si o tɔgi dɔbam si di ba nmu te.»

¹⁵Balakɩ daa ma tɔŋi o dideera badonnɔ si ba vu Balam te. Bantu tiini ba yi nadunɔ, yi ba daga ba dwe dayigɔ nɔɔna bam. ¹⁶Ba na yi Balam te tun, mu ba wi: «Zipure bu Balakɩ tɔŋi ni o wi: n yi pa kulukulɔ

ci-m si n ba wum te. ¹⁷N nan na tuɔ, Balakɩ wú pa-m kwɛrɛ yalu maama n na lagi tun. O ta wú ki kulɔ maama n na lagi si o ki o pa-m tun. Nan yɔɔri n ba n sɔɔli lwarum n daŋi nɔɔna bam yuu ni n pa-o.»

¹⁸Balam maa wu se yi o ləri-ba o wi: «Pɛ Balakɩ na maŋi o lo sɔ-fɔrɔ mu, yi o laan su ku ni di sɛbu-sɔŋa didaani sɛbu-ponɔ si o kwe o pa-ni di, amu ta bá wanti a vin ni dɔlu amu Tu Baŋa-Wɛ dum na kwe Dɩ pa-ni tun. A ba jigi cwɛŋɔ si a ki wo-kamunu naa wo-balaŋa di, yi ku dai kulɔ Baŋa-Wɛ na pɛ amu ni si a ki tun. ¹⁹Nan maŋi-na yo seeni á pəni, nuneeni á donnɔ bam daama na ki te tun. Amu ta wú nii Baŋa-Wɛ jigi bubɔŋi didonɔ si Dɩ daa viiri Dɩ bri-ni na?»

²⁰Titu dum kuntu ni, Baŋa-Wɛ ma ta di Balam Dɩ wi: «Nɔɔna bam na tu si ba bɛŋi-m si n vu Moabi tun, tɔgi di ba n vu. Nmu nan wú ki kulɔ yirani amu na wú bri-m si n ki tun mu.» ²¹Tɔga na puuri tun, Balam ma zaŋi o wɔ o binaga di zila. O na diini-ka tun, o ma tɔgi di Moabi dideera bam pa ba ke.

Balam di o binaga kam

²²Baŋa-Wɛ bantɩ nan ya zaŋi di Balam mu o na tɔgi di ba o maa ve tun ŋwaani. Balam deen diini o binaga mu yi ba veɔ. O tuntɔŋna

bale dī maa tōgi ba veə. Ba na maa ve tun, Baŋa-We maleka ma zigi ka ci Balam cwəŋə sī o yi kē. ²³ Binaga kam na nē nī Baŋa-We maleka kam cigi ba cwəŋə yi su-lōŋo wu ka juŋa nī tun, mu ka yaŋi cwəŋə kam yi ka lo ka zu gaaru wunī. Balam maa magi-ka yi o ja-ka o joori o dī cwəŋə kam nī.

²⁴ Baŋa-We maleka kam ma vu ka yi cwəŋə kam mē na yi mūmuna yi ka tigi kabri sile laŋa nī tun. Kadwi silu vinyə tweeru na wu sī wunī tun maa tigi cwəŋə kam jazum dī jagwiə nī. Maleka kam maa zigi da ka ci cwəŋə kam. ²⁵ Binaga kam daa ma na Baŋa-We maleka kam. Ka ma pūnī ka tūtī dī kəbrə kam pa kabri kam kwurī Balam naprī. O daa ma magi o binaga kam.

²⁶ Baŋa-We maleka kam ta ma fufu ka yi ka zigi cwəŋə kam mē na tiini ka pūnī tun nī. Laŋa daa tərə sī binaga kam tōgi jazum naa jagwiə seeni ka kē. ²⁷ Ka dī na nē kuntu tun, mu ka tū tīga nī ka tigə. Balam daa maa warī o banī o ja. O ma kwe o nacəgə o jigī binaga kam o maga. ²⁸ Baŋa-We laan maa pē binaga kam cwəŋə sī ka ŋcōnī. Ka ma bwe Balam ka wī: «Bē mu a kī a cōgi pa n yōcōrī n magi-nī kuni bitō tuntu doŋ?» ²⁹ Balam ma ləri-ka o wī: «Kū yi nmu na pē a nyī dī joro tun ŋwaanī mu. A ya na maŋi a jigī su-lōŋo yo seeni, a yaá gu-m lūla.»

³⁰ Binaga kam laan maa wī: «Amu dai nmu tūtī binaga mu yi n jigī-nī n diini maŋa maama na? A nan yəni a kī tuntu doŋ nmu yira nī na?» Balam ma ləri wī: «Awo! N ta wu kī tuntu doŋ.»

³¹ Kuntu baŋa nī mu Baŋa-We pūrī Balam yiə, pa o na Baŋa-We maleka kam na cigi cwəŋə kam ka ziga yi su-lōŋo wu ka juŋa nī tun. Balam na nē tun, o ma tiiri o vin o yibiyə tīga nī.

³² Maleka kam ma bwe-o ka wī: «Bēŋwaanī mu nmu magi n binaga kam kuni bitō kuntu? Amu nuŋi sī a ba a dwəni dī nmu, Bēŋwaanī, a nē nī cwəŋə kalu n na kwe tun ba jigī kuri. ³³ Kū na dai n binaga kam ŋwaanī, tuntu a ya gu-m. Ka nē-nī mu pa ka ywəri cwəŋə kam nī kuni bitō. Kū ya na dai kuntu, a yaá gu-m yi a daari a yaŋi n binaga kam pa ka viiri.»

³⁴ Balam ma ləri maleka kam o wī: «Amu kī a tusi. A ya yəri nī nmu cigi cwəŋə mu sī n dwəni dī amu. Dī kū dī, nmu yi na wu su a vəŋə kam, amu wó joori sōŋo.»

³⁵ Baŋa-We maleka kam ma ta did-o ka wī: «Ta tōgi dī nōcōna bam n kē. Nan lwarī sī n ta kulū yiranī amu na wó bri-m sī n ta tun.» Balam laan ma da dī Balakī dideera bam o kē.

³⁶ Balakī na nī nī Balam wu cwəŋə nī o bunī o te tun, mu o nuŋi o vu

sɪ o jeer-o Moabɪ tʊv kudoŋ nɪ. Ku deen wʊ Aranon bugə kam ni nɪ mʊ, sɪ ku maŋɪ dɪ o laŋa kam sisəm. ³⁷ O na yi da tun, o ma bwe Balam o wɪ: «Bee mʊ kɪ yɪ n wʊ sɛ a kwərə kam a na tʊŋɪ tun? Bee mʊ yɪ n wʊ tu lɪla? Nmu buŋɪ sɪ a juŋa muri sɪ a ŋwɪ-m mʊ na?» ³⁸ Balam ma lər-o o wɪ: «Kʊ na yɪ te maama, a laan tuə. A nan ba jɪŋ cwəŋə sɪ a ta taani sɪ dɪ dwəni te yiranɪ We na brɪ-nɪ sɪ a ta tun.»

³⁹ Ba ma tɔŋɪ daani ba vu Kiriyat-Husɔti. ⁴⁰ Ba na yi da tun, Balakɪ ma kwe naani dɪ peeni o kɪ kaanum. O ma fɔ nwana yam wunɪ o kwe o pa Balam dɪ o tʊv dɪdeera balʊ na tɔŋɪ dɪd-o tun. ⁴¹ Tɪga na puuri tun, Balakɪ ma zaŋɪ o ja Balam o vu Bamoti-Baal. Balam na zɪŋɪ dāani tun, o wai o nii o nai Yisrayeli tiinə kɔ-fɔrɔ kum wunɪ nɔɔna bam badaara.

Balam pulim taani dum

23 Balam ma ta dɪ Balakɪ o wɪ: «Pa ba kɪ kaanum bimbɪnə yarpe je sum kuntu nɪ, sɪ n daari n ja na-bali surpe dɪdaani pi-be surpe n ba n pa-nɪ.» ² Balakɪ maa sunɪ o kɪ kulʊ maama Balaam na wɪ o

kɪ tun, ku daari yɪ ba maama wəli daani, ba ja na-bia dɪdʊa dɪ pi-bia dɪdʊa, ba ma ba kɪ kaanum, kaanum bimbɪm maama baŋa nɪ.

³ Balam laan ma ta dɪ Balakɪ o wɪ: «Ta n zɪŋɪ n zweem peera yam təŋə nɪ kuntu. Amʊ wʊ fufɔ a vu dāa sɪ a nii Baŋa-We wʊ jeeri-nɪ na? Dɪ na vuuri kulʊ maama dɪ amʊ, amʊ dɪ wʊ ba a ta a brɪ-m.» O laan ma vu o din piu yuu mɛ tweeru na tərɛ tun.

⁴ We ma ba o te. Balam ma ta o wɪ: «Amʊ kɪ bimbɪnə yarpe mʊ, yɪ a kaani na-bala dɪ pi-bia bimbɪm maama baŋa nɪ.» ⁵ Baŋa-We ma kwe Dɪ kwərə Dɪ pa Balam yɪ Dɪ ta dɪd-o nɪ: «Nan joori Balakɪ te, sɪ n ta amʊ kwərə kam n brɪ-o.»

⁶ Balam ma joori Balakɪ te, dɪdaani o ta zɪŋɪ o zweem peera yam təŋə nɪ mʊ. Moabɪ dɪdeera bam dɪ maa wʊ o tee nɪ. ⁷ Balam ma suŋɪ sɪ o tʊli taani dum yɪ o wɪ:

«Moabɪ tʊv pe Balakɪ mʊ jaani
amʊ

o pa a nuŋɪ Aram pweeru tum
na wʊ wa-puli seeni tun nɪ
a ba yo seeni.

O maa buŋɪ sɪ a sɔɔli lwarum
a daŋɪ Yisrayeli tiinə bam
yuu nɪ
sɪ ku cɔŋɪ-ba.

⁸ We nan na wu sɔɔli lwarum Dɪ
pa Yisrayeli tiinə bam tun
ɲwaani,

amu wó kɪ tɛ mu a sɔɔli

lwarum a daɲi ba yuu ni?

Amu wó na cwəɲə yən ni mu si
a bwe-ba,

yɪ Baɲa-We wu bwe-ba?

⁹ Amu na zɪɣɪ pweeru tum yuu
ni tun,

a yɔɔri a na-ba mu.

Yisrayeli dwi tiinə yɪ balu na
pɔɔri ba tuti

si ba yɪ tɔɣɪ ba taa wu dwi-ge
tiinə bam wɔni tun mu.

¹⁰ Yisrayeli tiinə bam kɔɔɔ
daga zanzan

ni kasulu na yɪ te tun mu.

Nɔɔn-nɔɔnu wari-ba si o ga o ti.

Amu na lagi a ti,

We wó pa a tɔvni taa nyi di
nɔn-ɲuna tɔvni na yɪ te
tun mu,

pa a ɲwɪa kweeli di
bɪcar-zuru.»

¹¹ Balam na tɔli taani dum o ti tun,
mu Balakɪ tagɪ did-o o wɪ: «Bɛɛ mu
kuntu n jɪɣɪ n kɪ a yɪra ni? A bəɲi-m
si n ba n sɔɔli lwarum mu n yagɪ
a duna baɲa ni. Nmu daa n ma n
zɪɣɪ n loori We si Dɪ kɪ-ba lanyirani
n pa-ba.» ¹² Balam ma lər-o o wɪ:
«Baɲa-We nan na wɪ a ta kulɔ, ku
daɪ si a ta kuntu yirani mu na?»

Balam taani bile tu

¹³ Balakɪ daa ma ta did-o wɪ: «Ba
si dɪ vu jəgə kadoɲ. Nmu wó na
Yisrayeli tiinə bam badonnə da, yɪ
ku daɪ ba maama. Nmu laan ma n
wó zɪɣɪ dáani n sɔɔli lwarum n yagɪ
ba baɲa ni.» ¹⁴ O ma ja Balam o
vu o din Pisiga piu kum yuu o zɪɣɪ
Zofim ti-kampari je sum ni. Balam
daa ma lo kaanum bimbina yarpe.
O ta ma kwe na-bala di pi-bia o
daɲi kaanum bimbim maama baɲa
ni. ¹⁵ Balam ma ta di Balakɪ o wɪ:
«Ta n zɪɣɪ n zweem peera yam təɲə
ni kuntu. Amu wó fɔɔri a vu dáa si
a jeeri di Baɲa-We.»

¹⁶ Baɲa-We daa maa jeer-o, yɪ Dɪ
daari Dɪ kwe Dɪ kwərə Dɪ pa Balam
yɪ Dɪ wɪ: «Joori Balakɪ te si n ta
amu kwərə kam n bri-o.»

¹⁷ Balam ta na joori Balakɪ te tun,
didaani o ta zɪɣɪ o zweem peera
yam təɲə ni mu. Moabi didɛera
bam ta maa wu o tee ni. Balakɪ
ma bwe Balam o wɪ: «Baɲa-We dum
tagɪ Dɪ wɪ bɛɛ mu?»

¹⁸ Balam ma puli si o tɔli taani
dum yɪ o wɪ:

«Zipure bu Balakɪ, ba n cəgi a
taani dum!

Fɔɣɪ n cəgi si n ni ku kuri
lanyirani.

¹⁹ We daɪ nabiinu,

sɪ Dɪ taa kaagɪ Dɪ fɔɪ vwan,
naa sɪ Dɪ taa jigɪ niə yale yale.
Dɪ na yəni Dɪ goni Dɪ ni,
Dɪ sunt Dɪ kɪ Dɪ tɔgɪ Dɪ na
tagɪ te tun mu.

²⁰ Wɛ pɛ-nɪ ni sɪ a sɔɔɪ
lanyɪranɪ mu
a daɲɪ nɔɔna bantɔ yuu nɪ.
Duntɔ nan na kɪ wɔɔɪ yu-yoŋo,
ku daa wart ku kwani.

²¹ Amu nii a na Yisrayelɪ tiinə
bam
na yɪ te tun.
Cam dɪ wu-cɔgɔ bá yi-ba.
Ba Tu Baŋa-Wɛ dɪm mu wu ba
tee nɪ.

Ba maa zəŋɪ Dɪ yɪrɪ nɪ:
Dɪ yɪ ba Pɛ.

²² Baŋa-Wɛ mu jaant-ba Dɪ nuŋɪ
Ezipi wɔnɪ.
Dɪ na jaɲɪ te Dɪ pa-ba tun
nyɪ dɪ na-bia kalɔ na wart ka
ja tun mu.

²³ Liri tərə sɪ na wú wanɪ
Yisrayelɪ dwi tiinə bam
sɪ cɔgɪ.
Yi-nɛɛrɪ dɪ ba tɔŋa ba yɪra nɪ
pa ku bwe-ba.
Nɔɔna wú taa tɛ Zakɔbɪ biə bam
taanɪ ba wɪ:
«Nii-na Wɛ na kɪ kulɔ Dɪ pa-ba
tɔn.»

²⁴ Nii-na! Ba kɔgɔ kum nyɪ dɪ
nyoŋo!

Ku lagɪ ku zaɲɪ ku zi varum mu
ku di.

Ku daa bá pəni ku sin,
yɪ ku wu dunɪ nwana yam
maama ku su,
Ku daart ku nyɔ vara bam jana
ku ti.»

²⁵ Balam na tulɪ taanɪ dɪm o ti tun,
mu Balakɪ bag-o yɪ o wɪ: «Yagɪ!
Nmu na wart n sɔɔɪ lwarum n kɪ ba
yɪra nɪ, nan yɪ sɔɔɪ lam n kɪ ba yuu
nɪ!» ²⁶ Balam ma lər-o o wɪ: «Amu
maɲɪ a pa n maanɪ nɪ kulɔ Baŋa-Wɛ
na tagɪ dɪ amu tun yɪranɪ mu a maɲɪ
sɪ a ta.»

Balam taanɪ bitɔ tu

²⁷ Balakɪ daa ma ta dɪ Balam o wɪ:
«Pa dí daa ləri jəgə, sɪ dedoŋ Wɛ wú
pa-m cwəŋə dáanɪ sɪ n sɔɔɪ lwarum
n daɲɪ Yisrayelɪ tiinə bam baŋa nɪ
n pa-nɪ.» ²⁸ O ma ja Balam o vu o
din Peora piu kum yuu nɪ. Jəgə kam
kuntɔ tulɪ ka nii kagva kam mu.

²⁹ Balam ma ta dɪ Balakɪ o wɪ:
«Nan lɔ kaanum bimbina yarpe yo
seeni, sɪ n daart n ja na-balɪ sirpɛ dɪ
pi-be sirpɛ n ba n pa-nɪ.» ³⁰ Balakɪ
ma kɪ kuntɔ, pa Balam kwe na-bala
dɪ pi-bia o kaanɪ bimbim maama
baŋa nɪ. ¹ Balam deen yɔɔrɪ o
lwarɪ nɪ Baŋa-Wɛ lagɪ sɪ Dɪ kɪ
Yisrayelɪ tiinə bam yu-yoŋo mu.

Kuntu ḡwaani, o daa wu nii o tankwa yam wuni si o lwarɩ kulɩ na wura, nuneɛni o ya na maŋɩ o kɩ te tun. O ma pipiri o yibiyə o nii kagwa kam seeni. ²O ma kwəni o nii o na Yisrayeli tiinə bam na cwi ba vwə yam dwi dɩ dwi. Si nɛ sum ni nɩ mu We Joro tu o baŋa nɩ. ³O ma puli si o tɔli taani dɩm o wɩ:

24

«Amv, Bewɔri bu Balam taani mu tuntu.

Amv, nɔɔnɩ wulɩ na nii o nai ja tun.

⁴A maa yəni a ni We kwərə, pa a lwəni Dɩ taani dɩm a bri nɔɔna.

A vi a yigə tɩga nɩ yɩ a ta nai mu,
pa Dam-fɔrɔ Tu We dɩm vuuri wənu Dɩ bri-nɩ.

⁵Yisrayeli tiinə bam,
nii á vwə yam na cwi dɩ nunwaŋa te!
Je silɩ á na zuuri tun tiini si lana.

⁶Á vwə yam nyɩ dɩ nabari silɩ na jagɩ je maama tun.
Ya ta nyɩ dɩ gaara yalɩ na kɩ bugə ni nɩ tun mu.
Abam zuurɩm je ta maa yɩ nuneɛni
tu-ḡunnu tɩɩ Baŋa-We na jəri tun,

dɩ Sədri tweeru na zɩɣɩ bugə ni nɩ tun mu.

⁷Dua wú taa nɩa zanzan ka pa-ba,
pa ba wo-dwə kɩ lanyiranɩ.
Ba pɛ wú taa dana o dwe Pɛ Agagɩ,
si o yuri zaŋɩ dɩ jagɩ je maama nɩ.

⁸Baŋa-We mu jaani-ba Dɩ nunɩ Ezipti wuni.
Dɩ na yəni Dɩ jagɩ te Dɩ pa-ba tun
nyɩ dɩ na-bia kalɩ na warɩ ka ja tun mu.

Baá wanɩ dwiə yalɩ na dwəni dɩ ba tun ba li,
si ba daari ba ciɩvgɩ ba kwi,
yɩ ba zɔ-ba dɩ ba cɩna yam.

⁹Yisrayeli tiinə kɔgɔ kum nyɩ dɩ nyonɔ
na tigi ku dɔ tun mu.

Nɔɔn-nɔɔnɩ bá se si o vu o zaŋɩ-ku.

Wulɩ na loori We si Dɩ kɩ ba yu-yonɔ,
We dɩ wú kɩ kuntu tu yu-yonɔ.
Si wulɩ na sɔɔli lwarum o pa abam,
We dɩ wú sɔɔli lwarum mu Dɩ kɩ kuntu tu dɩ yira nɩ.»

¹⁰Balam na tɔli o taani dɩm o ti tun, mu Balakɩ bani zaŋɩ o baŋa nɩ.

O ma pu o ja-gulə o magi daani yi o wi: «Amu bəŋi-m si n ba n sɔɔli lwarum mu n cɔgi a duna. Nmu nan sɔɔli lam n pa-ba tintu n ki bitɔ mu. ¹¹ Laan ta n viirə! Amu ya suni a ta ni a lagi a ŋwi-m zanzan mu n tituŋa ŋwaani. Baŋa-We nan wu pe-m cwəŋə si n ki kulɔ na wú pa n na n ŋwuuru tum tin.»

¹² Balam ma lər-o o wi: «Amu maŋi a ta di nɔɔna balɔ nmu na tuŋi a tee ni tun a wi: ¹³ Pɛ Balakɔ na maŋi o lɔ sɔ-fɔrɔ mu, yi o laan su ku ni di sɛbu-sɛŋa didaani sɛbu-pɔŋo si o kwe o pa-ni di, amu ta bá wani a vin ni dɔlu Baŋa-We na kwe Dɔ pa-ni tun. A ba jigi cwəŋə si a tɔgi a titi wubɔŋa baŋa ni a ki wo-laa naa wo-balɔrɔ. Baŋa-We na yəni Dɔ pa-ni ni si a ta kulɔ tun yiranɔ mu a maŋi si a ta.» ¹⁴ Tɔ. A nan suni a lagi a joori a titi nɔɔna bam tee ni mu. Nan cəgi, si a ta a bri-m Yisrayeli tiinə bam jwa na wú ki te di nmu nɔn-biə bam tin.»

Balam taani bina tu

¹⁵ Balam ma puli si o tulɔ taani dum yi o wi:

«Amu, Bewɔri bu Balam taani mu tintu.

Amu, baaru wulu na nii o nai ja tun.

¹⁶ A maa yəni a ni We kwərə,

pa a lwəni Dɔ taani dum a bri nɔɔna.

A yəni a jɔŋi yəno mu Yuutu We dum tee ni.

A vi a yigə tɔga ni yi a ta nai mu,

pa Dam-fɔrɔ Tu We dum li wəənu Dɔ bri-ni.

¹⁷ A na ne te vura wuni tun dai lele woŋo.

Ku ta ba bwələ si ku ki.

A ma na ni didɛeru wú nɔŋi Zakɔbi dwi dum wuni, ni calɔva na puli te tun.

Pɛ wum kuntu wú jəni Yisrayeli tu kum wuni.

O maa wú magi Moabi tiinə yum tum o cɛvɔgi.

O ta wú cɔgi Seti dwi tiinə bam maama.

¹⁸ Wuntu ta wú wani Edəm tiinə bam o di,

yi o pa ba tɔga kam ji o nyum, ba na yi o duna tun ŋwaani.

Ku daari, Yisrayeli tiinə bam wú di yigə di dam.

¹⁹ Didɛeru wú nɔŋi Zakɔbi dwi dum wuni.

Wuntu wú cɔgi balɔ maama ta na daari tu kum wuni tin.»

²⁰ Balam ma pipiri o nii Amaleki tiinə bam seeni. O ta ma tulɔ o taani dum o wi:

«Amaleki dwi tiinə bam ya jigi
dam

ba dwe lugu baɲa dwi tiinə
bam maama.

Ba kweelim je nan wó taa yi
cɔgum yiranɩ mu.»

²¹ Balam ta ma nii Keni tiinə bam
seeni. O ma tuli o taani dɔm o wi:

«Abam Keni tiinə bam na zuuri
me tun dana lanyiranɩ.

Á pwəgə je maa wu pweeru
gugwəeru wɔni.

²² Nan lwarɩ-na ni Asuuri tiinə
bam juɲa na zu abam,

á maɲa yi mu kuntu si ba cɔgi
abam ba ti.»

²³ Balam ta ma tuli o taani dɔm o
wi:

«Lɛeru wu á yum ni!

Baɲa-We na buɲi si Di ki kuntu,
wɔɔ mu wó wəri?

²⁴ Nabwəeru mu lagi ti nuɲi

Kitimi tuw kum ni ti ba,

si ti nɔɔna zaɲi Asuuri tiinə di

Heberi tiinə baɲa ni

ba beesi-ba.

Kitimi tiinə bam di nan wó ba

ba na ba cɔgum.»

²⁵ Balam na tuli o taani dɔm
maama o ti tun, o laan ma zaɲi o
joori o titi sɔɲɔ. Balaki di ma zaɲi
o viiri.

Moabi tiinə sugi Yisrayeli tiinə wubuɲa

25 Yisrayeli tiinə bam deen
ma vu ba zuuri Sitim ni.
Ba baara bam badaara ma vu
ba lagi Moabi tiinə bukwa si ba
ki kabwəɲə di ba. ² Moabi tiinə
bukwa bam kuntu laan ma sugi
Yisrayeli tiinə bam ba di ba jwənə
yam kaanum wɔni. Ku ma pa
Yisrayeli tiinə bam lɛeri ba zuli
Moabi tiinə jwənə yam, yi ba daari
ba di ya wudiiu. ³ Kuntu baɲa ni
mu Yisrayeli tiinə bam deen tɔgi ba
zuli Moabi tiinə jwəm Baal-Pewɔri.
Baɲa-We banɩ ma zaɲi di ba, ⁴ yi Di
ta di Moyisi Di wi: «Nan zaɲi n ja
nɔɔna bantɩ yigə tiinə bam n yɔɔri
n gu amɩ yiri zulə ɲwaani. Ki kuntu
poonɩ yigə ni jaja si nɔɔna maama
taa ziga ba niə. Kuntu wó pa amɩ
Baɲa-We banɩ tu di Yisrayeli tiinə
bam.» ⁵ Moyisi ma ta di Yisrayeli
tiinə dɪdeera bam o wi: «Go-na
baara balɩ maama na wu abam
wɔni yi ba tɔgi ba zuli Baal-Pewɔri
jwəm dɔm tun.»

⁶ Ku na ki fun tun, mu Yisrayeli
tu wudon jaani Madian tiinə buko
o zu o curru tum vwe wɔni. Kuntu
maama di Moyisi dɪdaani Yisrayeli

nɔn-kɔɔ kum maama wu Baŋa-We jero-vwe dɔm ni nɩ mu ba keerə. Ba maama ma na nɔɔnu wum na kɩ te tɩn. ⁷Kaanum tu Fineasi dɩ ma na-ba. O deen yi Eleyazaari bu mu, yi o ko-nakwi yi Arɔn. O ma nuŋi kɔ-fɔɔ kum na wu mɛ tɩn nɩ, yi o daari o kwe cicwe ⁸o ja o vu o tɔɔi nɔɔnu wum kwaga o zu o vwe dɔm wɔnɩ. Fineasi na yi da tɩn, mu o yɔɔri o muuri cicwe dɔm ba maama yira nɩ o vu o ja buko wum pugə. Baŋa-We ma da o kɛm dɔm ŋwaani Dɩ pa yawi-cɛɔ kulɔ na wura ku guɩ Yisrayeli tiinə bam laan ti. ⁹Dɩ ku dɩ, balu na maŋi ba tɩ dɩ yawu kum tɩn yi nɔɔna muuru fiinle-tuna (24,000) mu.

¹⁰Baŋa-We ma ta dɩ Moyisi Dɩ wi: ¹¹«Ku na dai kaanum tu Fineasi ŋwaani, amu yaá gu Yisrayeli tiinə bam maama a ti a ban-zɔɔ kum ŋwaani. Wuntu nan jigi ciga lanyirani o pa-nɩ, yi o sunɩ o yiə amu ŋwaani sɩ nɔɔna taa zuli amu yirani. ¹²Kuntu ŋwaani nan ta did-o nɩ: amu goni ni a pa-o sɩ yazurə taa wu o tee nɩ. ¹³Wuntu dɩ o kwaga kam wú taa yi amu kaanum tiinə mu sɩ ku taa ve wuu. O na sunɩ o yiə amu zulə ŋwaani pa o lɩ Yisrayeli tiinə tusim dɔm amu yigə nɩ tɩn ŋwaani mu te a goni ni a pa-o kuntu doŋ.»

¹⁴Yisrayeli tu wulu ba deen na jaan-o dɩ buko wum yi ba gu-ba tɩn yi Salu bu Zimiri mu. O deen yi Simeyon dwi dɔm sɔ-yuu kudonɔ yigə tu mu. ¹⁵Madian tiinə buko wum yiri maa yi Kozibi. O ko Zurə deen yi Madian tiinə sɔ-yuu-kamunu yigə tu mu.

¹⁶Baŋa-We ma ta dɩ Moyisi Dɩ wi: ¹⁷«Zaŋi-na Madian tiinə bam baŋa nɩ sɩ á wani-ba á dɩ. ¹⁸Ba deen jigi didaani abam mu dɩ ba na sugi abam sɩ á zuli ba jwəm Baal-Pewori tɩn. Ba ta pɛ á kɩ á cɔɔi ba buko Kozibi ŋwaani. Wuntu maa yi Madian tiinə didɛɛru buko yi o ba o tɩ yawu kulɔ na puri Baal-Pewori zulim ŋwaani tɩn baŋa nɩ.»

Ba daa joori ba jeeli nɔɔna bam ni

26 Yawu-cɛɔ kum na kwəri tɩn, mu Baŋa-We tagi Dɩ bri Moyisi dɩ kaanum tu Arɔn bu Eleyazaari Dɩ wi: ²«Jeeli-na Yisrayeli tiinə kɔɔ kum maama ni. Jeeli-ba sɔ-yuu dɩ sɔ-yuu maama wɔnɩ sɩ á lwarɩ ba baara balu na yi bɩna fiinle ba daŋi yi ba maŋi sɩ ba kɩ jara tɩn nɩ.»

³Yisrayeli tiinə bam deen ya cwi ba vwə yam Moabi laŋa kam tɩ-kampari nɩ mu. Je sum kuntu wu

Zorden bugə kam ni ni mu yi Zeriko di wu bube didoŋ dum seeni. Moyisi di Eleyazaari ma suni ba se We ni dum. Ba ma ta di noona bam ba wi: ⁴«Jeeli-na baara bam si á lwarı balu na yi bina fiinle ba daŋi tun ni.»

Yisrayeli tiina balu deen na nuŋi Ezipi tuu kum ni tun mu tuntı:

⁵Ruban na yi Zakabi bəkar-kwıa tun dwi dum so-yuni deen yi:

Yenoki so-yuu kum, di Palu so-yuu, ⁶di Esrom so-yuu, di Karmi so-yuu mu. ⁷Ruban so-yuni tum deen jigi baara murru fiinna-tıto di biə yarpe di fiinto (43,730) mu. ⁸Palu bu deen yi Eliabi mu. ⁹Eliabi biə maa yi Nemuweli, di Datan, di Abiram.

Datan di Abiram deen yi noona balu na yi dideera ba kəgə kum wuni yi ba dwəni di Moyisi di Aron di Baŋa-We titi tun mu. Ba deen togi di Kura mu ba lo Baŋa-We kwaga ni. ¹⁰Ba na ki kuntu tun, mu tiga kam deen baki bile, yi ka li-ba pa ba togi di Kura ba ti. Wuntu kwaga toguna bam maama di ma ti maŋa kalu ni min-vugv na da ku nuŋi ku zwe noona biə-yale di fiinnu (250) ku gu tun. ¹¹Kura so-yuu kum maama deen nan wu ti.

¹²Simeyon dwi dum so-yuni deen yi:

Nemuweli so-yuu kum, di Yamini so-yuu, di Yakinni so-yuu, ¹³di Zara so-yuu, di Sawuli so-yuu mu.

¹⁴Simeyon so-yuni tum deen jigi baara murru fiinle-tile di biə-yale (22,200) mu.

¹⁵Gadı dwi dum so-yuni deen yi: Zefon so-yuu kum, di Hagi so-yuu, di Suni so-yuu, ¹⁶di Ozini so-yuu, di Eri so-yuu, ¹⁷di Arədi so-yuu, di Areli so-yuu mu. ¹⁸Gadı so-yuni tum deen jigi baara murru fiinna di biə-yanu (40,500) mu.

¹⁹Zuda biə Eri di Onani deen ya tigi Kaanan tiga kam ni mu. ²⁰Zuda dwi dum so-yuni deen yi:

Siloe so-yuu kum, di Faresi so-yuu, di Zara so-yuu kum mu. ²¹Faresi biə di ba so-yuni tum maa yi: Esrom so-yuu kum, di Hamuli so-yuu mu.

²²Zuda so-yuni tum deen jigi baara murru fusurpe-tırdı di biə-yanu (76,500) mu.

²³Yisakaari dwi dum so-yuni deen yi:

Tola so-yuu kum, di Pua so-yuu, ²⁴di Yəbi so-yuu, di Simirəni so-yuu mu.

- ²⁵ Yisakaari sɔ-yuni tum deen jigɔ baara murrɔ fusrɔv-tɔna dɔ biə-yatɔ (64,300) mv.
- ²⁶ Zabulɔn dwi dum sɔ-yuni deen yɔ: Seredɔ sɔ-yuu kum, dɔ Elɔnɔ sɔ-yuu, dɔ Yaleheli sɔ-yuu mv. ²⁷ Zabulɔn sɔ-yuni tum deen jigɔ baara murrɔ fusrɔv dɔ biə-yanu (60,500) mv.
- ²⁸ Zuzefu deen jigɔ biə bale mv: Manasɔ, dɔ Efrayim.
- ²⁹ Manasɔ dwi dum sɔ-yuni deen yɔ: Makira sɔ-yuu kum, dɔ Galadɔ sɔ-yuu mv. Makira maa yɔ Galadɔ kɔ. Galadɔ biə dɔ ba sɔ-yuni tum maa yɔ: ³⁰ Yezertɔ sɔ-yuu kum, dɔ Heleke sɔ-yuu, ³¹ dɔ Asireli sɔ-yuu, dɔ Sishem sɔ-yuu, ³² dɔ Semida sɔ-yuu, Hefertɔ sɔ-yuu kum mv. ³³ Hefertɔ bu Zelofadɔ deen nan ba jigɔ bəkərə. O bɛsankam sum yɔra maa yɔ Maala, dɔ Nowe, dɔ Hogila, dɔ Milka, dɔdaantɔ Tirisa. ³⁴ Manasɔ sɔ-yuni tum deen jigɔ baara murrɔ fiinnu-tɔle dɔ biə yarpe (52,700) mv.
- ³⁵ Efrayim dwi dum sɔ-yuni deen yɔ: Sutela sɔ-yuu kum, dɔ Bekertɔ sɔ-yuu, dɔ Tahan sɔ-yuu mv. ³⁶ Sutela bu maa yɔ Eran dɔ o digə kam. ³⁷ Efrayim sɔ-yuni tum deen jigɔ baara murrɔ fiintɔ-tɔle dɔ biə-yanu (32,500) mv.
- Manasɔ dɔ Efrayim dwiə yam kuntu dɔ ba sɔ-yuni tum mv nunji Zuzefu yɔra nɔ.
- ³⁸ Benzamen dwi dum sɔ-yuni deen yɔ: Bela sɔ-yuu kum, dɔ Asabeli sɔ-yuu, dɔ Ayiram sɔ-yuu, ³⁹ dɔ Sufam sɔ-yuu, dɔ Hufam sɔ-yuu mv. ⁴⁰ Bela biə dɔ ba sɔ-yuni maa yɔ: Aradɔ sɔ-yuu, dɔ Naaman sɔ-yuu mv. ⁴¹ Benzamen sɔ-yuni tum deen jigɔ baara murrɔ fiinna-tunu dɔ biə-yardɔ (45,600) mv.
- ⁴² Dan dwi dum sɔ-yuu deen yɔ: Suham sɔ-yuu kum mv. ⁴³ Dan kwaga kam maama nunji Suham sɔ-yuu kum wuntɔ mv. Ku deen nan jigɔ baara murrɔ fusrpe-tɔna dɔ biə-yana (64,400) mv.
- ⁴⁴ Aseertɔ dwi dum sɔ-yuni deen yɔ: Imina sɔ-yuu kum, dɔ Isivi sɔ-yuu, dɔ Beria sɔ-yuu mv. ⁴⁵ Beria biə dɔ ba sɔ-yuni maa yɔ: Hebertɔ sɔ-yuu, dɔ Malkielɔ sɔ-yuu mv. ⁴⁶ Aseertɔ deen jigɔ bukɔ mv, o yɔrɔ na yɔ Sera. ⁴⁷ Aseertɔ sɔ-yuni tum deen jigɔ baara murrɔ fiinnu-tɔtɔ dɔ biə-yana (53,400) mv.
- ⁴⁸ Nefitali dwi dum sɔ-yuni deen yɔ:

Yahazeli so-yuu, di Guni so-yuu, ⁴⁹di Jezera so-yuu, di Silem so-yuu mu. ⁵⁰Nefitali so-yuni tum deen jigɔ baara murru fiinna-tinu di biə-yana (45,400) mu.

⁵¹Yisrayeli tiinə balu maama ba deen na jeeli tun yi baara murru biə-yardu dɔɔba dɔdaani biə-yarpe di fiinto (601,730) mu.

⁵²Baŋa-We laan ma ta di Moyisi Dɔ wɔ: ⁵³«Abam na tu si á pɔɔri tɔga kam á pa Yisrayeli tiinə bam, si á taa ye ba yira yam na daga te tun ni ni. ⁵⁴Yisrayeli tiinə bam so-yuu maama wó jɔŋi tɔga kam pupwara si ku maŋi di ba so-yuu kum nɔɔna na mai te tun mu. Á maŋi si á jeeli ba yira yalu á na pupuni á tiŋi tun ni mu. ⁵⁵Ku nan maŋi si á ta jɔɔ mu á ma á pɔɔri tɔga kam á pa-ba. Ba maama wó jɔŋi ba tɔga si ku maŋi di ba yira yam ni na mai te tun mu. ⁵⁶Á wó ta jɔɔ mu si so-yuu maama jɔŋi ba nyum, ni ba na maŋi ba yi kɔ-kamunu naa kɔ-balaŋa mu di.»

⁵⁷Ku ta na yi Levi dwi tiinə bam, bantɔ so-yuni tum deen yi:

Gersoni so-yuu kum, di Keyati so-yuu, di Merari so-yuu mu. ⁵⁸Bantɔ biə di ba so-yuni maa yi: Libini so-yuu kum, di Ebron so-yuu,

di Masili so-yuu, di Musi so-yuu, di Kura so-yuu mu.

Keyati bu deen maa yi Amiram. ⁵⁹Wuntu deen di Levi buko, Yokebedi o ma ki o kaani. Ba deen ya lug-o Ezipi wuni mu. Yokebedi di Amiram deen nan lugi bəkəri sile mu, Aron di Moyisi. Bantɔ di ba nako Miriyam.

⁶⁰Aron deen jigɔ biə bana mu: Nadabi, di Abiyu, di Eleyazaari, di Itamari.

⁶¹Nadabi di Abiyu deen tigi mu, ba na kwe min-yɔɔ ba zwe si ba ma zuli Baŋa-We, yi Dɔ wɔ pe cwəŋə si ba zwe mim dum kuntu doŋ tun ŋwaani.

⁶²Ba na jeeli Levi dwi dum tun, ba baara balu na yi cana tun maa yi murru fiinle-tuto (23,000). Ba nan wu jeeli-ba ba wəli Yisrayeli dwi tiinə badonnə bam wuni. Bəŋwaani, ba deen ba maŋi si ba tɔgi ba jɔŋi ba pupwara tɔga cɛem baŋa ni.

⁶³Yisrayeli tiinə bam na zuvri Moabi laŋa kam ti-kampari ni yi Moyisi di Eleyazaari jeeli ba ni tun mu ba deen pupuni baara bam yira kuntu doŋ. Ba maa wu Zurdən bugə kam ni ni yi Zeriko di wu bube dɔdoŋ dum seeni. ⁶⁴Ku na yi balu

Moyisi dɪ Arɔn ya na jeeli Sinayi kagva kam nɪ tɪn, ba wulɔwulɔ deen daa tɔrɔ sɪ ba daa jeel-o. ⁶⁵Beɲwaani, Baɲa-Wɛ maɲɪ Dɪ ta bantu taani Dɪ wɪ: «Ba maɲɪ sɪ ba tɪ kagva kam wɔnɪ mu.» Balu yɪrani na daari ba wɔnɪ tɪn mu yɪ Yefune bu Kalebi, dɪ Nun bu Zozwe.

Zelofadi bukwa bam taani

27 Maala, dɪ Nowe, dɪ Hogula, dɪ Milka, dɪdaani Tirisa deen yɪ Hefɛrɪ bu Zelofadi bukwa mu. Hefɛrɪ maa yɪ Galadi bu. Galadi dɪ maa yɪ Makira bu. Makira maa yɪ Manasi bu. Manasi maa yɪ Zuzefu bu. ²Bukwa bantu deen ma zaɲɪ ba vu jero-vwe dɪm nɪ nɪ ba yɪ Moyisi, dɪ kaanum tu Eleyazaari, dɪ Yisrayeli yigɔ tiinɛ, dɪ ba kɔ-fɔrɔ kum maama te. Ba ma zigɪ ba yigɔ nɪ yɪ ba ta ba wɪ: ³«Dɪbam ko deen tɪgɪ kagva kam nɪ, yɪ o ba jigɪ bəkəri. O nan ya tɔgɪ o təri Kura kwaga tɔgɪna bam wɔnɪ. Bantu deen kɪ nɪ daani sɪ ba lɔ Baɲa-Wɛ kwaga nɪ. Dɪ ko nan tɪgɪ o tɪtɪ lwarum baɲa nɪ mu. ⁴Abam nan wó se sɪ dɪbam ko yɪrɪ je o sɔ-yuu kum wɔnɪ, dɪ o na ba jigɪ bəkəri tɪn ɲwaani na? Pa-na sɪ dɪbam balu na yɪ o bukwa tɪn joɲɪ tɪga kalu na wó taa yɪ dɪ nyum tɪn, nɪ dɪ ko currɔ tum na wó joɲɪ ba nyum te tɪn.»

⁵Moyisi ma ja ba taani dɪm o vu Baɲa-Wɛ yigɔ. ⁶Baɲa-Wɛ ma ta did-o Dɪ wɪ: ⁷«Zelofadi bukwa bam wu ba cɪga wɔnɪ. Pɔɔrɪ-na tɪga ba ko currɔ tɪga kam wɔnɪ á pa-ba. Bantu mu maɲɪ sɪ ba joɲɪ tɪga kalu na yɪ ba ko nyum tɪn. ⁸Nan ta n bri Yisrayeli tiinɛ bam nɪ: «Nɔɔnɔ na tɪga yɪ o ba jigɪ bəkəri, sɪ o buko leeri o joɲɪ o tɪga o ta te. ⁹O nan na tɪga yɪ o ba jigɪ buko dɪ, sɪ o currɔ joɲɪ o tɪga kam. ¹⁰O nan na maɲɪ o ba jigɪ currɔ dɪ, sɪ o ko currɔ tum joɲɪ o tɪga kam. ¹¹O na yɔɔrɪ o ba jigɪ currɔ naa o ko currɔ, sɪ wulɔ dɪ daa na yɪ o yɪra nɔɔnɔ yɪ kuntɔ tu bwələ did-o tɪn joɲɪ-ka o taa te. Amu nɪ mu kuntɔ a na kwe a pa Yisrayeli tiinɛ bam sɪ ku taa ve maɲa maama. Ku maa yɪ nɪ dɪlu amu Baɲa-Wɛ na pɛ nmu, Moyisi tɪn mu.»

Zozwe ləri Moyisi yuu nɪ

¹²Baɲa-Wɛ ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «Amu wó pa n vu Abarim pweeru tum wɔnɪ, yɪ n din piu kulɔ na wura tɪn yuu. Nmu na diinɛ, sɪ n nii n na tɪga kalu a na lagɪ a kwe a pa Yisrayeli tiinɛ bam tɪn. ¹³Nmu nan na nii-ka n ti, n dɪ lagɪ n tɪ mu nɪnɛnɪ n zumbaaru Arɔn na tɪgɪ te tɪn. ¹⁴Beɲwaani, á deen na wu Zin kagva kam wɔnɪ yɪ Yisrayeli

tiinə kɔgɔ kum jigi-ni ba pɔvna tun, abam bale nuɲi a ni dum kwaga ni yi á wu pɛ Yisrayeli tiinə bam maani ba lwarɪ nɪ: amu mu yi We dilu na yi wu-pɔɲo tu tin.» (Kuntu deen kɪ Meriba-Kadesɪ na wu Zin kagva kam wɔni tun mu, me na na nuɲi piu kum yira ni tin.)

¹⁵Moyisi ma ləri Baɲa-We o wɪ: ¹⁶«Nabiinə maama Iɲwɪa Tu Baɲa-We, nan beeri nɔɔnu n ləri amu yuu ni, si o taa nii nɔn-kɔgɔ kuntu baɲa ni. ¹⁷Wuntu wó taa tɔgi nɔɔna bam yigə yi ba taa nuɲi ba kɪ najara, yi ba daari ba joori ba sam wɔni. Ku na dai kuntu, nmu Baɲa-We nɔn-kɔgɔ kum wó taa nyɪ dɪ pe-kɔgɔ na wura yi si ba jigi nayirɔ te tin mu.»

¹⁸Baɲa-We ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ: «Nun bu Zozwe nan yi wulu amu Joro na wu o tee ni si o wanti o tɔɲi n titɔɲi dum tin mu. Kwe n juɲa n daɲi o yuu ni si o ləri n yuu ni o taa tɔɲa. ¹⁹Pa o vu o zigɪ kaanum tu Eleyazaari, dɪ Yisrayeli kɔ-fɔɔ kum maama yigə ni, si n tiɲ-o o titɔɲi dum ɲwaani yi nɔɔna bam maama zigɪ ba niə. ²⁰Kwe ni dilu nmu na jigi ba baɲa ni tin n pa-o, si Yisrayeli tiinə kɔgɔ kum taa sɛ-o. ²¹O dɪ nan maɲi si o taa ve Eleyazaari te mu, si wuntu wanti o tɔgi Yurim mumaɲa kandwe dum baɲa ni o lwarɪ amu Baɲa-We

wubɔɲa na yi te tin. Kuntu tin, Eleyazaari wó bri-o amu ni dum si o yəni ja nɔɔna bam o nuɲi si ba zaɲi najara, naa si ba joori ba sam wɔni.»

²²Moyisi deen sunɪ o kɪ Baɲa-We ni dum na bri te tin mu. O ma ja Zozwe o vu Eleyazaari dɪ nɔn-kɔgɔ kum maama te si o zigɪ ba yigə ni. ²³O ma kwe o jian o daɲi Zozwe yuu ni, yi o tiɲ-o yigə tu titɔɲi dum ɲwaani, ni Baɲa-We deen na pɛ ni si o kɪ te tin.

Yisrayeli tiinə bam kaanum cullu tum

De de wɔni pɛera

Nunim 29:38-43; Cullu 6:8-13

28 Baɲa-We deen ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

²«Kwe amu ni dum n pa Yisrayeli tiinə bam ni: Ku na yəni ku yi ka maɲa si á zuli-ni, si á ja wɔdiu pɛera yalu lwəm dum na ywəmmə amu tee ni tin á ja á ba á pa-ni.

³Ta ta dɪ ba ni: De maama, á na lagi á kwe á wɔdiu pɛera á pa Baɲa-We, si á ja pi-bali sule na yi bɪni bɪni yi si ba jigi gɛeri si yira ni tin á ba á ma á kɪ de de zwɛem kaanum. ⁴Á nan wó kwe peeni sum didwa mu á kaani zizɪɲa ni, si didaan-ni maɲa ni,

sɪ á daa kaanɪ kadoŋ kam. ⁵Á ta wú lagɪ mun-bwe bwen sile mu na viiri dɪdaanɪ Olivi nugə kalɔ na yɪ lanyiranɪ tun bwaŋa dɪdva sɪ kɔ taa yɪ wɔdiu pɛɛrɪ yɪ á wəli-dɪ kaanum dum wɔnɪ. ⁶Pɛɛrɪ dintu doŋ mu yɪ de de wɔnɪ zwɛem kaanum dum yɪ dɪ lwəm dum ywəmmə dɪ paɪ Baŋa-Wɛ. Sinayi piu kum nɪ mu Baŋa-Wɛ deen pɛ nɪ sɪ ba puli ba kɪ zwɛem kaanum dum kuntu. ⁷Á maŋɪ sɪ á kɪ wo-nyɔɔrɔ pɛɛrɪ mu á wəli piə maama kaanum wɔnɪ. Kwe-na sana bwaŋa dɪdva á ja á vu á lo-ka jero-vwe dum wɔnɪ á pa Baŋa-Wɛ. ⁸Dɪdaan-ni maŋa nɪ, sɪ á kaanɪ pi-bala kadoŋ kam. Á ta wú kɪ ka wɔdiu pɛɛrɪ dum dɪ ka wo-nyɔɔrɔ pɛɛrɪ dum á wəli da sɪ kɔ maŋɪ dɪ á na kɪ te zɪzɪŋa nɪ tun mu. Á na yəni á kɪ zwɛem kaanum kuntu doŋ, dɪ lwəm dum ywəmmə dɪ paɪ Baŋa-Wɛ mu.

We siun de pɛɛra

⁹Kɔ na yəni kɔ yɪ Wɛ siun de, á pɛɛra yam wú taa yɪ pi-balɪ sile na yɪ bɪnɪ bɪnɪ yɪ sɪ ba jɪgɪ gɛɛrɪ sɪ yura nɪ tun, dɪdaanɪ wo-nyɔɔrɔ pɛɛrɪ, dɪ wɔdiu pɛɛrɪ dɪlɔ na yɪ mun-bwe bwen sile na viiri dɪ nugə tun. ¹⁰Siun de maama nɪ mu á maŋɪ sɪ á kɪ zwɛem kaanum kuntu doŋ á

wəli á de de zwɛem kaanum dum dɪ dɪ wo-nyɔɔrɔ pɛɛrɪ dum wɔnɪ.

Cana maama pɛɛra yam

¹¹Cana maama pulim de nɪ sɪ á yəni á ja na-balɪ sile, dɪ pi-bia, dɪ pi-balɪ sirpɛ na yɪ bɪnɪ bɪnɪ tun á ja á ba á ma á kɪ zwɛem kaanum á pa Baŋa-Wɛ. Vara bam maama nan ba maŋɪ sɪ ba taa jɪgɪ gɛɛrɪ ba yura nɪ.

¹²Na-bala maama kaanum ŋwaanɪ sɪ á kwe wɔdiu pɛɛrɪ na yɪ mun-bwe bwen sirɔv na viiri dɪdaanɪ nugə tun á wəli da. Ta kwe-na mun-bwe bwen sɪna na viiri dɪ nugə tun á ma á kɪ wɔdiu pɛɛrɪ á wəli pi-bia kam kaanum wɔnɪ. ¹³Kɔ nan na yɪ pi-bala maama kaanum mu, sɪ á kwe wɔdiu pɛɛrɪ na yɪ mun-bwe bwen sile na viiri dɪ nugə tun á wəli da. Pɛɛra yantu maa yɪ zwɛem kaanum á na kɪ á pa Baŋa-Wɛ yɪ dɪ lwəm dum ywəmmə dɪ pa-Dɪ tun. ¹⁴Á ta wú kwe sana bwen sile mu á ma á kɪ wo-nyɔɔrɔ pɛɛrɪ á wəli na-bala maama kaanum wɔnɪ. Kɔ ta na yɪ pi-bia kam kaanum, wo-nyɔɔrɔ pɛɛrɪ dum wú taa yɪ sana bwaŋa dɪdva dɪ cicoro. Wo-nyɔɔrɔ pɛɛrɪ dɪlɔ á na wú wəli pi-bala maama kaanum wɔnɪ tun wú taa yɪ sana bwaŋa dɪdva. ¹⁵Cana maama pulim de nɪ á ta maŋɪ sɪ á beeri

bu-bala mu á ma á kɪ lwarum saarum kaanum á pa Baŋa-Wɛ á wɛli dɛ dɛ zwɛem kaanum dɪm dɪdaani dɪ wo-nyɔɔru pɛɛri dɪm wɔni.

Pakɪ candiə kam pɛɛra

Cullu 23:4-8

¹⁶Bɪni maama wɔni pulim cana kam da fugə-yana dɛ dɪm nɪ mu á wó kɪ kaanum á pa Baŋa-Wɛ Pakɪ candiə kam ŋwaani. ¹⁷Dɛ dɪm na saŋɪ tɪn wɔni á wó puli sɪ á di candiə da yarpe. Ya da yam wɔni á wó taá di dɪpwa yalv dabuli na tɛri ya wɔni tɪn mu. ¹⁸Candiə kam dɪm pulim dɛ dɪm nɪ, sɪ á yagɪ á dɛ dɛ tutɔŋa yalv á na yɛni á tɔŋa tɪn, sɪ á daari á jeeri daani á zuli Wɛ. ¹⁹Á maŋɪ sɪ á kɪ zwɛem kaanum mu sɪ dɪ taa yɪ wɔdiu pɛɛri dɪ pa Baŋa-Wɛ. Á wó ja na-balɪ sɪle, dɪ pi-bia dɪdva, dɪ pi-balɪ sirpe na yɪ bɪni bɪni tɪn á ma á kɪ zwɛem kaanum dɪm. Vara bam maama nan ba maŋɪ sɪ ba taa jɪgɪ geeri ba yira nɪ. ²⁰Na-bala kalv maama á na wó ma á kɪ kaanum tɪn, sɪ á kwe wɔdiu pɛɛri na yɪ mun-bwe bwen sirɔv yɪ á viiri dɪdaani nugɔ tɪn á wɛli da. Kɔ na yɪ pi-bia kam kaanum, wɔdiu pɛɛri dɪm wó taa yɪ mun-bwe bwen sina mu. ²¹Wɔdiu pɛɛri dɪm wó taa yɪ mun-bwe bwen sɪle pi-bala maama kaanum ŋwaani. ²²Á ta wó

kwe bu-bala dɪdva mu á wɛli da sɪ á ma á kɪ lwarum saarum kaanum sɪ á lɪ nɔɔna bam lwarum Wɛ yigɔ nɪ. ²³Á maŋɪ sɪ á kwe pɛɛra yam kuntv maama mu á kɪ kaanum á wɛli zɪzɪŋa maama zwɛem kaanum dɪm wɔni. ²⁴Candiə kam dɪm da yarpe yam maama wɔni mu á maŋɪ sɪ á kɪ wɔdiu pɛɛra yam kuntv dɔŋ á zwe á pa Baŋa-Wɛ sɪ ya lwɛm dɪm taa ywəmmə dɪ pa-Dɪ. Á wó wɛli-ya dɛ dɛ zwɛem kaanum dɪm dɪdaani dɪ wo-nyɔɔru pɛɛri dɪm wɔni mu. ²⁵Candiə kam tiim dɛ dɪm nɪ, sɪ á daa yagɪ á dɛ dɛ tutɔŋa yalv á na yɛni á tɔŋa tɪn, sɪ á daari á jeeri daani á zuli Wɛ.

Faa wo-vallv candiə kam pɛɛra

Nujim 23:16; Cullu 23:15-21;

Gulə Tɔno 16:9-12

²⁶Faa wo-vallv candiə kam na yɛni dɪ yi, yɪ á na lagɪ á ja á dayigɔ wɔdiiru pɛɛra á ba á pa Baŋa-Wɛ, dɪntv dɛ dɪm nɪ á maŋɪ sɪ á yagɪ á dɛ dɛ tutɔŋa yalv á na yɛni á tɔŋa tɪn mu, sɪ á jeeri daani á zuli Wɛ. ²⁷Á nan wó kwe na-balɪ sɪle mu, dɪ pi-bia dɪdva, dɪ pi-balɪ sirpe na yɪ bɪni bɪni tɪn á ma á kɪ zwɛem kaanum sɪ dɪ lwɛm dɪm taa ywəmmə dɪ pa Baŋa-Wɛ. Vara bam maama nan ba maŋɪ sɪ ba taa jɪgɪ geeri ba yira nɪ. ²⁸Na-bala maama

kaanum ɲwaani si á kwe wɔdiu pɛɛri na yi mun-bwe bwen sirɔv na viiri dɪdaani nugə tɪn á wəli da. Ku na yi pi-bia kam kaanum, wɔdiu pɛɛri dɪm wó taa yi mun-bwe bwen sina mu. ²⁹Wɔdiu pɛɛri dɪm wó taa yi mun-bwe bwen sile pi-bala maama kaanum ɲwaani. ³⁰Á ta wó kwe bu-bala dɪɖa mu á wəli da si á ma á li á lwarum We yigə ni. ³¹Pɛɛra yam kuntu maama dɪdaani ya wo-nyɔɔru pɛɛra yam á maɲi si á ma á kɪ kaanum á wəli de de zweem kaanum dɪm dɪdaani dɪ wɔdiu pɛɛri dɪm wɔni mu. Taá ye-na si vara bam yi taa jigɪ gɛɛri ba yira ni.

Nabwaanv wum candia kam pɛɛra

Cullu 23:23-25

29 Bɪni maama wɔni canɪ sirpe cana kam pulim de dɪm ni, si á yagi á de de titɔɲa yalv á na yəni á tɔɲa tɪn si á daari á jeeri daani á zuli We. De dɪm kuntu ni á wó wu nabwaanv mu. ²Á maɲi si á kwe na-bala dɪɖa mu, dɪ pi-bia dɪɖa, dɪ pi-balɪ sirpe na yi bɪni bɪni tɪn á ma á kɪ zweem kaanum si dɪ lwəm dɪm taa ywəmmə dɪ paɪ Baɲa-We. Vara bam maama nan ba maɲi si ba taa jigɪ gɛɛri ba yira ni. ³Na-bala kam kaanum ɲwaani si á kwe wɔdiu pɛɛri na yi mun-bwe bwen sirɔv yi dɪ viiri

dɪdaani nugə tɪn á wəli da. Ku na yi pi-bia kam kaanum, wɔdiu pɛɛri dɪm wó taa yi mun-bwe bwen sina mu. ⁴Wɔdiu pɛɛri dɪm wó taa yi mun-bwe bwen sile pi-balɪ sirpe si dɪɖa dɪɖa kaanum ɲwaani. ⁵Á ta wó kwe bu-bala dɪɖa mu á wəli da si á ma á kɪ lwarum saarum kaanum si á li nɔɔna bam lwarum We yigə ni. ⁶Nan kwe-na pɛɛra yam kuntu maama á kɪ kaanum á wəli can-dɔɲa zweem kaanum, dɪ de maama zweem kaanum, dɪdaani ya wɔdiu pɛɛra yam dɪ ya wo-nyɔɔru pɛɛra yam wɔni, ni We na pe abam ni si á taá kɪ te tɪn. Ya yi wɔdiu pɛɛra mu á na kɪ á pa Baɲa-We. Ya lwəm dɪm maa ywəmmə dɪ pa-Dɪ.

Lwarum saarum de dɪm pɛɛra

Cullu 23:26-32

⁷Canɪ sirpe cana kam da fugə de dɪm ni, si á jeeri daani á zuli We. De dɪm kuntu wɔni á wó kɪ ni-vɔri mu si á yagi titɔɲa dwi maama. ⁸Nan kwe-na na-bala dɪɖa, dɪ pi-bia dɪɖa, dɪ pi-balɪ sirpe na yi bɪni bɪni tɪn á ma á kɪ zweem kaanum si dɪ lwəm dɪm taa ywəmmə dɪ paɪ Baɲa-We. Vara bam maama ba maɲi si ba taa jigɪ gɛɛri ba yira ni. ⁹Na-bala kam kaanum ɲwaani si á kwe wɔdiu pɛɛri na yi mun-bwe bwen sirɔv na viiri dɪdaani nugə

tun á wɛli da. Ku na yi pi-bia kam kaanum, wɔdiu pɛɛri dum wó taa yi mun-bwe bwen sina mu. ¹⁰Wɔdiu pɛɛri dum wó taa yi mun-bwe bwen sile pi-balɩ surpe sum dɪdva dɪdva kaanum ŋwaani. ¹¹Á ta wó kwe bu-bala dɪdva mu á wɛli da sɩ á ma á kɩ lwarum saarum kaanum. Nan kɩ-na pɛɛra yam kuntu maama á wɛli dɩ lwarum saarum kaanum dɪlɔ na lɩ nɔɔna bam lwarum Wɛ yigə nɩ tun, dɪdaani de de zweem kaanum dum, dɩ dɩ wɔdiu pɛɛri dum, dɩ wo-nyɔɔru pɛɛra yam maama.

Vwə cwiim candiə kam pɛɛra

Cullu 23:33-43; Gulə Tɔno 16:13-15

¹²Canɩ surpe cana kam da fugə-yanu de dum nɩ sɩ á yagɩ titɔŋa yalɔ á na yəni á tɔŋa de de tun sɩ á daari á jeeri daani á zuli Wɛ. Á wó kɩ da yarpe mu á dɩ candiə á ma á zuli Baŋa-Wɛ. ¹³Pulim de dum nɩ, kwe-na na-balɩ fugə-sɩtɔ, dɩ pi-be sile, dɪdaani pi-balɩ fugə-sina na yi bɩni bɩni tun á ma á kɩ zweem kaanum á pa Baŋa-Wɛ sɩ dɩ lwəm dum taa ywəmmə dɩ pa-Dɩ. ¹⁴Na-balɩ fugə-sɩtɔ sum dɪdva dɪdva kaanum ŋwaani sɩ á kwe wɔdiu pɛɛri na yi mun-bwe bwen sɪrɔ na viiri dɪdaani nugə tun á wɛli da. Ku na yi pi-be sile sum dɪdva dɪdva kaanum, wɔdiu pɛɛri dum wó taa yi

mun-bwe bwen sina mu. ¹⁵Wɔdiu pɛɛri dum wó taa yi mun-bwe bwen sile pi-balɩ fugə-sina sum dɪdva dɪdva kaanum ŋwaani. ¹⁶Á ta wó kwe bu-bala dɪdva mu á wɛli da sɩ á ma á kɩ lwarum saarum kaanum. Nan kɩ-na pɛɛra yam kuntu á wɛli de de zweem kaanum dum, dɩ dɩ wɔdiu pɛɛri dum, dɩ wo-nyɔɔru pɛɛri dum wɔni.

¹⁷Da yale de dum wɔni, sɩ á kwe na-balɩ fugə-sile, dɩ pi-be sile, dɪdaani pi-balɩ fugə-sina na yi bɩni bɩni tun á ma á kɩ kaanum. Vara bam maama nan dai sɩ ba taa jigɩ gɛɛri ba yɩra nɩ. ¹⁸Á wó kɩ wɔdiu pɛɛra dɪdaani wo-nyɔɔru pɛɛra á wɛli da, sɩ ya maŋɩ dɩ vara bam nɩ na mai te tun. ¹⁹Á ta wó kwe bu-bala dɪdva mu á wɛli da sɩ á ma á kɩ lwarum saarum kaanum. Nan kɩ-na pɛɛra yam kuntu á wɛli de de zweem kaanum dum, dɩ dɩ wɔdiu pɛɛri dum, dɩ wo-nyɔɔru pɛɛra yam wɔni.

²⁰Da yatɔ de dum nɩ, sɩ á kwe na-balɩ fugə-dɪdva, dɩ pi-be sile, dɪdaani pi-balɩ fugə-sina na yi bɩni bɩni tun á ma á kɩ kaanum. Vara bam maama nan dai sɩ ba taa jigɩ gɛɛri ba yɩra nɩ. ²¹Á wó kɩ wɔdiu pɛɛra dɪdaani wo-nyɔɔru pɛɛra á wɛli da, sɩ ya maŋɩ dɩ vara bam nɩ na mai te tun. ²²Á ta wó kwe bu-bala dɪdva mu á wɛli da sɩ á ma á kɩ lwarum saarum kaanum. Nan

kɪ-na pɛɛra yam kuntu á wɛli de de zweem kaanum dum, di di wɔdiu pɛɛri dum, di wo-nyɔɔru pɛɛri dum wɔni.

²³Da yana de dum ni, si á kwe na-bali fugə, di pi-be sile, didaani pi-bali fugə-sina na yi bini bini tun á ma á kɪ kaanum. Vara bam maama nan dai si ba taa jigɪ geeri ba yira ni. ²⁴Á wó kɪ wɔdiu pɛɛra didaani wo-nyɔɔru pɛɛra á wɛli da, si ya maɲɪ di vara bam ni na mai te tun. ²⁵Á ta wó kwe bu-bala didva mu á wɛli da si á ma á kɪ lwarum saarum kaanum. Nan kɪ-na pɛɛra yam kuntu á wɛli de de zweem kaanum dum, di di wɔdiu pɛɛri dum, di wo-nyɔɔru pɛɛri dum wɔni.

²⁶Da yanu de dum ni, si á kwe na-bali nɔɔv, di pi-be sile, didaani pi-bali fugə-sina na yi bini bini tun á ma á kɪ kaanum. Vara bam maama nan dai si ba taa jigɪ geeri ba yira ni. ²⁷Á wó kɪ wɔdiu pɛɛra didaani wo-nyɔɔru pɛɛra á wɛli da, si ya maɲɪ di vara bam ni na mai te tun. ²⁸Á ta wó kwe bu-bala didva mu á wɛli da si á ma á kɪ lwarum saarum kaanum. Nan kɪ-na pɛɛra yam kuntu á wɛli de de zweem kaanum dum, di di wɔdiu pɛɛri dum, di wo-nyɔɔru pɛɛri dum wɔni.

²⁹Da yardu de dum ni, si á kwe na-bali nana, di pi-be sile, didaani pi-bali fugə-sina na yi bini bini tun

á ma á kɪ kaanum. Vara bam maama nan dai si ba taa jigɪ geeri ba yira ni. ³⁰Á wó kɪ wɔdiu pɛɛra didaani wo-nyɔɔru pɛɛra á wɛli da, si ya maɲɪ di vara bam ni na mai te tun. ³¹Á ta wó kwe bu-bala didva mu á wɛli da si á ma á kɪ lwarum saarum kaanum. Nan kɪ-na pɛɛra yam kuntu á wɛli de de zweem kaanum dum, di di wɔdiu pɛɛri dum, di wo-nyɔɔru pɛɛri dum wɔni.

³²Da yarpe de dum ni, si á kwe na-bali sirpe, di pi-be sile, didaani pi-bali fugə-sina na yi bini bini tun á ma á kɪ kaanum. Vara bam maama nan dai si ba taa jigɪ geeri ba yira ni. ³³Á wó kɪ wɔdiu pɛɛra didaani wo-nyɔɔru pɛɛra á wɛli da, si ya maɲɪ di vara bam ni na mai te tun. ³⁴Á ta wó kwe bu-bala didva mu á wɛli da si á ma á kɪ lwarum saarum kaanum. Nan kɪ-na pɛɛra yam kuntu á wɛli de de zweem kaanum dum, di di wɔdiu pɛɛri dum, di wo-nyɔɔru pɛɛri dum wɔni. ³⁵Da nana de dum na yiə, á ta wó yagɪ titɔɲa yalu á na yəni á tɔɲa de de tun si á jeeri daani á zuli We. De dum kuntu yi di yira We ɲwaani mu. ³⁶Nan kwe-na na-bala didva, di pi-bia didva, di pi-bali sirpe na yi bini bini tun á ma á kɪ zweem kaanum si di lwəm dum taa ywəmmə di pai Baɲa-We. Vara bam maama ba maɲɪ si ba taa jigɪ geeri ba yira ni. ³⁷Á wó

ki wodi u peera dɔdaani wo-nyɔɔru peera á wɛli da, si ya maɲi di vara bam ni na mai te tun. ³⁸ Á ta wú kwe bu-bala didua mu á wɛli da si á ma á ki lwarum saarum kaanum. Nan ki-na peera yam kuntu á wɛli de de zweem kaanum dum, di di wodi u peeri dum, di wo-nyɔɔru peeri dum wɔnti.

³⁹ Á maɲi si á ki peera yam kuntu mu á pa Baɲa-Wɛ á candi dim maɲa ni. Ku na yi zweem kaanum peera yam, di wodi u peera yam, di wo-nyɔɔru peera yam, di yazura peera yam, á wú ki-ya á wɛli di á wu-yoɲo peera yam, di peera yalɔ á na ki ni-gonim ɲwaani tun mu.»

⁴⁰ Moyisi deen ma yɔɔri o ta di Yisrayeli tiina bam kulɔ maama Baɲa-Wɛ na pe-o ni si o ta tun.

Ni-gonim taani

30 Moyisi deen ma ta di Yisrayeli nakwa bam o wɛ: ² «Baɲa-Wɛ ni dum mu tintu:

Baaru na goni ni o pa Baɲa-Wɛ, naa o na dugi durɔ si o kwe woɲo o pa-Dl, si kuntu tu yi joori o ni dum kwaga ni. O maɲi si o ki kulɔ maama o na tagi tun mu.

³ Ku nan na yi buko na zuuri o ko soɲo ni tun na goni ni naa o du durɔ si o ki woɲo o pa Baɲa-Wɛ, ⁴ yi o ko na lwaru ku ni ni, pa o cum, ku maɲi si buko wum sunti o ki o ni

dum na bri te maama tun mu. ⁵ Si o ko nan na ni o buko wum ni-gonim dum ɲwa, pa o yiri-di o yagi, buko wum daa dai si o ki o tɔgi kulɔ o na goni ni naa o du durɔ si o ki tun. Baɲa-Wɛ wú kwe o kikiɔ Dl ce-o, o ko na wu se tun ɲwaani.

⁶ Buko ni nan na vri pa o du durɔ naa o goni ni si o ki woɲo, si ku loori o ban-zuri, ⁷ o maɲi si o ki nuneeni o ni dum na bri te maama tun mu, ku na dai ni o baru wum mu ni di ɲwa yi o yiri-di o yagi.

⁸ O baru wum nan na ni yi o yiri-di, kaani wum daa dai si o ki o tɔgi kulɔ o na dugi durɔ naa o goni ni si o ki tun. Baɲa-Wɛ wú kwe o kikiɔ Dl ce-o.

⁹ Kadana di balɔ ban-zuri na cɔgi tun na dugi durɔ naa ba goni ni ba pa Wɛ, ba maɲi si ba ki ba niɔ yam na bri te maama tun mu.

¹⁰ Kaani nan na zuuri o baru soɲo ni yi o goni ni naa o du durɔ, ¹¹ o baru wum na ni ku ɲwa pa o wu tagi did-o ni o yiri o ni dum o yagi, kaani wum maɲi si o ki o tɔgi o ni dum na bri te maama tun mu. ¹² O baru wum nan na ni yi o yiri-di, kaani wum daa dai si o ki o tɔgi kulɔ o na goni ni naa o du durɔ si o ki tun. Baɲa-Wɛ wú kwe o kikiɔ Dl ce-o, o baru wum na wu se tun ɲwaani.

¹³ Nɔɔnu kaani na dugi durɔ naa o goni ni si o wú ja o titi di woɲo donɲ,

o barv wum jigi cwəŋə si o se o ni dum kuntu, naa si o yiri-di o yagi.

¹⁴O barv wum nan na ni o ni dum gwa pa da yale ke yi o ta maŋi da cimm, ku bri ni o se si o kaani wum ki o tɔgi o ni dum na bri te maama tun mu. Kaani wum maa maŋi si o ki si ku tɔgi di o ni dum mu, o barv wum na lwart di ni ni yi o cum tun gwaani. ¹⁵Da yale nan na ke yi o barv wum laan yiri ku tu ni dum o yagi, kaani wum tusim dum wu taa wu o barv wum yuu ni mu.»

¹⁶Niə yantu mu Baŋa-We deen pe Moyisi baara di ba kaana seeni, didaani bukwa balu ta na zuuri ba kwə tee ni tun seeni.

Yisurayeli di Madian najara yam

31 Baŋa-We deen ma ta di Moyisi Dl wu: ²«Zaŋi n pa Yisurayeli tiinə bam joori ba cɔgi Madian tiinə bam di ba na ki-ba te tun. Duntu kəm dum kwaga ni, n maŋi si n ti mu.»

³Moyisi ma ta di nɔɔna bam o wu: «Ti-na á yigə si á jar-kərə badonnə nuŋi ba vu ba zaŋi najara di Madian tiinə bam. Baŋa-We lagi Dl tɔgi abam baŋa mu Dl waari-ba.

⁴Li-na nɔɔna muru muru Yisurayeli dwi maama wunti si ba vu ba ki

najara yam.» ⁵Ba ma suntu ba li nɔɔna muru fugə-tile (12,000) si ba nuŋi ba vu ba zaŋi najara yam, dwi maama di di nɔɔna muru.

⁶Moyisi ma pa ba nuŋi yi We kaanum tu Eleyazaari bu Fineasi di wu ba tee ni. Fineasi ma kwe We jero-vwe zila yadaara o wəli da, didaani nabwaanu si ba wu-ti jara-kəm gwaani.

⁷Yisurayeli tiinə jar-kərə bam ma nuŋi ba jeeri Madian tiinə di najara, nuneeni Baŋa-We na pe Moyisi ni si ba ki te tun. Ba ma wani-ba yi ba gu ba baara bam maama. ⁸Ba deen gu Madian pwa banu bam di mu: Evi, di Rekem, di Zurə, di Huuri, didaani Reba. Ba ta ma gu Beyori bu Balam ba wəli da. ⁹Ba laan ma leeri ba pe Madian tiinə kaana di ba biə, ba daari ba vri ba vara, di ba jujiguru maama ba ja ba viiri. ¹⁰Ba ma zwe tunti dlu Madian tiinə bam na zuuri di wunti tun, di ba vwə yam. ¹¹Ba laan ma pe kulv maama ba na vri ba duna tee ni tun, ku wəli di non-biə di vara maama ba ja ba viiri. ¹²Ba ma ja nɔɔna bam, di vara bam, di jujiguru tun maama si ba vu ba bri Moyisi, di Eleyazaari, didaani Yisurayeli kə-fərə kum maama. Kuntu tun, di ba ya cwi ba vwə yam Moabi laja

kam ti-kampari ni mu, je silu na wu Zorden bugə kam ni ni yi Zeriko di wu bube didonj dum seeni tun.

¹³ Moyisi di We kaanum tu Eleyazaari, didaani Yisrayeli ko-fɔɔ kum maama ma nuji ba na zuuri me tun ba vu ba jeeri ba jar-kərə bam. ¹⁴ Moyisi bani deen ma zari di jar-kərə didaara balu na joori najara yam wuni tun. Bantu yi balu na nii noona muru baɲa ni di balu na nii noona bi baɲa ni tun mu. ¹⁵ O ma bwe-ba o wi:

«Bee mu yi abam yagi Madian tiine kaana bam maama pa ba ta ŋwi?

¹⁶ Nii-na! Kaana bantu deen mu se Balam ni pa ba sugi di baara bam si ba ywəri Baɲa-We kwaga ni ba daari ba zuli Baal-Pewori tun. Ba na ki te kontu tun pe yawi-ɛɛ ja Baɲa-We non-kɔɔ kum mu ku cɔgi-ba. ¹⁷ Kontu ŋwaani, zari-na á gu ba biə balu maama na yi bəkəri tun, di ba kaana balu na pəni di baara tun maama. ¹⁸ Ku nan na yi ba bukwa balu ta na yəri baara tun, yagi-ba-na si á di-ba á ma á ki á kaana.

¹⁹ Abam wulu maama na gu noonu naa o na dwe tuu jara-kəm baɲa ni, si ku tu taa zuuri dāa dāa di kɔɔ kum maama si ku yi da yarpe. Da yam kontu da yatɔ de dum ni, didaani ya da yarpe de dum ni, ku tu wó kwe o titi, di balu o na jaani

jara-kəm baɲa ni tun si ba maama manj di cullu tum. ²⁰ Á ta manj si á zari á gwaaru, didaani kulu maama á na jigi yi ba kwe varum tonɔ, naa buɲu kuru, naa de ba ma ki-ti tun mu pa ti laan kwe.»

²¹ We kaanum tu Eleyazaari di ma ta di jar-kərə bam o wi: «Baɲa-We na kwe niə yalu Di pa Moyisi si o pa abam tun mu tintu:

²²⁻²³ Ku na yi wənu tilu maama na ba zwe mim wuni tun, ni səbu-sɲa, di səbu-pogo, di canna, di luuru dwi didonnə na yi te tun, á manj si á kwe-ti á di mim wuni pa ti kwe cullu tum seeni mu. Á na li-ti mim dum wuni, si á ma cullu kweem na bam á miisi ti yura ni si ti laan kwe ti ti. Ku nan na yi wənu tilu mim na wó zwe tun, si á miisi-ti di cullu kweem na bam si ti kwe. ²⁴ Da yarpe de dum ni, á wó zari á gwaaru, si á manj di cullu tum. Abam laan jigi cwəŋə si á joori á ba á taá zuuri kɔɔ kum wuni.»

Ba ɛ jɲiguru ba pa daani

²⁵ Baɲa-We ma ta di Moyisi Di wi:

²⁶ «Nmu di kaanum tu Eleyazaari, di Yisrayeli so-yuni yigə tiine bam mu manj si á jeeli kulu maama jar-kərə bam na di Madian tiine bam yi ba ja ba ba yo seeni tun, ku na yi ba nabiine di vara di.

²⁷ Laan pɔɔri-ti kuni bile, si a kwe pupwara didua á pa jar-kərə bam, yi á daari á kwe pupwara kadoŋ kam á pa Yisrayeli tiinə kɔgɔ kulu na daari tun. ²⁸⁻²⁹ Ku na yi jar-kərə pupwara kam, zu ka wuni n li nɔɔnu didua naa varum didua ba biə-yanu maama wuni, si n kwe n pa Eleyazaari. Nɔɔna bam kuntu, di vara bam kuntu yi Baŋa-Wɛ nyum mu. ³⁰ Ku nan na yi Yisrayeli tiinə badaara bam pupwara, n maŋi si n li nɔɔnu didua naa varum didua mu ba fiinnu maama wuni, si n kwe n pa Levi tiinə bam, ba na tuŋi jero-vwe dum tutuŋa tun ŋwaani.»

³¹ Moyisi di Eleyazaari ma ki te Baŋa-Wɛ na bri Moyisi tun.

³² Jar-kərə bam deen na vri wəənu tulu ba ja ba joori yi ti daari tun mu tuntu:

Peeni di bum dum maama ni deen yi murru biə-yardu di fusirpe-tenu (675,000), ³³ di naani murru fusirpe-tule (72,000), ³⁴ di bune murru fusirdu-didua (61,000), ³⁵ didaani bukwa balu na yəri baara tun murru fiinto-tule (32,000).

³⁶ Jar-kərə balu na ve jara-kəm wuni yi ba joori tun pupwara kam deen yi tuntu mu:

Peeni murru biə-yato di fiinto-turpe didaani

biə-yanu (337,500). ³⁷ Ba ma li peeni biə-yardu di fusirpe-sinu (675) si wuni ba pa Baŋa-Wɛ. ³⁸ Naani murru fiinto-tirdu (36,000). Ba ma li naani fusirpe-dile (72) di wuni ba pa Baŋa-Wɛ. ³⁹ Bune murru fiinto di biə-yanu (30,500). Ba ma li bune fusirdu-didua (61) si wuni ba pa Baŋa-Wɛ. ⁴⁰ Nɔɔna murru fugə-yardu (16,000). Ba ma li nɔɔna fiinto-bale (32) ba wuni ba pa Baŋa-Wɛ.

⁴¹ Moyisi ma kwe Baŋa-Wɛ nyum o pa Eleyazaari, nuneeni Baŋa-Wɛ na pe-o ni si o ki te tun.

⁴²⁻⁴³ Yisrayeli tiinə badaara bam pupwara kalu Moyisi deen na pɔɔri jar-kərə bam jujiguru tum wuni o pa Yisrayeli nɔn-kɔgɔ kum tun maa yi:

Peeni murru biə-yato di fiinto-turpe didaani biə-yanu (337,500), ⁴⁴ di naani murru fiinto-tirdu (36,000), ⁴⁵ di bune murru fiinto di biə-yanu (30,500), ⁴⁶ di nɔɔna murru fugə-tirdu (16,000).

⁴⁷ Moyisi ma zu Yisrayeli tiinə kɔgɔ kum pupwara kam wu o li nɔɔnu didua naa varum didua ba fiinnu maama wuni, ni Baŋa-Wɛ na pe-o ni si o ki te tun. O maa kwe nɔɔna bam di vara bam kuntu o pa Levi dwi tiinə balu na tuŋi jero-vwe dum tutuŋa tun.

⁴⁸Jar-kərə bam dideera balu na nii nɔɔna muru baɲa ni di balu na nii nɔɔna bi baɲa ni tun deen ma vu Moyisi te, ⁴⁹yi ba ta did-o ba wɪ: «Dí ko, dɪbam na jeeli dí nɔɔna bam ni, kɔɔɔ di kɔɔɔ tun, dí maani ni nɔɔn-nɔɔnu wu je. ⁵⁰Kuntu ɲwaani dí laan kwe səbu-sɲa jɲɲɪguru tulɔ dí na jaani dí kɔɔni Madian tiinə bam yira ni tun mu dí ba si dí pa Baɲa-Wɛ. Səbu-sɲa wəenu tum maa yi bɛn, di jafula, di zwa-kwana, di wəenu tidonnə. Dí kɪ kuntu si dí ma dí kɪ Baɲa-Wɛ le yi dí daari dí li dí tusim Dɪ yigə ni mu.»

⁵¹Moyisi di Wɛ kaanum tu Eleyazaari ma jɔɲi səbu-sɲa jɲɲɪguru tum jar-kərə dideera bam tee ni. ⁵²Ba deen na jeeli ti duuni tun, ti deen yi kilo bi di funugv (190) mu. Ba ma kwe ti maama ba pa Baɲa-Wɛ. ⁵³Ku daari jar-kərə bam maama di deen jɔɲi ba nyum wəenu tulɔ ba na vɪ Madian tiinə bam tee ni tun wɔni mu. ⁵⁴Moyisi di Eleyazaari deen ma jɔɲi səbu-sɲa wəenu tum dideera bam tee ni ba ja ba vu ba tiɲi jero-vwe dum wɔni, si ku taa yi gulə ku paɪ Yisrayeli tiinə bam Baɲa-Wɛ ɲwaani.

Dwiə yalu na jəni Zɔrden bugə kam wa-puli seeni tun

Gulə Tɔnɔ 3:12-22

32 Ku na yi Ruban di Gadɪ dwiə yam, ba vara kɔɔɔ deen daga zanzan. Ba ma na ni Yazəri tɪga kam di Galadɪ tɪga kam lana si vara bam taa di ba sui. ²Ba ma vu Moyisi, di Wɛ kaanum tu Eleyazaari, didaani Yisrayeli kɔɔɔ kum yigə tiinə badonnə bam te, yi ba wɪ: ³⁻⁴«Baɲa-Wɛ suni Dɪ wəli dɪbam pa dí di Atarɔti, di Dibɔn, di Yazəri, di Nimira, di Hesebon, di Eleale, di Sebam, di Nebo, di Biyɔn. Dí nan maani ni tɪga kalu na gilimi tuni duntu tun tiini ka lana di vara kɔɔɔ. Cɪga tun, dí vara kɔɔɔ kum daga zanzan. ⁵Dí ko, nmu yi na su dí kikiə yam, se si dí yi bɛ Zɔrden bugə kam. Kwe yo seeni tɪga kam n pa dɪbam si dí taa te.»

⁶Moyisi ma ləri Ruban dwi tiinə di Gadɪ dwi tiinə bam o wɪ: «Abam nan buɲi si á maɲi yo seeni, si á curru Yisrayeli tiinə bam taa ve ba kɪ najara mu na? ⁷Abam na kɪ kuntu, á curru tum vwana wú paɪ mu pa ba ga cwəɲə si ba bɛ Zɔrden bugə kam ba vu ba zu tɪga kalu Baɲa-Wɛ na kwe Dɪ pa-ba tun wɔni.

⁸Amu deen na zigi Kadese-Barania ni, yi a tɔŋi á kwə bam si ba vu ba nii tɔga kam tun, ba deen ki abam kikiə yam doŋ mu. ⁹Ba deen ve ba yi Eskoli bugə kam ba nii ba na tɔga kam na yi te tun. Ba laan ma joori dí te, yi ba pa Yisrayeli tiinə bam vwana parti yi ba wɛ: dí yi zu tɔga kalu Baŋa-Wɛ na kwe Dɪ pa dɪbam tun wuni. ¹⁰Duntu de dum ni mu Baŋa-Wɛ banɪ zaŋi, yi Dɪ du durə Dɪ wɛ:

¹¹«Nɔɔna balu maama na maŋi ba yi buna fiinle ba danɪ yi ba nuŋi Ezipi tuw wuni tun bá na cwəŋə si ba zu tɔga kalu wuni amu na goni ni dɪ ba nabaara Abraham, dɪ Yizaki, dɪ Zakobi si a pa-ba tun wuni. Beŋwaani, ba wu yɔɔri ba ki ba wu-dɪdɪba dɪ amu. ¹²Yefune bu Kalebi, dɪ Nun bu Zozwe yiranɪ mu wú zu da, bantu na ki ba wu-dɪdɪba dɪ amu Baŋa-Wɛ tun ŋwaani.»

¹³Baŋa-Wɛ banɪ deen na zaŋi dɪ Yisrayeli tiinə bam kuntu tun, mu Dɪ pe ba kaagi kagva kam wuni ba beeri taan, buna fiinna. Dɪ ki-ba kuntu si ku vu ku yi balu na ki lwarum ba pa-Dɪ tun maama laan mu tɔgi ba ti.

¹⁴Nii-na! Abam nan daa zigi si á tɔgi á kwə tutuŋ-naga kam mu, si Baŋa-Wɛ banɪ daa tiini dɪ zaŋi Yisrayeli tiinə bam baŋa ni dɪ wəli da. Á yi nɔn-balwaaru mu! ¹⁵Abam

zum na ywəri Baŋa-Wɛ kwaga ni, á wú pa Dɪ dɪ vɪn nɔɔna bam maama mu Dɪ yagi kagva kantu wuni. Abam wú pa ba na ba cɔgum.»

¹⁶Ruban dwi tiinə, dɪ Gadɪ dwi tiinə bam ma ləri Moyisi ba wɛ:

«Dí ya buŋi si dí lɔ je silu dí na wú pi dí peeni sum, dɪ dí bunɪ dum si wuni tun, si dí daari dí lɔ tunɪ dɪlu dí kaana dɪ dí biə na wú taa zuvri da tun mu. ¹⁷Kuntu na kia, dí wú kwe dí jara zila dí tu dí donnə Yisrayeli tiinə bam yigə ni si dí vu dí pa ba zu ba tɔga kam wuni. Dí biə bam nan wú taa zuvri tunɪ dɪlu na fɔgi dɪ pi tun wuni mu, si tɔga kam tumbiə yi wanɪ ba ki-ba kulukulu. ¹⁸Dí nan bá joori yo seeni, ku na dai ni Yisrayeli dwi tiinə maama ne ba jəŋə je si ba jəni. ¹⁹Dɪbam tutɪ bá tɔgi dí joŋi tɔga kalu na tigi Zorden bugə kam bube didoŋ dum seeni tun, dí na ne dí tɔga kam yo seeni tun ŋwaani.»

²⁰Moyisi ma ləri-ba o wɛ:

«Abam na sunɪ yiə mu si á ki kuntu, ti-na yigə si á nuŋi á vu á ki najara yam Baŋa-Wɛ ŋwaani. ²¹Nan pa-na si á baara bam maama kwe ba jara zila yam ba tɔgi ba be Zorden bugə kam ba vu ba jeeri dí duna bam dɪ najara, si ku vu ku yi si Baŋa-Wɛ zəli-ba dí yigə ni ²²pa dí wanɪ ba maama dí di dí daari dí joŋi ba tɔga kam. Kuntu maama na kia, si abam

dí joori yo seeni á jēni tīga kalu wunú Baŋa-We na kwe Dł pa abam sí á taá te tún. Baŋa-We dí Yisrayeli tiinē bam daa bá taa jǫgi abam juní.

²³ Abam nan na wu kɪ sɪ kʊ tɔgi dɪ á ni dʊm, kʊ yɪ á cɔgi Baŋa-We cwəŋə nɪ mu kuntu. Taá ye-na nɪ: á lwarim dʊm kuntu wó ba dɪ lwarɪ jaja mu. ²⁴ Tɔ. Lɔ-na tunɪ sɪ á kaana dɪ á biə taa zʊʊrɪ dɪ wunɪ. Ta fɔgi-na je sɪ á pɪ á peeni sɪm, dɪ á bunɪ dʊm sɪ wunɪ. Nan ta kɪ-na á na goni nɪ sɪ á kɪ te tún.»

²⁵ Gadɪ dwi tiinē dɪ Ruban dwi tiinē bam ma ləri Moyisi ba wɪ: «Dí ko. Dí wó kɪ te nmʊ na pɛ dɪbam nɪ sɪ dí kɪ tún. ²⁶ Dí kaana, dɪ dí biə, dɪ dí vara mu wó maŋɪ Galadɪ tunɪ dʊm laŋa nɪ. ²⁷ Kʊ daarɪ, dí baara bam maama wó ti yigə sɪ dí vu dí kɪ najara yam Baŋa-We ŋwaanɪ. Dí maa wó bɛ Zʊrden bugə kam dí vu dí dɪ jara nʊnɛnɪ nmʊ na tagɪ te tún.»

²⁸ Moyisi dɪ laan ma pa We kaanum tu Eleyazaarɪ, dɪ Nun bu Zozwe, dɪdaanɪ Yisrayeli sɔ-yuni yigə tiinē bam nɪ yɪ o wɪ: ²⁹ «Ruban dwi tiinē dɪ Gadɪ dwi tiinē baara bam maama maŋɪ sɪ ba kwe ba jara zɪla ba tɔgi dɪ abam ba bɛ Zʊrden bugə kam, sɪ ba vu ba kɪ najara Baŋa-We ŋwaanɪ ba wəli abam sí á dɪ joŋi á tīga. Kuntu na kɪ pa á na á jəŋə je, sɪ á laan kwe Galadɪ

laŋa kam á pa-ba sɪ ba taa te. ³⁰ Ba nan na wu sɛ sɪ ba bɛ ba vu ba kɪ najara yam, sɪ á pa ba dɪ tɔgi ba joŋi ba tīga Kaanan laŋa kam nɪ, mɛ á maama na wó joŋi á nyum tún.»

³¹ Gadɪ dwi tiinē bam, dɪ Ruban dwi tiinē bam ma ləri ba wɪ: «Dí ko, dí wó kɪ sɪ kʊ tɔgi dɪ Baŋa-We ni dʊm. ³² Dí wó kwe dí jara zɪla dí tɔgi dí bɛ Zʊrden bugə kam dí zʊ Kaanan laŋa kam wunɪ sɪ dí kɪ najara Baŋa-We ŋwaanɪ. Kʊ kwaga nɪ dí laan wó joori dí jēni yo seeni sɪ dí taa te tīga kantʊ na wu Zʊrden bugə kam wa-puli seeni tún.»

³³ Moyisi dɛen ma kwe tīga o pa Gadɪ dwi tiinē bam, dɪ Ruban dwi tiinē bam, dɪ Zʊzefu bu Manasɪ dwi cicoro kum sɪ ba taa te. O na pɛ-ba tīga kalu tún maa yɪ: Amɔɔrɪ tiinē Pɛ Sɪhɔn paarɪ dim laŋa kam, dɪdaanɪ Basan tʊ Pɛ ɔgi paarɪ dim laŋa kam mu, kʊ na yɪ ba tīga kam maama, dɪ ba tunɪ dʊm dɪ dɪ nawuʊrə yam.

³⁴ Gadɪ tiinē bam dɛen ma fɔgi ba lɔ Dibɔn, dɪ Atarɔtɪ, dɪ Aroyerɪ, ³⁵ dɪ Aterɔtɪ-Sofan, dɪ Yazerɪ, dɪ Yogebeha, ³⁶ dɪ Bɛtɪ-Nimira, dɪdaanɪ Bɛtɪ-Haran. Ba ma lɔ tunɪ dʊm kuntu ba pɪ, yɪ ba daarɪ ba fɔgi je sɪ ba pɪ ba peeni sɪ wunɪ.

³⁷ Ruban tiinē bam dɪ ma joori ba lɔ Hesebon, dɪ Eleale, dɪ Kiryatayim, ³⁸ dɪ Nebo, dɪ

Baal-Meyɔn, ku wɛli dɪ Sibima. Ba deen pɛ tuni dɪm kuntu dɪ yira mu. Dɪ yira badonnɛ dɪ deen lɛri mu.

³⁹Manast bu Makira sɔ-yuu tiinɛ bam deen ve Galadi tuw kum ba kɪ najara ba di-ku, yɪ ba zɛli Amɔrɪ tiinɛ bam ya na zɔvri da tun. ⁴⁰Kuntu ɲwaani Moyisi ma kwe Galadi laɲa kam o pa Makira sɔ-yuu tiinɛ bam sɪ ba taa zɔvri da. ⁴¹Yayiri na nuɲi Manast dwi dɪm wɔni tun, dɪ ma vu o kɪ najara o di Galadi nawuura yam. O ma pa ba lɛrɪ ba bɛi-ya ni «Yayiri ti-balwa bam». ⁴²Noba dɪ ma vu o kɪ najara o di Kenati tuw dɪ ku nawuura yam. O deen ma pa ba lɛrɪ ba bɛi tuw kum yiri ni «Noba».

Yisrayeli tiinɛ bam cwɛ-vɛli

33 Yisrayeli tiinɛ bam na nuɲi Ezipi tuw kum ni ba kɛ tun, Moyisi dɪ Arɔn deen mu tu ba yigɛ ni pa ba vɛɛ. ²Baɲa-We ma pa Moyisi ni sɪ o taa pupuni mɛ dɪ mɛ maama ba na yɛni ba yi sɪ ba cwi ba vwɛ yam tun. Yisrayeli tiinɛ bam na tɔɲi je silu yɪ Moyisi pupuni sɪ yira o tiɲi tun mu tuntv:

³Bɪni dilu wɔni ba na nuɲi Ezipi ni tun, ku yɪ bɪni dɪm kuntu pulim cana kam da fugɛ-yanu dɛ ni mu ba zɪɲi Ramsesi ni ba nuɲi sɪ ba kɛ. Ku yɪ dɛ dilu na saɲi Paki dɛ

dɪm tun mu kuntu. Ba deen nuɲi dɪ baari ba maa kɛa yɪ Ezipi tiinɛ bam yɔrɪ ba zɪɲi ba nii mu. ⁴Bantu maa wurɛ ba kɪ ba twa, Baɲa-We na magɪ ba bɛkɛr-kwɪn sum maama o gu tun ɲwaani. Baɲa-We dɛ kɛm dɪm kuntu baɲa ni mu Dɪ cɔɲi Ezipi tiinɛ jwɛnɛ yam dam.

⁵Yisrayeli tiinɛ bam deen nuɲi Ramsesi tuw ni, ba vu ba yi Sukɔti mu ba cwi ba vwɛ ba jɛni. ⁶Ba ma zɪɲi dɛani ba vu Etam. Ku maa wu kagua kam ni ni. ⁷Ba daa ma pipiri ba vu Pi-Hayirɔti. Je sum kuntu wu Baal-Zefɔni wa-puli seeni mu. Ba ma cwi ba vwɛ Migidɔla seeni. ⁸Ba na yagɪ Pi-Hayirɔti tun, ba ma tɔɲi Nani-sɔɲu kum wɔni ba bɛ ba zu kagua kam wɔni. Ba ma kwe da yatɔ ba beeri Etam kagua kam wɔni ba vu ba yi Mara. Ba ma cwi ba vwɛ dɛani. ⁹Ba na yagɪ Mara tun, ba ma vu Elim. Buli-yiɛ fugɛ-yale, dɪdaani kurru fuserpe mu wu je sum kuntu ni. Ba ma cwi ba vwɛ ba jɛni da. ¹⁰Ba daa na yagɪ Elim tun, ba ma joori Nani-sɔɲu kum ni ni ba jɛni da. ¹¹Ba na yagɪ Nani-sɔɲu kum seeni tun, ba ma vu ba cwi ba vwɛ Sin kagua kam wɔni. ¹²Ba ma zaɲi Sin kagua kam ni ba vu ba cwi ba vwɛ Dofeka ni. ¹³Ba ma zaɲi Dofeka ni ba vu ba cwi ba vwɛ Alusi ni. ¹⁴Ba ma zaɲi Alusi ni ba vu ba cwi ba vwɛ Refidim ni. Je sum

kuntu ní na dēen tērə sɪ nɔɔna bam taa nyɔa. ¹⁵ Ba na yaɣi Refidim tun, ba laan ma zu Sinayi kagva kam ní.

¹⁶⁻³⁶ Yisurayeli tiinə bam dēen na yaɣi Sinayi kagva kam tun, ba ma beeri taan. Ba na ve ba zɪɣi je sɪlv ní yɪ ba cwi ba vwə yam tun mu tuntu: Kibrɔti-Atava, dɪ Hazerɔti, dɪ Ritama, dɪ Rimɔn-Perɪzi, dɪ Libina, dɪ Risa, dɪ Kehelata, dɪ Seferi piu kum, dɪ Harada, dɪ Makelɔti, dɪ Tahati, dɪ Tera, dɪ Mitika, dɪ Hasemona, dɪ Moserɔti, dɪ Ben-Yakan, dɪ Hər-Gidigadi, dɪ Yotibata, dɪ Aberona, dɪ Ezion-Geberi, dɪ Kadesi na wu Zin kagva kam ní tun.

³⁷ Ba dēen na yaɣi Kadesi tun, ba ma vu Həri piu kum na wu Edom laɣa kam sisəm ní ní tun. Ba ma cwi ba vwə ba jəni da. ³⁸ Ba na wura tun, mu Baɣa-Wɛ pɛ Arɔn ní sɪ o din piu kum yuu. Arɔn ma din yɪ o daari o ti. Yisurayeli tiinə bam na nuɣi Ezipi tuw ní tun buna fiinna bunɪ dɪm, canɪ sinu cana kam pulim de ní mu o tɪga. ³⁹ O maa jɪɣi buna bi dɪ fiinle-yatɔ (123).

⁴⁰ Arada tuw pɛ na zuvri Kaanan kagva kam na wu jagwiə seeni tun ma ní ní Yisurayeli tiinə bam bunɪ o je sum seeni. ⁴¹⁻⁴⁷ Yisurayeli tiinə

bam dēen na yaɣi Həri piu kum ba daari ba beeri ba zɪɣi je sɪlv ní yɪ ba cwi ba vwə tun mu tuntu:

Zalumona, dɪ Punon, dɪ Oboti, dɪ Ye-Abarim na wu Moabi laɣa kam sisəm ní ní tun, dɪ Dibon-Gadi, dɪ Alunon-Dibilatayim, dɪ Abarim pweeru je sɪlv na bwələ dɪ Nebo piu kum tun.

⁴⁸ Ba dēen na yaɣi Abarim pweeru tum tun, ba ma vu Moabi laɣa kam ti-kampari ba jəni. Je sum kuntu wu Zurden bugə kam ní ní mu yɪ Zeriko dɪ wu bube dɪdoɣ dɪm seeni. ⁴⁹ Yisurayeli tiinə bam ma cwi ba vwə Zurden bugə kam ní ní, ku zɪɣi Bet-yesimɔti ní sɪ ku taa ve Abil-Sitim.

⁵⁰ Ba na wu Moabi laɣa kam ti-kampari ní kuntu tun, mu Baɣa-Wɛ tagi dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

⁵¹ «Nan ta dɪ Yisurayeli tiinə bam ní: Abam na be Zurden bugə kam sɪ á zu Kaanan tɪga kam wunɪ, ⁵² sɪ á kwaanɪ á fin balu na zuvri tɪga kam ní tun á zəli-ba. Yɔvri á cɔɣi-na ba jwənə yalv ba na kwe kandwa dɪ luuru ba ma kɪ tun, dɪdaani ba wara-je bimbina yam. ⁵³ Á laan daari á jorɣi tuw kum á ta te, sɪ á ta zuvri ku wunɪ. Beɣwaanɪ, amu pɛ abam tuw kum, sɪ ku ta yɪ abam nyum mu mu. ⁵⁴ Nan pɔvri-na tɪga

33:16 *Kibrɔti-Atava* kuri mu yɪ *Fra Yibeela*.

33:15 Nuɣim 19:1 **33:16-36** Garum 11:34-35 **33:38-39** Garum 20:22-28 **33:40** Garum 21:1 **33:53** Garum 26:52-56

kam sɪ á dwiə yam maama jonɪ ba nyum, sɔ-yuu dɪ sɔ-yuu. Abam wú ta jɔɔ mu, sɪ á ma á pɔɔɔ-ka á pa-ba. Sɔ-yuu maama wú jonɪ tɪga sɪ ku maɲɪ dɪ ba nɪ na maɪ te tun mu, nɪ ba na maɲɪ ba yɪ kɔ-kamunu naa kɔ-balaɲa dɪ.

⁵⁵ Abam nan na vɪn sɪ á zɔli balu na zʊvɪ tɪga kam nɪ tun, ba balu na daari tun wú pa á yɪra ɕɛ, nɪnɛnɪ da-cɔɔ mu cugi á yɪə, naa sabari mu zɔ á yɪra yam. Á na tu á jəni tɪga kam nɪ, ba lagɪ ba taa daanɪ abam mu taan. ⁵⁶ Amu Baɲa-Wɛ laan maa wú cɔɔ abam dɪ, nɪnɛnɪ a na buɲɪ sɪ a kɪ-ba te tun.»

Kaanan tɪga kam sisənə

34 Baɲa-Wɛ dɛɛn ma ta dɪ Moyisi Dɪ wɪ:

² «Ta dɪ Yisɪrayɛlɪ tiinə bam nɪ: Kaanan tɪga kam yɪ tɪga kalu ba na wú pɔɔɔ ba pa abam sɪ á taá te tun mu. Á na tu á zʊ tɪga kam kuntu, sɪ á taá ye nɪ ka sisəm mu tintu:

³ Jagwiə seeni sisəm dɪm wú tɔɔɪ Zin kagva kam, Edəm laɲa kam sisəm na wu mɛ tun. Wa-puli daa kam seeni, sisəm dɪm wú puli Yɛ nɪnɪv kum nɪ mu. ⁴ Ka ta ma vu ka lɛɛnɪ Nɔɲɔ pweeru cwəɲə kam jagwiə seeni ka kɛ ka yɪ Zin sɪ ka daari ka tɔɔɪ Kadese-Barania kuri

seeni ka vu ka yɪ Hazari-Adari dɪ Azimon. ⁵ Ka laan wú pipiri ka taa tɔɔɪ Ezipi bu-tula kam sɪ ka vu ka kweeli Mediterane nɪnɪv kum nɪ nɪ.

⁶ Ku na yɪ á tɪga kam wa-zʊvɪ seeni sisəm dɪm, dɪ yɪ Mediterane nɪnɪv kum mu.

⁷ Á jazum baɲa seeni sisəm dɪm wú zɪɔɪ Mediterane nɪnɪv kum nɪ nɪ mu dɪ tulɪ dɪ yɪ Hɔɪ piu kum. ⁸ Ka wú zɪɔɪ dáanɪ ka vu ka yɪ Lebo-Hamati, dɪ Zedadi, ⁹ dɪ Ziforon, sɪ ka laan kweeli Hazara-enan nɪ.

¹⁰ Ku nan na yɪ á wa-puli seeni sisəm dɪm, ka wú zɪɔɪ Hazara-Enan nɪ mu ka tulɪ ka yɪ Sefam. ¹¹ Ka ta wú tu kuri ka vu Ribila na wu Ayin wa-puli seeni tun. Ka na zɪɔɪ dáanɪ ka wú vu ka yɪ zwəənu tulɪ na wu Galile nɪnɪv kum bubɛ dɪlu na jeeri wa-puli seeni tun mu, ¹² sɪ ka laan tu ka tɔɔɪ Zʊɔɔn bugə kam ka vu ka kweeli Yɛ nɪnɪv kum nɪ.

Abam tɪga kam sisənə yana yam mu kuntu.»

¹³ Moyisi dɛɛn ma ta dɪ Yisɪrayɛlɪ tiinə bam o wɪ: «Tɪga kantv mu abam maɲɪ sɪ á ta jɔɔ sɪ á pɔɔɔ-ka á taá te. Baɲa-Wɛ pɛ nɪ sɪ á kwe-ka á pɔɔɔ á pa á dwiə nɪvɔ dɪ cicoro kum mu. ¹⁴ Bɛɲwaanɪ, Ruban dwi dɪm, dɪ Gadɪ dwi dɪm, dɪdaanɪ Manasɪ dwi cicoro kum maɲɪ ba na ba tɪga kam. ¹⁵ Tɪga kalu ba na

34:3 Yɛ nɪnɪv kum = Nɪnɪv Tɪkɪv kum

33:54 Garum 26:53-56 34:3-12 Zozwe 15:2-12

lagɪ ba joŋi ba taa te tun wu Zerden
bugə kam wa-puli seeni, me na jeeri
Zeriko bube didoŋ dum seeni tun
mu.»

¹⁶ Baŋa-We daa ma ta dɪ Moyisi Dɪ
wu: ¹⁷ «Nɔɔna balu na wó pɔɔri tɪga
kam ba pa abam tun yira mu tuntu:
We kaanum tu Eleyazaari, dɪ Nun
bu Zozwe. ¹⁸ Nan lɪ nɔɔnu didua
didua Yisrayeli dwi maama wunu
n wəli da. Nɔɔna bam kuntu mu
wó wəli-ba sɪ ba pɔɔri tɪga kam.»
^{19–28} Baara bam yira mu tuntu:

<i>Dwi dum</i>	<i>Yigə tu wum</i>
Zuda	Yefune bu Kalebi
Simeyon	Amiwudi bu Sanwelɪ
Benzamen	Kisilon bu Elidadi
Dan	Yogili bu Buki
Manasi	Efodi bu Haniyelɪ
Efrayim	Sifitan bu Kemuel
Zabulon	Paranakɪ bu Elizafan
Yisakaari	Azan bu Paliti
Aseeri	Selomi bu Ayiwudi
Nefitali	Amiwudi bu Pedaheli

²⁹ Nɔɔna bam kuntu deen yi balu
Baŋa-We na pe-ba ni sɪ ba tɔɔɪ
ba pɔɔri Kaanan tɪga kam ba pa

Yisrayeli tiinə bam sɪ ba taa te tun
mu.

Levi dwi tiinə bam tuntu dum

35 Yisrayeli tiinə bam deen
ta wu Moabi laŋa kam
tɪ-kampari ni mu. Je sum kuntu wu
Zerden bugə kam ni ni mu yi Zeriko
dɪ wu bube didoŋ dum seeni. Ba na
wura tun, Baŋa-We ma ta dɪ Moyisi
Dɪ wu: ² «Ta dɪ Yisrayeli tiinə bam
ni ba na joŋi ba tɪga kam, sɪ ba lɪ
tuntu ka wunu ba pa Levi tiinə bam
sɪ ba taa zuuri dɪ wunu. Ta pa-ba
pwəli silu na gilimi tuntu dum kuntu
maama tun sɪ ba taa kɔni ba vara.
³ Kuntu mu wó pa ba dɪ taa jigɪ tuntu
ba zuuri da, yi ba jigɪ pwəli sɪ ba taa
kɔni ba vara dwi maama.

⁴ Ba na logɪ ba tuntu dum ba pɪ,
sɪ ba zigɪ tuw maama kabri sum
təŋə ni ba jeeli kantɪ muru (1,000)
de suna sum maama ni sɪ ku taa
yi ba vara pwələ. ⁵ Daa ta jeeli-na
kantɪ mur-tule (2,000) tuw kum daa
maama seeni, sɪ pwəli sum sisənə
taa tigi kuntu yi tuw kum zigɪ sɪ
titari ni. Levi tiinə bam tuw maama

wó taa jigi vara pwəli sɩv na gilimi-ku tun si ba taa kɔni ba vara.

Ka-duri-ka-zv-ka-səgi tuni dum

Zozwe 20:1-9

⁶Nan li-na tuni dirdv Levi tiinə tuni dum wɔni si di taa wura ka-duri-ka-zv-ka-səgi ɲwaani. Nɔɔnv na gv o doŋ yi o wu paali o ki, si kuntu tu duri o zv tuni dum kuntu didva wɔni o səgi. Abam ta maŋi si á kwe tuni fiinna-dile á pa Levi dwi tiinə bam á wəli da, ⁷si ba tuni dum maama laan taa yi fiinna-nana, didaani di vara pwəli sɩv na kaagi-di tun. ⁸Á wó kuri tuni dum kuntu á li Yisrayeli dwi maama tɔga kam wɔni si Levi dwi tiinə taa zɔvri di wɔni. Kuntu ɲwaani á maŋi si á li tuni si ku maŋi di dwi maama tɔga kam na mai te tun, ni ba na yi kɔ-kamunu naa kɔ-balaŋa mu di.»

⁹Baŋa-We ta ma ta di Moyisi Di wi:

¹⁰«Nan ta di Yisrayeli tiinə bam ni: Abam na be Zorden bugə kam yi á zv Kaanan tɔga kam wɔni, ¹¹si á kuri tuni didonnə á zigi ka-duri-ka-zv-ka-səgi ɲwaani. Nɔɔnv na gv o doŋ yi o wu paali o ki, si kuntu tu duri o zv tuni dum kuntu didva wɔni o səgi. ¹²Kuntu

mu wó pa o wani o duri o vu o lu wɩv na beeri o gum tun juɔa ni. Ba bá na cwəŋə si ba gv ku tu yi tu kum nakwa bam wu ni o ni-taani si ba lwarɩ kɩv na ki tun. ¹³Li-na tuni dirdv ka-duri-ka-zv-ka-səgi ɲwaani. ¹⁴Tuni dɩtɔ wó taa wu Zorden bugə kam wa-puli seeni. Dɩtɔ di wó taa wu Kaanan tɔga kam wɩv. ¹⁵Tuni dirdv dum kuntu wó taa wura Yisrayeli tiinə, di vərə, di balv maama na zɔvri di ba tun ɲwaani mu, si wɩv maama na gv o doŋ yi o wu paali o ki, si kuntu tu duri o zv di didva wɩv o jɔŋi o titi.

¹⁶Nɔɔnv nan na kwe luu o magi o doŋ pa ku tu ti, ku yi nɔɔnv wum paali o ki mu. O yi nɔn-guru mu yi ba maŋi si ba gv o di mu. ¹⁷⁻¹⁸Nɔɔnv ta na ze kandwe-kamunu, naa da-lɔŋo o juɔa ni, yi o na kwe-ku o magi o doŋ pa ku tu ti, ku bri ni o paali o ki mu. O yi nɔn-guru mu yi ba maŋi si ba gv o di mu. ¹⁹Ba na gv wɩv tun yira nɔɔnv mu maŋi si o beeri nɔn-guru wum. O maa na ne-o, si o yɔɔri o gv-o.

²⁰Ku ta wəli da, nɔɔnv na culi o doŋ, yi o yigi ku tu o di tɔga ni, naa o na paali o dul-o di woŋo, ²¹naa o na mag-o di o ja-gulə, pa o doŋ wum ti, o yi nɔn-guru mu yi o maŋi

35:11 tuni dɩntv mu ta yi je-səkə tuni

35:11 Nuɲim 21:13

sɪ ba gu o dɪ mu. Ba na gu wulu tun yira nɔɔnu maɲɪ sɪ o beeri nɔn-guru wum je mu sɪ o gu-o.

²²Ku nan na dai ni o ya culi o doɲ mu, yi o na yig-o o dɪ tɪga ni, naa o dul-o dɪ woɲo, ku bri ni o wu paali o ki. ²³O ta na ze kandwe-kamunu yi o duli yɔɔ pa ku vu ku magɪ o doɲ, ku bri ni o wu paali o ki kuntu, o na ba culi o doɲ wum tun ɲwaani. O doɲ wum na tɪga o kəm dɪm kuntu baɲa ni, ²⁴sɪ tuw kum nakwa di nɔɔnu wum dɪ wulu o na gu tun yira nɔɔnu taani dɪm sɪ ba tɔɲi kwɪə yam kuntu ba buri cɪga kam. ²⁵Nakwa bam nan na di taani dɪm yi ba pa wulu bura, sɪ ba joɲ-o tuw wum yira nɔɔnu juɲa ni. Ba laan maa wó pa o joori ka-duri-ka-zu-ka-səgi tuw kulɔ wuni o ya na duri o vu o səgi da tun. Oó taa zuvri tuw kum kuntu wuni mu sɪ ku taa nii kaanum yigə tu wum na tɪga.

²⁶Nɔɔnu wum nan na nuɲi ka-duri-ka-zu-ka-səgi tuw kum wuni, ²⁷yi tuw wum yira nɔɔnu na ne-o o ja o gu, o tuvni dɪm bá taa wu ku tu yuu ni. Ku tu jɪɲi cwəɲə sɪ o gu-o. ²⁸Wulu na wu paali o gu o doɲ wum tun maɲɪ sɪ o yəni o taa wu ka-duri-ka-zu-ka-səgi tuw kum wuni mu, sɪ kaanum yigə tu wum na tɪga, sɪ o laan joori o viiri o titi tuw.

²⁹Á na zuvri me maama, abam di á kwaga kam maama maɲɪ sɪ á taá tɔɲi niə yantu mu sɪ ku taa ve maɲa maama.

³⁰Nɔɔnu na zaɲɪ o gu o doɲ, á ba jɪɲi cwəɲə sɪ á gu ku tu, ku na dai ni nɔɔna mu pe maana ni o sunti o yi nɔn-guru. Nɔn-dua yirani ni-taani nan bá wani dɪ pa nɔɔnu ti.

³¹Nɔn-guru maɲɪ sɪ ba gu-o mu. Kuntu tu bá wani o ɲwi səbu sɪ o ma joɲi o ɲwia.

³²Ku ta wəli da, wulu na zu ka-duri-ka-zu-ka-səgi tuw kudonɲ wuni o na wu paali o gu nɔɔnu tun ɲwaani, kuntu tu bá wani o ɲwi səbu sɪ o ma o joori o titi sɔɲo lila, yi kaanum yigə tu wum ta wu tɪɲi.

³³Nɔn-gura cɔɲi tɪga kam mu. Nan yi pa-na sɪ tɪga kalu á na zuvri ka wuni tun taa cɔga kəm dɪm kuntu ɲwaani. Nɔɔnu na yɔɔri o gu o doɲ, yi á wu gu nɔn-guru wum, tuw wum jana bam cɔɲi tɪga kam mu. ³⁴Amu Baɲa-We mu zuvri Yisrayeli tiinə bam titari ni. Kuntu ɲwaani, yi pa-na sɪ tɪga kalu amu dɪ abam na je ka wuni tun cɔɲi.»

Zelofadi bukwa bam taani

36 Galadi sɔ-yuu kum yigə tiinə deen ma zaɲɪ de didu ba fufɔ ba yi Moyisi didaani Yisrayeli sɔ-yuni tidaara yigə tiinə

bam te. Galadɪ ko maa yɪ Makira. Wuntu ko dɪ maa yɪ Zuzefu bu Manasi. ²Ba ma ta dɪ Moyisi ba wɪ: «Dɪ ko, Baɲa-We deen pe nmu mu ni sɪ n ta jɔɔ n ma n pɔɔɪ tɪga kam n pa Yisrayelɪ dwiə yam maama. O ta ma pa ni sɪ n kwe tɪga kalu ya na wú taa yɪ dɪbam curu Zelofadɪ nyum tun n pa o bukwa bam. ³Bantu nan na zu banna na nuɲi Yisrayelɪ sɔ-yuu kudonɲ wunu tun, ba tɪga kam laan wú ji sɔ-yuu kum kuntu nyum mu sɪ ba wəli-ka ba titɪ tɪga kam wunu. Ku maa wú pa dɪbam tɪga kam muri. ⁴Ku nan na yɪ ywəni dim bɪnɪ dɪm pa Yisrayelɪ tiinə kwe ba wənu ba joori ba paɪ tɪ tiinə, Zelofadɪ bukɔ wulu maama na zu baru sɔ-yuu-gaa wunu, ku tu tɪga laan wú leeri ka ji sɔ-yuu kum kuntu nyum, pa dɪ nabaara bam sɔ-yuu kum ga-ka.»

⁵Moyisi deen na lwarɪ Baɲa-We ni na yɪ te dɪ taanɪ dum tun, o ma pa Yisrayelɪ tiinə bam ni nɪ: «Zuzefu dwi dum nɔɔna na tagɪ kulɪ tun yɪ cɪga mu. ⁶Baɲa-We na pe ni dilu Zelofadɪ bukwa bam ɲwaanɪ tun mu tuntu:

Ba jɪɲɪ cwəɲə sɪ ba kuri banna balu ba na wú zu tun. Ku nan maɲɪ sɪ ba banna nuɲi ba ko sɔ-yuu kum wunu mu.

⁷Tɪga kalu Yisrayelɪ sɔ-yuu maama na wú joɲi tun maɲɪ

sɪ ka maɲɪ ba titɪ sɔ-yuu kum dɪ ba kwaga kam tee nɪ mu. Ka bá leeri ka ji sɔ-yuu kudonɲ nyum. ⁸Bukɔ wulu maama na joɲi tɪga Yisrayelɪ sɔ-yuu kulɪ maama ɲwaanɪ o te, sɪ ku tu beeri baru o zu o ko sɔ-yuu kum wunu. Kuntu wú pa Yisrayelɪ tu maama taa te tɪga kalu o na joɲi o nabaara sɔ-yuu kum ɲwaanɪ tun. ⁹Sɔ-yuu maama tɪga bá leeri ka ji sɔ-yuu kudonɲ nyum. Yisrayelɪ sɔ-yuni tum maama tɪga kam jɪɲɪ sɪ ka maɲɪ sɔ-yuu kum kuntu tee nɪ, sɪ ba taa te-ka.»

¹⁰Zelofadɪ bukwa bam deen ma sunɪ ba se Baɲa-We ni dɪm Dɪ na pe Moyisi tun. ¹¹Maala, dɪ Tirisa, dɪ Hogɪla, dɪ Milka, dɪdaanɪ Nowe mu kuntu. Ba ma zu ba ko curru tidonnə. ¹²Ba banna deen nuɲi Zuzefu bu Manasi sɔ-yuni tum wunu mu. Kuntu ɲwaanɪ ba tɪga kam maɲɪ ba ko sɔ-yuu kum tee nɪ yɪ ba te-ka.

¹³Baɲa-We na tɔɲɪ Moyisi baɲa nɪ Dɪ pa Yisrayelɪ tiinə bam niə dɪ cullu tilu tun mu kuntu. Ka maɲa nɪ, dɪ ba ta wu Moabɪ laɲa kam tɪ-kamparɪ nɪ mu. Je sum kuntu wu Zorden bugə kam ni nɪ yɪ Zeriko wu bube didonɲ dum seeni.

Wε Niə Gulə Təno

Wε Niə Gulə Təno kum te kulə na kia maŋa kalu Yisrayelɩ tiinə bam na kıkarı kagva kam yuu nı bına fiinna, yı ba laan yi me na bwələ sı ba zu Kaanan tıga kam wunu tun mu. Moyisi ma joori o guli nɔɔna bam kulə maama Wε na kɩ Dɩ pa-ba sı Dɩ wanı o ja-ba Dɩ yi je sum kuntu tun. O ta guli-ba Wε niə yam na yı te, dı ya na brı-ba ba na wú taa jıgı ba ɲwıa te tı-duŋa kalu Wε na kwe Dɩ pa-ba tun wunu. Wε nan wu pe Moyisi cwəŋə sı o tɔgı dı nɔɔna bam o be Zurdən bugə kam o da o zu tıga kalu Dɩ na goni ni sı Dɩ pa nɔɔna bam tun. Dı ku dı, Wε pe o zıgı yigə yigə o tulı o na ka maama. Moyisi ma tı yı ba kɩ-o Moabi tuw nı. Bitarbiə balu na kweeli təno kum kuntu nı tun te tuntu mu nı: «Nɔɔn-nɔɔnu daa tərə o na jıgı dam kuntu doŋ sı o wanı o kɩ wo-kamunnu na jıgı fuwı sı tı maŋı dı Moyisi na tıŋı te Yisrayelɩ tiinə bam maama yibiyə nı tun.»

Wε pe Yisrayelɩ tiinə bam ni sı ba yaŋı Sinayi je sum

1 Moyisi dɛen na ɲɔɔnı tite maama dı Yisrayelɩ tiinə bam yı ba ya ta wu kagva kam wunu tun mu pupuı tı tigi təno kuntu wunu. O na ɲɔɔnı dı ba tun, dı ba ya ta wu Zurdən bugə kam wa-puli seeni ba bwələ dı Sufa tuw kum. Ba maa wu bol-fırɔ kum nı. Paran wu daa dıdva nı mu. Tofelı, dı Laban, dı Hazerotı dıdaanı Di-Zahabı maa wu kakam daa nı. ²Nɔɔnu na zıgı Sinayi piu kum nı o tɔgı Edom pweeru cwəŋə kam sı o vu

Kadese-Barania, ku yəni ku yı da fugə-dıdva mu oó ma o yi da. ³Ku nan na kɩ te tun, ku yı bına fiinna bını dım canı fugə-dıdva pulim de dım nı mu Moyisi dɛen tagı dı Yisrayelɩ tiinə bam kulə maama Baŋa-Wε na pe-o ni sı o ta o brı-ba tun. ⁴Kuntu maama dı Moyisi ya maŋı o di Amɔɔrı tiinə Pe Sıhən na di o paarı Hesebon nı tun mu najara wunu. O ma di Basan tuw Pe ɔgı dı najara wunu. ɔgı paarı dım maa di Asetaro dıdaanı Ederi tıwı dım nı mu.

⁵Moyisi na puli sı o taa maŋı Wε ni-taanı dım sı nɔɔna bam lwarı tun,

---

1:2 Sinayi: Ebru = Horeb (Sinayi yırı dıdoŋ)

1:4 Garum 21:21-35

dı ba ya ta wu Zurden bugə kam wa-puli seeni mu. Moabi laja kam ni mu kuntu. O ma ta o wi:

⁶«Dıbam ya ta na wu Sinayi Piu kum tənə ni tun, mu dıbam Tu Baŋa-We tagı dıbam Dı wi: «Abam tiini á jəni yo seeni á dáani.

⁷Zaŋi-na á gə á vwə yam sı á taá ve Aməwri tiinə pweeru laja kam ni, dıdaani tunı dıw maama na gilimi je sum kuntu tun. Ta ve-na á yi wa-zuvrı seeni bwəlu tum, dıdaani jagwiə seeni kagwa kam, ku ta wəli dı tunı dıw na wu Mediterane nıw kum ni ni tun. Ve-na je sıw maama Kaanan tiinə na zuvrı tun dıdaani Liban laja kam, sı á ke á yi Efrati bugə kam seeni. ⁸Nii-na yo! Amu Baŋa-We kwe tıga kantu mu a pa abam. Laan zu-na ka wunı á kwe-ka á taá te, sı amu deen maŋı a goni ni mu dı abam nabaara Abraham, dı Yizaki, dı Zakəbi sı a kwe tıga kam kuntu a pa-ba sı ba dı ba kwaga kam taa te.»»

Ba kuri yigə tiinə

⁹«Dı ya ta na wu Sinayi Piu kum ni tun, mu amu tagı dı abam a wi: «Ku tiini ku camma ku gaalı sı amu yıranı taa nii abam baŋa ni. ¹⁰Abam Tu Baŋa-We mu pe abam laan tiini á puli zanzan nıneenı calıwı sum na daga tite tun.

¹¹Baŋa-We nan goni ni dıdaani dı nabaara bam ni Dı wú pa dı puli zanzan. We wú kı abam yu-yoŋo sı Dı pa á dwi dum puli kuni muru mu. ¹²Abam na jıgı á taana dı á ni-kantəgə á daani-nı te tun, amu yıranı laan nan wú kı tıta mu sı a taa nii á baŋa ni? ¹³Nan kuri-na nəwəna balu na jıgı swan dı yi-puru tun sı ba nuŋi á dwi maama wunı. Baá taa yı balu á na ye ba wuw lanyıranı tun. Amu laan wú pa-ba dam sı ba taa yı á yuutiinə.»

¹⁴Tə. Abam deen ma se ni bubuŋı dum kuntu lana mu sı dı kı. ¹⁵Amu ma lı nəwəna bam kuntu na yı yuutiinə tun á dwiə yam wunı. Bantu jıgı swan mu yı á ye ba wuw, yı a daarı a pa-ba dam sı ba taa nii á baŋa ni. Ba badonnə ma ji jar-kərə yigə tiinə balu na nii nəwəna muru, naa nəwəna bi, naa nəwəna fiinnu naa nəwəna fugə baŋa ni tun. Badaara dı ma ji dıdeera á dwiə yam wunı.

¹⁶Ku na yı balu na wú taa kwe á taana tun, amu deen pe-ba ni a wi: «Zuri-na á yira sı á cəgi nəwəna bam taanı dwi maama sı á daarı á ma á burı bura á pa-ba. Ku na yı Yisırayelı dwi tu dı o doŋ mu jıgı taanı, naa ku na yı Yisırayelı dwi tu dı vəru wudoŋ, sı á yı kuri-ba daanı. ¹⁷Ku na maŋı ku yı nadunə naa nabwənə dı, sı á yı kuri-ba daanı dı á na burı ba bura te tun. Ku

dai si abam taa kwari nɔɔna yiə di taani dim. Ku yi We mu wɔ pa á na wubuɔa si á buri ciga bura. Taani dilu nan na dana di dwe abam jam, si á ja-di á ba á pa amu si a nii di baɔa ni.»

¹⁸Ku maama wuni a maɔi a ta a bri abam kulu maama á na maɔi si á ki tun mu.»

Nɔɔna ve ba nii Kaanan tɔga kam

Garim 13:1-33

¹⁹«Dí deen ki kulu Baɔa-We na pe dibam ni si dí ki tun. Dí ma zigɔ Sinayi piu kum seeni dí vu dí tɔgi kagva kam wuni ka na yalma yi ka jigɔ fuvni zanzan ka pa dibam tun. Dí ma tulu kuntu taan dí vu dí twe Amɔɔri tiinə pweeru laɔa kam, yi dí yi Kadese-Baranta ni. ²⁰Amu deen ma ta di abam a wi: «Abam laan tu á twe Amɔɔri tiinə bam pweeru laɔa kam mu. Dibam Tu Baɔa-We dum laan nan lagi Dl kwe-ka mu Dl pa dibam. ²¹Ciga tun, Baɔa-We maɔi Dl kwe tɔga kam Dl ki á juɔa ni. Nan zaɔi-na á vu á zu ka wuni á joɔi-ka á taá te. Baɔa-We dum á nabaara bam na tɔgi tun maɔi Dl ta abam si á ki kuntu mu. Á yi zaɔi á kwari fuvni. Á yi zaɔi á pa ku su abam!»

²²Abam maama deen ma ba amu te yi á wi: «Nan pa dí tɔgi nɔɔna badonnə si bantu da yigə ba vu ba

ɔɔ ba nii lugu kum. Ba laan maa wɔ wani ba joori dibam te ba pa dí lware cwəɔə kalu ciga ciga dí na wɔ tɔgi tun, didaani tuni dilu dwi na wu je sum ni tun.»

²³Abam bubuɔi dum deen maa lamma amu tee ni. A ma sunt a kuri nɔɔna fugə-bale si ba nuɔi abam dwiə yam maama wuni, dwi maama nɔɔnu didua. ²⁴Nɔɔna bam kuntu di deen ma zaɔi ba vu ba tulu pweeru laɔa kam ba vu ba yi Eskoli bugə kam. Ba ma fɔgi ba nii je sum maama. ²⁵Ba ma ja tɔga kam wodiiru tidonnə ba ba dibam te yi ba wi: «Tɔga kalu dibam Tu Baɔa-We na lagi Dl pa dibam tun tiini ka lamma zanzan.»

Nɔɔna bam ya logi Baɔa-We kwaga ni

²⁶«Ku nan na ki te tun, abam deen ma lo á Tu Baɔa-We ni dum kwaga ni yi á vin si á zu lugu kum wuni.

²⁷Abam maa wu á vwə yam ni yi á puvni da-tee ni á wi: «Ku yi Baɔa-We na culi dibam tun ɔwaani mu Dl jaani dibam Dl ja Dl ba Dl ki Amɔɔri tiinə bam juɔa ni si ba gu dibam. ²⁸Dí daa bá wani dí vu je sum kuntu ni. Dí na tɔgi dí curru tulu tun joori mu yi ba ki fuvni dibam kuri ni. Ba maa wi: tɔga kam kuntu tiinə bam damma mu yi ba

daa ta dwara ba dwe dɔbam. Ba maa zʊvri tuni dɔlv na lɔgi di dam yi di kabri sum diini vili vili si yi weyuu tin mu. Nɔn-sawaara di maa wu ba wɔni.»

²⁹ Amu deen ma ta di abam a wɔ: «Yi taá kwari-na fuvni di nɔɔna bam kuntu. ³⁰ Si abam Tu Baɲa-We di m wó tɔgi abam yigə si á vu. Dintu mu lagɔ Dɔ jarɔ Dɔ pa abam, nuneeni á deen na ne Dɔ na tɔɲi tite maama Dɔ pa abam Ezipi ni tin. ³¹ Kagva kam yuu ni di, abam daa ta ne Baɲa-We na nii á baɲa ni tite maama tin. Dɔ maa jigɔ abam kuntu mu ga taan, Dɔ ba Dɔ yi yo seeni, nuneeni ko na jigɔ o bu yi ba veə cwəɲə yuu ni te tin.»

³² Amu deen tagɔ kuntu maama di abam yi á ta wu se si á kɔ á wu-dɔɔva di á Tu Baɲa-We. ³³ Baɲa-We ya yəni Dɔ da abam yigə mu Dɔ kwe á cwəɲə kam, yi Dɔ beeri je silu á na wó pu á vwə tin. Titu maama ni Dɔ wu mim wɔni Dɔ tɔgi á yigə, si Ku daari wia ni Dɔ yəni Dɔ wu kunkoɲo wɔni mu Dɔ ma Dɔ bri abam cwəɲə si á taá tɔgi ka wɔni á veə.

³⁴ Baɲa-We deen na ni á pumpɔna kam tin, Dɔ banɔ ma zarɔ. Dɔ ma du durə Dɔ wɔ: ³⁵ «Amu bá se si nɔɔna bantv dɔɔva zu ti-ɲuɲa kalv a na pooli di ba nabaara bam si a pa-ba tin, ba na yi nɔn-balwaarv

tin ɲwaani, ³⁶ ku na dai Yefune bu Kalebi yurani. Nɔɔna balv zum na wura tin wɔni wuntu yurani mu wó di o naga tɔga kam kuntu ni. Amu nan wó kwe-ka a pa o di o dwi di m, Beɲwaani wuntu mu kwe o bicari maama o ma o tɔgi-ni.»

³⁷ Ku deen yi abam ɲwaani mu Baɲa-We banɔ zarɔ dɔdaani amv. Dɔ ma ta di amv Dɔ wɔ: «Nmv titi di bá zu tɔga kam wɔni. ³⁸ Ku daari nmv zənnu Zozwe na yi Nun bu tin nan mu wó zu ka wɔni. Pa wuntu taa jigɔ baari, si ku yi wuntu mu wó tɔgi Yisrayeli tiinə bam yigə si ba zu ba jəni tɔga kam ni ba taa te-ka.»

³⁹ Baɲa-We deen ma daari Dɔ ta di nɔɔna bam maama Dɔ wɔ: «Si ku na yi abam biə balv ta na muri yi á ya kwari ni á duna wó gu-ba tin, di balv ta na wu yi si ba taa ye lam di lwarum daani tin, bantv mu wó wani ba zu tɔga kam wɔni. Amv wó pa-ba cwəɲə si ba taa te tɔga kam. ⁴⁰ Ku daari ku na yi abam, joori-na á pipiri á kwe cwəɲə kalv na maa ve Nani-sɔɲv kum seeni tin si á zu kagva kam wɔni á taá veə.»

⁴¹ Á na ni kuntu tin, á ma ləri-ni á wɔ: «Dɔbam suni di vin di Tu Baɲa-We ni di m. Di laan nan wó vu si di kɔ najara yam, nuneeni Dɔ na pe dɔbam ni si di kɔ tite tin.»

Abam deen tagɔ kuntu doɲ yi á daari á kwe á jara zila yam si á vu

jara-kəm nı, Beŋwaanı á ya buŋı nı ku bá taa cana sı á vu á joŋı pweeru laŋa kam. ⁴² Baŋa-We ma ta dı amu Dl wı: «Nan kaanı nɔɔna bam sı ba yı zaŋı ba vu ba kı najara yam, beŋwaanı amu bá taa wu ba tee nı. Ba duna maa wú da ku ŋwaanı ba di-ba.»

⁴³ Amu ma ta kuntu a brı abam, yı á wu se a taanı dum. Abam na zəŋı á tıti tun ŋwaanı mu á nuŋı Baŋa-We ni dum kwaga nı yı á vu pweeru laŋa kam nı sı á zaŋı najara yam. ⁴⁴ Amɔɔrı tiinə bam na zuvı je sum kuntu nı tun deen ma nuŋı ba jeeri abam. Ba ma zəli abam nıneenı twı mu ba ciŋı ba yaŋı te tun. Ba ma zəli abam kuntu taan ba vu ba yı Edom laŋa kam. Ba na yı Horama twı kum tun didaanı ba di abam maama. ⁴⁵ Abam deen ma joorı yı á daarı á vu Baŋa-We yigə nı á keeri á loori zənə Dl tee nı. Dl nan wu se sı Dl cəŋı á we-loro kum. ⁴⁶ Abam deen ma jəni Kadesı nı á dáanı.»

Ba kaagi kagua kam nı ba beerə

2 «Dı deen ma kı te Baŋa-We na tagı dı amu tun. Dı ma zaŋı dı pipiri dı kwe cwəŋə kalu na maa ve Nani-suŋu kum seeni tun, sı dı vu dı zu kagua kam wunı. Dı ma tiini dı beeri taan dı jijirə yı dı kıkarı dı kaagi Edom pweeru tum laŋa kam nı.

² Baŋa-We deen ma ta dı amu Dl wı:

³ «Abam tiini á kıkarı pweeru tuntu laŋa kam nı á dáanı zanzan. Ku laan maŋı mu sı á pipiri á taá ve jazum baŋa seeni. ⁴ Nan pa nɔɔna bam amu niə yantu: Abam laan laŋı á tɔŋı Esawu dwi tiinə bam tıga kam nı mu á ke. Bantu yı á curru yı ba zuvı Edom laŋa kam nı. Baá taa kwarı fuvı dı abam. Nan zuri-na á yura dı ba. ⁵ Yı zaŋı á gwin ba najara. Beŋwaanı, amu ba laŋı a kwe ba tıga kam a pa abam, dı ka na-baarı yı didva dı. Amu maŋı a kwe Edom pweeru laŋa kam mu a pa Esawu dwi dum sı ba taa te. ⁶ Á na maa tɔŋı ba tıga kam wunı á kea, á wú wanı á ma səbu-sıŋa á yəŋı wodiiru didaanı na ba tee nı.»

⁷ Abam Tu Baŋa-We dum maŋı Dl kı zaanı abam yuu nı pa kulı maama á na jıŋı á tuŋı tun kı lanyıranı. Á deen na beeri kagua kantu je sum maama wunı tun, Dl jıŋı abam mu Dl niə. Bına fiinna yantu maama wunı Dl wu abam tee nı, yı á nai woŋo kulı maama á na ge tun.

⁸ Kuntu ŋwaanı mu, dı tɔŋı Edom laŋa kam wunı me dı curru Esawu dwi tiinə bam na zuvı tun dı ke. Dı ma loŋı cwəŋə kalu na tɔŋı Araba tı-kamparı ka ke tun. Cwəŋə kam kuntu zıŋı jagwiə seeni mu Elatı dı Ezion-Geberı nı. Dı laan ma pipiri

dí kwe kagua cwəŋə kalu na maa ve Moabi tun.

⁹ Baŋa-Wε daa ma ta dɪ amu Dɪ wɪ: ‹Yɪ daant-na Moabi tiinə bam, sɪ ba yɪ Lɔtɪ dwi dum mu. Yɪ kwaari-na najara dɪ ba, sɪ amu mu maŋɪ a kwe Ara je sum a pa-ba. A ba lagɪ a pa abam ba tɪga kam.›

¹⁰ Emimi tiinə deen ya mu zʊvri laŋa kam kuntu nɪ. Bantu deen jɪgɪ dam yɪ ba kɔgɔ kum gaali. Ba maa yɪ nɔn-sawaara sɪ ku maŋɪ dɪ Anakɪ tiinə bam na yɪ te tun. ¹¹ Nɔɔna deen yəni ba pa Emimi dwi dum dɪ Anakɪ dwi dum yɪ Refayim tiinə mu. Moabi tiinə bam dɪ maa bəi-ba wɪ Emimi tiinə. ¹² Ku nan na yɪ Edom laŋa kam, Hori tiinə mu ya zʊvri je sum kuntu nɪ. Esawu dwi tiinə bam laan ma zaŋɪ ba baŋa nɪ yɪ ba daari ba zəli-ba. Ba na cɔgɪ ba tuw kum kuntu tun, ba ma joŋɪ ba tɪga kam ba te, sɪ ku maŋɪ dɪ Yisrayeli tiinə bam dɪ na lagɪ ba kɪ te ba zəli ba duna ba daari ba joŋɪ tɪga kalu Baŋa-Wε na kwe Dɪ pa-ba tun.

¹³ Baŋa-Wε laan ma pa dɪbam nɪ sɪ dí zaŋɪ dí bε Zeredɪ bugə kam. Dɪbam deen ma sunɪ dí kɪ kuntu.

¹⁴ Buna fiintɔ-nana tutari nɪ mu dí kwe dí ma dí zigɪ Kadese-Barania nɪ dí vu dí yɪ Zeredɪ bugə kam dí bε. Ku deen kɪ kuntu yɪ balu maama ya na maŋɪ ba yɪ jara-kəm pulim nɪ tun laan tu ba tɪ, nuneeni Baŋa-Wε deen na dugɪ durə nɪ ba lagɪ ba tɪ

kagua kam nɪ te tun mu. ¹⁵ Ku deen yɪ Baŋa-Wε titɪ juŋa mu Dɪ mε Dɪ cɔgɪ-ba, sɪ ku pa ba maama tɪ didwa didwa ba vu ba ti.

¹⁶ Jar-kərə bam kuntu dwi dum na tɪga maama yɪ ba wuluwulu daa tərə Yisrayeli tiinə kɔgɔ kum wonɪ tun, ¹⁷ mu Baŋa-Wε tagɪ Dɪ brɪ amu Dɪ wɪ: ¹⁸ ‹Zum dε dum nɪ mu abam wú tɔgɪ Moabi tiinə tuw Ara seeni á kε. ¹⁹ Á laan maa wú zu Amɔn tiinə laŋa kam. Taá ye-na sɪ á yɪ daant-ba. Yɪ kwaari-na najara dɪ ba, sɪ amu ba lagɪ a pa abam Amɔn tiinə tɪga kam. Amu maŋɪ a kwe tɪga kam kuntu mu a pa Lɔtɪ dwi tiinə bam sɪ ba taa te-ka.›

²⁰ Je sum kuntu maama dɪ deen yɪ Refayim tiinə tɪga mu. Bantu badonnə maa zʊvri ka wonɪ. Amɔn tiinə bam deen jɪgɪ-ba ba bəi nɪ Zamzumi tiinə mu. ²¹ Bantu deen jɪgɪ dam yɪ ba kɔgɔ kum gaali. Ba maa yɪ nɔn-sawaara sɪ ku maŋɪ dɪ Anakɪ tiinə bam na yɪ te tun. Dɪ kuntu maama, Baŋa-Wε mu cɔgɪ-ba pa Amɔn tiinə bam wantɪ ba zəli-ba yɪ ba daari ba joŋɪ ba tɪga kam ba te. ²² Baŋa-Wε deen ya maŋɪ Dɪ kɪ kuntu donɪ mu Dɪ wəli Esawu dwi tiinə bam na zʊvri Edom nɪ tun. Dɪ deen ya cɔgɪ Hori tiinə bam mu pa Edom tiinə bam wantɪ ba zəli-ba yɪ ba daari ba joŋɪ ba tɪga kam. Ba ta zʊvri da dɪ zum maama. ²³ Ku daa ta na yɪ Awa tiinə bam,

bantu deen zuuri ti-balwa balu na wu Mediterane nɔw kum ni ni tun, si ku taa ve Gaza tuw kum seeni. Filisi tiinə bam na nuɲi Kaftɔri ni tun ma gu-ba, yi ba daari ba joɲi Awa tiinə tɔga kam ba zuuri da.

²⁴ Baɲa-Wɛ ta ma ta dɔbam Dɩ wɩ: «Zaɲi-na á kwalumi á zıla yam si á vu á be Aranon bugə kam. Nii-na yo! Amu mu lagi a kwe Hesebon tuw Pɛ Sɩhɔn a kɩ abam juɲa ni si á wan-o á di. A maa wú kwe o tɔga kam di a pa abam. Ve-na á zaɲi najara did-o, si á daari á joɲi o je sum á taá te. ²⁵ Ku zɔɲi zum de dum ni si ku taa veə, amu lagi a pa lugu baɲa tuni dum maama taa kwari abam fuɔni mu. Ba na maɲi ba ni abam ɲwa, ku maɲi si ba yura mu taa sai vagi vagi yi ba bicara di abam ɲwaani.»»

Ba di Pɛ Sɩhɔn najara baɲa ni

Garim 21:21-30

²⁶ «Dɔbam deen ta na wu Kedemɔti kagva kam ni tun, mu amu tuɲi kwərə a pa Hesebon tuw Pɛ Sɩhɔn. A deen tagi did-o mu si o pa di kɩ ni-mɔrɔ daani si najara yi taa wura di tutari ni. ²⁷ A ma ta a wɩ: «Dɔbam na maa tɔɲi nmɩ tuw kum ni di kea, di wú kwe cwəɲə mu yɔɔrɔ-tɔtɔ di taa veə. Di ba lagi di ywəri jazim naa jagwiə seeni. ²⁸ Wɔdiu kulɩ maama di na wú di,

dɩdaani na balu di na wú nyɔ tun, di wú yəgi abam tee ni. Nan pa dɔbam pwələ si di tɔɲi á je sum ni di ke. ²⁹ Dɔbam nan maɲi si di vu di yi Zɔrden bugə kam mu si di be-ka di ke. Nan taá ye-na ni: Esawu dwi tiinə balu na zuuri Edom ni tun dɩdaani Moabi tiinə bam na zuuri Ara ni tun maɲi ba pa dɔbam pwələ pa di tɔɲi ba laɲa kam ni di ke.»

³⁰ Pɛ Sɩhɔn deen ma vin amu kwərə kam kuntu. O wu se si o pa dɔbam pwələ si di tɔɲi o tɔga kam baɲa ni di ke. Benwaani, dɔbam Tu Baɲa-Wɛ deen mu pɛ Sɩhɔn wuw kum kɩ dam, si Dɩ na pwələ Dɩ kɩ-o á dam kuri ni, nɛnɛni ku laan na yi te lele tintu tun.

³¹ Baɲa-Wɛ laan ma ta di amu Dɩ wɩ: «Nii-na! Amu lagi a kwe Pɛ Sɩhɔn di o tuw kum mu a kɩ abam juɲa ni. Nan ve-na yigə si á magi najara di ba á joɲi ba tɔga kam á taá te.»

³² Yahazi ni mu Pɛ Sɩhɔn di o nɔɔna bam deen nuɲi si ba zaɲi najara dɩdaani dɔbam. ³³ Dɔbam Tu Baɲa-Wɛ ma kwe-o Dɩ kɩ dɔbam juɲa ni. Di ma mag-o di gu, yi di daari di gu o biə dɩdaani o nɔɔna bam maama di wəli da. ³⁴ Di ma yɔɔri di cɔɲi Pɛ Sɩhɔn tuni dum maama di kɩ-di Wɛ dam kuri ni. Di ta ma cɔɲi di nɔn-biə bam maama: baara, di kaana dɩdaani

biə. Nəon-nəonu deen wu daari.
³⁵ Sı ku na yi ba vara bam didaani
 ba jujiguru tum, dí vri-ti pa ti ji
 dí nyum mu. ³⁶ Dıbam Tu Baŋa-We
 dum mu wəli dıbam yi dí di tuni
 dum maama. Ku na zıgı Aroyeri tu
 na wu Aranon bolo kum ni ni tun,
 didaani tiv kulu na wu bolo kum
 titari ni tun, sı ku taa ve Galadi
 laŋa kam tun mu dí wani maama.
 Tiw deen tərə, dıbam na wu joŋi.
³⁷ Kuntu maama baŋa ni, dí ta se
 mu sı dí ki tute dí Tu Baŋa-We dum
 na bri dıbam tun. Dí deen wu zu
 Amən tiinə bam je sum. Ku na yi
 tıga kalu na wu Yabəki bugə kam ni
 seeni tun, di tuni dılu na wu zwənu
 tum laŋa kam ni tun, dí wu zaŋi
 najara je sum kuntu ni.»

Ba wani Pe Ōgi ba di

Garim 21:33-35

3 «Kuntu maama na ki ku ti tun,
 dí laan ma magi dí yuu Basan
 seeni. Pe Ōgi deen mu yi je sum
 kuntu pe. O ma nuŋi didaani o
 jar-kərə bam maama sı ba zaŋi
 najara didaani dıbam Ederi ni.
² Baŋa-We ma ta di amu Dı wi: «Nan
 yi ta n kwar-o, sı amu mu lagi a
 kwe Pe Ōgi di o jar-kərə bam a ki
 abam juŋa ni, sı á joŋi ba tıga kam
 á taá te. Abam nan maŋi sı á cəgi
 pe wum kuntu didaani o nəona bam

mu nuneeni á na ki Aməri tiinə Pe
 Siŋon na di paari Hesebon ni te tun.»

³ Dıbam Tu Baŋa-We dum ma sum
 Dı wəli dıbam. Dı deen kwe Pe Ōgi
 di o nəona bam maama mu Dı ki
 dıbam jia ni pa dí magi ba maama
 dí gu. Ba wuluwulu wu daari. ⁴ Dí
 ma wani tuni dum maama Arıgəbi
 laŋa kam ni Pe Ōgi deen na di o
 paari Basan ni me tun. Di yi tuni
 fusiɾdu mu. Tiw deen wu daari yi
 dí wu di-ku. ⁵ Tunı duntu maama
 deen logi mu di pi di dam. Di
 kabri sum maa tiini sı dwara. Luuru
 mu ba deen ta me ba ci tuni dum
 manchəŋo niə yam. Ti-balwa di
 deen wura, yi duntu wu fəgi di ci
 kuntu doŋ. ⁶ Dí ma yəri dí cəgi Pe
 Ōgi tuni dum maama dí ki-di We
 dam kuri ni, nuneeni dí na maŋi dí
 cəgi Pe Siŋon laŋa kam te tun. Dí ma
 cəgi di nən-biə bam maama: baara,
 di kaana, didaani biə. ⁷ Sı ku na yi
 ba vara bam didaani ba jujiguru tum,
 dí ma vri-ti pa ti ji dí nyum.

⁸ Siŋon didaani Ōgi deen yi Amən
 tiinə bam pwa mu. Bantu paari laŋa
 kam wu Zırden bugə kam bube dılu
 na yəri wa-puli seeni tun mu. Ba
 laŋa kam deen tulı ka zıgı Aranon
 bugə kam ni mu sı ka yi Hermən
 piu kum na wu baŋa seeni tun.
 Dıbam deen ma joŋi je sum kuntu
 maama dí te. ⁹ (Siđon tiinə bam
 jıgi Hermən piu kum ba bəi wı

Siriyən mu. Ku daari yi Aməori tiinə bam bəi-ku wı Seniri.) ¹⁰ Dı deen magı najara mu dı vri tunı dılu maama na wu pweeru tum laja nı tun. Dı ta ma wantı Galadı laja kam dı Basan maama sı ku yi Saleka dıdaanı Ederi. Tunı dıle dum kuntu dı deen tığı dı wu Basan laja kam nı mu, me Ɖgi na di o paari dum tun. ¹¹ Pe Ɖgi deen mu kweeli Refayim tiinə bam juja nı. Ba deen na me kulv ba kı-o ku wunı tun yi luuru mu ba me ba kı-ku. Ku saŋ-dıdərə maŋum maa yi kantia maŋum kuni nuŋv. Yi ku daari ku saŋ-kukugə seeni maŋum maa yi kantia maŋum kuni buna. Ku daa ta wu Amən tiinə tuw Raba nı mu.»

**Zurden bugə kam
wa-puli seeni tıga kam**

Garum 32:1-42

¹² «Dı na joni tıga kam dı te kuntu tun, mu amu deen kwe laja kadoŋ a pəori a pa Ruban dwi dum dıdaanı Gadı dwi dum. Bantu laja kam deen zıgi Aroyeri tuw kum na wu Aranon bugə kam ni nı tun sı ku taa ve jazum baŋa seeni, ku wəli dı Galadı pweeru laja kam cicoro dı tunı dılu na wu je sum kuntu nı tun mu. ¹³ Galadı tıga kam cicoro kulv na daari tun mu amu deen kwe a

pa Manası dwi cicoro kum. A ta ma kwe Basan maama a wəli da a pa-ba. Pe Ɖgi laja kam mu kuntu. (Arıgəbi laja kam na wu Basan nı tun mu ba deen jıgi ba bəi nı Refayim tiinə tıga kam.) ¹⁴ Nəonu wudoŋ deen maa wu Manası dwi dum wunı, o yiri mu Yayiri. Wuntu ma magı o vri Arıgəbi laja kam maama o vu o yi Gesuri dıdaanı Maaka sisəm dum. O ma pa ba leeri ba bəi Basan tunı dum kuntu wı «Yayiri tunı». Ku ta yi kuntu mu dı zum maama. ¹⁵ Sı ku na yi Galadı tıga kam cicoro kulv na wu baŋa seeni tun, amu deen kwe-ka a pa Makira na yi Manası dwi tuw tun mu. ¹⁶ A ma daari a kwe laja kalv na zıgi Galadı nı sı ka yi Aranon bugə kam titari nı tun a pa Ruban dwi dum dıdaanı Gadı dwi dum. Ba laja kam baŋa seeni sisəm dum maa yi Yabəki bugə kam. Amən tiinə laja kam sisəm mu kuntu. ¹⁷ Wa-zuvri seeni mu ba tıga kam sisəm dum deen tığı Zurden bugə kam, ku na zıgi Galile nınuw kum seeni sı ku taa ve jagwiə seeni ku vu ku yi Araba nınuw kum. (Ye nınuw kum mu kuntu.) Pisiga piu kum təŋə maa wu tıga kam wa-puli seeni.

¹⁸ Amu deen ma pa abam ni dıntu a wı: «Dıbam Tu Baŋa-Wε dum mu kwe tıga kantı Dı pa abam sı á taá

3:17 Ye nınuw kum = Nınuw Tıku kum

3:8-11 Aməsi 2:9

te. Abam balu nan na yi jar-kərə tun maŋi si á kwe á jara zula yi á daari á tɔgi Yisrayeli dwi tiinə badonnə bam yigə á be Zurdən bugə kam, ba na yi á curre tun ɲwaani. ¹⁹ Si Ku daari á kaana, di á biə, didaani á vara bam maama mu, á wú pa bantu maŋi á tuni dlu amu na maŋi a kwe a pa abam tun wuni. Beɲwaani a ye ni abam vara bam tiini ba daga zanzan. ²⁰ Abam maŋi si á wəli á curre tun mu si ba jaŋi ba di tɔga kalu na wu Zurdən bugə kam wa-zuuri seeni tun. Baŋa-We nan na tu Dl pa ba sin di najara yam yi ba daari ba jəni ba tɔga kam ni, nuneeni abam na ne te tun, abam di laan wú joori me amu na kwe a pa abam tun mu á taá wura.»

²¹ Maŋa kam kuntu ni amu deen kwe ni duntu a pa Zozwe ni: «Nmu tuti yi ne n Tu Baŋa-We na tuŋi te didaani pwa bale bantu, Siħon di ɔgi tun. Tuv kulu maama abam nan na wú vu tun, Baŋa-We ta lagi Dl tuŋi kuntu mu ba yira ni. ²² Kuntu ɲwaani, yi taá kwari-na fuvni di ba. Abam Tu Baŋa-We mu lagi Dl jaŋi Dl pa abam.»»

We wu se si Moyisi be o vu o zu Kaanan tɔga kam

²³ «Kantu maŋa kam ni, a deen ma tiini a loori We a wi: ²⁴ Yuutu Baŋa-We, amu yi n tintuɲnu mu. Nmu laan nan siŋi si n bri-ni nmu juŋa na jigi dam si n ma n ki wo-kinkagila yalu tun. Beɲwaani, We didonj tərə weyuu ni naa tɔga baŋa ni si di wani di ki nmu wo-kamunə yam donj. ²⁵ A loori-m, pa amu cwəŋə si a di tɔgi a be Zurdən bugə kam a zu ti-ɲuŋa kalu na wu bube didonj dum ni tun, si a wani a na zwəənu tum laŋa kam na tiini ka lana tun, didaani Liban je sum.»

²⁶ Baŋa-We nan wu se si Dl cəgi a we-loro kum. Abam kəɔ kum ɲwaani mu Dl banti deen tiini di zaŋi di amu, yi Dl ta Dl bri-ni Dl wi: «Pa ku kweeli! Daa n yi ɲɔɔni taani dum kuntu di amu! ²⁷ Za n diini Pigisa piu kum yuu ni. Daa ni mu nni wani n nii n kaagi tɔga kam je maama. Nii n yigə ni, di n kwaga ni, ku wəli di n jazum di n jagwiə maama. Fəgi n nii n na, beɲwaani n

bá tɔɣi n be Zurden bugə kam. ²⁸ Ve n ta di Zozwe si o bɪcarɪ kɪ dam. Kɪ baarɪ n kɪ o kuri nɪ, si wuntu mu lagɪ o da amu nɔɔna bam yigə si ba be ba zu tɪga kam nmv na wú na tun. O ta wú pa ba joŋi-ka ba taa te.»

²⁹ Baŋa-We na tagɪ kuntu Dɪ ti tun, dí deen ma maŋɪ bolo kum kuntu seeni, kv na twe didaanɪ Bet-Pewɔri tun.»

We niə yam taani

4 «Yisrayelɪ dwi tiinə bam, taá cəgi-na We niə yalv amv na lagɪ a brɪ abam zum tuntu tun, didaanɪ Dɪ cullu tum maama. Á na se á tɔɣi-ya, kvú pa á wəri yɪ á daarɪ á zu á joŋi tɪga kalv á nabaara Baŋa-We dum na lagɪ Dɪ pa abam si á taá te tun. ² Taá ye-na si á yɪ wəli kulukulu niə yalv a na lagɪ a pa abam tun wuni, nan yɪ li-na kulukulu ya wuni á yagɪ. Za á kɪ-na á tɔɣi Baŋa-We niə yalv maama a na wú pa abam tuntu tun.

³ Abam tutɪ deen ne Baŋa-We na kɪ te Baal-Pewɔri je sum nɪ tun. Á ne nɪ Dɪ gv abam wuni balv maama na se ba zuli Baal-Pewɔri jwəm dum tun mu. ⁴ Ku daarɪ yɪ abam balv maama na salɪ Baŋa-We tun daa ta ŋwɪ di zum maama.

⁵ Nii-na! Amv kwe a Tu Baŋa-We cullu tum di Dɪ niə yam a brɪ abam

nuneeɪ Dɪ na pe-nɪ ni si a kɪ te tun. Abam maŋɪ si á se á taá tɔɣi-ya mu, nuneeɪ á na zuvri tɪga kalv á na wú joŋi á taá te tun wuni. ⁶ Sunɪ-na á yiə á taá se-ya, si dwi-ge tiinə wú lwarɪ nɪ á jɪɣɪ swan di yi-puru lanyiranɪ. Bantu wú ba ba ni We cullu tum yɪ ba ta ba wɪ: «Dwi kamunu kuntu tiinə sunɪ ba jɪɣɪ yi-puru di swan zanzan.» ⁷ Dwi-ge tiinə wa yam ba bwələ di ba, ba tw kum na maŋɪ kv yɪ tv-fɔrɔ te. Dɪbam Tu Baŋa-We nan tiini Dɪ bwələ di dɪbam yɪ Dɪ yəni Dɪ cəgi dí we-loro kum maŋa kalv maama dí na wú bəŋi-Dɪ tun. ⁸ Dwi-ge tiinə tərə ba na jɪɣɪ cullu didaanɪ kwɪə yalv na tɔɣi cɪga nuneeɪ We niə yantu doŋ amv na wura a paɪ abam zum tun.

⁹ Nan taá yiri-na á titɪ. Taá ye-na si á yɪ zaŋɪ á swe wo-kamunnu tɪlv We na kɪ yɪ á yi na-tɪ tun. Abam ta na wu á ŋwɪa wuni, lwəni-na-tɪ á brɪ á biə didaanɪ á naaru tum maama. ¹⁰ Guli-na de dum abam deen na wu Sinayi piu kum tərə nɪ yɪ á zɪɣɪ Baŋa-We yigə nɪ tun. Duntu de dum nɪ mu Baŋa-We tagɪ amv Dɪ wɪ: «Moyisi, pa nɔɔna bam la ba jeeri-nɪ si ba wanɪ ba cəgi a kwərə. Kuntu wú pa ba taa kwari amv maŋa kalv maama ba na jɪɣɪ ŋwɪa tɪga baŋa nɪ tun, si ba daarɪ ba brɪ ba biə si ba di taa zuli-nɪ.»

¹¹ Abam deen tu á zıgı piu kum tənə nı. Min-vugu ma zaŋı piu kum baŋa nı ku di weyuu. Kunkwən-luluru ma kwəli je sum maama pa ku kı lim. ¹² Baŋa-We deen ma zıgı mim dum tutarı nı Dı ɣəonı dı abam. Abam ma ni Dı bitarbiə bam yı á wu ne Dı nyinyugu dı funfun dı. Dı kwərə kam yıranı mu á niə. ¹³ Dı deen pe á lwarı ni-gonim dılu Dı na laŋı Dı kı dı abam tun. Dı ma pa abam ni sı á se á tɔŋı Dı Niə Fugə kam, yı Dı daarı o pɔpɔnı-ya Dı tiŋi kandwa-pıle sule baŋa nı. ¹⁴ Ka maŋa nı, mu Baŋa-We deen pe-nı ni sı a brı abam o cullu tum dı Dı niə yam sı á se á taá tɔŋı-ya, nıneenı á na tu á be Zırden bugə kam yı á zıvri tıga kalu á na wó jonı á taá te tun wunı.

Ku culə sı ba taa kaanı jwəne

¹⁵ De dum Baŋa-We na zıgı mim dum wunı o ɣəonı dı abam Sinayi piu kum yuu nı tun, á deen wu ne Dı nyinyugu. Kuntu ɣwaanı, taá ye-na ¹⁶ sı á yı digimi á titı sı á mə nyinyugu sı ku ji jwəm ku pa abam. Ku na maŋı ku yı baaru nyinyugu, naa kaanı nyinyugu, ¹⁷ naa tıga baŋa varım, naa zırə kalu dwi

maama na kaagi weeni ka jaanı tun, ¹⁸ naa tıga wo-vəlu, naa kaləŋə kalu na wu na wunı dı, sı á yı mə-na ti nyinyugu. ¹⁹ Ku ta wəli da, abam na kwəni á yum á na wapuli dum, naa cana kam, naa calıcwı sum, naa wəenu tılu maama na wu weyuu nı tun, nan yı kı-na fra sı á tiiri á zuli-tı. Baŋa-We yaŋı-tı weyuu nı lugu baŋa dwi maama ɣwaanı mu. ²⁰ Ku daarı ku na yı abam, á yı balu Baŋa-We na lı Dı ja nuŋi min-vugu yaara doŋ nı tun mu. O deen vri abam Ezipi tiinə juŋa nı sı Dı ma abam Dı ma Dı kı Dı nɔɔna, nɔɔna balu na wó ta yı Dı nıym tun. Á cıga nan sunı á yı kuntu mu dı zım maama.

²¹ Abam ɣwaanı mu Baŋa-We banı deen zaŋı dı amu. Dı ma ta Dı du Dı wı: amu bá da a be Zırden bugə kam sı a zu tı-ɣuŋa kalu o na laŋı o pa abam sı á taá te tun wunı. ²² Kuntu ɣwaanı, amu maŋı sı a maŋı yo seenı mu a tı. A bá da a be Zırden bugə kam. Abam nan wó be á zu á jonı tı-ɣuŋa kam kuntu á taá te. ²³ Nan tiini á taá ye sı á yı swe ni-gonim dılu á Tu Baŋa-We dum na kı dı abam tun. Yı kı-na jwəm dwi dılu maama nyinyugu á zıgı sı á zuli-ku, Baŋa-We na culi-ku tun ɣwaanı. ²⁴ Beɣwaanı, abam Tu

Baḡa-We yi paḡi abam baḡa ni mu. Dɪ maa nyi dɪ min-fəɾɔ kulɔ na dɪ wo-yɔɔɾv maama tun mu.

²⁵ Abam na tu á zu tɪga kam yi á jəni da á daani, pa á lɔ biə dɪdaani naaru zanzan, si á yi digimi á tuti dɪ á na kɪ jwəm nyinyugu á zigɪ si á taá zuli te tin. Kuntu wó taa yi lwarum mu Baḡa-We yigə ni yi ku pa Dɪ banɪ zaḡɪ dɪ abam. ²⁶ Zim de dintu ni a kwe weyuu kum dɪ tɪga kam baḡa maama mu, si tɪ taa yi maana abam dɪ Baḡa-We titari ni. Abam na vin We ni dintu, si á dwi yɔɔɾɪ dɪ je tɪga kalɔ á na lagɪ á be Zurden bugə kam á zu tin baḡa ni. Abam na zaḡɪ á zuli jwənə, si á yi daani tɪ-ḡuḡa kam baḡa ni. Á wó na cɔgim mu. ²⁷ Baḡa-We wó ja abam Dɪ jagɪ Dɪ yagɪ tuni dum maama titari ni. Dɪ na zəli abam Dɪ yagɪ tuni dilɔ wuni, á lagɪ á tɪ mu si á nɔɔna bam finfun yiranɪ daari dɪ wuni. ²⁸ Abam na zɔvri je sum kuntu maama ni, á wó taá zuli nabiinə na kwe de dɪdaani kandwa ba ma ba kɪ jwənə yalɔ tun mu. Yantu warɪ si ya nii ya na wəənu naa si ya ni kwəri. Ya nan warɪ wudiu si ya dɪ, ya maa ba ni lwəm. ²⁹ Abam na wó taá zɔvri tuni dilɔ maama ni tun, nuneɛni á na buḡɪ si á joori á beeri á Tu Baḡa-We je, abam wó na-Dɪ. Ku nan wó tɔḡɪ dɪdaani á na sunɪ á yiə á beeri-Dɪ dɪdaani á wubɔḡa maama dɪ á wu maama

mu. ³⁰ Abam na tu á zu cam wuni, pa wəənu tintu maama yi abam, ku kwaga ni á laan wó pipiri á joori á Tu Baḡa-We dum te, si á se Dɪ ni. ³¹ Beḡwaani, Baḡa-We tiini Dɪ jɪḡɪ abam yibwənə. Dɪ bá fɔḡɪ Dɪ dɪ abam Dɪ yagɪ. Dɪ nan bá cɔḡɪ abam. Dɪ bá swe ni dilɔ Dɪ deen na goni dɪdaani abam nabaara bam yi Dɪ du durə dɪ baḡa ni tun.

Yisrayelɪ dwi tiinə bam yi ba yura

³² Buḡɪ-na á nii ku na yi te faḡa faḡa tin, si á lwarɪ kulɔ na wura tin. Ku na zigɪ de dum We na puli Dɪ naani nabiinə si ku ba ku yi zim tin, beeri-na tɪga baḡa ni maama ni, si á nii wo-kamunu kuntu doḡ fɔḡɪ ku kɪ je silɔ ni na? Bwe-na á nii nɔɔnu ni kəm dum kuntu dwi ḡwa je ni na? ³³ Dwi dɪdoḡ tiinə wura yi ba ni ba We dum kwərə na zigɪ mim wuni ka ḡɔɔni dɪ ba yi ba ta ḡwi na? Abam yiranɪ mu ne kəm dum kuntu doḡ. ³⁴ Dwi dɪdoḡ tiinə we tiini dɪ kwaani dɪ vri dɪ nɔɔna bam tiv kudoḡ juḡa ni pa ba ji We dum kuntu titi tiinə na? Si abam titi yi mu ne abam Tu Baḡa-We dum na tuḡɪ dɪ Dɪ dam-fəɾɔ Dɪ kɪ wo-kamunnu dɪdaani wo-kunkagɪla si Dɪ ma maḡɪ Ezipi tiinə bam Dɪ nii yi Dɪ daari Dɪ tɔḡɪ jara baḡa ni Dɪ vri abam ba juḡa ni te tin.

³⁵ Baŋa-We deen pe á na Dl kəne yantu maama si á wani á lwarí nɪ Dintu yirani mu yɪ We cɪga cɪga, yɪ We didonj tərə si dɪ dwəni dɪ Dl.

³⁶ Dl ma pa Dl kwərə mu zɪgɪ weeni ka ba á te si Dl ma Dl kaani abam si á taá se Dl ni. Dl ta ma pa á zɪgɪ tɪga baŋa nɪ á na Dl min-fɔrɔ kum Dl na tɔgɪ ku wɔni Dl ŋɔɔni dɪ abam tun. ³⁷ Dl na jɪgɪ á nabaara bam sono tun ŋwaani mu Dl kuri abam na yɪ ba naaru tun, si á taá yɪ Dl nɔɔna. Baŋa-We titi deen me Dl dam-fɔrɔ mu Dl lɪ abam Ezipi wɔni. ³⁸ Dl laan ma da á yigə Dl zəli dwi-ge tiinə balu na daga ba dwe abam, yɪ ba ta dana ba dwe abam tun, si Dl pa á kwe ba tɪga kam á taá te, ninɛni ku na yɪ te zum tintu tun.

³⁹ Laan nan kwe cɪga kam kuntu á kɪ á bɪcari nɪ zum, si á se nɪ Baŋa-We mu yɪ dilu na te weyuu didaani tɪga baŋa maama. We didonj daa tərə. ⁴⁰ Taá tunɪ-na á tɔgɪ Baŋa-We niə yalu a na pe abam zum tintu tun. Abam na se Dl kwie yam kuntu, á ŋwɪa wó kɪ lanyirani ka pa abam dɪ á kwaga kam. Á laan maa wó taá zuvri tɪga kalu Baŋa-We na kuri si á taá te taan wuu tun wɔni á daani.»

Ka-duri-ka-zu-ka-səgi tuni dum

Garim 35:9-15

⁴¹ Moyisi deen na tagɪ kuntu maama o ti tun, o ma lɪ tuni dɪtɔ na wu Zurdən bugə kam wa-puli seeni tun o zɪgɪ dáani. ⁴² Tuni dum kuntu wura si nɔɔnu na wu paali o donj, yɪ o na gu-o, si ku tu duri o zu dɪ wɔni mu si o jɔni o titi ŋwɪa. ⁴³ Ruban dwi dum wɔni o deen lɪ Bezəri mu. Tɪw kum kuntu maa wu zwəənu yuu nɪ yɪ ka ta yɪ kagva laŋa. O ta ma lɪ Ramɔti o pa Gadɪ dwi dum. Tɪw kum kuntu maa wu Galadɪ laŋa kam nɪ. O ma daari o lɪ Golan o pa Manasi dwi dum. Tɪw kum kuntu maa wu Basan laŋa kam wɔni.

We niə yam pulim taani

⁴⁴ We niə yantu mu Moyisi deen tulɪ o bri Yisrayelɪ tiinə bam. ⁴⁵⁻⁴⁶ Yantu mu yɪ kwie dɪ cullu didaani cwe silu Yisrayelɪ tiinə na maŋɪ si ba taa tɔgɪ tun. Maŋa kalu ba na nuŋi Ezipi wɔni yɪ ba vu ba yɪ bolo kulɔ na bwələ didaani Bet-Pewɔri tun mu Moyisi kwe We niə yam kuntu o bri-ba. Zurdən bugə kam wa-puli seeni mu kuntu,

je sɪlv Amɔɔrti tiinə Pe Sɪhɔn na di o paart Hesebon nɪ tɪn. Moyisi dɪdaani Yisrayelɪ tiinə bam deen na zɪgt Ezipi nɪ ba maa ke tɪn mu ba wani Pe Sɪhɔn ba di. ⁴⁷ Ba deen ta ma vɪt o tɪga kam dɪdaani Basan tɪv Pe ɔgt tɪga kam maama. Pwa bantɪ bale maa yɪ Amɔɔrti tiinə pwa balɪ na di ba paart Zɪrden bugə kam wa-puli seeni tɪn. ⁴⁸ Ba laŋa kam kɪntɪv deen zɪgt Aroyert tɪv kɪm seeni mu, kɪ na wɪ Aranon bugə kam nɪ nɪ tɪn, ka yɪ Siriyɔn piu kɪm seeni. (Piu kɪm yɪrt dɪdɔŋ mu yɪ Hermɔn.) ⁴⁹ Tɪga kam maa tɔgt Zɪrden bugə kam wa-puli seeni dɪm maama mu ka yɪ Araba nɪnɪv kɪm. Pisiga piu kɪm tɔŋə maa wɪ ka wa-puli seeni.

We niə fugə kam

Nuŋim 20:1-17

5 Moyisi deen ma bɔŋi Yisrayelɪ tiinə bam sɪ ba jeeri daani, yɪ o ta dɪ ba o wɪ:

«Yisrayelɪ tiinə bam, cəgi-na sɪ We kwɪə yam dɪdaani We niə yam mu tɪntɪv a wɪra a tɛ dɪ abam zɪm. Sɪntɪ-na á yɪə sɪ á taá zaast-ya, sɪ á daart á taá kɪ á tɔgt ya na brɪ te tɪn. ² Dɪbam Tu Baŋa-We mu deen goni nɪ dɪdaani dɪbam Sinayi piu kɪm yuu nɪ. ³ Kɪ dɪ dɪdaani dɪ kwə bam

yɪrɪntɪ mu Dɪ kɪ ni-gonim dɪm dɪ ba. Dɪ deen kɪ-dɪ dɪdaani dɪbam balɪ ta na ŋwɪ zɪm tɪntɪv tɪn mu. ⁴ Baŋa-We tɪtɪ deen ma zɪgt mim dɪm wɪntɪ Dɪ ŋɔɔntɪ dɪ abam jaja piu kɪm yuu nɪ. ⁵ Maŋa kam kɪntɪv nɪ, abam deen kwart fɪvntɪ mu sɪ á dɪn piu kɪm yuu, mim dɪm na wɪra tɪn ŋwaani. Amɪv maa zɪgt abam dɪ Baŋa-We tɪtɪrtɪ laŋa nɪ, sɪ a lwəni We taani dɪm a brɪ abam. Baŋa-We deen tagɪ Dɪ wɪ:

⁶ Amɪv mu yɪ abam Tu Baŋa-We dɪm. Amɪv maa yɪ wɪlv na jaani abam a ja nuŋi Ezipi tɪv kɪm nɪ yɪ a vɪt abam á gabɛem dɪm nɪ a yaŋtɪ tɪn.

⁷ Daa á yɪ zuli-na jwənə á wəli amɪv wɪntɪ.

⁸ Yɪ zaŋtɪ-na á mɔ kamɔŋ sɪ kɪ taa yɪ jwəm kɪ pa abam. Á yɪ mɔ wɔŋo sɪ kɪ lwəni wɛyuu wənu, naa tɪga baŋa wənu, naa tɪga kuri na wɪv wənu. ⁹ Abam ba maŋtɪ sɪ á tiiri tɪ yigə nɪ naa á zuli-tɪ. Bɛŋwaani, amɪv mu yɪ abam Tu Baŋa-We dɪm. Amɪv yɪ pagɪ abam baŋa nɪ mu. Kɪ na yɪ balɪ na vɪn amɪv tɪn, a yəni a waartɪ-ba dɪ ba biə maama sɪ kɪ vu kɪ yɪ ba dwi dɪm kuni bitɔ naa bɪna laŋa nɪ. ¹⁰ Kɪ nan na yɪ balɪ na soe-nɪ yɪ ba se a niə yam tɪn, a maa yəni a jɪgtɪ ba sono taan, sɪ kɪ yɪ ba dwi dɪm kuni mɪrv laŋa nɪ.

¹¹ Á yí zaŋi á bəŋi á Tu Baŋa-We yiri kafe ŋwaani, si Baŋa-We wú waari wulu maama na ki kuntu tin.

¹² Taá ye-na si á pɔɔri We siun de dum da yam maama wuni á pa We. Baŋa-We maŋi Dɔ pa abam Dɔ ni dum kuntu. ¹³ Da yarpe maama wuni, abam jigi da yardu mu si á ma á tuŋi tutuŋa dwi maama. ¹⁴ Ku nan na yí da yarpe de dum, abam Tu Baŋa-We pɔɔri-di mu Dɔ pa Dɔ titi, si di ta yí siun de. Duntu de dum ni, nɔɔn-nɔɔnu ba maŋi si o tuŋi tutuŋi. Ku maa yí abam, di á biə, di á bukwa, di á gambe, di á tintuŋ-kaana maama mu bá taa tuŋa. Ku wəli da, abam na-be, di á bue, didaani á vara bam maama, di vərə balu na zuuri á tu wuni tin di bá taa tuŋi tutuŋa de dum kuntu ni. Abam gambe sim di maŋi si ba tɔgi ba sin mu duntu de dum ni, nɛɛni abam na wú sin te tin. ¹⁵ Guli-na ni abam di deen yí gambe mu Ezipi ni. Abam Tu Baŋa-We ma tɔgi Dɔ dam baŋa ni Dɔ tuŋi wo-kamunnu Dɔ ma vri abam á gabeem dum ni Dɔ ja Dɔ nuŋi. Kuntu ŋwaani mu Dɔ wi á maŋi si á pɔɔri siun de dum si di taa yí di yura.

¹⁶ Taá nigi-na á kwə di á niinə. Abam Tu Baŋa-We pe abam ni dum kuntu mu si ku pa á taá jigi mumwe-deeri. Á ŋwia maa wú ki lanyirani maŋa kalu á na wú taá

zuuri tiga kalu Dɔ na lagi Dɔ pa abam tin wuni.

¹⁷ Yí zaŋi-na á gu nɔɔnu.

¹⁸ Yí ki-na kabwəŋə di nɔɔnu wudoŋ kaani.

¹⁹ Yí ŋɔ-na kulukulu.

²⁰ Yí zaŋi-na á buri vwan bura á ma á vani á donnə.

²¹ Yí pa-na si á fra zu á donnə kaana. Nan yí kwe-na á wubuŋa á daŋi ba sam baŋa ni, naa ba tiga baŋa ni, naa ba gambe, naa ba tintuŋ-kaana baŋa ni. Ta yí pa-na si á yí su á donnə na-be, naa ba bue, naa woŋo kulu maama na yí ba nyum tin.

²² Yisrayeli kɔgɔ kum maama deen na jeeri piu kum tɔŋə ni tin, mu Baŋa-We ŋɔɔni di kwər-dia Dɔ pa dɔbam Dɔ niə fugə kam kuntu. Dɔ ma zigi mim dum di kunkwən-luluru tum wuni mu Dɔ ŋɔɔni Dɔ niə yam, yí kulukulu deen wu wəli ya wuni. Dɔ laan ma pupuni-ya Dɔ daŋi kandwa-pile sile baŋa ni Dɔ kwe Dɔ pa-ni.

²³ Abam deen na ni ni kwərə mu nuŋi lim wuni ka yí abam, yí piu kum di tarigi mim kuntu tin, mu balu na yí yuutiinə di nakwa abam dwi maama wuni tin tu amu te, ²⁴ yí ba wi: ‘Dɔbam Tu Baŋa-We dum suni Dɔ bri dɔbam Dɔ paari-zulə yam didaani

Dl kamunni dum na tiini di daga te tun. Zum de dintu, di ni Dl kwərə kam na nuŋi mim wuni ka yi dɔbam te tun, yi di lwarɪ nɪ nabiinu wó wani o ni Baŋa-We na ŋɔɔni did-o yi ku tu wó ta wu o ŋwia wuni. ²⁵ Dɔbam nan ba lagɪ sɪ di tɪ! Dɔbam Tu Baŋa-We daa ta na ŋɔɔni didaani dɔbam yi di ni Dl kwərə kam, min-fɔrɔ kum wó wani ku gu dɔbam. ²⁶ Wɔɔ mu wura nabiinə maama wuni o na wó wani o ni ŋwia Tu Baŋa-We kwərə na nuŋi mim wuni ka ŋɔɔni did-o nuneɛni di zum na ni-ka tun, yi ku tu ta ŋwi? ²⁷ Kuntu tun, nmu nan titwəni n twe dɔbam Tu Baŋa-We, sɪ n cəgi kulɔ maama Dl na jɔɔ sɪ Dl ta Dl bri dɔbam tun, sɪ n laan ba n lwəni n bri dɔbam, sɪ di wó se Dl ni dum.»

²⁸ Baŋa-We deen ma ni abam na tagɪ kulɔ tun, yi Dl ta di amu Dl wi: «Amu ni nɔɔna bam na tagɪ kulɔ maama ba bri-m tun. Ba na tagɪ kulɔ tun nan lamma! ²⁹ Amu ya lagɪ sɪ ba wubɔŋa ja sɪ ba taa kwari amu yi ba se a niə yam maŋa maama. Kuntu yaá pa bantu ŋwia kɪ lanyirani ka pa-ba di ba kwaga kam sɪ ku taa ve maŋa maama. ³⁰ Ve n ta di ba sɪ ba joori ba vwə yam ni. ³¹ Sɪ ku na yi nmu, nmu wó maŋi yo seeni mu sɪ a bri-m a ni dum maama. Ku na yi a cullu tum di a kwiə yam maama, nmu wó lwəni n bri nɔɔna bam sɪ ba

taa tɔɔi-ya mu tɔɔa kalu a na lagɪ a pa-ba sɪ ba taa te tun wuni.»

³² Kuntu tun, Yisrayeli tiinə bam, taá ye-na sɪ á kɪ á tɔɔi Baŋa-We na pe abam ni sɪ á kɪ tun. Yi ywəri-na Dl cwəŋə kam wuni á vu jazum naa jagwiə seeni. ³³ Taá tɔɔi-na abam Tu Baŋa-We dum na bri abam cwəŋə kalu sɪ á da tun. Kuntu wó pa, á na zu tɔɔa kalu Dl na lagɪ Dl pa abam sɪ á taá te tun, á wó zu ka wuni á daani yi á ŋwia kɪ lanyirani.»

Baŋa-We ni dulo na dwe maama tun

6 «Baŋa-We ni dum mu tintu. Dl deen pe amu ni sɪ a pa abam mu lwarɪ Dl cullu tum di o kwiə yam maama na yi te tun sɪ á taá tɔɔi-ya nuneɛni á na tu á be Zurden bugə kam, yi á zu sɪ á joŋi á tɔɔa kam á taá te. ² Abam di á biə didaani á kwaga kam maama maŋi sɪ á taá kwari á Tu Baŋa-We dum mu maŋa maama, yi á kɪ á tɔɔi Dl niə yantu, di Dl cullu tum a na wura a pai abam tintu tun, sɪ á wani á daani tɔɔa kam ni di mumwe-deeri. ³ Cəgi-na Yisrayeli tiinə bam, sɪ á taá ye sɪ á se We niə yam maama. Kuntu wó pa á ŋwia kɪ lanyirani ka pa abam, sɪ á ta puli di kɔɔ á ji tu-fɔrɔ. Á tɔɔa kam wó taa lana di varum di kɔɔ, nuneɛni á nabaara

Baṇa-We dum deen na goni ni si Dɪ kɪ Dɪ pa abam te tun.

⁴Cəgi-na Yisrayelɪ tiinə bam, dɪbam Tu Baṇa-We dum yɪ Dɪ yɪranɪ dɪdva mu. ⁵Taá soe-na á Tu Baṇa-We dɪdaani á bɪcarɪ maama, dɪ á wubɔŋa maama, ku wəli dɪ á dam maama.

⁶Ku maŋɪ si We niə yantu a na wura a bɪɪ abam zum tun taa tigi á bɪcarɪ nɪ mu. ⁷Pa-na si á biə dɪ lwarɪ-ya. Taá tɛ-na ya taani maṇa maama, nuneɛni á na je sɔŋɔ nɪ yɪ á lara, naa á na tɔgi daani á ve cwəŋə yuu nɪ, ku ta wəli dɪ á na pəni tutu nɪ, naa á na zaŋɪ zɪzɪŋa maama nɪ. ⁸Lwəni-na-ya á tiŋi tɔno nɪ si á daari á vɔ-ya á jian nɪ, dɪdaani á trə nɪ, si á taá guli ya gulə. ⁹Pupuni-na-ya á tiŋi á di sum ni-bwəru tum nɪ, si á daari á ta pupuni-ya á yaŋɪ á manco-niə de sum nɪ.

¹⁰Baṇa-We deen nan ya maŋɪ Dɪ goni ni mu dɪ á nabaara Abraham, dɪ Yizakɪ, dɪdaani Zakəbɪ, si Dɪ kwe tɪga kam kuntu Dɪ pa abam. Lele kuntu Dɪ lagɪ Dɪ pa á zu ka wuni. Tɪ-kamunə maa wura, yɪ abam wu lɔgi-du. ¹¹Sɔ-fwaaru dɪ maa wura yɪ tɪ jigɪ zɪla zanzan abam na wu tiŋi-ya da. Abam ta maa wú nyo vola yalv á na wu kugi tun na bam, yɪ á daari á di tweeru tɪlv á na wu jəri tun biə bam, vinyə tiu biə

dɪ Olivi tiu biə dɪ wəli da. Abam nan na tu á nai á di á sui, ¹²si á yɪ swe-na Baṇa-We ni nɪ, beŋwaani Duntu mu jaani abam Dɪ ja Dɪ nuŋi Ezipti nɪ, á deen na yɪ gambe me tun.

¹³Taá kwari-na abam Tu Baṇa-We dum, yɪ á tɔŋɪ á kɪ Dɪ wubɔŋa. Á na goni ni dɪ nɔɔnu, si á ma Baṇa-We yɪɪ dum yɪranɪ á du durə. ¹⁴Nan yɪ zaŋɪ-na á zuli wa yadonnə á wəli da, nuneɛni dwi-ge tiinə na gilimi abam yɪ ba zuli wa yalv tun. ¹⁵Lwarɪ-na si abam Tu Baṇa-We dum wu á titari nɪ, yɪ Dɪ yɪ pagɪ abam baṇa nɪ. Á na tɔgi wa yadonnə, Dɪ banɪ wú zaŋɪ dɪ abam, yɪ Dɪ daari Dɪ cɔgi abam tɪga kam baṇa nɪ.

¹⁶Taá ye-na si á yɪ maŋɪ abam Tu Baṇa-We á nii, nuneɛni á deen na kɪ te Masa nɪ tun. ¹⁷Nan taá cu-na á tutɪ si á sɛ Baṇa-We niə yam, dɪ Dɪ cullu tum, ku wəli dɪdaani Dɪ kwɪə yam maama. ¹⁸Taá kɪ-na kulu maama na lana yɪ ku su We yɪ tun. Kuntu mu, á ŋwɪa wú kɪ lanyiranɪ ka pa abam, yɪ á daari á zu á jonɪ tɪ-ŋuŋa kantv kam á taá te, nuneɛni Baṇa-We na goni ni dɪ á nabaara bam si Dɪ kɪ te tun. ¹⁹Abam laan wú wani á duna maama á di, yɪ á daari á zəli-ba, nuneɛni Baṇa-We na tagɪ te tun.

²⁰Jwa seeni maṇa dɪ maṇa, abam biə wú ba ba bwe abam nɪ:

«Bəŋwaani mu dɪbam Tu Baŋa-We deen pe abam Dɪ niə yantu, dɪ Dɪ kwia yam, didaani Dɪ cullu tum maama, si di taa tɔga?» ²¹ Abam laan maa wó ta á bri-ba ni:

«Dɪbam deen yi Ezipi Pa-faru wum gambe mu. Baŋa-We deen ma tɔgi Dɪ dam-fɔrɔ kum baŋa ni Dɪ jonɪ dɪbam Dɪ yagi. ²² Dɪbam yi deen mu ne Dɪ na kɪ wo-kunkagɪla didaani tutuŋ-kamunə yalɔ na jigi fuɔni tun, yi Dɪ yagi-ya Ezipi tiinə bam dɪ ba Pa-faru wum baŋa ni didaani o nakwa maama yuu ni tun. ²³ Dɪ deen ma ja dɪbam Dɪ nuɪ tu kum kuntu ni, yi Dɪ daari Dɪ ja dɪbam Dɪ ba yo seeni, si di want di zu tɪga kantɔ nuneeni o deen na pooli didaani di nabaara bam si Dɪ kɪ te tun. ²⁴ Dɪbam Tu Baŋa-We laan ma pa dɪbam ni si di taa se Dɪ niə yantu maama yi di kwari-Dɪ. Di na suni di kɪ kuntu, Dintu dɪ wó taa nii dɪbam baŋa ni, yi Dɪ daari Dɪ pa di woŋo maama da cwəŋə ku pa dɪbam, nuneeni ku na yi te zum tun. ²⁵ Di na suni di yia di tɔgi Dɪ kwia yam kuntu maama, nuneeni Dɪ na

pe dɪbam ni te tun, kuó pa di na cɪga Dɪ yigə ni.»

Baŋa-We na te Dɪ nɔɔna bam te tun

7 «Abam Tu Baŋa-We dum wó pa á taá te tɪga kalɔ á na lagɪ á zu lele tun. O maa wó pa á na dam si á di dwi-ge tiinə zanzan yi á zəli-ba tɪga kam ni: Heti tiinə bam, dɪ Girgasɪ tiinə bam, dɪ Amɔɔrɪ tiinə bam, dɪ Kaanan tiinə bam, dɪ Perezi tiinə bam, dɪ Hevi tiinə ku wəli dɪ Yebusi tiinə bam. Dwiə kuntu maama yarpe daga zanzan yi ya ta damma ya dwe abam. ² Baŋa-We nan wó kɪ-ba á juɔa ni si á want-ba á di. Dɪ na suni Dɪ kɪ kuntu, si á yɔɔrɪ á cɔgi-ba. Abam nan yi kɪ-na ni-mɔrɔ dɪ ba, naa á duri ba ŋwaŋa dɪ fun dɪ. ³ Daa ta lwarɪ-na si á yi kwe ba bukwa á ma á ji á kaana, naa á kwe-ba á pa á biə. Nan yi zaŋɪ-na á kwe á tuti bukwa á pa-ba si ba di ba ma ba kɪ ba kaana. ⁴ Abam na se si kuntu kɪ, baá sugɪ á biə mu pa si ba tusi ba

taa zuli wa-yəorv yi ba daari ba lo Baŋa-We kwaga ni. Kuntu nan wó pa Baŋa-We bani mu zaŋi abam baŋa ni si Dl cəgi abam lila.

⁵Kuntu ŋwaani, abam na wani dwi-ge tiinə bam kuntu, si á magi ba kaanum bimbina yam á di tiga ni. Á ta maŋi si á lo kandwa yalu ba na cwi ba jwənə ŋwaani tun. Goni-na ba Asera nyunyugu de sum á di tiga ni, si á daari á ki mim á zwe ba jwənə yam maama. ⁶Benwaani, abam yi nɔɔna balu na yi á Tu Baŋa-We dum nyum mu. Dl deen kuri abam mu lugu baŋa dwi maama wuni si á taá yi Duntu titi lunni jijigru.

⁷Nan lwart-na ni Baŋa-We na kuri abam kuntu tun, ku dai ni á kəgo mu daga ku dwe dwi-ge tiinə maama. Ciga ŋwaani tun, abam deen mu tiini á muri nɔɔna maama wuni. ⁸Ku nan yi Dl na jigi abam sono tun ŋwaani mu Baŋa-We kuri abam si á taá yi Dl nyum. Ku ta maa yi Dl na goni ni didaani á nabaara bam si Dl ki te tun ŋwaani mu. Kuntu ŋwaani Dl deen tuŋi di dam Dl joŋi abam Ezipi Pa-faru wum juŋa ni Dl yaŋi pa á nuŋi tiv kulu á ya na yi gambe da tun wuni. ⁹Taá ye-na wi abam Tu Baŋa-We dum yirani mu yi We ciga ciga. Á wai á sal-Dl, yi o bá kwanl Dl ni di ni-gonim dilu Dl na

ki Dl sono kum ŋwaani tun. Dl ta wó taa soe balu na soe-Dl yi ba təgi Dl niə yam tun, yi Dl bá yaŋi-ba, si ku yi ba dwi dum kuni muru laŋa ni. ¹⁰Ku nan na yi balu na vani-Dl tun, Dl wó yəori Dl waari-ba. Dl bá daani yi Dl cəgi-ba lila. ¹¹Kuntu ŋwaani, taá ye-na si á taá tuŋi á təgi We niə yam, di Dl kwie yam, di Dl cullu tum, ni amu na pe abam zum tun.

We yu-yoŋo na wó ba ba baŋa te tun

¹²Abam na cəgi We niə yantu yi á daari á tuŋi á təgi-ya di ciga, Baŋa-We sono kulu na ba ti tun di wó taa wura di abam, ni Dl na goni ni te di á nabaara bam tun. ¹³Dl wó taa soe abam, yi Dl ki abam yu-yoŋo pa á kəgo kum puli zanzan. Á na zu tiga kalu Baŋa-We na goni ni di á nabaara bam si Dl pa abam tun, Dl zaani wó taa wu á biə baŋa ni, di á wudiiru baŋa ni, ni ku na yi muna, di sana, di nugə maama. Dl zaani ta wó taa wu á vara baŋa ni, á naani, di á peeni, didaani di biə maama ¹⁴Abam wó na We yu-yoŋo á dwəni tiga baŋa dwie yam kuntu maama. Wulu na ba luri tun, naa varum wulu na ba luri tun daa bá taa wu abam wuni. ¹⁵Baŋa-We titi mu

7:5 Asera = jwəm didoŋ Kaanan tiinə na jigi ba zuli tun

7:3-4 Esdras 9:12   7:6 1 Piyeeri 2:9   7:8 Zeremi 31:3

wó ci abam di yawuru dwi maama. Dl bá pa cwəŋə si yawi-cээрv tlv dwi na tun Ezipi tiinə bam yura ni tun ba abam baŋa. Dl nan wó kwe-ti Dl kɪ á duna yura ni mv. ¹⁶Nan cəŋi-na dwi-ge tiinə balv maama Baŋa-We na wó kwe Dl kɪ á juŋa ni si á cəŋi tun. Yɪ duri-na ba yibwənə, nan yɪ zuli-na nɔɔna bam kuntu jwənə. Abam na kɪ kuntu, baá sugi abam si á tusi amv yigə ni.

¹⁷Abam wai á buŋi á titi ni á wi: «Dɪbam bá wanti tuni duntu nɔɔna dí zəli, ba na tiini ba dana ba dwe dɪbam tun ŋwaani.» ¹⁸Nan yɪ taá funa di ba. Guli-na abam Tu Baŋa-We na tɔŋi te Dl cəŋi Ezipi Pe wum di o nɔn-biə bam tun. ¹⁹Abam titi yɪ mv nɛ Baŋa-We na tɔŋi Dl dam baŋa ni Dl tɔŋi wo-kamunnu didaani wo-kunkagila pa yawi-cээрv ja Ezipi tiinə bam yɪ Dl daari Dl vri abam ba juŋa ni te tun. Guli-na á Tu Baŋa-We dum deen na kɪ te, si Dl ta wó ma dam dum kuntu mv Dl cəŋi nɔɔna bantv abam laan na kwari tuntu tun. ²⁰Dl maa wó pa vuvugə tv á duna titari ni, si balv na duri ba lu ba səŋi tun titi di na cəŋum. ²¹Kuntu ŋwaani, á ba maŋi si á taá kwari nɔɔna bam kuntu. Baŋa-We wura di abam. Wuntu nan mv jigi dam-fəɔ yɪ Dl maŋi si nɔɔna taa kwari-Dl. ²²Abam Tu Baŋa-We dum titi mv

lagi Dl taa zəli dwi-ge tiinə bam kuntu Dl yagi fun fun si abam zu ba tɪga kam wuni. Abam bá yɔɔri á zəli-ba bidwi baŋa ni. Ku na kɪ kuntu, ga-vara mv wó puli da ba daani abam. ²³Baŋa-We nan wó kwe á duna bam Dl kɪ á juŋa ni. Dl wó di vuvugə ba titari ni, si ba na cəŋum ba ti. ²⁴Dl maa wó kwe ba pwa Dl kɪ á juŋa ni, si á gu-ba pa ba dwi saari lugu baŋa ni. Nɔɔn-nɔɔnu bá wanti abam o ci di á na lagi á kɪ kulv tun. Abam maa wó cəŋi ba maama. ²⁵Zwe-na ba jwənə yam. Yɪ pa-na si á fra zu səbu-suŋa, naa səbu-ponŋo tlv na wv jwənə yam yura ni tun. Nan yɪ loɔni-na-ti. Abam na kɪ kuntu, ti wó ja abam ni cikv te. Jwənə kaanum yɪ kəm-balwaarv mv á Tu Baŋa-We yigə ni. ²⁶Yɪ ja-na wo-zɔɔna yam kuntu dwi á zu á sam wuni, si kuntu na kɪa abam di wó na cəŋum mv ni wəenu tum kuntu na maŋi di cəŋum te tun. Yɔɔri á taá culi-ti-na, si ti maŋi di cəŋum mv.»

Ba yɪ swe Baŋa-We swiə

8 «Nan tɔŋi-na á tɔŋi We ni dilv maama a na pe abam zim tuntu tun di ciga, si ku pa á taá ŋwi yɪ á kəŋə kum puli zanzan. Abam maa wó zu tɪga kalv Baŋa-We na goni ni di á nabaara bam si Dl pa abam

tun wuv á taá te. ²Guli-na nı abam Tu Baŋa-We dum deen tɔgi abam yigə kagua cwə-dərw kum nı bina fiinna mu. Dl ma pa cam zanzan yi abam sı Dl ma pa á yagi kamunni, sı Dl daari o lwarı kulv na wu á bıcarı nı tun mu, sı Dl nii á wó se Dl ni naa á bá se. ³Dl na pe á tu á titı te tun, Dl pe kana mu ni abam, yi Dl laan pa abam Maanı sı á di. Kuntu nan yi wɔdiu kulv abam di á nabaara ya na yəri tun mu. Dl nan kı kuntu sı ku pa abam lwarı nı ku dai wɔdiu yıranı mu paı nabiinə ɲwu: sı ku yi Baŋa-We ni-taanı dum maama mu paı nɔɔna ɲwia. ⁴Bina fiinna yam kuntu maama wunı abam gwaaru tum wu zarumı, yi á napra di wu fulı cwəɲə kam cam ɲwaanı. ⁵Nan maanı-na á bıcarı nı sı á Tu Baŋa-We dum di yɔɔrı Dl kırı sı abam mu, nı ko na kırı o bu te tun.

⁶Kuntu tun, yɔɔrı á se á Tu Baŋa-We niə yam. Taá tɔgi-na Dl cwe sum, sı á daari á taá kwarı-Dl. ⁷Benwaanı, abam Baŋa-We dum jıgi abam Dl zıvrı ti-ɲuɲa wunı mu. Bu-tulı, di na-weerə mu wu ka wunı, yi buli-yiə tai ya nuɲi ka bwəlu di ka pweeru je sum nı. ⁸Tıga kam kuntu kı muna dwi dwi, di vinyə tweeru, di kapırru, ku ta wəli di ɠınadıni tweeru, di

olivi tweeru, dıdaanı tıvru. ⁹Je sum kuntu nı wɔdiuru gaalı, yi kulvkuLv zıvrı bá ja abam. Tıga kam pweeru jıgi luuru ti wunı, yi canna-sıja di wu ka zwəenu tum wunı.

¹⁰Abam nan na di ka wɔdiuru á su, sı á zuli á Tu Baŋa-We dum di ti-ɲuɲa kalv Dl na pe abam tun.

¹¹Taá yırı-na á titı sı á yi swe abam Tu Baŋa-We dum. Yi swe-na Dl ni nı, sı á vin Dl niə yam, di Dl kwıə yam, di Dl cullu tum a na pe abam zum tun. ¹²Ku na dai kuntu, abam na di tıga kam wɔdiuru á su, yi á ta lɔ sɔ-laaru á zıvrı ti wunı, ¹³yi á vara di na puli zanzan, yi á səbu-ponjo di á səbu-sıja daga pa á jıjıgıru tum puli ti pa abam, ¹⁴á wó bıri á titı, yi á swe á Tu Baŋa-We dum ni nı. Dıntu nan mu yi dilv na jaanı abam Dl ja nuɲi Ezipi tiw kum nı pa sı Dl vrı abam á gabeem dum nı Dl yagi tun. ¹⁵Dl ma ja abam Dl tɔgi kagua kam wunı, ka na yalma yi ka tiini ka jıgi fıvunı ka pa abam tun. Bırankwı sılv ni na camma tun wıra, yi nwaanı di gaalı. Jəgə kam kuntu na kugı yi na tərə je je tun, Dl pe na ta ba nuɲi kandwə-pulɔrw wunı. ¹⁶Kagua kam wunı mu Baŋa-We yɔɔrı Dl kwe Maanı Dl kɔnı abam. Ku nan yi wɔdiu kulv á nabaara na yəri tun mu. Dl ma pa cam zanzan yi

abam si Dl ma pa á tu á titi, si Dl daari Dl marj abam Dl nii, si ku kwaga seeni á ŋwia kɪ lanyirani ka pa abam. ¹⁷ Kuntu ŋwaani, abam wulɔwulɔ yi fɔgi o buɔi o titi ni o wi: «Amv dam di a juɔa tutuɔa mu pɛ-ni a juɔiguru tum.» ¹⁸ Nan guli-na ni: ku yi á Tu Baɔa-We dum mu pat abam dam si á ma á ji nadunə. Dl nan kɪ kuntu si ni-gonim dilu Dl na kɪ di á nabaara bam tun mu su lanyirani, ni ku na yi te di zum maama tintu tun.

¹⁹ Yi swe-na á Tu Baɔa-We dum ni ni si á pipiri á beeri wa yadonnə si á zuli-ya. Amv zum lagɪ a ta abam ja mu, ni á lagɪ á jé mu. ²⁰ Baɔa-We wú kɪ abam ni Dl na lagɪ Dl kɪ te di tuni dilu na wura yi abam laan lagɪ á zu ba tɪga kam wuni tun mu. Dl wú yɔɔri Dl cɔgi abam mu, á na wu sɛ á Tu Baɔa-We dum kwərə tun ŋwaani.»

Baɔa-We zənə yam taani

9 «Yisrayeli tiinə bam, cəgi-na! Abam zum lagɪ á be Zorden bugə kam mu, si á zəli dwiə yalu na daga yi ba ta dana ba dwe abam tun ba tɪga kam ni. Nɔɔna bam kuntu zuvri tu-kamunə wuni, ti kabri sum na diini weeni vili-vili si yi weyuu tun mu. ² Ba maa dwara yi ba ta dana. Ba yi nɔn-sawaara balu na nuɔi Anaki dwi dum ni tun mu.

Abam nan ni ba na tɛ ba taani ba wi: «Wɔɔ mu wú wani o dwəni di Anaki tiinə bam?» ³ Nan lwarɪ-na ni á Tu Baɔa-We dum lagɪ Dl da á yigə Dl be bugə kam, si Dl cɔgi-ba mu. Kuú taa nyi di min-fɔɔ na di wo-yɔɔru maama kulə te tun mu. Maɔa kalu abam na wú vu á zu da tun mu Dl lagɪ Dl di-ba, si á wani-ba á zəli á daari á cɔgi-ba lila ni Baɔa-We na goni ni di abam te tun.

⁴ Baɔa-We nan na zəli-ba kuntu Dl pa abam, yi ta-na á titi ni á wi: «Dɪbam tutuɔ-ɔuna ŋwaani mu Baɔa-We kwe tɪga kantu Dl pa dɪbam si di taa te!» Awo! Ku yi tɪga kam tiinə tutuɔ-lwaannu ŋwaani mu o lagɪ o zəli-ba. ⁵ Ku dai á na yi nɔn-ɔuna, yi á kikiə tɔgi cɪga tun ŋwaani mu abam lagɪ á joɔi ba tɪga kam á taá te. Ku yi bantu wo-zɔɔna kikiə ŋwaani mu Baɔa-We wú zəli-ba, si ku kɪ ni Dl na goni ni di á nabaara Abraham, di Yizaki, di Zakɔbi te tun. ⁶ Lwarɪ-na ni abam Tu Baɔa-We dum ba lagɪ Dl pa abam ti-ɔuɔa kantu á na yi nɔn-ɔuna tun ŋwaani, si abam dai kɔtaa! Abam nan yɔɔri á yi zwabani-nyuna mu.

Səbu-sɔɔa nva jwəm dum gulə

⁷ Guli-na abam deen na wu kagua kam ni yi á tiini á pa á Tu Baɔa-We

bani zaŋi te tun. Ku na zigi de dlu n abam na nuŋi Ezipi ni, si ku yi á na zigi yo lele tun, abam yɔɔɔ á lɔ Dl kwaga ni mu maŋa maama. ⁸Sinayi piu kum ni mu á tiini á kɪ á zaŋi Dl bani pa Dl lagi si Dl cɔgi abam. ⁹Amu deen diini piu kum yuu ni mu, si a joŋi kandwa-pile sule silu baŋa ni Baŋa-We ni-mɔɔɔ dum Dl na kɪ dɪ abam tun na pupuni dɪ kɪ da tun. A ma maŋi dáani da fiinna, wia dɪ titu maama, yi a ba di wɔdiu, a nan ba nyo na. ¹⁰Baŋa-We ma kwe kandwa yale yam Dl na me Dl titi juŋa Dl pupuni Dl niə yam maama ya baŋa ni tun Dl pa-ni. De dum Yisrayeli kɔɔ kum maama na jeeri piu kum tɔŋə ni tun, mu Baŋa-We zigi piu kum yuu ni Dl ŋɔɔni min-vugu wuni dɪ abam.

¹¹Amu na kɪ da fiinna piu kum yuu ni wia dɪ titu maama tun, mu Baŋa-We kwe kandwa yale yam, Dl na pupuni ni-mɔɔɔ dum ya baŋa ni tun Dl pa-ni. ¹²Baŋa-We deen ma ta amu Dl wɪ: «Kɪ lɪla n tu tɪga si n yi nɔɔna balu n na jaani n nuŋi Ezipi ni tun te. Ba cɔgi ba titi mu, yi ba ta kɪ lwarum. Ba gari ba yaɔi ni dlu a na pɛ-ba si ba taa tɔgi tun mu, yi ba ma sɛbu-sɪŋa ba kɪ jwəm ba pa ba titi.»

¹³Baŋa-We ta ma ta dɪ amu Dl wɪ: «Amu ye nɔɔna bantu na yi balu tun. Ba yɔɔɔ ba yi zwabani-nyina mu.

¹⁴Nan ta n zigi dáa ni n nii-ni. A lagi a cɔgi-ba mu si ba yiri saari lugu baŋa maama ni. Amu laan maa wó zigi nmu baŋa ni, a pa tu-fɔɔɔ puli dɪ nmu kwaga kam. Bantu tu kum maa wó taa daga yi ku dana ku dwe nɔɔna bantu na yi te lele tun.»

¹⁵Amu ma suni a pipiri a zigi piu kum yuu ni a tu tɪga, yi a ze kandwa-pile sule silu baŋa ni ni-mɔɔɔ dum na pupuni dɪ kɪ da tun. Piu kum nan ya ta yɔɔɔ ku dɪ dɪ min-vugu mu. ¹⁶Amu na suni a nii tun, a ne sɛbu-sɪŋa nua kalu abam na mɔɔni si ka taa yi á jwəm tun. A ta ne ni á kɪ lɪla á ywəri Baŋa-We cwəŋə wuni yi á kɪ lwarum Dl yigə ni. ¹⁷A na ne kuntu tun, mu a dɪ yɔɔɔ a zəŋi ni-mɔɔɔ kandwa yalu a ya na ze tun weeni, yi a fəri-ya tɪga ni a lɔ. Abam yibiyə ni mu a kɪ kəm dum kuntu.

¹⁸Amu daa ma vi a yigə tɪga ni Baŋa-We yigə ni pa da fiinna maama wuni a ba di kulukulɔ, a nan ba nyo na, wia dɪ titu maama. A kɪ kuntu beŋwaani abam kɪ lwarum dlu Baŋa-We na yɔɔɔ Dl culi tun yi á pa Dl bani tiini dɪ zaŋi. ¹⁹Fuuni ya tiini dɪ jigi-ni mu dɪ Baŋa-We na wó kɪ abam te tun ŋwaani. Dl bani deen tiini dɪ zaŋi mu yi Dl buŋi si Dl yɔɔɔ Dl cɔgi abam. Dɪ ku dɪ, a na loori We tun, Dl cəgi-ni. ²⁰Baŋa-We bani ya ta zaŋi

dı Arən dı mu yı Dı buŋı sı Dı cəgi wuntu dı. A maa na loori We a pa Arən tun, Baŋa-We deen se a we-loro kum kuntu dı. ²¹A deen ma kwe woŋo kulɔ na pe á kɪ lwarım dım tun, səbu-sıja nva kam mu kuntu. A ma nyunt-ka, yı a daari a nonti-ka murə-murə. A laan ma kwe-ka a duli a yagi bu-tula nı pa na bam zuŋı-ka ba ja ba viiri.

²²Abam deen ta na ve á yi Tabera nı, dı Masa nı, dı Kibrəti-Atava nı tun, á pe Baŋa-We banı zaŋı mu. ²³Abam nan na yi Kadese-Barania nı tun mu Baŋa-We pe abam ni Dı wı: ‘Zu-na tıga kalɔ a na pe abam tun á kwe-ka á taá te.’ Abam ma vın Baŋa-We ni dım kuntu, yı á wu pe-Dı cıga. ²⁴Cıga tın, ku zıgi a na lwarı abam maŋa kalɔ nı tun, á yɔɔrı á yı balɔ na vın Baŋa-We ni tun mu.

²⁵Kuntu ŋwaanı nan mu pe amu dı tu Baŋa-We yigə nı, yı a ja Dı tənə da fiinna, wia dı tutu maama. Ku maa yı Dı na ti yigə sı Dı cəgi abam dı á na pe Dı banı zaŋı tun ŋwaanı mu a kɪ kuntu. ²⁶Amu ma loori Baŋa-We yı a wı: ‘Yuutu Baŋa-We, a loori-m! Yı cəgi nmu titı nɔɔna bam. Ba yı nmu nyım nɔɔna balɔ n na kwe n dam-fɔɔ kum n ma n vrı-ba n ja n nuŋı Ezipi tw nı tun mu. ²⁷Guli n tintuŋna Abraham, dı Yizaki, dı Zakəbi ni nı, sı n yı jeeli nɔɔna bantu wu-deɔ

dı ba kəm-balwaaru, dı ba lwarım dım. ²⁸Nmu nan na cəgi nɔɔna bantu, Ezipi tiinə bam wú ta wı nmu wu wanı n nɔɔna bam sı n ja n zu tıga kalɔ n na goni ni sı n pa-ba tun. Ba ta wú ta nı: «Baŋa-We na culi Dı nɔɔna bam tun ŋwaanı mu Dı jaanı-ba Dı vu kagva kam wunı sı Dı gv-ba!» ²⁹Nan nii! Nɔɔna bantu yı nmu titı nɔɔna balɔ n na kuri sı ba taa yı nmu nyım tun. N tɔgi n dam baŋa nı n tuŋı wo-kamunnu n ma n ja-ba n nuŋı Ezipi nı n ba yo.»»

We joori Dı tiŋi Dı niə yam Dı pa Moyisi

10 «Ka maŋa kam nı, Baŋa-We ma ta dı amu Dı wı: ‘Sarı kandwa-pile sıle nı dayigə nyına yam, n daari n kwe daa n ma n kɪ daka, sı n laan din piu kum yuu n ba a te. ²Sı a lagı a joori a pupunı bitarı sılu a na kɪ dayigə kandwa yam nı yı n lɔ tun mu a kɪ kandwa yantu baŋa nı. Ku kwaga nı, n maŋı sı n kwe-ya mu n tiŋi daka kam wunı.»

³A ma kwe akasia de a ma a kɪ daka a daari a sarı kandwa-pile sıle nı dayigə nyına yam. A ma zeeri kandwa yam a ja a din piu kum yuu. ⁴Baŋa-We ma joori Dı pupunı Dı niə fugə kam Dı tiŋi kandwa yam baŋa nı, nuneenı dayigə pupunum dım doŋ. Dı ya

zıgı min-vugv wuntı Dı tɔɔlı Dı niə yam kuntu sı abam ni de dım á deen na gilimi Dı yigə nı tun. Dı na joori Dı pupunı-ya tun, Dı laan ma kwe kandwa yam Dı pa amv. ⁵ A ma zıgı piu kum yuu nı a tu tıga, yı a daarı a kwe kandwa yam a tiŋi daka kalv a na kı tun wuntı. A kı Baŋa-We na wı a kı te maama tun yı ya ta wura dı zum maama.

⁶ Yisrayelı tiinə bam deen ya zıgı Yaakan dwi tiinə buli sum seeni mu ba vu ba yi Mosera. Ba na yi da tun mu Aron tıga yı ba kı-o je sum kuntu nı. O bu Eleyazaarı ma ləri o yuu nı o ji We kaanım nakwı tu. ⁷ Ba ma zıgı dáanı ba vu Gudigoda. Ba daa ma zıgı Gudigoda nı ba vu ba yi Yotibata, me bu-tulı na daga da tun.

⁸ Ka maŋa kam nı, Baŋa-We ma pɔɔrı Levi dwi dım Dı pa Dı titı, sı ba taa zeeri daka kam, sı ba kwəri ba taa zıgı Dı yigə nı ba tıŋı ba pa-Dı yı ba kwe We yırtı ba ma kı Yisrayelı dwi tiinə bam maama yu-yonjo. Ba ta wura ba kı kuntu doŋ dı zum maama. ⁹ Kuntu ŋwaanı mu te Levi tiinə bam ba maŋı sı ba jonji tıga nuneenı ba curru tum na ne ba nyum tıga kam pɔɔrum baŋa nı te tun. Baŋa-We titı mu yı ba nyum, nuneenı Dı na pooli dı ba te tun.

¹⁰ Amv nan ta kı da fiinna mu piu kum yuu nı, wıa dı titı maama, nı a ya na kı dayigə kam nı te tun. Baŋa-We ma se a we-loro kum pa Dı wu cɔgı abam. ¹¹ Dı ma ta dı amv Dı wı: a zaŋı a da abam yigə sı á wanı á zu á taá te tıga kam nuneenı Dı na goni nı dı á nabaara bam sı Dı kı te tun.

Taá kwarı-na Baŋa-We

¹² Kuntu tun, Yisrayelı tiinə bam, kikiə dwi dɔɔ mu abam Tu Baŋa-We dım beeri á tee nı? Ku yı sı á taá kwarı á Tu Baŋa-We dım, sı á taá tɔgı Dı cwe sum, sı á taá soe-Dı lanyıranı, sı á daarı á taá tıŋı á pa-Dı dı á bıcarı dı á wubuŋa maama mu, ¹³ yı á tıŋı á tɔgı Dı niə dı Dı kwıə yalv maama amv na pe abam zum tun. Á na sunı á kı kuntu doŋ, á ŋwıa wó kı lanyıranı ku pa abam. ¹⁴ Cıga ŋwaanı tun, abam Tu Baŋa-We dım mu te weyuu baŋa kam maama, dıdaanı lugu baŋa dı kulv maama na wu ku wuntı tun. ¹⁵ Baŋa-We wubuŋa nan de á nabaara bam sı Dı taa jıgı ba sono. Dı ma daarı Dı kuri abam balv na yı ba biə tun lugu baŋa dwi maama wuntı, sı á taá yı Dıntı titı nyum, nuneenı á ta na yı te dı zum maama

tun. ¹⁶Kuntu tun, kwə-na á bícara ní We na pe abam ní sí á kí te tun, sí á daa yí kí zwabaniə. ¹⁷Bəŋwaani, abam Tu Baŋa-We dím mu te wa maama. Dł maa yí yuutiinə maama Yuutu. Dł yí We kamunu yí Dł tiini Dł jígí fúvni. Duntu nan ba kúri nɔɔna daani dı Dł na buri ba bura te tun yí Dł ba joŋi dim. ¹⁸Ku na yí bıtara dı kadənə, Dł yəni Dł tɔŋi dı cıga mu Dł pa-ba. Dł ta kwəri Dł soe vərə balu na zúvri á wvni tun, yí Dł wəli-ba dı wudiiru dı gwaaru. ¹⁹Abam dı maŋi sí á taá soe vərə mu, á dı deen na yí vərə Ezipi tu kum ní tun ŋwaani. ²⁰Taá kwari-na á Tu Baŋa-We dím yí á tɔŋi á pa-Dł. Taá salı-na Duntu. Á na goni ní dı nɔɔnu, sí á ma Baŋa-We yırı dím yıranı á du durə. ²¹Duntu mu yí wulu á na maŋi sí á taá tee-Dł tun. Dł tɔŋi wo-kinkagula na jígí fúvni tun á yibiyə ní sí Dł ma joŋi abam. ²²Á nabaara bam deen zaŋi ba vu Ezipi tu kum yí ba yí nɔɔna fusırpe yıranı mu. Lele kuntu abam Tu Baŋa-We dím pe á kɔŋo kum puli ku daga ní weyuu calıcwı sım na yí te tun.»

Baŋa-We jígí dam

11 «Kuntu tun á maŋi sí á taá soe abam Tu Baŋa-We dím

mu. Taá tɔŋi á tɔŋi Dł niə yam, dı Dł cullu tım, dı Dł kwıə yam maama. ²Lwari-na ní a zım ŋɔɔni dı abam mu yí ku dai á biə balu na wv ne Baŋa-We kırısum tun. Bantu tıti yí wv ne Baŋa-We kamunni dım dıdaani Dł dam dılu Dł na me Dł vrı abam tun. ³Dł deen tɔŋi wo-kinkagula Ezipi tu kum ní sí Dł ma waari ku Pa-faru wım dı o nɔɔna bam maama. ⁴Dł ma cɔŋi ba jar-kərə bam dı ba sise dı sí tərıkooru tım. Bantu na kwaani sí ba zəli abam ba ja tun, Baŋa-We ma pa ba miisi Nani-sıŋv kum ní ba tı. Ku de kuntu mu yí ba na ba cɔŋım sí ku ba ku yí zım. ⁵Á biə bam wv ne Baŋa-We na tɔŋi te Dł zəni abam maŋa kalu á na beeri taa kagva kam wvni á ba á yí yo seeni tun. ⁶Ba wv ne Baŋa-We na kı Ruban dwi tu Eliabi biə Datan dı Abiram te tun. We deen pe tıga kam puri Yisrayeli tiinə kɔŋo kum tıtarı ní ka li-ba, dı ba sɔŋo tiinə, dı ba vwə yam, dıdaani ba jıjıgırv maama. ⁷Abam tıti yıə mu ne tıtvıŋ-kamunnu tılu maama Baŋa-We na tɔŋi tun.

⁸Kuntu ŋwaani, sɛ-na We niə yalı amv na pe abam zım tun maama, sí á joŋi dam á wanı á be á zv tıga kam á taá te-ka. ⁹Á laan maa wú taá zúvri tıga kalu Baŋa-We na pooli dı á nabaara bam sí Dł pa bantu dı ba

biə bam tun wɔni á daani. Tɔga kam tiini ka ywəmmə dɪ varum dɪ kɔnɔ.

¹⁰Tɔga kam á na lagɪ á zv tun dai nɪ Ezipi lɔgv kum, á deen na zɔvri mɛ tun. Je sum kuntu nɪ á yəni á du wəənu mu yɪ á kwəri á yagɪ na da sɪ kv ɛɛ á yɪra nɪ, nuneenɪ nɔɔnu na kɪ gaari te tun. ¹¹Tɔga kalv á nan na lagɪ á zv tun jɪgɪ pweeru dɪ bwəlu mu, yɪ dva nɪ da lanyɪrani. ¹²Abam Tu Baŋa-We dum yɪ pagɪ tɔga kam kuntu baŋa nɪ mu. Dɪ maa nii-ka bɪni dum maama wɔni.

¹³Kuntu tun, á maŋɪ sɪ á se We niə yalv amv na bɪri abam zum tun, sɪ á daari á taá soe á Tu Baŋa-We dum yɪ á tɔŋɪ á pa-Dɪ dɪ á bɪcari dɪdaani á wu maama. ¹⁴Á na kɪ kuntu, Baŋa-We wɪ: Dɪ laan wó tɔŋɪ dva pa ka nɪ ka maŋa nɪ. Dɪ wó pa abam pulim dva dɪ kweelim dva. Tɔga kam wó kɪ wɔdiiru zanzan sɪ á na mɪna, dɪ sana, dɪ nugə maama. ¹⁵Á vara dɪ wó na gaa lanyɪrani sɪ ba dɪ. Wɔdiiru tɪlv maama á na lagɪ tun wó yɪ abam sɪ á taá dɪ á sui.

¹⁶Nan taá ye-na sɪ ba yɪ svɪgɪ abam sɪ á ywəri Baŋa-We kwaga nɪ á daari á taá zuli wa-yɔɔrv yɪ á tɔŋɪ á pa-ya. ¹⁷Á na kɪ kuntu, Baŋa-We banɪ wó zaŋɪ dɪ abam. Dɪ ta wó cɪ dva kam sɪ ka daa yɪ taa nɪ. Tɪ-ŋvɔŋa kalv Dɪ na lagɪ Dɪ pa abam tun daa bá kɪ wɔdiiru ka pa abam, pa á dwi ti lɪla lɔgv baŋa nɪ.

¹⁸Taá guli-na We niə yalv a na bɪri abam tun sɪ á kɪ-ya á bɪcari nɪ. Lwəni-na-ya á tɪŋɪ tɔnɔ nɪ sɪ á daari á vɔ-ya á jian nɪ, dɪdaani á trə nɪ, sɪ á taá guli ya gulə. ¹⁹Pa-na sɪ á biə dɪ lwarɪ-ya. Taá tɛ-na ya taani maŋa maama, nuneenɪ á na je sɔŋɔ nɪ yɪ á lara, naa á na tɔgɪ daani á ve cwəŋə yuu nɪ, kv ta wəli dɪ á na pəni titu nɪ, naa á na zaŋɪ zɪzɪŋa maama nɪ. ²⁰Pɔpɔni-na-ya á tɪŋɪ á dɪ sum ni-bwəeru tum nɪ, sɪ á daari á ta pɔpɔni-ya á yagɪ á manco-niə de sum nɪ. ²¹Kɪ-na kuntu sɪ abam dɪ á kwaga kam wani á zv tɔga kam nɪ á daani. Ka maa yɪ tɔga kalv Baŋa-We na goni ni dɪ á nabaara bam sɪ Dɪ pa-ba tun, yɪ á wó taá te-ka taan wuu, sɪ kv maŋɪ dɪ weyuu dɪ lɔgv baŋa ta na wura maŋa kalv tun wɔni.

²²Taá ye-na sɪ á kɪ á tɔgɪ We ni dum maama, nɪ amv zum na bɪri abam sɪ á kɪ te tun: Taá soe-na á Tu Baŋa-We dum yɪ á tɔgɪ Dɪ cwe sum maama. Nan salt-na Dɪ yɪra nɪ. ²³Á na sunɪ á kɪ kuntu doŋ, Baŋa-We wó zəli dwi tiinə balv na maŋɪ ba wu lɔgv kum wɔni tun mu. Dɪ ta wó pa abam dam sɪ á wani á joŋɪ tunɪ dɪlv na dana ba dwe abam tun sɪ á taá te. ²⁴Tɔga kalv maama á ne na wó nɔ ka baŋa nɪ tun wó taa yɪ abam nyum mu. Abam laŋa kam wó zɪgɪ kagva kalv na

wu kuri seeni tun si ka vu ka yi Liban pweeru tum na wu jazum baŋa seeni tun. Ka daa ta wó zigi Efrati bu-fara kam na wu wa-puli seeni tun si ku yi Mediterane nunu kum na wu wa-zuvri seeni tun. ²⁵ Á na ve me maama lugu kum ni, á Tu Baŋa-We dum wó pa si abam fuvni mu ja je sum nɔɔna bam, ni Dl na pooli si Dl kɪ te tun. Nɔɔn-nɔɔnu daa bá wani abam o cəŋi.

²⁶ Nan cəgi-na, amu zum tiŋi lanyiranɪ dɪ balɔɔ mu, abam yigə ni si á wani á twəri kulɔ abam na lagɪ tun. ²⁷ Abam na se á tɔgi We niə yalu amu zum na pe abam tun, We wó kɪ abam yu-yoŋo. ²⁸ Á nan na vɪn Dl niə yantu yɪ á zuli dwi-ge tiinə wa-yɔɔru tum, We wó soɔli lwarum mu Dl yagi á baŋa ni.

²⁹ Ni abam Tu Baŋa-We dum na jaani abam Dl zu tɪga kam si á taá te, á maŋi si á zigi Gerizim piu kum yuu ni á tɔli We yu-yoŋo kum, yɪ á daari á zigi Ebalɪ piu kum yuu ni á tɔli Dl Kampwəl-balwara yam. ³⁰ Á ye ni: pweeru tum kuntu wu Zurdən bugə kam bube didoŋ ni si ku taa ve wa-zuvri seeni me Kaanan tiinə bam na zuvri bolo kum ni tun. Ti maa bwələ dɪ Giligali tuw kum. More tiu kum seeni mu kuntu.

³¹ Abam laan lagɪ á be Zurdən bugə kam si á zu tɪga kalɔ á Tu Baŋa-We dum na pe abam si á taá

te tun mu. Á na tu á ba á jəni da á ti, ³² si á tiini á taá ye si á taá tɔŋa á tɔgi We niə yam dɪ Dl cullu tum maama ni amu zum na pe abam te tun.»

Baŋa-We zulə jəgə kam

12 «We niə yam dɪ Dl cullu tum mu tuntu. Taá ye-na si á taá tɔgi-ya maŋa kalɔ maama á na zuvri lugu kulɔ Baŋa-We na pe abam si á taá te tun wuni. Duntu maa yɪ á nabaara Baŋa-We dum mu.

² Abam na tu á ba á zəli lugu kum dwi tiinə bam, si á cəgi je silɔ maama ba na yəni ba kaani ba jwənə da tun. Ku na yɪ pweeru yuu ni, naa pweeru baŋa ni, naa tangwana baŋa ni, á maŋi si á yɔɔri á cəgi ba jwənə kaanum je sum maama mu. ³ Magɪ-na ba kaanum bimbine yam á dɪ tɪga ni, si á daari á lo kandwa yalu ba na cwi ba jwənə ŋwaani tun. Goni-na ba Asera nyinyugu de sum á dɪ tɪga ni, si á daari á kɪ mim á zwe-sɪ, yɪ á cəgi ba jwənə yam maama pa ya yira saari je sum kuntu ni.

⁴ Abam nan na zuli á Tu Baŋa-We dum, si á yɪ kɪ nɪnɛni nɔɔna bantɔ na zuli ba jwənə yam te tun. ⁵ Baŋa-We wó kuri jəgə kadoŋ Yisrayeli dwi tiinə bam maama tɪga kam wuni, si ka taa yɪ Dl

zuvrum je nōona na wó vu ba zuli Dł yırı da tun. ⁶Dáanı mu á wó ja á zweem kaanum vara bam á ja vu á kaanı á pa-Dł. Ku ta na yı á kaanum dwi maama, dı á We-təri peera, dı á juja peera, dı á ni-gonim peera, dı á wu-yoŋo peera maama, ku ta wəli dı á vara bam na de yigə ba lu biə balu tun, á maŋı sı á kwe-ya á vu je sum kuntu á pa Baŋa-We. ⁷Abam dıdaanı á sōŋo tiinə bam wó vu á jəni á Tu Baŋa-We yigə nı á di wodiiru tılv á na tıŋı tı ŋwaanı tun, yı á kwəri á jıgı wupolo Baŋa-We na kı abam yu-yoŋo tun ŋwaanı.

⁸Maŋa kam na yiə, á daa ba maŋı sı á taá kı nūeenı dıbam zum na yəni dí kı yı dí zuli We te tun. Lele kuntu nōonu maama yəni o zuli We nı o na laŋı te tun mu. ⁹Beŋwaanı abam ta wu yi tıga kalu á Tu Baŋa-We dum na laŋı Dł pa abam sı á taá te tun sı á daarı á na wu-zuru ka wunı. ¹⁰Á nan na be Zurden bugə kam, yı á vu á jəni tıga kam kuntu nı, Baŋa-We wó pa á duna daa yı daanı abam pa á sin dı wu-zuru. ¹¹Maŋa kam kuntu nı Baŋa-We wó kuri jəgə dıdva sı ka taa yı Dł zuvrum je nōona na wó vu ba zuli Dł yırı da tun. Dáanı mu á maŋı sı á ja kulv maama amv na bri abam tun á ja á vu á ma kı kaanum á pa-Dł: vara zweem kaanum, dıdaanı á kaanum dwi dilv maama, dı á

We-təri peera, dı á juja peera, dı á ni-gonim pe-laaru tum. ¹²Dáanı mu á wu di ywəəni á Tu Baŋa-We dum yigə nı, abam dı á biə dı á tıntuŋna bam, baara dı kaana maama. Levi dwi tiinə balu na zuvrı abam tee nı tun dı wó tōgı dı abam ba vu da, bantv na ba jıgı ba tıti tıga sı ba taa te tun ŋwaanı. ¹³Taá ye-na sı ku dai nı á na yi me maama, sı á zwe varum á ma á kı kaanum da. ¹⁴Ku nan maŋı sı á vu jəgə kalu yıranı Baŋa-We na kuri Yisırayeli dwi tiinə bam maama tıga kam wunı tun, sı á kı kaanum da á pa-Dł, yı á daarı á kı kulv maama amv na bri abam sı á kı tun.

¹⁵Cwəŋə nan wura sı á gv á sōŋo vara bam á di me maama á na zuvrı tun. Á wai á di á sui, nı á Tu Baŋa-We dum na wəli abam dı vara balu tun. Ku maa nyı dı á na laŋı á di wəŋə naa fəre yı nōona maama jıgı cwəŋə sı ba di, ba na maŋı ba kwe ba tıti We ŋwaanı naa ba wu kwe ba tıti mu dı. ¹⁶Ku nan culə sı á di vara bam jana mu. Á pa-na sı jana bam lo tıga nı, nı á na wó lo na á yaŋı te tun. ¹⁷Ku daarı ku na yı wodiiru tılv á na maŋı sı á ma á kı kaanum tun, ku culə sı á di tıntu tum á sam dum nı. Ku na yı á We-təri peera yalv na yı mına naa sana naa nugə tun, dı á vara bam na de yigə ba lu biə balu tun, dı á

ni-gonim pɛɛra, dɪ á wu-yonjo pɛɛra dɪdaani á juja pɛɛra yam maama, ¹⁸á maɲɪ sɪ á kwe-ya á ja vu jəgə kalu á Tu Baɲa-We dɪm na wó kuri tun yɪ á daari á di-ya Dɪ yigə nɪ. Abam dɪ á biə dɪ á tɪntɔɲna, baara dɪ kaana maama, dɪdaani Levi tiinə balu na zʊʊrɪ abam tee nɪ tun mu wó vu á di ywəəni Baɲa-We yigə nɪ dɪ kulɔ maama á na tɔɲɪ ku ɲwaani tun. ¹⁹Taá ye-na sɪ á yɪ swe Levi dwi tiinə bam nɪ nɪ maɲa kalu maama á na wó taá zʊʊrɪ á tɪga kam nɪ tun.

²⁰Abam Tu Baɲa-We dɪm na tu Dɪ ba Dɪ pa á laɲa kam yalɪ nɪnɛnɪ Dɪ na pooli Dɪ pa abam te tun, pa á fra zu nwana dim, á wai á dɔnɪ á sui. ²¹Jəgə kalu Baɲa-We na wó kuri sɪ nɔɔna taa zuli Dɪ yɪrɪ da tun na tiini ka yɪ yigə yigə dɪ abam, á wai á lɪ varum vara balu Baɲa-We na pɛ abam tun wɔnɪ á guɪ yɪ á daari á di á sam nɪ á sui, nɪ amv na bɪrɪ abam te tun. ²²Ku maa nyɪ dɪ á na lagɪ á di wəɲə naa fərə yɪ nɔɔna maama jɪɲɪ cwəɲə sɪ ba di, ba na maɲɪ ba kwe ba tɪtɪ We ɲwaani naa ba wu kwe ba tɪtɪ dɪ. ²³Ku nan culə sɪ á di vara bam jana mu, bɛɲwaani ɲwɪa kam mu jɪɲɪ kuri jana bam ɲwaani. Ku nan dai sɪ abam di ɲwɪa kam dɪdaani nwana yam. ²⁴Yɪ kwe-na jana bam á ma á ji wudiu. Nan kwe-na-ba á lo tɪga nɪ, nɪ á na wó lo na á yagɪ te tun. ²⁵Á na sunɪ á vɪn jana bam dim, kuó pa Baɲa-We

wuɔ poli lanyɪrani. Á ɲwɪa maa wó kɪ lanyɪrani ka pa abam dɪ á kwaga kam maama.

²⁶Kwe-na á We kaanum pɛɛra yam dɪ á ni-gonim pɛɛra yam á ja á vu jəgə kalu Baɲa-We na wó kuri tun. ²⁷Ku na yɪ zweem kaanum, sɪ á zwe varum wum Baɲa-We kaanum bimbim dɪm baɲa nɪ, nwana yam dɪ jana bam maama. Ku nan na yɪ kaanum dɪlɔ á na wó di dɪ nwana yam tun, á maɲɪ sɪ á lo jana bam bimbim dɪm baɲa nɪ á yagɪ mu.

²⁸Taá ye-na sɪ á taá se We niə yalɔ maama amv na bɪrɪ abam tun, sɪ ku pa á ɲwɪa kɪ lanyɪrani ka pa abam dɪ á kwaga kam maama maɲa maama, á kikiə na wó taa tɔɲɪ cwəɲə yɪ ya poli á Tu Baɲa-We dɪm wuɔ tun ɲwaani.

Ba yɪ taa zuli jwənə

²⁹Abam na lagɪ á zu dwi-ge tiinə lɔɲɔ kum, á Tu Baɲa-We dɪm wó zəlɪ-ba á yigə nɪ pa ba daari ba tɪga kam sɪ á jɔɲɪ-ka á taá te. ³⁰Baɲa-We na tu Dɪ ba Dɪ cɔɲɪ dwi-ge tiinə bam kuntu, yɪ pa-na sɪ ba sugɪ abam sɪ á tɔɲɪ ba jwənə yam. Yɪ bwe-na nɪnɛnɪ: «Nɔɔna bantv yəni ba tɔɲɪ cwəɲə kɔɔ mu ba zuli ba jwənə yam? Dɪbam dɪ lagɪ dí kɪ kuntu dɔɲ mu.» ³¹Abam ba maɲɪ sɪ á zuli á Tu Baɲa-We dɪm nɪ bantv na zuli ba jwənə yam te tun. Bɛɲwaani,

dwi-ge tiinə bam kuntv yəni ba kɪ tɪtɒŋ-zɔɔna yalv maama Baŋa-We na culi tun ba ma zuli ba jwənə yam. Ba bri ba zwe ba biə mv mim wunɪ ba ma kɪ kaanum ba pa ba jwənə yam.

³²Taá ye-na sɪ á taá tɔɔtɪ We niə yalv maama amv na bri abam tun. Yɪ zaŋɪ-na á wəli kulukulu ya wunɪ, nan yɪ li-na kulukulu ya wunɪ á yagi. ¹Sampwərə naa yi-narv na zaŋɪ abam wunɪ yɪ o wuuri o ta o bri abam wo-kɪnkagɪla na lagɪ ya kɪ te tɪn, ²yɪ wo-kɪnkagɪla yam na sunɪ ya kɪ nɪ o na tagɪ te tɪn, oó wantɪ o sugɪ abam sɪ á zuli dwi-ge tiinə wa-yɔɔrv, yɪ o ta nɪnɛnɪ: «Pa-na dí zaŋɪ dí tɔɔtɪ wa yadonnə sɪ dí zuli-ya.» ³Sampwərə naa yi-narv na tagɪ kuntv doŋ, yɪ cəgi-na o taanɪ. Kv nan yɪ á Tu Baŋa-We dum mv maanɪ abam sɪ Dɪ nii, á sunɪ á soe-Dɪ dɪ á bɪcarɪ maama dɪ á wubɒŋa maama naa á ba soe. ⁴Taá tɔɔtɪ-na abam Tu Baŋa-We dum sɪ á taá kwari-Dɪ. Se-na Dɪ niə yam yɪ á cəgi Dɪ kwərə kam, sɪ á taá tɒŋɪ á pa-Dɪ yɪ á salɪ-Dɪ.

13 Kv nan na yɪ sampwərə naa yi-narv kuntv doŋ, kv maŋɪ sɪ á gv-o mv, o na sugɪ abam sɪ á lɔ á Tu Baŋa-We dum kwaga nɪ tun ŋwaanɪ. Baŋa-We nan yɪ wɔlv na jaanɪ abam Dɪ ja nuŋɪ Ezipi tw kum nɪ pa Dɪ vrɪ abam á gabeem dum nɪ Dɪ yagi tun mv. O yɪ nɔn-balɔɔ mv

yɪ o lagɪ sɪ o pa á ywəri Baŋa-We na pe abam cwəŋə kalv sɪ á taá tɔɔtɪ tun wunɪ. Kuntv ŋwaanɪ, á maŋɪ sɪ á saarɪ lwarum dum kuntv mv á titarɪ nɪ.

⁶Kv ta na yɪ n nu-pugə bu, naa n titɪ biə, naa n ka-sono, naa n cilɔŋ-sono, kv tu wú wantɪ o waasɪ o ta dɪ nmv o wɪ: «Pa dí vu dí zuli wa yayam.» Wa yam kuntv mv abam dɪ á nabaara bam ya yəri. ⁷Ya nan yɪ wa yalv dwi-ge tiinə na zuli tun, ba na maŋɪ ba yɪ dwiə yalv na bwələ dɪ abam tun, naa ba na yɪ yigə yigə dɪ. ⁸Yɪ zaŋɪ n se kv tu gana yam. Bri n yɪ cəg-o dɪ. Daa n yɪ duri o ŋwara naa n kwaanɪ n kwəli o kikiə yam. ⁹Ja-o n gv! Nmv titɪ wú da yigə n dul-o dɪ kandwa sɪ nɔɔna babam dɪ laan tɔɔtɪ ba dɔltɪ. ¹⁰Dul-o-na dɪ kandwa á gv, o na kwaanɪ sɪ o ja abam o ywəri abam Tu Baŋa-We dum kwaga nɪ tun ŋwaanɪ. Baŋa-We nan yɪ dilv na jaanɪ abam Dɪ nuŋɪ Ezipi tw kum nɪ pa Dɪ vrɪ abam á gabeem dum nɪ Dɪ yagi tun mv. ¹¹Yisrayelɪ tiinə bam maama na ni kulv na kɪ tɪn, fɔvɪ wú ja-ba, pa abam wunɪ nɔɔn-nɔɔnv daa bá tɒŋɪ kəm-lɔŋɔ kuntv doŋ.

¹²Kv daa ta na yɪ tunɪ dilv abam Tu Baŋa-We dum na lagɪ Dɪ pa abam sɪ á taá zvɔrɪ dɪ wunɪ tɪn, á wai á ni wɪ: ¹³nɔn-wo-kurru tidonnə zaŋɪ tw kudɔŋ nɪ yɪ ba sugɪ ba tw kum nɔɔna pa ba ywəri

Baŋa-We cwəŋə wunu si ba daari ba zuli wa yayam. Abam nan ya yəri wa yam kuntu zulə. ¹⁴Á na ni kantu sawia kam don, kwaani-na á tɔgi ka ne si á lwarɪ cɪga kam. Ku na yi cɪga mu ni tutuŋ-lɔŋɔ kum suni ku ki abam titari ni, ¹⁵ku maŋi si á zaŋi á kwe á su-lwaanu mu á vu á gu tuw kum kuntu nɔɔna bam maama wuu ka, di ba vara bam di, si á yɔɔri á cɔgi tuw kum kuntu fasi. ¹⁶Ta daari-na á la ba jɪgɪru tum maama á ki daani tuw kum kaporo ni, si á laan zwe tuw kum di ku woŋo maama á ma á ki kaanum á pa Baŋa-We. Ku maŋi si ku taa yi di-dwənu yiranɪ mu si ku taa ve wuu, si nɔɔn-nɔɔnu daa yi joori o lo tuw kum kuntu. ¹⁷Ku na yi tuw kum wənu tulu maama na maŋi di cɔgum We ŋwaani tun, yi pa á fra zu kulukulu si á kwe. Á na se Baŋa-We ni dɪm kuntu, Dɪ banɪ wó zuri yi Dɪ daari Dɪ duri abam ŋwaŋa, pa á kɔgɔ kum puli zanzan, ni Dɪ na goni ni di á nabaara bam si Dɪ ki te tun.

¹⁸Kuntu ŋwaani abam maŋi si á cəgi abam Tu Baŋa-We kwərə kam yi á se Dɪ niə yam maama, ni amu zum na bri abam te tun. Taá ki-na kulɔ na jɪgi cɪga Dɪ yigə ni tun.»

Wənu tulu na culə tun

14 «Abam yi á Tu Baŋa-We nɔɔna mu. Kuntu tun á na lagɪ a keeri twa, yi gwɪ-na á yɪra yam, nan yi ceeri-na á yum ti trə seeni. ²Abam suni á yi á Tu Baŋa-We nyum mu. Lugu baŋa nɔɔna maama wunu mu Dɪ kuri abam si á taá yi Dɪ tutɪ nɔɔna Dɪ yi na su tun.

Wənu tulu na maŋi di dim tun

Cullu 11:1-47

³Yi zaŋi-na á di wo-yɔɔru tulu Baŋa-We na culi ti dim tun. ⁴Á wai á di vara bantɔ dwi:

Naa, naa piə, naa buŋu, ⁵naa wəŋə, naa fərə, naa sigə, naa tɔgɔ, naa namboro, naa tababura.

⁶Á ta wai á di varum wulu maama napɔɔna na logɪ bile yi ba yəni ba dɔni gaa ba guli ba joori ba dɔni tun. ⁷Ku nan dai si á di yogondi, naa zooni, naa pa-nyaani, si vara bam kuntu dɔni gaa ba guli yi ba napɔɔna laan wu logɪ bile. Kuntu ŋwaani bantɔ wu maŋi si á di-ba. ⁸Tərə di nan wu maŋi si á di-ba. Ya napɔɔna logɪ bile yi ba laan ba dɔni

14:3-21 Dí bá wani dí lwarɪ vara, di zunə, di wo-kurru yira yam maama cɪga cɪga, ba na yi faŋa faŋa nyuna tun ŋwaani.

14:2 Nuŋim 19:5-6

gaa ba gulə ba joori ba duna. Kuntu
ŋwaani ku culə si á di ba nwana. Ba
na tɔga, bri á yi dwe-ba.

⁹ Ku nan na yi wəənu tɔlv na zʊvri
na wʊni tun, á wai á di kale silv na
jigi nabili-pɔlwarv yi si ta jigi purv
pa si kwəli si yira tun. ¹⁰ Ku daari ku
na yi wɔŋo maama na wu na wʊni
yi ku ba jigi nabili-pɔlwarv didaani
puru na kwəli-ku tun, ku culə si á
di-ku. Ku wu maŋi di dim.

¹¹ Á wai á di zunə balv maama na
maŋi di dim tun. ¹² Ku daari á ba
maŋi si á di zunə bantv dwi:

Maaru, di duurə dwi
maama, ¹³ di ciləciiru, di
kalwəənu dwi maama, ¹⁴ di
bacangaaru dwi maama,
¹⁵⁻¹⁷ di kukwəəru dwi
maama, di lɔnlani, di
nɔnv zunə, di kawuli dwi
maama, di nakulakwarv, di
bugə-ceeni, ¹⁸ di bugə ni
zunə, di tintəli, di pəbiə, di
junjwaanu.

¹⁹ Wo-kurru tɔlv na jigi vwana yi ti
kaagi ti ve tɔga ni tun di culə. Á
ba maŋi si á di-ti. ²⁰ Á za wai á di
wo-kurru tɔlv na maŋi di dim tun.

²¹ Yi zaŋi-na á di varum wɔlv na
tɔga o titi ni tun. Á wai á kwe á pa
vərə balv na zʊvri abam tɔv kum ni
tun si ba di, naa á kwe á yəgi á pa
zura. Abam Tu Baŋa-We dum kuri
abam si á taá yi Dɔ titi nɔɔna mu.

Nɔɔn-nɔɔnv yi kwe bubala di ka
nu nayɔla o saŋi mim wʊni.

We-təri pɛera

²² Bini maama wʊni taá ye-na si
á lɔ á kari sum wudiiru pupwara
didva fugə maama wʊni á pa We.

²³ Laan ja-na We-təri wudiiru tum
kuntu á ja vu jəgə kalv Baŋa-We na
wó kuri si nɔɔna taa zuli Dɔ yiri
da tun. Ku na yi á muna yam, di
á diven bam, di á nugə kam, di á
vara bam na de yigə ba lɔ biə balv
tun, si á vu á di We-təri dum á Tu
Baŋa-We yigə ni, si á taá kwari-Dɔ
maŋa maama. ²⁴ Baŋa-We nan na
yɔɔri Dɔ kɔ zaani abam yuu ni pa
á na wudiiru zanzan, yi Dɔ wara je
sum na yi yigə yigə ka pa abam si
á ja á wudiiru tum á yi da, si á kɔ
tuntu: ²⁵ Kwe-na á We-təri wudiiru
tum á yəgi á joŋi səbu, si á daari á
ja səbu kum á vu Baŋa-We zulə jəgə
kam. ²⁶ Á na yi da, si á laan ma á
yəgi kulv maama á na lagɔ tun si á
di. Ku na yi naani, naa peeni, naa
sana, abam di á sɔŋo tiinə bam wó
di-ti á Tu Baŋa-We dum yigə ni di
wupolo.

²⁷ Za taá ye-na si á yi swe-na Levi
dwi tiinə balv na zʊvri abam tee ni
tun ni ni, bantv na ba jigi ba titi tɔga
si ba taa te tun ŋwaani. ²⁸ Bina yatɔ
bini dum maama na yəni di yi, si á

kwe-na We-təri wudiiru tum maama á la-ti jəgə dɪdva á tuw maama wuni. ²⁹Wudiiru tum kuntu wó taa yi Levi dwi tiinə bam nyum mu, bantv na ba jigɪ ba tuti tɪga tun ɲwaani. Abam ta maɲɪ sɪ á kwe-tɪ á pa vərə, dɪ butara, dɪ kadənə balv na zuvri abam wuni tun mu. Ba maama wó wanɪ ba ba ba joɲi wudiu ba di ba su. Kɪ-na kuntu sɪ kv pa á Tu Baɲa-We zaani taa wu á baɲa nɪ dɪ kulv maama á na lagɪ á tuɲɪ tun.»

Juna cɛɛm taani

Nuɲim 23:10-11; Cullu 25:1-7

15 «Buna yarpe buni dum maama na yəni dɪ yi, sɪ á kwe-na balv na jigɪ á juna tun á yagɪ á cɛ-ba. ²Á na wó kɪ te tun mu tintv: Wulv maama na kwe səbu o juni o pa o doɲ Yisrayelɪ tu tun maɲɪ sɪ o yagɪ juni dum o ma cɛ-o mu. Kv tu daa yi buɲɪ sɪ o joɲi o səbu kum o curv kum tee nɪ, Baɲa-We na bri nɪ kv yi juna saarum buni tun ɲwaani. ³Kv na yi vərə, n wai n joɲi n juni dum o tee nɪ. Kv daari kv na yi n titi nɔɔna bam juna yam mu, sɪ n yagɪ n cɛ-ba.

⁴Abam Tu Baɲa-We dum wó kɪ abam yu-yoɲo pa á na ywəəni tɪga kalv Dɪ na lagɪ Dɪ pa abam sɪ á taá te tun wuni. Kuntu ɲwaani, yinigə

bá ja abam dɪdva tuti dɪ, ⁵nɪ á na se Dɪ ni yi á tuɲɪ á tɔgɪ zaasum dɪlv maama amv na bri abam zum tintv tun. ⁶Cɪga tun, Baɲa-We wó kɪ abam yu-yoɲo nɪ Dɪ na goni nɪ sɪ Dɪ kɪ te tun. Kuntu tun, á wu taá juna á pai dwi-ge tiinə zanzan yi á ba maɲɪ sɪ á di juna ba tee nɪ. Á wó taá jigɪ dam dwi-ge tiinə baɲa nɪ. Tuv kudonɲ nan bá di dam abam baɲa nɪ.

⁷Á na zv tɪga kalv á Tu Baɲa-We dum na lagɪ Dɪ pa abam tun, yi yinigə na jaani á doɲ Yisrayelɪ tu wulv na zuvri á tuw wuni tun, yi vi-na sɪ á zən-o, á na jigɪ wo-cɛɔ tun ɲwaani. ⁸Á nan maɲɪ sɪ á kɪ wu-yoɲo mu dɪd-o sɪ á juni te maama o na wó taa laga sɪ o ma ji nɔɔnv tun. ⁹Ta n ye sɪ n yi pa wububɔɲ-lɔɲɔ ba n kana nɪ yi n ta nuneɛni: «Buna yarpe buni dum na yi juna saarum buni tun bwələ.» Nmu na buɲɪ kuntu doɲ yi n vin sɪ n juni n pa n doɲ Yisrayelɪ tu wulv yinigə na jaan-o tun, kv yi pu-sɲa kəm mu n kɪa. Nɔɔnv wum wó wanɪ o keeri o loori Baɲa-We nmu ɲwaani, yi We wó pa n tv dɪ n bura. ¹⁰N maɲɪ sɪ n pa yinigə tu zaani mu sɪ n yi kɪ wo-cɛɔ dɪd-o. N Tu Baɲa-We dum laan wó kɪ nmu yu-yoɲo pa kulv maama n na jigɪ n tuɲɪ tun kɪ lanyranɪ kv pa-m. ¹¹Maɲa maama yinigə na jaani balv tun wó taa wu abam wuni. Kuntu tun amv pe abam

ni si á kɪ wu-yoŋo á pa Yisrayeli
tiinə balu cam na jigɪ-ba tɪn.

Bina yarpe yarpe bɪni dɪm taani

Nuɟim 21:1-11

¹²Ebru tu na kwe o tɪtɪ o yəɟi o
pa nmu si o taa yɪ n gambaa, o na
yɪ baaru naa kaani, ku tu wó tɪɟɪ
o pa-m bina yardu mu. Bina yarpe
bɪni dɪm na yiə, si n yag-o si o taa
te o tɪtɪ. ¹³N nan na yag-o, yɪ pa
o viiri dɪ ji-kuri. ¹⁴Poli n wuu si n
li kulɔ maama n na jigɪ tɪn wɔni n
pa-o, ku na maɟɪ ku yɪ n vara bam
wɔni, dɪ n wodiiru tum wɔni, dɪ n
sana bam wɔni. Nmu Tu Baɟa-We
na kɪ zaani n yuu ni Dɪ pa-m wəənu
tɪlu tɪn, si nmu dɪ kɪ n gambaa kam
lanyirani kuntu doɟ. ¹⁵Guli-na ni
abam dɪ deen yɪ gambe mu Ezipi
ni, yɪ á Tu Baɟa-We dɪm laan ba Dɪ
joɟi abam Dɪ yagi. Kuntu ɲwaani
a zɪm tagɪ We ni dɪm kuntu a bri
abam.

¹⁶N gambaa kam nan wó wani o
ta dɪ nmu ni o ba lagɪ si o viiri, o
na soe nmu dɪ n sɔɲɔ tiinə bam yɪ
n kɪ-o lanyirani tɪn ɲwaani. ¹⁷O na
tagɪ kuntu doɟ, ku maɟɪ si n ja-o mu
n vu n pa o salɪ manco-puna boro
kum, si n daari n kwe lwe n puri
o zwe didua. Kuntu bri ni oó taa yɪ
nmu gambaa si ku taa nii o tɔvni. N

gambaa kam na yɪ kaani, si n kɪ-o
dɪ kuntu doɟ.

¹⁸Nmu na yagi n gambaa si o
viiri, si n yɪ pa ku taa yɪ wo-cɛɔ
ku pa-m. Beɲwaani o tɪɟɪ o pa-m
bina yardu mu yɪ o tɪtɪɲa yam
daga ya dwe wulu na tɪɟɪ o pa-m
ɲwuru ɲwaani tɪn tɪtɪɲa kuni bile.
N Tu Baɟa-We dɪm laan wó kɪ nmu
yu-yoŋo pa kulɔ maama n na jigɪ n
tɪɟɪ tɪn kɪ lanyirani ku pa-m.

Sɔɲɔ vara bu-kwin sum

¹⁹Li-na wo-bali silu á vara bam
na de yigə ba lu tɪn si á kwe á
pa á Tu Baɟa-We dɪm. Yɪ ma-na
naani dɪm kuntu á tɪɟɪ tɪtɪɲɪ, nan
yɪ fanɪ á peeni sum kuntu kuru.
²⁰Bɪni maama wɔni abam dɪ á sɔɲɔ
tiinə tiinə bam maɟɪ si á vu jəɟə
kalu Baɟa-We na wó kuri tɪn yɪ
á di wəənu tum kuntu Dɪ yigə ni.
²¹Varum wulu nan na jigɪ geeri o
yura ni, ni o na yɪ vari-gwana, naa
vari-lilwe, naa o jigɪ tusim dwi dilu,
ku wu maɟɪ si á kwe wuntu dwi á
ma á kɪ kaanum á pa Baɟa-We. ²²Á
nan maɟɪ si á kwe vara bam kuntu
doɟ á di á sam ni mu. Ku nyɪ dɪ á
na lagɪ á di wəɲə naa fəɾə yɪ nɔɔna
maama jigɪ cwəɲə si ba di, ba na
maɟɪ ba kwe ba tɪtɪ We ɲwaani naa
ba wu kwe ba tɪtɪ mu dɪ. ²³Ku nan

culə sɪ á di vara bam jana. Pa-na sɪ jana bam lo tɪga nɪ, nɪ á na wó lo na á yaɣɪ te tun.»

Pakɪ candiə kam

Nuɟim 12:1-20

16 «Bɪnɪ maama Abibi cana kam nɪ, á maɟɪ sɪ á di Pakɪ candiə kam á ma á zuli á Tu Baɟa-We dum, beɟwaanɪ kantɔ cana kam de dɪdva nɪ mu Dɪ jaanɪ abam tutu nɪ Dɪ ja nuɟi Ezipi tu nɪ. ²Á na lagɪ á di Pakɪ candiə kam, ve-na jəgə kalɔ á Tu Baɟa-We dum na wó kuri sɪ nɔɔna taa zuli Dɪ yɪrɪ da tun á ja varum wɔlv á na lɪ á naanɪ dɪm wɔnɪ naa á peeni sum naa bunɪ dɪm wɔnɪ tun á gu á ma kɪ kaanum á pa-Dɪ. ³Á na jəni á di varum wɔm nwana yam, sɪ á yɪ di dɪpe dɪlv na jɪɟɪ dabɪlɪ tun. Da yarpe wɔnɪ á maɟɪ sɪ á di dɪpe dɪlv dabɪlɪ na wɔ wəli kɔ wɔnɪ tun nɪnɛenɪ á deen na kɪ te yɪ á lagɪ lɪla sɪ á nuɟi Ezipi nɪ á ya na yaarɪ da tun. Á na yəni á di yaara dɪpe dɪm kuntu doɟ, á wó guli de dɪlv á na zaɟɪ á nuɟi Ezipi nɪ tun gulə. ⁴Da yarpe yam maama wɔnɪ, nɔɔn-nɔɔnv ba maɟɪ sɪ dabɪlɪ ta wɔ o sɔɟɔ nɪ. Varum wɔlv á na wó gu candiə kam pulim de dɪm dɪdaan-nɪ nɪ tun, á maɟɪ sɪ á di o nwana yam maama mu sɪ tɪga laan puurɪ. ⁵Abam na wɔ tuw kɔlv

maama nɪ á Tu Baɟa-We na lagɪ Dɪ pa abam tun, sɪ á yɪ gu Pakɪ vara bam je dɪ je, ⁶kɔ na dai jəgə kalɔ Dɪ na wó kuri sɪ nɔɔna taa zuli Dɪ yɪrɪ da tun yɪranɪ. Wa-zuuri maɟa nɪ mu á wó gu vara bam sɪ kɔ maɟɪ dɪ maɟa kalɔ á na yaɣɪ Ezipi tun. ⁷Saɟɪ-na nwana yam á di We jəgə kam nɪ, sɪ tɪga na puurɪ, á laan zaɟɪ á joorɪ á vwə nɪ. ⁸Da yardv yalɔ na saɟɪ tun wɔnɪ, á wó di dɪpe dɪlv na ba jɪɟɪ dabɪlɪ dɪ wɔnɪ tun mu, sɪ da yarpe de dɪm na yɪə, á la daanɪ sɪ á kɔgɔ kɔm maama zuli á Tu Baɟa-We dum. Á ba maɟɪ sɪ á tuɟɪ de dɪm kuntu nɪ.

Faa wo-vallv candiə kam

Nuɟim 34:22; Cullu 23:15-21

⁹Á na pulɪ sɪ á zaɟɪ á wɔdiiru tun, jeeli-na da yarpe yarpe kuni burpe, ¹⁰sɪ á laan di Faa wo-vallv candiə kam á ma á zuli á Tu Baɟa-We dum. Kwe-na á wɔ-yoɟo peera sɪ kɔ maɟɪ dɪ Baɟa-We na kɪ yu-yoɟo á baɟa nɪ te tun á ja vu á zuli-Dɪ. ¹¹Á maɟɪ sɪ á vu jəgə kalɔ á Tu Baɟa-We dɪm na wó kuri sɪ nɔɔna taa zuli Dɪ yɪrɪ da tun á di candiə kam dɪ wɔpolo Dɪ yigə nɪ. Kúv taa yɪ abam, dɪ á biə, dɪ á gambe, kɔ wəli dɪ Levi tiinə, dɪ vərə, dɪ bitara, dɪ kadənə balɔ maama na zuuri á titarɪ nɪ tun mu. ¹²Guli-na nɪ á deen yɪ gambe mu

Ezipi ni, si á kɪ á yuu ni si á sɛ We niə yantu maama.

Vwə cwiim candiə kam

Nuɟim 23:16; Cullu 23:33-43; Garim 29:12-34

¹³Á na fri á wodiiru tum maama á ti, yɪ á ta kwəri á kan á vinyə tiu biə bam maama á ti, á laan maɟi si á kɪ da yarpe á di Vwə cwiim candiə kam mu. ¹⁴Tɔɟi-na di á biə, di á gambɛ, ku wəli di Levi tiinə, di vərə, di bitara, di kadənə balu maama na zuvri á tuni dum ni tun, á di candiə kam di wupolo. ¹⁵Á wó vu jəgə kalu á Tu Baɟa-We dum na wó kuri tun á kɪ da yarpe á di candiə kam á ma á zuli-DL. Á wó taá jigi wupolo lanyiranɪ, Baɟa-We na kɪ yu-yoɟo á baɟa ni di á wodiiru di kulv maama á na tɔɟi tun ɲwaani.

¹⁶Buni maama wuni kuni bito mu á baara bam maɟi si ba vu jəgə kalu á Tu Baɟa-We dum na wó kuri tun ba jeeri DL yigə ni ba zuli-DL. Kuó taa yɪ Dipe dilu na ba jigi dabili di wuni tun candiə kam, di Faa wo-vallu candiə kam, di Vwə cwiim candiə kam mu. Nɔɔnu maama nan maɟi si o taa ze peeri mu o ja vu o ma zuli Baɟa-We. ¹⁷Nɔɔnu

maama wó kwe peeri si ku maɟi di Baɟa-We na kɪ yu-yoɟo o baɟa ni DL zən-o te tun mu o ja jeeri.

Ba tiɟi sariya-dirə

¹⁸Tu kulv maama á Tu Baɟa-We na lagɪ DL pa abam tun wuni, kuri-na nakwa di yigə tiinə si ba wani ba tɔɟi ciga ba di nɔɔna taani. ¹⁹Nmu nan na di nɔɔnu taani, n dai si n zigi vwan wuni, naa n pu nɔɔn-nɔɔnu kwaga n bura burim ni. Ku dai si n joɟi dim, beɲwaani peera wai ya dwe nɔn-ɲuna titi yiə yɪ ya kwuli ciga taani ya pa di ji vwan. ²⁰Yɔɔri-na á tɔɟi ciga sariya lanyiranɪ si ku pa á wani á zu tiga kalu á Tu Baɟa-We dum na lagɪ DL pa abam tun wuni á daani.

²¹Á na lagɪ á lo bimbim á pa á Tu Baɟa-We dum, taá ye-na si á yɪ kwe daa á ma á sari Asera nyinyugu á zigi da si á zuli-ku. ²²Nan ta yɪ cwi-na kandwe si di taa yɪ jwəm di pa abam. Baɟa-We culi wəənu tum kuntv maama. ¹Yɪ kwe-na varim wulu na jigi geeri naa tusim o yira ni tun á ma á kaani á pa á Tu Baɟa-We dum, si DL culi kuntv.

17 Abam na tu á ba á zuvri je silv Baɟa-We na lagɪ DL pa abam tun ni, dedoɟ á wó na ni

16:12 Vwə cwiim candiə kam = Faa candiə kam
wuni tun candiə kam = Paki candiə kam

16:16 Dipe dilu na ba jigi dabili di

baaru naa kaani zaŋi o kɪ lwarum á Tu Baŋa-We dɪm yigə nɪ yɪ o lɔ We ni-gonim dɪm kwaga nɪ. ³Wuntu na cɔgi We niə yam te tun yɪ nuneɛni o na kuni donnə o zuli jwənə naa o zuli wia kam, naa cana kam, naa calicwi sum. ⁴Sawia kantv doŋ na tu á zwa nɪ, á maŋi sɪ á tɔgi ka ne sɪ á lwarɪ ciga kam. Nɔɔnu wum nan na sunɪ o tuŋi wo-lɔŋɔ kum kuntu Yisrayelɪ tuw kum nɪ, ⁵sɪ á ja kuntu tu á nuŋi á vu tuw kum dāa nɪ á dul-o dɪ kandwa á gu. ⁶Ku nan maŋi sɪ nɔɔna bale naa batɔ mu pa maana yɪ ya lɔ o kwaga nɪ sɪ ba laan gu-o. O ba maŋi sɪ o tɪ nɔɔnu didva yiranɪ maana baŋa nɪ. ⁷Maana-para bam mu maŋi sɪ ba da yigə ba dulɪ kandwa sɪ nɔɔna bam maama pu ba kwaga ba dulɪ ku tu. Kantv cwəŋə kam mu á wó tɔgi á ma á saari lwarum dɪm kuntu abam titari nɪ.

Taana yalv na dana ya dwe tun taani

⁸Nɔɔna na jigɪ taana yɪ ya camma ya dwe á yigə tiinə bam sɪ ba buri bura, sɪ á kwe taana yam kuntu doŋ á ja á vu jəgə kalv á Tu Baŋa-We dɪm na wó kuri sɪ nɔɔna zuli-Dl da tun. Nɪ ku na yɪ nɔn-gura taani, naa zunni kəm taani, naa jijiguru maŋum taani, yɪ á wari sɪ á pɔɔri

ciga kam, ⁹ku maŋi sɪ á vu á guli taani dɪm á bri Levi dwi tiinə balv na yɪ We kaanum tiinə tun, dɪ wulv na nii taana yam baŋa nɪ da yam kuntu nɪ tun, sɪ bantv wó buri ciga bura ba pa abam. ¹⁰Ba na guri taani dɪm Baŋa-We zulə jəgə kam nɪ yɪ ba ta sɪ á kɪ kulv maama, sɪ á fɔgi á kɪ-ku. ¹¹Sɛ-na ba bura burum dɪm á daari á tɔgi ba na wó bri abam ni dulv sɪ á kɪ tun maama, sɪ á yɪ tusi dɪ finfun dɪ. ¹²Wulv maama nan na zəŋi o titɪ yɪ o vin wulv na di taani dɪm tun ni, naa o vin We kaanum tu wulv na tuŋi o pa Baŋa-We tun ni, ku tu maŋi sɪ o tɪ mu. Kantv cwəŋə kam mu á wó tɔgi á ma á saari lwarum dɪm kuntu Yisrayelɪ tuw kum nɪ. ¹³Ku kwaga nɪ Yisrayelɪ tiinə bam maama na ni kulv na kɪ tun, fuvni wó ja-ba, pa ba daa yɪ zəŋi ba titɪ ba vin bura burum.

Yisrayelɪ tiinə bam Pe

¹⁴Abam na tu á zu tga kalv á Tu Baŋa-We dɪm na lagɪ Dl pa abam tun, á laan wó buŋi sɪ á tiŋi pɛ o taa te abam, nuneɛni tunti dulv na gilimi abam tun na jigɪ pwa te tun. ¹⁵Nan tiŋi-na wulv yiranɪ á Tu Baŋa-We wum na wó kuri tun sɪ o ji á pɛ. O maŋi sɪ o taa yɪ abam titɪ dwi tu mu. Yɪ zaŋi á tiŋi-na vɛru sɪ o

ji á pē. ¹⁶Pe wum ba maŋi si o siseŋ-nəona tiini si puli si gaali. O nan ba maŋi si o tuŋi nəona si ba vu Ezipi ba yəgi siseŋ-nəona ba pa-o, beŋwaani Baŋa-We pē abam ni ni: á daa yi joori á vu dáani. ¹⁷Pe wum ba maŋi si o taa jigi kaana zanzan, bantv na wai ba paí o lə We kwaga ni tun ŋwaani. O nan ba maŋi si o tiini o beeri duuni o pa o titi.

¹⁸O na puli si o di paari, kv maŋi si o vu We kaanum tiinə bam te mu o beeri We niə yam si ba lwəni ya donnə ba tiŋi tənə wuni ba pa-o. ¹⁹O ta na ŋwu: tənə kum wú taa wu o tee ni si o taa wai o karumi We niə yam kuntu de maama. Kuntu wú pa o taa kwari Baŋa-We yi o daari o tuŋi o tɔgi We niə yam di Dl cullu tum maama. ²⁰Kv ta wú ci pē wum si o yi zəŋi o titi ni o gari o curru tum, si o yi ywəri We niə cwəŋə kam wuni o vu jazum naa jagwiə seeni. Kv na ki kuntu, o paari dum wú daani, yi o dwi dum di wú taa jigi paari Yisrayeli tw kum wuni ba di.»

Levi dwi tiinə

18 «We kaanum tiinə bam di
Levi dwi tiinə bam maama

ba maŋi si ba joŋi ba nyum tiga kam pɔɔrum baŋa ni, ni ba donnə Yisrayeli tiinə bam na wú na te tun. Ba nan wú na cwəŋə si ba joŋi ba təri pɛera yalu nəona na kaani ba pa Baŋa-We tun wuni, nuneeni kv na maŋi si ba joŋi tun. ²Ba ba maŋi si ba taa te ba titi tiga, ni ba curru tum na ne te tun. Baŋa-We titi mu yi ba nyum, nuneeni Dl na goni ni di ba te tun.

³Nəonu na tu o kaani naa naa piə o pa We, kaanum tiinə bam jigi cwəŋə si ba li vɔŋə, di piyaa, di pugə ba pa ba titi. ⁴Kv ta na yi We pɛera yalu na yi muna, di diven, di nugə, di peeni kurv, yi ti loori yigə ti ki tun, wənu tuntu di wú taa yi We kaanum tiinə nyum mu. ⁵Beŋwaani, abam Tu Baŋa-We dum pɔɔri Levi dwi dum Yisrayeli dwiə yam maama wuni si bantv di ba biə taa tuŋi ba pa-Dl Dl jero-vwe dum ni, si kv taa ve wuu.

⁶Levi tu na buŋi si o nuŋi á tu kulv maama o na zuvri tun ni si o vu jəgə kalv Baŋa-We na wú kuri tun, o jigi cwəŋə si o ki kuntu, ⁷si o vu o tuŋi o pa o Tu Baŋa-We dum ni o donnə Levi tiinə bam di na tuŋi ba pa-Dl te tun. ⁸Wuntu di jigi cwəŋə si o taa joŋi o wudiu si kv taa mai

dı babam bam na joŋi te tun mu, dı o na maŋi o joŋi kulə o ko jıjıgıru tum baŋa nı dı.

Wo-zəona kikiə

⁹Á na tu á zu á Tu Baŋa-We dum na laŋi Dı pa abam tıga kalu tun wunı, sı á yı lwəni titutəŋ-zəona yalə dwi-ge tiinə balu na zuvı da yı ba tutı tun. ¹⁰⁻¹¹Ku culə sı abam wulə zwe o bu mim wunı o ma kı kaanım. Ku ta culə sı yi-nara, dı vura, dı cıra, dı liri mwaanv tiinə taa wu abam titarı nı ba tutı ba titutə. Baŋa-We culi balu na dıvı səbu-pwənə ba ma beeri ba nii ba yigə tun dı, dıdaanı ciciri vura maama. ¹²Dı culi balu maama na tutı kəm-balwaarv yam kuntu doŋ tun. Ku maa yı kuntu ŋwaanı mu Dı laŋi Dı da á yigə Dı zəli dwi-ge tiinə bam sı abam wanı á zu da. ¹³Abam nan maŋi sı á yəvı á təŋi á Tu Baŋa-We dum cwe sum, sı á yı tusi dı funfun dı.

Baŋa-We niŋoŋnu

¹⁴Dwi-ge tiinə balu á na wó zəli tun yəni ba cəgi vura dı yi-nara vura yam mu. Abam Tu Baŋa-We dum nan wu pə abam pwələ sı á kı

kuntu. ¹⁵Dı za wó tutı Dı niŋoŋnu á tee nı, nı amv na yı te tun. Wuntu wó nuŋi abam titı dwi dum wunı mu. Nan cəgi-na o taanı dum.

¹⁶Abam deen na gilimi daanı Sinayi piu kum təŋə nı de dıvı tun, á loori á wı: á daa ba laŋi sı á ni Baŋa-We kwərə kam vıkkı, á nan ba laŋi sı á na We min-vugv kum, á na funa nı á wó tı tun ŋwaanı.

¹⁷Baŋa-We ma ta dı amv Dı wı:

«Nəona bam na loori kulə tun maama jıŋi cıga. ¹⁸Amv wó pa amv niŋoŋnu nuŋi ba dwi wunı, nı nmu dı na yı te tun, yı a tutə-o ba tee nı. Amv wó brı-o a taanı dum, sı o lwəni o brı nəona bam. ¹⁹O na wó taa ŋəvı amv yı ŋwaanı tun, wulə maama na vın sı o se o ni, amv titı wó sunı yıə mu a bwe ku tu. ²⁰Niŋoŋnu kalu maama nan na me amv yı ŋəvı taanı yı ku dai amv mu pə-o taanı dum, kuntu tu maŋi sı o tı mu. Ku ta yı bıdwi mu dı niŋoŋnu kalu na wó ma wa yadonnə yı o pwərisi tun, wuntu dı maŋi sı o tı mu.»

²¹Á nan wai á bwe nuneeni, á wó kı te mu á lwarı nı niŋoŋnu kantv na ŋəvı kulə tun sunı ku yı Baŋa-We taanı naa ku dai. ²²Nı niŋoŋnu na me Baŋa-We yı o ŋəvı taanı yı kulə o na taŋi tun wu kı, ku brı nı

ku dai Baŋa-We kwərə mu o ŋɔɔni. Nijoŋu wum kuntu zəŋi o titi mu o ŋɔɔna. Á ba maŋi si á taá kwar-o.»

Ka-duri-ka-zu-ka-səgi tuni

Garum 35:9-34; Zozwe 20:1-9

19 «Abam Tu Baŋa-We dum laan wú cəgi dwiə yalu á na lagi á kwe ya tiga á taá te tun. Á wú vu á zəli-ba yi á daari á taá zovuri ba tuni di ba sam wuni. ²Á na tu á zovuri tiga kam ni, si á kuri tuni dító si nɔɔnu maama wani o ki lila o duri o vu o yi di didva wuni. ³Pɔɔri-na tiga kam laŋa kam kuni bito si á daari á fəgi cwe si nɔɔnu na gu o doŋ, si o wani o duri o lu o zu tuni dum kuntu didva wuni o səgi da.

⁴Mu ku na wú ki te ku pa nɔɔnu wulu na gu o doŋ yi o wu paali o ki tun. Ku na dai ni ba ya maŋi ba duni daani, nɔɔnu wum kuntu wú wani o duri o zu tu kum o joŋi o titi o yagi. ⁵Ku maŋi di nɔɔna bale na de daani ba zu kagva si ba goni de. Ba didva na wura o zagi tiu pa o dooru yuu li ku magi wudoŋ wum ku gu, oó wani o duri o vu o zu tuni dum kuntu didva o səgi si o joŋi o titi. ⁶Ku na dai kuntu, yi cwəŋə kam na tiini ka dwara, wulu na tigi tun yira nɔɔnu wú wani o zəli nɔn-guru wum o yi yi o təgi

o ban-zəŋɔ kum baŋa o ja-o o gu. Ku tu nan wu maŋi si o ti, o na wu paali o gu o doŋ wum tun ŋwaani. ⁷Kuntu ŋwaani a pe abam ni ni á kuri tuni dító ka-duri-ka-zu-ka-səgi ŋwaani.

⁸Abam Tu Baŋa-We dum na pe á laŋa kam tiini ka yali, ni Dɪ na goni ni di á nabaara bam si Dɪ ki te tun, yi á ba á te tiga kam maama, ⁹ku maŋi si á ta kuri tuni dító mu á wəli da. Á nan wú taá təgi We niə yalu maama amu na pe abam zum tintu tun, si á taá soe á Tu Baŋa-We dum yi á təgi Dɪ cwe sum, si Dɪ laan wəli tiga kam maama Dɪ pa abam si á taá te. ¹⁰Á maŋi si á kuri tuni dító á wəli da, si nɔɔna balu na wu maŋi si ba ti tun yi ti. Abam na wu ki kuntu, yi nɔɔnu na tiga kuntu doŋ tiga kalu Baŋa-We na lagi Dɪ pa abam tun wuni, o jana wú ta wu á yuu ni.

¹¹Nɔɔnu nan na maŋi o culi o doŋ yi o beeri pwələ si o gu-o, ku yi o paali mu. Kuntu tu laan na duri o vu o zu tuni dintu didva wuni si o səgi, ¹²o titi tu kum nakwa mu maŋi si ba tuŋi ba ja-o ba joori ba tu kum, si ba daari ba ki-o wulu o na gu tun yira nɔɔnu juŋa ni. O maŋi si o ti mu. ¹³Yi duri-na nɔn-guru ŋwaŋa. Saari-na kəm-ləŋɔ kuntu doŋ Yisrayeli laŋa kam ni si á ŋwia wani ka ki lanyirani ka pa abam.

Faŋa faŋa sisənə yam

¹⁴ Abam na tu á zu tɪga kalu á Tu Baŋa-We dum na laɣi Dɪ pa abam si á taá te tun wuni, nɔɔn-nɔɔnu yi zaŋi o di o zu o doŋ sisəm dilu na maŋi di lo di tigə faŋa faŋa tun.

Maana zəli taani

¹⁵ Taani na wura yi nɔɔnu diduə yirani mu na pe maana kəm-ləŋə ŋwaani, ku bá wani ku pa nɔɔnu tu di o bura. Ku maŋi si maana-pa taa yi bale naa batɔ mu si ba bri ni ku tu ge bura. ¹⁶ Nɔɔnu na kwaani si o pa ku zu o doŋ yira yi o bwe-o We niə cəɣim baŋa ni, ¹⁷ ba maama bale mu maŋi si ba vu ba zigi Baŋa-We yigə ni ba tɔli taani dum ba bri We kaanum tiinə bam di balu na nii taana yam baŋa ni da yam kuntu ni tun. ¹⁸ Bantu mu wú nii ba taani dum wuni zii ba kwaani ba lwarɪ ku yi ciga naa vwan. Ba na ne ni nɔɔnu wum bwe o doŋ Yisrayeli tu vwan wuni, ¹⁹ ba maŋi si ba waari ku tu di waarim dilu o ya na buŋi si o pa o doŋ na tun mu. Kantu cwəŋə kam mu á wú tɔɣi á ma á saari lwarim dum kuntu abam titari ni. ²⁰ Ku kwaga ni Yisrayeli tiinə bam maama na ni kulɔ na ki tun, fɔvni wú ja-ba,

pa nɔɔn-nɔɔnu daa bá ki kəm-ləŋə kuntu doŋ. ²¹ Yi duri-na vwa-nyum ŋwaŋa. Nɔɔnu na ti o doŋ mumwe, baá ti o di mumwe mu. O na pi o doŋ yi, baá pi o di yi mu. O na guri o doŋ yəli, baá guri o di yəli mu. O na goni o doŋ juŋa, baá go o di juŋa mu. O na bwəri o doŋ naga, baá bwəri o di naga mu.»

Tigurə seeni taani

20 «Á na nuŋi si á zaŋi najara di á duna, yi á na ne ni ba jar-kərə, di ba tərikooru, di ba siseŋ-nɔɔna daga ti dwe abam, yi kwari-na fɔvni. Á Tu Baŋa-We dum na vri abam Ezipi tiinə juŋa ni tun wú taa wu á tee ni. ² Á na nuŋi si á ki najara yam, We kaanum tu mu wú nuŋi o zigi á yigə ni o ta di jar-kərə bam o wi:

³ «Cəgi-na, Yisrayeli tiinə bam, á zum na laɣi á zaŋi najara di á duna tun, yi kwari-na fɔvni. Nan yi pa-na si á yira ta sai, naa si á vwana pari.

⁴ Abam Tu Baŋa-We dum mu laɣi Dɪ da á yigə Dɪ ja najara yam Dɪ pa abam, si á wani á duna á di.»

⁵ Ku kwaga ni jar-kərə didɛera bam wú zaŋi ba ta di nɔɔna bam maama ba wi:

«Abam wulu maama na loɣi digə yi o ta wu loori We yu-yoŋo o yaɣi ka

baŋa nı, sı ku tu joori səŋə! Ku tu na zu najara wunı yı o tı, nən-gaa mu wó joŋi-ka o taa te.

⁶ Abam wulu nan na puli o vinyə tweeru gaarı yı o ta wu ne cwəŋə sı o di tiu biə bam ywəni, sı ku tu di joori səŋə! Ku tu na zu najara wunı yı o tı, nən-gaa mu wó vu o di tiu biə bam.

⁷ Abam wulu di na jıgı bəolu, yı o ta wu di-o o ma o kı kaanı, sı ku tu joori səŋə! Ku tu di na zu najara wunı yı o tı, nən-gaa mu wó di kaanı wum.»

Dideera bam ta wó ta ba wəli da ba wı:

⁸ «Abam wulu baarı na je yı fuvı jıg-o, ku tu joori səŋə, sı o yı pa nəna badonnə bam wu luri.»

⁹ Dideera bam na ƣəntı tuntu ba ti, ba laan wó kuri yigə tiinə sı ba taa nii jar-kərə bam pupwara maama baŋa nı.

¹⁰ Abam na yəni á lagı á zaŋı najara di tuw kulı, pa-na ku nən-biə bam pwələ sı ba loori yibwənə abam tee nı. ¹¹ Ba na se ba pa abam yı ba purı ba tuw kum ni sı á wanı á zu, á wó fin tuw kum nəna bam maama sı ba taa tuŋı tutuŋ-cəera ba pa abam. ¹² Ku daarı tuw kum nəna na vın, yı ba daarı ba zaŋı najara di abam, ku maŋı sı á kaagi-ku mu á pu. ¹³ Á Tu Baŋa-We dım na kı tuw kum kuntu á juŋa nı sı á wanı-ku, sı á ƣu baaru wulu maama na wu

ku wunı tun. ¹⁴ Ku nan na yı kaana bam, di biə bam, di vara bam, á wai á kuri ba wunı sı á kwe á pa á titı, ku wəli di jıjıgıru tılu maama na wu tuw kum ni tun. Á jıgı cwəŋə sı á kwe kulı maama na yı á dına nyum tun á taá jıga. Ku yı Baŋa-We mu kwe-tı Dı pa abam. ¹⁵ Mu abam na wó tuŋı te di tunı dılu na yı yigə yigə, yı di dai tıga kantu tunı me nı abam na wó zu tun.

¹⁶ Ku daarı ku na yı tunı dılu á Tu Baŋa-We dım na lagı Dı pa abam sı á taá te tun, á maŋı sı á ƣu nəna balı maama di vara balı maama na wu di wunı tun mu. ¹⁷ Yəarı á cəgi ba maama faı We ƣwaanı. Ku na yı Heı tiinə, di Aməarı tiinə, di Kaanan tiinə, di Perezi tiinə, di Hevi tiinə, di Yebusi tiinə bam maama, sı á cəgi-ba nı Baŋa-We na pe abam ni sı á kı te tun. ¹⁸ Ku na dai kuntu, baá pa á kı lwarım á cəgi á Tu Baŋa-We yigə yı á lwəni tutuŋ-zəna yalı ba na tuŋı ba ma zuli ba jwənə yam tun mu.

¹⁹ Abam na ve á zaŋı najara di tuw kudoŋ, yı á na kaagi-ku á pu á daanı, yı zagi-na tweeru tılu na wu tuw kum ni nı tun á di tıga nı. Á jıgı cwəŋə sı á di tı tiu biə bam, sı á yı cəgi tweeru tum. Tweeru tum dai á dına sı á zaŋı najara di duntu.

²⁰ Ku nan na yı tweeru tılu á na ye nı di ba ləri biə tun, á jıgı cwəŋə sı á zagi-tı yı á daarı á kwe de sum á

ma á kɪ jara zula yalv na wó wəli abam sɪ á kaagi tɪw kum á pu sɪ á laan wanɪ kv nɔn-biə bam tɪn.»

Nɔn-gura taani

21 «Abam na tu á zɔvri tɪga kalv wunɪ á Tu Baŋa-We dɪm na lagi Dɪ pa abam sɪ á taá te tɪn, á na nɛ ba na gv nɔɔnv gaa wunɪ yɪ á yəri wulv na gv-o tɪn, ²á nakwa dɪ balv na nii taana baŋa nɪ tɪn mv wu nuŋi ba vu ba maŋi tɪv wum na tigi mɛ tɪn sɪ kv vu yɪ tɪnɪ dilv na bwələ dɪ ka jəgə kam tɪn. ³Tɪw kulv na yɪ bwələ bwələ dɪ jəgə kam tɪn nakwa bam laan maa wó lagi na-cwen dilv ba ta na wu mɛ ba tɪŋi tɪn. ⁴Ba maŋi sɪ ba ja naa kum ba vu bolo kulv nɔɔna ta na wu vagɪ naa ba du wudiiru da yɪ bugə kalv na na buri tɪn wura. Dáani mv baá jujugi kv ban ba bwəri. ⁵Levi dwi kaanum tiinə dɪ maŋi sɪ ba taa wura mv sɪ ba nii titɪŋi dɪm. Bɛŋwaani á Tu Baŋa-We dɪm kuri bantv mv sɪ ba taa tɪŋi ba pa-Dɪ ba daari ba taa loori We sɪ Dɪ kɪ Dɪ nɔɔna bam lanyirani. Baŋa-We pɛ-ba dam sɪ ba kwe taani dilv maama na jɪɟi ni-kantɔgɔ naa zɔnnɪ kəm tɪn. ⁶Tɪw kulv na bwələ dɪ jəgə kam tɪn nakwa bam laan maa wó sanɪ ba jian na-tɪkv kum baŋa nɪ, ⁷yɪ ba ta jaja ba wɪ: «Kv dai dɪbam mv gv nɔɔnv wum. Dí yia

nan wu nɛ wulv na tɪŋi dɪntv titɪŋi dɪm tɪn. ⁸Baŋa-We, dí loori-m sɪ n yagi Yisrayeli tiinə tusim n ma n cɛ-ba, sɪ dí yɪ nmv nɔɔna mv nmv na vri n yagi tɪn. Nɔɔnv wuntv na wu kɪ kulukulv yɪ ba gv-o tɪn, yɪ pa kv taa wu dɪbam yuu nɪ.» Ba na tagɪ kuntv, Baŋa-We wó yagi kəm-balɔɔ kum Dɪ ma cɛ abam. ⁹Á na tɔɟi ni dilv Baŋa-We na pɛ abam tɪn, á wó saari lwarum dɪm á titari nɪ, yɪ o tɪvni dɪm bá taa wu á yuu nɪ.

Kaana balv ba na vri najara baŋa nɪ tɪn taani

¹⁰Abam na zaŋi najara dɪ á duna yɪ á Tu Baŋa-We dɪm kwe-ba Dɪ kɪ á juŋa nɪ pa á wanɪ-ba yɪ á ja ba badonnə á ja viiri, ¹¹abam wulv na nɛ kaani na lamma ba wunɪ yɪ n lagi sɪ n di n ma n kɪ kaani, ¹²n jɪɟi cwəŋə sɪ n ja kv tu n vu sɔŋɔ. O laan wó ceeri o yuu, yɪ o daari o dɔɔri o jafwa. ¹³O maŋi sɪ o lɪ gwaarv tɪlv o ya na zv o titɪ tɪv nɪ tɪn yɪ o ləri o zv tidonnə. O maa wó maŋi nmv sɔŋɔ nɪ cana didva o keeri o ko dɪ o nu. Cana didva kam kwaga nɪ n laan jɪɟi cwəŋə sɪ n pəni did-o, n na pɛ o ji n kaani tɪn ŋwaani.

¹⁴Kv na wura kv wura yɪ n daa n ba lag-o, sɪ n yag-o sɪ o viiri zaani. O jɪɟi cwəŋə sɪ o vu mɛ o na lagi tɪn. N na fi-o pa o pəni dɪ nmv tɪn

ŋwaani, n bá wani n yəg-o n jorji səbu naa n bees-o ni n gambaa te.

Bu-kwian taani

¹⁵Nɔɔnu wulu na jigi kaana bale pa ba maama lu bəkəri ba pa-o, yi bu-kwian kam na maŋi o dai o ka-sono kum bu, ¹⁶o na wú pɔɔri o jijiguru tum o pa o biə bam te tun, o ba jigi cwəŋə sɪ o kwe-ti o wəli o ka-sono kum bu wum di pɛəri dɪlu na yi bu-kwian kam nyim tun. ¹⁷O nan maŋi sɪ o zigi wulu na yi o bu-kwian kam ciga ciga tun kwaga ni, yi o pa-o o jijiguru tum maama wuni pupwara kuni bule, ni ku na maŋi sɪ bu-kwian jorji te tun, ku na maŋi ku dai o ka-sono kum bu di.

Zwabani-nyum taani

¹⁸Nɔɔnu wulu na jigi bu na yi yi-dɛəri di zwabani-nyum yi o ba se o ko di o nu, ni ba na maŋi ba waar-o te maama di, ¹⁹o tiinə bam maŋi sɪ ba ja-o mu ba vu o tuw kum manco-puna yam ni ni ba jeeri tuw kum nakwa bam sɪ ba di o taani. ²⁰Baá ta di nakwa bam ba wi: «Dí bu yi yi-dɛəri di zwabani-nyum mu. O yəni o ba se dɪbam ni-taani. O ta kwəri o yi nɔn-kolo di sa-nyɔru.» ²¹Tiw kum

baara bam maama laan maŋi sɪ ba la mu ba dul-o di kandwa ba gu. Á na ki kuntu, á wú saari lwarim dɪm á titari ni. Yisurayeli tiinə bam maama na ni kulɔ na ki tun, fɔvni wú ja-ba.

Cullu tidonnə

²²Nɔɔnu na ki kəm-lɔŋɔ kulɔ na maŋi di tɔvni tun, yi ba na gu-o ba daari ba lə o yira daa baŋa ni, ²³ku dai sɪ á pa tuw wum taa pagɪ daa kam baŋa ni sɪ tɪga ba ka pɔvri. Á maŋi sɪ á ki tuw wum de dɪm kuntu ni mu. Wulu ba na ləgi daa yuu ni ba gu, We mu cɔgi kuntu tu. Á nan maŋi sɪ á ki-o mu tɪga ni sɪ ku yi cɔgi tɪga kalɔ á Tu Baŋa-We dɪm na lagɪ Dɪ pa abam sɪ á taá te tun.»

Cullu tidonnə

22 «N na ne n donj naa naa o piə na maa jeə, yi pu n yiə n yagi sɪ varum wum je. Nan ja-ku n joori n vu n pa ku tu. ²Ku tu nan na wu yigə yigə naa n na yəri wulu na te varum wum, ja-ku n vu n sɔŋɔ sɪ n tan nii-ku. Ku tu laan na tu o beeri o varum wum, sɪ n kwe n pa-o. ³Ku ta na yi n donj binaga, naa o gɔɔ, naa o wonjo kulɔ maama mu na je, sɪ n ki kuntu donj. Yi pu n yiə n yagi

21:23 naa: We kampwəl-balwara mu wu ku tu yuu ni.

21:23 Galatɪ tɔno 3:13

sɪ ku je. ⁴N na wu cwəŋə nɪ, yɪ n na ne n doŋ binaga naa o naa na tua, yɪ gaali n kɛ. Zən-o sɪ o ja-ku o zɪɣɪ.

⁵Kaana dai sɪ ba zu baara gwaaru. Baara dɪ nan ba maŋɪ sɪ ba zu kaana gwaaru. Abam Tu Baŋa-We dum culi balu na toŋɪ yantu tutuŋa tɪn.

⁶N na ne zuŋə na je ka pogo nɪ tiu yuu nɪ naa tɪga nɪ, yɪ ka na vɔɣɪ cɪcara baŋa nɪ mu naa ka wura dɪ ka biə mu, ku dai sɪ n kwe zuŋ-nu wum. ⁷N jɪɣɪ cwəŋə sɪ n ja ka biə bam, naa cɪcara yam n viiri sɪ n daari nu wum sɪ o kɛ. Kɪ kuntu sɪ n ŋwɪa kɪ lanyɪranɪ yɪ n wantɪ n daanɪ tɪga kam baŋa nɪ.

⁸Abam wulu na lagi o lo digə, ku tu maŋɪ sɪ o lo nawari mu o kaagi ka nayuu kum o ci. N na kɪ kuntu, yɪ nɔɔnu na zɪɣɪ ku yuu nɪ o tu tɪga nɪ, ku tu jana bá taa wu n yuu nɪ.

⁹Abam wulu na dugi vinyə tweeru o gaari nɪ, ku tu yɪ du wo-gaa o wəli o gaari dum kuntu nɪ. N na kɪ kuntu, wudiiru dwi dwi dum kuntu bá taa yɪ nmu nyum. N maŋɪ sɪ n pɔɔri-tɪ mu n pa Wɛ.

¹⁰Yɪ pa na-bia dɪ binaga salɪ daanɪ sɪ vanɪ vɔɔɔ.

¹¹Nan yɪ zu gɔɔɔ kulu ba na me gar-ŋuni yira yira ba ma sɔ-ku tɪn, nɪ ku na yɪ loŋɔ dɪdaanɪ peeni kuru gar-ŋuni.

¹²Ku na yɪ gwar-danɔ kulu n na wó zu tɪn, sɪ n nyaanɪ zala ku niə yana yam nɪ.

Baru dɪ o kaanɪ taanɪ

¹³Nɔɔnu na di kaanɪ o pəni did-o yɪ ku kwaga nɪ o daa ba lag-o, ¹⁴oó wantɪ o fɔ vwan o danɪ o baŋa nɪ o wi: o na tu o pəni dɪ kaanɪ wum tɪn, o lwarɪ nɪ o maŋɪ o lwarɪ baara yɪ o laan soe-o. O na pɛ kaanɪ wum tiini o na cavura kuntu doŋ, ¹⁵buko wum ko dɪ o nu mu maŋɪ sɪ ba kwe gɔɔɔ kulu na bri nɪ buko wum lwarɪ baara o baru wum tee nɪ tɪn mu ba ja vu tiv kum manco-puna yam nɪ ba bri tiv kum nakwa. ¹⁶Buko wum ko wó ta wi: «A kwe a buko a pa nɔɔnu wuntu sɪ o di o ma kɪ o kaanɪ, yɪ lele o daa ba lag-o. ¹⁷O nan fɔɣɪ vwan o pa-o nɪ: o lwarɪ baara yɪ o laan zu-o. Nii-na ba pulim sar-pwəgə gɔɔɔ na tanɪ dɪ jana tɪn mu tuntu. Kuntu nan bri nɪ a buko wum lwarɪ baara wuntu tee nɪ mu.»

¹⁸Tiv kum nakwa bam laan wó ja nɔɔnu wum mu ba waar-o lanyɪranɪ. ¹⁹Ba ta maŋɪ sɪ ba jonɪ səbu-pɔŋo səbu-dala bi mu baaru wum tee nɪ sɪ ba kwe ba pa buko wum ko, baaru wum na cɔɣɪ Yɪstrayeli tiinə buko tɪn ŋwaanɪ.

Bukə wum daa ta wó taa yi o kaani si ku taa nii o tʉvni mu. O ba jigi cwəŋə si o yag-o.

²⁰ Baaru wum nan na tagi te tun na yi ciga mu yi kuləkulu tərə si ku bri ni bukə wum maŋi o wu lwar baara, ²¹ ba maŋi si ba ja bukə wum mu ba nuŋi o ko sɔŋo ni, yi ba zig-o pooni yigə ni si tuw kum baara bam dul-o di kandwa ba gu. O ta na zʉvri o ko sɔŋo ni tun o ki ka-boro titʉŋ-zɔɔna pa caviura di Yisrayeli tiinə bam. Kuntu ŋwaani, á maŋi si á saari lwarum dum kuntu mu á titari ni.

²² Baaru na pəni di nɔɔnu wudoŋ kaani yi á puri-ba, á maŋi si á gu ba maama bale mu, si á wani á saari lwarum dum kuntu Yisrayeli laŋa kam ni.

²³ Ba na kwe bukə ba pa o zu baru yi ku tu ta wu pəni did-o, nɔɔnu wudoŋ na nɛ-o tuw wuni o ja o pəni, ²⁴ á wó ja-ba á nuŋi tuw kum dāa mu á duli-ba di kandwa á gu. Bukə wum maŋi si o ti, o na wu tuw wuni yi o wu kaasi si ba joŋ-o ba yagi tun ŋwaani. Ku daari baaru wum maŋi si o ti di o na cɔgi bukə wulu na yi nɔɔnu wudoŋ kaani tun mu. Kuntu ŋwaani, á maŋi si á saari lwarum dum kuntu mu á titari ni.

²⁵ Nɔɔnu nan na wu pwələ ni mu yi o zi bukə wulu na lagi o zu baru tun, baaru wum yirani mu maŋi si

o ti. ²⁶ Á ba maŋi si á ki bɛsankana kam kuləkulu. O wu ki o tusi si ku maŋi di o tʉvni. Kəm kuntu doŋ nyi di nɔɔnu na li o doŋ o gu tun mu, ²⁷ si baaru wum zi bukə wum pwələ ni mu yoo. Nɔɔn-nɔɔnu tərə si o joŋi bukə wum o yagi, di o na maŋi o kaasi te tun di.

²⁸ Nɔɔnu na jeeri bukə wulu ta na yəri baara tun o zi-o, yi ba na puri-ba, ²⁹ oó ŋwi bukə wum kwaga kwərə mu o pa bukə wum ko si ku maŋi di səbu-poŋo səbu-dala fiinnu. O ta maŋi si o di-o o ma ki o kaani mu, o na zi-o o pəni did-o tun ŋwaani. O ŋwia maama wuni pwələ tərə si o yag-o maŋa di maŋa.

³⁰ Nɔɔn-nɔɔnu yi fɔgi o ki o ko caviura si o pəni di o ko kaani wudoŋ.»

Baŋa-We kəgo kum cullu

23 «Nɔɔnu wulu ba na lwi tun di wulu ba na goni o fwəl-yi ba yagi tun ba jigi cwəŋə si o tɔgi o taa wu Baŋa-We nɔn-kəgo kum wuni.

² Biə balu di ba na wu lugi kadri wuni tun di ba naaru si ku taa ve kuni fugə laŋa ni tun di bá tɔgi ba taa wu Baŋa-We nɔn-kəgo kum wuni.

³ Ku ta na yi Amɔn di Moabi tiinə bam, bantu di ba jigi cwəŋə si ba

təgɪ ba taa wu Baŋa-We nən-kəgɔ kum wunɪ, ku wəli dɪ ba naaru sɪ ku taa ve kuni fugə laŋa nɪ. ⁴ Bəŋwaanɪ á deen na nuŋi Ezipi nɪ á maa kea tun, ba vɪn sɪ ba wəli abam dɪ na dɪ wɔdiu, yɪ ba kwəri ba yəgi Bewɔri bu Balam dɪ səbu sɪ o sɔɔli lwarum o yagɪ á baŋa nɪ. Bewɔri deen zʊvri Mezopotami tuw Petɔri nɪ mu. ⁵ Abam Tu Baŋa-We dum deen maa wu se Balam sɔɔla yam, Dɪ na tiini Dɪ soe abam tun ŋwaanɪ. Dɪ ma pipiri sɔɔla yam Dɪ pa ya ji yu-yoŋo ya pa abam. ⁶ Maŋa kalu maama abam dwi dum na wó taa wura tun, sɪ á yɪ zaŋɪ á tuŋɪ titʊŋa á ma á zəni Amən dɪ Moabɪ tiinə bam sɪ á pa ba taa zʊvri dɪ yazurə.

⁷ Nan yɪ gooni-na Edəm tiinə, sɪ ba yɪ á curru mu. Á ta yɪ gooni Ezipi tiinə bam, sɪ á deen yɪ vərə mu ba tuw kum nɪ. ⁸ Bantu naaru tum ku zɪgɪ dwi kuni bitɔ laŋa nɪ sɪ ku taa tuə jɪgɪ cwəŋə sɪ ba təgɪ ba taa wu Baŋa-We nən-kəgɔ kum wunɪ.

Jar-kərə bam tigrisim jəgə kwɛem

⁹ Á na kikili daanɪ sɪ á zaŋɪ najara dɪ á dʊna, sɪ á taá cv-na á tutɪ dɪ kulɔ maama na jɪgɪ digiru We cullu tum seeni tun.

¹⁰ Nɔɔnu wulu nywannu tum na logi titu nɪ, ku tu maŋɪ sɪ o nuŋi dáa mu sɪ o daa yɪ joori nən-kəgɔ kum

wunɪ de dum kuntu nɪ, o na cɔgɪ o tutɪ dɪ We cullu tum tun ŋwaanɪ. ¹¹ Dɪdaan-ni nɪ mu oó swe o yɪra, yɪ we na zʊa, o laan jɪgɪ cwəŋə sɪ o joori o pəni jar-kərə bam tigrisim jəgə kam nɪ.

¹² Lagɪ-na je na yɪ dáa dáa dɪ á tigrisim jəgə kam tun sɪ á taá ve á zɪgɪ ne da. ¹³ Á na lagɪ á vu á zɪgɪ ne sum, li-na vɔɔ á zɪla yam nɪ á ja vu sɪ á ku goŋo. Á na zɪgɪ á ti, sɪ á daari á suli bəənu tum. ¹⁴ Pa-na sɪ á tigrisim jəgə kam taa yɪ lanyuranɪ faɪ, á Tu Baŋa-We dum na kaagɪ Dɪ cʊa abam sɪ Dɪ pa á wanɪ á dʊna á di tun ŋwaanɪ. Ku daɪ sɪ Dɪ na wo-zɔɔnɪ á titari nɪ sɪ Dɪ viiri Dɪ daari abam.

We niə dwi dwi

¹⁵ Dwi-ge tu gambaa na duri ka yɪ á tuw kum sɪ ka dalɪ á tee nɪ, yɪ zəl-o á pa o joori o tu te. ¹⁶ Pa-o cwəŋə sɪ o kuri á tʊnɪ dʊm wunɪ me o na wó taa zʊvri tun. Á ba maŋɪ sɪ á bɛes-o.

¹⁷ Yisrayelɪ tu, baaru naa kaanɪ, ba maŋɪ sɪ o boori jwənə zulim ŋwaanɪ. ¹⁸ Á nan ba maŋɪ sɪ á kwe boorim kikiə səbu á ja á vu Baŋa-We jero-vwe dum sɪ á ŋwɪ kampwələ jɪnɪ. Abam Tu Baŋa-We dʊm culi boorim kikiə dwi maama.

¹⁹ N na me wɔdiu mu naa səbu naa woŋo kulɔ maama mu n jɪnɪ n pa n

doŋ Yisrayeli tu, yi ta n laɣi nyɔɔri ku baŋa ni. ²⁰ Ku nan na yi vɛrɛ, n jɣi cwɛŋɛ si n na nyɔɔri ba juna baŋa ni, si n yi tan laɣi nyɔɔri n doŋ Yisrayeli tu tee ni. Á na tu á zu tɣa kam á te, tɔɣi-na ni dum kuntu si á Tu Baŋa-Wε dum wú kɪ abam yu-yoŋo si kulɔ maama á na jɣi á tuŋi tun kɪ lanyirani ku pa abam.

²¹ N na goni ni n pa Baŋa-Wε, yi daani si n kwe n ni dum. Á Tu Baŋa-Wε dum wú bwe-m n lwarum dum kuntu ŋwaani. ²² N nan na wu goni ni n pa Wε, lwarum dɪ bá taa wura. ²³ N na goni ni, ku yi n titi wubɔŋa ŋwaani mu pɛ n pooli. Kuntu tun, nii ku baŋa ni si n kwe n ni dum lila.

²⁴ N na tɔɣi n doŋ gaari o na dugi vinyə tweeru dɪ wuni tun n veə, n jɣi cwɛŋɛ si n di dɪ tiu biə bam ni n na wai te tun. Za n yi gwəri n kɪ n tampɔɔ nɪ n ja n viiri. ²⁵ Ku ta na yi n doŋ kara mu n tɔɣi da n veə, n jɣi cwɛŋɛ si n bwəri mina n yu n dɔni. Za n yi ma sukɔɔ n ma n gaani-ya.»

Baaru dɪ o kaani taani

24 «Abam wulɔ na di o kaani yi o laan ba o ba laɣi kaani wum, o na kɪ kulɔ na jɣi cavura

tun ŋwaani, ku tu wú wani o pupuni kaani yagum tɔno o pa-o yi o zəl-o si o viiri. ² O na kɪ kuntu yi kaani wum vu o zu baaru wudoŋ, ³ pa wuntu dɪ laan ba o buŋi ni o daa ba laɣi kaani wum yi o dɪ pupuni kaani yagum tɔno o ma zəl-o o sɔŋo ni, naa o baru bale tu wum na tɣa, ⁴ o dayigə baru wum ba jɣi cwɛŋɛ si o joori o soe-o maŋa dɪ maŋa, kaani wum na cɔɣi o titi dɪ baaru wudoŋ wum tun ŋwaani. O na joori o soe-o, o cugi Baŋa-Wε yi mu. Yi ja-na lwarum dum kuntu doŋ á vu á cɔɣi tɣa kalɔ á Tu Baŋa-Wε dum na laɣi Dɪ pa abam si á taá te tun.

⁵ Nɔɔnu na di ka-duuru yi ba ta wu kɪ bini didwa daani, o dai si ba wəl-o jar-kərə wuni, naa si ba pa o tuŋi kɔɔ wuɔ tituŋa. Pa-na si o kwe tituŋa bini didwa si o wani o maŋi sɔŋo ni o pa o kaani wum wuɔ poli.

Wε niə yadonna

⁶ N na kwe woŋo n jini n pa nɔɔnu yi o laɣi si o tiŋi daari, nan yi kwe o digə kam namim n ja n viiri, ku na yi kulɔ o dɪ o digə tiinə na mai ba kɪ ba ni-wudiu tun ŋwaani.

⁷ Nɔɔnu wulɔ maama na zi o ja o doŋ Yisrayeli tu si o fi-o si o ji o gambaa naa o yəg-o mu o pa

gabeem ni, ku tu maŋi si o ti mu. Ki-na kuntu si á saari lwarum dum kuntu á titari ni.

⁸Nanyaanu yawu kum na jigi-m, fəgi n ta n ye si n ki ni We kaanum tiinə bam na wó bri-m te maama tun. Təgi-na kwia yalu amu na maŋi a pa-ba tun lanyiranu. ⁹Guli-na á Tu Baŋa-We dum na tuni te di Miriyam maŋa kalu á na nuni Ezipi ni á maa ke tun.

¹⁰N na kwe woŋo n jui n pa nɔnu, yi təgi n zu o digə si n joni gɔɔ kulu o na lagi o ma tini daari tun. ¹¹N wó maŋi cicwəŋə ni mu n ta n ziga, ku daari yi wulu n na pe-o jum dum tun kwe woŋo kum, o ja o nuni o pa-m. ¹²O na yi yinigə tu, yi pa o gɔɔ kum pəni n sɔŋo ni. ¹³We na lagi di zu, si n jori n kwe o gɔɔ kum n pa-o si o ma o kwəli o titi. Kəm dum kuntu wó pa o ki nmu le ku ŋwaani. N Tu Baŋa-We dum di wó pa ku taa yi titun-laa mu n kia.

¹⁴Nabwəm na tuni o pa-m səbu ŋwaani, si n yi zaŋi n piun-o, o ya zi yi n curu Yisrayeli tu, naa vəru mu na zuuri n tu kum wuni tun. ¹⁵De maama ŋwi o səbu n pa-o si we laan zu. O na yi yinigə tu tun, o tuna wu səbu kum baŋa ni mu. N na wu ŋwi-o, oó kaasi o loori Baŋa-We mu n ŋwaani, pa ku ji lwarum n yuu ni.

¹⁶Kwə ba maŋi si ba ti ba biə kikiə ŋwaani. Biə di nan ba maŋi si ba ti ba kwə kikiə ŋwaani. Nɔnu na maŋi si o ti, kuó taa yi o titi yuu lwarum ŋwaani mu.

¹⁷Ku na yi bitara di vərə balu na zuuri á wuni tun, yi vani-na ba ciga si ba yi na bura. Nan yi kwe kadəm gar-jali n ma n tini daari. ¹⁸Guli-na ni abam deen yi gambe mu Ezipi ni, yi á Tu Baŋa-We dum laan ba Di joni abam Di yagi. Kuntu ŋwaani a tagi We ni dum kuntu a pa abam si á taá təga.

¹⁹Abam na wura á gwe á wodiiru tum yi á na pe á daari mun-poə yadonnə á yagi kara ni, daa yi jori-na á vu á pe-ya. Yagi-na-ya á pa vərə, di bitara, di kadənə si á Tu Baŋa-We zaani taa wu á baŋa ni di kulu maama á na lagi á tuni tun. ²⁰Á na sugi á olivi tweeru tum si di tiu biə bam tu yi á pe-ba, su-na bidwi yiranu. Balu laan na daari tun wó taa yi vərə, di bitara, di kadənə nyum mu si ba vu ba lari.

²¹Á na gwəri á vinyə tiu biə bam, si á ta vu á gwəri-ba bidwi yiranu. Balu na daari tun yi vərə, di bitara, di kadənə nyum mu si ba laan vu ba lari. ²²Yi fəgi á swe ni abam di deen yi gambe mu Ezipi ni. Kuntu ŋwaani a tagi We ni dum kuntu a pa abam si á taá təga.»

24:8 nanyaanu naa yawuru tidonnə na ki ŋwana yi ti loŋi nɔnu tun

24:19 Cullu 19:9-10

We niə yadonna

25 «Abam nōna bale na saŋi daanti si ba di taanti, baá buri bura ba pa didva yi wuwum wum tu. ²Wulu na tu tun na maŋi si ba mag-o, didėeru wum wú pa o pəni o pugə baŋa ni mu si ba laan fri-o. Furiu dum na wú taa mai te tun nan maŋi si di maŋi di lwarun dilu o na ki tun mu. ³Ba jigi cwəŋə si ba fri-o si ku yi kuni fiinna mu. Ku ba maŋi si ku dwəni kuntu. Ku na dwəni kuntu, á wú tiini á gooni ku tu mu.

⁴N na jigi na-bia n ma n tuŋi n faa, yi vɔ ka ni si ka yi wani mun-biə bam ka di.

⁵Curu tile na zuuri daanti sɔŋə didva ni yi didva na tiga yi o ba jigi bəkərə, o kadəm wum ba maŋi si o zu pooni yigə nōnu. Tuu wum curu kum mu maŋi si o di kadəm wum, ni ku na maŋi si o ki te tun. ⁶Ba na wú lu dayigə bəkərə kalu tun wú taa yi tuu wum bu mu, si o dwi dum yi saari Yisrayeli dwi tiinə bam wuni.

⁷Tuu wum curu kum nan na ba lagi si o soe-o, kadəm wum wú vu tuu kum manco-puna yam ni ni o jeeri nakwa bam mu yi o ta di ba ni: «Amu baru curu kum ba lagi si o

tuŋi kulɔ na wú pa o curu kum na dwi Yisrayeli dwiə yam wuni tun.»

⁸Tu kum nakwa bam laan maa wú bəŋ-o si o ba yi ba ŋɔɔni did-o. O ta na vin si o di kadəm wum, ⁹kaani wum laan wú fufɔ o yi o te mu nakwa bam yigə ni, yi o li nōnu wum natri didwi o daari o twi lileeru o ki o yibiyə ni, yi o ta o wi: «Tuntu mu ba maŋi si ba ki di wulu na vin si o pa o curu kum lu dwi tun.» ¹⁰Yisrayeli dwi tiinə bam laan wú taa bəi nōnu dwi dum kuntu ni: «Ba na li nōnu wulu natri didwi tun sɔŋə tiinə.

¹¹Baara bale na jigi daanti yi ba didva kaani yi si o zəni o baru wum, o na jaani baaru wuwum wum mancala seeni mu o varɔ, ¹²yi duri-na kaani wum ŋwaŋa. Nan goni-na o juŋa.

¹³⁻¹⁴Yi zaŋi n pini nōna di n na maŋi wəənu te n yəgi tun. Ku dai si n tan jigi luuru tile n tampɔɔ wuni n ma n maŋi wəənu duuni, naa n jigi bwen sile na dai bidwi tun. ¹⁵Nan ma luuru di bwen silu na yi ciga ciga tun yirani n tan ma n maŋi wəənu n yəgə. Ki kuntu si n wani n daanti tiga kalu á Tu Baŋa-We dum na lagi Di pa abam tun wuni di mumwe-deeri. ¹⁶Bəŋwaani, abam

Tu Baŋa-We dum culi balu na tuŋi yantu tutuŋa yɪ ba pini ba donnə tun.

Amaleki tiinə bam cəgum

¹⁷Guli-na Amaleki tiinə bam deen na ki abam te maŋa kalu á na nuŋi Ezipi ni á maa ke tun. ¹⁸Á deen na bugi yɪ á bwənə maŋa kalu tun, ba jeeri abam cwəŋə ni yɪ ba gu abam balu na wu kwaga ni ba walumi ba ve tun maama. Kuntu mu ba me ba bri ni ba ba kwari We. ¹⁹Kuntu ŋwaani, á Tu Baŋa-We dum na tu Dl pa á duna maama daa yɪ daani abam yɪ á sin di wu-zuru tɪga kalu Dl na lagi Dl pa abam si á taá te tun wuni, si á laan saari Amaleki tiinə bam lugu baŋa maama ni si nɔɔn-nɔɔnu daa yɪ guli ba gulə. Yɪ swe-na si á ki kuntu!»

Wudiiru zagum peera

26 «Abam na tu á zu tɪga kalu á Tu Baŋa-We dum na lagi Dl pa abam si á taá te tun yɪ á na jəni da, ²nɔɔnu maama maŋi si o li wudiiru tilu na loori yigə ti ki o tɪga kam ni tun o ki tutɔgə wuni, si o ja o vu jəgə kalu Baŋa-We na wó kuri si nɔɔna zuli Dl yuri da tun mu. ³Nmu wó vu n ta di We kaanum tu wulu

na wura o nii je sum da yam kuntu ni tun n wɪ:

«A te cɪga Baŋa-We dilu nmu na tuŋi n pa-Dl tun yigə ni ni amu suni a zu tɪga kalu Baŋa-We na goni ni di di nabaara bam ni Dl wó pa dɪbam tun wuni.» ⁴Kaanum tu wum wó joŋi n tutɔgə kum o zigɪ Baŋa-We kaanum bimbim dum yigə ni. ⁵Nmu laan wó ta taani duntu nmu Tu Baŋa-We dum yigə ni n wɪ:

«Amu nabaaru deen yɪ Aram tu na yəni o beeri tun mu. O deen ma ja o digə tiinə o vu Ezipi o zuvri daani. Ba deen na ve da tun, ba yɪ funfun yirani mu, yɪ ba laan ba ba puli ba ji dwi dilu na dana lanyirani. ⁶Ezipi tiinə bam ma beesi dɪbam di ji-dia yɪ ba fun dɪbam pa di tuŋi tutuŋ-deera di pa-ba. ⁷Di laan ma kaasi di loori di nabaara Baŋa-We dum si Dl zəni dɪbam di cam dum wuni. Dl deen ma maani di yaara yam dɪdaani di wu-cəgə kum, yɪ Dl daari Dl se di we-loro kum.

⁸Baŋa-We ma tɔgɪ Dl dam baŋa ni Dl tuŋi wo-kamunnu dɪdaani wo-kinkagila si Dl ma fugi Ezipi tiinə bam yɪ Dl daari Dl vri dɪbam ba juŋa ni. ⁹Dl ma ja dɪbam Dl ja ba yo seeni yɪ Dl pa dɪbam ti-ŋuŋa kantu na ywəmmə di varum di kɔɔn tun. ¹⁰Kuntu ŋwaani amu laan kwe wudiiru tilu na loori yigə ti ki tɪga

kam nı tun sı a pa-DL. Baŋa-We, ku yı nmv mu pɛ-nı wudiiru tum kuntu.»

Laan kwe titəgo kum n zıgi Baŋa-We bimbim dum yigə nı sı n daarı n tiiri n zuli-DL da. ¹¹Nmv dıdaanı n sɔŋo tiinə wó di ywəəni lanyiranı, wo-laarv tulv Baŋa-We na kɪ DL pa abam tun ŋwaanı. Levi tiinə dı vərə balv na zovri á titarı nı tun dı wó tɔgi dı abam ba di ywəəni.

Wudiiru We-təri

¹²Buna yatɔ bını dum maama wunı, á na lı pupwara dıdva á wudiiru tum pɔɔrum fugə wunı sı á pa We, kwe-na We-təri dum kuntu á pa Levi tiinə, dı vərə, dı bitara, dı kadənə. Á na kɪ kuntu, balv na zovri á tunı dum nı tun wó na wodiı ba di ba su. ¹³Á laan maa wó daarı á warı á Tu Baŋa-We dum á ta wı: «Amv sunı a tɔgi n ni dum yı a lı We-təri dulv na yı nmv nyım tun a sɔŋo nı a kwe a pa Levi tiinə, dı vərə, dı bitara, dı kadənə mv. A bri a wv lɔgi n kwiə yam kwaga nı naa a swe ya swiə dı funfun dı. ¹⁴Kv na yı We-təri dum, maŋa kalv a na wv luə wunı tun dı, a wv di wudiiru tum kuntu kulukulv. A na digimi We cullu tum seeni tun, a wv lı kulukulv tı wunı a ja nuŋi. A nan wv kwe-tı a ma zuli twa.

Amv Tu Baŋa-We, a tɔgi nmv ni dum lanyiranı yı a kɪ nmv na bri-nı te tun maama. ¹⁵Kuntu tun, zıgi n weyyuu sɔŋo kum nı n tiiri n nii n nɔɔna Yisrayelı tiinə bam sı n kɪ dıbam yu-yoŋo, sı n daarı n nii tıga kalv n na pɛ dıbam nı n na goni ni dı dı nabaara bam sı n kɪ te tun. Ka maa yı ti-ŋuŋa na ywəəmmə dı varum dı kɔɔo tun.»

Baŋa-We nɔɔna na maŋı sı ba tuŋı te tun

¹⁶Abam Tu Baŋa-We dum zum bri abam sı á tuŋı á tɔgi DL niə yantu dı DL cullu tintv lanyiranı. Taá se-na-ya dı á wubvŋa maama dı á bıcarı maama. ¹⁷Á zum tagı jaja nı Baŋa-We mv yı abam Tu We, sı á taá tɔgi DL cwe sum lanyiranı. Á nan ta wó tuŋı á tɔgi DL niə yam, dı DL kwiə yam, dı DL cullu tum maama, yı á se DL kwərə kam. ¹⁸Baŋa-We dı zum tagı jaja nı DL kuri abam sı á taá yı DL titı nɔɔna balv DL na jıga lonni ŋwaanı tun, nı DL na maŋı DL poolı te tun. Abam nan maŋı sı á taá se DL niə yam mv. ¹⁹DL ta wó pa á yıri zaŋı dı dwəni dwiə yalv maama DL na kɪ tun, pa á na zulə dı tiə ba tee nı. Abam wó taá yı nɔɔna balv á Tu Baŋa-We dum na pwe DL pa DL titı, nı DL na maŋı DL poolı sı DL kɪ te tun.»

Ba pupuni We niə yam kandwa baŋa ni

27 Moyisi dɪ Yisrayelɪ nakwa bam laan ma ta dɪ nɔɔna bam ba wɪ: «Taá tɔɔtɪ-na We ni dum maama a na brɪ abam zɪm tɪn. ²Á na tu á be Zɪrdɛn bugə kam á zu tɪga kalv á Tu Baŋa-We dum na lagɪ Dɪ pa abam tɪn, á maŋɪ sɪ á cwi kandwa-kamunə, á laan daartɪ á ma kandwa-pɔŋo á turi-ya. ³Á laan wú daartɪ á pupuni We niə yantu maama á kɪ da. Á na be á zu tɪga kalv Baŋa-We na lagɪ Dɪ pa abam tɪn, á maŋɪ sɪ á kɪ kuntu mu. Ka maa yɪ tɪ-ŋuŋa na ywəmmə dɪ varum dɪ kɔɔɔ, nɪnɛɛnɪ á nabaara Baŋa-We dum na pooli sɪ Dɪ pa abam te tɪn. ⁴Á na be Zɪrdɛn bugə kam á ke á vu á yɪ Ebalɪ piu kum, sɪ á cwi kandwa yam kuntu á daartɪ á ma kandwa-pɔŋo á turi-ya, nɪ a zɪm na brɪ abam sɪ á kɪ te tɪn. ⁵Á ta wú kwe kandwa yadonnə á ma lɔ bimbim á pa á Tu Baŋa-We dum. Á nan yɪ ma-na luuru á sarɪ kandwa yam á ma á lɔ-dɪ. ⁶Beerɪ-na kandwa yalv na wu sarɪ tɪn sɪ á ma á lɔ bimbim dum, sɪ á daartɪ á kɪ zweem kaanum dɪ baŋa nɪ á pa Baŋa-We. ⁷Á ta wú kɪ yazurə kaanum da, yɪ á tɔɔtɪ daanɪ á dɪ yɪ á kɪ wupolo á Tu Baŋa-We dum yigə nɪ. ⁸Á maŋɪ sɪ á pupuni We niə yantu maama á kɪ kandwa

yalv á na cwi tɪn baŋa nɪ mu, sɪ bitarɪ sum taa nai jaja.»

Zwabanɪə wú ja Kampwəl-balwara ka ba

⁹Moyisi dɪ Levi dwi tiinə balv na yɪ We kaanum tiinə tɪn deen ma ta dɪ Yisrayelɪ tiinə bam maama ba wɪ: «Yisrayelɪ tiinə bam, cəgi-na sɔɔ sɪ á nɪ a taanɪ dum. Abam zɪm jigɪ á Tu Baŋa-We tɪtɪ nɔɔna mu. ¹⁰Kuntu tɪn, se-na Dɪ kwərə kam sɪ á taá tɔɔtɪ á tɔɔtɪ Dɪ niə yam dɪ Dɪ kwɪə yam nɪ a zɪm na pe abam te tɪn.»

¹¹De dum kuntu nɪ mu Moyisi deen tagɪ dɪ Yisrayelɪ tiinə bam o wɪ:

¹²«Á na be Zɪrdɛn bugə kam á ti, Yisrayelɪ dwɪə yantu mu maŋɪ sɪ ya zɪɔɔ Gerizim piu yuu nɪ sɪ ba tɔɔlɪ We yu-yoŋo kum ba pa nɔɔna bam: Simeyon, dɪ Levi, dɪ Zuda, dɪ Yisakaartɪ, dɪ Zuzɛfv, dɪ Benzamen. ¹³Sɪ dwɪə yantu dɪ zɪɔɔ Ebalɪ piu yuu nɪ sɪ ba tɔɔlɪ kampwəl-balwaaru tum ba kɪ da: Ruban, dɪ Gadɪ, dɪ Aseeri, dɪ Zabulɔn, dɪ Dan, dɪ Nɛfitali.

Kampwəl-balwaaru fugə tule tum

¹⁴Levi tiinə bam mu maa maŋɪ sɪ ba tɔɔlɪ bitarbiə bantu dɪ kwərə-dia ba ta wɪ:

¹⁵«Nəonv wulv na kwe daa o ma sari jwəm, naa o mə kaməgə, si o səgi o taa zuli-di, We wú səolɪ lwarum Dl yagi ku tu baŋa ni, Baŋa-We na culi woŋo kulv gəgə na ki o zuli tun ŋwaani.»

Nəona bam maama maa wú ləri ni: «Amina».

¹⁶«Nəonv wulv na ba nigi o ko di o nu, We wú səolɪ lwarum Dl yagi ku tu baŋa ni.» Nəona bam maama maa wú ləri ni: «Amina».

¹⁷«Nəonv wulv na fufə o doŋ sisəm, We wú səolɪ lwarum Dl yagi ku tu baŋa ni.» Nəona bam maama maa wú ləri ni: «Amina».

¹⁸«Nəonv wulv na gani lilwe si o tusi o cwəŋə, We wú səolɪ lwarum Dl yagi ku tu baŋa ni.» Nəona bam maama maa wú ləri ni: «Amina».

¹⁹«Nəonv wulv na kwuli vəru, naa bitarv, naa kadəm ciga kam, We wú səolɪ lwarum Dl yagi ku tu baŋa ni.» Nəona bam maama maa wú ləri ni: «Amina».

²⁰«Nəonv wulv na yáali o ko yuu yi o pəni di o ko kaani wudoŋ, We wú səolɪ lwarum Dl yagi ku tu baŋa ni.» Nəona bam maama maa wú ləri ni: «Amina».

²¹«Nəonv wulv na lagi varum yi o pəni did-o, We wú səolɪ lwarum Dl yagi ku tu baŋa ni.» Nəona bam maama maa wú ləri ni: «Amina».

²²«Nəonv wulv na lagi o nakə yi o pəni did-o, o na maŋi o yi o ko bu

naa o nu bu di, We wú səolɪ lwarum Dl yagi ku tu baŋa ni.» Nəona bam maama maa wú ləri ni: «Amina».

²³«Nəonv wulv na pəni di o tunkaani, We wú səolɪ lwarum Dl yagi ku tu baŋa ni.» Nəona bam maama maa wú ləri ni: «Amina».

²⁴«Nəonv wulv na səgi o gu nəonv, We wú səolɪ lwarum Dl yagi ku tu baŋa ni.» Nəona bam maama maa wú ləri ni: «Amina».

²⁵«Nəonv wulv na joŋi səbu si o gu nəonv wulv na wu maŋi si o ti tun, We wú səolɪ lwarum Dl yagi ku tu baŋa ni.» Nəona bam maama maa wú ləri ni: «Amina».

²⁶«Nəonv wulv na vin We niə yantu si o taa tuŋi o tɔgi-ya, We wú səolɪ lwarum Dl yagi ku tu baŋa ni.» Nəona bam maama maa wú ləri ni: «Amina».

Ni-seem wú ja We yu-yoŋo di ba

Cullu 26:3-13; Gulə Təno 7:12-24

28 «Á na se á Tu Baŋa-We dım kwərə yi á tuŋi á tɔgi Dl niə yam amv na pe abam zim tintu tun, Baŋa-We wú pa á yiri zaŋi di dwəni tuni dılv maama na wu lugu kum baŋa ni tun. ²Se-na Dl ni dım lanyirani si yu-yoŋo kuntv maama taa yi á nyım yi ku wəli abam maŋa maama:

³We yu-yoŋo wú taa wu á tuni dım baŋa ni di á kari sum

baŋa ni. ⁴We yu-yoŋo wó taa wu á biə baŋa ni, di á wuɗiiru baŋa ni, di á vara baŋa ni, ni ku na yi á naani, di á peeni, di di biə maama. ⁵We yu-yoŋo wó taa wu á mɪna tutwaru baŋa ni, di á kambi sum baŋa ni. ⁶We yu-yoŋo wó taa wu á kikiə maama baŋa ni, ni ku na yi tutuŋa yalu á na ki digə ni, di yalu á na ki pooni ni tun maama.

⁷Á duna na nuŋi si ba zaŋi najara di abam, Baŋa-We wó wani-ba Dɪ pa abam. Ba kəgə kum wó da cwəŋə dɪdva ba ba abam baŋa, yi ba laan jagi ba da cwe sirpe ba duri si ba lu abam juŋa ni.

⁸Baŋa-We wó ki yu-yoŋo á tuli baŋa ni, di á juŋa tutuŋa maama baŋa ni, pa á na yu-yoŋo lanyirani tɪga kalu Dɪ na lagi Dɪ pa abam tun wuni.

⁹Abam na se Baŋa-We ni maama yi á tɔgi Dɪ cwe sum, Dɪ wó fɔgi abam pa á taá yi Dɪ titi nɔɔna, ni Dɪ na pooli si Dɪ ki te tun. ¹⁰Ku maa wó pa lugu baŋa nɔɔna maama lwaru ni á yi Baŋa-We dum nyum, si ba ta kwari abam. ¹¹Baŋa-We wó pa á ŋwia maama ki lanyirani, si á taá jigi biə zanzan, di vara zanzan, di wuɗiiru zanzan, ni á na tu á zu tɪga kalu ni Dɪ na pooli di á nabaara si Dɪ pa abam tun.

¹²Baŋa-We wó zigi Dɪ weyuu sɔŋo

kum ni Dɪ tuŋi dua si ka ni á kari sum ni, pa wuɗiiru tɪlu á na dugi tun ki lanyirani. Dɪ na wó ki yu-yoŋo á tutuŋa maama baŋa ni tun wó pa á taá jini á paɪ dwi-ge tiinə zanzan. Abam nan bá joŋi jina nɔɔn-nɔɔnu tee ni. ¹³Baŋa-We wó pa á taá wu nɔɔna maama yigə ni mu, yi á bá taá wu ba kuri ni. Cɪga tun, á na se á Tu Baŋa-We dum kwərə yi á tuŋi á tɔgi Dɪ niə yam amu na pe abam zum tuntɪ tun, á wó taá ve yigə mu maŋa maama yi á daa bá joori kwaga. ¹⁴Ku na yi We niə yalu a na pe abam zum tun, yi ywəri-na ya wuni si á vu jazum naa jagwiə seeni. Á nan yi zaŋi á zuli wa-yɔɔru.

Zwabania wó ja Kampwəl-balwara ka ba

Cullu 26:14-46

¹⁵Abam na vin á Tu Baŋa-We kwərə kam yi á wu se si á tɔgi Dɪ niə yam amu na pe abam zum tun lanyirani, lwarum duntɪ maama wó ba á baŋa:

¹⁶Baŋa-We wó sɔɔli lwarum Dɪ yagi á tɪni dum di á kari baŋa ni. ¹⁷Baŋa-We wó sɔɔli lwarum Dɪ yagi á mɪna tutwaru baŋa ni, di á kambi baŋa ni. ¹⁸Baŋa-We wó sɔɔli lwarum Dɪ yagi á biə baŋa ni, di á wuɗiiru baŋa ni, di á vara baŋa ni, ni ku na yi

á naanı, dı á peeni, dı dı biə maama. ¹⁹Baŋa-We wó sɔɔli lwarım Dı yagı á kikiə maama baŋa nı, nı ku na yı tutuŋa yalı á na kı digə nı, dı yalı á na kı pooni nı tun maama.

²⁰Baŋa-We wó ja leeru dı cam Dı ba abam baŋa nı, pa á wubuŋa vugimi dı kulu maama á na lagı á tuŋı tun. Cɔgum wó ba dı ti abam lıla, á na tuŋı lwarım tutuŋa yı á lo Baŋa-We kwaga nı tun ŋwaanı. ²¹Baŋa-We wó ja yawi-ceeru dwi dwi Dı ba abam baŋa nı, pa nɔɔn-nɔɔnu daa yı daarı tıga kalı á na lagı á zu sı á taá te tun wunu. ²²Dı wó pa sısa-dwənu, dı paa, dı yıra fusuım ba tı ja abam. O ta wó tuŋı funyugu dı da-kurı dı yawi-ceeru dwi dwi sı tı cɔgı wudiiru tulu á na dugı tun. Leeru tintu maama wó taa jaanı abam sı ku ta nii á tıvni. ²³Kunkwənu bá taa wu weyuu nı. Tıga kam wó ku mu kəŋkəŋ nı luuru te á ne kuri nı. ²⁴Á na tunı dıa, ka bá ba, yı fogo dı kasol-kuru yıranı mu á wó na. Tı wó ba tı cɔgı abam tı ti.

²⁵Baŋa-We wó kwe abam Dı kı á dına juŋa nı. Á kɔgɔ kum wó da cwəŋə dıdıa á vu á zaŋı najara dı ba, yı á laan jagı á da cwe sirpe á duri sı á lu ba juŋa nı. Lugu baŋa dwi tiinə maama na ne kulu na wó ba abam baŋa tun, kuú tiini ku su-ba

yı fuvni ja-ba. ²⁶Á na tıga, zunə dı ga-vara mu wó ba ba dı abam yıra yı nɔɔn-nɔɔnu daa bá daarı sı o zəli-ba o yagı.

²⁷Baŋa-We wó pa ŋwan-pwəm lə abam yıra nı, nı Dı deen na kı te dı Ezipi tiinə bam tun. Dı ta wó pa sankwen, dı tambwala, dı namunnu tun abam yıra nı, yı soonim tərə. ²⁸Baŋa-We wó pa á zaŋı cicooru, á yiə dı wó dwe yı á wubuŋa vugimi. ²⁹Wıa tıtarı nı dı á wó taá kaagı á taanı mu nı lilwə te. Á bá na nyɔɔrı á tutuŋa baŋa nı. Maŋa maama dı, nɔɔna wó taa beesi abam, yı ba vrı á wənu tum. Nɔɔn-nɔɔnu nan bá taa wura sı o joŋı abam o yagı.

³⁰Nɔɔnu wulu na ve o ca kaanı sı o di, nɔn-gaa wó zi kaanı wum. Wulu na lɔgı digə, ku tu bá zu ka wunu. Wulu na dugı kara, ku tu bá na ka wudiiru o di. ³¹Baá zagı á naanı ba gu á yibiyə nı, yı á bá na nwana yam á dıni. Abam na zıgı á niə, baá vrı á bue ba vaŋı ba ja ke, yı ba daa bá joori ba pa abam. Baá vrı á peeni sum ba kwe ba kı á dına juŋa nı yı nɔɔn-nɔɔnu tərə sı o wəli abam. ³²Ba ta wó ja á biə bam, bəkəri dı bısankam, ba vu ba kı dwi-ge tiinə juŋa nı. Á wó taá zıgı cwəŋə ni nı taan á niə sı á biə bam joori yı á ga. Á bá wantı kulukulu á kı. ³³Dwi dılu nmu na yəri tun mu wó di nmu tıga kam wo-vallu

biə, di n juja tutuŋa maama biə. Á wó yəni á taá nai yaara di beesum yiraní mu. ³⁴Kəm-çeerí dılu á yiə na wó na tun wó pa á yu-punnu vugimi. ³⁵Baŋa-We wó waarı abam pa ŋwan-pwəm jonji á ne sum maama. Si wó kwəli á yira yam maama yi si ba jeə.

³⁶Baŋa-We wó zəli abam di pe wulu á na wó kuri si o taa te abam tun si á jagı á vu sa-tıv yigə yigə, tuv kulv abam di á nabaara bam ya na yəri ku ni ni tun. Je sum kuntv ni á wó taá zuli jwənə yalv ba na me de dıdaanı kandwa ba ma kı-ya tun. ³⁷Tuntı dılu wunu Baŋa-We na wó jagı abam tun tiinə na ne kulv na wó kı abam tun, kuv su-ba zanzan. Á wó ji mumaŋa di wo-məno á pa-ba.

³⁸Á wó du zanzan á kartı ni, yi á ba á zagı funfun, kayıra na wó di á wudiu kum tun ŋwaanı. ³⁹Á wó jəri vinyə tweeru á daarı á nii di baŋa ni, yi á bá gwəri di biə bam naa á kan nyva bam si á nyə, kanzwa na wó cəgi á tweeru tum tun ŋwaanı. ⁴⁰Olivi tweeru wó nuŋi á tıga kam je maama ni, yi á za bá na di nugə mu, di biə bam maama na wó siiri tun ŋwaanı. ⁴¹Á wó lu biə, bəkəri di busankam, yi á bá taá nii-ba, á duna na wó ja-ba ba ja viiri tun ŋwaanı. ⁴²Á tweeru dıdaanı á wudiiru maama yi kayıra mu wó dəlimi ka ti.

⁴³Dwi-ge tiinə balv na zuuri abam tuv kum ni tun wó cəgi ba taa puli di dam, yi abam titı wó taá joori kwaga. ⁴⁴Bantv wó taa jigı səbu ba junı ba paı abam. Abam nan bá taá jigı si á junı á pa-ba. Baá taa yi abam yuutiinə mu, si á taá wu ba dam kuri ni.

⁴⁵Cıga ŋwaanı tun, abam na vın á Tu Baŋa-We kwərə kam yi á wu se si á təgi Dı niə yam di Dı kwıə yam maama, lwarum dıntv doŋ wó ba á baŋa di bá yagı si ku yi á laan na tu á cəgi á ti tun. ⁴⁶Tıntv maama mu wó taa yi maana si nəona lwarı ni We ban-zəŋə wu abam di á kwaga kam baŋa ni taan wuu.

⁴⁷Abam wu se si á taá zuli á Tu Baŋa-We dum di wupolo yi á tuŋı á pa-Dı, di Dı na maŋı Dı pa á juŋa jigı wo-laaru zanzan tun. ⁴⁸Kuntv ŋwaanı á laan wó taá tuŋı á paı á duna balv Baŋa-We na wó tuŋı si ba wanı abam tun. Kana wó ja abam, na-nyəm di wó ja abam. Zuri di wó ja abam woŋo maama wunu yi á taá ve kalambolo. Á wó ji gambe yi á na beesum si ku taa nii á na tu á cəgi á ti.

⁴⁹Baŋa-We wó lı dwi dılu na wu yigə yigə yi á ba ni ba taanı tun si ba ba abam baŋa ni, ni kaloŋ-zəŋə na yəni ku caalı ku wudiu te tun. ⁵⁰Ba maa yi balv na jigı wu-deə yi ba ba duri nəon-nəonu ŋwaŋa, nəon-kwin

dɪ biə dɪ tun mu. ⁵¹ Baá ba ba vri á vara dɪ á wudiiru maama yɪ ba daari abam sɪ á pu dɪ kana. Ba bri ba bá daari kulukulub, muna, dɪ sana, dɪ nugə, dɪ naani, dɪ peeni, dɪ buni. Baá vri tɪ maama ba daari abam sɪ á laan ba á cɔgi á ti.

⁵² Á duna wó nuɲi ba ba tɪga kalu á Tu Baɲa-We dum na lagi Dɪ pa abam tun ba kaagi á tunɪ dum maama ba pu. Ku na yɪ kabri-deeru tulv na dwara yɪ á buɲi nɪ tɪ wó cɪ á duna yigə tun, tintu wó tu tɪga nɪ buri buri. ⁵³ Á duna na wó punɪ abam kuntu tun, kuú pa á cɔɔri yɪ á laan dɪ biə balu á Tu Baɲa-We dum na pe á lu tun. ⁵⁴⁻⁵⁵ Á duna na kaagi á tunɪ dum maama ba pu, nɔn-yɪru wulu maama na bri o jigɪ yibwənə tun dɪ lagi o di o titɪ biə mu, o na yaari dɪ kana tun ɲwaani. O nan bá se sɪ o cɛ nwana yam o pa o cɔru, naa o ka-sono, naa o biə balu ta na daari tun. ⁵⁶ Ka-yuru wulu dɪ na jigɪ yibwənə yɪ o yəri yaara tun dɪ wó ma o kwaga o ya o baru wulu o na soe tun dɪ o biə maama. ⁵⁷ Oó səgi o di bu-sisɪɲa kalu o na lugi tun dɪ ka nyuni, yɪ o ba kɪ o cɛ o pa o digə tiinə, kana na jig-o yɪ wudiu tərə tun ɲwaani.

⁵⁸ Abam na wu se sɪ á tuɲɪ á tɔgi kwɪə yalu maama na pupuɲi ya tiɲi tɔnɔ kuntu nɪ tun, yɪ á na vin sɪ á zuli á Tu Baɲa-We yɪri kamunu kum, ⁵⁹ Dɪ wó waari abam dɪ á biə

pa yawɪ-cɛeru lonɲi abam maama yɪ tɪ bá je. ⁶⁰ Yawuru tulv donɲ Ezipi tiinə deen na ne yɪ á jigɪ tɪ liə tun wó ba á baɲa yɪ á bá na tɪ soonim je. ⁶¹ Baɲa-We ta wó pa yawuru dɪ yaara yalu na maɲi ya wu pupuɲi ya tiɲi We niə tɔnɔ kuntu nɪ tun ba abam baɲa sɪ tɪ cɔgi abam fasi. ⁶² Á kɔgɔ kum sunɪ ku puli nɪ weyuu calɪcwɪ sum na daga te tun mu. Dɪ ku dɪ, abam funfun yiranɪ mu wó daari, á na vin á Tu Baɲa-We nɪ tun ɲwaani. ⁶³ Ku ya poli Baɲa-We wuu mu sɪ Dɪ kɪ abam lanyiranɪ pa á puli zanzan. Ku laan nan wó poli Dɪ wuu sɪ Dɪ cɔgi abam pa á ti. Dɪ wó pa ba vuuri abam ba gɔ tɪga kalu á na lagi á zu tun nɪ.

⁶⁴ Baɲa-We wó zəli abam pa á jagɪ á vu á yɪ lugu baɲa tunɪ dum maama. Dáani mu á wó taá zuli jwənə yalu ba na me de dɪdaani kandwa ba ma ba kɪ tun. Abam dɪ á nabaara ya yəri wa-yɔɔru tum kuntu nɪ nɪ. ⁶⁵ Je sum kuntu nɪ, á bá na kugu je dɪ bicar-zuru. Baɲa-We wó pa liə taa jigɪ abam. Á yɪə wó ba ya dwe yɪ á vwana pari. ⁶⁶ Á bicara wó taa jaana yɪ fuuɲi jigɪ abam wɪa dɪ titu maama. Á wó taá kwari fuuɲi dɪ tuuɲi maɲa maama. ⁶⁷ Á na zaɲɪ zɪzɪɲa nɪ, á wó ta nɪneɲɪ, «Ku ya na yɪ dɪdaan-ni mu tintu, ku yaá taa gara.» Dɪdaan-ni nɪ á maa wó ta nɪ: «Ku ya na yɪ zɪzɪɲa mu kuntu, kuú taa gara.» Á wó taá te kuntu donɲ dɪ

wo-lwaanv tlv á yia na wó na pa fuvni ja abam tin. ⁶⁸Baṇa-We wó pa á zu nabwæru á joori á vu Ezipi, dı Dı na maṇı Dı pa abam ni sı á daa yı da cwəṇə kam kuntu tin. Á na yi da, á wó kwaanı sı á yəgi á tıti á pa á dvna sı á ji ba gambe, yı nɔɔn-nɔɔnv bá se sı o yəgi abam.»

Ba joori ba kı ni-gonim dı We

29 Baṇa-We deen na lagı Dı goni ni dı Yisrayeli tiinə bam Moabı laṇa nı tun, taanı dılv Dı na tagı dı Moyisi sı o lwəni o brı-ba tun mv tuntu. Tuntu dı nan ta lagı tı tɔḡı tı wəli dı ni-gonim dılv Baṇa-We na maṇı Dı kı o pa-ba Sinayi piu yuu nı tun mv. ²Moyisi ma bəṇi Yisrayeli tiinə bam maama yı o ta dı ba o wı: «Abam tıti maṇı á na Baṇa-We deen na tıṇı kulv dı Ezipi Pa-farv wum dı o nakwa dı o tiv kum maama tun. ³Á yia mv ne cana yalv, dı wo-kunkagıla yalv, dı wo-kamunnu tlv Baṇa-We na kı Dı ma maṇı Ezipi tiinə bam Dı nii tun. ⁴Dı zum maama dı, Dı ta wv pe abam yia puvrı sı á wanı á ni kulv maama á na ne tun kuri.

⁵Baṇa-We tagı Dı wı: «Bına fiinna mv a tɔḡı abam yigə kagva kam wunı yı dí veə. Á gwaarv nan wv zarımi, yı á natra dı wv cɔḡı. ⁶Á na beeri kuntu tun, á wv dı dıpe yı á wv

nyɔḡı sana. Dı kv dı, a wəli abam sı á wanı á lwarı nı amv mv yı abam Tu Baṇa-We dım.»

⁷Dı na yi yo seeni tun, Hesebon tiv Pe Sıhɔn dı Basan tiv Pe ɔḡı ma nuṇı sı ba zaṇı najara dı dıbam. Dí deen ma want-ba. ⁸Dı ma kwe ba tıga kam dí pɔɔrı dí pa Ruban dwi dım, dı Gadı dwi dım, dı Manası dwi cicoro kum sı ba taa te.

⁹Taá ye-na sı á tɔḡı kulv maama na pupunı kv tiṇı ni-gonim dım kuntu ḡwaanı tun, sı kv pa kulv maama á na lagı á tıṇı tun taa kı lanyıranı kv pa abam. ¹⁰Zım de dım nı, abam maama zıḡı á Tu Baṇa-We dım yigə nı mv, dı á yuutiinə, dı á nakwa, dı á dıdeera, dı Yisrayeli baara bam maama, ¹¹kv ta wəli dı á kaana, dı á bıə, dı vərə balv na zuvrı dı abam yı ba goni de ba daarı ba mɔɔnı na ba zuṇı ba paı abam tun maama. ¹²Á tu sı á se ni-gonim dılv á Tu Baṇa-We dım na dugı durə Dı ma kı dı abam zum tun mv. ¹³Ni-gonim dım kuntu brı nı á sunı á yı Dı nɔɔna bam sı Dı dı taa yı abam Tu We dım, nı Dı na maṇı Dı pooli te dı abam, dı á nabaara Abraham, dı Yizakı, dı Zakɔbı tun. ^{14–15}Kv daı abam balv zum na zıḡı dıbam Tu Baṇa-We dım yigə nı tun yıranı mv Dı lagı Dı du durə Dı ma kı ni-gonim dım kuntu dı ba, sı kv ta yı á kwaga kam dı mv Dı lagı Dı kı Dı pa-ba.

¹⁶ Á wó waní á guli dí deen na zuuri Ezipi ní yí dí daari dí tɔgi tuni didonna wóni dí kɛ dí ba yo yí kú kɪ dɪbam te tun. ¹⁷ Á nɛ dwiə yantu tiinə na zuli wo-zɔɔna dɪ jwənə yalɔ ba na mɛ dɛ, dɪ kandwa, dɪ sɛbu-ponɔ, dɪ sɛbu-sɪja ba ma kɪ tun. ¹⁸ Taá ye-na sɪ abam wulɔwulɔ yí lɔ dí Tu Baŋa-We dɪm kwaga nɪ sɪ o daari o vu o zuli dwi-ge tiinə jwənə. Kú na yí abam balɔ zum na wura tun wóni baaru, naa kaani, naa sɔŋɔ kulu, naa dwi dilɔ maama, sɪ á yí zaŋi á kɪ kuntu.

Wulɔ maama na tɔgi jwə-yɔɔru, kú tu wó taa nyɪ dɪ tiu kugu kulu na bigɪ sɪ kú laan ba kú lə tiu bi-balwaaru tun mu. ¹⁹ O wai o nɪ ni-gonim dintu na bri wəenu tilɔ tun yí o buŋi o yuu nɪ o wɪ: o ta wó na lanyuranɪ dɪ o na marɪ o jigɪ yi-dɛɛrɪ yí o ba tɔgi We cwəŋə tun dɪ. Kú tu nan wó ja cɔgum o ba abam maama baŋa nɪ, nɔn-ŋuna dɪ nɔn-balwaaru maama. ²⁰ Baŋa-We bá yagi nɔɔnu wum kuntu lwarim Dɪ ma cɛ-o. Dɪ ban-zɔŋɔ za mu wó tarigi kú tu baŋa nɪ, pa cana yalɔ maama na pupuni ya tiŋi tɔno kuntu wóni tun ba kú tu baŋa nɪ sɪ kú taa nii o yiri na saari lugu baŋa maama nɪ. ²¹ Baŋa-We wó li-o Yisrayeli dwiə yam maama wóni sɪ o tiini o na cɔgum. Kampwəl-balwaaru tilɔ

maama na pupuni We niə tɔno kum wóni Dɪ ni-gonim dɪm ŋwaani tun maa wó tu kú tu baŋa nɪ. ²² Abam kwaga kam dɪ vərə balɔ na nuŋi yigə yigə tun jwa wó na cɔgum dilɔ Baŋa-We na wó pa dɪ tu tɪga kam baŋa nɪ sɪ yaara zanzan ta wura tun. ²³ Á tɪga kam maama wó cɔgi, ye dɪ ciribi na wó li-ka tun ŋwaani. Ba bá wanɪ kulɔkulɔ ba du ka wóni. Wudiiru dɪ bá kɪ da, yí gaaru titɪ bá wanɪ tɪ nuŋi. Laŋa kam maama wó taa nyɪ dɪ Sodɔm, dɪ Gomɔrɪ, dɪ Adema, dɪ Seboyim tuni dɪm deen na cɔgi te, Baŋa-We ban-zɔŋɔ kum ŋwaani tun. ²⁴ Dwi-ge tiinə maama na nea, baá taa bwe ninɛɛni, «Be laan mu kɪ yí Baŋa-We cɔgi ba tɪga kam kuntu doŋ? Berɔwaani mu Dɪ banɪ tiini dɪ zaŋi dɪ ba kuntu?»

²⁵ Nɔɔna wó ləri-ba ba wɪ:

«Kú taa yí nɪ: Baŋa-We nɔɔna bam cɔgi ni-gonim dilɔ Dɪ na kɪ dɪ ba marɔ kalɔ Dɪ na jaani-ba Dɪ nuŋi Ezipi nɪ tun, dɪ Dɪ na yí ba nabaara We dɪm tun. ²⁶ Dɪ kuntu dɪ, ba deen yagi-Dɪ ba daari ba zuli wa-yɔɔru mu, tɪ na yí wa yalɔ ba ya na yəri, yí We wu se sɪ ba zuli-ya tun. ²⁷ Kuntu laan mu pe Baŋa-We banɪ zaŋi ba baŋa nɪ, yí Dɪ pa kampwəl-balwaaru tilɔ maama na pupuni tɔno kuntu nɪ tun ba ba tɪga kam baŋa nɪ. ²⁸ Baŋa-We ma vuuri-ba Dɪ li ba tɪga kam nɪ, yí

Dl laan dɔlɔ-ba Dl yaɣɪ sa-tɪv nɪ, Dl ban-lum dum ŋwaanɪ. Dáanɪ mu ba ta wura dɪ zum maama.»

²⁹ Wəenu tɪlɔ na səɣɪ tun wura, tɪ na maɣɪ tɪ wu dí Tu Baɣa-We dum wubɔɣa nɪ, sɪ ku daari zaasum dɪlɔ Dl na viiri Dl pa dɪbam tun, dintu mu yɪ dɪbam dɪ dí kwaga kam nyum sɪ ku taa ve maɣa maama, sɪ dí wanɪ dí taa tɔɣɪ Dl niə yam maama.»

Ba na wó kɪ te sɪ Baɣa-We joori Dl kɪ-ba lanyiranɪ

30 «Amu laan nan bri abam We yu-yoɣo kum dɪ Dl kampwəl-balwara kam na wó taa yɪ te tun. Wəenu tintu maama na sunɪ tɪ kɪ abam baɣa nɪ, yɪ á Tu Baɣa-We dum na zəlɪ abam Dl jagɪ sɪ á taá zɔvɪ dwi-ge tiinə titari nɪ, á wó guli tɪ gulə. ² Abam dɪ á kwaga kam laan na pipiri á joori á Tu Baɣa-We dum te yɪ á sɛ Dl ni dɪ á wubɔɣa maama dɪ á wuu maama, nɪ amu zum na bri abam te maama tun, ³ Baɣa-We wó duri á ŋwaɣa yɪ Dl joori Dl kɪ abam lanyiranɪ. Dl wó pa á zɪɣɪ tunɪ dɪlɔ wunɪ Dl na jagɪ abam tun sɪ á joori yo. ⁴ Á na maɣɪ á jagɪ mu a zu lugu kum gugwəeru yigə yigə dɪ, Baɣa-We wó la abam dáanɪ Dl ja joori yo. ⁵ Dl wó pa á joori á zu

tiga kalɔ á nabaara deen na te tun, sɪ abam tɪtɪ dɪ taa te-ka. Dl ta wó pa á fɔɣɪ á puli á dwəni á nabaara bam deen na yɪ te tun. ⁶ Baɣa-We wó kwe abam dɪ á biə bɪcara, sɪ á taá wai á soe-Dl dɪ á wubɔɣa maama, dɪ á wuu maama, sɪ á daanɪ tɪga kam nɪ. ⁷ Dl ta wó pa lwarum dɪlɔ Dl ya na sɔɔlɪ Dl kɪ abam baɣa nɪ tun yaɣɪ abam sɪ dɪ pipiri dɪ ba á duna baɣa nɪ, dɪ balɔ maama na culi abam tun. ⁸ Á wó joori á sɛ Baɣa-We kwərə yɪ á tuɣɪ á tɔɣɪ Dl niə yam maama amu na pɛ abam zum tun. ⁹ Á Tu Baɣa-We dum wó pa á ŋwia kɪ lanyiranɪ yɪ á tutuɣa maama taa jɪɣɪ nyɔɔrɪ. Dl ta wó pa á taá jɪɣɪ biə zanzan, dɪ vara zanzan, dɪ wodiiru zanzan. Kuɔ poli Dl wuu sɪ Dl kɪ abam lanyiranɪ, nɪ Dl yɪ deen na paɣɪ á nabaara bam baɣa nɪ te tun mu. ¹⁰ Abam nan maɣɪ sɪ á sɛ á Tu Baɣa-We dum kwərə yɪ á tuɣɪ á tɔɣɪ Dl niə dɪ Dl kwɪə yalɔ na pupunɪ ya tiɣɪ We niə tɔnɔ kuntɔ nɪ tun mu. Á maɣɪ sɪ á pipiri á joori Dl te mu dɪ á wubɔɣa maama dɪ á wuu maama.

Ŋwia dɪ tɔvɪ taanɪ

¹¹ We niə yalɔ amu na pɛ abam zum tun ba tiini ya dwe á jam. ¹² Ku dai nɪ ya tigi weyuu nɪ mu, sɪ á taá bwe da-tee nɪ á wi: «Wɔɔ mu wó wanɪ o din o ja-ya o joori o ba o pa dɪbam, sɪ dí wanɪ dí ni sɪ dɪ daari

dí se?» ¹³ Ku dai ni ya wu nuniw kum kakam daa ni, si á taá bwe nuneeni, «Wəw mu wó ye na o be nuniw kum o ja-ya o joori o ba o pa dibam, si dí wani dí ni yi dí daari di se?» ¹⁴ Awo, ya zigi yo mu ya bwələ di abam. Ya manji ya wu á ni ni di á bicara ni. Kuntu tun, se-na-ya lanyiranı.

Twəri-na ɣwɪa

¹⁵ Amu zum pe abam cwəŋə mu si á kuri lanyiranı di balɔɔ titari ni kulv á na lagı tun, si á ta kuri ɣwɪa di tuvni di titari ni. ¹⁶ Amu zum pe abam ni si á taá soe á Tu Baŋa-We dum si á daari á taá tɔgi DL cwe sum, yi á se DL niə yam di DL zaasum dum di o cullu tum maama. Á na suni á kɪ kuntu, Baŋa-We wó kɪ abam yu-yoŋo pa á fɔgi á puli tɪga kalv á na lagı á zu á jəni ka wuni tun. ¹⁷ Ku daari, á na lɔgi DL kwaga ni yi a vin DL niə yam, yi á fra na zu wa-yɔɔɔɔ si á zuli-ti, ¹⁸ taá ye-na ni á wó na cɔgum si á ti lila. Á na ve á be Zurdən bugə kam si á zu tɪga kam á taá te, á bá daani ka wuni yi á ti.

¹⁹ Zum de duntu ni a kwe weyuu kum di tɪga kam baŋa maama mu, si ti taa yi maana abam di Baŋa-We titari ni. A pe abam cwəŋə si á kuri ɣwɪa di tuvni titari ni, si á ta kuri We yu-yoŋo di DL

kampwəl-balwara kam titari ni. Kuntu tun, twəri-na ɣwɪa, si abam di á kwaga kam wani á taá ɣwɪ: ²⁰ si á daari á taá soe á Tu Baŋa-We dum á kwəri á se DL kwərə yi á salı-DL. Baŋa-We yi dilv na wó pa abam mumwə-deeri, ni á na zu tɪga kalv DL na goni ni di á nabaara Abraham di Yizaki di Zakəbi si DL pa-ba tun wuni.»

Zozwe ləri Moyisi yuu ni si o vani nɔɔna bam

31 Moyisi daa ta ma vu o ta di Yisurayeli tiinə bam o wı:

² «Amu laan jigı bina bi di fiinle mu. A daa bá wani a da á yigə. Ku ta wəli da, Baŋa-We tagı jaja di amu DL wı: a bá tɔgi a be Zurdən bugə kam. ³ Abam Tu Baŋa-We dum titi mu lagı DL da á yigə si á be á vu á cɔgi tunı dilv na wura tun, yi á daari á zəli-ba pa ba daari ba tɪga kam si á jonı-ka á taá te. Zozwe mu wó taa wu á yigə ni yi á be. Ku maama wó kɪ ni Baŋa-We na bri te tun mu. ⁴ Baŋa-We wó cɔgi nɔɔna bam kuntu ni DL deen na kɪ Amɔɔri tiinə pwa Sihon di ɔgi te yi ba di ba tunı dum maama cɔgi tun. ⁵ Ciga tun, Baŋa-We wó kɪ-ba á juŋa ni si á wani-ba. Ku nan manji si á tɔgi niə yalv amu na pe abam tun si á cɔgi-ba á ti. ⁶ Kɪ-na dam á kɪ á titi

kuri nı sı á taá jıgı baarı. Yı taá kwarı-na fəvni dı ba. Á Tu Baŋa-We dım wú á tee nı. Dı bá fəgı Dı yagı abam. Dı nan bá pa á tu.»

⁷Moyisi laan ma bəŋi Zozwe o ta tuntu dıd-o Yisrayeli tiinə bam maama yigə nı o wı:

«Yəwri n kı dam n kı n tıttı kuri nı, sı n daarı n ta n jıgı baarı. Nmu mu maŋı sı n da amu nəona bam yigə sı ba vu ba zı tıga kalı nı Baŋa-We na pooli dı ba nabaara sı Dı pa-ba tun. Nmu ta wú pəwri tıga kam n pa-ba sı ba taa te. ⁸Baŋa-We tıttı mu wú taa wı n tee nı sı á taá vəə. Dı bá fəgı Dı yagı-m. Dı nan bá pa n tu. Kuntu tun, yı tan liə. Nan yı pa n vwana parı.»

We niə yam kara

⁹Moyisi laan ma pəpəni We niə yam o tiŋi, yı o daarı o kwe-ya o pa We kaanum tiinə bam dı Yisrayeli nakwa bam. Kaanum tiinə bam dəen nuŋi Levi dwi dım wəni mu yı ba yəni ba zeeri We ni-gonim daka kam. ¹⁰⁻¹¹O ma ta dı ba o wı:

«Bina yarpe bını dım maama na yiə, bını dilu á na wú ma á cə balu na jıgı á juna tun, sı á karımı We niə yam kuntu sı Yisrayeli tiinə bam maama cəgi. Ku yı maŋa kalı ba na wú vu jəgə kalı Baŋa-We na wú kuri yı ba jeeri Dı yigə nı sı ba dı

Vwə cwiim candiə kam tun mu á maŋı sı á karımı á dı ba zwa nı. ¹²Á wú bəŋi nəona bam maama, baara, dı kaana, dı biə, dı vərə balu na zıvri á tee nı tun, sı ba maama la daanı ba cəgi We niə yam. Kuntu wú pa ba lwarı ba na wú kı te ba taa kwarı Baŋa-We yı ba tıŋı ba tıgı Dı zaasum dım maama lanyıranı. ¹³Ba kwaga kam dı jwa wú ba ba cəgi We niə yam yı ba ya yəri-ya. Bantu dı maŋı sı ba lwarı ba na wú kı te ba taa kwarı á Tu Baŋa-We dım, maŋa kalı maama á na wú taá zıvri tıga kalı nı á na lagı á be Zurden bugə kam á jonı sı á taá te tun.»

We na brı Moyisi te Dı kweeli tun

¹⁴Baŋa-We laan ma ta dı Moyisi Dı wı:

«Ku ge fun sı n tı. Bəŋi Zozwe sı á laan ba á zı jero-vwe dım nı sı á tiŋ-o sı o ji á yigə tu.»

Moyisi dı Zozwe ma vu ba zı vwe dım nı. ¹⁵Kunkoŋo na zıgı dəki tun ma ba ku dıgı vwe dım ni dım nı, yı Baŋa-We zıgı kunkoŋo kum wəni.

¹⁶Dı ma ta dı Moyisi Dı wı:

«Ku bá daanı sı n tı. Nmu tıvni dım kwaga nı nan, nəona bantu bam wú zaŋı ba yagı amı ba vu sı ba taa zuli tıga kalı ba na lagı ba zı tun wa-yəwri. Baá lı amı kwaga nı yı ba daarı ba cəgi ni-gonim

dulv a na ki di ba tun. ¹⁷Ku na ki kuntu, a bani wú zaŋi ba baŋa ni lila, pa a ma a kwaga a ya-ba. Amu yigə bá taa wu ba wuni pa ba na cəgum. Yaara di cana zanzan na wú ba ba baŋa ni tun, baá ta nuneeni, «Beŋwaani mu yaara yantu wu dibam baŋa ni? Ku dai dibam Tu Wε dum na yaŋi dibam tun ŋwaani mu na?» ¹⁸De dum kuntu ni, amu yigə bri ka bá ta wu ba wuni, ba na tuŋi lwarum dulv yi ba pipiri ba vu ba zuli wa-yöörv tun ŋwaani.

¹⁹Kuntu ŋwaani, pupuni-na ləŋə kantv, si nmu, Moyisi, laan kwe-ka n ma n zaasi Yisirayeli tiinə bam si ba wanti ba taa leeni-ka. Ləŋə kam wú taa yi maana mu amu di bantu laŋa ni ni ba tusi. ²⁰Amu lagi a kalu-ba a ja zu ti-ŋuŋa kantv na ywəmmə di varum di kənc, ni amu na pooli di ba nabaara si a ki te tun mu. Ba nan na zu ba jəni da, baá taa nai wudiu ba di ba sui pa ba nu lanyirani, yi ba daari ba pipiri ba taa zuli wa-yöörv. Baá vin amu ba daari ba cəŋi ni-gonim dulv a na ki di ba tun. ²¹Yaara di cana zanzan na tu ba baŋa ni, ba laan wú guli ləŋə kantv gulə si ka taa yi maana mu ni ba tusi. A maŋi a lwaru kulv ba na buŋi ba kana ni tun yi a ta wu jaani-ba a zu tiga kalv a na pooli si a pa-ba tun wuni.»

²²De dum kuntu ni, Moyisi ma pupuni ləŋə kam yi o kwe-ka o zaasi Yisirayeli tiinə bam. ²³Baŋa-Wε ma pa Nun bu Zozwe ni yi Dl wi: «Pa n bicari ki dam si n tan jigi baari. Nmu mu lagi n təŋi Yisirayeli tiinə bam yigə si á vu á zu tiga kalv ni a na pooli si a pa-ba tun. Amu nan wú taa wu nmu tee ni.»

²⁴Moyisi ma pupuni Wε niə yam maama nyə o ki tənc ni. ²⁵O na ti tun, o ma ta di Levi tiinə balv na zeeri Baŋa-Wε ni-gonim daka kam tun o wi: ²⁶«Joŋi-na Wε niə tənc kuntu á ja vu á tiŋi á Tu Baŋa-Wε dum ni-gonim daka kam təŋə ni. Kuú taa tigi da mu si ku taa yi maana ni abam Yisirayeli tiinə bam tusi. ²⁷A ye abam maama na jigi wu-dec yi á zwa di ba ni te tun. Nii a ta na ŋwi a wu abam tee ni, yi á maŋi á vin Baŋa-Wε ni dum, si a na tiga, ku bá dwəni kuntu na? ²⁸Nan bəŋi-na á dwiə yam maama nakwa di á diɖeera si ba la daani si a ŋcəni wəənu tuntv di ba si ba ni. A lagi a kwe wəyuu kum di tiga kam baŋa maama mu, si ti taa yi maana bantu di Baŋa-Wε titari ni. ²⁹A ye ni amu tuvni dum kwaga ni, á wú digimi á titi di wo-zəcna, yi á daari á vin Wε niə yalv a na bri abam tun. Jwa seeni á wú tuŋi lwarum kikiə á cəŋi

Baŋa-We yigə yɪ á zuli wəənu tɪlɔ á
na mɛ á jɪan á kɪ tɪn. Baŋa-We banɪ
wó zanɪ pa cam tɔ abam baŋa nɪ.»

Moyisi ləŋə kam

³⁰ Moyisi laan ma leeni ləŋə kantɔ
maama o vu o kweeli yɪ Yisrayelɪ
tiinə kɔŋɔ kum maama cəgi: ¹ «Tɪga
baŋa, ba n cəgi a taanɪ dum!

32 Sɪ weyuu dɪ, ba n ni kulɔ a
na jɪgɪ sɪ a ta tɪn!

² We wó pa a zaasum dum tɔ á
zwa nɪ
nɪ kunkonɔ na siiri te tɪn mu,
nɪ nyɔnɔ dɪ na tɔ tɪga nɪ te tɪn.
A bitarɪ sum wó taa nyɪ dɪ dua
na siiri
mɪn-cɪna dɪ ga-lɛɛrɔ baŋa nɪ
te tɪn mu.

³ A lagɪ a zəŋi Baŋa-We yurɪ!
Ba-na dí zuli dí Tu We dum dɪ
Dl kamunni dum.

⁴ Baŋa-We maa yɪ piu mu Dl paɪ
dɪbam.
Dl titɔŋa maama lana zanzan,
yɪ Dl cwe sum dɪ yɔɔrɪ sɪ jɪgɪ
cɪga.

Nɔɔna wat ba salɪ Dl yɪra nɪ,
yɪ Dl ba kwantɪ Dl nɪ.
Kulɔ maama Dl na tɔŋɪ tɪn yɪ
cɪga mu.

⁵ Abam We nɔɔna bam nan lɔŋɪ
Dl kwaga nɪ.

Á yɪ cavura yɪranɪ mu,
yɪ cwəŋə daa tərə sɪ á taá yɪ
Dl nɔɔna,

á na tiini á tusi tɪn ŋwaanɪ.
⁶ Agebɔŋa tiinə, mu á na wó kɪ
Baŋa-We te na?

Á ba jɪgɪ swan!
Dintɔ mu yɪ á Ko dɪ á Kəru.
Dl maa yɪ dɪlɔ na pɛ abam kugu
je lɔŋɔ baŋa nɪ tɪn.

⁷ Guli-na faŋa faŋa da yam dɪ á
nabaara bam gulə.
Bwe-na á kwə dɪ nankwɪn sum,
sɪ ba ta ba brɪ abam kulɔ deen
na kɪ tɪn.

⁸ Yuutu We dum mu pɔɔrɪ lɔŋɔ
baŋa dwiə maama,
Dl daarɪ Dl pa nabiinə dwi
maama ba tɪga kam.
Dl ma pa tɔw maama taa jɪgɪ ku
sisəm,
sɪ ku tɔŋɪ weyuu kɔŋɔ kum na
mai te tɪn.

⁹ Ku daarɪ Zakɔbɪ dɪ o kwaga
kam mu Dl kuri Dl pa Dl
titɪ,
sɪ ba taa yɪ Dl titɪ nyum.

¹⁰ Dl deen nɛ Dl nɔɔna bam
ba na kaagɪ ba beeri kagva
yuu nɪ,
mɛ sam na tərə yɪ viuu yɪranɪ
mu zwarɪ ku yaga tɪn.
Dl ma cɔ-ba yɪ Dl nii ba baŋa
nɪ,

Dl yi na pagı ba baŋa nı tun
 ɲwaanı.
¹¹ Baŋa-Wε ma kırıstı-ba
 lanyıranı,
 nı kalon-ɔŋɔ na kəntı ku biə
 yı ku yarığı ku vwana ku
 kəgıstı-ba lanyıranı te tun.
¹² Baŋa-Wε yıranı mu yəni Dl
 kalı Dl nɔɔna bam,
 yı wa-yɔɔru wu də tı zəni-Dl.
¹³ Dl ma pa-ba cwaŋə sı ba taa
 te lugu kum zwəənu tum
 yuu.
 Dl deen pa-ba kart wuu
 wodiiru mu yı ba di.
 Ba deen lɔɔnı tuuru mu pweeru
 je nı,
 ba daarı ba na nugə kandwa
 je nı,
 me Olivi tweeru na ləri biə
 lanyıranı tun.
¹⁴ Ba naanı dı ba bunı pε-ba
 nayıla zanzan dı
 nayıl-pıpała.
 Ba vara dı deen nugi lanyıranı,
 peeni, dı bunı, dı naanı
 maama.
 Ba ta ma na mına sı ba di,
 dı vinyə sa-nyoŋo sı ba nyɔ.
¹⁵ Wε nɔn-sonnu tum deen jaanı
 duum,

yı ba laan ji zwabani-nyına.
 Ba ma di wɔdiu ba su pa ba nu
 lanyıranı.
 Ba loŋı ba Kəru Wε kwaga nı.
 Cıga tun, Dl yı ba vıruvı,
 Dl ta kwəri Dl yı piu Dl pa-ba,
 yı ba ta vanı-Dl.
¹⁶ Baŋa-Wε banı ma zaŋı ba
 baŋa nı,
 ba na yaŋı-Dl yı ba daarı ba
 zuli wa-yɔɔru dı wo-zɔɔna
 tun ɲwaanı.
 Ba pa wu-guru jıŋı-Dl.
¹⁷ Ba deen kaanı ba pa
 tangwana,
 ba ma ləri Wε yuu nı.
 Ba ya yəri wa-yɔɔru tum kuntu.
 Tı maa yı jwə-duura yalı ba
 nabaara ya na wu zuli tun.
¹⁸ Ba swe Dam-fɔrɔ Tu Baŋa-Wε
 dum swiə,
 dı Dl na maŋı Dl yı wulu na
 pε-ba ɲwıa tun dı.
 Ba me ba kwaga ba ya wulu na
 lugu-ba tun.
¹⁹ Baŋa-Wε ma na ba na kı te
 tun,
 yı Dl daarı Dl vı-ba,
 ba na yı Dl biə yı ba kı
 pu-sıŋa dı Dl tun ɲwaanı.
²⁰ Dl deen taŋı Dl wı:

32:15 *nɔn-sonnu tum*: Ebru = Yesurun

32:10-11 Ləŋ-ɲwı 17:8   32:13 Ləŋ-ɲwı 81:16

A yigə daa bá taa wu ba wɔni.
Nan yagɪ sɪ dí nii ku na lagɪ ku
kɪ-ba te tɪn.

Ba yɪ a biə yɪ ba ta ba kwari
amu,
pa ba tiini ba tusi.

²¹ Ba tɔgɪ jwə-yɔɔru mu
pa a banɪ zaɲɪ,
yɪ ba ma ba paɪ wu-guru jigɪ
amu.

Kuntu ɲwaani a lagɪ a tɔgɪ
dwi-ge tiinə balu na yɪ
nɔn-yɔɔru tɪn baɲa nɪ
a ma pa a tɪtɪ nɔɔna bam banɪ
zaɲɪ
a ma a pa ba dɪ wuru ta guɪ.

²² Amu banɪ dum wú zaɲɪ dɪ
tarɪgɪ mu nɪ mim te,
sɪ dɪ dɪ lugu baɲa dɪ ku
wudiiru maama,
dɪ vu dɪ yɪ tɪga kam kuri kuri,
dɪ lagɪ dɪ dɪ vu dɪ kwaari
pweeru bɔnnu mu.

²³ A ta wú ja cam zanzan
a ba a yagɪ ba baɲa nɪ,
pa ba tiini ba na zɔnnɪ,
nɪ a na tagɪ a cɪna maama ba
baɲa nɪ a ti te tɪn.

²⁴ Kana, dɪ paa, dɪ yawɪ-cɛɛru
dwi maama wú ja-ba,
sɪ ba yaari ba tɪ.

A ta wú tɔɲɪ ga-vara dɪ tɪga
wo-vəəlu

a yagɪ ba yɪra nɪ sɪ tɪ dunɪ-ba
tɪ gu.

²⁵ Ba na nuɲɪ pooni yigə, ba
duna wú gu-ba.

Ba nan na maɲɪ digə nɪ, fɔvɔnɪ
wú ja-ba.

Nɔn-dunnu, dɪ bɪsankam, dɪ
bu-sɪsɪn, dɪ nankwɪn dɪ
bá daari.

Ba maama wú tɪ.

²⁶ A yaá ta wɪ: «A lagɪ a cɔgɪ-ba
fast mu,

sɪ ba yɪra saari lugu baɲa nɪ
sɪ nɔɔn-nɔɔnu yɪ guli ba gulə.»

²⁷ A nan ba lagɪ sɪ ba duna taa
jigɪ fiə

yɪ ba magɪ ba nyɔɔna ba wɪ:
«Dɪbam mu wani Yisɪrayelɪ
tiinə bam

sɪ ku dai Baɲa-Wε mu kɪa.»

²⁸ Yisɪrayelɪ tiinə nan ba jigɪ
swan

yɪ ba wɔbɔɲa tərə.

²⁹ Ba ya na jigɪ swan,
ba yaá wuuri ba lwarɪ kulu na
lagɪ ku kɪ-ba tɪn.

Ba nan warɪ sɪ ba nɪ ku kuri.

³⁰ Bɛɛ mu wú pa nɔɔnu dɪdɪa
wani nɔɔna muru o zəli,
yɪ nɔɔna bale wani nɔɔna
murru kuni fugə?

Ku yi Baŋa-Wε na yaŋi-ba tun
ŋwaani mu.

Wulu na yi piu o pa-ba tun
mu kwe-ba o ki ba duna juŋa
ni.

³¹ Baŋa-Wε na yi dɔbam piu tun,
dɔ duna bam ye ni
ba ba jigi Wε dɔlu dam na yi
dɔbam Baŋa-Wε dɔm dam
tun.

³² Ba nyi dɔ vinyə tweeru na ləri
tiu bi-balwaaru tun mu.
Ba kugu je maa wu Sodom dɔ
Gomori ni.

³³ Ba vinyə tiu biə pa nywa na
tiini ka cana
ni sana balu ba na me
bisankwi vian ba ma ki
tun.

³⁴ Baŋa-Wε maa wɔ:
«Amu maŋi a ye a na wó ki
Yisrayeli tiinə duna bam
te tun.

Ku wu a wubɔŋa ni si ka maŋa
na yiə, si a li-di.

³⁵ Amu mu wó joori a ŋwi ba
kəm-balwaaru juŋi,
si ba na kulu na maŋi dɔ ba
tun.

De wó ba yi ba tu tɔga ni,
si leeru laan ba ti cɔŋi-ba

pa ba daa bá zaŋi weeni.»

³⁶ Baŋa-Wε wó zaŋi Dɔ buri Dɔ
nɔɔna bam bura.

Dɔ na ne ni ba dam ti
yi ba wuluwulu daa wu daari
tumbiə dɔdaani gambe dɔ,
Dɔ laan wó duri ba yibwənə.

³⁷ Dɔ maa wó bwe Dɔ nɔɔna ni:

«Á wa-yɔɔru tum nan be,
yi á ya buŋi si á salt ya yira
ni?

³⁸ Á kwe á vara bam lara á ma á
kaani-ya,
si á kwe á sana bam á ma á ki
pɛera á pa-ya.

Yaá zaŋi ya ba ya zəni abam
na?

Ya wó wani ya kwəli abam ya
ci na?

³⁹ Lwari-na ni: amu yirani mu
yi Wε cɔga cɔga.

Wε didoŋ daa tərə.

Amu mu pai nabiinə mumwe
tiə,

yi a daari a pai badonnə jigi
ŋwia.

A maa ki zunni nɔɔna yira ni,
yi a daari a pa ba na yazurə.

Nɔɔn-nɔɔnu tərə o na wó wani
o dwəni dɔ amu.

⁴⁰ A lagı a zəŋi a juja weeni si a
du durə ni:

Nı amv na jıgı ŋwıa maŋa
maama tun,

⁴¹ a laan wú dwəri a su-ləŋɔ,
sı ku taa jıgı ni yı ku nyuna.

A ta wú kwe-ku a taa zıə sı a
zagi a duna,

yı a waarı balv na culi-nı tun.

⁴² A cuna yam niə wú taagi dı
jana.

A su-ləŋɔ kum dı wú zɔ ba
ya-nwana yam.

Ba jar-kərə bam wuləwulə bá
lu.

Ku na yı balv na nə zunnı dı
balv ba na jaanı ba vɔ tun,

aá gv ba maama,

yı a go ba yigə tiinə bam
yum.»

⁴³ Lugu baŋa dwi tiinə maama,
təgi-na dı We nəɔna bam
sı á taá zuli Baŋa-We dı
wupolo.

Dı lagı Dı ŋwı balv na gvı Dı
nəɔna bam tun jını,
sı Dı waarı Dı duna bam
maama.

Ku nan na yı Dı nəɔna bam,
Dı wú yagi ba lwarım Dı ma
ce-ba,
sı Dı pa ba tıga kam fəgi ka
kwe lanyıranı.»

⁴⁴ Moyisi ma təgi dı Nun bu
Zozwe o vu o leeni ləŋə kantv sı
Yisırayelı tiinə bam wanı ba ni. ⁴⁵ O
na tulı ka bıtarı sum maama o ti tun,
⁴⁶ o laan ma ta dı ba o wı: «Taá
ye-na sı á guli taanı dilv a na pə
abam zum tuntv tun. Lwəni-na á brı
á bıə, sı ba dı wanı ba sə ba təgi
We zaasum dum maama na pıpvı
ya tiŋi tuntv tun. ⁴⁷ Kwıə yantv dai
taana. Ya jıgı ŋwıa ya paı abam mu
kuntv. Á na təgi-ya lanyıranı, á wú
wanı á daanı tıga kalv wunı á na
lagı á be Zurden bugə kam á zv á
taá te tun.»

Moyisi nii o na Kaanan tıga kam

⁴⁸ De dum kuntv nı mu Baŋa-We
tagı dı Moyisi Dı wı:

⁴⁹ «Zaŋı n vu Abarim pweeru laŋa
kam na wu Moabı nı tun. N na yı
da, diini Nebo piu kum yuu na jeeri
Zeriko tuw kum tun sı n nii n na
Kaanan tıga kam. A lagı a kwe tıga
kam kuntv a pa Yisırayelı tiinə bam
sı ba taa te. ⁵⁰ Ku kwaga nı nı tı piu
kum yuu nı mu, nı n zumbaaru Arɔn
na maŋı o tı Hɔrı piu yuu nı te tun.
⁵¹ Abam bale deen vun amv ni mu
Yisırayelı tiinə bam yigə nı, maŋa
kalv á na beeri Zin kagva wunı á
vu á yı Meriba-Kadesı buli-yı seeni
tun. Á deen wu pə amv zulə nəɔna

bam yigə nɪ. ⁵² Kuntu ɲwaani, nmu wú zıgı yigə yigə mu n nii n na tıga kam. N za-n bá na pwələ sı n zu tıga kalu a na lagı a pa Yisurayeli tiinə bam tın wɔnɪ.»

**Moyisi loori Wε sı Dɪ
kɪ Yisurayeli dwiə
yam maama yu-yoŋo**

33 Wε yu-yoŋo dɪlɔ Dɪ tuntuŋnu Moyisi deen na sooli o kɪ Yisurayeli tiinə bam yuu nɪ yɪ o laan tɪ tın mu tuntu:

² «Baŋa-Wε deen zıgı Sinayi piu kum nɪ

Dɪ ba Dɪ vuri Dɪ titi Dɪ pa Dɪ noona bam.

Dɪ ma zaŋı Edom pweeru tum yuu nɪ

nunɛnɪ wɪa na puli te tın,

yɪ Dɪ zıgı Paran piu yuu nɪ

Dɪ nyuni pooni ba baŋa nɪ.

Malestı kəgə kəgə mu wu Dɪ tee nɪ,

yɪ mim dɪ wu Dɪ jazum seeni dɪ pɪpɪla.

³ Cıga tın, Baŋa-Wε jıgı Dɪ noona bam sono.

Dɪ maa cu balu Dɪ na pɔɔrɪ Dɪ pa Dɪ titi tın.

Kuntu ɲwaani mu ba sooli ba titi Dɪ yigə nɪ

sı ba sɛ Dɪ zaasum dum.

⁴ Dı se Wε niə yalu Moyisi na pɛ dɪbam tın,

ya na yɪ dɪbam dwi dum lunni na dwe maama tın.

⁵ Yisurayeli dwi tiinə dɪ ba yigə tiinə bam maama na lagı daani tın,

Baŋa-Wε deen mu jigi pɛ Dɪ non-sonnu tum baŋa nɪ.»

Ruban dwi dum yura taani:

⁶ «Wε bá pa Ruban dwi dum saari,

dɪ ba na maŋı ba ba daga tın dɪ.»

⁷ Zuda dwi dum yura taani:

«Baŋa-Wε, cəgi Zuda dwi tiinə bam,

dɪ ba na loori zənə nmu tee nɪ tın.

Pa ba joori ba fəgı dɪ ba dwiə yadonnə yam.

Kwe dam n kɪ ba juŋa nɪ, sı ba duna yɪ wanı-ba.»

⁸ Levi dwi dum yura taani:

«Baŋa-Wε, kwe n Yurim dɪ Tumim kandwa yam

n kɪ n tuntuŋna Levi dwi tiinə bam juŋa nɪ

sı ba ma lwarı n wubuŋa.

Ba na wu Masa nɪ tın, nmu deen maŋı-ba mu n nii.

Ba ta na wu Meriba buli-yi dum seeni tın,

n ta jaanɪ dɪ ba mu.

⁹ Ba nan brɪ ba cɪga dɪ nmʊ,
yɪ ba tʊŋɪ ba tɔɡɪ n kwɪə yam
dɪ n ni-gonim dʊm,
sɪ kʊ dwəni ba kwə, dɪ ba
niinə, dɪ ba cʊrrʊ, dɪ ba
biə.

¹⁰ Ba yəni ba brɪ n nɔɔna
Yisrayelɪ tiinə bam
sɪ ba taa sɛ n kwɪə yam.
Ba ta zwe wəənu tɪlʊ lwəm na
yweɪmmə tʊn nmʊ yigə nɪ,
yɪ ba daari ba zwe vara n
bimbim dʊm baŋa nɪ
ba ma kɪ kaanum ba pa-m.

¹¹ Baŋa-We, kɪ Levi dwi dʊm
yu-yoŋo,
sɪ ba taa jɪɡɪ duuni,
sɪ ba kikiə dɪ taa poli nmʊ
wʊʊ.

Cɔɡɪ ba dʊna maama,
sɪ ba daa yɪ joori ba zaŋɪ.»

¹² Benzamen dwi dʊm yɪra taanɪ:
«Dwi duntʊ mu Baŋa-We tiini
Dl soe.

Dl maa cʊ-ba sɪ kʊlʊkʊlʊ yɪ
yi-ba.

Dl maa wʊ ba tee nɪ maŋa
maama,
pa ba sin Dl woro wʊnɪ.»

¹³ Zuzefʊ dwi dʊm yɪra taanɪ:
«Baŋa-We wʊ kɪ ba tɪga kam
yu-yoŋo,
pa nyɔɔnɔ nuŋɪ weyuu,

sɪ na dɪ taa burə ba nuŋɪ tɪga
kuri nɪ ba pa-ba.

¹⁴ Wɪa wʊ taa paɪ ba wudiiru
taa bra lanyiranɪ,
yɪ ba na zanzan canɪ sum
maama wʊnɪ.

¹⁵ Faŋa faŋa zwəənu tʊm wʊ
faari dɪ tweeru biə,
yɪ wudiiru dɪ wʊ kɪ lanyiranɪ
pweeru tʊm yuu nɪ.

¹⁶ Zuzefʊ dwi tiinə wʊ na
wo-laaru tɪlʊ maama na
puli tɪga baŋa nɪ tɪn.
Baŋa-We dɪlʊ dɛen na zɪɡɪ
sabara kam wʊnɪ Dl
ŋɔɔnɪ tɪn

wʊ kɪ ba yu-yoŋo.

We wʊ zəni-ba kʊntʊ,
Zuzefʊ dɛen na jɪɡɪ o cʊrrʊ tʊm
yigə tʊ tɪn ŋwaanɪ.

¹⁷ Zuzefʊ jɪɡɪ dam nɪ na-bɪa mu
te.

O biə bale, Efrayim dɪ Manasɪ
nyɪ dɪ ga-vara nyɪa yam
na wai ba dʊna ya cuə tʊn mu.
Efrayim jɪɡɪ jar-kərə mʊrrʊ kuni
fugə,

yɪ Manasɪ dɪ jɪɡɪ jar-kərə
mʊrrʊ mʊrrʊ.

Ba wai dwi-ɡɛ tiinə bam ba zələ
ba ja vu ba yɪ lʊɡʊ baŋa
kweelim je.»

¹⁸ Zabulɔn dɪ Yisakaari dwiə yam
yɪra taanɪ:

«Zabulən dwi tiinə bam, taá
jugi-na wupolo,
dɪ á na nuŋi á beeri yigə yigə
te tun.

Yisakaari dwi tiinə bam, taá
jugi-na wupolo,
dɪ á na maŋi səŋə nɪ te tun.

¹⁹ Baá bəŋi dwiə yadonnə tiinə
sɪ ba ba ba din piu kum yuu
yɪ ba kɪ kaanum dɪlɔ na yɪ cɪga
cɪga tun ba pa Wē.

Ba nai ba duuni dum pipiu baŋa
nɪ mu,

yɪ ba na tɔgi nuɪw kum wuw
ba beeri tun

ba ta guri wəənu tɪlɔ na səgi
kasɪlɔ kum wunɪ tun dɪ.»

²⁰ Gadɪ dwi dum yira taanɪ:

«Baŋa-Wē yɪ dɪlɔ na wó pa Gadɪ
laŋa kam taa daga tun.

Tee-na Dɪ yurɪ!

Gadɪ tigi o sin nuneenɪ nyonjo te.

O lagɪ o zi varum

sɪ o ja ku juŋa naa ku yuu o
kaari.

²¹ O ma kuri tɪga kalɔ na tiini
ka lamma tun o pa o tutɪ.

Yisrayelɪ dwiə yam yigə tiinə
bam na gilimi daanɪ

sɪ ba pɔɔrɪ tɪga kam tun,
mu ba lɪ nakwɪ pupwara ba
pa-o.

O ma tɔŋɪ o tɔgi Baŋa-Wē
cwəŋə kam lanyiranɪ,

yɪ o sɛ Wē niə yalɔ Dɪ na pe
Yisrayelɪ tiinə bam tun.»

²² Dan dwi dum yira taanɪ:

«Dan nyɪ dɪ nyon-pwala mu.

O zɪgi Basan nɪ mu o faŋɪ o
nuŋi.»

²³ Nɛfitali dwi dum yira taanɪ:

«Nɛfitali dwi tiinə tutɔŋa yam
mu su Baŋa-Wē yɪ,

yɪ Wē tiini Dɪ kɪ-o yu-yonjo.

Ba laŋa kam wó tɔgi nuɪw kum
dɪ jagwiə seeni maama.»

²⁴ Aseerɪ dwi dum yira taanɪ:

«Wē wó kɪ Aseerɪ dwi tiinə bam
yu-yonjo,

sɪ ku dwəni dwiə yadonnə
yam maama.

Ba curru tum wó taa soe-ba.

Ba ta wó na Olivi nugə zanzan
ba tɪga kam nɪ.

²⁵ Baá ma luuru dɪ canna mu

ba fɔgi ba pɪ ba tunɪ dum
manco-niə yam.

Ba ta wó na dam sɪ ku yɪ ba
ŋwɪa da yam maama.»

²⁶ «Baŋa-Wē nɔn-sonnu tum,

Wē didonɔ daa tərə dɪ na nyɪ dɪ
Baŋa-Wē dum.

Dɪ jugɪ nuɪwaŋa mu yɪ Dɪ dɔgi
kunkwəənu baŋa nɪ

Dɪ kaagi wəyuu maama Dɪ
duri Dɪ ba sɪ Dɪ zəni
abam.

²⁷ Baŋa-We dlu na ba ke tun mu
yɪ abam dalm je.

Dl maa təli abam Dl juan nɪ yɪ
Dl ba yaga.

Dl daa ta zəli á duna á yigə nɪ
yɪ Dl wɪ: «Pa-na ba dwi je!»

²⁸ Kuntu tun, Yisrayeli dwi tiinə
bam ne pwələ

sɪ ba taa zuri dɪ wu-zuru.

Zakəbi kwaga kam ne ba kugu
je.

Weyuu nyəno maa bugi tɪga
kam

yɪ ka su dɪ mɪna dɪ sa-nyoŋo.

²⁹ Yisrayeli dwi tiinə bam, á
jɪgɪ yu-yoŋo!

Dwi tərə dɪ na nyɪ dɪ abam.

Ku yɪ abam mu Baŋa-We joŋi
Dl yagi.

Dl maa kwəli abam

nɪ jara ci-kwaŋa na kwəli

nəno jara wɪnɪ te tun.

O daa ta nyɪ dɪ su-ləŋə á juŋa nɪ
sɪ Dl zəni abam najara wɪnɪ.

Dl wú pa á want á duna á dɪ,
pa ba loori yibwənə á tee nɪ.

Á nan wú nəni-ba á sɪn tɪga nɪ.»

Moyisi tɔvntɪ dɪm

34 Moyisi deen ma zɪgɪ Moabi
pwaru tum nɪ o vu o yɪ
Nebo piu kum. O ma di Pisiga piu
kum yuu na jeeri Zeriko tuw kum
tun. Dáani mu Baŋa-We bri-o tɪga

kam maama, ku zɪgɪ Galadi laŋa
kam nɪ sɪ ku vu ku yɪ Dan laŋa
kam. ²We daa ta bri-o Nefitali laŋa
kam maama, dɪ Efrayim dɪ Manasi
je sɪm, dɪ Zuda laŋa kam sɪ ku
taa ve wa-zuri seeni ku vu ku yɪ
Mediterrane ninu kum, ³ku ta wəli
dɪ jagwiə kagua kam, dɪ bolo tɪga
kalu na tɔli ka zɪgɪ Zeriko nɪ sɪ
ku vu ku yɪ Soari tun. Ba deen jɪgɪ
Zeriko ba bæi wɪ «Kurru tuw kum».

⁴Baŋa-We ma ta dɪ Moyisi Dl
wɪ: «Tɪga kantɔ mu amɔ dugi durə
ka ŋwaani a pooli dɪ Abraham, dɪ
Yizaki, dɪ Zakəbi sɪ a kwe-ka a pa
ba kwaga kam. A laan nan pe n
na-ka dɪ n yɪə mu, Ku daari n bá na
cwəŋə sɪ n be n vu n zu ka wɪnɪ.»

⁵Baŋa-We tintuŋnu Moyisi ma tɪ
dáani, Moabi laŋa kam nɪ. Ku deen
kɪ nuneeni Baŋa-We na wuuri Dl
ta te tun. ⁶Ba ma kɪ-o Moabi bolo
kudoŋ nɪ, ku na jeeri Bet-Pewəri
tun. Nəno-nəno nan yəri me cɪga
cɪga ba na kɪ-o tun dɪ zum maama.
⁷Moyisi na tɪgɪ tun, o deen jaani
bina bi dɪ fiinle mu. O deen ya ta
jɪgɪ dam, yɪ o yɪə dɪ dana lanyiranɪ.

⁸Yisrayeli tiinə bam deen ma
manɪ Moabi laŋa kam nɪ ba kwe da
fiintə ba ma keeri Moyisi luə kam
sɪ ba laan kɪ ba ti.

⁹Ku nan na yɪ Nun bu Zozwe, We
deen pe-o swan lanyiranɪ, Moyisi na
kuri wuntu sɪ o ləri o yuu nɪ tun

ḡwaanɩ. Kuntv ḡwaanɩ Yisrayelɩ tiinə bam dɛɛn sɛ Zozwe ni yɩ ba tɔḡɩ ba tɔḡɩ niə yalv Baḡa-Wε ya na pɛ Moyisi tɩn.

¹⁰Baḡa-Wε dɛɛn ḡɔɔnɩ dɩ Moyisi jaja mv. Wε nijonnu wudoḡ daa ta wv zaḡɩ Yisrayelɩ tiinə bam wunɩ o na nyɩ dɩ Moyisi ¹¹yɩ o tɔḡɩ wo-kamunnu dɩ wo-kɩnkagɩla sɩ ya

ta nyɩ dɩ yalv Baḡa-Wε na tɔḡɩ Moyisi sɩ o tɔḡɩ Ezipi Pa-farv wum, dɩ o nakwa, dɩ o tuv kum maama yigə nɩ tɩn doḡ. ¹²Nɔɔn-nɔɔnv daa tərə o na jɩḡ dam kuntv doḡ sɩ o wanɩ o kɩ wo-kamunnu na jɩḡ fɔvɩ sɩ tɩ maḡɩ dɩ Moyisi na tɔḡɩ te Yisrayelɩ tiinə bam maama yibiyə nɩ tɩn.

Zozwe Tɔnɔ

Zozwe Tɔnɔ kum tɛ Zozwe na lɛri Moyisi yuu nɛ o tɔgi Yisrayelɛ tiinɛ bam yigɛ pa ba bɛ Zɔrden bugɛ kam yɛ ba zu Kaanan tɛga kam wɔnɛ te tun mu. Tɛga kam kuntu deen yɛ ti-ywɛnɛ mu Wɛ na kwe Dɪ pa Dɪ nɔɔna bam. Dɪ ku dɪ, ku yɛ bantɔ tɛtɛnɛ mu sɪ ba fun balɔ ya na maɲɪ ba wu ka wɔnɛ tun ba zɛli, sɪ ba laan want-ka ba joɲi ba taa te. Ba na suɲɪ najara kɛm tɛn, ba di Zeriko tiinɛ lanyiranɛ. Ba nan wu want tɛga kam kuntɔ nɔɔna bam maama ba zɛli, pa dwiɛ yalɔ ta na daari da tun jigi Yisrayelɛ tiinɛ bam ba daana. Ku maama wɔnɛ dɪ nan, Zozwe ta pɔɔri tɛga kam mu o pa Yisrayelɛ dwiɛ fugɛ-yale nɔɔna bam maama. Ya maama nan ya nuɲi ba nabaaru Zakɔbi yira nɛ mu, yɛ wuntu yiri didon deen mu yɛ Yisrayelɛ. Ku na yɛ Levi dwiɛ dɛm tiinɛ, ba deen pɛ bantɔ tɛga tɔgi ka wu dwiɛ fugɛ-dɪdɪa yadonnɛ yam tɛtɛrɛ nɛ mu. Ba kɪ kuntɔ bɛɲwaani, bantɔ mu Wɛ kuri sɪ ba taa tɔɲɪ ba pa-Dɪ Dɪ nɔɔna badaara bam ɲwaani. Sɪ ku loori Zozwe na wɔ tɛ tun, o deen bɛɲi nɔɔna bam maama mu sɪ ba kɪ daani yɛ o pa-ba nɛ sɪ ba taa zuli Wɛ dɪ ba bɪcara maama.

Zozwe jigi Yisrayelɛ tiinɛ bam yigɛ tu

1 Wɛ tuntɔɲɔnɔ Moyisi tɔvɛnɛ dɛm kwaga nɛ, Baɲa-Wɛ ma ɲɔɔnɛ dɪdaani Nun bu Zozwe. Wuntu deen mu yɛnɛ o wɛli Moyisi. Baɲa-Wɛ maa wu:

²«Amu tuntɔɲɔnɔ Moyisi tɛga. Nmu laan nan zaɲɪ n tu amu nɔɔna Yisrayelɛ tiinɛ bam yigɛ nɛ sɪ á bɛ Zɔrden bugɛ kam á zu tɛga kalɔ amu na wɔ pa abam tɛn. ³Amu lagɪ a kɪ kulɔ a deen na tagɪ dɪdaani Moyisi tɛn mu. Abam na nuɲi á yɛ je

silɔ maama, amu wɔ kwe tɛga kam a pa abam. ⁴Abam laɲa kam sisɛm wɔ zigi kagua kalɔ na wu jagwiɛ seeni tɛn, ka tulɛ kuntɔ ka yɛ Liban pweeru tɛn na wu jazum baɲa seeni tɛn. Ka wa-puli seeni sisɛm dɛm maa wɔ zigi Efratɛ bu-fara kam nɛ ka tɔgi Hetɛ tiinɛ tɛga kam maama seeni, sɪ ka laan taa ve Mediterane ninu kum na wu wa-zɔvɛrɛ seeni tɛn. ⁵Amu wɔ taa wu nmu tee nɛ maɲa maama, ninɛnɛ a deen na wu Moyisi tee nɛ te tɛn. Amu bá fɔgi a yagi-m. Nɔɔn-nɔɔnɔ dɛ nan bá want o dwɛni dɛ nmu.

⁶Kɪ dam n kɪ n titi kuri nɪ, sɪ n daari n ta n jigi baari. Beɲwaani, nmv mu lagɪ n tɔgi nɔɔna bam yigə sɪ á zú á joŋi tɪga kalu a na goni ni sɪ a pa á nabaara bam tun. ⁷Yɔɔri n kɪ dam n titi kuri nɪ, sɪ n daari n tiini n ta n jigi baari. Nan ta se We niə yalɔ amv tuntɔɲnu Moyisi na bri-m tun. Yɪ vri n kwaga n ya-ya, sɪ yantv mu wú pa-m yigə-vəŋə. ⁸Maɲa maama, sɪ n ta n zaasi We niə tɔnɔ kum, sɪ n daari n zú ya wv n buɲi ya wubɔɲa. Nmv ma n na se o niə yam na bri te maama tun, nmv wú sunɪ n na yigə-vəŋə cɪga cɪga. ⁹Amv nan maɲi a ta dɪ nmv nɪ n kɪ dam n kɪ n titi kuri nɪ sɪ n ta ta n jigi baari. Yɪ ta n funa, nan yɪ pa n wuv ga baari. Beɲwaani, amv mu yɪ nmv Tu Baɲa-We dɪm. Je silv maama nmv na wú vu tun, amv wú taa wura dɪ nmv.»

¹⁰Zozwe laan ma pa Yisurayeli tiinə dideera bam ni o wɪ: ¹¹«Ve-na nɔɔna bam tigə je sum nɪ, sɪ á ta dɪ ba nɪ: «Ti-na á wudiiru yigə sɪ da yatɔ maɲa nɪ mu á lagɪ á be Zɪrden bugə kam sɪ á zú tɪga kalu abam Tu Baɲa-We dɪm na goni ni sɪ Dɪ pa abam tun.»»

¹²Zozwe ta ma ta dɪ Ruban dwi dɪm, dɪ Gadɪ dwi dɪm dɪdaani Manasi dwi cicoro kum o wɪ:

¹³«Guli-na We tuntɔɲnu Moyisi deen na tagɪ te dɪdaani abam tun. O deen wɪ: «Abam Tu Baɲa-We lagɪ Dɪ pa abam tɪga kantv mu sɪ á jəni da.» ¹⁴⁻¹⁵Nan pa-na sɪ á kaana, dɪ á biə, dɪdaani á vara bam maɲi yo seeni. Abam nɔɔna balu maama na ye najara kəm tun maa wú vɔ ba najara zɪla diɲ-diɲ, yɪ ba tɔgi dɪ á donnə Yisurayeli tiinə bam sɪ á be Zɪrden bugə kam á vu á wəli bantv sɪ ba wantɪ ba joŋi tɪga kalu na wv bugə kam bube dɪlv na jeeri wa-zuvri seeni yɪ abam Tu Baɲa-We dɪm kwe Dɪ pa-ba tun. We maa na pɛ Yisurayeli tiinə bam maama ba jəŋə je, sɪ abam dɪ laan joori á tɪga kam na wv Zɪrden bube dɪlv na jeeri wa-puli seeni yɪ We tuntɔɲnu Moyisi kwe o pa abam tun wunɪ.»

¹⁶Ba dɪ ma lər-o ba wɪ: «Dí wú se nmv ni dɪm maama n na pɛ dɪbam tun, yɪ n na tɔɲi dɪbam je silv maama, dí wú vu. ¹⁷Dɪbam wú taa se nmv ni maɲa maama mv nuneɛni dí deen na se Moyisi ni te tun. Dí nan tuntɪ nɪ nmv Tu Baɲa-We dɪm wú taa wv n tee nɪ nuneɛni Dɪ deen na wura dɪ Moyisi te tun. ¹⁸Wɔlv maama nan na gooni-m yɪ o vin sɪ o se nmv taani, sɪ ba gu-o. Kuntv ɲwaani, yɔɔri n kɪ dam n titi kuri nɪ, sɪ n daari n ta n jigi baari dɪ n titɔɲa yam.»

Rahabɔ wɛli Yisrayeli tiinɛ badonnɛ

2 Yisrayeli tiinɛ bam deen maɲi Sitim nɛ mu ba te ba vwɛ. Ba na wura tun mu Zozwe li nɔɔna bale o tɔɲɛ-ba yɛ o wɛ: «Ve-na á ɲɔ á nii Kaanan tɔga kam maama, ku fɔɲɛ ku dai Zeriko tuw kum.» Nɔɔna bam ma sunɛ ba vu ba yɛ tuw kum. Ba ma zu ka-boro didua sɔɲɔ ba pɛni. Kaani wum yɛri mu Rahabɔ.

² Zeriko tuw Pe wum ma ni siswɛa nɛ: «Yisrayeli tiinɛ badonnɛ mu tu dɔbam tuw titu duntu, sɛ ba ɲɔ-ku ba nii.» ³ Pe wum ma pa kwɛrɛ sɛ ba ta dɛ Rahabɔ ba wɛ: «Pa dí jɛɲa zu nɔɔna balu na tuɛ ba zu nmu sɔɲɔ kum nɛ tun, beɲwaani ba buɲɛ sɛ ba ɲɔ dí tuw kum mu ba nii sɛ ba di dam dɔbam baɲa nɛ.»

⁴ Rahabɔ deen nan ya sɛgi nɔɔna bam mu. O ma joori o lɛri Pe wum kwɛrɛ kam o wɛ: «Nɔɔna sunɛ ba ba yo seeni, amu nan yɛri ba na nuɲi mɛ tun. ⁵ We ya na jɛɲɛ dɛ zuvri yɛ ku maɲɛ sɛ ba pɛ tuw kum bwɛru tum maɲa kalu tun, mu ba nuɲi amu sɔɲɔ nɛ ba maa viirɛ. Amu nan daa wu lwarɛ ba na kwe cwɛɲɛ kalu tun. De dɛlɛ á na kɛ lɛlɛ yɛ á pɛ ba kwaga á pu, á wó ja-ba cwɛɲɛ nɛ.» ⁶ O deen nan ya jaani-ba mu o di o sɔɲɔ kum nayuu, yɛ o kwe-ba o sɛgi kasuru kuri nɛ. ⁷ Pe wum nɔɔna bam ma

tɔɲɛ cwɛɲɛ kalu na ve je silu ba na yɛni ba tɔɲɛ da ba be Zurdɛn bugɛ kam tun. Ba na yɔvri ba nuɲi tuw kum wunɛ sɛ ba zɛli-ba tun, mu ba pɛ ku ni dɛm.

⁸ Titu dɛm kuntu nɛ Rahabɔ deen daa ma joori o din nɔɔna bam te, yɛ ba ta ba dɔa. ⁹ O ma ta dɛ ba o wɛ: «Amu ye nɛ Baɲa-We kwe tɔga kantɛ mu Dɛ pa abam. Dɔbam maama yɛra sai mu abam ɲwaani, yɛ nɔɔna maama yo seeni tiini ba funa dɛ abam. ¹⁰ Dɔbam maɲɛ dí ni nɛ á deen na maa nuɲi Ezipi nɛ tun, Baɲa-We pɛ Nani-sɔɲu kum pwe mu yɛ abam nɔnɛ ti-kura baɲa nɛ á kɛ. Dí ta ye abam na kɛ te yɛ á yɔvri á gu Sihon dɛ ɔɲɛ tun. Bantu mu yɛ Amɔvri tiinɛ pwa bale bam na zuvri Zurdɛn bugɛ kam wa-puli seeni tun. ¹¹ Nii-na mu! Dɔbam na ni wɛɛnu tuntu maama tun, mu dí baari maama je, yɛ nɔɔn-nɔɔnu daa ba jɛɲɛ dam sɛ o jeeri abam dɛ najara. Cɔga tun, abam Tu Baɲa-We dɛm yɛ We-kamunu mu, yɛ Dɛ te wɛyuu dɛdaani tɔga baɲa maama. ¹² Kuntu ɲwaani, kwe-na Baɲa-We yɛri dɛm á ma á pooli dɛ amu nɛ: abam wó kɛ amu digɛ tiinɛ bam lanyirani, nuneeni amu dɛ na kɛ abam lanyirani te tun. Ta bri-nɛ-na mumɛ sɛ a ma a lwarɛ nɛ: ¹³ abam bá sɛ sɛ á nɔɔna bam cɔɲɛ amu, dɛ a ko, dɛ a nu, dɛ a nabwa, dɛ a curru

maama, dɪ ba dɪ kwaga kam, sɪ ba yɪ ga ba ɲwɪa.»

¹⁴Nɔɔna bam dɪ ma lɛr-o ba wɪ: «Nmu na loori n wu pɛ dɪbam kɛm dɪntu nuɲi pooni, dɪbam dɪ pooli wɪ: Baɲa-Wɛ na kwe je sɪntu Dɪ pa dɪbam, dɪ wó kɪ-m lanyiranɪ. Wɛ wó lɪ dɪ ɲwɪa nɪnɛnɪ dɪ na vɪn sɪ dɪ kɪ dɪ na tagɪ te dɪ nmu tun.»

¹⁵Rahabɪ sɔɲɔ kum dɛɛn ya lɔɲɪ tuw kum kɛbrɛ yɪra nɪ mu. O ma le ɲuna pa ka tɔɲɪ takoro nɪ nɪ sɪ nɔɔna bam tɔɲɪ-ka ba tu tɪga. ¹⁶O ya maɲɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Magɪ-na á yum pweeru laɲa kam seeni, sɪ balu na zɛli abam tun yɪ na abam. Maɲɪ-na da á sɛɲɪ da yatɔ, sɪ ba na joori yo seeni, sɪ á laan viiri.»

¹⁷Nɔɔna bam ma ta ba wɪ: «Dɪ wó nii sɪ kampwɛlɛ kalu n na pɛ dɪbam pooli tun suɪnɪ ka tuɲɪ. ¹⁸Dɪ nan na tu sɪ dɪ jeeri tuw kum dɪ najara, sɪ nmu yagɪ ɲun-sɪɲa kantɪ sɪ ka taa lɛɲɪ n takoro kum nɪ nɪ. Nmu ma n wó ja n ko, dɪ n nu, dɪ n nabwa, dɪ n curru tum maama n ba yo seeni sɪ ba taa wu nmu sɔɲɔ kum wɪnɪ. ¹⁹Nmu yɪra nɔɔna bam wulɪ na nuɲɪ nmu sɔɲɔ kum wɪnɪ o kaagɪ tuw kum nɪ o beerɛ yɪ o tɪ, ku bá taa yɪ dɪbam yigɛ. Ku daari dɪ goni nɪ nɪ wulɪ maama na wu nmu sɔɲɔ wɪnɪ, yɪ o na tɪga, sɪ lɛɛru taa tɔɲɪ dɪbam. ²⁰Nan ta lwarɪ nɪ: n na pɛ dɪ bubuɲɪ dɪntu nuɲɪ pooni, kampwɛlɛ kantɪ

dɪ na pooli dɪ nmu tun daa bá ja dɪbam.»

²¹Kaanɪ wum ma se yɪ o lɛri-ba o wɪ: «Dɪ nan jɛni abam nɪ dum kwaga nɪ.» O ma banɪ-ba o yagɪ cwɛɲɛ nɪ, yɪ o daari o lɛ ɲun-sɪɲa kam takoro kum nɪ nɪ o yagɪ da.

²²Baara bam ma duri ba vu ba sɛɲɪ pweeru laɲa kam seeni. Pɛ wum nɔɔna bam ma zɛli-ba ba ga. Ba maa na nii cwe sum maama yɪ ba ga ba ɲwa tun, mu ba joori Zeriko tuw kum wɪnɪ. ²³Nɔɔna bale bam ma zɪɲɪ pweeru tum seeni ba tu tɪga. Ba laan ma bɛ Zurden bugɛ kam, yɪ ba joori ba vu Zozwe te. Ba ma ta kulɪ maama na kɪ tun ba bri-o. ²⁴Ba ma ta ba wɪ: «Cɪga tun, Baɲa-Wɛ maɲɪ Dɪ kwe tɪga kam mu Dɪ pa dɪbam. Je sum kuntɪ nɔɔna bam maama tiini ba fɪm mu dɪbam ɲwaanɪ, yɪ ba yɪra saɪ vagɪ vagɪ.»

Ba na bɛ Zurden bugɛ kam te tun

3 Ba dɛɛn ma maɲɪ daanɪ ba pɛni yɪ tɪga puuri. Zozwe dɪdaanɪ Yisrayɛli tiinɛ bam maama ma goni tɪga ba zaɲɪ Sitim nɪ ba vu ba yɪ Zurden bugɛ kam. Ba ma te ba vwɛ yɪ ba laan cɛɲɪ maɲa kalu ba na wó bɛ bugɛ kam tun. ²Ba dɛɛn na kɪ da yatɔ je sum kuntɪ nɪ tun, mu Yisrayɛli dɪdɛɛra bam tulɪ nɔɔna bam pwɛɲɛ je nɪ, ³yɪ ba tɛ

ba wɛ: «Abam na yɔɔrɪ á na nɪ: Levi dwi dɔm na yɪ kaanum tiinɛ tun zuɲɪ We ni-gonim daka kam, sɪ á nuɲɪ á pwəgə je sum á pɛ ba kwaga á pu. ⁴Abam ta na wu tɔgɪ cwəŋə kantu tun, We ni-gonim daka kam mu wó brɪ abam cwəŋə. Nan taá ye á tɪtɪ sɪ á yɪ tiini á yɪ ka yɪra. Taá yɪ dáa dáa sɪ kɪ maɲɪ dɪ metra mɔrɔ laɲa.»

⁵Zozwe laan ma ta dɪ nɔɔna bam o wɛ: «Kwe-na á tɪtɪ, sɪ kɪ maɲɪ dɪ We na lagɪ te tun, beɲwaanɪ Baɲa-We jwa lagɪ Dɪ kɪ wo-kinkagɪla mu á tɪtarɪ nɪ.»

⁶Zozwe ta ma ta dɪ kaanum tiinɛ bam o wɛ: «Kwe-na ni-gonim daka kam á zuɲɪ, sɪ á tɔgɪ dí maama yigə sɪ dí bɛ Zɔrdɛn bugə kam.» Ba dɪ ma kwe-ka ba tu nɔɔna bam yigə nɪ.

⁷Dɪntu de dɔm nɪ mu Baɲa-We tagɪ dɪ Zozwe Dɪ wɛ: «Kɪ zɪgɪ zum sɪ kɪ taa veə, a lagɪ a pa nmɪ ji nɔn-yuu mu Yisɪrayelɪ tiinɛ maama wɔnɪ. Lele kɔntu mu ba lagɪ ba lwarɪ nɪ: amɪ wu nmɪ dɪ tee nɪ, nɪnɛnɪ a dɛɛn na wɔra dɪ Moyisi te tun. ⁸Nan ta dɪ kaanum tiinɛ balu na zuɲɪ amɪ ni-gonim daka kam tun sɪ ba na yɪ bugə kam nɪ dɔm sɪ ba zu na bam wɔnɪ. Ba laan maa wó vu fun ba maɲɪ da ba zɪgɪ.»

⁹Zozwe dɪ ma ta dɪdaanɪ nɔɔna bam maama o wɛ: «Ba-na yo seeni sɪ á cəgɪ abam Tu Baɲa-We dɔm na jɪgɪ kɔlɔ sɪ Dɪ ta dɪ abam tun.

¹⁰Abam zum wó lwarɪ nɪ: We dɪlɔ

na jɪgɪ ŋwɪa tun wɔra dɪ abam. Dɪntu mu lagɪ o zəlɪ Kaanan tiinɛ bam, dɪ Hɛtɪ tiinɛ bam, dɪ Hevi tiinɛ bam, dɪ Perezi tiinɛ bam, dɪ Girgastɪ tiinɛ bam, dɪ Amɔɔrɪ tiinɛ bam, dɪdaanɪ Yebusi tiinɛ bam maama sɪ ba nuɲɪ ba daarɪ tɪga kam ba pa abam. ¹¹Nii-na mu! Baɲa-We mu te lɔgɔ baɲa maama, yɪ Dɪntu ni-gonim daka kam lagɪ ka da abam yigə ka bɛ Zɔrdɛn bugə kam. ¹²Abam nan maɲɪ sɪ á nii Yisɪrayelɪ dwiə fugə-yale yam wɔnɪ mu á lɪ nɔɔnɔ dɪdɔa dɪdɔa dwi maama wɔnɪ. ¹³Daka kantu yɪ Baɲa-We dɪlɔ na te lɔgɔ baɲa maama tun nyum mu. Kaanum tiinɛ balu na zuɲɪ-ka tun maa na nɔnɪ ba nɛ Zɔrdɛn bugə kam wɔnɪ, na balu na duri ba tui tun wó kɔ, yɪ ba tigisi daanɪ nɪnɛnɪ kəbrə dɔŋ.»

¹⁴Yisɪrayelɪ tiinɛ bam ma zaɲɪ ba gɔ ba vwə yam, yɪ ba laan ve ba maa kɛa sɪ ba bɛ bugə kam. Kaanum tiinɛ bam dɪ ma zuɲɪ ni-gonim daka kam ba tɔgɪ ba yigə. ¹⁵Bɪnɪ maama wɔnɪ, kɪ na yəni kɪ yɪ wɔdiiru zagum maɲa, Zɔrdɛn bugə kam yəni ka su mu ka pɛɛlɪ ka niə yam maama nɪ. Dɪ kɔntu maama dɪ, kaanum tiinɛ balu na zuɲɪ ni-gonim daka kam tun na yɔɔrɪ ba nɔnɪ ba nɛ bugə kam wɔnɪ tun, ¹⁶mu bu-tula kam na tulɪ ba maa tu tun kuga. Kɪ na yɔɔrɪ kɪ maɲɪ dɪ tɪw kɔlɔ yɪrɪ na yɪ Adam tun, mu na bam pulɪ sɪ ba

tigisi daani nuneɛni kəbrə doŋ tun. Tiw kum kuntu deen yi yigə yigə mu yi ku bwələ dɔdaani Zaretan. Na deen daa ba duri si ba zu Araba nɔnu kum wɔni. (Ye nɔnu kum mu kuntu.) Bugə na bam ma wi pa nɔɔna bam na pwələ ba be Zurden bugə kam. Je sum deen nan bwələ dɔdaani Zeriko mu. ¹⁷ Kaanum tiinə bam na zɔɣi daka kam tun di yɔɔri ba zɔɣi bugə kam titari ni mu. Ba maa zɔɣi ti-kura baɲa ni taa, si ku taa nii maɲa kalu Yisrayeli kɔɔ kum maama na be ba ti tun.

Nɔɔna bam tigisi gulə kandwa

4 Yisrayeli nɔn-kɔɔ kum maama na be Zurden bugə kam ba ti tun mu Baɲa-We tagi di Zozwe Di wi: ² «Ta di Yisrayeli dwiə fugə-yale yam si dwi maama li nɔɔnu dɔɔva. ³ Bantu wó vu me kaanum tiinə bam na zɔɣi bugə kam titari ni tun, ba kwe kandwa-kamunə fugə-yale. Ba laan maa wó ja-ya ba nuɲi ba vu ba tigisi je silu abam na wó cwi á vwə zum titi ni tun.»

⁴ Zozwe ma suni o kuri nɔɔna fugə-bale pa ba dɔɔva maama nuɲi Yisrayeli dwi maama wɔni, yi o bəɲi-ba o ki daani. ⁵ O ma daari o ta di ba o wi: «Zu-na bugə kam

titari si á gaali je silu ba na zɔɣi Baɲa-We ni-gonim daka kam ba zɔɣi tun. Abam dɔɔva dɔɔva maa wó kwe kandwe-kamunu o dwi dɔm ɲwaani, o daɲi o bakalɔ baɲa ni o ja o ba me di na wó pəni zum tun. ⁶ Kandwa yam kuntu lagi ya taa yi gulə mu ya pai abam. Abam biə jwa na bwe abam ba wi: «Kandwa yantu na kikili yo seeni tun kuri mu be?», ⁷ si á ta di ba wi: «Ya guli dɔbam maɲa kalu We ni-gonim daka kam na wura ka be Zurden bugə kam, yi bugə kam na kɔ tun mu. Ya yi gulə mu ya pai Yisrayeli kɔɔ kum si ku taa ve maɲa maama.»

⁸ Nɔɔna bam ma se ba ki Baɲa-We na bri Zozwe si ba ki te maama tun. Ba fugə-bale bam dɔɔva maama ma kwe kandwe dɔɔwi si ku maɲi di ba dwiə yam ni na mai te tun. Ba ma ja kandwa yam ba vu je silu nɔɔna bam na lagi ba pəni titi dɔm kuntu ni tun, yi ba tigisi-ya da. ⁹ Zozwe ma pa nɔɔna badonnə maɲi Zurden bugə kam titari ni ba kikili kandwa fugə-yale. Ba tigisi-ya me seeni kaanum tiinə bam na zɔɣi ni-gonim daka kam ba zɔɣi tun mu. Kandwa yam kuntu ta wura di zum maama.

¹⁰ Kaanum tiinə bam deen maɲi bugə kam titari ni mu ba zɔɣi We ni-gonim daka kam taan, yi Yisrayeli kɔɔ kum di ki kulɔ

3:16 Ye nɔnu kum = Nɔnu Tiku kum

3:16 Ləŋ-ŋwi 114:3, 5   3:17 Nuɲim 14:22

maama Baṇa-We na brī Zozwe sī ba kī tūn. Moyisi dī ya maṇi o pa Zozwe nī dūm kuntu mv.

Nōona bam ma kī lūla ba bē kakam daa kam nī. ¹¹ Ba maama na bē ba ti tūn, kaanum tiinā bam ma zūṇi We ni-gonim daka kam ba bē bube dīdoṇ dūm nī, yī nōona bam maama zīgī ba niā. ^{12–13} Jar-kērā balu dēen na bē tūn yī murrū fiinna (40,000). Ba yī nōona balu na ti yīgā sī ba kī najara tūn mv. Ku nan yī Ruban dwi dūm, dī Gadī dwi dūm dīdaanī Manasī dwi cicoro kum jar-kērā bam dēen mv tū Yisrayēlī kōḡo kum maama yīgā nī, nūēenī Moyisi ya na brī-ba sī ba kī te tūn. Ba maama dēen ma bē ba vu ba yī tī-kamparī je silu na bwālā dī Zeriko tūn, yī Baṇa-We wu ba tee nī.

¹⁴ Kikiā yam kuntu Baṇa-We na kī duntū dē dūm nī tūn pē Zozwe na yūrī kamunu Yisrayēlī kōḡo kum wūnī. Ba ma yōōrī ba nīg-o taan sī ku yī o ṇwīa tiim maṇa, nūēenī ba dēen na nīgī Moyisi te tūn.

¹⁵ Baṇa-We daa ma ta dīdaanī Zozwe Dī wī: ¹⁶ «Pa kaanum tiinā bam na zūṇi We ni-gonim daka kam tūn nī sī ba bē bugā kam.» ¹⁷ Zozwe ma sūnī o kī kuntu. ¹⁸ Kaanum tiinā bam na yōōrī ba zūṇi We ni-gonim daka kam ba bē Zūrdēn bugā kam tūn, mv ka na bam daa dūrī ba su ba pēelī bugā kam nī maama.

¹⁹ Būn-dvūrī cana kam da fugā dē dūm nī mv Yisrayēlī tiinā bam dēen bē Zūrdēn bugā kam. Ba ma yī Giligalī yī ba cwi ba vwā da. Tū kum kuntu wū Zeriko tū wa-pulī seeni mv. ²⁰ Ku nan ya yī Giligalī nī mv Zozwe pē ba tigisi gulā kandwa fugā-yale yam ba na jaanī ba nūṇi Zūrdēn bugā kam nī tūn. ²¹ Zozwe ma ta dī nōona bam o wī: «Maṇa būna sī á biā bwe abam wī: «Kandwa yantu tigisi yo seeni bēṇwaanī mv?» ²² Abam maa wó ta á brī-ba nī: «Dī na yī yo seeni tūn mv Baṇa-We pē Yisrayēlī tiinā bam nōnī tī-kura baṇa nī ba bē Zūrdēn bugā kam.» ²³ Abam ta maa wó pa ba lwarī nī: dī Tu Baṇa-We pē bugā kam wī á yibiyā nī nūēenī o dēen na kī te Nanī-sūṇu kum nī nī yī dī nōona bam maama bē tūn. ²⁴ Dī nan kī kuntu mv sī lūḡu baṇa tūnī dūm maama lwarī nī: Baṇa-We yī We-kamunu yī Dī jīgī dam. Kuntu maa wó pa abam taá zulī-Dī sī ku taa ve maṇa maama.»

Yisrayēlī tiinā pēn-gwəṇḡ kam

5 Amōōrī tiinā pwa bam dēen wū Zūrdēn bugā kam wa-zvūrī seeni mv, yī Kaanan tiinā pwa bam dī zvūrī Mediterane nūw kum niā yam nī. Bantu maama ma nī nī Baṇa-We pē Zūrdēn bugā kam wī

mu pa Yisrayelɔ tiinɛ bam bɛ. Ba na ni kuntu tun, ba vwana maama ma pari, yɛ ba wuɔ cɔgɛ. Ba daa ba lagɛ sɛ ba jeeri Yisrayelɔ tiinɛ bam dɛ najara.

²Kantu maɲa nɛ mu Baɲa-We tagɛ dɛ Zozwe o wɛ: «Kɛ fanɛ sɛ n ma n goni Yisrayelɔ tiinɛ balu na daari tun pɛnɛ.» ³Zozwe ma sunɛ o kɛ fanɛ yɛ o goni nɔɔna bam pɛnɛ pu-kunɛ kadoɲ yuu nɛ, ku yɛrɛ mu Aralɔtɛ.

⁴Ku dɛɛn yɛ fifɛwɛn mu sɛ Zozwe goni nɔɔna bam pɛnɛ, bɛɲwaanɛ baara balu na bɛgɛ ba yɛ najara kɛm yɛ ba dɛ da ba nuɲi Ezipi tuw kum nɛ tun maama tɛgɛ kagɔa kam yuu nɛ mu. ⁵Balu maama nan na tɔgɛ ba nuɲi Ezipi nɛ tun mu goni ba pɛnɛ, sɛ ku na yɛ balu maama ba na lɔgɛ kagɔa yuu nɛ, maɲa kalu ba na beeri ka wɔnɛ tun, bantɔ pɛnɛ wu goni. ⁶Yisrayelɔ tiinɛ bam nan ya kaagɛ kagɔa kam yuu nɛ mu ba beerɛ bɛna fiinna. Ba dɛɛn kɛ kuntu mu sɛ ku taa nii maɲa kalu nɔn-kwuru tulɔ na dɛ ba zɛgɛ Ezipi nɛ ba nuɲi yɛ ba yɛ najara kɛm tun maama na tɛgɛ ba ti tun. Bantɔ dɛɛn vɛn Baɲa-We ni mu pa o du durɛ wɛ: ba bá da ba zu tɛga kalu o na goni ni sɛ o pa dɛbam, yɛ ka tiini ka ywɛmmɛ dɛ varum dɛ kɔnɔ tun.

⁷Zozwe goni nɔɔna bam kuntu biɛ pɛnɛ mu. Bantɔ mu lɛrɛ ba kwɛ yuu nɛ. Ba pɛnɛ nan ya ta wu goni, ba na lɔgɛ-ba kagɔa kam yuu cwɛ-vɛli dɛm baɲa nɛ tun ɲwaanɛ. ⁸Nɔɔna bam na goni ba pɛnɛ yam kuntu tun, Yisrayelɔ kɔgɛ kum ma maɲi dáanɛ pa ba ɲwana yam je.

⁹Baɲa-We laan ma ta dɛ Zozwe o wɛ: «Amu zum lɛ Ezipi tuw cavura yalu maama ya na wu abam baɲa nɛ tun a yagɛ dáa nɛ.» Yisrayelɔ tiinɛ bam ma bɛɲi je sum kuntu yɛrɛ wɛ Giligalɛ. Dɛdaanɛ zum maama, ba ta bɛi yɛrɛ dɛm kuntu mu.

¹⁰Yisrayelɔ tiinɛ bam dɛɛn ma cwi ba vwɛ yam Giligalɛ na wu Zeriko tɛ-kampari laɲa kam nɛ tun. Ba na wura tun, ba maama ma di Pakɛ candiɛ kam. Ba di-ka pulim cana kam da fugɛ-yana dɛ dɛm nɛ mu sɛ ku maɲi dɛ cana kalu ba na nuɲi Ezipi nɛ tun. ¹¹Ba na di Pakɛ candiɛ kam ba ti yɛ tɛga pɔvɛrɛ tun, mu ba sɛɲi sɛ ba di tɛga kam wɔdiiru. Ba dɛɛn di dɛpɛ dulɔ na ba jɛgɛ dabɛli ku wɔnɛ tun, dɛ mɛna yalu ba na wɔgɛ tun mu. ¹²Dɛntɔ dɛ dɛm nɛ, ba na di tɛga kam baɲa wɔdiu tun, mu Baɲa-We cɛgɛ sɛ Maanɛ yam daa yɛ zɛgɛ wɛɛnɛ ya tu sɛ Yisrayelɔ tiinɛ bam pɛ. Ku na zɛgɛ kantɔ maɲa

nɩ tun, Yisurayɛlɩ tiinɛ bam laan leeri ba di Kaanan tɩga kam wodiiru mu.

Yisurayɛlɩ tiinɛ bam di Zeriko

¹³De didwɩ Zozwe na twe Zeriko tun, mu o tulɩ o na nɔɔnu na zɩɣɩ o yigɛ nɩ. Ku tu ze su-lɔŋɔ mu o juɣa nɩ. Zozwe ma fufɔ o yi nɔɔnu wum te yi o bwe-o o wɩ: «Nmu tɔɣɩ n wɛli dɩbam kɔɔɔ kum wɔnɩ mu naa n wɛli dɩ dɔna bam wɔnɩ mu?»

¹⁴Nɔɔnu wum ma lɛr-o o wɩ: «Amu ba tɔɣɩ á wulɔwulɔ! Cɩga ŋwaanɩ tun, amu mu yi Baɣa-We jar-kɛrɛ bam yigɛ tu. Kuntu ŋwaanɩ mu a nan tu yo seeni.»

Zozwe na ni kuntu tun, mu o tu o vin o yibiyɛ tɩga nɩ yi o jɔɔn-o. Zozwe ta ma ta did-o o wɩ: «Amu tu, a yi nmu tuntɔŋnu mu. Ta n bri-ni kulɔ a na maɣɩ sɩ a kɩ tun.»

¹⁵Baɣa-We jar-kɛrɛ yigɛ tu wum laan ma ta did-o o wɩ: «Li n natra yam, sɩ nmu na zɩɣɩ mɛ tun yi lanyiranɩ fast mu.» O ma sunɩ o kɩ kuntu.

6 Zeriko tuw kum maama deen pɩ mu ku zɩga Yisurayɛlɩ tiinɛ bam ŋwaanɩ. Nɔɔna daa ba jɩɣɩ cwɛŋɛ sɩ ba zu tuw kum wɔnɩ naa ba nuɣɩ pooni. ²Dɩ kuntu maama, Baɣa-We ta tagɩ dɩ Zozwe mu Dɩ wɩ: «Amu kwe Zeriko tuw kum, dɩ ku pɛ, dɩ o jar-kɛrɛ bam maama a

kɩ nmu juɣa nɩ. ³Abam maama dɩ á jar-kɛrɛ bam maɣɩ sɩ á vu mu á kaagɩ tuw kum bidwɩ de maama, sɩ ku yi da yardu. ⁴Kaanum tiinɛ barpe mu wó taa jɩɣɩ nabwaanu ba tɔɣɩ We ni-gonim daka kam yigɛ nɩ ba kɛa. Da yarpe de dum nɩ, á wó vu á kaagɩ tuw kum kuni burpe mu, yi kaanum tiinɛ balu na ze nabwaanu tum tun dɩ maa wó taa wui-tɩ. ⁵Kaanum tiinɛ bam wó ba ba tiini ba wu nabwaanu tum ba daanɩ. Ku na kɩ kuntu, sɩ n pa nɔn-kɔɔɔ kum kaasɩ dɩ tiguri-kaasa, sɩ tuw kum kabri-deeru tum wó tu tɩga nɩ buri buri. Nɔɔna bam maama laan wó duri ba yɔɔɩ ba zu tuw kum ba jagɩ je maama.»

⁶Nun bu Zozwe ma bɛɣɩ kaanum tiinɛ bam yi o ta dɩ ba o wɩ: «Kwe-na We ni-gonim daka kam á zuɣɩ. Ta kuri-na kaanum tiinɛ barpe sɩ ba taa wu ni-gonim daka kam yigɛ nɩ ba taa ze nabwaanu.»

⁷O ma daari o pa nɔɔna bam maama ni nɩ: «Taá ve á kaagɩ tuw kum na. Jar-kɛrɛ bam nan mu wó taa wu We ni-gonim daka kam yigɛ nɩ.»

⁸Zozwe na yɔɔɩ o ŋɔɔnɩ dɩ nɔɔna bam o ti tun, mu kaanum tiinɛ barpe bam kwe ba nabwaanu turpe tum ba wui yi ba vea. Kaanum tiinɛ badonnɛ ma zuɣɩ Baɣa-We ni-gonim daka kam ba tɔɣɩ ba

kwaga. ⁹Jar-kərə bam maa wu We ni-gonim daka kam kwaga nɛ yɛ ba badonnə dɛ wu kaanum tiinə bam yigə nɛ. Kaanum tiinə barpe bam ma yɔɔrɛ ba jigɛ ba nabwaanv tum ba wui.

¹⁰Zozwe nan ya pe nɔn-kɔgɔ kum ni mu o wi: «Nɔɔn-nɔɔnv ba maɲɛ sɛ o bagɛ tiguri-kaasa, nan yɛ nɔɔn-na taanɛ á brɛ daanɛ, sɛ ku taa nii maɲa kalv amv na wó brɛ abam nɛ á kɛ te maama tɛn!» ¹¹Ba ma se Zozwe ni dum maama, yɛ ba zuɲɛ We ni-gonim daka kam ba kaagi tuv kum ni bɛdwɛ. Ba na kaagi bɛdwɛ kuntv tɛn, ba laan ma joori ba na cwi ba vwə yam me tɛn ba pɛni sɛ tɛga puvɛ.

¹²Zozwe ma zaɲɛ tɛ-pura ni nɛ, yɛ kaanum tiinə bam dɛ daa kwe We ni-gonim daka kam ba zuɲɛ. ¹³Kaanum tiinə balv dɛ na jigɛ nabwaanv tum tɛn tɔgɛ daka kam yigə mu yɛ ba wui-tɛ. Jar-kərə bam dɛ ma tɔgɛ daka kam kwaga, yɛ badonnə wu kaanum tiinə bam yigə nɛ. Maɲa kam kuntv maama nɛ, kaanum tiinə bam leɛrɛ ba wui ba nabwaanv tum mu. ¹⁴Da yale dɛ dum nɛ nɔn-kɔgɔ kum maama dɛ ma saɲɛ ba kwaga ba vu ba kaagi tuv kum ni bɛdwɛ: yɛ ba laan joori ba vwə yam nɛ. Ba kɛ kuntv mu taan, sɛ ku yɛ da yardv.

¹⁵Da yarpe dɛ dum nɛ, Yisrayelɛ tiinə bam goni tɛga mu ba zaɲɛ.

Ba ma tɔgɛ naga kalv ba na yəni ba tɔga ba kaagi tuv kum tɛn. Duntv dɛ dum nɛ ba za kaagi kuni burpe mu. ¹⁶Kaagum burpe tu wum baɲa nɛ, mu kaanum tiinə bam wugi nabwaanv tum ba daanɛ. Zozwe dɛ ma pa ni o wi: «Laarɛ-na dɛ tiguri-kaasa, beɲwaanɛ Baɲa-We mu kwe tuv kum o kɛ á jɲa nɛ! ¹⁷Tuv kum dɛ kulv maama na wu ku wunɛ tɛn yɛ Baɲa-We nyum mu. Zwe-na tɛ maama á pa-DL. Ka-boro Rahabɛ, dɛ balv na wu o sɔɲɔ kum nɛ tɛn yiranɛ mu wó lu. Beɲwaanɛ wuntv mu yɛ wulv na səgi dí na tɔɲɛ balv sɛ ba nɔ ba nii tɛga kam tɛn. ¹⁸Wəənu maama tuv kum nɛ tɛn zigɛ sɛ á yɔɔrɛ á cɔgɛ-tɛ mu. Kuntv tɛn, yɛ kwe-na tuv kum kulvokulv, sɛ á na kɛ kuntv, á dɛ wó da á na cɔgum mu. Ku kwaga nɛ, á wó ja cam á ba á pa Yisrayelɛ tiinə bam maama. ¹⁹Tuv kum səbu-sɲa dɛdaanɛ səbu-pɔɲɔ dɛ ku canna dɛ ku luuru tum maama yɛ Baɲa-We nyum mu. Tɛntv maama maɲɛ sɛ á la-tɛ mu á pa Baɲa-We.»

²⁰Nɔɔna bam na yɔɔrɛ ba ni nabwaanv tum kwəri tɛn, mu ba tiini ba kaasɛ tiguri-kaasa. Zeriko kabri-lilirru tum ma tu tɛga nɛ maama vim! Nɔɔna bam maama ma duri ba zu tuv kum wunɛ ba joɲɛ-ku ba te. ²¹Ba ma kwe tuv kum maama ba pa Baɲa-We yɛ ba ma sv-lwaanv ba gv nɔɔna balv maama na wu ku wunɛ tɛn. Baara, dɛ kaana,

di nankwin: dɔdaani nɔn-dunnu, wulɔwulɔ wu daari. Ba ta ma cɔgi varum dwi maama, naani di peeni di bɛnɛ maama.

²²Zozwe ma ta nɔɔna bale balu ba deen na tuɔi si ba ɔɔ ba nii tu kum tun o wi: «Ve-na ka-boro kum sɔɔɔ, si á kwe ni dɔlu á na goni o yigə ni tun. Ve á ja-na wuntu, di o sɔɔɔ tiinə maama á ba yo seeni.»

²³Nɔn-dunnu tile tum ma vu ba ja Rahabi di o nu di o ko, ku wəli di o dwi dɔlu maama na zɔvri did-o tun ba ja ba nuɔi. Ba ma pa ba jəni ba twe di Yisrayeli nɔɔna bam maama na wu mɛ tun.

²⁴Yisrayeli tiinə bam ma zwe tu kum dɔdaani kulɔ maama na wu ku wuni tun. Tu kum sɛbu-sɔɔa dɔdaani sɛbu-pɔɔɔ di ku canna di ku luuru tum maama, ba ma la tuntu ba pa Baɔa-We. ²⁵Si ku na yi ka-boro Rahabi, ku de cwəɔə kantɔ mu yi Zozwe wəli pa o di o digə kam daa wu tigi nɛnɛni Zeriko nɔɔna bam. Wuntu deen mu səgi nɔɔna balu Zozwe na tuɔi si ba vu ba ɔɔ ba nii tu kum tun. O ma leeri o zɔvri dɔdaani Yisrayeli tiinə bam si ku yi zum maama.

²⁶Kantu maɔa kam ni Zozwe ma zigi o du durə duntu o wi: «Baɔa-We wó pa wulɔ maama na buɔi si o joori o lɔ Zeriko tu kum tun na o leeru.

Ku tu bu-kwian mu wó ti
si tu kum biri-bərə laan zigi.
Si wulɔ maama na wó ki ku
bwəeru-kamunə yam da
tun
di ga o juɔa bu.»

²⁷Baɔa-We deen maa wu Zozwe tee ni maɔa maama. O yiri ma zaɔi je sum maama ni.

Akani na ki lwarum dɔlu tun

7 Yisrayeli tiinə bam deen tuɔi vwan mu wənu tuɔ Baɔa-We na wi ti maɔi di cɔgum tun baɔa ni. Akani deen mu ɔɔgi wənu tum tidonnə. O deen yi Karmi bu mu, ba maa yi Zabidi digə tiinə. Ba ta yi Zuda dwi dɔm nɔɔna mu na yi Zara dwi tiinə. Akani kikiə yam ɔwaani mu Baɔa-We banɔ zaɔi di Yisrayeli tiinə maama.

²Zozwe ma zigi Zeriko ni o tuɔi nɔɔna badonnə si ba vu ba ɔɔ ba nii Ayi tu kum na yi te tun. Ku deen wu Beteli wa-puli seeni mu si ku maɔi dɔdaani Bet-Aven.

³Ba ma vu yi ba joori ba ta dɔdaani Zozwe ba wi: «Tu kum kuntu yi tu-balaɔa mu. Dí na jaani nɔɔna murrɔ tile naa murrɔ tɔtɔ dí vu si dí jeeri-ba, dí wó di-ba. Yi tuɔi kɔɔɔ kum maama.» ⁴Kuntu ɔwaani, ba deen li nɔɔna murrɔ tɔtɔ mu pa ba vu si ba jeeri Ayi tiinə bam.

Ayi tiinə bam ma want Yisrayelɩ tiinə bam ba di pa ba pipiri ba duri. ⁵Ba zɔgɩ ba tuw kum manco-puna ni nɩ ba dɩ Yisrayelɩ tiinə bam, sɩ ku yi pweeru tum laɗa. Ba ma gu Yisrayelɩ tiinə bam nɩnɛnɩ nɔɔna fiintɔ-bardu zɔɔɔ kum tɛɗɛ nɩ. Kɛm dum kuntu su Yisrayelɩ tiinə bam mu. Ba vwana ma parɩ, yi fuɔni zu-ba.

⁶Zozwe wuu ma cɔgi. O deen ma kaari o gwaaru, yi o daari o tu o vin o yibiyɛ tɩga nɩ. O deen ta bibili We ni-gonim daka kam yigɛ nɩ taan, sɩ ku yi didaan-ni maɗa. Yisrayelɩ nakwa bam dɩ deen kɩ kuntu mu yi ba pɛ kasulu ba taagi ba yum maama. ⁷Zozwe laan maa wɩ: «Tuntu maama yi bɛ? Yuutu Baɗa-We, beɗwaani mu nmɩ jaani dɩbam n bɛ bugɛ kam n ba yo seeni? N lagɩ n kwe dɩbam mu n kɩ Amɔɔɩ tiinə bam juɗa nɩ na? Nmɩ wɩ ba cɔgi dɩbam mu na? Dɩbam ya na maɗi Zurdɛn bugɛ daa kakam kam nɩ, ku ba garɩ tuntu na? ⁸Amu Yuutu, kɔɔ mu amu daa maɗi sɩ a ta, yi dɩ duna pa dɩ pipiri dɩ duri tuntu? ⁹Kaanan tiinə bam didaani dwiɛ yalu maama na zuɔɩ yo seeni tun laan na ni tuntu, baá na baari sɩ ba ba ba gilimi dɩbam ba kɩ titari nɩ. Ba laan maa wó pa dɩ yɩɩ je tɩga baɗa nɩ. Kuntu na kɩa, nmɩ yɩɩ kamunu paari-zulɛ yam nan daa bɛ?»

¹⁰Baɗa-We ma ta Zozwe Dɩ wɩ: «Zaɗɩ weeni! Ku kɩ tɩta mu yi n vin n yibiyɛ tɩga nɩ kuntu? ¹¹Yisrayelɩ tiinə bam mu cɔgi, yi ba vin ni-mɔɔɔ dɩlu na wu amu dɩ bantu titari nɩ tun. Ba ma ɗɔ wɛɛnu tɩlu a na wɩ tɩ yi amu nyum tun. Ba ɗwuni dum kwaga nɩ, ba ta fɔgi vwan. Ba ta daari ba kwe wɛɛnu tum kuntu ba wɛli ba tɩti wɛɛnu wuni. ¹²Kuntu ɗwaani nan pa á duri á duna bam yigɛ nɩ. Leeru nan wu Yisrayelɩ yuu nɩ yi ba maɗi dɩ cɔgum. Abam nan na wu cɔgi wɛɛnu tɩlu ya na maɗi sɩ tɩ cɔgi yi á kwe-tɩ tun, amu daa bá taa wu á titari nɩ.

¹³Zaɗɩ n vu n ta sɩ nɔɔna bam kwe ba tɩti sɩ ba jwa jeeri-nɩ! Beɗwaani Yisrayelɩ tiinə Baɗa-We dum tagi tuntu mu: «Abam kwe wɛɛnu tɩlu na maɗi sɩ tɩ taa yi Baɗa-We nyum tun mu á wɛli á wɛɛnu wuni. Abam nan na wu li-tɩ á wɛɛnu tum wuni, á bá wani á duna bam á dɩ.»

¹⁴Abam kɔɔ kum maama jwa wó jeeri Baɗa-We yigɛ nɩ. Baɗa-We maa wó li Yisrayelɩ dwi dɩlu na cɔgi tun. Dwi dum laan maa wó nuɗi dwi dɩ dwi sɩ Baɗa-We li dwi kulɩ na cɔgi tun. Dwi kum dɩ wó nuɗi mu digɛ maama wuni, sɩ Baɗa-We li digɛ kalɩ na cɔgi tun, yi digɛ kam kuntu dɩ laan ma nuɗi nɔɔnu didua didua, sɩ Baɗa-We li wulu na cɔgi tun. ¹⁵Ba na nɛ nɔɔnu wulu na ɗɔgi wɛɛnu tɩlu á na maɗi sɩ á cɔgi tun,

ba laan wó zwe ku tu mu. Ba ta maɲi si ba ja o yura woŋo maama mu ba wɛli da ba nuɲi ba zwe. Beɲwaani, o tiini o ki wo-balɔɔ mu na daɪ si ku ki Yisrayeli ni. O cɔgi ni-mɔɔ dɪlu We di Dɪ nɔɔna bam na ki daani tun mu.»

¹⁶Tiga na puuri tun, Zozwe ma pa Yisrayeli tiinɛ bam nuɲi si We li dwi dɪlu na cɔgi tun. Zuda dwi dum mu ba deen li. ¹⁷Zuda dwi dum ma nuɲi dwi di dwi. Ba ma li Zara dwi kum. Zara di sum na puli si ti nuɲi tun, Zabidi digɛ kam mu ba li. ¹⁸Zabidi digɛ kam nɔɔna bam ma nuɲi nɔɔnu didɔa didɔa yi ba li Karmi bu Akani.

¹⁹Zozwe laan ma ta di Akani nu: «Amu bu, nmu zigɪ Baɲa-We dum na yi Yisrayeli tiinɛ We tun yigɛ ni mu. Kuntu tun, pa-o zulɛ si n daari n ta ciga. Ta n kɛm dum maama jaja n bri-ni, si n yi sɛgi kulukulɔ amu yigɛ ni.»

²⁰Akani ma lɛr-o o wi: «Amu suni a tusi a cɔgi Baɲa-We dum na yi Yisrayeli tiinɛ We tun yigɛ. Amu nan ki tuntu mu: ²¹Dɪ na zu si dɪ wani Zeriko tun mu a nɛ gwar-laa na nuɲi Babilɔni tun, didaani sɛbu-poŋo sɛbu-dala biɛ-yale, ku ta wɛli di sɛbu-sɲa kukolo na tiini di dummɛ di dwe kilo cicoro tun. Amu fra ma tiini ya zu-ti, pa a kwe. Amu kugi tɪga a vwe dum wuni mu a sɛgi

tuntu maama. Á wó na-ti dáani yi sɛbu-poŋo tum sɛgi ti maama kuri ni.»

²²Zozwe ma tuɲi nɔɔna si ba vu o vwe dum ni ba buɲi ba nii ku yi ciga mu na. Ba ma duri ba vu yi ba suni ba na wɛnu tum maama na sɛgi da. Lu-nyinnu tum suni ti wu vwe dum tɪga ni, kuri kuri. ²³Nɔɔna bam ma kwe wɛnu tum vwe dum ni ba ja nuɲi ba ba Zozwe didaani Yisrayeli tiinɛ bam tee ni. Ba ma jalɪ ti maama Baɲa-We yigɛ ni.

²⁴Zozwe didaani Yisrayeli kɔgo kum maama deen ma ja Akani, ba wɛli di sɛbu-poŋo tum, di gwar-laa kum, di sɛbu-sɲa kukolo kum, ku wɛli di o biɛ maama, bɛkɛri di bisankam, ba ja ba tu Akɔɔri bolo kum ni. Ba deen ta ma ja o bɛnɛ, di o naani, di o peeni, ku wɛli di o vwe dum titi. O woŋo maama mu ba jaani ba wɛli da ba vu bolo kum.

²⁵Zozwe laan ma ta did-o o wi: «Beɲwaani mu yi n ja cam duntu n ba n pa dɪbam? Baɲa-We di nan wó pa cam yi-m zum.»

Yisrayeli tiinɛ bam maama laan ma dul-o di kandwa ba gu. Ba deen ta duli o woŋo maama mu ba gu. Ku kwaga ni, ba deen ma zwe wuntu di o digɛ tiinɛ bam di o wɛnu maama. ²⁶Ba laan ma tigisi kandwa o baɲa ni. Kandwa-dɔgɪla yam ta wura didaani zum maama. Ku nan na zigɪ kantɔ maɲa ni si

ku yi zum tun, ba jigi je sum kuntu ba bɛi nɪ: Cam bolo mu. Ku ma pa Baŋa-We ban-lum dum tu.

Yisrayelɪ tiinɛ bam di Ayi tuw kum

8 Baŋa-We laan ma ta Zozwe DL wɪ: «Yɪ ta n funa, nan yɪ pa n vwana parɪ. Ja á kɔgɔ kum maama na yɪ jar-kɛrɛ tun n vu n jeeri Ayi tuw kum, sɪ amu sunɪ a kwe tuw kum Pɛ, dɪ o nɔɔna bam, ku wɛli dɪ tuw kum titɪ dɪdaani ba laŋa kam maama mu a pa abam. ²Kɪ-na Ayi tuw kum dɪ ku Pɛ nɛnɛni á na kɪ Zeriko dɪ ku Pɛ wum te tun. Tuntu mu za wó lɛri: Wɛnu tɪlv maama á na wó di Ayi tuw kum wunɪ tun yɪ á nym mu sɪ á taá jiga. Ku maa yɪ ba naani dum dɪ ba jɪjɪgɪrv mu kuntu. Nan ve-na á sɛgi sɪ ku taa bwɛlɛ dɪ tuw kum.»

³Zozwe ma kuri jar-kɛrɛ balu na ye najara kɛm lanyiranɪ tun, sɪ ba yi nɔɔna mɔrrv fiintɔ. Titu dum kuntu nɪ, ba ma vu sɪ ba zaŋɪ najara dɪdaani Ayi tiinɛ bam. ⁴O dɛen ma pa nɔɔna bam ni duntu:

«Á ve-na á vu á liisi á sɛgi tuw kum kwaga seeni. Á nan za á ta ba twarɪ dɪ tuw kum, sɪ á daari á ta yɪ siri sɪ á li-kv. ⁵Kv daari jar-kɛrɛ balu maama na tɔgi dɪ amu tun wó vu sɪ dí jeeri-ba dɪdaani najara. Ayi tiinɛ bam maa wó nuŋi

nɛnɛni dayigɛ kam nɪ tun, sɪ ba zaŋɪ najara dɪdaani dɪbam. Dí maa wó titwɛni sɪ dí duri dí daari-ba. ⁶Dí lagɪ dí pa ba zɛli dɪbam mu, yɪ dí wura dí ganɪ-ba mu kuntu sɪ ba maama nuŋi ba daari ba tuw kum. Bɛŋwaani, baá buŋɪ ba titɪ nɪ nɪ: «Dí daa pɛ Yisrayelɪ tiinɛ bam duri dɪbam yigɛ nɪ nɛnɛni dayigɛ kam tun.» ⁷Maŋa kalv nɪ ba maama na nuŋi ba ti yɪ ba daa baŋwe dɪ ba tuw kum tun, mu abam wó zaŋɪ á na sɛgi mɛ tun sɪ á zv á vrɪ ba tuw kum. Baŋa-We mu wó kwe-kv DL pa abam. ⁸Á maa na nɛ nɪ á vrɪ tuw kum maama, sɪ á zwe-kv. Baŋa-We wɪ á kɪ kuntu mu, amu dɪ nan pɛ abam ni sɪ á kɪ kuntu.»

⁹Nɔɔna bam ma zaŋɪ titɪ dum kuntu nɪ, ba vu ba sɛgi je na twe dɪdaani tuw kum tun. Ayi wa-zuvri daa kam seeni mu ba sɛgi, Betɛli dɪ Ayi titari laŋa nɪ. Sɪ kv na yɪ Zozwe, wuntu maŋɪ daani mu titu dum kuntu. O ma pɛni o nɔɔna bam tee nɪ.

¹⁰Tɪga na jigi ka puvri tun, Zozwe ma la Yisrayelɪ jar-kɛrɛ bam o kɪ daani. O dɪ Yisrayelɪ nakwa bam ma tu ba yigɛ nɪ yɪ ba laan kwe Ayi cwɛŋɛ ba maa kɛa. ¹¹Ba ma vu ba maŋɪ Ayi tuw kum jazum baŋa seeni daa kam nɪ ba cwi ba vwɛ. Bolo mu dɛen tigi ba dɪdaani Ayi tuw kum titari nɪ. ¹²Titu dum kuntu

ni, Zozwe ma pa nɔɔna murrɔ tunu vu ba sɛgi Betɛli didaani Ayi titari ni, si ku maɲi di tuw kum wa-zuuri seeni. ¹³Ba na ki te tun mu tuntu: Ba nɔn-kɔgɔ kum ma zigi ba maɲi didaani tuw kum jazum baɲa seeni daa kam, yi balu na sɛgi ba vwe tun zigi ba maɲi di tuw kum wa-zuuri seeni. Zozwe tuti laan ma vu bolo kum ni tutu dum kuntu.

¹⁴Tiga kam na puuri yi Ayi tuw Pe na-ba tun, o ma ki lila o la o nɔɔna bam pa ba zaɲi najara didaani Yisrayeli tiinɛ bam. Ya deen ki ya maɲi di bolo kum sisɛrɛ kam ni mu. Ayi tuw Pe maa wu lwarɔ ni nɔɔna badonnɛ mu vwe si ba zu o tuw kum wuni. ¹⁵Zozwe didaani Yisrayeli kɔgɔ kum maama ma ki nuneɛni ba lagi ba duri mu si ba lu, yi ba deen kwe kagua cwɛɲɛ kam ba maa kea. ¹⁶Ayi tuw Pe wum ma bɛɲi o tuw kum nɔɔna bam maama si ba nuɲi ba zɛli Yisrayeli tiinɛ bam. Ku de cwɛɲɛ kam kuntu ni mu, yi ba maama nuɲi ba daari ba tuw kum. ¹⁷Nɔɔn-nɔɔnu deen daa wu daari Ayi ni naa Betɛli tuw ni. Ba maama deen nuɲi mu si ba zɛli ba ja Yisrayeli tiinɛ bam. Ba tuw kum manco-puna yam ma daari ya tigɛ woo.

¹⁸Baɲa-We ma ta di Zozwe Di wu: «Twi n cicwe dum n jeeri Ayi tuw kum, si a lagi a kwe tuw kum mu a ki n juɲa ni.» Zozwe ma ki Baɲa-We

na bri si o ki te tun. ¹⁹Zozwe na yɔɔri o te o cicwe dum o jeeri Ayi tuw kum tun mu nɔɔna balu na sɛgi ba cɛgɛ tuw kum ni ni tun da ba nuɲi ba vweem je sum ni. Ba ma zu ba di tuw kum yi ba daari ba zwe-ku.

²⁰Ayi tuw nɔɔna bam na pipiri si ba nii tun, ba ne ni nyua mu zaɲa ba tuw kum ni kulululu. Ba daa maa yɛri ba na wɔ ki te te ba lu, bɛɲwaani Yisrayeli tiinɛ balu ya na duri ba yɔɔri kagua kam seeni tun joori ba pipiri mu ba zaɲi najara di ba. ²¹Zozwe di nɔɔna balu na wu o tee ni tun maani ni: balu na sɛgi tuw kum ni ni tun wani-ku. Ba ma pipiri ba jeeri Ayi tiinɛ bam ba di-ba najara wuni. ²²Yisrayeli tiinɛ balu di ya na sɛgi tuw kum tɛɲɛ ni yi ba laan wu ku wuni tun ma nuɲi ba puli si ba zigi kwaga ni ba taa gu Ayi tiinɛ bam. Bantu deen laan wu Yisrayeli tiinɛ bam titari ni mu. Ba wuluwulu wu daari. Nɔɔn-nɔɔnu nan wu lugi. ²³Ku daari Ayi tuw Pe wum yirani mu ba jaani yi o ta ɲwi. Ba ma ja-o ba vu Zozwe te.

²⁴Yisrayeli tiinɛ bam deen ma zɛli Ayi tuw kum nɔɔna balu maama na nuɲi ku wuni tun yi ba gu ba maama nyo pwɛlɛ kam ni! Kuntu kwaga ni mu ba duri ba zu tuw kum wuni ba gu balu maama na wu ku wuni tun. ²⁵Ayi nɔn-biɛ bam maama, baara di kaana deen yi murrɔ fugɛ-tile (12,000) mu.

Yisrayelɩ tiinɛ bam ma ti ba ni dum maama nyo! Nɔɔn-nɔɔnu deen daa wu daari. ²⁶ Benjwaani, Zozwe cicwe dɩv o na ze tun ta twi kuntu mu taan, si ku yi maɲa kalu Yisrayelɩ tiinɛ bam na yɔɔri ba cɔgi Ayi nɔɔna bam maama tun. ²⁷ Yisrayelɩ tiinɛ bam deen ya wu cɔgi tw kum vara di ku jɔjɔru tum. Baɲa-We deen pe Zozwe ni si o pa-ba cwɛɲɛ si ba kwe tuntu ba taa jiga. Ba ma suni ba ki kuntu.

²⁸ Zozwe ma zwe Ayi tw kum pa ku ji weeru-puuri ku ba yi zum. ²⁹ Si ku na yi Ayi tw Pe wum, Zozwe kuur-o mu o yagi tiu yira ni pa o lɛgɛ da kuntu taan, si ku yi didaan-ni maɲa. Wa-zuvri maɲa ni, Yisrayelɩ tiinɛ bam ma par-o ba ja ba vu ba duli ba yagi tw kum manchoɲo ni ni. Ba deen ma la kandwa ba panɩ o maama. Kandwa yam deen diini mu vili vili yi ya ta wura si ku ba yi zum.

Ba guli Baɲa-We ni-gonim dum gulɛ

³⁰ Ba deen ma vu ba yi Ebalɩ Piu kum je sum. Zozwe ma tigisi kandwa daani o lo bimbim o ma zuli Yisrayelɩ Baɲa-We dum. ³¹ We tuntɔɲnu Moyisi deen na pupuni kulɩ maama si ba taa ki tun mu o deen kia. Ku pupuni We niɛ

yam tɔnɔ kum ni ku wɩ: «Suni-na kandwa yalu á na wu me luuru naa kulukulɩ á ma á goni tun, si ku taa yi kaanum bimbim ku pa-nɩ.» Ba na lɔgi-di tun, ba ma ki zweem peera didaani yazura peera ba kaani ba pa Baɲa-We. ³² Zozwe ma zigɩ Yisrayelɩ kɔgɔ kum yigɛ ni o pupuni We niɛ yam o ki kandwa baɲa ni si ku lwani We niɛ yalu Moyisi na pupuni tun. ³³ Yisrayelɩ kɔgɔ kum maama, tumbiɛ didaani vɛrɛ, ku wɛli di ba nakwa di ba yigɛ tiinɛ di ba didɛera balɩ na nii ba baɲa ni tun maama deen pɔɔri mu kuni bule ba ziga. Pupwara didua deen zigɩ yi ba kwaga jeeri Gerizim Piu kum mu. Pupwara kadoɲ kam di maa ziga yi ba kwaga jeeri Ebalɩ Piu kum. Levi dwi kaanum tiinɛ bam laan maa wu ba tutari ni yi ba zugi We ni-gonim daka kam. Ba ki kuntu maama si ku tɔgi didaani We tuntɔɲnu Moyisi deen na bri si ba taa ki te tun yi ba laan kwe We zaani ba ma ki Yisrayelɩ tiinɛ bam yu-yoɲo.

³⁴ Kuntu kwaga ni Zozwe daa ma joori o karumi We niɛ yam maama, We ywɛani butari didaani Di Kampwɛl-balwaaru tɩv maama Moyisi deen na pupuni o tiɲi We niɛ tɔnɔ kum wuni tun. ³⁵ Taani tɛrɛ Moyisi na pupuni o tiɲi We niɛ tɔnɔ kum wuni yi Zozwe wu karumi si

Yisrayelɩ tiinɛ kɔgɔ kum maama ni. O deen karimɩ ku maama mu nyo pa ba cɛgi. Kaana bam dɩ biɛ bam maama deen wɛli da mu ba cɛgi yɩ vɛrɛ bam dɩ deen wu maɲɩ kwaga nɩ.

Gabawɔn tiinɛ ganɩ Yisrayelɩ tiinɛ bam

9 Tuni dum na wu Zɔrden bugɛ kam wa-zuvri seeni tun pwa maama ma ni kulu na kɩ tun. Pwa bam kuntu deen zuvri pweeru laɲa kam nɩ mu, didaani wa-zuvri seeni bwɛlu tum nɩ. Ba badonnɛ maa zuvri ba twe didaani Mediterane nunu kum ni dum, yɩ ku tulu ku maa ve baɲa nɩ sɩ ku maɲɩ dɩ Liban. Ku maa yɩ Heti tiinɛ, dɩ Amɔɔri tiinɛ, dɩ Kaanan tiinɛ, dɩ Perezi tiinɛ, dɩ Hevi tiinɛ, didaani Yebusi tiinɛ pwa bam mu kuntu. ²Pwa bam kuntu maama ma kɩ ni-mɔɔ sɩ ba jar-kɛrɛ bam maama gwaani daani sɩ ba laan kɩ najara dɩ Zozwe didaani Yisrayelɩ kɔgɔ kum maama.

³Ku daari Gabawɔn tiinɛ bam na ni Zozwe dɩ o kwaga kam na kɩ te Zeriko didaani Ayi tuni dum baɲa nɩ tun, ⁴mu ba kɩ swan sɩ ba wantɩ ba joɲɩ ba tutɩ ba yagi. Ba ma kɩ wudiu, yɩ ba kwe-ku ba kɩ yol-zunzwaanu wonɩ ba daɲɩ

ba bune baɲa nɩ. Ba loɔru tum dɩ deen maa doori lanyiranɩ yɩ tɩ kaari kaari. ⁵Gwaaru tulu nɔɔna bam na le tun deen maa yɩ gwar-zunzwara, yɩ ba kwe natrɩ-doorɛ ba zu. Ba wudiiru dɩ deen ma kuuni, yɩ kudonɲ dɩ ku.

⁶Zozwe dɩ o nɔɔna bam deen maɲɩ Giligalɩ nɩ mu ba cwi ba vwɛ. Gabawɔn tiinɛ bam ma vu ba yi da, yɩ ba ta dɩ Zozwe didaani Yisrayelɩ tiinɛ bam ba wɩ: «Dɩbam tu baɲwe. Dɩ nan tu abam te sɩ dɩ ni-mɔɔ mu dɩ abam.»

⁷Yisrayelɩ tiinɛ bam ma lɛri-ba wɩ: «Dɛdonɲ abam zuvri yo bwɛlɛ bwɛlɛ mu. Ku maa na yɩ kuntu, dɩbam bɔ wantɩ dɩ kɩ ni-mɔɔ dɩ abam.»

⁸Nɔɔna bam ma lɛri Zozwe wɩ: «Dɩbam tu sɩ dɩ se dɩ pa abam.»

Zozwe ta ma joori o bwe-ba o wɩ: «Abam yɩ bran mu, yɩ á nuɲɩ yɛn mu?»

⁹Ba ma lɛr-o ba wɩ: «Dɩbam nuɲɩ tuw yigɛ yigɛ mu dɩ ba yo. Ku nan yɩ abam Tu Baɲa-We dum yuri kamunu kum ɲwaani mu dɩ tuɛ. Dɩ ni Dɩ na kɩ te maama Ezipi nɩ tun. ¹⁰Dɩ ta ni Baɲa-We na tuɲɩ te didaani Amɔɔri tiinɛ pwa bale bam na zuvri Zɔrden bugɛ kam wa-puli seeni tun. Ku maa yɩ Hesebon tuw Pɛ Sihon mu didaani Basan tuw Pɛ ɔgi paari

dum na di Asetaro nɛ tun. ¹¹ Dɔbam tɔw nakwa dɔdaani dɛ nɔn-biɛ bam maama ma ta dɔbam ba wɛ: «Kwe-na wɔdiiru cwɛ-dɔrɔ kum ɣwaani sɛ á vu á jeeri Yisrayelɛ tiinɛ bam. Nan ta-na dɛ ba nɛ: Dɔbam lagɛ sɛ dɛ se dɛ pa abam. Abam dɛ nan se sɛ dɛ kɛ-na ni-mɔrɔ daani.» ¹² Nii-na dɔbam dɛpe kuntu! Dɛ yɔrɛ dɛ wɔ-dɛ dɛ ti mu yɛ dɛ kwe cwɛɣɛ sɛ dɛ ba yo. Lele kuntu ku nan kuuni mu yɛ ku ku. ¹³ Lɔɔrɔ tuntu dɛ na kɛ na ti wuni tun ya yɛ lɔ-dunnu mu. Tɛ laan nan doori mu, yɛ ti bagɛ bagɛ. Dɛ natra dɔdaani dɛ gwaaru maama ma cɔɣɛ cwɛ-dɔrɔ kum baɣa nɛ mu.»

¹⁴ Yisrayelɛ nakwa bam ma jɔɣi Gabawɔn tiinɛ wɔdiu kum ba laɣi ba nii, yɛ ba wɔ bwe sɛ ba lwarɛ Baɣa-Wɛ wubɔɣa. ¹⁵ Zozwe ma kɛ ni-mɔrɔ dɛ nɔɔna bam sɛ Yisrayelɛ tiinɛ bam yɛ gu-ba. Yisrayelɛ nakwa bam dɛ deen ma du durɛ sɛ ku sunɛ ku taa yɛ kuntu.

¹⁶ Ba na kɛ ni-mɔrɔ dɔdaani Gabawɔn tiinɛ bam ba ti tun, mu da yatɔ weeni ba ni nɛ nɔɔna bam zɔvri ba twe-ba. ¹⁷ Yisrayelɛ tiinɛ bam deen ma kaagɛ laɣa kam sɛ ba nii Gabawɔn tiinɛ tunɛ dum na wɔ mɛ tun. Ba ma kwe da yatɔ ba yɛ ba tunɛ dum. Tunɛ dum yɛra deen mu yɛ Gabawɔn, dɛ Kefira, dɛ Beeroti, dɔdaani Kiriaf-Jeerim. ¹⁸ Yisrayelɛ tiinɛ bam maa wɔ jeeri Gabawɔn nɔɔna bam dɛ najara, ba yigɛ tiinɛ

bam na loori yigɛ ba kɛ ni-mɔrɔ dɛ ba yɛ ba ma Yisrayelɛ tiinɛ Baɣa-Wɛ dum yɛrɛ mu ba du durɛ ba pa-ba tun ɣwaani.

Yisrayelɛ kɔɔɔ kum maama ma sɔɣɛ sɛ ba puvri ba yigɛ tiinɛ bam, ni-mɔrɔ dum ɣwaani. ¹⁹ Ba yigɛ tiinɛ bam ma lɔri-ba ba wɛ: «Dɔbam na loori yigɛ dɛ ma Yisrayelɛ tiinɛ Baɣa-Wɛ dum yɛrɛ dɛ ma dɛ du durɛ dum tun, dɛ daa bá wani-ba kulɔkulɔ sɛ dɛ kɛ. ²⁰ Ku maɣɛ sɛ dɛ yɛ gu-ba mu. Dɛ na cɔɣɛ ni-mɔrɔ duntu, Baɣa-Wɛ banɛ wɔ zaɣɛ dɔbam baɣa nɛ mu.» ²¹ Ba daa maa wɛ: «Ba na ɣwɛ: dɛ wɔ pa ba taa goni de yɛ ba daari ba mɔɔnɛ na ba paɛ Yisrayelɛ kɔɔɔ kum maama.» Yisrayelɛ nakwa bam deen na bwe sɛ ba kɛ kulɔ tun mu kuntu.

²² Zozwe ma bɛɣi Gabawɔn tiinɛ bam yɛ o bwe-ba o wɛ: «Bɛɣwaani mu á ganɛ dɔbam kuntu? Abam tagɛ nɛ á tɔw baɣwe, yɛ á laan zɔvri yo seeni bwɛlɛ bwɛlɛ. ²³ Leɛru laan nan mu wɔ á yuu nɛ. Ku zigɛ zɛm de dum sɛ ku taa ve maɣa maama, á wɔ taá yɛ balɔ na goni de mu, yɛ á daari á mɔɔnɛ na dɔbam Wɛ digɛ kam tutuɣa ɣwaani.»

²⁴ Ba ma lɔri Zozwe ba wɛ: «Dɛ yɛ n tuntuɣna mu. Dɛ maɣɛ dɛ ni abam Baɣa-Wɛ dum na pe Dɛ tuntuɣnu Moyisi kwɛrɛ nɛ: o dɛ wɔnɔ tɛga kantɔ maama baɣa nɛ o pa abam, sɛ á daari á cɔɣɛ ka nabiinɛ bam

maama te tun. Ku ma tiini ku pa fuɔni zu dɔbam yi dɛ kɛ dɛ na kɛ te maama tun. ²⁵Lele kuntu, dɔbam laan nan wu nmu jian wuni mu, kɛ dɔbam ni nmu bubuɔa na lagi te tun.»

²⁶Zozwe ma se. O maa wu pe pwɛlɛ si Yisurayeli tiinɛ bam gu-ba. ²⁷Ku na zigɛ duntu de dum ni si ku yi zum tun, Zozwe pe Gabawɔn nɔɔna bam taa goni de mu yi ba daari ba mɔɔni na ba paɛ Yisurayeli kɔɔ kum maama. Ba deen ta kɛ kuntu mu Baɔa-We kaanum bimbim dum tituɔa ɲwaanɛ. Ku nan yi je silu Baɔa-We na kuri tun ni mu ba kɛ kuntu.

De dum wɛa kam na zigɛ ceɔɛ tun

10 Adoni-Zedeki na yi Zeruzalem tuw pe tun deen ni ni Zozwe di Ayi tuw kum. O ta ni ni Zozwe yɔɔri o ceɔɛ tuw kum maama di ku pe, nuneɛni o na maɲi o loori yigɛ o kɛ te di Zeriko tuw di ku pe te tun. O ta ni Gabawɔn tiinɛ bam na kɛ ni-mɔɔɔ dɛdaani Yisurayeli tiinɛ bam pa ba zuuri di ba te tun. ²Ku ma pa fuɔni tiini di zu wuntu di o tuw nɔɔna bam, beɲwaanɛ Gabawɔn deen yi tu-fɔɔ mu ku dwe Ayi tuw kum. Ku nɔn-biɛ bam di deen nan ya yi jar-kɛɛ mu ciɔa ciɔa.

³Kuntu ɲwaanɛ pe Adoni-Zedeki tuɲi si pwa bantu jeeri ba zɛn-o: Ebrɔn tuw pe Hoham, di Yarmuti tuw pe Piram, ku wɛli di Lakisi tuw pe Yafia, dɛdaani Egilon tuw pe Debiri. ⁴O ma pa-ba kwɛɛ kantu o wɛ: «Ba-na á wɛli-nɛ si dɛ kɛ najara dɛdaani Gabawɔn tiinɛ bam. Beɲwaanɛ, ba kɛ ni-mɔɔɔ mu dɛdaani Zozwe di o nɔɔna Yisurayeli tiinɛ bam.»

⁵Amɔɔri tiinɛ pwa banu bantu ma la ba jar-kɛɛ bam ba kɛ daani: Zeruzalem pe, di Ebrɔn pe, di Yarmuti pe, di Lakisi pe, ku wɛli di Egilon pe. Ba maama laan ma ba ba gilimi Gabawɔn tiinɛ bam ba kɛ titari ni si ba ceɔɛ-ba.

⁶Gabawɔn tiinɛ bam ma tuɲi kwɛɛ lɛla si ka yi Zozwe, yi Yisurayeli tiinɛ bam ta wu Giligali ni. Ba maa wɛ: «Dɔbam yi nmu tuntɔɲna mu. Nan yi swe-na dɔbam swiɛ. Kɛ-na lɛla á ba á joɲi dɔbam á yagi. Beɲwaanɛ Amɔɔri tiinɛ bam maama na zuuri pweeru tum laɲa ni tun mu gilimi daani si ba ceɔɛ dɔbam.»

⁷Zozwe ma zaɲi Giligali ni dɛdaani o jar-kɛɛ bam maama si o vu ba te, yi balu na damma di najara kɛm lanyiranɛ tun di wu ba wuni. ⁸Baɔa-We ma ta dɛdaani Zozwe di wɛ: «Yi ta n kwari fuɔni. A lagi a pa nmu mu di-ba.

Nɔɔn-nɔɔnu tərə o na wú wani o dwəni dɪ nmɔ.»

⁹ Zozwe dɪ o jar-kərə bam deen kwe titu dum maama mu ba zigi Giligali nɪ ba vu ba yi Gabawɔn tiinə bam. Ku ma pa ba da ba zaɲɪ Amɔɔri tiinə bam baɲa nɪ.

¹⁰ Baɲa-We ma pa Amɔɔri tiinə bam wubuɲa je, yi Yisrayeli tiinə bam deen gu ba zanzan Gabawɔn nɪ. Amɔɔri tiinə bam badonnə ma kwe pweeru laɲa cwəɲə kam na wu Bete-Horon seeni tun. Ba na duri sɪ ba lu tun, mu Yisrayeli tiinə bam zəli-ba ba gu ba vu ba kwaari Azeka dɪdaani Makeda na wu jagwiə seeni tun. ¹¹ Amɔɔri tiinə bam maa na zigi Bete-Horon nɪ ba duri ba ve Azeka seeni kuntu tun, mu Baɲa-We tɔgi ba kwaga Dɪ dɔli-ba dɪdaani du-kambana taan, sɪ ba vu ba yi Azeka. Du-kambana yam deen ma gu ba zanzan sɪ ku dwəni balu Yisrayeli tiinə bam na gu tun.

¹² De dɪlu wɔni Baɲa-We deen na pe Yisrayeli tiinə bam di Amɔɔri tiinə bam tun, mu Zozwe zigi Yisrayeli kɔgɔ kum yigə nɪ o loori Baɲa-We o wɪ:

«Wapuli, ta n zigi kuntu ceɲɪ

Gabawɔn tu baɲa nɪ!

Cana, nmɔ dɪ maɲɪ Ayalɔn

bolo kum nɪ kuntu n zigi!»

¹³ Wapuli dum ma maɲɪ da, dɪ zigi ceɲɪ. Cana kam dɪ daa maa wu fufɔ ka vu yigə, sɪ ku taa nii Yisrayeli tiinə bam na di ba duna bam ba ti tun. Kəm duntu maama nan pupɔni mu dɪ tigi Cɪga tu tɔnɔ kum wɔni. Wapuli dum deen ma maɲɪ weyuu kum titari nɪ dɪ zigi ceɲɪ. Dɪ maa wu ve dɪ tu, sɪ ku maɲɪ dɪ de-puni. ¹⁴ Dɪ ta wu fɔgi dɪ na de nuneɛni de dum kuntu, pa Baɲa-We cəgi nabiinu kwərə kuntu doɲ. Baɲa-We ma wəli dɪ Yisrayeli tiinə bam yi ba kɪ najara yam.

¹⁵ Zozwe dɪdaani Yisrayeli tiinə bam maama daa ma joori Giligali nɪ, me ba ya na maɲɪ ba zuuri tun.

Ba gu Amɔɔri tiinə pwa banu

¹⁶ Najara yam ta na wura ya kɪ kuntu tun, Amɔɔri pwa banu bam ma duri ba vu ba səgi piu kudoɲ bɔɔni wɔni. Je sɪm wu Makeda laɲa nɪ mu. ¹⁷ Nɔɔnu ma na-ba yi o cɔ o bri Zozwe ba na wu me tun.

¹⁸ Zozwe dɪ ma pa nɪ o wɪ: «Lagi-na kandwa kamunə á ma á pɪ piu bɔɔni dɪlu ba na səgi da tun ni, sɪ á ta daari á beeri nɔɔna sɪ ba yiri bɔɔni dum. ¹⁹ Ku daari abam wɔluwɔlu yi maɲɪ kwaga nɪ! Zəli-na á duna bam, sɪ á cɪ ba yigə sɪ ba yi zu ba tuni dum wɔni. Beɲwaani, abam

Baŋa-We dum pe abam dam si á di-ba mu.»

²⁰ Zozwe didaani o jar-kərə bam ma wani Amɔɔrti tiinə jar-kərə bam maama ba ti. Ba funfun yirani mu duri ba lu ba vu ba zu ba tuni dilu na logi di pi tun wuni. ²¹ Kuntu kwaga ni, Yisrayeli jar-kərə bam maama ma joori Makeda didaani yazura. Daa ni mu Zozwe ya wura o cəgi-ba. Nɔɔn-nɔɔnu daa maa wari si o ta Yisrayeli tiinə bam yira wo-lɔŋɔ.

²² Zozwe ma ta o wi: «Magi-na kandwa yam piu bɔɔni dum ni ni, si á ja pwa banu bam á ba amu te.» ²³ Nɔɔna bam ma ja Zeruzalem pe, di Ebrɔn pe, di Yarmuti pe, di Lakisi pe, ku wəli didaani Egilon pe ba ba o te. ²⁴ Zozwe laan ma bəŋi Yisrayeli jar-kərə bam maama yi o ta didaani pamaŋ-bibe silu na togi did-o ba vu ba ki najara yam tun o wi: «Titwəni-na á yi yo, si á kwe á ne á danɔ pwa bantɔ diduɔ diduɔ ban ni.» Ba di ma suni ba ki kuntu.

²⁵ O daa ta ma ta di ba o wi: «Yi kwari-na fuvni. Nan yi pa-na si á kwari fuvni. Ki-na dam á titi kuri ni si á daari á ja baari. Abam duna balu maama á na wó ki najara di ba tun, Baŋa-We lagi Di ki-ba kuntu donɔ mu.» ²⁶ Zozwe laan ma gu pwa banu bam, yi o kwe ba yira yam o lə tweeru dinu yira ni. Pwa bam

ma maŋi tweeru tum yira ni si ku yi didaan-ni maŋa.

²⁷ Wa-zuvri maŋa ni, Zozwe ma pa ni si ba bwəli twa bam tweeru tum yira ni, yi ba laan duli-ba ba di piu bɔɔni dilu wuni ba ya na səgi tun. Ba ma joori ba kwe kandwa kamunə ba ma ba pi di ni. Daa ni mu ya ta wura si ku yi zum maama.

Zozwe di tuni didonna jawiə seeni

²⁸ Zozwe deen ma wani Makeda tuw di ku pe wum maama. O deen yɔɔrti o cəgi ba maama mu yi nɔɔn-nɔɔnu wu daari tuw kum wuni. Zozwe deen tunɔ didaani Makeda pe wum nuneeni o na maŋi o da yigə o tunɔ te di Zeriko pe wum mu.

²⁹ Zozwe didaani Yisrayeli jar-kərə bam maama zigi daani mu ba vu Libina. Ba deen ma ki najara didaani tuw kum kuntu tiinə. ³⁰ Baŋa-We deen ta ma pa ba di Libina tiinə bam. Nɔɔn-nɔɔnu wu lugi da. Zozwe ma tunɔ didaani Libina tuw pe wum di o nɔɔna bam nuneeni o na ki te Zeriko ni tun.

³¹ Zozwe didaani o kɔgɔ kum ma zigi Libina ni ba ke ba yi Lakisi. Ba ma gilimi tuw kum ba pu, yi ba ki najara di ku. ³² Najara yam kəm da yale de dum ni mu Baŋa-We pe ba di tuw kum kuntu. Yisrayeli tiinə bam

ma gu tuv kum nɔɔna maama, ni ba deen na ki te Libina ni tun. ³³Kantuv maɲa kam ni, Gezeri tuv Pe Horam di ma ba si o da o wɛli Lakisi tiinɛ bam. Zozwe ma ti wuntu di o jar-kərə bam maama, nɔɔn-nɔɔnu wu daari.

³⁴Zozwe laan ma ja o nɔɔna bam maama o vu Egilon. Ba ma gilimi tuv kum ba pu, yi ba ki najara di ba. ³⁵Ba deen kwe de didwi yirani mu ba ma wani tuv kum. Ba ma yɔɔri ba cɔgi ku nɔɔna bam maama, ni ba deen na ki Lakisi te tun.

³⁶Zozwe di o nɔɔna bam ma zigɪ Egilon ni ba vu si ba ki najara didaani Ebron tiinɛ. ³⁷Ba deen ma wani tuv kum kuntu didaani ku nawuurɛ yam maama. Ba deen gu ku pe wum di ku nɔn-biɛ bam maama. Ba maa wu daari nɔɔn-nɔɔnu tuv kum wuni. Ba deen tuɲi di ba nuneeni ba na ki te maama Egilon baɲa ni tun mu.

³⁸Yisrayeli tiinɛ bam daa ma pipiri ba vu ba ki najara didaani Debiri tuv. ³⁹Ba deen ma wani tuv kum di ku pe maama. Ba di tuv kum nɔɔna maama, didaani ku nawuurɛ yam mu, yi ba gu ku nɔɔna maama. Zozwe deen na tuɲi te Ebron didaani Libina yira ni tun, mu o ta ki kuntu Debiri tuv pe di o nɔɔna bam yira ni.

⁴⁰Zozwe deen ma di laɲa kam kuntu maama. O deen wani pwa

bam di ba nɔɔna bam maama: balu na zuvri pweeru laɲa kam ni, didaani wa-zuvri seeni bwəlu tum ni, di jagwiɛ seeni kagua kam wuni, ku wɛli di wa-puli seeni pweeru laɲa kam ni. Zozwe nɔɔna bam ma yɔɔri ba cɔgi ba maama, yi nɔɔn-nɔɔnu wu daari. Yisrayeli Baɲa-We dum nan ya maɲi Di pa-ba ni si ba ki kuntu mu. ⁴¹Zozwe wani nɔɔna bam mu si ku zigɪ Kadese-Barania na wu jagwiɛ seeni tun ku taa ve Gaza. O ta ma di-ba si ku zigɪ Gozeni laɲa kam ni, si ku yi Gabawɔn na wu jazum baɲa seeni tun. ⁴²Zozwe deen na di pwa bantv di ba tunti dum maama bidwi baɲa ni tun, ku yi Yisrayeli tiinɛ Baɲa-We dum na jaɲi o pa-ba tun ɲwaani mu.

⁴³Kuntu maama kwaga ni tun, Zozwe didaani Yisrayeli jar-kərə bam maama joori ba vu ba zuvri Giligali ni mu.

Zozwe ki najara didaani jazum baɲa seeni pwa bam

11 Hazora tuv pe Yabin deen ma ni Yisrayeli tiinɛ bam na di wɔnɔ laɲa kam maama baɲa ni te tun. O ma tuɲi kwərə o pa Pe Yobabi. Wuntu deen yi Madon tuv pe mu. O kwərə kam ta ma yi Simirɔni tuv pe, didaani Akesafi tuv pe wum di. ²O deen ta ma guli

didaani pwa balu maama na wu jazum baɲa seeni pweeru tum laɲa ni tun, di pwa balu na wu Galile jagwiə seeni si ku maɲi didaani Zɔrden bugə kam tun, ku wəli di balu na wu wa-zuuri seeni bwəlu tum ni si ku taa ve Dora na wu nɪnu kum ni ni tun. ³Pɛ Yabin ta ma pa kwərə yi Kaanan tiinə bam. Bantu zuuri Zɔrden bugə kam wa-puli seeni di ka wa-zuuri seeni maama ni mu. O ta ma tuɲi kwərə Amɔɔri tiinə bam, di Hɛti tiinə bam, di Perezi tiinə bam, didaani Yebusi tiinə bam tee ni. Bantu nan zuuri pweeru laɲa ni mu. O kwərə kam ta ma yi Hevi tiinə bam di. Bantu dɛen zuuri Mitspa laɲa ni mu, Hermɔn Piu kum tɛɲə ni. ⁴Pwa bam kuntu maama ma zaɲi ba la ba jar-kərə bam ba ki daani vulululu, nɪnɛni nɪnu ni kasulu na daga te tun. Ba siseɲ-nɔɔna di sise-tərikooru maa gaali. ⁵Pwa bam di ba jar-kərə bam laan ma la daani Merɔm na bam ni ni, si ba ki najara didaani Yisrayeli tiinə bam.

⁶Baɲa-Wɛ ma ta di Zozwe Dɪ wi: «Yi kwarɪ fuvni di ba. Jwa kantu maɲa ni, ba maama wú ji twa mu á yibiyə ni. Abam maa wú pa ba siseɲ-nɔɔna bam gwarigi, si á daari á zwe ba sise-tərikooru tum maama.»

⁷Zozwe didaani Yisrayeli kɔɔ kum maama ma da ba zaɲi pwa

bam di ba nɔɔna bam baɲa ni. Ba ma ki najara di ba Merɔm na bam je sum ni. ⁸Baɲa-Wɛ ma pa Yisrayeli tiinə bam di-ba. Ba ma zəli-ba ba pa ba duri ba yɔɔri ba yi Miserefɔti-Mayim, didaani Sidon tu-fɔɔ kum. Badonnə ma kwe wa-puli seeni cwəɲə kam ba vu Mitspa bolo kum ni. Ba ki najara yam mu taan. Ba ma gu ba duna bam maama yi wuluwulu wu daari. ⁹Zozwe dɛen ma ki kulɔ maama Baɲa-Wɛ na pɛ-o ni si o ki tun. O dɛen pɛ ba siseɲ-nɔɔna bam maama ji wo-gwanɪ mu, yi o daari o zwe ba sise-tərikooru tum maama.

¹⁰Zozwe laan ma joori o pipiri o vu o ki najara di Hazora tu kum. O ma wani tu kum nɔɔna di ba pɛ wum maama, yi o gu-ba. Kantu maɲa ni, Hazora dɛen mu yi tuni dum kuntu maama tu-fɔɔ.

¹¹Yisrayeli tiinə bam ma yɔɔri ba cɔgi tu kum kuntu nɔɔna bam maama. Ba wu pɛ pwələ si nɔɔn-nɔɔnu taa ɲwi. Ba dɛen ta ma zwe tu kum.

¹²Zozwe ta ma di pwa badonnə bam didaani ba tuni dum maama. O ma yɔɔri o gu-ba, nɪnɛni Baɲa-Wɛ tintuɲnu Moyisi dɛen na pɛ ni si ba ki te tun. ¹³Ku nan na yi tuni dilu na je pu-kuni sum yuu ni tun, Zozwe di o nɔɔna bam dɛen wu zwe-di. Hazora yiranɪ mu ba zwe.

¹⁴Yisrayeli tiinə bam na di tuni

dɔlɔ maama tɔn, ba deen kwe di jujaanɔ tum maama, ku wɔli di ba vara mu ba jiga. Ba ma daari ba gu nɔn-biə bam maama, yi nɔn-nɔnɔ wu daari. ¹⁵ Baŋa-We deen na pe Dɔ tɔntɔnɔ Moyisi ni dɔlɔ tɔn, mu o taga o bɔ Zozwe. O di maa tɔnɔ te maama Baŋa-We na bɔ Moyisi ni ba ki tɔn.

Wɔnɔ dim taani

¹⁶ Zozwe deen ma di wɔnɔ laŋa kam maama wuu baŋa ni, ku zigɔ pweeru laŋa kam ni, si ku taa tu jagwiə kagua kam seeni. Ku daa ta ve Gozɛnɔ seeni, di wa-zuuri seeni bwɛlu tum, di Zɔrden bolo kum, ku wɔli didaani pweeru laŋa kam maama. ¹⁷ Yisrayɛli tiinɔ tɔga kam laan ma zigɔ Pi-kuru kum ni, me na bwɛlɔ di Seyiri tɔn, si ka vu jazum baŋa seeni ka yi Baal-Gad na wu Liban bolo kum ni yi ku wu Hermɔn Piu kum tɔnɔ ni tɔn mu. Zozwe deen ma wani pwa balu na te laŋa kam kuntu maama tɔn mu, yi o daari o gu-ba. ¹⁸ O didaani pwa bam kuntu deen ma ki najara yam ba daani, yi o laan di-ba. ¹⁹ Hevi tiinɔ balu na zuuri Gabawɔn tu kum ni tɔn yɔranɔ deen mu ki ni-mɔrɔ di Yisrayɛli tiinɔ bam. Tɔnɔ dɔlɔ maama na daari tɔn, Yisrayɛli tiinɔ bam di-ba najara kɛm baŋa ni mu. ²⁰ Ku deen

nan yi Baŋa-We mu pe ba bɔcara ki dam, si ba ki najara di Yisrayɛli tiinɔ bam. Dɔ de ku baŋa ni si Dɔ pa ba yɔuri ba na cɔgum, yi yibwɛnɔ tɔrɔ ku wuni. Kuntu maama nan ki ku maŋi di Baŋa-We na pe Moyisi ni te tɔn mu.

²¹ Kantu maŋa kam ni mu Zozwe deen cɔgi nɔn-dɔdwaaru balu na yi Anaki tiinɔ tɔn. Ba deen zuuri Yisrayɛli di Zuda pweeru laŋa kam ni mu. Ba tɔnɔ dim maa yi Ebrɔn di Debiri di Anabi. Zozwe deen yɔuri o cɔgi ba maama mu didaani ba tɔnɔ dim. ²² Anaki tiinɔ bam deen daa maa wu daari Yisrayɛli tɔga kam baŋa ni, si ba badonnɔ deen za ta daari ba zuuri Gaza ni, di Gati ni, didaani Asedodi wuni. ²³ Ku de cwɛnɔ kam kuntu mu yi Zozwe jɔni tɔga kam maama, nuneɛni Baŋa-We deen na maŋi o pa Moyisi ni te tɔn. Zozwe di ma pɔuri pɔuri tɔga kam o pa Yisrayɛli tiinɔ bam, si ku tɔgi dwi didaani dwi si ba taa te.

Nɔna bam laan ma sin di jara-kɛm.

Pwa balu Yisrayɛli tiinɔ bam na wani tɔn

12 Moyisi ya ta na wu tɔgi tɔn, Yisrayɛli tiinɔ bam maŋi ba di pwa bale balu na zuuri Zɔrden bugɔ kam wa-puli seeni tɔn. Ba deen

gu-ba mu yi ba daari ba jɔɔi ba tɔga kam ba te. Ba tɔga kam zigɔ Aranɔn bolo kum ni mu, ka laan tɔgi Zurden buga kam wa-puli seeni ka di jazum baɔa seeni ka yi Hermɔn Piu kum.

²Dayigə pɛ wum yi Amɔɔri tiinə pɛ Sihon, o deen na zuuri Hesebon wuni tun mu. O paari laɔa kam zigɔ Aroyeri na wu Aranɔn bolo kum ni ni tun mu ka yi Yabaki buga kam. Buga kam kuntu deen mu yi Amɔn tiinə bam sisəm. Tu kulu na wu Aranɔn bolo kum titari ni tun, ku weli di Galadi tɔga kam cicoro tɔgi ti wu laɔa kam wuni. ³Pɛ Sihon laɔa kam ya ta ma zigɔ Galile ninu kum jagwiə seeni ka tɔgi Zurden buga kam wa-puli seeni, ka vu ka yi Araba ninu kum. Ye ninu kum mu kuntu. O tɔga kam ta ma yi Bet-Yesimoti, si ka laan ta tu jagwiə seeni ka yi Pisiga piu kum tɔɔɔ.

⁴Moyisi di o nɔɔna bam deen ta ma di Basan tu Pɛ Ogi. Wuntu deen mu kweeli Refayim tiinə bam juɔa ni. O deen jigi o paari dum o di Asetaro didaani Ederi tuni dum ni mu. ⁵Je sintu maama deen mu yi o paari dim laɔa kam: Hermɔn Piu kum, di Saleka, didaani Basan laɔa kam maama na ve ka yi Gesuri tiinə di Maaka tiinə laɔa sisəm dum na

wu wa-zuuri seeni tun. O deen ta ma te Galadi cicoro kulu na wu jazum baɔa seeni tun. O paari laɔa kam deen ke ka yi Hesebon Pɛ Sihon laɔa sisəm dum.

⁶Baɔa-Wɛ tuntunnu Moyisi didaani Yisrayeli tiinə bam deen mu wani pwa bale bam kuntu. O ma kwe ba tɔga kam o pɔɔri pɔɔri o pa Ruban dwi dum, di Gad dwi dum, ku weli didaani Manasi dwi dum cicoro, si ba taa te.

⁷Ku maa na yi pwa balu na zuuri Zurden buga kam wa-zuuri seeni tun, Zozwe di Yisrayeli tiinə bam deen mu wani bantu. Ba laɔa kam maa zigɔ Baal-Gad na wu Liban bolo kum ni tun, si ku yi Pi-kuru kum na wu Seyiri seeni tun. Zozwe deen ma kwe tɔga kam kuntu maama o pɔɔri pɔɔri o pa Yisrayeli tiinə bam si ba taa te.

⁸Mɛ o na pɔɔri o pa-ba tun weli di zwəənu tum laɔa kam, didaani wa-zuuri seeni bwəəlu tum. Ka daa maa kwe Zurden bolo kum didaani laɔa kam kuntu maama, si ku taa ve kagua kam na wu jagwiə seeni tun. Nɔɔna balu deen na zuuri tuni dum kuntu maama wuni tun yi Heti tiinə, di Amɔɔri tiinə, di Kaanan tiinə, di Perezi tiinə, di Hevi tiinə, didaani Yebusi tiinə bam mu.

12:3 Ye ninu kum = Ninu Tiku kum

12:2 Garum 21:21-24

⁹Pwa balu na zuvri Zorden bugə kam wa-zuvri seeni yi Yisrayeli tiinə bam wan-ba tun maa yi:

Zeriko tu Pe, Ayi tu Pe (Ayi bwələ di Beteli),

¹⁰Zeruzalem tu Pe, Ebron

tu Pe, ¹¹Yarmuti tu Pe,

Lakisi tu Pe, ¹²Egilon tu

Pe, Gezerti tu Pe, ¹³Debiri

tu Pe, Gedura tu Pe,

¹⁴Horama tu Pe, Arada tu

Pe, ¹⁵Libina tu Pe, Adulam

tu Pe, ¹⁶Makeda tu Pe,

Beteli tu Pe, ¹⁷Tapua tu

Pe, Heferti tu Pe, ¹⁸Afeki

tu Pe, Lasaron tu Pe,

¹⁹Madon tu Pe, Hazora tu

Pe, ²⁰Simiron-Meron tu Pe,

Akesafi tu Pe, ²¹Taanaki tu

Pe, Megido tu Pe, ²²Kedesi

tu Pe, Yokentam na wu

Karmeli ni tun tu Pe, ²³Dora

na wu Nafoti-Dora ni tun tu

Pe, Goyimi na wu Giligali ni

tun tu Pe, ²⁴Tirisa tu Pe.

Pwa bam maama na weli daani, ba yi pwa fiintɔ-didua (31) mu.

Tiga kalu ta na daari si ba di tun

13 Zozwe deen na tiini o kwin maɲa kalu tun, mu Baɲa-We tagi did-o Di w:

«Nmu laan kwɛn zanzan, yi tɛga kam je zanzan ta wura si á vu á joŋi á taá te. ²Je suntu nan mu daari si nɔɔna vu ba joŋi: Filisi tiinə laɲa kam, ku weli di Gesuri tiinə laɲa kam maama. ³Ka zigi Sihora bu-tula kam ni mu, Ezipi sisəm dɔm na wu me tun, si ku yi Ekoron sisəm dɔm na wu jazum baɲa seeni tun. Je sum kontu maama yi Kaanan tiinə laɲa mu. Filisi didɛera banu tuni dɔm maa yi: Gaza, di Asedodi, di Asekelon, di Gati, didaani Ekoron. Ku weli di Awa tiinə laɲa kalu na wu jagwiə seeni tun, ⁴didaani Kaanan tiinə tɛga kalu na zigi Sidon tiinə tu Ara ni si ka ta vu ka yi Afeki laɲa kam, Amɔɔri tiinə sisəm dɔm na wu me tun. ⁵Abam ta maa wó joŋi Gebali tiinə laɲa kam á weli da, didaani Liban tɛga kam maama na wu wa-puli seeni yi ka zigi Baal-Gad na wu Hermɔn Piu kum jagwiə seeni tun, ka vu ka yi Lebo-Hamati.

⁶Sidon tiinə laɲa kam maama tɔɔi ka weli da mu. Bantu zuvri pweeru je sum na wu Liban pweeru tum didaani Miserefoti-Mayim titari ni tun mu. Amu titi nan mu lagi a zeli nɔɔna bam kontu maama, si abam wani á zu da. Nmu nan yɔɔri n pɔɔri tɛga kam n pa Yisrayeli tiinə bam

nunɛɛnt a na pɛ nmv ni sɪ n kɪ te tun. ⁷Kwe tɪga kam kuntu maama n pɔɔrɪ n pa Yisrayelɪ dwiə nɔvɔ kulu na daartɪ tun, dɪdaantɪ Manasɪ dwi dɪm cicoro, sɪ ba taa te.»

Zurden bugə kam wa-puli seeni tɪga kam pɔɔrɪm sɪm

⁸Ku na yɪ Manasɪ dwi dɪm cicoro kudonɔ kum, ku wɛli dɪdaantɪ Ruban dwi dɪm, dɪ Gadɪ dwi dɪm, Baɲa-We tintonɔvɔ Moyisi deen manɪ o pa bantv ba tɪga kam pupwara Zurden bugə kam wa-puli seeni mv. ⁹Ba laɲa kam yalɪ kuntu mv ka yɪ Aroyertɪ na wv Aranon bolo kum ni nɪ tun, dɪ tuv kulu na wv bolo kum titartɪ nɪ tun, ku wɛli dɪ tɪ-kampartɪ je silv maama na zɪɔtɪ Medɪba nɪ sɪ ku yɪ Dibɔn tun. ¹⁰Ka ta yɪ tunɪ dilv maama na yɪ Amɔɔrɪ tiinə Pɛ Sɪhɔn nyum tun. Wɔntv deen nan dɪ paartɪ Hesebon wuntɪ mv. Ka ta ma vu ka yɪ Amɔn tuv sisəm dɪm. ¹¹Ba tɪga kam deen tɔɔtɪ Galadɪ je sɪm dɪ Gesuri tiinə dɪ Maaka tiinə laɲa kam maama, dɪdaantɪ Hermɔn Pɪu kum je sɪm maama, ku wɛli dɪ Basan maama, sɪ ka vu ka yɪ Saleka mv. ¹²Basan tuv Pɛ ɔɔtɪ laɲa kam maama dɪ yɪ ba nyum mv. Wɔntv deen dɪ o paartɪ Asetaro dɪdaantɪ Ederɪ nɪ mv. Wɔntv deen mv kweeli Refayim tiinə bam juɲa nɪ. Moyisi

deen maa di-ba, yɪ o zɛli-ba o daartɪ tɪga kam kuntu. ¹³Yisrayelɪ tiinə bam deen maa wv zɛli Gesuri tiinə bam dɪ Maaka tiinə bam. Nɔɔna bam kuntu dɪ deen maa tɔɔtɪ ba zɔvrtɪ dɪ Yisrayelɪ tiinə bam sɪ ku yɪ zɪm maama.

¹⁴Moyisi deen na pɔɔrɪ tɪga kam o pa Yisrayelɪ tiinə bam tun, Levi dwi dɪm yirantɪ mv wv tɔɔtɪ ba jonɪ tɪga kam pupwara. Baɲa-We manɪ Dɪ pa Moyisi nɪ nɪ: bantv pupwara wɔ nunɪ pɛera yalv Yisrayelɪ tiinə bam na jaantɪ ba tui ba zve We bimbim dɪm baɲa nɪ ba pa ba Tu Baɲa-We dɪm tun mv.

Ruban dwi dɪm tɪga kam

¹⁵Moyisi deen kwe tɪga kantv mv o pa Ruban dwi dɪm. O ma pa dwi maama dɪ ku nyum sɪ ba taa te.

¹⁶Bantv laɲa kam yalɪ kuntu mv ka yɪ Aroyertɪ na wv Aranon bolo kum ni nɪ tun, dɪ tuv kulu na na wv bolo kum titartɪ nɪ tun, ku wɛli dɪ tɪ-kampartɪ je silv maama na bwɛlɛ dɪ Medɪba tun. ¹⁷Hesebon dɪ yɪ ba nyum mv, dɪdaantɪ tunɪ dilv maama na wv tɪ-kampartɪ dɪm kuntu maama nɪ tun: Dibɔn, dɪ Bamotɪ-Baal, dɪ Bɛtɪ-Baal-Meon, ¹⁸dɪ Yahaza, dɪ Kedemɔtɪ, dɪ Mefaati, ¹⁹dɪ Kiryatayim, dɪ Sibima, dɪdaantɪ

Zeret-Sahari. Tu kuntu maa wu zoŋo kulu na wu bolo kum ni ni tun baŋa ni mu. ²⁰Ku ta wɛli di Bet-Pewɔri, di tɔga kalu na wu Pisiga piu kum tɔŋɔ ni tun, di Bet-Yesimɔti, ²¹dɔdaani tuni dilu maama na wu ti-kampari je sum ni tun. Amɔɔri tiinɔ Pe Sihon deen na di paari Hesebon woni yi o te laŋa kalu maama tun di maa yi Ruban dwi dum nyum. Moyisi deen ma di pe wom kuntu di Madian pwa bam maama mu: Evi, di Rekem, di Zurɔ, di Huuri, dɔdaani Reba. Bantu deen mu te tɔga kam ba pa Pe Sihon. ²²Yisrayeli tiinɔ bam deen ma gu Bewɔri bu Balam wulu na yi vuru tun ba wɛli di nɔɔna babam bam. ²³Ruban dwi dum tɔga kam deen ve ka kweeli Zurden bugɔ kam bube baŋa ni mu. Ba deen kwe tuni dum kuntu di di nawuura yam maama ba te, digɔ maama di ka nyum.

Gadi dwi dum tɔga kam

²⁴Moyisi deen ta ma kwe tɔga kadoŋ o pa Gadi dwi dum. O ma pa dwi maama di ku nyum si ba taa te.

²⁵Bantu laŋa kam ma kwe Yazeri di tuni dilu maama na wu Galadi laŋa kam ni, ku ta wɛli di Amɔn tiinɔ tɔga kam cicoro, si ku taa ve Aroyeri na wu Raba wa-puli seeni tun. ²⁶Ba laŋa kam zigɔ Hesebon ni, si ka vu ka yi Rama-Mizipti dɔdaani

Betonim. Ka ta zigɔ Mahanayimi ni, si ka yi Debiri laŋa kam. ²⁷Zurden bolo kum seeni tun, ba tɔga kam ma kwe Beti-Haram, di Beti-Nimira, di Sukɔti, dɔdaani Zafon. Hesebon tu Pe Sihon laŋa kalu ya ta na daari tun di maa yi ba nyum. Gadi dwi dum tɔga kam deen ve ka kweeli Zurden bugɔ kam bube baŋa ni mu, ka ta tɔgi bugɔ kam wa-puli seeni ka yi Galile nunu kum ni. ²⁸Ba deen kwe tuni dum kuntu di di nawuura yam maama ba te, dwi maama di ku nyum.

Manasi dwi dum cicoro tɔga kam

²⁹Moyisi deen ta ma kwe tɔga kadoŋ o pa Manasi dwi kum cicoro. O ma pa digɔ maama di ka nyum si ba taa te. ³⁰Bantu laŋa kam ma kwe Mahanayimi, si ku taa ve Basan laŋa kam maama ni, Pe ɔgi deen na di o paari dum me tun. Tuni fusrdu dilu Yayiri ya na di yi di wu Basan ni tun di ta wɛli da mu. ³¹Galadi laŋa kam cicoro di maa wɛli da, dɔdaani Pe ɔgi deen na di o paari dum tuni dilu ni tun, Asetaro dɔdaani Ederi mu kuntu. Je sum kuntu maama deen laan jigi Manasi bu Makira dwi kum cicoro nyum mu.

³²Mu ku na ki te yi Moyisi deen wu Moabi bwɛlu tum laŋa kam ni o pɔɔri tɔga kalu na wu Zeriko tu

dɪ Zɔrden bugə kam wa-puli seeni tun. ³³Si kɔ na daari Levi dwi tiinə bam tun, Moyisi deen wu pɔɔri tɔga o pa bantɔ sɪ ka taa yɪ ba nyum. Benjwaani, Yisrayeli Baŋa-We dum mu yɪ ba tɔri nɪ Dl na tagi dɪ ba te tun.

Zɔrden bugə kam wa-zɔvri seeni tɔga kam pɔɔrim sɪm

14 Kaanan tɔga kam na wu Zɔrden bugə kam wa-zɔvri seeni tun deen ta daari sɪ ba pɔɔri-ka ba pa Yisrayeli tiinə bam. We kaanum tu Eleyazaari, kɔ wɔli dɪ Nun bu Zozwe, dɪdaani Yisrayeli dwi tiinə nakwa bam deen laan ma pɔɔri tɔga kam kuntɔ ba pa Yisrayeli tiinə bam maama. ²Ba deen tagi jɔɔɔ mu tɔga kam ŋwaani ba pɔɔri-ka ba pa Yisrayeli dwiə nugu dɪ cicoro kulɔ na daari tun, nuneɛni Baŋa-We na maŋi Dl pa Moyisi nɪ sɪ o kɪ te tun. ³⁻⁴Kɔ na yɪ dwiə yale dɪ cicoro kudɔŋ kum, Moyisi ya maŋi o pa bantɔ na ba jəŋə je. Bantɔ tɔga kam wu Zɔrden bugə kam wa-puli seeni mu. Moyisi nan wu pɛ Levi dwi tiinə tɔga kam dɔŋ. O deen za kuri tuni dɪ vara pwɔli mu o pa-ba, sɪ ba dɪ wantɔ ba taa zɔvri dɪ wuni yɪ ba kɪ kɔnɔ. Kɔ daari Zɔzefu dwi dum

deen pɔɔri kuni bile mu: o biə bale Manasi dɪdaani Efrayim dwiə yam mu kuntɔ. ⁵Yisrayeli tiinə bam deen na pɔɔri tɔga kam te tun kɪ kɔ maŋi dɪdaani Baŋa-We ya na bri Moyisi sɪ ba kɪ te tun mu.

Kalebi jɔŋi Ebrɔn

⁶Yisrayeli tiinə bam deen ta maa wu Giligali nɪ. Ba na wura tun mu Zuda dwi tiinə tɔŋi nɔɔna Zozwe tee nɪ. Ba dɪdɔa deen yɪ Yefune bu Kalebi, o na nuŋi Kenizi dwi kum nɪ tun. Kalebi ma ta dɪ Zozwe o wɪ: «Yɪ swe Baŋa-We deen na tagi dɪbam bale taani tite maama o bri o tuntɔŋnu Moyisi, yɪ dɪ deen ta wu Kadese-Barania nɪ tun. ⁷Maŋa kam kuntɔ nɪ amɔ deen jɔŋi bɪna fiinna mu. Moyisi deen zɔŋi Kadese-Barania nɪ o tɔŋi nɪ, sɪ a vu a ŋɔ a nii tɔga kantɔ na yɪ te tun. Amɔ deen ma ja ta-ŋum a ba a pa-o, dɪ a wuu maama. ⁸Si kɔ na yɪ amɔ curru tulɔ deen na tɔŋi dɪ amɔ ba vu sɪ dɪ ŋɔ dɪ nii tɔga kam tun, ba deen kɪ fɔvni mu nɔɔna bam maama kuri nɪ. Amɔ deen nan yɔɔri a tɔŋi a Tu Baŋa-We dum mu dɪ a wuu maama. ⁹Duntɔ de dum nɪ mu Moyisi deen tagi o goni nɪ dɪ amɔ o wɪ: «Nmu na nɔni n naga Kaanan tɔga kalɔ nɪ kuntɔ tun wɔ taa yɪ nmu nyum. Nmu

dɪ n biə mu wó taa te-ka sɪ ku taa ve maɲa maama, n na tɔɣɪ Baɲa-We dɪ n wuu maama tun ɲwaani.»

¹⁰Tɔ. Moyisi na tagɪ Baɲa-We taani dum kuntu o bri-nɪ, sɪ ku yi zum tun, ku yi bɪna fiinna-yanu mu. Maɲa kam kuntu nɪ dɪbam Yisrayeli tiinə ta wu kagua yuu nɪ mu dí veə. Nii amu! Amu ta ɲwi nuneɛni Baɲa-We na tagɪ te tun, pa a zum jɪɣɪ bɪna funɔnɔ yanu mu. ¹¹Dɪ zum maama amu nan ta dana, yi a damma mu, nuneɛni a deen na yi te de dum Moyisi na tunɣɪ-nɪ tun. Dam dum ta wura sɪ a ma a kɪ najara dɪ tutɔɲa yalɔ maama a na lagɪ tun. ¹²Kuntu tun, kwe pweeru laɲa kalɔ Baɲa-We deen na goni ni sɪ ka taa yi amu nyum tun n pa-nɪ. Nmu wó guli nɪ Anakɪ tiinə bam mu wu daani. Ba tunɪ dum ma lɔ dɪ di vili vili. Dɪ ku dɪ, Baɲa-We na wu amu tee nɪ tun ɲwaani, a wó wani-ba a zəli, nuneɛni Baɲa-We na tagɪ sɪ a kɪ te tun.»

¹³Yefune bu Kalebɪ na tagɪ kuntu maama o ti tun, Zozwe ma loori We sɪ Dɪ kɪ-o lanyirani. O ma daari o kwe Ebrɔn o pa-o, sɪ ku taa yi o titɪ jɪɣɪru. ¹⁴Ku na zigɪ de dum kuntu nɪ sɪ ku yi zum tun, Ebrɔn laan leeri ku ji Yefune bu Kalebɪ didaani o biə nyum mu. Benwaani, wuntu deen tɔɣɪ Yisrayeli Baɲa-We dum

mu didaani o wuu maama. ¹⁵Kantu maɲa ya ta na wu yi tun, ba deen jɪɣɪ tuw kum mu ba bæi nɪ Kiriyat-Arba, Araba deen na yi Anakɪ tiinə bam nɔn-sawɔɔ tun ɲwaani.

Tɪga kam laan ma sin yi najara daa tərə.

Zuda dwi dum tɪga kam

15 Ba deen na kuri tɪga kalɔ ba pa Zuda dwi dum tun tulɪ ka tu jagwiə seeni mu ka tɔɣɪ Edom sisəm dum ka vu ka yi Zin kagua kam mu.

²Ba tɪga kam jagwiə seeni puli Ye ninu kum jagwiə nabili seeni mu.

³Ka ma vu ka leeni Nɔɲɔ zwəənu cwəɲə kam jagwiə seeni ka ke ka yi Zin kagua kam nɪ. Ka ta maa ve Kadese-Barania jagwiə seeni kuntu, ka daari ka yi Esrəm nɪ. Ka laan ma din Adara nɪ ka pipiri ka yɔɔɪ Karaka seeni. ⁴Ka ma zigɪ dāani ka tɔɣɪ Azumon nɪ, ka tulɪ taa ka yi Ezipi bu-tula kam, yi ka laan vu ka kweeli Mediterane ninu kum ni nɪ mu. Zuda dwi dum tɪga kam jagwiə seeni sisəm mu kuntu.

⁵Ku daari ba tɪga kam wa-puli seeni sisəm dum wó taa tulɪ Ye ninu kum ni dum mu kuntu, sɪ ka vu ka yi Zurden bugə kam ni dum nɪ. Jazum baɲa seeni sisəm dum dɪ maa wó

15:2 Ye ninu kum = Ninu Tiku kum

14:9 Garum 14:24; Gulə Tɔnɔ 1:36 14:14 Garum 14:24

puli je sum kuntu ni, Zurdən bugə kam na zu Ye nūw kum me tun, ⁶yi ka laan vu ka yi Beti-Hogila. Ka ta ma tōgi Beti-Araba jazum baṇa seeni ka ke ka yi Bohan Kandwe dum. Bohan deen yi Ruban bu mu. ⁷Ka na zigi daani tun, ka laan ma kwe Akōri bolo kum, ka yi Debiri ni, ka daari ka pipiri jazum baṇa seeni ka di Giligali ni. Giligali deen yōri Adumim zōṇo kum na wu bolo kum jagwiə seeni tun. Ku na zigi dāani tun, sisəm dum laan ma ke di yi En-Simesa buli-yiə yam ni mu, si ka yi En-Rogeli. ⁸Sisəm dum ta tuli di tōgi Ben-Hinom bolo kum ni mu, si ku taa ve Yebusi tiinə tu kum zōṇo kum jagwiə seeni. Zeruzalem mu kuntu. Di daa ta ma ke di din jazum baṇa seeni si ku maṇi di Hinom bolo kum wa-zūri dum seeni, Refayim bolo kum jazum baṇa seeni na kweeli me tun mu. ⁹Ka zigi zōṇo kum baṇa ni ka vu ka yi Nefatua buli-yiə yam ni mu, si ka yi tūni dilu na wu Efron Piu kum tōṇo ni tun. Ka daa ma gugwəli ka yōri Baala seeni. (Kiriāf-Jeerim mu kuntu.) ¹⁰Ba tiga kam na kwe Baala wa-zūri seeni tun, ka vu ka tōgi Seyiri Piu kum mu, ka vu ka yi Jeerim piu zōṇo kum. (Kesalon mu kuntu.) Ka laan ma tu ka vu Beti-Simesa tu kum, ka daari ka

tōgi Timna seeni ka ke. ¹¹Sisəm dum ta ke di vu zōṇo kulū na wu Ekoron jazum baṇa seeni tun mu, di pipiri di yōri Sikeron di daari di ke di gaali Baala piu kum. Di ma yi Yabeneli tu kum ni, yi di vu di kweeli Mediterane nūw kum ni.

¹²Zuda dwi dum tiga kam wa-zūri seeni sisəm dum mu deen yi Mediterane nūw kum ni dum. Zuda sō-yuni tum maama deen zūri sisənə yantu wūni mu.

¹³Baṇa-We deen ya pe Zozwe ni mu si o fō Zuda laṇa kam wūni o pa Yefune bu Kalebi. Zozwe di ma suni o ki kuntu. Ba deen kwe Ebron mu ba pa-o. Tu kum kuntu ya yi Araba nyum mu. Wuntu maa yi Anakī tiinə nabaaru. ¹⁴Kalebi deen ma zəli Anakī dwiə yatō yam na wu Ebron ni tun, o daari je sum kuntu. Bantu deen mu yi: Sesayi, Ahiman, dūdaani Taliməyi. ¹⁵Kuntu kwaga ni tun, o ve o ki najara mu dūdaani Debiri tu kum tiinə. (Pulim ni tun, tu kum kuntu yūri deen mu yi Kiriati-Siferi.) ¹⁶Kalebi deen ma ta o wi: «Amu wó kwe a buko Akisa a pa nōonu wulu maama na wó wani o vu o ki najara dūdaani Kiriati-Siferi tiinə bam yi o wani-ba tun.» ¹⁷Kenazi bu Ōtiniyeli deen ma vu o ki najara yam, yi o wani tu kum nōona bam. Kenazi di deen yi

Kalɛbɪ curu mu. O ma kwe o buko Akisa o pa Ɖtiniyelɪ, sɪ o di o ma o ji o kaanɪ.

¹⁸ Kadri dum maɲa kam nɪ mu, o tagɪ dɪ o baru wum sɪ ba beeri tɪga ba joɲi o ko wum tee nɪ. O deen ma di bunaga o vu o tu o ko yigə nɪ, yɪ o ko bwe-o o wɪ: «Bɛɛ mu nmɪ lagɪ sɪ a kɪ a pa-m?» ¹⁹ Akisa ma lər-o o wɪ: «A loori sɪ n kɪ-nɪ zaanɪ mu. Nmɪ na pɛ-nɪ tɪga kalɪ tun yɪ kagva yiranɪ mu. Kuntɪ tun, a lagɪ mɛ na na buri tun mu sɪ n kwe n pa-nɪ.» Kalɛbɪ ma beeri buli-yiə je o pa-o, jazum baɲa seeni dɪ jagwiə seeni maama.

²⁰ Tɪga kantɪ mu ba deen pɛ Zuda dwi dum, dwi maama dɪ ku nyɪm.

²¹ Tɪnɪ duntu deen wu jagwiə seeni mu, dɪ na batwarɪ dɪ Edom sisəm dum tun:

Kabezɪlɪ, dɪ Ederɪ, dɪ Yaguri,
²² dɪ Kina, dɪ Dimona, dɪ
 Adada, ²³ dɪ Kedɛsɪ, dɪ
 Hazora, dɪ Itanan, ²⁴ dɪ
 Zifi, dɪ Telem, dɪ Bealɔtɪ,
²⁵ dɪ Hazora-Hadata, dɪ
 Keriotɪ-Hezeron (Hazora
 mu kuntɪ), ²⁶ dɪ Amam,
 dɪ Sema, dɪ Molada,
²⁷ dɪ Hazara-Gada, dɪ
 Hesemon, dɪ Bɛtɪ-Peleta,
²⁸ dɪ Hazara-Suali, dɪ
 Bɛɛr-Seba, dɪ Biziotia, ²⁹ dɪ
 Baala, dɪ Iyim, dɪ Ezem,
³⁰ dɪ Eletolada, dɪ Kesili, dɪ

Horama, ³¹ dɪ Zikalagɪ, dɪ
 Madamana, dɪ Sansana, ³² dɪ
 Lebaotɪ, dɪ Silimi, dɪ Ayin,
 dɪdaanɪ Rimɔn.

Dɪ deen yɪ tɪnɪ fiinle-nugu mu dɪ dɪ tɪ-balwa yam maama.

³³ Tɪnɪ duntu dɪ maa wu wa-zuvri bwəlu tum seeni mu:

Esatola, dɪ Zura, dɪ
 Asena, ³⁴ dɪ Zanoa, dɪ
 En-Ganim, dɪ Tapua, dɪ
 Enam, ³⁵ dɪ Yarmuti, dɪ
 Adulamɪ, dɪ Soko, dɪ
 Azeka, ³⁶ dɪ Saarayim, dɪ
 Aditayim, dɪ Gedira, dɪdaanɪ
 Gederotayim.

Dɪ yɪ tɪnɪ fugə-dɪna mu, dɪdaanɪ dɪ tɪ-balwa yam.

³⁷ Tɪnɪ duntu dɪ ta wəli da mu:

Zenan, dɪ Adasa, dɪ
 Migadal-Gad, ³⁸ dɪ Dilean,
 dɪ Mitspa, dɪ Yoktelɪ, ³⁹ dɪ
 Lakisi, dɪ Bozekatɪ, dɪ Egilon,
⁴⁰ dɪ Kabon, dɪ Laamasa, dɪ
 Kitilisi, ⁴¹ dɪ Gederɔtɪ, dɪ
 Bɛtɪ-Dagon, dɪ Naama, dɪ
 Makeda.

Tɪnɪ fugə-dɪrdɪ mu kuntɪ, dɪ dɪ nawuuruə yam.

⁴² Tɪnɪ duntu dɪ ta wura:

Libina, dɪ Etɛɛrɪ, dɪ Asan,
⁴³ dɪ Ifata, dɪ Asena, dɪ
 Neziba, ⁴⁴ dɪ Keyila, dɪ
 Akisiba, dɪdaanɪ Maresa.

Duntu yɪ tɪnɪ nugu mu, dɪ dɪ nawuuruə yam.

⁴⁵ Ekoron dɔdaani ku
ti-balwa bam di ku nawuura
yam maama.

⁴⁶ Ku na zigi Ekoron ni si ku tɔgi
wa-zuuri seeni:

tuni dilu maama na bwala
di Asedodi tin, ⁴⁷ Asedodi, di
Gaza, di di ti-balwa, di di
nawuura yam maama, si ku
ta tu Ezipi bu-tula kam, ku vu
ku tult Mediterane ninu kum
ni.

⁴⁸ Ku na maɔi dɔdaani pweeru
laɔa kam tin, tuni duntu mu wura:

Samiri, di Yatira, di Soko,
⁴⁹ di Dana, di Kiriati-Sana
(Debiri mu kontu), ⁵⁰ di
Anabi, di Esitemo, di Anim,
⁵¹ di Gozen, di Holon, di
Giloo.

Tuni fugə-dɔwa mu kontu, di di
nawuura yam maama.

⁵² Arabi, di Duma, di Esan,
⁵³ di Yanim, di Beti-Tapua, di
Afeki, ⁵⁴ di Humata, di Ebron,
di Kiriati-Arba tu kum, ku
yiri didon ta mu yi Ebron, di
Siori tu kum. Di maama yi
tuni nugu mu, ku weli di di
nawuura yam.

⁵⁵ Maon, di Karmeli, di Zifi,
di Yuta, ⁵⁶ di Zizreyeli, di
Yokadeam, di Zanoa, ⁵⁷ di
Kayin, di Gibe, di Timna.

Duntu di yi tuni fugə mu, di di
nawuura yam.

⁵⁸ Halula, di Bet-Zura, di
Gedora, ⁵⁹ di Marata, di
Beti-Anoti, di Elitekon.

Tuni dirdu mu kontu, di di
nawuura yam.

⁶⁰ Kiriati-Baal (Kiriati-Jeerim
mu kontu), dɔdaani Raba.

Di yi tuni dile mu, dɔdaani di
nawuura yam.

⁶¹ Ba laɔa kalu na wu kagua kam
seeni tin, tuni duntu di maa wura:

Beti-Araba, di Midin, di
Sekaka, ⁶² di Nibisan (kontu
maa yi «Ye Tu» mu), ku weli
di En-Gedi.

Duntu di maa yi tuni dirdu, di di
nawuura yam.

⁶³ Yebusi tiina bam deen zuuri
Zeruzalem ni mu. Zuda tiina bam
nan wu wani-ba ba zeli. Yebusi
tiina bam dɔdaani Zuda tiina bam
maa zuuri daani di zum maama.

Efrayim dwi di Manasi dwi taani

16 Ba deen na kuri tɔga kalu
ba pa Zuzefu dwi dum tin
puli Zorden bugə kam ni, ka na
bwala di Zeriko me tin mu. Ka zigi
Zeriko buli-yiə yam wa-puli seeni
mu, ka tɔgi kagua kam ni ka ke ka
yi Beteli tu kum na wu pweeru laɔa

kam nɪ tɪn. ²Ka na zɪgɪ Betɛlɪ nɪ tɪn, ka tɔgɪ Luuzi yɪ ka tɔlɪ ka zɔ Atarɔtɪ, Ariki tiinɛ bam na zɔvɪ mɛ tɪn mu. ³Ka laan ma tu wa-zɔvɪ seeni ka yɪ Yafeleti tiinɛ je sɪm, sɪ kɪ taa ve Bete-Horon jagwiɛ seeni. Ka daa ta ma kɛ ka vu Gezɛrɪ, sɪ ka vu ka kweeli Mediterane nɪnɪv kɪm nɪ nɪ.

⁴Kɪ dɛ kɪntɪ mu yɪ Manasɪ dɪ Efrayim jɔŋɪ ba tɪga kam pɔɔrɪm dɪm. Zɔzɛfɪ biɛ bale bam mu kɪntɪ.

Efrayim dwi dum tɪga kam

⁵Laŋa kantɪ mu ba dɛɛn pɔɔrɪ ba pa Efrayim dwi dum, dwi maama dɪ kɪ nyum:

Ba tɪga kam na jeeri wa-puli seeni tɪn zɪgɪ Atarɔtɪ-Adara nɪ mu. Ka laan ma tɔlɪ kɪntɪ, ka dɪ Bete-Horon jazɪm baŋa seeni, ⁶yɪ kɪ kɛ kɪ yɪ Mediterane nɪnɪv kɪm. Sɪ kɪ na yɪ jazɪm baŋa seeni sisɛm dɪm, tɪga kam yɪ Mikimeta mu. Ka laan ma gugwɛli wa-puli seeni ka kɛ ka yagɪ Tanata-Silo, ka gaalɪ daanɪ ka yɪ Yanoa na wɪ wa-puli seeni tɪn. ⁷Tɪga kam daa zɪgɪ Yanoa nɪ kɪntɪ ka vu Atarɔtɪ dɪ Naara seeni mu. Ka ma daari ka yɪ Zeriko, yɪ ka laan vu ka kweeli Zurɔɔn bugɛ kam nɪ. ⁸Kɪ na zɪgɪ Tapua nɪ tɪn, tɪga kam sisɛm yalɪ mu dɪ vu wa-zɔvɪ seeni. Dɪ ma tɔgɪ

Kana bu-tɔla kam dɪ vu dɪ kweeli Mediterane nɪnɪv kɪm nɪ nɪ. Mu tɪga kalɪ Efrayim dwi dum dɛɛn na jɔŋɪ sɪ ba taa te tɪn mu kɪntɪ, dwi maama dɪ kɪ nyum. ⁹Efrayim tiinɛ bam dɛɛn ta jɔŋɪ tɪnɪ dɪdonnɛ na wɪ Manasɪ dwi dum laŋa kam wɪntɪ mu.

¹⁰Kaanan tiinɛ dɛɛn ya zɔvɪ Gezɛrɪ tɪv wɪntɪ yɪ Efrayim tiinɛ bam wɪ zɛli-ba. Bantɪ dɪ Efrayim tiinɛ bam maa zɔvɪ daanɪ dɪ zɪm maama. Efrayim tiinɛ bam dɛɛn za fɪn-ba mu, sɪ ba taa tɔŋɪ tɪtɔŋ-cɛɛra.

Manasɪ dwi dum tɪga kam

17 Ba dɛɛn ma kɪ tɪga kam je sɪdɔŋ ba pa Manasɪ dwi dum. Manasɪ dɛɛn yɪ Zɔzɛfɪ bu-kwɪan mu, o dɪ bu-kwɪan ya maa yɪ Makira. Wɪntɪ dɛɛn yɪ nɔn-babɪa mu. O maa yɪ Galadɪ tiinɛ ko. O ya maŋɪ o jɔŋɪ Galadɪ dɪ Basan laŋa kam na wɪ Zurɔɔn bugɛ kam wa-puli seeni tɪn mu. ²Kɪ nan na yɪ dwiɛ yadonnɛ na nɪŋɪ Manasɪ yɪra nɪ tɪn, ba dɛɛn pɔɔrɪ tɪga Zurɔɔn bugɛ kam wa-zɔvɪ seeni mu ba pa-ba, dwi maama dɪ kɪ nyum. Bantɪ maa yɪ: Abizeri, dɪ Heleke, dɪ Asireli, dɪ Sishɛm, dɪ Hefɛrɪ, dɪdaanɪ Semida. Baara balɪ na yɪ Zɔzɛfɪ bu Manasɪ biɛ tɪn mu kɪntɪ.

³Hefert bu Zelofadı deen lugi bukwa banu mu yi o ba jigi bəkarə. O nabaara maa yi Galadı dı Makira. Ba yi Manası dwi dum tiinə mu. Zelofadı bukwa bam yıra mu yi: Maala, dı Nua, dı Hogıla, dı Milka, dıdaanı Tirisa.

⁴Kaana bam kuntu ma zaŋi ba vu Yisurayeli nakwa bam te, dı Eleyazaarı na yi Wε kaanum tu tun dı Zozwe dı te. Ba ma ta dı ba ba wı: «Baŋa-Wε deen pε Moyisi ni sı Dı na lagı Dı kı tıga Dı pa dı dwi dum baara bam, sı Dı pɔɔrı ka wunı Dı pa dıbam dı.» Zozwe ma kı o tɔgi Baŋa-Wε ni dum. O ma pa-ba tıga sı ba taa te, nuneeni o deen na kı te dı ba baara bam tun. ⁵⁻⁶Manası dwi dum deen nε je kuni fugə mu tıga kam pɔɔrum baŋa nı, sı ku wəli dı ba ya na maŋi ba jigi tıga kalu Zurdən bube didoŋ dum seeni tun. Galadı dı Basan laŋa kam mu kuntu. Ku nan yi Manası dwi dılu na yi kaana tun dı deen na joŋi tıga nuneeni ba baara bam na joŋi te tun gwaanı mu ku yi kuntu.

⁷Manası dwi dum laŋa kam ma zıgi Aseerti dwi dum sisəm nı, sı ku taa ve Mikimeta na wu Sishem wa-puli seeni tun mu. Sisəm dum ta zıgi Mikimeta nı mu dı tu jagwiə seeni, dı yi Tapua tiinə na zuvrı me tun. ⁸Tıga kalu na gilimi Tapua

tu tun nan yi Manası dwi dum nyum mu, yi Tapua tu kum titı yi Efrayim nyum. Ku deen je Manası sisəm baŋa nı mu. ⁹Ba laŋa sisəm dum ta tulı jagwiə seeni mu dı yi Kana bu-tula kam nı. Dı ma tɔgi bu-tula kam jazum baŋa seeni kuntu ku vu ku zu Mediterane nınu kum wunı. Tunı didonnə maa na tɔgi bu-tula kam jagwiə seeni tun deen yi Efrayim tunı mu, yi dı wu Manası sisəm wunı. ¹⁰Efrayim tıga kam wu bu-tula kam jagwiə seeni mu. Manası tıga kam maa wu ku jazum baŋa seeni, yi Mediterane nınu kum je ku wa-zuvrı seeni. Aseerti dwi dum tıga wu jazum baŋa seeni mu, yi Yisakaarı dwi dum tıga wu wa-puli seeni.

¹¹Tunı didonnə deen yi Manası dwi dum nyum mu, yi dı wu Yisakaarı dıdaanı Aseerti dwiə yam tıga baŋa nı. Dı maa yi: Betı-San, dı Ibleyam, dı Dora tiinə (Nafotı-Dora mu kuntu), dı Eyin-Dɔɔrı, dı Taanakı dıdaanı Megido, ku ta wəli dı dıntu nawuure yam dı.

¹²Manası dwi tiinə nan wu wanı ba zəli balu na zuvrı tunı dum kuntu nı tun. Ku ma pa Kaanan tiinə bam dı yɔɔrı ba zuvrı dı wunı. ¹³Yisurayeli tiinə bam maa na tu ba dana maŋa kalu tun, ba ta wu zəli

Kaanan tiinə bam. Ba dɛɛn jɪɣɪ-ba ba pa ba tɔŋɪ tutɔŋ-cɛɛra mu ba pa-ba.

*Zuzefu dwi tiinə loori Zozwe
ba tɪga kam ŋwaanu*

¹⁴Ku na wura ku wura tun, Zuzefu dwi tiinə ma vu ba loori Zozwe ba wɪ: «Bɛɛ mu kɪ yɪ n pa dɪbam tɪga kam pɔɔrum dɪdva yɪranɪ sɪ dɪ taa te? Nii Baŋa-Wɛ na tiini Dɪ kɪ dɪbam yu-yoŋo pa dɪ kɔɔ kum daga te!»

¹⁵Zozwe dɪ ma lɛri-ba o wɪ: «Abam na daga kuntu yɪ á maanɪ nɪ Efrayim pweeru laŋa kam muri sɪ á pɔɔri-ka á pa daanɪ tun, nan zu-na Perezi tiinə dɪdaanɪ Refayim tiinə kagua kam wɔnɪ. Dáanɪ mu abam wó wanɪ á dɪ tweeru yɪ á daari á cɛ gulə sɪ tɪga taa wura ka pa abam.» ¹⁶Ba daa ma lɛr-o ba wɪ: «Pweeru laŋa kam sunɪ ka muri dɪbam zanzan. Dɪ ta maa bá wanɪ dɪ jeeri Kaanan tiinə balu na zuvri bwəlu tum nɪ tun dɪ zəli. Bantu mai luuru mu ba ma kɪ tərɪkooru ba jɪɣɪ ba kɪ ba najara, ku na yɪ balu na zuvri Beti-San seeni dɪ balu na wu Zizreyelɪ bwəlu tum nɪ tun maama dɪ.»

¹⁷Zozwe ma ta dɪ Efrayim dwi dum dɪ Manasɪ dwi dum o wɪ: «Abam sunɪ á yɪ nɔn-kɔɔ mu yɪ á jɪɣɪ dam. Abam nan wó wanɪ á na

tɪga a wəli a tɪga kam nɪ. ¹⁸Pweeru seeni laŋa kam na yɪ kagua tun maŋɪ sɪ á kwe á pɔɔri á pa daanɪ mu. Ve-na daanɪ á zagɪ gulə á na lagɪ te maama tun. Ku nan na yɪ Kaanan tiinə balu na zuvri je sum kuntu nɪ yɪ ba jɪɣɪ dam, pa ba taa jɪɣɪ jara-kəm tərɪkooru tun maama dɪ, á wó wanɪ-ba á zəli á daari ba tɪga kam á taá te.»

Ba pɔɔri tɪga kadoŋ kam

18 Ku na wəli fun yɪ Yisrayelɪ tiinə bam laan joŋɪ Kaanan tɪga kam maama ba te tun, mu ba kɔɔ kum maama jeeri Siloo nɪ. Ba ma cwi Baŋa-Wɛ jeerim vwe dum daanɪ. ²Ba ya ta wu pɔɔri tɪga ba pa Yisrayelɪ kɔ-fɔɔ kum wu dwiə yarpe sɪ ba taa te.

³Zozwe ma bwe Yisrayelɪ tiinə bam o wɪ: «Dɛ dɔɔ mu abam buŋɪ sɪ á vu á joŋɪ tɪga kam á nabaara Baŋa-Wɛ dum na maŋɪ o kwe Dɪ pa abam tun á taá te? ⁴Kuri-na nɔɔna batɔ batɔ sɪ ba nuŋɪ Yisrayelɪ dwi maama wɔnɪ. Amu wó tɔŋɪ-ba sɪ ba vu ba beeri tɪga kam mɛ dɪ mɛ ba wubɔŋa na de tun nɪ. Ba na pupɔnɪ kulɔ maama ba yɪ na su tun ba tiŋɪ, sɪ ba joori ba ja-tɪ ba ba ba bri-nɪ. ⁵Zuda dwi dum wó maŋɪ ba tɪga kam na wu jagwiə seeni tun nɪ. Zuzefu dwi tiinə dɪ maa wó taa wu jazum baŋa seeni dɪ ba tɪga kam. Dɪ

wó pɔɔrɪ tɪga kalu na daari tun kuni burpe mu. ⁶Abam nan na pupuni tɪga kam pupwara burpe kam na nyi te maama tun, si á ja ka mumaja á ba á pa-ni. Amu laan wó ta jɔɔ a pa abam si Baɲa-We bri tɪga kam nyinyugu. ⁷Nan yi swe-na ni Levi dwi tiinə bam bá tɔɔ ba joɲi tɪga. Bantu kaanum tutuɲa yam ba na tuɲi ba pa Baɲa-We tun mu yi kulu We na pɔɔrɪ Dɪ pa-ba tun. Ku nan na yi Gadɪ dwi dɪm, dɪ Ruban dwi dɪm didaanɪ Manasi dwi cicoro kum, Baɲa-We tintuɲnu Moyisi mu maɲi o pɔɔrɪ tɪga o pa-ba. Ka nan wu Zorden bube dilu na jeeri wa-puli seeni tun mu.»

⁸Nɔɔna bam na kwe cwəɲə si ba vu ba maɲi tɪga kam tun, Zozwe ma ta dɪ ba o wɪ: «Ve-na á maanɪ tɪga kam lanyiranɪ si á pupuni ka mumaja na yi te tun. Abam laan maa wó joori Siloo yo seeni. Amu dɪ wó ta jɔɔ Baɲa-We yigə ni a pa abam.»

⁹Nɔɔna bam ma sunɪ ba kɪ kuntu. Ba nɔnɪ tɪga kam ni maama mu ba ja, yi ba ta pɔɔrɪ-ka laɲa dɪ laɲa kuni burpe. Ba ma pupuni ba bri laɲa maama na yi te tun dɪ ka tuni. Ba na ti tun, mu ba joori Zozwe dɪ nɔn-kɔɔ kum maama te Siloo ni. ¹⁰Zozwe ma ta jɔɔ si o lwarɪ Baɲa-We na lagɪ si tɪga kam pɔɔrɪ ka pa-ba te tun. O laan ma pɔɔrɪ

pɔɔrɪ tɪga kam o pa Yisrayelɪ dwiə yalu na daari tun maama.

Benzamen dwi dɪm tɪga kam

¹¹Ba na tagɪ jɔɔ tun, Benzamen dwi dɪm mu puli si ba na ba tɪga kam pupwara, sɔ-yuu maama dɪ ku nyum. Ba tɪga kam dɛen wu Zuda dwi dɪm dɪ Zuzefu dwi dɪm tɪga titari ni mu.

¹²Ka jazum baɲa seeni sisəm dɪm zigɪ Zorden bugə kam ni mu dɪ din Zeriko baɲa. Ba tɪga kam daa ma tɔɔ wa-zuuri seeni ka kwe pweeru laɲa kam ka vu ka yi Bet-Aven kagua kam. ¹³Sisəm dɪm zigɪ dāanɪ dɪ vu dɪ ke Luuzi jagwiə seeni mu. Betelɪ mu kuntu. Ka ta ke ka yi Atarotɪ-Adara mu. Tu kum kuntu wu piu baɲa ni mu, ku na wu Bete-Horon jagwiə seeni tun. ¹⁴Ka ma pipiri ka kwe piu kum wa-zuuri seeni daa kam ka duri ka vu jagwiə seeni, ka maa ve Kiriati-Baal. Kiriaf-Jeerim mu kuntu. Ku maa yi Zuda dwi tiinə nyum. Benzamen wa-zuuri seeni sisəm dɪm mu kuntu.

¹⁵Ku nan na yi ba jagwiə seeni sisəm dɪm, dɪ dɛen puli Kiriaf-Jeerim ni ni mu dɪ vu dɪ yi Nefatua buli-yiə yam seeni. ¹⁶Ka ta vu ka yi piu kulu na wu Refayim bolo kum jazum baɲa

seeni yi ku tɔli ku nii Hinom bolo kum tɔɔa tun. Sisəm dum ta tu di tɔɔi bolo kum di tu jagwiə di ke Yebusi tiinə tu kum jagwiə seeni, di yi En-Rogeli. ¹⁷Ba tɔga kam zɔɔi dāani ka diini jazum baɔa seeni mu yi sisəm dum gugwəli di yi En-Simesa, di Geliloti. Je sum kuntu ləni Adumim zɔɔi kum mu. Sisəm dum daa ta ma ke di yi Bohan Kandwe dum. Bohan deen yi Ruban bu mu. ¹⁸Sisəm dum ma ke Beti-Araba zɔɔi kum jazum baɔa seeni di tu di zu Zorden bolo kum wuni. ¹⁹Tɔga kam laan ma tɔli ka gaali Beti-Hogila jazum baɔa seeni zɔɔi kum, ka vu ka kweeli Ye nunu kum jazum baɔa seeni bube dum ni, Zorden buga kam na ve ka guri me tun mu. Duntu nan mu yi Benzamen kuri seeni sisəm dum.

²⁰Zorden buga kam titi mu yi Benzamen tɔga kam wa-puli seeni sisəm dum. Sisənə yalu ba deen na pɔɔri si Benzamen dwi dum taa jigi tun mu kuntu.

²¹Benzamen dwi dum deen jɔɔi tuni duntu mu, so-yuu maama di ku nyum:

Zeriko,   Beti-Hogila,
Emeki-Kesizi, ²²Beti-Araba,

Zemarayim, Beteli, ²³Awim,
Zəli, Ofera, ²⁴Kefari-Amoni,
Ofini, Geba. Di deen yi tuni fugə-dile mu didaani di nawuura yam.

²⁵Ku ta wəli di Gabawon,
Rama, Beeroti, ²⁶Mitspa,
Kefira, Moza, ²⁷Rekem,
Irapeela, Tarala, ²⁸Zula,
Hayelefa, Yebusi tiinə
tu Zeruzalem, Gibeā,
Kiriāf-Jeerim.

Duntu nan ya yi tuni fugə-dina mu didaani di nawuura yam maama. Tɔga kam kuntu mu ba deen pe Benzamen dwi dum, pa so-yuu maama na ku nyum.

Simeyon dwi dum tɔga kam

19 Simeyon dwi dum deen mu saɔi si ba jɔɔi ba pupwara kam. Ba tɔga kam deen tɔli ka vu ka gaali Zuda tɔga sisəm dum mu. ²Tuni duntu nan ya wu Simeyon tɔga kam ni mu:

Beer-Seba   (Seba mu
kuntu), di Molada, ³di
Hazara-Suwala, di Bala,
di Ezem, ⁴di Eletolada, di
Betula, di Horama, ⁵di

Zikalagi, di Bēti-Marakabita,
di Hazara-Susa, ⁶di
Bēti-Lebayōti, di Saruyen.

Duntu yi tūni fugə-dito mu, didaani
di nawuura yam.

⁷Ku ta weli di Ayin, di
Rimon, di Etēri, di Asan. Ba
tūni dum kuntu yi dina mu
di di nawuura yam maama.

⁸Ti-balwa na gilimi tūni dum
kuntu tun deen tuli jagwiə
seeni mu di yi Baalati-Beya
mu. Rama mu kuntu.

Tiga kam kuntu mu ba deen pe
Simeyon dwi dum, so-yuu maama di
ku nyim.

⁹Zuda pupwara kam deen daga ka
dwe ba non-biə bam. Kuntu ŋwaani
mu Simeyon dwi tiinə deen joŋi
Zuda tiga kam kadoŋ ba jiga.

Zabulon dwi dum tiga kam

¹⁰Tiga kam pupwara bato tu mu
ba deen pe Zabulon dwi dum, so-yuu
maama di ku nyim:

Ba tiga kam deen tuli ka
vu ka yi Saridi mu. ¹¹Ka
sisəm dum tōgi wa-zuuri seeni
ka yi Marala. Ka deen ta
ma vu ka dwe Dabeseti, si
ku laan yi bu-tula kulv na
wu Yokeniam wa-puli seeni
tun. ¹²Ku nan na yi ba tiga
kam daa kakam kam, ka zigi
Saridi ni mu ka yōori wa-puli

seeni ka yi Kisiloti-Tabora
sisəm, ka daari ka ta yi
Daberata didaani Yafia. ¹³Ka
ta tuli wa-puli seeni mu
ka yi Gata-Hefera didaani
Efakazina, yi ka laan pipiri
ka da Nea seeni ka vu ka yi
Rimon. ¹⁴Ka sisəm dum jazum
baŋa seeni pipiri mu di jeeri
Hanatona, si di vu di kweeli
Ifitah-Eli bolo kum ni.

¹⁵Zabulon tūni deen yi fugə-dule
mu didaani di nawuura yam
maama. Ba tūni dum didonnə mu
tuntu:

Katati, di Nahalali, di
Simironi, di Idala, di
Betelhem.

¹⁶Tūni dum kuntu di di nawuura
yam mu ba deen pe Zabulon dwi
dum, dwi maama di ku nyim.

Yisakaari dwi dum tiga kam

¹⁷Ku na yi tiga kam pupwara
bana tu wum, ba deen kwe-ka ba
pa Yisakaari dwi dum mu, so-yuu
maama di ku nyim. ¹⁸Bantu laŋa
kam ba deen na joŋi tun mu tuntu:

Zizreyeli, di Kesuloti, di
Sunem, ¹⁹di Hafarayim,
di Sion, di Anaharata,
²⁰di Rabita, di Kision, di
Ebeza, ²¹di Remeta, di
En-Ganim, di En-Hada, di
Beti-Pazeza. ²²Ba sisəm dum

ta ve dɪ dwe Tabɔɔrɪ piu
kum, dɪ Sahazuma, dɪdaani
Betɪ-Simesa. Ka laan ma vu
ka kweeli Zɔrden bugə kam
nɪ.

Yisakaarɪ dwi dum tuntɪ dum nan yɪ
fugə-dɪrdɪ mv, dɪ dɪ nawuurə yam.
²³Tuntɪ dum kuntɪ dɪ dɪ nawuurə
yam mv ba deen pɛ Yisakaarɪ dwi
dum, dwi maama dɪ ku nyum.

Aseerɪ dwi dum tɪga kam

²⁴Aseerɪ dwi dum deen ma jonɪ
tɪga kam pupwara banu tu, so-yuu
maama dɪ ku nyum. ²⁵Ba tuntɪ dum
nan ya yɪ:

Helikata, dɪ Hali, dɪ Beten, dɪ
Akesaft, ²⁶dɪ Alam-Meleka,
dɪ Amada, dɪ Misala.

Tɪga kam wa-zuuri
seeni sisəm dum deen yɪ
Karmelɪ piu kum dɪdaani
Sihora-Libinata. ²⁷Ka ta ma
gugwəli ka vu wa-puli seeni
ka yɪ Betɪ-Dagon sɪ ka laan
vu ka dwe Zabulon dwi dum
laɲa kam ka daari ka yɪ
Ifitah-Eli bolo kum. Ba tɪga
kam ta ve jazum baɲa seeni
ka yɪ Betɪ-Emeke, dɪ Neyeli.
Ka ma kɛ ka vu Kabuli,
²⁸dɪ Eboron, dɪ Rehəbi, dɪ
Hamon, dɪdaani Kana, sɪ

ka kɛ ka vu ka yɪ Sidon tu
kamunu. ²⁹Ba sisəm ta ma
pipiri dɪ yɔɔrɪ Rama seeni,
dɪ tulɪ dɪ yɪ Tiiri, dɪ na yɪ tu
kulɪ na lɔɔɪ ku pɪ dɪ dam tun.
Sisəm dum laan ma gugwəli
dɪ vu Hosa seeni, dɪ vu dɪ
kweeli Mediterane ninu
kum nɪ. Ba laɲa kam deen ta
yɪ Mahalaba, dɪ Akisiba, ³⁰dɪ
Wuma, dɪ Afeki, dɪ Rehəbi.

Tuntɪ dum deen yɪ fiinle-dile mv, dɪ
dɪ nawuurə yam maama. ³¹Tuntɪ
dum kuntɪ dɪ dɪ nawuurə yam mv
ba deen pɛ Aseerɪ dwi dum, so-yuu
maama dɪ ku nyum.

Nɛfitali dwi dum tɪga kam

³²Nɛfitali dwi dum mv deen jonɪ
tɪga kam pupwara bardɪ tu wum,
so-yuu maama dɪ ku nyum.

³³Ba sisəm dum ma zɪɔɪ
Helefa nɪ dɪ yɪ tiu kulɪ na
zɪɔɪ Zaananim nɪ tun. Dɪ ta
tulɪ dɪ vu Adami-Nikebi dɪ
Yabeneli mv sɪ dɪ yɪ Lakum,
yɪ dɪ laan kweeli Zɔrden
bugə kam nɪ. ³⁴Dɪ daa ma
gugwəli wa-zuuri seeni dɪ vu
Azanoti-tabora, dɪ Hukoka.
Ba tɪga kam jagwiə seeni
deen dwe Zabulon dwi dum
laɲa kam mv. Aseerɪ laɲa

kam ma jeeri ka wa-zuuri seeni. Zorden bugə kam di jeeri wa-puli seeni.

³⁵Ba tɔni dɔntu mu lɔgi di pi di dam: Zidim, di Zara, di Hammati, di Rakati, di Kinireti, ³⁶di Adam, di Rama, di Hazora, ³⁷di Kedesti, di Ederi, di En-Hazora, ³⁸di Yiron, di Migadal-Eli, di Horem, di Beti-Anata, di Beti-Simesa.

Di deen yi tɔni fugə-nɔgu mu, didaani di nawuura yam maama.

³⁹Tɔni dum kuntu di di nawuura yam mu ba deen pe Nefitali dwi dum, so-yuu maama di ku nyum.

Dan dwi dum tɔga kam

⁴⁰Dan dwi dum nan mu joŋi tɔga kam pupwara barpe tu wum, so-yuu maama di ku nyum. ⁴¹Tɔni dɔntu wu bantu laŋa ni mu:

Zura, di Esatola, di Irasemesa, ⁴²di Saalabin, di Ayalon, di Itala, ⁴³di Eloni, di Timna, di Ekoron, ⁴⁴di Eliteki, di Gibeton, di Baalati, ⁴⁵di Yehudi, di Bene-Beraki, di Gati-Rimon,

⁴⁶di Yarkon, di Rakon, di je silu maama na jeeri Zope tun.

⁴⁷Dan dwi dum nan ya ge ba tɔga kam mu. Ku ma pa ba fun ba vu ba jeeri Lesem tiina bam di najara. Ba ma di-ba yi ba joŋi ba tɔga kam ba zuuri ka wuni. Dan dwi tiina laan maa bai tɔga kam yiri ni Dan, si ku maŋi di ba nabaaru wum yiri dum.

⁴⁸Tɔni dum kuntu di di nawuura yam mu ba deen pe Dan dwi dum, so-yuu maama di ku nyum.

Zozwe tɔga kam

⁴⁹Yisrayeli tiina bam nan ya na pɔɔri tɔga kam ba pa daani tun, ba deen daari laŋa kadoŋ mu ba pa Nun bu Zozwe si o taa te.

⁵⁰Baŋa-We nan maŋi Di pa-ba ni mu si ba kwe me maama Zozwe na wu kuri tun ba pa-o. O ma kuri Timinati-Sira na wu Efrayim pweeru laŋa kam ni tun, yi ba kwe-ku ba pa-o. O ma fɔgi o lo tu kum kuntu o zuuri ku wuni.

⁵¹Ku deen na ki te We jeerim vwe dum na wu Siloo ni kuntu tun, ku nan yi We kaanum tu Eleyazaari, di Zozwe, di Yisrayeli so-yuni yiga tiina bam mu zigi Baŋa-We yiga ni

ba pɔɔri pɔɔri tɔga kam ba pa daani.
Ba ma pɔɔri-ka ba ti, pa Yisrayeli
dwi maama jonɔi ba tɔga.

Ka-duri-ka-zu-ka-sɛgi tɔni dɔm

Garim 35:6-34

20 Maɔa kadoɔ ni mu
Baɔa-We tagi di Zozwe
Dl wɔ: ²«Laan ta di Yisrayeli
tiinɛ bam si ba li tɔni didonna,
ka-duri-ka-zu-ka-sɛgi ɔwaani,
nɛɛni a na maɔi a ta di Moyisi si
o bri-m te tɔn. ³Wɔlu na wu paali
o gu nɔɔnu, oɔ wani o duri o vu
o sɛgi tu kum kuntu wɔni si o lu
balu na beeri o gum tɔn jɔɔa ni. ⁴O
maa na duri o vu o yi tɔni dɔm
kuntu didwa, oɔ vu ku manchoɔ
ni ni o lwani o taani dɔm di tu
kum nakwa bam mu. Bantu maa
wɔ beeri je ba pa-o si o zu ba tu
kum o taa zuɔri di ba. ⁵Wɔlu na
beeri o gum tɔn nan na zɛg-o o
yi da, ku dai si tu kum tiinɛ li-o
ba pa kuntu tu, beɔwaani o wu
paali o gu nɔɔnu wum. O nan ya
ba cul-o. ⁶Tu kum nakwa bam
wɔ di o taani si ba lwaɔi ku ki ku
maɔi mu naa o paali o gu o doɔ
wum mu. O na wu paali o ki, ba
maa wɔ yaɔi si o taa zuɔri di ba si
ku yi kaanum yigɛ tu wum na tɔga.
Kuntu mu o laan wɔ wani o joori o
titi tu kum.»

⁷Ku ma pa ba li Galile tu Kedɛsi
na wu Nɛfitali pweeru laɔa kam
ni tɔn ba zigi ku ɔwaani. Ba ta li
Sishem na wu Efrayim pweeru laɔa
kam ni tɔn mu, di Kiriyaɔ-Arba na
wu Zuda pweeru laɔa kam ni tɔn.
Tu kum kuntu laan mu yi Ebrɔn.
⁸Ku daari tɔni dilu na wu Zuɔden
bugɛ kam wa-puli seeni tɔn mu ba
kuri Bezeti na wu Ruban dwi dɔm
laɔa kam ni tɔn. Je suu kuntu yi
ti-kampari mu ka yi kagwa kam na
wu Zeriko wa-puli seeni tɔn. Ba ta
ma li Gadɔ dwi dɔm tu Ramɔti na
wu Galadi ni tɔn, didaani Manasi
dwi dɔm tu Golan na wu Basan ni
tɔn.

⁹Yisrayeli tiinɛ bam ma
kuri tɔni dɔm kuntu ba tiɔi
ka-duri-ka-zu-ka-sɛgi ɔwaani. Ku
maa yi si nɔɔnu na wu paali o gu
nɔɔnu, o na yi Yisrayeli tu naa
vɛru, si kuntu tu duri o zu di wɔni
o sɛgi si wulu o na gu tɔn yɔa
nɔɔna yi yi-o ba gu. Ku ta yi si tu
kum nakwa bam wani o taani dɔm
mu ba di di ciɔa.

Levi dwi tiinɛ tɔni dɔm

21 Kuntu kwaga ni mu balu
na wu Levi dwi tiinɛ yigɛ
ni tɔn ve kaanum tu Eleyazaari, di
Nun bu Zozwe didaani Yisrayeli
dwiɛ yam maama yigɛ tiinɛ bam

te. ²Maŋa kam kuntu ni di ba ta zuvri Kaanan tu Siloo wuni mu. Levi yigə tiinə bam ma yi ba te ba ta ba wi: «Baŋa-We nan ya maŋi Di pa Moyisi ni mu ni: dɔbam maŋi si di joŋi tuni mu di taa zuvri da si di daari di taa kɔna.» ³Yisrayeli tiinə bam titi deen ma da Baŋa-We ni dum ŋwaani ba li ba dwiə yam didua didua tuni didonna ba pa-ba si ba taa zuvra. Ba ta ma pa-ba vara pweli si ba taa maa kɔni vara.

Keyati so-yuu tiinə tuni dum

⁴Ba ma ta jɔɔ si ba lware Baŋa-We na lagi si tuni dum pɔɔri di pa Levi dwi tiinə bam te tun. Keyati tiinə bam nan mu de yigə ba na ba tuni dum pupwara, digə maama di ka nym. Bantu balu na yi We kaanum tu Arɔn digə kam tun ma joŋi tuni fugə-dito, yi di maama wu Zuda di Simeyon didaani Benzamen dwiə yam laŋa wuni. ⁵Ku maa na daari Keyati tiinə balu tun, ba di deen ne tuni fugə mu na wu Efrayim dwi dum, di Dan dwi dum, didaani Manasi dwi cicoro kum laŋa wuni. ⁶Ku nan na yi Gersoni tiinə bam, bantu deen ne tuni fugə-dito mu na wu Yisakaari dwi dum, di Aseeri dwi dum, di Nefitali dwi dum, di Manasi dwi cicoro kukum kum laŋa wuni.

⁷Merari tiinə bam di ma na tuni fugə-dile na wu Ruban dwi dum, di Gad dwi dum, didaani Zabulon dwi dum laŋa wuni, digə maama di ka nym.

⁸Baŋa-We deen na pe Moyisi ni si ba pɔɔri tuni dum ba pa Levi tiinə bam te tun mu Yisrayeli tiinə bam di kua, ku weli didaani vara pweli si ba taa kɔni ba vara.

⁹Ku na yi Zuda dwi dum didaani Simeyon dwi dum laŋa kam, tuni duntu mu ba deen li si ba pa ¹⁰balu na yi Keyati dwi tiinə yi ba yi Arɔn biə tun. Ba pe-ba tuni dum kuntu beŋwaani jɔɔ kum kuri bantu mu yigə.

¹¹Zuda pweeru laŋa kam ni mu ba li Kiriya-Arba ba pa-ba, ku weli didaani ku vara pweli sum. Ba laan bə-ku ni Ebrɔn mu. Araba deen yi Anak ko mu. ¹²Si ku na yi tu kum kari sum didaani ku nawuure yam, ba ya maŋi ba kwe tintu ba pa Yefune bu Kalebi mu si o taa te. ¹³Ebrɔn ya yi tu kulɔ ba na tiŋi ka-duri-ka-zu-ka-səgi ŋwaani tun mu. We kaanum tu Arɔn biə bam ma joŋi-ku. Ba ta ma weli tuni duntu:

Libina, ¹⁴di Yatira, di Estemoa, ¹⁵di Holon, di Debiri, ¹⁶di Ayin, di Yuta, di Beti-Simesa. Tun duntu didaani di vara pweli sum

yɪ tɔnɪ nugu mu ya na
yɪ Simeyon dɪdaani Zuda
laɲa kam nyum. ¹⁷Ku daari
Benzamen laɲa kam nɪ mu
ba pɛ-ba tɔnɪ dɪna mu:
Gabawɔn, dɪ Geba, ¹⁸dɪ
Anatɔtɪ, dɪ Alɪmon mu ku
wɛli dɪdaani dɪ vara pwɛli
sum.

¹⁹Kontu tun, tɔnɪ fugɛ-dɪtɔ dɪdaani
dɪ vara pwɛli sum mu ba dɛen kwe
ba pa Arɔn digɛ tiinɛ bam na yɪ
kaanum tiinɛ tun. ²⁰Ku maa na yɪ
Levi dwi dɪm na yɪ Keyatɪ dwi kum
yɪ ba dɪ Arɔn biɛ tun, ba lɪ tɔnɪ
dɪna mu Efrayim dwi dɪm laɲa kam
nɪ ba pa-ba.

²¹Sishem dɛen yɪ laɲa kam kontu
tuw mu. Ku maa yɪ tuw kulɔ ba na
tiɲi ka-duri-ka-zu-ka-sɛgi ɲwaani
tun mu. Ku maa wu Efrayim pweeru
laɲa kam nɪ. Ba dɛen kwe-ku ba
pa-ba, ba wɛli dɪ Gezerɪ, ²²dɪ
Kibizayim, dɪ Bete-Horon. Tɔnɪ
dɪna dɪm kontu dɪdaani dɪ vara
pwɛli mu ba pɛ-ba.

²³Dan laɲa kam nɪ mu ba lɪ tɔnɪ
dɪntu ba pa-ba:

Elteki, dɪ Gibeton, ²⁴dɪ
Ayalɔn, dɪ Gatɪ-Rimɔn. Tɔnɪ
dɪna dɪdaani dɪ vara pwɛli
sum mu kontu. ²⁵Manasɪ dwi
cicoro kum na wu wa-zuuri
seeni tun laɲa nɪ mu ba ma
kwe tɔnɪ dɪntu ba pa-ba:
Taanakɪ, dɪ Gatɪ-Rimɔn.

Tɔnɪ dɪle dɪdaani dɪ vara
pwɛli sum mu kontu.

²⁶Ku maa brɪ nɪ Keyatɪ sɔ-yuu tiinɛ
balɔ na dɪ Arɔn biɛ tun dɛen joɲi
tɔnɪ fugɛ mu dɪdaani dɪ vara pwɛli
sum.

Gersɔni sɔ-yuu tiinɛ tɔnɪ dɪm

²⁷Ku daari ku na yɪ Levi dwi tiinɛ
balɔ na yɪ Gersɔni sɔ-yuu tiinɛ tun,
ba dɛen lɪ tɔnɪ dɪntu mu ba pa-ba:

Manasɪ dwi cicoro kudonɲ
kum laɲa nɪ mu ba lɪ: Basan
tuw Golan dɪdaani Be-Estara.
Golan ya yɪ tuw kulɔ ba na tiɲi
ka-duri-ka-zu-ka-sɛgi ɲwaani
tun mu. Ba nan kwe tɔnɪ
dɪle dɪm kontu mu dɪdaani dɪ
vara pwɛli sum ba pa-ba.

²⁸Ba ma joɲi tɔnɪ dɪntu
Yisakaari dwi dɪm laɲa nɪ:
Kision, dɪ Daberata, ²⁹dɪ
Yarmuti, dɪ En-Ganim. Tɔnɪ
dɪna dɪ dɪ vara pwɛli mu ba
lɪ ba pa-ba.

³⁰Ba dɛen ta joɲi tɔnɪ dɪntu
Aseeri dwi dɪm laɲa nɪ:
Misalɪ, dɪ Abedon, ³¹dɪ
Helikatɪ, dɪ Rehɔbi. Tɔnɪ
dɪna dɪ dɪ vara pwɛli sum mu
ba pɛ-ba.

³²Ku na daari Nɛfitali dwi
dɪm laɲa kam tun, ba joɲi
tɔnɪ dɪntu mu: Kedesi
na wu Galile nɪ tun, dɪ

Hamɔti-Dora, di Karatan. Kedesi ya yi tu kulɔ ba na tiŋi ka-duri-ka-zu-ka-sɛgi ŋwaani tun mu. Ba nan kwe tunti dɛtɔ dum kuntɔ di di vara pwɛli sum ba pa-ba.

³³Ku maa bri ni Gersoni so-yuu tiina bam deen jɔŋi tunti fugɛ-dɛtɔ mu didaani di vara pwɛli sum.

Merari so-yuu tiina tunti dum

³⁴Merari tiina bam laan mu daari yi ba ta yi Levi dwi dum wuni. Ba ma jɔŋi tunti duntɔ mu ba pa-ba: Zabulon dwi dum laŋa kam ni mu ba li tunti duntɔ: Yokeniam, di Karata, ³⁵di Dimina, di Nahalali. Tunti dina didaani di vara pwɛli sum mu kuntɔ.

³⁶Ku na yi Ruban dwi dum laŋa kam tun, ba jɔŋi tunti duntɔ mu ba pa-ba: Bezeti, di Yahaza, ³⁷di Kedemoti, di Mefaati. Di ta maa yi tunti dina di di vara pwɛli sum.

³⁸Gadi dwi dum laŋa ni mu ba ta ma jɔŋi tunti duntɔ: Ramoti na wu Galadi ni tun, di Mahanayimi, ³⁹di Hesebon, di Yazeri. Ramoti ya yi tu kulɔ ba na tiŋi ka-duri-ka-zu-ka-sɛgi ŋwaani tun mu. Ba nan kwe tunti dina

dum kuntɔ di di vara pwɛli sum ba pa-ba.

⁴⁰Ku maa bri ni Merari so-yuu tiina bam deen jɔŋi tunti fugɛ-dɛtɔ mu didaani di vara pwɛli sum.

⁴¹Kuntɔ tun, Yisrayeli dwi tiina tuga kam maama wuni mu Levi tiina bam deen jɔŋi tunti fiinna-nana didaani di vara pwɛli sum. ⁴²Tu maama maa jigi vara pwɛli silɔ na kaagi-ku tun.

⁴³Baŋa-We deen ma pa Yisrayeli tiina bam tuga kalɔ maama Di ya na goni ni di ba nabaara si Di pa-ba tun. Ba di ma janɔ ba di-ka yi ba jɔni ka wuni. ⁴⁴Baŋa-We deen ma pa ba sin di najara kem, ni Di na goni ni di ba nabaara bam si Di ki te tun. Yisrayeli tiina dina bam wulɔwulɔ wu want-ba ba cɔgi, Baŋa-We na pe-ba dam si ba di-ba tun ŋwaani. ⁴⁵Baŋa-We deen na goni ni si Di ki wo-laarɔ tulu maama Di pa Yisrayeli tiina bam tun mu Di suni Di ki Di pa-ba. Didɔa titi wu maŋi kwaga ni.

Yisrayeli dwia yadonna joori wa-puli seeni

22 Zozwe laan ma tɔŋi ni si Ruban dwi tiina bam di Gadi dwi tiina bam didaani Manasi dwi cicoro kum na wu wa-puli

seeni tɔn ba sɪ o na-ba. ²O ma ta dɪ ba o wɪ: «Abam kɪ cɪgɪ dɪ á na kɪ kɔlɔ maama Baŋa-We tɪntɔŋnɔ Moyisi dɛɛn na pɛ ni sɪ á kɪ tɪn. Kɔlɔ maama amɔ dɪ maa na brɪ sɪ á kɪ tɪn, á sɪnɪ á kɪ-kɔ. ³Abam pɪnɪ mɔ yɪ á sɛ á Tu Baŋa-We niə yam, á daari á wɛli á cɪrrɔ tɪm taa sɪ kɔ yɪ lele. Á maa wɔ nuŋi ba kwaga nɪ. ⁴Kɔ nan yɪ sɪ á joori á sam dɪm na wɔ Zɔrdɛn bugə kam wa-puli seeni, yɪ Baŋa-We tɪntɔŋnɔ Moyisi kwe o pa abam tɪn. Bɛŋwaani, Baŋa-We na goni ni sɪ Dɪ pa á cɪrrɔ tɪm sɪn dɪ najara kəm tɪn, Dɪ sɪnɪ Dɪ kɪ kɔntɔ mɔ. ⁵Nan kwaani-na sɪ á taá kɪ kɔlɔ maama Moyisi na brɪ sɪ á kɪ tɪn. O maŋɪ o brɪ abam sɪ á taá soe á Tu Baŋa-We dɪm, yɪ á daari á taá jɪgɪ cɪgɪ á pa-Dɪ. Abam ta maŋɪ sɪ á zuli-Dɪ mɔ yɪ á sɛ Dɪ ni dɪdaani á bɪcara dɪ á dam maama.»

⁶⁻⁸Zozwe laan ma loori We sɪ Dɪ kɪ-ba lanyirani yɪ o daari o bani-ba o yagɪ cwəŋə nɪ sɪ ba viiri. O na bani-ba o yagɪ cwəŋə nɪ kɔntɔ tɪn, o ma ta o wɪ: «Abam ma á joori á sam dɪ jɪjɪgɪrɔ zanzan mɔ á na vrɪ á dɔna tee nɪ. Abam vara daga lanyirani, yɪ á ta jɪgɪ səbu-pɔŋo, dɪ səbu-sɪŋa, dɪ canna, dɪ luuru, dɪ gwaaru zanzan. Ve-na á cɛ tɪ maama dɪ á cɪrrɔ. We wó pa á yɪ lanyirani.»

Kɔ na yɪ Manasi dwi dɪm, Moyisi dɛɛn pɔɔrɪ ba cicoro mɔ o pa-ba

tɪga Basan laŋa kam nɪ. Zozwe dɪ ma kwe tɪga o pa ba cicoro kudɔŋ kɪm Zɔrdɛn bugə kam wa-zɔvri seeni, sɪ ba jəni dɪ Yisrayeli dwiə yadonnə yam.

⁹Ruban dwi tiinə bam dɪ Gadɪ dwi tiinə bam dɪdaani Manasi dwi cicoro kɪm maama ma kwe cwəŋə ba maa joori ba sam nɪ. Ba yagɪ Yisrayeli tiinə badonnə bam mɔ Kaanan tɔv Siloo nɪ. Ba ma joori ba tɪtɪ tɪga kam na wɔ Galadi nɪ yɪ Moyisi kwe o pa-ba sɪ kɔ tɔgɪ dɪ Baŋa-We ni dɪm tɪn.

Baŋa-We gulə bimbim dɪm

¹⁰Ruban tiinə bam, dɪ Gadɪ tiinə bam, dɪ Manasi dwi cicoro kɪm ma vu ba yɪ Gelilɔti. Je sɪm kɔntɔ dɪ wɔ Kaanan laŋa kam nɪ mɔ, yɪ kɔ wɔ Zɔrdɛn bugə kam nɪ nɪ. Ba ta na wɔ bɛ bugə kam tɪn, ba ma zɪgɪ dáani ba lɔ bimbim-kamunu ba yagɪ da. ¹¹Kɔ na wura kɔ wura tɪn mɔ Yisrayeli dwiə yadonnə nɪ nɪ Ruban tiinə bam, dɪ Gadɪ tiinə bam dɪ Manasi dwi cicoro kudɔŋ kɪm mɔ lɔgɪ kaanɪm bimbim ba zɪgɪ Gelilɔti nɪ, kɔ na maŋɪ dɪ bantu bube dɪm na wɔ Zɔrdɛn bugə kam nɪ tɪn. ¹²Yisrayeli kɔgɔ kɪm maama ma jeeri Siloo nɪ, sɪ ba vu ba zaŋɪ najara dɪ ba cɪrrɔ tɪm na wɔ Zɔrdɛn bugə kam wa-puli seeni tɪn.

¹³Ba ma tɔŋi We kaanum tu Eleyazaari bu Fineasi si o vu o ŋɔɔni di ba si ku laan daari si ba jeeri-ba di najara. ¹⁴Ba ta ma li yigə tiinə fugə si ba nuŋi ba dwiə fugə kam maama wuni ba tɔŋi di Fineasi ba vu ba te. Bantu maama jigɪ sam mu ba nii di baŋa ni. ¹⁵Fineasi di nɔɔna fugə bam ma vu Galadi ba jeeri di Ruban tiinə bam, di Gadɪ tiinə di Manasi dwi cicoro kudonj kum, yi ba ta di ba ba wɪ: ¹⁶«Baŋa-We kɔ-fɔɔ kum mu tɔŋi dɪbam á tee ni si dí bwe abam dí nii beŋwaani á daa na ba jigɪ cɪga didaani Baŋa-We tun. Bɛɛ mu kia yi abam lo Baŋa-We kwaga ni, yi á daari á lo bimbim si á taá ki kaanum di baŋa ni? Abam daa ba zuli Baŋa-We dum. ¹⁷Abam swe lwarum dilu dí deen na ki Peora ni yi Baŋa-We waari dɪbam tun mu na? Dɪ pɛ yawɪ-cɛɔ tu dí wuni yi ku gu dí kɔŋo kum zanzan. Lwarum dum kuntu nan ta wu nuŋi dí tutari ni. ¹⁸Abam daa buŋi si á nuŋi Baŋa-We kwaga ni mu na? Abam zum na vanɪ-Dɪ, Dɪ banɪ jwa wó zanɪ mu didaani Yisrayeli tiinə kɔ-fɔɔ kum maama. ¹⁹Abam tɪga kam nan na cɔŋi mu pa á warɪ Baŋa-We si á zuli-Dɪ ka wuni, si á be Zurden bugə kam á ba á taá zɔvri dɪbam tee ni Baŋa-We vwe dum na wu mɛ tun. Yi ywəri-na Baŋa-We

kwaga ni, didaani dɪbam maama kwaga ni, si á ki bimbim á wəli dɪbam Tu Baŋa-We kaanum bimbim dum wuni. ²⁰Nan ta guli-na maŋa kam Zara bu Akanɪ na cɔŋi We yigə yi o kwe wəenu tilu Baŋa-We na wɪ ti yi Dɪ nyum tun. Ku deen dai Yisrayeli tiinə kɔ-fɔɔ kum maama mu nɛ waarum ku ŋwaani na? Nɔɔna zanzan mu de ba ti Akanɪ lwarum dum ŋwaani si ku deen dai o yranɪ mu tɪga.»

²¹Ruban tiinə bam, di Gadɪ tiinə bam, di Manasi dwi cicoro kum ma ləri-ba ba wɪ:

²²«Yuutu Baŋa-We dum mu dwe maama! Dintu mu wó ta Dɪ pa dɪbam! Dɪ ye beŋwaani dí na ki bimbim dum tun. Taá ye-na ni dí bri dí wu baari Baŋa-We kwaga ni. Ku nan na dai kuntu, si dí yi lu zum de dintu. ²³Dí taani dum na yi vwan si Baŋa-We waari dɪbam. Dí wu ki bimbim dum si dí ma nuŋi Baŋa-We kwaga ni. Dí nan wu buŋi si dí kwe-di dí ma dí ki vara zweem kaanum, naa wɔdiu-kaanum, naa yazurə kaanum si dí jonɪ yu-yonɔ Baŋa-We tee ni. ²⁴Dɪbam de fɔvni ŋwaani mu dí ki kuntu. Dí tutɪ mu buŋi dí ja ni: abam biə jwa wó bwe dɪbam biə ba wɪ: «Abam didaani Yisrayeli Baŋa-We dum jigɪ bɛɛ mu si á ki daani? ²⁵Baŋa-We kwe Zurden bugə kam

Dl ma Dl ji sisəm mu sɪ ka pɔɔri dɪbam Yisrayelɪ tiinə bam dɪdaani abam Ruban tiinə dɪ Gadɪ tiinə bam daani. Abam dai Baŋa-We nyum! Tɔ. Ku na kɪ kuntu, abam biə wó cɪ dɪbam biə sɪ ba yɪ tɔɔɪ ba zuli Baŋa-We. ²⁶Kuntu nan mu pɛ dí kɪ bimbim dɪm. Ku dai sɪ dí ma dí kɪ vara zweem kaanum dɪ kaanum dwi maama. ²⁷Dí kɪ-dɪ sɪ dɪ taa yɪ maana mu dɪbam dɪ abam titari nɪ. Dɪ ta wó ji maana dɪ pa dɪbam biə dɪdaani abam biə. Ku na yɪ vara zweem kaanum naa kaanum dwi maama, dí wó taa jaani dí pɛera dí tui Baŋa-We vwe dɪm nɪ sɪ dí ma zuli-Dl. Ku ta wó pa á biə jwa yɪ ta wɪ: dɪbam biə ba jɪɔ kɪlɔkɪlɔ sɪ ba kɪ dɪdaani Baŋa-We dɪm. ²⁸Dí ta buɔɪ nɪ ku na yɪ kuntu, dɪbam biə wó ta dɪ abam biə ba wɪ: «Nii-na! Dɪbam kwə kɪ bimbim mu na lwəni Baŋa-We kaanum bimbim dɪm. Ba nan wu kɪ-dɪ sɪ ba taa kɪ kaanum da ba zuli Baŋa-We, sɪ dɪ yɪ maana mu dɪ pa dɪbam dɪdaani abam.» ²⁹We wó cɪ sɪ dí yɪ baari Dl kwaga nɪ dí daari dí kɪ bimbim dí kwe-dɪ dí kɪ vara zweem kaanum, naa wɔdiu-kaanum, naa yazurə kaanum dí pa-Dl. Dɪbam bá sɛ sɪ dí kɪ bimbim dí ma zuli Baŋa-We, ku na dai kaanum bimbim dɪlɔ na wu Baŋa-We We-di-kamunu kum nɪ tun.»

³⁰We kaanum tu Fineasɪ dɪ Yisrayelɪ kɔɔɔ kum yigə tiinə fugə bam ma cəɔi Ruban tiinə, dɪ Gadɪ tiinə, dɪ Manasɪ dwi cicoro kum nɪ dɪm maama. Ba wu ma tu dɪ taani dɪm. ³¹Eleyazaari bu Fineasɪ ma ta dɪ ba o wɪ: «Dɪbam laan lwarɪ nɪ Baŋa-We sunɪ Dl wu dí tee nɪ. Bɛɲwaani, abam wu cəɔi Baŋa-We yigə. Ku ta bɪ nɪ abam wu pɛ cwəɲə sɪ Baŋa-We waari dɪbam Yisrayelɪ tiinə bam.»

³²Fineasɪ dɪ Yisrayelɪ kɔ-fɔɔ yigə tiinə bam ma zaɔi Galadɪ nɪ ba joori ba vu Kaanan. Ba ma lwəni ba bɪ Yisrayelɪ tiinə bam maama ba dɪdaani Ruban dɪ Gadɪ tiinə bam jəɲə kam na tu te tun. ³³Yisrayelɪ tiinə bam wu ma tu yɪ ba sɪɔ sɪ ba taa te We. Ba ya buɔɪ sɪ ba kɪ najara dɪ Ruban dɪ Gadɪ tiinə bam mu sɪ ba ti ba dwi dɪm. Ba laan ma dɪlɔ bubuɔɪ dɪm kuntu ba yagɪ. ³⁴Ruban dɪ Gadɪ tiinə bam ma ta ba wɪ: «Bimbim dɪntu yɪ maana mu dɪ paɪ dɪbam maama nɪ: Baŋa-We mu sunɪ Dl yɪ dɪbam Tu We.» Ba maa jɪɔ-dɪ ba bəi nɪ «Maana Bimbim».

Zozwe na tagɪ taani dɪlɔ o kweeli tun

23 Ku na wura ku wura tun, Baŋa-We deen laan ma pa Yisrayelɪ tiinə bam dɪna maama

daa ba yaari-ba. Zozwe dī nan ya tiini o kwun mu ka maṇa nī. ²De didwi mu o bəṇji Yisrayeli tiinə nakwa bam, dī ba yigə tiinə bam, dīdaani dīdeera balu na nii ba baṇa nī tun. O ma ta dī ba o wī: «Amu tiini a kwun zanzan. ³Abam nan ne á Tu Baṇa-We dum na de abam ḡwaani Dī kī te maama dī tuni dīlu ya na wu yo tun. Dintu mu jaṇi Dī di-dī Dī pa abam. ⁴Tuni dīlu ta na daari sī á di-dī najara baṇa nī tun, abam ye nī amu maṇi a pōori-dī a pa á dwiə yam maama sī ba di ba daari ba taa te. Amu ta pōori tuni dīlu maama dī na maṇi dī di ku zigī Zūrden bugə kam nī sī ku yi Mediterane nunu kum seeni tun a pa abam. ⁵Abam na ve sī á jeeri-ba dī najara, Baṇa-We wó pa ba duri abam yigə nī. Dī ni-gonim dum ḡwaani mu Dī lagī Dī zəli-ba sī abam wani ba tīga kam á joṇi.

⁶Kuntu ḡwaani, kī-na dam á tuti kuri nī sī á daari á kī á tōḡi We niə tōnō kum Moyisi na pupuni tun dī cīga. Yī kuri-na yadonnə á yaḡi. ⁷Á yī zaṇi á ta wī á wó da á guuni dwiə yalu na tōḡi ba zūuri abam te nī tun wuni. Á nan yī bəṇji ba wa yam yīra. Á nan yī zaṇi á ta á wī á wó ta á du dī ba wa yam yīra. Á yī zaṇi á tuṇi á pa-ya, na á vu á tiiri ya yigə nī, á zuli-ya. ⁸Abam nan maṇi sī á taá jigī cīga mu dī á Tu Baṇa-We dum

nūneeni á na kī te sī ku yi zum tintu tun.

⁹Bəṇwaani, abam na jeeri tuni dīlu na daga yī dī ta tiini dī dana tun, Baṇa-We zəli-ba mu, yī nōōn-nōōnu wari sī o jigī dīdaani abam. ¹⁰Baṇa-We na jaṇi Dī pa abam tun ḡwaani mu pa á wuni dīdva tuti wó zəli á dūna muru, nūneeni Dī na goni nī dī abam nī Dī wó kī te tun. ¹¹Nan kwaani-na á taá soe á Tu Baṇa-We dum.

¹²Abam nan na nuṇi á cīga kam kwaga nī, pa á yī dī tuni dīlu na gilimi abam tun, yī á se sī á taa di da-bukwa, ¹³nan lwarī-na sī Baṇa-We dum daa bá zəli-ba sī abam zu. Tuni dum kuntu maa wó joori dī ji cūku á yigə nī. Dī wó taa nyī dī fina kalu na magī ka zūuri á yīra tun mu, yī dī ta ji sabari sī zəa á yīə. Baá yaari abam taan sī ku yi maṇa kalu Baṇa-We na wó saari abam yūri ti-ywəṇə kalu Dī na kwe Dī pa abam tun baṇa nī.

¹⁴Ku daa bá daani sī amu ti. Abam tuti nan ye nī Baṇa-We suni Dī kī Dī ya na goni nī sī Dī kī te maama tun, kulukulu wu maṇi kwaga nī. ¹⁵Nan lwarī-na sī Baṇa-We na pē wo-laaru tum maama suni ti kī nūneeni Dī na goni nī te tun, Dī nan ta wó wani Dī cōḡi abam nūneeni Dī na tagī te tun, sī á yūri saari ti-ywəṇə kantu Dī

na pe abam tun baɲa ni. ¹⁶Abam na vin si á tɔgi Baɲa-We ni-mɔɔɔ dum, yi á puli si á taá zuli wa yadonnə, lwarɪ-na ni Dɪ banɪ wó zaɲɪ dɪ abam mu si Dɪ cɔgi abam lɪla. Abam wulɔwulɔ daa ma bá daari ti-ywəŋə kantɔ Dɪ na kwe Dɪ pa abam tun baɲa ni.»

Yisrayelɪ tiinə fɔgi ba kɪ ni-mɔɔɔ dɪ Baɲa-We

24 Zozwe laan ma bəŋi Yisrayelɪ tiinə bam maama si ba jeeri Sishem ni, bantɔ dɪ ba nakwa bam, dɪ ba yigə tiinə dɪdaani dɪdeera balɔ na nii ba baɲa ni tun. Ba maama ma ja ba tutɪ ba yi We yigə.

²Zozwe ma ta dɪ nɔɔna bam maama o wɪ: «Yisrayelɪ Tu Baɲa-We dum kwərə mu tuntu:

Pulim kam ni abam kwə nabaara bam ya ta wu Efratɪ bugə kam bube didoŋ dum ni mu. Ba dwi dum maama deen maa zuli jwənə. Abraham dɪ Nahɔɔɔ ko Tərə dɪ deen tɔgi ba zuli-ya mu. ³Amu deen ma kuri abam nabaaru Abraham. Amu ma pa o nuŋi da tɪga kalɔ na ke ka be Efratɪ bugə kam tun, yi a tiini a pa-o dwi na daga. Dayigə tun a deen kwe Yizakɪ mu a pa-o. ⁴Ku na yi si Yizakɪ lɔ biə tun, a ma kwe Zakɔbi dɪ Esayu a pa-o. Amu ma pa Esayu

te Seyiri pweeru laɲa kam, yi a kuri si Zakɔbi dɪ o biə bam tu ba vu Ezipi tu ba zuurɪ da.

⁵Dáani mu amu tuŋi Moyisi dɪdaani Arɔn si ba tɔgi á yigə. A ma pa ku zu Ezipi tiinə bam yura yi a ja abam a nuŋi ba tu kum ni. ⁶Amu na jaani á nabaara bam a nuŋi Ezipi ni tun, ba ma yi Nani-suŋu kum ni. Ezipi tiinə bam deen ya kwe siseŋ-nɔɔna dɪ si tərɪkooru mu ba ma zəli á nabaara bam ba vu ba yi Nani-suŋu kum ni ni. ⁷Ba deen ma keeri ba loori-ni si a wəli-ba. Amu Baɲa-We ma tiŋi lim bantɔ dɪ Ezipi tiinə bam tutari ni yi a ta pa nɪnu kum dɪ Ezipi tiinə bam. Ba yibiyə ni mu a kɪ kuntu Ezipi tiinə bam baɲa ni.

Ku kwaga ni, á nabaara bam laan ma zu kagua ni ba daani ka wunu. ⁸Amu ma ja abam tu nɔɔna bam a yi Amɔɔɔɔ tiinə bam tɪga kam. Bantɔ deen zuurɪ Zurden bugə kam wa-puli seeni mu. Nɔɔna bam kuntu na nuŋi si ba kɪ najara dɪ abam tun, a ma pa á di-ba. Abam ma yɔɔɔɔ á cɔgi-ba, yi á joŋi ba tɪga á laan te. ⁹Moabi tu pe Balakɪ na yi Zipure bu tun deen ma buŋi si o kɪ najara dɪ abam. O deen ma beeri Bewɔɔɔ bu Balam je, si o ba o sɔɔɔɔ lwarɪm o yagi abam yuu ni. ¹⁰Amu ma joŋi abam a yagi Balakɪ juɲa ni dɪ a na vin si a cəgi Balam taani dum tun.

A ma pa o joori o sɔɔli yu-yoŋo zanzan o pa abam.

¹¹ Abam deen na be Zɔrden bugə kam á vu á yi Zeriko tun, ba tu kum tiinə nuŋi mu si ba ki najara di abam. Amɔɔri tiinə bam, di Perezi tiinə, di Kaanan tiinə, di Hɛti tiinə, di Girgasi tiinə, di Hevi tiinə, didaanɩ Yebusi tiinə di ta jeeri abam mu di najara yi amu pa abam di ba maama. ¹² Abam deen na nuŋi tɔga kam ni á ma á ve tun, amu ma vugimi á duna wubɔŋa yi ba duri ba daari abam. Ku dai á su-lwaanu di á te mu á kwe á ma á zeli-ba. Ku nyi di amu ya na ki Amɔɔri tiinə pwa bale bam te tun mu. ¹³ Abam wu yaari tɔga kantɔ ŋwaani, amu mu kwe-ka a pa abam. Abam laan zɔvri tuni dɔb á na wu logi tun wuni mu, á nan wu di kari yi á jigi-si á di. Abam ta jigi tweeru biə á di yi á wu jeri-di.»

¹⁴ Zozwe laan ma ta di ba o wu: «Ku nan manɩ si abam taá zuli Baŋa-We di á ciga maama mu. Duli-na jwənə yalu á kwə bam deen na jigi ba zuli Efrati bugə bube didonɔ dum ni tun, di yalu ba deen na jigi ba zuli Ezipi ni tun á yagi, si á zuli Baŋa-We yirani. ¹⁵ Abam wuu nan na wu de si á taá zuli Baŋa-We, si á kuri we dɔb á na wó zuli tun. Abam wó zuli wa yalu á kwə bam

deen na jigi ba zuli Efrati bugə bube didonɔ dum ni tun mu, naa á laan na zɔvri Amɔɔri tiinə tɔga ni tun, á wó zuli ba jwənə yam mu? Ku nan ta wu á tee ni. Si ku na yi amu di a digə tiinə maama, dɔbam wó taa zuli Baŋa-We mu.»

¹⁶ Nɔɔna bam maama ma lər-o ba wu: «Dɔbam bá yagi Baŋa-We dum si di daari di zuli wa yadonnə. ¹⁷ Baŋa-We mu yi dɔbam We. Dɔbam didaanɩ di kwə ya yi gambe mu Ezipi wuni, yi di yi na Dɩ na tɔŋi wo-kinkagila si Dɩ ma Dɩ vri dɔbam Dɩ ja Dɩ nuŋi Ezipi ni te tun. Dwi-ge tiinə deen suni ba gilimi dɔbam je maama ni. Di ku di, di na ve me maama, Baŋa-We yəni Dɩ kwəli dɔbam mu. ¹⁸ Dɔbam deen na nuŋi tɔga kam ni di maa buni tun, mu Baŋa-We zeli Amɔɔri tiinə bam didaanɩ tuni zanzan, si dɔbam na pwələ di zu tɔga kantɔ wuni. Baŋa-We yirani mu yi dɔbam We, yi dɔbam di wó taa zuli Dintu mu.»

¹⁹ Zozwe daa ma ta di nɔɔna bam o wu: «Baŋa-We yi wu-porɔ tu mu. Abam bá wani-Dɩ á zuli. Dɩ yi nan pagi abam baŋa ni mu. Abam maa na logi Dɩ kwaga ni naa á na ki lwarum, Dɩ bá kwe Dɩ ce abam. ²⁰ Abam na yagi-Dɩ si á daari á zuli wa-yɔɔru, Dintu di wó pipiri Dɩ yagi abam mu. Dɩ maa na bɔŋi si

Dl kɪ abam lanyiranɪ tun, Dl laan wú waarɪ abam mu, yɪ Dl daarɪ Dl cɔɔɪ abam.»

²¹ Dɪ kuntu maama dɪ, nɔɔna bam ta ləri Zozwe ba wɪ: «Dɪbam wubɔɔa tiini ya ja sɪ dí taa zuli Baɔa-Wɛ mu.»

²² Zozwe laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Abam tutɪ mu pɛ maana nɪ á kuri sɪ á taá zuli Baɔa-Wɛ mu.» Ba maama ma ləri nɪ: «Eɛn! Dɪbam tutɪ mu pɛ maana.»

²³ Zozwe ma ta o wɪ: «Kɪ nan na yɪ kuntu, cɔɔɪ-na wa-ge sum ta na wu á titarɪ nɪ tun, sɪ á daarɪ á kwe á bɪcarɪ maama á pa Yisrayelɪ Tu Baɔa-Wɛ dum.» ²⁴ Nɔɔna bam dɪ ma ta ba wɪ: «Dɪbam wú zuli dí Baɔa-Wɛ dum mu, sɪ dí daarɪ dí sɛ Dintu yiranɪ nɪ.»

²⁵ De dum kuntu nɪ mu Zozwe zigɪ Sishem nɪ o wɛli Yisrayelɪ tiinɛ bam sɪ ba kɪ ni-mɔɔɔ dɪ Baɔa-Wɛ. O ta ma pa-ba niɛ sɪ ba taa tɔga. ²⁶ O deɛn ta pupunɪ wɛɛnu tum kuntu maama o kɪ Wɛ niɛ tɔnɔ kum wonɪ mu. O ma daarɪ o kwe kandwe-kamunu o cwi tiu kum kuri nɪ sɪ kɪ maɔɪ dɪdaanɪ Baɔa-Wɛ digɛ kam. ²⁷ Zozwe ma ta nɔɔna bam o wɪ: «Kandwe dintu ni Baɔa-Wɛ na tagɪ te maama dɪ dɪbam tun. Kɪ bri nɪ dɪ yɪ maana mu dí maama tee nɪ, sɪ abam yɪ lɔ Baɔa-Wɛ ni dum kwaga nɪ.»

Ba kɪ Zozwe tɪ-ywɔɔɔ kam nɪ

²⁸ Zozwe deɛn ma pa nɔɔna bam maama jagɪ sɪ ba vu ba jɛni mɛ ba na pɔɔɪ tɪga kam ba pa-ba tun nɪ. ²⁹ Wɛɛnu tintu maama kɪ kɪ ti mu, yɪ Nun bu Zozwe na yɪ Baɔa-Wɛ tintuɔnu tun laan tɪ. O tɪɔɪ yɪ o jigɪ bɪna bi dɪ fugɛ mu. ³⁰ Zozwe nan ya jigɪ o tutɪ tɪga Timinatɪ-Sɪra nɪ. Ka wu Gaasa Piu kum jazum baɔa seeni mu, Efrayim pweeru laɔa kam nɪ. Ba ma ja-o ba kɪ ka wonɪ.

³¹ Zozwe ɔwɪa maɔa kam maama nɪ, Yisrayelɪ tiinɛ bam yɔɔɪ ba sɛ Baɔa-Wɛ ni mu cɪga cɪga. Ba nakwa badaara dɪ deɛn nɛ kulɔ maama Baɔa-Wɛ na kɪ Dl pa Yisrayelɪ tiinɛ bam tun. Bantu ta na ɔwɪ tun, ba kɔ-fɔɔ kum ta zuli Baɔa-Wɛ mu, yɪ ba wu ywɛri Dl ni dum kwaga nɪ. ³² Yisrayelɪ tiinɛ bam deɛn ya zuɔɪ Zuzefu kwi sum mu ba ja ba nuɔɪ Ezipi nɪ ba yɪ dáanɪ. Ba ma kɪ-sɪ Sishem nɪ, tɪga kalɔ Zakɔbɪ deɛn na yɔɔɪ Hamɔɔɪ biɛ bam tee nɪ tun. Hamɔɔɪ nan ya yɪ Sishem ko mu. Zakɔbɪ deɛn ma ɔwɪ səbu-dala bi ba tɪga kam ɔwaanɪ. Zuzefu dwi dum laan ma jonɪ tɪga kam kuntu ba te.

³³ Arɔn bu Eleyazaarɪ dɪ deɛn ma tɪ. Ba ma kɪ-o Gibea nɪ, tuw kulɔ ba na pɔɔɪ ba pa o bu Fineasɪ Efrayim pweeru laɔa kam nɪ tun.

Sarıya-dirə Təno

Wə dəen wu kɪ Dɪ wubɔŋa nɪ sɪ Dɪ nɔɔna Yisrayelɪ tiinə bam taa jɪɣɪ pɛ, nɪ tunɪ dɪdonnə dɪm na gilimi-ba na yɪ tɛ tun, bɛŋwaanɪ Dɪntu tɪtɪ mʊ yɪ ba Pɛ dɪ ba Vɪnu. Yisrayelɪ tiinə bam nan yəni ba ba jɪɣɪ cɪɣa dɪ Baŋa-Wɛ maŋa zanzan wɔnɪ. Ba dəen maa na nuŋi Wɛ kwaga nɪ, Dɪ dɪ yəni Dɪ yaɣɪ cwəŋə sɪ tunɪ dɪdonnə dɪm jeeri-ba dɪ najara mʊ. Cam na yi-ba kuntu tun, Wɛ nɔɔna bam yəni ba kaasɪ ba loori-Dɪ sɪ Dɪ zəni-ba. Wɛ dɪ ma yəni Dɪ tunɪ yigə tu mʊ sɪ kʊ tu joŋi-ba o yaɣɪ ba duna juŋa nɪ, yɪ o daarɪ o pa ba joori ba tʊ cwə-laa wɔnɪ ba taa veə. Yigə tu wum kuntu nan na yɔɔrɪ o tɪ, ba ba daana dɪ ba daa na swe Baŋa-Wɛ dɪ Dɪ kikiə yam swiə. Dɪ kuntu maama dɪ, Wɛ ta yəni Dɪ jɪɣɪ cɪɣa dɪ ba mʊ, yɪ ba na pipiri ba ba Dɪ tɛ ba lagɪ zənə, Dɪ sɛ sɪ Dɪ daa joori Dɪ joŋi-ba Dɪ yaɣɪ.

Yisrayelɪ tiinə bam janɪ sɪ ba joŋi Kaanan tɪɣa kam maama

1 Zozwe tuɔnɪ dɪm kwaga nɪ, Yisrayelɪ tiinə bam ma bwe sɪ ba lwarɪ Baŋa-Wɛ wubɔŋa yɪ ba wɪ: «Yisrayelɪ dwiə yam wɔnɪ dwi dɔɔ mʊ wó loori yigə sɪ ba zaŋɪ najara dɪ Kaanan tiinə bam?»

² Baŋa-Wɛ ma ləri Dɪ wɪ: «Zuda dwi tiinə bam mʊ wó da yigə ba vu ba jeeri-ba dɪ najara. Amʊ nan wó pa ba di-ba yɪ ba daarɪ ba taa tɛ tɪɣa kam.»

³ Zuda tiinə bam ma vu Simeyon tiinə bam tɛ, ba na yɪ curru tun ŋwaanɪ, yɪ ba ta wɪ: «Kaanan tiinə mʊ zʊvɪ tɪɣa kalɪ Baŋa-Wɛ na kwe Dɪ pa dɪbam tun baŋa nɪ. Nan ba-na á zəni dɪbam sɪ dí di-ba, sɪ á dɪ

na lagɪ á kɪ najara á tɪɣa kam ŋwaanɪ sɪ dɪbam dɪ wəli abam.»

⁴⁻⁵ Simeyon tiinə bam ma sɛ ba wəli Zuda tiinə bam yɪ ba vu ba jeeri Kaanan tiinə bam dɪdaanɪ Perezi tiinə bam dɪ najara. Najara yam nan kɪ Bezeki nɪ mʊ. Kaanan dɪ Perezi tiinə kɔɔ kum nan ya yɪ murrʊ fugə mʊ, yɪ Baŋa-Wɛ wəli-ba pa ba di Kaanan tiinə bam dɪdaanɪ Perezi tiinə bam maama. Zuda tiinə bam ma na Pɛ Adoni-Bezeki na wu mɛ seeni tun. Ba ma yi-o dɪ najara, ⁶yɪ Adoni-Bezeki kwaanɪ sɪ o duri o lu ba juŋa nɪ, yɪ o wu wanɪ. Ba na jaan-o tun, mʊ ba goni o nu-kwuru tun dɪdaanɪ o namimbi-kwuru tun ba yaɣɪ. ⁷ Ba na jɪɣɪ kəm dɪm kuntu ba kɪ tun, mʊ Adoni-Bezeki tagɪ o wɪ: «Amʊ dɪ ya jaanɪ pwa fusɪrpe

mu a goni ba nu-kwuru didaani
ba namimbi-kwuru tum, pa ba twe
wudi-mumugə kalu amu na di yi ka
siiri tıga nı tun ba di. We zum laan
wura Dl ɣwı Dl jını mu a baɣa nı.»
Ba ma ja-o ba vu Zeruzalem yi o ti.

⁸Zuda tiinə bam ma jeeri
Zeruzalem tuv kum dı najara. Ba
ma di-ku, yi ba gu ku nən-biə bam
ba daarı ba zwe-ku.

⁹Kaanan tiinə badonnə nan ya
zuvrı pweeru laɣa kam nı mu, dı
jagwiə kagua kam seeni, didaani
wa-zuvrı seeni bwəlu tum nı.
Zuda tiinə bam deen ta ma zıɣı
Zeruzalem nı ba vu ba zaɣı najara
dı ba maama. ¹⁰Ba ma pa najara
yam yi Kaanan tiinə balu na wu
Ebrən tuv wonı tun. Pulim kam nı, je
sum kuntu yırı deen yi Kiriya-Arba
mu. Dáanı mu ba di Sesayi, dı
Ahiman didaani Taliməyi dı ba dwi
dum maama.

¹¹Zuda tiinə bam daa ma zıɣı
dáanı ba vu sı ba jeeri Debiri tiinə
dı najara. Pulim nı tun, tuv kum
kuntu yırı deen mu yi Kiriati-Sıferi.
¹²Zuda dwi tu dıdva yırı mu
Kalebi. O deen ma ta o wı: «Amu wú
kwe a bukə Akisa a pa nəonu wulu
maama na wú wantı o vu o kı najara
didaani Kiriati-Sıferi tiinə bam yi o
wantı-ba tun.» ¹³Kenazı bu Ətiniyəli
deen ma vu o kı najara yam, yi o
wantı tuv kum nəona bam. Kenazı dı

yi Kalebi nyaanı mu. O ma kwe o
bukə Akisa o pa Ətiniyəli, sı o dı o
ma o ji o kaanı.

¹⁴Kadri dum maɣa kam nı mu,
Akisa taɣı dı o barı wum sı ba beeri
tıga ba joɣı o ko wum tee nı. O deen
ma di bunaga o vu o tu o ko yigə
nı, yi o ko bwe-o o wı: «Bəe mu
nmu laɣı sı a kı a pa-m?» ¹⁵Akisa
ma lər-o o wı: «A loori sı n kı-nı
zaanı mu. Nmu na pə-nı tıga kalu
tun yi kagua yıranı mu. Kuntu tun,
a laɣı sı n beeri buli-yiə je mu n
pa-nı.» Kalebi ma beeri buli-yiə je
o pa-o, jazum baɣa seeni dı jagwiə
seeni maama.

¹⁶Moyisi tumbaaru dwi dum mu
yi Kenı tiinə bam. Ba ma zıɣı
Zeriko nı ba wəli didaani Zuda tiinə
bam yi ba vu Zuda kagua kam
jagwiə seeni. Ba maa zuvrı Arada
nı didaani je sum kuntu nəona bam.

¹⁷Zuda dwi dum ma nuɣı ba wəli
Simeyon dwi dum yi ba vu ba zaɣı
najara dı Kaanan tiinə balu na zuvrı
Zefatı nı tun. Ba ma di tuv kum
kuntu yi ba yəvı ba cəɣı-ku pa
ku ji We nyım. Kuntu ɣwaanı mu
ba laan bəɣı tuv kum kuntu yırı nı
«Horama». ¹⁸Zuda tiinə bam ta ma
dı Gaza, dı Asekelon, dı Ekoron,
tunı dum kuntu maama didaani dı
nawuure yam.

¹⁹Baɣa-We deen mu wəli Zuda
tiinə bam yi ba di tunı dılu maama

na wu pweeru laŋa kam nı tun. Sı ku na yı Kaanan tiinə balu na zıvırı bwəlu tum seeni tun, ba deen wu wantı bantu ba di, nɔɔna bam kuntu na maı luuru mu ba kı jara-kəm tərıkooru tun ɣwaanı. ²⁰ Moyisi na pe ni sı ba kı te tun mu ba dı kĩa. Ba kwe Ebrɔn mu ba pa Kalebi. Wuntu dı deen ya zəli Anaki biə batɔ bam mu o daarı je sun kuntu o joŋi o te. ²¹ Benzamen dwi tiinə bam deen wu wantı sı ba zəli Yebusi tiinə bam. Nɔɔna bam kuntu zıvırı Zeruzalem nı mu, yı dı zum maama, Yebusi tiinə bam gwaanı dı Benzamen tiinə bam mu ba zıvırı tuw kum kuntu nı.

²²⁻²³ Zuzəfu dwi tiinə bam dı ma vu ba jeeri Betel dı najara. Pulim nı tun tuw kum yırtı yı Luuzi mu. Baŋa-We deen ma wəli-ba. Ba ma tıŋı nɔɔna sı ba vu ba ɣɔ ba nii tuw kum na yı te tun. ²⁴ Balu na ve sı ba ɣɔ ba nii tun ma na nɔɔnu na zıŋı tuw kum wuntı o maa nuŋə. Ba deen ma ta ba wı: «Nmu na brı dıbam cwəŋə sı dı wantı dı zu abam tuw kum wuntı, dı bá kı-m kulukulu dı cɔŋı.» ²⁵ Nɔɔnu wum ma sunı o brı-ba cwəŋə kam, yı ba dı vu ba zu tuw kum wuntı ba ɣu ku nɔn-biə maama yı ba yaŋı nɔɔnu wum dı o digə tiinə sı ba taa ɣwı. ²⁶ Nɔɔnu wum laan ma vu o zıvırı Heti tiinə bam laŋa nı. O deen lɔŋı tuw mu yı

o bəŋi ku yırtı nı Luuzi. Tuw kum ta jıŋı yırtı dum kuntu dı zum maama.

²⁷ Manası dwi dum deen wu wantı sı ba zəli Beti-San tiinə bam, naa Taanaki tiinə bam, naa Dora tiinə bam, naa Ibuleyam tiinə bam, na Megido tiinə bam dıdaanı balu maama na zıvırı tuntı dum nawuure yam nı tun. Bəŋwaanı, Kaanan tiinə bam maa paarı ba maŋı tuw kum kuntu nı ba zıvıra. ²⁸ Yisrayeli tiinə bam maa na tu ba dana maŋa kalu tun, ba fin Kaanan tiinə bam sı ba taa tıŋı tutıŋ-cəera mu ba pa-ba. Ba nan ya wu zəli ba maama ba ti.

²⁹ Kaanan tiinə badonnə dı deen zıvırı Gezeri nı, yı Efrayim dwi dum wu zəli-ba. Kaanan tiinə bam deen ma leeri ba zıvırı dı ba. ³⁰ Zabulon tiinə bam dı maa wu zəli Kaanan tiinə balu na zıvırı Kitiron nı dıdaanı Nahalali nı tun. Ba yaŋı-ba mu pa ba tıŋı ba zıvırı dı ba yı ba laan fun-ba sı ba taa tıŋı tutıŋ-cəera ba pa-ba. ³¹ Aseeri dwi dum maa wu zəli Kaanan nɔɔna balu na zıvırı Akoo, dı Sidon, dı Ahalabi, dı Akisiba, dı Heliba, dı Afeki, dı Rehobi tuntı dum wuntı tun mu, ³² pa ba tıŋı ba zıvırı dı ba. ³³ Nefitali dwi tiinə dı maa wu zəli balu na zıvırı Beti-Simesa dı Beti-Anata nı tun. Ku ma pa Nefitali tiinə bam dıdaanı tıga kam kuntu nɔɔna bam leeri ba zıvırı

daanı. Nefitali tiinə bam dəen za fin tını dım kuntu tiinə bam mu sı ba taa tıñı tıtuñ-cəera ba pa-ba. ³⁴Amçörti tiinə bam dam dəen dwe Dan dwi dım dam. Ba ma cı-ba ba yağı pweeru laña kam nı pa ba daa wu wantı sı ba tu ba ba bwəəlu tım seeni. ³⁵Amçörti tiinə bam dəen ma yçörti ba mañı Ayalon nı, dı Saalibim nı, dıdaanı Heresi Piu kım seeni ba zıvra. Ku daarı maña kalv Zızevı dwi dım na tu ba na dam tın, mu ba fin Amçörti tiinə sı ba taa tıñı tıtuñ-cəera ba pa-ba. ³⁶Amçörti tiinə bam tıga kam sisəm dəen zıgı pweeru cwəñə kalv ba na bəi nı «Nəñə cwəñə» tın mu, ka vu ka tıgı Siloe seeni ka kə yigə.

Başa-We Maleka kam

2 Maña dıdva mu Başa-We maleka kam zıgı Giligalı nı ka jeeri Bokim nı. Ka dəen ma kwe We kwərə kantv ka pa Yisrayelı tiinə bam:

«Amu mu jaanı abam a nuñi Ezipi nı a ba yo seeni, pa á zı tıga kalv a na goni ni dıdaanı á nabaara bam sı a pa-ba tın, yı a wı: «A brı a bá nuñi ni-mərc dılv a na kı dı abam tın kwaga nı. ²Ku nan dı sı abam dıdaanı tıga kam kuntu nəcna kı ni-mərc daanı. Abam mañı sı á ja ba

jwənə kaanum bimbınə yam á cıgı á yağı mu.»

Abam nan vın ni dım kuntu a na pe abam tın. Bəñwaanı mu yı á kı kuntu? ³Kuntu ğwaanı, amu daa bá zəli tını dım tiinə a yağı sı a daarı ba tıga kam a pa abam sı á taá te. Baá taa yı á dına mu yı ba daanı abam zanzan. Ba jwənə yam dı maa wó ja abam nı cıku te.»

⁴Yisrayelı tiinə bam na ni maleka kam taanı dım tın, ba maama wıru maa cıgı, yı ba tu kaasa nı. ⁵Ba ma bəñi je sım kuntu yırı nı Bokim. Ba dəen ma kı kaanum daanı ba pa Başa-We.

Zozwe tıvını

⁶Zozwe dəen ta na ğwı tın, o ma pa Yisrayelı tiinə bam cwəñə sı ba viiri. Nəcnu maama ma vu sı ku tu joñi o tıga pıpwara o taa te. ⁷Zozwe ğwıa maña kam maama nı, Yisrayelı tiinə bam dəen tıñı ba tıgı Başa-We wıbuña mu. Ba nakwa badonnə dı dəen de ba na Başa-We na kı wo-kunkagıla yalı Dı pa Yisrayelı dwi tiinə nan tın. Zozwe na tıga yı bantv ta ğwı maña kalv tın nı, Yisrayelı tiinə bam ta tıgı Başa-We dı cıga mu.

⁸Başa-We tıtuñnu Zozwe na yı Nun bu tın dəen ne bına bi dıdaanı

2:5 Bokim kuri mu yıBalv na keeri tın.

2:2 Nuñim 34:12-13

fugə mu yı o laan ti. ⁹Ba deen ma ja-o ba ki o titi tıga kam ba na pəorı ba pa-o tun ni. Ka wu Timinati-Herest ni mu, Efrayim pweeru laja kam ni. Ka deen marı dıdaanı Gaasa Piu kum jazım baja seeni mu.

¹⁰Bantu dwi dum maama ma ti ba ti. Dwi dıdoŋ deen daa ma zaŋı Yisrayeli wuni. Bantu yəri Baŋa-We dum yı ba wu lwarı kulı dı kulı maama Dl na ki Dl pa Yisrayeli dwi tiinə bam tun.

¹¹Yisrayeli tiinə bam deen ma tunı lwarım ba cəŋı Baŋa-We yigə, yı ba pulı sı ba taa kaanı Baalı jwənə yam. ¹²Ba deen nuŋı Baŋa-We dum na yı ba nabaara We yı Dl ja-ba Dl ja Dl nuŋı Ezipi ni tun kwaga ni mu, yı ba daarı ba se nəona balı na gilimi-ba tun jwənə sı ba taa kaana. Ba kikiə yam kuntu deen ma pa Baŋa-We banı zaŋı, ¹³ba na vin Dıntu yı ba daarı ba təŋı Baalı dıdaanı Asetarı jwənə yam tun ɣwaanı. ¹⁴Baŋa-We deen təŋı Dl ban-zəŋə kum ɣwaanı mu Dl kwe Yisrayeli tiinə bam Dl yaŋı vınvırna juŋa ni, sı ba beestı-ba, yı Dl daarı o ki-ba ba dına balı na gilimi-ba tun juŋa ni, pa ba warı ba dına bam sı ba jeeri dı najara.

¹⁵Yisrayeli tiinə bam deen na yəni ba nuŋı sı ba ki najara, Baŋa-We wı cı-ba mu, nıneent Dl na marı

Dl loori yigə Dl kaanı-ba ni: Dl wı ki te tun. Yisrayeli tiinə bam maa tiini ba wu cam wuni.

¹⁶Ku kwaga ni Baŋa-We deen ta yəni Dl lı joŋnə mu Dl pa-ba. Joŋnə bam laan mu daa yəni ba joŋı-ba ba yaŋı vınvırna bam juŋa ni. ¹⁷Kuntu maama wı ki, yı Yisrayeli tiinə bam ta laŋı jwənə mu sı ba taa kaana. Ba ba nıŋı ba joŋnə balı na te-ba tun. Ba maa yaŋı cwe sılv ba kwə deen na təŋı tun. Ba maa yəni ba yaŋı We cwəŋə lıla yı ba daa ba se Baŋa-We niə yam. ¹⁸Yisrayeli tiinə bam dına na yəni ba pa ku zu ba yıra, Baŋa-We deen yəni Dl ɣwanı Dl pa-ba mu yı Dl tunı vrınu ba ɣwaanı. We ma yəni Dl wəli ku tu pa Dl joŋı-ba ba dına juŋa ni o yaŋı. Joŋnu wum na wu tıŋı, ku yəni ku zurə mu ku pa Yisrayeli tiinə bam. ¹⁹Ku daarı, joŋnu wum na yəorı o ti, ba daa yəni ba ywəri mu ba tu ba cwə-dwe sum wuni. Ba daa yəni ba ki lwarım mu ba dwəni ba kwə bam kikiə yam. Ba maa yəni ba joori ba zu jwə-kaanım wuni, yı ba pa ba wıv dana dı lwarım kəm.

²⁰Baŋa-We banı laan ma tiini dı zaŋı dı Yisrayeli tiinə bam yı Dl wı:

«Nəona bantu yəorı ba cəŋı ni-məorı dılv amı dıdaanı ba nabaara na ki daanı tun mu. Ba ta ma vin sı ba se amı ni dum. ²¹Kuntu ɣwaanı amı

daa bá zəli tını dılv Zozwe na tıgı o daarı yı ba wu di-dı tun. ²²Amv wú yagı sı tını dım kuntu taa wura mv sı a taa ma a mañı Yisrayelı tiinə bam a niə, baá sə ba tıgı Baña-We nıneenı ba kwə bam na tıgı te tun, naa ba bá tıgı.»

²³Kuntu ɣwaanı mv Zozwe deen wu di tını dım kuntu maama. Zozwe tıvntı dım kwaga nı dı, Yisrayelı tiinə bam ta wu wantı-dı ba di lıla, pa tını dım tiinə bam ta daarı tıga kam baña nı.

Tını dılv ta na daarı sı ba di tun

3 Yisrayelı tiinə badaara deen wu mı dı najara yalı na yəni ya kı Kaanan tıga kam nı tun. Kuntu ɣwaanı Baña-We pə tıga kam tını dıdonnə daarı, sı o yəni Dı kwe-dı Dı mañı Yisrayelı tiinə bam Dı niə. ²Başa-We deen lagı sı Yisrayelı tiinə bam maama mv mı dıdaanı jara-kəm, sı ba kwaga kam na yəri jara-kəm tun dı taa ye ya laña. ³Balı na daarı tıga kam nı tun maa yı: Filisi tiinə dı ba pwa banu bam, dı Kaanan tiinə bam maama, kv ta wəli dı Sidon tiinə bam dıdaanı Hevi tiinə balı na zıvı Liban pweeru tum seeni, kv na zıgı Baal-Herumon Pıu kım nı sı kv yı Lebo-Hamatı seeni tun. ⁴Tını dım kuntu ta daarı sı Başa-We tıgı dı

baña nı Dı mañı Yisrayelı tiinə bam Dı nii, baá tıgı Dı niə yam nıneenı Moyisi na mañı o brı ba nabaara bam sı ba taa kı te tun, naa ba bá tıgı.

⁵Kuntu tun, Yisrayelı tiinə bam deen leeri ba zıvı dıdaanı Kaanan tiinə bam, dı Hetı tiinə bam, dı Amcırı tiinə bam, dı Perezi tiinə bam, dı Hevi tiinə bam dıdaanı Yebusi tiinə bam mv. ⁶Ba na gwaanı daanı kuntu tun, Yisrayelı tiinə bam deen ma se sı ba dı tını dım kuntu tiinə di da-bukwa. Kv deen de cwəɣə kam kuntu mv yı ba pulı sı ba taa kaanı tını dım jwənə yam.

Ɔtiniyelı yura taanı

⁷Yisrayelı tiinə bam deen tiini ba tıgı lwarım ba cıgı Başa-We yigə. Ba swe ba Başa-We dım swiə, yı ba daarı ba zuli Baalı dıdaanı Asera jwənə yam. ⁸Başa-We banı deen ma tiini dı zañı dedaanı-ba. Dı ma pa pwələ pa Mezopotami tıv Pə Kusan Risatayim di-ba. Yisrayelı tiinə bam deen ma tıgı ba pa-o bına nana. ⁹Ba ma kaası ba loori Başa-We, pa Dı lı joñnu o pa-ba. Kv nan yı Kenazı bu Ɔtiniyelı mv. Kenazı dı deen maa yı Kalebi nyaanı. O ma sunı o joñı Yisrayelı tiinə bam o yagı. ¹⁰Başa-We Joro

ma cu Ətiniyəli başa nı dı dam, pa o ji Yisrayəli tiinə bam yigə tu. O dəen ma jeeri Pə Kusan Risatayim dı najara, yı Başa-We kwe pə wum Dı kı o juja nı, pa o di-o. ¹¹Yisrayəli tiinə bam dəen ma sin dı najara sı kə yı buna fiinna, yı Ətiniyəli laan tı.

Ewudi yıra taanı

¹²Yisrayəli tiinə bam dəen daa ma tiini ba tənı lwarum ba cəgı Başa-We yigə. Dı ma pa pwələ pa Moabı tıw Pə Egonon di-ba. ¹³Egonon ma kı ni-məro dıdaanı Amən tiinə bam dı Amalekı tiinə bam, yı ba vu ba zağı najara dı Yisrayəli tiinə bam. O dəen ma vrı Zeriko tıw kum o te. ¹⁴Yisrayəli tiinə bam ma tənı ba pa Pə Egonon buna fugə-nana.

¹⁵Kuntı kwaga nı, Yisrayəli tiinə bam dəen ma kaası ba loori Başa-We, pa Dı lı joynu o pa-ba. Kə dəen nan yı Gera bu Ewudi mı. Gera yı Benzamen dwi tu mı. Ewudi maa yı nən-gwiə. Yisrayəli tiinə bam dəen ma tənı-o sı o ja pəera o vu o pa Moabı tıw Pə Egonon. ¹⁶Ewudi dəen ma pa ba kı su-ləno na jıgı niə yale ba pa-o. Kə dıdwarum mağı dıdaanı kantı mağum mı. O ma kuni-kı o yağı o jazım cwe seeni, yı o daarı o ma o gwaaru tım o kwəli-kı.

¹⁷Pə Egonon nan ya tiini o yı ba-kamunu mı. Ewudi ma yı o te yı o kwe pəera yam o pa-o. ¹⁸O na pə pə wum o pəera yam o ti tın, mı o tənı nəəna balı na də dıd-o ba zağı-ya tın sı ba joori səno. ¹⁹Ewudi na yı mə ba na sarı kandwa Giligalı nı tın, mı o tıdı zıgı daanı o joori Egonon tee nı yı o wı: «Pə, amı jıgı taanı mı sı a səgi a ta a bırı-m.»

Pə wum dəen ma pa o tıntənna bam maama nı nı: ba yağı-ba ba yıranı. Nəəno maama ma nıgı pooni.

²⁰Pə wum dəen nan ya je o yıranı mı di-balağa na wı o səno kum nayuu nı tın, kə na zürə tın ɣwaanı. Ewudi ma yı o yıra yı o ta o wı: «We mı pə-nı kwərə sı a ta a bırı-m.» Pə wum ma zağı o zıgı wəeni. ²¹Ewudi ma kwe o jagwiə kam o lı su-ləno kum na wı o jazım cwe nı tın. O laan ma mıvı kı maama Egonon pıgə nı. ²²Su-ləno kum maama dəen mağı o pıgə kam nı mı dı kı juja kam maama yı kı bırı kı ta kı nıgı o kwaga nı. Pə wum yıra lara ma kwəli-kı. Ewudi ma yağı-kı da. ²³O ma pı nayuu dıgə kam nı o yağı-o da, yı o daarı o nıgı o maa kea.

²⁴O dəen na ke o daarı tın, Pə wum tıntənna ma dı nayuu kum yı ba na nı dıgə kam niə pı mı. Ba dəen ma bırı nı o ga wura o zıgı

ne mu ka wunu. ²⁵Ba na cəgi taan ku ba ku ke maña yi o ta wu puri digə kam tun, mu ba beeri borbu ba ma puri. Ba ma na ni ba tu wum tigi mu o tigi tiga ni.

²⁶Ba deen na cəgi taa si Pe wum puri tun, dıdaanı Ewudi mañi o duri o lu o gaalı ba na sarı kandwa yam me tun, o ke o yi Seyiri tuw kum. ²⁷O na yi Efrayim pweeru laña kam ni tun mu o wugi nabəncə si Yisrayeli tiinə bam maama nuñi si ba vu ba ki najara. O ma təgi ba yigə o ja-ba o tu zwəənu tum ni. ²⁸O ma pa-ba ni o wu: «Taá təgi-na amu. Benwaanı, Baña-We mu kwe á duna Moabi tiinə bam Dl ki á jıña ni, si á di-ba.» Nəəna bam maama ma təgi Ewudi kwaga. Ba ma vu ba yi je sulu Moabi tiinə na yəni ba təgi-da ba be Zurdən bugə kam tun. Ba ma cəñi cwəñə kam si nəənc-nəəncu yi təgi-da o ke. ²⁹De dum kuntu ni, ba gu Moabi tiinə balu na tiini ba ye najara laña lanyıranı tun, ku mañi di nəəna murru fugə mu, yi ba wuluwulu wu lugi. ³⁰Yisrayeli tiinə bam ma di Moabi tiinə bam pa ba tuñi ba pa-ba. Ba deen ma sin di najara si ku yi buna funəncə.

Samgarı yıra taanı

³¹Joñnu wulu deen na sarı o joñi Yisrayeli tiinə bam o yagi tun mu yi Samgarı. O deen yi Anati bu

mu. O ma kwe gwəli dulu ni na muntı ni luku te, o ma gu Filisi tiinə biə-yardu.

Debora yıra taanı

4 Ewudi tuvni kwaga ni, mu Yisrayeli tiinə bam daa tiini ba tuñi lwarum ba cəgi Baña-We yigə. ²Ba lwarum dum kuntu ğwaanı mu Baña-We pe cwəñə si Kaanan tuw Pe Yabin di-ba. Wuntu deen wu Hazrı tuw ni mu yi o di o paarı dum. Sizera mu wu o jar-kərə bam yigə ni, yi o deen zıvı Harosetı-Goyimi ni. ³Yabin deen jıgi sise-tərikooru biə-nugu mu si o ma ki najara. Tərikooru tum maa yi tulu ba na me luuru ba ki-tı. O maa tiini o jıgi pu-sıña o ki Yisrayeli tiinə bam yıra ni buna fiinle. Ba ma keeri ba loori Baña-We si Dl joñi-ba Dl yagi.

⁴We nijonnu wudoñ deen wura o yırı mu Debora. O maa yi Lapidotı kaanı. Wuntu mu nii Yisrayeli tiinə bam baña ni da yam kuntu ni. ⁵O deen yəni o je kurv tiu kudoñ kuri ni mu. Yisrayeli tiinə bam maama maa yəni ba tui o te si o nii ba taanı baña ni o pa-ba. Je sum deen wu Efrayim pweeru tum laña ni mu, ku mañi di Rama di Beteli titarı ni. ⁶De didwı mu o deen tuñi o bəñi Abinowam bu Baraki. Wuntu nuñi Kedesti ni mu, Nəfitali dwi

dum wunu. O ma ta did-o o wu: «Yisrayel tiinə Baŋa-We dum pə nmu ni duntu mu:

«Ve n kuri nɔɔna murru fugə si ba nuŋi Nefitali didaani Zabulon dwiə yam wunu. Nmu laan ma n wú da ba yigə si á vu á jeeri Tabɔɔri Piu kum ni. ⁷Amu wú sɔɔgi Yabin jar-kərə bam yigə tu Sizera si o nuŋi o vu o yi Kison bugə kam o jeeri abam di najara. Oó taa jigı o jara-kəm tərikooru tum didaani o jar-kərə bam maama. Amu nan wú kɪ-ba n juɔa ni pa n di-ba.»

⁸Barakı ma ləri Debora o wu: «Nmu na se si n da dibam kwaga si dí vu, amu wú vu. Ku nan na daı kuntu, amu di bá vu.»

⁹O ma ləri Barakı o wu: «Amu wú tɔɔgi-m si dí vu. Nmu nan na jaanı bɔɔɔɔɔı dilu tun, n bá na yırı di ɔɔwaanı, beɔɔwaanı Baŋa-We lagı Dı kwe Sizera Dı kɪ kaanı juɔa ni mu si o gu-o.»

Debora deen ma zaɔı o tɔɔgi Barakı yı ba vu Kedeı. ¹⁰Barakı ma bəɔı jar-kərə si ba nuŋi Nefitali didaani Zabulon dwiə yam wunu ba ba ba zən-o. Pamaɔ-bıbe murru fugə ma nuŋi ba da o kwaga. Debora di ma da o vu.

¹¹Kenı tu didva deen wura o yırı mu Heberı. Wuntu deen pwe o tutı mu Kenı tiinə badonnə bam

wunu. Bantu yı Hobabı dwi dum mu. Hobabı maa yı Moyisi dı. Heberı ya ve o cwi o vwe si ku maɔı didaanı tiu kum na wu Zaananim ni tun. Ku deen bwələ di Kedeı mu.

¹²Sizera deen ma ni ni Abinowam bu Barakı ve Tabɔɔri Piu kum ni.

¹³O ma pa o tərikooru biə-nugu didaani o jar-kərə bam maama zıɔı Harosetı-Goyimi ni ba vu ba jeeri Kison bugə kam ni ni. Tərikooru tum maa yı tilu ba na me luuru ba kɪ-ti tun.

¹⁴Debora deen laan ma ta Barakı o wu: «Zaɔı si dí ke! Baŋa-We zum kwe Sizera mu Dı kɪ n juɔa ni. Nan ve n jeer-o di najara, si Baŋa-We mu lagı Dı da n yigə.»

Barakı deen ma sunı o ja o nɔɔna murru fugə pa ba zıɔı Tabɔɔri Piu kum yuu ni ba tu tıga. ¹⁵Barakı na nuŋi si o jeeri-ba tun, mu Baŋa-We pə vuvugə tu Sizera di o jar-kərə bam titarı ni, didaanı ba tərikooru tum maama. Sizera deen ma zıɔı o təriko kum wunu o faɔı o cu tıga ni, yı o laan duri si o lu. ¹⁶Barakı ma zəli ba jar-kərə bam didaanı ba tərikooru tum taan si ku vu ku yi Harosetı-Goyimi. O di o nɔɔna bam ma gu Sizera jar-kərə bam maama. Didva titı deen wu daarı.

¹⁷Sizera deen ma duri di o napra o vu si o zu Kenı tu Heberı

kaanı Yayəl vwe wəni. O ve da beŋwaanı, Yabin dı Heberı digə kam ni ywənə daanı mu.

¹⁸Yayəl dəen ma nuŋi sı o jeeri Sizera, yı o ta dıd-o nı: «Amu tu, duri n ba n zu amu vwe dum nı. Yı ta n kwari fəvni.» O dəen ma duri o zu da, yı kaanı wum dı səgi-o, o daarı o kwe gwaaru o ma o kwəl-o. ¹⁹Sizera ma ta dı Yayəl o wı: «A loori-m! Pa-nı na fun sı a nyə, beŋwaanı, na-nyəm mu lagı dı gu-nı.» O dəen ma kwe lva dı ka wu nayıla o pa-o sı o nyə, yı o joori o kwəl-o. ²⁰Sizera ta ma ta dıd-o o wı: «Ta n zigı vwe dum ni nı n niə, sı nənə wulu na tu o bwe nı: nənə wu yo seeni na, sı n ta wı: «Awo.»»

²¹Sizera dəen na tiini o bugi tun ɣwaanı, o yəəri o də mu o bəri. Yayəl dəen ma kwe o vwe dum paarı dıdwi dıdaanı bagwəri, o laan vwe o yı o yıra o gu-o o tiŋi da. O dəen paŋi paarı dum mu o da nənə wum pəpəŋə nı o ja tıga nı.

²²Barakı dəen ma zəli Sizera o yı vwe dum. Yayəl na nə-o tun, o ma jeer-o, yı o ta o wı: «Ba n nii nənə wulu n na kaagı n beeri tun.» Barakı ma zu dı Sizera tigi da, yı paarı dum təgi o pəpəŋə nı dı ja tıga.

²³Də dum kuntu nı, Baŋa-We ma pa Kaanan tuv Pe Yabin daa ba jigı dam Yisrayəl tiinə bam baŋa nı.

²⁴Yisrayəl tiinə bam dəen ma tiini

ba na dam, yı ba jigı Yabin ba fun taan, sı ku yı maŋa kalu ba na cəg-o ba ti tun.

Debora dıdaanı Barakı ləŋə

5 Də dum kuntu nı mu Debora dıdaanı Abinowam bu-baaru Barakı dəen leeni ləŋə kantu ba wı:

²Yisrayəl tiinə cı-tara mu joŋi yigə,

yı nənə bam maama dı sə ba nuŋi sı ba kı najara yam.
Baŋa-We maŋi dı tiə mu!

³Abam pwa dı dıdɛera maama, cəgi-na,
sı a leeni ləŋə a tee Yisrayəl tiinə Baŋa-We dum.

Amu wı leeni a zuli Baŋa-We mu!

⁴Baŋa-We, nmu dəen zigı Seyiri laŋa nı n nuŋi n buntı!
Nmu yəəri n nuŋi Edəm nı mu n buntı!

N na ma n buntı tun mu tıga kam sisiŋi,
yı weyuu kum dı maa cuurə dı na.

⁵Pweeru tum dı dwanı mu
Sinayi Tu Baŋa-We yigə nı.

Tı ma sisiŋi Yisrayəl
Baŋa-We dum yigə nı.

⁶Maşa kalu Anatu bu Samgarı
 na nii tıga kam başa nı
 tın
 ku wəli dıdaanı Yayelı maşa
 nı,
 cwə-vələ deen daa ba tığı
 pımpala ba veə,
 sı ba tığı cwə-bale yıranı mı.
⁷Nəna deen daa ba zıvı
 Yisrayelı tını nawuure
 yam nı ya,
 sı ku taa nii maşa kalu Debora
 na nıjı
 sı o nii Yisrayelı tiinə bam
 başa nı,
 yı o yı ba maama nu tın.
⁸Yisrayelı tiinə bam deen na
 kuri sı ba taa zuli wa-ge
 tın,
 najara mı tı ba tını dım nı.
 Ba jar-kərə mırıv fınna bam
 wını,
 wə deen mı ze najara
 cı-kwaşa naa cıwe?
⁹A wı mı de Yisrayelı yigə
 tiinə bam

dı nəna balu na se ba tığı ba
 kı najara tın kikiə yam.
 Başa-We maşı dı tiə mı!

¹⁰Cəgi-na á nii,
 abam balu na dığı
 bunə-pwənu başa nı
 yı á je pwal-laaru başa nı tın,
 ku wəli dı abam balu na ve
 tıga nı tın.

¹¹Cəgi-na sı á wı nı na-məra
 kwəri mı zaşı bwi cwe
 nı.
 Ba kağı ba te Başa-We na kı
 wo-kamunnu tıv tın.
 Ba ta maa te Yisrayelı tiinə
 bam na dı ba dına te tın.

Başa-We nəna bam ma zaşı ba
 tını dım wını
 sı ba jeeri manco-pına yam
 nı.

¹²Debora, zaşı weeni!
 Zaşı weeni sı n mı ləgə
 sı nəna se.
 Abinowam bu Barakı,

- nmv dı zaŋt weeni,
 sı n ja balv n na di tun n ja n
 viiri.
- ¹³ Balv na daartı yı ba jıgı cıga
 tun ma vu ba dıdeera bam
 te.
- Baŋa-We nɔɔna bam ma da Dı
 ɣwaanı
 ba wəli-nı sı dı kı najara.
- ¹⁴ Ba badonnə nuŋi Efrayim dwi
 dum wunı,
 ba na yı balv na zəli Amaleki
 tiinə ba tıga kam nı tun.
- Ba maa tɔgtı Benzamen dwi tiinə
 dı ba curru tum kwaga.
- Najara yigə tiinə dı deen ma
 nuŋi Makira nı ba ba.
- Dıdeera badonnə dı nuŋi
 Zabulon nı ba jeeri.
- ¹⁵ Yisakaarı yigə tiinə bam ma
 tɔgtı Debora kwaga.
- Cıga tun, Yisakaarı nɔɔna bam
 dı ma tɔgtı Baraki kwaga
 ba yɔɔrı ba tu bolo kum nı mv
 sı ba zaŋt najara yam.
- Kv nan na yı Ruban dwi dum
 tiinə,
 bantu ya ta je wubɔŋa wunı
 mv.
- ¹⁶ Beŋwaanı mv á maŋtı kwaga
 nı yı á yırtı peeni sum?
 Á buŋı sı á cəgi nayıra na jıgı
 wi ba wui te tun mv na?

- Cıga ɣwaanı tun, Ruban dwi
 dum ya ta je wubɔŋa wunı
 mv.
- ¹⁷ Galadı tiinə bam dı ma maŋtı
 Zorden bugə kam wa-puli
 seeni.
- Dan dwi tiinə dı ma maŋtı
 kwaga nı dı ba nabwəeru
 tum.
- Aseeri dwi dum deen ma maŋtı
 nınuv kum nı nı.
- Bantu wv nuŋi ba tunı dum nı.
- ¹⁸ Kv daartı Zabulon tiinə bam
 dıdaanı Nefitali tiinə bam
 deen se sı ba ga ba ɣwıa
 najara wunı mv.
- ¹⁹ Kaanan tunı pwa bam nuŋi sı
 ba kı najara.
- Ba ma zaŋt najara Taanaki nı,
 sı kv maŋtı dıdaanı Megido
 bwi sum.
- Ba nan ge səbu-poŋo wəənu sı
 ba ja ba viiri.
- ²⁰ Calcwı zıgı weyuu nı mv sı
 jıŋi jara yam sı ja
 sı cwəŋə yuu nı, sı jıŋi jara
 yam mv sı ja, sı jaŋt dı
 Sizera.
- ²¹ Kison na-woro kum ma
 coori-ba sı ja viiri;
 Kison bu-tula kam na wura
 taan wuu tun mv kuntv.

Amu wú da kuntu ɲwaani a vu
yigə mu di dam.

²² Siseŋ-ncɔna bam wurigi mu
si maa kea.

Si napɔɔna yam maa guri tiga.

²³ Barja-We maleka kam maa wi:

«Sɔɔli-na lwarum á yagi Merozi
tu kum barja ni!

Kampwəl-balɔɔ tiini ku taa wu
ku nɔn-biə bam di yuu ni,
beɲwaani, ba wu se ba nuɲi si
ba wəli Barja-We,
si Di ncɔna bam wani ba jeeri
ba duna pamaɲna bam
najara wuni.»

²⁴ Yayeli mu tiini o jigɪ yu-yoɲo
kaana maama wuni!

O maa yi Kenti tu Heberti kaani
yi o jigɪ yu-yoɲo o dwe kaana
balu maama na zɔvri vwə
wuni tun.

²⁵ Sizera dɛen loori na mu si o
nyɔ.

Yayeli ma kwe nayɪla o pa-o.
O dɛen ma beeri vərə zɔɲa,
o ki nayɪl-kapwəɲə da o pa-o.

²⁶ O dɛen ze vwe paari mu o
jagwiə ni,

yi o jazum dum jigɪ bagwəri.

O ma pa paari dum o lo Sizera
yuu kum o ciɔvgɪ.

Paari dum ma tɔgi o pɔpɔɲo ni
di nuɲi di ja tiga.

²⁷ Sizera sisari mu o tu tiga ni o
tigə.

O maɲi Yayeli ne seeni mu o ti
o tigə yiri-titi.

²⁸ Sizera nu maa zɪgi o digə
takoro ni ni o yiri je
maama.

O ta ma niə o nii cwəɲə ni yi o
wi:

«Bɛɛ mu ki pa o daani kuntu,
yi o ta wu tu?

A ta wu ni o tərɪko kum na
maa buni tun.

Beɲwaani mu o siseŋ-ncɔna
bam napɔɔna ta ba
dwana?»

²⁹ Kaana balu na zɪgi o tee ni
tun ma ləri taani ba bri-o,
yi o jigɪ-di o ma zuri o bicari
taan ni:

³⁰ «Ba na daani tun, ba wura ba
pɔɔri wəənu tɪlu ba na vri
najara wuni tun mu ba pai
daani.

Jar-kəru maama bá ga kaanı
dídva naa bale sı o ja o
joori səḡə.

gwar-nyınnu maa wó taa yı
Sizera nyım,
yı zambili-nyınnu tum taa yı
amu titi nyım.

Ku yı wəənu tuntu ḡwaanı mu
pe ba daanı.»

³¹ Baḡa-We, se sı nmu duna
maama ti tvvni dım
kuntu doḡ.

Ku daarı balu na soe nmu tun,
pa ba taa nyuna di dam
nı wia na nyi di dam ka pulim
maḡa nı te tun.

Yisrayelı tiinə bam deen ma sin
di najara sı ku yı bina fiinna.

Zidəcn yıra Taanı

6 Yisrayelı tiinə bam deen
daa ma tıḡı lwarım ba cəḡı
Baḡa-We yigə. Dl ma kwe-ba Dl
kı Madıan tiinə juḡa nı, yı ba pa
ku zu Yisrayelı tiinə bam yıra
bina yarpə. ²Madıan tiinə bam
maa dana ba dwe Yisrayelı tiinə
bam yı ba tiini ba beesi-ba. Kuntu
ma pa Yisrayelı tiinə bam yəni ba
beeri je ba səḡə pweeru yum nı,
di ti bəcnə wvni, di ti gugwəəru
tlu maama wvni. ³Yisrayelı
tiinə bam deen na yəni ba du ba

wo-dwə, Madıan tiinə bam wó təḡı
di Amalekı tiinə dıdaanı dwiə yalı
maama na zvvri wa-puli seeni tun
mu ba ba ba jeeri-ba di najara.
⁴Ba deen tui ba je Yisrayelı tıḡa
baḡa nı mu, yı ba jaanı wvdiiru
tlu maama Yisrayelı tiinə bam na
dugi tun ba cəḡa. Ba ma jaanı-ba
ba cəḡı kuntu ba tıḡa kam maama
nı taan, sı ku yı Gaza seeni. Ba
ta ma yəni ba vri ba peeni, di
ba naanı, dıdaanı ba bınə, pa
Yisrayelı tiinə bam daa ba jıḡı ba
ni-wvdiu. ⁵Madıan tiinə bam yəni
ba ja ba vara mu ba ba yı ba daarı
ba cwi ba vwə daanı. Bantu di ba
yogondə yam ni deen warı ku ga
ku ti. Ba maa wó yəni ba məəli
tıḡa kam maama nuneeni kayıra te
tun, yı ba zarımı-ka nyə! ⁶Ba ma
pa yinigə tiini ka ja Yisrayelı tiinə
bam pa ba kaası ba loori Baḡa-We
sı Dl joḡı-ba Dl yagı.

⁷Yisrayelı tiinə bam deen na de
Madıan tiinə bam kikiə ḡwaanı ba
keeri ba loori Baḡa-We kuntu tun,
⁸Dl ma tıḡı nijonnu wvdoḡ sı o ja
kwərə kantv o vu o pa-ba:

«Amv, Yisrayelı tiinə Baḡa-We
dım mu wı: amv mu jaanı abam a
ja a nuḡı Ezipi tw kım nı yı a vri
abam a yagı á gabəem dım nı. ⁹A
ma joḡı abam Ezipi tiinə bam juḡa
nı a yagı. A ta ma joḡı abam a yagı
nəcnə balu maama na beesi abam
tun juḡa nı. Amv ma zəli á duna bam

pa ba nuñi ba daarı ba tıga kam yı abam laan te. ¹⁰ A ma ta dı abam nı: «Amv mu yı abam Tu Baña-We dım. Kuntu tun, á ba mañı sı á zuli jwəne yalı Amərti tiinə bam na zulə yı á laan wu ba tıga kam nı tun.» Abam nan wu se amv kwərə kam.»

¹¹ Baña-We maleka kam ma vu ka je tiu kum na wu Ofera nı tun kuri nı. Ku yı Abizeri tu Zoası nyım mu. O bu Zidıon maa zıgı da o mağı bəniğə piu goño wunu. Ba deen yəni ba nənı vinyə tiu biə mu goño kum kuntu wunu. Zidıon deen nan kı kuntu sı o səgi muna yam Madiān tiinə bam yigə nı mu. ¹² Baña-We maleka kam deen ma yı Zidıon tee nı ka wı: «Nmı tiini n yı nən-babıa mu, yı Baña-We dı wu n tee nı.»

¹³ Zidıon ma ləri o wı: «Amv tu, Baña-We na sunı Dı wu dı tee nı, bəe mu yı kikiə yantu maama jıgı ya kı dı yura nı? Wo-kunkagıla yalı dwi dı kwə bam na mañı ba brı dıbam nı Dı tıñı ba tıtarı nı tun daa wu yən nı mu? Ba deen ta brı dıbam ba wı: Baña-We mu jaanı-ba Dı ja Dı nuñi Ezipi nı. Lele nan, Baña-We dı dı dıbam mu Dı yağı, Dı daarı Dı kı dıbam Madiān tiinə bam juña nı.»

¹⁴ Baña-We tıti deen laan ma pa Zidıon nı Dı wı: «Ve n ma n dam dıntı n na jıgı tun n tıñı, sı n joñı

Yisrayelı tiinə bam n yağı Madiān tiinə juña nı, sı amv tıti mu tıñı-m.»

¹⁵ Zidıon ma ləri o wı: «Amv Yuutu, amv lağı a kı tıta mu a joñı Yisrayelı tiinə bam a yağı? Dıbam digə kam mu tiini ka bwəne Manası dwi dım wunu. Amv ta ma tiini a yı baləña dı digə kam nəcna maama wunu.» ¹⁶ Baña-We ma lər-o Dı wı: «Amv wı taa wu n tee nı, yı nmı wı cıcuğı Madiān tiinə bam maama nıneenı ba yı nəcnı dıdva mu te.»

¹⁷ Zidıon ma ta o wı: «N yı na sunı dı su amv kikiə, sı n kı nyınyıgı wıñı n brı-nı. Kuntu wı pa a lwarı nı nmı Baña-We mu ıncı dı amv. ¹⁸ A loori-m! Ta yı ve. Cəgi-nı sı a vu a ja a pəeri a ba a pa-m, sı n laan kə.» Baña-We dı ma ləri Dı wı: «Tı. A wı cəgi-m, ve sı n ba.»

¹⁹ Zidıon ma vu səñı o sañı pi-bala, yı o ta kwe muni kırıwaa bu dıdva o ma kı dıpe dılu na ba jıgı dıbulı tun. O ta ma kı nwana yam tıtoğı wunu yı o daarı o lo ya nyıva bam o kı kambıə wunu, o laan ja o vu o pa-o tiu kum kuri nı.

²⁰ We maleka kam ma ta dıd-o ka wı: «Kwe nwana yam dıdaanı dıpe kum n dañı piu kuntu yuu nı, sı n daarı n lo nyıva bam tı baña nı.» Zidıon ma sunı o kı kuntu.

²¹ Baŋa-We maleka kam nan ya ze nacəgə mu o juŋa ni. O ma kwe nacəgə kam yi o ma ka ni dum seeni o dwe nwana yam dıdaanı dıpe kum. Piu kum deen ma ja mim, yi di zwe ti maama. Baŋa-We maleka kam deen ma je.

²² Zidıcn deen ma maanı ni: ku yi Baŋa We maleka mu o nea. Fuvni ma tiini di zı-o ye o kaası o wi: «Yuu-tu Baŋa We, amu ne nmu titi maleka kam jaja.» ²³ Baŋa-We ma ta did-o ni: «Pa n bicarı zuri! Yi ta n funa, si n bá ti.»

²⁴ Zidıcn deen ma lo bimbim si o ma zuli We je sum kuntu ni, yi o bəŋi-di o wi: «Baŋa-We yi Bıcar-zuru Tu mu.» Bimbim dum kuntu ta wu Ofera ni, me na yi Abizeri so-yuu tiinə nyum tun mu.

²⁵ Titu dum kuntu ni mu Baŋa-We deen tagi Zidıcn Di wi: «Ve n ja n ko na-bia kam, dıdaanı kadoŋ na yi bina yarpe tun, si n laan ma n cəgi bimbim dılu n ko na kaanı Baalı di baŋa ni tun n di tıga ni. N ta wú goni Asera nyunyugu daa kam na salı di yıra ni tun mu n di tıga ni. ²⁶ Nmu ta maŋi si n zıgi zoŋo kuntu yuu ni mu n lo bimbim dılu na yıcortı tun n pa n Tu Baŋa-We. Ta kwe Asera nyunyugu daa kam n na goni tun n ma n tarıgi mim si n zwe na-bia bıle tu wum n kaanı n pa Baŋa-We.»

²⁷ Zidıcn deen ma li nıcnə fugə o tıntıŋna bam wuntı yi ba vu ba ki

ku lu Baŋa-We na bri-o si o ki tun. O nan ya kwarı o curru dıdaanı tu kum nıcnə bam mu. Kuntu ŋwaanı, o wu wanı si o ki kuntu wia ni, yi o ki titi ni.

²⁸ Tıga na puuri tituti tun, mu tu kum tiinə zaŋi ba na ni: Baalı bimbim dum bwəri mu di tu tıga ni. Ba ta ne ni Asera nyunyugu daa kam di goni mu ya ka daa tərə. Ba ta ne ni nıcnə kwe na-bia bale tu wum ba ma ki kaanum ba yaŋi bimbim dılu ba na lıgi ba zıgi tun baŋa ni. ²⁹ Ba ma bwe daanı ba wi: «Wıcn mu ki tuntu?» Ba na ye ku wuntı tun mu ba maanı ni: ku yi Zoası bu Zidıcn mu ki kəm dum.

³⁰ Tu kum nıcnə bam ma vu Zoası te ba ta ba wi: «Pa n bu wum nuŋi o ba yo seeni si dí gu-o, beŋwaanı, o vaarı Baalı bimbim dum mu o di tıga ni, yi o daarı o go Asera nyunyugu daa kam na yəri di yıra ni tun o wəli da.»

³¹ Zoası deen ma ta di balu maama na tu ba ta taanı ba bri-o tun o wi: «Abam wú wanı Baalı jaŋa á jonji á jaŋi á pa-o na? Wulu maama na wú jaŋi o pa Baalı tun wú ti mu si tıga laan puuri. Baalı na suni o yi we, yaŋi-o-na si o titi jaŋi o jaja, beŋwaanı, wuntu bimbim mu ba vaarı ba di tıga ni.» ³² Ku na zıgi de dum kuntu ni tun, mu ba ləeri ba jıgi Zidıcn ba bəi ni «Yerubaalı». Beŋwaanı o ko Zoası ya tagi o wi:

«Yagı-na sı Baalı tutı janı o janı, ku na yı wuntu bimbim dum mu ba vaarı ba dı tıga nı tun ıwaanı.»

³³Madıan tiinə bam, dı Amalekı tiinə bam dıdaanı dwiə yalı maama na zuvı wa-pulı seeni tun deen ma wəli daanı, yı ba be Zırden bugə kam ba vu ba cwi ba vwə Zizreyelı bolo kum wunı.

³⁴Baıa-We Joro ma cu Zidıon baıa nı dıdaanı dam. O ma wu nabəno o bəıı Abizeri dwi kum o kı daanı sı ba təıı o kwaga. ³⁵O ta ma tııı kwərə o bəıı Manası tiinə bam maama sı ba nııı najara ıwaanı. O kwərə kam deen ta yı Aseeri tiinə bam, dı Zabulən dıdaanı Nefitali tiinə bam. Ba maama ma nııı ba pə o kwaga ba pu.

³⁶Zidıon deen ma loori We o wı: «A lagı sı a lwarı n na goni nı dı amu nı nmu wó təıı amu baıa nı n joıı Yisrayelı dwi tiinə n yagı tun wó sunı ku kı mu na. ³⁷Tankəlo mu tuntu a lagı a tııı me dı na magı mına tun. Tıga na puuri, yı nyəno na bugı tankəlo kum yıranı, yı tıga kam na kuga, mu a wó lwarı nı nmu wó sunı n da amu baıa nı n joıı Yisrayelı tiinə n yagı nıneenı n na tagı te tun.» ³⁸Ku deen sunı ku kı kuntu mu. Tıga na puuri tun, Zidıon ıııı na mu tankəlo kum yıra nı o su zıııı.

³⁹Zidıon daa ma loori We o wı: «Yı pa n banı zaıı dı amu. Se sı a ta maıı-m a nıı dı woııo dıdııı. Pa tankəlo kum yıra nı ku, sı nyəno bugı tıga kam maama.» ⁴⁰Tııı dum kuntu nı We ta kı kuntu mu. Tıga na puuri tun, tankəlo kum yıranı mu kuga, yı tıga kam maama bugı dı nyəno.

Zidıon zaıı najara dı Madıan tiinə

7 Tıga na puuri tun, Zidıon dıdaanı o jar-kərə bam ma zaıı zııııı nı ba vu ba cwi ba vwə Harodı bulı-yı dum seeni. Madıan tiinə bam deen wu jazım baıa seeni mu. Ba dı ma cwi ba vwə bolo kulı na wu More zoııo kum təıı nı tun wunı. ²Baıa-We deen ma ta Zidıon Dı wı: «Nənoıı balı na təıı nmu kwaga tun tiini ba daga. A na dı Madıan tiinə bam a pa-m, nənoıı bam wó taa jııı kamunni ba paı ba tııı nı bantu mu di-ba. Ba bá pa a na a zulə. ³Kuntu tun, ta n brı nənoıı bam maama nı: wulu na fına, sı ku tu joori o viiri o daarı dıbam.» Nənoıı mıııı fıınle-tıle (22,000) ma joori səııı, yı mıııı fııgə (10,000) maıı Zidıon tee nı.

⁴Baıa-We ta ma ta Zidıon Dı wı: «N nənoıı bam ta tiini ba daga

zanzan. Ja-ba n vu bugə kam seeni sɪ a pɔɔrɪ balu na wú tɔɔɪ nmu tun a pa-m. Amu na wú ta wulu a wɪ: o da dɪ nmu sɪ á vu á zaɲɪ najara yam tun mu wú vu, sɪ a na wɪ wulu bá vu, ku tu dai sɪ o tɔɔɪ.»

⁵ Zidɔn ma ja nɔɔna bam maama o vu bugə kam. Baɲa-Wɛ laan ma ta did-o Dɪ wɪ: «Maani balu na wú lagɪsɪ na bam nuneɛni kakurə na kɪ te tun, dɪdaani balu dɪ na wú kuni ba nadoonə tɪga nɪ yɪ ba nyo na bam tun, sɪ n pɔɔrɪ-ba daani.»

⁶ Kuntu na kɪ tun, nɔɔna biə-yatɔ (300) deen mu me ba jun ba kasɪ na bam ba nyo. Balu maama na daari tun kuni doonə mu tɪga nɪ yɪ ba nyo na bam.

⁷ Baɲa-Wɛ laan ma ta Zidɔn Dɪ wɪ: «Amu lagɪ a tɔɔɪ nɔɔna biə-yatɔ yantv baɲa nɪ mu a joɲi n nɔɔna bam maama a yagɪ, sɪ a daari a kwe Madien tiinə bam a kɪ n juɲa nɪ sɪ n di-ba. Ta balu maama na daari tun sɪ ba joori sɔɲɔ.» ⁸ Zidɔn deen ma pɔɔrɪ nɔɔna biə-yatɔ yam sɪ ba taa wu o tee nɪ. O ma pa Yisrayeli tiinə balu na daari tun joori ba viiri. O deen ma joɲi ba zila dɪdaani ba nabwaanv tum o pa balu na daari ba maɲɪ o tee nɪ tun. Madien tiinə bam nan ya tigi bolo kum nɪ yɪ ba wu Zidɔn dɪ o nɔɔna bam kuri seeni mu.

⁹ Titu dum kuntv nɪ, Baɲa-Wɛ ma ta Zidɔn Dɪ wɪ: «Zaɲɪ n vu Madien tiinə bam na tigi me tun n zaɲɪ najara dɪ ba, sɪ a lagɪ a kwe-ba a kɪ n juɲa nɪ mu. ¹⁰ Nmu nan na funa sɪ n jeeri-ba dɪ najara mu, sɪ n zaɲɪ n tɔɔɪ dɪdaani n tintuɲv Pura sɪ á vu da á nii. ¹¹ Nmu na yɪ ba te yɪ n ni ba lara yam, nmu wú na baari sɪ n jeeri-ba.» Zidɔn dɪdaani o tintuɲv Pura ma da daani ba vu ba duna bam vwə yam ni seeni. ¹² Madien tiinə bam, dɪdaani Amalekɪ tiinə bam, dɪ wa-puli seeni nɔɔna bam maama ya jarɪ ba titɪ mu bolo kum tɪga nɪ, nuneɛni kayɪra na tiini sɪ yu te tun. Ba yogondə yam kɔɔɔ dɪ maa tiini ya gaalɪ nuneɛni nunu ni kasulu na daga te tun.

¹³ Zidɔn deen yɪ da o maɲɪ, dɪdaani nɔɔnv mu wura o tɛ o dundwe o bri o doɲ. Ku tu maa wɪ: «Amu dwe nɪ dipe mu bibili ku zu dɪbam na tigi me tintv tun, yɪ ku laan magɪ vwe dɪdaani dam pa dɪ pipiri dɪ pu tɪga nɪ.» ¹⁴ O doɲ wum ma lər-o o wɪ: «Kuntu maama tɛ Zoasi bu Zidɔn sv-lɔɲɔ kum taani mu. O yɪ Yisrayeli tu mu, yɪ Wɛ pa-o dam sɪ o di Madien tiinə dɪdaani dɪbam jar-kərə bam maama!»

¹⁵ Zidɔn na ni dundwe dum dɪdaani dɪ kuri o ti tun, mu o kuni

nadoonə o zuli Baŋa-We. O laan ma joori Yisrayelı jar-kərə bam na wu me tun, yi o ta di ba o wu: «Zarjı-na weeni, si Baŋa-We lagı Dı pa á di Madıan tiinə bam mu.»¹⁶ O deen ma pöörı o jar-kərə biə-yatə bam kuni bitə. O ma pa nəonu maama nabəno. O ta ma pa ku tu ze mim yi kaməgo laan kwəli-di.¹⁷ O ma pa ba maama ni o wu: «Təgi-na amu kwaga si á maanı á nii amu na wó ki te tun. Amu na yi dí duna bam tigə je sum ni, yi a ki kulv maama, si abam di taá nii-ni yi á daarı á di ki kuntu.»¹⁸ Amu didaanı balv na wu a tee ni tun wó wu dí nabwaanv tum. Abam na ne kuntu, si á di wu á nabwaanv tum á kaagi dí duna bam tigə je sum maama ni. Á laan maa wó kaası weeni á wu: «Baŋa-We ɣwaanı, didaanı Zidıon ɣwaanı!»

¹⁹Ku deen na yi titu konkurv maŋa kalv Madıan tiinə yıruna bam na ləri daanı tun, mu Zidıon didaanı nəona bi dilv na wu o tee ni tun ve ba yi ba duna bam vwə yam ni. Ba ma wu ba nabwaanv tum, yi ba daarı ba lə ba kamwarv tum ba na ze tun.²⁰ Zidıon nəona bam pupwara kuni bitə kum maama deen mu wugi ba nabwaanv, yi ba daarı ba lə ba kamwarv tum. Ba deen ma ze mim ba jagwiə seeni, yi ba nabwaanv tum wu ba jazum seeni. Ba laan ma kaası

weeni ba wu: «Su-ləŋə kum yi Baŋa-We ɣwaanı didaanı Zidıon ɣwaanı mu!»²¹ Nəona bam maama maŋı me ba na zıgi kuntu tun mu ba kaagi ba duna bam ba ki titarı ni. Ba duna bam maa kaagi ba coosi yi ba duri si ba lu.

²²Maŋa kalv Zidıon nəona bam na jıgi ba nabwaanv tum ba wui kuntu tun, didaanı Baŋa-We pe ba duna bam mu kwe ba su-lwaanv ba beeri da-je si ba gv. Madıan tiinə jar-kərə bam deen kwe Zerera cwəŋə kam mu ba duri ba vu ba yi Bətı-Sita. Ba ta ma yi Abıl-Mehola na bwələ didaanı Tabatı tun.²³ Yisrayelı tiinə balv na nuŋi Nefitali dwi wunı, di Aseeri dwi wunı, di Manası dwi dum maama wunı tun ma nuŋi ba zəli Madıan tiinə bam, ni ba na jonı ni si ba ki te tun.²⁴ Zidıon deen ta tuŋi nəona mu Efrayim pweeru laŋa kam maama ni si ba ta di ba ni: «Nuŋi-na á ki najara didaanı Madıan tiinə bam. Cı-na Zırden bugə kam didaanı bu-tulı sum si ku yi Bətı-Bara seeni. Yi pa-na si Madıan tiinə bam na pwələ ba be bwi sum.»

Efrayim tiinə bam deen ma sunı ba nuŋi ba cı Zırden bugə kam di bu-tulı sum niə maama, si ku yi Bətı-Bara.²⁵ Ba deen na zəli Madıan tiinə bam tun, mu ba jaanı ba yigə tiinə bale. Orebi didaanı Zəbi mu kuntu. Orebi piu kum ni mu ba deen

gü Orebı, yı ba daarı ba gü Zəbı me ba na nənı vinyə tiu biə tın yı ba bə-kü nı «Zəbı nənım jəgə».

Ba deen ma goni Orebı dıdaanı Zəbı yum tum ba lı yı ba ja-tı ba vu ba pa Zidıcn. Maņa kam kuntu nı, dıdaanı Zidıcn zıvı Zırdən bugə kam wa-puli seeni mu.

Zidıcn di Madıan tiinə bam o ti

8 Efrayim tiinə bam deen ma yi Zidıcn te yı ba nənı ba wı: «Bejwaanı mu n ya wu bəjı dıbam sı dı dı nuņi dı təgı dı kı najara dı Madıan tiinə bam? Bəe mu dı kı-m yı n kı dıbam kuntu?» Ba deen ma tiini ba bwə-o.

²O ma ləri-ba o wı: «Amu na kı te tın wu yi kulu abam na kı tın. Abam Efrayim tiinə na tıvı funfun kulu tın daga kü dwe amu digə kam maama na kı te tın. ³Bejwaanı, We wəli abam pa á gü Madıan dıdeera bale bam, Orebı dıdaanı Zəbı. Amu na kı te maama tın yi kuntu na?» O taanı dum kuntu ma pa ba bantı dum zuri.

Zəba dıdaanı Salimuna taanı

⁴Kuntu maama dıdaanı Zidıcn dıdaanı nənı biə-yatə bam laan yi Zırdən bugə kam mu yı ba bə-ka. Ba ma tiini ba bugi yı kana dı cə-ba. ⁵O ma ta Sukəti tiinə bam

o wı: «A loori abam popo! Pa-na a kwaga təgına bam dıpe sı ba dı, bejwaanı ba tiini ba bugi mu. Dı wura dı zəli Madıan pwa Zəba dıdaanı Salimuna mu sı dı ja.»

⁶Sukəti tuw nakwa bam ma ləri ba wı: «Abam ta wu jaanı Zəba dıdaanı Salimuna á kı á jıņa nı, yı n lagı sı dı pa n jar-kərə bam dıpe. Dı bá se.»

⁷Zidıcn daa ma ta dı ba o wı: «Á na tagı kuntu doņ tın, Baņa-We nan na pe dı ja Zəba dıdaanı Salimuna, amu wú kwe kagua yuu sabarı mu a ma a magı abam!»

⁸O na zıgı daanı tın, o ve Penielı mu. O ta ma loori-ba nıneenı o ya na kı te Sukəti nı tın. Penielı tiinə bam dı deen ta lər-o Sukəti tiinə bam lərə yam doņ mu. ⁹O ma ta ba dı o wı: «Amu na dı pwa bam yı a joori dı yazurə, a lagı a vaarı á dı-dıdərə kuntu mu a dı tıga nı!»

¹⁰Zəba dı Salimuna dıdaanı ba jar-kərə bam deen ma vu ba wu Karekırı nı. Nənı balu maama na nuņi wa-puli je sum sı ba kı najara tın laan daarı nənı murrı fugə-tınu (15,000) yıranı mu, bejwaanı ba nənı murrı bi dıdaanı fiinle (120,000) mu tıga najara yam wıntı. ¹¹Zidıcn deen ma kwe pipiu tiinə cwəņə kalu na tıgi Noba dıdaanı Yogebeha wa-puli seeni tın, o vu o darı o dına bam dı najara. ¹²Madıan pwa bale bam,

Zeba dıdaantı Salimuna ma zağı ba duri sı ba lu. Zidıon dı o nəcəna bam ma zəli-ba ba ja. Kuntu ma pa vuvugə tu ba duna bam maama tıtarı nı.

¹³ Zidıon ma zıgı najara je sun nı o maa joori səğə. O nan ya təgı Heresı zəğə kum cəwəğə kam mu. ¹⁴ Ba na maa ke tun mu ba ne Sukotı tiinə nən-dəğə dıdva. Zidıon ma ja-o sı o bwe-o tıv kum yigə tiinə bam bwiə. Nən-dəğə kum ma pəpəni ba nakwa fusiɾpe barpe bam yıra o pa-o. ¹⁵ Zidıon ma vu Sukotı tiinə bam te o ta dı ba o wı: «Nan nii-na Zeba dı Salimuna mu tuntu! Abam ya vın sı á wəli-nı yı á ta wı: «Nmu ta wu jaanı Zeba dı Salimuna, yı n lagı sı dı wəli n nəcəna bam na bugı tun dı dıpe.» ¹⁶ O ma pa tıv kum nakwa bam nuñi pooni, yı o kwe kagua yuu sabarı o ma magı-ba. ¹⁷ O ta ma vu o vaarı Penielı di-dıdərə kum o dı tıga nı, yı o daarı o gu tıv kum kuntu nəcəna bam.

¹⁸ Zidıon laan ma bwe Zeba dı Salimuna o wı: «Nəcəna bra dwı mu abam deen gva Tabəərı nı?» Ba ma lər-o ba wı: «Ba yı nuneeni nmu na yı te tun mu. Ba maama nyı dı pabiə mu.»

¹⁹ O daa ma ta dı ba o wı: «Nəcəna balv á na gu kuntu tun yı amv cərrv mu, amv tıti nu-biə. İjwıa

Tu Bağa-We wó zıgı amv cıga kam kwaga nı sı: abam ya na wu gu-ba, amv dı yaá yağı abam.» ²⁰ Zidıon ma ta o bu-kwıan Yeterı o wı: «Ve n gu-ba!» Bu wum maa wu sə sı o lı o sv-ləğə kum, o ta na yı bu yı fəvni jıg-o tun ijwaanı.

²¹ Zeba dıdaantı Salimuna deen ma ta Zidıon ba wı: «Nmu tıti yı n gu dıbam, beğwaanı, nabiinu na yı te tun, o dam dı maı kuntu mu.» Zidıon ma sunı o vu o gu-ba. O ma daarı o lı səbu-poğə tılv na wu ba yogondə yam ban nı tun o ja o viiri.

Zidıon na kı jwəm dılv tun

²² Ku na kı fun tun, mu Yisrayelı tiinə bam ve ba ta dı Zidıon ba wı: «Dıbam lagı sı nmu mu dı paarı dı bağa nı, sı n bu dıdaantı n naa dı jwa dı paarı dı bağa nı. Beğwaanı, nmu mu joñi dıbam n yağı Madian tiinə bam jıga nı.»

²³ Zidıon deen ma ləri-ba o wı: «Amv bá sə sı a dı paarı á bağa nı. A bu dı nan bá dı abam paarı. Bağa-We mu wó taa yı abam Pe.»

²⁴ O laan ma ta dı ba o wı: «Woğə dıdva a na wó loori abam sı á kı á pa-nı tun mu tuntu: nəcənv maama pa-nı səbu-sıja zwa-kwanı dıdva sı ku nuñi wəenu tılv o na joñi dı duna bam tee nı tun wunı.» Beğwaanı, Madian tiinə bam deen

yəni ba lə zwa-kwana mu ba zwa ni, ba na yi Ismayeli dwi tiinə tun ɣwaani.

²⁵Nəəna bam deen ma ləri ba wi: «Dí sɛ dı wupolo.» Ba ma lwarı gar-jalı tıga nı pa nəənu maama kwe zwa-kwanı dıdva o na jɔŋi ba duna bam juɣa nı tun o dı da. ²⁶Zidıɔn na tɔɣı ku baɣa nı o na səbu-sıɣa kalu tun daga zanzan, sı ku maŋı dı kilo fiinle tun. O ta ma na səbu-pɔŋo wəənu dı zambili-laaru, ku wəli didaani nınwaɣa gwaaru tılv Madıan pwa na zıvrı tun, dı wo-laaru tılv ba na dı ba yogondə yam ban nı tun. ²⁷Zidıɔn ma kwe səbu-sıɣa kam kuntu o ma o mənı kaanım gwar-wuɣu nyınyuɣu o zıɣı o tutı tuw Ofera wunı. Yisrayeli tiinə maama ma duli ba cıga dı Wɛ ba yaɣı, yı ba daarı ba zuli nyınyuɣu kum. Ku ma leeri ku ji cıku kulı ba jaanı Zidıɔn dı o sɔŋo tiinə tun, pa ba da ku ɣwaanı ba cɔɣı zanzan.

Zidıɔn tuvni

²⁸Yisrayeli tiinə bam deen yɔvrı ba dı Madıan tiinə bam mu lanyıranı, pa Madıan tiinə bam daa warı-ba sı ba daanı. Zidıɔn ta na ɣwı tun, Yisrayeli tiinə bam

deen ma sin dı najara sı ku yi buna funɔnɔ.

²⁹Zoası bu Zidıɔn ma joori o tutı sɔŋo o zıvrı da. ³⁰O bu-baara maa yı fusrıpe, beɣwaanı, o kaana daga zanzan. ³¹O ta jıɣı ka-bıə wudoŋ Sishem nı. Kaanı wum ma lu bəkərə o pa-o, yı o dı pa bu wum yırtı wı Abimelekı.

³²Zidıɔn kwın lanyıranı mu yı o laan tı. Ba ma kı-o o ko Zoası yibeeli dum wunı. Dı deen wu Abizeri dwi tiinə tuw Ofera nı mu.

³³Zidıɔn na yɔvrı o tı tun, mu Yisrayeli tiinə bam daa duli ba cıga dı Wɛ ba yaɣı, yı ba joori ba kaanı Baalı jwənə yam. Ba ve ba kwe Baal-Beriti mu sı jwəm dum kuntu taa yı ba wɛ. ³⁴Yisrayeli tiinə bam ma yɔvrı ba swe Baɣa-Wɛ swıə. Duntu nan ya mu jɔŋi-ba o yaɣı ba duna balu maama na gilimi-ba tun juɣa nı. ³⁵Ba maa wu kı lanyıranı dı Zidıɔn sɔŋo tiinə bam, dı wo-laaru tılv maama o na kı o pa-ba tun dı.

Abimelekı yıra taanı

9 Zidıɔn bu Abimelekı deen ma vu Sishem. O nabanna maama deen wu daanı mu. O ma ta dı o nu wum curru tum maama o wi:

²«Ve-na á ta Sishem tiinə nakwa bam maama nı: «Kə mu gara? Zidən biə fusrpe bam maama na nii á baña nı mu gara, naa nənu dıdva na nii abam baña nı mu gara?» Yı swe-na nı: amv dı abam yı jana dıdaanı yura dıdva mu.»

³O nabanna bam deen ma vu ba jeeri Sishem nakwa bam dıdaanı taanı dım kuntu. Ba maama ma buñı ba ja sı ba tığı o kwaga, beñwaanı Abimeleki yı ba curv mu. ⁴Ba ma lı səbu-porjo səbu-dala fusrpe Baal-Beriti digə kam nı ba pa-o. Abimeleki ma kwe səbu kum o ma ɣwı nən-yərvı tudonnə sı ba taa tığı o kwaga. ⁵O deen ma vu Ofera tuv kum o zu o ko səñj. O ma ja o curv tum fusrpe na yı Zidən biə tun o dañı pulə baña nı, yı o ɣv ba maama. Zidən juña-bu Zvatam ma duri o səgi pa wuntu yıranı lu o juña nı. ⁶Sishem tiinə bam maama dıdaanı Betı-Millo tiinə bam laan ma jeeri daanı tiu kum na wv Sishem nı tun kuri nı ba tiñi Abimeleki paarı.

⁷Zvatam deen ma ni kulv maama na kı tun. O ma vu o zığı Gerizim piu kum yuu nı, yı o tiini o kaası o wı:

«Sishem tiinə bam, cəgi-na a taanı duntv, sı We dı wantı Dı cəgi abam taanı. ⁸A sunswala kampo! Tweeru deen mu beeri wulv na wó dı paarı dı baña nı tun. Dı ma ta Olivi tiu

kum dı wı: «Ta n di paarı dı baña nı.» ⁹Olivi tiu kum ma ləri-dı ku wı: «Amv nugə kam yəni ka pa wa dıdaanı nabiinə maama mu na zulə lanyıranı. A bá yağı a nugə kam tutuğa sı a ja a nə a ba a taa zuulə tweeru dıdonnə dım baña nı.»

¹⁰Tweeru tum daa ma vu kapuvı tee nı dı wı: «Ba n ta n nii dı baña nı.» ¹¹Kapuvı kum dı ma ləri-dı ku wı: «Amv biə bam na jığı sunnı dıdaanı ywəni te tun, a bá yağı-ba sı a ja a nə a ba a taa zuulə tweeru dıdonnə dım baña nı.»

¹²Tweeru tum daa ma vu vinyə tiu kum te dı ta wı: «Ba n ta n di paarı dı baña nı.» ¹³vinyə tiu kum ma ta ku wı: «Amv biə bam na kı sana balv tun yəni ba jaanı wupolo mu ba tui wa dıdaanı nabiinə titarı nı. A bá yağı kuntu tutuğa sı a daarı a ja a nə a ba a taa zuulə tweeru dıdonnə dım baña nı.»

¹⁴Tweeru tum maama laan ma ga ga dı ta sabar-mangwələ dı wı: «Ba n ta n di paarı dı baña nı.»

¹⁵Sabar-mangwələ kam deen ma ta tweeru tum ka wı: «Á wubıña na sunı ya ja sı á kuri-nı sı a ji á pə, nan ba-na á dalı amv woro kum nı. Ku nan na dı kuntu, amv wó pa mim nuñi sabar-mangwələ kam nı ka zwe Liban Sədri tweeru tum maama!»

¹⁶Tə. Abam na kuri Abimeleki sı o ji á pə tun, á tığı wubıñ-laaru

di cıga cwənjə mu na? Abam ta ki tuntu sı á ma á zuli Zidıcn dıdaanı o sənə tiinə mu na? Abam na ki te tuntu tun mañı di o tutuğa yam na yı te tun na? ¹⁷Ku na yı amu ko Zidıcn, wuntu tiini o fıri o tutı á ğwaanı zanzan. O deen tuñı o duli o ğwıa mu o yağı, sı o jonı abam o yağı Madıan tiinə bam juğa nı. ¹⁸Abam nan ki beə mu á pa amu ko sənə kum zum de duntu nı? Á zañı á gu o biə fusrpe mu pulwə bağa nı, yı á laan kuri o gamba-kana kam bu Abimeleki sı o taa yı Sishem maama Pe, o na yı á curu tun ğwaanı. ¹⁹Ku nan na yı wubun-laaru di cıga bağa nı mu á tıgı á ki tuntu á pa Zidıcn dıdaanı o sənə tiinə bam zum de dım duntu nı, We wú pa á ni ywəni Abimeleki ğwaanı. O di nan wú na wupolo abam ğwaanı. ²⁰Ku nan daa na dai kuntu, sı mim nuñı Abimeleki yıra nı di zwe Sishem tiinə nakwa bam dıdaanı Betı-Millo tiinə bam kulə! Mim ta maa wú nuñı Sishem dıdaanı Betı-Millo tiinə bam di yıra nı di zwe Abimeleki kulə!»

²¹Zıatam deen na tağı kuntu o ti tun, o ma duri o ke. O ma vu o yi Beeri tuv yı o zıvı dıanı, o na kwart fıvı di o curu Abimeleki tun ğwaanı.

Abimeleki paarı dim

²²Abimeleki deen ma di paarı Yisırayelı nı buna yatı. ²³We ma pa ni-ba-ywənjə zu Abimeleki dıdaanı Sishem tiinə nakwa bam tutarı nı. Ba deen ma lı o kwaga nı. ²⁴Kuntu maama ki sı ba maama mu na ba waarım, di ba na ki kəm-ləğə ba gu Zidıcn biə fusrpe bam tun. Sishem tiinə bam ya wəli Abimeleki sı o gu-ba mu. ²⁵Sishem tiinə bam na lağı sı ba cıgı Abimeleki tun, ba yəni ba pa nıcnı mu vu ba səgi pweeru tum seeni. Wulu maama laan maa na yəni o tıgı daanı sı o ke, vıvırna ma nuñı ba vrı-ba. Abimeleki deen ma ni kulı maama na jıgı ku ki tun.

²⁶Ebedı bu Gaalı deen ma tıgı dıdaanı o curu tum o vu o wu Sishem nı. Sishem tiinə nakwa bam maa jıgı o cıga. ²⁷De dıdwı ba maama ma vu ba karı sı ba gwəri vinyə tiu biə. Ba laan ma kwe-ba ba ma ki sana ba jıgı ba nyca, yı ba daarı ba di ywəni. Ba deen ta zu ba jwəm dım digə mu ba ki candı sı ba zuli-di. Ba na wura ba di tun, mu ba jıgı Abimeleki ba ki ba mwana. ²⁸Ebedı bu Gaalı deen ma ta kəgı kum o wı: «Wıw mu yı Abimeleki, sı dıbam Sishem tiinə taa tuñı dı pa-o? Wuntu dai Zidıcn bu mu na?

O kwaga saşunu daı Zabulon mu na? Bəe mu yı dıbam Sishem biə wú taa kwarı Abimeleki? Dı nan maşı sı dı tıñı dı pa dı ko Hamçori mu. ²⁹Nən-kəgə kuntu maama ya na zıgı amv kwaga nı, a yaá zəli Abimeleki. Amv yaá ta nı: «N na yı baaru, kı n jar-kərə bam n kı daanı sı dı jeeri!»

³⁰Tıv kum yuutu Zabulon deen na ni Gaalı taanı dum kuntu tın, mu o banı tiini dı zaşı. ³¹O ma səgi o tıñı nəna Abimeleki tee nı sı ba ta nı: «Ebedı bu Gaalı dıdaanı o curru mu tu ba zıvı yo seeni. Ba nan sığı tıv kum maama mu pa ba lə nmv kwaga nı. ³²Kuntu tın, nmv dıdaanı n nəna bam maama kwaanı-na á ba titı nı á səgi tıv kum pwələ kam nı. ³³Tıga maa na jıgı ka pıvra, sı á zaşı á da á zıv tıv kum wıvı. Gaalı dıdaanı o kəgə kum laan maa na nuşi sı ba jeeri abam, á wú wanı á kı-ba á na lagı te tın.»

³⁴Abimeleki dıdaanı o jar-kərə bam maama deen ma nuşi ba vu ba səgi Sishem pwələ kam nı. Ba nan ya pçori ba titı kuni bına mu. ³⁵Tıga na pıvı yı ba zaşı me ba ya na səgi tın, dıdaanı Gaalı nuşi o zıgı tıv kum manco-pına ni nı mu. ³⁶Gaalı deen ma na-ba yı o ta Zabulon o wı: «Nii nəna na zıgı pweeru tın seeni ba maa tu

yo seeni!» Zabulon dı ma lər-o o wı: «Pweeru tım luluşu mu nı dı nabiinə nmv yibiye nı.»

³⁷Gaalı daa ma ta o wı: «Ba sunı ba yı nəna mu, yı ba zıgı tıga kam titarı seeni ba bına! Ba kəgə dıdva dı ma nuşi vıra bam tıv kım seeni ba bına.» ³⁸Zabulon ma ləri o wı: «Nmv kamun-şwe dum ve yən mu? Nmv ya taga n su n ni mu nı: Abimeleki yı wə mu sı dıbam taa tıñı dı pa-o? Nəna bantıv mu n ya n gooni tın, laan nan nuşi n jeeri-ba dı najara sı dı nii!»

³⁹Gaalı ma da Sishem tiinə bam yigə pa ba nuşi ba kwaarı Abimeleki dıdaanı najara. ⁴⁰Abimeleki maa zəli-o o pa o duri o yigə nı. Gaalı nəna zanzan maa pogili ba tıv ba tı tı cwəşə kam nı nı da taan ba vu ba kwaarı tıyıv kım nı. ⁴¹Abimeleki deen ma maşı Aruma nı o zıvra. Zabulon dı ma zəli Gaalı dıdaanı o curru tım pa ba nuşi ba daarı Sishem tıv kım.

⁴²Tıga na pıvı tın, Sishem tiinə bam nuşi ba vu pwələ kam nı mu. Abimeleki ma lıwıv ku ni nı. ⁴³O dı deen ma kı o jar-kərə bam daanı, yı o pçori-ba kuni bıvı. O ta ma vu o pa ba səgi pwələ kam nı yı o cəgi Sishem tiinə bam. Ba na nuşi tıv kım ni nı yı o na-ba tın, mu o zaşı o jeeri-ba dı najara. ⁴⁴Abimeleki dıdaanı o kəgə kım

pupwara dıdva mu ve ba ci tuv kum manco-puntı dum ba zıga. Pöörüm sule na daarı o jar-kərə bam wuntı tun dı laan ma duri ba vu pwələ kam nı ba jeeri Sishem tiinə bam, yı ba gu-ba. ⁴⁵ Najara yam kı de dum kuntu maama nı mu. Abimelekı ma kwaanı o di tuv kum. O ma vaarı-kv o dı tıga nı, yı o daarı o gu kv nən-biə bam maama. O laan ma kwe ye o zızagı tuv kum tıga kam bağa je maama nı.

⁴⁶ Tuv kum nakwa balv na wu Sishem di-dıdərö kum wuntı tun deen ma ni kv na kı te tun. Ba ma duri ba zv El-Beriti di-yuu kum wuntı sı ba səgi. ⁴⁷ Abimelekı ma lwarı ba na səgi me tun. ⁴⁸ O ma tögı dıdaanı o nōna bam maama o vu Salimon piu kum yuu nı. O ma kwe dooru o goni de o danı o bakalı bağa nı, yı o ta o nōna bam maama o wı: «Kulu maama á na ne amv na kı tun, sı á dı kı kuntu.» ⁴⁹ Ba maama ma goni tiu ne ba zıgı ba tögı Abimelekı kwaga. Ba ma ja-tı ba vu di-yuu kum təgə nı ba kikili tı maama ba yəri kv yıra nı. Ba laan ma zwe digə kam, pa nōna balv maama na wu Sishem di-dıdərö kum wuntı tun tı nyc! Ba yi nōna murv, baara dıdaanı kaana maama.

⁵⁰ Abimelekı deen ma vu o kaagi Tebezi maama o pu, sı o wanı tuv kum kuntu o di. ⁵¹ Tuv kum nan ya jigı di-dıdərö kulu na dana tun.

Nōna bam maama, baara dıdaanı kaana, kv wəli dı tuv kum nakwa bam maama ma duri ba vu ba zv digə kam. Ba ma fəgı ba pı ka ni dum yı ba daarı ba di nayuu kum bağa. ⁵² Abimelekı ma vu o yi di-dıdərö kum sı o cəgı-kv. O na yi kv ni dum seeni sı o zwe-kv tun, ⁵³ kaanı wudoğ ma zıgı nayuu kum nı o dultı namin-kamunu o dı o yuu nı o lə o yukol-pva kam.

⁵⁴ Abimelekı ma bəgi nən-duğv wulv na ze o jara-kəm zıla yam tun o ta dıd-o nı: «Lı n su-ləğv kum n ma n gu-nı, sı a ba lagı sı ba taa te amv taanı nı: Kaanı mu gu-nı.» Nōnv wum dı ma suntı o zv-o o gu. ⁵⁵ Yisrayelı tiinə bam na ne nı ba Pe Abimelekı tıgı tun, ba maama ma joorı ba vu ba sam.

⁵⁶ We deen nan tögı cwəğə kantv mu Dl ğwı junı Abimelekı yıra nı dıdaanı lwarum dılv o na kı o ko wum tun. Bəğwaanı, o gu o curru fusrpe mu. ⁵⁷ We ta ma pa Sishem tiinə bam na ba tutuğ-lwaannv tun ğwuv. Kv deen kı kv tögı səcla yalı maama Zidıcn bu Zvatam na tagı o pa-ba tun mu.

Tola yıra taanı

10 Abimelekı tuvı kwaga nı mu Pua bu Tola deen tu o jonı Yisrayelı tiinə bam o yagi. O nuñı Yisakaarı dwi dum nı mu, yı

o ko-nakwı yırı yı Dodo. O maa zıvı Efrayim pweeru laja kam tıv kudoj nı, kv yırı na yı Samiri tun. ²O nii Yisrayelı tiinə bam baja nı bına fiinle-yatı mv, yı o laan tı. Ba deen ma kı-o Samiri nı.

Yayiri yıra taanı

³Wontu dı tıvı kwaga nı mv Yayiri tuə o wura. O yı Galadı tu mv, yı o nii Yisrayelı tiinə bam baja nı bına fiinle-yale. ⁴O maa jıgı bu-baara fiintı. Bantu maa jıgı bınə fiintı ba yəni ba diinə. Ba daa ta maa jıgı tıvı fiintı Galadı laja kam nı ba niə. Dı zum maama, nıona ta bəi tıvı dım nı Havtı-Yayiri mv. ⁵Yayiri ma tı, yı ba kı-o Kamı nı.

Amən tiinə bam na pə kv zı Yisrayelı tiinə bam yıra te tın

⁶Yisrayelı tiinə bam deen daa ma tıvı lıwarım ba cıgı Baja-We yigə. Ba deen zuli Baalı dı Asetarı jwənə yam mv. Ba daa ta maa zuli jwənə yalı na yı Siiri tiinə wa, dı Sidən tiinə wa, dı Moabı tiinə wa, kv kwe Amən tiinə wa, dıdaanı Filisi tiinə bam wa mv. Ba kikiə yam kuntu ma pa ba yagı Baja-We, yı ba daa ba zuli-Dı. ⁷Baja-We bırı ma tiini dı zağı dıdaanı Yisrayelı

tiinə bam, yı Dı pa cwəgə sı Filisi tiinə bam dıdaanı Amən tiinə bam dı-ba. ⁸Bırı dım kuntu wıvı, ba pə kv zı Yisrayelı tiinə bam yıra mv, pa ba təgə bugı. Ba ma bəesı Yisrayelı tiinə balı na zıvı Galadı nı tın bına fugə-nana mv. Je sım kuntu maa wı Zırdən bugə kam bube dıvı na jeeri wa-puli seeni tın. Amərı tiinə bam na zıvı mə seeni tın mv kuntu. ⁹Amən tiinə bam ma bə Zırdən bugə kam, yı ba ba ba kı najara dıdaanı Zuda tiinə bam, dı Benzamen tiinə bam, dıdaanı Efrayim tiinə bam maama. Yisrayelı tiinə wıvı ma tiini kv cıgı. ¹⁰Yisrayelı tiinə bam ma kaası ba loori Baja-We yı ba wı: «Cıga ıwaaı tın, dıbam tıvı mv n yigə nı, bəıwaaı dı yagı nmı na yı dıbam We dım tın mv yı dı laan vı dı zuli Baalı jwənə yam.»

¹¹Baja-We deen ma ləri-ba Dı wı: «Amı mağı a wı jıgı abam mv a yagı Ezipi tiinə bam dı Amərı tiinə bam dı Amən tiinə bam dıdaanı Filisi tiinə bam jıgı nı na? ¹²Kv ta kı kuntu mv yı Sidən tiinə bam dı Amalekı tiinə bam dı Madıan tiinə bam yaarı abam. Á ma á keeri á loori-nı, yı a jıgı abam a yagı ba maama jıgı nı. ¹³Tıvı maama kı mv, yı á ta vın amı á daarı á jıgı wa yadonnə á zulə. Kuntu tın, amı daa bá jıgı abam a yagı. ¹⁴Ve-na á

keeri á loori wa yalv á laan na kuri á pa á titi tun, sı ya joñi abam ya yagi á cam dım wınl.»

¹⁵Yisrayeli tiinə bam deen ma ta Baña-We ba wı: «Dıbam kı lwarım zanzan. Kı n na lagı te tun dıbam yıra nı, sı n joñi dıbam n yagi zun de dıntv.» ¹⁶Ba laan ma dılt ba wa-yöörv tılv na wı ba titarı nı tun ba yagi, yı ba daarı ba zuli Baña-We. Baña-We daa maa warı sı Dı taa cım yı Dı nii Yisrayeli tiinə bam dı ba cam dım.

Zefete yıra taanı

¹⁷Amən tiinə bam deen ma bəñi daanı sı ba zañı najara dı Yisrayeli tiinə bam. Ba ma vu ba cwi ba vwə Galadı nı. Yisrayeli tiinə bam dı ma kı ba titi daanı ba jeeri Mitspa nı ba cwi ba vwə da. ¹⁸Galadı nən-yum tum ma bwe daanı wı: «Wılv maama na se sı o da yigə o ja najara yam o jeeri Amən tiinə bam tun mv wú taa yı Galadı tiinə bam maama yuutu.»

11 Galadı tu Zefete deen yı babıa mv jara-kəm laña nı. O nu maa yı ka-tola yı o ko yırı yı Galadı. ²Galadı kaanı wım dı deen lvgı bıə dıd-o. Bıə bam maa na kı nōōna tun, mv ba zalı Zefete ba yagi gaa nı yı ba ta ba wı: «Dı ko jıjıgırv tum daı sı nmv tōgi n joñi tı wınl, nmv na yı ka-gaa bu tun

ñwaanı.» ³Zefete ma duri o yagi o currv tum, yı o vu o zıvıri Tōbı tuv nı. Nən-wo-kırrıv ma vu da ba salı o yıra nı, pa ba kaagi je sum maama ba vrı nōōna.

⁴Kı na kı fun tun, Amən tiinə bam ma zañı najara dıdaanı Yisrayeli tiinə bam. ⁵Najara yam na zañı kuntu tun, mv Galadı nakwa bam ve Tōbı sı ba ja Zefete ba joori. ⁶Ba ma ta ba wı: «Ba n tv dı yigə nı, sı dı vu dı kı najara dıdaanı Amən tiinə bam.»

⁷Zefete ma ta dı ba o wı: «Abam deen culi-nı mv, yı á fun-nı á zalı sı a nuñı a daarı a ko sōñv kım. Bəñwaanı mv á cam maña nı á daa beeri amv je?»

⁸Galadı nakwa bam ma lər-o ba wı: «Dı kuntu maama dı, dı pipiri dı bınlı nmv te mv, sı n tōgi dı yigə sı dı kı najara dıdaanı Amən tiinə bam. Kuntu kwaga nı, nmv laan wú ta n yı Galadı tiinə bam maama yuutu mv.»

⁹Zefete ta ma bwe-ba o wı: «Cıga tun, abam na jaanı-nı á joori sı dı kı najara dıdaanı Amən tiinə bam, yı Baña-We na kwe-ba Dı kı dı jıña nı pa dı di-ba, á wú se sı a taa yı á yuutu na?»

¹⁰Galadı nakwa bam ma lər-o ba wı: «Baña-We yı maana tu dı titarı nı sı: dıbam se sı dı kı nmv na tagı te tun.» ¹¹Zefete ma tōgi-ba o joori o vu Mitspa. Nakwa bam ma se sı o

taa te-ba, yı o daarı o yı ba najara yigə tu. Zefete na wu Mitspa nı tun, o ma joori o ta o taanı dum maama Başa-We yigə nı.

¹²Zefete dəen ma tıjı kwərə Amən tiinə Pə wum tee nı o bwe o wı: «Bəe mu tigi dıbam laşa nı pa n ba sı n kı najara dıdaanı dıbam?»

¹³Amən tiinə Pə wum ma ləri Zefete nəona bam o wı: «Maşa kalu Yisrayelı tiinə bam dəen na zıgı Ezipi nı ba bını tun, ba vrı a tıga kalu na zıgı Aranon bugə kam nı ka tılı Yabəki bugə kam, sı ku taa ve Zurdən bugə kam maama tun mu. Abam nan maşı sı á joori á pa-nı a tıga mu dı bıcar-zuru.»

¹⁴Zefete daa ma tıjı nəona Amən tiinə Pə wum tee nı dıdaanı kwərə kantı:

¹⁵«Zefete wı: ku dı nı Yisrayelı tiinə bam dəen jonı Moabı tiinə dıdaanı Amən tiinə tıga mu. ¹⁶Kulu na wura tun mu yı nı: Yisrayelı tiinə bam na nuji Ezipi nı tun, ba kwe kagva cwəjə kam mu ba vu ba yi Nanı-sıjı kum, ba zıgı daanı ba vu ba yi Kadesı.

¹⁷Ba ma tıjı nəona Edəm Pə tee nı wı: «Pa dıbam pwələ sı dı tıgı n tıga kam başa nı dı ke.» Edəm Pə ma vın. Ba ta ma loori cwəjə Moabı tiinə

Pə tee nı, yı o dı wu se sı ba ke. Kuntu ma pa Yisrayelı tiinə bam maşı Kadesı nı.

¹⁸Ba dəen ma kaagı kagva kam nı ba veə, yı ba bıbarı Edəm tıga kam dıdaanı Moabı tıga kam. Ba ve kuntu mu taa ba tıgı Moabı tıga kam wa-pulı seenı. Ba ma vu ba cwi ba vwə Aranon bugə kam bube dıdoj dum nı. Ba wu zu Moabı laşa kam, beşwaanı Aranon bugə kam mu yı Moabı laşa kam sisəm.

¹⁹Yisrayelı tiinə bam dəen ma tıjı kwərə Aməri tiinə Pə Sıhən tee nı. Wuntu ya jıgı o paarı o dı Hesebon nı mu. Ba maa wı: «Pa dıbam cwəjə sı dı tıgı n tıga kam başa dı vu dı tu.» ²⁰Sıhən maa wu pə Yisrayelı tiinə bam cıga sı ba tıgı o tıga kam başa nı ba ke. O ma kı o jar-kərə bam o kı daanı pa ba jeeri Yahaza nı, yı ba laan kı najara dıdaanı Yisrayelı tiinə bam.

²¹Yisrayelı tiinə Başa-We dum ma pa Sıhən dıdaanı o nəona bam maama zu Yisrayelı jıpa pa ba di-ba. Ku laan ma pa Yisrayelı dwi tiinə jonı Aməri tiinə na zuvı tıga kam kuntu nı tun ba

te. ²² Ba ma jorji Aməorı tiinə tıga kam maama, ku na zıgı Aranon bugə kam nı sı ku tulu ku yi Yabəki bugə kam tun. Ku daa ta zıgı kagva kam nı sı ku yi Zurdən bugə kam tun. ²³ Cıga ıwaanı tun, Yisrayelı tiinə Baıa-We dım mu zəli Aməorı tiinə bam yı Dı kwe ba tıga Dı pa dıbam Yisrayelı tiinə bam. Cwəıə kəə mu á jıga sı á ma á jorji-ka? ²⁴ Abam we dım yırtı na yı Keməstı tun na pe abam kulv sı á taá te tun, pa-na sı á yı su-ku, sı dıbam dı wó taa jıgı kulv maama dıbam Tu Baıa-We na kwe Dı pa dıbam tun mu. ²⁵ Nmu buıı nı n garı Zipıre bu Balakı na yı Moabı tiinə Pe tun mu na? O wu se sı o dwəni dıdaanı Yisrayelı tiinə bam, naa sı o jeeri-ba dı najara. Ku dat cıga na? ²⁶ Yisrayelı tiinə bam na zıvırtı Hesebon dı Aroyerı dı dı nawuıre yam nı, ku wəli dı tıntı dılv na wu Aranon bugə kam bube nı tun zum jıgı bına bıə-yatə mu. Bəe mu yı abam wu kwaanı sı á joori á jorji tıntı dım kuntu? ²⁷ Amu wu

kı kuləkulv a cəgı n yigə. Nmu nan na kwaanı n beeri najara dıdaanı amu tun, n wu kı lanyıranı. Baıa-We nan yı dılv na bırtı cıga bura tun mu. Dıntı zum mu wó dı bura Yisrayelı tiinə bam dıdaanı Amən tiinə bam tıtarı nı.»

²⁸ Amən tiinə Pe wum dēen maa wu cəgi kwərə kalv Zefete na tııı o pa-o tun.

²⁹ Baıa-We Joro dēen ma tu Zefete baıa nı dı dam. O ma zaıı o təgı Galadı dı Manası laıa kam maama o ke o yı Galadı tıv Mitspa. O ma zıgı daanı o vu Amən tiinə bam na gilimi me tun. ³⁰ Zefete ma goni nı dıdaanı Baıa-We o wı: «Nmu na kwe Amən tiinə bam n kı amu jııa nı pa a dı-ba, ³¹ a na maa joori səıı dı yazurə yı wəıı kulv maama na wó da yigə ku nuıı amu səıı nı sı ku jeeri-nı tun wó taa yı nmu Baıa-We nyum mu sı a ma a kı zweem kaanı a pa-m.»

³² Zefete ma be bugə kam o vu sı o jeeri Amən tiinə bam dı najara. Baıa-We ma kwe-ba Dı kı Zefete jııa nı pa o dı-ba. ³³ O dēen tiini o wanı-ba mu sı ku zıgı Aroyerı nı sı ku tulu ku yı Miniti laıa kam maama. Tıntı fıınle mu o dıə o ta vu

o yi Abel-Keramim nı. Ku də cwəŋə kam kuntu mu yı Yisrayelı tiinə bam di Amən tiinə bam.

³⁴ Zefete deen ma joori Mitspa. Maŋa kalu o na yəwri o maa yi səŋə tun, mu o buko nuŋi sı o jeer-o. O jıgı sunye mu o wəe yı o saı o jeeri o ko wum. Buko wum kuntu yıranı mu Zefete luga, bəkərə naa bısankana daa wu wəli da. ³⁵ O maa na ne-o tun, mu o wuu cəgi zanzan. O ma kaarti o gwaaru yı o kaasti o wı: «A buko, n gu-nı! N tiini n ja cam n ba n pa-nı! Amu wuuri a goni ni dıdaanı Baŋa-Wə yı a daa bá joori a ni dum kwaga nı.»

³⁶ Buko wum dı ma ləri o wı: «A ko, nmu na goni ni dıdaanı Baŋa-Wə te tun, nan ma-nı n kı kulı n na tagı dı Wə nı nı kı tun. Benwaanı Baŋa-Wə pe n ɣwı jını n dına Amən tiinə bam baŋa nı.» ³⁷ O laan ma loori o ko o wı: «Amu nan loori-m sı n kı woŋo dıdva n pa-nı. Pa-nı pwələ sı a kwe canı sile a vu pweeru tum seeni, sı a təgi dıdaanı a yuudonnə a taa beerə, sı a keeri a na yəri baaru yı a lagı a tı tun ɣwaanı.»

³⁸ Zefete ma sə yı o wı: «Tə. Nan ve!» O ma pa o lagı je o vu o kı canı sile, wuntu dıdaanı o yuudonnə maama. Ba ma maŋı pweeru tum laŋa nı ba keeri o na yəri baaru yı o lagı o tı tun ɣwaanı. ³⁹ Canı sile sum deen na ti tun, o ma joori o ko

wum te. Zefete ma ja-o o kı o na goni ni dıdaanı Baŋa-Wə sı o kı te tun yı buko wum ta wu lwarı baaru.

Ku ma zıgi kuntu baŋa nı pa Yisrayelı tiinə na culu wı: ⁴⁰ bını maama wunu ba bukwa wó ma da yana mu ba nuŋi ba keeri sı ba guli Galadı tu Zefete buko wum gulə.

Zefete dı Efrayim tiinə bam taanı

12 Efrayim dwi tiinə bam deen ma kı ba tutı daanı jara-kəm ɣwaanı. Ba ma be Zırden bugə kam ba vu Zafon. Ba ma yi Zefete te, yı ba ta ba wı: «Nmu na ve sı n kı najara dıdaanı Amən tiinə bam tun, beə mu yı n wu bəŋi dıbam sı dı təgi dı kı najara yam? Dı lagı dı zwe n səŋə kum dı n tutı maama mu.»

² Zefete ma ləri-ba o wı: «Amu dı a digə kam ya mu jıgı ta-kamunu dıdaanı Amən tiinə bam. Amu ma tuŋı a ta abam, yı á wu sə sı á ba á joŋi-nı á yagı ba juŋa nı. ³ A na maanı nı abam wu ti á yigə sı á wəli-nı tun, mu a dıltı a ɣwıa a yagı yı a leenı sisəm dum a vu a jeeri Amən tiinə bam. Baŋa-Wə ma pa a di-ba. Cwəŋə kəw mu abam zum jıga sı á ba á jeeri amu dı najara?»

⁴ Zefete deen ma ja Galadı jar-kərə bam maama o kı daanı sı ba kwaarı Efrayim tiinə bam dı najara. Efrayim tiinə bam ma ta Galadı

tiinə bam taanı ba wı: «Abam Galadı tiinə bam yı nən-yöörü mü yı á nuñi Efrayim dıdaanı Manası dwiə yam wuntı á ba yo seeni.» Kuntü gwaanı, Galadı tiinə bam ma kwaanı ba di Efrayim tiinə bam.

⁵Galadı tiinə bam ma vu ba cəñi je slü Efrayim tiinə bam na yəni ba tığı da ba be Zərden bugə kam tın. Efrayim tu laan na buñi sı o be bugə kam o joori səñ, yı o na loori cwəñə ba tee nı sı o kə, Galadı tiinə bam wó bwe-o mü wı: «Nmu yı Efrayim tu mü na?» O na wı: «Awo!», ⁶baá bwe kü tu mü wı: «Ta wı: Ciboleti!» Kü tu ma yəni o wı: «Siboleti», beñwaanı o warı yırı dum kuntü o bəñi lanyranı. Galadı tiinə bam ma yəni ba ja-o ba gu Zərden bube dum kuntü nı. Da yam kuntü nı, Efrayim tiinə bam mürü fiinna-tile (42,000) mü tıga.

⁷Galadı tu Zefete deen nii Yisrayeli tiinə bam baña nı bına yardı mü yı o laan tı. Ba ma ja-o ba kı o titi tüv Galadı wuntı.

Yibazan dı Elónı dı Abedon taanı

⁸Zefete na tığı tun, Betelhem tu dıdva o yırı na yı Yibazan tın, mü nii Yisrayeli tiinə bam baña nı. ⁹O maa jıgı bəkəri fiintı dı bukwa fiintı. O deen kwe o bukwa fiintı bam o pa baara balı na daı o titi sə-yuu kum nəcna tın mü. O daa

ta ma jıñi bukwa fiintı sə-yuni tidonnə tee nı o pa o bu-baara bam sı ba ma ba kı kaana. Wuntü nii Yisrayeli tiinə bam baña nı bına yarpe mü, ¹⁰yı o laan tı. Ba ma kwe-o ba kı Betelhem nı.

¹¹Yibazan dı tuvntı kwaga nı, Elónı na yı Zabulón tu tın mü nii Yisrayeli tiinə bam baña nı bına fugə, ¹²yı o laan tı. Ba ma kwe-o ba kı Zabulón tiinə tüv Ayalón nı.

¹³Elónı tuvntı kwaga nı, Hileli bu Abedon dı daa mü nii Yisrayeli tiinə bam baña nı. Hileli nuñi Piratónı tüv mü. ¹⁴Abedon biə maa yı fiinna, yı o naaru yı fiintı. Ba deen jıgı bınə fusrpe mü ba diinə. Hileli bu Abedon deen nii Yisrayeli tiinə bam baña nı bına nana mü, ¹⁵yı o laan tı. Ba ma kwe-o ba kı Piratónı nı. Jəgə kam kuntü wı Efrayim laja kam nı, Amaleki tiinə bam na zıvri pweeru tın nı me tın mü.

Samson lura taanı

13 Yisrayeli tiinə bam deen daa ma tuñi lwarım ba cığı Baña-We yigə. Baña-We ma pa cwəñə sı Filisi tiinə bam di-ba, yı ba pa kü zı ba yıra bına fiinna.

²Nəcnu wudoñ deen mü wura, o yırı mü Manoa. O maa yı Dan dwi tu yı o zıvri Zura tüv nı. O ya jıgı kaanı o na yı ka-dıgı tın mü.

³ Baŋa-We maleka kam ma vu kaani wum te ka ta ka wi: «Ku suni ku yi ciga ni n wu lugi bu. Ku nan bá daani n lagi n kwe pugə mu n lu bəkərə. ⁴ Nan lwarı ni n ba maŋı sı n nyo sa-deera, naa sı n di wudi-yəwru tlu na culi tun. ⁵ Nmu wú ja pugə n lu n bu wum kuntu. O lura kam kwaga ni ku ba maŋı sı fana goni o yuuywe sum. Beŋwaani o biini maŋa ni sı ku taa veə, bu wum maŋı sı n pəw-o mu n kɪ We juŋa ni sı o taa yi Naziri tu. Wuntu mu lagi o suŋı sı o joŋi Yisrayel tiinə bam o yaŋı Filisi tiinə bam juŋa ni.»

⁶ Kaani wum ma vu o ta o baru o wi: «We nəwru didua mu tu amu te. O nyinyugu kum ya tiini ku jigi fuvni, nuneeni Baŋa-We maleka nyinyugu na yi te tun. Amu wu bwe-o sı a lwarı o na nuŋi me tun, o di nan wu tagi o yiri o bri-ni. ⁷ Nəwru wum ma ta o bri-ni ni: a lagi a ja pugə a lu bəkərə mu. Kuntu ŋwaani a ba maŋı sı a nyo sa-deera naa a di wudi-yəwru tlu na culi tun. Beŋwaani bu wum wú taa yi Naziri tu na yi o yira mu We ŋwaani, ku zigi o biini ni sı ku taa nii o tuuni maŋa.»

⁸ Manoa deen ma loori Baŋa-We o wi: «Amu Yuutu, popo! Pa We tintuŋu wulu n na tuŋi dibam tee ni tun joori o ba, sı o bri dibam di

na wú kɪ te di nii bu wuntu baŋa ni lanyirani tun.»

⁹ We ma se Manoa we-loro kum. O kaani wum je pwələ ni mu yi We maleka kam joori ka ba o te yi Manoa ya tərə. ¹⁰ Kaani wum ma duri lila o vu o ta o baru wum o wi: «Nəwru wulu ya na tu a tee ni tun daa joori o ba!»

¹¹ Manoa ma zaŋı o da o kaani wum kwaga. Ba na yi nəwru wum te tun, mu Manoa bwe-o o wi: «Nmu mu yi nəwru wulu ya na ŋwoni didaani amu kaani tun na?» O di ma ləri o wi: «Een!»

¹² Manoa laan ma bwe-o o wi: «Nmu taani dum nan na suni ku kɪ, bu wum kuntu ŋwɔ didaani o tituŋa wú taa yi te mu?» ¹³ Maleka kam ma ləri ka wi: «Ku maŋı sı n kaani wum kwe kulı maama a na tagi a bri-o tun mu o kɪ o bicari ni. ¹⁴ Wuntu titi ba maŋı sı o di wonjo kulı maama na nuŋi vinyə tiu yira ni tun. O ta ba maŋı sı o nyo sa-deera, naa o di wo-yəwru tlu na culi tun. O yəwru o maŋı sı o kɪ o tɔgi kulı maama a na bri-o tun mu.»

¹⁵⁻¹⁶ Manoa deen wu lwarı ni nəwru wum yi Baŋa-We maleka kam mu. O ma ta maleka kam o wi: «Zuri n yira kuntu sı di beeri buŋu di ma di kɪ na di pa-m.» Baŋa-We maleka kam ma lər-o ka wi: «Abam na maŋı á wu pə-ni cwəŋə sı a viiri,

a ta bá di á wudiu kum. Á nan na jigı buɣu, sı á ja-kv á zwe á kı kaanım á pa Baɣa-We.»

¹⁷Manoa daa ma ta Baɣa-We maleka kam o wı: «Nmu yırı nan mu yı be? Sı n taanı dum na sunı kv kı sı dıbam dı wantı dí kı-m zülə.» ¹⁸Baɣa-We maleka kam ma lər-o ka wı: «Beɣwaanı mu yı n bwe a yırı dum bwıə? Dı tiini dı yı yırı-kınkagılı mu.»

¹⁹Manoa ma ja buɣu o wəli dı wudiu pəəri. O laan ma kwe-tı o tiɣi piu baɣa nı o kaanı o pa Baɣa-We. Baɣa-We ma kı wo-kınkagılı yı Manoa dıdaanı o kaanı wum zıɣı ba niə. ²⁰Min-vuɣu kum na zıɣı piu bimbim dum nı dı jaanı dı diini We tun, mu Baɣa-We maleka kam tɔɣı dı mim dum ka din. Manoa dı o kaanı wum na ne kuntv tun, mu ba vin ba yibiyə tıɣa nı. ²¹Baɣa-We maleka kam daa maa wu joori Manoa dıdaanı o kaanı wum tee nı. Kv ma pa Manoa lwarı nı nɔɔnv wulv na tu ba te tun yı Baɣa-We maleka mu.

²²Manoa ma ta o kaanı wum o wı: «Kv zıɣı kv nii mu nı dıbam lagı dí tı mu, beɣwaanı dí ne We yibiyə!» ²³O kaanı wum ma lər-o o wı: «Baɣa-We wubıɣa ya na yı sı Dı gv dıbam, Dı ya bá joɣı zweəm pəəri dıdaanı wudiu pəəri dí

tee nı. Dı nan ya ta bá brı dıbam wo-kınkagılı yantv, naa Dı ɣɔɔnı wəənu tuntv dıdaanı dıbam.»

²⁴Kaanı wum deen ma lv bəkəə. Ba ma pa o yırı wı: «Samson». Bu wum ma kı nɔɔnv yı Baɣa-We kı-o yu-yoɣo lanyıranı. ²⁵Samson deen zıvırı tiv kudon nı, kv na wu Zıra dıdaanı Esatola tıtarı nı yı kv yırı yı Mahane-Dan tun. O na wıra tun mu Baɣa-We Joro yəni kv tu o baɣa nı kv zən-o dı dam.

Samson kadri taanı

14 De dıdwı mu Samson ve Timna. O ma na Filisi tiinə bukə dıdva. ²O deen ma joori o ta dı o ko dıdaanı o nu o wı: «Amu ne bukə mu Timna nı, o na yı Filisi tiinə bam bukə. Ve-na á da kv ne á lag-o á pa-nı sı a ma a kı a kaanı.»

³O ko dıdaanı o nu ma lər-o ba wı: «Bukwa mu ti nmv tutı dwi tiinə wıntı na? Dıbam dwi dum wıntı nɔɔn-nɔɔnv mu tərə o na su nmv yı pa n ma n ve Filisi tiinə bantv na yı dwi-ge tun tıtarı nı sı n beeri n kaanı na?» Samson ta ma fun o ko yı o wı: «Kaanı wum kuntv mu amu wubıɣa tɔɣa. Ve n so-o n pa-nı.»

⁴O ko dıdaanı o nu maa yəri nı Baɣa-We tɔɣı cwəɣə kantv mu sı o na pwələ o ma o ciɣi najara dı Filisi

tiinə bam. Ka maña nı, Filisi tiinə bam deen di dam Yisrayelı tiinə baña nı mv.

⁵Samson dıdaanı o ko dı o nu ma vu Timna. Ba maa wu cwəŋə nı ba twe vinyə tweeru kari sum na wu tw kum pwələ nı tun. Nyon-pwala ma da ka nuji ka jeeri Samson yı ka suuri. ⁶Başa-We Joro ma tu o baña nı dıdaanı dam, yı o kwe o ji-bwəri yiranı o ma o turti nyonjo kum nınəenı ku yı bubuna mv tun. O nan wu tagı kulu o na kı tun o brı o ko dıdaanı o nu. ⁷O ma vu tw wu pa o dı kaanı wum lardı daanı. Samson wuv ma da kaanı wum zanzan.

⁸Ku na kı da funfun tun, Samson ma joori o vu sı o laan di o kaanı wum. O na yı me o ya na gu nyonjo kum tun, o ma ywəri sı o nii ku yı tita mv. O ma maanı nı twı mv zu nyon-tıku kum wunı, yı sı kı tıvru. ⁹O ma ləonı tıvru tum, yı o di-tı o maa kea. O na yı o ko dı o nu te tun, mv o pe-ba tıvru tum yı ba dı di. O maa wu tagı o brı-ba nı tı nuji nyon-tıku yıra nı mv.

¹⁰Samson ko ma vu Timna sı ba kı kadri dım. Samson ma kı candiə, nı nən-dunnu deen na yəni ba kı kadri ɣwaanı te tun. ¹¹Filisi tiinə bam na ne-o tun, mv ba pe-o ba nən-dunnu fiintə sı ba taa wu o tee nı.

¹²Samson ma ta nən-dunnu tum o wı: «Cəgi-na bitar-dundia kantı a na lagı a ta tun. Amv wó pa abam da yarpe sı á ma á lwarı-ka, sı candiə kam laan ti. Á na lwarı ka kuri, amv wó pa abam gar-fıfalı fiintə, dıdaanı gwar-laaru fiintə. ¹³Abam nan na wu lwarı dundia kam kuri, abam mv wó pa-nı gar-fıfalı fiintə dıdaanı gwar-laaru fiintə tum.» Ba ma ləri o taanı dım ba wı: «Dı se. Ta n dundia kam sı dı cəgi.»

¹⁴O ma ta dı ba o wı:

«Wudiu mv nuji diru yıra nı pa a di,

Wo-sunnu dı ma nuji dideeru wum yıra nı.»

Da yatə maama mv nəona bam janı dıdaanı bitar-dundia kam, yı ba wu lwarı ka kuri.

¹⁵Da yana de dım nı mv ba tagı Samson kaanı wum ba wı: «Sugı n barı wum sı o ta dundia kam kuri o brı dıbam. Ku na daı kuntı, dı lagı dı zwe nmu dıdaanı n ko səŋə tiinə maama mv dı gu. Abam na bəŋi dıbam sı dı ba yo seeni tun, ku yı sı á vrı dıbam mv na?»

¹⁶Samson kaanı wum ma kan yi-na o yigə nı yı o wı: «A maanı nı n ba lagı amv lanyıranı. N dı dundia mv n pa a ko səŋə tiinə bam yı n laan wu tagı ka kuri n brı-nı.» O dı ma ləri kaanı wum o wı: «Ta n ye

ni amu marji a wu tagi taani duntu a bri a ko didaani a nu. Bəe mu wu taa te si a ta di kuri a bri-m?»

¹⁷Da yarpe maama wuni mu kaani wum yoori o keeri Samson yiga ni. Candia kam da yarpe yam maama wuni kaani wum kani yi-na kuntu mu yi o keeri Samson yiga ni. O na bilis-o kuntu yi da yarpe de dum yi tun, Samson ma ta dundia kam kuri o bri-o. O di ma vu o marji-di o bri non-dunnu tum.

¹⁸Wia na lagi ka zu da yarpe de dum ni tun, mu tu kum nona bam tagi Samson ba wi:

«Bə daa mu suna ku dwe tuuru?

Bə nan daa mu dana ku dwe
nyono?»

Samson ma leri-ba o wi:

«Abam ya na wu jaani amu
nacwen dum a ma a va,

Abam ya ba lwaru a dundia kam
kuri.»

¹⁹Baja-We Joro ma tu Samson baja ni didaani dam. O ma zari o vu Asekelon o gu tu kum kuntu nona fiinto. O daa ta vri ba jujiguru mu yi o daari o kwe ba gwar-nunnu tum o pa balu na lwaru o bitar-undia kam kuri tun. O ma joori o vu o ko soro yi o bari ta wu zuri.

²⁰Ba deen ma kwe Samson kaani wum ba pa non-dugu kum na jigi o cilon kadri marja kam ni tun.

Samson mo o jini Filisi tiinə bam yuu ni

15 Ku deen na ki fun si ku marji di bəniŋə zagum marja tun, mu Samson ve si o kaagi o kaani wum o nii. O ma ja buru o vu si o pa-o. O ma ta o kaani wum ko o wi: «A lagi si a zu a kaani wum digə mu.» Kaani wum ko maa wu se, yi o wi: ²«Amu ya buru ni n daa n ba lagi-o mu, pa a kwe-o a pa n yuudon wum. Kaani wum nyaani mu tintu, yi o marji o lamma o dwe zumbaaru wum. N na lagi-o, si a kwe a pa-m.»

³Samson ma ta ba maama o wi: «Amu laan ne cwəŋə si a turti kulu a na lagi tun Filisi tiinə bam yura ni, yi ku ba taa yi a yiga!»

⁴Samson ma vu o ja nywənkuri biə-yato (300). O vogi-si mu sile sile si nabilə yam seeni, yi o daari o beeri gaa o vo-ku o məəli si nabilə yam ni. ⁵O ma tarigi mim gaaru tum wuni, yi o yagi nywənkuri sum si si duri si zu Filisi tiinə bam kari sum wuni pa mim dum zwe ba wodiiru tum maama. Mina yalu na bigi ya ti yi ba ta wu zagi-ya tun, di min-poə yam, di vinyə tweeru, di Olivi tweeru tum maama mu cagi.

⁶Filisi tiinə bam ma bwe daani ba wi: «Woo mu ki tintu?» Ba ma leri ba wi: «Samson mu turti kuntu.

Ku nan yi Timna tu wum na kwe Samson kaani wum o pa o yuudon wum tun gwaani mu o ki kuntu.» Filisi tiinə bam ma vu ba zwe kaani wum di o ko ba gu. ⁷ Samson ma du durə o wi: «Abam na tujɪ tutuɣ-lɔɣɔ kuntu tun, amu na wu mɔɔni a jɪni á yira ni, a bá yagi.» ⁸ O ma tiini o suni yiə o jeeri-ba di najara, yi o gu ba zanzan. Ku kwaga ni mu o ve Etam, o vu o zuri piu bɔɔni wuni.

⁹ Filisi tiinə bam deen ma vu ba cwi ba vwə Zuda laɲa ni, yi ba zaɲi najara didaani Lehi tiinə bam. ¹⁰ Zuda dwi tiinə bam ma bwe-ba ba wi: «Beɲwaani mu abam tu si á zaɲi najara didaani dɪbam?» Ba di ma ləri ba wi: «Dɪbam tu si dí ja Samson mu si dí vu dí ki-o nuneeni o na ki dɪbam te tun.»

¹¹ Zuda tiinə bam nɔɔna murru tutɔ ma vu piu bɔɔni dum na wu Etam ni tun, yi ba laan ta Samson ba wi: «Nmu ye ni Filisi tiinə bam mu te dɪbam. Bɛɛ mu yi n ki dɪbam kuntu?» O ma ləri o wi: «Ba na ki-ni te tun gwaani mu amu di ki-ba kuntu.»

¹² Nɔɔna bam ma ta ba wi: «Dí nan tu si dí ja nmu dí ki Filisi tiinə bam juɲa ni mu.» Samson ma ləri-ba o wi: «Du-na durə á pa-ni ni abam titi bá gu-ni.» ¹³ Ba ma se yi ba wi: «Dɪbam za laga si dí vɔ-m mu, dí

laan kwe-m dí ki ba juɲa ni, si di bá gu-m.»

Ba deen ma kwe ɲun-dwi sile ba ma vɔ-o, yi ba ja-o ba nuɲi piu bɔɔni dum ni ba joori ba tu kum. ¹⁴ Ba na jaan-o ba yi Lehi tun, mu Filisi tiinə bam coosi ba yaga yi ba duri ba jeeri si ba joɲ-o. Baɲa-We Joro kum ma tu o baɲa ni di dam. ɲuni sum ma kɔ lila nuneeni mim na tu bubɔɔru wuni yi ku yi te tun. ¹⁵ Samson ma duli o yi o na bunaga piyaa-ku-duɲa na tigi daani. O ma twi o juɲa o kwe-ka o ma o gu nɔɔna muru. ¹⁶ Samson maa seeri sinsərə o wi naa:

«A me bunaga piyaa má mu,
bunaga titi ni bue sidonnə sum
te,

A ma a gu nɔɔna muru a tiɲi
bwərə bwərə.

Bunaga piyaa má mu a me a gu
nɔɔna muru.»

¹⁷ O na ɲɔɔni kuntu o ti tun, mu o duli piyaa kuə kam o yagi. Ba deen ma pa je sum yiri wi: «Ramati-Lehi.»

¹⁸ Samson kəm duntu maama kwaga ni mu na-nyɔm tiini di cɛ-o. O ma keeri o loori Baɲa-We o wi: «Nmu mu tɔɣi n tuntɔɲnu baɲa ni n di najara yantu. N laan nan lagi si a ti lele mu didaani na-nyɔm, si dwi-ge tiinə bantu ja-ni mwali yirani na?» ¹⁹ Baɲa-We ma pa

bəcnı puri tıga nı, yı na ta ba nuñi pa o nyə. O ma joori o na dam. Lehi nı mu kuntu kıa. Ba maa bəi je sum yırtı wı: «En-Hakort.» Buli-yi dum ta wu Lehi nı dıdaanı zum maama.

²⁰Maña kalv nı Filisi tiinə bam na te tıga kam tun, Samson mu nii Yisrayelı tiinə bam baña nı bına fiinle.

Samson dıdaanı Delila taanı

16 De dıdwı mu Samson deen zañı o vu Gaza tıv o na ka-tula. O ma zu o pəni dıd-o. ²Ba ma ta Gaza tiinə bam ba wı: «Samson wu yo seeni mu!» Ba dı ma vu o na wu me tun, yı ba kaagi-kv ba pu. Titu dum kuntu nı ba ma cəgi tıv kum manco-puna yam nı. Ba maa tigi ba siə yı ba wı: «Dı wó goni tıga zızınzıña mu dı vu dı li-o dı gv.»

³Samson ma tigi o cəgi titu kunkuru maña. Tıga na kwurtı tun, mu o ve o vañı tıv kum manco-pıv kum o guri. De silv na muvı tıga nı tun, dı boro kulv ba na maı ba pı tıv kum ni tun, dı kv bəñə kam maama mu o vañı o lı. O ma kwe-tı o dañı o bakalı baña nı o ja o din o tiñi piu kulv na tolı kv naı Ebrən tun yuu nı.

⁴Kuntu na kı kv ke tun, mu Samson daa ne kaanı wudoñ, o na zuvı Sorekı bolo nı. Kaanı wum yırtı mu yı Delila. Samson wubuña ma zu o wunu. ⁵Filisi tıvı yuutiinə bam ma vu kaanı wum te ba ta ba wı: «Kwaanı n sug-o sı n lwarı o dam-fəw kum na nuñi me tun, sı dı lwarı dı na wó kı te dı ja-o dı vó mwalı mwalı tun. Sı dıbam dıdva dıdva wó ğwı-m səbu-poño səbu-dala biə fugə-dıdva (1100) kv ğwaanı.»

⁶Delila ma da kv ğwaanı o bwe Samson o wı: «A loori-m! Ta n brı-nı nmu dam-fəw kum na nuñi me tun. Be titı mu ba nan wó ma ba vó nmu sı ba wantı-m?» ⁷Samson ma lər-o o wı: «Ba na kwe taña ğun-dınnu tırpe tılv ta na wu kvğı tun ba ma vó-nı, amv wó taa bwənə mu ywalı-ywalı nuneeni nıwəna maama na yı te tun.»

⁸Filisi yuutiinə bam ma beeri taña ğun-dınnu tırpe ta na wu kvğı tun, ba ja ba vu ba pa kaanı wum, yı o ma-sı o vó Samson. ⁹Delila nan ya pe nıwəna badonnə mu dalı digə kadoñ nı yı ba cəğə. O ma kaası o bəñi Samson o wı: «Samson! Filisi tiinə bam bını sı ba ja-m yool!» Samson ma pe o zañı o vañı taña ğunı sum o kv lıla nuneeni gar-ğuna

na dwe mim yi ka di te tun. Ba maa wu want ba lwarti o dam-fərw kum na zigi me tun.

¹⁰Delila daa ma ta did-o o wi: «Nmu na gani-ni kuntu tun, a maani ni n jigi-ni mu n mwana. Popo! Ta n bri-ni nɔɔna na wó kɪ te ba ja-m tun.» ¹¹Samson ma ta did-o o wi: «Ba na me ɲun-dwi silv ba ta na wu me ba kɪ kulukulu tun ba ma ba vɔ-ni, a laan wó taa bwənə mu nɛnɛni nɔɔna maama na yi te tun.»

¹²Delila ma beeri ɲun-dwi o ma o vɔ-o. O daa ta ma pa nɔɔna bam dalɪ digə kam ni ba cəgə. O laan ma kaasi o wi: «Samson! Filisi tiinə bam buni si ba ja-m yoo!» Samson deen ma zaɲi o varɲi tuntv o kɔ nɛnɛni gar-ɲuna donɲ tun.

¹³Delila daa ma ta did-o ni: «Nmu ta jigi-ni mu n gana, yi n daari n mwani-ni. N bá ta ba na wó kɪ te ba ja-m tun n bri-ni na?» O ma lər-o o wi: «Nii a yuuywe sum na panti kuni birpe te tun, si n laan ja-si n kɪ daani n vɔ n kɪ paari yira ni, nɛnɛni ba na duli garyi te tun. N na kɪ kuntv, amv wó taa bwənə mu nɛnɛni nɔɔna maama na yi te tun.»

¹⁴Delila ma gan-o pa o dɔ. O ma ja o yuuywe sum na panti kuni birpe tun o vɔ o məli garyi ba na wura ba duli tun yira ni, yi o daari o pa-si di paari. O laan ma kaasi o wi: «Samson! Filisi tiinə bam buni si ba ja-m yoo!» O ma pe o zaɲi

dɔɔm wuni, yi o varɲi paari dum o guri. garyi-dulu kum didaani garyi dum maama maa wu o yira ni.

¹⁵Kaani wum ma ta did-o ni: «Nmu na te ni n soe-ni tun, bɛɛ mu yi n wu kɪ n wuv didaani amv? N gani-ni tuntv n kɪ kuni bitɔ, yi n ta wu se si n ta n dam-fərw kum na zigi me tun.»

¹⁶De maama o ma tiini o jigi Samson yiə o gigilə di taani dum kuntv. Samson yira ma ba ya cɛ, yi o kaagi o beeri tuvni je. ¹⁷O ma ga ku ɲwa yi o ta o ciga kam o bri kaani wum o wi: «Fana ta wu goni amv yuuywe suntv. Ku zigi marja kalv a na wu a nu pugə ni tun mu We pɔɔri-ni si a taa yi Naziri tu a pa-o. Ba na fani a yuuywe sum, amv wó ga a dam dum mu, pa a taa bwənə ywali-ywali nɛnɛni nɔɔna maama na yi te tun.»

¹⁸Delila ma lwarti ni o tagi o ciga maama mu o bri-o. O ma tɔɲi o bəɲi Filisi yuutiinə bam yi o ta di ba o wi: «Joori á ba-na, si o laan tagi ciga kam je o bri-ni.» Nɔɔna bam ma ja o səbu kum ba wəli da ba ba ba pa-o. ¹⁹O ma gani Samson pa o pəni o ne baɲa ni o dɔ. O laan ma bəɲi nɔɔnv pa ku tu ba o fani Samson yuuywe sum na panti kuni birpe tun. Delila ma gani Samson pa o ba o ga o dam dum. ²⁰O ma kaasi o wi: «Samson! Filisi tiinə bam buni si ba ja-m yoo!»

O ma pe o zaŋi dɔɔm wɔni yi o sigi o titi ni o wi: «Amu wú vri a titi mu a yagi nɛɛni a na yəni a maŋi a ki te tun.» O daa wu lwarɪ ni Baŋa-We yag-o. ²¹ Filisi tiinə bam ma ja-o, yi ba daari ba pi o yicilbiə ba li. Ba ma ja-o ba vu Gaza tu wɔni, yi ba kwe canna ciguru ba ma li-o ba zigi. O deen na wu pɔna digə ni kuntu tun, ba maa jig-o ba cuɪ ba muni. ²² Samson yuuywe sum daa ma puli si si taa nuŋə.

Samson tɔvni

²³ Filisi yuutiinə bam ma jeeri daani si ba kaani ba jwəm Dagon, si ba daari ba di candiə dɔdaani wupolo. Ba maa wi: «Dí we dɔm pe dí juŋa zu dí dɔnu Samson.» ²⁴ Nɔn-kɔgɔ kum maa na nɛ-o tun, mu ba suŋi si ba taa zuli ba we dɔm yi ba wi:

«Dí we dɔm pe dí juŋa zu
dí dɔnu wɔm.

Wɔntu ya mu cɔgi dí tu kum,
yi o gu dɔbam zanzan.»

²⁵ Ba na wura ba di ywəni kuntu tun, mu ba bwe daani ba wi: «Ja-na Samson á ba yo seeni si o taa ki mula si dí taa mwana.» Ba ma ja Samson ba nuŋi pɔna digə kam ni ba ba ba tee ni. O ma suni o ki pa ba mwana. Ba ma pa o zigi sɔŋɔ kum ywə yale titari ni. ²⁶ Samson ma ta

bu wulu na jig-o o vani tun o wi: «Pa a dwe ywə yalu na jigi sɔŋɔ kuntu ya zigi tun, si a lagi si a salɪ ya yira ni mu.»

²⁷ Sɔŋɔ kum deen nan su di nɔɔna mu, baara di kaana. Filisi yuutiinə bam maama di maa wura. Sɔŋɔ kum nayuu nɔɔna bam yi murru tɔtɔ mu na zigi ba nii Samson na ki te tun, yi ba ki-o ba mwana. ²⁸ Samson ma loori Baŋa-We o wi: «Yuutu Baŋa-We, guli amu gulə, si n joori n pa-ni dam bɔdwɪ yranɪ. Amu Tu We, pa a daa ki kəm dɔdwɪ a ma mɔ junɪ Filisi tiinə bam baŋa ni, di ba na li a yicilbiə bam tun.»

²⁹ Samson ma tu o gurigi ywə yale yalu na jigi sɔŋɔ kum ya zigi ku titari ni tun. O jazum maa jigi ywe dɔdwɪ: yi jagwiə kam di jigi dɔdɔm dɔm. O laan ma yigi-ya. ³⁰ O ta ma kaasi o wi: «Yagi si amu dɔdaani Filisi tiinə bam tɔgi daani dí ti.» O ma tiini o yigi sɔŋɔ kum ywə yam dɔdaani o dam maama, pa ku tu ku li Filisi yuutiinə bam dɔdaani nɔɔna balu maama na wu ku wɔni tun. Ku ma pa Samson tɔvni de ni, o na gu nɔɔna balu tun daga ba dwe balu o na ŋwi yi o gu tun.

³¹ O curru tum dɔdaani ba sɔŋɔ tiinə maama ma ba ba kwe o yira yam ba joori sɔŋɔ. Ba ma ki-o o ko Manoa yibeeli dɔm ni. Zura dɔdaani Esatola titari laŋa ni mu kuntu. O

dēen nii Yisurayeli tiinə bam baṇa nı bina fiinle mu.

Mika na jıḡ jwənə yalı tun

17 Nəonu wudoṇ dēen zıvri Efrayim pweeru laṇa kam nı, o yırı maa yı Mika. ²O ma ta dı o nu o wı: «Nmı səbu-poṇo səbu-dala biə fugə-dıdva na je tun, a ni n na səolı n yaḡı wulı na ḡḡı-ku tun yuu nı. Amı ya mı ḡḡı-ku a kwe. Nan nii n səbu kum a joori a jıḡ a bıu sı a pa-m.» O nu wum ma ləri o wı: «Amı bu, Baṇa-Wə wó kı nmı yu-yoṇo.»

³Mika ma kwe səbu kum o pa o nu. O dı ma ləri o wı: «A joṇı səbu kum a bu wum jıṇa nı yı a joori a kwe-ku a pa Baṇa-Wə mı a bu wum ḡwaanı. A laḡı sı ba ma-ku ba ma kı jwəm nyınyuḡı, yı ba daarı ba ma səbu-poṇo ba kwəli ku maama.»

⁴Mika na kwe-ku o pa o nu tun, o nu wum ma lı səbu-dala biə-yale o pa ḡḡı, pa o ma o kı jwəm, yı o daarı o ma səbu-poṇo o taagi-dı o pa-o. Ba ma pa dı zıḡı Mika səṇo nı.

⁵Mika dēen ya kwe diḡə mı o səṇo kum nı sı ka taa yı wara-je. O ma kı o jwənə dı kaanım gwar-wuḡı o zıḡı da, yı o daarı o kuri o biə

bam dıdva sı o taa yı kaanım tu o pa-o. ⁶Kantu maṇa nı, Pə ta təri Yisurayeli luḡı kum wunı, nəonu maama maa kı o wubuṇa na laḡı te tun.

⁷Nən-duḡı dıdva dı dēen wura. O maa yı Levi dwi tu yı o zıvri Betelhem na wı Zuda laṇa kam wunı tun. ⁸Nəonu wum ma nuṇı da Betelhem nı sı o beeri je-gaa o zı o taa tuṇı o tituṇa. O ma beeri o yı Mika səṇo na wı Efrayim pweeru laṇa kam nı tun. ⁹Mika ma bwe nəonu wum o wı: «Nmı nuṇı yən nı mı?» O dı ma ləri o wı: «Amı yı Levi tu mı, yı a laan zıvri Betelhem na wı Zuda nı tun. A nan kaagi a beeri me a na wó taa zıvri yı a na tituṇa tun mı.»

¹⁰Mika laan ma ta o wı: «Nan ta n zıvri yo seeni. Nmı laan wó ta n bıri-nı cwe yı n daarı n kaanı n pa-nı. Bıu maama wunı, amı wó pa-m səbu-poṇo səbu-dala fugə, dıdaanı gwaaru, yı a ta pa-m n ni-wıdıu.» ¹¹Levi dwi tu wum ma se yı o ləri o zıvri Mika səṇo nı. Mika dı ma joṇ-o nıneenı o bu te. ¹²O ma lı-o o zıḡı pa o yı kaanım tu o pa-o. Nəonu wum dı ma ləri o maṇı Mika səṇo nı. ¹³Mika ma ta o wı: «Amı ye nı Baṇa-Wə laan wó

ki-ni lanyıranı, a na jıgı Levi dwi tu a sənçə ni pa o yi a kaanum tu tun ɣwaanı.»

Dan tiinə ve ba wu Layisi ni

18 Wəenu tuntu maama dəen na jıgı tı ki tun, Yisrayelı tiinə bam ya ta ba jıgı pə. Ka maɣa ni, Dan dwi tiinə bam ma kaagı ba beeri tıga sı ba taa zıvri ka wunı. Bənwaanı, tıga kalı Yisrayelı tiinə bam na pıvri ba pa daanı tun, Dan tiinə bam ya ta wu ne ba tutı laɣa ka wunı. ²Dan tiinə bam ma lı ba dwi dum wu nən-babə sını ba na nuɣi sɔ-yuu maama wunı tun. Ba ma zıgı Zura dıdaanı Esatola ni ba tıɣı-ba ba wı: «Ve-na á kaagı tıga kam, sı á daarı á ɣɔ á nii ka maama na yi te tun.» Ba dəen ma kaagı taan ba vu ba yi Efrayim pweeru laɣa kam. Ba ma vu Mika sənçə ba zı ba pəni daanı.

³Ba na wu Mika sənçə ni tun, mu ba maanı Levi dwi tu wulı na zıvri da tun kwər-taɣa ba lwarı. Ba ma yi o te ba bwe-o ba wı: «Wɔɔ mu jaanı-m o ba yo seeni? Nmu wu yo n ki bəe mu?» ⁴O dı ma ləri-ba o wı: «Amu dıdaanı Mika mu maɣı daanı, o nan ki-ni lanyıranı, yi o ta ɣwı-nı pa a lərtı a yi o kaanum tu.»

⁵Ba ma ta ba wı: «Nan loori Wə n pa dıbam sı dı lwarı dı cwəɣə kam wú ja ywəni ka ba ka pa dıbam,

naa ka bá ja ka ba.» ⁶Kaanum tu wum ma ləri-ba o wı: «Yı pa-na sı á bıcara taa maga, sı Baɣa-Wə yigə wura á cwəɣə kam wunı.»

⁷Nən-babə sını sum ma nuɣi daanı ba tu cwəɣə ni ba maa kəa. Ba ma vu ba yi Layisi. Tu kum nɔɔna bam zıvri yalı mu daanı, yi fuvı ba jıgı-ba nıneenı Sidən tiinə bam te tun. Wɔɣo maama tiini ku yi-ba, yi ba jıɣıɣı gaalı. Ba ya zıvri da dı ywəni mu dı wu-zuru. Ba tu kum maa yi yigə yigə dıdaanı Sidən tiinə bam. Ba maa ba tıɣa dıdaanı nɔɔna badonnə.

⁸Nən-babə sını sum ma joori Zura dıdaanı Esatola ni. Ba dwi tiinə bam ma bwe ba kwaga. ⁹Ba dı ma ləri-ba ba wı: «Pa-na sı dı vu dı jeeri Layisi tiinə bam dı najara. Bənwaanı, dıbam na ve dı na tıga kam tun, ka lamma lanyıranı. Yı taá je-na yo seeni á cɔga. Zı-na á joɣi ba tıga kam á taá te.» ¹⁰Abam na yi ba tu kum, á wú na ni je sum daga zanzan. Nɔɔna bam maa zıvri da yalı, yi wɔɣo maama tiini ku yi-ba. Baɣa-Wə dı ma kwe tıga kam Dı ki á jıɣa ni sı á taá te.»

¹¹Dan dwi tiinə bam nɔɔna bıə-yadı ma zıgı Zura dıdaanı Esatola ni ba nuɣi dı ba jara-kəm zıla sı ba vu ba jeeri-ba. ¹²Ba ma vu ba twə Kiriaf-Jeerim na wu Zuda laɣa kam ni tun ba cwi ba vwə da. Je sum wu

Kiriaf-Jeerim wa-puli seeni mv. Di zum maama ba ta bəi je sum yurı wı: «Mahane-Dan». ¹³Ba ma zıgı daanı ba vu Efrayim pweeru laŋa kam nı ba vu ba yi Mika sɔŋo kum.

¹⁴Nɔn-babe sinu sum ya na ve ba ɔɔ ba nii Layisi tun ma ta dı ba donnə bam ba wı: «Abam ye nı sam dintu didva wunı jwəm wura ba na ɔɔgırı dı səbu-pono na? Kaanum gwar-wugu, dı jwənə yadonnə dı maa wura. Jeeli-na á nii á na wó kı te didaanı tuntu maama tun.» ¹⁵Ba ma ywəri ba zu Mika sɔŋo, ba vu Levi dwi tu nɔn-duŋu kum te, yı ba bwe o kwaga. ¹⁶Dan tiinə jar-kərə biə-yardu yam deen ma cı manco-puna yam nı ba zıga. ¹⁷Nɔn-babe sinu sum ma zu sɔŋo kum wunı ba kwe jwəm dilu na ɔɔgırı tun, didaanı kaanum gwar-wugu kum, ku wəli didaanı jwənə yadonnə yam maama. Kaanum tu wum ma maŋı manco-puna yam nı didaanı jar-kərə biə-yardu yam.

¹⁸Nɔɔna banu bam na zu Mika sɔŋo kum wunı ba kwe jwəm dilu na ɔɔgırı tun, didaanı kaanum tu ɔɔɔ kum didaanı o jwənə yadonnə yam tun, kaanum tu wum ma bwe-ba o wı: «Bee mv kuntu abam wura á kı?» ¹⁹Ba ma lər-o ba wı: «Daa n yı joori n puri n ni. Ta n tɔgı dıbam, sı n ji dí ko didaanı dıbam

kaanum tu. Nmu na tu n ji kaanum tu n pa Yisrayelı dwi dım sɔ-yuu kudonɔ ba garı n na yı nɔɔnu didva didaanı o sɔŋo tiinə yuranı kaanum tu na?» ²⁰Kaanum tu wum ma se ba taanı dım. O ma kwe kaanum tu ɔɔɔ kum didaanı jwənə yam maama, yı o laan pə ba kwaga o pu sı ba kə. ²¹Ba maama ma tu cwəŋə nı ba maa kəa, yı ba biə bam, dı ba vara, didaanı ba zıla wu yigə nı.

²²Dan nɔɔna bam na kə ba yi yigə fun tun, mv Mika bəŋi o didaanı balu na zuurı daanı tun o kı daanı. Ba ma zəli Dan tiinə bam ba ja. ²³Ba ma coosi ba bəŋi Dan tiinə bam, yı ba dı ləri ba bwe Mika ba wı: «Bee mv kı yı nmu pə nɔn-kɔɔo kuntu n kı n kwaga nı?»

²⁴Mika maa wı: «Abam kwe amu jwənə yalu a na kı tun, didaanı a kaanum tu wum mv á ja á viiri. Bee mv yı á daa ta jıgı ni sı á bwe-nı á wı: «Bee mv kıa?» Bee mv abam daa daarı á pa-nı?»

²⁵Dan tiinə bam ma ləri Mika taanı dım ba wı: «Yı ta n ɔuusa! Nmu na lagı n titı, daa n yı joori n puri n ni. Ku na dai kuntu, ban-lum tiinə na wu dí tutarı nı tun wó yi-m, sı n didaanı n sɔŋo tiinə bam maama ga á ɔwıa.» ²⁶Dan tiinə bam ma kwe cwəŋə ba maa kəa. Mika ma na nı ba tiini ba damma ba dwe-o. O dı ma joori sɔŋo.

²⁷ Dan tiinə bam dəen ma kwe Mika na ki wənu tlu tun, didaani o kaanum tu wum yi ba laan vu ba yi Layisi. Tu kum nəcna ya zıvı daanı yalı mı, yi kılukulu ba daanı-ba. Dan tiinə bam ma gu ba maama yi ba daarı ba zwe ba tu kum maama. ²⁸ Joynu maa tərə sı o wəli-ba, bərwaaı je sum kuntu dwara mı didaanı Sidən tu kum. Ba maa ba tıjı didaanı nəcna badonnə. Tu kum kuntu wı bolo nı mı, yi ku bwələ dı Bəti-Rehobı.

Dan tiinə bam dəen ma joori ba lı tu kum kuntu ba zıgı, yi ba ləerı ba zıvı ku wunı. ²⁹ Ba ma ləni tu kum yırtı ba bəi nı «Dan». Ba kwe ba nabaarv Yisırayəlı bu Dan yırtı dım mı ba ma bəjı tu kum. Pulım nı tun, tu kum yırtı nan ya yi Layisi mı. ³⁰ Dan tiinə bam ma kwe Mika jwəm dım ba zıgı da, yi ba jıgı-dı ba kaana. Geresom bu Zonatan mı jıgı ba kaanum tu. O yi Moyisi naa mı. Zonatan dwi tiinə maa yi ba kaanum tiinə sı ku yi maıa kalv Yisırayəlı tiinə dına bam na zəli-ba yi ba daarı ba te tıga kam tun. ³¹ Dan tiinə bam dəen yəni ba kaanı Mika jwəm dım, maıa kalv maama Wə digə kam na wı Siloo tu nı tun mı.

Levi dwi tu dı o kaanı taanı

19 Kantv maıa kam nı, pə dəen ta tərə Yisırayəlı lugu kum wunı. Levi dwi tu wudoı maıa wura. O maa zıvı Efrayım pweeru laıa kam nı, mə na yi yıgə yıgə dı sam tun. Levi tu wum ma vu Zuda tu Betelhem o dı kaanı o ja vu səıı sı o taa yi o ka-bıə. ² O ka-bıə kam maa ba jıgı cıga dıd-o, yi o joori o ko səıı na wı Betelhem nı tun o zıvı da canı sına. ³ Kan-barv wum ma ja wubııa sı o vu o ıııı dı o kaanı wum sı o ja-o o joori o te. O ma ja o tıntıııv didaanı o bıne sıle o wəli da o vu. Kaanı wum ma pa o zv o ko te yi o ko dı jeer-o dı wupolo. ⁴ kan-ko wum ma fı-o pa o maıı da o pəni da yatı. Ba maama ma dı yi ba nyıa daanı.

⁵ Da yana de dım nı, Levi tu wum ma zaıı zııııa nı sı o viiri. Kan-ko wum ma ta dıd-o o wı: «Saarı n nı, sı n na dam n viiri.» ⁶ Baara bam kuntu bale ma maıı da ba dı yi ba nyı daanı. Kaanı wum ko ma ta Levi tu wum o wı: «Ta maıı yo seeni n pəni, sı n dı ywəni.» ⁷ Levi tu wum ta ma kwaanı sı o viiri. Kan-ko wum daa ta ma fı-o pa o maıı da o pəni.

⁸Da yanu də dum nı, baaru wum ma zaŋı zızuğa nı o bwəli cwəŋə sı o ke. Kan-ko wum daa ma ta o wı: «Cəgi sı n saarı n ni, sı wıa maŋa nı nmu laan wó wanı n viiri.» Bantu bale daa ma di daanı. ⁹Nəonu wum dıdaanı o ka-biə kam dı o tuntuŋnu wum daa ma zaŋı sı ba viiri. O tumbaaru wum daa ma joori o ta o wı: «Kv ge fun mu sı tıga yi. Daa n ta pəni yo sı n di ywəni, sı we dum tu mu kuntu. Tı-pura maŋa nı abam wó wanı á goni tıga á zaŋı á ke.» ¹⁰Baaru wum daa maa wu se sı o pəni titu dum kuntu nı. O ma ja o ka-biə kam dıdaanı bunə sule sum, yı o kwe cwəŋə o laan vu o yi Yebusi tiinə tu kum na yı Zeruzalem tun.

¹¹Ba na twe Yebusi tun, dıdaanı tıga kam wura ka yi mu. Levi tu wum tuntuŋnu ma ta o wı: «Pa dí ywəri Yebusi tiinə bam tee nı dí pəni sı tıga na puuri, sı dí laan viiri.» ¹²Levi tu wum ma lər-o o wı: «Dıbam bá vu dí zv vərə tu me na dat Yıstrayelı dwi tiinə na zıvri tun. Dí wó fufó dí ke dí yi tu kudonj mu.» ¹³O ta ma ta o tuntuŋnu wum o wı: «Kwaanı sı dí vu dí yi Gibeə naa Rama tu sı dí pəni da.»

¹⁴Ba ma gaalı Yebusi ba ke. Ba ma vu ba yi Gibeə, dı we zv mu. Je sum kuntu wu Benzamen laŋa kam nı mu. ¹⁵Ba ma ywəri daanı sı ba pəni. Ba ma vu ba je tu kum lara je sum nı. Nəon-nəonu maa wu tu ba

te sı o ja-ba o ja o vu o səŋə sı ba pəni.

¹⁶Ba na wura tun mu nankwian wudonj deen nuŋi o kara o tıgi da o maa joori səŋə. Wuntu deen zıvri Gibeə nı yı o ya nuŋi Efrayim pweeru laŋa kam nı mu. O dat Benzamen dwi tu nıneenı tu kum tiinə na yı te tun. ¹⁷Nankwian kam ma maanı nı: cwə-vəlu mu je tu kum lara je sum nı. O ma bwe-o o wı: «Nmu nuŋi yən mu n ba n je yo seeni, yı n nan ma n ve yən mu?»

¹⁸Levi tu wum ma lər-o o wı: «Dıbam zıgi Zuda tu Betelihem nı mu dí maa joori səŋə. A səŋə kum wu Efrayim pweeru laŋa kam na yı yigə yigə dı sam tun mu. Nəon-nəonu nan wu tu o ja dıbam o vu o səŋə sı dí pəni dí puuri tıga. ¹⁹Dıbam nan jıgi dí vara bam wıdiu. Wıdiu dı sana maa wura sı amv dı a kaanı wum dıdaanı a tuntuŋnu wum dı. Dí jıgi kulu maama dí na lagı tun.»

²⁰Nankwian kam ma ləri o wı: «We wó pa abam yazurə. Á ba amv te, sı a nii á baŋa nı. Yı maŋı-na pwələ kantv nı á pəni.» ²¹O ma ja-ba o vu səŋə, yı o pa ba bunə sum wıdiu. O vərə bam ma zarı ba ne, yı ba jəni sı ba di wıdiu.

²²Ba na wura ba di ywəni kuntu tun, mu tu kum nən-wo-kırru tidonnə tuə ba kaagi səŋə kum ba pu yı ba dwanı kv boro kum. Ba ma

ta nankwian kam ba wı: «Pa vərü wum na tu o wu n tee nı tun nuji o ba yo seeni, sı dıbam lagı sı dı lagı-o mu!»

²³Nankwian kam ma nuji o vu ba te, yı o ta dı ba o wı: «A badonnə bam, yı kı-na lwarum dum kuntu, sı ku wu mañı! Yı swe-na nı nɔɔnu wum yı amu vərü mu. ²⁴Nii-na amu bukɔ mu tuntu! O ta yəri baara. Vərü wum dı maa ve dı o ka-biə mu. A wó ja bantı a ba a pa abam sı á kı-ba á na lagı te tun. Sı ku na yı nɔɔnu wuntu, yı kı-na titıŋ-lɔŋɔ kum kuntu o yuu nı, sı ku tiini ku jıgı caviıra mu.» ²⁵Tıw kum nɔɔna bam maa wu sɛ. Levi tu wum ma fın o yigi o ka-biə kam o pa o nuji o vu ba te. Ba ma zi-o ba lagı titı dum kuntu maama taa sı ku taa nii tı-pura. Tıga na puuri tun mu ba yag-o.

²⁶Tıga na jıgı ka puuri tun, mu kaanı wum kwaanı o vu o tu o tigi nankwian kam digə ni nı, mɛ o barı wum deen na tigi da tun. Wɛ puli mu yı o ta mañı da o tigə. ²⁷Tıga kam na puuri pa Levi tu wum puuri digə kam ni sı o nuji tun, mu o nɛ nı o ka-biə kam tigi digə kam ni nı, yı o kwaanı sı o ja ka ni dum. ²⁸Nɔɔnu wum ma ta o ka-biə kam o wı: «Zaŋı sı dı viiri.» Kaanı wum maa wu ləri. O ma ja-o o daŋı o

bınaga baŋa nı, yı o kwe cwəŋə o maa viirə.

²⁹O na yı sɔŋɔ tun, mu o zu digə o lagı sugı o ma o goni o ka-biə yıra yam kuni fugə-bile. O ma puuri puuri kaanı wum yıra yam o tuŋı o pa Yisırayelı dwiə fugə-yale yam maama. ³⁰Wulu maama deen na nɛ kəm dum kuntu tun maa wı: «Kəm dıntı doŋ ta wu fɔgı dı kı sı dı na. Ku na zıgı maŋa kalı Yisırayelı tiinə bam na nuji Ezipi nı tun, sı ku yı zım maama, dı ta wu ni tuntu! Bwɛ-na sı dı nii dı wó kı tıta mu!»

Yisırayelı tiinə zaŋı najara dı Benzamen tiinə

20 Yisırayelı dwi tiinə bam maama deen nuji ba kı daanı mu sı ba zaŋı najara. Ba ma vu Mitspa ba jeeri Baŋa-We yigə nı. Ku na zıgı Dan laŋa kam seeni sı ku yı Bɛɛr-Seba, ku wəli dı Galadı laŋa kam tun mu ba maama nuji. ²Yisırayelı nakwa bam ma zıgı ba dwiə yam maama nı ba da ba jeeri dı Wɛ nɔɔna bam. Ba kɔgɔ kum maa yı jar-kərə murru biə-yana (400,000) yı ba ze su-lwaanı. ³Benzamen dwi dum ma ni nı Yisırayelı dwiə yadonnə yam maama mu jeeri Mitspa wunu. Yisırayelı tiinə bam maama ma

20:1 Nii map nyinyuru tıw na wu tɔɔ kum kwaga kam seeni tun.

20:1 1 Sam 7:5

bwe ba wı: «Kv də cwəŋə kəw mu yı kəm-ləŋə kuntu tənı?» ⁴Levi dwi tu wulu kaanı ba na gv tun ma tulu o wı:

«Amv dıdaanı a ka-biə kam mu beeri dı vu dı yi Benzamen tu Gibea, yı dı bənı sı dı maŋı da dı pəni sı tıga puvı. ⁵Tıtu nı mu tu kum nəna bam də amv ɣwaanı ba ba kaagı səŋə kulv wunı dı na tıgi da tun ba pu. Ba bubənı dum mu ya yı sı ba gv amv. Ba laan ma zi a ka-biə kam ba laŋı pa o tı. ⁶A na maanı nı nəna bantv tiini ba tənı chavı-tıtənı Yisrayelı tu kum nı tun ɣwaanı mu a goni a ka-biə kam yıra yam, yı a laan pəvı-ya yıra yıra a tənı a pa Yisrayelı dwi maama. ⁷Kuntu tun, abam maama na yı Yisrayelı dwi tiinə tun, laan ja-na taanı dum sı dı lwarı kulv dı na wó kı tun.»

⁸Yisrayelı tiinə bam maama ma ta dıdaanı kwərə dıdva ba wı: «Dıbam bá joori dı sam. Dıbam wunı dıdva tıdı bá joori səŋə. ⁹Dı na wó kı te tun mu tuntu: Dı wó ta jəw mu sı dı lwarı balv na wó da yıgə ba vu sı ba jeeri Gibea tiinə bam dı najara tun. ¹⁰Yisrayelı dwi dum maama wunı mu, dı wó kuri nəna fugə sı ba nənı nəna bi maama wunı, sı nəna bi dı nənı nəna muvı maama wunı, yı nəna muvı nənı nəna muvı fugə maama wunı. Bantv tıtənı wó taa

maŋı sı ba beeri wıdıu mu ba pa jar-kərə bam. Kuntu wó pa jar-kərə bam na yı Gibea, baá wanı ba mə ba jını dı nən-balwaaru tum lwarım kikiə yam ba na kı Yisrayelı tu kum nı tun.»

¹¹Nəna bam maama dəen ma kı nı dıdva sı ba jeeri Gibea tiinə bam sı ba waarı-ba. ¹²Yisrayelı dwi tiinə bam maama ma tənı kwərə ba pa Benzamen dwi tiinə na wı me maama tun wı: «Bənıwaanı mu yı ləvı tuntu kı abam tıtarı nı? ¹³Kv dı sı dı sə lwarım tıtənı duntu dənı Yisrayelı nı. Kuntu tun, pa-na sı Gibea tu nən-wo-kuvı tum na kı tıtənı dum kuntu tun nənı pooni sı dı gv-ba.»

Benzamen tiinə bam maa wı sə ba cəgi ba donnə Yisrayelı tiinə bam kwərə kam. ¹⁴Ba ma zıgı ba tuntu dum maama wunı ba nənı. Ba ta ma vu ba jeeri Gibea nı sı ba zaŋı najara dıdaanı Yisrayelı tiinə badaara bam maama. ¹⁵Də dum kuntu nı Benzamen tiinə bam ma la jar-kərə muvı fiinle-tırdv ba kı daanı. Nənvı maama ma ze o sv-ləŋə. Bantv ma vu ba wəli dı nəna biə yarpe balv na maŋı ba wı Gibea nı yı ba ye jara-kəm laŋa tun. ¹⁶Bantv maama wunı nəna biə yarpe dəen yı nən-gwe mu. Ba maama na dıdı napana ba jeeri yuuyvə dı, ba bá ga-ka. ¹⁷Sı kv na yı Yisrayelı dwi tiinə balv maama

na daarı tun, ba dəen lagı jar-kərə murrı biə-yana mu ba kı daanı. Ba maama maa ye najara kəm lanyıranı.

¹⁸Yisrayelı tiinə bam ma vu Betelı ba jeeri wara-je sum nı. Ba ma bwe Wə ba wı: «Dıbam dwi dı mu wó tıgı yigə ba jeeri Benzamen tiinə bam?» Başa-Wə ma ləri Dı wı: «Pa-na sı Zuda dwi tiinə bam da yigə ba vu ba jeeri-ba.»

¹⁹Tıga na pıvırı tun, Yisrayelı tiinə bam ma gə ba vwə yam ba vu Gibeə ba cwi pa ya bwələ dıdaanı tw kum. ²⁰Ba ta ma nuji ba vwə yam nı ba vu ba zıgı tw kum yigə nı sı ba jeeri Benzamen tiinə bam dıdaanı najara. ²¹De dum kontu nı Benzamen tiinə bam dı ma nuji tw kum nı ba jeeri Yisrayelı tiinə jar-kərə bam. Ba ma gu Yisrayelı tiinə bam nıona murrı fiinle-tile (22,000). ²²⁻²³Yisrayelı dwiə yadonnə yam ma kı baarı da kuri nı. Ba ta ma vu wara-je sum nı yı ba keeri taa ba loori Başa-Wə, sı ku yı dıdaan-ni maşa. Ba maa wı: «Dı daa ta ve dı jeeri dı cırrı Benzamen tiinə bam dıdaanı najara na?» Başa-Wə ma ləri Dı wı: «Ve-na á jeeri-ba dı najara.» Ba ma joori ba vu ba fıgı ba zıgı nıneenı pulim de dum nı ba na maşı ba kı te tun.

²⁴Da yale de dum nı, ba daa ma vu sı ba jeeri Benzamen tiinə bam dıdaanı najara. ²⁵De dum kontu nı,

Benzamen tiinə bam na nuji Gibeə tw kum ba zaşı najara dı ba. Ba daa ma gu nıona murrı fugə-nana na ye najara kəm lanyıranı tun.

²⁶Yisrayelı tiinə bam maama ma joori ba vu Betelı ba keeri ba loori Başa-Wə. Ba ya vıgı nı mu sı ku yı dıdaan-ni maşa, yı ba daarı ba kwe zwəem pəera dıdaanı yazurə pəera ba kaanı ba pa Başa-Wə. ²⁷⁻²⁸Kantu maşa nı, dıdaanı Wə ni-gonim daka kam wı Betelı nı mu. Fineası na yı Eleyazaarı bu, yı o ko-nakwı yı Aron tun mu tıgı daka kam tıtıga o ma zuli Wə. Yisrayelı tiinə bam ma bwe Başa-Wə ba wı: «Dı ve sı dı jeeri dı cırrı Benzamen tiinə bam dı najara, naa dı yagı ba yıra?» Başa-Wə ma ləri-ba Dı wı: «Ve-na, sı amı jwa wó pa á di-ba.»

²⁹Yisrayelı tiinə bam ma joori Gibeə tw, yı ba pa nıona badonnə səgi ba kaagı tw kum maama. ³⁰Da yatə de dum nı, ba daa ta ma vu ba jeeri Benzamen tiinə bam dı najara. Ba ve ba zıgı me ba na maşı ba zıgı kuni bule maama wıvı tun mu. ³¹Benzamen tiinə bam maama ma nuji ba daarı ba tw kum sı ba jeeri-ba. Ba ta ma pa ku zu Yisrayelı tiinə bam yıra nıneenı pulim kam nı ba na kı te tun. Tw kum pwələ kam nı mu ba gu Yisrayelı tiinə bam nıona fiinto balı na duri ba tıgı cwe

sılı na ve Beteli dıdaanı Gibeə tın. ³² Benzamen tiinə bam maa tē daanı wı: «Dıbam daa di tıga ba yıra nı mı nıñenı pulim kam ku na kı te tın.» Sı ku na yı Yisrayelı tiinə bam, bantu maa wı: «Pa-na sı dı titwəni nıñenı dı wura dı duri mu sı dı lu, sı dı wanı dı vañı-ba dı ja dı nuñi tuv kum nı dı yi cwə-farı sum seeni.»

³³ Yisrayelı tiinə bam ma titwəni ba vu ba joori ba kikili Baal-Tamarı nı ba zıga. Yisrayelı tiinə balu ya na səgi ba kaagi Gibeə tuv kum sı ku mañı dıdaanı ku wa-zuvrı seeni tun ma ba ba nuñi. ³⁴ Yisrayelı jar-kərə bam wunı, ba ya kuri nıñna murrı fugə balu na tiini ba ye jara-kəm lanyıranı tun mu. Bantu ma vu ba yi Gibeə ba jeeri Benzamen tiinə bam dı baarı. Najara yam ma ba ya cə zanzan. Benzamen tiinə bam maa wı lwarı nı ba mumwə tiim maña bwələ. ³⁵ De dum kuntı nı, Baña-We pe Yisrayelı dwiə yadonnə yam mu di Benzamen dwi tiinə bam. Ba deen gu Benzamen jar-kərə murrı fiinle-tunu dı bi (25,100) mu. ³⁶ Benzamen tiinə bam ma maanı nı Yisrayelı tiinə bam di-ba.

Yisrayelı tiinə bam di Benzamen tiinə bam

Yisrayelı tiinə bam nan ya titwəni mu Benzamen tiinə bam

yigə nı ba joori kwaga, beñwaanı, ba tuna yam dañı balu ba na pe ba səgi ba kaagi Gibeə tuv kum tun baña nı mu. ³⁷ Nıñna balu ya na səgi tun yıvırı ba vıvırı ba zañı mu ba duri ba zu Gibeə tuv kum nı, yı ba laan jagı tuv kum je maama nı ba gu wulu maama na zuvrı ku wunı tun. ³⁸ Yisrayelı jar-kərə balu na daarı tun nan ya kı ni-mərə dı balu na səgi tun mu dı mumañı duntı, nı ba na zu da sı ba zwe-ku sı nyua zañı weeni tagı-tagı. ³⁹ Kuntı maa na kĩa, Yisrayelı tiinə bam wó pipiri sı ba jeeri Benzamen tiinə bam dı najara yam. Kantı maña kam nı, dıdaanı Benzamen tiinə bam ya gu Yisrayelı tiinə bam nıñna fiinto mu. Ba maa tē daanı ba wı: «Ehe! Dı daa wura dı di Yisrayelı tiinə bam nıñenı pulim kam nı ku na kı te tın.»

⁴⁰ Nyua deen ma puli sı ka nuñi tuv kum nı ka zaña tagı-tagı ka maa diini wə. Benzamen tiinə bam ma pipiri ba na nı nyua mu zañı ba tuv kum maama wunı. ⁴¹ Yisrayelı tiinə bam ma pipiri ba dı jeeri-ba dı najara yam. Benzamen tiinə bam wubıña ma je, beñwaanı ba lwarı nı cıgum mu yi-ba. ⁴² Ba ma kwaanı sı ba duri ba lu Yisrayelı tiinə bam, yı ba kwe kagua cwəñə kam ba durə. Yisrayelı tiinə bam maa wı pə-ba cwəñə sı ba lu. Ba badonnə

ma nuŋi ba tunti dım nı ba kɪ Benzamen tiinə bam ba titari nı, yɪ ba laan gu-ba. ⁴³ Ba na kɪ-ba titari nı kuntu tun, Yisrayelɪ jar-kərə bam ta zəli Benzamen tiinə bam kuntu mu ba ke ba vu Gibeə wa-puli seeni, yɪ ba yɔɔɪ ba gu-ba cwəŋə kam yuu nı. ⁴⁴ Benzamen tiinə jar-kərə balu na ye najara laŋa lanyıranı tun murru fugə-nana (18 000) mu tıga. ⁴⁵ Benzamen jar-kərə badonnə ma duri ba yɔɔɪ kagva kam seeni sɪ ba kwaanı ba vu ba yɪ Rimɔn piu kum. Yisrayelɪ tiinə bam na zəli-ba tun, ba ma gu nɔɔna murru tunu (5 000) cwəŋə kam yuu nı. Ba ta ma zəli-ba taa ba vu ba yɪ Gidom tu, yɪ ba gu Benzamen jar-kərə murru tile (2 000) ba wəli da.

⁴⁶ Ku kweelim nı tun Benzamen jar-kərə bam murru fiinle-tunu (25 000) na yɪ najara pamaŋ-bıbe tun maama mu tıga de dım kuntu nı. ⁴⁷ Ba nɔɔna biə-yardu (600) ma wanı ba duri ba yɪ Rimɔn piu kum yɪ ba lu. Bantu maŋi je sum kuntu nı mu canı sına. ⁴⁸ Yisrayelɪ tiinə bam laan maa na joori najara yam wunı tun, ba ma vu ba zu Benzamen tiinə tunti dım maama wunı, yɪ ba gu nɔɔna balu maama na zuvri di wunı tun. Ba ta gu tunti dım vara di kulu maama ba na ne tun mu, yɪ ba daari ba zwe-di.

Ba beeri kaana ba pa Benzamen tiinə

21 Yisrayelɪ tiinə bam deen ya jeeri Mitspa nı ba du durə wı: «Dıbam wuluwulu bá pa Benzamen dwi tu di dıbam buko maŋa di maŋa!»

² Ba najara yam na ti tun, Yisrayelɪ tiinə bam ma la daanı ba gilimi Betelı nı. Ba ma tiini ba kaası yɪ ba keerə sɪ ku taa ve dıdaan-ni nı, ba wuu na cɔɔi tun ŋwaanı. ³ Ba ma loori We ba wı: «Dıbam Tu Yisrayelɪ tiinə Baŋa-We dım, beŋwaanı mu wəenu tuntu tu dıbam baŋa, pa dwi dıdva laɔi ku je Yisrayelɪ dwi tiinə bam titari nı?»

⁴ Tıga na puuri tituti tun, nɔɔna bam ma zaŋi ba lo kaanum bimbim yɪ ba kwe zweem peera di yazurə peera ba kaanı ba pa Baŋa-We. ⁵ Yisrayelɪ tiinə bam maama ma bwe daanı ba wı: «Dıbam na tu dı jeeri Baŋa-We yigə nı kuntu tun, Yisrayelɪ sɔ-yuu kɔɔ mu wu de ba jeeri?» Ba bwe kuntu beŋwaanı ba ya dugi durə mu nı: wulu maama na wu tɔɔi o jeeri Mitspa nı, sɪ ba gu ku tu.

⁶ Yisrayelɪ tiinə bam maama wuu ma cɔɔi, ba curru Benzamen dwi tiinə bam ŋwaanı. Ba ta maa

wi: «Zum de duntu, Benzamen dwi kum wura ku je mu Yisrayeli ni. ⁷Dıbam nan ya na de yigə dı du durə ni dı bá pa ba di dı wulwulu buko tun, dı laan wó na kaana yən mu, sı dı pa Benzamen tiinə baara balu funfun na daarı tun?»

⁸Ba daa ta ma bwe daanı ba wi: «Yisrayeli dwi kəw mu wu de ku ba Mitspa sı dı maama jeeri Başa-We yigə ni?» Ba ma maanı ni nəon-nəonu wu nuji Yabesi Galadı ni o ba o wəli ba kəw kum wuni. ⁹Bəjwaanı, ba ya jeeli nəona bam ni mu, yi ba wu ne Yabesi Galadı nəona bam wulwulu da.

¹⁰Yisrayeli tiinə kəw kum ma kuri ba jar-kərə murru fugə-bale (12,000) balu na tiini ba yi nəon-babe tun sı ba vu Yabesi Galadı. Ba ma pa-ba ni duntu ba wi: «Abam na yi da, sı á kwe á su-lwaanu tum á gu nəonu wulu maama na wu dáanı tun, kaana yoo, biə yoo, yi daarı-na nəon-nəonu.» ¹¹Ba ta maa wi: «Go-na baaru dwi maama di kaanı dwi maama sı á daarı kaana balu ta na yəri baara tun yıranı.» ¹²Nəon-babe sum na yi Yabesi Galadı tun, mu ba maanı ni kabwənə biə-yana (400) wura ba ya ta na wu lwartı baara. Ba ma ja-ba ba vu Siloo tuw, me We kəw

kum na jeeri tun. Je sum kuntu wu Kaanan tıga başa ni mu.

¹³Yisrayeli kəw kum maama ma ki ni didwi yi ba tuji kwərə ba pa Benzamen tiinə balu na səgi Rimən piu kum ni tun ni najara yam ti, kuntu tun pwələ laan wura sı ba se sı ba ki daanı. ¹⁴Benzamen tiinə bam ma jeeri Yisrayeli tiinə bam, yi ba di pa-ba kabwənə yalu ba na wu gu yi ba ja ba nuji Yabesi Galadı ni ba ba tun. Bukwa bam deen maa wu yi Benzamen tiinə baara bam.

¹⁵Yisrayeli tiinə bam wuu ma tiini ku cəgi Benzamen tiinə bam ɣwaanı, bəjwaanı Başa-We se sı goɣo mu pəni Yisrayeli dwiə yam tutarı ni. ¹⁶Ba kəw kum nakwa bam ma ta ba wi: «Benzamen kaana bam maama tıgi ba ti. Dı laan nan wó na kaana yən mu sı dı pa balu na daarı Benzamen dwi dım wuni tun?

¹⁷Benzamen dwi tiinə balu na daarı tun maɣi sı ba puli mu. Yisrayeli dwi didwa tutı ba maɣi sı ku je.

¹⁸Dıbam nan de yigə dı du durə duntu mu wi: «Kampwəl-baləwó wó taa wu wulu maama na wó pa Benzamen tiinə bam o buko tun yuu ni.» Kuntu ɣwaanı, dı bá wanı dı pa-ba dı bukwə sı ba ji ba kaana.»

¹⁹Ba ma buji ba ja ni: «Başa-We candiə kam dı na yəni dı di bini maama Siloo ni tun bá daanı di yi.»

Siloo wu Betelı tu kum jazım baŋa seeni mu. Ku ta maa wu cwəŋə kalu na nuŋi Betelı nı ka ve Sishem tun wa-puli seeni. Lebona jagwiə seeni mu kuntu.

²⁰ Ba ma pa Benzamen tiinə bam ni duntu ba wı: «Ve-na á səgi vinyə tweeru karı sum wunı, ²¹ sı á taá yıra cwəŋə kam. Siloo tiinə bukwa bam na nuŋi tu kum sı ba təgi ba sa kwəera yam, sı á zaŋı á na səgi me tun á nuŋi á yi á ja-ba, baaru maama dı o kaanı, sı á ja-ba á vu Benzamen laŋa kam á taá jıga. ²² Bukwa bam kwə naa ba nabwa na wu se sı á taá di-ba, dıbam laan wú loori-ba nı: «Popo, yaŋı-na cwəŋə sı nənəna bam taa jıgi á bukwa bam ba di. Beŋwaanı najara yam na kı tun,

dıbam wu wantı dı lagı kaana dı pa-ba. Abam dı nan wu yiri á ni dım, beŋwaanı abam tutı wu kwe á bukwa á pa-ba.»

²³ Benzamen tiinə bam deen ma sunı ba kı kuntu. Ba ve Siloo seeni mu, yı ba kuri kabwənə sulu na saı tun wunı ba ja ba viiri, baaru maama dı o kaanı. Ba ma joori ba zıvurım je. Ba ma lə ba tınnı dım ba zıvurı dı wunı.

²⁴ Kuntu kwaga nı mu Yisrayelı tiinə bam maama laan joori ba sam. Dwi maama dı digə maama joori ba jəŋə je mu.

²⁵ Maŋa kam kuntu, pe deen ta tərə Yisrayelı nı. Nənənu maama maa kı o wuburı na lagı te tun.

Ruuti Tɔnɔ

Ruuti deen yi Moabi tiinɛ bukwɛ mu yi o zu Ebru tu. Ku wu dɔani di o barɔ na tigi o daari-o o jani kadɛm. O barɔ nu Noemi di ya yi kadɛm mu yi o buɔi si o joori Betelhem na yi o nabaara tuw tun. Ruuti ma se si o tɔgi did-o o vu si o taa wɛli Noemi di kulɔ maama o na lagi tun. We ki Ruuti yu-yoŋo da yi Dɪ pa o jeeri Buazi na yi Noemi yira nɔɔnu tun. Buazi ma di Ruuti o ma ki o kaani. Tɔnɔ kum na lagi ku kweeli tun, ku pe di lwarɛ nɛ: Pe Davidi nɔŋi Buazi di Ruuti yira nɛ mu, yi di ta ye nɛ Zezi kuri di nɔŋi dwi dum kuntɔ nɛ mu. (Nii Mat 1:1-17).

Noemi di Ruuti taani

1 Faɲa faɲa dɛɛra nii Yisrayeli tiinɛ bam baɲa nɛ yi ba ta wu tiɲi pe tun, mu kana deen tu ba tuw kum. Nɔɔnu wudoŋ deen maa wura, o na nɔŋi Zuda tuw kudoŋ, ku yiri mu Betelhem. Nɔɔnu wum di o kaani di o bɛkɛri sile ma zaɲi ba vu Moabi tuw si ba taa zuwri da maɲa funfun wuni. ²Nɔɔnu wum yiri mu Elimeleki. O kaani yiri maa yi Noemi. O bɛkɛri sum yira maa yi Makloni di Kiliyoni. Ba deen yi Efrata dwi dum tiinɛ mu ba na nɔŋi Zuda tuw, Betelhem. Ba ma suni ba vu ba zuwri Moabi tuw kum nɛ. ³Ba na wura tun, Elimeleki ma ti yi o daari Noemi di o bɛkɛri sile sum. ⁴Bantu ma di Moabi bukwa ba ma ki ba kaana. Didwa yiri mu Orepa, wudoŋ wum yiri maa yi Ruuti. Ba deen ma zu Moabi nɛ ba yi buna

fugɔ. ⁵Makloni di Kiliyoni di deen ma ti. Ku laan ma daari Noemi, yi o daa ba jigi barɔ naa bu-baara.

⁶Noemi ta na wu Moabi laɲa nɛ kuntɔ tun mu o ni wɛ Baɲa-We wɛli Dɪ nɔɔna bam pa ba na wɔdiu ba di. O na ni kuntɔ tun, o ma zaɲi didaani o bu-kaana Orepa di Ruuti, si o joori o vu o titi tuw kum. ⁷Ba maama ma zaɲi ba yagi ba deen na zuwri me tun yi ba tɔgi cwɛŋɔ ba maa ve Zuda tuw kum. ⁸Noemi ma ta di o bu-kaana bale bam o wɛ: «Abam maama joori-na á niina te. Baɲa-We wó ki abam lanyirani, nuneɛni abam ya na ki amɔ di á banna bam lanyirani te tun. ⁹We wó pa abam cwɛŋɔ si á zu banna badonnɛ yi á na yazurɔ ba sam nɛ.» O ma kukwɛri-ba yi ba keeri bɔgi-bɔgi. ¹⁰Ba ma lɛr-o ba wɛ: «Dí bá yagi-m! Dí wó tɔgi nmu mu di vu n nɔɔna bam te.»

¹¹Noemi maa wɛ: «A bukwa bam, joori-na á daari-nɛ. Bɛɲwaani mu á buɲi sɪ á tɔɣi-nɛ á vu? Amu daa lagi a lu bəkəri sɪ ba ji abam banna mu na? ¹²Joori-na á sam, sɪ a tiini a kwɛn a kɛ ban-zuri. A ya na maɲi a buɲi wɛ a wó want a lu biə, yi a na nɛ barɛ zum sɪ a daari a lu bəkəri mu dɪ, ¹³abam ta wó jəni á cəgi sɪ á zu-ba na? Abam bá zu banna badonnə na? A bukwa bam, ku bá kɪ kuntu. Ku tiini ku camma amu yirani ku dwe abam, bɛɲwaani Baɲa-Wɛ mu cɔgi a yigə.»

¹⁴Noemi na tagi kuntu tun, ba daa ma keeri bɔgi-bɔgi. Orɪpa laan ma kukwəri o barɛ nu Noemi yi o ban-o. Ku daari Ruuti ma fɔgi o pɛ Noemi o ja. ¹⁵Noemi na nɛ kuntu tun, o ma ta dɪ Ruuti o wɛ: «N wu nɛ na? Nmu yuu-donɲ wum maa joori o nɔɔna bam te sɪ o daari o taa zuli ba dwi jwənə yam mu. Nmu dɪ kwaani sɪ n kɪ kuntu.»

¹⁶Ruuti ma lər-o o wɛ: «Yɪ fun-nɛ sɪ a kɪ kulɔ a na vai tun, sɪ a bá ywəri n kwaga nɛ. Nmu na lagi n vu je silɔ maama tun, amu dɪ wó tɔgi a vu. Nmu na wó ta n zuuri me tun, amu dɪ wó zu dáani. Nmu nɔɔna bam wó taa yi amu dɪ nɔɔna. Wɛ dilɔ nmu na zuli tun mu, amu dɪ wó zuli. ¹⁷Nmu na wó ba n ti me tun, dáani mu amu dɪ wó ti sɪ ba kɪ-nɛ da. Wɛ wó yaari-nɛ lanyirani nɛnɛnɛ a

na sɛ sɪ wonɔ pɔɔri dɪbam daani yi ku dai tɔvɛni yirani.» ¹⁸Noemi na maani nɛ Ruuti sunɛ o yɪə sɪ o tɔg-o tun, o daa wu tagi kulukulɔ.

¹⁹Ba ma vu taa ba vu ba yi Betelhem. Ba na yi da tun, ku ma kɪ tu kum nɔɔna bam yəəu. Kaana bam ma bwe daani ba wɛ: «Noemi mu tuntu na?» ²⁰Noemi ma ta o wɛ: «Dam-fɔɔ Tu Wɛ dɛm pɛ a ɲwɪa kɪ cam mu. Kuntu ɲwaani, daa á yi bəɲi-na a yiri nɛ Noemi. Nan taá bəi a yiri nɛ Mara. ²¹A na nuɲi yo seeni tun, a jɲa wəənu dɛen daga zanzan. Baɲa-Wɛ laan ma pa a joori dɪ ji-kuri. Dam-fɔɔ Tu Wɛ dɛm mu lagi a kwaga nɛ yi Dɪ daari Dɪ ja cam zanzan Dɪ ba a baɲa nɛ. Kuntu tun, bɛɲwaani mu á daa wó taá bəi a yiri wɛ Noemi? Ku ba jigi kuri.»

²²Ku dɛen kɪ kuntu mu yi Noemi nuɲi Moabi o joori o vu Betelhem, wuntu didaani Moabi tiinə buko Ruuti na yi o bu-kaani tun. Maɲa kalɔ ba na puli sɪ ba zagɪ caara tun mu ba yi da.

Ruuti dɪ Buazi jeeri daani

2 Noemi curɔ kudonɲ dɛen mu wura o na nuɲi o barɛ Elimeleki dwi kum tun, o yiri mu Buazi. O maa yi nadum yi o jigi yiri lanyirani. ²Dɛ didwɛ Moabi tiinə buko Ruuti ma ta dɪ Noemi o

wɪ: «Pa a vu kari sum wɔnɪ a lari mɪna. Amu wú beeri nɔɔnu wulɔ na wú pa-nɪ cwəŋə sɪ a kɪ kuntu tɪn.» Noemi ma sɛ yɪ o wɪ: «A bukɔ, nan ve.»

³ Ruuti ma nuŋi o vu o beeri kari sum wɔnɪ. O ma tɔgi tuntuŋna bam kwaga o lari mɪna yam. Ku na lagi ku wəənu tɪn, o ma vu o yi kara kalɔ na yɪ Bvazi nyum tɪn. Wuntu nuŋi Elimelekɪ dwi kum mu.

⁴ Ku na kɪ fun tɪn, Bvazi ma nuŋi Betelhem tɪw wu o yi kara kam. O ma warɪ o tuntuŋna bam o wɪ: «Baŋa-We taa wu á tee nɪ!» Ba ma sɛ yɪ ba wɪ: «Baŋa-We wú kɪ nmɔ yu-yoŋo!» ⁵ Bvazi ma bwe o tuntuŋna yigə tu wum o wɪ: «Bukɔ wum yɪ wɔɔ bu mu?» ⁶ Yigə tu wum ma ləri o wɪ: «O yɪ Moabɪ tiinə bukɔ mu yɪ o tɔgi dɪ Noemi o ba yo. ⁷ O nan loori-nɪ mu sɪ a pa-o cwəŋə sɪ o taa tɔgi tuntuŋna bam kwaga o lari mɪna yam. O tu zɪzɪŋa nɪ mu o tuŋi yo yɪ o laan zaŋi o vu sɪ o jəni vwe dɪm nɪ.»

⁸ Bvazi ma vu o ta dɪ Ruuti o wɪ: «A bukɔ, cəgi-nɪ. Daa n yɪ ve nɔn-gaa kara n lari mɪna, ku na daɪ kara kantɔ nɪ. Maŋi yo seeni n tɔgi dɪ kaana bam sɪ á taá tuŋa. ⁹ Maanɪ sɪ n nii ba na wú gwe mɪna yam mɛ dɪ mɛ tɪn, sɪ n ta n wu kaana bam tee nɪ. Amu kaanɪ baara bam sɪ ba

yɪ daanɪ-m. Na-nyɔm na jigɪ-m, sɪ n leeri na kɔɔra balɔ nɔɔn-dɔnnɔ tum na mɔɔnɪ na ba kɪ da tɪn wɔnɪ n nyɔ.»

¹⁰ Ruuti na ni kuntɔ tɪn, o ma vi o yibiyə tɪga nɪ yɪ o ta dɪ Bvazi o wɪ: «Amu tu, bəŋwaanɪ mu n yigə tiini ka wura dɪ amu tuntu? Amu na yɪ vɛru abam tɪw kum nɪ tɪn, bəŋwaanɪ mu n kɪ-nɪ lanyiranɪ kuntɔ?» ¹¹ Bvazi ma lər-o o wɪ: «Amu lwarɪ woŋo kulɔ maama n na kɪ n pa Noemi, ku zigɪ n barɔ wum na tɪga sɪ ku ba ku yi zum tɪn. A ni nɪ n yagɪ n ko, dɪ n nu, dɪ n tuw kum kwaga nɪ mu, yɪ n daari n ba n zɔvɪ yo, dɪ nɔɔna balɔ n na maŋi n yəri tɪn. ¹² Baŋa-We wú joori Dɪ ŋwɪ nmɔ kəm-laaru tum jɪnɪ, pa n na wo-laaru zanzan Dɪ tee nɪ. N tu Yisrayelɪ tiinə Baŋa-We dɪm te mu sɪ Dɪ yarɪgɪ Dɪ vɔna Dɪ kwəli-m, yɪ dɪntɔ wú sunɪ Dɪ wəli-m.» ¹³ Ruuti ma ləri o wɪ: «Amu tu, a kɪ n le. N tiini n kɪ-nɪ lanyiranɪ pa a bɪcarɪ zuri dɪ n taanɪ dɪm, yɪ a maŋi a wu yɪ n tuntuŋna bam dɪdɔa dɪ.»

¹⁴ Ba na jəni sɪ ba di wɔdiu tɪn, Bvazi ma ta dɪ Ruuti o wɪ: «Ba n wəli dɪbam wɔnɪ sɪ dɪ di wɔdiu.» O ma jəni tuntuŋna bam tee nɪ sɪ o di. Boozi maa kɪ mɪna yalɔ ba na kwari tɪn o pa-o. O ma di o su yɪ o daari kudɔŋ. ¹⁵ Ruuti laan ma zaŋi o maa

2:14 Ebru = *Ba n jɔŋi dɪpɛ n ma n lu dwə.*

2:2 Cullu 19:9-10   2:12 Ləŋ-ŋwɪ 91:4

ve si o lari muna yam. Bvazi ma pa o nɔɔn-dɔnnu tum ni o wɔ: «Pa-na-o cwɛɲɛ si o taa lari muna yam, di ku na maɲi ku yi min-zwaru tum na wu me tin di. Á yi ci-na o yigɛ. ¹⁶Á na wura á pe muna yam, li-na min-ɲuna yadonnɛ á paali á di tɔga ni si o wani o lari-ya. Yi bagɛ-na-o.»

¹⁷Ruuti ma vu kara kam o wura o lari muna yam si ku taa ve didaan-ni ni. O ma firɛ-ya yi o na si ku maɲi di kɔnkwannu tile. ¹⁸O ma kwe muna yam o zuɲi o joori tu kum wuni yi o vu o bri o barɔ-nu Noemi o na ne ku ma te tun. O ma daari o pa-o wɔdiu kulɔ o ya na di o daari tun. ¹⁹Noemi ma bwe-o o wɔ: «N ve n tɔɲi wɔɔ kara ni mu yi n na tuntu maama? Ku na yi wulɔ na nii n baɲa ni tun, We wó kɛ o yu-yoɲo.» Ruuti ma ta o bri-o o na ve o tɔɲi nɔɔnu wulɔ kara ni tun, yi o wɔ: «Nɔɔnu wum yiri mu Bvazi.» ²⁰Noemi ma fɔɲi o ta o wɔ: «Baɲa-We wó kɛ Bvazi yu-yoɲo! We ta yɛni Dɛ kɛ lanyirani Dɛ paɲaɲuna di balɔ na tigi tun.» O ta ma ta o wɔ: «Bvazi yi dɛbam yira nɔɔnu wulɔ na maɲi si o nii dɛbam baɲa ni tun.» ²¹Ruuti daa ta ma ta o wɔ: «Kulɔ na wɛli da tun mu yi o pe cwɛɲɛ si a tɔɲi di o tuntuɲna bam a lari muna yam si ku taa nii ba kara kam tutɔɲa maama na ti.» ²²Noemi ma lɛri o wɔ: «A bukɔ, n na tɔɲi di Bvazi tuntuɲ-kana bam n tɔɲa, ku

gara. N na ve nɔn-gaa kara, ba wai ba daani-m.»

²³Ruuti ma suni o kɛ kuntu. O ma salɛ Bvazi tuntuɲna bam yira ni o lari muna yam si ba ba ba ti muna yam zagum maama. O deen maa zuvri o barɔ-nu Noemi tee ni.

Ruuti ne barɔ

3 De didwi: Noemi ma ta di Ruuti o wɔ: «A bukɔ, ku maɲi si a kwaani a lagɛ jɛɲɛ je a pa-m, si n ta n zuvri da didaani yazurɛ. ²Cɔga tin, Bvazi wulɔ n na tɔɲi o tuntuɲ-kana bam tee ni tun yi dɛbam yira nɔɔnu mu. Zum didaan-ni ni oó taa wu muna firum jɛɲɛ kam ni si ba caari o muna yam. ³Ve n swe n yira n daari n kwe n titi lanyirani di trali nugɛ didaani gwaaru tɛɛ na lana tun. Laan zaɲi n vu muna firum jɛɲɛ kam si n jeer-o. O ta na wu di o ti, yi pa o lɛwari ni ku yi nmu mu. ⁴O na ve si o pɛni, maani o na tigi o dɔa me tun, si n laan vu n zɛɲi o gar-jali dum o ne sum seeni yi n daari n pɛni daani. Oó ta di nmu n na wó kɛ woɲo kulɔ tun.» ⁵Ruuti ma lɛri o wɔ: «N na tagɛ kulɔ maama tun, amu wó kɛ.»

⁶Ruuti deen ma vu muna firum jɛɲɛ kam o kɛ kulɔ o barɔ-nu wum na tagɛ o bri-o tun. ⁷Bvazi na di wɔdiu o ti tun, o wu ma poli lanyirani. O ma vu min-poɛ yam

təŋə nɪ o tigi da o dɔa. Ruuti ma lɪ o vu mɛmɛ o yi o te. O ma puri o gar-jalɪ dɪm o nɛ sɪm seeni yi o pəni dāani. ⁸Tɪtu-kunkuru nɪ Buazi yira maa sɪl yi o pipiri. O ma da o na kaani na tigi o nɛ sɪm seeni. ⁹O ma bwe o wɪ: «Nmɪ yi wɔɔ mu?» O ma ləri o wɪ: «N bukɔ Ruuti mɪ. Amɪ tu, nmɪ yi dɪbam yira nɔɔnu wɪlɪ na marɪ sɪ n nɪi amɪ baŋa nɪ tɪn mɪ. Nan kwe n gar-jalɪ n ma n pu amɪ sɪ a zɪ n woro kum wɪnɪ.»

¹⁰Buazi ma ləri o wɪ: «A bukɔ, Baŋa-Wɛ wɔ kɪ nmɪ yu-yoŋo. Nmɪ lanyiranɪ kəm dɪntu dwəni faŋa kəm dɪm. N wɪ sɛ n tɔŋɪ tɪw kum nɔɔn-dɪnnɪ tɪm kwaga, ba ya zɪ jɪŋɪ wəənu naa ba na yi zura dɪ. ¹¹A bukɔ, nan yi ta n fɪna. N na lagɪ woŋo kulɪ tɪn, a wɔ kɪ a pa-m. Tɪw kum nɔɔna bam maama maani nɪ n yi ka-yuru mɪ. ¹²Ku yi cɪga mɪ wɪ amɪ yi n yira nɔɔnu, sɪ nɔɔnu wudɔŋ wura o na wɪ yigə nɪ o dwe amɪ sɪ o nɪi n baŋa nɪ. ¹³Ta n tigi yo seeni tɪtɪ dɪntu maama, sɪ tɪga na puɪrɪ, dɪ wɔ bwe dɪ nɪi o wubɪŋa tɔŋɪ kəm dɪntu naa ya ba tɔga. O na sɛ sɪ o kɪ kɪntu, ku lamma. A dugɪ dɪ Baŋa-Wɛ dɪlɪ na ŋwɪ tɪn yurɪ wɪ: o daa na wɪ sɛ, amɪ wɔ taa nɪi n baŋa nɪ. Pəni yo seeni sɪ ku taa ve tɪ-pura.»

¹⁴Ruuti ma pəni Buazi nɛ sɪm seeni. O ma daari o goni tɪga

o zaŋɪ lɪla sɪ nɔɔn-nɔɔnu yi na-o. Bɛŋwaani, Buazi ba lagɪ sɪ nɔɔn-nɔɔnu lwarɪ wɪ Ruuti tu o te. ¹⁵Buazi ma ta o wɪ: «Dwanɪ n gar-vɔɔ kum n lwarɪ tɪga nɪ.» O ma lwarɪ-ku. Buazi ma lo caara bwen sɪrdɪ o kɪ da o daari o ja o zɪŋ-o. O laan ma joori o vu tɪw kum wɪ.

¹⁶Ruuti na yi sɔŋɔ tɪn, o barɪ-nu Noemi ma bwe-o o wɪ: «A bukɔ, n na ve da tɪn, ku kɪ ta mɪ?» Ruuti ma ta o brɪ-o woŋo kulɪ maama Buazi na kɪ o pa-o tɪn, ¹⁷yi o wɪ: «O wɪ a yi joori dɪ jɪ-kurɪ. O ma pa-nɪ mɪna yantɪ maama.» ¹⁸Noemi laan ma ta dɪ Ruuti o wɪ: «Nan zuri n yira sɪ dɪ nɪi tɪntɪ maama na lagɪ ku kɪ te tɪn. Buazi na wɪ nɛ taani dɪm kuri, o bá sin.»

Buazi di Ruuti o ma o kɪ o kaani

4 Buazi ma vu tɪw kum manco-puna yam nɪ o jəni mɛ nakwa bam dɛɛn na je ba di taani tɪn. Ku na kɪ fɪn tɪn, o yira nɔɔnu wɪlɪ dɪ daa na tiini o bwəlɛ yi o ta o taani tɪn ma tɔŋɪ da o maa kɛa. Buazi ma bəŋ-o o wɪ: «A curɪ, ba n jəni yo.» O ma vu o jəni da. ²Buazi ma bəŋɪ tɪw kum nakwa fugə o pa ba dɪ jəni ba tee nɪ. Ba na jəni tɪn, ³o ma ta dɪ o curɪ kum o wɪ: «Noemi laan nuŋɪ Moabi o joori o ba. O maa lagɪ sɪ o kwe dɪbam

cǝrv Elimeleki tǝga kam o yǝgi.
⁴Amu na buɲi te tun, ku maɲi si n ta n ye ku ni nɪ. Nmu na laga si n yǝgi tǝga kam, si n yǝgi-ka nakwa bam di nǝɲna balu maama na je yo tun yigǝ nɪ. N na lagɪ n jonɪ-ka, nan jonɪ! N daa n na ba laga, si n ta si a lwartɪ. Nmu mu wó da yigǝ si n yǝgi-ka. Nmu nan na wu yǝgi-ka, amu wó wantɪ a yǝgi.» Nǝɲnu wum ma lǝri o wɪ: oó yǝgi-ka.

⁵Buazi maa wɪ: «Tǝ. N nan na yǝgi tǝga kam Noemi tee nɪ, ta n ye nɪ: nmu wó maɲi si n di Ruuti na yɪ kadǝm yɪ o nuɲi Moabi tun n wǝli da. Kuntu mu wó pa tǝga kam maɲi o bar-dooru wum dwi juɲa nɪ.» ⁶Nǝɲnu wum na ni kuntu tun, o ma ta o wɪ: «Ku nan na yɪ kuntu, amu daa bá yǝgi tǝga kam. A na yǝgi-ka, a biǝ jwa bá taa te-ka. Nmu nan na wó lǝri a yuu nɪ n yǝgi-ka, si n kɪ kuntu.»

⁷Ku dǝen na yǝni ku kɪ te Yisrayeli tiinǝ bam tee nɪ tun, nǝɲna na yǝgi wǝɲnu ba pa daani, ba didwa mu wó lɪ o natrɪ o kwe o pa wudoɲ wum, si ku brɪ nɪ ba sɛ pipiu kum. Kuntu dǝen brɪ nɪ kǝm dum tǝɲi cwǝɲǝ cǝga cǝga. ⁸Kuntu ɲwaani, Buazi cǝrv kum na tagɪ o wɪ: Buazi mu wó yǝgi tǝga kam tun, o ma lɪ o natrɪ o pa-o. ⁹Buazi laan ma ta di nakwa bam, di balu maama na wura tun o wɪ: «Abam

maama zum nɛ nɪ amu yǝgi worɲo kulɔ maama ya na yɪ Elimeleki nyum tun, ku wǝli di o biǝ Kiliyɔnɪ, di Maklɔnɪ di wǝɲnu maama Noemi tee nɪ. ¹⁰Ku na yɪ Moabi tiinǝ buko Ruuti wulu na yɪ Maklɔnɪ kadǝm tun, amu jon-o a wǝli da pa o yɪ a kaani. Kuntu wó pa tu wum yɪrɪ taa wu o jujiguru baɲa nɪ, yɪ o dwi taa toɲi taa dí tu kum nɪ. Abam zum maani nɪ ku yɪ cǝga.»

¹¹Nakwa bam di balu maama na wu tu kum manco-puna yam ni nɪ tun ma sɛ yɪ ba wɪ: «Dɪbam sunɪ dí na kulɔ na kɪ tun. Baɲa-We wó pa kaani wulu n zum na di tun lu biǝ, nuneɛnɪ Rasɛɛlɪ di Lea dǝen na lvgɪ biǝ pa Yisrayeli dwi dum daga tun. We wó pa nmu tiini n ji nadum Efrata tu nɪ yɪ n ta n jigɪ yɪrɪ Betelhem tu nɪ. ¹²Baɲa-We wó pa kaani wuntu lu biǝ zanzan o pa-m, pa n dwi dum yɪrɪ zaɲi nuneɛnɪ Zuda di Tamaari dǝen na lvgɪ Faresɪ yɪ o pa Zuda sɔɲo kum yali te tun.»

Buazi dwi dum si ku yɪ Davidi

¹³Buazi ma kwe Ruuti o ma kɪ o kaani. Ba ma pǝni daani. Baɲa-We ma pa Ruuti ja pugǝ, yɪ o lu bǝkǝrǝ. ¹⁴Tu kum kaana bam laan ma ta di Noemi ba wɪ: «Baɲa-We maɲi di tiǝ! Bɛɲwaani, Dɪ zum pɛ-m naa si o taa nii n baɲa nɪ. We wó pa bu wum

yiri zaɲi Yisrayeli tiinə maama tee ni! ¹⁵ Wuntu wó pa n ɲwia daa taa jigi ywəəni yi o fɔgi o nii nmu baɲa ni n kukwuru maɲa ni. N bu-kaani Ruuti mu luga. Wuntu nan tiini o so-m lanyirani yi o dwe bu-baara barpe n tee ni.»

¹⁶ Noemi ma jɔɲi bu wum o kukwəri. Wum mu kɔn-o, yi o ba o bi. ¹⁷ Kaana balu na zuuri ba bwələ di ba tin maa wi: «Noemi bu mu tuntu.» Ba ma pa bu wum yiri wi

Obedi. Wuntu dɛen mu lugi Zese. Zese di ma ba o lu Pe Davidi.

¹⁸ Peretsi dwi dum taani mu tuntu:

Peretsi dɛen mu lugi Esrɔm.

¹⁹ Esrɔm ma lu Ram. Ram di ma lu Aminadabi.

²⁰ Aminadabi ma lu Naason.

Naason ma lu Salumɔn.

²¹ Salumɔn ma lu Bvazi.

Bvazi di ma lu Obedi.

²² Obedi dɛen ma lu Zese. Zese di ma lu Pe Davidi.

Samoweli Dayigə Təno

Samoweli Dayigə Təno kum te We tintuḡnu Samoweli, dıdaanı Sooli di Davidi na yi Yisrayeli tiinə pulim pwa tun taanı mu. Maḡa kam kuntu ni, di Filisi tiinə bam mu yəni ba soe si ba taa gwarı Yisrayeli tiinə bam si ba ki najara. Təno kum bri Davidi na gu Filisi tiinə nən-sawəro Goliati te, yi o daarı o ji Sooli tintuḡnu tun. Sooli nan na maanı ni We kuri Davidi si o ləri wuntu yuu ni o ji pe tun mu o kwaana si o gu Davidi. We nan wu yaḡi cwəḡə Dı pa-o yi Dı kwəli Davidi si Sooli yi gu, si ku taa nii maḡa kam na yi si Davidi sunt o ji pe tun. Davidi di Sooli bu Zonatan ma di ciloḡo yi ba twi ba wuu ba pa daanı.

Samoweli İura di o biini taanı

1 Nəonu wudoḡ deen mu wura, o yiri mu Elikana. O deen nuḡi Efrata dwi dım wunt mu, di Zufa so-yuu kum ni. O ko yiri maa yi Zeroham, yi o nabaara yi Elihu, di Tohu, di Zufa. O deen zuuri Efrayim pweeru laḡa kam tiw kudoḡ ni, ku yiri mu Rama. ²Elikana kaana deen yi bale mu. Ba didva yiri mu Anni, wudoḡ wum yiri maa yi Penina. Penina deen maa jıḡi biə yi Anni ba jıḡi bu.

³Bıni maama ni, Elikana yəni o zıḡi Rama ni o ja o digə kam maama mu o vu We-digə kam na wu Siloo ni tun si o zuli Paḡwa Tu Baḡa-We, yi o daarı o ki kaanum o pa-Dı. Eli biə bale bam, Hofini dıdaanı Fineası deen mu yi

Baḡa-We kaanum tiinə bam Siloo ni. ⁴Elikana na yəni o ki kaanum kuntu, o yəni o maḡi nwana yam mu o pa Penina, yi o daarı o kwe yadonnə o pa o biə bam di. ⁵Si ku na yi Anni, Elikana yəni o maḡi nwana yam kuni bile o pa-o, o na tiini o soe-o tun ḡwaanı mu. Baḡa-We nan wu pe pwələ si wuntu lu biə. ⁶Kuntu ḡwaanı, Anni ka-doḡ Penina maa yəni o ki-o o mwana, yi o daarı o paı ku zuuri o yıra lanyıranı. ⁷Ku maa yi kuntu mu bıni di bıni. Ba na ve Baḡa-We digə kam ni, Penina wó tiini o pa ku ce Anni yıra mu. O di deen maa yəni o vun si o di wudiu, yi o ləeri o da kərə yıranı taan. ⁸O barı Elikana laan ma yəni o bwe o wı: «Anni, beḡwaanı mu yi n vun wudiu. Beə mu yi n wuu tiini ku cəḡi kuntu? Yi

ta n keerə. Amu ba dwe biə fugə n tee ni na?»

⁹Maɲa didwa ni, ba na ve Siloo yi ba di ba ti tun, mu Anni zaɲi o zu We-digə kam ni, si o wari Baɲa-We. Kuntu di We kaanum tu Eli deen ya je digə kam ni ni, o na yəni o je me tun. ¹⁰Anni yigə ma tiini ka nywani, yi o keerə. O ma loori Baɲa-We, ¹¹yi o goni ni o wi: «Paɲwa Tu Baɲa-We, amu yi nmv tuntɔɲnv mu. Nii leerv tuntv a na wu ti wɔni tun, si n guli amu gulə. Nmv na wu swe amu swiə, yi n na pe-ni bəkərə, amu nan lagɪ a joori a kwe-o mu a pa nmv, si o ɲwia maama wɔni o taa yi nmv nyum. Fancvan di nan bá fɔɲi ka tɔɲi o yuu ka kɛ.»

¹²Anni ma tiini o loori Baɲa-We digə kam ni o daani, yi Eli di maa je o nii-o. ¹³Anni we-loro kum maama deen ki o bicari ni mu. O ni-vɔɔrv tum deen magɪ daani mu, yi o kwərə ba zaɲa. Eli na ne kuntu tun, o deen buɲi ni kaani wum nyɔɲi sana mu o su. ¹⁴O ma ta di Anni o wi: «Nmv zu yo si n bri n sa-nyɔɲi tutɔɲa mu na? Yagi n sa-nyɔɲi kikiə yam kuntu!»

¹⁵Anni ma lər-o o wi: «Awo! Amu wu nyɔɲi sana kɔtaa! Amu yi kaani wulv na tiini a na daanum tun mu. Kuntu ɲwaani nan mu amu yɔɔɲi a lo a wu-cɔɲi kum maama a tiɲi

Baɲa-We yigə ni. ¹⁶Yi ta n buɲi ni amu ga yi ka-yɔɔ mu, si ku yi a wu mu cɔɲi zanzan ku ja kɛ juɲa. Kuntu mu te a tiini a loori We.»

¹⁷Eli laan ma ta did-o o wi: «Ku nan na yi kuntu, zaɲi n vu di yazurə, si Yisurayeli tiinə We dɔm wɔ pa-m n na beeri kulv tun.»

¹⁸Anni ma ləri o wi: «Amu tu. A ki n le. We wɔ pa a kikiə su n yi.» O ma zaɲi o viiri, o vu o di wɔdiu. O yigə daa maa wu nywani.

¹⁹Tiga na pɔvri tituti tun, Elikana digə tiinə bam maama daa ma zu We-digə kam ni ba zuli Baɲa-We, yi ba daari ba joori sɔɲɔ Rama ni. Elikana deen ma pəni di o kaani Anni. Baɲa-We ma se Anni na loori kulv Di tee ni tun. ²⁰Anni ma ba o ja pugə yi o lu bəkərə. O ma pa bu wum yiri ni «Samoweli». Beɲwaani, o deen tagɪ mu o wi: «Amu loori Baɲa-We mu yi a joɲ-o.»

Anni ki Samoweli We juɲa ni

²¹Bini didonɲ deen daa ma yi si Elikana di o digə tiinə bam joori ba vu Siloo ba ki kaanum ba pa Baɲa-We, si Elikana di kwe ni dilv o ya na tiɲi o pa We tun. ²²Anni maa wu tɔɲi di ba o vu. O deen tagɪ di o barv wum mu o wi: «Yagi si a na tu a kwəri bu wum yili, a titi wɔ ja-o a vu We-digə kam si a ki-o Baɲa-We

juja ni. O maa wú maŋi da si ku vu ku yi o tɔvni.» ²³ Elikana ma ləri o wi: «Nan ki kulu maama na maŋi ku pa-m tun. Maŋi yo si bu wum waari. Baŋa-We nan wú pa Dɪ ni dum suni di ki ku pa-m.»

Anni ma maŋi sɔŋɔ ni yi o kɔni o bu wum. ²⁴ Bu wum na tu o kwəri yili tun, mu Anni jaan-o o vu Siloo. O ta maa jigi bina yatɔ na-bia, didaani muni kɔriwaa bu didua, ku wəli di laa wu sana. O deen ma ja Samoweli o vu We-digə kam, di o ta na maŋi o yi bu-pwələ tun mu. ²⁵ Ba ma gu na-bia kam, yi ba daari ba ja bu wum ba vu Eli te. ²⁶ Anni ma ta di Eli o wi: «Amu tu. Ku na yi ciga tun, amu mu yi kaani wulu deen na zigi n tee ni yi a loori Baŋa-We tun. ²⁷ Ku yi bu wuntu gwaani mu a ya loori Baŋa-We, yi Dɪ pa-ni a na lagi kulu tun. ²⁸ Kuntu tun, a lagi o joori a kwe-o mu a pa Baŋa-We. Bu wum gwia kam maama wuni, o yi Baŋa-We nyim mu.» O na tagi kuntu tun, ba ma kuni nadoonə ba zuli Baŋa-We daani.

Anni zuli Baŋa-We

2 Anni laan ma loori We o wi:
«Amu Tu Baŋa-We,
nmu pe a wuu poli zanzan!
Amu joori a na dam Baŋa-We
gwaani mu.

Amu laan wú mwani a dona
baŋa ni,

Benwaani, a wuu mu tiini ku
poli nmu zənə gwaani.

² Baŋa-We, nmu yi Wu-pɔŋɔ Tu
yi n doŋ tərə!

Nɔɔn-nɔɔnu maa tərə
o na mai di nmu.

Piu kudɔŋ daa tərə,
ku na jigi dam ni dɪbam We
dum!

³ Baŋa-We yi We dilu na ye
tituŋi maama ni ni tun
mu.

Dɪ maa buri nɔɔna bura
ba tituŋa gwaani.

Kuntu gwaani, yagi-na
kamun-gwe taani!

Kweeli-na á kamunni gwe sulu
á na jigi tun á yagi tɪga ni.

⁴ Didɛera ten sum bwəri
yi ba dam maama ti.

Nabwənə dam laan za fɔgi
di puli mu taan.

⁵ Balu ya na yəni ba di ba sui tun
laan wura ba beeri tituŋa
si ba ma na ba ni-wɔdiu.

Balu kana ya na wɛ tun di laan
maa di lanyuran ba sui.

Ka-dugu kam lugi biə barpe mu.

Kaani wulu yaa na ba luri tun,
laan lugi kuni birpe mu,
ku daari yi wulu yaa na maŋi o
luri tun laan kwaari.

⁶ Baŋa-We mu jaani tɔvɔɔ dɪ
ŋwɪa Dɪ tui.

Dɪ maa paɪ nɔɔna tu curu,
yɪ Dɪ ta paɪ badonnə zaŋa.

⁷ Duntɔ mu paɪ nɔɔna yɪ
nabwənə,
yɪ Dɪ ta paɪ badaara yɪ jɪɪguru
tiinə.

Dɪ wai Dɪ pa dɪdɪa wu tɪga nɪ,
yɪ Dɪ daari o zəŋi wudonɔ.

⁸ Dɪ yəni o liiri yinigə tu mu
bwəru wunɪ.
Dɪ maa li nabwəm o læru wunɪ.
Dɪ laan maa pa ba taa tɔɪ
ba je pabiə tɪtari nɪ,
sɪ nɔɔna taa pa-ba zulə
lanyiranɪ.

Bɛŋwaani, tɪga kam baŋa
maama
yɪ Baŋa-We nyum mu,
yɪ Duntɔ mu cwɪ wonɔ maama
ku jəgə nɪ.

⁹ Dɪ nii balɔ na zɪɪɪ dɪ cɪga ba
pa-Dɪ tin baŋa nɪ mu.
Nɔn-balwaarɔ nan wɔ tɔɪ lim
wunɪ mu ba je.

Dam yiranɪ wari dɪ jonɪ nɔɔnɔ
dɪ yagi.

¹⁰ Baŋa-We mu wɔ cɔɪ Dɪ duna
bam maama.

Dɪ lagi Dɪ zɪɪɪ wɛyuu nɪ mu Dɪ
bagɪ Dɪ yagi ba baŋa nɪ!

Baŋa-We maa wɔ di nabiinə
maama taani.

Ku nan na yɪ pɛ wulɔ Dɪ na tinɪ
tin,

Dɪ wɔ pa-o dam
sɪ nɔɔna maama taa pa-o
zulə.»

¹¹ Elikana dɪ Annɪ ma joori ba
sɔŋɔ Rama nɪ. Samoweli ma maŋɪ
Siloo nɪ. O dɛɛn tɔŋɪ o pa Baŋa-We
mu, yɪ kaanum tu Eli nii o baŋa nɪ.

Eli biə bam taani

¹² Eli biə bale bam dɛɛn yɪ
nɔn-wo-kurru mu. Ba yigə maa tɔrə
dɪ Baŋa-We. ¹³ Ba ta maa yəni ba
cɔɪ We kaanum tɪtɔŋa cullu tum.
Bɛŋwaani, nɔɔna na tu sɪ ba ki
kaanum ba pa We, yɪ nwana yam
ta na wura ya saŋa maŋa kalɔ tin,
mu We kaanum tu tintɔŋnɔ wum
wɔ da o ba yɪ o ze da-cɔrɔ na jɪɪ
nyia yatɔ tin. ¹⁴ Tintɔŋnɔ wum laan
wɔ cu o li nwana yalɔ na wura
ya saŋɪ tin wunɪ. Ku na maŋɪ ku
yɪ kambɪə nɪ, naa nakənə nɪ, naa
wonɔ kulɔ maama nɪ, nwana yalɔ
maama da-cɔrɔ kum na wɔ tɔrɪ ku

zo tun mu wó taa yi We kaanum tu wum nyum. Ba deen jigi kikiə yam kuntu mu ba ki di Yisrayeli tiinə balu maama na tu Siloo si ba ki kaanum tun.

¹⁵Si ku weli da tun, ba deen na yəni ba gu varum yi ba ta wu looni varum wum lara ba zwe bimbim dum baŋa ni si ba daari, We kaanum tu tintuŋnu wum wai o tui o te wi: «Pa-ni nwan-gwe dilu kaanum tu wum na wó wó tun, si o ba lagi o joŋi nwan-saŋa n tee ni si o di.»

¹⁶Nɔɔnu wum na zigi si o ta wi: «Yagi si di na zwe lara kam di daari, si n laan li nwana yalu n na lagi tun,» tintuŋnu wum wó leri mu o wi: «Awo! Pa-ni lila! Ku na dai kuntu, a laan wó vri-ya di dam mu.»

¹⁷Eli biə bam lwarum dum deen tiini di gaali mu yi di cɔgi Baŋa-We yigə. Berŋwaani, ba deen pe Baŋa-We kaanum peera yam ba jigi kuri.

¹⁸Si ku na yi Samoweli, wuntu deen zigi o biini ni mu o tuŋi o pa Baŋa-We. O nan ya zu gwar-wugu kulu ba na me gar-fufali ba so si ku taa nyi di We kaanum tiinə gwaaru tum tun mu. ¹⁹Bini maama, o nu wum yəni o so gwar-bwərə balaja mu si o pa-o. O na togi di o baru o ba We-digə kam si ba ki bini dum

kaanum, o yəni o ja gwar-bwərə kam mu o ja o ba o pa-o. ²⁰Eli di maa yəni o loori We si Di ki lanyranı Elikana di o kaani Anni yuu ni o wi: «Baŋa-We wó pa kaani wuntu lu biə o pa-m, si ba leri bu wuntu yuu ni, o na kwe bu wum o pa Baŋa-We tun ŋwaani.» Ba di laan maa yəni ba joori ba soŋo.

²¹Baŋa-We ma suni Di ki Anni yu-yoŋo. O ma lu bəkəri sitə didaani bisankam sile. Si ku na yi Samoweli, wuntu deen ki nɔɔnu mu, yi o tuŋi o pa Baŋa-We.

²²Eli deen laan tiini o kwun mu. O ma yəni o ni o biə bam na tuŋi te maama Yisrayeli tiinə bam yira ni tun. O ta ma ni ni o biə bam jaani kaana balu na yəni ba la We digə kam ni ni ba tuŋi tun ba gwalı ba tigə. ²³Eli ma ta di ba o wi: «Nɔɔna maama te wo-lwaanu tulu maama abam na jigi á ki tun taani ba bri-ni. Bɛɛ mu yi á jigi tituŋ-dwə yam kuntu á ki? ²⁴Amu biə bam, Baŋa-We nɔɔna bam na jigi á taani ba te te tun ba lamma. Nan yagi-na kikiə yam kuntu. ²⁵Nɔɔnu wulu na ki o cɔgi o doŋ nabiinu yigə, Baŋa-We ta wó wani Di zigi ku tu kwaga ni. Nɔɔnu nan na ki o cɔgi Baŋa-We titi yigə mu, Di lagi Di ki te mu?» Di kuntu maama di,

Eli biə bam ta wu sɛ o taani dum. Beɲwaani, Baɲa-We wubuɲa maɲi ya ja mu si Dɪ gu-ba.

²⁶ Ku daari, Samoweli deen fɔgi o ki nɔɔnu mu. Baɲa-We didaani nabiinə maama maa lagi o taani.

Waarim dɔlɔ na wó ba Eli sɔɲɔ baɲa ni tun

²⁷ We tintuɲnu wudoɲ deen ma ba Eli te yi o wi:

«Baɲa-We ni dum mu tintu: Yisrayeli tiinə bam deen ta na yi gambe Ezipi pa-faru wum juɲa ni tun, amu deen viiri a titi didaani nmu nabaaru Arɔn. ²⁸ Amu ma kuri n nabaaru wum kuntu Yisrayeli dwiə yam maama wuni, si o taa yi amu kaanum tu. A maa paɪ wuntu di o dwi dum tuɲi a kaanum bimbim dum tituɲa, yi ba zwe wəənu tɪlɔ lwəm na ywəmmə tun ba pa-ni. Ba maa jigi pwələ si ba le kaanum gwar-wɔgu ba zu amu te. A ta ma pa ba dwi dum cwəɲə si ba taa di a digə pɛera yam Yisrayeli tiinə bam na zwe ba kaani ba pa-ni tun wuni. ²⁹ Be nan mu te yi abam gooni pɛera yalu amu na pɛ ni si á joɲi-ya á ma á ki kaanum á pa-ni a digə kam wuni tun? Nmu nan na ki te tun bri ni n tiini n kwari n biə bam si ku dwəni n na kwari amu te tun. Beɲwaani, abam jigi

amu nɔɔna Yisrayeli tiinə bam wodi-laaru tum mu á di á nuə.

³⁰ Amu wulu na yi Yisrayeli tiinə Baɲa-We dum tun ni dum mu tintu: Amu deen ya goni ni mu ni: á sɔ-yuu kum didaani á dwi dum wó taa yi a kaanum tiinə si ku taa ve maɲa maama. Amu laan nan tɛ a wi: ku daa bá taa yi kuntu. Beɲwaani, amu wó zuli balɔ dwi maama na zuli-ni tun mu, si a daari a nii balɔ yigə na təri a wuni tun a gooni. ³¹ Ta n ye ni maɲa lagi ka yi si a pa n dwi dum ti. Nɔn-kwun daa bá taa wura n ko dwi dum wuni. Nmu digə tiinə bam maama wó ti ba nɔn-dunni maɲa ni mu. ³² Nmu wó na lɛɛru na tu amu We-digə kam baɲa ni te tun. Nmu ta wó na amu na wó ki Yisrayeli tiinə bam lanyirani te tun, si Ku daari abam dwi dum ni, nɔɔn-nɔɔnu daa bá kwun si o laan ti. ³³ Amu nan za wó pa n biə bam wu didba daari si o taa tuɲi a kaanum bimbim dum tituɲa. Wuntu yiə nan wó dwe pa wu-cɔgɔ yirani taa wura. Abam dwi dum na daari tun maa wó ti ba nɔn-dunni maɲa ni.

³⁴ Nmu biə bam bale Hofini didaani Fineasi wó da daani mu ba ti de didwi wuni. Ku na wó ki-ba te tun maɲi si n wani n lwari ni kulu maama a na tagi tun wó ki.

³⁵ Amu laan wó kuri kaanum tu wudoɲ na jigi ciga lanyirani tun.

Ku tu wó taa tɔŋi yi o kɪ a wubɔŋa na lagɪ kulɔ maama tɔn o pa-nɪ. A maa wó pa o dwi tiinɛ fɔŋi ba puli lanyiranɪ, sɪ ba taa tɔŋi ba paɪ pɛ wulɔ a na wó kuri tɔn. ³⁶ Abam dwi dɔm wonɪ balɔ na wó daari tɔn laan wó vu kaanum tu wum kuntɔ te ba loori sɛbu dɪdaani wudiu. Baá ta ba wɪ: «Popo, pa dɪbam dɪ da dí tɔŋi kaanum tiinɛ titɔŋa yam, sɪ dɪbam dɪ da dí lanɪ wudiu.»

Baŋa-Wɛ vuuri Dɪ tɪtɪ dɪ Samoweli

3 Samoweli deen ta na yi bu kuntɔ tɔn, mu o tɔŋi o pa Baŋa-Wɛ yi Eli nii o baŋa nɪ. Kantɔ maŋa nɪ, nɔɔna ba ni Baŋa-Wɛ kwɛrɛ. Wɛ maa ba vuuri wɛɛnu zanzan Dɪ bri nɔɔna.

² Eli yiɛ yam deen lagɪ ya dwe mu yi o ba naɪ lanyiranɪ. Titɔ dɪdɔa, o maa tigi o tigɛ je nɪ o dɔa. ³ Samoweli dɪ maa tigi Wɛ-digɛ kam nɪ sɪ ku maŋɪ dɪdaani Wɛ ni-gonim daka kam o dɔa. Ku deen yi titɔ kunkuru mu, yi Wɛ min-zoŋo kum ya ta wu dwe.

⁴ Baŋa-Wɛ laan ma bɛŋi Samoweli. O dɪ ma lɛri o wɪ: «Nii-nɪ da.» ⁵ O ma zaŋɪ o duri o zu Eli te yi o wɪ: «A ko, nmu na bɛŋi-nɪ tɔn, nii-nɪ da.» Eli ma ta dɪd-o o wɪ: «Amu wu bɛŋi-m. Joori

n vu n pɛni.» Bu wum ma joori o vu o pwɛgɛ je o pɛni.

⁶ Baŋa-Wɛ daa ta ma bɛŋi o yurɪ Dɪ wɪ: «Samoweli!» Samoweli ma pɛ o zaŋɪ wɛɛnɪ. O ma duri o vu Eli te yi o ta dɪd-o o wɪ: «A ko, nii-nɪ da, n na bɛŋi-nɪ tɔn.» Eli ta ma lɛri o wɪ: «A bu, amu wu bɛŋi-m. Joori n vu n pɛni.»

⁷ Samoweli deen ya ta wu mɪ dɪ Baŋa-Wɛ. Bɛŋwaani, Baŋa-Wɛ ya ta wu vuuri Dɪ kwɛrɛ Dɪ bri-o. ⁸ Baŋa-Wɛ ta ma bɛŋi Samoweli Dɪ kɪ kuni bitɔ. Bu wum daa ma duri o vu Eli te o wɪ: «Amu ko, n na bɛŋi-nɪ tɔn, nii-nɪ da.»

Ku laan ma ba Eli yuu nɪ sɪ: ku yi Baŋa-Wɛ mu bɛi bu wum. ⁹ O laan ma ta Samoweli o wɪ: «Joori n vu n ta n tigɛ, sɪ Dɪ daa na bɛŋi-m, sɪ n ta wɪ: «Amu Tu Baŋa-Wɛ, ta n nɔɔna, sɪ a yi n tintɔŋnu yi a cɛgi n taani dɔm mu.»» Samoweli ma sunɪ o vu o pɛni o pwɛgɛ je nɪ.

¹⁰ Baŋa-Wɛ ma joori Dɪ ba Dɪ zɪgɪ da. Dɪ ma bɛŋ-o nɪ Dɪ ya na maŋɪ Dɪ bɛŋi te tɔn Dɪ wɪ: «Samoweli! Samoweli!» Samoweli ma lɛri o wɪ: «Amu Tu, ta n nɔɔna, sɪ a yi n tintɔŋnu yi a cɛgi n taani dɔm mu.» ¹¹ Baŋa-Wɛ laan ma ta Dɪ wɪ: «Amu ti a yigɛ mu sɪ a kɪ wo-kɪnkagɪli Yisrayeli tiinɛ bam wonɪ. Balɔ maama na wó ni ku nɔɔna tɔn yura maa wó sɔɔri. ¹² Maŋa kam

na yiə, amu wó tuni kulu maama a na tagi Eli sɔŋɔ kum ŋwaani tun. A na puli tutuŋa, a nan wó ja-ya mu a yi ya gurim. ¹³Beŋwaani, a maŋi a wuuri a kaan-o ni: a lagi a waari o digə kam taan wuu, o biə bam kəm-balwaaru tun ŋwaani. Beŋwaani, Eli ya ye o biə bam na tiini ba lwe amu zanzan te tun ni ni, yi o wu di-ba cwəŋə ni. ¹⁴Kuntu ŋwaani mu, amu tagi a du di Eli digə tiinə bam a wi: «Kaanu dwi di pɛera dwi daa bá taa wura, si ya wani ya saari ba tusim dum maŋa di maŋa.»

¹⁵Samoweli na ni kuntu tun, o ma leerti o tigi da si tɔga vu ka puuri. O laan ma puri We digə kam manco-puna yam. Fuuni deen maa tiini di jig-o. O ma wari si o ta kulu We na vuri Dl bri-o tun di Eli. ¹⁶Eli ma bəŋ-o o wi: «Amu bu Samoweli!» Samoweli ma ləri o wi: «Nii-ni da.» ¹⁷Eli laan ma bwe-o o wi: «Dl tagi bɛɛ mu di nmu? Yi zaŋi n səgi kulokulu amu yigə ni, si We wó pa n tiini n na leeru, nuneeni n na wu tagi kulu maama Dl na ŋɔɔni di nmu tun n bri ni.»

¹⁸Samoweli ma tulɔ We kwərə kam maama nyɔ o bri-o, o wu kwuli kulokulu tɔga ni. Eli ma ta o wi: «Baŋa-We kwərə kam mu kuntu. Yagi si Dl kɪ kulu na wu Dl wubuŋa ni tun.»

¹⁹Samoweli deen maa wura o kɪ nɔɔnu, yi Baŋa-We wu o tee ni. Ku ma pa kulu maama Samoweli na te tun yəni ku suni ku kɪ. ²⁰Yisrayeli tiinə bam maama, ku na zigi Dan ni si ku yi Bɛɛ-Seba tun, ba maama deen pɛ ciga mu ni Samoweli suni o yi Baŋa-We nijonnu mu ciga ciga. ²¹Baŋa-We deen ta yəni Dl vuri Dl tuti mu Siloo ni. Dl maa wó yəni Dl ba Samoweli te Dl ŋɔɔni did-o.

4 Samoweli di deen ma lwəni Baŋa-We kwərə pa ka yi Yisrayeli tiinə bam maama.

Filisi tiinə vri We ni-gonim daka kam

Yisrayeli tiinə bam deen ma nuni si ba vu ba zaŋi najara di Filisi tiinə bam. Ba ma vu ba te ba vwə Ebeɛ-Ezeri seeni, yi Filisi tiinə bam vu ba te ba vwə Afeki seeni. ²Filisi tiinə bam ma kɪ ba tuti daani si ba ja najara yam. Ba ma vu ba yi Yisrayeli tiinə bam di najara. Ba ma wani Yisrayeli tiinə bam yi ba gu ba jar-kərə murru tuna (4,000). ³Yisrayeli tiinə jar-kərə balu na daari tun ma zigi najara kaporo ni ba joori ba ya na kikili daani me seeni tun. Ba nakwa bam ma bwe daani ba wi: «Bɛɛ mu kɪ yi Baŋa-We pa Filisi tiinə bam wani dɔbam zum kuntu?» Ba ta maa wi: «Pa-na si di

tunji nɔɔna si ba vu Siloo ba ja We ni-gonim daka kam ba ba yo seeni. Kuntu wu pa Baɗa-We taa wu di tee ni, yi Di joɗi dɔbam Di yagi di duna bam juɗa ni.»

⁴ Ba ma tunji nɔɔna Siloo ni, si ba vu ba ja We ni-gonim daka kam ba ja ba ba ba tee ni. Ka maa yi jəgə kalu Panwa Tu Baɗa-We na di paari Seruben sum tutari laɗa ni tun mu. Eli biə bale, Hofini dɔdaani Fineasi mu deen de ba zuɗi daka kam ba ja ba ba.

⁵ Ba na jaani We ni-gonim daka kam ba yi ba tigusim dum je yi Yisrayeli tiinə bam na-ka tun, mu ba deen tiini ba kaasti we we di wupolo pa tɔga kam maama sisiɗi.

⁶ Filisi tiinə bam ma ni soɔ kum. Ba ma bwe daani ba wu: «Soɔ kuntu na zaɗi Ebru tiinə bam vwə yam ni tun kuri mu be?» Ba ma maani ni ku yi We ni-gonim daka kam mu tu ka yi Yisrayeli tiinə bam na kikili daani me tun. ⁷ Ku ma pa fuvu tiini di zu Filisi tiinə bam. Ba maa te ba wu: «Cam nan yi dɔbam na! Ba wa yam mu tu ya zu ba tutari ni kuntu! Di ta wu ne kuntu wono donj!

⁸ Leeru yi dɔbam! Wɔɔ mu wu wani o joɗi dɔbam o yagi wa-deera yantu juɗa ni? Ku yi wa yam kuntu mu deen pe cam dwi dwi ja Ezipi tiinə bam kagua kam ni ya gu. ⁹ Filisi tiinə bam, á pa-na di di baari! Ki-na

najara yam ni non-babe te! Ku na dai kuntu, di lagi di ji Ebru tiinə bam gambe mu, nuneeni bantu di deen na yi dɔbam gambe te tun. Kuntu tun, jaɗi-na di baari!»

¹⁰ Filisi tiinə bam deen ma ki najara yam di ba dam maama. Ba ma wani Yisrayeli tiinə bam. Yisrayeli tiinə bam ma duri ba joori ba sam ni. Yisrayeli tiinə balu na tigi di de dum ni tun kəgə deen tiini ku gaali zanzan, nuneeni jar-kərə murru fiinto (30,000).

¹¹ Filisi tiinə bam ma vru We ni-gonim daka kam, yi ba daari ba gu Eli biə bale bam, Hofini dɔdaani Fineasi.

Eli tuuni

¹² Duntu de dum ni mu Benzamen dwi tu didwa zigɗi najara kaporo kum ni o duri o vu o yi Siloo. Nɔɔnu wum ya kaagi o gwaaru, yi kasulu taagi o yuu maama, o wu na cəgi tun ɗwaani. ¹³ Eli wubɗa maama deen nan ya duri ya da We ni-gonim daka kam kwaga mu, si o lware kulu na kia ka baɗa ni tun. O ma vu o je cwəɗə ni ni, si o cəgi o ni jara-kəm dum taani. Nɔɔnu wum ma ba o zu tuw kum wu o ta najara yam laɗa ya na ve te tun. Ba na ni tun, tuw kum tiinə bam maama maa coosə ba yaga bəgi-bəgi.

¹⁴Eli na ni sɔɔ kum ŋwa tun, mu o bwe o wi: «Bee mu ki yi ba coosə kuntu?» Nɔɔnu wum ma ki lila o vu o yi Eli te o ta o bri-o kulu na ki tun. ¹⁵Eli bina deen laan ya yi funugv-nana (98) mu, yi o yiə yam dwe. ¹⁶Nɔɔnu wum ma ta o wi: «Amu nuɲi najara kaporo kum ni mu a ma a yi tuntu. Zum mu a zigi daani a duri a ba.» Eli ma bwe-o o wi: «Amu bu, bee mu ki da?» ¹⁷Nɔɔnu wum ma leri o wi: «Ku yi leeru mu di nea. Yisrayeli jar-kərə bam duri Filisi tiinə bam yigə ni si ba lu. Ba kɔgɔ zanzan mu tiga. Nmu di biə bam Hofini didaani Fineasi di tɔgi ba ti mu. Filisi tiinə bam ta ma vri We ni-gonim daka kam ba ja ba viiri!»

¹⁸Nɔɔnu wum na yɔɔri o ta kulu na ki We ni-gonim daka kam yira ni tun, mu Eli yali o tu o kwaga ni. O deen je tu kum manco-puna ni ni mu, yi o tu tiga ni kuntu. O na yali o tu o kulɔgɔ baɲa ni tun, mu o ban bwəri pa o ti. Benwaani, o deen kwɛn mu zanzan, yi o ta tiini o nu o gaali. Eli deen ya nii Yisrayeli tiinə bam baɲa ni bina fiinna mu.

¹⁹Eli bu Fineasi kaani wum deen jigi pugə mu, yi ka bi ka ti si o lu. O di ma ni ni ba vri We ni-gonim daka kam ba ja ba viiri, yi o baru wum didaani o baru ko wum maama tiga. O na ni tun, mu o pugə de ka

vri ka lagɛ lura. O maa wu wanti o wəri. ²⁰O na lagɛ o ti o lura kam baɲa ni tun, kaana balu na lwər-o si o lu tun ma ta did-o ba wi: «Nan vɔ wuv, si n lugi bəkərə mu.» O maa wu leri kulukulu.

²¹Kaani wum deen ma pa o bu wum yiri mu ni: «Ikabɔdi, yi o ta yiri dum kuri o wi: «Baɲa-We paari-zulə yam je Yisrayeli tiinə bam tee ni!» Ku deen yi Filisi tiinə bam na vri We ni-gonim daka kam tun ŋwaani, di o baru didaani o baru ko wum maama di na tigi tun ŋwaani mu o tagi kuntu. ²²O ma ta o wi: «Baɲa-We paari-zulə yam nuɲi ku daari Yisrayeli tuv kum, ba na vri We ni-gonim daka kam ba ja ba viiri tun ŋwaani.»

We ni-gonim daka kam

5 Filisi tiinə bam deen na jaani We ni-gonim daka kam ba vri Yisrayeli tiinə bam jɔɲa ni kuntu tun, ba deen zigi Eben-Ezeri ni ba ja-ka ba vu ba tu kulu yiri na yi Asedodi tun mu. ²Ba ma ja-ka ba zu ba jwə-deeri digə kam yi ba daari ba zigi-ka jwəm dum nyunyugu kum tɔɲə ni. Jwəm dum yiri mu yi Dagɔn. ³Tiga na puuri tun, Asedodi tiinə bam ma zaɲi ba vu ba zu digə kam. Ba ma na ni Dagɔn tu o yibiyə baɲa ni Baɲa-We ni-gonim

daka kam yigə nɪ. Ba deen ma joori ba gɔ-dɪ ba cwi dɪ zɪga je sum nɪ. ⁴Tɪga daa na pɔvri tun, mu ba ne nɪ jwəm dum daa ta tu Baŋa-We ni-gonim daka kam yigə nɪ. Jwəm dum yuu dɪdaani dɪ jataala maama bwəri mu tɪ tigi digə kam ni nɪ dāa dāa. Dɪ yɪra yam yɪrani mu daari. ⁵Kuntu mu pɛ, dɪdaani zum maama, balu maama na yəni ba zu Dagɔn digə kam nɪ tun ba sɛ sɪ ba nɔni digə kam ni dum je sum ba kɛ, ku na maŋɪ ku yɪ balu na tu sɪ ba kaani Dagɔn tun dɪ.

⁶Baŋa-We ma pa ku tiini ku zu Asedodi tiinə bam yɪra. Ku ma ni balu na zuvri je sum kuntu maama nɪ tun yɪ fuvri zu-ba. O ma pa kurə nuŋi namunnu ba yɪra nɪ. ⁷Asedodi tiinə bam na maani kulu na jɪgɪ ku kɪ tun, ba ma kaasi ba wɪ: «Ku yɪ Yisrayeli tiinə We dum mu wura Dɪ waari dɪbam, dɪdaani dɪ We Dagɔn. Dɪ yɪ pa Duntu ni-gonim daka kam maŋɪ dɪbam tee nɪ yo.» ⁸Ba ma la Filisi tiinə dɪdeera bam ba kɪ daani sɪ ba jəni ba banɪ. Ba ma bwe-ba ba wɪ: «Dɪ laan nan wó kɪ te mu dɪdaani Yisrayeli tiinə We dum daka kam?» Ba ma bwe ba ja yɪ ba wɪ: «Pa-na sɪ nɔɔna kwe-ka ba ja vu Gatɪ.» Ba ma sunɪ ba ja-ka ba vu ba yi da.

⁹We ni-gonim daka kam na yɔvri ka yi Gatɪ ka zɪgɪ da tun, mu Baŋa-We pɛ ku tiini ku zu tu kum kuntu tiinə bam dɪ yɪra. Vuvugə ma tu tu kum je maama nɪ. Dɪ ma pa ba kurə nuŋi namunnu mu, nɔn-kwuru dɪdaani bu-balwa maama. ¹⁰Ba daa ma pa We ni-gonim daka kam vu Ekoron.

Ba na jaani-ka ba yi tu kum wu tun, mu Ekoron tiinə bam coosi ba yagɪ ba wɪ: «Ba jɪgɪ Yisrayeli tiinə We dum daka kam mu ba bunɪ yo! Nii ba na lagɪ ba gu dɪbam dɪ dɪ dwi dum maama te!» ¹¹Ba ma tuŋɪ ba la Filisi dɪdeera bam ba kɪ daani, yɪ ba ta ba wɪ: «Tuŋɪ-na Yisrayeli tiinə We dum daka kam sɪ ka joori ka na nuŋi me tun. Sɪ ku na dai kuntu, ka wó wani ka gu dɪbam dɪdaani dɪ dwi dum maama ka ti.» Vuvugə ma tu tu kum maama nɪ, ba na kwari tuvri tun ŋwaani. Baŋa-We ma pa ku tiini ku zu ba yɪra. ¹²Nɔɔna balu na wu tɪgɪ tun, bantɪ kurə nuŋi namunnu mu. Nɔɔna bam deen maa kaasi bɔgɪ-bɔgɪ.

We ni-gonim daka kam joori Yisrayeli tu

6 Filisi tiinə bam na vri We ni-gonim daka kam Yisrayeli

tiinə bam juɲa nɪ tun, ka dɛɛn maɲɪ ba tee nɪ canɪ sɪrpe mu. ²Ba ma bɛɲɪ ba kaanum tiinə dɪ ba sampwəri, yɪ ba bwe-ba ba wɪ: «Dí wó kɪ Baɲa-We ni-gonim daka kam tita mu? Dí wó tɔɣɪ cwəɲə kɔɔ mu dí tɔɲɪ-ka sɪ ka joori ka vu ka jəgə?»

³Ba ma ləri ba wɪ: «Abam na lagɪ á tɔɲɪ Yisrayeli tiinə We dum daka kam sɪ ka joori ka na nuɲɪ me tun, ku nan maɲɪ sɪ á tɔɲɪ-ka didaani pɛɛri mu. Ku dai sɪ daka kam joori ka vu bwəri. Pɛɛri dum kuntu mu á lagɪ á ma á yoori ba We dum, sɪ dɪ yagɪ á lwarɪm dum jɪnɪ dɪ ma ce abam. Kuntu mu wó pa á joori á na yazurə yɪ á daari á lwarɪ bɛɲwaani Dɪ na tiini Dɪ pa ku zɔ á yura tun.»

⁴Filisi tiinə bam daa ma bwe ba wɪ: «Pɛɛri dwi dɔɔ mu dɪ nan wó tɔɲɪ sɪ dí ma dí yoori ba We dum?»

Ba daa ta ma ləri ba wɪ:

«Yawi-ceɔ kum na tu á pwa banu bam dɪ ba tunɪ dunu dum maama baɲa nɪ tun, ku maɲɪ sɪ á kwe səbu-sɪɲa mu, á ma á mɔ kurə yalɔ na nuɲɪ namunnu tun yanu didaani tutwə yanu kamwarɔ, ⁵sɪ tɪ taa nyɪ nuneɛni tɪlɔ na jigɪ á tunɪ dum tɪ cɔɣɪ tun. Kuntu mu á wó pa Yisrayeli tiinə We dum joɲɪ zulə. De dɪlɔ, abam na kɪ kuntu, Dɪ wó joori Dɪ dwani Dɪ jɪ-dia abam baɲa nɪ, dɪ á jwənə yam, didaani á tɪga kam maama baɲa nɪ, sɪ á daa yɪ na cam. ⁶Bɛɛ mu yɪ á buɲɪ

sɪ á bɪcara kɪ dam yɪranɪ, nuneɛni Ezipi tiinə bam dɪ ba Pa-faru wum dɪ dɛɛn na kɪ te tun? Yɪ swe-na nɪ Baɲa-We kɪ kɔlɔ Dɪ wuburɲa na lagɪ tun Dɪ yagɪ ba baɲa nɪ, pa ba ga ga ba yagɪ Yisrayeli tiinə bam cwəɲə sɪ ba joori ba titɪ tuw. ⁷Kuntu tun, kwe-na de á kɪ tərɪko-duɲɔ. Laan beeri-na naanɪ dɪle na lɔga, yɪ ba ta wu kwe-dɪ sɪ ba ma tɔɲɪ tun. Ja-na naanɪ dum á lə dɪ tərɪko kum sɪ dɪ taa varɪ-ku, sɪ á daari á pwe nwa balɔ naanɪ dum na lɔɣɪ tun á pɪ. ⁸Laan kwe-na Baɲa-We ni-gonim daka kam á danɪ tərɪko kum baɲa nɪ. Ta beeri-na daka kadoɲ, á kɪ səbu-sɪɲa wəɛnu tɪlɔ á na mɔɔnɪ sɪ á ma á yoori-Dɪ tun ka wunɪ, sɪ á daari á zigɪ-ka We ni-gonim daka kam tikəri nɪ. Abam na kɪ kuntu á ti, sɪ á laan kalɪ naanɪ dum á yagɪ cwəɲə nɪ sɪ dɪ taa varɪ tərɪko kum dɪ veə, ⁹yɪ á fɔɣɪ á nii. Naanɪ dum na lɛɛnɪ dɪbam sisəm dum yɪ dɪ kwe Bɛti-Simesa cwəɲə kam dɪ maa kɛa, dí wó lwarɪ nɪ ku yɪ Yisrayeli tiinə We dum mu sunɪ Dɪ tɔɲɪ cam dɪntu Dɪ yagɪ dɪbam yɪra nɪ. Sɪ naanɪ dum na tɔɣɪ cwə-gaa, dí wó lwarɪ nɪ ku kɪ ku maɲɪ daani mu, sɪ ku dai wo-lɔɲɔ.»

¹⁰Filisi tiinə bam ma sunɪ ba kɪ kuntu. Ba dɛɛn beeri naanɪ dɪle dɪlɔ na lɔɣɪ tun mu ba lə tərɪko yɪra nɪ. Ku daari yɪ ba pɪ dɪ nwa bam sɔɲɔ nɪ. ¹¹Ba ma kwe Baɲa-We ni-gonim

daka kam ba daŋɔ tərɪko kum baŋa nɪ, yɪ ba daari ba zɪɣɪ daka kalu sɛbu-sɪŋa tɪtwə dɪ namunnu yawu kum nyinyuru kamwaru tum na wu ka wɔnɪ tun ba kɪ da. ¹²Naani dɪm ma yɔɔrɪ dɪ kwe Beti-Simesa cwəŋə kam dɪ maa kɛa. Dɪ yɔɔrɪ dɪ magɪ dɪ yuu cwəŋə kam kuntu nɪ mu, yɪ dɪ keeri dɪ veə. Dɪ daa wu ywəri sɪ dɪ vu jazum seeni naa jagwiə seeni. Filisi tiinə dɪdɛera banu bam ma tɔɣɪ dɪ kwaga ba vu ba yɪ Beti-Simesa nɪ nɪ.

¹³Beti-Simesa tiinə bam dɛen ya wu ba bwəlu tum nɪ mu ba gwe bəniŋə. Ba ma kwəni ba yum ba nii, yɪ ba na Wɛ ni-gonim daka kam. Ku ma pa ba wuu tiini ku poli zanzan. ¹⁴Tərɪko kum dɛ kuntu mu taan ku vu ku yɪ nɔɔnu dɪdɪa kara ku zɪɣɪ da, piu kamunu kudonɔ tɛŋə nɪ. Nɔɔnu wum yɪrɪ mu Zozwe. O maa yɪ Beti-Simesa tu. Nɔɔna bam ma yɔɔrɪ ba lɔ tərɪko kum dɛ sum ba ma dwe mim. Ba ma daari ba gu naani dɪm ba zwe ba ma ba kɪ kaanum ba pa Baŋa-Wɛ. ¹⁵Levi dwi tiinə bam dɛen ya zɔvri Baŋa-Wɛ daka kam tərɪko kum baŋa nɪ ba ja tu tɪga. Ba ta ma kwe daka kalu sɛbu-sɪŋa kamwaru tum na wu ka wɔnɪ tun ba wəli da. Ba ma zɪɣɪ tuntɔ maama piu kamunu kum baŋa nɪ. Dɛ dɪm

kuntu nɪ Beti-Simesa tiinə bam ma kɪ zweem pɛera dɪ pɛera yadonnə ba kaanɪ ba pa Baŋa-Wɛ. ¹⁶Filisi tiinə dɪdɛera banu bam dɛen zɪɣɪ mu ba nii tɪtɔŋa yam kuntɔ maama. Ba laan ma joori ba vu Ekoron dɛ dɪm kuntɔ nɪ.

¹⁷Sɛbu-sɪŋa namunnu kamwaru tunu tum dɛen zɪɣɪ tɪ paɪ tunɪ dɪntɔ mu: Asedodi, dɪ Gaza, dɪ Asekelon, dɪ Gatɪ, dɪdaani Ekoron. Filisi tiinə bam dɛen kwe tuntɔ mu sɪ ba ma ba yoori Baŋa-Wɛ ba lwarum dɪm ŋwaani. ¹⁸Ba sɛbu-sɪŋa tɪtwə yanu yam dɪ maa zɪɣɪ ya paɪ tunɪ dɪnu dɪlɔ dɪdɛera bam na nii dɪ baŋa nɪ tun. Dɪ maa yɪ tɔ-kamunə dɪlɔ na lɔɣɪ dɪ pɪ dɪ dam tun, ku wəli dɪ tɪ-balwa bam na wu cɪɣɪ tun. Piu kamunu kulɔ baŋa nɪ ba na zɪɣɪ Baŋa-Wɛ ni-gonim daka kam tun daa ta wu Beti-Simesa tu Zozwe kara kam nɪ dɪ zum maama mu, sɪ ku taa yɪ maana dɪ kulɔ na kɪ da tun.

¹⁹Ku daari, Baŋa-Wɛ dɛen ma gu Beti-Simesa nɔɔna fusrpɛ, ba na leesi ba nii Wɛ ni-gonim daka kam wɔnɪ tun ŋwaani. Tɔw kum nɔɔna bam ma keeri zanzan, dɪ Baŋa-Wɛ na tɔŋɪ te ba yɪra nɪ tun. ²⁰Beti-Simesa ma bwe daani ba wɪ: «Dɪbam wɔnɪ wɔɔ mu wɔ wani Baŋa-Wɛ dɪm yɪgə nɪ o zɪɣɪ? Dɪ tiini

Dl yi lanyirani faɣi mu. Dí wó pa Dl daka kam zigɔ yo ka vu nɔɔnu wɔɔ tee ni mu?»

²¹ Ba ma tɔɔti kwɛrɛ Kiriaf-Jeerim tiinɛ tee ni ba wɔ: «Filisi jaani Baɔa-Wɛ ni-gonim daka kam ba joori ba ba ba yaɣi yo seeni mu. Kuntu tun, ba-na á kwe-ka á ja á vu á te.»

7 Kiriaf-Jeerim ma suni ba ba ba kwe Baɔa-Wɛ ni-gonim daka kam. Ba ma ja-ka ba vu ba zigɔ nɔɔnu wɔɔɔɔ sɔɔɔ ni, o yiri na yi Abinadabi. O deen zuuri pu-kunɛ yuu ni mu. Ba ma kuri wontu bu Eleyazaari yi ba tiɔ-o si o taa nii daka kam baɔa ni.

Samoweli nii Yisrayeli baɔa ni

²Wɛ ni-gonim daka kam deen maɔi Kiriaf-Jeerim ni ka daani taan, nuneɛni bina fiinle. Yisrayeli maa keeri lanyirani, yi ba loori Baɔa-Wɛ si Dl joɔi-ba Dl yaɣi. ³Samoweli deen ma zaɔi o ta di Yisrayeli tiinɛ kɔɔɔ kum maama o wɔ: «Abam na suni á suni yiɛ mu si á joori Baɔa-Wɛ tee ni, ku nan maɔi si á li Asetari jwɛnɛ yam di jwɛ-yɔɔru tum maama á titari ni á duli á yaɣi, si á daari á lwe á wɔu maama á pa Baɔa-Wɛ. Abam na zuli

Duntu yirani, Dl wó joɔi abam Filisi juɔa ni Dl yaɣi.» ⁴Yisrayeli ma suni ba duli Baali didaani Asetari jwɛnɛ yalu na wɔ ba titari ni tun ba yaɣi. Ba laan ma se si ba taa zuli Baɔa-Wɛ yirani.

⁵Samoweli ma tɔɔti ni o pa Yisrayeli tiinɛ bam si ba maama la ba jeeri Mitspa ni, si o di loori Baɔa-Wɛ o pa-ba. ⁶Nɔɔna bam ma suni ba vu ba jeeri Mitspa ni. Ba na gilimi ba ti tun, ba ma mɔ na ba lo tɔga ni ba pa Baɔa-Wɛ. De dum kuntu maama ni, ba ya vɔɔi ba niɛ mu yi ba wɔ: «Dí suni dí kɔ lwarum dí cɔɔi Baɔa-Wɛ yigɛ.» Yisrayeli tiinɛ bam deen na wɔ Mitspa ni kuntu tun, Samoweli mu tu o ji ba yigɛ tu.

⁷Filisi tiinɛ bam deen ma ni ni Yisrayeli tiinɛ bam jeeri daani Mitspa ni. Ba didɛɛra banu bam ma la ba jar-kɛrɛ bam ba kɔ daani si ba vu ba zaɔi najara di Yisrayeli tiinɛ bam. Yisrayeli tiinɛ bam na ni ku ɔwa tun, mu fuɔni tiini di zu-ba. ⁸Ba ma ta di Samoweli ba wɔ: «Fɔɔi n ta n loori dí Tu Baɔa-Wɛ! Ta ja Dl tɛɔɔ dɔbam ɔwaani, si Dl joɔi dɔbam Filisi tiinɛ bam juɔa ni Dl yaɣi.» ⁹Samoweli ma kwe pɛlbu o gu o zwe ka maama punɛ o ma o kaani o pa Baɔa-Wɛ. O laan ma

kaasi o loori Baŋa-We Yisrayeli tiinē bam ŋwaani. Baŋa-We dɪ ma se o we-loro kum.

¹⁰Samoweli ta na wura o ki kaanum dum o pa Baŋa-We tun, mu Filisi tiinē bam fufɔ ba twe si ba ja najara yam ba yi Yisrayeli tiinē bam. Ba ma yi da dɪ Baŋa-We zigi weyuu nɪ Dɪ pa dua tiini ka baɣi-ba pɪna-pɪna! Fuvɪ ma tiini dɪ ja Filisi tiinē bam, pa ba duri Yisrayeli tiinē bam yigə nɪ ba jagɪ je maama nɪ! ¹¹Yisrayeli tiinē bam ma da ku ŋwaani ba zigi Mitspa nɪ, ba zəli Filisi tiinē bam taan, ba vu ba yi Betɪ-Karɪ kuri seeni. Ba maa jɪɣi-ba ba guɪ kuntv yɪ ba veə.

¹²Samoweli ma kwe kandwe-kamunu o cwi-dɪ Mitspa didaani Sen titari laɲa nɪ. O ma pa kandwe dum yurɪ wɪ: «Eben-Ezerɪ, yɪ o ta o wɪ: «Sɪ ku ba ku yi tuntu maama tun, Baŋa-We mu zəni dɪbam.» ¹³Ku de kuntv baɲa nɪ mu, yɪ Yisrayeli tiinē bam wani Filisi tiinē bam. Baŋa-We deen ma ci-ba, pa ba daa wu leeni Yisrayeli laɲa kam nɪ.

Samoweli ta na ŋwɪ tun, Baŋa-We deen logɪ Filisi tiinē bam kwaga nɪ mu. ¹⁴Yisrayeli tiinē bam ma joori ba jonɪ tunti dɪlɔ maama na wu Ekoron didaani Gati laɲa nɪ yɪ Filisi tiinē bam ya vrɪ-dɪ ba tee nɪ tun. Yisrayeli tiinē bam deen joori

ba na ba tɪga kam ni maama mu. Yazurə deen maa wura Yisrayeli tiinē bam didaani Amɔɔri tiinē bam laɲa nɪ.

¹⁵Samoweli deen nii Yisrayeli tiinē bam baɲa nɪ taan, ku vu ku yi o tɔvɪ mu. ¹⁶Bɪnɪ maama nɪ, o deen yəni o ve o kaagi tunti duntu mu: Betelɪ, dɪ Giligalɪ, didaani Mitspa. Je suntv maama nɪ mu o yəni o kwe nɔɔna bam taana o pa-ba. ¹⁷O nan na yəni o ti, o daa yəni o joori Rama mu o vu o jəni o tutɪ sɔɲɔ nɪ. O na wura tun, o ta ma nii Yisrayeli tiinē bam baɲa nɪ. O deen ma lɔ kaanum bimbim Rama nɪ o pa Baŋa-We.

Yisrayeli tiinē wɪ ba lagɪ pe

8 Samoweli deen ma ba o kwɪn zanzan. O ma pa o biə bam ni sɪ bantv taa nii Yisrayeli tiinē bam baɲa nɪ. ²O bu-kwɪan kam yurɪ mu yɪ Zowelɪ. Wɔlɔ na saɲɪ wuntv kwaga tun yurɪ maa yɪ Abɪa. Ba deen yəni ba jeeri Bɛɛr-Seba nɪ mu, yɪ ba nii Yisrayeli tiinē bam baɲa nɪ. ³Samoweli biə bam nan wu tɔɣɪ ba ko wum na-bwərə kam. Ba deen tɔɣɪ səbu-laga mu. Ba maa se sɪ nɔɔna yəɣi-ba dɪ səbu, yɪ ba daari ba kwɪlɪ cɪga kam ba yaɣɪ tɪga nɪ dɪ ba na buri nɔɔna taana te tun.

⁴Yisrayeli nakwa bam laan ma la ba jeeri daani, yi ba vu Samoweli te Rama ni. ⁵Ba ma ta did-o ba wu: «Lele kuntu, nmu tiini n kwun mu. N biə bam nan ba tɔgi nmu na-bwərə. Kuntu tun, tiŋi pe n pa dibam, si ku tu taa nii dɪ baŋa ni, nɔŋɛni tun didonnə dum na jigi pwa te tun.»

⁶Nakwa bam na tagi ni ba lagi pe tun deen tiini ku daani Samoweli zanzan. O ma loori We ku ŋwaani. ⁷Baŋa-We ma ləri Dɪ wu: «Cəgi nɔɔna bam taani dum, si n se n ki kulɔ maama ba na tagi dɪ nmu tun. Benwaani, ku dai nmu mu ba vin, si ku yi amu mu ba wɪ ba daa vai si a taa yi ba pe. ⁸Ba maŋi ba zigi ku de ni mu ba vin amu yi ba daari ba tɔgi jwənə kwaga, ku zigi a na jaani-ba a nuŋi Ezipi ni tun, si ku ba ku yi zum de dum. Ba laan maa wura ba ki nmu ni ba na maŋi ba ki amu dɪ te tun. ⁹Kuntu tun, za n se ba kwərə kam, si n daari n kaani-ba zanzan si ba lwarti ba pe wum na wó tuŋi te ba yira ni tun.»

¹⁰Samoweli laan ma tuli Baŋa-We na tagi kulɔ tun maama o bri nɔɔna balu na tu o te si ba beeri pe tun, ¹¹yi o wu: «Wulɔ abam na beeri si o dɪ paari á baŋa ni tun na wó tuŋi kulɔ á yira ni tun mu tuntu: o lagi o fun á bəkəri mu si ba ji o jar-kərə. Oó pa ba badonnə taa co o

jar-kəm tərikooru, si badaara taa diini siseŋ-nɔɔna, yi badaara duri tərikooru tum yigə ni ba kwe cwəŋə kam ba pa-o. ¹²O ta lagi o kuri á biə bam wuni mu si ba taa yi o jar-kərə yigə tiinə, si badonnə taa nii nɔɔna muru baŋa ni, yi badonnə dɪ taa nii nɔɔna fiinnu baŋa ni. O ta wó fun á biə bam mu si ba taa tuŋi o kari sum ni ba vara yi ba daari ba zagi muna. Oó pa ba ki najara zila dɪ tərikooru zila dwi maama si o ma zaŋi najara. ¹³Ku na yi á bukwa bam, o maa wó pa ba taa ki wəənu tulu lwəm na ywəmmə tun dwi dwi ba pa-o. Ba badaara dɪ maa wó saŋi ba pa-o, si badonnə dɪ taa fɔgi dipe. ¹⁴Pe wum lagi o vri á kari silu na tiini si lamma tun mu, dɪ je silu á na dugi vinyə dɪ Olivi tweeru si wuni tun, si o daari o kwe-si o pa o tuntuŋna. ¹⁵O ta maa wó joŋi á muna dɪ á tiu biə fugə maama wuni pupwara didva, si o kwe o pa o kwaga nɔɔna dɪ o tuntuŋna. ¹⁶Ku ta na yi abam titi tuntuŋna, baara dɪ kaana, dɪ á naani, dɪ á bue, o lagi o joŋi balu maama na lana tun mu o taa te si ba taa tuŋi ba pa-o. ¹⁷O ta lagi o joŋi á var-mumugu fugə maama wuni pupwara didva mu. Abam titi dɪ nan wó ji o gambe. ¹⁸De dum na tuə yi á jigi pe, á wó tiini á coosi á loori Baŋa-We si Dɪ wəli abam, pe

wum na beesi abam te tun nwaani. De dum kontu ni Baŋa-We nan ba lagɔ Dɔ cegi á taani dum.»

¹⁹Nɔɔna bam maa wu se Samoweli kwera kam. Ba ma ta ba wi: «Dɔ kontu maama dɔ, dibam ta lagɔ pe mu sɔ o taa di paari dí baŋa ni. ²⁰Dí lagɔ sɔ dí taa nyi nuneeni tuni didonna dum na yi te tun mu. Dí pe wum wó taa nii dí baŋa ni, yi o ta wó tɔgi dí yigə sɔ dí yəni dí zaŋi najara dwi maama!»

²¹Samoweli ma cegi nɔɔna bam ni-taani dum maama, yi o dɔ vu o lwəni woŋo maama o bri Baŋa-We. ²²Baŋa-We ma ləri Dɔ wi: «Nan se ba taani dum n daari n tiŋi pe n pa-ba.» Samoweli ma se, yi o yaŋi ni o pa Yisrayeli tiinə bam sɔ ba maama joori ba sam.

Samoweli kuri Sooli sɔ o ji pe

9 Benzamen dwi tu wudonŋ deen mu wura, o yiri mu Kisi. O maa yi nadum. O deen yi Abiyeli bu mu. O ko-nakwi yiri maa yi Serɔri yi wuntu dɔ ko yiri yi Bekora. Bantu deen nuŋi Benzamen dwi tu Afia dwi kum ni mu. ²Kisi bu didwa deen wura, o yiri mu yi Sooli. O maa yi ninwam yi o donŋ tərə Yisrayeli tiinə bam maama wuni. O deen yi non-wagili mu ciga ciga. O maa yi non-donŋ yi o tiini o dwara o dwe o yuudonnə bam maama.

³De didwi mu Kisi bue sidonna ywəri sɔ je. O ma ta o bu Sooli o wi: «Ja dí tuntɔŋna bam wuni didwa sɔ á vu á beeri bue sum.»

⁴Sooli ma suni o kɔ kontu. Wuntu dɔ o tuntɔŋnu wum ma tuli Efrayim pweeru laŋa kam maama, dɔ Salisa je sum maama, ba beeri bue sum ba ga. Ba ma ke ba vu ba yi Saalim, yi ba wu ne-sɔ daani dɔ. Ba ma daari ba tɔgi Benzamen laŋa kam maama. Ba ta maa wu ne bue sum je sum kontu me me.

⁵Ba laan ma beeri ba vu ba yi Zufa. Sooli ma ta dɔ o tuntɔŋnu wum o wi: «Pa dí joori sɔŋɔ. Tuntu weeni, amu ko daa ba nii bue sum, o laan je o buŋi dibam wubɔŋa mu, dí na daani tun nwaani.» ⁶Tuntɔŋnu wum ma lər-o o wi: «Nii, We tuntɔŋnu didwa wu tuw kontu ni. Nɔɔna tiini ba nɔ-g-o, beŋwaani, kulu maama o na te tun yəni ku kɔ kontu mu. Pa dí beeri o je dí vu, sɔ dedonŋ wuntu wó bri dibam cwəŋə kalu dɔ na wó tɔgi tun.»

⁷Sooli laan ma bwe-o o wi: «Dí nan na lagɔ dí vu nɔɔnu wum te, bee mu dí wó ja dí vu dí pa-o yi dí wodiu maama ti tuntu tun? Kulukulu daa tərə dí tampwaru tun wuni, naa woŋo wura?» ⁸Tuntɔŋnu wum ma lər-o o wi: «Nii mu! Amu jigi səbu-dali balaja. Amu wó kwe duntu mu a pa-o, sɔ o bri dibam cwəŋə kalu dí na wó da tun.» ⁹Faŋa

tɔn, Yisrayeli tiinɛ bam dɛɛn na lagɪ sɪ ba vu Wɛ nijonnu te ba bwe wonjo Wɛ tee nɪ, ba yɛni ba ta wɪ: «Pa-na sɪ dɪ vu dɪ na Sampwɛrɛ kam.» Bɛɲwaani, ba dɛɛn bɛi Wɛ nijonɔ bam nɪ: ba yɪ sampwɛri mu. ¹⁰Sooli laan ma ta o tuntɔɲu wum o wɪ: «Kɔ nan lamma, dɪ kɛ.» Ba ma kwe cwɛɲɔ ba maa ve tuw kulu Wɛ tuntɔɲu wum na zɔvri da tɔn.

¹¹Ba na wura ba diini zɔɲo sɪ ba vu ba yɪ tuw kum tɔn, mu ba jeeri bukwa na nuɲi tuw kum wonɪ ba maa ve bugɔ sɪ ba mɔ na. Ba ma bwe-ba ba wɪ: «Sampwɛrɛ kam zum wu yo na?» ¹²Bukwa bam ma lɛri ba wɪ: «Ɛɛn! Nan kɪ-na lɪla, sɪ o yɔvri o wu abam yigɔ nɪ mu. Zum mu o daa ta tu dɪbam tuw. Bɛɲwaani, o lagɪ o wɛli dɪ nɔɔna bam wonɪ sɪ ba kɪ kaanum zɔɲo yuu wara-je bimbim dum baɲa nɪ. ¹³Á na zɔ tuw kum wu, á wó wanɪ á yɪ-o yɪ o ta wu diini o yɪ mɛ kaanum dum na wó kɪ tɔn. Nɔɔna bam wó taa je ba cɛgi wuntu mu sɪ o ba o loori Wɛ yu-yonjo o kɪ kaanum dum baɲa nɪ, sɪ wuntu dɪ nɔɔna bam maama laan wanɪ ba dɪ wɔdiu. Nan ve-na, sɪ á wó na-o.»

¹⁴Ba ma vu ba zɔ tuw kum wonɪ. Ba na maa zɔvri tɔn, mu Samoweli dɪ maa buni sɪ o jeeri-ba. O dɛɛn wu cwɛɲɔ nɪ mu, o diini o maa

ve kaanum je sum. ¹⁵Dɛ dɪlu tɪga na wó puvri sɪ Sooli ba o yɪ tuw kum tɔn, mu Baɲa-Wɛ dɛɛn nan ya loori yigɔ Dɪ ta dɪ Samoweli Dɪ wɪ: ¹⁶«Jwa kantɔ maɲa nɪ, amɔ wó tɔɲɪ Benzamen dwi tu dɪdɔa sɪ o ba n te. Kɔ maɲɪ sɪ n lo yu-yonjo nugɔ mu o yuu nɪ, sɪ n ma n tɪɲ-o sɪ o taa yɪ amɔ nɔɔna Yisrayeli tiinɛ bam yigɔ tu. Sɪ wuntu mu wó jonɪ a nɔɔna bam o yagɪ Filisi tiinɛ juɲa nɪ. Bɛɲwaani, a nii a na a nɔɔna bam cam dɪm, yɪ ba kɛrɛ kam dɪ yɪ-nɪ.»

¹⁷Samoweli yɪ na tu dɪ purɪ Sooli tɔn, mu Baɲa-Wɛ tagɪ dɪd-o Dɪ wɪ: «Nɔɔnu wuntu mu a tagɪ o taani a bri-m tɔn. Wuntu mu wó taa nii amɔ nɔɔna bam baɲa nɪ.» ¹⁸Samoweli na wu tuw kum manco-puna nɪ nɪ tɔn mu Sooli fufɔ o vu o yɪ o te. O ma bwe-o o wɪ: «A loori-m! Bri dɪbam Sampwɛrɛ kam na zɔvri mɛ tɔn.»

¹⁹Samoweli ma lɛr-o o wɪ: «Amɔ mu yɪ Sampwɛrɛ kam. Nan da-na amɔ yigɔ sɪ dɪ di zɔɲo kum baɲa dɪ vu kaanum je sum. Zum mu dɪ wó tɔɲɪ daani dɪ di kaanum dum wɔdiu. Jwa zɪzɪɲa nɪ, a ta wó ta kulu maama na wura tɔn a bri-m, sɪ a daari a yagɪ-m cwɛɲɔ nɪ sɪ n viiri.

²⁰Pa n wubɔɲa taa tigɔ, sɪ kɔ na yɪ bɪnɛ silɔ na je da yatɔ zum tintu tɔn, ba joori ba na-sɪ. Nan lwarɪ nɪ: Yisrayeli tiinɛ bam maama yɪ pagɪ nmɔ dɪ n ko sɔɲɔ kum baɲa nɪ mu.»

²¹ Sooli ma leri o wi: «Amu nan nuji Benzamen dwi dum wuni mu. Yisrayeli dwia yam maama wuni, Benzamen dwi dum mu tiini di muri. Amu ta na nuji dige kalu ni tun mu yi kalu noon-noonu na yeri ka ni ni tun. Tuta mu yi nmu noon taani duntu n pa-ni?»

²² Samoweli deen ma ja Sooli di o tuntuwum wum o vu o zu We-dige kam wuni. O ma pa ba jeni me yuutiina na je tun. Balu ba na beji si ba jeeri da tun maa yi nneeni noon fiinto. ²³ Samoweli ma ta di wulu na saji ba wudiu kum tun o wi: «Kwe nwanu dila ya na pe-m yi a ta di nmu si n tiji di yira tun n ja n ba n pa-ni.» ²⁴ Wudi-sajnu wum ma kwe cwe dum di di nwana yam maama o ja o vu o zigi Sooli yige ni. Samoweli laan ma ta di Sooli o wi: «Ku yi nmu nyum mu. Di n na lagi te tun, si a manji a tiji nwanu duntu n nwaani mu, yi a laan beji noon bantu maama si di di daani.»

Duntu de dum ni, Sooli didaani Samoweli ma di wudiu daani. ²⁵ Ba na di ba ti tun, ba ma zigi da ba tu ba joori tuwum wuni. Samoweli ma ja Sooli o din soro kum nayuu ba ja yi ba lara. ²⁶ Tuga na jigi ka puvu tun, mu ba goni tuga ba saji. Samoweli ma ta di Sooli ya na wu

nayuu kum ni tun o wi: «Nan saji n ti n yige, si a banu-m a yagi cwaga ni si n viiri.» Sooli na saji o tu nayuu kum ni tun, o di Samoweli ma nuji pooni ba kwe cwaga ba maa kea.

²⁷ Ba na ve ba yi tuwum ni dum tun, Samoweli ma ta di Sooli o wi: «Ta di n tuntuwum wum si o tigi yige o taa vea.» Sooli tuntuwum wum na ke o ti tun, mu Samoweli daa tagi o wi: «Zigi kuntu, si a ta We kwera kam a bri-m.»

10 Ba na zigi da kuntu tun, Samoweli laan ma kwe Olivi nuga kaboo. O ma lo nuga kam Sooli yuu ni yi o daari o kukwer-o. O ma ta did-o wi:

«Ba ja-We mu kwe nmu tuntu, yi Di tiji-m si n ta n yi o noon Yisrayeli tiina bam yige tu. [Nmu wu ta n nii ba ba ja ni yi n daari n joji-ba ba duna maama jaja ni n yagi. Tuntu nan mu wu bri-m ni Ba ja-We suni Di tiji-m si n ta n te Di noon bam:] ² Zim, nmu na nuji amu tee ni, yi n na ke n yi Benzamen laja sisam dum, Raseeli yibeeli dum na wu Zeliza ni tun, ni jeeri baara bale. Bantu maa wu ta ba bri-m ni: ba joori ba na bina silu n ya na kaagi n beeri tun. Ba ta wu pa n maani ni n ko wum daa ba jigi si lia, si o laan

9:22 Samoweli deen na ki-ba te tun bri ni: bantu mu jigi yuu ba dwe noon fiinto bam maama. 9:25 ba lara naa ba kwe Sooli pwaga je 10:1 [...] tara Ebru ton-doro kum ni.

liə mu nmv tuti ŋwaani yi o bwe o wi: «Amv wó kɛ tɛ mu sɛ a joori a na a bu wum?»

³Nmv na zɛgi dáani yi n vu n yi Tabɔɔri tiu kum, n ta wó jeeri baara batɔ na maa ve Beteli sɛ ba kɛ kaanum ba pa Wɛ. Ba didva wó taa jɛgi bu-balɛ sitɔ, didva maa ze dipwa yatɔ, yi batɔ tu wum di jɛgi lɔɔ di ku wuv diven bam. ⁴Ba na jeeri-m kuntu, baá warɛ-m, yi ba daari ba pa-m dipwa yale. Ku na kɛ kuntu, sɛ n joŋi dipwa yam ba juŋa ni.

⁵N laan na zɛgi dáani, nɛ vu n yi Wɛ zoŋo kum na wu Gibeaa seeni tun. Dáani mu Filisi tiinɛ jar-kɛrɛ bam jɛgi tigisim je. Nmv na yi tuw kum ni, nɛ jeeri Wɛ nijonɔnɛ badonnɛ kɔɔ na zɛgi zoŋo kum wara-je sum ni ba maa tuə. Ba maa wó taa tai kwaanv dwi dwi, yi ba magɛ sinyɛ, ba daari ba taa wu wui. Ba maa wó taa veə yi ba pwɛrisɛ. ⁶Baŋa-Wɛ Joro laan wó ba nmv baŋa didaani dam pa n di wɛli ba wuni n tɔgi n ta n pwɛrisɛ. Kuntu baŋa ni n lagɛ n lɛri mu n ji nɔn-gaa. ⁷Wo-kinkagula yam kuntu maama na suni ya kɛ nmv yira ni, ku laan manɛ sɛ n kɛ kulv maama na wó su n yi tun, sɛ Wɛ wura di nmv.

⁸Nmv laan ma n wó da yigɛ n vu Giligali, sɛ a laan ba. Amv nan na tu a jeeri-m, a laan wó kɛ zweem pɛɛra didaani yazurɛ pɛɛra a ma kaani

a pa Wɛ. Nmv manɛ sɛ n cɛgi-ni da yarpe mu, sɛ a laan ba a yi-m Giligali ni. A na tuə, a laan wó bri-m kulv daa na wura sɛ n kɛ tun.»

Sooli jigi Yisrayeli tiinɛ pɛ

⁹Sooli deen na pipiri sɛ o kɛ o daari Samoweli tun, mu Baŋa-Wɛ pɛ o bicari lani di ji bicari-dɔvri. De dum kuntu ni woŋo maama suni ku kɛ ku manɛ didaani Samoweli na tagi te tun mu. ¹⁰Sooli didaani o tintuŋnv wum na de ba yi Gibeaa tun, mu ba ne Wɛ nijonɔnɛ kɔɔ na buni sɛ ba jeeri-ba. Wɛ Joro ma ba Sooli baŋa didaani dam. O ma tu ba wuni o tɔgi o pwɛrisɛ. ¹¹Nɔɔna balv deen na ye Sooli faŋa tun ma na o na kɛ te yi o ŋɔɔni tun, yi ba bwe daani ba wi: «Nii-na! Bɛɛ mu yi Kisi bu wum tintu? Sooli di ga tɔgi o wu nijonɔnɛ bam wuni mu na?»

¹²Je sum kuntu nɔɔnv didva ma ta o wi: «Sɛ nijonɔnɛ bantv bam, á ye ba kwɛ na?» Ku maama na kɛ te tun deen ma leeri ku ji sinsɛrɛ ni: «Sooli di laan tɔgi o wu Wɛ nijonɔnɛ bam wuni mu na?» ¹³Sooli na pwɛrisi o ti tun, o laan ma be o din zoŋo baŋa wara-je sum.

¹⁴Sooli ko curv wudoŋ deen ma na Sooli di o tintuŋnv wum yi o bwe-ba o wi «Abam ya ve yɛn mu?» Sooli ma lɛri o wi: «Dí ya kaagi dí beeri bine sum mu. Dí nan na wu

nɛ-si tun, mu dí ve Samoweli te.»

¹⁵O ko curu kum ma ta o wi: «Nan ta n bri-ni Samoweli na tagi kulu di nmu tun.» ¹⁶Sooli ta ma leri o wi: «O pe dí lwarɛ ni ba joori ba na bɛnɛ sum mu.» Ku daari, Sooli wu sɛ si o ta kulu Samoweli na ɲɔɔni did-o paari dim ɲwaani tun.

¹⁷Samoweli deen ma bɛɲi Yisrayeli tiinɛ bam maama si ba ba Mitspa ba jeeri Baɲa-We yigɛ ni. ¹⁸Ba na lagi daani tun, o ma ta di ba o wi: «Yisrayeli tiinɛ Baɲa-We dum kwɛrɛ mu tuntɔ: Yisrayeli tiinɛ bam, amu mu jaani abam a ɲɔɲi Ezipi ni a ba yo seeni. Amu ta ma vɛɛ abam Ezipi tiinɛ ɲɔɲa ni, yi a ɲɔɲi abam a yagi tunu dilu maama deen na bɛɛsi abam tun ɲɔɲa ni. ¹⁹Abam Tu We yi dilu na yɛni o vɛɛ abam á cam di á yaara maama wuni tun mu. Di kuntu di, abam ta logi We kwaga ni mu yi á wi: á lagi pe o taa wu á yigɛ ni. Kuntu ɲwaani nan ba-na á kikili á titi Baɲa-We yigɛ ni, dwi di dwi, sɔ-yuu di sɔ-yuu.»

²⁰Samoweli laan ma bɛɲi Yisrayeli dwiɛ yam maama si ba ɲɔɲi dwi di dwi ba zigi o yigɛ ni. We ma kuri Benzamen dwi dum ba maama wuni. ²¹Samoweli daa ma pa Benzamen dwi dum titwɛni di yi, sɔ-yuu di sɔ-yuu. We ma kuri

Matiri sɔ-yuu kum ba wuni. Si ku kweeli tun, Kisi bu Sooli mu We kuri Matiri sɔ-yuu kum wuni. Nɔɔna deen ma vu ba beer-o ba ga. ²²Ba na wu nɛ-o tun, ba ta ma bwe Baɲa-We ba wi: «Wuntu na suni o yi nɔɔnu wum, o tu yo seeni na?» Baɲa-We ma leri Dl wi: «Ve-na á nii. O sɛgi o titi mu zila yam wuni.»

²³Nɔɔna deen ma duri ba vu ba van-o ba ja ba ɲɔɲi pwɛlɛ. Sooli na tu o zigi nɔɔna bam titari ni tun, wuntu didwarum deen mu dwe nɔɔna bam maama. ²⁴Samoweli laan ma ta di nɔɔna bam maama o wi: «Nii-na, nɔɔnu wuntu mu Baɲa-We kuri Dl pa abam. Nɔɔn-nɔɔnu tɛrɛ dɛbam maama wuni si ku tu dwɛni di wuntu.» Nɔɔna bam maama ma kaasi di kwɛr-dia ba wi: «We wu pa dí pe wum mumwe-deeri.»

²⁵Samoweli laan ma lwɛni o bri nɔɔna bam si ba lwarɛ paari dim titɔɲ-naga na wu taa yi te maama tun. O ta ma pupɔni tuntɔ o ki tɔnɔ wuni, yi o kwe-ku o tiɲi Baɲa-We yigɛ ni. Kuntu kwaga ni mu o banɛ nɔɔna bam o pa ba joori ba sam. ²⁶Sooli di ma joori o vu o sɔɲɔ Gibeá ni. Nɔɔna badonnɛ na yi nɔn-babɛ tun deen ma kogil-o yi ba tɔg-o ba vu. We deen ya

10:25 *Baɲa-We yigɛ ni:* We ni-gonim daka kam tɛɲɛ ni mu kuntɔ.

10:17 1 Sam 7:6

pe bantv wubɔɔja tɔɔi Sooli mu.
²⁷Nɔn-wo-kurru tidonnə dɪ dɛɛn
 nan mu ta tɔɔi ba wura, yɪ ba tɛ
 ba wɪ: «Un un! Mu wuntu mu lagi
 o vɪɪ dɪbam!» Ba maa goon-o yɪ ba
 wu jaani pɛɛɪ dɪ dɪdva dɪ, ba ja ba
 ba ba pa-o. Sooli ma cɪm.

Sooli wani Amɔn tiinə bam

11 Amɔn tiinə pɛ Nahasɪ dɛɛn
 lagi o jar-kɛrə o vu Yabesɪ
 Galadɪ, sɪ o li tu kum kuntu o jɔɔi
 o taa tɛ. Tu kum baara bam ma ta
 dɪ Nahasɪ ba wɪ: «Nan pa dɪ goni
 ni daani, sɪ dɪ wó sɛ sɪ n ta n tɛ
 dɪbam.» ²O ma lɛɪɪ-ba o wɪ: «Amv
 beeri cavura mu sɪ a kɪ Yisɪɾayeli
 tiinə bam yɪra nɪ. Kuntu tun, á na
 lagi sɪ dɪ goni ni daani, ku nan maɔi
 sɪ a pi a li nɔɔnv maama jazum yɪ
 mu yo seeni, sɪ a daari a goni ni
 dɪ abam.» ³Tu kum nakwa bam
 ma ta ba wɪ: «Nan pa dɪbam pwələ
 sɪ dɪ kwe da yarpe dɪ tuɔi kwərə
 Yisɪɾayeli tɪga kam maama nɪ dɪ
 beeri zənə. Dɪ na beeri dɪ pwəli yɪ
 vɪɪnv na wu tu sɪ o vɪɪ dɪbam n juɔa
 nɪ o yagi, dɪ laan wó ba dɪ sɛ-m.»

⁴Nɔɔna badonnə ma ja kwərə
 kam kuntu ba vu ba yɪ Gibeá. Sooli
 tu kum mu kuntu. Ba ma ta taani
 dɪm ba dɪ Gibeá tiinə bam zwa
 nɪ. Ba dɪ na ni tun, ba ma kaasi
 bɔɔɔi-bɔɔɔi. ⁵Kuntu dɪ Sooli ya zɪɔi o
 kara nɪ mu o kalɪ o nabe o maa joori
 sɔɔɔ. O na ni sɔɔ kum tun, mu o bwe
 o wɪ: «Bɛɛ mu kɪ nɔɔna bam yɪra nɪ
 yɪ ba kaasi kuntu ɔɔɔ?» Ba ma lwəni
 kwərə kalv na nuɔi Yabesɪ ka ba tun
 ba brɪ-o.

⁶Sooli na ni tun, Baɔa-Wɛ Joro
 ma tu o baɔa dɪ dam. O banɪ
 tiini dɪ zaɔi zanzan ⁷O ma ja o
 nabe sum sɪle o gv. O ta ma tuɪ
 tuɪ sɪ nwana yam murə-murə, yɪ
 o pa nɔɔna ja-ya ba jagɪ sɪ ya yɪ
 Yisɪɾayeli tiinə maama. Nɔɔna bam
 na yɪ je sɪlv maama, baá ta tuntu
 mu ba wɪ: «Sooli dɪ Samoweli mu
 wura ba laɪ jar-kɛrə ba kɪ daani.
 Wɪlv na wu sɛ sɪ o nuɔi o tɔɔi ba
 kwaga, ba lagi ba kɪ kv tu nɪ ba na
 kɪ tɛ dɪ nabe suntu tun mu.» Fvɔni
 ma tiini dɪ zv Yisɪɾayeli tiinə bam
 Baɔa-Wɛ ɔwaani. Ba maama jilli
 ma nuɔi sɪ ba vu ba zaɔi najara.
⁸Sooli ma pa nɔɔna bam maama

11:1 Tɔn-dwonnu tidonnə wunu ku pupuni wɪ: *Amɔn tiinə pɛ wum Nahasɪ dɛɛn yəni o beesɪ Gadɪ dwi tiinə bam dɪ Ruban dwi tiinə bam pa kv tiini kv zv ba yɪra. O maa yəni o guri baara balv maama o na wani tun jazum yɪ. O wv pɛ cwəɔ sɪ Yisɪɾayeli tiinə dɪdɛɛrv ba o jɔɔi-ba o yagi. Yisɪɾayeli dwi tiinə balv maama na zvɪɪ Zvɪɪɪn bugə kam wa-puli seeni tun wunu baarv ta wv daari yɪ Nahasɪ wv guri o jazum yɪ. Yɪ kv daari Yisɪɾayeli tiinə mɪvvɪɪ tɪrpe (7,000) dɛɛn ya lugi Amɔn tiinə bam juɔa nɪ ba duri ba vu Yabesɪ Galadɪ.*

jeeri Bezeki ni. Ba na jeeli ba ni tun, Yisrayeli jar-kərə bam deen yi noona murru biə-yato (300,000) mu. Zuda jar-kərə bam maa yi noona murru fiinto (30,000).

⁹Sooli di o kwaga noona bam ma tuni Yabesi tu noona si ba joori ba tu kum di kwərə kantu: «Jwa wı-bri maŋa ni, di wó ba di joŋi abam di yagi.» Noona bam na jaani kwərə kam ba yi Yabesi Galadi yi ba ta tun, tu kum tiinə wu ma poli zanzan. ¹⁰Di ku di, ba ta tuni kwərə Amón tiinə bam tee ni mu wı: «Ku ta wu á tee ni. Di jwa wu á juŋa ni, si á kɪ dıbam á na buŋi te tun.»

¹¹Tıga na lagi ka puuri tun, mu Sooli puuri o jar-kərə bam kuni bito. O laan ma pa ba nuŋi yi ba da ba zaŋi Amón tiinə kogo kum baŋa ni. Ba ma wantı-ba, yi ba gu ba zanzan si ku vu ku yi wıa brım maŋa. Balu fun na lugi tun ma duri ba jagi je maama ni. Noon-noonu daa wu togi di o doŋ.

¹²Yisrayeli tiinə bam ma yi Samoweli te ba wı: «Noona balu na gooni Sooli yi ba wı: ku ya wu maŋi si o di paari dıbam baŋa ni tun, ba wu yən mu? Nan pa dıbam cwəŋə si di gu-ba!» ¹³Sooli maa wu se yi o wı: «Zım de duntu, yi gu-na noon-noonu! Beŋwaani tun, ku yi zım de dum mu Baŋa-We joŋi Yisrayeli tiinə bam Di yagi.»

¹⁴Samoweli laan ma ta di noona bam o wı: «Pa di joori-na Giligali si di kwe Sooli paari dum si di da cwəŋə noona maama yiə ni.» ¹⁵Ba maama ma suni ba vu Giligali. Ba ma fogi ba tiŋi Sooli paari dum wara-je sum ni, yi ba daari ba kɪ yazurə peera ba ma kɪ kaanım ba pa Baŋa-We. Je sum kuntu ni mu Sooli di Yisrayeli tiinə bam maama deen caki di wupolo.

Samoweli banı Yisrayeli tiinə bam

12 Samoweli ma nooni di Yisrayeli tiinə bam o wı: «Amu suni a cəgi abam kwərə woŋo kulı maama á na tagi di amu tun baŋa ni. A ma tiŋi pe si o taa nii á baŋa ni. ²Ku zıgi a non-donni maŋa ni mu a wu abam yigə ni si ku ba ku yi zım. Lele kuntu a tiini a kwın yi a yuu puuri. Amu biə laan yi baara mu, yi ba wu á wıni. Pe wım laan ləri amu yuu ni mu, si o taa nii á baŋa ni. ³Nii-na ni da, a jalı a tutı mu Baŋa-We dıdaani o pe wım yigə ni. Ta-na cıga: abam wɔɔ mu amu vri o na-bia naa o binaga? Wɔɔ mu a nan kɪ-o swan a pini? A beesi wɔɔ mu abam wıni? Wɔɔ mu sugi amu yiə di peeri si ku kwəli o kəm-balɔɔ? Amu na tusi te kulı maama wıni, si á ta á bri-nı, si a joori a yiri-tı a pa

abam.» ⁴Nɔɔna bam ma lɛr-o ba wɛ: «Kɔtaa! Nmu wu pini dɔbam, n ma n wu beesi dɔbam. Nmu ta wu fɔgi n joŋi vwan pɛɛri nɔɔnu tee ni.»

⁵Samoweli daa ma lɛri o wɛ: «Zim de dintu ni, Baŋa-We di Dɔ pe wum zigɛ amu cɪga kam kwaga ni si abam wu ne amu tusim kulukulu baŋa ni.» Nɔɔna bam ma lɛri ba wɛ: «Een! Baŋa-We zigɛ yi Dɔ niɛ.»

⁶Samoweli daa ma ta di nɔɔna bam o wɛ:

«Baŋa-We deen mu kuri Moyisi didaani Arɔn yi Dɔ tɔgi bantɔ baŋa ni Dɔ ja abam kwɛ bam Dɔ nuŋi Ezipi ni. ⁷Taa zigɛ kuntɔ, si a lagɛ a bwe abam mu Baŋa-We yigɛ ni, si ku tɔgi didaani Baŋa-We na ki wo-kamunnu tɔlu maama Dɔ ma joŋi abam di á kwɛ bam Dɔ yagi tun. ⁸Zakɔbi di o dwi tiinɛ deen na jɔni Ezipi ni tun, mu abam nabaara bam deen keeri ba loori Baŋa-We. We ma pa Moyisi di Arɔn vrɛ-ba ba ja nuŋi Ezipi ni ba ba ba zɔvri tɪga kantɔ á laan na te tun ni.

⁹Di kuntɔ di, á nabaara bam ma ba ba swe ba Tu Baŋa-We dum swiɛ. Kuntɔ ŋwaani mu Dɔ ki-ba ba dɔna juŋa ni. Ku ma pa Sizera wɔlu na yi Hazɔri tw jar-kɛrɛ bam yigɛ tu tun, di Filisi tiinɛ bam, didaani Moabi pe wum di o nɔɔna bam wani á nabaara bam ba di najara wɔni.

¹⁰Á kwɛ bam deen daa ma keeri ba loori Baŋa-We yi ba wɛ: «Dɔbam tusi mu. Di pipiri di yagi Baŋa-We zulɛ yi di daari di zuli Baali didaani Asetari jwɛnɛ yam. Nan joŋi dɔbam n yagi di dɔna juŋa ni, si di laan wó joori di taa zuli-m.» ¹¹Baŋa-We ma kuri Zidɔn, di Baraki, di Zefete, didaani amu, Samoweli o pa abam. We ma tɔgi nɔɔna bam kuntɔ baŋa ni Dɔ joŋi abam o yagi á dɔna bam maama juŋa ni, si á taá wai á zɔvri di yazurɛ.

¹²Abam nan na yɔvri á na Amɔn tiinɛ pe Nahasi na lagɛ o zaŋi najara di abam tun, mu á tagɛ di amu á wɛ: «Lagɛ pe n pa dɔbam, si o taa nii di baŋa ni.» Á tagɛ kuntɔ yi abam Tu Baŋa-We dum ya mu maŋi Dɔ yi abam pe. ¹³Á nan nii-na á pe wum mu tuntɔ. O maa yi pe wɔlu á na loori We o ŋwaani yi Baŋa-We kur-o Dɔ pa abam tun. ¹⁴Nan sunɛ-na yiɛ á taá kwari Baŋa-We si á daari á taá zuli-Dɔ yi á tɔgi Dɔ cwe sun. Yi sun-na á zwa á vin Dɔ niɛ yam. Abam maama di á pe wum na tɔgi á Tu Baŋa-We kuntɔ don, ku taa lana ku pa abam. ¹⁵Ku daari á na pe á zwa sun, yi á vin si á sɛ Dɔ niɛ yam, Baŋa-We di wó lɔ abam di á pe wum kwaga ni mu.

¹⁶Nan taá zigɛ á na zigɛ mɛ kuntɔ tun, si Baŋa-We wó ki wo-kamunu á yibiyɛ ni lele kuntɔ. ¹⁷Maŋa kantɔ

dai ti-pwɛnɛ mu na? Amu nan wú loori Baɲa-We si o pa dua ba ka taa бага ka wuurɛ yi ka ni. Abam na ne du-fara kum, á wú maani ni á tiini á sa cwɛnɛ yi á cɔgi Baɲa-We yigɛ mu, di á na tagi ni á lagi pe tun.»

¹⁸Samoweli na suni o loori Baɲa-We tun, We ma pa du-fara ba ka бага yi ka ni de dum kuntu ni. Ku ma pa nɔɔna bam maama tiini ba kwari Baɲa-We didaani Samoweli. ¹⁹Ba ma ta di Samoweli ba wi: «Popo, loori n Tu Baɲa-We dum tɛnɛ n pa dɔbam si di yi ti. Dɔbam laan suni di lwaru ni di lwaru dum daga, yi di ta wɛli ya wuni mu didaani di na wi di lagi pe tun.»

²⁰Samoweli laan ma lɛri-ba o wi: «Cɔga tun, abam suni á kɔ wo-balɔɔ. Nan yi taá kwari-na fuuni. Ku laan nan manɔ si á taá tɔgi Baɲa-We di á wuu maama mu, si á daa yi lo Dɔ kwaga ni. ²¹Yi zuli-na jwɛnɛ. Yantu ba jigi dam, ya nan bá wani abam ya jɔɔi ya yagi cam wuni. Ya yi wo-yɔɔru yiranu mu. ²²Baɲa-We bá se Dɔ vin abam balu na yi Dɔ nɔɔna bam tun, Dɔ titi yiri kamunu kum ɲwaani. Benwaani, Dintu mu kuri abam si Dɔ pa á taá yi Dɔ titi nɔɔna. ²³Si ku na yi amu, a ta wú taa loori Baɲa-We a pa

abam. Ku ya na dai kuntu, a yaá kɔ lwaru mu. Amu za wú taa bri abam cwɛ-laaru tilu na manɔ si á tɔgi tun. ²⁴Taá kwari-na Baɲa-We si á daari á taá zuli-Dɔ di á bicari maama. Guli-na wo-kamunnu tilu maama Dɔ na kɔ Dɔ pa abam tun. ²⁵Nan taá ye-na ni: abam di á pe wuu na misi á yum kɛm-balwaaru wuni, We wú pa á yira maama saari tɔga baɲa ni mu.»

Sooli vin Baɲa-We ni dum

13 Sooli deen jigi buna fiinto mu yi o puli si o di paari. O deen nan di paari Yisrayeli tiinɛ baɲa ni buna fiinna-yale mu.

²Sooli deen ma kuri Yisrayeli tiinɛ bam wuni nɔɔna murru tɔto si ba taa wu o tee ni. Nɔɔna murru tule ma manɔ Mikimasɔ ni, ku wɛli di Beteli pweeru laɲa kam ni. Nɔɔna muru di maa wu o bu Zonatan tee ni. Bantu ma vu Gibeá na wu Benzamen laɲa kam ni tun. Sooli ma pa Yisrayeli tiinɛ jar-kɛrɛ balu maama na daari tun jooi ba sam.

³Zonatan deen ma vu Gibeá me Filisi tiinɛ jar-kɛrɛ kɔɔɔ kudoɲ na gilimi tun. O na yi da tun, o ma jeeri-ba di najara yi Filisi tiinɛ bam maama ni ku ɲwa. Sooli di

13:1 *fiinto* wu pupuni Ebru twannu tum wuni. **13:1** *fiinna* wu pupuni Ebru twannu tum wuni.

12:23 Kolɔsi tɔnɔ 1:9

ma pa ba wu nabwaanu Yisrayeli tu kum maama wuni si Ebru tiina bam nuɲi najara kɛm ŋwaanɪ. ⁴Yisrayeli tiina bam ma ni ni Sooli mu wanɪ Filisi tiina jar-kɛrɛ kɔgɔ kulɔ na wu Gibe'a ni tun o zeli. Kuntu nan mu pe Yisrayeli tiina bam kikiɛ maama lo Filisi tiina bam mumwa ni. Yisrayeli tiina jar-kɛrɛ bam maama ma se Sooli kwɛrɛ kam yi ba vu ba jeer-o Giligali ni.

⁵Filisi tiina bam di deen ma beɲi ba jar-kɛrɛ bam si ba nuɲi ba zaɲi najara didaani Yisrayeli tiina bam. Ba najara tɛrikooru deen yi murru tutɔ (3,000) mu. Balu na diini siseɲ-nɔɔna tun maa yi murru bardu (6,000). Ba jar-kɛrɛ maama ni deen warɪ di ga di ti. Ba daga zanzan nuneeni nuni ni kasulu mu te. Ba ma tɔgi daani ba vu Mikimasi ba cwi ba vwɛ da. Je sun kuntu jeeri Bet-Aven wa-puli seeni mu. ⁶Yisrayeli tiina bam ma na ni ku tiini ku zu ba yira, Filisi tiina bam na jigi-ba ba puni tun ŋwaanɪ. Ba ma duri ba vu ba sɛgi pweeru bɔɔna wuni, di punnu wuni, di gugwɛɛru wuni, di gwɛɛnu wuni, di vula wuni si ba wanɪ ba lu. ⁷Ba badonnɛ bɪ ba be Zurdɛn bugɛ kam yi ba zu Gadɪ didaani Galadɪ laɲa kam ni mu.

Sooli ma maɲi Giligali ni. Fuvu ma ja nɔɔna balu na wu o tee ni tun pa ba yira sat pɔm-pɔm. ⁸O deen

puni mu si o cɛgi Samoweli na wɔ ba maɲa kalu tun. O ma cɛgi da yarpe ni Samoweli na tagɪ te tun. Samoweli yuu na ba nai tun, Sooli nɔɔna bam laan ma puli si ba jagɪ ba daari-o. ⁹Sooli ma ga ga o wɪ: «Ja-na zwɛem peera yam didaani yazurɛ peera yam á ba á pa-nɪ.» O na joɲi-ti nɔɔna bam tee ni tun, mu o kwe varum wum o wura o zwe o ma o ki kaanum. ¹⁰O na yɔɔɪ o ti kaanum dum tun didaani Samoweli de o yi da. Sooli ma vu si o jeer-o o daari o zaan-o.

¹¹Samoweli ma bwe Sooli o wɪ: «Bɛɛ mu kuntu n kɪa?» Sooli ma lɛr-o o wɪ: «Maɲa kalu nmu na pe n ba tun na yiɛ yi n ta wu tu tun, amu nɔɔna bam ya wura ba jagɪ ba daari-nɪ. Filisi tiina jar-kɛrɛ bam di ma jeeri daani Mikimasi ni si ba zaɲi najara didaani dibam. ¹²Amu ya ta maa liɛ ni baá ba Giligali yo seeni ba zaɲi a baɲa ni, yi a ta wu loori Baɲa-We zɛnɛ najara yam ŋwaanɪ. Kuntu tun amu buɲi ni ku fun mu si a ki lula a ki kaanum dum.»

¹³Samoweli ma ta o wɪ: «Nmu tiini n buɲi jwɛrim zanzan. Nmu wu tɔgi ni dilu nmu Tu Baɲa-We na pe-m si n da tun. N ya na de-di di ciga, Baɲa-We yaá pa nmu di n dwi dum di paari Yisrayeli tiina baɲa ni, si ku taa ve wuu. ¹⁴Nan nii! N paari dum daa bá taa wura taan. Baɲa-We maɲi Dɪ beeri Dɪ na nɔɔnu

wulu kikiə na de DI wuu tun, yi DI laan wó pa wuntu mu taa nii DI nōna bam baŋa ni, nmv na wu de Baŋa-We ni dum tun ŋwaani.»

¹⁵Samoweli ma zigi Giligali ni o kwe o cwəŋə o maa kea. Nōna balu ta na wu Sooli tee ni tun ma tōgi did-o ba vu Gibe a na wu Benzamen laŋa kam ni tun. Sooli ma jeeli ba ni daani, o na ni ba ta yi nōna biə-yardu (600).

¹⁶Sooli di o bu Zonatan didaani ba kōgə kum maama maa maŋi Benzamen tuw Gibe a ni ba tigə. Filisi tiinə bam di maa maŋi Mikimasi ni ba tigə. ¹⁷Filisi tiinə jar-kərə badonnə ma zigi ba na gilimi me tun ni ba pōori ba tuti kuni bitə. Ba maa yəni ba nuŋi si ba taa magi ba duna yi ba vri ba wəənu. Pūpwara didua deen kwe Ofera cwəŋə kam na wu Suwali laŋa kam seeni tun mu. ¹⁸Ba pūpwara wudoŋ di ma kwe Bete-Horon cwəŋə kam, ku daari yi pūpwara kalu na daari tun di kwe cwəŋə kalu na ve sisəm dum laŋa ni, me na maŋi di Zeboyim bolo kum di kagua kam tun.

¹⁹Kantu maŋa kam ni, yaru tərə Yisrayeli tiinə tuni dum maama wuni. Berwaani, Filisi tiinə bam mu deen ya tagi ba wi: «Dí yi pa Ebru tiinə bam pwələ si ba ki su-lwaanv didaani cicwə ba ma daani dibam.» ²⁰Kuntu ŋwaani ku fun mu si Yisrayeli nōna maama

vu Filisi tiinə bam te si ba dwəri ba vaani, di ba doorə, di ba sukwaaru, di ba suni maama. ²¹Ku na yi vaani, Filisi tiinə bam maa yəni ba pa ba ŋwi səbu-dali didua si ba dwəri-di ba pa-ba. Ku daari ku na yi doorə, di pingaasa, di cicwə, baá ŋwi səbu-dala yale mu.

²²Kuntu ŋwaani, de dum na yi si Yisrayeli tiinə bam ki najara yam tun, nōnvv wulu maama na wu Sooli di o bu Zonatan kwaga ni tun ba jigi su-lōŋə naa cicwe o juŋa ni. Sooli di Zonatan yirani mu jigi najara zila yam kuntu.

Zonatan zaŋi najara di Filisi tiinə

²³Filisi tiinə bam deen ma pa ba jar-kərə kōgə kudonv vu ba ci Mikimasi zwəənu cwəŋə kam.

14 De didwi mu Sooli bu Zonatan tagi di nōn-duŋv wulu na yəni o ze o najara zila yam tun o wi: «Pa dí be dí vu me Filisi tiinə jar-kərə bam na ve ba tigi tun.» O nan wu pə o ko Sooli lwaru ku ni ni.

²Sooli deen maŋi Gibe a tuw kum laŋa kam seeni mu. O maa je grinadini tiu kudonv na wu Migoron ni tun kuri ni. Jar-kərə balu na daari ba maŋi o tee ni tun maa yi nūneeni biə-yardu. ³Nōna bam kuntu wuni didua deen yi Asituba bu Ahiya.

O maa yi We kaanum tu yi o jigi kaanum gwar-wugu kum. Asituba deen yi Ikabodi curu di Fineast bu mu, yi o ta yi Eli naa. Eli deen ya yi Baŋa-We kaanum tu Siloo ni mu. Nɔɔna bam maama nan wu lwarɪ ni Zonatan nuɲi ba tee ni.

⁴Cwəŋə kam na wu Mikimasi zwəənu tum ni yi Zonatan jeeli si o toɲi da o kɛ o vu o yi Filisi tiinə jar-kərə bam te tun, deen tigi pu-kamunnu tule titari ni mu. Ti didua yiri deen mu yi Bozezi, yi kudonɲ kum yiri yi Senɛ. ⁵Piu didua deen jeeri jazum baŋa seeni daa kam mu, yi ku yɔɔri Mikimasi. Kudonɲ kum di maa wu jagwiə seeni daa kam ni, yi ku yɔɔri Geba.

⁶Zonatan ma ta di nɔn-duɲu wulu na ze o najara zula yam tun o wu: «Nan pa di be di yi nɔn-kafe tuntu na wu me tun! Dedonɲ Baŋa-We wu wəli dɪbam si di wani-ba. Baŋa-We na lagɪ Dl jonɪ Dl nɔɔna bam Dl yagi, kulukululu bá cəɲi-Dl. Di na daga naa di na muri di, ku maama yi bidwi mu We tee ni.» ⁷Nɔn-duɲu wum ma lər-o o wu: «Kɪ kulɪ maama n na buɲi n ja si n kɪ tun, si a zigi n kwaga ni di a wuu maama.»

⁸Zonatan maa wu: «Nan pa di fofɔ di vu di bri di tuti Filisi tiinə bam.

⁹Ba na tagɪ ba bri dɪbam nu: «Taá zigi-na á cəgi dɪbam si di buɪni á te», di wu maɲi da mu, di bá di di

yi ba te. ¹⁰Ku daari ba na tagɪ nu: «Titwəni-na á din piu kum á ba-na yo seeni», di wu din di yi-ba mu. Kuntu wu bri ni Baŋa-We mu suni Dl kwe-ba Dl kɪ dɪbam juɲa ni.»

¹¹Bantu bale bam ma vu ba zigi me Filisi tiinə bam na wu na-ba tun. Filisi tiinə bam ma ta ba bri daani ba wu: «Nii-na! Ebru tiinə bam laan wura ba pi ba nuɲi nɔɔna yalu ba ya na səgi da tun wuni mu.» ¹²Ba laan ma toɔli ba ta Zonatan didaani nɔn-duɲu wum ba wu: «Titwəni á yi-na yo seeni, si di wani di bri abam woɲo.» Zonatan ma ta o tuntuɲu wum o wu: «Ta n toɲi a kwaga n diini, si Baŋa-We mu kɪ nɔɔna bam kuntu Yisrayeli tiinə bam juɲa ni.»

¹³Zonatan laan ma gwanɪ o din piu kum, yi o tuntuɲu wum toɲi o kwaga. O ma jeeri Filisi tiinə bam di najara o magɪ o di tɪga ni. O na magɪ wulu o di tɪga ni, nɔn-duɲu wum wu toɲi o kwaga o gu ku tu.

¹⁴Ba na de yigə ba jeeri Filisi tiinə bam di najara kuntu tun, Zonatan di o tuntuɲu wum deen gu nɔɔna fiinle mu jəgə didua ni, ka wu gaali naba-laara fiinto.

¹⁵Fuɔni ma tiini di ja Filisi tiinə jar-kərə balu maama deen na wu pwələ ni tun, di tuv kum wuni daa kam maama, di balu na yiri ba tigrisim je tun, di ba tuv kum nɔn-biə

bam maama. Tɔga kam ma sisiŋi, beŋwaani Baŋa-We mu kɪ sɪ fuvni dum kuntu taa wura.

¹⁶Sooli nɔɔna balu na zigɔ Gibeana ba tulu ba nii kulu na wura ku kɪ tun ma na nɔ: Filisi tiinɛ bam jagɔ mu yɪ ba duri je maama nɔ. ¹⁷Sooli laan ma ta o nɔɔna bam maama o wɔ: «Jeeli-na dɛ nɔɔna bam maama ni, sɪ dɛ lɔwɔ balu na tɛri yo seeni tun.» Ba na jeeli ba ti tun, mu ba maani nɔ Zonatan dɛ nɔn-dɔŋɔ wulu na ze o jara-kɛm zɪla yam tun mu tɛrɛ. ¹⁸We kaanum tu Ahiya deen na jigɔ kaanum zɪla yam o tee ni tun, Sooli ma ta did-o o wɔ: «Ja We ni-gonim daka kam n fufɔ n yi yo seeni sɪ dɛ bwe Baŋa-We dɛ nii dɛ wɔ kɪ tɛ mu.» ¹⁹O ta na wura o ŋɔɔni dɛ kaanum tu wum kuntu tun, ba ma ni vuvugɛ sɔɔ na tiini ku zaŋɔ Filisi tiinɛ bam tigusim je sum nɔ. Sooli ma ta o wɔ: «Lɪ n juɔa We ni-gonim daka kam nɔ. Maɔa daa tɛrɛ sɪ dɛ bwe Baŋa-We dɛ nii.»

²⁰Sooli didaani o jar-kɛrɛ bam maama ma kɪ daani ba yɔɔrɔ Filisi tiinɛ bam je sum sɪ ba zaŋɔ najara dɛ ba. Ba ma vu ba na nɔ vuvugɛ tiini ka tɔ Filisi tiinɛ bam wuni yɪ ba zaŋɔ najara da-baɔa nɔ. ²¹Ebru tiinɛ balu ya na tɔgɔ dɛ Filisi tiinɛ bam ba kɪ najara yam ba wɛli-ba tun laan ma joori ba leeni ba pu Yisrayeli tiinɛ balu na wu Sooli dɛ Zonatan tee ni tun. ²²Ku daari

Yisrayeli tiinɛ balu ya na sɛgi Efrayim pweeru laɔa kam nɔ tun dɛ ma ba ba ni nɔ: Filisi tiinɛ bam kwaani ba duri sɪ ba lu Yisrayeli tiinɛ juɔa nɔ mu. Ba dɛ ma nuɔi ba tɔgɔ ba zɛli-ba dɛ fura. ²³Ba deen pɛ Filisi tiinɛ bam kuntu ba pu mu taa ba vu ba gaali Bet-Aven. Mu cwɛŋɛ kalu wuni Baŋa-We deen na dɛ Dɪ ma Dɪ joŋi Yisrayeli tiinɛ bam Dɪ yagɔ dɛ dum kuntu ni tun.

Najara yam kwaga kikiɛ

²⁴Dɛ dum kuntu nɔ mu Yisrayeli tiinɛ bam yura tiini ya bwɛnɛ, kana na jigɔ-ba tun ŋwaani. Beŋwaani, Sooli deen ya dugi durɛ mu yɪ o daari o pa ni duntu o nɔɔna bam o wɔ: «Wulu maama na di wɔdiu zum ku loori wa-zuuri maɔa yɪ a ta wu mɔ a jɔni a duna bam baɔa nɔ, sɪ Kampwɛl-balwara taa wu ku tu yuu nɔ.» Ku ma pa dɛ dum kuntu, o nɔɔna bam wuluwulu wu laɔi wɔdiu o ni nɔ.

²⁵Sooli jar-kɛrɛ bam maama ma tɔgɔ gaa wuni, mɛ tweeru na gaali tun ba kɛ. Ba ma na nɔ tuuru mu wura je sum maama. ²⁶Ba na dɛ da ba kɛ yɪ ba na tuuru tum kuntu tun, ba wuluwulu wu laɔi-tɛ. Kampwɛlɛ kam mu ba deen kwarɔ. ²⁷Ku daari Zonatan deen wu ni nɔ o ko dugi mu o pa nɔɔna bam. O maa kwe nacɛgɛ kam, o na zeɔ o juɔa ni tun,

o ma o zo tu-kampari, o daari o ma o ja o li-di o di. O yiə maa da ya puri. ²⁸Nɔɔna bam didua ma ta di Zonatan o wi: «Nmu ko nan dugi mu o yagi di jar-kərə bam baɲa ni o wi: «Lɛɛru taa wu wulu maama na wó di wudiu zum tun baɲa ni.» Ku yi kuntu ɲwaani mu di maama bwənə tintu yi kana jigi dɔbam.» ²⁹Zonatan ma ta o wi: «Cɪga tun, a ko pɛ ku zo á maama yura lanyirani. Nii a na di tuuru tum funfun yi a joori a na dam te! ³⁰Dí nɔɔna bam ya na ne cwəɲə si ba di wudiu kulu maama ba na vɪ Filisi tiinə bam tee ni tun, ku ya bá taa gari na? Tuntu ba yaá na dam si ba gu Filisi tiinə bam zanzan ba dwəni ba zum na gu te tun.»

³¹Duntu de dum ni, Yisrayeli tiinə bam zigi Mikimasi ni ba zəli Filisi tiinə bam taa ba vu ba yi Ayalon. Ba na wani-ba ba ti kuntu tun, dɔdaani ba yura yam bugi zanzan kana ɲwaani. ³²Ba ma ki lula ba pɛ wəənu tulu ba na vɪ Filisi tiinə bam tee ni tun si ba na wudiu ba di. Ba ma gu peeni, di naani, di na-pwali, ba daari ba jigi nwana yam ba buri ba di gweeni, yi vara bam jana wu loori ba lu tɪga ni.

³³Nɔɔna ma ta Sooli ba wi: «Nii dɔbam nɔɔna bam na ki lwarum dilu Baɲa-We yigə ni. Ba jigi nwana mu ba duni di ya yura jana.» Sooli ma ta o wi: «Abam

cɔgi á cɪga di Baɲa-We. Bibili-na kandwe-kamunu á ja á ba yo seeni á pa-ni.» ³⁴O daa ma ta o wi: «Ve-na á da nɔɔna bam wuni á ta si ba maama ja ba naani dɔdaani ba peeni sum ba ba yo seeni. Ba manj si ba gu vara bam maama kandwe dum baɲa ni ba daari ba di yo mu. Ku dai si ba duni nwana yam di ya yura jana ba ma ki lwarum Baɲa-We yigə ni.» Titu dum kuntu ni, nɔɔna bam maama ma ja ba vara ba ba ba gu dáani. ³⁵Sooli di ma lo kaanum bimbim si o ma o zuli Baɲa-We. Mu bimbim dilu o na de yigə o lo o pa Baɲa-We tun.

³⁶Sooli ma ta di o nɔɔna bam o wi: «Nan pa-na si di vu di zəli Filisi tiinə bam titu duntu wuni si ku taa nii ti-pura manja ni. Di wó gu-ba yi di daari di vɪ ba zula. Di yi daari nɔɔnu didua di.» Ba ma lər-o ba wi: «Ki kulu maama n na buɲi n ja si n ki tun.» Kaanum yigə tu wum ma ta o wi: «Yagi-na si di bwe Baɲa-We si di lwaru Di wubɔɲa.» ³⁷Sooli ma bwe We o wi: «A ja najara a jeeri Filisi tiinə bam si n pa di di-ba na?» Baɲa-We maa wu lər-o duntu de dum ni.

³⁸Ku ma pa Sooli ta di Yisrayeli jar-kərə yigə tiinə bam o wi: «Á ba-na yo si di lwaru lwarum dwi dɔɔ mu di ki zum. ³⁹A dugi dɔdaani ɲwia Tu Baɲa-We na pa Yisrayeli tiinə di ba najara tun a wi: wulu

maama na kɪ lwarum dum tun wó tɪ mu. Kɪ na maɲɪ kɪ yɪ amu bu Zonatan dɪ, o bá lu.» O na tagɪ kuntu tun, ba maama wunu nɔɔn-nɔɔnu wu ləri taani.

⁴⁰Sooli laan ma ta dɪ Yisrayeli jar-kərə bam o wi: «Abam maama ve-na dāa á zɪɪ kɔɔ dɪdɪ, sɪ amu dɪ a bu Zonatan dɪ zɪɪ yo seeni.» Nɔɔna bam ma sɛ yɪ ba wi: «Kɪ kulɪ nmu na buɲɪ n ja sɪ n kɪ tun.» ⁴¹Sooli ma loori Yisrayeli tiinə Baɲa-We dum o wi: «Popo, brɪ-nɪ woɲo beɲwaani n na wu ləri dɪbam loro kum zum tun. Kɪ na yɪ amu, naa a bu Zonatan yigə mu, pa Yurim kandwe dum brɪ. Kɪ nan na yɪ Yisrayeli tiinə kɔɔ kum yigə mu, sɪ n pa Tumim kandwe dum brɪ.» Jɔɔ kum ma ja Zonatan dɪ Sooli, yɪ kɪ yagɪ Yisrayeli tiinə kɔɔ kum. ⁴²Sooli daa ma ta o wi: «Laan pa We kuri amu dɪ a bu Zonatan titari nɪ.» Jɔɔ kum ma li Zonatan.

⁴³Sooli laan ma bwe o bu wum o wi: «Nmu kɪ bæ mu n sa cwəɲə?» Zonatan ma ta o wi: «Amu mɛ a nacəɔ ni mu a laɲɪ tɔvru funfun a di. Kuntu tun, a nan maɲɪ sɪ a tɪ mu na?» ⁴⁴Sooli ma ta o wi: «Zonatan, leerv taa wu amu yuu nɪ nuneeni a na wu pɛ n tɪ!»

⁴⁵Yisrayeli jar-kərə bam ma ta dɪ Sooli ba wi: «Kuntu bá kɪ! Kɪ daɪ

Zonatan mu jaani wɔnɔ-kamunu kuntu o ba o pa dɪbam Yisrayeli tiinə bam na? Dɪbam dugi dɪ ɲwɪa Tu Baɲa-We yɪɪ dum nɪ Zonatan yuuyua dɪdɪa titɪ bá ɔɔ o yuu nɪ. Kɪ yɪ We mu zən-o pa o kɪ kulɪ maama o na kɪ zum tun!» Kɪ deen kɪ kuntu mu yɪ Yisrayeli tiinə kɔɔ kum joɲi Zonatan mumwe ba yagɪ, yɪ o daa wu tɪɪ.

⁴⁶Sooli laan ma yagɪ Filisi tiinə bam zəlim. Filisi tiinə bam ma joori ba titɪ tu.

Sooli na di paari yɪ o kɪ kulɪ tun

⁴⁷Sooli na tu o di paari Yisrayeli tiinə baɲa nɪ o ti tun, o deen kɪ najara mu didaani ba dɪna bam maama. Bantu maa yɪ Moabi tiinə, dɪ Amɔn tiinə, kɪ wəli dɪ Edɔm dwi tiinə bam, dɪ pwa balu na te Zoba laɲa kam, didaani Filisi tiinə bam. O deen na jeeri balu maama tun, o yəni o di-ba mu. ⁴⁸Kɪ ta na yɪ Amalekɪ tiinə bam, o tiini o kɪ baari o wani-ba. Kɪ ma pa o joɲi Yisrayeli tiinə bam o yagɪ balu maama deen na jigɪ-ba ba vɪ tun juɲa nɪ.

⁴⁹Sooli deen jigɪ bəkəri sitɔ mu: Zonatan, dɪ Isivi, didaani Malikisua. O bukɔ-nakwun yɪɪ mu yɪ Merabi, bukɔ-balaɲa kam yɪɪ maa yɪ Mikali. ⁵⁰O kaani wum

dɛɛn yɪ Ahimaazi bukwɔ mu, o yurɪ yɪ Ahinoam. Nera bu Abenura dɛɛn mu yɪ Sooli jar-kɛrɛ bam yigɛ tu wum. Nera nan ta yɪ Sooli ko curu mu. ⁵¹Sooli ko Kisi dɛdaani Abenura ko Nera maama ko mu yɪ Abiyɛli.

⁵²Maɲa kalu maama Sooli na ŋwi tun, tigurɛ zanzan ma kɪ Yisrayeli tiinɛ bam dɛdaani Filisi tiinɛ bam laɲa nɪ. Sooli dɛɛn na maani nɪ nɔɔnu wulu dana yɪ o ta jigɪ baari, oɔ pa ku tu da o zu o jar-kɛrɛ kɔgɔ kum wuntɪ mu.

Baɲa-We pɛ Sooli paari dum ti

15 Samoweli dɛɛn tagɪ dɪ Sooli o wi: «Ku yɪ amu mu Baɲa-We pɛ ni sɪ a tiɲi nmɪ sɪ n di paari Dɪ nɔɔna Yisrayeli tiinɛ bam baɲa nɪ. Kuntu tun, cɛgi kwɛrɛ kalu Baɲa-We na jigɪ o pa-m tun. ²Paɲwa Tu Baɲa-We wi:

«A lagɪ a waari Amaleki tiinɛ mu ba dɛɛn na tunɪ te dɪ Yisrayeli tiinɛ bam tun ŋwaani. Maɲa kalu Yisrayeli tiinɛ bam na nuɲi Ezipi nɪ ba maa buɪnɪ tun, Amaleki tiinɛ bam cigɪ ba cwɛɲɛ yɪ ba jeeri-ba dɪ najara mu. ³Kuntu tun, ve n zaɲi najara dɛdaani Amaleki tiinɛ bam. Yɔɔrɪ n cɔgɪ-ba dɪ ba wonɔ maama. Yɪ ja ba ŋwaɲa. Go-na ba baara, dɪ ba kaana, dɪ ba biɛ, dɪ ba bu-sisun,

ku wɛli dɪ ba naani, dɪ ba peeni, dɪ ba yogondɛ, dɪ ba bɪnɛ.»

⁴Sooli ma bɛɲi o jar-kɛrɛ bam o kɪ daani pa ba jeeri Telayim nɪ. Jar-kɛrɛ murru fugɛ (10,000) mu nuɲi Zuda dwi dum nɪ. Nɔɔna murru biɛ-yale (200,000) dɪ maa nuɲi Yisrayeli dwiɛ yadaara yam nɪ. ⁵Sooli laan ma da o kɔgɔ kum yigɛ yɪ ba vu Amaleki tiinɛ tu kum. Ba ma sɛgi bugɛ kadoɲ nɪ, yɪ ba cɛgi sɪ ba nuɲi da ba zaɲi Amaleki tiinɛ bam baɲa nɪ. ⁶Kɛnɪ dwi tiinɛ dɪ dɛɛn zuurɪ je sum kuntu nɪ. Sooli ma pa-ba kwɛrɛ o wi: «Maɲa kalu Yisrayeli tiinɛ bam na nuɲi Ezipi nɪ ba maa kɛ tun, abam kwɛ dɛɛn kɪ-ba lanyiranɪ. Kuntu tun, zaɲi-na á vu yigɛ á daari Amaleki tiinɛ bam, sɪ a lagɪ a cɔgɪ ba maama mu. Ku nan dai sɪ abam dɪ da á tɪ.» Kɛnɪ tiinɛ bam ma sunɪ ba vu dáa ba daari Amaleki tiinɛ bam.

⁷Sooli laan ma jeeri Amaleki tiinɛ bam dɪ najara yɪ o di-ba. Najara yam puli Avila nɪ mu ya ve taa ya yi Suuri na wu Ezipi tuw wa-puli seeni tun. ⁸O ma ja Amaleki tiinɛ pɛ Agagɪ yɪ o ta ŋwi. Sɪ ku na yɪ Amaleki tuw nɔɔna bam maama, o gu-ba mu nyɔ! ⁹Ku daari, Sooli dɪ o nɔɔna bam dɛɛn wu gu pɛ Agagɪ. Ba ma yagɪ tuw kum vari-ɲuna bam, naani dɪ peeni maama. Ba wu se sɪ ba gu-tɪ. Ku daari ku na yɪ

wo-kukwari sum di tulu na ba jigi kuri tun, ba yɔɔri ba cɔgi tuntu maama mu nyɔ!

¹⁰ Baŋa-We ma ta di Samoweli Dɩ wi: ¹¹ «A wuu cɔgi mu, di a na pe Sooli ji pe tun. O logi amu kwaga ni mu, yi o ba se si o ki a ni dum ni.» Samoweli wu ma pe, yi o tiini o loori Baŋa-We titu dum maama ni o puuri tiga.

¹² Samoweli ma goni tiga o zaŋi si o vu o beeri Sooli je. Ba ma ta ba bri-o ni: Sooli ve Karmeli mu, o nan cwi kandwe-kamunu mu o zigɔ da si ku pa o na yiri. Ba ta wi: o na zigɔ daani tun, o laan ve Giligali mu. ¹³ Samoweli ma vu o yi Sooli te. Sooli ma war-o o wi: «Baŋa-We wu ki nmu yu-yoŋo. Amu ki a tɔgi Baŋa-We ni dum lanyirani.» ¹⁴ Samoweli ma bwe-o o wi: «Ciga? Ben nan daa mu ki yi a ni naani dum didaani peeni sum kɛrɛ kuntu?» ¹⁵ Sooli ma lɛr-o o wi: «Jar-kɛrɛ bam mu vri vari-ɲuna bantɔ Amaleki tiina ɲa ni ba ja ba si ba ma ki kaanum ba pa nmu Tu Baŋa-We dum. Ku daari kulu maama laan na daari tun, di yɔɔri di cɔgi-ti mu fasi!» ¹⁶ Samoweli ma bag-o o wi: «Pu n ni kuntu, si a ta kwɛrɛ kalɔ Baŋa-We na pe-ni diin titu ni tun a bri-m.» Sooli ma lɛri o wi: «A nan cɛgɛ.»

¹⁷ Samoweli laan maa wi: «Nmu ya maŋi n nii n titi ni: n dai kulukulu yigɛ da. Di ku di, Baŋa-We nan mu pe n ji Yisurayeli dwi tiina bam maama yigɛ tu. Dɩ ma tiŋi-m si n ta n yi ba pe. ¹⁸ Dintu mu pe-m tituŋi si n tuŋi, yi Dɩ wi n ve n yɔɔri n cɔgi Amaleki tiina bam, ba na yi non-balwaarɔ tun ɲwaani. Dɩ bri-m si n ki najara yam taan si ku taa nii n na ti ba maama tun. ¹⁹ Be nan mu yi n wu se Dɩ ni dum? Bɛɛ mu ki yi n ki lila n vu n pe ba jɔɲiguru tum si n ta n jiga? Nmu tuŋi lwarum mu n cɔgi Baŋa-We yigɛ!»

²⁰ Sooli ma lɛri o wi: «Ku na yi ciga, amu ki Baŋa-We ni dum mu ciga ciga. A de cwɛŋɛ kalɔ Dɩ na tuŋi-ni si a da tun. A ma yɔɔri a cɔgi Amaleki tiina bam, yi a daari a ja ba pe Agagi a ba yo seeni. ²¹ Di nan na di-ba tun, mu a nɔɔna bam kuri peeni silu na lamma tun, didaani naani dɩlu na lamma tun, ba li wɛɛnu tulu na maŋi di cɔgum tun wuni. Ba nan jaani-ba ba ba Giligali yo seeni mu, si ba ma ba ki kaanum mu ba pa nmu Tu Baŋa-We dum.»

²² Samoweli maa wi: «Kɔɔ mu poli Baŋa-We wuu? N na se kwɛrɛ kalɔ Dɩ na pe-m si n ki tun mu naa n na zwe vara yi n paɩ peera n ma n ki kaanum n pa-Dɩ mu, kɔɔ mu gara? Nii yo! N na se We ni, kuntu gari

n na kɩ kaanum dilu dwi maama n pa-DL. ²³N na logɩ We kwaga nɩ, kuntu dɩ yi-neeri yɩ bidwɩ mu. Yi-deeri-nyum didaani jwə-kaanu dɩ maa ba garɩ daani. Nmu na vin Baɲa-We kwərə kam tun, DL dɩ vi-m sɩ n daa n bá taa yɩ pɛ.»

²⁴Sooli ma ləri Samowelɩ o wɩ: «Cɩga tun, amu kɩ lwarum. A vin Baɲa-We kwərə kam. A wu sɛ nmu na bri-nɩ sɩ a kɩ te tun. A nan ya kwari a nɔɔna bam mu, pa a kɩ bantu na lagi te tun. ²⁵A nan loori-m sɩ n yagi a lwarum n ma n cɛ-nɩ, sɩ n daari n da didaani amu sɩ dɩ joori sɔɲɔ, sɩ a daa wani a zuli Baɲa-We.» ²⁶Samowelɩ ma lər-o o wɩ: «Amu bá tɔgti-m a joori. Beɲwaani, nmu vin Baɲa-We kwərə kam pa DL dɩ vi-m DL wɩ: n daa n bá taa yɩ Yisrayelɩ tiinə pɛ.»

²⁷Samowelɩ laan ma pipiri sɩ o viiri. Sooli ma ja o gɔɔ kum ni dum seeni yɩ ku kaari. ²⁸Samowelɩ ma ta did-o o wɩ: «Nii! Baɲa-We zum joori DL jonɩ Yisrayelɩ tiinə paari dum na wu n juɲa nɩ tun mu DL daari-m. DL ma kwe-di DL pa n doɲ wulu na garɩ-m tun. ²⁹Yisrayelɩ tiinə Paari-zulə Tu Baɲa-We dum ba fɩ vwan, DL taani dɩ maa ba gɔɩ dɩ yaga. Beɲwaani, DL dai nabinzwənə, sɩ DL taa zai DL ni.»

³⁰Sooli ma ləri o wɩ: «Amu sunɩ a kɩ lwarum. Dɩ kuntu maama dɩ, yɩ

pa a na a caviura Yisrayelɩ nakwa bam didaani ba kɔɔ kum maama yigə nɩ. Nan joori n da dɩ amu sɩ a vu a zuli n Tu Baɲa-We dum.»

³¹Samowelɩ ma sɛ. O ma da dɩ Sooli o joori pa Sooli vu o zuli Baɲa-We.

³²Samowelɩ laan ma ta o wɩ: «Ja-na Amalekɩ tiinə pɛ Agagɩ á ja á ba yo seeni.» Agagɩ ma zaɲɩ o vu o yi o te dɩ baari yɩ o buɲɩ o wunɩ wɩ: «Cam dɩ tɔvni daa bá yi-nɩ.» ³³Samowelɩ maa wɩ: «Nmu mɛ n su-lɔɲɔ mu n pa kaana zanzan ga ba biə. Kuntu cwəɲə kam nɩ mu nmu dɩ nu wó ga o biə.» O ma zɩgtɩ Baɲa-We yigə nɩ o kwe o su-lɔɲɔ kum o tɔri Agagɩ murə-murə Giligalɩ nɩ.

³⁴Samowelɩ ma joori o vu Rama. Sooli dɩ ma joori sɔɲɔ o tutɩ tu Gibea nɩ. ³⁵Samowelɩ daa wu joori o vu o na Sooli sɩ ku yi o tɔvni. Sooli titɔɲ-naga deen za pɛ Samowelɩ yigə nywani zanzan. Baɲa-We dɩ wuw deen cɔgtɩ mu dɩ o na pɛ Sooli dɩ paari Yisrayelɩ tiinə baɲa nɩ tun.

Samowelɩ ɩ Davidi sɩ o jwa ba o ji pɛ

16 De didwɩ mu Baɲa-We tagɩ dɩ Samowelɩ DL wɩ: «Amu maɲɩ a vin Sooli nɩ: o daa bá taa yɩ Yisrayelɩ tiinə pɛ. N nan wó keeri o ɲwaani taan sɩ n vu n maɲɩ yən mu?

Zarji n kwe n kwara kam n su-ka di nugə, si n daari n vu Zese sɔɔ Betelihem ni. Bɛɣwaani, amv kuri o biə bam didva mv si o ji pɛ.»

²Samoweli maa wɛ: «Amv wó kɪ tita mv a vu a kɪ kuntu? Sooli na niə, oó gv-nɪ mv.» Baɣa-Wɛ ma lər-o Dɪ wɛ: «Ja nacwɛn n wəli da, si n laan ta wɛ n tu si n kɪ kaanum mv n pa Baɣa-Wɛ. ³Ta daari n bəɣi Zese si o ba o taa wv kaanum dum wuntɪ. Amv wó brɪ-m n na wó kɪ kulv yi a pa n lwarɪ wolv a na kuri si o ji pɛ tun. N ma n na nɛ kv tu mv n marɪ si n lo nugə o yuu nɪ, si n tiŋ-o paari.»

⁴Samoweli ma kɪ kulv Baɣa-Wɛ na brɪ tun, yi o vu Betelihem. O na yi da tun, tiv kum nakwa ma nunɪ ba jeer-o yi ba yira saɪ. Ba ma bwe-o ba wɛ: «Kv yi ywəni mv yi n ve n buɪ na?» ⁵Samoweli ma ləri-ba o wɛ: «Eɛn, a tu di ywəni mv. Amv tu yo si a kɪ kaanum mv a pa Baɣa-Wɛ. Kwɛ-na á titɪ, si á ba á gwaani di amv si dí kɪ kaanum dum.» O ma vu o lɪ Zese di o biə bam pa ba kwɛ ba titɪ yi o daari o bəɣi-ba si ba vu kaanum dum jəgə.

⁶Zese didaani o biə bam na yi da tun, Samoweli ma na o bu-kwian Eliabi. O ma ta o wuntɪ o wɛ: «N nɛ naa n wv nɛ, baarv wuntu na zigɪ Baɣa-Wɛ yigə nɪ tun mv yi wolv Dɪ na kuri si Dɪ tiŋi pɛ tun.» ⁷Baɣa-Wɛ

ma ta di Samoweli Dɪ wɛ: «Yɪ jeeli n daɣɪ baarv wum yibiyə pooni na yi te tun baɣa nɪ, naa o na yi nɔn-wagɪɪ tun nɪ. Amv vɪn wuntu mv. Amv Baɣa-Wɛ ba nii wənu Dɪ nai-tɪ nɛnɛnɪ nabiinə na nai te tun. Nabiinə nii ba nai pooni yigə kam mv, Baɣa-Wɛ nan nii Dɪ nai bicarɪ-yi dum nɪ mv.»

⁸Zese laan ma bəɣi o bu Abinadabɪ o pa o vu Samoweli te si o na-o. Samoweli ma ta o wɛ: «Baɣa-Wɛ wv kuri wuntu di.» ⁹Zese daa ma tɔɣɪ Shama o tee nɪ. Samoweli ta maa wɛ: «Baɣa-Wɛ wv kuri wuntu di.» ¹⁰Zese maa pa o biə barpɛ maama mv vu Samoweli te ba da o yigə nɪ ba kɛ, yi Samoweli wɛ: «Baɣa-Wɛ wv kuri bantu wolvwolv.» ¹¹O laan ma ga o bwe Zese o wɛ: «Nmv biə bam maama mv kuntu na?» Zese ma ta o wɛ: «Juɣa-bu wum mv daari. Wuntu nan wv peeni sum kwaga nɪ mv o yiri-sɪ.» Samoweli maa wɛ: «Tɔɣɪ n bəɣ-o si o ba. Wuntu na wv tu yo seeni, dí bá wanɪ dí kɪ kaanum dum si dí di.»

¹²Zese ma pa ba bəɣi o juɣa-bu Davidi yi o ba. O maa yi lannv yi yazurə yi-o lanyiranɪ, o yi-nigə jigɪ fra. Baɣa-Wɛ ma ta di Samoweli Dɪ wɛ: «Zarɣɪ n lo nugə o yuu nɪ, si wuntu mv a kuri.» ¹³Samoweli ma kwe kwara kam di ka wv nugə o lo

Davidi yuu ni, o curru tum yibiya ni. Suntu ne sum ni ni mu Baɗa-We Joro tu Davidi baɗa ni di dam. Ku maa wu o tee ni taan, ku zigɔ de dum kuntu ni si ku taa vea. Samoweli laan ma joori o vu Rama.

Davidi tɔɗa o paɗ Pe Sooli

¹⁴ Baɗa-We Joro ma nuɗi Ku daarti Sooli. Baɗa-We ma leri Dl kwe jor-lɔɗɔ Dl pa ku yɛni ku daanti-o. ¹⁵ Sooli tuntɔɗna bam ma ta ba wi: «Dí maani ni We mu pe jor-lɔɗɔ ba ku jigɔ-m ku daana. ¹⁶ Pe, dí yi nmu tuntɔɗna mu. Kuntu, yagi si dí beeri je sum maama ni dí nii wulu na wai o tai kɔnɔ lanyirani tun. Baɗa-We na pe jor-lɔɗɔ kum ba n baɗa ni yi ku tu na tagi o kɔnɔ kum, nmu wuu wú tu.» ¹⁷ Sooli ma pa-ba ni o wi: «Kwaanti-na á beeri nɔɔnu wulu na tai kɔnɔ lanyirani tun á ja á ba á pa-ni.» ¹⁸ Sooli tuntɔɗna bam didua ma leri o wi: «Amu ne nɔɔnu wudoɗ, o yi Betelhem tu Zese bu mu. O ye kɔnɔ tam lanyirani. Nɔɔnu wum yi babia yi o ye najara kem. O ni-taani di ywemma, o nan jigɔ yi-nuni di. Baɗa-We maa wu o tee ni.»

¹⁹ Sooli ma tɔɗi kwɛra Zese tee ni yi o wi: «Nmu bu Davidi wulu na yiri n peeni sum tun mu a laga. Pa o ba a te.» ²⁰ Zese ma ja binaga o daarti o kwe dipe, didaanti loɔ di ku

wu sana, di buɛwen o daɗi ka baɗa ni. O ma tɔɗi o bu Davidi si o ja-o vu o pa Sooli.

²¹ Ku ki kuntu mu yi Davidi da o zu Sooli tuntɔɗna bam wuni. Sooli deen maa tiini o soe Davidi. O ma li-o si o taa yi wulu na wú taa ze o najara zila yam tun. ²² Sooli ma tɔɗi kwɛra o pa Zese o wi: «Amu wuu tiini ku poli di n bu Davidi. Kuntu tun, yagi si o maɗi a tee ni o taa tɔɗa o pa-ni.»

²³ Maɗa kalu maama We na yɛni o pa jor-lɔɗɔ kum zu Sooli, Davidi wú ta o kɔnɔ kum mu. Kuntu na yɛni ku ki, Sooli wuu wú tu mu, yi ku gara ku pa-o. Jor-lɔɗɔ kum maa yɛni ku viiri ku daarti-o.

Goliati dwɛni di Yisrayeli jar-kɛra bam

17 Filisi tiina bam deen ma la ba jar-kɛra bam ba ki daanti. Ba ma vu Zuda tu kulɔ yiri na yi Soko tun si ba zaɗi najara da. Ba deen cwi ba vwɛ Efesi-Damimi ni mu. Je sum kuntu wu Soko didaanti Azeka titari laɗa ni mu. ² Sooli didaanti Yisrayeli jar-kɛra kɔɗo kum di deen ma vu ba cwi ba vwɛ Ela bolo kum ni ba tigi da. Ba maa wura ba ti ba yiga si ba jeeri Filisi tiina bam di najara. ³ Filisi tiina bam deen kikili daani mu, ba zigɔ zoɗo didua yuu ni. Yisrayeli

tiinā bam dī maa zīgī zoŋo kudonj yuu nī, yī bolo laan tigi ba maama tītari nī ku pōori-ba daani.

⁴Filisi tiinā bam deen nan ya jīgī ba babia kadoŋ na nuŋi Gatī tin. O yurī mu yī Goliati. O ma nuŋi ba tigiŋim jēgē kam sī o dwāni dī Yisrayeli tiinā bam. O dīdwarim deen yī metra yatō dī cicoro mu.

⁵Canna yicēgē mu o deen yāni o ma o pu o yuu. Canna dī mu ba deen mē ba sō o jara-kēm gōrō, yī ku duuni dī deen tiini dī gaali nūnēni kilo fusrdu (60) te. ⁶Canna kam mu o mē o kwēli o naciŋi sūm seeni. O ta jīgī canna sū-lōŋō mu o na pēli o kwaga nī. ⁷Cicwe dūb o deen na ze o juŋa nī tin tiini dī dunā dī dwe garyi sōna da-kolo na mai te tin. Dī yuu dīdaani dī ni-cīcwaga kam tītī duuni dūm yī nūnēni kilo turpe (7). Nōn-dūŋu maa tōgī o yigē o ze o jara-kēm cī-kwāŋa kam o vēā.

⁸Goliati ma zaŋī o zīgī o baŋi Yisrayeli tiinā jar-kērē bam o wī: «Beŋwaani mu á maama wura á kikili sī á kī najara? Amu yī Filisi tiinā bam babia mu. Abam dī yī Sooli jar-kērē mu naa á dai? Lī-na á wūni nōonu dīdwa, sī ku tu jeeri amu dī najara. ⁹Nōonu wūm kuntu na wanī amu o gu, dībam Filisi tiinā maama wō jī abam gambe. Amu dī daa na wanī ku tu a gu, abam dī mu wō taa yī dībam gambe yī á turjī á paī dībam. ¹⁰Amu nī

Yisrayeli jar-kērē bam mu a gooni. Lī-na nōonu á pa-nī sī dī jeeri daani dī najara.» ¹¹Sooli dīdaani o nōona bam na nī Filisi tu wūm taani dūm tin, ba bīcari ma dī yī fūwī tiini dī zū-ba.

Davidi ve najara je sūm

¹²Davidi ko deen maa yī Efrata tu Zese. Zese deen nuŋi Zuda tu Betelhem nī mu. O maa jīgī bēkari nana. Sooli paari dūm maŋa kam nī tin dī Zese kwīn zanzan mu. ¹³Zese bu-kwīn sītō sūm deen ya tōgī ba vu sī ba wēli Sooli mu jara-kēm baŋa nī. Eliabi mu yī ba maama nakwī: Abinadabi ma saŋī, yī Shama yī batō tu wūm. ¹⁴Davidi deen nan mu yī ba maama nyaani. O zumbaara batō na ve ba wura ba wēli Sooli tin, ¹⁵mu Davidi yāni o ve sōŋo Betelhem nī yī o joorē, sī o taa nīi o ko peeni sūm baŋa nī.

¹⁶Goliati lēerī o dūbī kandwēnē kuntu mu taan Yisrayeli tiinā bam yigē nī da fiinna, zīzūŋa nī dī dīdaan-nī nī maama.

¹⁷Yantu da yam nī, mu Zese tagī dī o bu Davidi o wī: «Kwe mūn-wāa yolo kuntu na maŋī dī kurīwāa bu dīdwa tin, dī dīpwa fugē kantū, sī n kī lūla n ja n vu n pa n curru tum na wū najara kaporo nī tin. ¹⁸Nan ta kwe nayīl-nugē kukollu tintū fugē n wēli da n vu n pa ba jar-kērē yigē

tu wum. Nmu laan ma n wó lwarí kú na yí te n curru tum yíra ní, sí n daari n ja taani n nuñi ba tee ní n ba sí kú pa a kó joro. ¹⁹Nmu curru tum dídaani Yisrayeli jar-kərə bam maama nan wu Ela bolo kum ní mu. Ba wura ba wəli Sooli mu sí ba kú najara dídaani Filisi tiinə bam.»

²⁰Davidi ma goni tuga o zañi tí-pura ní ní. O ma lagi nɔɔnu wudoŋ o kwe peeni sum o kú o juja ní. O ta ma vɔ o zila yam o kú daani. O ma kwe cwəŋə o maa kea, nuneeni o ko Zese na mañi te o bri-o tun. O na de de o yi najara je sum tun, dídaani jar-kərə bam dı nuñi mu ba maa ve sí ba toñi ba zigi najara ɣwaani. Ba deen maa magi tiguri-kaasa. ²¹Yisrayeli jar-kərə bam dídaani Filisi jar-kərə bam ma kikili kikili, yí ba yibiye laan jeeri daani. ²²Davidi ma yaɣi o wudiiru tum o pa wulu na nii jar-kərə bam zila yam baɣa ní tun. O laan ma duri o vu o yi najara yam yigə kam ní, yí o bwe o curru tum kwaga. ²³Davidi deen ta zigi o ɣɔɔni dı o curru tum mu, yí Goliati na yí Filisi tiinə bam babia tun ba o nuñi. Wuntu deen nuñi Gati ní mu. O ma fufɔ o nuñi dáa ní, yí o toñi o fɔɣi o zigi. O daa ma suñi o toru tum. Davidi ma ni o na twi Yisrayeli tiinə bam te tun. ²⁴Yisrayeli tiinə bam na ne Goliati kuntu tun, ba duri

mu o yigə ní, fɔɔni na tiini dı ja-ba tun ɣwaani.

²⁵Yisrayeli tiinə bam deen maa ɣɔɔni da-tee ní ba wı: «Nii-na nɔɔnu wuntu na yɔɔri o nuñi de de o gooni dıbam te! Pe Sooli goni ní mu wı: wulu maama na ɣu nɔɔnu wuntu, oó pa kú tu ɣwurɔ zanzan. O ta wó pa kú tu mu o buko sí o ma o kú o kaani. Kú tu sɔŋɔ tiinə dı daa bá taa ɣwi lampoo.»

²⁶Davidi ma bwe balu na zigi o tee ní kuntu tun o wı: «Nɔɔnu na zañi o ɣu Filisi tu wuntu, sí cavura yalu o na jigi o kú dı Yisrayeli tiinə bam tun tí, be nyɔɔri mu kú tu wó na? Filisi tu wuntu yí non-kafe mu. O za yí wɔɔ mu sí o taa zigi o dwəni dı ɣwıa Tu Baɣa-We jar-kərə bam?» ²⁷Jar-kərə bam ma toli taani dum yí ba ta kulu maama pe wum na wó kú o pa wulu na wó ɣu Goliati tun ba bri Davidi.

²⁸Davidi zumba-kwıa Eliabi ma ni o na zigi dı nɔɔna bam o lari te maama tun. O bani ma tiini dı zañi dı Davidi yí o bwe-o o wı: «Nmu tu yo seeni sí n kú beɛ mu? Peeni sum funfun n na yaɣi kagva ní tun, n pe wɔɔ mu nii-sı? A lwarí n kamunni dum ní ní. Nmu paali n ba sí n nii najara yam kəm dum mu!» ²⁹Davidi ma bwe-o o wı: «Beɛ mu amu kú a ja a cɔɣi? Kuntu a yí bwe bwiə dı na?» ³⁰O ma titwəni o vu o joori o

bwe nɔn-ge taani dum kuntu. Ba di ta ma pa-o dayigə nɔna bam lərə yam.

³¹ Nɔna badonnə ma ni Davidi na ɲɔnɔ te tun, yi ba vu ba lwəni ba bri Sooli. Sooli ma pa ba bəɲi Davidi.

³² Davidi na yi o tee ni tun, o ma ta Sooli o wi: «Pɛ, ku ba maɲi si nɔn-nɔnɔ taa kwarɪ fɔvɔni dɪ Filisi tu wuntu. Amu yi n tuntɔɲɔ mu. A wú vu a jeer-o dɪ najara.» ³³ Sooli ma lər-o o wi: «Nmu bá wani n jeeri nɔnɔ wum si á kɪ najara. Ta n ye ni n yi bu mu. Filisi tu wuntu nan maɲi o sɔɲi o nɔn-dɔnnɪ maɲa ni mu, o lwarɪ najara kəm.»

³⁴ Ku ma pa Davidi ləri o wi: «A ko, amu yəni a jigi o ko peeni mu a niə. Nyonjo naa ga-vara dwi maama na yəni ku ba ku ja a vara bam didua, ³⁵ a yəni a duri a vu a yi-ku, a daari a magi-ku mu si a vri a varum wum ku ni ni. Nyonjo kum kuntu laan na yəni ku pipiri si ku ja amu, a yəni a tu a gurigi ku ban ni mu, yi a laan daari a gu-ku. ³⁶ Amu gu nywəənu didaani ga-vara badonnə kuntu doɲ a na. Filisi tu wum dɪ dai kulukulu. A wú gu-o dɪ. Ku ya wu maɲi si o gooni ɲwɪa Tu Baɲa-Wɛ jar-kərə bam. ³⁷ Baɲa-Wɛ yi dilɔ na jonɪ amu Dɪ yagi nywəənu didaani ga-vara babam juɲa ni tun mu. Dɪ ta wura si Dɪ jonɪ-nɪ Dɪ yagi Filisi tu wum juɲa ni.» Sooli laan ma

ta dɪ Davidi o wi: «Tɔ! Nan ve si Baɲa-Wɛ wú taa wu n tee ni.»

³⁸ Sooli deen kwe wuntu titi najara gwaaru tum o zu Davidi mu. O ma kwe canna yicəgə o ma pu o yuu kum, yi o ta kwe luu jara-kəm gərə o ma kwəli o nyɔnɔni dum.

³⁹ Davidi ma kwe Sooli su-lɔɲɔ kum o vɔ jara-kəm gwaaru tum yira ni, yi o laan kwaani si o vu o nii. O na wu zu gwaaru tuntu doɲ o mi tun, vəɲə maa camma ka pa-o. O ma ta dɪ Sooli o wi: «Najara zila yantu bá jonɪ-nɪ, bɛɲwaani amu wu tɔɲi dɪ-ti a na.» O ma li tu maama o tiɲi. ⁴⁰ O ma kwe o nayɪra da-lɔɲɔ kum, o daari o vu bugə ni ni o kuri kandwa-sɪswələ yanu. O ma dɪ kandwa yam kuntu o nayɪra tampɔgɔ ni, yi o daari o kwe o napana, o laan maa ve si o jeeri Filisi tu wum.

⁴¹ Filisi tu wum maa fufɔ o ve memɛ o twe Davidi. Nɔn-dɔɲɔ wulu na ze o jara-kəm ci-kwaɲa kam maa wu o yigə ni o veə. ⁴² Goliati na yɔɔɔɔ o nii o na Davidi tun, o maani wi o yi bu mu. O ma goon-o dɪ o na yi bu-pwələ na yi lannu tun ɲwaani.

⁴³ O ma bwe Davidi o wi: «N buɲi ni a yi kakurə mu na, yi n jigi da-lɔɲɔ n buɲi amu baɲa ni kuntu?» O ma kwe o tu kum jwə-deera yam yira o ma o sɔɔɔɔ lwarum o yagi Davidi yuu ni. ⁴⁴ O ta ma ta o wi: «Fufɔ n yi yo

seeni, si a na wu kwe n ya-nwana yam a pa zunə dɔdaani ga-vara si ba di.»

⁴⁵ Davidi ma lər-o o wɔ: «Nmu jigi su-lɔŋɔ dɔ cicwe dɔ kalaŋa mu n buni si n ma n jeeri amu dɔ najara. Amu nan jigi Paŋwa Tu Baŋa-We dum yiri mu a buni n baŋa ni. Dl maa yi dɔlu na te Yisrayeli jar-kərə bam maama tun. Ku nan yi Duntu yiri mu n jigi n goonə. ⁴⁶ Zum de duntu, Baŋa-We wó kɪ-m a juŋa ni. A wó magi-m a dɔ tɪga ni, yi a goni n yuu. Zum, a ta lagi a kwe Filisi jar-kərə ya-nwana yam mu a pa weyuu zunə dɔ ga-vara si ba di. Tɪga baŋa nɔɔna maama laan wó se dɔ cɪga ni: We wura Dl na te Yisrayeli tiinə bam. ⁴⁷ Nɔn-kɔŋɔ kulɔ maama na jeeri yo seeni tun wó lwarɪ ni: Baŋa-We na lagi Dl jonɪ nɔɔna Dl yagi, ku dɔi su-lɔŋɔ naa cicwe mu Dl mai Dl jonɪ-ba Dl yaga. Najara yam yi Baŋa-We mu te-ya. Duntu nan wó wanɪ abam maama Dl kɪ dɔbam juŋa ni.»

⁴⁸ Filisi tu Goliati daa ta maa fufɔ o buni Davidi tee ni. Davidi ma duri o yɔɔri najara je sum ni si o vu o jeer-o. ⁴⁹ O laan ma tɔri o li kandwe o tampɔŋɔ kum wonɪ. O ma kwe kandwe dum o kɪ o napana kam ni, yi o vuvugi-ka o dɔli o yagi. Kandwe dum ma yɔɔri dɔ vu dɔ lɔ Goliati tri, dɔ muvri dɔ zu da.

Goliati ma tɔ tɪga ni, yi o yibiyə vin tɪga ni.

⁵⁰ Mu ku na tu te, Davidi deen me napana dɔdaani kandwe mu o ma o di Goliati. O ma mag-o o gu yi ku dɔi su-lɔŋɔ mu o me o gu-o. ⁵¹ Davidi ma duri o yi o zigi Goliati baŋa ni. O ta ma li Goliati tuti su-lɔŋɔ ku polo ni, o ma gu-o o daari o go o yuu.

Filisi tiinə bam na maani ni ba babɪa kam tigi tun, mu ba maama pipiri ba duri si ba lu. ⁵² Yisrayeli jar-kərə bam dɔdaani Zuda jar-kərə bam ma kaasi dɔ tiguri-kaasa, yi ba daari ba pe Filisi tiinə bam kwaga ba pu. Ba ma zəli-ba kuntu taa ba vu ba kwarɪ Gati ni ni dɔdaani Ekoron manco-puna ni. Filisi tiinə zanzan twa maa maŋɪ Saarayim cwəŋə kam yuu ni ba tigi tigi kuntu, si ku vu ku yi Gati dɔdaani Ekoron ni. ⁵³ Yisrayeli jar-kərə bam na zəli Filisi tiinə bam ba ti yi ba joori tun, ba ma lu kulɔ maama na wu ba tigə je sum ni tun ba ja ba viiri. ⁵⁴ Davidi ma ja Goliati yuu kum o ja o vu Zeruzalem, si Ku daari Goliati jara-kəm zila yam mu o jaani yantu o zu o tɪŋi o tuti vwe wonɪ.

⁵⁵ Maŋa kalɔ Davidi ya na maa ve si o jeeri Goliati tun, mu Sooli ŋɔɔni o taani dɔ o jar-kərə yigə tu wum, Abenura mu kuntu. O ma bwe-o o wɔ: «Nɔn-dɔŋɔ kum yi wɔɔ bu mu?»

Abenura ma lɛr-o o wɛ: «Pɛ, ku na yɛ cɪga tɪn, amɔ yɛri o ko na yɛ wɔlɔ tɪn.» ⁵⁶Sooli ma ta o wɛ: «Nan ve n bwe sɪ dɪ lwarɪ o na yɛ wɔlɔ bu tɪn.»

⁵⁷Davidi na gu Goliati yɛ o zɪgɪ najara pwɛlɛ nɪ o joori o ba tɪn, mu Abenura jaan-o o ja o zu Sooli tee nɪ. Davidi ta jɪgɪ Goliati yuu kum mu o juɔa nɪ. ⁵⁸Sooli ma bwe-o o wɛ: «A bu, n ko yɛ wɔɔ mu?» Davidi ma lɛr-o o wɛ: «Pɛ, amɔ yɛ Betelhem tu Zese bu mu.»

Davidi dɪ Zonatan ciloŋo kum

18 Sooli dɪdaani Davidi ma ti ba lara yam. Sooli bu Zonatan bɪcarɪ dɪdaani Davidi bɪcarɪ dɛɛn ma ba ya mɛɛli daani. Zonatan maa jɪgɪ Davidi sono nɪ o na soe o titɪ te tɪn. ²Ku dɛɛn zɪgɪ dɛ dɪm kɔntɔ nɪ, Sooli lɛɛri o cɛŋi Davidi mu pa o tɔŋi o pa-o. Davidi daa wɔ joori o ko wum sɔŋɔ. ³Zonatan na soe Davidi nɪ o na soe o titɪ te tɪn ŋwaani, o pɛ ba goni ni mu daani. ⁴Zonatan ma li o gwar-bwɛrɛ kam, yɛ o kwe-ka o pa Davidi. O ta ma li o najara gwaaru tum o kwe o pa-o, ku wɛli dɪ o su-lɔŋɔ kum, dɪ o taŋa kam, dɪdaani o kilɛ kam dɪ.

⁵Sooli dɛɛn na tɔŋi Davidi je silɔ maama nɪ, ku yɛni ku ve yigɛ lanyiranɪ mu. Kɔntɔ ŋwaani Sooli

ma pa-o dam o jar-kɛrɛ bam titari nɪ. Sooli kɛm dɪm kɔntɔ ma poli nɔɔna bam maama wɔwɔ, yɛ ku ta poli o nakwa bam dɪ wɔwɔ.

⁶Davidi dɛɛn na gu Filisi tu wum yɛ jar-kɛrɛ bam maa joori sɔŋɔ tɪn, mu kaana nuŋi Yisirayɛli tɪnɪ dɪm maama wɔnɪ ba ba sɪ ba jeeri Pɛ Sooli. Ba maa leeni dɪ wɔpolo, ya ba sai. Ba maa jɪgɪ sunyɛ ba maga yɛ ba tai kwaanɔ. ⁷Ba ma dɪ ywɛɛni yɛ ba leeni ba pa daani ba wɛ:

«Sooli gu o duna bam
murɔ dɪ murɔ mu.

Sɪ ku na yɛ Davidi,
wɔntɔ ma gu o duna bam
murɔ fugɛ dɪ fugɛ.»

⁸Sooli na ni ba lɔŋɛ kam tɪn, o wɔwɔ dɛɛn wɔ dɛ ka taani dɪm. O bani ma zaŋɪ. O ma jeeli o wɔnɪ o wɛ: «Ta n nii te! Ba pɛ Davidi gu nɔɔna murɔ fugɛ fugɛ mu, yɛ Ku daari amɔ, a gu murɔ murɔ yiranɪ mu. Ku laan nan daari paari dɪm mu sɪ ba joŋi ba pa wɔntɔ.» ⁹Ku na zɪgɪ dɛ dɪm kɔntɔ nɪ ku maa ve tɪn, Sooli dɛɛn daa ba jɪgɪ Davidi cɪga. O wɔwɔ ta ma zaŋɪ dɪ Davidi kɛm maama.

¹⁰Tɪga dɛɛn na puuri tɪn, Wɛ ma pa jor-lɔŋɔ ba ku joŋi Sooli dɪ dam. O maa wɔ o titɪ digɛ kam nɪ o kaagi o yirisɛ. Davidi maa jɪgɪ o kɔnɔ kum o tai nɪ o na yɛni o kɪ te tɪn. Sooli dɪ maa ze cicwe o juɔa nɪ. ¹¹O ma buŋi

o ja nu: «A lagɔ a dul-o mu a tanɔ di kɛbrɛ kam.» O ma dul-o kuni bule, yɔ Davidi dɔ luvri kuni bule wum maama.

¹²Sooli deen ma kwari Davidi, benjwaani Baɗa-We wu Davidi tee nɔ mu yɔ Dɔ lɔ wuntu kwaga nɔ.

¹³Sooli ma lɔ jar-kɛrɛ muru o kɔ Davidi kwaga nɔ yɔ o pa o nuɗi da o tee nɔ. Davidi dɔ maa yɛni o tu o nɔɔna bam yigɛ nɔ yɔ ba vu jara-kɛm nɔ. ¹⁴O na kɔ wonjo kulu

maama, ku ve yigɛ mu lanyiranɔ, Baɗa-We na wu o tee nɔ tun ɗjwaani.

¹⁵Sooli ma maani nɔ Davidi yɔɔri o di wonɔ o duna maama baɗa nɔ. Ku ma pa o tiini o kwari Davidi zanzan. ¹⁶Sɔ ku na yɔ Yisrayeli tiinɛ bam didaani Zuda tiinɛ bam, bantɔ maama soe Davidi mu, o na toɗɔ ba yigɛ pa ba di ba duna tun ɗjwaani.

Davidi di Sooli buko o ma kɔ o kaani

¹⁷De didwɔ mu Sooli tagɔ di Davidi o wɔ: «Nii a buko-nakwin kam Merabi. Nmu na janɔ Baɗa-We najara yam didaani baari, yɔ n jigi ciga n pa-nɔ, amu dɔ wɔ pa-m Merabi, sɔ n ma n kɔ n kaani.» Sooli deen tagɔ kuntɔ yɔ o buɗi o tuti nɔ o wɔ: «Amu bá ma a tuti juɗa a ma a gu Davidi. A nan wɔ pa Filisi tiinɛ bam cwɛɗɛ sɔ ba gu-o.»

¹⁸Davidi ma lɛri Sooli o wɔ: «Amu yɔ wɔɔ mu yɔ a ko dwi dum dɔ yɔ bɛɛ mu Yisrayeli dwiɛ yam wunɔ sɔ a wani a ji pɛ buko baru?» ¹⁹Maɗa kam ma ba ka yɔ sɔ ba kwe Sooli buko Merabi ba pa Davidi. Ba ma joori ba kwe-o ba pa Mehola tu wudoɗ, o yuri na yɔ Adriyelɔ.

²⁰Sooli deen ta jigi buko wudoɗ, o yuri na yɔ Mikali. O maa lagɔ Davidi ni-taani. Sooli na lwarɔ ku ni nɔ tun, o wuu ma poli. ²¹Sooli daa ma buɗi o tuti yura nɔ o wɔ: «A na kwe Mikali a pa Davidi sɔ o ma o kɔ o kaani, a wɔ wani a toɗɔ o ɗjwaani a ganɔ Davidi, sɔ Filisi tiinɛ bam na cwɛɗɛ sɔ ba gu-o.» O ma ta dɔ Davidi o wɔ: «Pwɛlɛ ta wura sɔ n di amu buko wudoɗ.»

²²Sooli ma pa o nakwa bam ni sɔ ba sugɔ Davidi wubuɗa yɔ ba wɔ: «N kikiɛ yam su Pɛ wum yɔ mu. O nakwa bam wubuɗa dɔ de-m. Kuntu tun, sɛ sɔ n di o buko Mikali n ma n kɔ n kaani.» ²³Ba ma sunɔ ba ta bitari sun kuntɔ ba bri Davidi, yɔ o lɛri o wɔ: «Abam na wu lwarɔ! Á buɗi nɔ ku yɔ mwali mu sɔ nɔɔnu wani o ji pɛ buko baru na? Amu dai kulokulu yigɛ da, yɔ a ta yɔ yinigɛ tu.»

²⁴Sooli nakwa bam ma lwani kulu maama Davidi na tagɔ tun ba bri-o.

²⁵Sooli ma joori o ta dɔ ba o wɔ: «Ta-na á bri Davidi nɔ: «Filisi tiinɛ bam na yaari pɛ zanzan tun, o ma

lagi si o ŋwi juni ba baŋa ni. Kuntu, peerti dɔɔ yirani pe na lagi si n pa-o o buko wum ŋwaani tun mu yi Filisi tiina bi fweli-twaanu.» Sooli deen tagi kuntu yi o buŋi si o ja Filisi tiina bam jun mu o ma o gu Davidi.

²⁶Pe nakwa bam ma joori ba ja pe kwera kam ba vu Davidi te. Davidi na ni tun, o wuu ma poli di taani dum, o na wo ji pe wum buko baru tun ŋwaani. Kadri de dum na lagi di yi tun, ²⁷didaani Davidi loori o zaŋi di o noona bam yi ba vu ba gu Filisi tiina bia-yale. O ma ja Filisi tiina fweli-twaanu tun o ba o jeeli ti ni ni o bri Sooli, si o wanti o ji Pe tumbaaru. Sooli ma ga ga o kwe o buko Mikali o pa Davidi si o ma o ki o kaani.

²⁸Sooli ma lwarti jaja ni Baŋa-We mu wu Davidi tee ni. O ta ma maani ni o buko Mikali suni o soe Davidi. ²⁹Ku laan ma fɔgi ku pa o tiini o kwar-o. Sooli ma leerti o doni Davidi taan, si ku yi o tuuni.

³⁰Filisi jar-kera bam deen yani ba tui ba ki najara mu di Yisrayeli tiina bam ba ba yaga. Sooli jar-kera yiga tiina bam maama wuni Davidi mu di Filisi tiina bam si ku dwani ba maama. Ku ma pa Davidi yiri jagi je maama ni.

Sooli na culi Davidi te tun

19 Sooli deen zaŋi de didwi mu o ta Zonatan didaani o nakwa bam maama ni: ba kwaani ba gu Davidi. Zonatan yiga deen nan maa tiini ka wu Davidi wuni. ²O ma vu o ta di Davidi o wi: «Amu ko buŋi si o gu-m mu. Kuntu tun, ta n jigi n titi. Jwa zizuŋa ni, si n vu n sɛgi pwala ni n ta n wura. ³Amu wo da di a ko si di ba nmu na sɛgi me tun di taa ziga. A laan wo taa te nmu taani did-o, si a nii o na wo leri kulu tun si a laan ba a ta a bri-m.»

⁴Tiga na puuri tun, Zonatan ma tee Davidi o ko Sooli yiga ni. O ma ta di Sooli o wi: «A loori-m! Yi zaŋi n ki Davidi n ja n cɔgi, si o wu ki-m lwarim. Ciga tun, kulu maama o na ki tun yi si ku zani nmu mu. ⁵Yi swe ni o deen na ve si o gu Goliati tun, ku yi o titi ŋwia mu o dɔɔ o yagi. Baŋa-We ma da wuntu baŋa ni Di di wɔno Di pa Yisrayeli tiina bam maama. Nmu na ne kuntu tun, n wuu poli mu. Be nan daa mu kia yi nmu lagi si n ja noonu wulu na wu ki kulukulu tun n cɔgi? Nmu na gu Davidi, ku ba taa jigi kuri.»

⁶Zonatan taani dum tiini di dwe Sooli bicari. O ma du dɔra o wi:

«Amu te ciga dɛ ɲwɪa Tu Baɲa-We yiri nɪ: Davidi daa bá tɪ.» ⁷ Zonatan laan ma bɛɲi Davidi yɪ o ta kulu maama na kɪ o dɪ o ko laɲa nɪ tun, o bri-o. O deen ta jaan-o mu o vu Sooli te, pa o tɔɲɪ o pa Sooli nuneeni pulim kam nɪ o ya na maɲɪ o tɔɲɪ o pa-o te tun.

⁸ Ku kwaga nɪ, najara daa joori ya cu Yisurayeli tiinɛ dɪ Filisi tiinɛ tutari nɪ. Davidi deen ma di-ba yɪ o fun-ba pa ba duri o yigɛ nɪ.

⁹ De didwɪ mu Sooli wu o sɔɲɔ nɪ, yɪ o ze cicwe o juɲa nɪ. Davidi maa wu o tee nɪ o jigi kɔnɔ o tai. Baɲa-We ma pa jor-lɔɲɔ ba ku joɲi Sooli. ¹⁰ O ma kwaani sɪ o duli Davidi dɪ o cicwe dum o tani kɛbrɛ yira nɪ. Davidi ma luvri pa cicwe dum muvri dɪ maɲɪ kɛbrɛ kam yira nɪ. Titu dum kuntu nɪ Davidi ma duri o lu.

¹¹ Sooli ma tɔɲɪ nɔɔna sɪ ba vu ba gilimi Davidi sɔɲɔ ba yiri-ku titu dum kuntu, sɪ tɪga na puuri, sɪ ba gv-o. Davidi kaani Mikali ma kaan-o o wɪ: «Nmu na wu kɪ lɪla n lagɪ je n vu, jwa nɪ n lagɪ n tɪ mu.»

¹² O ma ja Davidi o pa o tɔɲɪ takoro nɪ o cu, yɪ o duri o lu. ¹³ Mikali ma daari o kwe jwɛm o tiɲi Davidi sara nɪ. O ma kwe buɲu kuru o kwe kwe o kɪ yuu kum seeni, yɪ o laan kwe gar-jali o ma kwɛli ku maama.

¹⁴ Sooli tintuɲna bam na zu sɔɲɔ kum sɪ ba ja Davidi tun, Mikali ma

ta dɪ ba o wɪ: Davidi ba jigi yazura mu. ¹⁵ Dɪ kuntu maama dɪ, Sooli tɔɲɪ-ba mu sɪ ba joori ba vu ba na Davidi yira. O maa wɪ: «Ja-o-na á ba yo seeni dɪ o sara kam maama, sɪ a gv-o.»

¹⁶ Nɔɔna bam na joori ba vu ba na tun, ba maani nɪ jwɛm yirani mu tigi sara kam nɪ, yɪ buɲu kuru mu wu jwɛm dum yuu seeni. ¹⁷ Sooli na lwarɪ kulu na kɪ tun mu o bwe Mikali o wɪ: «Bee mu kɪ yɪ n gani-nɪ, yɪ n pa a dunu wum cwɛɲɛ sɪ o duri o lu?» Mikali ma lɛr-o o wɪ: «Davidi tagɪ o wɪ: a na wu yagi cwɛɲɛ a pa-o sɪ o lu, oó gv-nɪ mu.»

¹⁸ Davidi deen na duri o lu kuntu tun, o ma vu Samoweli te Rama nɪ. O ma tuli kulu maama Sooli na kɪ-o tun o bri Samoweli. Ba laan ma da daani ba vu Nayɔti ba zuvri da.

¹⁹ Nɔɔna ma vu ba ta dɪ Sooli ba wɪ: «Davidi wu Rama tuv kudoɲ nɪ mu, ku yiri yɪ Nayɔti.» ²⁰ Sooli na ni kuntu tun, o ma tɔɲɪ nɔɔna sɪ ba vu ba ja Davidi.

Ba na yi da tun, ba ma na We nijoɲnɛ sɪdonnɛ na zigi ba pwɛrisɛ, yɪ Samoweli wu ba yigɛ nɪ. Baɲa-We Joro ma cu Sooli nɔɔna bam maama baɲa nɪ. Ba dɪ ma da ba tu pwɛrisim nɪ. ²¹ Ba ma ta ba bri Sooli kulu na kɪ tun. O daa ma tɔɲɪ nɔɔna badonnɛ. Ba na yi da tun, ba dɪ puli sɪ ba taa pwɛrisɛ mu. O daa ta ma tɔɲɪ nɔɔna o kɪ kuni bitɔ, yɪ ba dɪ tu pwɛrisim nɪ.

²²Sooli titi laan ma zaŋi o kwe Rama cwəŋə, si o da ba kwaga. O na ve o yi vuli-kamunu kum na wu Seku ni tun, mu o bwe nɔɔna o wi: «Samoweli dɔdaani Davidi wu yən ni mu?» Ba ma lər-o ba wi: «Ba wu Rama tiv Nayɔti ni mu.»

²³Sooli ta na wu cwəŋə ni o maa ve Nayɔti tun, We Joro ma cu o di baŋa ni. O maa pwərisi o veə kuntu taa o vu o yi Nayɔti. ²⁴O na yi Samoweli te tun, mu o li o gwaaru, yi o ta wura o pwərisə de dum maama wuni. O ma tigi da titi dum kuntu maama ni, si tɔga ba ka pɔvri. Ku deen ki kuntu mu yi ba seeri sinsərə kam ba wi: «Sooli di tɔgi o wu sampwəri sum wuni mu na?»

Zonatan na wəli Davidi te tun

20 Davidi deen ma zigi Rama tiv Nayɔti ni o duri si o lu Sooli, yi o daari o vu Zonatan te. O ma bwe Zonatan o wi: «Amu bri a ki beɛ mu a cɔgi yi n ko kwaani si o gu-ni? Be lwarum mu a ki-o?» ²Zonatan ma lər-o o wi: «We bá se si ku ki kuntu. Nmu bá ti. Amu ko bá ki woŋo yi o wu tagi o pa a maani ku ni ni. Ku na maŋi ku yi wo-balaŋa naa wo-kamunu, o yəni o ba səgi-ni. Ku bá wani ku ki kuntu!»

³Davidi ma ta o du yi o wi: «Zonatan, ku suni ku yi cɔga mu ni n ko beeri si o gu-ni mu. O nan ye ni nmu yigə tiini ka wu amu wuni. Kuntu ŋwaani o wu pe n lwarɔ o wubuŋa, o na ba lagɔ si o cɔgi nmu wuu tun ŋwaani. Ŋwɔa Tu Baŋa-We na suni Di wura tun, amu dugi Duntu yiri ŋwaani, di nmu titi yiri ŋwaani ni: amu tiini a bwələ di tɔvni.» ⁴Zonatan maa wi: «Nmu na lagɔ si a ki kulɔ maama tun, a wu ki a pa-m.»

⁵Davidi ma ləri o wi: «Nmu ye ni jwa ni mu can-duŋa candiə kam di. Ku maa maŋi si a taa tɔgi a wu balɔ na jəni dɔdaani pe ba di wɔdiu tun mu. Nan se si a vu pwələ a səgi da si ku vu ku yi jwa yigə dɔdaan-ni ni. ⁶Nmu ko na maani ni a tərə yi o bwe a bwɔə, si n ta ni: «Davidi ya loori cwəŋə mu a tee ni si o ki lɔla o vu Betelhem o wəli di o digə tiinə si ba tɔgi daani ba ki kaanum, nuneɛni ba na yəni ba ki bini maama wuni o dwi kum maama ŋwaani tun.» ⁷Tɔ. Nmu na tagi kuntu, yi n ko na wi: «Ku lamma», ta n ye ni kulukulu bá yi-ni. Si n taani dum baŋa ni, o bani na zaŋi, lwarɔ si o wubuŋa jaani si o gu-ni mu. ⁸A loori-m! Nan ki woŋo kuntu n pa-ni, dɔbam na ki ni-mɔɔ daani Baŋa-We yigə ni tun ŋwaani. Nmu nan daa n na maani ni a suni

a ki lwarim mu, si nmu titi gu-ni. Yi ja-ni n vu n pa n ko.»

⁹ Zonatan ma leri o wi: «We bá se si ku ki kuntu. Amu ya na maani ni a ko wubuŋa jaani si o gu-m mu, a ya bá ta a bri-m na?» ¹⁰ Davidi ma bwe-o o wi: «Kuntu tun, n ko na leri nmu di ban-zɔŋɔ, wɔɔ mu wú pa a lwarí ku ni ní?» ¹¹ Zonatan maa wi: «Pa dí nuŋi dí vu pwələ kam wuni.» Ba ma tɔgi daani ba ke.

¹² Ba na zigi da kuntu tun, Zonatan ma ta di Davidi o wi: «Yisrayeli tiinə Baŋa-We dum taa yi maana tu dibam bale laŋa ni su: ku na ki da yale, amu wú bwe a ko a lwarí o wubuŋa na yi te di nmu tun. O wubuŋa yam na lamma, a wú pa n maani. ¹³ O wubuŋa nan na jaani si o cɔgi-m, a ta wú pa-m kwərə, yi a daari a yagi cwəŋə a pa-m si n duri n lu. Baŋa-We nan wú pa ku tiini ku ni amu, nuneeni a na wu ki kulɔ a na wi a wú ki tun. Amu ta loori Baŋa-We mu a pa-m, si Dɔ taa wura di nmu nuneeni Dɔ deen na wu amu ko tee ni te tun. ¹⁴ Amu di loori-m si n yi swe a swiə. Amu ta na ŋwi: ta ta n jigi amu sono kum, ni Baŋa-We na jigi dibam sono te tun. Amu nan na tigi di, ¹⁵ si n ta ta n jigi amu biə bam sono si ku taa ve wuu. Baŋa-We na tu Dɔ ba Dɔ cɔgi nmu duna bam maama pa ba yira

saari lugu baŋa ni, si n yi yagi sono kum kuntu di a dwi dum.»

¹⁶ Zonatan deen tɔgi kuntu mu o ma o fɔgi o ki ni-mərə dɔdaani Davidi di o dwi dum. O ma ta o wi: «Baŋa-We nan wú mɔ Davidi jum o duna bam maama baŋa ni!»

¹⁷ Zonatan ta ma pa Davidi tɔgi o sono kum baŋa ni o du durə ba ni-mərə dum ŋwaani. Beŋwaani, o deen tiini o soe Davidi mu nuneeni o na soe o titi te tun.

¹⁸ Ku kwaga ni, Zonatan ma ta di Davidi o wi: «Jwa de dum mu yi can-duŋa candiə kam. Nɔɔna bam wú lwarí ni nmu tərə, nmu jəŋə je sum na wú taa zigi kafe tun ŋwaani.

¹⁹ Tɔga daa na wú puuri tun, si n zaŋi n ke yigə yigə n vu me n na səgi pulim kam ni tun, si ku maŋi dɔdaani Ezeli kandwe dum təŋə ni. Laan ta n cəgi-ni daani. ²⁰ Amu na tuə, a wú kwe a taŋa a ki nuneeni a lagi a ta cuna mu a jeeri kandwe dum kuntu. Cuna yatɔ mu a wú ma a ta. ²¹ A maa wú pa bu wulu na wu a tee ni tun vu o beeri cuna yam. Amu na tagi di bu wum a wi: «Nii mu! Cuna yam wu n saŋa kantu ni mu ya twe yo seeni. Kwe-ya na ja n ba.» Si n ta n ye ni ku yi yazurə mu. Kuntu, nɔ wani n nuŋi n na səgi me tun n ba. Beŋwaani, ŋwia Tu Baŋa-We yiri ŋwaani kulɔkulɔ

bá kɪ-m. ²² A nan daa na tagɪ dɪ bu wum a wɪ: «Cɪna yam wu nmɔ yigə nɪ mu ya kɛ ya gaalt-m,» sɪ n lagɪ je n duri n viiri. Kuntu yɪ sɪ n lwarɪ nɪ Baɲa-Wɛ mu pɛ-m cwəŋə sɪ n viiri.

²³ Nan yɪ swe dɪbam bale ni-mɔɔ dum swiə! Baɲa-Wɛ mu yɪ maana tu dɪbam laɲa nɪ maɲa maama, sɪ dɪ wanɪ dɪ kɪ dɪ su ni-mɔɔ dum.»

²⁴ Davidi deen ma vu o səgi pwələ kam nɪ. Can-duɲa candiə de dum na yɪ tun, pɛ Sooli ma jəni dɪ o dɪdeera bam sɪ o di candiə kam wɔdiu. ²⁵ O ma jəni o na maɲɪ o yəni o je mɛ tun yɪ o salɪ kəbrə. Zonatan ma jəni o jeer-o. Abenura dɪ ma jəni Sooli tikəri nɪ. Yɪ kɔ daari Davidi jəŋə je sum mu tigi kafe. ²⁶ Sooli ma na, yɪ o wu tagɪ kulukulu de dum kuntu nɪ. Beɲwaani o ya buɲɪ nɪ: «Dɛdoŋ woŋo mu cɪɣɪ Davidi yigə pa o wu tu. Tintu o lagɪ o kwɛ o titɪ sɪ kɔ maɲɪ dɪ cullu tum mu, sɪ o laan ba o di candiə kam.» ²⁷ Tɪga daa na pɔvri can-duɲa da yale de dum nɪ tun, Sooli ma maani nɪ Davidi daa ta tərə. O ma ga ga o bwe o bu Zonatan o wɪ: «Bɛɛ mu kɪ yɪ Zese bu wum wu tu sɪ o di candiə kam wɔdiu diin dɪdaani zum maama?»

²⁸ Zonatan ma lər-o o wɪ: «Davidi sunɪ o loori cwəŋə mu amu tee nɪ sɪ o liisi fun o vu Betelhem. ²⁹ O tagɪ dɪ amu nɪ: «A loori-m! Dɪbam digə kam mu jɪɣɪ kaanum sɪ dɪ kɪ dɪ ma di candiə dɪ tɪv kum nɪ. Amu

zumbaaru ma tɔŋɪ o bəŋi-nɪ. Nan se dɪ ciloŋo kum ɲwaani, sɪ n pa a vu sɪ a joori.» Kuntu ɲwaani nan mu pɛ Davidi zum təri yo seeni sɪ o di wɔdiu nmɔ tee nɪ.»

³⁰ Sooli na ni Zonatan na tagɪ kulɔ tun, o banɪ ma zaɲɪ o baɲa nɪ yɪ o wɪ: «Nmɔ dai amu bu cɪga cɪga! N jɪɣɪ yi-deeri nɪ n nu mu te! A maani nɪ n loɣɪ amu kwaga nɪ, yɪ n daari n tɔɣɪ Zese bu Davidi kwaga mu. Nmɔ na kɪ te tun yɪ n titɪ dɪ n nu wum cavura mu. ³¹ Ta n ye nɪ Zese bu wum ta na ɲwɪ: nmɔ bá wanɪ n di ywəəni. N bá na cwəŋə sɪ n di paari dum. Kɪ lɪla n tɔŋɪ nɔɔna sɪ ba ja-o ba ba yo seeni, sɪ o maɲɪ sɪ o tɪ mu!» ³² Zonatan ma ləri o ko o bwe o wɪ: «Beɲwaani mu o maɲɪ sɪ o tɪ? O kɪ kɔɔ mu o ja o cɔɣɪ?»

³³ Kuntu baɲa nɪ mu Sooli kwe o cicwe o dulɪ Zonatan sɪ o kwaani o gu. Zonatan laan ma maani nɪ Sooli sunɪ yɪə mu sɪ o gu Davidi. ³⁴ Zonatan ma pɛ o zaɲɪ wɔdiu kum baɲa nɪ dɪ ban-zəŋə, yɪ o daa wu di kulukulu can-duɲa da yale de dum nɪ. O wu deen ma tiini kɔ cɔɣɪ dɪ o ko na jɪɣɪ kulɔ o tɔŋɪ Davidi yɪra nɪ tun.

³⁵ Tɪga na pɔvri tun, Zonatan ma zaɲɪ o da dɪdaani bu o vu pwələ kalu Davidi na səgi tun, nɪ ba na maɲɪ ba banɪ ba tiɲi te tun. ³⁶ O ma ta dɪ bu wum o wɪ: «Duri n vu n twe cɪna yalɔ a na wó ta tintu tun

n ja n ba n pa-ni.» Bu wum na puli si o duri tun, mu Zonatan varɔ taɲa o ta cɔni o pa di gaal-o di ke yigɛ ni. ³⁷ Bu wum na yi cɔni dum na tu je silɔ ni tun, Zonatan ma tɔɔli o ta did-o wi: «Ta n veə! Cɔni dum ke di wu n yigɛ ni mu.» ³⁸ O ta ma tɔɔli o wi: «Kɪ lɪlɪ! Yɪ ta n zɪgɪ! Ta n veə!» Bu wum ma twe cɔni dum yi o joori o pa o tu wum. ³⁹ Bu wum nan wu lwarɪ kɛm dum kuntu kuri. Zonatan didaani Davidi yirani mu ye kulu na wura tun. ⁴⁰ Zonatan laan ma kwe taɲa kam di ka cɔna yam o pa bu wum. O ma ta si o ja-ya o joori tu kum wuni.

⁴¹ Bu wum na ke o daari tun, Davidi ma zaɲɪ kandwa yalu kwaga ni o ya na sɛgi tun, o nuɲi o vu o yi Zonatan te yi o daari o vin o yibiyɛ tɪga ni kuni bitɔ. O di Zonatan ma kukwɛri daani yi ba keerɔ. Davidi nan mu tiini o keeri o dwɛni Zonatan. ⁴² Zonatan laan ma ta di Davidi o wi: «We taa wu n tee ni! Za n yi swe ni di kɪ ni-mɔɔ mu daani Baɲa-We yiri ɲwaani ni: Baɲa-We yi maana tu dɪbam bale laɲa ni, didaani di dwiɛ yam laɲa ni si ku taa ve wuu.» Ba na ɲɔɔni ba ti tun, Davidi ma zaɲɪ o ke. Zonatan di ma joori o vu tu kum wu.

Sooli na tɔgi Davidi ne te tun

21 Davidi deen ma vu Nobi. We kaanum tu maa wura, o yiri mu Ayimeleki. Davidi na tu o te tun, Ayimeleki ma nuɲi si o jeer-o yi o yira sai. O ma bwe Davidi o wi: «Bee mu yi n ve n yirani yi nɔɔn-nɔɔnu ba tɔgi di nmu?» ² Davidi ma lar-o o wi: «Pe mu tɔɲɪ-ni. O nan wi a yi pa nɔɔn-nɔɔnu lwarɪ ni dilɔ o na pe-ni tun. Ku na yi a nɔɔna bam, a tagi di ba si ba taa cɛgi-ni je sidonɪ ni mu. ³ N jigi wɔdiu n tee ni na? Lagɪ dipwa tunu naa wonjo kulu maama dwi n na jigi tun n pa-ni.»

⁴ Kaanum tu wum ma lar-o o wi: «Dipe dilɔ yirani na wu amu tee ni tun yi kulu na yɛni ku tigi da Baɲa-We ɲwaani tun mu. Nmu di n nɔɔna bam nan na wu pɛni di kaana da yantu ni, á wú wani á kwe-ku á di.» ⁵ Davidi maa wi: «Cɪga tun, dɪbam di kaana wu yi daani. Amu nɔɔna bam na maɲɪ ba yɛni ba beeri yɔɔ yirani mu di, baá taa cu ba titi di kaana We ɲwaani. Kuntu laan na yi wo-cɛɔ tun, ku tiini ku kɪ dono mu!»

⁶ Kaanum tu Ayimeleki ma kwe dipe dilɔ ya na tigi da We ɲwaani

tun o pa Davidi. Dipe dum duntu nan yəni dɪ wu Baŋa-We yigə nɪ mu. Ba maa yəni ba joori ba kwe-dɪ yɪ ba daari ba ləri ba tiŋi dɪpwa-lum da. Kuntu tun, dipe dɪlu ba na joori ba kwe Baŋa-We yigə nɪ tun yiranɪ mu wu kaanum tu wum tee nɪ. ⁷Sooli tuntɔŋɔ dɪdwa deen maa wura, o yiri na yɪ Doegɪ. O maa yɪ Edom tu yɪ o kwəri o yɪ Sooli nayira bam yigə tu. De dum kuntu nɪ wuntu deen wu Ayimeleki tee nɪ, o na marɪ sɪ o kwe o titɪ Baŋa-We yigə nɪ tun ŋwaani.

⁸Davidi ta ma bwe Ayimeleki o wɪ: «Nmu wó ta n jɪgɪ cicwe naa su-lɔŋɔ n tee nɪ na? Pɛ wum tuntɔŋa kam tiini ka lumma mu pa a wu ne pwələ sɪ a kwe a su-lɔŋɔ kum. A maa ba jɪgɪ najara zɪlɪ dɪ zɪlɪ.» ⁹Ayimeleki ma ləri o wɪ: «Su-lɔŋɔ kudonɔ wura. Ku yɪ Filisi tu Goliati wulu nmu deen na gu Ela bolo kum nɪ tun nyum mu. Ku nan kukuli dɪ gɔrɔ ku tigi a kaanum gwar-wugu kum kwaga nɪ. N na lagɪ-ku sɪ n kwe. Su-lɔŋɔ kudonɔ daa tərə.» Davidi ma ləri o wɪ: «Su-lɔŋɔ tərə ku na dwe-ku. Amu wó jonɪ-ku.»

¹⁰De dum kuntu nɪ Davidi deen ma zaŋɪ o duri sɪ o lu Sooli yigə nɪ. O ma vu o yɪ Gatɪ tuw pɛ Akisi te. ¹¹Pɛ Akisi dɪdeɛra bam na ne Davidi tun, ba ma ta dɪ Abimeleki

ba wɪ: «Nɔɔnu wuntu yɪ Davidi mu, ba tuw pɛ wum. Ku daɪ kuntu na? O tuw kum nɔɔna bam yəni ba saɪ yɪ ba leeni ba tee-o mu ba wɪ:

«Sooli gu o duna bam muru dɪ muru.

Sɪ ku na yɪ Davidi, wuntu ma gu o duna bam muru fugə dɪ fugə.»»

¹²Davidi na ni kuntu tun, o ma jeeli nɔɔna bam taani dum maama, yɪ ku pa fuvu tiini dɪ ja-o dɪ Gatɪ tuw pɛ Abimeleki. ¹³Kuntu ŋwaani, Davidi na yəni o wu ba tee nɪ tun, o maa kɪ nuneɛnɪ o yirisi mu. O deen kaagɪ o kɪ yuu-vuvugə kikiə mu, yɪ o jɪgɪ ba tuw kum manchono ni bwæru o kwæra yɔɔ yɔɔ yɪ o bəri tu yira nɪ. O ta maa yagɪ o twana yam pa o lileeru nunɪ tɪ bɔɔrɪ ya maama. ¹⁴Pɛ Akisi ma ta dɪ o nɔɔna bam o wɪ: «Abam wu ne nɪ nɔɔnu wuntu yɪ cicoo mu na? Bɛŋwaani mu á nan jaan-o á ba amu te? ¹⁵Amu ge cicooru mu yɪ á ja-o á ba amu te na? A ba lagɪ sɪ wuntu taa wu a sɔŋɔ nɪ o jɪgɪ-nɪ o daana!»

Davidi səgi o titɪ Sooli tee nɪ

22 Davidi deen ma zigɪ Gatɪ tuw kum nɪ, o duri o vu o səgi piu kudonɔ bɔɔnɪ wunu. Je sim kuntu bwələ dɪdaani Adulami tuw

mu. O curru di o sɔŋɔ tiinə bam maama na ni ni o wu dáani tun, ba ma vu o te. ²Ku ta wəli da, nɔɔna balu maama na wu cam wɔni tun, di balu na jigi nɔɔna juna tun, ku wəli didaani balu maama ɣwia na ba ywəmmə tun maama ma la ba vu Davidi tee ni. Ba maama kɔɔɔ deen yi biə-yana mu. Davidi ma ji bantu maama yigə tu.

³Davidi deen ma zigi dáani o vu Moabi tu Mitspa. O ma ta di Moabi pe wum o wi: «A loori-m mu si n pa a ko didaani a nu taa wu nmɔ tee ni, si ku taa nii a na tu a lwarɔ We na jigi kulu si Dl ki Dl pa-ni tun.» ⁴Davidi ma ja-ba o vu o yagi Moabi pe wum sɔŋɔ ni. Ba maa wu pe wum tee ni maɲa kalu maama Davidi deen na kaagi o səgi o tuti je sum kuntu ni tun.

⁵De didwi We nijonnu Gaadi ma ba o ta di Davidi o wi: «Daa n yi maɲi gugoro kum ni yo seeni! Zani n nɔɲi n vu Zuda.» Davidi ma pe o zani o vu o zɔvri Ereti kagva kam wuni.

Sooli pe ba gu Nobi tuw kaanum tiinə

⁶Sooli deen maa wu Gibe a tuw zɔŋɔ kudon yuu ni. O maa je sana kuri ni, yi o ze cicwe o juɲa ni. O didɛera bam maama maa kaagi o ba

ziga. Sooli laan ma ba o lwarɔ ni ba ni Davidi ɣwa mu. ⁷O ma ta di o nɔɔna bam o wi: «Abam, Benzamen tiinə bam, á buɲi ni Zese bu Davidi na di paari, o ta wɔ taa ye á ni ni, si o pa abam kari di kadwi yi o daari o pa á taa wu o jar-kərə bam yigə ni na? ⁸Ku yi kuntu ɣwaani mu á ki ni daani si á lo amu kwaga ni na? Amu tuti bu Zonatan mu ki ni didaani Zese bu wum si ba cəge-ni, yi abam wuluwulu wu pe a lwarɔ ku ni ni. Abam bri ni á yigə təri amu wuni. Amu bu wum maɲi o sugi a tuntɔɲu pa o kwaan o na pwələ o gu-ni, yi á wu tagi á bri-ni!»

⁹Edom tu Doegi di deen tɔgi o wu Sooli nɔɔna bam tee ni. O na ni Sooli na tagi kulu tun, o maa wi: «Maɲa kam a na wu Nobi ni tun, mu a ne Zese bu wum na tu Asituba bu Ayimeleki te. ¹⁰Ayimeleki ma bwe Baɲa-We si o lwarɔ Davidi yigə na yi te tun. O ta pe Davidi wudiiru, yi o daari o kwe Filisi tu Goliati su-lɔŋɔ kum o wəli da o pa-o.»

¹¹Sooli na ni kuntu tun, o ma tɔɲi o bəɲi Ayimeleki didaani o sɔŋɔ tiinə maama si ba ba o te. Bantu deen yi We kaanum tiinə mu Nobi tuw ni. Ba maama na yi Sooli te tun, ¹²o ma ta o wi: «Asituba bu, cəgi yo!» O di ma ləri o wi: «Pɛ, a cəgə.» ¹³Sooli ma bwe-o o wi: «Bɛɛ mu ki yi nmɔ ki ni didwa didaani Zese bu

wum, si á kɪ á cɔge-nɪ? Nmu pɛ-o wudiu, dɪ su-lɔŋɔ, yɪ n ta ma n sɔɔli We n kwe o cwəŋə. Kuntu ma pa o lɔ amu kwaga nɪ, yɪ o zum tɔgi amu nɛ tintu si o gu-nɪ!»

¹⁴ Ayimeleki ma ləri pɛ wum o wɪ: «Pɛ, nɔɔn-nɔɔnu təri nmu tintuŋna bam wɔni yɪ o jigi cɪga o pa-m nɛɛni Davidi na jigi nmu cɪga te tun. O ta maa yɪ n bukɔ baru. Nɔn-babe silɔ na yiri nmu tun maama wɔni, o wu ba yigə nɪ mu. O ta maa jigi yiri nmu sɔŋɔ kum maama wɔni. ¹⁵ Cɪga tun, ku dai duntu dɛ nɪ mu a puli si a sɔɔli We a pa-o. A nan kɪ a cɔgi mu na? Yɪ ja taani duntu n jeeri amu dɪ a sɔŋɔ tiinə bam, si amu yəri taani dum kulukulu nɪ nɪ.»

¹⁶ Sooli ta maa wɪ: «Ayimeleki, nmu didaani n dwi dum maama maŋɪ si á ti mu.» ¹⁷ O ma ta dɪ balɔ na zɪgi ba yir-o tun o wɪ: «Zaŋɪ-na á gu Baŋa-We kaanum tiinə bam! Beŋwaani, ba sɔgi ni didaani Davidi si ba cɔge-nɪ. Ba maani nɪ Davidi maa duri si o lu amu mu, yɪ ba wu tagɪ ba bri-nɪ.» Pɛ dideera bam maa wu se si ba ma ba jun ba dwe Baŋa-We kaanum tiinə bam.

¹⁸ Sooli ma pipiri o ta dɪ Edom tu Doegɪ o wɪ: «Nmu nan zaŋɪ n gu Baŋa-We kaanum tiinə bam!» Doegɪ ma sunt o magɪ-ba o gu. We kaanum tiinə funɔɔɔ banu mu tigi

dɪ dɛ dum kuntu nɪ, yɪ ba maama zuuri kaanum gwar-wugɔ kum mu.

¹⁹ Sooli ma vu Nobɪ tu kum, mɛ kaanum tiinə bam na zuuri da tun. O ma gu tu kum nɔɔna bam maama. O pɛ ba gu baara, dɪ kaana, dɪ ba biə, ku bri ku wəli bu-sɪsɪn dɪ mu. Ba ta ma gu ba naani, dɪ ba bɪnɛ, ku wəli dɪ ba peeni maama.

²⁰ Wulu yirani dɛɛn na lugi tun mu yɪ Abiatari. O maa yɪ Ayimeleki bu mu, yɪ o ko-nakwɪ yɪ Asituba. O ma duri o vu o wəli Davidi kɔgɔ kum wɔni. ²¹ O ma lwəni o bri-o Sooli na gu Baŋa-We kaanum tiinə bam te tun. ²² Davidi ma lər-o o wɪ: «Duntu dɛ dum a na maŋɪ a na Doegɪ na wura tun, a maani nɪ o o vu o ta o bri Sooli o na nɛ kulɔ tun. Abam sɔŋɔ kum maama na tigi tun, ku yɪ amu yigə mu. ²³ Kuntu ŋwaani, ta n wu amu tee nɪ. Yɪ ta n kwari fuɔni. A ye nɪ Sooli beeri dɪbam bale mu si o gu. Nmu nan na wu amu tee nɪ, cam bá yi-m.»

Davidi jonɪ Keyila tu kum o yagi

23 Dɛ didwɪ mu ba tagɪ ba bri Davidi ba wɪ: «Filisi tiinə bam mu ve si ba kɪ najara dɪ Keyila tiinə. Ba nan vri ba muna yɪ ba ta wura ba firi-ya mu.» ² Davidi ma bwe Baŋa-We o wɪ: «A ve a jeeri Filisi tiinə bam dɪ najara na?» Baŋa-We ma ləri Dɪ wɪ: «Zaŋɪ n vu

n jeeri-ba si n joni Keyila tuw ba juwa ni n yagi.»

³Davidi noona bam ma ta ba wu: «Nii di na maru di wu Zuda laja kam ni mu yo seeni, yi di fona di Filisi tiina bam. Si di laan nan na lagu di jeeri-ba Keyila ni, ku ba taa yi leeru ku pa dibam na?» ⁴Davidi daa ma vu Baŋa-We yiga ni si o bwe o lwaru o na wo ki te tun. Baŋa-We ma lar-o Di wu: «Nan ve Keyila lele kuntu, si amu wo ki Filisi tiina bam nmu juwa ni si n di-ba.»

⁵Davidi di o noona bam ma zaru ba vu Keyila ba jeeri Filisi tiina bam di najara. Ba ma wani-ba yi ba vru ba vara ba ja ba viiri. Ba ma gu Filisi tiina bam zanzan, yi ba daaru ba joni Keyila tiina bam ba yagi. ⁶Ayimeleki bu Abiatari deen ya na duri o vu Davidi te Keyila ni tun, o ya kwe We kaanum gwar-wugu mu o weli da.

⁷Sooli deen ma ni ni Davidi ve Keyila mu o wura. O ma ta o wu: «We laan mu kwe Davidi Di ki amu juwa ni, benwaani o ve o pi o tuti mu tu kulub ba na yoni ba ma bwæru kamuna ba pi ku niya yam tun wuni.» ⁸Sooli ma beni o jar-kæra bam si ba la daani, ba vu ba gilimi tuw kum ba ki titari ni, si ba daaru ba ja Davidi di o noona bam.

⁹Davidi na ni ni Sooli wubunga jaani mu si o ba o ja-o tun, o ma

ta di We kaanum tu Abiatari o wu: «Kwe kaanum gwar-wugu n ja n ba, si di ma di lwaru We wubunga na yi te tun.» ¹⁰Davidi laan ma loori We o wu: «Yistrayeli tiina Baŋa-We dum, amu ni ni Sooli lagu o ba yo seeni mu o cugi tuw kum amu gwaani. ¹¹A lagu a bwe a nii, Sooli wo suni o ba yo, ni amu na ni te tun na? Keyila tiina bam wo ja amu ba kwe ba ki o juwa ni na? Popo a loori-m si n pa a lwaru ku na wo ki te tun.» Baŋa-We ma leri Di wu: «Sooli wo ba.» ¹²Davidi daa ma bwe o wu: «Si Keyila tiina bam, ba a kwe amu di a noona bam ba ki Sooli juwa ni na?» Baŋa-We ma lar-o Di wu: «Een, ba a kwe abam ba pa-o.»

¹³Davidi na ni kuntu tun, o didaani o noona bam ma ki lila ba duri ba nuni Keyila ni. Ba maa kaagi ba ve je silu maama ba na wo wani ba vu tun. Sooli na ni ni Davidi daa tæri Keyila ni tun, o ma lani o wubunga yi o wu ve da.

Davidi lugi Sooli juwa ni

¹⁴Davidi deen maa wu Zifi kagua kam ni o sægi pweeru laja kam gugwæru tum wuni. Sooli di ma yæru o beer-o mu si o wan-o o ja. We maa wu pe Sooli na o jæga.

¹⁵Davidi deen wu Zifi kagua kam je sidon ni, Horesi ni mu. O na wura

tun, o ma maanu ni Sooli nuŋi o ba si o gu-o. ¹⁶Sooli bu Zonatan di nan ya ve Horesi. O ma vu Davidi te, o daari o pa o na baari Baŋa-We dam ŋwaani. ¹⁷Zonatan ma ta did-o o wi: «Yi ta n funa, si a ko Sooli bá yi-m o ja. O maŋi o ye ni: nmv mu lagi n ta n yi Yisrayeli tiinè Pè, si amv laan saŋi n kwaga a taa wu n tikəri ni.» ¹⁸Bantu bale daa ma ki ni-məɔ Baŋa-We yigə ni si ba taa jigɔ cɔga ba pa daani. Kuntu kwaga ni mu Zonatan joori o vu soŋɔ. Davidi maa maŋi Horesi ni.

¹⁹Zifi tiinè badonnə ma zaŋi ba vu Sooli te Gibe a ni. Ba ma ta did-o ba wi: «Pè, Davidi tu o səgi dɔbam laŋa kam Horesi zwəənu tum ni. O wu Hakila piu kum na wu Yesimɔn jagwiə seeni tun yuu ni mu. ²⁰Nmv na kwaani n beer-o si n ja tun, nan lagi dɛ si n ba dɪ tuw kum, si dɪ ja-o dɪ ki nmv juŋa ni.»

²¹Sooli ma ləri o wi: «Á ki cɔga. Baŋa-We yu-yoŋo taa wu á yuu ni, di á na lagi a lanyirani tun! ²²Nan ta kwaani-na á wəli-ni fun. Joori-na á vu á lwarɪ o na wu mɛ cɔga cɔga tun, didaani nɔɔna balv na nɛ-o dáani tun. Amv ni ni o tiini o jigɔ sisuna zanzan ku ja ku gaali. ²³Ve-na á fɔɔɔ á beeri á lwarɪ o səgim je sum maama, si á laan ba á ta á bri-ni jaja. Ku kwaga ni, a laan wú da di abam a vu. O ta na wu

laŋa kam kuntu ni, a wú beeri a na o jəgə. Ku na maŋi ku yi si a beeri Zuda so-yuni tum maama wuni mu di, a ta wú ja-o.»

²⁴Nɔɔna bam ma ki lɪla ba loori Sooli ba vu Zifi, yi Sooli laan saŋi kwaga o yi da. Davidi di o nɔɔna bam dɛɛn ya səgi Maon kagua kam ni mu. Ba maa wu Araba bolo kum na wu Yesimɔn jagwiə seeni tun ni mu. ²⁵Sooli di o nɔɔna bam ma nuŋi si ba beeri Davidi je. Davidi di ma ni Sooli ŋwa. O di o nɔɔna bam ma vu pu-kamunu kudoŋ na wu Maon kagua kam ni tun ba səgi da. Sooli ma lwarɪ Davidi na wu mɛ tun. O ma vu Maon kagua kam ni o pu o kwaga virə-virə. ²⁶Sooli di o nɔɔna bam maa wu piu kum daa didva ni mu ba veə. Davidi di o nɔɔna bam di maa wu ku daa kadoŋ ni ba kwaani si ba lu Sooli juŋa ni. Sooli di o nɔɔna bam ma daari fun si ba yi Davidi di o nɔɔna bam te si ba li-ba. ²⁷Ku nɛ ni ni mu nɔɔnu duri o vu o yi Sooli te yi o wi: «Kɪ-na lɪla á ba! Filisi tiinə bam mu cugi ba puri dɔbam tuw kum baŋa ni!»

²⁸Sooli ma ga ga o yagi Davidi zəlim. O ma joori o pipiri si o vu o jeeri Filisi tiinə bam di najara. Kuntu ŋwaani mu ba jigɔ je sum kuntu yiri ba bəi wi: «Pupwara Piu». ²⁹Davidi dɛɛn ma zɪɔɔ dáani o vu En-Gedi o səgi je sum kuntu ni.

Davidi yagi Sooli o pa o lu

24 Najara yalu deen na wu Sooli didaani Filisi tiine bam titari ni tun ma ti. Sooli na joori sɔɔ tun mu o ni ni Davidi wu En-Gedi kagua kam seeni. ²O ma kuri jar-kərə murre tito Yisrayeli tiine bam wuni, balu na ye najara laɲa lanyranɪ tun. O ma ki-ba o kwaga ni yi ba nuɲi ba vu si ba beeri Davidi di o nɔɔna bam je. Ba ma vu ba yi pweeru tidonnə seeni ba na bəi-ti ni «Kagua wu buni pweeru tun.

³Ba na wu cwəɲə ni tun, mu ba yi je silu nayira na yəni ba pi ba peeni da tun. Piu bɔɔni maa wura di na bwələ di cwəɲə kam ni. Sooli ma ywəri o zu bɔɔni dum wuni si o fu fian. Piu bɔɔni dum kuntu ni mu Davidi di o nɔɔna bam di deen səgi. Bantu nan joori ba wu yigə ni mu dāa dāa. ⁴Davidi nɔɔna bam na ne Sooli tun ba ma ta di Davidi ba wɪ: «Nii pwələ na tigi jaja ka pa-m te! Zum de duntu mu yi de dulu Baɲa-We na tagi di taani, di Dɪ na taga Dɪ wɪ: Dɪ wó kwe n dɔnu wum Dɪ ki n juɲa ni si nmu ki-o n na lagi te tun.» Davidi ma vwe kuntu mɛmɛ o vu o ja Sooli gɔɔ kum kuri seeni o goni, yi Sooli yəri ku ni ni.

⁵Ku kwaga ni mu Davidi wubɔɲa daani-o zanzan di kulɔ o na ki tun.

⁶O ma ta di o nɔɔna bam o wɪ:

«Baɲa-We wó ci si amu kwe a juɲa a ma a ki wulu na te amu tun zunni. Ku yi Baɲa-We mu kur-o. We wó ci si a cɔgi a tu wum, wulu We na pwəri paari nugə o yuu ni tun.» ⁷Ku yi bitari suntu mu Davidi mɛ o ja o nɔɔna bam, o ci-ba si ba yi zaɲi ba ki Sooli kulɔkulɔ. Sooli ma zaɲi piu bɔɔni dum wuni o nuɲi si o kɛ.

⁸Davidi di laan ma ba o nuɲi piu bɔɔni dum wuni yi o zigɪ dāa ni o bəɲi Sooli o wɪ: «Pɛ! Amu tu, dunle!» Sooli ma pipiri si o nii. Davidi ma vin o yibiye tuga ni o pa-o zulə, ⁹yi o ta o wɪ:

«Amu ko, bɛɲwaani mu n kaagi n cəgi balu na te ba wɪ amu kwaani si a cɔgi-m tun taani? ¹⁰Nmu zum ne ni: n na zu piu bɔɔni dum wuni tun, Baɲa-We kwe nmu Dɪ ki amu juɲa ni mu. A nɔɔna bam badonnə ya wɪ dɪ gu-m mu, yi amu wu pɛ-ba cwəɲə. Amu ma ta di ba a wɪ: «A bá se a ki a tu wum zunni, o na yi wulu Baɲa-We na kuri tun ɲwaani.»

¹¹A ko, fɔgi n nii gwar-zunzwari duntu a ze a juɲa ni tun! Di nuɲi nmu gɔɔ kum kuri seeni mu. Amu na yi n yira tun, a yaá wani-m a gu. A na goni n gɔɔ kum, yi a daari n titi a yagi tun, laan nan lwarɪ ni a ba jigɪ nmu lwarum pugə a je. A bri a wu lɔgi nmu kwaga ni. Nmu laan ma n pu amu kwaga si n li a mumwe, yi a wu ki-m kulɔkulɔ a cɔgi. ¹²Baɲa-We nan mu wó bri

dibam bale wuni wulu na jigi bura tun. Baŋa-We mu wú ŋwi amu jini nmu yuu ni, didaani n na jigi amu n ki te maama tun. Si ku na yi amu, a bá kwe a juŋa a ma a dwe-m di fun di. ¹³Faŋa tiinē maa wi: «Kam tɔgi di tu mu.» Kuntu tun, amu bá ki nmu lwarim.

¹⁴Amu nan yi wɔɔ mu yi Yisrayeli tiinē pe zeli-ni si o gu? Amu yi kakur-tika, naa kasila mu nmu jigi n zələ? Ku ba jigi kuri. ¹⁵Baŋa-We mu wú zu taani duntu wuni si Di di-di dibam bale laŋa ni. Duntu mu wú zigi amu kwaga ni Di weli-ni. Di ta wú pa a na bura yi a lu nmu juŋa ni.»

¹⁶Davidi na tagi kuntu maama o ti tun, mu Sooli bwe-o o wi: «Amu bu Davidi, nmu kwərə mu kuntu na?» Sooli laan ma keeri baŋa baŋa. ¹⁷O ta ma ta o wi: «Yagi, si n jigi ciga, amu mu tɔŋi vwan. Nmu nan ki amu lanyirani, yi amu lagi nmu cɔgim. ¹⁸Nmu zim pe a lwarɪ ni n lagi a ni-taani. Benwaani, Baŋa-We ya pe-m pwələ si n gu-ni, yi n wu se si n gu-ni. ¹⁹Nɔɔnu na jeeri o dunu yi o ja-o, o daa wú yag-o si o ke mwalɪ mwalɪ mu na? Nmu zim na ki-ni lanyirani tun, Baŋa-We mu wú ki nmu yu-yoŋo. ²⁰Amu laan lwarɪ ni nmu mu wú suni n ji Yisrayeli tiinē Pe, yi n paari dum wú zigi lanyirani. ²¹A nan loori-m mu si n

ta n du di Baŋa-We yiri ni: n na tu n di paari, n bá cɔgi a dwi dum si di ti maama. Yi pa a yiri dum je a ko sɔŋɔ kum wuni.»

²²Davidi ma suni o ta o du kuntu Sooli yigə ni. Sooli ma zaŋi o joori sɔŋɔ. Davidi di o nɔɔna bam di ma joori ba vu ba sɔgim je sum ni.

Davidi di Abigayeli taani dum

25 Samoweli deen ma ba o ti. Yisrayeli tiinē bam maama ma jeeri o tuw kum ni, si ba di o luə. Ba ma kwe-o ba ki o titi tu Rama ni.

Ku kwaga ni, mu Davidi ve o wu Paran kagua kam wuni. ²⁻³Kalebi dwi tu wudoŋ deen zuuri Maon tuw kum ni, o yiri mu Na-bali. O deen yi nadum ciga ciga. O maa jigi peeni murru tito, yi o buni di yi muru. O maa jigi tiga Karmeli seeni o nii o vara baŋa ni. O kaani yiri deen mu yi Abigayeli. O maa yi wubuŋa tu yi o yibiyə tiini ya lamma. Ku daari Na-bali titi, wuntu wuu luna zanzan yi o yi nɔn-balɔɔ. Ku ma maŋi didaani Na-bali di o nɔɔna bam wu Karmeli ni ba wura ba fanɪ o vara bam kuru.

⁴Davidi deen na wu kagua kam ni kuntu tun, mu o ni ni Na-bali tu si o fanɪ o vara bam kuru. ⁵O ma li o nɔn-dunnu tum fugə,

o tɔŋɩ-ba Na-balɩ tee nɩ yɩ o wɩ: «Ve-na Na-balɩ te Karmelɩ nɩ á da amu ŋwaanɩ á war-o. ⁶Ta-na did-o nɩ: «We wó pa nmu dɩ n sɔŋɔ tiinə maama yazurə dɩ mumwe-dɛeri! We wó pa n juŋa wəənu maama kɩ lanyiranɩ! ⁷Amu nan ni nɩ nmu wura n pa ba fanɩ n vara bam kuru mu. A maa lagɩ sɩ n maanɩ nɩ: nmu naytra bam ya na wu dɩbam tee nɩ tun, dí wu yaari-ba. Maŋa kalu maama ba na wu Karmelɩ seeni tun, ba kulukulu wu je. ⁸Nan bwe n tuntɔŋna bam n nii, sɩ baá ta kuntu mu. Zim na yɩ candiə dim dɛ tun mu a loori-m sɩ n kɩ a nɔn-dunnu tun lanyiranɩ, dí ciloŋo kum ŋwaanɩ. Pa dɩbam zənə yalu maama n na jɩŋɩ n juŋa nɩ tun.»

⁹Davidi nɔɔna bam ma ja o kwərə kam ba vu ba pa Na-balɩ. Ba laan ma zigɩ sɩ ba joŋɩ lərə. ¹⁰Na-balɩ ma ləri-ba o wɩ: «Davidi mu yɩ wɔɔ? Amu yər-o. Zese bu wuntu nɛ o titi na? Lele kuntu, tuntɔŋnu wulu maama na jəni o buŋɩ ga, oó zaŋɩ mu o lo o tu kwaga nɩ sɩ o taa te o titi. ¹¹Amu bá se sɩ a kwe a wudiu didaanɩ a na a pa nɔn-yɔɔru tɩb a na yəri mɛ ba na nuŋɩ tun. A bá kwe vara balu a na gu sɩ a tuntɔŋna di tun a pa abam.»

¹²Davidi nɔɔna bam ma joori ba vu Davidi te, yɩ ba ta kulu maama Na-balɩ na tagɩ tun ba bri-o.

¹³Davidi ma ta dɩ o nɔɔna bam o

wɩ: «Nɔɔnu maama kwe o su-lɔŋɔ o vɔ o tɔŋə nɩ diŋ-diŋ!» Ba ma kwe ba su-lwaanu tum ba vɔ. Davidi titi dɩ ma vɔ o su-lɔŋɔ kum o tɔŋə nɩ. O maa tɔŋɩ nɔɔna biə-yana yigə o maa ve Na-balɩ baŋa. Nɔɔna biə-yale ma daari, sɩ bantu taa yɩri ba zila yam.

¹⁴Na-balɩ tuntɔŋnu wudonɩ ma ta dɩ Na-balɩ kaanɩ Abigayeli o wɩ: «Davidi mu zigɩ kagua kam nɩ o tɔŋɩ nɔɔna dɩbam tu Na-balɩ tee nɩ sɩ ba war-o, yɩ o twɩ-ba lanyiranɩ.

¹⁵Cɩga ŋwaanɩ nan, nɔɔna bantu ya yɔɔri ba kɩ dɩbam lanyiranɩ mu. Ba wu daanɩ dɩbam. Maŋa kalu maama dí na wu ba tee nɩ dí beeri gaa kum wunɩ tun, dí kulukulu wu je.

¹⁶Dí na jɩŋɩ dí peeni sum dí yɩri gaa kum wunɩ tun, Davidi nɔɔna bam mu kwəli dɩbam, wɩa didaanɩ titi maama wunɩ. ¹⁷Kuntu tun, fɔŋɩ n jeeli sɩ n nii n na wó kɩ kulu n wəli dí maama tun. Beŋwaanɩ leeru mu lagɩ tɩ yɩ dí tu wum dɩ o sɔŋɔ kum maama, dɩ o na tiini o yɩ nɔn-balɔɔ, yɩ o ba se o joŋɩ kwɩə tun ŋwaanɩ.»

¹⁸Abigayeli ma kɩ lula o kɩ wonjo maama daanɩ. O maa jɩŋɩ dɩpwa biə-yale (200), dɩ sana looru tile, dɩ peeni sinu ba ya na wɔŋɩ-sɩ tun, dɩ min-wɔa yolo-kamunu, dɩ maasa bwe bi (100), dɩ kaprɩ-kura maasa biə-yale (200). O ma kwe wəənu tum kuntu maama o vɔ bine baŋa nɩ.

¹⁹O ma ta dɩ o tuntɔŋna bam o wɩ:

«Ja-na wænu tuntu á taá wu yigə ni si amu di wó saŋi á kwaga a ba.» Kuntu maama tun, o wu pɛ o baru wum maani ku ni ni.

²⁰ Abigayeli ma di o binaga baŋa ni o kwe cwəŋə o maa veə. O wu cwəŋə kam ni mu, si ku maŋi didaani mɛ na gugwəli ku kaagi piu kum tun. Davidi di o nɔɔna bam maa tu piu kum yuu ni ba buna. Ba ma jeeri daani. ²¹ Davidi ya buŋi o ja wu: «A yɔɔri a yaari a titi mu kafe yi a deen wura a yiri Na-bali jia wænu kagva kam wuni. Amu ki-o lanyirani pa o kulukulu wu je. Laan nan nii o na mɛ balɔɔ mu o joori o lani lanyirani dɔlɔ a na ki-o tun. ²² Amu nan dugi di We si o pa lɛɛru yi amu, nɛnɛni tɪga daa na puuri yi a wu gu baara balu maama na yi o dwi tiinɛ tun pa ba wuluwulu wu daari di didua di.»

²³ Abigayeli na yɔɔri o na Davidi tun, mu o zigi o binaga kam yuu ni o faŋi o cu. O laan ma cɔɔli o yibiyɛ tɪga ni o wari Davidi. ²⁴ O ma ja Davidi nadooni yi o wu: «Amu tu, pa-ni pwələ si a nɔɔni fun di nmu. A loori-m! Se si ku maama taa yi amu yigə, si n daari n cəgi a taani. ²⁵ Amu tu, yi pa Na-bali na ki te tun daani-m, si o yi nɔɔn-balɔɔ mu. O yiri na yi Na-bali tun, di kuri mu yi «nɔɔn-joro». Cɪga tun, o ma suni o tuŋi jwərim. Si ku na yi amu, a wu

nɛ nɔɔna balu nmu na tuŋi a baru tee ni tun.

²⁶ Amu tu, a nɛ ni ku yi Baŋa-We mu cɪgi nmu, si n yi ma lwarum n ma n ŋwi n duna. Dɔ ma ci-m si n yi ma n juja n gu-ba. Ŋwia Tu Baŋa-We na suni Dɔ wura tun, amu dugi Duntu yiri ŋwaani, di nmu titi yiri ŋwaani ni: nmu duna maama di balu dwi maama na buŋi balɔɔ ba pa-m tun wó guri nɛnɛni Na-bali na lagi o guri te tun mu. ²⁷ Amu nan loori-m mu si n jonji pɛera yantu n tintuŋ-kana juja ni, a na jaani a ba tun, n pɔɔri-ya n pa n nɔɔna bam. ²⁸ Amu tu, a nan loori-m mu si n ma n cɛ-ni di a na ki kulɔ a ja a cəgi. Amu ye ni Baŋa-We wó pa n paari dɔm fəgi di zigi taan, nmu na yi wulu na jaŋi Baŋa-We najara n pa-Dɔ tun ŋwaani. We bá se si n ki lwarum n ŋwia maama wuni. ²⁹ Nɔɔnu na zəli nmu si o gu-m, n Tu Baŋa-We mu wó taa kwəli-m si cam yi yi n ŋwia. Ku nan na yi n duna bam, o ta maa wó pa ba ŋwia yɔɔri ka je, nɛnɛni nɔɔnu na kwe kandwe o ki napana wuni, yi o laan duli-ka pa kandwe dɔm je te tun. ³⁰ A ye ni Baŋa-We wó suni Dɔ ki wo-laaru tɔlɔ maama Dɔ na goni ni si Dɔ ki o pa-m tun. Dɔ ta wó pa n ji Yisurayeli tiinɛ pɛ. ³¹ Ku maama na kia, nmu wubuŋa daa bá cəgi, nɛnɛni n ya na gu

nɔɔna kafɛ yɪranɪ. Nmu wubɔɔa bá daani-m dɪ n na mɛ n tɪtɪ jɔa n ɲwɪ n jɪnɪ nɔn-gwiə baɲa nɪ tun. Amu tu, Baɲa-Wɛ na tu Dɪ kɪ-m lanyɪranɪ kɔntu, sɪ n guli amu dɪ gulə.»

³² Davidi ma ta Abigayeli o wɪ:

«Amu wó zuli Yisurayeli tiinə Baɲa-Wɛ dum mu, beɲwaani, Duntu mu tɔɲɪ-m sɪ n ba n jeeri-nɪ zum de duntu. ³³ A nan ta kɪ Wɛ le nmu dɪ ɲwaani. N yɪ wubɔɔa tu. Swan taani dɪlɔ n na tagɪ tun ɲwaani, amu ta wu mɛ a jɔa a gu nɔɔna sɪ a ɲwɪ a jɪnɪ ba baɲa nɪ. ³⁴ Cɪga tun, Baɲa-Wɛ mu cɪɪ amu cwəɲə sɪ a yɪ cɔɪ abam. Nmu ya na wu kɪ lɪla n ba n jeeri dɪbam, tuntu n baru wum dɪ o nɔɔna maama na yɪ baara naa bəkəri tun ya tɪga. Dɪ yaá gu baaru dwi maama na wu o sɔɲɔ kum nɪ tun, sɪ tɪga daa ba ka puuri. Amu dugi dɪ Yisurayeli tiinə ɲwɪa Tu Baɲa-Wɛ dum mu nɪ a tɛ cɪga mu kɔntu.»

³⁵ Davidi ma jɔɲi Abigayeli pɛera yam yɪ o daari o ta did-o o wɪ: «Joori n vu sɔɲɔ, sɪ n daari n pa n wuw taa tigə. Amu wó kɪ n na tagɪ te n bri-nɪ tun.»

³⁶ Abigayeli ma joori o vu sɔɲɔ. O na nɛ o baru Na-balɪ tun, o ma maani nɪ o kɪ wudi-fɔɔ nɪnɛnɪ pɛ na wó kɪ te tun mu. O kɪ candiə mu o pa nɔɔna sɪ ba tɔɪ ba di. O ma di ywəni o ba o bugi dɪ sana. Kuntu ɲwaani Abigayeli wu tagɪ kulukulɔ

dɪ o baru wum duntu titu dum nɪ. ³⁷ Tɪga laan na puuri yɪ sana bam nuɲi Na-balɪ yɪ nɪ tun, mu o kaani wum tɔlɪ kulɔ maama na kɪ tun o bri-o. Na-balɪ na nɪ tun, o bɪcari ma tiini dɪ baani, yɪ o yura yam maama puli sɪ ya taa tua. ³⁸ Da fugə na kɪ ya wəli da tun mu Baɲa-Wɛ magɪ Na-balɪ pa o tɪ.

³⁹ Davidi na nɪ nɪ Na-balɪ tɪɪ tun, o ma zuli Wɛ yɪ o wɪ: «Amu wó kɪ Baɲa-Wɛ le, beɲwaani, Dɪ bri nɪ a jɪɪ cɪga Na-balɪ yigə nɪ dɪdaani o na twɪ-nɪ tun. Dɪ ta ma cɪ a jɔa pa a wu tɔɲɪ lwarum, yɪ Dɪ daari Dɪ pa Na-balɪ kəm-balɔɔ kum joori ku tu o tɪtɪ yuu nɪ.» Davidi laan ma tɔɲɪ kwərə o pa Abigayeli nɪ: o lag-o mu sɪ o ma o kɪ o kaani.

⁴⁰ Davidi nɔɔna bam ma vu Karmeli ba ta dɪ Abigayeli ba wɪ: «Davidi mu tɔɲɪ dɪbam n tee nɪ sɪ dɪ ja-m dɪ ba sɪ n ta n yɪ o kaani.» ⁴¹ O ma cɔɔlɪ o yibiyə tɪga nɪ yɪ o ləri-ba o wɪ: «Amu yɪ Davidi tuntɔɲ-kana mu. A maa wó sɛ sɪ a zari o tuntɔɲna bam nɛ.» ⁴² Abigayeli ma kɪ lɪla o zari o din bɪnaga, yɪ o pa o tuntɔɲ-kaana banu tɔɔ-o ba vu. Ba ma pɛ Davidi nɔɔna bam kwaga ba pu ba vu ba yɪ Davidi te, pa o jɪ o kaani.

⁴³ Davidi nan ya manɪ o di Zizreyeli tw buko Ahinoam mu o ma o kɪ o kaani. Abigayeli laan ma wəli da o yɪ o kaani. ⁴⁴ Sɪ ku na

yi o ka-kwɛa kam na yi Sooli buko Mikali tun, Sooli deen ya kwe-o mu o pa o zu Layisi bu Paliti. Nɔɔnu wum kuntu deen nuji Galim mu.

Davidi daa ta yagi Sooli o pa o lu

26 Zifi tiinɛ badonnɛ deen ma zaɲi ba vu Gibe a yi ba ta di Sooli ba wi: «Davidi tu o sɛgi Hakila piu kum yuu ni, je silu na jeeri Yesimon kagua kam ni tun mu.»

²Sooli na ni kuntu tun, o ma la Yisrayeli tiinɛ jar-kɛrɛ murru tito balu na ye najara laɲa lanyiranɛ tun, yi ba vu Zifi kagua kam si ba beeri Davidi je. ³Ba na yi cwɛɲɛ kalu na wu Hakila piu kum tɛɲɛ ni tun ba ma zigɛ ba cwi ba vwɛ je silu na jeeri Yesimon tun ni. Davidi ma maɲi kagua kam woni. O ma ba o ni ni Sooli tu si o beeri o je. ⁴O ma tunɛ nɔɔna si ba ɲɔ ba nii Sooli na wu me tun, yi ba lwarɛ ni o suni o yi kagua kam seeni.

⁵Davidi na lwarɛ tun, o laan ma zaɲi o vu o yi me Sooli di o nɔɔna bam na tigi tun. O ma maanɛ Sooli di o jar-kɛrɛ yigɛ tu Abenra na tigi me lanyiranɛ tun. Abenra maa yi Nera bu. Sooli maa tigi o dɔa yi jar-kɛrɛ bam maama laan maa gilim-o ba ki tutari ni. ⁶Heti tu Ayimeleki dɔdaani Zoabi nyaani Abisayi mu zigɛ Davidi tee ni.

Abisayi nu maa yi Zeruya. Davidi ma bwe-ba o wi: «Abam wɔɔ mu wu tɔgi di amu, si di vu di yi Sooli di o nɔɔna bam na tigi me tun?» Abisayi ma lɛri o wi: «Amu wu tɔgi-m si di vu.»

⁷De dum kuntu titu ni Davidi dɔdaani Abisayi ma loori ba vu Sooli di o jar-kɛrɛ bam tigɛ je sum. Ba na yi da tun, dɔdaani Sooli tigi o jar-kɛrɛ bam titari ni mu o dɔa. O cicwe ma muvri tɛga ni di maɲi di o yuu kum seeni. Abenra dɔdaani jar-kɛrɛ bam maama maa gilim-o ba ki tutari ni, yi ba di dɔa. ⁸Abisayi ma ta di Davidi o wi: «Nii Baɲa-We zum na kwe n dɔnu wum Di ki n juɲa ni te! Nmu na sɛ, amu wu vaɲi o cicwe dum mu a li a joori a zɔ-o a muvri a yagi tɛga ni. A maa wu zɔ-o bidwi mu yi o ti, a ba zɔ bile.»

⁹Davidi ma lɛr-o o wi: «Yi ki zunni o yira ni! Nɔɔnu na magi pe wulu Baɲa-We na kuri tun, ku tu kɛm-balɔɔ wu taa wu o yuu ni.

¹⁰ɲwɛa Tu Baɲa-We yiri ɲwaani, Duntu mu wu magi Sooli Di gu. We wai Di pai o tua o titi tɔvni, naa o ti jara-kɛm baɲa ni. ¹¹Baɲa-We nan wu ci amu si a ma a juɲa a gu wulu Baɲa-We yu-yoɲo nugɛ na wu o yuu ni tun. Nan pa di kwe o cicwe dum, di na muvri o yuu seeni tun, dɔdaani o na-kunkolo kum di ja di viiri.» ¹²Davidi ma go Sooli cicwe

dum yi o daari o kwe o na-kunkolo kum ti na zigi ti marj o yuu seeni tun, yi ba ke. Nɔɔn-nɔɔnu nan wu ne-ba. Nɔɔn-nɔɔnu di wu lwarɔ kulu na ki tun. Ba maama maa tigi ba dɔa yi ba wu zarj, Baɗa-We na pe ba tiini ba dɔ ba lusi tun ɗwaani.

¹³Davidi didaani Abisayi ma joori ba tɔgi bolo kum ba be daa kadoɗ kam ni. Ba ma vu ba din piu kadoɗ yuu ba zigi da, yi pwelɔ daga bantu di Sooli nɔɔna bam titari laɗa ni.

¹⁴Davidi laan ma nii Sooli jar-kɛrɛ bam seeni yi o tɔɔli o bɛɗi Abenira o wu: «Abenira, nmu wura na? Zarj n leri-ni!» Abenira di ma tɔɔli o leri o wu: «Nmu yi wɔɔ mu yi n ki sɔɔ kuntu n bɛɗi pe wum?»

¹⁵Davidi ma joori o lar-o o wu: «Abenira, nmu dai babia n dwe Yisrayeli jar-kɛrɛ bam maama mu na? Bɛɛ mu ki yi n wari n pe wum si n ta n yira? Ba ya tu mu si ba gu n tu wum. ¹⁶Nmu na ki te tuntutu ba lana. ɗwɔa Tu Baɗa-We yiri ɗwaani, nmu didaani n kwaga nɔɔna bam maama marj si á ti mu, bɛɗwaani á wu fɔgi á yiri a tu wum Baɗa-We na kuri tun. Laan nan fɔgi-na á nii! Pe wum cicwe dum ya na wu o yuu seeni tun wu yɛn mu? Si o na-kunkolo kum di be?»

¹⁷Sooli ma lwarɔ Davidi kwɛrɛ kam yi o bwe-o o wu: «Amu bu Davidi, nmu mu kuntu na?» Davidi ma lar-o o wu: «Pɛ, amu mu kuntu.»

¹⁸O ta ma ta o wu: «Amu na yi n tuntutu tun, be laan nan mu ki pa nmu yɔɔri n pari amu kuntu si n zeli n ja? A ki bɛɛ mu a cɔgi? ¹⁹Amu tu, a loori-m mu si n cɔgi a taani duntu. Ku ya na yi Baɗa-We mu na pe n zeli amu tuntutu, a tunti ni Di wɔ jɔɗi pɛɛri a juɗa ni yi Di lani Di wuburja yam. Si ku na yi nabiina mu kwe amu yuu ba magi di nmu nyum, Baɗa-We wɔ pa ba na leeru. Bɛɗwaani, ba fun-ni ba li a nabaara tuga kam ni, Baɗa-We na pe ka taa yi amu nyum tun, yi ba daari ba pa a kaagi a zuuri jwɛ-kaana tunti ni. Ba laan maa wu: a taa kaani jwɛnɔ. ²⁰Nan yi pa a jana lu ka ki vɛrɛ tuga ni, yigɛ yigɛ didaani tuga kalu na yi Baɗa-We nyum tun. Amu bri a yi wɔɔ mu? Kasila kantu, mu Yisrayeli tiina pe tɔgi-ni o zeli? Naa a yi lugɛ mu yi n jigɔ-ni n zɛgi pweeru tum ni?»

²¹Sooli ma ta Davidi o wu: «Amu bu Davidi, joori n ba amu te! Amu mu ki lwarum. Amu nan daa ba burj si a ki-m zunni. Bɛɗwaani, n zum bri ni a jigɔ lunni nmu yibiyɛ ni, yi n wu gu-ni. Ciga tun, amu turj jwɛrim. A tiini a tusi mu.» ²²Davidi daa ta maa wu: «Pɛ, nii n cicwe dum mu tuntutu. Turj n nɔn-dunnu tum diduwa si o ba o jɔɗi o ja o ba o pa-m. ²³Baɗa-We mu yɛni Di buri Di pa nɔɔnu maama di o na jigɔ ciga di wu-diduwa te tun. Baɗa-We ya

pe-ni pwələ si a gu-m zum, yi a wu ki kuntu, nmu na yi pe wulu Dl na kuri tun nwaani. ²⁴Amu zum na pe n nwa kam jigi kuri amu yibiyə ni tun, a loori We mu si amu di nwa kam taa jigi kuri o yibiyə ni si Dl taa cu-ni cam dwi maama wuni.»

²⁵Sooli laan ma ta Davidi o wu: «Amu bu, Baŋa-We yu-yoŋo taa wu n tee ni. Nmu na ki kulu maama, ku kulu lam ku pa-m.»

Davidi ma kwe o cwəŋə o maa kea. Sooli di ma joori o vu sɔŋə.

Davidi ve o səgi Filisi tiinə tuw ni

27 De didwɔ mu Davidi deen jəni o buŋi o tuti ni o wu: «Ku laan bwələ si Sooli ja-ni o gu. A na duri a vu a səgi Filisi tiinə bam titari ni, ku taa gara. A daa na tərə Yisrayeli tiinə tuw kum maama ni, Sooli wó beeri-ni o ga. Kuntu maa wó pa a lu o juŋa ni.»

²Ku ma pa Davidi didaani o nɔɔna biə-yardu yam duri ba vu Mawɔki bu Akisi tee ni. Wuntu deen yi Gati tuw pe mu. ³Davidi di o nɔɔna bam ma vu ba maŋi Akisi tee ni ba zɔvri Gati tuw kum ni, nɔɔnu maama di o digə tiinə. Davidi kaana bale bam deen maa tɔgi ba wu o tee ni: Ahinoam na nuŋi Zizreyeli tun, didaani Na-balı kadəm Abigayeli na nuŋi Karmeli tun. ⁴Sooli ma ni

ni Davidi duri o vu o wu Gati ni. O ma yaŋi Davidi bərə kam.

⁵De didwɔ Davidi ma ta di Akisi o wu: «Pe, nmu yi na suni di su di amu titɔŋa yam, si n li n tuni dum wuni tu-balaŋa didwa si amu di a nɔɔna bam taa zɔvri da. Ku dai si amu di taa tɔgi a zɔvri n tee ni pa-tu kuntu wuni.» ⁶Akisi ma se yi o kwe Zikalagi duntu de dum ni o pa Davidi. Ku na zigi kantu maŋa ni si ku yi zum maama tun, Zikalagi ləeri ku yi Zuda pwa bam mu te-ku. ⁷Davidi deen ma zu Filisi tiinə bam titari ni buni didaani canı sına.

⁸Maŋa kam kuntu ni, Davidi di o nɔɔna bam ma yəni ba zaŋi najara di Gesuri tiinə, di Girizi tiinə, ku wəli di Amaleki tiinə bam. Ku zigi faŋa faŋa tun, tuni dum kuntu tiinə deen zɔvri je sum kuntu ni si ku vu ku yi Suuri seeni di Ezipi seeni maama mu. ⁹Davidi di o nɔɔna bam na jeeri tuw kulu maama, ba yəni ba cɔgi ku maama mu. Ba ma gu ku nɔɔna bam, baara di kaana maama, yi ba daari ba vri ba peeni sum, di ba naani dum, di ba bɔne, didaani ba yogondə yam, ku wəli di ba gwaaru maama. O laan ma yəni o joori o vu Akisi te. ¹⁰Akisi di ma yəni o bwe-o o wu: «Nmu zum ve tuw kɔɔ mu n cɔgi-ku yi n daari n vri ba wəənu?» Davidi di ma yəni o ləri o wu: «Dı ve Zuda tuw kudonŋ kagua

kam wuntɔ mu dɛ vɔɔ nɔɔna bam,» naa o wai o tɛ nɛ: «Dɛ ve kagua kam seeni mɛ Yerameliti tiinɛ na wura tun mu dɛ vɔɔ-ba,» naa o wi: «Dɛ ve kagua kam seeni mɛ Kɛnɛ tiinɛ na wura tun mu dɛ vɔɔ-ba.» ¹¹ Kuntu gwaantɔ mu Davidi na jeeri tɔw kulu dɛ najara, oɔ kwaantɔ o gu ku nɔɔna bam maama, baara dɛ kaana. O ma yɛni o wi: «A na wu gu-ba, baá wani ba vu Gati ba ta ba bɔɔ Akisi amɔ na yɛni a kɛ kulu maama tun mu.»

Maɔa kalu maama Davidi na tu o wu Filisi tiinɛ titari nɛ tun, o deen yɛni o kɛ kuntu mu. ¹² Si ku na yɛ Akisi, wuntɔ deen ma kwe o cɛga maama o pa Davidi. O ma jeeli o wi: «Davidi na tiini o kɛ o cɛgɛ o tuti nɔɔna Yisrayeli tiinɛ bam te tun, o kikiɛ maama laan lwe ba mumwa nɛ mu. Lele kuntu si ku taa ve wuu, o laan wó taa tunɔ o pa amɔ mu.»

28 Ku na wura ku wura tun, mu Filisi tiinɛ bam deen lagɛ ba jar-kɛrɛ ba kɛ daantɛ si ba zaɔɔ najara dɛdaantɛ Yisrayeli tiinɛ bam. Akisi ma ta dɛ Davidi o wi: «Ku maɔɔ si n ta n ye nɛ: nmɔ dɛ n nɔɔna bam wó wɛli amɔ kɛgɛ kum wuntɔ mu, si dɛ vu dɛ kɛ najara yam.» ² Davidi ma lɛr-o o wi: «Dáantɛ mu nmɔ wó wani n lwarɛ a na wó tunɔ te a pa-m tun.» Akisi ma lɛr-o o wi: «Nmɔ na sɛ amɔ kuntu tun, amɔ wó pa n ta n yɛɔ-nɛ maɔa maama.»

Sooli ve o vu ciciri vuvu

³ Samoweli deen nan ya maɔɔ o tɛ, yɛ Yisrayeli tiinɛ bam maama dɛ o luɛ. Ba ma daartɛ ba kwe-o ba kɛ o tuti tɔw Rama nɛ. Sooli nan loori yigɛ mu o zɛli ciciri vura dɛ sampwɛri maama Yisrayeli tɛga kam nɛ.

⁴ Filisi jar-kɛrɛ bam ma vu Sunem ba gilimi daantɛ. Sooli ma bɛɔi Yisrayeli tiinɛ bam o kɛ daantɛ pa ba jeeri Giliboa nɛ. ⁵ Sooli na yɔɔɔɔ o dɔli o yɛ o na Filisi jar-kɛrɛ bam tun, mu fɔvɔɔ zu-o, yɛ o yɛra sai vagɛ vagɛ. ⁶ O ma kwaantɛ o bwe Baɔa-Wɛ si o nii o na wó kɛ kulu tun. Baɔa-Wɛ nan wu sɛ Dɛ lɛr-o. Ku na yɛ dundwɛa, naa Yurim dɛ Tumim kandwa yam, naa nijɔɔnɛ, Baɔa-Wɛ wu tɔgɛ si baɔa nɛ Dɛ pa-o lɛrɛ dɛ funfun dɛ. ⁷ Sooli laan ma ta dɛ o nakwa bam o wi: «Ve-na á beeri kaantɛ wulu na wai o bwe cirɛ si o lwarɛ kulu na wura tun á pa-nɛ. Ku maɔɔ si a vu ku tu tee nɛ mu a nii a yigɛ.» O nakwa bam ma ta ba wi: «Kaantɛ wudɔɔ mu wu Eyin-Dɔɔɔɔ nɛ, o bɛi cirɛ.»

⁸ Sooli laan ma zaɔɔ titi nɛ o kwe gwaaru tɛlu na dai o nyum tun o zu. O na lɛni o tuti kuntu tun, o ma tɔgɛ dɛdaantɛ o nɔɔna bale yɛ ba nuɔi si ba vu kaantɛ wum te. Ba na yɛ da tun, Sooli ma ta dɛ kaantɛ wum o wi: «Kwe n vuvu zila yam si n bɛɔi ciru

wudoŋ n pa-nɩ. Pa ciru wulu a na wú bəŋi o yiri tun nuŋi o ba amu te.»

⁹Kaantɩ wum ma ləri o wɩ: «Nmu nan ye Sooli na kɩ kulɩ yɩ o zəli ciciri vura dɩ sampwəri maama pa ba nuŋi Yisrayelɩ tɩga nɩ tun. Bɛɛ mu yɩ n lagɩ n kwe cikɩ n ma n ja amu? Nmu laan ma n lagɩ sɩ ba gu amu dɩ!» ¹⁰Sooli ma ta o du o wɩ: «Amu dugi dɩ Ŋwɩa Tu Baŋa-Wɛ yiri nɩ: n na tuŋɩ a tituŋɩ dum n pa-nɩ, n bá na waarum ku ŋwaantɩ.»

¹¹Kaantɩ wum ma bwe-o o wɩ: «Wɔɔ mu n lagɩ sɩ a bəŋi sɩ o nuŋi o ba?» Sooli ma ləri o wɩ: «Bəŋi Samowelɩ ciru n pa-nɩ.»

¹²Kaantɩ wum na yɔɔrɩ o na Samowelɩ tun, mu o kaastɩ ceptɩ! O ma pipiri o ta dɩ Sooli o wɩ: «Bɛɛ mu kɩ yɩ n ganɩ-nɩ kuntu? Nmu mu yɩ Pɛ Sooli!» ¹³Sooli ma lər-o o wɩ: «Yɩ ta n fɔna, za n ta kulɩ n na nɛ tun n brɩ-nɩ.» Kaantɩ wum ma ta o wɩ: «A nɛ ciru mu na nuŋi tɩga nɩ, yɩ o zaŋɩ o buɩɩ.» ¹⁴Pɛ wum ma bwe o wɩ: «O nyinyugu yɩ tuta mu?» Kaantɩ wum ma ləri o wɩ: «O yɩ nankwɩan mu na buɩɩ yɩ o zu gwar-dɩdɔɔɔ.»

Sooli ma maantɩ nɩ ku sunɩ ku yɩ Samowelɩ mu. O ma vin o yibiyə tɩga nɩ sɩ o pa-o zulə. ¹⁵Samowelɩ ma bwe Sooli o wɩ: «Bɛɛ mu kɩ yɩ n daantɩ-nɩ kuntu? N jaantɩ-nɩ n joori n ba yo seeni sɩ a kɩ bɛɛ mu?» Sooli

ma ta o wɩ: «A wuu mu diə, yɩ a yəri a na wú kɩ kulɩ tun. Bɛŋwaantɩ, Filisi tiinə bam jeeri-nɩ mu dɩ najara. Baŋa-Wɛ nan lɔgɩ amu kwaga nɩ mu. Dɩ daa ba tɔgɩ nijonŋə baŋa nɩ, naa dundwɩa baŋa nɩ sɩ Dɩ ləri-nɩ. Kuntu ŋwaantɩ nan mu te a bəŋi-m sɩ a lwarɩ a na wú kɩ te tun.»

¹⁶Samowelɩ ma ta o wɩ: «Baŋa-Wɛ nan na lɔgɩ nmu kwaga nɩ pa Dɩ ji n dɔnu tun, bɛɛ mu yɩ n daa n bəŋi-nɩ sɩ n bwe n nii n na wú kɩ te?

¹⁷Baŋa-Wɛ na kɩ kulɩ dɩ nmu tun yɩ kulɩ a na wuuri a ta a brɩ-m tun mu. Dɩ jonɩ paarɩ dum nmu juŋa nɩ mu, yɩ Dɩ kwe-dɩ Dɩ pa n doŋ. Davidi mu kuntu! ¹⁸Bɛŋwaantɩ, Baŋa-Wɛ deen pɛ-m ni sɩ n cɔgɩ Amalekɩ tiinə bam dɩ ba wəənu tum maama, Dɩ banɩ na zaŋɩ dɩ ba tun ŋwaantɩ. Nmu nan wu sɛ n kɩ Dɩ ni dum kuntu dɩ cɩga. Kuntu nan mu pɛ Baŋa-Wɛ zum kɩ-m tuntɩ. ¹⁹Ku na wú kɩ te tun, Baŋa-Wɛ lagɩ Dɩ kwe nmu dɩ Yisrayelɩ tiinə bam Dɩ kɩ Filisi tiinə bam juŋa nɩ mu. Jwa de dum nɩ, nmu dɩ n biə bam dɩ wú tɩ yɩ á ba curu yo seeni á wəli amu wunu. Ku na yɩ Yisrayelɩ jar-kərə bam maama, Baŋa-Wɛ wú kɩ-ba Filisi tiinə bam juŋa nɩ mu.»

²⁰Sooli na ni taantɩ dum kuntu maama tun, mu o tu tɩga nɩ o tigi da kuntu yirr. Samowelɩ taantɩ dum ma tiini dɩ pa fɔvɩ zu-o. O yira

maa bwəmmə, o na wu di wɔdiu de dum kuntu ni wia di tutu maama tun ɲwaanɩ. ²¹ Kaanɩ wum ma fufɔ o yi Sooli yira, yi o maanɩ ni o biɩartɩ tiini dɩ fwe. O ma ta dɩd-o o wɩ: «A loori-m, amv tu! Amv na se nmv ni tun, a yɔɔrɩ a vɩn a ɲwɩa mv, yi a kɩ nmv na lagi te tun a pa-m. ²² Kuntu tun, a loori-m mv sɩ n se amv na wɔ ta kulu tun. Yagɩ sɩ a kɩ wɔdiu fun sɩ n di. Kuntu wɔ pa n na dam sɩ n wantɩ n joori n viiri.»

²³ Sooli ma vɩn yi o wɩ: «Amv bá di wɔdiu.» O nɔɔna bam ma tɔɔɩ dɩ kaanɩ wum ba loori-o. O laan ma se. O ma kwaanɩ o zaɲɩ weeni, yi o daari o jani gadogo baɲa ni. ²⁴ Kaanɩ wum ya jɔɔɩ na-paali o sɔɲɔ ni o na jɔɔɩ-dɩ o konɩ tun. Suntu ne sum ni ni o ma ja-dɩ o gu. O ta ma kwe muni o ma fɔɔɩ dɩpe dilu na ba jɔɔɩ dabɩɩ ku wɔntɩ tun. ²⁵ O na ti wɔdiu kum yigə tun, o ma kwe-ku o pa Sooli dɩdaanɩ o nɔɔna bam. Ba ma di yi ba daari ba goni tɩga ba zaɲɩ ba viiri.

Filisi tiinə bam wu se sɩ ba wəli Davidi

29 Filisi tiinə bam deen ma la ba jar-kərə bam ba kɩ daanɩ, yi ba jeeri Afeki ni. Ku daari Yisrayeli tiinə bam dɩ ma vu ba jeeri Zizreyeli buli-yi dum seeni. ² Filisi tiinə jar-kərə bam deen maa

ɔɔrɩ bi bi dɩdaanɩ murv murv. Ba pwa banu bam ma nuɲi ba yigə ni ba veə. Davidi dɩ o nɔɔna bam maa manɩ kwaga ni ba tɔɔɩ dɩ Akisi ba dɩ nuɲi ba veə.

³ Filisi najara dɩdeera bam ma bwe ba wɩ: «Ebru tiinə bantv tɔɔɩ dɩ dɩbam sɩ ba kɩ beɛ mv?» Abimeleki ma ləri-ba o wɩ: «Davidi dɩ o nɔɔna bam mv kuntv. O deen yi Yisrayeli tiinə pe Sooli babɩa mv. O nan nuɲi Sooli kwaga ni mv yi o daari o ba o mɩ dɩ amv. Dɩ na tɔɲɩ daanɩ tun, ku dwe bɩnɩ. De dum o na tu amv tee ni tun sɩ ku yi zum, a ta wu ne o wo-lɔɲɔ dɩ funfun dɩ.»

⁴ Filisi dɩdeera bam banɩ ma zaɲɩ dɩdaanɩ Abimeleki yi ba wɩ: «Pa nɔɔnv wum joori o viiri! Pa o joori o vu tuv kulu nmv na pe-o sɩ o taa zɔvɩ da tun. Yi pa o tɔɔɩ dɩbam sɩ dɩ zaɲɩ najara yam. Ta n ye ni oó wantɩ o lɔ dɩbam kwaga ni, yi o pipiri o gu dɩ jar-kərə badonnə. Kuntu wɔ pa o dɩ Sooli joori ba kɩ daanɩ. ⁵ Yi swe ni ku yi Davidi wum kuntv taanɩ mv Yisrayeli tiinə bam sai yi ba leeni ba tee-o ba wɩ:

«Sooli gu o dɩna bam
murv dɩ murv.

Sɩ ku na yi Davidi,
wuntu gu o dɩna bam
murru fugə dɩ fugə mv.»

⁶ Akisi ma bəɲi Davidi yi o ta dɩd-o o wɩ: «Amv dugi dɩ ɲwɩa Tu Baɲa-We ni a sunɩ a jɔɔɩ n cɩga mv.

Ku zigi nmu na tu n mi didaani amu tun si ku yi zum maama, amu wu ne n wo-lɔŋɔ. Ku ya na yi amu tee ni, a ya lagi si n da didaani amu mu si di vu di ki najara yam. Pwa babam bam nan wu pe-m ciga. ⁷Kuntu tun, joori n vu sɔŋɔ cimm. Yi zaŋi n ki kulu na wɔ daani pwa bam tun.»

⁸Davidi ma leri Akisi o wɔ: «A ki bee mu a cɔgi? Nuneɛni ku na yi ciga mu ni n wu ne amu wo-lɔŋɔ di funfun di, be nan mu wɔ ci si a yi tɔgi a vu a ki najara a weli nmu wulu na yi a pe tun, si di di n duna bam?» ⁹Akisi ma joori o leri o wɔ: «Ciga tun, n titɔŋa yam su amu yi. Amu maa nii nmu nuneɛni a na nii We maleka te tun mu. Di kuntu di, Filisi pwa badonnə bam nan mu vin, yi ba te ba wɔ: nmu ba tɔgi n vu n ki najara yantu. ¹⁰Kuntu tun, jwa zizɔŋa ni si a goni tɔga a zaŋi, nmu di nɔɔna balu maama na de di nmu ba ba amu te tun. Tɔga na puuri, pa a kɔgɔ kum zaŋi a joori a viiri.»

¹¹Tiga na suni ka puuri tun, Davidi di o nɔɔna bam ma goni tɔga ba zaŋi ba kwe Filisi tuw cɔwɔŋə ba maa joorə. Filisi tiinə bam di ma ke ba vu Zizreyeli.

Davidi cɔgi Amaleki tiinə bam

30 Davidi di o nɔɔna bam na zigi najara kaporo ni tun,

da yato de ni mu ba ve ba yi Zikalagi. Ba ma maani wɔ Amaleki tiinə bam mu tu ba di Zuda jagwiə seeni kagwa kam maama. Ba ya tu ba ja najara didaani Zikalagi tuw kum, yi ba daari ba zwe-ku. ²Ku na yi tuw kum kaana bam di biə bam maama, Amaleki tiinə bam wu gu-ba. Ba pe-ba mu ba ja viiri, ku weli didaani balu maama na zuuri tuw kum wuni tun.

³Davidi di o nɔɔna bam na joori tun, ba ma na ni ba tuw kum maama zwe Ku daari di-dwənnu mu ku zigi. Ba ta ma na ni duna mu tu ba pe ba kaana bam di ba biə, bəkəri sum di bisankam sum, ba ja ba ke. ⁴Davidi di o kwaga kɔgɔ kum ma tiini ba kaasi ŋɔɔ! Ba ma keeri taan yi dam daa təri ba tee ni si ba keeri. ⁵Ba duna bam nan ya jaani Davidi kaana bale bam di mu ba weli da ba ja ba ke. Bantu yi Zizreyeli tiinə buko Ahinoam, didaani Na-balɔ kadəm Abigayeli mu. ⁶Davidi wubɔŋa maama ma je. Benwaani, nɔɔna bam maama wuu deen cɔgi mu di ba na ge ba biə bam tun. Ba ma ki bana si ba duli Davidi di kandwa ba gu. Davidi ma salɔ Baŋa-We yura ni pa o na baari.

⁷Davidi laan ma ta didaani We kaanum tu Abiatari o wɔ: «Kwe kaanum kaanum gwar-wugu kum n ja n ba, si di ma di bwe We di

nii dí wó kɪ tuta mu.» Abiatari ma ja gwar-wugu kum o ba o pa-o. ⁸Davidi ma bwe Baŋa-Wɛ o wɪ: «A zaŋɪ a zɛli dí duna bantu na? A na pɛ ba kwaga a pu, a wó yi-ba a ja na?» Wɛ ma lɛri Dɪ wɪ: «Ɛɛn, ve-na á zɛli-ba, sɪ á wó yi-ba. Abam nan ta wó joŋi á nɔɔna bam á yagi.»

⁹Davidi ma ja o nɔɔna biə-yardu yam sɪ ba vu ba ja ba duna bam. Ba ma vu ba yi Besori bugə kam, yɪ o nɔɔna bam badonnə maŋi dáani. ¹⁰Nɔɔna biə-yale mu warɪ sɪ ba be ba daa vu yigə, ba na tiini ba bwəni tun ŋwaani. Ku daari Davidi dɪdaani nɔɔna biə-yana yam na daari tun ma be bugə kam ba maa kea.

¹¹Ba na maa ve tun, Davidi nɔɔna bam badonnə ma vu ba na Ezipi tu wudoŋ na beeri gaa kum wɔni. Ba ma ja-o ba vu Davidi te, yɪ ba daari ba pa-o wɔdiu sɪ o di dɪdaani na sɪ o nyo. ¹²Ba maa kwe kapɪra maasi cicoro, dɪ kacɪn-kurru zwaru tile ba pa-o, yɪ o di. O na di o ti tun mu o dam joori, beŋwaani, da yatɔ maama mu o wu di wɔdiu yɪ o wu nyɔgi na, wɪa dɪdaani titi maama.

¹³Davidi ma bwe-o o wɪ: «Nmu yɪ wɔɔ nɔɔnu mu? N nan nuŋi yən mu?» Nɔn-dɔŋɔ kum ma lɛr-o o wɪ: «Amu nuŋi Ezipi mu, yɪ a laan yɪ Amaleki tu gambaa. Da yatɔ na ke tun, mu a tu wum dɪlɪ-nɪ o yagi, a

na ba jigɪ yazurə tun ŋwaani. ¹⁴Dí ya ve dí ja najara dɪ tunɪ dɪlu na wu kagua kam seeni yɪ Kereti tiinə bam zɔvri da tun mu, dɪ Zuda laŋa kam jagwiə seeni, yɪ dí ta yi kagua kalu Kalebi dwi tiinə na wura tun. Dí ma zwe Zikalagi tu kum dí wəli da.»

¹⁵Davidi ma ta dɪd-o o wɪ: «Nmu wó wani n ja-nɪ n yi mɛ vɪnvurna bantu na wura tun na?» O ma lɛri o wɪ: «Ɛɛn, a wó sɛ a ja-m sɪ dí vu ba na wu mɛ tun. Nan du dɪ Wɛ yɪri nu: n bá gu-nɪ, n nan bá joori n kwe-nɪ n kɪ a tu wum juŋa nɪ.»

¹⁶Ezipi tu wum ma ja-ba o ja o vu o yi Amaleki tiinə bam na wu mɛ tun. Ba deen laan jagɪ je sum maama nɪ mu. Ba maa di ba wubɔŋa ba daari ba nyo sana yɪ ba kweeri yɔɔ. Beŋwaani, wəənu tɪlu ba na vri Filisi tiinə bam dɪ Zuda tiinə bam tee nɪ tun tiini tɪ gaali.

¹⁷Tiga na lagi ka yi tun, Davidi ma zaŋɪ ba baŋa nɪ. O ma lɛeri o jeeri-ba dɪ najara taa sɪ ku vu ku yi tɪga na pɔvri tun wa-zɔvri maŋa nɪ. Nɔɔn-nɔɔnu wu lugi, ku na dai nɔn-dɔnnu biə-yana yurani. Bantu deen kwe yogondə mu ba din yɪ ba duri ba viiri. ¹⁸Davidi ma joori o joŋi nɔɔna balu maama Amaleki tiinə bam na jaani ba vri tun, dɪ ba jɪjiguru tum maama. O ma joŋi o kaana bale bam dɪ o wəli da.

¹⁹Kulɔkulɔ deen wu je. Nɔn-dɔnnu

tun, di nankwun sum, di bəkəri di bɛsankam sum maama, ku ta wəli di ba jɛjɛguru tum maama, kulukulu wu daari ku maɲi ba duna bam tee ni. Davidi deen joori o joɲi ti maama. ²⁰Davidi ma ja vara bam maama pa o nɔɔna bam kali-ba ba kɪ ba kɔɔ kum yigə ni. Ba maa veə yi ba wɪ: «Wəenu tuntɔ maama yi Davidi nyum mu najara yam ɲwaani.»

²¹Davidi ma joori o vu o yi nɔɔna biə bale balu ya na bwənə yi ba maɲi Besori bugə kam ni ni tun te. Bantu ya ba jɛɲi dam si ba tɔɲi ba vu ba ja najara yam. Ba ma nuɲi si ba jeeri Davidi di o kwaga kam. Davidi di ma titwəni o yi-ba yi o daari o warɪ-ba dɪdaani wupolo. ²²Nɔn-balwaaru di nɔn-wo-kurru deen maa wu Davidi kwaga nɔɔna bam wuni. Ba ma ta ba wɪ: «Nɔɔna bantu wu wani ba tɔɲi di dɪbam ba vu ba kɪ najara yam. Kuntu ɲwaani, dɪ bá sɛ si dɪ pɔɔri wəenu tulu dɪ na vɪ dɪ duna bam tee ni tun dɪ pa-ba. Dɪ wú pa nɔɔnu maama kwe o kaani di o biə bam yirani mu o ja o viiri!»

²³Davidi ma ta o wɪ: «Amu nɔɔna bam, yi kɪ-na wo-luɲu dɪdaani wono kulu maama Baɲa-Wɛ na pɛ dɪbam tun. Duntu mu kwəli dɪbam, yi Dɪ daari Dɪ pa dɪ di dɪ duna balu ya na tu ba vɪ dɪbam tun. ²⁴Abam taani dum tərə. Nɔɔna bam maama

wú cɛ kulu Wɛ na pɛ dɪbam tun, si ku taa mai daani. Balu na ve najara je tun, di balu na maɲi kwaga ni ba nii zula yam baɲa ni tun maama wú joɲi ku mai daani mu.» ²⁵Ku na zɪɲi de dum kuntu ni tun si ku ba ku yi zum, Davidi leeri o pa Yisurayeli tiinə bam tɔɲi ni dum kuntu mu.

²⁶Davidi ma ja kulu maama o na vɪ Amaleki tiinə bam tee ni tun, o ja o joori Zikalagi. O ma pa ba li wəenu tum tudonnə ba ja ba vu ba pa Zuda nakwa bam na yi o yuudonnə tun, yi ba ta di ba ba wɪ: «Nii-na, dɪ vɪ wəenu tuntɔ Baɲa-Wɛ duna bam juɲa ni mu. Abam di joɲi-na pɛeri á taá jɛga.» ²⁷O deen li pɛera yam kuntu don mu o tɔɲi o pa Beteli tiinə bam, di jagwiə kagua kam tu Ramotɪ tiinə bam, di Yatira tiinə bam, ²⁸ku ta wəli di Aroyeri tiinə bam, di Sifimotɪ tiinə bam, dɪdaani Estemoa tiinə bam, ²⁹dɪ Rakali tiinə bam. O ta ma tɔɲi pɛera o pa balu na zuvɪ Yerameliti tuni dum di Keni tuni dum wuni tun, ³⁰dɪdaani Horama tiinə bam, di Borasan tiinə bam, di Ataki tiinə bam, ³¹ku ta wəli di Ebrɔn tiinə bam. Davidi deen tɔɲi pɛera yam si ya yi tuni dɪlu maama o di o nɔɔna bam na kaagi da ba kea ba bərə kam wuni tun mu.

Sooli na ge o ŋwɔa te tun

1 Wænu Kibari tɔnɔ 10:1-14

31 Kuntu maama na jigi ku ki tun, dɔdaani Filisi tiinɛ bam zaɲi najara mu dɔdaani Yisrayeli tiinɛ bam. Yisrayeli jar-kərə bam ma jagi saɲ yi Filisi tiinɛ bam zali-ba. Ba ma gu Yisrayeli tiinɛ bam zanzan Giliboa piu kum yuu ni. ²Sooli dɔ o biɛ bam ma duri, yi Filisi tiinɛ bam pɛ ba kwaga ba pu. Ba ma gu Sooli biɛ Zonatan, dɔ Abinadabi, dɔ Malikisua. ³Najara yam ma tiini ya puni Sooli zanzan. O dɔna bam ma na-o yi ba ta ba cɔna ba tɔ-o pa ku tiini ku ki-o zunni.

⁴Sooli ma ta dɔ nɔn-dɔɲu wulu na ze o najara zila yam tun o wu: «Li n su-lɔɲɔ kum n ma n zɔ-ni n gu. Amu ba lagɔ si Filisi nɔn-yɔɔru tuntu yi amu yira ba dɔ zɔ-ni si ba mwani-ni ba ki cavura» Nɔn-dɔɲu kum maa wu se si o gu-o, fɔvni na tiini dɔ jig-o tun ŋwaani. Kuntu baɲa ni tun, Sooli ma vanɔ o titi su-lɔɲɔ o li. O ma kwe-ku o muvri o pugɛ ni, yi o daari o tu ku baɲa ni o ti. ⁵Nɔn-dɔɲu kum na maani ni Sooli tigi tun, o dɔ ma li o su-lɔɲɔ kum o tu ku baɲa ni yi o dɔ ti o tigi o tu wum tikəri ni. ⁶Ku deen ki kuntu mu yi Sooli dɔ o biɛ batɔ bam maama tɔgi daani ba ti, ku wɛli dɔ nɔn-dɔɲu

wulu na ze o najara zila yam tun, dɔ o kwaga nɔɔna bam maama. Ba maama deen tɔga de dum kuntu ni mu.

⁷Yisrayeli tiinɛ balu deen na zuvri Zizreyeli bolo kum seeni tun, dɔ balu na wu Zurden bugɛ kam wa-puli seeni tun ma lwarɔ ni Sooli dɔ o biɛ bam tigi mu, yi Yisrayeli jar-kərə bam maama duri ba jagi. Ba na ni kuntu tun mu ba duri ba lagɔ je ba daari ba tunti dum. Filisi tiinɛ bam ma vu ba zuvri dɔ wuni.

⁸Tɔga na puuri tun, Filisi tiinɛ bam ma joori najara kaporo kum ni si ba za ba li jijiguru twa bam yira ni. Ba ma na ni Sooli dɔ o biɛ batɔ bam tigi mu ba tigi Giliboa piu kum yuu ni. ⁹Ba na ne tun, ba ma goni Sooli yuu ba li. Ba ma daari ba li o najara zila yam na wu o yira ni tun. Ba laan ma tɔɲi kwərə si ka yi Filisi tiinɛ tunti dum maama ni ba di Sooli. Ba ma tɔɔli taani dum ba jwənɛ di sum wuni, dɔ ba dwi tiinɛ bam na wu me tun. ¹⁰Ku na yi Sooli najara zila yam, ba kwe-ya ba ja zu ba tiɲi ba jwəm Asetari digɛ kam ni mu. Ba ma daari ba kwe o yira yam ba vu ba palɔ Beti-San tuw kəbrɛ kam yira ni.

¹¹Nɔɔna balu deen na zuvri Yabesi Galadi ni tun ma ni Filisi tiinɛ bam na ki Sooli te maama tun.

¹²Balu na tiini ba yi pamanɔ-bibe

ba wɔni tun ma zaɲi titu ni ba vu
ba yi Bɛti-San si tɔga laan puuri.
Ba ma pari Sooli di o biə bam yira
yam tu kum kəbrə yira ni. Ba
laan ma ja-ya ba joori Yabesi, yi

ba daari ba zwe-ya. ¹³Ku kwaga ni
mu ba lagi ba kwi sum ba ki daani,
yi ba kwe-si ba ki sana wudoŋ kuri
ni, Yabesi tu wɔni. Ba ta ma di ba
lwi yi ba vɔ ba niə da yarpe.

Samoweli Twannu Tile Tu

Samoweli Twannu Tile Tu te Sooli na tɔga yɛ Davidi lani o yuu ni o di Yisrayeli tu paari dum te tun mu. Davidi deen soe We lanyirani yɛ o fɔgi o nii Yisrayeli tu kum ku cwɛnɛ ni. Di ku di, o di ki wo-balwaarv o pa We wuv tiini ku cɔgi. Tɔnɔ kum bri jaja ni maɔa yɛni ka ba yɛ Davidi ki lwarim, yɛ We ta yɛni Di nii Di di Di nɔɔna bam baɔa ni mu.

Davidi ni Sooli na tɔgi te tun.

1 Davidi deen di Amaleki tiine bam mu yɛ o daari o joori Zikalagi. O maa maɔi da o ki da yale didaani Sooli maɔi o ti. ²Davidi na joori yɛ ku ki da yato tun nɔɔnv ma nuɔi Sooli jar-kɛrɛ bam wuni o ba o te. Nɔɔnv wum deen ya kaagi o gwaarv mu, yɛ o daari o kwe kasulu o ma o taagi o yuu o wu-cɔgɔ kum ɔwaani. O ma yi Davidi te, yɛ o vin o yibiyɛ tɔga ni o zul-o.

³Davidi ma bwe-o o wɛ: «Nmu nuɔi yɛn mu?» O di ma lɛri o wɛ: «Amv ya tɔgi a wu Yisrayeli jar-kɛrɛ bam wuni mu, yɛ a duri a lu najara yam wuni a ba yo seeni.»

⁴Davidi daa ma ta did-o ni: «Ta kulu maama na ki tun n bri-ni.» Nɔɔnv wum ma lɛri o wɛ: «Yisrayeli jar-kɛrɛ bam duri mu ba jagi si ba lu. Ba zanzan ne zunni mu, ba badonnɛ di ma ti. Sooli di o bu Zonatan di ma tɔgi ba ti.»

⁵Davidi daa ma bwe nɔɔnv wum o wɛ: «N ki te mu n lwarɛ ni Sooli di Zonatan suni ba ti?»

⁶Nɔn-dunv kum ma lɛri o wɛ: «Amv yɔɔri a zigɛ Giliboa piu kum yuu ni mu yɛ a na Sooli na salɛ o cicwe dum yira ni o ziga. Ku ma maɔi didaani di duna bam diini ba sisɛɔ-nɔɔna di ba tɛrikooru tum ba duri ba ma yi o te. ⁷O ma pipiri o na amv yɛ o bɛɔi-ni si a vu a zɛn-o. A ma se yɛ a wɛ: «Pɛ, nii-ni da!» ⁸O ma bwe amv o wɛ: «N yɛ wɔɔ mu?». Amv ma lɛr-o a wɛ: «A yɛ Amaleki tu mu.» ⁹O laan ma loori amv o wɛ: «Fɔgi n zigɛ kuntv si n gu-ni, si a dam maama ti, yɛ a tɔvni dum bwɛlɛ mu.» ¹⁰O na tagi kuntv tun, a ma lɛri a gu-o, bɛɔwaani a lwarɛ ni ku tiini ku ni-o yɛ o daa ba wɛri. A laan ma dwani paari yipugɛ kam na wu o yuu ni tun, yɛ a daari a li o juɔa baɔa kam, si a ja a ba a pa-m. Amv tu, nii-ti da.»

¹¹Davidi na ni kuntv tun, o wuv deen ma cɔgi. O ma ja o na zu

gwaaru tilu tun o varu o kaari. O
nɔɔna bam maama di ma ki kuntu.

¹² Ba ma leeri ba keeri taan yi ba vo
ni si ku vu ku yi didaan-ni mara.
Ba wu deen cɔgi zanzan Sooli di
o bu Zonatan tuuni dum ɲwaani,
didaan Baɲa-We titi nɔɔna bam
maama ɲwaani, di Yisrayeli tiinɔ
bam zanzan na tigi najara yam
wuni tun ɲwaani.

¹³ Davidi daa ma bwe non-duɲu
kulu na jaani kwɛrɛ kam o ba o pa-o
tun o wu: «Nmu nuɲi yɛn mu?» O di
ma lɛri o wu: «A yi Amaleki tu mu,
yi a laan zuuri Yisrayeli tɔga kam
ni.»

¹⁴ Davidi laan ma bwe-o o wu:
«Bɛɛ mu tu n yuu ni pa n ma n juɲa n
gu Baɲa-We na kuri wulu si o taa yi
Pe tun? Fuuni ba jigi-m na?» ¹⁵ O ma
bɛɲi o nɔɔna bam didua o pa-o ni o
wu: «Zɔ-o n gu!» O di ma suni o vu o
zɔ Amaleki tu wum o gu. ¹⁶ Davidi
nan ya tagi di Amaleki tu wum mu
o wu: «Nmu tuuni dum yi n titi yigɛ
mu. N mɛ n ni mu n ɲɔɔni n vin n
titi bura, di n na wu: nmu mu gu Pe
wulu Baɲa-We na kuri tun.»

Davidi keeri Sooli di Zonatan tuuni

¹⁷ Davidi deen laan ma leeni luɛ
lɛɲɛ si o ma o guli Sooli di Zonatan
gulɛ. ¹⁸ O ta ma pa ni si ba kwe-ka

ba bri Zuda tiinɔ maama. O ma bɛɲi
lɛɲɛ kam ni «Taɲa Baɲa Lɛɲɛ.» Lɛɲɛ
kam kuntu pupuni ka tigi Cɔga tu
tono kum wuni mu. O maa wu:

¹⁹ «Yisrayeli tiinɔ bam,

di pamaɲ-babe sum tu di

pweeru tum yuu ni ba ti.

Nii-na di jar-kɛrɛ didɛɛra bam
na tiini ba tu te!

²⁰ Yi ta-na taani duntu si Gati
tiinɔ ni.

Yi tɔɔli-na-di Asekelon tu kum
pooni ni.

Filisi tiinɔ kaana na ni-di,
baa taa caki mu di wupolo.

Balu na yɛri We tun wu taa
mwana.

²¹ Giliboa pweeru tum,

We ba se si nyɔɔɔ daa tu a yuu
ni.

Dua di nan daa ba ni.

Abam kari sum daa ba ki
wudiiru.

Bɛɲwaani, daani mu pamaɲna
bam najara zila yam maru
turu wuni.

Ba daa ba lagɛ ba lo paari nugɛ
ba ma taagi Sooli jara-kɛm
ci-kwaɲa kam.

²² Zonatan deen na tagi o taɲa,
o duna wu siiri mu bari-bari,
ba zi na maru ba yi non-babe
te di.

Sooli di na li o su-lɔɲɔ,

wɔntu wó magi o duna mu o
dɪ,
yɪ ku bá joori kafɛ.

²³ Sooli dɪ Zonatan,
nɔɔna deen jigi ba sono
zanzan!

Ba ɲwɪa wɔnɪ, ba yɪ daanɪ mu,
ba ta ma tɔgi daanɪ ba tɪ.
Ba tiini ba warɪma ba dwe
maaru,
yɪ ba ta dana ba dwe
nywənu.

²⁴ Yisrayeli tiinə kaana bam,
taá keeri-na Sooli tɔvɪ dɪm
ɲwaanɪ!
Sɪ o deen pɛ á zu gwar-laaru tɪv
na kɪ səbu zanzan tɪn mu.
O ta ma kwe á gwaaru tɪm
dɪdaanɪ səbu-sɪja wənu.

²⁵ Nii-na jar-kərə paman-babe
sum na tu najara titari te!
Zonatan ma tɪ o tigi pweeru tɪm
yuu nɪ.

²⁶ Amu curu Zonatan,
a wɔv tiini ku cɔgi nmɔ
ɲwaanɪ.
Nmɔ tiini n jigi lɔnnɪ n pa-nɪ!
Sono kulɔ nmɔ na jigi n pa amu
tɪn
dwe nɔɔnu dɪ o kaanɪ sono na
yɪ te tɪn.

²⁷ Nii-na jar-kərə paman-babe
sum na tu najara wɔnɪ te!
Ba najara zɪla yam daa ba jigi
kuri!»

Davidi jigi Zuda tiinə pɛ

2 Kuntu kwaga nɪ, Davidi ma
bwe Baɲa-Wɛ o wɪ: «A joori
Zuda laɲa kam sɪ a vu a taa zɔvɪ
ba tɪnɪ dɪm dɪdɔa nɪ na?» Baɲa-Wɛ
ma lər-o Dɪ wɪ «Eɛn, ve.»

Davidi daa ma bwe-o o wɪ: «Tɔ
kɔɔ mu a nan wó vu?» Baɲa-Wɛ
maa wɪ: «Ve Ebrɔn.»

² Davidi ma zaɲɪ o vu Ebrɔn sɪ
o taa zɔvɪ da, o dɪ o kaana bale
bam, Ahinoam dɪdaanɪ Abigayeli.
Ahinoam nan ya nɲɪ Zizreyeli
nɪ mu, Abigayeli maa yɪ Karmeli
tu Na-balɪ kadəm wɔm. ³ Davidi
nɔɔna bam dɪ ba sɔɲɔ tiinə maama
dɪ deen ma tɔgi dɪd-o ba vu ba zɔvɪ
Ebrɔn tɔv kɔm dɪ ku nawuure yam
wɔnɪ. ⁴ Zuda tiinə nakwa bam ma
vu Ebrɔn nɪ, yɪ ba lo paari nugə
Davidi yuu nɪ ba tiɲ-o sɪ o taa yɪ
Zuda tiinə pɛ.

Davidi ma nɪ nɪ Yabesɪ Galadi
tiinə mu kwe Sooli ba kɪ. ⁵ Davidi
ma tɔɲɪ nɔɔna ba tee nɪ dɪ kwərə
kantɔ yɪ o wɪ:

«Baɲa-Wɛ wó kɪ abam yu-yoɲo, dɪ
á na bri á pɛ wɔm cɪga á kwe-o

á kɪ tun. ⁶Amu nan sooli Baŋa-We mu a pa abam si Dɪ dɪ brɪ abam cɪga, Dɪ daari o kɪ abam lanyirani. Á kəm-laa kuntu ŋwaani amu dɪ wó kɪ abam lanyirani. ⁷Sooli na tɪgɪ tun, nan ta jɪgɪ-na baari, si á daari á taá dana! Lwari-na ni Zuda tiinə bam tiŋi-ni mu si a taa yi ba pɛ.»

Davidi sɔŋɔ kum dɪdaani Sooli sɔŋɔ kum titari najara yam taani

⁸Nera bu Abenura deen mu yi Sooli jar-kərə bam yigə tu. Sooli na tɪgɪ tun, Abenura ma ja Sooli bu Isi-Boseti o be Zurden bugə kam o lu o vu Mahanayimi. ⁹Abenura ma pa Isi-Boseti di paari Galadi tunti dum baŋa ni, dɪ Asuuri tiinə baŋa ni, dɪ Zizreyeli je sum baŋa ni, ku ta wəli dɪ Efrayim dwi tiinə bam, dɪ Benzamen dwi tiinə bam, dɪdaani Yisrayeli tiinə badaara bam maama baŋa ni. ¹⁰Isi-Boseti deen jɪgɪ bina fiinna mu yi o puli si o di paari. O ma jəni paari dum wuni bina yale.

Ku daari Zuda dwi tiinə bam ma pa Davidi cɪga si o taa yi ba pɛ. ¹¹Davidi ma maŋɪ Ebrɔn ni o di paari Zuda tiinə bam baŋa ni bina yarpe di cicoro.

¹²De didwi Abenura dɪ Isi-Boseti dideera bam ma zigɪ Mahanayimi ni ba vu Gabawɔn. ¹³Zeruya bu

Zoabi dɪ deen ma ja Davidi dideera bam o vu o jeeri Abenura dɪ o nɔɔna bam Gabawɔn bulə kam ni. Nɔɔnu maama dɪ o jar-kərə maa wu bulə kam bube ni, kɔgɔ didwa wu bulə kam daa kadoŋ ni yi kɔgɔ kudoŋ wu ka daa kakam kam ni pa ba jəni ba jeeri daani. ¹⁴Abenura ma ta dɪ Zoabi o wɪ: «Lɪ n jar-kərə bam wuni nɔɔnu didwa didwa si amu dɪ lɪ didwa didwa. Bantu maa wó jeeri daani ba janɪ bale bale si dɪ nii.» Zoabi ma sɛ.

¹⁵Ba ma lɪ Benzamen dwi dum nɔɔna fugə-bale na yi Isi-Boseti kwaga nɔɔna tun si ba nuŋi ba jeeri Davidi nɔɔna fugə-bale dɪdaani najara. ¹⁶Ba bale bale na wu najara yam wuni tun, ba maama ma ja da yuuywe. Ba laan ma kwe su-lwaanu ba muuri da sɛ ni, yi ba gu daani. Ku de kuntu mu yi nɔɔna fiinle-bana bam maama ti. Ba ma pa je sum kuntu yuri ni: «Su-lwaanu Kaporo». ¹⁷Ku na tu ku cɛ tun, nɔɔna bam maama ma leeri ba zu najara wuni. Davidi jar-kərə bam ma di Abenura dɪ Yisrayeli jar-kərə bam.

¹⁸Zeruya biə batɔ bam, Zoabi, dɪ Abisayi, dɪ Azayeli deen tɔgɪ ba wu najara yam wuni. Ku na yi Azayeli, wuntu deen waruma o dwe fərə. ¹⁹O ma zanɪ o yɔɔɪ o zəli Abenura si o ja. O maa wu sɛ si o tɔgɪ wo-gaa. ²⁰Abenura ma pipiri o na-o yi o

wi: «Azayeli, nmu mu zeli-ni kuntu na?» O di ma leri o wi: «Een, ku yi amu mu.»

²¹ Abenura daa ma ta did-o o wi: «Nan yagi amu si n vu n beeri non-dongo kudoŋ n zeli. N na jaani ku tu, si n joŋi o najara zula yam n ta n te.» Azayeli ma vin si o yagi Abenura zelim.

²² Abenura daa ta ma kaan-o yi o wi: «Yi ta n zeli-ni si n ja! Amu ba lagi si a fru-m a di tiga ni a gu. Nmu na fun-ni si a gu-m, a daa ba wani n zumbaaru Zoabi yibiy a nii.» ²³ Azayeli nan wu se si o joori kwaga. Abenura ma kwe o cicwe dum nabili seeni o to Azayeli pugə ni di dam pa di muvri da yi di ke di nuŋi o kwaga ni. Azayeli ma tu tiga ni o ti. Wulu maama na tu o yi me Azayeli na tigi o tigi tun, ku tu wu maŋi daani mu o zigi.

²⁴ Zoabi di Abisayi laan ma zeli Abenura si ba ja. Wa-zuvri maŋa ni mu ba yi Amma zoŋo kum seeni. Je sim kuntu wu Gabawon kagua kam ewəŋə ni mu, me na bwələ di Gia tun. ²⁵ Abenura ma la Benzamen jar-kərə bam o ki daani zoŋo kudoŋ yuu ni. Ba ti ba yigə mu si ba ki najara. ²⁶ Abenura ma tooli o bəŋi Zoabi o wi: «Dí lagi dí ja najara taan dí gu daani dí vu dí yi yən mu? N bá pa dí yagi kuntu na? N wu maani ni ku kweelim je wu taa

yi wu-cəŋə yurani mu na? Dɔbam maama na yi curru daani tun, nmu bá ki lila n ta di n nɔɔna bam si ba daa yi zeli dɔbam na?»

²⁷ Zoabi ma se yi o wi: «Amu dugi ŋwia Tu We dum yiri ŋwaani, nmu ya na wu tagi tintu, a nɔɔna bam yaá kwe titu dum maama ba ma zeli abam ba ja mu.» ²⁸ Zoabi ma li o nabɔɔ kum o wu pa o nɔɔna bam maama zigi. Ba ma yagi Yisrayeli tiinə bam zelim. Ba daa wu magi najara dedaani-ba.

²⁹ Titu dum kuntu maama Abenura di o jar-kərə bam ma vu ba togi Zurden bolo kum ni ba ke. Ba ma vu ba be Zurden bugə kam. Tiga na puuri tun, ba ta maa ve taan, ba vu ba yi Mahanayimi.

³⁰ Zoabi na yagi Abenura zelim tun, o ma zaŋi si o joori sɔŋə. O ma jeeli o nɔɔna bam ni yi o maani ni ba fugə-nugu mu wəli Azayeli wuni yi ba tərə. ³¹ Davidi jar-kərə bam nan ya gu Abenura nɔɔna bam biə-yatə didaani fusrdu mu na yi Benzamen dwi dum tiinə. ³² Zoabi di o nɔɔna bam ma ja Azayeli yira yam ba vu Betelhem. Ba ma ki-o o ko yibeeli dum wuni. Kuntu kwaga ni, mu ba ve kuntu taan titu dum maama wuni. Ti-pura ni ni ba ma yi Ebron. ¹ Tigurə deen ma leeri ka pəni Sooli digə kam di Davidi digə kam titari ni ka daani. Davidi digə

kam ma yɔɔɔ ka naɪ dam de maama ka wɛli da, yi ku daari Sooli digɛ tiinɛ bam bwɛm de maama.

3 Davidi ta na wu Ebrɔn ni tun, mu o lugi o biɛ bardu bantɔ:

O bu-kwian kam mu yi Aminɔni. Wuntu nu maa yi Zizreyeli tiinɛ buko Ahinoam.

³ Kiltabi ma saɲi. O nu yi Abigayeli mu, o na yi Karmeli tu Na-balɪ kadɛm wum tun.

Absalɔn maa yi o biɛ batɔ tu. O nu deen yi Gesuri tu pe Talimayi buko Maaka mu.

⁴ Adoniya maa yi o biɛ bana tu. O nu yi Hagiti.

Sefatia maa yi biɛ banu tu. O nu yi Abitali.

⁵ Davidi biɛ bardu tu maa yi Yitriyam. O di nu deen yi Egila mu.

Mu biɛ balu Davidi na lugi Ebrɔn ni tun.

Abenura gɔgi o zu Davidi kɔgi kum wuni

⁶ Maɲa kalu tigurɛ kam na tigi Sooli digɛ kam di Davidi digɛ kam titari ni tun, Abenura ma ba o jigi dam zanzan Sooli kwaga nɔɔna bam maama wuni. ⁷ Sooli nan ya jigi o ka-biɛ wudoɲ, o yiri na yi Risipa. Wuntu maa yi Aya buko. De

dɪdwɪ Sooli bu Isi-Boseti ma ta di Abenura o wɪ: «Bɛɛ mu ki yi n vu n pɛni di a ko ka-biɛ kam?»

⁸ Isi-Boseti taani dum ma fuli Abenura wuu zanzan. O ma lɛr-o o wɪ: «Nmu pe ciga ni amu yi bɪbari nyum mu na? Amu wu yɛgi Sooli kwaga nɔɔna bam a ki Zuda tiinɛ jɲa ni na? Di zum maama, a tiini a kwe a ciga maama mu a pa n ko Sooli, di o digɛ tiinɛ dɪdaani o badonnɛ maama. Amu nan mu cigi Davidi pa o ta wu di nmu, yi n laan kwe kaani wuntu taani n ja n jeeri-ni. ⁹⁻¹⁰ Baɲa-Wɛ deen goni ni Di tiɲi di Davidi Di wɪ: o o jɔɲi paari dum Sooli dwi dum tee ni o pa Davidi. Wɛ nan wu pa a na a lɛɛɛ, nɛnɛnɛ a na wu pe ni-gonim dum kuntu suni di ki. Amu laan wu wɛli Davidi si o di paari Zuda tiinɛ di Yisrayeli tiinɛ bam maama baɲa ni, ku na zigɪ Dan laɲa kam seeni si ku yi Bɛɛr-Seba tun.» ¹¹ Isi-Boseti ma ga ni si o puri di Abenura, o na tiini o kwar-o tun ɲwaani.

¹² Abenura ma tɲɲi nɔɔna Davidi tee ni o wɪ: «Tu kum maama yi wɔɔ nyum mu, yi ku dai nmu? Nan se si nmu di amu ki ni-mɔɔ daani, si a ja Yisrayeli tiinɛ bam maama a ba a ki n kwaga ni.» ¹³ Davidi ma joori o lɛr-o o wɪ: «Nmu taani dum lamma. N nan na lagɪ si di fɔgi di ki ni-mɔɔ daani, si n na buni, si n

ja Sooli buko Mikali n joori n ja n ba n pa-ni.»

¹⁴Davidi ma daari o tɔɔi nɔɔna Isi-Boseti tee ni o wi: «Joori n pa-ni a kaani Mikali. A deen gu Filisi tiina bi mu si a wan-o a di a ma ki a kaani.»

¹⁵Mikali deen nan ya zu Layisi bu Paliti mu. Isi-Boseti ma pa ba vu ba joɔi Mikali o tee ni. ¹⁶Ba na maa ke tun, Paliti ma toɔi Mikali kwaga yi o keeri taan o vu o yi Bawurim tu kum. Abenura ma bag-o o ni: o joori soɔi! O ma pipiri o joori.

¹⁷Abenura ma vu Yisrayeli nakwa bam te o ta di ba o wi: «Maɔa kalu abam na buɔi si Davidi taa yi a pe tun, ku dai zum.

¹⁸Cwɔɔɔ laan tige si a ki a wubɔɔa na lagi te tun. Nan yi swe-na ni Baɔa-We ya maɔi Di goni ni si Di toɔi Di tuntɔɔnu Davidi baɔa ni Di joɔi Di nɔɔna Yisrayeli tiina bam Di yagi Filisi tiina bam di di duna maama juɔa ni mu.»

¹⁹Abenura tuti ma vu o ɔɔɔni di Benzamen dwi tiina bam. O laan ma daari o vu Ebrɔn si o lwani kulu na ki tun o bri Davidi, si o taa ye Yisrayeli tiina di Benzamen tiina bam maama na buɔi si ba ki te tun.

²⁰Abenura ma ja nɔɔna fiinle o ki o kwaga ni yi ba vu Ebrɔn. Ba na yi da tun, mu Davidi pe ba ki candia kamunu ba pa-ba. ²¹Ku kwaga ni

mu Abenura deen tagi di Davidi o wi: «Pe, pa-ni cwɔɔɔ si a vu a la Yisrayeli tiina bam a ki daani si ba jeeri-m. Ba laan maa wo ki ni-moɔ di nmu si n ta n yi ba pe, n di paari tuga kam maama ni, ni n wubɔɔa na lagi te tun.» Davidi ma bani Abenura o yagi cwɔɔɔ ni, pa o joori o viiri di o yazura.

²²Zoabi di Davidi jar-kaɔa bam deen ya ve najara kam ni mu. Ba ma vri jɔiɔuɔ zanzan ba duna tee ni ba ja joori soɔi. Ba na yi Ebrɔn tun didaani Abenura daa taɔa. O di Davidi ɔɔɔni ba ti mu, yi pe wum pa o viiri di o yazura. ²³Zoabi didaani o kwaga kam na yɔɔi ba yi tun, mu nɔɔnu tag-o o ni: «Nera bu Abenura ya tu yo seeni o na Pe, yi o pa o joori o viiri di o yazura.»

²⁴Zoabi ma vu o zu Davidi te yi o wi: «Abenura na tu nmu te tun, bee mu yi n yag-o pa o joori o viiri mwali mwali? ²⁵Nmu maɔi n ye Abenura na yi wulu. O tu si o ɔɔ n swan mu o nii, si o lwaɔi n na-vɔli didaani kulu maama n na jigi n ki tun.»

²⁶Zoabi ma nuɔi da Davidi tee ni, yi o vu o tɔɔi nɔɔna Abenura kwaga ni si ba ja-o ba joori. Ba ma beer-o ba na Sira vuli dum seeni. Ba ma ja-o ba joori, yi Davidi yaɔi ku ni ni. ²⁷Abenura na joori o vu o yi Ebrɔn tun, mu Zoabi jaan-o o

fufu o vu gugoro kudonɔ ni, tiv kum manco-puɔ ni ni. O ma ki nuneɛni o lagɔ si ba bwe woŋo mu daani. Dáani mu o zɔg-o o pugə ni o gu, si ku ŋwi Abenira na gu wuntu curu Azayeli tun juni.

²⁸ Davidi deen na tu o lwarɔ ni Zoabi gu Abenira tun, o maa wi: «Baɗa-We wú zigi amu kwaga ni si amu di a non-biə bam maama yigə tərə Abenira tɔvni dum wuni. ²⁹ Abenira tɔvni dum juni wu Zoabi di o sɔŋo tiinə baɗa ni. We wú pa Zoabi dwi dum maama wuni, yawuru dwi dwi yi fɔgi ti ti si ku taa ve wuu. Ŋwan-pwəm wú li ba badonnə yira ni. Ba badonnə wú taa yi nanywaanu, di gwaaru. Ba badonnə wú ti najara kəm wuni. Ba badaara wú ga wɔdiu si ba di.»

³⁰ Ku deen de kuntu mu yi Zoabi di o nyaani Abisayi paali ba gu Abenira. Ku nan yi o di deen na gu ba curu Azayeli Gabawɔn najara yam ni tun ŋwaani mu ba ki kuntu.

³¹ Davidi ma ta di Zoabi di o nɔɔna bam maama o wi: «Á maama kaari-na á gwaaru, si á daari á zu gwar-zinzwara wu-cɔgo ŋwaani. Dí maɗi si dí di Abenira luə mu.» Davidi tuti ma pe Abenira na wu gandwa yalu baɗa ni tun kwaga o pu. ³² Ba ma kwe Abenira ba ki Ebrɔn wuni. Davidi ma maɗi

o yibeeli dum ni o keeri zanzan. Nɔɔna bam maama di ma tiini ba keeri. ³³ Davidi deen de ku ŋwaani o leeni luə ləŋə kantu Abenira baɗa ni o wi:

«Abenira yi non-joro mu,
pa o ti tɔvni duntu dwi na?

³⁴ Abenira, ba wu vɔgi n jin
sim.

Ba nan wu me capunnu ba vɔ
n ne di.

Nmu yɔɔri n ti non-gura juɗa ni
mu!»

Davidi na leeni ləŋə kam kuntu tun, nɔɔna bam maama daa ma tu kərə ni. ³⁵ Ba ma kwaani si ba koori Davidi si o joori o di wɔdiu de dum kuntu ni. O ma vin yi o du durə o wi: «Amu na di wɔdiu yi We wu zu, si We pa leeru yi-ni!»

³⁶ Nɔɔna bam na maani Davidi na ki te kuntu tun, ba ma se di wupolo. Ba wu yəni ku da kulu maama pe wum na ki tun mu. ³⁷ Duntu de dum ni, Zuda tiinə bam di Yisrayeli tiinə bam maama ma lwarɔ ni: Abenira na tigi tun, ku dai Davidi yigə.

³⁸ Davidi deen ma ta di o nɔɔna bam o wi: «Abam wu maani ni Yisrayeli tiinə non-kamunu zum mu tigi na? ³⁹ Amu zum yi Pe wulu We na kuri tun mu. Di kuntu di,

a nan tiini a bwənə mu lagɔ-lagɔ. Zeruya biə bale bam kuntu tiini ba dana si a wanti-ba a ci. Baŋa-We nan mu wó waarti-ba si ku maŋi di ba titɔŋ-lwaannu tum!»

Ba na gu Isi-Boseti te tun

4 Sooli bu Isi-Boseti deen ma ni ni ba gu Abenura Ebrɔn wuni. O vwana ma pari, yi fuuni di zu Yisrayeli tiinə bam maama ku ŋwaani. ²Isi-Boseti deen jigi jar-kərə yigə tiinə bale na yi Beeroti tu Rimɔn biə. Ba yira maa yi Baana di Rekabi. Ba yi Benzamen dwi tiinə mu. Ba deen jeeli Beeroti tu kum ba ki Benzamen laŋa kam wuni mu. ³Beŋwaani, balu deen ya na zuvri Beeroti ni tun duri mu ba vu ba zuvri Gitayim tu ni. Ba nan yi vərə mu tu kum kuntu ni di zum maama.

⁴Sooli bu Zonatan deen jigi bu o yiri na yi Mefiboseti. O ne deen ba sea. Maŋa kalu o na jigi bina yanu tun, mu ba jaani Sooli di Zonatan luə taani ba nuŋi Zizreyeli tu wuni ba ba. Ba na ni tun mu kaani wulu na jigi Mefiboseti o nii tun kwe-o si o ja o duri o lu. O na tiini o lagɔ lila tun, bu wum ma vri o juŋa ni o kwəri o tu tiga ni pa o ji gərə.

⁵De didwi wapuli dum na tiini ka dana tun, mu Isi-Boseti tigi o digə

ni o siə. Rimɔn biə Rekabi di Baana ma vu ba yi o sɔŋɔ kum. ⁶⁻⁷Ba ma zu sɔŋɔ kum wuni ba ki nɔŋɔni ba lagɔ ba beeri muni mu. Ba ma zu o digə kam wu di o tigi o dɔ mu o gadogo baŋa ni. Ba ma kwe sugu ba zu o pugə ni ba gu. Ba ma goni o yuu, yi ba ja-ku ba joori ba liisi ba viiri. Titu dum kuntu ni, ba ma yɔɔri ba kwe Zurden bolo cwəŋə kam ba vu taa ba puvri tiga. ⁸Ba ma ja Isi-Boseti yuu kum ba vu Ebrɔn. Ba ma zu Pe Davidi te yi ba ta did-o ba wi: «Nii, nmu dunu Sooli bu Isi-Boseti yuu mu tuntu. Sooli deen kwaani si o gu nmu mu, yi zum de duntu Baŋa-We ŋwi n jini Sooli di o dwi dum maama baŋa ni Dɔ pa-m.»

⁹Davidi ma ləri Rekabi di o nyaani Baana o wi: «Ŋwia Tu Baŋa-We yi dilu na joni amu Dɔ yagi cam maama wuni tun mu. Amu nan dugi Duntu yiri ŋwaani ni: á maŋi si á ti mu! ¹⁰Nɔɔnu wudon deen tu o ta di amu ni Sooli tiga. Ku tu ya buŋi si kwər-ywəŋə mu o tagi o bri-ni si o joni ŋwuru di ŋwaani. A ma pa ba ja-o ba gu Zikalagi ni si ku taa yi o ŋwuru! ¹¹Abam nan zu nɔn-ɔm digə á gu-o o pwəgə je ni yi o dɔa. Á na tuŋi pu-siŋa kikiə yalu tun, kuú taa yi te mu á yira ni? Amu dugi ni amu di wó gu abam mu si ku ləri nɔɔnu wum tuvni dum yuu ni, pa á yira je lugu baŋa ni.»

¹²Davidi ma pa o nɔɔna bam ni si ba gu-ba. Ba ma gu-ba yi ba daari ba goni ba jun di ba ne. Ba ma kwe ba yira yam ba vu ba palɔ ba yagi Ebrɔn bugɛ kam ni nɔ. Ba ma daari ba kwe Isi-Boseti yuu kum ba ja ba vu ba kɪ Abenira yi beeli dum na wu Ebrɔn nɔ tun wuni.

Davidi jigi Yisrayeli tiinɛ bam maama pɛ

5 Yisrayeli dwi tiinɛ bam maama deen ve Ebrɔn mu. Ba ma ta di Davidi ba wɔ: «Nii mu. Dɔbam maama dɔdaani nmu yi yira dɔɔba di jana dɔɔba mu. ²Faɲa yi Sooli ta yi dɔbam maama pɛ tun, nmu mu yi wulu na tɔgi di yigɛ pa di ve di kɪ najara di di dɔna tun. Baɲa-We nan ya maɲi Dɔ ta di nmu Dɔ wɔ: «Nmu mu wɔ ji a nɔɔna Yisrayeli tiinɛ bam yuutu yi n nii ba baɲa nɔ nɔ nayuru te.»

³Kuntu tun, Yisrayeli nakwa bam maama deen jeeri Pɛ Davidi tee nɔ Ebrɔn nɔ mu. Baɲa-We yigɛ nɔ mu Davidi kɪ ni-mɔɔ di ba. Ba laan ma lo paari nugɛ o yuu nɔ si o taa yi Yisrayeli tiinɛ bam maama pɛ.

⁴Davidi deen jigi buna fiinto mu yi ba tiɲ-o si o ji pɛ. O ma di paari dum buna fiinna. ⁵O ya jani Ebrɔn nɔ o di paari Zuda dwi tiinɛ baɲa nɔ buna yarpe di cicoro mu, yi o

daari o vu o jani Zeruzalem nɔ o di Yisrayeli tiinɛ dɔdaani Zuda tiinɛ maama paari buna fiinto-yato.

Davidi na di Zeruzalem te tun

1 Wɛnnu Kibari tonɔ 11:4-9

⁶Yebusi tiinɛ deen mu zuuri Zeruzalem tu kum nɔ. Davidi dɔdaani o jar-kɛrɛ bam ma zaɲi ba vu Zeruzalem si ba kɪ najara di Yebusi tiinɛ bam. Nɔɔna bam kuntu maa wu jeeli nɔ Davidi wɔ wanti o di ba tu kum. Kuntu ɲwaani ba deen mwan-o yi ba ta ba wɔ: «Lilwɛ di gwanɔ titi wɔ wanti ba ci abam si á yi zu yo seeni.» ⁷Dɔ kuntu di, Davidi wanti Siyɔn o di. Ku deen yi tu kum dam jɛgɛ mu. Nɔɔna laan maa jigi je sum kuntu ba bɛi nɔ: «Davidi tu».

⁸De dum kuntu nɔ Davidi deen tagi di o nɔɔna bam o wɔ: «Nɔɔnu na buɲi si o wanti Yebusi tiinɛ bam, kuntu tu wɔ tɔgi piu bɔɔni na-cwɛɲɛ kam mu o zu tu kum o yi-ba. Amu tiini a culi-ba, di ba na maɲi ba yi gwanɔ di lilwɛ tun!» Kuntu ɲwaani nan mu ba tɛ ba taani ba wɔ: «Lilwɛ dɔdaani gwanɔ bá na cwɛɲɛ si ba zu pɛ sɔɲɔ kum wu.»

⁹Davidi na di tu kum dam jɛgɛ kam tun, mu o leeri o maɲi da o zuuri ku wuni. O ma bɛɲi ku yuri

wi: «Davidi tu». O ma zigi me tuga kam na suuri ka manɔ daani tun o joori o lo tuw kum o zigi o kaagi jage kam maama. ¹⁰Davidi dam dum deen ma fagi di puli di ki da, Panwa Tu Banja-We dum na wu o tee ni tun gwaani.

¹¹Tiiri tuw Pe Hiram deen ma tunɔ noona Davidi tee ni si ba ki pipiu daani. O ma pa ba ja Sedri de ba vu ba pa-o. O ta ma pa da-lwara, di kandwa-curna tugi ba vu, pa ba lo pe sɔɔ ba pa Davidi. ¹²Davidi ma lwarɔ ni Banja-We mu sunɔ DL pa o di Yisurayeli tuw paari, yi DL ta daari DL pa o paari dum fagi di puli lanyiranɔ We tuti noona Yisurayeli tiina bam gwaani.

¹³Davidi na zigi Ebron ni o vu o zuvri Zeruzalem ni tun, mu o daa ta di ka-bi zanzan o weli o kaana bam wuni. Ba ma lu biɔ zanzan, bakari di bisankam, ba pa-o. ¹⁴Biɔ balu Davidi na lugi Zeruzalem ni tun yira mu tuntv:

Samva, di Sobabi, di Natan,
di Salomon, ¹⁵di Yibari, di
Elisva, di Nefegi, di Yafta,
¹⁶di Elisama, di Elyada,
didaani Elifeleti.

Davidi di Filisi tiina bam

¹⁷Filisi tiina bam deen ma ni ni ba tiɔi Davidi si o taa yi Yisurayeli tiina pe. Ba ma la ba jar-kera bam maama ba ki daani ba vu ba beeri o jage si ba ja. Davidi ma lwarɔ ku ni ni yi o nuni tuw kum ni o vu o sagi dalum je sum ni. ¹⁸Filisi tiina bam ma ba ba yi Refayim bolo kum. Ba ma manɔ da ba faari je sum maama. ¹⁹Davidi ma bwe Banja-We o wi: «A ve a jeeri Filisi tiina bam di najara, si nmu wo ki-ba a juɔa ni na?» Banja-We ma ler-o DL wi: «Een, zaɔi n vu n jeeri-ba, si amu wo sunɔ a ki-ba n juɔa ni.»

²⁰Davidi ma vu o yi Baali Perazim o jeeri Filisi tiina bam. O ma wani-ba o di. O laan ma ta o wi: «Banja-We magi DL puri a dona bam banja ni mu DL zeli-ba, nuneeni na na magi ba puri te tun.» Ba ma leeri ba jigi je sum kuntu ba bai ni «Baali Perazim». ²¹Daani mu Filisi tiina bam duri ba daari ba jwona yam ba yagi. Davidi di o noona bam ma pe-ya ba ja ba viiri.

²²Ku na ki da funfun tun, Filisi jar-kera bam daa ta ma joori ba ba

ba faart Refayim bolo kum maama. ²³Davidi daa ma bwe Baŋa-We si o lwarti o na wu ki te tun. We maa wi o yi zaŋi o be o jeeri-ba. O kaagi-ba o vu o ke ba kwaga seeni, si o o vu o tu ba baŋa ni, tweeru tɔlv ba na ma ba bai si murie tun ni seeni. ²⁴Ta n nii tweeru tum yuu ni. Nmu na tu n ni ku dwana di baŋa ni, si n laan zaŋi n jeeri-ba. Ku bri ni amu Baŋa-We tuti mu de á yigə si a jeeri Filisi tiinə bam di najara si a di-ba.»

²⁵Davidi ma suni o ki kulu Baŋa-We na bri-o si o ki tun. Ku ma pa o wani Filisi tiinə bam o di. O ma zigɔ Gabawɔn ni o zali-ba o vu o yi Gezeri.

Ba jaani We ni-gonim daka kam ba vu Zeruzalem

6 Davidi deen kuri Yisrayeli jar-kərə balu na ye najara laŋa lanyiranu tun murru fiintu mu si ba la daani. ²O ma da ba yigə si ba vu Zuda tu Baala, si ba daari ba ja We ni-gonim daka kam ba joori Zeruzalem. Daka kam kuntu nan wura Paŋwa Tu Baŋa-We yiri ŋwaani mu. Duntu di paarti Seruben sum titari laŋa ni, si na zigɔ daka kam baŋa ni tun. ³Daka kam nan ya wu Abinadabi sɔŋɔ ni mu. O sɔŋɔ kum di deen maa wu zoŋo yuu ni.

Ba ma vu ba kwe-ka ba dari nabe təriko-dɔŋu baŋa ni. Ba laan ma tu zoŋo kum kuri ni. Abinadabi biə bale Yuza di Ayo maa tɔgi təriko kum yi ba yiri-ku. ⁴Ayo maa wu ku yigə ni o veə. ⁵Davidi di Yisrayeli dwi tiinə bam maama ma leeni le ba zuli Baŋa-We di ba dam maama. Ba ta maa jigɔ kwaanu, di sunye, di gungwe, didaani kweera zila dwi dwi ba kweeri yi ba daari ba sai ba tɔgi kwaga.

⁶Ba ma vu ba yi Nakɔn na yəni o fri o muna me tun. Na-be sum ma gari si tuti si lagi si tu. Yuza ma zi We ni-gonim daka kam si o pa ka tɔgi ka zigɔ. ⁷Baŋa-We bari ma tiini di zaŋi Yuza baŋa ni, o na wu se si o tɔgi daka kam cullu tum tun ŋwaani. Ne sum kuntu ni ni, Di ma magi Yuza daka kam tɔŋə ni Di gu. ⁸Davidi wuu ma fuli zanzan di Baŋa-We na tɔgi Di ban-zɔŋɔ kum baŋa Di gu Yuza tun ŋwaani. Kuntu ma pa o bəŋi je sum kuntu yiri ni: «Perizi Yuza.» Mu je sum yiri di zum maama.

⁹Kəm dım kuntu ma pa Davidi kwari Baŋa-We. O ma bwe o wu: «Amu wu ki te mu a na cwəŋə si a wani a ja Baŋa-We ni-gonim daka kam a ba a te?» ¹⁰O daa maa wu se si o ja-ka o ja o vu o zu Zeruzalem tu wuni. O ma leeri o pa ba ywəri

6:2 Baala yiri didon yi Kiriaf-Jeerim. 6:8 Perizi Yuza kuri mu yi Yuza Cɔŋum.

6:2 Nuŋim 25:18-22; 1 Kibari tɔnɔ 13:5-6

ba ja-ka ba vu Gati tu Obɛd-Edɔmi sɔŋɔ. ¹¹ Baŋa-Wɛ ni-gonim daka kam ma maŋɩ Obɛd-Edɔmi sɔŋɔ nɩ canɩ sɩtɔ. Ka na wu dɔani tun, Baŋa-Wɛ ma kɩ wuntu dɩ o sɔŋɔ tiinɛ maama yu-yoŋɔ.

¹² Nɔɔna ma ta ba bri Pɛ Davidi ba wɩ: «Wɛ ni-gonim daka kam na wu Obɛd-Edɔmi sɔŋɔ nɩ tun, Baŋa-Wɛ kɩ o yu-yoŋɔ lanyiranɩ. O wɛɛnu maama dɩ ma vu yigɛ.» Davidi laan ma vu Obɛd-Edɔmi sɔŋɔ o vu o ja daka kam o ja o ba Zeruzalem tuw wuntu dɩ wupolo zanzan. ¹³ Nɔɔna balu na zuŋɩ daka kam tun na gɔgɩ naga ni burɔ tun, Davidi ma pa ba zɩgɩ. O ma gu na-bia dɩdaani na-paali o kɩ kaanum o zuli Baŋa-Wɛ. ¹⁴ Davidi nan ya zu gɔɔ kulɔ ba na mɛ gar-fɩfali ba sɔ tun mu. O maa tiini o sai dɩ o dam maama sɩ o zuli Baŋa-Wɛ. ¹⁵ Wuntu dɩ Yisrayeli tiinɛ bam maama ma ja Baŋa-Wɛ ni-gonim daka kam ba jɩgɩ ba zɔvri Zeruzalem wuntu. Ba na tiini ba jɩgɩ wupolo tun, ba maama ma kɩ sɔɔ yɩ ba wui nabwaanu.

¹⁶ Ba na yɔvri ba jɩgɩ Baŋa-Wɛ ni-gonim daka kam ba zɔvri Zeruzalem tuw wuntu te tun mu, Sooli buko Mikali tɔgɩ o takoro seeni o nii o na kɔgɔ kum. O maa na nɛ Pɛ Davidi na faŋɩ yɩ o sai o zuli Baŋa-Wɛ te tun, o ma goon-o o bicari nɩ.

¹⁷ Davidi deen ya maŋɩ o cwi vwe didoŋ Baŋa-Wɛ daka kam ŋwaanɩ. Ba laan ma kwe daka kam ba zɩgɩ vwe dum wuntu. Davidi ma gu vara o kɩ kaanum o zwe o pa Baŋa-Wɛ, yɩ o daari o ja yazurɛ pɛera o ba sɩ o ma o zuli-Dɩ. ¹⁸ O na kɩ kaanum dum o ti tun, o laan ma kwe Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ yiri dum o ma o loori Wɛ sɩ Dɩ kɩ nɔɔna bam lanyiranɩ. ¹⁹ O ta ma pa ba cɛ wɔdiiru tum ba pa Yisrayeli tiinɛ kɔgɔ kum maama, baara dɩ kaana. Nɔɔnu maama ma jɔŋɩ dipe didɔva, dɩ nwam-wɔvri, dɩ kacunnu maasa bwaŋa didɔva. Ba laan ma jagɩ ba vu ba sam.

²⁰ Kuntu maama na ti tun, Davidi ma joori o titɩ sɔŋɔ sɩ o loori Wɛ sɩ Dɩ kɩ o sɔŋɔ tiinɛ bam lanyiranɩ. Sooli buko Mikali ma jeer-o cwɛŋɛ nɩ yɩ o wɩ: «Israyeli pɛ wum zum cɩga sunɩ o na o zulɛ yam. O kwanɩ o gwaaru mu o daari o jari o titɩ o bri o titɩ, o tuntɔŋna dɩ o tuntɔŋ-kaana yigɛ nɩ, nɩ nɔn-kafe tite!»

²¹ Davidi ma lɛr-o o wɩ: «Amu zum sagɩ sɩ a zuli Baŋa-Wɛ mu. Duntu mu yagɩ nmu ko dɩ n ko sɔŋɔ tiinɛ Dɩ daari Dɩ kuri amu sɩ a taa nii Dɩ nɔɔna Yisrayeli tiinɛ bam baŋa nɩ. A nan ta wɔ fɔgɩ a bri a wupolo dɩ Dɩ. ²² Amu nan ta lagɩ a yɔali a titɩ a dwɛni a na kɩ te tun mu. Amu nii a titɩ sɩ a ta dai kulukulu mu, sɩ ku

na yi tintuŋ-kaana balu n na te ba taani tun, bantú wó yóorí ba tiini ba zuli-ni mu.»

²³Sooli buko Mikali deen nan wu fɔgi o lu bu si o vu o ti.

Baŋa-We goni ni didaani Davidi

7 Pɛ Davidi deen laan zuuri o so-fɔrɔ kum ni mu di yazura. Baŋa-We ma pa o dona maama daa ba daani-o. ²De didwi Davidi ma ta di We nijonnu Natan o wi: «Nii amu mu tintu! A zuuri so-fɔrɔ kulu ba na kwe Sedri da-ɣunnu ba ma lo-ku tun, yi ku daari We ni-gonim daka kam laan wu vwe kuri ni.» ³Natan ma leri o wi: «Kɪ n wubuŋa na jaani te maama tun, si Baŋa-We wu n tee ni.»

⁴De dum kontu titi ni, Baŋa-We ma ɣooni didaani Natan Di wi:

⁵«Ve n ta di amu tintuŋnu Davidi ni: «Baŋa-We na tagi kulu tun mu tintu: N buŋi ni nmu mu wó lo soŋo n pa-ni si a taa zuuri da na? ⁶Ku nan na yi te tun, ku na zigɪ maŋa kalu a na jaani Yisrayeli tiinɔ bam a nuŋi Ezipi ni tun, si ku ba ku yi zum, amu ta wu fɔgi a zu soŋo wuni. Me maama a na jaani-ba a ja a vu, a yɔni a zuuri vwe wuni mu. ⁷Je silu maama amu didaani Yisrayeli tiinɔ bam na beeri dí vu tun, amu ta wu fɔgi a ta di yigɔ tiinɔ balu a na

kuri si ba taa nii a noona Yisrayeli tiinɔ bam tun ni: «Bee mu kɪ yi á wu kwe Sedri da-ɣunnu á ma á lo soŋo á pa-ni?»»

⁸Kuntu tun, ta di a tintuŋnu Davidi ni: «Paŋwa Tu Baŋa-We na tagi kulu tun mu tintu: Amu na li nmu tun, didaani n deen yi nayuru mu gaa ni n nii peeni baŋa ni. A ma daari a pa n di paari amu noona Yisrayeli tiinɔ bam baŋa ni. ⁹Me maama nmu na yɔni n ve tun, a deen togi n kwaga kuntu mu, yi a pa n dona dwi maama saari tɪga baŋa ni. Lele kuntu, amu wó pa n yiri tiini di zaŋi, si n ta n togi n yi lugu baŋa non-kamunɔ bam wuni didwa. ¹⁰Amu laan nan kwe tɪga kalu a noona bam na wó taa zuuri ka wuni tun mu a pa-ba. Ku lagi ku taa yi ba titi kugu je noon-noonu na bá wani o yaari-ba ka wuni tun mu. Non-balwaarɔ daa bá beesi-ba nuneɛni ku deen na kɪ te, ¹¹ku zigɪ maŋa kalu a na pɛ sarɪya-dirɔ nii a noona Yisrayeli tiinɔ bam baŋa ni tun. Amu ta lagi a pa á sin mu á dona maama daanum baŋa ni.

Amu Baŋa-We nan te ni: amu titi wó pa n dwi dum puli mu pa n soŋo kum jɔni di dam. ¹²Nmu ɣwia kam na ba ka ti yi ba kwe-m ba kɪ mɛ ba deen na kɪ nmu kwɔ bam tun, a ta wó pa n dwi dum wuni noonu didwa zaŋi si wuntu leri nmu yuu ni o ji

pe. A maa wó pa o paarti dum jəni di dam. ¹³ Ku yi wuntu mu wó lɔ sɔŋɔ amu yiri dum zulim ɲwaani. Amu ta wó pa wuntu dwi dum taa di paarti dum maɲa maama. ¹⁴ Amu wó taa yi o ko, si o di taa yi amu bu. O na ki o sa cwəŋə, a lagɪ a ma da-lɔŋɔ mu a ma a di-o cwəŋə ni, yi a kɔris-o nɛnɛni nabiinə na ki ba biə te tun. ¹⁵ Amu nan bá fɔgi a dwani a sono kum o baɲa ni, nɛnɛni a deen na ki te dɪdaani Sooli yi a li-o paarti dum wɔni si nmu laan ji pe tun. ¹⁶ Amu wó pa n paarti dum taa wura taan. Ku daa bá je amu yigə ni. Maɲa maama si ku taa ve maɲa maama, nmu sɔŋɔ kum wó na dwi si n paarti dum fɔgi di ja dam.»

¹⁷ Natan ma ta kulɔ maama Baɲa-Wɛ na li Dɪ bri-o tun di Davidi.

Davidi na wari Wɛ te tun

¹⁸ Davidi ma vu o zu Baɲa-Wɛ jero-tanti-vwe dum o jəni da, yi o wari Wɛ o wi:

«Yuutu Baɲa-Wɛ, amu yi wɔɔ mu, amu dwi dum di yi bɛɛ mu, yi n zəni amu tuntɔ si ku yi zum? ¹⁹ Dɪ kuntu maama di, n ta buɲi si n ki-ni lanyirani n wəli da! Yuutu Baɲa-Wɛ, nmu laan nan tiɲi ni mu a jwa dwi dum ɲwaani. Ku maa

yi wo-kinkagili ku pa-ni! ²⁰ Amu nan daa jigi bɛɛ mu si a ta? Yuutu Baɲa-Wɛ, amu yi n tuntɔŋnu mu yi n ye a maama n tiə. ²¹ Ku yi nmu titi ni-gonim dum ɲwaani di n wubuɲa yam ɲwaani mu n ki wo-kamunnu tuntɔ maama, yi n daari n li-ti n bri-ni.

²² Yuutu Baɲa-Wɛ, kuntu ɲwaani mu nmu tiini n yi kamunu! Nmu doŋ tərə! Nmu yirani mu yi Wɛ. Dɪ yɔɔri dɪ ye kuntu mu cɪga cɪga. ²³ Dɪbam Yisrayeli tiinə bam mu yi dwi didwi lugu baɲa ni. Dwi didoŋ tərə di na ma di Yisrayeli tiinə bam. Nmu deen joŋi-ba gabɛem wɔni mu pa ba ji nmu titi nɔɔna, si n daari n pa n yiri zaŋi weeni. Nmu na vri-ba Ezipi tiinə juɲa ni tun, n deen ki wo-kinkagila na jigi fuvni tun mu ba titari ni. Ku ta na yi dwi tiinə balɔ na kwaani si ba ci-ba tun, n zəli bantɔ mu di ba wa maama. ²⁴ Nmu ma n kuri Yisrayeli dwi tiinə bam si ba taa yi nmu titi nɔɔna si ku taa ve maɲa maama. Ku daari nmu Baɲa-Wɛ di ma ji bantɔ Wɛ dum.

²⁵ Amu Tu Baɲa-Wɛ, laan pa n ni-gonim dum, n na ki amu di a dwi dum ɲwaani tun taa jigi kuri si ku taa ve maɲa maama. Suni n ki kulɔ nmu na tagi tun, ²⁶ si n yiri dum taa yi kamunu maɲa maama. Nɔɔna laan wó taa te ba wi: «Paɲwa

Tu Baŋa-We mu nii Yisrayeli tiinē bam baŋa ni.» Ku ta wó pa amu wulu na yi n tintuŋnu Davidi tun sɔŋo kum na dwi si ku taa ve maŋa maama.

²⁷ Paŋwa Tu Baŋa-We, nmu mu yi Yisrayeli dwi tiinē We dum. Nmu nan li wəenu tintu maama n bri-ni ni a dwi dum wó puli pa a sɔŋo kum jəni di dam. Kuntu ŋwaani mu pe a na baari a loori-m kuntu doŋ. ²⁸ Yuutu Baŋa-We, nmu suni n yi Baŋa-We ciga ciga mu! Nmu ni-taani dum yi ciga mu. Nmu nan pooli wo-laaru tintu n pa amu wulu na yi n tintuŋnu tun mu. ²⁹ Amu loori-m si n ki a kwaga kam yu-yoŋo mu, si n ta n ki-ba yu-yoŋo maŋa maama. Yuutu Baŋa-We, nmu na goni n ni kuntu tun, n yu-yoŋo wó yɔɔri di taa toŋi a dwi dum mu si ku taa ve maŋa maama!»

Davidi na di najara yalu maama tun

8 Kuntu kwaga ni, Davidi deen ma vu o jeeri Filisi tiinē bam di najara. O ma di-ba pa ba na ba cavura. O ma cɔŋi ba dam ba tu kum maama wuni.

² Davidi deen ma zaŋi najara o di Moabi tiinē bam di. O ma pa ba pəni tiga ni ba toŋi daani, yi o laan

kwe ŋuna o maŋi-ba kuni buto buto o vu o ti. Ŋuna kam didwarum kuni bile na yi me, baá gu nɔɔna bam kuntu mu. Ka didwarum yi didwa na daari ka yi me, baá yaŋi si bantu taa ŋwi mu. Moabi tiinē bam deen ma leeri ba zu Davidi dam kuri ni, yi ba tui ba ŋwi lampoo ba pa-o.

³ Rehobi bu Hadadezeri deen yi Zoba tuw pe mu. O nan ya maa ve si o joori o joŋi Efrati bugə laŋa kam tuni dum mu o taa te. Davidi ma jeeri Hadadezeri di najara o di. ⁴ Davidi di o nɔɔna bam ma ja Hadadezeri jar-kərə balu na doŋi siseŋ-nɔɔna yuu ni tun muru di biə yarpe (1,700), ku wəli di o jar-kərə balu na ve tiga ni tun murru fiinle (20,000). Davidi ma li ba siseŋ-nɔɔna bi (100) si o taa jigi o vaŋa o jara-kəm tərigooru, yi o daari o bwəri silu na daari tun ne pa gwarigi.

⁵ Siiri tiinē balu deen na zuuri Damasi laŋa kam ni tun ma nuŋi ba vu si ba wəli Hadadezeri. Davidi ma jeeri-ba di najara yi o gu ba nɔɔna murru fiinle-tile (22,000).

⁶ Davidi ma daari o ja o jar-kərə badonnə o vu ci Siiri tiinē bam laŋa kam maama. Damasi ni mu kuntu. Siiri tiinē bam deen ma zu Davidi dam kuri ni, yi ba ŋwi lampoo ba pa-o. Me maama Davidi na veə, Baŋa-We yəni Di pa o di

o dɔna mu najara wunu. ⁷Davidi ma vɛ sɛbu-sɛja najara zula yalɔ Hadadezeri dɛɛra bam ya na jigi tun o ja o joori o vu Zeruzalem. ⁸Ku ta na yi Teba dɛdaani Berotayi tuni dum Hadadezeri na te tun, Pɛ Davidi ma zu dɛ wunu o vɛi canna wɛnu zanzan o ja o viiri.

⁹Hamati tu Pɛ Toyi dɛen ma ni ni Davidi di Hadadezeri jar-kɛrɛ bam maama. ¹⁰Toyi titi dɛen ya ki najara kuni zanzan mu di Hadadezeri. O ma tuɔi o bu Zoram si o vu o jɔɔni Davidi o ki-o yu-yoɔ le dɛ o na wani Hadadezeri o di tun ɔwaani. Zoram ma ja sɛbu-poɔ peera, dɛ sɛbu-sɛja peera, dɛ canna peera o vu o pa Davidi. ¹¹Davidi ma kwe peera yam kuntɔ o pa ba taa ma ba zuli Baɔa-We. O dɛen ya maɔi o ki kuntɔ doɔ dɛ sɛbu-poɔ dɛ sɛbu-sɛja wɛnu tilɔ o na vɛi o dɔna bam tee ni tun mu. ¹²O dɔna balɔ o na di tun tuni dum maa yu: Edom, dɛ Moabi, dɛ Amɔn, dɛ Filisi, dɛ Amaleki. O ta ma kwe jijiɔru tilɔ o na vɛi Zoba tu Pɛ Hadadezeri tee ni tun o pa Baɔa-We.

¹³Davidi dɛen ma vu Ye bolo kum o zaɔi najara dɛ Edom tiinɛ bam o gu ba nɔɔna murru fugɛ-nana (18,000). O na joori najara yam wunu tun, o yiri dɛen ma tiini di

zaɔi. ¹⁴O ma ja o jar-kɛrɛ bam o vu o ci Edom laɔa kam maama. Edom tiinɛ bam maama laan ma zu Davidi dam kuri ni. Mɛ maama Davidi na veɛ, Baɔa-We yɛni Dɛ pa o di o dɔna mu najara maama wunu.

¹⁵Davidi dɛen ma di paari Yisrayeli tiinɛ bam maama baɔa ni. O ma toɔi cwɛɔ dɛ o na ki o nɔɔna bam te tun, si ku taa lana ku pa-ba. ¹⁶Zeruya bu Zoabi mu yi Davidi jar-kɛrɛ bam yigɛ tu. Ayiludi bu Zuzafati dɛ ma nii woɔo maama si o pupuni-ti o tiɔi. ¹⁷Asituba bu Sadoki dɛdaani Abiatari bu Ayimeleki dɛen yi We kaanum tiinɛ mu. Seraya maa yi Davidi tɔn-pupunu. ¹⁸Yehoyada bu Benaya mu nii Kereti tiinɛ bam dɛdaani Peleti tiinɛ bam. Davidi biɛ bam ma tuɔi kaanum tiinɛ tutuɔa ba pa-o.

Pɛ Davidi dɛdaani Mefiboseti taani

9 Dɛ didwi mu Davidi bwe o wɛ: «Sooli dwi dum nɔɔnu wu daari si amɔ da Zonatan ɔwaani a ki ku tu lanyirani na?»

²Sooli digɛ kam dɛen nan jigi ba tuntɔɔnu didwa o yiri na yi Ziba. Ba ma bɛɔ-o ba pa Davidi. O na yi pɛ

8:18 Nɔɔna bam kuntɔ dɛen mu yiri pɛ wum. **8:18** kaanum tiinɛ naa dɛɛra

8:16-18 2 Sam 20:23-26 **8:18** 2 Sam 23:20-23; 1 Kɛbati tɔnɔ 18:17 **9:1-13** 2 Sam 4:4 **9:1:** 1 Sam 20:15-17

wum te tun, mu Davidi bwe-o o wɔ: «Nmu mu yi Ziba tun na?» O di ma leri o wɔ: «Een, amu yi n tintungu Ziba mu.»

³Pe Davidi ma bwe-o o wɔ: «Sooli dwi dum nɔɔnu daa wu daari si a ki ku tu lanyirani We yu-yonjo dum gwaani na?» Ziba ma leri o wɔ: «Zonatan ta daari bu didwa. O ne maama sile nan mu tiga.»

⁴Pe Davidi daa ma bwe o wɔ: «O nan wu yen mu?» Ziba ma leri o wɔ: «O wu Lodebari ni mu, Amiyeli bu Makira sɔɔɔ ni.»

⁵Pe Davidi ma tɔɔɔ pa ba wu Lodebari ba ja-o ba ba o te.

⁶Zonatan bu wum kuntu yiri mu yi Mefiboseti. O ko-nakwi maa yi Sooli. O na tu o yi Davidi te tun, o ma vin o yibiyɛ tiga ni o jɔɔn-o. Davidi ma bɛɔ-o o wɔ: «Mefiboseti!» O di ma leri o wɔ: «Amu wulu na yi n tintungu tun mu tuntu.»

⁷Davidi ma ta did-o o wɔ: «Yi ta n funa. Amu wubɔɔa maɔi ya ja si a ki-m lanyirani mu n ko Zonatan gwaani. A wɔ kwe tiga kalu maama ya na yi n ko-nakwi Sooli nyum tun a joori a pa-m. A ta pɛ-m cwɛɔɔ si n ta n zuuri amu sɔɔɔ kum ni n di wudiu kulu amu na wɔ di tun.»

⁸Mefiboseti daa ma vin o yibiyɛ tiga ni yi o wɔ: «Amu yi n tintungu mu, a di kakur-tika ba gari daani.

Bɛɔɔaani mu yi n bɔɔɔ si n ki-ni lanyirani kuntu?»

⁹Pe Davidi ma bɛɔi Sooli tintungu Ziba o ta did-o o wɔ: «Amu kwe wonjo kulu maama ya na yi nmu tu Sooli di o digɛ kam nyum tun mu a joori a pa o naa Mefiboseti. ¹⁰Nmu didaani n biɛ, di n tintungu bam maama maɔi si á taá vari kari sum mu á pa Mefiboseti. Si na ki wudiu, á wɔ ja á ba á pa o digɛ kam si ba yi ga. Ku nan na yi Mefiboseti, wuntu lagɔ o taa di wudiu kulu amu na wɔ di a sɔɔɔ kum ni tun mu.»

Ziba deen nan jigi bɛkɛri fugɛ-banu di tintungu fiinle mu.

¹¹O ma leri Pe Davidi o wɔ: «A yi n tintungu mu. A nan wɔ ki te maama n na bri si a ki tun.»

Mefiboseti laan ma leeri o tɔɔɔ o di kulu maama Davidi na yɛni o di tun, nɛɛɛni pɛ biɛ bam na di te tun. ¹²O maa jigi bɛkɛr-pwɛlɛ mu o yiri na yi Mika. Ziba sɔɔɔ tiinɛ bam maama deen ma ji Mefiboseti tintungu. ¹³Mefiboseti na gwarigi o ne sum maama ni tun laan ma ba o zuuri Zeruzalem ni. Maɔa maama o maa tɔɔɔ o di kulu maama Pe wum na yɛni o di tun.

Davidi di Amɔn tiinɛ bam

10 Kuntu kwaga ni, Amɔn tiinɛ pɛ Nahasi ma ti. O bu

Hanun ma ləri o yuu ni o ji pɛ.
²Davidi ma ta o wɛ: «Amu lagi a
 kɪ Nahasɪ bu Hanun lanyirani mu
 nɛnɛni o ko di dɛn na kɪ amu
 lanyirani te tun.» O ma tunɔ nɔɔna
 sɪ ba vu ba kɪ Hanun le di o ko luɛ
 kam.

Davidi nɔɔna bam na yi Amɔn
 tiinɛ laɲa kam tun, ³Amɔn tiinɛ
 dɪdɛera bam ma ta di ba pɛ Hanun
 ba wɛ: «Nmu pɛ cɪga ni Davidi buɲi
 lanyirani mu yi o tunɔ nɔɔna sɪ
 ba ba ba kɪ n ko luɛ kam le na?
 Lwari ni o tunɔ-ba sɪ ba ŋɔ ba nii
 dɪ tuw kum mu, sɪ o wani o ba o di
 dɪbam.» ⁴Hanun ma pa ba ja Davidi
 tuntɔɲna bam ba ceeri ba twana
 yam ba daari ciwɛ-cwɛɛru. Ba ta
 ma ja ba gwaaru tum titari ni ba
 goni ba yaɣi sɪ ku yi ba tɛkɛrɛ seeni.
 Ba laan ma yaɣi-ba sɪ ba viiri di
 cavura. ⁵Davidi tuntɔɲna bam ma
 kwari sɪ ba joori sɔɲɔ, cavura na
 jɪɣi-ba tun ŋwaani. Davidi na ni ku
 na kɪ-ba te tun, o ma tunɔ nɔɔna sɪ
 ba jeeri-ba cwɛŋɛ ni. O ma pa-ba
 kwɛrɛ o wɛ: «Maɲi-na Zeriko ni sɪ
 á twana yam na nuɲi maama sɪ á
 laan joori sɔɲɔ.»

⁶Amɔn tiinɛ bam ma maani ni
 ba kikiɛ maama laan lwe Davidi
 mumwa ni. Ba ma vu ba kɪ ni-mɔrɔ
 di Siiri tiinɛ balu na wu Beti-Rehobi
 ni, di Zoba ni tun, ba joɲi ba
 jar-kɛrɛ murru fiinle (20,000). Ba
 ta ma joɲi jar-kɛrɛ muru (1,000)

Maaka tuw pɛ tee ni, yi ba daari
 ba joɲi jar-kɛrɛ murru fugɛ-bale
 (12,000) Tɔbi tiinɛ tee ni.

⁷Davidi na lwari ku ni ni tun, o ma
 tunɔ Zoabi sɪ o ja o pamaɲna bam
 kɔɔɔ kum maama o vu o jeeri-ba di
 najara. ⁸Amɔn tiinɛ bam ma gwɛ ba
 nuɲi ba toɲi ba zigɪ ba tu-fɔrɔ kum
 manchoɲo ni ni sɪ ba kɪ najara yam.
 Ku daari Siiri tiinɛ balu na nuɲi
 Zoba di Rehobi tun, di Tɔbi tiinɛ
 bam, dɪdaani Maaka tiinɛ bam di
 laan ma toɲi ba zigɪ tuw kum pwɛlɛ
 ni yi ba cɛɔɔ.

⁹Zoabi ma lwari ni ba duna bam
 lagi ba jeeri-ba yigɛ di kwaga
 maama mu. O ma kuri Yisrayeli
 jar-kɛrɛ bam wuni balu na tiini
 ba ye najara laɲa lanyirani tun,
 sɪ bantu yɔɔrɪ ba jeeri Siiri tiinɛ
 bam. ¹⁰Jar-kɛrɛ balu na daari tun,
 o ma kɪ-ba o nyaani Abisayi juɲa
 ni sɪ bantu maama vu ba jeeri
 Amɔn tiinɛ bam. ¹¹Zoabi laan ma
 ta Abisayi o wɛ: «Nmu na ne ni Siiri
 tiinɛ bam tiini ba dana ba dwe amu,
 sɪ n ba n wɛli-ni. Amɔn tiinɛ bam
 di nan na dana ba dwe nmu, amu
 di wɔ ba a wɛli-m. ¹²Kɪ dam n tuti
 kuri ni sɪ n ta ta n jɪɣi baari! Pa-na
 dɪ jaɲi dɪ pa dɪ nɔɔna bam dɪdaani
 dɪ Tu Wɛ dum tuni dum ŋwaani.
 Baɲa-Wɛ wɔ kɪ kulu na su Dɪ yi
 tun!»

¹³Zoabi di o jar-kɛrɛ bam ma ja
 najara yam ba jeeri Siiri tiinɛ bam,

yi ba duri ba jagi. ¹⁴Amɔn tiinɛ bam na nɛ ni Siiri tiinɛ bam duri ba jagi tun, mu ba di duri ba joori ba zu ba tu kum wuni, yi ba daari Abisayi di o jar-kɛrɛ kɛgɔ kum. Najara yam ma ti pa Zoabi joori o vu Zeruzalem.

¹⁵Siiri tiinɛ bam na maani ni Yisrayeli tiinɛ bam wanti-ba ba di tun, mu ba joori ba la ba jar-kɛrɛ bam ba ki daani. ¹⁶Zoba tu Pe Hadadezeri ma bɛɲi Siiri tiinɛ balu na wu Efrati bugɛ kam wa-puli seeni tun si ba vu ba jeeri Elam ni. Hadadezeri jar-kɛrɛ yigɛ tu Sobaki deen wu ba yigɛ ni mu. ¹⁷Davidi ma maani ba na ki te tun. O di ma la Yisrayeli jar-kɛrɛ bam maama o ki daani. Ba ma vu ba be Zurdɛn bugɛ kam ba leeni ba vu ba yi Elam. Siiri tiinɛ bam ma tɔɲi ba fɔgi ba zigi yi ba jeeri Davidi di najara. ¹⁸Yisrayeli tiinɛ bam ma fin Siiri tiinɛ bam ba zɛli pa ba duri ba jagi. Davidi di o noona bam ma gu ba duna balu na dogi sise-tɛrikooru yuu tun biɛ yarpe (700). Ba ta ma gu balu na dogi sise-ɲ-noona tun murru fiinna (40,000). Ku na yi ba jar-kɛrɛ bam yigɛ tu Sobaki, ba ma tiini ba ki zunni o yira ni, pa o ti najara kaporo kum ni. ¹⁹Hadadezeri kwaga pwa bam maama ma maani ni Yisrayeli tiinɛ bam yɔɔri ba di-ba mu najara wuni. Ba ma loori yibwɛnɛ Yisrayeli tiinɛ

bam tee ni yi ba daari ba se ba pa-ba.

Siiri tiinɛ bam laan ma kwari si ba daa wɛli Amɔri tiinɛ bam najara kɛm baɲa ni.

Davidi didaani Bat-Seba taani

11 Ku deen ma yi tweeru punnu kɛm maɲa. Ku maa yi maɲa kalu pwa na yɛni ba nuɲi si ba ki najara tun mu. Davidi ma tɔɲi Zoabi di o didɛra badonnɛ, didaani Yisrayeli jar-kɛrɛ bam maama, si ba vu ba zaɲi najara di Amɔn tiinɛ bam. Ba ma cɔgi-ba yi ba daari ba li Raba tu kum si ba ja. Ku daari Davidi tuti ma maɲi Zeruzalem ni.

²De didwi: Davidi ma pɛni wia tutari ni o do. O na pe o zaɲi didaan-ni maɲa ni tun, mu o kaagi o sɔɲɔ kum nayuu ni o kɛkara. O ma duli o yiɛ o na kaani na wu o sɔɲɔ ni o swe yira. Kaani wum deen tiini o lamma zanzan. ³Davidi ma tɔɲi noonu si o vu o bwe o lware kaani wum laɲa maama. Noonu wum ma ta o wi: «Kuú taa yi Bat-Seba mu. O yi Eliam buko mu. O baru maa yi Heti tu Yuri.»

⁴Davidi ma tɔɲi noona pa ba vu ba ja kaani wum ba ba. Kaani wum na tu tun, o ma pɛni did-o. Yantu da yam ni kaani wum ya ki o wuu zarum mu, yi o daari o kwe o tuti si

ku maɲɪ dɪ cullu tum. O ma zaɲɪ o joori o sɔɲɔ. ⁵ Bat-Seba ma ja pugə, yɪ o tɔɲɪ o ta dɪ Davidi o wɪ: «Amu jɪɲɪ pugə mu.»

⁶ Davidi na lwarɪ kuntu tun, o ma tɔɲɪ kwərə o pa Zoabɪ o wɪ: «Ta dɪ Hɛtɪ tu Yuri sɪ o ba amu te yo seeni.» Zoabɪ ma tɔɲɪ Yuri Davidi tee nɪ. ⁷ Yuri na yɪ Davidi te tun, mu Davidi bwe o kwaga sɪ o lwarɪ Zoabɪ, dɪ jar-kərə bam laɲa na yɪ te tun. O ta ma bwe sɪ o lwarɪ najara yam na ve te tun. ⁸ O laan ma ta dɪ Yuri o wɪ: «Nan ve sɔɲɔ n sin fun.»

Yuri na nuɲɪ Pɛ sɔɲɔ nɪ tun, mu Davidi tɔɲɪ nɔɔna sɪ ba ja pɛɛɪ ba saɲɪ o kwaga ba vu ba pa-o sɔɲɔ nɪ. ⁹ Yuri nan wu ve o titɪ sɔɲɔ. O ma maɲɪ dɪ pɛ tintuɲna bam, o pəni pɛ sɔɲɔ manɔɲo kum ni nɪ. ¹⁰ Davidi ma maanɪ nɪ Yuri wu ve sɔɲɔ, yɪ o bwe-o o wɪ: «Nmu nuɲɪ cwə-dɔɔɔ n ba n yɪ yo seeni. Bɛɛ mu te yɪ n wu ve sɔɲɔ?» ¹¹ Yuri ma lər-o o wɪ: «Yisurayeli tiinə dɪ Zuda tiinə bam maama nuɲɪ mu sɪ ba kɪ najara. Wɛ ni-gonim daka kam dɪ wu ba tee nɪ. Amu yigə tu Zoabɪ dɪ o dɪdɛera bam maama dɪ tigi pwələ nɪ. Ku laan nan wó kɪ te mu sɪ a vu sɔɲɔ a taa dɪ yɪ a nyɔa, sɪ a daari a pəni dɪ a kaanɪ? Pɛ, a dugi n ɲwɪa kam ɲwaanɪ dɪ n titɪ yɪɪ dum ɲwaanɪ nɪ: a bá fɔɲɪ a kɪ kuntu!» ¹² Davidi ma ta did-o o wɪ: «Nan pəni yo zum, sɪ

jwa nɪ a laan wó yagɪ-m sɪ n joori najara je sum nɪ.»

Dɛ dum kuntu nɪ, Yuri ma maɲɪ Zeruzalem nɪ o pəni o puvri tɪga. ¹³ Davidi ma bəɲ-o pa ba di daanɪ. O ma pa ba nyɪ Yuri dɪdaanɪ sana, yɪ o tiini o bugi. Dɪ kuntu maama dɪ, Yuri wu ve sɔɲɔ sɪ o pəni. O maɲɪ pɛ sɔɲɔ ni nɪ dɪ pɛ tintuɲna bam mu o pəni o sara kam nɪ.

¹⁴ Tɪga na puvri titutu tun, Davidi ma puvri tɔnɔ o tɔɲɪ Yuri sɪ o ja o vu o pa Zoabɪ. ¹⁵ Tɔnɔ kum puvri ku wɪ: «Kwe Yuri n zɪɲɪ jar-kərə bam yigə nɪ, mɛ najara yam na tiini ya cana tun, sɪ á daari á titwəni á joori kwaga á daari-o o yiranɪ sɪ dɪ duna bam gu-o.»

¹⁶ Zoabɪ dɛɛn li Raba tuw kum mu yɪ o nii ku maama. O ma kwe Yuri o zɪɲɪ je sɪɪ ba duna bam pamaɲna bam na daga tun. ¹⁷ Tuw kum nɔɔna ma nuɲɪ ba jeeri Zoabɪ jar-kərə bam dɪ najara. Ba ma gu Davidi nɔɔna bam badonnə ku wəli dɪ Yuri titɪ.

¹⁸ Zoabɪ ma tɔɲɪ kwərə Davidi tee nɪ sɪ o bri-o najara yam na kɪ te tun. ¹⁹ O ma ta tintuɲnu wum o wɪ: «Nmu na tulɪ najara yam na kɪ te maama tun n pa pɛ wum n ti, ²⁰ o banɪ wó wanɪ dɪ zaɲɪ yɪ o ta wɪ: «Bɛɛ mu yɪ á tiini á yɪ tuw kum sɪ á kɪ najara dɪ ba? Abam ya yəri nɪ nɔɔna bam wó dalɪ ba tuw kabri sum nɪ ba ta cuna na? ²¹ Á swe Zidɔn

bu Abimeleki swiə na? Ku deen yi kaani mu zigɔ Tebezi tu kum kəbrə yuu ni o duli nɔɔɔ namim o di o yuu ni o gu. Abam tiini á yi ba kəbrə kam tɔɔə wu bɛɛ mu?» Tɔ. Pɛ wum na bwe-m kuntu, si n ta did-o wi: «Nmu tintuɔɔnu Yuri di tɔɔi o ti mu.»

²²Tintuɔɔnu wum ma suni o vu o yi Davidi te, yi o tɔli kulu maama Zoabi na bri-o si o ta tun. ²³O ma wəli da o wi: «Dí duna bam ya tiini ba dana ba dwe dɔbam mu. Ba ma nuɔi ba tu kum ba jeeri dɔbam di najara pwələ kam ni. Dí ma kwaani dí zəli-ba dí joori ba tu kum ni ni. ²⁴Dáani mu ba ci-tara bam zigɔ ba tu kabri sun yuu ni ba ta dɔbam. Nmu nɔɔna bam badonnə tɔga, yi n tintuɔɔnu Yuri na yi Heti tu tun di tɔɔi o ti mu.»

²⁵Davidi ma ta di tintuɔɔnu wum o wi: «Nmu na joori, si n ta di Zoabi ni: «Yi pa n wuu cɔɔi di kulu na ki tun. Wulu maama na loori o vu najara wuni tun wai o tua. Fɔɔi n ja baari. Tiini á kwaari-na najara yam di ba si á di tu kum.»»

²⁶Bat-Seba na ni ni o baru wum tɔga najara yam ni tun, o ma keeri zanzan o ɔwaani. ²⁷Luə kam ni na ke tun, mu Davidi tɔɔi o pa ba vu ba ja-o ba ba pɛ sɔɔɔ pa o ji o kaani. O deen ma lu bəkərə o pa Davidi.

Kulu Davidi nan na ki tun deen cɔɔi Baɔa-We wuu mu.

Natan na bwe Davidi te tun

12 Baɔa-We deen ma tɔɔi Natan Davidi tee ni. Natan ma ta o wi:

«Nɔɔna bale mu zuuri tu didwa wuni. Ba didwa yi nadum, wudonj wum maa yi yinigə tu. ²Nadum wum vara bam gaali zanzan, naani di peeni di buni. ³Yinigə tu wum nan ba jigɔ kulokulu, ku na dai pi-cwen didwa yiranɔ mu o na yəgi. O ma kont-ka, yi ka bi di o biə. O maa yəni o pai-ka o titi wudiu pa ka di, yi ka nyɔ o titi na. Piə kam manj ka tigi o nɛ baɔa ni mu. Cɔga tun, o piə kam yɔɔri ka nyi di o titi buko mu. ⁴De didwi mu vɛru tu nadum wum sɔɔɔ. Nadum wum maa wu se si o li o vara bam wuni si ba ma ba ki na ba pa o vɛru wum. O ma vu o vri yinigə tu wum piə kam si ba ma ba ki o vɛru wum na bam.»

⁵Davidi na ni sunswala kam tun, o banɔ ma tiini di zaɔi didaani nadum wum yi o ta di Natan o wi: «Amu dugi di ɔwɔa Tu Baɔa-We ni nɔɔnu wum kuntu manj si o ti mu! ⁶O ta wu ɔwɔ kulu o na vri yinigə tu wum tee ni tun kuni bina mu o pa-o, o na ba jigɔ o ɔwaɔa tun ɔwaani.»

⁷Natan laan ma ta di Davidi o wi: «Nmu mu yi nɔɔnu wum kuntu! Yisrayeli tiina Baɗa-We dum kwera mu tuntu:

Amu mu kuri-m si n ta n yi Yisrayeli tiina pe, yi a joŋi-m a yagi Sooli juɗa ni. ⁸A ma kwe Sooli paari dum a pa-m, yi a ta pa o kaana bam ji nmu nyum. A ma pa n di paari Yisrayeli di Zuda tiina bam maama baɗa ni. Kuntu ya na ba daga mu di, a ya ta wu want a weli ku wum kuni bule a pa-m. ⁹Benwaani mu nmu nan tiini n gooni amu Baɗa-We taani dum, yi n daari n ki wo-balɔɔ kuntu? Nmu pe Amɔn tiina gu Heti tu Yuri najara ni. Nmu na gu-o tun, n laan ma n daari n di o kaani! ¹⁰Nan lwarɔ ni n dige tiina laan wu taa tɔgi najara baɗa ni mu ba tua. Benwaani, n vin amu mu yi n vri Yuri kaani si o ji nmu nyum.

¹¹Ciga gwaani tun, a lagɔ a pa n titi yura nɔɔnu mu ki-m si ku yi. Nmu wu ta n nie si a kwe n kaana a pa non-gaa si ku tu pɔni di ba pooni yige ni. ¹²Nmu na ki lwarum tun, n sɛgi mu n ki. Amu nan wu pa kem duntu ki pooni yige ni si Yisrayeli tiina bam maama na.»

¹³Davidi ma leri Natan o wi: «Amu tiini a ki lwarum a cɔgi Baɗa-We yige.» Natan ma lar-o o wi: «Baɗa-We kwe n lwarum dum Dl

ma Dl ce-m. N daa n ba ti. ¹⁴Ku nan na yi te tun, n na tiini n nii Baɗa-We n gooni di n kem dum tun gwaani, n bu wum mu wu ti.»

¹⁵Kuntu kwaga ni, Natan laan ma viiri.

Davidi bu wum tɔvni

Baɗa-We deen ma pa bu wulu Yuri kaani Bat-Seba di Davidi na lugi daani tun ba jigi yazura yi ku tiini ku ce. ¹⁶Davidi ma loori We o pa bu wum si o na yazura, yi o vo ni. Titi maama ni, o na yɛni o zu dige si o pɔni, o ta tigi tiga ni mu. ¹⁷O sɔɔ kum nakwa bam ma vu o te ba kwaani ba loori-o si o zaɗi tiga kam ni yi ba ga. O ma vin si o da di ba o di wudiu.

¹⁸Bu wum ba jigi yazura da yarpe mu yi o ti. Davidi didɛera bam ma kwari si ba pa o lwarɔ ku ni ni. Ba deen bwe ba titi ni mu ba wi: «Bu wum ya ta na gwi yi di gɔɔni taani di Davidi tun, o vin si o leri di taani dum. Bu wum laan nan na tigi tuntu tun, di wu ki te mu di ta di bri-o? Di na wu lwarɔ, oo want o ki zunni o titi yura ni!»

¹⁹Davidi na tɔli o na ni o tuntuɗna bam jigi woɗo mu ba waasi ba bri daani tun, o ma maani ni bu wum mu tiga. O ma bwe-ba o wi: «Bu

wum tigi mu na?» Ba ma lar-o ba wi: «Een, We jon-o mu Dl daari dibam.»

²⁰ Davidi na ni kuntu tun, o ma pe o zaŋi tiga kam ni. O ma vu o swe o yira, o daari o turi nugə. O ma ləni o gwaaru o zu, yi o laan vu o zu We digə kam ni o zuli Baŋa-We. O na zuli We o ti tun, mu o joori o titi sɔŋɔ yi o wi: ba ki wudiu ba pa-o. O ma joŋi wudiu kum o di. ²¹ O didɛera bam ma bwe-o ba wi: «Nmu kəm dɪm ki dibam yəəu zanzan. Bu wum ta na ŋwi tun, nmu keeri mu o ŋwaani, yi n vɔ ni. O laan nan na tigi tun, n zaŋi mu n wura n di wudiu. Bɛɛ mu kuntu?»

²² Davidi ma ləri-ba o wi: «Bu wum ya ta na ŋwi tun, amu ya vɔ ni mu yi a keərə. A ya buŋi ni Baŋa-We wú wani Dl duri amu yibwənə mu yi Dl pa bu wum wəri. ²³ Amu nan gɛ-o. Bɛŋwaani mu a daa wú taa vɔ ni? Amu wú wani a pa bu wum joori o taa ŋwi na? De wura amu na wú vu bu wum te, si wuntu daa ba lagɪ o joori o ba amu te.»

²⁴ Davidi dɛɛn ma ganɪ o kaani Bat-Seba si o pa o bɪcari pəni tiga ni. Ba daa ma pəni daani yi o ja pugə o lɔ bəkərə. Ba ma pa bu wum kuntu yiri wi: «Solomɔn». Baŋa-We ma soe bu wum. ²⁵ Ku ma pa o tuŋi o nijonnu Natan si o vu o pa bu

wum yiri ni «Yedidia», Baŋa-We na soe-o tun ŋwaani.

Davidi di Raba tu kum

²⁶ Ku daari Zoabi dɛɛn daa ta jeeri Amɔn tiinə balu na zuuri Raba tu wunti tun di najara. O ma di tu kum paari je sum. ²⁷ O laan ma tuŋi kwərə o pa Davidi yi o wi: «Amu ki najara di Raba tu kum yi a wani me ba tu kum na bam na zigɪ da ba tui tun a ja. ²⁸ Nan kwaani n la di jar-kərə balu na daari tun n ki daani, si n ba n jeeri tu kum di najara n daari n di-ba. Nmu na wu ki kuntu, yi amu titi na di tu kum, amu laan wú joŋi yiri nmu yigə ni.»

²⁹ Davidi ma sunɪ o la o jar-kərə bam o ki daani o vu o jeeri Raba tiinə bam di najara. O ma wani tu kum o joŋi o te. ³⁰ Davidi ma dwani səbu-sɔŋa paari yipugə kam ba pe wum yuu ni. Ka duuni daga zanzan, nuneɛni kilo fiintɔ-tunu (35), yi kandwe-nyuni mu məli ka yira ni. Ba ma kwe kandwe dɪm ba ki Davidi yipugə kam ni. O di o nɔɔna bam dɛɛn ta ma pe tu kum jɪjiguru zanzan ba ja ba viiri. ³¹ Ku nan na yi tu kum nɔn-biə bam, o jaani-ba o vu o pa babam tuŋi gabɛ-tutuŋa mu, o pa babam goni dɛ di sum, badaara maa cɪri kandwa, badonnə maa goni tweeru di doorə, babam

maa magi wara. Davidi deen ki Amón tiinè tunti dím maama kuntu donj mu.

Kuntu kwaga ni, Davidi dídaani o jar-kərə bam maama ma joori ba vu Zeruzalem.

Aminóni dídaani Tamaari taani

13 Davidi bu Absalón deen jigi nakò, o yurti mu Tamaari. O maa yi ka-laa. Davidi bu wudonj di maa wura, o yurti na yi Aminóni. Wuntu fra maa tiini ya wu o nakò Tamaari wuni. ²Tamaari ya ta yəri baaru. Kuntu tun, Aminóni ma lwarɔ ni kuú taa camma si o yi o nakò wum yuu. O ma da ku ɣwaani o ba jigi yazurə, bubuɣi dím na tiini di daani-o tun ɣwaani.

³Aminóni deen jigi yuudonj, o yurti mu Yonadabɔ. O maa yi Davidi zumbaaru Simeya bu. Yonadabɔ deen jigi sisuna mu ku ja gaali. ⁴De didwi o ma bwe Aminóni o wi: «Bee mu daani-m? Nmu yi pabu mu yi ku dai si de maama n ta n je di wu-cɔɔɔ. Nan ta n bri-ni kulu na jigi-m tun.»

Aminóni ma ta o wi: «A fra mu tiini ya zu a nyaani Absalón nakò Tamaari.» ⁵Yonadabɔ ma lər-o o wi: «Zu n ta n tigi n sara banja ni,

n paali n ki nuneeni n ba jigi yazurə mu te. Nmu ko na tu si o daani n yawu kum, si n ta did-o ni: «A ko, pa a nakò Tamaari ba amu te yo seeni o ki wudiu o pa-ni. Amu lagi si o saɣi wudiu kum a yigə ni si a taa nai, si a taa di-ku o juja ni.»»

⁶Aminóni ma suni o zu o tigi sara wuni o ki nuneeni o ba jigi yazurə mu te. Pɛ Davidi na tu si o daani o yawu kum tun, mu o tag-o o wi: «Popo, amu lagi si a nakò Tamaari mu ba yo seeni o fɔɣi maasa finfun o pa-ni, si a di o juja ni.» ⁷Davidi ma se. O ma tɔɣi kwərə o sɔɣi kum ni o ta di Tamaari o wi: «Zaɣi n vu n nabɔ Aminóni sɔɣi n ki wudiu n pa-o si o di.» ⁸Tamaari na yi da tun, dídaani Aminóni tigi sara banja ni mu. O ma zwe muni o viiri Aminóni yibiyə ni. O ta ma fɔɣi maasa yi o tigi o niə. ⁹Bukò wum laan ma li wudiu kum o ki zuɣa ni o pa-o si o di. Aminóni ma vun yi o wi: «Nɔɔnu maama nuɣi pooni ni si á daari-ni na!» Nɔɔna bam maama ma suni ba nuɣi.

¹⁰Aminóni laan ma ta di Tamaari o wi: «Nan kwe wudiu kum n ja n zu digə kam wuni amu na tigi me tun, si a joɣi wudiu kum n juja ni a di.» Tamaari ma suni o ja wudiu kum o zu o na tigi digə kalu

13:1 Absalón di Tamaari deen yi ko didwa di nu didwa. Ba nu wum yi Maaka. Aminóni nu wum maa yi Ahinoam.

13:1 2 Sam 3:2-3

wonu tun. ¹¹ O na jugu wɔdiu kum o ma yi o yura tun mu Aminonu zi-o yi o wi: «Amu nako, se si di peni daani!» ¹² O di ma lar-o o wi: «A nabo, yi fin-ni si di tɔɔti titɔɔ-zɔɔni duntu! Kam-balɔɔ kuntu dai si ku ki Yisrayeli tɔga baɔa ni. ¹³ Nmu na zi amu, a cavura yam ba na kwelim je. Ku ta wɔ pa a kwe titɔ-guru mu a kweli a yuu! Ku nan na yi nmu, nɔɔna maama Yisrayeli ni wɔ ta ni: n yi joro mu. Nan ja n titi, si n ɔɔɔni didaani pe wum, si o ba vin si o kwe-ni o pa-m si n ma-ni n ki n kaani.» ¹⁴ Aminonu maa wu se si o cɔgi o taani dum. O na dana o dwe buko wum tun o ma wanti o zi-o o lagi.

¹⁵ Aminonu na ki kuntu o ti tun, o daa maa ba lagi si o yi na Tamaari. O maa tiini o cul-o si ku dwani o fra ya na zu o woni te tun. O ma ta did-o o wi: «Zaɔi n nuɔi daa a yige ni!» ¹⁶ Tamaari ma leri o wi: «Cwɔɔɔ tɔrɔ si n zeli-ni! Nmu na ki kuntu, ku maɔi kuɔ taa yi leɔru ku dwe n na cɔge-ni tuntu tun.»

Aminonu maa wu se o taani dum. ¹⁷ O ma baɔi o tuntuɔnu yi o ta did-o o wi: «Vaɔi kaani wontu n ja n nuɔi n yaɔi pooni ni, si n daari n pi a boro kum.» ¹⁸ O tuntuɔnu wum ma sɔni o vaɔi Tamaari o ja o nuɔi yi o daari o fɔgi o pi boro kum.

Tamaari nan ya zu gwar-didɔɔ na tiini ku jugu nunwaɔa tun mu.

Tuntu mu yi gwaaru tilu dwi pe buko-pweli na yani ba zuura tun. ¹⁹ Tamaari laan ma pe tintwarim o caari o yaɔi o yuu maama, yi o daari o ja o gwar-didɔɔ kum o kaari kaari. O ta ma kwe o jun o daɔi o yuu ni, yi o coosɔ o maa ve sɔɔɔ.

²⁰ O nabo Absalon ma na-o yi o bwe-o o wi: «N nabo Aminonu mu ki leɔru tuntu nmu yura ni na? O nan na yi n nabo tun, yi ki sɔɔ si nɔɔna maani ku ni ni. A nako, nan ta yi pa ku taa wa-m.» Tamaari ma vu Absalon sɔɔɔ ni o zuuri da. O maa yɔɔɔ o je di wu-cɔɔɔ yirani.

²¹ Davidi deen ma ni kulɔ maama Aminonu na ki tun. O banti ma tiini di zaɔi. ²² Si ku na yi Absalon, o wu se si o ɔɔɔni di Aminonu, ku na maɔi ku yi ta-laa naa ta-balɔɔ di. O deen nan tiini o cul-o mu, o na cɔgi o nako tun gwaani.

Absalon gu Aminonu

²³ Kuntu kwaga ni buna yale maa ke. Absalon tuntuɔna maa wu Baal-Hazori ni si ba fani o peeni sum kuru. Je sum kuntu wu Efrayim tu kum seeni mu. Absalon ma baɔi pe biɔ bam maama si ba da ba jeeri da. ²⁴ O ma vu o ta di Pe Davidi o wi: «Pe, amu tuntuɔna bam mu wura ba fani a peeni sum kuru. Nmu didaani n nakwa ya na se si a ba da,

kuú taa lamma.» ²⁵ Davidi ma lər-o o wi: «A bu, ku bá wani ku ki kuntu. Dí maama na lagı dí ba, nmv wú cɔgi n juja mv.»

Absalɔn ta ma kwaani si o nii Davidi wú se o vu na, yi o wu se. Davidi ma loori We mv si Dı ki Absalɔn lanyirani. ²⁶ Absalɔn laan ma ta o wi: «Nmv nan na bá wani n vu, yagi si a zumbaaru Aminɔni tɔgi dı dibam o vu.»

Pɛ Davidi ma bwe-o o wi: «Bɛɛ mv yi n lagı si wuntu tɔgi o vu?» ²⁷ Absalɔn ma tiini o gigili Davidi yiə pa o ga ga o yagi o pa Aminɔni tɔgi dıdaani pabiə badonnə bam si ba vu Absalɔn peeni sum kuru fanum ni.

²⁸ Ba na ti candiə kam yigə tun, Absalɔn ma pa o tuntɔɔna bam ni o wi: «Fɔgi á taá yiri-na Aminɔni. O na nyɔgi sana o bugi, amv wú ki woŋo si ku bri ni cwəŋə tigə si á gu-o. Kuntu na kia, si á zaŋi o baŋa ni á gu-o. Yi taá funa, si ku yi amv mv pɛ abam ni dım kuntu. Ki-na dam á tuti kuri ni, si á daari á taá jigı baari.» ²⁹ Absalɔn tuntɔɔna bam ma suni ba ki kulv o na bri-ba si ba ki tun. Ba gu Aminɔni mv. Pɛ wum biə badaara bam maama na ne kuntu tun, ba ma din ba buna-sise ba duri ba viiri.

³⁰ Ba ta na wu cwəŋə ni ba maa ke tun, kwərə ya maŋi ka yi Davidi ka wi: «Absalɔn zaŋi o gu n biə bam

maama. Dıdva daa wu daari.» ³¹ Pɛ Davidi na ni kuntu tun, o ma kaari o gwaaru o wu-cɔgi kum ŋwaani, yi o daari o duli o tuti tıga ni o tigə. O tuntɔɔna bam maama dı maa zigı o tee ni yi ba kaari ba gwaaru.

³² Davidi zumbaaru Simeya bu Yonadabi ma yi o te o ta o wi: «Pɛ, ku dai ni ba gu n biə bam maama. Aminɔni yirani mv tıga. Absalɔn nan maŋi o ja wubɔŋa si o gu-o ku zigı maŋa kam Aminɔni na cɔgi o nakɔ Tamaari tun mv. ³³ Nan yi se ni n biə bam maama tıga, si Aminɔni yirani mv ba gua.»

³⁴ Ku daari Absalɔn, wuntu deen duri mv o je.

Nɔn-duŋv wulu ba na li si o taa zigı o yiri tuw kum tun laan ma tuli o na nɔn-kɔgi na wu Horon cwəŋə ni ba tɔgi piu kum tikəri ni ba buna. O ma vu o ta pɛ wum o wi: «Amv nɛ nɔɔna na zigı Horon seeni ba buna.» ³⁵ Yonadabi ma ta dı Davidi o wi: «Nmv biə bam mv kuntu ba maa buni, nuneeni a na maŋi a ta te tun.»

³⁶ O ni dım maŋi dı wu tu tıga ni, dıdaani Davidi biə bam na yi da. Ba maama ma tu kərə ni yi ba coosə baŋa baŋa. Davidi dıdaani o nakwa bam dı ma tiini ba keeri zanzan.

³⁷⁻³⁸ Absalɔn deen nan ya duri o vu o səgi o nu nakwi Taliməyi tee ni mv o wuru. Wuntu maa yi Amiwudi bu yi o ta yi Gesuri tuw pɛ. Absalɔn

deen marj Gesuri ni o ki bina yato mu.

Ku daari Davidi ma keeri o bu Aminoni luə kam o daani. ³⁹O wuu laan ma ba ku tu di Aminoni tuuni dum. O wubuŋa ma joori ya vu Absalon wuni si ba ki daani.

Absalon ne cwəŋə si o joori Zeruzalem

14 Zeruya bu Zoabi deen ma maani ni Davidi wubuŋa tigi Absalon wuni mu de maama. ²O ma tuŋi nɔɔnu Tekoa tu ni si o bəŋi kaani wudoŋ o na tiini o jigi swan tun. O na tu tun, Zoabi ma ta did-o o wi: «Ki nuneeni n keeri nɔɔnu luə mu te. Kwe luə gwaaru n zu, si n daari n yagi n yuu yɔɔ yirani, n yi kwe n titi di trali nugə. Pa ku taa nyi nuneeni n keeri luə mu n daani. ³Nmu laan ma n wó vu pe wum te n ta kulu amu na wó bri-m tun.» Zoabi laan ma bri kaani wum kulu maama o na wó ta di pe tun.

⁴Tekoa tiinə kaani wum ma vu o yi pe wum yigə o vin o yibiyə tiga ni o zul-o, yi o ta o wi: «Pe, a loori-m! Wəli-nt!»

⁵Pe wum ma bwe-o o wi: «Bee mu n laga?» O di ma ləri o wi: «Dí ko, amu baru tiga o daari-ni kadəm mu. ⁶A nan ya jigi bəkəri sile mu. De didwi mu ba ve kara yi najara tu ba titari ni dáani. Nɔɔn-nɔɔnu na

tərə si o lwe-ba tun, mu ba didua magi wudoŋ wum o gv. ⁷Dí sɔ-yuu kum maama laan nan zigi amu baŋa ni si a ja a bu wum a ja a ba a pa-ba si ba gv, o na gv o curu kum tun ŋwaani. Ba maa lagi si ba pa a dwi dum ti mu. Wuntu yirani laan mu yi a yi na daari. Ba na gv-o, amu ge mu kuntu, a baru di daa maa ba taa jigi bu si ku jwa bəŋi o yiri.»

⁸Pe wum ma ta di kaani wum o wi: «Joori n vu sɔŋɔ, si a wó nii n taani dum baŋa ni si di kwe.» ⁹Tekoa tiinə kaani wum ta maa wi: «Pe, kəm dum kuntu wu amu di a dwi dum yuu ni mu. Si ku na yi nmu didaani paari dum n na jigi n di tun, daanum dai si di yi-m.»

¹⁰Pe wum laan ma ta o wi: «Wulu maama na ŋɔɔni taani didaani-m, si n ja ku tu n ba amu yigə ni, si o daa bá na cwəŋə o daani-m.» ¹¹Kaani wum ta ma ta o wi: «Kuntu tun, nan kwe n Tu Baŋa-We yiri dum n du ni: wulu na lagi si o joori o jonji a bu wulu na tigi tun juni dum tun daa yi na cwəŋə si o gv a bu wuntu di o wəli da.» Pe Davidi maa wi: «Amu dugi didaani ŋwia Tu Baŋa-We yiri ni: n bu wum yuuyue didua titi bá gɔ ka tu tiga ni.»

¹²Kaani wum laan maa wi: «A loori-m! Pe, pa-ni cwəŋə si a ta taani didua yirani a wəli da.» Pe Davidi ma ləri o wi: «Ta n tea.» ¹³O laan ma ta Pe wum o wi:

«Dí ko, lwarti ni n wu tɔgi cwəŋə di n na jigi We nɔɔna bam n ki kəm dilu tun. Nmu titi bu wu sa-tu ni mu yi n wu pɛ-o cwəŋə si o joori sɔŋɔ. Nmu nan na ŋɔɔni te di amu tun, n di n titi mu kuntu. ¹⁴Nɔɔnu maama maŋi si o ti mu. Tɔvni nyi di na balu na logi tɔga ni tun mu, ba daa wari-ba si ba joori ba pɛ ba ki jəgə diduwa ni. We nan ba beeri nɔɔna tɔvni, si ku na yi balu na baŋwe tun, Dɔ yəni Dɔ puri cwəŋə si ba wani ba joori Dɔ te.

¹⁵Pɛ, amu na jaani taani dum a ba nmu te tun, ku yi nɔɔna bam na pɛ fɔvni di amu tun ŋwaani mu. A yi nmu tuntɔŋ-kana mu. A ma buŋi a titi ni a wu: a na tu a ta di nmu, nɔ wani-ni n wəli. ¹⁶Pɛ, a nan jigi cɔga ni nmu wó suni n joŋi amu di a bu wum si wulu na kwaani si o cɔgi dibam tun yi yi dí yuu. Wuntu lagi si dí ga dí tɔga kam pupwara We na pɛ dibam tun mu.

¹⁷Amu laan nan tɛ a titi ni mu a wu: «Amu wu laan tigə mu di kulu pɛ na goni ni si o ki tun. Bɛŋwaani, dí ko, nmu nyi nɔɔni We maleka mu, n wai n kuri lanyurani didaani balɔɔ n pɔɔri daani. N Tu Baŋa-We wó taa wura di nmu.»

¹⁸Pɛ wum ma ta di kaani wum o wu: «Amu di lagi a bwe-m woŋo mu, nan yi səgi kulukulɔ di amu.» Kaani wum ma ləri o wu: «A ko, bwe n bwiə yam.»

¹⁹Pɛ Davidi ma bwe-o o wu: «Zoabi yigə tɔgi ka wu kəm duntu wuni na?» Kaani wum ma lər-o o wu: «Pɛ, amu dugi nmu ŋwia kam ŋwaani ni nɔɔn-nɔɔnu bá wani si o fu cɔga kam nmu yigə ni. Nmu didɛɛru Zoabi mu suni o bri-ni kulu maama a na wó ki tun, didaani kulu maama a na maŋi si a ta tun. ²⁰O nan ki kuntu maama si ku pa kəm dum mu pipiri di kwɛ. Dí ko, nmu nan maŋi n jigi swan mu, ni We maleka te, n ma n ye kulu maama na ki dí tɔga kam baŋa ni tun.»

²¹Davidi laan ma bəŋi Zoabi yi o ta did-o o wu: «Tɔ. A lagi a ki n wubuŋa yam mu. Zaŋi n vu n ja a bu Absalɔn n joori n ba yo seeni.»

²²Zoabi ma vin o yibiyə tɔga ni Davidi yigə ni o zul-o. O ma daari o ta did-o ni: «Pɛ, a ki nmu le. Amu laan nan lwarti ni n yigə wu amu wuni, didaani n na se n ki a na lagi te tun.»

²³Zoabi dɛen ma zaŋi o vu Gesuri o ja Absalɔn o joori o ba Zeruzalem.

²⁴Davidi nan ya maŋi o pa ni mu o wu: «Absalɔn maŋi si o vu o titi sɔŋɔ kum mu o taa wura. A bá se si o ba amu te.» Absalɔn ma suni o vu o zɔvri o titi sɔŋɔ kum ni yi o wu nɛ pɛ wum yibiyə.

²⁵Nɔɔn-nɔɔnu dɛen təri Yisurayeli tɔga kam maama ni yi ba tɛ o lam taani si ku maŋi didaani Absalɔn. Ku na zigi o yuu ni si ku tu ku

kwaari o napra seeni tun, o me me ba jigi geeri. ²⁶O deen yani o pa ba fa o yuu bidwi mu bini maama wuni, o yuuywe sun na tiini si dwara yi si dunə tun gwaani. Ba na yani ba goni-si, si duuni wu taa manji di kilo tule mu. ²⁷O deen jigi bakəri sito di bisankana didua mu. Busankana kam yuri maa yi Tamaari. O na tu o ki noonu tun, o tiini o lana zanzan.

²⁸Absalon deen zu Zeruzalem ni bina yale mu, yi o wu wani pe wum yibiyə o na. ²⁹O ma tuni o ta si Zoabi ba o te si o daari o ja taani dum o vu Pe Davidi te o pa-o. Zoabi ma vin si o vu Absalon te. Absalon ta ma tuni Zoabi kwaga ni kuni bale maama yi o daa ta wu se si o ba. ³⁰Absalon laan ma ta di o tintuɲna bam o wi: «Nii-na, Zoabi kara mu wu an kara kam tikəri ni tun. Ka wu mina nan wura ya ki lanyirani. Ve-na á di mim ka wuni á zwe-ka.» Ba ma suni ba vu ba di mim Zoabi kara kam ni.

³¹Zoabi laan ma zani o vu Absalon soɲo o bwe-o o wi: «Bee mu ki yi n pa n tintuɲna vu ba zwe a kara kam?» ³²Absalon ma ləri o wi: «Amu tuni n kwaga ni si n ba amu te yi n wu se. A ya lagi si n vu pe wum te n bwe-o mu n wi:

«Benwaani mu amu bri a zigi Gesuri ni a ba yo seeni? Ku nyi di a ya na manji daani mu a zuura, ku yaá taa gara ku pa-ni.» To. Amu nan ta lagi si a na pe wum mu. O nan na ye ni a kam wu manji, si o gu-ni.»

³³Zoabi ma vu Pe Davidi te o tuli kulɔ maama Absalon na tagi tun o bri-o. Davidi ma pa ba bəɲi Absalon si o ba. O na yi da tun, mu o vin o yibiyə tɔga ni o war-o. Pe wum ma se o pwəgə yi o ja-o o kukwəri.

Absalon lagi o ko kwaga ni

15 Kam dum kuntu kwaga ni, mu Absalon deen beeri təriko di sise si si taa vani-ku. O ta ma kuri noona fiinnu si ba taa duri ku yigə ni ba kwe cwəɲə ba pa-o. ²O ma yani o goni tɔga o vu tu kum manchoɲo ni cwəɲə kam o ziga. O na yani o na noonu na jigi taani o maa ve pe te si o di-di o pa ku tu, Absalon wu fufu o yi ku tu te mu o bwe-o o wi: «Nmu nunji yən mu?» Noonu wum laan maa wu ta o na nunji Yisrayeli tu kulɔ ni tun. ³Absalon wu yani o ta mu o wi: «Ehe. Nmu taani dum wura, n nan jigi bura di. Noon-noonu nan mu təri pe nakwa bam wuni si o nii di bari ni o pa-m. ⁴Amu di ya na

jigi cwəŋə sɪ a tɔɔɪ a nii taana baŋa nɪ mu tuntu, nɔɔna yaá wani ba ba amu te, sɪ a buri ciga bura a pa-ba.»

⁵ Ku ta wəli da tun, nɔɔna na yəni ba yi Absalɔn te sɪ ba tiiri ba jɔɔn-o, oó te o juŋa mu o vaŋɪ-ba o yi o yira, o kukwəri-ba. ⁶ Absalɔn deen yəni o jeeri balu maama na jigi taani ba tui pe te tun o kɪ kuntu mu. O ma tɔɔɪ cwəŋə kam kuntu o sugɪ Yisurayeli tiinə bam zanzan o kɪ o kwaga nɪ.

⁷ Kuntu kwaga nɪ, buna yana ma ke. Absalɔn ma zaŋɪ de didwɪ o vu o ta dɪ pe wum o wɪ: «A loori-m! Pa-nɪ cwəŋə sɪ a vu Ebrɔn a kwe ni-gonim dɪlɔ a deen na tiŋi dɪdaani Baŋa-We tun. ⁸ Amu deen na wu Gesuri nɪ yi a zɔuri dɪ Siiri tiinə bam tun, mu a goni ni a wɪ: «Baŋa-We na joori Dɪ ja-nɪ Dɪ ba Zeruzalem, amu wó vu Ebrɔn a kɪ kaanum a zuli-Dɪ.»

⁹ Pe wum ma pa-o cwəŋə. Absalɔn ma sunɪ o zaŋɪ o vu Ebrɔn. ¹⁰ O deen nan səgi o tɔɔɪ nɔɔna Yisurayeli dwi tiinə bam maama wunɪ sɪ ba vu ba ta wɪ: «Abam na tu á ba á ni nabwaanɔ kwəri, sɪ á kaasɪ á ta nɪ: Absalɔn mu laan jigi pe Ebrɔn nɪ.» ¹¹ Nɔɔna biə-yale ya tɔɔɪ dɪ Absalɔn ba nuŋi Zeruzalem ba kogil-o sɪ ba vu Ebrɔn. Ku yi o na bəŋi-ba tun ŋwaani mu ba deen de-o ba vu, yi ba yəri bubuŋi dɪlɔ na wu o yuu nɪ tun. ¹² Absalɔn na tu o wura

o kɪ kaanum dɪm kuntu tun, mu o tɔɔɪ o bəŋi Ayitofeli. Wuntu deen yi Davidi nakwa bam wunɪ didwa mu yi o nuŋi Giloo. Balu na nuŋi Davidi kwaga nɪ tun deen daga mu. Absalɔn kwaga kɔɔ kum ma fɔɔɪ ku puli de maama ku kɪ dam.

Davidi duri sɪ o lu

¹³ Nɔɔnu deen ma duri o vu Davidi te o tɔli kulɔ na kɪ tun o wɪ: «Yisurayeli tiinə bam maama gɔɔɪ ba zɔ Absalɔn kwaga kɔɔ wunɪ mu!»

¹⁴ Davidi ma ta dɪ o nakwa balu na wu o tee nɪ Zeruzalem wunɪ tun o wɪ: «Pa-na sɪ dí zaŋɪ dí duri dí nuŋi da tuw kum wunɪ. Dí na wu kɪ lɪla dí lu Absalɔn juŋa nɪ, o bá daani o ba o yi dɪbam, yi o gu dɪbam dɪ dí tuw kum nɔɔna maama.» ¹⁵ O nakwa bam ma lər-o ba wɪ: «Pɛ, dí yi nmu tuntuŋna. Dí wó kɪ kulɔ maama nmu wubuŋa na jaani sɪ n kɪ tun mu.»

¹⁶ Davidi ma ja o sɔŋɔ tiinə dɪ o nakwa bam maama o nuŋi sɪ o duri. O ma daari o ka-bi sum fugə tuw kum wunɪ sɪ bantɔ taa nii pe sɔŋɔ kum baŋa nɪ. ¹⁷ Pe Davidi na nuŋi kuntu tun, mu nɔɔna bam maama tɔɔɪ o kwaga ba veə. Ba ma vu ba yi tuw kum nɪ. Ba ma maŋɪ da ba zɪɔɪ fun. ¹⁸ Davidi jar-kərə bam maama

ma tɔgi da ba ke yigə ba maa veə. Bantu maa yi Kereti tiinə bam, di Peleti tiinə bam, ku wəli dɪ Gatɪ tiinə biə-yardu (600) balu na nuŋi Gatɪ ba ba ba tɔgi Davidi kwaga tɪn.

¹⁹Davidi ma ta dɪ Gatɪ tu Itayi o wɪ: «Nmu tɔgi dɪbam kwaga sɪ bɛɛ mu? N nuŋi sa-tu mu n ba n ji vɛru dɪ tɪtari nɪ. Nan joori Zeruzalem sɪ n ta n wu pa-duuru wum tee nɪ.

²⁰Nmu na tu n mɪ dɪ amu tɪn jigi da yale yiranɪ mu. Kɔɔ nan mu wó pa n ta n tɔgi dɪbam? Amu ta kaagi a beeri mu, a yəri a na maa ve mɛ. Kuntu tɪn, ja n jar-kərə bam sɪ á joori tuw kum wu. Baŋa-We wó taa kɪ-m lanyiranɪ dɪ ciga.»

²¹Itayi ma lər-o o wɪ: «Pɛ, nmu na ŋwɪ tɪn, amu dugi dɪ ŋwia Tu Baŋa-We yiri nɪ: a lagi a taa tɔgi n kwaga mu sɪ a vu mɛ maama n na wó vu tɪn, ku na maŋi ku yi tuvni dɪ ŋwia wuni mu dɪ.» ²²Davidi ma ta o wɪ: «Ku nan lana, ke yigə sɪ dɪ taa veə.» Itayi dɪ o digə tiinə dɪdaani o jar-kərə bam maama ma tɔgi dɪ Davidi kɔɔ kum ba veə.

²³Davidi dɪdaani o kwaga kam na maa nuŋi Zeruzalem tuw wuni tɪn, balu na zuvri je sum maama nɪ tɪn maa keeri yi ba coosə. O ma tɔgi dɪ ba o vu o yi Sɪdrɔn bugə kam. Ba maama ma bɛ, ba vu ba kwe kagva cwəŋə kam ba ma kɛa. ²⁴We kaanum tiinə Sadoki dɪ Abiatari

dɛɛn tɔgi ba wura. Levi dwi tiinə badonnə ma zuŋi We ni-gonim daka kam ba tɔgi-ba. Ba laan ma zuvri-ka ba zigɪ tɪga nɪ yi ba daa wu kwe-ka sɪ ku taa nii maŋa kam nɔɔna bam maama na nuŋi tuw kum wuni ba ke ba ti tɪn.

²⁵Davidi ma ta dɪ Sadoki o wɪ: «Nan ja We ni-gonim daka kam n joori Zeruzalem wuni. Baŋa-We yi na su amu tɪtɔŋa, Dɪ wó joori Dɪ ja-nɪ Dɪ ba sɪ a ma a yi a na daka kam, dɪ ka tigə kam jəgə. ²⁶Dɪ wuu nan daa na wu poli dɪ amu, sɪ Dɪ kɪ-nɪ Dɪ wubuŋa yam na lagi te tɪn.»

²⁷O ta ma ta dɪ Sadoki o wəli da o wɪ: «N wu nɛ na? Ja n bu Ahimaazi sɪ á joori tuw kum wuni dɪ yazurə. Abiatari dɪdaani o bu Zonatan dɪ wó tɔgi-m ba vu. ²⁸Amu wó vu kagva kam wu a vu a yi je silu cwəŋə kam na tɔgi bu-tula ka bɛ tɪn a maŋi da, sɪ a cəgi kwərə na wó nuŋi abam tee nɪ ka ba ka pa-nɪ tɪn.» ²⁹Sadoki dɪdaani Abiatari ma ja We ni-gonim daka kam ba joori Zeruzalem wuni. Ba ma maŋi da ba zuvra.

³⁰Davidi dɛɛn ma diini Olivi piu kum yuu yi o coosə o veə. O dɛɛn wu zu natra, yi o kwe gɔɔ o ma kwəli o yibiyə o wu-cəgɔ kum ŋwaani. O nɔɔna bam dɪ ma kwəli ba yibiyə, yi ba coosə ba veə. ³¹Ba

ma ta di Davidi ba wu: «Ayitofeli di nuni nmu kwaga ni, yi o vu o weli kogo kulu na tigi Absalon kwaga tun wuni mu.» Davidi na ni kontu tun, o ma loori We o wu: «Baŋa-We! Nan pipiri Ayitofeli kwiə maama si ya ji jwarim ya pa Absalon.»

³² Davidi ma yoori o din piu kum yuu o vu o yi me noona na yoni ba zuli We tun. Daani mu o marji di Usayi. Wuntu deen yi Ariki tu mu. O gwaaru tum ma kaari kaari, yi kasulu di taagi o yuu kum. ³³ Davidi deen ma ta did-o o wu: «Nmu na lagi n ta n tigi di dibam, n lagi n ta n yi zuli mu n pa amu. ³⁴ Nan se si n joori tu kum wuni. N na yi da, si n ta di Absalon ni: «A buni si a ji n tuntuŋu mu. A nan wu taa tugi a weli-m, nuneen a ya n na weli nmu ko Davidi te tun.» Kontu na kia, nmu wu na cwenge si n vugimi Ayitofeli kwiə yam si ya yi tigi. ³⁵ We kaanum tiine Sadoki didaani Abiatar di wu taa wura. Siswia kalu maama nmu na wu ni pe sogo ni tun, si n lwani n bri-ba. ³⁶ Ba biə Ahimaazi didaani Zonatan di tigi ba wura. A na tu a lwar woŋo kulu maama, si a pa bantu ba ba ta ba bri-ni kulu na wura tun.»

³⁷ Davidi ciloŋ Usayi ma joori o vu Zeruzalem tu kum wu. O na yi da tun, didaani Absalon di o kogo kum

di yoori ba maa zuuri tu kum ni mu.

Davidi didaani Ziba taani

16 Pe Davidi na yoori o gaali piu kum yuu si o ke tun, mu Mefiboseti tuntuŋu Ziba ba o nuni o zigi da si o jeer-o. Wuntu ya kwe bine mu o vo wudiiru zanzan o zigi o ja o ba. Wudiiru tum maa yi dipwa biə-yale, didaani maasa bwen bi, di tweeru biə badonna bwen bi, didaani sana loo kamunu.

² Davidi ma bwe Ziba o wu: «Nmu jigi tuntu maama si n ma n ki bee mu?» Ziba ma lar-o o wu: «Nmu dige tiine wu wani ba di bine sum ba taa veə. Ku na yi wudiiru tum didaani tweeru biə bam, ti yi n noona bam nyum mu si ba di. Sana bam maa yi si balu na wu ba ba bugi kagua cwenge kam ni tun ngo si ba yira joori ya na dam.»

³ Davidi daa ma bwe-o o wu: «Si Mefiboseti na yi n tu Sooli naa tun, o wu yen mu?» Ziba ma lar-o o wu: «O marji Zeruzalem ni mu yi o buŋi o wu: «Yisrayeli tiine bam laan wu kwe a ko-nakwi paari dum ba joori ba pa-ni.»»

⁴ Davidi ma ta did-o o wu: «Ku na yi kontu tun, wənu tlu maama Mefiboseti ya na te tun mu, amu

laan kwe-ti a pa nmu si ti ji nmu nyum.» Ziba ma lar-o o wi: «Amu tu, a ki nmu le. Amu yi nmu tintuynu mu. We wu pa a kikia taa sui nmu yi maŋa maama.»

Simeyi sooli lwarim o yagi Davidi yuu ni

⁵Pe Davidi deen ma o vu o twe Bawurim tu kum. Nyonu wudon ma nuŋi o jeer-o yi o sooli lwarim o danŋi o yuu ni. O yiri mu Simeyi. O ko yiri maa yi Gera, yi o nuŋi Sooli dwi dum wuni. ⁶Simeyi maa jigi kandwa o doli Davidi didaani o didera bam, di Davidi pamaŋa bam maama yaa cigi Davidi mu ba ki titari ni, jazum di jagwie maama. ⁷Simeyi maa jigi Davidi o twia yi o wi: «Ve daa, ve daa! Nmu yi non-guru! Nmu tiini n yi non-wo-kuru mu di! ⁸Nmu vri Sooli paari dum n jorŋi, yi n daari n gu o dige tiine bam zanzan. Kontu nan mu pe Baŋa-We wura Di ŋwi juŋi dum kontu n yuu ni. Di jorŋi paari dum mu Di pa n bu Absalon. Ku ni-m, non-guru!»

⁹Zeruya bu Abisayi ma ta di Davidi o wi: «Pe, kakur-tika kantu wu maŋi si o taa jigi-m o yaala. Pa-ni cwane si a yi a goni o yuu kum a di tiga ni.» ¹⁰Davidi ma leri

o wi: «Abam Zeruya bie bam, ku ko mu yi abam yige? Baŋa-We mu na tagi di Simeyi si o sooli lwarim o yagi amu yuu ni, non-non ba jigi cwane si o ci-o.»

¹¹Davidi laan ma ta di Abisayi di o didera bam maama o wi: «Amu titi bu-lura mu beeri-ni si o gu. Benzamen tu wuntu laan mu wu yagi-ni na? Yag-o-na si o ta twia si Baŋa-We mu ga wi o twi. ¹²Baŋa-We nan daa na ne a cam dum, yi Di pa o na twi amu te zim tun pipiri ku ji lanyirani ku pa-ni.»

¹³Davidi di o kwaga kam maa leeri ba ve cwane kam yuu ni. Ba na maa ve tun, Simeyi maa dali zoŋo kum tane o tigi-ba, yi o sooli o yagi ba yuu ni, o daari o doli-ba di kandwa. O ta maa tai fogo o ki ba yira ni.

¹⁴Pe Davidi didaani o nona bam deen ma vu ba yi Zorden buga kam. Ba maama ma tiini ba bugi. Ba ma maŋi da yi ba yira zuri.

Usayi didaani Ayitofeli kwie yam

¹⁵Absalon didaani Yisrayeli tiine bam maama ma vu ba zu Zeruzalem tu kum wu, yi Ayitofeli tigi o wu ba wuni. ¹⁶Ariki tu Usayi na yi Davidi cilon tun di ma vu o zu tu

kum. O ma vu o yi Absalɔn te o ta did-o o wi: «Pɛ, Wɛ wú pa n paari dum taa wura taan wuu!»

¹⁷ Absalɔn ma bwe-o o wi: «Nmu dɛ Davidi ciloŋo kum cɔgi lɛla mu na? Bɛɛ mu kɪ yi n wu dɛ did-o n viiri?» ¹⁸ Usayi ma lɛr-o o wi: «Amu maŋɪ sɪ a tɔgi pɛ wulu Baŋa-Wɛ na kuri tun mu, wulu kɔɔ kuntu dɛdaani Yisurayeli tiinɛ bam maama na kuri sɪ o taa yi pɛ tun. A nan wú kwe a cɪga maama mu a pa-m. ¹⁹ Ku na wɛli da tun, a laan lagɪ a taa tɔŋɪ a paɪ a tu wum bu mu. Amu nan wú tɔŋɪ a wɛli nmu dɛ, nuneɛni a dɛɛn na tɔŋɪ a wɛli n ko te tun.»

²⁰ Absalɔn laan ma bwe Ayitofeli o wi: «Dí na tu dí wura tun, bɛɛ mu dí laan wú kɪ? Nmu wubɔŋa yam yi te mu?» ²¹ Ayitofeli ma lɛr-o o wi: «Zaŋɪ n vu n pɛni dɛ n ko ka-bi sɛw o na duri o daari sɪ ba leeni ba taa nii o sɔŋɔ kum tun. Nmu na kɪ kuntu, Yisurayeli tiinɛ bam maama wú lɛwari nɪ n kikiɛ maama lwe n ko mumwa nɪ mu, dɛ n na cɔgi o yigɛ te tun ŋwaani. Ku maa wú pa balu maama na tɔgi-m tun fɔgi ba na baari.» ²² Ba ma di pɛ sɔŋɔ kum nayuu ba cwi vwe ba pa Absalɔn. Absalɔn ma zu dɛ wunti o lagɪ o ko

ka-bi sum maama yi Yisurayeli tiinɛ bam maama zɪgi ba niɛ.

²³ Da yam kuntu nɪ Absalɔn dɛɛn sɛ o tɔgi kwɛɛ yalu maama Ayitofeli na pɛ-o tun, nuneɛni o ko Davidi dɛ ya na sɛ o tɔgi-ya te tun. Ayitofeli taani maama dɛɛn nyɪ dɛ o bwe o joŋi-dɛ Wɛ titi tee nɪ mu yi o ta.

Usayi bri Absalɔn sɪ o sa cwɛŋɔ

17 Kuntu kwaga nɪ Ayitofeli ma ta dɛ Absalɔn o wi: «Pa-nɪ cwɛŋɔ sɪ a kuri nɔɔna murru fugɛ-tile (12,000), sɪ dí nuŋɪ titi duntu dí vu dí beeri Davidi je dí ja. ² Ku na yi te tun, amu wú vu a zaŋɪ o baŋa nɪ dɛ o tiini o bugi yi o vwana dɛ pari. Amu wú pa o bicari dɛ, pa o nɔɔna bam maama duri ba daari-o. A laan wú gu pɛ Davidi yurani, ³ sɪ a daari a ja o nɔɔna bam maama a joori a ba a kɪ nmu kwaga nɪ. Nɔɔnu wulu nmu na beeri tun yurani na tɪga, ba maama wú joori n tee nɪ dɛ ba yazurɛ.» ⁴ Ayitofeli kwɛɛ yam kuntu dɛɛn maa lana ya pa Absalɔn dɛdaani Yisurayeli nakwa bam maama.

⁵ Absalɔn ma ta o wi: «Dí nan daa wú cɛgi Ariki tu Usayi dɛ kwɛrɛ mu sɪ dí lɛwari wuntu wubɔŋa na yi te

tun.» ⁶Usayi ma zu o te yi Absalon ta o wu: «Ayitofeli bri ni di ki tuntu mu. Di wu se o ni dum naa, nmu di wu bri dibam di na wu ki te? Nan ta si di nii.»

⁷Usayi ma leri Absalon o wu:

«Amu tee ni, Ayitofeli na pe kwia yalu tuntu tun ba lana. ⁸Nmu manji n ye ni n ko di o noona bam yi non-babe mu ciga ciga. Lele kuntu ba laan je di ban-zogɔ mu nneeni ba na vri nywankura biɛ ba daari-ka te tun. Ku weli da, nmu ko na yi jara-kam non-babia tun gwaani, tutu duntu o ba pɛni o noona bam na tigi me tun. ⁹Tuntu weeni o beeri piu booni, naa gugoro kudog mu o sɛgi da. Wuntu wai o loori yigɔ o nuɲi o jeeri dibam di najara. Noona laan na niɛ, baɔ ta ba wu: «Hei! Ba wani Absalon kogɔ kum, yi ba zanzan ti.» ¹⁰Kuntu wu pa nmu jar-kera non-babe sum tuti wuru ga baari, yi fuvni zu-ba. Yisrayeli tiina maama nan manji ba ye n ko na tiini o ye najara laja te, didaani o jar-kera bam na yi paman-bibe ciga ciga te tun.

¹¹Kwia yalu amu na jigi tun mu tuntu: la Yisrayeli tiina bam maama n ki daani, ku na zigɔ Dan laja kam seeni si ku yi Beer-Seba tun. Nmu jar-kera bam kogɔ laan maa wu taa daga ni nunu ni kasulu

te. Nmu tuti laan wu da ba yigɔ si a vu a ki najara yam. ¹²Davidi zi na wu me di me maama, di wu beeri o je di yi-o. Di wu tu o baya ni di li-o mu nneeni nyono na tuti tigi ni te tun. Kuntu mu Davidi di o jar-kera bam wulowulu daa ba daari, di didwa di. ¹³O ta na manji o duri si o zu tuw kamunu kulu woni di, di kogɔ kum maama wu beeri gɔni mu ba kwe ba vo tuw kum kuntu kandwa yam ba tuuri ba ja ba tu bolo tigi. Tiu kum kuntu kandwe didwi tuti daa ba daari di taa zigɔ da.»

¹⁴Absalon didaani Yisrayeli nakwa bam maama ma ta ba wu: «Usayi kwia yam jigi kuri ya dwe Ayitofeli nyina yam.» Benwaani, Baya-We na lagi si leeru ba Absalon baya ni tun gwaani, Di deen togɔ cwɛɲɔ kam kuntu mu si Di pa Ayitofeli kwia yam yi zigɔ, di ya na manji ya lana tun di.

¹⁵Usayi ma zani o vu We kaanum tiina Sadoki di Abiatarɔ te o tulu kulu na ki tun o bri-ba yi o wu: «Ayitofeli ya bri Absalon didaani Yisrayeli nakwa bam si ba ki tuntu di tuntu mu, amu di ma bri-ba si ba ki tuntu di tuntu. ¹⁶Kuntu nan ki-na lila a tɔɲi kwera Davidi tee ni ni: zum tutu ni o yi manji kagua kam ni o pɛni buga kam ni ni. O nan manji

sɪ o bɛ Zɜrdɛn bugə kam lɪla o kɛ o vu yigə, sɪ ba yɪ ba ba di o dɪdaani o nɔɔna bam maama.»

¹⁷Zonatan dɪ Ahimaazi dɛɛn kwari sɪ ba zu Zeruzalem tu kum wu, sɪ nɔɔna wɔ na-ba mu. Kuntu ŋwaani ba ma yəni ba səgi En-Rogeli nɪ sɪ bukɔ bu ja kwərə kalɔ maama na wura o ba o pa-ba sɪ ba dɪ laan vu ba ta dɪ Davidi.

¹⁸Dɛ dɪdwɪ nɔn-dɔŋɔ kudonɔ ma na-ba yɪ o vu o ta o bri Absalon. Zonatan dɪ Ahimaazi ma kɪ lɪla ba duri ba vu Bawurim ba səgi nɔɔnu wudonɔ sɔŋɔ nɪ. Vuli dɛɛn wu o kunkolɔ wuni. Nɔɔna bale bam ma tu dɪ wuni. ¹⁹Nɔɔnu wum kaani ma kwe wonɔ o ma o pu vuli dum ni, yɪ o daari o jari muna dɪ bɔŋa nɪ. Ku ma pa nɔɔn-nɔɔnu yəri kulɔ na wura tun.

²⁰Absalon dɪdɛera bam ma vu ba yi kaani wum te yɪ ba bwe-o ba wɪ: «Ahimaazi dɪdaani Zonatan wu yən mu?» Kaani wum ma ləri-ba o wɪ: «Ba bɛ bugə kam mu ba kɛ.» Nɔɔna bam ma beeri-ba ba ga, yɪ ba joori Zeruzalem wuni.

²¹Absalon dɪdɛera bam na kɛ ba daari tun, mu Ahimaazi dɪdaani Zonatan nunɔ vuli dum wuni ba duri ba vu ba yi Davidi te. Ba ma tulɔ kulɔ maama Ayitofeli na ŋɔɔni ku vu Davidi seeni tun, yɪ ba daari ba ta dɪd-o ba wɪ: «Kɪ lɪla n zaŋi n

bɛ bugə kam!» ²²Sintu nɛ sum ni nɪ mu Davidi dɪdaani o kwaga kam maama zaŋi sɪ ba taa bɛ Zɜrdɛn bugə kam. Tɪga na jigi ka pɔuri tun, dɪdaani ba maama dɛɛn bɛ bugə kam mu, ba dɪdɔ daa wu daari.

²³Ayitofeli na maani nɪ Absalon dɪ Yisrayeli nakwa bam vin sɪ ba sɛ o kwɛ yam tun, mu o diini o binaga o joori o tutɔ sɔŋɔ Giloo nɪ. O na yi da tun, mu o bri o sɔŋɔ tiinɔ ba na wɔ kɪ te nɪ o na tərɔ. O laan ma kwe ŋuna o vu o kuuri o tutɔ o tɪ. Ba ma kwe-o ba kɪ o kwɛ di-donɔ nɪ.

²⁴Absalon dɪdaani Yisrayeli kɔɔɔ kum maama dɛɛn ma vu ba bɛ Zɜrdɛn bugə kam, dɪdaani Davidi duri o vu o yi Mahanayimi tu kum.

²⁵Absalon nan ya pɛ Amasa mu ləri Zoabi yuu nɪ o ji o jar-kərə bam yigə tu. Amasa ko yuri mu yɪ Yeteri. O maa yɪ Ismayeli tu. Amasa nu dɛɛn yɪ Nahasi bukɔ Abigayeli, Abigayeli maa yɪ Zoabi nu Zeruya curɔ.

²⁶Absalon dɪdaani Yisrayeli tiinɔ bam ma vu ba cwi ba vwɔ Galadi laŋa kam nɪ.

²⁷Davidi na yi Mahanayimi tun, mu nɔɔna batɔ dɛɛn jeer-o. Bantu wu dɪdɔ yɪ Nahasi bu Sobi na nunɔ Amɔn tiinɔ tuw Raba tun mu. Wudonɔ maa yɪ Amiyeli bu Makira na nunɔ Lodebari tun. Batɔ tu wum maa yɪ Galadi tu Bazilayi na nunɔ

Rogelim tun. ²⁸Bantu maama ma ja sari, di zwi di kambi, ku ta weli di wodiiru dwi dwi ba ba pa-ba. Wodiiru tun maa yi mina, di muni, di min-waa, didaani soona, di sia, ²⁹di tuuru, di nayila, ku weli di peeni, didaani nayil-daa. Ba ma kwe tintu maama ba pa Davidi didaani o nɔɔna bam si ba di. Berwaani, ba deen tagi mu ba wi: «Kana didaani na-nyom mu tiini ku ce nɔɔna bam, ba na wu kagua kam ni ba ve taan yi ba tiini ba bugi tun ɲwaani.»

Absalon tuuni

18 Davidi deen ma jeeli o nɔɔna bam o ki daani, yi o laan pɔɔri-ba muru muru laɲa ni didaani bi bi wuni. O ta ma li yigə tiinə o pa ba nii pupwara maama. ²O ma pɔɔri o jar-kərə bam kuni bitɔ. O ma kwe kɔgɔ didua o ki Zoabi juɲa ni. O nyaani Abisayi na yi Zeruya bu tun di maa wu ba kɔgɔ didua yigə ni. Balu maama na daari tun, o ma ki-ba Gati tu Itayi juɲa ni. Davidi laan ma ta o jar-kərə bam maama o wi: «Amu titi wó tɔgi abam si dí vu dí zaɲi najara yam.»

³Nɔɔna bam ma lər-o ba wi: «Dí bá sɛ si n tɔgi n vu. Dí duna bam na zəli dɪbam yi dí duri si dí lu, kuntu dai kulukulu ba tee ni. Dɪbam nɔɔna bam cicoro na maɲi ba ti

najara wuni, ku ta bá taa jigi kuri ku pa-ba. Si ku na yi nmu yirani, nmu gari dɪbam nɔɔna murru fugə. Nan maɲi tu kum wuni yo, si dí na lagi zənə, si n pa di yi dɪbam. Kuntu wó taa gara.»

⁴Pɛ Davidi ma ləri-ba o wi: «Amu wó ki kulu maama na su abam yi tun mu.» O ma leeri o maɲi tu kum manchoɲo kum ni ni o nii, yi jar-kərə bam nuɲi ba nuɲi ba maa kea, nɔɔna bi bi didaani nɔɔna muru muru. ⁵Davidi ma pa ni Zoabi, di Abisayi, di Itayi yi o wi: «Tɔgi-na amu ɲwaani á zuri á yira di a bu Absalon, si á yi ki-o zunni.» Davidi na tagi bitara kantu tun di o jar-kərə yigə tiinə bam tun mu nɔɔna bam maama ni o ni dum kuntu.

⁶Davidi jar-kərə bam ma nuɲi ba vu ba jeeri Yisrayeli tiinə bam di najara Efrayim kagua kam seeni. ⁷Najara yam na ce tun, Davidi nɔɔna bam ma kwaani ba di Yisrayeli tiinə bam. Duntu de dum ni ba ma gu nɔɔna murru fiinle (20,000). ⁸Najara yam ma jagi ya zu je sum kagua kam maama wuni. Kagua kam titi deen pɛ nɔɔna zanzan ti, si ku dwəni jar-kərə bam su-lwaanu na gu balu tun.

⁹Najara yam wuni mu, Absalon duri o vu o tu Davidi nɔɔna bam badonnə wuni. O deen dɔgi bina-sisəɲə baɲa ni mu. O sisəɲə

kam ma duri ka zu tweeru tum na tiini di li me tun. O yuu ma gurumi di tiu kudonɔ ne, pa o lagi weeni, o wari si o joni o titi o yagi. O sisənə kam ma duri ka ke ka daari-o pa o sigili tiu kum ne sum ni.

¹⁰ Davidi nɔɔnu wudonɔ ma na-o yi o duri o vu o ta o bri Zoabi o wi: «Amu ne Absalon na sigili tiu ne ni!» ¹¹ Zoabi ma ta di nɔɔnu wum o wi: «Be? Nmu ne Absalon mu yi n wu gu-o ka jəgə da? Nmu ya na mag-o n gu, a yaá pa-m səbu-pono səbu-dala fugə, yi a daari a pa-m non-babia kilə a wəli da.»

¹² Nɔɔnu wum ma ləri Zoabi o wi: «Nmu na marɔ n jigi səbu-pono səbu-dala muru si n ki a juɔa ni lele, a ta bá se si a dwe pe bu wum. Benwaani, dí maama zigɔ mu yi pe Davidi ta di nmu, di Abisayi didaani Itayi o wi: «Tɔgi-na amu ŋwaani á ci a bu Absalon si nɔɔn-nɔɔnu yi ki-o zunni.» ¹³ Amu ya na vin pe wum ni yi a paali a gu Absalon, pe daa ta wú ni ku ŋwa. Benwaani, kulukulu ba səgi pe yigə ni. Nmu nan ya bá zigɔ a kwaga ni.»

¹⁴ Zoabi ma ta o wi: «Amu bá wani a zuri a yira si a taa cəgi lara yantu!» O ma zanɔ o kwe cicwə yatɔ o vu o yi tiu kum didaani Absalon ta ŋwi mu o sigili tiu kum ne sum ni. Zoabi ma li cicwə yatɔ yam o zo Absalon bicari ni.

¹⁵ Zoabi non-dunnu fugə na ze o

najara zila yam tun laan ma yi ba gilimi Absalon ba mag-o ba gu.

¹⁶ Zoabi laan ma pa ba wu nabɔnɔ si ku bri ni najara yam ti. O jar-kərə bam ma yagi Yisrayeli tiinə bam zəlim yi ba joori o te. ¹⁷ Ba ma kwe Absalon yira yam ba duli ba yagi gonɔ-canluɔu wuni, kagwa kam ni. Ba ma pe kandwa-kamunə ba ma li-ku pa ya tiɔi baɔa baɔa. Kuntu maama tun, didaani Yisrayeli nɔɔna bam maama duri ba joori ba sam mu.

¹⁸ Absalon deen ta na ŋwi tun, o ya cwi kandwe-kamunu mu o zigɔ Pe bolo kum ni si ku taa bæi o yiri. O deen ya buɔi o titi ni mu o wi: «Amu ba jigi bəkərə si o jwa bəɔi a yiri.» O ma kwe o titi yiri o pa kandwe dum. Di zum maama, ba ta bæ-ku wi: «Absalon Kandwe» mu.

Davidi keeri Absalon ŋwaani

¹⁹ Sadoki bu Ahimaazi ma ta di Zoabi o wi: «Pa-ni cwəɔə si a duri a vu ta Pe Davidi wi Baɔa-We jonɔ-Di yagi o duna juɔa ni.» ²⁰ Zoabi ma lər-o o wi: «Nmu zum ba jigi kwər-ywəɔə si n ja n vu n pa pe. Kuú taa yi de didonɔ ni mu si ku dai zum. Benwaani, pe wum bu mu tɔga.»

²¹ Zoabi ma daari o ta di Kusi tu na zigɔ o tee ni tun o wi: «Ve n ta nmu yi na ne kulu maama tun n bri

pe wum.» Kusi tu wum ma tiiri tuga ni o joon-o yi o zaŋi o duri o maa kea.

²² Sadoki bu Ahimaazi daa ta ma ta di Zoabi o wi: «Ku na yi te maama di, nan se si amu di duri a saŋi Kusi tu wum kwaga a vu Pe Davidi te.» Zoabi ma bwe-o o wi: «A bu, beŋwaani mu n yoori n lagi si n kwe kwera kam n ja n vu? Ka ba lagi ka ja nyoori ka pa nmu.»

²³ O ta ma fin yi o wi: «Di ku maama di, a ta lagi si a vu mu!» Zoabi ma ga laja kam yi o ta did-o o wi: «Nmu di nan ve!» Ahimaazi ma zaŋi o kwe Zurden bolo cwaga kam o duri o vu o gaali Kusi tu wum o ke.

²⁴ Davidi deen nan ya je tuw kum manchoŋo ni bwæru tile tum titari laja ni mu. Tuw kum yirinu ma vu o din o dogi tuw kum manchoŋo kabre kam yuu ni. O ma nii o tuli o na noonu na duri o yirani o buni.

²⁵ Yirinu wum ma tooi o ta di Pe Davidi. Davidi ma leri o wi: «Ku tu na duri o yirani, ku bri ni ku yi kwær-ywaga mu o jigi o buni.»

Wulu na duri tun ma tiini o vaŋi o twe-ba. ²⁶ Yirinu wum daa ma tuli o na noonu wudon di na duri o buni. O ma tooi o ta di manchoŋo yirinu wum o wi: «Nii noonu wudon di na duri o yirani o maa buna.»

Pe wum maa wi: «O di wu taa jigi kwær-ywaga mu o buni.»

²⁷ Yirinu wum ma zigi kabre kam yuu ni o tooi o wi: «Amu na ne tun, pulim noonu wum duri nuneeni Sadoki bu Ahimaazi na yoni o duri te tun mu.» Davidi ma leri o wi: «Wuntu yi non-ŋum mu. Tuntu weeni o jigi ta-ŋum mu o buni.»

²⁸ Ahimaazi na yi tun, mu o tooi o ta di pe wum o wi: «Wono maama ki lam!» O ma vin o yibiyega tuga ni o jooni pe wum yi o wi: «Pe, n Tu Baŋa-We maŋi di tie, Di na pe n di n dona balu na logi n kwaga ni tun ŋwaani.»

²⁹ Pe wum ma bwe-o o wi: «A bu Absalon jigi yazura na?» Ahimaazi ma leri o wi: «Maŋa kalu Zoabi na lagi o toŋi amu didaani n non-dunyu wum si di ba tun, mu a ne kaga na gilimi yi ku maama yi vugima yirani. Amu nan yeri beŋwaani ba na ki so kum tun.»

³⁰ Pe wum maa wi: «Ke n zigi daa ni!» Ahimaazi ma fufu o zigi daa ni.

³¹ Suntu ne sum ni mu Kusi tu wum de o yi. O ma ta o wi: «Pe, a jigi ta-ŋum mu si a ta a bri-m! Baŋa-We zum joni nmu mu Di yagi balu maama na zaŋi ba zigi si ba cagi-m tun juŋa ni.»

³² Pe Davidi ma bwe Kusi tu wum o wi: «A bu Absalon jigi yazura na?»

Kusi tu wɔm ma lɛr-o o wɔ: «Amu tu, We wó pa n duna bam dɛ balu maama na lagɛ ba lɔ n kwaga nɛ tun ɣwɔa guri nɛnɛnɛ nɔn-dɔŋɔ wuntu zum na guri te tun.»

³³Pe wɔm na ni kuntu tun, o wɔw ma tiini ku cɔɔ zanzan. O ma vu o din o zu weyuu digɛ kalu na yeeri dɛ tuw kum manchoŋo kum tun o tu kɛrɛ nɛ. O na maa ve tun, o tiini o kaasi mu yɛ o wɔ: «Amu bu Absalɔn! Aaa! Absalɔn, a bu yoo! Amu ya mu na tɛga yɛ nmu ɣwɔ: ku ya ba gara na? Aaa! Absalɔn, a bu yoo!»

Davidi wu-cɔɔ kum

19 Ba ma vu ba ta ba bri Zoabi ba wɔ: «Pe Davidi tiini o keeri o bu Absalɔn tɔvɔnɛ dum ɣwaanɛ mu.» ²Davidi jar-kɛrɛ bam ma ni nɛ o yɔɔrɛ o keeri o bu luɛ kam mu. Ku ma pa ba warɛ ba di ywɛnɛnɛ dɛnɛ de dum nɛ, yɛ de dum kuntu lɛrɛ dɛ ji wu-cɔɔ de. ³Dɛnɛ de dum nɛ, nɔɔna bam lɔɔrɛ mu ba joori ba zu tuw kum wɔnɛ, nɛnɛnɛ nɔɔna na di-ba najara baŋa nɛ yɛ cavura jɛɛ-ba te tun. ⁴Davidi ma kwe o jun o kwɛli o yibiyɛ yɛ o kaasi baŋa baŋa o wɔ: «Aaa! A bu Absalɔn! A bu yoo!»

⁵Zoabi ma zaŋɛ o vu o zu pɛ te yɛ o ta did-o o wɔ: «Nmu zum tiini n kɛ n jar-kɛrɛ bam cavura. Yɛ swe nɛ

bantu mu joŋi nmu titi ɣwɔa, dɛ n kaana ɣwɔa, dɛ n bɛkɛrɛ dɛ n bukwa ɣwɔa, didaanɛ n ka-bi sum maama ɣwɔa ba yagɛ! ⁶Nmu na kɛ te tun, ku nyɛ dɛ nmu soe balu na culi-m tun mu, yɛ n daari n culi balu na soe-m tun. Nmu zum bri jaja nɛ n yigɛ tɛrɛ dɛ n jar-kɛrɛ bam dɛ n didɛera bam maama. Amu maanɛ nɛ Absalɔn ya na ɣwɔ: yɛ dɛbam maama tɛ, kuntu yaá poli nmu wɔw. ⁷Nmu nan na lagɛ cɛga, sɛ n zaŋɛ n nuŋi n vu n nɔɔna bam te n pa ba joori ba na baari. A dugi dɛ Baŋa-We yɛrɛ nɛ: nmu nan na vin sɛ n kɛ kuntu, sɛ tɛga daa ta na jɛɛ ka pɔvra, nɔɔn-nɔɔnɛ daa bá daari sɛ ku tu taa zɛɛ n kwaga nɛ. Kuntu, ku laan wó tiini ku ji lɛrɛ mu ku pa-m, sɛ ku dwɛni cam dilu maama na tu n baŋa nɛ, ku zɛɛ n biini nɛ ku ba ku yɛ zum tun!»

⁸Pe Davidi na ni kuntu tun, o ma zaŋɛ o vu o jɛni tuw kum manchoŋo kum ni nɛ. O nɔɔna bam ma ni nɛ pɛ wɔm nuŋi pooni o je da. Ba ma vu o te ba gilimi daanɛ o yigɛ nɛ.

Davidi joori o zu Zeruzalem tuw wɔnɛ

Yisrayeli tiinɛ balu na tɔɔ Absalɔn kwaga tun deen nan ya joori ba sam mu. ⁹Ba maama ma puli sɛ ba taa bwe daanɛ ba wɔ: «Pe Davidi mu joŋi dɛbam o yagɛ

dí duna juja ni. Wuntu ta mu vri dıbam o ja o nuji Filisi tiine bam juja ni. Absalon laan ma zal-o pa o duri o daari dí tu kum. ¹⁰Dí nan ya kuri Absalon mu si o taa yi dí pe. O di ma ti najara yam wuni. Dí daa zıgı dí daani si bee mu? Pa-na si dí vu dí ja Pe Davidi dí joori dí ba yo seeni.»

¹¹Davidi ma tuji kwara We kaanum tiine Sadoki di Abiatarı tee ni o wi:

«Ve-na Zuda nakwa bam te á ta di ba ni: «Yisrayeli dwi tiine bam maama taani dum marı di tu amu zwe ni. Bee mu pe á yi balu na kweeli si á baji á pe wum si o joori songo? ¹²Abam yi amu curru mu, á yi amu tuti yira didaani a jana. Benwaani mu abam nan marı kwaga ni, yi noona badonna loori yigə ba baji-ni si a joori?»

¹³Nan ta ve-na Amasa te á ta did-o ni: «Nmu dai amu curru mu na? We wó pa leeru yi-ni nuneeni a na wu pe nmu laan leri Zoabi yuu ni n ji a jar-kara bam yigə tu.»

¹⁴Davidi taani dum ma dwe Zuda dwi tiine bam maama bicara. Ba ma ki ba ni daani ni noonu didwa te, pa ba tuji kwara ba pa Davidi ba wi: «Ja n noona bam maama si á joori songo.»

¹⁵Davidi deen ma zari o kwe cwaga o maa joori Zeruzalem. O na yi Zorden bugə kam tun, didaani Zuda tiine bam nuji Giligali ni ba vu ba jeer-o si ba zan-o si o be bugə kam. ¹⁶Gera bu Simeyi na yi Benzamen tu yi o nuji Bawurim tun di ma ki lila o tigi o wali Zuda tiine kaga kum wuni si o da o jeeri Pe Davidi. ¹⁷Benzamen dwi dum noona muru mu deen tigi o kwaga, ku wali di Ziba na yi Sooli gaba-kwira tun, di wuntu bia fugə-banu bam, di o tuntugna fiinle. Ba maama ma nuji ba ki lila ba vu ba yi Zorden bugə kam ni ba loori pe wum yi ba caga-o. ¹⁸Davidi na yi tun, ba ma be bugə kam ba ja o digə tiine bam di ba zila yam ba joori ba be. Ba deen ta ma ki kul maama na tigi pe wum wubuga tun.

Simeyi yira taani

Simeyi di ma be o vu o yi Pe Davidi te. O ma tu o vin o yibiyə Davidi yigə ni. ¹⁹O ma ta o wi: «Pe, a loori-m si n yagi a kam-balara kum n ma n ce-ni. Ku na yi kul amu ya na ki nmu yira ni, marja kam nmu na duri n daari Zeruzalem tun, yi kwe-ku n ki n yuu ni. ²⁰Amu tu, amu lwarı lanyurani ni a ki

lwarum mu. Kuntu ɲwaani mu amu de yigə Zuzefu dwi tiinə maama wuni si a ba a jeeri-m.»

²¹ Zeruya bu Abisayi ma ta o wi: «Simeyi maɲi si o ti mu, beɲwaani o sooli lwarum mu o yagi wulu Baɲa-We na kuri si o taa yi pe tun yuu ni.» ²² Davidi ma ləri Abisayi o wi: «Abam Zeruya biə bam! Á yigə mu ka kɔ? Abam zum mu jigi amu sɔbara na? Zum de duntu mu Yisrayeli tiinə bam joori ba pa-ni cwəɲə si a taa yi ba pe. Kuntu ɲwaani, ba bá gu nɔɔn-nɔɔnu zum.» ²³ Pe wum laan ma pipiri o ta di Simeyi o wi: «Amu goni ni a pa-m ni: n bá ti.»

Mefiboseti yira taani

²⁴ Sooli naa Mefiboseti di ma da o vu si o jeeri Pe Davidi. Ku deen zigi maɲa kalu Davidi na nuɲi Zeruzalem ni tun, si ku yi o daa na maa joori di yazurə tun maama, Mefiboseti wu dɔɔri o namim-bwəri, o ta maa wu fanu o twani, naa o zari o gwaaru. ²⁵ O na nuɲi Zeruzalem o ba o yi Davidi te kuntu tun, o ma daani pe wum pwəgə. Davidi ma bwe-o o wi: «Mefiboseti, bɛɛ mu kɪ yi n wu de amu kwaga si dí kɛ?»

²⁶ O ma ləri o wi: «Pe, nmu ye a na maɲi a yi gɔrɔ te tun. Kuntu mu te a pe ni ni ba ti a bɪnaga kam yigə ba pa-ni si a din a ma tɔgi di nmu. Amu tintuɲnu Ziba mu nuɲi a kwaga ni. ²⁷ O ma co amu n yigə ni. Nmu nan ye wonjo maama kuri, nuneɛni n yi We maleka mu te. Kɪ kulu maama na wu n wubuɲa ni si n kɪ tun. ²⁸ Beɲwaani, amu ko-nakwi dwi tiinə bam yɔɔri ba maɲi si n ya gu dɪbam maama mu, yi n ta se si amu taa tɔgi a di nmu sɔɲɔ ni. Amu daa wú taa jigi cwəɲə si a loori wonjo kudonɲ nmu tee ni a wəli da na?»

²⁹ Pe wum ma lər-o o wi: «Daa n yi cɔgi n ni. Amu pe ni si nmu dɪdaani Ziba pɔɔri tɪga kalu maama na yi Sooli nyum tun á pa daani.» ³⁰ Mefiboseti ma ləri o wi: «Amu tu, o na lagɪ tu maama, si o kwe o taa jiga. Nmu na joori sɔɲɔ di n yazurə tun maɲi ku pa amu.»

Bazilayi yira taani

³¹ Galadi tu Bazilayi di ma zigi Rogelim ni o ba si o jeeri Pe Davidi si ba be Zurdən bugə kam, si o daari o yag-o cwəɲə ni si o kɛ. ³² Bazilayi deen nan tiini o kwun mu o yi buna funɔnɔ. Maɲa kam Davidi

19:20 Zuzefu dwi tiinə = Yisrayeli dwiə yalu na nuɲi jazum baɲa seeni yi ya daɪ Zuda dwi dum tun.

dɪ o nɔɔna bam na wu Mahanayimi nɪ tun, mu o deen jaani wɔdiu o vu o pa-ba, o na tiini o yɪ nadum tun ɲwaani. ³³Davidi ma ta dɪd-o o wɪ: «Da n be Zɔrden bugə kam n tɔɔi dɪbam sɪ dɪ vu Zeruzalem, sɪ a taa nii n baɲa nɪ.»

³⁴Bazilayi ma ləri pe wum o wɪ: «A lagɪ a da dɪ nmu a vu Zeruzalem a kɪ beɛ mu? Amu ɲwɪa daa bá daga. ³⁵Amu jɪɔ bɪna funɔnɔ mu tuntu, yɪ a daa warɪ wɔpolo dɪ cam a pɔɔrɪ daani. A daa warɪ a ni-wɔdiu ywəni. Nɔɔna na leeni le, a ba ni. Kuntu ɲwaani amu na de dɪ nmu a vu sɔɲɔ, kɔv taa yɪ daanum yɪranɪ ku pa-m. ³⁶Pe, nan yagɪ sɪ a da dɪ nmu a be Zɔrden bugə kam, yɪ a kogili-m sɪ dɪ yɪ yigə fun. Amu na yɪ n tintuɲnu tun, kuntu wó taa yɪ zulə yalɔ na maɲɪ dɪ amu tun. ³⁷Pa-nɪ cwəɲə sɪ a laan joori sɔɲɔ, sɪ a vu a tɪ a tuv nɪ yɪ ba kwe-nɪ ba kɪ a ko dɪ a nu yibeelə tee nɪ. Nan nii a bu Kimam mu tuntu. Wuntu wó tɔɔi-m sɪ á vu Zeruzalem. Oó taa tuɲɪ o pa-m, yɪ n dɪ na lagɪ sɪ n kɪ te maama n pa-o, n wai n kɪ.» ³⁸Pe Davidi maa wɪ: «Tɔ. Kimam wó da amu o vu Zeruzalem, sɪ a kɪ kulɔ maama na wó poli n wu tun a pa-o. Ku daari, woɲo kulɔ maama nmu na wó ta n lagɪ amu tee nɪ tun, amu wó kɪ-ku a pa-m.»

³⁹Davidi jar-kərə bam maama laan ma be Zɔrden bugə kam. Pe

wum tutɪ dɪ ma be. O ma kukwəri Bazilayi o ban-o o yagɪ cwəɲə nɪ pa o joori o vu sɔɲɔ. ⁴⁰Zuda nɔɔna bam maama, dɪdaani Yisɪrayeli nɔɔna bam cicoro mu deen kogili Davidi ba be bugə kam ba maa kɛa. Kimam dɪ ma tɔɔi Pe Davidi, yɪ ba kɛ ba vu ba yɪ Giligali.

⁴¹Ku deen na kɪ fun tun, Yisɪrayeli tiinə bam maama maa yəni ba ve pe wum te yɪ ba pɔvna ba wɪ: «Beɛ mu te sɪ dɪ curru Zuda tiinə bam buɲɪ nɪ bantu yɪranɪ mu jɪɔ cwəɲə sɪ ba jeeri nmu dɪ n digə tiinə bam dɪ n jar-kərə bam yɪ ba kogili abam sɪ á be Zɔrden bugə kam?»

⁴²Zuda tiinə bam dɪ deen ma ləri ba wɪ: «Pe wum nuɲɪ dɪbam Zuda dwi tiinə bam wuntu mu. Beɛ mu yɪ kəm duntu daani abam pa á banɪ zaɲɪ? Dɪ wu dɪ pe wɔdiu, dɪ nan wu joɲɪ o kulukulɔ dɪ tituɲɪ dum ɲwaani.»

⁴³Yisɪrayeli tiinə bam daa ma ləri-ba ba ba wɪ: «Abam na tagɪ á wɪ á dwi dum nɔɔnu yɪ Pe tun, nan lwarɪ-na nɪ dɪbam yɪ Yisɪrayeli dwiə fugə nɔɔna mu, pa dɪbam te-o kuni fugə. Beɛ mu yɪ á tiini á gooni dɪbam kuntu? Yɪ swe-na nɪ dɪbam mu loori abam yigə dɪ ja bubuɲɪ sɪ dɪ vu dɪ ja pe wum dɪ joori dɪ ba sɔɲɔ.»

Dɪ ku dɪ, Zuda tiinə bam deen ta ɲɔɔnɪ taani dum dɪ baari mu sɪ

ku dwəni Yisrayeli tiinə bam taani dum na yi te tun.

Seba nuŋi Davidi kwaga ni

20 Bikiri bu Seba deen maa wu Giligali ni. O yi Benzamen dwi tu mu, yi o ta yi non-wo-kuru. O ma wu nabono yi o tooli o ta o wi: «Yisrayeli tiinə bam, dibam didaanti Zese bu Davidi dai daani. Di yige tere o paari dum wuni! Pa-na di joori-na sam.» ²Yisrayeli tiinə bam maama ma da ku gwaanti ba nuŋi Davidi kwaga ni yi ba daari ba pe Seba kwaga ba pu.

Ku daari Zuda tiinə bam deen tiini ba maeli Pe Davidi yira ni mu. Ba ma zigi Zorden buga bam seeni ba kogilo ba vu ba yi Zeruzalem.

³Davidi na joori Zeruzalem o vu o zu o sɔɔ kum wuni tun, mu o jaani o ka-bi fuge silu o ya na yagi si ba taa nii o sɔɔ kum bari ni tun o ja o vu o sɔgi sɔɔ kudon ni. O ma pa nona yiri-ba, yi ba daari ba pa-ba ba ni-wodiu. Pe wum daa maa wu pəni di ba, yi ba leeri ba mari daani ba di kaden taan si ba vu ba ti.

⁴Pe Davidi ma ta di Amasa o wi: «Tɔɔ ni bəŋi Zuda tiinə bam, si ni pa ba la daani. Pa a maama da daani a ba yo seeni da yato de ni.» ⁵Amasa ma zari o vu si o bəŋi Zuda tiinə

bam o ki daani. O ma daani o ke de dum pe wum na pe-o tun.

⁶Davidi ma ta di Abisayi o wi: «Di na wu ki lila, Bikiri bu Seba wo daani dibam o dwəni Absalon na ki te tun. Kuntu tun, ja amu jar-kəre bam n ki n kwaga ni si a vu a jeer-o di najara. Ku na dai kuntu, oo wani o vu o zu tuni dilu na logi di pi tun wuni, yi di daa ba yi-o.»

⁷Abisayi ma zari o nuŋi Zeruzalem ni, yi Zoabi di o nona bam, di Kereti tiinə bam, di Peleti tiinə bam, ku wali di jar-kəre non-babe sum maama wu o kwaga ni. Ba ma nuŋi ba vu si ba zali Seba ba ja. ⁸Ba ma vu ba mari di kandwe-kamunu kum na wu Gabawon ni tun, didaani Amasa tu o ba o jeeri-ba. Zoabi deen ya zu o jara-kam gwaaru tum mu yi su-lɔɔ laan vo o tɔɔ seeni. O ma fofa si o vu o yi Amasa te yi sugu kum wu ku polo wuni.

⁹Zoabi ma joni Amasa yi o wi: «Amu curu, n jigi yazura na?» O ma daari o ma o jazum o ja Amasa o twani seeni o yi o yira nuneeni o lagi si ba kukwari daani mu te.

¹⁰Amasa nan wu jeeli ni Zoabi ze sugu mu o jagwio ni si o ga ki-o wonjo. Zoabi ma kwe sugu kum o zo Amasa puga ni pa o luru ta ti nuŋi ti tu tiga ni. Zoabi daa wu zɔg-o o ki bile, Amasa na mari o ti lila tun gwaani. Zoabi di o nyaani Abisayi

daa ta ma tu cwəŋə ni si ba zəli Seba ba ja.

¹¹ Zoabi nən-dwəŋ wudoŋ ma vu o zigi Amasa yura yam baŋa ni o tɔɔli o wi: «Abam wulu maama yigə na wu Zoabi di Davidi wuni, si ku tu zanɔ o taa tɔgi Zoabi kwaga.»

¹² Amasa deen ma ti o tigi pumpali dum titari ni. O ma bibili o jana bam wuni. Zoabi nɔɔnu wum ma maani ni wulu maama na yəni o yi tuw wum na wu me tun, ku tu yəni o zigi da o nii mu. O ma tuuri Amasa o ja o ke pumpali dum dāa ni. O ma tiŋ-o gaa ni, yi o daari o kwe gɔɔ o ma o kwəl-o. ¹³ O na pe Amasa yura yam daa ba tigi pumpali dum titari ni tun, jar-kərə bam maama ma tɔgi Zoabi kwaga si ba beeri Seba ba ja.

¹⁴ Seba deen nan ya kaagi Yisrayeli dwi maama laŋa ni mu yi o laan vu o yi Abeli Beti-Maaka. Bikiri dwi tiinə bam maama ma tɔgi did-o ba zu tuw kum wuni.

¹⁵ Zoabi di o nɔɔna bam ma vu ba pu tuw kum maama si ba ja Seba. Ba ma pe kasulu ba lo taala ba salɔ tuw kum kabri sum təŋə ni. Ba maa kwəri ba jigi de kamunə ba kuusi tuw kum kabri sum si si bwəri si tu tiga ni. ¹⁶ Kaani wudoŋ deen nan ya wu tuw kum ni yi o swan gaali. O ma zigi ku kəbrə yura ni o tɔɔli o ta nɔɔna bam o wi: «Cəgi-na! Cəgi-na! Bəŋi-na Zoabi si o fufu o

twə yo seeni, si a lagi a nɔɔni did-o mu.»

¹⁷ Zoabi ma vu o twə-o. Kaani wum ma bwe-o o wi: «Nmu mu yi Zoabi tun na?» O ma ləri o wi: «Een.»

Kaani wum ma ta o wi: «A ko, nan fɔgi n cəgi kulɔ amu na jigi si a ta tun.» Zoabi ma lər-o o wi: «Ta n tea, si a di cəgə.»

¹⁸ O laan ma ta o wi: «Faŋa tu mu wi: «Wulu na lagi si o taani kwe, ku tu wu vu Abeli tuw mu, si di kwe.» ¹⁹ Tɔ. Dibam tuw kum tiini ku jigi kuri ka pa Yisrayeli dwi tiinə maama mu. Di yi balu na lagi ciga di yazurə tɔgum mu di gaali. Bəe mu ki yi á kwaani si á cəgi tuw kulɔ na yi Baŋa-Wə nyum tun?»

²⁰ Zoabi ma lər-o o wi: «Ku fɔgi ku dai kuntu! A bri a maŋi a wu ki a wububɔŋa ni si a cəgi abam. ²¹ Ku dai ni di buŋi si di cəgi á tuw kum. Ku yi nɔɔnu didwa yirani ŋwaani mu di tuə. Nan ja Bikiri bu Seba na nuŋi Efrayim pweeru laŋa kam ni tun n pa dibam, si di wu ke di daari á tuw kum. Bəŋwaani, wuntu mu vanɔ kɔgɔ o ki o kwaga ni si ba vin Pe Davidi.» Kaani wum maa wi: «Ta n cəgə, si di wu da kəbrə kam baŋa di duli o yuu di di tiga ni di pa-m.»

²² Kaani wum ma ja o wububɔŋ-laa kum o vu tuw kum tiinə te. Ba ma goni Seba yuu, ba

daari ba duli-ku ba di Zoabi yigə ni. O di ma wu nabɔnɔ si o ma o guri najara yam. O di o nɔɔna bam ma viiri ba daari tu kum, yi ba maama joori ba sam. Zoabi di ma joori pe wum te Zeruzalem ni.

Pe Davidi dɔdɛera bam

²³ Zoabi deen mu wu Yisrayeli jar-kərə bam maama yigə ni. Yehoyada bu Benaya di maa wu Kereti tiinə bam didaani Peleti tiinə bam yigə ni.

²⁴ Adoram deen mu yi fifun tutuɲa yam yigə tu.

Ayiludi bu Zuzafati maa nii woŋo maama si o pupuni-ti o tiŋi.

²⁵ Seva deen mu yi pe wum tɔn-pupunnu.

Sadoki di Abiatarɔ maa yi We kaanum tiinə. ²⁶ Yayiri tu Yirə di deen wu Davidi kaanum tiinə bam wuni mu.

Gabawɔn tiinə bam bɔcara zuri

21 Maɲa kalu Davidi deen na di paari tun, mu kana tu ka zu tɔga kam bina yatɔ ya saɲi daani. Davidi ma ja Baɲa-We tɔŋə ka ŋwaani. Baɲa-We ma ta Dɔ bri-o Dɔ wi: «Ku yi Sooli di o digə tiinə bam na yi nɔn-gura yi ba gu

Gabawɔn tiinə bam tun ŋwaani mu te kuntu.»

² Bantu deen dai Yisrayeli dwi tiinə. Ba maa yi Amɔɔri tiinə balu na daari ba dwi dum wuni tun. Yisrayeli tiinə bam deen ya dugi ni ba bá cɔgi-ba. Di ku di, Sooli deen tiini o kwaanɔ si o ti ba dwi dum mu, o na jigi wububuy-dɛera si o wɛli Yisrayeli tiinə di Zuda tiinə tun ŋwaani.

Davidi ma bɛɲi Gabawɔn tiinə bam, ³ yi o bwe-ba o wi: «Abam lagi si a ki te mu si ku pa á wuu tu? Dí lagi si dí fɔgi dí kwe tusim dum, si Baɲa-We da abam ŋwaani Dɔ ki Dɔ nɔɔna bam yu-yoŋo.» ⁴ Gabawɔn tiinə bam ma ləri ba wi: «Səbu-sɔɲa di səbu-poŋo bá wani ti kwe tigurə kalu na tigi dɔbam di Sooli dwi dum laɲa ni tun. Dí nan ba jigi cwɛŋə si dí pa nɔɔn-nɔɔnu ti Yisrayeli tiinə bam wuni si ku ma fɔgi kəm dum.»

Pe wum laan ma ta o wi: «Nan ta-na kulɔ abam na lagi tun, si amu wó ki-ku a pa abam.» ⁵ Ba ma lər-o ba wi: «Sooli deen yɔɔri o buɲi si o ti dí dwi dum mu, si dí yi daari Yisrayeli tɔga kam baɲa ni. Kuntu mu pe o kwaanɔ o gu dɔbam zanzan. ⁶ Nan li baara barpe o dwi dum wuni n ja n ba n pa dɔbam. Dɔbam di maa wó ja-ba dí vu Sooli tuti tu Gibeá, o na yi pe wulu Baɲa-We

deen na kuri tun. Tu kum kuntu ni mu dí wú gu-ba dí yagi Baŋa-We yigə ni.» Pɛ wum ma ta dɪ ba o wɪ: «Amu wú ja-ba a ba a pa abam.»

⁷Ku daari, Pɛ Davidi guli ni-gonim dɪlɔ o dɪ Sooli bu Zonatan deen na kɪ ba pa daani Baŋa-We yigə ni tun. O ma yagi Zonatan bu Mefiboseti sɪ ba yɪ gu-o. ⁸O ma daari o ja Aramoni dɪ Mefiboseti wudoŋ. Bantu deen yɪ bəkəri sɪlɔ Aya buko Risipa na lugi dɪ Sooli tun mu. O daa ta ma ja bəkəri sɪnu sɪlɔ Sooli buko Merabi na lugi dɪ o baru Adriyelɪ tun. Adriyelɪ maa yɪ Mehola tu Bazilayi bu. ⁹Davidi ma kwe baara barpe bam kuntu o kɪ Gabawɔn tiinə bam juŋa ni. Ba dɪ ma joŋi-ba ba ja ba vu piu yuu ni yɪ ba gu-ba ba yagi Baŋa-We yigə ni. Ba maama barpe bam togi daani ba tɪ mu. Ku deen kɪ ku maŋɪ dɪ caara zagum maŋa mu.

¹⁰Aya buko Rizipa deen ma kwe gwar-zinzwara o ja o din piu kulɔ yuu twa bam na tigi tun. O ma lwarɪ gɔrɔ kum o je pulɔrɔ kum baŋa ni. O ma maŋɪ da o jəni, ku na zigɪ faa ni nɪ sɪ ku joori ku vu ku yɪ dɔa nɪnɪn maŋa tun. Wɪa maama, o maa yəni o zəli zunə, sɪ ba yɪ jəni twa bam baŋa ni. Titu nɪ dɪ, o ta zəli ga-vara mu sɪ ba yɪ dɪ-ba. ¹¹Davidi na ni

kulɔ Sooli ka-biə Rizipa na kɪ tun, ¹²o ma zaŋɪ o vu Yabesi Galadi sɪ o joŋi Sooli dɪdaani o bu Zonatan kwi sum nɔɔna bam kuntu tee ni. Maŋa kalɔ Filisi tiinə bam ya na gu Sooli dɪ Zonatan Giliboa piu kum yuu ni yɪ ba daari ba palɪ ba yɪra yam Beti-San tu kum pooni nɪ tun, ku yɪ Yabesi Galadi tiinə bam mu deen ve ba ŋɔ kwi sum ba ja joori ba tu kum. ¹³Davidi ma joŋi Sooli dɪdaani Zonatan kwi sum ba tee ni yɪ o daari o vu o pɛ nɔɔna barpe bam Gabawɔn tiinə bam na gu ba yagi tun dɪ kwi sum o wəli da. ¹⁴Ba ma kwe Sooli dɪ Zonatan kwi sum maama ba ja ba vu ba kɪ Sooli ko Kisi yibeeli dɪm wɪnɪ. Benzamen laŋa kam tu Zɪla nɪ mu kuntu. Ba ta ma kɪ kulɔ maama Pɛ Davidi na pɛ ni sɪ ba kɪ tun. Ba na kɪ kuntu maama ba ti tun, Baŋa-We laan ma se ba tu kum we-loro.

Davidi zaŋɪ najara dɪ Filisi tiinə

¹⁵Filisi tiinə bam deen daa jaani najara mu ba jeeri Yisrayelɪ tiinə bam. Davidi ma zaŋɪ o togi dɪ o jar-kərə bam sɪ ba vu ba ja najara dɪ ba. Najara yam wɪnɪ mu Davidi tiini o bwəni zanzan. ¹⁶Nɔɔnu wudoŋ deen togi o wura, o yurɪ mu Yisibi-Bunodi. O nuŋi

nɔn-sawaaru dwi dum wɔni mu. O cicwe dum duuni deen tiini di gaali di dwe canna kilo tutɔ (3), yi o vɔ su-lɔŋɔ nadɔŋɔ o yira ni. O wɔbɔŋa ma ja si o gu Davidi. ¹⁷ Zeruya bu Abisayi ma vu Davidi te o joŋ-o o yagi. O ma magi Filisi tu wum o gu. Pe Davidi nɔɔna bam ma da ku ŋwaani ba goni ni did-o ba wɔ: «Dí daa bá sɛ si n da dɔbam n vu najara wɔni. Beŋwaani, Yisrayeli tiinɔ bam maama tuna daŋi nmɔ baŋa ni mu. Dí tuna yam kuntu ba maŋi si ya je.»

¹⁸ Ku kwaga ni, Filisi tiinɔ bam daa ma kɔ najara di Yisrayeli tiinɔ bam Goba tu ni. Usati tu nɔɔnɔ Sibekayi ma gu nɔn-sawaaru dwi tu wudɔŋ, o yiri mu Safi.

¹⁹ Yisrayeli tiinɔ bam daa ta ma zaŋi najara di Filisi tiinɔ bam Goba ni. Betelhem tu Yayiri bu Elanan deen gu Gati tu Goliati curu wudɔŋ. Wuntu cicwe dum daga di dwe garyi sɔɔna daa na mai te tin.

²⁰ Najara yadonnɔ daa ma kɔ Gati tu ni. Filisi tiinɔ bam babɔa wudɔŋ maa wura o di na yi nɔn-sawɔrɔ. O juŋa maama deen jigi nwa bardu bardu mu. O namimbɛ di maa yi bardu bardu. O nwa di o namim-bɛ maama deen kɔ daani ba yi 24 mu. O di deen nan nuŋi Rafa dwi dum wɔni mu. ²¹ O maa jigi Yisrayeli

tiinɔ bam o twia. Davidi zumbaaru Shama bu Zonatan ma zaŋi o gu-o.

²² Filisi tiinɔ bana bam kuntu deen mu yi nɔn-sawaaru dwi dum tiinɔ na nuŋi Gati ni tin. Davidi di o nɔɔna bam nan mu gu-ba.

Davidi na leeni o zuli We te tin

Lɔŋ-ŋwi 18:1-50

22 Baŋa-We deen na yɔɔri Dɔ joŋi Davidi Dɔ yagi Dɔ duna maama juŋa ni dɔdaani Sooli juŋa ni tin, mu Davidi de ku ŋwaani o panɔ lɔŋɔ kantɔ si o ma o zuli Baŋa-We. ² O ma leeni o wɔ:

Baŋa-We mu yi amɔ dam jɔgɔ,
di amɔ joŋnu.

Dɔ nyi di piu mu Dɔ pa-ni.

³ Amɔ Tu We nyi di piu gugoro,
a na dalɔ da tin mu.

Dɔ maa yɔni Dɔ kwɛli-ni
ni najara ci-kwɛŋa na kwɛli
nɔɔna najara wɔni te tin.

Dɔ maa jigi dam si Dɔ ma
Dɔ vri-ni cam wɔni.

Dɔ maa kwɛri Dɔ yi amɔ dalm
je,
di amɔ virnu.

Dɔ joŋi-ni vuvugɔ maama wɔni
mu Dɔ yaga.

⁴ Amɔ yɔni a beŋi Baŋa-We yiri
mu.

Dɔ di maa joŋi-ni Dɔ yagi

21:19 curu wudɔŋ tɔrɛ Ebru tɔn-dɔŋɔ kum ni.

21:19 1 Kɔbari tɔnɔ 20:5

a duna juja ni.
 Duntu manɔ si nabiinɔ taa
 tee-Dl mu.
⁵Tuuni deen kɔkari-ni di vɔ,
 nɔnɛni na-fara na lagi
 ku pu nɔɔnu ku ja te tun.
 Ku nan ya ge fun mu
 si cɔgum yi-ni.
⁶Ku nyi di curu cwɔnɔ ɔɔɔ
 ɔɔni mu ka vɔ amu ka
 tiɔi.
 Tuuni di ma ci cuku
 a cwɔnɔ ni di cɔgi-ni.
⁷Leeru na tiini ti jigi-ni tun,
 mu a bɔɔi Baɔa-We yiri.
 A ma keeri a loori a Tu We
 si Dl zɔni-ni.
 Dl maa zigi Dl sɔɔɔ kum ni
 Dl ni amu kwɔrɔ.
 Amu kɔrɔ kam ma tu Dl zwa ni,
 yi Dl wɔli-ni.
⁸Tiga baɔa maama maa sisini
 yi ka yira sai.
 Pweeru tum di maa sisini,
 We ban-zɔɔɔ kum ɔɔaani.
⁹Nyua maa tɔgi o mumwa
 ka nuɔɔ.
 O ta ma daari o twi min-vugu
 di min-cala,
 yi ya tɔgi o ni ni ya nuɔi
 ya di wɔɔnu bugi-bugi.
¹⁰O ma kɔɔɔi weyuu kum
 nɔnɛni digɔ ni gɔɔɔ tun,
 yi o laan daari o tu tɔga kam
 baɔa ni.

O na maa tu tun,
 mu kunkwɔn-luluru wu
 o nɛ kuri ni.
¹¹O diini Seruben mu
 o jaani o maa kɛa.
 Viu kum vwana baɔa ni mu
 o tɔgi da o veɔ.
¹²Lim mu o kwe o ma pu o titi.
 Kunkwɔn-luluru tiɔ na pai
 du-fara tun ma kwɔl-o.
¹³Pooni maa wu o yigɔ ni di
 nyuna,
 yi min-cala yam jaani ya di
 min-vugu.
¹⁴Yuutu Baɔa-We ma zigi
 weyuu ni Dl baɔi di dam.
 Dl kwɔrɔ kam ma dwani ka tu
 nɔɔna zwa ni.
¹⁵Dl ma ta Dl cuna yam,
 pa Dl duna bam jagi.
 Dl ma pa du pɔpɔli ka zɔli-ba
 yi ba duri ba je.
¹⁶Baɔa-We bani na zaɔi
 yi Dl baɔi Dl duna tun,
 mu nɔnu kum na bam pɔgɔli
 pa ku kuri nai jaja.
 We na fin Dl mumwa tun,
 tɔga kam gugwɔɔru maama ma
 sisini
 pa ti tigi ja.
¹⁷Baɔa-We ma zigi weyuu ni
 Dl twi Dl juja Dl ja amu.
 Dl ma liiri-ni Dl ja Dl nuɔi
 na-luɔɔ wuni.

- ¹⁸ Dl yɔɔri Dl joŋi-ni mu Dl
yagi a duna juɔa ni,
Beŋwaani, balu na culi-ni tun
tiini ba dana ba dwe-ni.
- ¹⁹ Amu ya wu leeru woni mu
yi a duna bam sugi-ni.
Baŋa-We nan tu Dl tɛli-ni
pa a zigi ceɗi.
- ²⁰ Dl wɛli-ni mu Dl pa a nuni
cam woni.
Dl ma yɔɔri Dl joŋi-ni Dl yagi,
si a taa wu pooni yigɛ ni,
Dl wuu na de amu tun ŋwaani.
- ²¹ Baŋa-We ki-ni lanyirani
a na tɔgi ciga cwɛŋɔ tun
ŋwaani.
Amu na tunɗi ciga tun,
mu Dl joori Dl ŋwi-ni kuntu
doŋ.
- ²² Amu yɔɔri a tɔgi Baŋa-We
cwe sim mu.
A wu ywari a Tu We kwaga ni
si a daari a tunɗi lwarim.
- ²³ Dl niɔ yam maama mu amu
tɔga.
A maa wu vin cullu tulu Dl na
pe tun.
- ²⁴ A jigi ciga mu Dl yigɛ ni,
a na cu a titi didaani lwarim
tun ŋwaani.
- ²⁵ Ku ma pa Dl joori Dl ki-ni
lanyirani,
di a na tɔgi ciga cwɛŋɔ

yi a kwari a tunɗi di ciga tun
ŋwaani.

- ²⁶ Amu Tu Baŋa-We!
Nmu yani n jigi ciga mu
di balu na jigi ciga ba pa-m
tun.
Balu na jigi bura n yigɛ ni tun
mu,
nmu yɔɔri n tunɗi lanyirani n
pa-ba.
- ²⁷ Ku na yi balu na jigi wu-ponjo
tun,
nmu di yi wu-ponjo tu mu n
pa-ba.
Ku daari nɔɔnu wulu na jigi
bubun-balɔɔ tun,
nmu mwani ku tu mu.
- ²⁸ Nmu yani n joŋi nabwɛnɛ mu
n yaga.
Yi ku daari n pa kamun-nyina
joori ba tu tiga.
- ²⁹ Baŋa-We, nmu mu yi amu
pooni.
Ciga tun, n pa lim dudu na li
amu tun
joori di ji pooni mu.
- ³⁰ Amu Tu We, nmu mu yani n
pa amu dam,
si a wani a zeli a duna bam
kɔgɔ maama.
N dam dum kuntu ta ma wɛli-ni,
si a wani a fanɗi a gaali a duna
bam tuw kɛbrɛ,

yi a daari a di-ba.

³¹ Amu Tu We cwəŋə kam
lamma faɪ mu!

Dl ni-taani dum yɔɔri di yi ciga
mu.

Dl wai Dl cu balu na səgi Dl
woro kum wuni tun,
ni najara ci-kwaŋa na kwəli
nɔɔna najara wuni te tun.

³² We didoŋ daa tərə ku na dai
Baŋa-We.

Duntu yirani mu yi piu kulɔ na
yi di dalum je tun.

³³ Dl maa jigi dam yi Dl
kwəli-ni.

Dl ma pa a cwəŋə tigi jasi si a
taa ve ka wuni.

³⁴ Dl ma pa a ne kwaari tiga,
nɔnɛni wəŋə ne na yi te tun.

Dl maa cu-ni si a yi tu pweeru
tum yuu ni.

³⁵ Duntu ta bri-ni najara kəm
laŋa mu,
si a taa wai a saŋi taŋa kalu
na vaŋi di dam tun a tai.

³⁶ Baŋa-We,
nmu pɛ-ni jara-kəm ci-kwaŋa si
ka taa kwəli-ni,
yi n joŋi-ni n yagi cam wuni.
Nmu na se si n wəli-ni te tun pɛ
a ji babia.

³⁷ Nmu kwe cwəŋə kalu na
yalma tun mu
n tiŋi amu yigə ni,

si a yi seeri a tu tiga ni.

³⁸ Amu zəli a duna bam mu a ja.
A ma yɔɔri a magi ba maama a
gu,

si ba wulɔwulɔ yi daari.

³⁹ A ciɔɔgi-ba mu a di tiga ni
pa ba daa wari ba zaŋi wɛni,
a na nɔni-ba di a naga tun
ŋwaani.

⁴⁰ Baŋa-We, nmu mu pa-ni dam
si a taa ma a ki najara.

N pai a duna bam ba ba kuni
doonə amu yigə ni.

⁴¹ N ta pai fɔvni ja a duna bam
maama
yi ba pipiri mu ba duri ba
daari-ni.

Amu ma yɔɔri a cɔgi balu na
culi-ni tun.

⁴² Ba maa beeri zənə.

Nɔn-nɔnɔv nan tərə si o joŋi-ba
o yagi.

Ba ma keeri ba loori Baŋa-We,
Dl nan wu ləri-ba!

⁴³ Amu maa cu-ba a mumugi
si ba ji ni tiga fogo te.

A ta maa nɔni-ba yi a ciɔɔgi-ba
nɔnɛni ba yi cwəŋə ni bwəru
mu te.

⁴⁴ Ku na yi vɔnvuna na wu a
dwi tiinə bam wuni tun,
nmu vri-ni n yagi ba juja ni
mu.

Nmu ta ma n pa a di paari tuni
zanzan baŋa ni,

sɪ a taa te dwi tiinə balu a ya
na yəri tun.

⁴⁵ Dwi-ge tiinə mu tui ba gwanɪ
amu yigə nɪ dɪ fʊɒnɪ.

Ba na yɔɔrɪ ba ni a taanɪ,
ba yəni ba sɛ a ni mu.

⁴⁶ Vərə bam kuntu vwana yəni
ya da ya parɪ mu.

Ba ma zanɪ ba nunɪ ba dalum je
sum wɒnɪ,
yɪ ba yɪra sɛɪ dɪ fʊɒnɪ.

⁴⁷ Baŋa-Wɛ sunɪ Dɪ ŋwɪ!

Dɪ maa yɪ piɪ kʊlʊ na yɪ amɪ
dalum je tun.

Ku maŋɪ mu sɪ dɪ taa tee-Dɪ.
Pa-na dɪ tee Dam-fɔrɔ Tu
Baŋa-Wɛ!

Duntu nan mu joŋi amɪ Dɪ
yagɪ!

⁴⁸ Duntu mu joori Dɪ ŋwɪ junɪ a
dʊna baŋa nɪ.

Dɪ maa kɪ dwi-ge tiinə amɪ
dam kuri nɪ.

⁴⁹ Dɪ ta vrɪ-nɪ mu a dʊna juŋa nɪ
Dɪ yagɪ.

Amɪ Tu Baŋa-Wɛ!

Nmu mu pa-nɪ dam sɪ a di balu
na culi-nɪ tun.

N ta ma n joŋi-nɪ wʊ-lʊn-nyɪna
juŋa nɪ.

⁵⁰ Kuntu ŋwaanɪ nan mu, amɪ
wʊ tee nmu yɪrɪ,
sɪ dwi-ge tiinə taa ye n ni nɪ.

Cɪga ŋwaanɪ tun, Baŋa-Wɛ,
amu wʊ leeni a tee nmu yɪrɪ.

⁵¹ Baŋa-Wɛ yəni Dɪ pa Dɪ pɛ
wʊm di wɔnɔ mu maŋa
maama.

Dɪ maa tɔgɪ Dɪ sono kum baŋa
Dɪ kɪ wʊlʊ Dɪ na kuri tun
lanyiranɪ sɪ kʊ taa ve
maŋa maama.

Kʊ maa yɪ amɪ Davidi dɪ a dwi
dum mu kuntu.

Davidi kweelim bitari

23 Davidi bitari sɪlʊ o na
pʊpʊnɪ o kweeli tun mu
tuntʊ:

«Cəgi-na Zese bu Davidi kwərə.

Zakɔbɪ Tu Baŋa-Wɛ pɛ o joŋi
yɪrɪ,

Dɪ daari Dɪ kur-o sɪ o di paari.

O maa yɪ lən-leenu wʊlʊ

Yisrayelɪ tiinə na soe tun.

² Baŋa-Wɛ Joro mu bri-nɪ kʊlʊ a
na wʊ ta tun.

Cɪga ŋwaanɪ tun, o tɔgɪ amɪ ni
baŋa nɪ mu o ŋɔɔnɪ.

³ Yisrayelɪ tiinə Wɛ dum tutɪ mu
ŋɔɔnɪ,

Wɛ dɪlʊ na yɪ Yisrayelɪ tiinə
dalum je tun

ma ta dɪ amɪ Dɪ wɪ:

«Pɛ wʊlʊ na tɔgɪ cɪga o te o
nɔɔna

yɪ o kwari We,
⁴ku tu nyi di we mu puli ti-pura
 ni
 yɪ kunkwænu tæri wæni te.
 O ta maa nyi di wia na pa gaaru
 nyuni
 dua ninum kwaga ni te tun.›
⁵We nan wó suni Dɪ kɪ yu-yoŋo
 amu dwi dum baŋa ni
 kuntu doŋ mu.
 Dintu goni ni di amu si Dɪ
 zæni-nɪ.
 Ni-gonim dum kuntu wó taa
 wura maŋa maama.
 Maŋa maama di bá fɔgi di
 lani,
 di nan daa bá go.
 Baŋa-We lagi Dɪ yɔɔri Dɪ
 joŋi-ni mu Dɪ yagi.
 Kulɔ maama amu wubuŋa na
 lagi tun mu,
 We wó suni Dɪ kɪ Dɪ pa-nɪ.
⁶Ku nan na yɪ nɔn-wo-kurru
 maama,
 bantu nyi di sabari sɩɔ nɔna
 na dɔli ba yagi tun mu.
 N bá wani n ma n juŋa n ja
 sabari sɩɔ doŋ.
⁷Wɔɔɔ na lagi o dwe sabari sum
 kuntu,
 ku tu maŋi si o kwe luu,
 naa cicwe mu o ma o tɔŋi,

yɪ o laan daari o zwe-sɩ kulɔ!»

Pamaŋ-bibe sɩɔ na wɔli Davidi tun

1 Wænu Kibari tɔnɔ 11:10-41

⁸Pamaŋ-bibe sɩɔ deen na wu
 Davidi tee ni ba zæn-o di jara-kəm
 tun yira mu tuntu:

Yoseb-Basebeti deen mu yɪ
 «Pamaŋ-bibe sɩɔ sum» yigə tu wum.
 Wuntu nuŋi Takemoni mu. O deen
 jeeri nɔna biə-nana (800) mu di
 najara. O ma kwe o cicwe o ma gu
 ba maama jara-kəm didwa baŋa ni.

⁹Wɔɔɔ na saŋi wuntu kwaga
 pamaŋ-bibe sɩɔ sum wuni tun deen
 yɪ Dodo bu Eleyazaari mu. Ba maa
 yɪ Awoyi sɔ-yuu tiinə. De didwi
 Filisi tiinə bam na gilimi najara
 ŋwaani tun, wuntu di Davidi ma
 yiŋi-ba di najara. Yisrayeli jar-kərə
 bam maama ma titwani ba joori
 kwaga, ¹⁰si Ku daari Eleyazaari,
 wuntu pɛ o zaŋi mu o jeeri Filisi
 tiinə bam. O ma kwe o sɩ-lɔŋo o
 juŋi-ba o zɔ o gu taan yɪ o daa
 wari si o di-ku tuga ni o yira na
 cɛ tun ŋwaani. Dintu de dum ni
 Baŋa-We deen ma pa Yisrayeli tiinə
 bam di wɔnɔ zanzan. Ku kwaga ni
 Yisrayeli tiinə bam ma joori ba

ba ba pu Eleyazaari kwaga. Kulu yirani na daari si ba ki tun maa manji si ba buɗi twa bam yira ba nii si ba daari ba vri ba zila yam.

¹¹ Wulu na saɗi o ki batɔ tu tun yi Age bu Shama mu. Ba maa yi Arari so-yuu tiine. Filisi tiine bam deen tu ba gilimi Lehi ni mu me soona kara na wura tun. Yisrayeli tiine bam ma duri si ba lu Filisi tiine bam juɗa ni. ¹² Shama ma zigɔ soona kara kam tutari ni o kwaani o ki najara yam ka nwaani. O ma gu Filisi tiine bam zanzan. Baɗa-We deen ma pa Yisrayeli tiine bam di wono zanzan.

¹³ Bini didwi: ku na manji di muna zagum tun, mu paman-bibe fiinto sum wuni sitɔ deen ve Davidi te, o na sɛgi Adulami piu booni wuni tun. Filisi tiine jar-kera kogo kudoɗ ya tu ba kikili Refayim bolo kum ni. ¹⁴ Ba kogo kudoɗ di ya joɗi Betelhem tu kum mu ba wura. Kuntu maama ddaani Davidi ya wu o piu kum dalm je sum ni mu. ¹⁵ Davidi wubuɗa ma tiini ya ja o tuti tu kum yi o ta o wi: «Woo mu wu zanɔ o vu Betelhem si o mo na volɔ dulo na tigi tu kum manchoɗo ni ni tun wuni o ja o ba o pa-ni si a nyɔ?» ¹⁶ Paman-bibe sitɔ sum kuntu ma loori ba toɗi Filisi tiine kogo kum wuni ba vu ba yi volɔ dum ba mo na bam, yi ba joori ba ja-ba

ba ba ba pa Davidi. Ba na joori tun, o ma vin si o nyɔ na bam kuntu. O ma lo-ba o yaɗi tɔga ni si ba taa yi peeri ba pa Baɗa-We. ¹⁷ O ma ta o wi: «Amu Tu Baɗa-We, amu ba wani a nyɔ na bantu! A na nyɔgi-ba, ku nyi di a nyɔgi noona bantu jana mu, ba na se si ba ga ba nwa si ba ma ba mo na bantu tun nwaani.» O ma vin si o nyɔ-ba.

Paman-bibe sitɔ suntu deen na toɗi te tun mu kuntu.

¹⁸ Abisayi di deen mu yi «Paman-bibe kogo kum» wuni jar-karu didwa. O maa yi Zoabi nyaani yi ba nu yi Zeruya. O ma kwe o cicwe o jeeri noona biɔ-yato (300) najara wuni o gu. Kuntu nwaani o ma na yiri paman-bibe sitɔ sum yiga ni. ¹⁹ Wuntu deen mu ne yiri o dwani paman-bibe fiinto sum maama, yi o ji ba yiga tu. O nan wu weli paman-bibe sitɔ sum wuni.

²⁰ Yehoyada bu Benaya di deen yi jar-karu mu na yi non-babia. O nuni Kabezili mu, yi o toɗi baari zanzan. Benaya deen gu Moabi paman-bibe sile. O ta ma tu goɗo wuni o gu nyongo de didwi du-kambana na tu yi waaru tiini ti wura tun. ²¹ Benaya ta gu Ezipi non-wagili didoɗ mu. Noonu wum deen ze cicwe mu. Yi ku daari Benaya jigi da-loɗo. O ma vu o vri cicwe dum Ezipi tu wum

juɲa ni, o joori o ma-dɪ o zɔ-o o
 gv. ²²Yehoyada bu Benaya dɛɛn na
 tuɲɪ te tun mu kuntv. O dɪ ma na
 yɪrɪ nɪnɛɛnɪ pamaɲ-bɪbɛ sɪtɔ sum te.
²³O ma tiini o na yɪrɪ pamaɲ-bɪbɛ
 fiintɔ sum wɔnɪ, sɪ o wv tɔɣɪ o
 wɛli pamaɲ-bɪbɛ sɪtɔ sum wɔnɪ mu.
 Davidi ma pa Benaya ji balv na
 yɪr-o tun yigɛ tu.

²⁴Balv dɪ na tɔɣɪ ba wv
 «Pamaɲ-bɪbɛ fiintɔ sum» wɔnɪ tun
 mu tuntv:

Zoabɪ nyaanɪ Azayɛli.

Dodo bu Elanan, na nuɲi
 Betelɪhem tun.

²⁵Shama dɪ Elika, na yɪ
 Harodɪ tiinɛ tun.

²⁶Peletɪ tu Helezɪ.

Ikestɪ bu Yirɛ, na nuɲi Tekoa
 tun.

²⁷Anatɔtɪ tu Abizeri.

Usati tu Mebunayi.

²⁸Awoyi tu Salumon.

Netofa tu Maharayi.

²⁹Baana bu Elebɪ, dɪ na yɪ
 Netofa tu tun.

Ribayi bu Itayi, na nuɲi
 Gibeɪ tuw Benzamen laɲa kam
 nɪ tun.

³⁰Piratɔnɪ tu Benaya.

Hidayi, na nuɲi Gaasa bu-tulɪ
 sum seeni tun.

³¹Araba tu Abi-Albɔn.

Barum tu Azumavɛti.

³²Saalebɔn tu Eliaba.

Yasen biɛ bam.

Zonatan ³³na yɪ Ararɪ tu
 Shama bu tun.

Sararɪ bu Ahiyam, dɪ na yɪ
 Ararɪ tu tun.

³⁴Ahasabayi bu Elifeletɪ, na
 yɪ Maaka tu tun.

Ayitofelɪ bu Eliam, na yɪ
 Giloo tu tun.

³⁵Karmelɪ tu Esirayi.

Aribi tu Parayi.

³⁶Natan bu Igalɪ, na nuɲi
 Zoba tun.

Gadɪ tu Bani.

³⁷Amɔn tu Selektɪ.

Beerotɪ tu Narayi. Wuntv
 dɛɛn ze Zeruya bu Zoabɪ
 najara zɪla yam mu.

³⁸Yeterɪ tu Yirɛ.

Yeterɪ tu Garebɪ.

³⁹Hetɪ tu Yuri.

Pamaɲ-babɛ sum maama dɛɛn kɪ
 daanɪ sɪ yɪ fiintɔ-sɪrpe (37) mu.

Davidi jeeli o jar-kɛrɛ bam ni

24 Baɲa-Wɛ banɪ dɛɛn daa ma
 joori dɪ zaɲɪ dɪ Yisɪrayɛli
 tiinɛ bam. Dɪ ma tɔɣɪ Davidi baɲa
 Dɪ pa ba na cɔɣum. Dɪ ma ta Davidi
 sɪ o vu o jeeli Yisɪrayɛli dɪdaanɪ
 Zuda baara bam ni sɪ o lwarɪ ba
 na maɪ te tun. ²Pɛ Davidi laan ma
 pa o jar-kɛrɛ yigɛ tu Zoabɪ ni o

wu: «Ve n kaagi Yisrayeli dwia yam maama wuni, ku na zigi Dan laja kam seeni si ku yi Beer-Seba tun. Pa ba jeeli baara balu na yi si ba weli a jar-kera bam wuni tun ni.»

³ Zoabi ma leri Davidi o wu: «Pe, amu loori nmu Tu Baŋa-We dum si Dl pa Yisrayeli kogo kum puli kuni bi si ku dwani ba zum na yi te tuntu tun, si nmu daari n ma n yi n na kuntu maama. Si be gwaani mu nmu laan nan buji si n jeeli ba ni kuntu dog?»

⁴ Di ku di Pe Davidi wu tu o pa Zoabi didaani o jar-kera yiga tiina bam. Ba ma zaji ba niji si ba vu ba jeeli Yisrayeli baara bam ni. ⁵ Ba ma vu ba be Zorden buga kam. Ba ma zigi Aroyeri ni, didaani tu kulu na wu bolo kum titari ni tun, ba puli si ba taa jeeli naona bam. Ba ma zigi daani ba tuli Gad laja kam maama ba vu ba yi Yazeri. ⁶ Ba ma daari ba vu Galadi, ba ke ba vu ba yi Kadesi na wu Heti tiina laja kam ni tun. Ba daa ma zaji ba vu Dan, ba daari ba zigi Dan ni ba gugweli ba vu Sidon. ⁷ Ba na zigi daani tun, ba ma ke ba yori Tiiri tu kum na logi ku pi di dam tun seeni. Ba ma daari ba tuli Hevi tiina tuni dum, di Kaanan tiina tuni dum maama, ba vu ba kweeli Beer-Seba ni. Tu kum

kuntu maa wu Zuda jagwia seeni kagua kam ni.

⁸ Ba deen kwe canu nugu di da fiinle mu ba ma kaagi tu kum ni maama ba pu. Ba laan ma joori ba vu Zeruzalem. ⁹ Zoabi ma lwani o bri pe wum Yisrayeli baara balu na yi najara kam yi ba jeeli-ba tun ni na mai te tun. Yisrayeli dwia yam wuni, ba deen yi baara murru bia-nana (800,000) mu. Yi ku daari Zuda dwi dum wuni ba yi baara murru bia-yanu (500,000).

¹⁰ Davidi na jeeli naona bam ni o ti tun, mu o wubuga daani-o. O ma ta di Baŋa-We o wu: «Amu tiini a ki lwaru di a kam duntu. Baŋa-We, popo a loori-m si n yagi n ma n ce-ni. Berwaani, a tiini a tugi jwarim zanzan.»

¹¹ Tuga na jigi ka puru yi Davidi zaji tun didaani Baŋa-We kwera ya tu o nijonu Gaadi te. Wuntu maa yi We nijonu wulu na tugi o pa Davidi tun. ¹²⁻¹³ Baŋa-We ma pa-o ni si o vu o ta di Davidi o o wu: «Baŋa-We na tagi kulu tun mu tuntu: N maji si n kuri wenu tuntu titi wuni dida si a ki-ku n yira ni. Koo mu nmu nan wu kuri? N lagi si kana mu zu n tu kum bina yato, naa si a duna mu taa jigi abam ba zala yi a duri ba yiga ni canu sito, naa

si yawi-longo tu n tu kum wuni da yatɔ? Nan buɔi lanyirani, si n laan kuri ti wuni n ta n bri-ni, si amu di joori a vu a ta di wulu na tɔɔi-ni n tee ni tun.»

Gaadi na tagi Baɔa-We kwɛrɛ kam di Davidi o ti tun, ¹⁴Davidi ma lɛr-o o wi: «Amu bɛarɛ tiini di di mu. A wɔ kuri kɔɔ si a daari kɔɔ? Amu ba lagi si nabiinɛ taa jigi dɔbam ba dam kuri ni. Baɔa-We titi nan na waari dɔbam, ku gara, Duntu na tiini o duri nɔɔna yibwɛnɛ tun gɔaani.»

¹⁵Baɔa-We laan ma pa yawi-longo ba ku tu Yisurayeli tu kum ni. Yawu kum ma puli zizuɔa kam kuntu ku gui nɔɔna taan si ku yi maɔa kam na yi si ku kweeli tun. Ku nan na zigɛ Dan laɔa kam seeni si ku yi Bɛer-Seba tun, nɔɔna murru fusirpe (70,000) deen mu tiga. ¹⁶We maleka kam na yi Zeruzalem tu kum si ka gu ku nɔn-biɛ tun, mu Baɔa-We lani o wubuɔa di lɛru tilu Di na tɔɔi ba baɔa ni tun. Di ma ta di maleka kam Di wi: «Ku maɔi! Dwani n juɔa tu kum baɔa ni si n yi cɔɔi-ku!» Kuntu di Baɔa-We maleka kam ya zigɛ ka maɔi di Yebusi tu Aravina muna tua kam ni mu.

¹⁷Davidi na ne maleka kam na jigi nɔɔna bam ka gui tun, o ma ta di Baɔa-We o wi: «Nɔɔna bantu yi amu kwaga nɔɔna mu. Ba titi nan ki

bɛɛ mu yi ba na lɛru tuntu? Ku yi amu mu tiini a ki lwarum. Amu tusi zanzan. Nan ma n juɔa n waari amu di a sɔɔɔ tiinɛ bam n daari bantu.»

Davidi logi bimbim si o ma o zuli We

¹⁸De dum kuntu ni nɔɔ mu Gaadi di ve Davidi te o ta did-o o wi: «Zaɔi n vu n lo kaanum bimbim Aravina muna tua kam ni si n ma n zuli Baɔa-We.» ¹⁹Davidi ma se Baɔa-We ni dum o na pe Gaadi si o ta did-o tun, yi o zaɔi o maa ve je sum. ²⁰Aravina na kwani o nii o na ni pe di o didɛera mu ve ba buni o te tun, mu o nuɔi o vu pe wum te o vin o yibiyɛ tiga ni o zul-o.

²¹O ma bwe-o o wi: «Pe, bɛɛ mu jigi nmu ku buni amu te yo seeni?» Davidi ma lɛr-o o wi: «Amu tu si a loori-m mu si n yɛgi n muna tua kam n pa-ni. A lagi si a lo kaanum bimbim daani mu a zuli Baɔa-We si ku pa yawi-longo kum ti di tu kum ni.» ²²Aravina ma ta o wi: «Pe, nan kwe-ka zaani n ma n ki kaanum dilu maama n na lagi tun. Nii amu nabe mu tuntu si n wani n ja n zwe n ma n ki kaanum dum. Muna firum de sum di nabe zila yam di maa wura si n kwe-ya n ma n tarigi mim n zwe vara bam. ²³Pe, amu kwe tuntu maama a pa nmu zaani.»

Aravina ma daari o ta did-o o wi:
«Nmu Tu Baɗa-We dɔm wó sɛ Dl
jonɔ n pɛɛra yam.» ²⁴Davidi ma vun
sɛ o jonɔ-ti zaani yi o ta di Aravina
o wi: «Amu wó ɲwi ti maama jini
mu a pa-m. Beɲwaani, a ba lagi sɛ
a kwe pɛɛra yalɔ a na jonɔ zaani
tin a zwe a ki kaanum a pa a Tu
Baɗa-We.»

Davidi ma jeeli səbu-poro
səbu-dala fiinnu o pa Aravina o
ma yəgi o muna tua kam di o nabe
sum. ²⁵O ma leeri o lo bimbim da
sɛ o ma ki kaanum o zuli Baɗa-We.
O ma daari o ki zweem pɛɛra, di
yazura pɛɛra o ma kaani Baɗa-We.
Baɗa-We ma sɛ o we-oro kum, yi
o daari o pa yawi-loɲo kum yagi
Yisrayeli tu kum maama.

Pwa Dayigə Təno

Pwa Dayigə Təno kum tē Yisrayeli tuw pwa badonnə taani mu ku bri dıbam. Pē Davidi tūvni kwaga nı, o bu Solomən mu jigi pē. Solomən deen yı yi-puri-nyum yı o ta yı nadum lanyıranı. Wē ma ta did-o Dı wı: o lə digə Zeruzalem nı sı kantı ləri jero-tanti-vwe dım yuu nı sı nōna taa zuli-Dı da. Pē Solomən tūvni kwaga nı, Yisrayeli dwiə fugə-yale yam pwe mu ya ji pupwari sule. Ba deen maa jigi dwiə yalı na wu jazım baıa seeni tun ba bəi nı Yisrayeli tuw, naa Samari tuw, naa Efrayim dwi dım. Ku daari, dwiə yale mu wu kuri dım seeni. Yantu mu yı Zuda dı Benzamen dwiə yam. Ba deen maa jigi dwiə yantu ba bəi nı Zuda tuw kum. Paari cwe sule sum kuntu deen nē pwa zanzan, yı ba ta zu cam zanzan wunı. Wē deen ma yəni Dı tırtı Dı nıjonnə sı bantı taa ve pwa bam dı ba nōna bam tee nı ba ııonnı dı ba sı ba tıgtı cıga. Eli deen mu yı nıjonnə bam kuntu didıva.

Davidi kukwuru maıa kam taani

1 Pē Davidi deen tiini o kwın yı o bına gaalı. O na maıı o zu gwaaru te maama, o wari waaru tum. ²O tuntıına bam ma ta ba wı: «Dı tu, pa dı beeri busankan-pwələ sı o taa wu n tee nı o nii nmu baıa nı. Wuntu wó taa kukwəri-m sı waaru daa yı taa zıvırtı-m.»

³Ba ma beeri Yisrayeli tuw kum maama wunı ba na buko-laa, o yırı na yı Abisagi yı o zıvırtı Sunem tuw nı. Ba ma ja-o ba vu ba pa pē wum.

⁴Buko wum yibiyə deen tiini ya lana yı o sē sı o taa wu pē wum tee

nı o zən-o. Pē wum dı nan wu kı sar-pwəgə did-o.

⁵Adoniya wulu nu na yı Hagiti tun deen ma zaıı o bri o tıttı kamunni yı o wı: «A lagı a ji pē mu.» O ma kwe tərıkooru dı siseıı-nōna dı sı diinə bam, yı o daari o kwe baara fiinnu sı ba duri ba da o yigə. ⁶Wuntu deen mu yı Absalın nyaanı. O maa yı nınwam kajııı mu. Ku na zıgtı o biini nı tun, o ko Davidi wu kırı-o naa o fıgtı o bwe-o taanı o wı: «Beııwaanı mu n kı kəm dım kuntu?»

⁷Adoniya ma banı dı Zoabi wulu ko na yı Zeruya tun, didaanı Wē

1:5 O ko deen yı Pē Davidi.

1:5 2 Sam 3:4; 15:1

kaanum tu Abiatari. Ba ma se si ba da ba zən-o. ⁸Ku nan na yi We kaanum tu Sadoki, di Benaya wulu ko na yi Yehoyada tun, di Natan wulu na yi We nijonnu tun, di Simeyi, di Reyi, didaani Davidi pamaɲna bumbɛ sɛlɔ dɛɛn na yiri pɛ Davidi tun, bantu maama wu tɔgi Adoniya kwaga.

⁹Adoniya ma kwe peeni, di nabe, di na-paala o ja o vu si o ma ki kaanum Zoyeleti pulɔrɔ kum baɲa ni. Je sum kuntu bwɛlɔ di En-Rogeli. O dɛɛn ma bɛɲi pɛ wum biɛ bam maama na yi o curru tun, di pɛ sɔɲɔ didɛɛra balu na nuɲi Zuda dwi dum wuntɔ tun. ¹⁰Si ku na yi We nijonnu Natan, di Benaya, di pɛ wum pamaɲna bumbɛ, di o nyaani Solɔmɔn, o wu bɛɲi-ba.

¹¹Natan ma saɲi o vu o ta di Solɔmɔn nu Bat-Seba o wu: «Nmu wu ni ni Hagiti bu Adoniya laan jigi pɛ mu, yi dɔbam tu Davidi yɛri ku ni ni na? ¹²Kuntu ɲwaani amu lagi a bri-m n na wɔ ki te si n jonɲi n titi ɲwɔa di n bu Solɔmɔn ɲwɔa tun mu. ¹³Ki lɛla n zu Pɛ Davidi te n ta ni: «Pɛ, nmu ya wu dugi durɔ di amu ni: amu bu Solɔmɔn mu wɔ saɲi n kwaga o ji pɛ na? Bɛɲwaani nan mu Adoniya jigi pɛ?» ¹⁴Tɔ. N ta na wura n ɲɔɔna di pɛ wum, amu laan wɔ ba a zu, yi a zigi n taani dum kwaga ni si ku yi ciɲa mu.»

¹⁵Bat-Seba ma se yi o vu o zu Pɛ Davidi te. O dɛɛn tiini o kwun mu yi Sunem tu Abisagi di wura o nii o baɲa ni. ¹⁶Bat-Seba ma tiiri tɛga ni o zuli pɛ wum. Pɛ wum ma bwe-o o wu: «Bɛɛ mu n laga?»

¹⁷O ma lɛri o wu: «Pɛ, nmu titi mu dugi durɔ n Tu Baɲa-We yiri ɲwaani n pa amu n wu: amu bu Solɔmɔn mu wɔ saɲi n kwaga o ji pɛ. ¹⁸Adoniya nan maɲi o ji pɛ mu, yi n yɛri ku ni ni. ¹⁹O kwe nabe zanzan, di na-paala, di peeni mu o ma o ki kaanum. O ma bɛɲi pɛ wum biɛ bam di We kaanum tu Abiatari, ku ta wɛli di Zoabi wulu na yi nmu jar-kɛrɛ yigɛ tu tun. O nan wu bɛɲi n bu Solɔmɔn wulu na kwe o ciɲa o pa nmu tun o wɛli da. ²⁰Pɛ, Yisrayeli tiinɛ bam maama kwɛni ba nii nmu mu, si ba ni nmu ni ni si ba lwarɔ nmu na lagi si wulu lɛni nmu yuu ni o di paari dum tun. ²¹Nmu nan na wu ki kuntu, yi n mumwe na ti Ku daari amu di Solɔmɔn yirani, baɔ ma dɔbam ba ji lwara mu.»

²²Bat-Seba ta na wura o ɲɔɔna di pɛ wum kuntu tun, mu Natan yi o zu. ²³Ba ma ta ba bri pɛ wum ni: «Nii We nijonnu Natan da.» O ma vu o tiiri pɛ wum yigɛ ni o zul-o.

²⁴Natan ma ta o wu: «Pɛ, nmu mu pɛ cwɛɲɛ si Adoniya saɲi nmu kwaga o ji pɛ na? ²⁵Zum de dintu o jaani nabe zanzan, di na-paala,

dɪ peeni mu o ma o kɪ kaanum. O bəŋi pɛ wum biə bam maama, dɪ n jar-kərə yigə tiinə bam, dɪ Wɛ kaanum tu Abiatari sɪ ba ba. Lele kuntu ba je ba nyɔ yɪ ba di did-o mu. Ba laan maa zul-o yɪ ba tɛ ba wɪ: «Wɛ wó pa Pɛ Adoniya taa jigɪ mumwɛ-dɛɛrɪ!»²⁶ Ku daari amu wulu na yɪ n tintuɲnu tun, dɪ Wɛ kaanum tu Sadoki, dɪ Benaya wulu ko na yɪ Yehoyada tun, dɪ nmu bu Solomɔn, o wu bəŋi dɪbam.²⁷ Pɛ, nmu mu pɛ cwəŋə sɪ tintu maama kɪ yɪ n wu pɛ dɪbam balu na yɪ n tintuɲna tun lwarɪ wulu na lagɪ o ləri nmu yuu nɪ o di paari tun na?»

Davidi pɛ ni sɪ Solomɔn wó ji pɛ

²⁸ Pɛ Davidi maa wɪ: «Bəŋi-na Bat-Seba á pa-nɪ». Ba ma sunɪ ba bəŋ-o pa o ba o zigɪ Pɛ Davidi yigə nɪ.²⁹ Pɛ wum ma du durə Baŋa-Wɛ yɪrɪ ɲwaanɪ yɪ o wɪ: «Ŋwɪa Tu Baŋa-Wɛ na sunɪ Dɪ wura yɪ Dɪ vrɪ-nɪ cam zanzan wonɪ tun,³⁰ amu na marɪ a goni ni Yisrayɛɪ tiinə Baŋa-Wɛ dum yɪrɪ ɲwaanɪ sɪ a kɪ a pa-m tun, amu wó sunɪ a kɪ. Nmu bu Solomɔn wó sanɪ amu kwaga o ji pɛ.»

³¹ Bat-Seba ma kuni doonə Pɛ Davidi yigə nɪ yɪ o wɪ: «Wɛ wó pa-m mumwɛ-dɛɛrɪ.»

³² Pɛ Davidi maa wɪ: «Bəŋi-na Wɛ kaanum tu Sadoki, dɪ Wɛ nijonnu Natan, dɪ Yehoyada bu Benaya á pa-nɪ.» Ba na tu ba zigɪ pɛ wum yigə nɪ kuntu tun,³³ o ma ta dɪ ba o wɪ: «Ja-na Solomɔn á jəni amu tutɪ buna-sisəŋə kam baŋa nɪ sɪ á ja a didɛɛra bam á wəli da á vu Giyɔn buli-yi dum seeni.³⁴ Á na yi da, sɪ á pa Wɛ kaanum tu Sadoki, dɪ Wɛ nijonnu Natan lo paari nugə o yuu nɪ sɪ o ji Yisrayɛɪ tiinə pɛ. Wu-na nabɔnɔ á daari á ta dɪ kwər-dia nɪ: «Wɛ wó pa Pɛ Solomɔn mumwɛ-dɛɛrɪ.»³⁵ Laan tɔgɪ did-o á joori á ba yo, sɪ o laan ba o ləri amu yuu nɪ o ji pɛ. Amu mu kur-o sɪ o di paari Yisrayɛɪ dɪ Zuda tiinə maama baŋa nɪ.»³⁶ Benaya ma ləri o wɪ: «Amina! Pɛ, nmu Tu Baŋa-Wɛ wó pa ku kɪ.³⁷ Nɪ Baŋa-Wɛ na marɪ Dɪ wura dɪ nmu tun, Dɪ ta wó taa wura dɪ Solomɔn, pa o paari dum fɔgɪ dɪ kɪ dam sɪ ku dwəni nmu Davidi paari dum.»

³⁸ Sadoki, dɪ Natan, dɪ Benaya, dɪ Kereti tiinə bam, dɪ Peleti tiinə bam maama ma ja Solomɔn ba jəni Pɛ Davidi buna-sisəŋə baŋa nɪ ba ja-o ba vu ba yi Giyɔn.³⁹ Wɛ kaanum tu Sadoki ma kwe kwara dɪ ka wu nugə Baŋa-Wɛ jero-tanti-vwe dum wonɪ o nunɪ o vu o lo-ka Solomɔn yuu nɪ. Ba ma

wu nabɔnɔ kum ba daart ba baɣi di kwɛr-dia yi ba wi: «We wɔ pa Pe Solɔmɔn mumwe-deeri.» ⁴⁰ Nɔɔna bam maama ma tɔgi o kwaga ba ja-o ba joori Zeruzalem tuw wu. Ba na maa ve tun, ba ma wui wi yi ba jigɔ wupolo zanzan pa tɔga sisiɲi.

⁴¹ Adoniya di o vɛrɛ bam maa na twe si ba di ba ti tun mu ba ni sɔɔ kum. Zoabi na ni nabɔnɔ kum kwɛri tun, o ma bwe o wi: «Sɔɔ kuntu na ki tuw wɔnti tun kuri mu be?»

⁴² O na wura o ŋɔɔnti kuntu tun mu We kaanum tu Abiatari bu Zonatan tu o yi. Adoniya maa wi: «Ba n zu. Nmu na yi nɔn-ŋum tun, kuɔ taa yi kwɛr-ywɛŋɛ mu n jaant n ba.»

⁴³ Zonatan ma lɛri wi: «Awo, ku dai kuntu. Dibam Pe Davidi mu tiɲi Solɔmɔn si o ji pɛ. ⁴⁴ O ta ma pa Sadoki, di Natan, di Benaya, di Kereti tiinɛ bam, di Peleti tiinɛ bam ja-o ba vu Giyɔn. O ta pɛ si ba ja-o ba jɛni pɛ wum bɛna-sisɛŋɛ baɲa ni mu. ⁴⁵ We kaanum tu Sadoki, di We nijɔŋnu Natan ma lo paart nuge o yuu ni Giyɔn ni si o taa yi pɛ. Ba nan zigɔ daant mu ba bɛni tuw kum wu di wupolo. Kuntu ŋwaant mu sɔɔ kum ki kuntu. ⁴⁶ Ku wɛli da, Solɔmɔn laan mu je paart jangɔŋɔ kum baɲa ni. ⁴⁷ Pe wum tuntɔɲna

di ma ba ba ki dibam Pe Davidi yu-yɔŋo le yi ba wi: «Nmu Tu We dum wɔ pa Solɔmɔn yiri zaɲi di gaali, yi o paart taa daga di dwe nmu paart dum.» Pe wum ma maɲi o gadogo yuu ni o ki o yuu tɔga ni o zuli Baɲa-We, ⁴⁸ yi o wi: «Baɲa-We dum na yi Yisrayeli tiinɛ We tun maɲi di tiɛ. Dintu mu kuri nɔɔnu si o lɛri a yuu ni o di paart, yi a na kɛm dintu.»

⁴⁹ Adoniya vɛrɛ bam na ni kuntu tun, fuɔnti ma zu-ba. Ba ma zaɲi wɔdiu kum baɲa ni yi ba duri ba jagɔ. ⁵⁰ Adoniya na kwart fuɔnti di Solɔmɔn tun ŋwaant, o ma duri o vu o zu jero-tanti-vwe dum o zi bimbim dum nyia yam. ⁵¹ Ba ma ta ba bri Solɔmɔn ba wi: «Nii mu! Adoniya kwart fuɔnti di nmu. O ma vu o zi bimbim dum nyia yam yi o loori nu: «Pa Pe Solɔmɔn du durɛ ni o ba kwe su-lɔŋɔ o gu-ni. Ku na dai kuntu, a ba nuɲi pooni.» ⁵² Solɔmɔn ma lɛri o wi: «O na bri ni o lagɔ o ki o ciga di amu, o ba na zunnti di funfun di. O nan na jigɔ pu-suɲa, o o ti mu.» ⁵³ O ma tunɲi nɔɔna yi ba vu ba bɛɲi Adoniya ba ja ba ba pa-o. Adoniya ma tiiri Pe Solɔmɔn yigɛ ni o zul-o. Solɔmɔn maa wi: «Adoniya, zaɲi n vu sɔŋɔ!»

Davidi na pe Solɔmɔn kwia yalu tun

2 Ku na yi si Davidi ti tun, mu o bɛɛɛi o bu Solɔmɔn yi o ta o bri-o o wɔ:

²«Ku bá daani si amu ti, ni nabiina maama na maɲi si ba ti te tun. Nan ki dam n ki n titi kuri ni si n bri ni n yi babia mu. ³Ta n ye n Tu Baɲa-Wɛ na lagɛ si n tuɲi tituɲi dilu tun. Ta n tɔgi cwe silu Dɪ na wó bri-m tun, si n tuɲi n tɔgi Dɪ niə yam, di Dɪ cullu tum, di Dɪ zaasum dum maama, nuneɛni ku na pupuni ku tiɲi Moyisi twannu tum wuni tun. Nmu na ki kuntu, kú pa-m yigə-vəŋə woŋo maama wuni di jəgə kalu maama nmu na wó vu tun. ⁴Ku ta wó pa Baɲa-Wɛ deen na goni ni tite di amu tun suni ku ki ni «Nmu dwi dum maɲi si ba taa yiri ba titi di ba na jigi ba ŋwia ba ŋwi te tun. Ba na suni ba kwe ba ciga ba pa-ni yi ba tɔgi amu cwe sum di ba wuu maama, nmu dwi dum bá ga nɔɔnu si o di paari Yisrayeli tiina bam baɲa ni.»

⁵Nan yi swe Zeruya bu Zoabi deen na ki amu te tun. O gu Nera bu Abenira, di Yeteri bu Amasa. Bantu maa yi Yisrayeli jar-kərə yigə tiina bale bam mu. Maɲa kalu tigurə na tərə dí lugu kum wuni tun mu o

gu-ba ni ba wu najara wuni mu te. Jana bam kuntu wu o yuu ni, ni ba na kwe-ba ba taagi o tɛŋ-kilə di o natra maama te tun mu. ⁶Nan ki-o ni n wubuɲa na lagɛ te tun. Yi yag-o si o ti o titi tuvni. ⁷Ku nan na yi Bazilayi wulu na nuɲi Galadi tun biə bam, ki bantu lanyiranɛ si n pa-ba ba ni-wudiu. Bɛɲwaani bantu deen nii amu baɲa ni maɲa kalu a na duri si a lu nmu zumbaaru Absalon juɲa ni tun mu.

⁸Nan guli Simeyi wulu ko na yi Gera yi o nuɲi Bawurim na wu Benzamen provenɛi dum ni tun. De dum a na maa ve Mahanayimi tun mu o tiini o sɔɔli lwarum o yagi a yuu ni. O maa na jeeri-ni Zurdən bugə kam ni ni tun mu a goni ni Baɲa-Wɛ yiri ŋwaani ni amu bá zɔ-o a gu. ⁹Nmu nan yi ki-o nuneɛni o jigi bura. Nmu na jigi swan lanyiranɛ tun, ta n ye n na wó ki-o te si o ti jana wuni, di o yuu na maɲi ku puri te maama tun di.»

¹⁰Kuntu kwaga ni, Davidi ma ti yi o vu o kwə te. Ba ma ki-o Davidi tu kum wuni. ¹¹O ne bina finna mu Yisrayeli tu paari dum wuni. Bina finna yam wuni, o ki bina yarpe mu Ebrɔn ni, o daari o ki bina fiinto-yato Zeruzalem ni. ¹²Davidi bu Solɔmɔn ma ləri o di o ko paari

2:10 *Davidi tu kum = Zeruzalem*

2:5 2 Sam 3:27, 39; 20:10   **2:7** 2 Sam 19:31-37   **2:8** 2 Sam 16:5-8

dum. O paari dum dɛɛn tiini dɪ jɛni lanyirani.

Solɔmɔn paari dɪm yɔɔri dɪ jɛni

¹³ Dɛ dɪdwɪ: Adoniya wulɔ nu na yɪ Hagiti tun ma zaɲɪ o vu Bat-Seba wulɔ na yɪ Solɔmɔn nu tun te. Bat-Seba ma bwe Adoniya o wɪ: «N tu dɪ wɔ-zuru mu na?» O ma lɛri o wɪ: «Ɛɛn, a tu dɪ wɔ-zuru mu.» ¹⁴ O ta maa wɪ: «A jɔɔɪ taani mu sɪ a ta a bɪ-m.» Bat-Seba ma lɛri o wɪ: «Nan ta.»

¹⁵ Adoniya ma tulɪ o taani dɪm o wɪ: «Nmu maɲɪ n ye nɪ: tuw kum ya yɪ amɔ nyum mu. Yistrayɛl tiinɛ maama maa tuna sɪ amɔ mu taa yɪ pɛ wulɔ na wɔ lɛri Davidi yuu nɪ tun. Baɲa-Wɛ nan mu laga yɪ Dɪ kwe paari dɪm o pa a curu kum. ¹⁶ Tɔ, amɔ lagɪ a loori wɔɲo dɪdwa mu n tee nɪ. Popo, nan yɪ vɪ-nɪ.» Bat-Seba ma lɛri o wɪ: «Nan ta.» ¹⁷ Adoniya ma lɛri o wɪ: «A lagɪ sɪ n loori Pɛ Solɔmɔn sɪ o kwe Abisagɪ wulɔ na yɪ Sunem tu tun o pa-nɪ sɪ a ma a ji a kaani. Pɛ wum wɔ sɛ nmu na wɔ loori-o kulɔ tun.» ¹⁸ Bat-Seba ma lɛri o wɪ: «Kɔ lana. Amɔ wɔ sunɪ a vu a ɲɔɔnɪ dɪ Pɛ Solɔmɔn a pa-m.»

¹⁹ Bat-Seba na ve o yɪ da tun, mu Pɛ Solɔmɔn zaɲɪ o jeer-o yɪ o daari o tiiri o yigɛ nɪ. O ma joori o vu o jɛni tɪga nɪ yɪ o pa ba ja yitunɔ ba ba pa o nu Bat-Seba sɪ o jɛni o

jazum seeni. ²⁰ Bat-Seba ma ta o wɪ: «A lagɪ a loori wo-balaɲa mu n tee nɪ. Nan yɪ vɪ-nɪ.» Solɔmɔn ma lɛri o wɪ: «A nu, loori nmu na lagɪ kulɔ tun, sɪ amɔ wɔ kɪ a pa-m.»

²¹ Bat-Seba maa wɪ: «Sɛ sɪ n zumbaaru Adoniya kwe bukɔ wulɔ na nunɪ Sunem yɪ o yɪɪ yɪ Abisagɪ tun o ma o ji o kaani.» ²² Pɛ Solɔmɔn ma lɛri o wɪ: «Bɛɛ mu yɪ n lagɪ sɪ a pa Abisagɪ zu Adoniya? Nan lɛɛrɪ n yagɪ sɪ a pa-o paari dɪm a wɛli da, o na yɪ amɔ zumbaaru tun ɲwaani. Nan ta ɲɔɔnɪ n pa Wɛ kaanum tu Abiatari, dɪ Zeruya bu Zoabi dɪ!»

²³ Pɛ Solɔmɔn ma du durɛ Baɲa-Wɛ yɪɪ ɲwaani o wɪ: «A na wɔ pɛ Adoniya ma o ɲwɪa o lɛni wɔɲo kulɔ o na loori amɔ tee nɪ tun yuu nɪ, sɪ Wɛ gu-nɪ. ²⁴ Kɔ yɪ Baɲa-Wɛ mu tinɪ-nɪ sɪ a lɛri a ko Davidi yuu nɪ a dɪ paari dɪm. O ma goni nɪ nɪ Yistrayɛl tiinɛ pwa wɔ nunɪ a dwi dɪm nɪ. ɲwɪa Tu Baɲa-Wɛ na sunɪ Dɪ wura tun, Adoniya maɲɪ sɪ o tɪ mu zum dɛ dɪm wunɪ.» ²⁵ Pɛ Solɔmɔn ma tunɪ Yehoyada bu Benaya sɪ o vu o magɪ Adoniya o gu. Adoniya ma sunɪ o tɪ.

²⁶ Pɛ wum ma ta o bɪ Wɛ kaanum tu Abiatari o wɪ: «Joori n vu n titɪ tuw Anatɔɪ. Nmu maɲɪ sɪ n tɪ mu. A nan bá gu-m lele, bɛɲwaani nmu ya mu zɪɲ Yuutu Baɲa-Wɛ ni-gonim daka kam n pa a ko

Davidi. N ma n tiini n tɔgi dɔd-o n na yaara zanzan.» ²⁷ Solɔmɔn laan ma li Abiatari Baɗa-We kaanum titɔɗi dum wɔni. O kɛm dum kuntu ma pa Baɗa-We na tagi taani dɔlɔ Siloo ni yi dɔ vu Eli dwi dum seeni tun suni ku ki.

²⁸ Zoabi deen yi wulɔ na ki ni dɔ Adoniya si o ji pɛ tun mu. O nan ya wu wɛli Absalɔn. O na ni ni ba gu Adoniya tun, o ma duri o vu o zu Baɗa-We jero-tanti-vwe dum wɔni o ja kaanum bimbim dum nya yam. ²⁹ Ba ma ta ba bri Pe Solɔmɔn ni Zoabi duri o zu Baɗa-We jero-tanti-vwe dum o salɔ bimbim dum yira ni. Solɔmɔn ma ta dɔ Yehoyada bu Benaya o wi: «Ve n mag-o n gu.»

³⁰ Benaya ma vu o zu We jero-tanti-vwe dum wɔni o ta o bri Zoabi o wi: «Pe wɔm wi: n nuɗi n ba pooni yigɛ.» Zoabi ma lɛri o wi: «Awo, a bɔ nuɗi. Yo mu a lagɔ a ti.» Benaya ma joori o vu o ta o bri Solɔmɔn Zoabi na tagi te tun. ³¹ Solɔmɔn ma lɛri Benaya o wi: «Nan ki o na taga te tun. Mag-o n gu n daari n kwe-o n ki. Kuntu mu wu bri ni o deen na gu nɔɔna balɔ tun jana juni daa tɛri amu dɔ a ko dwi tiinɛ bam yuu ni. ³² O deen me o su-lɔɗɔ o gu Nera bu Abentra wulɔ na yi Yistrayeli jar-kɛrɛ bam yigɛ tu tun, dɔ Yeteri bu Amasa

wulɔ dɔ na yi Zuda jar-kɛrɛ bam yigɛ tu tun, yi a ko ya yɛri ku ni ni. Bantu bale nan ya yi nɔn-ɗuna ba garɔ Zoabi. Baɗa-We nan mu wu pa o na o nɔn-gura kam ɗwɔ. ³³ Ba jana bam juni laan wu joori Zoabi yuu ni, dɔ o dwi tiinɛ bam yuu ni maɗa maama. Baɗa-We nan wu fɔgi Dɔ pa Davidi dɔ o dwi tiinɛ bam taa nai yazurɛ, si wu-zuru taa wu o paari dum baɗa ni.»

³⁴ Pe Solɔmɔn na tagi kuntu tun, Benaya ma joori o vu We jero-tanti-vwe dum o magɔ Zoabi o gu. Ba ma kwe o yira yam ba vu o titɔ tu ba ki-o kagua kam wɔni. ³⁵ Solɔmɔn ma pa Benaya lɛri Zoabi yuu ni o ji jar-kɛrɛ bam yigɛ tu. O ma daari o pa Sadoki dɔ lɛri Abiatari yuu ni o ji We kaanum tu.

³⁶ Solɔmɔn ma tɔɗi o bɛɗi Simeyi yi o ta wi: «Maɗi Zeruzalem tu wɔni yo si n lɔ sɔɗɔ n ta n zuuri da. Amu ba lagɔ si n ba n ta n wi n nuɗi n vu jɛgɛ dɔ jɛgɛ. ³⁷ De dum n na wu nuɗi Zeruzalem n be Sidrɔn bugɛ kam tun, baá gu-m mu. Kuntu nan na kia, ku yi nmu titɔ yigɛ mu.»

³⁸ Simeyi ma lɛri Solɔmɔn o wi: «Kulɔ nmu na taga tun yi lanyirani mu. Amu wu ki kulɔ maama a Pe wɔm na taga tun.» Simeyi ma zu Zeruzalem ni o daani.

³⁹ Bina yatɔ na ke tun mu Simeyi gambe sile duri ba nuɗi ba vu Gati

tɔw Pɛ Akisi wulɔ ko na yɛ Maaka tun te. Simeyi na lɔwɛrɛ nɛ ba wu Gati nɛ tun, ⁴⁰o ma zaɲɛ o din o bɛnaga kam o vu Pɛ Akisi te sɛ o beeri o gambe sum. O ma na-ba yɛ o daari o ja-ba o joori sɔɲɔ.

⁴¹Solɔmɔn na maanti nɛ Simeyi zigɛ Zeruzalem nɛ o vu Gati o joori tun, ⁴²o ma bɛɲ-o yɛ o ta did-o o wɛ: «Amu deen pɛ nmu goni nɛ Baɲa-Wɛ ɲɔwaanti nɛ n yɛ nuɲi Zeruzalem tɔw wɔnɛ. A ma daari a kaanti-m nɛ: «De dum n na wɔ loɲi tɔw tun, nmu wɔ tɛ mu.» Nmu nan lɛri amu nɛ: kulu a na taga tun lana, sɛ nmu wɔ sɛ. Ku dai kuntu na? ⁴³Bɛɲɔwaanti mu n yiri nɛ dilɔ n na goni nɛ dɛ Baɲa-Wɛ tun, yɛ n daari n vɛn amu dɛ nɛ dum?» ⁴⁴Solɔmɔn daa ma ta dɛ Simeyi o wɛ: «N titi yɔɔrɛ n ye kɛm-balwaarɔ yalɔ n na kɛ a ko Davidi baɲa nɛ tun. Nan ta ye nɛ Baɲa-Wɛ mu wɔ waari-m ku maɲɛ dɛ zɔnnɛ dilɔ maama n na kɛ tun. ⁴⁵Sɛ ku na yɛ amu Pɛ Solɔmɔn, Baɲa-Wɛ wɔ kɛ amu yu-yoɲo, yɛ o ta pa Davidi dwi paari dum fɔɲɛ dɛ jɛni lanyirani maɲa maama.» ⁴⁶Solɔmɔn laan ma pa Yehoyada bu Benaya nɛ pa o vu o magi Simeyi o gu.

Kuntu baɲa nɛ mu Solɔmɔn deen nɛ dam sɛ o paari dum wani dɛ jɛni lanyirani.

Solɔmɔn loori swan Baɲa-Wɛ tee nɛ

3 Solɔmɔn deen kɛ nɛ mu dɛ Ezipi tɔw Pa-farɔ wum. O ma dɛ Ezipi pɛ wum buko o ma o kɛ kaanti. O ma ja buko wum o joori Davidi tɔw kum sɛ ku taa nii maɲa kalɔ o na wɔ lɔ o sɔɲɔ kum, dɛ Baɲa-Wɛ digɛ kam, dɛ kɛbrɛ kalɔ na kaagi Zeruzalem o ti tun. ²Kantu maɲa kam nɛ, nɔɔna daa ta kɛ kaantum ba pa Wɛ mu wara-je bimbina dwi dwi baɲa nɛ, bɛɲɔwaanti ba ya ta wu loɲi digɛ Baɲa-Wɛ yiri dum zulɛ ɲɔwaanti.

³Solɔmɔn deen soe Baɲa-Wɛ yɛ o sɛ sɛ o tɔɲɛ o ko Davidi kwia yam. Dɛ ku dɛ Solɔmɔn ta yɛni o kɛ kaantum dɛ zweem pɛera o pa Wɛ wara-je bimbina yam baɲa nɛ mu. ⁴Wara-je silɔ na jigɛ kuri lanyirani sɛ dwe maama tun deen wu Gabawɔn tɔw nɛ mu. Pɛ Solɔmɔn ma vu da o kɛ zweem kaantum kuni murɔ bimbim dum baɲa nɛ. ⁵O na wura tun mu Baɲa-Wɛ viiri Dɛ titi did-o dindwia wɔnɛ titi nɛ, yɛ Dɛ wɛ: «Solɔmɔn, loori kulu maama n na lagɛ tun amu tee nɛ, sɛ amu wɔ kɛ-ku a pa-m.»

⁶Solɔmɔn ma lɛri o wɛ: «Nmu deen jigɛ a ko Davidi sono lanyirani, o na yɛ nɔn-ɲum na jigɛ nmu ciga yɛ o yɔɔrɛ o tɔɲɛ cwɛɲɛ

tun ɲwaani. N ta ma n kɪ cɪga n pa-o dɪ n na pɛ o lɔ bəkərə sɪ wuntu ləri o yuu nɪ o di paari dɪm sɪ kɔ ba kɔ yɪ zɪm tɪn. ⁷Amu Tu Baɲa-Wɛ, nmu laan pɛ amu wulu na yɪ nmu tuntuɲnu tun ləri a ko Davidi yuu nɪ a jɪ pɛ mu. Amu nan ta yɪ bu mu yɪ a yəri a yigə dɪ a kwaga, sɪ a taa wu a nɔɔna bam yigə nɪ. ⁸Nmu nan lɪ amu mu sɪ a taa nii nɔɔna balu n na kuri tun baɲa nɪ. Ba nan tiini ba yɪ kɔ-fɔrɔ kulu nɪ na warɪ dɪ jeeli tɪn. ⁹Nan pa-nɪ wubuɲ-laaru sɪ a wani a nii n nɔɔna bam baɲa nɪ lanyirani, sɪ a daari a ta wai a pɔɔrɪ lam dɪ lwarum daani. Beɲwaani, wɔɔ mu wú wani nmu kɔ-fɔrɔ kuntu o nii o titɪ nɪ?»

¹⁰Baɲa-Wɛ wuu ma poli dɪ Solɔmɔn na loori kulu tɪn. ¹¹Dɪ ma lɛr-o Dɪ wɪ: «Kɔ lana dɪ nmu na kwaani n loori sɪ a pa-m wubuɲ-laaru sɪ n wani n ja a nɔɔna bam dɪ cɪga tɪn. N wu loori sɪ a pa-m mumwɛ-dɛeri, dɪ jijiguru, naa sɪ a pa n duna bam na cɔgum. Nmu nan na loori swan sɪ n wani n lwarɪ cɪga kam tɪn ɲwaani, ¹²amu wú sunɪ a pa-m kulu nmu na loori amu tee nɪ tɪn, pa n na swan dɪ wubuɲ-laaru. Nmu swan yam wú dwəni nɔɔna balu maama na loori-m ba ɲwi tɪn, dɪ balu maama na wú saɲɪ nmu kwaga sɪ ba taa ɲwi tɪn dɪ. ¹³Kulu nmu ta na wu

loori amu tee nɪ tɪn mu a lagɪ a kwe a pa-m a wəli da. Amu wú pa n na jijiguru, dɪ zulə n ɲwia maama wuni, yɪ pɛ wudoɲ tərə o na wú taa nyɪ dɪ nmu. ¹⁴Nmu na sɛ n tɔgɪ a cwe sum yɪ n sɛ a niə yam nuneɛni n ko Davidi na kɪ te tɪn, amu wú sunɪ a pa-m mumwɛ-dɛeri».

¹⁵Solɔmɔn ma puri o yiə dɔɔni wuni yɪ o maani nɪ kɔ yɪ dundwia wuni mu Wɛ ɲɔɔni did-o. O ma joori o vu Zeruzalem o zɪgɪ Baɲa-Wɛ ni-gonim daka kam yigə nɪ o kɪ zwɛem pɛera dɪ yazurə pɛera o kaani o pa Wɛ. O laan ma bəɲi o tuntuɲna bam maama pa ba jeeri ba dɪ wudi-fɔrɔ.

Ka-bwəəru tile taani

¹⁶Dɛ didwɪ mu ka-bwəəru tile tu Pɛ Solɔmɔn te sɪ ba kwe ba taani. ¹⁷Ba didwa maa wɪ: «Pɛ, amu dɪ kaani wuntu mu zuuri sɔɲɔ didwa wuni. O wura mu yɪ amu lɔ a bu. ¹⁸Kɔ na kɪ da yale tɪn, mu o dɪ luga. Dɪbam bale yirani nan ya mu zuura yɪ nɔn-gaa tərə. ¹⁹Titu didwɪ mu kaani wuntu maa dɔ o bibili o panɪ o bu wum o gu dɔɔni wuni. ²⁰O ma zaɲɪ titu konkurɔ nɪ o kwe a bu wum a tikəri nɪ o tiɲ-o o nyɔɔni baɲa nɪ, yɪ a tigi a dɔa. O daari o kwe o bu wulu na tɪgɪ tɪn o tiɲi a tikəri nɪ. ²¹Tɪga na puuri titutɪ tɪn, amu maa zaɲɪ sɪ a pa a bu ɲɔgɪ yuli.

A maa pi nɪ o tɪɣi mʊ. A maa zuri a yɪra a fɔɣi a daan-o a nii pooni yigə nɪ. A maa lwarɪ sɪ kʊ daɣi bu wʊlʊ an na lʊɣi tɪn.»

²²Kaani wudoŋ wʊm dɪ ma ta o wɪ: «Awo! Bu wʊlʊ na ŋwɪ tɪn yɪ amʊ bu mʊ. Wʊlʊ na tɪɣi tɪn maa yɪ nmʊ nyɪm.» Dayigə kaani wʊm dɪ maa wɪ: «Awo! Bu wʊlʊ na tɪɣi tɪn mʊ yɪ nmʊ bu, sɪ wʊlʊ na ŋwɪ tɪn yɪ amʊ bu mʊ.» Ba ma magɪ ni-kantɔɣɔ kuntʊ doŋ Solɔmɔn yigə nɪ.

²³Pɛ Solɔmɔn laan maa wɪ: «Abam maama tɛ wɪ bu wʊlʊ na ŋwɪ tɪn mʊ yɪ á bu, sɪ bu-tʊw wʊm yɪ á doŋ nyɪm mʊ.» ²⁴O ma tɔŋi nɔɔnʊ sɪ o vu o ja sʊ-lɔŋɔ o ba o pa-o. Ba na kwe ba pa-o tɪn, ²⁵o ma pa ni o wɪ: «Zagɪ-na bu wuntʊ na ŋwɪ tɪn bɪlɛ, sɪ á pɔɔrɪ cɪcwəru tɪm tɪlɛ á pa kaana bale bantʊ.»

²⁶Kʊ na yɪ bu wʊlʊ na ŋwɪ tɪn nu wʊm, o maa tiini o jɪɣɪ o bu wʊm ŋwaŋa. O ma loori Solɔmɔn o wɪ: «Pɛ! Kwe bu wʊm n pa kaani wʊm. Yɪ gʊ-o.» Kaani wudoŋ wʊm maa wɪ: «Zag-o bɪlɛ! Amʊ na gea, sɪ o dɪ ga» ²⁷Solɔmɔn laan ma ta o wɪ: «Yɪ gʊ bu wʊm. Kwe-o n pa dayigə kaani wʊm, sɪ kʊ yɪ bu wʊm nu mʊ kuntʊ cɪga cɪga.»

²⁸Yisrayɛlɪ tiinə bam maama na ni Solɔmɔn na buri kaana bam taani dɪm tɛ tɪn, kʊ ma kɪ-ba yəəu, ba na maani nɪ Wɛ mʊ pɛ-o swan sɪ o taa

ma o buri nɔɔna bura dɪ cɪga tɪn ŋwaani.

Solɔmɔn tuntʊŋna bam taani

4 Solɔmɔn deen tu o ji Yisrayɛlɪ tiinə bam maama pɛ. ²O dɪdeera bam mʊ tɪntʊ:

Sadoki bu Azaria mʊ yɪ Wɛ kaanum tu. ³Eliworeft dɪ Ahiya na yɪ Sisa biə tɪn maa yɪ pɛ tʊan-pʊpʊnna bam. Ayiludi bu Zuzafatɪ maa yɪ wʊlʊ na tiŋi tʊ kʊm cɪbara gulə tʊaanʊ tɪm tɪn. ⁴Yehoyada bu Benaya yɪ jar-kərə bam yigə tu mʊ. Sadoki dɪ Abiatari dɪ maa yɪ kaanum tiinə. ⁵Natan bu Azaria yɪ wʊlʊ na nii tɪ-niə yigə tiinə bam baŋa nɪ tɪn mʊ. Natan bu Zabudi maa yɪ kaanum tu yɪ o ta wəli pɛ wʊm wʊbʊŋa kurim baŋa nɪ. ⁶Ayisari yɪ wʊlʊ na nii pɛ sɔŋɔ kʊm titʊŋa baŋa nɪ tɪn mʊ. Abida bu Adoram maa nii balʊ na tɔŋi titʊŋ-deera tɪn baŋa nɪ.

⁷Solɔmɔn deen tiŋi nɔɔna fugə-bale mʊ sɪ ba taa nii Yisrayɛlɪ tɪni yam baŋa nɪ. Bantʊ titʊŋa maa yɪ sɪ ba ja wɪdiu ba ba ba pa pɛ dɪ o digə tiinə cana dɪdʊa bɪni maama wʊni. ⁸Yigə tiinə bam dɪ ba tɪ-niə yam mʊ tɪntʊ:

Ben-Huri deen mu nii Efrayim pweeru laɲa kam.

⁹Ben-Dikeri maa nii Makati, di Saalibim, di Beti-Sumesa, di Elon-Bete-Anan tuni dum baɲa ni. ¹⁰Ben-Esedu maa nii Aruboti, di Soko, di Heferi laɲa kam ni maama. ¹¹Ben-Abinadabi maa nii Dora proveni dum maama baɲa ni. Wuntu deen di Solomɔn buko wulu yiri na yi Tafati tun

¹²Ayiludi bu Baana maa nii Taanakɪ, di Megido, di Beti-San je silu maama na bwelɔ di Zaretan na wu Zizreyeli tu jagwiɔ seeni tun. Je sum kuntu zigɪ Beti-San ni si tɔli kuntu si yi Abul-Mehola di Yokimeyam tuni dum maama.

¹³Ben-Geberi maa nii Ramoti-Gileadi proveni dum baɲa ni, ku ta weli di Galadi tuni dilu na yi Manasi tu Yayiri dwi dum nyum tun, didaani Arigobi proveni dum na wu Basan ni tun, di di tuni fusrdu dum di na cigɪ di kaagi di kabre, yi cana bwæru maa pi di niɔ tun.

¹⁴Yido bu Ayinadabi maa nii Mahanayimi proveni dum.

¹⁵Ahimaazi maa nii Nefitali laɲa kam baɲa ni. Wuntu di

deen di Solomɔn buko wudon yiri na yi Basmati tun mu.

¹⁶Usayi bu Baana maa nii Aseeri laɲa kam, ku weli di Bealoti tu. ¹⁷Paruwa bu Zuzafati maa nii Yisakaari laɲa kam. ¹⁸Ela bu Simeyi maa nii Benzamen laɲa kam. ¹⁹Yuri bu Geberi maa nii Galadi proveni dum. Ku maa yi je silu Amɔori tiinɔ Pe Sihon di Basan tu Pe Ōgi ya na di paari si baɲa ni tun mu.

Ku ta weli da tun, yigɔ tu didwa deen mu jigi lugu kum maama o niɔ.

Solomɔn paari dim na ve yigɔ te tun

²⁰Zuda di Yisrayeli tiinɔ bam kɔgɔ deen daga zanzan nuneeni bugɔ ni kasulu na mai te tun mu. Ba di ba ni yi ba nyɔ ba sui. Ba maa jigi wupolo. ²¹Solomɔn di o paari dum tuni dum maama baɲa ni si ku zigɪ Efrati bugɔ kam ni ni, ku tɔli kuntu ku yi Filisi tiinɔ tɪga kam ni, si Ku daari ku vu ku yi Ezipi tu kum sisam dum. Solomɔn ta na ɲwi tun, tuni duntu maama ɲwi ba lampoo yi ba tɔɲi ba pa-o mu.

²²Wudiu kulɔ ba na lagi de maama wuni si Solomɔn di o nɔɔna bam taa di tun mu tuntu: mun-bwe ywɛllu fusrdu (60), didaani muni ywɛllu bi di fiinle (120), ²³di naani

fugə dilu na nugi lanyiranɩ tun, di naani fiinle dilu na beeri gaa wunɩ di di tun, di peeni bi, ku ta wəli di kagu-vara dwi təri təri ni we, di fəri, di si, di ceeni dilu na nugi tun.

²⁴Solomɔn deen te tunɩ dilu maama na wu Efratɩ bugə kam wa-zuuri seeni tun di ba pwa bam mu. Laja kam kuntu zigɩ Tifisa ni ka tulɩ taan ka yi Gaza tuw kum. Wu-zuru maa wu je sum maama ni. ²⁵Solomɔn deen ta na ŋwi maŋa kalu maama ni tun liə ba jigɩ nɔɔna balu maama na zuuri Zuda di Yisrayeli tuw ni tun, ku na zigɩ Dan laŋa kam seeni si ku yi Bəer-Seba tun. Soŋɔ maama ku ni too jigɩ ba kari mu ba vara. ²⁶Solomɔn deen cigɩ najuri murru fiinna (40,000) mu o zigɩ si o sise silu na vanɩ jara-kəm tərigooru tun taa zigɩ da. O ta maa jigɩ siseŋ-nɔɔna murru fugə-sile (12,000).

²⁷Cana maama wunɩ provenɩ yigə tiinə fugə-bale bam diduɔa diduɔa maŋɩ si o ja wudiu mu o ba o pa Solomɔn di balu maama na di wudiu o tee ni tun. Ba kwaanɩ mu ba nii si o yi ga kulukulu. ²⁸Ba ta jaanɩ muna di ga-kurru ba tui ba tiŋi ba pa siseŋ-nɔɔna silu na wai si duri lila tun di sise sisum sum maama. Ba maama deen ki ni ku na maŋɩ si ba taa ki te tun.

Pɛ Solomɔn swan na gaali te tun

²⁹We na pɛ Solomɔn wubuŋa di swan yalu tun tiini ya daga zanzan. O yi-puru kum di gaali nuneeni bugə ni kasulu na mai te tun mu.

³⁰O swan yam deen dana ya dwe yi-puri-nyuna balu maama na nuŋi wa-puli seeni je sum di Ezipi tuw tun.

³¹O deen jigɩ swan o dwe nabiinə maama, ku na maŋɩ ku yi Esdrasi dwi tu Etan, di Mawoli biə batɔ Hemani, di Kalikule, di Dareda mu di. O yiri ma zaŋɩ tunɩ dilu maama na bwələ da tun ni. ³²Solomɔn deen di bitar-dundi murru tito (3,000) mu o ki daanɩ. O daari o panɩ le muru diduɔa di sinu (1,005) o tiŋi.

³³O maa ŋɔɔni tweeru di punnu dwi dwi taanɩ, ku na yi Liban Sədrɩ tweeru kamunnu tum taanɩ di Yisopi punnu tilu na puli kabri yira ni tun. O ta maa ŋɔɔni vara, di zunə, di tiga wo-vəəlu, di kale dwi dwi taanɩ. ³⁴Lugu baŋa tunɩ pwa maama na ni Solomɔn swan yam ŋwa tun, mu ba tuŋɩ ba nɔɔna si ba vu ba cəgi o ni-taanɩ.

Solomɔn ti o yigə si o lo Zeruzalem Wɛ-digə kam

5 Tiiri tuw pɛ Hiramɩ deen ni ni ba tiŋi Solomɔn mu si o ləri

o ko Davidi yuu ni o ji Yisrayeli tuw pɛ. O ma tuɗi o tintuɗna si ba vu Solomɔn te ba ki o yu-yoɗo le, Hiramɩ ni dɛɛn na ywammɛ dɩ Davidi tun ɗwaani. ²Solomɔn dɩ ma tuɗi kwɛrɛ kantɩ o pa Hiramɩ yi o wɩ:

³«Nmu maɗi n ye ni a ko Davidi ya lagi si o lo We-digɛ mu si nɔɔna taa zuli o Tu Baɗa-We dum da. O duna bam nan na yɛni ba zaɗi najara did-o tun, o wu ne cwɛɗɛ si o ki kuntu, si Baɗa-We na pɛ o wanti-ba o di o ti, si o ki. ⁴Ku nan na yi lele kuntu, a Tu Baɗa-We dum pɛ dɩ je dɩ wu-zuru mu je maama ni. Dɩ duna daa tɛrɛ ba na wɔ pa leɛru yi dɩbam. ⁵Kuntu ɗwaani a buɗi a ja si a lo We-digɛ kam si ku pa a Tu Baɗa-We yiri dum na zulɛ. Beɗwaani, Baɗa-We dɛɛn goni ni dɩ a ko Davidi Dɩ wɩ: «Ta n ye si n bu wulu na wɔ lɛri n yuu ni o ji pɛ tun mu lagi o lo a digɛ kam si ku pa a na zulɛ.»

⁶Kuntu tun, tuɗi n nɔɔna bam si ba vu Liban ba goni Sedri dɛ sum ba pa-ni. Amu nɔɔna bam wɔ gwaani dɩ ba ba

tuɗi. Nmu na lagi si a ɗwi n tintuɗna bam te maama tun, amu wɔ ɗwi-ba. Nmu ye ni nɔɔn-nɔɔnu tɛrɛ dɩbam tee ni o na ye dɛ gonim si ku yi abam balu na nuɗi Sidɔn seeni tun.»

⁷Pɛ Hiramɩ na ni Solomɔn kwɛrɛ kam tun o wuu ma tiini ku poli, yi o ta o wɩ: «Zim dɛ dum ni a ki Baɗa-We le dɩ o na pɛ Davidi jigi bu wulu na yi swan tu tun, si wontu lɛri o yuu ni o taa te Yisrayeli na yi tu-fɔrɔ tun.» ⁸Hiramɩ ma tuɗi kwɛrɛ kantɩ o pa Solomɔn yi o wɩ:

«A joɗi nmu kwɛrɛ kam. A nan wɔ ki te maama n na taga tun. Amu wɔ pa ba goni Sedri tweeru dɩ tu-ɗunnu tidonna dɛ ba pa-m. ⁹Amu nɔɔna bam wɔ ja dɛ sum ba zigɩ Liban zwɛɛnu tum yuu ni ba tu ba vu Mediterane nunu kum ni. Ba maa wɔ vɔ-si ba ki daani si si puki na bam baɗa ni, yi ba daari ba dɔgi si baɗa ni ba ja ba yi mɛ maama nmu na laga tun. A nɔɔna maa wɔ wɛli-si, si nmu nɔɔna bam laan ja-si ba ke. Nmu nan wɔ wɛli-ni dɩ wuɗiiru si a sɔɗɔ kum taa di.»

5:8,10 *tu-ɗunnu tidonna* = Pini, Cyprès

5:1 2 Sam 5:11   5:5 1 Kibari tɔnɔ 17:11-12

¹⁰Hiramɩ dɛɛn ma sunɩ o pa Solɔmɔn Sɛdri tweeru dɩ tu-ɲunnu tɩdonnɛ dɛ tɩlv maama o na laga tun. ¹¹Bunɩ maama wunɩ Solɔmɔn dɩ ma pa Hiramɩ caara ywɛllu murrɩ fusrɩvɩ (60,000) dɩ Olivi nugɛ kurtwaa biɛ murrɩ fiinle (20,000) sɩ o sɔŋɔ tiinɛ bam taa dɩ.

¹²Baŋa-We dɛɛn sunɩ Dɩ pa Solɔmɔn jɪgɩ swan nɩ Dɩ na goni nɩ nɩ Dɩ wɔ kɩ te tun mu. Hiramɩ dɩ Solɔmɔn ma dɩ cilɔŋɔ da-tee nɩ. Ba ma fɔgɩ ba goni nɩ sɩ ba yɩ lɔ da-kwaga nɩ.

¹³Pɛ Solɔmɔn dɛɛn kuri baara murrɩ fiintɔ (30,000) mu na nuŋi Yisrayɛlɩ je maama nɩ. O ma fin-ba sɩ ba taa goni dɛ ba pa-o. ¹⁴O ma pa Adoram nii tuntɔŋna bam kuntu baŋa nɩ. O nan ya pɔɔrɩ kɔgɔ kum kuni bitɔ mu yɩ pupwara maama jɪgɩ baara murrɩ fugɛ (10,000). Pupwara dɩdɩva maama kɩ cana dɩdɩva mu Liban nɩ yɩ ba joori sɔŋɔ ba sin canɩ sɩle. ¹⁵Solɔmɔn dɛɛn ta kuri baara murrɩ funɔnɔ (80,000) mu sɩ ba vu Yisrayɛlɩ pweeru laŋa kam sɩ ba lɔ kandwa-zana pweeru je sum nɩ. O ma daari o li baara murrɩ fusrɩpɛ (70,000) sɩ ba taa zuŋɩ kandwa yam. ¹⁶O ta ma kuri baara murrɩ titɔ dɩ biɛ-yatɔ (3,300) sɩ bantɩ taa nii tuntɔŋna bam dɩ ba titɔŋ-dɛɛra yam baŋa nɩ. ¹⁷O dɛɛn

pɛ ba yarɩ kandwa yalɩ na dana yɩ ya yɩ kamunɛ tun piu yɩra nɩ mu sɩ ba ma ba tiŋi We-digɛ kam kuri. ¹⁸Solɔmɔn dɩdaani Hiramɩ tuntɔŋna bam, ku wɛli dɩ Gebalɩ tiinɛ badonnɛ mu kɩ daani ba goni dɛ sum ba daari ba lɔ kandwa yam, yɩ ba daari ba fɔgɩ ba kwe-ya sɩ ba ma ba lɔ We-digɛ kam.

Solɔmɔn na lɔgɩ We-digɛ kam te tun

2 Wɛɛnu Kibarɩ tɔnɔ 3:1-14

6 Solɔmɔn dɛɛn zaŋɩ o puli Baŋa-We digɛ kam lɔɔm. Ku dɛɛn ya kɩ bɩna biɛ-yana dɩ funɔnɔ (480) mu yɩ Yisrayɛlɩ tiinɛ bam yaŋɩ Ezipi twɩ. Ku maa yɩ Solɔmɔn paari dim bɩna yana bunɩ dum canɩ sɩle cana kam yɩrɩ na yɩ Zivi tun wunɩ mu.

²Digɛ kalɩ Solɔmɔn na lɔgɩ o pa Baŋa-We tun maŋum na yɩ te tun mu tuntɩ: Ka saŋ-dɩdɔrɔ seeni yɩ kantɩ fusrɩvɩ mu. Ka saŋ-kukugɛ baŋa maŋum maa yɩ kantɩ fiinle. Ka we-baŋa maŋum maa yɩ kantɩ fiintɔ. ³Digɛ kam napɔrɔ saŋ-kukugɛ maŋum dɛɛn yɩ kantɩ fiinle mu sɩ ku maŋɩ dɩ digɛ kam titɩ. Ku saŋ-dɩdɔrɔ maa yɩ kantɩ fugɛ. ⁴O ma kwe dɛ o ma o kɩ takwɛr-balwa We-digɛ kɛbrɛ kam

yira nɪ. ⁵Digə kam sɛ sɪtɔ seeni o ta ma lɔ di-balwa o kaagɪ kəbrə kam pooni yigə seeni. ⁶Di sum lɔgɪ sɪ daɲɪ da-baɲa mu kuni bɪtɔ. Kuri seeni digə kam saɲ-kukugə maɲum yɪ kantɪ sɪnu mu. Titari digə kam dɪ saɲ-kukugə maɲum maa yɪ kantɪ sɪrɔv, yɪ baɲa seeni digə kam saɲ-kukugə maɲum yɪ kantɪ sɪrɔpɛ. Ba dɛɛn na lɔgɪ di-kamunu kum kəbrə kam tun, ba pɔɔrɪ mɛ di-balwa be sum na wó pɛni da tun. Ba kɪ kuntu sɪ ba daa yɪ lu bɔɔna kəbrə kam yira nɪ ba lɔ mu.

⁷Ba dɛɛn ve pweeru je mu ba sari kandwa yalɔ ba na wó ma ba lɔ Wɛ-digə kam tun pa ya maɲɪ daani. Ba laan ma zəɲi-ya ba ja ba digə kam lɔɔm je, sɪ sɔɔ yɪ taa kɪ ka lɔɔm maɲa nɪ, kɪ na maɲɪ kɪ yɪ dooru naa luuru tɪlɔ maama sɔɔ dɪ.

⁸Nɪ dɪlɔ na zɔvɪ di-balwa bam tɪga di sum tun jeeri Wɛ-digə kam jagwiə seeni saɲa kam mu. Natən-yiə maa zɪgɪ daani ya tɔgɪ ya diini titari di sum, dɪ weyuu di sum.

⁹Solɔmɔn dɛɛn ma pa ba lɔ Wɛ-digə kam ba ti. O ma daɲɪ be kəbrə kam baɲa nɪ yɪ o daari o ma Sɛdrɪ da-pɪlwaru o lwarɪ sɪ baɲa nɪ o ma pu digə kam. ¹⁰Di-balwa balɔ o na lɔgɪ o kaagɪ Wɛ-digə kam tun dɪdɔa maama wɛ-baɲa maɲum dɛɛn yɪ kantɪ sɪnu sɪnu mu. Ba dɛɛn mɛ

Sɛdrɪ be mu ba tɔɲɪ di sum kuntu dɪ Wɛ-digə kam daani.

¹¹Baɲa-Wɛ dɛɛn pɛ Solɔmɔn ni Dɪ wɪ: ¹²«Kɪ na yɪ Wɛ-digə kantɪ kam nmu na lagɪ n lɔ n pa-nɪ tun, nmu na sunɪ n sɛ a niə yam, dɪ a cullu tum, yɪ n tɔgɪ a zaasum dum, amu wó tɔgɪ nmu baɲa a kɪ a su ni dɪlɔ a na goni ni dɪ n ko Davidi tun. ¹³Amu wó taa zɔvɪ a nɔɔna Yisrayɛlɪ tiinə bam titari nɪ taan. Amu daa bá viiri a daari-ba.»

¹⁴Solɔmɔn dɛɛn ma pa ba lɔ Wɛ-digə kam ba ti. ¹⁵O ma kwe Sɛdrɪ da-pɪlwaru mu o kwɛli ka wɔv kəbrə kam, kɪ zɪgɪ ka tɪga kam seeni sɪ kɪ yɪ mɛ ba na nɪ tun. O laan ma lwarɪ ka tɪga kam dɪdaani da-ɲunnu. ¹⁶O ma zɪgɪ digə kam wɔv kwaga kam seeni o maɲɪ kantɪ fiinle sɪ o lɔ kəbrə o ma cɪ Wɛ-di-laa cɪga cɪga kam sɪ ka tiini ka taa yɪ lanyɪranɪ faɪ Wɛ ɲwaani. O laan ma kwe Sɛdrɪ da-pɪlwaru o ma kwɛli kəbrə kam kuntu kɪ zɪgɪ ka tɪga kam seeni sɪ kɪ yɪ mɛ ba na nɪ tun. ¹⁷Wɛ di-laa kum tutɪ ma daari kantɪ fiinna yɪ ka wɔv di-laa cɪga cɪga kam yigə nɪ. ¹⁸Ba ma gɔgɪrɪ kunkwəlu dɪ ga-punnu nyɪnyɔvɔ ba kɪ Sɛdrɪ dɛ sum yira nɪ. Digə kam wɔv kandwa daa ba nai, ba na mɛ Sɛdrɪ dɛ ba kwɛli kɪ maama tun ɲwaani. ¹⁹O ma kwe

di-laa cɪga cɪga kam sɪ ba laan kwe Wɛ ni-gonim daka kam ba ba ba zɪgɪ da. ²⁰ Digə kam kuntu saŋ-dɪdɔɔ baŋa maŋum deen yɪ kantɪ fiinle. Ka saŋ-kukugə baŋa maŋum dɪ maa yɪ kantɪ fiinle, yɪ ka wɛ-baŋa maŋum yɪ kantɪ fiinle. O ma taagɪ ka wuv kum maama dɪ sɛbu-sɪŋa. O ta ma kwe Sɛdrɪ de o ma kɪ kaanum bimbim yɪ o daari o ma sɛbu-sɪŋa o kwɛli-dɪ. ²¹ Solɔmɔn ma yɔɔrɪ o kwe sɛbu-sɪŋa o ma kwɛli Wɛ-digə kam maama o daari o kwe sɛbu-sɪŋa cɪgɪrɪ o ma cɪ Wɛ-di-laa cɪga cɪga kam ni dɪm. ²² Kuntu donɔ mu Solɔmɔn deen pɛ ba kwe sɛbu-sɪŋa ba ma ba kwɛli Wɛ-digə kam maama ba vu ba ti. Ku ta na yɪ kaanum bimbim dɪlɔ na yɪ Wɛ di-laa kum nyum tun, o ma taagɪ-dɪ dɪ sɛbu-sɪŋa.

²³ Solɔmɔn deen ma pa ba kwe Olivi de ba gɔgɪrɪ Seruben nyinyurɪ tile sɪ ba kwe-tɪ ba zɪgɪ Wɛ-di-laa cɪga cɪga kam wunɪ. Sɪ dɪdɔa maama wɛ-baŋa maŋum maa yɪ kantɪ fugə fugə mu. ²⁴⁻²⁶ Ya maama jɪgɪ vwana yale yale mu. Vɔŋɔ dɪdɔa maama dɪdwarum maa yɪ kantɪ sinu sinu. Ku na zɪgɪ Seruben dɪdɔa vɔŋɔ kweelim je nɪ sɪ ku yɪ ku donɔ kum vɔŋɔ na kweeli mɛ tun yɪ kantɪ fugə mu. Seruben nyinyurɪ tile tum maama maɪ daanɪ mu.

²⁷ Solɔmɔn ma kwe Seruben sɪle sum o zɪgɪ Wɛ wara-je di-laa cɪga

cɪga kam wunɪ. Sɪ vwana yam yarɪgɪ pa Seruben dɪdɔa vɔŋɔ dwe kɛbrɛ kam daa dɪdɔa, yɪ wudonɔ kam vɔŋɔ dɪ dwe daa kadoŋ kam. Ku daari yɪ sɪ vwana yale yalɔ na daari tun laan ve ya dwe daanɪ, digə kam titari nɪ. ²⁸ O ma daari o kwe sɛbu-sɪŋa o ma taagɪ Seruben sɪle sum. ²⁹ O ma pa ba gɔgɪrɪ Seruben, dɪ kurru, dɪ ga-punnu nyinyurɪ ba kɪ di-laa cɪga cɪga kam dɪ di-laa kum maama wuv kabri sum yɪra nɪ. ³⁰ O ta ma kwe sɛbu-sɪŋa o ma kwɛli dɪ sɪle sum maama tɪga.

³¹⁻³² Wɛ-di-laa cɪga cɪga kam ni dɪm jɪgɪ bwɛɛru tile mu ba na mɛ Olivi de ba kɪ. Solɔmɔn ma pa ba gɔgɪrɪ Seruben, dɪ kurru, dɪ ga-punnu nyinyurɪ ba kɪ tɪ yɪra nɪ. Ba laan ma kwe sɛbu-sɪŋa ba ma taagɪ bwɛɛru tum maama. Ba kwe de mu ba kɪ ni dɪm nɪ pa dɪ jɪgɪ sen sinu.

³³ Ni dɪlɔ na zuurɪ Wɛ-digə kam titɪ wunɪ tun, ba ma kwe Olivi de ba ma kɪ ni dɪm sen sina. ³⁴ Ba deen mɛ da-ŋunnu mu o ma o kɪ bwɛɛru tile tum kuntu. Ba deen kɪ jafɔla yale yale nyinyurɪ mu bwɛɛru tum yɪra nɪ. ³⁵ Solɔmɔn ma pa ba gɔgɪrɪ Seruben, dɪ kurru, dɪ ga-punnu nyinyurɪ ba kɪ tɪ yɪra nɪ. Ba ma kwe sɛbu-sɪŋa ba taagɪ tɪ maama pa ku mara ku mara. ³⁶ Ba ma lɔ kɛbrɛ Wɛ-digə kam yɪra nɪ ba cɪ ka titari kunkɔlɔ kum. Ba ma

lwarɪ kandwa kuni bɪtɔ ba daŋɪ da-baŋa nɪ, yɪ ba daarɪ ba daŋɪ Sɛdrɪ dɛ kandwa yam baŋa nɪ, yɪ ba lɔ kɔntu ba din.

³⁷Solɔmɔn paarɪ dim bɪna yana bɪnɪ dɪm wɔnɪ mɜ, ba dɛɛn cwi Baŋa-Wɛ digɛ kam kuri. Ku yɪ Zivi cana kam wɔnɪ mɜ kɔntu. ³⁸Ka ma guri o paarɪ dim bɪna fugɛ-dɪdɜa bɪnɪ dɪm wɔnɪ. Ku maa yɪ canɪ nana cana kam yɪrɪ na yɪ Buli tun mɜ kɔntu. Wɛ-digɛ kam dɪ ka yɪra wɛɛnu maama ma lɔ fasɪ, nɪ Solɔmɔn na jaanɪ o wubɔŋa sɪ o kɪ te tun. Ba dɛɛn kwe bɪna yarpe mɜ ba lɔ ka maama ba guri.

Solɔmɔn na lɔgɪ o sɔ-fɔrɔ kum te tun

7 Solɔmɔn dɛɛn kwe bɪna fugɛ-yatɔ (13) mɜ o ma o lɔ o tɪtɪ sɔ-fɔrɔ kum o ti. ²O ma lɔ di-kamunu kulɔ yɪrɪ na yɪ «Liban Kagva Digɛ Kam» tun. Digɛ kam kɔntu dɛɛn yɪ kantɪ bi (100) mɜ saŋ-dɪdɔrɔ baŋa nɪ. Ka saŋ-kukugɛ baŋa maŋum maa yɪ kantɪ fiinnu (50). Ka maa yɪ kantɪ fiintɔ (30) wɛ-baŋa seeni. Ba dɛɛn kwe Sɛdrɪ be mɜ ba daŋɪ Sɛdrɪ ywɛ baŋa nɪ. Ywɛ yam jɪgɪ gɪnɪ sɪna mɜ. ³Daanɜ tulɔ ba na mɛ ba kwɛli digɛ kam yuu tun dɪ dɛɛn yɪ Sɛdrɪ dɛ mɜ. Be sum dɛɛn yɪ fiinna-sɪnu (45) mɜ.

Be fugɛ-sɪnu (15) maa zɪgɪ gɪna maama ŋwaanɪ. ⁴Takwɛɛru gɪnɪ sɪtɔ mɜ ba kɪ pa tɪ jeeri daanɪ kuni bɪtɔ. ⁵Digɛ kam nɪɛ yam mɜ jeeri daanɪ yatɔ yatɔ ya maŋɪ digɛ kam yigɛ seeni. Nɪ dɪm maama sɛn sɪna sum maa ma daanɪ.

⁶Solɔmɔn ta ma lɔ digɛ kalɔ ba na bɛi nɪ «Ywɛ Digɛ Kam» tun. Ka saŋ-dɪdɔrɔ baŋa maŋum yɪ kantɪ fiinnu (50) mɜ. Ka saŋ-kukugɛ baŋa maŋum maa yɪ kantɪ fiintɔ (30). O ta ma cwi ywɛ o zɪgɪ o ma kɪ pwɛlɔ o tiŋɪ digɛ kam yigɛ nɪ. O laan ma kwɛli ywɛ yam o ma o jɪ pwɛŋɛ.

⁷O dɛɛn ta ma lɔ digɛ kadoŋ sɪ o paarɪ jangɔŋɔ kum taa zɪgɪ da. Ba dɛɛn bɛŋɪ ka yɪrɪ nɪ: «Taani dim Digɛ Kam». Dáanɪ mɜ Solɔmɔn dɛɛn je o di nɔɔna taanɪ. O pe ba kwe Sɛdrɪ da-pulwarɜ mɜ ba ma kwɛli-ka, ku zɪgɪ ka tɪga kam nɪ sɪ ku yɪ ka yuu kum seeni.

⁸O ma lɔ di sɪlɔ o tɪtɪ na zɜurɪ tun pa sɪ nyɪ dɪ di sɪsum sum. Jɛgɛ kam kɔntu dɛɛn zɪgɪ kɔnkɔlɔ kudɔŋ nɪ yɪ ka wɜ «Taani dim Digɛ Kam» kwaga nɪ. O ta ma lɔ sɔŋɔ kudɔŋ dɪ o pa Ezipi Pa-farɜ buko wulɔ o na di o ma o kɪ o kaanɪ tun. Ku di sum dɪ maa nyɪ dɪ di sɪsum sum o na lɔgɪ tun.

⁹Ba dɛɛn kwe kandwa-ŋuna yalɔ ba na sarɪ pa ya sɛn sum maama

maɲɪ daanɪ tɪn mu ba lɔ sɔ-fwaaru tuntu maama. Ba ma kwe-ya ba lɔ di sum ku zɪɣɪ sɪ bri-bəri sum nɪ sɪ ku yɪ sɪ nayuni tum maama. Ba deen me kandwa-ɲuna yam ba lɔ di sum maama, ku zɪɣɪ bri-kwaga kam sɪ ku vu ku yɪ kunkɔlɔ-kamunu kum maama mu. ¹⁰Ba me kandwa-zana mu ba bəri di sum maama. Kandwa yadonnə dɪdwarum yɪ kantɪ nana mu. Yadonnə dɪdwarum dɪ maa yɪ kantɪ fugə. ¹¹Ba ta ma kwe kandwa-ɲuna yalɔ na sari ya maɲɪ daanɪ tɪn, ku wəli dɪ Sədri de ba lɔ ba daɲɪ biri-bərə kam baɲa nɪ. ¹²Ku na yɪ pe sɔɲɔ kunkɔlɔ-kamunu kum, ba kwe kandwa-ɲuna yalɔ ba na sari tɪn mu ba lɔ kəbrə ba ci-ku. Ba ma lwarɪ kandwa kuni bitɔ ba daɲɪ da-baɲa nɪ, yɪ ba daari ba daɲɪ Sədri de kandwa yam baɲa nɪ, yɪ ba lɔ kuntu ba di. Ku yɪ bɪdwɪ mu dɪ ba na lɔɣɪ Baɲa-We digə titari kunkɔlɔ kum dɪ ku napɔɔ kum te tɪn.

We-digə kam yura zula

¹³Pe Solomɔn ma tɔɲɪ nɔɔna sɪ ba vu Tiiri ba bəɲi Hiram sɪ o ba. ¹⁴Hiram nu deen yɪ kadəm mu yɪ o nɔɲɪ Nefitali dwi dum wɔnɪ. O ko maa yɪ Tiiri tu na yəni o kwe canna o gɔgɪ wənu tɪn mu. Hiram tutɪ jɪɣɪ swan lanyiranɪ. O maa yɪ gɔgɔ kulɔ na wai o kwe canna o ma o

kɪ wənu dwi dwi tɪn mu. O ma ba Pe Solomɔn te yɪ o kɪ titɔɲɪ dɪlɔ maama o na kwe o pa-o tɪn.

¹⁵Hiram deen ma mɔ canna ywə yale o cwi. Ya dɪdwa we-baɲa seeni dɪdwarum deen yɪ kantɪ ni maɲum kuni fugə-nana mu. Ku daari, ɲuna kalɔ ba na me ba maɲɪ ywə yam kukulim tɪn yɪ kantɪ fugə sɪle mu. ¹⁶O maa ta ma canna o mɔ nipuru tile o pu ywə yam yum nɪ. Nipuru tum maama tile dɪdwarum yɪ kantɪ sinu sinu mu. ¹⁷O ma gɔgɪ canna kam o leenɪ daanɪ nɪ cɪɣɪv te yɪ o kwe-ka o le ywə yale nipuru yam yura nɪ. O kɪ kuntu mu kuni birpe nipuru yale yam maama yura nɪ. ¹⁸O ta ma kwe canna kam o gɔgɪ Kampwɪ nyɪnyɔvɔ o kɪ gɪnɪ sɪle nipuru yale yam yura nɪ. ¹⁹O kɪ nipuru yam pa ya nyɪ dɪ liisi ga-punnu na yɪ te tɪn mu. Ya we-baɲa maɲum maa yɪ kantɪ sina mu. ²⁰Kampwɪ tweeru biə 200 deen mu kaagɪ ywə yale yam, canna nipuru tum na pugɪ ya yum nɪ, baɲa seeni, jəgə kalɔ ba deen na mɔɔnɪ nɪnwaɲa zula yam ba kɪ da tɪn nɪ.

²¹Hiram ma kwe ywə yam o cwi We-digə kam napɔɔ kum ni nɪ. O deen ma pa ba bəi ywe dɪlɔ na zɪɣɪ ni dum jazum seeni tɪn wɪ: «Yakini». Dɪlɔ maa na wɔ jagwiə seeni tɪn maa yɪ «Bvazi». ²²Wo-sugilə yam maa wɔ ywə yam yum nɪ, yɪ ya nyɪ

dɪ liisi ga-punnu na yɪ tɛ tun. Kuntu ma guri ywə yam titɔŋa.

²³ Hiram laan ma kwe canna o mɔ war-zun-zɔŋɔ yɪ o bəŋi kɔ yɪrɪ nɪ: «Nɪnw kum». Kɔ na zɪgɪ nɪ dɪdva sɪ kɔ vu nɪ dɪdɔŋ tun yɪ kantɪ fugə mu. Ka wɛ-baŋa maŋum maa yɪ kantɪ sinu. N na kwe ŋuna n maŋi-ka gigilu baŋa nɪ, kɔ yɪ kantɪ fiintɔ mu kɔ kaagi. ²⁴ Ba maa kwe canna ba gɔgɔrɪ wəənu na nyɪ de kunkwəlu tun ba kɪ zɔ-zɔŋɔ kum niə yam seeni ba kaagi-ka gɪnɪ sɪlɪ. Kantɪ nɪ maŋum maama jɪgɪ kunkwəlu fugə mu. Ba dɛɛn mɔɔnɪ zun-zɔŋɔ kum dɪ kɔ kunkwəlu nyɪnyɔrɔ tum daanɪ mu. ²⁵ O ta ma kwe canna o mɔ nabe fugə-sɪlɛ pa war-zun-zɔŋɔ kum daŋɪ sɪ baŋa nɪ. Na-bɛ sum maama ma kwe sɪ kwe sɪ pa daanɪ mu. Na-bɛ sɪtɔ dɛɛn jeeri jazum baŋa seeni mu. Sɪ sɪtɔ dɪ jeeri wa-zɔvɪrɪ seeni. Sɪtɔ maa jeeri jagwiə seeni yɪ sɪtɔ jeeri wa-puli seeni. ²⁶ Zɔŋa kam dɛɛn lirə sɪ kɔ maŋɪ dɪ dayigə nva maŋum mu. Ka nɪ dɪm maa nyɪ dɪ na-zɔŋa nɪ na yɪ tɛ tun, yɪ ka laan ta ka nuŋi nɪ liisi ga-punnu na yɪ tɛ tun. Ka wɔ wantɪ ka jonɪ kɔrɪwaa biə murru tile na mu.

²⁷ Hiram ma kwe canna o ma o kɪ war-zwɪ zɪgum tərɪkooru fugə. Tərɪko maama dɪdwarum maŋum yɪ kantɪ sina mu. Kɔ saŋ-kukugə baŋa maa yɪ kantɪ sina. Kɔ wɛ-baŋa dɪ maa yɪ kantɪ sɪtɔ. ²⁸ O dɛɛn nan mɛ

canna lu-pulwarɔ mɪmum mu, o ma o kɪ bwəəru tum kuntu. O maa daari o ma tɪdonnə tɪ dɪ na lagi tɪ ta nyɪ dɪ tintɔ, o ma o pu baŋa kam ²⁹ O ma mɔ nywəənu, dɪ nabe, kɔ wəli dɪ Seruben nyɪnyɔrɔ o yagɪ ka sen sum yɪra nɪ, yɪ o daari o gɔgɪrɪ tiu vɔɔ nyɪnyɔrɔ o yagɪ nywəənu dɪ nabe nyɪnyɔrɔ tum baŋa dɪ tɪ kuri seeni. ³⁰ Tərɪko maama dɛɛn jɪgɪ canna nɛ sina sina mu. Ba dɛɛn mɛ canna luguru mu ba ma ba kwaari-sɪ. Tərɪkooru tum maa jɪgɪ nyɪa yana sɪ ya tɔli na-zɔŋa kam. Ba ma gɔgɪrɪ tiu vɔɔ nyɪnyɔrɔ ba kɪ nyɪa yam sen sum nɪ. ³¹ Ba ma kɪ wo-zɪgɔ na yɪ gigilu tun daka kam baŋa seeni. Wo-gugulu kum luunə sɪ kɔ maŋɪ dɪ kantɪa dɪdva mu. Kɔ saŋ-kukugə baŋa maa yɪ kantɪ dɪdva dɪ cicoro. Ba gɔgɪrɪ wəənu mu ba kaagi daka kam nɪ dɪm seeni. Kɔ na yɪ tərɪko kum titɪ, kɔ sen sum maama mai daanɪ mu, sɪ sɪ dai gigilu. ³² Kɔ nɛ sum maa zɪgɪ kɔ sen sina sum kuri nɪ. Sɪ be sum dɪ ma mɔəli kɔ yɪra nɪ. Nɛ sum saŋ-kukugə maa yɪ kantɪ dɪdva dɪ cicoro. ³³ Ba dɛɛn kɪ nɛ sum nɪ sise tərɪko dɪ nɛ na yɪ tɛ tun mu. Ba mɛ canna mu, ba ma ba lo tɪ maama, kɔ na yɪ luguru be sɪlɔ na wɔ tərɪko kum kuri nɪ tun, dɪ zanta yam, kɔ wəli dɪ gadɪ biə bam, dɪ mɔyɔ tum maama. ³⁴ Wəənu tɪna tɪlɔ na nyɪ dɪ nɛ, tɪ wɔ boro kum sen sina sum nɪ tun maama dɪ naagi

dɪ boro kum yura yam mv. ³⁵ Ba ma kɪ baŋa ba daŋɪ daka kam baŋa nɪ. Ka na luunə te tun maŋɪ dɪ kantia cicoro mv. Baŋa kam dɪ wəənu tɪlɔ na vɔgɪ-ka tun maama məəli daka kam yura nɪ mv. ³⁶ Hiram ma gɔgɪrɪ Seruben, dɪ nywəənu, dɪ kurɔ tɪu nɛ o kɪ daka kam yura maama nɪ kɔ maŋɪ dɪ pwələ kalɔ maama na wurɔ tun. O ta ma gɔgɪrɪ tɪu vɔɔ nyɪnyurɔ o kaagɪ ka maama. ³⁷ O dɛən tɔgɪ kuntu donɔ mv o kɪ tərɪkooru fugə kam maama. Tɪ maama maa mai daanɪ yɪ tɪ nyɪ daanɪ.

³⁸ Hiram ma kwe canna o ma mɔ war-zwɪ fugə sɪ dɪdɔa maama zɪgɪ kɔ pa tərɪko dɪdɔa. War-zɔŋa maama dɛən wai ka jɔŋɪ garɪwe fiinna. Ku zɪgɪ ka nɪ dɪdɔa nɪ sɪ kɔ yɪ dɪdonɔ dɪm yɪ kantɪ sɪna mv. ³⁹ O ma kwe tərɪkooru tum tɪnu o zɪgɪ Wɛ-digə kam jagwiə saŋa kam seenɪ. O ta ma kwe tɪtɪm tɪnu o zɪgɪ baŋa saŋa kam seenɪ. O ma kwe war-zun-zɔŋɔ kum o zɪgɪ Wɛ-digə kam kuri saŋa kam seenɪ sɪ kɔ maŋɪ dɪ ka gugoro kulɔ na jeeri wa-puli seenɪ tun.

⁴⁰ Hiram ta ma mɔ zwɪ sɪlɔ ba na wɔ taa mai ba pɛ tuntwarum tun, dɪ sebulɔ, dɪ na-zwɪ. O dɛən ma tɔŋɪ Baŋa-Wɛ digə kam tɪtɔŋa yalɔ maama Pɛ Solɔmɔn na pɛ-o tun o tɪ. ⁴¹ Ku maa yɪ canna ywə yale yam, dɪ nipuru tɪle tum na wɔ ywə yale yam yuu nɪ tun, dɪ canna kam

na lɛənɪ daanɪ ka kwəli nipuru tum tun, ⁴² dɪdaanɪ Kampwɪ tweeru biə biə-yana (400) nyɪnyurɔ tɪlɔ o na gɔgɪrɪ o yagɪ canna kalɔ na lɛənɪ daanɪ tun nɪ. Kampwɪ tweeru biə nyɪnyurɔ tum maa yɪ gɪnɪ sɪle na kwəli nipuru dɪdɔa maama. ⁴³ O dɛən ta mɔɔnɪ tərɪkooru fugə, dɪ tɪ war-zwɪ fugə, ⁴⁴ dɪdaanɪ war-zun-zɔŋɔ dɪdɔa, dɪ ka kuri canna nabe nyɪnyurɔ fugə-sɪle mv.

⁴⁵ Ku na yɪ zwɪ sɪlɔ ba na wɔ taa mai ba pɛ tuntwarum tun, dɪ sebulɔ tum, dɪ na-zwɪ sɪm, Hiram kwe canna kalɔ na kwe tun mv o kɪ tɪ maama o pa Pɛ Solɔmɔn sɪ ba taa mai ba tɔŋa Baŋa-Wɛ digə kam tɪtɔŋa. ⁴⁶ Pɛ wum dɛən pɛ ba mɔ tuntu maama kamɔ-mɔra jəgə kalɔ na wɔ Zɪrden bolo kum nɪ sɪ kɔ maŋɪ dɪ Sukɔtɪ dɪ Zaretan tɪtari laŋa nɪ tun mv. ⁴⁷ Solɔmɔn maŋɪ o wɔ pɛ ba maŋɪ canna wəənu tum kuntu duuni ba nii, tɪ na tiini tɪ daga tun ŋwaanɪ. Kuntu ŋwaanɪ ba ta wɔ lwarɪ tɪ duuni na mai te tun.

⁴⁸ Solɔmɔn dɛən ta pɛ ba kɪ Baŋa-Wɛ digə kam wɔɔ zɪla yam maama. Ku maa yɪ səbu-sɔŋa kaanum bimbim dɪm, dɪ səbu-sɔŋa taabulɔ kulɔ baŋa nɪ ba na tɪŋɪ dɪpɛ na zɪgɪ Wɛ yigə nɪ tun. ⁴⁹ O ta pɛ ba kwe səbu-sɔŋa kalɔ na yɪ lanyiranɪ tun mv ba kɪ min-zwən-zɪgɪrɔ. Tɪ maa zɪgɪ Wɛ di-laa kum wonɪ mɛ na yɪ di-laa

cɪga cɪga kam yigə nɪ tun, paɪ tunu wu jazum seeni, yɪ tunu wu jagwiə seeni. O ma pa ba gɔguri səbu-sɪja punnu nyunyuru, yɪ ba kwe səbu-sɪja ba kɪ min-zwəənu, dɪ wəənu tɪlɔ na dwe mim dum tun. ⁵⁰O ma pa ba kwe səbu-sɪja na yɪ lanyɪranti tun ba kɪ na-zwi dɪ wəənu tɪlɔ na fɔgi tɪ kwe mim dum tun, dɪ war-zwi dɪ zun-tanle sɪlɔ ba na ma ba zwe wəənu tɪlɔ lwəm na ywəmmə tun tun, dɪdaanti min-cala zwi. O ta ma pa ba kwe səbu-sɪja ba taagi Wɛ-di-laa cɪga cɪga kam ni-bwəəru tum, dɪdaanti bwəəru tɪlɔ na zuvɪ Wɛ-digə kam tɪtɪ tun.

⁵¹Ku deen de kuntu mu yɪ Pɛ Solɔmɔn pɛ ba tɔɔɪ Baɔa-Wɛ digə kam tutɔɔa maama ba ti. O laan ma ja wəənu tɪlɔ maama o ko Davidi deen na pɔɔɪ o zɪgi Wɛ ɣwaanti tun o ja zu ka wuv. Ku maa yɪ səbu-pɔɔo dɪ səbu-sɪja wəənu tum dɪ digə kam wuv zɪla yam maama mu o kwe o zɪgi Baɔa-Wɛ digə kam lunni wəənu tinjim je sum nɪ.

Ba jaanti Wɛ ni-gonim daka kam ba zu Wɛ-digə kam

8 Pɛ Solɔmɔn deen pɛ ni mu yɪ Yisrayeli dwi tiinə nakwa bam maama sɪ ba ba o te Zeruzalem nɪ. Ku yɪ ba pwa bam dɪ ba sə-yuni tum yigə tiinə bam maama mu kuntu. O deen ma bɔɔji-ba sɪ ba kɪ daanti

ba ja Wɛ ni-gonim daka kam na wu Davidi tɔɔ Sɪyɔn nɪ tun ba ja ba zu Wɛ-digə kam. ²Ba maama ma kɪ daanti ba yɪ pɛ Solɔmɔn te candiə kalɔ na kɪ canɪ surpɛ cana kam ba na bəi wɪ Etanim tun maɔa nɪ.

³Yisrayeli tiinə nakwa bam maama na jeeri kuntu tun, Wɛ kaanum tiinə bam ma zɔɔɪ Wɛ ni-gonim daka kam wəəni ⁴sɪ ba ja ba vu Wɛ-digə kam. Levi tiinə bam dɪ kaanum tiinə bam dɪ ma zɔɔɪ Wɛ jero-tanti-vwe dum dɪ dɪ yura zɪla yam maama ba ja ba kɛ. ⁵Pɛ Solɔmɔn dɪ Yisrayeli tiinə kɔgɔ kum maama ma vu ba gilimi Wɛ ni-gonim daka kam yigə nɪ. Ba ma kwe peeni dɪ naanti zanzan ba ma ba kɪ kaanum ba pa Wɛ. Vara bam tiini ba daga zanzan pa nɔɔn-nɔɔnu warɪ ba ni o ga.

⁶Wɛ kaanum tiinə bam ma zɔɔɪ Baɔa-Wɛ ni-gonim daka kam ba ja ba zu Wɛ-digə kam wunɪ ba zɪgi-ka di-laa cɪga cɪga kam na tiini ka yɪ lanyɪranti fasi Wɛ ɣwaanti tun wunɪ. Ba deen zɪgi daka kam Seruben vwana yam kuri nɪ mu. ⁷Seruben sɪle sum vwana yam twɪ mu wəəni ya kwəli daka kam dɪ ka de sɪlɔ ba na maɪ ba zɔɔɪ-ka tun. ⁸De sum kuntu tiini sɪ dwara zanzan. Ku ma pa nɔɔnu na zu Wɛ-digə kam o zɪgi ka ni nɪ, o wat o tɔlɔ o naɪ de sum. Ku nan na yɪ pooni dum nɪ mu o zɪga, o ba naɪ-sɪ. Sɪ ta zɪgi da dɪ zum

maama. ⁹Woŋo kulu yɛranɛ deen na wu We ni-gonim daka kam woni tun mu yi kandwa-pule sile silu Moyisi deen na kwe o ki da Sinayi piu kum baɲa ni tun. Daaɲi mu Baɲa-We deen goni ni di Yisrayeli tiina bam maɲa kalu ba na nuɲi Ezipi tuw ni ba ke tun.

¹⁰We kaanum tiina bam na nuɲi We di-laa kum ni tun mu kunkoŋo da ku zu ku kweli Baɲa-We dige kam maama. ¹¹We kaanum tiina bam warɛ ba joori ba zu da ba tuɲi ba tituɲa, kunkoŋo kum na wura yi Baɲa-We paari-zule yam pooni yɔɔɛɛ di su je sum maama tun ɲwaani.

¹²Pe Solomɔn ma warɛ We o wu: «Baɲa-We, nmɔ maɲi n ta n wu: nmɔ wu ta n zuɛɛ kunkwɛn-luluru woni mu. ¹³Amɔ nan loɲi sɔ-fɔɛ mu a pa-m, si n ta n zuɛɛ ka woni taan wuu.»

Solomɔn ɲɔɔɔɛ di naɔna bam

¹⁴Yisrayeli naɔn-kɔɔ kum maama na zigɛ da kuntu tun mu Solomɔn pipiri o jeeri-ba. O ma loori We si Di ki-ba lanyiranɛ. ¹⁵O maa wu: «Baɲa-We dum na yi Yisrayeli tiina We tun maɲi di tiɛ! Di yɔɔɛɛ Di ki Di su ni dilu Di na goni ni di a ko

Davidi tun mu. We deen tagɛ Di wu: ¹⁶«Ku na zigɛ maɲa kalu a na jaani a naɔna Yisrayeli tiina bam a nuɲi Ezipi tuw woni tun, a ya ta wu kuri tuw Yisrayeli dwiɛ yam tɛga maama woni si ba lo wara-je ba ma ba zuli a yiri da. A laan nan mu kuri Davidi si o taa nii a naɔna Yisrayeli tiina bam baɲa ni.»

¹⁷Solomɔn ta ma ta o wu:

«Amɔ ko Davidi ya maɲi o buɲi o ja mu si o lo We-dige si ba taa zuli Baɲa-We dum na yi Yisrayeli tiina We tun yiri da. ¹⁸Baɲa-We nan tagɛ did-o Di wu: «Nmɔ ki ciga di n na jaani wubuɲa si n lo We-dige si ba taa zuli a yiri da tun. ¹⁹Ku nan dai nmɔ mu maɲi si n lo dige kam n pa-ni. Si ku yi nmɔ tuti bu mu wu lo dige amɔ yiri zule ɲwaani.»

²⁰Lele kuntu Baɲa-We ki o su te maama o na goni ni ni Di wu ki tun mu. Amɔ laan mu leri a ko Davidi yuu ni a ji Yisrayeli tuw pe. A ta ma se a lo We-dige kam si Baɲa-We dum na yi Yisrayeli tiina We tun yiri na zule da. ²¹A ta ma ki jage We-di-kamunu kum woni si ba taa zigɛ We ni-gonim daka kam da. Daka kam kuntu woni mu kandwa-pule silu Baɲa-We ni-gonim dum na pupuɛ si baɲa ni tun maa wura. Di deen goni ni dum kuntu di di nabaara bam maɲa kalu Di na

jaani-ba Dl nɔŋi Eziɔi tuw wɔni tun mu.»

Solɔmɔn na loori We te tun

2 Wɛnu Kibari tɔnɔ 6:12-42

²²Solɔmɔn ma vu o zigi o jeeri Baɔa-We kaanum bimbim dɔm yi Yisrayeli kɔgɔ kum maama zigi ba niɔ. O ma zɛŋi o juɔ sum weyuu ni ²³yi o loori We o wi:

«Baɔa-We dɔm na yi Yisrayeli tiinɛ We tun, We didɔŋ tɛrɛ weyuu ni naa tɔga baɔa ni di na nyi di nmu. Nmu yɔɔri n soe balu na tɔgi n cwe sum di ba wuu maama tun di n na yɛni n ki n sui ni dilu n na goni di ba si n ki tun. ²⁴Ku na yi amu ko Davidi na yi nmu tuntɔŋnu tun, nmu na tiŋi ni did-o si n ki te tun mu n suni n ki ti maama si ku ba ku yi zum. ²⁵Yisrayeli tiinɛ Baɔa-We dum, a laan loori-m si n ki te n na goni ni di a ko Davidi yi n wi o dwi dum bá ga nɔɔnu si o di paari Yisrayeli tiinɛ baɔa ni, ni ba na kwaani ba tɔgi nmu cwe sum ni Davidi tuti na ki te tun. ²⁶Yisrayeli tiinɛ We dum, nan sɛ si kulɔ nmu na goni ni di a ko Davidi na yi n tuntɔŋnu tun suni ku ki.

²⁷Amu Tu We, nmu wó suni n ta n zuuri tɔga baɔa ni na? Weyuu di we-baɔa je sum maama ni, pwɛlɛ tɛrɛ ka na maɔi di nmu. Tita mu

digɛ kantɔ a na lɔgi tun wó wani ku yi n zuurum? ²⁸Amu Tu Baɔa-We, a yi nmu tuntɔŋnu mu. Nan pa n yigɛ taa wu a we-loro kum wɔni. Cɛgi a kɛrɛ kam si n daari n sɛ a zum na loori-m wɔŋo kulɔ tun. ²⁹Popo, pa n yiɛ taa nii digɛ kantɔ baɔa ni maɔa maama, titu di wia ni. Nmu maɔi n ta wi ka zigi n yiri dɔm zulɛ ŋwaani mu. Maɔa kalu maama ni a na zigi a jeeri digɛ kantɔ a loori-m, si n cɛgi a we-loro kum. ³⁰Ku na yi amu di n nɔɔna Yisrayeli tiinɛ bam, di na zigi di jeeri nmu digɛ kam si di loori-m, si n jɛni n weyuu sɔŋo kum ni n cɛgi di we-loro n daari n yaɔi n cɛ dibam.

³¹Nɔɔnu na ki o cɔgi o donɔ yigɛ yi ba ja-o ba zu nmu digɛ kam wɔni si o zigi nmu kaanum bimbim dɔm yigɛ ni si o du durɛ ni o wu ki o cɔgi, ³²jɛni weyuu ni n cɛgi o taani dɔm si n daari n ki kulɔ na maɔi tun. Pɔɔri cɔga n tuntɔŋna bam titari ni. Pa nɔn-balɔɔ wum na waarum dilu na maɔi di o kikiɛ tun, si n daari n pa wulu na jigi cɔga tun na o bura.

³³Nmu nɔɔna Yisrayeli tiinɛ bam lwarum na pɛ ba duna di-ba najara wɔni, yi ba laan na pipiri ba joori nmu te ba zu nmu digɛ kantɔ wɔni ba ma n yiri dɔm ba loori-m si n duri ba yibwɛnɛ si n daari n yaɔi n cɛ-ba, ³⁴jɛni weyuu ni n cɛgi ba kɛrɛ kam kuntu. Suni n yaɔi ba

lwarum dum n ma n cɛ-ba, n daari n ja-ba n joori tɔga kalu nmɔ na kwe n pa ba nabaara bam tun.

³⁵Nmɔ nɔɔna bam lwarum na pe n ja kunkoŋo kum pa dɔa ba ni, yi ba laan na lɛri ba wuu yi ba zigi ba jeeri n digɛ kam ba ma n yiri dum ba loori zɛnɛ nmɔ tee ni di n na waari-ba te tun, ³⁶jɛni weyuu ni n cɛgi ba kɛrɛ kam. Yagi n nɔɔna Yisrayeli tiinɛ bam lwarum n cɛ-ba, si n daari n bri-ba cwɛ-laa si ba taa tɔga. Pa dɔa joori ka ni tɔga kantɔ n na kwe n pa n nɔɔna si ba taa te tun baŋa ni.

³⁷Kana di yawi-cɛɛru na tu ti yi ba tɔga kam, yi yawuru naa kayira dwi dwi na cɛgi ba kara wudiiru tum, yi ba duna na zaŋi ba tu kulɔ maama baŋa ni, naa ku na yi leɛru tuɔ maama mu yi n nɔɔna Yisrayeli tiinɛ bam, ³⁸cɛgi ba kɛrɛ kam. Ba wulu maama na zɛŋi o jia o jeeri n digɛ kantɔ yi o loori-m naa o keeri o loori-m, o wuu na tiini ku cɛgi tun ŋwaani, ³⁹si n jɛni n weyuu sɔŋɔ kum ni n cɛgi o kɛrɛ kam kuntu. Yagi ba maama lwarum n cɛ-ba si n daari n wɛli-ba. Ki di ba didua didua si ku maŋi di ba kikiɛ na yi te tun, nmɔ yirani mu na ye nabiinu wubuŋa na yi te tun ŋwaani. ⁴⁰Kuntu wɔ pa n nɔɔna bam taa kwari-m da yalu maama ba na wɔ taa ŋwi yi ba zuvri tɔga kalu

nmɔ na kwe n pa di nabaara bam tun wuni.

⁴¹Ku ta na yi vɛrɛ balu na dai n nɔɔna Yisrayeli tiinɛ bam dwi tun, bantu wai ba zigi sa-tu ni ba tui yo seeni, ba na ni n yiri dum ŋwa tun ŋwaani. ⁴²Ku yi n yiri na zaŋi di n na mɛ n dam n tuŋi tutuŋ-kamunɛ tun ŋwaani mu bantu yɛni ba tui yo. Ba wulu na tu o zigi o jeeri n digɛ kantɔ o loori-m, ⁴³si n jɛni n weyuu sɔŋɔ kum ni n cɛgi o wɛ-loro kum kuntu. Ki n su kulɔ maama o na loori n tee ni tun, si lugu baŋa nɔɔna maama da ku ŋwaani ba ni nmɔ yiri dum ŋwa, yi ba taa kwari-m nuneɛni nmɔ titi nɔɔna Yisrayeli tiinɛ bam na ki te tun. Ba maa wɔ lwaru ni digɛ kantɔ a na logi tun suni ka yi nmɔ yiri dum zula ŋwaani mu.

⁴⁴Nmɔ nɔɔna bam na nuŋi si ba vu mɛ maama n na tuŋi-ba si ba zaŋi najara di ba duna, yi ba na zigi ba jeeri tu kuntu n na kuri tun, di Wɛ-digɛ kantɔ a na loga nmɔ yiri dum zula ŋwaani tun ba loori zɛnɛ nmɔ Baŋa-Wɛ tee ni, ⁴⁵si n jɛni Wɛ-sɔŋɔ ni n cɛgi ba wɛ-loro kum, di ba na ŋɔni te n yigɛ ni tun, si n daari n ki ciɔa n pa-ba.

⁴⁶Nɔɔn-nɔɔnu tɛrɛ o na ba ki lwarum. Nmɔ nɔɔna bam nan na ki lwarum pa nmɔ banu zaŋi di ba, n wai n yagi si ba duna di-ba pa ba ji

puna sa-tuv nɪ yigə yigə naa bwələ bwələ dɪ. ⁴⁷Je sɪm kuntu nɪ ba wubɔŋa na joori yɪ ba ləni ba wuv Wɛ ŋwaani, sɪ n cəgi ba wɛ-loro. Ba na zɪgi ba duna bam tuv nɪ ba loori-m yɪ ba wɪ: «Dí sunɪ dí cəgi mu yɪ dí kɪ lwarɪm dɪ kəm-balwaaru», ⁴⁸yɪ ba na pipiri ba joori n te dɪ ba wuv maama, nan sɛ sɪ n cəgi ba wɛ-loro kum. Ba na maŋɪ sa-tuv nɪ ba zɪgi ba jeeri tɪga kantɪ n na pɛ ba nabaara bam tun, dɪ tuv kulɪ nmɪ na kuri n pa n tutɪ tun, dɪ a na lɔgi digə kalɪ nmɪ yɪrɪ dɪm zulə ŋwaani tun, ⁴⁹sɪ n jəni n weyuu sɔŋɔ kum nɪ n cəgi ba wɛ-loro kum dɪ ba kərə kam n daari n kɪ cɪga n pa-ba. ⁵⁰Nan kwe n nɔɔna bam na kɪ kulɪ maama ba cəgi n yigə tun n yagɪ n cɛ-ba, dɪ ba na nuŋi n kwaga nɪ te tun. Nan pa ba duna balɪ na di-ba tun taa duri ba yibwənə. ⁵¹Bɛŋwaani, ba yɪ balɪ n na kuri n pa n tutɪ sɪ ba taa yɪ n nɔɔna tun mu. N ma n ja-ba n nuŋi Ezipi tuv nɪ mɛ ba na nɛ yaara zanzan nɪ min-vugu tun.

⁵²Yuutu Baŋa-Wɛ, ta n nii amɪ wulɪ na yɪ n tuntɔŋnɪ tun baŋa nɪ, dɪ n nɔɔna Yisrayɛlɪ tiinə bam baŋa nɪ, sɪ n cəgi dí wɛ-loro maŋa kalɪ maama dí na loori zənə n tee nɪ tun. ⁵³Bɛŋwaani, ku yɪ nmɪ tutɪ mu pɔɔrɪ dɪbam lugu baŋa dwi maama wɔnɪ sɪ dí taa yɪ nmɪ tutɪ nɔɔna bam, ku maŋɪ dɪ nmɪ dɛɛn na tagɪ te n brɪ n tuntɔŋnɪ Moyisi maŋa

kalɪ nmɪ na lɪ dí nabaara bam n ja n nuŋi Ezipi tuv nɪ tun.»

⁵⁴Solɔmɔn na warɪ Baŋa-Wɛ yɪ o loori zənə o tee nɪ o ti kuntu tun, o ma zaŋɪ wɛɛnɪ o zɪgi Baŋa-Wɛ kaanum bimbim dɪm yigə nɪ, mɛ o ya na kuni doonə dɪ tɔŋə nɪ o zəŋi o jɪa wɛɛnɪ o loori tun. ⁵⁵O ma zɪgi o yɔɔrɪ Yisrayɛlɪ tiinə kɔgɔ kum yɪ o kwe Wɛ zaani o ma kɪ ba maama yu-yoŋo. O ma ta dɪ kwər-dɪa o wɪ: ⁵⁶«Baŋa-Wɛ maŋɪ dɪ tiə mu, Dɪ na pɛ Dɪ nɔɔna Yisrayɛlɪ tiinə bam laan na siun nɪ Dɪ na maŋɪ Dɪ goni nɪ nɪ Dɪ wó kɪ te tun. Dɪ na tiŋi nɪ dɪ Dɪ tuntɔŋnɪ Moyisi nɪ Dɪ wó kɪ wo-laaru tɪlɪ maama tun, dɪ dɪdɪa dɪ wɪ tu tɪga nɪ. ⁵⁷Dɪbam Tu Baŋa-Wɛ wó taa wura dɪbam tee nɪ, nɪnɛɛnɪ Dɪ dɛɛn na wura dɪ dí nabaara bam te tun. Dɪ bá yagɪ dɪbam naa Dɪ vɪn dɪbam. ⁵⁸Dɪ nan wó vri dí bɪcara sɪ dí taa tɔgi Dɪ cwe sɪm, yɪ dí daari dí sɛ Dɪ niə yam, dɪ Dɪ zaasum dɪm, dɪ Dɪ cullu tum maama, nɪ Dɪ na pɛ dí nabaara bam sɪ ba taa tɔgi tun. ⁵⁹Baŋa-Wɛ wó pa Dɪ yigə taa wɪ a taani dɪntɪ a na loori Dɪ yigə nɪ tun wɔnɪ maŋa maama, wɪa dɪ titɪ. Dɪbam Tu Baŋa-Wɛ ta wó wəli amɪ wulɪ na yɪ Dɪ tuntɔŋnɪ tun dɪ Dɪ nɔɔna Yisrayɛlɪ tiinə bam sɪ ku maŋɪ dɪ ba na lagɪ te de wɔnɪ tun. ⁶⁰Kuntu wó pa lugu baŋa dwi

maama lwarɪ nɪ Baŋa-We yɪrɪnɪ mu yɪ We cɪga cɪga yɪ We dɪdɔŋ daa tɔrɔ. ⁶¹Abam balu na yɪ dɪbam Tu Baŋa-We nɔɔna tun, taá ye-na sɪ á taá tɔgɪ Dɪ kwɪə yam á daari á sɛ Dɪ niə yam maama, nɪ á na maŋɪ á kɪ te zɪm tun.»

Ba di candiə We-di-kamunu kum ɲwaani

⁶²Pe Solomɔn dɪdaani Yisrayeli tiinɔ kɔgɔ kum maama deen ma kwe pɛera ba kɪ kaanum ba pa Baŋa-We. ⁶³Solomɔn deen kwe naani murrɔ fiinle-tule (22,000) mu, dɪ peeni dɪ bunɪ murrɔ bi dɪ fiinle (120,000) mu o pa ba ma ba kɪ yazurɔ pɛera ba pa Baŋa-We. O dɪ Yisrayeli tiinɔ bam maama kɪ kuntu mu ba ma purɪ Baŋa-We digɔ kam Dɪ yurɪ zulɔ ɲwaani. ⁶⁴De dum kuntu nɪ pɛ wum kwe kunkɔlɔ kum na wu Baŋa-We digɔ kam yigɔ nɪ tun mu sɪ ku taa yɪ ku yira We ɲwaani. O ma zɪgɪ kunkɔlɔ kum tɪtari dum seeni o kwe zweem pɛera, dɪ wɔdiu pɛera, dɪ vara lara kalu na wura yazurɔ pɛera ɲwaani tun o kɪ kaanum dum. Benɲwaani, canna kaanum bimbim dum na zɪgɪ Baŋa-We yigɔ nɪ tun muri sɪ kaanum dum maama wani dɪ kɪ dɪ baŋa nɪ.

⁶⁵Solomɔn dɪ Yisrayeli tiinɔ kɔgɔ kum na wu o tee nɪ tun kwe da yarpe mu sɪ ba di candiə kam.

Ba kɔgɔ kum deen daga mu yɪ ba nuŋi Yisrayeli je maama nɪ, ku zɪgɪ Lebo-Hamati tuw nɪ sɪ ku yɪ Ezipi bu-tula kam seeni, ba ba ba tɔgɪ ba di candiə kam ba ma zuli Baŋa-We. ⁶⁶Tɪga na pɔvri tun, Solomɔn ma bani nɔɔna bam sɪ ba joori ba sam. Nɔɔna bam ma kɪ pɛ wum le. Ba na maa joori sɔŋɔ tun, ba deen jɪgɪ wupolo zanzan dɪ Baŋa-We na kɪ wo-laaru tɪlu maama Dɪ pa Dɪ tuntɔŋɔ Davidi dɪ Dɪ nɔɔna Yisrayeli tiinɔ bam tun.

Baŋa-We daa vuuri Dɪ tutɪ dɪ Solomɔn

9 Pe Solomɔn deen na logɪ Baŋa-We digɔ kam, dɪ o tutɪ sɔŋɔ kum, dɪ wonɔ kulu maama o ya na lagɪ sɪ o lo o ti tun, ²Baŋa-We daa ma ba Dɪ vuuri Dɪ tutɪ did-o Dɪ kɪ bule, nɪ Dɪ ya na maŋɪ Dɪ kɪ te Gabawɔn nɪ tun. ³Baŋa-We ma ta did-o Dɪ wi:

«Amu ni nmu na loori a tee nɪ sɪ a kɪ wonɔ kulu a pa-m tun. Digɔ kam n na loga amu ɲwaani tun, a sunɪ a pɔɔrɪ-ka sɪ ka taa yɪ lanyirani fasi mu, sɪ a yurɪ dum taa wura maŋa maama. Amu yɪ pagɪ ka baŋa nɪ yɪ a wubɔŋa dɪ wú taa wu ka wunɪ maŋa maama. ⁴Ku nan na yɪ nmu, n na jɪgɪ cɪga n ɲwɪa nɪ, nɪ n ko Davidi deen na kɪ te yɪ o yɔɔrɪ o tɔgɪ cwɛŋɔ dɪ wubɔŋ-laaru tun, yɪ

n na se n tɔɔ a niə yam, dɪ a kwia yam, dɪ a cullu tum, ⁵ amv laan wú pa n dwi dum taa di Yisrayelɪ tu paartɪ maɲa maama. A na goni ni te dɪ nmv ko Davidi nɪ: o dwi dum bá ga nɔɔnv sɪ o di paartɪ Yisrayelɪ tiinə bam baɲa nɪ tun wú sunɪ ku kɪ.

⁶ Nmv dɪdaani dwi dɪlv na wú saɲɪ nmv kwaga tun nan na ywəri amv cwəɲə kam nɪ yɪ á vɪn a niə yam dɪ a kwia yam, á daartɪ á pipiri á zuli wa yadonnə, ⁷ amv laan wú zəli abam Yisrayelɪ tiinə bam sɪ á daa yɪ taá zʊvɪ tɪga kantv a na kwe a pa abam tun baɲa nɪ. A maa wú vɪn digə kantv a ya na se sɪ ka taa yɪ lanyɪranɪ fastɪ a yɪɪ zúlə ɲwaani tun dɪ. Kuntv na kɪa, dwi-ge tiinə laan wú taa jɪɔ Yisrayelɪ tiinə bam mv ba mwana yɪ ba gooni-ba. ⁸ Digə kantv maa wú yɔvɪ ka tɪ ka saartɪ ka taa yɪ di-doɲo. Nɔɔna maama maa na de da sɪ ba kɛ, kʊv kɪ-ba yəu mv, pa ba taa gooni yɪ ba tɛ nɪ: «Bɛ mv yɪ Baɲa-Wɛ pa lɛrv tintv yɪ ba tɪga kam dɪ ba Wɛ-digə kam?» ⁹ Nɔɔna maa wú ləri nɪ: «Ba titɪ mv mɛ ba kwaga ba ya ba Tu Baɲa-Wɛ dum. Dintv nan ya mv jaani ba nabaara bam Dɪ nuɲi Ezipi tw nɪ. Ba nan na pipiri ba tɔɔ wa yadonnə yɪ ba zuli-ya tun ɲwaani mv Baɲa-Wɛ pɛ lɛrv tintv yɪ-ba.»

Pɛ Solɔmɔn tutuɲa yadonnə

¹⁰ Pɛ Solɔmɔn deen kwe bɪna fiinle mv o ma o lɔ Baɲa-Wɛ digə kam dɪ o titɪ sɔɲo kʊm maama. ¹¹ Solɔmɔn ma kwe tuntɪ fiinle na wʊ Galile laɲa kam nɪ tun o pa Tiiri tu pɛ Hiramɪ, bɛɲwaani wuntv deen zən-o dɪ Sedri de, dɪ da-ɲunnu tidonnə, dɪ səbu-sɪɲa, nɪ o na laga te maama sɪ o ma o lɔ Wɛ-digə kam tun. ¹² Pɛ Hiramɪ na zɪɔ Tiiri nɪ o vu o na tuntɪ dɪlv Solɔmɔn na pɛ-o tun, o yɪ maa wʊ su-dɪ. ¹³ O ma ta dɪ Solɔmɔn o wɪ: «A cilɔɲ, tuntɪ dintv dwi mv nmv kwe n pa-nɪ?» O ma pa dɪ laɲa kam yɪɪ nɪ «Kabuli». Yɪɪ dum kuntv mv wura dɪ zɪm maama. ¹⁴ Hiramɪ ya pɛ Solɔmɔn səbu-sɪɲa kalv duuni na yɪ kilo mʊrvv tɪna (4,000) tun mv.

¹⁵ Tintuɲna balv Solɔmɔn deen na pɛ ba tuɲɪ tutuɲ-deera ba pa-o tun taani mv tintv. O deen pɛ ba lɔ Baɲa-Wɛ digə kam, dɪ o titɪ sɔɲo kʊm, dɪ Milo jəgə kam, yɪ ba daartɪ ba lɔ Zeruzalem tw kəbrə kam, dɪ Hazvɪ tw kʊm, dɪ Megido tw kʊm, dɪ Gezɛɪ tw kʊm.

¹⁶ Ku yɪ Ezipi Pa-farv wʊm deen mv maɲɪ o kɪ najara o di Gezɛɪ tw kʊm. O dɪ mim mv kʊ wʊnɪ yɪ o daartɪ o gu Kaanan tiinə bam na

zuvri da tun. O ma daari o kwe-ka o pa o buko si o ma o zu Solomɔn. ¹⁷Solomɔn ma pa ba joori ba lo Gezerti tuw kum.

Solomɔn deen ma pa o tuntɔɔna bam lo Bete-Horon tuw kum na wu kuri seeni tun, ¹⁸di Baalati, di Tamaari na wu Zuda kagua kam ni tun. ¹⁹O ta pe ba lo tuni dɔlɔ o na wu taa zigɔ wodiiru, di jara-kɛm tɛrikooru, di siseɔ-nɔɔna da tun. O ta pe ba lo o wubuɔa na jaani kulɔ maama si o lo tun mu Zeruzalem ni, di Liban ni, di je sulɔ maama o na di paari da tun.

^{20–21}Solomɔn na fin nɔɔna balɔ si ba taa tɔɔɔ titɔɔ-deera ba pa-o tun deen yi Amɔɔri tiinɛ, di Heti tiinɛ, di Perezi tiinɛ, di Hevi tiinɛ, di Yebusi tiinɛ mu. Bantu dai Yisrayeli dwi tiinɛ yi ba ya ta daari Yisrayeli tɔga kam ni. Bantu nan yi dwiɛ yalɔ Yisrayeli tiinɛ bam deen na wu yɔɔri ba cɔɔɔ tun biɛ mu. Ba ta yi gambe mu di zum maama. ²²Ku nan na yi Yisrayeli tiinɛ bam titi, Solomɔn deen wu pe bantu ji o gambe. O nan pe ba ji o jar-kɛrɛ, di o diɛɛra, di o jar-kɛrɛ yigɛ tiinɛ, di o jara-kɛm tɛrikooru diinɛ, diɛɛn o sise diinɛ yigɛ tiinɛ mu.

²³Diɛɛra balɔ na nii tuntɔɔna bam baɔa ni ba pa Solomɔn tun deen yi nɔɔna biɛ-yanu di fiinnu (550) mu. Ba deen maa nii o titɔɔa yam maama baɔa ni.

²⁴Pe Solomɔn kaani wulɔ na yi Ezipi Pa-faru wum buko tun deen zigɔ Davidi tuw kum ni o vu sɔɔɔ kulɔ Solomɔn na loɔɔ o pa-o tun. Solomɔn ma lo Milo jɔgɛ kam o wɛli da.

²⁵Kuni butɔ bini maama wuni mu Solomɔn yɛni o ki zweem peera di yazurɛ peera bimbim dɔlɔ o na loɔa o pa Baɔa-We tun baɔa ni. O ta ma zwe wɛɛnu tulɔ lwɛm na ywɛmmɛ tun o pa Baɔa-We. Kuntu baɔa ni mu o deen pe We-digɛ kam zigɔ ka ti.

²⁶Pe Solomɔn deen pe ba ki nabor-kamunnu zanzan Ezion-Eberi ni ba pa-o. Tuw kum kuntu bwɛlɛ di Eyilati na wu Nani-sɔɔɔ kum ni ni Edom tɔga baɔa ni tun mu. ²⁷Pe Hiramɔ ma tɔɔɔ o nɔɔna balɔ na ye nabwɛɛru yunɔim tun badaara si ba vu ba gwaani di Solomɔn nɔɔna bam ba tɔɔɔ. ²⁸Ba ma co nabwɛɛru tum ba vu ba yi Ofiiri yi ba na sɛbu-sɔɔa zanzan dɛani. Ba ma ja sɛbu-sɔɔa kilo murrɔ fugɛ-tina (14,000) ba joori ba vu ba pa Pe Solomɔn.

Seba pa-kana wum yira taani

10 Seba tuw pa-kana wum deen ni Pe Solomɔn yiri na zaɔɔ je maama ni di o na zuli Baɔa-We te tun. O ma zaɔɔ o vu Zeruzalem si o maɔ-o di bwɛɛ yalɔ na dana tun o nii. ²O deen pe o tuntɔɔna zanzan

tɔɔɔ dɪd-o ba vu, dɪdaani yogondɔ yalɔ na zɪɔ wo-talooru dwi dwi, dɪ sɛbu-sɪɔ, dɪ kandwa-ɣuna zanzan tun. O na yi Solɔmɔn te tun mu o bwe-o bwiɛ yalɔ maama o wubɔɔ na jaani sɪ o bwe tun. ³Pe Solɔmɔn dɪ ma lɛri o bwiɛ yam maama. Ya na maɔɔ ya cana te dɪ, o wani o lɛri ya maama. ⁴Seba tuw pa-kana wum ma maani Solɔmɔn swan yam maama na yi te tun. O ta ma na pe sɔɔɔ kulu o na lɔɔ tun, ⁵dɪ wudɪiru tɪlɔ o na yɛni o di tun, dɪ o na kwe o tuntɔɔna bam jɔɔ je te, dɪ balɔ na zɪɔ o wudɪu dɪ wo-nyɔɔru ba pa-o tun na zu gwar-ɣunnu tɪlɔ tun, dɪdaani pɛɛra yalɔ o na yɛni o zwe o ma o kɪ kaanum Baɔa-We digɔ kam nɪ tun. O na maani tuntu maama tun, ku ma pa o ni yɛ.

⁶O ma ta dɪ pe wum o wɪ: «A ta na wu a tɪtɪ tuw nɪ yi a ni n yira cibari yalɔ maama tun sunɪ ku yi cɪɔ mu. ⁷Ku na dai amu tɪtɪ mu na tu a na tuntu maama tun, a yaá ta wɪ ku yi vwan mu. A nan na ni wɛɛnu tɪlɔ tun wu yi te maama a yi duntu zum na nɛ tun cicoro. Nmu swan yam dɪ n juɔɔɔɔ tun daga tɪ dwe ba na taga te ba bri-nɪ tun. ⁸Nmu nɔɔna bam dɪ n tuntɔɔna bam tiini ba jɔɔ yu-yoɔ, ba na wu n tee nɪ de maama ba cɛɔ nmu swan taana yam tun ɣwaani. ⁹N

Tu Baɔa-We dum maɔɔ dɪ tiɛ, dɪ Dɪ wu na de nmu yi Dɪ kuri-m sɪ n di paari Yisrayɛɔ tiinɔ baɔa nɪ tun. Baɔa-We na soe Yisrayɛɔ dwi tiinɔ maɔa maama tun ɣwaani mu Dɪ kuri-m sɪ n ji ba pɛ, sɪ n daari n tɔɔɔ cwɔɔ n ta n bura cɪɔ bura n pa-ba.»

¹⁰Pa-kana wum deen ma kwe sɛbu-sɪɔ na dwe kilo murrɔ tuna (4,000) tun o pa Solɔmɔn, ku wɛɔ dɪ wo-talooru, dɪ kandwa-ɣuna zanzan. Nɔɔn-nɔɔnu nan ta wu fɔɔ o ja wo-talooru sɪlɔ na daga sɪ yi sɪlɔ Seba pa-kana wum na kwe o ja o ba o pa Pe Solɔmɔn tun.

¹¹Pe Hiramɪ nabwɛɛru tɪlɔ deen na zɪɔ Ofiiri nɪ tɪ ja sɛbu-sɪɔ tɪ ba tɪ pa Pe Solɔmɔn tun ta ma ja da-ɣunnu dɪ kandwa-ɣuna zanzan na nuɔi da tun tɪ ba tɪ pa-o. ¹²Pe wum ma kwe de sum o ma kɪ natɛn-yiɔ sɪ ya wɛɔ We-digɔ kam nɪ, dɪ pe sɔɔɔ kum nɪ. O ma daari o ma de sum o kɪ kwaanɔ dwi dwi o pa balɔ na leeni tun. Da-ɣunnu tun kontu tiini tɪ lana tɪ dwe tɪlɔ maama na tu tɪ yi Yisrayɛɔ tuw dɪ zum maama tun.

¹³Pe Solɔmɔn deen kwe kulu maama Seba pa-kana wum na laga tun o pa-o mu. Ku dai wɛɛnu tɪlɔ o wubɔɔ na jaani sɪ o pa-o tun yiranɪ, sɪ ku yi pa-kana wum na

loori kulɔ maama o tee nɛ tun mu o pɛ-o o wɛli da. Pa-kana wum di o kwaga kam laan ma joori ba tu.

Solɔmɔn jɔjɔguru na daga te tun

¹⁴Bini maama wuni Solɔmɔn deen yɛni o jɔɔi sɛbu-sɔɔa kilo murrɔ fiinle-tɔtɔ (23,000) mu, ¹⁵ku wɛli di lampoo kulɔ o na jɔɔi vɛlɛ, di pipimpiinɛ, di Arabi pwa bam maama, di Yisrayeli tw tuni yigɛ tiinɛ bam tee nɛ tun.

¹⁶Pɛ Solɔmɔn deen kwe sɛbu-sɔɔa o ma mɔ nantan-kamunɛ biɛ-yale (200) mu. O deen kwe sɛbu-sɔɔa na yi kilo turpɛ tun mu o ma turi si didua didua. ¹⁷O ta ma ki nantan-balwa biɛ-yatɔ (300), yi o kwe sɛbu-sɔɔa na yi kilo tile tun o ma turi si didua didua. O ma kwe-si o ki digɛ kalɔ ba na bɛi nɛ «Liban Kagua» tun wuni.

¹⁸Pɛ wum ta ma pa ba kwe tuu yɛlɛ ba ma ki paari yitun-kamunu ba pa-o. Ba ma daari ba ma sɛbu-sɔɔa kalɔ na yi lanyuranɛ tun ba turi ku yira. ¹⁹Natɛm dilɔ na jigi natɛn-yiɛ yardɔ tun mu diini di yi paari jangɔɔɔ kum. Ku kwaga kam maa yi kukulu ku baɔa seeni. Ku jun sile sum maama maa jigi nyɔɔɔ nyinyugu si tikɛri nɛ. ²⁰Natɛm dum natɛn-yi maama di maa jigi nyɔɔɔ nyinyuru tile di baɔa nɛ, jazum

di jagwiɛ seeni, si ku ki nyɔɔɔ nyinyuru fugɛ-tile. Lugu baɔa tuni maama nɛ paari jangɔɔɔ tɛrɛ ku na nyi di Pɛ Solɔmɔn nyum kum.

²¹Ku na yi Pɛ Solɔmɔn na-zwi sum maama, ku wɛli di o zila yalɔ maama na wu «Liban Kagua» digɛ kam nɛ tun, ba mɛ sɛbu-sɔɔa mu ba ki ti maama. Ba wu mɛ sɛbu-pɔɔɔ ba ki ti kulɔkulɔ, ti na ba jigi yuu Solɔmɔn paari maɔa kam nɛ tun ɔwaani. ²²Pɛ wum deen jigi nabor-kamunnu zanzan ti na wɛli di Pɛ Hiramɛ nabwɛru tum ti beeri pipiu ɔwaani tun. Bina yatɔ maama wuni o nabwɛru tum wɔ zɔɔi sɛbu-sɔɔa, di sɛbu-pɔɔɔ, di tuu yɛlɛ, di kalwɛ, di kuɔwaaru mu ti ba ti pa-o.

²³Pɛ Solɔmɔn deen mu yi nadum di swan tu o dwe pwa maama lugu baɔa nɛ. ²⁴Lugu baɔa nɔɔna dwi maama maa soe si ba taa tui o te ba cɛgi yi-puru taani dilɔ Baɔa-We na pɛ-o tun. ²⁵Ba nan na yɛni ba tui, ba didua didua maa wɔ ja o pɛeri o ba o pa Solɔmɔn. Bini maama wuni ba deen jaani sɛbu-pɔɔɔ wɛnu, di sɛbu-sɔɔa wɛnu, di gwaaru, di trali nugɛ, di wɛnu tilɔ lwɛm na ywɛmmɛ tun dwi dwi, di siseɔ-nɔɔna, di bina-sise ba tui ba pa-o.

²⁶Solɔmɔn deen ma la jara-kɛm tɛrikooru muru di biɛ-yana

(1,400), dɔdaani siseŋ-nɔɔna murru fugə-tile (12,000). O deen pɔɔri sɪ sɪdonnə o yagi tunti dɪlɔ o na kuri sɪ ŋwaani tun nɪ. Sɪdaara maa wu Zeruzalem nɪ mɛ o na zɔvri tun. ²⁷O paari dim maŋa nɪ, sɛbu-pɔŋo tiini tɪ daga Zeruzalem nɪ nɪ kandwa te. Sedri da-ŋunnu dɪ maa ba jɪgɪ zuri nɪnɛni kapurru na daga te wa-zɔvri seeni bwælu tum nɪ tun. ²⁸Nɔɔna deen ve Ezipi dɪ Silisi tunti dum mu ba kwe sɛbu ba yægi sise ba pa Solɔmɔn. Ku maa yɪ o pipimpiinə mu yəni ba yægi-sɪ Silisi tuw nɪ, yɪ ba ŋwɪ kulu na maŋi tun. ²⁹Ku na yɪ jara-kəm tərɪko, ba yəni ba yægi-ku Ezipi nɪ dɪ sɛbu-pɔŋo sɛbu-dala biə-yardu (600) mu. Sisəŋə maa yægi dɪ sɛbu-pɔŋo sɛbu-dala bi dɪ fiinnu (150). Pɛ wum pipimpiinə bam deen yəni ba kwe tərɪkooru dɪ siseŋ-nɔɔna zanzan ba yægi ba pa Hetɪ tiinə pwa bam dɪ Siiri tiinə pwa mu.

Solɔmɔn kaana bam taani

11 Pɛ Solɔmɔn deen soe sɪ o taa lagi kaana zanzan na yɪ vərə tun mu o wəli o kaani wulu na yɪ Ezipi Pa-faru buko wum tun nɪ. O kaana bam kuntu nuŋi Moabi tiinə, dɪ Amɔn tiinə, dɪ Edəm tiinə, dɪ Sidɔn tiinə, dɪ Hetɪ tiinə bam wunɪ mu. ²Sɪ ku loori o na di kaana

bam kuntu tun, Baŋa-We ya maŋi Dɪ kaani Yistrayeli dwi tiinə bam wɪ: ba yɪ zaŋi ba di bukwa balu na nuŋi tunti dum kuntu nɪ tun, naa ba sɛ sɪ ba bukwa zu bantu dɪ baara. Baŋa-We tagɪ Dɪ wɪ: «Á na kɪ kuntu, bantu wú sɔgɪ á biə bam wubɔŋa sɪ ba taa zuli ba jwənə yam mu.» Dɪ kuntu maama, Solɔmɔn deen ta lagi tunti dum kuntu bukwa mu. ³Solɔmɔn deen di kaana na yɪ pwa bukwa tun biə yarpe (700) mu. O maa jɪgɪ ka-bi biə-yatɔ (300) o wəli da. Kaana bam kuntu ma pa Solɔmɔn ywəri We cwəŋə wunɪ. ⁴Solɔmɔn na yɪ o kukwurɔ maŋa tun, mu o kaana bam pɛ o zuli ba wa-yɔɔru tum. Kuntɔ ma pa o daa ba jɪgɪ cɪga dɪ o Tu Baŋa-We sɪ ku yɪ o ko Davidi ya na yɔɔri o kɪ o cɪga dɪ We te tun. ⁵O deen zuli Asetari jwəm dum Sidɔn tiinə na zuli tun, dɪ Molɔkɪ jwəm dum na yɪ wo-zɔɔnɪ dɪlɔ Amɔn tiinə na zuli tun mu. ⁶Solɔmɔn deen tɔŋi lwarum o cɔgɪ Baŋa-We yigə. O maa wu kwe o bɪcarɪ maama o ma o tɔgɪ Baŋa-We nɪnɛni o ko Davidi na kɪ te tun.

⁷Solɔmɔn deen lɔgɪ wara-je bimbim mu piu kulu na wu Zeruzalem wa-puli seeni tun yuu nɪ, sɪ o taa zuli Kemɔsi na yɪ Moabi tiinə jwəm tun, dɪ Molɔkɪ na yɪ Amɔn tiinə jwəm tun da. ⁸O daa ta kɪ kuntu doŋ mu o pa o kaana bam maama, sɪ ba dɪ taa zwɛ wənu ba

daari ba taa ki kaanum ba pa ba titi wa-yɔɔru tum.

⁹ Baŋa-We banɛ deen zaŋi Solomɔn baŋa ni, di o na ywəri Dɛ cwɛŋɛ kam wonɛ tun. Baŋa-We dum na yi Yisrayeli tiinɛ We tun deen ya vuuri Dɛ titi Dɛ bri Solomɔn kuni bule mu.

¹⁰ Dɛ ma yɔɔri Dɛ kaan-o si o yi zuli wa-yɔɔru. Solomɔn ma vin We ni dum. ¹¹ Kuntu ŋwaani Baŋa-We tagi di Solomɔn Dɛ wi: «Nmu na paali n ki n wubɔŋa na laga te, yi n vin a ni dum, di a kwia yam tun ŋwaani, a laan lagi a joŋi paari dum nmu juŋa ni mu a kwe a pa nmu tuntɔŋna bam didva si o taa te. ¹² Davidi nan na yi nmu ko tun ŋwaani, amu bá ki kuntu nmu ŋwia maŋa ni. Nmu bu nan na ləri n yuu ni, a laan wó joŋi paari dum wontu juŋa ni mu. ¹³ Di kuntu maama, a bá joŋi paari dum maama o juŋa ni. A nan wó pa dwi didva daari si o di paari bantu baŋa ni, a tuntɔŋnu Pe Davidi ŋwaani, didaani a titi tuw Zeruzalem ŋwaani.»

Solomɔn dunu Adadi taani

¹⁴ Baŋa-We deen pe dunu wudon mu zaŋi o ki jara di Solomɔn. Wuntu yi Edom tu Adadi na yi Edom pe sɔŋɔ bu tun mu. ¹⁵ Faŋa faŋa mu Davidi deen ya ve o zaŋi najara di Edom tuw tiinɛ yi

o wani-ba. Zoabi wulu na yi o jar-kərə bam yigə tu tun ma tɔgi o vu tuw kum kuntu si o kwe twa bam o ki. O na wura tun mu o gu Edom tiinɛ baara bam maama. ¹⁶ O di Yisrayeli jar-kərə bam maama deen ma maŋi Edom tuw kum ni ba ki canɛ sɔrɔv, yi ba gu baara bam maama ba ti. ¹⁷ Adadi ta na yi bu tun, o ma tɔgi di o ko wum tuntɔŋna balu ya na yi Edom tiinɛ tun si ba duri ba lu ba vu Ezipi tuw. ¹⁸ Ba deen zigɛ Madian ni mu ba vu Paran. Ba ta ma zigɛ Paran ni ba kwe nɔɔna ba wəli da ba vu Ezipi. Ba na yi da tun, Ezipi Pa-faru wum ma kwe sɔŋɔ, di tɔga, di ba de wonɛ ni-wodiu o pa Adadi. ¹⁹ Pe wum yi na su Adadi kikiə tun, o ma kwe o titi kaani nyaani o pa Adadi si o di o ma o ki kaani. Pe kaani Tapenɛsi nyaani wum mu kuntu. ²⁰ Wuntu ma lu bəkərə o pa Adadi, yi ba pa o yuri wi Genubati. Tapenɛsi maa jig-o o kɔna pe sɔŋɔ kum ni. Bu wum di Pa-faru wum biə bam maama maa ni daani.

²¹ Adadi deen ni ni Davidi di o jar-kərə bam yigə tu Zoabi mu tɔga. O ma ta di Ezipi Pa-faru wum o wi: «Pe, a loori-m! Pa-ni cwɛŋɛ si a joori a ko sɔŋɔ.» ²² Pe wum ma ləri o wi: «Bɛŋwaani mu? Nmu laga woŋo mu yi n ga amu tee ni na?» Adadi ma ləri o wi: «Kv dai kuntu. Nan

yagɪ sɪ a joori sɔŋɔ.» O ma sunɪ o joori o tutɪ tɪv.

Solɔmɔn dɔnvu Rezon taanɪ

²³Wɛ ta ma pa dɔnvu wudɔŋ kɪ jara dɪ Solɔmɔn. Wuntɪ maa yɪ ɛlyada bu Rezon. Rezon dɛɛn duri mu o yagɪ o tu Hadadezerɪ na yɪ Zoba tɪv pɛ tun. ²⁴Davidi na wanɪ Hadadezerɪ jar-kɛrɛ bam tun, kuntu kwaga nɪ mu Rezon kuri baara balu na yɪ vɪnvɪna tɪn o kɪ daanɪ yɪ o ji ba yigɛ tu. Ba ma vu Damasi ba zɔvɪ da. Ba na wura tun mu ba pɛ Rezon di paari Damasi nɪ. ²⁵Rezon dɛɛn yɪ Yisrayɛlɪ tiinɛ dɔnvu mu maŋa kalu maama Solɔmɔn ta na wu o ŋwia wuntɪ tun. O pɛ lɛɛv yɪ Yisrayɛlɪ tiinɛ bam, nɪ Adadi dɪ na kɪ te tun mu. O dɛɛn di paari Siiri tiinɛ maama baŋa nɪ yɪ o culi Yisrayɛlɪ tiinɛ bam.

Solɔmɔn dɔnvu Zeroboam taanɪ

²⁶Nɔɔnvu wulɔ dɪ daa na zaŋɪ o kɪ jara dɪ Pɛ Solɔmɔn tun yɪ o tuntɔŋna bam didva, o yurɪ na yɪ Zeroboam tun mu. Wuntɪ dɛɛn yɪ Efrayim tu Nebati bu mu, yɪ o nuŋi Zerɛdɪ. O nu mu yɪ Seruya. O maa yɪ kadɛm. ²⁷Ku na kɪ te yɪ o culi Solɔmɔn tun mu tuntɔ: Solɔmɔn ya pɛ ba fɔŋi ba lɔ Milo jɛgɛ kam Zeruzalɛm tɪv

nɪ. O ta ma pa ba kwe tɪv kum kɛbrɛ kam. ²⁸Zeroboam dɛɛn jigi baari yɪ Solɔmɔn maanɪ nɪ o sunɪ o yɪɛ tutɔŋa yam baŋa nɪ mu. Kuntu ŋwaaɪ o pɛ Zeroboam nii Zuzɛfu dwi tiinɛ balu na tɔŋɪ tutɔŋa yam tun baŋa nɪ.

²⁹Dɛ didwi mu Zeroboam nuŋi Zeruzalɛm nɪ o maa ve cwɛŋɛ. Wɛ nijɔŋnu Ahiya na yɪ Siloo tu tun ma jeer-o cwɛŋɛ yuu nɪ. Ba bale bam maa wu pooni nɪ ba yuranɪ, yɪ Ahiya zu gwar-daŋɔ kulɔ na yɪ nadɔŋu tun. ³⁰O ma lɪ o gwar-daŋɔ kum, o ja o tɔrɪ tɔrɪ sɪ ku ji garyiɛ fugɛ-tɪlɛ.

³¹O ma ta dɪ Zeroboam o wi: «Kwe garyiɛ fugɛ n ta n jiga, bɛŋwaaɪ Baŋa-Wɛ dilɔ na yɪ Yisrayɛlɪ tiinɛ Wɛ tun mu wi: «A lagɪ a ja paari dɪm mu a jonɪ Solɔmɔn juŋa nɪ, a daari a kwe dwiɛ fugɛ a pa-m sɪ n ta n te. ³²A nan wɔ pa Solɔmɔn ta taa te dwi didva mu, a tuntɔŋnu Davidi ŋwaaɪ, didaani Zeruzalɛm tɪv kulɔ a na kuri Yisrayɛlɪ dwiɛ yam maama wuntɪ sɪ ku taa yɪ amu tutɪ nyum tun ŋwaaɪ. ³³Solɔmɔn dɪ o dwi dɪm vɪn amu yɪ ba zuli Asetari jwɛm dɪm Sidɔn tiinɛ na zuli tun, dɪ Kemasi jwɛm na yɪ Moabi tiinɛ Wɛ tun, dɪ Molɔki na yɪ Amɔn tiinɛ Wɛ tun. Ba maa wu tɔŋi amu cwe sum sɪ ba taa kɪ kulɔ na poli a wuv tun. Ba nan vɪn a cullu tun dɪ a kwɪɛ yam mu. Ba maa wu

tɔɔi cwɛŋɛ kalɔ Solɔmɔn ko Davidi na tɔɔi tɔn. ³⁴Di ku di, a bá li paari dum maama Solɔmɔn juɔa nɛ. O ta na ŋwi: o daa ta wó di paari dum, a tɔntɔŋnɔ Davidi ŋwaani, di wuntu na tɔɔi o tɔɔi a kwia yam di a nia yam tɔn ŋwaani. ³⁵Solɔmɔn bu nan na lɛri o yuu nɛ, a laan wó jɔɔi paari dum o tee nɛ, yi a daari a kwe Yisrayeli dwia fugɛ a pa-m si n ta n te. ³⁶A nan wó pa Solɔmɔn bu wum taa te dwi didwa mu. Kuntu mu wó pa Pɛ Davidi dwi dum nɔɔnɔ ta taa di paari Zeruzalem tuw kulɔ wuni amu na kuri si nɔɔna taa zuli-nɛ da tɔn. ³⁷Ku daari, ku na yi nmu Zeroboam, amu wó tiɔi-m si n ta n te Yisrayeli tɔga kam mɛ maama n wubɔɔa na lagi tɔn. N laan wó di paari Yisrayeli tiina baɔa nɛ. ³⁸N nan maɔi si n kɛ kulɔ maama a na wó pa-m ni si n kɛ tɔn, yi n tɔɔi a cwe sum n kɛ kulɔ na wó poli a wuu tɔn. Nmu na tɔɔi n tɔɔi a kwia yam di a ni-kaana yam, nuneɛni a tɔntɔŋnɔ Davidi deen na kɛ te tɔn, amu wó taa wura n tee nɛ. A ta wó pa n dwi dum taa wura taan, nuneɛni a na pɛ Davidi dwi dum kɛ te tɔn. Ní ta n nii Yisrayeli dwi tiina bam baɔa nɛ. ³⁹Solɔmɔn lwarum dum ŋwaani, a lagi a waari Davidi kwaga kam mu. Ku nan bá taa yi maɔa maama wuu mu.»

⁴⁰Kuntu ŋwaani Solɔmɔn deen beeri cwɛŋɛ si o gu Zeroboam. Zeroboam ma duri o lu o vu Ezipi. O ma maɔi Ezipi tuw Pɛ Sisaki tee nɛ si ku taa nii maɔa kalɔ Solɔmɔn na tɔɔi tɔn.

Solɔmɔn tɔvni

⁴¹Solɔmɔn deen na di paari yi o kɛ wɛɛnu tilɔ maama tɔn, di o tɔvɔa yam, di o yi-pɔvɔ kum maama ba pɔvɔni-ti ba tiɔi *Solɔmɔn Kikia Cibari* tɔnɔ kum wuni. ⁴²Solɔmɔn jɛni Zeruzalem nɛ o di paari Yisrayeli tuw maama nɛ o kɛ bina fiinna mu. ⁴³O laan ma ti yi o vu o kwɛ te. Ba ma kwe-o ba kɛ o ko Davidi tuw kum nɛ. O bu Robvam ma lɛri o yuu nɛ o di paari.

Yisrayeli tiina vɔn Robvam

12 Robvam deen ma vu Sishem, Yisrayeli tiina bam maama na jeeri da si ba tiɔ-o pɛ tɔn ŋwaani. ²Nɛbatɔ bu Zeroboam deen ya duri o vu Ezipi mu si o lu Pɛ Solɔmɔn juɔa nɛ. O ta na wu daani tɔn mu o ni Solɔmɔn tɔvni ŋwa. O ma joori sɔɔɔ. ³Ba ma tɔɔi ba baɔi Zeroboam si o di Yisrayeli kɔɔɔ kum maama tɔɔi daani ba vu Robvam te. Ba

ma ta dɪd-o ba wɪ: ⁴«Nmu ko Solɔmɔn deen tiini o yaari dɪbam dɪ tutɔɣ-cɛera. Kuntu tun, nan kwaani si n pa ku taa bwənə ku pa dɪbam, si dɪ wani dɪ sin dɪ yaara yam wuni. N na kɪ kuntu, dɪ wɔ se dɪ pa-m.» ⁵Robvam ma ləri-ba o wɪ: «Nan ve-na si da yatɔ kwaga ni á laan joori á ba si dɪ nii.» Nɔɔna bam ma viiri.

⁶Pɛ Robvam ma bwe taani dum dɪ nankwɪn silɔ deen ya na yɪ o ko Solɔmɔn nakwa tun. O ma bwe-ba o wɪ: «Bɛ wubɔɣa mu abam jiga si á ma á wəli-nɪ si a ləri a pa nɔɔna bantɔ?» ⁷Nakwa bam ma ləri ba wɪ: «Nmu na tu n tutɪ si n se nɔɔna bam zɪm na loori kulɔ tun, yɪ n tu n pa-ba, ba dɪ wɔ yɔɔri ba se ba pa-m wuu.»

⁸Robvam ma vɪn nankwɪn sum bubuɣɪ dum yɪ o daari o vu o banɪ dɪ nɔn-dunnu tulɔ na yɪ o yuudonnə pa ba wu o tee ni tun. ⁹O ma bwe-ba o wɪ: «Nɔɔna bantɔ na wɪ: a ko wum na yaari-ba zanzan tun, a laan pa ba sin dɪ ba yaara yam tun, bɛ wubɔɣa mu abam jiga si á ma á wəli-nɪ si a ma a ləri a pa-ba?» ¹⁰Nɔn-dunnu tum na yɪ o yuudonnə tun ma ləri ba wɪ: «Ku na yɪ balɔ na loori-m kuntu tun, ta n bri-ba nɪ: «Amu nua kam tutɪ kulimə ka dwe a ko wum tɔɣə! ¹¹A ko kəm deen sunɪ ku cana á baɣa nɪ. Ku nan na yɪ amu, kuɔ dwəni dáani. A ko wum deen me

fina mu o magɪ abam. Amu nan laga a ma finɪ silɔ niə na cana ni nɔɣɔ dunum tun mu a ma a magɪ abam.»

¹²Da yatɔ yam de ni mu Zeroboam dɪ nɔɔna bam maama daa joori ba vu Pɛ Robvam te, ni o na maɣɪ o ta si ba kɪ te tun. ¹³Ba na tu tun, Pɛ Robvam ma zagɪ-ba ni-cɛeri, o na dɔlɪ nankwɪn sum taani dum o yagɪ tun ɣwaani. ¹⁴O nan yɔɔri o kɪ o tɔɣɪ nɔn-dunnu tum wubɔɣa yam mu. O ma ta o wɪ: «A ko kəm deen sunɪ ku cana á baɣa nɪ. Ku nan na yɪ amu, kuɔ dwəni daani. A ko wum deen me fina mu o magɪ abam. Amu nan lagɪ a ma finɪ silɔ niə na cana ni nɔɣɔ dunum tun mu a ma a magɪ abam.»

¹⁵Pɛ Robvam na wu se nɔɔna bam taani dum tun deen tɔɣɪ Baɣa-Wɛ wubɔɣa na jaani te tun mu. Ku pɛ Baɣa-Wɛ na de o nijonnu Ahiya baɣa o ta te dɪ Nebatɪ bu Zeroboam tun mu sunɪ ku kɪ.

¹⁶Yisrayelɪ tiinə bam maama na maani ni pɛ wum vɪn si o kɪ o tɔɣɪ ba wubɔɣa yam tun, ba ma ce sɔɔ yɪ ba lər-o ba wɪ: «Yisrayelɪ tiinə bam, dɪbam dɪdaani Zese bu Davidi daɪ daani. Dɪ yigə tərə o dwi dum paari wuni! Pa-na dɪ joori-na sam. Davidi dwi tu, ta n nii n tutɪ dwi kum baɣa nɪ!» Ba maama ma sunɪ ba joori ba sam. ¹⁷Ku nan na yɪ Yisrayelɪ dwi tiinə balɔ na

zuvri Zuda tuni dum ni tun yirani, Pe Robuam deen ta mu di paari ba baɗa ni.

¹⁸Pe Robuam ma tunɗi Adoram wulu na nii tutuɗ-cɛɛra yam baɗa ni tun si o vu Yisrayeli dwiɛ yalu na wu jazum baɗa seeni tun te o kwe taani dum. O na yi da tun, nɔɔna bam maama ma dul-o di kandwa ba gu. Kuntu baɗa ni Pe Robuam ma faɗi o la o tɛriko o duri o lu o vu Zeruzalem. ¹⁹Di zum maama Yisrayeli tiina na wu jazum baɗa seeni tun vin mu si Davidi dwi dum taa di paari ba baɗa ni.

²⁰Yisrayeli tiina bam na maani ni Zeroboam tu o wura tun, ba ma tunɗi ba bɛɗ-o si o ba ba kɔgɔ kum na gilimi me tun. Ba ma pa o ji Yisrayeli tiina pe. Zuda dwi dum yirani mu se ba pa Davidi digɛ kam.

Semaya na ɗɔɔni te tun

²¹Robuam na yi Zeruzalem tun mu o bɛɗi Zuda di Benzamen dwiɛ yam nɔɔna balu na ye najara kam lanyirani tun. Ba deen yi jar-kɛrɛ murru bi di funɔnɔ (180,000) mu. O ma buɗi si o zaɗi najara di Yisrayeli dwi tiina badaara bam, si o wani o pa ba maama joori ba ki daani si o taa te-ba, o na yi Solomɔn bu tun ɗwaani. ²²We ma pa o tintuɗnu Semaya ni yi o wi:

²³«Nan pa amu taani duntu yi Zuda tu Pe Solomɔn bu Robuam, di Zuda dwi tiina bam maama, di Benzamen dwi tiina bam, di nɔɔna badaara bam maama ni: ²⁴«Baɗa-We kwɛrɛ mu tuntu: Yi zaɗi-na á ki najara di á curru Yisrayeli tiina bam. Á maama ve-na sɔɗɔ, si amu mu pe kuntu maama ki.» Ba maama ma se Baɗa-We ni dum yi ba joori ba sam.

Zeroboam nuɗi Baɗa-We kwaga ni

²⁵Zeroboam ma fɔɗi o la Sishem tu na wu Efrayim pweeru laɗa kam ni tun o zuvri da. O ma zaɗi daani o vu o la Peniel tu. ²⁶De didwi o ma buɗi o titu ni o wi: «Kam dum na yi te tun, paari dum wu wani di joori Davidi digɛ kam. ²⁷Amu nɔɔna bam ta na lagɗi ba taa ve Zeruzalem We-di-kamunu kum ba ki kaanu ba pa Baɗa-We, ba laan wu joori ba se ba pa ba tu Robuam wulu na yi Zuda tu pe tun mu. Ku maa na ki kuntu, baá gu-ni mu si ba laan taa zuli wuntu.»

²⁸O na buɗi di wuni o ti tun, o ma kwe sɛbu-sɔɗa o mo na-pwalɗi sule o daari o ta di o nɔɔna bam o wi: «Yisrayeli tiina bam, á daa yi daani á titi di á na ve Zeruzalem yigɛ yigɛ á zuli We te tun. Nii-na! Wa yalu deen na jaani abam ya ja nuɗi Ezipi

tɔv nɪ tɪn mu tɪntɔ.» ²⁹O ma kwe nyinyugu kum dɪdɔv o zɪgɪ Betɛlɪ nɪ, o daartɪ dɪdɔv o zɪgɪ Dan nɪ. ³⁰Kɛm dɪm kuntɔ ma pa Yisrayɛlɪ tiinɛ bam kɪ lwarum, ba na yɛni ba ve Betɛlɪ dɪ Dan ba zuli kamwaru tum tɪn ŋwaanɪ. ³¹Zeroboam dɛɛn ta lɔgɪ wara-je bimbɪnɛ zwɛɛnu tum yuu nɪ, yɪ o daartɪ o kuri kaanum tiinɛ balu na wu nuŋi Levi dwi dɪm wunɪ tɪn sɪ ba taa kɪ kaanum je sum kuntɔ nɪ.

³²Zeroboam ta ma zɪgɪ culu sɪ nɔɔna bam taa ve ba kaanɪ kamwaru tum canɪ nana cana kam da fugɛ-yanu dɛ nɪ, nɪ ba dɛɛn na yɛni ba kɪ candiɛ te Zuda tɔv nɪ tɪn. Zeroboam maa yɛni o ve Betɛlɪ o kɪ kaanum o pa na-pwalɪ kamwaru tɪlɔ o na mɔɔnɪ tɪn. O dɛɛn pɛ kaanum tiinɛ bam zɔvɪ Betɛlɪ nɪ, sɪ ba taa nii wara-je sulɔ o na lɔgɪ tɪn baŋa nɪ mu.

We nijonnu na tu Betɛlɪ yɪ o ta taanɪ dɪlɔ tɪn

³³Canɪ nana cana kam da fugɛ-yanu dɛ dɪm na yɪ tɪn, Zeroboam ma vu Betɛlɪ o kɪ kaanum bimbɪm dɪlɔ o na mɔɔnɪ tɪn baŋa nɪ, sɪ o di candiɛ kalu o na dɛ o tɪtɪ wubɔŋa ŋwaanɪ o tiŋi o pa Yisrayɛlɪ tiinɛ bam tɪn. ¹Zeroboam ta na zɪgɪ bimbɪm

dɪm tɛŋɛ nɪ sɪ o kɪ kaanum tɪn mu We tɪntɔŋnu wudɔŋ tu o yɪ da. Baŋa-We ya tɔŋi ku tu sɪ o zɪgɪ Zuda tɔv nɪ mu o vu Betɛlɪ. ²O ma ta kaanum bimbɪm dɪm taanɪ, nɪ Baŋa-We na pɛ-o nɪ sɪ o kɪ te tɪn. O ma baɣɪ dɪ kwɛr-dia yɪ o wɪ: «Bimbɪm, bimbɪm, nan cɛgi! Baŋa-We na tagɪ kulɔ tɪn mu tɪntɔ: Baá lu bɛkɛrɛ kalu na nuŋi Davidi dwi dɪm wunɪ o yɪrɪ na yɪ Zubɪasi tɪn. Nmu baŋa nɪ mu o lagɪ o gu kaanum tiinɛ balu na kɪ kaanum yo seeni tɪn. O maa wú zwe nabiinɛ kwi nmu baŋa nɪ.»

13 Dɛ dɪm kuntɔ nɪ, We tɪntɔŋnu wum ta ma maŋi taanɪ dɪm yɪ o wɪ: «Bimbɪm dɪm wú bɔkɪ bile yɪ tintwarum na wu dɪ baŋa nɪ tɪn wú jagɪ. Kuntɔ baŋa nɪ mu á wú lwarɪ nɪ Baŋa-We mu sunɪ Dɪ tɔgɪ amɔ baŋa nɪ Dɪ ŋɔɔnɪ.»

⁴Pɛ Zeroboam na nɪ We tɪntɔŋnu wum na tagɪ te o cɔgɪ Betɛlɪ bimbɪm dɪm tɪn, o ma twɪ o juŋa o jeer-o, yɪ o baɣɪ dɪ kwɛr-dia o wɪ: «Ja-o-na». Pɛ wum na tagɪ kuntɔ tɪn mu bidwɪ baŋa nɪ o juŋa kam kugɪ ka maŋi wɛɛnɪ. O ma warɪ o dɪ-ka tɪga nɪ. ⁵Bimbɪm dɪm dɪ ma bɔkɪ bile pa tintwarum dɪm jagɪ je maama, ku maŋi dɪ We tɪntɔŋnu wum na tagɪ Baŋa-We kwɛrɛ te tɪn.

⁶Pɛ Zeroboam ma ta dɪ nɔɔnu wum o wɪ: «Loori n Tu Baŋa-We tee

ni si Dɪ duri a yibwənə Dɪ daari o yɔɔri a juɔa kam.» We tuntɔɔnu wum ma suni o loori Baɔa-We pa pe wum juɔa kam joori ka lana, ni ka ya na yi te tun. ⁷Pe wum ma ta di We tuntɔɔnu wum o wi: «Nan pa di vu a sɔɔɔ si n di wɔdiu. A nan ta jigi peeri si a wɔli da a pa-m.» ⁸Nɔɔnu wum ma leri pe wum o wi: «Nmu na maɔi n kwe n jujiguru tun cicoro mu si n pa-ni, a bá se a vu n sɔɔɔ. A ta na wu yo seeni, a bá di wɔdiu naa a nyo na. ⁹Benwaani, Baɔa-We pe-ni Dɪ ni dintu mu Dɪ wi: «Yi di kulukulu naa n nyo na. Nan yi tɔgi cwəɔɔ kalu nmu ya na tɔgi tun n joori Zuda tu.» ¹⁰We tuntɔɔnu wum ma zigi Beteli ni o tɔgi cwə-gaa o viiri.

We nijonnu wɔdon na tusi te tun

¹¹Maɔa kam kuntu ni, We nijonnu wɔdon ya zɔɔri Beteli ni yi o tiini o kwun. O biə bam ma pa o maani We tuntɔɔnu wulu na nuɔi Zuda tu tun na ki te maama Beteli ni tun. Ba ta ma ta o na tagi taani dɪlu o bri pe wum tun. ¹²Biə bam ko ma bwe-ba o wi: «O de yən mu o viiri?» Ba ma bri-o We tuntɔɔnu wum na de cwəɔɔ kalu o viiri tun. ¹³Nankwian kam ma ta di o biə bam o wi: «Kɪ-na lɪla á ti bunaga kam yigə á pa-ni.» Ba na ti ka yigə tun, o ma faɔi o jəni

ka baɔa ni. ¹⁴Yi o duri si o yi We tuntɔɔnu wum. O ma vu o na o na je tiu kuri ni yi o bwe-o o wi: «Nmu mu yi We tuntɔɔnu wum na nuɔi Zuda tu n ba tun na?» O ma leri o wi: «Een, ku yi amu mu.»

¹⁵Nijonnu kalu na nuɔi Beteli tun ma ta did-o o wi: «Pa di vu sɔɔɔ si n di wɔdiu.»

¹⁶We tuntɔɔnu wum ma leri o wi: «A bá want a da di nmu a joori. A maa bá want a zu n digə, naa a di wɔdiu, naa a nyo na di nmu. ¹⁷Baɔa-We pe-ni ni Dɪ wi: a yi di wɔdiu naa a nyo na yo seeni. A nan yi tɔgi cwəɔɔ kalu a na de tun a joori Zuda tu.»

¹⁸Nankwian kam ma leri o wi: «Amu di yi nmu don nijonnu mu. We maleka nan mu tagi Baɔa-We kwərə di amu o wi: a ja-m a joori a sɔɔɔ si n di wɔdiu n daari n nyo na.» Tuntu maama nan yi vwan yirani mu o fɔga. ¹⁹We tuntɔɔnu wum ma suni o da di We nijonnu wum o vu o di wɔdiu yi o nyo na o sɔɔɔ ni.

²⁰Maɔa kalu ba na je ba di tun mu Baɔa-We kwərə tu Dɪ nijonnu kalu na kwun yi o ja wɔdon wum o joori o sɔɔɔ tun te. ²¹O ma bagɪ We tuntɔɔnu wum na nuɔi Zuda tun di kwər-dia o wi: «Baɔa-We na tagi kulu tun mu tuntu: N vin ni dɪlu n Tu Baɔa-We na pe-m si n tɔgi tun. ²²N nan se si n joori n ba n di wɔdiu me Dɪ na taga Dɪ wi n yi di tun. Kuntu

ɲwaani, ba bá kɪ-m n kwə yibeeli dum nɪ.»

²³ We tuntɔɲnu wum na di o ti tun, nankwɪan kalɔ na jaan-o o joori tun ma ti o bɪnaga yigə o pa-o sɪ o viiri. ²⁴ We tuntɔɲnu wum na maa viiri tun mu nyonɔ jeer-o cwəɲə nɪ ku gu. O yɪra yam na tigi cwəɲə ni nɪ tun, nyonɔ kum dɪ bɪnaga kam ma daari ti maɲɪ ya baɲa nɪ ti ziga. ²⁵ Nɔɔna balɔ na dɛ cwəɲə kam kuntɔ ba maa kɛa tun ma na o na tigə yɪ nyonɔ kum maɲɪ o baɲa nɪ ku ziga. Ba ma duri ba vu Betɛlɪ tuw mɛ nankwɪan kam na zɔvri tun ba ta kulɔ na kɪ tun ba bri nɔɔna.

²⁶ We nijonɲu kalɔ na cig-o o ja o joori tun na ni tun, o ma ta o wɪ: «We tuntɔɲnu wum tutɪ mu tuntu! O vɪn Baɲa-We ni dum o na pɛ-o sɪ o tɔɣɪ tun. Baɲa-We ma kwe-o Dɪ pa nyonɔ kum sɪ ku kaag-o ku gu, sɪ ku pa o na tagɪ te tun sunɪ ku kɪ.» ²⁷ O ma ta dɪ o biə bam o wɪ: «Ti-na bɪnaga kam yigə á pa-nɪ.» Ba ma sunɪ ba kɪ kuntɔ. ²⁸ O ma nuɲɪ o vu o na We nijonɲu wum na tigi cwəɲə kam ni nɪ yɪ bɪnaga kam dɪ nyonɔ kum maɲɪ o baɲa nɪ ti ziga. Nyonɔ kum ya wu di-o. Ku maa wu daani bɪnaga kam dɪ. ²⁹ Nankwɪan kam ma kwe We tuntɔɲnu wum yɪra yam o daɲɪ o bɪnaga kam baɲa nɪ o ja o joori o tutɪ tuw. O ma keeri o luə o daari o kɪ-o. ³⁰ O dɛen kɪ-o o tutɪ

yibeeli wunɪ mu. O dɪ o biə bam ma keeri ba wɪ: «Woo, a curu yoo.»

³¹ O na kwe-o o kɪ o ti tun, o ma ta dɪ o biə bam o wɪ: «Amu tutɪ na tɪga, kwe-na amu á kɪ We tuntɔɲnu wuntu yibeeli dum wunɪ. Pɛ-na a kwi sum á tiɲɪ o kwi sum tɔɲə nɪ. ³² Beɲwaani, wuntu na tagɪ We kwərə kalɔ o ma o cɔɣɪ bimbim dum na wu Betɛlɪ nɪ tun, dɪdaani wara-je silɔ na wu Samari tunɪ dum wunɪ tun wú sunɪ ku kɪ.»

³³ Tuntu maama kwaga nɪ, Zeroboam dɛen ta wu sɛ sɪ o yaɣɪ o kəm-balwaarɔ tum. O ta yəni o lɪ wulɔ dɪ wulɔ maama o na yɪ tun mu sɪ ba taa kɪ kaanum digə kam nɪ. Wulɔ maama na lagɪ sɪ o ji kaanum tu, o yəni o sɛ ku tu mu sɪ o kɪ kuntɔ. ³⁴ Zeroboam dɪ o dwi dum na kɪ lwarum yantu doɲ tun mu pɛ o dwi dum maama saari lɔɣɔ baɲa nɪ.

Ahiya ɲɔɔnɪ o cɔɣɪ Zeroboam

14 Maɲa kam kuntɔ nɪ Zeroboam bu Abia ba jɪɣɪ yazurə ku cana. ² Pe Zeroboam ma ta dɪ o kaani o wɪ: «Zaɲɪ n kwe gwaaru n lɛ n ma n kwəli n tutɪ, sɪ ba yɪ zaɲɪ ba lwarɪ nɪ n yɪ a kaani, sɪ n zaɲɪ n vu Siloo. We nijonɲu Ahiya wu dáani. Wuntu ya mu

taga a taani ni amu wó ji pe tun.
³Nan kwe dípwa fugə, di maasa,
 di tuuru kunkolo didwa n ja n vu n
 pa-o n daari n bwe-o n nii kulu na
 lagi ku ki bəkərə kam tun. O laan
 wó ta o bri-m.»

⁴Zeroboam kaani wum ma se. O
 ma zaŋi o vu Siloo yi o ke o yi
 Ahiya sɔŋɔ. Kantu maŋa ni tun,
 Ahiya yiə mu dwe, o na tiini o kwun
 tun ɣwaani. ⁵Baŋa-We nan tagi di
 Ahiya o wi: «Zeroboam kaani wó
 ba n te yi o bwe o bəkərə kam
 yawu kum bwia, o na tiini o wə
 tun ɣwaani. A lagi a bri-m n na
 maŋi si n lər-o te di te tun. O nan wó
 ki nneeni o dai pe kaani mu te.»

⁶Ahiya na ni kaani wum napra
 dwani o digə ni ni tun, o ma ta
 o wi: «Zu n ba, si a ye ni nmu mu
 yi Zeroboam kaani wum. Beɣwaani
 mu n paali n ki si ba yi lwar-m?
 A nan jigi cam kwərə mu si a ta a
 bri-m. ⁷Joori sɔŋɔ n ta taani duntu
 n bri n baru Zeroboam ni: «Baŋa-We
 na tagi kulu tun mu tuntu: Amu mu
 li nmu a noona Yisrayeli tiinə bam
 wuni si n ji ba yigə tu. ⁸A deen mu
 jaani paari dum a jonji Davidi dwi
 dum juja ni a kwe a pa-m. Di ku di,
 n wu ki ni a tintuɣnu Davidi na tuŋi
 te tun. Wuntu deen se a niə yam yi
 o tɔgi a cwe sum di o wuu maama
 pa o kikiə poli a wuu. Nmu nan wu
 ki kuntu. ⁹N tiini n tuŋi lwarum n
 dwani balu maama ya na de yigə

ba ba tun. Nmu tiini n zaŋi a bani
 mu di n na mɔɔni wa-yɔɔru n pa n
 tuti tun. Ya maa yi jwənə yalu ba
 na me səbu-suja ba mɔ tun. Kuntu
 tun n me n kwaga n ya amu. ¹⁰Kəm
 dum kuntu ɣwaani a lagi a pa leeru
 yi Zeroboam dwi kum mu. A nan
 wó gu n dwi bəkəri sum maama
 Yisrayeli tuw ni, ku na yi balu ta na
 wu ba ko sɔŋɔ ni tun, di balu na te
 ba tuti tun di. Amu wó yɔɔri a cɔgi
 Zeroboam dwi dum, ni mim na di
 na-bəənu kulə te tun. ¹¹Nmu dwi
 dum noonu wulu maama na wó ti tuw
 kulu wuni tun wó ji kakuri ni-wodiu
 mu. Wulu na wó ti pwələ ni tun maa
 wó taa yi duurə ni-wodiu. Amu
 Baŋa-We na tagi te tun mu kuntu.»

¹²Ahiya ta ma ta di Pe Zeroboam
 kaani wum o wi: «Nan joori sɔŋɔ.
 N na yɔɔri n nooni n naga tuw kum
 wuni, n bu wum wó ti. ¹³Yisrayeli
 tiinə maama maa wó keeri o luə yi
 ba kwe-o ba ki. Zeroboam dwi dum
 maama wuni, ku yi bu wum kuntu
 yirani mu baá kwe ba ki. Beɣwaani,
 Zeroboam dwi dum maama wuni
 wuntu yirani kikiə mu su Baŋa-We
 wum na yi Yisrayeli tiinə We tun
 yi. ¹⁴Baŋa-We tuti mu lagi o tiŋi
 pe wulu na wó di paari Yisrayeli
 tiinə bam baŋa ni, si wuntu saari
 Zeroboam kwaga kam maama. Ku
 bá daani yi ku ki. ¹⁵Baŋa-We wó
 waari Yisrayeli tiinə bam nneeni
 vu-duw na fuli nancan-gullu yi ti

vuvugi te tun. Dɩ ta wó gɔ Yisrayelɩ tiinə bam tɩ-ywəŋə kantɩ Dɩ na kwe Dɩ pa ba nabaara bam tun nɩ, Dɩ daari Dɩ pa ba jagɩ ba ke yigə yigə ba gaali Efratɩ bugə kam. Beɲwaani, ba pɛ Baɲa-We banɩ zaɲɩ dɩ ba, ba na zuli Asera nyunyugu de sum tun ɲwaani. ¹⁶We wó vɩn Yisrayelɩ tiinə bam, Zeroboam na kɩ lwarum o daari o pa bantu dɩ lwəni ba kɩ-ya tun ɲwaani.»

¹⁷Zeroboam kaani wum ma zaɲɩ o joori Tirisa tɩw. O na yɔɔɩ o nɔnɩ o naga o digə ni nɩ tun mu bu wum tɩga. ¹⁸Yisrayelɩ tiinə maama ma keeri o luə yɩ ba kwe-o ba kɩ, nɩ We nijonɲu Ahiya na maɲɩ o ta We kwərə nɩ kuú kɩ te tun.

Pɛ Zeroboam tɔvni

¹⁹Zeroboam deen na di paari yɩ o tɔɲɩ wəənu tɩv maama tun ba pupɔni-tɩ ba tiɲi *Yisrayelɩ Tɩw Pwa Cibari* tɔnɔ kum wɔni, nɩ ku na yɩ o tigurə kəm dɩ o na te o nɔɔna te tun. ²⁰Zeroboam di paari Yisrayelɩ tɩw nɩ bina fiinle-yale (22) mu yɩ o daari o tɩ. O tɔvni dum kwaga nɩ o bu Nadabɩ ma ləri o ji pɛ.

Zuda tɩw Pɛ Robuam taani

²¹Solomɔn bu Robuam deen jigɩ bina fiinna-dɩdwɩ (41) mu yɩ o ji Zuda tɩw pɛ. O ma di paari bina

fugə-yarpe (17) Zeruzalem nɩ, mɛ Baɲa-We tɩtɩ na kuri Yisrayelɩ tɩni maama wɔni sɩ ba taa zuli Dɩ yɩɩ da tun. O nu yɩɩ mu yɩ Naama. O maa yɩ Amɔn tu.

²²Zuda tiinə bam deen tiini ba tɔɲɩ lwarum ba cɔɲɩ Baɲa-We yigə. Ba na tiini ba kɩ lwarum te tun zaɲɩ We banɩ ku dwəni ba nabaara bam na kɩ te tun. ²³Ba deen lɔɲɩ bimbɩnə mu sɩ ba taa kaani ba jwənə pweeru maama baɲa nɩ, dɩ tweerɩ maama kuri nɩ. Ba ta ma cwi kandwa dɩ Asera nyunyugu de ba zigɩ sɩ ba taa zuli-ya. ²⁴Baara deen ta boori mu je sum kuntɩ nɩ. Kuntɩ tun Zuda tiinə bam kɩ ba lwəni wo-zɔɔna yalɩ dwi-ge tiinə na yəni ba kɩ yɩ We zəli-ba tɩga kam nɩ Dɩ daari Dɩ pa Yisrayelɩ tiinə bam jəni tun mu.

²⁵Pɛ Robuam paari dim bina yanɩ maɲa nɩ mu Ezipi Pɛ Sisakɩ deen tu o zaɲɩ najara dɩ Zeruzalem tɩw kum. ²⁶O ma wani o vɩɩ jɩjiguru tɩv maama na wɩ Baɲa-We digə kam wɔni tun, dɩ tɩv maama na wɩ pɛ sɔɲɔ kum wɔni tun, ku wəli dɩ jara-kəm cɩ-kwen sɩv Solomɔn deen na mɛ səbu-sɩɲa o kɩ tun. ²⁷Pɛ Robuam ma kwe canna o ma o joori o kɩ cɩ-kwen sɩdonnə o zigɩ da. O ma kwe-sɩ o kɩ nɔn-babɛ sɩv na yɩɩ pɛ sɔɲɔ manchɔɲo ni dum tun juɲa nɩ. ²⁸Maɲa kalɩ maama pɛ wum na wó zv Baɲa-We digə kam wɔni tun, pamaɲna bam mu maɲɩ sɩ ba zigɩ

cɪ-kwen sum ba tɔɔtɔ o kwaga. Ba daa na ti, bantɔ ta mu wú zuɔtɔ-sɪ ba joori ba tiɔi pɛ sɔɔɔ yuruna digə kam nɪ.

²⁹Robuam deen na di paartɔ yɪ o kɪ wəenu tɪlɔ maama tɪn, dɪ o tɪtɔɔa yam maama ba pɔpɔnɪ-tɪ ba tiɔi *Zuda Tɔw Pwa Cɪbarɪ* tɔnɔ kum wɔnɪ. ³⁰Maɔa kam kuntu maama nɪ tɪɔurə deen mu tigi Pɛ Robuam dɪ Pɛ Zeroboam tɪtarɪ nɪ. ³¹Robuam ma tɪ yɪ o vu o kwə te. Ba ma kwe-o ba kɪ o kwə bam yibeeli nɪ Davidi tɔw Zeruzalem nɪ. O tɔvɔnɪ dɪm kwaga nɪ o bu Abia ma ləri o yuu nɪ o jɪ pɛ.

Zuda tɔw Pɛ Abia taani

15 Yisrayelɪ tɔw pɛ Zeroboam paartɔ dɪm bɪna fugə-nana bɪnɪ dɪm wɔnɪ mu Abia deen di Zuda tɔw paartɔ. ²O deen jəni Zeruzalem nɪ o di paartɔ dɪm bɪna yatɔ mu. O nu yurɪ mu yɪ Maaka wɔlɔ na yɪ Absalɔn bukɔ tɪn.

³Abia deen kɪ lwarum yalɔ maama o ko Robuam na kɪ tɪn mu. O maa wɔ sɛ o Tu Baɔa-Wɛ dɪ o bɪcarɪ maama nɔnɛnɪ o nabaaru Davidi deen na sɛ te tɪn. ⁴Dɪ ku dɪ, Davidi ɔɔaani mu Baɔa-Wɛ duri o yibwənə. Dɪ ma pa Abia lɔ bəkərə sɪ wɔntɔ ləri o yuu nɪ o tɔɔi paartɔ

dɪm Zeruzalem nɪ. ⁵Baɔa-Wɛ kɪ kuntu bɛɔɔaani Davidi kikiə deen su o yɪ lanyiranɪ, dɪ o na sɛ Dɪ nɪə yam o ɔɔɔa maama wɔnɪ te tɪn, ku na dɪ o na kɪ o cɔɔɔ Hɛtɪ tu Yuri seeni tɪn yiranɪ.

⁶Abia ɔɔɔa maama maɔa nɪ tɪn, tɪɔurə kalɔ ya na maɔi ka tigi Robuam dɪ Zeroboam tɪtarɪ nɪ tɪn wɔ fɔɔɔ ka kwəri. ⁷Abia deen na di paartɔ yɪ o kɪ wəenu tɪlɔ maama tɪn, dɪ o tɪtɔɔa yam maama ba pɔpɔnɪ-tɪ ba tiɔi *Zuda Tɔw Pwa Cɪbarɪ* tɔnɔ kum wɔnɪ. ⁸Abia ma tɪ yɪ o vu o kwə te. Ba ma kwe-o ba kɪ Davidi tɔw Zeruzalem nɪ. O tɔvɔnɪ dɪm kwaga nɪ o bu Asa ma ləri o di paartɔ.

Zuda tɔw Pɛ Asa taani

⁹Yisrayelɪ tɔw pɛ Zeroboam paartɔ dɪm bɪna fiinle bɪnɪ dɪm wɔnɪ mu Asa deen di Zuda tɔw paartɔ. ¹⁰O ma jəni Zeruzalem nɪ o di paartɔ dɪm bɪna fiinna-dɪdwɪ (41). O nu nakwɪ yurɪ deen mu yɪ Maaka wɔlɔ na yɪ Absalɔn bukɔ tɪn.

¹¹Asa tɪtɔɔa deen su Baɔa-Wɛ yɪ lanyiranɪ nɪ o nabaaru Davidi na kɪ te tɪn. ¹²O zəlɪ baara balɔ na boori Wɛ-digə kam nɪ tɪn. O ta ma daartɔ o cɔɔɔ jwənə yalɔ o nabaara bam na mɔɔnɪ ba jɔɔɔ ba zuli tɪn.

14:31 *Abia*: Ebru = *Abijam*

15:2 2 Kɪbarɪ tɔnɔ 11:20-22   15:5 2 Sam 11

¹³O nu nakwɛ Maaka ya cwi Asera nyinyugu daa pa ba jigi ba kaana. Asa ma goni-dɛ o dɛ tɔga nɛ o daari o kwe-dɛ o zwe Sɪdrɔn bugə kam nɛ. O ta ma lɪ Maaka sɪ o daa yɛ taa jigi dam pɛ sɔŋɔ nɛ. ¹⁴Asa dɛen wu wantɔ o cɔgi wara-je bimbina yalɔ ba na kɪ kaanum da tɛn. Dɛ kɛ dɛ, o ŋwɪa maama wɔnɛ o yɔɔrɛ o kwe o cɪga o pa Baŋa-We mu. ¹⁵O dɛen ta ma kwe pɛera yalɔ o dɛ o ko wum na kwe ba pa Baŋa-We tɛn o ja o vu o tiŋi We-digə kam wɔnɛ. Pɛera yam dɛen yɛ sɛbu-poŋo wəənu, dɛ sɛbu-sɪŋa wəənu, dɛ zɪla dwi dwi mu.

¹⁶Tigurə dɛen mu wu Zuda tɛ pɛ Asa dɛ Yisrayelɛ tɛ pɛ Baasa titari nɛ maŋa kalɔ maama ba na jigi ba paara yam ba dɛ tɛn. ¹⁷De didwɛ Pɛ Baasa ma nunji o vu o zaŋi najara dɛ Zuda tiina bam. O ma wantɔ o joŋi Rama tɛ o daari o fɔgi o lɔ-kɛ o cɪ. O ma yurɛ je sum sɪ nɔɔna yɛ wantɔ ba lɛnɛ ba vu Asa laŋa kam naa ba nunji da ba kɛ.

¹⁸Asa dɛen ma kwe sɛbu-poŋo wəənu dɛ sɛbu-sɪŋa wəənu tɛlɔ ba na wu Baŋa-We digə kam wɔnɛ tɛn, didaanɛ jɪjiguru tɛlɔ na wu o titi sɔŋɔ nɛ tɛn o kɪ o tintuŋna jɪŋa nɛ. O ma tuŋɪ-ba sɪ ba ja kwərə ba vu Siiri pɛ Ben-Hadadɛ tɛ Damasi nɛ. Ben-Hadadɛ mu yɛ Tabrimɔnɛ bu. O ta maa yɛ Eziyɔn naa. ¹⁹O kwərə kam mu tuntu: «Pa dɛ goni nɛ daanɛ,

nunɛnɛ ku dɛen na yɛ tɛ nmu ko dɛ amu ko laŋa nɛ tɛn. Nii mu, a jigi pɛera na yɛ sɛbu-poŋo dɛ sɛbu-sɪŋa tɛn mu sɪ a pa-m. Nan se sɪ n yiri nɛ dilu n dɛen na kɪ dɛ Yisrayelɛ tɛ pɛ Baasa tɛn, sɪ ku pa o viiri o daari a laŋa kam.»

²⁰Ben-Hadadɛ ma se Pɛ Asa na tagɛ tɛ tɛn. O ma tuŋɛ o jar-kərə dɛ ba yigə tiina sɪ ba vu ba zaŋi najara dɛ Yisrayelɛ tiina. Najara yam wɔnɛ, ba ma wantɔ ba joŋi Iyɔn, dɛ Dan, dɛ Abelɛ Betɛ-Maaka, dɛ Galile je sum, didaanɛ Nefitali laŋa kam maama. ²¹Yisrayelɛ tɛ pɛ Baasa na yɔɔrɛ o nɛ kuntu tɛn, o ma yagɛ Rama tɛ lɔɔm o daari o titwɛnɛ o joori Tirisa sɪ o taa zɔvri da. ²²O na viiri tɛn, Pɛ Asa ma pa nɛ yɛ Zuda tiina maama sɪ ba zuŋi kandwa yam, dɛ de tum Baasa nɔɔna bam ya na jigi ba lɔ tɛ kum tɛn ba ja ba kɛ. Pɛ Asa dɛen kwe wəənu tuntu mu o ma o lɔ Geba na wu Benzamen laŋa kam nɛ tɛn, dɛ Mitspa.

²³Asa dɛen na dɛ paari yɛ o kɪ wəənu tɛlɔ maama tɛn, dɛ o dɛen na yɛ bara tɛ tɛn, dɛ o tituŋa yam maama, dɛ o na fɔgi o lɔ tɛn dilu tɛn maama ba pupuni-tɛ ba tiŋi *Zuda Tɛ Pwa Cɪbarɛ* tɔnɔ kum wɔnɛ. O kukwuuru maŋa nɛ mu yawu tɛ o nɛ nɛ pa o gwarigi. ²⁴Pɛ Asa ma tɛ yɛ o vu o kwə tɛ. Ba ma kwe-o ba kɪ o nabaara yibeeli nɛ o ko nakwɛ

Davidi tuw woni. O tuwɔni dɔm kwaga ni o bu Zuzafati ma lɔri o ji pɛ.

Yisrayeli tuw Pɛ Nadabi taani

²⁵ Zuda tuw pɛ Asa paarti dim bɔna yale bɔni dɔm ni mu Zeroboam bu Nadabi di Yisrayeli tuw paarti. O ma di paarti dɔm Yisrayeli tiinɛ bam baɲa ni bɔna yale. ²⁶ Nadabi deen ki lwarum o cɔgi Baɲa-We yigɛ nɔnɛni o ko Zeroboam deen na ki te pa Yisrayeli tiinɛ bam di tusi tun.

²⁷ Baasa wulɔ ko na yi Ahiya yi o nuɲi Yisakaarti dwi dɔm woni tun deen ma ki jara di Nadabi. Maɲa kalɔ Nadabi di Yisrayeli tiinɛ bam na gilimi Gibeton tuw ba pu si ba wanɔ tuw kum ba joɲi Filisi tiinɛ juɲa ni tun, mu Baasa zaɲi o baɲa ni o gu-o. ²⁸ Zuda tuw pɛ Asa paarti dim bɔna yatɔ maɲa ni mu Baasa deen gu Nadabi o daarti o lɔri o yuu ni o di Yisrayeli tuw paarti dɔm. ²⁹ O na yɔɔɔri o jɔni paarti dɔm baɲa ni tun mu o gu Zeroboam dwi tiinɛ bam maama o vu o ti, yi nɔɔn-nɔɔnu wu daarti. Kuntu nan pɛ Baɲa-We kwɛrɛ kalɔ Dɩ na pɛ Dɩ niɲoɲnu Ahiya na nuɲi Siloo tun mu sunɔ ku ki. ³⁰ Ku deen ki kuntu, bɛɲwaani Zeroboam ki lwarum o daarti o pa Yisrayeli tiinɛ di lwani ba ki-ya. O ta ma zaɲi ba Tu Baɲa-We dɔm banti lanyirani.

³¹ Nadabi deen na di paarti yi o ki wɛɛnu tilɔ maama tun, di o tutuɲa

yam maama ba pupuni-ti ba tiɲi *Yisrayeli Tuw Pwa Cɩbari* tɔnɔ kum woni. ³² Tigurɛ deen mu wu Zuda tuw pɛ Asa di Yisrayeli tuw pɛ Baasa titari ni maɲa kalɔ maama ba na di ba paara yam tun.

Yisrayeli tuw Pɛ Baasa taani

³³ Zuda tuw pɛ Asa paarti dim bɔna yatɔ maɲa ni mu Ahiya bu Baasa di Yisrayeli tuw paarti Tirisa ni. O ma di paarti dɔm bɔna fiinle-yana (24). ³⁴ O deen ki lwarum o cɔgi Baɲa-We yigɛ, ni Pɛ Zeroboam ya na ki te yi o pa Yisrayeli tiinɛ di tusi tun.

Baɲa-We na tagi kulɔ o cɔgi Pɛ Baasa tun

16 Baɲa-We kwɛrɛ deen yi Dɩ niɲoɲnu Zehu wulɔ ko na yi Hanani tun wi o ta taani duntu o bri Pɛ Baasa o wi: ² «N deen na yi nabwɛm tun, mu a liiri-m bwɛru woni si n ji amɔ nɔɔna Yisrayeli tiinɛ bam yuutu. Nmu nan joori n kwe Zeroboam tutuɲ-naga kam mu n jigi kɛm-balwaarɔ n tutuɲa, yi n daarti n pa Yisrayeli tiinɛ di ki lwarum pa a banti zaɲi. ³ Nii mu! A lagi a cɔgi nmu di n dwi dɔm maama mu, ni a na ki Nebati bu Zeroboam di o dwi dɔm te tun. ⁴ Nmu dwi dɔm nɔɔnu wulɔ maama na wu ti tuw kulɔ woni tun wu ji

kakuri ni-wudiu mv. Wɔlv maa na wú tɪ pwələ nɪ tun wú taa yɪ duurə ni-wudiu.»

⁵Baasa deen na di paartɪ yɪ o kɪ wəənu tɪlv maama tun, dɪ o titɔŋa yam, dɪ o deen na yɪ bara tɛ tun maama ba pupunɪ-tɪ ba tiŋi *Yisrayelɪ Tw Pwa Cɪbarɪ* tɔnɔ kum wunɪ. ⁶Baasa ma tɪ yɪ o vu o kwə te. Ba ma kwe-o ba kɪ Tirisa tw nɪ. O tɔvɪ dum kwaga nɪ o bu Ela ma ləri o ji pɛ.

⁷Baŋa-Wɛ deen mv tɔɔɪ Dɪ nijɔŋnu Zehu baŋa nɪ Dɪ pa Dɪ kwərə kam kuntu yɪ Baasa dɪ o dwi tiinə bam, Baasa na tiini o tɔŋɪ lwarum o cɔɔɪ Baŋa-Wɛ yigə pa o titɔŋa yam zaŋɪ Wɛ banɪ zanzan tun ŋwaanɪ. O daa wu daartɪ Zeroboam titɔŋ-naga kam. O ta ma kwəri o cɔɔɪ Zeroboam dwi dum maama nyɔ.

Yisrayelɪ tw Pɛ Ela taanɪ

⁸Zuda tw pɛ Asa paartɪ dim bɪna fiinle-yarɔv (26) bɪnɪ dum wunɪ mv Baasa bu Ela di Yisrayelɪ tw paartɪ Tirisa nɪ. O ma di paartɪ dum bɪna yale. ⁹Pɛ Ela deen jɪɔ o tuntɔŋv wɔlv yɪrɪ na yɪ Zimiri yɪ o nii pɛ sɔŋɔ tərɪkooru tum cicoro baŋa nɪ tun. O ma kɪ jara dɪ pɛ wum. De dɪdwɪ mv Ela wu Areza sɔŋɔ nɪ. Wuntɔ deen nii pɛ sɔŋɔ kum Tirisa nɪ mv. Ela ma nyɔ sana o wura o

bugə. ¹⁰Zimiri ma zv sɔŋɔ kum o magɪ Ela o dɪ tɪga nɪ o gv. Kəm dɪntɔ kɪa Zuda tw pɛ Asa paartɪ dim bɪna fiinle-yarɔv (27) bɪnɪ dum wunɪ mv. Zimiri ma daartɪ o ləri o ji Yisrayelɪ tw pɛ.

¹¹O na yɔɔɪ o jəni paartɪ dum baŋa nɪ tun mv o gv Baasa dwi tiinə bam maama nyɔ, yɪ o curru dɪ o yuudonnə maama bəkərə dɪ dɪdva dɪ wu daartɪ. ¹²Zimiri deen na cɔɔɪ Baasa dwi dum maama tun pɛ Baŋa-Wɛ kwərə kalɔ Dɪ na tɔɔɪ Dɪ nijɔŋnu Zehu baŋa nɪ Dɪ pa Baasa tun sunɪ kv kɪ. ¹³Kəm dɪntɔ maama zɪɔɪ Baasa dɪ o bu Ela na kɪ lwarum yɪ ba pa Yisrayelɪ tiinə bam dɪ kɪ lwarum yalɔ tun baŋa nɪ mv. Ba deen zaŋɪ Baŋa-Wɛ dum na yɪ Yisrayelɪ tiinə Wɛ tun banɪ dɪ ba na zuli jwənə te tun mv.

¹⁴Ela deen na di paartɪ yɪ o kɪ wəənu tɪlv maama tun, dɪ o titɔŋa yam maama ba pupunɪ-tɪ ba tiŋi *Yisrayelɪ Tw Pwa Cɪbarɪ* tɔnɔ kum wunɪ.

Yisrayelɪ tw Pɛ Zimiri taanɪ

¹⁵Zuda tw pɛ Asa paartɪ dim bɪna fiinle-yarɔv (27) bɪnɪ dum wunɪ mv Zimiri di Yisrayelɪ tw paartɪ Tirisa nɪ da yarɔv yɪranɪ. Kantɔ maŋa kam nɪ Yisrayelɪ jar-kərə bam ya kikili daanɪ mv ba gilimi Filisi tw Gibeton. ¹⁶Omiri deen mv yɪ

jar-kərə bam yigə tu. Ba ma ni nɪ Zimiri zaŋɪ ba pɛ wum baŋa nɪ o gu-o. Ba ma lɛɛɪ ba zɪɪ ba najara kəm je sɪm nɪ ba kuri Omiri sɪ o ləri o ji Yisrayelɪ tw pɛ dɛ dum kuntu nɪ. ¹⁷ Omiri ma zɪɪ Gibeton tw nɪ o ja Yisrayelɪ jar-kərə bam maama o vu Tirisa pa ba gilimi tw kum ba pu. ¹⁸ Zimiri na nɛ nɪ ba tu ba cɛŋi tw kum tun, o ma zu pɛ sɔŋɔ dam je sɪm wunɪ, yɪ o daari o dɪ mim digə kam wunɪ. Mim dum ma zwɛ-o dɪ gu. ¹⁹ Lɛɛɪv tuntu yɪ Zimiri o na kɪ lwarum o cɔɪ Baŋa-Wɛ yigə yɪ o wu yaɪ Pɛ Zeroboam tutuŋ-naga kam tun ŋwaanɪ mu. O dɛɛn yɔɔɪ o kɪ lwarum o daari o pa Yisrayelɪ tiinɛ dɪ lwani ba kɪ-ya mu.

²⁰ Zimiri dɛɛn na di paari yɪ o kɪ wɛɛnu tɪv maama tun, dɪ o na zaŋɪ Ela baŋa nɪ te tun maama ba pupunɪ-tɪ ba tiŋi *Yisrayelɪ Tw Pwa Cibari* tɔnɔ kum wunɪ.

Yisrayelɪ tw Pɛ Omiri taani

²¹ Kantu maŋa kam nɪ kampwara dɛɛn mu zu Yisrayelɪ tiinɛ bam wunɪ. Ba cicoro mu zɪɪ Ginatɪ bu Tibini kwaga nɪ sɪ ba tiŋ-o pɛ. Badaara bam maa zɪɪ Omiri kwaga nɪ. ²² Omiri kwaga nɔɔna bam dɛɛn dana ba dwe Tibini kwaga nɔɔna bam. Kuntu ŋwaanɪ Tibini ma tɪ

yɪ Omiri jani Yisrayelɪ paari dum baŋa nɪ.

²³ Zuda tw pɛ Asa paari dim bina fiintɔ-dɪdva (31) bunɪ dum wunɪ mu Omiri di Yisrayelɪ tw paari. O ma kwe bina fugə-yale (12) o di paari dum. O dɛ yigə o kɪ bina yardu mu Tirisa nɪ. ²⁴ Pɛ Omiri dɛɛn kwe sɛbu-pɔŋo duuni na yɪ kilo fusrpɛ (70) tun mu o ma o yəɪ tɪga kalu ba na bəi nɪ Samari piu tun. O ma yəɪ-ka nɔɔnu wudɔŋ tee nɪ, o yɪ mu Semɛɪ. O ma daari o lɔ sɔ-fwaaru piu kum yuu nɪ, yɪ o bəŋi tw kum yɪ nɪ Samari, Semɛɪ yɪ zula ŋwaanɪ.

²⁵ Pɛ Omiri dɛɛn tiini o tutu lwarum o cɔɪ Baŋa-Wɛ yigə sɪ ku dwani balu na dɛ yigə ba jani paari dum wunɪ tun. ²⁶ O yɔɔɪ o kwe Nebatɪ bu Zeroboam tutuŋ-naga kam maama mu. O ma yɔɔɪ o kɪ lwarum yɪ o pa Yisrayelɪ tiinɛ bam dɪ lwani ba kɪ-ya. Ba dɛɛn zaŋɪ Baŋa-Wɛ dum na yɪ Yisrayelɪ tiinɛ Wɛ tun banɪ dɪ ba na zuli jwənɛ te tun. ²⁷ Omiri dɛɛn na di paari yɪ o kɪ wɛɛnu tɪv maama tun, dɪ o bara tutuŋa yam maama ba pupunɪ-tɪ ba tiŋi *Yisrayelɪ Tw Pwa Cibari* tɔnɔ kum wunɪ. ²⁸ Pɛ Omiri ma tɪ yɪ o vu o kwə te. Ba ma kwe-o ba kɪ Samari tw nɪ. O bu Akabɪ ma ləri o yuu nɪ o ji pɛ.

Yisrayelɩ tɩw Pɛ Akabɩ taanɩ

²⁹Zuda tɩw pɛ Asa paartɩ dim bɩna fiintɔ-nana (38) bɩnɩ dɩm wɩnɩ mɩ Omiri bu Akabɩ di Yisrayelɩ tɩw paartɩ. O ma jɛni Samari nɩ o di paartɩ bɩna fiinle-yale (22). ³⁰Omiri bu Akabɩ deen tiini o tɩɲɩ lwarum o cɔɣɩ Baɲa-We yigɛ sɩ ku dwɛni balu maama na de yigɛ ba jɛni paartɩ dɩm wɩnɩ tɩn. ³¹O deen paalɩ o kwe Nebatɩ bu Zeroboam titɩɲ-naga kam mɩ. Kulɩ maa na dwe tɩn mɩ yɩ o kwe Sidɔn pɛ Etɩbaalɩ buko Zezabelɩ mɩ o ma o ji o kaanɩ. O deen tɔɣɩ o zuli Baalɩ jwɛm dɩm mɩ. ³²O lɔɣɩ digɛ mɩ Samari nɩ Baalɩ zulɛ ɲwaaɩ o daartɩ o zigɩ kaanum bimbim ka wɩnɩ. ³³Akabɩ ta ma cwi Asera nyunyugu daa. O ma tiini o zaɲɩ Baɲa-We dɩm na yɩ Yisrayelɩ tiinɛ We tɩn banɩ sɩ ku dwɛni pwa balu na de yigɛ ba ba tɩn.

³⁴Pɛ Akabɩ paartɩ dim maɲa nɩ tɩn mɩ Hiyelɩ na nuɲɩ Betelɩ tɩn fɔɣɩ o lɔ Zeriko tɩw. O na puli o cwi tɩw kum biri-bɛrɛ tɩn mɩ o bu-kwɩan Abiram tɩga. O maa na kwaartɩ ku manchoɲo ni bwɛru tum tɩn mɩ o bu Segubi dɩ tɩga. Ku na kɩ te kuntu

tɩn pɛ We kwɛrɛ kalu Nun bu Zozwe na tagɩ faɲa faɲa tɩn ji cɩga.

Baɲa-We na kɩ te o pa Eli o ni-wɔdiu tɩn

17 We nijonɲu wudonɲ deen mɩ wura, o yɩɩ mɩ Eli. O deen nuɲɩ Galadɩ tɩw Tisibi mɩ. De didwɩ o ma vu o ta dɩ Pɛ Akabɩ o wɩ: «Amɩ tɩɲɩ a pa Baɲa-We dɩm na yɩ Yisrayelɩ tiinɛ We tɩn mɩ. Dɩntu na yɩ ɲwɩa Tu cɩga cɩga tɩn, a na wɩ joori a ta taanɩ, nyɔnɔ daa bɔ tɩ, dɩa dɩ nan daa bɔ nɩ tɩga kantɩ baɲa nɩ, sɩ ku taa nii bɩna yale naa yatɔ weenɩ.»

²Baɲa-We kwɛrɛ ma yɩ Eli nɩ: ³«Zaɲɩ n yɔɔɩ wa-puli seeni n vu n sɛɣɩ n tɩtɩ Keriti nabara kam na wɩ Zurden bugɛ kam wa-puli seeni tɩn ni nɩ. ⁴Nabara kam kuntɩ na mɩ n maɲɩ sɩ n ta n nyɔa. A nan pɛ bacangaaru ni sɩ tɩ taa tui tɩ pa-m wɔdiu dɔanɩ.»

⁵Eli ma kɩ kulɩ Baɲa-We na pɛ-o ni sɩ o kɩ tɩn. O ma suntɩ o vu Keriti nabara kam na wɩ Zurden bugɛ kam wa-puli seeni tɩn o maɲɩ da o zuura. ⁶Bacangaaru tum ma jaanɩ dipe dɩ nwana tɩ tui tɩ pa-o tituti dɩ

dudaan-ni maama. O ma nyo bugə kam na bam.

Eli dɛ kadəm wɔdonɔ taani

⁷Ku na wura ku wura tun, nabara kam na bam ma wi: dua daa na ba ni tɔga kam maama ni tun ɲwaani. ⁸Baɲa-We ma ta dɛ Eli Dɛ wi: ⁹«Zaɲɛ lɪla n vu Sarepta na wu Sidon tuw kum seeni tun n ta n zuvri da. A nan maɲɛ a ta dɛ kadəm wɔdonɔ sɪ o pa-m n ni-wɔdiu.»

¹⁰Eli ma zaɲɛ o vu Sarepta. O na yi tuw kum manchonɔ ni dɛm tun mu o nɛ kadəm na wura o twe o dɛ. O ma bəɲɛ kadəm wum o loori-o o wi: «A loori-m! Mɔ na n pa-nɪ sɪ a nyo.»

¹¹Kadəm wum na maa ve sɪ o ja na bam o ba o pa-o tun mu Eli daa wi: «A loori-m! Kwe dɪpɛ fun n wɛli da n ja n ba.» ¹²Kadəm wum ma ləri o wi: «Nmu Tu Baɲa-We na yi ɲwɪa Tu cɪga cɪga tun, a dugi Dɛ yuri ɲwaani nɪ: a ba jɪɔ dɪpɛ. Muni fun yirani mu a jɪga mun-duru wonɪ, a daari a jɪɔ nugə dɛ fun kasambu wonɪ. A zɪɔ a puuri da-kuri bale sɪ a joori sɔɲɔ a ma a saɲɛ wɔdiu mu, sɪ a dɛ a bu wum dɛ dɪ kweeli sɪ dɪ laan tɪ.»

¹³Eli ma ta dɛ kadəm wum o wi: «Yɪ ta n kwari fuɲɪ. Ve sɔɲɔ n kɪ n na taga te tun. Da yigə n kwe muni dɪlɔ n na jɪɔ tun fun n ma n fɔɔ maasi n pa-nɪ. Sɪ n kwe kulɔ na

daari tun n ma n kɪ wɔdiu sɪ n dɪ n bu wum dɛ. ¹⁴Baɲa-We dɛm na yɪ Yisrayɛli tiinə We tun na tagɪ kulɔ tun mu tuntɔ: «Muni dɛm bá fɔɔ dɛ ti da, mum-duru kuntu wonɪ. Nugə kam dɛ nan bá fɔɔ ka ti da, kasambu wuntu wonɪ, sɪ ku ta maa ve ku yi dɛ dɛm Baɲa-We na wú pa dua joori ka nɪ tɔga kam baɲa nɪ tun.»

¹⁵Kadəm wum ma sunɪ o joori sɔɲɔ o kɪ kulɔ maama Eli na taga tun. Ba dɛen maa wu fɔɔ ba ga ba ni-wɔdiu. Kadəm wum dɛ o bu wum, ku wɛli dɛ Eli. ¹⁶Ba dɛen na maɲɛ ba koori nugə kam dɛ muni dɛm te maama, ku ba tiə, nɪ Baɲa-We na tɔɔ Eli baɲa Dɛ ta nɪ kulɔ kɪ te tun.

¹⁷Kuntu kwaga nɪ mu kadəm wum bu-baaru wum ba jɪɔ yazurə. Yawu kum ma tiini ku zu-o yɪ o mumwe ti. ¹⁸Kadəm wum ma ta dɛ Eli o wi: «We tuntɔɲɲɔ, bɛɛ mu yɪ n kɪ amɔ tuntɔ? N tu amɔ te sɪ n pa a lwarɪm lwarɪ ja, sɪ n daari n pa a bu wum tɪ mu na?» ¹⁹Eli ma lər-o o wi: «Ja n bu wum n ba n pa-nɪ.» O ma jonɔ bu wum kaani wum jɪɔ nɪ o ja-o o din nayuu digə kalɔ o na zuvri da tun. O ma tinɔ bu wum o gadogo baɲa nɪ. ²⁰O ma keeri o loori Baɲa-We dɛ kwər-dia o wi: «A Tu Baɲa-We, bɛɛ mu yɪ n pa lɛɛɔ tuntɔ yi kadəm wum pa o bu wum tɪ, yɪ wuntu mu jonɔ-nɪ o sɔɲɔ nɪ?»

²¹ O ma twi o tuti bu wɔm baɲa ni kuni butɔ o keeri o loori Baɲa-Wɛ o wi: «A Tu Baɲa-Wɛ, nan pa bəkərə kam joori ka na ŋwia.» ²² Baɲa-Wɛ ma sɛ Eli loro kum yi bu wɔm joori o na ŋwia. ²³ O na wəri tun, Eli ma kwe-o o tu kunkɔlɔ kum ni o pa o nu. O maa wi: «Nii, n bu wɔm joori o ŋwi.» ²⁴ Kadəm wɔm ma ta di Eli o wi: «Lele kuntu a laan tu a lwarɪ cɪga cɪga ni n yi Wɛ tuntɔɲɲu. N ma n na tagɪ kulɔ tun suni ku yi Baɲa-Wɛ kwərə cɪga cɪga mu.»

Eli di Akabi taani

18 Da-kuri sum deen zigɪ ku yi buna yatɔ mu. Baɲa-Wɛ laan ma ta di Eli Di wi: «Zaɲɪ n vu Pɛ Akabi te si o na-m, si a lagɪ a pa dua joori ka ni tɪga kam ni mu.» ² Eli ma suni o vu si o jeeri Akabi.

Kana deen tiini ka cana Samari tuwɪ. ³ Pɛ Akabi ma bəɲi o tuntɔɲɲu Abdiastɪ. Wuntu deen mu nii pɛ sɔɲɔ kum baɲa ni. O maa yɔɔɪ o kwari Baɲa-Wɛ lanyuranɪ. ⁴ Zezabelɪ deen na wura o guɪ Baɲa-Wɛ nijɔɲɲə bam tun mu Abdiastɪ kwe nijɔɲɲə bam bi o səgi piu bɔɔna yale wunɪ. O səgi-ba bɔɔna yale wunɪ, nɔɔna fiinnu bɔɔnɪ maama wunɪ. O maa jaanɪ wɔdiu di na o ve o pa-ba. ⁵ Pɛ Akabi tagɪ di Abdiastɪ o wi: «Ve n beeri buli-yiə yam di bu-tuli sum ni

maama di tɪga kam baɲa ni si di nii, di wɔ na ga-zuru di pa sise sum di buna-sise sum si si di na. Kuntu wɔ wɔli si di yi gu-sɪ.» ⁶ Ba ma pɔɔɪ tɪga kam ba pa daanɪ si ba beeri ga-zuru je. Akabi ma kwe tɪga kam daa didua, yi Abdiastɪ di kwe daa kadoɲ kam, yi ba tu bərə ni.

⁷ Abdiastɪ na wu vɔɲɔ ni kuntu tun mu o jeeri Eli cwəɲɔ ni. O na lwarɪ ni ku yi Eli tun, o ma tiiri o zul-o yi o wi: «Amu tu Eli, ku yi nmu mu kuntu na?» ⁸ Eli ma ləri o wi: «Een! Ku yi amu mu. Nan ve n ta n bɪɪ n yuutu wɔm ni Eli mu wu yo seeni.»

⁹ Abdiastɪ ma bwe-o o wi: «A tu, a kɪ be tuti mu a cɔɲɪ n yigə pa n buɲɪ si a kɪ kəm dilɔ na wɔ pa Akabi ti a ŋwia tun?» ¹⁰ N Tu Baɲa-Wɛ na yi ŋwia Tu cɪga cɪga tun, ku yɔɔɪ ku yi cɪga mu ni: tuw di ku tuw tərɔ yi pɛ wɔm wu tɔɲɪ nɔɔna da si ba beeri nmu jəgə. Tuw kulɔ nɔɔna na wi: n təri ba tee ni, Akabi yəni o pa ba du durə mu ni ba wu nɛ-m. ¹¹ Di kuntu maama, n laan nan buɲɪ si a vu a ta a bɪɪ a tu Akabi mu ni: Eli wu yo seeni na? ¹² A na yagɪ-m yi a viiri lele kuntu, a yəri Baɲa-Wɛ Joro daa na wɔ kwe-m o ja o vu mɛ. A nan na ve a ta a bɪɪ Akabi yi o wu nɛ-m, o laan wɔ gu-nɪ mu. Ku nan na maɲɪ ku zigɪ amu biini ni tun mu a kwari Baɲa-Wɛ. ¹³ A tu, nmu wu ni a deen na kɪ te maɲa kalɔ Zezabelɪ na wura

o guɪ Baŋa-Wɛ nijɔŋnə bam tun na? Amu dɛɛn mu kwe Wɛ nijɔŋnə bam nɔɔna bi a pɔɔrɪ-ba fiinnu fiinnu a sɛgi piu bɔɔna yale wɔnɪ. A ma daari a jaani wɔdiu a ve a pa-ba. ¹⁴ Bɛŋwaani mu n laga sɪ a vu a ta dɪ a tu wɔm nɪ: Eli wɔ yo seeni? Nmu yɔɔrɪ n lagi a mumwɛ-tiu mu!»

¹⁵ Eli ma lɛri o wɪ: «Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ yɪ ɪwɪa Tu mu cɪga cɪga, yɪ a tɔŋɪ a pa-Dɪ. A nan dugi Dintu yɪɪ ɪwaani nɪ: a zum wó ja a titi a vu a bɪ Akabi.»

¹⁶ Abdiastɪ ma sunɪ o joori Pɛ Akabi te o ta o bɪ-o nɪ Eli wɔra. Pɛ wɔm ma vu o jeeri Eli. ¹⁷ O na ne Eli tun mu o wɪ: «Nmu wɔlɔ na paɪ Yisɪrayɛɪ tuw kum na ku lɛɛrɔ tun mu kuntu na?» ¹⁸ Eli ma lɛri o wɪ: «Ku dɪ amu mu pɛ lɛɛrɔ yɪ Yisɪrayɛɪ tiinə bam. Ku nan yɪ nmu dɪ n ko dwi dɪm mu kɪ kuntu, abam na vɪn Baŋa-Wɛ niə yam yɪ á daari á zuli Baalɪ jwənə yam tun ɪwaani.

¹⁹ Nan ta n bɪ Yisɪrayɛɪ tiinə bam maama sɪ ba ba ba jeeri-nɪ Karmɛɪ piu kum yuu nɪ. Ku ta na yɪ Baalɪ nijɔŋnə biə-yana dɪ fiinnu (450) bam, dɪ Asera nijɔŋnə biə-yana (400) bam, balu Zezabelɪ na yəni o

pa-ba ba ni-wɔdiu tun, bɛŋi-ba sɪ ba dɪ da ba jeeri.»

Eli na kɪ te Karmɛɪ piu kum yuu nɪ tun

²⁰ Pɛ Akabi ma pa ni yɪ Yisɪrayɛɪ tiinə bam maama pa ba dɪ nijɔŋnə bam maama jeeri Karmɛɪ piu kum yuu nɪ. ²¹ Eli ma fufɔ o zɪɪ ba kɔɔɔ kum yigə nɪ o ta o wɪ: «Á ta wó taá jɪɪ wubɔŋa yale taan sɪ á vu á maŋɪ yən mu? Nan kuri-na á na wó kɪ te. Baŋa-Wɛ mu na sunɪ o yɪ Wɛ, taá zuli-na Dintu. Á nan daa na wɪ Baalɪ mu yɪ wɛ cɪga cɪga, sɪ á taá zuli wuntu.» Nɔn-kɔɔɔ kum maa wɔ lɛri kulɔkulɔ.

²² Eli ta ma ta o wɪ: «Amu yɪranɪ mu daari a na yɪ Baŋa-Wɛ nijɔŋnu. Ku nan na yɪ Baalɪ, wuntu jɪɪ nijɔŋnə biə-yana dɪ fiinnu (450) mu. ²³ Ja-na nabe sɪle á ba á pa dɪbam. Baalɪ nijɔŋnə bam wó kuri nabe sum dɪdɔa sɪ ba ma ba kɪ kaanum. Ba laan wó gu-ka ba ca ka nwana yam yɪra yɪra ba kwe ba daŋɪ dɛ sum baŋa nɪ. Ba nan ba maŋɪ sɪ ba dɪ mim da. Amu dɪ maa wó ca na-bɪa kadoŋ kam a daŋɪ dɛ

sum baɲa nɪ, yɪ a bá dɪ mim da.
²⁴ Abam laan wú bəɲi á wɛ dɪm yɪrɪ,
 sɪ amɪ dɪ bəɲi Baɲa-Wɛ dɪm yɪrɪ.
 Wɛ dɪlɪ na wú ləri yɪ Dɪ dɪ mim
 kaanum dɪm nɪ tɪn mu wú sunɪ Dɪ
 taa yɪ Wɛ cɪga cɪga.»

Nɔn-kɔgɔ kum maama ma se yɪ ba
 wɪ: «N na tagɪ kulɪ tɪn jɪgɪ kuri.»
²⁵ Eli daa ta ma ta dɪ Baalɪ nijɔɲnə
 bam o wɪ: «Abam kɔgɔ kum na daga
 tɪn, da-na yigə á kuri na-bɪa dɪdɪa
 á gu sɪ á ti ka nwana yigə. Á na
 ti, sɪ á laan loori á wɛ dɪm sɪ dɪ dɪ
 mim da, yɪ kɪ dɪ abam mu wú dɪ
 mim da.» ²⁶ Ba ma ja na-bɪa kalɪ ba
 na pɛ-ba tɪn ba gu ba ti ka nwana
 yigə. Ba ma bəɲi Baalɪ yɪrɪ dɪm taa,
 kɪ zɪgɪ tɪtutɪ sɪ kɪ yɪ wɪ-brɪ maɲa.
 Ba ma sa ba kaagɪ bimbim dɪlɪ ba
 na lɔgɪ tɪn yɪ ba bagɪ dɪ kwɛr-dɪa
 ba wɪ: «Baalɪ, zaɲɪ n cəgi dí loro
 kum!» Nɔn-nɔnɪ maa wɪ ləri-ba
 dɪ funfun dɪ. Kɪ maa yɪ yiri-titi.

²⁷ Wɪ-brɪ maɲa nɪ Eli ma zaɲɪ o
 jɪgɪ Baalɪ nijɔɲnə bam o mwana yɪ
 o wɪ: «Tiini á bagɪ dɪ kwɛr-dɪa, sɪ
 Baalɪ yɪ wɛ mu! O ga wɪ wɪbɪɲa
 wɪnɪ mu, naa o nuɲi mu, naa o
 ve cwəɲə mu. Dɛdɔɲ o tigi o dɔa
 mu, yɪ kɪ maɲɪ sɪ á pa o zaɲɪ.»
²⁸ Baalɪ nijɔɲnə bam ma tiini ba
 keeri wɛ wɛ, yɪ ba daari ba ma
 ba fanɪ dɪ sɪ-lwaanɪ ba goni ba
 yɪra pa ba jana lo ba kɪ ba yɪra
 nɪ, nɪ ba cullu tɪn na brɪ sɪ ba
 kɪ te tɪn. ²⁹ Ba zɪgɪ wɪa nɪ ba buri

Baalɪ yigə nɪ kɪntɪ mu taa sɪ kɪ taa
 nii dɪdaan-nɪ kaanum dɪm maɲa.
 Nɔn-nɔnɪ maa wɪ ləri kulɪkulɪ
 yɪ kɪ yɪ yiri-titi.

³⁰ Eli dɛn ma ta dɪ nɔn-kɔgɔ kum
 maama o wɪ: «Titwəni-na á ba amɪ
 te yo seeni.» Ba ma zaɲɪ ba yɪ
 o te. O ma fɔgɪ o kwɛ Baɲa-Wɛ
 kaanum bimbim dɪm ya na cɔgɪ tɪn.
³¹ O ma daari o kwe kandwa-pɪlɛ
 fugə-yale sɪ ya taa zɪgɪ ya paɪ
 Zakɔbɪ dwɪə fugə-yale yam. Kɪ yɪ
 wɪntɪ mu Baɲa-Wɛ dɛn pɛ o yɪrɪ
 ləri dɪ ji Yisrayɛlɪ tɪn. ³² O ma
 kwe kandwa yam kɪntɪ o ma o lɔ
 bimbim Baɲa-Wɛ yɪrɪ zulə ɲwaanɪ.
 O ta ma daari o kɪ goɲo o kaagɪ
 bimbim dɪm. Kuriwa-zwannɪ tɪlɛ
 wo-dwə mu wú wanɪ ba zɪ goɲo
 kum. ³³ O na kɪ kɪntɪ o ti tɪn, o ma
 tigisi dɛ sum bimbim dɪm baɲa nɪ o
 daari o ca na-bɪa kam nwana yam
 mugə-mugə o daɲɪ dɛ sum baɲa. O
 ma ta o wɪ: «Ve-na á mɔ na á su
 kɔɔra bana á ja á ba á lo zwɛɛm
 kaanum dɪm dɪ dɛ sum baɲa nɪ.»

³⁴ Ba na kɪ kɪntɪ ba ti tɪn, Eli ta
 ma ta o wɪ: «Joori-na á mɔ á lo-da.»
 Ba ma sunɪ ba kɪ kɪntɪ. O ta ma ta
 dɪ ba o wɪ: «Joori á mɔ á lo-da á kɪ
 bɪtɔ.» Ba ma sunɪ ba lo ba kɪ kuni
 bɪtɔ. ³⁵ Na bam su ba pɛɛlɪ bimbim
 dɪm maama mu ba tu ba su goɲo
 kum dɪ.

³⁶ Kɪ na yɪ dɪdaan-nɪ kaanum
 maɲa tɪn, Wɛ nijɔɲnu Eli ma fɔfɔ

o yi bimbim dum o loori Baŋa-We o wɔ: «Baŋa-We, nmɔ mu yɛ dɛ nabaaru Abraham We, dɛ Yizaki We, dɛdaani Yisrayeli We. Nan tɔŋi zɔm sɛ kɔ brɛ jaja nɛ nmɔ mu yɛ Yisrayeli tɔv kɔm maama We dum, sɛ n daari n pa nɔɔna bam lwarɛ nɛ a yɛ n tintɔŋnɔ mu yɛ n pa-nɛ nɛ sɛ a kɛ tintɔv maama. ³⁷ Baŋa-We, lɛri a wɛ-loro kɔm! Yɔɔri n lɛri-nɛ sɛ nɔɔna bantu lwarɛ nɛ nmɔ Baŋa-We yɛrɛni mu yɛ We cɛga cɛga, yɛ n daari n pa ba wɔbɔŋa joori sɛ ba tɔŋi nmɔ.»

³⁸ Eli na ŋɔɔni o ti tun mu Baŋa-We tɔŋi mim pa dɛ zɛgɛ weyuu nɛ dɛ ba dɛ zwe kaanum dum nwana yam, dɛ de sɔm, dɛ kandwa yam, dɛ turu tum maama. yɛ dɛ daari dɛ nyɔ na bam yaa na wɔ goŋo kɔm wɔni tun dɛ pa ba wɔ. ³⁹ Nɔn-kɔgɔ kɔm na nɛ kulɔ na kɛ tun, ba maama ma vin ba yibiyɛ tɛga nɛ yɛ ba kaasi ba wɔ: «Baŋa-We sunɛ Dɛ yɛ We mu! Baŋa-We yɛrɛni mu yɛ We!»

⁴⁰ Eli ma pa nɛ o wɔ: «Ja-na Baali nijɔŋnɛ bam maama! Yɛ pa-na sɛ ba dɛdɔa lu.» Ba ma sunɛ ba ja ba maama. Eli ma pa ba ja-ba ba tu Kɛɔn bugɛ kam nɛ nɛ ba goni ba maama ba gɔv.

Dua joori ka nɛ

⁴¹ Eli deen ma ta dɛ Pɛ Akabi o wɔ: «Nan ve sɔŋɔ n lagɛ wɔdiu n dɛ, sɛ a nɛ dɔ-fara na mumunɛ sɛ ka nɛ.»

⁴² Akabi ma sunɛ o kwe cwɛŋɔ sɛ o joori sɔŋɔ o lagɛ wɔdiu o dɛ. Eli ma vu o dɛ Karmeli piu kɔm yuu o tiiri tɛga nɛ pa o yuu maŋi dɛ o nadoonɛ. ⁴³ O ma ta dɛ o tintɔŋnɔ wɔm o wɔ: «Ve n zɛgɛ n leesi n nii nunu kɔm seeni.» Tintɔŋnɔ wɔm ma sunɛ o vu o joori o ba o wɔ: «A wɔ nɛ kulɔkulɔ.» Kuni burpɛ maama mu Eli tɔŋi tintɔŋnɔ wɔm pa o ve o niɛ yɛ o joorɛ.

⁴⁴ Tintɔŋnɔ wɔm na ve o kɛ kuni burpɛ kɔm tun, o ma ta o wɔ: «Amu nɛ kunkɔŋ-balaŋa na mai dɛ nɔɔnu jataali tun mu zɛgɛ nunu kɔm baŋa nɛ kɔ bunɛ.» Eli ma ta dɛd-o o wɔ: «Ve Pɛ Akabi te n ta n brɛ-o nɛ: o kɛ lɛla o din o tɛriko kɔm o duri o vu sɔŋɔ, sɛ dua kam lagɛ ka li-o mu.»

⁴⁵ Ku wɔ daani mu kunkɔŋo kɔm tunɛ liirɛ liirɛ pa dɔ-viu dɛ zaŋi. Dua ma puli sɛ ka tiini ka nɛ taan. Akabi ma kɛ lɛla din o jara lɔgɛri yuu o kwe cwɛŋɔ o maa kɛ Zizreyeli. ⁴⁶ Baŋa-We dam dum ma ba Eli baŋa. O ma fɔgɛ o vɔ o gwaaru

kiri-kiri, yɪ o duri o loori Akabɪ yigə taan o vu o yi Zizreyɛɪ.

Eli duri o vu Sinayi piu

19 Pɛ Akabɪ dɛɛn ma ta Eli kikiə yam dɪ o na mɛ o su-lɔŋɔ o gu Baalɪ nijoŋnə bam te tun maama o bri o kaanɪ Zezabelɪ. ² Zezabelɪ ma tuŋɪ kwərə sɪ ka yi Eli o wɪ: «A dugi nɪ: jwa kantɪ maŋa na yiə yɪ a wu gu nmɪ nɪ n na gu Baalɪ nijoŋnə bam te tun, sɪ wa yam gu amɪ dɪ.»

³ Eli na ni kuntɪ tun, fɔvɔnɪ ma zu-o. O ma duri sɪ o jɔŋɪ o tutɪ Zezabelɪ juŋa nɪ. O ma vu o yi Bɛɛr-Seba tuw na wu Zuda nɪ tun o yagɪ o tuntɔŋnɪ wɔm dɔanɪ. ⁴ Eli tutɪ ma zaŋɪ o kwe dɛ dɪm maama o kɛ o zu kagua kam wɔnɪ. O ma yi o jɔni tiu kuri nɪ yɪ o loori Baŋa-Wɛ sɪ Dɪ yagɪ sɪ o ti. O maa wɪ: «Baŋa-Wɛ, a na nɛ cam dɪv tun, ku daga. Nan ti a ŋwɪa sɪ a ba gari balu na tigi tun.»

⁵ Eli ma lɛɛrɪ o maŋɪ tiu kɔm kuri nɪ o pɛni o dɔ. O na tigi o dɔ kuntɪ tun mu Wɛ maleka da ka ba ka dwe-o yɪ ka wɪ: «Zaŋɪ wɛɛnɪ sɪ n di wɔdiu.»

⁶ O ma nii o na dɪpɛ dɪv ba na wɔgi tun na zigi o yuu seeni. Kunkolo dɪ ku wu na dɪ maa zigi da. O ma di yɪ o daari o nɔ na bam. O laan ma joori o guni o pɛni.

⁷ Baŋa-Wɛ maleka kam ma joori o tee nɪ ka dwe-o, yɪ ka wɪ: «Zaŋɪ wɛɛnɪ n di wɔdiu n wɛli da, sɪ n cwɛŋə ta dwara ka pa-m.» ⁸ Eli ma sunɪ o zaŋɪ o di wɔdiu o daari o nɔ na. O na di o na dam-dɔvɪ kuntɪ tun, mu o kwe da fiinna, titɪ dɪ wɪa maama, o vu o yi Sinayi piu kɔm na yɪ Baŋa-Wɛ titɪ jɔgə tun.

Baŋa-Wɛ na vuɪɪ Dɪ titɪ dɪ Eli te tun

⁹ Eli ma vu o zu piu bɔɔnɪ wɔnɪ o pɛni o puɪɪ tɪga. Baŋa-Wɛ kwərə ma da ka ba o te ka wɪ: «Eli, bɛŋwaanɪ mu n tu yo seeni?» ¹⁰ Eli ma lɛri o wɪ: «Amɪ tiini a sunɪ a yiə sɪ a taa tuŋa a paɪ nmɪ Baŋa-Wɛ na yɪ Paŋwa tun mu. Yisɪrayɛɪ tiinə bam nan vɪn n na goni ni dɪv dɪ ba tun, ba daari ba cɪvɔgi n kaanɪm bimbina yam. Ba ta mɛ ba su-lwaanɪ ba gu n nijoŋnə bam, yɪ amɪ yɪranɪ mu daari. Ba nan buŋɪ sɪ ba gu amɪ dɪ ba wɛli da mu.» ¹¹ Baŋa-Wɛ ma ta dɪd-o Dɪ wɪ: «Nuŋɪ n vu n di piu kɔm yuu sɪ n zigi a yigə nɪ, sɪ amɪ Baŋa-Wɛ lagɪ a ba a tɔgi dɔanɪ mu a kɛ.»

Vu-dɪv ma da ku zaŋɪ Baŋa-Wɛ yigə nɪ ku lɔ piu kɔm bile ku daari ku mumugi kandwa yam. Ku na kɪ kuntɪ tun, Baŋa-Wɛ tɔrə viu kɔm

wɔnɩ. Kuntu kwaga nɩ tɩga kam dɩ ma tiini ka sisinji, yɩ Baŋa-Wɛ tɔɔɩ o tɛrɛ. ¹²Tɩga kam sisinjim dum kwaga nɩ min-vɔɔvɔ dɩ ma ba ku ke, yɩ Baŋa-Wɛ tɛrɛ mim dum wɔnɩ. Kuntu kwaga nɩ mu kwɛr-mumuna zaŋa nɩ waasa te tun. ¹³Eli na ni tun, o ma ja o ɔɔɔɔ o kwɛli o yibiyɛ yɩ o daari o vu o maŋɩ bɔɔnɩ dum ni nɩ o zɩga. O ma ni kwɛrɛ na ŋɔɔnɩ did-o ka wɩ: «Eli, beŋwaanɩ mu n tu yo seeni?» ¹⁴Eli ma lɛri o wɩ: «Amu tiini a sunt a yiɛ sɩ a taa tɔŋa a paɩ nmɩ Baŋa-Wɛ na yɩ Paŋwa tun mu. Yisrayelɩ tiinɛ bam nan vɩn n na goni ni dɩvɩ dɩ ba tun, ba daari ba ciɩvɔɔ n kaanum bimbina yam. Ba ta mɛ ba sɩ-lwaanɩ ba ɔvɩ n niŋɔŋnɛ bam, yɩ amɩ yiranɩ mu daari. Ba nan buŋɩ sɩ ba ɔvɩ amɩ dɩ ba wɛli da mu.»

¹⁵Baŋa-Wɛ ma ta did-o Dɩ wɩ: «N na tɔɔɩ cwɛŋɛ kalɩ n ba yo seeni tun, joori n da kuntu n vu Damasi kagva kam. N na ve n yi da, sɩ n lo paari nugɛ Azayelɩ yuu nɩ n ma n tiŋ-o Siiri tuɔ pɛ. ¹⁶Nan ta kɩ kuntu doŋ n tiŋi Nimisi bu Zehu sɩ o taa yɩ Yisrayelɩ tuɔ pɛ, sɩ n daari n tiŋi Elisa wulu na yɩ Abɩl-Mehola tu Safati bu tun sɩ o lɛri n yuu nɩ

o ji a niŋɔŋnu. ¹⁷Zehu wɔ ɔvɩ balɩ maama na duri ba lu Azayelɩ juŋa nɩ tun. Elisa dɩ maa wɔ ɔvɩ balɩ maama na duri ba lu Zehu juŋa nɩ tun. ¹⁸A nan tiŋi nɔɔna muɩru turpe (7,000) mu Yisrayelɩ laŋa kam nɩ. Bantu wɩ fɔɔɩ ba kuni doonɛ ba zuli Baalt jwɛm dum. Ba nan wɩ mɛ ba ni-vɔɔru ba duuri-dɩ.»

Elisa na saŋɩ Eli kwaga te tun

¹⁹Eli ma yaɔɩ je sum kuntu o vu o beeri Safati bu Elisa je. O ma na-o yɩ o jɔɔɩ nabe sɩle sɩle kuni fugɛ-bɩle o vara. Elisa tutɩ mu kalɩ nabe sɩle sum na wɩ kwaga nɩ tun o jɔɔɩ o vara. Eli ma fufɔ o yi o te yɩ o lɩ o gwar-daŋɔ kum o daŋɩ Elisa bakalɩ nɩ. ²⁰Elisa ma yaɔɩ nabe sum yɩ o daari o duri o tɔɔɩ Eli kwaga. O maa wɩ: «Yaɔɩ sɩ a vu a bantɩ a ko dɩ a nu, sɩ a laan ba a taa tɔɔɩ-m.» Eli ma lɛri o wɩ: «Tɔ. Joori sɔŋɔ. Nan yɩ swe a na kɩ te n yira nɩ tun.»

²¹Elisa ma pipiri o viiri o daari Eli. O ma vu o ja o nabe sɩle sum o ɔvɩ o ma kɩ kaanum. O ma kwe sɩ yira zɩla yam o ma o dwe mim o saŋɩ nwana yam. O laan ma ɔɔɔɩ-ya o pa o nɔɔna bam yɩ ba di.

O na bant-ba tun mu o leeri o vu o tɔgi Eli kwaga o zən-o tutuɔa baɔa ni.

Ben-Hadadi ki najara di Samari tiinɛ

20 Siiri tuw pɛ Ben-Hadadi deen bɛɔi o jar-kɛrɛ bam mu o ki daani. Pwa fiintɔ-bale di ba siseɔ-nɔɔna di ba tɛrikooru ma tɔgi did-o ba vu Samari tuw si ba zaɔi najara di ku nɔn-biɛ bam. ²Ben-Hadadi ma tuɔi o tuntɔɔna si ba vu ba zu tuw kum ba ta ba bri Yisrayeli tiinɛ pɛ Akabi wɛ: «Ben-Hadadi kwɛrɛ mu tuntu: ³Akabi, amu mu laan te n sɛbu-pɔɔɔ tum di n sɛbu-sɔɔa kam, ku wɛli di n ka-yɔrru tum di n bu-sonnu tum maama.» ⁴Pɛ Akabi ma lɛri o wɛ: «A tu, n tagi cɔga. Amu titi di kulɔ maama a na sunt a jigi tun yi nmɔ nyum mu.»

⁵Ben-Hadadi daa ma tuɔi o tuntɔɔna bam yi ba joori ba ba ba ta di Akabi ba wɛ: «Ben-Hadadi wɛ: «A ya pɛ kwɛrɛ yi-m ni: n maɔi si n kwe n sɛbu-pɔɔɔ tum, di n sɛbu-sɔɔa kam, di n kaana bam, di n biɛ bam mu n ja n ba n pa-ni. ⁶Nan ta n ye ni: jwa kantɔ maɔa ni a wɔ tuɔi a didɛera si ba ba ba vɛɛsi nmɔ sɔɔɔ kum di n didɛera bam di di sum maama. Ba laan wɔ kwe wono kulɔ maama na jigi

lonni ku pa-m tun ba ja ba ba ba pa-ni.»

⁷Akabi ma bɛɔi Yisrayeli nakwa bam maama o ki daani yi o ta di ba o wɛ: «Á wu nɛ na? Ben-Hadadi laan lagɛ cam mu o paɛ dɔbam! O ya na taga o wɛ o lagɛ o joɔi a kaana bam, di a biɛ bam, di a sɛbu-pɔɔɔ tum, di a sɛbu-sɔɔa kam tun, a yɔɔri a sɛ mu.» ⁸Nakwa bam di nɔn-kɔɔ kum maama ma lɛr-o ba wɛ: «Yi cɛgi Ben-Hadadi taani. Nan yi sɛ n ki kulɔ o na taga tun.»

⁹Akabi laan ma lɛri Ben-Hadadi tuntɔɔna bam o wɛ: «Ve-na á kwe a kwɛrɛ kantɔ á pa á pɛ wum ni: «Amu tu, ku na yi n na de yigɛ n ta wɛ n lagɛ n joɔi wɛɛnu tulɔ a tee ni tun, a sɛ. Si ku na yi wɛɛnu tulɔ n ta na lagɛ si n vɛri n wɛli da tun, a bá sɛ kuntɔ maɔa di maɔa.» Ba ma sunt ba ja kwɛrɛ kam ba vu ba pa Ben-Hadadi.

¹⁰Ben-Hadadi daa ma tuɔi kwɛrɛ o pa Akabi yi o wɛ: «A dugi ni: a na wu pɛ a jar-kɛrɛ bam cɔgi Samari tuw fasi, si wa yam laan yɔɔri ya cɔge-ni ya wɛli da. Á tuw kum fogo daa bá daari si a kwaga nɔɔna bam didɔa didɔa wani ba pɛ ja-guli-yi.»

¹¹Yisrayeli tuw pɛ Akabi ma tuɔi kwɛrɛ o lɛri o wɛ: «Ta-na á bri Ben-Hadadi ni: «Nɔɔnu ba gari o zɛɔi o vwana o tɛ ni o wani, yi najara ta wu puli. Cɛgi si n nii, nɔ lu najara yam wuni na.» ¹²Kwɛrɛ

kam na yi Ben-Hadadı maɲa kalu tun, o dɪ pwa badonnə bam deen je ba nyɔ sana ba vwə yam wunɪ mu. O ma ta dɪ o jar-kərə bam o wɪ: «Nuɲi-na á ti á yigə sɪ á vu á kɪ najara dɪ Samari tiinə bam.» Ba ma sunɪ ba kɪ kuntu.

Baɲa-We joɲi Yisrayelɪ tiinə bam

¹³ Suntu ne sum ni nɪ mu We nijoɲu wudoɲ ve o ta dɪ Yisrayelɪ tuw pɛ Akabɪ o wɪ: «Baɲa-We na tagɪ kulɔ tun mu tintu: N ne Ben-Hadadı jar-kərə bam kɔgɔ na daga te tun na? Amu zum lagɪ a pa n di-ba mu. Kuntu wó pa n lwarɪ nɪ amu mu yɪ Baɲa-We dum.» ¹⁴ Akabɪ ma bwe o wɪ: «We wó tɔgɪ wɔɔ baɲa nɪ mu o kɪ kuntu?» Nijoɲu wum ma ləri ka wɪ: «Baɲa-We na tagɪ kulɔ tun mu tintu: Nɔn-dunnu tulɔ na tuɲɪ ba paɪ provensa yam dideera bam tun mu wó kɪ najara yam.» Akabɪ ta ma bwe o wɪ: «Wɔɔ mu wó da ba yigə o kɪ najara yam?» Nijoɲu wum dɪ ma ləri ka wɪ: «Ku yɪ nmu mu wó kɪ kuntu.»

¹⁵ Akabɪ ma bəɲi nɔn-dunnu tulɔ na tuɲɪ ba paɪ provensa yam dideera bam tun o kɪ daanu. Ba maa yɪ jar-kərə biə-yale dɪ fiintɔ-bale (232). O ma daari o bəɲi Yisrayelɪ jar-kərə balɔ na daari tun maama o kɪ daanu. Bantu maa yɪ nɔɔna murru

tuwpe (7,000). ¹⁶ Ba maama ma zaɲɪ wɪa titari nɪ ba nuɲi sɪ ba kɪ najara yam, dɪ Ben-Hadadı na je o nyɔ sana dɪ pwa fiintɔ-bale bam ba vwə wunɪ pa ba bugi tun. ¹⁷ Yisrayelɪ nɔn-dunnu tum ma da yigə ba vu sɪ ba zaɲɪ najara yam. Ben-Hadadı ya tuɲɪ nɔɔna sɪ ba vu ba yurɪ je sum. Ba ma joori ba ta dɪ Ben-Hadadı ba wɪ: «Jar-kərə badonnə mu zigɪ Samari tuw nɪ ba buna». ¹⁸ Ben-Hadadı ma ləri-ba o wɪ: «Ba na tu sɪ ba loori yibwənə amu tee nɪ, naa ba na tu sɪ ba kɪ najara mu, ku maama yɪ bidwɪ mu. Ja-na-ba sɪ á nan yɪ gu-ba.»

¹⁹ Yisrayelɪ nɔn-dunnu tum deen ma gwe ba nuɲi tuw kum wunɪ yɪ jar-kərə nɔn-kɔgɔ kum maama wu ba kwaga nɪ. ²⁰ Jar-kəru maama ma magɪ Siiri tu didwa o gu. Siiri tiinə balɔ na daari tun duri sɪ ba lu najara yam wunɪ, yɪ Yisrayelɪ tiinə bam zəli-ba mu. Siiri tuw pɛ Ben-Hadadı ma din sisəɲ-nɔɔnu o duri o ke. O nɔɔna badonnə dɪ wanɪ ba din siseɲ-nɔɔna ba duri ba lu. ²¹ Yisrayelɪ tuw pɛ Akabɪ dɪ o jar-kərə bam ta ma duri ba yi Siiri jar-kərə bam, dɪ ba sise sum, dɪ ba tərigooru tum. Ba ma zaɲɪ ba baɲa nɪ ba gu ba zanzan.

²² Kuntu kwaga nɪ mu We nijoɲu wum fufɔ o yɪ Yisrayelɪ tuw pɛ Akabɪ te yɪ o wɪ: «Fɔgɪ n kɪ baari n kɪ n nɔɔna bam kuri nɪ, sɪ n

buɲi n nii n na wú kɪ te. Beɲwaani, bun-duuri na yiə, Siiri tuw pe wum daa ta wú nuɲi sɪ o kɪ najara dɪ abam.»

²³ Ku nan na yɪ Siiri tuw pe dɪdeera bam, bantɔ mu tagɪ dɪd-o ba wɪ: «Yisrayelɪ tiinə wa yam jɪɪ dam pweeru je sum nɪ mu. Kuntu ɲwaani mu Yisrayelɪ tiinə bam wani dɪbam ba dɪ. Dɪ nan na joori dɪ zaɲɪ najara dɪ ba tɪ-kamparɪ sum nɪ, dɪ wú sunɪ dɪ wani-ba. ²⁴ N nan na wú kɪ te tun, ɪ pwa fiintɔ-bale bam n yagɪ, n daari n pa jar-kərə yigə tiinə ləri ba yuu nɪ ba taa nii najara yam baɲa nɪ. ²⁵ Nan ta joori n la jar-kərə badonnə sɪ ba taa mai dɪ balɔ n ya na gɛ najara yam wɔnɪ tun. Ta kwalumɪ siseɲ-nɔɔna dɪ tərɪkooru sɪ tɪ nɪ taa mai dɪ tɪlɔ n ya na jɪɪ tun. Dɪ laan wú wani dɪ vu dɪ zaɲɪ najara dɪ Yisrayelɪ tiinə bam tɪ-kamparɪ sum nɪ. Dɪ na kɪ kuntu, dɪ wú yɔɔrɪ dɪ wani-ba.» Siiri tuw pe ma se o kɪ o dɪdeera bam na tagɪ kulɔ tun.

²⁶ Bun-duuri na joori dɪ yi tun, Siiri tuw pe Ben-Hadadɪ ma la o jar-kərə bam o kɪ daani, yɪ ba vu Afɛkɪ sɪ ba kɪ najara dɪ Yisrayelɪ tiinə bam. ²⁷ Yisrayelɪ jar-kərə bam dɪ ma ti ba yigə dɪ ba najara zɪla. Ba ma nuɲi ba vu sɪ ba zaɲɪ najara dɪ ba. Ba na jeeri daani kuntu tun, Yisrayelɪ tiinə bam deen nyɪ dɪ bubum-biə kɔɔ dɪ kɔɔ kuni bɪle

mu. Siiri tiinə kɔɔ kum nan faari tɪga kam maama mu.

²⁸ We tintuɲnu wum ma vu o ta dɪ Yisrayelɪ tuw pe Akabɪ o wɪ: «Baɲa-We na tagɪ kulɔ tun mu tintu: Siiri tiinə bam na buɲi nɪ amɔ Baɲa-We jɪɪ dam pweeru je sum nɪ mu sɪ ku dai tɪ-kamparɪ nɪ tun, a lagɪ a pa n wani ba jar-kərə kɔɔ kuntu maama n dɪ mu. Kuntu wú pa abam maama lwarɪ nɪ amɔ mu sunɪ a yɪ Baɲa-We dum.»

²⁹ Jar-kərə kɔɔ kuni bɪle bam kwe da yarpe mu ba kikili kɔɔ dɪ kɔɔ ba toɲi ba zɪɪ yɪ ba yigə jeeri daani. Da yarpe de dum nɪ najara yam ma pulɪ. Yisrayelɪ tiinə bam ma gu Siiri tiinə jar-kərə balɔ na ve tɪga nɪ tun murrɔ bɪ (100,000) de dum kuntu wɔnɪ. ³⁰ Ba badaara bam ma duri ba zu Afɛkɪ tuw wɔnɪ sɪ ba lu. Tuw kum kəbrə kam ma bwəri ka tu tɪga nɪ buri buri ka panɪ ba murrɔ fiinle-turpe (27,000) ka gu. Pe Ben-Hadadɪ dɪ ma duri o zu tuw kum wɔw o səɪ o tɪtɪ di-yuu wɔnɪ.

³¹ Ben-Hadadɪ dɪdeera bam ma ta dɪd-o ba wɪ: «Nii mu. Dɪ nɪ nɪ Yisrayelɪ dwi dum pwa yəni ba jɪɪ nɔɔna yibwənə. Nan pa dɪ tu dɪ tɪtɪ dɪ zu gwar-zunzwara, sɪ dɪ daari dɪ vɔ ɲunɪ dɪ yum nɪ dɪ vu dɪ loori Yisrayelɪ tiinə pe wum. Dedoɲ o laan wú yagɪ-m sɪ n ta n ɲwɪ.» ³² Ba ma sunɪ ba zu ba gwar-zunzwara tum yɪ ba daari ba

vɔ ɲɔni ba yum ni. Ba ma vu Yisrayeli tiinɛ pɛ te ba ta did-o ba wi: «Pɛ, n tuntɔɲnu Ben-Hadadi loori-m o wi: «A loori-m! Yagi si a taa ɲwi.» Pɛ Akabi ma lɛri o wi: «Ben-Hadadi ta ɲwi mu na? Dɪ nan yi da-yuudwənnə mu.»

³³ Ben-Hadadi dideera bam maa wu pɛ Akabi ni tu tɪga ni yi ba se o taani dum ba wi: «Ben-Hadadi suni o yi n yuudonɔ cɪga cɪga mu.» Akabi ma ta dɪ ba o wi: «Ve-na á ja-o á ba.» Ben-Hadadi na tu tun, Akabi ma pa o din o jɛni o tɛriko kum baɲa ni. ³⁴ Ben-Hadadi deen ma ta o wi: «Amu wó joori a kwe tunti dilu a ko deen na tɔɔɔ najara baɲa ni o vɪ n ko juɲa ni tun a pa-m. Ku daari pwələ dɪ nan wura, si n ta n jaani n tuw kum zila n tui n yəgi Damasi ni, ni amu dɪ ko deen na jaani o tui o yəgi Samari ni tɛ tun.» Pɛ Akabi ma lɛri o wi: «Ni dilu n na tagi kuntu tun ɲwaani a wó yagi-m si n viiri.» O deen ma goni ni did-o yi o daari o yag-o pa o viiri.

We nijonnu na tagi kulɔ o cɔgi Pɛ Akabi tun

³⁵ Baɲa-We deen ma pa Dɪ nijonɲə bam kɔɔ wuni nɔɔnu didva ni yi o vu o ta dɪ o donɔ nijonnu o wi: «Popo, magi-ni n kɪ zunni.» O donɔ wum ma vin si o kɪ kuntu. ³⁶ Nijonnu wum ma ta did-o o wi: «N na vin

Baɲa-We ni dum kuntu tun, ta n ye ni: n na yɔɔri n yagi-ni n ma n viirə, nyonɔ mu lagi ku gu-m cwəɲə yuu ni.» O na maa viiri tun mu bidwi baɲa ni nyonɔ suni ku jeer-o ku gu.

³⁷ Nijonnu wum daa ma vu o na nɔɔnu wudonɔ yi o ta wi: «Magi-ni n kɪ zunni!» Nɔɔnu wum ma tiini o mag-o o pogili o yira. ³⁸ Nijonnu wum ma kwe garyi o vɔ o yibiyə ni si nɔɔn-nɔɔnu yi lwar-o. O ma vu o zɪɔ cwəɲə ni ni o cəgi Pɛ Akabi si o tɔɔɔ da o kɛ. ³⁹ Pɛ wum na maa kɛ tun mu nijonnu wum bəɲ-o o wi: «Pɛ, amu ya wu najara wuni mu ku cana. Nɔɔnu ma ja punu o ba o kɪ a juɲa yi o daari o kaani-ni o wi: «Fɔɔɔ n yiri nɔɔnu wuntu lanyurani. O nan na vɪ n juɲa ni o lu, n maɲi si n ti mu. Ku na dai kuntu, nɪ ɲwi səbu-dala 3 000 mu.» ⁴⁰ A nan ya kwe a yigə mu a kɪ dāa ni a wura a nii titɔɲa yadonnə baɲa ni pa punu wum duri o lu.» Pɛ wum ma lɛri o wi: «Nmu titi mu nan maɲi n di n sariya, n va n titi bura.»

⁴¹ Nijonnu wum ma kɪ lila o lɪ gɔɔ kum o yibiyə ni. Pɛ wum ma lwarɪ lila ni: o yi nijonɲə bam wuni didva mu. ⁴² O ma ta dɪ pɛ wum o wi: «Baɲa-We na tagi kulɔ tun mu tintu: Ku nan na yi nɔɔnu wulu a ya na wi: n maɲi si n yɔɔri n cɔg-o tun, nmu yagi ku tu pa o viiri. Kuntu ɲwaani nmu nan mu maɲi si n lɛri ku tu yuu ni n ti. N nɔɔna bam dɪ maa wó

ləri kv tu nɔɔna bam yum nɪ ba na lɛɛrv.» ⁴³Yisrayelɪ tuv pɛ Akabɪ na ni kuntu tun, o ma joori o vu Samari tuv dɪ wu-cɔgɔ, yɪ o yigə nywam.

Nabɔtɪ kadugə kam

21 Nɔɔnv wudonj dɛɛn mu wura, o yɪrɪ mu Nabɔtɪ yɪ o nuɲi Zizreyelɪ. O maa jigɪ vinyə tweeru kadugə Zizreyelɪ nɪ, yɪ ka bwələ dɪ Samari tuv pɛ Akabɪ sɔɲɔ kum. ²Dɛ dɪdwɪ mu Akabɪ taga dɪ Nabɔtɪ o wɪ: «Sɛ sɪ n kwe n kadugə kam n yəgi n pa-nɪ sɪ a taa mai a du a dwə da, ka na wu a sɔɲɔ tikəri nɪ tun ɲwaanɪ. A jigɪ kadugə kadoɲ na dwe kantv kam sɪ a ma a ləni ka yuu nɪ a pa-m. N ya zɪ na laga, a wú ɲwɪ ka səbu ni na mai tɛ tun a pa-m.» ³Nabɔtɪ ma ləri o wɪ: «Baɲa-Wɛ taa cɜa sɪ a kwe a nabaara na daari tɪga kalv ba pa-nɪ tun a pa-m.»

⁴Pɛ Akabɪ ma joori sɔɲɔ yɪ o wuv cɔgɪ dɪ Zizreyelɪ tu Nabɔtɪ na taga kulv tun. O ma yɔɔrɪ o pəni o gadogo baɲa nɪ o pa o yibiyə jeeri kəbrə kam yɪ o daari o vɪn sɪ o di wudiu, Nabɔtɪ na vɪn sɪ o kwe o kadugə kam o pa-o tun ɲwaanɪ.

⁵Pɛ Akabɪ kaanɪ Zezabelɪ ma zv o bwe-o o wɪ: «Bɛɲwaanɪ mu n wu cɔgɪ pa n ba lagɪ wudiu?» ⁶Akabɪ ma ləri o wɪ: «A ve a ta dɪ Nabɔtɪ mu a wɪ: o kwe o vinyə tweeru kadugə

kam o yəgi o pa-nɪ. O nan daa na laga, sɪ a ləri ka yuu nɪ a pa-o kadugə kadoɲ. O ma vɪn sɪ o kwe kadugə kam o pa-nɪ.» ⁷Zezabelɪ ma ləri o wɪ: «N dai Yisrayelɪ tuv pɛ mu na? Nan zaɲɪ wɛɛnɪ sɪ n di wudiu. Ta n sin n wəənu, sɪ amv mu lagɪ a pa n juɲa zv Zizreyelɪ tu Nabɔtɪ tɪga kam.»

⁸Zezabelɪ ma pupunɪ twannu Akabɪ yɪrɪ ɲwaanɪ, o daari o kwe Akabɪ dam nyinyugv kum o nyɪ twannu tum baɲa nɪ. O ma tɔɲɪ-tɪ o pa nakwa dɪ dɪdɛera balv na jəni dɪ Nabɔtɪ ba nii Zizreyelɪ tuv kum tun. ⁹O na pupunɪ kulv o kɪ twannu tum wunɪ tun mu tuntu: «La-na á tuv kum nɔɔna bam á kɪ daanɪ sɪ á maama tu á tɪtɪ Wɛ yigə nɪ yɪ á vɔ ni. Ta daari-na á pa Nabɔtɪ jəni dɪdɛera bam jəɲə je nɪ. ¹⁰Ta pa-na sɪ nɔn-kayɛ sɪle jəni ba jeeri Nabɔtɪ yigə nɪ. Bantv laan wú ta nɪ o cɔgɪ dɪ o na sɔɔlɪ lwarum o kɪ Wɛ yɪra nɪ, dɪ pɛ wum yɪra nɪ tun. Kuntu na kɪa sɪ á laan ja-o á nuɲi pooni á dul-o dɪ kandwa á gv.»

¹¹Zizreyelɪ tuv nakwa bam dɪ dɪdɛera bam ma sunɪ ba kɪ kulv Zezabelɪ na pɛ-ba ni twannu tum wunɪ sɪ ba kɪ tun. ¹²Ba ma sunɪ ba la nɔɔna bam ba kɪ daanɪ pa ba maama vɔ ni. Ba ma daari ba pa Nabɔtɪ jəni dɪdɛera jəɲə je nɪ. ¹³Nɔn-kayɛ sɪle sum dɪ ma ba ba jəni Nabɔtɪ yigə nɪ. Ba laan ma ta

ba bri nɔn-kɔgɔ kum maama ba wɔ Nabɔti kɔ o cɔgi dɔ o na sɔɔli lwarum o kɔ We dɔ pe wum yɔra nɔ tun. Ba ma van-ɔ ba ja ba nuɔi tuw kum pooni ba dul-o dɔ kandwa ba gu. ¹⁴ Ba ma tuɔi kwɛrɛ ba pa Zezabeli ba wɔ: «Ba duli Nabɔti dɔ kandwa ba gu.»

¹⁵ Zezabeli na yɔɔri o ni nɔ Nabɔti suni o ti tun, o ma ta dɔ Akabi o wɔ: «Zizreyeli tu Nabɔti tɔga. O daa ba ŋwi. Kuntu tun, ve n kwe tɔga kam o na vin si o yɔgi o pa-m tun n ta n te.» ¹⁶ Akabi na ni Nabɔti tɔvɔni dum ŋwa kuntu tun mu o pe o zaɔi biɔwi baɔa nɔ o vu Nabɔti vinyɛ tweeru kadugɛ kam si o kwe-ka o taa jiga.

¹⁷ Baɔa-We kwɛrɛ deen ma yi Tisibi tu Eli Dɔ wɔ: ¹⁸ «Zaɔi n vu n jeeri Yisrayeli tuw pe Akabi na di o paari Samari nɔ tun. O ve Zizreyeli o joɔi vinyɛ kadugɛ kalɔ ya na yi Nabɔti nyum tun mu o te. ¹⁹ Ta n bri-o nɔ: «Baɔa-We na tagi kulɔ tun mu tuntu: Nmu gu nɔɔnu, yi n daari n vri o tɔga mu n wɛli da! Ku dai cɔga na?» Ta daari n ta dɔ Akabi nɔ: «Baɔa-We na tagi kulɔ tun mu tuntu: Ta n ye nɔ kakuri jwa wɔ dɛlimi nmu titi jana jɔgɛ kalɔ nɔ si zum na dɛlimi Nabɔti jana tun.»

²⁰ Eli na ve o jeeri Akabi tun, Akabi ma ta did-o o wɔ: «Kuntu tun, a dunu, nmu ne amu jɔgɛ na?» Eli ma lɛri o wɔ: «A tu a na-m si a ta a bri-m nɔ: n yɔɔri n yaɔi n titi si

n kɔ lwarum n cɔgi Baɔa-We yigɛ mu. ²¹ Baɔa-We nan tagi Dɔ wɔ: «Nii mu! Amu wɔ pa leeru yi-m. A ta wɔ yɔɔri a cɔgi dwi dilu na wɔ saɔi n kwaga tun maama fasti. Nmu titi dɔ n dwi dum bɛkɛri sum maama wɔ saari Yisrayeli tuw nɔ, ku na yi balu ta na wu ba ko sɔɔɔ nɔ tun, dɔ balu na te ba titi tun dɔ. ²² Amu wɔ pa n dwi kum ji nuneɛni Nebati bu Zeroboam dwi kum, dɔ Ahiya bu Baasa dwi kum na yi te tun, n na zaɔi a banɔ yi n ta pa Yisrayeli tiinɛ kɔ lwarum yalu tun ŋwaani.» ²³ Ku nan na yi Zezabeli, Baɔa-We tagi o taani Dɔ wɔ: «Kakuri mu lagɔ si di-o Zizreyeli tuw kɛbrɛ tɛɔɔ nɔ.» ²⁴ N dwi dum nɔɔnu wulu maama na wɔ ti tuw kulɔ wunu tun wɔ ji kakuri ni-wɔdiu mu. Wulu na wɔ ti pwɛlɛ nɔ tun maa wɔ taa yi duurɛ ni-wɔdiu.»

²⁵ Nɔɔn-nɔɔnu deen tɛrɛ o na yɔɔri o yaɔi o titi si o kɔ lwarum o cɔgi Baɔa-We yigɛ ku ma dɔ Akabi. Ku deen yi o kaani Zezabeli mu sug-o si o kɔ kuntu. ²⁶ Akabi deen tiini o kɔ lwarum jwɛnɛ kaanum baɔa nɔ mu, nuneɛni Amɔɔri tiinɛ bam ya na kɔ te tun. Baɔa-We deen zɛli bantɔ mu tɔga kam baɔa nɔ yi Yisrayeli tiinɛ bam laan ba ba jɛni da.

²⁷ Akabi deen nan na ni taani dum kuntu Eli tee nɔ tun, o ma kaari o gwaaru o yaɔi, o daari

o zu gwar-zinzwara yi o vo ni wu-cɔgɔ ɲwaani. O lɛɛri o tigi di gwar-zinzwara tum mu yi o nywani o yigɔ o vɛa.

²⁸Baɲa-We kwɛrɛ daa ta ma yi Tisibi tu Eli ka wi: ²⁹«N ne Akabi na tu o titi a yigɔ ni te tun na? O na tu o titi kuntu tun, a daa ba pa lɛɛru tum yi-o yi o ta ɲwi. A nan wɔ pa ti ba o kwaga kam baɲa ni mu maɲa kalu o bu wum na wɔ ba o di paari tun.»

We nijonnu Mikaya na kaani Pe Akabi te tun

22 Najara deen daa wu cugi Siiri di Yisrayeli laɲa ni ku ve bina yato mu. ²Bini dum na wɔ ki bina yato tun wuni mu Zuda tu pe Zuzafati zaɲi o vu Yisrayeli tu pe Akabi te. ³Akabi deen ma ta di o didɛera bam o wi: «Abam swe ni Ramɔti-Gileadi jɛgɛ kam yi dibam nyum mu na? Bɛɛ mu yi di cum? Di nan maɲi si di zaɲi mu si di wani di jɔɲi di tu kum Siiri tu pe wum juɲa ni.»

⁴Akabi ma bwe Zuzafati o wi: «Nmu wɔ sɛ si n da di amu si di vu Ramɔti-Gileadi di ki najara di ba na?» Zuzafati ma lɛri o wi: «Di yi curru mu daani. Ta n ye ni dibam jar-kɛrɛ di di siseɲ-nɔɔna maama yi nmu titi nyum mu.» ⁵Zuzafati ta ma

ta Yisrayeli tu pe Akabi o wi: «Nan pa di da yigɛ di bwe di nii Baɲa-We na tagi kulu tun si di laan daari di vu.»

⁶Akabi ma baɲi We nijonɲɛ bam o ki daani. Ba maa yi nuneɛni nɔɔna biɛ-yana (400). O ma bwe-ba o wi: «Cwɛɲɛ wura si a vu Ramɔti-Gileadi a ki najara di ba, naa a yi ve?» Nijonɲɛ bam ma lɛri ba wi: «Pɛ, nan ve n gwar-ba, si di Yuutu We wɔ kwe-ba o ki n juɲa ni.»

⁷Di ku di, Zuzafati ta bwe mu o wi: «Baɲa-We nijonnu wudoɲ daa wura yo seeni si di bwe o di di nii na?»

⁸Pe Akabi ma lɛr-o o wi: «Nɔɔnu wudoɲ ta daari, o yiri mu Mikaya yi o yi Yimila bu. Di wɔ wani di da wuntu ɲwaani di lwarɛ Baɲa-We wubuɲa. Ku nan na yi te tun, o ba soe si o taa ɲɔɔni wo-laaru o pa-ni, si ku yi lɛɛru yirani mu. Kuntu ɲwaani mu a ba laga o ni-taani maɲa di maɲa.» Zuzafati ma lɛr-o o wi: «Ku nan dai si n ta kuntu doɲ.» ⁹Akabi ma baɲi o didɛera bam didva yi o ta did-o o wi: «Ki lila n vu n ja Yimila bu Mikaya n ba yo seeni.»

¹⁰Yisrayeli tu pe Akabi didaani Zuda tu pe Zuzafati deen zu ba paari gwaaru mu ba jɛni ba paari yitunnu baɲa ni ku maɲi di Samari tu manchɔɲo ni dum. Jɛgɛ kam deen yi mina firum jɛgɛ. Nijonɲɛ

bam maama maa zigi ba yigə ni ba pwərisə. ¹¹ Ba didva yiri na yi Zedikia yi o yi Kenaana bu tun ma magi luu o ma o ji nyia. O ma ta di Akabi o wi: «Baŋa-We na tagi kulu tun mu tintu: Nyia yantu bri ni n jigi dam mu si n ma n cu Siiri tiinə bam n gu fast.» ¹² Nijonə bam maama di deen ŋɔɔni kuntu mu yi ba wi: «Pɛ, zaŋi n vu Ramoti-Gileadi n ki najara n wani-ba. Baŋa-We lagi Dl kwe tw kum Dl ki n juja ni mu.»

¹³ Dideeru wulu na ve si o bəŋi Mikaya tun ma ba o ta di Mikaya o wi: «Nii mu! Nijonə sidonnə sum jigi ni didwi ba ŋɔɔni wo-laaru mu ba pa pe wum. Nmu di nan maŋi si n ŋɔɔni yu-yonjo taani mu ni bantu na ki te tun.» ¹⁴ Mikaya ma lər-o o wi: «Ni Baŋa-We na jigi ŋwia te tun, ku yi ciga mu ni: Baŋa-We na wɔ pa-ni ni si a ta kulu tun yirani mu a wɔ ta a bri pe wum.»

¹⁵ Mikaya na ve o yi Akabi te tun, Akabi ma bwe-o o wi: «Mikaya, cwəŋə wura si di vu Ramoti-Gileadi di ki najara di ba, naa di yi ve?» Mikaya ma lər-o o wi: «Pɛ, zaŋi n vu n ki najara yam n wani-ba, si Baŋa-We mu lagi Dl kwe tw kum Dl ki n juja ni.» ¹⁶ Akabi ma yɔɔri o ta Mikaya o wi: «A maŋi a ta di nmu kuni zanzan a wi: n maŋi si n du ni nɛ ta ciga taani yirani mu n bri-ni maŋa kalu maama n na yəni

n ŋɔɔni Baŋa-We yiri ŋwaani tun.»

¹⁷ Mikaya laan ma ta o wi: «A nɛ Yisrayeli jar-kərə bam maama na jagi pweeru tum baŋa ni yi ba beeri yɔɔ yɔɔ nɛnɛni peeni silu na ba jigi nayiru tun. Baŋa-We ma ta Dl wi: «Nɔɔna bantu ba jigi yuutu. Yagi-na si ba joori sɔŋɔ cɛmm di yazurə.»

¹⁸ Yisrayeli tuw pɛ Akabi ma ta di Zuzafati o wi: «A ya maŋi a ta di nmu ni: o bá sɛ o ŋɔɔni wo-laaru o pa-ni, si lɛeru yirani mu.»

¹⁹ Mikaya daa ma ta o bri Akabi o wi: «Nan cəgi Baŋa-We na pɛ-ni kwərə kalu tun. A nɛ Baŋa-We na je Dl paari jangɔŋɔ baŋa ni yi weyuu dideera bam maama zigi ba gilimi-Dl, Dl jazum di jagwiə seeni. ²⁰ Baŋa-We maa wi: «Wɔɔ mu wɔ sɛ o vu o ganɛ Akabi si o vu Ramoti-Gileadi o ki najara di ba si o laan ga o ŋwia?» Kɔŋɔ kum maama didva didva ma ta o wubɔŋa. ²¹ Ku kwaga ni tun, cicirə kadoŋ ma nɔŋi ka zigi Baŋa-We yigə ni yi ka ta ka wi: «Amu wɔ wani a vu a ganɛ Akabi. ²² Baŋa-We ma bwe-ka Dl wi: «N lagi n ki tɛ mu n wani n ki kuntu?» Cicirə kam ma ləri ka wi: «A lagi a vu a pa Akabi nijonə bam ŋɔɔni vwan pwərisim mu.» Baŋa-We maa wi: «Nmu wɔ na cwəŋə si n sug-o. Nan ve n ki kuntu.» ²³ Tɔ. Nan lwarɛ ni Baŋa-We sunɛ Dl pa n nijonə bam maama fɔ

vwan ba pa-m mu. Cɔga ŋwaani tun, Baŋa-We yɔɔri Dɩ tiŋi lɛɛrɔ mu si ti ba n baŋa.»

²⁴ Kuntu na ki tun mu Kenaana bu Zedikia zaŋi o vu o magi Mikaya yibiyɛ ni yi o bwe-o o wi: «Baŋa-We Joro ki te mu ku yaŋi amu yi ku ba nmu te ku ŋɔɔni dɩ nmu?»

²⁵ Mikaya ma lɛri o wi: «Nii mu. Nmu wú lwarɩ dɩbam wɔni wɔɔ mu tagi cɔga dɛ dum n na wú zu di-yuu wɔni n sɛgi n tuti tun mu.»

²⁶ Yisrayeli tuw pɛ Akabi ma pa ni si ba ja Mikaya yi o wi: «Ja-o-na á ja á vu tuw kum dɛɛrɔ Amɔn te, dɩdaani amu bu Zoasi te. ²⁷ Ta-na dɩ ba ni: «Pɛ wum na tagi kulɔ tun mu tuntu: Ja-na nɔɔnu wum á ki puna digɛ ni. Taá pa-o dɩpe finfun dɩ na yirani si ku taa nii maŋa kam a na wú zigɩ najara yam wɔni a joori dɩ yazurɛ tun.»

²⁸ Mikaya ma lɛri pɛ wum o wi: «N na suni n zigɩ najara yam wɔni n joori dɩ yazurɛ, ku nan dai Baŋa-We mu pɛ-ni kwɛrɛ kam.» Mikaya ta ma ta dɩ nɔn-kɔgɔ kum o wi: «Á maama yi swe-na a na taga taani dilu tun.»

Pɛ Akabi tuuni

²⁹ Yisrayeli tuw pɛ Akabi dɩ Zuda tuw pɛ Zuzafati dɛen ma zaŋi ba vu Ramɔti-Gileadi si ba ki najara dɩ ba. ³⁰ Akabi ma ta Zuzafati o wi:

«Dɩ na zu najara yam wɔni, a laan wú lɛri a yibiyɛ si ba yi lwarɩ-ni. Ku daari nmu wú zu n paari gwaaru tum.» Akabi ma suni o ki ni o na taga te tun, yi ba maama vu si ba ki najara yam.

³¹ Siiri tiinɛ pɛ wum dɛen ya maŋi o bɛŋi o jara-kɛm tɛriko-dirɛ dɩɛɛra fiinto-bale bam mu yi o pa-ba ni ni: «Kwaari-na najara yam dɩ Yisrayeli tuw pɛ wum yirani, si ku dai jar-kɛrɛ badaara bam, ba na maŋi ba yi dɩɛɛra te dɩ.»

³² Siiri jara-kɛm dɩɛɛra bam na nɛ Zuzafati yi o zu o paari gwaaru tum tun, ba ma buŋi yi ba wi: «Nii-na Yisrayeli tuw pɛ wum da!» Ba ma fufɔ ba yi si ba ki najara dɩd-o. Zuzafati na nɛ-ba tun, o ma kaasi dɩ kwɛr-dia. ³³ Siiri jar-kɛrɛ dɩɛɛra bam ma maani ni ku dai Yisrayeli tuw pɛ wum. Ba ma yag-o yi ba kɛ.

³⁴ Siiri jar-kɛru wudoŋ dɛen saŋi o taga mu o ta cɩni yɔɔ yirani. Cɩni dum ma vu dɩ zu Yisrayeli tuw pɛ Akabi o nyɔɔni seeni mɛ o najara zila yam na wu kwɛl-o tun. Akabi ma ta dɩ o tɛriko-diru wum o wi: «Pa dí ki lɩla dí pipiri dí vu dɩa yigɛ yigɛ najara yam wɔni, si a nɛ zunni mu.» ³⁵ Najara yam dɛen kɩa dɛ dum maama wɔni mu. Pɛ Akabi ma maŋi o tɛriko kum wɔni o salɩ o jeeri Siiri tiinɛ bam. O fufwɛlɛ yam jana ma lo ka duri ka frumi tɛriko kum wu.

De dum kuntu dɔdaan-ni nɛ mʊ o tɪga. ³⁶ Wɪa na maa zʊvri maɲa kalʊ tun mʊ Yisrayelɪ jar-kərə bam keeri bɔɣi-bɔɣi ba wɪ: «Kʊ ti yoo! Pa-na si nɔɔnʊ maama joori o titi tu!»

³⁷ Yisrayelɪ tuw pɛ Akabɪ na tɪɣi kuntu tin, ba ma kwe o yura yam ba ja ba vu Samari ba kɪ-o da. ³⁸ Ba ma zarɪ o tərɪko kum Samari bugə kam ni nɛ mɛ ka-tulɪ na yəni sɪ swe sɪ yura da tin. Dáanɪ mʊ kakuri tu sɪ dəlɪmi Akabɪ jana bam. Kuntu deen ma pa Baɲa-We na tagɪ kulʊ faɲa tin sunɪ kʊ kɪ.

³⁹ Akabɪ deen na di paari yɪ o tʊɲɪ wəənu tulʊ maama tin ba pʊpʊni-tɪ ba tiɲi *Yisrayelɪ Tw Pwa Cibari* tɔnɔ kum wʊni, nɛ kʊ na yɪ o na lɔɣɪ pɛ sɔɲɔ o fɔɣɪ-kʊ dɪ tuu yəli tin, dɪ o ta na lɔɣɪ tunɪ dulʊ maama tin. ⁴⁰ O tʊvʊni dum kwaga nɛ o bu Ahazɪa ma ləri o yuu nɛ o ji pɛ.

Zuda tuw pɛ Zʊzafatɪ taani

⁴¹ Yisrayelɪ tuw pɛ Akabɪ paari dim bɪna yana bunɪ dum nɛ mʊ Asa bu Zʊzafatɪ pulɪ sɪ o di Zuda tuw paari. ⁴² Zʊzafatɪ deen jɪɣɪ bɪna fiintɔ-yanu mʊ yɪ o di paari dum. O ma jəni Zeruzalem nɛ o di paari dum o kɪ bɪna fiinle-yanu. O nu deen mʊ yɪ Sili bukɔ Azuba. ⁴³ Zʊzafatɪ deen yɔvri o kwe o ko Asa tutʊɲ-naga kam maama mʊ, o wʊ ywəri ka

wʊni maɲa dɪ maɲa, pa o tutʊɲa su Baɲa-We yɪ lanyiranɪ. O deen nan wʊ wanɪ o cɔɣɪ wara-je silʊ ba na kɪ kaanum da tin. Nɔɔna daa ta kɪ kaanum dɪ zweem pɛɛra je sum kuntu nɛ mʊ. ⁴⁴ Kʊ daari, ywənni deen wʊ Zʊzafatɪ dɪ Israyelɪ pɛ wʊm laɲa nɪ.

⁴⁵ Zʊzafatɪ deen na di paari yɪ o kɪ wəənu tulʊ maama tin, dɪ o baari kikiə yam, dɪ o tɪɣurə kəm maama ba pʊpʊni-tɪ ba tiɲi *Zuda Tw Pwa Cibari* tɔnɔ kum wʊni. ⁴⁶ O deen zəli baara balʊ ta na daari yɪ ba boori wara-je sum nɛ tin. Bantu maa yɪ balʊ o ko Asa ya na zəli o ga yɪ ba ta tʊɲɪ Zuda laɲa kam nɛ tin.

⁴⁷ Zʊzafatɪ paari maɲa kam nɛ Edom tuw deen ba jɪɣɪ pɛ. Zʊzafatɪ mʊ lɪ nɔɔnʊ sɪ o taa nii tuw kum o pa-o.

⁴⁸ Zʊzafatɪ deen kɪ nabwəəru sɪ ti yəni ti tɔɣɪ nunu ti beeri pipiu ŋwaanɪ. O ma buɲɪ sɪ o tʊɲɪ-tɪ Ofiiri seeni sɪ ti zɪɲɪ səbu-sɪɲa ti ja ba. Nabwəəru tum kuntu nan cɔɣɪ mʊ Ezion-Eberɪ nɛ ti maɲɪ da. Ti daa warɪ ti vu je je. ⁴⁹ Akabɪ bu Ahazɪa deen tagɪ dɪ Zʊzafatɪ o wɪ: «Se sɪ nmu nɔɔna bam dɪ amʊ dɪ nɔɔna bam kɪ daanɪ ba taa diini n nabwəəru tum.» Zʊzafatɪ ma vɪn.

⁵⁰ Zʊzafatɪ ma ti yɪ o vu o kwə te. Ba ma kwe-o ba kɪ o kwə bam yibeeli nɛ o nabaaru Davidi tuw

Zeruzalem nɩ. O tuunɩ dɩm kwaga nɩ o bu Yoram ma lɛrɩ o yuu nɩ o ji pɛ.

Yisrayelɩ tu pɛ Ahazɩa taanɩ

⁵¹ Zuda tu pɛ Zɔzafatɩ paartɩ dim bɩna fugə-yarpɛ bɩnɩ dɩm nɩ mɩ Akabɩ bu Ahazɩa jəni Samari nɩ o di Yisrayelɩ tu paartɩ. O ma di paartɩ

dɩm bɩna yale. ⁵² O dɛɛn kɩ lwarɩm o cɔgɩ Baɣa-Wɛ yigə nɩnɛɛnɩ o ko, dɩ o nu, dɩ Nebatɩ bu Zeroboam dɛɛn na kɩ te yɩ ba pa Yisrayelɩ tiinə bam dɩ cɔgɩ tɩn. ⁵³ Ahazɩa dɛɛn zuli Baalɩ jwəm dɩm mɩ. Kɩ ma pa o zaɣɩ Baɣa-Wɛ dɩm na yɩ Yisrayelɩ tiinə Wɛ tɩn banɩ kɩ maɣɩ dɩ o ko dɩ dɛɛn na kɩ te tɩn maama.

Pwa Twannu Tile Tu

Pwa Twannu Tile Tu wum tonji paarti cwe sile sum na yi Zuda di Yisirayeli tunti dum tun taani dum ni mu. We daa ma tonji Dl nijonɔnɔ si ba vu ba kaani nɔɔna bam ni: ba joori ba taa zuli We. Nijonɔnɔ bam kuntu badonnɔ maa yi Elisa di Ezayi. Pwa bam badonnɔ deen suni ba tɔgi ciga cwɔɔɔ. Ku nan na yi te tun, We deen tɔgi Dl nɔɔna bam duna baɔa ni mu Dl waari Zuda di Yisirayeli tunti dum maama. Asiiri tuw pe di o jar-kɔrɔ deen mu di Yisirayeli paarti laɔa kam. Ku daa na kwe bina fun ku wɔli da tun mu Babilɔni tuw pe di o jar-kɔrɔ di ve ba di Zuda paarti laɔa kam di najara. Ba deen ma kaɔi tunti dum nɔn-biɔ zanzan ba ja ba vu sa-tuwig yigɔ yigɔ.

Eli ve o jeeri Pe Ahazia

1 Pe Akabi deen na tigi tun, mu Moabi tiinɔ vun si ba taa wu Yisirayeli tiinɔ dam kuri ni.

² De didwi mu Samari tuw pe Ahazia zigɔ o nanyu ni o tɔgi tɔkoro kum ni o cɔɔli o tu tiga ni pa o tiini o pogili. O ma tonji o tuntɔɔna si ba vu ba bwe Ekoron tiinɔ jwɔm Baal-Zebubi ba nii, oɔ joori o zaɔi naa o daa ba zaɔi.

³ Baɔa-We maleka ma vu o ta di We nijonɔnu Eli na yi Tisibi tu tun ka wi: «Zaɔi n vu n jeeri Pe Ahazia tuntɔɔna bam n bwe-ba ni: «Awo, beɔwaani mu abam maa ve si á bwe Ekoron tiinɔ jwɔm Baal-Zebubi si á nii? We nan tɔrɔ Yisirayeli tuw wuni mu na? ⁴ Nan ve-na á ta di pe wum ni o bri o ba zaɔi sara kalu o na

tigi ka wuni tun. O maɔi si o ti mu. Baɔa-We na tagi te tun mu kuntu.» Eli ma suni o vu o ki kuntu.

⁵ Tuntɔɔna bam ma joori ba vu pe Ahazia te. O ma bwe-ba o wi: «Beɔwaani mu abam joori á ba yo?»

⁶ Ba ma lɔri ba wi: «Nɔɔnu mu jeeri dɔbam o ta o wi: dí joori dí ba dí ta di bri-m ni Baɔa-We mu tagi di nmu o wi: «Beɔwaani mu n tonji nɔɔna si ba vu ba bwe Ekoron tiinɔ jwɔm Baal-Zebubi ba nii? We tɔrɔ Yisirayeli tuw wuni mu pa n ki kuntu na? Nmu kɔm dum kuntu ɔwaani n ba yagi sara kalu n na tigi ka wuni tun. Nmu maɔi si n ti mu.»

⁷ Ahazia ma bwe-ba o wi: «Nɔɔnu wum na jeeri abam yi o ta kuntu doɔ tun nyi tita mu?»

⁸ Tuntɔɔna bam ma lɔr-o ba wi: «Nɔɔnu wum zu ɔrɔ kulɔ na jigi

varum kuru tun mu. O ma vɔ varum tɔnɔ kilɔ o tɔɔɔ nɛ.» Ahazia maa wɛ: «Tisibi tu Eli mu kuntu.»

⁹Pe wum ma li jar-kərə fiinnu di ba yigə tu o tɔɔɔ-ba Eli tee nɛ. Jar-kərə yigə tu wum ma vu o na Eli na je piu kudɔɔ yuu nɛ. O ma ta did-o o wɛ: «Wɛ tuntɔɔɔ, pe wum wɛ n tu n ba o te.» ¹⁰Eli ma ləri jar-kərə yigə tu wum o wɛ: «Amu na suni a yɛ Wɛ tuntɔɔɔ, si o pa min-vɔɔ zigi weyuu nɛ di ba di di nmu di n nɔɔna fiinnu bam maama kulɔ .» O na tagi kuntu o ti tun, mu mim dum suni di nɔɔɔ weyuu nɛ di ba di zwe ba maama.

¹¹Kuntu na kɛ tun, pe wum ma joori o tɔɔɔ jar-kərə fiinnu di ba yigə tu yɛ ba vu Eli te. Yigə tu wum ma ta di Eli o wɛ: «Wɛ tuntɔɔɔ, pe wum wɛ n kɛ lɛla n tu n ba o te.»

¹²Eli ma ləri o wɛ: «Amu na suni a yɛ Wɛ tuntɔɔɔ, si o pa min-vɔɔ zigi weyuu nɛ di ba di di nmu di n nɔɔna fiinnu bam maama kulɔ.» Wɛ min-vɔɔ kum ma suni ku nɔɔɔ weyuu nɛ ku ba ku zwe ba maama kulɔ.

¹³Kuntu na kɛ tun, pe wum daa ma joori o tɔɔɔ jar-kərə fiinnu di ba yigə tu si ba vu Eli te o kɛ yigə tiinɔ batɔ tu. Jar-kərə yigə tu wum ma vu o kuni doonɔ Eli yigə nɛ

yɛ o loori-o o wɛ: «Wɛ tuntɔɔɔ, duri amu di a kwaga nɔɔna bam ɔɔɔɔ, si n yagi si di taa ɔɔɔ. ¹⁴Ku na yɛ jar-kərə yigə tiinɔ bale bam di ba kwaga nɔɔna bam, di maani min-vɔɔ kum na zigi weyuu nɛ ku ba ku di ba maama te tun. Ku nan na yɛ amu, duri a ɔɔɔ si n yagi si a yɛ ti.»

¹⁵Baɔa-Wɛ maleka kam ma ta di Eli ka wɛ: «Zaɔɔ n tɔɔ did-o si á tu á vu pe wum te. Nan yɛ ta n kwari fɔvɔɔ.» Eli ma suni o tu pa ba tɔɔ daani ba vu ba yɛ pe wum te. ¹⁶Eli ma ta di pe wum o wɛ: «Baɔa-Wɛ na tagi kulɔ tun mu tuntu: Nmu na tɔɔɔ nɔɔna si ba vu ba bwe Ekoron tiinɔ jwɛm Baal-Zebubi ba nii tun, ku yɛ Wɛ na tɔɔ Yisrayeli tuw wɔɔ si n bwe-o n nii tun ɔɔɔɔ mu na? Kɛm dum kuntu ɔɔɔɔ, nmu daa bá yagi sara kalɔ n na tigi ka wɔɔ tun si n zaɔɔ weeni. N maɔɔ si n ti mu.»

¹⁷Pe Ahazia ma suni o ti, si ku maɔɔ di Wɛ nijɔɔ Eli na wuuri o ta o taani te tun. Ahazia deen ba jigi bəkərə. Kuntu ɔɔɔɔ o nyaani Zoram ma ləri o yuu nɛ o ji Yisrayeli tuw pe. Ku deen kɛ maɔa kalɔ Zuzafati bu Yoram na di paari Zuda tuw nɛ o kɛ bina yale tun mu.

¹⁸Ahazia deen na di paari yɛ o tɔɔɔ

wænu tilu maama tun, ba pupuni-ti ba tiŋi *Yisrayeli Tw Pwa Cibari* tɔnɔ kum woni.

Baŋa-Wɛ kwe Eli Dl ja Dl din weyuu

2 Maŋa kam deen yi si Baŋa-Wɛ tɔgi viu baŋa Dl kwe Eli Dl ja Dl vu weyuu. Eli dɪ Elisa deen ma zigi Giligali ni ba maa kea. ²Eli ma ta dɪ Elisa o wi: «Nan maŋi yo seeni, si Baŋa-Wɛ tɔŋi-ni mu si a vu Beteli.» Elisa ma vin yi o wi: «Ŋwia Tu Baŋa-Wɛ na suni Dl wura tun, amu dugi Dintu yiri ŋwaani, dɪ nmu titi ŋwia ŋwaani ni: amu bá yagi n yira.» O na tagi kontu tun, ba maama ma tɔgi daani ba vu Beteli.

³Ba na yi da tun, Wɛ nijɔŋnə kɔgo kulɔ na zuvri Beteli ni tun ma vu Elisa te ba bwe-o ba wi: «Nmu ye ni Baŋa-Wɛ zum lagi Dl kwe nmu yuutu wom mu Dl ja Dl viiri na?» Elisa ma ləri o wi: «Een, amu suni a ye ku ni ni. Nan yi pa-na si dí lari ku lara.»

⁴Eli laan ma ta dɪ Elisa o wi: «Nan maŋi yo seeni, si Baŋa-Wɛ mu tɔŋi-ni si a vu Zeriko.» Elisa daa ta ma ləri o wi: «Ŋwia Tu Baŋa-Wɛ na suni Dl wura tun, amu dugi Dintu yiri ŋwaani, dɪ nmu titi ŋwia ŋwaani ni: amu bá yagi n yira.» Ba maama ma tɔgi daani ba vu ba yi Zeriko.

⁵Wɛ nijɔŋnə kɔgo kulɔ na zuvri Zeriko ni tun ma vu Elisa te ba bwe-o ba wi: «Nmu ye ni Baŋa-Wɛ zum lagi Dl kwe nmu yuutu wom mu Dl ja Dl viiri na?» Elisa ma ləri o wi: «Een, amu suni a ye ku ni ni. Nan yi pa-na si dí lari ku lara.»

⁶Eli daa ta ma ta dɪ Elisa o wi: «Maŋi yo seeni, si Baŋa-Wɛ mu tɔŋi-ni si a vu Zvrden bugə kam ni seeni.» Elisa dɪ daa ma ləri o wi: «Ŋwia Tu Baŋa-Wɛ na suni Dl wura tun, amu dugi Dintu yiri ŋwaani, dɪ nmu titi ŋwia ŋwaani ni: amu bá yagi n yira.» Ba maama ma tɔgi daani ba maa kea.

⁷Bantu bale na ve ba zigi Zvrden bugə kam ni ni tun, mu Wɛ nijɔŋnə kɔgo kum wu nɔɔna fiinnu ma tɔgi ba vu ba zigi dáa ni yi ba niə. ⁸Eli ma li o gɔɔ o kukuli-ku o ma o magi Zvrden bugə na bam. Na bam ma pɔɔri ba pəni jazum dɪ jagwiə pa ba bale bam tɔgi ti-kura baŋa ni ba be.

⁹Ba na be bugə kam kontu tun, mu Eli tagi dɪ Elisa o wi: «Ta n bri-ni nmu na laga si a kɪ woŋo kulɔ a pa-m tun, si Baŋa-Wɛ laan ba o ja-ni o viiri.» Elisa ma ləri o wi: «Amu tu, a lagi si a jɔŋi n dam dilu n na jigi n tɔŋi tun kuni bule mu.»

¹⁰Eli ma lər-o o wi: «Nmu na loori woŋo kulɔ tun tiini ku dana ku gaali. Nmu nan na nɛ-ni maŋa kalu Baŋa-Wɛ na wú kwe-ni Dl ja

Dl viiri tun, n juɲa wó zu n na beeri kɔlv tun. Ku nan na dai kuntu, n bá na-ku.»

¹¹ Eli dɪ Elisa na tɔgi daani ba veə yɪ ba lara kuntu tun, mu tərɪko na jɪgi min-vugv tun dɪ ku siseŋ-nɔɔna dɪ na jɪgi mim tun da ku zaɲɪ ba baɲa nɪ kulululu tɪ pwɛ-ba daani. Eli ma da dɪ viu o ke Wɛyuu. ¹² Elisa na nɛ kuntu tun, mu o kaasi o wɪ: «Amv ko! Amv ko! Yisrayɛlɪ jar-kərə tərɪkooru tum dɪ tɪ sise diinə bam laan wó kɪ tɛ mu?» O daa maa wu nɛ Eli yɪra.

Eli na kɛ kuntu tun, Elisa wu ma cɔgi yɪ o ja o tutɪ gɔrɔ o kaagi bule. ¹³ O ma kwe Eli gɔrɔ kɔlv ya na tu tɪga nɪ tun o joori o vu o zɪgi Zɔrdɛn bugə kam nɪ nɪ. ¹⁴ O ma kwe Eli gɔrɔ kum o magɪ na bam baɲa yɪ o wɪ: «Baɲa-Wɛ dum na yɪ Eli Wɛ tun nan bɛ?» O na magɪ na bam kuntu tun, ba ma pɔɔrɪ bule ba daari tɪ-kura. O laan ma tɔgi da o bɛ Zɔrdɛn bugə kam.

¹⁵ Wɛ nijoŋnə kɔgɔ kɔlv dɛɛn na nuɲɪ Zeriko tun ma tulɪ ba na Elisa na kɪ kɔlv tun, yɪ ba wɪ: «Elisa mu ləri Eli yuu nɪ o jɪgi o dam dum.» Ba ma fufɔ ba yɪ o te yɪ ba tiiri o yigə nɪ ba zul-o. ¹⁶ Ba maa wɪ: «Nii mu. Dí jɪgi nɔn-babɛ fiinnu mu dí tee nɪ. Dɪbam tu, nan pa dí tɔŋɪ-ba sɪ ba vu ba beeri nmv yuutu wum je. Dɛdɔŋ Baɲa-Wɛ Joro ga jaan-o ku vu ku yagi piu kudɔŋ yuu nɪ

mu, naa gugoro kudɔŋ wunɪ.» Elisa ma ləri-ba o wɪ: «Ayei! Yɪ zaɲɪ-na á tɔŋɪ-ba.»

¹⁷ Ba ma tiini ba koor-o pa Elisa ga ba ŋwa. O ma ta dɪ ba o wɪ: «Nan tɔŋɪ-na-ba sɪ ba vu.» Ba ma sunɪ ba tɔŋɪ nɔɔna fiinnu yɪ ba vu ba kwe da yatɔ ba beeri je maama yɪ ba wu nɛ Eli. ¹⁸ Elisa dɛɛn maɲɪ Zeriko tuwunɪ mu. Ba na joori ba ba o te tun, o ma ta dɪ ba o wɪ: «A ya maɲɪ a wu tagɪ a brɪ abam nɪ: á yɪ ve na?»

Elisa na kɪ wo-kɪnkagula yalv tun

¹⁹ Zeriko tuw nɔn-biə badonnə dɛɛn ma vu Elisa te ba ta dɪd-o ba wɪ: «Dɪbam tu, nii dí tuw kum zɪga na tiini ku lana te. Ku nan na yɪ te tun, na bam mu ba lana. Tɪga kam dɪ maa ba kɪ wudiiru lanyɪranɪ.»

²⁰ Elisa ma ta o wɪ: «Kwe-na yɛ á kɪ zun-dɔŋa wunɪ á ja á ba á pa-nɪ.» Ba na kɪ kuntu tun, ²¹ o ma kwe yɛ dum o vu o lo tuw kum buli-yɪ dum nɪ yɪ o wɪ: «Baɲa-Wɛ na tagɪ kɔlv tun mu tuntv: Amv kwe na bantv pa ba ji na-ŋuna. Wɔlv na nyɔgi-ba, ku tu bá tɪ. Tɪga kam dɪ nan bá ji kafɛ.» ²² Kuntu na kɪ tun, na bam ma lɛɛrɪ ba ji na-ŋuna sɪ ku ba ku yɪ zum, nuneɛnɪ Elisa na tagɪ te tun.

²³ Elisa dɛɛn ma zɪgi Zeriko nɪ o maa ve Betɛlɪ. O na wu cwəŋə nɪ kuntu tun, mu bu-dɔnnv tidonnə nuɲɪ tuw kum wunɪ ba ba ba jɪg-o

ba mwana yi ba bag-o ba wɔ: «Yu-kaporo tu, ta n kea! Lagɔ je!»
²⁴ Elisa ma pipiri o nii ba seeni yi o daart o sɔɔli lwarum o yagɔ ba yuu ni Baŋa-We yiri ŋwaani. O na yɔɔri o ta kuntu tun, mu ga-vara bale nuɔi gaa kum wɔni ba ja bu-dunnu tun finna-bale ba tɔri yira-yira. ²⁵ Elisa ma zigi jɛgɛ kam kuntu ni o vu Karmeli piu kum seeni. Ku kwaga ni o ma joori Samari.

Tigurɛ cugi Yisrayeli di Moabi laɲa ni

3 Zuda tuw pe Zuzafati paarti dim bina fugɛ-nana bɔni dum wɔni mu Akabi bu Zoram deen di Yisrayeli tuw paarti Samari ni. O ma jɛni Samari ni o di paarti dum bina fugɛ-yale. ² Zoram deen tɔɔi lwarum mu o cɔɔi Baŋa-We yigɛ. O lwarum kikiɛ yam nan wu yi o ko di nu ya na ki yalɔ tun. O wanti o cɔɔi kandwe dilɔ o ko deen na cwi Baali zulɛ ŋwaani tun. ³ Di kuntu di, o paali o ki lwarum dwi dilɔ Nebati bu Zeroboam deen na ki pa Yisrayeli tiinɛ di da ba ki tun mu. O wu se si o yagi.

⁴ Moabi tuw pe Mesa deen kɔni peeni mu. O ma yɛni o maɔi si o ja pɛlbiɛ murru bi (100,000) o wɛli di pi-be murru bi (100,000)

kurru mu o vu o pa Yisrayeli tuw pe bɔni maama wɔni. ⁵ Yisrayeli tuw pe Akabi nan na tigi tun mu Moabi tuw pe wum maa varigi bam o vin Yisrayeli tuw pe wum ni. ⁶ Pe Zoram ma zaɔi Samari ni o la Yisrayeli jar-kɛrɛ bam maama o ki daani si ba nuɔi ba ki najara. ⁷ O ma tɔɔi ni o pa Zuda tuw pe Zuzafati yi o wɔ: «Moabi pe varigi bam mu o vin amu ni. Kuntu nan tun, nmu nan wɔ se si n da di amu si di vu di ki najara di Moabi tiinɛ bam na?» Zuzafati ma lɛri o wɔ: «A wɔ se si a wɛli-m. Di yi curru mu daani. Ta n nii dɔbam jar-kɛrɛ di di sisen-ɔɔna bam ni ba yi nmu titi nyum mu.» ⁸ Zuzafati ta ma bwe o wɔ: «Di nan wɔ tɔɔi cwɛɔ kɔɔ mu di vu di puli najara yam?» Zoram ma lɛri o wɔ: «Di wɔ tɔɔi Edom kagua cwɛɔ kam mu di vu di yi-ba.»

⁹ Yisrayeli pe Zoram, di Zuda pe wum, ku wɛli di Edom pe wum ma zaɔi ba ke di ba ɔɔna bam. Ba maama ma kwe da yarpe ba kaagi kagua kam wɔni pa na daa tɛrɛ si ba di ba vara bam nyɔ.

¹⁰ Pe Zoram ma kaasi o wɔ: «Lɛɛru yi dɔbam! Baŋa-We lagɔ Di kwe dɔbam pwa batɔ bantɔ mu o ki Moabi tiinɛ bam juɲa ni si ba di dɔbam!» ¹¹ Pe Zuzafati ma bwe o wɔ: «Baŋa-We nijɔɔnu wura yo

seeni sɪ dɪ bwe-o dɪ lwarɪ Baŋa-We wubuŋa na?» Pɛ Zɔram tintuŋnu wudoŋ ma lɛri o wɪ: «Safatɪ bu Elisa mu wura. Wuntu dɛɛn mu yɛni o bwɛlɛ dɪ Eli yɪ o zɛn-o.» ¹²Pɛ Zɔzafatɪ ma ta o wɪ: «Kɪ na yɪ kuntu, Baŋa-We kwɛrɛ yɛni ka yɪ wuntu mu cɪga cɪga». Pwa batɔ bam maama ma zaŋɪ ba vu Elisa te.

¹³Elisa ma ta dɪ Yisrayelɪ pɛ Zɔram o wɪ: «Dɪbam jɪgɪ bɛɛ mu sɪ dɪ kɪ daanɪ? Ve n bwe n ko dɪ n nu nijɔŋnɛ bam sɪ ba wɛli-m.» Zɔram ma lɛri o wɪ: «Awo! Kɪ yɪ Baŋa-We mu kwe dɪbam pwa batɔ bantɪ Dɪ kɪ daanɪ sɪ Dɪ daari Dɪ kwe dɪbam Dɪ kɪ Moabɪ tiinɛ bam juŋa nɪ.»

¹⁴Elisa ma lɛri o wɪ: «Paŋwa Tu Baŋa-We na sunɪ Dɪ ŋwɪ yɪ a yɪ Dɪ tintuŋnu tun, amɪ dugɪ Dɪ yɪri ŋwaanɪ nɪ: kɪ na daɪ a na nɪgɪ Zuda Pɛ Zɔzafatɪ, amɪ yaa brɪ a maŋɪ a ba lagɪ a cɛgi-m dɪ. A yaa brɪ a ba lagɪ a nii n baŋa nɪ dɪ. ¹⁵Nan bɛŋɪ-na wulɔ na ye kɔnɔ tam tun á pa-nɪ.» Bɛŋwaanɪ, nɔɔnu dɛɛn na yɛni o ta kɔnɔ mu Baŋa-We dam dɪm wó ba Elisa baŋa nɪ. ¹⁶Elisa ma ta o wɪ: «Baŋa-We na tagɪ kulɔ tun mu tuntu: «Kɪ-na gwɛɛnu á tiŋɪ nabari-kura kantɪ nɪ. ¹⁷Bɛŋwaanɪ, amɪ na wó kɪ te tun, abam bá na dɔa, yɪ viɪ dɪ bá dɔlɪ. Kɪ daari na wó ba ba su bolo kuntu sɪ abam dɪ á nɔɔna bam maama dɪ á vara bam

taa nyɔa.» ¹⁸Kɛm duntu yɪ mwali mu Baŋa-We tee nɪ. Dɪ daa ta wó kwe Moabɪ tiinɛ bam o kɪ abam juŋa nɪ. ¹⁹Abam wó vu á wanɪ ba dam je sum maama dɪ ba tu-kamunɛ tum. Á ta wó goni ba tu-ŋunnu tum á dɪ tɪga nɪ yɪ á daari á sun ba buli-yiɛ yam dɪ. Á daari á dɔlɪ dɔlɪ kandwa á dɪ dɪ ba kari ŋwɪ sum wɔnɪ maama á cɔgi-sɪ.»

²⁰Tɪga na puuri sɪ kɪ maŋɪ dɪ zɪzɪŋa kaanum dɪm tun mu na sunɪ ba zɪgɪ Edɔm laŋa kam seeni ba ba ba su tɪga kam maama.

²¹Moabɪ tiinɛ bam na ni nɪ pwa batɔ bam mu kɪ ba jar-kɛrɛ daanɪ ba ba sɪ ba zaŋɪ najara dɪ ba tun, ba ma bɛŋɪ balɔ maama na ye najara kɛm tun, nɔn-dunnu dɪ nɔn-kwuuro dɪ, pa ba vu ba laŋa kam sisɛm ba zɪgɪ da. ²²Tɪga na puuri titutɪ yɪ Moabɪ tiinɛ bam zaŋɪ tun, ba ma tulɪ ba na na bam na tɪgi bolo kum nɪ te tun. Wɪa maa nyunɪ na bam baŋa nɪ pa kɪ nyɪ dɪ jana mu tun. ²³Ba ma kaasi ba wɪ: «Jana mu tuntu! Kuó taa yɪ pwa bam dɪ ba jar-kɛrɛ bam mu jaŋɪ ba gɪ daanɪ. Nan pa-na sɪ dɪ laan vu dɪ vrɪ ba wɛɛnu maama dɪ taa te.»

²⁴Moabɪ tiinɛ bam na yɔɔrɪ ba yɪ Yisrayelɪ jar-kɛrɛ bam na kikili daanɪ me tun, mu Yisrayelɪ jar-kɛrɛ bam nuŋɪ ba zaŋɪ najara dɪ ba. Ba ma zɛli-ba pa ba duri ba joori

ba tɔv. Ba ma zɛli-ba taa yɪ ba gu Moabi tiinɛ zanzan. ²⁵ Ba deen cɔgi ba tuni dɔm mu. Yisrayeli nɔɔna bam didva didva ma dɔli kandwa ba faari Moabi ti-ywɛnɛ kam maama ba cɔgi. Ba ma sin ba buli-yiɛ yam maama ba daari ba goni ba tu-ɲɔnnu tum maama ba di tɔga ni. Kir-Areseti tuv kum yirani ya mu daari ku zigɪ punɛ. Yisrayeli jar-kɛrɛ laan ma vu ba gilimi-ku yɪ ba daari ba ma napani ba dɔli kandwa ba ma ba cɔgi-ku.

²⁶ Moabi tuv pɛ na maani ni o lagɪ o tu najara yam wuni tun, o ma ja balu na ye su-lɔnɔ najara kɛm tun nɔɔna biɛ yarpe (700) o vu si ba wani ba magɪ ba duna bam ba ke ba yi Edom pɛ wum na wu mɛ tun yɪ ba ga. ²⁷ O laan ma ja o bu-kwian kalu ya na wɔ lɛri o yuu ni o ji pɛ tun o ma o kɪ zwɛem kaanum tuv kum kɛbrɛ kam baɲa ni. Kɛm duntu deen ma tiini di daani Yisrayeli tiinɛ bam pa ba pipiri ba joori ba tuti tuv ba daari Moabi tuv pɛ di o nɔɔna bam.

Elisa na wɛli kadɛm wɔdonɔ te tun

4 Kaani wɔdonɔ deen mu wura, o na yɪ Wɛ nijonɔnɛ bam didva kaani. De didwi o ma zarɪ o vu Elisa te o magɪ a japoori a loori o

wɪ: «Amu tu, a baru wum tɔga yɪ o ya tɔgi nmu kwaga. Nmu manɪ n ye o na yɛni o kwari Baɲa-Wɛ te tun. O ya na di juni nɔɔnu wulu tee ni tun nan mu tu si o jonɔi a bɛkɛri sum sile o vu o ma o ji o gambɛ si o ma o yiri juni dɔm.» ² Elisa ma bwe-o o wɪ: «Wɔnɔ wura amu na wɔ wani a kɪ a wɛli-m na? Nan ta n bri-nɪ, bɛɛ mu n daari n yagɪ sɔnɔ ni?» Kadɛm wum ma lɛri o wɪ: «Amu tu, kulɔkulɔ tɛrɛ ku na dai kunkwɛlɛ di ka wu nugɛ finfun yirani.»

³ Elisa ma ta di kadɛm wum o wɪ: «Tɔli sam dilu na bwɛlɛ di nmu tun si n juni kambɪ ba tee ni. Pa si taa daga zanzan. ⁴ Kwe kambɪ silu n na nɛ tun n zu digɛ n pɪ ka ni, si nmu di n biɛ bale bam taa wura. Nmu ma n wɔ pwɛri nugɛ kam n kɪ kambɪ sum wuni. Kambiɛ kalu na sua, si n zigɪ-ka dɛani.»

⁵ Kadɛm wum ma joori sɔnɔ o pɪ o ni digɛ wuni, o di o biɛ bam. Ba maa jaani kambɪ sum ba ve ba pa-o yɪ o pwɛri nugɛ kam si wuni. ⁶ Kambi sum maama na su tun, o ma ta biɛ bam si ba ja sɔdonnɛ ba ba ba pa-o. Ba didva ma lɛri o wɪ: «Mu si maama.» O na tagɪ kuntu tun mu kunkwɛlɛ kam wuv nugɛ kam ti. ⁷ Kadɛm wum ma vu o ta ku na kɪ te tun o bri Wɛ tuntɔnɔ Elisa. Elisa ma ta did-o o wɪ: «Ve n kwe nugɛ

kam n yəgi n ma n ɲwɪ jɪnɪ dɪm. Səbu ta na daari, kʊ́ wəli nmu dɪ n biə bam sɪ á na á ni-wɔdiu.»

Sunem tiinə kaanɪ wɔdonɔ taanɪ

⁸De dɪdwɪ mu Elisa deen ve Sunem. Kaanɪ wɔdonɔ maa zʊuri da yɪ o yɪ nadum. O ma bəŋi Elisa o sɔŋɔ nɪ sɪ o di wɔdiu. Ku na zɪgɪ de dɪm kuntu nɪ tun, maŋa kalɔ maama Elisa na ve Sunem, o yəni o di kaanɪ wum kuntu sɔŋɔ nɪ mu. ⁹Kaanɪ wum ma ta dɪ o barɔ o wɪ: «Nii mu. Amu maanɪ nɪ nɔɔnu wuntu na yəni o tui dɪbam te tun yɪ Baŋa-We tuntʊŋnu mu cɪga cɪga. ¹⁰Nan pa dí lɔ di-balaŋa nayuu kum nɪ sɪ dí daari dí zɪgɪ gadogo, dɪ taabulɔ, dɪ yitʊŋu, dɪ min-zoŋo da. Kuntu wó wəli We tuntʊŋnu wum sɪ, o na yəni o ba, sɪ o na pwəgə je.»

¹¹De dɪdwɪ mu Elisa joori Sunem. O ma din o zʊ nayuu digə kam sɪ o pəni. ¹²O ma ta dɪ o tuntʊŋnu Gehazi o wɪ: «Ve n bəŋi kaanɪ wum n pa-nɪ.» Gehazi ma sunɪ o bəŋi kaanɪ wum pa o ba o zɪgɪ Elisa yigə nɪ. ¹³Elisa ma ta dɪ Gehazi sɪ o lwəni o ta kaanɪ wum nɪ: «Nii nmu na pɛ n yura cɛ sɪ n ma n wəli dɪbam te! Dɪbam nan wó kɪ bɛɛ mu dí ma dí zəni nmu? Dɛdonɔ amu wó wanɪ a ta n lanyɪranɪ a bɪ pɛ wum naa jar-kərə yigə tu wum.» Kaanɪ wum ma ləri o wɪ: «Yɪ daanɪ n tutɪ, amu

na zʊuri dɪ a sɔŋɔ tiinə tun, kunkulɔ wu muri amu.»

¹⁴Elisa laan ma bwe Gehazi o wɪ: «Bɛ nan mu maŋɪ sɪ a kɪ a pa kaanɪ wum?» Gehazi ma ləri o wɪ: «Kaanɪ wum ta wu lugi bu. O barɔ dɪ ma tiini o kwɪn lanyɪranɪ.»

¹⁵Elisa ma ta dɪ Gehazi o wɪ: «Bəŋi kaanɪ wum sɪ o joori o ba.» Kaanɪ wum ma ba o zɪgɪ digə kam nɪ nɪ. ¹⁶Elisa ma ta dɪ kaanɪ wum o wɪ: «Bɪnɪ tuntu wɛɛnɪ nmu wó lu bəkərə.» Kaanɪ wum maa wu sɛ yɪ o wɪ: «Amu tu, yɪ gant-nɪ, sɪ n yɪ We tuntʊŋnu mu.»

¹⁷Bɪnɪ na joori dɪ yɪ tun, kaanɪ wum ma sunɪ o ja pugə o lu bəkərə. Ku deen kɪ nɪ Elisa na wuuri o ta te dɪd-o tun mu.

¹⁸Bu wum na kɪ nɔɔnu fun tun mu de dɪdwɪ o zaŋɪ o vu o ko te kara nɪ maŋa kalɔ o ko wum dɪ tuntʊŋna badonnə na wura ba zagi muna tun. ¹⁹Bu wum ma da o kaasi bɪdwɪ baŋa nɪ dɪ o ko o wɪ: «A yuu wɔɛ yoo! A yuu wɔɛ yoo!» O ko ma ta dɪ o tuntʊŋnu wɔdonɔ o wɪ: «Ja bu wum n vu o nu te.» ²⁰Tuntʊŋnu wum ma təli bu wum o ja o vu o kɪ o nu wum juŋa nɪ. Bu wum ma maŋɪ o nu nɛ baŋa nɪ o jəni. Wia na yɪ yuparɪ baŋa maŋa kalɔ tun mu bu wum tɪga. ²¹Kaanɪ wum ma ja o bu wum o din nayuu kum o zʊ Elisa digə o tiŋ-o gadogo kum baŋa nɪ. O ma nurɔ o ja digə kam nɪ o

pi o yaɣi bu wum da. ²² Kaani wum ma bɛɲi o baru o ta did-o o wi: «A loori-m, pa n tuntɔɲna bam didva ja binaga o ba, si dɛ da daani dɛ vu We tuntɔɲnu wum te, si dɛ joori lula.»

²³ O baru wum ma ta did-o o wi: «Bɛɛ mu kɪ yi n laɣi si n vu zim? Can-duɲa ta wu nuɲi. Ku maa dai siun dɛ.» Kaani wum ma lɛr-o o wi: «Ku yi yazurɛ mu.» ²⁴ O ma ti binaga kam yigɛ yi o daari o ta dɛ tuntɔɲnu wum o wi: «Pa dɛ kɛ. Tu ka yigɛ ni n ta n va-ka. Yi zaɲi n ta n wi n zigɪ cwɛɲɛ ni, ku na dai amu mu ga wi n zigɪ.» ²⁵ Kaani wum ma vu o yi Karmɛɪ piu kum mɛ We tuntɔɲnu Elisa na wura tin. Elisa ma tuli o na-o yigɛ yigɛ yi o ta dɛ o tuntɔɲnu Gehazi o wi: «Nii Sunem tiinɛ kaani wum na maa buni. ²⁶ Kɪ lula n duri n jeer-o n bwe-o n nii, yazurɛ mu o ve na? Bwe-o n nii o baru dɛ o bu yazurɛ na yi te tin.» Kaani wum ma lɛri Gehazi o wi: ku yi yazurɛ mu.

²⁷ Kaani wum na yi Elisa te Karmɛɪ piu kum yuu ni tun mu o tu o yigɛ ni o ja o naga. Gehazi ma fufɔ o yi si o vaɲ-o o yaɣi dɛani. Elisa ma ta o wi: «Yaɣi o yira! O wuu tiini ku cɔɣi mu yi o ba. Baɲa-We nan wu tagi kulɔ na daani-o tin Dɪ bɪ-nɪ.»

²⁸ Kaani wum ma magɪ a japoori a loori Elisa yigɛ ni o wi: «Amu tu,

a wu tagi ni n pa-nɪ bu. Kuntu mu a ya taga a wi n yi gani-nɪ tin.»

²⁹ Elisa ma ta dɛ Gehazi o wi: «Fɔɣi n vɔ n gwaaru kiri-kiri n daari n kwe a nacɛɣɛ kam n duri lula n kɛ. Nan yi warɪ nɔɔn-nɔɔnu cwɛɲɛ yuu ni. Nɔɔnu na warɪ-m, si n yi lɛr-o. N na yi da si n kwe a nacɛɣɛ kam n daɲi bu wum yibiyɛ ni.»

³⁰ Kaani wum ma ta dɛ Elisa o wi: «ɲwɪa Tu Baɲa-We na sunɪ Dɪ wura tin, amu dugi Duntu yiri ɲwaanɪ, dɪ nmu titɪ ɲwɪa ɲwaanɪ ni: amu bɪ a bɛ yaɣi-m.» Elisa ma zaɲi si ba tɔɣi daani ba kɛ.

³¹ Gehazi ma loori yigɛ o vu o yi da yi o daari o kwe nacɛɣɛ kam o daɲi bu wum yibiyɛ ni yi bu wum wu gigiri o titɪ. O ma joori o vu Elisa te o ta did-o o wi: «Bu wum ta wu zaɲi.»

³² Elisa na yi sɔɲɔ kum o zu o digɛ kam tin mu o nɛ bu wum na tigi o tigi o gadogo baɲa ni. ³³ O ma pi digɛ kam ni yi o loori Baɲa-We o yiranɪ. ³⁴ Elisa ta ma zaɲi o yi gadogo kum baɲa, o pɛni bu wum baɲa ni pa o ni dum yɔɔɪ bu wum ni, yi o yiɛ yɔɔɪ o yiɛ. O ma daari o lwarɪ o jɪa pa ya yɔɔɪ o jɪa. O na lwarɪ o titɪ o pɛni bu wum baɲa ni kuntu tin mu bu wum yira yam joori ya lɔni. ³⁵ Elisa ma zaɲi o kukari digɛ kam wuni yi o daa joori o vu o lwarɪ o titɪ o pɛni bu

wum baɲa nɪ. Bu wum ma tɪn kuni bɪrpe yɪ o daari o puri o yiə. ³⁶ Elisa ma bəŋi Gehazi yɪ o ta dɪd-o sɪ o bəŋi Sunem tiinə kaani wum o pa-o. O na bəŋi nu wum pa o yi tɪn, Elisa ma ta dɪd-o o wɪ: «Joŋi n bu.» ³⁷ Kaani wum ma zu o tɪ Elisa nɛ baɲa nɪ yɪ o vin o yibiyə tɪga nɪ. O ma sunɪ o joŋi o bu o viiri.

Wo-kunkagɪla yale taani

³⁸ Elisa ma joori o vu Giligali. Kana dɛɛn maa zɪgɪ je sɪm kuntu nɪ. Dɛ dɪdwɪ o dɪ Wɛ nijɔŋnə kɔgɔ kum ma jeeri daani sɪ ba zaasi. O ma ta dɪ o tuntɔŋnu wum o wɪ: «Kwe kambɪ-zaɲa n tɛni mim nɪ n saŋɪ dwə n pa nɔɔna bam.»

³⁹ Ba kɔgɔ kum wɪ nɔɔnu dɪdɪba ma zu gaa sɪ o goni dwə-vɔɔrv. O ma na wəɛnu tɪ nyɪ dɪ jambwali, gaa dɔvɛn tiu yuu nɪ, o gwəri o su o gɔrɔ o joori. O na yi sɔŋɔ tɪn, o ma goni tɪ maama o wɛli dwə balu na wɪ kambɪə kam wɔnɪ tɪn, yɪ o wɪ lwarɪ tɪ na yɪ wəɛnu tɪlv. ⁴⁰ Ba laan ma kwe dwə bam ba maŋɪ ba pa daani. Nɔɔna bam na yɔɔrɪ ba laŋɪ wɔdiu kum tɪn, ba ma kaasi ba wɪ: «Nii-na! Dɪ tɪ, Baɲa-Wɛ tuntɔŋnu, cɔŋɔ mu ba kɪ wɔdiu kum wɔnɪ!» Ba maa daa wɪ want-kɪ ba di.

⁴¹ Elisa ma ta o wɪ: ba ja muni ba ba ba pa-o. O ma kwe-dɪ o kɪ kambɪə kam wɔnɪ yɪ o wɪ: «Joori n kɪ wɔdiu kum n pa nɔɔna bam sɪ ba di.» Ba na di tɪn, wɔdiu kum daa ba jɪgɪ vɪan dɪ funfun dɪ.

⁴² Dɛ dɪdwɪ mu nɔɔnu wɔdonɪ zɪgɪ Baal-Salisa nɪ o ja o wɔdiiru tɪlv na loori yigə tɪ kɪ tɪn o ba o pa Wɛ tuntɔŋnu Elisa. Dɪpwa fiinle, dɪ min-zwarɪ tɪlv o na kɪ yolo wɔnɪ tɪn mu kuntu. Elisa ma ta dɪ o tuntɔŋnu wum o wɪ: «Kwe n pa nɔɔna bam sɪ ba di.» ⁴³ Tuntɔŋnu wum ma ləri o wɪ: «Ba yɪ nɔɔna bi mu. Wɔdiu kuntu wɔ want kɪ yi-ba na?» Elisa ma joori o ta o wɪ: «Kwe n pa-ba sɪ ba di. Bɛŋwaani Baɲa-Wɛ mu taga Dɪ wɪ: baá di ba su ba daari.» ⁴⁴ Tuntɔŋnu wum dɛɛn ma sunɪ o kwe wɔdiu kum o pa-ba pa ba di ba daari, nɪ Baɲa-Wɛ na maŋɪ Dɪ ta te tɪn.

Naaman yawu kum na je te tɪn

5 Nɔɔnu wɔdonɪ dɛɛn mu wurɪ, o yurɪ mu Naaman. O maa yɪ Siiri tiinə pɛ wum jar-kərə yigə tɪ. O yɪ dɪdɛɛrv mu yɪ o kikiə su pɛ wum yi lanyɪrɪnɪ, Baɲa-Wɛ na dɛ o baɲa Dɪ wɛli Siiri tiinə pa ba di ba dɪna najara wɔnɪ tɪn ŋwaani.

Kuntu tun, o yi babia na ye najara kəm lanyirani tun mu. Di ku di, o deen yi nanyɔɔ mu.

²Siiri tuw kum jar-kərə deen yəni ba zu Yisrayeli laja kam ba ki najara ba vɛ wənu yi ba joori sɔɔ. Ba deen ma vu ba ja Yisrayeli tiinə bɛsankana wudoŋ. Ba ma ja-o ba vu ba pa Naaman kaani si o taa yi o tuntuŋ-kana. ³De didwi: bɛsankana kam ma ta di Naaman kaani o wi: «A nu, nmu baru wum ya na wat o ve We nijonnu wulu na zuvri Samari ni tun te, wuntu yaá pa o na yazurə di nanywannu yawu kum.» ⁴Naaman na ni kuntu tun, o ma vu o ta kulu Yisrayeli tiinə bɛsankana kam na tagi tun o bri o tu wum. ⁵Siiri tiinə pe wum ma ləri o wi: «Tɔ. Ve si n na nɔɔnu wum kuntu. Amu wó pupuni tɔnɔ nmu ŋwaani si n ja n vu n pa Yisrayeli tuw pe wum.»

Naaman ma la səbu-pɔŋo kilo biə-yatɔ di fiinna (340), di səbu-sɔŋa kilo fusiɛ (70), ku wəli di garyiə fugə. O laan ma zaŋi o ja-ti o kə. ⁶O ma kwe tɔnɔ kum o vu o pa Yisrayeli tuw pe wum. Kulu na pupuni ku wuni tun mu tuntu: «Tɔnɔ kuntu yi si ku bri ni amu mu tuŋi a tuntuŋnu Naaman si o ba nmu te, si n yɔvri o nanywannu yawu kum n pa-o.»

⁷Yisrayeli tuw pe wum na karimi tɔnɔ kum o ti tun, mu o jaani o gɔɔ

o kaari yi o wi: «Amu yi We mu si a wani a pa nɔɔnu mumwe ti, yi a daari a pa wudoŋ na ŋwia na? Bɛɛ mu yi Siiri tuw pe tuŋi nɔɔnu wuntu si o ba amu te si a soon-o? Nii-na o na beeri wono si o da ku baŋa o ja najara di amu te!»

⁸We tuntuŋnu Elisa na ni kulu na ki yi Yisrayeli tiinə pe wum kaari o gɔɔ tun, o ma tuŋi ni duntu o pa-o yi o wi: «Bɛɛ mu pe n ja n gwaaru n kaari? Tuŋi nɔɔnu wum si o ba amu te si a pa o lwarɛ ni: We nijonnu suni o wu Yisrayeli tuw ni.»

⁹Naaman laan ma ja o sise sum di si tərikooru tum o vu o zigɛ Elisa digə ni ni. ¹⁰Elisa ma tuŋi o tuntuŋnu si o vu ta di Naaman o wi: «Nan ve n swe n yira kuni burpe Zorden bugə kam wuni, si n ya-nwana yam laan wó kwe yi n yawu kum je.»

¹¹Naaman na ni kuntu tun, o bani ma zaŋi zanzan. O ma varigi yi o wi: «Nii mu! A ya buŋi ni Elisa tuti mu wó nuŋi o ba o zigɛ amu yigə ni o bəŋi o Tu Baŋa-We dum yiri, si o daari o yigisi o jia a ŋwana yam baŋa ni o sooni amu. ¹²Abana di Paripari bwi sum na wu Damasi ni tun ba gari Yisrayeli bwi sum maama na? A ya wat a swe a yira bwiuntu wuni yi a ya-nwana kwe.»

¹³Naaman tuntuŋna ma fufɔ ba yi o te. Ba didwa ma ta did-o o wi: «A ko, nijonu wum ya na wi n tuŋi tutuŋ-cɛɛri, nmu bá ki na? O nan

na tagi kulu tun dai mwali ku pa-m na? O wi n swe n yira si ya kwe. Ku dai kuntu mu na?» ¹⁴Naaman laan ma suni o tu o misi o tuti Zorden bugə kam wuni kuni birpe, ni We tuntunnu wum na taga te tun. O ya-nwana yam ma joori ya kwe lanyirani nuneɛni bəkər-pwələ yira na yi te tun, yi o yawu kum je.

¹⁵Naaman di o nɔɔna bam maama ma joori ba vu We tuntunnu Elisa te ba zigɔ o yigə ni. Naaman ma ta di Elisa o wi: «Amu zum laan tu a lwarti ni Yisrayeli tiinə We dum yirani mu yi We ciga ciga lugu baɲa maama wuni. A loori-m, amu tu! Se si n joɲi a peera yam.» ¹⁶Elisa ma ləri o wi: «Ƴwɪa Tu Baɲa-We na suni Dl wura yi a tunɔ a pa-Dl tun, amu dugi Duntu yiri ɲwaani ni: amu bá joɲi kulukulu nmu tee ni.» Naaman ta ma loori Elisa o ga si o joɲi peera yam o tee ni. ¹⁷Naaman ma ta o wi: «Amu tu, nmu na tagi ni n bá se si n joɲi kulukulu a ɲaɲa ni tun, nan pa-ni cwəɲə si a pe turu yo seeni si ti yi bina-sise sile na wú wanti si zugi te tun, si a ja a viiri. Beɲwaani, ku zigɔ zum si ku taa veə, amu daa bá kɪ kaanum naa zweem peera a pa We didonɲ, ku na dai Baɲa-We yirani. ¹⁸Amu nan loori Baɲa-We si Dl duri a yibwənə kəm duntu ɲwaani: amu na de di a tu Siiri tuw pe a zu Rimɔn jwəm digə

kam si o zuli-di, yi pe wum na salɪ a yira ni, yi amu di da a tiiri tiga ni did-o, si Baɲa-We yagi Dl cɛ-ni.»

¹⁹Elisa ma ləri o wi: «Nan ve, si We wú pa-m yazurə.» Naaman ma viiri.

Naaman na ve o yi yigə fun tun, ²⁰mu Elisa tuntunnu Gehazi taga o tutu ni o wi: «Ta n nii te. Amu tu Elisa yagi Siiri tu wum mu si o viiri kuntu mwali mwali, yi o wu joɲi peera yam o ɲaɲa ni di funfun di. Ƴwɪa Tu Baɲa-We na suni Dl wura tun, a dugi Duntu yiri ɲwaani ni amu tuti lagɪ a duri a da o kwaga mu, a nan wú na woɲo a joɲi.» ²¹Gehazi ma kɪ lula si o vu o yi-o. Naaman na tuli o na nɔɔnu na duri o buni o te tun, o ma zigɔ o tərɪko kum baɲa o faɲi o cu tiga ni o vu o jeer-o. O ma bwe-o o wi: «Yazurə mu n ve na?»

²²Gehazi ma ləri Naaman o wi: «Ku dai wo-lɔɲɔ. Ku yi amu tu Elisa mu tunɔ-ni si a ta di nmu ni: We nijonɲə kɔgɔ kum nɔn-dɔnnu tile mu zigɔ Efrayim pweeru laɲa kam ni ba yɔɔɔɔ ba yi o sɔɲɔ lele kuntu. O nan lagɪ si n kwe səbu-poɲo kilo fiintɔ (30), ku wəli di garyiə bale mu n pa-ba.»

²³Naaman ma ləri o wi: «Amu tee ni, a lagɪ a pa-m səbu-poɲo kilo fusurdu (60) mu.» O ma koori Gehazi pa o joɲi. O ma kwe səbu-poɲo kum o kɪ ywəllu tile

wɔ́nɔ o wɔ́. O ta ma kwe garyiə bale bam o wəli da. O laan ma tɔ́ɔ́ o tuntɔ́ɔ́na bale sɔ́ ba zɔ́ɔ́ zula yam ba tɔ́ɔ́ Gehazi yigə ba taa veə. ²⁴ Ba na yi piu kum yuu mə seeni Elisa na zɔ́ɔ́ɔ́ tun, Gehazi ma jɔ́ɔ́ zula yam ba jɔ́ɔ́ na o səgi o tɔ́ɔ́ digə nɔ́, o daari o banɔ́ Naaman tuntɔ́ɔ́na bale bam pa ba joori ba viiri.

²⁵ Gehazi ma zɔ́ o zɔ́ɔ́ Elisa tee nɔ́. Elisa ma bwe-o o wɔ́: «Gehazi, nmu ya ve yən mu?» Gehazi ma ləri o wɔ́: «Amu tu, a wu ve je je.»

²⁶ Elisa ma ta did-o o wɔ́: «Nmu wu lwarɔ́ nɔ́ maɔ́ kalu Naaman na zɔ́ɔ́ o tərɔ́ko kum baɔ́ na nɔ́ o cu o jeeri-m tun, amu joro ya wura mu na? Kantu daɔ́ maɔ́ sɔ́ n jɔ́ɔ́ səbu, dɔ́ gwaaru, dɔ́ Olivi tweeru kari, dɔ́ vinyə tweeru kadwi, dɔ́ peeni, dɔ́ nabe, dɔ́ tuntɔ́ɔ́na, dɔ́ tuntɔ́ɔ́-kaana.

²⁷ Nmu nan na kɔ́ kuntu tun, ta n ye nɔ́ Naaman nanywannu yawu kum wó ba nmu tɔ́ɔ́, dɔ́ n biə, dɔ́ dwi dilu na wó saɔ́ n kwaga tun baɔ́ sɔ́ ku taa ve wuu.» Gehazi na nuɔ́ pooni yigə tun mu o jigi nanyɔ́ɔ́. O yira ma purɔ́ ca nɔ́ lɔ́ɔ́ doɔ́ tun.

Dooru na puki na baɔ́ na te tun

6 De didwɔ́ mu Wɛ nijɔ́ɔ́nə kɔ́ɔ́ kum taga dɔ́ Elisa ba wɔ́: «Dí tu, jəgə kalu dɔ́bam na zɔ́ɔ́ɔ́ yi n nii dí baɔ́ na nɔ́ tun daa ba daga ka paɔ́ dɔ́bam. ² Kuntu tun, pa dɔ́bam

cwəɔ́ sɔ́ dí vu Zurdən bugə kam ni dí beeri jəgə kadoɔ́ sɔ́ dí taa zɔ́ɔ́ɔ́ da. Dáanɔ́ dɔ́bam maama wó wanɔ́ dí goni de dí ma dí cɔ́ je sɔ́ ku taa daga.» Elisa ma ləri-ba o wɔ́: «Ve-na á kɔ́ kuntu.»

³ Nijɔ́ɔ́nə bam wɔ́nɔ didwa ma ta dɔ́ Elisa o wɔ́: «A loori-m, tɔ́ɔ́ dí kwaga sɔ́ dí vu.» Elisa ma ləri o wɔ́: «Tɔ́. Amu wó tɔ́ɔ́ a vu.»

⁴ Ba ma vu ba yi Zurdən bugə kam ni, yi Elisa dɔ́ tɔ́ɔ́ o wura. Ba ma puli sɔ́ ba goni tweeru tum. ⁵ Ba didwa na wura o goni tiu naga tun mu o dooru wum lɔ́ o tu bugə kam wɔ́nɔ. O ma kaasɔ́ dɔ́ kwər-dia o wɔ́: «Woo! Amu tu Elisa, dooru wum yi a jɔ́n-o mu.» ⁶ Wɛ tuntɔ́ɔ́nu Elisa ma bwe-o o wɔ́: «Ku lɔ́ ku tu yən mu?» O ma bri-o ku na tu mə tun. Elisa ma goni tiu naga o dɔ́ bugə kam wɔ́nɔ. O kəm dɔ́ kuntu ma pa dooru wum puki na bam baɔ́ na. ⁷ Elisa ma ta dɔ́ nɔ́ɔ́nu wum o wɔ́: «Laari n kwe-ku.» Nɔ́ɔ́nu wum ma te o jɔ́ɔ́ o lɔ́-ku.

Elisa cɔ́ɔ́ Siiri jar-kərə bam

⁸ Maɔ́ dɔ́ maɔ́ Siiri tuw pɛ deen yəni o zaɔ́ɔ́ najara dɔ́ Yisrayelɔ́ tiinə bam mu. O ma yəni o banɔ́ dɔ́ o nakwa yi o wɔ́: «A laga sɔ́ dí jeeri-ba yo naa yo mu.»

⁹ Wɛ tuntɔ́ɔ́nu Elisa dɔ́ deen ma yəni o tɔ́ɔ́ ni o pa Yisrayelɔ́ pɛ

wum o wɪ: «Yɪ zaŋɪ n twe jəgə kam kuntu, sɪ Siiri jar-kərə bam mu ve ba gilimi da.» ¹⁰ Kuntu baŋa nɪ Yisrayelɪ tuw pe ma yəni o tuŋɪ ni mɛ seeni Wɛ tuntɔŋnu wum na tagɪ tun sɪ ku jəgə kam nɔɔna bam taa fɔgɪ ba cu ba titɪ. Ku deen kɪ kuntu mu kuni zanzan.

¹¹ Siiri tiinə pe wum wubɔŋa deen vugimi dɪ kəm dɪm kuntu. O ma bəŋɪ o dɪdeera bam yɪ o bwe-ba o wɪ: «Abam wunɪ wɔɔ titɪ mu nuŋɪ a kwaga nɪ sɪ o wəli Yisrayelɪ tiinə pe wum?» ¹² Dɪdeera bam wunɪ dɪdva ma ləri o wɪ: «Dɪ tu, ku dai dɪbam wulɔwulɔ mu kɪ kuntu. Ku yɪ Yisrayelɪ tu Elisa wulɔ na yɪ Wɛ nijɔŋnu tun mu tɛ wɔŋɔ maama o bɪ Yisrayelɪ tiinə pe wum. O bɪ o ye nmu na tɛ kulɔ maama n digə nɪ tun dɪ.» ¹³ Pe wum ma ta o wɪ: «Ve-na á beeri Elisa je sɪ a pa nɔɔna vu ba ja-o.» Ba ma nii ba na-o yɪ ba daari ba ta dɪ pe wum nɪ: «Elisa wu Dotan nɪ mu.» ¹⁴ Pe wum ma tuŋɪ o jar-kərə zanzan, dɪ ba sise, dɪ ba tərɪkooru sɪ ba vu jəgə kam kuntu. Titu nɪ ba ma vu ba yɪ Dotan, yɪ ba kaagɪ tuw kum ba pu.

¹⁵ Tɪga na puuri titutɪ tun mu Elisa tuntɔŋnu wum zaŋɪ o nuŋɪ pooni o na nɪ jar-kərə, dɪ ba sise, dɪ ba tərɪkooru mu kaagɪ tuw kum maama ba pu. O ma vu o ta dɪ Elisa o wɪ:

«Woo, amu tu, læru yɪ dɪbam! Dɪ nan wú kɪ tɛ mu?» ¹⁶ Elisa ma lər-o o wɪ: «Yɪ ta n kwari fuvni, sɪ balu na wu dɪbam tee nɪ tun daga ba dwe balu na wu bantɔ tee nɪ tun.» ¹⁷ Elisa ma loori Wɛ o wɪ: «Baŋa-Wɛ, puri a tuntɔŋnu wum yɪə sɪ o wantɔ o na amu na tɛ kulɔ tun.» Baŋa-Wɛ ma sunɪ Dɪ puri nɔn-duŋu wum yɪə pa o nii o na nɪ: sise kɔgɔ kɔgɔ dɪ tərɪkooru zanzan na jigɪ min-vugu tun mu faari piu kum maama tɪ gilimi Elisa.

¹⁸ Siiri jar-kərə bam ma fufɔ ba yɪ sɪ ba ja Elisa. Elisa ma loori Baŋa-Wɛ o wɪ: «A loori-m sɪ n pa nɔɔna bantɔ maama yɪə dwe.» Baŋa-Wɛ ma sunɪ Dɪ pa ba yɪə dwe, nɪ Elisa na loori-Dɪ te tun. ¹⁹ Elisa ma vu ba te yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Abam tusi cwəŋə mu á ba tuw kuntu wunɪ. Tɔgɪ-na amu kwaga sɪ a ja abam a vu a bɪ wulɔ á na beeri tun.» O ma ja-ba o vu Samari.

²⁰ Ba na yɔɔrɪ ba yɪ Samari ba zu tuw kum wu tun mu Elisa loori Wɛ o wɪ: «Baŋa-Wɛ, puri nɔɔna bantɔ yɪə sɪ ba joori ba taa nai.» Baŋa-Wɛ ma sunɪ Dɪ kɪ kuntu pa ba nai. Ba ma na nɪ ba tu ba wu Samari tuw wunɪ mu.

²¹ Yisrayelɪ tiinə pe wum na nɛ-ba tun, o ma bwe Elisa o wɪ: «Amu tu, cwəŋə wura sɪ a gu-ba na?» ²² Elisa

6:20 Samari deen yɪ Yisrayelɪ tiinə tu-fɔrɔ kum.

6:16 2 Kɪbarɪ tɔnɔ 32:7-8; Rom 8:31

ma ləri o wɪ: «Awo! Yɪ gu-ba. Ku na maŋɪ ku yɪ nɔɔna balu nmɔ na wanɪ najara wɔnɪ n ja tɪn, n dai sɪ n gu-ba. Nan pa-ba wɔdiu sɪ ba di sɪ ba daari ba nɔɔ na. Ba na ti, sɪ n pa-ba cwəŋə sɪ ba joori ba tu wum te.» ²³ Pɛ wum ma kɪ wɔdi-fɔrɔ candiə o pa-ba. Siiri jar-kərə bam na di ba ti tɪn, o ma pa ba viiri. Ba ma joori ba vu ba tutɪ pɛ wum te. Kəm dɪm kuntɔ kwaga nɪ, Siiri tiinə bam daa maa wu joori ba zu Yisrayelɪ tiinə laŋa kam sɪ ba vrɪ ba wənu ba ja ba viiri.

Siiri tiinə zaŋɪ najara dɪ Samari tu

²⁴ Kuntɔ kwaga nɪ mu Siiri tu pɛ Ben-Hadadɪ kɪ o jar-kərə kɔɔ kum maama o kɪ daani pa ba vu Samari ba zaŋɪ najara dɪ Yisrayelɪ tiinə bam. ²⁵ Ba ma vu ba kaagɪ Samari tu kum taa ba pu. Ku ma pa kana tiini ka zu tu kum. Binaga yuu kwərə deen yɪ səbu-ponɔ səbu-dala funɔnɔ mu. Kunkwən-pulə ci-bənu bwaŋa balaja maa yɪ səbu-ponɔ səbu-dala yanu.

²⁶ Yisrayelɪ tiinə pɛ wum deen na tɔɔɪ tu kum kəbrə baŋa o maa ke tɪn, mu kaani wudɔŋ kaasi dɪ kwər-dia o wɪ: «A loori-m, amɔ tu, zəni-nɪ!» ²⁷ Pɛ wum ma lər-o o wɪ:

«Baŋa-We na wu vrɪ nmɔ Dɪ yaɔɪ, amɔ lagɪ a ma be mu a ma a vrɪ-m a yaɔɪ? Woŋ-woŋo daa wu daari. Muna tərə, sana dɪ nan tərə. ²⁸ O ta ma bwe kaani wum o wɪ: «Bee mu daani-m?» Kaani wum ma ləri o wɪ: «Kaani wudɔŋ ya mu taga dɪ amɔ sɪ a ja a bu a gu sɪ dɪ maama di, sɪ dedɔŋ nɪ o dɪ daa ja o bu o gu sɪ dɪ maama di. ²⁹ A ma sunɪ a gu a bu wum a daari a saŋ-o pa dɪ maama di. Tɪga na puuri tɪn, a ma ta did-o sɪ o dɪ ja o bu wum o gu sɪ dɪ di. Kaani wum ma vɪn yɪ kwe o bu wum o səɔɪ.»

³⁰ Pɛ wum na ni kaani wum taani dɪm tɪn, o ma vaŋɪ o gwaaru o kaari wu-cɔɔ ɣwaani. O ta na dɔɔɪ kəbrə kam yuu nɪ o ve tɪn, nɔɔna ma kwəni ba nii ba na o gwaaru tum na kaari mɛ seeni yɪ o zu gwar-zinzwara tɪ kuri nɪ tɪn. ³¹ Pɛ wum ma du durə o wɪ: «Amɔ na wu goni Safatɪ bu Elisa yuu zɪm de dɪm nɪ, sɪ We ti a mumwe.»

³² Elisa deen maa je o sɔŋɔ nɪ dɪ Yisrayelɪ tu nakwa yɪ ba lara. Pɛ wum ma tɔŋɪ o tuntɔŋnɔ sɪ o vu o bəŋ-o. Tuntɔŋnɔ wum ta na wu yɪ tɪn, Elisa ya maŋɪ o ta dɪ nakwa bam o wɪ: «Á wu ne na? Nɔn-guru wuntɔ mu tɔŋɪ nɔɔnɔ sɪ o ba o goni a yuu. Nii-na, o tuntɔŋnɔ wum na yiə, sɪ á ja bwəru tum á pɪ-o á yaɔɪ

pooni yigə nɪ. Ku nan bá daanɪ yɪ pɛ wum tutɪ saɲɪ o kwaga o ba.»

³³Elisa ni wu tu tɪga nɪ dɪ tuntɔŋnu wum na yɪ o te. Pɛ wum dɪ ma yɪ yɪ o wɪ: «Lɛɛrɔ tuntu maama na tu dɪ baɲa tun yɪ Baɲa-Wɛ yigə mu. Amu nan wó cɛgi tuntu a vu a maɲɪ yən nɪ mu sɪ Baɲa-Wɛ laan ba Dɪ zəni dɪbam?» ¹Elisa ma ləri o wɪ: «Nan cɛgi Baɲa-Wɛ kwərə. Baɲa-Wɛ na tagɪ kulɔ tun mu tuntu: Jwa kantɔ maɲa nɪ baá taa jɪɲ mun-bwe bwaɲa ba yɛgi mwalɪ mwalɪ səbu-dalɪ dɪdva mu Samari yaga nɪ. Caara bwen sɪle dɪ wó yɛgi səbu-dalɪ dɪdva.» ²Dɪdɛɛrɔ wɔlɔ na tiini o bwələ dɪ pɛ wum tun ma ta dɪ Wɛ tuntɔŋnu Elisa o wɪ: «Baɲa-Wɛ tutɪ na maɲɪ Dɪ pɔrɪ weyuu kum sɪ dva tiini ka nɪ mu dɪ, kuntu bá wanɪ ku kɪ.» Elisa ma lər-o o wɪ: «Nmɔ tutɪ yɪ wó na ku na wó sunɪ ku kɪ te tun. Nmɔ nan bá da n laɲɪ wɔdiu kum.»

Siiri jar-kərə bam na viiri yɪ Ku daari ku kɪ te tun

³Baara bana dɛɛn mu je Samari tu manchɔŋo kum ni nɪ ba na yɪ nanywaanɔ. Ba ma ta ba brɪ daanɪ ba wɪ: «Bɛɲwaanɪ mu, dɪbam wó maɲɪ jəgə kantɔ nɪ dɪ ta jei, sɪ ku vu ku yɪ dɪ tɔvɪnɪ tum?» ⁴Dɪ na wɪ: «Pa-na sɪ dɪ zu tu kum wɔv, kana

wó gu dɪbam dáanɪ. Dɪ nan na maɲɪ yo, dɪ ta wó tɪ mu. Nan pa-na sɪ dɪ zaɲɪ dɪ vu Siiri tiinə jar-kərə bam te dɪ se dɪ pa-ba. Ba wai ba yagɪ dɪbam sɪ dɪ taa ŋwɪ. Ku nan na dai kuntu, baá gu dɪbam yɪ ku ti.»

⁵Tɪga dɛɛn na lagɪ ka yɪ tun, ba ma zaɲɪ ba vu Siiri tiinə bam ya na kikili daanɪ mɛ tun. Ba na ve ba yɪ jəgə kam tun, ba ma nii ba na nɪ nɔɔn-nɔɔnu tərə. ⁶Bɛɲwaanɪ Baɲa-Wɛ ya pɛ Siiri tiinə bam ni sɔɔ nunɛɛnɪ tərɪkooru dɪ sise na wuura yɪ jar-kərə kɔgɔ kɔgɔ nuɲɪ te tun mu. Ba ma ta ba brɪ daanɪ ba wɪ: «Kuó taa yɪ Yisrayelɪ tu pɛ mu warɪ Hɛti tiinə dɪ Ezɪpi tiinə pwa sɪ ba ba ba kɪ jara dɪ dɪbam.» ⁷Ku dɛɛn ma pa fuvɪnɪ zu-ba pa ba duri tutɔ dɪm kuntu nɪ ba jagɪ dayigə nɪ ba yagɪ ba vwə, dɪ ba sise, ku wəli dɪ ba bɪnɛ, dɪ ba wənu maama. Ba dɛɛn yagɪ tɪ maama punə mu sɪ ba wanɪ ba duri ba lu yɪ ba ta ŋwɪ.

⁸Nanywaanɔ tuna tum na fufɔ ba yɪ je sum tun, ba ma zu vwə yam dɪdva wɔnɪ ba na wɔdiu ba dɪ ba daari ba nɔɔ na. Ba dɛɛn ta kwe Siiri tiinə bam səbu-pɔŋo, dɪ ba səbu-sɪɲa, ku wəli dɪ ba gwaaru ba ja ba vu ba səgi. Ba ta ma joori ba zu vwe dɪdɔŋ ba kwe wənu tɪdonnə ba ja ba vu ba səgi. ⁹Ba ma ta ba brɪ daanɪ ba wɪ: «Kulɔ dɪ na jɪɲ dɪ kɪ tun ba lana. Zum dɛ dɪm mu dɪ jɪɲ

kwər-ywəŋə sɪ dɪ tɔɔlɪ dɪ pa nɔɔna maama, yɪ dɪ jɪgɪ dɪ je kafe yɪranɪ. Dɪ nan na cɪm sɪ tɪga pɔvɪrɪ, dɪ wó na waarɪm kɪ ŋwaanɪ. Pa-na sɪ dɪ kɪ lɪla dɪ vɪ pɛ sɔŋɔ dɪ ta kɪlɔ na kɪ tɪn.»

¹⁰ Ba ma joori ba vɪ ba yɪ tɪw kum manchɔŋɔ nɪ. Ba ma tɔɔlɪ ba brɪ tɪw kum nɪ-yɪrɪna bam ba wɪ: «Dɪbam ve Siiri jar-kərə bam je sɪm dɪ nɪi, yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ tərə. Kulɔkɪlɔ sɔɔ dɪ nan ba dwana. Bɪnɛ dɪ sɪse yɪra nɪ mɪ ləgɪ ləgɪ sɪ zɪgɪ da, kɪ daari yɪ ba vwə yam dɪ zɪgɪ da kɪntɔ nɔɔn-nɔɔnɔ tərɪ ya wɔnɪ.» ¹¹ Tɪw kum nɪ-yɪrɪna bam ma ja kwərə kam ba vɪ ba ta ba brɪ pɛ sɔŋɔ nɪ. ¹² Pɛ wɔm ma zaŋɪ tɪtɪ dɪm kɪntɔ o ta dɪ o tɪntɔŋna bam o wɪ: «Amɔ wó ta a brɪ abam Siiri tiinə bam na bɔŋɪ sɪ ba kɪ kɪlɔ tɪn. Ba na ye nɪ kana lagɪ ka gu dɪbam tɪn mɪ ba yagɪ ba vwə yam ba daari ba vɪ ba səgɪ gaa wɔnɪ. Ba maa bɔŋɪ ba nɪ: dɪbam wó nɔŋɪ dɪ beerɪ wɔdiu dɪ dɪ. Dɪbam maa na kɪ kɪntɔ, ba laan wó na cwəŋə ba ja dɪbam ŋɔnnɪ ba daari ba taa te dɪ tɪw kum.» ¹³ O dɪdɛera bam dɪdɔa ma ləri o wɪ: «Pa nɔɔna kwe sɪse sɪm ta na daari tɪn sɪnu ba vɪ ba nɪi kəm dɪntɔ baŋa nɪ. Bantɔ na maŋɪ ba tɪ kɪ ŋwaanɪ, kɪ ta yɪ bɪdwɪ mɪ dɪ balɔ maama na maŋɪ tɪw kum wɔnɪ yɪ ba lagɪ ba tɪ tɪn.»

¹⁴ Ba ma lɪ nɔɔna dɪ tərɪkooru tɪle dɪ tɪ sɪse. Pɛ wɔm ma tɔŋɪ-ba sɪ ba vɪ ba nɪi kɪlɔ na kɪ Siiri tiinə jar-kərə bam tɪn. ¹⁵ Nɔɔna bam ma tɔŋɪ Siiri tiinə bam nɛ taa ba vɪ ba yɪ Zɪrden bugə kam. Ba ma na Siiri tiinə bam na duri sɪ ba lu yɪ ba kwe ba gwaarɔ dɪ ba zɪla zanzan ba dɪ ba yagɪ cwəŋə kam yuu nɪ te tɪn. Ba laan ma joori ba vɪ pɛ wɔm te ba ta ba brɪ-o kɪ na kɪ te tɪn.

¹⁶ Tɪw kum nɔɔna bam ma kɪ lɪla ba nɔŋɪ ba vɪ Siiri tiinə vwə yam je ba pɛ ba zɪla dɪ ba wɔdiiru maama. Ba dɛen ma sɪnɪ ba jɪgɪ mun-bwe bwəŋa ba yəgɪ səbu-dalɪ dɪdɔa dɪdɔa. Caara bwen sɪle dɪ yəgɪ səbu-dalɪ dɪdɔa mɪ. Kɪ dɛen yɔɔrɪ kɪ nɪ Baŋa-We na maŋɪ Dɪ ta te tɪn mɪ.

¹⁷ Kɪ nan na yɪ dɪdɛerɔ wɔlɔ na tiinɪ o bwələ dɪ pɛ wɔm tɪn, pɛ wɔm ya tɪŋ-o sɪ o taa nɪi tɪw kum nɪ-yɪrɪna bam baŋa nɪ mɪ. Tɪw kum nɔɔna bam na duri ba maa nɔŋə tɪn, ba ma nɔnɪ dɪdɛerɔ wɔm kɪntɔ pa o tɪ manchɔŋɔ kum nɪ nɪ. Kɪntɔ ma pa Elisa na wuuri o ta kɪlɔ tɪn sɪnɪ kɪ kɪ. ¹⁸ Bɛŋwaanɪ, We tɪntɔŋnɔ Elisa ya maŋɪ o ta o brɪ pɛ wɔm o wɪ: «Jwa kantɔ maŋa nɪ baá taa jɪgɪ caara bwen sɪle ba yəgɪ səbu-dalɪ dɪdɔa mɪ Samari yaga nɪ. Mun-bwe bwəŋa dɪ wó yəgɪ səbu-dalɪ dɪdɔa.» ¹⁹ Pɛ dɪdɛerɔ wɔm ya wɔ sɛ yɪ o

wi: «Baŋa-We tuti na maŋi Dɩ puri weyuu kum si dɔa tiini ka ni mu di, kuntu bá wanɩ ku kɩ.» Elisa di ya kaan-o mu o wi: «Nmu tuti yi wó na ku na wó sunɩ ku kɩ te tun. Nmu nan bá da n laŋi wɔdiu kum.» ²⁰ Kuntu nan mu yɔɔri ku kɩ-o. Nɔɔna mu nɔn-o manchɔɔ kum ni ni pa o ti.

Da-kuri zigɩ Yisrayeli tuw ni

8 Elisa deen ya maŋi o ta di kaanɩ wulu bu o na bi tun o wi: «Zaŋi n viiri, nmu di n digɔ tiinɔ, si á wanɩ á na jɛgɔ kadoŋ á taá zuuri da. Benwaani, Baŋa-We wubuŋa jaani si Dɩ pa da-kuri mu zigɩ tɩga kantɩ baŋa ni bɩna yarpe.» ² Kaanɩ wum ma sunɩ o kɩ kulu maama We tintuŋnu wum na taga tun. O di o digɔ tiinɔ maama ma vu ba zuuri Filisi tiinɔ tuw ni bɩna yarpe.

³ Bɩna yarpe yam ni na ti tun o ma zigɩ Filisi tuw kum ni o joori o tuti tuw. O ma vu o loori pe wum si o joori o joŋi o sɔŋɔ di o tɩga si o taa zuura. ⁴ O na yi pe wum te tun, di pe wum ya jigɩ lara di Gehazi wulu na yi Elisa tintuŋnu tun. Pe wum ma ta di Gehazi o wi: «Ta n bri-nɩ wo-kunkagɩla yalɩ maama Elisa na kɩ tun.» ⁵ Gehazi ma lwɛni Elisa deen na pe bu wudoŋ joori o bi te tun. O ta na wura o ŋɔɔni kuntu tun mu kaanɩ wum tuti di o

bu wulu Elisa na joori o bi tun yiɔ. Kaanɩ wum ya tu si o loori pe wum o sɔŋɔ kum di o tɩga kam ŋwaani mu. Gehazi ma na yi o wi: «Amu tu, kaanɩ wulu a na te o taani tun mu tintu. Bu wum Elisa na pe o bi tun di tuti mu tintu o yiɔ.» ⁶ Pe wum ma bwe kaanɩ wum si o lwarɩ kulu na kɩ tun. Kaanɩ wum ma tulɩ ku na kɩ te maama tun o di o jɩa ni. Pe wum na ni ku maama tun, o ma bɛŋi o didɛɛrɩ si o nii kaanɩ wum taani dɩm baŋa ni. O ma ta did-o o wi: «Kulu maama ya na yi kaanɩ wum nyum tun si n kwe n joori n pa-o, ku ta wɛli di o na ge nyɔɔri dɩlu o tɩga kam ŋwaani, ku zigɩ maŋa kalɩ o na viiri tun si ku ba ku yi zum tun di maama.»

Azayeli gu Ben-Hadadi

⁷ We tintuŋnu Elisa deen ma vu Damasi. Siiri tiinɔ pe Ben-Hadadi maa ba jigɩ yazura. Pe wum na maani ni Elisa tu tun, ⁸ o ma ta di Azayeli o wi: «Ja peera n vu n wari We tintuŋnu wum si n daari n pa o bwe Baŋa-We o nii, amu wó wari na?» ⁹ Azayeli ma la zɩla yalɩ na wɔ Damasi ni yi ti lana tun zanzan o daŋi yogondɔ fiinna baŋa ni o ja o vu si o pa Elisa. O ma zu o zigɩ Elisa yigɔ ni yi o wi: «Nmu bu Ben-Hadadi na yi Siiri tuw pe tun mu tuŋi-nɩ si a bwe a nii, oó wari na?»

¹⁰ Elisa ma lər-o o wɪ: «Ve n ta did-o nɪ: «Ǝɛn, o wó wəri.» Niyɪrɪnɪ nan za tɪn, Baŋa-We nan pɛ amɪ na nɪ, o sɪnɪ o lagɪ o tɪ mɪ.» ¹¹ Elisa ma yɔɔrɪ o nii Azayelɪ yibiyɛ nɪ zii pa cavura ja-o. Elisa laan ma tɪ kərə nɪ. ¹² Azayelɪ ma bwe-o o wɪ: «Amɪ tɪ, bɛŋwaanɪ mɪ nmɪ keerɛ?» Elisa ma ləri o wɪ: «Amɪ ye lɛɛrɪ tɪlɪ na wó yɪ Yisɪrayelɪ tiinɛ bam nmɪ ŋwaanɪ tɪn. Nmɪ wó pa mim di ba dam je sɪm, n daartɪ n gɪ ba nɔn-dunnu najara wɪnɪ. Nmɪ ta wó yigi ba bu-sɪsɪn n dɪ tɪga nɪ n gɪ, yɪ n daartɪ n lɔ ba kapwi sɪm ba pwi seeni n gɪ. Kuntɪ ŋwaanɪ mɪ a keerɛ.» ¹³ Azayelɪ ma ləri o wɪ: «A yɪ nabwɛm mɪ. Amɪ nyɪnɪ duntɪ wó kɪ te mɪ a tɔŋɪ tɪtɔŋ-kamunnu tuntɪ doŋ?» Elisa ma ləri o wɪ: «Baŋa-We nan vɪrɪ Dɪ brɪ-nɪ nɪ: n lagɪ n di Siiri tɪv paartɪ mɪ.»

¹⁴ Azayelɪ ma zɪgɪ Elisa tee nɪ o joori o vu pɛ wɪm te. Ben-Hadadɪ ma bwe-o o wɪ: «Elisa tagɪ bɛɛ mɪ dɪ nmɪ?» Azayelɪ ma ləri o wɪ: «O tagɪ dɪ amɪ o wɪ: Ǝɛn, n lagɪ n wəri mɪ.» ¹⁵ Tɪga na yɔɔrɪ ka pɔvɪrɪ tɪn mɪ Azayelɪ kwe gar-jalɪ o dɪ na wɪnɪ o ma o pɪnɪ pɛ Ben-Hadadɪ mɪmwɛ o gɪ. O na kɪ kuntɪ tɪn, o ma lɛɛrɪ o ji pɛ.

Zuda tɪv pɛ Yoram taanɪ

¹⁶ Yisɪrayelɪ tɪv pɛ Akabɪ bu Zɪram bɪna yanɪ paartɪ dim bɪnɪ dɪm wɪnɪ yɪ Zɪzafatɪ ta yɪ Zuda tɪv pɛ tɪn mɪ Zɪzafatɪ bu Yoram sɪŋɪ sɪ o di paartɪ Zuda nɪ. ¹⁷ O dɛɛn jɪgɪ bɪna fiintɔ-yale mɪ yɪ o laan ji pɛ. O ma jɔni Zeruzalɛm nɪ o di paartɪ dɪm o kɪ bɪna nana. ¹⁸ Yoram dɛɛn kwe Yisɪrayelɪ pwa bam tɪtɔŋ-naga mɪ, nɪnɛɛnɪ pɛ Akabɪ dɪ o dwi dɪm na kɪ te tɪn, bɛŋwaanɪ o di Akabɪ buko mɪ. Kuntɪ tɪn, o dɛɛn tɔŋɪ lwarɪm o cɔgɪ Baŋa-We yigɛ. ¹⁹ Baŋa-We nan wɪ sɛ sɪ o cɔgɪ Zuda dwi dɪm, bɛŋwaanɪ Dɪ maŋɪ Dɪ goni nɪ dɪ Dɪ tɪntɔŋnɪ Davidɪ nɪ: o digɛ kam wó taa te paartɪ dɪm taan wɪ.

²⁰ Yoram paartɪ dim maŋa nɪ mɪ Edɔm dwi dɪm vɪn sɪ ba taa wɪ Zuda pɛ wɪm dam kuri nɪ. Ba ma lɛɛrɪ ba tɪŋɪ ba tɪtɪ pɛ. ²¹ Yoram ma ja o jar-kərə dɪ ba tɛrikooru tɪm maama o vu sɪ o li Zayiri tɪv. Edɔm tiinɛ bam ma ba ba gilimi o dɪ o nɔɔna bam ba kɪ tɪtarɪ nɪ. Tɪtu nɪ mɪ Yoram dɪ o dɪdɛɛra bam wanɪ ba lu ba jɪŋa nɪ. O jar-kərə bam dɪ ma pipiri ba duri ba joori sɔŋɔ. ²² Dɪ zɪm maama Edɔm tiinɛ ta vɪn mɪ sɪ ba taa wɪ Zuda tiinɛ dam kuri nɪ.

Libina tuw tiinɛ dɪ dɛɛn kɪ kuntu donɔ mu.

²³ Yoram dɛɛn na di paari yɪ o kɪ wɛɛnu tɪlɔ maama tɪn, dɪ o tɪtɔŋa yam maama, ba pɔpɔnɪ-tɪ ba tiŋi *Zuda Tɪw Pwa Cɪbarɪ* tɔnɔ kum wɔnɪ.

²⁴ O ma tɪ yɪ o vu o kwɛ te. Ba ma kwe-o ba kɪ o kwɛ bam yiɛɛli nɪ Davidi tuw Zeruzalem nɪ. O tuwɪ dum kwaga nɪ o bu Ahazia ma lɛrɪ o yuu nɪ o ji pɛ.

Zuda tuw pɛ Ahazia taani

²⁵ Yisrayelɪ tuw pɛ Akabɪ bu Zoram bɪna fugɛ-yale paari dim bɪnɪ dum nɪ mu Yoram bu Ahazia puli sɪ o di Zuda tuw paari. ²⁶ O dɛɛn jɪgɪ bɪna fiinle-yale mu yɪ o laan ji pɛ. O ma jɛni Zeruzalem nɪ o di paari dum o kɪ bɪnɪ dɪdɪwɪ. O nu dɛɛn mu yɪ Atalia wɔlɔ na yɪ Yisrayelɪ tuw pɛ Omiri naa tɪn. ²⁷ Ahazia dɛɛn kwe pɛ Akabɪ dɪ o dwi dum tɪtɔŋ-naga kam mu. O tiini o tɔŋɪ lwarum mu o ma o cɔgɪ Baŋa-Wɛ yigɛ, nɛɛnɪ Akabɪ dɪ o dwi dum na kɪ te tɪn, Akabɪ na yɪ o tumbaaru tɪn ŋwaani.

²⁸ Ahazia dɛɛn dɛ dɪ pɛ Akabɪ bu Zoram mu pa ba vu Ramɔti-Gileadi ba zaŋɪ najara dɪ Siiri tuw pɛ Azayelɪ. Siiri tiinɛ bam ma kɪ Zoram zɔnnɪ najara yam wɔnɪ. ²⁹ Kuntu ŋwaani o joori o vu

Zizreyelɪ tuw sɪ o sooni o fufwɛlɛ yam. O na wɔ Zizreyelɪ nɪ tɪn, Zuda tuw pɛ Ahazia ma vu o te sɪ o war-o dɪ o zɔnnɪ dum.

Ba tiŋi Zehu paari dum

9 Dɛ dɪdɪwɪ mu Wɛ nijɔŋnɛ Elisa dɛɛn lɪ nɔɔnɔ wudɔŋ Wɛ nijɔŋnɛ kɔgɔ kum wɔnɪ o ta dɪd-o o wɪ: «Fɔgɪ n vɔ n gwaaru kiri-kiri n daari n jɔŋɪ kasambu kuntu dɪ ku wɔ nugɛ kam n ja n vu Ramɔti-Gileadi. ² Nmu na yi da, sɪ n beeri Zehu wɔlɔ na yɪ Zuzafatɪ bu dɪ Nimisi naa tɪn jɛgɛ. Nmu na nɛ-o, sɪ n lɪ-o o yuudonnɛ wɔnɪ n ja n zɔ digɛ wɔnɪ. ³ Laan kwe nugɛ kam n lo Zehu yuu nɪ n daari ta dɪd-o wɪ: «Baŋa-Wɛ na tagɪ kulɔ tɪn mu tɪntɔ: amɔ laan mu tiŋi-m sɪ n ji Yisrayelɪ tuw pɛ.» Nmu na kɪ kuntu n ti, sɪ n pɔrɪ digɛ kam n nunɪ n yagɪ jɛgɛ kam lɪla n viiri.»

⁴ Nɔn-duŋɔ kum na yɪ Elisa tɪntɔŋnɔ tɪn ma sunɪ o vu Ramɔti-Gileadi. ⁵ O na yi da tɪn, o ma nii o na jar-kɛrɛ yigɛ tiinɛ bam na je daani yɪ ba lara. O ma ta o wɪ: «Amɔ tu, a jɪgɪ kwɛrɛ mu sɪ a pa-m.» Zehu ma bwe o wɪ: «Kwɛrɛ kam yɪ dɪbam maama wɔnɪ wɔɔ tutɪ nyum mu?» O ma lɛrɪ o wɪ: «Amɔ tu, ku yɪ nmu nyum mu.» ⁶ Bantu bale ma zɔ digɛ kam wɔnɪ.

Nɔn-dɔŋɔ kum ma kwe nugə kam o lo Zehu yuu ni, yi o daari o ta wi: «Baŋa-We dum na yi Yisrayeli tiinə We tun na tagi kulɔ tun mu tuntɔ: amu laan mu tiŋi-m si n ji amu nɔɔna Yisrayeli tiinə bam pɛ. ⁷Nmu nan maŋi si n cɔgi n tu Akabi dwi dum mu. Amu wú da kuntɔ baŋa ni a waari Zezabeli di o na gu a nijɔŋnə bam di a tuntɔŋna bam tun. ⁸Akabi dwi dum maama maŋi si ba ti mu. O dwi dum bəkəri sum maama wú saari Yisrayeli tuw ni, ku na yi balu ta na wu ba ko sɔŋɔ ni tun, di balu na te ba titi tun di. ⁹Amu lagi a pa o dwi dum yɔɔri di cɔgi nɛɛni a na ki Nebati bu Zeroboam dwi dum, di Ahiya bu Baasa dwi dum te tun mu. ¹⁰Ku nan na yi Zezabeli, kakuri mu lagi si di-o Zizreyeli tɔga kam baŋa ni, yi nɔɔna bá kwe-o ba ki.» Nɔn-dɔŋɔ kum na yɔɔri o ta kuntɔ o ti tun, mu o puri digə kam o duri o viiri.

¹¹Zehu na nuŋi o joori o donnə yigə tiinə bam te tun mu ba didua bwe-o o wi: «Yazurə mu na? Bɛɛ mu ki yi cicoo kuntɔ ba nmu te?» Zehu ma ləri o wi: «Ku dai kulɔkulɔ. Abam maŋi á ye nijɔŋnu kantɔ doŋ na yirisi te tun.» ¹²Ba ma ləri ba wi: «N fɔi vwan mu! Ta n bri dɔbam o na taga kulɔ tun cɔga cɔga.» Zehu ma ta o bri-ba nɔn-dɔŋɔ kum na tagi kulɔ di kulɔ tun yi o wi: «Baŋa-We

na tagi kulɔ tun mu tuntɔ: Amu tiŋi nmu mu si n ji Yisrayeli tiinə bam pɛ.»

¹³Zehu yuudonnə bam maama ma ki lila ba li ba gwar-dannu ba lwarɔ Zehu nɛ sum seeni. Ba ma daari ba wu nabwaanu yi ba tɔɔli wi: «Zehu mu yi pɛ.»

¹⁴Kuntɔ baŋa ni mu Zuzafati bu Zehu dɛɛn ki jara di Zuram. Kantɔ maŋa ni Zuram didaani Yisrayeli tiinə bam maama ya yuri Ramati-Gileadi mu si ba ci Siiri pɛ Azayeli di o jar-kərə bam. ¹⁵Pɛ Zuram nan ya joori Zizreyeli mu si o sooni o fufwələ yam Siiri tiinə bam na ki o yura ni tun. Zehu ma ta di balu na wu o tee ni tun o wi: «Abam wubɔŋa na suni ya ja si a ji pɛ, nan yi pa-na si nɔɔn-nɔɔnu na cwəŋə o nuŋi tuw kuntɔ ni o vu Zizreyeli o ta kulɔ na ki tun.»

¹⁶Zehu ma jəni o tərɪko baŋa ni o duri o kɛ Zizreyeli si o beeri pɛ Zuram, o na tigi dáani di o fufwələ yam tun ŋwaani. Ku maa yi dáani mu Zuda tuw pɛ Ahazia ya ve si o war-o.

¹⁷Zehu di o nɔɔna bam na twɛ Zizreyeli tuw kum tun mu yirinu wudoŋ zigi tuw kum vɔŋɔ yuu ni o tɔli o na ba na maa buni. O ma tɔɔli o ta di Zuram o wi: «Amu nɛ nɔɔna mu na wurigi sise ba buni.» Pɛ Zuram di ma ta o wi: «Pa nɔɔnu

kwe sisəŋə o vu o yi o bwe o nii ba vəŋə kam yi yazurə vəŋə mu na?»

¹⁸Nɔɔnɔ ma suni o din sisəŋə baŋa o vu o jeeri Zehu. O ma ta did-o o wi: «Pɛ Zoram bwe si o lwarɪ, á buni dɪ yazurə mu na?» Zehu ma ləri o wi: «Ku kɔ nan mu yi nmu yigə? Nan pipiri n zu a kwaga kɔŋɔ kum wɔnɪ.» Tiw kum yirunɔ wum na tɔlɪ o na tun, o ma bəŋi pɛ wum o ta did-o wi: «Wulɔ n na tɔŋi tun yi da, yi o nan ba joorə.»

¹⁹Pɛ Zoram daa ma tɔŋi nɔɔnɔ wudoŋ o kɪ bile. Wuntu dɪ ma din sisəŋə baŋa o vu o yi Zehu dɪ o nɔɔna bam te. O ma ta dɪ Zehu o wi: «Pɛ wum bwe si o lwarɪ, á buni dɪ yazurə mu na?» Zehu ma lər-o o wi: «Ku kɔ nan mu yi nmu yigə? Nan pipiri n zu a kwaga kɔŋɔ kum wɔnɪ.» ²⁰Tiw kum yirunɔ wum daa ta ma ta o wi: «Nmu na tɔŋi wulɔ tun yi da, yi o dɪ nan ba joorə. Ba yigə tu wum na wurigi te o buni tun nyɪ dɪ Nimisi bu Zehu mu. O na duri te tun nyɪ dɪ o yirisi mu.»

²¹Zoram ma pa ni o wi: «Ti-na sisəŋə dɪ a tərɪko kum yigə á pa-nɪ.» Ba na ti tun, Yisrayelɪ tiw pɛ Zoram, dɪdaani Zuda tiw pɛ Ahazɪa ma din ba tərɪkooru ba vu ba jeeri Zehu. Ba ma yi-o tɪga kalɔ dɛɛn na yi Zizreyelɪ tu Nabɔtɪ nyum tun jəŋə nɪ. ²²Zoram na jeeri Zehu tun, o ma bwe-o o wi: «Yazurə vəŋə

mu n ve na?» Zehu ma ləri o wi: «Yazurə laan wu yən mu yi n nu Zezabelɪ yɔɔrɪ o tɔŋi jwə-yɔɔrɔ dɪ liri mwaanɔ kikiə?»

²³Zoram na ni kuntu tun, o ma pipiri o duri yi o kaasi baŋa baŋa o bəŋi Ahazɪa o ta o wi: «Swan mu o kia! Pa dí kɪ lɪla dí duri dí lu!» ²⁴Zehu ma yɔɔrɪ o saŋɪ o taŋa o ta Zoram. Cɪnɪ dum ma zo o bakalɪ tɪtarɪ laŋa seeni dɪ vu dɪ muvɪrɪ o bɪcar-kli wɔnɪ pa o tu o tərɪko kum wɔnɪ o ti. ²⁵Zehu ma ta dɪ o tintuŋnɔ Bidikarɪ o wi: «Kwe Zoram yura yam n dɔlɪ n yagɪ tɪga kalɔ dɛɛn na yi Nabɔtɪ nyum tun nɪ. Nmu wó guli nɪ: dɪbam bale dɛɛn na wu daani dí tɔŋi o ko Akabɪ kwaga tun mu Baŋa-Wɛ maŋɪ Dɪ sɔɔlɪ cam Dɪ yagɪ Akabɪ yuu nɪ Dɪ wi: ²⁶«Amu diin na nɛ Nabɔtɪ dɪ o biə bam jana bam na taagɪ tɪga kam te tun, amu ta wó yɔɔrɪ a pa n joori n ŋwɪ jana bam kuntu junɪ tɪga kam kuntu baŋa nɪ. Amu Baŋa-Wɛ na tagɪ te tun mu kuntu.» Kuntu ŋwaanɪ, n maŋɪ si n kwe-o n dɪ n yagɪ Nabɔtɪ tɪga kam nɪ, nɪ Baŋa-Wɛ kwərə kam na brɪ nɪ kɔv kɪ te tun.»

²⁷Zuda tiw Pɛ Ahazɪa na nɛ kulɔ na jigɪ ku kɪ tun, o ma duri o yɔɔrɪ Bet-Agan seeni. Zehu ma pɛ o kwaga o pu yi o ta dɪ o nɔɔna bam o wi: «Go-na o dɪ.» Ba ma suni ba ta-o dɪ cɪna cwəŋə kalɔ na diini Guri

seeni tun yuu ni. Je sum kuntu bwələ di Ibuleyam. Ba na tag-o tun, Ahazia ma wani o duri o yi Megido. O ma ti tuw kum wuni. ²⁸O tuntuɔna bam ma kwe-o di təriko ba ja ba joori Zeruzalem. Ba ma ki-o o kwə bam yibeeli ni Davidi tuw Zeruzalem ni.

²⁹Ku deen ya yi Akabi bu Zvram bina fugə-didwa paari dim bini dum ni mu Ahazia puli si o di Zuda tuw paari.

Zezabeli tuvni

³⁰Zehu deen ma zaɔi o vu Zizreyeli. Zezabeli na ni tun, o ma kwe yi-cvɔ-ponɔ o ma o bə o yi-kunnu baɔa, o daari o fɔɔi o vɔ o yuuywe sum. O laan ma vu o jəni o digə kam takoro ni ni o niə. ³¹Zehu na yɔɔri o tɔɔi manchoɔ kum o zu tun mu Zezabeli bag-o o wi: «Ha! Nmu bri ni n vəɔə kam yi yazurə vəɔə mu na? Nmu di yi nɔn-guru mu ni Zimri te, n gu n yuutu.»

³²Zehu ma kwəni o yuu o nii takoro kum seeni yi o ta di kwər-dia o wi: «Abam wɔɔ mu zigi amu kwaga ni? Wɔɔ mu wura?» Pe sɔɔɔ kum tuntuɔna badonnə maa tɔɔi takoro kum ba niə ba nii. ³³Zehu ma baɔi-ba o wi: «Yigi-na Zezabeli á di tiga ni!» Ba ma suni ba yig-o ba di tiga ni. O na yi tiga

tun, mu o jana bam taagi kəbrə kam ba ke ba taagi sise sum di, di Zehu na pe si nɔni o baɔa ni si ke tun.

³⁴Zehu ma zu pe sɔɔɔ kum wu o di wɔdiu. O laan ma ta di nɔɔna badonnə o wi: «Nii-na ka-wo-kuru kuntu baɔa ni, si á kwe-o á ki. We kampwəl-balwara na maɔi ka wu o yuu ni di, o yi pe bukɔ mu.» ³⁵Ba na nuɔi si ba kwe o yira yam ba ki kuntu tun, ba wu ne-ya, ku na dai o yukol-pua, di o ne, di o jataala yiranu mu ba nea. ³⁶Ba ma vu ba ta ba bri Zehu kulu na ki tun. O ma ta o wi: «Ku yi Baɔa-We kwərə mu suni ka ki. Di deen tɔɔi Tisibi tu Eli baɔa mu Di ta Di wi: «Kakuri wó ja Zezabeli ya-nwana si di Zizreyeli tiga kam baɔa ni. ³⁷O yira yam wó tɔri yira yira ya taa tigi Zizreyeli tiga kam maama baɔa ni nuneeni pupɔnɔ mu te, pa nɔɔn-nɔɔnu bá lwaru o na yi wulu tun.»

Zehu gu Akabi dwi dum

10 Akabi biə fusrpe deen mu zuvri Samari ni. Zehu ma pupuni twannu o tɔɔi o pa tuw kum didɛera di nakwa balu maama na wu Samari ni tun, ku wəli di balu na nii Akabi biə bam baɔa ni tun. O ma pupuni o wi: ²«A wari abam. Abam tuw kum tiini ku dana. Á maa jigi jara-kəm tərikooru

didaani sise zanzan. Abam tu Akabi biə bam zuvri abam tee ni mu. Kuntu ɣwaani, tɔnɔ kuntu na yi abam, ³si á kuri Akabi biə bam wuni nɔnɔ wulu na yɔɔri o yi lanyirani tun si á tiŋ-o pɛ. Á na ki kuntu, si á daari á ti á yigə si á ki jara Akabi dwi dum ɣwaani.»

⁴Samari tuw dideera bam na karumi tɔnɔ kum tun, fuuni ma tiini di zu-ba yi ba wi: «Nii-na! Pwa bale bam titi maŋi ba ga Zehu ɣwa. Dɔbam nan yi bran mu si dí ci o yigə?»

⁵Dideeru wulu na nii pɛ sɔŋɔ kum baŋa ni tun, di wulu na nii tuw kum maama tun, di tuw kum nakwa bam, ku wəli di balu na nii Akabi biə bam baŋa ni tun ma tuŋi kwərə ba pa Zehu yi ba wi: «Dɔbam maama yi nmu tuntɔŋna mu. Kulu maama nmu na wó ta tun, dí wó ki. Dí ba jigɔ cwəŋə si dí tiŋi pɛ. Ki kulu maama nmu na buŋi ni ku lana tun.»

⁶Zehu daa ma pupuni tɔnɔ o ta ni: «Abam nan na suni á se á pa amu, nan se-na amu ni si á goni Akabi biə bam yum á ja á ba Zizreyeli á pa-ni jwa kantɔ maŋa ni.» Ku deen yi Samari tuw dideera badonnə mu nii Akabi biə fusurpe bam baŋa ni. ⁷Samari tuw dideera bam na karumi tɔnɔ kum tun, ba ma suni ba goni

pɛ wum biə fusurpe bam maama yum ba kwe ba ki titwaru wuni ba tuŋi ba pa Zehu Zizreyeli ni. ⁸Ba na jaani ba yi tun, tuntɔŋnu wudoŋ ma vu o ta di Zehu o wi: «Ba jaani pɛ wum biə bam yum tum ba yi.» Zehu ma pa ni o wi: «Ku na yi kuntu, nan ce-na-ti, á tiŋi bwərə yale mancoŋo kum ni ni si tɔga puvri.»

⁹Tɔga na puvri tituti tun, Zehu ma nuŋi o vu o zigɔ da o ta di nɔnɔ bam maama o wi: «Abam wu ki kulokulu á cɔgi, si ku yi amu mu ki jara di a yuutu Ziram yi a daari a gu-o. Wɔɔ nan mu gu nɔnɔ bantu maama? ¹⁰Lwari-na ni: kwərə kalu Baŋa-We na taga Akabi dwi dum ɣwaani tun bá ji kafe di funfun di. Dɔ na tɔgi Eli baŋa Dɔ ta kulu tun maama suni ku ki.» ¹¹Zehu laan ma vu o gu Akabi dwi tiinə bam maama na daari Zizreyeli ni tun. O ta ma gu Akabi dideera bam, di o yuudonnə bam, di o kaanum tiinə bam maama. Akabi nɔnɔ didua titi bri o wu daari.

¹²Zehu ma zaŋi si o vu Samari. O na maa kea tun mu o ve o yi Bet-Ekedɔ me nayira na gilimi tun. ¹³O na yi da tun mu o jeeri Zuda tuw pɛ Ahazia curru tidonnə. O ma bwe-ba o wi: «Abam yi bran mu?» Ba ma ləri ba wi: «Dɔbam yi Ahazia

cɔrru mu. Dɪ nan maa ve sɪ dɪ jɔɔni pɛ wum digə tiinə dɪ o nu wum biə mu.»

¹⁴ Zehu na ni kuntu tun, o ma pa o tuntɔɔna bam ni o wi: «Ja-na-ba ɲɔnnɪ.» Ba ma sunɪ ba ja nɔɔna bam maama ba daari ba gu-ba Bet-Ekedɪ vɔlɪ dɪm tikəri nɪ. Ba deen yi nɔɔna fiinna-bale (42) mu yi ba wulɔwulɔ wu daari.

¹⁵ Zehu ma zaɲi jəgə kam kuntu nɪ o maa kea. O na maa ve tun mu Rekabi bu Yonadabɪ jeer-o cwəɲə nɪ. Zehu ma jɔɔn-o yi o daari o bwe-o o wi: «Dɪ jɔɲi wubɔɲ-dɪdwɪ na? Nmu yigə nan wu amu wunɪ na?» Yonadabɪ ma ləri o wi: «Een, ku yi kuntu mu.» Zehu ma ta o wi: «Ku na sunɪ ku yi kuntu, ja n jɔɲa n ba.» O ma vaɲi Yonadabɪ o din o jəni o tərɪko kum wunɪ. ¹⁶ O maa wi: «Tɔɲi dɪ amu sɪ n lwarɪ nɪ amu yiə tiini ya sunɪ Baɲa-We ɲwaanɪ.» Ba maama bale ma tɔɲi daanɪ ba ke Samari.

¹⁷ Ba na yi Samari tun, Zehu ma gu Akabɪ dwi tiinə balu ta na daari yi ba zɔvɪ da tun maama. Kuntu tun o deen cɔɲi Akabɪ dwi dɪm o ti, nɪ Baɲa-We ya na pɛ Eli kwərə nɪ: kɔv kɪ te tun.

Zehu gu Baalɪ kaanum tiinə

¹⁸ Zehu deen ma bəɲi Samari tiinə bam o kɪ daanɪ yi o ta dɪ ba o

wi: «Pɛ Akabɪ deen zuli Baalɪ jwəm dɪm o kweeri mu. Amu nan wɔ sunɪ a yiə a zuli-dɪ a dwəni wuntu.

¹⁹ Bəɲi-na Baalɪ sampwəri sum, dɪ kaanum tiinə bam, ku wəli dɪ balu na zuli-dɪ tun maama, sɪ ba jeeri amu yigə nɪ. A lagɪ a kɪ kaanum kamunu mu a pa Baalɪ. Wulɔ na vin sɪ o tɔɲi o jeeri, ku tu wɔ ga o ɲwia mu.» Zehu deen tagɪ kuntu donɪ sɪ o ma o kɪ swan mu o ja balu maama na sɛ Baalɪ tun o gu.

²⁰ Zehu ma ta o wi: «Pɔɔrɪ-na de sɪ nɔɔna sunɪ ba yiə ba zuli Baalɪ jwəm dɪm dɪ wunɪ.» Ba ma tɔɔlɪ ba brɪ tuw kum nɔɔna bam maama.

²¹ Zehu ma pa kwərə yi Yisrayelɪ tuw kum ni maama, pa balu maama na sɛ Baalɪ tun ba ba jeeri daanɪ. Dɪdɔa tɪtɪ wu daari. Ba maama ma vu ba zu Baalɪ jwəm digə kam pa ka ni maama su dɪ kɔɲɔ. ²² Zehu ma ta dɪ wulɔ na nii gwar-ɲɔnnu tun baɲa nɪ tun o wi: «Pa wulɔ maama na tu sɪ o zuli Baalɪ jwəm dɪm tun na gɔɲɔ o zu.» O ma sunɪ o kwe gwaaru tun o pa-ba yi ba zu.

²³ Zehu laan ma tɔɲi dɪ Rekabi bu Yonadabɪ yi ba zu Baalɪ jwəm digə kam. Zehu ma ta dɪ balu na zuli Baalɪ tun o wi: «Kwaanɪ-na á nii sɪ nɔɔn-nɔɔnu yi maɲi yo seeni ku na daɪ abam yiranɪ. Yi pa Baɲa-We tɔɲina bam wulɔwulɔ na cwəɲə sɪ o taa tɔɲi o wura.» ²⁴ Ba laan ma puli sɪ ba kɪ kaanum dɪm ba pa Baalɪ.

Ba na wu digə kam nɪ tun dɪ Zehu ya maŋɪ o yaɣɪ nɔɔna funɔnɔ pooni dɪm nɪ yɪ o kaanɪ-ba o wɪ: «Abam wulɔ na pɛ nɔɔna bantɔ dɪdɔa duri o lu, ku tu wó ga o ŋwɪa mu.»

²⁵ Zehu na yɔɔrɪ o kɪ zweem kaanum dɪm o ti tun, o ma ta dɪ pamaŋna bam dɪ dɪdɛera bam o wɪ: «Zu-na digə kam á gu ba maama. Yɪ pa-na sɪ ba dɪdɔa tutɪ duri o lu.» Ba ma suntɪ ba kwe ba su-lwaanɔ ba ma ba gu Baalɪ nɔɔna bam maama. Ba ma tuuri ba yɪra yam ba yaɣɪ pooni yigə nɪ. Ba ma daartɪ ba zu di-laa kum ²⁶ ba vu ba kwe Baalɪ jwəm kandwe dɪm tutɪ ba ja ba nuŋɪ ba zwe dɪ mim. ²⁷ Kuntɔ tun, ba dɛen cɔɣɪ Baalɪ jwəm dɪm dɪ dɪ digə kam maama mu. Dɪ zɪm maama nɔɔna laan kwe jəgə kam ba ma ba ji nɛ zɪɣɪm jəgə mu.

²⁸ Mu ku na kɪ te pa Zehu cɔɣɪ Baalɪ jwəm dɪm kaanum Yisrayelɪ je maama nɪ tun. ²⁹ Dɪ ku dɪ, Zehu ta paalɪ o kɪ lwarɪm dwi dɪlɔ Nebatɪ bu Zeroboam dɛen na kɪ pa Yisrayelɪ tiinə dɪ da ba kɪ tun mu. O dɛen pɛ ba jɪɣɪ səbu-sɪja na-pwalɪ sum na zɪɣɪ Betelɪ dɪ Dan nɪ tun mu ba kaana.

³⁰ Baŋa-We dɛen tagɪ dɪ Zehu mu Dɪ wɪ: «Nmɔ kwaanɪ dɪ n na kɪ kulɔ na jɪɣɪ cɪga amɔ yigə nɪ tun. N yɔɔrɪ n cɔɣɪ Akabɪ dwi dɪm maama, nɛnɛnɪ a wubɔŋa na jaanɪ sɪ a

pa ku kɪ te tun. Kuntɔ ŋwaanɪ, amɔ wó pa nmɔ dwi dɪlɔ na wó saŋɪ n kwaga tun dɪ Yisrayelɪ tuw paartɪ dɪm sɪ ku taa ve dwɪə yana weenɪ.» ³¹ Zehu dɛen nan wu nii o tutɪ sɪ o taa tɔɣɪ Baŋa-We dɪm na yɪ Yisrayelɪ tiinə We tun niə yam dɪ o wuw maama. O wu yaɣɪ lwarɪm dwi dɪlɔ Zeroboam dɛen na kɪ pa Yisrayelɪ tiinə dɪ da ba kɪ tun.

Zehu tuvɪnɪ

³² Kantɔ maŋa nɪ mu Baŋa-We suŋɪ Dɪ wura dɪ fɔɪ Yisrayelɪ tuw kum Dɪ yaga. Dɪ maa pa Siiri pɛ Azayelɪ wanɪ Israyelɪ tuw kum, te na tulɪ ba sisəm dɪm ni dɪm nɪ tun maama, ³³ ka zɪɣɪ Zordɛn bugə kam ni nɪ sɪ ka vu ka yɪ wa-pulɪ seenɪ. Ku maa yɪ Galadɪ dɪ Basan tɪga kalɔ maama na zɪɣɪ Aroyerɪ na wu Aranon bugə kam ni nɪ tun ku taa veə. Gadɪ dwi tiinə laŋa kam, dɪ Ruban dwi tiinə laŋa kam, ku wəlɪ dɪ Manasɪ dwi tiinə laŋa kam mu kuntɔ.

³⁴ Zehu dɛen na di paartɪ yɪ o kɪ wəenu tɪlɔ maama tun, dɪ o tutɔŋa yam, ku wəlɪ dɪ barɔ kulɔ maama o dɛen na jɪɣɪ tun, ba pupunɪ-tɪ ba tiŋɪ *Yisrayelɪ Tɪw Pwa Cɪbarɪ* tɔnɔ kum wunɪ. ³⁵ Zehu ma tɪ yɪ o vu o kwə te. Ba ma kwe-o ba kɪ Samari tuw nɪ. O tuvɪnɪ dɪm kwaga nɪ o bu Yoahazɪ

ma ləri o ji pɛ. ³⁶Zehu dɛɛn jɛni Samari nɪ o di Yisrayɛlɪ tɔv paari bɪna fiinle-nana (28) mɔv.

Atalia di paari Zuda nɪ

11 Pɛ Ahazɪa nu Atalia na maanɪ nɪ o bu wum tɪga tɪn, o ma zaɪtɪ sɪ o pa ba gu paari digɛ kam nɔn-biɛ maama. ²Ba na tɪ sɪ ba gu pɛ wum biɛ bam tɪn, Pɛ Yoram bukɔ Yehoseba na yɪ Ahazɪa nakɔ tɪn ma ŋɔ Ahazɪa bu-sɪsɪŋa kam yɪrɪ na yɪ Zoastɪ tɪn o sɛgi. O ma kwe bu wum dɪ kaanɪ wulɔ na jig-o o kɔna tɪn o vu o sɛgi pwɛgɛ jɛgɛ nɪ sɪ Atalia yɪ na-o. Kuntɔv ma pa o wɔ tɔgi dɪ pabiɛ badaara bam o tɪ. ³Zoastɪ dɛɛn maɪtɪ Yehoseba tee nɪ bɪna yardɔ mɔv, yɪ ba sɛg-o Baɲa-We digɛ kam kadoɲ wunɪ. Maɲa kam kuntɔv nɪ Atalia ma jɛni Zuda tɔv paari dɪm baɲa nɪ.

⁴Atalia paari dɪm bɪna yarpe bɪnɪ dɪm nɪ mɔv We kaanum tɪ Yehoyada bɛɲi dɪdɛɛra balɔ na nii pamaɲna bam, dɪ Kariti jar-kɛrɛ bam, dɪ pɛ sɔɲɔ yɪrɪna bam baɲa nɪ tɪn sɪ ba ba ba jeeri Baɲa-We digɛ kam nɪ. Dáanɪ mɔv o goni nɪ dɪ ba o daari o pa ba du durɛ ba pa-o. O laan ma kwe Ahazɪa bu Zoastɪ o brɪ-ba. ⁵O ma pa-ba nɪ o wɪ: «Abam na maɪtɪ sɪ á kɪ te tɪn mɔv tuntɔv: Á nɔɔna bam na pɔɔrɪ kuni bitɔ tɪn, ba kɔgɔ kulɔ na tui tɪtɔɲa siun dɛ nɪ tɪn

cicoro yɛni ba yɪrɪ pɛ sɔɲɔ kum. ⁶Cicoro kudɔɲ dɪ maa nii Suri nɪ dɪm. Cicoro kulɔ na daari tɪn maa zɪgi nɪ dɪm seeni pamaɲna bam kwaga nɪ. Bantɔv maama nan wɔ taa yɪrɪ pɛ sɔɲɔ kum mɔv. ⁷Kɔ daari kwarɔv tɪle tɪn na yagi tɪtɔɲa siun dɛ nɪ tɪn dɪ laan maa wɔ taa yɪrɪ Baɲa-We digɛ kam sɪ kulukulɔ yɪ kɪ pɛ wum. ⁸Fɔgi-na á zɪgi á gilimi pɛ wum mɔv á kɪ tɪtari nɪ, yɪ á ze á najara zɪla. Nɔɔnɔv wulɔ na lɛɛnɪ abam, sɪ á yɔɔrɪ á gu kɔ tɪ. Pɛ wum nan na wɔ vu mɛ maama tɪn, sɪ abam dɪ taá wɔ o tee nɪ.»

⁹Dɪdɛɛra bam ma siunɪ ba tɔgi nɪ dɪlɔ maama We kaanum tɪ Yehoyada na taga tɪn. Ba dɪdɔv dɪdɔv ma ja ba nɔɔna ba ba Yehoyada te, nɪ kɔ na yɪ balɔ na tui tɪtɔɲa siun dɛ nɪ tɪn, dɪ balɔ na yagi tɪtɔɲa siun dɛ nɪ tɪn maama. ¹⁰Yehoyada ma kwe cicwɛ dɪ jara-kɛm cɪ-kwen silɔ dɛɛn na yɪ Davidi nyum yɪ tɪ tigi Baɲa-We digɛ kam nɪ tɪn o pa dɪdɛɛra bam. ¹¹Pamaɲna bam maama ma vu ba zɪgi ba gilimi pɛ wum ba kɪ tɪtari nɪ, yɪ ba ze ba najara zɪla. Ba dɛɛn tigisi ba tɪtɪ We-digɛ kam je maama nɪ, jagwiɛ seeni dɪ jazum seeni, kɔ zɪgi kaanum bimbim dɪm tikɛri nɪ dɪ digɛ kam tɪtɪ yigɛ nɪ.

¹²Yehoyada dɛɛn ma ja pɛ wum bu Zoastɪ o ja o nuɲi. O ma kwe paari yipugɛ kam o pu o yuu nɪ,

yi o daari o kwe paari tiɲim cibari tɔnɔ kum o ki o juɲa ni. Ba ma lo paari nugə o yuu ni ba ma ba tiɲ-o paari. Nɔɔna bam ma magi ba jia yi ba tɔɔli ba wi: «We wú pa pe wum mumwe-deeri!»

¹³Atalia na ni pamaɲna bam di nɔɔna bam maama na ki sɔɔ kum tun, o ma ki lila o nuɲi o vu Baɲa-We digə kam o daari o na nɔn-kɔgɔ kum. ¹⁴O ma na pe wum na zigi We-digə kam ywe dum tɔɲə ni, ni ba na yəni ba ki te ba tiɲi pe tun. Dideera bam di balu na wui nabwaanu tun maa zigi pe wum tikəri ni. Tu kum nɔn-biə bam maama maa caka di wupolo yi ba badonnə wui nabwaanu. Atalia na ne tun, o ma ja o gwaaru tum o vaɲi o kaari yi o wi: «Ba joori amu kwaga ni mu! Ba joori amu kwaga ni mu!»

¹⁵Yehoyada ma pa jar-kərə dideera bam ni o wi: «Ja-na Atalia á nuɲi We-digə kam wuni á ki-o pamaɲna bam gina titari ni. Nɔɔnu na kwaanɔ si o zən-o, si á kwe su-lɔɲɔ á gu ku tu.» Benwaanɔ, Yehoyada ya maɲi o ta ni: ba yi gu Atalia Baɲa-We digə kam wuni.

¹⁶Ba ma zi Atalia ba ja ba nuɲi ba vu pe sɔɲɔ kum. Ba ma pa o tɔgi manchoɲo ni me sise na tɔgi da si zuuri naboo kum tun, yi ba daari ba gu-o je sum kuntu ni.

¹⁷We kaanum tu Yehoyada ma pa pe wum di nɔɔna bam maama goni ni di Baɲa-We ni: baá taa yi Baɲa-We titi nɔɔna. O ta ma pa pe wum di nɔɔna bam goni ni ba pa daani. ¹⁸Zuda nɔn-biə bam deen ma vu ba zu Baali jwəm digə kam ba yigi ka maama ba di tiga ni, ba daari ba ciɔugi kaanum bimbine yam di jwəm kamwaru tum maama. Ku ta na yi Baali kaanum tu Matan, ba jaan-o bimbine yam tikəri ni mu ba gu.

Yehoyada deen ma pa nɔɔna zigi ba yiri Baɲa-We digə kam. ¹⁹O laan ma tɔgi di pamaɲna bam yigə tiine, di Kariti jar-kərə bam, di pe sɔɲɔ yiruna bam, ku ta wəli di tu kum nɔn-biə bam maama, si ba vu ba ja pe Zoasi ba ja ba nuɲi Baɲa-We digə kam wuni. Ba ma ja-o ba vu ba tɔgi nɔn-babe ni dum ba zu pe sɔɲɔ kum. Zoasi ma vu o jəni paari jangɔɲɔ kum baɲa ni. ²⁰Nɔn-biə bam maama maa caka di wupolo.

Ku kwaga ni tuw kum maama ma jigi yazurə, ba na gu Atalia pe sɔŋɔ kum wuni tun ɣwaani.

²¹ Zoasi deen jigi bina yarpe mu yi o di Zuda tuw paari dum.

Zuda tuw pe Zoasi taani

2 Wəənu Kibarɩ tɔnɔ 24:1-16

12 Yisrayeli tuw pe Zehu paari dim bina yarpe buni dum wuni mu Zoasi di paari Zuda ni. O deen jani Zeruzalem ni o di paari dum o ki bina fiinna mu. O nu deen nuni Beer-Seba, o yuri mu Sibiya. ²Pe Zoasi ɣwia maama wuni o titɔŋa deen su Baŋa-We yi lanyirani, We kaanum tu Yehoyada na zaas-o tun ɣwaani. ³Di ku di, o wu wani o cɔgi wara-je bimbina yalɔ ba na ki kaanum da tun. Nɔɔna deen ta ma yani ba ki kaanum di zweem peera je sum kuntu ni.

⁴Zoasi ma ta di We kaanum tiina bam o wi: «La-na sɔbu-pɔŋɔ tilɔ maama nɔɔna na jaani ba ba ba tiŋi Baŋa-We digə kam wuni si ba ma ba zuli-DI tun. Ku na yi We-digə lampoo sɔbu kum, di ba ni-gonim sɔbu kum, di ba na pe sɔbu kulɔ di ba titi wubuŋa tun di, si á la ti maama. ⁵We kaanum tu maama laan wó joŋi sɔbiə bam mu sɔbu-tiŋnu maama tee ni si ba ma

ba cɔgi ba kwe We-digə kam ni ku na maŋi te tun.»

⁶Zoasi deen na di paari yi o ki bina fiinle-yatɔ tun, We kaanum tiina bam ta wu wani ba kwe We-digə kam di funfun di. ⁷Kuntu ɣwaani mu, Zoasi bɔŋi We kaanum nakwi tu Yehoyada di kaanum tiina badonnə bam o bwe-ba o wi: «Bee mu ki yi abam ta wu kwe We-digə kam? Daa á yi taá joŋi-na sɔbu á sɔbu-tiŋnə bam tee ni á di, ni ku na dai We-digə kam kweem yirani ɣwaani.» ⁸Kaanum tiina bam ma se ni ba daa bá joŋi sɔbu nɔɔna bam tee ni. Ba ma kwe We-digə kam kweem titɔŋa yam ba pa nɔɔna badonnə.

⁹Yehoyada ma kwe daka o puri bɔɔni ka nipugu kum yira ni, o daari o ja-ka o zu Baŋa-We digə kam wu. O ma kwe-ka o zigi kaanum bimbim dum jazum seeni. We kaanum tiina balɔ na yuri We-digə kam ni tun wó joŋi sɔbiə balɔ nɔɔna na jaani ba ba si ba pa We tun ba ki daka kam wuni. ¹⁰Maŋa kalɔ maama ba na maani ni sɔbu kum su daka kam, pe sɔŋɔ tɔn-pupunnu wum di We kaanum nakwi tu wum mu wó ki daani ba kwe sɔbu kum ba jeeli ku ni ba kwe ba ki ywəllu wuni. ¹¹Ba na yani ba lwarɩ sɔbu kum ni, baá kwe-ku

ba pa nɔɔna balu ba na kuri si ba taa nii We-digə kam titɔɣi baɣa ni tun mu. Bantu di maa wɔ kwe sɛbu kum ba ma ɣwi balu maama na tɔɣi We-digə kam kwɛem titɔɣa tun. Bantu deen yi gwaru, di lwara, ¹²ku wɛli di kandwa-curna. Ba maa ta wɔ ma sɛbu kum ba yɛgi de di kandwa yalu ba na yari piu yira ni tun si ba ma ba kwe Baɣa-We digə kam ba daari ba ɣwi kwərə yalu maama ta na wura titɔɣi dum ɣwaani tun.

¹³Sɛbu kulu nɔɔna deen na jaani ba ba ba tiɣi We-digə kam ni tun, ba wu se si ba kwe-ku ba ma ba mɔ sɛbu-pɔɣo zun-tanle, di min-zwəenu kwɛem fani, di zwi di nabwaanu, naa sɛbu-sɔɣa di sɛbu-pɔɣo wəenu tilu maama na maɣi si ti taa zigɔ We-digə kam ni tun. ¹⁴Ba nan kwe ku maama ba pa tuntɔɣna bam mu si ba ma ba fɔɣi ba kwe We-digə kam. ¹⁵Ku na yi balu ba na pe-ba sɛbu kum si ba ma ɣwi tuntɔɣna bam tun, ba wu fin-ba si ba jeeli sɛbu kum ba bri jaja, bantu na yɔɔri ba tɔɣi di ciɣa tun ɣwaani. ¹⁶Ku daari ku na yi lwarum jini peera yam, di lwarum saarum peera yam, ba wu jaani yantu ba zu Baɣa-We digə kam. Yantu maama yi We kaanum tiinə bam nyum mu.

¹⁷Kantu maɣa ni mu Siiri tu pe Azayeli deen ve o zaɣi najara di Gati tiinə. O ma wani tu kum o

di. O ma zigɔ daani o daa vu si o zaɣi najara di Zeruzalem tiinə. ¹⁸Zuda tu pe Zoasi ma kwalumi lunni wəenu tilu maama o kwə Zuzafati, di Yoram, di Ahazia na kwe ba pa Baɣa-We tun, di tilu o tuti na kwe o pa We tun, ku ta wɛli di sɛbu-sɔɣa jɣiguru tilu na tigi We-digə kam di pe sɔɣo kum wuni tun. O ma kwe ti maama o tɔɣi o pa Azayeli si o ma o war-o. Azayeli laan ma yagi najara yam o ke o daari Zeruzalem.

¹⁹Zoasi deen na di paari yi o ki wəenu tilu maama tun, di o titɔɣa yam maama, ba pupuni-ti ba tiɣi *Zuda Tɔ Pwa Cibari* tɔnɔ kum wuni. ²⁰Pe Zoasi didɛera deen ki ni daani mu si ba zaɣi o baɣa ni. Ba ma gu-o Beti-Millo ni. Jəgə kam kuntu wu Sila cwəɣə ni ni mu. ²¹Didɛera balu na ki kuntu tun maa yi Simeyati bu Yozabadi, di Someri bu Yehozabadi. Ba ma kwe Zoasi ba ki o kwə bam yibeeli ni Davidi tu Zeruzalem ni. O tɔvni dum kwaga ni o bu Amasia ma ləri o yuu ni o ji pe.

Yisrayeli tu pe Yoahazi taani

13 Zuda tu pe Ahazia bu Zoasi paari dim buna fiinle-yatɔ bini dum wuni mu Zehu bu Yoahazi deen di Yisrayeli tu

paari. O ma jəni Samari nɪ o di paari dɪm o kɪ bɪna fugə-yarpe. ²O tɔŋɪ lwarɪm o cɔɔɪ Baŋa-Wɛ yigə mɪ dɪ o na kɪ lwarɪm dwi dɪlɔ Nebatɪ bu Zeroboam deen na kɪ pa Yisrayelɪ tiinə dɪ da ba kɪ tun mɪ. O wu se sɪ o yaɣɪ. ³Kuntu ŋwaanɪ Baŋa-Wɛ banɪ tiini dɪ zaŋɪ Yisrayelɪ tiinə baŋa nɪ. Dɪ deen pɛ Siiri tuw pɛ Azayelɪ dɪ o bu Ben-Hadadɪ di dam ba baŋa nɪ taan.

⁴Yoahazɪ ma loori yibwənə Baŋa-Wɛ tee nɪ. Baŋa-Wɛ ma se o wɛ-loro kɪm, Dɪ na maanɪ nɪ Siiri tuw pɛ mɪ jɪɣɪ Yisrayelɪ tiinə bam o beesa zanzan tun ŋwaanɪ. ⁵Baŋa-Wɛ ma lɪ vrɪnɔ o pa Yisrayelɪ tiinə bam, pa ba vrɪ ba tɪtɪ Siiri tiinə bam dam kuri nɪ. Kuntu kwaga nɪ mɪ Yisrayelɪ tiinə bam joori ba zɔvɪ ba sam dɪm nɪ dɪ yazurə, nɪ faŋa kam nɪ kɪ ya na yɪ te tun. ⁶Dɪ kɪ dɪ, ba deen ta kɪ lwarɪm dwi dɪlɔ Zeroboam dwi tiinə deen na kɪ pa Yisrayelɪ tiinə dɪ da ba kɪ tun mɪ. Ba wu se sɪ ba cɔɔɪ Asera nyinyɔɔɔ de sɪm na wu Samari nɪ yɪ nɔɔna zuli-sɪ tun.

⁷Yoahazɪ jar-kərə deen ta daari fun, nɪnɛnɪ sise diinə fiinnu, dɪ jara-kəm tərɪkooru fugə, kɪ wəlɪ dɪ jar-kərə mɪrv fugə yɪranɪ mɪ. Bɛŋwaanɪ, Siiri tuw pɛ wɔm ya yɔɔrɪ

o cɔɔɪ jar-kərə badaara bam maama pa ba jɪ nɪ fogo mɪ te.

⁸Yoahazɪ deen na di paari yɪ o kɪ wənu tɪlɔ maama tɪn, dɪ o tɪtɔŋa yam, dɪ o deen na yɪ bara te tun maama, ba pɔpɔnɪ-tɪ ba tiŋɪ *Yisrayelɪ Tw Pwa Cɪbarɪ* tɔnɔ kɪm wɔnɪ. ⁹Yoahazɪ ma tɪ yɪ o vu o kwə te. Ba ma kwe-o ba kɪ Samari tuw nɪ. O tɔvɪ dɪm kwaga nɪ o bu Zoasɪ ma ləri o jɪ pɛ.

Yisrayelɪ tuw pɛ Zoasɪ taanɪ

¹⁰Zuda tuw pɛ Zoasɪ paari dɪm bɪna fiintɔ-yarpe bɪnɪ dɪm wɔnɪ mɪ Yoahazɪ bu Zoasɪ deen di Yisrayelɪ tuw paari. O ma jəni Samari nɪ o di paari dɪm o kɪ bɪna fugə-yardɔ. ¹¹O tɔŋɪ lwarɪm o cɔɔɪ Baŋa-Wɛ yigə mɪ dɪ o na kɪ lwarɪm dwi dɪlɔ maama Nebatɪ bu Zeroboam deen na kɪ pa Yisrayelɪ tiinə dɪ da ba kɪ tun mɪ. O deen paalɪ o kɪ lwarɪm yantɔ doŋ mɪ.

¹²Zoasɪ deen na di paari yɪ o kɪ wənu tɪlɔ maama tɪn, dɪ o tɪtɔŋa yam, dɪ o na kɪ baari o zaŋɪ najara dɪ Zuda tuw pɛ Amasia te tun maama, ba pɔpɔnɪ-tɪ ba tiŋɪ *Yisrayelɪ Tw Pwa Cɪbarɪ* tɔnɔ kɪm wɔnɪ. ¹³Zoasɪ ma tɪ yɪ o vu o kwə te. Ba ma kwe-o ba kɪ mɛ ba na kɪ Yisrayelɪ tiinə pwa badonnə bam

Samari nɩ tun. O tɔvɩ dum kwaga nɩ o bu Zeroboam ma lɛri o di paari dum.

¹⁴Yisrayelɩ tɩv pɛ Zoastɩ dɛɛn ta na ŋwɩ tun, yawɩv ya mu jaanɩ Wɛ nijɔŋnu Elisa yɩ kɔ ga fun sɩ o tɩ. O yawɩv kum maɲa nɩ Zoastɩ ma vu o te sɩ o war-o. O ma zɩɣɩ Elisa yigɛ nɩ o kan yi-na yɩ o wɩ: «Amu ko! Amu ko! Yisrayelɩ jar-kɛrɛ tɛrikooru tun dɩ tɩ sise diinɛ bam laan wó kɩ te mu?»

¹⁵Elisa ma ta dɩ pɛ wum o wɩ: «Kwe taɲa dɩ ka cɩna.» O ma sunɩ o kwe-tɩ o zɩɛ. ¹⁶Elisa ma ta did-o sɩ o saɲɩ taɲa kam. O na lagɩ o ta kuntu tun mu Elisa jaanɩ pɛ wum jɩa. ¹⁷Elisa ma ta dɩ pɛ wum o wɩ: «Puri takoro ni dilu na yɔɔri wa-puli seeni tun.» O ma sunɩ o kɩ kuntu. Elisa ma ta did-o sɩ o ta cɩnɩ, yɩ o sunɩ o kɩ kuntu. Elisa ma ta o wɩ: «Baɲa-Wɛ wɔnɔ cɩnɩ dum mu kuntu! Ku bri nɩ Siiri tiinɛ bam wó tu najara wunɩ. Bɛɲwaanɩ, nmɩ wó yɔɔri n cɔɣɩ Siiri jar-kɛrɛ bam maama Afɛkɩ nɩ.»

¹⁸Elisa daa ta ma ta dɩ pɛ wum o wɩ: «Kwe cɩna yalɩ na daari tun.» Pɛ wum ma kwe-ya. Elisa ma ta did-o o wɩ: «Fɩrɩ-ya tɩga nɩ.» Pɛ wum ma magɩ cɩna yam tɩga nɩ kuni bitɔ yɩ o yagɩ. ¹⁹Wɛ tuntɔŋnu Elisa banɩ

ma zaɲɩ did-o yɩ o wɩ: «Nmɩ yaá fɩrɩ-ya tɩga nɩ kuni binu naa burɩv mu. Kuntu mu yaá pa n wanɩ n cɔɣɩ Siiri tiinɛ bam maama nyɔ. Ku nan na yɩ te tun, nmɩ lagɩ n di-ba kuni bitɔ yiranɩ mu.»

²⁰Elisa dɛɛn ma tɩ yɩ ba kwe-o ba kɩ.

Bun-dɔvɩrɩ maama wunɩ Moabɩ tu vurra jilɛjuru mu yɛni ba zu Yisrayelɩ tɩga kam ba vuvugi nɔɔna bam. ²¹Dɛ didwɩ Yisrayelɩ tiinɛ badonnɛ dɛɛn mu jaanɩ ba tɩv ba vu sɩ ba kɩ. Ba ma na Moabɩ tiinɛ vurra jilɛjuru na bunɩ dɩ kɔɣɔ te tun. Ba ma kɩ lɩla ba kwe tɩv wum ba dɩlɩ ba yagɩ Elisa yibeeli dum nɩ yɩ ba daari ba duri. Tɩv wum yɩra na yɔɔri ya dwe Elisa kwi sun tun, mu o joori o bi o zaɲɩ o zɩga.

²²Maɲa kalɩ maama Yoahazɩ dɛɛn na yɩ pɛ tun mu Siiri tɩv pɛ Azayelɩ tiini o beestɩ Yisrayelɩ tiinɛ bam. ²³Baɲa-Wɛ yigɛ nan wu Yisrayelɩ tiinɛ bam wunɩ pa Dɩ duri ba yibwɛnɛ, Dɩ na goni ni dilu dɩ ba nabaara Abraham, dɩ Yizakɩ, dɩ Zakɔbɩ tun ŋwaanɩ. Dɩ zum maama Baɲa-Wɛ wu se sɩ Dɩ cɔɣɩ-ba Dɩ ti, naa sɩ Dɩ zɛli-ba Dɩ tee nɩ.

²⁴Siiri tɩv pɛ Azayelɩ ma ba o tɩ. O bu Ben-Hadadɩ ma lɛri o yuu nɩ o di paari. ²⁵Yoahazɩ bu Zoastɩ ma wanɩ

Ben-Hadadı o di, pa o joori o ja tuni dɔlu Azayeli deen na vɔi Yoahazi tee ni tun o te. Kuni bitɔ mu Zoasi wani o di Ben-Hadadı, yi o daari o joori o joŋi Yisrayeli tuni dum kuntu.

Zuda tuw pe Amasia taani

14 Yisrayeli tuw pe Yoahazi bu Zoasi paari dim bina yale buni dum wuni mu Zoasi bu Amasia deen di Zuda tuw paari. ²Amasia deen jigi bina fiinle-yanu mu yi ba tiŋ-o paari. O ma jɔni Zeruzalem ni o di paari dum o ki bina fiinle-nugu. O nu yiri mu Yewoyadan yi o nuŋi Zeruzalem. ³O tutuŋa deen su Baŋa-We yi lanyirani, yi o tutuŋ-ɲuna nan wu yi o nabaaru Davidi deen na ki te tun. O deen yɔɔri o kwe o ko Zoasi tutuŋ-naga mu. ⁴Di ku di, Amasia wu wani o cɔgi wara-je bimbina yalu ba na ki kaanum da tun. Nɔɔna deen yɔni ba ki kaanum di zweem peera je sum kuntu ni yi ba wu yagi.

⁵O na yɔɔri o jɔni paari dum baŋa ni tun, o ma gu nɔɔna balu deen na jaani o ko ba gu tun. ⁶O nan wu pe ba gu nɔn-gura bam kuntu biɛ bam. O deen sɛ ni dɔlu Baŋa-We na pe Moyisi tun. Ni dum kuntu bri ni: «Kwɛ ba maŋi si ba ti ba biɛ kikiɛ ɲwaani. Biɛ di nan ba maŋi si ba ti ba kwɛ kikiɛ ɲwaani. Nɔɔnu na

maŋi si o ti, kuɔ taa yi o titi yuu lwarum ɲwaani mu.»

⁷Amasia deen mu gu Edom jar-kɛrɛ murru fugɛ jɛgɛ kalu ba na bɛi ni «Ye bolo» tun ni. O ta ma di Siloe tuw o joŋi Edom tiina bam tee ni. O ma lɛri o pa ku yiri ni Yokteli. Yiri dum kuntu mu ba ta bɛi di zum maama.

⁸De didwi mu Pe Amasia tuŋi o tintuŋna si ba vu ba gwarɔ Yisrayeli tuw pe Zoasi na yi Yoahazi bu yi o ta yi Zehu naa tun si ba ta did-o ba wi: «Ba n jeeri-ni si di ki kayiŋu.» ⁹Pe Zoasi ma joori o tuŋi kwɛrɛ o pa Zuda tuw pe Amasia o wi: «Sabara kadoŋ mu zigi Liban ni ka tuŋi kwɛrɛ ka pa Sedri tiu Liban ni ka wi: «Kwe n buko wum n pa a bu si o di o ma o ki kaani.» Kuntu ne sum ni ni mu ga-varum zigi Liban ni ka nɔni sabara kam ka cɔgi. ¹⁰Nmu na suni n wani n di Edom tiina bam tun mu pe n cu n vwana kuntu. Nan ya maŋi n sɔŋo ni si n ta n caka. Bɛɛ mu yi n buŋi si n vaari lɛɛru n yagi nmu titi yuu ni di Zuda tiina di yuu ni?»

¹¹Amasia ma sun o zwa di taani dum kuntu. Ku kwaga ni Yisrayeli tuw pe Zoasi ma la o jar-kɛrɛ o ki daani yi ba vu ba zaŋi najara di Amasia Zuda tuw Bɛti-Sumɛsa ni.

¹²Yisrayeli jar-kɛrɛ bam ma wani ba di Amasia di o nɔɔna bam pa

ba maama duri ba joori ba sam.

¹³Yisrayelɩ tuw pɛ Zoasɩ ma ja Amasia Beti-Simesa nɩ. Zoasɩ ta ma daari o vu Zeruzalem o bwari tuw kum kabre kalu na zigɩ Efrayim Ni dum nɩ si ka vu ka yi Gugoro Ni dum tun. Ka laja kam deen yi kantɩ biə-yana mu. ¹⁴O ma vu o zu Baŋa-We digə kam o vri ka sɛbu-sɩja dɩ sɛbu-pɔŋo wəenu, dɩ ka lunni zila yam maama. O ta ma pɛ jɔɣɩruw tulɩ na tigi pɛ sɔŋo kum nɩ tun. O ma ja ti maama o joori Samari. O ta ma ja tuw kum nɔɔna o ja viiri si ku fin Zuda tuw pɛ o se o ni.

¹⁵Zoasɩ deen na di paari yi o kɩ wəenu tulɩ maama tun, dɩ o tutuŋa yam, dɩ o na zaŋɩ najara dɩ Zuda tuw pɛ Amasia te tun maama, ba pupuni-tɩ ba tiŋɩ *Yisrayelɩ Tuw Pwa Cibari* tɔnɔ kum wuni. ¹⁶Zoasɩ ma ti yi o vu o kwə te. Ba ma kwe-o ba kɩ mɛ ba na kɩ Yisrayelɩ tiinə pwa badonnə bam Samari nɩ tun. O bu Zeroboam ma ləri o yuu nɩ o di paari.

¹⁷Yisrayelɩ tuw pɛ Zoasɩ tuwɩ dɩm kwaga seeni, Zuda tuw pɛ Amasia deen ta nɛ bina fugə-yanu mu yi o laan ti. ¹⁸Amasia deen na di paari yi o tuŋɩ wəenu tulɩ maama tun, ba pupuni-tɩ ba tiŋɩ *Zuda Tuw Pwa Cibari* tɔnɔ kum wuni.

¹⁹Zeruzalem dɩdeera badonnə deen kɩ ni daani mu si ba gu Pɛ Amasia. O ma duri o vu Lakisi. O duna bam ma tuŋɩ nɔɔna si ba zəg-o. Ba ma yi-o ba gu Lakisi nɩ.

²⁰Ba ma kwe Amasia yura yam ba daŋɩ sisəŋ-nɔɔnu baŋa nɩ ba ja joori Zeruzalem. Ba ma kwe-o ba kɩ o kwə bam yibeeli nɩ Davidi tuw nɩ.

²¹Zuda tiinə bam maama ma kuri Azaria si o ləri o ko Amasia yuu nɩ o ji pɛ. Ba na tiŋ-o paari kuntu tun, Azaria deen jɔɣɩ bina fugə-yardu mu. ²²O ko Amasia tuwɩ dɩm kwaga seeni mu Azaria fɔɣɩ o lo Elati tuw pa Zuda tiinə bam te-ku.

Yisrayelɩ tuw pɛ Zeroboam li taani

²³Zuda tuw pɛ Zoasɩ bu Amasia paari dɩm bina fugə-yanu bini dɩm wuni mu Zoasɩ bu Zeroboam deen di Yisrayelɩ tuw paari. O ma jəni Samari nɩ o di paari dɩm o kɩ bina fiinna-dɩdva. ²⁴O deen tuŋɩ lwarum o cɔɣɩ Baŋa-We yigə mu. O wu sɛ si o yaɣɩ lwarum dwi dɩlɩ Nebati bu Zeroboam deen na kɩ pa Yisrayelɩ tiinə dɩ da ba kɩ tun. ²⁵Zeroboam deen mu joori o jɔŋɩ tɩga kalu na zigɩ Lebo-Hamati nɩ ka tɩli ka yi Yɛ nɩnuw kum tun o

pa Yisrayelɩ tiinɛ bam. Kɛm dum kuntu tɔgi kwɛrɛ kalɩ Yisrayelɩ tiinɛ Tu Baɲa-We dum na wuuri Dl pa Amitayi bu Zonasi tun. Wuntu deen yi We nijonnu wulu na nuɲi Gata-Hefera tun.

²⁶Baɲa-We deen ya maani Yisrayelɩ tiinɛ bam maama na ne cam te tun. Ba maama tiini ba yaari zanzan, ku na yi balɩ na yi gambe, di balɩ na te ba titi tun maama di. Nɔɔn-nɔɔnu deen tɛrɛ si o wɛli-ba. ²⁷Baɲa-We nan tɔgi Zoasi bu Zeroboam baɲa ni mu si Dl jonji-ba Dl yagi. Beɲwaan Baɲa-We wu tagi ni: Dl wu saari Yisrayelɩ tiinɛ bam yiri lɔgu baɲa maama ni.

²⁸Zeroboam deen na di paari yi o ki wɛnu tulu maama tun, di o tituɲa yam, di o deen na jigi bara te o ci-tɔru tum wuni tun, ku wɛli di o na joori o jonji Damasi di Hamati tuni dum o ki Yisrayelɩ tiinɛ bam juɲa ni te tun maama, ba pupuni-ti ba tiɲi *Yisrayelɩ Tw Pwa Cibari* tɔnɔ kum wuni. ²⁹Zeroboam ma ti yi ba kwe-o ba ki me ba na ki Yisrayelɩ tiinɛ pwa badonnɛ bam tun. O bu Zakari ma lɛri o ji pe.

Zuda tw pe Azaria taani

2 *Wɛnu Kibari* tɔnɔ 26:1-23

15 Yisrayelɩ tw pe Zeroboam paari dim bina fiinle-yarpe bini dum wuni mu Amasia bu Azaria deen di Zuda tw paari. ²Azaria deen jigi bina fugɛ-yardu mu yi ba tiɲ-o paari. O ma jani Zeruzalem ni o di paari dum o ki bina fiinnu-yale. O nu wum yiri mu Yekolia yi o nuɲi Zeruzalem. ³O tituɲa deen su Baɲa-We yi lanyirani, nuneɛni o ko Amasia na ki te tun. ⁴Di ku di, o wu wani o cɔgi wara-je silɩ ba na ki kaanum da tun. Nɔɔna deen yɛni ba ki kaanum di zweem peera je sum kuntu ni yi ba wu yagi.

⁵Baɲa-We deen ma pa nanyaanu yawu kum lonji Pe Azaria. O de di yawu kum kuntu mu o vu o ti. O deen zuuri sɔɲo kulu na yi dɛa dɛa tun wuni mu. O bu Zvatam ma lɛri o nii pe sɔɲo kum di tw kum nɔn-bia baɲa ni o pa-o.

⁶Azaria deen na di paari yi o ki wɛnu tulu tun, di o tituɲa yam maama, ba pupuni-ti ba tiɲi *Zuda Tw Pwa Cibari* tɔnɔ kum wuni.

15:0 Azaria yiri didon yi Ozias.

14:25 Zonasi 1:1   15:5 2 Kibari tɔnɔ 26:16-21   15:6 2 Kibari tɔnɔ 26:9-15

⁷ Azaria ma ti yi o vu o kwə te. Ba ma kwe-o ba ki o kwə bam yibeeli seeni Davidi tuv Zeruzalem ni. O bu Zvatam ma ləri o yuu ni o ji pɛ.

Yisrayeli tuv pɛ Zakari taani

⁸ Zuda tuv pɛ Azaria paarti dim bina fiinto-nana bini dum wɔni mu Zeroboam bu Zakari deen di Yisrayeli tuv paarti. O jɔni Samari ni mu o di paarti dum canɔ sɔrɔ. ⁹ O deen tɔɔɔi lwarum o cɔɔi Baɔa-We yigə mu nɔnɔni o kwə bam di na ki te tun. O ma yɔɔɔi o ki lwarum dwi dɔl Nebati bu Zeroboam deen na ki pa Yisrayeli tiinə di da ba ki tun.

¹⁰ Yabesi bu Salum deen ki jara di Zakari. O ma vu o li-o Ibuleyam ni di najara o gu. O ma daarti o ləri o di paarti dum. ¹¹ Zakari deen na di paarti yi o tɔɔɔi wənnu tɔl maama, tun ba pɔpɔni-ti ba tiɔi *Yisrayeli Tuv Pwa Cibari* tɔnɔ kum wɔni. ¹² O tɔɔni dum kuntu ma pa Baɔa-We kwərə kalɔ Di na pɛ Zehu tun suni ka ki, di o na tagi o wi: «Nmu dwi dɔl na wɔ saɔi n kwaga tun wɔ di Yisrayeli tuv paarti dum si ku taa ve dwiə yana wɛni.»

Yisrayeli tuv pɛ Salum taani

¹³ Zuda tuv pɛ Oziasɔ paarti dim bina fiinto-nɔɔɔ bini dum wɔni mu Yabesi bu Salum deen di Yisrayeli tuv paarti. O jɔni Samari ni mu o di paarti dum cana dɔdɔa yuranɔ. ¹⁴ Gadɔ bu Menayem deen saɔi Tirisa tuv ni o vu Samari. O na yi da tun, o ma li Salum di najara o gu o daarti o ləri o ji pɛ.

¹⁵ Salum deen na di paarti yi o tɔɔɔi wənnu tɔl maama tun, di juum kɔlɔ o na ki di Zakari tun, ba pɔpɔni-ti ba tiɔi *Yisrayeli Tuv Pwa Cibari* tɔnɔ kum wɔni.

¹⁶ Menayem deen zɔɔi Tirisa ni o vu Tifisa o cɔɔi tuv kum di ku nawuɔrə yam maama, ku nɔn-biə bam na vin si ba sɛ ba pa-o tun ɔwaani. O ta ma lɔ ba kapwi sun ba pwi seeni o gu.

Yisrayeli tuv pɛ Menayem taani

¹⁷ Zuda tuv pɛ Azaria paarti dim bina fiinto-nɔɔɔ bini dum wɔni mu Gadɔ bu Menayem deen di Yisrayeli tuv paarti. O jɔni Samari ni mu o di paarti dum o ki bina fugə. ¹⁸ O deen tɔɔɔi lwarum o

cɔɔɔ Baŋa-We yigə. O paartɔ dim maŋa kam maama wɔnɔ o yɔɔɔ o kɪ lwarum dwi dɪlɔ Nebatɪ bu Zeroboam dɛɛn na kɪ pa Yisrayelɪ tiinɛ dɪ da ba kɪ tun mu.

¹⁹Asiiri tuw pɛ Puuli dɛɛn cɛŋi Yisrayelɪ tɔga kam mu. Pɛ Menayem ma kwe sɛbu-pɔŋo na yi ywɛllu mɔrɔ dɪdva (1,000) tun o pa Pɛ Puuli sɪ o ma o koor-o sɪ Puuli zɛn-o sɪ o wantɔ o fɔɔɔ o di dam Yisrayelɪ tuw kum nɪ. ²⁰Menayem dɛɛn goni jɔnɪ mu o pa Yisrayelɪ nadunɛ bam maama. O ma fun ba dɪdva dɪdva sɪ ba ŋwɪ sɛbu-pɔŋo sɛbu-dala fiinnu. O ma kwe sɛbu kum o pa Pɛ Puuli pa o pipiri o viiri o daartɔ Yisrayelɪ tiinɛ tɔga kam.

²¹Menayem dɛɛn na di paartɔ yi o kɪ wɛɛnu tɪlɔ tun, dɪ o tutuŋa yam maama ba pɔpɔnɪ-tɪ ba tiŋi *Yisrayelɪ Tɪw Pwa Cɪbartɪ* tɔnɔ kum wɔnɪ. ²²Menayem ma tɪ yi ba kwe-o ba kɪ. O bu Pekaya ma lɛri o di paartɔ dɪm.

Yisrayelɪ tuw pɛ Pekaya taanɪ

²³Zuda tuw pɛ Azaria paartɔ dim bɪna fiinnu bɪnɪ dɪm wɔnɪ mu Menayem bu Pekaya dɛɛn di Yisrayelɪ tuw paartɔ. O jɛni Samari nɪ mu o di paartɔ dɪm bɪna yale. ²⁴Pekaya dɛɛn tuŋi lwarum o

cɔɔɔ Baŋa-We yigə. O ma yɔɔɔ o kɪ lwarum dwi dɪlɔ Nebatɪ bu Zeroboam dɛɛn na kɪ pa Yisrayelɪ tiinɛ dɪ da ba kɪ tun. ²⁵Remalia bu Peka dɛɛn mu yi Pekaya jar-kərə yigə tu wɔm. O ma kwe Galadɪ tiinɛ baara fiinnu o ja o vu Samari tuw o li Pekaya pɛ sɔŋo dam je sɪm wɔnɪ dɪ najara o gu. O ta ma gu Arɪgɔbɪ dɪ Ariye o wɛli da. O ma daartɔ o lɛri o di paartɔ dɪm.

²⁶Pekaya dɛɛn na di paartɔ yi o kɪ wɛɛnu tɪlɔ tun, dɪ o tutuŋa yam maama, ba pɔpɔnɪ-tɪ ba tiŋi *Yisrayelɪ Tɪw Pwa Cɪbartɪ* tɔnɔ kum wɔnɪ.

Yisrayelɪ tuw pɛ Peka taanɪ

²⁷Zuda tuw pɛ Azaria paartɔ dim bɪna fiinnu-yale bɪnɪ dɪm wɔnɪ mu Remalia bu Peka dɛɛn di Yisrayelɪ tuw paartɔ. O jɛni Samari nɪ mu o di paartɔ dɪm bɪna fiinle. ²⁸O dɛɛn tuŋi lwarum o cɔɔɔ Baŋa-We yigə. O ma yɔɔɔ o kɪ lwarum dwi dɪlɔ Nebatɪ bu Zeroboam dɛɛn na kɪ pa Yisrayelɪ tiinɛ dɪ da ba kɪ tun.

²⁹Maŋa kalɔ Peka dɛɛn na yi Yisrayelɪ tuw pɛ tun, mu Asiiri tuw pɛ Tigila-Pilezarɪ tuw o zɔ tɔga kam o wantɔ Yisrayelɪ tɔnɪ dɪdonnɛ o jɔŋi o te. Tɔnɪ dɪm kuntu dɛɛn yi: Iyɔn, dɪ Abɛli Betɪ-Maaka, dɪ Yanoa, dɪ Kedɛsi, dɪ Hazɔri. O dɛɛn ta wantɔ

Galadɪ, dɪ Galile, dɪ Nefitali laŋa kam maama. O ma daari o ja je sum kuntu nɔn-biə bam o vu o yagɪ Asiiri tuw nɪ. ³⁰ Kuntu na kɪ tun, Ela bu Oze ma vu o kɪ jara dɪ Remalia bu Peka. O ma li-o dɪ najara o gu o daari o ləri o di paari dum. Oziasɪ bu Zvatam paari dim bɪna fiinle bɪnɪ dum wɔnɪ mu kuntu.

³¹ Peka deen na di paari yɪ o kɪ wəenu tulv tun, dɪ o tutuŋa yam maama, ba pupunɪ-tɪ ba tiŋi *Yisrayelɪ Tɪw Pwa Cibari* tɔnɔ kum wɔnɪ.

Zuda tuw pɛ Zvatam taani

³² Yisrayelɪ tuw pɛ Peka wɔlv na yɪ Remalia bu tun paari dim bɪna yale bɪnɪ dum wɔnɪ mu Oziasɪ bu Zvatam deen di Zuda tuw paari.

³³ Zvatam deen jɪgɪ bɪna fiinle-yanu mu yɪ ba tiŋ-o paari. O ma jəni Zeruzalem nɪ o di paari dum bɪna fugə-yarɔv. O nu wɔm deen mu yɪ Sadoki bukɔ Yerusa. ³⁴ O tutuŋa ma su Baŋa-Wɛ yi lanyiranɪ, nuneɛnɪ o ko Oziasɪ deen na kɪ te tun. ³⁵ Dɪ ku dɪ, o wɔ wantɪ o cɔgɪ wara-je silv ba na kɪ kaanum da tun. Nɔɔna bam deen yəni ba kɪ kaanum dɪ zwɛɛm pɛera je sum kuntu nɪ. Ku yɪ Zvatam mu fɔgɪ o lɔ Baŋa-Wɛ digə kam nɪ dilv na wɔ baŋa seeni tun.

³⁶ Zvatam deen na di paari yɪ o kɪ wəenu tulv tun, dɪ o tutuŋa yam maama, ba pupunɪ-tɪ ba tiŋi *Zuda Tɪw Pwa Cibari* tɔnɔ kum wɔnɪ.

³⁷ Ku yɪ o paari dim maŋa kam nɪ mu Baŋa-Wɛ suŋɪ sɪ Dɪ tuŋɪ Siiri tuw pɛ Resin, dɪ Remalia bu Peka sɪ ba li Zuda tuw dɪ najara. ³⁸ Zvatam ma tɪ yɪ o vu o kwə te. Ba ma kwe-o ba kɪ o kwə yibeeli nɪ o nabaaru Davidi tuw Zeruzalem nɪ. O bu Ahazɪ ma ləri o di paari.

Zuda tuw pɛ Ahazɪ taani

16 Remalia bu Peka paari dim bɪna fugə-yarpe bɪnɪ dum wɔnɪ mu Zvatam bu Ahazɪ deen di Zuda tuw paari. ² Ahazɪ deen jɪgɪ bɪna fiinle mu yɪ ba tiŋ-o paari. O ma jəni Zeruzalem nɪ o di paari dum o kɪ bɪna fugə-yarɔv. O nan wɔ tuŋɪ o poli o Tu Baŋa-Wɛ wɔv nuneɛnɪ o nabaaru Davidi na kɪ te tun. ³ O deen cɔgɪ dɪ o na kwe Yisrayelɪ tuw pwa bam tutuŋ-naga te tun. O ma ja o titɪ bu o zwɛ o ma o kɪ kaanum. O kəm dum kuntu brɪ nɪ o lwəni tutuŋ-zɔɔna yalv dwi-ge tiinə na kɪ yɪ Wɛ zəli-ba tɪga kam nɪ o daari o pa Yisrayelɪ tiinə bam jəni tun mu. ⁴ Ku na yɪ wara-je bimbɪnə yam baŋa nɪ, dɪ zwəenu tum baŋa nɪ, dɪ tweeru maama kuri nɪ, o deen yəni

o kɪ kaanum dɪ zweem peera mu je sum kuntu maama ni.

⁵Siiri tuw pe Resin dɪ Yisrayeli tuw pe Peka deen ma zaɲɪ ba vu Zeruzalem sɪ ba zaɲɪ najara dɪ Zuda tiinə bam. Ba ma gilimi tuw kum ba pu, yɪ ba wu want Ahazi ba dɪ. ⁶Kantu maɲa kam ni mu Siiri tuw pe Resin deen zali Zuda tiinə balu na zuvri Elati ni tun o joori o kɪ tuw kum o tuti nɔɔna juɲa ni. Edom tiinə laan ma vu ba zuvri Elati ni yɪ ba ta wura dɪ zum maama.

⁷Pe Ahazi ma tuɲɪ o tintuɲna sɪ ba vu ba ta dɪ Asiiri tuw pe Tigila-Pilezari ba wɪ: «Amu yɪ nmu tintuɲnu mu yɪ a yɔɔɪ a se a pa-m. A nan loori-m sɪ n ba n joɲɪ-nɪ n yaɲɪ Siiri tiinə dɪ Yisrayeli tiinə bam juɲa ni, ba na tu ba li amu dɪ najara tun ɲwaani.» ⁸Ahazi ta ma kwe səbu-ponɔ dɪ səbu-suɲa wəənu tɪlɔ na wu Baɲa-We digə kam ni tun dɪdaani tɪlɔ na wu pe sɔɲɔ kum wonɪ tun o tuɲɪ o pa Asiiri pe wum. ⁹Asiiri tuw pe ma se. O ma vu o zaɲɪ najara dɪ Damasi o want-kɔ. O ma ja kɔ nɔn-biə bam o vu o yaɲɪ Kiiri tuw ni o daari o gu Pe Resin.

¹⁰Pe Ahazi deen ma vu Damasi sɪ o wari Asiiri tuw pe Tigila-Pilezari. O na wu tuw kum wonɪ kuntu tun mu o ne kaanum bimbim ba na logɪ ba zɪɲɪ da. O ma kwe bimbim dum nyinyugu o tuɲɪ o pa We kaanum

nakwi tu Yuri sɪ o want o lwarɪ ku na yɪ te tun lanyirani. ¹¹Yuri dɪ ma lo bimbim dum donɲ sɪ dɪ yɔɔɪ dɪ maɲɪ dɪ nyinyugu kum. O ma lo-dɪ o ti yɪ Ahazi laan zɪɲɪ Damasi ni o joori. ¹²Ahazi na joori o ba yɪ o na bimbim dum tun, o maa fufɔ o yi-dɪ, o din dɪ baɲa. ¹³O deen kɪ zweem peera, dɪ wudiu peera kaanum mu. O ma lo wo-nyɔɔru peera o kɪ da yɪ o daari o kwe yazurə kaanum jana bam o miisi bimbim dum yira ni. ¹⁴Ahazi ma li canna kaanum bimbim dum na zɪɲɪ Baɲa-We yigə ni tun o ja o nuɲɪ We-digə kam ni dum ni. Dɪ deen ya zɪɲɪ digə kam ni dum dɪ bimbim-duvri dum titari ni mu. O ma kwe-dɪ o zɪɲɪ bimbim-duvri dum baɲa kam seeni. ¹⁵O ma ta dɪ We kaanum tu Yuri o wɪ: «Ku na yɪ bimbim-kamunu kulɔ dɪ laan na logɪ tun, ta n kɪ zɪzɪɲa maama zweem kaanum, dɪ dɪdaan-ni maɲa maama wudiu peera yam dɪ baɲa ni. Ta kɪ pe wum tuti zweem kaanum dum, dɪ o wudiu peera yam, ku wəli dɪ nɔɔna bam maama zweem kaanum, dɪ ba wudiu peera, dɪ ba wo-nyɔɔru peera yam maama bimbim-duvri dum baɲa ni. Ta daari n kwe kaanum dum maama jana bam n miisi bimbim dum yira ni. Ku nan na yɪ canna bimbim dum, amu wɔ ta a nii dɪ wonɔ.» ¹⁶Yuri

ma sunt o kɪ nɪ Pɛ Ahazɪ na tagɪ te tɪn.

¹⁷Pɛ Ahazɪ dɛɛn ma lɪ canna wəɛnu tɪlɪ na mæli war-zwɪ zɪgum tərɪkooru tum sɛn sum nɪ tɪn. O ta ma lɪ war-zwɪ sum tɪtɪ. Kɪ na yɪ canna war-zɔn-zɔŋɔ kulɪ ba na bæi nɪ «Nɪnw kum» tɪn, o ta ma zɔvɪ-ka ka na zɪgɪ canna nabe sɪlɪ bɔŋa nɪ tɪn. O ma daartɪ o kwe-ka o zɪgɪ kandwɛ-pulɔɔ bɔŋa nɪ. ¹⁸Ahazɪ ta ma gɔ vwe dɪlɪ ba ya na pugɪ Wɛ-digɛ kam nɪ siun dɛ ŋwaanɪ tɪn. O ta ma daartɪ o sin manchoŋɔ nɪ dɪlɪ ba ya na pɔrɪ sɪ pɛ wum taa tɔgɪ da o zɔvɪ Wɛ-digɛ kam wunɪ tɪn. Ahazɪ dɛɛn kɪ kuntu maama sɪ ku poli Asiiri tɪv pɛ wum wu mu.

¹⁹Ahazɪ dɛɛn na di paartɪ yɪ o kɪ wəɛnu tɪlɪ tɪn, dɪ o tɪtɔŋa yam maama, ba pɔpɔnɪ-tɪ ba tɪŋi *Zuda Tɪv Pwa Cɪbartɪ* tɔnɔ kum wunɪ. ²⁰Ahazɪ ma tɪ yɪ o vu o kwɛ te. Ba ma kwe-o ba kɪ o kwɛ bam yibeeli nɪ Davidɪ tɪv Zeruzalɛm nɪ. O bu Ezekiasɪ ma ləri o yuu nɪ o jɪ pɛ.

Yisrayelɪ tɪv pɛ Oze taanɪ

17 Zuda tɪv pɛ Ahazɪ paartɪ dim bɪna fugɛ-yale bɪnɪ

dɪm wunɪ mu Ela bu Oze dɛɛn di Yisrayelɪ tɪv paartɪ. O jɛni Samari nɪ mu o di paartɪ dɪm bɪna nɔgɪ. ²Oze dɛɛn tɔŋɪ lwarum o cɔgɪ Bɔŋa-Wɛ yigɛ. O tɪtɔŋ-lwaannɪ tum nan daa wu yɪ Yisrayelɪ pwa balɪ na dɛ yigɛ ba di paartɪ dɪm tɪn.

³Asiiri tɪv pɛ Salmanasartɪ dɛɛn ma vu o dɪ jara dɪ Yisrayelɪ tɪv pɛ Oze. Kuntu ŋwaanɪ mu Oze dɛɛn wu o dam kuri nɪ yɪ Yisrayelɪ tiinɛ bam yɛni ba ŋwɪ lampoo ba pa-o bɪnɪ maama wunɪ. ⁴Asiiri pɛ wum dɛɛn nan maanɪ nɪ Oze lɔgɪ o kwaga nɪ mu dɪ o na tɔŋɪ nɔɔna Ezɪpi tɪv pɛ Soo tee nɪ sɪ ba kɪ nɪ-mɔɔ daanɪ tɪn. Oze ma daartɪ o vɪn sɪ o daa taa ŋwɪ lampoo o pa Asiiri pɛ wum, nɪ o ya na kɪ te bɪnɪ maama wunɪ tɪn. Kuntu ŋwaanɪ Pɛ Salmanasartɪ ma ja-o o vu o pɪ puna digɛ nɪ. ⁵O laan ma vu o lɪ Yisrayelɪ laŋa kam maama dɪ najara. O ma vu o kaagɪ Samari tɪv kum o pu sɪ ku yɪ bɪna yatɔ.

⁶Oze paartɪ dɪm bɪna nɔgɪ bɪnɪ dɪm wunɪ mu Salmanasartɪ wantɪ o di Samari tɪv kum. O ma ja Yisrayelɪ tiinɛ bam o vu o yagɪ Asiiri nɪ. O jaanɪ ba badonnɛ o vu o yagɪ Hala nɪ, dɪ Gozan jɛ sɪlɪ na

wu Habori bugə kam ni ni tun. O ta ma ja ba badaara o vu o yagi tuni dɔlɔ Mɛdi tiinə na zuvri da tun.

Ku na ki te yi Yisrayeli tiinə bam na cɔgum tun

⁷Tuntu maama deen kia Yisrayeli tiinə bam na ki lwarum ba cɔgi ba Tu Baŋa-We dum yigə tun ŋwaani mu. Ku nan yi Baŋa-We mu jaani-ba Dɔlɔ nɔŋi Ezipi tuw ni me ba ya na wu ku Pa-faru dam kuri ni tun. Ba ma yəni ba zuli wa-yɔɔru mu, ⁸ba daari ba lwəni cullu tɔlɔ dwi-ge tiinə na yəni ba ki yi We zəli-ba tɔga kam ni Dɔlɔ daari Dɔlɔ pa Yisrayeli tiinə bam jəni tun. Ba daa ta ma tɔgi kəm-balwaaru tɔlɔ Yisrayeli pwa bam deen na jigi ba ki tun. ⁹Yisrayeli tiinə bam deen səgi mu ba tɔŋi lwarum ba cɔgi ba Tu Baŋa-We yigə. Ba logi wara-je mu sɔ ba taa maa ki kaanum ba tuni maama woni, ku na maŋi ku yi tuw baləŋa di tuw kamunu maama woni di. ¹⁰Ba deen ta cwi kandwa di Asera nyinyugu de ba zigi pweeru maama yuu ni di tweeru maama kuri ni sɔ ba taa zuli-ti. ¹¹Ba ta ma ki zweem pɛera ba zuli jwənə yam, nɛnɛni dwi-ge tiinə ya na ki te yi We zəli-ba tɔga kam ni Dɔlɔ daari Dɔlɔ pa Yisrayeli tiinə bam jəni tun. Kuntu tun, ba deen ki wo-zɔɔna

yalo na zaŋi Baŋa-We banɔ tun mu. ¹²Baŋa-We nan ya pɛ-ba ni Dɔlɔ wɔ: ba yi taa zuli jwənə. Di ku di, ba ta ki kuntu mu. ¹³Kuni zanzan mu Baŋa-We deen tɔgi Dɔlɔ nijɔŋnə di o yiyən-yeenə baŋa ni o kaani Yisrayeli tiinə bam di Zuda tiinə bam o wɔ: «Nan yagi-na á kəm-balwaaru tum, sɔ á daari á se amu ni-kaana yam di a kwia yam. Yantu maama yi niə yalo amu deen na pɛ á nabaara bam sɔ ba taa tɔgi tun mu. A ma daari a tɔgi a tuntuŋna bam baŋa ni a bri abam di.»

¹⁴Di ku di, Yisrayeli tiinə bam wu se Baŋa-We ni dum. Ba bɔcara digili mu, ni ba nabaara bam deen na ki te yi ba vɔn ba Tu Baŋa-We tun. ¹⁵Ba deen vɔn sɔ ba taa tɔgi Dɔlɔ niə yam, di ni-gonim dɔlɔ Dɔlɔ na ki di ba nabaara bam tun. Ba ma daari ba vɔn Dɔlɔ ni-kaana yam di. Ba ma zuli jwə-yɔɔru pa ba di ji nɔn-kayɛ. Ba ma lwəni dwi-ge tiinə balu na gilimi-ba tun kikiə. Baŋa-We ya maŋi Dɔlɔ kaani-ba sɔ ba yi lwəni bantɔ kikiə.

¹⁶Ba yigə deen tərə di ba Tu Baŋa-We niə yam. Ba ma kwe luu ba ma ba mɔ na-pwalɔ sile kamwarɔ, ba daari ba ki Asera nyinyugu daa sɔ ba zuli-ti. Ba ta ma kuni doonə ba zuli calɔcwɔ sum di Baalɔ jwəm dum. ¹⁷Ba deen kwe ba tuti biə, bəkəri di bukwa, ba zwe ba

ma kɪ kaanum. Ba ta maa yəni ba ve vura dɪ yi-nara te sɪ ba nii ba yigə ba pa-ba. Ba ma yɔɔrɪ ba yagɪ ba tutɪ sɪ ba taa kɪ lwarum ba cɔgɪ Baŋa-Wɛ yigə pa ba zaŋɪ Dɪ banɪ.

¹⁸Baŋa-Wɛ banɪ na tiini dɪ zaŋɪ Yisrayelɪ tiinə bam baŋa nɪ kuntu tun, Dɪ ma zəli-ba Dɪ yigə nɪ. Zuda dwi tiinə bam yuranɪ mu daari.

¹⁹Zuda tiinə bam dɪ deen wu se ba Tu Baŋa-Wɛ niə yam. Ba ma kwe Yisrayelɪ tiinə bam tutuŋ-naga yɪ ba kɪ lwarum. ²⁰Kuntu ŋwaani mu Baŋa-Wɛ deen mɛ Dɪ kwaga Dɪ ya Yisrayelɪ dwi dum maama, yɪ Dɪ daari Dɪ pa cam ba ba baŋa nɪ dɪ ba duna na jɪgɪ-ba ba beesi te tun. Ku kɪ kuntu mu taan yɪ Baŋa-Wɛ laan zəli-ba Dɪ yigə nɪ.

²¹Baŋa-Wɛ deen na pɔɔrɪ Yisrayelɪ dwi dum Dɪ ja nuŋɪ Pɛ Davidi dwi dum juŋa nɪ tun mu Yisrayelɪ tiinə bam kwe Nebati bu Zeroboam ba tiŋ-o paari. Zeroboam ma sɔgɪ Yisrayelɪ tiinə bam pa ba ywəri Baŋa-Wɛ cwəŋə kam nɪ, yɪ ba fɔgɪ ba zu lwarum zanzan wunɪ. ²²Ku kwaga nɪ Yisrayelɪ tiinə yɔɔrɪ ba tɔgɪ lwarum dwi dɪlɪ maama Zeroboam na kɪ tun mu. Ba bɪrɪ ba wu se sɪ ba yagɪ-ya. ²³Ba kɪ kuntu mu taan yɪ Baŋa-Wɛ laan zəli-ba Dɪ yigə nɪ. Dɪ deen maŋɪ Dɪ tɔgɪ Dɪ nijɔŋnə bam baŋa nɪ Dɪ kaani-ba wɪ: Dɪ wó kɪ kuntu mu. Kuntu ŋwaani

Yisrayelɪ tiinə duna bam jaani-ba ba nuŋɪ ba tutɪ tɪga kam nɪ ba vu Asiiri. Dáani mu ba ta wura dɪ zum maama.

Asiiri tiinə na ne jəŋə je Samari nɪ

²⁴Asiiri tuw pɛ deen ma ja nɔɔna badonnə ya na zuvɪ Babilɔni nɪ, dɪ Kuta nɪ, dɪ Awa nɪ, dɪ Hamati nɪ, dɪdaani Sefavayim nɪ tun o ba o yagɪ Samari nɪ sɪ bantɪ ləri Yisrayelɪ tiinə bam yuu nɪ ba taa zuvɪ da. Nɔɔna bam kuntɪ ma leeri ba te Samari laŋa kam yɪ ba zuvɪ ka tunɪ dum wunɪ. ²⁵Ba na puli sɪ ba taa zuvɪ da tun, ba wu kwari Baŋa-Wɛ. Baŋa-Wɛ ma pa nywəənu zu ba wunɪ pa tɪ gu ba badonnə. ²⁶Nɔɔna ma ta ba bɪrɪ Asiiri tuw pɛ ba wɪ: «Nɔɔna bam nmu na jaani n ba n jəni Samari tunɪ dum wunɪ tun yəri tɪga kam kuntɪ Wɛ dum cullu tum. Kuntu ŋwaani mu wɛ dum kuntɪ pɛ nywəənu zu ba wunɪ yɪ tɪ gu ba badonnə.»

²⁷Asiiri pɛ wum ma pa ni duntu o wɪ: «Lɪ-na nɔɔnu dɪdɪa Samari kaanum tiinə balu dɪ na jaani dɪ ba yo tun wunɪ á daari á pa o joori o vu o taa zuvɪ o tutɪ tɪga kam nɪ. Ku tu laan wó wanɪ o bɪrɪ nɔɔna bam sɪ ba lwarɪ tɪga kam wɛ dum cullu tum na yɪ te tun.» ²⁸Ba ma sunɪ ba pa Samari kaanum tiinə dɪdɪa joori o

vu o zuuri Beteli ni. O ma bri nɔɔna bam ba na wó taa zuli Baɗa-Wɛ te tun.

²⁹Dɪ kɪ dɪ, nɔɔna balu na nuɗi ba tuni dwi dwi ba ba Samari tun daa ta mɔɔni ba tuti wa kamwaru mu. Ba deen ma kwe-tɪ ba zigɪ wara-je sɪlu Samari tiinɛ bam ya na logi ba tuti jwɛnɛ yam ɗwaani tun. Nɔɔna bam dwi dwi kɪ kuntu tu kulɔ maama ba na zuuri da tun mu. ³⁰Babilɔni tiinɛ bam na mɔɔni jwɛm dilu tun yiri mu Sukot-Benoti. Kuta tiinɛ bam jwɛm dum yiri maa yi Negali. Hamati tiinɛ bam dɪ maa kaani Asima. ³¹Awa tiinɛ bam maa kaani Nibazi dɪ Tataki jwɛnɛ yam. Sefavayim tiinɛ bam maa yɛni ba guɪ ba biɛ ba zwe dɪ mim, ba ma ba kaani ba jwɛnɛ Adirameleki dɪ Anameleki. ³²Nɔɔna bam kuntu deen kwarɪ Baɗa-Wɛ mu ba wɛli da. Dɪ kɪ dɪ, ba yɛni ba li ba tuti dwi wuni nɔɔnu dɪ nɔɔnu mu si ba taa yɛni ba kɪ kaanum wara-je sum maama ni. ³³Kuntu tun, ba deen zuli Baɗa-Wɛ yi ba ta ve ba zuli ba tuti tuni dum jwɛnɛ, ni ba tuti dwi tiinɛ na yɛni ba tɔgi cullu tilu tun mu.

³⁴Dɪ zum maama, nɔɔna bam ta wu yagi ba faɗa cullu tum. Ba ba yɔɔri ba kwarɪ Baɗa-Wɛ. Ba maa ba se Baɗa-Wɛ kwiɛ yam, dɪ Dɪ

cullu tum, dɪ Dɪ niɛ yam, ni Dɪ deen na kwe Dɪ pa Zakɔbi dwi tiinɛ bam si ba taa tɔgi tun. Zakɔbi yiri dum kuntu mu Baɗa-Wɛ deen lani pa dɪ ji Yisrayeli. ³⁵Baɗa-Wɛ deen goni ni dɪ Yisrayeli dwi tiinɛ bam, yi Dɪ kaani-ba Dɪ wɪ: «Abam daa á yi zuli-na wa yadonnɛ á wɛli amu wuni. Á ba maɗi si á tiiri jwɛnɛ yigɛ ni, naa á zuli-ya, naa á kaani-ya. ³⁶Abam nan maɗi si á taá kwarɪ Baɗa-Wɛ mu, Dɪ na tɔgi Dɪ dam-fɔɔ baɗa ni Dɪ tɔɗi wo-kamunnu Dɪ ma Dɪ ja abam Dɪ nuɗi Ezipi wuni tun ɗwaani. Duntu yirani mu abam wó tiiri Dɪ yigɛ ni á zuli-Dɪ, á daari á kɪ kaanum á pa-Dɪ. ³⁷Á taá ye si á se Dɪ kwiɛ yam, dɪ Dɪ cullu tum, dɪ Dɪ ni-kaana yam, ni Dɪ na pupuni niɛ yalu Dɪ tiɗi Dɪ pa abam tun. Á yi zaɗi-na á zuli wa-yɔɔru. ³⁸Á nan yi swe a na goni ni dilu dɪ abam tun. Yi kwarɪ-na wa yadonnɛ á wɛli amu wuni. ³⁹Á nan maɗi si á kwarɪ á Tu Baɗa-Wɛ dum yirani mu. Ku yi Duntu mu wó vri abam á duna maama ja ni Dɪ yagi.»

⁴⁰Nɔɔna bam nan wu se Wɛ ni dum kuntu, yi ba ta kɪ ni ba na maɗi ba kɪ te faɗa tun. ⁴¹Dwi-ge tiinɛ bam kuntu deen yɛni ba kwarɪ Baɗa-Wɛ yi ba ta zuli ba jwɛnɛ

kamwaru tum di mu. Di zum maama ba dwi dum ta ki kontu mu, ni ba nabaara bam di ya na ki te tun.

Zuda tuw pe Ezekiasi taani

18 Yisrayeli tuw pe Ela bu Oze paarti dim bina yato bini dum wuni mu Ahazi bu Ezekiasi deen di Zuda tuw paarti. ²Ezekiasi deen jigi bina fiinle-yanu mu yi ba tiŋ-o paarti. O ma jɛni Zeruzalem ni o di paarti dum o ki bina fiinle-nugu. O nu wum deen yi Zakari bukɔ Abia mu. ³O tutuŋa ma su Baŋa-We yi lanyirani, nɛnɛni o nabaaru Davidi deen na ki te tun. ⁴O deen yɔɔri o cɔgi wara-je bimbina yam mu o doli o yagi. O ta ma guri kandwa yalu ba ya na cugi ba jigi ba kaani tun o ciɔgi, o daari o go Asera nyinyugu de sum o di tɔga ni. Ku ta na yi canna bisankwɛa kalu Moyisi deen na mɔɔni o zigɔ tun, o ma ciɔgi-ka bejwaani Yisrayeli tiina bam yɛni ba ki zweem peera mu ba ma kaani-ka. Ba deen pe ku yiri ni «Newusitan» mu.

⁵Ezekiasi deen pe Baŋa-We dum na yi Yisrayeli tiina We tun cɔga. Zuda tuw pwa balu maama ya na de yigɔ ba ba tun, di balu na saŋi o kwaga ba ba tun maama wuni, pe tɛrɛ o na nyi di wuntu. ⁶O ma

yɔɔri o salɔ Baŋa-We yira ni, yi o wu ywɛri o cwe sum ni. O deen tɔgi Baŋa-We niɔ yalu Dɔ na pe Moyisi tun lanyirani. ⁷Baŋa-We di maa wu Ezekiasi tee ni, pa o na yigɔ-vɛŋɔ o tutuŋa maama wuni. O ma lu Asiiri tuw pe kwaga ni, yi o wu sɛ o pa-o. ⁸O deen wani Filisi tiina bam o di. O wani ba tɔni dum, ku na maŋi ku yi tuw balaŋa di tuw kamunu maama di, o kɛ o vu yigɔ yigɔ o yi Gaza di ku tɔni yam.

⁹Ezekiasi paarti dim bina yana bini dum wuni mu Asiiri tuw pe Salmanasari di o jar-kɛrɛ ve ba li Samari tuw kum ba ba pu di najara. Yisrayeli tuw pe Ela bu Oze paarti dim bina yarpe bini dum wuni mu kontu. ¹⁰Bina yato na kɛ tun, Asiiri jar-kɛrɛ bam ma leeri ba jɔni tuw kum ba te. Ezekiasi paarti dim bina yardu bini dum wuni mu kontu, yi ku ta yi Yisrayeli tuw pe Oze paarti dim bina nugu bini dum wuni.

¹¹Asiiri tuw pe ma lu Yisrayeli tiina bam o ja o vu o yagi Hala ni, di Gozan je silu na wu Habori bugɔ kam ni ni tun, dɔdaani tɔni dɔlu Mɛdi tiina na zuuri da tun. ¹²Tɔntu maama deen ki Yisrayeli tiina bam, ba na wu sɛ ba Tu Baŋa-We kwɛrɛ kam tun ŋwaani mu. Ba ma cɔgi ni dɔlu Dɔ na goni di ba tun. Ba maa wu sɛ niɔ yalu Baŋa-We tuntɔŋnu

Moyisi deen na kwe o pa-ba tun. Ba bri ba wu cegi-ya. Ba maa wu se si ba tɔgi-ya di.

Asiiri tuw pe ki jara di Zuda tiine

¹³Pe Ezekiasɩ paari dim buna fugə-yana bini dim woni mu Asiiri tuw pe Senakeribi tu o li Zuda ti-kamunnu tɩb na fɔgi ti pi tun maama di najara. O ma wani-ba o di. ¹⁴Zuda tuw pe Ezekiasɩ ma tɔɣi kwərə o pa Asiiri pe wum Lakisi tuw ni yi o wi: «Amu tɔɣi a tusi nmu yigə ni. Kuntu ɣwaani amu wɔ ɣwi lampoo kulɩ maama nmu na buɣi ni ku maɣi tun a pa-m. Nan yaɣi najara yam n daari n viiri.» Asiiri pe wum ma ta si Ezekiasɩ ɣwi səbu-ponɔ duuni na yi kilo murru fugə (10,000) tun, di səbu-sɩja kilo muru didwa (1,000) o pa-o. ¹⁵Ezekiasɩ ma la səbu-ponɔ wəenu tɩb maama na wu Baɣa-We digə kam ni tun, ku wəli di tɩb ba ya na tiɣi pe sɔɣo kum woni tun o kwe o pa Asiiri pe wum.

¹⁶Kantu maɣa kam ni, Ezekiasɩ ta ma li səbu-sɩja kalɩ o ya na me o taagi Baɣa-We digə kam bwəeru tun di ka ywə yam tun o kwe ka maama o pa Asiiri pe wum. ¹⁷Asiiri pe wum ma tɔɣi o jar-kərə yuutu di o didɛera bale si ba zigi Lakisi ni ba nuɣi di jar-kərə kɔɔ zanzan ba vu

Zeruzalem ba gwarɩ Ezekiasɩ. Ba na yi da tun, ba ma vu ba zigi na-fira kalɩ na zuuri baɣa seeni bugə kum tun ni ni. Jəgə kam kuntu bwələ di cwəɣə kalɩ ba na zari gwaaru ka ni ni tun mu. ¹⁸Didɛera bam ma tɔɣi ba bəɣi Pe Ezekiasɩ. Pe wum di ma tɔɣi Hilkiya bu Eliyakum na nii pe sɔɣo kum tɩtɔɣa baɣa ni tun, didaani Sebina na yi tɔn-pupunnu tun, ku wəli di Azafi bu Yoa na nii pe sɔɣo kum yura cibari twannu baɣa ni tun, si ba nuɣi tuw kum woni ba vu ba jeeri-ba.

¹⁹Ba na jeeri tun mu Asiiri tuw pe didɛera yigə tu wum taga di ba si ba ja Asiiri pe wum kwərə ba vu ba ta di Pe Ezekiasɩ. O maa wi:

«Asiiri Pa-faru wum wi: Bɛɛ mu bri ku pa n jigi n tɩti ciga kuntu?

²⁰Nmu buɣi ni kamun-ɣwe wai najara di ki mu na? Wɔɔ baɣa ni mu n tugɩ yi n lo amu kwaga ni?

²¹Nmu tɩna wu Ezipi tuw ni mu na? Kuntu nan nyi di nɔɔnu na kwe kasugu o ji o nacəgə tun mu. Kasugu kum wɔ suri mu ka zo wulu maama na ze-ka tun jɩja. Kuntu mu wɔ ki wulu maama na salɩ Ezipi Pa-faru wum yura ni tun. ²²Nmu nan ta na wi: «Dí wɔ salɩ dɩbam Tu Baɣa-We yura ni mu,» ku dai We dim kuntu wara-je di kaanum bimbina mu Ezekiasɩ guri o yaɣi o daari o pa ni si Zeruzalem di Zuda nɔɔna

maama taa tui bimbim dɔm na wu Zeruzalem nɛ yo seeni tun yiranɛ ba zuli-Dɛ na?

²³ Amu lagɛ a ma a tu wum yiri mu a kɛ ni dɛdaani nmu Ezekiasɛ. Amu wɔ pa-m siseŋ-nɔɔna murrɔ tile, nɛ nmu na wɔ wantɛ n na sɛ diinɛ bam n kɛ da. ²⁴ Nii amu wulɔ na yɛ a pɛ wum nabwɛm tun na jigɛ dam dilɔ tun. Nmu wɔ wantɛ-nɛ n vin n daari n kɛ n tuna dɛ Ezipi tiinɛ mu nɛ baá wɛli-m dɛ ba jara-kɛm tɛrikooru dɛ ba sise diinɛ na? ²⁵ Ku dai Baŋa-Wɛ mu tɔŋɛ-nɛ sɛ a ba yo a wantɛ n tuw kum na? Ku sunɛ ku yɛ Baŋa-Wɛ titi mu pɛ-nɛ ni sɛ a li tuw kum dɛ najara a daari cɔŋɛ-ku.»

²⁶ Eliyakum, dɛ Sebuna, dɛdaani Yoa maama ma ta dɛ Asiiri tuw dɛɛera yigɛ tu wum ba wɛ: «Popo ŋɔɔnɛ Arame taani dɛ dibam, sɛ dɛ wɔ ni. Nmu na ŋɔɔnɛ dɛ Zuda tiinɛ taani dɛm, balɔ na dɔŋɛ kɛbrɛ kam yuu nɛ ba cɛŋɛ tun wɔ da ba ni n na tɛ kulɔ tun mu.» ²⁷ Asiiri tuw yigɛ tu wum ma lɛri-ba o wɛ: «Á buŋɛ nɛ amu tu kwɛrɛ kam wurɛ ka pa abam dɛ á pɛ wum yiranɛ mu na? Ku yɛ balɔ maama na dɔŋɛ kɛbrɛ kam baŋa nɛ tun dɛ nyum mu. Bantu dɛ wɔ da ba di ba bɛɛnu ba daari ba nyo ba fian nɛ abam na maŋɛ sɛ á kɛ tɛ tun mu.»

²⁸ Asiiri yigɛ tu wum ma tɔɔlɔ o yagɛ dɛ Zuda tiinɛ taani dɛm o wɛ:

«Abam maama cɛŋɛ-na Asiiri tuw pa-faru wum kwɛrɛ kam. ²⁹ Pɛ wum wɛ: Yɛ sɛ-na sɛ Ezekiasɛ taa jigɛ abam o gana, sɛ o bá wantɛ abam o jonɛ o yagɛ amu juŋa nɛ. ³⁰ Nan yɛ pa-na sɛ á pɛ wum ganɛ abam sɛ á kɛ á wu-dɛɛwa dɛ Baŋa-Wɛ. O na tagɛ dɛ abam wɛ: Baŋa-Wɛ wɔ jonɛ abam Dɛ yagɛ yɛ Dɛ cɛ sɛ Asiiri tuw pɛ yɛ di á tuw kum, nan yɛ sɛ-na.

³¹ Yɛ cɛŋɛ-na Ezekiasɛ taani maŋa dɛ maŋa. Asiiri pɛ wum nan na tagɛ tɛ tun mu tuntɔ: «Abam maama maŋɛ sɛ á nuŋɛ á tuw kum wunɛ sɛ á daari á tuw kanteesa á sɛ amu sɛ dɛ kɛ yazurɛ ni-mɔrɔ daani. Á na kɛ kuntu, á wɔ na cwɛŋɛ sɛ á taá jɛ yɔɔlɔ-lɔ-lɔ yɛ á di á titi vinyɛ tweeru dɛ á kapurrɔ tum nyoɔrɛ. Á ta maa wɔ nyo á vula na bam á ni ywɛɛni. ³² Kuntu kwaga nɛ, amu ta wɔ ja abam a vu a yagɛ tɛga kalɔ na nyɛ dɛ abam titi tɛga kam tun baŋa nɛ. Dáani vinyɛ tweeru wurɛ sɛ á na sana á nyo, dɛ muna sɛ á ma á kɛ dɛpɛ. Olivi tweeru nugɛ, dɛdaani tuuru zanzan dɛ maa wu dáani. Kuri-na ŋwɛa á lɛri tuunɛ yuu nɛ! Yɛ cɛŋɛ-na pɛ Ezekiasɛ taani dɛm, dɛ o na ganɛ abam yɛ o wɛ: Baŋa-Wɛ wɔ jonɛ abam Dɛ yagɛ tun. ³³ Tuw kɔɔ titi jwɛnɛ mu dana pa ya wantɛ ya jonɛ ya tunɛ ya yagɛ Asiiri pa-faru wum juŋa nɛ? ³⁴ Hamatɛ, dɛ Arapadɛ jwɛnɛ yam bɛ? Sefavayim, dɛ Hena, dɛdaani Ivaa jwɛnɛ yam

di nan wu yɛn mu? Ya wani ya vri Samari tiinɛ ya yagi a dam kuri ni na? ³⁵Tuni dum maama jwɛnɛ yam wuni, jwɛm dɔɔ mu wani di joŋi di tu di yagi amu juɔa ni? Baɔa-We di nan ba wani Di vri Zeruzalem Di yagi amu juɔa ni.»

³⁶Zeruzalem tu nɔɔna bam ma maŋi da cɔmm, ba wu lɛri o taani dum, beɔwaani, Pe Ezekiasi ya pe-ba ni mu o wi: «Yi lɛr-o-na.»

³⁷Hilkiya bu Eliyakum na nii pe sɔɔɔ kum tituɔa baɔa ni tun, di Sebina na yi tɔn-pupɔnnu tun, didaani Azafi bu Yoa na tiɔi pe sɔɔɔ kum yira cibari twannu tum tun maama ma ja ba gwaaru ba kaari wu-cɔɔɔ ɔwaani, yi ba ja kwɛrɛ kalu Asiiri tu didɛɛra yigɛ tu wum na taga tun ba vu ba ta di Pe Ezekiasi.

Ezekiasi loori zɛnɛ

Baɔa-We tee ni

Ezayi 37:1-7

19 Pe Ezekiasi dɛɛn na ni kwɛrɛ kam tun, o wuu ma tiini ku cɔɔ yi o kaari o gwaaru. O ma daari o kwe gwar-zinzwara o zu yi o vu o zu Baɔa-We digɛ kam. ²O ma tuɔi Eliyakum na nii pe sɔɔɔ kum tituɔa baɔa ni tun, di Sebina na yi tɔn-pupɔnnu tun, didaani We kaanum yigɛ tiinɛ bam

si ba zu gwar-zinzwara ba vu Amɔti bu Ezayi na yi We nijoŋnu tun te.

³Ba ma vu ba ta did-o ba wi: «Ezekiasi na tagi te tun mu tuntu: Di zum jigi lɛɛru di cavura mu di di. Ku tiini ku yi cavura mu di yira ni. Di nyi di kaani na vri pugɛ si o lu yi dam tɛri o yira ni si o lu bu wum tun mu. ⁴Asiiri tu pe wum mu tuɔi o didɛɛra yigɛ tu si o ba o twi ɔwɔa Tu Baɔa-We. Dedoɔ tuntu nmu Tu Baɔa-We ni turu tum kuntu maama, yi Di nan wɔ bwe didɛɛru wum di o ta-balɔɔ kum. Nan loori We n pa dɔbam balu fun na daari di maŋi tu kum ni tun.»

⁵Ezekiasi tuntuɔa bam na pe Ezayi kwɛrɛ kam ba ti tun, ⁶mu Ezayi di kwe kwɛrɛ o pa-ba o wi: «Joori-na á vu á ta di Pe Ezekiasi ni: «Baɔa-We na tagi te tun mu tuntu: Yi ta n kwari fuɔni di taani dɔlu Asiiri pe na tɔɔi o tuntuɔa bam baɔa ni o ma o twi-ni tun. ⁷Nii mu. Amu Baɔa-We wɔ pa Asiiri pe wum wubuɔa vugimi pa o ni sawia yi o da ka ɔwaani o joori o titi tu. Daa ni mu baá zɔ-o di su-lɔɔɔ ba gu.»

Asiiri pe Senakeribi jara bule tu

⁸Asiiri tu didɛɛra yigɛ tu wum dɛɛn ni ni ba pe wum yagi Lakisi tu yi o vu si o zaɔi najara di Libina

tɔv tiinɛ. O dɪ ma kɛ o vu dɛɛnɪ.
⁹Maɲa kam kuntu nɪ dɪ, Asiiri tɔv
 Pɛ Senakeribi ta nɪ kwɛrɛ nɪ Tiraka
 na yɪ Kusi tɔv pɛ tun mu buɪnɪ sɪ o
 jeer-o dɪ najara. O ma tɔvɪ nɔɔna
 Ezekiasɪ tee nɪ dɪ kwɛrɛ kantɔ o wɪ:
¹⁰«Ta-na dɪ Zuda tɔv pɛ Ezekiasɪ
 nɪ: «Yɪ pa Wɛ dɪlɔ n na pɛ-dɪ cɪga
 tun taa jɪgɪ-m dɪ gani nɪ: Zeruzalɛm
 tɔv bɛ fɔgɪ kɔ zɔ Asiiri tɔv pɛ juɲa
 nɪ. ¹¹Nmu maɲɪ n nɪ Asiiri tɔv pwa
 bam na tɔvɪ te dɪ lɔgɔ baɲa tunɪ
 maama tun. Ba yɔɔrɪ ba cɔgɪ dɪ
 maama mu. Nmu nan buɲɪ tɪta mu
 yɪ n tunɪ sɪ n lu? ¹²Tunɪ dɪdonnɛ
 dum jwɛnɛ wanɪ-dɪ ya joɲɪ ya yaɲɪ
 amɔ nabaara bam juɲa nɪ na? A
 nabaara bam nan cɔgɪ Gozan, dɪ
 Haran, dɪ Rezefɪ, dɪ Edɛn tiinɛ balɔ
 deen na zɔvɪ Telasari nɪ tun ba ti.
¹³Kɔ ta na yɪ Hamati, dɪ Arapadi,
 dɪ Sefavayim, dɪ Hena, dɪ Ivaɛ, tunɪ
 duntɔ pwa bam dɪ wura na?»

Ezekiasɪ wɛ-loro kum

¹⁴Ezekiasɪ ma joɲɪ tɔnɔ kum
 Asiiri tɔv pɛ tuntɔɲna bam tee nɪ,
 yɪ o karɪmɪ-kɔ. O ma ja-kɔ o zɔ
 Baɲa-Wɛ digɛ kam wunɪ o kwe o
 jari Baɲa-Wɛ yigɛ nɪ. ¹⁵Ezekiasɪ ma
 loori Baɲa-Wɛ yɪ o wɪ: «Baɲa-Wɛ
 dum na yɪ Yisrayɛlɪ tiinɛ Wɛ tun,
 nmu paari dɪ Serubɛn sum titari
 laɲa nɪ mu. Nmu yɪranɪ mu yɪ Wɛ,

yɪ n te tɪga baɲa paari dim je
 maama. Nmu nan mu naanɪ wɛyuu
 dɪ tɪga baɲa. ¹⁶Baɲa-Wɛ, nan purɪ
 n zwa sɪ n cɔgɪ! Ta purɪ n yɛ sɪ
 n nii n na kulɔ na kɪ dɪbam tun.
 Cɔgɪ bitari silɔ Senakeribi na tɔvɪ
 o ma o twɪ nmu ɪɲwɪa Tu Baɲa-Wɛ
 tun. ¹⁷Baɲa-Wɛ, kɔ yɪ cɪga mu nɪ
 Asiiri tɔv pwa deen sunɪ ba cɔgɪ
 tunɪ dɪ dɪ nɔn-biɛ zanzan, pa dɪ
 ji dɪ-dwɛɛnu yɪranɪ. ¹⁸Ba ma dɪlɔ
 tunɪ dum kuntu jwɛnɛ ba dɪ mim
 wunɪ ba zwe-ya. Bɛɲwaanɪ, ba wa
 yam dai wa cɪga cɪga. Nabiinɛ mu
 buɲɪ ba ja yɪ ba kwe dɛ dɪ kandwa
 ba kɪ-ya. Kuntu ɲwaanɪ mu ya nɛ
 cɔgum. ¹⁹Kuntu tun, dɪ Tu Baɲa-Wɛ,
 yɔɔrɪ n joɲɪ dɪbam n yaɲɪ Asiiri
 tɔv pɛ juɲa nɪ sɪ lɔgɔ baɲa tunɪ
 dum maama lwarɪ nɪ nmu Baɲa-Wɛ
 yɪranɪ mu yɪ Wɛ.»

Ezayi na lɛri pɛ wum te tun

Ezayi 37:21-28

²⁰Amɔɪ bu Ezayi ma tɔvɪ kwɛrɛ
 Pɛ Ezekiasɪ tee nɪ yɪ o wɪ: «Baɲa-Wɛ
 dum na yɪ Yisrayɛlɪ tiinɛ Wɛ tun
 na tagɪ kulɔ tun mu tuntɔ: Nmu na
 loori amɔ te sɪ kɔ vu Asiiri tɔv pɛ
 Senakeribi seenɪ tun, a sɛ n wɛ-loro
 kum. ²¹Kwɛrɛ kantɔ mu Baɲa-Wɛ
 jɪgɪ sɪ Dɪ pa-o:

Siyɔn tiinɛ bam yɔɔrɪ ba nusi
 nmu mu.

Zeruzalem tuv tiinə bam jigɪ-m
mu ba mwana.

²² Wɔɔ mu nmv twɪ
yɪ n daari n lwe kontu?

Wɔɔ yigə nɪ mu n zigɪ n nyɪ
baari

yɪ n daari n bri n titɪ kontu
don?

Ku yɪ Yisrayelɪ dwi dum
Wu-pɔŋo Tu wum mu.

²³ Nmv tɔgi n tintuɣna baɲa nɪ
mu n twɪ amv.

Nmv ta ma n bri n titɪ n wɪ:
«Amv pɛ a sise-tərikooru zanzan
mu di pweeru tum yuu
ti yi Liban pweeru tum yuu .

A ta ma goni ba tu-dɪdwaaru
tum a di tɪga nɪ,
di ba tu-ɣunnu tum maama.

A ma vu a yi yigə yigə
a zu ba kagva me na lini tun
wunɪ.

²⁴ Amv ta ma vu a ku vula
sa-tunɪ nɪ yigə yigə,
yɪ a nyɔ na ya wunɪ.
A jar-kərə bam ma nɔnɪ
Ezipi bwi sum di ba napra pa
si wɪ.»

²⁵ Nmv wu ni nɪ amv maɲɪ
a buɲɪ bubuɲɪ dum faɲa faɲa
mu na?,
A na buɲɪ te faɲa faɲa kontu tun
mu amv laan pɛ ku sunɪ ku kɪ.
A wubuɲa deen jaanɪ
si nmv zaɲɪ n cɔgi tunɪ

dɪlv ya na lɔgi di pɪ tun
si di ji kandwa na tiɲi da-baɲa
nɪ ya tigi tun mu.

²⁶ A ta pɛ tunɪ dum kontu
nɔn-biə bam dam ti,
yɪ ba di ba cavura nmv ɲwaanɪ.
Bantu jigɪ nɪ ga-punnu
di ga-lɛɛrv nmv yigə nɪ.
Ba maa nyɪ di gaa na wura
ku tai ku nuɲi tun mu,
yɪ wia laan magɪ-ku
pa ku ti lɪla.

²⁷ Amv nan ye nmv kuri
maama.
A ta ye n na-vəli maama ni nɪ,
di kamun-ɲwe dɪlv n na jigɪ n
kɪ di amv tun ni nɪ.

²⁸ Amv laan lagɪ a waari-m mu
n na jigɪ kamun-ɲwe dɪlv
n kɪ di amv tun ɲwaanɪ.
N yi-dɛɛrɪ kikiə yam tu amv
zwa nɪ.

Kuntu ɲwaanɪ amv wó lə gwələ
n mumwe nɪ,
yɪ a daari a kɪ gara n ni nɪ.
A laan maa wó vanɪ-m si n tɔgi
cwəɲə kalv n na tɔgi da n ba
tun
n joori n titɪ tu.»

²⁹ Ezayi laan ma ta di Ezekiasɪ o
wɪ:
«Kəm dɪntu mu wó kɪ di pa-m:
Dɔɔm bɪnɪ dum nɪ, á wó di wodiiru
tɪlv na kɪ ti titɪ nɪ tun. Bɪnɪ dɪlv na

saŋɪ-dɪ tɪn nɪ, á wó di kɔlɔ na tagɪ
kɔ nuŋɪ pulim nyum kum yura nɪ
tɪn. Kɔ daari bɪna yatɔ bɪnɪ dɪm nɪ,
abam wó du wudiiru yɪ á zagɪ-tɪ.
Á ta wó jəri vinyə tweeru yɪ á
daari á di dɪ wo-biə bam. ³⁰Zuda
dwi tiinə balu ta na daari tɪn laan
wó taa yɪ nɪ tiu bɔnnu na jaani
tɪga yɪ kɔ ne sɪm ləri biə tɪn mu.
³¹Berjwaani, Zeruzalem tɪv tiinə ta
wó daari. Cɪga tɪn, balu na zɔvri
Siyɔn piu kum baŋa nɪ tɪn badaara
wó lu tɔvni wɔnɪ. Baŋa-We tɪtɪ nan
wó pa wənu tɪntɔ maama kɪ, Dɪ na
sɪntɪ yɪə Dɪ nii Dɪ nɔɔna baŋa nɪ tɪn
ŋwaani.»

³²Ezayi ta ma ta o wɪ: «Baŋa-We
nan na tagɪ Asiiri tɪv pɛ yura taani
te tɪn mu tɪntɔ:

O bá na cwəŋə sɪ o zɔ tɪv kɔntɔ
wɔnɪ. O jar-kərə bam bá ta cum
yo seeni, dɪ dɪdɔa dɪ! Ba bá kwe
ba najara cɪ-kwaŋa ba nuŋɪ sɪ ba
kɪ jara dɪ tɪv kum, naa ba lɔ taala
ba yəri tɪv kum kabri sɪm təŋə nɪ.
³³Asiiri pɛ na tɔŋɪ cwəŋə kalɔ o ba
tɪn mu oó tɔŋɪ da o joori, sɪ o bá zɔ
tɪv kɔntɔ wɔnɪ. ³⁴Amv tɪtɪ yɪrɪ dɪm
zulə ŋwaani, dɪ a tɪntɔŋnu Davidi
ŋwaani, a wó taa kwəli tɪv kɔntɔ sɪ
kɔlɔkɔlɔ yɪ wantɪ-kɔ kɔ cɔŋɪ. Amv
Baŋa-We na tagɪ te tɪn mu kɔntɔ.»

Pɛ Senakeribi tɔvni

³⁵Tɪtu dɪm kɔntɔ nɪ Baŋa-We
maleka deen ma zaŋɪ ka vu Asiiri
jar-kərə bam na kikili mɛ tɪn. Ka
ma gu Asiiri tiinə mɔrvu bi dɪ
funɔnɔ-banu (185,000). Tɪga na
pɔvri tɪn, ba ma na nɪ ba je sɪm
su dɪ twa yiranɪ mu. ³⁶Kɔntɔ baŋa
nɪ mu Senakeribi pɛ o jar-kərə bam
yagɪ najara yam kəm, yɪ o joori o
kɛ o vu o tɪtɪ tɪv. O laan ma vu o
zɔvri Ninivi tɪv nɪ.

³⁷Dɛ dɪdɔwɪ: o deen ma zɔ o jwəm
Nisirəktɪ digə kam sɪ o zuli-dɪ. O biə
bale Adɪramelektɪ, dɪ Saresɛrɪ ma zɔ
ba zag-o ba gu dɪ sɔ-lwaanu. Ba ma
duri ba vu Arara laŋa kam ba zɔvri
da. Senakeribi bu Esar-Adɔn deen
ma ləri o yuu nɪ o ji pɛ.

Ezekiasɪ ba jɪŋɪ yazurə yɪ o joori o zaŋɪ

*Ezayi 38:1-8, 21-22; 2 Wənu
Kɪbarɪ tɔnɔ 32:24-26*

20 Da yam kɔntɔ nɪ, Ezekiasɪ
deen yɔvri o tɪv yawɔ mu yɪ
o bɔwələ dɪ tɔvni. We niŋɔŋnu Ezayi
na yɪ Amɔtɪ bu tɪn ma vu o te yɪ o ta
dɪd-o o wɪ: «Baŋa-We na tagɪ kɔlɔ
tɪn mu tɪntɔ: Bɪ n sɔŋɔ tiinə bam ba

na wó kɪ te nɪ n na tərə. Bɛɲwaani, n lagɪ n tɪ mʊ, n bá wəri dɪ n yawu kʊm.»

² Ezekiasɪ na ni kuntu tun, mʊ o pipiri o yibiyə o jeeri kəbrə kam yɪ o loori Wɛ o wɪ: ³ «Baɲa-Wɛ, guli nɪ amʊ yəni a tɔɣɪ-m dɪ a cɪga maama dɪdaani a wʊw maama mʊ. A ma yɔɔrɪ a kɪ kulʊ nmʊ na laga sɪ a kɪ tun.» Ezekiasɪ ma tiini o keeri zanzan.

⁴ Sɪ Ezayi laan yagɪ pɛ sɔɲɔ kunkolɔ kʊm tun mʊ Baɲa-Wɛ kwərə yi-o wɪ:

⁵ «Joori n vu n ta dɪ a nɔɔna bam yuutu Ezekiasɪ n wɪ: «Baɲa-Wɛ dɪm na yɪ n ko Davidi Wɛ tun mʊ tagɪ Dɪ wɪ: A ni n wɛ-loro kʊm, yɪ a ta na n na kanɪ yi-na te tun. Amʊ wó pa-m yazurə. Da yatɔ dɛ nɪ nmʊ wó vu Baɲa-Wɛ sɔɲɔ kʊm n zuli-nɪ. ⁶ A nan lagɪ a wəli bɪna fugə-yanu mʊ n bɪna yam wʊnɪ. A ta wó joɲɪ nmʊ dɪ Zeruzalem tuw kuntu a yagɪ Asiiri tuw pɛ wʊm juɲa nɪ, sɪ a daari a taa kwəli tuw kuntu amʊ titɪ yɪrɪ dɪ Davidi yɪrɪ zulə ɲwaani.»»

⁷ Ezayi ma ta dɪ Ezekiasɪ o wɪ: «Zɔ mɔɔla sɪ n kwe-tɪ n taagɪ n ɲwan-zwəm dɪm, sɪ n wó na yazurə.»

⁸ Ezekiasɪ ma ta dɪ Ezayi o wɪ: «Kəm dɔɔ mʊ wó kɪ sɪ kʊ brɪ nɪ

Baɲa-Wɛ wó sunɪ Dɪ pa-nɪ yazurə sɪ a wanɪ a vu Baɲa-Wɛ digə kam a zuli-Dɪ da yatɔ dɛ nɪ?» ⁹ Ezayi ma ləri o wɪ: «Kəm duntu nan mʊ wó pa n lwarɪ nɪ Baɲa-Wɛ wó sunɪ Dɪ kɪ Dɪ na goni ni sɪ Dɪ kɪ te tun. Nmʊ laga sɪ lulunʊ kʊm fɔfɔ kʊ vu yigə napri-yi fugə mʊ naa n laga sɪ kʊ fɔfɔ kʊ joori kwaga kuni fugə mʊ?»

¹⁰ Ezekiasɪ ma ləri o wɪ: «Kʊ yɪ mwalt sɪ woro kʊm fɔfɔ kʊ vu yigə napri-yi fugə. Laan nan pa kʊ joori kwaga napri-yi fugə.» ¹¹ Ezayi ma loori Baɲa-Wɛ sɪ Dɪ kɪ kuntu. Wɛ ma sunɪ Dɪ pa natəm dɪm woro kʊm joori kwaga napri-yi fugə.

Ba zigɪ Babilɔnɪ nɪ ba tɔɲɪ nɔɔna

Ezayi 39:1-8

¹² Kʊ maɲɪ dɪ maɲa kam kuntu nɪ, Merodaki-Baladan laan mʊ jigi Babilɔnɪ tuw pɛ. O na ni nɪ Ezekiasɪ ya ba jigɪ yazurə tun, mʊ o tɔɲɪ nɔɔna o tee nɪ, dɪ twannʊ, dɪ pɛera.

¹³ Ezekiasɪ dɛɛn ma jeeri nɔɔna bam dɪ wupolo. O ma ja-ba o zu o jujiguru tum na tigi mɛ tun. O laan ma bri-ba o səbu-poɲo tum maama, dɪ o səbu-sɪɲa, dɪ o wo-talooru tum, dɪ o nu-ɲuɲa kam, dɪ o najara zɪla yam, dɪ kulʊ maama ba na tiɲɪ jujiguru dɪ sum wʊnɪ tun. Pɛ Ezekiasɪ dɛɛn wʊ

daart kulukulu pe sɔŋɔ kum nɪ, naa o paart dim je sum maama nɪ yɪ o wu kwe o bri-ba.

¹⁴We nijonnu Ezayi deen ma vu Ezekiasi te yɪ o bwe-o o wɪ: «Nɔɔna bantv nuŋi yən nɪ mv ba ba nmv te? Ba nan tagɪ bæ mv dɪ nmv?» Ezekiasi ma ləri o wɪ: «Ba nuŋi Babilɔni tuv yigə yigə mv ba ba.»

¹⁵Ezayi daa ma bwe o wɪ: «Bæ mv ba nii ba na n sɔŋɔ kum wɔni?» Ezekiasi ma ləri o wɪ: «Amv bri-ba wəenu tɩv maama na tigi a jɪjɪgɪrv di sum wɔni tɩn mv. Kulukulu wu daart yɪ a wu bri-ba.»

¹⁶Ezayi dɪ ma ta dɪ Pe Ezekiasi o wɪ: «Nan cəgi Baŋa-We na jɪgɪ kwərə kalv sɪ Dɪ pa-m tɩn: ¹⁷Ta n ye nɪ maŋa lagɪ ka yɪ sɪ Babilɔni tuv tiinə ba ba pe jɪjɪgɪrv tɩv maama na tigi n sɔŋɔ kum wɔni tɩn, dɪ tɩv n nabaara bam na yaart ba la ba tiŋi tɩn ba ja ba vu ba titɪ tuv kum. Kulukulu daa bá daart kv pa abam. Baŋa-We ni dum mv kontv. ¹⁸Nmv titɪ dwi dum dɪ wó tɔgɪ ba wəli da. Ba nan na jaanɪ-ba ba yɪ da, baá lwi n biə bam mv sɪ ba taa tɩvɪ Babilɔni tuv pe sɔŋɔ nɪ.»

¹⁹Ezekiasi na ni kontv tɩn mv o tagɪ dɪ Ezayi o wɪ: «Baŋa-We na pe-m kwərə kalv sɪ n pa-nɪ tɩn lana.» Berɟwaanɪ o buŋɪ o titɪ nɪ o wɪ: «Kv na kɪ kontv, cam bá yɪ dɪbam amv paart dim maŋa kam

nɪ, yɪ a nɔɔna wó taa zɔvɪ dɪ bicar-zuru.»

Ezekiasi tɔvni

²⁰Ezekiasi deen na di paart yɪ o kɪ wəenu tɩv tɩn, dɪ o titɩv-kamunə yam maama, kv wəli dɪ o na kvɪ bugə yɪ o kɪ na-fɪra pa tuv kum nɔɔna wai ba mɔɔni na tɩn, ba pɔpɔni-tɪ ba tiŋi *Zuda Tɩv Pwa Cibari* tɔnɔ kum wɔni. ²¹Ezekiasi ma tɪ yɪ o bu Manasɪ ləri o yuu nɪ o ji pe.

Zuda tɩv Pe Manasɪ taanɪ

21 Manasɪ deen jɪgɪ bɪna fugə-yale mv yɪ o di paart dɩm. O ma jəni Zeruzalem nɪ o di paart o kɪ bɪna fiinnu-yanu. O nu yɪrv mv Hefiziba. ²Manasɪ deen tɩvɪ lwarɩm o cəgɪ Baŋa-We yigə dɪ o na lwəni titɩv-zɔɔna yalv dwi-ge tiinə na yəni ba kɪ yɪ We zəli-ba tɪga kam nɪ Dɪ daart Dɪ pa Yisɪrayelɪ tiinə bam jəni tɩn. ³O joori o lɔ jwənə kaanɩm je silv o ko Ezekiasi deen na cɪcɪgɪ o yagɪ tɩn mv o zɪgɪ. O ma lɔ bimbinə o zɪgɪ Baalt jwəm zulə ŋwaanɪ o daart o cwi Asera nyunyugv daa nunɛnɪ Yisɪrayelɪ tuv pe Akabɪ deen na kɪ te tɩn. O ma tiiri o zuli calɩcwɪ sum dɪ. ⁴O deen ta lɔgɪ jwənə kaanɩm

bimbinə mu o zigi Baŋa-We digə kam ni. Baŋa-We ya tagi jəgə kam kuntu taani mu wi: «Zeruzalem yi tu kulu wɔni nɔɔna na wɔ taa zuli a yiri da tun mu.» ⁵O ta logi bimbinə mu Baŋa-We digə kam konkwallu tile tum wɔni si nɔɔna taa mai ba zuli calɔwi sum. ⁶O ma ja o tuti bu o zwe mim wɔni o ma o ki kaanum. O ma ki vura, di yi-nara tutuŋa, o tiŋi nɔɔna yi ba bɛi nɔɔna jwəru, o ta tɔgi liri mwaanu tiinə kwaga. O deen tiini o tuŋi lwarum o cɔgi Baŋa-We yigə pa Baŋa-We bani zaŋi did-o.

⁷Manasi deen pe ba sari Asera nyinyugu daa mu yi o kwe-ka o zigi Baŋa-We digə kam ni o jigi o kaana. Baŋa-We deen taga je sum kuntu taani di Davidi, di o bu Solomɔn o wi: «Digə kantu na zigi Zeruzalem ni tun mu yi jəgə kalu amu na kuri Yisrayeli dwiə yam maama wɔni si nɔɔna taa zuli amu yiri da si ku ta ve maŋa maama. ⁸Yisrayeli tiinə bam na yɔɔri ba tɔgi kwiə yalu a na pe-ba tun, yi ba se niə yalu a na tɔgi Moyisi baŋa a pa-ba tun maama, amu bá pa cwəŋə si nɔɔna zəli-ba si ba nuŋi da tɔga kalu amu na pe ba nabaara bam tun.» ⁹Zuda dwi tiinə bam nan wu se Baŋa-We ni dum. Manasi ma ja-ba o vu o di tusim wɔni. Ba ma tiini ba tuŋi lwarum si

ku dwəni lwarum dilu dwi-ge tiinə na yəni ba ki yi We cɔgi-ba Di daari Di kwe ba tɔga kam Di pa Yisrayeli tiinə bam tun.

¹⁰Baŋa-We ma tɔgi Di nijonə bam baŋa o ta Di wi: ¹¹«Zuda pe Manasi tiini o tuŋi tutuŋ-zɔɔna ku ja gaali. O ma tuŋi lwarum si ku dwəni Amɔɔri tiinə balu deen na maŋi ba wura yi Yisrayeli tiinə bam laan ba tun na ki te tun. O ma pa Zuda tiinə bam di cɔgi di ba na tɔgi ba kaani o jwənə yam tun. ¹²Kuntu ŋwaani Baŋa-We dum na yi Yisrayeli tiinə We tun taga tuntu mu ni: «Amu wɔ pa lɛɛru yi Zeruzalem tuw nɔn-biə bam di Zuda tiinə bam maama si ku ki balu na wɔ ni ku ŋwa tun yəu. ¹³Amu wɔ waari Zeruzalem tiinə bam si ku maŋi di a deen na ki te di Samari tiinə bam di ba pe Akabi dwi dum tun. Amu wɔ saari Zeruzalem tiinə bam a yagi, ni ba na zari zuŋa ba guguni ka wuu yi ba pipiri ka ni ba pu tɔga ni te tun mu. ¹⁴Amu nan ta wɔ vin a nɔɔna balu ta na daari tun yi a kwe-ba a ki ba duna juŋa ni si ba di-ba ba daari ba vri ba juŋirɔ. ¹⁵Amu wɔ ki kuntu beŋwaani ba tiini ba tuŋi lwarum ba cɔgi a yigə yi ba zaŋi a bani. Ku zigi maŋa kalu ba nabaara bam na nuŋi Ezipti tuw ni tun ba maŋi ba ki kuntu mu si ku ba ku yi zum.»

¹⁶Manasi deen ta pe nɔn-ɲuna zanzan ga ba ɲwia pa ba jana taagi Zeruzalem tuw kum ni maama. O ki lwarum dum kuntu mu o weli di o ya na marɔi o ki te o pa Zuda tiinɛ bam tusi ba cɔgi Baɲa-We yigɛ tun.

¹⁷Manasi deen na di paari yi o ki wɛnnu tilu tun, di o tituɲa yam maama, ku weli di o na ki lwarum yalɔ tun, ba pupuntɛ-ti ba tiɲi *Zuda Tiw Pwa Cibari* tɔnɔ kum woni.

¹⁸Manasi ma ti yi o vu o kwɛ te. Ba ma kwe-o ba ki o sɔɲɔ kadugɛ kam ni. Ku deen yi Yuza kadugɛ mu. O bu Amɔn ma lɛri o yuu ni o ji pɛ.

Zuda tiw Pe Amɔn taani

¹⁹Amɔn deen jigi buna fiinle-yale mu yi o di paari. O ma jɛni Zeruzalem ni o di paari dum o ki buna yale. O nu yiri mu Mesulemeti wulɔ na yi Haruzi bukɔ yi o nuɲi Yotiba tun. ²⁰Amɔn deen tuɲi lwarum o cɔgi Baɲa-We yigɛ mu ni o ko Manasi na ki te tun. ²¹O ko tituɲ-naga kam mu o yɔɔri o kwe. O deen kaani jwɛnɛ yalɔ o ko deen na kaani tun yi o tiiri o zuli-ya mu. ²²Amɔn mɛ o kwaga mu o ya Baɲa-We dum o nabaara na zuli tun. O ma vin si o tɔgi Baɲa-We cwɛɲɛ kam.

²³Amɔn tuti tintuɲna bam ma lo o kwaga ni ba ki ni daani yi ba gu-o

pe sɔɲɔ kum ni. ²⁴Zuda tiw nɔn-biɛ bam di ma zaɲi ba gu balɔ maama na loɲi Amɔn kwaga ni tun. Ba ma tiɲi Amɔn bu Zuziasi pa o lɛri Amɔn yuu ni o di paari.

²⁵Amɔn deen na di paari yi o ki wɛnnu tilu tun, ba pupuntɛ-ti ba tiɲi *Zuda Tiw Pwa Cibari* tɔnɔ kum woni.

²⁶Ba ma kwe Amɔn yira yam ba ki o yibeeli ni Yuza kadugɛ kam ni. O bu Zuziasi ma lɛri o yuu ni o di paari dum.

Zuda tiw Pe Zuziasi taani

22 Zuziasi deen jigi buna nana mu yi o di paari dum. O ma jɛni Zeruzalem ni o di paari dum o ki buna fiintɔ-dɔdɔ. O nu yiri mu Yedida wulɔ na yi Adaya bukɔ yi o nuɲi Bozekati tun. ²Zuziasi tituɲa deen su Baɲa-We yi lanyiranɛ. O yɔɔri o kwe cwe silɔ o nabaaru Davidi deen na tɔgi tun mu, yi o wu ywɛri si woni.

³Pe Zuziasi paari dim buna fugɛ-nana bini dum ni mu o tuɲi Azalta bu Safan na yi Mesulam naa tun si o vu Baɲa-We digɛ kam ni. Safan deen yi pe sɔɲɔ tɔn-pupunnu mu. Zuziasi ma ta di Safan o wi: ⁴«Zaɲi n vu kaanum nakwi tu Hilkiya te n ta dɔd-o si o jeeli sɛbu kulɔ We-digɛ ni-yirina bam na joɲi nɔɔna bam tee ni ba

tiŋi tun ni. ⁵O laan wó kwe-ku o pa balu na nii Baŋa-We digə kam kweem tutuŋa baŋa ni tun si bantu joŋi ba ma ŋwi tintuŋna balu na wura ba fəgi ba kwe digə kam tun. ⁶Tintuŋna bam kuntu maa yi gwaru, di lwara, di kandwa-cirna mu. Ba maŋi si ba ma səbu kum ba yəgi de, di kandwa yalu ba na yari piu yura ni tun si ba ma ba fəgi ba kwe We-digə kam. ⁷Ku na yi balu ba na wó pa-ba səbu kum tun, ku dai si ba jeeli səbu kum ba bri jaja, bantu na yɔɔri ba tuŋi di ciga tun ŋwaani.»

Hilkiya ne We niə tɔnɔ kum

⁸Safan na pe Hilkiya pe kwərə kam tun, mu Hilkiya tagi did-o o wi: «We niə tɔnɔ kum mu tintu a na nea Baŋa-We digə kam wuni.» O ma kwe-ku o pa-o. Safan ma joŋi o karumi. ⁹O ma joori o vu ta di pe Zuziasɔ o wi: «Pe, nmu dideera bam kwe səbu kulɔ ya na tigi We-digə kam ni tun ba pa balu na nii Baŋa-We digə kam kweem tutuŋa baŋa ni tun.» ¹⁰Safan ta ma ta di pe wum o wi: «Kaanum tu Hilkiya mu kwe tɔnɔ kuntu o pa-ni.» O ma karumi tɔnɔ kum o bri pe wum.

¹¹Pe Zuziasɔ na ni We niə tɔnɔ kum cibari tun mu o wuu cəgi zanzan. O ma ja o gwaaru o

kaari. ¹²O ma daari o ta di kaanum tu Hilkiya, di Safan bu Ahikam, di Mikaya bu Akbəri, di o tɔn-pupunnu Safan, ku wəli di Asaya na yi pe wum yura tintuŋnu tun o wi: ¹³«Ve-na We-digə kam á loori Baŋa-We kulɔ na pupuni tɔnɔ kuntu wuni tun ŋwaani, si di wani di lwarɔ Dɔ wubuŋa. Ki-na kuntu á pa amu, di Zuda tiinə bam maama. Baŋa-We bani mu yɔɔri di wiirə dibam baŋa ni, beŋwaani di nabaara bam wu tuŋi ba tɔgi niə yalu na pupuni dibam ŋwaani tɔnɔ kuntu wuni tun.»

¹⁴Hilkiya, di Ahikam, di Akbəri, di Safan, ku wəli di Asaya maama ma zaŋi ba vu Zeruzalem jə-duŋa laŋa kam ni si ba na di We ni-joŋ-kana kalɔ yiri na yi Hulida tun. O maa yi Tikiva bu Salum kaani mu. Tikiva di deen yi Harasi wulu na nii pe wum gwaaru baŋa ni tun bu mu. Nɔɔna bam ma ŋɔɔni di Hulida. ¹⁵O di ma ləri-ba o wi: «Baŋa-We dum na yi Yisrayeli tiinə We tun kwərə mu tintu: Ve-na a ta di nɔɔnu wulu na tuŋi abam amu tee ni tun ni: ¹⁶«Baŋa-We kwərə mu tintu: Amu wó pa leeru yi n tu kum di ku nɔn-biə bam maama, si ku maŋi di kulɔ maama na pupuni tɔnɔ kuntu wuni yi Zuda tu pe wum karumi tun. ¹⁷Beŋwaani, Zuda tiinə bam vin amu mu yi ba daari ba

kaani wa-yɔɔrv. Ba ma zaɲi a bani di ba jia na ki jwənə yalɔ tun. Kuntu ɲwaanɔ a ban-lum dɔm wó tu tu kuntu baɲa nɔ. Di nan bá fɔgi di zuri maɲa di maɲa ¹⁸Ku nan na yi Zuda pɛ wum titi na tɔɲi abam amu tee nɔ si á lwarɔ Baɲa-Wɛ wubɔɲa tun, Baɲa-Wɛ dɔm na yi Yisrayeli tiinə We tun na tagi kulɔ did-o tun mu tuntɔ: Ku na yi taani dilɔ na wu tɔnɔ kum wunɔ yi n ni-di tun, ¹⁹amu nɛ nmɔ wuv na cɔgi yi n tu n titi amu yigə nɔ di n na ni nɔ a bani zaɲi tu kuntu di ku nɔɔna bam baɲa nɔ tun. N ta ma maani nɔ: kampwəl-balwara mu wu tu kum baɲa nɔ yi kuɔ tu ku saari. Nmɔ nan na kaari n gwaaru yi n keeri amu yigə nɔ tun ɲwaanɔ, amu ni nmɔ loro kum. ²⁰Kuntu ɲwaanɔ amu wó pa-m cwəɲə si n ti n titi tuunɔ, si n yi na leerv tulɔ a na wó pa ti yi tu kuntu tun.»

Tuntuɲna bam ma ja We ni-joɲ-kana kam kwərə ba joori ba vu ba pa Pɛ Zuziasɔ.

Pɛ Zuziasɔ tu o kwe ni-məɔ dɔm

23 Pɛ Zuziasɔ deen ma pa ni si Zeruzalem di Zuda tunɔ maama nakwa bam la daani o yigə nɔ. ²O ma ja Zuda tiinə bam maama di Zeruzalem nɔn-biə bam maama, ku wəli di We ni-joɲnə bam di

We kaanum tiinə bam o vu o zu We-di-kamunu kum wunɔ. Ku maa yi nɔɔna bam maama, nabwənə di nadunə di mu. Pɛ wum ma zigɔ ba yigə nɔ o karimɔ We niə tɔnɔ kulɔ ba deen na nɛ Baɲa-Wɛ digə kam nɔ tun o bri-ba. ³Pɛ wum ma zigɔ We-digə kam ywe dɔm təɲə nɔ o fɔgi o goni ni di Baɲa-Wɛ nɔ: oó kwe o wuv maama o joori o tɔgi Baɲa-Wɛ, yi o sɛ Dɔ niə yam, di Dɔ zaasum dɔm, di o cullu tum maama, nɔ ku na pupunɔ We niə tɔnɔ kum wunɔ te tun. Nɔn-kɔgɔ kum maama di ma tɔgi ba sɛ Zuziasɔ ni-gonim dɔm.

⁴Pɛ Zuziasɔ ma ta di We kaanum nakwɔ tu Hilkiya, di balɔ na saɲi o kwaga tun, di We-digə kam ni-yirina bam si ba zu Baɲa-Wɛ digə kam wunɔ ba kwe zila yalɔ ba na mai ba zuli Baali di Asera jwənə yam tun, di yalɔ ba na mai ba zuli calɛwɔ sum tun ba ja ba nuɲi. Zuziasɔ ma ja wəənu tuntɔ maama o nuɲi Zeruzalem tu kum wunɔ o vu o zwe-ti Sidrɔn bolo kum je sum nɔ. Ba ma daari ba ja ti tuntwarum ba ja ba vu Betelɔ.

⁵Zuziasɔ ma li kaanum tiinə balɔ Zuda pwa bam deen na kuri si ba taa kaani jwənə Zuda tunɔ dɔm di Zeruzalem nawuure yam digə kam nɔ tun o yagi. Kaanum tiinə bam kuntu deen mu yəni ba ki zweem kaanum ba pa Baali jwəm dɔm, di

wapuli dum, di cana kam, di calɛwi sum maama. ⁶Zuziasɪ ta ma kwe Asera nyinyugu daa kam We-digə kam wunɪ o ja o vu Sɪdrɔn bolo kum o zwe ka maama. O ma pe ka tuntwarum dum o cu ywali-ywali o daari o duli-di o yagi tu kum non-biə yibeelə je sum ni. ⁷O ta ma cɔgi di silu na wu Baɲa-We digə kam ni yi baara balu na tuɲi kabwəɲə tutuɲa zuvri da tun. Ku maa yi daani mu kaana badonnə sɔ gwaaru tulu ba na mai ba zuli Asera jwəm dum tun. ⁸O deen ma ja kaanum tiinə balu maama na zuvri Zuda tunti dum ni yi ba kaani jwənə yam tun o joori Zeruzalem. Ba wara-je bimbina yalu maama na zigɪ Geba ni, si ku vu ku yi Beer-Seba tun, o pe ya ji kafe mu. Ku ta na yi bimbina yalu na wu tu kum manco-puna ni ni yi ba ki kaanum ba pa ciciri da tun, Zuziasɪ cɔgi ya maama mu o yagi. Bimbina yam kuntu deen wu tu kum ni dum jagwiə seeni mu. Ba me tu didɛɛru Zozwe yiri mu ba bəi ni dum kuntu. ⁹Di ku maama di, ba deen wu pe kaanum tiinə bam kuntu cwəɲə si ba da ba tuɲi Baɲa-We bimbim dum tutuɲa Zeruzalem ni. Ba nan pe-ba cwəɲə si ba da di ba donnə kaanum tiinə bam mu ba di dipe dilu ba na wu ki dabili ku wunɪ tun. ¹⁰Zuziasɪ

ta ma cɔgi Tofeti bimbim dum na wu Ben-Hinom bolo kum ni tun, si nɔɔn-nɔɔnu daa yi wani o ja o bəkərə naa o buko o ma o ki zweem kaanum o pa Moloki jwəm dum. ¹¹O ma ja sise nyinyuru tulu Zuda pwa badonnə ya na tɔgi ti baɲa ba zuli wapuli dum tun o cɔgi o yagi. O ta ma zwe sise tərikooru tum di. Tuntu maama deen zigɪ Baɲa-We digə kam ni seeni, kunkolo kudonɲi me tu kum didɛɛru Netan-Meleki na zuvri tun mu.

¹²Ku ta na yi jwənə kaanum bimbina yalu Zuda pwa badonnə na logɪ ba zigɪ Ahazi nayu kum ni tun, ku wəli di yalu Pe Manasi na logɪ Baɲa-We digə kam kunkwallu tile tum ni tun, Zuziasɪ ma cɔgi-ya o yagi. O deen vaari ya maama o di tuga ni mu, o daari o ciɛɛgi-ya o pe o lo o yagi Sɪdrɔn bugə kam ni. ¹³Zuziasɪ ta ma cɔgi jwənə kaanum bimbina yalu na wu Zeruzalem wa-puli seeni yi ya maɲi di «Cɔgum Piu» jagwiə seeni tun o yagi. Yisrayeli tu pe Solomɔn deen mu logɪ bimbina yantu o zigɪ. O deen logɪ-ya o pa Asetari wo-zɔɔni dilu Sidɔn tiinə na zuli tun, di Kemosi wo-zɔɔni dilu Moabi tiinə na zuli tun, ku wəli di Moloki wo-zɔɔni dilu Amɔn tiinə na zuli tun mu. ¹⁴Zuziasɪ deen bwəri kandwa

yalu ba na cwi ba jwənə yam
ɲwaanɪ tun mu mugə-mugə, o daari
o go Asera nyinyugu dɛ sum o di
tɔga ni. O laan ma kwe nabiinə kwi
o lo o faari jəgə kam.

¹⁵ Zuziasɪ dɛɛn ta ma bwəri jwəm
bimbim dɪlɔ na wu Betelɪ ni tun o
yagi. Ku yɪ Nebatɪ bu Zeroboam
dɛɛn mu logɪ-dɪ o zɪgɪ pa Yisrayelɪ
tiinə dɪ tɔgɪ dɪd-o ba tɔɲɪ lwarɪm.
Zuziasɪ yɔɔrɪ o cɔgɪ bimbim dɪm dɪ
wara-je sum kuntɔ maama mu. O
ma zwe-tɪ o daari o cu ti tuntwarɪm
ywalɪ-ywalɪ. O ta ma zwe Asera
nyinyugu daa kam dɪ o wəli da.

¹⁶ Zuziasɪ ma kaagɪ o nii o na
yibeelə yadonnə na wu zoŋo kum
baɲa ni tun. O ma pa ba li twa bam
kwi ba zwe-sɪ bimbim dɪm baɲa
ni ba ma ba cɔgɪ-dɪ. O kəm dɪm
kuntɔ mu pɛ Wɛ tuntɔɲɔ wum ya
na wuuri o ta Baɲa-Wɛ kwərə te tun
sunɪ ku kɪ. Ba dɛɛn na di candiə yɪ
Pɛ Zeroboam zɪgɪ bimbim dɪm tɔŋə
ni tun mu Wɛ tuntɔɲɔ wum tagɪ
kuntɔ.

Zuziasɪ laan ma pipiri o toli o na
faɲa faɲa Wɛ tuntɔɲɔ wum yibeeli.
¹⁷ O ma bwe o wɪ: «Wɔɔ yibeeli mu
tuntu?» Betelɪ nɔɔna bam ma ləri ba
wɪ: «Ku yɪ mɛ ba na kɪ Wɛ tuntɔɲɔ
wulu dɛɛn na nɔɲɪ Zuda yɪ o ta faɲa
faɲa o wɪ kulɔ wó kɪ bimbim duntu

Betelɪ ni, ni nmu zum na yɔɔrɪ n
kɪ-dɪ te tun mu.» ¹⁸ Zuziasɪ ma ləri o
wɪ: «Nan yagi-na yibeeli duntu sɪ dɪ
taa wura. Nɔɔn-nɔɔnɔ yɪ guri o kwi
sum.» Ba ma sunɪ ba yagi wuntu dɪ
Wɛ nijonɲu kalɔ ya na nɔɲɪ Samari
tun kwi sum.

¹⁹ Ku daari, ku na yɪ wara-je sɪlɔ
Yisrayelɪ tiinə pwa badonnə ya na
logɪ Samari tuntu dɪm ni pa ba zaɲɪ
Baɲa-Wɛ banɪ tun, Zuziasɪ dɛɛn cɔgɪ
sɪ bimbina yam maama o yagi mu,
ni o na maɲɪ o kɪ te Betelɪ ni tun.
²⁰ Zuziasɪ ta ma gu kaanum tiinə
balɔ maama ya na kaanɪ jwənə je
sum kuntɔ ni tun bimbina yam baɲa
ni. O ma daari o zwe nabiinə kwi ya
baɲa ni. Kuntɔ na ti tun, o ma joori
Zeruzalem.

Pakɪ candiə kam

2 Wənu Kɪbarɪ tɔnɔ 35:1-19

²¹ Pɛ Zuziasɪ dɛɛn ma pa Zuda
tiinə bam maama ni sɪ ba di Pakɪ
candiə kam ba ma zuli ba Tu
Baɲa-Wɛ, ni ku na pupunɪ Wɛ niə
tɔnɔ kum wunɪ te tun. ²² Ba wu
fɔgɪ ba di candiə kantɔ doɲ ku
zɪgɪ maɲa kalɔ ni sarɪya-dirə na te
Yisrayelɪ dɪ Zuda tiinə bam yɪ ba
ta wu tiɲɪ pɛ tun. ²³ Zuziasɪ paari
dim bina fugə-nana binɪ dɪm ni

mu ba laan joori ba di Paki candiə kam Zeruzalem ni si ba ma ba zuli Baŋa-We.

Pe Zuziasi tutuŋa yadonnə

²⁴Zuziasi deen kwaani o kwe tu kum si ku tɔgi niə yalu maama na pupuni tɔnɔ kulu wuni We kaanum tu Hilkiya na ne Baŋa-We digə kam ni tun mu. O ma li ciciri vura, di sampwəri, di wa-yɔɔru, di jwənə, di wo-zɔɔna maama pa ya daa təri Zeruzalem di Zuda tuni dum maama ni. ²⁵Pwa balu maama deen na loori Zuziasi yigə ba di paari tun, di balu maama na saŋi o kwaga tun wuni, pe tərə o na kwaani ni wuntu te. Zuziasi deen zuli Baŋa-We di o bicari maama, di o wubuŋa maama, ku wəli di o dam maama, yi o yɔɔri o tɔgi Moyisi niə yam na bri te tun.

²⁶Di kuntu maama di, Baŋa-We bani deen ta zaŋi mu di Zuda tiinə bam, Pe Manasi na tiini o tuŋi lwarum yi o zaŋi We bani tun ŋwaani. ²⁷Baŋa-We ma ta o wi: «Amu lagi a zəli Zuda tiinə bam a yigə ni mu, ni a na maŋi a ki Yisrayeli tiinə bam te tun. Ku ta na yi Zeruzalem tu kulu a na kuri a pa a tuti tun, amu wó vi-ku, yi a daari a vin amu digə kalu a na tagi ka taani

ni: ka zigi a yuri dum zula ŋwaani tun.»

Zuziasi na tigi najara wuni te tun

2 Wənu Kibari tɔnɔ 35:20-27

²⁸Zuziasi deen na di paari yi o ki wənu tulu tun, di o tutuŋa yam maama, ba pupuni-ti ba tiŋi Zuda Tw Pwa Cɪbəri tɔnɔ kum wuni.

²⁹Maŋa kalu Zuziasi deen na yi pe tun, mu Ezipi tu Pa-faru Neko zaŋi di o jar-kərə bam o vu Efrati bugə kam seeni si o wəli Asiiri pe wum. Zuziasi di ma nuŋi si o jeeri Pa-faru Neko di najara si o ci o yigə. Pe Neko ma jeer-o Megido ni o gu-o. ³⁰Zuziasi tintuŋna bam ma kwe o yira yam ba ki təriko ni ba ja ba joori Zeruzalem. Ba ma ki-o o tuti yibeeli dum ni. Zuda tiinə bam ma kuri Zuziasi bu Yoahazi ba tiŋ-o paari si o ləri o ko wum yuu ni.

Zuda tu Pe Yoahazi taani

³¹Yoahazi deen jigi buna fiinle-yatɔ mu yi o di paari dum. O ma jəni Zeruzalem ni o di paari dum o ki canɩ sɩtɔ. O nu yuri mu Hamutali. Wuntu maa yi Zeremi wulu na nuŋi Libina tun bukɔ. ³²Yoahazi deen tuŋi lwarum o cɔgi Baŋa-We yigə, ni o nabaara di

na kɪ te tɪn mʊ. ³³Pa-farʊ Neko dɛɛn ma ja Yoahazɪ o vu Ribila o kɪ o pɪna digə nɪ, sɪ o daa yɪ na cwəŋə o di paartɪ Zeruzalɛm nɪ. Tɪw kʊm kʊntʊ wʊ Hamatɪ provenɪ dʊm nɪ mʊ. O ma daartɪ o fɪn Zuda tiinə sɪ ba ŋwɪ lampoo na yɪ səbu-pɔŋo kilo mʊrrʊ tɪtɔ dɪ biə-yana (3,400), kʊ wəli dɪ səbu-sɪŋa kilo fiintɔ-tuna (34) tɪn. ³⁴Pɛ Neko ma kwe Zuziasɪ bu Eliyakʊm o tiŋ-o paartɪ sɪ o ləri o ko yuu nɪ. O ma ləri Eliyakʊm yɪrɪ dʊm pa dɪ yɪ Yeoyakim. O ma daartɪ o ja Yoahazɪ o vu o yagɪ Ezipi nɪ. Kʊ yɪ dʌantɪ mʊ Yoahazɪ tɪga. ³⁵Yeoyakim dɛɛn ma pa Zuda tiinə bam ŋwɪ lampoo ba pa-o sɪ kʊ maŋɪ dɪ ba dɪdʊa dɪdʊa tɪga kam na matɪ te tɪn. O ma joŋɪ lampoo kʊm kʊntʊ o ŋwɪ Pɛ Neko na bwe-o səbu kʊlʊ tɪn.

Zuda tɪw Pɛ Yeoyakim taanɪ

³⁶Yeoyakim dɛɛn jigɪ bɪna fiinle-yanu mʊ yɪ o di paartɪ. O ma jəni Zeruzalɛm nɪ o di paartɪ dʊm o kɪ bɪna fugə-dɪdʊa. O nu yɪrɪ mʊ Zebuda na yɪ Pedaya wʊlʊ na nʊŋɪ Ruma tɪn bukɔ. ³⁷O dɪ dɛɛn tʊŋɪ lwarɪm o cɔgɪ Baŋa-Wɛ yigə, nɪ o nabaara bam ya na kɪ

te tɪn mʊ. ¹Maŋa kalʊ Yeoyakim dɛɛn na di paartɪ tɪn mʊ Babilɔnɪ tɪw pɛ Nebukadnetsarɪ cəŋɪ Zuda tɪw maama o te. Kʊntʊ ma pa Yeoyakim maŋɪ Nebukadnetsarɪ dam kuri nɪ o kɪ bɪna yatɔ. Yeoyakim dɛɛn ma ləri o wʊbʊŋa yɪ o vɪn Nebukadnetsarɪ nɪ. ²Baŋa-Wɛ ma pa jar-kərə nʊŋɪ Babilɔnɪ, dɪ Siiri, dɪ Moabɪ, dɪ Amɔn tʊntɪ dʊm ba vu ba kɪ jara dɪ Zuda tiinə bam. Baŋa-Wɛ dɛɛn maŋɪ o tɔgɪ o nijɔŋnə bam baŋa nɪ o kaantɪ Zuda tiinə bam wɪ: baá na cɔgʊm kʊntʊ doŋ. ³Lɛɛrʊ tɪlʊ na sunɪ tɪ yɪ-ba tɪn mʊ Baŋa-Wɛ pɛ nɪ sɪ tɪ kɪ. Dɪ wʊbʊŋa ma ja sɪ Dɪ zəli Zuda tiinə bam Dɪ yigə nɪ, Pɛ Manasɪ na tʊŋɪ lwarɪm yalʊ tɪn ŋwaanɪ. ⁴Manasɪ dɛɛn na kɪ te tɪn, o gʊ balʊ na yɪ nɔn-ŋʊna tɪn mʊ pa ba jana taagɪ Zeruzalɛm tɪw kʊm nɪ maama. Kʊntʊ ŋwaanɪ Baŋa-Wɛ vɪn sɪ Dɪ yagɪ o lwarɪm Dɪ ma cɛ-o.

⁵Yeoyakim dɛɛn na di paartɪ yɪ o kɪ wəɛnu tɪlʊ tɪn, dɪ o tɪtʊŋa yam maama, ba pʊpʊnɪ-tɪ ba tiŋɪ *Zuda Tɪw Pwa Cɪbarɪ* tɔnɔ kʊm wʊnɪ.

⁶Yeoyakim ma tɪ yɪ o bu Zekonia ləri o yuu nɪ o di paartɪ.

⁷Ezipi pɛ wʊm daa wʊ sɛ sɪ o nʊŋɪ o kɪ najara, bɛŋwaanɪ Babilɔnɪ tɪw pɛ mʊ maŋɪ o cəŋɪ Ezipi tɪw maama

o te, ku zigi Ezipi bu-tula kam seeni si ku vu ku yi Efrati bugə kam je sum maama.

Zuda tuw Pɛ Yehoyakini taani

⁸Yehoyakini deen jigi bina fugə-nana mu yi o di paari. O ma jəni Zeruzalem ni o di paari dum o ki canɔ sitɔ. O nu yiri mu Newusita. O maa yi Elinatan buko yi o nunji Zeruzalem tun mu. ⁹Yehoyakini deen tunji lwarum o cɔgi Baŋa-Wɛ yigə, ni o ko wum di na ki te tun mu.

¹⁰Yehoyakini paari dim maŋa ni mu Babilɔni tuw pɛ Nebukadnetsari tunji o jar-kərə si ba vu ba li Zeruzalem tuw di najara. Ba ma vu ba kaagi tuw kum ba pu. ¹¹Pɛ Nebukadnetsari tuti di ma tɔgi o yi da yi o nɔɔna bam ta wura ba ki jara di tuw kum. ¹²Zuda tuw pɛ Yehoyakini, di o nu, di o tintuŋna, di o didɛera, di o nakwa bam maama ma se ba pa Babilɔni pɛ wum. Babilɔni pɛ wum ma pa ba ja Yehoyakini ba pi.

Kuntu deen ki Pɛ Nebukadnetsari paari dim bina nana bini dum ni mu. ¹³O ma vri lɔnni wəenu tɔlu maama na wu Baŋa-Wɛ digə kam ni, di pɛ sɔŋɔ kum ni tun o ja o viiri, ni Baŋa-Wɛ na wuuri Dɔ ta

ni: kuɔ ki te tun. O ma daari o kuri sɛbu-sɔŋa wəenu tɔlu Yisurayeli tuw pɛ Solɔmɔn deen na ki o zigi Baŋa-Wɛ digə kam ni tun maama o ja o viiri. ¹⁴O ma yɔɔri o kwe Zeruzalem nɔn-biə na yi murrɔ fugə tun o ja o vu o tuti tuw. Ku deen yi ba jar-kərə bam, di ba didɛera bam, ku wəli di balu na yi gwaru di lurə tun maama mu. Balu na tiini ba yi yinigə tiinə tun yiranɔ mu o yagi tuw kum wuni.

¹⁵Pɛ Nebukadnetsari ma ja Yehoyakini, di o nu, di o kaana, di o didɛera, ku wəli di Zeruzalem tuw kum nadunə bam maama o vu Babilɔni. ¹⁶O ta ma ja jar-kərə murrɔ turpɛ, di gwaru di lurə muru didɔva. Bantu maama ye najara kəm lanyiranɔ. ¹⁷O ma pa Yehoyakini ko curu Matania ləri o yuu ni o ji pɛ. O ma ləri o yiri dum pa di yi Sedestasi.

Zuda tuw Pɛ Sedestasi taani

Zeremi 52:1-3

¹⁸Sedestasi deen jigi bina fiinle-didɔva mu yi o di paari. O ma jəni Zeruzalem ni o di paari dum o ki bina fugə-didɔva. O nu yiri mu Hamutali. Wuntu maa yi Zeremi wulu na nunji Libina tun buko. ¹⁹Zedikia deen tunji lwarum mu o

cɔgi Baŋa-Wɛ yigə, nɪ Pɛ Yeoyakim dɪ ya na kɪ te tɪn.

²⁰ Lɛɛrv tɪlv maama na kɪ Zeruzalem dɪ Zuda tiinə bam yɪra nɪ tɪn tɔgi Baŋa-Wɛ ban-zɔŋɔ kum ŋwaanɪ mv. Kɪ na kweeli te tɪn, Dɪ lɪ Dɪ yigə mv ba baŋa nɪ.

Zeruzalem tɪv na tɪv te tɪn

Zeremi 52:3-11

Pɛ Zedukɪa dɛɛn ma zaŋɪ o nuŋɪ Babilɔnɪ tɪv pɛ Nebukadnetsari kwaga nɪ. ¹ Sedesiastɪ paari dim bɪna nugu bɪnɪ dɪm canɪ fugə cana kam wɔnɪ, ka da fugə dɛ dɪm nɪ mv Babilɔnɪ tɪv Pɛ Nebukadnetsari dɛɛn tɪv o lɪ Zeruzalem dɪ o jar-kərə bam maama. Ba ma kaagi tɪv kum ba pu yɪ ba daari ba lɔ taali-kamunə ba yəri kɪ kabri sum yɪra nɪ. ² Kɪ na yɪ Sedesiastɪ paari dim bɪna fugə-dɪdɪva bɪnɪ dɪm tɪn mv Babilɔnɪ tiinə bam dɛɛn wanɪ Zeruzalem tɪv kum ba dɪ.

³ Kɪ na yɪ bɪnɪ dɪm kɔntɪv canɪ sɪna cana kam da nugu dɛ dɪm tɪn, kana dɛɛn tiinɪ ka cɛ mv pa Zeruzalem nɔn-biə bam daa ba jigɪ wɔdiu sɪ ba dɪ. ⁴ Babilɔnɪ tiinə bam ma yigi tɪv kum kabri sum ba dɪ tɪga nɪ, yɪ ba tɔgi pwəli sum nɪ ba zɪv kɪ wɔ. Zedukɪa dɪ o jar-kərə bam maama dɛɛn duri sɪ ba lu titɪv nɪ mv. Ba

ma kwe pɛ gaari cwəŋə kam, ba vu ba tɔgi nɪ dɪm na wɔ tɪv kabri sɪle sum titari nɪ tɪn, yɪ ba laan duri ba tɪv Zɪrdɛn bolo kum seenɪ. ⁵ Dɪ kɪ dɪ, Babilɔnɪ tiinə jar-kərə bam dɛɛn zəli-ba mv. Ba ma vu ba yɪ Sedesiastɪ sɪ kɪ maŋɪ dɪ Zeriko tɪ-kampari sum seenɪ. O jar-kərə bam ma pwe da yigə nɪ, yɪ ba jagɪ ba daari-o.

⁶ Ba ma zɪ Sedesiastɪ ba ja ba vu Babilɔnɪ tɪv pɛ Nebukadnetsari te. O dɛɛn wɔ Hamatɪ provensɪ dɪm tɪv Ribila nɪ mv. Nebukadnetsari ma dɪ taanɪ o vanɪ Sedesiastɪ dāanɪ. ⁷ O ma pa ba gu Sedesiastɪ biə bam, yɪ o zigɪ da o niə. Kɪ kwaga nɪ o pɛ ba pi Zedukɪa yɪə yam mv ba lɪ, yɪ ba daari ba kwe canna capɔnnɪv ba ma ba vɔ-o ba vanɪ ba ja ba vu Babilɔnɪ.

⁸ Nebukadnetsari dɛɛn na dɪ Babilɔnɪ tɪv paari o kɪ bɪna fugə-nugu bɪnɪ dɪlv nɪ tɪn, canɪ sɪnu cana kam da yarpe dɛ dɪm nɪ mv o kwaga-saŋɪv Nebuzaradan zɪv Zeruzalem tɪv kum wɔnɪ. Wɔntɪv maa yɪ Babilɔnɪ tɪv pamaŋna bam yigə tɪv. ⁹ O dɛɛn ma pa ba zwe Baŋa-Wɛ digə kam, dɪ pɛ sɔŋɔ kum, dɪ Zeruzalem sam dɪm maama. Ba dɛɛn zwe sa-ŋunɪv dwi maama mv Zeruzalem tɪv wɔnɪ. ¹⁰ Nebuzaradan ma pa nɪ pa o jar-kərə bam yɔɔrɪ ba yigi

Zeruzalem tuw kabri sum ba di tɔga ni. ¹¹O ma kalɔ nɔɔna balu ta na daari tuw kum wuni tun, ku ta weli di gwaru ta na daari tun, di balu ya na duri ba zu Babiloni tiina kɔgo kum wuni tun o ja o vu Babiloni. ¹²Ku nan na yi tuw kum yinigɛ tiina badaara, Nebuzaradan yagi-ba Zuda laɔa kam ni mu. O ma pa-ba tɔga si ba va, di vinyɛ tweeru kari, si ba taa nii si baɔa ni.

¹³Babiloni tiina bam ma zu Baɔa-We digɛ kam ba bwari canna zila yam maama. Yantu maa yi ywɛ yale yam, di war-zun-zɔɔ kulu ba na bɛi ni «Nunu kum» tun, di war-zwi zigum tɛrikooru tum. Ba ma daari ba kwe ti canna kam ba zigɛ ba ja ba vu Babiloni. ¹⁴Ba ta ma kwe zwi silu ba na wu taa mai ba pɛ tuntwarum tun, di sebulu, di wɛnu tulu na wu fɔgi ti kwe mim dum tun, di zwi silu ba na zwe wɛnu tulu lwɛm na ywɛmmɛ tun si wuni tun, di canna wɛnu tulu maama na jigɛ ti fɔgi We-digɛ cullu tum tun. ¹⁵Nebuzaradan ta ma pa ba kwe We-digɛ zila yalu maama ba na mɛ sɛbu-sɔɔa, naa sɛbu-pɔɔo ba ki-ya tun. Tuntu maa yi min-cala zwi di zwi silu ba na wu taa mai ba zigagɛ na bimbim dum baɔa ni tun mu. Ba ma kwe wɛnu tum kuntu sɛbu-sɔɔa kam di ti sɛbu-pɔɔo tum ba ja ba viiri.

¹⁶Ku na yi ywɛ yale yam, di war-zun-zɔɔ kum, didaani war-zwi zigum tɛrikooru tum, Pɛ Solomɔn deen ya pɛ ba mu wɛnu tum kuntu maama Baɔa-We digɛ cullu tum ɔwaani mu. Ti yira canna kam deen tiini ka dunɛ ka dwe si ba maɔi. ¹⁷Ywɛ yale yam dida we-baɔa seeni didwarum deen yi kanti fugɛ-nana mu. Ywe maama yuu ni ba mɛali canna nipuru mu da si di wani di tɛli digɛ kam yuu kum seeni. Nipuru yam dida maama didwarum maa yi kanti bitɔ. Ba mɛ canna mu ba so ba leeni daani ba ki da, yi ba gɔgiri kampwi tweeru biɛ ba kaagi nipuru yam. Ywɛ yale yam nipuru maama yi bidwi mu.

¹⁸Nebuzaradan deen ta jaani We kaanum nakwi tu Seraya, di o kwaga-saɔnu Sofoni, di We-digɛ kam ni-yirina batɔ bam mu o ja o viiri. ¹⁹Ku na yi balu ya ta na daari Zeruzalem tuw kum wuni tun, o ma kalɔ ba jar-kɛɛ yigɛ tu wum, di nɔɔna banu balu ya na bwɛlɛ di pɛ wum tun, di didɛɛru wulu na li nɔɔna si o weli-ba jar-kɛɛ kɔgo kum wuni tun, di nɔɔna fusurdu balu ta na wura tun o weli da o ja o viiri. ²⁰Nebuzaradan deen jaani bantɔ maama mu o vu Babiloni tuw pɛ wum te. O deen wu Hamati provensi dum tuw Ribila ni mu.

²¹ Dáani mu Babilɔni tuw pe deen pe ba gu nɔɔna bam kuntu maama. Ku deen ki kuntu mu yi ba kali Zuda dwi tiinɛ bam ba ja ba vu sa-tuw yigɛ yigɛ.

Gedalia te Zuda o pa Babilɔni tiinɛ

²² Pe Nebukadnetsari ma li Ahikam bu Gedalia si o taa nii balu ta na daari Zuda laɲa kam ni tun. Wuntu deen maa yi Safan naa. ²³ Zuda tuw jar-kɛrɛ bam di ba yigɛ tiinɛ na ni ni pe wum li Gedalia mu si o taa yi ba tuw kum yuutu tun, ba deen ma vu Gedalia te Mitspa ni. Yigɛ tiinɛ bam yira mu tintu: Netania bu Ismayeli, di Kareya biɛ Yohanan, di Zonatan, di Netofa tu Tanwumeti bu Seraya, di Maaka tu Yazania. ²⁴ Gedalia ma ki baari ba kuri ni yi o du durɛ o ta di ba o wi: «Yi taá kwari-na fuvu di Babilɔni didɛera bam. Maɲi-na yo di tuw kum ni, si á se á pa Babilɔni tuw pe, si á gwiɛ ki lanyirani ka pa abam.»

²⁵ Bini dum kuntu canɛ sirpe cana kam wuni, mu Netania bu Ismayeli na yi Elisama naa tun deen tɔgi di nɔɔna fugɛ pa ba vu Mitspa. Wuntu deen yi pa-digɛ kam wu nɔɔnu mu. O di o nɔɔna bam ma vu ba gu

Gedalia, di nɔɔna balu na wu o tee ni tun, ku na maɲi ku yi Zuda tiinɛ di Babilɔni tiinɛ di. ²⁶ Kɛm dum kuntu baɲa ni nɔɔna maama ma duri ba vu Ezipi tuw, ku na yi nabwɛnɛ bam, di didɛera bam, ku wɛli di jar-kɛrɛ yigɛ tiinɛ bam maama di, ba na kwari Babilɔni tiinɛ bam tun gwaani.

Ba na yagi Yehoyakini te tun

²⁷ Ba deen na kali Zuda tuw Pe Yehoyakini ba ja ba vu Babilɔni yi o ki bina fiinto-yarpe Babilɔni ni tun, bini dum kuntu canɛ fugɛ-sile cana kam da fiinle-yarpe de dum ni mu Babilɔni tuw Pe Evil-Merodaki ki Pe Yehoyakini zaani, yi o pur-o puna digɛ ni o yagi. Ku maa yi bini dilu Evil-Merodaki na puli o di Babilɔni tuw paari tun mu kuntu. ²⁸ O ma ki Pe Yehoyakini lanyirani, yi o pa-o jɛɲɛ je na tiini ka jigi zulɛ ka dwe je sulu pwa badonnɛ bam na wu Babilɔni ni na ne tun. ²⁹ Yehoyakini ma li o puna digɛ gwaaru tum o tiɲi. De maama wuni o ma lɛɛri o di wudiu Babilɔni tuw pe tee ni. ³⁰ Babilɔni tuw pe ta ma kwe kulu maama Yehoyakini na wú ki o yira ni tun o pa-o de maama, si ku vu ku yi o tuvuni maɲa.

Dayigə Kibarı Təno

Kıbarı Dayigə Təno kum tē Yisrayelı tiinə bam taanı sı ku wəli dı kulu na maŋı ku pupunı ku tiŋi Wē Təno kum wu twannu tidonnə tum wunı tun mu. Təno kum wu jıgı Yisrayelı tiinə dwiə yam nabaara natəga yura na pupunı ya tiŋi tun. Nii Pəərum 1-9. Wē-digə kam tuntuŋna bam dı yura pupunı ya tiŋi ku wunı, dı jar-kərə bam dı yura, ku wəli dı yigə tiinə bam dı yura. Nii Pəərum 23-27. Ku ta tē Pē Davidi yura taanı, dı o na kı tē sı o ma ti wəənu maama yigə, sı ku jwa yı cē o bu Soləmon yura dı Wē-digə kam ləəm dım.

Yisrayelı tiinə nabaara natəga kam

*Ku zıgı Adam nı sı
ku vu ku yı Abraham*

Pulim 5:1-32; 10:1-32

1 Adam mu lvgı Setı, Setı maa lu Enəsi, ²Enəsi maa lu Kenan, Kenan maa lu Mahalaleyelı, Mahalaleyelı maa lu Yerədi, ³Yerədi maa lu Henəki, Henəki maa lu Metushela, Metushela maa lu Leməki.

⁴Leməki maa lu Nowe. Nowe maa lu Semi, dı Samı, dı Zafeti.

⁵Zafeti biə bam mu tuntu:

Gomerı, dı Magəgi, dı Madayi, dı Zwavan, dı Tubalı, dı Mesəki, dıdaanı Tırası.

⁶Gomerı biə bam mu tuntu:

Asekenazi, dı Rifatı, dıdaanı Togaruma.

⁷Zwavan biə bam mu tuntu:

Elisa, dı Tarsisi tiinə bam, dıdaanı Kitimi tiinə bam, dı Dodanımı tiinə bam.

⁸Samı biə bam mu tuntu:

Kusi, dı Mizraim, dı Puti, dıdaanı Kaanan.

⁹Kusi biə bam mu tuntu:

Sabaa, dı Avıla, dı Sabita, dı Raama, dıdaanı Sabetıka.

Raama biə bam mu tuntu:

Seba dı Dedan.

¹⁰Kusi bu wudoŋ deen yı Numrədi. Numrədi ma da yigə o ji dayigə babıa lvgu kum nı.

¹¹Mizraim biə bam mu tuntu:

Luudi tiinə bam, dı Anamı tiinə bam, dı Leabi tiinə bam,

1:7 Tarsisi = Espanyı, Kitimi = Sipri 1:8 Mizraim: = Ezipi

dɩ Naftuyi tiinə bam, ¹²dɩ Patrɔstɩ tiinə bam, dɩ Kasluyi tiinə bam, dɩdaani Kaftɔrɩ tiinə bam. (Filisi tiinə bam deen nuɲi Kasluyi dwi dum nɩ mu.)

¹³Kaanan biə bam mu tuntu:
Sidɔn mu deen yɩ o bu-kwɩan.
Hetɩ tiinə bam dɩ ma wəli da, ¹⁴dɩ Yebusi tiinə bam, dɩ Amɔɔrɩ tiinə bam, dɩ Girgastɩ tiinə bam, ¹⁵dɩ Hevi tiinə bam, dɩ Ariki tiinə bam, dɩ Sini tiinə bam, ¹⁶dɩ Arvadi tiinə bam, dɩ Semiari tiinə bam, dɩdaani Yematɩ tiinə bam.

¹⁷Semi biə bam mu tuntu:
Elam, dɩ Asuuri, dɩ Arapazadı, dɩ Luudi, dɩdaani Aram.

Aram biə bam mu tuntu:
Utsi, dɩ Uli, dɩ Getɛrɩ, dɩdaani Mesɛkɩ.

¹⁸Arapazadı deen lugi Siloe mu. Siloe dɩ ma lu Heberɩ. ¹⁹Heberɩ dɩ deen lugi biə bale mu: Ba dɩdva yɩrɩ mu yɩ Pelegɩ, Benjwaani, ba na lug-o

maɲa kalu nɩ tun mu dwiə yam deen pɔɔrɩ pɔɔrɩ tɩga baɲa nɩ pa dwi maama wura dɩ laɲa nɩ. O nyaani wum yɩrɩ deen maa yɩ Zokitan.

²⁰Zokitan deen lugi biə bantu mu:
Almodadı, dɩ Selefɩ, dɩ Yatsarmavetɩ, dɩ Zerakɩ, ²¹dɩ Yadoramɩ, dɩ Uzalɩ, dɩ Dikila, ²²dɩ Obalɩ, dɩ Abimayelɩ, dɩ Seba, ²³dɩ Ofiiri, dɩ Avila, dɩdaani Yobabɩ.

Nɔɔna bantu maama deen mu yɩ Zokitan biə bam.

²⁴Semi, Arapazadı, Siloe ²⁵Heberɩ, Pelegɩ, Rehu, ²⁶Serugi, Nahɔrɩ, Tɛrə, ²⁷Abram (Abraham mu kuntu).

Abraham dwi dum

Pulim 25:12-16

²⁸Abraham biə mu tuntu:
Yizakɩ, dɩ Ismayelɩ.

²⁹Ismayelɩ dwi dum mu tuntu:
Nebayɔtɩ mu deen yɩ Ismayelɩ bu-kwɩan, ku wəli dɩ Kedari, dɩ Adibeyelɩ, dɩ Mibsan, ³⁰dɩ

Misma, dɪ Duma, dɪ Masa, dɪ
Adadı, dɪ Tema, ³¹dɪ Yeturi,
dɪ Nafisi, dɪdaani Kɛduma.

Bantu maama mu deen yi Ismayeli
biə bam.

³²Abraham ka-balaŋa Ketura dɪ
deen na luɣi biə balu o pa-o mu
tuntu:

Zimran, dɪ Yoksan, dɪ
Medan, dɪ Madian, dɪ
Yisbaki, dɪdaani Sua.

Yoksan biə bam mu tuntu:
Seba, dɪ Dedan.

³³Madian biə bam mu tuntu:
Efa, dɪ Efɛri, dɪ Yenoki, dɪ
Abida, dɪ Eldaa.

Bantu maama deen yi Ketura dwi
mu.

³⁴Abraham bu Yizaki biə bam mu
tuntu:
Esawu, dɪdaani Yisrayeli.

Esawu dwi dɪm

³⁵Esawu biə bam mu tuntu:
Elifaazi, dɪ Rewueli, dɪ
Yewuki, dɪ Yahelam, dɪ
Kura.

³⁶Elifaazi biə bam mu tuntu:

Teman, dɪ Omari, dɪ Zefo,
dɪ Gatam, dɪ Kenazi. Elifaazi
ka-balaŋa Timna dɪ deen luɣi
Amaleki o pa-o.

³⁷Rewueli biə bam mu tuntu:
Nahati, dɪ Zara, dɪ Shama, dɪ
Miza.

Dwiə yalu na zuuri Edom ni tun

³⁸Seyiri biə bam mu tuntu:
Lotan, dɪ Sobali, dɪ Zibeon,
dɪ Ana, dɪ Disan, dɪ Etiseri,
dɪdaani Disan.

³⁹Lotan biə bam mu tuntu:
Hori dɪdaani Hemam. Timna
dɪ deen maa yi Lotan nako.

⁴⁰Sobali biə bam mu tuntu:
Alıvan, dɪ Manahati, dɪ Ebalı,
dɪ Sefo, dɪdaani Onam.

Zibeon biə bam mu tuntu:
Aya, dɪdaani Ana.

⁴¹Ana bu wum mu tuntu:
Disan.

Disan biə bam mu tuntu:
Hemdan, dɪ Esban, dɪ Yitrani,
dɪdaani Keran.

⁴²Etiseri biə bam mu tuntu:
Bilihan, dɪ Zavan, dɪdaani
Akan.

Disan dɪ biə bam mu tuntu:

1:34 *Yisrayeli* yırı dıdɔŋ yi *Zakabi*.

1:32 Pulim 25:1   1:35-54 Pulim 36:1-43

Utsi, dɔdaantı Aran.

Edom tiinə pwa bam

⁴³Pwa bantu deen mu maŋɔ ba di Edom tuw paartı yɔ Yisrayelɔ tiinə ya ta ba jɔɔ pɛ sɔ o taa nii ba baŋa nɔ:

Bewɔrtı bu Bela. O tuw kum yurɔ deen mu yɔ Dinaba.

⁴⁴Bela na tɔɔ tuw, mu Zara bu Yobabɔ na nuɔi Botisera tuw ləri o yuu nɔ o ji pɛ. ⁴⁵Yobabɔ dɔ na tɔɔ tuw mu, Wusam na nuɔi Teman tiinə bam tuw kum tuw ləri o yuu nɔ o ji pɛ.

⁴⁶Wusam dɔ maa na tɔɔ tuw, Bedadɔ bu Adadɔ dɔ ma ləri o yuu nɔ o ji pɛ. Wuntu deen mu kɔ tigurə dɔ Madian tiinə bam, yɔ o wantı-ba Moabɔ tuw kum nɔ. O tuw kum yurɔ deen mu yɔ Aviti.

⁴⁷Adadɔ maa na tɔɔ tuw, Samula dɔ ma ləri o yuu nɔ o ji pɛ. Wuntu deen nuɔi Masreka nɔ mu. ⁴⁸Samula na tɔɔ tuw, mu Sawuli ləri o yuu nɔ o ji pɛ. Wuntu deen nuɔi Rehobɔtɔ tuw kulɔ na wɔ Efratɔ bugə kam ni nɔ tuw mu. ⁴⁹Sawuli dɔ na tɔɔ tuw, mu Akbɔrtı bu Baalɔ-Hanan ləri o yuu nɔ o ji pɛ.

⁵⁰Baalɔ-Hanan deen na tɔɔ tuw, mu Adadɔ ləri o yuu nɔ o ji pɛ. Wuntu tuw kum yurɔ deen mu yɔ Pawu. O kaantı dɔ yurɔ deen mu yɔ Mehetabehelɔ. Mehetabehelɔ ko mu

deen yɔ Matredɔ yɔ o ko-nakwɔ yurɔ deen yɔ Mezahabɔ. ⁵¹Adadɔ dɔ deen ma ba o tɔ.

Edom tiinə sɔ-yuni tuw deen yɔ:

Timna, dɔ Alva, dɔ Yeteti,

⁵²dɔ Oholibama, dɔ Ela,

dɔ Pinɔn, ⁵³dɔ Kenazɔ, dɔ

Teman, dɔ Mibsitartı, ⁵⁴dɔ

Magdielɔ, dɔdaantı Yiram.

Pɛ Davidi nabaara taantı

2 Yisrayelɔ deen na luvɔ bu-baara balɔ tuw mu tuntu:

Ruban, dɔ Simeyon, dɔ Levi,

dɔ Zuda, dɔ Yisakaartı, dɔ

Zabulɔn, ²dɔ Dan, dɔ Zuzefu,

dɔ Benzamen, dɔ Nefitali, dɔ

Gadɔ, dɔdaantı Aseertı.

³Zuda na luvɔ bu-baara balɔ tuw mu tuntu:

Erɔ, dɔ Onanɔ, dɔ Siloe. O

luvɔ bakəri suntu sɔɔ dɔdaantı

Kanan tu Sua bukɔ wum mu.

Erɔ maa yɔ Zuda bu-kwian

kam. O nan tiini o kɔ lwarum

o cɔɔ Baŋa-Wɛ yigə mu

pa Wɛ gu-o. ⁴Zuda bu-kaantı

Tamaartı dɔ ma lu Faresɔ dɔ

Zara o pa-o. Kuntu tuw, Zuda

deen jɔɔ bu-baara banu mu.

⁵Faresɔ bu-baara bam mu tuntu:

Esrom dɔ Hamuli.

⁶ Zara bu-baara bam mu tuntu:

Zimiri, dɪ Etan, dɪ Hemanɪ,
dɪ Kalukule, dɪdaani Dara.
Ba maama yɪ bəkəri sunu.

⁷ Karmɪ dɛɛn lugi Akanɪ.
Wuntu pɛ lɛɛrɔ zanzan yɪ
Yisrayelɪ tiinɛ bam, dɪ o
na vrɪ wəɛnu tɪlɔ na yɪ We
nyum tun o ma cɔgi cullu tum.

⁸ Etan dɛɛn ma lu Azaria.

⁹ Esrɔm na lugi bu-baara balɔ tun
mu tuntu:

Yerameliti, dɪ Ram, dɪ
Kelubayi. ¹⁰ Ram ma lu
Aminadabɪ. Aminadabɪ
dɪ ma lu Naason. Wuntu
dɛɛn yɪ Zuda dwi tiinɛ bam
dɪdɛɛrɔ mu. ¹¹ Naason ma
lu Salumɔn. Salumɔn ma lu
Buazɪ. ¹² Buazɪ dɪ dɛɛn ma lu
Obɛdɪ, yɪ Obɛdɪ lu Zese.

¹³ Bu-baara barpɛ balɔ Zese dɛɛn na
lugi tun mu tuntu:

Eliabɪ mu yɪ o bu-kwɪan kam.
Balɔ na saɲɪ tun maa yɪ
Abinadabɪ, dɪ Simeya, ¹⁴ dɪ
Netaneli, dɪ Radayi, ¹⁵ dɪ
Ozem, dɪ Davidi. ¹⁶ Zese dɛɛn
lugi bukwa bale, ba yɪra
na yɪ Zeruya, dɪ Abigayelɪ.
Zeruya ma lu bəkəri sitɔ:
Abisayi, dɪ Zoabɪ, dɪ Azayelɪ.

¹⁷ Abigayelɪ dɪ ma lu Amasa.

Amasa ko dɛɛn yɪ Ismayelɪ
dwi tu Yetɛrɪ.

¹⁸ Esrɔm bu Kalebɪ ma di Azuba o
ma kɪ o kaani. Wuntu yɪrɪ dɪdɔŋ
maa yɪ Yeriyoɪ. Ba dɛɛn ma lu biɔ
bantu:

Yeserɪ, dɪ Sobabɪ, dɪ Ardon.

¹⁹ Azuba na tigi tun, mu
Kalebɪ di Efrata. Ba ma lu
Huuri. ²⁰ Huuri dɪ dɛɛn ma lu
Yuri, yɪ Yuri lu Bezalɪ.

²¹ Ku maama kwaga nɪ yɪ Esrɔm
jugɪ buna fusrɔɔ tun, o ma di Galadɪ
ko Makira bukɔ. Ba ma lu Segubi.
²² Segubi dɪ ma lu Yayiri. Wuntu
dɛɛn te tunɪ fiinle-dɪtɔ Galadɪ laɲa
kam nɪ mu. ²³ Gesuri dɪ Aram dwi
tiinɛ nan vrɪ Yayiri tuntɪ dɪm o juɲa
nɪ, ku wɛli dɪ Kenatɪ, dɪ tɪ-balwa
fusrɔɔ na bwɛlɛ da tun mu. Nɔɔna
bam kuntɔ maama dɛɛn yɪ Galadɪ
ko Makira biɔ mu.

²⁴ Esrɔm dɛɛn na tigi tun, o bu
Kalebɪ ma di o kaani Efrata. Wuntu
ma lu Asuuri o pa-o. Asuuri dɛɛn
mu puli Tekoa twɪ kuri.

²⁵ Esrɔm bu-kwɪan Yerameliti
bu-baara bam mu tuntu:

Ram yɪ o bu-kwɪan kam mu.
Balɔ na saɲɪ tun maa yɪ
Buna, dɪ Orɛnɪ, dɪ Ozem, dɪ
Ahiya. ²⁶ Yerameliti dɪ dɛɛn
di kaani wudɔŋ, o yɪrɪ mu

2:24 naa Asuuri dɛɛn ma lu Tekoa.

2:11 Ruuti 4:21

2:12 Ruuti 4:17. Zese yɪ Izayi yɪrɪ dɪdɔŋ.

2:16 2 Sam 2:18

2:17 2 Sam 17:25

Atara. Wuntu ma lu Onam o pa-o.

²⁷Yerameliti bu-kwian Ram bu-baara bam mu tuntu:

Maazi, di Yamini, di Ekeri.

²⁸Onam bu-baara di deen maa yi Samayi, di Yada.

Samayi ma lu Nadabi, di

Abisuri. ²⁹Abisuri kaani yiri

mu Abihali. Wuntu ma lu

Aaban di Molidi o pa-o.

³⁰Nadabi biə deen yi Seled

di Apayim. Seled maa wu

lugi biə. ³¹Apayim deen lugi

Yiseyi. Yiseyi di ma lu Sesan,

yi Sesan lu Alayi. ³²Samayi

nyaani Yada biə mu tuntu:

Yeteri, di Zonatan. Yeteri

maa wu lugi biə. ³³Zonatan

deen lugi Peleti di Zaza.

Nɔɔna bam kuntu maama deen yi Yerameliti biə mu.

³⁴Sesan deen wu lugi bu-baara, si bukwa yirani mu o luga. Sesan nan jigi gambaa wulu yiri na yi Yara yi o yi Ezipi tu. ³⁵Sesan ma kwe o bukɔ o pa Yara si o di o ma ki o kaani.

Wuntu ma lu Atayi o pa-o. ³⁶Atayi ma lu Natan, yi Natan lu Zabad.

³⁷Zabad di deen ma lu Efalali,

yi Efalali lu Obedi. ³⁸Obedi di

ma lu Zehu, yi Zehu lu Azaria.

³⁹Azaria ma lu Helezi, yi Helezi lu

Eleyasa. ⁴⁰Eleyasa ma lu Sisimayi,

yi Sisimayi lu Salum. ⁴¹Salum deen ma lu Yekamia, yi Yekamia lu Elisama.

⁴²Yerameliti nyaani Kalebi bu-baara bam mu tuntu:

Mesa yi o bu-kwian mu, yi wuntu lu Zifi. Kalebi ta ma lu Maresa, yi wuntu lu Ebron.

⁴³Ebron bu-baara bam mu tuntu:

Kura, di Tapua, di Rekem, di Sema.

⁴⁴Sema deen ma lu Raham, yi

wuntu lu Yorakeyam. Rekem di ma

lu Samayi. ⁴⁵Samayi bu deen maa

yi Maon. Maon ma lu Bet-Zura.

⁴⁶Kalebi ka-balaɲa Efa deen lugi

Haran, di Moza, di Gazezi o pa-o.

Haran di ma lu bəkerə o yiri

na yi Gazezi tun.

⁴⁷Yadayi biə mu tuntu:

Regemi, di Zvatam, di Gesan,

di Peleti, di Efa, di Saafi.

⁴⁸Kalebi ka-balaɲa Maaka deen ma

lu Seberi di Tirana o pa-o.

⁴⁹Maaka daa ta ma lu Saafi wulu

di na lugi Madamana tun, didaani

Seva wulu na lugi Makibina di

Gibea tun. Kalebi deen jigi bukɔ, o

yiri mu Akisa.

⁵⁰Nɔɔna bam kuntu maama deen yi

Kalebi biə mu.

Efrata bu-kwian Huuri bu-baara

bam mu tuntu:

Sobali wulu na puli

Kiriaf-Jeerim kuri tun,

⁵¹di Saluma wulu na puli

Betelihem kuri tun, di Harefi wulu na puli Beti-Gaderi kuri tun.

⁵² Sobali ma lu Harowe. O deen jigi Manahati tiine bam cicoro nabaaru mu, ⁵³ ku ta wali di so-yuni tulu na zuuri Kiriaf-Jeerim seeni tun nabaaru. Bantu maa yi Yeteri tiine, di Puti tiine, di Sumati tiine, di Misarayi tiine bam. Zorati tiine bam di Esatola tiine bam di nuji bantu dwi dum wuni.

⁵⁴ Saluma dwi dum deen yi Betelihem tiine, di Netofa tiine, di Ateroti-Bet-Yoabi tiine, di Manahati tiine bam cicoro, didaani Zori tiine bam. ⁵⁵ Saluma ta ma ji so-yuni tulu na zuuri Yabesi ni yi ba yi twan-puponna tun nabaaru. Bantu maa yi Tirati tiine, di Simeyati tiine, di Sukati tiine bam. So-yuni tum kuntu deen yi Kentu tu Hammati dwi tiine mu.

Hammati maa yi Rekabi so-yuu kum di nabaaru.

Pe Davidi dwi dum

3 Davidi bu-baara balu o na lugi Ebron ni tun mu tuntu:

Zizreyeli tu Ahinoam deen mu lugi o bu-kwan Aminoni. Karmeli tu Abigayeli ma lu bu wulu na saji tun. Wuntu yiri maa yi Daniyeli. ² Bato tu wum yiri mu Absalon. O nu deen yi Gesuri tu pe Talimayi buko Maaka mu. Bana tu wum maa yi Adoniya, o nu na yi Hagiti. ³ Banu tu wum maa yi Sefatia, o nu na yi Abitali. Bardu tu wum di deen yi Yitriyam, yi Davidi kaani Egila mu lugi-o.

⁴ Kuntu tun ba lugi bu-baara bardu mu ba pa Davidi Ebron ni. Davidi

déen ki buna yarpe di canı sırdu mu o di paarı Ebrón nı. O laan ma di paarı buna fiinto-yato Zeruzalem nı o weli da.

⁵ Biə balu Davidi na lugi Zeruzalem nı tun yira mu tuntu:

Simeya, di Sobabı, di Natan, di Solomón. O kaanı Bat-Seba na yı Amiyelı buko tun mu lugi biə bana bam kuntu o pa-o.

⁶ Davidi ta ma lu biə-nugu o weli da. Ba yira mu tuntu:

Yıbarı, di Elisama, di Elifeleti, ⁷ di Noga, di Nefegi, di Yafia, ⁸ di Elisama, di Elyada, di Elifeleti.

⁹ Bantu maama deen yı Davidi biə, ku ta weli di biə balu o ka-bi sum na lugi ba pa-o tun. Ba deen maa jigi ba nako, o yırı na yı Tamaarı.

¹⁰ Solomón dwi dum na yı te tun mu tuntu:

Robvam, di o bu Abia, di wuntu di bu Asa, di wuntu bu Zuzafatı, ¹¹ di wuntu bu Yoram, di wuntu bu Ahazia, di wuntu bu Zoası, ¹² di wuntu bu Amasia, di wuntu bu Azaria, di wuntu bu Zuatam, ¹³ di wuntu bu Ahazi, di wuntu bu Ezekiası, di wuntu bu Manası, ¹⁴ di wuntu bu Amón, di wuntu bu Zuziası.

¹⁵ Zuziası na lugi biə balu tun mu tuntu:

Yohanan deen yı o bu-kwian kam. Bale tu wum maa yı Yeoyakim. Batı tu wum maa yı Sedesiası. Bana tu wum di maa yı Salum. ¹⁶ Yeoyakim biə deen yı Yehoyakini di Sedesiası.

¹⁷ Ba deen jaanı Yehoyakini ba vu Babilónı. Wuntu biə bam mu tuntu:

Salatıyelı, ¹⁸ di Malikiram, di Pedaya, di Senasarı, di Yekamia, di Hosama, di Nedabıa.

¹⁹ Pedaya di biə mu tuntu:

Zorobabelı, di Simeyi. Zorobabelı biə maa yı Mesulam, di Hanania. Bantu nako yırı mu Selomiti. ²⁰ Zorobabelı daa ta lugi biə banu o weli da. Bantu maa yı Hasuba, di Oheli, di Berekiya, di Hasadıa, di Yusabi-Hesedi.

²¹ Hanania dwi dum mu tuntu:

Pelatıa, di Ezayi, di Ezayi bu Refaya, di wuntu di bu Aranan, di wuntu bu Abdiası, di wuntu bu Sekanıa. ²² Sekanıa bu maa yı Semaya. Semaya di deen lugi biə bardı. Bantu yı Atusi, di Igalı, di Bari, di Nearı, di Safatı. ²³ Nearı

dēen jigi biə batɔ. Bantu yɪ Eliu-Enayi, dɪ Ezekiasɪ, dɪ Azerikam. ²⁴Eliu-Enayi dɪ dēen lugi biə barpe. Bantu maa yɪ Hodavia, dɪ Eliyasibi, dɪ Pelaya, dɪ Akuba, dɪ Yohanan, dɪ Delaya, dɪ Anani.

Zuda dwi dum nɔɔna badaara

4 Zuda dwi dum biə badonnə mu tuntu:

Faresɪ, dɪ Esrɔm, dɪ Karmɪ, dɪ Huuri, dɪ Sobalɪ.

²Sobalɪ bu Reaya dēen lugi Yahatɪ. Yahatɪ ma lu Ahumayi dɪ Lahadɪ. Bantu dēen yɪ Zoratɪ sɔ-yuni tum nabaara mu.

³Etam biə bam mu tuntu:

Zizreyelɪ, dɪ Yisama, dɪ Yidibasɪ.

Bantu nakɔ yɪ dēen yɪ Hazileponi.

⁴Penuwelɪ dēen ma lu Gedora. Etiserɪ dɪ dēen ma lu Husa. Bantu mu yɪ Huuri dwi dum. Huuri dēen yɪ Efrata bu-kwian mu yɪ o ta yɪ Betelhem tiinə bam nabaaru.

⁵Tekoa ko Asuuri dēen jigi kaana bale mu. Ba yɪra maa yɪ Hela dɪ Naara. ⁶Naara ma lu bəkəri sɪna o pa-o. Bantu mu yɪ Ahuzam, dɪ Hefertɪ, dɪ Temeni, dɪ Ahastari. ⁷O

kaanɪ Hela dɪ ma lu Zereti, dɪ Tisoharɪ, dɪ Etanan, ⁸dɪ Kozɪ. Kozɪ dēen ma lu Anubi dɪ Zobeba, yɪ o ta yɪ Harum bu Ahareli sɔ-yuni tum nabaaru.

⁹Nɔɔnu wudonj dēen mu wura o yɪrɪ na yɪ Yabesɪ. Wuntu mu jigi yɪrɪ sɪ ku dwənɪ o curru tum maama. O nu dēen nan ya bənji o yɪrɪ wɪ Yabesɪ, yɪ o wɪ: «A na lug-o tɪn, ku tiini ku cɛ a yɪra nɪ mu.» ¹⁰Yabesɪ dɪ dēen ma zaɲɪ o keeri o loori Yisrayelɪ tiinə Wɛ dum o wɪ: «A loori-m! Kɪ amɪ yu-yonjo, sɪ n pa laɲa kalɪ amɪ na wɔ taa te tɪn yalɪ ka gaalɪ. Ta n wɔ a tee nɪ sɪ n zənɪ-nɪ, sɪ n daarɪ n cɪ sɪ lwarɪm yɪ yɪ-nɪ sɪ ku cɛ a yɪra.» Wɛ ma sunɪ Dɪ kɪ Yabesɪ na loori kulɪ tɪn Dɪ pa-o.

¹¹Suwa curɪ Kalubi dēen lugi Meyiri. Meyiri dɪ ma lu Esitɔn.

¹²Esitɔn dɪ dēen ma lu Betɪ-Rafa, dɪ Pasia, dɪ Teyina wulɪ na yɪ Nahasɪ tiinə nabaaru tɪn. Reka dwi dum mu kuntu.

¹³Kenazɪ biə bam mu tuntu:

Otiniiyelɪ dɪ Seraya.

Otiniiyelɪ dɪ biə bam maa yɪ Hatatɪ dɪ Meonotayi. ¹⁴Meonotayi dēen ma lu Oferɪ. Seraya dɪ ma lu Zoabɪ, yɪ wuntu dēen mu jigi tuw kulɪ ba

na bəi nı «Gwaru jəgə» tun ko, ku
non-biə bam na tiini ba ye gəgurun
tutuja tun ɣwaanı.

¹⁵ Yefune bu Kalebi biə bam mu
tuntu:

Yiru, dı Ela, dı Naam. Ela ma
lu Kenazi.

¹⁶ Yehaleli biə bam mu tuntu:

Zifi, dı Zifa, dı Tiriya, dı
Azareli.

¹⁷⁻¹⁸ Esdrasi biə bam mu tuntu:

Yeteri, dı Meredi, dı Eferi, dı
Yalon.

Meredi deen di Ezipi pa-faru buko
Bitia mu o ma o ki o kaanı. Ba ma lu
bıskana o yırı na yı Miriyam tun,
ku wəli dı Samayi, dı Esitemoa ko
Yisiba. Meredi kaanı wudoɣ wum
na nuɣi Zude tun ma lu Gedora ko
Zeredi, dı Soko ko Heberi, ku wəli
dı Zanoa ko Yekuteli.

¹⁹ Odiya kaanı na yı Naham nako
tun biə mu tuntu:

Keyila ko wulu na yı Garimi
tu tun, ku wəli dı Esitemoa
wulu na yı Maaka tu tun.

²⁰ Simən biə mu tuntu:

Aminanı, dı Rina, dı
Ben-Hanan, dı Tilon.

Yiseyi dı biə bam maa yı Zoheti dı
Ben-Zoheti.

²¹ Zuda bu Siloe biə bam mu tuntu:
Eri wulu bu na yı Leka tun, dı
Laada wulu bu na yı Maresa
tun.

Siloe deen yı so-yuni tulu na zuvri
Betı-Asebea nı yı ba so gar-fıfalı tun
nabaaru mu. ²² Siloe ma lu Yokim,
dı balu na zuvri Kozeba nı tun, ku
ta wəli dı Zoasi, dı Saraftı. Bantu
bale deen mu di Moabi bukwa yı ba
daarı ba joori ba zuvri Lehem nı.
(Taanı duntu nuɣi faɣa faɣa mu.)

²³ Bantu deen daa ta yı kamə-məra
balu na zuvri Netayim dı Gedira nı
tun mu. Ba na wura tun, ba tuɣi ba
pa pe wum mu.

Simeyon dwi dum

²⁴ Simeyon dwi dum mu tuntu:

Nemuweli, dı Yamini, dı
Yaribi, dı Zara, dı Sawuli.

²⁵ Sawuli bu deen mu yı
Salum. Salum bu maa yı
Mibsan, yı Mibsan bu dı yı
Misma. ²⁶ Misma dı dwi dum
maa yı o bu Hamuweli, dı
wuntu bu Zakuri, ku wəli dı
Zakuri bu Simeyi.

²⁷ Simeyi deen luɣi bəkəri
fuga-sırdı dı bıskam sırdı

mu. O cɔrru tum nan wu lugi biə zanzan. Kuntu ma pa Simeyon dwi dum wu puli sɪ ba taa mai dɪ Zuda dwi dum.

²⁸ Simeyon dwi dum maa zɔvri tuni duntu wunu:

Beer-Seba, dɪ Molada, dɪ Hazara-Suwala, ²⁹ dɪ Bila, dɪ Ezem, dɪ Toladi, ³⁰ dɪ Betueli, dɪ Horama, dɪ Zikalagi, ³¹ dɪ Beti-Markaboti, dɪ Hazara-Susim, dɪ Beti-Biri, dɪ Saarayim. Tuni duntu maama deen wu ba dam kuri nɪ mu sɪ ku taa nii maɲa kalu Davidi laan na tu o di paari tun.

³² Ba deen ta maa zɔvri ti-balwa bantu wunu:

Etam, dɪ Ayin, dɪ Rimɔn, dɪ Token, dɪ Asan, ³³ ku ta wɔli dɪ tuni dum kuntu nawuure yam sɪ ku ke ku yi Baalati. Mu tuni dilu ba deen na zɔvri dɪ wunu tun. Ba deen nan pupuni ba nabaara bam natɔga kam ba tiɲi tɔnɔ wunu mu.

³⁴ Ba nakwa bam mu tintu:

Mesobabi, dɪ Yamaleki, dɪ Amasia bu Yosa, ³⁵ dɪ Zowel, dɪ Yosibia bu Zehu. Yosibia maa yi Seraya bu yi o kwɛri o yi Aziyeli naa mu.

³⁶ Ba nakwa badonnə maa yi Eliu-Enayi, dɪ Yakoba, dɪ Yesohaya, dɪ Asaya, dɪ

Adiyeli, dɪ Yesimiyeli, dɪ Benaya, ³⁷ ku ta wɔli dɪ Sifi bu Ziza. Sifi ko yi Alon mu. Alon ko maa yi Yedaya yi Yedaya ko yi Simiri. Simiri dɪ ko maa yi Semaya.

³⁸ Baara bam kuntu maama deen yi Simeyon sɔ-yuni tum yigə tiinə mu. Ba dwi dum deen puli lanyiranɪ.

³⁹ Ba deen jagi mu ba vu ba yi Gedora sɪ ba beeri ga-leeru sɪ ba vara taa di. Laɲa kam kuntu deen bwələ dɪ bolo kulɔ na wu tu kum wa-puli seeni tun mu. ⁴⁰ Ba ma na ti-ywəŋə na yalma yi ka maɲi dɪ vara kɔnɔ tun ba jəni da. Kulokulu wu yaari-ba je sum kuntu nɪ. Sami dwi tiinə deen ya mu zɔvri tɪga kam kuntu baɲa nɪ.

⁴¹ Ezekiasi deen na di Zuda tu paari tun, mu yigə tiinə bam kuntu kɪ jara dɪ Sami tiinə bam dɪ Meyunim tiinə balu dɪ na zɔvri da tun ba cɔgi ba sam maama. Ba ma yɔɔri ba cɔgi ba maama pa ba yira saari dɪ zum maama. Ba ma daari ba jɔɲi ba tɪga kam ba jɔga, ka na lana dɪ vara kɔnɔ tun ŋwaani. ⁴² Kuntu kwaga nɪ mu Simeyon dwi tiinə bam wunu nɔɔna biə-yanu (500) deen ve Seyiri pweeru laɲa kam ba kɪ najara dɪ balu na zɔvri da tun. Ku nan yi Yiseyi biə mu de ba yigə yi ba vu. Pelatia, dɪ Neari, dɪ Refaya, dɪ Uziyeli mu kuntu. ⁴³ Ba deen ma vu ba gu Amaleki dwi tiinə balu ya

na lugi najara wunt yi ba ta wura tun. Ba ma joŋi ba tɔga kam yi ba zuvri da di zum maama.

Ruban dwi dum

5 Ruban ya mu yi Yisrayeli bu-kwian. O nan ge o nakwuni dum mu, o na pɛni di o ko kaani tun ŋwaani. O nyaani Zuzefu biɛ bale bam mu lɛri o yuu ni ba di nakwuni dum. Kuntu ŋwaani Ruban yiri wu de di zu ni o yi bu-kwian kam. ²Zuda deen mu suni o dana o dwe o curru tum maama, yi o dwi dum nɔɔnu ba o ji tu kum yuutu. Di ku di, Zuzefu dwi dum deen mu jigi nakwuni dum.

³Yisrayeli bu-kwian Ruban biɛ mu tuntu:

Yenoki, di Palu, di Esrom, di Karmi.

⁴Zoweli dwi dum na yi te tun mu tuntu:

Semaya di o bu Gɔgi, di wuntu bu Simeyi, ⁵di wuntu di bu Mika, di wuntu bu Reaya, di wuntu bu Baali, ⁶di wuntu bu Beerɛ. Beerɛ deen na yi Ruban dwi dum nakwi maɲa kalu ni tun, mu Asiiri tu pe Tigila-Pilezari jaan-o o vu o titi tu.

⁷Ruban dwi dum so-yuni nakwa yira yam na pupuni te cibara gula twaanu tum wuni tun mu tuntu:

Ba yigɛ tu Yeyiyeli, di Zakari, ⁸di Azaze bu Bela. Azaze deen yi Sema bu mu, yi Sema di yi Zoweli bu.

Dwi duntu deen jɛni laɲa kalu na zigɔ Aroyeri ni si ka vu ka yi Nebo di Baal-Meyon seeni tun mu. ⁹Ku na yi wa-puli seeni, ba laɲa kam ta ke ka yi kagva kam ni mu, me na wu Efrati bugɛ kam bube baɲa seeni tun. Ba laɲa kam deen yalma kuntu doŋ, ba vara bam kɔgɔ na puli zanzan Galadi ni tun ŋwaani.

¹⁰Maɲa kalu Sooli na di paari tun, mu Ruban dwi tiinɛ deen ki najara di Hagari tiinɛ bam ba di-ba. Ba laan ma vu ba joŋi Hagari tiinɛ bam je sum maama na wu Galadi wa-puli seeni tun ba te.

Gadi dwi dum

¹¹Gadi dum deen zuvri Basan ni mu si ku vu ku yi Saleka. Je sum kuntu bwelɛ di Ruban dwi tiinɛ bam na zuvri me tun. ¹²Zoweli deen mu yi ba yigɛ tu Basan ni. Safam maa yi bule tu. Yanayi di Safati di ma saɲi. ¹³Ba curru tilu na daari tun di dwiɛ yam nakwa mu tuntu:

5:1 *Yisrayeli* = *Zakabi*

5:1 Pulim 49:3-4   5:2 Pulim 49:8

Miseeli, di Mesulam, di Seba, di Yorayi, di Yakan, di Ziə, di Heberi. Ba maama yi barpe mu. ¹⁴Bantu maama deen yi Abihali dwi mu. Abihali deen yi Huri bu mu. Huri maa yi Yarva bu. Yarva di maa yi Galadi bu, yi Galadi yi Miseeli bu. Miseeli maa yi Yesisayi bu. Yesisayi deen yi Yado bu, yi Yado yi Buzi bu.

¹⁵Abideli bu Ahi deen mu yi ba so-yuu kum nakwi. Abideli di deen maa yi Guni bu.

¹⁶Gadi dwi tiine bam deen zuuri Basan di Galadi je sum ni di si nawuurə yam ni mu. Ba maa te pweli silu na wu Saron ni si ku vu ku yi si sisəne yam maama tun.

¹⁷Ba deen pupuni ba natoga kam kuntu ba tiŋi maŋa kalu Zuatam na di Zuda tu paari yi Zeroboam di di Yisrayeli tu paari tun mu.

¹⁸Ruban dwi dum, di Gadi dwi dum, ku weli di Manasi dwi cicoro kum deen jigi pamag-bibe murru fiinna-tuna di biə-yarpe di fusrdu (44, 760) balu na ye najara kem tun mu. Bantu wai ba mai najara ci-kwen di su-lwaanu ba ki najara, yi ba ye cuna tam lanyirani. ¹⁹Ba deen ma ki najara di Hagari tiine, di Yeturi tiine, di Nafisi tiine, ku weli di Nodabi tiine maama. ²⁰We deen zəni pamaŋna bam kuntu mu

pa ba wani Hagari tiine bam di balu na weli-ba najara wuni tun ba di, ba na keeri ba loori-Di najara yam wuni tun ŋwaani. We ma se ba we-loro kum, ba na ki ba wu-didwa di Di tun ŋwaani. ²¹Pamaŋna bam ma vri Hagari tiine bam vara bam maama ba ja ba viiri. Yogondə murru fiinnu (50,000), di peeni murru biə-yale di fiinnu (250,000), ku weli di bue murru tile (2,000) mu kuntu. Ba deen ta ma ja nɔɔna murru bi (100,000) ba weli da ba ja ba viiri. ²²We na weli-ba najara yam wuni tun, pamaŋna bam deen gu ba duna bam zanzan mu. Ba laan maa zuuri je sum kuntu ni mu si ku yi maŋa kalu Asiiri tiine bam na jaani-ba ba vu ba titi tu tun.

Manasi dwi cicoro kum

²³Manasi dwi cicoro kum deen daga mu zanzan. Ba maa zuuri je silu na zigɔ Basan ni si ku vu ku yi Baal-Herimon, di Seniri, di Hermon piu kum seeni tun.

²⁴Ba so-yuni tum nakwa bam mu tuntu:

Eferi, di Yiseyi, di Elieli,
di Azireli, di Zeremi, di
Hodavia, di Yadeli.

Nakwa bantu maama deen yi non-babe mu najara wuni yi ba tiini ba jigi yuri. ²⁵Ba nan nuni

ba nabaara We dum kwaga ni, yi ba daari ba kaani wa-yɔɔru tɔlɔ Kaanan tiinɛ bam deen na tɔgi tun mu. We nan ya cɔgi nɔɔna bam kuntu Dl yagi pa Dl nɔɔna laan jɔgi ba tɔga kam mu ba te. ²⁶Kuntu gwaani We ma pa Asiiri tu pe Puuli ki jara di ba. Pe wum kuntu yiri didon maa yi Tigila-Pilezari. O ma wani o di Ruban dwi tiinɛ bam, di Gadɔ dwi tiinɛ bam, di Manasi dwi cicoro tiinɛ bam, yi o daari o ja-ba o ja viiri. O ma kalɔ-ba o vu Hala, di Habori, di Hara, ku wɛli di Gozan bugɛ kam seeni. Dɛani mu ba zuura si ku ba ku yi zum maama.

Levi dwi dum

6 Levi biɛ bam mu tuntu: Gersoni, di Keyati, di Merari.

²Keyati biɛ bam mu tuntu: Amiram, di Yiseyari, di Ebron, di Uziyeli.

³Amiram biɛ bam deen mu yi: Aron, di Moyisi, di Miriyam.

Aron di biɛ bam mu tuntu: Nadabi, di Abiyu, di Eleyazaari, di Itamari.

⁴Eleyazaari deen mu lugi Fineasi. Fineasi ma lu Abisua. ⁵Abisua di ma lu Buki, yi Buki lu Utsi.

⁶Utsi deen ma lu Zerasia. Zerasia

di ma lu Merayɔti. ⁷Merayɔti ma lu Amari, yi Amari lu Asituba. ⁸Asituba deen ma lu Sadoki, yi Sadoki di lu Ahimaazi. ⁹Ahimaazi ma lu Azaria. Azaria di ma lu Yohanan. ¹⁰Yohanan deen ma lu Azaria wulu na yi We kaanum tu yi o tɔgi We-digɛ kalɔ Solomɔn na lugi Zeruzalem ni tun tutɔja. ¹¹Azaria ma lu Amari. Amari ma lu Asituba. ¹²Asituba di deen ma lu Sadoki, yi Sadoki lu Salum. ¹³Salum ma lu Hilkiya. Hilkiya di ma lu Azaria. ¹⁴Azaria ma lu Seraya. Seraya ma lu Yosadaki. ¹⁵Maɔa kalɔ Baɔa-We deen na pe Pe Nebukadnetsari ja Zuda tiinɛ bam di Zeruzalem tiinɛ bam o ja o viiri tun mu o jaani Yosadaki o wɛli da.

¹⁶Levi biɛ bam mu tuntu: Gersoni, di Keyati, di Merari.

¹⁷Gersoni biɛ bam yura mu tuntu: Libini dɛaani Simeyi.

¹⁸Keyati biɛ bam mu tuntu: Amiram, di Yiseyari, di Ebron, di Uziyeli.

¹⁹Merari biɛ bam mu tuntu: Masili di Musi.

Levi sɔ-yuni tum nabaara bam mu tuntu.

²⁰Gersoni dwi dum na yi te tun mu tuntu:

Libini, di o bu Yahati, di wuntu bu Zima, ²¹di wuntu

bu Yoa, di wuntu bu Ido, di wuntu bu Zara, di wuntu bu Yiterayi.

²² Keyati dwi dum mu tuntu:

Aminadabi, di o bu Kura, di wuntu bu Asiri, ²³ di wuntu bu Elikana, di wuntu bu Ebiazafi, di wuntu bu Asiri ²⁴ di wuntu bu Tahati, di wuntu bu Yureli, di wuntu bu Yoziasi, di wuntu bu Sawuli.

²⁵ Elikana dwi dum mu tuntu:

Amasayi, di Ayimoti, ²⁶ di wuntu bu Elikana, di wuntu bu Zofayi, di wuntu bu Nahati, ²⁷ di wuntu bu Eliabi, di wuntu bu Zeroham, di wuntu bu Elikana, [di wuntu di bu Samoweli].

²⁸ Samoweli biə bam mu tuntu:

O bu-kwian Zoweli, di wuntu nyaani Abia.

²⁹ Merari dwi dum mu tuntu:

Masili, di wuntu bu Libini, di wuntu di bu Simeyi, di wuntu bu Yuza, ³⁰ di wuntu bu Simeya, di wuntu bu Hagiya, didaani wuntu bu Asaya.

We-diga lan-leenə bam

³¹ Ba deen na jaani Baḡa-We ni-gonim daka kam ba ja ba zu ba zigi Dl wara je sum ni tun, nɔɔna balu Davidi na kuri si ba taa nii

lan-leenə tutuḡa yam baḡa ni tun mu tuntu. ³² Bantu deen mu leeni le ba zuli We Dl We jero-vwe dum ni yi Solomɔn laan ba o lo Baḡa-We digə kam Zeruzalem ni tun. Ba deen tuḡi ba tɔḡi cullu tulu maama ba na tiḡi ba pa-ba tun mu. ³³ Lan-leenə bam di ba biə bam yira mu tuntu:

Balu na nuḡi Keyati dwi dum wuntu tun mu tuntu:

Lan-leenu Hemanı.

Wuntu deen yi Zoweli bu. Zoweli maa yi Samoweli bu. ³⁴ Samoweli maa yi Elikana bu. Elikana maa yi Zeroham bu. Zeroham maa yi Elieli bu. Elieli maa yi Tva bu.

³⁵ Tva maa yi Zufa bu. Zufa maa yi Elikana bu. Elikana maa yi Mahati bu. Mahati maa yi Amasayi bu. ³⁶ Amasayi maa yi Elikana bu. Elikana maa yi Zoweli bu. Zoweli maa yi Azaria bu. Azaria maa yi Sofoni bu. ³⁷ Sofoni maa yi Tahati bu. Tahati maa yi Asiri bu. Asiri maa yi Ebiazafi bu. Ebiazafi maa yi Kura bu. ³⁸ Kura maa yi Yiseyari bu. Yiseyari maa yi Keyati bu. Keyati maa yi Levi bu. Levi maa yi Yisrayeli bu.

³⁹ Gersoni dwi tu Azafi deen yi Hemanı kwaga saḡunu wum mu.

Azafi yi Berekiya bu mu. Berekiya di maa yi Simeya bu. ⁴⁰ Simeya maa yi Misaeli bu. Misaeli maa yi Baaseya bu. Baaseya maa yi

Malkiya bu. ⁴¹ Malkiya maa yi Etini bu. Etini maa yi Zara bu. Zara maa yi Adaya bu. ⁴² Adaya maa yi Etan bu. Etan maa yi Zima bu. Zima maa yi Simeyi bu. ⁴³ Simeyi maa yi Yahati bu. Yahati maa yi Gersoni bu. Gersoni maa yi Levi bu.

⁴⁴ Merari dwi tu Etan di deen saɲi Azafti kwaga ni o weli Hemani. Etan yi Kisi bu mu. Kisi maa yi Abidi bu. Abidi maa yi Maluki bu. ⁴⁵ Maluki maa yi Hasabia bu. Hasabia maa yi Amasia bu. Amasia maa yi Hilkiya bu. ⁴⁶ Hilkiya maa yi Amezi bu. Amezi maa yi Bani bu. Bani maa yi Semeri bu. ⁴⁷ Semeri maa yi Masili bu. Masili maa yi Musi bu. Musi maa yi Merari bu. Merari maa yi Levi bu.

⁴⁸ Levi dwi tiine badonne bam deen maa te tutuɲa yalu na daari We jero-vwe dum ni tun. ⁴⁹ Ku nan yi Aron di o dwi dum deen mu tɔɲi We kaanum tutuɲa yam. Bantu yɛni ba kwe peera ba ma ba kaani We zweem kaanum bimbim dum baɲa ni, yi ba daari ba zwe wɛɛnu tulu lwɛm na ywɛmmɛ tun bimbim dum baɲa ni. Ba ta ki cullu tulu maama na maɲi si ba ki We-di-laa ciga ciga kam wuni tun si ba saari Yisrayeli tiine bam lwarum tun. Kuntu tun, ba deen tɔɲi ba tɔgi We tintuɲu

Moyisi na pe ni si ba taa ki te maama tun mu.

⁵⁰ Aron dwi dum na yi te tun mu tintu:

Eleyazaari, di wuntu bu Fineasi, di wuntu bu Abisua, ⁵¹ di wuntu bu Buki, di wuntu bu Utsi, di wuntu bu Zerasia, ⁵² di wuntu bu Merayoti, di wuntu bu Amari, di wuntu bu Asituba, ⁵³ di wuntu bu Sadoki, di wuntu bu Ahimaazi.

⁵⁴ Aron dwi dum deen nuɲi Levi bu Keyati so-yuu kum ni mu. Ba na tagi joro si ba pɔɔri tɔga kam ba pa Levi dwi tiine tun, bantu mu di yige. Tɔga kalu ba na joɲi si ba taa zuuri da tun mu tintu:

⁵⁵ Ba deen pe-ba Zuda tuw Ebron di pweli silu na na gilimi da tun mu. ⁵⁶ Ku nan na yi tuw kum kari sum di ku nawuura yam, ba kwe tintu ba pa Yefune bu Kalebi mu. ⁵⁷ Ebron deen yi tuw kulɔ ba na tiɲi ka-duri-ka-zu-ka-sɛgi ɲwaani tun mu. Ba deen kwe tunti dintu di pweli silu na gilimi-di tun ba pa Aron dwi dum mu si ba taa te:

Ebron, di Libina, di Yatira, di Esitemoa, ⁵⁸ di Hilen, di Debiri, ⁵⁹ di Asan, [di Yuta], ku weli di Beti-Simesa.

⁶⁰Ba ta ma kwe tuni duntu na wu Benzamen dwi dum laja ni tun didaani poli sulu na gilimi-di tun ba pa-ba: [Gabawɔn], di Geba, di Alemeti, di Anatɔti. Tuni dum maama deen yi tuni fugə-dito mu ba kwe ba pa Arɔn dwi dum.

⁶¹Ku na yi Keyati dwi tiinə balu maa na daari tun, ba deen kwe tuni fugə na wu Manasi dwi cicoro kum laja ni tun mu ba pa-ba.

⁶²Ku ta na yi Gersoni dwi dum so-yuu maama, ba deen kwe tuni fugə-dito mu na wu Yisakaari dwi dum laja ni, di Aseeri dwi dum laja ni, di Nefitali dwi dum laja ni, ku weli di Basan je sum na wu Manasi dwi dum laja ni tun mu ba pa-ba.

⁶³Merari dwi dum so-yuu maama di ma jɔŋi tuni fugə-dule na wu Ruban dwi dum laja ni, di Gadɔ dwi dum laja ni, di Zabulon dwi dum laja ni tun.

⁶⁴Yisrayeli tiinə bam deen ki kuntu mu ba kwe tuni dum kuntu ku weli di pweli sulu na gilimi-di tun ba pa Levi dwi tiinə bam si ba taa zuuri di wuni. ⁶⁵Ku ta na yi tuni dulu na wu Zuda dwi dum laja ni, di Simeyon dwi dum laja ni, di Benzamen dwi dum laja ni, yi di yira marɔ ya pupuni tun, ba deen tagi jɔɔ mu ba kuri duntu ba weli da.

⁶⁶Keyati dwi dum so-yuni tidonna di deen ma jɔŋi tuni dulu na wu Efrayim dwi dum laja kam ni tun.

⁶⁷Efrayim pweeru laja kam ni ba kwe Sishem di poli sulu na gilimi-ku tun mu ba pa-ba. Tu kum kuntu ba deen tiŋi ka-duri-ka-zu-ka-səgi ŋwaani mu. Ba ta ma kwe Gezeri, ⁶⁸di Yokimeyam, di Bete-Horon, ⁶⁹di Ayalon, di Gat-Rimon ba weli da. ⁷⁰Keyati dwi so-yuni tulu na daari tun, ba ma kwe tuni duntu na wu Manasi dwi cicoro kum laja ni tun ba pa-ba: Aneri, di Bileyam didaani di pweli sum maama.

⁷¹Gersoni dwi tiinə bam deen jɔŋi tuni duntu mu si ba taa zuuri di wuni.

Manasi dwi dum laja ni mu ba kwe tuni duntu ba pa-ba:

Golan na wu Basan ni tun, ku weli di Asetaro, di si pweli sum maama.

⁷²Ku na yi Yisakaari dwi dum laja ni, ba jɔŋi tuni duntu mu:

Kedesi, di Daberata, ⁷³di Ramoti, ku weli di Anun, didaani di pweli sum maama.

⁷⁴Ku maa na yi Aseeri dwi dum laja ni, ba jɔŋi tuni duntu mu:

Masali, di Abedon, ⁷⁵di Hukoka, di Rehobi, di di pweli sum maama.

⁷⁶Nefitali dwi dum laja ni mu ba jɔŋi tuni duntu:

Kedesi na wu Galile ni tun, di
Hamon, di Kiryatayim di di
pweli sum.

⁷⁷Ku na yi Levi dwi tiina balu na
daaru tun, Merari dwi dum deen joji
tuni duntu mu si ba taa zuuru di
wuni.

Zabulon dwi dum laja ni mu ba joji
tuni duntu:

[Yokeniam, di Karata,] di
Rimon, di Taboori, di di pweli
sum maama.

⁷⁸Ku maa na yi Ruban dwi dum
laja kam na zig Zorden buga kam
wa-puli seeni yi ka jeeri Zeriko tu
tun, ba deen joji tuni duntu mu laja
kam kuntu ni:

Bezeri na wu kagua kam
ni tun, di Yahaza, ⁷⁹di
Kedemoti, di Mefaati,
didaani di pweli sum maama.

⁸⁰Ku maa na yi Gad dwi dum di
laja kam ni, ba joji tuni duntu mu:

Ramoti na wu Galadi ni
tun, di Mahanayimi, ⁸¹di
Hesebon, di Yazari, didaani
di pweli sum maama.

Yisakaari dwi dum

7 Yisakaari biə bana bam mu
tuntu:

Tola, di Pua, di Yobi, di
Simironi.

²Tola biə bam maa yi:

Utsi, di Refaya, di Yerieli,
di Yamayi, di Yibisam, di
Sanweli.

Nona bam kuntu maama deen yi
ba so-yuni tum nakwa mu. Maja
kalu Davidi na tu o di paaru tun,
Tola dwi tiini balu na yi jara-kam
yi ba yira pupuni ya tiŋi tun deen yi
baara murru fiinle-tle di biə-yardu
(22,600) mu.

³Utsi bu deen yi Izraya mu. Izraya
biə bam mu tuntu:

Miseeli, di Abdiasi, di Zoweli,
di Yisiya.

Banu bam kuntu maama deen yi
nakwa mu. ⁴Ba dwi dum nona balu
na yi jara-kam yi ba yira pupuni
ya tiŋi tun maa yi baara murru
fiinto-turdu (36,000) mu, ba kaana
di ba biə bam na puli zanzan tun
ɲwaani.

⁵Yisakaari so-yuni tum maama
nona balu na yi jara-kam yi ba
yira pupuni ya tiŋi tun maama na
ki daani, ba deen yi baara murru
funono-turpe (87,000) mu.

Benzamen dwi dum

⁶Benzamen biə batɔ bam mu tuntu:
Bela, di Bekeri, di Yediayeli.

⁷Bela biə banu bam maa yi:
Ezibon, di Utsi, di Uziyeli, di
Yerimoti, di Yiri.

Ba maama deen yi ba so-yuni tum
nakwa mu. Ba dwi dum nona balu

na yi najara kəm tun maa yi baara murru fiinle-tile di fiinto-bana (22,034) mu.

⁸Bekeri biə bam maa yi:

Zemira, di Zoasi, di Eliezəri,
di Eliu-Enayi, di Omiri, di
Zeremoti, di Abia, di Anatoti,
di Alemeti.

⁹Bekeri dwi dum wuni, ba so-yuni tum nakwa didaani baara murru fiinle di biə-yale (20,200) na yi najara kəm tun yira deen mu pupuni ya tiŋi tono ni.

¹⁰Yediayeli bu mu yi Bilihan. Bilihan biə bam maa yi:

Yewuki, di Benzamen, di
Ewudi, di Kenaana, di Zetan,
di Tarsisi, di Ayisahari.

¹¹Yediayeli biə bantu maama deen yi ba so-yuni tum nakwa mu. Ba dwi dum noona balu na yi najara kəm tun maa yi baara murru fugə-turpe di biə-yale (17, 200).

¹²Supim tiinə bam di Hupim tiinə bam deen nuŋi Iri dwi dum wuni mu.

Husim tiinə bam di deen nuŋi Ayiram dwi dum wuni.

Nefitali dwi dum

¹³Nefitali biə bam mu tuntu:

Yahazeli, di Guni, di Jezera,
di Salum. Bantu maama deen
yi Bila mu lugi-ba.

Manasi dwi dum

¹⁴Manasi dwi dum mu tuntu:

O ka-biə kalu na nuŋi Aram tun mu lugi Asireli o pa-o. O daa ta ma lu Makira wulu bu na yi Galadi tun.

¹⁵Makira deen ma di kaani na yi Hupim di Supim tiinə bam buko. O ta maa jigi nako, o yiri mu Maaka. Makira bu wulu na saŋi tun yiri

maa yɪ Zelofadı yɪ wuntu deen lɔɔ bukwá yírání mʊ.

¹⁶ Makira kaanɪ Maaka deen ma lu bəkərə o pa o yɪrɪ nɪ Perəsɪ. Wuntu nyaanɪ yɪrɪ maa yɪ Serəsɪ. Perəsɪ ma lu bəkəri sɪlɛ, ba yɪra mʊ Yulam dɪ Rekem. ¹⁷ Yulam dɪ ma lu Bedan. Bantu deen yɪ Makira bu Galadı biə mʊ. Makira dɪ deen maa yɪ Manasɪ bu.

¹⁸ Galadı nakɔ Hamoleketɪ ma lu Yisodi, dɪ Abizeri, dɪ Maala.

¹⁹ Semida dɪ ma lu Ayian, dɪ Sishem, dɪ Liki, dɪ Aniam.

Efrayim dwi dum

²⁰ Efrayim dwi dum na yɪ te tun mʊ tuntʊ:

Sutela, dɪ o bu Beredɪ, dɪ wuntu bu Tahatɪ, dɪ wuntu bu Eleada, dɪ wuntu bu Tahatɪ,
²¹ dɪ wuntu bu Zabadı, dɪ wuntu bu Sutela.

Efrayim biə Etiserɪ dɪ Eleadı deen ve sɪ ba ŋɔ Gatɪ tiinə bam vara mʊ yɪ nɔɔna balu na zʊʊrɪ je sum kuntu nɪ tun gu-ba. ²² Ba ko Efrayim ma kwe da kɔɔ o keeri ba luə. O currʊ ma zaŋɪ ba vu sɪ ba kɪ o le. ²³ Efrayim daa ma pəni dɪ o kaanɪ yɪ o ja pugə o lu bəkərə. O ma pa o yɪrɪ nɪ Beria, beŋwaanɪ ba lug-o maŋa kalu cam na yɪ o sɔŋɔ kum tun mʊ. ²⁴ Efrayim deen jɪɔ bukwɔ,

o yɪrɪ mʊ Seerə. Bukɔ wum kuntu deen mʊ lɔɔ Bete-Horon baŋa seeni dɪ kuri seeni je sum maama. Wuntu ta mʊ lɔɔ Yuzen-Sera je sum dɪ.

²⁵ Efrayim dwi dum ta maa yɪ Refa, dɪ o bu Resefɪ, dɪ wuntu bu Tela, dɪ wuntu bu Tahan, ²⁶ dɪ wuntu bu Ladan, dɪ wuntu bu Amiwudi, dɪ wuntu bu Elisama, ²⁷ dɪ wuntu bu Nun, dɪ wuntu bu Zozwe.

²⁸ Ba deen na zʊʊrɪ tɪga kalu baŋa nɪ tun zɪɔ Betelɪ dɪ ku nawuʊrə yam nɪ, sɪ ku yɪ Naaran je sum na wʊ wa-puli seeni tun. Ku ta na yɪ wa-zʊʊrɪ seeni, ba tɪga kam toli kuntu mʊ ku yɪ Gezerɪ dɪ ku nawuʊrə yam maama. Ku ta ma zɪɔ Sishem dɪ ku nawuʊrə yam nɪ ku toli ku yɪ Aya dɪ ku nawuʊrə yam. ²⁹ Tunɪ dilu na wʊ Manasɪ laŋa kam sisəm dum nɪ tun maa yɪ Betɪ-San, dɪ Taanakɪ, dɪ Megido, dɪ Dora, ku wəli dɪ dɪ nawuʊrə yam maama. Tunɪ dum kuntu wunɪ mʊ Yisrayelɪ bu Zuzefu dwi dum deen zʊʊra.

Asɛrɪ dwi dum

³⁰ Asɛrɪ biə bam mʊ tuntʊ:

Imina, dɪ Isiva, dɪ Isivi, dɪ Beria. Bantu nakɔ yɪrɪ mʊ Sera.

³¹ Beria biə bam maa yɪ:

Heberu, di Malkielu. Malkielu
bu maa yi Berezati.

³²Heberu deen lugi Yafelute, di
Someru, di Hotam mu. O ta ma lu
bisankana, o yiri mu Sua.

³³Yafelute biə maa yi Pasaki, di
Bimali, di Asevati.

³⁴Someru biə maa yi Ahi, di Roga,
di Huba, di Aram.

³⁵Yafelute nyaanti Hotam di biə
maa yi Zofa, di Imina, di Selesi, di
Amali.

³⁶Zofa biə bam mu yi Sua, di
Haneferu, di Suwali, di Beri, di
Yimira, ³⁷di Bezeru, di Hodi, di
Shama, di Silisa, di Yitran, di
Beerə.

³⁸Yeteru biə bam maa yi Yefune, di
Pisipa, di Ara.

³⁹Yulla biə bam di maa yi Ara, di
Haniyeli, di Rizia.

⁴⁰Nɔɔna bantu maama deen yi
Aseeru dwi dum mu. Ba maa yi
ba so-yuni tum nakwa. Ba deen
yi non-babe na ye najara kam
lanyiranu tun, yi ba tiini ba jigi yiri.
Aseeru dwi dum nɔɔna balu na yi
najara kam tun deen yi baara murru
fiinle-tirdu (26,000) mu.

Benzamen dwi dum

8 Benzamen biə banu bam mu
tuntu:

O bu-kwian Bela, di Asabeli,
di Ara, ²di Noha, di Rafa.

³Bela biə bam maa yi:

Adara, di Gera, di Abihudi,
⁴di Abisua, di Naaman, di
Ahoa, ⁵di Gera, di Sefufana,
di Hiram.

⁶⁻⁷Ewudi biə bam mu tuntu:

Naaman, di Ahiya, di Gera.

Bantu deen yi ba so-yuni tum nakwa
mu Geba ni. Ba duna deen ma
zali-ba pa ba vu ba zuuru Manahatu
ni. Gera mu de ba yiga pa ba nuji.
Wuntu ma lu Yuza di Ayiwudi.

⁸Sarayim na vun o kaana bale
Husim di Baara tun, o deen ta
joni Moabi tuw ni o lu bakari. ⁹O
ka-duuru wulu yiri na yi Hodesi
tun ma lu Yobabi, di Sibiya, di
Mesa, di Malikam, ¹⁰di Yewuzi, di
Sakia, di Mirama. Sarayim biə bam
kuntu maama deen yi ba so-yuni
tum nakwa mu. ¹¹O kaanti Husim
deen ya maru o lu bakari sile o
pa-o, yi bantu yira mu yi Abitubi
di Elipaali.

¹²Elipaali biə bam mu tuntu:

Heberu, di Misam, di Semeru.

Semeru deen mu lugi Ono di Lodi
tunt dum, ku wali di di nawuura
yam maama. ¹³Elipaali ta ma lu
Beria di Sema. Bantu maama deen
yi ba so-yuni tum nakwa mu Ayalon
ni. Ba ma zali balu maama ya na
zuuru Gati ni tun.

¹⁴Beria biə bam maa yi:

Ayo, di Sasaki, di Zeremoti,
¹⁵di Zebadia, di Arada, di

Ederi, ¹⁶ dɔ Misɛɛli, dɔ Isipa, dɔ Yoa.

¹⁷ Elipaali biə bam maa yɔ:

Zebadia, dɔ Mesulam, dɔ Hiziki, ¹⁸ dɔ Yisimerayi, dɔ Yizila, dɔ Yobabi.

¹⁹ Simeyi biə bam maa yɔ:

Yakini, dɔ Zikiri, dɔ Zabidi, ²⁰ dɔ Elenayi, dɔ Ziletayi, dɔ Elieli, ²¹ dɔ Adaya, dɔ Beraya, dɔ Simarati.

²² Sasaki biə bam maa yɔ:

Yisipani, dɔ Heberi, dɔ Elieli, ²³ dɔ Abedon, dɔ Zikiri, dɔ Hanan, ²⁴ dɔ Hanania, dɔ Elam, dɔ Antotiya, ²⁵ dɔ Yifidiya, dɔ Penuweli.

²⁶ Zeroham biə bam maa yɔ:

Sameserayi, dɔ Sehariya, dɔ Atalia, ²⁷ dɔ Yarista, dɔ Eli, dɔ Zikiri.

²⁸ Nɔɔna bam kuntu maama deen yɔ ba sɔ-yuni tum nakwa mu yɔ ba yɔra yam pupuni ya tɔɔi cibara gulə twaanu tum wunu. Ba deen maa zuvri Zeruzalem ni.

²⁹ Gabawɔn ko Yeyiyeli deen zuvri Gabawɔn tu ni mu. O kaani yɔri maa yɔ Maaka. ³⁰ O biə bam maa yɔ:

O bu-kwian Abedon, dɔ Zurə, dɔ Kisi, dɔ Baali, [dɔ Nera], dɔ Nadabi, ³¹ dɔ Gedora, dɔ Ayo, dɔ Zekeri, ³² dɔ Mikilɔti.

Mikilɔti dɔ ma lu Simeya. Bantu maama deen zuvri ba twe dɔ ba curru tudonnə mu Zeruzalem ni.

³³ Nera deen mu lugi Kisi. Kisi ma lu Sooli. Sooli dɔ deen ma lu Zonatan, dɔ Malikisua, dɔ Abinadabi, dɔ Esi-Baali. ³⁴ Zonatan bu mu yɔ Meri-Baali. Meri-Baali dɔ ma lu Mika.

³⁵ Mika biə bam maa yɔ:

Pitɔn, dɔ Meleki, dɔ Tarea, dɔ Ahazi.

³⁶ Ahazi deen mu lugi Yehooda. Yehooda dɔ ma lu Alemeti, dɔ Azumaveti, dɔ Zimiri. Zimiri ma lu Moza. ³⁷ Moza ma lu Binea. Binea bu maa yɔ Rafa. Rafa bu maa yɔ Eleyasa. Eleyasa bu maa yɔ Atisali. ³⁸ Atisali deen jigi biə bardu mu. Ba yɔra mu yɔ:

Azerikam, dɔ Bokeru, dɔ Ismayeli, dɔ Seariya, dɔ Abdias, dɔ Hanan.

³⁹ Atisali nyaani Esekɔ dɔ deen maa jigi biə batɔ yɔ bantu mu yɔ o bu-kwian Yulam, dɔ Yewuki, dɔ Elifeleti. ⁴⁰ Yulam biə bam deen yɔ nɔn-babe mu jara wunu. Ba maa ye cuna tam lanyirani. Yulam biə bam dɔ o naaru tum maama daga zanzan. Ba deen yɔ nɔɔna bi dɔ fiinnu (150) mu.

Bantu maama nan yɔ Benzamen dwi dum mu kuntu.

**Nɔɔna balu na tu ba zuvri
Zeruzalem ni tun**

9 Ba deen pupuni Yisrayeli nɔn-biə bam maama yira ba tiŋi *Yisrayeli Tɔw Pwa Cibari* tɔnɔ kum wuni.

Ku na yi Zuda tiinə bam, ba duna deen jaani-ba ba vu Babiloni, ba na nuŋi Baŋa-We kwaga ni tun ŋwaani. ²Nɔɔna balu na de yigə ba joori ba tuti tuw tun deen yi We kaanum tiinə, di Levi dwi dum badaara, ku wəli di We-digə kam tuntɔŋna, dɔdaani Yisrayeli tiinə badaara mu. ³Nɔɔna balu deen na tu ba zuvri Zeruzalem ni yi ba nuŋi Zuda dwi dum wuni, di Benzamen dwi dum wuni, di Efrayim dwi dum wuni, ku wəli di Manasi dwi dum wuni tun mu tuntɔ:

⁴Amiwudi bu Yutayi.
Amiwudi ko deen yi Omiri.
Omiri ko maa yi Imiri. Imiri
ko maa yi Bani. Bani deen yi
Zuda bu Faresi dwi tu.

⁵Ku na yi Siloe dwi dum wuni, ku yi o bu-kwian Asaya di wuntu biə bam mu.

⁶Ku maa na yi Zara dwi dum wuni, ku yi Yeweli.
Balu na nuŋi Zuda dwi dum wuni yi ba joori tun maama deen yi nɔɔna biə-bardu di funugv (690) mu.

⁷Benzamen dwi dum wuni nɔɔna balu na joori tun mu tuntɔ:

Mesulam bu Saalu. Mesulam
ko deen yi Hodavia. Hodavia
ko maa yi Hasinua.

⁸Zeroham bu Yibineya.

Utsi bu Ela. Utsi ko deen yi
Mikiri.

Sefatia bu Mesulam.
Mesulam ko maa yi Rewueli.
Rewueli ko di deen maa yi
Yibiniya.

⁹Nɔɔna bantu maama deen yi ba so-yuni tum nakwa mu. Benzamen dwi tiinə balu yira na pupuni ya tiŋi tɔnɔ ni tun deen yi nɔɔna biə-nugv di fiinnu-bardu (956) mu.

¹⁰We kaanum tiinə balu na tu ba zuvri Zeruzalem ni tun mu tuntɔ:

Yedaya, di Yehoyaribi, di
Yakinni.

¹¹Azaria wulu deen na nii
We-digə kam tuntɔŋa yam
baŋa ni tun.

O ko deen yi Hilkiya.
Hilkiya ko maa yi Mesulam.
Mesulam ko maa yi Sadoki.
Sadoki ko maa yi Merayɔti.
Merayɔti ko di deen yi
Asituba.

¹²Zeroham bu Adaya.

Zeroham ko maa yi Pasuuri.
Pasuuri ko maa yi Malkiya.
Malkiya ko maa yi Maasayi.

Maasayi ko maa yi Adiyeli.
 Adiyeli ko maa yi Yaazera.
 Yaazera ko maa yi Mesulam.
 Mesulam ko maa yi
 Mesilemiti. Mesilemiti ko
 maa yi Yimera.

¹³Kaanum tiinə bam kontu di ba
 curru tlu na yi ba so-yuni tum
 nakwa tun deen yi nɔɔna muru di
 biə-yarpe di fusrdu (1, 760) mu. Ba
 maa tɔɔi titɔɔa dwi dwi We-digə
 kam ni yi ba ye ba na wú kɪ te tun.

¹⁴Levi dwi dum nɔɔna balu di na
 joori tun mu tuntu:

Merari dwi tu Semaya.
 Semaya ko deen mu yi
 Hasubi. Hasubi ko maa yi
 Azerikam. Azerikam ko maa
 yi Hasabia.

¹⁵Bakebakari, di Heresi, di
 Galali, ku wəli di Mika bu
 Matania. Mika ko deen yi
 Zikiri. Zikiri ko maa yi Azafti.

¹⁶Semaya bu Abdiasi.
 Semaya ko maa yi Galali.
 Galali ko di maa yi Yedutun.
 Asa bu Berekiya. Asa ko deen
 yi Elikana mu. Wuntu deen
 zɔvri Netofa tiinə bam je sum
 ni.

¹⁷We-digə kam ni-yiruna balu na
 joori tun mu tuntu:

Salum, di Akuba, di Talumon,
 di Ahiman, di ba curru tum.

Salum deen mu yi ba titɔɔa yigə tu.

¹⁸Di zum maama ba maa nii ni dlu

na yɔvri wa-puli seeni yi ba bəɔi-di
 ni «Pɛ Ni dum» tun. Bantu deen yi
 We-digə kam ni-yiruna balu na nɔɔi
 Levi dwi dum wɔni tun mu.

¹⁹Kuri bu Salum, di o
 donnə Kura dwi tiinə deen
 mu yiri We jero-vwe dum
 manco-puna yam.

Ba nabaara bam titɔɔa di deen
 maɔi ya yi si ba taa yiri Baɔa-We
 jero-vwe dum ni mu. Kuri ko deen
 yi Ebiazafi, yi Ebiazafi yi Kura dwi
 tu mu. ²⁰Faɔa tun, Eleyazaari bu
 Fineasi ya mu yi ni-yiruna bam
 yuutu. Baɔa-We deen maa wu o tee
 ni. ²¹Meselemia bu Zakari di deen
 yiri We jero-vwe ni dum mu.

²²Nɔɔna biə-yale di fugə-bale (212)
 deen mu yiri We jero-vwe dum
 manco-puna yam. Ba deen pɔpɔni
 ba yira ba tiɔi ku tɔɔi ba dwi dum
 mu tu di tu maama ni.

Ku nan yi Pɛ Davidi di We nijɔɔnu
 Samoweli ya mu kuri ni-yiruna bam
 si ba taa tɔɔi ba titɔɔa yam di ciga.
²³Bantu di ba dwi tiinə bam mu te
 Baɔa-We digə kam ni dum yirum, ni
 ku na yi We vwe dum mu naa digə
 kam titi. ²⁴Ni-yiruna bam deen zigɔ
 We-digə kam sen sina sum maama
 ni ba yiri niə yam mu. ²⁵Maɔa di
 maɔa ba curru tum na zɔvri ba tumi
 yam ni tun maa yəni ba ba ba kɪ da
 yarpe ba wəli-ba. ²⁶Ni-yiruna bana
 balu na yi ba yigə tiinə tun yi Levi
 dwi tiinə mu. Ba nan pɛ-ba ciga mu

sɪ ba taa yiri We wara-je zila di sum, ku wɛli dɪ di sɪlɔ lɔnnɪ wɛnnu tum na tigi sɪ wɔnnɪ tun. ²⁷Bantu deen yiri We wara-je sum wia di titu maama mu, ku na yɪ ba titɔŋa sɪ ba taa nii ku maama baŋa nɪ tun ŋwaanɪ. Tɪga na yɛni ka pɔvri, baá kwe borbu mu ba ma ba pɔrɪ ku niə yam ba yagɪ de wɔnnɪ maama.

²⁸Ba deen ta kuri ni-yiruna badonnə sɪ ba taa nii wɛnnu tɪlɔ ba na maɪ ba kaanɪ We tun baŋa nɪ. Maŋa maama ba na kwe-tɪ ba ja ba nuŋi tɪ je sum nɪ, baá jeeli tɪ ni mu, yɪ ba na tɔŋi ba ti, ba daa ta wó kɪ kuntu mu sɪ tɪ dɪdɔa yɪ muri. ²⁹Nɔɔna badaara maa nii We wara-je sum zila yam maama baŋa nɪ, ku ta wɛli dɪ mun-bwe dɪm, dɪ sana bam, dɪ nugə kam, dɪ wɛnnu tɪlɔ lwəm na ywəmmə tun, dɪ tralɪ dɪm maama baŋa nɪ. ³⁰Ku nan yɪ We kaanum tiinə badonnə mu jɪgɪ cwəŋə sɪ ba gwaanɪ tralɪ dwi dwi ba kɪ daanɪ. ³¹Levi dwi tu dɪdɔa deen wura o yiri mu Matitɪya. O maa yɪ Kura dwi tu Salum bu-kwian mu. Ba kuri wuntu mu sɪ o taa nii maasa yalɔ ba na ma ba kɪ We peera tun fɔgum baŋa nɪ. ³²Ku deen yɪ Keyatɪ dwi tiinə badaara titɔŋi mu sɪ ba fɔgɪ ba kwe dɪpɛ dɪlɔ ba na tiŋi We yigə nɪ We siun de maama tun.

³³Balu na yɪ lən-leenə yɪ ba yɪ Levi dwi dɪm nakwa tun deen zɔvri We wara-je di sum wɔnnɪ mu, sɪ ba taa tɔŋi ba titɔŋa yam wia di titu, nɪ ku na maŋi te tun. Kuntu ŋwaanɪ ba daa ba jɪgɪ titɔŋa yadonnə sɪ ba taa tɔŋi ba wɛli da. ³⁴Nɔɔna bam kuntu maama deen yɪ Levi dwi dɪm sɔ-yuni tum nakwa mu yɪ ba yira yam pɔpɔnnɪ ya tiŋi cɪbara gulə twaanu tum wɔnnɪ. Ba deen maa zɔvri Zeruzalem nɪ.

Sooli kwə natɔga kam

³⁵Gabawɔn ko Yeyiyelɪ deen zɔvri Gabawɔn tu nɪ mu. O kaanɪ yiri maa yɪ Maaka. ³⁶O biə bam maa yɪ: O bu-kwian Abedon, dɪ Zurə, dɪ Kisi, dɪ Baalɪ, dɪ Nera, dɪ Nadabɪ, ³⁷dɪ Gedora, dɪ Ayo, dɪ Zakari, dɪ Mikilɔti.

³⁸Mikilɔti dɪ ma lu Simeam. Bantu maama deen zɔvri ba twe dɪ ba curru tudonnə mu Zeruzalem nɪ.

³⁹Nera deen mu lugi Kisi. Kisi ma lu Sooli. Sooli dɪ deen ma lu Zonatan, dɪ Malikisua, dɪ Abinadabɪ, dɪ Esi-Baalɪ.

⁴⁰Zonatan bu mu yɪ Meri-Baalɪ. Meri-Baalɪ dɪ ma lu Mika.

⁴¹Mika biə bam maa yɪ: Pitɔn, dɪ Melekɪ, dɪ Tarea, dɪ Ahazi.

⁴²Ahazɩ dɛɛn mu lɔgɩ Najara. Najara dɩ ma lu Alemɛtɩ, dɩ Azumavɛtɩ, dɩ Zimiri. Zimiri ma lu Moza. ⁴³Moza ma lu Binea. Binea bu maa yɩ Refaya. Refaya bu maa yɩ Eleyasa. Eleyasa bu maa yɩ Atsali.

⁴⁴Atsali dɛɛn jɔgɩ biɛ-bardɩ mu. Ba yɩra mu yɩ:

Azerikam, dɩ Bokeru, dɩ
Ismayɛlɩ, dɩ Seariya, dɩ
Abdiastɩ, dɩ Hanan.

Sooli na gɛ o ŋwɩa te tun

1 Samowɛlɩ 31:1-13

10 Filisi tiinɛ bam dɛɛn zaɣɩ najara dɩdaani Yisrayɛlɩ tiinɛ bam. Yisrayɛlɩ jar-kɛrɛ bam ma jagɩ sai yɩ Filisi tiinɛ bam zɛli-ba. Ba ma gu Yisrayɛlɩ tiinɛ bam zanzan Giliboa piu kum yuu nɩ. ²Sooli dɩ o biɛ bam ma duri, yɩ Filisi tiinɛ bam pɛ ba kwaga ba pu. Ba ma gu Sooli biɛ Zonatan, dɩ Abinadabɩ, dɩ Malikisua. ³Jara yam ma tiini ya puɩ Sooli zanzan. O duna bam ma na-o yɩ ba ta ba cɩna ba tɔ-o pa ku kɩ-o zunɩ. ⁴Sooli ma ta dɩ nɔn-dɔɣɩ wulu na ze o jara zula yam tun o wɩ: «Lɩ n su-lɔɣɔ kum n ma n zɔ-nɩ n gu. Amu ba lagɩ sɩ Filisi nɔn-yɔɔɩv tuntu yɩ amu yɩra ba zɔ-nɩ sɩ ba mwani-nɩ ba kɩ-nɩ cavura.»

Nɔn-dɔɣɩv kum maa wu sɛ sɩ o gu-o, fuɩnɩ na tiini dɩ jig-o tun ŋwaani. Kuntu baɣa nɩ, Sooli ma vanɩ o tutɩ su-lɔɣɔ kum o lɩ. O ma kwe-ku o muvɩ o pugɛ nɩ, yɩ o daari o tu ku baɣa nɩ o tɩ. ⁵Nɔn-dɔɣɩv kum na maani nɩ Sooli tɔgɩ tun, o dɩ ma lɩ o su-lɔɣɔ kum yɩ o tu ku baɣa nɩ o tɩ. ⁶Ku dɛɛn kɩ kuntu mu yɩ Sooli dɩ o biɛ batɔ bam, dɩ o dwi tiinɛ bam maama tɔgɩ daani ba tɩ.

⁷Yisrayɛlɩ tiinɛ balu dɛɛn na zuvɩ Zizreyɛlɩ bolo kum nɩ tun ma lwarɩ nɩ Sooli dɩ o biɛ bam tɔgɩ mu, yɩ Yisrayɛlɩ jar-kɛrɛ bam maama duri ba jagɩ. Ba na ni kuntu tun mu ba duri ba lagɩ je ba daari ba tɩnɩ dum. Filisi tiinɛ bam ma vu ba zuvɩ dɩ wɩnɩ. ⁸Tɩga na puɩv tun, Filisi tiinɛ bam ma joori najara kaporo kum nɩ sɩ ba za ba lɩ jujiguv twa bam yɩra nɩ. Ba ma na nɩ Sooli dɩ o biɛ bam tɔgɩ mu ba tigi Giliboa piu kum yuu nɩ. ⁹Ba na nɛ tun, ba ma goni Sooli yuu ba lɩ, yɩ ba lɔɔɩv o jara zula yam na wu o yɩra nɩ tun. Ba laan ma tɩɣɩ kwɛrɛ sɩ ka yɩ Filisi tiinɛ tɩnɩ dum maama nɩ: ba dɩ Sooli. Ba ma tɔɔlɩ sɩ ba dwi tiinɛ maama ni-taani dum kuntu, yɩ ba daari ba jigɩ-dɩ ba burɩ ba jwɛnɛ yigɛ nɩ. ¹⁰Ku na yɩ Sooli jara zula yam, ba kwe-ya ba ja zu ba tiɣɩ ba jwɛnɛ digɛ kam nɩ mu. Ba ma daari

ba kwe o yuu kum ba vu ba palt ba jwəm Dagon digə kam nɛ.

¹¹Nɔɔna balu maama deen na zuvri Yabesi Galadi nɛ tun ma ni Filisi tiinə bam na kɛ Sooli te maama tun. ¹²Balu na tiini ba yɛ paman-bɛɛ ba wunɛ tun ma zaɲɛ ba vu ba parɛ Sooli dɛ o biə bam yira yam. Ba ma ja-ya ba joori Yabesi, yɛ ba daartɛ ba kwe ba kwi sum ba kɛ tiu kamunu kudonɛ kuri nɛ, Yabesi tuw wunɛ. Ba ta ma di ba lwi yɛ ba vɔ ba niə da yarpe.

¹³Sooli deen tɛga o na nuɲi Baɲa-Wɛ kwaga nɛ tun ɲwaanɛ mu. O wu sɛ sɛ o tɔɲɛ o tɔɲɛ Baɲa-Wɛ niə yam. O deen ve kaanɛ wulu na wai o bwe cirɛ tun sɛ o wantɛ o nii o yigɛ. ¹⁴O nan wu sɛ sɛ o bwe Baɲa-Wɛ sɛ Dɛ bri-o cwəɲɛ. Kuntu ɲwaanɛ Baɲa-Wɛ pɛ Sooli tɛ. Dɛ ma daartɛ Dɛ joɲi Yisrayelɛ tuw paartɛ dum o juɲa nɛ Dɛ kwe Dɛ pa Zese bu Davidi.

11 Yisrayelɛ tiinə kɔɔ kum maama deen ve Ebrɔn mu. Ba ma ta dɛ Davidi ba wɛ: «Nii mu. Dɛbam maama dɛdaanɛ nmu yɛ yira dɛdɛ dɛ jana dɛdɛ mu. ²Faɲa yɛ Sooli ta yɛ dɛbam maama pɛ tun, nmu mu yɛ wulu na tɔɲɛ dɛ yigɛ pa dɛ ve dɛ kɛ najara dɛ dɛ duna tun. Nmu Tu Baɲa-Wɛ nan ya maɲɛ Dɛ ta dɛ nmu Dɛ wɛ: «Nmu mu wó ji a

nɔɔna Yisrayelɛ tiinə bam yuutu yɛ n nii ba baɲa nɛ nɛ nayɛ te.»

³Kuntu tun, Yisrayelɛ nakwa bam maama deen jeeri Pɛ Davidi tee nɛ Ebrɔn nɛ mu. Baɲa-Wɛ yigɛ nɛ mu Davidi kɛ ni-mɔɔ dɛ ba. Ba laan ma lo nugɛ o yuu nɛ sɛ o taa yɛ Yisrayelɛ tiinə bam maama pɛ, nɛ Baɲa-Wɛ ya na tagɛ dɛ Samowelɛ nɛ kuú kɛ te tun.

Davidi wantɛ o joɲi Zeruzalem

2 Samowelɛ 5:6-10

⁴Yebusi tiinə deen mu zuvri Zeruzalem tuw kum nɛ. Tuw kum yɛ dɛdonɛ deen yɛ Yebusi mu. Davidi dɛdaanɛ Yisrayelɛ tiinə jar-kɛɛ bam maama ma zaɲɛ ba vu Zeruzalem sɛ ba li tuw kum. ⁵Yebusi tiinə bam ma ta dɛ Davidi ba wɛ: «Abam bá na cwəɲɛ á zu yo seeni.» Dɛ kuntu dɛ, Davidi wantɛ Siyɔn o dɛ. Siyɔn deen yɛ tuw kum dam jəgɛ mu. Nɔɔna laan maa jɛɲɛ je sum kuntu ba bæi nɛ: «Davidi tuw».

⁶Davidi ya tagɛ o wɛ: «Wulu na tɔɲɛ jar-kɛɛ bam yigɛ o zaɲɛ najara dɛ Yebusi tiinə bam, ku tu wó ji ba yigɛ tu.» Zeruya bu Zoabi mu yɛ wulu na puli o ja najara yam tun. Kuntu ɲwaanɛ wuntu sunɛ o ji jar-kɛɛ bam yigɛ tu.

10:12 *tiu kamunu*: = térébinthe arbre

10:13 1 Sam 28:7 11:4 Zozwe 15:63

⁷Davidi na di tuw kum dam jəgə kam tɔn, mu o lɛɛrɔ o maɲɔ da o zuurɔ ku wɔnɔ. Kuntɔ ɲwaanɔ mu ba bəɲi ku yurɔ ba wɔ: «Davidi tuw».

⁸O ma zɪgɔ mɛ tɪga kam na suuri ka maɲɔ daanɔ tɔn o joori o lɔ tuw kum o zɪgɔ o kaagɔ jəgə kam. Tuw kum je sɪlɔ ta na daari tɔn mu Zoabi fɔgɔ o lɔ. ⁹Davidi dam dum dɛɛn ma fɔgɔ dɔ puli dɔ kɪ da, Paɲwa Tu Baɲa-Wɛ dum na wɔ o tee nɔ tɔn ɲwaanɔ.

Pamaɲ-bɪbɛ sɪlɔ na wɛli Pɛ Davidi tɔn

2 Samowɛli 23:8-39

¹⁰Nɔɔna bantɔ dɛɛn mu yɔ Pɛ Davidi pamaɲ-babɛ sum yigə tiinɛ. Ba ma tɔgɔ dɔ Yisurayɛli tiinɛ bam maama ba zɪgɔ Davidi kwaga nɔ, pa o laan ba o di paari tɪga kam maama baɲa nɔ, nɔ Baɲa-Wɛ na maɲɔ o goni ni nɔ: kuɔ kɪ te tɔn.

¹¹Pamaɲ-babɛ sum yɔra mu tuntɔ:

Hakimoni tu Yasobemɔ dɛɛn mu yɔ «Pamaɲ-bɪbɛ sɪtɔ sum» yigə tu wɔm. O dɛɛn jeeri nɔɔna biə-yatɔ (300) mu dɔ jara. O ma kwe o cicwe o ma gu ba maama jara-kəm bidwɔ baɲa nɔ.

¹²Wɔlɔ na saɲɔ wuntɔ kwaga pamaɲ-bɪbɛ sɪtɔ sum wɔnɔ tɔn dɛɛn yɔ Awoyi tu Dodo bu Eleyazaari mu.

¹³Dɛ didwa Filisi tiinɛ bam na gilimi Pasɔ-Damim nɔ najara ɲwaanɔ tɔn, Eleyazaari wɔ Davidi tee nɔ mu. Je sum kuntɔ nɔ nɔɔna dugi caara mu ba kara nɔ. Dáanɔ mu Yisurayɛli jar-kərə bam titwəni ba duri sɔ ba lu Filisi tiinɛ bam juɲa nɔ. ¹⁴Davidi dɔ Eleyazaari ma zɪgɔ kara kam tutari nɔ ba kwaanɔ ba kɪ jara yam ka ɲwaanɔ. Ba ma gu Filisi tiinɛ bam zanzan. Baɲa-Wɛ dɛɛn ma pa Yisurayɛli tiinɛ bam di wɔɔɔ zanzan.

¹⁵Dɛ didwa mu pamaɲ-bɪbɛ fiintɔ sum wɔnɔ sɪtɔ dɛɛn ve Davidi te, o na səgi Adulamɔ piu bɔɔnɔ wɔnɔ tɔn. Filisi tiinɛ jar-kərə kɔgɔ kudonɲ ya tu ba kikili Refayim bolo kum nɔ. ¹⁶Ba kɔgɔ kudonɲ dɔ ya jonɔ Betelhem tuw kum mu ba wurɔ. Kuntɔ maama dɪdaanɔ Davidi ya wɔ o piu kum dalum je sum nɔ mu.

¹⁷Davidi wubɔɲa ma tiini ya ja o tutɔ tuw kum yɔ o ta o wɔ: «Wɔɔ mu wɔ zaɲɔ o vu Betelhem sɔ o mɔ na vulɔ dilɔ na tigi tuw kum manchoɲo ni nɔ tɔn wɔnɔ o ja o ba o pa-nɔ sɔ a nɔɔ?» ¹⁸Pamaɲ-bɪbɛ sɪtɔ sum kuntɔ ma lɔ ba tɔgɔ Filisi tiinɛ kɔgɔ kum wɔnɔ ba vu ba yɔ vulɔ dum ba mɔ na bam, yɔ ba joori ba ja-ba ba ba pa Davidi. Ba na joori tɔn, o ma vɔn sɔ o nɔɔ na bam kuntɔ. O ma lo-ba o yaɲɔ tɪga nɔ sɔ ba taa yɔ pɛɛrɔ ba pa Baɲa-Wɛ. ¹⁹O ma ta o wɔ: «Amu Tu

Wɛ, amu bá want a nyo na bantu! A na nyɔgi-ba, ku nyi di a nyɔgi nɔɔna bantu jana mu, ba na se si ba ga ba ŋwia si ba ma mo na bantu tun ŋwaani.» O ma vin si o nyo-ba. Pamaŋ-bibe sitɔ suntu deen na tuni te tun mu kuntu.

²⁰ Zoabi nyaani Abisayi di deen mu yi «Pamaŋ-bibe fiinto kum» yigə tu. O ma kwe o cicwe o jeeri nɔɔna biə-yatɔ (300) jara wuni o gu. Kuntu ŋwaani o ma na yiri pamaŋ-bibe sitɔ sum yigə ni. ²¹ Wuntu deen mu tiini o na yiri o dwəni pamaŋ-bibe fiinto kum maama, yi o ji ba yigə tu. O nan wu wəli pamaŋ-bibe sitɔ sum wuni.

²² Yehoyada bu Benaya di deen yi jar-kəru mu na yi nɔn-babia. O nuni Kabezili mu, yi o tuni baari zanzan.

Benaya deen gu Moabi pamaŋ-bibe sile. O ta ma tu goŋo wuni o gu nyoŋo de didwa waaru na tiini ti wura maŋa kalu tun.

²³ Benaya ta gu Ezipi nɔn-waguli didon mu. Nɔonu wum didwarum deen yi kanti ni maŋum kuni buni, yi o ze cicwe na maŋi di bəŋə tun mu. Yi ku daari Benaya jigi da-lɔŋɔ. O ma vu o vri cicwe dum Ezipi tu wum juŋa ni, o joori o ma-di o zo-o o gu. ²⁴ Yehoyada bu Benaya deen na tuni te tun mu kuntu. O di ma na yiri pamaŋ-bibe sitɔ sum yigə ni. ²⁵ O ma tiini o na

yiri pamaŋ-bibe fiinto kum wuni, yi o wu tɔgi o wəli pamaŋ-bibe sitɔ sum wuni. Davidi ma pa Benaya ji balu na yir-o tun yigə tu.

²⁶ Pamaŋ-babe sum sɔdaara yira mu tuntu:

Zoabi nyaani Azayeli.

Betelhem tu Dodo bu Elanan.

²⁷ Harari tu Samoti.

Peloni tu Helezi.

²⁸ Tekoa tu Ikesi bu Yirə.

Anatoti tu Abizeri.

²⁹ Usati tu Sibekayi.

Awoyi tu Yilayi.

³⁰ Netofa tu Maharayi.

Netofa tu Baana bu Heledi.

³¹ Ribayi bu Itayi, na nuni Gibeatw Benzamen laŋa kam ni tun.

Piratoni tu Benaya.

³² Hurayi na nuni Gaasa bu-tuli sum seeni tun.

Araba tu Abiyeli.

³³ Barum tu Azumaveti.

Saalebun tu Eliaba.

³⁴ Gizon tu Hasem biə.

Arari tu Sagia bu Zonatan.

³⁵ Arari tu Sakari bu Ahiyam.

Uri bu Elifali.

³⁶ Mekera tu Heferi.

Peloni tu Ahiya.

³⁷ Karmeli tu Esirayi.

Ezibayi bu Naarayi.

³⁸ Natan nyaani Zoweli.

Hagari bu Mibaari.

³⁹ Amɔn tu Seleki.

Beeroti tu Narayi.

Wuntu deen ze Zeruya bu Zoabi
jara zula yam mu.

⁴⁰ Yeteri tu Yira.

Yeteri tu Garebi.

⁴¹ Heti tu Yuri.

Alayi bu Zabadi.

⁴² Ruban dwi tu Siza bu
Adina.

Wuntu deen yi Ruban dwi tiina yiga
tu, yi o jigi kwaga nɔɔna fiinto.

⁴³ Maaka bu Hanan.

Mitini tu Zosafati.

⁴⁴ Astaroti tu Yoziasi.

Aroyeri tu Hotam biɛ bale,
Sama dɔdaani Yeyiyeli.

⁴⁵ Tizi tu Yediyeli bu Simiri,
di o nyaani Yoa.

⁴⁶ Mahavi tu Elieli.

Elinaam biɛ bale, Yeribayi
dɔdaani Yosavia.

Moabi tu Yitama.

⁴⁷ Elieli, di Obedi, di Mezoba
tu Yaaseli.

**Davidi kwaga nɔɔna na
wu Zikalagi ni tun**

12 Davidi deen ve o zuuri
Zikalagi ni, Kisi bu Sooli
na zɛl-o o tee ni tun ŋwaani. O na
zuuri da kuntu tun, mu nɔn-babe
sɔdonnɛ na ye najara kɛm lanyirani

tun tu ba zɛn-o si o ki jara yam.

² Pamaɲna bam deen jigi ten mu. Ba
maa ye cɛna tam di napana dulum
lanyirani jazum di jagwiɛ maama.
Ba maa yi Benzamen dwi tu Sooli
curru mu. ³ Ba yiga tu wum mu yi
Ahiyezera. O nyaani Zoasi di maa
wu o kwaga ni. Bantu bale ko maa
yi Gibeia tu Semaa. Ba nɔɔna bam
mu yi:

Azimaveti biɛ Yezeli, di
Peleti, ku wɛli di Beraka,
di Anatoti tu Zehu, ⁴ di
Gabawɔn tu Yisamaya.

Wuntu deen yi nɔn-babia mu
jar-kɛrɛ fiinto bam wuni yi o ta yi
ba yiga tu. Ba nɔɔna badonnɛ maa
yi:

Zeremi, di Yahazeli, di
Yohanan, di Gedira tu
Yozabadi, ⁵ di Eluzayi,
di Yerimoti, di Bealia, di
Semari di Harufi tu Sefatia,
⁶ dɔdaani Kura tiina Elikana,
di Yisiya, di Azareli, di
Yozeri, di Yasobemi, ⁷ ku
wɛli di Gedora tu Zeroham
biɛ bale, Yowela di Zebadia.

⁸ Nɔn-babe sɔdonnɛ di deen nunji
Gadi dwi dum wuni ba da ba wɛli
Davidi kɔgɔ kum wuni. Ba ma vu
o te kagua yuu ni. Ba di deen yi
pamaɲ-bibe silu na ye najara kɛm
lanyirani tun mu. Ba maa jigi najara
ci-kwen di cicwɛ. Ba maa jigi fuvu

nɩ nyonɔ te, yɩ ba tiini ba wara nɩ
fɛrɛ na duri te pweeru yuu nɩ tun.

⁹Ba yigɛ tu wum mu yɩ Etiserɩ. O
kwaga nɔɔna maa yɩ:

Abdiasɩ, dɩ Eliabɩ, ¹⁰dɩ

Misimana, dɩ Zeremi,

¹¹dɩ Atayi, dɩ Elielɩ, ¹²dɩ

Yohanan, dɩ Elizabadɩ, ¹³dɩ

Zeremi, dɩ Makabanayi.

¹⁴Nɔn-babɛ suntu na yɩ Gadɩ tiinɛ
tun deen yɩ jar-kɛrɛ yigɛ tiinɛ mu.

Ba diduwa wú wantɩ nɔɔna bi o zɛli
najara wunɩ. Ba wunɩ wulu dam na
daga tun wat nɔɔna muru o zɛlɛ.

¹⁵Pamaɲna bam kuntu deen mu be
Zorden bugɛ kam maɲa kalu ka ni
na peɛli bunɩ dum pulim cana kam
nɩ tun. Ba ma vu ba zɛli nɔɔna balu
maama na zuurɩ bube dum bwælu
tum wa-puli dɩ wa-zuurɩ seeni tun pa
ba duri ba viiri.

¹⁶Baara badonnɛ na yɩ Benzamen
dwi tiinɛ dɩ Zuda dwi tiinɛ tun
deen ve Davidi te o dam je sum nɩ.

¹⁷Davidi ma zaɲɩ o jeeri-ba yɩ o ta
dɩ ba o wɩ: «Abam na maa bunɩ amu
te dɩ yazurɛ mu, sɩ á tɔɣɩ á zɛni-nɩ,
amu dɩ nan sɛ sɩ dí maama wɛli
daani. Á nan na tu sɩ á yɛgi-nɩ mu
á pa a duna bam, sɩ dibam nabaara
Wɛ dum taa ye ku ni nɩ sɩ Dɩ daari
Dɩ waari abam. Bɛɲwaani a wu kɩ
kolukulu a cɔɣɩ.»

¹⁸Wɛ Joro ma ba Amasayi wulu
na yɩ ba jar-kɛrɛ fiintɔ kum yigɛ tu
tun baɲa nɩ, yɩ o ta o wɩ:

«Davidi! Dɩbam yɩ nmu nɔɔna
mu,

Zese bu! Dí wu n kwaga nɩ.

Yazurɛ taa wu n tee nɩ,

sɩ ku kɛ ku yɩ balu dɩ

na wɛli-m tun.

Nmu Tu Wɛ dum wú zɛni-m.»

Davidi ma sɛ o joɲi-ba yɩ o daari o
pa ba ji o jar-kɛrɛ bam yigɛ tiinɛ.

¹⁹Baara badonnɛ dɩ deen nuɲi
Manasɩ dwi dum wunɩ ba da ba wɛli
Davidi kɔɣɩ kum wunɩ maɲa kalu
o na tɔɣɩ dɩ Filisi tiinɛ bam sɩ ba
zaɲɩ najara dɩ Sooli tun. Ku nan na
kɩ te tun, Davidi dɩ o nɔɔna bam
wu wɛli Filisi tiinɛ bam, fuunɩ na
jaani ba yigɛ tiinɛ bam tun ɲwaani.
Ba deen buɲɩ nɩ Davidi wú wantɩ
o lɔ ba kwaga nɩ o joori Pe Sooli
te o daari-ba pa ba ga ba ɲwia
mu. Kuntu ɲwaani ba jɛni tɔga nɩ
ba bwe daani yɩ ba pa Davidi pwe
o titɩ dɩ ba. ²⁰Maɲa kalu Davidi
na maa joori Zikalagɩ tun, Manasɩ
nɔɔna balu na de ba tɔɣɩ did-o tun
mu yɩ:

Adina, dɩ Yozabadɩ, dɩ

Yediayelɩ, dɩ Misɛelɩ, dɩ

Yozabadɩ, dɩ Elihu, dɩ

Ziletayi.

Nonna bam kuntu didua didua te Manasi dwi jar-kera muru mu.

²¹ Ba deen yani ba weli Davidi pa o wanti vuvurna balu na ki jara di ba tun, beywaani ba deen yi non-babe mu ciga ciga yi ba kwari ba yi o jar-kera bam yiga tiina.

²² De maama wuni nonna deen yani ba tui ba weli Davidi kogo kum wuni. Kuntu deen ma pa o na jar-kera kogo zanzan, nuneeni We titi jar-kera tun.

Davidi kwaga nonna na wu Ebron ni tun

²³ Davidi deen na wu Ebron ni tun, baara balu na ye najara kem tun mu tu ba weli o jar-kera kogo kum wuni, si ba pa o leri Sooli yuu ni o di paarti dum, ni BaJa-We na manji Dl pooli te tun. Nonna bam ni mu tuntu:

²⁴ Zuda dwi dum wuni:

Baara murru turedi di bi-a-nana (6,800). Bantu deen ze ci-kwen di cicwa mu di jara zila zanzan.

²⁵ Simeyon dwi dum wuni:

Jar-kera murru turpe di bi (7,100). Bantu yi pamag-bibe ciga ciga.

²⁶ Levi dwi dum wuni:

Baara murru tuna di bi-a-yardu (4,600). ²⁷ Aron dwi tu Yehoyada di weli da, di o nonna murru titi di bi-a-yarpe (3,700). ²⁸ Sadoki di maa wura. O deen yi non-dugu kulu na

yi non-babia tun mu, yi dideera fiinle-bale (22) wu o tee ni, ba na yi o curru tun.

²⁹ Benzamen dwi dum wuni:

Baara murru titi (3,000). Sooli titi dwi dum mu kuntu. Ba zanzan deen se ba zigi Sooli di o dige kam kwaga ni yi ba wu yagi.

³⁰ Efrayim dwi dum wuni:

Baara murru fiinle di bi-a-nana (20,800). Bantu deen tiini ba jigi yuri mu ba so-yuni tum wuni.

³¹ Manasi dwi cicoro kum wuni:

Baara murru fug-a-nana (18,000). Ba curru tum deen kuri-ba didua didua si ba yoori ba ba ba weli Davidi si o ji pe.

³² Yisakaarti dwi dum wuni:

Dideera bi-a-yale (200), di ba curru titi maama na wu ba kwaga nonna tun. Dideera bam kuntu ye kulu na jigi ku ki kantu manja kam ni tun pa ba lwardi cwaga kalu Yisrayeli tiina na manji si ba tigi tun.

³³ Zabulon dwi dum wuni:

Jar-kera murru fiinnu (50,000). Ba deen ye jara kem lanyirani mu. Ba maa jigi jara zila dwi dwi si ba ma weli Davidi najara wuni. Ba deen yoori ba ki ba ciga did-o.

³⁴ Nefitali dwi dum wuni:

Jar-kera yiga tiina muru (1,000), ku weli di ba jar-kera murru fiinta-turpe (37,000) na zeeri najara ci-kwen di cicwa tun.

³⁵ Dan dwi dum wuni:

Jar-kərə murrú fiinle-nana dı biə-yardu (28, 600).

³⁶ Aseeri dwi dum wóni:

Jar-kərə murrú fiinna (40,000). Bantu ye najara kəm lanyirani.

³⁷ Yisrayeli dwiə yalı deen na zúvı Zúrden bugə kam wa-puli seeni tun. Ruban dwi dum, dı Gadı dwi dum, ku wəli dı Manası dwi cicoro kum mu kuntú:

Jar-kərə murrú bi dı fiinle (120,000). Ba dı deen jıgı jara zıla dwi dwi.

³⁸ Nóna bam kuntú maama deen yı jar-kərə balu na ti ba yigə sı ba zaŋı najara yam tun mu. Ba na tu Davidi te Ebrón nı tun, ba wubunja ya jaanı sı ba pa o di paarı Yisrayeli tuw kum maama baŋa nı mu. Ku nan dai bantu yirani. Yisrayeli tiinə badonnə bam dı maama bubunji yı dıdwa mu, sı ba pa Davidi paarı dum. ³⁹ Nóna bantu maama deen maŋı Davidi tee nı mu da yatə ba di wudi-fərcandıə. Beŋwaanı, ba curru tum deen pe-ba ba na lagı kulu tun maama mu. ⁴⁰ Ba nu-biə badonnə na wu Yisakaarı, dı Zabulón, dı Nefitali dwiə yam maama laŋa nı tun dı ma la wudiiru zanzan ba tunji ba pa-ba sı ba taa di. Ba deen me bunə, dı yogondə, dı buna-sise, dı na-be ba zıŋı wudiiru tum ba ba pa-ba. Wudiiru tum maa yı muni,

dı kapırı-kura, dı maasa, dı sana, dı nugə, ku ta wəli dı na-balı, dı peeni. Beŋwaanı Yisrayeli tuw kum maama nı mu ba deen dı ywəəni lanyirani.

We ni-gonim daka kam

2 Samoweli 6:1-11

13 Davidi deen mu ne dı o jar-kərə dıdeera balu na te nóna muru muru tun, dı balu na te nóna bi bi tun, dı o jar-kərə bam yigə tiinə maama. ² O ma daarı o ta dı Yisrayeli tiinə nən-kəgə kum maama o wı: «Abam na wó se, yı ku na təgı dıbam Tu Baŋa-We wubunja dı, pa-na sı dı tunji kwərə dı pa dı curru tulı na wu Yisrayeli laŋa kam je maama nı tun sı ba maama ba yo sı dı jeeri daanı. Dı ta wó tunji kwərə kam kuntú dı pa We kaanım tiinə dı Levi dwi tiinə maama na wu tunı dılu pwəli na gilimi-dı tun wóni. ³ Pa-na dı kwaanı dı kwe dı Tu We ni-gonim daka kam dı ja dı joori dı tee nı. Beŋwaanı, maŋa kalı Sooli na jıgı paarı dum o di tun, dı wu bwe sı dı lwarı We wubunja.» ⁴ Davidi na tagı kuntú tun, nən-kəgə kum maama ma se o taanı dum, ku na təgı cwəŋə ba maama yigə nı tun ŋwaanı.

⁵ Davidi ma la Yisrayeli tiinə bam maama ku zıgı Ezipi sisəm dum nı sı

ku vu ku yi Lebo-Hamati o ki daani, si ba da ba vu Kiriak-Jeerim ba kwe We ni-gonim daka kam ba ja ba ba. ⁶O ma da ba yigə si ba maama vu Zuda tu Baala kulv yiri didon na yi Kiriak-Jeerim tun. Ba deen ve si ba ja We ni-gonim daka kam mu ba joori Zeruzalem. Daka kam kuntu wura BaJa-We yiri gwaani mu. Wuntu di paari Seruben sum titari laja ni, si na zigɔ daka kam baJa ni tun.

⁷Daka kam nan ya wu Abinadabi sɔɔ ni mu. Ba ma vu ba kwe-ka ba daji na-be təriko-dɔɔ baJa ni. Abinadabi biə bale Yuza di Ayo maa tɔɔ təriko kum yi ba yiri-ku. ⁸Davidi di Yisrayeli tiinə bam maama ma leeni le ba zuli We di ba dam maama. Ba ta maa jigɔ kwaanv, di gungwe, di nabwaanv, didaani kweera zila dwi dwi ba kweeri, yi ba daari ba sai ba tɔɔ kwaga.

⁹Ba ma vu ba yi Kidon na yəni o fri o muna me tun. Na-be sum ma gari si titi si lagɔ si tu. Yuza ma zi We ni-gonim daka kam si o pa ka fɔɔ ka zigɔ. ¹⁰BaJa-We banɔ ma tiini di zaji Yuza baJa ni, o na twi o juja o dwe daka kam tun gwaani. Ne sum kuntu ni ni, We ma magɔ Yuza Dɔ gu. ¹¹Davidi wuv ma fuli zanzan di BaJa-We na tɔɔ Dɔ ban-zɔɔ kum baJa Dɔ gu Yuza

tun. Kuntu ma pa o bəɔi je sum kuntu yiri o wi: «Perizi Yuza.» Mu je sum yiri di zum maama. ¹²Kam dɔm kuntu ma pa Davidi kwari We. O ma bwe o wi: «Amu wɔ ki te mu a ja We ni-gonim daka kam a ba a te?» ¹³O daa maa wu jaani-ka o ja o vu o zu o titi tu Zeruzalem wuni. O ma leeri o pa ba ywəri ba ja-ka ba vu Gati tu Obəd-Edomi sɔɔ. ¹⁴We ni-gonim daka kam ma manɔ Obəd-Edomi sɔɔ ni canɔ sitɔ mu. Ka na wura tun, BaJa-We ma ki wuntu di o sɔɔ tiinə, di o wənu maama yu-yonɔ.

Davidi dwi dɔm taani

14 Tiiri tu Pe Hiram deen ma tɔɔi nɔɔna Davidi tee ni si ba ki pipiu daani. O ma pa ba ja Sədri de ba vu ba pa-o. O ta ma pa nɔɔna balv na ye kandwa sarum tun, di gwaru tɔɔi ba vu, si ba wani ba lɔ pe sɔɔi ba pa Davidi. ²Davidi ma lwarɔ ni BaJa-We mu sunɔ Dɔ pa o di Yisrayeli tu paari, yi Dɔ ta daari Dɔ pa o paari dɔm fɔɔ di puli lanyirani, We titi nɔɔna Yisrayeli tiinə bam gwaani.

³Davidi na zuvri Zeruzalem ni tun, mu o daa ta di kaana badonnə o wəli da. Ba ma lu biə, bəkəri di bisankam, ba pa-o. ⁴Biə balv

13:11 Ku na lagɔ ku ta ni «Yuza can-neeri jəgə»

13:5 1 Sam 7:2 13:5-6 2 Sam 6:2 14:1 2 Kibari tono 2:3

Davidi na lugi Zeruzalem ni tun yira mu tuntu:

Samua, di Sobabi, di Natan,
di Solomɔn, ⁵di Yibari, di
Elisua, di Elipelete, ⁶di
Noga, di Nefegi, di Yafia,
⁷di Elisama, di Beliada,
didaani Elifeleti.

Davidi wani Filisi tiinɛ bam.

⁸Filisi tiinɛ bam deen ma ni ni ba tiɛi Davidi si o taa yi Yisrayeli tiinɛ maama pe. Ba ma la ba jar-kɛrɛ bam maama ba ki daani ba vu ba beeri o jɛgɛ si ba ja. Davidi ma lwarɛ ku ni ni yi o nuɲi tuw kum ni o vu si o jeeri-ba. ⁹Filisi tiinɛ bam ma ba ba yi Refayim bolo kum. Ba ma ki jara di nɔɔna balu na zuvri da tun. ¹⁰Davidi ma bwe We o wi: «A ve a jeeri Filisi tiinɛ bam di najara, si nmu wu ki-ba a juɲa ni na?» Baɲa-We ma lɛr-o Dl wi: «Een, zaɲi n vu n jeeri-ba, si amu wu ki-ba n juɲa ni.»

¹¹Davidi ma vu o yi Baali Perazim. O ma wani Filisi tiinɛ bam o di. O laan ma ta o wi: «We tɔgi amu dam baɲa ni mu Dl magi Dl puri a duna bam baɲa ni o zeli-ba, nuneeni na na magi ba puri te tun.» Ba ma leeri ba jigi je sun kuntu ba bai ni «Baali Perazim». ¹²Daa ni mu Filisi tiinɛ bam duri

ba daari ba jwɛnɛ yam ba yagi. Davidi ma pa o nɔɔna bam ni si ba kwe mim ba zwe jwɛnɛ yam.

¹³Ku na ki da funfun tun, Filisi jar-kɛrɛ bam daa ta ma joori Refayim bolo kum ba ki jara di nɔɔna bam. ¹⁴Davidi daa ma bwe We si o lwarɛ o na wu ki te tun. We ma ta Dl wi: «Nmu na jeeri-ba, si n yi yɔɔri ba yigɛ viki. Nan kaagi n tɔgi Murie tweeru tum n kikari daa kadoɲ kam ni n yi-ba. ¹⁵Ta n nii tweeru tum yuu ni. Nmu na tu n ni ku dwana di baɲa ni, si n laan nuɲi n jeeri-ba. Ku bri ni amu titi mu de á yigɛ si a jeeri Filisi tiinɛ jar-kɛrɛ bam di najara a daari a di-ba.» ¹⁶Davidi ma sunti o ki kulu We na bri-o si o ki tun. Ku ma pa ba wani Filisi jar-kɛrɛ bam ba di. Ba ma zigɛ Gabawɔn ni ba zeli-ba ba vu ba yi Gezeri.

¹⁷Kuntu maama baɲa ni mu Davidi yiri deen zaɲi di jagi tiga baɲa je maama ni. Baɲa-We ma pa dwi-ge tiinɛ maama tiini ba kwari fuvni did-o.

We ni-gonim daka kam

15 Davidi deen lɔgi sam mu o titi tuw Zeruzalem ni si o taa zuvri di wuni. O ma daari o cwi vwe si o wani o kwe We ni-gonim daka kam o zigɛ da. ²O deen ma ta

o wɔ: «Levi dwi tiinɛ yɛranɛ mu jigi cwɛnɛ sɛ ba zuɣi Wɛ ni-gonim daka kam. Bɛɣwaanɛ bantɔ mu Baɣa-Wɛ maɣi Dɪ kuri sɛ ba taa zuɣi-ka, sɛ ba daari ba taa tuɣi ba pa-Dɪ sɛ ku ta ve wuu.»

³ Davidi ma la Yisrayelɛ tiinɛ bam maama o kɪ daanɛ Zeruzalem nɪ, sɛ ba laan wantɛ ba kwe Wɛ ni-gonim daka kam ba ba ba zɪɣi o na kɪ je sɛwɔ o pa-ka tɪn. ⁴ O ma bɛɣi Arɔn dwi dɪm dɪ Levi dwi tiinɛ bam o kɪ daanɛ.

Bantɔ dɛɛn mu yɪ:

⁵ Levi bu Keyatɛ sɔ-yuu kum wɔnɪ:

Ba sɔ-yuu kum nakwɛ Yureli
dɪ o cɛrrɔ bi dɪ fiinle (120).

⁶ Levi bu Merari sɔ-yuu kum wɔnɪ:

Ba sɔ-yuu kum nakwɛ Asaya
dɪ o cɛrrɔ biɛ-yale dɪ fiinle
(220).

⁷ Levi bu Gersɔnɛ sɔ-yuu kum wɔnɪ:

Ba sɔ-yuu kum nakwɛ Zowelɛ
dɪ o cɛrrɔ bi dɪ fiintɔ (130).

⁸ Elizafan sɔ-yuu kum wɔnɪ:

Ba sɔ-yuu kum nakwɛ Semaya
dɪ o cɛrrɔ biɛ-yale (200).

⁹ Ebrɔn sɔ-yuu kum wɔnɪ:

Ba sɔ-yuu kum nakwɛ Elielɛ dɪ
o cɛrrɔ funɔnɔ (80).

¹⁰ Uziyelɛ sɔ-yuu kum wɔnɪ:

Ba sɔ-yuu kum nakwɛ
Aminadabɛ dɪ o cɛrrɔ bi dɪ
fugɛ-bale (112).

¹¹ Davidi dɛɛn bɛɣi Wɛ kaanum tiinɛ Sadoki, dɪ Abiatari. O ta ma bɛɣi Levi dwi tiinɛ bardɔ bam, Yureli, dɪ Asaya, dɪ Zowelɛ, dɪ Semaya, dɪ Elielɛ, dɪ Aminadabɛ.

¹² O ma ta dɪ ba o wɔ: «Abam yɪ Levi dwi dɪm sɔ-yuni tum nakwa mu. Abam didaanɛ á donnɛ Levi tiinɛ bam maɣi sɛ á kwe á tutɛ Wɛ ɣwaanɛ mu sɛ á wantɛ á zuɣi Baɣa-Wɛ dɪm na yɪ Yisrayelɛ tiinɛ Wɛ tɪn ni-gonim daka kam á ja á ba me amɔ na kwe sɛ ka taa wura tɪn. ¹³ Dɪ na kwaanɛ sɛ dɪ kɪ kɔntɔ pulim nɪ tɪn, abam Levi dwi tiinɛ ya tɛrɛ sɛ á zuɣi-ka, nɪ Wɛ cullu tum na bɪ te tɪn. Kɔntɔ ɣwaanɛ dɪ Tu Baɣa-Wɛ banɛ fuli dɪ baɣa nɪ, dɪ na wɔ bwe-Dɪ sɛ dɪ lwarɛ dɪ na wɔ kɪ te tɪn ɣwaanɛ.»

¹⁴ Wɛ kaanum tiinɛ bam dɪ Levi tiinɛ bam ma kwe ba tutɛ Wɛ ɣwaanɛ sɛ ba wantɛ ba zuɣi Baɣa-Wɛ dɪm na yɪ Yisrayelɛ tiinɛ Wɛ tɪn ni-gonim daka kam. ¹⁵ Levi tiinɛ bam kwe da-dɪdwaaru mu ba ma ba zuɣi Wɛ daka kam ba bakalɛ baɣa nɪ, nɪ Baɣa-Wɛ dɛɛn na tɔɣi Moyisi baɣa nɪ Dɪ pa-ba nɪ sɛ ba kɪ te tɪn.

¹⁶ Davidi ma ta dɪ Levi tiinɛ nakwa bam sɛ ba kuri ba tutɛ cɛrrɔ tum wɔnɛ balɔ na watɛ ba leeni tɪn sɛ ba taa leeni wɔpolo le. Badaara maa wɔ taa tatɛ kwaanɔ dwi dwi, yɪ badaara dɪ taa jigi zwɛ ba maga.

¹⁷Levi tiinə bam ma kuri Zowelt bu Hemanı, dı o cırvu Azafı wulu ko na yı Berekiya tun. Ku maa na yı Merari dwi dum wuntı, ba ma kuri Kusaya bu Etan. ¹⁸Ba deen ta kuri ba cırvu tulu na wu weli-ba tun. Bantu mu yı:

Zakari, dı Yaazeli, dı Semiramoti, dı Yehiyeli, dı Yunni, dı Eliabi, dı Benaya, dı Maaseya, dı Matitiya, dı Elifelewı, dı Mikinya, ku weli dı We-digə kam ni-yırına bale balu yıra na yı Obed-Edomi, dı Yeyiyeli tun.

¹⁹Hemanı, dı Azafı, dı Etan mu ba kuri sı ba taa magı canna zwı. ²⁰Ba deen ta kuri Zakari, dı Atısalı, dı Semiramoti, dı Yehiyeli, dı Yunni, dı Eliabi, dı Maaseya, dı Benaya sı ba taa tai kwan-balwa sı ti kwəri taa ywəmmə. ²¹Matitiya, dı Elifelewı, dı Mikinya, dı Obed-Edomi, dı Yeyiyeli, dı Azazia maa wu taa tai kwan-kamunnu sı ti kwəri dı taa ywəmmə. ²²Ba deen kuri Kenania mu sı o taa yı lən-leenə bam yigə tu, o na yırvı o yı gıgı le wuntı tun ıwaanı.

²³Ba ma kuri Berekiya, dı Elikana sı bantu taa yırvı We ni-gonim daka kam. ²⁴We kaanum tiinə Sebanı, dı Zosafatı, dı Netaneli, dı Amasayı, dı Zakari, dı Benaya, dı Eliezəri maa magı sı ba tu We ni-gonim daka kam yigə nı ba

taa wui nabwaanv. Obed-Edomi, dı Yehia dı deen maa magı sı ba taa yırvı daka kam ba weli da.

²⁵Davidi deen tıgı dı Yisırayeli tiinə nakwa bam, ku weli dı jar-kərə dıdeera balu na te nıwına muru muru tun sı ba vu Obed-Edomi sırvı kum ba kwe Baıa-We ni-gonim daka kam mu ba ja ba ba Zeruzalem. Ba na maa ve tun, ba jıgı wupolo zanzan mu.

²⁶We deen yırvı Dı zanı Levi tiinə balu na zırvı Baıa-We ni-gonim daka kam tun. Kuntv ıwaanı ba ma gv na-be sırvı dı pi-balı sırvı ba ma kaanı ba zuli-Dı.

²⁷Davidi, dı Levi tiinə balu maama na zırvı daka kam tun, ku weli dı lən-leenə bam, dı Kenania wulu na nii ba tırvı yam baıa nı tun deen vıgı gar-fıfalı ba yıra nı mu. Davidi tıti ma zu gwar-wıgvı kulu ba na me gar-fıfalı ba sı tun o dırvı da. ²⁸Yisırayeli tiinə kıgı kum maama ma tıgı ba la ba pu o kwaga, pa ba ja Baıa-We ni-gonim daka kam ba vu Zeruzalem. Ba na maa ve tun, ba tiini ba kaası wupolo sıwı mu yı ba wui nabwaanv, dı namunnu. Ba maa magı zwı yı ba daarı ba tai kwaanv dwi dwi dı. ²⁹Ba na yırvı ba jıgı Baıa-We ni-gonim daka kam ba zırvı Zeruzalem tu wuntı te tun, mu Sooli buko Mikalı tıgı o takoro seeni o nii o na kıgı kum.

O maa na ne Pe Davidi na tiini o sai di wupolo te tun, o ma goon-o o bicari ni. ¹Davidi deen ya manɔ o cwi vwe We daka kam ɔwaani. Ba ma kwe daka kam ba zigi vwe dum wuni. Ba ma gu vara ba ki kaanum ba zwe ba pa We, yi ba daari ba ja yazura peera ba ba si ba ma ba zuli-DL. ²Davidi na tu o ba o ki kaanum dum o ti tun, o laan sooli mu o buri buri o pa noona bam di Baɔa-We yiri. ³O ta ma pa ba ce wodiiru tum ba pa Yisrayeli tiine kogo kum maama, baara di kaana. Noonu maama ma joɔi dipe didua, di nwam-woori, di kacinnu maasa.

16 Davidi deen ma kuri Levi tiine badonnɔ si ba taa zuli Baɔa-We dum na yi Yisrayeli tiine We tun DL daka kam yige ni. Ba tutuɔa maa yi si ba taa zuli-DL, yi ba ki DL le, yi ba daari ba tee-DL. ⁵Bantu wuni Azafi deen mu yi ba yige tu. Zakari ma saɔi, ku weli di Yeyieli, di Semiramoti, di Yehieli, di Matitiya, di Eliabi, di Benaya, di Obad-Edomi, di Yeyieli wudoɔ. Bantu maa yi balu na tai kwaanu dwi dwi tun. Azafi mu te zwɔ sum magum. ⁶We kaanum tiine Benaya di Yahazeli maa zigi We ni-gonim daka kam yige ni ba wui nabwaanu tum maɔa di maɔa.

Davidi le-kam laɔa

Laɔa-ɔwi 105:1-15;

96:1-9; 106:47-48

⁷De dum kuntu ni mu Davidi puli o pa Azafi di o donnɔ bam leeni We laɔa-ɔwi laɔa kantu si ba ma ba ki Baɔa-We le:

⁸Ki-na Baɔa-We le,

si a daari a tee DL yiri!

Pa-na si lugu baɔa dwi tiine

lwarɔ

DL na tutu kulu maama tun.

⁹Leeni-na tiɔ le a pa-DL.

Ta-na kwaanu a tee-DL!

Bri-na noona DL tutuɔ-kamuna

na yi te tun.

¹⁰Taa jigi-na wupolo,

DL yiri dum na yi lanyirani

fasɔ tun ɔwaani.

Abam balu na kwaanu

si a lwarɔ Baɔa-We tun,

di-na ywɔni.

¹¹Ve-na Baɔa-We yige ni

si DL pa a joɔi dam.

Taa foori-na a twe-DL

maɔa maama wuni.

¹²Joori a guli-na DL

tutuɔ-kamunnu tum,

didaani DL wo-kunkagula yam

gula,

si a yi swe DL bura burum dum

DL na pe abam tun swia.

¹³ Cɪga tun, á yɪ balu We na kuri
Dl pa Dl titi mu.

Á maa yɪ We tuntɔɔnu Yisrayeli
biə bam.

Zakɔbi dwi dum mu kuntu.

¹⁴ Wuntu nan mu yɪ dɪbam Tu
Baɲa-We dum.

Dl maa te lugu baɲa maama
di cɪga.

¹⁵ Guli-na Dl na goni Dl ni
di Dl nɔɔna bam te tun,

sɪ á daa yɪ swe di swiə.

Dl bá kwanɪ Dl ni sɪ ku taa ve
maɲa maama,

dwiə muru na wó saɲi tun.

¹⁶ We deen goni Dl ni dum kuntu
mu di Abraham,

yɪ Dl daari Dl du durə

Dl ma goni ni di Yizaki.

¹⁷ Zakɔbi na tu o wura tun,

We ma fɔgi Dl kɪ ni-gonim dum

Dl pa-o,

sɪ o di o kwaga kam

taa tɔgi-di maɲa maama.

¹⁸ We ma ta did-o Dl wi:

«Amu lagi a pa nmv Kaanan

tiga kam mu,

sɪ nmv di n dwi dum joɲi-ka á
taá te.»

¹⁹ Ba kɔgo kum deen ta ba daga.

Ba maa yɪ nɔɔna funfun yirani,

yɪ ba kaagi Kaanan tiga kam

ni ba beerə,

ni vərə mu te.

²⁰ Ba maa tuli tunti dum maama

wuni

di dwi tiinə maama wuni.

²¹ Di kuntu di, We deen wu pe
pwələ

sɪ nɔɔna beesi-ba.

Bantu ɲwaanɪ mu

Dl deen kaani pwa yɪ Dl wi:

²² «Yɪ dwe-na nɔɔna bantu,

sɪ amv mu kuri-ba a pa a titi.

Nan yɪ pa-na ku ce

amv nijoɲnə bam yira.»

²³ Leeni-na á ma á zuli

Baɲa-We,

abam balu maama na wu tiga

baɲa ni tun!

Á ta tɔɔli-na Dl vrum dum

kwər-ywəɲə kam de

maama woo!

Á ta tuli-na Dl paari zulə yam

na yɪ tite tun dwi-tiinə

bam titari ni,

tuli-na Dl tutuɲ-kunkagila yam

dwiə yam maama wuni!

²⁴ Ta-na jaja sɪ dwi maama tiinə

lwarɪ ni:

Dl paari-zulə yam gaali.

Pa-na sɪ nɔɔna maama ni

Dl tutuɲ-kamunə yam ɲwa.

²⁵ Beɲwaanɪ, Baɲa-We tiini Dl

yɪ kamunu mu.

Dl ma sunɪ Dl maɲi didaani tiə.

Nɔɔna maɲi sɪ ba taa kwari-Dl

sɪ ku dwəni wa yam maama.

²⁶ Wa yalu dwi-ge tiinə na zuli

tun

yɪ jwənə mu.

Ku nan yi Baŋa-We mu naani
weyuu maama.

²⁷ Kamunni didaani paari mu
wu Dl tee ni.

Dam di ywæni di maa wu
Dl titi digə kam ni.

²⁸ Lugu baŋa dwi tiinə maama,
kwe-na zulə á pa Baŋa-We.

Dl na jigi dam di paari-zulə tun
ŋwaani,
kwe-na zulə á pa-Dl.

²⁹ Dl yiri dum na maŋi di tiə tun
ŋwaani,
kwe-na zulə á pa-Dl.

Ja-na pɛera á vu Dl yigə
á ma á zuli-Dl.

Zuli-na Baŋa-We
si ku tɔgi di Dl na tiini
Dl jigi lam te tun.

³⁰ Nabiinə maama maŋi si
ba taa kwari-Dl yi ba yira sai
mu.

Dl naani lugu kum pa ku zigi
mu ga cɛpi.

Ku bá fɔgi ku gə maŋa di maŋa.

³¹ Pa weyuu kum taa di ywæni!
Ta pa tiga kam baŋa
taa jigi wupolo!

Pa dwi maama tiinə taa te ni:
«Baŋa-We mu yi Pɛ!»

³² Pa nuni kum taa wuurə,
kuntu di wænu tlu maama

na wu ku wuni tun.

Pa kari sum di si wudiiru tum
maama taa caka!

³³ Tweeru tlu na wu kagva ni
tun

laan wú kaasi wupolo kaasa
ti tee Baŋa-We.

Benwaani, Dl maa buni si Dl di
lugu baŋa maama taani mu.

³⁴ Pa dí ki-na Baŋa-We le,
si Dl tiini Dl lamma.

Dl sono kum wura mu maŋa
maama.

³⁵ Loori-na We á ta wi:
«Nmu yi dibam Vurnu.

Dí loori-m, jɔŋi dibam n yagi!

Lɪ dibam dwi-ge tiinə bam titari
ni n ki daani,

si n pa dí joori
dí titi tu kum.

Dí laan wú ki nmu le,
n yiri dum na yi lanyirani fasi
tun ŋwaani,

yi dí daari dí taa tee-m
n paari-zulə yam ŋwaani.»

³⁶ Pa-na dí taa zuli Baŋa-We
dum

na yi Yisrayeli tiinə We tun!

Duntu maŋi di zulə mu
ku zigi faŋa faŋa
si ku taa ve maŋa maama.

Nɔɔna bam maama laan ma ta ba wɛ: «Amina!» Ba ma daari ba tee Baɗa-Wɛ.

We zulə yam taani

³⁷Pe Davidi deen na kuri Azaft di o curru tum si ba taa zuli Baɗa-Wɛ Dl ni-gonim daka kam yigə ni tun, o ma pa ba tuɗi ba pa Wɛ de maama wuni, ni cullu tum na bri te tun. ³⁸O ta ma pa Yedutun bu Obɛd-Edomi di o curru fusurdu-nana (68) di tuɗi ba wəli da. Obɛd-Edomi didaani Hosa deen yuri Wɛ-di-kamunu niə yam mu.

³⁹Ku ta na yi Sadoki di o donnə kaanum tiinə bam, Davidi deen pe ba tuɗi ba pa Baɗa-Wɛ Dl jero-vwe dum ni mu. Wara-je silu na wu Gabawɔn ni tun mu kuntu. ⁴⁰Ba deen yəni ba maɗi si ba gu vara ba zwe ba pa Baɗa-Wɛ zweem kaanum bimbim dum baɗa ni tututi di didaan-ni maama mu, ni Baɗa-Wɛ niə yam na bri si Yisrayeli tiinə taa ki te tun. ⁴¹Yedutun di Heman deen mu wəli ba wuni, didaani balu maama Davidi na kuri diduwa diduwa tun si ba taa ki Baɗa-Wɛ le, Dl sono kum na wura maɗa maama tun ɗwaani. ⁴²Heman di Yedutun deen nii lən-leenə bam baɗa ni mu. Ba maa jigɗi nabwaanu, di zwi di kweera zula dwi dwi si ba taa mai

ba zuli Wɛ. Yedutun dwi dum maa maɗi si ba taa yuri Wɛ-digə kam ni dum.

⁴³Ba na ti kuntu maama tun, nɔɔna maama ma joori ba sam. Davidi di ma joori sɔɗɔ si o loori Wɛ si Dl ki o sɔɗɔ tiinə bam lanyirani.

We na goni ni di Davidi te tun

2 Samoweli 7:1-17

17 Pe Davidi deen laan maa zuuri o sɔ-fɔɔ kum ni. De diduwa o ma ta di Wɛ nijonnu Natan o wɛ: «Nii amu mu tuntu! A zuuri sɔ-fɔɔ kulu ba na kwe Sɛdri da-ɗunnu ba ma lo-ku tun, yi ku daari Baɗa-Wɛ ni-gonim daka kam laan zigɗi vwe kuri ni.» ²Natan ma ləri o wɛ: «Ki n wubuɗa na jaani te maama tun, si Wɛ wu n tee ni.»

³De dum kuntu titu ni mu Wɛ ɗɔɔni didaani Natan Dl wɛ:

⁴«Ve n ta di amu tuntuɗu Davidi ni: «Baɗa-Wɛ na tagi kulu tun mu tuntu: Ku dai nmu mu wó lo sɔɗɔ n pa-ni si a taa zuuri da. ⁵Ku nan na yi te tun, ku zigɗi maɗa kalu a na jaani Yisrayeli dwi dum a ba yo seeni tun, si ku ba ku yi zum, amu ta wu fɔɗi a zu sɔɗɔ wuni. Me maama a na jaani-ba a vu, a yəni a zuuri vwe kuri ni mu. ⁶Je silu maama amu didaani Yisrayeli dwi dum na beeri di vu tun, amu ta wu fɔɗi a ta

di dideera balu a na kuri si ba taa nii a nɔɔna Yisrayeli tiina bam tun ni: «Bee mu ki yi a wu kwe Sedri da-ɲunnu a ma a lo sɔɲɔ a pa-ni?»

⁷Kuntu tun, ta ta di a tintuɲnu Davidi ni: «Paɲwa Tu Baɲa-We na tagi kulu tun mu tintu: Amu na li nmu tun, didaani n deen yi nayiru mu gaa ni n nii peeni baɲa ni. A ma daari a pa n di paari amu nɔɔna Yisrayeli tiina bam baɲa ni. ⁸Me maama nmu na yɛni n ve tun, a deen togi n kwaga kuntu mu, yi a pa n duna dwi maama saari tga baɲa ni. Lele kuntu, amu wu pa n yiri zaɲi, si n tan togi n yi lugu baɲa dideera bam wuni dida. ⁹Amu laan nan kwe tga kalu a nɔɔna bam na wu taa zuuri ka wuni tun mu a pa-ba. Ku lagi ku taa yi ba titi kugu je nɔɔn-nɔɔnu na ba wani o yaari-ba ku wuni tun mu. Non-balwaaru daa ba beesi-ba nneeni ku deen na ki te, ¹⁰ku zigi maɲa kalu a na pe yigɛ tiina nii a nɔɔna Yisrayeli tiina bam baɲa ni tun. Amu ta lagi a wani abam duna bam maama mu a di.

Amu Baɲa-We nan ta wi: amu titi wu pa n dwi dum puli mu pa n sɔɲɔ kum jɛni di dam. ¹¹Nmu ɲwia kam na ba ka ti yi ba kwe-m ba ki me ba deen na ki nmu kwɛ bam tun, a ta wu pa n dwi dum wuni nɔɔnu dida zaɲi si o leri nmu yuu ni o ji pe. A maa wu pa o paari dum jɛni di

dam. ¹²Ku yi wuntu mu wu lo sɔɲɔ o pa-ni. Amu ta wu pa wuntu dwi dum taa di paari dum maɲa maama.

¹³Amu wu taa yi o ko, si o di taa yi amu bu. Amu nan ba fɔgi a dwani a sono kum o baɲa ni, nneeni a deen na ki te didaani Sooli yi a li-o paari dum wuni si nmu laan ji pe tun. ¹⁴Amu wu pa n bu wum kuntu taa di paari amu nɔɔna baɲa ni taan wuu. Maɲa maama si ku taa ve maɲa kalu na ba ti tun o paari dum wu fɔgi di ja dam.»

¹⁵Natan ma ta kulu maama Baɲa-We na li Di bri-o tun didaani Davidi.

Davidi ki Baɲa-We le

¹⁶Davidi ma vu o zu Baɲa-We jero-vwe dum o jɛni da, yi o wari We o wi:

«Yuutu Baɲa-We, amu yi wɔɔ mu, amu dwi dum di yi bee mu, yi n zɛni amu tintu si ku yi zum? ¹⁷Di kuntu maama di, n ta buɲi si n ki-ni lanyurani n wɛli da! Yuutu Baɲa-We, nmu ta ma n tiɲi ni a dwi dum ɲwaani si ku vu ku yi jwa seeni. Nmu maɲi n gari n pa a yi nɔɔn-kamunu mu.

¹⁸Nmu na pe a jigɛ yiri te tun, amu nan daa jigɛ bee mu si a ta? Amu yi n tintuɲnu mu yi n ye a

maama n tiə. ¹⁹ Baŋa-Wɛ, ku yi amu ŋwaani dɪ n wubɔŋa yam ŋwaani mu n kɪ wo-kamunnu tintu maama, yi n daari n pa amu lware-ti.

²⁰ Yuutu Baŋa-Wɛ, nmu doŋ tərə! Nmu yirani mu yi Wɛ. Dɪ yɔɔɪ dɪ ye kuntu mu lanyirani. ²¹ Dɪbam Yisrayeli tiinə bam mu yi dwi didwi lugu baŋa ni. Dwi didoŋ tərə dɪ na ma dɪ Yisrayeli tiinə bam. Nmu deen jɔŋi-ba gabeem wuni mu pa ba ji nmu tuti nɔɔna, si n daari n pa n yiri zaŋi weeni. Nmu na vri-ba Ezipi tiinə juŋa ni tun, n deen kɪ wo-kunkagila na jigi fuvni tun mu. Ku ta na yi dwi tiinə balu na kwaani si ba ci-ba tun, n zeli bantu mu ba yigə ni. ²² Nmu ma n kuri Yisrayeli dwi tiinə bam si ba taa yi nmu tuti nɔɔna si ku taa ve maŋa maama. Ku daari nmu Baŋa-Wɛ dɪ ma ji bantu Wɛ dum.

²³ Baŋa-Wɛ, laan nan pa n ni-gonim dum, n na kɪ amu dɪ a dwi dum ŋwaani tun taa jigi kuri si ku taa ve maŋa maama. Suni n kɪ kulu nmu na tagi tun, ²⁴ si n yiri dum taa yi kamunu maŋa maama yi dɪ daa bá je. Nɔɔna laan wó taa te ba wi: «Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ dum na yi Yisrayeli tiinə bam Wɛ tun mu nii Yisrayeli tiinə bam baŋa ni.» Ku ta wó pa amu wulu na yi n tintuŋnu tun sɔŋo kum na dwi si ku taa ve wuu.

²⁵ Amu Tu Wɛ, nmu li wəenu tintu maama n bri-ni ni: nni pa a dwi dum puli mu yi a sɔŋo kum jəni dɪ dam. Kuntu ŋwaani mu pe a na baari a loori-m kuntu doŋ. ²⁶ Baŋa-Wɛ, nmu suni n yi Wɛ mu ciga ciga! Nmu pooli wo-laaru tintu na yi ciga ciga tun mu n pa amu wulu na yi n tintuŋnu tun. ²⁷ Nmu nan lagi n kɪ a kwaga kam yu-yoŋo mu, si n tan kɪ-ba yu-yoŋo maŋa maama. Baŋa-Wɛ, nmu na kɪ ba yu-yoŋo kuntu tun, n yu-yoŋo wó suni dɪ taa toŋi a dwi dum mu si ku taa maŋa maama wuu.»

Davidi di wɔnɔ najara wuni

2 Samoweli 8:1-18

18 Kuntu kwaga ni, Davidi deen ma vu o jeeri Filisi tiinə bam dɪ najara. O ma di-ba pa ba na cavura. O ma wani o jɔŋi Gati tuw kum dɪ ku nawuure yam maama ba jian ni. ² Davidi deen ma zaŋi najara o di Moabi tiinə bam dɪ. Moabi tiinə bam deen ma leeri ba zu Davidi dam kuri ni, yi ba tui ba ŋwi lampoo ba pa-o. ³ Rehobi bu Hadadezeri deen yi Zoba tuw pe mu. O nan ya maa ve si o jɔŋi Efrati bugə laŋa kam tuni dum mu o taa te. Davidi ma vu Hamati seeni o jeeri Hadadezeri dɪ najara o di. ⁴ Davidi dɪ o nɔɔna bam ma

ja Hadadezeri jara-kəm tərīkooru muru (1,000), dɪ o jar-kərə balu na dɔgi siseŋ-nɔɔna yuu nɪ tun murru turpe (7,000) mu, ku wəli dɪ o jar-kərə balu na ve tɪga nɪ tun murru fiinle (20,000). Davidi ma lɪ ba siseŋ-nɔɔna bi (100) sɪ o taa jɪgi o vaŋa o jara-kəm tərīkooru, yɪ o daari o bwəri sɪlu na daari tun ne pa sɪ gwarɪgi. ⁵Siiri tiinə balu deen na zuri Damasi laŋa kam nɪ tun ma nuŋi ba vu sɪ ba wəli Hadadezeri. Davidi ma jeeri-ba dɪ najara yɪ o gu ba nɔɔna murru fiinle-tule (22,000) ⁶Davidi ma daari o ja o jar-kərə badonnə o vu o cɪ Siiri tiinə laŋa kam maama. Damasi nɪ mu kuntu. Siiri tiinə bam deen ma zu Davidi dam kuri nɪ, yɪ ba ŋwi lampoo ba pa-o. Me maama Davidi na veə, Baŋa-We yəni Dɪ pa o di o duna mu jara wuni. ⁷Davidi ma vri səbu-sɪŋa ja cɪ-kwen sɪlu Hadadezeri dideera bam ya na jɪgi tun o ja o joori o vu Zeruzalem. ⁸Ku ta na yɪ Tibati didaani Kuni tuni dum Hadadezeri na te tun, Davidi deen zu dɪ wuni mu o vri canna wənu zanzan o ja o viiri. Canna kam kuntu mu Solomɔn deen me o mɔ war-zun-zɔŋɔ kulu ba na bæi nɪ «Nɪnu Kum» tun, dɪ We-digə kam ywə yam, ku wəli dɪ canna zwɪ sɪdonnə.

⁹Hamati tu Pe Toyi deen ma ni wɪ Davidi di Zoba tu Pe Hadadezeri

jar-kərə bam maama. ¹⁰Toyi tuti deen ya kɪ najara kuni zanzan mu dɪ Hadadezeri. O ma tuŋi o bu Zoram sɪ o vu o jɔɔni Davidi o kɪ o yu-yoŋo le dɪ o na wani Hadadezeri o di tun. Zoram ma ja səbu-sɪŋa pɛera, dɪ səbu-poŋo pɛera, dɪ canna pɛera o vu o pa Davidi. ¹¹Davidi ma kwe pɛera yam kuntu o pa ba taa mai ba zuli Baŋa-We. O deen ya maŋi o kɪ kuntu doŋ dɪ səbu-poŋo dɪ səbu-sɪŋa wənu tɪlu o na vri o duna bam tee nɪ tun mu. Bantu maa yɪ: Edɔm dwi, dɪ Moabi dwi, dɪ Amɔn tiinə, dɪ Filisi tiinə, ku wəli dɪ Amaleki tiinə bam. ¹²Abisayi wulu nu na yɪ Zeruya tun ma vu Ye bolo kum o zaŋi najara dɪ Edɔm tiinə bam o gu ba nɔɔna murru fugə-nana (18, 000). ¹³O ma ja o jar-kərə badonnə o vu o cɪ Edɔm laŋa kam. Edɔm tiinə bam maama laan ma zu Davidi dam kuri nɪ. Me maama Davidi na veə, Baŋa-We yəni Dɪ pa o di o duna mu jara wuni.

Davidi tuntugna bam taani

¹⁴Davidi deen ma di paari Yisrayeli tiinə bam maama baŋa nɪ. O ma tɔgi cwəŋə dɪ o na kɪ o nɔɔna bam te tun, o di sariya dɪ cɪga, pa ku lana ku pa-ba. ¹⁵Zeruya bu Zoabi mu yɪ Davidi jar-kərə bam yigə tu. Ayiludi bu Zuzafati

dí ma nii wɔŋo maama baŋa nɪ sɪ o pɔpɔnɪ-tɪ o tɪŋi. ¹⁶Asituba bu Sadoki dɪdaani Abɪatari bu Ayimeleki deen yɪ Wɛ kaanum tiinɛ mu. Seraya maa yɪ tɔn-pɔpɔnnu. ¹⁷Yehoyada bu Benaya mu nii Kereti tiinɛ bam dɪdaani Peleti tiinɛ bam baŋa nɪ. Davidi bu-baara bam maa wu o dɪdeera bam yigɛ nɪ ba tɔŋɪ ba pa-o.

Amɔn tiinɛ bam taani

19 Kɔntu kwaga nɪ, Amɔn tiinɛ pɛ Nahasi ma tɪ. O bu Hanun ma lɛri o yuu nɪ o ji pɛ. ²Davidi ma ta o wɪ: «Amu lagi a kɪ Nahasi bu Hanun lanyɪrɔnɪ mu, nɛnɛnɪ o ko dɪ deen na kɪ amu lanyɪrɔnɪ te tɪn.» O ma tɔŋɪ nɔɔna sɪ ba vu ba kɪ Hanun le dɪ o ko luɛ kam. Davidi nɔɔna bam na yɪ Amɔn tiinɛ laŋa kam yɪ ba vu ba kɪ Hanun le tɪn, ³Amɔn tiinɛ dɪdeera bam ma ta dɪ Hanun ba wɪ: «Nmu pɛ cɪga nɪ Davidi bɔŋɪ lanyɪrɔnɪ mu yɪ o tɔŋɪ nɔɔna sɪ ba ba ba kɪ n ko luɛ kam le na? Lwari nɪ o nɔɔna bam tu sɪ ba ŋɔ ba nii dɪ tɪga kam mu, sɪ o laan wanɪ o ba o dɪ dɪbam.» ⁴Hanun ma pa ba ja Davidi tuntɔŋna bam ba ceeri ba twana yam. Ba ta ma ja ba gwaaru tum titari nɪ ba goni

ba yagi sɪ ku yɪ ba tɛkɛrɛ seeni. Ba laan ma yagi-ba sɪ ba viiri dɪ cavura. ⁵Davidi tuntɔŋna bam ma kwari sɪ ba joori sɔŋɔ, cavura na jigi-ba tɪn ŋwaani. Davidi na nɪ ku na kɪ-ba te tɪn, o ma tɔŋɪ nɔɔna sɪ ba jeeri-ba cwɛŋɛ nɪ. O ma pa-ba kwɛrɛ o wɪ: «Maŋɪ-na Zeriko nɪ sɪ á twana yam na nunɪ maama sɪ á laan joori sɔŋɔ.»

⁶Amɔn tiinɛ bam ma maani nɪ: ba kikiɛ maama laan lwe Davidi mumwa nɪ mu. Hanun dɪ Amɔn tiinɛ bam ma vu ba kɪ ni-mɔrɔ dɪ Siiri tiinɛ balu na wu Aram-Naharam, dɪ Aram-Maaka, dɪ Zoba nɪ tɪn. Ba deen ŋwɪ sɛbu-pɔŋo tɪlu duuni na yɪ kilo murru fiintɔ-tuna (34,000) mu ba ma joŋi jara-kɛm tɛrikooru dɪ sɪ diinɛ bam Siiri tiinɛ bam tee nɪ. ⁷Tɛrikooru murru fiintɔ-tɪle (32,000), dɪ Maaka pɛ wum, dɪ o jar-kɛrɛ bam ma wɛli ba wunɪ. Ba maama ma vu ba jeeri Medɪba nɪ. Amɔn tiinɛ bam dɪ ma nunɪ ba tɪnɪ dɪm nɪ sɪ ba da ba zaŋɪ najara yam.

⁸Davidi na lwari ku nɪ nɪ tɪn, o ma tɔŋɪ Zoabi sɪ o ja o pamaŋna bam kɔŋɔ kum maama o vu o jeeri-ba dɪ najara. ⁹Amɔn tiinɛ bam ma gwe ba nunɪ ba toŋi ba zigɪ ba tɪv kum manchɔŋo nɪ nɪ sɪ ba kɪ najara yam.

Ku daartı pwa balu dı na tu sı ba da ba wəli-ba tın laan ma toŋi ba zıgı tuw kum pwələ nı yı ba cəgə.

¹⁰Zoabi ma lwartı nı ba duna bam lagı ba jeeri-ba yigə dı kwaga maama mu. O ma kuri Yisrayelı jar-kərə bam wunı balu na tiini ba ye jara laŋa lanyuranı tın, sı bantı yoorı ba jeeri Siiri tiinə bam.

¹¹Jar-kərə balu na daartı tın, o ma kı-ba o nyaanı Abisayi juŋa nı sı bantı maama vu ba jeeri Amón tiinə bam. ¹²Zoabi laan ma ta Abisayi o wı: «Nmu na ne nı Siiri tiinə bam tiini ba dana ba dwe amı, sı n ba n wəli-nı. Amón tiinə bam dı nan na dana ba dwe nmı, amı dı wú ba a wəli-m. ¹³Kı dam n kı n tutı kuri nı sı n tan jıgı baarı! Pa-na dí jaŋı dí pa dí nɔɔna bam, dıdaanı dí Tu We dım tını dım. Baŋa-We wú kı kulı na su Dı yi tın!»

¹⁴Zoabi dı o jar-kərə bam ma ja jara yam ba jeeri Siiri tiinə bam, yı ba duri ba jagı. ¹⁵Amón tiinə bam na ne nı Siiri tiinə bam duri ba jagı tın, mu ba dı duri ba joori ba zu ba tuw kum wunı, yı ba daartı Abisayi dı o jar-kərə kəgə kum. Najara yam ma ti pa Zoabi joori o vu Zeruzalem. ¹⁶Siiri tiinə bam na maanı nı Yisrayelı tiinə bam wantı-ba ba di tın, mu ba joori ba tuŋı nɔɔna pa ba vu ba la ba jar-kərə balu na wı Efratı bugə kam wa-puli seeni tın ba kı daanı. Pe

Hadadezerı jar-kərə yigə tu Sobakı deen mu wı ba yigə nı.

¹⁷Davidi ma lwartı ba na kı te tın nı nı. O dı ma la Yisrayelı jar-kərə bam maama o kı daanı. Ba ma vu ba be Zırden bugə kam ba toŋi ba fıgı ba zıgı ba jeeri Siiri tiinə bam. Siiri tiinə bam na ne Davidi na kı te tın, ba ma zaŋı najara dıd-o. ¹⁸Yisrayelı tiinə bam ma fı nı Siiri tiinə bam ba zəli pa ba duri ba jagı. Davidi dı o nɔɔna bam ma gu ba duna balu na dıgı sise-tərikooru yuu nı tın murrı turpe (7,000). Ba ta ma gu jar-kərə balu na ve tıga nı tın murrı fıinna (40,000). Ku na yı ba jar-kərə bam yigə tu Sobakı, ba ma gu o dı. ¹⁹Hadadezerı kwaga nɔɔna bam maama ma maanı nı Yisrayelı tiinə bam mu di-ba ba ti. Ba ma loori yibwənə Davidi tee nı yı ba daartı ba se ba pa-o. Siiri tiinə bam maa ba se sı ba daa wəli Amoorı tiinə bam najara kəm baŋa nı.

Ba wantı ba di Raba tuw

20 Ku deen ma yi tweeru punnu kəm maŋa. Ku maa yı maŋa kalı pwa na yəni ba nuŋi sı ba kı jara tın. Zoabi ma tıgı Yisrayelı jar-kərə bam yigə pa ba vu Amón tiinə laŋa kam ba zaŋı najara dı ba. Ba ma li Raba tuw kum. Zoabi dı o nɔɔna bam ma

wani-ku ba di. Ku daari Davidi tuti ma manji Zeruzalem ni. ²Davidi ma dwani sabu-suga paari yipugə kam ba pe wum yuu ni. O ma maani ni ka duuni daga zanzan, nuneeni kilo fiinto-tuna, yi kandwe-nyuni mu maeli ka yira ni. Ba ma kwe yipugə kam ba ki Davidi yuu ni. O di o nɔɔna bam deen ta ma pe tuw kum jigituru zanzan ba ja ba viiri. ³Ku nan na yi tuw kum nɔɔn-biə bam, o deen kwe-ba mu o di tutuŋ-deera wuni. O ma pa ba mai pingaasa, di doorə, di suni ba tuŋa. Davidi deen ki Amɔn tiinə tuni dum maama kuntu don mu. Kuntu kwaga ni, Davidi didaani o jar-kərə bam maama ma joori ba vu Zeruzalem.

Ba ki najara di Filisi tiinə bam

⁴Ku kwaga ni, Filisi tiinə bam daa ma ki najara di Yisrayeli tiinə bam Gezəri tuw ni. Usati tuw nɔɔnu Sibekayi ma gu nɔɔn-sawaara dwi tu wudon, o yiri mu Sipayi. Ba ma wani Filisi tiinə bam ba di.

⁵Manja kadoŋ ni Yisrayeli tiinə bam daa ta ma kwaari jara di Filisi tiinə bam. Yayiri bu Elanan deen gu Gati tu Goliati curu wudon, o yiri mu Lami. Wuntu cicwe dum daga di dwe garyi sɔɔna daa na mai te tun.

⁶Najara yadonnə daa ma ki Gati tuw ni. Filisi tiinə bam babia kadoŋ maa wura o di na yi nɔɔn-saworo yi o nuni Rafa dwi dum wuni. O juja maama deen jigi nwa bardu mu. O namimbie di maa yi bardu bardu. ⁷O maa jigi Yisrayeli tiinə bam o twia. Davidi zumbaaru Shama bu Zonatan ma zari o gu-o.

⁸Filisi tiinə bam kuntu deen mu yi nɔɔn-sawaara dwi dum tiinə na nuni Gati ni tun. Davidi di o nɔɔna bam nan mu gu-ba.

Davidi jeeli Yisrayeli jar-kərə bam ni

2 Samoweli 24:1-25

21 Sutaani pe deen buŋi si o pa cam yi Yisrayeli tiinə bam mu. O ma sugi Pe Davidi si o jeeli o lware Yisrayeli tiinə bam ni na mai te tun. ²Davidi ma ta di Zoabi di jar-kərə didera badonnə bam o wi: «Ve-na á kaagi Yisrayeli tuw kum maama, ku na zigi Beer-Seba ni si ku yi Dan laja kam seeni tun si á jeeli nɔɔn-biə bam ni. Á na ki kuntu á ti, si á pa a lware nɔɔna bam maama ni na mai te tun.»

³Zoabi ma leri o wi: «Pe, amu loori Baŋa-We si Di pa Yisrayeli kogo kum puli kuni bi si ku dwani

21:1 Sutaani pe naa Yisrayeli tiinə donu wudon

20:1 2 Sam 11:1–12:25   **20:5** 1 Sam 17:4-7; 2 Sam 21:19

ba zım na yɪ te tuntv tun. Amv tu, ba maama yɪ nmv kwaga nɔɔna mv. Beɲwaani mv nmv laɣɪ sɪ n lwarɪ ba ni na mai te? Nmv wv lwarɪ nɪ kəm dım kuntu wɔ pa lwarım taa wv Yisrayelɪ tiinə bam yuu nɪ mv na?»

⁴Dɪ kuntu maama dɪ, Pɛ Davidi nan wv sɛ sɪ o za ni dɪlv o na pɛ Zoabɪ tun. Zoabɪ ma zaɲɪ o vu o kaagɪ Yisrayelɪ je maama o ga nɔɔna bam ni. O na kɪ kuntu o ti tun, o ma joori Zeruzalem. ⁵Zoabɪ ma lwəni o brɪ pɛ Davidi Yisrayelɪ baara balv na yɪ najara kəm tun ni na mai te tun. Yisrayelɪ dwiə yam maama wvntɪ, ba deen yɪ baara murrv kuni murv dɪdaani murrv-bi-dɪdva (1,100,000) mv. Zuda dwi dım wvntɪ ba maa yɪ baara murrv biə-yana dɪ fusurpɛ (470,000).

⁶Zoabɪ na wv yɔɔrɪ o sɛ Pɛ Davidi ni dım tun, kv ma pa o daa wv jeeli Levi dwi dım, dɪ Benzamen dwi dım o wəli garum dım wvntɪ. ⁷We tutɪ dɪ banɪ ma zaɲɪ dɪ Davidi na kɪ kulv tun. Dɪ ma pa cam ba Yisrayelɪ tiinə bam baɲa nɪ. ⁸Davidi ma ta dɪ We o wɪ: «Amv tiini a kɪ lwarım dɪ a kəm duntv. Popo a loori-m sɪ n yagɪ n ma n cɛ-nɪ. Beɲwaani, a tiini a tɔɲɪ jwərim zanzan.»

⁹Gaadi deen yɪ We nijonɲu wulv na tɔɲɪ o pa Davidi tun mv. Baɲa-We ma ta dɪd-o Dɪ wɪ: ¹⁰«Ve

n ta dɪ Davidi nɪ: «Baɲa-We na tagɪ kulv tun mv tuntv: N maɲɪ sɪ n kuri wəenu tuntv tutɪ wvntɪ dɪdva mv sɪ a kɪ-kv sɪ kv taa yɪ waarım kv pa-m.»»

¹¹Gaadi ma sunɪ o vu ta dɪ Davidi o wɪ: «Baɲa-We na tagɪ kulv tun mv tuntv: N maɲɪ sɪ n kuri wəenu tuntv tutɪ wvntɪ dɪdva. ¹²Kɔɔ mv nmv nan wɔ kuri? N laɣɪ sɪ kana mv zv n tuv kum bɪna yatɔ, naa sɪ á dɔna mv taa jɪɣɪ abam ba zələ yɪ ba guɪ canɪ sitɔ, naa sɪ Baɲa-We maleka ba á baɲa nɪ ka pa yawɪ-cɛɛrv tu n tuv kum nɪ tɪ gu abam da yatɔ mv? Nan buɲɪ lanyɪranɪ sɪ n kuri tɪ wvntɪ n ta n brɪ-nɪ, sɪ amv dɪ joori a vu a ta dɪ wulv na tɔɲɪ-nɪ n tee nɪ tun.»

¹³Davidi ma lər-o o wɪ: «Amv bɪcarɪ tiini dɪ di mv. Aá kuri kɔɔ sɪ a daari kɔɔ? Amv ba laɣɪ sɪ nabiinə taa jɪɣɪ dɪbam ba dam kuri nɪ. Baɲa-We tutɪ nan na waari dɪbam, kv gara, Duntv na tiini Dɪ duri nɔɔna yibwənə tun ɲwaani.»

¹⁴Baɲa-We laan ma pa yawɪ-cɛɛrv ba kv tun Yisrayelɪ tuv kum nɪ. Kv nɔn-biə murrv fusurpɛ (70,000) deen ma tɪ. ¹⁵We ma daari Dɪ tɔɲɪ Dɪ maleka sɪ ka vu ka cɔɣɪ Zeruzalem tuv kum. Maleka kam na yɪ da sɪ ka gu kv nɔn-biə tun mv Baɲa-We maani cam dɪlv Dɪ na tɔɲɪ ba baɲa nɪ tun, pa Dɪ ləri Dɪ wubɔɲa yɪ Dɪ daari Dɪ duri ba ɲwaɲa. Dɪ ma ta dɪ maleka kam Dɪ wɪ: «Kv maɲɪ! Dwanɪ n juɲa n daari

tuv kum si n daa yi cōgi-kv!» Kuntu di Baṇa-We maleka kam ya zigi Yebusi tu Aravina muna tua kaporo kum ni mu. ¹⁶Davidi ma kwəni o yuu o nii o na Baṇa-We maleka kam na wv weyuu ni yi ka ze sv-lōṇṇ ka jeeri Zeruzalem tuv kum. Davidi didaani tuv kum nakwa bam ya na zv gwar-zunzwannv tun ma vin ba yigə tiga ni.

¹⁷Davidi ma wart We o wv: «Kv yi amv mu tiini a kv lwarum. Kv yi amv mu pə ni si ba jeeli nōona bam na mai te tun. Nōona bantv yi amv kwaga nōona mu. Bantv nan kv bē mu yi ba na lērv tuntu? Amv Tu Baṇa-We, nan ma n juṇa n waari amv di a sōṇṇ tiinə bam, si n daari n yagi nōona bantv si yawi-cērv yi cōgi-ba.»

¹⁸Baṇa-We maleka kam ma ta di We nijōṇnu Gaadi si o pa Davidi ni si o vu o lō kaanum bimbim Aravina muna tua kam ni si o ma o zuli Baṇa-We. ¹⁹Davidi ma se Baṇa-We ni dum o na pə Gaadi si o ta did-o tun, yi o zaṇi o vu je sum. ²⁰Aravina maa wv je sum ni o magi o mina. O ma pipiri o na We maleka kam. O biə bana na wv o tee ni tun ma duri ba səgi. ²¹Aravina ma yōori o tulv o na Pə Davidi na maa buna. O ma yagi o muna yam kaporo o daari o vu o vin o yibiyə tiga ni o zul-o. ²²Davidi ma ta did-o o wv: «Se si n

yəgi n muna tua kam n pa-ni. A lagi si a lō kaanum bimbim mu dāani a zuli Baṇa-We si kv pa yawi-cērv tum ti di tuv kum ni. Amv wō ṇwi kv səbu kum ni maama a pa-m.»

²³Aravina ma lər-o o wv: «Amv tu, nan kwe-ka zaani n ma n kv kulu maama n na lagi tun. Nii amv na-be mu tuntu si n wani n ja n zwe n ma n kv kaanum dum. Muna firum de sum di maa wura si n kwe-si n ma n tarigi mim n zwe vara bam. Muna di maa wura si n ma n kv wudiu pēera. Pə, amv lagi a kwe tuntu maama a pa nmv zaani.»

²⁴Davidi ma ləri Aravina o wv: «Awo! Amv wō ṇwi ti maama jini mu a pa-m. Bēṇwaani, a ba lagi si a kwe nmv titi juṇa wəənu a pa Baṇa-We, naa si a kwe pēera yalv a na joṇi zaani tun a zwe a kv kaanum a pa-Dl.»

²⁵Davidi ma jeeli səbu-suṇa səbu-dala biə-yardu o pa Aravina o ma yəgi o muna tua kam. ²⁶O ma lēri o lō bimbim da si o ma kv kaanum o zuli Baṇa-We. O ma daari o kv zwēem pēera, di yazurə pēera o ma kaani Baṇa-We. O ma wart Baṇa-We je sum kuntu ni. Baṇa-We ma se o we-loro kum, yi Dl pa mim zigi weyuu ni di ba di tv kaanum bimbim dum baṇa ni.

²⁷Baṇa-We ma ta di maleka kam si ka kwe sv-lōṇṇ kum ka joori ka kv

ku polo kum nɛ. ²⁸Davidi ma maani nɛ Baŋa-Wɛ lɛri o loro. O ma kɛ kaanum o pa Baŋa-Wɛ Aravina tua kaporo kum nɛ.

²⁹Maŋa kam kuntu nɛ Baŋa-Wɛ jero-vwe dɛw Moyisi ya na cugi kagba kam nɛ tun, dɛ zɔwɛm kaanum bimbim dum maama dɛn ta wu Gabawɔn tuw wara-je sum nɛ mu.

³⁰Davidi tuti dɛn wu wani o vu dɛani o bwe Baŋa-Wɛ sɛ o lɛari Dɛ wubuŋa, Baŋa-Wɛ maleka kam su-lɔŋɔ kum fɔwɛni dɛn na jɛg-o tun ŋwaani. ¹Davidi laan ma ta o wɛ: «Baŋa-Wɛ digɛ kam wu lɔ ka zɛgi yo seeni mu, sɛ bimbim dɛw Yisrayɛl tiinɛ bam na wu taa jaani ba pɛera ba ma ba kɛ zɔwɛm kaanum da tun dɛ zɛgi yo!»

Ba ti ba yigɛ sɛ ba lɔ Wɛ-digɛ kam

22 Davidi dɛn ma pa ni sɛ ba la vɛrɛ balu maama na zɔwɛni Yisrayɛl tuw wɛni tun ba kɛ daani. O dɛn kuri ba wu nɔɔna mu sɛ ba lɔ kandwa-zana ba lɛ pweeru yira nɛ yɛ ba daari ba sari-ya ba ma ba lɔ Wɛ-digɛ kam. ³O ma beeri luuru zanzan o tiŋi sɛ ba ma-tɛ ba kɛ cɛna yalu na wu kwe ka niɛ yam bwɛru tum tun, dɛ zɛla yadonnɛ. O ta ma la canna zanzan, ka duuni na dwe maŋum tun. ⁴Sidon tuw tiinɛ dɛ Tiiri tuw tiinɛ dɛn ya jaani Sedri

dɛ zanzan ba ba ba pa Davidi, yɛ o tiŋi-tɛ Wɛ-digɛ kam lɔɔm ŋwaani. Tɛ na tiini tɛ daga te tun gaali garum.

⁵Bɛŋwaani, Davidi dɛn tagɛ mu o wɛ: «Amu bu Solɔmɔn tiini o muri, yɛ o wubuŋa ta wu kwuri. Ku nan maŋi sɛ digɛ kalu dɛ na wu lɔ sɛ dɛ zuli Baŋa-Wɛ da tun taa lana lanyirani mu, sɛ ka yiri yɛ tɛga baŋa ni maama, yɛ ka nunwan-fɔrɔ dɛ nuŋi ku yɛ je maama. Kuntu ŋwaani a nan wu ti ka zɛla yigɛ lele sɛ ka lɔɔm maŋa ba ka yɛ.» Davidi ma da ku ŋwaani o la Wɛ-digɛ kam lɔɔm zɛla zanzan o tiŋi yɛ o laan daari o tɛ.

⁶O maa tuŋi o bɛŋi o bu Solɔmɔn yɛ o pa-o ni sɛ o lɔ digɛ Baŋa-Wɛ dum na yɛ Yisrayɛl tiinɛ Wɛ tun zɛlɛ ŋwaani. ⁷O ma ta did-o o wɛ:

«Amu bu, amu tuti mu ya jaani wubuŋa sɛ a lɔ digɛ amu Tu Baŋa-Wɛ yiri zɛlɛ ŋwaani.

⁸Baŋa-Wɛ dɛn nan tuŋi Dɛ kwɛrɛ mu Dɛ ta dɛ amu nɛ: «Nmu tiini n gu nɔɔna zanzan jara-kɛm baŋa nɛ. Nmu nan ba lɔ digɛ amu yiri zɛlɛ ŋwaani, amu na maani nɛ n pwɛri jana zanzan tɛga nɛ tun ŋwaani.

⁹Ku na yɛ te tun, nmu wu lu bu na lagɛ bicar-zuru dɛ ywɛɛni yirani tun mu. O dɛna maama daa ba taa daani-o. O yiri wu taa yɛ Solɔmɔn mu. O na wu dɛ paari maŋa kalu tun Yisrayɛl tiinɛ bam wu jɛni dɛ

yazura di bicar-zuru. ¹⁰Wuntu mu wú lo dige o zigi a yiri dum zula gwaani. Oó taa yi amu bu mu, si amu di taa yi o ko. O paari dum wú nu Yisrayeli tu kum ni mu si ku taa ve wuu.»

¹¹Kuntu gwaani, a bu, n Tu Baŋa-We dum wú taa wu n tee ni, si n di kwaan n lo Dl dige kam n ti, ni Dl na pe ni si n ki te tun. ¹²N Tu Baŋa-We dum nan wú pa n jigi wubuŋa di yeno lanyirani si n wani n togi Dl niə yam na bri te tun baŋa ni n tan te Yisrayeli tiinə bam. ¹³Nmu na se n togi We niə yalu di Dl cullu tulu Dl na togi Moyisi baŋa ni Dl kwe Dl pa Yisrayeli tiinə bam tun lanyirani, nmu cwe maama wú kwe si pa-m. Yocri n ki dam n ki n titi kuri ni, si n daari n tiini n tan jigi baari. Yi zaŋi n ta n wi n kwari kulukulub, yi pa fuvu di-m.

¹⁴Amu maŋi a la Baŋa-We dige kam loom zula zanzan mu a tiŋi. A lagi sibu-suŋa a tiŋi si ka duuni maŋi di kilo muru kuni murru titi di biə-yanu (3,500,000). A ta ma la sibu-ponjo tulu duuni di na yi ni kilo muru kuni murru fiinto-tunu (35,000,000) tun. A ta ma la canna di luuru zanzan pa ti duuni dwe maŋum, ku weli di de di kandwa zanzan a tiŋi. Di ku di, nmu ta wú wani n beeri tidonna n weli da. ¹⁵Nmu nan jigi tintuŋna zanzan n

tee ni, ba na yi kandwa-cirna, di lwara, di kapinta tiinə, di gwaru tidonna na wai tutuŋa dwi dwi ba tuŋi tun. Bantu maama tiini ba ye ba tutuŋa lanyirani. ¹⁶Ba maa wú wani ba kwe sibu-suŋa, di sibu-ponjo, di canna, di luuru ba gogiri wənu dwi dwi. Ciga tun, gwaru tum daga zanzan. Nan yocri n puli tutuŋa, si Baŋa-We wú taa wu n tee ni.»

¹⁷Davidi deen ma pa Yisrayeli tu yige tiinə bam ni si ba weli Solomoni. ¹⁸O ma ta di ba o wi: «Abam Tu Baŋa-We wu á tee ni mu, yi Dl pa á je á tu ni di yazura. Ku na yi balu deen na zuuri tiga kam ni tun, Dl ki-ba amu dam kuri ni mu. Baŋa-We di Dl noona bam laan maa te tiga kam. ¹⁹Kuntu gwaani, yocri á taá zuli á Tu Baŋa-We di á bicari maama, ku weli di á dam maama. Nan puli-na á lo Yuutu Baŋa-We dige kam, si á laan wani á ja Dl ni-gonim daka kam, di Dl lunni zula yam á zu da. Ka maa wú taa yi dige kalu á na wú lo Baŋa-We yiri dum zula gwaani tun.»

Levi dwi dum taani

23 Pe Davidi deen na maani ni o kwini o gaali tun, o ma pa o bu Solomoni leri o yuu ni o di Yisrayeli tu paari dum. ²Davidi ma la Yisrayeli nakwa bam, di

kaanum tiinə bam, ku wəli dɪ Levi tiinə bam maama o kɪ daanɪ. ³O ma jeeli Levi tiinə balu na yi bɪna fiintɔ ba daŋɪ tun ni na maɪ te. Ba maama dɛɛn yɪ baara murrɔ fiintɔ-nana (38,000) mu. ⁴Davidi ma ta o wɪ: «Levi tiinə baara bam maama wɔnɪ, baara murrɔ fiinle-tuna (24,000) wó taa nii Wɛ-digə kam tutuŋa baŋa nɪ. Baara murrɔ bardu (6,000) maa wó taa yɪ dɪdɛɛra, dɪ balu na di nɔɔna taanɪ tun. ⁵Ba baara murrɔ tuna (4,000) wó taa yɪ Wɛ-digə kam yɪrɪna. Babam murrɔ tuna (4,000) maa wó taa maɪ kwɛɛra zɪla yalɔ a na pɛ-ba tun ba maga ba zuli Baŋa-Wɛ.»

⁶Davidi dɛɛn ma pɔɔrɪ Levi tiinə bam kuni bitɔ sɪ ku tɔgɪ dɪ ba nabaara kuri na yɪ te tun. Ba nabaara bam mu yɪ Gersɔnɪ, dɪ Keyatɪ, dɪdaanɪ Merari.

Gersɔnɪ dwi dɪm taanɪ

⁷Gersɔnɪ biə bam mu tuntɔ:

Ladan dɪ Simeyi.

⁸Ladan dɪ dɛɛn jɪgɪ bəkəri sitɔ mu. Ba maa yɪ:

O bu-kwɪan Yehiyɛlɪ, dɪ Zetam, dɪ Zowɛlɪ.

⁹Simeyi biə batɔ bam maa yɪ:

Selomiti, dɪ Hazeli, dɪ Haran.

Bantu maama dɛɛn yɪ Ladan sɔ-yuni tum yigə tiinə mu.

¹⁰Simeyi dɛɛn daa lɔgɪ biə bana mu. Bantu mu yɪ:

Yahatɪ, dɪ Ziza, dɪ Yewuki, dɪ Beria.

¹¹Yahatɪ maa yɪ ba sɔ-yuu kum yigə tu, yɪ Ziza dɪ dɛɛn saŋɪ o kwaga. Ku nan na yɪ Yewuki dɪ Beria, bantu dɛɛn wɔ nɛ dwi zanzan. Ba ma lɛɛrɪ ba nii bantu bale bam pa ba yɪ digə dɪdɔba nɔɔna.

Keyatɪ dwi dɪm taanɪ

¹²Keyatɪ biə bana bam mu tuntɔ:

Amiram, dɪ Yiseyarɪ, dɪ Ebrɔn, dɪ Uziyɛlɪ.

¹³Amiram biə bam maa yɪ:

Arɔn dɪ Moyisi.

Arɔn dɪ o dwi dɪm mu ba pɔɔrɪ sɪ ba taa yɪ ba yɪra taan wuu. Ba tutuŋa dɛɛn maŋɪ sɪ ba taa fɔgɪ ba nii Baŋa-Wɛ lɔnnɪ wəənu tum mu ba pa-Dl, sɪ ba daari ba taa tutɪ Dl kaanum tutuŋa, yɪ ba taa tutɪ Dl yigə nɪ, ba daari ba taa tɔgɪ Dl yɪrɪ dɪm ŋwaanɪ ba sɔɔlɪ lanyiranɪ ba yagɪ Dl nɔɔna yuu nɪ sɪ ku taa ve wuu. ¹⁴Ba dɛɛn nii Baŋa-Wɛ tuntɔŋnɔ Moyisi dwi dɪm pa ba wɔ Levi dwi dɪm wɔnɪ mu.

¹⁵Moyisi biə bam mu tuntɔ:

Geresom, dɪ Eliezɛrɪ.

¹⁶Geresom dwi dɪm wɔnɪ:

Sebuɛlɪ mu yɪ ba nakwɪ.

¹⁷Eliezɛrɪ dwi dɪm wɔnɪ:

Rehabia mu yi ba nakwi.
 Eliezəri daa wu lugi bəkerə.
 Rehabia nan deen lugi biə
 zanzan.

¹⁸Yiseyari biə bam wuni:
 Selomiti mu yi ba nakwi.

¹⁹Ebrən biə bam mu tuntu:
 O bu-kwian Yeria. Balu na
 saji tun maa yi Amari, di
 Yahazeli, di Yekameam.

²⁰Uziyelı biə bam mu tuntu:
 O bu-kwian Mika, di wuntu
 nyaani Yisiya.

Merari dwi dum taani.

²¹Merari biə bam mu tuntu:
 Masili, di Musi.

Masili di biə bam maa yi:
 Eleyazaari di Kisi.

²²Eleyazaari deen tigi yi o wu lugi
 bəkerə, si bukwa yirani mu o luga.
 Bantu ma zu ba ko wum nyaani Kisi
 biə badonna.

²³Musi biə batu bam maa yi:
 Masili, di Edera, di Zeremoti.

²⁴Bantu maama deen yi Levi dwi
 dum so-yuni tum nakwa mu, digə
 maama di ka yuutu. Ba ma pupuni
 ba yira yam ba tiŋi kuntu didua
 didua. Bantu maa yi balu na yi bina
 fiinle ba daŋi yi ba laan jigi cwəŋə
 si ba taa tɔŋa Baŋa-We digə kam
 wuni tun mu. ²⁵Benwaani, Davidi
 deen maŋi o ta o wi: «Baŋa-We dum

na yi Yisurayeli tiinə We tun pe Dl
 nɔɔna bam jəni di wu-zuru, yi Dl ba
 Dl zuuri Zeruzalem tu wuni taan
 wuu. ²⁶Levi dwi tiinə bam daa ba
 maŋi si ba taa zuŋi jero-vwe dum di
 di wu zila yam ba taa beerə jəŋə
 maama.»

²⁷Davidi na pe o ni dilu o kweeli
 tun bri ni: Levi dwi tu wulu maama
 na yi bina fiinle o daŋi tun jigi
 cwəŋə si o taa tɔŋa o pa We. ²⁸Levi
 dwi tiinə titɔŋa yam maŋi si ba
 da ba wəli Arən dwi dum di ba na
 tɔŋi We-digə kam wuni te tun mu.
 Ba maŋi si ba taa nii We-digə kam
 kunkwallu tum baŋa ni, di di-balwa
 balu na wu ka wuni tun, si ba daari
 ba kwe We lunni zila yam maama
 digiru seeni, ku wəli di We-digə
 kam titɔŋa yalu na maŋi tun di.
²⁹Ba daa ta wu taa nii dɔpwa yalu
 ba na yəni ba tiŋi We yigə ni tun
 baŋa ni, didaani mun-bwe dilu ba
 na wu ma ba ki wodi u pɛera ba
 pa We tun, di dɔpwa yalu dabili
 na wu wəli ku wuni tun, di maasa
 fɔgum baŋa ni. Ba daa ta maŋi si
 ba taa nii wənu tulu maama, ba
 na ma ba maŋi woŋo duuni asawe
 ku didwarum tun. ³⁰Tiga na yəni
 ka puuri, Levi tiinə bam maŋi si
 ba zigı ba jəŋə ni ba ki Baŋa-We
 le mu yi ba leeni ba zuli-Dl. Ba
 ta wu ki kuntu didaan-ni maama
 ni, ³¹ku wəli di de dilu maama ba
 na yəni ba ki zwɛem kaanum ba pa

Baḡa-We tun, ku na yi Di siun de, naa can-duḡa candiḡa maḡa ni, naa candiḡa didoḡ maḡa ni di.

³²Kuntu doḡ mu Levi dwi tiinḡ bam deen nii We jero-vwe dum di di je silu na yi lanyiranḡ fasḡ tun tutuḡa yam baḡa ni. Ba ma wḡli ba curru tulu na yi Arḡn dwi dum tun pa ba tuḡa Baḡa-We digḡ kam wuni.

Kaanum tiinḡ tutuḡa na pḡrḡ te tun

24 Arḡn dwi dum na pḡrḡ so-yuu di so-yuu te tun mu tuntu:

Arḡn biḡ bam ya yi Nadabi, di Abiyu, di Eleyazaari, di Itamari.

²Ku nan na yi Nadabi di Abiyu, bantv tigi ku loori ba ko tuntu. Ba maa wu lugi bḡkari. Kuntu ma pa ba nyaana Eleyazaari di Itamari ji We kaanum tiinḡ. ³Davidi ma pḡrḡ Arḡn dwi dum kḡḡ kḡḡ, si kḡḡ maama taa jigi ku tutuḡa ku tuḡa ku paḡ We. Ku nan yi Eleyazaari dwi tu Sadoki, di Itamari dwi tu Ayimeleki mu ki daani ba wḡli Davidi si o pḡrḡ nḡḡna bam. ⁴Ba ma maani ni Eleyazaari dwi dum deen jigi didḡera zanzan ku dwani Itamari dwi dum na jigi te tun. Kuntu ḡwaani ba deen pḡrḡ Eleyazaari dwi dum kuni fugḡ-birḡv, yi ba daari ba pḡrḡ Itamari dwi dum kuni nana. ⁵Ba ma ta jḡḡ si ba wanti ba

pḡrḡ tutuḡa yam di ciḡa, berḡwaani We-digḡ tintuḡna di kaanum tiinḡ deen wura ba na nuḡi Itamari di Eleyazaari dwiḡ yam wuni mu.

⁶Ba na pe nḡḡna bam pupwara maama ba tutuḡa si ba taa tuḡi kuntu tun, tḡn-pupunu Semaya mu pupuni ba yira yam o tigi. Wuntu maa yi Levi dwi tu Netaneli bu. Davidi di o didḡera bam badonna deen mu nii kḡm dum kuntu baḡa ni. Didḡera bam maa yi We kaanum tu Sadoki, di Abiatari bu Ayimeleki, ku wḡli di kaanum tiinḡ bam, di Levi dwi dum so-yuni tum nakwa bam maama. Eleyazaari dwi dum di Itamari dwi dum deen mu jigi jḡḡ kum ba taḡ ba leri ba pa daani. ⁷⁻¹⁸Nḡḡna bam pḡrḡm fiinle-sina sum na saḡi daani te tun mu tuntu:

- 1.Yehoyaribi
- 2.Yedaya
- 3.Harim
- 4.Seyorim
- 5.Malkiya
- 6.Miyamina
- 7.Hakoza
- 8.Abia
- 9.Zozwe
- 10.Sekania
- 11.Eliyasibi
- 12.Yakini
- 13.Hupa
- 14.Yesebebi
- 15.Biliga
- 16.Yimera

- 17. Hezira
- 18. Hapizezi
- 19. Petasia
- 20. Ezekiel
- 21. Yakinni
- 22. Gamuli
- 23. Delaya
- 24. Maazia

¹⁹ Mu ba deen na pe noona maama pupwara di pupwara ba tutu te tun. Ba deen maŋi si ba saŋi daani kuntu doŋ mu ba taa zuu Baŋa-We dige kam ba tuŋa ka wuni, si ku maŋi di Yisrayeli tiine Baŋa-We dum deen na pe ba nabaaru Aron ni si ba taa tuŋi te tun.

Levi dwi dulo na daari tun

²⁰ Levi dwi dum so-yuni tum nakwa balu na daari tun mu tuntu:

Amiram dwi dum wuni nakwi tu wum mu yi Sebueli.

Sebueli dwi dum nakwi tu wum maa yi Yediya.

²¹ Rehabia bi ba bam wuni Yisiya mu yi nakwi.

²² Yiseyari dwi dum wuni Selomiti mu yi nakwi.

Selomiti di bi ba bam wuni Yahati di maa yi nakwi.

²³ Ebron bi ba bam wuni Yeria mu yi nakwi.

Amari di ma saŋi bule tu.

Yahazeli ma ki bito tu.

Yekameam ma ki buna tu.

²⁴ Uziyeli bu mu yi Mika.

Mika di bi ba bam wuni Samiri mu yi nakwi.

²⁵ Mika nyaani maa yi Yisiya.

Yisiya di bi ba bam wuni Zakari mu yi nakwi.

²⁶ Merari bi ba bam wuni Masili di Musi mu yi nakwa.

Yazia bu mu yi Beno.

²⁷ Merari bu Yazia bi ba bam maama maa yi:

Beno, di Soham, di Zakuri, di Yibiri.

²⁸ Masili bi ba bam wuni Eleyazaari mu yi nakwi.

Eleyazaari nan wu lugi bekari.

²⁹ Kisi bi ba bam wuni o bu Yerameliti mu yi nakwi.

³⁰ Musi bi ba bam wuni Masili, di Edera, di Yerimoti mu yi ba nakwa.

Levi dwi dum so-yuu di so-yuu mu kuntu. ³¹ Bantu deen tagi joro mu ba tutuŋa dwi maama gwaani, nuneeni ba curru tum na yi Aron bi ba tun di na ki te tun. Ba ki kuntu Pe Davidi, di Sadoki, di Ayimeleki, ku weli di kaanum tiine bam di Levi dwi dum so-yuni tum nakwa bam maama yige ni mu. Ba deen na tagi joro kum te tun, pupwara tara di ba na ki te nakwi maama di o nyaana yura ni tun.

**We-digə kam
lən-leenə bam taani**

25 Davidi dɪ o jar-kərə yigə tiinə bam deen ma kuri Azafi, dɪ Hemanɪ, dɪ Yedutun biə badonnə sɪ ba taa ŋɔɔnɪ Wɛ taani yɪ ba tɔi kwaanɔ dwi dwi ba daari ba magɪ zwi. Nɔɔna bam yɪra dɪ ba titɔŋa mu tuntu:

² Azafi biə bam wunu:

Zakuri, dɪ Zozefu, dɪ Netania, dɪ Asarela maama deen tɔŋɪ ba ko Azafi dam kuri nɪ mu. Azafi deen nan yəni o leeni Wɛ taani mu, ku maŋɪ dɪ pɛ na brɪ sɪ ku kɪ tɛ tun.

³ Yedutun biə bam wunu:

Gedalia, dɪ Zeri, dɪ Ezayi,
dɪ Simeyi, dɪ Hasabia, dɪ
Matitiya.

Bantu bardɔ maama deen wu ba ko Yedutun dam kuri nɪ mu. Yedutun deen yəni o leeni Wɛ taani yɪ o tɔi kɔnɔ mu o leeni o zuli Baŋa-Wɛ.

⁴ Hemanɪ dɪ biə bam wunu:

Bukia, dɪ Matania, dɪ
Uziyelɪ, dɪ Sebuɛɪ, dɪ
Yerimoti, dɪ Hanania,
dɪ Hanani, dɪ Eliata, dɪ
Gidaliti, dɪ Romanti-Ezerɪ,
dɪ Yosibekasa, dɪ Maloti, dɪ
Hotiri, dɪdaani Mahaziɔtɪ.

⁵ Bantu bam kuntu maama deen yɪ Hemanɪ biə mu. Wuntu deen mu yəni o joŋi Baŋa-Wɛ kwəri o tɔɪ o brɪ pɛ, o ma o zuli Dɪ dam dɪm.

Wɛ ma pa o lɔ bəkəri fugə-bana, dɪ bukwa batɔ. ⁶ Hemanɪ biə bantu maama deen wu o dam kuri nɪ mu Baŋa-Wɛ digə kam le baŋa nɪ. Ba maa magɪ zwi yɪ ba tɔi kwaanɔ dwi dwi ba ma tɔŋɪ Wɛ-digə kam wunu. Ku nan na yɪ Azafi, dɪ Yedutun, dɪ Hemanɪ titɪ, bantu maama deen wu pɛ wum dam kuri nɪ mu. ⁷ Nɔɔna bam kuntu maama dɪ ba cɔrru tum deen wɔi ba leeni le lanyiranɪ ba ma ba zuli Baŋa-Wɛ. Ba maama ni maa yɪ nɔɔna biə-yale dɪ funɔnɔ-nana (288). ⁸ Ba na tagɪ jɔrɔ te tun, nɔɔnu maama ma na o titɔŋɪ. Ba deen nan wu pɔɔrɪ nɔn-dunnu dɪ nankwɪn daani, asawɛ len-leenə balɔ na yɪ nadoorə, dɪ balɔ na yɪ nadɔvra tun daani. ⁹⁻³¹ Ba deen yɪ nɔɔna fugə-bale kuni fiinle-bɪna mu, yɪ pupwara maama jɪgɪ ka nakwɪ. Ba na kuri-ba yɪ ba saŋɪ daani te tun mu tuntu:

1. Azafi dwi tu Zozefu, dɪ o biə,
dɪ o cɔrru.

2. Gedalia, dɪ o biə, dɪ o cɔrru.

3. Zakuri, dɪ o biə, dɪ o cɔrru.

4. Zeri, dɪ o biə, dɪ o cɔrru.

5. Netania, dɪ o biə, dɪ o cɔrru.

6. Bukia, dɪ o biə, dɪ o cɔrru.

7. Asarela, dɪ o biə, dɪ o cɔrru.

8. Ezayi, dɪ o biə, dɪ o cɔrru.

9. Matania, dɪ o biə, dɪ o cɔrru.

10. Simeyi, dɪ o biə, dɪ o cɔrru.

11. Azareli, dɪ o biə, dɪ o cɔrru.

- 12.Hasabia, di o biä, di o curru.
 13.Sebuelt, di o biä, di o curru.
 14.Matitiya, di o biä, di o curru.
 15.Yerimoti, di o biä, di o curru.
 16.Hanania, di o biä, di o curru.
 17.Yosibekasa, di o biä, di o
     curru.
 18.Hanani, di o biä, di o curru.
 19.Maloti, di o biä, di o curru.
 20.Eliata, di o biä, di o curru.
 21.Hotiri, di o biä, di o curru.
 22.Gidaliti, di o biä, di o curru.
 23.Mahazioti, di o biä, di o
     curru.
 24.Romanti-Ezeri, di o biä, di o
     curru.

Pupwara maama yi baara fugə-bale
 mu.

We-digə kam ni-yiruna bam taanu

26 Levi dwi tiinə balu deen na
 tuŋi We-digə kam ni-yiruna
 tituŋa tun na pɔɔri kɔgɔ di kɔgɔ te
 tun mu tintu.

Kura dwi dum wɔni:

Meselemia na yi Kuri bu yi o
 nuŋi Azaft dwi dum wɔni tun.

² Meselemia bu-baara barpe bam na
 saŋi da-kwaga te tun mu tintu:

O bu-kwian Zakari, di
 Yediyelt, di Zebadia, di
 Yateneli, ³ di Elam, di
 Yohanan, di Eli-Hoyenayi.

⁴ Obəd-Edomi bu-baara nana maa
 yi:

O bu-kwian Semaya, di
 Yehozabadi, di Yoa, di
 Sakari, di Netaneli, ⁵ di
 Amiyelt, di Yisakaari, di
 Puletaiyi.

We deen tiini Di ki Obəd-Edomi
 yu-yoŋo lanyirani mu.

⁶ Obəd-Edomi bu Semaya di deen
 jigi bəkəri na yi nɔn-babe ba
 so-yuni tum ni, nɔɔna na nigi-ba tun
 ŋwaani. ⁷ Semaya biä maa yi:

Ofini, di Refayelt, di Obədi,
 di Elizabadi. O curru tum na
 yi Elihu di Semakia tun di
 deen jigi yiri mu.

⁸ Obəd-Edomi biä bam kuntu. Bantu
 di ba biä bam, ku wəli di ba curru
 tum deen yi nɔn-babe mu lanyirani.
 Ba maa dana pa ba wai tituŋi dum
 ba tuŋa. Obəd-Edomi dwi dum deen
 yi baara fusrdu-bale (62) mu.

⁹ Meselemia biä bam di o curru tum
 wɔni ba deen kuri baara fugə-nana
 (18) balu na jigi yiri tun mu.

¹⁰ Hosa na nuŋi Merari so-yuu kum
 ni tun biä bam mu tintu:

Ba yigə tu mu yi Simiri.

O nan maŋi o dai bu-kwian yi o ko
 ta kur-o si o taa yi o biä bam yigə
 tu. ¹¹ O biä balu na saŋi tun maa yi:

Hilkiya, di Tebalia, di Zakari.

Hosa biä bam di o curru tum wɔni
 ba deen kuri baara fugə-bato mu.

¹² Ba deen na pɔɔri ni-yiruna bantu
 te tun tɔgi di ba yigə tiinə na yi balu
 tun mu. Ba ma pa pupwara maama

dɪ ka tutuŋa sɪ ka tutɪ Baŋa-We digə kam wɔni, nɪŋɛni ba curru dɪ dɛen na kɪ te tun. ¹³Ba dɛen tagɪ jɔɔ mu sɪ ba lwarɪ ni dɪ ni dɪlɔ digə maama na wɔ taa yɪrɪ tun. Ba ya na yɪ nankwɪn naa nɔn-dɔnnɔ dɪ, ku yɪ bɪdwɪ mu.

¹⁴Jɔɔ kum dɛen kuri Selemɪa mu sɪ o taa yɪrɪ ni dɪlɔ na jeeri wa-puli seeni tun. Ba ta ma kuri o bu Zakari sɪ o taa yɪrɪ ni dɪlɔ na jeeri jazum baŋa seeni tun. Zakari dɛen nan jɪɟɪ swan mu lanyiranɪ. ¹⁵Jɔɔ kum ta ma kuri Obɛd-Edɔmi sɪ o taa yɪrɪ ni dɪlɔ na jeeri jagwiə seeni tun. Ba ta ma kuri o biə bam sɪ ba taa yɪrɪ zɪla yam na tigi dɪ sɪlɔ wɔni tun. ¹⁶Jɔɔ kum ma kuri Supim dɪ Hosa sɪ ba taa yɪrɪ We-digə kam ni dɪlɔ na jeeri wa-zuvɪ seeni tun, didaanɪ Saleketɪ ni dum na jeeri jazum baŋa seeni cwəŋə kam tun.

Ni-yuruvu maama dɛen saŋɪ o doŋ mu o zɪɟɪ o tikəri nɪ. ¹⁷Dɛ maama wɔni Levi dwi tiinə bardɔ dɛen mu yɪrɪ We-digə kam ni dɪlɔ na jeeri wa-puli seeni tun. Ba bana maa yɪrɪ ni dɪlɔ na jeeri jazum baŋa seeni tun. Ba bana dɪ maa yɪrɪ ni dɪlɔ na jeeri jagwiə seeni tun. Ba bale bale ma yɪrɪ zɪla yam na tigi dɪ sɪle sɪm wɔni tun. ¹⁸Ku ta na yɪ kunkɔlɔ kɔlɔ na wɔ We-digə kam wa-zuvɪ seeni tun, nɔɔna bana ma yɪrɪ ku ni dɪlɔ na wɔ

cwəŋə kam ni nɪ tun. Ba bale ma yɪrɪ kunkɔlɔ kum tutɪ.

¹⁹Nɔɔna balɔ na nuŋi Kura dɪ Merari sɔ-yuni tum nɪ yɪ ba yɪ We-digə kam ni-yɪrɪna tun dɛen na pɔɔrɪ kɔɟɔ dɪ kɔɟɔ te tun mu kuntu.

We-digə kam dɪdɛera badonnə taani

²⁰Levi dwi tiinə badonnə dɛen mu nii We-digə kam səbu baŋa nɪ, ku wəli dɪ dɪ sɪlɔ ba na tiŋi ka lonni wəenu da tun.

²¹Gersɔni dwi tiinə balɔ na yɪ Ladan biə yɪ ba yɪ ba sɔ-yuni tum nakwa tun dɛen yɪ Yehiyelɪ, ²²dɪ Yehiyelɪ dɪ biə bam mu. O biə bam maa yɪ Zetam, dɪ o nyaani Zowelɪ. Bantu dɛen mu yɪrɪ Baŋa-We digə kam səbu na tigi mɛ tun.

²³Yɪrɪna badonnə dɪ dɛen nuŋi Amiram, dɪ Yiseyari, dɪ Ebrɔn, dɪ Uziyelɪ dwiə yam wɔni.

²⁴Moyisi bu Geresom dwi tu Sebuɛlɪ dɛen mu yɪ dɪdɛeru wɔlɔ na nii We-digə kam səbu tiŋim baŋa nɪ tun. ²⁵O curru tɪlɔ na yɪ Eliezɛrɪ biə tun maa yɪ:

Rehabia, dɪ Ezayi, dɪ Zuram,
dɪ Zikiri, dɪ Selomiti.

²⁶Selomiti dɪ o curru tum dɛen mu yɪrɪ zɪla yalɔ maama ba na tiŋi sɪ ba ma ba kɪ pɛera ba pa Baŋa-We

tun. Balu na jaani peera yam kuntu ba ba tun deen yi Pe Davidi, di nakwa balu na te nɔɔna muru muru tun, di balu na te nɔɔna bi bi tun, didaani jar-kərə didɛera bam. ²⁷ Ba deen yəni ba kwe zila yalu ba na vɔɔ ba dɔna bam tee ni tun yadonnə mu ba ki Baŋa-We juŋa ni, si ba ma ba fɔgi ba kwe Di digə kam. ²⁸ We nijonnu Samoweli, di Kisi bu Sooli, di Nera bu Abenira, di Zeruya bu Zoabi di deen jaani peera yadonnə ba ba ba ki We juŋa ni. Selomiti di o curru tum mu nii ti maama baŋa ni.

²⁹ Yiseyari sɔ-yuu kum wɔni:

Kenania di o biə bam deen yi didɛera balu na tɔŋi Yisrayeli tu je sɔdonnə ni tun mu. Ba titɔŋa maa yi si ba taa nii tu kum taana baŋa ni.

³⁰ Ebrɔn sɔ-yuu kum wɔni:

Hasabia di o curru mu ba deen kuri si ba taa nii Yisrayeli laŋa kalu na wu Zɔɔɔn bugə kam wa-zɔɔɔɔ seeni tun. Bantu maa yi nɔɔna muru di biə-yarpe (1,700) na jigi yiri tun. Je sum kuntu ni mu ba deen nii We cwəŋə titɔŋa, didaani pe wum titɔŋa maama baŋa ni.

³¹ Yeria deen mu yi Ebrɔn sɔ-yuu kum nakwi: ni ku na pupɔni te ba dwi dum cibara gulə twaanu tum wɔni tun. Davidi paari dim bina fiinna bini dum wɔni mu ba veesi Ebrɔn dwi dum wɔni digə

di ka digə ba kuri nɔn-yirru ba ja ba nɔŋi Galadi tu Yazari ni. ³² Yeria curru tɔɔ na yi nakwa yi ba kwəri ba yi nɔn-yirru tun deen yi baara murru tule di biə-yarpe (2,700) mu. Pe Davidi deen kuri bantu mu si ba taa nii Ruban dwi dum, di Gad dwi dum, ku wəli di Manasi dwi cicoro kum. Dwia yam kuntu tee ni mu ba deen yəni ba nii We cwəŋə titɔŋa, didaani pe wum titɔŋa maama baŋa ni.

Yisrayeli jar-kərə bam taani

27 Yisrayeli dwi tiinə bam na pɔɔɔɔ pɔɔɔɔ najara kəm ŋwaani te tun mu tuntu. Ba maa yi ba sɔ-yuni tum nakwa, di balu na te jar-kərə muru muru tun, di balu na te jar-kərə bi bi tun, didaani ba didɛera balu na tɔŋi ba pa pe wum titɔŋa maama baŋa ni tun. Bini maama wɔni jar-kərə bam pupwara didwa maama tɔŋi ba ləri daani mu cana di cana wɔni. Ba pupwara didwa ni maa yi baara murru fiinle-tuna (24,000).

² Dayigə pupwara kalu na tɔŋi pulim cana kam wɔni tun mu tuntu: Zabideli bu Yasobemi deen mu nii ba baŋa ni. Ba maama maa yi jar-kərə murru fiinle-tuna (24,000).

³ Wuntu deen yi Faresi dwi tu mu. O maa nii jar-kərə didɛera bam maama baŋa ni pulim cana kam ni.

⁴Pupwara bale tu na tugi cani sile
cana kam woni tun mu tintu:

Dodayi na yi Awoyi dwi
tu tun mu nii ba baɲa ni.

Mikiloti deen mu yi yuutu
wulu na saɲi o kwaga tun.

Ba maama maa yi jar-kərə
murru fiinle-tuna (24,000).

⁵Pupwara batɔ tu na tugi cani sitɔ
cana kam woni tun mu tintu:

Benaya na yi We kaanum tu
Yehoyada bu tun mu nii ba baɲa ni.

Ba maama maa yi jar-kərə murru
fiinle-tuna (24,000). ⁶Benaya deen

tiini o na yuri «Pamaɲ-bibe fiinto
kum» woni mu. O maa yi ba yuutu.

O bu Amizabadi deen mu yi yuutu
wulu na saɲi o kwaga tun.

⁷Pupwara bana tu na tugi cani sina
cana kam woni tun mu tintu:

Zoabi nyaani Azayeli mu nii ba
baɲa ni. O bu Zebadia mu leri o yuu

ni o ji ba yuutu. Ba maama maa yi
baara murru fiinle-tuna (24,000).

⁸Pupwara banu tu na tugi cani sinu
cana kam woni tun:

Samuti na yi Yizara dwi tu tun mu
nii ba baɲa ni. Ba maama maa yi

baara murru fiinle-tuna (24,000).

⁹Pupwara burdu tu na tugi cani
sirdu cana kam woni tun mu tintu:

Yira na yi Tekoa dwi tu Ikesi bu tun
mu nii ba baɲa ni. Ba maama maa

yi baara murru fiinle-tuna (24,000).

¹⁰Pupwara birpe tu na tugi cani
sirpe cana kam woni tun mu tintu:

Peloni tu Helezɔ na nugi Efrayim
dwi dum woni tun mu nii ba baɲa
ni. Ba maama maa yi baara murru
fiinle-tuna (24,000).

¹¹Pupwara nana tu na tugi cani
nana cana kam woni tun mu tintu:

Usati tu Sibekayi na yi Zara dwi tu
tun mu nii ba baɲa ni. Ba maama

deen maa yi baara murru fiinle-tuna
(24,000).

¹²Pupwara nugu tu na tugi cani
nugu cana kam woni tun mu tintu:

Anatoti tu Abizeri na yi Benzamen
dwi tu tun mu nii ba baɲa ni. Ba

maama deen maa yi baara murru
fiinle-tuna (24,000).

¹³Pupwara fugə tu na tugi cani
fugə cana kam woni tun mu tintu:

Netofa tu Maharayi na yi Zara dwi
tu tun mu nii ba baɲa ni. Ba maama

deen maa yi baara murru fiinle-tuna
(24,000).

¹⁴Pupwara fugə-didva tu na tugi
cani fugə-didva cana kam woni tun

mu tintu:

Piratoni tu Benaya na yi Efrayim
dwi tu tun mu nii ba baɲa ni. Ba

maama deen maa yi baara murru
fiinle-tuna (24,000).

¹⁵Pupwara fugə-bale tu na tugi
cani fugə-sile cana kam woni tun

mu tintu:

Netofa tu Hedayi na nugi Otiniyeli
so-yuu kum ni tun mu nii ba baɲa ni.

Ba maama deen maa yi baara murru
fiinle-tuna (24,000).

Yisrayelɔ dwiə yam yuutiinə bam taani

¹⁶Dudeera balu deen na nii
Yisrayelɔ dwiə yam baɲa nɛ tun
mu tuntu:

Ruban dwi dum yuutu mu yɛ:

Zikiri bu Eliezerɛ.

Simeyon dwi dum yuutu maa yɛ:

Maaka bu Sefatia.

¹⁷Levi dwi dum yuutu maa yɛ:

Kemuel bu Hasabia.

We kaanum tu Sadoki maa nii Arɔn
dwi dum baɲa nɛ.

¹⁸Zuda dwi dum yuutu maa yɛ:

Davidi zumbaaru Elihu.

Yisakaari dwi dum yuutu maa yɛ:

Miseelɛ bu Omiri.

¹⁹Zabulon dwi dum yuutu maa yɛ:

Abdiasɛ bu Yisamaya.

Nefitali dwi dum yuutu maa yɛ:

Azireli bu Yerimoti.

²⁰Efrayim dwi dum yuutu maa yɛ:

Azazia bu Oze.

Manasɛ dwi cicoro kum yuutu maa
yɛ:

Pedaya bu Zowelɛ.

²¹Manasɛ dwi cicoro kulɔ na wu
Galadi laɲa kam nɛ tun yuutu maa
yɛ:

Zakari bu Yido.

Benzamen dwi dum yuutu maa yɛ:

Abenura bu Yaaseli.

²²Dan dwi dum yuutu maa yɛ:

Zeroham bu Azareli.

Dudeera balu deen na nii Yisrayelɔ
dwiə yam baɲa nɛ tun mu kuntu.

²³Davidi deen na jeeli Yisrayelɔ
dwi tiinə bam ni tun, o wu pe ba
ga baara balu na ta wu yi bina
fiinle tun. Ku yɛ Baɲa-We na maɲɛ
Dɛ pooli nɛ Dɛ lagɛ Dɛ pa ba tiini
ba puli nɛ calɛwu sum na mai te
tun ɲwaanɛ mu. ²⁴Zeruya bu Zoabi
ma puli sɛ o ga Yisrayelɔ tiinə bam
sɛ o lwardɛ ba ni. O nan wu want
o ga-ba o ti, berɲwaanɛ We banɛ
zaɲɛ dɛ Yisrayelɔ tiinə bam ba kəm
dum kuntu ɲwaanɛ mu. Ba maa wu
pɔpɔnɛ ba ni na mai te tun ba kɛ
Pe Davidi cɛbara gulə twaanu tun
wunɛ.

Pe wum dideera bam taani

²⁵Adiyelɛ bu Azumavetɛ deen mu
nii pe sɔɲɔ kum zila yalu maama na
jɔgɛ lɔnnɛ tun baɲa nɛ.

Oziastɛ bu Zonatan maa nii lɔnnɛ
zila yalu na wu gaa wunɛ, dɛ tunɛ
dum wunɛ, dɛ tu-balwa bam wunɛ,
dɛ kabri silu na cɛgɛ sɛ kaagɛ wunɛ
tun baɲa nɛ.

²⁶Kalubi bu Eziri deen mu nii balu
na varɛ pe wum karɛ tun baɲa nɛ.

²⁷Rama tu Simeyi deen mu nii
vinyə tweeru karɛ sum baɲa nɛ.
Sefamɛ tu Zabidi maa nii vinyə tiu
biə dɛ ba ɲokum baɲa nɛ.

²⁸Gedert tu Baalt-Hanan mu nii Olivi tweeru dɛ kapurrɔ tɔlɔ na wu wa-zuuri seeni bwælu tum nɛ tun. Zoast maa nii je sɔlɔ ba na tiŋi Olivi nugæ kam da tun baŋa nɛ.

²⁹Sarɔn tu Sitirayi deen mu nii naanɛ dɔlɔ na wu Sarɔn pwælæ kam nɛ tun.

Adali bu Safatɛ dɛ maa nii naanɛ dɔlɔ na wu bwælu tum kuræ nɛ tun.

³⁰Ismayelɛ dwi tu Obili mu nii yogondæ yam baŋa nɛ.

Meronɔtɛ tu Yediya maa nii bɛnɛ sum baŋa nɛ.

³¹Hagartɛ dwi tu Yazizi deen mu nii vart-balwa bam baŋa nɛ.

Dɛdeera bantɔ maama deen mu nii Pe Davidi wænu baŋa nɛ ba pa-o.

³²Zonatan na yɛ Pe Davidi nabra tun deen jɔgɛ yi-purɔ cɛga cɛga yɛ o ye tɔnɔ pupunɛ. O maa wæli Davidi dɛ kwɛ.

Hakimoni bu Yehiyelɛ mu brɛ pe wum biæ bam.

³³Ayitofelɛ deen mu wæli pe wum dɛ kwɛ.

Ariki tu Usayi maa yɛ pe wum cilɔŋ-sono.

³⁴Benaya bu Yehoyada, ku wæli dɛ Abiatartɛ maama deen mu leri Ayitofelɛ yuu nɛ.

Zoabt deen maa yɛ pe wum jar-kæræ bam yigæ tu.

Wɛ-digæ kam

28 Pe Davidi deen ma bɛŋi Yisurayelɛ dɛdeera bam maama sɛ ba jeeri Zeruzalem nɛ. Bantɔ maa yɛ Yisurayelɛ dwiæ yam nakwa bam, dɛ tɔlɔ kum dɛdeera balɔ na tɔŋi ba pa pe wum tun, dɛ balɔ na te jar-kæræ murɔ murɔ tun, dɛ balɔ na te jar-kæræ bi bi tun, dɛ dɛdeera balɔ na nii pe wum dɛ o biæ zɛla yam dɛ ba vara baŋa nɛ tun, dɛ pe sɔŋɔ kum tintɔŋna bam, ku wæli dɛ balɔ maama na yɛ nɔn-yurɔ dɛ pamaŋ-bibe tun. ²Ba na jeeri daanɛ kuntu tun, Pe Davidi ma zigɛ wænnɛ o ta o wɛ:

«A ko-biæ bam, a deen jaanɛ wubɔŋa mu sɛ a lɔ digæ sɛ ba taa zigɛ Baŋa-Wɛ ni-gonim daka kam da, sɛ dɛ Tu Wɛ dum na jægæ kalɔ Dɛ na wɛ cwi Dɛ nɛ da tun. Amu deen nan ya ti woŋɔ maama yigæ mu ka loom dum ŋwaanɛ. ³Baŋa-Wɛ nan vun mu yɛ Dɛ wɛ: «Nmu bá lɔ digæ amu yurɛ zulæ ŋwaanɛ, nmu na yɛ nɔn-babia yɛ n pwæri nɔɔna zanzan jana tun ŋwaanɛ.»

⁴Ku nan yɛ Baŋa-Wɛ dum na yɛ Yisurayelɛ tiinæ Wɛ tun mu lɛ amu a ko sɔŋɔ kum maama wunɛ sɛ a taa dɛ Yisurayelɛ tɔlɔ paartɛ taan wuu. Dɛ deen kuri Zuda dwi dum mu sɛ ba dɛ yigæ Yisurayelɛ dwiæ yam

maama wɔni. Dɩ ta ma kuri a ko digə kam Zuda dwi dɩm wɔni, yɩ Dɩ daari Dɩ zu a ko biə bam wɔni Dɩ kuri amu si a taa yɩ Yisrayeli tu maama pɛ, Dɩ yɩ na su amu kikiə tun ŋwaani. ⁵ Baŋa-We ma pa a lu bəkəri zanzan. Dɩ ma nii ba maama wɔni Dɩ kuri Solomɔn si o ləri amu yuu ni o di paari Baŋa-We titi nɔɔna Yisrayeli tiinə baŋa ni. ⁶ Baŋa-We ma ta di amu ni: «Nmu bu Solomɔn mu yɩ wulu na wó lo a digə kam di ka kunkwallu tum tun. Beŋwaani, a kuri wuntu mu si o taa yɩ a bu, si amu di taa yɩ o ko. ⁷ Amu wó pa o paari dɩm fɔgi di jəni lanyirani taan wuu, ni o na yɔɔri o sɛ si o tɔŋi o tɔgi amu niə yam di a kwie yam, ni ku zɩm na yɩ te tun.»

⁸ Kuntu ŋwaani, amu na zigi abam Yisrayeli tiinə na yɩ Baŋa-We kɔgɔ kum maama yigə ni, yɩ di Tu We dɩm wura Dɩ maani di kənə yam tun, amu zɩm kaani abam ni: abam maŋi si á taá tɔŋi a tɔgi á Tu Baŋa-We niə yam maama mu. Kuntu mu wó pa á wani á jorŋi ti-ywəŋə kantu á taá te, yɩ á daari á kwe-ka á taá pai á biə si ku taa ve wuu.

⁹ Ku nan na yɩ nmu Solomɔn na yɩ amu bu tun, kwaani si n sɛ n pa n ko We dɩm, si n tan zuli-Dɩ di n bɩcari maama, di n wubuŋa

maama. Beŋwaani, Baŋa-We yəni Dɩ buŋi nɔɔna bɩcara wɔni yɩ o lwarɩ ba wubuŋa maama na yɩ te tun mu. Nmu na beeri Dɩ je, Dɩ wó pa-m cwəŋə si n na-Dɩ. Nmu nan daa na vani-Dɩ, Dɩ di wó vi-m si ku taa ve wuu. ¹⁰ Kuntu nan tun, jeeli si n lwarɩ ni Baŋa-We kuri nmu mu si n lo digə kalu na wó taa yɩ Dɩ wara-je sum tun n pa-Dɩ. Kuntu tun, ki dam n ki n titi kuri ni, si n kwaani n tɔŋi.»

¹¹ Davidi na ŋɔɔni kuntu o ti tun, o ma kwe twannu tɩlu na bri We-digə kam ziga tun o pa o bu Solomɔn. Ti bri ba na wó lo-ka te maama tun mu: ka napɔɔ kum, di ka di-balwa bam, di ka zila di sum, di ka wəyuu di sum, di ka wu di sum, ku wəli di lwarum saarum jəgə kam maama.

¹² Davidi deen ma bri-o o wubuŋa na jaani si o lo Baŋa-We digə kam kunkwallu tum te tun, di ka pooni yigə di sum, di ka lunni wəənu tiŋim di sum, di di sulu ba na wó zigi We pɛera da tun. ¹³ O ta ma bri-o kaanum tiinə bam di Levi dwi tiinə bam tituŋa na maŋi si ya pɔɔri te tun, didaani ba na wó taa tɔŋi te maama We-digə kam wɔni tun, di zila yalu ba na wó taa mai ba zuli Baŋa-We tun. ¹⁴ O ta ma bri Solomɔn səbu-sɩŋa duuni, di

səbu-pɔŋo duuni na maɲɪ sɪ tɪ taa maɪ te tɪn sɪ ba ma ba kɪ zwi sɪlv ba na wó taa ma-sɪ ba tɔŋɪ tɪtɔŋa dwi dwi Baɲa-We digə kam wɔni tun.

¹⁵ O ta bri-o səbu-sɪɲa dɪ səbu-pɔŋo duuni na maɲɪ sɪ tɪ taa maɪ te sɪ ba ma ba kɪ min-zwən-zɪguru tum dɪ min-zwənu tum tɪtɪ, sɪ kɪ tɔŋɪ tɪ maama tɪtɔŋɪ na yɪ te tun. ¹⁶ O ta ma bri-o səbu-sɪɲa duuni ba na wó ma ba kɪ taabulɔ kɔlv ba na tigisi dɪpwa da We ɲwaani tun, kɪ ta wəli dɪ səbu-pɔŋo duuni ba na wó ma ba kɪ taabullɔ tɪdonnə tun. ¹⁷ O ta bri-o səbu-sɪɲa duuni na wó taa maɪ te sɪ o ma o kɪ wənu tɪlv ba na wó taa ma-tɪ ba zɔ nwana tɪ lɪ tun, dɪ zwi sum, dɪ kambɪ sum maama. O ma daari o bri-o səbu-sɪɲa dɪ səbu-pɔŋo duuni na maɲɪ sɪ tɪ taa maɪ te sɪ ba ma ba kɪ zwi sɪdonnə tun. ¹⁸ O ta ma bri-o ba na wó kwe səbu-sɪɲa duuni dilɔ tun ba ma ba kɪ wənu tɪlv lwəm na ywəmmə tun zweem bimbim dum. O ta ma daari o bri-o ba na wó ma səbu-sɪɲa ba mɔ Seruben nyunyuru tum dɪ tɪ jəŋə je te tun. Tintu lwarɪ tɪ vwana mu tɪ kwəli Baɲa-We ni-gonim daka kam.

¹⁹ Pe Davidi ma ta o wi: «Tintu maama a pɔpɔni a tiŋi tɔnɔ wɔni, nɪ Baɲa-We tɪtɪ na bri-nɪ te maama tun. Dɪ ma pa a lwarɪ digə kam lɔɔm dɪ ka tɪtɔŋa maama na maɲɪ sɪ ya taa yɪ te tun.»

²⁰ Davidi ta ma ta dɪ o bu Solɔmɔn o wi: «Yɔɔri n kɪ dam n tɪtɪ kuri nɪ, sɪ n daari n tan jɪgɪ baari yɪ n kwaani n tɔŋɪ. Yɪ tan fɔna, nan yɪ pa n vwana pari. Beɲwaani, Yuutu Baɲa-We na ya amɔ Tu We tun wó taa wɔ n tee nɪ. Dɪ wó yɔɔri Dɪ wəli-m yɪ Dɪ bá yaɲi-m, sɪ n wani n tɔŋɪ Baɲa-We digə kam lɔɔm tɪtɔŋɪ dum maama n ti. ²¹ Nii mu! We kaanum tiinə bam dɪ Levi dwi tiinə bam maɲɪ ba lwarɪ ba na wó taa tɔŋɪ We-digə kam tɪtɔŋa dwi dwi te tun. Gwarɔ tum maama dɪ ye ba tɪtɔŋa lanyirani, yɪ ba ti ba yigə sɪ ba wəli-m tɪtɔŋa yam maama wɔni. Dɪdeera bam dɪ nɔɔna bam maama dɪ maa wó se ni dilɔ maama n na wó pa-ba tun.»

Peera yalɔ na wəli We-digə kam lɔɔm tun

29 Pe Davidi deen ma ta dɪ kɔgɔ kum maama o wi:

«Baɲa-We kuri amɔ bu Solɔmɔn mu sɪ o lɔ Dɪ digə kam. Solɔmɔn nan yɪ nɔn-dɔŋɔ mu yɪ o ta bwənə. Tɪtɔŋɪ dum nan yɪ tɪtɔŋ-kamunu mu, beɲwaani kɪ dai nabiinu digə mu o lagɪ o lɔ, sɪ kɪ yɪ Baɲa-We digə mu. ² Kuntɔ ɲwaani mu amɔ tiini a kwaani a beeri zɪla yalɔ maama na maɲɪ dɪ amɔ Tu We-digə kam lɔɔm tun a kɪ dayigə nɪ. Zɪla yantɔ yɪ

səbu-suja, dɪ səbu-poŋo, dɪ canna, dɪ luuru tutɪ, dɪ dɛ sɪdonnə, kʊ wəli dɪ Onisi kandwa, dɪ kandwa-ŋuna dwi dwi sɪ ba taa mai ba gɔguri wəənu, kʊ wəli dɪ kandwa yalʊ na jɪgɪ nyonyuru dwi təri təri tun. Amu nan tiini a la tuntu maama zanzan mu a tiŋi. ³Kuntu maama kwaga nɪ amu jɪgɪ a tutɪ səbu-suja dɪ səbu-poŋo wəənu sɪ a pa ba ma ba lɔ amu Tu Wɛ-digə kam, a na saɪ yira ka lɔm dum ŋwaani tun. Amu tutɪ ta na wó wəli kulʊ da tun mu tuntu: ⁴Səbu-suja kalʊ na yɪ lanyranɪ yɪ ka nuŋi Ofiiri tun duuni yɪ kilo murru bi (100,000) mu. Səbu-poŋo tulʊ ba na wó ma ba taagɪ kabri sɪm tun duuni maa yɪ kilo murru biə-yale dɪ fiinna (240,000). ⁵Gwaru tum ta wó ma səbu-suja kam dɪ səbu-poŋo tum kuntu ba ma ba gɔguri Wɛ-digə kam wəənu dwi dwi. Tɔ. Abam wɔɔ tutɪ mu wó sɛ sɪ o dɪ kwe o wəənu o pa Baŋa-Wɛ zum dɛ duntu nɪ?»

⁶Davidi na tagɪ kuntu o ti tun, sɔ-yuni nakwa bam, dɪ Yisrayelɪ dwiə yam nakwa bam, dɪ dɪdɛera balʊ na te jar-kərə muru muru tun, dɪ balʊ na te jar-kərə bi bi tun, kʊ wəli dɪ dɪdɛera balʊ na nii pɛ wum tutuŋa baŋa nɪ tun maama ma sɛ ba pa pɛera dɪ ba wuu

maama Wɛ-digə kam lɔm ŋwaani. ⁷Ba dɛen pɛ səbu-suja duuni na yɪ kilo murru bi dɪ fusurpɛ (170,000) tun, dɪ səbu-poŋo duuni na yɪ kilo murru biə-yatɔ dɪ fiinna (340,000) tun, dɪ canna duuni na yɪ kilo murru biə-yardʊ (600,000) tun, dɪ luuru tulʊ duuni na yɪ kilo muru kuni murru tutɔ dɪ biə-yana (3,400,000) tun mu. ⁸Balʊ maama dɪ dɛen na jɪgɪ kandwa-ŋuna tun dɪ ma kwe-ya ba ja ba vu ba tiŋi lunni wəənu digə kam wuntɪ, yɪ Gersɔni tu Yehiyelɪ nii tɪ baŋa nɪ. ⁹Nɔɔna bam wuru ma tiini kʊ poli dɪ ba na pɛ wəənu zanzan dɪ ba wuu maama ba ma kɪ pɛera ba pa Baŋa-Wɛ tun. Ba maama dɪ Pɛ Davidi tutɪ maa tiini ba caka.

Davidi we-loro

¹⁰Davidi ma zɪgɪ kɔgɔ kum maama yigə nɪ o zuli Baŋa-Wɛ yɪ o wɪ:

«Pa-na sɪ dí te Yuutu Baŋa-Wɛ
dum

dɪbam nabaaru Yisrayelɪ dɪ
dɛen na zuli tun.

Baŋa-Wɛ, nmu maŋɪ sɪ n jonɪ
zulə

sɪ kʊ taa ve maŋa maama.

¹¹Nmu kamunni, dɪ dam,
dɪ kajaani, dɪ paari daga
zanzan,

nmv na te lugu baɲa dɪ weyuu
wəɛnu maama tun
ɲwaani.

¹² Jɪjɪgɪrɪ dɪ duuni maama
nuɲi nmv tee nɪ mv,
nmv na dɪ paari nabiinə maama
baɲa nɪ tun ɲwaani.

Nmv yəni n kwe n dam-fɔrɔ mv
n pa nɔɔna
pa ba jiri nadunə dɪ nɔn-yɪrrɪ.

¹³ Dɪbam Tu Wɛ, dɪ kɪ nmv le,
yɪ dɪ daari dɪ zuli
n yɪrɪ kamunu kum mv.

¹⁴ Amv dɪ a nɔɔna bam nan ya
muri sɪ dɪ wani dɪ pa pɛera yantv dɪ
dɪ wuv maama, jɪjɪgɪrɪ maama na
nuɲi nmv tee nɪ tun ɲwaani. Kulv
na yɪ nmv nyum tun mv dɪ joori
dɪ kwe dɪ pa-m. ¹⁵ Dɪbam yɪ vərə
mv dɪ zɔvri lugu kuntv wɔni, nɪ dɪ
nabaara bam dɪ dɛen na yɪ te tun.
Dɪ ba jɪgɪ kugu je lugu baɲa nɪ. Dɪ
nan wó je lɪla nɛɛni luluɲu na da
kv duri kv je te tun mv.

¹⁶ Dɪbam Tu Baɲa-Wɛ, kv na yɪ
pɛera yantv maama dɪ na jaani dɪ
ba sɪ dɪ ma dɪ lɔ digə kalv na
wó taa zɪgɪ nmv yɪrɪ kamunu kum
zulə ɲwaani tun, ya maama maɲɪ
ya yɪ nmv nyum mv. ¹⁷ Amv Tu
Wɛ, a ye nɪ n yəni n maɲɪ nɔɔnv
bicari mv n nii, yɪ n wuv poli
dɪ balv kikiə na tɔgɪ cɪga tun. A
kwe wəɛnu tintv a pa-m dɪ a wuv
maama, dɪ a wubɲɪ-laaru mv. A ta

ma maani nɪ nmv nɔɔna balv na
jeeri yo seeni tun dɪ kwe ba wəɛnu
ba kɪ nmv jɪɲa nɪ dɪ wɔpolo, dɪ
ba cɪga maama. ¹⁸ Yuutu Baɲa-Wɛ
dum na yɪ dɪ nabaara Abraham, dɪ
Yizaki, dɪ Yisɪrayɛl Wɛ tun, nan pa
n nɔɔna bam taa jɪgɪ sinsigə yam
kuntv taan, sɪ ba taa jɪgɪ nmv cɪga
sɪ kv taa ve maɲa maama. ¹⁹ Ta pa
amv bu Solɔmɔn yɔɔrɪ o taa tɔɲɪ o
tɔgɪ n niə yam, dɪ n cullu tum, dɪ n
kwia yam maama. Zən-o sɪ o sunɪ
o yia o lɔ nmv digə kam a na maɲɪ
a la ka yira zula yam a tiɲi sɪ ba ma
ba lɔ tun.»

²⁰ Davidi laan ma ta dɪ nɔn-kɔgɔ
kum maama o wɪ: «Tee-na abam
Tu Baɲa-Wɛ!» Ba maama ma tee
Baɲa-Wɛ dum na yɪ ba nabaara Wɛ
tun. Ba maa tiiri ba vin ba yibiyə
tɪga nɪ ba zuli Baɲa-Wɛ, ba daari
ba zuli Pɛ Davidi titɪ dɪ.

Solɔmɔn ləri Davidi yuu nɪ o ji pɛ

²¹ Tɪga na puvri tun, Yisɪrayɛl
tiinə bam dɛen ma gv vara zanzan
ba ma kɪ zweem kaanum ba pa
Baɲa-Wɛ. Ba dɛen gv na-balɪ murv
dɪdva, dɪ pi-be murv dɪdva, dɪ
pəlbɪə murv dɪdva mv. Ba ta ma kɪ
wo-nyɔɔrɪ pɛera dɪdaani pɛera dwi
dwi ba wəli da, Yisɪrayɛl tiinə bam
maama ɲwaani. ²² De dum kuntv nɪ
nɔɔna bam wuv dɛen poli sɪ kv

gaalt. Ba ma di wudi-fɔrɔ candiə Baŋa-We yigə nɪ. Ba ma joori ba tiŋi Solomɔn paari dum sɪ kɪ kɪ bile tu, sɪ o wantɪ o ləri o ko Davidi yuu nɪ o di paari dum. Ba ma kwe We yu-yoŋo nugə ba lo o yuu nɪ. Ba ta ma lo nugə kam Sadoki yuu nɪ sɪ o ji We kaanum tu. ²³ Solomɔn ma ləri o ko Davidi yuu nɪ o di paari Baŋa-We ŋwaani. Wəenu maama deen ma kɪ lanyiranɪ tɪ pa Solomɔn. Yisrayeli tiinə bam maama maa se o nɪ. ²⁴ Tu kum dɔdɛera bam maama, dɪ nɔn-yurru tum maama, kɪ wəli dɪ Davidi biə bam maama deen ma se Solomɔn ni mu.

²⁵ Baŋa-We deen pe Solomɔn tiini o na zulə Yisrayeli tiinə bam maama tee nɪ. O ta ma pa o paari dum jigɪ nunwaŋa zanzan sɪ kɪ dwəni Yisrayeli tuw pwa balu na loori wuntu na ne nunwaŋa kalu tun.

Davidi paari dum cibari

²⁶ Zese bu Davidi deen mu di paari Yisrayeli tuw maama nɪ. ²⁷ O ne bina fiinna mu Yisrayeli tuw paari dum baŋa nɪ. Bina fiinna yam wunu o kɪ bina yarpe mu Ebrɔn nɪ, o daari o kɪ bina fiinto-yato Zeruzalem nɪ. ²⁸ Davidi deen jigɪ jiguru zanzan yɪ nɔɔna nɪg-o. O kwɪn o yi o maŋa mu yɪ o tɪ. O bu Solomɔn ma ləri o yuu nɪ o di paari dum.

²⁹ Davidi deen na di paari yɪ o kɪ wənu tuw maama tun, kɪ zigɪ o paari dum pulim nɪ sɪ kɪ yi dɪ na kweeli maŋa kalu tun, ba pupunɪ tɪ maama ba tiŋi We nijonə Samoweli, dɪ Natan, dɪ Gaadi yira cibari twannu tum wunu. ³⁰ Ba deen pupunɪ kɪ tɔgɪ o dam dum dɪ o paari dum, dɪ wənu tuw na yi o dɪ Yisrayeli tiinə bam tun, kɪ wəli dɪ wənu tuw na yi dwi-ge tiinə dɪ ba tunɪ dum tun mu ba tiŋi.

Wəənu Kibari tɔnɔ Twannu Tile Tu

Wəənu Kibari tɔnɔ Twannu Tile Tu wum tonji taani dilu na wu Wəənu Kibari tɔnɔ Dayigə Tɔnɔ kum wɔni tun mu. Ku nan te Pe Solomɔn taani mu, di We-di-kamunu kalu o na logi o zigɔ Zeruzalem ni tun. Solomɔn na tigɔ o daari tun, mu o paari laɗa kam pɔɔri kuni bule, si ku ji Yisrayeli tuw di Zuda tuw. Tɔnɔ kum kuntu nan ta te kulɔ na ki Zuda tuw kum ni tun, didaani pwa balu na di paari ku baɗa ni tun mu. Tuw kum pwa zanzan deen ba yəni ba ki kulɔ na poli We wuu tun, Ku daari ba badonnə nan yɔɔri ba tuɗi mu pa ba ja nɔɔna bam wubɔɗa ba joori We te. Pe Zubiasi tiini o kwaani mu o pa nɔɔna joori ba zuli We di ciga. Nii Pɔɔrum 34-35. Ku kweelim ni tun, Babiloni tuw pe deen tu o cɔgi Zeruzalem tuw kum di We-digə kam maama mu.

Pe Solomɔn loori swan We tee ni

1 Pwa 3:1-15

1 Davidi bu Solomɔn deen yɔɔri o jigɔ o paari o di tuw kum maama ni mu, yi o kuri ja tɔga. Benwaani, o Tu Baɗa-We mu wu o tee ni, pa o yiri tiini di zaɗi.

²Solomɔn deen ma bəɗi Yisrayeli tiinə bam maama si ba jeeri daani. Bantu maa yi balu na te jar-kərə muru muru tun, di balu na te jar-kərə bi bi tun, di Yisrayeli tuw dideera bam, di ba nakwa bam, di ba so-yuni yigə tiinə bam maama. ³Ba na gilimi daani tun, Pe Solomɔn di Yisrayeli tiinə kɔgɔ kum maama

ma vu Gabawɔn. Wara-je deen wu dāani, vwe dilu o tintuɗnu Moyisi deen na ki o zigɔ kagua kam wɔni tun na wura tun ɗwaani. ⁴Davidi deen ya loori yigə mu o ja We ni-gonim daka kam o zigɔ Kiriaf-Jeerim ni o vu Zeruzalem, me o na cwi vwe si o zigɔ-ka di wɔni tun. ⁵Ku nan na yi canna kaanum daka kalu Yuri wulu na yi Huuri bu tun bu Bezalili deen na ki tun, ka deen zigɔ Gabawɔn ni mu yi ka wu Baɗa-We jero-vwe dum yigə ni. Kuntu ɗwaani Solomɔn di nɔn-kɔgɔ kum maama ve dāani si ba wari Baɗa-We. ⁶Ba na zigɔ jero-vwe dum yigə ni kuntu tun, mu Solomɔn fufu

o yi canna kaanum bimbim dum, yi o ki zweem kaanum kuni muru bimbim dum baɲa ni o pa Baɲa-Wɛ.

⁷Titu dum kuntu mu Wɛ vuri Dɩ titi did-o, yi Dɩ wi: «Solɔmɔn, loori n na lagi kulu maama tun, si amu wu pa-m». ⁸Solɔmɔn ma leri o wi: «Nmu deen jigi a ko Davidi sono lanyirani, yi n daari n pa a leri o yuu ni a di paari dum. ⁹Yuutu Baɲa-Wɛ, laan pa ni dɩlu nmu na goni di amu ko tun suni ku ki. Benɲaani, nmu pe amu mu ji pe a taa te ko-fɔɔ kulu ni na daga zanzan ni tga kasulu te tun. ¹⁰Nan pa-ni swan lanyirani di yeno, si a taa mai a nii nɔɔna bantɔ baɲa ni. Benɲaani, wɔɔ mu wu wani nmu ko-fɔɔ kuntu o nii o titi ni?»

¹¹Wɛ ma leri Solɔmɔn Dɩ wi: «Nmu wubuɲa yam lana zanzan. Benɲaani, nmu wu loori-ni si n joɲi jɲigiru, naa nadunni, naa zula amu tee ni. Nmu ta ma n ba beeri tuuni si n pa n duna, naa si n joɲi mumwe-deeri n pa n titi. Ku nan yi swan di yeno mu n laga si n tan mai n te amu nɔɔna balu a na kwe a pa-m si n tan yi ba pe tun. ¹²Kuntu ɲwaani amu wu suni a pa-m swan di yeno. A nan ta wu pa-m jɲigiru, di nadunni, di zula, si pe wudoɲ yi

ke nmu yiga ni, ku na yi balu na loori nmu tun, naa balu na wu saɲi nmu kwaga ba di paari tun di.»

¹³Solɔmɔn laan ma zigi Gabawɔn jero-vwe dum ni Wɛ jero-vwe dum na wu me tun o joori Zeruzalem tu kum wuu. O ma di paari Yisurayeli baɲa ni.

¹⁴Solɔmɔn deen ma la jara-kɛm tɛrikooru muru di biɛ-yana (1,400), didaani siseɲ-nɔɔna murru fugɛ-tile (12,000). O deen pɔɔri si sudonnɔ o yagi tuni dɩlu o na kuri si ɲwaani tun ni. Sidaara maa wu Zeruzalem ni me o na zuuri tun. ¹⁵O paari dim maɲa ni, sɛbu-porɔ di sɛbu-sɲa tiini ti daga Zeruzalem ni, ni kandwa mu te. Sedri da-ɲunnu di maa ba jigi zuri nɛɛni kapurru na daga te wa-zuuri seeni bwælu tum ni tun. ¹⁶Nɔɔna deen ve Ezipi di Silisi tuni dum mu ba kwe sɛbu ba yagi sise ba pa Solɔmɔn. Ku maa yi o pipimpiinɛ mu yɛni ba yagi-si Silisi tu ni, yi ba ɲwi kulu na maɲi tun. ¹⁷Ku na yi jara-kɛm tɛriko, ba yɛni ba yagi-ku Ezipi ni di sɛbu-porɔ sɛbu-dala biɛ-yardu (600) mu. Sisɛɲɛ maa yagi di sɛbu-porɔ sɛbu-dala bi di fiinnu (150). Pe wum pipimpiinɛ bam deen yɛni

ba kwe tærikooru dɪ siseŋ-nɔɔna zanzan ba yɛgi ba pa Hɛtɪ tiinɛ pwa bam dɪ Siiri tiinɛ pwa mu.

Wɛ-digɛ kam lɔɔm taani

2 Solɔmɔn wubɔŋa dɛɛn nan ya jaani sɪ o lɔ digɛ mu Baŋa-Wɛ yɪrɪ zulɛ ŋwaani, sɪ o daari o lɔ paari sɔ-fɔrɔ o pa o titɪ. ²O ma pa ba beeri nɔɔna murrɔ fusɪpɛ (70,000) balɔ na wɔ taa zuŋɪ zɪla tun ba pa-o. O ta pɛ ba beeri nɔɔna murrɔ funɔnɔ (80,000) mu, sɪ ba yɛni ba din pweeru yuu ba yari kandwa-zana ba pa-o. O ma beeri nɔɔna murrɔ titɔ dɪ biɛ-yardɔ (3,600) o wɛli da sɪ ba taa nii tintuŋna bam maama baŋa nɪ.

³Solɔmɔn laan ma tuŋɪ kwɛrɛ kantɔ o pa Tiiri pɛ Hiramɪ wɪ:

«Nmu dɛɛn kwe Sɛdrɪ dɛ mu n tuŋɪ n pa amɔ ko Davidi pa o lɔ sɔ-fɔrɔ o zuvɪ ku wɔnɪ. Nan kwaani n wɛli amɔ kuntu doŋ. ⁴Amɔ ti a yigɛ mu sɪ a lɔ digɛ a Tu Baŋa-Wɛ yɪrɪ zulɛ ŋwaani. Ba laan maa wɔ pɔɔrɪ-ka ba zigɪ sɪ ba yɛni ba taa zwe wænu tɪlɔ lwɛm na ywæmmɛ tun da, sɪ ba ta daari ba taa tigisi dɪpwa yalɔ na tigi Wɛ yigɛ nɪ tun ka wɔnɪ maŋa dɪ maŋa. Dáani mu ba ta wɔ yɛni ba zwe kaanum pɛera titutɪ maama, dɪ dɪdaan-ni maama, ku wɛli dɪ Wɛ siun da yam nɪ, dɪ can-duŋa

candi sum nɪ, dɪ candi yalɔ maama na wura sɪ dí taa mai dí zuli dí Tu Baŋa-Wɛ dum tun. Mu Dɪ na pɛ dɪbam Yisɪrayɛlɪ tiinɛ bam ni dɪlɔ sɪ dí taa kɪ maŋa maama tun.

⁵Digɛ kalɔ amɔ na lagɪ a lɔ tun wɔ taa tiini ka yɪ kamunu mu, dɪbam Tu Wɛ dum na dwe wa yadonnɛ yam maama tun ŋwaani. ⁶Wɔɔ nan mu yɪ sɪ o lɔ digɛ o pa Baŋa-Wɛ? Weyuu baŋa titɪ nɪ, pwɛlɛ tɛrɛ ka na maŋɪ dɪ Dɪ! Amɔ yɪ wɔɔ mu sɪ a lɔ digɛ a pa-Dɪ? Digɛ kam nan wɔ taa yɪ mɛ ba na wɔ taa zwe kaanum da ba pa-Dɪ tun mu.

⁷Nan tuŋɪ gɔgɔ na wai o kwe sɛbu-sɪŋa, dɪ sɛbu-pɔŋɔ, dɪ canna, dɪ luuru o tuŋɪ tituŋa lanyirani tun n pa-nɪ. Ku tu ta wɔ kwe gar-ŋunɪ silɔ nyinyɔvɔ na yɪ nasuŋ-pupwiɛ, dɪ nasuŋɔ cwɛ-cwɛ, dɪ nazon-pupwiɛ tun o ma o tuŋɪ. O ta maŋɪ sɪ o taa ye sarum tituŋa na yɪ te tun. Wɔntɔ dɪ gwarɔ tɪlɔ amɔ ko Davidi dɛɛn na kuri tun wɔ wɛli daani ba tuŋɪ Zeruzalɛm nɪ dɪ Zuda tɔnɪ didonnɛ wɔnɪ.

⁸Nan ta tuŋɪ Liban tɔw Sɛdrɪ dɛ, dɪ tweeru didonnɛ da-ŋunnu n pa-nɪ. Amɔ maani nɪ n nɔɔna bam tiini ba ye dɛ gonim tituŋa abam je sum nɪ. Amɔ nɔɔna wɔ wɛli dɪ nmu nɔɔna bam, ⁹sɪ ba lagɪ da-ŋunnu sɪ tɪ taa daga. Bɛŋwaani, digɛ kalɔ a na buŋɪ sɪ a lɔ tun

maɲɪ sɪ ka taa daga mu, yɪ ka jigi
nɪnwaɲa lanyɪrɪnɪ. ¹⁰Ku na yɪ nmɔ
tɪntɔɲna balɔ na wó goni dɛ sɪm
tɪn, amɔ wó kwe bəniɲə ywəllu
murrɔ fusrɔv (60,000), dɪ caara
ywəllu murrɔ fusrɔv (60,000). A ta
wó pa-ba sana kɪrwaa biə murrɔ
fiinle (20,000), dɪ nugə kɪrwaa biə
murrɔ fiinle (20,000) mu.»

¹¹Pɛ Hiramɪ na lagɪ o ləri Solɔmɔn
tɪn, o pupɔnɪ tɔnɔ mu o pa-o o wɪ:
«Baɲa-Wɛ na soe o nɔɔna bam tɪn
ɲwaanɪ mu o pɛ nmɔ ji ba pɛ.»

¹²Hiramɪ ta ma ta o wɪ:

«Baɲa-Wɛ dɪm na yɪ
Yisrayɛlɪ tiinə bam Wɛ tɪn
mu maɲɪ dɪ tiə. Dɪntɔ mu
naanɪ weyuu dɪ tɪga baɲa
maama. Dɪ nan pɛ bu wɔlɔ
Pɛ Davidi na lɔɲɪ tɪn jigi
swan lanyɪrɪnɪ, dɪdaanɪ
yi-pɔrɔ, dɪ wɔbɔɲ-laarɔ.
O maa wó lɔ digə o pa
Baɲa-Wɛ, yɪ o ta lɔ sɔ-fɔrɔ o
pa o tɪtɪ.

¹³Amɔ nan lagɪ a tɔɲɪ
Huram-Abi mu n tee nɪ,
o na yɪ gɔgɔ cɪga cɪga yɪ
o jigi yi-pɔrɔ tɪn ɲwaanɪ.

¹⁴O nu maa yɪ Dan dwi
dɪm bukɔ mu, yɪ o ko dɪ yɪ
Tiiri tɔw tɔ. O ye ba na kwe
səbu-sɪɲa, dɪ səbu-pɔɲo, dɪ
canna, dɪ luuru, dɪ kandwa,

dɪ dɛ ba gɔgɪrɪ wænu te
tɪn. O nan ta wó wanɪ o
ma gar-ɲɔnɪ sɪlɔ nyɪnyɔrɔ
na yɪ nasɔɲ-pupwiə, dɪ
nazon-pupwiə, dɪ nasɔɲ
cwɛ-cwɛ tɪn, dɪdaanɪ
gar-fɪfɪlɪ o ma o tɔɲɪ. O wɪ
o sari nyɪnyɔgɔ dwi maama,
nɪ ba na wó brɪ-o sɪ o kɪ te
tɪn. Wɔntɔ wó tɔɲɪ o wəli
nmɔ tɪtɪ gwarɔ tɪm, dɪ balɔ
nmɔ ko Pɛ Davidi dɛɛn na
kuri tɪn.

¹⁵Pɛ Solɔmɔn, ku na yɪ amɔ
tee nɪ, nan tɔɲɪ bəniɲə kam,
dɪ caara yam, dɪ nugə kam,
dɪ sana bam, n pa a tɪntɔɲna
bam, nɪ n na goni nɪ sɪ n
kɪ te tɪn. ¹⁶Dɪbam dɪ wó
goni Liban tɔw da-ɲɔnnɔ sɪ
ku maɲɪ dɪ nmɔ na lagɪ te
maama tɪn. Ba laan maa wó
vɔ dɛ sɪm ba kɪ daanɪ, yɪ ba
daarɪ ba dɪ-sɪ nɪnw kɔm nɪ
ba ye ba vu ba yi Zope. Nmɔ
nɔɔna bam dɪ laan maa wó
jeeri da sɪ ba kwe-sɪ ba ja ba
vu Zeruzalɛm.»

¹⁷Solɔmɔn dɛɛn ma pa ba jeeli
vərə balɔ na wɔ Yisrayɛlɪ tɔw wɔnɪ
tɪn nɪ, nɪ o ko Davidi dɪ dɛɛn na
kɪ te tɪn. O ma na nɪ ba yɪ nɔɔna
murrɔ bi dɪ fiinnu-batɔ dɪdaanɪ

biə-yardu (153,600) mu. ¹⁸O ma li ba wɔni nɔɔna murrɔ fusirpe (70,000) si ba taa zɔɔi zula, si ba nɔɔna murrɔ funɔɔ (80,000) taa yari kandwa-zana pweeru je sum ni, yi ba wu murrɔ tutɔ di biə-yardu (3,600) di taa nii tintɔɔna bam kuntu baɲa ni.

Solɔmɔn na lɔɔi Wɛ-digə kam te tɔn

1 Pwa 6:1-29

3 Solɔmɔn deen pe ba sɔɔi Baɲa-Wɛ digə kam lɔɔm Zeruzalem tu ni. Ku yi Moriza piu kum yuu ni mu. Baɲa-Wɛ ya maɲi Dl vuri Dl tuti di Solɔmɔn ko Davidi dāani mu, me seeni Yebusi tu Aravina deen na yəni o ve o magi o muna tun. Davidi maɲi o kuri je sum kuntu mu si ba lo Wɛ-digə kam da. ²Solɔmɔn paari dim buna yana bɔni dum, cani sile cana kam da yale de dum ni mu ba puli si ba lo-ka.

³Solɔmɔn deen na tiɲi Wɛ-digə kam biri-bərə te tɔn yi kantɔ fusirdɔ mu ka saɲ-dɔdɔɔ maɲum baɲa ni. Ka saɲ-kukugə maɲum di maa yi kantɔ fiinle. Ku nan yi ba faɲa maɲum dum mu ba kwe ba maɲi-ka. ⁴Wɛ-digə kam jɔɔi napɔɔɔ mu ka yigə kam seeni, ku saɲ-kukugə

maɲum na yi kantɔ fiinle, yi ku wɛ-baɲa seeni maɲum di yi kantɔ fiinle. Ku na yi napɔɔɔ kum wu kum seeni, ba deen kwe səbu-sɔɲa na yi lanyirani tɔn mu ba taagi ku maama.

⁵Ku na yi Wɛ-digə kam tuti, o deen pe ba kwe da-pulwarɔ mu ba kwəli ka wu kabri sum. O ta ma pa ba kwe səbu-sɔɲa na yi lanyirani tɔn ba taagi si maama, yi ba daari ba gɔgɔri kurɔ tiu ne nyinyurɔ, di nyinyurɔ na lwəni capɔnnɔ tɔn ba ki da. ⁶O deen ta kwe kandwa-ɲuna mu o ma o kwe Wɛ-digə kam yira maama. Ba maa na me səbu-sɔɲa kalɔ ba tɔɲi ka titɔɲa tɔn maa nɔɲi Paravayim ni. ⁷Ku na yi de tɔlɔ ba na kwe ba ni Wɛ-digə kam tɔn, di ka manco-pɔw de sum, di ka kabri sum, di bwəeru tum, ku deen yi səbu-sɔɲa mu o me o taagi-ti. O laan ma daari o pa ba gɔgɔri Seruben nyinyurɔ o ki kabri sum yira ni.

⁸Solɔmɔn ta ma lo Wɛ-di-laa ciga ciga kam na tiini ka yi lanyirani faɔi Wɛ ɲwaani tɔn. Ka didwarum maɲum di ka yalum maɲum maama yi kantɔ fiinle fiinle mu, pa ka maɲi di Wɛ-digə kam tuti. O laan ma kwe səbu-sɔɲa duuni na yi kilo murrɔ fiinle (20,000) tɔn o taagi ka wu maama. ⁹Səbu-sɔɲa cɔna yalɔ ba na kwe ba ki da tɔn duuni maa ma di

3:4 Twaanu tɔdonnə wɔ kantɔ bi di fiinnle

2:17 1 Kibari tɔnɔ 22:2   **3:1** Pulim 22:2; 2 Sam 24:18; 1 Kibari tɔnɔ 21:18

səbu-dala fiinnu na yɪ te tun. Ba ta ma kwe səbu-sɔja ba taagi di silu na lɔgi sɪ din tun kabri sum.

¹⁰Ku na yɪ Wɛ-di-laa cɪga cɪga kam, Solɔmɔn pɛ ba kwe dɛ mu ba sari Seruben sile nyinyuru ba zigi ka wuni, yɪ ba taagi-tɪ dɪ səbu-sɔja.

¹¹Seruben sum na yarigi sɪ vwana pa ku zigi digə kam saɲa didua nɪ ku vu ku yɪ kadoŋ kam nɪ, ku yɪ kanti ni maɲum kuni fiinle mu. Seruben didua vɔŋɔ didwarum yɪ kanti ni maɲum kuni binu mu, yɪ o yarigi-ku o dwe digə kam kəbrə kam. Ku vɔŋɔ kudonɲ kum dɪ maa yɪ kanti ni maɲum kuni binu, yɪ ku yɪ ku dwe Seruben kadoŋ kam vɔŋɔ. ¹²Seruben kantu kam dɪ yarigi ka vɔŋɔ kudonɲ kum ka dwe digə kam saɲa kadoŋ kam. Ka dɪ vɔŋɔ didwarum yɪ kanti ni maɲum kuni binu mu. ¹³Seruben sile sum kuntu vwana na yarigi yɪ ya dwe daani, ya maama yɪ kanti ni maɲum kuni fiinle mu. Sɪ nan zigi sɪ nɛ baɲa nɪ mu, yɪ sɪ jeeri Wɛ-digə kam ni dum.

¹⁴Ku na yɪ gar-jali dilu na wú le dɪ cɪ Wɛ-di-laa cɪga cɪga kam tun, Solɔmɔn ma pa ba kwe gar-ɲuni silu nyinyuru na yɪ nazon-pupwiə, dɪ nasuŋ-pupwiə, dɪ nasuŋu cwe-cwe tun ba ma ba sɔ gar-fɪfali,

yɪ ba daari ba gɔgiri Seruben nyinyuru ba kɪ sɪ yura nɪ.

¹⁵O laan ma daari o pa ba mɔ ywə yale pa ya zigi Wɛ-digə kam yigə nɪ. Ywə yale yam na toŋi daani, ya maama didwarum yɪ kanti fiintɔ-sunu mu. Ba ma kɪ nipuru yalu didwarum na yɪ kanti sinu tun ba məəli ywə yam yuu kum seeni. ¹⁶O ta kɪ capunnu mu yɪ o milimi-tɪ daani. O laan ma kwe-tɪ o kɪ ywə yam yuu nɪ. O ta ma mɔ Grɪnadɪni biə bi nyinyuru yɪ o kwe-tɪ o məəli capunnu tum yura nɪ. ¹⁷O ma kwe ywə yam o cwi Wɛ-digə kam yigə nɪ, ka jazum seeni dɪ ka jagwiə seeni. O ma pa ba bəi ywe dilu na zigi ka jazum seeni tun wɪ: «Yakini». Dilu maa na zigi jagwiə seeni tun maa yɪ «Bvazu».

Wɛ-digə kam zula

4 Solɔmɔn deen ma pa ba kwe canna ba ma ba mɔ kaanum bimbim, Dɪ sen sum maama deen ma-da sɪ ma-da mu, kanti fiinle fiinle. Dɪ maa yɪ kanti fugə wɛ-baɲa seeni. ²O laan ma kwe canna o mɔ war-zun-zɔŋɔ yɪ o bəŋi ku yiri nɪ: «Nɪnu Kum». Ku na zigi ni didua sɪ ku vu ni didonɲ tun yɪ kanti ni maɲum kuni fugə mu. Ka wɛ-baɲa

maɲum maa yɪ kantɪ ni kuni bɪnu. N na kwe ɲuna n maɲi-ka gigilu baɲa nɪ, kɜ yɪ kantɪ ni kuni fiintɔ mu kɜ kaagɪ. ³ Ba ma kwe canna ba gɔgɪrɪ wæonu na nyɪ dɪ kunkwælu tun ba kɪ zɔn-zɔɲɔ kum niə yam seeni ba kaagɪ-ka gɪnɪ sɪle. Kantɪ ni maɲum maama jɪgɪ kunkwælu nyɪnyɜrɜ fugə mu. Ba dɛen mɔɔnɪ zɔn-zɔɲɔ kum dɪ kɜ nyɪnyɜrɜ tum daanɪ mu. ⁴ O ta ma kwe canna o mɔ na-bɛ fugə-sɪle pa war-zɔn-zɔɲɔ kum daɲɪ sɪ baɲa nɪ. Na-bɛ sum maama ma kwe sɪ kwe sɪ jeeri daanɪ mu. Na-bɛ sɪtɔ dɛen jeeri jazum baɲa seeni mu. Sɪ sɪtɔ dɪ jeeri wa-zɜvɪrɪ seeni. Sɪ sɪtɔ maa jeeri jagwiə seeni yɪ sɪtɔ jeeri wa-puli seeni. ⁵ Zɔɲa kam dɛen lirə sɪ kɜ maɲɪ dɪ dayigə nɜa maɲum mu. Ka ni dum maa nyɪ dɪ na-zɔɲa ni na yɪ te tun, yɪ ka laan ta ka nuɲɪ nɪ liisi ga-punnu na yɪ te tun. Ka wó wanɪ ka jonɪ garɪwe murrɜ tɪtɔ na mu.

⁶ O ta ma kɪ war-zwɪ fugə, yɪ o zɪgɪ sɪnu digə kam jazum seeni, yɪ o daari o zɪgɪ sɪnu ka jagwiə seeni. Ba dɛen jɪgɪ vara balɜ ba na wó kwe ba kɪ zwɛem kaanum tun mu ba zari zwɪ sum kuntu na bam wɔnɪ. Kɜ daari, kaanum tiinə bam dɪ maa yəni ba sanɪ ba jɪn war-zɔn-zɔɲɔ kum wɜ na bam wɔnɪ.

⁷ Solɔmɔn daa ma pa ba kwe səbu-sɪɲa ba ma ba mɔ min-zwən-zɪgɪrɜ fugə sɪ kɜ maɲɪ dɪ tute na maɲɪ kɜ pɜpɜnɪ tun, yɪ o daari o kwe-tɪ o zɪgɪ Wɛ-digə kam wɔnɪ. Tɪ tunu mu o dɛen kwe o zɪgɪ jazum seeni, yɪ o daari o kwe tunu o zɪgɪ jagwiə seeni.

⁸ O ta ma kɪ taabullɜ fugə. O ma kwe tuntɜ dɪ o zɪgɪ Wɛ-digə kam wɔnɪ. Tɪnu dɛen zɪgɪ jazum seeni mu, yɪ tunu dɪ wɜ jagwiə seeni. O ta ma kɪ səbu-sɪɲa zwɪ bi sɪ ba taa jɪgɪ-sɪ ba zɪzagɪ na.

⁹ O ma lɔ kunkɔlɔ kulɜ na wura kaanum tiinə bam ɲwaanɪ tun, dɪdaanɪ kunkɔlɔ-kamunu kum, dɪ kɜ ni-bwæru tum. O laan ma kwe canna o taagɪ kɜ bwæru tum maama. ¹⁰ O ma kwe war-zɔn-zɔɲɔ kum o zɪgɪ Wɛ-digə kam jagwiə sɲa kam seeni sɪ kɜ maɲɪ dɪ ka gugoro kulɜ na jeeri wa-puli seeni tun.

¹¹ Hiram ta ma mɔ zwɪ sulɜ ba na wó taa mai ba pɛ tintwarum tun, dɪ sebullɜ, dɪ na-zwɪ. O dɛen ma tɔɲɪ Wɛ-digə kam titɔɲa yalɜ Pɛ Solɔmɔn na pɛ-o tun o ti. ¹² Kɜ maa yɪ:

Canna ywə yale yam, dɪ nipuru yale yam na wɜ ya yuu nɪ tun, dɪ canna kam na lɛɛnɪ daanɪ ka kwɛli

nipuru yam tun, ¹³didaani kampwi tweeru biä biä-yana nyinyuru tilu o na gɔguri o yagi canna kalu na lænti daani tun ni. Kampwi tweeru biä nyinyuru tum maa yi gini sile na kwæli nipuru didua maama tun.

¹⁴O deen ta mɔnni tærikooru tum, di ti war-zwi sum, ¹⁵didaani war-zun-zɔŋ kum, di ku kuri canna na-be nyinyuru fugä-sile sum, ¹⁶ku ta wæli di zwi silu ba na wó taa mai ba pɛ tintwarum tun, di sebulu tum, di wænnu tilu ba na wó taa mai ba cu nwana ba li tun.

Ku na yi Wɛ-digə yira zila yam maama, Hiram-Abi deen kwe canna kalu na kwe tun mu o ki ti maama o pa Pɛ Solomɔn si ba taa mai ba tɔŋa Baŋa-Wɛ digə kam tutɔŋa. ¹⁷Pɛ wum deen pɛ ba mɔ tintu maama kamɔ-mɔra jəgə kalu na wu Zurdən bolo kum ni si ku maŋi di Sukɔti di Zeredi titari laŋa ni tun mu. ¹⁸Solomɔn deen pɛ ba ki wænnu tintu zanzan mu. Kuntu ŋwaani ba wu lwarɪ ti canna kam duuni na mai te tun.

¹⁹Solomɔn deen pɛ ba ki Wɛ-digə kam wu zila yam maama. Ku maa yi:

Səbu-sɔŋa bimbim dum, di taabullu tilu baŋa ni ba na tiŋi dipwa yam na zigi Wɛ yigə ni tun mu.

²⁰O ta pɛ ba kwe səbu-sɔŋa kalu na yi lanyiranɪ tun mu ba ki min-zwən-ziguru kum, di ti

min-zwænnu tum. Ti maa zigi Wɛ di-laa kum wunɪ ti paɪ pooni, ni ku na maŋi te tun.

²¹O ma pa ba gɔguri səbu-sɔŋa punnu nyinyuru, yi ba kwe səbu-sɔŋa ba ki min-zwænnu, di wænnu tilu na dwe mim dum tun.

²²O ma pa ba kwe səbu-sɔŋa na yi lanyiranɪ tun ba ki wænnu tilu na fɔgi ti kwe mim dum tun, di war-zwi di zɔŋ-tanle silu ba na mai ba zwe wænnu tilu lwəm na ywəmmə tun tun, didaani min-cala zwi. O ta ma pa ba kwe səbu-sɔŋa ba taagi Wɛ-di-laa cɪga cɪga kam ni-bwæru tum, didaani bwæru tilu na zuvri Wɛ-digə kam tuti tun. ¹Ku deen de kuntu mu yi Solomɔn pa ba tɔŋi Baŋa-Wɛ digə kam tutɔŋa maama ba ti. O laan ma ja wænnu tilu maama o ko Davidi deen na pɔɔri o zigi Wɛ ŋwaani tun o ja o zu ka wu. Ku maa yi səbu-pɔŋo di səbu-sɔŋa wænnu tum di digə kam wuw zila yam maama mu o kwe o zigi Wɛ-digə kam lunni tinjim je sum ni.

Wɛ ni-gonim daka kam

5 Solomɔn deen pɛ ni mu yi Yisrayeli dwi tiinə nakwa bam maama si ba ba Zeruzalem. Ku yi ba pwa bam di ba sɔ-yuni tum yigə tiinə bam maama mu kuntu. O deen bəŋi-ba si ba ki daani ba

ja We ni-gonim daka kam na wu Davidi tw Siyɔn nɪ tun ba ja ba zu We-digə kam. ³Ba maama ma kɪ daanɪ ba yi Pɛ Solɔmɔn te candiə kalu na kɪ canɪ sɪrpe cana kam nɪ tun maɲa nɪ. ⁴Yisrayeli tiinə nakwa bam maama na jeeri kuntu tun, Levi dwi tiinə badonnə ma zəɲi We ni-gonim daka kam weenɪ ⁵sɪ ba ja ba zu We-digə kam. Levi tiinə bam dɪ kaanum tiinə bam dɪ ma zɪɣɪ We jero-vwe dɪm dɪdaanɪ dɪ yira zɪla yam maama ba ja ba ke. ⁶Pɛ Solɔmɔn dɪ Yisrayeli tiinə kɔgɔ kum maama ma vu ba gilimi We ni-gonim daka kam yigə nɪ. Ba ma kwe peeni dɪ naanɪ zanzan ba ma ba kɪ kaanum ba pa We. Vara bam tiini ba daga zanzan pa nɔɔn-nɔɔnu warɪ ba ni o ga.

⁷We kaanum tiinə bam ma zɪɣɪ Baɲa-We ni-gonim daka kam ba ja ba zu We-digə kam wunɪ ba zɪɣɪ-ka di-laa cɪga cɪga kam na tiini ka yɪ lanyiranɪ faɪ We ɲwaanɪ tun wunɪ. Ba deen zɪɣɪ daka kam Seruben vwana yam kuri nɪ mu. ⁸Seruben sɪle sum vwana yam twɪ mu weenɪ ya kwəli daka kam dɪ ka de sɪlu ba na mai ba zɪɣɪ-ka tun. ⁹De sum kuntu tiini sɪ dwara zanzan. Ku ma pa nɔɔnu na zu We-digə kam o zɪɣɪ

ka ni nɪ, o wai o tulɪ o nai de sum. Ku nan na yɪ pooni dum nɪ mu o zɪga, o ba nai-sɪ. Sɪ ta zɪɣɪ da dɪ zum maama. ¹⁰Wonjo kulu yiranɪ deen na wu We ni-gonim daka kam wunɪ tun mu yɪ kandwa-pɪle sɪle sɪlu Moyisi deen na kwe o kɪ da Sinayi piu kum baɲa nɪ tun. Dáanɪ mu Baɲa-We deen goni ni dɪ Yisrayeli tiinə bam maɲa kalu ba na nuɲi Ezipi nɪ ba ke tun.

¹¹Kaanum tiinə bam na nuɲi sɔ-yuu kulu yɪ ba wu dáanɪ tun maama nan ya kwe ba titɪ We ɲwaanɪ mu. Ba ma nuɲi We di-laa kum wunɪ ba vu daa. ¹²Levi tiinə balu na yɪ lən-leenə tun ma vu ba zɪɣɪ kaanum bimbim dɪm wa-puli saɲa kam seeni. Bantu maa yɪ Azafi, dɪ Hemanɪ, dɪ Yedutun, ku wəli dɪ ba biə, dɪ ba curru tum maama. Ba deen zu gar-fɪfalɪ mu, yɪ ba laan ze zwɪ dɪ kwaanu dwi dwi, ba jɪɣɪ-tɪ ba kɪ kweera. Kaanum tiinə bi dɪ fiinle (120) dɪ ma ba ba wəli lən-leenə bam kuntu wunɪ, yɪ ba wui nabwaanu. ¹³Nabwan-wura bam, dɪ lən-leenə bam kweera zɪla sɔɔ kum maɲɪ daanɪ lanyiranɪ pa kwərə didwa zaɲɪ weenɪ ka zuli Baɲa-We. Ba ma leeni ba tee Baɲa-We yɪ ba wɪ:

«Dl tiini o lamma,
yɪ Dl sono kum wura maɲa
maama.»

Kunkoŋo ma da ku zu ku su
Baɲa-Wɛ digə kam maama. ¹⁴Wɛ
kaanum tiinə bam warɪ ba joori ba
zu da ba tuŋɪ ba tituɲa, kunkoŋo
kum na wura yɪ Baɲa-Wɛ paari-zulə
yam pooni yɔɔɪ dɪ pɪ je sum maama
tun ɲwaani. ¹Pɛ Solɔmɔn ma warɪ
Wɛ o wi: «Baɲa-Wɛ, nmu maɲɪ
n ta n wi: nmu wó tan zuvri
kunkwən-luluru wɔni mu. ²Amu
nan logɪ sɔ-fɔɪ mu a pa-m, sɪ n
tan zuvri ku wɔni maɲa maama.»
³Yisrayelɪ nɔn-kɔgɔ kum maama
na zɪgɪ da kuntu tun mu Solɔmɔn
pipiri o jeeri-ba. O ma loori Wɛ sɪ
Dl kɪ-ba lanyɪrɪnɪ o pa-ba. ⁴O maa
wi:

6 «Baɲa-Wɛ dum na yɪ Yisrayelɪ
tiinə Wɛ tun maɲɪ dɪ tiə! Dl
yɔɔɪ Dl kɪ Dl su ni dɪlɔ Dl na pooli
dɪ a ko Davidi tun mu. Wɛ deen tagɪ
Dl wi: ⁵«Ku na zɪgɪ maɲa kalɔ a na
jaani a nɔɔna bam a nuɲi Ezipi tun,
a ya ta wu kuri tuw Yisrayelɪ dwiə
yam wɔni sɪ ba lɔ digə ba ma zuli a
yɪɪ da. A nan wu kuri nɔɔn-nɔɔnu
sɪ ku tu taa nii a nɔɔna Yisrayelɪ
tiinə bam baɲa nɪ. ⁶Ku laan nan na
yɪ te tun, amu mu kuri Zeruzalem sɪ
ku taa yɪ tuw kɪlɔ wɔni ba na wó taa
zuli-nɪ tun, yɪ a daari a kuri Davidi

sɪ o taa di paari a nɔɔna bam baɲa
nɪ.»»

⁷Solɔmɔn ta ma ta o wi:

«Amu ko Davidi ya maɲɪ o buɲɪ
o ja sɪ o lɔ Wɛ-digə sɪ ba taa zuli
Baɲa-Wɛ dum na yɪ Yisrayelɪ tiinə
Wɛ tun yɪɪ da mu. ⁸Baɲa-Wɛ ma ta
did-o Dl wi: «Nmu kɪ cɪga dɪ n na
jaani wubuɲa sɪ n lɔ digə amu yɪɪ
zulə ɲwaani tun. ⁹Ku nan dai nmu
mu maɲɪ sɪ n lɔ digə kam n pa-nɪ.
Sɪ ku yɪ nmu tutɪ bu mu wó lɔ digə
kam amu yɪɪ zulə ɲwaani.»

¹⁰Lele kuntu Baɲa-Wɛ kɪ Dl su te
maama Dl na pooli nɪ: Dl wó kɪ tun
mu. Amu laan mu ləri a ko Davidi
yuu nɪ a ji Yisrayelɪ tuw pɛ. A ma
se a lɔ Wɛ-digə kam sɪ Baɲa-Wɛ
dum na yɪ Yisrayelɪ tiinə Wɛ tun
yɪɪ na zulə da. ¹¹A ta ma kwe
Wɛ ni-gonim daka kam a zɪgɪ ka
wɔni. Baɲa-Wɛ ni dɪlɔ Dl na goni dɪ
Yisrayelɪ tiinə bam tun na pupɔni
kandwa-pɪlɛ sɪlɔ baɲa nɪ tun maa
wu ka wɔni.»

Solɔmɔn wɛ-loro kum

¹²Solɔmɔn ma vu o zɪgɪ o jeeri
Baɲa-Wɛ kaanum bimbim dum yɪ
Yisrayelɪ kɔgɔ kum maama zɪgɪ
ba niə. O ma zəɲi o jian yam
wɛɛnɪ sɪ o warɪ Wɛ. ¹³O nan ya
pɛ ba kɪ canna bimbim mu ba

kwe ba zɪɣɪ Wɛ-digə kam pooni yigə kunkɔlɔ kum titari dum nɪ. Dɪ saŋ-dɪdɔɔɔ maŋum dɪdaani dɪ saŋ-kukugə maŋum dɛɛn yɪ kantɪ nɪ maŋum kuni binu mu. Dɪ wɛ-baŋa maŋum maa yɪ kantɪ nɪ maŋum kuni bɪtɔ. Solɔmɔn ma vu o zɪɣɪ bimbim dum kuntv baŋa nɪ o kuni nadoonə, yɪ o daari o zəŋɪ o jian yam weyuu nɪ. ¹⁴O ma loori Wɛ o wɪ:

«Baŋa-Wɛ dum na yɪ Yisrayelɪ tiinə Wɛ tɪn, Wɛ dɪdɔŋ tərə weyuu nɪ naa tɪga baŋa nɪ dɪ na nyɪ dɪ nmv. Nmυ yɔɔɪ n soe balv na tɔɣɪ n cwe sum dɪ ba wɔv maama tɪn, dɪ n na yəni n kɪ n sui ni dɪlv n na goni dɪ ba sɪ n kɪ tɪn. ¹⁵Kv na yɪ amv ko Davidi na yɪ nmυ tuntvɣnv tɪn, nmυ na tiŋɪ ni dɪd-o sɪ n kɪ te tɪn, mv n sunɪ n kɪ tɪ maama sɪ kv ba kv yɪ zɪm.

¹⁶Yisrayelɪ tiinə Baŋa-Wɛ dum, a laan loori-m sɪ n kɪ te n na goni ni dɪ a ko Davidi yɪ n wɪ o dwi dum bá ga nɔɔnv sɪ o di paari Yisrayelɪ tiinə baŋa nɪ, nɪ ba na kwaani ba se nmυ niə yam nɪ Davidi titɪ na kɪ te tɪn. ¹⁷Baŋa-Wɛ dum na yɪ Yisrayelɪ tiinə Wɛ tɪn, nan se sɪ kulv nmυ na pooli dɪ n tuntvɣnv Davidi tɪn sunɪ kv kɪ. ¹⁸Amv Tu Wɛ, nmυ wɔ sunɪ n tan zɔvɪ dɪ nabiinə tɪga baŋa nɪ na? Weyuu dɪ wɛ-baŋa je sum maama nɪ, pwələ tərə ka na maŋɪ dɪ nmυ. Tita mv digə kantv a na lɔɣɪ tɪn wɔ wani ka yɪ n zɔvɪm? ¹⁹Amv

Tu Baŋa-Wɛ, a yɪ nmυ tuntvɣnv mu. Nan pa n yigə taa wɔ a wɛ-loro kum wɔnɪ. Cəɣɪ a kərə kam sɪ n daari n se a na loori-m wɔŋo kulv tɪn. ²⁰Popo, pa sɪ n yɪə taa pagɪ digə kantv baŋa nɪ maŋa maama, titv dɪ wɪa. Nmυ maŋɪ n ta wɪ ka zɪɣɪ n yɪɪ dum zulə ŋwaani mu. Maŋa kalv maama nɪ a na zɪɣɪ a jeeri digə kantv a loori-m, sɪ n cəɣɪ a wɛ-loro kum. ²¹Kv na yɪ amv dɪ n nɔɔna Yisrayelɪ tiinə bam, dɪ na zɪɣɪ dɪ jeeri nmυ digə kam sɪ dɪ loori-m, sɪ n jəni n weyuu sɔŋɔ kum wɔnɪ n cəɣɪ dɪ wɛ-loro n daari n yagɪ n cɛ dɪbam.

²²Nɔɔnv na kɪ o cəɣɪ o dɔŋ yigə yɪ ba ja-o ba zv nmυ digə kam wɔnɪ sɪ o zɪɣɪ nmυ kaanum bimbim dum yigə nɪ o du durə nɪ: o wɔ kɪ o cəɣɪ, ²³jəni weyuu nɪ n cəɣɪ o taani dum sɪ n daari n kɪ kulv na maŋɪ tɪn. Pɔɔɪ cɪga n tuntvɣna bam titari nɪ. Pa lwarum tu wɔm na waarum dɪlv na maŋɪ dɪ o kikiə tɪn, sɪ n daari n pa wɔlv na jɪɣɪ cɪga tɪn na o bura.

²⁴Nmυ nɔɔna Yisrayelɪ tiinə bam lwarum na pɛ ba dɔna di-ba najara wɔnɪ, yɪ ba laan na pipiri ba joori nmυ te ba zv nmυ digə kam wɔnɪ ba ma n yɪɪ dum ba loori-m sɪ n duri ba yibwənə n daari n yagɪ n cɛ-ba, ²⁵jəni weyuu nɪ n cəɣɪ ba kərə kam kuntv. Sunɪ n yagɪ ba lwarum dum n ma n cɛ-ba, n daari n ja-ba n joori

tiga kalu nmv na kwe n pa ba di ba nabaara bam tun.

²⁶Nmv nɔɔna bam lwarum na pe n ja kunkorɔ kum pa dɔa ba ni, yi ba laan na lɔni ba wuru ba zigi ba jeeri n digɔ kam ba ma n yiri dum ba loori zɛnɛ nmv tee ni di n na waari-ba te tun, ²⁷nan jɛni weyuu ni n cɛgi ba kɛrɛ kam. Yagi n nɔɔna Yisrayeli tiinɛ bam lwarum n cɛ-ba, si n daari n bri-ba cwɛ-laa si ba taa tɔga. Pa dɔa joori ka ni tiga kantv n na kwe n pa n nɔɔna si ba taa te tun baɲa ni.

²⁸Da-kuri di yawi-cɛɛru na tu ti yi ba tiga kam, yi yawuru naa kayira dwi dwi na cɔgi ba kara wudiiru tun, yi ba duna na zaɲi ba tu kulv maama baɲa ni, naa ku na yi lɛru tulv maama mu yi n nɔɔna Yisrayeli tiinɛ bam, ²⁹cɛgi ba kɛrɛ kam. Ba wulv maama na zɛɲi o jia o jeeri n digɔ kantv yi o loori-m naa o keeri o loori-m, o wuv na tiini ku cɔgi tun ɲwaani, ³⁰si n jɛni n weyuu sɔɲɔ kum ni n cɛgi o kɛrɛ kam kuntv. Yagi ba maama lwarum n cɛ-ba si n daari n wɛli-ba. Ki di ba didva didva si ku maɲi di ba kikiɛ na yi te tun, nmv yiranu mu na ye nabiinu wubɔɲa na yi te tun ɲwaani. ³¹Kuntv wɔ pa n nɔɔna bam taa kwari-m, yi ba taa tɔgi n cwe sum da yalv maama ba na wɔ

taa ɲwi yi ba zuuri tiga kalu nmv na kwe n pa di nabaara bam tun wuni.

³²Ku nan na yi vɛrɛ balv na dai n nɔɔna Yisrayeli tiinɛ tun, bantu wai ba zigi sa-tu ni ba tui yo seeni, ba na ni n ɲwa tun ɲwaani. Ku yi n yiri na zaɲi di n na mɛ n dam n tɔɲi tutɔɲ-kamunɛ tun ɲwaani mu bantu yɛni ba tui yo. Bantu na tu ba zigi ba jeeri n digɔ kantv ba loori-m, ³³si n jɛni n weyuu sɔɲɔ kum ni n cɛgi ba wɛ-loro kum kuntv. Ki n su kulv maama ba na loori n tee ni tun, si lugv baɲa nɔɔna maama da ku ɲwaani ba ni nmv yiri dum ɲwa, yi ba taa kwari-m, nuneɛni nmv tuti nɔɔna Yisrayeli tiinɛ bam na ki te tun. Ba maa wɔ lwaru ni digɔ kantv a na logi tun suni ka yi nmv yiri dum zulɛ ɲwaani mu.

³⁴Nmv nɔɔna bam na nuɲi si ba vu mɛ maama n na tɔɲi-ba si ba zaɲi najara di ba duna, yi ba na zigi ba jeeri tuv kuntv n na kuri tun, di Wɛ-digɔ kantv a na loga nmv yiri dum zulɛ ɲwaani tun ba loori zɛnɛ nmv tee ni, ³⁵si n jɛni weyuu ni n cɛgi ba wɛ-loro kum di ba na magi ba japoore ba loori te n yigɛ ni tun, si n daari n ki ciga n pa-ba.

³⁶Nɔɔn-nɔɔnu tɛrɛ o na ba ki lwarum. Nmv nɔɔna bam nan na ki lwarum pa nmv banu zaɲi di ba, n wai n yagi si ba duna di-ba pa ba ji

puna sa-tɪv nɪ yigə yigə naa bwələ
bwələ dɪ. ³⁷Je sum kuntu nɪ ba
wubɔŋa na joori yɪ ba ləni ba wuv
Wɛ ɲwaani, sɪ n cəgi ba wɛ-loro.
Ba na zɪgi ba duna bam tɪv nɪ ba
loori-m yɪ ba wɪ: «Dɪ sunɪ dɪ cəgi mu
yɪ dɪ kɪ lwarum dɪ kəm-balwaarv»,
³⁸ba maa na pipiri ba joori n te dɪ
ba wuv maama, nan sɛ sɪ n cəgi ba
wɛ-loro kum. Ba na maŋɪ sa-tɪv nɪ
ba zɪgi ba jeeri tɪga kantv n na pɛ ba
nabaara bam tun, dɪ tɪv kulv nmv na
kuri n pa n tutɪ tun, dɪ a na lɔgi digə
kalv nmv yɪrɪ dɪm zulə ɲwaani tun,
³⁹sɪ n jəni n wɛyuu sɔŋɔ kum nɪ,
n cəgi ba wɛ-loro kum dɪ ba kərə
kam, sɪ n daari n kɪ cɪga n pa-ba.
Nan kwe n nɔɔna na kɪ kulv maama
ba cəgi n yigə tun n yagi n cɛ-ba.

⁴⁰Amv Tu Wɛ, nan yɔɔrɪ n pa n
yi taa pagɪ digə kantv baŋa nɪ, yɪ n
pɔrɪ n zwa sɪ n tan cəgi wara yalv
maama ba na yəni ba loori-m ka
wɔnɪ tun.

⁴¹Yuutu Baŋa-Wɛ, nan zaŋɪ
n ba n zv n jəŋə je sum nɪ!
Tɔgi dɪ n ni-gonim daka kam n
ba n tan zɔvɪ da,
sɪ n dam dɪm brɪ jaja!
Pa n zaani taa wv kaanum tiinə
bam baŋa nɪ,
nɪ ba zv gwar-laarv mu tun.

Pa n tutɪ nɔɔna bam taa jigi
wɔpolo,
n na yəni n kɪ-ba lanyiranɪ tun
ɲwaani.

⁴²Yɪ fɔgi n vin wulv n laan na
tiŋi
sɪ o dɪ paari n nɔɔna baŋa nɪ
tun.

Nan guli Pɛ Davidi gulə,
dɪ nmv na goni ni did-o
n sono kum ɲwaani tun.»

Wɛ-digə kam kweem

1 Pwa 8:62-66

7 Solɔmɔn na yɔɔrɪ o warɪ Wɛ
o ti tun, mu mim zɪgi wɛyuu
nɪ dɪ cu dɪ di zwɛem pɛɛrɪ dɪm,
dɪ kaanum yadonnə yam kulə.
Baŋa-Wɛ paari-zulə yam pooni ma
yɔɔrɪ kv li Wɛ-digə kam maama.
²Kaanum tiinə bam maa wv wani
Baŋa-Wɛ digə kam wuv sɪ ba zv,
Baŋa-Wɛ paari-zulə yam pooni na
li-ka tun ɲwaani. ³Yisrayelɪ tiinə
kɔ-fɔrɔ kum maama na nɛ nɪ mim
nuŋi wɛyuu nɪ dɪ ba tɪga, yɪ
Baŋa-Wɛ paari-zulə yam dɪ jonɪ
Wɛ-digə kam tun mu ba vin ba
yibiyə tɪga nɪ ba zuli Baŋa-Wɛ. Ba
ma kɪ Dɪ le ba wɪ:

«Dɪ tiini o lamma,

yɪ Dɪ sono kum wura maɲa maama.»

⁴Pe Solomɔn dɪdaani nɔɔna bam maama ma kwe peera ba kɪ kaanum ba pa Baɲa-Wɛ. ⁵Pe wum deen kwe naani murru fiinle-tule (22,000), ku wɛli dɪ peeni dɪ buni murru bi dɪ fiinle (120,000) mu o pa ba ma ba kɪ kaanum ba pa Baɲa-Wɛ. O dɪ nɔɔna bam maama ma kɪ kuntu ba purɪ Wɛ-digə kam Dɪ yurɪ zulə ɲwaani. ⁶Kaanum tiinə bam deen ma vu ba zɪgɪ ba zɪga je nɪ yɪ ba jɪgɪ ba nabwaanu ba wui. Levi tiinə bam dɪ ma zɪgɪ ba jeeri-ba yɪ ba ze kweera zɪla ba kweeri ba zuli Baɲa-Wɛ. Pe Davidi nan ya kɪ-ya mu o pa-ba, sɪ ba taa mat ba tee Baɲa-Wɛ Dɪ sono kum na wura maɲa maama tun ɲwaani. Kuntu maama na jɪgɪ ku kɪ tun, dɪ Yisrayeli kɔ-fɔɔ kum maama zɪgɪ weeni mu.

⁷Solomɔn ma purɪ kunkɔɔ kum na wu Baɲa-Wɛ digə kam yigə nɪ tun sɪ ku taa yɪ lanyiranɪ fasti Wɛ ɲwaani. O ma zɪgɪ kunkɔɔ kum titari dum seeni o kwe zwɛem peera, dɪ wɔdiu peera, dɪ vara lara kalu na wura yazurə peera ɲwaani tun o kɪ kaanum dum. Beɲwaani, canna kaanum bimbim dɔɔ o deen na pe ba lɔ tun muri sɪ kaanum dum kuntu maama wani dɪ kɪ dɪ baɲa nɪ.

⁸Solomɔn dɪ Yisrayeli tiinə kɔgɔ kum na wu o tee nɪ tun kwe da yarpe mu sɪ ba di candiə kam. Ba kɔgɔ kum deen daga zanzan yɪ ba nuɲi Yisrayeli je maama nɪ, ku zɪgɪ Lebo-Hamati tuw nɪ sɪ ku yɪ Ezipi bu-tula kam seeni. ⁹Tɪga na puuri yɪ ku kɪ da nana tun, nɔɔna bam daa ma jeeri daani sɪ ba zuli Baɲa-Wɛ. Beɲwaani ba maɲi ba kwe da yarpe mu kaanum bimbim dum kweem titɔɲa ɲwaani, yɪ ba daari ba jeeri da yarpe ba wɛli da ba ma ba di candiə kam. ¹⁰Canɪ surpe cana kam da fiinle-yatɔ de dum nɪ, Solomɔn ma banɪ nɔɔna bam sɪ ba joori ba sam. Ba na maa joori sɔɲɔ tun, ba deen jɪgɪ wupolo zanzan dɪ Baɲa-Wɛ na kɪ wo-laaru tɔɔ Dɪ pa Davidi, dɪ Solomɔn, dɪ Dɪ nɔɔna Yisrayeli tiinə bam tun.

Baɲa-Wɛ daa vuuri Dɪ tuti dɪ Solomɔn

¹¹Pe Solomɔn deen na lɔgɪ Baɲa-Wɛ digə kam, dɪ o tuti sɔɲɔ kum o ti, yɪ o daari o kɪ o wubɔɲa na jaani sɪ o kɪ te maama tintu baɲa nɪ tun, ¹²mu Baɲa-Wɛ vuuri Dɪ tuti did-o tutu nɪ Dɪ wɪ:
«Nmu na loori kulɔ maama amv tee nɪ tun, a niə. A ta ma pɔɔɔri jəgə kantv a pa a tuti, sɪ nɔɔna taa kɪ kaanum da ba pa-nɪ.

¹³Ni amu na jaani kunkonjo kum mu pa dua ba ni, naa a na yagi ni si kayira yu si dɛlimi á wudiiru maama, naa yawi-cɛɛru mu a na di amu nɔɔna titari ni, ¹⁴pa nɔɔna balu na yi amu nyum tun na tu ba titi, yi ba loori-ni ba daari ba bwe si ba lwaru amu wubuɔa, yi ba ta na pipiri ba yagi ba kɛm-balwaaru yam, amu di nan wó zigi weyuu ni a cɛgi ba wara yam. A maa wó kwe ba lwarum dum a cɛ-ba, yi a daari a yɔɔri a kwe ba tɔga kam a pa-ba. ¹⁵Amu yi nan wó taa pagɔ digɔ kantu baɔa ni, yi a puri a zwa si a taa cɛgi wara yalu maama á na yɛni á loori-ni ka woni tun. ¹⁶Benwaani, amu pɔɔri digɔ kantu mu si ka taa yi lanyirani fasi, si a yiri taa wura maɔa maama. Amu yi pagɔ ka baɔa ni mu, yi a wubuɔa di wó taa wu ka woni maɔa maama.

¹⁷Ku nan na yi nmu, n na yɔɔri n tɔgi a cwe sum, ni n ko Davidi dɛɛn na ki te tun, yi n na sɛ n tɔgi a niɔ yam, di a kwiɔ yam, di a cullu tum, ¹⁸amu laan wó pa n dwi dum taa di paari taan wuu. A na goni ni te di nmu ko Davidi wi o dwi dum bá ga nɔɔnu si o di Yisrayeli tuw kum paari tun wó suni ku ki.

¹⁹Abam nan na ywəri amu cwɛɔɔ kam ni yi á vin a niɔ yam di a kwiɔ yam, á daari á pipiri á zuli wa yadonnɔ, ²⁰amu laan wó zɛli abam si á daa yi taá zɔvri tɔga kantu a

na kwe a pa abam tun baɔa ni. A maa wó vin digɔ kantu a ya na sɛ si ka taa yi lanyirani fasi a yiri zula ɔwaani tun di. Kuntu na kia, dwi-ge tiinɔ maama laan wó taa jigi digɔ kam mu ba mwana yi ba goonɔ. ²¹Digɔ kantu zum na jigi yiri tun, nɔɔna maama laan na dɛ da si ba kɛ, kuú ki-ba yɔɔu mu yi ba wi: «Bɛɛ mu yi Baɔa-Wɛ pa lɛɛru tintu yi ba tɔga kam di ba Wɛ-digɔ kam?» ²²Nɔɔna maa wó lɛri ni: «Ba titi mu mɛ ba kwaga ba ya Baɔa-Wɛ dum na yi ba nabaara bam Wɛ tun. Dintu nan ya mu jaani-ba Dɛ nunji Ezipi tuw ni. Ba nan na pipiri ba tɔgi wa yadonnɔ yi ba zuli-ya tun ɔwaani mu Baɔa-Wɛ pɛ lɛɛru tintu yi-ba.»

Solomɔn tutuɔa yadonnɔ

8 Pɛ Solomɔn dɛɛn kwe bina fiinle mu o ma o lo Baɔa-Wɛ digɔ kam di o titi sɔɔɔ kum maama. ²Solomɔn ma pa ba joori ba fɔgi ba lo tuni dɛlu Hiramɔ na kwe o pa-o tun, yi o daari o pa Yisrayeli tiinɔ bam vu ba zɔvri di woni. ³Solomɔn ma vu o jeeri Hamati-Zoba tuw di najara, yi o wani-ku o di. ⁴O ta ma pa ba fɔgi ba lo Tademori ba zigi kagva kam ni, di tuni didonnɔ na wu Hamati tuw dum woni, yi o lo-di si ba taa tiɔi zula di woni tun. ⁵O daa ta pɛ ba fɔgi ba lo Bete-Horon tuw kum na wu jazum baɔa seeni

tun, dɪ Bete-Horon tuv kum na wu kuri seeni tun mu o pi o zigi dɪ dam. Dɪ maa jigi kabri-lilirru, yɪ dɪ ni-bwæru tum maa jigi luuru. ⁶O ta ma fɔgi o lɔ Baalati, dɪ tɔni dɪlɔ o na wɔ taa tiŋi zɪla dwi dwi, dɪ jara-kəm tərikooru, dɪ siseŋ-nɔɔna da tun. O ta pɛ ba lɔ o wubɔŋa na jaani kulɔ maama sɪ o lɔ tun mu Zeruzalem nɪ, dɪ Liban nɪ, dɪ je silɔ maama o na dɪ paari da tun.

⁷⁻⁸Solɔmɔn na fun nɔɔna balɔ sɪ ba taa tuŋi tutuŋ-dɛera tun dɛen yɪ Hɛti tiinɛ, dɪ Amɔɔri tiinɛ, dɪ Perezi tiinɛ, dɪ Hevi tiinɛ, dɪ Yebusi tiinɛ mu. Bantu dai Yisrayɛlɔ dwi tiinɛ yɪ ba badaara ta zuvri Yisrayɛlɔ tɔga kam nɪ. Ba maa yɪ dwiɛ yalɔ Yisrayɛlɔ tiinɛ bam ya na wu yɔɔri ba cɔgi tun biɛ mu. Ba ta yɪ gambe mu dɪ zɪm maama. ⁹Ku nan na yɪ Yisrayɛlɔ tiinɛ bam titi, Solɔmɔn dɛen wu pɛ bantu ji o gambe sɪ ba taa tuŋi tutuŋ-dɛera ba pa-o. O nan pɛ ba ji o jar-kɛrɛ, dɪ ba dɪdɛera, dɪ o jara-kəm tərikooru diinɛ, didaani o sise diinɛ yigɛ tiinɛ mu. ¹⁰Dɪdɛera balɔ na nii tuntɔŋna bam baŋa nɪ ba pa Solɔmɔn tun dɛen yɪ nɔɔna biɛ-yale dɪ fiinnu (250) mu.

¹¹Pɛ Solɔmɔn dɛen ma pa o kaani wulɔ na yɪ Ezipi Pa-faru wum bukɔ tun zigi Davidi tuv kum nɪ o vu sɔŋɔ kulɔ o na lɔgi o pa-o

tun. O nan tagi o wɪ: «Ku na yɪ Yisrayɛlɔ tuv pɛ Davidi sɔŋɔ kum, ku wu maŋi sɪ a kaani taa zuvri ku wunɪ, ku na yɪ lanyirani fasi tun ŋwaani. Bɛŋwaani, jɛgɛ kalɔ maama Baŋa-Wɛ ni-gonim daka kam ya na zigi ka wunɪ tun yɪ lanyirani fasi mu.»

¹²Solɔmɔn laan ma zwe vara kaanum bimbim dɪlɔ o na lɔga o zigi Wɛ-digɛ napɔɔ kum yigɛ nɪ tun baŋa nɪ o kɪ kaanum o pa Baŋa-Wɛ.

¹³O dɛen kɪ dɛ wunɪ kaanum dɪlɔ na maŋi dɪ Moyisi niɛ yam na bri te tun mu, nɪ ku na yɪ Wɛ siun da yam, dɪ can-duŋa candi sum, ku ta wɛli dɪ bɪnɪ bɪnɪ candi yatɔ yam. Candi sintɔ maa yɪ Dɪpɛ dɪlɔ na ba jigi dabɪli dɪ wunɪ tun candiɛ kam, dɪ Faa wo-vallɔ candiɛ kam, dɪ Vwɛ cwiim candiɛ kam. ¹⁴Solɔmɔn dɛen yɔɔri o kɪ o tɔgi o ko Davidi kwɛɛ yam mu, yɪ o kuri Wɛ kaanum tiinɛ bam pupwara dɪ pupwara sɪ ba taa tuŋi ba tutuŋa. O ta ma pɔɔri Levi tiinɛ bam dɪ sɪ ba taa leeni ba zuli Baŋa-Wɛ, yɪ ba tuŋi ba wɛli Wɛ kaanum tiini bam, nɪ ku na maŋi dɪ dɛ maama wunɪ tutuŋa te tun. O ma kuri Wɛ wara-je sum ni-yɪruna bam pupwara dɪ pupwara, sɪ ba taa yɪrɪ manco-puna yam maama. Wɛ tuntɔŋnɔ Davidi dɛen nan maŋi o pa nɪ sɪ ba kɪ kuntɔ mu. ¹⁵Davidi

8:13 *Dɪpɛ mumɪ candiɛ kam yɪ bɪdwɪ dɪ Pakɪ candiɛ kam.*

8:13 Garum 28:1-31; Gulɔ Tɔnɔ 16:1-17   **8:14** 1 Kibart tɔnɔ 9:17-26; 24:1-31

dɛn na pɛ ni dɔlɔ maama kaanum tiinɛ bam, dɪ Levi dwi tiinɛ bam tutuɲa yam ɲwaani tun mu, ba yɔɔri ba kɪ ba tɔgi-dɪ, nɪ ku na yɪ lunni zula tiɲim di sum tutuɲa yam dɪ.

¹⁶Solomɔn na pɛ ni sɪ ba tutɲi tutuɲa yalɔ tun maama dɛn kɪ ya ti mu, ku na zɪgi dɛ dɔlɔ ba na cwi Baɲa-Wɛ digɛ kam candi tun, sɪ ku vu ku yɪ dɛ dɔlɔ ba na lɔgi-ka ba ti tun. Baɲa-Wɛ digɛ kam maama lɔgi ka zɪgi ka ti mu kuntɔ.

¹⁷Pɛ Solomɔn dɛn ma vu Ezion-Eberɪ dɪ Eyilatɪ. Tuntɪ dɪm kuntɔ maa wu Edɔm laɲa kam nɪ, yɪ dɪ wu nuntɔ kum ni nɪ. ¹⁸Pɛ Hiramɪ ma tutɲi nabor-kamunnu o pa Solomɔn. Hiramɪ nɔɔna balɔ na ye nabwæru yunɲim tun dɛn mu nii tɪ baɲa nɪ. Bantɔ ma gwaani dɪ Solomɔn nɔɔna bam ba yunɲi nabwæru tum ba vu ba yɪ Ofiiri pa ba na sɛbu-suɲa zanzan dɛani. Ba ma ja sɛbu-suɲa kilo murrɔ fugɛ-tunu (15,000) ba joori ba vu ba pa Pɛ Solomɔn.

Seba pa-kana wum taani

9 Seba tuw pa-kana wum dɛn ni Pɛ Solomɔn yɪrɪ na zaɲɪ je maama nɪ te tun. O ma zaɲɪ o vu Zeruzalɛm sɪ o maɲ-o dɪ bwiɛ yalɔ na dana tun o nii. O dɛn pɛ o tintuɲna zanzan tɔgi did-o ba vu, didaani yogondɛ yalɔ na zuɲɪ

wo-talooru dwi dwi, dɪ sɛbu-suɲa, dɪ kandwa-ɲuna zanzan tun. O na yɪ Solomɔn te tun mu o bwe-o bwiɛ yalɔ maama o wubɔɲa na jaani sɪ o bwe tun. ²Solomɔn dɪ ma lɛri o bwiɛ yam maama. Ya na maɲɪ ya cana te dɪ, o wani o lɛri ya maama. ³Seba tuw pa-kana wum ma maani Solomɔn swan yam na yɪ te tun. O ta ma na pɛ sɔɲɔ kulɔ o na lɔgi tun, ⁴dɪ wudiiru tulɔ o na yɛni o dɪ tun, dɪ o na kwe o tintuɲna bam jɛɲɛ je te, dɪ balɔ na zuɲɪ o wudiu dɪ wo-nyɔɔru ba pa-o tun na zu gwar-ɲunnu tulɔ tun, didaani pɛera yalɔ o na yɛni o zwe o ma o kɪ kaanum Baɲa-Wɛ digɛ kam nɪ tun. O na maani tintɔ maama tun, ku ma pa o ni yɛ.

⁵O ma ta dɪ pɛ wum o wɪ: «A ta na wu a titɪ tuw nɪ yɪ a nɪ nɪ-taani dɪ n swan yam taani tun maama sunɪ ku yɪ cɪga mu. ⁶Ku na dai amu titɪ mu na tu a na tintɔ maama, a yaá ta wɪ: ku yɪ vwan mu. A nan na ni wænu tulɔ tun wu yɪ te maama a yɪ dintɔ zum na nɛ tun cicoro. Nmu swan yam daga ya dwe ba na taga te ba bri-nɪ tun. ⁷Nmu nɔɔna bam dɪ n tintuɲna bam tiini ba jɪgi yu-yoɲo, ba na wu n tee nɪ dɛ maama ba cɛgi nmu swan taana yam tun ɲwaani. ⁸N Tu Baɲa-Wɛ dɪm maɲɪ dɪ tiɛ, dɪ Dɪ wuu na dɛ nmu yɪ Dɪ kuri-m sɪ n di paari Dɪ yɪrɪ dɪm ɲwaani tun. Baɲa-Wɛ na soe Yisrayɛɪ dwi tiinɛ bam yɪ Dɪ pa ba jɛni taan wuu tun

ɲwaani mu Dl kuri-m si n ji ba pe, si n daari n tɔgi cwɛɲɛ n tan bura ciɲa bura n pa-ba.»

⁹Pa-kana wum deen ma kwe sɛbu-sɲa na dwe kilo murru tuna (4,000) tun o pa Solɔmɔn, ku wɛli di wo-talooru, di kandwa-ɲuna zanzan. Wo-talooru nan tɛrɛ si na jigi kuri si yi sɛbu Seba pa-kana wum na kwe o pa Pe Solɔmɔn tun.

¹⁰Pe Hiramɩ tuntuɲna di Pe Solɔmɔn tuntuɲna deen na zigɩ Ofiiri ni ba ja sɛbu-sɲa ba ba ba pa Pe Solɔmɔn tun, ba ta jaani da-ɲunnu, di kandwa-ɲuna na nuɲi da tun mu ba ba ba pa-o. ¹¹Pe wum ma kwe de sum o ma ki natɛn-yiɛ si ya taa wu We-digɛ kam ni di pe sɔɲɔ kum ni. O ma daari o ma de sum o ki kwaanu dwi dwi o pa balu na leeni tun. Ti tiini ti lana ti dwe tɩɩ maama nɔɔna na maɲi ba na Zuda tiw ni tun.

¹²Pe Solɔmɔn deen kwe kulu maama Seba pa-kana wum na laga tun o pa-o mu. Pa-kana wum na loori kulu maama o tee ni tun mu o pe-o, pa ku dwɛni peera yalu pa-kana wum na jaani o ba o pa-o tun. Pa-kana wum di o kwaga kam laan ma joori ba tiw.

Solɔmɔn yiri na zaɲi te tun

¹³Bini maama wuni Solɔmɔn deen yɛni o joɲi sɛbu-sɲa kilo murru fiinle-tuto (23,000) mu, ¹⁴ku wɛli di lampoo kulu o na joɲi vɛlɛ, di pipimpiina tee ni tun. Arabi pwa bam maama, di Yisrayeli tiw tuni yigɛ tiina bam di deen yɛni ba ja sɛbu-sɲa di sɛbu-ponjo ba ba ba pa-o.

¹⁵Pe Solɔmɔn deen kwe sɛbu-sɲa o ma ki najara nantan-kamuna biɛ-yale (200) mu. O deen kwe sɛbu-sɲa na yi kilo surpe tun mu o ma turi si didva didva. ¹⁶O ta ma ki nantan-balwa biɛ-yato (300), yi o kwe sɛbu-sɲa na maɲi di kilo sito (3) tun o ma turi si didva didva. O ma kwe-si o ki digɛ kalu ba na bɛi ni «Liban Kagva» tun wuni.

¹⁷Pe wum ta ma pa ba kwe tuu yɛlɛ ba ma ki paari yitun-kamunu ba pa-o. Ba ma daari ba ma sɛbu-sɲa kalu na yi lanyirani tun ba turi ku yira. ¹⁸Natɛm dilu na jigi na-baara yardu tun mu diini di yi paari jangɔɲɔ kum. Ku maa jigi sɛbu-sɲa yitun-balaɲa si pe wum wani o cwi o ne da. Ku jun sile sum maama maa jigi nyonjo nyunyugu

sɪ tikəri nɪ. ¹⁹Natəm dum na-baari maama dɪ maa jɪgɪ nyɔŋɔ nyɪnyuru tile dɪ baŋa nɪ, jazum dɪ jagwiə seeni, sɪ kʊ kɪ nyɔŋɔ nyɪnyuru fugə-tile. Lɔgʊ baŋa tunɪ maama nɪ paari jangɔŋɔ tərə kʊ na nyɪ dɪ Pɛ Solɔmɔn nyɪm kum. ²⁰Kʊ na yɪ Pɛ Solɔmɔn na-zwɪ sɪm maama, kʊ wəli dɪ o zɪla yalʊ maama na wʊ «Liban Kagwa» digə kam nɪ tɪn, ba mɛ səbu-sɪŋa mʊ ba kɪ tɪ maama. Ba wʊ mɛ səbu-pɔŋɔ ba kɪ tɪ kulʊkulʊ, tɪ na ba jɪgɪ yuu Solɔmɔn paari maŋa kam nɪ tɪn ŋwaani. ²¹Pɛ wʊm deen jɪgɪ nabor-kamunnu zanzan Pɛ Hiramɪ tuntʊŋna na yunɪ yɪ tɪ beeri pipiʊ ŋwaani tɪn. Bɪna yatɔ maama wʊnɪ o nabwæru tɪm wʊ zɪŋɪ səbu-sɪŋa, dɪ səbu-pɔŋɔ, dɪ tuu yələ, dɪ kalwə, dɪ zunə dwi dwi mʊ tɪ ba tɪ pa-o.

²²Pɛ Solɔmɔn deen mʊ yɪ nadum dɪ swan tu o dwe pwa maama lɔgʊ baŋa nɪ. ²³Lɔgʊ baŋa tunɪ maama pwa maa soe sɪ ba taa tui o te ba cəgi yɪ-puru taani dɪlʊ Baŋa-Wɛ na pɛ-o tɪn. ²⁴Ba nan na yəni ba tui, ba dɪdʊa dɪdʊa wʊ ja pɛera mʊ o ba o pa Solɔmɔn. Bɪnɪ maama wʊnɪ ba deen jaani səbu-pɔŋɔ wænu, dɪ səbu-sɪŋa wænu, dɪ gwaaru, dɪ trali nugə, dɪ wænu tɪlʊ lwəm na ywəmmə tɪn dwi dwi, dɪ

siseŋ-nɔɔna, dɪ bɪna-sise ba tui ba pa-o.

²⁵Solɔmɔn deen cɪgɪ najiri murru tuna (4,000) mʊ o zɪgɪ sɪ o sise sɪlʊ na vanɪ jara-kəm tərɪkooru tɪn taa zɪgɪ da. O ta maa jɪgɪ siseŋ-nɔɔna murru fugə-tile (12,000). O deen pɔɔri sɪ sɪdonnə o yagɪ tunɪ dɪlʊ o na kuri sɪ ŋwaani tɪn nɪ. Sɪ sɪdaara maa wʊ Zeruzalɛm nɪ mɛ o na zʊuri tɪn. ²⁶O deen maa jɪgɪ dam o dɪ tunɪ dɪlʊ na wʊ Efrati bugə kam seeni tɪn, sɪ kʊ kɛ kʊ yɪ Filisi tiinə laŋa kam, dɪdaani Ezipti sisəm dum maama. ²⁷O paari dim maŋa nɪ, səbu-pɔŋɔ tiini tɪ daga Zeruzalɛm nɪ, nɪ kandwa mʊ te. Sɛdri da-ŋunnu dɪ maa ba jɪgɪ zʊri nɪnɛni kapurru na daga te wa-zʊuri seeni bwælu tɪm nɪ tɪn. ²⁸Solɔmɔn deen ma pa o nɔɔna ve Ezipti dɪdaani tunɪ maama sɪ ba taa yəgi siseŋ-nɔɔna ba jaani ba tui ba pa-o.

Solɔmɔn tʊvni

²⁹Solɔmɔn deen na dɪ paari yɪ o kɪ wænu tɪlʊ maama tɪn, kʊ zɪgɪ o paari dum pulim nɪ sɪ kʊ yɪ dɪ na kweeli maŋa kalʊ tɪn, ba pupunɪ-tɪ ba tiŋi *Wɛ nijɔŋnu Natan* tɔnɔ kum wʊnɪ, dɪ *Siloo tu Ahiya*

na ɣɔɔni wænu tilv tin tɔnɔ kum wuni, didaani Yi-naru Ido vura yam tɔnɔ kum wuni. Vura yalv o deen na ne si ku vu Nebati bu Zeroboam seeni tun mu kuntu. ³⁰ Solomɔn jeni Zeruzalem ni o di paari Yisrayeli tu maama ni o ki bina fiinna mu. ³¹ O laan ma ti yi o vu o kwæ te. Ba ma kwe-o ba ki o ko Davidi tu Zeruzalem ni. O bu Robvam ma leri o yuu ni o di paari.

Yisrayeli tiinæ vun Robvam

10 Robvam deen ma vu Sishem, Yisrayeli tiinæ bam maama na jeeri da si ba tiŋ-o pe tin ɣwaani. ² Nebati bu Zeroboam deen ya duri o vu Ezipi mu si o lu Pe Solomɔn juɣa ni. O maa na ni Solomɔn tuvni ɣwa kuntu tun, o ma joori sɔŋɔ. ³ Ba ma tuŋi ba bæŋi Zeroboam si o tɔgi di Yisrayeli kɔɔ kum maama si ba vu Robvam te. Ba ma ta did-o ba wi: ⁴ «Nmu ko Solomɔn deen tiini o yaari dɔbam di tituŋ-cɛera. Kuntu tun, nan kwaani si n pa ku taa bwænə ku pa dɔbam, si di wani di sin di yaara yam wuni. N na ki kuntu, di wó se di pa-m.» ⁵ Robvam ma leri-ba o wi: «Nan ve-na si da yato kwaga ni si á laan joori á ba si di nii.» Nɔɔna bam ma viiri. ⁶ Pe Robvam ma bwe

taani dum di nɔn-kwin silv deen ya na yi o ko Solomɔn nakwa tun. O ma bwe-ba o wi: «Be wubuɣa mu abam juga si á ma á weli-ni si a leri a pa nɔɔna bantu?» ⁷ Nakwa bam ma leri ba wi: «Nmu na tu n titi si n se nɔɔna bam zum na loori-m kulv tun, yi n duri ba yibwænə, ba laan wó se ba pa-m.»

⁸ Robvam ma vun nɔn-kwin sum bubuɣi dum yi o daari o vu o bani di nɔn-dunnu tilv na yi o yuudonnə pa ba wu o tee ni tun. ⁹ O ma bwe-ba o wi: «Nɔɔna bantu na wi a ko wum na yaari-ba zanzan tun, a laan pa ba sin di ba yaara yam tun, be wubuɣa mu abam juga si á ma á weli-ni si a ma a leri a pa-ba?»

¹⁰ Nɔn-dunnu tum na yi o yuudonnə tin ma leri ba wi: «Ku na yi balv na loori-m kuntu tun, ta n bri-ba n wi: «Amu nua kam titi kulimə ka dwe a ko wum tɔŋə! ¹¹ A ko kəm deen suni ku cana á baɣa ni. Ku nan na yi amv, kuó dwəni dáani. A ko wum deen me fina mu o fri abam. Amv nan laga a kwe fina silv niə na cana ni nɔŋɔ dunum tun mu a ma a magi abam.»

¹² Da yato yam de dum ni mu Zeroboam di nɔɔna bam maama daa joori ba vu Pe Robvam te, ni o na maŋi o ta o tiŋi te tun. ¹³ Ba na tu tun, Pe Robvam ma zagi-ba di ni-cɛeri, o na duli nɔn-kwin sum

taani dum o yagi tun gwaani. ¹⁴O nan yɔɔri o ki o tɔgi nɔn-dɔnnu tum wubuɲa yam mu. O ma ta o wi: «A ko kɛm dɛɛn sɔni ku cana á baɲa ni. Ku nan na yi amu, kuɔ dwani dáani. A ko wum dɛɛn mɛ fina mu o fri abam. Amu nan lagi a kwe fina sɔlu niɛ na cana ni nɔɲɔ dɔnnu tun mu a ma a magi abam.»

¹⁵Pɛ Robvam na wu se nɔɔna bam taani dum tun dɛɛn tɔgi Wɛ wubuɲa na jaani te tun mu. Ku pɛ Baɲa-Wɛ na dɛ Dl nijɔɲnu Ahiya baɲa Dl ta te di Nebati bu Zeroboam tun mu sɔni ku ki. ¹⁶Yisrayeli tiinɛ bam maama na maani ni pɛ wum vin si o ki o tɔgi ba wubuɲa yam tun, ba ma cɛ sɔɔ yi ba lɛr-o ba wi: «Yisrayeli tiinɛ bam, dibam didaani Zese bu Davidi dai daani. Dí yigɛ tɛrɛ o dwi dum paari wuni! Pa-na dí maama joori-na sam. Davidi dwi tu, tan nii n titi sɔ-yuu kum baɲa ni!» Ba maama ma sɔni ba joori ba sam. ¹⁷Ku nan na yi Yisrayeli dwi tiinɛ balu na zɔvri Zuda tuni dum ni tun yirani, Pɛ Robvam dɛɛn ta mu di paari ba baɲa ni.

¹⁸Pɛ Robvam ma tɔɲi Adoram wulu na nii tutuɲ-cɛɛra yam baɲa ni tun si o vu Yisrayeli dwiɛ yalu na wu jazum baɲa seeni tun te. O na yi da tun, nɔɔna bam ma dul-o di kandwa ba gu. Kuntu baɲa ni Pɛ Robvam ma faɲi o lɛ o tɛriko

o duri o lu o vu Zeruzalem. ¹⁹Di zum maama Yisrayeli dwi tiinɛ na wu jazum baɲa seeni tun vin mu si Davidi dwi dum taa di paari ba baɲa ni. ¹Robvam na yi Zeruzalem tun mu o baɲi Zuda di Benzamen dwiɛ yam nɔɔna balu na ye najara kɛm lanyirani tun. Ba dɛɛn yi jar-kɛrɛ mɔrru bi di funɔnɔ (180,000) mu. O ma ja wubuɲa si o zaɲi najara di Yisrayeli dwi tiinɛ badaara bam, si o wani o pa ba maama joori ba ki daani si o taa te-ba. ²Baɲa-Wɛ ma pa Dl tintuɲnu Semaya ni yi Dl wi: ³«Nan pa amu taani duntu yi Zuda tuw Pɛ Solɔmɔn bu Robvam, di Yisrayeli tiinɛ balu na nuɲi Zuda di Benzamen dwiɛ yam wuni tun ni: ⁴«Baɲa-Wɛ kwɛrɛ mu tintu: Yi zaɲi-na á ki najara di á curru. Á maama ve-na sɔɲɔ, si amu mu pɛ kuntu maama ki.» Ba maama ma se Baɲa-Wɛ ni dum yi ba joori ba sam. Ba daa wu zaɲi najara di Zeroboam nɔɔna bam.

Robvam na lagi tuni dɔlu o pi tun

⁵Robvam dɛɛn ma maɲi Zeruzalem ni o zɔvra, yi o daari o pa ba ci Zuda tuni didonna ba kaagi di kabri. ⁶Di nan yi: Betelhem, di Etam, di Tekoa, ⁷di Bet-Zura, di Soko, di Adulami, ⁸di Gati, di Maresa, di Zifi ⁹di

Adorayim, di Lakisi, di Azeka,
¹⁰di Zura, di Ayalɔn, di Ebrɔn.
 Tuni dum kuntu maama mu o deen
 pe di ji dalum je Zuda di Benzamen
 tuni yam wuni. ¹¹O deen maa ta
 fɔgi o lo kabri, o ma o ci o kaagi
 tuni dum kuntu, yi o tiɔi didɛera di
 maama wuni. O ta ma leeri o pa
 tuni dum kuntu wu su di wodiiru,
 di nugə, di sana. ¹²O ta ma yagi
 jara-kəm ci-kwen di cicwə tuni
 dum kuntu wuni si ku pa di taa
 dana.

Kuntu baɔa ni Robuam deen di
 paari Zuda di Benzamen dwiə yam
 baɔa ni. ¹³We kaanum tiinə bam
 di Levi dwi tiinə bam na zuuri
 Yisrayeli laɔa kam je silu maama
 ni tun di ma se ba pa-o. ¹⁴Levi tiinə
 bam ma varigi ba yagi ba ti sum,
 di ba sam ba ya na zuuri tuni dilu
 maama ni tun, yi ba vu ba zuuri
 Zuda proveni dum di Zeruzalem tu
 kum ni. Ba nan ki kuntu beɔwaani
 Pe Zeroboam di o kwaga kam ya
 li-ba Baɔa-We kaanum tutuɔi dum
 ni mu. ¹⁵O laan ma kuri o tuti
 kaanum tiinə si ba taa ki kaanum
 wara-je sum bimbine yam baɔa ni
 ba pa jwəne yalu o na ki o zigi
 yi ya yi buni di naani nyinyuru
 tun. ¹⁶Nɔɔna balu na nuɔi Yisrayeli
 dwi dilu maama wuni yi ba wubuɔa
 ja si ba yɔɔri ba taa zuli Baɔa-We
 dum na yi Yisrayeli tiinə We tun

deen ma tɔgi di Levi tiinə bam ba
 vu Zeruzalem si ba taa ki kaanum
 daani ba pai Baɔa-We na yi ba
 nabaara bam We tun. ¹⁷Kuntu ma
 pa Zuda paari dum kuri ja tɔga. Bina
 yato wuni mu ba deen yɔɔri ba se ba
 pa Solomɔn bu Robuam. Bina yato
 yam kuntu wuni ba tɔgi Davidi di
 Solomɔn niə yam na bri te tun mu.

Robuam digə tiinə taani

¹⁸Robuam nan ya di Mahalati
 mu o ma o ki o kaani. Wuntu
 deen yi Davidi bu Yerimoti buko
 mu. O nu yiri maa yi Abihali
 na yi Zese bu Eliabi buko tun.
¹⁹Mahalati ma lu bekəri sitɔ o pa
 Robuam. Ba yira maa yi Yewuki, di
 Semari, di Zaham. ²⁰Pe wum daa
 ma di Absalɔn buko Maaka yi ba lu
 Abia, di Atayi, di Ziza, di Selomiti.
²¹Robuam deen nan yɔɔri o soe
 Absalɔn buko Maaka mu o dwe o
 kaana bam di o ka-bi sum maama.
 O deen jigi kaana fugə-nana mu,
 di ka-bi fusrdu. O bu-baara deen
 yi fiinle-nana mu, yi o bukwa yi
 fusrdu.

²²Robuam deen nan kuri Maaka
 bu Abia mu si o taa wu o biə
 bam maama yigə ni, Beɔwaani, o
 wubuɔa jaani si wuntu mu ba o
 ləri o yuu ni o ji pe. ²³O deen tɔgi
 swan baɔa ni mu o li o bu-baara

bam wɔnɔ o pa ba jagɔ ba vu Zuda dɔ Benzamen tuni yam maama, si ba taa zuvri tuni dilu na logi di pi tun wɔnɔ. O ma la wɔdiiru zanzan o pa-ba, yi o daari o beeri bukwa zanzan si ba di-ba ba ma ba ki ba kaana.

Sisaki zaɲi najara di Zeruzalem tiinɛ

12 Pɛ Robvam deen joɲi dam mu yi o paari dum kuri ja tɔga. Ku kwaga ni o di o tuw nɔɔna bam maama ma lo Baɲa-We niɛ yam kwaga ni. ²O paari dim bina yanu maɲa ni mu Ezipi Pɛ Sisaki tu o zaɲi najara di Zeruzalem tuw kum, ba na vin Baɲa-We tun ɲwaani. ³Sisaki deen zigɔ Ezipi ni o ja o jara-kɛm tɛrikooru muru di biɛ-yale (1,200), di jar-kɛrɛ murru fusurɔ (60,000) balu na dɔgi sisen-ɔɔna baɲa ni tun, di jar-kɛrɛ balu na ve tɔga ni yi ba kɔgɔ warɔ ku ga ku ti tun o ba o zaɲi najara yam. Jar-kɛrɛ bam kuntu badaara deen yi Libi tiinɛ, di Suki tiinɛ, di Kusi tiinɛ mu. ⁴O di o jar-kɛrɛ bam ma wanɔ Zuda tuw tuni dilu maama na logi di pi tun ba di, yi ba laan vu ba yi Zeruzalem.

⁵Robvam di Zuda tuw didɛera bam ya ve Zeruzalem si ba duri ba lu Sisaki ɲaɲa ni mu. We nijɔɲnu

Semaya ma vu ba te yi o ta di ba o wɔ: «Baɲa-We na tagɔ kulɔ tun mu tuntɔ: Abam na nuɲi amu kwaga ni tun ɲwaani mu amu di nuɲi abam kwaga ni yi a ki abam Sisaki ɲaɲa ni.»

⁶Pɛ Robvam di o didɛera bam ma tu ba titi We yigɛ ni yi ba wɔ: «Baɲa-We suni Dl jigɔ cɔga di kulɔ Dl na ki tun.»

⁷Baɲa-We na nɛ ba na tu ba titi te tun, Dl daa ma pa Dl kwɛrɛ yi Semaya Dl wɔ: «Nɔɔna bam na tu ba titi kuntu tun, amu ba cɔgi-ba fastɔ. Ku na ki fun, a daa ta wɔ joɲi-ba. A ba tɔgi Sisaki baɲa ni a waari Zeruzalem. ⁸A nan wɔ pa cwɛɲɛ si Sisaki ja-ba o ki o dam kuri ni. Kuntu wɔ pa ba lwarɔ kɔɔ mu gara, ni ba na tuɲi ba pa amu, naa ba na tuɲi ba pa dwi-ge tiinɛ pwa bam mu.»

⁹Ezipi tuw Pɛ Sisaki ma suni o zaɲi najara di Zeruzalem. O ma vri jɲiguru tilu maama na wu Baɲa-We digɛ kam wɔnɔ tun, di tilu maama na wu pɛ sɔɲɔ kum wɔnɔ tun, ku wɛli di jara-kɛm ci-kwen silu Solɔmɔn deen na mɛ sɛbu-sɲa o ki tun o ja o viiri. ¹⁰Pɛ Robvam ma kwe canna o ma o joori o ki ci-kwen sidonnɛ o zigɔ da. O ma kwe-si o ki nɔn-babe silu na yiri pɛ sɔɲɔ manchoɲo ni dum tun ɲaɲa ni.

¹¹Maɲa kalu maama pɛ wum na wɔ

vu Baŋa-We digə kam tɪn, nɔn-babe sum mu maŋi sɪ ba zɪŋi cɪ-kwen sum ba tɔŋi o kwaga. Ba daa na ti, bantu ta mu wó zɪŋi-sɪ ba joori ba tiŋi pe sɔŋɔ yirɪna digə kam nɪ.

¹²Robuam na tu o titɪ Baŋa-We yigə nɪ kuntu tɪn, Baŋa-We ma dɪ Dɪ banɪ na wɔnɪ, yɪ Dɪ daa wu yɔɔɪ Dɪ cɔŋ-o faɪ. Wəənu deen nan kɪ lanyiranɪ tɪ pa Zuda laŋa kam.

¹³Robuam deen ma fɔŋi o jəni Zeruzalem wɔnɪ o di paari bɪna fugə-yarpe. O deen jɪŋi bɪna fiinna-dɪdɪa mu yɪ o di paari dɪm, yɪ o paari dɪm ja dam lanyiranɪ. Baŋa-We nan ya kuri Zeruzalem mu Yisrayelɪ dwiə yam maama wɔnɪ sɪ Dɪ nɔɔna taa ve da ba zuli Dɪ yɪɪ dɪm. Robuam nu deen yɪ Amɔn tiinə bukɔ Naama mu. ¹⁴O deen nan tɔŋi lwarɪm kikiə, o na wu jaanɪ wubuŋa sɪ o taa tɔŋi Baŋa-We tɪn ŋwaanɪ.

¹⁵Robuam deen na di paari yɪ o kɪ wəənu tɪb maama tɪn, ku zɪŋi o paari dɪm pulim nɪ sɪ ku yɪ dɪ na kweeli maŋa kalɪ tɪn, ba pupunɪ-tɪ ba tiŋi *We nijɔŋnu Semaya* tɔnɔ kum wɔnɪ, dɪ *Yi-narv Ido vura* yam tɔnɔ kum wɔnɪ. O kwə nakwa yɪɪ natɔga dɪ pupunɪ ya tiŋi da. Maŋa kam kuntu maama nɪ tigurə deen mu tigi Pe Robuam dɪ Pe Zeroboam titari nɪ. ¹⁶Robuam ma tɪ yɪ o vu o kwə te. Ba ma kwe-o ba kɪ

o kwə bam yibeeli nɪ Davidi tu Zeruzalem nɪ. O tɔvɔnɪ dɪm kwaga nɪ o bu Abia ma ləri o yuu nɪ o ji pe.

Zuda tu Pe Abia taanɪ

13 Yisrayelɪ tu pe Zeroboam paari dɪm bɪna fugə-nana bɪnɪ dɪm wɔnɪ mu Abia deen di Zuda tu paari. ²O deen jəni Zeruzalem nɪ o di paari dɪm bɪna yatɔ mu. O nu yɪɪ mu yɪ Maaka wɔlɪ na yɪ Gibeə tu Yureli bukɔ tɪn.

Jara deen ma tu Abia dɪ Zeroboam titari laŋa nɪ. ³Abia ma la nɔɔna balɪ na ye najara kəm lanyiranɪ tɪn murrɪ biə-yana (400,000) o kɪ daanɪ sɪ o jeeri Zeroboam dɪ najara. Zeroboam ma jeer-o dɪ o jar-kərə murrɪ biə funɔnɔ (800,000) balɪ dɪ na yɪ nɔn-babe tɪn.

⁴Abia deen ma vu o zɪŋi Zemarayim piu kum yuu nɪ. Piu kum kuntu wu Efrayim pweeru laŋa kam nɪ mu. O ma tɔɔlɪ baŋa baŋa o wɪ:

«Zeroboam, dɪ Yisrayelɪ tiinə bam maama, cəŋi-na a taanɪ dɪm.

⁵Abam yɔɔɪ á ye nɪ Baŋa-We dɪm na yɪ Yisrayelɪ tiinə We tɪn maŋi Dɪ goni ni dɪ Davidi nɪ: Dɪ wó kwe Yisrayelɪ tu paari dɪm Dɪ pa wɔntɪ dɪ o dwi dɪm sɪ ku taa ve wuu. ⁶Ku nan na yɪ te tɪn, Nebatɪ

bu Zeroboam ya na yɪ Davidi bu Solomɔn tintuɔnu tun mu nuɔi o tu wum kwaga ni. ⁷O ma beeri non-wo-kurru o di o kwaga ni pa ba vu ba dwɛni di Solomɔn bu Robuam. Ka maɔa ni di Robuam ta wart si o kuri o tuti wubuɔa o tɔɔi-ya. O maa bwɛnɛ si o want ba yigɛ o ci.

⁸Abam di nan kwaanɪ si á vin paari dilu Baɔa-Wɛ na tiɔi Dl pa Davidi dwi dum tun mu. Á kɔɔ kum sunɪ ku daga lanyiranɪ. Abam ta maa jɔɔi Zeroboam na kwe sɛbu-sɔɔa o mɔ na-pwalɪ kamwaru tɪlu si á taá zuli tun á tee ni. ⁹Nan yɪ swe-na ni á zɛli Arɔn biɛ bam na yɪ Baɔa-Wɛ kaanum tiinɛ tun, di Levi dwi tiinɛ bam mu. Abam laan ma lwɛni tuntɪ didonnɛ kikiɛ di á na kuri á tuti kaanum tiinɛ tun. Wulu maama maa na want o ja na-bala, di pi-bali sirpɛ o ba o ma o ki pɛɛra, kuntu tu wai o kwe o tuti si o ji kaanum tu o kaanɪ abam wa-yɔɔru tum.

¹⁰Dɪbam nan ta zuli dí Tu Baɔa-Wɛ mu, yɪ dí wu yagɪ-Dl. Arɔn dwi dum nɔɔna mu yɪ Baɔa-Wɛ kaanum tiinɛ dɪbam tee ni, yɪ Levi dwi tiinɛ bam yɛni ba tuɔɔi ba wɛli-ba. ¹¹Titutu maama di dɪdaan-ni maama ni, ba yɛni ba ki zweem pɛɛra mu, yɪ ba zwe wænu tɪlu lwɛm na ywæmmɛ tun ba pa Baɔa-Wɛ. Ba ta yɛni ba kwe

dɪpɛ mu ba tiɔi taabulu kulu ba na kwe Wɛ ɔwaanɪ tun baɔa ni, yɪ ba daari ba tarɔɔi min-zwænu tum na zigɪ sɛbu-sɔɔa min-zwɛn-zigɪ kum baɔa ni tun dɪdaan-ni maama ni. Kuntu tun, dɪbam yɔɔɔi dí ki te dí Tu Baɔa-Wɛ na bri si dí taa ki tun mu. Ku nan na yɪ abam, á nuɔi Dl kwaga ni mu. ¹²Taá ye-na ni Wɛ sunɪ Dl wu dɪbam tee ni. Duntu mu yɪ dɪbam yigɛ tu. Dl kaanum tiinɛ bam mu ti ba yigɛ si ba wu nabwaanɪ si dí laan zaɔi najara di abam. Yisɔrayɛli tiinɛ bam, yɪ dwɛni-na di Baɔa-Wɛ dum na yɪ á nabaara bam Wɛ tun, beɔwaanɪ á bá na ku kuri.»

¹³Abia ta na zigɪ da o ɔɔɔni kuntu tun, mu Zeroboam tuɔi o jar-kɛrɛ badonnɛ si ba dalɪ ba tɔɔi Zuda jar-kɛrɛ bam kwaga seeni ba zaɔi ba baɔa ni di najara. Balu na daari tun di maa wu Zuda tiinɛ bam yigɛ seeni. ¹⁴Zuda tiinɛ bam ma maanɪ wɪ ba duna bam li-ba mu yigɛ seeni, di kwaga kam seeni. Ba ma keeri ba loori Baɔa-Wɛ si Dl wɛli-ba. Kaanum tiinɛ bam ma wu ba nabwaanɪ tum, ¹⁵yɪ Zuda tiinɛ bam maama kaasi tiguri-kaasa. Zeroboam di Yisɔrayɛli jar-kɛrɛ bam na ni sɔɔ kum tun, Wɛ ma pa ba duri si ba lu Abia di Zuda tiinɛ bam juɔa ni. ¹⁶Yisɔrayɛli tiinɛ bam deen na duri kuntu tun mu Wɛ

pe Zuda tiinə bam want-ba ba di.

¹⁷Abia dɪ o nɔɔna bam ma yɔɔri ba gu Yisrayelɪ tiinə bam zanzan. Yisrayelɪ jar-kərə balu na tigi tun yɪ murrɔ biə-yanu (500,000) mu.

¹⁸Ku deen nan yɪ Zuda dwi tiinə bam na kɪ ba cɪga dɪ Baŋa-We dum na yɪ ba nabaara bam We tun ŋwaanɪ mu ba want Yisrayelɪ tiinə bam ba di de dum kuntu nɪ.

¹⁹Abia dɪ o nɔɔna bam ma zəli Zeroboam taan. Ba ma vri tunɪ didonnə o tee nɪ ba te. Tunɪ dum kuntu nan yɪ Betelɪ, dɪ Yesana, dɪ Efrɔn, ku wəli dɪ dɪ nawuurə yam maama. ²⁰Abia paari dim maŋa kam maama wunɪ, Zeroboam daa wu joori o na dam. Baŋa-We ma waari Zeroboam pa o ti.

²¹Ku daari, Abia dam dum kɪ dɪ wəli da mu. O kaana deen yɪ fugə-bana mu. O bu-baara maa yɪ fiinle-bale, yɪ o bukwa yɪ fugə-bardu.

²²Abia deen na di paari yɪ o kɪ wænu tulɔ maama na daari tun, kulɔ maama o na kia, dɪ taana yalɔ o na taga tun, ba pɔpɔnɪ ba tiŋi We *Nijonnu Ido mumana yam* tɔnɔ kum wunɪ. ¹Abia ma ti yɪ o vu o kwə te. Ba ma kwe-o ba kɪ Davidi tu Zeruzalem nɪ. O tuvunɪ dum kwaga nɪ o bu Asa ma ləri o di paari. Asa

paari dim maŋa kam nɪ ba tu kum sin dɪ najara bina fugə mu.

Zuda tu Pe Asa taani

14 Asa deen kɪ wo-laaru mu, yɪ o tutuŋa su o Tu Baŋa-We yɪ lanyiranɪ. ³O ma ja kaanum bimbɪn-yɔɔru tum, dɪ pweeru yuu wara-je sum o cɔgi. O ta ma lɔ kandwa yalɔ ba na jigi ba zuli tun, yɪ o daari o cɪvɔgi Asera nyinyugu de sum o yagi. ⁴O laan ma pa Zuda dwi tiinə bam nɪ nɪ ba taa zuli Baŋa-We dum na yɪ ba nabaara bam We tun, sɪ ba daari ba taa se Dɪ niə yam dɪ Dɪ kwia yam. ⁵Zuda tunɪ dum maama wunɪ mu o deen pe ba cɔgi wara-je kaanum bimbɪnə yam, dɪ yalɔ ba na zwe wænu tulɔ lwəm na ywəmmə tun ya baŋa nɪ tun. Ku maa pa Asa paari dim maŋa kam nɪ, yazurə yɔɔri ka wu Zuda laŋa kam nɪ mu. ⁶Asa deen fɔgi o lɔ Zuda tunɪ dum o cɪ-dɪ o kaagi dɪ kabri, ba laŋa kam na wu ne daanum tun ŋwaanɪ. Bina yam kuntu maama nɪ, nɔɔn-nɔɔnu wu zaŋi najara did-o, Beŋwaanɪ Baŋa-We deen mu pe o zuvri tɪga kam nɪ dɪ bicar-zuru.

⁷O deen ma ta dɪ Zuda tiinə bam o wɪ: «Pa-na sɪ dɪ fɔgi dɪ pɪ tunɪ dum dɪ zigi dɪ dam, sɪ dɪ taa jigi

kabri-lilirru, dɪ ni-bwæru tɪv na jɪɣɪ luuru tɪn. Tɪga kam ta yɪ dɪbam nyum mu, dɪ na kɪ dɪ tɔɣɪ dɪ Tu Baŋa-Wɛ wobɔŋa tun ŋwaanɪ. Duntu mu cɪɣɪ dɪbam dɪ dɔna juɣa nɪ pa ba ba daanɪ dɪbam.»

Ba ma sunɪ ba lɔ ba tuntɪ dɪm ba pɪ, yɪ wænu kɪ lanyɪranɪ tɪ pa-ba.

⁸Asa deen jɪɣɪ jar-kərə murrɪ biə-yatɔ (300,000) mu na nuɣɪ Zuda dwi dɪm nɪ. Ba maama maa ze jara-kəm cɪ-kwen-kamunə, dɪ cicwə. O ta maa jɪɣɪ jar-kərə murrɪ biə-yale dɪ funɔnɔ (280,000) na nuɣɪ Benzamen dwi dɪm nɪ, yɪ ba dɪ ze jara-kəm cɪ-kwen-bale, dɪdaanɪ tɛn, dɪ cɪna. Jar-kərə bam maama deen yɪ pamaŋ-bɪbe mu.

⁹Dɛ dɪdɔa Kusi tu wɔlv yɪrɪ na yɪ Zara tun ma nuɣɪ dɪ jar-kərə murrɪ-yirr, dɪ jara-kəm tərɪkooru biə-yatɔ o vu o yɪ Maresa sɪ o jeeri Zuda tiinə bam dɪ najara. ¹⁰Asa dɪ ma nuɣɪ dɪ o jar-kərə bam o jeer-o dāanɪ, Zefata bolo je sum nɪ. Ba maama ma fɔɣɪ ba kikili ba jar-kərə bam sɪ ba kɪ jara yam.

¹¹Asa deen ma loori o Tu Baŋa-Wɛ dɪm o wɪ: «Baŋa-Wɛ, nmɪ yɪranɪ mu wai nabwənə n jɔŋɪ n yaga dɪdɛera kɔɣɔ juɣa nɪ. Dɪbam Tu Baŋa-Wɛ, dɪ tugɪ nmɪ baŋa nɪ mu sɪ n wəli dɪbam. Kv nan yɪ nmɪ yɪrɪ dɪm ŋwaanɪ mu dɪbam nuɣɪ sɪ dɪ jeeri kɔ-fɔrɔ kuntu dɪ najara. Baŋa-Wɛ, nmɪ mu yɪ dɪbam Wɛ

dɪm. Nan yɪ se sɪ nɔɔn-nɔɔnv dwənɪ dɪ nmɪ o dɪ.»

¹²Baŋa-Wɛ ma cɔɣɪ Kusi tiinə bam pa ba duri sɪ ba lu Asa dɪ Zuda jar-kərə bam juɣa nɪ. ¹³Asa dɪ o nɔɔna bam ma zəli-ba taa ba vu ba yɪ Gerarɪ seenɪ. Kusi tiinə bam zanzan ma tɪ pa ba kɔɣɔ kum daa warɪ najara yam sɪ ba kɪ. Bɛŋwaanɪ, Baŋa-Wɛ dɪ Dɪ jar-kərə bam deen yɔɔrɪ ba wanɪ-ba mu. Zuda tiinə bam ma pɛ ba dɔna bam jɪɣɪguru zanzan ba ja ba viiri. ¹⁴Ba deen ta ma cɔɣɪ tɪ-balwa balv na gilimi Gerarɪ tɪv kum tun, Baŋa-Wɛ fuvɪnɪ na tiinɪ dɪ jɪɣɪ je sum kuntu nɔn-biə bam tun ŋwaanɪ. Zuda tiinə bam ma lɛərɪ ba pɛ tuntɪ dɪm kuntu maama jɪɣɪguru ba ja ba viiri, tɪ na tiinɪ tɪ daga tun ŋwaanɪ. ¹⁵Ba ta ma vu ba li nayɪra balv na yɪrɪ vara bam tun, yɪ ba kalɪ peenɪ, dɪ bɔnɪ, dɪ yogondə zanzan ba ja ba kɛ. Ba laan ma joorɪ ba vu Zeruzalɛm.

Pɛ Asa na tɔɣɪ wo-laaru tɪlv tun

15 Wɛ Joro deen tu Odɛdɪ bu Azaria baŋa. ²O ma nuɣɪ o vu Asa te o ta dɪd-o o wɪ:

«Pɛ Asa, dɪ Zuda tiinə bam, dɪ Benzamen tiinə bam maama, cəɣɪ-na a taanɪ duntu: Baŋa-Wɛ wɔ taa wɔ abam tee nɪ, nɪ á na yɔɔrɪ á mɪ dɪ Dɪ. Á na beerɪ Dɪ je, Dɪ wɔ pa abam cwəŋə sɪ á na-Dɪ.

Abam nan na nuɲi Dɪ kwaga nɪ, Dɪ dɪ wó dɔlɪ abam mu Dɪ yagɪ.

³Bɪna zanzan wɔnɪ Yisɪrayɛlɪ tiinə bam wu sɛ sɪ ba tɔɔɪ Wɛ dum cɪga cɪga, yɪ ba ba jɪɔɪ kaanum tu sɪ kɪ tu taa bɪɪ-ba. Ba maa wu lwarɪ Wɛ niə yam. ⁴Cam nan na yəni dɪ yi-ba, ba yəni ba pipiri sɪ ba joori Baɲa-Wɛ dum na yɪ Yisɪrayɛlɪ tiinə Wɛ tun te mu. Ba ma yəni ba beeri Dɪ je, yɪ Dɪ pa-ba cwəŋə sɪ ba na-Dɪ. ⁵Maɲa kam kuntɔ nɪ, nɔɔna dɛɛn ba beeri yɔɔ yɔɔ, vuvugə na tu tuntɪ dum maama dɪ dɪ nɔn-biə baɲa nɪ tun ŋwaanɪ. ⁶Dwi didwɪ yɔɔɪ dɪ zaɲɪ dɪ cɔɔɪ didoɲ dwi yɔɔ yɔɔ mu, yɪ tuw didwa nɔɔna dɪ zaɲɪ tuw kudɔɲ nɔɔna baɲa nɪ. Ku nan yɪ Baɲa-Wɛ mu jaanɪ lɛɛru dwi maama Dɪ tui ba baɲa. ⁷Ku nan na yɪ abam, kɪ-na dam á kɪ á titɪ kuri nɪ, sɪ á yɪ pa á vwana bugi. Bɛɲwaanɪ, abam wó na á titɔɲa yam nyɔɔɪ.»

⁸Asa na ni Wɛ niɲoɲnu Azaria na ŋɔɔnɪ yiɲiɪ-ŋwe silɔ maama tun mu o nɛ baari. O ma lɪ jwə-yɔɔɪɪ tilɔ na wu Zuda dɪ Benzamen tuntɪ yam maama wɔnɪ tun o dɔlɪ o yagɪ. Ku ta na yɪ tuntɪ dɪlɔ na wu Efrayim pweeru laɲa kam nɪ yɪ o vrɪ-dɪ o te tun, o dɔlɪ ba jwənə yam dɪ o yagɪ. O laan ma pa ba fɔɔɪ ba kwe Baɲa-Wɛ kaanum bimbim dum na

zɪɔɪ Wɛ-digə kam napɔɔ kum yigə nɪ tun.

⁹Asa dɛɛn ma bəɲi Zuda dwi tiinə, dɪ Benzamen dwi tiinə bam sɪ ba la daanɪ. O ta ma bəɲi nɔɔna balɔ na nuɲi Efrayim, dɪ Manasɪ, dɪ Simeyon dwiə yam wɔnɪ yɪ ba laan ba ba zɔvɪ Zuda laɲa kam nɪ tun. Bɛɲwaanɪ, Yisɪrayɛlɪ tiinə zanzan ya tu ba sɛ ba pa Asa, ba na maanɪ nɪ o Tu Baɲa-Wɛ mu wu o tee nɪ tun ŋwaanɪ.

¹⁰Ba maama dɛɛn nan jeeri Zeruzalem nɪ Asa paari dim bɪna fugə-yanu canɪ sɪtɔ cana kam wɔnɪ mu. ¹¹Dɛ dum kuntɔ nɪ ba ma kwe na-balɪ biə-yarpe (700), dɪ peeni dɪ bunɪ murrɔ turpe (7,000) ba kɪ kaanum ba pa Baɲa-Wɛ. Vara bam kuntɔ nan yɪ ba na vrɪ balɔ ba dɔna bam jɪɲa nɪ tun mu. ¹²Ba laan ma kɪ ni-mɔɔ sɪ ba yɔɔɪɪ ba taa tɔɔɪ Baɲa-Wɛ dum na yɪ ba nabaara Wɛ tun dɪ ba bɪcara maama, ku wəli dɪ ba dam maama. ¹³Ba ta se nɪ wulɔ maama na vɪn sɪ o tɔɔɪ Baɲa-Wɛ dum na yɪ Yisɪrayɛlɪ tiinə Wɛ tun, baá gu kuntɔ tu, nabwəm naa didɛɛru mu yoo, baaru naa kaanɪ mu dɪ. ¹⁴Ba laan ma du durə Baɲa-Wɛ yɪɪ dum ŋwaanɪ ba vɔ ba titɪ. Ba nan yɔɔɪɪ ba kwe sɔɔ kulɔ na zaɲɪ baɲa baɲa tun, dɪ nabwaanɔ wum, dɪ namunnu wum mu ba du durə dum dɪ kwər-dɪa.

¹⁵ Zuda tiinə bam maama wuu deen ma poli di ba na ki kampwələ si ku yɔɔri ku nuɲi ba bicara ni tun. Ba ma beeri Baɲa-We je di ba wuu maama, yi Dl di pa-ba cwəɲə si ba na-Dl. Dl deen ciɣi-ba ba duna ɲaɲa ni pa ba daa ba yaari-ba.

¹⁶ Asa nu nakwi Maaka ya cwi Asera nyinyugu daa pa nɔɔna jigi-ka ba kaana. O ma vu o go-di o di tiga ni o daari o kwe-ka o zwe Sɪdrɔn bugə kam ni ni. O ta ma li Maaka si o daa yi taa jigi dam pe sɔɲɔ ni. ¹⁷ Asa deen wu wanti o cɔɣi wara-je bimbim silu na wu Yisrayeli laɲa kam maama wuni tun. Di ku di, o ɲwia maama wuni o yɔɔri o kwe o ciɣa o pa Baɲa-We mu. ¹⁸ O deen ta ma kwe peera yalu o di o ko wum na kwe ba pa Baɲa-We tun o ja o vu o tiɲi We-digə kam wuni. Peera yam deen yi səbu-ponɔ wənu, di səbu-sɲa wənu, di zila dwi dwi mu.

¹⁹ Jara deen daa wu ki Zuda tu kum ni si ku taa nii buni dɪlu Asa na di paari o ki bina fiinto-yanu tun wuni.

Asa na ti te tun

16 Zuda tu pe Asa na di paari o ki bina fiinto-yardu tun mu Yisrayeli tu pe Baasa nuɲi o vu o zaɲi najara di Zuda tiinə bam.

O ma wanti o jɔɲi Rama tu o daari o fɔɣi o lo-ku o ci. O maa yiri je sum si nɔɔna yi wanti ba leeni ba vu Asa laɲa kam naa ba nuɲi da ba ke.

² Asa deen ma kwe səbu-ponɔ wənu di səbu-sɲa wənu tɪlu na wu Baɲa-We digə kam di o tuti sɔɲɔ wuni tun o pa nɔɔna ja-ti ba vu Siiri tu pe Ben-Hadadi te Damasi ni. ³ O ma tɔɲi kwərə o wi: «Pa di goni ni daani, nɪnɛni ku deen na yi te nmu ko di amu ko tutari laɲa ni tun. Nii mu, a jigi səbu-ponɔ di səbu-sɲa mu si a pa-m. Nan se si n yiri ni dɪlu n deen na ki di Yisrayeli tu pe Baasa tun, si ku pa o viiri o daari a laɲa kam.»

⁴ Ben-Hadadi ma se Pe Asa na tagi te tun. O ma tɔɲi o jar-kərə di ba yigə tiinə si ba vu ba zaɲi najara di Yisrayeli tiinə bam. Najara yam wuni, ba ma wanti ba jɔɲi Iyɔn, di Dan, di Abel-Mayim, didaani Nefitali tɔni dɪlu ba na yəni ba kwe ba zila ba tiɲi di wuni tun maama.

⁵ Yisrayeli tu pe Baasa na yɔɔri o ni kuntu tun, o ma yaɣi Rama tu kum loom di o tutɔɲi dwi maama.

⁶ O na viiri tun, Pe Asa ma pa Zuda tiinə maama vu ba zuɲi kandwa yam, di de sum Baasa nɔɔna bam ya na jigi ba lo tu kum tun ba ja ba ke. Pe Asa deen kwe wənu tum kuntu mu o ma o lo Geba di Mitspa tɔni dɪm.

⁷Kuntu na kɪ kʊ ke tɪn, mʊ We nijɔŋnu Hanani ve Zuda tɪv pɛ Asa te yɪ o ta dɪd-o o wɪ: «Nmu na vɪn sɪ n kwe n tuna n daɲɪ n Tu Baŋa-We dɪm baŋa nɪ, yɪ n pa n tuna wʊ Siiri pɛ wʊm wʊnɪ tɪn ŋwaanɪ, nan tan ye nɪ Siiri pɛ wʊm dɪ o jar-kərə bam yɔɔrɪ ba lu n juɲa nɪ mʊ. ⁸Kusi tiinə bam, dɪ Libi tiinə bam deen jɪgɪ jar-kərə kɔ-fɔrɔ, dɪ najara tərɪkooru zanzan, dɪdaanɪ sise diinə zanzan. Dɪ kʊ maama dɪ, Baŋa-We deen kwe-ba Dɪ kɪ n dam kuri nɪ, n tuna na daɲɪ Dɪ baŋa nɪ tɪn ŋwaanɪ. ⁹Baŋa-We yɪə yam nan dʊlɪ ya kaagɪ tɪga baŋa nɪ maama sɪ Dɪ nii balʊ na yɔɔrɪ ba kɪ ba tuna Dɪ wʊnɪ tɪn baŋa nɪ sɪ Dɪ daari Dɪ pa-ba dam. Nmu nan tʊŋɪ jwərim mʊ dɪ n na kɪ te tɪn. Kuntu ŋwaanɪ, kʊ zɪgɪ zʊm sɪ kʊ taa veə, nmu laan wʊ tan zʊvɪ jara-kəm wʊnɪ mʊ taan.»

¹⁰Asa na nɪ Hanani taanɪ dɪm tɪn, o banɪ ma tiini dɪ zaɲɪ pa o ja Hanani o pɪ pɪna digə nɪ. O deen ta yɔɔrɪ o jɪgɪ o nɔɔna bam badaara mʊ o beesa.

¹¹Asa deen na di paari yɪ o kɪ wəənu tɪlʊ maama tɪn, kʊ zɪgɪ o paari dɪm pulim nɪ sɪ kʊ yɪ dɪ na kweeli maŋa kalʊ tɪn, ba pʊpʊnɪ-tɪ ba tɪŋɪ *Zuda Tɪv Pwa dɪ Yisrayeli Tɪv Pwa Cibari* tɔnɔ kʊm wʊnɪ. ¹²O na di paari o kɪ bɪna fiintɔ-nʊgʊ

maŋa kalʊ nɪ tɪn mʊ yawwʊ tʊ o nɛ nɪ pa o gwarɪgɪ. O yawwʊ kʊm na tʊ kʊ cɛ tɪn, o wʊ loori zənə Baŋa-We tee nɪ, yɪ o tɔgɪ liri-kərə sɪ ba nii o baŋa nɪ. ¹³Asa na di paari o kɪ bɪna fiinna-dɪdʊa tɪn, mʊ o tɪga. ¹⁴Ba ma kwe-o ba kɪ yibeeli dɪlʊ o ya na bɔɔrɪ o tɪŋɪ Davidi tɪv Zeruzalem wʊnɪ tɪn. Ba ma daŋ-o gandwa baŋa nɪ, yɪ ba kwe wo-talooru dɪ tralɪ nwi dwi dwi ba kɪ da. Ba ta ma tarɪgɪ min-vʊ-zɔŋɔ sɪ ba zuli o yɪrɪ.

Zuda tɪv Pɛ Zʊzafatɪ taanɪ

17 Asa bu Zʊzafatɪ ma ləri o ko wʊm yuu nɪ o jɪ pɛ. O deen fɔgɪ Zuda tɪv kʊm dɪ dam sɪ ba wantɪ Yisrayeli tiinə bam ba jeeri dɪ najara. ²O ma kwe jar-kərə o zɪgɪ tʊnɪ dɪlʊ na lɔgɪ dɪ pɪ tɪn maama wʊnɪ o cɪ-dɪ. O ta ma pa jar-kərə badonnə zɪgɪ ba cɪ Zuda tʊnɪ dɪdonnə, dɪdaanɪ Efrayim tʊnɪ dɪlʊ o ko Asa ya na wantɪ o di najara baŋa nɪ tɪn.

³Baŋa-We deen nan wʊ Zʊzafatɪ tee nɪ mʊ, Bɛŋwaanɪ, o nɔn-dʊnnɪ maŋa nɪ o yɔɔrɪ o kɪ nɪ o nabaaru Davidi deen na kɪ te tɪn mʊ. O deen vɪn sɪ o kaanɪ Baalɪ jwənə yam mʊ. ⁴O nan sɛ sɪ o taa zuli Baŋa-We dɪm o ko dɪ deen na zuli tɪn, yɪ o kɪ o tɔgɪ We niə yam. O wʊ lwənɪ Yisrayeli

tiinə kikiə yam. ⁵Baŋa-We dɪ ma wəli Zuzafati sɪ o taa te o tuw kum dɪ dam. Zuda tiinə bam maama maa jaanɪ pɛera ba tui ba pa Zuzafati, pa o jɔjɔgɪrɔ tiini tɪ puli, yɪ o yɪrɪ dɪ zaŋɪ. ⁶O dɛɛn yɔɔrɪ o tɔɔɪ Baŋa-We cwe sɪm dɪ o wuw maama mu. O ma ja wara-je kaanum bimbɪnə yam o cɔɔɪ o yagɪ, yɪ o daari o cɪcɔɔɪ Asera nyɪnyɔɔɔ dɛ sɪm sɪ Zuda tiinə daa yɪ taa zuli-tɪ.

⁷Zuzafati na dɪ paari o kɪ bɪna yatɔ tɪn, mu o tɔɔɪ o dɪdɛera banu sɪ ba taa tɔlɪ Zuda tɪnɪ dɪm wɔnɪ ba brɪ nɔɔna We niə yam. Nɔɔna bam dɛɛn yɪ Ben-Ayili, dɪ Abdiasɪ, dɪ Zakari, dɪ Netaneli, dɪ Mise mu. ⁸Levi tiinə badonnə dɪ maa tɔɔɪ ba wu ba wɔnɪ. Ba maa yɪ Semaya, dɪ Netania, dɪ Zebadia, dɪ Azayeli, dɪ Semiramɔti, dɪ Zonatan, dɪ Adoniya, dɪ Tobiya, dɪdaanɪ Tobi-Adoniya. We kaanum tiinə bale dɪ maa wu ba wɔnɪ, ba yɪra na yɪ Elisama dɪ Yoram tɪn. ⁹Ba dɛɛn jɔɔɪ Baŋa-We niə tɔnɔ kum mu ba beeri Zuda tɪnɪ dɪm maama wɔnɪ. Je sɪlɔ maama ba maa na veə, ba yəni ba kwe We niə yam mu ba brɪ nɔɔna bam.

¹⁰Baŋa-We fɔvɔnɪ dɛɛn ma ja tɪnɪ dɪlɔ maama na gilimi dɪ kaagɪ Zuda tɪn. Ba daa wu sɛ sɪ ba zaŋɪ najara dɪ Pɛ Zuzafati. ¹¹Filisi tiinə

badaara ma ja sɛbu-ponɔ dɪ pɛera yadonnə ba ba ba pa Zuzafati sɪ ba sɛ ba pa-o. Arabi tiinə dɪ ma ja peeni dɪ bunɪ ba ba pa-o. Tɪ maa yɪ pi-balɪ murrɔ tɪrɛ dɪ biə-yarɛ (7,700), dɪdaanɪ bunɪ murrɔ tɪrɛ dɪ biə-yarɛ (7,700).

¹²Zuzafati dɛɛn yɔɔrɪ o na dam mu maŋa maama wɔnɪ. O ma lɔ dalum je, dɪ tɪnɪ dɪdɔnnə Zuda tuw dɪm nɪ, sɪ o taa tiŋɪ o wænu dɪ wɔnɪ. ¹³O maa jɔɔɪ zɪla zanzan o na tiŋɪ-ya Zuda tɪnɪ dɪm wɔnɪ tɪn. O dɛɛn ta yagɪ jar-kərə balɔ na tiini ba ye najara laŋa tɪn mu Zeruzalem tuw kum wɔnɪ. ¹⁴Ba kɔɔɔ dɛɛn na yɪ te kɔ tɔɔɪ dɪ ba sɔ-yuni tɪn tɪn mu tɪntɔ:

Zuda dwi tiinə bam wɔnɪ, Adina dɛɛn mu yɪ jar-kərə bam yigə tu. O kwaga nɔɔna dɛɛn yɪ jar-kərə murrɔ biə-yatɔ (300,000) mu.

¹⁵Yohanan mu saŋɪ wɔntɔ kwaga. O dɪ kwaga nɔɔna maa yɪ jar-kərə murrɔ biə-yale dɪ funɔnɔ (280,000).

¹⁶Dɪdɛerɔ wulɔ na kɪ batɔ tu tɪn dɛɛn yɪ Zikiri bu Amasiya mu. Wɔntɔ dɛɛn kwe o tɪtɪ o vwe o pa Baŋa-We tɪtɔŋa yam ŋwaanɪ. O kwaga nɔɔna maa yɪ jar-kərə murrɔ biə-yale (200,000).

¹⁷Benzamen dwi tiinə bam wɔnɪ, Elyada dɛɛn mu yɪ nɔn-babɪa kalɔ

na nii ba jar-kərə murru biə-yale (200,000) tɔn. Bantu deen ze tɛ dɪdaani jara-kəm ci-kwen mu.

¹⁸Wulu dɪ daa na saɲi wuntu kwaga tɔn maa yɪ Yehozabadi. O deen jɪɟi jar-kərə murru bi dɪ funɔnɔ (180,000) balu na ze ba jara zula tɔn mu.

¹⁹Jar-kərə balu deen na maɲi Zeruzalem nɪ ba tɔɲi ba pa pɛ wum tɔn mu kuntu. Jar-kərə badaara maa yɪri tɔni dɪlu na lɔɟi dɪ pɪ yɪ dɪ jagi dɪ wu Zuda ni maama nɪ tɔn.

Wɛ nijonnu Mise taani

18 Zuda tɔv pɛ Zuzafati deen tiini o jɪɟi jɪɟiɟuru mu, yɪ o yɪri dɪ zaɲi je maama nɪ. O deen ma tɔɟi kadiri baɲa nɪ o kɪ ni-mɔrɔ dɪ Yisrayeli tɔv pɛ Akabi. ²Ku na kɪ bɪna funfun tɔn mu Zuzafati zaɲi o vu Samari sɪ o na Akabi. Akabi ma pa ba gu peeni dɪ naani zanzan sɪ o ma o zuli Zuzafati dɪ o dɪdɛra. O laan ma bwe dɪd-o sɪ ba vu ba zaɲi najara ba li Ramoti-Gileadi. ³Akabi ma bwe Zuzafati o wɪ: «Nmu wó sɛ sɪ n da dɪ amu sɪ dɪ vu Ramoti-Gileadi dɪ kɪ najara dɪ ba na?»

Zuzafati ma ləri o wɪ: «Dí yɪ curru mu daani. Tan ye nɪ dɪbam jar-kərə yɪ nmu titi nyum mu. Dí zɪɟi n kwaga nɪ.» ⁴Zuzafati ta ma ta dɪ

Akabi o wɪ: «Nan pa dí da yigə dí bwe dí nii Baɲa-Wɛ wubɔɲa na yɪ te tɔn sɪ dí laan daari dí vu.»

⁵Akabi ma bəɲi Wɛ nijonɲə bam o kɪ daani. Ba maa yɪ nɔɔna biə-yana (400). O ma bwe-ba o wɪ: «Cwəɲə wura sɪ a vu Ramoti-Gileadi a kɪ najara dɪ ba, naa a yɪ ve?» Nijonɲə bam ma ləri ba wɪ: «Pɛ, nan ve n gwarɪ-ba, sɪ Wɛ wó kwe-ba Dɪ kɪ n jɔɲa nɪ.»

⁶Dɪ ku dɪ, Zuzafati ta ma bwe o wɪ: «Baɲa-Wɛ nijonnu wudonɲ ta wura yo seeni sɪ dí bwe o dɪ dí nii na?»

⁷Pɛ Akabi ma lər-o o wɪ: «Nɔɔnu wudonɲ ta daari, o yɪri mu Mise yɪ o yɪ Yimila bu. Dí wó wani dí da wuntu baɲa dí lwarɪ Baɲa-Wɛ wubɔɲa. Ku nan na yɪ te tɔn, o ba soe sɪ o taa pwərisi wo-laaru o pa-nɪ, leeru yiranɪ mu o tea. Kuntu ɲwaani mu a ba laga o ni-taani fasi.» Zuzafati ma ləri o wɪ: «Ku nan dai sɪ n ta kuntu donɲ.»

⁸Akabi ma bəɲi o dɪdɛra bam dɪdɔva yɪ o ta dɪd-o o wɪ: «Kɪ lula n vu n ja Yimila bu Mise n ba yo seeni.»

⁹Yisrayeli tɔv pɛ Akabi dɪdaani Zuda tɔv pɛ Zuzafati deen zu ba paari gwaaru mu ba jəni ba paari yitunnu baɲa nɪ ku maɲi dɪ Samari tɔv manchoɲo ni dum. Jəgə kam deen yɪ mɪna firum jəgə mu.

Nijonɔnə bam maama maa zigi ba yigə ni ba pwərisə. ¹⁰ Ba didva yiri na yi Sedesiasɪ yi o yi Kenaana bu tun ma magi luu o ma o ji nyia. O ma ta di Akabi o wi: «Baɲa-We na tagi kulu tun mu tuntu: Nyia yantu bri ni n jigi dam mu si n ma n cu Siiri tiinə bam n gu.»

¹¹ Nijonɔnə bam maama di deen pwərisi kuntu mu yi ba wi: «Pɛ, zaɲi n vu Ramɔti-Gileadi n ki najara n wanti-ba. Baɲa-We lagi Dl kwe tw kum Dl ki n juɲa ni mu.»

¹² Didɛɛru wulu na ve si o bəɲi Mise tun ma ba o ta di Mise o wi: «Nii mu! Nijonɔnə sidonnə sum jigi ni didwi mu ba pwərisi wo-laaru ba pa pɛ wum. Nmu di nan maɲi si n pwərisi zaani taani mu ni bantu na ki te tun.»

¹³ Mise ma lər-o o wi: «Ni Baɲa-We na yi ɲwia tu tun, ku yi ciga mu ni amu Tu We na wó pa ni si a ta kulu tun yirani mu aá ta a bri pɛ wum.»

¹⁴ Mise na ve o yi Akabi te tun, Akabi ma bwe-o o wi: «Mise, cwəɲə wura si dí vu Ramɔti-Gileadi dí ki najara di ba, naa dí yi ve?» Mise ma lər-o o wi: «Pɛ, zaɲi n vu n ki jara yam n wanti-ba, si We mu lagi Dl kwe tw kum Dl ki n juɲa ni.»

¹⁵ Akabi ma yɔɔri o ta Mise o wi: «A maɲi a ta di nmu kuni zanzan ni n maɲi si n du ni nɲ ta

ciga taani yirani mu n bri-ni maɲa kalu maama n na yəni n pwərisi Baɲa-We yiri ɲwaani tun.»

¹⁶ Mise laan ma ta o wi: «A nɛ Yisrayeli jar-kərə bam maama na jagi pweeru tum baɲa ni yi ba beeri yɔɔ yirani, nɛnɛni peeni silu na ba jigi nayuru tun. Baɲa-We ma ta Dl wi: «Nɔɔna bantu ba jigi yuutu. Yagi-na si ba joori sɔɲɔ cumm di yazurə.»

¹⁷ Yisrayeli tw pɛ Akabi ma ta di Zuzafati o wi: «A ya maɲi a ta di nmu ni o bá se o pwərisi wo-laaru o pa-ni, si lɛɛru yirani mu o tea.»

¹⁸ Mise daa ma ta o bri Akabi o wi: «Nan cəgi Baɲa-We na pɛ-ni kwərə kalu tun. A nɛ Baɲa-We na je Dl paari jangɔɲɔ baɲa ni yi We-sɔɲɔ kɔɔ kum maama zigi ba gilimi-Dl, Dl jazum di jagwiə seeni.

¹⁹ Baɲa-We maa wi: «Wɔɔ mu wó se o vu o gani Yisrayeli tw pɛ Akabi si o vu Ramɔti-Gileadi o ki najara di ba si o ga o ɲwia?» Kɔɔ kum maama didva didva ma ta o wubɔɲa. ²⁰ Ku kweelim ni tun, cicirə kadoɲ ma nuɲi ka zigi Baɲa-We yigə ni yi ka ta ka wi: «Amu wó wanti a vu a gani Akabi. Baɲa-We ma bwe-ka Dl wi: «N lagi n ki te mu n wanti n ki kuntu?»

²¹ Cicirə kam ma ləri ka wi: «A lagi a vu a pa Akabi nijonɔnə bam pwərisi vwan pwərisim mu.» Baɲa-We maa

wɪ: «Nmu wó na cwəŋə sɪ n sɔg-o. Nan ve n kɪ kɔntu.» ²²Nan lwarɪ nɪ Baŋa-Wɛ sunɪ Dɪ pa n nijɔŋnə bam fɔɪ vwan mu ba pa-m. Cɪga ŋwaanɪ tɪn, Baŋa-Wɛ yɔɔɪ Dɪ tiŋi lɛɛɪ mu sɪ tɪ ba n baŋa.»

²³Kɔntu na kɪ tɪn mu Kenaana bu Sedestasi zaŋɪ o vu o magɪ Mise o yibiyə nɪ, yɪ o bwe-o o wɪ: «Baŋa-Wɛ Joro kɪ tɛ mu ku yaɣɪ amu yɪ ku ba nmu te ku ŋɔɔnɪ dɪ nmu?»

²⁴Mise ma lɛɪ o wɪ: «Nii mu. De dɪm n na wó zu di-yuu wɔnɪ n sɛgi n tutɪ tɪn, nmu wó lwarɪ dɪbam wɔnɪ wɔlɔ na tagɪ cɪga tɪn mu.»

²⁵Yisrayelɪ tuw pɛ Akabɪ ma pa nɪ sɪ ba ja Mise yɪ o wɪ: «Ja-o-na á ja á vu tuw kum dɪdɛɛɪ Amɔn te, dɪdaanɪ amu bu Zoasɪ te. ²⁶Ta-na dɪ ba nɪ: «Pɛ wɔm na tagɪ kulɔ tɪn mu tuntɔ: Kɪ-na nɔɔnɔ wɔntɔ pɪna digə nɪ. Taá pa-o dɪpɛ funfun dɪ na yɪranɪ sɪ ku taa nii maŋa kam a na wó zɪɣɪ najara yam wɔnɪ a joori dɪ yazurə tɪn.»

²⁷Mise ma lɛɪ pɛ wɔm o wɪ: «N na sunɪ n zɪɣɪ najara yam wɔnɪ n joori dɪ yazurə, ku nan daɪ Baŋa-Wɛ mu pɛ-nɪ kwɛrə kam.» Mise ta ma ta dɪ nɔn-kɔgɔ kum o wɪ: «Á maama yɪ swe-na a na taga taanɪ dɪlɔ tɪn.»

Pɛ Akabɪ tuwɪ

²⁸Yisrayelɪ tuw pɛ Akabɪ dɪ Zuda tuw pɛ Zuzafatɪ dɛɛn ma zaŋɪ ba vu Ramɔtɪ-Gileadɪ sɪ ba kɪ najara dɪ ba. ²⁹Akabɪ ma ta dɪ Zuzafatɪ o wɪ: «Dɪ na zu najara yam wɔnɪ, a laan wó lɛɪ a yibiyə sɪ ba yɪ lwarɪ-nɪ. Ku daari nmu wó zu n paari gwaaru tum.» Akabɪ ma sunɪ o kɪ nɪ o na taga te tɪn, yɪ ba maama vu sɪ ba kɪ najara yam.

³⁰Siiri tiinə pɛ wɔm dɛɛn ya maŋɪ o bəŋi o jara-kəm tɛriko-dirə dɪdɛɛra bam mu yɪ o pa-ba nɪ wɪ: «Kwaari-na najara yam dɪ Yisrayelɪ tuw pɛ wɔm yɪranɪ, sɪ ku daɪ dɪ jar-kərə badaara bam, ba na maŋɪ ba yɪ dɪdɛɛra te dɪ.»

³¹Siiri jara-kəm dɪdɛɛra bam na nɛ Zuzafatɪ yɪ o zu o paari gwaaru tum tɪn, ba maa buŋɪ nɪ ku yɪ Yisrayelɪ tuw pɛ wɔm mu. Ba ma fufɔ ba yɪ sɪ ba kɪ najara dɪd-o. Zuzafatɪ na nɛ-ba tɪn, o ma kaasɪ dɪ kwɛr-dia pa Baŋa-Wɛ zən-o. Wɛ ma cɪ Siiri jar-kərə bam yɪ ba wɔ wantɪ ba yɪ o yɪra. ³²Ba ma maanɪ nɪ ku daɪ Yisrayelɪ tuw pɛ wɔm. Ba ma yaɣɪ o yɪra yɪ ba kɛ.

³³Siiri jar-kərə wudɔŋ dɛɛn saŋɪ o taŋa mu o ta cɪnɪ yɔɔ yɪranɪ.

Cunɪ dum ma vu dɪ zɔ Yisrayelɪ tuv pe Akabɪ o nyɔɔnɪ seeni mɛ o jara zula yam na wu kwəl-o tun. Akabɪ ma ta dɪ o tərɪko-diru wum o wɪ: «Pa dɪ kɪ lɪla dɪ pipiri dɪ vu dāa dāa najara yam wunɪ, sɪ a nɛ zunɪ mu.» ³⁴ Najara yam deen kia de dum maama wunɪ mu. Pe Akabɪ ma maɲɪ o tərɪko kum wunɪ o salɪ-kv o jeeri Siiri tiinɛ bam. De dum kuntu We na maa zʊvri maɲa kalv tun mu o tɪga. ¹ Pe Zuzafatɪ ma zɪɣɪ najara yam nɪ o joori Zeruzalem dɪ yazurɛ. ² Hanani bu Zehu na yɪ We nijonnu tun ma vu sɪ o jeer-o. O ma ta pe wum o wɪ: «Kv yɪ kv cwɛɲɛ nɪ sɪ nmv vu n wɛli nɔn-balwaarv, yɪ n ta mɪ dɪ balv na culɪ Baɲa-We tun na? Nmv kɛm dum kuntu pe Baɲa-We ban-lum zaɲɪ n baɲa nɪ mu. ³ Dɪ kv dɪ, nmv kɪ wo-laarv tɪdonnɛ n ɲwɪa nɪ, dɪ nmv na jaanɪ Asera nyɪnyɔɔv de silv nɔɔna na zuli n tɪga kam nɪ tun n cɪcvɣɪ n yagɪ, yɪ n ta ja wubɔɲa sɪ n tan tɔɣɪ We tun.»

Zuzafatɪ yigɛ tiinɛ taanɪ

19 Zuzafatɪ deen zʊvri Zeruzalem tuv kum wunɪ mu. O ma yɛni o kwe maɲa o tulv o paarɪ laɲa kam nɪ maama, kv zɪɣɪ Beer-Seba nɪ sɪ kv yɪ Efrayim pweeru laɲa kam. O ma yɛni o kaanɪ-ba sɪ ba pipiri ba joori ba zuli Baɲa-We dum na yɪ ba nabaara

We tun. ⁵ Zuda laɲa kam maama nɪ mu o kuri yigɛ tiinɛ o yagɪ tunɪ dilv na lɔɣɪ dɪ pɪ tun wunɪ. ⁶ O ma ta dɪ ba o wɪ: «Fɔɣɪ-na á taá ye á titɪ. Beɲwaanɪ, abam na burɪ nɔɔna bura, kv maɲɪ sɪ kv tɔɣɪ dɪ Baɲa-We wubɔɲa mu, sɪ kv dai dɪ nabiinɛ na lagɪ te tun. Duntu nan wó taa wu á tee nɪ sɪ á taá yɛni á burɪ nɔɔna taanɪ á pa-ba. ⁷ Nan yɔɔrɪ á taá kwarɪ Baɲa-We, sɪ á taá dɪ nɔɔna taana kv cwɛɲɛ nɪ. Beɲwaanɪ, Baɲa-We ba lagɪ kampinɛ dɪ nɪɣv-nɪɣv kɛnɛ. Dɪ nan ba se sɪ á taá kuri nɔɔna da-wunɪ.»

⁸ Zuzafatɪ deen ta kuri Levi dwi tiinɛ, dɪ kaanum tiinɛ badonnɛ, dɪ Yisrayelɪ sɔ-yuni yigɛ tiinɛ badaara mu sɪ ba taa tɔɣɪ Baɲa-We niɛ yam ɲwaanɪ ba kwe nɔɔna taana ba pa-ba. Bantv maa zʊvri Zeruzalem tuv wunɪ. ⁹ O ma pa-ba nɪ duntu:

«Taá kwarɪ-na Baɲa-We dɪ á na tuɲɪ dɪ wubɔɲ-laarv dɪ á wuv maama te tun. ¹⁰ Abam currv na nuɲɪ Zuda tuv dɪ tuv maama nɪ ba jaanɪ taanɪ dilv ba ba á te, sɪ á nii dɪ baɲa nɪ á pa-ba. Kv na yɪ nɔn-gura taanɪ mu, naa kv na yɪ ba sagɪ We niɛ yam wunɪ, naa ba kɪ ba cɔɣɪ Dɪ kwɪɛ yam, naa Dɪ cullu tum dɪ, abam wó kaanɪ-ba mu sɪ ba daa yɪ taa kɪ lwarum ba

cɔgi Baŋa-Wɛ yigə. Kuntu di maa wú cɪ abam di á curru tum si Baŋa-Wɛ ban-lum dum yi ba á baŋa. Kɪ-na kuntu si lwarum daa yi taa wu á yuu ni.

¹¹ Ku na yi Baŋa-Wɛ cwəŋə kam taani maama, kaanum nakwi tu Amari nan mu wú taa wu á yigə ni. Ku ta na yi paari dum taana yadaara yam, Zuda dwi tiinə nakwi Zebadia na yi Ismayeli bu tun di maa wú taa wu á yigə ni. Levi dwi tiinə bam di maa wú taa tɔŋi ba wəli abam. Vɔ-na á wuu si á taá tɔŋa, Beŋwaani Baŋa-Wɛ tɔŋi Di wəli balu na tɔŋi di ciga tun mu.»

Zuzafati wani o duna najara wuni

20 Ku kwaga seeni mu Moabi tiinə bam, di Amɔn tiinə bam, di Meyunim tiinə badaara tu si ba zaŋi najara di Zuzafati.

² Nɔɔna badonnə ma vu ba ta di Zuzafati ba wi: «Kɔ-fɔɔ mu zigi Edom seeni, ku na maŋi di Ye nunu kum bube didonɔ dum ni tun, ba buni-m di jara. Ba nan maŋi ba yi Hasason-Tamari.» (En-gedi mu kuntu.) ³ Fuvuni ma zu Zuzafati, yi o suni o yiə o loori Baŋa-Wɛ si o

lwarɔ o na wú kɪ te tun. O ta ma pa ni si balu maama na zuvri Zuda ni tun vɔ ni. ⁴ Zuda tiinə bam ma jeeri daani Zeruzalem ni si ba loori zənə Baŋa-Wɛ tee ni. Nɔɔna di deen maa nuŋi Zuda tuni dum maama wuni ba ba, si ba beeri Baŋa-Wɛ.

⁵ Zuzafati laan ma zaŋi o zigi Zuda tiinə bam, di Zeruzalem tiinə bam kɔ-fɔɔ kum yigə ni. Ba maa wu Baŋa-Wɛ digə kam kunkɔl-duŋu kum yigə ni. ⁶ O maa wi:

«Baŋa-Wɛ, nmu mu yi di nabaara bam Wɛ. Nmu wu weyuu ni mu, yi n jigi paari n di tɔga baŋa tuni dum maama ni. Nmu tiini n dana mu, yi nɔɔn-nɔɔnu wari nmu yigə o cɔa. ⁷ Dɔbam Tu Wɛ, nmu nɔɔna Yisrayeli tiinə bam deen na tu yo seeni tun, n zəli balu ya na zuvri tɔga kantɔ wuni tun mu, yi n daari n kwe-ka n pa n cilonɔ Abraham dwi dum n wi: ba taa te-ka si ku taa ve maŋa maama. ⁸ Ba di nan na zuvri tɔga kam wuni tun, ba logi wara-digə mu n yiri dum zulə ŋwaani. Ba maa wi: ⁹ «Ni cam dwi dɔlu maama mu na yi dɔbam tɔga kantɔ wuni, ku na yi najara mu, naa waarum, naa yawi-cɛɛɛɛ, naa kana mu di, di wú ba di zigi digə kantɔ na yi n yiri dum zulə ŋwaani tun yigə ni di loori zənə nmu tee ni. Nmu di maa wú cəgi di wɛ-loro kum n daari n jonɔ dɔbam n yaɔi.»

¹⁰ Nan fɔgi n nii kulu na yi dɔbam lele. Dí duna nuɲi Amɔn, dɔ Moabi, dɔ Edɔm pweeru laɲa kam nɔ mu ba ba sɔ ba jeeri dɔbam dɔ jara. Dí nabaara bam deen na nuɲi Ezipi nɔ ba ba yo seeni tun, tunɔ dɔm kuntu nan yɔ dɔlu n na tagɔ dɔ ba nɔ: ba yɔ cɔgi-dɔ tun mu. Ba ma sunɔ ba pipiri ba yagɔ tunɔ dɔm kuntu, ba wu cɔgi-dɔ. ¹¹ Ba laan na lagɔ ba joori ba ɲwɔ dɔbam te tun mu tuntɔ: ba buɲɔ sɔ ba zɔli dɔbam mu tɔga kalɔ nmu titɔ na kwe n pa dɔbam sɔ dí taa te tun wunɔ. ¹² Dí Tu Wɛ, nmu nan bá waarɔ-ba na? Dɔbam ba jɔgi dam sɔ dí jeeri kɔ-fɔrɔ kuntu na bunɔ sɔ ba zaɲɔ najara dɔ dɔbam tun. Dɔbam yɔɔrɔ dí yɔ borɔmaa mu kɔm duntɔ wunɔ. Dí tuna nan za daɲɔ nmu baɲa nɔ mu.»

¹³ Zuda dwi tiinɔ maama deen zɔgi Baɲa-Wɛ yigɔ nɔ, ku wɔli dɔ ba kaana, dɔ ba biɛ, dɔ ba bu-sɔsun mu. ¹⁴ Levi dwi tu Yahazeli deen tɔgi o wu kɔgɔ kum wunɔ. O maa yɔ Zakari bu mu. O deen yɔ Azafi sɔ-yuu kum nɔɔnu mu, yɔ o nuɲi Matania, dɔ Yeyiyɛli, dɔ Benaya dwi dɔm wunɔ. Baɲa-Wɛ Joro deen ma ba ku tu o baɲa nɔ mu, ¹⁵ yɔ o wɔ:

«Zɔzafatɔ, nmu dɔ balɔ maama na zɔvɔrɔ Zuda, dɔ Zeruzalem wunɔ tun, cɔgi-na a taanɔ duntɔ. Baɲa-Wɛ na tagɔ te dɔ abam tun mu tuntɔ: Yɔ taá funa, nan yɔ pa-na sɔ á vwana

parɔ kɔ-fɔrɔ kuntu ɲwaanɔ. Ku dai abam mu te jara yam, sɔ ku yɔ Baɲa-Wɛ mu te-ya. ¹⁶ Jwaanɔ nan nuɲi-na sɔ á jeeri á duna bam dɔ najara. Baá taa diini Ziza zɔɲo kum cwɔɲɔ kam pa á jeeri-ba bolo kulu na wu Yeruelɔ kagua kam wa-puli seeni tun ni nɔ. ¹⁷ Abam maɲɔ á ba lagɔ á kɔ najara yam! Nan ve-na á fɔgi á tonɲi á zɔgi á zɔga je sun nɔ, sɔ á nii á na Baɲa-Wɛ na lagɔ Dɔ tɔgi cwɔɲɔ kalɔ Dɔ jonɲi abam Dɔ yagɔ tun. Kuntu ɲwaanɔ, Zuda dɔ Zeruzalem tiinɔ bam, yɔ pa-na fuvɔnɔ ta jɔgi abam. Nan yɔ pa-na sɔ á vwana parɔ. Jwa ve-na á jeeri-ba dɔ najara, sɔ Baɲa-Wɛ wu á tee nɔ.»

¹⁸ Zɔzafatɔ na ni kuntu tun, o ma tiiri o vin o yibiyɛ tɔga nɔ o zuli Baɲa-Wɛ. Zuda dɔ Zeruzalem tiinɔ bam maama dɔ ma kɔ kuntu. ¹⁹ Levi tiinɔ bam badaara na nuɲi Keyatɔ dɔ Kura sɔ-yuni tum nɔ tun dɔ ma zaɲɔ wɛenɔ ba leeni le dɔ kwɛr-dɛ ba ma zuli Baɲa-Wɛ dɔm na yɔ Yisurayɛli tiinɔ Wɛ tun.

²⁰ Tɔga na puurɔ titutɔ tun, nɔɔna bam ma zaɲɔ sɔ ba nuɲi ba vu Tekoa kagua kam seeni. Zɔzafatɔ ma zɔgi ba yigɔ nɔ o ta wɔ: «Zuda dɔ Zeruzalem tiinɔ bam, cɔgi-na a taanɔ duntɔ. Kɔ-na á wu-dɔdɔba dɔ á Tu Baɲa-Wɛ dɔm, sɔ Duntɔ wɔ pa á na dam. Kwe-na á cɔga á kɔ Dɔ nijonɲɔ bam dɔ wunɔ, sɔ á wɔ na

wɔnɔ.» ²¹ Pɛ wɔm laan ma bwe di o nɔɔna bam, yɪ o daari o kuri balu na wó taa leeni ba zuli Baɲa-Wɛ yɪ ba tee-Dl o paari-zulə yam ɲwaani tun. O ma pa ba tu jar-kərə bam yigə nɪ ba leeni ba wɪ:

«Kɪ-na Baɲa-Wɛ le,

Dl sono kum na wura maɲa maama tun ɲwaani.»

²² Ba na yɔɔri ba puli sɪ ba taa leeni kuntu tun, mu Baɲa-Wɛ da Dl zaɲɪ Zuda tiinə duna bam baɲa nɪ. ²³ Amɔn tiinə bam di Moabi tiinə bam ma li Edom jar-kərə bam ba yɔɔri ba gu ba maama. Kuntu kwaga nɪ mu ba tutɪ daa pipiri ba gu daani.

²⁴ Zuda tiinə bam na nuɲi ba vu ba yi jəgə kalu na jeeri kagua kam tun, mu ba zigɪ da ba tuli ba na nɪ ba duna kɔ-fɔrɔ kum maama laan yɔɔri ba yɪ twa mu ba tigi tɪga kam maama nɪ, yɪ ba wɔlɔwɔlɔ wɔ lugi. ²⁵ Zuzafatɪ di o jar-kərə bam ma yɔɔri ba vu ba pɛ wo-kuri dwi maama sɪ ba ja-tɪ ba viiri. Ba deen wanɪ ba kwalumɪ jara zula zanzan, di gwaaru, di wo-kurə yadonnə mu. Ba deen kwe da yatɔ mu ba kwalumɪ wænu tum kuntu, yɪ ba ga tɪdaara ɲwa ba yagɪ-tɪ da. ²⁶ Da yana de dum nɪ, ba ma jeeri daani Beraka bolo kum nɪ sɪ ba tee Baɲa-Wɛ. Di

zum maama, ba ta jigɪ bolo kum kuntu yɪri ba bæi nɪ <Tiə Bolo> mu.

²⁷ Zuzafatɪ laan ma tu Zuda di Zeruzalem tiinə bam maama yigə nɪ pa ba leeni di wupolo ba maa joori Zeruzalem. Ba kɪ kuntu beɲwaani Baɲa-Wɛ mu pɛ ba di ywæni ba duna bam cɔgum ɲwaani. ²⁸ Ba na yi Zeruzalem tun, mu ba yɔɔri Baɲa-Wɛ digə kam ba zu ka wɔw, yɪ ba daa ta magɪ ba kwaanɔ, di kweera zula dwi dwi, yɪ ba wu nabwaanɔ.

²⁹ Tɪnɪ dɪlu na gilimi da tun nɔɔna na ni Baɲa-Wɛ na jaɲɪ te o wanɪ Yisrayelɪ tiinə duna Dl pa-ba tun, mu fɔunɪ tiini di ja-ba Wɛ dam dɪm ɲwaani. ³⁰ Kuntu di ma pa yazurə wu Zuzafatɪ paari laɲa kam wɔnɪ. Beɲwaani, o Tu Wɛ dɪm deen cigɪ-ba ba duna maama juɲa nɪ pa ba daa ba yaari-ba.

Zuzafatɪ paari na kweeli te tun

³¹ Zuzafatɪ deen jigɪ bɪna fiintɔ-yanu mu yɪ o puli sɪ o di Zuda tw paari. O ma jəni Zeruzalem nɪ o di paari dɪm o kɪ bɪna fiinle-yanu. O nu deen yɪ Sili bukɔ Azuba mu. ³² Zuzafatɪ deen yɔɔri o kwe o ko Asa titɔɲ-naga kam mu, o wu ywəri ka wɔnɪ maɲa

di maɲa, pa o tutuɲa su Baɲa-We yi. ³³O deen nan wu wani o cɔgi wara-je kaanum bimbina yam. Nɔɔna ya ta wu ki ba wubuɲa ni si ba taa zuli ba nabaara We dum.

³⁴Zuzafati deen na di paari yi o ki wænu tulu maama tun, ku zigɔ o paari dum pulim ni si ku yi di na kweeli maɲa kalu tun, ba pupuni-ti ba tiɲi *Hanani bu Zehu mumɲa* tɔnɔ kum wuni, yi ti ta wu *Yisrayeli tuw* pwa tɔnɔ kum wuni.

³⁵Zuzafati ta na yi Zuda pe tun, mu o ki ni-mɔrɔ di Yisrayeli pe Ahazia. Ahazia nan tiini o tɔɲi wo-balɔrɔ tutuɲi mu. ³⁶Zuzafati ma ki ni did-o pa ba ki nabwæru si ba taa ma ba pipiæ. Ba deen zigɔ Ezion-Eberi ni mu ba ki-ti. ³⁷Eliezerti na yi Dodawawu bu yi o nuɲi Maresa tuw ni tun ma ɲɔɔni yiyiu-ɲwe o vani Zuzafati o wi: «Nmu na ve n ki ni-mɔrɔ di Ahazia tun ɲwaani, Baɲa-We lagɔ Dl ja nabwæru tulu n na ki tun mu Dl cɔgi Dl yagi.» Nabwæru tum ma suni ti ciɔvgɔ yi ti daa wu wani ti tɔgi nuɲu kum baɲa ti ki pipiu.

¹Zuzafati ma ti yi o vu o kwæ te. Ba ma kwe-o ba ki o kwæ bam yibeeli wuni Davidi tuw Zeruzalem ni. O tuɲu dum kwaga ni o bu Yoram ma læri o yuu ni o ji pe. ²Zuzafati deen ta jigɔ biæ badonnæ. Ba yura maa yi Azaria, di Yehiyeli, di Zakari,

di Azariawu, di Misæli, di Sefatia. Bantu maama yi Yoram nyaana mu. ³Ba ko deen kwe sæbu-pɔɲo di sæbu-siɲa zula yalu na jigɔ kuri tun mu o pa ba maama. O ta ma pa-ba tuni dɔlu na wu Zuda ni yi di lɔ di pi tun. Ku nan na yi paari dum, o kwe-di o pa Yoram mu, o na yi o bu-kwian tun ɲwaani.

Zuda tuw pe Yoram taani

21 Yoram na tu o ba o jɔɲi o ko paari dum o ba o ti, yi o paari dum na dam tun, mu o gu o nyaana bam maama, ku wæli di Yisrayeli tuw dideera badaara. ⁵O deen jigɔ buna fiinto-yale mu yi o laan ji pe. O ma jæni Zeruzalem ni o di paari dum o ki buna nana. ⁶Yoram deen kwe Yisrayeli pwa bam tutuɲ-naga mu, ni Pe Akabi di o dwi dum na ki te tun, Beɲwaani o di Akabi buko mu. Kuntu tun, o deen tɔɲi lwarum o cɔgi Baɲa-We yigæ. ⁷Baɲa-We nan wu se si o cɔgi Pe Davidi dwi dum, beɲwaani Dl maɲi Dl goni ni did-o ni: o digæ kam wó taa te paari dum taan wuu.

⁸Yoram paari dim maɲa ni mu Edom dwi dum vin si ba taa wu Zuda pe wum dam kuri ni. Ba ma læri ba tiɲi ba tuti pe. ⁹Yoram ma ja o jar-kæra, di ba dideera bam, di ba tærikooru tum maama o vu

sɪ o kɪ najara dɪ Edɔm tiinə. Edɔm tiinə bam ma ba ba gilimi o dɪ o nɔɔna bam ba kɪ tutari nɪ. Titu nɪ mu Yoram dɪ o jar-kərə bam wanti ba lu ba juɔa nɪ ba joori sɔɔɔ. ¹⁰Dɪ zum maama Edɔm tiinə ta vɪn mu sɪ ba taa wu Zuda tiinə dam kuri nɪ. Libina tɔv tiinə dɪ dɛɛn kɪ kuntu doɔɔ mu. Ku yɪ Yoram na mɛ o kwaga o ya Baɔa-Wɛ dɪn na yɪ o nabaara Wɛ tɪn ɲwaani mu ku dɛɛn kɪ kuntu. ¹¹O dɛɛn ta lɔɔɔ wara-je kaanum bimbina Zuda zwænu tum yuu nɪ mu. Kuntu ma pa Zeruzalem dɪ Zuda tiinə bam tusi mu dɪ ba na dɛ ba zuli jwənə ba daari Baɔa-Wɛ tɪn.

¹²Dɛ dɪdɔa mu Yoram jɔɔɔ tɔnɔ Wɛ nijɔɔnu Eli juɔa nɪ yɪ ku pupuni ku wɪ:

«Baɔa-Wɛ dɪn na yɪ n ko Davidi Wɛ tɪn mu taga Dɪ wɪ: Nmu wu sɛ sɪ n kwe n ko Zuzafati titɔɔ-naga kam, naa n ko-nakwɪ Asa titɔɔ-naga kam dɪ. ¹³Nmu nan na kɪ te tɪn, n kwe Yisrayɛɪ pwa titɔɔ-naga kam mu n tɔga. N ma n da ku ɲwaani n pa Zuda tiinə dɪ Zeruzalem tiinə bam yagɪ Baɔa-Wɛ, ba daa ba zuli-Dɪ, nɪnɛni Akabi dɪ o kwaga kam dɪ na kɪ te tɪn. Ku wɛli da, n ta yɔɔɔ n gu n nyaana balɔ na yɪ n titɪ ko

biə tɪn. Bantu nan ya gari-m.

¹⁴Baɔa-Wɛ dɪ laan nan yɔɔɔ Dɪ ti Dɪ yigə mu sɪ Dɪ dɔli n nɔɔna bam ja-guli-zani, ku wɛli dɪ n biə, dɪ n kaana, dɪ n n na jigɪ kulɔ maama tɪn. ¹⁵Nmu titɪ nan lagɪ n na yawɪ-cɛɔ mu pa ku tiini ku ja n wuɔ lɔɔɔ tum taan, yɪ ti laan pi ti nɔɔɔ ti tɔ tɔga nɪ.»

¹⁶Ku kwaga seeni mu Baɔa-Wɛ ciɔɔ Filisi tiinə bam, dɪ Arabi tiinə balɔ dɛɛn na zuɔɔɔ ba twe dɪ Kusi tiinə bam tɪn, Dɪ pa ba ja dɪ Yoram.

¹⁷Ba ma vu ba zaɔɔ najara dɪ Zuda laɔa kam ba di-ka. Ba ma zu pɛ sɔɔɔ kum ba pɛ zɪla yalɔ maama na wura tɪn ba ja ba viiri. Ba ta ma kalɪ Yoram kaana, dɪ o biə bam ba ja ba wɛli da ba kɛ. Ahazɪa yurani mu ba dɛɛn yag-o da. Wuntu mu yɪ balaja Yoram bəkəri sum maama wuni.

¹⁸Wænu tuntu maama kwaga nɪ, Baɔa-Wɛ ma pa yawɪ-cɛɔ ja Yoram o wuɔ lɔɔɔ tum nɪ, yɪ ku soonim tɔrə. ¹⁹Buna yale na kɛ tɪn mu o wuɔ lɔɔɔ tum tagɪ ti nɔɔɔ, pa o na zunni zanzan yɪ o ti. O nɔɔna bam dɛɛn maa wu tarɔɔ min-vu-zɔɔɔ sɪ ba ma zuli o yɪɪ, nɪ ba na yɛni ba kɪ te o nabaara bam tɔvni baɔa nɪ tɪn.

²⁰Yoram dɛɛn jigɪ buna fiintɔ-yale mu yɪ o ji pɛ. O ma jɛni Zeruzalem

ni o di paari o ki bina nana. O tuvni dum wu daani nɔɔn-nɔɔn. Ba ma kwe-o ba ki Davidi tuw Zeruzalem ni, si ku dai pwa yibeelə yam wuni mu ba ki-o.

Zuda tuw pɛ Ahazia taani

22 Zeruzalem tuw tiinə bam ma pa Yoram bu Ahazia ji pɛ o ləri o ko yuu ni, Arabi tiinə vɔnvurna bam na wuuri ba gu Yoram bəkər-kwɔn sum ba daari Ahazia yirani tun ɣwaani. Kuntu tun, Ahazia na yi Yoram bu-balaɣa kam tun ma puli si o di Zuda tuw paari. ²O deen jigi bina fiinle-yale mu yi o laan ji pɛ. O ma jeni Zeruzalem ni o di paari dum o ki bini didwi. O nu deen mu yi Atalia wulu na yi Yisrayeli tuw pɛ Omiri naa tun.

³Ahazia deen kwe pɛ Akabi di o dwi dum tutuɣ-naga kam mu, o nu na sug-o o di kəm-balwaaru wuni tun ɣwaani. ⁴O tiini o tutuɣ lwarum o ma o cɔgi Baɣa-We yigə, ni Akabi dwi dum na ki te tun. Beɣwaani, o ko tuvni kwaga ni, bantu mu yəni ba bri-o pa o tusə. ⁵O ma se ba kwia yam pa o da di Yisrayeli tuw pɛ Akabi bu Zoram o

vu Ramɔti-Gileadi si ba zaɣi najara di Siiri tuw pɛ Azayeli. Siiri tiinə bam ma ki Zoram zɔnni najara yam wuni. ⁶Kuntu ɣwaani o joori o vu Zizreyeli tuw si ba sooni o fufwələ yam ba pa-o. O na wu Zizreyeli ni tun, Zuda tuw pɛ Ahazia ma vu o te si o war-o di o zɔnni dum.

⁷Ahazia na ve si o daani Zoram yawu kum tun, We deen tɔgi o kəm dum kuntu baɣa ni mu si Dɔ pa o paari dum ti. O ta na wu Zoram tee ni tun mu ba tɔgi daani ba vu si ba na Nimisi bu Zehu. Baɣa-We nan ya maɣi Dɔ kuri Zehu mu si o pa Akabi dwi dum yiri saari. ⁸Zehu na yɔɔri o wura o cɔgi Akabi dwi dum kuntu tun, mu o ne Zuda tuw nakwa badaara, di Ahazia zumbaara bam biə badonnə. Ahazia na ve si o daani Zoram yawu kum tun, bantu ya tɔgi o kwaga mu. Zehu ma gu ba maama. ⁹Kuntu kwaga ni, mu o tutuɣ o nɔɔna si ba beeri Ahazia je. Ba ma na ni o ve o səgi o tuti Samari ni mu. Ba ma zi-o ba ja ba vu Zehu te yi o di gu-o.

Ba ma da o ko-nakwi Zuzafati yiri ɣwaani ba kwe Ahazia ba ki. Beɣwaani, ba deen tagi ba tuti ni mu ba wi: «Zuzafati deen zuli Baɣa-We di o bicari maama, yi Ahazia di yi o

naa mu.» Nɔɔn-nɔɔnu deen daa maa wu daari Ahazia dwi dum wuni si ku tu wani o di Zuda paari dum.

Atalia di Zoasi taani

¹⁰Pe Ahazia nu Atalia na maani ni o bu wum tɔga tun, o ma zaɣi si o pa ba gu Zuda pa-digə kam nɔn-biə maama. ¹¹Ba na tu si ba gu pe wum biə bam tun, Pe Yoram buko Yehoseba ma ɲɔ Ahazia bu-sisɲa kam yiri na yi Zoasi tun o səgi. O ma kwe bu wum di kaani wulɔ na jɔg-o o kɔna tun o vu o səgi o pwəgə je ni si Atalia yi na-o. Yehoseba deen yi Ahazia nako yi o kwəri o yi We kaanum tu Yehoyada kaani. Ku ma pa o səgi Zoasi pa Atalia wu ne cwəɲə si o gu-o. ¹²Zoasi deen maɣi ba tee ni buna yardu mu, yi ba səg-o We wara-je sum digə kadoɲ wuni. Maɲa kam kuntu ni Atalia ma nii Zuda tu paari dum baɲa ni. ¹Buna yarpe na ke tun mu We kaanum tu Yehoyada deen jaani baari si o ki kəm. O ma ki ni-mɔɔ di didɛera balu na te jar-kərə bi bi tun badonnə. Bantu maa yi Zeroham bu Azaria, di Yohanan bu Ismayeli, di Obedi bu Azaria, di Adaya bu Maaseya, di Zikiri bu Elisafati. ²Didɛera bam kuntu ma tɔli Zuda tuni dum maama wuni ba la Levi tiinə bam, di Yisrayeli

sɔ-yuni yigə tiinə bam ba ki daani. Ba maama laan ma vu Zeruzalem ³ba zu We-digə kam wuni. Ba ma jeeri Zoasi yigə ni, yi ba daari ba goni ni did-o. Yehoyada ma ta di ba maama o wu:

23 «Pe wum bu Zoasi mu tintu o zigi á yigə ni. O nan maɣi si o jəni o di o ko Davidi paari dum, ni Baɲa-We na maɣi Di goni ni si ku taa yi te Davidi dwi dum seeni tun mu. ⁴Abam na maɣi si á ki te tun mu tintu: Abam balu na yi We kaanum tiinə di Levi dwi tiinə yi á pɔɔri kuni bito tun, á kɔgɔ kulu na tui titɔɲa siun de ni tun cicoro wó taa yiri We-digə kam niə yam. ⁵Abam cicoro di wó taa nii pe sɔɲɔ kum, si cicoro kudonɲ kum di taa nii Bri-Bərə ni dum. Abam balu na daari tun laan wó taa zigi á yiri Baɲa-We digə kam kunkwallu tum. ⁶Nɔɔn-nɔɔnu dai si o zu We-digə kam, ku na dai kaanum tiinə di Levi tiinə balu na jigi titɔɲa si ba tɔɲi ka wuni tun yirani. Bantu jigi cwəɲə si ba zu, beɲwaani ba kwe ba titi We ɲwaani mu. Balu maama na daari tun maɣi si ba taa nii titɔɲi dilu Baɲa-We na pe-ba si ba taa ki tun baɲa ni mu. ⁷Levi tiinə bam maɣi si ba fɔgi ba zigi ba gilimi pe wum mu ba ki titari ni, yi ba ze ba jara zila. Nɔɔnu wulɔ na zu digə kam, si á yɔɔri á gu ku tu. Pe wum nan na

wó vu mɛ maama tɪn, sɪ abam dɪ taá wu o tee nɪ.»

⁸Levi tiinə bam, dɪ Zuda tiinə bam maama ma sunt ba tɔɔɪ ni dɪlɔ maama Wɛ kaanum tu Yehoyada na taga tɪn. Ba dɪdɔa dɪdɔa ma ja ba nɔɔna ba ba Yehoyada te, nɪ ku na yɪ balɔ na tui titɔɲa siun dɛ nɪ tɪn, dɪ balɔ na ti ba titɔɲa siun dɛ nɪ tɪn dɪ. Bɛɲwaanɪ, Yehoyada wu pɛ ba pɔɔrɪm maama cwɔɲə sɪ ba yaɣɪ ba titɔɲa. ⁹Yehoyada ma kwe ciwə dɪ jara-kəm cɪ-kwen sɪlɔ dɛɛn na yɪ Davidi nyum yɪ tɪ tigi Wɛ Wɛ-digə kam nɪ tɪn o pa jar-kərə dɪdɛɛra bam. ¹⁰O ma pa nɔɔna bam maama vu ba zɪɣɪ ba gilimi pɛ wum ba kɪ titarɪ nɪ, yɪ ba ze ba jara zɪla. Ba dɛɛn tigisi ba titɪ Wɛ-digə kam je maama nɪ, jagwiə seeni dɪ jazɪm seeni, ku zɪɣɪ kaanum bimbim dɪm tikəri nɪ dɪ digə kam titɪ yigə nɪ. ¹¹Yehoyada dɪ o biə bam dɛɛn ma ja pɛ wum bu Zoasɪ ba ja ba nuɲi. Ba ma kwe paarɪ yipugə kam ba pu o yuu nɪ, yɪ ba daarɪ ba kwe paarɪ tiɲim cɪbarɪ tɔnɔ kum ba kɪ o jɲa nɪ. Ba ma lo nugə o yuu nɪ ba ma ba tiɲ-o paarɪ. Nɔɔna bam ma tɔɔlɪ ba wɪ: «Wɛ wó pa pɛ wum mumwɛ-dɛɛrt!»

¹²Atalia na ni nɔɔna bam na kɪ sɔɔ yɪ ba tee pɛ wum tɪn, o ma kɪ lɪla o nuɲi o vu Baɲa-Wɛ digə kam o daarɪ o na nɔn-kɔɔ kum.

¹³O ma na pɛ wum na zɪɣɪ ywe dɪlɔ na wu Wɛ-digə kam ni nɪ tɪn tɔɲə nɪ, nɪ ba na yəni ba kɪ te ba tiɲi pɛ tɪn. Dɪdɛɛra bam dɪ balɔ na wui nabwaanɔ tɪn maa zɪɣɪ pɛ wum tikəri nɪ. Tɔw kum nɔn-biə bam maama maa caka dɪ wɔpolo yɪ ba badonnə wui nabwaanɔ. Lən-leenə bam dɪ maa zɪɣɪ da dɪ ba kweɛra zɪla ba mɔɔnɪ le ba zuli pɛ wum. Atalia na nɛ kuntu tɪn, o ma ja o gwaarɔ tum o varɪ o kaarɪ yɪ o wɪ: «Bɪbarɪ-nyuna mu zarɪ a baɲa nɪ!»

¹⁴Yehoyada ma ta dɪ jar-kərə dɪdɛɛra bam o wɪ: «Ja-na Atalia á nuɲi Wɛ-digə kam wunɪ á kɪ-o pamajna bam gɪna titarɪ nɪ. Nɔɔnɔ na kwaanɪ sɪ o zən-o, sɪ á kwe su-lɔɲə á gu ku tu.» Bɛɲwaanɪ, Yehoyada ya marɪ o ta nɪ ba yɪ gu Atalia Baɲa-Wɛ digə kam wunɪ. ¹⁵Ba ma zi Atalia ba ja ba nuɲi ba vu pɛ sɔɲə kum. Ba ma pa o tɔɔɪ manchɔɲə ni mɛ sise na tɔɔɪ da sɪ zuurɪ naboo kum tɪn, yɪ ba daarɪ ba gu-o je sum kuntu nɪ.

¹⁶Wɛ kaanum tu Yehoyada ma pa o dɪ pɛ wum dɪ nɔɔna bam maama goni ni dɪ Baɲa-Wɛ nɪ: baá taa yɪ Baɲa-Wɛ titɪ nɔɔna. ¹⁷Nɔɔna bam maama dɛɛn ma vu ba zu Baalɪ jwəm digə kam ba yigi ka maama ba dɪ tɪga nɪ, ba daarɪ ba ciwɔɣɪ kaanum bimbina yam dɪ jwəm kamwarɔ tum maama. Ku ta

na yɪ Baalı kaanum tu Matan, ba jaan-o bimbina yam tikəri nɪ mu ba gu.

¹⁸Yehoyada ta ma kuri balu na yɪ kaanum tiinə dɪ Levi dwi tiinə tun sɪ ba taa nii Baŋa-Wɛ digə kam titɔŋa yam baŋa nɪ, nɪ Pɛ Davidi deen na pɔɔri ba titɔŋa yam te tun. Bantu maŋɪ sɪ ba taa zwe vara ba kɪ kaanum ba pa Baŋa-Wɛ, ba daari ba taa leeni le dɪ wɔpolo, nɪ Moyisi niə yam dɪ Davidi kwia yam deen na yɪ te tun. ¹⁹O ta ma kwe nɔɔna o zɪɣɪ Baŋa-Wɛ digə kam manco-puna yam nɪ, sɪ ba taa cu sɪ nɔɔna balu maama na wu kwe ba titɪ dɪ cullu tum tun yɪ zu ka wɔnɪ.

²⁰O laan ma tɔɣɪ dɪ jar-kərə dideera bam, dɪ nakwa bam, dɪ yigə tiinə bam, ku ta wəli dɪ tuw kum nɔn-biə bam maama, sɪ ba vu ba ja pɛ Zoasi ba ja ba nuŋi Baŋa-Wɛ digə kam wɔnɪ. Ba ma ja-o ba vu ba tɔɣɪ ka ni dɪlu na wu baŋa seeni tun ba vu ba zu pɛ sɔŋɔ kum. Ba ma ja Zoasi ba pa o jəni paari jangɔŋɔ kum baŋa nɪ. ²¹Nɔn-biə bam maama maa caka dɪ wɔpolo. Ku kwaga nɪ tuw kum maama ma maŋɪ da yirr, ba na gu Atalia tun ŋwaani.

Zoasi na kwe Wɛ-digə kam te tun

2 Pwa 12:1-16

24 Zoasi deen jɪɣɪ bɪna yarpe mu yɪ o dɪ Zuda tuw paari dum. O ma jəni Zeruzalem nɪ o dɪ paari bɪna fiinna. O nu yɪrɪ mu Sibiya, o na nuŋi Beer-Seba tun. ²Wɛ kaanum tu Yehoyada ta na wu o ŋwɪa wɔnɪ maŋa kalu tun, Zoasi titɔŋa su Baŋa-Wɛ yɪ mu. ³Yehoyada ma kuri kaana bale o pa Zoasi sɪ o dɪ o ma o kɪ o kaana. Ba dɪ ma lu biə dɪd-o, bəkəri dɪ bisankam.

⁴Ku na wura ku wura tun, Zoasi wɔbɔŋa ma ja sɪ o fɔɣɪ o kwe Baŋa-Wɛ digə kam. ⁵O ma la kaanum tiinə bam, dɪ Levi tiinə bam o kɪ daani yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Ve-na á tuɪ Zuda tuɪ dum maama wɔnɪ á jɔŋi bɪnɪ dum wɔnɪ lampoo kum nɔɔna bam maama tee nɪ, sɪ dɪ ma dɪ fɔɣɪ dɪ kwe Wɛ-digə kam. Nan yɪ daani-na dɪ titɔŋɪ dum.» Levi tiinə bam nan wu kɪ ba yigə titɔŋɪ dum wɔnɪ.

⁶Pɛ wum ma da ku ŋwaani o tɔŋɪ o bəŋi kaanum nakwɪ tu Yehoyada yɪ o bwe-o o wɪ: «Bɛŋwaani mu nmu wu nii ku baŋa nɪ sɪ Levi

tiinə bam kaagi ba vu Zeruzalem di Zuda tuni dum maama wuni ba jɔŋi lampoo kulu na yi We ni-gonim vwe dum ɲwaani tun? Baŋa-We tintuɲɲu Moyisi deen tiɲi ni dum kuntu mu o pa Yisrayeli ko-fɔrɔ kum yi ba di sɛ.»

⁷Nɔn-balɔrɔ Atalia biə bam nan ya ɲɔgi ba zu We-digə kam wuni mu ba cɔgi-ka. Ba ta bri ba vri wænu tulu na yi lanyirani fasi Baŋa-We ɲwaani tun mu ba ja ba nuɲi ba ma ba zuli Baali jwənə yam.

⁸Pɛ wum ma pa ni yi ba kwe de ba magi daka ba daari ba zigɔ-ka pooni yigə ni, si ku marɔ di Baŋa-We digə kam manco-puna yam. ⁹Ba ma tuɲi kwərə Zeruzalem di Zuda tuni dum maama wuni si nɔɔna bam ja lampoo ba ba pa Baŋa-We, ni We tintuɲɲu Moyisi deen na pɛ Yisrayeli tiinə bam ki te kagva yuu ni tun. ¹⁰Dideera bam di nɔɔna bam maama ma ja ba səbiə ba ba Zeruzalem di wupolo. Ba ma kwe ba pɛera yam ba di daka kam wuni pa ka ba ka su. ¹¹De maama wuni, Levi tiinə bam na kwe daka kam ba ja ba vu pɛ wum dideera bam te, yi ba na nɛ ni səbiə bam daga, pɛ wum tɔn-pupɔnnu wum, di kaanum nakwi tu zənnu wum yəni ba lo ka wuu səbu kum mu ba tiɲi, yi ba joori ba ja daka kam

ba vu ba zigɔ ka ya na zigɔ mɛ tun. Ba yɔrɔ ba ki kuntu mu de maama pa ba ba ba la səbu zanzan. ¹²Pɛ wum di Yehoyada ma kwe səbu kum ba ki nɔɔna balu na wó taa nii Baŋa-We digə kam tituɲa baŋa ni tun juɲa ni. Bantu di ma beeri lwara, di gwaru, yi ba ɲwi-ba si ba taa tuɲa ba kwe Baŋa-We digə kam. Ba deen ta beeri balu na ye luuru di canna tituɲa tun mu si ba di taa kwe wænu.

¹³Tintuɲna bam maa yi yawali-nyuna, pa tituɲa yam yɔrɔ ya ve yigə. Ba ma fɔgi ba kwe We-digə kam ba ti pa ka tɔgi cwəŋə yi ka tiini ka dana. ¹⁴Ba na tuɲi ba ti kuntu tun, ba ma ja səbu kulu ta na daari tun ba vu ba pa Pɛ Zoasi di Yehoyada. Ba di ma kwe-ku ba pa nɔɔna si ba ma ba ki səbu-sɔɲa di səbu-pɔŋo zwɔ di zila yadonnə Baŋa-We digə tituɲa yam di zweem pɛera kaanum dum ɲwaani. Marɔ kalu Yehoyada ta na wu o ɲwia wuni tun mu nɔɔna deen yəni ba kwe zweem pɛera ba ki kaanum ba pa Baŋa-We Di digə kam ni.

¹⁵Yehoyada deen nan ya tiini o kwɛn mu si ku marɔ di bina bi di fiinto yi o laan ti. ¹⁶Ba ma ja-o ba vu ba ki Davidi tuw Zeruzalem ni mɛ ba na yəni ba ki pwa tun. Ba ki

kuntu o na tunɔ wo-laaru Yisrayeli tu kum ni o pa We, di We-digə kam tun ɲwaani mu.

Ba zuli wa-lɔɔra, yi ku ba di tuuni

¹⁷Ku daari, Yehoyada tuuni kwaga ni, mu Zuda nakwan bam zaɲi ba ba, ba kuni doonə pɛ Zoasi yigə ni. Pɛ dɛɛn maa cəgi ba taani dum. ¹⁸Kuntu baɲa ni mu Zuda tiinə bam swe We-digə kam swiə. Ba ma da ba zuli Asera nyunyugu dɛ, di jwənə yadonnə, ba daari ba yaɣi ba nabaara We dɛm zulə. Ba na sagi cwəɲə di ba lwarum kikiə yam kuntu tun, Baɲa-We banɩ ma zaɲi di Zuda tiinə bam, di Zeruzalem tiinə bam. ¹⁹Di ku di, Baɲa-We ta tunɔ Dɩ nijonɲə mu si ba kaani nɔɔna bam si ba pipiri ba joori Dɩ te. Nɔɔna bam ma vin si ba cəgi nijonɲə bam taani dum.

²⁰Baɲa-We Joro dɛɛn ma cu kaanum tu Yehoyada bu Zakari baɲa ni. O ma zigɩ nɔɔna bam yigə ni o ta o wi: «We na tagɩ te tun mu tuntv: Bɛɲwaani mu abam yəni á vin Baɲa-We niə yam? Abam yɔɔri á beeri cam mu á pa á tuti. Abam na nuɲi Baɲa-We kwaga ni tun ɲwaani, Dɩ di duli abam mu Dɩ yaɣi.»

²¹Nɔɔna bam ma ki bana si ba gu Zakari. Pɛ Zoasi ma pa ni pa ba dul-o di kandwa ba gu Baɲa-We

digə kam kunkɔlɔ kum wuni. ²²Pɛ wum swe Yehoyada ya na ki-o lanyirani te tun mu pa o gu o bu Zakari. Zakari na wura o tu tun, mu o taga o wi: «Baɲa-We wú nii Dɩ na kulɔ á na jigɩ á ki tun si Dɩ mɔ jum Dɩ pa-ni.»

²³Bini dɛm kuntu maa na yɔɔri di wura di ti tun, mu Siiri tiinə jar-kərə tu ba kwaari jara di Zoasi. Jara yam ma yi Zeruzalem di Zuda tuni dɛm maama. Siiri jar-kərə bam ma yɔɔri ba gu Zuda yigə tiinə bam maama, yi ba daari ba pɛ ba jujiguru tun maama ba ja ba joori Damasi si ba ki-ti ba pɛ wum juɲa ni.

²⁴Siiri jar-kərə bam dɛɛn sunɩ ba yi funfun yirani mu. Di ku di, Baɲa-We yaɣi cwəɲə mu pa ba wani Zoasi jar-kərə kɔ-fɔɔ kum ba di. Zuda tiinə bam dɛɛn na lɔɣi Baɲa-We dɛm na yi ba nabaara We kwaga ni tun ɲwaani mu Dɩ waari Zoasi.

²⁵Najara yam na ki ya ti yi Siiri jar-kərə bam maa viiri tun, di Zoasi tiini o na zunni mu. O tuti didɛɛra ma bwe daani si ba gu-o, o na gu kaanum tu Yehoyada bu Zakari tun ɲwaani. Ba ma li-o ba gu yi o tigi o pwəgə je ni. Zoasi na tigi tun, ba ma ki-o Zeruzalem ni, yi ku dai yibeelə yalɔ ba na yəni ba ki pwa ya wuni tun ni.

²⁶Ku dɛɛn yi Zabadi wulu nu na yi Amɔn tiinə buko Simeyati tun, di

Yehozabadɪ wulv nu na yɪ Moabi tiinɛ bukɔ Simiriti tun mu kɪ bana ba vu ba gu Zoast. ²⁷Kv nan na yɪ Zoast biɛ bam yɪra taani, dɪ Wɛ nijonɔnɛ bam na ɲɔɔni wænu tɪlv kv vu o titɪ seeni tun, dɪ o na fɔgi o kwe Wɛ-digɛ kam te tun mumaja, tɪ maama pupuni tɪ tigi *Pwa Cibari* tɔnɔ kum wuni. Zoast bu Amasia ma lɛri o yuu ni o ji pɛ.

Zuda tɪv pɛ Amasia taani

25 Amasia dɛɛn jigi bɪna fiinle-yanu mu yɪ ba tiɲ-o paari. O ma jɛni Zeruzalem ni o di paari dum o kɪ bɪna fiinle-nɔgv. O nu yɪri mu Yewoyadan yɪ o nɔɲi Zeruzalem. ²O tutɔɲa dɛɛn su Baɲa-Wɛ yɪ lanyɪrani, sɪ kv nan dai dɪ o wulv maama mu o tɔɲɪ. ³O na yɔɔri o jɛni paari dum baɲa ni tun, o ma gu nɔɔna balv dɛɛn na jaani o ko ba gu tun. ⁴O nan wu pɛ ba gu nɔn-gura bam kuntu biɛ bam. O dɛɛn sɛ ni dilv Baɲa-Wɛ na pɛ Moyisi tun. Ni dum kuntu bri nu: «Kwɛ ba maɲɪ sɪ ba tɪ ba biɛ kikiɛ ɲwaani. Biɛ dɪ nan ba maɲɪ sɪ ba tɪ ba kwɛ kikiɛ ɲwaani. Nɔɔnu na maɲɪ sɪ o tɪ, kvɔ taa yɪ o titɪ yuu lwarum ɲwaani mu.»

⁵Amasia dɛɛn ma la Zuda dwi tiinɛ dɪ Benzamen dwi tiinɛ bam.

O ma pɔɔri-ba pa ba yɪ jar-kɛrɛ kɔgɔ dɪ kɔgɔ sɪ kv tɔgi ba sɔ-yuni tum na yɪ te tun. O ma pɔɔri-ba nɔɔna murv murv, dɪ nɔɔna bi bi mu, yɪ o daari o kuri didɛɛra sɪ ba taa nii kɔgɔ maama baɲa ni. O ma jeeli balv na yɪ bɪna fiinle ba daɲɪ yɪ ba ye najara kɛm tun ni. Ba dɛɛn yɪ baara murrv biɛ-yatɔ (300,000) mu, ba na maɲɪ sɪ ba zeeri cicwɛ, dɪ jara-kɛm ci-kwen tun. ⁶Amasia ta ma kwe sɛbu-pɔɲo kilo murrv titɔ dɪ biɛ-yana (3,400) o ɲwi jar-kɛrɛ murrv bi (100,000) na nɔɲi Yisrayelɪ laɲa kam tun sɪ ba ba ba wɛli o titɪ jar-kɛrɛ bam wuni.

⁷Wɛ nijonnu kadoɲ nan yɔɔri o ba o te o ta did-o o wi: «Pɛ, yɪ pa Yisrayelɪ tiinɛ jar-kɛrɛ bam kuntu tɔgi dɪ nmv nɔɔna bam ba vu ba kɪ najara yam. Bɛɲwaani, Baɲa-Wɛ dɔli Yisrayelɪ tiinɛ bam Dɪ yagi mu. Dɪ yɔɔri Dɪ vin Efrayim dwi tiinɛ bam maama mu. ⁸Nmv na maɲɪ n vɔ pu-dɪa te maama n vu n kɪ najara yam, nan lwarɪ ni Wɛ wɔ pa n dɔna bam cwɛɲɛ sɪ ba wani-m. Duntu mu jigi dam sɪ Dɪ pa nɔɔna di yigɛ najara wuni, yɪ Dɪ ta wai Dɪ pa ba tɪv dɪ.»

⁹Amasia ma bwe Wɛ nijonnu wum o wi: «Sɪ kv na yɪ sɛbu-pɔɲo tum a na ɲwi Yisrayelɪ jar-kɛrɛ bam ɲwaani tun, a nan wɔ kɪ tɛ mu?»

¹⁴Amasia na wani Edom tiinē
bam yi o maa joori Zeruzalem tun,
o jaani ba jwənə mu o wəli da o ba.
O deen ma cwi-ti o zigi yi o tiiri
ya yigə ni, o daari o ki kaanum o
pa-ya. ¹⁵Baṇa-We bani ma tiini du

¹⁷De didwa mu Zuda tu pe Amasia bani di o nɔɔna bam yi o daarti o tuɲi o tuntɔɲna si ba vu ba gwarɪ Yisrayeli tu pe Zoasi na yi Yoahazi bu yi o ta yi Zehu naa tun. Amasia ma ta did-o wi: «Ba si di jeeri daani di ki jara.» ¹⁸Pe Zoasi ma joori o tuɲi kwɛrɛ o pa Zuda tu pe Amasia o wi: «Sabara kadoɲ mu zigi Liban ni ka tuɲi kwɛrɛ ka pa Sedri tiu Liban ni ka wi: «Kwe n buko wum n pa a bu si o di o ma o ki kaani.» Kuntu ne sum ni nu mu ga-varum zigi Liban ni ka nɔɔni sabara kam ka cɔgi. ¹⁹Nmu bri n titi n wi: n wani n di Edom tiinɛ bam mu pa n cu n vwana kuntu.

Nan ya maŋi n sɔŋɔ nɪ sɪ n joŋi zula. Bɛɛ mu yɪ n buŋi sɪ n vaari lɛɛv n yagi nmu titi yuu nɪ, di Zuda tiinɛ di yuu nɪ?»

²⁰ Amasia ma sɪn o zwa di taani dum kuntu. Bɛŋwaani, ku yɪ Wɛ wubɔŋa mu sɪ Dɪ tɔgi dɔani Dɪ waari Amasia di o na lɛɛnɔ o zuli Edom tiinɛ jwɛnɛ yam tun. ²¹ Ku kwaga nɪ Yisrayɛli tuw pɛ Zoasi ma la o jar-kɛrɛ o kɪ daani yɪ ba vu Zuda tuw Bɛti-Simesa ba zaŋi najara di Amasia. ²² Yisrayɛli jar-kɛrɛ bam ma wani ba di Amasia di o nɔɔna bam pa ba maama duri ba joori ba sam. ²³ Pɛ Zoasi ma zi Amasia Bɛti-Simesa nɪ. O ma ja-o o vu Zeruzalem. Dɔani mu o bwɛri tuw kum kɛbrɛ kalu na zigɪ Efrayim Ni dum nɪ sɪ ka vu ka yɪ Gugoro Ni dum tun. Ka laŋa kam dɛɛn yɪ kantɪ biɛ-yana mu. ²⁴ O ma vu o zu Wɛ-digɛ kam o vɪ ka sɛbu-sɔŋa di sɛbu-pɔŋo wænu maama, di ka lunni zila yalu Obɛd-Edomi dwi dum na yɪri tun. O ta ma pɛ jɪjɪgɪru tulu na tigi pɛ sɔŋɔ kum nɪ tun. O ma ja ti maama o joori Samari. O ta ma ja tuw kum nɔɔna o ja viiri sɪ ku fun Zuda tuw pɛ o se o ni.

²⁵ Yisrayɛli tuw pɛ Zoasi tuwɪnɪ dum kwaga seeni, Zuda tuw pɛ Amasia dɛɛn ta nɛ bina fugɛ-yanu mu yɪ o laan ti. ²⁶ Amasia dɛɛn na di paari

yɪ o kɪ wænu tulu maama tun, ku zigɪ o paari dum pulim nɪ sɪ ku yɪ di na kweeli maŋa kalu tun, ba pupunɪ-tɪ ba tiŋi Zuda di Yisrayɛli Pwa Kibari tɔnɔ kum wunɪ. ²⁷ Ku dɛɛn na zigɪ maŋa kalu Amasia na mɛ o kwaga o ya Baŋa-Wɛ tun, Zeruzalem didɛɛra badonnɛ kɪ ni daani mu sɪ ba gu-o. O ma duri o vu Lakisi. O duna bam ma tuŋi nɔɔna sɪ ba zɛg-o. Ba ma yɪ-o ba gu Lakisi nɪ. ²⁸ Ba ma kwe Amasia yɪra yam ba daŋi sisɛŋ-nɔɔnu baŋa nɪ ba ja ba joori Zeruzalem. Ba ma kwe-o ba kɪ o kwɛ bam yibeeli nɪ.

Zuda tuw pɛ Yoziasi taani

2 Pwa 15:1-7

26 Zuda tiinɛ bam maama ma kuri Oziasɪ sɪ o lɛri o ko Amasia yuu nɪ o jɪ pɛ, di o na jigɪ bina fugɛ-yardu tun di. ² Oziasɪ ko tuwɪnɪ kwaga nɪ, o dɛɛn ma joori o joŋi Eyilatɪ tuw kum o wɛli Zuda tuw dum wunɪ, yɪ o fɔgi o lɔ-ku.

³ Oziasɪ dɛɛn jigɪ bina fugɛ-yardu mu yɪ ba tiŋ-o paari. O ma jɛni Zeruzalem nɪ o di paari dum o kɪ bina fiinnu-yale. O nu wum yɪri mu Yekolia yɪ o nuŋi Zeruzalem. ⁴ O titɔŋa dɛɛn su Baŋa-Wɛ yɪ lanyiranɪ, nuneɛnɪ o ko Amasia na kɪ te tun. ⁵ Zakari dɛɛn mu yɛni o

brɪ-o We cwəŋə na yɪ te tɪn. Zakari ta na ŋwɪ tɪn, Oziasɪ yɔɔɪ o zuli Baŋa-We mu. O maa na zuli We kuntu tɪn, We dɪ pɛ o wænu kɪ lanyɪrɪnɪ mu tɪ pa-o.

⁶Oziasɪ ma vu o zaŋɪ najara dɪ Filisi tiinə bam. O ma vu o li Gati, dɪ Yabene, dɪ Asedodi tɪnɪ dɪm o yigi dɪ kabri sum o dɪ tɪga nɪ. O laan ma lɔ tɪnɪ pa dɪ bwələ dɪ Asedodi, dɪdaanɪ Filisi tiinə bam na zɔvɪ je sɪdaara nɪ tɪn. ⁷We ma zən-o pa o wanɪ Filisi tiinə, dɪ Meyunim tiinə, dɪ Arabi tiinə balɔ na zɔvɪ Guri-Baalt seeni tɪn maama. ⁸Amɔn tiinə bam dɪ maa jaanɪ pɛera ba tui ba paɪ Oziasɪ sɪ ba sɛ ba pa-o. O yɪɪ dɛɛn tiini dɪ zaŋɪ je maama nɪ sɪ kɔ vu kɔ yɪ Ezipi tɔw sisəm, o na tiini o jɪɪ dam tɪn ŋwaanɪ.

⁹Oziasɪ dɛɛn lɔɪ di-dɪdwaaru Zeruzalem tɔw kəbrə kam nɪ mu o zɪɪ pa tɔw kum dana. O kɪ kuntu Gugoro Ni dɪm tɛŋə nɪ, dɪ Bolo Ni dɪm tɛŋə nɪ, dɪdaanɪ mɛ seeni kəbrə kam na gugwəli tɪn nɪ. ¹⁰O ta ma pa ba lɔ di-dɪdwaaru ba zɪɪ kagɔa kam nɪ, yɪ ba daari ba kɔ vola zanzan, o na jɪɪ vara zanzan wa-zɔvɪ seeni bwəlu tɪm nɪ, dɪ tɪ-kampari je sum nɪ tɪn ŋwaanɪ. Pweeru laŋa kam nɪ, dɪ tɪ-ywəŋə

je sum nɪ o tɪntɔŋna maa varɪ tɪga kam ba pa-o yɪ ba jəri vinyə tweeru, o na soe varum dɪ kɔnɔ tɪtɔŋa tɪn ŋwaanɪ.

¹¹Oziasɪ dɛɛn ta jɪɪ jar-kərə balɔ na ye jara kəm laŋa lanyɪrɪnɪ tɪn. Ba maa yɪ siri sɪ ba nuŋi kɔɔ dɪ kɔɔ ba kɪ najara. Tɔn-pupunnu Yeyiyɛli dɪ o kwaga nɔnɔ Maaseya mu yəni ba tigisi-ba ba kɪ daanɪ nɪ ba na jeeli ba ni dɪm sɪ kɔ maŋɪ te tɪn. Pɛ sɔŋɔ dɪdɛɛru Hanania dɛɛn nii jar-kərə kɔɔ kum maama baŋa nɪ mu. ¹²Sɔ-yuni yigə tiinə balɔ na te jar-kərə bam kɔɔ dɪ kɔɔ tɪn dɛɛn yɪ nɔnɔ murrɔ tɔle dɪ biə-yardu (2,600) mu. ¹³Ba nan na jɪɪ nɔnɔ balɔ ba nii tɪn maama yɪ jar-kərə murrɔ biə-yatɔ dɪ yarpe dɪdaanɪ biə-yanu (307,500) mu. Bantu maama yɔɔɪ ba ye jara-kəm laŋa lanyɪrɪnɪ, pa ba wai ba cɔ pɛ wum sɪ o duna yɪ wan-o. ¹⁴Oziasɪ ma kwe jara-kəm cɪ-kwen, dɪ cicwə, dɪ yukwələ, dɪ jara-kəm gwaaru, dɪ tɛn, dɪ napana kandwa o pa-ba. ¹⁵O ma pa o tɪntɔŋna badonnə kɪ wænu tɔw na wai tɪ tai cɪna, yɪ tɪ dɔli kandwa-zana tɪ yaga ba duna baŋa nɪ tɪn. O ma zɪɪ wænu tɪm kuntu Zeruzalem kəbrə di-dɪdwaaru tɪm nɪ, dɪ kəbrə gugwəru tɪm nɪ. Oziasɪ yɪɪ dɪm

dɛɛn tiini dɩ zaɲɩ je maama nɩ, We na tiini Dɩ zɛn-o pa o na dam zanzan tun ɲwaanɩ.

¹⁶O nan na tu o na dam tun, mu o bɩɩ o titɩ kamunni. Kuntu nan mu yɔɔɩ ku pa o tu tɩga nɩ. De didua: o ma tusi o cɔɔɩ o Tu Baɲa-We yigɛ yɩ o zu We-digɛ kam wɔnɩ sɩ o zwe wænu tɩɔ lwɛm na ywæmmɛ tun ka bimbim dɩm baɲa nɩ. ¹⁷Baɲa-We kaanum tu Azaria ma tɔɔɩ dɩ kaanum tiinɛ funɔnɔ ba na jɩɔ pu-dia tun, pa ba zu o te.

¹⁸Ba ma yɔɔɩ ba ta did-o ba wɩ: «Pɛ Oziasɩ, ku dai ku cwɛɲɛ nɩ sɩ n zu yo n zwe wo-talooru n pa Baɲa-We. Ku yɩ Arɔn dwi dɩm mu Baɲa-We pɔɔɩ Dɩ zɩɔ sɩ ba taa yɩ kaanum tiinɛ ba zwe wo-talooru tum ba pa-Dɩ. Nuɲɩ da Dɩ digɛ kantɩ nɩ. Nmu sagɩ cwɛɲɛ mu, pa Yuutu Baɲa-We daa bá kɩ-m lanyiranɩ.»

¹⁹Oziasɩ nan ya ze min-cala zuɲa mu o ti o yigɛ sɩ o zwe wænu tɩɔ lwɛm na ywæmmɛ tun. O banɩ ma zaɲɩ. O ma zɩɔ Baɲa-We digɛ wo-talooru zweem bimbim dɩm yigɛ nɩ o baɔɩ kaanum tiinɛ bam. O na jɩɔ-ba o baɔɩ tun, mu nanyaanu yawu kum puli ku zaɲɩ o tri seeni.

²⁰Kaanum nakwɩ Azaria dɩ kaanum tiinɛ badaara bam ma maanɩ nɩ nanyaanu mu tu pɛ wɔm yɩra nɩ. Ba na nɛ kuntu tun, ba ma zɛl-o pa o nuɲɩ lɩla. O titɩ dɩ ma kɩ lɩla sɩ o

nuɲɩ da, Baɲa-We na pɛ lɛɛru yɩ-o tun ɲwaanɩ.

²¹Nanyaanu yawu kum dɛɛn wu yaɔɩ Oziasɩ yɩra maɲa dɩ maɲa. O dɛ dɩ yawu kum kuntu mu o vu o ti. O dɛɛn zuvɩ sɔɲɔ kulɩ na yɩ dɔ́a dɔ́a tun wɔnɩ mu, yawɩ-cɛɔ na wai ku loɲɩ nɔɔna tun na jɩɔ-o tun ɲwaanɩ. O maa ba jɩɔ cwɛɲɛ sɩ o zu Baɲa-We digɛ kam nɩ. O bu Zvatam ma lɛɩ o nii pɛ sɔɲɔ kum dɩ tuv kum nɔn-biɛ baɲa nɩ o pa-o.

²²Oziasɩ dɛɛn na dɩ paari yɩ o kɩ wænu tɩɔ maama tun, ku zɩɔ o paari dɩm pulim nɩ sɩ ku yɩ dɩ na kweeli maɲa kalɩ tun, mu We nijonnu Ezayi na yɩ Amɔti bu tun pupunɩ-tɩ o tiɲɩ. ²³Oziasɩ ma tɩ yɩ o vu o kwɛ te. Ba ma kwe-o ba kɩ pwɛlɛ kalɩ na yɩ pwa bam nyum tun wɔnɩ. Ba nan wu kɩ-o o kwɛ yibeeli wɔnɩ, Bɛɲwaanɩ, ba dɛɛn tagɩ mu ba wɩ: «Nanyaanu yawu kum mu jɩɔ-o.» O bu Zvatam ma lɛɩ o yuu nɩ o ji pɛ.

Zuda tuv pɛ Zvatam taanɩ

27 Zvatam dɛɛn jɩɔ bɩna fiinle-yanu mu yɩ ba tiɲ-o paari. O ma jɛni Zeruzalem nɩ o dɩ paari dɩm bɩna fugɛ-yardu. O nu wɔm dɛɛn mu yɩ Sadoki buko Yerusa. ²O tituɲa ma su Baɲa-We yɩ lanyiranɩ, nunɛɛnɩ o ko Oziasɩ

dɛɛn na kɪ tɛ tɪn. O nan wu zu Baŋa-Wɛ digə kam o cɔgi ka cullu tum nɪ o ko dɛɛn na kɪ tɛ tɪn. Kulɔ na wɛli da tɪn, nɔɔna bam maa kɪ titɔŋ-zɔɔna ba cɔgi Baŋa-Wɛ yigə. ³Zvatam ma fɔgi o lɔ Wɛ digə kam nɪ dilɔ na wu baŋa seeni tɪn, yɪ o ta tiini o kwe tɔv kum kəbrə kalɔ na bwələ dɪ Ofɛɛli piu kum tɪn. ⁴O dɛɛn ta lɔgi tɪni mu Zuda pweeru laŋa kam nɪ o zigɪ, yɪ o daari o lɔ dam je zanzan o yagi kagwi sum je nɪ.

⁵Zvatam dɛɛn ve o kɪ jara dɪ Amɔn tiinə pɛ dɪ o nɔɔna mu yɪ o di-ba. O dɛɛn ma kwe bɪna yatɔ o fin Amɔn tiinə bam pa bɪni maama wɔni ba maŋɪ sɪ ba taa jaani sɛbu-pɔŋo kilo murrɔ tɪtɔ dɪ biə-yana (3,400), dɪ bəniŋə ywəllu murrɔ fiintɔ (30,000), dɪ caara ywəllu murrɔ fiintɔ (30,000) ba tui ba pa-o.

⁶Zvatam dɛɛn tiini o na dam mu, o na sunɪ o yiə o tɔgi o Tu Baŋa-Wɛ wubɔŋa yam tɪn ŋwaani. ⁷Zvatam dɛɛn na di paari yɪ o kɪ wænnu tɪlɔ tɪn, dɪ o na kwaari jara dɪ tɪni dilɔ tɪn, ku wɛli dɪ cwe silɔ o na tɔgi tɪn maama, ba pɔpɔni-tɪ ba tiŋi *Yisrayeli dɪ Zuda Pwa Cibari tɔnɔ* kum wɔni. ⁸Zvatam dɛɛn jigi bɪna

fiinle-yanu mu yɪ ba tiŋ-o paari. O ma jəni Zeruzalem nɪ o di paari dɪm bɪna fugə-yardɔ. ⁹Zvatam ma tɪ yɪ o vu o kwə te. Ba ma kwe-o ba kɪ Davidi tɔv Zeruzalem nɪ. O bu Ahazi ma ləri o di paari.

Zuda tɔv pɛ Ahazi taani

28 Ahazi dɛɛn jigi bɪna fiinle mu yɪ ba tiŋ-o paari. O ma jəni Zeruzalem nɪ o di paari dɪm o kɪ bɪna fugə-yardɔ. O nan wu tɔŋi o poli Baŋa-Wɛ wɔv, nɛnɛni o nabaaru Davidi na kɪ tɛ tɪn. ²⁻³O dɛɛn tɪsi dɪ o na kwe Yisrayeli tɔv pwa bam titɔŋ-naga tɪn mu. O ma mɔ kamwarɔ o lwəni Baali jwənə yam o zigɪ, yɪ o daari o kɪ kaanum Bən-Hinom bolo kum nɪ. O ma zwe o tɪti biə o ma o kɪ kaanum o pa jwənə yam. O kəm dɪm kɔntɔ bri nɪ o lwəni titɔŋ-zɔɔna yalɔ dwi-ge tiinə bam na kɪ yɪ Wɛ zəli-ba tɪga kam nɪ Dɪ daari Dɪ pa Yisrayeli tiinə bam jəni tɪn mu. ⁴Ku na yɪ wara-je sum nɪ, dɪ zwænnu tum baŋa nɪ, dɪ tweeru maama kuri nɪ, o dɛɛn yəni o kɪ kaanum dɪ zweem pɛera mu je sum kɔntɔ maama nɪ.

⁵Baŋa-Wɛ ma da ku ŋwaani Dɪ pa o tɔ Siiri tɔv pɛ dam kuri nɪ. Siiri

27:5 *bəniŋə* = blé   27:5 *caara* = orge

27:6 2 Kibari tɔnɔ 17:3   28:2-3 Cullu 18:21

tiinə bam ma wan-o jara wunɪ. Ba ma kalɪ o nɔɔna bam zanzan ba ja ba vu Damasi pa ba ji puna da.

Kuntu kwaga nɪ, Wɛ ta pɛ Yisrayelɪ tuw pɛ mu na cwɛŋə o wanɪ Ahazɪ dɪ o nɔɔna bam, pa ku zu ba ytra lanyiranɪ. ⁶Remalia bu Peka ma zaŋɪ o gu Zuda pamaŋ-bibe murru bi dɪ fiinle (120,000) de didua wunɪ. Ku yɪ Zuda tiinə bam na mɛ ba kwaga ba ya Baŋa-Wɛ dum na yɪ ba nabaara Wɛ tun ŋwaanɪ mu lɛɛru tuntɔ maama yi-ba. ⁷Efrayim tu Zikiri na yɔɔrɪ o yɪ babɪa tun ma gu Zuda pɛ wum bu Maaseya, dɪ Azerikam wulɔ na nii pɛ sɔŋɔ kum baŋa nɪ tun, dɪ Elikana wulɔ wum dam na saŋɪ pɛ wum kwaga tun. ⁸Yisrayelɪ tiinə bam ta fin ba curru Zuda tiinə kaana dɪ ba biə murru biə-yale (200,000) mu ba kalɪ ba ja ba vu Samari. Ba deen ta ma vɪ ba jɪɪgɪru zanzan ba wɛli da ba zuŋɪ ba viiri.

⁹Wɛ nijɔŋnu deen mu wurɔ, o yɪrɪ mu Odɛdɪ. O maa zuvɪ Samari tuw kum wunɪ. Yisrayelɪ jar-kɛrə bam na joori ba maa zuvɪ Samari tuw tun, mu o nuŋɪ sɪ o jeeri-ba. O ma ta dɪ ba o wɪ:

«Ku yɪ Baŋa-Wɛ dum na yɪ á nabaara Wɛ tun banɪ na zaŋɪ dɪ Zuda tiinə bam tun ŋwaanɪ mu DL pɛ abam na cwɛŋə á wanɪ-ba. Abam nan tiini á gu-ba yɪ ŋwaŋa tɛrə, pa

ku yɔɔrɪ ku daanɪ-DL. ¹⁰Abam laan na buŋɪ sɪ á pa ba baara bam dɪ ba kaana bam ji á gambe kuntu tun, á wu lwarɪ nɪ abam dɪ titɪ kɪ lwarum á cɔɪ á Tu Baŋa-Wɛ yigə mu na?

¹¹Nan cɛgi-na a taanɪ dum, sɪ á pa ba joori ba tuw. Ba yɪ abam titɪ curru mu. Á na vin sɪ á kɪ kuntu, Baŋa-Wɛ ban-lum wó tu á baŋa nɪ mu.»

¹²Efrayim tuw didɛera bam bana dɪ deen ma zaŋɪ ba vu ba bwe jar-kɛrə balɔ na nuŋɪ najara yam wunɪ ba joori ba ba tun. Bantu maa yɪ Yohanan bu Azaria mu, dɪ Mesilemɔtɪ bu Berekiya, dɪ Salum bu Ezekiasɪ, dɪ Hadilayɪ bu Amasa.

¹³Ba ma ta ba wɪ: «Yɪ ja-na puna bam kuntu á zu Samari tuw wu. Dí na maŋɪ dí kɪ lwarum yalɔ tun pɛ Baŋa-Wɛ banɪ zaŋɪ dɪbam Yisrayelɪ tiinə baŋa nɪ mu. Yɪ pa-na sɪ lwarum yadonnə taa wu dɪbam yuu nɪ ya wɛli da.»

¹⁴Jar-kɛrə bam ma lɛɛrɪ ba zɪɪɪ didɛera bam dɪ nɔn-kɔɔɔ kum yigə nɪ ba kwe puna bam dɪ jɪɪgɪru tulɔ ba na vɪ tun ba yaɪɪ. ¹⁵Didɛera bana bam ma bwɛli puna bam ba daari ba lɪ gwaaru jɪɪgɪru tum wunɪ ba ma ba kwɛli puna balɔ na zɪɪɪ da kalambolo tun. Ba ta ma kwe gwaaru, dɪ natra, dɪ wodiiru ba pa puna bam maama, yɪ ba daari ba kwe nugə ba ma ba le ba fufwɛlə. Puna balɔ ta na bwəmmə tun, ba ma kwe-ba ba daŋɪ bɪnɛ baŋa nɪ.

Ba laan ma ja puna bam ba joori ba dwi tiinɛ te Zeriko nɪ, tuw kulu ba na bai wɪ «Kurrɪ tuw kum» tun. Dideera bam laan ma joori Samari.

¹⁶Pe Ahazɪ ma tɔŋɪ o tintɔŋna sɪ ba vu Asiiri tuw pɛ te ba loori-o sɪ o tɔŋɪ jar-kərə sɪ ba ba ba zən-o. ¹⁷Bɛŋwaanɪ, Edəm tiinɛ bam ya daa tu ba zaŋɪ najara dɪ Zuda tiinɛ bam mu ba di-ba, yɪ ba daari ba zi nɔɔna ba ja ba viiri. ¹⁸Filisi tiinɛ bam dɪ ma vu Zuda wa-zuuri seeni bwælu tum, dɪ kagva kalɪ na wu jagwiə seeni tun ba li tɔnɪ didonnɛ da. Tɔnɪ dilɪ ba na vrɪ tun maa yɪ Bɛti-Simesa, dɪ Ayalɔn, dɪ Gederɔti, dɪ Soko, dɪ Timna, dɪ Gimizo, didaanɪ dɪ nawuurɛ yam maama. Ba ma leeri ba zuuri dɪ wunɪ. ¹⁹Baŋa-Wɛ nan yɔɔrɪ Dɪ pa Zuda dwi tiinɛ bam tu tɪga mu Pɛ Ahazɪ kikiə yam ŋwaanɪ. Bɛŋwaanɪ, wuntɪ mu pɛ cwɛŋə sɪ lwarɪm puli Zuda tuw kum maama nɪ, yɪ o wu kɪ o cɪga didaanɪ Baŋa-Wɛ. ²⁰Asiiri tuw pɛ Tigila-Pilezari ma ba Ahazɪ te. O nan wu tu sɪ o zən-o. O ma joori o pa ku tiini ku cɛ Ahazɪ yura. ²¹Ahazɪ ta ma kwe lunni wænu tilɪ na wu Baŋa-Wɛ digə kam nɪ tun didaanɪ tilɪ na wu pɛ sɔŋɔ kum wunɪ, dɪ tuw kum nakwa sam dɪm nɪ tun o tɔŋɪ o pa Asiiri pɛ wum. Kuntɪ nan ta wu wan-o ku zəni.

²²Cam na tu Pɛ Ahazɪ baŋa kuntɪ tun, o yɔɔrɪ o tɔŋɪ o cɔŋɪ Baŋa-Wɛ yigə sɪ ku dwəni o ya na kɪ te tun mu. ²³O kɪ kaanum mu o pa Siiri tuw Damasi jwənə yam, o na buŋɪ nɪ ya jɪŋɪ dam ya pa Siiri tiinɛ sɪ ba wan-o ba di tun ŋwaanɪ. O ya buŋɪ o tɪtɪ nɪ mu o wɪ: «Ku yɪ Siiri tiinɛ jwənə yam mu wəli-ba. Amu dɪ nan wɔ zuli-ya mu sɪ ya zəni-nɪ.» O kəm dɪm kuntɪ nan pɛ leeru ba o baŋa, didaanɪ o tuw kum maama baŋa mu.

²⁴Ahazɪ dɛen ta zu Wɛ-digə kam wunɪ mu o la ka zula yam o ja o nuŋɪ. O ma cɪcɔŋɪ-ya o yagɪ. O ma fɔŋɪ o pɪ Baŋa-Wɛ digə kam nɪ, yɪ o daari o cwi kaanum bimbɪnɛ Zeruzalem tuw nɪ maama nɪ. ²⁵Zuda tɔnɪ dɪm maama wunɪ dɪ, o ta lɔŋɪ wara-je kaanum bimbɪnɛ mu, sɪ ba taa ve da ba kaanɪ wa-yɔɔru. Kikiə yam kuntɪ ŋwaanɪ o ma cɪŋɪ Baŋa-Wɛ dɪm na yɪ o nabaara Wɛ tun banɪ o yagɪ.

²⁶Ahazɪ dɛen na di paari yɪ o kɪ wænu tilɪ tun, dɪ o titɔŋa yam maama, ku zɪŋɪ o paari dɪm pulim nɪ sɪ ku yɪ dɪ na kweeli marja kalɪ tun, ba pupunɪ-tɪ ba tiŋɪ Zuda dɪ *Yisrayeli Pwa Cibari* tɔnɔ kum wunɪ. ²⁷Ahazɪ ma tɪ yɪ o vu o kwə te. Ba ma kwe-o ba kɪ Zeruzalem tuw wunɪ, sɪ ku za dai pwa yibeelə yam wunɪ mu ba kɪ-o. O bu Ezekiasɪ ma ləri o yuu nɪ o jɪ pɛ.

**Pɛ Ezekiasi na kwe
Wɛ-digə kam te tun**

29 Ezekiasi dɛɛn jigi buna fiinle-yanu mu yi ba tiŋ-o paari. O ma jɔni Zeruzalem ni o di paari dum o ki buna fiinle-nugu. O nu wum dɛɛn yi Zakari buko Abia mu. ²O titɔŋa ma su Baŋa-Wɛ yi lanyiran, nɛɛni o nabaaru Davidi dɛɛn na ki te tun.

³Bini dɛɛn wuni Ezekiasi na jigi pɛ tun pulim cana kam wuni mu o joori o puri Baŋa-Wɛ digə kam niə yam. O ma pa ba fɔgi ba kwe bwæru tum ba zigi. ⁴O ma bɛŋi Wɛ kaanum tiinə bam, di Levi dwi tiinə bam o ki daani si ba jeeri Wɛ-digə kam konkolo kulu na yɔɔri wa-puli seeni tun. ⁵O laan ma ta di ba o wi:

«Abam Levi tiinə bam, cɛgi-na a taani dinto! Kwe-na á tuti si á marɔ di cullu tum, si á ta daari á fɔgi á kwe Baŋa-Wɛ dum na yi á nabaara Wɛ tun digə kam. Li-na wænu tilu maama na wura yi ti pai ka jigi digiru tun ka wuni. ⁶Dibam kwə bam nan wu jaani ciga di di Tu Baŋa-Wɛ dum. Ba ma vani-DL, pa ba tɔŋi lwarum ba ma ba cɔgi DL yigə. Ba dɛɛn mɛ ba kwaga ba ya Baŋa-Wɛ di DL wara-je sum maama mu. ⁷Ba ma yɔɔri ba pi Wɛ-digə napɔɔ kum niə yam, yi ba yagi pa min-zwænu tum dwe. Ba

ma vin si ba zwe wo-talooru, naa si ba ki zweem kaanum Yisrayeli tiinə Wɛ dum wara-je sum ni. ⁸Ku ma pa Baŋa-Wɛ ban-lum dum tu Zeruzalem di Zuda tiv kum maama baŋa ni. DL na ki te DL ma DL waari-ba tun ma su nɔɔna maama pa fuvni jigi-ba, yi ba ta jigi Zuda tiinə bam ba yáala, ni abam na nea ku na yi te tuntu tun. ⁹Kuntu ŋwaani mu dibam duna gu di kwə bam jara wuni, yi ba daari ba pɛ di biə di di kaana ba ja ba viiri. ¹⁰Amu wubuŋa nan jaani si di joori di ki ni-mɔɔ mu di Baŋa-Wɛ dum na yi Yisrayeli tiinə Wɛ tun. Kuntu mu wó ci si DL ban-lum daa yi taa wu dibam baŋa ni. ¹¹Kuntu ŋwaani, a biə bam, daa yi ja-na á jɔni. Bɛŋwaani, abam mu Baŋa-Wɛ kuri si á taá zigi DL yigə ni á tɔŋa yi á kaani á pa-DL.»

¹²Levi tiinə bantɔ ma zanɔ ba nɔŋi si ba tɔŋi.

Keyati sɔ-yuu nɔɔna bam wuni:

Amasayi bu Mahati, di
Azaria bu Zoweli.

Merari sɔ-yuu nɔɔna bam wuni:

Abidi bu Kisi, di Yehaleli bu
Azaria.

Gersoni sɔ-yuu nɔɔna bam wuni:

Zima bu Yoa, di Yoa bu Eden.

¹³Elizafan dwi dum wuni:

Simiri, di Yeyiyeli.

Azaft dwi dum wuni:

Zakari, di Matania.

¹⁴ Hemani dwi dum wɔni:

Yehiyeli, di Simeyi.

Yedutun dwi dum wɔni:

Semaya, di Uziyeli.

¹⁵ Nɔɔna bam kuntu di ma vu ba la ba curru tum ba ki daani. Ba maama ma vu ba kwe ba titi di cullu tum, yi ba daari ba fɔgi ba kwe Baɔa-We digə kam, si ba pa ka maɔi di Di cullu tum na bri te tun, nuneɛni Pe Ezekiasi na pe-ba ni si ba ki te tun. ¹⁶ Kaanum tiinə bam ma zu Baɔa-We digə kam titi wuu si ba kwe-ka. Ba ma zigi wænu tilu maama ba deen na ne ka wuni yi ti digimi-ka tun ba ja ba nuɔi pooni ba vu ba zigi We-digə kam kunkolo kum wuni. Levi tiinə bam di ma zigi-ti ba ja ba nuɔi tu kum dāa dāa, yi ba duli-ti ba yagi Sitrɔn bolo kum ni. ¹⁷ Ba deen puli ba kweem tutuɔa yam kuntu pulim cana kam dayigə de dum ni mu. Ba na tutu ba ki da nana tun, di ba kwe pooni yigə je sum ba vu ba yi Baɔa-We digə napɔɔ kum. Ba daa ma kwe da nana ba kwe Baɔa-We digə kam titi ba wəli da. Ku yi pulim cana kam da fugə-yardu de dum ni mu ba deen kwe We-digə kam maama ba ti.

¹⁸ Ba ma vu Pe Ezekiasi te ba ta did-o ba wi: «Dibam wani Baɔa-We wara-je sum maama di kwe di ti. Ku na yi zweem peeri bimbim dum di di yira zula yam maama, ku wəli

di taabulu kulu ba na yəni ba tiɔi dipwa ku baɔa ni We ɔwaani tun di ku yira wænu tum maama, di fɔgi di kwe ti maama mu. ¹⁹ Ku ta na yi wænu tilu Pe Ahazi na yagi o ciga di We yi o li-ti We-digə kam wuni o paari dim maɔa ni tun, di ta beeri tintu maama di na, yi di daari di kwe-ti cullu tum seeni. Lele kuntu ti maama laan zigi Baɔa-We bimbim dum yigə ni.»

²⁰ Tɔga na puuri tututi tun, Ezekiasi ma la tu kum dideera bam o ki daani yi ba vu Baɔa-We digə kam. ²¹ Ba maa jigi peera si ba ma ba ki lwarum saarum kaanum pe sɔɔɔ kum tiinə ɔwaani, di We-digə kam ɔwaani, di Zuda tiinə bam maama ɔwaani. Ba peera yam deen yi na-bali surpe, di pi-bali surpe, di pəlbɔ surpe, di bu-bali surpe mu. Pe wum ma pa kaanum tiinə bam na yi Arɔn dwi dum tun ni si ba kwe vara bam ba ma ba ki kaanum Baɔa-We bimbim dum baɔa ni. ²² Kaanum tiinə bam ma gu na-bali sum ba ma ba ki kaanum, yi ba daari ba kwe si jana bam ba miisi ba yagi kaanum bimbim dum yira ni. Ba ta ki kuntu doɔ mu di pi-bali sum, di pəlbɔ sum di. ²³ Ku na yi buni dɔlu na wura lwarum saarum ɔwaani tun, ba jaani-di ba nuɔi Pe Ezekiasi di ko-fɔɔ kum maama yigə ni mu. Ba di ma kwe ba jian ba daɔi buni

dum baɲa nɪ. ²⁴Kaanum tiinə bam laan ma gu-dɪ, yɪ ba daari ba kwe dɪ jana bam ba lo kaanum bimbim dum baɲa nɪ sɪ ba kɪ lwarum saarum kaanum ba ma ba lɪ Yisrayelɪ tiinə bam maama lwarum Wɛ yigə nɪ. Benjwaantɪ, Pɛ wum ya pɛ ni mu sɪ ba kɪ zwɛem pɛera, dɪ lwarum saarum pɛera Yisrayelɪ tiinə bam maama ŋwaanɪ.

²⁵Ezekiasɪ laan ma kwe Levi tiinə o zɪɣɪ ba zɪɣa je nɪ Wɛ-digə kam wunɪ. O ma pa-ba zwɪ dɪ kwaanɪ, dɪ kwɛera zula dwi dwi, nɪ Pɛ Davidi, dɪ Wɛ nijonɲu Gadɪ, dɪ o nijonɲu Natan deen na bri nɪ ba taa kɪ te tun. Baɲa-Wɛ deen tɔɣɪ Dɪ nijonɲə bam baɲa mu Dɪ pa-ba Dɪ ni dum kuntu. ²⁶Levi tiinə bam ma yɔɔrɪ ba zɪɣɪ ba zɪɣa je nɪ dɪ Davidi kwɛera zula yam, yɪ kaanum tiinə bam dɪ zɪɣɪ dɪ ba nabwaanɪ sɪ ba wu-tɪ.

²⁷Ezekiasɪ deen ma pa ni sɪ ba kɪ zwɛem kaanum Wɛ-digə kam bimbim dum baɲa nɪ. Ba na wura ba kɪ kaanum dum tun, nɔɔna bam maa leeni le, yɪ ba jɪɣɪ Yisrayelɪ tuw Pɛ Davidi kwɛera zula yam, dɪdaantɪ nabwaanɪ tum ba ma ba zuli Baɲa-Wɛ. ²⁸Nɔn-kɔɣɔ kum maama ma tiiri ba zuli Baɲa-Wɛ, yɪ lɛn-leenə bam dɪ leeni ba le sum, yɪ nɔɔna dɪ wui ba nabwaanɪ tum. Ba

yɔɔrɪ ba kɪ kuntu mu taan sɪ zwɛem kaanum dum maama vu dɪ ti.

²⁹Ba na kɪ kaanum dum ba ti tun mu Pɛ Ezekiasɪ dɪ o kwaga nɔɔna bam maama tiiri tɪɣa nɪ ba zuli Baɲa-Wɛ. ³⁰Pɛ wum dɪ o nakwa bam ma ta dɪ Levi tiinə bam sɪ ba kwe lɔŋ-ŋwɪ le sɪlv Davidi dɪ Wɛ nijonɲu Azafɪ deen na puli tun ba ma ba zuli Baɲa-Wɛ. Ba maama ma sunɪ ba leeni le sum dɪ ywəəni zanzan yɪ ba tiiri tɪɣa nɪ ba zuli Baɲa-Wɛ.

³¹Ezekiasɪ ma ta dɪ nɔɔna bam o wɪ: «Abam laan na sunɪ á kwɛ á tutɪ Baɲa-Wɛ yigə nɪ tun ŋwaanɪ, nan ja-na kaanum dɪ le-kəm pɛera á ba á zu Baɲa-Wɛ digə kam nɪ.» Ba ma sunɪ ba kɪ kuntu. Ba badaara ta ma ja zwɛem pɛera ba wəli da, sɪ kɪ tɔɣɪ dɪ ba wubɔŋa na jaanɪ te tun.

³²Nɔɔna bam deen jaanɪ na-be fusurpe (70) mu, dɪ pi-balɪ bi (100), dɪ pəlbɪə biə-yale (200) mu ba ma ba kɪ zwɛem kaanum dum ba pa Baɲa-Wɛ. ³³Ba ta ma ja naanɪ biə-yardu (600), dɪ peeni murru tutɔ (3,000) sɪ ba kwe-tɪ ba kɪ Wɛ jɪɣa nɪ. ³⁴Kaanum tiinə bam kɔɣɔ ni deen nan ya muri sɪ ba wantɪ vara bam kuntu maama ba pwəni ba daari ba zwɛ. Kuntu ŋwaanɪ ba curru Levi dwi tiinə bam wəli-ba pa ba tɔŋɪ tutɔŋɪ dum ba vu ba guri, yɪ

ku maŋɪ dɪ kaanum tiinə badonnə dɪ laan kwe ba titɪ pa ba maŋɪ dɪ cullu tum. Bɛŋwaanɪ, Levi tiinə bam wubɔŋa dɛɛn jaanɪ sɪ ba kwe ba titɪ Wɛ ŋwaanɪ, sɪ ku dwəni kaanum tiinə bam na kɪ te tun. ³⁵Vara balu nɔɔna bam na jaanɪ ba ba sɪ ba kɪ zweem kaanum tun dɛɛn daga zanzan. Ba ta maa jɪɔ lara kalu na yɪ yazurə pɛɛra yam nyum tun, didaanɪ wo-nyɔɔru pɛɛra yalu na wɛli zweem pɛɛra yam wunɪ tun.

Kuntu baŋa nɪ mu ba dɛɛn daa joori ba puli ba zuli Baŋa-Wɛ Dɪ digə kam wunɪ. ³⁶Ezekiasɪ dɪ nɔɔna bam maama ma di ywəəni dɪ Wɛ na kɪ kulɔ Dɪ pa Dɪ nɔɔna bam tun. Bɛŋwaanɪ, ba titɔŋa yam maama yɔɔrɪ ya ti lɪla mu.

Ezekiasɪ dɪ Pakɪ candiə kam

30 Ezekiasɪ dɛɛn tɔŋɪ kwərə mu o pa Yisrayɛlɪ dɪ Zuda dwiə yam maama. O ta ma pupunɪ twannu sɪ tɪ yɪ Efrayim dɪ Manasɪ dwi tiinə bam. O dɛɛn dɛ kuntu baŋa nɪ mu o bəŋi ba maama sɪ ba jeeri Baŋa-Wɛ digə kam na wu Zeruzalem nɪ tun ba di Pakɪ candiə kam ba ma zuli Baŋa-Wɛ na yɪ Yisrayɛlɪ tiinə Wɛ tun. ²Pɛ wum, dɪ o nakwa bam, dɪ Zeruzalem tuw kɔɔ kum nan ya jaanɪ wubɔŋa mu sɪ ba di candiə kam canɪ sule cana

kam nɪ. ³Ba wu wanɪ candiə kam ba di pulim cana kam nɪ, nɪ ba na yəni ba di-dɪ bunɪ maama wunɪ te tun, Wɛ kaanum tiinə bam zanzan ta na wu kwe ba titɪ dɪ cullu tum tun ŋwaanɪ. Nɔɔna bam zanzan dɪ ya ta maa wu tu ba jeeri Zeruzalem nɪ. ⁴Pɛ wum dɪ nɔn-kɔɔ kum maama bubɔŋɪ dum na jaanɪ dɪ tiŋi kuntu tun ma pa ba wuw poli. ⁵Ba laan ma tɔŋɪ kwərə pa ka yɪ Yisrayɛlɪ je sum maama, ku na zɪɔ Bɛɛr-Seba nɪ, sɪ ku yɪ Dan laŋa kam seeni tun. Ba ma bəŋi nɔɔna bam sɪ ba jeeri daanɪ Zeruzalem nɪ ba di Pakɪ candiə kam ba ma zuli Baŋa-Wɛ na yɪ Yisrayɛlɪ tiinə Wɛ tun. Bɛŋwaanɪ, nɔɔna bam ba yəni ba tui zanzan zanzan, nɪ Wɛ niə yam na bri sɪ ba taa kɪ te tun.

⁶Pɛ wum ma pa ni sɪ nɔɔna kwe o kwərə kam ba ja ba jagɪ ba yɪ Yisrayɛlɪ tuw kum dɪ Zuda tuw kum ni maama. Pɛ wum dɪ o nakwa bam kwərə na pupunɪ ka tiŋi yɪ ka bri kulɔ tun mu tuntu:

«Abam Yisrayɛlɪ tiinə bam, joori-na Baŋa-Wɛ na yɪ á nabaara Abraham, dɪ Yizakɪ, dɪ Yisrayɛlɪ Wɛ tun te. Abam na kɪ kuntu, Dɪ dɪ wó pipiri Dɪ jeeri abam balu ta na daari yɪ á lu Asiiri pwa bam juŋa nɪ tun. ⁷Nan yɪ lwəni-na á nabaara bam kikiə, dɪ á curru tum kikiə, dɪ ba na

nunji Baŋa-We kwaga nɪ tun. Abam nan nɛ nɪ ba kɛm dum kuntu ŋwaani, We pɛ lɛɛrɪ ba ba baŋa mu. ⁸Nan yɪ pa á bɪcara digili, nɪ á kwə bam dɛɛn na kɪ te tun. Sɛ-na á pa Baŋa-We, sɪ á daari á taá jeeri Dɪ digə kam wɔni. Bɛŋwaani, Dɪ pɔɔrɪ jəgə kam kuntu sɪ ka taa yɪ lanyiranɪ fastɪ mu sɪ ku taa ve maŋa maama. Taá zuli-na á Tu Baŋa-We dum, sɪ Dɪ dɪ dwani Dɪ ban-lum dum á baŋa nɪ. ⁹Abam nan na joori Baŋa-We te, balɪ na kalɪ á currɪ dɪ á biə ba ja ba vu sa-tuw yigə yigə tun wó duri ba ŋwaŋa yɪ ba daari ba yagɪ-ba sɪ ba joori tɪga kantu nɪ. Bɛŋwaani, Baŋa-We tiini Dɪ jigɪ yibwənə dɪ ŋwaŋa. Abam maa na joori á ba Dɪ te, Dɪ daa bá ma Dɪ kwaga Dɪ ya abam.»

¹⁰Pɛ wum tuntɔŋna dɛɛn ma ja twannu tum ba jagɪ ba kaagi Efrayim dɪ Manasi laŋa kam maama nɪ, ba vu ba yɪ Zabulɔn laŋa kam dɪ. Ba nan na tɔlɪ tuw dɪ tuw kuntu tun, nɔɔna bam maama jigɪ-ba mu ba yáala yɪ ba mwana. ¹¹Ku nan na yɪ te tun, Aseeri dwi dum wɔni, dɪ Manasi dwi dum wɔni, dɪ Zabulɔn dwi dum wɔni

nɔɔna badaara dɛɛn tu ba titɪ mu yɪ ba vu Zeruzalem. ¹²Ku wəli da, We dɛɛn pɛ Zuda tiinə bam jigɪ wubɔŋ-dɪdwɪ mu nɪ baá taa kɪ ba tɔgɪ kulɪ maama Pɛ Ezekiasɪ dɪ o nakwa bam na tuŋɪ kwərə sɪ ba kɪ tun, nɪ Baŋa-We na pɛ bantu nɪ te tun.

¹³Nɔɔna bam dɛɛn ma nunji dɪ kɔ-fɔrɔ ba jeeri Zeruzalem nɪ canɪ sɪle cana kam wɔni, sɪ ba dɪ Dɪpɛ dilɪ na ba jigɪ dabɪlɪ dɪ wɔni tun candiə kam. ¹⁴Ba ma ja kaanum bimbɪn-yɔɔrɪ tɪlɪ na wu Zeruzalem wɔni tun, dɪ yalɪ ba na zwe wænu tɪlɪ lwəm na ywəmmə tun ya baŋa nɪ tun ba vu ba dɔlɪ ba yagɪ Sɪdrɔn bolo kum nɪ.

¹⁵Ba dɛɛn ma gu Pakɪ pəlbɪə sum canɪ sɪle cana kam da fugə-yana dɛ dum nɪ. Kaanum tiinə dɪ Levi tiinə badonnə dɛɛn wu kwe ba titɪ dɪ cullu tum. Cavura ma ja-ba pa ba dɪ laan kwe ba titɪ ba daari ba ja zweem pɛera ba zu Baŋa-We digə kam wɔni. ¹⁶Ba laan ma vu ba zigɪ ba tutɔŋa nɪ nɪ, nɪ We tuntɔŋnu Moyisi ya na maŋɪ o brɪ sɪ ba taa kɪ te tun. Levi tiinə bam dɛɛn ma kwe vara bam jana ba te ba pa kaanum tiinə bam yɪ ba dɪ miisi-ba kaanum bimbɪm dum yɪra nɪ. ¹⁷Kɔ-fɔrɔ kum wu nɔɔna zanzan dɛɛn wu kwe ba titɪ sɪ ku maŋɪ dɪ cullu tum, yɪ ba

ba jɪgɪ cwəŋə sɪ ba kwe Pakɪ pəlbiə sum ba gu ba pa Baŋa-Wɛ. Kuntu ŋwaanɪ Levi tiinə bam ma gu-sɪ ba pa-ba.

¹⁸Nɔn-kɔgɔ kum wu nɔɔna zanzan deen wu wanɪ ba titɪ sɪ ba kwe cullu tum seeni, yɪ ba nan tɔgɪ ba di candiə kam. Bantu zanzan ya zɪgɪ Efrayim nɪ, dɪ Manasɪ nɪ, dɪ Yisakaarɪ nɪ, dɪ Zabulɔn nɪ ba ba Zeruzalem. Ba maa wu tɔgɪ ku cwəŋə kam nɪ ba di Pakɪ candiə kam. Ezekiasɪ na maanɪ ba kikiə yam kuntu ni nɪ tun, o ma loori Wɛ o pa-ba o wɪ: «Baŋa-Wɛ lana. Dɪ nan wú ma nɔɔnu maama kikiə Dɪ cɛ-o, ¹⁹nɪ kuntu tu na kɪ o wubɔŋa nɪ sɪ o yɔɔrɪ o zuli Yuutu Baŋa-Wɛ dum na yɪ o nabaara Wɛ tun. Wɛ wú duri ku tu ŋwana, dɪ o na maŋɪ o wu tɔgɪ Wɛ wara-je sum cullu tum na brɪ te tun dɪ.» ²⁰Baŋa-Wɛ ma sɛ Ezekiasɪ na loori-Dɪ kulɔ tun yɪ Dɪ wu waari nɔɔna bam.

²¹Yisrayelɪ tiinə balu maama deen na jeeri Zeruzalem nɪ tun kwe da yarpe mu ba di Dɪpe dɪlu na ba jɪgɪ dabɪlɪ dɪ wonɪ tun candiə kam dɪ wupolo. Wɛ kaanum tiinə bam dɪ Levi tiinə bam ma leeni ba tee Baŋa-Wɛ de maama wonɪ, yɪ ba ta jɪgɪ gɪgana kwɛera zɪla ba magɪ dɪ dam.

²²Ezekiasɪ ma yɔɔrɪ o ŋɔɔnɪ bɪcar-zuru taana dɪ Levi tiinə bam

maama, ba na tunɪ ba pa Baŋa-Wɛ dɪ yəno tun ŋwaanɪ. Nɔɔna bam ma kwe da yarpe yam ba di candiə kam. Ba ma kwe yazurə pɛera ba kɪ kaanum ba pa Baŋa-Wɛ, yɪ ba kɪ Dɪ le Dɪ na yɪ ba nabaara Wɛ tun ŋwaanɪ. ²³Nɔɔna bam maama daa ma kɪ ni daanɪ sɪ ba taa di candiə kam da yarpe ba wəli da. Ba ma suntɪ ba kɪ kuntu dɪ ywəəni zanzan. ²⁴Zuda tuw pɛ Ezekiasɪ ma kwe na-balɪ muru (1,000), dɪ peeni murru turpe (7,000) o pa nɔɔna bam sɪ ba ma ba di candiə kam. Tuw kum dɪdɛera dɪ ma pa-ba na-balɪ muru (1,000), dɪ peeni murru fugə (10,000). Kaanum tiinə zanzan ma kwe ba titɪ sɪ ba maŋɪ dɪ cullu tum. ²⁵Zuda nɔn-kɔgɔ kum maama, dɪ Wɛ kaanum tiinə bam, dɪ Levi dwi tiinə bam deen di ywəəni mu. Balu na zɪgɪ Yisrayelɪ je maama nɪ ba ba ba jeeri da tun, dɪdaanɪ vərə balu maama na zɔvɪ Zuda dɪ Yisrayelɪ tunɪ dum nɪ tun dɪ wuru deen ma poli. ²⁶Wupolo kulɔ nɔɔna bam deen na jɪgɪ Zeruzalem nɪ tun tiini ku gaali. Ku na zɪgɪ Davidi bu Solɔmɔn na di Yisrayelɪ tuw paari maŋa kalu nɪ tun, sɪ ku yɪ zum, Zeruzalem tuw daa ta wu ne ku doŋ. ²⁷Wɛ kaanum tiinə bam dɪ Levi tiinə bam ma zaŋɪ sɪ ba loori Wɛ sɪ Dɪ kɪ-nɔɔna bam lanyiranɪ. Ba wɛ-loro kum ma di wɛyuu ku

tu We zwa nɪ. Dɪ ma zɪgɪ We-sɔŋɔ nɪ mɛ na yɪ lanyɪrɪnɪ fastɪ yɪ Dɪ zʊʊrɪ da tɪn Dɪ cɛgi ba loro kʊm. ¹Ba na di candiə kam ba ti tɪn, Yisɪrayɛlɪ tiinə balʊ maama na tu ba wʊ Zeruzalɛm nɪ tɪn ma nuɟi ba vu ba tulɪ Zuda tɪnɪ dɪm maama ba guri kandwa yalʊ ba ya na cugi ba jɪgɪ ba kaanɪ tɪn ba ciɔvɪgɪ, ba daarɪ ba goni Asera nyɪnyugu dɛ sum ba dɪ tɪga nɪ. Ba ta ma yɔɔrɪ ba cɔgɪ jwənə wara-je dɪ sɪ kaanum bimbɪnə yalʊ na wʊ Zuda laɲa kam, dɪ Benzamen laɲa kam, dɪ Efrayim laɲa kam, dɪ Manasɪ laɲa kam je maama nɪ tɪn. Kʊ kwaga nɪ nɔɔna bam maama laan ma viiri ba joori ba sam.

Baɲa-We zulə taanu

31 Pɛ Ezekiasɪ dɛɛn pɔɔrɪ We kaanum tiinə bam, dɪ Levi tiinə bam pa ba maama jɪgɪ pupwara mʊ. Ba pɔɔrum dɪm wʊnɪ dɪ, kaanum tu maama dɪ Levi dwi tu maama jɪgɪ o tutʊɲɪ mʊ. Ba badaara wʊ taa kɪ zweɛm kaanum, dɪ yazurə pɛera kaanum, sɪ babam taa zɪgɪ Baɲa-We wara-je sum niə yam seeni ba tɔɲa. Babam maa wʊ taa kɪ We le yɪ ba leeni ba zuli-Dɪ. ³Ezekiasɪ ma kuri o tutɪ vara bam wʊnɪ o pa-ba sɪ ba taa kɪ zweɛm kaanum, nɪ Baɲa-We niə

yam na bri sɪ ba yəni ba taa kɪ te tɪn. Kʊ maa yɪ tututɪ, dɪ didaan-ni maama nɪ, kʊ wəli dɪ We siun da yam nɪ, dɪ can-duɲa candi dɪ candi yadonnə nɪ, nɪ kʊ na tɔgɪ kʊ cwəŋə te tɪn. ⁴O dɛɛn ta ma pa ni sɪ balʊ maama na zʊʊrɪ Zeruzalɛm nɪ tɪn yəni ba ja kulʊ dɪ kulʊ na maɲɪ dɪ kaanum tiinə bam, dɪ Levi tiinə bam tɪn ba ba pa-ba. Kuntʊ na kia, ba dɪ wʊ cɛ dɪ ba titʊɲa, nɪ We niə yam na bri te tɪn. ⁵Nɔɔna bam na yɔɔrɪ ba ni pɛ wum kwərə kam tɪn, mʊ ba purɪ ba wurʊ ba ja ba pɛera yam ba ba. Ba pɛera yam maa yɪ mɪna, dɪ divɛn, dɪ nugə, dɪ tʊʊrʊ, didaanɪ wʊdiiru tulʊ maama na loori yigə tɪ kɪ tɪn. Ba yɔɔrɪ ba ja ba wænu pɔɔrum fugə maama wʊnɪ pupwara didwa mʊ ba ba ba kɪ da, pa ti tiini ti daga. ⁶Yisɪrayɛlɪ dɪ Zuda dwi tiinə balʊ na zʊʊrɪ Zuda tɪnɪ didonnə dɪm wʊnɪ tɪn dɪ ma ja ba We-təri pɛera ba ba ba wəli da, nɪ kʊ na yɪ ba vara bam, dɪ wænu tulʊ ba ya na maɲɪ ba pɔɔrɪ-tɪ sɪ ba pa Baɲa-We tɪn. Ba na lagɪ ti maama ba tiɲi bwərə dɪ bwərə tɪn, ti tiini ti daga mʊ sɪ kʊ gaaltɪ. ⁷Nɔɔna bam puli sɪ ba taa jaanɪ wænu tuntʊ maama ba tui canɪ sitɔ cana kam wʊnɪ mʊ, yɪ ba laan la ti maama ba ti canɪ sirpɛ cana kam wʊnɪ. ⁸Ezekiasɪ dɪ o didɛera bam na nɛ nɔɔna

bam na lagɔ pɛɛra yalɔ maama ba tiŋi bwɛrɛ dɛ bwɛrɛ tɔn, ba ma kɪ Baŋa-Wɛ le, dɛ Dɪ nɔɔna Yisrayeli nɔɔna bam dɛ le.

⁹Ezekiasi ma bwe kaanum tiinɛ bam dɛ Levi tiinɛ bam sɪ o lwarɪ bwɛrɛ na tigi ya kɪ kulɔ tɔn. ¹⁰Wɛ kaanum nakwɪ tu Azaria na nuŋi Sadoki sɔ-yuu kum nɪ tɔn ma lɛr-o o wɪ: «Ku na zɪgɪ maŋa kalɔ nɔɔna bam na jaanɪ ba pɛɛra ba tui Baŋa-Wɛ digɛ kam nɪ tɔn, dɪbam yɔɔrɪ dɪ dɪ dɪ sui mu, yɪ dɪ daari dɪ tiŋɛ. Bɛŋwaanɪ, ku yɪ Baŋa-Wɛ mu kɪ Dɪ nɔɔna bam yu-yoŋo pa tuntu maama ta daari tɪ tigɛ zanzan.»

¹¹Pɛ wum deen ma pa ni sɪ ba fɔgɪ ba kwe di-biɛ bam na wu Baŋa-Wɛ digɛ kam wunɪ sɪ ba taa zɪgɪ zɪla da. Ba maa sunɪ ba kwe-ba ba ti.

¹²Ba laan ma sunɪ yiɛ ba ja Wɛ-tɛri pɛɛra yam, dɛ pɛɛra yadonnɛ yam, dɛ wænu tulɔ ba ya na pɔɔrɪ ba pa Wɛ tɔn ba zɪgɪ dɪ sum kuntu wunɪ. Wulɔ ba na kuri sɪ o taa nii dɪ sum kuntu baŋa nɪ tɔn yɪrɪ mu yɪ Konania. O deen yɪ Levi dwi tu mu. O curɔ Simeyi deen saŋɪ o kwaga o zɛn-o tituŋa yam wunɪ. ¹³Balɔ dɪ maa na wu bantɔ bale dam kuri nɪ ba nii dɪ sum baŋa nɪ tɔn deen yɪ Yehiyeli, dɪ Azazia, dɪ Nahati, dɪ Azayeli, dɪ Yerimoti, dɪ Yozabadi, dɪ Elieli, dɪ Yisimakia, dɪ Mahati, ku wɛli dɪ Benaya mu. Ku nan yɪ Pɛ Ezekiasi, dɪ Wɛ kaanum nakwɪ

tu Azaria deen mu kuri-ba sɪ ba taa tɔŋɪ tituŋa yam kuntu.

¹⁴Imina bu Kuri deen yɪ Levi dwi tu mu yɪ o yɪrɪ Wɛ-digɛ kam wa-puli seeni ni dɔm. Ba ma kwe-o ba zɪgɪ sɪ o taa joŋi nɔɔna wu-yoŋo pɛɛra yalɔ ba na pɔɔrɪ ba pa Wɛ tɔn. O ma yɛni o kwe pɛɛra yam kuntu, dɪdaani wænu tulɔ maama nɔɔna bam na kɪ Baŋa-Wɛ juŋa nɪ tɔn o pɔɔrɪ o pa kaanum tiinɛ bam dɛ Levi tiinɛ bam nɪ ku na maŋɪ te tɔn.

¹⁵Balɔ dɪ na zɛn-o tituŋa yam wunɪ tɔn maa yɪ: Eden, dɪ Miniamin, dɪ Zozwe, dɪ Semaya, dɪ Amari, dɪdaani Sekania. Bantɔ ma sunɪ ba yiɛ ba zɛn-o tɔnɪ dulɔ maama Wɛ kaanum tiinɛ na zɔvɪrɪ dɪ wunɪ tɔn. Ba deen yɛni ba pɔɔrɪ pɛɛra yam ba pa ba curɔ kaanum tiinɛ bam, sɪ ku tɔgɪ dɪ ba tituŋa pɔɔrum sum mu, nɔn-kwɪrɔ dɪ nɔn-dunnu maama.

¹⁶Ba ma pɔɔrɪ pɛɛra yam ba pa baara balɔ na yi bɪna yatɔ ba daŋɪ yɪ ba yɪra pupunɪ ya tigi dwi natɔga twannu tum wunɪ tɔn mu. Ku maa yɪ balɔ na wó zu Baŋa-Wɛ digɛ kam wunɪ ba taa tɔŋɪ ba de wunɪ tituŋa, sɪ ku maŋɪ dɪ ba na pɔɔrɪ-ba sɪ ba taa kɪ te pupwara dɪ pupwara tɔn mu. ¹⁷Kaanum tiinɛ bam na pɔɔrɪ te tituŋa yam ŋwaanɪ tɔn deen tɔgɪ ba kwɛ yɪra na pupunɪ ya tigi dwi natɔga twannu tum wunɪ te tɔn mu. Levi tiinɛ balɔ na yi bɪna fiinle ba daŋɪ tɔn dɪ maa juŋɪ ba tituŋa ba

tɔŋa sɪ kʊ mɔŋɪ dɪ ba pɔɔrɪm sʊm na yɪ tɛ tʊn. ¹⁸Bantu maama yɪra pɔpɔnɪ ya tigi mʊ, kʊ wɛli dɪ ba bu-sɪsɪn, dɪ ba kaana, dɪ ba biə, dɪ ba kɔɔ kʊm maama. Bɛŋwaanɪ, ba tiini ba jɪɔ cɪga dɪ ba na pɔɔrɪ ba tɪtɪ sɪ ba taa yɪ lanyɪranɪ fasi Wɛ ŋwaanɪ tʊn.

¹⁹Kʊ ta na yɪ Arɔn dwi dɪm na yɪ Wɛ kaanum tiinɛ yɪ ba zʊʊrɪ tʊnɪ dɪlʊ maama wʊnɪ, naa dɪ pwɛli sʊm nɪ tʊn, ba dɛɛn lɪ nɔɔna mʊ sɪ ba yɛni ba pɔɔrɪ pɛɛra yam ba pa ba baara balʊ maama na wura tʊn. Ba dɛɛn ta pɔɔrɪ pɛɛra yam ba pa Levi dwi tiinɛ balʊ yɪra na pɔpɔnɪ ya tigi dwi natɔga twannʊ tum wʊnɪ tʊm mʊ.

²⁰Tɪtʊŋ-ŋʊna tɪlʊ Pɛ Ezekiasɪ dɛɛn na kɪ Zuda laŋa kam maama nɪ tʊn mʊ kʊntʊ. O tʊŋɪ kʊlʊ na yɪ cɪga yɪ kʊ sʊ o Tu Baŋa-Wɛ yɪ tʊn mʊ. ²¹Kʊ na yɪ Wɛ-digɛ kam tɪtʊŋa, dɪ o na tɔɔɪ Wɛ niə yam dɪ Dɪ kwɪə yam tɛ tʊn, o dɛɛn yɔɔrɪ o kɪ o cɪga dɪdaanɪ Wɛ mʊ, yɪ o tʊŋɪ dɪ o wʊb maama. Kʊntʊ tʊn, wænu dɛɛn kɪ lanyɪranɪ tɪ pa-o.

Asiiri tʊw pɛ kɪ jara dɪ Zuda tiinɛ

Ezayi 36:1-22; 37:8-38

32 Pɛ Ezekiasɪ dɛɛn kɪ o cɪga dɪdaanɪ Baŋa-Wɛ o tʊŋɪ tɪtʊŋ-ŋʊna mʊ. Kʊntʊ kwaga nɪ mʊ

Asiiri tʊw pɛ Senakeribi tʊ o jeeri Zuda laŋa kam dɪ jara. O ma li tʊnɪ dɪlʊ na lɔɔɪ dɪ pɪ tʊn, o na bʊŋɪ sɪ o di-dɪ najara wʊnɪ o taa tɛ tʊn ŋwaanɪ. ²Ezekiasɪ ma maanɪ nɪ Senakeribi wʊbʊŋa jaanɪ sɪ o ba o kwaari jara dɪ Zeruzalem tʊw kʊm o wɛli da. ³O ma kɪ bana dɪ o tʊw nakwa bam, dɪ o jar-kɛrɛ dɪdɛɛra bam, sɪ ba nʊŋɪ tʊw kʊm wʊnɪ ba vu buli-yiə yalʊ na wʊ tʊw kʊm dɛɛn nɪ tʊn ba sʊrɪ-ya. Ba ma sɛ sɪ ba pa o bʊbʊŋɪ dʊm jɛni. ⁴Ba dɛɛn lagɪ kɔ-fɔrɔ mʊ, yɪ ba vu ba sʊrɪ buli-yiə yam, ba daari ba cɪ bu-tula kʊlʊ na na tʊlɪ jɛ sʊm kʊntʊ wʊnɪ ba kɛ tʊn. Ba ma ta ba wɪ: «Tɪta ŋwaanɪ mʊ Asiiri tʊw pwa bam wʊ ba yo seeni ba na na zanzan ba nyo?»

⁵Ezekiasɪ ma yɔɔrɪ o pa o tɪtʊŋna fɔɔɪ ba cɪ tʊw kʊm kɛbrɛ kam ba zɪɔɪ. Ba ta lɔɔɪ di-dɪdwaarʊ mʊ ka yɪra nɪ, yɪ ba cɪ pooni yigɛ kɛbrɛ kadoŋ ba kɪ da. O ma fɔɔɪ o lɔ mɛ tɪga kam na suuri ka mɔŋɪ daanɪ Pɛ Davidi dalum jɛ sʊm nɪ tʊn. O ta ma pa ba kɪ jara zɪla, dɪ najara cɪ-kwen zanzan ba pa-o. ⁶O ma kuri o jar-kɛrɛ dɪdɛɛra badonnɛ sɪ ba taa nii tʊw kʊm nɔɔna bam baŋa nɪ. O laan ma pa ni sɪ ba jeeri tʊw kʊm manco-puna yam kaporo nɪ, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: ⁷«Kɪ-na á tɪtɪ á kɪ daanɪ sɪ á na baari. Yɪ pa-na sɪ fʊʊnɪ zʊ abam Asiiri tʊw pɛ wʊm dɪ o jar-kɛrɛ

kɔ-fɔrɔ kum ŋwaani. Nan yi pa-na si á vwana pari. Ku na yi te tun, wulu wum na wu dibam tee ni tun dana o dwe balu na wu wuntu tee ni tun. ⁸ Balu na wu o tee ni si ba ki najara yam tun yi nabiinə mu. Dí Tu Baŋa-We nan wu dibam tee ni si Dɪ zəni dibam. Duntu mu wó jaŋi Dɪ pa dibam.» Nɔɔna bam na ni kulu Zuda tiv Pɛ Ezekiasɪ na tagi tun, ku ma pa ba na baari.

⁹ Ku na ki fun tun, Asiiri pɛ wum di o jar-kərə bam ma li Lakisi tu kum si ba ja. O ma tɔŋi o dideera badonnə si ba ja o kwərə ba vu Zeruzalem ba gwarɪ Pɛ Ezekiasɪ di Zuda tiinə balu maama na wu tu kum wuni tun. O kwərə kam mu tuntu:

¹⁰ «Asiiri tiv pɛ Senakeribi na tagi te mu tuntu: Abam ki á tuna be yira ni mu, yi á ta maŋi Zeruzalem ni kuntu? Amu na li tu kum tun, á buŋi ni á wó lu amu juŋa ni mu na? ¹¹ Ezekiasɪ na tɛ di abam ni á Tu Baŋa-We wó joŋi abam amu juŋa ni Dɪ yagi tun, o jigi abam mu o gana. Kuntu baŋa ni mu kana di na-nyɔm wó gu abam. ¹² Ku dai We dum kuntu wara-je, di di kaanum bimbina mu Ezekiasɪ ciɔgi o yagi na? O ta daari o pa ni si Zeruzalem

di Zuda tiinə maama taa tui ba ki kaanum bimbim dum na wu Zeruzalem ni tun baŋa ni ba zuli-Dɪ dáani yirani. Ku dai kuntu na?

¹³ Abam wu ni amu di a kwə bam na ki te tunti didonnə nɔɔna bam maama baŋa ni tun na? Tunti dum kuntu wa yam wani ya joŋi ya nɔɔna amu juŋa ni ya yagi na? ¹⁴ Ku na yi tunti dilu a kwə bam na yɔɔri ba cɔgi tun, di jwənə yam maama wuni jwəm dɔɔ mu wani di nɔɔna di joŋi amu juŋa ni di yagi? Be nan mu yi abam buŋi ni á We dum wó wani di vri abam di yagi amu juŋa ni? ¹⁵ Yi pa-na si Pɛ Ezekiasɪ na cwəŋə o gani abam ni o na buŋi si o ki te tun. Yi se-na o taani dum. Tiv tərə ku We na dana si di wani-ku di joŋi di yagi amu di a kwə bam juŋa ni. Abam We dum di bá wani kulukulu di ki si di vri abam amu juŋa ni di yagi.»

¹⁶ Dideera balu Senakeribi na tɔŋi tun ta yɔɔri ba tɛ wænu ba gooni Yuutu Baŋa-We yiri, yi ba twi Dɪ tuntuŋnu Ezekiasɪ. ¹⁷ Senakeribi ma tɔŋi twannu tilu na yáali Yuutu Baŋa-We dum na yi Yisrayeli tiinə We tun. Tɪ taani dum wi: «Tunti

didonnə wa yam wu want-ba ya joŋi amu juŋa nɪ ya yagi. Wɛ dilu Ezekiasi na zuli tun dɪ nan bá want dɪ nɔɔna bam dɪ joŋi dɪ yagi.»

¹⁸ Asiiri tuw dɪdɛɛra bam ma tiini ba tɔɔli dɪ Ebru taani dum, sɪ balu na dɔɔɔ Zeruzalem tuw kɛbrɛ kam yuu nɪ tun nɪ ku kuri. Ba dɛɛn buŋi sɪ ba kɪ fuvvɪ mu nɔɔna bam kuri nɪ, sɪ ku pa cwɛŋə sɪ ba want tuw kum ba di mwali mwali. ¹⁹ Ba maa jɔɔi Wɛ dilu Zeruzalem tiinə bam na zuli tun ba yáala, nɪ ba na yəni ba kɪ te dɪ tɔni didonnə dum wa yam tun. Wa yantv nan yɪ nabiinə mu mɛ ba jia ba kɪ-ya.

²⁰ Pɛ Ezekiasi dɪ Amɔti bu Ezayi na yɪ Wɛ nijonnu tun ma keeri ba loori Baŋa-Wɛ sɪ Dɪ joŋi-ba Dɪ yagi. ²¹ Baŋa-Wɛ ma tuŋi maleka pa ka vu Asiiri tuw pɛ dɪ o jar-kɛrə bam na tigisi daani ba tigi mɛ tun. Ka ma yɔɔri ka cɔɔi jar-kɛrə bam, dɪ ba dɪdɛɛra bam maama nyɔ! Asiiri pɛ wum ma pipiri o joori o titi tuw dɪ cavura. De didva mu o zu o jwɛm dum digə kam sɪ o zuli-dɪ. O titi biə badaara ma zu ba zag-o ba gu dɪ ba su-lwaanv.

²² Baŋa-Wɛ tɔɔi cwɛŋə kam kuntu nɪ mu Dɪ vrɪ Ezekiasi dɪ Zeruzalem tiinə bam Dɪ yagi Asiiri tuw pɛ Senakeribi juŋa nɪ, dɪ ba dvna maama juŋa nɪ. Dɪ ta ma ci-ba tɔni

dilu na gilimi-ba tun juŋa nɪ pa ba daa ba yaari-ba. ²³ Nɔɔna zanzan ma ja pɛera ba ba Zeruzalem ba pa Baŋa-Wɛ. Ba ta jaani pɛera yalv na tiini ya jɔɔi kuri tun mu ba ba ba pa Zuda tuw pɛ Ezekiasi. Ku maa na zɔɔi maŋa kam kuntu nɪ tun, dwi-ge tiinə bam maama yɔɔri ba tiini ba nɔɔi Ezekiasi mu.

Ezekiasi tɔvni

²⁴ Da yam kuntu nɪ, Ezekiasi dɛɛn ba jɔɔi yazurə mu yɪ o bwɛlə dɪ tɔvni. O ma loori Baŋa-Wɛ, yɪ Dɪ dɪ ləri o wɛ-loro kum. Wɛ ma vuɪrɪ Dɪ bri-o Dɪ wɪ oó na yazurə. ²⁵ Dɪ ku dɪ, Ezekiasi wu sɛ sɪ o kɪ Baŋa-Wɛ le dɪ Dɪ na kɪ yu-yoŋo dilu maama Dɪ pa-o tun, o na zəŋi o titi tun ŋwaani. Kuntu ma pa Baŋa-Wɛ banɪ zaŋi, pa sɪ cam yɪ Ezekiasi, dɪ Zuda dɪ Zeruzalem tiinə bam. ²⁶ Nan dɪ Ezekiasi dɛɛn na zəŋi o titi kuntu dɪ tun, o dɛɛn wɛli dɪ Zeruzalem tiinə bam mu o tu o titi. Kuntu ŋwaani, Baŋa-Wɛ ma punɪ Dɪ banɪ maŋa kalv maama Ezekiasi ta na ŋwi tun.

²⁷ Ezekiasi dɛɛn tiini o duni mu pa o yɪrɪ zaŋi zanzan. O ma lɔ di sɪ o tiŋi o zila sɪ wvni. O jɔɔiguru tum maa yɪ sɛbu-poŋo, dɪ sɛbu-sɔŋa, dɪ kandwa-ŋuna, dɪ wo-talooru, dɪ jara ci-kwen, dɪ lɔnnɪ wænu dwi

dwi. ²⁸O ta ma lɔ di sɔdonnɛ sɪ o taa maa zɪgɪ mɪna, dɪ dɪvɛn, dɪ nugɛ sɪ wɔnɪ. O ma cɪ najɪrɪ sɪ ba yagɪ o naani dwi dwi dɪ o peeni da. ²⁹O dɛɛn ma lɔ tɔnɪ o pa o tɪtɪ, yɪ o daari o yɛgi vara zanzan o yagɪ dɪ wɔnɪ, Wɛ na pɛ o tiini o duni tɔn ɲwaani.

³⁰Ezekiasɪ dɛɛn nan mu yɪ wulv na pɛ ba cɪ Giyɔn buli-yi dɪm dɪ baɲa seeni tɔn. O ma daari o pa na bam ywɛri ba tɔgɪ na-fɪra ba zu Zeruzalɛm tɔw wu, ku wa-zuɔrɪ seeni. Tutɔɲa yalv maama Ezekiasɪ dɛɛn na kɪ tɔn, o nɛ yigɛ-vɛɲɛ mu ya baɲa nɪ. ³¹Ku daari, Babilɔnɪ tɔw dɪdɛɛra na tɔɲɪ nɔɔna sɪ ba vu Ezekiasɪ tɛ ba bwe-o wo-kunkagɪlɪ dɪlv na kɪ o tɔw kum nɪ tɔn, Wɛ ma yagɪ Ezekiasɪ o yɪrɪnɪ, sɪ Dɪ maɲ-o Dɪ nii kulv na sunɪ ku wu o bɪcari wɔnɪ tɔn.

³²Ezekiasɪ dɛɛn na di paari yɪ o kɪ wænu tɪlv tɔn, dɪ o tutɔɲ-ɲɔna tum maama, ba pupɔnɪ-tɪ ba tiɲi Wɛ *nijonnu Ezayi vuura yam tɔnɔ* wɔnɪ, ya na wu *Zuda dɪ Yistrayɛli pwa cibari tɔnɔ* kum wɔnɪ tɔn. ³³Ezekiasɪ ma tɪ yɪ o vu o kwɛ tɛ. Ba ma kwe-o ba kɪ zoɲo kulv baɲa nɪ Davidi dwi dɪm yibɛɛlɛ na wura tɔn. O tɔvɪnɪ maɲa nɪ mu Zuda dɪ Zeruzalɛm

tiinɛ bam maama zul-o lanyɪrɪnɪ. O bu Manasɪ ma lɛri o yuu nɪ o ji pɛ.

Zuda tɔw pɛ Manasɪ taani

33 Manasɪ dɛɛn jɪgɪ bɪna fugɛ-yale mu yɪ o di paari dɪm. O ma jɛni Zeruzalɛm nɪ o di paari o kɪ bɪna fiinnu-yanu. ²Manasɪ dɛɛn tɔɲɪ lwarɪm o cɔgɪ Baɲa-Wɛ yigɛ mu, dɪ o na lwɛni tutɔɲ-zɔɔna yalv dwi-ge tiinɛ na yɛni ba kɪ yɪ Wɛ zɛli-ba tɪga kam nɪ Dɪ daari Dɪ pa Yistrayɛli tiinɛ bam jɛni tɔn. ³O joori o lɔ jwɛnɛ kaanum je silv o ko Ezekiasɪ dɛɛn na cɪcɔgɪ o yagɪ tɔn mu o zɪgɪ. O ma lɔ bimbɪnɛ o zɪgɪ Baali jwɛnɛ zulɛ ɲwaani o daari o cwi Asɛra nyɪnyɔvɔ dɛ. O ma tiiri o zuli calɪcwɪ sum dɪ. ⁴O dɛɛn ta lɔgɪ jwɛnɛ kaanum bimbɪnɛ mu o zɪgɪ Baɲa-Wɛ digɛ kam nɪ. Baɲa-Wɛ ya tagɪ jɛgɛ kam kuntv taani mu nɪ: «Zeruzalɛm yɪ tɔw kulv nɔɔna na wɔ taa zuli a yɪrɪ da maɲa maama tɔn mu.» ⁵Manasɪ ta lɔgɪ kaanum bimbɪnɛ mu Baɲa-Wɛ digɛ kam kunkwallv tɪlɛ tum wɔnɪ sɪ nɔɔna taa mai ba zuli calɪcwɪ sum. ⁶O ma ja o tɪtɪ biɛ o zwɛ mim wɔnɪ o ma o kɪ kaanum Bɛn-Hinom bolo kum

ni. O ma ki vura, di yi-nara, di liri mwaanv tutuɔa, o ta tɔgi ciciri vura, di liri mwaanv tiinɛ kwaga. O deen tiini o tɔɔi lwarum o cɔgi Baɔa-We yigɛ pa Baɔa-We ban zaɔi did-o.

⁷Manasi deen pe ba sari jwɛm nyinyugu mu yi o kwe-ku o zigi We digɛ kam ni o jigi o kaana. We deen tagi je sum kuntu taani di Davidi, di o bu Solomɔn Dɔl wɔ: «Digɛ kantu na zigi Zeruzalem ni tun mu yi jɛgɛ kalu amu na kuri Yisrayeli dwiɛ yam maama wuni si nɔɔna taa zuli amu yiri da si ku ta ve maɔa maama. ⁸Yisrayeli tiinɛ bam na yɔɔri ba tɔgi kulɔ kum maama amu na pe-ba ni si ba ki tun, yi ba na se niɛ di kwia yalɔ maama a na tɔgi Moyisi baɔa a pa-ba tun, amu daa ba zeli-ba si ba nuɔi da tɔga kalu amu na pe ba nabaara bam tun.» ⁹Manasi nan yɔɔri o ja Zuda di Zeruzalem tiinɛ bam o vu o di tusim wuni mu. Ba ma tiini ba tɔɔi lwarum si ku dwani lwarum dilɔ dwi-ge tiinɛ na yɛni ba ki yi We cɔgi-ba Dɔl daari Dɔl kwe ba tɔga kam Dɔl pa Yisrayeli tiinɛ bam tun.

¹⁰Baɔa-We deen kaani Manasi di o nɔɔna bam ba lwarum kikiɛ yam ɔwaani, yi ba wu cɛgi. ¹¹Baɔa-We ma pa Asiiri tuw pe jar-kɛrɛ didɛɛra bam cwɛɔɔ si ba ba ba jeeri Zuda tiinɛ bam di jara. Ba ma wani-ba

yi ba daari ba ja Manasi ba puri o mumwa ba lɛ gwɛlɛ da. Ba ta ma kwe canna capunnu ba vɔ-o yi ba van-o ba ja ba vu Babilɔni. ¹²O na wu yaara wuni kuntu tun, mu o tu o titi o Tu Baɔa-We dum na yi o nabaara bam We tun yigɛ ni, o loori-Dɔl si Dɔl duri o yibwɛnɛ. ¹³We ma se Manasi loro kum pa Dɔl duri o ɔwaɔa yi Dɔl pa-o cwɛɔɔ si o daa joori Zeruzalem o di paari da. Kɛm dum kuntu ma pa Manasi lwarɔ ni Baɔa-We mu suni Dɔl yi We ciga ciga.

¹⁴Kuntu maama na ki ku ke tun, Manasi ma fɔgi o lɔ pooni yigɛ kɛbrɛ kam na wu Davidi tuw kum wa-puli seeni tun, ku na zigi je silu na bwɛlɛ di Giyɔn buli-yi dum tun, si ku vu ku yi Kale Ni dum. O ta ma kwe kɛbrɛ kalu na kaagi Ofɛɛli piu kum seeni tun o daɔi ka baɔa ni. O ma kwe jar-kɛrɛ didɛɛra o zigi Zuda tuni dilu na lɔgi di pi tun maama wuni si ba taa yiri-di.

¹⁵O ta yɔɔri o li wa-yɔɔru nyinyuru mu didaani jwɛm dilu o ya na zigi We-digɛ kam ni tun. O ta ma li kaanum bimbina yalɔ maama ya na lɔgi ya zigi We digɛ kam ni, di Zeruzalem ni maama ni tun. O ma ja ti maama o nuɔi tuw kum daa ni o dili o yagi. ¹⁶Manasi laan ma fɔgi o kwe Baɔa-We kaanum bimbim dum o zigi, yi o daari o

kwe yazurə pɛera, dɪ le-kəm pɛera o kaanɪ dɪ baŋa nɪ o pa Baŋa-Wɛ. O dɛɛn ma pa Zuda tiinə bam nɪ sɪ ba zuli Baŋa-Wɛ dɪm na yɪ Yisurayɛlɪ tiinə Wɛ tɪn. ¹⁷Nɔɔna bam nan ta kɪ kaanum mu wara-je sɪdonnə bimbɪnə baŋa nɪ. Ku yɪ ba Tu Baŋa-Wɛ dɪm yɪranɪ mu ba jɪgɪ ba kaanɪ je sum kuntu nɪ.

¹⁸Manasɪ dɛɛn na di paarɪ yɪ o kɪ wænnu tɪlv tɪn, dɪ o na loori Wɛ te tɪn, ku wɛlɪ dɪ sampwəri sum na tɔgɪ Yisurayɛlɪ tiinə Baŋa-Wɛ dɪm yɪrɪ ŋwaanɪ ba ta kulɪ dɪd-o tɪn, ba pupunɪ tɪ maama ba tiŋi *Yisurayɛlɪ Tɪv Pwa Cibari* tɔnɔ kum wunɪ. ¹⁹Ku nan na yɪ Manasɪ na loori Wɛ te dɪ Wɛ na se o loro kum te tɪn, ku ta wɛlɪ dɪ o na nunɪ Wɛ kwaga nɪ o daarɪ o kɪ lwarum yalv tɪn, dɪdaanɪ jwənə kaanum bimbɪnə o na lɔgɪ tɪn, dɪ Asera nyunyugu de silv o na cwi tɪn, dɪ jwənə yalv maama o na mɔɔna o jɪgɪ o kaana tɪn, o kikiə yam kuntu maama wuu pupunɪ ya tigi Wɛ nijonɔnə twannu tum wunɪ mu. ²⁰Manasɪ ma tɪ yɪ o vu o kwə te. Ba ma kwe-o ba kɪ o tɪtɪ sɔ-fɔrɔ kum wunɪ. O bu Amɔn ma ləri o yuu nɪ o di paarɪ.

Zuda tɪv pɛ Amɔn yɪra taanɪ

²¹Amɔn dɛɛn jɪgɪ bɪna fiinle-yale mu yɪ o di paarɪ. O ma jəni

Zeruzalem nɪ o di paarɪ dɪm o kɪ bɪna yale. ²²Amɔn dɛɛn tɔŋɪ lwarum o cɔgɪ Baŋa-Wɛ yigə mu nɪ o ko Manasɪ na kɪ te tɪn. O ma kɪ kaanum o pa jwənə yalv maama Manasɪ dɛɛn na kɪ o zɪgɪ tɪn yɪ o zuli-ya. ²³Wuntu ba nyɪ dɪ o ko. O wu sɛ sɪ o tu o tɪtɪ Baŋa-Wɛ yigə nɪ. Amɔn brɪ o kɛ o ko yigə mu dɪ lwarum kikiə.

²⁴Amɔn tɪtɪ tuntɔŋna bam ma lɔ o kwaga nɪ ba kɪ ni daanɪ yɪ ba gu-o pɛ sɔŋɔ kum nɪ. ²⁵Zuda tɪv nɔn-biə bam dɪ ma zaŋɪ ba gu balv maama na lɔgɪ Amɔn kwaga nɪ tɪn. Ba ma tiŋi Amɔn bu Zuziasɪ pa o ləri Amɔn yuu nɪ o di paarɪ.

Zuda tɪv pɛ Zuziasɪ yɪra taanɪ

34 Zuziasɪ dɛɛn jɪgɪ bɪna nana mu yɪ o di paarɪ dɪm. O ma jəni Zeruzalem nɪ o di paarɪ dɪm o kɪ bɪna fiinto-dɪdva. ²O tutɔŋa dɛɛn su Baŋa-Wɛ yɪ lanyiranɪ. O yɔɔrɪ o kwe cwe silv o nabaaru Davidi dɛɛn na tɔgɪ tɪn mu, yɪ o wu ywəri sɪ wunɪ.

³O na di paarɪ o kɪ bɪna nana tɪn, dɪ o ta yɪ bu-dɔŋv mu. O ma kwaanɪ sɪ o lwarɪ Wɛ, nɪ o nabaaru Davidi dɛɛn na kɪ te tɪn. Bɪna yana na kɛ ya wɛlɪ da tɪn, o ma sunɪ o yɪə sɪ o cɔgɪ jwənə kaanum bimbɪnə yalv maama na wu Zuda dɪ Zeruzalem laŋa kam

ni tun. Ku na yi Asera nyinyugu de sum, di jwənə nyinyuru tɔlɔ nɔɔna na sari ba zigi tun, di tɔlɔ ba na mɔɔni tun, o cɔvɔgi ti maama mu. ⁴O ta ma pa ni si ba yigi Baali jwənə kaanum bimbina yam ba di tɔga ni, si ba daari ba cɔgi mɛ maama ba ya na zwe wo-talooru da ba zuli-ya tun. O ta ma pa ba cɔvɔgi Asera nyinyugu de sum, di jwənə nyinyuru dwi maama. Ba laan ma daari ba duli weeru tum ba yagi balu ya na jigi jwənə yam kuntu maama ba zuli tun yibeelə yam baɔa ni. ⁵O ta pɛ ba kwe balu na yəni ba kaani jwənə yam kuntu tun kwi mu ba zwe bimbina yalu ba deen na zigi da ba kaani tun baɔa ni. Zuziasi deen tɔgi cwəɲə kam kuntu ni mu o pa jwənə kaanum ti Zuda di Zeruzalem laɲa kam ni. ⁶O deen ta ma ki kuntu doɲ tuni dɔlɔ wɔni Manasi dwi tiinə, di Efrayim dwi tiinə, di Simeyon dwi tiinə na zɔvri tun, si ku ke ku yi Nefitali dwi dum laɲa kam seeni, didaani di-dwəenu tɔlɔ na wu je sum kuntu ni tun. ⁷Zuziasi deen tɔli Yisrayeli tuni dum maama mu o kaagi o cɔgi jwənə bimbina yam, o daari o cɔvɔgi Asera nyinyugu de sum. O ta ma mumugi ba jwənə pa ya ji fogo, yi o daari o ja bimbina yalu ba na zwe wəenu tɔlɔ lwəm na ywəmmə tun da tun o cɔgi o yagi. O laan ma joori Zeruzalem.

⁸Pɛ Zuziasi paari dim buna fugə-nana bini dum ni mu o tɔɲi Azalta bu Safan, di tɔv kum didəeru Maaseya, di Yoahazi bu Yoa na yi pɛ sɔɲɔ tɔn-pupɔnnu wum tun, si ba vu ba kwe o Tu Baɲa-Wɛ digə kam, o wɔbɔɲa na jaani si o li digiru o tɔv kum maama wɔni tun ɲwaani.

⁹Ba ma vu kaanum nakwi tu Hilkiya te, yi ba kwe səbu kulɔ Levi tiinə balu na yi Wɛ-digə kam ni-yirina yi ba jɔɲi nɔɔna bam tee ni tun ba ja ba vu ba pa-o. Səbu kum kuntu ba ya jɔɲi Manasi dwi tiinə bam, di Efrayim dwi tiinə bam, di Yisrayeli dwi tiinə badaara bam tee ni, ku wəli di balu na wu Zuda laɲa kam ni, di Benzamen laɲa kam ni, di Zeruzalem tɔv wɔni tun tee ni mu, yi ba daari ba tiɲi-ku Wɛ-digə kam ni. ¹⁰Ba na kwe səbu kum ba pa Hilkiya tun, o laan ma kwe-ku o pa balu na nii Baɲa-Wɛ digə kam kweem titɔɲa baɲa ni tun, si bantu jɔɲi ba ma ɲwi tintɔɲna balu na wura ba fɔgi ba kwe digə kam tun. ¹¹Ba di ma kwe səbu kum kuntu ba pa gwaru tum, di lwara bam, si ba yəgi kandwa yalu ba na yari piu yira ni tun, didaani de si ba ma-si ba ki be di ywə ba fɔgi ba kwe di sɔlɔ maama Zuda pwa bam ya na yagi pa si cɔgi tun.

¹²Tintɔɲna bam deen ma tɔɲi di yawala. Levi tiinə balu na nii ba

tutuɗa yam baɗa ni tun deen yi: Yahati, di Abdiast na yi Merari so-yuu kum tiinɔ tun, ku wɛli di Zakari, di Mesulam na yi Keyati so-yuu kum tiinɔ tun mu. Levi tiinɔ bam kuntu deen tiini ba ye kweera zila magum lanyirani mu. ¹³ Ba badaara ma nii tuntuɗa bam di ba tutuɗa dwi dwi baɗa ni. Ba badaara di maa yi twan-pupunna, di tutuɗa yigɔ tiinɔ, di ni-yirina.

We niɔ tɔnɔ kum taani

¹⁴ Ba na yɔɔri ba kwe sɛbu kulɔ ba ya na tiɗi Baɗa-We digɔ kam ni ba maa nuɗi tun, mu We kaanum tu Hilkiya ne Baɗa-We niɔ tɔnɔ kulɔ We ya na ki Moyisi juɗa ni tun. ¹⁵ Hilkiya ma ta di tɔn-pupunnu Safan o wi: «We niɔ tɔnɔ kum mu tuntu a na nea Baɗa-We digɔ kam wuni.» O laan ma kwe-ku o pa Safan.

¹⁶ Safan ma ja tɔnɔ kum o vu o ta di pe Zuziast o wi: «Pe, nmu diɗeera bam ki nmu na pe-ba ni si ba ki te maama tun. ¹⁷ Ba kwe sɛbu kulɔ ya na tigi Baɗa-We digɔ kam wuni tun ba pa tuntuɗa bam di ba yigɔ tiinɔ bam.» ¹⁸ Safan ta ma ta di pe wum o wi: «Kaanum tu Hilkiya kwe tɔnɔ mu o pa-ni.» O ma zigɔ pe wum yigɔ ni o karumi-ku si o taa cɛgɔ.

¹⁹ Pe wum na ni We niɔ tɔnɔ kum wu bitari sum na yi te tun, mu o jaani o gwaaru o kaari, o wuu na cɛgi tun ɗwaani. ²⁰ O ma daari o baɗi Hilkiya, di Safan bu Ahikam, di Mika bu Abedon, di o tɔn-pupunnu Safan, ku wɛli di Asaya na yi pe wum yira tuntuɗu tun, yi o pa-ba ni o wi: ²¹ «Ve-na We-digɔ kam á loori Baɗa-We kulɔ na pupuni tɔnɔ kuntu wuni tun ɗwaani, si di wani di lwarɔ Di wubuɗa. Ki-na kuntu á pa amu di balu maama ta na zuuri Yisrayeli di Zuda laɗa kam ni tun. Baɗa-We bani mu yɔɔri di wiirɔ dibam baɗa ni, beɗwaani di nabaara bam wu tuɗi ba tɔgi Baɗa-We niɔ yam, ni kulɔ maama na pupuni tɔnɔ kuntu wuni si di ki tun.»

²² Hilkiya, di diɗeera balu na wu o tee ni tun ma zaɗi ba vu Zeruzalem jɛ-duɗa laɗa kam ni si ba na di We ni-jon-kana kalu yiri na yi Hulida tun. O maa yi Tokati bu Salum kaani mu. Tokati di deen yi Hasara wulu na nii pe wum gwaaru baɗa ni tun bu mu. Nɔɔna bam ma vu ba ɗɔɔni di Hulida.

²³ O di ma lɛri-ba o wi: «Baɗa-We dum na yi Yisrayeli tiinɔ We tun kwɛrɛ mu tuntu: Ve-na a ta di nɔɔnu wulu na tuɗi abam amu tee ni tun wi: ²⁴ Baɗa-We kwɛrɛ mu

tuntu: «Amu wó pa lɛɛɛɛ yi n tuv kum di ku nɔn-biə bam maama, si ku maɲi di wo-lwaanv tɔlv maama na pupɔni tɔnɔ kuntu wɔni yi Zuda tuv pɛ wum ni tun. ²⁵ Bɛɲwaani, Zuda tiinə bam vɔn amu mu, yi ba daari ba kaani wa-yɔɔɔɔ. Ba ma zaɲi a bani di ba jia na ki jwənə yalv tun. Kuntu ɲwaani a ban-lum dum wó tu tuv kuntu baɲa ni. Di nan bá fɔɲi di zuri maɲa di maɲa.»

²⁶ Ku nan na yi Zuda pɛ wum titi na tɔɲi abam amu tee ni si á lwarɪ Baɲa-Wɛ wubɔɲa tin, Baɲa-Wɛ dum na yi Yisrayeli tiinə Wɛ tun na tagi kulv did-o tun mu tuntu: «Ku na yi taani dɔlv na wu tɔnɔ kum wɔni yi n ni-di tun, ²⁷ amu nɛ nmu wuv na cɔɲi yi n tu n titi amu yigə ni di n na ni ni a bani zaɲi tuv kuntu di ku nɔnə bam baɲa ni tun. Nmu nan na kaari n gwaaru yi n keeri amu yigə ni tun ɲwaani, amu ni nmu loro kum. ²⁸ Kuntu ɲwaani amu wó pa-m cwəɲə si n ti n titi tɔvni, si n yi na lɛɛɛɛ tɔlv a na wó pa ti yi tuv kuntu di ku nɔn-biə bam tun.»

Tɔntɔɲna bam ma ja Wɛ ni-ɲɔn-kana kam kwərə ba joori ba vu ba pa Pɛ Zuziasi.

²⁹ Pɛ Zuziasi deen ma pa ni si Zeruzalem di Zuda tɔni maama nakwa bam la daani o yigə ni.

³⁰ O ma ja Zuda tiinə bam maama di Zeruzalem nɔn-biə bam maama, ku wəli di Wɛ kaanum tiinə bam, di Levi dwi tiinə bam o vu o zu Wɛ-digə kam wɔni. Ku maa yi nɔnə bam maama, nabwənə di nadunə mu. Pɛ wum ma zɪɲi ba yigə ni o karumi Wɛ niə tɔnɔ kulv ba deen na nɛ Baɲa-Wɛ digə kam ni tun o bri-ba. ³¹ Pɛ wum ma zɪɲi o zɪɲa je ni o fɔɲi o goni ni di Baɲa-Wɛ ni: oó kwe o wuv maama o joori o tɔɲi Baɲa-Wɛ, yi o sɛ Dl niə yam, di Dl kwia yam, di Dl cullu tum maama, ni ku na pupɔni Wɛ ni-gonim tɔnɔ kum wɔni te tun.

³² Zuziasi deen ma ta di balv maama na zɔvri Zeruzalem wɔni tun di Benzamen dwi tiinə bam si ba tɔɲi ba sɛ o ni-gonim dum kuntu. Zeruzalem tiinə bam ma suni ba ki ni ba na goni ni te di Wɛ dum na yi ba nabaara bam Wɛ tun.

³³ Zuziasi ma li jwə-yɔɔɔɔ maama ya na wu Yisrayeli dwi tiinə laɲa kam je maama ni tun o yagi. O ta ma pa ni si balv maama na zɔvri Yisrayeli ni tun taa zuli ba Tu Baɲa-Wɛ dum. Zuziasi ta na wu o ɲwia wɔni maɲa kalv maama tun, Yisrayeli tiinə bam yɔvri ba tɔɲi Baɲa-Wɛ dum na yi ba nabaara bam Wɛ tun mu.

34:33 Yisrayeli bri ni Wɛ nɔnə balv Zuziasi na te tun.

34:31 2 Kibari tɔnɔ 23:16 34:33 2 Pwa 23:24-25

Pɛ Zuziasɩ di Pakɩ candiə kam*2 Pwa 23:21-23*

35 Zuziasɩ dɛɛn ma pa Zeruzalɛm tiinɛ bam di Pakɩ candiə kam ba ma ba zuli Baŋa-Wɛ. Ba ma sunɩ ba gu pɛlbiə pulim cana kam da fugə-yana de dum nɩ sɩ ba ma ba di candiə kam. ²O ma kuri kaanum tiinɛ bam didwa didwa sɩ ba taa tɔŋɩ ba titɔŋa, yɩ o koori-ba sɩ ba taa jɪŋɩ baari ba ma ba tɔŋɩ Baŋa-Wɛ digə kam titɔŋa. ³Ku na yɩ Levi dwi tiinɛ bam, ba pɔɔrɩ-ba mu ba kɩ Baŋa-Wɛ juŋa nɩ yɩ ba yɛni ba kwe Dɩ niə yam ba bɩ Yisrayelɩ tiinɛ bam maama. Pɛ Zuziasɩ ma ta di ba o wɩ:

«Abam daa bá taá zuŋɩ Wɛ ni-gonim daka kam á taá kaagɩ je maama nɩ á veə. Nan kwe-na-ka á zigɩ Wɛ-digə kalɩ Yisrayelɩ tuw pɛ Davidi bu Solomɔn na lɔŋɩ tun wɔnɩ sɩ ka maŋɩ dáanɩ. Abam nan wú taa tɔŋa á pa á Tu Baŋa-Wɛ dum dɩ Dɩ nɔɔna Yisrayelɩ tiinɛ bam. ⁴Ti-na á yigə sɩ á taá tɔŋa sɩ ku tɔŋɩ Pɛ Davidi dɩ o bu Solomɔn na pɔɔrɩ á titɔŋa yam ba pa abam sɔ-yuu dɩ sɔ-yuu te tun.

⁵Á wú taá jeeri Wɛ digə kam nɩ mu, yɩ á yɛni á pɔɔrɩ á titɩ, sɩ pupwara maama taa wura ka wɛli Yisrayelɩ tiinɛ bam sɔ-yuu maama nɔɔna sɩ ba zuli Wɛ. ⁶Abam ta wú

gu Pakɩ vara bam nɔɔna bam na jaanɩ ba tui tun. Kwe-na á titɩ sɩ á maŋɩ dɩ cullu tum, sɩ á wanɩ á wɛli á curru tum sɩ ba kɩ kaanum dum nɩ Baŋa-Wɛ na de Moyisi baŋa Dɩ pa abam nɩ sɩ á taá kɩ te tun.»

⁷Pɛ Zuziasɩ ma zu o vara bam wɔnɩ o lɩ peeni dɩ bunɩ murrɩ fiintɔ (30,000), dɩ naanɩ murrɩ tɩtɔ (3,000). O ma kwe-tɩ o pa nɔɔna balɩ maama na wura tun sɩ ba ma ba kɩ Pakɩ kaanum dum.

⁸Pɛ wum didɛera bam dɩ ma tɔŋɩ ba titɩ wubɔŋa ba pa nɔɔna bam, dɩ kaanum tiinɛ bam, dɩ Levi tiinɛ bam vara sɩ ba ma kɩ kaanum dum. Hilkiya, dɩ Zakari, dɩ Yehiyelɩ dɛɛn mu yɩ didɛera balɩ na nii Wɛ-digə kam titɔŋa baŋa nɩ tun. Ba dɩ ma lɩ peeni dɩ bunɩ murrɩ tɩle dɩ biə-yardu (2,600), ku wɛli dɩ naanɩ biə-yatɔ (300) ba pa kaanum tiinɛ bam sɩ ba ma ba kɩ kaanum dum. ⁹Konania, dɩ o curru Semaya dɩ Netaneli, ku wɛli dɩ Levi yigə tiinɛ Hasabia, dɩ Yeyiyelɩ, dɩ Yozabadɩ maama ma kwe peeni dɩ bunɩ murrɩ tunu (5,000), dɩ naanɩ biə-yanu (500) ba pa ba curru Levi dwi tiinɛ kaanum dum ŋwaanɩ.

¹⁰Ba ma ti wonɔ maama yigə sɩ ba kɩ Pakɩ candiə kaanum dum. Kaanum tiinɛ bam, dɩ Levi tiinɛ bam ma vu ba zigɩ ba titɔŋa je nɩ me dɩ me

pɛ wum na bri ni ba taa ziga tun.

¹¹Levi tiinə bam ma gu Paki vara bam yi ba daari ba pwəni-ba. Ba laan ma kwe vara bam kuntu jana ba pa kaanum tiinə bam, yi ba ki ba miisi miisi We kaanum bimbim dum ytran ni. ¹²Ba laan ma pɔɔri zweem kaanum vara bam, si ba kwe ba pa nɔɔna bam sɔ-yuu di sɔ-yuu, pa digə maama wani ba ki kaanum ba pa Baɲa-We, ni Moyisi tɔnɔ kum na bri te tun. Ba ta ki kuntu mu di naani dum di. ¹³Ba ma wɔ Paki vara bam mim wuni, ni ku na manɔ di cullu tum te tun. Ba ma saɲi pɛera yadonnə nwana yam kambia ni, di nakənə ni, di zwi dwi dwi wuni, ba daari ba li-ya ba pɔɔri ba pa nɔɔna bam maama lila. ¹⁴Levi tiinə bam na ki kuntu ba ti tun, ba ma pɔɔri nwana ba tiɲi ba tuti ɲwaani, di We kaanum tiinə bam na yi Arɔn dwi tiinə tun ɲwaani. Beɲwaani, kaanum tiinə bam yiə deen yɔɔri ya suni mu de dum kuntu maama wuni, pa ba jigɔ zweem pɛera yam, di vara lara kam ba zwe taan ba vu ba yi tɔga. Kuntu ɲwaani Levi tiinə bam mu kwe kaanum dum pa ba ba tuti didaani kaanum tiinə bam.

¹⁵Lən-leenə bam na yi Azafi dwi nɔɔna tun di deen zigɔ ba ziga je ni, nɛnɛni Pɛ Davidi, di Azafi, di Hemani, di pɛ wum sampwərə Yedutun deen na bri ni ba taa ki te tun. Levi tiinə balu na zigɔ ba yuri

We-digə kam niə yam tun manɔ ba ziga je sum ni taan, ba curru tum na kwe kaanum dum ba pa-ba tun ɲwaani mu.

¹⁶Ba ma suni ba kwe Paki kaanum dum ba ti de dum kuntu ni, si ba ma ba zuli Baɲa-We. Ba ma zwe pɛera yam Baɲa-We kaanum bimbim dum baɲa ni, ni Pɛ Zuziasi na pɛ-ba ni si ba ki te tun. ¹⁷Yisrayeli tiinə balu maama na wura tun ma di Paki candia kam manɔ kam kuntu ni, yi ba daari ba kwe da yarpe ba di dipe dub na ba jigɔ dabuli di wuni tun candia kam di. ¹⁸Ba wu fɔgi ba di candia kantu doɲ Yisrayeli laɲa kam ni ku zigɔ manɔ kalu We nijonnu Samoweli na wura tun. Yisrayeli tuw pwa bam wuluwulu nan ya ta wu di candia kam, ni Zuziasi na di-di te tun. O deen pɛ kaanum tiinə bam, di Levi dwi tiinə bam, di Zuda tiinə bam, ku weli di Yisrayeli tiinə balu na wu Zeruzalem ni tun mu wəl-o pa ba di candia kam. ¹⁹Ku nan yi Zuziasi paari dim buna fugə-nana bini dum ni mu ba daa joori ba di Paki candia kam.

Zuziasi tuvni

2 Pwa 23:28-30

²⁰Kuntu maama kwaga ni yi Pɛ Zuziasi fɔgi o kwe We-digə kam o ti tun, mu Ezipi tuw pɛ Neko zaɲi

dɪ o jar-kərə bam o vu Karekemisi na wu Efratɪ bugə kam seeni tun. Zuziasɪ dɪ ma nuŋi sɪ o jeeri Neko dɪ jara sɪ o ci o yigə. ²¹ Neko dɪ dɛən ma tuŋɪ nɔɔna Zuziasɪ te dɪ kwərə kantɔ o wɪ: «Zuda tuv pɛ, taani tərə ku na wu dɪbam tɪtari laŋa nɪ tun. Amu nuŋi sɪ a zaŋɪ najara dɪ a dɔna mu, sɪ ku dai dɪ nmɔ. Wɛ nan zigɪ a kwaga nɪ mu sɪ a kɪ najara yam, yɪ Dɪ wɪ: a kɪ lɪla a kɪ-ya. Nan yɪ ci Wɛ yigə, sɪ Dɪ wɔ cɔgɪ nmɔ dɪ.»

²² Zuziasɪ ma sun o zwa dɪ Neko ni-kaana yam, dɪ ku na yɪ Wɛ mu dɛ Neko baŋa Dɪ ta taani dum tun dɪ. O ma ləri o yibiyə sɪ Neko yɪ lwar-o yɪ o vu Megido tɪ-kamparɪ nɪ sɪ o dɪ o jar-kərə bam jeer-o dɪ najara. ²³ Najara yam na cɛ tun, mu Ezipi ci-tara tɔ Zuziasɪ dɪ cɪna pa ku zu o yɪra. O ma ta o dɪdɛera bam o wɪ: «Ja-nɪ-na á lagɪ je á vu, sɪ ku tiini ku cɛ a yɪra nɪ mu.»

²⁴ Zuziasɪ nɔɔna bam ma lɪ-o o tutɪ tərɪko kum nɪ, yɪ ba kwe-o ba kɪ tərɪko kudɔŋ nɪ, ku dɪ na yɪ o nyum tun. Ba ma ja-o ba joori Zeruzalɛm. Dáani mu o tɪga. Ba ma kɪ-o o kwə yibeeɫə yam nɪ. Zuda dɪ Zeruzalɛm tiinə bam maama ma keeri o luə. ²⁵ Wɛ nijɔŋnu Zeremi dɛən ma panɪ Zuziasɪ luə naguru ləŋə. Ku maa na zigɪ maŋa kam kuntu nɪ sɪ ku taa ve tun, lən-leenə bam maama, baara dɪ kaana, yəni ba leeni ləŋə kam

kuntu mu ba ma ba guli Pɛ Zuziasɪ gulə. Yisɪrayɛɫɪ tuv wunɪ ba yəni ba leeni lusəm sum kuntu dɔŋ, nɪ ku na pupunɪ ku tigi *Naguru le sum* tɔnɔ kum wunɪ te tun.

²⁶ Zuziasɪ dɛən na di paari yɪ o kɪ wəənu tɪɔ tun, dɪ o na sɛ o tɔgɪ kulu na pupunɪ Baŋa-Wɛ niə tɔnɔ kum wunɪ tun pa o tuŋɪ o poli Wɛ wuu te tun, ²⁷ dɪ o tutuŋ-naga maama ku zigɪ o paari dum pulim nɪ sɪ ku yɪ dɪ na kweeli maŋa kalɔ tun, tintu maama pupunɪ mu tɪ tiŋi *Yisɪrayɛɫɪ dɪ Zuda Pwa Cibari* tɔnɔ kum wunɪ.

Zuda tuv pɛ Yoahazɪ taani

36 Zuda tiinə bam ma kuri Zuziasɪ bu Yoahazɪ sɪ o ləri o ko wum yuu nɪ o di paari Zeruzalɛm nɪ. ² Yoahazɪ dɛən jigɪ bɪna fiinle-yatɔ mu yɪ o di paari dum. O ma jəni Zeruzalɛm nɪ o di paari dum o kɪ canɪ stɔ. ³ Ezipi tuv pɛ wum dɛən ma ja Yoahazɪ o nuŋi Zeruzalɛm nɪ, sɪ o daa yɪ na cwəŋə o di paari dum. O ma daari o fin Zuda tiinə sɪ ba ŋwɪ lampoo na yɪ səbu-poŋo kilo murrɔ tutɔ dɪ biə-yana (3,400), ku wəli dɪ səbu-sɪŋa kilo fiintɔ-tuna (34) tun ba pa-o. ⁴ Ezipi pɛ wum ma kwe Eliyakum wulu na yɪ Yoahazɪ nyaani tun o tiŋ-o sɪ o ləri Yoahazɪ yuu nɪ o di paari o taa te Zuda dɪ

Zeruzalem. O ma ləri Eliyakum yurɔ
dum pa dɛ yi Yeoyakim. O ma daari
o ja Yoahazɔ o vu o yagi Ezipi nɛ.

Zuda pɛ Yeoyakim taani

⁵Yeoyakim dɛɛn jɪgɪ bɪna
fiinle-yanu mu yi o di paari. O
ma jɛni Zeruzalem nɛ o di paari
dum o kɪ bɪna fugɛ-dɪdva. O dɛ
dɛɛn tɔɔɪ lwarum o cɔɔɪ o Tu
Baɔa-Wɛ dum yigɛ. ⁶Babilɔni tu
pɛ Nebukadnetsari dɛɛn ma ba o
li Zuda tu maama dɪ jara. O ma
ja Yeoyakim o daari o pa ba kwe
canna capɔnnu ba vɔ-o ba vanɪ ba
ja ba vu Babilɔni. ⁷Nebukadnetsari
dɛɛn ta vɪ Baɔa-Wɛ digɛ kam wuu
zɪla mu o ja o vu Babilɔni. O ma
kwe-tɪ o zɪgɪ o sɔ-fɔɔ kum wɔni.

⁸Yeoyakim dɛɛn na di paari yi
o kɪ wænu tɪvɔ tun, dɪ o na tɔsi
o kɪ tɪtɔɔ-zɔɔna yalvɔ tun maama,
ba pɔpɔni-tɪ ba tiɔi *Yisrayɛli dɪ*
Zuda Pwa Cibari tɔnɔ kum wɔni.
Yeoyakim ma tɪ yi o bu Yehoyakini
lɛri o yuu nɛ o di paari.

Zuda tu pɛ Yehoyakini taani

⁹Yehoyakini dɛɛn jɪgɪ bɪna
fugɛ-nana mu yi o di paari. O ma
jɛni Zeruzalem nɛ o di paari dum o

kɪ canɪ sɪtɔ dɪ da fugɛ. Yehoyakini
dɛɛn tɔɔɪ lwarum o cɔɔɪ Baɔa-Wɛ
yigɛ. ¹⁰Bɪn-dɔvɔri maɔa na yi tun,
Pɛ Nebukadnetsari ma tɔɔɪ nɔɔna
sɪ ba ja Yehoyakini ba vu Babilɔni.
O ta ma pɛ Baɔa-Wɛ digɛ kam
lɔnnɪ wænu o wɛli da o ja o viiri.
O laan ma pa Yehoyakini cɔvɔ
Sedestasi lɛri o yuu nɛ o ji pɛ o taa
te Zuda dɪ Zeruzalem.

Zuda tu pɛ Sedestasi taani

¹¹Sedestasi dɛɛn jɪgɪ bɪna
fiinle-dɪdva mu yi o ji Zuda tu
pɛ. O ma jɛni Zeruzalem nɛ o di
paari dum o kɪ bɪna fugɛ-dɪdva.
¹²Sedestasi dɛɛn tɔɔɪ lwarum mu
o cɔɔɪ o Tu Baɔa-Wɛ dum yigɛ.
O dɛɛn ta wɔ tu o tɪtɪ o pa Wɛ
nɪjɔɔnu Zeremi, dɪ wɔntvɔ na jɪgɪ
Baɔa-Wɛ taani o tɛa te maama tun
dɪ. ¹³Sedestasi dɛɛn nan lɔɔɪ durɛ
dɪlvɔ Pɛ Nebukadnetsari ya na pɛ
o du Wɛ yurɔ ɔwaani tun kwaga
nɛ mu. O ma pa o bɪcari digili yi
o vɔn sɪ o zɪli Baɔa-Wɛ dum na yi
Yisrayɛli tiinɛ Wɛ tun. ¹⁴Kɔ wɛli
da, Wɛ kaanum yigɛ tiinɛ bam, dɪ
Zuda tiinɛ bam maama dɛɛn ba
jɪgɪ cɪga dɪ Wɛ. Ba ma yɔɔri ba
kaagi ba kɪ wɔ-zɔɔna kikiɛ yalvɔ
dwi-ge tiinɛ bam na kɪ tun mu. Ba

ta maa jigi Baŋa-We digə kam ba cɔga, yi We ya pɔɔri-ka Dl pa Dl titi Zeruzalem tuw wɔni.

Zeruzalem tuw na cɔgi te tin

¹⁵Baŋa-We deen yɔɔri Dl tuŋi Dl tintuŋna Zuda dwi tiinə bam tee ni mu kuni zanzan, Dl na yi ba nabaara bam We tin ŋwaani. Beŋwaani, Dl jigi Dl nɔɔna bam ŋwaŋa, di Dl titi digə kam ŋwaŋa zanzan. ¹⁶Nɔɔna bam deen nan joori ba jigi We tintuŋna bam ba mwani mu. Ba maa wu kwe Dl taana yam ba ki ba bicara ni. Ba na jigi We nijɔŋnə bam ba yála kuntu tin, Baŋa-We ban-lum ma leeri di tu ba baŋa ni, yi Dl wu duri ba yibwənə. ¹⁷Dl ma pa Babilɔni tuw pe ba o ki jara di ba. O nɔɔna bam ma zu We digə kam ba kwe ba su-lwaanu ba gu ba nɔn-dunnu maama. Ku na yi nɔn-babe, di bisankam, di nɔn-kwin maama, Nebukadnetsari wu duri ba wuluwulu ŋwaŋa. Beŋwaani, Baŋa-We mu kwe ba maama Dl ki o juŋa ni. ¹⁸Pe Nebukadnetsari ta ma pe Baŋa-We digə kam yura zula maama, ku na

yi wo-kamunə dɔdaani wo-balwa di, di ka lunni wænu tum, ku wəli di Zuda tuw pe di o dideera bam jujiguru o ja o viiri. O vri ti maama mu o ja o vu o titi tuw Babilɔni. ¹⁹Babilɔni tiinə bam ma kwe mim ba zwe We-digə kam, di tuw kum so-fwaaru tum maama. Ba ma yigi Zeruzalem tuw kabri sum ba di tɔga ni, yi ba daari ba cɔgi lunni wænu tum maama tuw kum wɔni.

²⁰Pe Nebukadnetsari ma kalu nɔɔna balu na wu tigi najara yam wɔni tin o ja o vu Babilɔni tuw kum pa ba ji o di o biə tintuŋna. Ba deen ma ki kuntu taan si ku yi Persi tuw paari dum na jəni maŋa kalu ni tin. ²¹Kuntu ma pa Zuda tɔga kam na siun, ni ku ya na maŋi si ka na bina yarpe maama wɔni tin. Maŋa kalu maama tɔga kam na yi di-dwænu yiranu tin, ku sin mu si ku vu ku yi bina fusurpe, ni Baŋa-We na de Dl tintuŋnu Zeremi baŋa ni Dl ta kulɔ na maŋi si ku ki tin.

²²Persi tuw pe Sirusi paari pulim binu dum ni mu Baŋa-We pe kwərə kalu Dl deen na tɔgi Zeremi baŋa ni Dl ŋɔɔni tin sunu ka ki. Ku na ki te tin, Dl pe Pe Sirusi wubuŋa ja

sɪ o tʊŋɪ kwərə sɪ ka yi o tɪv kum
tɪnɪ yam maama. Ba ta ma pupunɪ
o kwərə kam ba kɪ tɔnɔ nɪ ka wɪ:
²³«Pɛrsɪ tɪv pɛ Sirusi nɪ dɪm mu
tɪntɔ:

Weyuu Tu Baŋa-Wɛ mu kwe
tɪga baŋa tɪnɪ maama Dɪ
pa-nɪ sɪ a taa te. Dɪ nan

kuri amv mu sɪ a lɔ Wɛ-digə
Zuda tɪv Zeruzalɛm wunɪ a
pa-Dɪ. Abam balv maama
na wɔ Baŋa-Wɛ nɔɔna bam
wunɪ tɪn jɪgɪ cwəŋə sɪ á vu
Zeruzalɛm á tʊŋɪ tɪtʊŋɪ dɪm
kuntɔ. Baŋa-Wɛ wó taa wɔ á
tee nɪ.»

Esdrası Tɔnɔ

Esdrası Tɔnɔ kum te ku brɪ dɪbam Wɛ na kwɛ cwɛnɛ Dɪ pa Zuda tiinɛ bam sɪ ba want ba joori ba titɪ tuv yɪ ba fɔgɪ ba lɔ Wɛ-di-kamunu kum Zeruzalem nɪ ba zɪgɪ tun mu. Ba deen ya zuvri Babilɔnɪ nɪ mu bɪna fiinnu yɪ Persɪ tuv pɛ wum zɛni-ba sɪ ba nuɲi ba gabɛem dum wunɪ ba joori ba vu ba tuv. Ba deen ma kwe bɪna fiinle ba joori ba lɔ Wɛ-di-kamunu kum ba zɪgɪ. Nii Pɔɔrum 1-6. Ku kwaga seeni mu Esdrasɪ dɪ tɔgɪ dɪ nɔɔna bam badaara sɪ ba joori ba lɔ ba nabaara sam, yɪ o daartɪ o wɛli nɔɔna bam sɪ ba taa tɔgɪ cwe sɪlv na maɲɪ dɪ Wɛ taantɪ dum na brɪ te tun. Nii Pɔɔrum 7-10.

Pɛ Sirusi kwɛrɛ kam

1 Sirusi deen yɪ Pa-faru wulu na te Persɪ maama tun mu. O paartɪ pulim bɪnɪ dum nɪ mu Baɲa-Wɛ pɛ kwɛrɛ kalɔ Dɪ deen na tɔgɪ Zeremi baɲa nɪ Dɪ ɲɔɔnɪ tun sɪnɪ ku kɪ. Ku na kɪ te tun, Dɪ pɛ Pɛ Sirusi wubɔɲa mu ja sɪ o tuɲɪ kwɛrɛ sɪ ka yɪ o tɪntɪ yam maama. Ba ta ma pupunɪ o kwɛrɛ kam ba kɪ tɔnɔ nɪ ka wɪ:

²«Persɪ tuv pɛ Sirusi ni dum mu tintɪ:

Weyuu Tu Baɲa-Wɛ mu kwe tɪga baɲa tɪntɪ maama Dɪ pa-nɪ sɪ a taa te. Dɪ nan kuri amu mu sɪ a lɔ Wɛ-di-kamunu Zuda

provenɪ dum tuv Zeruzalem wunɪ a pa-Dɪ. ³Abam wulu maama na wu Baɲa-Wɛ nɔɔna bam wunɪ, kuntu tu Wɛ dum nan wɔ taa wu o tee nɪ. Amu nan pɛ ku tu cwɛnɛ sɪ o vu Zeruzalem na wu Zuda wunɪ tun o lɔ Wɛ-digɛ kam o pa Yisrayelɪ tiinɛ Wɛ dum, dɪ na yɪ Wɛ dɪlv na zuvri Zeruzalem nɪ tun ɲwaantɪ. ⁴Balu na daartɪ yɪ ba zuvri me maama tun nan maɲɪ sɪ ba wɛli ku tu dɪ kulu maama o na lagɪ ba tee nɪ tun mu. Baá zɛn-o dɪ sɛbu-ponɔ, dɪ sɛbu-sɪɲa, dɪ jɪɲɪgru dwi dwi, dɪ vara, didaantɪ

1:1 2 Kɪbartɪ tɔnɔ 36:21, 22-23; Esdrasɪ 6:3; Zeremi 29:10
1:3 Esdrasɪ 7:13

1:2 Ezayi 44:28; 45:4-6

wu-yonjo pɛera yalv o na wó
kwe o ma kwɛ Wɛ-digə kam
Zeruzalem wonɩ tun.»

⁵Zuda dwi dum yigə tiinə, dɩ
Benzamen dwi dum yigə tiinə, dɩ
Wɛ kaanum tiinə, dɩ Levi dwi
tiinə, dɩdaanɩ balv maama Wɛ na
pɛ ba wubɔja ja tun ma zaɲɩ
ba ti yigə sɩ ba vu Zeruzalem
ba lɔ Wɛ-di-kamunu kum ba pa
Baɲa-Wɛ. ⁶Ba doonə bam maama
ma wɛli-ba dɩ sɛbu-ponjo wəənu,
dɩ sɛbu-sɩja wəənu, dɩ jɔjɔguru dwi
dwi, dɩ vara, dɩ zɩlɩ-ɲuna na jɔɲɩ yuu
tun, kv ta wɛli dɩ Wɛ pɛera yam.

⁷Pɛ Sirusi tutɩ dɩ ma zv Pɛ
Nebukadnetsari jwənə digə nɩ o lɩ
Baɲa-Wɛ digə kam wo-laaru tulv
Nebukadnetsari dɛen na zuɲɩ o nuɲɩ
Zeruzalem nɩ o ba o yaɲɩ da tun
o ja o nuɲɩ. ⁸O ma kwe-tɩ o kɩ
sɛbu-tiɲnu Mitredatɩ juɲa nɩ sɩ o
jeeli tɩ ni, sɩ o daaru o kɩ tɩ maama
Sesebazari juɲa nɩ. Wuntu dɛen
mɩ yɩ dɩdɛeru wulv na nii Zuda
provenɩ dum tun. ^{9–10}Ba dɛen na
jeeli zula yalv tun mɩ tuntv:

Sɛbu-sɩja war-zwɩ fiintɔ (30).

Sɛbu-ponjo war-zwɩ murv (1,000).

Sɛbu-ponjo zwɩ sɩdonnə
fiinle-nugv (29).

Sɛbu-sɩja kabɛli fiintɔ (30).

Sɛbu-ponjo kabɛli biə-yana dɩ fugə
(410).

Zula yadonnə maa yɩ murv
(1,000).

¹¹Sɛbu-sɩja dɩ sɛbu-ponjo
zula yalv ba dɛen na kwe ba kɩ
Sesebazari juɲa nɩ tun maama dɛen
yɩ murrv tinu dɩ biə-yana (5,400)
mɩ. Wuntu dɩ Zwifə tiinə balv na
ti yigə sɩ ba nuɲɩ Babilɔnɩ nɩ tun
ma kwe-tɩ ba ja joori Zeruzalem.

Nɔɔna balv na tɔɲɩ dɩ Zorobabelɩ ba joori tun

Nehemi 7:4-73

2 Nɔɔna balv dɛen na zɔɲɩ
Babilɔnɩ provenɩ dum nɩ ba
joori Zeruzalem dɩ Zuda tunɩ
dɩdonnə dum wonɩ tun yɩra mɩ
tuntv. Nɔɔnu maama dɛen ma joori
o vu o tutɩ tw. Babilɔnɩ Pa-faru
Nebukadnetsari ya jaanɩ-ba mɩ
o vu o pɩ o tutɩ tw kum nɩ. ²Ba
tɔɲɩ dɩ Zorobabelɩ, dɩ Zozwe, dɩ
Nehemi, dɩ Seraya, dɩ Reelaya, dɩ
Mardose, dɩ Bilisan, dɩ Misparɩ,
dɩ Bigavayi, dɩ Rehumi, dɩdaanɩ
Baana mɩ ba joori ba sam.

Yisrayelɩ tiinə bam ni na mai te
tun mɩ tuntv:

³Parusɩ biə bam yɩ 2,172.

- ⁴Sefatıa biə bam yı 372.
⁵Ara biə bam yı 775.
⁶Pahat-Moabi biə balu na tɔɣı Zozwe dı Zoabi dwi dım tın yı 2,812.
⁷Elam biə bam yı 1,254.
⁸Zaatu biə bam yı 945.
⁹Zakayi biə bam yı 760.
¹⁰Bani biə bam yı 642.
¹¹Bebayi biə bam yı 623.
¹²Azagadı biə bam yı 1,222.
¹³Adonikam biə bam yı 666.
¹⁴Bigavayi biə bam yı 2,056.
¹⁵Adin biə bam yı 454.
¹⁶Atera biə balu na tɔɣı Ezekiası dwi dım tın yı 98.
¹⁷Bezayi biə bam yı 323.
¹⁸Yora biə bam yı 112.
¹⁹Hasum biə bam yı 223.
²⁰Gibara biə bam yı 95.
²¹Betelhem tw tiinə bam yı 123.
²²Netofa tw tiinə bam yı 56.
²³Anatɔtı tw tiinə bam yı 128.
²⁴Azumaveti tw tiinə bam yı 42.
²⁵Kiriati-Yearim, dı Kefira, dıdaanı Beerotı tını tiinə bam yı 743.
²⁶Rama dı Geba tını tiinə bam yı 621.
²⁷Mikiması tw tiinə bam yı 122.

²⁸Beteli dı Ayi tını tiinə bam yı 223.

²⁹Nebo tw kım tiinə bam yı 52.

³⁰Magıbisi tw tiinə bam yı 156.

³¹Elam tw kudon kım tiinə bam yı 1,254.

³²Harim tw tiinə bam yı 320.

³³Lədi, dı Hadida, dı Ono tını tiinə bam yı 725.

³⁴Zeriko tw tiinə bam yı 345.

³⁵Senaa tw tiinə bam yı 3,630.

³⁶Kaanım tiinə bantı dı dəen mu tɔɣı ba joori:

Yedaya dwi dılu na tɔɣı Zozwe baɣa nı tın biə bam yı 973.

³⁷Yimera biə bam yı 1,052.

³⁸Pasuuri biə bam yı 1,247.

³⁹Harim biə bam yı 1,017.

⁴⁰Levi dwi tiinə balu dı na de ba joori tın mu tuntu:

Zozwe dı Kadimeli biə balu na tɔɣı Hodavia dwi dım tın yı nəɣna fusurpe-bana (74).

⁴¹Lən-leenə bam na yı Azafı biə tın yı nəɣna bi dı fiinle-nana (128).

⁴²We-di-kamunu ni-yırına bam na yı Salumi, dı Atera, dı Talımon, dı Akuba, dı

Hatita, dɩ Sobayi biə tun
yɩ nɔɔna bi dɩ fiintɔ-nvɔɔ
(139).

⁴³Balu na tɔɣɩ Wɛ-di-kamunu kum
tɩtɔɣa yɩ ba joori tun mu tuntu:

Sia biə, dɩ Hasufa biə, dɩ
Tabayɔɩ biə, ⁴⁴dɩ Kerosa biə,
dɩ Siya biə, dɩ Padɔn biə, ⁴⁵dɩ
Lebana biə, dɩ Hagaba biə, dɩ
Akuba biə, ⁴⁶dɩ Hagabɩ biə,
dɩ Salumayi biə, dɩ Hanan biə,
⁴⁷dɩ Gidɛɛɩ biə, dɩ Gahaari
biə, dɩ Reaya biə, ⁴⁸dɩ Resin
biə, dɩ Nekoda biə, dɩ Gazam
biə, ⁴⁹dɩ Yuza biə, dɩ Pasiə
biə, dɩ Besayi biə, ⁵⁰dɩ Asena
biə, dɩ Meyunim biə, dɩ
Nefusim biə, ⁵¹dɩ Bakəbuki
biə, dɩ Hakufa biə, dɩ Aruri
biə, ⁵²dɩ Bazeluti biə, dɩ
Mehida biə, dɩ Harasa biə,
⁵³dɩ Barakosi biə, dɩ Sizera
biə, dɩ Tema biə, ⁵⁴dɩ Nesta
biə, dɩ Hatifa biə bam.

⁵⁵Pɛ Solɔmɔn tuntuɣna biə balu dɩ
dɛɛn na dɛ ba joori tun mu tuntu:

Sotayi biə bam, dɩ Sofereti
biə, dɩ Peruda biə, ⁵⁶dɩ Yaala
biə, dɩ Darekon biə, dɩ Gidɛɛɩ
biə, ⁵⁷dɩ Sefatia biə, dɩ Hatila
biə, dɩ Pokereti-Hazebayim
biə, dɩ Ami biə bam.

⁵⁸Wɛ-di-kamunu tuntuɣna bam,
dɩ Solɔmɔn tuntuɣna biə bam

dɛɛn na kɩ daanɩ tun, ba ni maa
yɩ biə-yatɔ dɩ funvɔɔ-bale (392).

⁵⁹Nɔɔna badonnə dɛɛn mu nuɣi
Tel-mela, dɩ Tel-harasa, dɩ Kerubi,
dɩ Adan, dɩ Yimera tuntu dɩm ba
tɔɣɩ ba joori yɩ ba warɩ sɩ ba brɩ ba
na nuɣi Yisɩrayɛɩ dwi dɩlu wɔnɩ
tun. ⁶⁰Bantu maa yɩ Delaya biə, dɩ
Tobia biə, dɩ Nekoda biə bam. Ba
maama dɛɛn yɩ nɔɔna biə-yardu dɩ
fiinnu-bale (652) mu.

⁶¹Twannu dɛɛn tərə sɩ tɩ brɩ kaanum
tiinə bantu nabaara na yɩ balu tun:

Habaya biə, dɩ Hakoza biə, dɩ
Bazilayi biə bam.

(Bazilayi ya ve Galadı mu o dɩ
Bazilayi dwi dɩm bukɔ wɔdɔɣ. Ba
ma lɛɛɩ ba kwe o tumbaaru yɩɩ ba
mai ba bə-o.)

⁶²Ba nan na beeri ba nabaara
natɔga twannu tum ba ga tɩn, mu ba
cɩɣɩ-ba sɩ ba yɩ taa yɩ Wɛ kaanum
tiinə. ⁶³Tu kum dɩdɛɛru wɔm ma
pa-ba ni nɩ ba yɩ tɔɣɩ ba dɩ wɔdiu
kulu na yɩ ku yɩra Wɛ ɣwaanɩ tun,
ku na dai kaanum tu na tuə yɩ o wai
o kwe Yurim dɩ Tumim mumaja
kandwa o ma o kuri Wɛ wɔbɔɣa o
pa nɔɔna bam.

⁶⁴Nɔɔna balu dɛɛn na joori tun
maama ni yɩ murru fiinna-tule
dɩdaanɩ biə-yatɔ dɩ fusiɩdu
(42,360) mu.

⁶⁵Balu na wɛɩ da tun mu tuntu:

Ba gambe, baara dı kaana maama maa yı murru turpe dıdaanı biə-yatə dı fiinto-barpe (7,337).

Ba lən-leenə, baara dı kaana maama maa yı biə-yale (200).

⁶⁶ Ba sisen-ncəna deen yı biə yarpe dı fiinto-bardv (736) mv.

Ba bina-sise maa yı biə-yale dı fiinna-sunu (245);

⁶⁷ Ba yogondə maa yı biə-yana dı fiinto-yanu (435);

Ba bine sum maa yı murru bardv dıdaanı biə-yale dı fiinle (6,720).

⁶⁸ Nəcna bam na joori Zeruzalem kuntu tun, ba ma vu Bağa-We digə kam je sum. Sam yigə tiinə badaara deen ma la We peera sı ya wəli We-digə kam ləcm sı ka joori ka zıgı ka je sum nı. ⁶⁹ Yigə tu maama nan pe peera sı ya mağı dı o dam na mai te tun mv. Ya maama maa yı səbu-sıja kilo biə-yanu (500), dı səbu-ponjo kilo murru titə (3,000), ku wəli dı gwaaru bi (100) sı kaanum tiinə bam taa zura.

⁷⁰ Kaanum tiinə bam, dı Levi dwi tiinə bam, dı lən-leenə bam, dı We-digə ni-yırna bam, ku ta

wəli dı We-digə tuntunə bam, dı Yisrayelı dwi tiinə badaara bam maama laan ma vu ba jəni ba titi tunı dım nı.

Ba daa ləgi kaanum bimbim ba zıgı

3 Ku na yi bını dım canı surpe cana kam tun, dıdaanı Yisrayelı tiinə bam laan zıvı ba titi tunı wını mv. Ba maama maa kı ni didwı ba jeeri Zeruzalem wını. ² Yozadaki bu Zozwe na yı We kaanum tu tun, dı o donnə kaanum tiinə bam, dı Salatıyelı bu Zorobabelı dı o cırru tum ma puli sı ba lə Yisrayelı tiinə We dım kaanum bimbim dım. Ku nan mağı sı ba taa kı zweem kaanum mv dı bağa nı ba pa We, nıneenı We niə tənə kulə Moyisi na pıvını na bırı te tun. ³ Fıvını maa jıgı-ba dı balu na zıvı je sum kuntu nı tun. Dı kuntu dı, ba ta cwi kaanum bimbim dım dı deen na mağı dı zıgı me tun mv. Ba ma yəvı ba sıgı ba kı zweem kaanum dı bağa nı ba pa Bağa-We de maama, tituti dı dıdaan-ni nı. ⁴ Ba ta dı Vwə cwiim candiə kam mv nıneenı Moyisi tənə kım na bırı te tun. Candiə kam da yam maama wını, nəcna bam

2:66 *bina-sise* = mulets

2:68 1 Kıbartı tənə 29:6-7

2:70 1 Kıbartı tənə 9:2

3:2 Nehemi 12:1; Aze 1:1;

Zakari 3:1-8 3:4 Garım 29:12

maa yəni ba kɪ zweem kaanum na maɲɪ sɪ dɪ kɪ te dɛ maama tun. ⁵Ba dɛen ta yəni ba kɪ zweem kaanum dɪlɔ maama na maɲɪ sɪ dɪ kɪ dɛ maama tun mu, dɪ yalɔ na maɲɪ sɪ ya kɪ can-duɲa maɲa nɪ tun, ku ta wɛli dɪ yalɔ na maɲɪ dɪ candi yadonnə ya maɲa nɪ, nɛnɛnɪ Baɲa-Wɛ na pɛ-ba nɪ te tun. Ba ta yəni ba ja ba wu-yoɲo pɛera ba ba ba pa Baɲa-Wɛ mu. ⁶Bɪnɪ dɪm kuntu canɪ surpɛ cana kam pulim dɛ dɪm wɔnɪ mu nɔɔna bam dɛen puli sɪ ba kɪ zweem kaanum ba pa Baɲa-Wɛ. Ka maɲa nɪ dɪ ba ya ta wu puli sɪ ba cwi Wɛ-di-kamunu kum kabri-kuri.

⁷Ba laan ma ɲwɪ lwara dɪ gwaru tɪlɔ na tɔɲɪ dɛ tɪtɔɲa tun sɪ ba tɔɲɪ ba pa-ba. Ba ta ma kwe wɔdiu, dɪ sana, dɪ nugə ba tɔɲɪ ba pa Tiiri tiinə dɪ Sidɔn tiinə sɪ ba ma yəgi dɛ ba tee nɪ. Bantu ma zagɪ Sɛdri tweeru na wu Liban pweeru tum nɪ tun yɪ ba daari ba ja dɛ sum ba tɔɲɪ Mɛditerania nɪnɔv kum ba vu ba yɪ Zope. Pɛ Sirusi dɛen mu pɛ cwəɲə sɪ kuntu maama kɪ.

Ba puli Wɛ-di-kamunu kum lɔɔm

⁸Ku yɪ bɪna yale bɪnɪ dɪm wɔnɪ nɔɔna bam na joori ba yɪ Zeruzalɛm

tun, mu ba puli sɪ ba lɔ Baɲa-Wɛ digə kam. Ku maa yɪ bɪnɪ dɪm kuntu canɪ sɪle cana kam nɪ mu Salatɪyɛli bu Zorobabelɪ, dɪ Yozadaki bu Zozwe, dɪ o donnə kaanum tiinə bam, dɪdaani Levi dwi tiinə bam, ku wɛli dɪ balɔ maama na joori ba ba tun cɛ dɪ tɪtɔɲa yam. Ba dɛen ma kwe digə kam lɔɔm tɪtɔɲa maama ba kɪ Levi dwi tiinə balɔ na yɪ bɪna fiinle ba daɲɪ tun juɲa nɪ, sɪ ba taa nii ya baɲa nɪ. ⁹Levi dwi tiinə balɔ na nii Wɛ-digə kam tɪtɔɲna baɲa nɪ tun mu tuntu: Zozwe dɪ o biə, dɪ o cɔrru tum, ku wɛli dɪ Kadimeli dɪ o biə, Enadadı dɪ Hodavia mu. Levi tiinə balɔ dɪ na yɪ Enadadı dwi nɔɔna tun dɪ ma wɛli da.

¹⁰Tɪtɔɲna bam dɛen na yɔɔrɪ ba cwi Baɲa-Wɛ digə kabri-kuri kam tun, mu kaanum tiinə bam zu ba gwaaru yɪ ba daari ba vu ba zɪɲɪ ba zɪɲa je nɪ, sɪ ba wu ba nabwaanɔv tum. Levi tiinə balɔ na nɔɲɪ Azafɪ digə kam nɪ tun dɪ ma kwe zwɪ ba zɪɲɪ da, sɪ ba maama zuli Baɲa-Wɛ nɛnɛnɪ Yisɪrayɛli tiinə Pɛ Davidi dɛen na bɪrɪ sɪ ba taa kɪ te tun. ¹¹Ba dɛen ma mɔɔnɪ le yɪ ba sɛ-sɪ ba ma zuli Baɲa-Wɛ yɪ ba kɪ-Dɪ le. Ba maa te ba wɪ:

«Dɪ tiini Dɪ lamma!

Dɪ sono kulɔ Dɪ na jɪɲɪ

Yisrayelɩ tiinə ɣwaanɩ tun
wura mu maɲa maama!»

Nɔɔna bam maama ma tiini ba tee
Baɲa-We dɩ kwər-dɩa, ba na bəri
Baɲa-We digə kam kuri tun ɣwaanɩ.
¹²Kuntɩ na jɪɣɩ kɩ kɩ tun, kaanum
tiinə dɩ Levi tiinə dɩ sam yigə tiinə
balɩ na yɩ nankwɩn tun ma guli
pulim We-di-kamunu kum deen na
yɩ te tun yɩ ba tiini ba kaasi dɩ
wu-cɔɔɔ. Ku nan na yɩ balɩ na daari
tun, ba zanzan kaasi dɩ wupolo mu.
¹³Ba maama sɔɔ kum ma tiini ku
di baɲa pa nɔɔna warɩ sɩ ba pɔɔri
ywəəni dɩ wu-cɔɔɔ daanɩ. Sɔɔ kum
deen ma ni yigə yigə.

Zwifə tiinə duna cɪɣɩ We-digə kam lɔɔm

4 Zuda dwi dum dɩdaanɩ
Benzamen dwi dum duna deen
ma ni nɩ balɩ na zɪɣɩ Babilɔnɩ
nɩ ba ba tun wura ba joori ba lɔ
Yisrayelɩ tiinə Baɲa-We wum digə
kam mu. ²Ba na ni tun, ba ma vu
Zorobabelɩ dɩ sam dum yigə tiinə
te ba ta ba wɩ: «Dɩbam dɩ zuli á
Tu We nuneenɩ abam na kɩ te tun
mu. Ku zɪɣɩ maɲa kalɩ Asiiri tuw pe
Esar-Adɔn na jaanɩ dɩbam o ba o

yagɩ yo seeni tun, dɩ yɔɔri dɩ kɩ
kaanum dɩ pa-Dɩ mu. Dɩ nan tu
sɩ dɩ wəli abam wunɩ mu sɩ dɩ lɔ
We-digə kam.» ³Zorobabelɩ, dɩ
Zozwe, dɩ Yisrayelɩ sam yigə tiinə
badonnə bam ma ləri-ba ba wɩ:
«We-digə kam lɔɔm daɩ dɩbam dɩ
abam maama titɔɣɩ. Dɩbam yiranɩ
mu wó lɔ digə kam dɩ pa Yisrayelɩ
tiinə Baɲa-We wum, nuneenɩ pe
Sirusi na pe dɩbam ni sɩ dɩ kɩ te
tun.»

⁴Tu kum tiinə bam maa pa Zuda
nɔɔna bam wuru cɔɣɩ, ba pa ba daa
ba jɪɣɩ baari sɩ ba lɔ digə kam. ⁵Ba
ta ma vu ba yuu tuw kum dɩdeera sɩ
ba cəɣɩ titɔɣa yam, pa ya daa warɩ
ya vu yigə. Ba ma leeri ba kɩ kuntɩ
ku zɪɣɩ Persɩ tuw pe Sirusi paari dim
maɲa nɩ sɩ ku yɩ maɲa kam Dariusi
dɩ daa na jonɩ Persɩ paari o di tun.

Ba cɪɣɩ Zeruzalem tuw kum lɔɔm

⁶Pe Asuerusi deen na tu o ji Persɩ
pe maɲa kalɩ tun, mu Zuda tiinə
duna bam pupunɩ tɔnɔ ba vugimi
o wubɔɣa Zuda tiinə bam seeni, dɩ
Zeruzalem tuw kum nɔɔna seeni.

⁷Kuntɩ na ke yɩ Atazeregeɩ dɩ
daa ji Persɩ pe maɲa kalɩ nɩ tun, mu

4:6 Pe Zeregeɩ yɩ dɩ Ebru taanɩ dum yɩ Asuerusi (*Xerxes I*). Pwa bale naa batɔ deen jɪɣɩ
ba yura wɩ Asuerusi. (Daniyelɩ 9:1) 4:7 Pwa batɔ deen jɪɣɩ ba yura wɩ Atazeregeɩ. Wuntu
mu yɩ pulim tu wum.

3:11 2 Kɩbart tɔnɔ 7:3; Nehemi 12:43 3:12 Aze 2:3-4 4:2 2 Pwa 17:24-41; Ezayi 37:38
4:3 Nehemi 2:20 4:4 Nehemi 4:1-3 4:5 Aze 1:1 4:6 Esiteeri 1:1

Biselay, dɪ Mitredatɪ, dɪ Tabeeli, dɪ ba yuudonnə bam pupunɪ tɔnɔ ba tuŋɪ ba pa pɛ wum. Ba dɛɛn pupunɪ tɔnɔ kum dɪ Arame tiinə taanɪ mu yɪ ba daartɪ ba ləri ku taanɪ dum ba ga sɪ nɔɔna lwari ku kuri.

⁸Ku ta na wura ku wura tun, Rehumi dɪ Simisayi dɪ dɛɛn ma pupunɪ tɔnɔ ba pa Pɛ Atazeregesɪ sɪ ku vugimi o wubuŋa Zeruzalem tu kum nɔɔna seeni. Rehumi dɛɛn mu yɪ tu kum yigə tu. Simisayi dɪ maa yɪ dɪdɛɛru wulu na nii tu kum tɔnɔ pupunum baŋa nɪ tun. Ba na pupunɪ kulɔ tun mu tuntu:

⁹«Tu kum yigə tu Rehumi, dɪ tɔnɔ pupunum dɪdɛɛru Simisayi, dɪdaanɪ dɪ donnə bam maama mu pupunɪ tɔnɔ kuntɔ. Ba maa yɪ dɪ je sum yigə tiinə, dɪ nakwa, dɪ dɪdɛɛra balu na yɪ Erekɪ tiinə, dɪ Babilɔnɪ tiinə, dɪ Elam tiinə tun, ¹⁰ku ta wɛli dɪ nɔɔna balu maama Pa-faru Ɔsnapaari, o yurɪ na tiini dɪ zaŋɪ tun, dɛɛn na wantɪ o dɪ yɪ o fin-ba sɪ ba vu ba jəni Samari tunɪ dum nɪ, dɪdaanɪ provenɪ dilu na wu Efratɪ bugə kam wa-zuuri seeni tun.»

¹¹Tɔnɔ kulɔ ba dɛɛn na pupunɪ ba pa pɛ wum tun mu tuntu:

«Dɪbam balu na yɪ Pɛ Atazeregesɪ tuntuŋna, yɪ dɪ zuuri Efratɪ bugə kam wa-zuuri je sum nɪ tun mu pupunɪ tɔnɔ kuntɔ sɪ dɪ pa-m. ¹²Pɛ, dɪ lagɪ sɪ n lwari nɪ Zwifə tiinə balu na nuŋi nmu te Babilɔnɪ nɪ ba joori ba ba yo seeni tun laan wu Zeruzalem tu kum wunɪ mu. Ba nan lagɪ sɪ ba joori ba lɔ tu kum mu. Ku nan yɪ tu-balɔrɔ kulɔ nɔɔna na culi dɪ tu kum tun mu. Ba wura ba lɔ tu kum kabri sum ba tiə mu, sɪ ba joori ba kwe ku kabri-kuri kam. ¹³Nan ta n ye nɪ ba na joori ba lɔ ba tu kum ba zɪgɪ, yɪ ku kabri sum dɪ kwaari daanɪ sɪ ti, Zwifə tiinə bam daa bá se sɪ ba taa ŋwɪ lampoo dwi maama. Kuntɔ na kia, səbiə yalɔ pɛ wum na yəni o jɔŋi o nɔɔna tee nɪ tun wú muri mu. ¹⁴Dɪbam nan na yɪ balu n na nii dɪ baŋa nɪ tun ŋwaanɪ mu dɪ vai sɪ wo-balwaaru tuntu yɪ-m. Dɪ pupunɪ tuntu dɪ ma koori nmu ¹⁵sɪ n pa ba beeri n nabaara cibara gulə twaanɔ tum wunɪ ba nii. Nmu wú na nɪ tu kum kuntɔ nɔɔna soe jara mu. Ku

zıgı faña faña tun, ba yəni ba tiini ba daanı pwa dı dıdēera balu na te-ba tun mu. Ba na yı vuna tun ŋwaanı mu pe nōona dēen cōgi ba tiv kum. ¹⁶Pe, nan lwarı nı nmu na pe cwəŋə sı ba joori ba lō tu kum kuntu, sı ku kabri sum maama zıgi sı ti, nmu wō ga tıga kalu maama na wu Efratı bugə kam wa-zuvrı seeni provenı dum nı tun mu.»

¹⁷Pe Atazeregesi dı ma tıŋı kwərə o ləri-ba o wı:

«Amu Pe Atazeregesi mu ləri tiv yigə tu Rehumi, dı tōno pupunum dıdēeru Simisayi, ku ta wəli dı ba donnə balu na zuvrı Samari nı, dı je silu maama na wu Efratı bugə kam wa-zuvrı seeni tun. A jōoni abam. ¹⁸Ba pipiri tōno kulı á na pupunı tun ba kı dıbam taanı wunı, yı ba ta karımı-ku ba brı-nı. ¹⁹Amu pe ni sı ba buŋi dı tiv kum cıbara gulə twaanu tum wunı ba nii. A nan sunı a maanı nı ku na nuŋi faña tun, Zeruzalem tiv kum su dı vuna na soe jara tun mu. Ba yəni ba daanı pwa mu yı ba warı ba ja. ²⁰A ta ne nı pa-fara mu di Zeruzalem

tiv paarı, yı ba dēen te Efratı bugə kam wa-zuvrı seeni provenı dum, pa je sum kuntu nōona ŋwı lampoo dwi maama ba pa-ba. ²¹Kuntu ŋwaanı nan pa-na-ba ni nı ba daa yı lō tiv kum, ku na dao nı amu mu pe-ba cwəŋə sı ba lō. ²²Nan taá ye-na sı á kı lıla á kı amu ni dum kuntu, sı daanum daa yı ba amu paarı dim baŋa nı.»

²³Ba na yōrı ba karımı Pe Atazeregesi tōno kum ba brı Rehumi, dı Simisayi, dı ba donnə bam tun, mu ba kı lıla ba vu Zeruzalem. Ba ma fin Zwifə tiinə bam dı dam pa ba yağı tiv kum lōm.

²⁴Kuntu tun ba dēen fin Zwifə tiinə bam mu pa ba yağı Zeruzalem tiv Wə-digə kam lōm. Tituŋa yam daa maa ba ve yigə sı ku yi maŋa kam Dariusi na joŋi Pərsı paarı o di yı ku kı bina yale tun.

Ba daa puli sı ba lō Wə-di-kamunu kum

5 Maŋa kam kuntu nı, Wə nijōŋnə Aze dı Ido bu Zakari dēen zaŋı ba ŋōoni Baŋa-Wə kwərə kam ba brı Zwifə tiinə balu na zuvrı Zuda provenı dum nı, dı Zeruzalem tiv kum wunı tun. Ba

kwe Yisrayelɩ tiinɛ Baɲa-We dum
yɩɩ mu ba ŋɔɔnɩ dɩ ba, Dintu
na yɩ dɩɩ na nii-ba tun ŋwaanɩ.

²Salatɩyɛɩ bu Zorobabelɩ dɩ
Yozadaki bu Zozwe na ni ba taanɩ
dum tun, mu ba sɩɣɩ sɩ ba joori ba
lɔ Zeruzalem We-digɛ kam. We
nijoŋnɛ bam deen maa wu ba tee
nɩ sɩ ba taa wɛli-ba.

³Tatenayi deen mu yɩ Efratɩ
bugɛ kam wa-zuuri seeni provenɩ
dum yigɛ tu. O ma tɔɣɩ dɩ
Setar-Bozinayi, dɩ ba donnɛ yigɛ
tiinɛ bam o vu Zwifɛ tiinɛ bam
te yɩ o bwe-ba o wɩ: «Wɔɔ mu pɛ
abam cwɛŋɛ sɩ á joori á lɔ We-digɛ
kam, sɩ á daari á kwe-ka á zɩɣɩ?»

⁴Ba ta ma ta ba wɩ: «Pupɩni-na
balu na wura ba lɔ-ka tun yɩra á pa
dɩbam sɩ dɩ nii.» ⁵Perɩ tuw dideera
bam nan wu ciɣɩ titɩŋa yam,
Baɲa-We yɩ na pagɩ Zwifɛ tiinɛ
nakwa bam baɲa nɩ tun ŋwaanɩ.
Dideera bam deen buɣɩ sɩ ba
pupɩni tɔnɔ ba tulɩ taanɩ dum ba
brɩ Pɛ Dariusi mu, sɩ o na lɛri-ku,
sɩ ba laan lwarɩ ba na wú kɩ te tun.

⁶Tatenayi, dɩ Setar-Bozinayi, dɩ
ba donnɛ yigɛ tiinɛ bam na wu
Efratɩ bugɛ kam wa-zuuri seeni
tun na pupɩni tɔnɔ kulɩ ba pa Pɛ
Dariusi tun mu tintu:

⁷«Pɛ Dariusi, yazurɛ taa wu n
tee nɩ.

⁸Dɩ lagɩ sɩ n lwarɩ nɩ dɩbam
ve Zuda provenɩ dum nɩ, yɩ
dɩ na digɛ kalu ba na wura
ba lɔ sɩ ba pa We-kamunu
kum tun. Nɔɔna bam jɩɣɩ
kandwa-zana mu ba ma
lɔ-ka, yɩ ba kwe de ba kɩ
ka yɩra nɩ. Tuntuɲna bam
nan zuri yɩra mu ba tɩŋa dɩ
yɩ-suna, yɩ lɔɔm dum ve yigɛ
lanyuranɩ.

⁹Dɩ ma bwe ba nakwa dɩ
wɩ: «Wɔɔ mu pɛ abam cwɛŋɛ
sɩ á joori á lɔ We-digɛ kam,
sɩ á daari á kwe-ka á zɩɣɩ?»

¹⁰Dɩ nan ta bwe sɩ dɩ lwarɩ
tuntuɲna bam yɩra mu sɩ dɩ
pupɩni, sɩ n lwarɩ balu na wu
ba titɩŋa yam yigɛ nɩ tun.

¹¹Ba dɩ ma lɛri ba wɩ: «Dɩbam
yɩ We dɩɩ na te weyuu
dɩ tɩga baɲa tun tuntuɲna
mu. Dɩ nan wura dɩ joori
dɩ lɔ We-digɛ kalu Yisrayelɩ
pa-kamunu wudoŋ deen na
lɔɣɩ yɩ o fɔɣɩ o kwe-ka o
zɩɣɩ tun mu. ¹²Dɩbam nabaara
deen ya pɛ Weyuu Tu We
dum banɩ mu zaɣɩ dɩ ba. Dɩ
dɩ ma vɩ-ba Dɩ kɩ Babilɔnɩ
tuw pɛ Nebukadnetsari na yɩ
Kalde dwi tu tun juɲa nɩ pa
o ba o cɔɣɩ ba We-digɛ kam.
O deen ta ma kalɩ-ba o ja

o vu o tuti tiv si ba taa zıvri da. ¹³Ku nan na yi te tun, Pe Sirusi di deen daa na joni Babiloni paari o di tun, o paari dim pulim bini dum wuni mu o pe ni si Zwifə tiinə joori ba lo We-digə kam. ¹⁴Pe Sirusi deen kwe səbu-sıja di səbu-ponjo zula yalı Pe Nebukadnetsarı ya na li Zeruzalem We-digə kam ni o daari o ja-ti o vu o zıgi o tuti jwənə digə kam ni tun mu o joori o pa dıbam. O deen ma kwe-ti o ki Sesebazari juja ni si o ta nii ti bəja ni. Pe wum ya tiñi wuntu si o taa yi Zuda provensi dum yigə tu mu, ¹⁵yi o daari o pa-o ni si o ja zula yam kuntu o joori o vu Zeruzalem o tiñi We-digə kam ni. O ta wó joori o lo We-digə kam o zıgi ka deen na mañi ka wu je sub tun ni. ¹⁶Sesebazari nan suni o ki kuntu mu, pa o puli o cwi We-digə kam kabri-kuri Zeruzalem ni. Ku na zıgi mañja kam kuntu ni si ku yi zum tun, di yəvri di wura di lo We-digə kam mu. Tituñja yam nan ta wu ti.»

¹⁷Pe, kuntu gwaani nan di loori-m mu si n pa ba buñi Babiloni tuv cibara

gulə twaanu tum wuni, si ba nii Pe Sirusi suni o pa ni ni ba joori ba lo Zeruzalem We-digə kam naa o wu ki kuntu. Nmu laan na ne kulə na wura tun, si n bri dıbam n wubunja na jaani te tun.»

Pe Dariusi na ləri te tun

6 Pe Dariusi ma pa ni si nəvna vu ba na yəni ba tiñi Babiloni tuv cibara gulə twaanu tum me tun ba beeri ti wuni si ba nii. ²Ku deen nan yi Medı provensi dum tu-fəvə Ekebatana wuni mu ba ne tənə, yi ku wu taani mu tintu:

³«Pe Sirusi paari dim pulim bini dum wuni mu o pe ni na təgi Zeruzalem We-di-kamunu kum seeni tun. O ni dum yi si ba joori ba lo-ka si ka taa yi jəgə kalə ba na wó taa ki ba kaanum da tun mu. Ba mañi si ba cwi ka kabri-kuri kam, yi ba pa digə kam weyuu didwarum taa yi kanti fusrdu (60), si ka yalı seeni di taa yi kanti fusrdu (60). ⁴Ba nan wó kwe kandwa-zana mu si ba na tiñi-ya yi ba lo kəbrə kam kuni bitə, si ba kwe de guna didva ba lo ba dañi da. Ba mañi si ba li səbu di tuv

paari dim səbiə wɔnɩ mu ba ma ŋwɩ Wɛ-digə kam lɔɔm jɔnɩ dɩm. ⁵Ku ta wəli da, səbu-sɩŋa dɩ səbu-pɔŋo zula yalɔ Pɛ Nebukadnetsari dɛɛn na lɩ Zeruzalɛm Wɛ-digə kam wɔnɩ o ja o vu o tiŋi Babilɔnɩ nɩ tun maŋɩ sɩ ba joori ba ja-tɩ mu ba vu ba zigɩ tɩ ya na wu Wɛ-digə kam je sɩlu wɔnɩ tun.»

⁶Pɛ Dariusi laan ma pa ni o wɩ:
«Tatenayi na yɩ Efratɩ bugə kam wa-zɔvɩrɩ seeni provenɩ yigə tu tun, dɩ Setar-Bozunayi, dɩ á donnə yigə tiinə bam na wu Efratɩ bugə kam wa-zɔvɩrɩ seeni tun, taá ye-na sɩ á yɩ twe ba lɔɔm je sum! ⁷Yɩ daanɩ-na nɔɔna bam na wura ba lɔ Wɛ-digə kam tun. Yagɩ-na Zwifə tiinə yigə tu wum dɩ ba nakwa bam sɩ ba joori ba lɔ ba Wɛ-digə kam ka jəgə nɩ.

⁸Amu nan ta pɛ ni mu sɩ abam lwarɩ á na wú kɩ te á wəli Zwifə tiinə nakwa bam sɩ ba lɔ ba Wɛ-digə kam tun. Lampoo kɔlu á na lai amu yɩrɩ ŋwaanɩ Efratɩ bugə kam wa-zɔvɩrɩ seeni provenɩ dɩm nɩ tun mu á wú lɩ ku wɔnɩ á pa-ba sɩ ku ma ŋwɩ ba lɔɔm

juna yam maama, sɩ kulukulu yɩ cɩ titɔŋa yam. ⁹Dɛ maama wɔnɩ nan ta pa-na kaanum tiinə balu na wu Zeruzalɛm nɩ tun ba na lagɩ kɔlu maama sɩ ba ma kɩ kaanum ba pa Weyuu Tu Wɛ dɩm tun. Ba na lagɩ na-balɩ, dɩ pi-balɩ, dɩ pəlbiə sɩ ba zwe ba ma kɩ kaanum, naa ba na lagɩ mɩna, dɩ ye, dɩ sana, dɩ nugə, sɩ á yɔvɩrɩ á pa-ba. ¹⁰Kɩ-na kuntɩ maama á pa-ba sɩ ba wanɩ ba kɩ kaanum dɩlu na wú poli Weyuu Tu Wɛ dɩm wɔvɩ tun, sɩ ba daari ba loori Wɛ sɩ Dɩ pa amu dɩ a biə yazurə.

¹¹Nɔɔnu wulu nan na vɩn amu ni dɩm, sɩ baá lɩ o digə bəŋə mu, ba vɔ-o ka yɩranɩ, ba mag-o ba pa ku cɛ o yɩra lanyɩranɩ, ba daari ba kuuri ku tu ban bəŋə kam yɩra nɩ, ba laan pa o sɔŋɔ kum ji puuri. ¹²Wɛ dɩlu na kuri Zeruzalɛm tɩv kum sɩ nɔɔna zuli Dɩ yɩrɩ ku wɔnɩ tun nan wú pa lɛɛru yɩ pɛ wulu, dɩ nabiin-dwi dɩlu maama na wú kwaanɩ sɩ o ləri amu ni dɩm tun. Lɛɛru ta wú yɩ balu maama na buŋɩ sɩ ba cɔgɩ Wɛ-digə kalu na wu Zeruzalɛm nɩ tun.

Amu Dariusi mu pe ni duntu.
Nɔɔnu maama nan maɲɩ sɩ o
se-di mu lanyirani.»

Ba kwe We-digə kam ba pa Baɲa-We

¹³Tatenayi na yɩ Efratɩ bugə kam
wa-zuuri seeni provenɩ yigə tu tun,
di Setar-Bozunayi, di ba donnə yigə
tiinə bam ma yɔɔri ba tɔɔɩ pe wum
ni dum. ¹⁴Zwifə tiinə nakwa bam
daa ta ma lo We-digə kam ba vu
yigə lanyirani, yɩ We nijonɔnə Aze
di Ido bu Zakari di maa tɔɔli We
kwərə ba pai-ba baari. Ba ma sunɩ
ba lo-ka ba ti, nuneɩni Yisrayeli
tiinə We dum na pe-ba ni sɩ ba kɩ
te tun, yɩ Pɛrsɩ tuw pwa Sirusi, di
Dariusi, di Atazeregesi di pa-ba ni
te tun. ¹⁵Ku nan yɩ Pɛ Dariusi paari
dim bina yardu bɩni dum wuni,
Adari cana kam da yatɔ de ni mu
ba loɔɩ-ka ba ti.

¹⁶Yisrayeli tiinə bam maama,
di ba kaanum tiinə, di Levi tiinə,
dudaani nɔɔna balu maama na zigɩ
Babilɔni nɩ ba joori tun laan ma
kwe We-digə kam ba pa We di
wupolo. ¹⁷Ba deen me na-bali bi
mu, di pi-bali biə-yale, di pəlbɩə
biə-yana ba kɩ kaanum ba ma loori
We yu-yonɔ ba pa We-digə kam. Ba
ta kwe bu-bali fugə-sile mu ba ma

kɩ lwarum saarum kaanum Yisrayeli
dwiə fugə-yale yam ɲwaani. ¹⁸Ba
ma pɔɔri kaanum tiinə bam di Levi
tiinə bam kɔɔɔ kɔɔɔ sɩ kɔɔɔ maama
taa jigɩ ku titɔɲa ba tɔɲɩ ba pai
We Zeruzalem wuni, nuneɩni ku na
pɔpɔni Moyisi niə tɔnɔ kum ni te
tun.

Ba di Pakɩ candiə kam

¹⁹Balu na zigɩ Babilɔni nɩ ba joori
tun deen ma di Pakɩ candiə kam
bɩn-duuri cana kam da fugə-yana
de ni. ²⁰Kaanum tiinə bam, di Levi
tiinə bam maama nan ya kwe ba
titi We ɲwaani mu sɩ ba maɲɩ
di cullu tum. Levi tiinə bam ma
gu Pakɩ kaanum pəlbɩə sɩ ba ma
kwe nɔɔna balu na joori tun, di ba
donnə kaanum tiinə bam, di ba titi
di. ²¹Yisrayeli tiinə balu maama
na nuɲɩ Babilɔni nɩ ba joori ba
ba tun ma di Pakɩ candiə kam.
Balu maama di na pɔɔri ba titi di
wo-zɔɔna kikiə yalu dwi-ge tiinə
bam na kaagi ba kɩ tun, yɩ ba
laan ba sɩ ba zuli Yisrayeli tiinə
Baɲa-We wum tun ma tɔɔɩ ba di
candiə kam. ²²Ba ta ma kwe da
yarpe ba di Dɩpe dɩlu na ba jigɩ
dabɩli di wuni tun candiə kam di
wupolo. Baɲa-We deen pe ba di
ywəəni di Dɩ na pipiri Asiiri tuw pe

wubuɲa pa o wɛli-ba sɩ ba want ba joori ba lɔ Yisrayelɩ tiinɛ Wɛ dɩm digɛ kam ba zɪɣɩ te tɩn.

Esdrasɩ yɪra taani

7 Ku na wura ku wura yɩ Atazeregestɩ jɩ Pɛrsɩ tɩv pɛ tɩn, mu nɔɔnu wudoɲ deen wura o yurɩ na yɩ Esdrasɩ. Esdrasɩ deen yɩ Seraya bu mu. Seraya maa yɩ Azaria bu. Azaria maa yɩ Hilkiya bu. ²Hilkiya maa yɩ Salum bu. Salum maa yɩ Sadoki bu. Sadoki maa yɩ Asituba bu. ³Asituba maa yɩ Amari bu. Amari maa yɩ Azaria bu. Azaria dɩ maa yɩ Merayɔtɩ bu. ⁴Merayɔtɩ maa yɩ Zerasia bu. Zerasia maa yɩ Uzi bu. Uzi maa yɩ Buki bu. ⁵Buki maa yɩ Abisua bu. Abisua maa yɩ Fineasɩ bu. Fineasɩ maa yɩ Eleyazaari bu, yɩ Eleyazaari yɩ Wɛ kaanum yigɛ tu Arɔn bu.

⁶Esdrasɩ deen yɩ tɔnɔ tu mu, yɩ o zaasɩ Wɛ niɛ yam Moyisi na jonɣi Yisrayelɩ tiinɛ Baɲa-Wɛ dɩm tee nɩ o pa-ba tɩn lanyiranɩ. O dɩ ma nuɲi Babilɔnɩ nɩ o joori Zeruzalem. Pɛ wum nan ya pɛ-o kulɩ maama o na lagɩ tɩn mu, beɲwaani, o Tu Baɲa-Wɛ dɩm yu-yoɲo mu wu o yuu nɩ. ⁷Yisrayelɩ tiinɛ badonnɛ, dɩ ba kaanum tiinɛ, dɩ Levi tiinɛ, dɩ lɛn-leenɛ, dɩ Wɛ-digɛ ni yiruna,

dɩ Wɛ-digɛ kam tuntuɲna bam maa toɣɩ did-o sɩ ba vu Zeruzalem. Pɛ Atazeregestɩ paari dim bɩna yarpe bɩnɩ dɩm nɩ mu ba ve da. ⁸⁻⁹Ku deen yɩ pulim cana kam pulim de dɩm nɩ mu Esdrasɩ nuɲi Babilɔnɩ tɩv nɩ sɩ o vu Zeruzalem. O ma yɩ Zeruzalem canɩ sinu cana kam pulim de dɩm nɩ mu, o Tu Wɛ dɩm na tɩv o yigɛ nɩ tɩn ɲwaani. ¹⁰Ku nan na yɩ te tɩn, Esdrasɩ wubuɲa deen jaani sɩ o sunɩ o yɛ o zaasɩ Baɲa-Wɛ niɛ yam, sɩ o taa kɩ o toɣɩ-ya, yɩ o daari o bri Yisrayelɩ tiinɛ bam ya zaasum dɩm dɩ ya cullu tɩn mu.

Pɛ Atazeregestɩ na pɛ Esdrasɩ tɔnɔ kulɩ tɩn

¹¹Pɛ Atazeregestɩ nan ya kwe tɔnɔ mu o pa Esdrasɩ. Esdrasɩ deen yɩ Wɛ niɛ karanyɩna tu mu yɩ o ta yɩ Wɛ kaanum tu. O ma zaasɩ Baɲa-Wɛ niɛ yalɩ dɩ Dɩ cullu tulɩ Dɩ na pɛ Yisrayelɩ tiinɛ bam tɩn. Tɔnɔ kum wu wɛnu mu tɩntu:

¹²«Amu Pɛ Atazeregestɩ yɩ pwa maama pa-faru mu. Amu pupuɩ tɔnɔ kuntu a pa Esdrasɩ na yɩ kaanum tu, yɩ o zaasɩ Weyuu Tu Wɛ dɩm niɛ yam tɩn. Yazurɛ taa wu n tee nɩ.

¹³Amu pɛ ni sɩ a paari dim je sum maama wunɩ, Yisrayelɩ

tiinə, dı ba kaanum tiinə, dı Levi tiinə balu maama na kuri sı ba joori Zeruzalem, ba jıgı cwəŋə sı ba təgi-m ba viiri. ¹⁴Amu dı a nakwa barpe bam nan tıŋı-m sı n vu n nii ku na yı te nɔɔna balu na zıvırı Zuda dı Zeruzalem je sum nı tun yıra nı mu. Ve n nii nɔɔna bam kikiə maŋı dı n Tu We niə yalı Dl na kı n juŋa nı tun naa ya wu maŋı. ¹⁵Nan ta kwe səbu-ponjo, dı səbu-sıŋa kalu amu dı a nakwa bam na wó pa-m tun n wəli da n ja n vu, sı n ma-tı n kı pɛəri n pa Yisrayelı tiinə We dum na zıvırı Zeruzalem tuw wuntı. Mu dı wubıŋa na lagı sı n kı te tun. ¹⁶Nmu na wat səbu-ponjo dı səbu-sıŋa kalu maama Babilonı provenı nı n lai, dı wu-yonjo pɛera yalı Yisrayelı tiinə bam, dı ba kaanum tiinə na wó pa-m sı ya wəli Zeruzalem We-digə kam tutıŋa ŋwaanı tun, sı n ja-tı n viiri.

¹⁷Nan ta n ye sı n kwe səbu kum kuntu n yəgi na-balı, dı pi-balı, dı pəlbıə, dı wıdiu pɛera, dı sana pɛera. Nmu ma n wó ja-tı n vu abam We dum digə kam Zeruzalem nı,

n kı kaanum Dl bimbim dum baŋa nı n pa-o. ¹⁸Səbu-ponjo dı səbu-sıŋa kalu na daarı, sı nmu dı n donnə bam kwe-tı á kı á na lagı te tun sı ku maŋı dı á Tu We wubıŋa yam. ¹⁹Ku nan na yı zıla yalı amu na kwe a kı n juŋa nı sı ya wəli We-digə kam tutıŋa tun, sı n ja-ya n joori Zeruzalem n pa abam We dum. ²⁰Abam nan na ge wonjo sı á ma á tıŋı We-digə kam tutıŋı dılu maama, n jıgı cwəŋə sı n jonji səbu dı tuw paarı dim səbiə yam wuntı.

²¹Amu, Pɛ Atazeregeı nan ta pe ni dıntu mu a səbu-tıŋnə balu maama na nii Efratı bugə kam wa-zıvırı seeni provenı dum tun: Kı-na kulu maama We kaanum tu Esdrası na lagı tun á pa-o lıla. Wuntu nan ta yı Weyuu Tu We dum niə yam karanyına tu mu. ²²Á wó pa-o o na wó bwe kulu á tee nı sı ku yı səbu-ponjo kilo murrı tıto dı biə-yana (3,400), dı mına ywəllu biə-yatɔ (300), dı sana kırıwaa biə bi (100), dı nugə kırıwaa biə bi (100). Ku nan na yı ye, sı á yı jeeli dı ni. ²³Taá ye-na sı

á kwe kulɔ maama Weyuu
Tu Wɛ dɪm na laga Dɪ digɛ
kam tutɔŋa ŋwaani tun á pa
Esdrasɪ. Bɛŋwaani, ku dai sɪ
Dɪ bani zaŋɪ dɪ amɔ naa balɔ
na saŋɪ amɔ kwaga ba di
paari tun. ²⁴Amɔ nan ta pe ni
ni: ku na yɪ Wɛ kaanum tiinɛ,
dɪ Levi tiinɛ, dɪ lɛn-leenɛ, dɪ
Wɛ-di-kamunu ni-yirina, dɪ
ka tuntɔŋa, dɪ balɔ na tɔŋɪ
tutɔŋa yadonnɛ Wɛ-digɛ kam
ŋwaani tun, ku dai sɪ á jɔŋɪ
lampoo bantu tee ni.

²⁵Ku nan na yɪ nmɔ Esdrasɪ,
kwe swan yalɔ n Tu Wɛ dɪm
na pe-m tun, sɪ n kuri nɔɔna
badonnɛ sɪ ba taa nii balɔ
maama na zuurɪ Efratɪ bugɛ
kam wa-zuurɪ seeni yɪ ba tɔŋɪ
nmɔ Tu Wɛ dɪm niɛ yam tun.
Dɪdɛɛra bam kuntu wɔ tɔŋɪ
cɪga ba di nɔɔna bam taana
ba pa-ba. Balɔ nan na yɛrɪ
Wɛ niɛ yam tun, sɪ n kwe-ya
n brɪ-ba. ²⁶Wulɔ na vin nmɔ
Wɛ dɪm niɛ yam, dɪ amɔ
paari niɛ yam, ba maŋɪ sɪ ba
yɔɔrɪ ba waari ku tu mv. Ba
na wɔ gv-o, sɪ ba magɪ gulu
ba zɛl-o o tiv wɔni. Ku na dai
kuntu, sɪ ba vrɪ o jɪjɪguru, naa
ba vɔ-o ba pɪ digɛ ni.»

Esdrasɪ kɪ Wɛ le

²⁷Esdrasɪ ma ta o wɪ: «Baŋa-Wɛ
na yɪ dɪ nabaara Wɛ tun maŋɪ dɪ tiɛ
mv! Dintɔ mv pe pe wum wubɔŋa
ja sɪ Wɛ-di-kamunu kalɔ na wɔ
Zeruzalem wɔni tun na zulɛ yantu
doŋ. ²⁸Baŋa-Wɛ ta tɔŋɪ Dɪ sono
kum baŋa Dɪ pa amɔ kikiɛ su pe
wum yi, yɪ o nakwa dɪ o dɪdɛɛra
dɪ nɪgɪ-nɪ. Amɔ Tu Wɛ yu-yoŋo na
wɔ amɔ yuu ni tun ŋwaani mv a
nɛ baari. Amɔ ma la Yisrayelɪ yigɛ
tiinɛ badonnɛ a kɪ daani, a daari a
pa ba tɔŋɪ dɪ amɔ ba vu Zeruzalem.»

Balɔ na dɛ dɪ Esdrasɪ ba joori Zeruzalem tun yira

8 Pe Atazeregesɪ paari dim maŋa
ni mv dɪ zɪgɪ Babilɔni tiv ni sɪ
dɪ joori dɪ vu Zeruzalem. Ba na jeeli
sam yigɛ tiinɛ balɔ na tɔŋɪ dɪ amɔ
ba joori tun yira mv tuntu:

²Geresom mv nuŋɪ Fineasɪ dwi
kum ni.

Daniyelɪ ma nuŋɪ Itamarɪ dwi kum
ni.

³Sekania bu Atusi ma nuŋɪ Davidi
dwi kum ni.

Zakari dɪ baara bi dɪ fiinnu (150)
badonnɛ ma nuŋɪ Parusɪ dwi kum
ni. Baara bam kuntu nabaara

natɔga kam deen pupunɩ ka tiŋi
tɔnɔ nɩ mu.

⁴Zerasia bu Eli-Hoyenayi dɩ baara
biə-yale (200) badonnə ma nuŋi
Pahat-Moabi dwi kum nɩ.

⁵Yahazeli bu Sekania dɩ baara
biə-yatɔ (300) badonnə ma nuŋi
Zaatu dwi kum nɩ.

⁶Zonatan bu Ebedɩ dɩ baara fiinnu
(50) badonnə ma nuŋi Adin dwi
kum nɩ.

⁷Atalia bu Ezayi dɩ baara fusrpe
(70) badonnə ma nuŋi Elam dwi
kum nɩ.

⁸Miseeli bu Zebadia dɩ baara
funɔnɔ (80) badonnə ma nuŋi
Sefatia dwi kum nɩ.

⁹Yehiyeli bu Abdiasɩ dɩ baara
biə-yale dɩ fugə-nana (218)
badonnə ma nuŋi Zoabi dwi kum
nɩ.

¹⁰Yosifia bu Selomiti dɩ baara bi
dɩ fusrdu (160) ma nuŋi Bani dwi
kum nɩ.

¹¹Bebayi bu Zakari dɩ baara
fiinle-nana (28) badonnə ma nuŋi
Bebayi dwi kum nɩ.

¹²Hakatan bu Yohanan dɩ baara
bi dɩ fugə (110) badonnə ma nuŋi
Azagadi dwi kum nɩ.

¹³Elifeleti, dɩ Yeweli, dɩ Semaya,
dɩ baara fusrdu (60) badonnə ma
nuŋi Adonikam dwi kum nɩ.

¹⁴Yutayi, dɩ Zakuri, dɩ baara
fusrpe (70) badonnə ma nuŋi
Bigavayi dwi kum nɩ.

Esdrasɩ kwe cwəŋə o maa ve Zeruzalem

¹⁵Amu Esdrasɩ deen ma ta sɩ dɩ
kɔgɔ kum jeeri bu-tɔla kalɔ na duri
ku maa ve Ahava seeni tun ni nɩ.
Dɩ ma cwi dɩ vwə dɩ kɩ da yatɔ
daanti. Amu na nii tun, mu a maani
nɩ Levi tiinə tərə dɩ kɔgɔ kum wunɩ,
sɩ kaanum tiinə yura mu wura. ¹⁶A
laan ma tuŋɩ a bəŋi yigə tiinə
bantv: Eliezəri, dɩ Areli, dɩ Semaya,
dɩ Elinatan, dɩ Yaribi, dɩ Elinatan,
dɩ Natan, dɩ Zakari, dɩ Mesulam.
A ta ma tuŋɩ Yoyaribi, dɩ Elinatan
kwaga nɩ, ba na yɩ yi-puri-nyuna
tun ŋwaani. ¹⁷Amu laan ma tuŋɩ-ba
Ido tee nɩ. Wuntu mu yɩ Levi tiinə
balɔ na zuvri Kasifia nɩ tun yigə tu.
A ma bri-ba ba na wú ta kulɔ dɩ
Ido dɩ o curru na tuŋɩ Wɛ-digə kam
tutuŋa Kasifia nɩ tun. A deen lagi
sɩ ba lɩ tintuŋna sɩ ba ba ba taa
tuŋɩ ba pa Wɛ Dɩ digə kam nɩ. ¹⁸Dɩ
Tu Wɛ dum nan na tu dɩbam yigə
tun ŋwaani mu ba tuŋɩ Serebia sɩ
o ba dɩ te. O deen yɩ Levi dwi tu
na nuŋi Masili dwi kum nɩ tun mu.
O maa yɩ wubuŋa tu lanyranɩ. O
biə dɩ o curru fugə-nana ma tɔgɩ
did-o ba ba. ¹⁹Ba ta pe Hasabia,
dɩ Ezayi, dɩ ba curru fiinle mu tɔgɩ
ba ba dɩ tee nɩ. Bantu yɩ Merari
dwi kum tiinə mu. ²⁰Ku ta wəli
da, ba pe Wɛ-digə kam tintuŋna
biə-yale dɩ fiinle (220) mu ba dɩ te.

Pe Davidi dɩ o dɩdeera bam deen mu kuri nɔɔna bam kuntu nabaara sɩ ba yɛni ba tunɩ ba wɛli Levi tiinɛ bam. Ba ma pupuntɩ ba maama yura ba tiɩi tɔnɔ nɩ.

Ba na ti ba yigɛ sɩ ba ke te tun

²¹ Dɩ deen na wu Ahava bu-tula kam ni nɩ kuntu tun, a ma pa ni sɩ dɩ vɔ ni dɩ ma dɩ tu dɩ tutɩ dɩ Tu We yigɛ nɩ. Dɩ ma loori We sɩ Dɩ kwe dɩ cwɛɛ sɩ ka kɩ lam, sɩ Dɩ daari Dɩ kwɛli dɩbam, dɩ dɩ biɛ, didaani dɩ jigɩru cwɛɛ kam yuu nɩ. ²² Ku na yɩ te tun, dɩ loori yigɛ dɩ ta dɩ pɛ wum nɩ: dɩ Tu We dum yɛni Dɩ tu balu na zuli-Dɩ tun yigɛ nɩ sɩ cam yɩ yi-ba mu. Dɩ ta tagɩ nɩ: We banɩ yɛni dɩ zaɩ dɩ balu na vanɩ-Dɩ tun mu. Ku laan ma pa cavura jigɩ-nɩ sɩ a loori pɛ wum sɩ o pa dɩbam jar-kɛrɛ balu na dɔɔɩ siseɛ-nɔɔna baɲa nɩ tun sɩ ba taa yurɩ dɩbam cwɛɛ kam yuu nɩ, sɩ dɩ duna yɩ daani dɩbam. ²³ Kuntu ɲwaani dɩ ma vɔ ni yɩ dɩ ja We tɛɲɛ sɩ Dɩ wɛli dɩbam. Dɩ ma se dɩ we-loro kum.

²⁴ Amu ma lɩ nɔɔna fugɛ-bale kaanum yigɛ tiinɛ bam wunɩ. A ta ma kuri Serebia, dɩ Hasabia, dɩ ba curru fugɛ badonnɛ a wɛli da. ²⁵ Amu laan ma maɲɩ sɛbu-pɔɲo tum, dɩ sɛbu-sɩja kam, dɩ zɩla yalɔ

maama na maɲɩ sɩ ba ma-ya ba tunɩ We-digɛ kam tutuɲa tun, yɩ a daari a kwe-tɩ a kɩ kaanum tiinɛ bam juɲa nɩ. Pɛera yam kuntu mu pɛ wum, dɩ o nakwa bam, dɩ o dɩdeera bam, dɩ Yisrayelɩ tiinɛ bam maama pɛa. ²⁶ A na jeeli wɛɛnu tulɔ a kɩ ba juɲa nɩ tun mu tintu:

Sɛbu-pɔɲo tum duuni yɩ kilo murru fiinle (20,000) mu.

Sɛbu-pɔɲo zɩla bi (100) duuni yɩ kilo fusrpɛ (70).

Sɛbu-sɩja kam duuni yɩ kilo murru tutɔ dɩ biɛ-yana (3,400) mu.

²⁷ Sɛbu-sɩja zwɩ fiinle duuni yɩ kilo nana dɩ cicoro (8.5).

Canna zɩlɩ-laaru tule, tɩ na jigɩ yuu tɩ maɲɩ dɩ sɛbu-sɩja zɩla tun.

²⁸ Amu ma ta dɩ kaanum tiinɛ bam a wɩ: «Abam pɔɔrɩ mu á yɩ á yura Baɲa-We ɲwaani. Zɩla yantu dɩ nan pɔɔrɩ mu ya yɩ Baɲa-We nyum. Sɛbu-sɩja kam, dɩ sɛbu-pɔɲo tum maama yɩ nɔɔna bam wu-yoɲo pɛera mu ba na kwe ba pa abam nabaara Baɲa-We dum. ²⁹ Taá nii-na tɩ baɲa nɩ lanyirani, sɩ á ja-tɩ á yɩ Zeruzalem We-digɛ kam wunɩ. Á na yɩ da, sɩ á kwe-tɩ á ja zu We-digɛ kam wunɩ á daari á maɲɩ tɩ ni kaanum tiinɛ dɩ sum nɩ. Á laan wɔ kwe-tɩ á kɩ We kaanum yigɛ

8:26 naa *Sɛbu-pɔɲo zɩla duuni yɩ kilo murru tutɔ dɩ biɛ-yana (3,400)*.

8:22 Esdrasɩ 7:12   **8:21-23** 2 Kɩbarɩ tɔnɔ 33:12-13; Zeremi 50:4-5

tiinə bam, dı Levi tiinə, dı Yisırayelı sɔ-yuni yigə tiinə bam juɔa nı.»

³⁰ Amu na tagı kuntu a ti tun, kaanum tiinə bam dı Levi tiinə bam ma se sı ba ja səbu-pɔŋo tum, dı səbu-sıɟa kam, dı lɔnnı zula yam kuntu maama ba vu Zeruzalem ba tiɟi dıbam Tu Wɛ-digə kam wɔnı.

Ba na zaɟı ba joori Zeruzalem te tun

³¹ Bin-duuri cana kam da fugə-yale de dum wɔnı mu dí zaɟı Ahava bu-tula kam je sum nı sı dí vu Zeruzalem. Dıbam na wu cwəŋə yuu nı dí maa ve tun mu dí Tu Baɟa-Wɛ deen wu dí tee nı, yı Dı cı dıbam pa dí duna dı vınvırna wu daanı dıbam. ³² Dí ma vu dí yı Zeruzalem, yı dí maɟı da dí sin da yatɔ.

³³ Da yana na ke tun, mu dí zu dí Tu Wɛ dum digə kam. Dí ma maɟı səbu-pɔŋo tum, dı səbu-sıɟa kam, dı lɔnnı zula yam maama, yı dí daarı dí kwe-tı dí kı kaanum tu Yuri bu Meremɔtı juɔa nı. Fineası bu Eleyazaarı dı maa wu o tee nı, ku wəli dı Levi tiinə bale: Zozwe bu Yozabadı, dıdaanı Enadadı bu Noadıa. ³⁴ Dí ma maɟı kulu maama dí na jaanı dí ba tun, yı dí jeeli-tı tı nı nı. Maɟa kam kuntu nı nɔɔ mu

ba pɔpɔnı tı duuni dum maama ba tiɟi.

³⁵ Nɔɔna balu maama na zıɟı Babilɔnı nı ba joori ba ba tun ma kwe vara ba zwe ba ma kı kaanum ba pa Yisırayelı tiinə Wɛ dum. Ku nan yı na-balı fugə-sile (12) mu ba gu Yisırayelı tiinə bam maama ɟwaanı, dı pi-balı funvgu-sırdı (96), dı pəlbıə fusrpe-surpe (77). Ba kwe vara bam kuntu maama ba zwe ba kı kaanum ba pa Baɟa-Wɛ. Ba ta ma kwe bu-balı fugə-sile (12) ba kı lwarım saarım kaanum. ³⁶ Nɔɔna bam ta ma kwe pɛ wum niə yalı o na pɔpɔnı tɔnɔ kum nı tun ba pa yigə tiinə dı dıdeera balu na nii Efratı wa-zuuri seeni provenı dum tun. Ba dı ma se, yı ba wəli nɔɔna bam dı ba Wɛ-digə kam tıtuɟa.

Yisırayelı tiinə bam tısi kaana dim baɟa nı

9 Wəenu tum kuntu maama na kı tı ke tun, Zwifə tiinə yigə tiinə badaara ma ba ba ta dı amu ba wı: «Yisırayelı tiinə bam, dı ba kaanum tiinə dı Levi tiinə badonnə wu se sı ba pwe ba tıttı dı dwi-gɛ tiinə balu na maɟı ba zuuri tıga kam wɔnı tun. Bantu yɔɔrı ba kı tıtuɟ-zɔɔna yalı Kaanan tiinə, dı Hetı tiinə, dı Perezi tiinə, dı Yebusi tiinə, dı Amɔn tiinə,

dɪ Moabɪ tiinə, dɪ Ezipi tiinə, dɪ Amɔɔrɪ tiinə bam maama na yəni ba kɪ tun doŋ mu. ²Ku nan na kɪ te tun, Yisrayelɪ tiinə baara mu ve ba kwe tunɪ dɪm kuntu bukwa sɪ ba taa yɪ ba kaana. Ba ta dɪ tunɪ dɪm bukwa mu ba pa ba biə. Kuntu ma pa dwi dilɔ ya na yɪ dɪ yɪra We ŋwaanɪ tun laan digimi ba tutɪ dɪ dwiə yalɔ na gilimi-ba tun. Ku nan yɪ ba dɪdɛera bam dɪ ba yigə tiinə bam mu cɔgɪ ba dwəni.»

³Ba taanɪ dɪm yɔɔrɪ dɪ cɔgɪ a wuu mu pa a ja a gwaaru a kaagi. A ta ma varɪ a yuuywe, dɪ a twana a vuuri. A ma daari a je tɪga nɪ dɪ wu-cɔgɔ. ⁴Balɔ maama na kwari fuunɪ dɪ Yisrayelɪ tiinə Baŋa-We niə yam tun ma ba, yɪ ba dɪ jəni amɔ tee nɪ, balɔ na zɪgɪ Babilɔnɪ nɪ ba joori tun na kɪ ba cɔgɪ te tun ŋwaanɪ. Amɔ maa yɔɔrɪ a je dɪ wu-cɔgɔ kuntu taan, sɪ ku yɪ dɪdaan-ni kaanum maŋa kam.

⁵Dɪdaan-ni kaanum maŋa kam na yɪ tun, a ma zɪgɪ a ya na je me dɪ a gwar-kikaaru tum tun a zarɪ weeni. A laan ma kuni a nadoonə, yɪ a daari a zəŋi a jun sum a jeeri a Tu Baŋa-We dɪm. ⁶A ma loori We yɪ a wɪ:

«Amɔ Tu We, cavura tiini ya jigɪ-nɪ sɪ a kwəni a yibiyə a nii nmu seeni. Dɪbam lwarum dɪm diini vili vili mu ya dwəni dɪ yum tum na yɪ me tun.

Dɪ na cɔgɪ te tun maŋɪ ku din ku gaalɪ wɛyuu na wu me tun mu. ⁷Sɪ ku nuŋi faŋa tun, dɪbam dɪdaanɪ dɪ nabaara bam yɔɔrɪ dɪ kɪ dɪ cɔgɪ nmu yigə mu. Dɪ lwarum dɪm na wu dɪ yuu nɪ tun ŋwaanɪ nan mu pe tunɪ dɪdonnə pwa jigɪ dam dɪbam, dɪ dɪ pwa, dɪdaanɪ dɪ kaanum tiinə bam baŋa nɪ, pa ba gu dɪbam badonnə, yɪ ba ja dɪbam badonnə dɪ ba vu ba yagɪ ba tunɪ wunɪ. Ba ta vrɪ dɪbam jɪjiguru mu, yɪ ba ta kwəri ba kɪ dɪbam cavura, nɪnɛnɪ ku na yɪ te dɪ yɪra nɪ zum tun.

⁸Lele kuntu dɪbam Tu Baŋa-We nan kɪ yu-yoŋo dɪbam yuu nɪ maŋa kukugə kantɔ wunɪ, yɪ Dɪ pa dɪ kɔgɔ funfun joori ku nuŋi dɪ gabeem dɪm wunɪ sɪ ku bəŋi Dɪ yɪrɪ. Dɪ ta pe dɪ na kugu je Dɪ tutɪ tuw kum nɪ, yɪ dɪ ŋwɪa joori ka kɪ lam. Dɪ laan ne siun funfun dɪ gabeem tutuŋa yam baŋa nɪ. ⁹Bəŋwaanɪ, dɪ yɪ gambe mu. Dɪ Tu We dɪm nan wu vin dɪbam Dɪ yagɪ dɪ gabeem dɪm wunɪ. Dɪ de Dɪ sono kum baŋa nɪ mu, Dɪ pa Persɪ pwa bam kɪ dɪbam lanyiranɪ. Dɪ ma pa dɪbam cwəŋə sɪ dɪ taa ŋwɪ yɪ dɪ wanɪ dɪ joori dɪ lɔ dɪ We dɪm digə kam, dɪ daari dɪ joori dɪ kwɛ-ka pa ka zɪgɪ. Dɪ ma daari Dɪ kwəli dɪbam Zeruzalem tuw kum wunɪ, dɪ Zuda je sum maama nɪ.

¹⁰Dɪbam Tu We, wəənu tuntu maama na kɪ tun, dɪ nan daa jigɪ

bɛɛ mu sɪ dí ta? Dɪbam daa mu vɪn nmʊ niə yam, ¹¹nmʊ na tɔɡɪ n niʝoŋnə bam baŋa n kwe-ya n pa dɪbam tɪn. Nmʊ niʝoŋnə bam kʊntʊ dɛɛn kaanɪ dɪbam ba wɪ: «Nɔɔna balʊ na zʊʊrɪ tɪga kalʊ á na wú zʊ ka wʊnɪ á joŋi-ka tɪn yɔɔrɪ ba kɪ tɪtʊŋ-zɔɔna mu. Tɪga kam ni maama maa su dɪdaanɪ ba wo-yɔɔrʊ kikiə, pa ka maama cɔɡɪ. ¹²Kʊntʊ ŋwaanɪ, abam yɪ sɛ sɪ á bukwa zʊ ba biə, sɪ á ta yɪ pa á biə dɪ di ba bukwa ba ma ji ba kaana. Daa á yɪ wəli-ba maŋa dɪ maŋa, naa á kɪ kulʊ na wú pa-ba yazurə tɪn. Á na pwe á tɪtɪ dɪ ba kʊntʊ, á kɔɡɔ kʊm wú kɪ dam, yɪ á di tɪga kam ywəəni. Á ta wú daarɪ tɪga kam á pa á kwaga kam sɪ ba dɪ taa zʊʊrɪ da maŋa maama.»

¹³Tɔ. Dí Tu Wɛ, dí nan ye nɪ dí wo-lwaanʊ tum na wʊ dí yuu nɪ tɪn ŋwaanɪ mu dí ne waarɪm dɪntʊ. Dɪ kʊ dɪ, nmʊ na waarɪ dɪbam te tɪn wʊ yɪ dí ya na maŋɪ sɪ dí joŋi-dɪ te tɪn. Bɛŋwaanɪ, nmʊ yagɪ dɪbam badaara mu, sɪ dí kɔɡɔ funfun taa wura sɪ kʊ bəŋi nmʊ yɪrɪ. ¹⁴Kʊntʊ tɪn, dí wú wanɪ dí daa vɪn nmʊ niə yam sɪ dí di nɔn-balwaaru bantʊ bukwa na? Dí na kɪ kʊntʊ, nmʊ banɪ wú tiini dɪ zaŋɪ dɪ dɪbam mu, pa n cɔɡɪ dɪbam maama n ti, yɪ dí wʊlʊwʊlʊ bá daarɪ. ¹⁵Yisrayelɪ tiinə Baŋa-Wɛ, nmʊ yɪ cɪga tu mu.

Nmʊ nan pe dɪbam lu dí gabeem dɪm wʊnɪ pa dí kɔɡɔ funfun zɪm wʊ n yigə nɪ. Dí lwarɪm dɪm nan wʊ dí yuu nɪ mu, yɪ dí ba jɪɡɪ bura nmʊ tee nɪ.»

Nɔɔna bam yagɪ ba kaana balʊ na yɪ dwi-ge bukwa tɪn

10 Esdrasí dɛɛn loori Wɛ mu, yɪ o sɛ nɪ Yisrayelɪ tiinə bam kɪ lwarɪm yantʊ ba cɔɡɪ Wɛ yigə. O ma yɔɔrɪ o kan yi-na, yɪ o vɪn o yibiya tɪga nɪ Wɛ-di-kamunu kʊnkɔlɔ kʊm nɪ. Yisrayelɪ tiinə bam kɔ-fɔrɔ ma la daanɪ ba yɪ o te ba dɪ tɔɡɪ ba keeri zanzan. Kʊ maa yɪ baara, dɪ kaana, dɪ biə mu wura kʊntʊ. ²Yehiyelɪ na yɪ Elam dwi tu tɪn bu Sekania ma ta dɪ Esdrasí o wɪ: «Cɪga ŋwaanɪ tɪn, dɪbam ywəri dí Tu Wɛ kwaga nɪ dɪdaanɪ dí na di dwi-ge tiinə bukwa bantʊ na nuŋi tɪnɪ dɪlʊ na gilimi dɪbam tɪn. Dɪ kʊ dɪ, dí ye nɪ tuna ta wura ya paɪ Yisrayelɪ tiinə. ³Dɪbam nan zɪɡɪ sɪ dí goni ni mu dɪ dí Tu Wɛ dɪm nɪ: dí wú yagɪ kaana bantʊ maama dɪ ba biə sɪ ba viiri. Dɪbam ti yigə sɪ dí sɛ nmʊ, dɪ balʊ maama na kwarɪ fʊʊnɪ dɪ dí Tu Wɛ niə yam yɪ á ta sɪ dí kɪ kulʊ tɪn. Nan pa kʊ kɪ kʊ tɔɡɪ Wɛ niə yam na brɪ te tɪn. ⁴Nmʊ mu maŋɪ sɪ n kɪ kəm. Nan ta n jɪɡɪ baarɪ, sɪ dí zɪɡɪ n kwaga nɪ.»

⁵Esdrasɪ ma pɛ o zaŋɪ yɪ o pa kaanum yigə tiinə bam, dɪ Levi tiinə bam, dɪdaani Yisrayelɪ tiinə bam maama du durə nɪ: baá kɪ te maama Sekania na tagɪ tun. Ba maama ma sunɪ ba du durə. ⁶O laan ma yagɪ Wɛ-digə kam je sum yɪ o vu Eliyasibi bu Yohanan digə nɪ o pəni da. O na wura kuntu tun, o ma vɪn sɪ o di wodiu, naa sɪ o nyɔ na, o wu na cɔgɪ dɪ Yisrayelɪ tiinə balu na zɪgɪ Babilɔni nɪ ba joori tun na ywəri Wɛ kwaga nɪ te tun ɣwaani.

⁷Ba dɛɛn ma tɔɔli kwərə pa ka jagɪ Zeruzalem tuw kum dɪ Zuda je sum maama nɪ, ka wɪ: balu na zɪgɪ Babilɔni nɪ ba joori tun maama ba ba jeeri Zeruzalem tuw nɪ. ⁸Nakwa dɪ yigə tiinə bam ni dum kuntu bri nɪ: da yatɔ na yiə, yɪ wulɔ na wu tɔgɪ o jeeri da, kuntu tu wó ga o jɪgɪgɪrɔ maama mu, sɪ ba daari ba li-o ba kɔgɔ kum wɔni.

⁹Da yatɔ dɛ dum na yi tun, mu baara balu maama na zɔvri Zuda dɪ Benzamen je sum nɪ tun tu Zeruzalem tuw nɪ. Canɪ nugv cana kam da fiinle dɛ nɪ mu ba dɛɛn jeeri Wɛ-di-kamunu kunkɔlɔ kum nɪ. Nɔɔna bam na je da kuntu tun, ba yira maa sai, ba jeerim dum na yɪ wo-cɛɔ, yɪ dua ta na nɪ zanzan dɪ dɛ dum nɪ tun ɣwaani. ¹⁰We kaanum tu Esdrasɪ ma zaŋɪ weeni yɪ o ta

dɪ ba o wɪ: «Abam sunɪ á ywəri Wɛ kwaga nɪ dɪ á na di ka-ge sɪ ba taa yɪ á kaana tun. Abam lwarum dum kuntu maa wu Yisrayelɪ tiinə bam maama yuu nɪ. ¹¹Nan vɪ-na á lwarum dum á nabaara Baŋa-Wɛ dum yigə nɪ, sɪ á daari á kɪ kulu na wó tɔgɪ Dɪ wɔbɔŋa tun. Pɔɔri-na á tɪtɪ dɪ dwi-ge tiinə balu na zɔvri tɪga kantɔ nɪ tun, sɪ á daari á yagɪ á ka-ge sum sɪ ba viiri.»

¹²Kɔ-fɔrɔ kum maama ma ləri dɪ kwər-dia ba wɪ: «Nmu taani dum yɪ cɪga mu. Dɪ nan wó kɪ nmu na bri sɪ dí kɪ te tun! ¹³Dí nan na zɪgɪ yo seeni tun, dí tiini dí daga, yɪ dí daa wari yo sɪ dí zɪgɪ taan, ku na yɪ yadɛ yɪ dua nɪ zanzan tun ɣwaani. Taani dintu dai sɪ dí kwe dɛ didwi naa da yale yiranɪ sɪ dí kwe-di. Ku yɪ dɪbam zanzan mu zu lwarum dintu wɔni. ¹⁴Nmu nan na sɛ, pa dí yigə tiinə bam ja taani dum ba pa dɪbam maama. Dí tɔni dum maama wɔni wulɔ maama na jɪgɪ dwi-ge tiinə bukɔ o di o kɪ kaani, ku tu wó tɔgɪ dɪ o tuw kum nakwa, dɪ balu na nii ba tuw kum taana baŋa nɪ tun, ba ba maŋa kalu dɪdɛera bam na kuri sɪ ba kwe o taani dum tun. Kuntu wó pa Wɛ banɪ zuri dɪ dɪ na zaŋɪ dɪbam kəm dintu baŋa nɪ te tun.»

¹⁵Nɔɔna bam maama ma sɛ taani dum kuntɔ. Azayelɪ bu Zonatan, dɪ

Tikeva bu Yazıya yıranı mu vı-dı, yı Mesulam, dı Levi dwi tu Sabetayi pu ba kwaga.

¹⁶ Balu deen na zıgı Babilɔnı nı ba joori tun ma se sı ba kı kulı ba na tagı tun. We kaanum tu Esdrası dı ma lı baara badonnə na yı dwi yigə tiinə tun, yı o pupunı ba yıra o tiñi. Canı fugə kam pulim de dum nı mu ba sujı sı ba nii taanı dum baña nı. ¹⁷ Ba ma kwe canı sıtə ba buñi ba lwarı Yisrayelı tiinə balu na jıgı ka-ge sum tun.

**Balu na di dwi-ge
tiinə bukwa tun yıra**

¹⁸ Ba deen ne nı: balu na nuñi We kaanum tiinə dwi wunı yı ba di dwi-ge tiinə bukwa tun mu tuntı: Yozadaki bu Zozwe dı o curru dwi kum nɔɔna bam wunı yı:

Maaseya, dı Eliezerı, dı Yaribi, dı Gedalia.

¹⁹ Ba deen ma goni nı nı baá yagı ba kaana bam. Ba maama dıdva dıdva ma kwe pi-bia ba ma kı kaanum ba lwarım dum saarım gwaanı.

²⁰ İmerı dwi kum nɔɔna bam wunı yı:

Hanani, dı Zebadia.

²¹ Harım dwi kum nɔɔna bam wunı yı:

Maaseya, dı Eli, dı Semaya, dı Yehiyelı, dı Oziası.

²² Pasuuri dwi kum nɔɔna bam wunı yı:

Eliu-Enayi, dı Maaseya, dı İsmayelı, dı Netaneli, dı Yozabadı, dı Elasa.

²³ Levi dwi tiinə bam wunı maa yı: Yozabadı, dı Simeyi, dı Kelaya (ba ta bə-o nı Kelita mu), dı Petasia, dı Zuda, dı Eliezerı.

²⁴ Lən-leenə bam wunı maa yı: Eliyasibi.

We-digə kam ni-yırına bam wunı maa yı:

Salum, dı Telem, dı Yuri.

²⁵ Yisrayelı tiinə kə-fərə kum maama wunı balu na di dwi-ge tiinə bukwa tun mu tuntı:

Parusı dwi kum nɔɔna bam wunı yı: Ramıa, dı Yiziya, dı Malkiya, dı Miyamina, dı Eleyazaarı, dı Malkiya, dı Benaya.

²⁶ Elam dwi kum nɔɔna bam wunı yı:

Matania, dı Zakari, dı Yehiyelı, dı Abidi, dı Zeremotı, dı Eli.

²⁷ Zaatu dwi kum nɔɔna bam wunı yı:

Eliu-Enayi, dɔ Eliyasibi, dɔ
Matania, dɔ Zeremɔti, dɔ
Zabadɔ, dɔ Asiza.

²⁸Bebayi dwi kum nɔɔna bam wunɔ
yɔ:

Yohanan, dɔ Hanania, dɔ
Zabai, dɔ Atelayi.

²⁹Bani dwi kum nɔɔna bam wunɔ
yɔ:

Mesulam, dɔ Maluki, dɔ
Adaya, dɔ Yɔbi, Seala, dɔ
Zeremɔti.

³⁰Pahati-Mowaba dwi kum nɔɔna
bam wunɔ yɔ:

Adana, Kelalɔ, Benaya,
Maaseya, Matania, Bezalɔlɔ,
Enadadɔ, dɔ Manasɔ.

³¹Harim dwi kum nɔɔna bam wunɔ
yɔ:

Eliezɛrɔ, dɔ Yisiya, dɔ
Malkiya, dɔ Semaya, dɔ
Simeyon, ³²dɔ Benzamen, dɔ
Maluki, dɔ Semari.

³³Hasum dwi kum nɔɔna bam wunɔ
yɔ:

Matenayi, dɔ Matata, dɔ
Zabadɔ, dɔ Elifeletɔ, dɔ

Zeremayi, dɔ Manasɔ, dɔ
Simeyi.

³⁴Bani dwi kum nɔɔna bam wunɔ
yɔ:

Maadayi, dɔ Amiram, dɔ
Yuweli, ³⁵dɔ Benaya, dɔ
Bediya, dɔ Keluhi, ³⁶dɔ
Vania, dɔ Meremɔti, dɔ
Eliyasibi, ³⁷dɔ Matania, dɔ
Matenayi, dɔ Yasayi.

³⁸Enadadɔ dwi kum nɔɔna bam
wunɔ yɔ:

Simeyi, ³⁹dɔ Selemia, dɔ
Natan, dɔ Adaya, ⁴⁰dɔ
Makenadɔbaya, dɔ Sasayi,
dɔ Sarayi, ⁴¹dɔ Azareli, dɔ
Selemia, dɔ Semari, ⁴²dɔ
Salum, dɔ Amari, dɔ Zozefu.

⁴³Nebo dwi kum nɔɔna bam wunɔ
yɔ:

Yeyiyelɔ, dɔ Matitiya, dɔ
Zabadɔ, dɔ Zebina, dɔ Yadayi,
dɔ Zowelɔ, dɔ Benaya.

⁴⁴Nɔɔna bantu maama mu nan ya
jigɔ dwi-ge tiinɛ bukwa ba di. Ba ma
yagɔ ba kaana bam kuntu dɔ ba biɔ
pa ba viiri.

Nehemi Tɔnɔ

Nehemi Tɔnɔ kum te ku bri dɔbam Persi tuw pɛ na pɛ Nehemi cwɛnɛ sɪ o joori Zeruzalem yi o fɔgi o lo tuw kum kabri silu ya na tu tun o zigi. Nehemi deen ma la nɔɔna bam o ki daani sɪ ba wani tuw kum kabri sum ba lo, ba daari ba ci ba duna sɪ ba yi cɔgi ba tutuɔa yam. Wuntu di ma wɛli Esdrasi tutuɔi dum wuni, yi ku pa nɔɔna zanzan di joori Zeruzalem tuw kum wuni sɪ ba taa zuura. Nɔɔna bam laan ma yɔɔri ba zuli We Di digɛ kam wuni, ba laan na se sɪ ba taa tɔgi We di ciga tun ɔwaani.

Nehemi yigɛ na wu Zeruzalem wuni te tun

1 Hakalia bu Nehemi mu bri taani duntu.

Ku na ki te tun mu tuntu: Ku deen manɔ di Persi Pɛ Atazeregesi paari dim bina fiinle buni dum Kisilu cana kam ni mu. Amu Nehemi maa wu Suzi tu-fɔrɔ kum ni. ²Amu curu Hanani ma tɔgi di nɔɔna badonnɛ o zigi Zuda tuw ni o ba a te. Amu ma bwe-ba sɪ a lwarɔ Zwifɛ tiinɛ balu fun na zigi Babilɔni ni ba joori sɔɔɔ tun yazurɛ bwiɛ. A daa ma bwe-ba Zeruzalem tuw kum bwiɛ. ³Ba ma ta ba bri-ni ba wɪ: «Zwifɛ tiinɛ balu na wura tun wu cam di caviura wuni. Zeruzalem kabri maama sirimi, yi mim zwe tuw kum ni bwɛɛru tum.»

⁴Amu na ni tuntu maama tun, mu a jɛni tɔga ni a keeri.

A kwe da zanzan mu a vɔ ni, yi a yɔɔri a keerɛ. A maa loori We yi a wɪ:

⁵«Weyuu Tu Baɔa-We dum, nmu yi kamunu mu, yi di tiini di kwarɔ-m. N zigi di ciga mu n sono kum baɔa ni n soe balu na soe-m yi ba tɔgi n niɛ yam tun, ni n na goni ni sɪ n ki n pa-ba te tun. ⁶A loori-m! Nii amu seeni, sɪ n cɛgi a wɛ-loro kulu a na loori wɛa di tuti maama nmu tuti nɔɔna Yisrayɛli tiinɛ bam ɔwaani tun. A lagɔ a ta jaja ni dɔbam Yisrayɛli tiinɛ yɔɔri di ki lwarum zanzan. Ciga tun, amu, di a nabaara di tɔgi di wɛli da. ⁷Dɔbam tiini di tutu wo-balɔɔ tutuɔi mu di nmu. Ku na yi nmu niɛ yalu di cullu tulu

maama n na pe n tintuɔnu Moyisi si o bɔ dɔbam tun, dɛ vɛn si dɛ tɔgi-ya mu.

⁸Nan guli nɛ n ya maɔi n ta dɛ Moyisi n wɛ: «Abam Yistrayeli tiinɛ bam na wu jaani cɛga dɛ amu, a lagɛ a jagɛ abam mu a yagɛ tuni dɛdonnɛ wuni. ⁹Si á nan na joori si á ba amu te yi á sɛ a niɔ yam, amu wó ja abam a joori mɛ a na kuri si á taá zuli-nɛ da tun, nɛnɛnɛ á na maɔi á jagɛ á vu á wu je silu maama nɛ dɛ.»

¹⁰Amu Yuutu Wɛ, yi swe nɛ bantu yi n titi nɔɔna dɛ n tintuɔna mu. Ku nan yi nmu mu kwe n dam dum n ma n vɛɛ-ba n yagɛ. ¹¹Nan cɛgi amu wɛ-loro kum si n daari n sɛ n tintuɔna bam maama na beeri nmu zulɛ tun dɛ ba na loori kulu tun. Pa pe wum duri a yibwɛnɛ si a na yigɛ-vɛɔɔ zum.»

Kantu maɔa kam nɛ amu zuvɛɛ dɛ pe wum mu a nii o wɔdiu baɔa nɛ.

Nehemi ve Zeruzalem

2 Ku kwaga nɛ, canɛ suna mu ke yi Nisan cana kam yi. Dɛ dɛdwi pe Atazeregeɛ na je o dɛ wɔdiu tun, mu a jaani sana a zu o te si a pa-o. Pe wum nan maɔi o wu nɛ amu yi-nywana a tituɔa baɔa nɛ. ²O ma bwe-nɛ o wɛ: «Bɛɛ mu kɛ yi n yibiyɛ nywanɛ kuntu? A ba buɔi nɛ n jigi yazurɛ. Woɔo mu daani-m

na?» O taani dum ma yɔɔɛɛ dɛ pa a bɛari dɛ, ³pa a lɛri a wɛ: «Pɛ, Wɛ wó pa-m mumwɛ-dɛɛɛɛ. Amu wuu wó kɛ te mu ku poli yi tuw kulu ba na kɛ a nabaara bam da tun laan jigi dɛ-dwɛɛnu? Ku ni bwɛɛru tum maama dɛ maa zwɛ dɛdaani mini.»

⁴Pɛɛɛ tuw pe wum maa bwe-nɛ o wɛ: «Nmu nan lagɛ si a kɛ bɛɛ mu a pa-m?»

A ma wari Weyuu Tu Wɛ dum a wuni si o wɛli-nɛ, ⁵yi a laan lɛri pe wum a wɛ: «Pɛ, nmu yi na su dɛ amu kikiɔ, yi n sɛ si n kɛ a na lagɛ te tun, si n tuɔi-nɛ si a joori Zuda tuw kulu wuni ba dɛɛn na kɛ a nabaara bam tun. Amu buɔi si a na yi da, si a joori a lo tuw kum kabri sum mu a pi.» ⁶Pa-kana wum dɛɛn je pe wum saɔa nɛ mu. Pe wum ma bwe-nɛ a na wó daani da te, dɛdaani maɔa kalu a na wó joori tun. O na sɛ si o tuɔi-nɛ kuntu tun, a ma ta a bɛɛ-o a na wó kɛ kulu maama tun.

⁷A ta loori pe wum a wɛ: «Nmu na sɛ si n kɛ-nɛ yu-yoɔo, pa-nɛ twannu tɛɛ a na wó pa nmu dɛdɛɛra balu na te Efrati bugɛ kam wa-zuvɛɛɛ laɔa kam tun. Twannu tum kuntu wó wɛli si a ke a yi Zuda si nɔɔn-nɔɔnu yi daani-nɛ cwɛɔɔ nɛ. ⁸A ta loori-m si n pa-nɛ tɔno si a ja vu a pa Azafi, o na nii pe kagva kam baɔa nɛ tun. A maa lagɛ si o pa dɔbam da-ɔwi si dɛ ma dɛ fɔgi dɛ lo dalum je sum na wu

Wē-digə kam yura ni tun niə yam, di tuv kum kabri sum, didaani sɔŋə kulv wunɪ a na wó taa zuvri tun.» Pe wum ma pa-ni kulv maama a na loori o tee ni tun, amv Tu Wē dum na tu a yigə ni tun ŋwaani.

⁹Pe wum deen ma pa jar-kərə yigə tiinə di ba jar-kərə na dɔgi siseŋ-nɔɔna tun tɔgi-ni si di vu. A laan ma vu a yi nawuure yalv na be Efrati bugə kam tun, yi a kwe pe wum twannv tum a pa dideera balv na te laŋa kam kuntv tun. ¹⁰Kv daari Sanbalati, wuntv yi Bete-Horon tuv tu mv. Tobia di maa yi Amɔn laŋa kam yigə tu. Ba na ni ni nɔɔnv tuə si o beeri Yisrayeli dwi tiinə lanyirani tun, mv ba wuv tiini kv fuli.

¹¹A na yi Zeruzalem tun, a ki da yatv da ¹²yi a wv pe nɔɔn-nɔɔnv lwarɪ Wē na bri-ni si a ki kulv a pa Zeruzalem tun. Amv laan ma zaŋɪ titv kunkurv ni a nuŋi di a yuudonnə finfun. Bunaga kalv amv deen na diini tun mv ya yi varum wulv yirani di na kwe di wəli da. ¹³Kv ta na yi titv tun, mv a nuŋi a tɔgi Bolo seeni ni dum a kē. A laan ma tu a gaali Prənyoŋo vulɪ dum a vu a yi Weeru-puuri ni dum. A na kaagi a ve kuntv tun, mv a nii a na tuv kum kabri sum na sirimi te, didaani mim dum na cɔgi tuv kum ni bwəeru tum te tun. ¹⁴A laan ma vu a yi Buli-yi ni dum, yi a ta vu

Pe Bugə kum seeni. Bunaga kam a na diini tun ma ga cwəŋə si ka tɔgi kalankulə di weeru tum wunɪ ka kē.

¹⁵Kv ma pa a kwe bolo cwəŋə kam a ve a maa kēa, yi a maasi a nii tuv kəbrə kam titv dum kuntv ni. A laan ma joori a kwe cwəŋə kalv a ya na de da a vu tun, yi a tɔgi Bolo seeni ni dum a daa zv tuv kum wunɪ.

¹⁶Tuv kum nakwa bam wulwulv yəri amv ya na ve tun, di a na maŋɪ a ki kulv maama tun. A nan wv tagi kulvkv di a donnə Zwifə tiinə bam, kv na yi ba kaanum tiinə bam, naa ba nakwa bam, naa ba yigə tiinə bam, naa balv maama na wó da ba tɔŋɪ titɔŋɪ dum tun di. ¹⁷Amv laan ma ta di ba a wɪ: «Nii-na di na wv leerv tulv wunɪ tun. Zeruzalem tuv kum laan jigi di-dwəenu mv, yi kv bwəeru tum di zwe zwe. Nan pa-na si di joori di lv kv kabri sum di zigi, si di daa yi taa je di cavura.» ¹⁸A ta ma ta a bri-ba a Tu Wē dum na tu a yigə ni te, didaani pe wum na tagi kulv di amv tun. Ba di ma ləri ba wɪ: «Dí wó zaŋɪ weeni mv si di tɔŋɪ!» Ba ma sunɪ ba na dam si ba puli titɔŋɪ dum.

¹⁹Horon tu Sanbalati, di Amɔn tu Tobia, di Gesem na yi Arabi tu tun ma ni di na ti yigə si di ki te tun. Ba ma ki dibam ba mwanɪ yi ba wɪ: «Abam buŋɪ si á ki te mv? Á kikiə yam nyɪ di á buŋɪ si á nuŋi Pa-farv wum kwaga ni mv.» ²⁰A ma ləri-ba

a wɛ: «Dɔbam yɛ Weyuu Tu Wɛ dum tɔntɔŋna mu. Dɔntɔ nan mu wɔ pa dɛ vu yigɛ dɛdaani dɛ tutɔŋi maama, sɛ dɛ puli lɔɔm dum. Ku nan na yɛ abam, ʼa ba jigɛ kulɔkulɔ sɛ ʼa joŋi Zeruzalem nɛ yo. ʼA nan ba tɔŋi ʼa jigɛ kɛm sɛ ʼa kɛ dɛ dɔbam cullu kikiɛ.»

Ba joori ba lɔ Zeruzalem kabri sum

3 Ku yɛ Wɛ kaanum yigɛ tu Eliyasibi dɛ o donnɛ kaanum tiinɛ dɛɛn mu zaŋɛ ba lɔ kɛbrɛ kam na wɛ Peeni Ni dum seeni tun. Ba ma fɔŋɛ ba kɛ tu kum ni bwɛɛru tun da. Ba ta ma lɔ kɛbrɛ kam ba vu ba yi Wɛɛnu Bi di-dɛdɛrɔ kum, dɛdaani Hananelɛ di-dɛdɛrɔ kum. Ba ma kwe tɛ maama ba pa Wɛ.

² Zeriko tiinɛ bam ma lɔ kɛbrɛ kalu na tɔŋi da tun.

Imiri bu Zakuri dɛ ma lɔ o tɔŋi da.

³ Senaa dwi kum tiinɛ dɛ ma lɔ Kale ni dum. Ba ma cwi dɛ ywɛ yam, yɛ ba daari ba kɛ dɛ bwɛɛru tum tɛ je nɛ. Ba ta ma kɛ luuru dɛdaani da-kamunnu sɛ ba taa mai ba pɛ ka ni dum.

⁴ Yuri bu Meremɔti, o ta na yɛ Hakoza naa tun, dɛ mu lɔŋi kɛbrɛ kam o tɔŋi da.

Berekiya bu Mesulam, o ta na yɛ Mesezabeeli naa tun, dɛ mu lɔŋi o tɔŋi da.

Baana bu Sadoki dɛ maa lɔ kɛbrɛ kam o tɔŋi da.

⁵ Tekoa tu kum tiinɛ dɛ ma nunji ba lɔ ba tɔŋi kɛbrɛ kam. Ku daari, ba tu nakwa bam maa vɛn sɛ ba kɛ tutɔŋ-dɛɛra yalɔ tutɔŋa yigɛ tiinɛ bam na pɛ-ba sɛ ba kɛ tun.

⁶ Ku na yɛ Yesana ni dum, ku yɛ Pasta bu Yoyada dɛ Bezodia bu Mesulam dɛɛn mu kwɛ-dɛ. Ba ma cwi dɛ ywɛ yam, yɛ ba daari ba kɛ dɛ bwɛɛru tum tɛ je nɛ. Ba ta ma kɛ luuru dɛdaani da-kamunnu mu sɛ ba taa mai ba pɛ ka ni dum.

⁷ Gabawɔn tu Melatia, dɛ Meronɔti tu Zadɔn, dɛ Gabawɔn tiinɛ bam, dɛ Mitspa tiinɛ mu kɛ daani ba lɔ kɛbrɛ kam ba tɔŋi da. Mitspa dɛɛn yɛ tu kulɔ Efrati wa-zuuri seeni laŋa dɛdɛru wum na zuuri tun mu.

⁸ Haraya bu Uziyeli dɛɛn yɛ sɛbu-sɛŋa gɔgɔ mu. O dɛ ma lɔ o tɔŋi da.

Hanania na ye trali nugɛ kɛm tun, dɛ ma lɔ kɛbrɛ kam o tɔŋi.

Bantu ma fɔŋɛ ba kwɛ Zeruzalem kabri sum sɛ ku vu ku yi Kabri lilirim dum seeni.

⁹ Huuri bu Refaya dɛɛn tɛ Zeruzalem laŋa kam cicoro mu. O dɛ ma lɔ o tɔŋi da.

¹⁰ Harumatɛ bu Yedaya dɛ ma lɔ o tɔŋi mɛ na bwɛlɛ dɛ o tutɛ sɔŋɔ tun. Hasabeniya bu Atusi dɛ daa ma lɔ mɛ na tɔŋi da tun.

¹¹ Harim bu Malkiya dɔdaani Pahat-Moabi bu Hasubi dɔ deen ma lo ba toŋi kɛbrɛ kam nɛ, yɛ ba daari ba kwɛ Jugu di-dɔdɔrɔ kum.

¹² Alohesɛ bu Salum dɔ deen na nii Zeruzalem laɲa wudoŋ kam tun ma vu o lo o toŋi da. O bukwa ma zɛn-o dɔ o tutuɲa yam.

¹³ Ku na yɛ Bolo seeni ni dum, Hanun dɔdaani balu na zuvri Zanoa tw nɛ tun mu logi-di. Ba ma ki dɔ bwɛru tum ti je nɛ yɛ ba ta ki luuru dɔdaani da-kamunnu sɛ ba taa mai ba pi ka ni dum. Ba ta ma fɔgi ba lo kɛbrɛ kam sɛ ka vu ka yi Tampuuri Ni dum. Ba na logi mɛ tun didwarum wɔ yi kanti maɲum muru mu.

¹⁴ Rekabi bu Malkiya na nii Bete-Hakerem laɲa kam tun ma fɔgi o lo Tampuuri Ni dum. O ma ki dɔ bwɛru tum ti je nɛ yɛ o ta ki luuru dɔdaani da-kamunnu sɛ ba taa mai ba pi ka ni dum.

¹⁵ Kola-Hoze bu Salum deen na nii Mitspa laɲa kam tun ma fɔgi o lo Buli-yi Ni dum. O ma pu-di yɛ o daari o ki dɔ bwɛru tum ti je nɛ. O ta ma ki luuru dɔdaani da-kamunnu sɛ ba taa mai ba pi ka ni dum. Ku na yɛ Siloe Bugɛ kum, o logi kɛbrɛ mu pa ka saɲi pɛ wum kadugɛ kam. Kɛbrɛ kam ta tuli ka yi natɛn-yiɛ yalɔ na maa diini ya zuvri Davidi tw kum tun mu.

¹⁶ Azabuki bu Nehemi deen na nii Bet-Zura laɲa kam cicoro tun ma lo kɛbrɛ kam o toŋi da sɛ ka vu ka yi Davidi yi beeli dum seeni, ka daari ka yi bugɛ kum, ku wɛli dɔ jar-kɛrɛ tigɛ je sum seeni.

Levi tiinɛ balu na logi kɛbrɛ kam tun

¹⁷ Levi tiinɛ badonnɛ dɔ de ba lo kɛbrɛ kam:

Ku maa yɛ Bani bu Rehumi mu logi o toŋi daa kadoŋ. Hasabia na yɛ Kɛlɛ laɲa cicoro kum yigɛ tu tun zigi o laɲa kam yuu nɛ o lo o toŋi da.

¹⁸ Ku nan na yɛ Keyila laɲa cicoro kudoŋ kum, Enadadi bu Enadadi na yɛ ka yigɛ tu tun dɔ o curru tum mu logi ba toŋi da.

¹⁹ Zozwe bu Etiserɛ deen na yɛ Mitspa yigɛ tu tun ma lo o toŋi kɛbrɛ kam sɛ ku maɲi dɔ najara zila tigusim digɛ kam yigɛ nɛ. O ta logi-ka mu o vu o yi mɛ kɛbrɛ kam na gugwɛli tun.

²⁰ Zabayi bu Baruki daa ma lo kɛbrɛ kam o toŋi da, o zigi ka gugwɛlim je sum nɛ o lo o yi kaanum tu Eliyasibi sɔɲɔ ni nɛ mu.

²¹ Yuri bu Meremɔti wulu ta na yɛ Hakoza naa tun dɔ ma lo o toŋi kɛbrɛ kam o vu o yi Eliyasibi sɔɲɔ daa kadoŋ kam nɛ.

Kaanum tiinǝ balu na lǝgi kǝbrǝ kam tun

²² Balu dɪ dǝen na lǝgi kǝbrǝ kam ba toŋi da tun yɪ kaanum tiinǝ balu na zuvri Zeruzalem laŋa kam nɪ tun mu.

²³ Benzamen dɪ Hasubi ma lǝ mǝ na bwǝlǝ dɪ ba sam tun ba toŋi da.

Maaseya bu Azaria wulu ta na yɪ Anania naa tun dɪ ma lǝ kǝbrǝ kam o toŋi mǝ na bwǝlǝ dɪ o sǝŋǝ tun.

²⁴ Enadadi bu Enadadi dɪ ma lǝ o toŋi da sɪ ku zɪɣɪ Azaria sǝŋǝ nɪ sɪ ku yɪ mǝ kǝbrǝ kam na gugwǝli yɪ gugoro wura tun.

^{25–26} Yuzayi bu Palali dɪ daa ma lǝ kǝbrǝ kam o zɪɣɪ gugoro kum yigǝ nɪ, jazum baŋa seeni pǝ sǝŋǝ di-dɪdǝrǝ kum na wu mǝ yɪ ku bwǝlǝ dɪ pa-tara bam kunkolǝ tun.

Parusi bu Pedaya dɪ daa ma lǝ o toŋi da sɪ ku taa ve wa-puli seeni. O lǝgi o vu o yɪ Na Ni dum seeni dɪdaani di-dɪdǝrǝ kulɔ na zɪɣɪ da tun mu. Ofǝeli je sum nɪ mu kuntu, Wǝ-digǝ tintuŋna bam dǝen na zuvri mǝ tun.

²⁷ Tekoa tuw tiinǝ bam dɪ daa ma lǝ ba toŋi da. Bantu tuŋi di-dɪdǝrǝ-kamunu kum na zɪɣɪ mǝ tun seeni, yɪ ba lǝ ba vu ba yɪ kǝbrǝ kam na bwǝlǝ dɪ Ofǝeli tun.

²⁸ Kaanum tiinǝ badonnǝ dɪ daa ma lǝ kǝbrǝ kam ba toŋi da. Ba zɪɣɪ

Sisǝŋ-nǝǝnu Ni dum nɪ mu ba laa ba ve baŋa kam seeni. Nǝǝnu maama dǝen zɪɣɪ o tutɪ sǝŋǝ nɪ mu o laa.

²⁹ Yimera bu Sadoki dɪ ma lǝ o toŋi kǝbrǝ kam je sɪlɔ na zɪɣɪ o sǝŋǝ kum yigǝ nɪ tun.

Sekania bu Semaya wulu na yɪ Wa-puli seeni Ni yirinu wum tun ma lǝ o toŋi da.

³⁰ Selemia bu Hanania, dɪ Hanun na yɪ Zalaft biǝ bardu tu wum tun, dɪ daa maa lǝ ba toŋi da.

Berekiya bu Mesulam dɪ ma zɪɣɪ o dɪ sum yigǝ nɪ o lǝ kǝbrǝ kam o toŋi da.

³¹ Malkiya na yɪ sǝbu-sɪŋa gǝgǝ tun mu lǝgi kǝbrǝ kam o toŋi da. O ma vu o yɪ sǝŋǝ kulɔ Wǝ-digǝ tintuŋna dɪ pipimpiinǝ na zuvri tun. Je sum kuntu dǝen bwǝlǝ dɪ Yurum Ni dum mu. O ta lǝgi o yɪ mǝ kǝbrǝ kam na jɪɣɪ gugoro yɪ wɛyuu digǝ wu ka yɪra nɪ tun mu.

³² Sǝbu-sɪŋa gwaru tum dɪ pipimpiinǝ bam dɪ laan ma zɪɣɪ gugoro kum digǝ kam na wu mǝ tun ba lǝ kǝbrǝ kam ba vu ba yɪ Peeni Ni dum seeni.

Vǝrǝ kwaani sɪ ba cǝgi tutuŋa yam

4 Sanbalati na yǝǝri o ni nɪ dɪbam Zwifǝ tiinǝ bam wura dɪ fǝgi dɪ lǝ Zeruzalem kabri sum tun,

mu ku tiini ku fuli o wu. O laan ma puli si o taa ki dɔbam o mwana. ²O deen zigɔ o yuudonnɔ yigɔ ni, dɔdaani Samari jar-kɛrɛ bam yigɔ ni mu yi o ta o wi: «Zwifɛ tiinɛ nabwɛnɛ bantɔ buɔi ni ba wura ba ki bɛɛ mu? Ba buɔi si ba joori ba lo ba tuw kum ba pi mu na? Ba tuni ni de didwi kaanum wɔ wani di gari di ti ba tutuɔa yam mu na? Ba nan wɔ wani ba na kandwa si ya nuɔi weeru tintu wuni yi mim cɔgi-ya tun na?»

³Amɔn tu Tobia deen zigɔ o tee ni mu. O di ma lɛri o taani dɔm o wu: «Nii kɛbrɛ kalu ba na wura ba laa tun! Yiru titi na diini ka bɔa ni, oɔ yigi-ka mu o di tɔga ni!»

⁴Amu di ma loori We a wi: «Dɔbam We, nii ba na gooni dɔbam te! Cɔgi mwaanu tɔw dwi ba na mwani dɔbam tun! Nan pipiri ba mwaanu tum si ti joori ba titi yuu ni. Pa nɔɔna vri ba jɔjɔgɔrɔ maama, si ba daari ba zuɔi-ba ba ja ba vu sa-tu yigɔ yigɔ. ⁵Yi kwe ba kɛm-balwaarɔ tum n ma n cɛ-ba! Yi saari ba lwarim! Bɛɔwaaɔ, ba tiini ba twi dɔbam balu na wura di lo tun mu.»

⁶Dɔ ma sin zwa yi di tuɔa. Ku wu daani yi kɛbrɛ kam di ka yi ka cicoro je, nɔɔna bam maama wubɔa deen na jaani si ba tuɔi tun ɔwaaɔ.

⁷Ku daari Sanbalati, di Tobia, di Arabi tiinɛ bam, di Amɔn tiinɛ bam, di Asedodi tiinɛ bam maama na ni ni di logi kɛbrɛ kam pa ka vu yigɔ, yi pwɛli sum maama sin tun, mu ba bani tiini di zuɔi. ⁸Bantɔ maama ma sɔ ni si ba jeeri Zeruzalem tuw kum di najara. Ba ta ma buɔi si ba pa vuvugɔ taa wura je maama wuni. ⁹Dɔbam di ma yɔɔri di wari We, yi di daari di pa nɔɔna yiri tuw kum wia di titu maama di duna bam ɔwaaɔ.

¹⁰Zuda tiinɛ bam deen yɔni ba leeni mu yi ba tuɔa. Ba maa wi:

«Dɔbam tintuɔa bam zuɔi zila di bugi!

Nii turu di weeru na daga te!

Dɔ zim wɔ ki tita mu di lo kɛbrɛ kam?»

¹¹Dɔ duna di maa te ba wi: «Dɔ wɔ da di ba ba bɔa ni! Ba ba wuuri ba lwarɔ ku ni ni. Dɔ laan maa wɔ gu-ba si tutuɔa yam kwɛri.» ¹²Ku nan na ki te tun, Zwifɛ tiinɛ balu na zuɔri ba twe di di duna bam tun ma yɔni ba ba kuni zanzan wuni, ba ta di duna bam wubɔa yam ba bri dɔbam. ¹³Ku ma pa a lo nɔɔna badonnɔ yi ba zigɔ kɛbrɛ kam je tɛri tɛri wuni. Ba deen zigɔ da dɔdaani su-lwaanu, di ciwɛ, di cuna mu. A deen kuri-ba digɔ di digɔ mu si ba zigɔ mɛ maama ta na wu logi ku di tun.

¹⁴ Amu ma na nɪ kəm dum maama daani nǝǝna bam mu. A ma ta dɪ nǝǝna bam, dɪ ba yigǝ tiinǝ, dɪ ba nakwa bam a wɪ: «Yɪ taá kwari-na dí duna bam. Nan guli-na nɪ dí Yuutu Wɛ dum yɪ kamunu, yɪ Dɪ tituŋa yɛ ni. Kuntu mu wó pa á janɪ á donnǝ Yisrayelɪ tiinǝ bam, dɪ á biǝ, dɪ á kaana, dɪ á sam dum ŋwaanɪ.»

¹⁵ Dí duna bam ma maanɪ nɪ dí lwarɪ ba na sǝgɪ ni sɪ ba kɪ te tun. Wɛ dɪ ma pa ba wubuŋa yam ji kafe. Ba na kɪ yɪ ba ga dí ŋwa tun ŋwaanɪ, dí maama didua didua ma joori dí lǝǝm je. ^{16–17} Ku na zɪgɪ dɪntu de nɪ tun, a tintuŋna bam cicoro mu tuŋɪ kǝbrǝ kam tituŋa, yɪ cicoro dɪ vǝ najara zɪla ba ze ciwǝ, dɪ najara ci-kwen, dɪ cɪna ba zɪga. Ku na yɪ Zuda dwi tiinǝ balu maama na tuŋɪ kǝbrǝ kam lǝǝm tituŋa tun, ba nakwa bam dɪ deen ma zɪgɪ ba kwaga nɪ. Tintuŋna balu na zuŋɪ lǝǝm zɪla tun dɪ maa ze najara zɪla dɪ juŋa didua, yɪ ba daari ba tuŋɪ dɪ kadonɟ kam. ¹⁸ Lwara bam titɪ kwe su-lwaanu mu ba vǝ ba tee nɪ yɪ ba lǝa. Ku daari wulu wum na yǝni o wui nabǝnǝ kum tun yiranɪ mu zɪgɪ amu tee nɪ.

¹⁹ Amu laan ma ta dɪ dideera bam, dɪ nakwa bam, didaanɪ nǝǝna bam maama a wɪ: «Tituŋa yam laŋa yalma, yɪ ya jagɪ ya yɪ kǝbrǝ kam ni

maama pa dí ba nai daanɪ. ²⁰ Abam nan na wu mɛ maama yɪ á ni nabǝnǝ kum kwǝri, sɪ á ba dɪbam te yo seeni. Dí Wɛ dum mu lagɪ Dɪ janɪ Dɪ pa dɪbam.»

²¹ De maama wunɪ, tɪga na jɪgɪ ka puuri tun, mu dí cicoro yǝni dí puli kǝbrǝ kam tituŋa. Dí cicoro kudonɟ kum dɪ maa ze najara zɪla ba yurɪ lwara bam. Dí yǝǝrɪ dí kɪ kuntu mu taa, sɪ ku yɪ titu nɪ, calɪcwɪ na puli sɪ sɪ nuŋɪ maŋa kalu tun. ²² Ku na yɪ kuntu tun mu a deen tagɪ nǝǝna bam nɪ: «Nǝǝnu maama dɪ o wǝlinu maŋɪ sɪ ba maŋɪ Zeruzalem nɪ mu ba pǝni. Kuntu mu wó pa ba taa yurɪ dí tu kum titu nɪ, sɪ wɪa nɪ ba wanɪ ba taa tuŋa.» ²³ Ku nan na yɪ amu titɪ, dɪ a curru tum, dɪ a tintuŋna bam, dɪ balu na yurɪ-nɪ tun maama, dɪbam wuluwulu yǝni dí warɪ sɪ dí lɪ dí gwaaru dí tiŋɪ wɪa nɪ, naa titu nɪ. Dí maama yǝǝrɪ dí yǝni dí vǝ dí najara zɪla mu lanyiranɪ dí zɪga.

Nehemi na wǝli nabwǝnǝ te tun

5 Ku deen na wǝli fun tun, mu nǝǝna zanzan, kaana dɪ baara maama suŋɪ sɪ ba taa tiini ba puuna ba donnǝ Zwifǝ tiinǝ bam. ² Nǝǝna zanzan deen mu te ba wɪ: «Dí biǝ tiini ba daga mu, dí nan na wu nɛ wɔdiu sɪ dí dɪ, dɪbam didaanɪ dí biǝ wó tɪ mu.» ³ Badonnǝ maa te ba wɪ:

«Dɔbam kwe dɔ tɔ sum, dɔ dɔ kari, dɔdaani dɔ sam mu dɔ pa juna sɔ dɔ jɔŋi wɔdiiru sɔ dɔ di sum tiinɔ wɔri.»

⁴Badaara daa ta maa wɔ: «Dɔbam jɔnɔ sɔbiɔ mu sɔ dɔ ma dɔ ŋwɔ Pɛ wum lampoo kum o na tiŋi dɔ kari dɔdaani dɔ kadwi ŋwaani tun. ⁵Nan nii! Dɔbam dɔ dɔ donnɔ Zwifɔ tiinɔ bam yɔ wɔŋo dɔdɔa mu, dɔ yɔ yɔra dɔ jana daani. Dɔbam biɔ dɔ bantu biɔ ba gari daani, yɔ dɔ laan kwe dɔbam biɔ bam dɔ yɔgi dɔ pa-ba sɔ ba taa yɔ gambe. Ba fun dɔbam sɔ dɔ yɔgi dɔ bukwa dɔ pa-ba. Ba ta ma vɔri dɔbam kari, dɔ dɔ kadwi pa dɔ daa wari kulokulu sɔ dɔ ki.»

⁶Amu na ni ba pumpuna kam tun mu a bani yɔɔri dɔ zaŋi. ⁷A wubɔŋa ma ja sɔ a wɔli-ba. A ma bwe Yisrayeli yigɔ tiinɔ dɔ ba nakwa bam a wɔ: «Abam ba kwaana dɔ á na bɔŋi sɔ á zi á tuti currɔ Zwifɔ tiinɔ baŋa ni, sɔ á zaŋi tun. Abam yɔni á fun á currɔ sɔ ba ŋwɔ sɔbu zanzan ba juna ŋwaani.» A ta ma bɔŋi kɔ-fɔrɔ kum maama sɔ dɔ nii taani dum kuntu baŋa ni, ⁸yɔ a wɔ: «Dɔ ya kwaani sɔ dɔ joori dɔ yɔgi Zwifɔ tiinɔ balu ba na yɔgi-ba ba pa vɔrɔ tun mu. Abam tuti daa ma fun á currɔ Zwifɔ tiinɔ sɔ ba yɔgi ba tuti ba pa abam sɔ ba taa yɔ á gambe. Ku lana na?» Ba yigɔ tiinɔ bam ma maŋi da cumm, ba na ge taani sɔ ba lɔri tun ŋwaani.

⁹Amu ma ta dɔ ba a wɔ: «Abam na jigi kulu á ki tun ba lana. Abam maŋi sɔ á kwari We mu, sɔ á daari á taá ki lanyirani. Á na ki kuntu, dwi-ge tiinɔ balu na yɔ dɔna tun bá na cwɔŋɔ sɔ ba mwani dɔbam.

¹⁰Amu sɔ sɔ nɔɔna bam ba a te ba jɔnɔ sɔbu dɔ wɔdiu, yɔ balu na tɔŋi ba pa-ni tun dɔ ki a na ki te tun. Nan pa-na sɔ dɔ daa yɔ taa pini dɔ currɔ tun. ¹¹Kwe-na ba kadwi, dɔ ba kari, dɔ ba sam á joori á pa-ba lele. Nan ta yaŋi-na juna yalu ba na jigi tun á cɛ-ba, ku na yɔ mina, naa sana, naa nugɔ, naa sɔbiɔ mu.» ¹²Ba dɔ ma lɔri ba wɔ: «Dɔ wɔ suni dɔ ki nmu na tagi te tun. Dɔ wɔ pa-ba ba wɔɔnu maama, yɔ dɔ daa bá taa pini-ba.»

Amu laan ma bɔŋi kaanum tiinɔ bam yɔ a pa nakwa bam du durɔ ba yigɔ ni sɔ ba ki ba tɔŋi ba na tagi te tun. ¹³Amu ma bwɔli gɔrɔ kulu na vɔŋi a tɔŋɔ ni tun, yɔ a pipagi-ku pa wɔɔnu tilu ya na wu ka yɔra ni tun siiri tɔga ni. A ma ta dɔ ba a wɔ: «Wulu maama na vin sɔ o tɔŋi o tɔŋi o ni dum, We wɔ pipagi ku tu tintu don mu sɔ o ga o sɔŋɔ dɔ o wɔɔnu maama, yɔ o laan ta yɔ bwɔri.» Kɔŋɔ kum maama ma sɔ yɔ ba wɔ: «Amina!» Ba ma tee Baŋa-We yɔ ba daari ba ki ba tɔŋi ba ni dum.

¹⁴Bina fugɔ-yale yam maama wɔni a deen na te Zuda laŋa kam tun, amu dɔ a currɔ maama wu sɔ sɔ

dí kwe wɔdiiru tɔlv tuv kɔm dɔdɛɛru wɔm na jɔɣi cwɛŋə sɪ o jɔŋi o dɪ tun sɪ dí di-tɪ. Kɔ maa yɪ Pɛ Atazeregesi paartɪ dim bɪna fiinle bɪntɪ dɪm nɪ mɔ o tiŋi-nɪ sɪ a ji dɔdɛɛru wɔm, sɪ kɔ taa nii o paartɪ dim bɪna fiintɔ-yale bɪntɪ dɪm nɪ. ¹⁵Dɔdɛɛra balu dɛɛn na loori yigə ba nii Zuda laŋa kam tun yəni ba fɪn nɔɔna bam ba jɔŋi ba səbu-pɔŋo səbu-dala fiinna mu, yɪ ba wɔdiiru dɪ sana ta zɪga. Ba tuntɔŋna dɪ maa beɛsɪ nɔɔna bam. Amɔ nan wɔ kɪ kuntu, a na kwarɪ Wɛ tun ŋwaanɪ. ¹⁶Amɔ ma yɔɔrɪ a kwe a dam dɪ a wubɔŋa maama a kɪ kəbrə kam lɔɔm baŋa nɪ. Amɔ wɔ buŋɪ sɪ a beeri tɪga a pa a titɪ. Amɔ tuntɔŋna bam maama dɪ sunɪ ba yɪə sɪ ba taa tɔŋɪ tutɔŋa yam.

¹⁷Kɔ ta wəli da, Zwifə tiinə dɪ ba yigə tiinə bi dɪ fiinnu dɛɛn mu tui a te, yɪ a paɪ-ba ba ni-wɔdiu maŋa maama. Nɔɔna ta ma zɪɣi tunɪ dɪdonnə nɪ ba tui yɪ a wəli-ba. ¹⁸Dɛ maama wunɪ, a dɛɛn yəni a gɔ na-bɪa mu, dɪ pi-kamunə yardu dɪdaanɪ ceeni zanzan. Da fugə maama wunɪ, a maa yəni a paɪ ba yəɣi sana zanzan sɪ nɔɔna bam taa nyɔa. A nan na ye nɪ kɔ tiini kɔ camma kɔ paɪ nɔɔna bam tun ŋwaanɪ mu amɔ wɔ tagɪ nɪ ba pa-nɪ kɔlv a na yɪ ba dɔdɛɛru yɪ a maŋɪ sɪ a jɔŋi tun.

¹⁹Amɔ Tu Wɛ, a nan loori-m sɪ n guli amɔ gulə sɪ n kɪ-nɪ lanyiranɪ, a na kɪ kɔlv maama a pa nɔɔna bantɔ tun ŋwaanɪ.

Vərə bam ta kwaanɪ sɪ ba cɔɣi tutɔŋa yam

6 Sanbalati, dɪ Tobia, dɪ Arabi tu Gesem, dɪdaanɪ dí dɔna bam maama ma ni kwərə nɪ dí lɔɣi kəbrə kam dí ti, pa pwəli daa təri ka wunɪ. Kɔlv yiranɪ na muri tun, dí ya ta wɔ kwe ka bwəəru tum dí kɪ di-niə yam nɪ. ²Sanbalati dɪ Gesem ma tɔŋɪ kwərə ba pa-nɪ, sɪ a jeeri-ba Ono ti-kampartɪ tuv kɔdɔŋ nɪ sɪ dí na daanɪ. Ba nan ya buŋɪ sɪ ba kɪ-nɪ lwarum mu. ³Amɔ ma tɔŋɪ nɔɔna sɪ ba vu ba ta dɪ ba nɪ: «Amɔ jɔɣi tutɔŋ-kuri mu a tɔŋa pa a bá wanɪ a jeeri da. Amɔ na lagɪ a ba abam te, titɔŋɪ dɪm wó zɪɣi mu.» ⁴Ba beeri dɪm nan ya yɪ kwərə dɪdɔa mu kuni bɪna. Kuni bɪna wɔm maama nɪ, a dɪ ma ləri-ba nɛɛnɪ a na maŋɪ a ta te tun.

⁵Sanbalati laan ma tɔŋɪ o titɪ tuntɔŋna bam dɪdɔa dɪ kwərə, sɪ o pa-nɪ tɔnɔ kɔlv nɪ na puri tun. ⁶Ba ma pupunɪ kɔ wunɪ ba wɪ:

«Gesem mu pɛ a lwarɪ nɪ
sawia mu kaagɪ je sum
maama ka ŋɔɔnɪ nɪ nmɔ

dɪ Zwifə tiinə bam maama buŋɪ sɪ á nuŋi pa-farɪ wum kwaga nɪ mu. Kuntu nan mu pɛ á yɔɔɪ á sunɪ á yiə dɪ á kəbrə kam lɔɔm. Ba ta wɪ nmɪ kwaanɪ sɪ n tiŋi n tutɪ mu sɪ n ta n yi ba pɛ. ⁷Ba wɪ n maŋɪ n beeri n nijonɔ balɪ na wú zɪɣɪ Zeruzalem nɪ ba ta wɪ: «Ba tiŋi pɛ Zuda nɪ!» tun. Pa-farɪ Atazeregeɪ nan na wú ni-taanɪ dɪntu tun ŋwaanɪ, nmɪ maŋɪ sɪ n ba mu sɪ dɪ kɪ dɪ yum daanɪ dɪ nii dɪ wú kɪ te mu.»

⁸Amu ma ləri-ba a wɪ: «Kɪ dat cɪga! Sawɪa bri ka təri je je nɪ ka kaagɪ ka ŋɔɔna. Abam tutɪ mu lɔɣɪ wəenu tum kuntu a pa dɪbam.»

⁹Ba deen yɔɔɪ ba kwaanɪ sɪ ba fugi dɪbam mu yi ba buŋɪ nɪ: «Ba jun sum na bugi, tutɔŋa yam daa bá tuŋɪ.» Amu dɪ ma warɪ We yi a wɪ: «Amu Tu We, pa-nɪ dam.»

¹⁰De didwɪ mu a ve Delaya bu Semaya sɔŋɔ sɪ a war-o. O deen ta yi Mehetabehelɪ naa mu. Semaya nan ya pɪ o tutɪ mu o wu o sɔŋɔ nɪ. O ma ta dɪ amu o wɪ: «Nɔɔna mu buŋɪ sɪ ba zaŋɪ n baŋa nɪ tutu didwɪ ba gu-m. Nan pa dɪ duri dɪ vu dɪ zu We digə kam di-laa kum wunɪ. Dɪ laan maa wú pɪ ka ni dɪ səgi daanɪ sɪ ba yi yi-m ba gu.»

¹¹A ma lər-o a wɪ: «Amu dat balu na duri ba səgi sɪ cam yi yi-ba tun. Beŋwaanɪ mu amu wú duri a zu We-digə wunɪ sɪ a lu tuunɪ? Amu bri a bá kɪ kuntu.» ¹²A na buŋɪ ku wunɪ tun mu a maanɪ nɪ ku ya dat We mu ŋɔɔnɪ did-o, sɪ ku yi Tobia dɪ Sanbalati mu ve ba pa-o səbu sɪ o ta taanɪ dum kuntu dɪ amu. ¹³Ba nan sug-o sɪ o pa fɔunɪ zu-nɪ mu, sɪ a daari a kɪ lwarɪm. A na cɔɣɪ a yurɪ kuntu, ba yaá kɪ-nɪ cavura.

¹⁴«Amu Tu We, guli Tobia dɪ Sanbalati na kɪ-nɪ te tun. Nan yi swe nɪ ni-jon-kana Noadia, dɪ nijonɔ sɪsum sum maama ya kwaanɪ mu sɪ ba fugi-nɪ.»

Ba na ti ba tutɔŋa yam tute tun

¹⁵Ba deen kwe da fiinnu-yale mu ba lɔ kəbrə kam ba ti. Ku maa yi Eluuli cana kam da fiinle-yanu de nɪ mu kuntu. ¹⁶Dɪbam dona bam didaanɪ tunɪ dɪlɔ na gilimi dɪbam tun na ni kuntu tun, mu ba baari maama ti, yi fɔunɪ tiini dɪ ja-ba. Beŋwaanɪ, ba maama lwarɪ nɪ We mu wəli dɪbam pa dɪ kɪ tuntu maama.

¹⁷Kuntu maama tun, dɪ Zuda yigə tiinə bam badaara mɪ dɪ Tobia mu. Ba ma yəni ba tuŋɪ kwəri ba pa daanɪ. ¹⁸Zuda tiinə zanzan dɪ deen

maa sɔ ni dɪd-o, bɛŋwaant Ara bu Sekania yɪ Tobia tumbaaru mu. Ku ta wɛli da o bu Yohanan dɪ ya ve o di Berekiya bu Mesulam buko mu. ¹⁹Nɔɔna maa yɛni ba tui ba tɛ dɪ amu Tobia kɛm na lana tɛ tun. Ba ta ma jaant kulɔ maama amu na wɔ ta tun ba vu ba lwe ba tiŋi o yigɛ ni. O dɪ maa yɛni o pupɔni twannu o pa-nɪ sɪ o fugi-nɪ.

7 Dɪ na ti kɛbrɛ kam maama, yɪ dɪ ta kwe bwɛru tum maama dɪ kwaari niɛ yam nɪ ti na marɪ sɪ ti taa wu mɛ maama tun, a laan ma kuri nɔɔna badonnɛ sɪ ba taa yɪ niɛ yam yiruna. A ta ma li badonnɛ sɪ ba taa yɪ lɛn-leenɛ, yɪ Levi tiinɛ badaara dɪ maa tɔŋi ba titɔŋa. ²A daa ta kwe Zeruzalem tu kum a ki a curu Hanani dɪ Hanania jun nɪ mu, sɪ ba taa nii-ku ba pa-nɪ. Hanania dɛen nan yɪ tu kum dalum je sum yigɛ tu mu. O ma kwari Wɛ yɪ o jɪgi cɪga lanyirani. ³A ma pa-ba ni a wɪ: «Yɪ pa-na sɪ ba purɪ Zeruzalem tu ni-bwɛru tum ku na dai wia na bɪga. Nan pɪ-na bwɛru tum sɪ ni-yiruna bam laan zarɪ wa-zuuri marɪ nɪ ba joori sɔŋɔ. Ta kwe-na luuru á ma á fɔgi á ci-tɪ. Á laan maa wɔ kuri Zeruzalem nɔɔna badonnɛ sɪ ba taa yiri tu kum, nɔɔnu maama dɪ o yirum je, sɪ badonnɛ dɪ taa kaagi ba sam ni nɪ.»

Balu joori sɔŋɔ tun yira yam

⁴Zeruzalem tu kum ni dɛen daga lanyirani, yɪ nɔɔna balu na zuuri ku wuni tun ba daga. Ku wɛli da, ba dɛen ta wu lɔgi sam zanzan. ⁵Wɛ ma kwe bubɔŋi o pa-nɪ sɪ a la dɪdɛera bam, dɪ yigɛ tiinɛ bam, dɪ nɔɔna bam maama, sɪ a tɔli nɔɔnu maama dwi natɔga kam na yɪ tɛ tun. Amu ma na tɔnɔ kulɔ na bri balu na dɛ yigɛ ba joori tun yira. A dɛen nɛ tuntu mu:

⁶Nɔɔna balu dɛen na zɪgi Babilɔni provenɪ dum nɪ ba joori Zeruzalem dɪ Zuda tɔni dɪdonnɛ wuni tun yira mu tuntu. Nɔɔnu maama dɛen ma joori o vu o titɪ tu. Babilɔni Pa-faru Nebukadnetsari ya jaani-ba mu o vu o pɪ o titɪ tu kum nɪ. ⁷Ba ma tɔgi dɪ Zorobabelɪ, dɪ Zozwe, dɪ Nehemi, dɪ Azaria, dɪ Raamia, dɪ Nahamani, dɪ Mardose, dɪ Bilisan, dɪ Misparɪ, dɪ Bigavayi, dɪ Nehum, dɪdaani Baana mu ba joori ba sam.

Yisrayeli tiinɛ bam ni na mai tɛ tun mu tuntu:

⁸Parusi biɛ bam: 2,172

⁹Sefatia biɛ bam: 372

¹⁰Ara biɛ bam: 652

¹¹Pahat-Moabi biɛ balu na tɔgi
Zozwe dɪ Zoabi dwi dum tun:
2,818

¹²Elam biɛ bam: 1,254

- ¹³ Zaatu biə bam: 845
¹⁴ Zakayi biə bam: 760
¹⁵ Enadadı biə bam: 648
¹⁶ Bebayi biə bam: 628
¹⁷ Azagadı biə bam: 2,322
¹⁸ Adonikam biə bam: 667
¹⁹ Bigavayi biə bam: 2,067
²⁰ Adin biə bam: 655
²¹ Atera biə balu na tɔɣi Ezekiası
     dwi dum tun: 98
²² Hasum biə bam: 328
²³ Bezayi biə bam: 324
²⁴ Harifa biə bam: 112
²⁵ Gabawɔn biə bam: 95
²⁶ Betelhem di Netofa tuni tiinə
     bam: 188
²⁷ Anatɔti twu tiinə bam: 128
²⁸ Bet-Azımaveti twu tiinə bam: 42
²⁹ Kiriaf-Jeerim, di Kefira,
     dıdaanı Beeroti tuni tiinə
     bam: 743
³⁰ Rama di Geba tuni tiinə bam:
     621
³¹ Mikiması twu tiinə bam: 122
³² Beteli di Ayi tuni tiinə bam:
     123
³³ Nebo twu kudonɣ kum tiinə bam:
     52
³⁴ Elam twu kudonɣ kum tiinə bam:
     1,254
³⁵ Harim twu tiinə bam: 320
³⁶ Zeriko twu tiinə bam: 345
³⁷ Lɔdi, di Hadida, di Ono tuni
     tiinə bam: 721

- ³⁸ Senaa twu tiinə bam: 3,930
³⁹ Kaanum tiinə bantv di dɛen mu dɛ
     ba joori:
     Yedaya biə balu na tɔɣi Zozwe
         dwi dum tun: 973
⁴⁰ Yimera biə bam: 1,052
⁴¹ Pasuuri biə bam: 1,247
⁴² Harim biə bam: 1,017
⁴³ Levi dwi tiinə balu di na dɛ ba
     joori tun mu tuntv:
     Zozwe di Kadimeli biə balu na
         tɔɣi Hodavia dwi dum tun: 74
⁴⁴ Lən-leenə bam na yɪ Azafi biə
     tun: 148
⁴⁵ Ni-yırına bam na yɪ Salumi, di
     Atera, di Talumon, di Akuba,
     di Hatita, di Sobayi biə tun:
     138
⁴⁶ Balu na tɔɣi Wɛ-digə kam tutɔɣa
     yɪ ba joori tun mu tuntv:
     Sia biə, di Hasufa biə, di Tabayɔti
         biə,
⁴⁷ di Kerosa biə, di Siə biə, di
     Padɔn biə,
⁴⁸ di Lebana biə, di Hagaba biə, di
     Salumayi biə,
⁴⁹ di Hanan biə, di Gidɛɛli biə, di
     Gahaarı biə,
⁵⁰ di Reaya biə, di Resin biə, di
     Nekoda biə,
⁵¹ di Gazam biə, di Yuza biə, di
     Pasta biə,

⁵² dı Besayi biə, dı Meyunim biə,
dı Nefusim biə,

⁵³ dı Bakəbuki biə, dı Hakufa biə,
dı Aruri biə,

⁵⁴ dı Bazeluti biə, dı Mehida biə,
dı Harasa biə,

⁵⁵ dı Barakosi biə, dı Sizera biə, dı
Tema biə,

⁵⁶ dı Nesta biə, dı Hatifa biə bam.

⁵⁷ Pə Solomən tıntuyna biə balv dı
deen na de ba joori tun mu tuntu:

Sotayi biə bam, dı Sofereti biə, dı
Perida biə,

⁵⁸ dı Yaala biə, dı Darekon biə, dı
Gideəli biə,

⁵⁹ dı Sefatia biə, dı Hatila biə, dı
Pokereti-Hazebayim biə, dı
Amən biə.

⁶⁰ Bantu maama na yı We-digə
tıntuyna tun, dı Solomən tıntuyna
bam dwi dum tun deen yı nōna
biə-yatə dı funuğu-bale (392) mu.

⁶¹ Nōna badonnə deen mu nuji
Tel-Mela, dı Tel-Harasa, dı Kerubi,
dı Adan, dı Yimera tuntu dum ba
təgtı ba joori yı ba warı sı ba brı
ba na nuji Yistrayeli dwi dılv wunu
tun. ⁶² Bantu maa yı Delaya biə, dı
Tobia biə, dı Nekoda biə bam. Ba
maama deen yı nōna biə-yardu dı
fiinna-bale (642) mu.

⁶³ Twannu deen tərə sı tı brı
kaanum tiinə bantu nabaara na yı
balv tun: Hobaya biə, dı Hakoza biə,
dı Bazilayi biə bam. (Bazilayi ya ve
Galadı mu o dı Bazilayi dwi dum
kaanı wudoŋ. Ba ma leeri ba kwe o
tumbaaru yırı ba maı ba bə-o.) ⁶⁴ Ba
na beeri ba nabaara natəga twannu
tum ba ga tun, mu ba deen cıgtı-ba
sı ba yı təgtı ba taa yı We kaanum
tiinə. ⁶⁵ Tıw kum dıdeeru wum ma
pa-ba ni nı ba yı təgtı ba dı wıduu
kulu na yı ku yıra We ŋwaanı tun,
ku na dai kaanum tu na tuə yı o wat
o kwe Yurim dı Tumim bıtar-dındı
kandwa o ma o kuri We wubuŋa o
pa nōna bam.

⁶⁶ Nōna balv deen na joori tun
maama ni dum yı 42,360 mu.

⁶⁷ Ba gambe, baara dı kaana
maama maa yı 7,337.

Ba lən-leenə, baara dı kaana
maama maa yı 245.

⁶⁸ Ba siseŋ-nōna deen yı 736 mu.
Ba bına-sise maa yı 245.

⁶⁹ Ba yogondə maa yı 435.
Ba bıne sum maa yı 6,720.

⁷⁰ Sam yigə tiinə zanzan deen
ma təgtı ba wəli sı We-digə kam
joori ka kı lam. Tıw kum dıdeeru
wum dı ma pa səbu-sıŋa kilo nana
(8), dı zwı fiinnu (50), dıdaanı

7:68 *bına-sise* = mulets

7:65 Nuŋim 28:30

gwaaru biə-yanu dɪ fiintɔ (530) sɪ kaanum tiinə bam taa zɔura.

⁷¹Sam yigə tiinə badaara ma la səbu-sɔja kilo bi dɪ fusrpe (170), dɪ səbu-pɔŋo kilo muru dɪ biə-yale (1,200) ba pa titɔja yam ŋwaani.

⁷²Nɔɔna balu maama na daari tun dɪ ma pa səbu-sɔja kilo bi de fusrpe (170), dɪ səbu-pɔŋo kilo muru dɪ bi (1,100), ku wəli dɪ gwaaru fusrdu-tɔrpe (67) sɪ kaanum tiinə bam taa zɔura. ⁷³Kaanum tiinə bam, dɪ Levi dwi tiinə bam, dɪ Wɛ-di-kamunu ni-yirina bam, dɪ lən-leenə bam, ku ta wəli dɪ Wɛ-di-kamunu tuntɔŋna bam, dɪ Yisrayeli dwi tiinə badaara bam maama laan ma vu ba jəni ba tuti tun dɪm nɪ.

Esdrasi karımı Wɛ Tɔnɔ kum o bri nɔɔna bam

Ku deen kɪ cant surpe dɪ Yisrayeli tiinə bam na joori ba jəni ba tuti tun dɪm nɪ tun.

8 Yisrayeli tiinə bam maama deen ma jeeri kaporo nɪ, sɪ ku maɲɪ dɪ Na Ni dɪm. Esdrasi deen nan yɪ Wɛ niə karanyina tu mu yɪ o kwəri o yɪ Wɛ kaanum tu. Ba matɔŋɪ ba bəŋ-o sɪ o ja Moyisi niə tɔnɔ kum Baŋa-Wɛ na pe Yisrayeli tiinə bam tun, o ba o karımı sɪ ba cəgi.

²Cant surpe pulim de dum nɪ, mu Esdrasi jaani Wɛ niə tɔnɔ kum o ba o zigɪ nɔn-kɔgɔ kum yigə nɪ. Baara, dɪ kaana, dɪ balu maama na biɣɪ ba yɪ sɪ ba ni-taani kuri tun deen mu wuru. ³De dum kuntu nɪ mu Esdrasi maɲɪ kaporo kum nɪ o karımı Wɛ niə yam ku zigɪ tituti sɪ ku yɪ wia titari maɲa nɪ. Nɔn-kɔgɔ kum dɪ yɔɔri ba maɲɪ da mu ba cəgi taani dɪm.

⁴Ba ya kwe de mu ba kɪ bimbim tigusim dɪm ŋwaani. Esdrasi ma dɪ o dɔgɪ dɪ baɲa nɪ yɪ o ŋɔɔni dɪ nɔɔna bam. Matitiya, dɪ Sema, dɪ Anaya, dɪ Yuri, dɪ Hilkiya, dɪ Maaseya deen wu o jazum nɪ mu. Pedaya, dɪ Mikayeli, dɪ Malkiya, dɪ Hasum, dɪ Hasabadana, dɪ Zakari, didaani Mesulam maa zigɪ o jagwiə nɪ.

⁵Esdrasi deen zigɪ bimbim dɪm yuu nɪ mu pa nɔɔna bam maama kwəni ba nii ba na-o. O na yɔɔri o puri tɔnɔ kum tun, mu ba maama zaɲɪ ba zigɪ weeni. ⁶Esdrasi ma ta o wɪ: «Á pa-na sɪ dí tee Baŋa-Wɛ, sɪ o yɪ Wɛ kamunu!»

Nɔɔna bam maama ma zəŋɪ ba jun weeni, yɪ ba daari ba ta wɪ: «Amina! Amina!» Ba ta ma tiiri yɪ ba yibiyə vin tɪga nɪ sɪ ba zuli Baŋa-Wɛ.

⁷Nɔɔna bam na zigɪ ba ni Wɛ niə yam tun, mu Levi tiinə badonnə wəli-ba sɪ ba wanti ba ni ku kuri.

8:2 Nabwaanu wum kuri de dum mu kuntu (Cullu 23:23).

8:1 Gulə Tɔnɔ 31:11; Esdrasi 7:10   **8:2** Esdrasi 3:1

Bantu maa yɪ Zozwe, dɪ Bani, dɪ Serebia, dɪ Yamini, dɪ Akuba, dɪ Sabetayi, dɪ Odiya, dɪ Maaseya, dɪ Kelita, dɪ Azaria, dɪ Yozabadɪ, dɪ Hanan, dɪdaantɪ Pelaya. ⁸ Ba ma karumɪ Wɛ niə tɔnɔ kum yɪ ba maɲɪ ku kuri lanyɪrantɪ, sɪ nɔɔna bam wantɪ ba ni ku kuri lanyɪrantɪ.

⁹ Ba dɛɛn na ni Wɛ niə taantɪ kuntɔ tun mu ba yɔɔrɪ ba keeri bɔgi-bɔgi. Tiw kum dɪdɛɛrɔ Nehemi, dɪ Esdrasɪ na yɪ Wɛ niə karanyɪna tu dɪ Wɛ kaanum tu tun, dɪ Levi tiinə balɔ na jigɪ nɔɔna bam ba zaasɪ tun laan ma ta dɪ nɔɔna bam maama ba wɪ: «Zim dɛ dɪm yɪ dɪ yura mu dɪ paɪ abam Tu Baɲa-Wɛ dɪm. Kuntɔ ɲwaantɪ, yɪ pa-na sɪ á wuv cɔgi, nan yɪ taá keerə.»

¹⁰ Nehemi ma ta dɪ ba o wɪ: «Joori-na á sam, sɪ á dɪ wudi-ywənnu, á daartɪ á nyɔ dɪvɛn. Ta cɛ-na á wo-laarɔ tum dɪ balɔ na ba jigɪ tun sɪ ba dɪ di ba su. Zim dɛ dɪm na yɪ dɪ yura dɪ paɪ Baɲa-Wɛ tun ɲwaantɪ, yɪ pa-na sɪ á wuv cɔgi. Bɛɲwaantɪ, Baɲa-Wɛ wɔpolo kum Dɪ na paɪ abam tun mu wó ji abam dam.»

¹¹ Levi tiinə bam dɪ ma zi nɔɔna bam bɪcwaanɔ yɪ ba wɪ: «Zuri-na á

bɪcara. Zim dɛ dɪm yɪ dɪ yura dɪ paɪ Baɲa-Wɛ. Yɪ pa-na sɪ á wuv cɔgi.»

¹² Nɔɔna bam maama ma joori ba sam, ba vu ba dɪ ba su dɪ wɔpolo. Ba ma cɛ ba wənnu dɪ balɔ na ge tun. Bɛɲwaantɪ, ba dɛɛn ni Wɛ bitara kalɔ ba na karumɪ ba brɪ-ba tun kuri lanyɪrantɪ.

Vwə cwiim kuri

¹³ Ku na kɪ da yale tun, mu sɔ-yuni tum yigə tiinə, dɪ Wɛ kaanum tiinə, dɪdaantɪ Levi tiinə bam joori ba gilimi Esdrasɪ tee nɪ sɪ ba ye taantɪ dɪlɔ na nuɲi Wɛ niə yam wuntɪ tun. ¹⁴ Ba ma maantɪ nɪ ku maɲɪ ku pupɔntɪ ku tiɲi Wɛ niə tɔnɔ kum Baɲa-Wɛ na pɛ Moyisi tun wuntɪ, ku wɪ Baɲa-Wɛ ya pɛ Yisɪrayɛɪ tiinə bam ni sɪ ba cwi vwə. Baá ma-ya ba dɪ candiə bɪnɪ maama canɪ sɪrpe cana kam wuntɪ sɪ ba taa zɔvɪ ya wuntɪ maɲa funfun. ¹⁵ Ba ta ma lwarɪ nɪ ba maɲɪ sɪ ba tɔɔɪ kwərə Zeruzalɛm nɪ dɪ ba tunɪ didonnə nɪ ba brɪ nɔɔna bam maama ba wɪ: «Diini-na pweeru laɲa kam nɪ á goni Olivi tweeru nɛ dɪ sɪ vɔɔrɔ, dɪ kuru tiu nɛ nɛ dɪ sɪ vɔɔrɔ, dɪ tweeru dwi dwi nɛ sɪlɔ na jigɪ vɔɔrɔ tun.

Laan ja-na tuntu maama á joori á ba á ma-ti á cwi vwə nūēēni Wē niə yam na bri te tun.»

¹⁶Nōōna bam ma suni ba beeri tweeru nē dī sī vōōrv ba ja ba joori ba sam. Ba laan ma te pwe ba sam nayuni nī dī ba kunkwallu nī. Ba ma daari ba te-sī Wē-digə kam kunkolo kum nī, dī kaporo kulu na maŋi dī Na Ni dum tun seeni, dī kulu na maŋi dī Efrayim Ni dum tun seeni. ¹⁷Balu maama dēen na nuŋi gabeem nī ba joori tun mu te pwe sum yī ba zv sī wūni. Ku na zīgi Nun bu Zozwe maŋa nī sī ku yī maŋa kam kuntu tun, Yisrayeli tiinə bam dēen daa wu dī candiə kam kuntu. Nōōna bam maama wuw ma poli zanzan.

¹⁸Ba dēen kwe da yarpe mu ba dī candiə kam. De maama wūni, Esdrasi maa yəni o karumi Wē niə tōnō kum wūni o bri-ba. Da nana de dum nī ba kōgō kum maama magilimi daani Wē ŋwaani, nūēēni Wē nī dum na bri te tun.

Ba te ba bri ba lwarum jaja

9 Cana kam kuntu da fiinle-yana de dum nī, mu Yisrayeli tiinə bam maama jeeri sī ba vō nī. Ba dēen zv gwar-zinzwara mu, yī ba daari ba kī turu ba taagi ba yum sī ku bri nī ba wuru cōgi. ²Yisrayeli dwi tiinə bam nan ya

maŋi ba pwe ba tuti dī vərə dwi maama mu. Ba maa zīgi wēēni yī ba te jaja lwarum yalu ba dī ba nabaara na kī tun. ³Ba ma zīgi da kuntu, yī ba karumi Baŋa-Wē niə yam tōnō kum wūni taan, nūēēni lēera yatō. Ba ma daari ba kī lēera yatō ba yōōri ba te ba lwarum jaja, yī ba zuli ba Tu Baŋa-Wē dum. ⁴Bimbim dī dī natəm dēen zīgi da Levi tiinə ŋwaani. Zozwe, dī Bani, dī Kadimeli, dī Sebania, dī Bunni, dī Serebia, dī Bani wudoŋ wum, dīdaani Kenani na yī Levi tiinə tun ma zīgi dī baŋa nī ba wari ba Tu Baŋa-Wē dum dī kwər-dia. ⁵Levi tiinə badonnə ma pa nōōna bam maama baari sī ba zuli Wē. Ku dēen yī Zozwe, dī Kadimeli, dī Bani, dī Hasabenia, dī Serebia, dī Odiya, dī Sebania, dīdaani Petasia mu. Ba ma ta ba wī:

«Zaŋi-na wēēni sī dī tee dī Baŋa-Wē dum! Duntu mu wura maŋa maama!

Baŋa-Wē, nmu yiri dum tiini dī jigi paari-zulə, pa nōōna maama tee-dī. Nōōna wū zəŋi-dī mu sī ku dwəni woŋo maama.

⁶Dī Tu Wē, nmu yirani mu yī Baŋa-Wē. N ma n kī wəyuu dwi maama, dī wē-baŋa calicwi sum maama. Nmu mu ta kī tuga baŋa, dī nanuru, dī wəənu tulu maama na wu ti wūni tun. Nmu ma n pa nabiinə dī wəənu maama jigi ŋwia.

Weyuu maama wó tiiri ba zuli-m mu.

⁷Nmu Baɗa-We deen mu kuri dí nabaaru Abram. N ma n ja-o n nuɗi Babilɔni tiinɛ tuw Uri ni, yi n daari n lani o yiri dum si di taa yi Abraham.

⁸Nmu na ne ni o jigi ciga di nmu tun mu n goni ni did-o ni: nmu wó pa-o Kanaan tiinɛ tɔga kam, di Heti tiinɛ tɔga, di Amɔɔri tiinɛ tɔga, di Perezi tiinɛ tɔga, di Yebusi tiinɛ tɔga, di Girgasi tiinɛ ti sum maama, si o dwi tiinɛ taa zuuri da. N ki n su n ni-gonim dum kuntu, n na yi ciga tu tun gwaani.

⁹Nmu nan ne dí nabaara bam deen na yaari te Ezipi wuni, yi n daari n ni ba na keeri ba loori-m te Nani-sugu kum ni ni tun. ¹⁰N deen yɔɔri n ki wo-kinkagila mu yi n togi ya baɗa n pa ku ce Ezipi Pa-faru wum yira, di o didɛera di o tuw kum tiinɛ maama yira, n na ye ba na beesi n nɔɔna bam te tun gwaani. Ku ta ma pa nmu da ku gwaani n na yiri kamunu, yi di ta wura di zum maama mu.

¹¹Nmu deen tiɗi cwɛɗɛ mu nuniw kum titari ni n pa n nɔɔna bam, pa ba nɔni ti-kura baɗa ni ba be. Balu na zali-ba tun maɗi nuniw kum wuni

mu, nuneeni kandwa mu tu ya maɗi na-luɗɛ wuni te.

¹²Nmu deen yani n togi ba yigɛ mu yi á vea. Wia ni n nyi di kunkoɗo na zigɛ daki tun mu, yi titu ni n nyi di mim si ba taa nai cwɛɗɛ ba vea. ¹³N nɔɔna bam deen na yi Sinayi piu kum tun, mu n tu n yi ba te, yi n daari n zigɛ weyuu ni n gɔɔni di ba. Nmu ma n bri-ba cwe silu na lana tun, yi n pa-ba niɛ yalu na jigi ciga tun si ba taa togi-ya si ba gwia ki lam. ¹⁴N ma n bri-ba si ba pɔɔri n siun de dum ba pa-m, si di taa yi di yira da yadonna yam wuni mu.

Nmu ta de n tintuɗu Moyisi baɗa mu, n pa-ba n niɛ yam. ¹⁵Kana deen na jigi-ba tun, n pe wodiiru nuɗi We-sɔɗo ni pa ba di. N ta ma n pa na nuɗi piu wuni, si ba nyɔ ba zuri ba na-nyɔm. Nmu ma n daari n pa-ba ni, si ba zu tɔga kalu n na goni ni si n pa-ba tun wuni, si ba taa te-ka.

¹⁶Dí nabaara bam zwa deen nan kwarimi mu, yi ba ta bri ba titi kamunni. Ba ma yɔɔri ba vin si ba se nmu niɛ yam. ¹⁷Ba deen swe wo-kinkagila yalu n na ki ba titari ni tun mu ni ni, yi ba wu cegi n taani dum. Ba wu-deɔ kum baɗa ni mu, ba

dɛɛn kuri ba yigə tu si ku tu ja-ba o joori Ezipi wɔni, si ba daa taa yi gambe da.

Nmu nan yi We dɔlɔ na kwe nɔɔna lwarum n yagi n cɛ-ba tun mu. N ma n yi yibwɛn-durɛ tu, yi n sono gaali. N ma n yɛni n pɔni n banti. N ɣwaɲa na daga tun ɣwaani, n dɛɛn wu mɛ n kwaga n ya-ba.

¹⁸Ba dɛɛn tiini ba twi-m. Ba mɔɔni jwɛm mu na nyi di nua tun, yi ba wi duntɔ mu vri-ba di ja nɔɲi Ezipi wɔni. ¹⁹Ba dɛɛn nan na wu kagva kam wɔni tun, n wu yagi ba yura, n ɣwaɲa kam na daga tun ɣwaani. Wia ni mu n kunkoɲo kum zigɔ daki ba yigə ni si ku bri-ba cwɛɲə. Tutɔ maama ni n mim dum maa yɛni di pa-ba pooni.

²⁰Nmu ta pɛ-ba n Joro mu pa ba yiə pɔvri. N ma n pa-ba Maani kum si ba di, yi n ta pa-ba na si ba zuri ba na-nyom. ²¹Bina fiinna yam ba na ki kagva kam wɔni tun, n zɛni-ba pa ba wu gɛ kulukulu. Ba gwaaru tum wu zarumi, yi ba nɛ di wu fulɔ cwɛɲə kam cam ɣwaani.

²²Nmu dɛɛn pɛ ba di tɔni di pwa zanzan. Ba tɔga sisɛm dum ma tɔli di yi yigə yigə. Ku na yi Hesebon tu pɛ Sihon di Basan tu Pɛ ɔgi, ba joɲi bantɔ tɔga kam maama ba te.

²³Nmu ta mu pɛ di nabaara bam dwi dum puli zanzan, nuneɛni weyuu calicwi sum na daga te tun.

Nmu pɛ ba biə bam di tɔga kalɔ n na goni ni di ba kwə bam wi ba maɲi si ba joɲi-ka yi ba laan zɔvri da tun mu.

²⁴N wani Kaanan tiinə bam n zəli ba yigə ni pa nmu nɔɔna bam zu ba tɔga kam ba te. Nmu laan ma n pa n nɔɔna bam dam, si ba ki Kaanan tiinə bam di ba pwa ba na lagɔ te tun. ²⁵Ba dɛɛn di tɔni dɔlɔ na logɔ di pi tun, di ti-ywɛɲə na ki wodiiru lanyirani tun, di sam dɔlɔ na su di wo-laaru dwi dwi tun mu.

Ba yi da ba na vɔla yalɔ na kugi ya tigi da tun mu, di vinyə tweeru, di Olivi tweeru, di tweeru dwi dwi na ləri biə tun, didaani tweeru kari. Ba ma yɔvri ba di wudi-laaru ba su, pa ba nu lanyirani. Ba wuu ma poli nmu lanyirani dum ɣwaani.

²⁶Di ku di, n nɔɔna bam sun ba zwa mu yi ba lo n kwaga ni. Ba ma vri ba kwaga ba ya n niə yam. Ba dɛɛn gu n nijoɲnə balɔ na kaani-ba si ba joori ba ba nmu tee ni tun mu. Ba maa tiini ba twi-m kuni zanzan.

²⁷Kuntɔ ɣwaani n ma n pa ba duna cwɛɲə si ba di-ba yi ba daari ba beɛsi-ba. Nmu nɔɔna bam nan na keeri ba loori-m ba cam dum ɣwaani tun, n zigɔ weyuu ni mu n cəgi ba kərə kam.

Nmu yibwɛn-durɛ kam ɣwaani mu n tɔɲi joɲnə si ba joɲi-ba ba duna juɲa ni ba yagi. ²⁸Ba wuu maa

na yəni ku tu tun, mu ba daa joori ba kɪ lwarum, yɪ n daa n pa ba dɔna bam di-ba. Ba dɪ na culi ba lwarum dum, yɪ ba loori-m ba cam dum ɲwaani tun, nmu ta zɪɣɪ weyuu nɪ mu n cəgi-ba.

N deen joŋi-ba n yaɣɪ kuni zanzan wɔnɪ, n yibwən-durə kam na gaali tun ɲwaani. ²⁹Nmu deen yəni n kaani-ba mu sɪ ba taa ye n niə yam ni nɪ. Ba nan na brɪ ba titi kamunni tun ɲwaani, mu ba vɪn nmu ni-kaana yam. Ba ma sun ba zwa yɪ ba vɪ-ya, dɪ ya na maɲɪ ya jɪɣɪ ɲwɪa ya pa wulɔ na tɔɣɪ-ya tun dɪ.

³⁰Bɪnɪ maama wɔnɪ, nmu ta zuri n yɪra mu dɪ ba. N ma n pa n joro tɔɣɪ n niɲoŋnə bam baɲa sɪ ba ɲɔɔnɪ dɪ n nɔɔna bam yɪ ba kaani-ba. Ba nan na sun ba zwa yɪ ba vɪn sɪ ba cəgi tun, nmu pɛ tunɪ dɪdonnə tiinə cwəŋə sɪ ba di-ba. ³¹Dɪ ku maama dɪ, nmu wu cəgi-ba naa n yaɣɪ ba yɪra, nmu yibwən-durə na tiini ya daga tun ɲwaani. Cɪga tun, nmu tiini n jɪɣɪ nɔɔna ɲwaɲa zanzan!

³²Dí Tu We, nmu yɪ Dam-fɔrɔ Tu We kamunu, yɪ n kikiə jɪɣɪ fɔvɔnɪ! Nmu tiini n jɪɣɪ cɪga mu sɪ n yɪ yaɣɪ n ni-gonim dɪ n sono kum. Nan yɪ swe dí yaara yam maama swiə! Ku na yɪ dɪbam, dɪ dí

pwa, dɪ dí yigə tiinə, dɪ dí kaanum tiinə, dɪ dí niɲoŋnə bam, ku ta wəli dɪ dí nabaara bam dɪ n nɔɔna bam maama, dɪbam maama tiini dí yaari mu, ku zɪɣɪ Asiiri pwa bam na beesi dɪbam maɲa kalɔ nɪ tun, sɪ ku yɪ zɪm.

³³Nmu nan yɔɔrɪ n kɪ cɪga mu dɪ n na kɪ dɪbam te tun. Nmu wu n cɪga wɔnɪ, sɪ ku yɪ dɪbam mu tɔŋɪ lwarum. ³⁴Dɪbam nabaara, dɪ dí pwa bam, dɪ dí yigə tiinə bam, dɪ dí kaanum tiinə bam maama, ba tɔŋɪ ba tɔga n niə yam. Ba wulɔwulɔ wu cəgi n ni-kaana yam, naa ba sɛ nmu zaasum dum.

³⁵Maɲa kalɔ ba deen na te ba titi tɪ-ywəŋə kalɔ n na pɛ-ba tun wɔnɪ, yɪ n nii ba baɲa nɪ lanyɪranɪ tun, ba ta vɪn sɪ ba yaɣɪ lwarum kikiə, sɪ ba daari ba zuli-m.

³⁶Laan nan nii! Dí yɪ gambɛ mu tɪga kantɔ n deen na kwe n pa dí nabaara bam tun wɔnɪ. Ka nan ya yɪ tɪ-ywəŋə mu ka na paɪ dɪbam wudi-laaru. ³⁷Dí tɪga kam wo-laaru tun maama laan ve pwa balɔ n na pɛ cwəŋə sɪ ba taa te dɪbam tun tee nɪ mu. Dɪbam na kɪ lwarum tun ɲwaani mu kuntu kɪa. Pwa bam kuntu maa jɪɣɪ dɪbam titi, dɪ dí vara, ba kɪ ba na lagɪ te tun. Kuntu ma pa dí cam dum laan kɛ jɪɲa.»

Nɔɔna bam dugi durɔ

³⁸ «Tintu maama na kɪ tun ɲwaani mu dɪbam Yisrayelɪ dwi tiinɛ bam maama sɛ sɪ dɪ du durɛ. Dɪ nan pupɔni-dɪ mu dɪ tiɲi, sɪ dɪ yigɛ tiinɛ zi ba ɲun sum da. Dɪ Levi tiinɛ bam, dɪ dɪ kaanum tiinɛ bam dɪ ɲun wɔ tɔɔɪ sɪ zi da.»

10 Hakalia bu Nehemi na yɪ tw kum dɪdɛɛrɔ tun ma da yigɛ sɪ o zi o ɲɔɔ. Kaanum tiinɛ bantu dɪ ma tɔɔɪ ba zi ba ɲun:

Zedikɪa,

² dɪ Seraya, dɪ Azaria, dɪ Zeremi,

³ dɪ Pasuuri, dɪ Amari, dɪ Malkiya,

⁴ dɪ Atusi, dɪ Sebania, dɪ Maluki,

⁵ dɪ Harim, dɪ Meremɔti, dɪ Abdiasɪ,

⁶ dɪ Daniyelɪ, dɪ Ginetoni, dɪ Baruki,

⁷ dɪ Mesulam, dɪ Abia, dɪ Miyamina,

⁸ dɪ Maazɪa, dɪ Biligayi, dɪ Semaya. Ba maama dɛɛn yɪ kaanum tiinɛ mu.

⁹ Levi tiinɛ bantu dɪ ma da ba zi ba ɲun:

Azania bu Zozwe,

dɪ Enadadi na tɔɔɪ o wu Enadadi biɛ bam wɔni tun,

dɪ Kadimeli,

¹⁰ dɪ bantu kwaga kam maama:

Sebania, dɪ Odiya, dɪ Kelita, dɪ Pelaya, dɪ Hanan,

¹¹ dɪ Mise, dɪ Rehɔbi, dɪ Hasabia,

¹² dɪ Zakuri, dɪ Serebia, dɪ Sebania,

¹³ dɪ Odiya, dɪ Bani, dɪ Beninu.

¹⁴ Yisrayelɪ yigɛ tiinɛ balu dɪ na dɛ ba zi ba ɲun tun mu tintu:

Parusi, dɪ Pahat-Moabi, dɪ Elam, dɪ Zaatu, dɪ Bani,

¹⁵ dɪ Bunni, dɪ Azagadi, dɪ Bebayi,

¹⁶ dɪ Adoniya, dɪ Bigavayi, dɪ Adin,

¹⁷ dɪ Atera, dɪ Ezekiasɪ, dɪ Azuuri,

¹⁸ dɪ Odiya, dɪ Hasum, dɪ Bezayi,

¹⁹ dɪ Harifa, dɪ Anatɔti, dɪ Nebayi,

²⁰ dɪ Magɪɪasi, dɪ Mesulam, dɪ Hezira,

²¹ dɪ Mesezabɛɛli, dɪ Sadoki, dɪ Yadva,

²² dɪ Pelatia, dɪ Hanan, dɪ Anaya,

²³ dɪ Oze, dɪ Hanania, dɪ Hasubi,

²⁴ dɪ Alohesɪ, dɪ Pilisa, dɪ Sobeka,

²⁵ dɪ Rehumɪ, dɪ Hasabina, dɪ Maaseya,

²⁶ dɪ Asiya, dɪ Hanan, dɪ Anani,

²⁷ dɪ Maluki, dɪ Harim, dɪ Baana.

Ni-mɔrɔ dɪm

²⁸ Dɪbam Yisrayelɪ tiinɛ balu maama na daari tun dɪ tɔɔɪ dɪ ni-mɔrɔ:

We kaanum tiinɛ bam,

dɪ Levi tiinɛ bam,

dɪ Wɛ-digə ni-yɪrɪna bam,
 dɪ Wɛ-digə lən-leenə bam,
 dɪ Wɛ-digə tuntɔɲna bam,
 dɪdaani dɪbam balu maama na tɔɲ
 Wɛ niə yam yɪ dɪ pɔɔrɪ dɪ tutɪ dɪ vərə
 balu na wu tɪga kantv nɪ tun,
 dɪ dɪ kaana bam,
 dɪ dɪ biə balu maama na jɪɟɪ yi-purɔ
 tun.

²⁹ Dɪbam maama mu tɔɲ dɪ dɪ
 yigə tiinə sɪ dɪ goni ni dɪntv dɪm:

Dɪ nan dugi nɪ: dɪ wó se Wɛ niə
 yalv Dɪ na de Dɪ tuntɔɲnv Moyisi
 baɲa Dɪ pa dɪbam tun. Dɪ se sɪ dɪ
 tɔɲ dɪbam Tu Baɲa-Wɛ cwe sum dɪ
 cullu tulv maama Dɪ na bɪ dɪbam
 tun. Lɛɛrv taa wu dɪ baɲa nɪ nɪnɛnɪ
 dɪ na wu kɪ kuntv.

³⁰ Dɪ goni nɪ nɪ dɪbam bu-baara bá
 kwe tɪga kantv bukwa ba ma ji ba
 kaana, dɪbam dɪ nan bá pa-ba dɪ
 bukwa sɪ ba dɪ ba ma kɪ ba kaana.

³¹ Ku na yɪ Wɛ siun de dɪm, naa dɪ
 candi da yam nɪ, vərə na jaani ba
 zɪla ba ba sɪ ba yəɟi ba pa dɪbam,
 dɪ bá kɪ pipiɪ dɪ ba.

Buna yarpe maama wɔnɪ, bɪnɪ
 dɪdva mu dɪ wó yɔɔrɪ dɪ yagɪ dɪ
 kaagɪ sɪ sɪ pəni sɪ sin. Dɪ ta maa wó
 kwe dɪ cɛ balu na jɪɟɪ dɪ juna tun.

³² Dɪ nan wó fun dɪ tutɪ sɪ dɪ la
 səbu sɪ dɪ kwe dɪ kwe Wɛ-digə
 kam. Nɔɔnv maama wó ŋwɪ səbu sɪ
 ku maɲɪ dɪdaani sekɛɪ cicoro mu.

³³ Kuntv wó pa zɪla yalv maama

na maɲɪ dɪ Wɛ-digə kam tutɔɲa tun
 taa wura maɲa maama: ku maa yɪ
 dɪpe dɪlv ba na tigisi Wɛ ŋwaani tun
 mu, dɪdaani de maama wɔnɪ wɔdiu
 pɛɛra yam, dɪ vara zweem pɛɛra
 yam, dɪ Wɛ siun de pɛɛra yam,
 dɪ can-dɔɲa pɛɛra yam, dɪ candi
 sɪdonnə pɛɛra yam, dɪ Yisɪrayɛɪ
 tiinə lwarɪm saarɪm pɛɛra yam, dɪ
 pɛɛra yalv maama ba na wó ma ba
 zɪli Wɛ tun.

³⁴ Bɪnɪ maama wɔnɪ dɪbam
 Yisɪrayɛɪ tiinə bam, dɪ dɪ kaanɪm
 tiinə bam, dɪ Levi tiinə bam wó ta
 jɔɔrɪ sɪ dɪ lwarɪ maɲa kalv dwi dɪ
 dwi kulv na wó taa jaani de ba
 tui Wɛ-digə kam wɔnɪ tun. Baá
 yəni ba kwe de sum kuntv ba ma
 zwe wəenu mu ba kɪ kaanɪm dɪ
 Tu Baɲa-Wɛ bimbim dɪm baɲa nɪ,
 nɪnɛnɪ Wɛ niə yam na bɪ te tun.

³⁵ Dɪ ta goni nɪ nɪ: bɪnɪ maama
 wɔnɪ dɪ wó yəni dɪ kuri dɪ karɪ
 wɔdiiru dɪ dɪ tweeru biə balu na
 de yigə ba kɪ tun wɔnɪ dɪ ja dɪ
 ba Baɲa-Wɛ digə kam wɔnɪ. ³⁶ Dɪ
 ta wó kɪ Wɛ niə yam na bɪ te
 tun yɪ dɪ ja dɪ bu-kwɪn sulv na yɪ
 baara tun dɪ ba Wɛ-digə kam wɔnɪ
 sɪ kaanɪm tiinə balu na tɔɲɪ da
 tun pɔɔrɪ-ba Wɛ ŋwaani, sɪ dɪ daari
 dɪ ja dɪ varɪ wo-bɛ kwɪn sum dɪ
 dɪ ba dɪ pa Baɲa-Wɛ. ³⁷ Dɪbam ta
 wó ja dɪ karɪ wɔdiiru tulv maama
 na puli sɪ tɪ bɪ tun dɪ ba Wɛ-digə

kam wɔnɩ. Ku na yɩ muni, dɩ muna, dɩ tweeru biə, dɩ vinyə dɩven, dɩ Olivi tiu nugə, dɩ wó kwe-tɩ dɩ pa Wɛ kaanum tiinə bam. Wɔdiiru tɩɩ maama dɩ na nɛ tun, dɩ nan wó pɔɔrɩ tɩ fugə wɔnɩ pɔpɔwara kam dɩ pa Levi tiinə bam na wɔ dɩ tunɩ dum wɔnɩ tun. Bɛŋwaanɩ, pɔpɔwara kam wura bantɩ ŋwaanɩ mu. ³⁸Levi tiinə na yəni ba lagɩ ba joŋi wɔdiiru pɔpɔwara kam kuntu, sɩ Arɔn dwi dum kaanum tiinə bam wɔnɩ dɩdɩa taa zɩgɩ da o niə. Levi tiinə bam laan wó lɩ tɩ fugə wɔnɩ pɔpɔwara dɩdɩa ba ja vu Zeruzalem Wɛ-digə kam nɩ ba tiŋi-tɩ da. ³⁹Kuntu tun, Yisrayelɩ tiinə dɩ Levi tiinə bam na yəni ba ja ba wɔdiiru pɛera, dɩ ba vinyə dɩven pɛera, dɩ ba Olivi nugə pɛera yam ba vu Wɛ-digə kam nɩ, baá zɩgɩ-tɩ ka dɩ sum wɔnɩ mu, mɛ Wɛ-digə tɩtɔŋa zɩla yam na wura tun. Ku maa yɩ je sɩɩ Wɛ kaanum tiinə balu tɩtɔŋa maŋa na yɩ tun, dɩ Wɛ-digə ni-yɩrɩna bam, dɩ lən-leenə bam na zɔvri tun mu.

Dɩ buri nɩ dɩ yigə wó taa wɔ Wɛ-digə kam wɔnɩ yɩ dɩ bá yagɩ-ka.

Nɔɔna balu na tu ba taa zɔvri Zeruzalem wɔnɩ tun

11 Yisrayelɩ yigə tiinə bam deen ma ba ba zɔvri Zeruzalem tɩw wɔnɩ. Nɔɔna balu na daari tun ma ta jɔɔ sɩ ba kuri balu dɩ na wó vu ba taa zɔvri da tun. Sam fugə maama wɔnɩ ba ma lɩ sɔŋɔ dɩdɩa sɩ ku nɔɔna bam vu ba taa zɔvri Zeruzalem wɔnɩ, sɩ balu na daari tun taa wɔ ba tɩtɩ tunɩ wɔnɩ. ²Nɔɔna badaara bam wɔw ma da balu maama na sɛ sɩ ba vu Zeruzalem ba taa zɔvri da tun.

³Zuda provenɩ dum yigə tiinə balu na tu ba zɔvri Zeruzalem wɔnɩ tun mu tuntɩ. Yisrayelɩ tiinə badaara deen maa zɔvri ba tɩtɩ tɩga nɩ dɩ ba tunɩ dum wɔnɩ, ku na yɩ kaanum tiinə, dɩ Levi tiinə, dɩ Wɛ-digə tɩtɔŋa, dɩ Solɔmɔn tɩtɔŋa biə bam, ⁴sɩ badaara na nuŋi Zuda dwi dum wɔnɩ dɩ Benzamen dwi dum wɔnɩ tun taa zɔvri Zeruzalem wɔnɩ.

Zuda dwi dum yigə tiinə balu na zɔvri Zeruzalem wɔnɩ tun mu tuntɩ:

Oziastu bu Ataya.

O deen ta yi Zakari naa mu, yi o nabaara bam yi Amari, di Sefatia, di Mahalaleyeli. Nǝna bam kuntu maama deen yi Zuda bu Peresi naaru mu.

⁵Baruki bu Maaseya.

O deen ta yi Kola-Hoze naa mu, yi o nabaara bam yi Hazaya, di Adaya, di Yoyaribi, didaanti Zakari. Nǝna bam kuntu maama maa yi Zuda bu Siloe naaru.

⁶Faresti dwi tiina balu deen na zuuri Zeruzalem wuntu tun yi baara biə-yana di fusrdu-nana (468) mu. Ba maa yi non-babe.

⁷Benzamen dwi tiina bam mu tuntu: Mesulam bu Saalu.

O deen ta yi Zoyedi naa mu, yi o nabaara bam yi Pedaya, di Kolaya, di Maaseya, di Iteli, didaanti Ezayi.

⁸Saalu curru Gabayi di Salayi.

Benzamen dwi tiina balu na zuuri Zeruzalem wuntu tun maama deen yi baara biə-nugu di fiinle-nana (928) mu. ⁹Zikiri bu Zoweli deen mu yi ba yiga tu, yi Hasnua bu Zuda sarji o te ba tu je sun.

¹⁰Kaanum tiina bam mu tuntu: Yoyaribi bu Yedaya, di Yakinni.

¹¹Hilkiya bu Seraya.

O deen yi Mesulam naa mu, yi o nabaara bam yi Sadoki, di Merayoti, didaanti kaanum yiga tu Asituba.

¹²Bantu di ba tuntuɲa donnə balu na tuɲi We-diga kam tutuɲa tun deen yi baara biə-nana di fiinle-bale (822) mu.

Zeroham bu Adaya.

O deen ta yi Pelalia naa mu, yi o nabaara bam yi Amezi, di Zakari, di Pasuuri, didaanti Malkiya.

¹³Adaya didaanti o curru tun deen yi baara biə-yale di fiinna-bale (242) mu.

Azareli bu Amasesayi.

O deen yi Ahazayi naa mu, yi o nabaara bam yi Mesilemoti, didaanti Yimera.

¹⁴Amasesayi di o curru tun maa yi baara bi di fiinle-nana (128). Ba maa yi non-babe na ye jara-kəm ciga ciga tun. Ba yiga tu deen mu yi Hagedolim bu Zabideli.

¹⁵Levi tiina bam mu tuntu:

Hasubi bu Semaya.

O deen ta yi Azerikam naa mu, yi o nabaara bam yi Hasabia di Bunni.

¹⁶Sabetayi, di Yozabadı.

Bantu deen yi Levi tiina bam yiga tiina mu yi ba nii We-diga kam pooni yiga tutuɲa baɲa ni.

¹⁷Mise bu Matania.

O deen ta yi Zabidi naa mu. O nabaaru maa yi Azafi. Matania deen mu tɔgi Wɛ-digə lən-leenə bam yigə pa ba leeni le-kəm le di wɛ-loro le.

Bakabukia.

Wuntu deen saɲi Matania kwaga mu o donnə bam wuni.

Samua bu Abida.

O ta yi Galali naa mu, yi o nabaaru yi Yedutun.

¹⁸Levi tiinə balu maama deen na ve ba zuvri Zeruzalem wuni tun yi baara biə-yale di funɔnɔ-bana (284) mu.

¹⁹Wɛ-digə ni-yirina bam mu tintu:

Akuba, di Talimon.

Ba di ba tintuɲna donnə bam deen yi baara bi di fusirpe-bale (172) mu.

²⁰Ku nan na yi Yisrayeli tiinə, di ba kaanum tiinə, di ba Levi tiinə balu na daari tun, bantu deen zuvri Zuda tuni dum maama wuni mu, ba tuti nabaara tɔga kam baɲa ni.

²¹Wɛ-digə tintuɲna bam deen maa zuvri Zeruzalem proveni dɔlu yiri na yi Ofɛli tun ni mu. Sia didaani Gisepa maa yi ba yigə tiinə.

²²Levi tiinə bam yigə tu wulu deen na tɔgi o zuvri Zeruzalem wuni tun mu yi Bani bu Utsi. O deen ta yi Hasabia naa mu, yi o

nabaara bam yi Matania, di Mise tɔnɔ. Utsi nuɲi Azafi dwi kum ni mu. Bantu nan mu maɲi si ba taa leeni Wɛ-digə kam le maama. ²³Pɛ wum nan ya pɛ lən-leenə bam ni mu, si di taa bri-ba ba de maama tutuɲa na wú taa yi te tun.

²⁴Mesezabɛli bu Petasia maa wu pɛ wum tee ni si o pa Yisrayeli tiinə bam ba wənu maama. O yi Zuda bu Zara dwi dum nɔɔnu mu.

Tuni dɔlu na kaagi Zeruzalem tun

²⁵Nɔɔna bam badaara deen maa zuvri tuni didonnə wuni, yi ba kari bwələ da. Zuda dwi tiinə badonnə deen maa zuvri Kiriya-Arba ni, di Dibon ni, di Yegabazeeli ni, didaani di nawuure yam wuni. ²⁶Ba ta maa zuvri Zozwe ni, di Molada ni, di Bɛti-Peleta ni, ²⁷di Hazara-Suwala ni, di Bɛɛr-Seba di ku nawuure yam wuni. ²⁸Ba badonnə ta zuvri Zikalagi ni, di Mekona di ku nawuure yam wuni, ²⁹di En-Rimon ni, di Zura ni, di Yarmuti ni, ³⁰di Zanoa ni, di Adulami ni, di tuni dum kuntu nawuure yam wuni. Ba ta maa zuvri Lakisi ni, di kari silu na bwələ da tun wuni. Badonnə maa zuvri Azeka di ku nawuure yam wuni. Ku maa bri ni Zuda tiinə

bam deen zuuri laɲa kalu na tigi Beer-Seba ni, si ku taa ve Hinom bolo kum seeni tun mu.

³¹Ku na yi Benzamen dwi tiina bam, ba deen zuuri Geba tuw ni, di Mikimasi ni, di Aya ni, di Beteli di ku nawuura yam wuni, ³²di Anatoti ni, di Nobi ni, di Anania ni, ³³di Hazora ni, di Rama ni, di Gitayim ni, ³⁴di Hadida ni, di Zeboyim ni, di Nebalati ni, ³⁵di Lodi ni, di Ono ni, didaani Gwaru bolo kum ni mu.

³⁶Ba deen ma pa Levi dwi dum so-yuni tidonna ya na zuuri Zuda proveni dum ni tun vu ba zuuri di Benzamen tiina bam.

Kaanum tiina di Levi tiina bam yira

12 Kaanum tiina di Levi tiina balu na tɔgi di Salatiyeli bu Zorobabeli, didaani kaanum yiga tu Zozwe ba joori Zuda proveni dum ni tun mu tuntu:

We Kaanum tiina:

Seraya, di Zeremi, di Esdrasi, ²di Amari, di Maluki, di Atusi, ³di Sekania, di Rehumi, di Meremoti, ⁴di Ido, di ginetoni, di Abia, ⁵di Miyamina, di Mowadia, di Biliga, ⁶di Semaya, di

Yoyaribi, di Yedaya, ⁷di Saalu, di Amaki, di Hilkiya, didaani Yedaya.

Zozwe maɲa kam ni, nona bam kuntu deen mu yi ba donna kaanum tiina bam yiga tiina.

Levi tiina:

⁸Zozwe, di Enadadi, di Kadimeli, di Serebia, di Zuda, didaani Matania. Matania di o donna deen mu te si ba taa nii le-kam le sum baɲa ni.

⁹Ku daari Bakabukia di Yunni di ba donna mu se le sum.

¹⁰Zozwe deen mu yi Yoyakim ko, Yoyakim maa yi Eliyasibi ko, Eliyasibi maa yi Yoyada ko, ¹¹Yoyada maa yi Zonatan ko, Zonatan maa yi Yada ko. ¹²Yoyakim maɲa kam ni, nona bantu deen mu nii kaanum tiina bam so-yuni tum baɲa ni:

Meraya deen mu nii Seraya di sum. Hanania ma nii Zeremi di sum.

¹³Mesulam ma nii Esdrasi di sum. Yohanan ma nii Amari di sum.

¹⁴Zonatan ma nii Maluki di sum. Zozefu ma nii Sekania di sum.

¹⁵Adana ma nii Harim di sum. Helikayi nii Meremoti di sum.

¹⁶Zakari ma nii Ido di sum.

Mesulam ma nii Ginetoni di sum.

¹⁷ Zikiri ma nii Abia di sum.

Pilitayi ma nii Minamina di sum di Mowadia di sum.

¹⁸ Samua ma nii Biliga di sum.

Zonatan ma nii Semaya di sum.

¹⁹ Matenayi ma nii Yoyaribi di sum.

Utsi ma nii Yedaya di sum.

²⁰ Kalayi ma nii Salayi di sum.

Heberi ma nii Amɔki di sum.

²¹ Hasabia ma nii Hilkiya di sum.

Netaneli ma nii Yedaya di sum.

²² Maɲa kalu ni Eliyasibi, di Yoyada, di Yohanan, didaani Yadva na jigi kaanum yigə tiinə ba ləri daani tun, mu ba pɛ ba pupuni kaanum tiinə di ba di sum yira wəənu ba tiɲi twannu wɔni. Ba deen ki kuntu si ku taa ve Dariusi na tu o ji Persi tuw pa-faru tun mu. ²³ Ku daarti ku na yi Levi tiinə bam di ba di sum yira wəənu, ba pupuni tuntu ba tiɲi ba tuw kum cibara gulə twaanu wɔni si ku taa ve Eliyasibi bu Yohanan maɲa ni mu.

We-digə kam tutuɲa na pɔɔri te tun

²⁴ Levi tiinə bam yigə tiinə deen yi Hasabia, di Serebia, di Zozwe, di Enadadi di Kadimeli mu. Bantu ma nii We tiə di le-kəm le sum baɲa ni yi ba donnə bam zigɪ ba jeeri-ba si ba taa leeni ba sɛ-si, nɛnɛni We

tuntuɲu Davidi deen na bri-ba si ba taa ki te tun.

²⁵ We-digə ni-yirina bam deen yi Matania, di Bakabukia, di Abdiasɪ, di Mesulam, di Talumon, didaani Akuba mu. Bantu tutuɲi mu maɲi si ba taa yiri zula di sum na wu We-digə kam bwəəru tum seeni tun.

²⁶ Levi tiinə bam kuntu deen tuɲi We-digə kam tutuɲa Yoyakim na yi Zozwe bu di Yozadaki naa tun maɲa ni mu. Ba ta tuɲi maɲa kalu ni Nehemi na yi tuw kum didəəru, yi Esdrasi yi We kaanum tu, yi o ta yi We niə karanyina tu tun mu.

Ba kwe Zeruzalem kəbrə kam ba pa We

²⁷ Ba deen na ti yigə si ba kwe Zeruzalem kəbrə kam ba ki We juɲa ni tun, mu ba tuɲi ba bəɲi Levi tiinə bam si ba zigɪ ba na wu mɛ maama ni tun ba ba. Ba ma kwe zwɪ di kwaanu dwi dwi mu ba tɔɲi ba di ywəəni dum, yi ba leeni We le-kəm le. ²⁸⁻²⁹ Levi tiinə lən-leenə bam deen zuuri Zeruzalem nawuura yam wɔni, di Netofa tuw kum seeni, di Bete-Giligal ni, di Geba ni, di Azimaveti ni mu. Ba di ma zigɪ ba ya na zuuri mɛ maama ni tun ba ba Zeruzalem. ³⁰ Kaanum tiinə bam, di Levi tiinə bam deen ma tuɲi kulu na wɔ kwe ba titi We ɲwaani, yi ba

daari ba kwe nǝǝna bam, di tuw kum
bwǝǝru, di ku kabri sum maama.

³¹ Amu laan ma pa ni si Zuda
provensti yigǝ tiinǝ bam di ba zigi
kǝbrǝ kam yuu ni. A ta ma beeri
lǝn-leenǝ zanzan a pǝǝri-ba kuni
bule, si ba taa ve ba kaagi tuw
kum mu yi ba leeni ba ki We le.
Ba kǝǝ dudu ma tǝgi kǝbrǝ kam
jazum seeni ba vu Weeru-puuri Ni
dum seeni. ³² Hosaya duduani Zuda
yigǝ tiinǝ bam cicoro kum ma tǝgi
lǝn-leenǝ bam kwaga. ³³ Azaria, di
Esdrasi, di Mesulam, ³⁴ di Zuda, di
Benzamen, di Semaya, di Zeremi,
di maa tǝgi da. ³⁵ Kaanum tiinǝ
badonnǝ di na ze nabwaanu tun ma
saŋi bantu di kwaga. Zonatan bu
Zakari di daa ma saŋi. Wuntu deen
yi Semaya naa mu, yi o nabaara
deen yi Matania, di Mikaya, di
Zakuri, di Azafti. ³⁶ Zakari curru tilu
na tǝgi did-o tun mu tintu: Semaya,
di Azareli, di Milalayi, di Gilalayi,
di Maayi, di Netaneli, di Zuda,
duduani Hanani. Bantu maama deen
ze kweera zula yalu maama We
tuntuŋnu Davidi deen na pe ni si ba
taa ma-ya ba zuli We tun mu. We niǝ
karanyina tu Esdrasi deen ma tǝgi
kǝǝ kum maama yigǝ. ³⁷ Ba deen
ma vu ba yi Buli-yi Ni dum, yi ba
yǝǝri ba vu ba din ba din Davidi
tuw kum ni. Ba ta ma vu ba gaali
Davidi sǝ-fǝrǝ kum na zigi me tun,

yi ba laan tulǝ ba vu ba yi tuw kum
wa-puli seeni me kǝbrǝ kam na ve
ka tǝ di Na Ni dum tun.

³⁸ Lǝn-leenǝ kǝǝ kudonŋ kum ma
tǝgi kǝbrǝ kam jagwiǝ seeni ba veǝ.
Amu di ma tǝgi ba kwaga, duduani
nǝǝna bam cicoro. Dǝ ma vu dǝ
gaali Jugu di-duduǝ kum dǝ vu dǝ
yi Kabri lilirim kum seeni. ³⁹ Dǝ zigi
dǝani dǝ vu dǝ gaali Efrayim Ni dum
mu, di Yesana Ni dum, di Kale Ni
dum, di Hananeli di-duduǝ kum, di
Wǝǝnu Bi di-duduǝ kum, dǝ ta vu dǝ
yi Peeni Ni dum. Dǝ laan ma vu dǝ
yi We-digǝ Yurina ni dum dǝ zigi da.

⁴⁰ Lǝn-leenǝ pǝǝrum sile sum laan
ma vu ba zigi We-digǝ kam wuntu.
Amu duduani yigǝ tiinǝ bam cicoro
di ma vu dǝ zigi da. ⁴¹ Kaanum tiinǝ
bantu di deen nan mu tǝgi ba zigi di
amu, yi ba jigǝ nabwaanu ba wui:

Eliyakum, di Maaseya, di
Minamina, di Mikaya, di
Eliu-Enayi, di Zakari, duduani
Hanania.

⁴² Nǝǝna bantu di deen mu tǝgi ba
wura:

Maaseya, di Semaya, di
Eleyazaari, di Utsi, di
Yohanan, di Malkiya, di
Elam, duduani Etiseri.

Ku deen yi Yizrayia mu tun
lǝn-leenǝ bam yigǝ pa ba leeni di
kwǝr-dia ba ki We le. ⁴³ De dum
kuntu ni, ba ma ki kaanum zanzan

ba pa Baŋa-We. Nǝǝna bam dɪ ma tiini ba di ywǝǝni sɪ kʊ gaalt, We na pɛ ba wʊw poli tun ŋwaani. Kaana bam dɪ ba biǝ maama dɪ ma nuŋi ba tǝgtɪ ba di ywǝǝni dʊm, pa dɪ sǝǝ kʊm zaŋɪ wɛɛnɪ kʊ yɪ yigǝ yigǝ.

We tuntʊŋna bam ni-wɔdiu taani

⁴⁴De dʊm kʊntʊ nɪ ba dɛɛn ma kuri nǝǝna sɪ ba taa nii We-digǝ zɪla di sum dɪ sɪ wǝǝnu tʊm baŋa nɪ. Ba dɛɛn yǝni ba kwalɪmɪ We tǝri dʊm, dɪ dayigǝ mɪna yam, dɪ dayigǝ tiu biǝ pɛɛra yam, dɪ pɛɛra yalʊ maama nǝǝna na pɛ We-digǝ tutʊŋa yam ŋwaani tun mu. Ba maa wʊ vu Yisrayelɪ tiinǝ kart sum na wʊ ba tʊni dʊm maama wʊnɪ tun ba joŋi wɔdiiru tʊlʊ We niǝ yam na pɛ cwǝŋǝ sɪ kaanum tiinǝ dɪ Levi tiinǝ bam joŋi tun. Zuda tiinǝ bam maama wʊw dɛɛn tǝgtɪ dɪ kaanum tiinǝ bam dɪ Levi tiinǝ bam kikiǝ mu. ⁴⁵Bɛŋwaani, bantʊ dɛɛn sunɪ yɪǝ mu ba tʊŋɪ cullu dɪ kwɛɛm tutʊŋa yam Baŋa-We na pɛ-ba sɪ ba kɪ tun. Lǝn-leenǝ bam, dɪ We-digǝ ni-yɪrɪna bam dɪ ma tʊŋɪ ba tutʊŋa sɪ kʊ tǝgtɪ dɪ niǝ yalʊ Pɛ Davidi dɪ o bu Solǝmǝn na brɪ-ba sɪ ba taa kɪ tun. ⁴⁶Kʊ nan na zɪgtɪ Pɛ Davidi dɪdaani Azafɪ maŋa kam nɪ tun,

mu ba lɪ nǝǝna sɪ ba yǝni ba tǝgtɪ lǝn-leenǝ bam yigǝ sɪ ba taa leeni ba tee We, yɪ ba daari ba kɪ Dɪ le. ⁴⁷Kʊ daa ta na yɪ Zorobabelɪ maŋa kam nɪ dɪdaani Nehemi maŋa kam nɪ tun, Yisrayelɪ tiinǝ bam maa yǝni ba kuri ba wɔdiiru tʊm wʊnɪ ba pat lǝn-leenǝ bam dɪ We-digǝ ni-yɪrɪna bam dɛ maama sɪ kʊ wǝli-ba ba tutʊŋa baŋa nɪ. Ba ta maa yǝni ba lɪ pupwara kalʊ na maŋɪ dɪ Levi tiinǝ badaara bam tun mu ba pa-ba. Levi tiinǝ dɪ laan maa yǝni ba lɪ pupwara kalʊ na yɪ kaanum tiinǝ bam nyum tun ba pa-ba.

Ba na sɛ ba tǝgtɪ We niǝ yam te tun

13 De dʊm kʊntʊ nɪ mu ba karumɪ We niǝ tǝnǝ kʊm Moyisi na pupʊnɪ tun. Ba na cǝgi taani dʊm tun mu ba maani nɪ kʊ culǝ sɪ Amǝn tu, dɪ Moabɪ tu tǝgtɪ ba zu We nǝǝna kǝgtɪ kʊm wʊnɪ. ²Bɛŋwaani, maŋa kalʊ Yisrayelɪ tiinǝ bam dɛɛn na nuŋi Ezipi nɪ ba beeri jǝŋǝ je tun, Amǝn tiinǝ dɪ Moabɪ tiinǝ bam wʊ jeeri-ba cwǝŋǝ nɪ ba pa-ba na sɪ ba nyǝ. Ba ma joori ba pa Balam sǝbu, sɪ o wanɪ o sǝǝlɪ lwarum o yagtɪ Yisrayelɪ tiinǝ bam baŋa nɪ. Dɪ Tu We dʊm ma pipiri o kampwǝl-balwara kam pa kʊ kɪ dɪbam lam. ³Yisrayelɪ tiinǝ bam na

ni We ni dum kuntu tun, mu ba li vərə ba wɔni, si ba daa yi taa zɔvri di ba.

Nehemi kwe nɔɔna bam di ba tutuɔa

⁴Kuntu maama di We kaanum tu Eliyasibi deen mu nii We-digə zila di sum baɔa ni. O maa mi di Amɔn tu Tobia. ⁵O ma da ku ɲwaani o kwe We-digə zila di-kamunu o pa Tobia. Ba nan ya yəni ba kwe wudiu pɛera, di wəənu tɩl lwəm na ywəmmə tun, di We-digə zila yam, di We təri dɩl na yi mɩna, di sana, di Olivi nugə tun mu ba zigi da. Pɛera yam kuntu maama maɲi si ba taa kwe-ya ba paɩ Levi tiinə bam, di We-digə lən-leenə dɩdaani ni-yɩrɩna bam mu, ku wəli di pɛera yalɩ na yi kaanum tiinə bam nyum tun.

⁶Kuntu maama deen na ki tun, dɩdaani amu daa təri Zeruzalem wɔni. A ya joori a vu Babilɔni si a lwəni kulɩ na ki tun mu a bri Pɛ Atazeregesi. Ku maa yi o paari dim bɩna fiintə-yale bɩni dɩm ni mu a veə. Ku nan na ki fun tun mu a daa loori cwəɲə o tee ni, ⁷si a joori a vu Zeruzalem. A na yi da tun, a ne ni Eliyasibi tɔɲi wo-balɔɔ yi o yagi cwəɲə o pa Tobia si o taa zɔvri We-digə di sum dɩdva wɔni. ⁸Kəm

dɩm na tiini di fuli a wɔv tun, mu a zu da a kwalɩmi Tobia zila yam a dɩli a yagi pooni ni. ⁹A ma daari a pa ni si ba joori ba kwe di sum si ku tɔɲi dɩ cullu tum, yi a pa ba joori ba kwe We-digə zila yam ba ba ba zigi si wɔni. A ta ma pa ni si ba taa jaani mɩna pɛera yam, di wəənu tɩl lwəm na ywəmmə tun ba tui ba zigi digə kam wɔni.

¹⁰A ta ma lwarɩ ni ba wu pɛ Levi tiinə bam wudiiɩ tum pupwara kalɩ na yi ba nyum tun. Ku deen pɛ We-digə lən-leenə bam, di Levi tiinə badaara bam nuɲi da Zeruzalem tɩv kum ni, yi ba joori ba vu ba wu ba kari tutuɔa ni. ¹¹Amu ma bwe yigə tiinə bam lanyɩrani yi a bwe-ba a wɩ: «Bɛɛ mu yi á dɩli We-digə kam tutuɔa yam á yagi?» A ma pa We-digə tuntɩɲna bam joori ba tɔɲi ba tutuɔa yam.

¹²Zuda tiinə bam daa ma joori ba jaani ba We-təri pɛera maama ba tui ba zigi We-digə wɔni, ku na yi ba mɩna pupwara, di ba sana pupwara, di ba nugə pupwara kam. ¹³Amu laan ma kwe We-digə zila di sum di si tutuɔa yam a ki nɔɔna bantɩ juɔa ni. Ku maa yi We kaanum tu Selemɩa, di We niə karanyɩna tu Sadoki, di Levi tu Pedaya. A ta li Zakuri bu Hanan mu si o taa wəli-ba. Nɔɔna maa paɩ si nɔɔna

bam kuntu jigɔ cɔga. Ba tutuɲa maa yɪ sɪ ba taa cɛ wudiiru tum ba pa ba donnɛ bam.

¹⁴Amu Tu Wɛ, nan guli sɪ n kɪ-nɪ lanyirani, a na kɪ wɛɛnu tintu maama tun ŋwaani. Yɪ swe amu na tɔgi cɔga a kwe nmu digɛ kam sɪ ka taa jigɔ zulɛ te tun ni nɪ.

¹⁵Kantu maɲa nɪ mu a ta maani nɪ Zuda tiinɛ badonnɛ yɛni ba tutɪ ba tutuɲa Wɛ siun dɛ dum wuni. Nɔɔna maa kaagi ba kan vinyɛ tiu biɛ nyva. Badonnɛ maa zuɲɪ ba bɛnɛ dɪ wudiiru zɪla, dɪ tweeru biɛ dwi dwi ba jaani ba zuvri Zeruzalem tuw wu sɪ ba yɛgɛ. Amu ma kaani-ba sɪ ba yɪ taa di yaga Wɛ siun dɛ dum nɪ. ¹⁶Tiiri tiinɛ badonnɛ na tu ba zuvri Zeruzalem tuw nɪ tun dɪ ma jaani kale didaani zɪla dwi dwi ba tui ba yɛgi ba paɪ Zuda tiinɛ bam Wɛ siun dɛ dum nɪ. ¹⁷A ma bwe Zuda yigɛ tiinɛ bam lanyirani yɪ a wɪ: «Nii-na á na tiini á tutɪ lwarun te! Abam yɔɔri á cɔgi Wɛ siun dɛ dum mu pa dɪ yɪ kafɛ. ¹⁸Á nabaara bam dɛen maɲɪ ba kɪ kuntu mu, pa Wɛ ja cɔgum Dɪ ba dí tuw kuntu baɲa nɪ. Abam daa ta ma á yɔɔri á kɪ kulu na wó pa Wɛ bani zaɲɪ dɪbam Yisrayɛɪ tiinɛ baɲa nɪ dɪ wɛli da tun mu, dɪ á na jigɔ o siun dɛ dum á cɔgi tun.»

¹⁹A ma pa ni nɪ wa-zuvri maɲa nɪ sɪ ba yɛni ba pɪ tuw kum ni bwɛru

tum, sɪ ku maɲɪ dɪ siun dɛ dum pulim maɲa. A ma ta dɪ ba sɪ ba yɪ purɪ-tɪ ba yagi ku na dai siun dɛ dum na ti maɲa kalu tun. A dɛen ta pɛ a tintuɲna mu zigɪ tuw kum bwɛru ni nɪ ba yɪri, sɪ nɔɔn-nɔɔnu yɪ ja o zɪla o ba tuw kum Wɛ siun dɛ dum nɪ sɪ o yɛgi. ²⁰Ku na yɛni ku wura ku wura, pipimpiinɛ badaara yɛni ba ve titu nɪ ba tigi tuw bwɛru tum kwaga nɪ mu, yɪ ba cɛgɛ sɪ siun dɛ dum yɪ. ²¹Amu dɪ maa kaani-ba a wɪ: «Bɛɛ mu yɪ á kɪ kuntu donɔ? Abam na joori á ba yo seeni á tigi sɪ tɪga ba ka puvri, amu wó ja abam dɪ dam mu.» Ku na zigɪ dɛ dum a na tagɪ-ba kuntu tun, nɔɔn-nɔɔnu daa wu tu sɪ o kɪ pipiu Wɛ siun dɛ dum nɪ. ²²A laan ma pa Levi tiinɛ bam ni sɪ ba kwe ba titɪ, sɪ ba daari ba vu ba taa zigɪ ba yɪri tuw bwɛru tum. A kɪ kuntu sɪ ku pa Wɛ siun dɛ dum sunɪ dɪ taa yɪ dɪ yira mu.

A Tu Wɛ, guli amu gulɛ kɛm dintu dɪ ŋwaani. Tɔgi nmu sono kum baɲa n duri amu yibwɛnɛ.

²³Ka maɲa nɪ mu a ta maani nɪ Zuda tiinɛ baara bam zanzan ve ba di Asedodi tiinɛ bukwa, dɪ Amɔn tiinɛ bukwa, dɪ Moabɪ tiinɛ bukwa mu ba kɪ ba kaana. ²⁴Ku ma pa biɛ balu ba na lugu tun cicoro jigɔ Asedodi taani ba ŋɔɔna, yɪ badonnɛ jigɔ ta-ge ba ŋɔɔna. Ba maa wari sɪ ba ŋɔɔnɪ dɪbam Zuda tiinɛ taani

dum. ²⁵ A ma tiini a bwe baara bam kuntu, yɪ a daari a soɔli lwarim a yagi ba yuu ni. A ta magi-ba yɪ a ja ba yuuywe mu a vanɪ a vuuri. A ma daari a pa ba ma We yiri ba du durɔ yɪ a wɪ: «Abam daa yɪ kwe-na á bukwa á pa dwi-ge tiinɛ. Nan yɪ lagi-na dwi-ge tiinɛ bukwa á pa á titi naa á biɛ bam sɪ á di. ²⁶ Dwi-ge tiinɛ kaana deen mu pe Pe Solomɔn kɪ lwarim. Pe deen nan tɛri tuni didonnɛ ni o na mai didaani wuntu. We titi deen yɔɔri Dɪ soe-o mu pa o ji Yisrayeli tiinɛ bam maama pe. Dɪ kuntu maama di, dwi-ge tiinɛ kaana bam pe o cɔgi We yigɛ ni. ²⁷ Abam nan ta lagi sɪ dí maama da á kɛm-balɔɔ kum baɲa ni dí vu dí di dwi-ge tiinɛ bukwa sɪ ba taa yɪ dí kaana mu na? Dí bá se sɪ dí vun We ni dum kuntu!»

²⁸ Yoyada deen yɪ We kaanum yigɛ tu Eliyasibi bu mu, yɪ wuntu di bu didua laan vu o di Horon tu

Sanbalati bukɔ o ma kɪ o kaani. Amu deen ma zɛl-o sɪ o daa yɪ taa zuvri Zeruzalem tu wuni.

²⁹ Amu Tu We, guli nɔɔna bantu gulɛ di ba na yɔɔri ba jigɪ kaanum titunɪ dum yuu ba yáala te tun. Ba ma daari ba cɔgi ni-gonim dɪlu nmu deen na kɪ didaani kaanum tiinɛ di Levi tiinɛ bam tun.

³⁰ Amu deen kwe nɔɔna bam mu, pa ba pwe ba titi didaani wo-yɔɔru dwi maama. A ta kɪ niɛ mu a tiɲi sɪ kaanum tiinɛ di Levi tiinɛ bam maama taa ye ba titunɛ na yɪ te tun, sɪ nɔɔn-nɔɔnu yɪ leeni wudonɲ titunɛ. ³¹ Amu ma pa nɔɔna jaani de ba tui ba tiɲi We-digɛ kam wuni, nuneeni maɲa kam na yɛni ka yɪ sɪ ba kɪ kuntu. A ta ma pa ba jaani dayigɛ wudiiru tɪlu na biɲi tun ba tui ba kɪ da.

Amu Tu We, nan guli amu gulɛ, sɪ n kɪ-nɪ lanyirani.

Esiterei Tono

Esiterei Tono kum ta ku bri dibam Zuda tiine badonnə na kuri si ba yi joori ba titi tw Zeruzalem tun taani mu. Bantu maŋi Persi tw ni mu. Nəonu didua o yiri na yi Haman tun ma kwaani si o gu Zuda dwi tiine bam maama, o na culi-ba tun ɲwaani. We ma kuri Zuda tiine buko didua si wuntu ji Persi tw pa-kana. Esiterei mu kuntu. O ko cɔru Mardose ma zən-o pa o ki o na wó ki kulv maama si o jonji o titi dwi tiine bam o yagi tun. Tono kum ma bri nu: We mu jigɔ wonjo maama dam, yi Dɔl wai Dɔl nəona Dɔl cɔ si lwarim yi yi-ba.

Pa-kana Vasiti ge o paari

1 Wəenu tuntu maama deen ki ti maŋi di Pe Asuerusi na di paari tun mu. Pe wum kuntu laja kam pɔɔri kuni bi di fiinle-burpe (127) mu, ka zigɔ lndi ni si ka yi Etiyopi. ²Ka tu-fɔɔ kum maa yi Suzi, pe wum na di o paari dum ku dam je sum ni tun. ³O paari dim bina yatɔ maŋa ni mu Asuerusi deen ki candi-fara o pa o nakwa, di o tw kum nadunə maama. O ta ma bəŋi Persi di Mɛdi jar-kərə babe sum, dɔdaani dɔdeera balv na nii o laja kam pɔɔrum sum tun, si ba maama da ba jeeri candiə kam ni. ⁴Balv o deen na bəŋi tun o kwe canɔ sɔɔɔ mu o ma o bri o paari dum na tiini di jigɔ nunwaŋa te, di o sɔɔɔ

kum jigiguru na daga te tun. ⁵Kuntu kwaga ni mu Pe Asuerusi ta kwe da yarpɛ o ki candi-fara o pa nəona balv maama na zuvri Suzi dam je sum wunti tun. O ma bəŋi nadunə di nabwənə si ba maama jeeri pe sɔɔɔ naboo ni, tweeru na wura tun. ⁶Ba maa kwe garyi-pupurrv tɔlv na sɔɔɔ di gar-ɲum-pwe sum si na yi pari pari tum, di yalv na sɔɔɔ di lwannu gar-ɲum ponnu tum, di garyiə yalv na nyi ni bula tun, dɔdaani ɲum silv ba na gwaani gar-ɲum silv na lana lanyiranɔ ba ma ba kalɔ tum, di gar-ɲum sum ba laan kuni kuni səbu-dala nafula si niə ni, ba lə lə marbri ywə yam ba na cwi tum yum ni. Ba maa kwe yitunnu tɔlv ba na mɛ səbu di səbu-sɔɔɔ ba ma ba ki tum, ba tiŋi war-pulwarv nasunnu,

1:1 Pe Asuerusi yiri di Ebru taani dum yi Asuerusi (*Xerxes I*). **1.6** Gar-ɲum sum kuntu yi lenɔ gar-ɲum mu. **1.6** War-pulwarv tuntu yi nasari na ma yalv ba bəi si dalla tum mu.

1:1 Esdrasi 4:6; Daniyeli 8:2; 9:1

di naponnu, di pupurru, di nazonnu
baja ni. ⁷Ba deen jigi sabu-suga
zwi na yi yura yura tun mu ba nyo
sana si wunt. Pe wum wu-yonjo kum
nwaani o deen pe sana bam daga ba
yi nonna bam maama. ⁸O ma pa o
tuntuona bam ni si ba taa pai sana
si ku tigi nonnu maama na lagi te
tun.

⁹Pe Asuerusi na ki te di baara
bam kuntu tun, o kaani Vasiti di ya
jigi candia mu pe soga je sidonne
ni o ki o pai kaana bam. ¹⁰Candia
kam da yarpe dim de ni, mu pe wum
wu tiini ku poli di sa-nyori. O ma
baji o dideera barpe balu na tugi
ba pa-o tun si ba ba o te. Bantu maa
yi: Mehuman, di Bizeta, di Arbona,
di Bigeta, di Abagata, di Zetari, ku
weli di Kakasi. ¹¹O ma pa-ba ni si
ba vu ba ta o kaani Vasiti ni: o kwe
o pa-kana yu-puga kam o pu, si ba
laan ja-o ba ba o te. Vasiti na yi
ka-laa tun nwaani, pe wum ya lagi
si o nakwa di o nonna bam maama
na wi o lam tiini di gaali. ¹²Pe wum
tuntuona bam na ve di o ni dum tun,
Vasiti ma vin si o vu o te. Pe wum
bani ma tiini di zaji yi o wari o tuti
si o ja.

¹³Kam dum kuntu don na kia, Pe
wum yoni o baji swan tiina balu
na ye ciga tun, si o lwar ba tu
cullu tum na bri o na wo ki te si
lanyirani taa wura tun. ¹⁴O deen ma

ja taani dum o yi swan tiina balu
na tiini ba mi did-o tun. Karesena
mu kuntu, di Setari, di Ademata,
di Tarsisi, di Meresi, di Masena,
didaani Memukan. Nonna barpe
bam kuntu deen mu yi naduna Persi
didaani Medti laja kam ni ba dwe
nonna maama.

¹⁵O ma bwe-ba o wi: «Amu tugi a
baji pa-kana Vasiti mu yi o vin si o
ba. Di tu cullu tum nan bri si a ki-o
tuta mu?»

¹⁶Memukan ma leri Pe wum o wi:
«Pa-kana Vasiti na ki o cagi te tun,
o wu ki o ma o twi Pe wum yirani.
Ku yi dibam balu na yi nmu nakwa
bam tun mu o gooni, ku weli di
balu maama na zuri nmu paari je
sum ni maama ni tun. ¹⁷O kam dum
na tu kaana bam maama zwa ni,
ba di daa ba taa nigi ba banna yi
baa ta di ba ba wi: «Pe Asuerusi tuti
tugi o baji o kaani Vasiti mu yi o
vin si o vu o te.» ¹⁸Zu tuntu, Persi
tiina didaani Medti tiina nakwa bam
kaana ni Vasiti kam dum nwa. Ba
maa wo puli si ba taa leri ba banna
yo yirani. Baniguru maa na wo
gaali tun, ba banna bam bani wo taa
zaji di ba mu.

¹⁹Pe, nmu wu na de tuntu, si n pa
ni ni n daa n ba lagi si Vasiti yi
n yura maja di maja, si ba daari
ba pupuni-di ba tigi Persi di Medti
cullu twannu tum ni, si ku yi taa yi

kulɔ na wú ləri maɲa dɪ maɲa tun. N ma n ta wú ta sɪ wulɔ na gar-o tun ləri wuntu yuu nɪ o ji nmɔ pa-kana. ²⁰Nmɔ ni duntu na loori yigə dɪ yi nmɔ paari laɲa kam ni maama, kaani maama laan wú lwarɪ sɪ o taa nɪgɪ o barɔ, dɪ ku tu na yi nadum naa nabwəm dɪ.»

²¹Pe Asuerusi dɪdaani o nakwa bam maama wu deen ma poli dɪdaani Memukan taani dɪm, yi o kɪ sɪ ku tɔgɪ taani dɪm na brɪ te tun. ²²O ma pupuni twannu o tɔɲɪ o pa tɔni dɪlɔ maama na wu wuntu dam kuri nɪ tun sɪ tɪ brɪ o ni wɪ: baaru maama taa jigɪ dam o dɪ o digə tiinə baɲa nɪ. Tw maama tɔnɔ kum pupuni dɪ ba dwi taani, nɪnɛni ba na yəni ba pupuni-dɪ te tun.

Esiteeri jigi pa-kana

2 Ku na wura ku wura tun, Pe Asuerusi banɪ ma tv. O laan ma yɔɔrɪ o buɲɪ Vasiti na kɪ te, dɪdaani ni dɪlɔ o na pe o wɪ: o daa yi taa yi pa-kana tun. ²Pe wum nakwa balɔ na mɪ dɪd-o tun ma bwɛ dɪd-o ba wɪ: «Nmɔ na pe cwəɲə, dɪ wú pa ba beeri kabonə balɔ na lana yi ba yəri baara tun. ³Kuri dɪdeera n paari dim laɲa kam je maama nɪ, sɪ n pa-ba ni nɪ ba ja kabonə bantɔ ba ba Suzi nɪ yo seeni. Ba maa wú pa

bukwa bam kuntu zɔ pe sɔɲɔ dɪ silɔ ba na jigɪ pe kaana ɲwaani tun, sɪ ba maɲɪ da. Nmɔ dɪdeeru Egayi wulɔ na nii n kaana tun wú taa nii-ba, yi o pa ba kwe tralɪ nugə ba kwe-ba sɪ ba taa lana. ⁴Nmɔ laan ma n wú nii bukɔ-laaru tum kuntu wunti, n li wulɔ na tiini o su n yi tun sɪ o ji pa-kana o ləri Vasiti yuu nɪ.»

Pe wum na maani nɪ bubuɲɪ dɪm lana tun, o ma se-dɪ.

⁵Zwifə tu dɪdɔa dɪ deen tɔgɪ o zɔvri Suzi dam je sum nɪ. O yɪrɪ yi Mardose mv. O maa yi Yayiri bu, yi o nuɲɪ Benzamen dwi dɪm wunɪ. Kisi dɪdaani Simeyi dɪ deen yi o nabaara mv. ⁶Maɲa kalɔ Babilɔni tw pe Nebukadnetsari deen na di Zuda tw pe Zekonia, yi o coori o dɪ o nɔɔna o li Zeruzalem nɪ o ja vu o titɪ tw tun, Mardose dɪ deen tɔgɪ o wu ba wunɪ mv. ⁷O nan ya jigɪ o curɔ yɪrɪ na yi Esiteeri. Wuntu Ebru yɪrɪ deen yi Adasa mv. O nan ya yi bisankana kalɔ na lana cɪga cɪga tun mv, yi o yatiga dɪ lana. Esiteeri ko dɪ o nu deen na tigi tun, mv Mardose leeri o kwe-o o ji o titɪ bukɔ, o jig-o o kɔna.

⁸Pe wum ni-dvuri dɪm ɲwaani, ba deen ma ja bukwa zanzan ba vu Suzi dam je sum, yi Esiteeri dɪ deen wu ba wunɪ. Ba deen kwe o dɪ ba

2:3,14 dɪdeeru: Ba deen lwɪ dɪdeeru wum kuntu. 2:6 Zekonia: Ebru = Yikonu

1:19 Daniyelɪ 6:8 1:22 Esiteeri 3:12 2:6 2 Pwa 24:10-16

kɪ pɛ sɔŋɔ di sɪlɔ wɔnɪ Ɛgayi na nii ba maama baŋa nɪ tun mu. ⁹Ɛsɪtɛɛrɪ kənə ma su Ɛgayi yi, pa o lagɪ o ni-taani. Ɛgayi ma pa ba taa mai nugə ba turi Ɛsɪtɛɛrɪ yɪra, yɪ o daari o pa-o wudi-ŋuŋu sɪ o di. Ɛgayi ta ja-o o kɪ sɔ-fɔrɔ kum mɛ na jɪɟɪ zulə cɪga cɪga tun nɪ mu, yɪ o daari o kuri pɛ sɔŋɔ tuntɔŋ-kaana barpɛ sɪ ba taa nii o baŋa nɪ.

¹⁰Mardose nan ya maŋɪ o ta dɪ Ɛsɪtɛɛrɪ sɪ o yɪ pa nɔɔn-nɔɔnu lwarɪ nɪ o yɪ Zwifə tu, naa ba lwarɪ o na nuŋɪ sɔŋɔ kulɔ wɔnɪ tun. ¹¹Dɛ maama wɔnɪ, Mardose dɛɛn yəni o kaagɪ pɛ kaana di sum kunkɔlɔ ni nɪ mu o kɪkara. O nan kɪ kuntɔ sɪ o taa ye kɔ na yɪ tɛ Ɛsɪtɛɛrɪ yɪra nɪ tun, didaani kulɔ na wɔ yɪ-o tun mu.

¹²Bukwa bam lam kweɛm yəni dɪ kwe bɪnɪ mu. Ba mai Miiri nugə mu ba we ba yɪra yam canɪ sɪrɔv, sɪ ba daa kwe tralɪ nugə ba turi-ba canɪ sɪrɔv. Kuntɔ kwaga nɪ, ba laan wɔ ja kabwənə bam mu dɪdɔa dɪdɔa ba zɔ Pɛ Asuerusi tɛ. ¹³Kabwəm wulɔ na maŋɪ sɪ o nuŋɪ kaana bam di sum nɪ o vu pɛ titɪ digə kam, kɔ tu wɔ wanɪ o taa zɔvɪ gwaaru tɪlɔ maama o na lagɪ tun. ¹⁴Ba nan maŋɪ sɪ ba ja kabwəm wum kuntɔ ba vu ba zɔ pɛ tɛ mu dɪdaan-ni maŋa nɪ. Tɪga maa na pɔvɪ, baá ja-o ba daa vu di sɪdonnə sum mɛ pɛ kaana

badonnə bam na zɔvɪ da tun mu. Saasegazi nan mu yɪ dɪdɛɛrɔ wulɔ na nii pɛ ka-bi sum kuntɔ tun. Pɛ wum na wu mɛ kabwəm wulɔ yɪrɪ o joori o bəŋ-o, kɔ brɪ nɪ o yɪ wu su kɔ tu. O maa daa bá joori pɛ tɛ.

¹⁵Kɔ ma yi sɪ Abihali bukɔ Ɛsɪtɛɛrɪ dɪ zɔ pɛ wum tɛ. Wɔntɔ yɪ Mardose cɔrɔ mu, yɪ Mardose ya ja-o o ji o titɪ bukɔ. Nɔɔna maama maa lagɪ Ɛsɪtɛɛrɪ ni-taani. Ɛsɪtɛɛrɪ na lagɪ o zɔ pɛ wum tɛ tun, o zɔ gwaaru tɪlɔ yɪranɪ pɛ dɪdɛɛrɔ Ɛgayi na brɪ-o sɪ o zɔ tun mu. O wu kwe kulɔkulɔ o wəli da. ¹⁶Kɔ yɪ Asuerusi paari dim bɪna yarpe bɪnɪ dɪm wɔnɪ canɪ fugə kam nɪ, mu ba dɛɛn jaani Ɛsɪtɛɛrɪ ba zɔ pɛ-sɔŋɔ kum nɪ sɪ o zɔ Pɛ Asuerusi tɛ. Cana kam kuntɔ yɪrɪ yɪ <Tebetɪ> cana mu.

¹⁷Pɛ wum wubɔŋa maa tɔɟɪ Ɛsɪtɛɛrɪ sɪ kɔ dwəni kabwənə babam bam dɪ o kaana bam maama. Ɛsɪtɛɛrɪ kəm dɪ ma su pɛ wum yi, yɪ pɛ wum kɪ-o yu-yoŋo. O ma kwe pa-kana yu-pugə kam mu o pu o yuu nɪ, sɪ o taa yɪ pa-kana o ləri Vasiti yuu nɪ. ¹⁸Kɔ kwaga nɪ mu pɛ wum dɛ Ɛsɪtɛɛrɪ ŋwaani o kɪ candi-fara. O ma bəŋɪ o tɔv nakwa, dɪ o dɪdɛɛra maama sɪ ba jeeri ba di candiə kam. O ta ma pa ni o wɪ dɪ dɛ dɪm yɪ candiə siun dɛ mu, yɪ o daari o kwe pɛɛra na maŋɪ dɪ pɛ tun o pa o nɔɔna bam.

Mardose cigi pe wum tɔvni

¹⁹Kabwənə bam daa na jeeri daani tun, dɔdaani Mardose yəni o je pe-sɔŋɔ ni nɪ o tɔŋɪ o pa pe wum mu. ²⁰Ku daari, Esiteeri wu pe nɔɔn-nɔɔnu lwarɪ sɔŋɔ kulɔ o na nuŋɪ tun naa ba lwarɪ nɪ o yɪ Zwifə tu, nɪ Mardose na maŋɪ o bri-o sɪ o səŋi o dwi dum te tun mu. O na se o ni dum kuntu tun tɔŋɪ o deen na maŋɪ o kɪ te yɪ Mardose kɔn-o tun mu.

²¹Mardose deen na wu pe sɔŋɔ kum ni nɪ o tɔŋɪ o titɔŋa tun, mu de didwɪ Bigetani, dɪ Teresɪ bwe sɪ ba gu pe wum, ba na dɔn-o tun ŋwaani. Ba maa yɪ pe sɔŋɔ dɪdɛera balu na yɪrɪ o di sum tun mu. ²²Mardose ma ni ku ŋwa yɪ o vu o ta dɪ Esiteeri. Wuntu dɪ ma pa pe wum lwarɪ Mardose na tagɪ kulɔ o bri-o tun. ²³Ba ma tɔŋɪ nɔɔna sɪ ba ye taani dum wuntu yɪ ba daari ba maani nɪ ku yɪ cigi mu. Ba ma kuuri nɔɔna bale bam kuntu dɪ ŋɔnɪ ba gu. Pe wum ma pa ba pupuni kənə yam kuntu ba tiŋɪ ba tu pwa yɪra cibari twannu tum wuntu.

Haman buŋɪ sɪ o ti Zwifə tiinə bam

3 Ku na kɪ fun tun, mu Pe Asuerusi zəŋɪ Haman sɪ o ji wulu na saŋɪ pe kwaga o taa nii tu kum tun. Haman nan yɪ Amedata bu mu, yɪ o nuŋɪ Agagɪ dwi dum wuntu. ²Pe wum ma pa o dɪdɛera balu na tɔŋɪ o sɔŋɔ kum nɪ tun maama ni sɪ ba tiiri tɪga nɪ ba ma zuli Haman. Ba maama ma se ba kɪ kuntu, yɪ Mardose yɪrani vin sɪ o tiiri o zul-o. ³Pe dɪdɛera badonnə bam maa yəni ba bwe-o ba wɪ: «Beŋwaani mu n vin pe wum ni dum?» ⁴De maama wuntu, ba maa jɪg-o ba daani sɪ o dɪ se o tiiri, yɪ o ba sea. O laan ma ta o bri-ba o wɪ: o yɪ Zwifə tu mu, ku nan wu maŋɪ sɪ o tiiri kuntu doŋ. Ba ma vu ba ta o taani dum dɪ Haman, sɪ ba lwarɪ wuntu wó ja kəm dum tita. ⁵Haman na lwarɪ nɪ Mardose vin sɪ o tiiri o pa-o tun, mu o bani zaŋɪ. ⁶O ta na lwarɪ nɪ Mardose yɪ Zwifə tu tun, o ma jeeli nɪ o na gu Mardose yɪrani, ku bá zuri o bani. O ma kɪ o wubuŋa nɪ sɪ o cɔŋɪ Zwifə tiinə balu maama

na zɔvri Pe Asuerusi paari dim laɲa kam ni tun.

⁷Pe Asuerusi paari dim bɪna fugə-yale bɪni dum wɔni, di pulim cana kam, ka yiri na yi Nisan tun wɔni mu Haman pe ba ta jɔɔ si o lɔwari cana kalɔ di de dilu ciga ciga o na wɔ wanti o ki o wɔbɔɲa yam tun. Jɔɔ kum yiri mu «Purim». Ku ma li canɪ fugə-sile cana kam ka yiri na yi Adari tun mu. ⁸Haman na lɔwari kuntu tun, o laan ma yi pe wum te yi o wɪ: «Nɔɔna badonnə mu jagi ba yi nmu paari dim laɲa kam ni maama. Ba dwi dum zɔvri provensa maama ni mu. Ba cullu nan yi ti yira mu di nɔɔna maama cullu. Ku kwaga ni, ba ba tɔgi cullu yalɔ dibam na pe di tuw nɔɔna bam si ba taa tɔgi tun. Kuntu ɲwaani, yi se si dibam di ba taa zɔvri daani. ⁹Pe, nmu nan na se a bubɔɲi dum, si n pa ni n wɪ ba maɲi si ba ti mu. Kuntu na kia, amu wɔ kwe sɔbu duuni na wɔ yi kilo mɔvru biə-yatɔ di fiinna (340,000) tun a pa balɔ na nii tuw kum tutɔɲa baɲa ni tun, si ba tiɲi-ti nmu paari dum ɲwaani.»

¹⁰Pe wum ma se yi o daari o li o juɲa jafɔli dilu na bri o dam tun, o pa Haman. Wɔntu maa yi Agagi tu Amedata bu yi o culi Zwifə tiinə bam. ¹¹Pe wum ma ta di Haman o wɪ: «Ta n jigi n sɔbu kum. Nɔɔna

bam di nan wu n juɲa ni, si n ki-ba n na lagi te tun.»

¹²Ku ma pa Haman bəɲi pe wum twan-pupɔnna, yi o pa ba pupɔni twannu pe wum yiri ɲwaani. O ta pe ba pupɔni o ni dum di tuw maama dwi taani, nuneɛni ba na yəni ba pupɔni-di te tun. O laan ma kwe Pe Asuerusi jafɔli dum o nyi ti baɲa ni, yi o wɪ ba ja-ti ba vu o paari laɲa kam ni maama ni ba pa pe wum yigə tiinə, di tɔni yam didɛera, di dwi tiinə maama nakwa. Haman deen ki kuntu pulim cana kam da fugə-yatɔ de dum ni mu. ¹³Balɔ na maɲi si ba pa taani dum jagi tun ma ja ni dum kuntu ba vu Pe Asuerusi paari dim laɲa tɔni yam maama ni. Ni dum bri ni cwəɲə tigə si canɪ fugə sile cana kam, ka yiri na yi Adari tun, da fugə-yatɔ de ni, si ba cɔgi Zwifə tiinə maama ba ti de didwi wɔni. Ku na yi ba nɔɔn-dunnu, naa nankwɪn: naa kaana, naa bu-balwa di, si ba gu ba maama, yi ba daari ba vri ba jujiguru ba ja ba viiri. ¹⁴Ba deen ma pa provensi di provensi maama taa jigi di tɔnɔ, si nɔɔna maama wanti ba lɔwari ni dum jaja, yi ba daari ba ti yigə si de dum laan yi.

¹⁵Pe wum ni dum ma pa balɔ na paɪ taani dum jagi tun duri lila ba vu ba yi je maama. Ba ta ma tɔɔli

3:7 Cana kam da fugə-yatɔ de dum (3:13). ba nyi twannu si ku bri ni pe ye ti ni ni.

3:10 *jafɔli* Ba yəni ba ma jafɔli dum kuntu

taani dum Suzi dam je sum wuni. Pe wum didaani Haman maa je ba jigi sana ba nya. Suzi tuw kum nɔɔna maama wobɔɔja nan vugimi.

Mardose beeri zɔnɔ Ɛsɪtɛɛrɪ tee ni

4 Mardose na maani kulu maama na ki tun, o ma kaari o gwaaru, o wu na cɔgi tun ɲwaani. O ma zu gwar-zinzwara, yi o daari o pe tintwarum o caari o yuu ni. O ma nɔɔi o kaagi tuw kum maama wuni o veɔ yi o kaasi di kwɛr-dia baɲa baɲa. ²O ki kuntu mu o vu o yi Pe sɔɲɔ manchoɲo ni dum, yi o wu zu pe sɔɲɔ kum wuni, ku na culɛ si nɔɔna zu gwar-zinzwara ba zu daani tun ɲwaani. ³Pe wum ni dum na yi mɛ di mɛ o paari laɲa tunti yam maama wuni tun, Zwifɛ tiinɛ bam yɔɔri ba kaasi zanzan mu. Ba maa vɔ ni, yi ba keerɛ, yi ba ta coosɛ. Ba zanzan ma zu gwar-zinzwara, yi ba daari ba je tintwarum wuni.

⁴Tintuɲ-kaana didaani tintuɲna balu na nii Ɛsɪtɛɛrɪ tun ma na Mardose na ki kulu tun, yi ba ta ba bri Ɛsɪtɛɛrɪ. Ku ma tiini ku daan-o. O ma tuɲi gwaaru o pa Mardose si o lɛri o gwar-zinzwara tum si o daari o zu-ti. O maa wu sɛ. ⁵Tintuɲna balu pe wum na li si ba taa nii

Ɛsɪtɛɛrɪ tun diduɔa yiri yi Hataki mu. Ɛsɪtɛɛrɪ laan ma tuɲ-o Mardose tee ni si o bwe o lwarɪ kulu na daan-o tun. ⁶Hataki ma nɔɔi o vu Mardose te, yi o wu tuw kum naboo kum ni, ku na jeeri di pe sɔɲɔ manchoɲo tun. ⁷Mardose di ma ta o bri-o kulu maama na yi-o tun, didaani Haman na goni ni si o tiɲi sɛbu-fɔrɔ tuw kum kweem ɲwaani, ni o na nɛ cwɛɲɛ si o pa Zwifɛ tiinɛ maama na cɔɲum. ⁸O laan ma daari o kwe tɔnɔ kulu na pe nɔɔna ni si ba cɔgi Zwifɛ tiinɛ bam yi ba tɔɔli ku taani Suzi ni tun o bri Hataki. O ma kwe ku doɲ o pa-o si o ja o vu o pa Ɛsɪtɛɛrɪ. O ta tag-o mu si o maɲi tɔnɔ kum wu wɛɛnu tum o bri Ɛsɪtɛɛrɪ, si o daari o ta wi: o ve pe wum te o loori-o si o duri Zwifɛ tiinɛ bam yibwɛnɛ.

⁹Hataki ma sɔni o vu Ɛsɪtɛɛrɪ te o bri-o kulu Mardose na tagi tun.

¹⁰Ɛsɪtɛɛrɪ ma lɛr-o o wi:

«Nan ve n ta di Mardose ni: ¹¹ku zigɪ pe nakwa ni, si ku yi nɔɔn-biɛ bam na wu tunti yam maama wuni tun, nɔɔnu maama ye ni cwɛɲɛ tɛrɛ si nɔɔnu zu pe wum te yi o wu bɛɲ-o. Ba ta ye ni wulu na zu da yi pe wu bɛɲ-o, ba maɲi si ba gu kuntu tu mu. Dibam tuw kum culu mu kuntu. Ku nan yi pe na zɛɲi o sɛbu-sɲa nacɛgɛ kam o jeeri ku tu, mu ba bá gu-o. Cana mu tintu nan, pe na wu tuɲi o bɛɲi-ni.»

¹²Mardose na ni Esiteeri kwərə kam tun, ¹³o ma tɔɣi o ta did-o o wi:

«Yi ta n bɔɣi ni: n na wu pe sɔɣo kum wɔni tun ɣwaani, nmu yirani wó ta n yi Zwifə tu si n lu. ¹⁴Nmu na maɣi da cɔmm maɣa kantv, nan lwarɪ sɪ zənə wó nuɣi je sɪdonnə ni dɪ ba Zwifə tiinə bam ɣwaani, sɪ ba na vrɔm. Nmu nan wó ti, yi n ko sɔɣo kum dɪ ti. Dí nan yəri dí tiə. Dɛdɔɣ ni kv zɪɣi kv yi maɣa kantv kənə yam ɣwaani mu n tu n ji pa-kana!»

¹⁵Esiteeri laan ma ləri Mardose o wi:

¹⁶«Ve n la Zwifə tiinə bam maama na wu Suzi ni tun n kɪ daani. Vɔ-na ni sɪ á loori Wɛ á pa-ni. Yi di-na wudiu, nan yi nyɔ-na na da yatɔ, wɪa dɪdaani tuti maama. Amu dɪ a tuntɔɣ-kaana bam dɪ wó kɪ kuntv. Dí na ti, amu laan wó zu pe wum te, dɪ kv na maɣi kv culə tun dɪ. Kv na maɣi sɪ a ti kv ɣwaani, a se sɪ a ti!»

¹⁷Mardose laan ma viiri o vu o kɪ kulv maama Esiteeri na bri sɪ o kɪ tun.

Esiteeri na ve pe wum te yi o ta kulv tun

5 Esiteeri ni-vɔri dum da yatɔ dɛ dum ni, mu o zu o paari gwaaru

tum o laan vu o zu pe sɔɣo kunkɔlɔ kum ni o zɪɣi da. Je sum kuntv jeeri dɪ paari digə kam. Pɛ Asuerusi dɛen je o paari yitɔɣu kum baɣa ni mu o nii digə kam ni dum seeni. ²O ma na ni Esiteeri zɪɣi kunkɔlɔ kum ni. O wu ma poli did-o yi o te o sɛbu-sɔɣa nacəɣə kam o jeer-o sɪ o ma zaan-o. O dɪ ma fufɔ o yi o te, yi o dwe ka nabili dum seeni. ³Pɛ wum ma bwe-o o wi: «Esiteeri, bɛɛ mu daani-m? Ta n bri-ni kulv n na lagi tun, sɪ kv na maɣi kv yi a paari dim laɣa kam cicoro dɪ, amu wó kwe-ka a pa-m.» ⁴Esiteeri ma lər-o o wi: «Pɛ, laɣa na daari, sɪ nmu dɪdaani Haman ba amu te zɔm sɪ dí di daani. A lagi a vu a ti wudi-fɔrɔ yigə abam ɣwaani mu.»

⁵Pɛ wum ma pa ni sɪ ba kɪ lɪla ba bəɣi Haman sɪ ba vu Esiteeri te ba dɪ, ni o na tagi te tun. Ba ma suni ba vu. ⁶Ba na di ba ti yi ba nyɔ sana tun, pɛ wum ma bwe Esiteeri o wi: «Ta n bri-ni n na lagi sɪ a kɪ kulv tun, sɪ amu wó kɪ a pa-m, kv na maɣi kv yi a laɣa kam cicoro dɪ.»

⁷Esiteeri ma lər-o o wi: «Pɛ, amu na wó loori kulv nmu tee ni tun mu tuntv: ⁸Nmu yi na sui a kənə yam yi n wu na dɛ sɪ n kɪ kulv a na lagi tun, sɪ nmu dɪ Haman jwa daa joori yo seeni. Amu ta wó kɪ wudi-fɔrɔ sɪ abam ba á dɪ. Kantv maɣa ni, a laan wó ta kulv a na lagi tun a bri-m.»

Haman banɩ zaŋɩ dɩ Mardose

⁹De dum kuntu nɩ, Haman na nuŋɩ pa-kana Esiteerti te yɩ o maa viiri tun, o wu yɔɔɩ ku tiini ku poli mu. Ku daari, o na nuŋɩ pe sɔŋɔ manchoŋo kum ni nɩ o maa ke tun, mu o ne Mardose. Wuntu maa wu zaŋɩ weeni, o nan wu kwari fuvu dɩ Haman. Kuntu ŋwaani Haman banɩ tiini dɩ zaŋɩ o baŋa nɩ. ¹⁰Dɩ ku dɩ, o deen puɩ o banɩ mu yɩ o viiri. O na yɩ sɔŋɔ tun, o ma bɛŋɩ o badonnɛ sɩ ba ba o sɔŋɔ, yɩ o bɛŋɩ o kaani Zerest o wɛli da. ¹¹O laan ma ŋɔɔnɩ o bri o titɩ dɩ o jɔjɔguru, dɩ o bu-baara na daga te, dɩ pe na zɛŋɩ wuntu sɩ o saŋɩ o kwaga pa tuw kum nakwa dɩ nadunɛ maama maŋɩ sɩ ba taa kwar-o te tun. ¹²Haman laan ma ta o wɛli da o wɩ: «Kulu na tiini ku dwe maama tun mu yɩ pa-kana Esiteerti na kɩ wudi-fɔɔ sɩ pe wum ba o di tun, amu yurani mu o bɛŋɩ sɩ a da a vu. O daa ma ta o wɩ dɩ ta joori jwa nɩ sɩ dɩ daa di daani. ¹³Amu nan na ne tuntu maama, yɩ a joori a na Zwifɛ tu Mardose na je pe sɔŋɔ manchoŋo ni nɩ te tun, tuntu maama yɩ kafe mu.»

¹⁴O kaani Zerest dɩ o badonnɛ bam maama maa bwe did-o ba wɩ: «Ku nan na yɩ kuntu, pa ba cwi de na dwara sɩ yɩ kantia ni maŋum kuni fiinnu tun. Laan le ŋvɩ ti yira

nɩ sɩ jwa tituti, n vu pe te n jɔŋɩ cwɛŋɔ sɩ n kuuri Mardose tɩ baŋa nɩ n gu. Ku kwaga nɩ, n laan wɔ tɔŋɩ dɩ pe wum n vu n di didaani wupolo.»

Haman ma kwe ba bubuŋɩ dum o kɩ o yuu nɩ, yɩ o pa ba cwi da-didwaaru sɩ ba wani ba kuuri Mardose tɩ baŋa nɩ.

Pe wum pe ba zuli Mardose

6 Titɩ dum kuntu nɩ, doom ba tui pe wum yɩɛ nɩ. O ma pa ni sɩ ba ja ba tuw pwa yira cibari twannu tum ba na yɛni ba pupuɩ o paari dim kɛnɛ ba tiŋɩ da tun ba ja ba ba ba karumi sɩ o cɛŋɩ. ²Ba na jɔŋɩ tonɔ kum ba karumi tun, ba ma vu ba yɩ me ku na pupuɩ wɩ Bigetanɩ dɩ Terest ya buŋɩ sɩ ba gu pe wum tun baŋa. Bantu deen yɩ pe sɔŋɔ didɛera balɔ na yɩɩ o di sum tun, yɩ Mardose pa pe wum lwarɩ ba bana yam ni nɩ.

³Pe wum ma bwe o tuntuŋna bam o wɩ: «Mardose na kɩ kɛm-laa kuntu tun, dɩ zul-o tita seeni mu ku ŋwaani?» Ba ma lɛri ba wɩ: «Ba wu kɩ kulɔkulu ba pa-o.» ⁴Pe Asuerusi daa ma bwe-ba o wɩ: «Amu nakwa bam wuni wɔɔ mu wu yo seeni?»

Ku yɔɔɩ ku kɩ ku maŋɩ didaani Haman yɩ pe sɔŋɔ manchoŋo kum. O deen ya tu pe wum te sɩ o loori cwɛŋɔ mu sɩ ba kuuri Mardose dɩ ŋvɩ silɔ o na lɛŋɩ de sum yira nɩ

tun. ⁵Pe tuntɔɲna bam ma lɛri ba wɪ: «Haman wu kunkɔlɔ kum nɪ, yɪ o beeri cwɛɲɔ sɪ o na-m.» Pe wum ma ta o wɪ: «Pa-na cwɛɲɔ sɪ o zu amu tee nɪ.»

⁶Haman na zu pe wum te tun, mu Asuerusi bwe-o o wɪ: «Amu buɲɪ sɪ a kɪ zulɛ mu a pa nɔɔnu wudoɲ, a yɪ na su o kɛnɛ tun ɲwaani. Nmu buɲɪ ta mu sɪ a kɪ a pa kuntu tu?»

Haman ma buɲɪ o titɪ nɪ wɪ: «Wɔɔ mu pe daa wú taa lagɪ sɪ o kɪ-o zulɛ ku na dai amu yɪrani?» ⁷O ma lɛri pe wum o wɪ: «Pɛ. Nmu yɪ na su nɔɔnu kɛnɛ yɪ n buɲɪ sɪ n kɪ-o zulɛ, ⁸sɪ n pa ba kwe n paari gwaaru tɪb n titɪ na zuvri tun, sɪ ba daari ba ja nmu paari sisɛɲ-nɔɔnu wum ba ba, yɪ paari yupugɛ wu ka yuu nɪ. ⁹Nmu laan ma n beeri n nakwa bam didua na yɪ nɔn-yuu cɪga cɪga tun, sɪ o kwe gwaaru tum kuntu o zu nɔɔnu wum yɪ o daari o pa wulv n na lagɪ n kɪ-o zulɛ tun dɔɲɪ n sisɛɲ-nɔɔnu wum baɲa nɪ. O maa wú taa jɪɲɪ ku tu o kaagɪ tuw kum pooni nɪ o tɔɔlɔ o wɪ: «Nii-na! Pe na buɲɪ sɪ o kɪ nɔɔnu zulɛ, oó kɪ tuntu mu o pa ku tu.»

¹⁰Pe wum ma ta Haman o wɪ: «Nmu taani dɪm lana. Nan kɪ lɪla n ti a gwaaru tum yɪɲɛ didaani a sisɛɲ-nɔɔnu wum yɪɲɛ, sɪ n titɪ kɪ n na bɪɪ te maama tun sɪ dí ma dí zuli Mardose na yɪ Zwifɛ tu yɪ o je pe sɔɲɔ manchɔɲɔ nɪ nɪ tun. Yɪ swe

sɪ n kɪ kulv maama n na tagɪ tun n pa-o!»

¹¹Haman ma vu o jɔɲɪ paari nɪnwaɲa gwaaru tum didaani sisɛɲ-nɔɔnu wum. O ma pa Mardose zu gwaaru tum. Mardose na diini sisɛɲɛ kam baɲa nɪ tun, Haman laan maa tɔɲɪ o yɪɲɛ o jɪɲ-o o beeri o kaagɪ tuw kum pooni maama. O na ve tun, o maa tɔɔlɔ o wɪ: «Nii-na! Pe na buɲɪ sɪ o kɪ nɔɔnu zulɛ, oó kɪ tuntu mu o pa ku tu.»

¹²Ba na kaagɪ tuw kum ba ti tun, Mardose ma joori o vu o wu pe sɔɲɔ manchɔɲɔ nɪ nɪ o tɔɲa. Haman ma goori o tri yɪ o kɪ lɪla o joori sɔɲɔ dɪ cavura. ¹³O ma ta o bɪɪ o kaani Zeresɪ dɪ o badonnɛ maama kulv na yɪ-o tun. O kaani dɪ o badonnɛ balv na jɪɲɪ swan tun ma ta ba wɪ: «Nmu wu maani nɪ n pulɪ sɪ n ta n tɔɪ n paɪ Mardose mu na? O yɪ Zwifɛ tu mu, yɪ n war-o. O nan wú dɪ-m tɪga nɪ.»

¹⁴Ba ya daa ta wu ba lara yam wunu mu, yɪ pe sɔɲɔ didɛɛra bam ba sɪ ba ja Haman ba kɪ lɪla ba vu sɪ o dɪ wudi-fɔɔ kulv Ɛsɛtɛɛrɪ na kɪ tun.

Haman na tu te tun

7 Pe Asuerusi dɪ Haman ma vu ba zu pa-kana Ɛsɛtɛɛrɪ tee nɪ sɪ ba di daani. ²Ba na di did-o bile tu baɲa nɪ ba ti yɪ ba nɔɔ sana tun,

mu pe wum daa bwe Esiteeri o wi: «Laan ta n bri-ni n ya na lagi si a ki kulv tun, si amu wó ki a pa-m, ku na manj ku yi a paari lanja kam cicoro di.»

³ Esiteeri ma leri o wi: «Pe, a kem na sui n yi, yi ku na poli n wu, si n ki a na wó bwe-m kulv tun n pa-ni. Ku manj si n jonji amu gwia si n daari n yagi a dwi tiine bam maama si ba taa gwí. ⁴ Ku na yi te tun, ba manj ba yagi amu di a dwi tiine bam mu si di maama na cogum di ti. Ku ya na yi ba lagi si di ji gambe mu, amu yaá taa cum mu, ku na wu yi si a daani-m tun gwaani. Ba bubunji dum nan manj si dibam dwi dum je tiga banja ni lila!»

⁵ Pe Asuerusi ma bwe pa-kana wum o wi: «Wó mu bunji si o ki wo-baloro kum kuntu? O wu yen mu?» ⁶ Esiteeri ma leri o wi: «Dibam dum wum, o na beeri di tuuni tun mu yi non-baloro kuntu, Haman.»

Haman ma leeri o je o nii pe wum di pa-kana wum ziin, yi fuvni tiini di zu-o. ⁷ Pe wum ma zanj weeni di bani o nunji pooni yi o yagi sana bam nyoom. O ma vu o zigí pe sɔɔ naboo ni me tweeru na wura tun. Haman ma maani ni pe wum wubunja jaani si o waar-o o kana yam gwaani. O ma manj dige kam ni si o loori Esiteeri si o ja pe wum naga si o yi ti. ⁸ O ma yoori o vu

o tu gadogo kulv ni Esiteeri na tigi da tun si o loori-o, di pe wum di zigí pe sɔɔ naboo kum ni o zu dige kam. Pe wum na ne kuntu tun, mu o wi: «Nóonu wuntu laan bunji si o zi pa-kana wum mu a titi sɔɔ ni na?»

O taani dum manj di wu tu tiga ni didaani pe sɔɔ tuntunna na tu ba kweli Haman yibiyə. ⁹ Pe tuntunna bam dida o yiri na yi Arbona tun ma ta o wi: «Haman manj o cwi de mu o sɔɔ ni, si na dwara si yi kantia ni manj kuni fiinnu tun, yi o le guni si yira ni si o ma kuuri Mardose o gu. Wuntu deen nan mu yi wulu na jonji nmu o yagi tun.»

Pe wum ma pa ni yi o wi: «Ve-na á kwe Haman á le daani á gu.» ¹⁰ Ba deen ma kwe Haman ba joori ba kuuri di guni silu o ya na lagi de sum yira ni si o ma o kuuri Mardose o gu tun. Pe wum wu laan ma tu.

Ba pe Zwifə tiine cwəŋə si ba janj ba jonji ba gwia

8 De dum kuntu ni mu Pe Asuerusi kwe Zwifə tiine bam dunu Haman jujiguru maama o pa Esiteeri. Wuntu di ma ta di pe wum wi Mardose yi o cɔru mu. Mardose laan ma na cwəŋə si o zu pe wum te. ² Pe wum nan ya manj o li o dam jafuli dum mu Haman juna ni. O laan ma kwe-di o ki Mardose

nva ni. Ku na zigi de dum kuntu ni tun, Esuteert ma pa Mardose leeri o nii kulu maama Haman ya na jigi tun.

³Esuteert daa ta ma zu pe wum te si o loori-o o dwi tiina bam gwaani. O deen parti o tu o ne baɗa ni mu yi o keerə. O ma loori-o si o ci bubuɗ-balɔrɔ kulu Agagi dwi tu Haman ya na ki si o ma o cɔgi Zwifə tiina bam tun. ⁴Pe wum ma te o sɛbu-sɛɗa nacəgə kam o jeeri Esuteert, yi o zaɗi weeni o fufu o yi pe wum te. ⁵Esuteert daa maa wi: «Pe, nmu wu na dea, yi ku maɗi di nmu, nmu yi maa na sui a kənə yam yi n yigə na wu amu wuni, si n pa kwərə kalu na wu ci Haman ni dum si di daa yi tɔɗi. Ku yi ni dilu Agagi dwi tu Hamedeta bu Haman na pe o wi ba cɔgi Zwifə tiina bam nmu paari dim laɗa kam je maama ni tun taani mu a tea. ⁶Amu nan ba wani a yaɗi si leeru tuntu ba a dwi tiina bam baɗa. A ba wani a puni a titi yi ba jigi a titi curru ba gu.»

⁷Pe Asuerusi ma ta di pa-kana Esuteert di Zwifə tu Mardose o wi: «Nii-na amu na ki te Zwifə tiina bam gwaani. A pe ba kuuri Haman mu di o na buɗi lwarum si o ti Zwifə tiina bam tun, a ta ma kwe o jijiguru tum a pa Esuteert. ⁸Amu nan wu pa abam cwəɗə si á kwe amu yiri á pupuni á na lagi kulu

maama tun á ki twannu wuni si ku wəli Zwifə tiina bam ba cam wuni. Á na pupuni taani dum á ti, si á kwe a dam jafuli dum á ma nyi twannu tum baɗa ni. Ku nan na yi ni dilu ba na kwe pe yiri ba pupuni-di, yi ba daari ba ma o jafuli dum ba nyi tɔnɔ kum tun, duntu ba wani di kwani.»

⁹Ba deen ma baɗi pe wum twan-pupunna bam si ba ba. Mardose ma ta kulu ba na wu pupuni tun, si o kwe o ni dum o pa Zwifə tiina bam, di pe wum yigə tiina, di didɛera, di nakwa balu na wu tuni bi di fiinle-barpe (127) yam maama wuni tun, si ku zigi lndi ni si ku yi Etiyopi. Ku maa yi cani sto cana kam da fiinle-yato de ni mu tuntu maama kia. Cani kam yiri mu «Sivan». Ba deen pupuni twannu tum di tu maama dwi taani, nuneeni ba na yəni ba pupuni-di te tun mu. Zwifə tiina bam di ma jorɗi ba twannu di ba titi taani, didaani ba pupunum na yi te tun. ¹⁰Mardose deen me Pe Asuerusi yiri mu o pupuni twannu tum, yi o daari o kwe pe dam jafuli dum o nyi ti baɗa ni. O ma daari o kwe-ti o pa pe tuntuɗna balu na diini pe wum titi siseɗ-naɔna balu na wai ba duri lila tun.

¹¹Twannu tum deen bri pe wum ni wi Zwifə tiina na zuuri tu kulu maama wuni tun jigi cwəɗə si ba

la daani si ba jaŋi ba joŋi ba tuti ba yagi. Ku ta wi: jar-kərə na nuŋi dwi dlu maama wuni, naa tuw kulu maama wuni, yi ba zaŋi najara di Zwifə tiinə bam, bantu wó wani ba cəgi balu maama na duni-ba tun ba ti, ku na maŋi ku yi ba kaana di ba biə di. Ba ta wó wani ba kwe ba duna bam jujiguru ba taa te. ¹²De dum Zwifə tiinə bam na jigɔ cwəŋə si ba jaŋi ba joŋi ba tuti Pe Asuerusi paari dim laŋa kam maama wuni kuntu tun maa yi canɔ fugə-sile cana kam, ka yiri na yi Adari tun, da fugə-yato de dum ni. ¹³Ba deen pe provenɔ di provenɔ maama taa jigɔ di tonɔ kum, si dwi maama tiinə wani ba lwarɔ ni dum jaja. Ba ki si di de dum na yiə, si Zwifə tiinə bam ti yigə si ba jaŋi di ba duna mu. ¹⁴Pe wum ni dum ma pa o sise diinə bam duri lula ba ja twannu tum ba vu ba yi je maama. Ba ta ma tɔɔli taani dum Suzi dam je sum wuni.

¹⁵Mardose ma nuŋi pe sɔŋo kum ni o maa viirə, di o zu paari gwaaru mu tulu nyinyuru na yi napwənu di nazon-pupwiə tun. O ta ma danɔ gar-fufala kalu nyinyugu na yi nasuŋ-pupwiə tun o ki da, yi səbu-suŋa yu-pugə wu o yuu ni. Suzi tuw kum dam je sum laan ma su didaani sɔɔ, nɔɔna bam na jigɔ wupolo tun ŋwaani. ¹⁶Zwifə

tiinə bam wu deen ma poli di kulu maama na ki tun. Nɔɔna maama ma pa-ba zulə je maama ni. ¹⁷Ba deen na tɔɔli pe wum ni dum tuw maama di tuni maama wuni tun, ku pe Zwifə tiinə bam ki candiə mu ba di wudiuru, yi ba kwɛeri, ba na tiini ba jigɔ wupolo tun ŋwaani. Dwi-ge tiinə zanzan di bri ba pipiri ba ji Zwifə tiinə, ba na tu ba kwari fuvni di Zwifə tiinə bam tun ŋwaani.

Zwifə tiinə bam di dam ba duna baŋa ni

9 Adari cana kam da fugə-yato de dum ma suni di yi. De dum kuntu mu pe wum ni dum maŋi si di tuŋi. Zwifə tiinə duna bam deen ya buŋi si ba wani-ba mu, yi bantu joori ba wani ba duna bam ba di. ²Pe Asuerusi paari dim laŋa kam ni Zwifə tiinə na zuvri me maama tun, ba ma la daani si ba jeeri balu na buŋi si ba cəgi-ba tun di najara. Nɔɔn-nɔɔnu maa wari si o dwəni di ba, dwi maama tiinə na kwari fuvni di ba tun ŋwaani. ³Tu maama nakwa, didaani pe wum didɛera, di o sariya-dirə, di o tuntɔŋna maama deen tɔgi ba wəli Zwifə tiinə bam mu, ba na kwari Mardose tun ŋwaani. ⁴Persi tuni yam maama wuni nɔɔna laan tu ba

maani ni Mardose mu tiini o jugu
dam pe sɔɔɔ ni. O dam dum deen ku
di weli da mu de maama.

⁵De dum na yi tun, Zwifə tiinə bam deen cəgı ba duna bam ba na lağı te tun. Ba ma kwe su-lwaanu ba jeeri balu na culi-ba tun yi ba gu-ba. ⁶Suzi dam je sum wunu, ba deen gu nɔɔna biə-yanu. ⁷⁻¹⁰Ba ma gu Amedata bu Haman bu-baara fugə. Wuntu deen yi Zwifə tiinə bam dunu mu. O biə bam mu tintu: Pisandata, dı Dalıfon, dı Asepata, dı Porata, dı Adalia, dı Aridata, dı Paramaseta, dı Arisayi, dı Aridayi, dıdaani Vayizata. Ba ma gu nɔɔna bam kontu maama, yi ba laan wu vru ba jıjıgru.

¹¹ De diim kuntu ni ba ma ta ba bri
pe wum ba na gu noona balu Suzi
dam je sum ni tun ni na mai te. ¹² O
di ma guli di pa-kana Ešteeri o wi:
«Suzi dam je sum yirani wuni Zwifə
tiinə bam gu noona biə-yanu mu,
yi Haman biə fugə kam təgi ba wu
twa bam wuni. Si ku na yi provensa
yadonnə yam wuni, ku laan wu taa
yi tita mu? Nan ta n bri-ni kulu nmu
daa n na lagi si a ki tun, si amu wu
ki a pa-m. Nmu wu loori bee mu
amu tee ni?»

¹³ Esitēeri ma ləri o wu: «Pe, ku na
de di n wu, si n jwa daa n pa Zwifə

tiinə bam cwəŋə sɪ ba kɪ ba na ku
te zum tuntu tun doŋ. Ta pa ni su
ba kwe Haman biə bam yɪra ba lə
da-kwəli-dɪdwaaɾu tum yɪra nɪ.»

¹⁴Pe wum ma pa ni Suzi tiv wunu
si ba ki te pa-kana wum na tagi tun.
Ba ma kwe Haman biə bam yira
yam ba lə də sum yira ni. ¹⁵Adaru
cana kam da fugə-yana də dum nu
Zwifə tiinə balu na zuvri Suzi wunu
tun daa ma ki daani ba gu nɔɔna
biə-yato, yi ba ta wu vru ba jujiguru.

¹⁶ Zwifə tiinə balu na wu provensa
yayam yam wuni tun di ma ki daanu
si ba janɪ ba jonɪ ba titɪ, yɪ ba wanu
ba duna ba di. Ba ma gu ba duna
murrɔ fusrpe-tenu (75,000). Ba di
maa wu vrɪ ba duna bam jɪɟɪɟɪɟɪ.

17 Ku deen yi Adarı cana kam da fugə-yato de dum ni mu ba gu-ba. Su ku na yi da fugə-yana de dum ni, ba sin mu di najara. Ba pe di ji wupolo de mu yi ba di candia. 18 Ku daari, Zwifə tiinə balu na zuuri Suzi wunu tun, mu pe cana kam da fugə-yanu de dum yi wupolo de yi ba di candia. Benwaani, ba me da fugə-yato de dum di da fugə-yana de dum mu ba gu ba duna yi ba laan sin di najara yam. 19 Kuntu ma pa Zwifə tiinə balu na zuuri ti-balwa wunu tun kwe Adarı cana kam da fugə-yana de dum si di ji ba wupolo de. Ku na

yəni ku yi de dum kuntu, ba maa yəni ba ki candiə yi ba daari ba tuni wudiiru ba pai daani.

Purim candiə kamm dim

²⁰Mardose deen pe ba pupuni wəenu tuntu maama mu ba tiŋi, yi o daari o tuni twannu o pa Zwifə tiinə balu na zuuri Pe Asuerusi paari dim laŋa kam je maama ni, ba na maŋi ba yi bwələ bwələ naa yigə yigə di. ²¹O ma ta di ba si bini maama wuni, ku na yəni ku kaagi ku yi Adari cana kam da fugə-yana de dum di ka da fugə-yanu de dum, si ba taa ki wupolo candiə, ²²ku na yi da yam kuntu wuni mu Zwifə tiinə bam deen vri ba titi ba duna juŋa ni tun ŋwaani. Ku ta yi cana kalu wuni ba wu-cɔgɔ deen na pipiri ku ji wupolo yi ba cam di ji ywəni tun mu. Mardose ma bri-ba si ba kwe da yam kuntu ba di candiə yi ba kweera, si ba taa ki wudiiru peera ba pa daani, yi ba ta wəli yinigə tiinə di peera. ²³Zwifə tiinə bam ma se Mardose ni dum yi ba pa kəm dum kuntu leeri di ji bini maama kənə, ni ba na puli si ba ki te tun.

²⁴Ku na yi te tun, Agagi dwi tu Amedata bu Haman, o ya na yi Zwifə tiinə maama dunu tun, deen mu buŋi si o cɔgi Zwifə tiinə bam o ti. O ma ta jɔɔ si o lwarɔ de

dilu o na wɔ pa ba dwi dum yagi tɔga baŋa ni tun. Jɔɔ kum yiri mu «Purim». ²⁵Esiteeri ma pa pe wum lwarɔ Haman wubuŋa yam ni ni. Pe wum na ni tun, o ma pupuni o ni o ki tɔnɔ wuni, pa Haman ya na buŋi si o ki Zwifə tiinə bam lwarum dilu tun pipiri di joori o titi yuu ni. Pe wum ta ma pa ba kuuri Haman di o biə de yira ni.

²⁶Haman ya na tagi «Purim» jɔɔ kum tun ŋwaani, ba laan ma leeri ba jigi candiə kam kuntu da yam ba bəi ni «Purim». Zwifə tiinə bam deen se kulɔ Mardose tɔnɔ kum na bri-ba si ba taa ki tun si ba taa gulə kulɔ maama na yi-ba tun. ²⁷Kuntu ŋwaani ba ma leeri ba se si da yam kuntu yale taa zigɔ ya pa-ba, si ba di ba biə, didaani wulu maama na wɔ ba o wəli ba wuni tun taa di ywəni. Ba ta ma se si ba tɔgi Mardose ni dum si ba yɔɔɔ ba di candiə kam bini maama ni, nuneeni ku na yəni ku yi ka maŋa kam. ²⁸Zwifə tiinə bam maama maŋi si ba jwa jwa taa ye da yale yam kuntu ni ni, si ba di Purim candiə kam sɔŋɔ maama ni, di tu di proveni maama wuni, si ba di ba dwi dum yi swe ya ni ni si ku taa ve maŋa maama.

²⁹Pa-kana Esiteeri na yi Abihali bu tun ma zigɔ Zwifə tu Mardose kwaga ni, yi o daari o pupuni tɔnɔ si ku pa ni dilu Mardose na pupuni

Purim candiə kam ɲwaani tun taa jigi kuri. ³⁰ Ba deen ma pa twannu yi Zwifə tiinə balu maama na zuuri Pe Asuerusi paari dim laɲa kam provensa bi di fiinle-yarpe (127) maama wuni tun. Twannu tum maa te yazurə di ciga zigum taani mu. ³¹ Ti ta ma bri Zwifə tiinə di ba dwi dum si ba tiɲi da yam kuntu ba di Purim candiə kam nuneeni ka maɲa na yəni ka yi buni maama wuni. Baá taa ki nuneeni Zwifə tu Mardose di pa-kana Esuteert na pe-ba ni si ba ki te tun, si ku tɔɣi ba na maɲi ba ki te yi ba yəni ba vɔ ni wu-cɔɔ ɲwaani te tun.

³² Esuteert ni dum kuntu deen pe Purim candiə dim cullu tum zigi. Ba pupuni-di mu ba ki tɔnɔ wuni.

Pe Asuerusi dɔdaani Mardose na yi nɔn-yum te tun

10 Pe Asuerusi deen fin nɔɔna balu maama na zuuri o paari dim laɲa kam wuni tun si ba taa ɲwi lampoo ba pa-o, ku na maɲi ku yi balu na zuuri nuni ni yigə yigə seeni tun di. ² Pe wum deen nan na me o dam o ki wo-kamunə yalu maama tun, ku wəli di o deen na zəɲi Mardose weeni pa o di dam baɲa te tun, mu ba pupuni ti maama ba ki Medɔ di Persi pwa yira cibari twannu tum wuni. ³ Mardose deen yi Zwifə tu mu. O deen nan jigi dam o saɲi Pe Asuerusi yirani kwaga mu. O maa jigi yuri o dwe Zwifə tiinə bam maama. O donnə Zwifə tiinə bam deen maa tiini ba nɔɔ-o, o na tuɲi o wəli-ba, yi o daari o beeri ba di ba dwi dum yazurə tun ɲwaani.

Zobi Tɔnɔ

Zobi Tɔnɔ kum nuɲi ku daani. Zobi deen yi nɔn-ɲum mu di nadum ciga ciga. Tɔnɔ kum te ku bri o na ne yaara zanzan te yi o wu duli o ciga di We o yaɣi tun mu. We yaɣi cwəŋə Dɪ pa Sutaani si o maɲi Zobi o nii. Zobi ma ga o biə maama, di o ɲuɲa ɲiɲɲu maama, yi yawuru ta yi-o zanzan. O badonnə ma ba o te yi ba buɲi si ba zən-o. Ba nan kwaani si ba pa o se wɪ: We mu ɲig-o Dɪ waara o lwarum dum ɲwaani. Bantu nan ya yəri We na ɲigi kulu Dɪ tuɲi Zobi yura ni tun mu pa ba ta kuntu. Kuntu ɲwaani ba bri ba wu wəli Zobi kɔtaa. Zobi wari si o se ni: We ɲigi cwəŋə si Dɪ waar-o kuntu doɲ. Ku kweelim ni tun, We titi mu ɲɔɔni di Zobi. Zobi laan ma maani ni o suni o yəri wo-kinkagila yalu We na ɲigi Dɪ ki tun. Ku ma pa o se ni o ɲɔɔni wo-ɲwəru o ni ni. We ma kwe Zobi di o badonnə bam lwarum o cɛ-ba.

Sutaani pe na maɲi Zobi te tun

1 Nɔɔnu deen mu wura, o yuri mu Zobi. O maa zuuri Utsi tu kum wuni. O kikiə deen tɔgi cwəŋə mu, yi tusim tərə. O maa kwari We, pa o yɔɔri o cu o titi di lwarum. ²O deen ɲigi bəkəri sirpe di bukwa batɔ mu. ³O maa ɲigi peeni murru tirpe (7,000), di yogondə murru titɔ (3,000), di nabe muru (1,000), di bɪnɛ biə-yanu (500). O ta maa ɲigi tintuɲna zanzan pa ba tuɲi ba pa-o. Ciga tun, wuntu deen mu yi nadum o dwe wa-puli je sum nɔɔna maama.

⁴Zobi bəkəri sum deen yəni ba ki candi-fara mu ba lərə ba pa daani. Ba ma yəni ba bəɲi daani si ba

maama jeeri ba di wudiu ba daari ba nyɔ sana ba didwa sɔŋɔ ni, yi ba ta ba nakwa batɔ bam si ba di da ba jeeri. ⁵Zobi biə bam na yəni ba di kuri ba ti, o laan wu bəɲi-ba mu si o kwe-ba di cullu tum. O ma yəni o zaɲi tituti o kwe vara o ki zweem kaanum bu maama ɲwaani. Maɲa maama o yəni o ki kuntu doɲ, bəɲwaani o yəni o buɲi o titi ni mu o wɪ: «Dedon a biə bam cɔgi mu yi ba lwe We ba biɔwaanu wuni.»

⁶De didwi mu weyuu nɔn-kɔgo kum tu ba jeeri Baɲa-We yigə ni. Sutaani pe di ma da o zu ba wuni.

⁷Baɲa-We ma bwe-o o wɪ: «Nmu zigi yən mu n ba yo?»

Sutaani pe dɪ ma ləri Baŋa-We o wɪ: «A yɔɔri a kaagi tɪga kam baŋa nɪ mu a kɪkara.»

⁸Baŋa-We daa maa wɪ: «N nan maani n nii a tuntɔŋɔ Zobi na yɪ te tin na? Tɪga baŋa nɔɔna maama wɔni nɔɔn-nɔɔnɔ tərə o na yɪ nɔn-ŋum nɪ wuntu na yɪ te tin. O yɔɔri o tɔgi cwəŋə mu, yɪ o ba jigi kəm-balwaarɔ. O maa kwari We, pa o cɔ o titi dɪ lwarɪm kikiə.»

⁹Sutaani pe ma ləri We o wɪ: «Zobi nan na kwari We te tin yɪ kafe ŋwaani mu na? ¹⁰Nmu yəni n kwəl-o mu sɪ kulɔkulɔ yɪ yi-o. N ta kwəli o digə tiinə dɪ o jɪjigɔ maama dɪ mu, yɪ n daari n pa kulɔ maama o na kɪ tin yəni kɪ kɪ lanyirani ku pa-o. Nii o na jigi vara zanzan pa ba su tu kum ni maama te! ¹¹N nan na twɪ n juŋa pa kulɔ maama o na jigi tin ti ku daari-o, o laan wɔ yɔɔri o lwe nmu jaja.»

¹²Baŋa-We ma ta dɪ Sutaani pe o wɪ: «Tɔ! A kwe o juŋa wɔŋo maama a kɪ nmu dam kuri nɪ. Nan yɪ kɪ o titi yira yam kulɔkulɔ.»

Sutaani pe ma yagi Baŋa-We te yɪ o viiri.

¹³De dɪdwɪ mu Zobi biə bam maama deen je o bəkər-kwɪa kam sɔŋɔ nɪ ba di candi-fara, yɪ ba daari ba nyɔ sana. ¹⁴Nɔɔnɔ ma duri o vu o yɪ Zobi te o wɪ: «Dɪ ya jigi

nabe sum dɪ vari mu, yɪ n bunɛ sum dɪ zigi sɪ bwələ dāani sɪ di gaa.

¹⁵Seba tiinə badonnə ma da ba zaŋi dɪ baŋa nɪ, yɪ ba kalɪ tɪ maama ba ja ba viiri. Ba ta ma gu n tuntɔŋna bam maama. Amu yirani mu wani a lu sɪ a ba a ta kulɔ na kɪ tin a bri-m.»

¹⁶O ta na wura o tɛ taani dum o bri-o tin mu nɔɔnɔ wudoŋ dɪ yiə. O dɪ ma ta dɪ Zobi o wɪ: «Dua mu nuŋi wəyuu nɪ ka ba ka bagɪ n peeni sum dɪ n tuntɔŋna bam maama ka gu. Amu yirani mu wani a lu sɪ a ba a ta kulɔ na kɪ tin a bri-m.»

¹⁷O ta na wura o tɛ taani dum tin mu nɔɔnɔ wudoŋ dɪ yiə. O dɪ ma ta dɪ Zobi o wɪ: «Kalde tiinə bam jar-kərə cɛ ba titi kuni bitɔ mu, yɪ ba da ba zu n yogondə yam wɔni ba kalɪ ya maama ba ja ba viiri. Ba ta ma gu n tuntɔŋna bam maama. Amu yirani mu wani a lu sɪ a ba a ta kulɔ na kɪ tin a bri-m.»

¹⁸O ta na wura o tɛ taani dum tin mu nɔɔnɔ wudoŋ dɪ yiə. O dɪ ma ta dɪ Zobi o wɪ: «N biə bam ya wu n bu-kwɪan kam sɔŋɔ nɪ mu ba di candi-fara, yɪ ba nyɔ sana.

¹⁹Vu-fɔrɔ ma da ku nuŋi kagɔa kam seeni ku ba dɪ dam, yɪ ku magɪ sɔŋɔ kum sen sum maama pa ku tu ku panɪ ba maama ku gu. Amu yirani mu wani a lu sɪ a ba a ta kulɔ na kɪ tin a bri-m.»

²⁰ Zobi na ni kuntu maama tun, o ma zaɲi o zigi weeni o ja o goɔɔ o kaari wu-cɔgo ɲwaani. O ma ceeri o yuu yi o daari o vin o yibiye tɔga ni o zuli We. ²¹ O maa wi:

«A na nɔɲi a nu pugɔ ni a buni lugu baɲa tun, a tu bwari mu. A nan na lagɔ a yaɲi lugu kum, a ta wu viiri bwari mu. Baɲa-We ya mu pe-ni a wɛnu tum maama, yi Dɔ daa joori Dɔ jɔɲi-ti. Baɲa-We yiri dum nan ta maɲi di tiɛ.»

²² Dɔ kulu maama na ki tun di, Zobi wu ki lwarim. O nan wu tagi ni We mu ki ku wu maɲi di.

Sutaani pe daa ta na maɲi Zobi te tun

2 Maɲa daa ma yi si weyuu nɔɔna bam jeeri Baɲa-We yigɔ ni. Sutaani pe di ma da o zu ba wuni o zigi Baɲa-We yigɔ ni. ² Baɲa-We ma bwe Sutaani pe o wi: «Nmu zigi yaɲ mu n ba yo?»

Sutaani pe di ma lɛri Baɲa-We o wi: «A yɔɔri a kaagi tɔga kam baɲa ni mu a kɔkara.»

³ Baɲa-We daa ma ta Dɔ wi: «N nan maani n nii a tintuɲnu Zobi na yi te tun na? Tɔga baɲa nɔɔna maama wuni nɔɔn-nɔɔnu tɛrɛ o na yi nɔn-ɲum ni wuntu na yi te tun.

O kikiɛ tɔgi cwɛɲɛ mu, yi o ba jigi tusim. O maa kwarɔ We, pa o yɔɔri o cu o titi di lwarim. Nmu nan sugi-ni pa a yaɲi cwɛɲɛ si o na cɔgum kafe ɲwaani. Di ku di, Zobi ta zigi di o cɔga mu, ni o na maɲi o yi te tun.»

⁴ Sutaani pe ma lɛri o wi: «Nɔɔnu ya-nwana jigi kuri ya pa-o! Kuntu tu wu kwe o woɲo maama o duli o yaɲi si o wani o jɔɲi o ɲwia. ⁵ N nan na twi n juɲa n pa o na zunni o yira yam wuni, o laan wu yɔɔri o sɔɔli-m jaja.»

⁶ Baɲa-We ta ma ta di Sutaani pe Dɔ wi: «Tɔ! A kwe o maama a ki n dam kuri ni. Nan yi li o ɲwia kam.»

⁷ Sutaani pe ma yaɲi Baɲa-We te. O ma vu o kwe ɲwan-balwaaru o ki Zobi yira yam maama ni, ku zigi o napra yam ni si ku vu ku yi o yuu kum maama. ⁸ Zobi maa je tintwarim wuni wu-cɔgo ɲwaani. O ma kwe kacue o jigi o zai o yira yam.

⁹ O kaani ma yi o te yi o bwe-o o wi: «Nmu ta zigi di n cɔga mu na? Nan yɔɔri n lwe We, si n na wu ti si n ti.»

¹⁰ Zobi ma lɛr-o o wi: «Ja n jwɛrim dum n lagɔ je! We na pe dibam wo-laaru, di ba te jun sile mu di jɔɲi-ti na? Beɲwaani mu Dɔ na tuɲi lɛɛru Dɔ pa dibam, si di vun?»

Dɪ Zobi na zu cam dɪm maama wɔnɪ tɪn dɪ, o wɔ kɪ lwarɪm o ni-taani baɲa nɪ.

Zobi badonnə batɔ bam yɪra taani

¹¹ Zobi deen jɪgɪ badonnə batɔ, ba na yɪ Teman tu Elifaazi, dɪ Suha tu Bilidadi, dɪ Naama tu Tɪsofaari. Ba ma ni leeru tɪlɔ na yɪ Zobi tɪn ni nɪ. Ba ma zaɲɪ ba sam nɪ ba tɔgɪ daani dɪ ni didwɪ sɪ ba vu ba ɲwanɪ ba pa Zobi, sɪ ba daari ba zuri o bicari. ¹² Ba ta na ve ba bunɪ o te yɪ ba tɔlɪ ba na-o tɪn, ba wɔ lwar-o lɪla. Ba laan ma sɪɲɪ sɪ ba kaasi dɪ kwɛr-dɪa. Ba ma kaari ba gwaaru tɪm, yɪ ba daari ba mɔɔnɪ kasulɔ ba caari ba yagɪ ba yum nɪ. ¹³ Ba ma fufɔ ba yɪ o yɪra ba jɛni tɪga nɪ, da yarpe wɪa dɪ titɪ maama. Ba wɔlɔwɔlɔ wɔ wani sɪ o ta taani did-o, ba na ne o na tiini o yaari tɪn ɲwaani.

Zobi te o yaara yam taani

3 Ku na kɪ fun tɪn, Zobi ma ga ga o purɪ o ni yɪ o pɔvɪnɪ o lura de dum pumpɔna. ² O ma ta o wɪ:

³ «A lura de dɪm ya na jigi kafe, ku gara.

Titɪ dilɔ wɔnɪ ba na tagɪ nɪ ba lɔgɪ bɛkɛrɛ tɪn, dɪ taa yɪ kafe!

⁴ Ku marɪ sɪ de dɪm kuntu

wɪa kam pipiri ka jɪ lim mɔ. We na wɔ weyuu nɪ tɪn daa yɪ guli

de dɪm kuntu gulɛ marɪa dɪ marɪa.

Pooni dɪ nan yɪ nyɪ dɪ wɔnɪ.

⁵ Pa lim yɔɔrɪ dɪ kwɛli de dɪm kuntu liirɛ liirɛ, yɪ kunkɔɲo li tɪga kam maama, pa je maama yɔɔrɪ sɪ zwɛri tim-tim.

⁶ Ta pa titɪ dɪm kuntu maama taa yɪ lim-nyɔrɪsɪ yɪranɪ. Dɪ dai sɪ dɪ tɔgɪ dɪ gwaani bunɪ dɪm da wɔnɪ, sɪ ba yɪ jeeli-dɪ canɪ dɪ canɪ da yam wɔnɪ.

⁷ Yɪ se sɪ kaani daa ja pugɛ titɪ dɪm kuntu nɪ. Ku dai sɪ nɔɔna bagɪ wɔpɔlo sɔɔ ku wɔnɪ.

⁸ Nɔɔna balɔ na sɔɔlɪ daa balɔrɔ tɪn, nan sɔɔlɪ titɪ dɪm kuntu.

Bantu wai ba pa nɪnɔ wɔ juru Prɛnyɔɲo zaɲɪ mɔ.

⁹ Naɲɔɲo ya ba marɪ sɪ ku nɲɪ a lura de dɪm nɪ, sɪ tɪga yɪ ba ka pɔvɪrɪ, dɪ titɪ dɪm na marɪ dɪ daani te maama dɪ.

¹⁰ Bɛɲwaani, de dɪm kuntu wɔ pɛ sɪ a nu pugɛ kam kwaali-nɪ ka yagɪ da.

Kuntu yaá pa a yɪ taa nii

a nai cam duntu.

- ¹¹ Bɛɛwaani mu yi a wu tigi
a lura maɲa ni,
si a ya yɔɔɔɔ a maɲi jana wuni?
¹² Bɛɛ mu kia yi a nu te o joɲi-ni
o tiɲi o ne baɲa ni,
yi o daari o ja yuli o ki a ni ni
si a taa ɲɔga?
¹³ A ya na tiga a lura maɲa ni
mu tintu,
a zum ya ba tigi curu ni a sin
na?
¹⁴ Amu yaá taa je di tiga baɲa
pwa di ba nakwa mu.
Bantu ya logi so-fwaaru
yi ti laan ba ti cɔgi.
¹⁵ Tintu a ya tigi a sin di naduna
balu sɛbu-sɛɲa deen na daga
yi ba sam dum di su
di sɛbu-pɔɲo wɛɛnu zanzan
tun mu.
¹⁶ Ku deen na ki ni ba logi-ni
ba di bu-tuu mu, ku gara.
Ba yaá ki-ni tiga ni,
ni bu-sisɛɲa kalu na wu ne
logu pooni tun doɲ.
¹⁷ Curu ni, nɔn-balwaaru yɛni
ba sin di ba liɛ yam.
Balu yira ya na ce tun
di laan sin mu falalala.
¹⁸ Puna titi di je daani
di bicar-zuru mu,
balu ya na fin-ba tun daa na ba
bagi-ba tun ɲwaani.
¹⁹ Nɔɔna maama wu daani mu,

nabwɛnɛ di naduna.

- Gambɛ di yɔɔɔɔ si te si titi mu
je sum kuntu ni.
²⁰ Ku na yi wulu cam na jig-o
tun,
bɛɛ mu yi We yɛni Di pa ku tu
na wia pooni?
Bɛɛwaani mu We pa balu tuna
na ti tun daa taa ɲwi?
²¹ Nɔɔna bantu doɲ yɔɔɔɔ ba
cɛgi tuuni mu si di ba di
ja-ba,
yi di vin si di ba.
Ba ma kwaani ba beeri tuuni ba
ga,
ni nɔɔnu na wu ku bɔɔni
o beeri jujiguru na sɛgi tiga ni
te tun.
²² Ba ɲwia nan na tu ka ti
pa ba ki-ba yibeelɛ tiga kuri
ni,
ba laan wu di ywɛni lanyirani
mu.
²³ Ku na yi nɔɔnu wulu We na
cigi o cwɛɲɔ
pa o yɛri o na wu vu me tun,
bɛɛ mu yi We pa ku tu daa taa
jigi ɲwia?
²⁴ Suurɛ yam mu lɛri a ni-wɔdiu
yuu ni.
A ta yɔɔɔɔ a suuri mu,
ni na na cuuri ba nuɲɔ
a ni ni te tun.
²⁵ Amu ya na kwari ni kulu wu
yi-ni tun mu tu amu baɲa.

A maa na liə dɪ wɔŋo kulu tun
mu yɔɔɪ kɪ yi-nɪ.

²⁶ A brɪ a ba naɪ a tɪtɪ.

A wuv dɪ nan ba tigə.

A bá want a sin.

Liə yɪrɪnɪ mu yɔɔɪ ya jɪɣɪ-nɪ
taan.»

Elifaazi na sɪɣɪ o ta kulu tun

4 Teman tu Elifaazi ma ləri Zobi
o wɪ:

² «Nɔɔnɔ na tagɪ taanɪ dɪ nmɔ,
n bá zuri n yɪra na?

Amu nan daa warɪ sɪ a taa yɪ
cumm.

³ Jeeli n nii nmɔ daama na brɪ
nɔɔna zanzan te tun.

N ta pɛ balɔ vwana na part tun
mu joori ba na dam.

⁴ N ni-taanɪ wɛli balɔ ya na
saarɪ ba tɔɪ tun mu,
pa ba joori ba zɪɣɪ dəki.
Balɔ nagwɛlə na tɪɣɪ tun dɪ ma
na baarɪ.

⁵ Cam laan na yɪ nmɔ tɪtɪ baɲa
tun,
n də kɪ baɲa nɪ mu yɪ n wuv
ga baarɪ.

Ku na zɔvɪ n yɪra tun, n
nagwɛlə tɪɣɪ mu.

⁶ Nmɔ nan na kwarɪ Wɛ te tun
mu

bá pa-m baarɪ na?
N ma n na ba jɪɣɪ tusim

Wɛ cwəŋə wɔnɪ tun mu
bá pa n tuna taa wɔ Dɪ wɔnɪ
na?

⁷ Nan fɔɣɪ n jeeli n nii:
Wɔɔ mu sunɪ o jɪɣɪ bura
pa o da o tɪ lɪla?

Yən nɪ mu nmɔ wó na nɪ
cɔɣum yɪ balɔ na yɔɔɪ ba tɔɣɪ
cwəŋə tun?

⁸ Amu na maanɪ te tun,
balɔ na dugɪ lwarum naa cam
tun

wó zagɪ-tɪ mu.

⁹ Wɛ na sin Dɪ yagɪ ba yɪra nɪ,
baá cɔɣɪ ba tɪ mu.

¹⁰ Nywəənu mu yənɪ tɪ suuri
yɪ tɪ ŋuuni dɪ dam.

Dɪ kɪ dɪ, Wɛ mu paɪ
nyon-kamunə yələ gurə.

¹¹ Kuntɔ tun, nyonɔ na ɣɛ varum
sɪ kɪ ja kɪ dɪ,

kú tɪ mu, yɪ kɪ biə dɪ jagɪ.
Mu kɪ na wó kɪ nɔn-balwaarɔ
te tun.

¹² Ba daanɪ ba waasɪ taanɪ
ba brɪ-nɪ,
pa a wɔ ni-dɪ a tɪ.

¹³ Dɔɔnɪ ya tiini dɪ jɪɣɪ-nɪ titu
nɪ,

yɪ a dwe dɪndwɪa yalɔ
na daanɪ-nɪ tun.

¹⁴ Fuvɪ ma yɔɔɪ dɪ ja-nɪ,
yɪ a yɪra saɪ pa a nagwɛlə
magɪ daanɪ.

¹⁵ Ku kɪ nɪ viu mu dɔlɪ
 a yibiyə seeni,
 pa waarɔ da tɪ zɔ-nɪ
 fɔvɔnɪ ŋwaanɪ.
¹⁶ Ku laan ma zɪgɪ da cɪmm.
 A maa wu lwarɪ ku na yɪ wonɔ
 kulɔ tun.
 Ku nyinyɔgɔ wu a yigə nɪ mu,
 yɪ a nɪ kwərə na waasɪ ka wɪ:
¹⁷ «Nabiinu wó wani o yɔɔɪ o
 taa jigɪ cɪga Wɛ tee nɪ na?
 O ta wó wani o taa yɪ lanyiranɪ
 fasi
 o Kəru wum yigə nɪ na?
¹⁸ Ku na manɪ ku yɪ Wɛ malesɪ
 tutɪ,
 Dɪ ba kɪ Dɪ tuna sɪ wɔnɪ,
 Dɪ na nɛ nɪ sɪ kɪ sɪ sa sɪ cwəŋə
 tun ŋwaanɪ.
¹⁹ Nabiinə nan yɪ dɔgɔ mu Wɛ
 mɛ
 Dɪ kɪ ba yɪra yam,
 yɪ ba kuri nunɪ turu wɔnɪ.
 Bantu yɔɔɪ ba bwənə
 ba dwe tóa na yɪ te tun mu.
²⁰ Tɪga na yəni ka pɔvɪ,
 nabiinu ŋwɪ mu,
 yɪ tɪga na bunɪ sɪ ka yɪ tun,
 dɪ ku tu nɛ cɔgum.
 O laan yəni o je mu
 yɪ nɔɔna daa ba guli o gulə.
²¹ Ba maa vanɪ ku tu wəənu
 maama
 ba lɪ ba daari-o.
 O laan ma ba o tɪ
 yɪ o wu nɛ yi-purɔ.»

Elifaazɪ ta ma ta dɪ Zobi o wɪ:

5 «Coosi n bəŋi n nii
 nɔɔnɔ wó ba na?
 Malesɪ sum wɔnɪ wɔɔ mu wó ba
 o wəli-m?
² Ban-zəŋɔ guɪ jwəəru mu lɪla,
 yɪ kazwɪ dɪ cɔgɪ nayəri-nyina.
³ Amu yɪ nɛ jwəəru kugu
 na jaanɪ tɪga lanyiranɪ,
 yɪ lɛəru laan yi-ba lɪla,
 dɪ ba sɔŋɔ kum maama.
⁴ Ba biə daa ba jigɪ woro
 sɪ ba jəni ku kuri nɪ.
 Ba maa wó vanɪ bantu bura,
 yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ tərə o na wó
 zɪgɪ ba kwaga nɪ.
⁵ Kana na jigɪ balu tun laan wó
 dɪ
 bantu kara wodiiru faa ni nɪ
 mu,
 ku na manɪ ku yɪ tulɔ na cɪgɪ
 sabarɪ wɔnɪ tun dɪ.
 Na-nyɔm na jigɪ balu tun fra
 wó zɔ ba jɪjɪgɪru tun.
⁶ Bɛŋwaanɪ, cam ba kɪ tɪga nɪ,
 nunɛnɪ wodiiru na kɪ tɪga nɪ
 te tun.
 Yaara dɪ nan ba tai
 ya nunɪ tɪga kam nɪ.
⁷ Dɪ ku dɪ, ba lɔrɪ nabiinə
 ba dɪ cam wɔnɪ mu,
 nɪ min-cɪnnɔ na zanɪ
 ku jaanɪ wɛnɪ te tun.
⁸ Ku ya na yɪ amu mu tintu,

a wú ja Wɛ tɛɲɛ mu,
yɪ a kwe a taanɪ dɪm
a tiɲi Dɪ yigə nɪ.

⁹Dɪ yəni Dɪ kɪ wo-kamunə
yɪ dí ba ni ya kurə dí tiə.
Dí maa bá wanɪ wo-kunkagula
yalɔ Dɪ na kɪ tun dí ga dí ti.

¹⁰Dɪntɔ mu pa dɔa nɪa
tɪga baɲa nɪ,
sɪ na wanɪ ba bugi pwələ ni
maama.

¹¹Wɛ mu paɪ balɔ na zɔvri ba
tɪti tɪga nɪ tun
joori ba diini baɲa.
Balɔ dɪ na je ba keeri tun mu
Dɪ pa ba naɪ dalum je.

¹²Dɪ maa vugimi balɔ na ye
tɪga tun wubɔɲa yam,
pa ba na jeeli kikiə yalɔ tun
ba tɔɲa.

¹³Dɪ ta maa vugimi swan tiinə
swan yam
pa ya joori ya ja-ba.
Ba wubɔɲa yam maama jigi viɔ
ya je.

¹⁴Lim mu kwəli-ba wɪa titari
nɪ,
yɪ ba kaagɪ wɪa titari maɲa nɪ
ba taana nɪ lilwə tun.

¹⁵Wɛ joɲi nabwənə mu Dɪ yaga
dɪ dɪdɛɛra bitar-balɔɔ tum
na cɔɲi-ba te tun.

Dɪ maa vri-ba Dɪ jaanɪ Dɪ nɔɲə
balɔ na bɛɛst-ba tun juɲa nɪ.

¹⁶Kɔ maa paɪ yinigə tiinə jigi
tuna,

yɪ balɔ na kwulɪ cɪga kam tun
laan pu ba niə.

¹⁷Dam-fɔɔ Tu Wɛ dɪm na kurɪsɪ
wulɔ tun jigi yu-yoɲo.

Kuntɔ ɲwaanɪ yɪ gooni
Dɪ kwɪə yam.

¹⁸Bɛɲwaanɪ, Dɪ yəni Dɪ kɪ
zɔnnɪ

nɔɔna yɪra nɪ.

Dɪ nan wú vɔ ba fufwələ yam.

Dɪ maa na dɪ cam nɔɔnɔ wulɔ
yɪra nɪ,

Dɪ jɪn sɪm ta wú sooni kɔ tu.

¹⁹Lɛɛrɔ na yɪ nmu kuni bɪrɔv,
Wɛ wú taa kwəli-m.

Cam na maɲɪ dɪ yɪ te maama
dɪ daɲɪ da-baɲa nɪ,
dɪ bá di-m.

²⁰Da-kurɪ maɲa nɪ

Dɪ ta wú joɲi-m o yagi,
sɪ kana yɪ gu-m.

Najara dɪ na tɔ lugu kum nɪ dɪ,
sɔ-lɔɲo bá di nmu.

²¹Nɔɔna na jigi-m ba twɪa,
Wɛ wú kwəli-m

sɪ ba bitar-balwaarɔ tum yɪ
wanɪ-m kulukulɔ tɪ kɪ.

Cɔɲum dɪ maa na lagi dɪ ba,

nmv bá ta n kwari fɔvni.
²² Ciga tɔn, cɔgim dɪ kana na
 yia,
 nmv wú ta n jigi-ti n goonə
 mv.
 Ku ta na yi kagu-vara dɪ,
 ku dai sɪ n ta n kwari fɔvni dɪ
 ba.
²³ Ku na yi te tɔn, nmv wú kɪ
 ni-mɔrɔ dɪdaani kandwa
 yalv na tigi n kara kam wonɪ
 tɔn.
 Kagu-vara dɪ nan bá taa
 daani-m.
²⁴ Nmv wú ta n ye lanyirani nɪ
 n kugu je sum tigi falalala mv.
 N ta na jeeli n vara bam n nii,
 ba dɪdva tɪtɪ dɪ bá je.
²⁵ Nmv wú lwarɪ nɪ n biə kɔgɔ
 lagɪ kv gaalɪ,
 yi n naaru dɪ puli mv,
 nɪ tɪga baŋa gaaru tum na yi te
 tɔn.
²⁶ Nmv ŋwia maa wú daani
 tɪga baŋa nɪ.
 N ta wú ta n dana mv sɪ n vu n
 ti,
 nɪ mɪna na yəni ya bi
 yi ba laan zagɪ-ya te tɔn.
²⁷ Dɪ buŋɪ wəənu tintv maama
 wubɔŋa mv
 yi dɪ ye nɪ ti yi ciga.
 Kuntv ŋwaani,

cəgi dɪ na tagɪ kulv tɔn,
 sɪ n daari n ma-kv n tɔŋɪ.»

Zobi daa na ləri te tɔn

6 Zobi ma ləri o wɪ:
 «Ku na yi amv ban-zɔŋɔ kum,
 dɪ a wu-cɔgɔ kum,
 ba ya na wat-tɪ ba kwe
 ba maŋɪ tɪ duuni,
³ tɪ yaá dwəni nɪnɪw nɪ kasulv
 kum maama na mai te
 tɔn.
 Kuntv ŋwaani mv nan pɛ
 a logɪ a ŋɔɔnɪ yɔɔ yɔɔ.
⁴ Dam-fɔrɔ Tu We dɪm mv kwe
 cɪna Dɪ zɔ-nɪ,
 pa ya vɪan kam yɔɔrɪ
 ka zɔvɪ a yɪra.
 We jeeri amv mv dɪ Dɪ
 can-nɛɛra yam pa ya
 fugi-nɪ.
⁵ Ku na yi bine silv na warɪ sɪ ja
 tɔn,
 sɪ na nɛ ga-lɛɛrv sɪ sɪ dɪ,
 sɪ ta wú taa kaagɪ sɪ keeri mv
 na?
 Naani dɪ na nɛ wɔdiu,
 dɪ wú taa yi cɪmm mv.
⁶ Wɔdiu kulv na ba jigi ye tɔn
 zɔvɪ nɪ na?
 Cɪcarɪ napoŋɔ je sum ywəəni
 nan wv yən nɪ mv?
⁷ Wɔdiu na yi kuntv doŋ

a warɪ-kv sɪ a di.
 Kv yɔɔɪ kv lwe a mɔmwa nɪ
 mɔ.

⁸ Kv ya na wai sɪ Wɛ kɪ amv na
 loori-Dl kvlv tɪn Dl pa-nɪ
 na!

Kuntv mɔ yaá pa a na je
 a tɪnɪ kvlv tɪn sɪnɪ kv kɪ.

⁹ Dl ya na se sɪ Dl yɔɔɪ Dl
 mɪrɪ-nɪ,
 pa a ŋwɪa guri, kv gara.

¹⁰ Kuntv mɔ yaá pa a wuv taa
 tigə.

A yaá di ywəni,
 dɪ a na maɪɪ a na zɔnnɪ
 zanzan
 a yɪra nɪ te maama dɪ.
 Bɛŋwaanɪ, a cam dɪm maama
 wɔnɪ,
 a wuv vɪn Wuv-pɔŋo Tu
 Wɛ dɪm nɪ maɪa dɪ maɪa!

¹¹ Amv dam daa wuv yən nɪ mɔ,
 sɪ a ta taa jɪɪɪ tuna?

Bɛ nyɔɔɪ daa mɔ wura sɪ amv
 na,
 pa kv maɪɪ sɪ a taa pɪna
 a banɪ tɪn?

¹² Amv brɪ a jɪɪɪ piɪ dam doŋ
 mɔ na?

A yɪra yam nan yɪ canna mɔ
 ba mɛ ba kɪ-ya na?

¹³ A dam ti yɪ a daa warɪ a tɪtɪ
 sɪ a joŋɪ a yaɪɪ.

A ya na tugɪ mɛ maama tɪn
 kɛ kv daari-nɪ.

¹⁴ Nɔɔnv tuna na ti,
 o badonnə ta maɪɪ
 sɪ ba ta taa soe-o mɔ,
 dɪ o na maɪɪ o yaɪɪ
 Dam-fɔɔ Tu Wɛ fɔvɪn-kɔɔ
 kum dɪ.

¹⁵ Amv yuudonnə bam
 bɪcwaanv
 nan baɪwɛ zanzan.
 Ba nyɪ dɪ nabarɪ sɪlv
 na ba daanɪ sɪ wɪ tɪn mɔ.
 Sɪ wó su sɪ pɛɛɪ
 yɪ sɪ na bam laan duri ba kɛ.

¹⁶ Yade nɪ sɪ maa yəni sɪ su,
 yɪ kunu dɪ kwəli-sɪ.

¹⁷ Sɪ na bam nan wɪ mɔ
 tɪ-pwəŋə nɪ.
 Fɔnyugv maɪa nɪ sɪ bu-tulɪ sum
 dɪ maa ga na.

¹⁸ Pipimpiinə na kaagɪ kagua
 yuu nɪ
 ba ve tɪn mɔ wó ywəri
 ba cwəŋə kam nɪ sɪ ba beeri
 na.

Ba maa beeri na bam ba ga
 yɪ ba je kagua kam wɔnɪ.

¹⁹ Tema tɪv pipiɪ tiinə bam
 kaagɪ
 ba beeri na mɔ.
 Seba tɪv cwə-vələ bam
 dɪ jɪɪɪ na tuna mɔ.

²⁰ Ba wubɔŋa ya jaanɪ nɪ
 baá na na mɔ.
 Cwə-vələ bam nan gɛ tuna mɔ
 maɪa kalv ba na tu ba bà ba yɪ
 tɪn.

²¹ Nan nii-na!

Abam dɪ maŋɪ á ba sin zurɪ.
 Á na yɔɔrɪ á na cam dɪlɔ
 na yi amu tun,
 mu fʊvɪnɪ tiini dɪ ja abam.

²² Amu nan wu fɔgɪ a ta dɪ
 abam nɪ:

«Kwe-na woŋo á pa-nɪ,
 sɪ á lɪ á jɪjɪgɪrɔ wʊnɪ á ma
 á tiŋi daari amu ŋwaanɪ.»

²³ A ta wu tagɪ a wɪ: á joŋi-nɪ-na
 á yagɪ a dʊna juŋa nɪ,
 naa á ŋwɪ-na sɛbu sɪ á vrɪ-nɪ
 á ja á nuŋi nɔn-balwaaru juŋa
 nɪ.

²⁴ Nan ta-na á brɪ-nɪ
 mɛ seeni a na cɔgɪ tun,
 sɪ a pu a ni yɪ a daa bá ta
 taanɪ.

²⁵ Bitari silɔ na yɪ cɪga tun ba
 wɔɛ nɔɔn-nɔɔnɔ yɪra,
 ku daari abam coom dɪm nan
 maa brɪ kɔɔ tutɪ mu?

²⁶ Á buŋɪ sɪ á yaalɪ-nɪ a ni-taanɪ
 dɪm ŋwaanɪ mu na?

Amu tuna maama je mu,
 yɪ á gooni amu ni-taanɪ nɪ
 ku yɪ viu yiranɪ.

²⁷ Cɪga tun, abam wó wani á ta
 jɔɔɔ
 sɪ á ma á yɛgi bitaru.
 Á ta wó kwe á badonnɛ á pa
 sɪ á ma-ba á joŋi wo-gɛ.

²⁸ Nan pipiri-na á nii amu seeni!

Benjwaanɪ, amu bá ganɪ abam.

²⁹ Yagɪ-na á bwɛa yam!

Yɪ kweeli-na a cɪga kam
 á sin tɪga nɪ.

Ku nan maŋɪ sɪ a na a bura mu.

³⁰ Vwan mu a jigɪ a fɔɪ na?

Lɛɛru yɪ-nɪ yɪ a wu wani-tɪ a
 lwarɪ na?»

Zobi ta ma ta o wɪ:

7 «Nabiinu yɛni o tunɪ
 tutuŋ-cɛɛra mu
 o lɔgɔ baŋa ŋwɪa maama
 wʊnɪ.

O yɪra ma cɛ dɛ maama wʊnɪ,
 nɪnɛɛnɪ ba na juɪ nɔɔnɔ wʊlɔ
 sɪ o taa tunɪ tun.

² Gambaa yɔɔrɪ o tuna
 sɪ wɛ dɪm guni yɪ tɪga yi.

Tuntuŋnɔ dɪ maa je o tuna
 sɪ o joŋi o ŋwuru.

³ Kuntu mu amu dɪ tunɪ kafe
 ŋwaanɪ cana maama
 wʊnɪ.

Ŋwuru tulɔ a na yɛni a joŋi tun
 yɪ wu-cɔgɔ yiranɪ mu
 titɪ maama nɪ.

⁴ Titu nɪ a tigi a sara nɪ
 yɪ a buŋɪ mu a wɪ:

«Tɪga wó puuri lɪla sɪ a zaŋɪ na?»
 Tɪga dɪ ma vin sɪ ka puuri,
 pa a tigi a sara kam nɪ

a pipirə taan.

⁵Amu yura maama nuji kanzwa mu,
yi ya su di ɲwana yalu na kuuri tun.

Mwana di maa nuɲə.

⁶Amu ɲwia da yam wura ya ti mu lila,
ni garyi dulunu na duli o garyi te lila lila tun.

Ya maa wú yi ya kweelim je yi tuna tərə ya pa-ni.

⁷Amu Tu We, popo guli amu ɲwia kam gulə ni ka na lagi ka je lila ni viu te tun.

Amu maa da bá fɔgi a na ɲwia ywəni.

⁸Ciga tun, yiə yalu zum na nai amu tun daa bá na-ni.

Nmu titi di wú beeri amu je n ga mu,
a na tərə tun ɲwaani.

⁹Ku nyi di kunkonjo na wura pa ku da ku jagi ku je te tun mu.

Wulu maama na tuga yi o zu tuga kuri,
ku tu daa bá joori tuga baɲa.

¹⁰O daa bá wani o sɔɲo si o joori.

Nɔɔna ma swe o ni ni,
nɛɛni o ya ga maɲi o tərə mu tun.

¹¹Kuntu ɲwaani nan mu pe a bá taa cum.

Amu nan wú tuli a yaara yam taani jaja,
a bicari na tiini di di tun ɲwaani.

A maa wú magi a japoori a loori We yigə ni,
a bani na wəɛ tun ɲwaani.

¹²Bee mu ki yi n yɔɔri n yiri-ni kuntu si a yi lu?

Nmu pai amu yi nuni titi mu naa ku wulu jur-kamunu mu,
pa n yɔɔri n pi-ni kuntu don?

¹³Amu nan yəni a tuna ni:
a na zu si a pəni a sara ni,
kuú gari ku pa-ni.

¹⁴Nmu nan yəni n kwe dundwe-balwaaru mu n ma n fugi-ni,

yi n daari n li wənu tulu na jigi fɔɔni tun n bri-ni.

¹⁵Kuntu ɲwaani mu a buɲi ni:
nɔɔnu na tu o piɲi a mumwa si a ti,

ku gari a ta na jigi ɲwia kantu don a ɲwi.

¹⁶A ɲwia kam yi wo-yɔɔ mu amu tee ni.

A ba lagi si a taa ɲwi maɲa maama.

Nan dwani n juɲa a baɲa ni,
si a ɲwia kam daa ba jigi kuri ka pa-ni.

¹⁷ Nabiinə bri ba yı bəe mu
pa n yigə wu ba wunı?
Bəe mu yı n yəorı n nii
ba kikiə yam kuntu?
¹⁸ Tituti maama ni,
nmu yəni n maani
ba na jigi kulə ba kɪ tun mu.
Ba ɣwɪa maɣa maama wunı
n ma n jigi-ba n maɣı n niə.
¹⁹ N nan bá dwani n yiə n
daari-nı
maɣa funfun wunı dı na?
N bri n bá pa-nı pwələ
sı a fin a mumwa dı?
²⁰ Nmu wulu na yırı nabiinə tun,
amu na maɣı a kɪ lwarum mu
dı,
kuntu lagi ku kɪ-m bəe mu?
Bəɣwaani mu n yəorı n jeeri
amu
sı n zo-nı kuntu?
Amu nan jigi zılı-zanı dulu
na daani-m tun mu na?
²¹ A na sunı a cəɣı, bəe mu kɪ
pa nmu wart a lwarum dum
sı n yaɣı n ma n cə-nı?
Ku nan bá daani sı a ti
yı a daari a zu tıɣa.
Nmu ma n wó yəorı n beeri a je
n ga, a na tərə tun ɣwaani.»

Bilidadı na sıɣı o ta kulə tun

8 Suha tu Bilidadı ma ləri o wı:
«Nmu bri n lagi n ɣəonı
taana yantu

n vu n maɣı yən nı mu?
Nmu ni bitarı sum nyı dı viu
na fufugi te tun mu.
³ Dam-fəɣ Tu We dum wó se
Dl ja cıɣa kam Dl ju na?
We wó wani Dl kwuli cıɣa kam
Dl sin tıɣa nı na?
⁴ Nmu biə bam na kɪ ba cəɣı Dl
yigə tun,
kuntu ɣwaani mu Dl pə ba na
ba lwarum dum ɣwuɣu.
⁵ Nan ja n titı n kwəni n nii
Dam-fəɣ Tu We dum,
sı n daari n maɣı a japoori a
loori Dl yigə nı
sı Dl duri n ɣwaɣa.
⁶ Nmu na kɪ kuntu,
yı n na yəorı n kɪ n təɣı cwəɣə,
We wó zaɣı sı Dl jaɣı Dl pa-m,
yı Dl pa n səɣə kum joori
ku zıɣı dı cıɣa.
⁷ Nmu jwa wó ba n duni zanzan,
sı ku dwəni n faɣa kam na yı
te tun.
⁸ Buɣı n nii ku na yı te
faɣa kam nı tun,
sı n lwartı swan yalu
dı nabaara deen na ne tun.
⁹ Dıbam ɣwɪa yı kukugə mu
yı dı yəri kulukulu.
Dı ɣwɪa da yam ba daani yı ya
jeə,
nı lunluɣu na yı te tun.
¹⁰ Ku nan na yı faɣa tiinə bam,
bantı wó wani ba bri-m yəno,
yı ba ta taana ku nuɣı

ba yi-puru wɔni.

¹¹ Ku na dai bolo tɔga ni
me na na wura tun,
sange ba zaɲa si ki didwaaru,
nancan-gullu di nan ba fɔgi
ti bra.

¹² Na na tərə, ti wó kwaari lila
mu

yi ti ta wu bigi,
si ku dwəni ga-lɛɛru na wó
kwaari te tun.

¹³ Wulu maama na swe We swiə
tun

wó guri kuntu mu,
pa o tuna yam ti,
o na vin We cwəɲə tɔgum tun
ɲwaani.

¹⁴ Ku tu na kwe o tuna o daɲi
me tun tiini ku bwənə,
ni o na buɲi si o salɪ
didonkogo pogo yura ni te tun
mu.

¹⁵ O na salɪ o sɔɲɔ kum yura ni,
kuú tu ku daari-o mu.
O maa na ze o jɪɪguru,
ti wó je lila.

¹⁶ Balu na vin We tun nyi di
ga-lɛɛru
tilu na ne na zanzan
yi wia nyi ti baɲa ni tun mu.

Ti ma bi lanyirani
yi ti jagi ti yi gaari dum ni
maama.

¹⁷ Ti bunnu ma zu
kandwa-pisuni

ti milimi-ya,

pa ti na kugu je ya titari ni.

¹⁸ Ba nan na vaɲi-ti ti kuru
seeni

ba go ba yagi,
jəgə kam kuntu wó vi-ti mu
yi ka ta di-ti ni:
ka ya maɲi ka wu fɔgi ka
lwari-ti.

¹⁹ Gaaru tum kuntu maa wó ku
ti ti,
si gaaru tidonnə di daa puli
tɔga kam kuntu ni.

²⁰ We bá fɔgi Dl vin ciɲa tu
wulu
na ba jigi tusim tun.

Dl nan bá ja nɔn-balɔrɔ juɲa
si Dl zən-o.

²¹ Dl daa wó pa n ni su di
mwaanu,
si n di ywəni
yi n bagɪ wupolo sɔɔ.

²² Ku nan na yi balu na culi-m
tun,
caviura mu lagi ya di-ba.
Nɔn-balwaaru sam dum di wó tu
di saari.»

Zobi na ləri te tun

9 Zobi ma ləri o wɪ:
«Cɪga ɲwaani tun,
nmv na tagi kulɔ tun
ba jigi digiru.

Nabiinu nan wó kɪ tita mu
sɪ o na cɪga Wɛ yigə nɪ?

³Nabiinu na buɲɪ sɪ o saɲɪ Wɛ,
Wɛ wó wanɪ Dɪ bwe-o
kuni mɔrɔ mu,
sɪ kɪ tu yɪ wanɪ o ləri-Dɪ
kuni dɪdɔa tɪtɪ dɪ.

⁴Dɪntɔ swan yam mu gaalɪ,
yɪ Dɪ dam dɪm ba tiə!
Wɔɔ mu wó wanɪ o dwəni dɪ Wɛ
yɪ o bá tɔ?

⁵Wɛ yəni Dɪ da Dɪ guri pweeru!
Dɪ ma daari Dɪ tɔɲɪ Dɪ banɪ
baɲa nɪ

Dɪ vuvugi-tɪ Dɪ duli Dɪ yagɪ.

⁶Dɪ ta wai Dɪ sisinɪ tɪga kam
baɲa maama
pa ka na cwi mɛ tun dɪ bibigi.

⁷Dɪ wó bagɪ wapuli dɪm
pa ka daa ba nyɪ,
yɪ Dɪ ta pa calɪcwɪ sum
yɪ taa nyɪ sɪ paɪ pooni.

⁸Wɛ yiranɪ nan ta mu lwari
weyuu kum
pa kɪ tigi palalala.

Dɪ ta maa nɔnɪ nunu na-ɲunɪ
sum baɲa nɪ Dɪ veə.

⁹Dɪ ma kɪ calɪcwɪ sum yɪra yɪra
Dɪ tigisi weyuu kum nɪ.
Dɪ ta ma pa tɪga-kuri seeni
calɪcwɪ sum wura.

¹⁰Dɪ ta tɔɲɪ wo-kamunnu tɪlɔ
dí na ba ni tɪ kuri tun,

dɪ wo-kunkagɪla yalɔ dí na wari
ya ni dí ga dí ti tun mu.

¹¹Wɛ tɔɲɪ a je seeni mu Dɪ veə
yɪ a ta ba na-Dɪ.

Dɪ na maa kɛ tun, amɔ wɔ lwari
nɪ
Dɪntɔ mu maa kea.

¹²Wɔɔ mu nan yɪ sɪ o joori o ja
kɔlɔ Wɛ na jaanɪ Dɪ gɔ tun o ja
o ba?

Wɔɔ nan mu jɪɲɪ cwəɲə
sɪ o bwe-Dɪ wɪ:

«Bɛɛ mu n wura n kɪ?»

¹³Wɛ banɪ na zaɲɪ, dɪ ba gwɪə.
Nunu wɔ juru Rahabɪ dɪ kɪ
kwaga kɔɲɔ kum maama
mu

Dɪ cɪcwɪ Dɪ nɛ kuri nɪ.

¹⁴Kɔntɔ tun, amɔ nan wó wanɪ
a ləri Wɛ taanɪ dɪm na?

Amɔ lagɪ a kuri bitari biə tuta
mu sɪ a ləri-Dɪ?

¹⁵Amɔ na manɪ a jɪɲɪ bura
te maama dɪ,

a bá joori a ləri Dɪ taanɪ dɪm.

Amɔ na jɪɲɪ kɔlɔ yiranɪ sɪ a
wanɪ a kɪ tun maa yɪ
sɪ a loori yibwənə Dɪ tee nɪ,
Dɪ na yɪ dɪlɔ na di a taanɪ tun
ɲwaanɪ.

¹⁶Amɔ na wai Wɛ a saɲɪ mu,
yɪ Dɪ na sɛ sɪ Dɪ jeeri dɪ,
a ba buɲɪ nɪ

9:9 Calɪcwɪ sum tigisim maa yɪ: Ours, dɪ Orion, dɪ Pleades.

9:2 Rom 3:20   9:8 Ezayi 48:13   9:13 Le 89:10   9:15 Pulim 18:25

Dl wó cəgi taani dulo
a na jigi a saɲi-Dl di baɲa ni
tun.

¹⁷ Dl nan wó kwe vu-fɔrɔ Dl ma
Dl magi-ni Dl ciɔvɔgi,
yi Dl pa a fufwələ yam
di puli kafe ɲwaani.

¹⁸ Si a taa tɛ ni a daa wai a sin
a yi a titi tun,
di Dl daa pɛ a yigə tiini ka
nywani.

¹⁹ Ku na yi dam taani mu dí tea,
We dam ba tiə.
Ku nan na yi ka-di-bura taani
mu,
wɔɔ mu wó wani o saɲi We?

²⁰ Amu na maɲi a jigi ciga
te maama di,
a ni-taani mu lagi di pa
si a tu bura dim baɲa ni.
A nan na ba jigi tusim di,
a ni bitarbiə wó di-ni tiga ni.

²¹ Amu suni a wu cəgi Dl yigə
ni.
A yigə nan tərə di kulo
na wó yi-ni tun.
A ɲwia kam yi wo-yɔɔ mu
ku pa-ni.

²² Cwe sum maama ba gari
daani.
Mu amu na te te tun.
Ku na yi balu na yɔɔri cwəɲə
tun,
di nɔn-balwaaru tum,
We ba pɔɔri-ba daani
di Dl na cəgi-ba te tun.

²³ Leeru na yi nɔɔna pa ba da ba
ti,
We je Dl nii balu na jigi ciga
tun mu yi Dl mwan-ba.

²⁴ Nɔn-balwaaru mu vri tiga
baɲa
ba jigi ba te.
We laan ma yəni Dl kwəli balu
na jigi taana ba di tun yiə
pa ba kwuli ciga kam.
Ku na dai We mu ki kuntu,
wɔɔ mu kia?

²⁵ Amu ɲwia da yam wura ya ti
mu lila,
ni nɔɔnu na duri lila lila te tun.
Ya maa ki lila ya je
yi wupolo tərə a tee ni.

²⁶ De maama duri di kɛ mu,
ni ba na ye nabwəru na wuni
ba ve te tun.
Ya maa wuurə ya tiə,
ni maaru na fuvri te ti cu
si ti ja ti ni-wodiu tun.

²⁷ Amu nan na buɲi a titu ni a
wi:
<Yagi si a swe a cam dum swiə,
si a pa a yi-nywana ləri ya ji
wupolo,>

²⁸ a yaara yam daa ta pa-ni
fuvri mu,
beɲwaani amu ye ni n bá ta wi:
a jigi bura.

²⁹ Wulu na tu o tigi tiga ni tun
daa ba kwari ba di wɔ.
Beɲwaani mu a daa wó pa

ku ce a yura kafe ɲwaani?

³⁰ A na maɲi a kwe canɲim di
stan
si a ma a swe a yura yi a sani a
jun,

³¹ n ta wú kwe-ni mu
n di goɲo kulɔ na su di digiru
tin wuni.

A yura digiru tum wú pa a titi
yura gwaaru tum ceesi-ni
mu.

³² We nan dai nabiinu
ni amu titi na yi te tin.
Tintu amu di Duntu ya diini
daa baɲa
si di ɲɔɔni di ləri di pa daani.

³³ Nɔɔn-nɔɔnu tərə o na wú
wani o zu
amu di We taani dum wuni,
si o tɔɲi o dam ɲwaani
o di sariya dɔbam laɲa ni.
³⁴ Ku tu yaá wani o pa
We dwani Dl jun Dl daari-ni,
si Dl daa yi yaari-ni,
naa Dl fugi-ni di Dl cana yam.

³⁵ Amu yaá na cwəɲə
si a ɲɔɔni jaja yi fɔvni tərə.
Ku nan na yi te tin,
a bá wani kuntu a ki.»

Zobi ta ma ta o wi:

10 «Amu culi ɲwia kalɔ
a na jigi a ɲwi tin.
Kuntu ɲwaani mu a wú taa
puuna jaja,

yi a yɔɔri a te kulɔ na daani-ni
tin.

² A nan wú ta di We mu ni:
Yi di bura n vani-ni lila!
Nan ta n bri-ni si a lwarɔ
a na ki kulɔ a cɔɲi
pa taani wura dɔbam laɲa ni
tin.

³ A yi wulu n titi jun na mɔɔni
tin mu.

N wuu nan tigi
di n na jigi-ni n beesa
yi n ta duli-ni n yagi te tin mu
na?
Ku nan na yi nɔn-balwaaru tum,
n yi yəni di su ba tituɲa yam
mu.

⁴ N yəni n nii n nai wəenu
ni nabiinə na nai-ti te tin mu
na?

⁵ Nmu ɲwia di yi ni nabiinə
ɲwia
na yi te,
pa ka ba daana yi ka ti tin mu
na?

⁶ Kuntu ma pa n beeri je maama
ni
si n na a na cɔɲi mɛ seeni,
yi n lwarɔ a lwarum dum maama
na yi te tin.

⁷ Nmu nan ye ni a jigi bura.
Nɔɔn-nɔɔnu nan tərə
o na wú wani o jorɲi-ni
o yagi nmu jɲa ni.

⁸ Nmu titi mu mɛ n jun

n fɔgi n naani-ni.
 N daa wú pipiri si n ja-ni
 n cɔgi mu na?
⁹Guli ni n naani-ni ni dɔgo mu
 te.
 Nmu nan lagi n pa a joori
 a ji turu mu na?
¹⁰Nmu mu wu pe amu cirimi a
 nu wuni
 ni nayila na cirimi tute ti na?
 Nmu mu wu pe amu dɔ nuneɛni
 nayil-nugə tute na?
¹¹Nmu laan ma n kwe ya-tana
 di ya-nwana n danɔ da,
 yi n pa ɲwannu di kwi
 tonɔ daani a yira yam ni.
¹²Kuntu baɲa ni mu n pe a na
 ɲwia,
 yi n ta duri a yibwənə.
 N ma n yɔɔri n yiri-ni
 si a ɲwia ki dam.
¹³Amu laan tu a lwarɔ kulɔ
 nmu ya na səgi n wubɔɲa
 ni tun.
 N na jaani wubɔɲa si n ki-ni
 te tun mu tintu:
¹⁴Nmu buɲi si n yɔɔri n nii
 amu,
 si a na cɔgi, si n yaari-ni
 a lwarum dim ɲwaani.
¹⁵A na tunɔ wo-balɔɔ titunɔ,
 leeru lagi ti yi-ni!
 A na wu ki a cɔgi mu di,
 wu-cɔgo di cavura
 ta wú ja-ni,
 di cam dɔlu maama

na daani-ni tun.
¹⁶A nan na kwaani si a joori a
 zaɲi,
 nmu yɔɔri n zəli-ni mu si n ja,
 ni nyonɔ na zəli varum
 si ku ja ku di te tun.
 Kuntu donɔ mu n ki wo-kunkagila
 n ma n cɔge-ni.
¹⁷N yəni n pa yaara tui
 ya cɔgi a yigə,
 yi n banɔ fɔgi di zaɲa a baɲa ni.
 Ku nyi ni n tunɔ jar-kərə mu
 si ba taa jeeri-ni di najara
 taan taan.
¹⁸Berɲwaani mu n pe cwəɲə
 si a nu lu-ni?
 A ya na tigi lila yi nɔɔn-nɔɔnu
 wu nɛ-ni,
 kuntu ya bri ku gara.
¹⁹Amu ya na manɔ a wu nɛ
 ɲwia mu,
 naa ba na jaani-ni a lura de ni
 ba yɔɔri yibeelə ba ki,
 kuntu gara.
²⁰A ɲwia da yam daa ba daga.
 A loori-m, yagi a yira si a wani
 a sin funfun di wupolo,
²¹yi a laan daari a wu
 mɛ na yi lim yiranɔ tun
 si a daa yi joori.
²²Lim maa kwəli je sum kuntu
 liirə liirə.
 Vuvugə di lim-nyɔɔri maa
 wurə biramm.
 Daa ni mu wia pooni

yɪ lim yɪrɔnɪ.»

Tɪsɔfaarɪ na puli o ta kulɔ tɪn

11 Naama tu Tɪsɔfaarɪ dɪ ma
lɛrɪ o wɪ:

²«Dí bá lɛrɪ nɔɔnɔ wɔm ta-fara
yam kɔntɔ mu na?

O kamun-ɲwɛ dɪm brɪ nɪ
o jɪɣɪ bura na?

³Zobi, nmu buɲɪ nɪ bitar-yɔɔrɔ
tɪlɔ

n na jɪɣɪ n ɲɔɔnɪ tɪn
wó pa dí pu dí niə mu na?

Nɔɔn-nɔɔnɔ bá zaɲɪ o bwɛ-m,
dɪ n na jɪɣɪ nɔɔna n mwana te
tɪn na?

⁴N tagɪ nɪ: n taanɪ dɪm lana faɪ
mu,

yɪ n tɪtɪ dɪ kikiə tɔɣɪ cwəɲə
Wɛ yigə nɪ.

⁵Amu nan ya lagɪ sɪ Wɛ purɪ Dɪ
ni mu

Dɪ ta taanɪ dɪ nmu.

⁶Dɪ yaá brɪ-m yi-purɔ
kulɔ na səɣɪ n tee nɪ tɪn.

Bɛɲwaanɪ swan yalɔ na yɪ cɪɣa
cɪɣa tɪn

cwe sum yɪ yɪra yɪra mu.

Nan lwarɪ nɪ Wɛ wu waari-m
sɪ ku maɲɪ dɪ n lwarum dɪm ni
na mai te tɪn.

⁷Nmu wó want n ye sɪ n lwarɪ

Dam-fɔrɔ Tu Wɛ

bubɔɲ-kalunnu tum na yɪ
te tɪn na?

N ta wó want n lwarɪ

Dɪ swan yam kweelim je
na wu me tɪn na?

⁸Ya diini we-baɲa sɪ ku dwəni
weyuu kum na yɪ te tɪn.

Nmu nan wó kɪ bɛɛ mu ku
wɔnɪ?

Ya ta luunə sɪ ku dwəni
curu na luunə te tɪn.

Nmu wó kɪ tita mu sɪ n
lwarɪ-ya?

⁹Wɛ wubɔɲa yam dwara
ya dwe tɪɣa baɲa kam ni
dɪdwarum.

Ya ta maa yalma ya dwe
nɪnɔ kum na yɪ te tɪn.

¹⁰Dɪ nan na tu sɪ Dɪ ja wulɔ Dɪ
pɪ,

naa sɪ Dɪ saɲɪ wulɔ taanɪ dim
baɲa nɪ,

wɔɔ mu wó want Dɪ yigə o cɪ?

¹¹Dɪ wai o lwarɪ balɔ na yɪ
nɔn-yɔɔrɔ tɪn.

Dɪ na nɛ lwarum kikiə,
Dɪ bá maanɪ ya ni nɪ na?

¹²Kagva wu binaga wó want
ka lu nabiinu,

yɪ nɔn-joro ta wu want o ja
swan.

¹³Nan se sɪ n kwe n bɪcarɪ
maama n pa Wɛ,

sɪ n daari n twɪ n jun
 n jeeri-Dɪ wɛ-loro baɲa nɪ.
¹⁴ N jun sɪm na tɔɲɪ lwarɪm,
 sɪ n dɔɪ-dɪ n yaɣɪ.
 Ta yɪ pa kəm-balwaarɔ cwɛɲə
 sɪ ya taa zʊʊrɪ n sɔɲɔ nɪ.
¹⁵ Nmu na lɛni n wubɔɲa kuntu
 dɔɲ,
 cavura daa bá ja-m.
 N ma n wú joori n kwɛni
 n yuu wɛɛni.
 N ta wú taa zɪɣɪ dɪ baari
 yɪ n ba kwari fʊʊni.
¹⁶ Nmu wú swe n yaara yam
 swiə.
 Ya gulə maa wú je lɪla,
 nɪ na na duri ba kɛ te tɪn.
¹⁷ Kuntu wú pa n ɲwɪa taa
 nyuni
 nɪ wɪa tɪtari pooni na yɪ te tɪn.
 Lim na tu dɪ kwɛli-m,
 dɪ wú pipiri dɪ jɪ tɪ-pura.
¹⁸ Nmu wú ta n jɪɣɪ baari,
 n tuna na wú taa daga tɪn
 ɲwaani.
 Kulɔkɔɪ bá daani-m.
 N ma n wú sin yɪ liə tərə.
¹⁹ Nmu wú ta n tigi n sara nɪ
 mu,
 yɪ nɔɔn-nɔɔnu tərə
 o na wú pa fʊʊni ja-m.
 Nɔɔna zanzan nan wú ja n naga
 sɪ n wɛli-ba mu.
²⁰ Ku nan na yɪ nɔn-balwaarɔ
 tum,
 ba yiə wú dwe mu

yɪ ba bá na cwɛɲə sɪ ba lu.
 Ba tuna maa wú taa wʊ tʊʊni
 wʊʊni sɪ dɪ ja-ba.»

Zobi na ləri o badonnə bam te tun

12 Zobi daa ta ma ləri o wɪ:
 «Abam bɔɲɪ nɪ
 á dwe nɔɔna maama mu,
 yɪ á na tɪga, yəno wú tɔɣɪ
 dɪ abam ku tɪ mu!
³ Nan taá ye-na nɪ:
 amɔ dɪ jɪɣɪ wubɔɲa,
 nɪ abam na jɪɣɪ te tɪn mu.
 Abam dɪ amɔ ba ɣarɪ daani.
 Abam na tagɪ wəɛnu tɪɪɔ
 maama tɪn,
 wɔɔ nan mu yəri tɪ nɪ nɪ?
⁴ Amɔ badonnə dɪ laan jɪɣɪ-nɪ
 mu ba mwana,
 dɪ a na yəni a loori Wɛ
 pa Dɪ dɪ ləri a wɛ-loro te
 maama tɪn.
 Ba yɔɔrɪ ba mwani-nɪ mu,
 dɪ a na jɪɣɪ cɪga yɪ
 kəm-balwaarɔ tərə tɪn.
⁵ Nɔɔna balɔ kulɔkɔɪ na ba
 yaari-ba tɪn
 yəni ba gooni cam na jɪɣɪ balɔ
 tɪn mu.
 Ba maa yəni ba yigi
 balɔ na seeri sɪ ba tʊ tɪga nɪ
 tɪn.
⁶ Ku nan na yɪ vɪnvɪrna,
 ba sam yɔɔrɪ dɪ zɪga dɪ dam
 mu.

Kulukulu ba yi balu na dwəni dɪ
Wɛ tɪn dɪ.

Ba nan tuna nɪ
ba tɪtɪ dam mu yɪ ba wɛ.

⁷Nan bwe-na vara bam,
dɪ wɛyuu zunə bam,
sɪ baá ta cɪga ba brɪ abam.

⁸Abam ta na laga,
bwe-na tɪga baɲa wəənu,
naa nɪnu wu kale sɪm,
sɪ sɪ brɪ abam yəno taani.

⁹Wəənu tɪm kuntu maama ye
nɪ:
ku yɪ Baɲa-Wɛ dam dɪm mu kɪ
kuntu.

¹⁰Wəənu tɪlu maama na wu
tɪga baɲa nɪ tun
wu Wɛ dam dɪm kuri nɪ mu.
Nabiinə maama ŋwɪa
dɪ maa wu Duntu juɲa nɪ.

¹¹Nabiinə zwa cəgi taana
sɪ ba lwarɪ mu,
nɪ ba dɪndəlɪmə na yəni
ya laɲɪ wudiiru te tɪn.

¹²Kukwuɾu paɪ nɔɔna jaani
swan mu.

Mumwɛ-dɛɛrɪ dɪ jaani yi-pɔɾu
mu
dɪ tui.

¹³Swan didaani dam yɪ Wɛ mu
te-tɪ.

Dɪ maa brɪ kwɪə,
dɪ yi-pɔɾu maama dɪ.

¹⁴Duntu na yigi woŋo kulɔ
Dɪ dɪ tɪga nɪ,

nɔɔn-nɔɔnu warɪ-ku

sɪ o joori o lɔ o zɪgi.

Dɪ nan na jaani wulu Dɪ pɪ,
nɔɔn-nɔɔnu warɪ ku tu
sɪ o purɪ o yagi.

¹⁵Dɪ na yəni o cɪ dɪa sɪ ka yɪ
nɪa,

da-kurɪ mu wú zɪgi.

Dɪ maa na yəni Dɪ pa cwəŋə
sɪ ka tiini ka nɪ,

ka dɪ yɔɔrɪ ka cəgi tɪga baɲa
wəənu zanzan mu.

¹⁶Dam-fɔɾɔ dɪ wɔɔnɔ yɪ Wɛ mu
te-tɪ.

Balu na tɪsɪ tun, dɪ balu na sugɪ
ba donnə pa ba cəgi tun
maama wu Dɪ juɲa nɪ mu.

¹⁷Dɪ maa kalɪ dɪdɛɛra dɪ cavura
Dɪ ja viiri,

yɪ Dɪ daari Dɪ paɪ balu na jigi
taana ba dɪ tun dɪ yirisi.

¹⁸Dɪ yəni Dɪ purɪ pwa yipwi o
tiŋə,

pa ba gai ba paari dɪm,
yɪ Dɪ daari Dɪ paɪ ba jiri
gambe.

¹⁹Dɪ ta kalɪ kaanum tiinə
dɪ cavura Dɪ ja viiri,
yɪ Dɪ daari Dɪ paɪ nadunə
jiri nabwənə.

²⁰Dɪ maa paɪ balu nɔɔna na jigi
ba cɪga tun niə pui,
yɪ Dɪ paɪ nakwa wubɔŋa
vugimə.

²¹Dɪ paɪ nɔn-yum dɪ ba cavura
mu,

yɪ Dɪ vrɪ nɔn-babɛ dam Dɪ
daarɪ-ba
Dɪ zɪɣɪ bwəri.
²² Dɪ yəni Dɪ lɪ wəənu tɪlɔ na
səgi
lim wɔnɪ tun mu Dɪ brɪ nɔɔna.
Dɪ maa paɪ pooni nyɪ yi-bri je
nɪ.
²³ Dɪ yəni Dɪ pa tɪnɪ dɪdonnə
yɪrɪ zaŋɪ wɛɛnɪ,
yɪ Dɪ daa ta cɔɣɪ dɪdonnə dɪ.
Dɪ maa na pɛ dɪ yaɪ dɪ kɪ
kamunnu,
Dɪ laan yəni o jaɣɪ-dɪ mu
Dɪ yaɣɪ je maama nɪ.
²⁴ Dɪ paɪ tɪga baŋa tɪnɪ dɪm
yuutiinə tɔŋɪ jwərim mu,
Dɪ daarɪ Dɪ pa ba kaagɪ kagva
yuu nɪ
ba beeri yɔɔ yɪranɪ.
²⁵ Ba kaagɪ ba taanɪ lim wɔnɪ
mu
yɪ pooni tərɛ ba tee nɪ.
Dɪ ta ma pa ba karɪ ba yunɪ
je maama,
nɪ sa-nyɔra na yəni ba ve te
tɪn.»

Zobi ta ma ta o wi:

13 «Amu yiə mu yɔɔrɪ
ya na tuntɔ maama.
A zwa dɪ ma ni-tɪ, yɪ a ni tɪ kuri.
² Abam dɪ amu ba garɪ daanɪ.
Abam maa na ye wəənu tɪlɔ tun,
amu dɪ ye-tɪ mu.

³ A nan lagɪ sɪ a ŋɔɔnɪ
dɪ Dam-fɔrɔ Tu Wɛ dum mu.
A wó yɪ Dɪ te mu
sɪ a tɔlɪ a taanɪ dɪm.
⁴ Abam nan yəni á fɔ vwa-dɛɛra
mu
á daŋɪ amu yuu nɪ.
Á nyɪ dɪ liri-kərə balɔ na warɪ
nɔɔn-nɔɔnɔ sɪ ba yɔɔrɪ tun mu.
⁵ Abam na pugɪ á niə, kuó taa
gara!
Kuntɔ yaá brɪ nɪ:
á jɪɣɪ swan cɪga cɪga.
⁶ Nan cəgi-na taanɪ dɪlɔ
a na maŋɪ sɪ a ta tun.
Cəgi-na amu ni na ŋɔɔnɪ kulɔ
tɪn.
⁷ Abam buŋɪ sɪ á tɔɣɪ tusim
baŋa nɪ
á joŋɪ Wɛ taanɪ á ta á pa-Dɪ
mu na?
Á wó fɔ vwan á ma á joŋɪ Dɪ
taanɪ
á ta na?
⁸ Abam wó se sɪ á zɪɣɪ á pa Wɛ
mu,
sɪ á joŋɪ Dɪ taanɪ saŋa baŋa nɪ
á ŋɔɔnɪ na?
⁹ Dɪ nan na joorɪ Dɪ bwe abam,
á wó lu taanɪ nɪ na?
Á wó wanɪ Wɛ á ganɪ,
nɪ á na jɪɣɪ nabiinə á ganɪ
te tun na?
¹⁰ Cɪga na təri abam taanɪ dɪm
wɔnɪ,
á yəri nɪ Dɪ wó bwe abam

ku ɲwaani na?

¹¹ Dɩ paari-zulə yam bá fugi
abam,

pa Dɩ fɔvni taa jigɩ abam na?

¹² Mumaɲa yalɔ abam na jigɩ
á maɲɩ tun ba jigɩ kuri,

nɩ tintwarim na yɩ te tun mu.

Á swan yam warɩ abam ya cɩ
kantɔɔ wonɩ,

nɩ dɔɔɔ na yari lɩla te tun mu.

¹³ Nan pu-na á niə

sɩ ku pa-nɩ cwəɲə sɩ a ɲɔɔnɩ.

Pa-na sɩ dí nii bɛɛ mu lagɩ ku ba
amu baɲa.

¹⁴ Yagɩ-na sɩ kulɔ na wó yi-nɩ,
sɩ ku yi.

Amu dɔlɩ a ɲwɩa mu a yagɩ.

¹⁵ Wɛ na laga dɩ, Dɩ wó gu-nɩ,
sɩ a tuna nan tigi Dintu wonɩ
mu.

Amu wó zɩɣɩ Dɩ yigə nɩ

a tulɩ a taani dum,

sɩ a wani a na a bura.

¹⁶ Kuntu baɲa nɩ mu Wɛ wó
wani

Dɩ jonɩ-nɩ Dɩ yagɩ.

Bɛɲwaani, wulɔ na vin Wɛ
cwəɲə tɔgum tun bá na
cwəɲə

sɩ o zɩɣɩ Wɛ yigə nɩ.

¹⁷ Fɔɣɩ á cəgi-na taani dɩɔ
a na maɲɩ sɩ a ta tun.

Pa-na sɩ kulɔ a na tɛ tun tun á
zwa nɩ.

¹⁸ Nii-na! A yɔɔɩ a jeeli taani
dɩɔ

a na wó ta tun mu.

A nan ye lanyiranɩ nɩ

a wó di bura.

¹⁹ Wɔɔ mu wura sɩ o saɲɩ-nɩ wɩ
a cəgi?

A nan na sunɩ a cəgi,

amu wó taa cum mu sɩ a laan
tɩ.

²⁰ Amu Tu Wɛ, wəenu tɩle
yiranɩ mu

a lagɩ a loori n tee nɩ

sɩ n kɩ n pa-nɩ.

Kuntu na kɩa, amu daa bá taa
kaagɩ a səgi nmu yigə nɩ.

²¹ Dwanɩ n jun n daari-nɩ.

Daa yɩ ta n jigɩ-nɩ n fugə
dɩ n cana yam.

²² Nan bəɲɩ-nɩ, sɩ a wani
a ləri n taani dum,

naa pa-nɩ cwəɲə sɩ a ɲɔɔnɩ,
sɩ nmu dɩ ləri a taani dum.

²³ A tiini a kɩ lwarim a cəgi n
yigə

sɩ ku vu ku maɲɩ yən mu?

Ta a lwarim dum dɩ a tusim dum
n bri-nɩ sɩ a lwarɩ-ya.

²⁴ Bɛɲwaani mu n yigə təri amu
wonɩ?

Bɛɛ mu yɩ n yɔɔɩ n dɔnɩ-nɩ?

²⁵ Vɔɔ yɩ bɛɛ mu yɩ n lagɩ sɩ n
fugi-ku?

Bɛɛ mu yɩ n zəli-nɩ,

ni viu na kalɩ swannu
 ku ja je te tun?
²⁶ N nan pupuni wo-cɛɛru
 n tiŋi tɔnɔ ni
 wɩ ti yi amu yigə.
 Ku ta na yi lwarim yalɩ a na ki
 a nɔn-dunni maŋa ni tun,
 n laan ma n pa ya jini
 wu a yuu ni.
²⁷ Nmu kwe capunnu mu
 n vɔ a nɛ ni diŋ-diŋ.
 N yəni n yiri a na-vəli maama,
 yi n lɔ sisəm n pa-ni
 si a yi gaali-di.
²⁸ Kuntu tun, a wura a je mu,
 ni woŋo na yɔɔri ku pɔi te tun.
 A ŋwia tiini ka cɔgi,
 ni gɔɔ kulu tɔa na mugi tun.»

Zobi daa ta ma ta o wi:

14 «Kaani na lɔgi nabiinu
 wulu maama,
 ku tu ŋwia yi kukugə mu
 yi ka su di cam yirani.
² O maa nyi di ga-puŋu kulu na
 puli
 yi ku laan daari ku kwaari
 lila tun mu.
 O ta yi ni lunluŋu na yi te tun
 mu.
 O ba daana yi o jeə.
³ We, nabiinə na bwənə kuntu
 tun,

bɛɛ mu te yi n ki n yigə ba
 wuni?
 Bɛŋwaani mu n lagɩ n saŋi amu
 si n daari n di a taani?
⁴ Nɔn-diku wó wani o lu
 nɔn-ŋum na?
 Ku bá wani ku ki.
⁵ Nmu wuuri n jeeli nabiinə
 ŋwia da yam mu,
 pa ya ba ya kweeli ya maŋa
 ni.
 Nɔɔna wari si ba gaali
 ba maŋa kam ciga ciga.
⁶ Kuntu ŋwaani nan yagi ba
 yira,
 si ba wani ba toŋi
 yi ba daari ba sin,
 ni ba na jini nɔɔna balɩ
 si ba taa toŋi tun.
⁷ Ba na goni tiu ba di tɔga ni,
 tuna ta wura ni
 kuó joori ku kwin,
 si ku nɛ-dunnu tum daa yi ti.
⁸ Ku bunnu tum wai ti pɔi
 tɔga kuri ni,
 pa kugu kulu na daari tun di ti.
⁹ Si na finfun na yɔɔri ba dwe
 tiu kum yira,
 kuó joori ku kwi nɛ-dunnu
 di vɔɔru mu.
¹⁰ Ku nan na yi nabiinə,
 ba na yɔɔri ba ti,
 ba dam wó ti mu.

Ba mumwe nan na tu di ti,
ba laan wó vu yən mu?

¹¹ Bugə wu na yəni ba wɪ
ba daart-ka,
pa ka tigi ti-kura yiranɪ mu,
¹² kuntu doŋ mu, nɔɔnu na tɪga,
o daa wart si o zaŋɪ.
Weyuu kum maama wó ba ku je
yɪ ku tu ta wu zaŋɪ.
Nɔɔn-nɔɔnu bá want o pus-o
si o zaŋɪ dɔɔni nɪ.

¹³ A loori-m! Amu Tu We,
kwe-nɪ
n səgi curu nɪ,
si kulukulɔ yɪ yi-nɪ,
ku taa nii de dɪm
n banɪ na zuri tun.
Nan kuri de si n laan joori
n guli amu gulə.
¹⁴ Nɔɔnu na tɪga, o daa wó joori
o na ŋwia na?
Amu lɔgɔ baŋa titɔŋ-cɛɛra
maŋa kantɔ maama wunɪ,
a wó taa tɔŋa yɪ a tuna
a vrum maŋa kam mu.
¹⁵ Nmu na bəŋi a yiri,
a wó ləri-m.
Nmu wubɔŋa maa wó taa tigi
amu wɔlɔ n titɪ jun na mɔɔni
tun wunɪ.
¹⁶ Nmu laan wó ta n yiri
a na-vəli maama,

yɪ n nan bá jeeli
a lwarɪm dɪm na yɪ te tun.
¹⁷ Nmu ma n wó kwəli a lwarɪm
dɪm,
nɪ nɔɔnu na səgi wəənu
tampɔgɔ wunɪ te tun.
¹⁸⁻¹⁹ Ku nan na yɪ te tun,
nmu jaanɪ nabiinə tuna yam mu
n cɔgi n yaga.
Ku maa nyɪ nɪ pweeru na wai
ti sirimi ti tui te,
yɪ kandwa-zana di guri
ya na tigi mɛ tun mu.
Na-fara di wó want kandwa
ba cɪcɔgi,
yɪ ba cuuri ba coori
tɪga kasɔlɔ ba ja ba kɛ.
Kuntu mu nmu di cɔgi
nabiinu ŋwia.
²⁰ N yəni n ma n dam mu
n dwəni did-o,
pa o yɔɔɪ o je wuu.
O yibiyə wó ləri mu,
yɪ n laan daart n zəl-o si o viiri.
²¹ Ku tu kwaga kam na nɛ zulə
tɪga baŋa nɪ, o yəri ku ni nɪ.
Ba nan na jɪgi cavura mu
ba di di,
o bá want o lwart ku na kɪ-ba te
tun.
²² Kulɔ yiranɪ o na ye tun mu yɪ
o titɪ yira na nɛ zɔnnɪ te tun.
O maa wó taa keeri o titɪ kərə.»

Elifaazɩ na tagɩ kulɔ o kɩ bɩle tɩn

15 Teman tu Elifaazɩ daa ma
lɛrɩ Zobi o wɩ:

²«Viu yɩranɩ mu nuŋɩ n ni nɩ!
Wubɔŋa tu nan ba ŋɔɔnɩ
bitar-yɔɔɔɔɔ.

³Swan tu ba kaagi o ŋɔɔnɩ
wo-kurru,
dɩ taanɩ dɩlɔ na ba jɩɣɩ kuri
tɩn,
nɩ nmu na kɩ te tɩn.

⁴Nii mu! N bɔŋɩ sɩ n dɔlɩ We
fɔɔn-kɔɔɔ
n yaɣɩ mu.

N ta ma n lagɩ n cɩ sɩ nɔɔna
yɩ taa bɔŋɩ We wubɔŋa cɩga
cɩga.

⁵N lwarɩm kikiɛ yam
dɩ n pipiri titɔŋa yam,
mu pa n jɩɣɩ ni sɩ n ŋɔɔnɩ
n cɔɣɩ We yɩɩ.

⁶Ku dɛ amu mu ŋɔɔnɩ
a vanɩ nmu bura.

Sɩ n titɩ ni-taanɩ mu li-m
dɩ zɩɣɩ dɛaa nɩ.

⁷Nmu mu puli nabiinɛ maama
kuri na?

Naa n kuɩ lugu baŋa pweeru
tum mu?

⁸We kɔɔɔ kum na yɛni
ba jeeri daanɩ weyuu nɩ,
nmu dɩ wɔ tɔɣɩ n gwaanɩ
ba wɔnɩ na?

Nmu bɔŋɩ nɩ nmu yɩranɩ yɩ mu
puɔrɩ na?

⁹N ye wɛɛnu yɩ dɩbam yɛrɩ-tɩ
na?

Naa n ni wɛɛnu kuri mu
yɩ dɩbam warɩ-tɩ sɩ dɩ lwarɩ?

¹⁰Balu yum na puɩɩ tɩn mu
zɩɣɩ dɩ kwaga nɩ.

Ba maa yɩ nankwɩn
sɩlɔ na kuɩ nmu ko tɩn.

¹¹We kwe bɩcar-zuru taanɩ mu
Dɩ ta dɩ nmu.

Dɩ na zuri Dɩ yɩra dɩ nmu kontu
tɩn,

ku ba jɩɣɩ kuri ku pa-m na?

¹²Berɣwaanɩ mu nmu warɩ n
banɩ

sɩ n ja pa n yibiyɛ lɛni?

¹³Nmu nan pɛ n banɩ zanɩ dɩ
We,
yɩ bitar-yɔɔɔɔɔ yɩranɩ tɔɣɩ n ni
nɩ

ya nuɣɛ.

¹⁴Nabiinu wɔ wanɩ o taa yɩ
lanyɩranɩ fasɩ na?

Kaana na lugu balu maama tɩn
wɔnɩ

wɔɔ mu jɩɣɩ cɩga We yigɛ nɩ?

¹⁵Ku na maŋɩ ku yɩ
We maleksɩ titɩ dɩ,

Dɩ ba kɩ Dɩ tuna sɩ wɔnɩ.

Dɩ maa wu se nɩ weyuu baŋa
je sum yɩ lanyɩranɩ fasɩ Dɩ yigɛ
nɩ.

¹⁶ Nabiiṇə laan wó taa yí tuta
mu

Dl tee ní?

Ba wubɔŋa tiini ya pɔ mu,
yí ba tɔŋi lwarim
ní na mu ba jigi ba nyo tun.

¹⁷ Jəni kuntu cumm si a maŋi
wəənu si n ni ti kuri.
Yagi si a ta a yi na ne kulɔ tun
a bri-m.

¹⁸ Ku nan yí swan tiinə na ne
kulɔ faŋa
yí ba ta ku taani jaja tun mu.
Ba kwə di deen ma bri-ba
swan yam kuntu.

¹⁹ Bantu yirani mu joŋi tiga
kam
We tee ní.

Vərə maa ba jigi cwəŋə
si ba gaŋi-ba.

²⁰ Nɔn-balwaarɔ di
wu-lɔn-nyina

wó na yaara mu taan,
si ba ŋwia bina yam maama
ba ya ti.

²¹ Ba ni kwəri mu ba zwa wuni
pa fuɔni zu-ba.

Yazurə na yi-ba di,
vɔnvurna mu buni ba baŋa.

²² Ba maa ba jigi tuna
si ba lu lim wuni,
su-lwaanɔ na jaani cɔgum
ti ba ba baŋa tun ŋwaani.

²³ Duurə mu wó taa kaagi ba
jaani

je maama ní
si ba di nɔɔna bam kuntu
ya-nwana.

Ba maa ye ní ba ba jigi jwa,
si lim yirani mu lagi
di kwəli-ba.

²⁴ Liə zanzan jigi-ba,
pa ba tiini ba kwari fuɔni.
Fuɔni maa wó wanti-ba di di,
ni pe wulu na zaŋi najara
di o duna tun.

²⁵ Nɔn-balwaarɔ tum twi o jɔŋa
mu si ba ja di Baŋa-We,
yi ba dwəni di Dam-fɔɔ Tu
We dum mu.

²⁶ Ba maa jigi di We
ni jar-kərə balɔ na duri
si ba ja najara yam ba yi-Dl te
tun.

²⁷ Nɔn-balwaarɔ tum yɔɔri ba
nu mu
bigilə bigilə, yi ba yira dunə.

²⁸ Ba nan zuɔri tunti dilɔ na jigi
di-dwənu tun wuni mu,
mɛ seeni na wu maŋi si
nɔɔn-nɔɔnu taa zuɔri da
tun.

Ba sam dum lagi di tu tiga ní
di ji weeru yirani mu.

²⁹ Ba daa bá taa yi nadunə.
Ba jɔjigirɔ tum di maa bá daani
yi ti je.

Ba wəənu tum bá puli
si ti yi tiga kam ni maama.

³⁰ Ba bá na cwəŋə si ba lu
lim dum wuni.

Ba nan wó taa yi ní tweeru tɔlɔ
nɛ

na jaanɩ mim tɩn mu.

We na sin Dɩ yaɣɩ ba yɩra nɩ,
baá yɔɔrɩ ba je mu.

³¹ Nɔn-balɔrɔ nan yi ganɩ o tutɩ
sɩ o kwe o tuna o daɣɩ
wo-yɔɔrɩ baɣa nɩ.

Beɣwaanɩ o na wó na nyɔɔrɩ
dɩlɔ tɩn

yi wo-kurru yiranɩ mu.

³² O bá yi o maɣa dɩ o na
kwaarɩ,

nɩ kurɩ tiu nɛ sɩlɔ daa
na bá kwin vɔɔrɩ tɩn.

³³ Ku tu ta wó taa yi ní vinyə tiu
na yaɣɩ ku biə yi ba wu bigɩ
ku dɩ tɩga nɩ te tɩn mu,
dɩ Olivi tiu punnu na kwəri
tɩ tɩ tɩga nɩ te tɩn.

³⁴ Ku na yi balɩ na vɩn We
cwəɣə tɔgum tɩn,
ba kɔgɔ kum bá daarɩ dwi
tɩga kam baɣa nɩ.

Mim mu wó zwe ba sam dum
maama,
ba na lɔgɩ-dɩ vwa-tutɔɣa baɣa
nɩ tɩn ɣwaanɩ.

³⁵ Ba yəni ba ja cam pugə mu,
yi ba pugə kam vri lwarum.
Bu wulɩ ba na wó lɩ tɩn
maa yi gungana.»

Zobi na ləri te tɩn

16 Zobi ma ləri o wɩ:
«Amu maɣɩ a nɩ butarɩ-cɛ
yalɩ abam na tɛ dɩ amu tɩn
zanzan.

Á taana yam nan ba zuri
amu bɩcarɩ kɔtaa!

³ Abam na tiini á ɣɔɔnɩ
bitar-yɔɔrɩ

tɩlɩ tɩn bá kweeli na?

Beɛ mu daanɩ abam
pa á ba yaɣɩ tɩ ɣwaɣa?

⁴ Abam ya na nɛ cam
nɩ amu na nɛ te tɩn,
a yaá wanɩ a ɣɔɔnɩ
nɩ abam na kɩ dɩ amu te tɩn.

A yaá ma ta-farɩ a bwe abam,
yi a dulɩ a yuu abam yigə nɩ.

⁵ Amu ni-taanɩ nan yaá kɩ dam
dɩ kɩ á kuri nɩ mu,
sɩ á bɩcara zuri a ɣwaɣa kam
ɣwaanɩ.

⁶ Ku nan na yi te tɩn,
amu na purɩ a nɩ a ɣɔɔnɩ,
a ba sin dɩ zunɩ dɩlɩ na jɩgɩ-nɩ
tɩn.

A ya zɩ na cɩm dɩ,
amu cam dum yɔɔrɩ
dɩ wura mu maɣa maama.

⁷ Cɩga tɩn, We yɔɔrɩ Dɩ pa

a yira cɛ mu,
 yɪ Dɪ daari Dɪ cɔgi
 amu sɔŋɔ tiinə maama.
⁸Dɪ ma ja-nɪ Dɪ vɔ
 pa ku zu a yira zanzan.
 Amu na tiini a bugi te tun mu
 paɪ
 nɔɔna tɛ ba wɪ: a ba jɪgi cɪga.
⁹We ma yɔɔri Dɪ culi-nɪ
 yɪ Dɪ tɔgi Dɪ ban-lum baŋa nɪ
 Dɪ ja-nɪ Dɪ tɔri,
 nɪ ga-varum na kɪ te tun.
 Dɪ nii-nɪ dɪ yi-sɔŋɔ sɪ Dɪ cɔge-nɪ
 mu.
¹⁰Nɔɔna kaagi ba jɪgi-nɪ ba
 mwana mu,
 yɪ ba daari ba lɔɛ a pupwaanu.
 Ba maa kɪ ni daani
 sɪ ba dwəni dɪ amu.
¹¹We yɔɔri Dɪ kwe amu Dɪ kɪ
 nɔn-balwaaru juŋa nɪ mu,
 pa a tɔ pusɔŋ-nyuna juŋa nɪ.
¹²Amu deen je dɪ bɪcar-zuru,
 yɪ Dɪ laan ba Dɪ cɔge-nɪ.
 Dɪ ma sɔ a ban nɪ yɪ Dɪ daari
 Dɪ dɔli-nɪ Dɪ dɪ tɪga nɪ.
 We fufugi amu mu.
¹³Dɪ taŋa cɪna fɔuri
 ya tui amu baŋa.
 Dɪ ma ta-nɪ Dɪ zɔ
 a tapwal-biə bam seeni,
 yɪ yibwənə tərə.
 A wuu luru tuti tagi ti nɔŋi
 ti tɔ tɪga nɪ mu.
¹⁴Dɪ yɔɔri Dɪ zaŋi amu baŋa nɪ
 mu

kuni zanzan,
 nɪ babia na zu najara wunɪ te
 tun.
 Dɪ ma ba o nɔŋi sɪ o jeeri-nɪ dɪ
 najara.
¹⁵Amu tiini a wu kərə nɪ mu,
 yɪ a daari a zu gwar-zɪnzwara
 a je.
 A kwe a dam maama
 a suli tɪga kuri nɪ.
¹⁶A yɔɔri a keeri mu taan
 pa a yiə ba ya sunɪ.
 A yibiyə maama fɔli mu
 a kərə kam ŋwaani.
¹⁷Dɪ ku maama dɪ,
 amu wu kɪ nakɔɔri
 a ma a cɔgi nɔɔn-nɔɔnu yigə.
 A maa na loori We,
 a wu cɔgi Dɪ yigə.
¹⁸Ku wu maŋi sɪ a jana bam ba
 ba suli tɪga nɪ,
 yɪ nɔɔn-nɔɔnu wu lwarɪ ku ni
 nɪ.
 A kərə kam ba maŋi sɪ ka səgi.
¹⁹Wulu na zɪgi amu kwaga nɪ
 tun
 nan maŋi o wu wɛyuu nɪ.
 Wuntu mu wɔ ŋɔɔni o pa-nɪ.
²⁰Amu badonnə bam gooni-nɪ
 mu.
 Amu nan keeri zanzan
 a kanɪ yi-na a loori We,
²¹sɪ nɔɔnu mu zu nabiinu dɪ We
 titari laŋa nɪ,
 sɪ o kwe dɪbam daani,

ni nabiinu na ɲɔɔni
o pa o doŋ te tun.
²² Beɲwaani bina funfun yirani
mu daari,
si amu laan kwe cwəŋə
a vu me nɔɔna na ve
yi ba daa ba joori tun.»

Zobi ta ma ta o wl:

17 «A daa ba jigi ɲwia tuna.
Amu da yam bwələ si ya
ti.
Ba laan maa wú kɪ-nɪ
yibeeli wuni.
² Nɔɔna zanzan mu jigi-nɪ ba
mwana,
pa a yɔɔri a na
ba na pupogi-nɪ te tun.
³ We, nmu yirani mu a niə
si n zigi daari n pa-nɪ.
Nɔɔn-nɔɔnu daa tərə
si ku tu zigi a kwaga nɪ.
⁴ N pɛ a badonnə bam daa ba
jigi wubɔŋa dɪ,
kuntu ɲwaani yi pa
si ba wani amu ba dɪ.
⁵ Wulu na nuɲi o badonnə bam
kwaga nɪ
si o ma o na nyɔɔri,
ku tu biə yiə wú dwe mu.
⁶ We pɛ amu ji wo-mɔnɔ
nɔɔna tee nɪ mu.
Ba maa twɪ lileeru
ba yagi a yira nɪ.

⁷ A yiə yam yɔɔri ya dwe,
a wuu na tiini ku cəgi tun
ɲwaani.
A yira maama ma yɔɔri ya ti.
⁸ Nɔn-ɲuna yi yəəu mu
dɪ kulu na yi amu tun.
Ba bani maa wəɛ balu na vin
We cwəŋə tɔgum tun ɲwaani.
⁹ Balu na wu ba cɪga wuni tun
nan yɔɔri ba tɔgi ba cwəŋə.
Wulu jian na ba jigi digiru tun,
o ta fɔgi o zigi kəŋkəŋ kuntu
mu.
¹⁰ Abam maama nan joori-na á
ba
si á kwaani á kurɪst-nɪ!
A nan ta bá na yi-puri-nyum á
wuni.
¹¹ Amu ɲwia da yam ge funfun
si ya ti mu.
A wubɔŋa ya na jaani si a kɪ
wəənu tulu tun daa bá kɪ.
A tuna maama dɪ ma ti.
¹² A badonnə bam paɪ lim
pipiri dɪ ji ti-pura.
A maa wu lim wuni yi ba tɛ nɪ:
«Wɪa pooni bwələ mu.»
¹³ Amu laan na je a cəgi
si a zu sɔŋɔ kulu wuni tun mu
yi a yibeeli dum.
Aá vu curu a taa tigi lim wuni.
¹⁴ A maa wú warɪ goŋo kum nɪ:
«A ko,»
yi a daari a ta dɪ tóa nɪ:
«A nu, dɪ a nakɔ, dɪ á le.»

¹⁵ Amu tuna yam nan danɔ
be baɲa ni mu?

Wɔɔ mu wó wanɔ o lwarɔ
a na jigi jwa?

¹⁶ Tuna yam kuntu wó da ya vu
curu
sɪ dí tɔɔ daanɔ dí vu
dí taa tigi da na?»

Bilidadɔ na lɛri te tun

18 Suha tu Bilidadɔ ma lɛri o
wɪ:

² «Nmu lagɪ n ɲɔɔnɔ tuntu
n vu n maɲɪ yɛn ni mu?

Ja swan sɪ dí laan taa ɲɔɔnɔ
daanɔ.

³ Nmu buɲɪ nɪ dɪbam yɪ vara mu
n yigə nɪ na?

N paɪ dí yɪ nɔn-jwəəru mu na?

⁴ N tɔɔ n ban-zɔɲɔ kum ɲwaanɔ
mu

n frɪ n titɪ n kɪ zɔnnɪ.

N nan buɲɪ nɪ tɪga baɲa kam
wó da nmu ɲwaanɔ sɪ ka pa
nabiinə viiri ba daari-ka na?

Kandwa-zana dɪ maa wó guri
ya na tigi mɛ tun,

sɪ ya vu ya tɔ je-gaa nɪ na?

⁵ Ku na yɪ nɔn-balwaarɔ tum,
ba ɲwia pooni dum
wó da dɪ dwe mu.

Ba min-vugu pooni daa bá zaɲɪ
wɛɛnɪ.

⁶ Ba vwə yam wu pooni
yɛnɪ dɪ ji lim mu,

yɪ ba min-zoɲɔ kum dɪ dwe.

⁷ Ba daanɔ ba nɔnɔ ba na-baara
yam

bwəm yɪranɔ mu.

Ba kwɪə yam mu dɪ-ba tɪga nɪ.

⁸ Ba nɛ sɪm yɛnɪ sɪ ja-ba sɪ vu
sɪ dɪ goɲɔ wɔnɪ,
pa ba maɲɪ da.

⁹ Cɪku mu yɔɔrɪ
ku sɔ ba nagwələ,

pa ba warɪ ba titɪ sɪ ba vrɪ.

¹⁰ ɲɔna kalɔ ba na lagɪ ba ma
ba ja-o tun,

ba səgi-ka tɪga nɪ mu,
cɪku kulɔ na lagɪ ku ja-o tun
wu o cwəɲə kam yuu nɪ mu
ku cəg-o.

¹¹ Lɛərv dwi dwi mu fugi-ba
je maama nɪ,

pa fuvɔnɪ tiini dɪ jigi-ba.

¹² Ba dam maa lagɪ dɪ je,
kana na jigi-ba tun ɲwaanɔ.

Ba na tri ba tɔ tɪga nɪ,
lɛərv mu wó ba ba baɲa.

¹³ Yawɪ-cɛɔ wó dɪ ba yɪra yam
daa kadoɲ,
pa ba ya-nwana yam muvɪrɪ,
yɪ tɔvɔnɪ dɪ ja-ba.

¹⁴ Ba yɔɔrɪ ba fun-ba mu
pa ba nuɲɪ ba vwə nɪ,
mɛ ba ya na je dɪ yazurə tun,
sɪ ba vu ba tɪ dam tɔvɔnɪ.

¹⁵ Nɔn-ge maa zɔvɪrɪ
ba vwə yam wɔnɪ,

yɪ ciribi mu ba kwe ba lo da.

¹⁶ Nɔn-balwaarɔ tum nyɪ dɪ

tweeru tilu kuru dɪ dɪ nɛ sum
na kwaari tun mu.

¹⁷ Ba yiri yɔɔri dɪ saari mu
lugu baɲa ni,
yi nɔɔn-nɔɔnu daa ba guli ba
gulə.

¹⁸ Ba zəli-ba mu
pa ba nuɲi pooni wuni,
yi ba zu lim wuni.

Ba yɔɔri ba li-ba lugu kum wuni
mu.

¹⁹ Ba maa wu daari dwi ba tuw
kum ni,
si ku jwa bəɲi ba yiri.

²⁰ Nabiinə maama yi yəu mu
dɪ kulɔ na yi nɔn-balwaaru
tum tun,

ku na yi balɔ na zuuri
wa-zuuri seeni tun
dɪ balɔ na zuuri
wa-puli seeni tun dɪ.

²¹ Cɪga ɲwaani tun,
lwarim-kərə na wó guri te tun
mu kuntɔ.

Ba sam dum wó cɔɣi mu,
ba na yəri Wɛ tun ɲwaani.»

Zobi na ləri te tun

19 Zobi ma ləri o wɪ:
«Abam lagi si á tɔɣi
á bitari biə bam ɲwaani
á pa ku zu a yira
á vu á maɲi yən ni mu?

³ Cavura ta ba jigɪ abam

dɪ á na bwɛ-nɪ kuni fugə tuntu
tun na?

⁴ Ku nan na sunɪ ku yi cɪga ni
amu tusi mu,

kuó taa yi amu yu-wɔɔɔ mu,
si ku dai abam yigə.

⁵ Abam buɲi si á bri á titɪ mu
amu baɲa ni.

Á ta maa pai ku yi amu tusim
ɲwaani mu a nɛ a cavura.

⁶ Nan lwarɪ-na ni ku yi Wɛ yigə
mu

pa yaara yantu maama ba a
baɲa.

Duntu mu cɪɣi cɪku
si Dɪ ma Dɪ ja-nɪ.

⁷ Amu na kaasi mu a wɪ:
«Vuvugə tu a baɲa!»

nɔɔn-nɔɔnu ba ləri-nɪ.

A nan na beeri zənə,
ba ba pai a jigɪ cɪga.

⁸ Wɛ cɪɣi a yigə mu si a yi na
cwəɲə a tɔɣi da a kɛ.

Dɪ ma daari Dɪ pa lim kwəli
a cwe sum maama.

⁹ Dɪ jaani a zulə maama mu Dɪ
joɲi

Dɪ daari-nɪ Dɪ zigɪ bwəri,
si a daa yi taa jigɪ paari a di.

¹⁰ Dɪ maa yɔɔri Dɪ magɪ-nɪ Dɪ
dɪ tɪga ni,

pa a je.

Ku ta na yi tuna yalɔ a ya na
jigɪ tun,

Dɪ vaɲi-ya Dɪ gɔ Dɪ yagɪ mu,

ni ba na ki te di tiu kulu
 ya na jɛri ku zigɛ tun.
¹¹ Dɛ ban-lum dum wu amu
       baɲa ni mu,
 yi Dɛ jeeli amu Dɛ ki balu
       na yi Dɛ duna tun wuni.
¹² Dɛ jar-kɛrɛ bam nuɲi di dam
       mu
       ba buna.
 Ba yɔɔri ba kwe cwɛɲɛ mu
       ba tiɲi si ba yi amu,
 yi ba cwi ba vwɛ
       ba gilimi-ni ba ki tutari ni.

¹³ We ta ki si amu di a curru tun
       taa wari daani mu,
 si a badonnɛ di a fara
       di nuɲi a kwaga ni.

¹⁴ A curru maama duri ba
       daari-ni mu.
       A badonnɛ di ma swe a swiɛ.

¹⁵ Amu sɔɲɔ vɛrɛ di a
       tuntɔ-kana bam maama
       laan nii-ni
       si a taa yi nɔn-vɛrɛ mu a
       pa-ba.

¹⁶ Amu na bɛɲi a tuntɔɲnu wulu,
       ku tu bá sɛ si o lɛri-ni,
 di a na tiini a loori-o
       si o duri a ɲwɛɲa te tun di.

¹⁷ A na sin a yira vii,
       ku lwe a kaani mumwa ni mu.
 A digɛ tiinɛ maama di nusi-ni
       pa ba duri ba daari-ni mu.

¹⁸ Bu-balwa titi yigɛ tɛri a wuni
       mu.
 A maa na zaɲi weeni,
       ba jigɛ-ni ba ki ba mwana.

¹⁹ A cilon-sonnu maama di
       daa vai a ni-taani,
       yi ba duri ba daari-ni.

²⁰ Amu yɔɔri a di maama mu a
       ti
       a daari kwi yirani.
 A mumwa ta na sin tun mu
       si ku daa dai ɲwɛɲa mu amu
       jiga.

²¹ Amu badonnɛ bam, A loori
       popo!
 Kwaani-na si á duri a ɲwɛɲa,
       si We yɔɔri Dɛ magi-ni
       Dɛ di tɛga ni mu.

²² Bɛɲwaa ni mu abam di zɛli-ni
       si á ja nuneeni We na ki te tun?
 Ku na tiini ku cɛ amu yira ni te
       tun ta wu su abam yi na?

²³ Nɔɔnu ya na wó want a
       ni-taani
       duntu o pupuni o tiɲi tɔno
       wuni,
       ku yaá taa lana zanzan.

²⁴ Ba na kwe luu ba sari-di
       ba ki piu yira ni,
 a bitari biɛ bam yaá taa wura
       taan wuu.

²⁵ Amu nan ye ni wulu na buri

o pa-nɪ tɪn ŋwɪ.
 Wuntɔ maa wú zaŋɪ o ŋɔɔnɪ
 o pa-nɪ sɪ kɪ kweeli.
²⁶ Yawuɔ nan na di a ya-nwana
 yam mu kɪ tɪ dɪ,
 amɔ ta wú na Wɛ
 kɪ tɔɣɪ a yɪra yantɔ wɔnɪ.
²⁷ Cɪga tɪn, amɔ tɪtɪ mu lagɪ a
 na-o
 dɪ a yɪə, sɪ kɪ dɪtɪ nɪ nɔn-gaa.
 A nan yɔɔrɪ a je a tuna
 sɪ a na-o mu.
²⁸ Abam te á tɪtɪ nɪ á wɪ:
 «Pa-na dí yɔɔrɪ dí zəg-o dí ja.
 O tɪtɪ mu jaanɪ cam dɪntɔ
 o ba o pa o tɪtɪ.»
²⁹ Nan kwari-na fɔvɪnɪ
 dɪ Wɛ na lagɪ Dɪ waarɪ abam
 te tɪn!
 Wɛ wú tɔɣɪ Dɪ ban-lum dɪm
 baŋa
 Dɪ kwe Dɪ sɔ-lɔŋɔ,
 pa á lwari nɪ
 Dɪ sunɪ Dɪ di nabiinə taanɪ.»

Tɪsofaarɪ ni-taanɪ

20 Naama tu Tɪsofaarɪ ma ta o
 wɪ:

² «Nmu taanɪ dɪm yɔɔrɪ
 dɪ vɪvɪlɪ a wɔvɔ mu,
 yɪ kɪ maŋɪ sɪ a daa ta taanɪ
 a wəli da,
 a wɔbɔŋa na daanɪ-nɪ tɪn
 ŋwaanɪ.

³ Nmu ni-taanɪ dɪm yɪ tɔrɔ mu
 dɪ pa-nɪ.
 Amɔ dɪ nan wú da yɪ-pɔrɔ
 ŋwaanɪ
 a ta a ni a ləri-m mu.
⁴ Nmu nan ye kɪ na maŋɪ
 kɪ yɪ te faŋa faŋa,
 yɪ ba pulɪ ba kɪ nabiinə
 ba yaɣɪ tɪga kam baŋa nɪ tɪn.
⁵ Wɔpolo kɪlɔ nɔn-balwaarɔ
 na yəni ba nat tɪn mu tɪ lɪla.
 Wɛ-lwɛɛna dɪ na di ywəəni dɪlɔ
 tɪn
 maa ba daana.
⁶ Ba wat ba zəŋɪ ba vwana
 sɪ ya di wɛ-baŋa,
 naa ba kwəni ba yum wɛɛnɪ
 sɪ tɪ dwe wɛyuu kɪm dɪ.
⁷ Dɪ kɪ dɪ, ba lagɪ ba ba
 ba jɪ tɔrɔ mu ba je wuu,
 sɪ balɔ ya na ye-ba tɪn taa bwe
 ba wɪ:
 «Ba wɔ yən nɪ mu?»
⁸ Kɔv kɪ-ba nɪ nɔɔnɔ na dwe
 dɪndwɛ
 yɪ dɪ kɛ lɪla te tɪn mu.
 Ba lagɪ ba je mu,
 nɪnɛnɪ tɪtɪ wɔv dɪndwɪa
 na yɪ te tɪn.
⁹ Ba fara dɪ ba sɔŋɔ tɪinə daa bá
 na-ba,
 ba daa na tərə tɪn ŋwaanɪ.
¹⁰ Nɔn-balwaarɔ tum biə mu jɪɣɪ
 sɪ ba joori ba joori ba ŋwɪ jɪna
 yalɔ

ba kwə na vrɪ yinigə tiinə tee
nɪ tɪn.

¹¹ Cɪga ŋwaanɪ, ba ta na wu
ba nɔn-dunni maŋa nɪ,
baá ba ba tɪ mu
dɪ ba dam maama.

¹² Ku na yɪ sɪ lwarɪm na
ywəmmə o ni wɔnɪ,
o na səgi lwarɪm kəm o
dindəlim kuri nɪ, yɪ o
jɪgɪ-dɪ o muə.

¹³ O maa vat sɪ ya ti o ni nɪ,
yɪ o laan liri-dɪ fun fun.

¹⁴ O wɔdiu kum kuntu nan na
yɪ o wɔwɔ,
kuú pipiri ku ji wo-gaa mu.
Ku maa wó ji bɪsankwɪa vian
o pugə nɪ.

¹⁵ Ku ta na yɪ jɪjɪgɪrɪ tɪlɔ
ku tu na ligi pu-sɪŋa baŋa nɪ
tɪn,

Wɛ nan wó pa o twanɪ-tɪ o yagɪ.

¹⁶ Oó mu kapaa vian mu.
Bɪsankwɪa maa wó dun-o ka
gu.

¹⁷ Ku tu bá di ywəəni tɪga baŋa
wo-laaru tum baŋa nɪ,
nɪ tɪ na yɪ tɔvɔrɔ dɪ nayɪl-pɪpala
na tigi yɔɔ nɪ bu-tɔla tɪn dɪ.

¹⁸ O nan ta wó ga wəənu tɪlɔ
maama
o na yaari tɪ ŋwaanɪ
yɪ o wu di tɪ ywəəni tɪn mu.
O maa bá na o tɪtɔŋa yam
nyɔɔrɪ.

¹⁹ Bɛŋwaanɪ, o tiini o bɛəsɪ
yinigə tiinə
yɪ o daari-ba o zɪgɪ bwəri.
O ma vrɪ sam dɪlɔ o na wu lɔgɪ
tɪn,
sɪ o taa zɔvɔrɪ dɪ wɔnɪ.

²⁰ O nan bá tɔŋɪ o su o fra pa o
sin.

O maa yəni o puuri wəənu tɪlɔ
maama o yɪ na su tɪn.

²¹ O na di o ti, kɔlɔkɔlɔ daa ba
daara.

Kuntu ŋwaanɪ, o wəənu bá
daanɪ
yɪ tɪ je.

²² O na maŋɪ o na kɔlɔ maama
o ya na beeri tɪn,
liə ta wó taa jɪg-o.

Wu-cɔgɔ dɪ maa wó tiini
ku ja-o.

²³ Nɔn-balɔrɔ wum na wura o di
o su o fra,

Wɛ ban-lum dɪm wó ba o baŋa,
pa ku tiini ku cɛ o yira.

²⁴ Ku tu na kwaanɪ sɪ o duri
o daari luuru najara zɪla,
canna cicwe mu wó zɔ-o.

²⁵ Dɪ na muvɔrɪ dɪ maŋɪ
o yira nɪ tɪn mu o vanɪ-dɪ
o li o wɔwɔ lɔrɔ nɪ,
yɪ dɪ ni dɪm nyuna.

Fuvɔnɪ ma tiini dɪ zɔ-o.

²⁶ Lim wó yɔɔrɪ dɪ kwəli
o lɔnnɪ wəənu tum maama.
Mim dɪlɔ nabiinə na wu kɪ tɪn

nan mu wó di-o,
 yɪ dɪ daartɪ dɪ zwe o jɪjɪgɪrɔ
 tɪlv maama na daartɪ tɪn kulə.

²⁷ Weyuu kum wó brɪ o tusim
 dɪm mu jaja.

Tɪga kam baɲa dɪ maa wó pa
 maana nɪ: o kɪ o cɔgi.

²⁸ Na-fara mu lagɪ ba cuuri
 ba coori o sɔŋɔ kum ba ja ba je
 Wɛ ban-lum dɛ dɪm nɪ.

²⁹ Nɔn-balɔrɔ kum na wó ba
 ku guri te tɪn mu kuntv.

Wɛ mu maɲɪ Dɪ sɛ nɪ
 kuntv taa tigə ku tu ŋwaanɪ.»

Zobi ni-taanɪ

21 Zobi ma ləri o wɪ:
 «Ɛɔgi á cɔgi-na taanɪ dɪlv
 a na maɲɪ sɪ a ta tɪn,
 sɪ kv pa amv bɪcarɪ zuri.

³ Zuri-na á yura sɪ á cɔgi a taanɪ
 dɪm.

Kv kwaga seeni, á laan wai
 á daa taá jɪgi-nɪ á mwana.

⁴ Amv dɪ nabiinə mu jɪgi
 ni-kantɔgɔ daanɪ na?

A na warɪ a tɪtɪ sɪ a ja tɪn,
 kv dai kv cwəŋə nɪ na?

⁵ Yɔɔrɪ á nii-na amv,
 sɪ á daartɪ á ja á niə,

sɪ á daartɪ á kwe á jian á ma á
 pu á niə.

⁶ Amv na buŋɪ kulv na yi-nɪ tɪn
 wubvɲa,
 a nagwələ wó tɪ mu.

A yura maa sai pɔm-pɔm dɪ
 fuvnɪ.

⁷ Bɛɛ mu te pa nɔn-balwaarv taa
 ŋwɪ

ba daana tɪga baɲa nɪ,
 yɪ ba fɔgi ba nai dam
 pa dɪ puli dɪ pa-ba?

⁸ Ba je mu yɪ ba nai ba biə
 nɔn-kəri,
 pa ba dwi dɪm puli dɪ pa-ba.

⁹ Kulukulv ba yaarɪ-ba ba sam
 wvɪɪ.

Wɛ banɪ dɪ nan ba zaɲɪ dɪ ba
 sɪ Dɪ waarɪ-ba.

¹⁰ Ba naanɪ tɪtɪ dɪ puli zanzan
 mu
 dɪ pa-ba,

yɪ dɪ dɪdva dɪ bá caarɪ
 kv pugə kv yagi.

¹¹ Ba maa pai ba biə kaagi ba
 kweeri mu
 nɪ pe-kɔgɔ doŋ te tɪn.

Ba bu-balwa bam sai mu
 yɪ kulukulv ba yaarɪ-ba.

¹² Ba maa jɪgi sinyɛ dɪ kwaanv

ba leeni le.
 Ba ta wui wi mu ba kɪ sɔɔ
 ba ma di ywəəni.
¹³ Pusɔŋ-nyuna bam ŋwia
 maama wɔni,
 ba yɔɔrɪ ba jigi wo-laaru mu ba
 di,
 yɪ ba laan ba ba ti ba titi
 tɔvɔni.
¹⁴ Dɪ ku dɪ, ba ta tɛ dɪ Wɛ mu
 ba wɪ:
 ‹Yagi dí yira!
 Dí yigə tərɛ dɪ n kwia yam.
¹⁵ Dam-fɔrɔ Tu wum yɪ wɔɔ mu
 pa ku maŋɪ sɪ dí taa zul-o?
 Dí na ve o te dí war-o,
 bɛ nyɔɔrɪ mu dí wó na?›
¹⁶ Ku nan dai ba titi titɔŋa
 baŋa ni mu
 ba wəənu ve yigə ti pa-ba.
 Amu nan bá sɛ sɪ a tɔɔɪ
 nɔn-balwaaru tum kuntu
 kwia yam.
¹⁷ Nɔn-balwaaru tum ŋwia
 pooni nan yəni dɪ dwe
 dɪ pa-ba mu na?
 Ba yəni ba zu lɛɛru wɔni na?
 Wɛ yəni Dɪ tɔɔɪ Dɪ ban-lum dum
 ŋwaani
 Dɪ pa ku ni-ba mu na?
¹⁸ Ku yəni ku kɪ-ba ni ga-kurru
 naa swannu tɩv vii na kali
 ku jigi ku maa jɛə te tun mu
 na?
¹⁹ Abam te ni:

‹Wɛ wó pa lwarum-kəru biə
 ŋwi ba ko lwarum jini.›
 Ku ya maŋɪ sɪ Wɛ yɔɔrɪ Dɪ
 waari
 lwarum-kəru titi mu
 sɪ o lwarɪ ku ni ni.
²⁰ Ku nan maŋɪ sɪ ku tu titi yia
 mu na o waarum,
 sɪ o nyɔ Dam-fɔrɔ Tu dum
 ban-zɔŋɔ na-zɔŋa kam wɔni.
²¹ Bɛŋwaani o ŋwia da yam na
 tu
 ya kweeli yɪ o ti,
 o yigə daa təri o kwaga kam
 wɔni.
²² Wɔɔ mu yi sɪ o wani
 o bri Wɛ yəno?
 Bɛŋwaani Wɛ mu buri nɔɔna
 maama,
 dɪ weyuu didɛera bam dɪ.
²³ Nɔɔnu wudonɔ wai
 o jigi o yazurə taan,
 sɪ o laan vu o ti dɪ ya
 yɪ kulukulu ba fɔɔɔ ku daani-o.
²⁴ Ku tu yɪ-daa ta nugi
 lanyiranɪ,
 yɪ o yira dɪ dana cɪga cɪga
 ni nɔn-dɔŋv te.
²⁵ Nɔɔnu wudonɔ dɪ maa wó
 wani o ti
 yɪ o ya maŋɪ o ba jigi tuna.
 Ku tu wɔ di ywəəni o ŋwia
 wɔni
 dɪ funfun dɪ.
²⁶ Ku nan na yɪ te tun,

ba maama tigi mu,
 yi ba tigi daani tiga kuri ni.
 Túa mu wura ka mu
 ba maama yira yam.

²⁷ Amu nan lwarɩ wubɔɔa yalu
 á na bɔɔi á pa-ni tun.

A ye ni á yɔɔɩ
 á bɔɔi amu cɔɔum mu.

²⁸ Abam nan kaagi á te ni:
 «Nɔn-kamunu sɔɔɔ kum laan
 wu yɔn ni mu?

Nɔn-balwaaru tum ya na zuuri
 me tun daa be?»

²⁹ Abam ta wu lari di balu na
 kaagi

ba beeri je maama ni tun
 si ba ta kulɩ na wura tun
 ba bri abam na?

³⁰ Ba wu pe á maani ni:
 We na pe leeru ba nɔɔna baɔa
 Dl ban-lum dum ɔɔaani,
 nɔn-balwaaru yɔni ba lu
 Dl waarum dum wɔni mu na?

³¹ Wɔɔ mu nan wó zigi
 nɔn-balɔɔ yigə ni, o
 có-o?

Wɔɔ mu tini o jim o pa-o,
 o titɔɔ-balwaaru tum
 ɔɔaani?

³² O nan na tiga, ba yɔni ba
 keeri

o luə lanyirani,
 yi ba fɔgi ba yiri o yibeeli.

³³ Baá ki ku tu bol-laa wɔni mu,

yi tiga kasulu kum titi bá
 daani-o.

O luə kam di wó nuni mu
 di kɔ-fɔɔ.

³⁴ Ku na suni ku yi kuntu tun,
 abam nan wó ki tita mu
 á da á bitar-yɔɔru tum ɔɔaani
 á zuri amu bicari?

Á na ləri a taani te maama tun
 yi á gani-ni mu!»

Elifaazi ni-taani

22 Teman tu Elifaazi daa ta
 ma ta o wɩ:

² «Nabiinu jigi be nyɔɔɩ mu o
 pai We,

o na maɔi o yi swan tu
 te maama di?

³ Nmu na yɔɔɩ n yi ciga tu,
 Dam-fɔɔ Tu wum yigə
 wó taa wu n wɔni mu na?

Tusim na tərə n ɔɔɔa maama
 wɔni,

We wó na nyɔɔɩ n baɔa ni
 na?

⁴ We na bwe nmu te tun,
 ku yi n na kwari-Dl tun ɔɔaani
 mu na?

Kuntu ɔɔaani mu Dl lagi
 Dl di n taani na?

⁵ Ku nan dai kuntu!
 Ciga tun, n balɔɔ kəm tiini
 di daga,
 yi n lwarum di gaali.

⁶Nmu fin n curru si ba tini
     daari
     n juni ɲwaani,
 yi n vri ba gwaaru kafe ɲwaani
     n daari-ba pa ba zigi bwəri.
⁷Ku ta na yi balu na-nyom na
     jigi-ba tun,
     n vin si n pa-ba na si ba nyɔ.
 N ma n vani balu kana na
     jigi-ba tun wodiu.
⁸Nmu ya sunt n yi didɛɛru
     yi n te tiga.
 N ma n zuuri ka baɲa ni
     yi nɔɔna nigi-m.
⁹Di ku di, n vin si n wɛli
     kadənə,
     yi n pa ba viiri di ji-kuri.
 N ma n beesti bitara n wɛli da.
¹⁰Kuntu nan mu te pai n cam
     ba fɔgi di tiə,
     yi fuvni da di ja-m.
¹¹Ku ma pa lim kwɛli-m
     pa n ba nai cwəɲə.
 Na-fara di maa yəni ku ba
     ku li n je sum.
¹²We sunt Di wu weyuu ni mu
     baɲa baɲa.
 Ta fɔgi n nii calicwi sum
     na wu weeni te maama tun.
¹³Nmu nan te n wi:
 <We wó wani Di lwarɪ kulɔ
     na jigi ku tɔɲi tun na?

Di wó kɪ tita mu Di di dɪbam
     taani,
     lim-nyɔɔɔɔ na kwɛli-Di tun
     ɲwaani?
¹⁴Kunkwən-luluru kwɛli-Di mu
     pa Di ba nai dɪbam.
 Di ta maa kaagi weyuu sisənə
     yam ni Di veə.>
¹⁵Nmu nan bá yagi faɲa faɲa
     cwe sum tɔgum,
     ni lwarum-kərə na maɲi ba kɪ
     te tun na?
¹⁶Bantu tigi mu yi ba de wu yi.
 Na-fara mu tu ku coori-ba
     ku ja je,
     pa ba daa ba jigi ziga je.
¹⁷Ba deen vin We mu yi ba wi:
 <Yagi dí yira cumm!
 Dam-fɔɔ Tu wum wó wani
     dɪbam
     o kɪ beɛ mu?>
¹⁸Ku deen nan yi We mu pe-ba
     wo-laaru,
     yi ti su ba sam dɪm maama.
 Amu nan bá se si a tɔgi
     nɔn-balwaaru tum kuntu
     kwia.
¹⁹Nɔn-ɲuna wó na
     nɔn-balwaaru cɔgum,
     si ba taa caka di wupolo.
 Balu na jigi ciga tun
     wó taa mwani-ba yi ba wi:

²⁰ «Dí dɔna bam je,
yɪ mim zwe ba jɪjɪguru
tɪlɔ na daari tun maama.»

²¹ Kuntu ɲwaani, sɛ n pa Wɛ
sɪ kɔ pa n bɪcari zuri.

Kuntu baɲa nɪ mu
n wɛɛnu maama wú yɔɔri
cwɛɲɔ
tɪ pa-m.

²² Sɛ sɪ n joɲi Wɛ zaasum dum,
sɪ n daari n kwe Dɪ ni-taani dum
n kɪ n bɪcari nɪ.

²³ Nmu na pipiri n joori
Dam-fɔrɔ Tu wum tee nɪ mu,
nmu wú na n titɪ.

N nan maɲi sɪ n lɪ
kɛm-balwaarɔ maama n
sɔɲɔ nɪ,

²⁴ sɪ n daari n kwe n sɛbu-sɲa
n dɔlɪ n yagɪ tɪga nɪ.

Ka na maɲi ka lana
yɪ ka nuɲi Ofiiri dɪ,
kwe-ka n yagɪ bugɛ kandwa
titari nɪ.

²⁵ Dam-fɔrɔ Tu wum titɪ laan
mu

wú lɛri o ji n sɛbu-sɲa,
dɪ n sɛbu-poɲo kulɔ na sunɪ
kɔ yɪ lanyirani tun.

²⁶ Nmu na kɪ kuntu,
n laan wú dɪ ywɛni
Dam-fɔrɔ Tu Wɛ dum ɲwaani,
yɪ n yuu zɛɲi wɛɛnɪ Dɪ yigɛ nɪ.

²⁷ Nmu na loori kulɔ maama Dɪ
tee nɪ,

Dɪ wú cɛgi n loro kum.

N ta wú kɪ n su n na goni ni
sɪ n kɪ kulɔ maama n pa-Dɪ
tun.

²⁸ Nmu ma n na buɲi n ja sɪ
kulɔ kɪ,
kɔ je da mu.

Pooni wú taa tigi n yigɛ nɪ
sɪ n ta n wai n tɔgi cwɛɲɔ.

²⁹ Nɔɔna na tɔ tɪga nɪ, yɪ n na
tagɪ nɪ:

«Pa ba zaɲi wɛɛnɪ,
Wɛ wú sunɪ Dɪ zɛɲi balɔ
na tu ba titɪ tun wɛɛnɪ.

³⁰ Kɔ na maɲi kɔ yɪ wulɔ
na ba jɪgi bura tun,
Wɛ wú joɲ-o Dɪ yagi,
nmu jin sum na tɔɲi dɪ cɪga tun
ɲwaani.»

Zobi ni-taani

23 Zobi ma lɛri o wɪ:

«Zim tintu tun,
a yɔɔri a puuni zanzan mu,
a banɪ na wɛɛ tun ɲwaani.

Wɛ tiini o pa kɔ zu a yira,
dɪ a na suuri te maama tun.

³ Amu ya na ye mɛ a na wú vu
sɪ a na-Dɪ,
a yaá vu Dɪ na zuuri mɛ seeni
tun,

⁴ sɪ a tɔlɪ a taantɪ dɪm a brɪ-Dl,
sɪ Dl lwarɪ kɪ na sɪntɪ kɪ kɪ
amv te tɪn.

⁵ A laan maa wó lwarɪ Dl na
jɪgɪ kɪlɔ
sɪ Dl lɛrɪ Dl pa-nɪ tɪn,
yɪ a ni Dl ni-taantɪ dɪm kuri.

⁶ Amv ya na zɪgɪ Wɛ yigə nɪ,
Dl yaá kwe Dl dam-fɔrɔ kɪm
Dl ma Dl magɪ ni-kantɔgɔ dɪ
amv na?

Kɔtaa! Dl nan wó cəgɪ kɪlɔ
a na jɪgɪ sɪ a ta dɪ Dl tɪn mɪ.

⁷ Dáantɪ mɪ wɔlɔ na jɪgɪ cɪgɪ tɪn
wó na cwəŋə
sɪ o tɔlɪ o taantɪ o brɪ Wɛ.

Kɔntɔ tɪn, Wɛ laan wó bɪrɪ Dl
pa-nɪ,
sɪ a taa te a tɪtɪ maŋa maama.

⁸ Nii-na! Amv na ve wa-puli
seeni
sɪ a beeri-Dl, a bá na-Dl da.

A maa na kɛ wa-zuɪrɪ seeni dɪ,
Dl tɛrə dáantɪ.

⁹ O ta na ve jagwiə seeni naa
jazɪm seeni sɪ Dl taa tɪŋa,
amv ba na-Dl dáantɪ dɪ.

¹⁰ Dɪntɔ nan ye amv na-vəli
maama.

Dl wɪra Dl makɪ-nɪ mɪ Dl niə,
yɪ Dl na kɪ kɔntɔ Dl tɪ,
amv wó taa yɪ lanyɪrɪntɪ mɪ
nɪ səbu-sɪŋa doŋ tɪn.

¹¹ Amv dɪ nan tɔgɪ Dl na-bwərə
kam lanyɪrɪntɪ mɪ.

A maa wɔ ywəri Dl cwəŋə kam
wɔnɪ.

¹² A yəni a kɪ a tɔgɪ Dl niə yam
na brɪ te tɪn mɪ.

A maa kɪ Dl ni-bɪrɪntɪ sɪm
a wɔbɔŋa nɪ,
nɪ sɪ yɪ a ni-wɔdiu mɪ te.

¹³ Wɛ nan yɪ Dl yɪra mɪ,
yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ wari Dl yigə
sɪ o cɪ.

Dl kɪ kɪlɔ maama Dl wɔbɔŋa
na lagɪ tɪn mɪ.

¹⁴ Dl wó kɪ kɪlɔ maama Dl na
bɔŋɪ Dl ja
sɪ Dl kɪ dɪ amv tɪn mɪ Dl tɪ.

Wənu zanzan daa ta daari
sɪ Dl kɪ amv baŋa nɪ,
nɪ Dl wɔbɔŋa yam na yɪ te
tɪn.

¹⁵ Kɔntɔ nan mɪ paɪ a tiini
a fɔna Dl yigə nɪ.

A na bɔŋɪ wɔbɔŋa Dl seeni,
fɔntɪ wó ja-nɪ mɪ.

¹⁶ Dam-fɔrɔ Tu Wɛ dɪm pɛ sɪ
amv baari mɪ tɪ,
Dl na jɪgɪ-nɪ Dl fugə tɪn
ŋwaantɪ.

¹⁷ Amv nan na je lim-nyɔrɪsɪ
wɔnɪ
yɪ lim kwəli a yibiyə maama
tɪn,
a ta bá maŋɪ da cɪmm.»

Zobi ta ma ta o wi:

24 «Bɛɣwaani mu Dam-fɔɔ
 Tu Wɛ dɔm wu kwe maɲa
 Dɪ tiɲi
 sɪ Dɪ ma Dɪ di nɔn-balwaaru
 taani?
 Bɛɛ mu kɪ yɪ balu na sɛ-Dɪ tun
 beeri Dɪ sariya da yam ba ga?
² Nɔɔna soe sɪ ba taa di ba zuuri
 ba donnə sisənə wu,
 yɪ ba daari ba vri ba donnə
 vara ba jigi ba kɔna.
³ Ba ta vri butara bine mu
 ba kalɪ ba ja viiri,
 yɪ ba daari ba jonɪ kadənə nabe
 juna ɲwaani.
⁴ Ba yəni ba yigi nabwənə mu
 sɪ ba ywəri cwəɲə nɪ,
 yɪ ba fun yinigə tiinə maama
 pa ba duri ba sɛgə.
⁵ Yinigə tiinə wó taa kaagi
 kagva yuu nɪ ba beeri
 wɔdiu,
 sɪ ba dɪ ba biə taa di,
 nɛnɛnɛ kagva wuu bine
 dɪ na kɪ te tun.
⁶ Ba laan maa wó taa ve pwəli
 wunɪ
 sɪ ba zagɪ sɪ wɔdiiru tum.
 Ba ta maa ve nɔn-balwaaru kari
 nɪ
 ba lari muna.
⁷ Titu nɪ ba ta tigi waaru yigə
 nɪ mu bwəri,

ba na ba jigi wono sɪ ba ma
 kwəli ba titɪ tun ɲwaani.
⁸ Baá taa kaagi pweeru tum
 gugwəuru nɪ mu ba sɛgə,
 yɪ du-fara magɪ-ba, ba na ba
 jigi dalum je tun ɲwaani.
⁹ Nɔɔna na juni səbu ba pa
 yinigə tiinə,
 ba laan wó vri ba biə mu
 juni dum ɲwaani,
 ku na maɲɪ ku yɪ kadəm bu dɪ.
¹⁰ Yinigə tiinə kaagi ba ve bwəri
 mu,
 kulukulɔ təri ba yura nɪ.
 Ba maa tunɪ kari wunɪ
 yɪ kana yagi ka jigi-ba.
¹¹ Ba yəni ba kanɪ Olivi tiu biə
 sɪ nugə nunɪ,
 yɪ ba daari ba ɲukɪ vinyə tiu biə
 sɪ diven taa nunə.
 Dɪ ku dɪ, na-nyɔm ta jigi-ba mu.
¹² Nɔɔna zanzan mu tigi tu kum
 pwəli nɪ,
 yɪ ba ɲusɔa dɪ cam,
 ba na nɛ zunɪ yɪ ba lagɪ ba tɪ
 tun ɲwaani.
 Dɪ ku maama dɪ,
 Wɛ ba bwe lwarum-kərə bam.
¹³ Nɔɔna badonnə yɔɔri ba culi
 pooni dum mu.
 Ba maa vai sɪ ba taa tɔgi
 dɪ cwe sum.
¹⁴ Wɛ dɔm na yəni dɪ zwəri dɪ ti,
 nɔn-gura jigi yinigə tiinə

dɪ nabwənə mu ba guɪ.
 Badaara maa kaagi ba ŋɔni
 nɔɔna wəənu titu ni.
¹⁵ Baara badonnə maa je
 ba cəgə sɪ tɪga yi,
 sɪ ba beeri nɔɔnu wudoŋ kaani
 ba pəni dɪd-o.
 Bɛŋwaani ba buŋi ni titu ni mu
 nɔɔn-nɔɔnu bá na-ba,
 ba na səgi ba yibiyə tun
 ŋwaani.
¹⁶ Titu ni mu vɪnvɪrna zuuri
 nɔɔna sam wɔni ba vɪi-ba.
 Sɪ ku na yi wia ni,
 ba pi ba ni mu digə ni,
 ba na vai pooni dim tun ŋwaani.
¹⁷ Bantu maama soe lim-nyɔɪsɪ
 maŋa mu
 ba dwe pooni dim,
 Ba nan mi dɪ leeru tulɔ na yəni
 tɪ tɔgi dɪ lim-nyɔɪsɪ tɪ tui
 tun mu.
¹⁸ Abam nan tɛ wi:
 Nɔn-balwaaru tum nan ba
 daana,
 dɪ na-fara na kali-ba ba ja ba
 je.
 Ku na yi tɪga kalɔ
 ba na jigi ba vari tun,
 Wɛ sɔɔli lwarim mu Dɪ yagi
 ka baŋa ni.
 Nɔɔn-nɔɔnu ba ve o tuŋi
 ba kari sum ni.
¹⁹ Ni tɪga kam fɔnyugu na pai
 nyɔno wi te tun,

kuntu mu tuuni dɪ yəni dɪ li
 lwarim-kərə dwi maama.
²⁰ Kaana balɔ na lugi-ba tɪn titi
 dɪ yəni ba swe ba ni ni mu.
 Tɔa mu mu-ba tɪga kuri ni,
 yi nɔɔn-nɔɔnu daa ba guli ba
 gulə.
 Kuntu tun, nɔn-balwaaru nai ba
 cɔgim,
 ni tweeru tulɔ ba na goni
 ba dɪ tɪga ni tun mu.
²¹ Nɔn-balwaaru tum kuntu
 ki ba cɔgi kadənə yigə.
 Ba ba fɔgi ba duri ba ŋwaŋa
 kɔtaa!
²² Wɛ nan mu mai Dɪ dam
 Dɪ jaani dideera.
 Dɪ na zaŋi ba baŋa ni,
 ba ŋwia daa dai kulɔkulɔ.
²³ Wɛ wai Dɪ yagi-ba
 pa ba je dɪ wu-zuru.
 Dɪ yi nan pagɪ ba baŋa ni mu
 yi Dɪ yuri ba kikiə maama.
²⁴ Baá taa diini baŋa
 maŋa fun wɔni mu,
 yi ba da ba je bidwi baŋa ni!
 Ba laan maa wó tu tɪga ni,
 ni vɔɔru tulɔ na siiri tun,
 naa ba na zagi wɔdiu kulɔ ba dɪ
 tɪga ni yi ku kwaari tun
 mu.
²⁵ Amu nan na tagi kulɔ maama
 tun
 na dai cɪga,
 wɔɔ mu wai o bri ni
 a yi vwa-fɔru?

Á bɔŋɪ nɪ a ni-taani yɪ kafe mu
na?»

Bilidadɪ ni-taani

25 Suha tu Bilidadɪ ma ləri o
wɪ:

² «Paari dim dɪ fɔvɔn-kɔrɔ
yɪ Wɛ mu te-tɪ.

Duntu mu paɪ wænnu tɔɔɪ cwɛŋə
weyuu baŋa je sum nɪ.

³ Nɔɔn-nɔɔnu warɪ Wɛ jar-kərə
bam ni sɪ o ga o ti.

Je wurɪ Wɛ pooni dum
na wu yɪ da na?

⁴ Nabiinu wó kɪ tita mu
sɪ o na cɪga Wɛ yigə nɪ?
Kaana na lɔɔɪ balu tɪn wɔnɪ
wɔɔ mu jɪɔ wu-pɔŋo cɪga
cɪga?

⁵ Wɛ nan nii cana kam pooni
nɪ dɪ ba jɪɔ dam.

Dɪ maa paɪ calɪcwɪ sum pooni
dɪ yɪ kafe.

⁶ Nabiinə laan wó taa jɪɔ kuri
mu

Dɪ tee nɪ?

Ba nan nyɪ dɪ kanzwa
dɪ kanzwa-bu mu Dɪ yigə nɪ.»

Zobi ni-taani

26 Zobi ma ləri Bilidadɪ o wɪ:
«Nmɔ bɔŋɪ nɪ n zəni
balu wana na paɪ tɪn mu na?
N ma n pa balu na bwənə tɪn

dam joori na?

³ Nii kwɪə yalɔ dwi n na kwe
n pa wulɔ swan na muri tɪn!

N sunɪ n brɪ nɪ
n yɪ pɔvɪ lanyɪrantɪ!

⁴ Wɔɔ zənə mu pɛ n ta
n ni-butari suntu maama?

Wɔɔ wubɔŋa mu n tɔɔɪ ya
ŋwaani
n ŋɔɔnɪ kuntu?

⁵ Cɪrə tigi curu nɪ mu
yɪ ba yɪra sai.

Ba maa wu na-fara bam kuri nɪ
yɪ fɔvɔnɪ jɪɔ-ba.

⁶ Curu tɪtɪ tigi bwəri mu Wɛ
yigə nɪ.

Cɔɔm je sum kuntu
maa wu səɔɪ Dɪ yɪə nɪ.

⁷ Wɛ lwarɪ weyuu kulɔ na jeeri
baŋa seeni tɪn Dɪ kɪ ku
jəɔɔ nɪ,

yɪ ku wu daŋɪ kulɔkulɔ baŋa
nɪ.

Dɪ ta ma kwe lɔɔɪ baŋa Dɪ palɪ
da,

yɪ ku wu cəlɪ kulɔkulɔ yɪra nɪ.

⁸ Wɛ nan ta lagɪ dɔa na bam
maama mu

Dɪ vɔ Dɪ kɪ kunkwænnu tum
wɔnɪ.

Dɪ ku dɪ, tɪ ba piə
sɪ tɪ na bam taa nuŋə.

⁹ Dɪ ta maa yəni Dɪ pa kunkoŋo
li cana kam na purɪ tɪn.

¹⁰ Nɪnu kum baŋa nɪ mu

Dl lɔ sisəm Dl kaagɩ-kɩ,
sɩ kɩ pɔɔrɩ pooni dɩ lim daani.

¹¹ Wɛ na baɣɩ Dl kwɛrɛ,
yɔwɛ yalɔ na tɛli wɛyuu kɩm
tɩn

yɛni ya sisiɣi mɩ,
kɩ na sɔɔrɩ ya yira tɩn ɲwaani.

¹² Dl mɛ Dl dam dɩm mɩ Dl
wanɩ nɩnɩv kɩm Dl ja.

Dl ta ma tɔɣɩ Dl yi-purɩ kɩm
baɲa nɩ

Dl magɩ nɩnɩv wɩv juru
Rahabɩ

Dl cɩcɩɣɩ.

¹³ Dl na sin Dl mɩmwa vii tɩn,
tiga yibiyɛ purɩ mɩ.

Dl juɲa ta ma zɔ nɩnɩv wɩv
bɩsankwe-kɩnkagɛlɩ dɩm
na duri sɩ ka lu tɩn ka ɣɩ.

¹⁴ Wɛ kikiɛ yam kuntɩ nan bri
Dl dam cɩcoro yiranɩ mɩ.

Kɩ bri nɩ Dl waasɩ tiga-tiga
sɩ dɩ wanɩ dɩ ni kɩ kuri.

Sɩ Dl laan na baɣɩ dɩ kwɛrɛ-dɩa,
Dl dam dɩm wɩ ke juɲa mɩ.»

27 Zobi ta ma tulɩ o taani dɩm
o wɩ:

«Amɩ dugi ɲwɩa Tu Wɛ
dɩm yiri ɲwaani wɩ:

a bá sɛ vwan kɔtaa.

Dam-fɔrɔ Tu Wɛ dɩm nan vin
sɩ Dl burɩ cɩga mɩ Dl pa-nɩ.

Dl ma pa a yira laan mɩ gea a
titi.

³ Amɩ ta na loori a ɲwɩ:

yɩ a sin Wɛ vii tɩn,

⁴ amɩ bá sɛ sɩ bitar-yɔɔrɩ
tɔɣɩ a ni ya nuɲi,

naa sɩ a ma a ni a fɔ vwan.

⁵ Amɩ bá fɔɣɩ a sɛ nɩ abam mɩ
tɛ cɩga amɩ baɲa nɩ.

Kɩ na maɲɩ sɩ a tɩ mɩ dɩ,
amɩ ta wɩ taa zigɩ dɩ a cɩga
mɩ.

⁶ Amɩ ta wɩ taa bri nɩ
a jigɩ bura mɩ yɩ a bá yagi.

A ɲwɩa maama wɩnɩ,
a wɩbɩɲa tɛ ya bri-nɩ nɩ
a jigɩ cɩga mɩ.

⁷ Wɛ wɩ pa a dɩna ji
nɩ nɔn-balwaarɩ na yɩ tɛ tɩn,
sɩ balɩ na dwɛni dɩ amɩ tɩn
dɩ yaari nɩ lwarɩm-kɛrɛ mɩ tɛ.

⁸ Nɔn-balwaarɩ bam kuntɩ tuna
nan wɩ ti mɩ

ba ɲwɩa kweelim maɲa nɩ,
Wɛ na lagɩ Dl lɩ ba mɩmwa
sɩ ba tɩ tɩn ɲwaani.

⁹ Ba lɛerɩ maɲa kam kuntɩ nɩ,
Wɛ daa wɩ cɛgi ba kɛrɛ na?

¹⁰ Bantɩ yɛni ba di ywɛɛni
Dam-fɔrɔ Tu Wɛ dɩm
ɲwaani na?

Ba keeri ba loori-Dl maɲa dɩ
maɲa mɩ na?

¹¹ Amɩ wɩ maɲɩ Dam-fɔrɔ Tu
Wɛ dɩm

na tɩɲɩ tɛ tɩn a bri abam.

A nan bá sɛgi Dl wɩbɩɲa yam
á yigɛ nɩ.

¹² Nii-na! Abam tuti nan manɔ
á na wəənu tintu.

Bɛɛ mu kia yi á daa jigɔ
bitar-yɔɔru á ŋɔɔna?

¹³ A lagɔ a bri abam Dam-fɔrɔ
Tu

We dɔm na jigɔ wubɔɔa
sɪ Dl kɪ nɔn-balwaaru te tun.
Wu-lɔn-nyina na wó guri te tun
mu tintu.

¹⁴ Ba biə kɔɔɔ na manɔ
ku daga te maama di,
ba maama wó ti najara wɔni
mu.

Ba kwaga kam di nan bá taa nai
wodiiru ba di ba sui.

¹⁵ Ba biə balu ta na daari,
yawuru mu wó gu-ba,
yi ba kadəna bá keeri ba lwi.

¹⁶ Nɔn-balwaaru wai ba lai
səbu-poŋo wəənu,
pa ti daga ni tɔga kasulu te tun.
Ba ta wai ba kwalumi
gwaaru zanzan ba tiŋə.

¹⁷ Nɔn-ŋɔna nan mu wó kwe
ba gwaaru tum ba zu,
yi ba daari ba pɔɔri ba
səbu-poŋo
wəənu tum ba pa daani.

¹⁸ Ba na yəni ba lɔ sam dɔlu tun
nyɪ di kunkwiu na lɔɔi tite tun
mu.

Di bá daani ni vwə yalu
yiruna na cwi tun mu.

¹⁹ Lwarum-kəru kuntu donɔ

wó wani o pəni sɪ o dɔ.

O maa yi nadum

yi o jɪjiguru tum daga.

O nan daa bá taa yi kuntu.

O na wó puri o yiə maŋa kalu
ni tun,

di o jɪjiguru tum ti ti daari-o.

²⁰ Cam wó ba o baŋa,
ni na-fara na wuuri ba kɛ te
tun mu.

Vu-fɔrɔ di maa wó ba titu ni
ku caal-o ku ja je.

²¹ Viu mu wó nuŋi wa-puli seeni
ku ba ku kal-o ku ja ku kɛ,
pa o daa təri o ya na wu me
tun.

²² Viu kum nan wó taa tiini
ku mag-o ku ba yaga,
ni o na manɔ o kwaani
o duri te maama sɪ o lu di!

²³ Ba magɔ japoora mu o tum
dum ŋwaani,
ba zigɔ jəgə kalu o ya na zuuri
tun ni mu,
ba foolə o yaara yam ŋwaani.

Yi-puru cɪga cɪga taani

28 Səbu-poŋo yi ba ku-ti
ba li tɔga kuri ni mu.

Je maa wura ba na ve
ba kwɛ səbu-sɔŋa da
sɪ ka taa yi lanytrani.

² Luuru di yi ba ku-ti
ba li tɔga kam ni mu.

Ba maa nyuni canna-sɔŋa

ba li pweeru yira ni.
³Nabiinə nan lui tɔga kam mu
 ba zɔvri kuri kuri,
 yi ba ze min-zwəənu si ba taa
 paɪ pooni nyi lim wuni,
 si ba beeri jɔjɔguru tum kuntu
 lim-nyɔɔɔsi je ni.
⁴Ba ve yigə yigə di nabiinə
 na zɔvri mɛ tun mu,
 ba lui bɔɔni ba zɔvri
 tɔga kam kuri ni.
 Ba maa kwe ŋuni ba di da
 ba zuulə yi ba tɔŋa.
 Vələ na tɔgi je sum kuntu
 ba maa kea,
 ba yəri titɔŋa yam kuntu ni ni.
⁵Ku na yi tɔga kam baŋa,
 wodiiru yəni ti ki da mu.
 Ka kuri dum seeni nan yi
 ba kwe mim mu
 ba ma ba yari kandwa yam.
⁶Dáani mu baá li Safiiri
 kandwa-ŋuna pweeru tum ni.
 Səbu-sɔŋa kandwa di maa wu
 ka kasulu kum wuni.
⁷Maaru di kawuli yiə wari ya
 na
 ya yi je silu nɔɔna bam kuntu
 na ve ba tɔŋi da tun.
⁸Nywəənu di ga-vara titi
 ba nɔni ti ne
 cwe sum kuntu baŋa ni.
⁹Nabiinə mai ba ja
 ba yari kandwa-kamunə,
 yi ba daari ba guri pweeru
 ti kugu je ni ba duli ba yaga.

¹⁰Ba ta wai ba lui bɔɔna
 ba tɔgi pweeru wuni ba kea.
 Ba maa nii ba nai jɔjɔguru tɔga
 kam kandwa wuni si ba
 li-ti.
¹¹Ba ta pɛ si na balu na soe tun
 zigi mu.
 Ba maa jaani wəənu tulu
 ya na səgi tun
 ba pa ti nuŋi pooni.
¹²Ku nan na yi swan cɔga cɔga,
 yən ni mu di wú vu
 si di na-ya?
 Yən mu di wú vu
 si di beeri yi-puru jəgə?
¹³Nabiinə nan wari
 si ba lwaru ku kuri ba ti.
 Ba maa bá na-ku lugu baŋa ni
 mɛ nɔɔna na ŋwi tun.
¹⁴Du-fara tulu na wu tɔga kuri
 ni tun wi:
 «Á bá na-ku yo seeni.»
 Ninu kum di maa tɛ ku wi:
 «Ku təri amv tee ni.»
¹⁵Nabiinə bá wani ba ga
 səbu-sɔŋa
 ba ma ba yəgi-ku,
 naa ba kwe səbu-pɔŋo
 ba ma ba ləni-ku.
¹⁶Ku na maŋi ku yi səbu-sɔŋa
 kalu
 na lana yi ka nuŋi Ofiiri tun,
 naa kandwa-ŋuna dwi dwi,
 n bá n wani n kwe-ti
 n maŋi di yi-puru.
¹⁷Səbu-sɔŋa di vɛəri

dɪ wu yi-ku.
 N ta bá n wanɪ n kwe səbu-sɔɟa
 zuɟa n ma n ləni-ku.
¹⁸ Ku maa na yɪ Korali
 kandwa-ɟuna,
 naa kandwa-ɟuna dwi maama,
 tɪ duuni bá maɟɪ dɪ yi-purɔ
 na yɪ te tɪn.
¹⁹ Topazɪ kandwa-ɟuna tɪlɔ
 na nuɟi Kusi tɪn
 bá wanɪ ya maɟɪ dɪ-ku.
 Səbu-sɔɟa na maɟɪ ka lana te,
 n bá wanɪ n kwe-ka
 n ma n ləni yi-purɔ.
²⁰ Swan cɪga cɪga kuri nan puli
 yən mu?
 Yən mu dí wó vu
 sɪ dí beeri yi-purɔ jəgə?
²¹ Ku səgi nabiinə dɪ vara dwi
 maama yibiyə nɪ mu,
 dɪ zunə balɔ na kaagɪ ba jaanɪ
 weyuu nɪ tɪn dɪ yibiyə nɪ.
²² Curu dɪ tɔvɔnɪ dɪ yənɪ ba tɛ nɪ:
 «Yi-purɔ sɪswia yiranɪ mu
 tɪn dí zwa nɪ.»
²³ Wɛ yiranɪ nan mu ye
 cwəɟə kalɔ na yi-ku tɪn.
 Dɪntɔ mu ye ku kuri
 na nuɟi mɛ tɪn.
²⁴ Bɛɟwaanɪ Dɪ nii Dɪ naɪ tɪga
 baɟa
 niə yam maama mu.
 Dɪ maa maanɪ kulɔ maama
 na kɪ lɔgɔ baɟa nɪ tɪn.

²⁵ Wɛ dɛɛn pɛ viu kum dam
 sɪ ku taa dula,
 yɪ Dɪ fɔgɪ Dɪ maɟɪ dɔa na bam
 sɪ Dɪ nii ba na wó taa yɪ te tɪn.
²⁶ Dɪ ma lɪ nɪ o pa dɔa kam
 sɪ ka taa se ka nɪ,
 yɪ Dɪ daari Dɪ lɔ cwəɟə Dɪ tɪɟi
 sɪ dɔ-baga taa tɔgɪ da
 yɪ ka бага.
²⁷ Maɟa kam kuntu nɪ mu Dɪ nii
 Dɪ na
 yi-purɔ na yɪ te tɪn,
 yɪ Dɪ maanɪ nɪ ku tiini
 ku jɪgɪ kuri lanyiranɪ.
²⁸ Wɛ laan ma ta dɪ nabiinə Dɪ wɪ:
 «Nii-na! Nɔɔnɔ wulɔ na kwari
 Baɟa-Wɛ,
 ku tu sunɪ o yɪ swan tu mu.
 Wulɔ maa na cɪ o tɪtɪ dɪ lwarɪm
 tɪn
 mu brɪ nɪ o yɪ puurɪ.»

Zobi na tagɪ kulɔ o kweeli tɪn

29 Zobi daa ma tɔɟi o taanɪ
 dɪm wɔnɪ o wɪ:
² «Faɟa kam yɪ Wɛ dɛɛn nii
 amɔ baɟa nɪ tɪn,
 da yam kuntu ya na wai ya
 joorə,
 kuó taa lana.
³ Maɟa kam kuntu nɪ,
 Wɛ dɛɛn wu a tee nɪ,
 pa a na ve lim wɔnɪ dɪ, fɔvɔnɪ
 tərə,

We pooni na wu a tee ni tun
 ɲwaani.
⁴ A non-donni maɲa kam ni mu
 kuntu,
 yi We lo Di wuu Di bri-ni
 pa a soɲo kum na yazura.
⁵ Maɲa kam kuntu ni Dam-fara
 Tu wum wu amu tee ni,
 yi amu biɛ yɔɔri
 ba kaagi a maama ba pu.
⁶ Amu naani deen puli pa nayla
 ba jigi tutuɲi a soɲo ni.
 Olivi nugə di maa nuɲi
 amu kari sum ni
 ka duri ka tu ka tu
 pweeru tum kuri seeni.
⁷ Amu deen maa na yəni a vu
 si a jəni tu kum mancwəənu
 niə ni,
 yi a da a jeeri nakwa jeerim
 je sum ni,
⁸ non-donnu tum na ne-ni,
 baá zigi dáa ni mu,
 yi nankwun sum di zaɲi
 si zigi weeni.
⁹ Pabiə di yəni ba yaɲi kulɔ
 kum ba ya na zigi ba
 ɲɔɔni tun mu, ba daari ba ma ba
 jian ba pu ba niə.
¹⁰ Ba didɛera bam tuti di ki yirr
 mu
 yi ba cəgə.
 Ba niə maa yəni ya məəri
 pa ba daa wari ba ɲɔɔni.
¹¹ Wulu maama deen na je

o cəgi a taani tun te o wɪ:
 a jigi yu-yoɲo mu.
 Wulu yi na ne a kikiə tun di te
 ni:
 a ki ciga.
¹² Bɛɲwaani, nabwənə na loori
 zənə,
 a yəni a joɲi-ba a yaga.
 A maa wəli bitara balu
 na ba jigi fara tun di.
¹³ Balu na je ba cəgi ba tuɔni tun
 di zuli-ni,
 yi kadənə di di ywəəni
 amu zənə ɲwaani.
¹⁴ Amu deen zigi a non-ɲonni
 ni,
 ni a jigi gwar-laa mu a zuura
 tun.
 Ciga sariya di maa yi a yipugə
 mu
 a jigi a pui a yuu.
¹⁵ Amu deen mu jigi yiə a pa
 lilwə,
 yi a ta yi gwaaru di ne a
 pa-ba.
¹⁶ Amu maa yi nabwənə ko,
 yi a daari a joɲi vərə taani
 a ɲɔɔni a pa-ba.
¹⁷ Ku na yi lwarum-kərə balu
 na tuɲi ni ga-vara te tun,
 amu deen yəni a bwəri
 ba yələ mu,
 yi a daari a vri balu ba na jigi
 ba turi ba ni ni tun a yaɲi.
¹⁸ Amu deen buɲi a tuti ni a wɪ:

«Amu ɲwɪa da yam wú taa daga
nɪ kasulɔ biə na yɪ te tun,
yɪ a daari a ti a titi tɔvni
a sɔɲɔ kum nɪ.

¹⁹ A ɲwɪa kam jigi dam,
nɪ tiu kulɔ bunnu na kwaari
tiga nɪ pa na yi-ku lanyiranɪ,
yɪ nyɔnɔ dɪ tui titi nɪ ku pəni
ku ne sum baɲa nɪ tun mu.

²⁰ Nɔɔna yəni ba pa-nɪ zulə mu
ba ba yaga,
yɪ a dam dum jiri dam-dɔvri
maɲa maama wunɪ.»

²¹ Nɔɔna deen yɔvri ba je cɪmm
mu ba cəgə,
sɪ ba ni a na wú pa-ba
kwɪə yalɔ tun.

²² Amu maa na ɲɔvri a ti,
nɔɔn-nɔɔnu daa ba tɛ taanɪ,
a bitarbiə na tɔ ba zwa nɪ
dɪ ywəəni tun ɲwaanɪ.

²³ Ba yɔvri ba je ba tunɪ a
ni-taanɪ
nɪ nɔɔna na tunɪ dɔa te tun
mu.

Ba maa jɔɲi a ni-taanɪ
dɪ wupolo,
nɪ duum dɔa na jaanɪ wupolo
ku tui te tun.

²⁴ A deen na yəni a mwanɪ a
jeeri-ba,
ku su-ba mu.

A na bwəli a yibiyə dɪ ba tun,
ku maa paɪ ba naɪ baari.

²⁵ Amu deen mu bri-ba cwəɲə
sɪ ba taa tɔga,

nɪ a yɪ ba pɛ mu te.

Ba maa sɛ a ni, nɪ pɛ wulɔ na tɔ
o jar-kərə yigə nɪ tun.

A ta maa paɪ ba bicara
pəni tiga nɪ,
nɪ a na weeri balɔ na keeri luə
yi-na te tun.»

Zobi ta ma ta o wɪ:

30 «Laan nan nii! Balɔ amu
na kuɪ tun mu jigi-nɪ ba
mwana.

Ba yɪ balɔ a ya na wú gooni
ba kwə mu,
ba na wu yi sɪ ba taa tɔgi
dɪ a kakuri-zəli sum
ba nii a vara baɲa nɪ tun
ɲwaanɪ.

² Ba titɔɲa maa ba jigi nyɔvri
ya pa-nɪ,
ba dam na ti dɪ daari-ba tun
ɲwaanɪ.

³ Yinigə dɪ kana deen tiini ka
ja-ba,

pa ba yɔvri ba kaagi
kagva kam nɪ mu
ba lɪlagɪ kasulɔ kum wunɪ titi
nɪ,

sɪ ba nii baá na ba ni-wɔdiu
na.

⁴ Ba vaari tweeru vɔvri ba dɔna
ba maa jiri wɔdiu,
yɪ ba guri tiu bunnu ba di.

⁵ Ba magɪ gullu mu ba lɪ-ba
ba tunɪ dum wunɪ,

yɪ ba yeeri-ba ba zəli,
 nɪ ba yɪ ŋwuna mu te.
⁶ Je silɔ yiranɪ ba na wat
 ba zɔvri da tun
 yɪ nabari silɔ na kugi tun wonɪ,
 didaani pweeru bɔɔna
 dɪ gugwæru wonɪ mu.
⁷ Ba maa nyɪ dɪ binɛ silɔ na
 kaagi punnu titari nɪ sɪ
 keeri tun.
 Ba yəni ba gilimi daani
 sabari je nɪ mu.
⁸ Ba maa yɪ vari-yɔɔru na ba jigi
 kugu je tɪga kam nɪ,
 nɔɔna na zəli-ba tun ŋwaani.
⁹ Bantu biə laan nan puli le mu
 ba leeni ba mai ba mwanɪ
 amɔ,
 yɪ amɔ laan jigi ba ni sinsərə
 mu.
¹⁰ Ba maa jigi-nɪ ba nusa
 yɪ ba daari ba ci ba titɪ dɪ
 amɔ.
 Ba nan ta yɔɔri ba twɪ lileeru
 mu
 ba yagi amɔ yibiyə nɪ.
¹¹ Wɛ laan mu pɛ ku ni-nɪ,
 yɪ a daa ba jigi kəm kəm.
 Ku maa paɪ bantu dɪ yɔɔri
 ba ki-nɪ nɪ ba na lagi te tun.
¹² Nɔn-yɔɔru tum kuntu ki daani
 ba zaɪ amɔ jazum seeni
 sɪ ba jeeri-nɪ dɪ najara.
 Ba maa jigi-nɪ ba zəli
 je maama nɪ,

yɪ ba kwɛ cwəŋə ba tiŋi
 sɪ ba yɪ amɔ.
¹³ Ba ciɪ a cwəŋə mu
 sɪ a yɪ wani a lu.
 Ba ma kwaani ba pa a tu tɪga
 nɪ,
 yɪ nɔɔn-nɔɔnu ba jigi
 sɪ o wəli-ba.
¹⁴ Ba yɔɔri ba tui ba yɪ amɔ te,
 nɪ ba na tɔɪ kabri na bwəri
 mɛ tun laɲa nɪ ba kɛ te tun.
¹⁵ Cam dwi dwi mu tiini
 dɪ jigi-nɪ dɪ cɔga.
 Amɔ zulə ti ya daari-nɪ,
 nɪ viu na kalɪ-ya ku ja viiri te
 tun.
 A yazurə dɪ kɛ ya daari-nɪ mu.
¹⁶ A ŋwia kam laan lagi ka je
 mu
 ka daari-nɪ.
 Amɔ yaara yam maa ba fɔɪ ya
 tiə.
¹⁷ Titu dum maama wonɪ,
 ku yɔɔri ku ni-nɪ mu.
 Ku tiini ku cɛ amɔ yira
 ku ba yaga.
¹⁸ Wɛ jaani a gɔɔ kulu a na zu
 tun
 Dɪ sɔ ku ban nɪ mu.
 Dɪ gurigi amɔ gɔɔ ban nɪ mu
 diɲ-diɲi.
¹⁹ Dɪ ta yɔɔri Dɪ duli-nɪ mu
 Dɪ dɪ bwəru wonɪ,
 pa a maama laan yɪ turu
 dɪ tuntwarum yiranɪ.

- ²⁰ Amu Tu Wɛ, a keeri a loori
       nmu mu yi n ba ləri-ni.
 A ta maa zigi n yigə ni
       sɪ a wari-m.
 N nan yɔɔri n saari tɪga mu,
       yi n yigə tərə amu wɔni.
²¹ Nmu pipiri n ji nɪ nɔn-cɪa mu
       n tɔɲɪ amu yɪra nɪ.
 N ma n kwe n dam maama
       n jɪɣɪ-nɪ n bɛɛsa.
²² Nmu nan ta jaani-nɪ n dɔli n
       yagɪ,
       nɪ viu na kalɪ-nɪ ku ja je te tɪn.
 Vu-fɔɔ kɔm mu pɛ-nɪ ku fufugi
       ku maa jeə.
²³ Amu nan ye nɪ ku bá daani
       dɪ n na wó pa tɔvni ja-nɪ,
 sɪ a daari a zu curu nɪ
       mɛ na yi nabiinə maama
       gurim je tɪn.
²⁴ Cɪga tɪn, nɔɔnu na wu cam
       wɔni,
       ku dɪ sɪ ba kɪ-o zɔnnɪ ba wəli
       da,
 ku fɔɣɪ ku dɪ o na keeri
       o lagɪ zənə nɔɔna tee nɪ.
²⁵ Balu na wu cam wɔni tɪn,
       amu ba keeri a pa-ba mu na?
 Sɪ yinigə tiinə dɪ,
       amu ba ɲwanɪ a pa-ba mu na?
²⁶ Amu nan na je a tuna lam
       sɪ dɪ ba a baɲa tɪn,

- lwarum mu ləri dɪ yi-nɪ.
 A maa na je a tuna wɪ pooni
       mu wó nyɪ dɪ pa-nɪ tɪn,
       lim yɪranɪ mu tu dɪ kwəli-nɪ.
²⁷ Amu wɔwɔ yɔɔri ku jujugi mu
       taa.
 De maama wɔni cam yəni
       dɪ cɪ a cwəɲə dɪ cəgi-nɪ.
²⁸ Amu yɔɔri a kaagi a ve
       dɪ wu-cɔɣo mu,
 yi lim kwəli a cwəɲə kam.
 A ta maa zigi nɔn-kɔɣo tɪtari nɪ
       a keeri a loori zənə.
²⁹ Amu kərə kam nan paɪ a nyɪ
       dɪ
       ga-kakuri dɪ kukwəəru mu,
       yi a mɪ dɪ-tɪ.
³⁰ Amu ya-tana kam dɪ laan
       zwəri mu
       yi ka loori ka tɪtɪ nɪ.
 Ya-bra mu jɪɣɪ amu kwi sum ya
       dɪ.
³¹ Amu laan nan na yəni a tai
       kɔɔɔ,
       ku yi luə le yɪranɪ mu a leenə.
 A ta na wui wuə,
       ka wəli kərə sɔɔ wɔni ka kɪ
       da.»

Zobi ta ma ta o wi:

31 «Amu wubɔɲa nan yɔɔri
 ya ja mu nɪ:

amu bá pa a yiə cwəŋə
 sɪ ya nii buko sɪ a fra zu o
 wɔni.
² Dam-fɔɔ Tu Wɛ dum
 na wu wɛyuu ni tun
 lagi Dɪ pa dí guri tita mu?
 Bɛ nyɔɔɔɔ mu Dɪ kwe Dɪ tiŋi
 dɪbam ŋwaani?
³ Ku na yɪ nɔn-balwaaru,
 dɪ balu na tuŋi lwarum tun,
 Dɪ bá pa leɛru dɪ cɔgum
 ba ba banja ni mu na?
⁴ Wɛ nan nai a na-vɛli na yɪ te
 tun,
 yɪ Dɪ daari Dɪ jeeli
 a naba-laara maama.
⁵ Amu nan kaagi a tuŋi vwan
 mu,
 naa a goi naba-laara a ve
 a ganɪ nɔɔna mu na?
⁶ Yagi sɪ Wɛ kwe-nɪ Dɪ maŋi
 dɪ Dɪ bwanja kalu na yɪ ciga
 ciga tun.
 Dɪ na kɪ kuntu, Dɪ wó na ni
 a zigɪ dɪ a ciga mu.
⁷ Amu ywəri cwəŋə kalu
 Dɪ na tiŋi Dɪ pa-nɪ tun mu
 naa a sɛ sɪ a yiə ja-nɪ ya pa a
 cɔgi,
 naa a mɛ a jun mu a tuŋi lwarum
 pa a digimi a titi?
⁸ A nan na sunɪ a kɪ lwarum
 kuntu don,

sɪ nɔɔna badonnə di
 kulɔ maama a na yaari a na
 tun,
 sɪ ba daari ba go wodiiru tɪlu
 a na dugi tun ba yagi.
⁹ Amu ya na maŋi a pa ka-gaa
 mu sugɪ a wubɔŋa o want,
 naa a yi na su a don kaani mu
 pa a sɛgi o digɛ ni nɪ,
¹⁰ nan yagi sɪ a kaani jonɪ
 nɔn-gaa muni o cu o pa
 ku tu,
 sɪ nɔɔna badonnə dɪ taa jigɪ
 a kaani ba laga.
¹¹ Bɛŋwaani, a kɛm dum kuntu
 yaá taa yɪ kɛm-lɔŋɔ mu,
 yɪ ku maŋi sɪ nakwa bam
 vanɪ nɔɔnu bura ku ŋwaani.
¹² gwalum kikiə nan nyɪ dɪ mim
 dilu na zwe wəənu kulə,
 pa dɪ vu dɪ yi curu titi tun.
 Ya maa wó cɔgi nyɔɔɔɔ dilu
 maama a na tuŋi a na tun.
¹³ A tuntɔŋna maa na puɔni
 amu pumpuna,
 a wu kɪ siri sɪ a cɔgi-ba mu na?
¹⁴ Ku ya na dai kuntu, yɪ Wɛ na
 tu
 sɪ Dɪ bwe-nɪ ku ŋwaani,
 Aá want a na ni sɪ a puri
 wəənu tintu maama wɔni na?
¹⁵ Ku dai Wɛ mu mɔɔni amu
 Dɪ kɪ a nu pugə nɪ,

yɪ Dɪ daarɪ Dɪ mɔ bantu dɪ na?

¹⁶Yinigə tiinə tu amv te dɪ ba
cam

yɪ a wu wəli-ba na?

A nan ta pɛ kadənə
tuna yam ti na?

¹⁷Amv fɔgt a jɪgt a wudiu
a di a yiranɪ,

yɪ a wu cɛ-kv dɪ bitara na?

¹⁸Kv zɪgt a nɔn-dunni maŋa nɪ
mɔ

a yɔɔrɪ a jɪgt bitara a kɔna.

A ŋwia maama wunɪ

a nii kadənə dɪ baŋa nɪ.

¹⁹A na nɛ wulv yinigə na kɛ
juŋa

pa o ga gwaaru sɪ o zv tɪn,
naa wulv na ba jɪgt kulukulu
sɪ o ma o kwəli o yira tɪn,

²⁰a wu kwe a piə tankɔlɔ a pa
kv tu

pa o tee-nɪ,

o na nɛ woŋo sɪ o ma o kwəli
o tutɪ tɪn ŋwaanɪ na?

²¹A liligi a nua bitaru yigə nɪ
sɪ a fug-o,

tɪv kum dɪdɛera na zɪgt amv
kwaga nɪ tɪn ŋwaanɪ mɔ
na?

²²A nan na sunɪ a kɪ kuntu doŋ,
sɪ a vɔŋɔ kum gwəri kv na ləgi
mɛ tɪn kv tɪv tɪga nɪ,
yɪ kv zɪgt a jatogo kum nɪ kv
bwəri.

²³Bɛŋwaanɪ amv ya funa nɪ
Wɛ wó pa lɛɛrv yi-nɪ mɔ.

A maa warɪ wo-lwaanv tɪn
kuntu

sɪ a kɪ,

a na kwari Wɛ dɪ Dɪ paarɪ dɪm
tɪn ŋwaanɪ.

²⁴Amv nan kwe a tuna
a kɪ a səbu-sɪja wunɪ,

naa a tagɪ a wɪ:

kulukulu daa bá daanɪ-nɪ,

a na jɪgt səbu-sɪja zanzan tɪn
ŋwaanɪ na?

²⁵A dɛɛn na yɪ nadum tɪn,
a nan jɪgt wupolo dɪ a jɪjɪgɪrv
tɪn,

nɪ a tɪŋɪ mɔ a na-tɪ na?

²⁶Amv ta nii wapuli dɪm dɪ ka
dam dɪm,

naa a nii cana kam
dɪ ka nɪnwaŋa kam,

²⁷pa tuntu wantɪ-nɪ tɪ svgt
sɪ a səgi a zuli-tɪ mɔ na?

²⁸Nɪ amv ya na sunɪ a kɪ
lwarum dɪm kuntu doŋ,

kv ya maŋɪ sɪ nakwa bam
vanɪ a bura mɔ ya ŋwaanɪ,
bɛŋwaanɪ a wu jaanɪ cɪga
dɪ Baŋa-Wɛ dɪm.

²⁹Cam mɔ na yəni dɪ yi a dɔnv
tɪn,

a zɪgt a caka dɪ lɛɛrv tɪlv
na tu o baŋa nɪ tɪn na?

³⁰Amv nan wu pɛ a nɪ cwəŋə
sɪ dɪ cɔgt dɪ sɔɔlɪ lwarum
dɪ yagɪ kv tu baŋa nɪ.

³¹Amv sɔŋɔ tuntuŋna bri
ba wu tagɪ nɪ:

«Zobi wu pe o vərə wɔdiu
sɪ ba di ba su.»

³² Bɛɲwaani, amu wu sɛ sɪ vərə
maɲɪ pwələ nɪ ba pəni.
A nan yəni a jeeri-ba lanyirani
mu a sɔɲɔ nɪ.

³³ A jigi a lwarim mu a sɛgi a
wɔni,
sɪ nɔɔn-nɔɔnu yɪ lwarɪ
a na kɪ a cɔgi te tun na?

Nabiinə yəni ba kɪ
wəənu tuntu maama mu.
Amu nan wu kɪ-tɪ.

³⁴ Amu wu pɪ a titɪ a yagi digə
nɪ
a je da cɪmm,
a na kwari fɔvɔni dɪ nɔɔna na
wú ta wəənu tilu
ba ma ba gooni-nɪ tun ɲwaani.

³⁵ Nɔɔnu na wura sɪ ku tu yigə
taa wu a taani dum wɔni,
ku ya lamma!

Amu tulɪ a taani dum a ti.
Dam-fɔrɔ Tu Wɛ dum na jigi
kulu

sɪ Dɪ ta,
Dɪ nan ləri a taani dum!
Ku ya maɲɪ sɪ Dɪ pupɔni Dɪ na
jigi
kulu sɪ Dɪ bwɛ-nɪ ku baɲa nɪ
tun
Dɪ tiɲi tɔnɔ nɪ.

³⁶ A yaá kwe Dɪ tɔnɔ kum kuntu
a daɲɪ a bakali baɲa nɪ,
yɪ a daari a pu-ku a yuu nɪ,

nɪ ku yɪ paari yipugə mu tun.

³⁷ Amu dɪ nan yaá maɲɪ
a na-vəli maama a bri-Dɪ.
A maa wú vu a zigɪ Dɪ yigə nɪ
dɪ baari nɪ pabu te.

³⁸ A tɪga kam keeri yɪ ka kan
yɪ-na,
amu na kɪ a cɔgi-ka tun
ɲwaani na?

³⁹ A nan dɪ a kara wɔdiiru tum
yɪ a wu ɲwi tuntuɲna bam mu
na?

Amu pini balu na tɔɲɪ
a tɪga kam baɲa nɪ tun,
pa ba tɪ dɪ kana na?

⁴⁰ Amu na sunɪ a kɪ wəənu tuntu
don,

sɪ sabari dɪ ga-balwaarv di a
kari sum,

sɪ sɪ wɔdiiru daa yɪ kɪ tɪ
pa-nɪ.»

Zobi na tagɪ kulu maama o kweeli
tun mu kuntu.

Elihu ni-taani

32 Ku na tu te tun, Zobi
badonnə batɔ bam daa
maa ba kwaani sɪ ba ta taani did-o,
bɛɲwaani o sɛ o titɪ nɪ o wɪ o jigi
cɪga. ²Nɔɔnu wudonɲ dɪ deen maa
wura, o yiri mu Elihu. O nuɲi Ram
dwi kum wɔni mu yɪ o ko yɪ Buzi tu
Barakeeli. O bani ma zaɲɪ dɪ Zobi,
dɪ o na pe o titɪ jigi cɪga dɪ kulu na

yi-o tun, yi o wu pe We jigɪ cɪga tun.

³O banɪ ta zaɲɪ Zobi badonnə batɔ bam baɲa nɪ mu, dɪ ba na wu wanɪ sɪ ba ləri Zobi taanɪ dɪm dɪ cɪga, yi ba ta vɪn sɪ ba pa-o bura tun dɪ.

⁴Elihu ya pe Zobi badonnə bam ɲɔɔnɪ ba ti mu yi wuntu dɪ laan ɲɔɔnɪ did-o, ba maama na kvi-o tun ɲwaanɪ. ⁵O maa na je o cəgi ba taana yam yi o maanɪ nɪ ba daa ba jigɪ taanɪ sɪ ba ta dɪ Zobi tun, mu o yɪra wiirə sɪ o ta taanɪ.

⁶Elihu laan ma ta o wɪ:

«Amu yi bu mu
abam maama yigə nɪ,
yi abam maama kvi-nɪ.
Kuntu nan mu pe a maɲɪ da
cumm abam titartɪ nɪ,
a na kwari sɪ a ta yəno taanɪ
dɪlɔ na wu amu wubɔɲa
nɪ tun ɲwaanɪ.

⁷Amu ya buɲɪ a titɪ nɪ a wɪ:
«Abam na daanɪ lugu baɲa nɪ tun
paɪ á jigɪ cwəɲə
sɪ á taá ɲɔɔnɪ swan taana
á bri dɪbam.»

⁸Amu laan nan maanɪ nɪ
nabiinu yi-purɔ tɔgi
o joro kum na yi te tun,
nɪ Dam-fɔrɔ Tu We dum na sin
Dl siun Dl yagɪ ku tu yɪra nɪ
te tun mu.

⁹Ku dai nɪ kukwuru mu bri
yi-purɔ.

Swan dɪ nan dai cəlimə
ya ləri nakwa yiranɪ wonɪ.

¹⁰Kuntu ɲwaanɪ mu amu dɪ nan
wɪ:

Cəgi-na a taanɪ dɪm,
sɪ amu dɪ ta a na ye te tun.

¹¹Abam na wura á ɲɔɔnɪ tun,
amu yɔɔrɪ a yi cumm mu.

A maa je a cəgi
á wubɔɲa na yi te,
dɪ á na beeri bitarbiə
sɪ á ta te tun.

¹²Amu nan yɔɔrɪ a cəgi kuu mu
sɪ á nɪ á taanɪ dɪm.

Abam wulɔwulɔ nan wu wanɪ
o bri nɪ Zobi tusi.

Á nan ta wu wanɪ o taanɪ dɪm
sɪ á ləri á pa-o.

¹³Nan taá ye-na sɪ á yi ta wɪ:
«Dɪbam jigɪ swan mu.

We yiranɪ mu maɲɪ sɪ Dl van-o.
Ku nan dai nabiinə mu wú kɪ
kuntu.»

¹⁴Zobi na tulɪ o taanɪ tun,
ku dai amu mu o lwe.

Amu dɪ nan bá kwe abam taana
yam doɲ sɪ a ma a lər-o.

¹⁵Nii mu! Ba jaanɪ ba niə!
Ba daa ba jigɪ kulɔkulɔ sɪ ba
ta.

¹⁶Ba na zɪgɪ da cumm kuntu tun,
amu dɪ wú taa yi cumm mu
na?

¹⁷Amu dɪ nan maɲɪ sɪ a ta taanɪ
mu.

Amu dɪ wú ta a na ye te tun
mu.

berɲwaanɩ Wɛ daga Dɩ dwe
nabiinɔ.

¹³ Bɛɛ mu yɩ n jɪɔɩ nɩ sɩ n puɔnɩ
Wɛ

nɩ Dɩ ba lɛrɩ n taanɩ dɩm
dɩ funfun dɩ?

¹⁴ Ta n ye nɩ Wɛ yɛnɩ Dɩ tɔɔɩ
cwe dwi dwi mu

Dɩ ŋɔɔnɩ dɩ nɔɔna.

Ba nan yɛnɩ ba warɩ

sɩ ba lwarɩ Dɩ kwɛrɛ kam.

¹⁵ Nɔɔna na tigi titɩ nɩ ba dɔ

ba bɛrɩ maɲa kalɩ nɩ tɩn,

Wɛ wai Dɩ pa ba dwe dɩndwɩa,

yɩ Dɩ vuri wɛɛnu Dɩ bri-ba.

¹⁶ Dɩ maa paɩ Dɩ kwɛrɛ tu ba

zwa nɩ,

pa Dɩ ni-kaana yam fugi-ba.

¹⁷ Wɛ yɛnɩ Dɩ kɩ kuntu sɩ ku cɩ

nabiinɔ dɩ kɛm-balwaarɩ

mu,

sɩ Dɩ ta cɩ sɩ ba yɩ taa zɛɲɩ ba

titɩ.

¹⁸ Dɩntu wai Dɩ cɩ sɩ tuɔnɩ yɩ

ja-ba,

sɩ ba yɩ tɔɔɩ curu cwɛɲɛ ba je.

¹⁹ Wɛ nan ta wai Dɩ pa ku nɩ

nabiinɔ

sɩ Dɩ tɔɔɩ da Dɩ zaasɩ-ba.

Dɩ maa yɛnɩ Dɩ yaɔɩ

pa ba yɩra yɔɔrɩ ya cɛ

ya pa-ba,

²⁰ pa wudɩu ji wo-zɔɔnɩ ba yigɛ

nɩ,

ku na maɲɩ ku ywɛmmɛ
te maama dɩ.

²¹ Kuntu maa paɩ ba yɛnɩ

ba yɔɔrɩ maama ba ti,

pa ba kwi sum titɩ tigi sɩ niɔ.

²² Ba laan maa yɩ bɔɔnɩ nɩ vɛrɛ,

yɩ tuɔnɩ dɩ je dɩ cɛɔɩ

sɩ dɩ kwe-ba dɩ ja dɩ kɛ.

²³ Wɛ malestɩ kɔɔɔ kum wɔnɩ

dɩdɩa

nan na wɩ nɔɔnɩ tee nɩ,

sɩ ka zɪɔɩ ku tu dɩ Wɛ

titari laɲa nɩ,

ka wɩ wantɩ ka bri nɔɔnɩ wum

cwɛ-laɛ kalɩ o na jɪɔɩ

sɩ o tɔɔɩ tɩn.

²⁴ Maleka kam laan maa wai

o duri nɔɔnɩ wum ŋwana

yɩ ka ta wɩ:

«Cɩ sɩ tuɔnɩ yɩ ja-o!

Amu nan nɛ wɔɲɔ

sɩ a ma a lɛrɩ ku tu yuu nɩ.»

²⁵ Nɔɔnɩ wum yɩra laan

wɩ joorɩ ya zuri,

sɩ o taa dana nɩ nɔn-dɔɲɩ te.

²⁶ O daa ta wɩ warɩ Wɛ,

yɩ o kikiɛ yam dɩ su Wɛ yɩ.

O laan maa wɩ zɪɔɩ Wɛ yigɛ nɩ

o zuli-Dɩ dɩ ywɛɛnɩ.

Wɛ dɩ maa wɩ pa ku tu joorɩ

o taa tɔɔɩ cwɛɲɛ cɪɔa cɪɔa.

²⁷ Nɔɔnɩ wum laan maa wɩ taa

bri o donnɛ nɩ:

«Amu ya kɩ lwarum mu

33:14 naa Wɛ yɛnɩ Dɩ ŋɔɔnɩ dɩ nɔɔna kuni zanzan mu. 33:18 naa sɩ ba yɩ ti najara wɔnɩ.

33:24 Maleka kam naa Wɛ

yɪ a tusi cwəŋə.
 Dɪ kʊ dɪ, Wɛ wʊ kɪ-nɪ
 nɪ kʊ ya na maŋɪ sɪ Dɪ kɪ te
 tɪn.
²⁸ Dɪ nan liiri-nɪ mʊ
 pa a wʊ zʊ tʊnɪ ɡoŋo wʊnɪ.
 Amʊ laan wú taa wʊ pooni yigə
 nɪ mʊ yɪ a dɪ ywəəni.›
²⁹ Cɪga tɪn, Wɛ yəni Dɪ kɪ kʊntʊ
 doŋ
 Dɪ pa nabiinə kuni bɪle, naa
 kuni bɪtʊ mʊ,
³⁰ sɪ Dɪ want Dɪ cɪ sɪ tʊnɪ yɪ
 ja-ba.
 Dɪ kɪ kʊntʊ sɪ ba taa ve
 ŋwɪa pooni dɪm wʊnɪ mʊ.
³¹ Zobi, nan ta n yɪ kʊntʊ cumm
 sɪ n cəgi a taanɪ dɪm kʊʊ.
 Kɪ yirr, sɪ a daa ta jigɪ taanɪ mʊ
 sɪ a ta.
³² Nmʊ nan ta na jigɪ taanɪ sɪ n
 ta,
 ləri-nɪ sɪ a dɪ cəgi.
 Ta n brɪ-nɪ, a na beeri cwəŋə
 sɪ a pa n na n bura tɪn ŋwaanɪ.
³³ Kʊ nan na daɪ kʊntʊ,
 nan cəgi amʊ taanɪ dɪm.
 Pu n ni, sɪ a lagɪ a brɪ-m
 yɪ-pʊrʊ cwəŋə mʊ.›

34 Elihu ta ma ta o wɪ:
 «Abam jigɪ swan mʊ na?
 Nan cəgi-na a taanɪ dɪm.
 Á zaasɪ á yɪ na?

Pʊrɪ-na á zwa sɪ á cəgi.
³ Bɛŋwaanɪ nabiinə zwa cəgi
 taana
 sɪ ba lwarɪ mʊ,
 nɪ ba dindəlɪmə na yəni
 ya laŋɪ wʊdiiru te tɪn.
⁴ Nan pa-na dɪ yɛ dɪ lwarɪ
 kʊʊ dɪ kʊʊ na maŋɪ tɪn,
 sɪ dɪ kɪ daanɪ dɪ zaasɪ
 cwə-laa tɔɡɪm.
⁵ Bɛŋwaanɪ Zobi taga o wɪ:
 «Amʊ jigɪ bura mʊ,
 Wɛ nan ta vanɪ-nɪ cɪga.
⁶ Dɪ amʊ na wʊ a cɪga wʊnɪ tɪn
 dɪ,
 nɔɔna ta paɪ a yɪ vwa-nyum
 mʊ.
 Amʊ wʊ kɪ a sa cwəŋə,
 dɪ kʊ dɪ, kʊ ni-nɪ sɪ kʊ kɛ jɪja.›
⁷ Zobi nɔn-dwi dɪm wʊra na?
 O tiini o jigɪ nɔɔnʊ tura,
 nɪ o na jigɪ na mʊ o nyɔ tɪn.
⁸ O soe sɪ o taa yɪ dɪ
 kəm-balwaarʊ tiinə dɪ
 pusɪŋ-nyuna mʊ.
⁹ Bɛŋwaanɪ o ya tagɪ o wɪ:
 «Nɔɔnʊ na kwaanɪ
 sɪ o kɪ o su Wɛ yɪ,
 o bá na nyɔɔrɪ kʊ baŋa nɪ.›
¹⁰ Abam na buŋɪ nɪ
 á yɪ wʊbʊŋa tiinə tɪn,
 nan cəgi-na a taanɪ dɪm.
 Dam-fɔrɔ Tu Wɛ dɪm brɪ

Dl bá tɔɲɪ lwarum kɔtaa!
Dl bá wanɪ Dl kɪ Dl sa cwəŋə
dɪ.

¹¹ Wɛ yəni Dl pa nɔɔnɔ jonɪ
nyɔɔɪ

o titɔɲa baɲa nɪ,
pa ku tu na o nyɪm sɪ ku maɲɪ
dɪ o kikiə na yɪ te tɪn mu.

¹² Dam-fɔɔ Tu Wɛ dɪm warɪ Dl
kɪ kəm sɪ Dl tɔɲɪ lwarum
dɪ wɔnɪ.

Dl nan ba kwulɪ cɪga kam
Dl sɪn tɪga nɪ.

¹³ Wɔɔ mu fɔɣɪ o kwe tɪga baɲa
kam
o kɪ Wɛ juɲa nɪ?

Wɔɔ mu pɛ-Dl nɪ sɪ Dl taa nii
lɔɣɔ kum maama baɲa nɪ?

¹⁴ Wɛ nan ya na jaanɪ wubɔɲa
sɪ Dl lɪ Dl Joro dɪ Dl siun
nabiinə yɪra nɪ,

¹⁵ nɔɔna maama wú tɔɣɪ daanɪ
ba tɪ mu,
pa ba joorɪ ba ji tɪga turɔ.

¹⁶ Nmu na sunɪ n jɪɣɪ yɪ-purɔ,
sɪ n cɛɣɪ a taanɪ dɪntɔ.

Cɛɣɪ a na jɪɣɪ kulɔ sɪ a ta tɪn.

¹⁷ Nmu na bɔɲɪ te tɪn,
Wɛ ya na kwulɪ cɪga kam,
Dl ta wú wanɪ Dl taa nii
lɔɣɔ kum baɲa nɪ na?
Wɛ nan na yɔɔɪ
Dl burɪ cɪga bura tɪn,

nmu bɔɲɪ sɪ n yáalɪ-Dl mu na?

¹⁸ Dɪntɔ mu yəni Dl bwe pwa
nɪ:

«Abam yɪ nɔn-wo-kurru,»

yɪ Dl ta tɛ dɪ nɔn-yum nɪ:

«Abam yɪ nɔn-balwaarɔ mu.»

¹⁹ Dɪntɔ ba kuri nakwa da-wɔnɪ
sɪ Dl zɪɣɪ ba kwaga nɪ.

Dl maa ba nii nadunə
sɪ ba taa garɪ yinigə tiinə.

Benɲaani ba maama yɪ Dɪntɔ
mu naanɪ-ba.

²⁰ Ba yəni ba da ba tɪ mu
titɔ kunkurɔ nɪ.

Wɛ na magɪ-ba, baá tɪ mu.

Wɛ wú lɪ ba mumwa
mwali-mwali mu,

dɪ ba na maɲɪ ba yɪ dɪdɛɛra
te maama dɪ.

²¹ Wɛ yɪə pagɪ nabiinə kikiə
maama baɲa nɪ mu.

Dl maa naɪ ba na-vəli maama.

²² Lim naa lim-nyɔɪsɪ je tərə,
kəm-balwaarɔ tiinə na wú vu
ba sɛɣɪ da sɪ Dl yɪ na-ba tɪn.

²³ Wɛ daa ba maɲɪ sɪ Dl saɲɪ
nabiinə

sɪ ba ba Dl yigə nɪ,

sɪ Dl laan dɪ ba taanɪ.

²⁴ Dl yəni Dl cɪcɔɣɪ dɪdɛɛra
yɪ Dl ba bwe-ba.

Dl laan ma daari Dl tiɲɪ babam
Dl ləri ba yuu nɪ.

²⁵ Cɪga ɲwaanɪ tɪn, Dl maanɪ

ba kikiə yam na yi te tun,
 pa Dl ja-ba titi ni Dl duli Dl
     yagi,
 yi Dl daari o muri-ba.
²⁶ Ba pu-sija titiŋa ŋwaani mu
     Dl yəni o waari-ba,
     yi nɔɔna maama zigɔ ba niə.
²⁷ Bɛŋwaani ba baari Dl kwaga
     ni mu,
     yi ba yigə tərə dɪ Dl cwe sum
     tɔgum.
²⁸ Ba na jigɔ yinigə tiinə bam
     ba fin te tun
 pɛ ba keeri ba loori Wɛ,
     yi Dl dɪ cəgi ba kərə kam.
²⁹ Wɛ nan ya na maŋɔ da cumm
     mu dɪ,
     wɔɔ mu yi sɪ o yáalt-Dl?
 Dl maa na səgi Dl yibiyə,
     wɔɔ mu wó wani o nii o
     na-Dl?
 Dintu nan mu yiri nabiinu
     maama dɪ tuw maama,
³⁰ sɪ Dl cɪ nɔn-balwaaru sɪ ba dɪ
     yi
     dɪ paari nɔɔna baŋa ni,
     ba daari ba pa cam yi-ba.
³¹ Nɔɔnu wat o tɛ dɪ Wɛ nɛnɛni:
 «Amu kɪ a cɔgi mu
     pa a na waarum.
 A nan daa bá kɪ a sa cwəŋə.
³² Nan bri-nɪ a na tusi te
     yi a wu lwarɪ ku ni nɪ tun.
 A na sunɪ a tɔŋɪ lwarum,
     a daa bá kɪ a wəli da.»

³³ Nmu bɔŋɪ nɪ Wɛ wó ŋwɪ ku
     tu lwarum yam jini
     sɪ ku tɔgi nmu titi wubɔŋa mu
     na?
 Nmu nan vin Wɛ na tɔŋɪ te tun
     mu.
 Ku wu nmu tee nɪ.
 Nmu mu wó kuri n pa n titi,
     sɪ ku dai amu.
 Kontu tun, pa dí lwarɪ
     n wubɔŋa na yi te tun.
³⁴ Wubɔŋa tiinə dɪ yi-puri-nyina
     na ni a taani,
     baá ta dɪ amu nɪ:
³⁵ «Zobi kaagi o ŋɔɔni a-yəri-ka
     taani mu.
 O maa yəni o ŋɔɔni bitar-yɔɔru
     yuranɪ.»
³⁶ Amu titi wubɔŋa nɪ,
     ku maŋɔ sɪ Zobi na waarum
     sɪ ku kɛ juŋa,
 o na kaagi o ŋɔɔni nɔn-balwaaru
     taana yam doŋ tun ŋwaani.
³⁷ O ta kɪ zwabaniə mu
     o wəli dɪ o lwarum dum.
 O maa magɪ ni-kantɔgɔ
     dɪbam yigə nɪ,
 yi o daari o mai bitarbiə zanzan
     o jigɔ Wɛ o mwana.»

35 Elihu daa ta ma ta o wɪ:
 «Zobi, fɔgi n bɔŋɪ
     n taani dum wɔni n nii,
 ku yi ku cwəŋə nɪ na?
 N bri n titi nɪ:
     n jigɔ bura Wɛ yigə nɪ.

³N ta bwe We mu n wɪ:
 «A na kɪ lwarɪm,
 kɪ lagɪ kɪ kɪ-m bɛɛ mu?
 A nan na culi lwarɪm,
 a lagɪ a na bɛ nyɔɔrɪ mu?»

⁴Amu nan wú lɛrɪ nmu
 dɪ n badonnə batɔ bam.

⁵Kwəni n yuu n nii wɛ-baŋa
 kam,
 sɪ n daarɪ n nii kunkwənu tum
 na tiini tɪ wɔ weyuu nɪ tɛ tɪn.

⁶Nmu lwarɪm dɪm ba saɪ We
 yɪra.

Nmu na cɛgi pa kɪ daga
 tɛ maama dɪ,
 kɪ lagɪ kɪ kɪ-Dɪ bɛɛ mu?

⁷Nmu nɔn-ɲunɪ jɪgi zənə
 kɪ paɪ We mu na?
 Dɪ lagɪ Dɪ jɔŋi bɛɛ mu n jɪŋa nɪ
 sɪ Dɪ taa tɛ?

⁸N pu-sɪŋa kikiə yam cɛgi
 n donnə nabiinə mu,
 yɪ n nɔn-ɲunɪ dɪm dɪ wəli
 bantɔ yɪrɪnɪ.

⁹Cam maŋa nɪ,
 nɔɔna yəni ba coosə mu.
 Ba maa keeri ba beeri zənə,
 dɪdɛɛra na bɛɛsɪ-ba tɪn
 ɲwaanɪ.

¹⁰Nɔɔn-nɔɔnu nan ba tɛ o wɪ:
 «Amu Kəru We nan bɛ?
 Wɔntɔ mu paɪ a nɪ wai dɪ purim
 dɪ leeni le titɪ nɪ.

¹¹O maa paɪ dɪ jɪgi wubɪŋa
 yɪ dɪ jɪgi yɪ-purɔ dɪ dwe

vara dɪ zunə dwi maama.»

¹²Cam maŋa nɪ nabiinə yəni
 ba coosə,
 yɪ We vɪn sɪ Dɪ cɛgi ba loro
 kum,

ba na jɪgi yɪ-dɛɛrɪ
 yɪ ba tɔŋi lwarɪm tɪn ɲwaanɪ.

¹³Cɪga tɪn, Dam-fɔɔ Tu We dɪm
 ba cɛgi ba wara yam.
 Dɪ nan nii ba kərə kam sɪ ka taa
 yɪ butar-yɔɔrɔ mu Dɪ yigə
 nɪ.

¹⁴Kuntɔ tɪn, Zobi,
 We wú cɛgi n taanɪ dɪm na?
 N nan kaagi n tɛ wɪ: n ba na-Dɪ,
 yɪ n taanɪ dɪm tigi Dɪ yigə nɪ,
 pa n cɛgi-Dɪ sɪ Dɪ pa Dɪ
 kwərə.

¹⁵Nmu ta tɛ n wɪ: We ba tɔgi
 Dɪ ban-zɔŋɔ kum baŋa
 Dɪ waarɪ lwarɪm-kərə,
 Dɪ yigə na tərə dɪ ba lwarɪm
 kikiə tɪn ɲwaanɪ.

¹⁶Ku maa brɪ nɪ
 Zobi na yəni o purɪ o nɪ,
 butar-yɔɔrɔ yɪrɪnɪ mu nɲɪ dɪ
 wɔnɪ.

O tiini o ɲɔɔnɪ butarbiə zanzan,
 yɪ o yəri kulɔkulɔ nɪ nɪ.»

36 Elihu daa ta ma ta o wɪ:
 «Zuri n yɪra sɪ a daa taa
 ɲɔɔnɪ a wəli da fun,

sɪ n wanɪ n lwarɪ kulɔ a ta na
 wú brɪ-m We ɲwaanɪ tɪn.

³A lagɪ a kwe yəno taana

dwi dwi mu a ma a bri-m,
 si n lwarɪ nɪ a Kəru wum
 sunɪ o wu o cɪga wɔnɪ.
⁴ Cɪga ŋwaanɪ tun, wəenu tɔlɔ
 a na maɲɪ si a ta tin dai vwan.
 Wɔlɔ na zɪɣɪ n yigə nɪ o ŋɔɔnɪ
 tun
 nan jɪɣɪ wɔbɔŋa o ti mu.
⁵ Wɛ tiini Dɪ jɪɣɪ dam.
 Dɪ ku dɪ,
 Dɪ ba gooni nɔɔn-nɔɔnɔ.
 Dɪ nan sunɪ Dɪ jɪɣɪ dam,
 yɪ Dɪ yəni Dɪ ja Dɪ wɔbɔŋa Dɪ
 ti mu
 si Dɪ kɪ kəm.
⁶ Dɪ ba paɪ nɔn-balwaaru cwəŋə
 si ba taa ŋwɪ.
 Nabwənə balɔ ba na jɪɣɪ ba
 beɛsɪ tun nan wó na cɪga
 Dɪ tee nɪ.
⁷ Dɪ yɪ pagɪ nɔn-ŋuna baŋa nɪ
 mu,
 si Dɪ pa ba tɔɣɪ dɪ pwa
 ba di paarɪ,
 yɪ ba daarɪ ba na zulə
 si ku taa ve maɲa maama.
⁸ Ba ne sum nan na vɔɣɪ
 dɪ capɔnnu mu diŋ-diŋ dɪ,
 pa ba jɪɣɪ yaara ba di,
⁹ Wɛ wó lɪ kulɔ ba na kɪ
 ba cɔɣɪ tun mu Dɪ bri-ba,
 dɪ ba na tusi
 yɪ ba zəŋɪ ba titɪ te tun.
¹⁰ Dɪ maa paɪ ba purɪ ba zwa

si ba joŋɪ kɔrɪsum,
 yɪ Dɪ daarɪ Dɪ kaanɪ-ba si ba
 joori
 ba kəm-balwaaru tun kwaga
 nɪ.
¹¹ Ba maa na sɛ Dɪ ni dɪm
 yɪ ba daarɪ ba zuli-Dɪ,
 ba laan wó taa ve yigə mu
 yɪ ba di ywəəni
 ba ŋwɪa da yam maama wɔnɪ.
¹² Ba nan na vɪn Wɛ kwɪə yam,
 ba laan wó tɔɣɪ curu cwəŋə
 ba je mu.
 ba wó ti mu,
 ba nayərim dɪm wɔnɪ.
¹³ Nɔn-balwaaru nan ba fɔɣɪ
 ba zuri ba bana.
 Wɛ na maɲɪ Dɪ waarɪ-ba
 te maama dɪ,
 ba ba loori zənə Dɪ tee nɪ.
¹⁴ Bantu yəni ba ti
 ba nɔn-dɔnnɪ maɲa nɪ mu,
 yɪ ba guri dɪ cavura,
 nɪ baara balɔ na kɪ tulɔ
 jwənə zulim baŋa nɪ tun.
¹⁵ Balɔ na jɪɣɪ yaara ba di tun
 mu
 Wɛ wó tɔɣɪ ba yaara yam baŋa
 nɪ
 Dɪ joŋɪ-ba Dɪ yagɪ,
 yɪ Dɪ vɪrɪ Dɪ titɪ dɪ ba
 ba cam dɪm wɔnɪ.
¹⁶ Wɛ nan koori nmu mu
 si Dɪ lɪ-m n cam dɪm wɔnɪ,

sɪ n vu n yi jəgə na yɪ yalɪgʊ tɪn
mɛ kulɔkulɔ na bá daanɪ-m
tɪn.

Dl nan ta kwe wudi-laaru
Dl zɪgɪ n yigə nɪ,
sɪ n ta n di n wɔbɔŋa.

¹⁷ Nɔn-balwaarɔ waarɪm
wɔbɔŋa

laan mu su n yuu.

Cɪga sariya nan wó sunɪ
ya kɪ ya pa-m.

¹⁸ Ta n ye n tutɪ sɪ n yɪ pa
nɔɔn-nɔɔnu na cwəŋə
sɪ o kwe o jɪjɪgʊ o sugɪ-m
sɪ n kɪ n cɔgɪ.

Nan yɪ sɛ sɪ n jonɪ dim
sɪ ku pa n kɪ n tusi.

¹⁹ Nmu jɪjɪgʊ tum na daga te,
yɪ n na tɔŋɪ dɪ dam te maama
dɪ,

tɪ wó wantɪ tɪ cɪ
sɪ cam yɪ yi-m na?

²⁰ Yɪ ta n je n tuna sɪ lim ba
dɪ kwəli-m tutu nɪ,
dɪ ku na yɪ maŋa kalɔ
nɔɔna na da ba je tɪn dɪ.

²¹ Ta n ye n tutɪ sɪ n yɪ pipiri
n tɔ kəm-balwaarɔ wɔnɪ.

Cam nan tu n baŋa
sɪ ku cɪ nmu dɪ kikiə yam
kuntɔ doŋ.

²² Nii mu! Wɛ dam dum ba tiə.
Bɪrɪnu wudoŋ tərə

o na wó maŋɪ dɪ Wɛ.

²³ Nɔɔn-nɔɔnu warɪ sɪ o bɪrɪ Wɛ
cwəŋə kalɔ Dl na wó tɔgɪ tɪn.
Ba nan ba te dɪ Wɛ ba wɪ:
«Nmu kɪ tuntɔ mu n cɔgɪ.»

²⁴ Nan guli sɪ n tee-Dl
Dl titɔŋa yam ŋwaanɪ,
nɪ nɔɔna na yəni ba leeni
ba tee-Dl te tɪn.

²⁵ Nabiinə maama nɛ kulɔ Dl
na kɪ tɪn.

Ba nan zɪgɪ yigə yigə mu
yɪ ba tulɪ ba nii ba na.

²⁶ Cɪga tɪn, Wɛ tiini Dl yɪ
kamunu,
pa dí warɪ sɪ dí lwarɪ-Dl dí ti.
Nɔɔn-nɔɔnu warɪ sɪ o jeeli
Wɛ bɪna yam nɪ na mai te tɪn.

²⁷ Wɛ yəni Dl la tɪga baŋa na
bam mu Dl zəŋɪ weyuu
nɪ,

yɪ Dl laan pa ba ji dɔa
kunkwəenu tum wɔnɪ.

²⁸ Dɔa kam laan ma yəni
ka nuŋɪ weyuu nɪ ka nɪ
ka bugi tɪga kam
sɪ nabiinə na-ka zanzan.

²⁹ Wɔɔ mu wai o lwarɪ Wɛ na kɪ
te
Dl lwarɪ kunkwəenu tum?
Naa Dl na kɪ te Dl je Dl digə
kam nɪ,

Dl baɣi pɪna-pɪna tɪn?

³⁰Nii Dl na kɪ te Dl pa dɔa kam
pɪpɪlɪ wɛyuu nɪ,
yɪ Dl ta kwɛli nɪnɔ wɔ na-lɔŋə
kam.

³¹Wɛ tɔɣɪ kənə yam kɪntɔ baɣa
nɪ mɔ

Dl nii lɔɣɔ baɣa tɪnɪ dɪm
baɣa nɪ,
yɪ Dl pa nabiinə nai ba wɔdiiru
zanzan.

³²Dl yənɪ Dl ze pɪpɪlɪm o jɔɣa
nɪ

nɪ cɪcwe mɔ tɪn,
yɪ Dl dɔlɪ-dɪ Dl yaɣɪ
sɪ dɪ yɪ mɛ Dl na laɣɪ tɪn.

³³Dɔ-baɣa bɪɪ nɪ dɔ-viu mɔ
zaɣɪ.

Sɔŋɔ vara tɪtɪ dɪ yənɪ
ba bɪɪ kɪntɔ mɔ. ¹Amɔ dɪ na
nɪ dɔ-viu kɪm sɔɔ tɪn mɔ
a wɔɔ diə.

37 A bɪcari dɪ maa yɔɔɪ dɪ
zaga.

²Fɔɣɪ á cɛɣi-na sɪ á wó nɪ
Dl kwɛrə kam na wuuri te tɪn.
Kɔ maa yɪ mumunim dɪlɔ
na nɔŋɪ Dl nɪ nɪ tɪn mɔ.

³Dl yənɪ o liligi Dl dɔa pɪpɪlɪm
mɔ

Dl yaɣɪ wɛyuu nɪ
sɪ dɪ pooni dɪm vu dɪ yɪ
tɪɣa kam nɪ maama.

⁴Kɪntɔ kwaga nɪ mɔ
Dl yənɪ Dl suuri dɪ kwɛr-dɪa.

Dl na wura o baɣi pɪna-pɪna
kɪntɔ tɪn,

kɪlɔkɪlɔ ba cɔ pɪpɪlɪm dɪm.

⁵Wɛ na baɣɪ dɪ kwɛr-dɪa kɪntɔ,
kɔ sɔɔ kɪm yɪ wɔ-kɪnkagɪlɪ
mɔ.

Dl maa kɪ wɔ-kamunə yalɔ
dí na ba nɪ ya kuri dí tɪ tɪn.

⁶Dl maa te dɪ nɛɛzɪ Dl wɪ:
‘Ta n nɪ tɪɣa kam baɣa nɪ,’

yɪ Dl ta te dɪ dɔ-fara
sɪ ka taa tiini ka loi tɪɣa kam
nɪ.

⁷Dl yənɪ Dl cɔ nɔɔna maama
dɪ ba tɪtɔŋa yam,
sɪ kɔ pa ba lwarɪ Dl dɪ na tɔŋɪ
te tɪn.

⁸Ga-vara bam tɪtɪ dɪ duri
ba sɛɣi mɔ, yɪ ba laan maɣɪ
ba dalɪm je sɪm nɪ.

⁹Dɔ-viu kɪm wó nɔŋɪ
kɔ jəɣə kam nɪ kɔ ba.
Vu-fɔɔ kɪm dɪ wó ja waarɔ kɔ
ba.

¹⁰Wɛ ma yɔɔɪ Dl sin Dl viuu mɔ
yɪ kɔ waarɔ tɪm daga,
pa bwi sɪm na bam dɔ
ba kɪ dam.

¹¹Dl maa paɪ dɔa tɪnɪ
dɪ kɪnkwɛn-luluru,
yɪ dɔa pɪpɪlɪm dɪ jaɣɪ
kɪnkwɛnɔ tɪm wɔnɪ.

¹²Tɪ yənɪ tɪ tɔɣɪ Wɛ nɪ dɪm
yɪ tɪ pipiri tɪɣa kam
nɪ maama nɪ mɔ,

sɪ tɪ yɔɔrɪ tɪ kɪ Dɪ na brɪ-tɪ te
tɪn.

¹³ Wɛ na yɛni Dɪ pa kʊlʊ kɪ
tɪga kam baŋa nɪ tɪn,
kʊ wai kʊ ye sɪ
Dɪ waarɪ nabiinɛ mu,
naa sɪ Dɪ ma Dɪ brɪ nɪ
Dɪ jɪgɪ ba sono.

¹⁴ Zobi, nan kwaanɪ sɪ n cɛgi
a taanɪ duntʊ.
Zuri n yɪra sɪ n maanɪ
Wɛ titʊŋ-kunkagɪla yam n nii.
¹⁵ Nmu ye Wɛ na kɪ te Dɪ paɪ
kunkwɛnɪ tum nɪ pa tɪ
veə,
dɪ Dɪ na kɪ te Dɪ paɪ dʊa pɪpɪlɪ
na?
¹⁶ Nmu ta ye Dɪ na tɛli
kunkwɛnɪ tum te weyuu
nɪ na?
Tɪ nan brɪ Dɪ na tɔgɪ Dɪ yɛno
ŋwaanɪ
Dɪ kɪ titʊŋ-kunkagɪla te tɪn
mu.

¹⁷ Dʊ-viu nan na nuŋi
tɪga jagwiə baŋa seeni,
pa wulim jɪgɪ tɪga baŋa maama,
nmu lulʊŋ-bia wó ciiri mu
ka bugi n gwaaru tum.

¹⁸ Nmu wó wanɪ n wɛli dɪ Wɛ
sɪ á ja weyuu kʊm á lwarɪ,
sɪ kʊ taa dana nɪ niu kʊlʊ
ba na mɛ canna ba kɪ tɪn na?

¹⁹ Nan pa dí lwarɪ kʊlʊ

dí na maŋɪ sɪ dí ta dɪ Wɛ tɪn.
dɪbam nan dɛ́a ba lagɪ dí ta
kʊlʊkʊlʊ,
dí nayɛrim dʊm na nyɪ dɪ lim
tɪn ŋwaanɪ.

²⁰ Aá wanɪ a brɪ Wɛ nɪ:
a lagɪ a ŋɔɔnɪ taanɪ did-o na?

Kʊ yaá brɪ nɪ a lagɪ
sɪ Dɪ ja-nɪ Dɪ cɔgɪ mu.

²¹ Kʊ nan na yɪ te lele tɪn,
wɪa tiini ka nyɪ dɪ dam
weyuu kʊm nɪ,
yɪ nɔɔna warɪ-ka sɪ ba nii.

Kʊ nan yɪ viuu na kalɪ
kunkwɛnɪ tum kʊ kɛ
kʊ saarɪ-tɪ weyuu kʊm nɪ tɪn
mu te kʊntʊ.

²² Wɛ nuŋi jazum baŋa seeni je
sɪm nɪ mu dɪ buna,
yɪ dɪ nyuna dɪ paarɪ-zulə.
Dɪ nɪnwaŋa kam maa gilimi-Dɪ
yɪ ka tiini ka jɪgɪ fuɔnɪ.

²³ Kʊ na yɪ Dam-fɔrɔ Tu Wɛ
dʊm,

Dɪ tiini Dɪ daga Dɪ dwe
sɪ nabiinɛ yɪ Dɪ yɪra.
Dɪ dam dʊm yɔɔrɪ dɪ gaalɪ.
Dɪ nan na tʊŋɪ cɪga yiranɪ tɪn
ŋwaanɪ,

Dɪ ba bɛɛsɪ nɔɔna.

²⁴ Kʊntʊ ŋwaanɪ mu
nɔɔna yɔɔrɪ ba kwari-Dɪ.

Wɛ yigə nan tɛri balʊ na brɪ ba
tɪtɪ nɪ ba jɪgɪ swan tɪn
wɔnɪ.»

**Baŋa-We na ləri Zobi
taani dɔm te tɔn**

38 Baŋa-We maa zigi vu-fɔɔ
kum wɔni Dɩ ləri Zobi
taani dɔm, yi Dɩ ta Dɩ wɩ:

² «Nmɔ yi wɔɔ mu si n bwe
amu wubɔŋa na jaani te tɔn,
yi n ŋɔɔni wəenu tilɔ n na yəri
tɔn?

³ Fɔɔ n zigi kəŋkəŋ
si n jeeri-nɩ nɩ baaru tɔn,
si a lagi a bwe-m taani mu.
Nmɔ dɩ nan maŋi si n ləri
a bwiə yam mu.

⁴ Nmɔ dɛen wu yən nɩ mu
yi amɔ cwi tɔga kam baŋa
kuri?

Nmɔ yi na sunɩ dɩ puuri,
ta n bri-nɩ.

⁵ Wɔɔ mu jeeli tɔga baŋa yalum
ni
na wú taa mai te tɔn?

Wɔɔ mu kwe lwara ŋuna
si o ma o maŋi-ka?

Nmɔ nan wú taa ye tuntu
maama na?

⁶ Bɛ baŋa nɩ mu tɔga kam kuri
cwi pa ka zigi da?

Wɔɔ nan mu cwi
ka kabri-kuri kam?

⁷ Wɔɔ mu kɩ kuntɔ maama
yi calicwi sum tɔgi daani
si leeni le ti-pura maŋa nɩ,

yi weyuu nɔn-kɔɔ kum maama
dɩ caka dɩ wɔpolo?

⁸ Ninuɔ kum na bam dɛen
na pi ba nuŋi tɔn,
wɔɔ mu lɔgi pumpala o tiŋi
si dɩ ci ba cwəŋə?

⁹ Amu dɛen pɛ kunkwəenu mu
kwəli ninuɔ kum,
pa ku wu lim wɔni.

¹⁰ A ma yɔɔri a tiŋi bibələ mu a
pa-ku,

yi a beeri bwəeru dɩ luuru
a ma a ci-ku a yagi da.

¹¹ Amu laan maa ta dɩ-ku a wɩ:
«Nmɔ ba maŋi si n lɛeni
n kɛ yo seeni.

N na-caŋina na pɔgɩ te
maama,
si wú maŋi yo seeni mu.»

¹² Nmɔ ŋwɩa maama wɔni
n pɛ de dɔm ni nɩ:
tɔga kam maŋi si ka puuri na?

¹³ Nmɔ pɛ wɩa puli ka nyɩ
lugu baŋa ni maama nɩ,
yi ka pooni pa nɔn-balwaaru
duri ba sɛgi na?

¹⁴ Ti-pura ni nɩ tɔga kam baŋa
lam
yəni ka nuŋi mu jaja,

nɩ gɔɔ na gɔguri
dɩ nyinyuru dwi dwi te tɔn.

¹⁵ Nɔn-balwaaru tum daa ba jigi
pooni si ba taa tɔŋa,
yi ba wu-lɔŋ-titɔŋa dam dɔm

laan cɔgi mu.

¹⁶ Nmu ta want n n vu n yi
nɔnu kum buli-yiə na
buri me tun na?

Nmu tu nɔnu kum na-luŋə je nɔ
n vu n dwe ku tɔga kam na?

¹⁷ Ba ta jaani-m ba vu ba bri ni
dɔlu

nɔɔna na wɔ tɔgi da ba zu
curu wu me na yi lim je tun
na?

¹⁸ Nmu nan ta lwarɔ tɔga kam
baŋa

na daga ka mai te tun na?

Nmu na ye kuntu maama,
sɔ n ta n bri-nɔ ku na yi te tun.

¹⁹ Pooni yəni dɔ ve yən nɔ mu
dɔ tige?

Sɔ lim, dɔntu yəni dɔ zuvri
yən mu?

²⁰ Nmu ye cwe silu na ve
tɔ na zuvri me dɔ me,
sɔ n want n ja-tɔ n vu da na?

²¹ Amu na naani wəenu tum
kuntu tun dɔ ba lugi-m na?

Ku nan na sunɔ ku yi kuntu,
nmu marɔ n ye wəenu tum
kuntu maama ni nɔ.

N bɔna yam tiini ya gaali!

²² Nmu ta zu dɔ silu du-kambana
yam

na kikili ya tigi da tun na?

²³ Amu tiŋi-ya sɔ cam dɔ najara
marja na yəni ka yi,

sɔ a kwe-ya a mi a yagi
tɔga baŋa nɔ.

²⁴ Nmu ye n na wɔ tɔgi cwəŋə
kalu

n vu n yi a na zigi me a pa
dua kam pipɔli ka jagi tun na?

N ta ye a na zigi me a dɔli viu
kum,

sɔ ku nuŋi wa-puli seeni ku yi
tɔga baŋa je maama tun
na?

²⁵ Wɔɔ mu logi cwəŋə
sɔ du-fara taa tɔgi da ka nɔ,
yi du-baga dɔ taa tɔgi da ka
baga?

²⁶ Wɔɔ mu paɔ dua kam nɔ
ka bugi kagua kalu
nɔɔna na ba zuvri ka wɔnɔ
tun?

²⁷ Kuntu wɔ pa tɔ-kura kam na
zurim,

sɔ ga-leeru want tɔ puli da.

²⁸ Dua kam jigi ko na?

Sɔ nyɔnɔ kum,
nabiinu yi ku ko mu na?

²⁹ Wɔɔ dɔ nan mu jaani
du-kambana yam pugə,
naa du-zurə kalu na jaani waaru
ka ba tun pugə?

³⁰ Ka maa paɔ bwi sum na bam
dɔ ba kɔ dam nɔ kandwe doŋ,
yi nɔnu kum baŋa dɔ zuri
logi-logi?

³¹ Ku na yi calɔwɔ dwi dwi

na kikili daani te tun,
 nmɔ wó wani n kwe-si n vɔ
 daani,
 naa n bwɛli-si n yagi na?
³²Nmɔ nan wai-si n bri
 si si taa fuɲi si maɲa ni
 lanyirani,
 yi si bri si nyinyuru ni vara
 tun na?
³³Nmɔ ye cwe silɔ weyuu
 wɛɛnu tum na tɔga pa ti
 wura tun na?
 N nan wó wani n pa cwe sum
 kuntɔ taa tɔɲa tɔga baɲa
 ni na?
³⁴Nmɔ wó wani n pa n kwɛrɛ
 zaɲi
 ka yi kunkwɛɛnu tum
 si n pa-ti ni si ti cuuri dɪ dɔa
 yi na-fara ba kɔ li
 nmɔ je sum maama ni na?
³⁵Nmɔ wó wani n dɔli
 dɔa pipulum n yagi,
 si ka sɛ ka kɪ n ni dum
 na bri te tun maama na?
³⁶Wɔɔ mu pɛ kunkwɛɛnu tum
 jɪɲi swan dɔa nɪnɪn seeni,
 si kunu dɪ taa ye kɔ tutɔɲa ni
 ni?
³⁷Wɔɔ dɪ nan mu wai o tɔɲi
 yɛno ɲwaani
 o garɪ kunkwɛɛnu tum ni o tiɛ,
 yi kɔ tu ta wai-ti o gunɛ
 si ti dɔa taa ni,

³⁸si kɔ pa ti-kura kasulu kum
 bugi,
 yi tuuru tum dɪ mɛɛli daani.
³⁹Nywɛɛnu kana na wɛɛ,
 nɪn wani n beeri nwana
 n ja n ba n pa-ti na?
 N ta wó pa nyon-pwalɪ faari ti
 wuu,
⁴⁰ni ti na tigi ti bɔɔna ni,
 naa ti na vwe punnu wuni mu
 dɪ na?
⁴¹Wɔɔ mu yɛni o beeri wɔdiu
 o paɪ bacangaaru,
 ni ti biɛ na yɛni ba keeri
 ba loori Wɛ,
 yi ba kaagi ba beeri wɔdiu?»

Baɲa-Wɛ ta ma ta dɪ Zobi o wi:

39 «Nmɔ ye maɲa kalɔ
 pweeru yuu bunɪ na lɔri
 dɪ biɛ tun na?
 Si we sum, nmɔ zɪɲi n nii-si
 pa si lɔri na?
²Nɪn wani n jeeli vara bam
 kuntɔ
 pu-jari canɪ sum ni na?
 N ye ba lɔra maɲa kam na?
³Ba yɛni ba toori mu si ba kunɪ,
 yi ba daari ba lɔ bu wulu
 ba na yaari o ɲwaani tun.
⁴Ga-vara bantɔ biɛ yɛni
 ba kɪ nɔɔna mu kagua wuni.
 Ba laan maa yɛni ba viiri

- ba daari ba tiina
 yi ba daa ba joora.
⁵ Wɔɔ mu pai kagua wu bina
 cwəŋə si si beeri yɔɔ?
 Wɔɔ mu bwəli-si
 pa si ve si na lagi me tun?
⁶ Amu mu pɛ-si cwəŋə si si taa
 zuuri kagua kam ni,
 me kasulu kum na yɔɔri
 ku yi ye yirani tun.
⁷ Ku na yi vuvugə kalu na wu
 tuw kum woni tun,
 sintu yəni si gooni-ka mu.
 Si ba jigi nɔɔna balu
 na wú fi-si si si tɔŋi tun.
⁸ Si yɔɔri si kaagi pweeru
 tum yuu ni mu si beeri
 ga-leeru,
 di kulɔ maama na zurə tun si
 si di.
⁹ Ga-naa wú sɛ si ku tɔŋi
 ku pa-m na?
 Titu ni, kuɔ manɔ
 n naboo ni mu na?
¹⁰ Nmu wú wani n ma ŋuna
 n vanɔ-ku si ku va ku pa-m na?
 Kuɔ sɛ si ku tɔŋi n kwaga ku lɔ
 pɔmpala bwəlu tum ni na?
¹¹ Nmu nan ta wú ta n tugi
 ku dam-fɔɔ kum banɔ ni,
 si ku tɔŋi n tutɔŋ-dɛera maama
 ku pa-m na?
¹² Nmu ta wú kɪ n ciga
 di ga-naa ni: kuɔ ja n faa
 ku joori ku zu digə ku pa-m,

- si n daari n fri n muna yam na?
¹³ Nakɩlakɔŋə yəni ku wuuri
 ku vwana di dam.
 Ku vwana kuru tum nan ba manɔ
 di bugə ni zunə vwana yam
 na jigi lam te tun.
¹⁴ Ku yəni ku di ku cɩcara
 ku yagi ti-kampari ni mu,
 si kasulu kum funyugu magi-ya.
¹⁵ Ku nan daa wu maani ni
 ga-varum napɔɔna
 wai ya tui ya nɔni-ya ya lɔɛ.
¹⁶ Ku maa jigi ku biə ku yaara,
 ni ba dai o titi biə mu tun.
 Ku yigə tərə di ku na yaari
 ku lwe-ba kafe te tun.
¹⁷ Ku nan yi amu We na wu
 pɔɔri swan a sigi a pa-ku,
 yi a wu sɛ si ku jonɔ yi-puru tun
 ŋwaani mu.
¹⁸ Di ku di, ku na zanɔ weeni
 si ku duri di fura,
 kuɔ mwanɔ sisəŋ-nɔɔnu
 di ka diru wum mu.
¹⁹ Nmu yi wulu na kwe dam
 n pai sisəŋ-nɔɔnu tun mu na?
 Nmu mu pugi ka ban dɩdaani
 vaa kulɔ na duli zɩm di
 gwiə tun na?
²⁰ Nmu nan wai n pa ka fanɔ
 ni kayira na ki te,
 yi ka sin vii ka yagi
 si ka ma fugi nɔɔna tun na?
²¹ Ka napɔɔna yəni ya guri tɩga
 di baari mu,

yɪ ka brɪ nɪ ka yɪə sʊnɪ
nɪjara ŋwaanɪ.

Ka ma yɔɔrɪ ka duri
ka zʊ nɪjara yam wʊnɪ.

²² Ka nan jɪgɪ fʊʊnɪ tɪtɪ dɪ ka
mwani mʊ, ka bɪcari ba
di,

ka ba twəni ka kɪ kwaga nɪ
sʊ-lɔŋɔ yigə nɪ.

²³ Cɪkɔŋɔ wʊ ka saŋa nɪ mʊ
ku dwana,
yɪ nɪjara cɪcwe dɪ sʊ-lwaanʊ
nyuna wɪa yigə nɪ.

²⁴ Ka yɪ nyari-nyari mʊ
sɪ ka cɔ tɪga ka guri.

Ba na wugi nabɔnɔ nɪjara
ŋwaanɪ,

ka wari ka zɪgɪ cɪmm.

²⁵ Ba na yəni ba wʊ nabɔnɔ
kʊm,

ka wú ləri dɪ wʊpolo mʊ.

Ka maa zɪgɪ yigə yigə mʊ
ka ni jara-kəm lwəm,

yɪ ka ta ni jar-kərə bam
na kɪ sɔɔ kulʊ tun,

dɪ ba yigə tiinə bam kwəri
na zaŋɪ wɛɛnɪ te tun.

²⁶ Ku yɪ nmu tɪtɪ yəno baŋa nɪ
mʊ

kawulə yarɪgɪ ku vwana

ku jaanɪ wɛyuu nɪ

ku ve jagwiə seeni na?

²⁷ Kalonɔ-zɔŋɔ dɪ nan cəgi
nmʊ ni-taanɪ mʊ,

sɪ ku taa kaagi wɛyuu nɪ ku
yaara,

yɪ ku sɔ ku pogo pweeru yuu nɪ
na?

²⁸ Ku yəni ku din piu yuu mʊ
baŋa baŋa ku sɔ ku pogo,
yɪ dáanɪ mʊ ku naɪ dalɪm je.

²⁹ Ku na wʊ piu kʊm yuu nɪ
kuntʊ,
ku tulɪ ku nii ku naɪ ku wɔdiu
mʊ yigə yigə.

³⁰ Twa na wʊ mɛ seeni tun,
dáanɪ mʊ duuru wʊm wú taa
wura.

O biə dɪ maa wú jeeri ba nyɔ
jana.»

40 Baŋa-Wɛ daa ta ma ta dɪ Zobi Dɪ wɪ:

«Nmu wʊlʊ na magɪ
kantɔŋɔ dɪ amʊ Dam-fɔrɔ
Tu Wɛ dɪm tun,

n laan wú sɛ n pa-nɪ na?

Nmu ya na gooni-nɪ tun,
n maŋɪ sɪ n ləri a taanɪ dɪm
mʊ.»

³ Zobi ma ləri Baŋa-Wɛ o wɪ:

⁴ «Nii-nɪ, amʊ dɪ kulʊkulʊ n
yigə nɪ.

A nan wú kɪ te mʊ a ləri-m?

Amʊ ni mɔɔrɪ mʊ

yɪ dɪ wari sɪ dɪ purɪ.

⁵ A maŋɪ a ŋɔɔnɪ ku daga.

Bɛɛ mu a daa wó ta?
A bá wani a ləri.»

⁶ Baŋa-We maa zigi vu-fɔ́rɔ kum
wuni Dɪ ŋɔ́nɔ dɪ Zobi Dɪ wɪ:

⁷ «Nan fɔ́gi n zigi nɪ baaru te,
sɪ a lagi a bwe-m taani mu.

Nmu dɪ nan maŋi
sɪ n ləri a bwiə yam mu.

⁸ Nmu buŋi sɪ n kwuli a ciga
kam n sin tɪga nɪ mu na?

N ta wó lwe amu
sɪ ku pa n ta n jigi bura na?

⁹ Nmu juŋa tuŋi wo-kamunə
nɪ We juŋa kam na kɪ te tun
na?

N wai n kwərə n mumuni
nɪ We kwərə na baŋi te tun na?

¹⁰ Tɔ́! N na wai n kɪ, kwəli n tuti
dɪ nunwaŋa dɪ kamunni,
sɪ n bri n paari dɪ n zulə
na mai te tun.

¹¹ Kwe n ban-lum dum n lo n
yagi

kamun-nyina baŋa nɪ
sɪ ku pa ba maama zɔvri
ba tuti tɪga nɪ.

¹² Pa balu maama
na bri ba tuti kamunni tun
tu ba tuti tɪga nɪ,

sɪ n ta daari n nɔ́nɪ
nɔ́n-balwaarv

n sin tɪga nɪ.

¹³ La ba maama n kɪ daani,
sɪ n kwe-ba n kɪ kasulv wuni.

Vɔ́-ba n daari n pi n yagi
ba yibeelə wuni.

¹⁴ N na wani wənu tum kuntv
n kɪ,

amu laan wó sɛ a pa nmv nɪ:
n tuti dam mu wó wani-m
dɪ joŋi.

¹⁵ Nan maani n nii bugə wuv
coŋo kum na yɪ te tun.

Amv mu naani-ku
nɪ a na naani nmv dɪ te tun.

Kv dɪ nan dɪ ga-lɛerv mu
nɪ na-bia na kɪ te tun.

¹⁶ Kv cwə yam tiini ya dana,
yɪ kv pugə kam dɪ jigi ŋwannv
na joŋi kv yira yam maama
tun.

¹⁷ Kv nan twɪ kv nabili mu tee,
nɪ pɔ́nv doŋ tun,
yɪ kv nɛ ŋwannv tum dɪ dana
lanyiranɪ.

¹⁸ Kv kwi sum dana
nɪ canna luguru na yɪ te tun
mu,

yɪ kv naciri sum nyɪ dɪ be
silv ba na me luuru ba kɪ tun.

¹⁹ Kuntv mu yɪ kulv We na kia
Dɪ wo-naani tum wuni

yɪ kv tiini kv yɪ kv yira tun!
Kv yələ yam nyɪ dɪ sv-lɔ́ŋɔ mu.

²⁰ Ga-lɛerv yɔ́vri tɪ puli pweerv
je sum nɪ mu sɪ kv taa dɪ,
yɪ ga-vara dwi maama dɪ
kaagi dáani ba kweera.

²¹ Ku nan yəni ku vu ku tigi
 sabari kuri ni mu,
 yi ku səgi bugə ni
 nancan-gullu wuni.

²² Sabari sum maa paɪ ku jigi
 woro
 si ku səgi da.

Bugə ni tweeru tum di kaagi-ku
 di ki titari ni.

²³ Bugə na bam na duri
 yi ba pɔgili te maama di,
 ku ba kwari fɔvni.
 Kulukululu ba daani-ku,
 di Zɔrden bugə na bam na
 manɪ
 ba duri ba zɔvri ku ni wuni te
 di.

²⁴ Nɔɔn-nɔɔnu nan wari
 bugə wuu varum wum si o ja,
 yi ku zigɪ da ku niə.
 N bá wani n kwe cikɔ
 n ma n ja-ku ku mumwe
 seeni.»

Baɲa-We ta ma bwe Zobi Di wi:

41 «Ku ta na yi nuni wu juru
 Prənyoŋo,
 nmu wó wani n ma gwələ
 n vaɲi-ku n li na wuni na?
 N ta wó wani n kwe ɲuna
 n vɔ ku ni na?
² Nmu nan wó wani
 n puri ku mumwa
 si n kwe ɲuna n tɔri da,

yi n daari n kwe gwələ
 n girumi ku piyaa ni na?

³ Prənyoŋo kum kuntu wó yɔɔri
 ku taa loori-m
 si n bwəli-ku n yaɲi mu na?

Ku kwe ni-suni mu
 ku ɲɔɔni di nmu na?

⁴ Ku ta wó sɛ ku pa-m,
 yi á goni ni daani,
 si ku ɲwia maama wuni
 ku taa yi n gambaa na?

⁵ Nmu wó pa ku ji kwɛɛra woŋo,
 ni ba na jaani zunə
 ba mai ba kwɛɛri te tin na?

N ta wó pa n sɔŋɔ bɪsankam sum
 vaɲi-ku di ɲuna na?

⁶ Nɔɔna wó wani
 ba ki pipiu ku baɲa ni,
 yi ba ca ku yira yam
 mugə-mugə
 si ba pɔɔri-ya ba pa
 ba donnə pipimpiinə na?

⁷ N nan wó wani n kwe cicwə
 zanzan n zɔ ku yira yam,
 naa n kwe cina n zɔ ku yuu
 kum,

si ku pa ku na zunni na?

⁸ Nmu na tiini n kwaani n zɔ
 jaɲa di-ku,
 nɪ jaɲi biɔwi yirani,

yi n du ni:
 n daa n bá dwəni di-ku.

⁹ Wulu na buɲi ni
 oó wani-ku o cɔgi,
 ku tu jigi o titi mu o ni.

Benwaani, o na yɔɔɔɔ o na-ku,
o baari maama wó ti mu.

¹⁰ Cɔga tun, nɔɔn-nɔɔnu ba jigɔ
baari

sɪ o fin o titi o dwe
varum wum kuntu.

Nɔɔnu wɔɔ mu nan yi sɪ o jeeri
o ja didaani amu Wɛ?

¹¹ Wɔɔ juni mu amu wó taa jiga
sɪ a ŋwi a pa ku tu?

Benwaani, amu mu te tɔga baaɔ
woŋo maama.

¹² Amu daa ta wó taa ŋɔɔni
Prɛnyoŋo taani.

Ku ne sum di ku yura yam dana
lanyirani,

yɪ ku yatiga kam di lana
zanzan.

¹³ Nɔɔn-nɔɔnu warti o pwani
ku tɔnɔ kum,

Wɔɔ mu yi sɪ o vu o zu ku
yeli-panɔ kum laɔa ni?

¹⁴ Nɔɔn-nɔɔnu ba jigɔ baari
sɪ ku tu ja ku ni o kɛɛi,

ku yɛlɛ yam na tiini
ya jigɔ fɔvni tun ŋwaani.

¹⁵ Ku kwaga puru tum
nyi di tankwallɔ mu
ba guni ba kikili daani.

Ti maa sɔɔni daani
pa ti dana ni kandwa tun.

¹⁶ Ti tiini ti sɔɔni daani mu,
pa lulogo tɛrɛ sɪ vii tɔɔi da
ku zu ku yi ku yura yam titi.

¹⁷ Ti na tiini ti mæli daani
kuntu tun,

nɔɔn-nɔɔnu warti-ti sɪ o kurti.

¹⁸ Prɛnyoŋo na sin ku vii ku
yagi,

pooni mu nuɛi da
di pipuli yiɛ.

Ku yiɛ yam di maa nyuna,
ni wia na nyi ti-pura ni te tun.

¹⁹ Min-vugu mu yɛni ku ba
ku nuɛi ku ni dum ni.

Mim-cunnu di maa bagɔ
ti jaana je maama ni.

²⁰ Nyɔa di maa tai
ka nuɛi ku mumwa ni,
ni kambia na cura mim ni
yi fonyugu fufugɛ te tun.

²¹ Ku na sin vii, ku wiiri
min-cala

pa ya jaani mim,
yi min-vugu di yɔɔɔɔ ku tai
ku nuɛi ku ni dum ni.

²² Ku daari dam mu zuvri ku
ban yam ni.

Nɔɔnu maama na ne-ku, ku pa
fɔvni mu.

²³ Ku yura yam je je tɛrɛ
sɪ na bwɛnɛ.

Ya maama yɔɔɔɔ ya dana
ni luu na yi te tun mu.

²⁴ Ku bicari nan tiini di dana
ni piu naa nɔɔɔ-kandwe na yi
te tun mu.

²⁵ Ku na zaɔi wɛɛni,

fɔɔnti yɛni dɪ ja dɪdɛera tuti
 mu.
 Ba na ni ku dwanim,
 ba wubɔŋa yɛni ya vugimi
 mu.
²⁶ Ba na jeeri-ku dɪ su-lwaanɔ,
 naa cicwɛ, naa tɔŋa cɪna,
 tintu maama warɪ-ku kulɔkɔlɔ
 sɪ tɪ kɪ.
²⁷ Ku nii luuru sɪ tɪ taa nyɪ
 dɪ ga-kurru mu ku tee ni.
 Canna dɪ maa nyɪ
 dɪ daa kalɔ na pɔŋɪ tun ku yigɛ
 ni.
²⁸ Cɪna na jaanɪ wɛɛni te dɪ,
 ya muri sɪ ya pa ku duri.
 Napana kandwa nyɪ dɪdaani
 gaa mu tite dɪ-ku.
²⁹ Ku nii gwɛlɛ sɪ ya taa nyɪ
 dɪ swannu mu.
 Ba nan na kwe cicwɛ mu
 dɪ sɪ ba ma jeeri-ku dɪ najara,
 ku yigɛ brɪ ka tɛrɛ ya wɔni.
³⁰ Ku pugɛ kam seeni ya-tana
 kam
 nyɪ dɪ cwɛlɛ mu kwɛli-ka,
 pa ka tiini ka jigɪ ni.
 Ku na tuuri ku titɪ
 ku vɛŋɛ baŋa ni,
 ku yɛni ku jigɪ bwɛru tum mu
 ku gurɛ.
³¹ Ku nan na wɔ nɔnɔ wɔ
 na-lɔŋɛ nɪ ku yɛ na,
 ku paɪ na bam pɔŋɪ
 nɪ na na curɪ te tun mu.

Ku ta nyɪ dɪ trali nugɛ na wɔ
 kambɛ nɪ ka saŋɪ te tun
 mu.
³² Ku na yɛni ku kɛ Ku daari,
 cwɛŋɛ tigi nɔnɔ kum nɪ mu
 napon-pɔŋɔ yɪ ka nyɪna,
 nɔnɛni nankwɪan yu-pwe
 na yɪ te tun.
³³ Varum wum kuntɔ ba kwarɪ
 kulɔkɔlɔ.
 Ku ba jigɪ don
 tɪga baŋa maama ni.
³⁴ Vara balɔ maama na brɪ ba
 titɪ kamunni,
 ku jigɪ-ba ku goonɛ mu.
 Kuntɔ mu maa yɪ
 varɪ-kamunɛ bam maama pɛ.»

Zobi ni-taanɪ

42 Zobi ma lɛri Baŋa-Wɛ o wɪ:
 «A yɛ nɪ n wai wɛɛnu
 maama n kɪ.

Ba ba cu nmu yigɛ dɪ kulɔkɔlɔ
 n na jaanɪ wubɔŋa sɪ n kɪ tun.

³ Nmu ya bwe amɔ n wɪ:
 «N yɪ wɔɔ mu sɪ n bwe
 amɔ wubɔŋa na jaanɪ te tun,
 yɪ n ŋɔɔni wɛɛnu tilɔ n na yɛri
 tun?»

Cɪga tun, amɔ ŋɔɔni wɛɛnu tilɔ
 a na wɔ lwarɪ tɪ kuri tun mu.

Tɪ maa yɪ wo-kinkagɪla
 yalɔ na dwe a jam tun.

⁴ N ta tagɪ dɪ amɔ ni:

«Laan ta n yi kuntu cumm
sɪ a ŋɔɔni dɪ nmɔ.

Amɔ wó bwe-m taani,
sɪ n dɪ ləri a bwiə yam
n pa-nɪ.»

⁵ Cɪga tun, amɔ zwa ya mɔ ni
nmɔ ŋwa.

A tuti laan nan mɔ nɛ-m dɪ a
yiə.

⁶ Cavura maa jɪgɪ-nɪ dɪ
bitar-yɔɔrɔ tɪlɔ a ya na
yənɪ a tɛ tun.

A yɔɔrɪ a culi a lwarum dɪm
dɪ a wɔw maama,
pa a jəni turu
dɪ tuntwarum baŋa nɪ.»

Tɔnɔ kum gurim

⁷ Baŋa-Wɛ dɛɛn na ŋɔɔni dɪ Zobi
Dɪ ti tun, mɔ Dɪ tagɪ dɪ Teman
tu Elifaazi Dɪ wɪ: «A banɪ zaŋɪ dɪ
nmɔ, dɪ n badonnə bale bam mɔ.
Bɛŋwaani, á wɔ tagɪ amɔ yira taani
sɪ kɔ yɔɔrɪ cwəŋə sɪ kɔ maŋɪ dɪ a
tuntɔŋnɔ Zobi na tagɪ te tun. ⁸ Nan
beeri-na nabe surpɛ, dɪ pi-balɪ surpɛ
á ja á vu Zobi te sɪ á kwe-tɪ á kɪ
zweɛm kaanɪm á tuti ŋwaani. Kɔ
kwaga seeni, a tuntɔŋnɔ Zobi wó
loori-nɪ o pa abam. A maa wó jɔŋɪ
o wɛ-loro kum, sɪ a yɪ waarɪ abam
dɪ jwərim dilɔ á na kɪ tun. Abam na
tagɪ amɔ yira taani te tun wɔ yɔɔrɪ
cwəŋə sɪ kɔ yi Zobi na tagɪ te tun.»

⁹ Teman tu Elifaazi, dɪ Suha tu
Bilidadi, dɪ Naama tu Tɪsofaarɪ ma
sunɪ ba kɪ nɪ Baŋa-Wɛ na brɪ-ba
sɪ ba kɪ te tun. Baŋa-Wɛ dɪ ma sɛ
wɛ-loro kɔlɔ Zobi na kɪ ba ŋwaani
tun.

¹⁰ Zobi dɛɛn na loori Wɛ o pa
o badonnə bam tun kwaga nɪ, mɔ
Baŋa-Wɛ daa pɛ Zobi joori o zɪgɪ
dɪ dam. O ma ba o duni, nɪ kɔ ya
na yɪ te pulim kam nɪ tun kuni bilɛ.

¹¹ O curru maama, dɪ o nakwa, dɪ
o badonnə balɔ maama dɛɛn na ve
did-o tun ma ba o te yɪ ba dɪ candiə
daani o sɔŋɔ nɪ. Ba ma ŋwanɪ ba
pa-o yɪ ba zuri o bɪcarɪ dɪ lɛɛrɔ tɪlɔ
maama Baŋa-Wɛ na tɔŋɪ o yira nɪ
tun. Ba maama didɔva didɔva ma pa-o
səbu-pɔŋo səbu-dala, dɪ səbu-sɪja
jafulɪ.

¹² Baŋa-Wɛ ma tiini Dɪ kɪ Zobi
yu-yoŋo pa o kweelim kam garɪ o
ya na yɪ te pulim kam nɪ tun. O
dɛɛn laan jɪgɪ peeni murru fugə-tuna
(14,000), dɪ yogondə murru bardɔ
(6,000), dɪ nabe murru tile (2,000),
dɪ bɪnɛ murɔ (1,000). ¹³ Dɪ ma pa
Zobi daa lɔ biə fugə, bəkəri surpɛ,
dɪ bukwa batɔ. ¹⁴ O dɛɛn ma bəŋɪ o
bukɔ-nakwɪn kam yɪrɪ nɪ Yemima.
O bukɔ wɔlɔ na saŋɪ tun yɪrɪ maa yɪ
Kezia, yɪ o bukwa batɔ tu wɔm dɪ
yɪrɪ yɪ Keren-Hapukɪ. ¹⁵ Tɪga baŋa
maama wɔnɪ, kaani dɛɛn tərə o lam
na twe Zobi bukwa bam. Zobi ma

pa-ba cwəŋə sɪ ba wəli ba nabwa
bam wunɪ sɪ o na tɪga, sɪ ba cɛ o
jɪjɪgɪrɪv tɪm ba pa daanɪ.

¹⁶Wəənu tɪm kɪntɪv maama na kɪ
tɪ kɛ tɪn, Zobi ta ŋwɪ mɪv o yɪ bɪna

bi dɪ fiinna (140) o wəli da. O dɛɛn
ma na o biə dɪ ba dɪ biə, kɪ vɪ kɪ
kwaarɪ zamaanɪ kuni bɪna. ¹⁷Kɪntɪv
kwaga nɪ Zobi maa ba o tɪ, o dɛɛn
kwɪn mɪv o yɪ da, yɪ o laan tɪ.

Ləŋ-ŋwɪ Tɔnɔ

Balu na panɪ Ləŋ-ŋwɪ sum tun yɪ ba yɪra ba yɪra mu, maŋɪ sɪ maama laan yɪ Wɛ zulə ŋwaani. Pɛ Davidi mu panɪ Ləŋ-ŋwɪ sum zanzan. Le sɪdonnə brɪ Wɛ tiə dɪ Dɪ zulə na yɪ te mu. Le sɪdaara maa ta ban-zɔŋɔ dɪ wu-cɔŋɔ taani. Le sum wəli dɪbam mu sɪ dɪ vanɪ dɪ titɪ dɪ twɛ Wɛ, dɪ ku na yɪ te maama dɪ yɪra nɪ dɪ. Le sum sɪdaara na pɔpɔnɪ te tun maŋɪ sɪ nɔɔna mu taa mɔɔnɪ-sɪ yɪ ba sɛa. Ləŋ-ŋwɪ sum yɪ bi dɪ fiinnu (150) mu, yɪ ba pɔɔrɪ-sɪ kuni binu (5). Ləŋɔ bi dɪ fugə-nɔɔv (119) kam mu dwara ka dwe le sum maama, yɪ ka bitarbiə bam maama wɔnɪ ba ta Wɛ kwərə kam taani mu da.

Ləŋ-ŋwɪ Tɔnɔ 1

Ləŋ-ŋwɪ 1-41

Cwe sɪle taani

1 Nɔɔnɔ wulɔ vɔŋɔ na ba tɔŋɪ
nɔn-balwaaru tum kwɪə tun
mu,
Wɛ yu-yoŋɔ wu wuntu yuu nɪ
lanyirani.
Ku tu nan ba lagɪ sɪ o da
lwarɪm-kərə cwəŋɔ kam.
O maa ba lagɪ sɪ o taa je
nɔn-lwɛɛna jəŋɔ je sum nɪ.
² Ku tu za paɪ Baŋa-Wɛ niə yam
mu jɪŋɪ ywəɛni ya pa-o.
Wia dɪ titɪ maama o yəni o
buŋɪ ya wɔnɪ zii mu
lanyirani.

³ Nɔɔnɔ wum kuntu nyɪ dɪ tiu
kulɔ
na zɪŋɪ ku bwəlɔ dɪ bugə
yɪ ku vɔɔrɔ ba siirə maŋa dɪ
maŋa tun mu.
Ku nan ləri biə mu ka maŋa nɪ
cɪga cɪga.
O na kɪ kulɔ maama tun ve yigə
lanyirani.

⁴ Nɔn-balwaaru tum nan dai
kuntu!
Bantu nyɪ dɪ swannu mu
viu na kalɪ ku maa jeə tun.
⁵ Wɛ nan na lagɪ Dɪ di nabiinə
sarɪya,
nɔn-balwaaru tum wó tu mu.
Lwarɪm-kərə dɪ nan bá wantɪ ba
wəli
balu na na cɪga Wɛ tee nɪ tun

kɔŋɔ kum wɔnɪ.

⁶ Bɛŋwaanɪ, Baŋa-Wɛ fɔŋɪ Dɪ nii
balu na kwari-Dɪ tun,
dɪ ba vɛŋɔ maama mu.

Ku nan na yɪ nɔn-balwaaru tum,
bantɔ yɔɔɪ ba je mu
ba cwɛŋɔ kam nɪ.

Wɛ Dam Tu wɔm taanɪ

2 Bɛɛ mu yɪ lɔɡu baŋa dwi-ɡɛ
tiinɔ bam banɪ zaŋɪ?

Bɛɛ mu yɪ ba kɪ daanɪ ba buŋɪ
wɔbuŋa kafe ŋwaanɪ kontu?

² Ba pwa bam dɪ ba dɪdɛera
bam ma la daanɪ,

sɪ ba ja dɪ Baŋa-Wɛ
dɪ Dɪ Dam Tu wɔlu Dɪ na kuri
tun.

³ Ba laan maa wɪ:

«Pa-na sɪ dɪ cɪcɔɡɪ
ba dam cɪɡɪru tum,
sɪ dɪ daari dɪ dɔlɪ ba capɔnnu
tum dɪ yagɪ yigɛ yigɛ.»

⁴ Baŋa-Wɛ maa je Dɪ weyuu
paari jɛŋɔ je nɪ yɪ Dɪ
mwani-ba.

Dɪ maa nai ba wɔbuŋa yam
na muri te tun.

⁵ Dɪ banɪ ma zaŋɪ ba baŋa nɪ
yɪ Dɪ kaanɪ-ba dɪ ba
kɛm-yɔɔɪru tum.

Dɪ ma tiini Dɪ fugi-ba dɪ Dɪ
ban-zɔŋɔ kum.

⁶ Dɪ maa wɪ: «Siyɔn yɪ piu kulu
amu na pɔɔɪ a pa a titɪ tun
mu.

Ku yuu nɪ mu amu tiŋɪ Pɛ wɔlu
a na kuri tun.»

Pɛ wɔm maa wɪ:

⁷ «Amu laan wɔ pa Baŋa-Wɛ na
tagɪ te tun nuŋɪ pooni,
dɪ Dɪ na tagɪ dɪ amu Dɪ wɪ:

«Nmu mu yɪ amu Bu,
yɪ zum amu dɪ ji nmu Ko.

⁸ A Bu, nan bwe amu n nii,
sɪ amu wɔ pa-m lɔɡu baŋa tunɪ
dum maama sɪ n ta n te,
sɪ ku vu ku yɪ lɔɡu kum sisɛm
ni maama.

⁹ Nmu wɔ kwe luu-dɪdɔɔɪ
n ma n wani-ba,
yɪ n daari n cɔɡɪ-ba,
nɪ kambi mu ba cɪcɔɡɪ tun.»

¹⁰ Kontu tun, abam balu na yɪ
pwa tun,
ja-na swan!

Abam balu na jigɪ dam
lɔɡu baŋa nɪ tun,
joŋɪ-na kwia.

¹¹ Sɛ-na Baŋa-Wɛ sɪ á taá
kwari-Dɪ.

Pa-na sɪ á yura taa sai
 sɪ á di ywəəni Dɪ yigə nɪ.
¹² Á kuni doonə Dɪ Bu wum
 yigə nɪ
 á ma-á zul-o,
 sɪ o banɪ yɪ zaŋɪ abam baŋa nɪ.
 Ku na daɪ kuntu, wuntu wó
 wantɪ o ba
 o cɔɔɪ abam bɪdwɪ baŋa nɪ.
 Balu nan na səgi ba titɪ
 o woro wuntu tɪn,
 Wɛ wó kɪ yu-yoŋo
 bantɪ maama yuu nɪ mu.

Davidi wɛ-loro

*Davidi dɛɛn panɪ ləŋə kantɪ
 maŋa kalɪ o na durɪ sɪ o lu
 Absalɔn juŋa nɪ tɪn.*

3 Amu Tu Baŋa-Wɛ,
 nii amu dɔna na daga te!
 Balu na zɪɔɪ amu zɪga tɪn
 gaalɪ zanzan!
² Ba maa ta amu taanɪ ba wɪ:
 Wɛ daa ba lagɪ Dɪ joŋi-nɪ Dɪ
 yagɪ.
³ Baŋa-Wɛ, nmɪ nan cɪɔɪ amu
 mu
 n pu sɪ cam yɪ yi-nɪ,
 nɪ najara cɪ-kwaŋa na kwəlɪ
 nɔɔnɔ
 najara wuntu te tɪn.
 Nmɪ yəni n paɪ a yuu zəŋɪ
 wɛɛnɪ,
 yɪ n pa-nɪ zulə zanzan.

⁴ Amu yəni a loori Baŋa-Wɛ
 dɪ kwər-dɪa mu.
 Dɪ dɪ maa zɪɔɪ piu kulɪ Dɪ na
 pɔɔɪ Dɪ pa Dɪ titɪ tɪn yuu
 nɪ,
 Dɪ ləri amu loro.
⁵ Amu wó guni mu a pəni
 a taa dɔa yɔɔɔ-lɔ-lɔ,
 yɪ a dɔ a zaŋɪ zɪzɪŋa nɪ
 dɪ yazurə,
 Baŋa-Wɛ na təli-nɪ tɪn ŋwaanɪ.
⁶ Jar-kərə murru fugə mu na
 jeeri-nɪ,
 yɪ ba pɪni-nɪ je maama
 ba kɪ titarɪ nɪ dɪ,
 amu ta bá kwari fɔvɪnɪ.

⁷ Amu Tu Baŋa-Wɛ, zaŋɪ wɛɛnɪ!
 Amu Tu Wɛ, joŋi-nɪ n yagɪ!
 Nan magɪ a dɔna bam maama
 niə n cɔɔɪ-ba,
 sɪ ba daa yɪ taa jɪɔɪ dam amu
 baŋa nɪ.
⁸ Baŋa-Wɛ, nmɪ mu vrɪ nɔɔna
 n yagɪ ba cam wuntu.
 Nan pa n yu-yoŋo taa wɪ
 n nɔɔna bam yuu nɪ.

Davidi wɛ-loro

4 Amu Tu Wɛ,
 nmɪ mu zɪɔɪ amu cɪga kam
 kwaga nɪ.
 Cam na tu dɪ pɪni amu tɪn,
 nmɪ joŋi-nɪ n yagɪ

sɪ a lu dɪ wʊnɪ.
 Nan ta duri amu yibwənə,
 sɪ n daari n cəgi
 amu wɛ-loro kum.
²Nabiinə bam, á lagɪ
 sɪ á taá kɪ-nɪ cavura taa
 sɪ á vu á maŋɪ yən mu?
 Á wó taá soe wo-yɔɔɔɔ,
 yɪ á kwəri á sɛ vwan taanɪ
 maŋa maama mu na?
³Nan lwarɪ-na nɪ Baŋa-Wɛ kuri
 cɪga tɔgɪna mu
 sɪ ba taa yɪ Dɪ nyim.
 Amu na yəni a loori-Dɪ,
 Dɪ sɛ a taanɪ dɪm mu.
⁴Nan taá kwari-na fʊvɪ
 sɪ á yɪra dɪ taa saɪ!
 Dɪ kuntʊ dɪ, yɪ kɪ-na lwarum.
 Á na yəni á tigi á sara nɪ yɪ á
 sin,
 sɪ á taá jigɪ wubɔŋa yantʊ doŋ
 á bɪcara wʊnɪ.
⁵Tɔgɪ-na cɪga wʊnɪ á kaanɪ
 á pa Baŋa-Wɛ,
 sɪ á daari á sɛ-Dɪ dɪ wʊ-dɪdʊa.
⁶Nɔɔna zanzan yəni ba bwe ba
 wɪ:
 «Nɔɔnʊ wura o na wó kɪ dɪbam
 lanyɪranɪ na?»
 Amu Tu Baŋa-Wɛ, pa n yibiyə
 jeeri dɪbam seeni
 sɪ n lanyɪranɪ dɪm kwəli dɪbam!
⁷Kʊ nan na yɪ amu,
 nmu kɪ ywəni amu bɪcarɪ nɪ
 kʊ dwe bantʊ nyum dɪm,

dɪ ba na maŋɪ ba jigɪ wʊdiiru
 zanzan dɪ sana tɪn dɪ.
⁸Amu na yəni a guni a pəni,
 a wó dɔ mu yɪ a bɪcarɪ zuri.
 Baŋa-Wɛ, nmu yiranɪ mu wai
 n nii amu baŋa nɪ,
 sɪ a yɪ na wo-lɔŋɔ.

Davidi wɛ-loro

5 Amu Tu Baŋa-Wɛ,
 cəgi amu ni-taanɪ.
 Kʊ cɛ a yɪra nɪ yɪ a sisigə!
²Amu Tu Wɛ, nmu yɪ amu Pɛ,
 pa-nɪ cwəŋə sɪ a ba nmu yigə
 nɪ.
 A loori zənə mu nmu tee nɪ.
 Popo, sɪ n sɛ a wɛ-loro kum.
³Baŋa-Wɛ, tɪga na pʊvɪ,
 nmu yəni n cəgi amu ni-taanɪ.
 Zɪzɪŋa nɪ amu wó tɪŋi a taanɪ
 dɪm nmu yigə nɪ mu,
 yɪ a laan taa je a cəgə sɪ a nii.
⁴A Tu Wɛ, nmu na yɪ te tɪn,
 n wʊ ba poli dɪ lwarum tɪtʊŋa.
 Nɔn-balwaarʊ bá wanɪ ba zʊ
 nmu te.
⁵Balʊ na bɪ ba tɪtɪ kamunni tɪn
 dɪ bá wanɪ ba zɪgɪ nmu yigə
 nɪ.
 Nmu culi balʊ maama
 na kɪ lwarum tɪn.
⁶Kʊ na yɪ vwa-fɔra,
 nmu wó cəgɪ-ba mu,

yɪ n vɪn nɔn-gura
 dɪ ɡɪŋan-nyɪna maama.
⁷ Kɪ daari kɪ na yɪ amɪ,
 nmɪ jɪɡɪ amɪ sono cɪɡa cɪɡa.
 Kuntɔ ŋwaani, amɪ wɔ na
 cwəŋə
 sɪ a zɪ n sɔŋɔ kum.
 Amɪ wɔ kuni doonə nmɪ yigə
 nɪ,
 yɪ a zuli nmɪ yɪɪ
 nmɪ tɪtɪ digə kam wɔnɪ.
⁸ Baŋa-Wɛ, pa a taa tɔɡɪ
 nmɪ cɪɡa cwəŋə kam,
 amɪ dɪna na daga ba gaalɪ tun
 ŋwaani.
 Tiŋi cwəŋə kalɪ na yɔɔɪ tun
 a yigə nɪ,
 sɪ a yɪ ywəri ka wɔnɪ.
⁹ Kɪ na yɪ a dɪna bam,
 ba niə yam ba nuŋi cɪɡa maŋa
 dɪ maŋa.
 Ba beeri cɔɡum yɪranɪ mɪ.
 Ba niə maa ŋɔɔɪ,
 nɪ yibeeli na purɪ tun mɪ,
 yɪ ba tɔɡɪ ni-suŋɪ baŋa nɪ
 ba ganɪ nɔɔna.
¹⁰ A Tu Wɛ, pa ba tɪ ba bura
 wɔnɪ!
 Pa ba tɪtɪ bubwɛa yam dɪ ba.
 Ba lwarɪm yam na daga tun,
 zəli-ba n yigə nɪ,
 beŋwaani ba lɔɡɪ nmɪ kwaga nɪ
 mɪ.
¹¹ Kɪ daari, kɪ na yɪ balɪ
 maama

na səɡɪ nmɪ woro kum wɔnɪ
 tɪn,
 pa ba wɪ poli.
 Pa ba taa leeni le dɪ ywəəni
 maŋa maama.
 Balɪ na soe nmɪ tɪn,
 sɪ n ta n cɪ-ba
 sɪ ba taa zuli nmɪ yɪɪ dɪ
 wɪpolo.
¹² Baŋa-Wɛ, nmɪ sɪnɪ n kɪ balɪ
 na zɪɡɪ cɪɡa wɔnɪ tun
 yu-yoŋo.
 Kɪ ta wəli da, nmɪ yəni n kwe
 n lanyiranɪ dɪm mɪ,
 n ma n cɪ-ba sɪ cam yɪ yi-ba,
 nɪ najara cɪ-kwaŋa na kwəli
 nɔɔnɪ
 najara wɔnɪ te tun.

Davidi we-loro

6 Amɪ Tu Baŋa-Wɛ,
 yɪ tɔɡɪ n ban-zɔŋɔ kum baŋa
 nɪ
 n bwe-nɪ.
 Ta yɪ da n ban-lum dɪm ŋwaani
 n yaari-nɪ.
² Nan pa n yu-yoŋo taa wɪ
 amɪ yuu nɪ,
 a na bugɪ tun ŋwaani.
 Baŋa-Wɛ, zaŋɪ n yɔɔɪ-nɪ,
 dɪ kɪ na tiini kɪ cɛ
 amɪ yɪra nɪ te tun.
³ Fɔvɪn mɪ tiini kɪ zɪ a bɪcarɪ
 nɪ.

Amv Tu Baŋa-We,
 nmv ta wú daani mv
 sɪ n laan ba n zəni amv na?
⁴ Baŋa-We, ləri n na kɪ te tɪn,
 sɪ n daari n ba n vɪrɪ-nɪ n yaɣɪ.
 Joŋi-nɪ, nmv na yɔɔrɪ n jɪɣɪ
 amv sono tɪn ŋwaani.
⁵ Curu nɪ, ba ba guli nmv gulə.
 Nɔɔnv na tɪga,
 kɪ tu wú wani o te nmv yɪrɪ
 na?
⁶ Amv na tiini a sisigi tɪn mv
 pɛ a yɪra cɛ.
 Tɪtɪ dɪm maama nɪ mv a keeri
 zanzan
 pa a sara kam bugi dɪdaani
 yɪ-na.
⁷ A yɪə maama su dɪ yɪ-na,
 amv wu na tiini kɪ cɔɣɪ tɪn
 ŋwaani.
 A daa warɪ sɪ a taa nii lanyɪrɪnɪ,
 a duna bam na daani-nɪ tɪn
 ŋwaani.
⁸ Abam balv maama
 na tɔŋɪ lwarɪm tɪn,
 laɣɪ-na je á vu sɪ á daari amv,
 beŋwaani amv kərə kam tɪ
 Baŋa-We zwa nɪ.
⁹ Cɪga tɪn, Baŋa-We nɪ amv na
 loori-o sɪ Dɪ duri amv yibwənə
 te tɪn,
 yɪ Dɪ daari Dɪ sɛ amv wɛ-loro
 kum.

¹⁰ We wú pa a duna bam maama
 di caviura
 yɪ fuɔnɪ zu-ba zanzan.
 Ba laan wú ma caviura mv
 ba maa kwəli ba yum,
 yɪ ba pipiri ba joori kwaga.

Baŋa-We yɔɔrɪ Dɪ kɪ cɪga mv

*Davidi deen panɪ ləŋə kantv
 Benzamen tu Kusi ŋwaani.*

7 Amv Tu Baŋa-We, a kwe a tɪtɪ
 mv
 a səgi nmv woro wunɪ.
 Nan joŋi-nɪ n yaɣɪ
 balv na zəli amv sɪ ba ja tɪn
 jɪŋa nɪ.
² Kɪ na dai kuntu, baá yɔɔrɪ
 ba ja-nɪ mv ba tɔrɪ
 nɪnɛnɪ nywənu na kɪ te,
 yɪ nɔɔn-nɔɔnv tərə
 sɪ kɪ tu joŋi-nɪ o yaɣɪ.
³ Amv Tu Baŋa-We,
 amv na cɔɣɪ te maama,
 yɪ kəm-balɔɔ na wu a yuu nɪ,
⁴ naa a na tɔŋɪ a cɔɣɪ
 a cilonɣ yigə,
 naa a zəni o dɔnv wulv
 na daan-o tɪn,
⁵ sɪ nmv laan pa cwəŋə
 sɪ a duna bam zəli-nɪ ba ja.
 Pa ba nɔnɪ amv baŋa nɪ
 ba sɪ tɪga nɪ,
 sɪ a ŋwɪa laan tɪ

yɪ a maŋɪ tɪga kam nɪ.

⁶ Baŋa-Wɛ, zaŋɪ wɛɛnɪ dɪ
ban-zɔŋɔ!

Zaŋɪ n cɪ a dɔna bam
dɪ ba ban-lum dɪm!

Zaŋɪ ba baŋa nɪ sɪ n pa
n cɪga kam taa zɪga.

⁷ Nan la lɔgv baŋa dwi tiinɔ
bam

sɪ ba gilimi nmu yigɔ nɪ.

Diini baŋa baŋa n ta n te-ba.

⁸ Baŋa-Wɛ lagɪ Dɪ di
dwi tiinɔ bam maama taanɪ.

Amu Tu Baŋa-Wɛ, nan da
amu nɔn-ŋɔnnɪ dɪm ŋwaanɪ
n buri amu bura.

Kɪ kuntv Yuutu Baŋa-Wɛ,
amu na jɪgɪ cɪga tun ŋwaanɪ.

⁹ Nmu yɪ wulv na yɪ cɪga tu
yɪ n maasi nɔɔna bɪcara
dɪ ba wubɔŋa n nii tun.
Nan cɛŋi nɔn-balwaarv bam
dɪ ba nakɔɔrɪ kɛnɔ yam,
sɪ n daari n pa nɔn-ŋɔna taa
zɪga.

¹⁰ Yuutu Baŋa-Wɛ yɛni Dɪ cv-nɪ
nɪ najara cɪ-kwaŋa na kwɛli
nɔɔna
najara wunɪ te tun mu.
Dɪ maa vri balv na yɔɔrɪ
cwɛ-laa wunɪ tun mu Dɪ
yaga.

¹¹ Wɛ yɪ dilv na buri cɪga bura
tun mu.

Dɛ maama wuu Dɪ yɛni Dɪ bwe
balv na tɔŋɪ lwarum tun.

¹² Bantv na wu lɛri ba wubɔŋa,
Wɛ wɔ dwɛri Dɪ sv-lɔŋɔ ni
mu,

yɪ Dɪ daari Dɪ saŋɪ Dɪ taŋa kam
lanyiranɪ.

¹³ Dɪ najara zula yam maŋɪ ya
kwe.

Dɪ cuna yam sɪlɪ mu dɪ vian ya
pɔɪ.

¹⁴ Nii-na! Nɔɔn-balwaarv yɛni
ba ja
canɛeri pugɔ mu.

Ba laan maa vri lwarum pugɔ,
yɪ ba daari ba luri wvan
yiranɪ.

¹⁵ Bantv yɛni ba kv gwɛɛnu mu,
yɪ ba titɪ laan daari ba tv tɪ
wunɪ.

¹⁶ Lwarum dilv ba na tɔŋɪ tun
joori dɪ tui ba titɪ yuu nɪ mu.
Ba nakɔɔrɪ kɛnɔ mu joori
ya ni-ba.

¹⁷ Amu wɔ kɪ Baŋa-Wɛ le,
Dɪ na yɔɔrɪ Dɪ kɪ cɪga tun
ŋwaanɪ.

A ta wɔ leeni a te Dɪ yiri mu,
dɪ Dɪ na yɪ Yuutu Baŋa-Wɛ dum
tun.

Baŋa-We yiri jigi zulə*Davidi deen panɪ ləŋə kantv.***8** Baŋa-We, nmv yɪ dɪbam
Yuutu.Nmv yiri dɪm jigi zulə zanzan
lɔɡv baŋa je maama wɔnɪ.Nmv pɛ n nɪnwaŋa taa naɪ jaja
mɔ

weyuu jəgə maama nɪ.

²Nmv pɛ biə tɪtɪ dɪ bu-sɪsɪn mɔ
taa te nmv yiri.Nmv jigi dam sɪ n cəŋi
n dɔna maama

pa ba zɪɡɪ da cɪmm.

Balv maama na lɔɡɪ nmv kwaga
nɪ tun mɔ jaanɪ ba niə.³Amv yəni a nii weyuu kɔm,
dɪ kv na yɪ kɔlv
nmv tɪtɪ jɪa na naanɪ tun,
yɪ a daari a nii cana kam
dɪ calɪcwɪ sɪm,
nmv na kwe-sɪ n zɪɡɪ sɪ je nɪ tun.

Amv na nɛ tun, a bɔŋɪ a wɪ:

⁴«Kv na yɪ nabiinɛ,
bɛɛ mɔ yɪ n jigi ba wɔbɔŋa?
Bɛɛ mɔ kɪ yɪ n yigə wɔ
nabiin-biə wɔnɪ kɔntv?»⁵Nmv nan pɛ nabiinɛ
tiini ba jigi paari,
yɪ n ta pa-ba zulə,
pa ba dam muri

nmv nyum dɪm funfun mɔ.

⁶N ma n daari n pa ba te
wəənu tɪlv maama n jɪa na kɪ
tɪn,sɪ wəənu maama taa wɔ
ba dam kuri nɪ.⁷Kv na yɪ peeni, dɪ bɔnɪ, dɪ
naanɪ,

dɪ ga-vara bam maama dɪ,

⁸kv wəli dɪ zunə, dɪ kale,
dɪdaanɪ wəənu tɪlv maamana wɔ nanurɔ wɔnɪ tun,
tɪ maama wɔ nabiinɛ

dam kuri nɪ mɔ.

⁹Baŋa-We, nmv yɪ dɪbam
Yuutu.Nmv yiri dɪm jigi zulə zanzan
lɔɡv baŋa maama wɔnɪ.**Le kəm ləŋə***Davidi deen panɪ ləŋə kantv.***9** Baŋa-We, amv wú tee nmv
dɪ a wɔ maama.

A ta wú ŋɔɔnɪ

nmv wo-kɪnkagɪla yam taanɪ
a brɪ nɔɔna.²Yuutu Baŋa-We,
amv wú pa a wɔ poli,yɪ a daari a dɪ ywəəni nmv
ŋwaanɪ.

A ta wú leeni mɔ

a zəŋi n yiri wɛɛnɪ.

³Nmɔ na zaŋɪ a dɔna baŋa nɪ,
baá pipiri mɔ ba duri ba ke.
Ba ma tri ba tɔ tɪga nɪ,
yɪ ba daari ba je.

⁴Bɛŋwaani, nmɔ na di nɔɔna
taani,
n yɔɔɪ n paɪ cɪga bura mɔ.

Nmɔ sunɪ n buri amɔ bura
n pa a jɪgɪ a cɪga.

⁵Nmɔ yɔɔɪ n fugi dwi-ge tiinə
bam,
yɪ n daari n cɔgɪ
nɔn-balwaaru bam.

N yagɪ ba yɪɪ mɔ
sɪ nɔɔna daa yɪ guli ba gulə
maŋa maama.

⁶Cɔgum mɔ tu dí dɔna baŋa nɪ,
Ba tunɪ dum ma ji di-dwəənu
sɪ ku taa ve maŋa kalɔ na ba
ti tun,
pa nɔɔna yɔɔɪ ba swe dɪ ni nɪ.

⁷Baŋa-Wɛ nan jɪgɪ Dɪ paari mɔ
sɪ ku taa ve maŋa kalɔ na ba
ti tun.

Dɪ maa je sɪ Dɪ di nɔɔna taani.
⁸Wɛ wó tɔgɪ Dɪ cɪga kam baŋa
nɪ
Dɪ di nabiinə maama taani.

Dɪ wó taa te lɔgɔ baŋa dwi tiinə
ku cwəŋə nɪ mɔ.

⁹Ku na yɪ balɔ na ne beesum tun,

Baŋa-Wɛ yɪ dalum je mɔ Dɪ
pa-ba.

Cam na yi-ba, Dɪ maa yɪ ba
dam je,
sɪ ba səgi Dɪ woro kum wɔnɪ.

¹⁰Balɔ na kwari nmɔ yɪɪ tun
wó kɪ
ba wɔ-dɪdɔ dɪdaani nmɔ.
Bɛŋwaani, ku na yɪ balɔ na
kwaani
sɪ ba fɔfɔ ba twe nmɔ tun,
nmɔ Baŋa-Wɛ ta wɔ fɔgɪ n nunji
ba kwaga nɪ n daari-ba.

¹¹Leeni-na á tee Baŋa-Wɛ,
sɪ Dɪ di paari mɔ Siyɔn nɪ!
Taá tai o na kɪ te maama tun
á bri lɔgɔ baŋa dwi tiinə bam.

¹²Wɛ yɪ dɔlɔ na joori Dɪ ŋwɪ
nɔn-gura jɪnɪ tun mɔ.
Ku na yɪ balɔ na wɔ cam wɔnɪ
tun,
Dɪ bá fɔgɪ Dɪ vin ba kərə
kalɔ na loori-Dɪ tun.

¹³Amɔ Tu Baŋa-Wɛ,
nan duri amɔ ŋwaja!
Nii amɔ dɔna bam na daani-nɪ
pa a yaari te!
Nmɔ yɪ wɔlɔ na wó wanɪ n cɪ
tɔvɔnɪ sɪ dɪ yɪ ja-nɪ tun mɔ.

¹⁴Kuntɔ tun, amɔ wó zigɪ

Siyɔ́n tuw pooni nɪ
a zuli nmɔ yɪɪ jaja.
Amɔ wó taa caka mu dɪ wɔ́polo,
dɪ nmɔ na joŋi-nɪ n yaɣɪ tun
ŋwaani.

¹⁵ Dwi-ge tiinə bam ve ba tu
goŋo kulɔ ba na kugɪ tun
wɔni.

Cɪkɔ kulɔ ba na tiŋi tun mu
joori ku ja-ba.

¹⁶ Baŋa-Wɛ vuɪɪ Dɪ titɪ
sɪ ku tɔɣɪ dɪ Dɪ cɪga sariya
yam mu.

Nɔ́ɔn-balwaaru bam nan na tuŋɪ
lwarum dɪlɔ tun

joori dɪ jaani-ba nɪ cɪkɔ tun.

¹⁷ Nɔ́ɔn-balwaaru tum wó vu
ba zu curu nɪ,

dɪdaani dwi tiinə balɔ maama
na vɪn Wɛ tun.

¹⁸ Ku nan na yɪ nabwənə,
nɔ́ɔna daa bá swe ba ni nɪ taa.
Balɔ dɪ na wɔ cam wɔni tun
tuna bá fɔɣɪ ya ti.

¹⁹ Amɔ Tu Baŋa-Wɛ, zaŋɪ
wɛɛni!

Yɪ pa nabiinə cwəŋə sɪ ba vɪn
nmɔ.

Ja lɔɣɔ baŋa dwi tiinə bam
n zɪɣɪ n yigə nɪ

sɪ n laan dɪ ba taani.

²⁰ Baŋa-Wɛ, pa fɔvɔni yɔ́ɔrɪ dɪ
zu-ba,

sɪ ba lwarɪ nɪ ba yɪ nabiinə mu

yɪ ba dam wɔ yɪ nmɔ dam
dɪm.

Wɛ-loro

10 Amɔ Tu Baŋa-Wɛ,
bɛɛ mu kɪ yɪ n wɔ yigə
yigə amɔ tee nɪ?

Bɛŋwaani mu cam yɪ amɔ
yɪ n laan səɣi n titɪ?

² Nɔ́ɔn-balwaaru brɪ ba titɪ
kamunni

yɪ ba zəli nabwənə sɪ ba ja.

Ba maa tɔɣɪ ba wɔbɔŋ-lwaanɔ
tum baŋa nɪ mu

ba jaani-ba.

³ Nɔ́ɔn-balwaaru yəni ba zəŋi
ba titɪ mu

dɪ ba fra na zu wəənu tɔlɔ tun.

Ba maa zuli kampin-nyina,
yɪ ba daari ba lwe Baŋa-Wɛ.

⁴ Nɔ́ɔn-balwaaru bam yigə tərə
dɪdaani Wɛ,

ba na jɪɣɪ tura tun ŋwaani.

Ba maa bɔŋɪ nɪ: «Wɛ tərə.»

⁵ Dɪ ku dɪ, ba wəənu maama
kɪ lanyɪrani.

Ba maa warɪ sɪ ba ni
nmɔ zaasum dɪm kuri,

yɪ ba jɪɣɪ ba dɔna bam
ba goonə.

⁶ Ba maa bɔŋɪ ba wɪ:

«Dí bá fɔɣɪ dí gɔ naga.

Dí bá fɔɣɪ dí zu cam wɔni maŋa
dɪ maŋa!»

⁷ Ba yəni ba sɔɔli lwarum yiranɪ
mu.

Ba maa fɔ vwan yɪ ba fugi
nɔɔna.

Ba tiini ba soe nakɔɔri
di pu-siŋa ŋwaŋa mu.

⁸ Ba yəni ba səgi ti-balwa bam
ni

sɪ ba nuŋi ba zi
balu na tɔgi-da ba ke tun.

Ba yiə sɪni di balu na ve yalɪm
tun,

yɪ ba zaŋi ba baŋa ni ba gu-ba.

⁹ Ba maa səgi gugwæru wɔni
ni nywænu mu te,

sɪ ba dalɪ ba zi
balu na yəri ku ni ni tun.

Ba tɔgi kuntu don
ba jaani nabwənə,
yɪ ba daari ba tuuri-ba ba kea,
ni ba wu ciguru wɔni mu te.

¹⁰ Ba maa jujugi balu ba na
jaani tun
pa ba bəri,

yɪ ba dam dum yɔɔri di wani-ba.

¹¹ Ba maa buŋi ba wi: «We yigə
tərə!

Dl kwəli o yibiyə mu yɪ Dl ba
nal.»

¹² Baŋa-We, zaŋi wɛɛni!

Kwe n juŋa n ma n yaari
nɔn-balwaaru bam,
sɪ n daari n zəni nabwənə.

¹³ Bɛɛ mu yɪ nɔn-balwaaru soe
sɪ ba taa lwe We kuntu?

Bɛɛ mu yɪ ba ta ba titi ni wi:
«We nan bá bwe amu»?

¹⁴ Sɪ ku na yɪ nmu, a Tu We,
nmu yɔɔri n nai ba na tuŋi cam
di nakɔɔri kənə yalu tun.

Nmu yəni n jeeli
ba kəm-balwaaru tum,
yɪ n daari n vani ba zwa.
Ku na yɪ balu ba na jigɪ ba bɛɛsi
tun,

bantu salɪ nmu yira ni,
nmu na yɪ wulu na zəni bitara
tun ŋwaani.

¹⁵ Nan cɔgi pusɪŋ-nyina
di nɔn-balwaaru dam.
Bwe-ba ba kəm-balwaaru tum
ŋwaani,
sɪ ba tituŋa maama yagi.

¹⁶ Baŋa-We mu di paari
sɪ ku taa ve maŋa kalu na ba
ti tun!

Dwi-gɛ tiinə bam maŋi sɪ ba je
mu

We titi tɪga kam wɔni.

¹⁷ Amu Tu Baŋa-We,
nmu yəni n cəgi
nabwənə na loori-m te tun.

Nmu kɪ dam n kɪ ba kuri ni,
di n na cəgi ba kərə te tun.

¹⁸ N zɪgi bitara di balu na ne
bɛɛsum tun kwaga ni,

sɪ nabiinu wʊɓu maama na wʊ
luɓu baŋa nɪ tɪn daa yɪ
fugi-ba.

11 Amu wú salt Baŋa-Wɛ yɪra
nɪ.

Nan daa n yɪ ta dɪ amu wɪ:
«Duri n vu n səgi pweeru je nɪ,
nɪ zuŋə na jaani wɛɛnɪ te tɪn.

²Nii nɔn-balwaaru na saŋɪ ba
ta,

yɪ ba mulɪ cɪna da te tɪn!
Ba maa səgi ba tɪtɪ,
sɪ ba ta balu na yɔɔɪ
cwə-laa wʊnɪ tɪn.

³Nɔɔn-balwaaru bam na cɔɔɪ
dɪ tɪw kum lam tɪn,
nɔn-ŋʊna warɪ kulɔkɔɓɓu sɪ ba
kɪ.»

⁴Baŋa-Wɛ mu wʊ Dɪ weyuu
sɔŋɔ kum nɪ.

Dɪ maa je Dɪ dɪ paari mu
Wɛ-sɔŋɔ nɪ.

Dɪ yɪə laan dʊɪ je maama
ya yɪrɪ nabiinə,
pa Dɪ maani kulɔ maama
ba na kɪ tɪn.

⁵Baŋa-Wɛ yəni Dɪ maani
nɔn-ŋʊna
dɪ nɔn-balwaaru mu Dɪ niə.

Dɪ nan yɔɔɪ Dɪ culɪ balu na soe
nakɔɔɪ kənə tɪn mu.

⁶Ku na yɪ pusɪŋ-nyɪna bam,
Dɪ lagɪ Dɪ lo min-cala
dɪ ciribi mu ba yuu nɪ,

yɪ Dɪ daari Dɪ pa vu-luŋu
magɪ-ba.

⁷Baŋa-Wɛ nan yɔɔɪ Dɪ tɔɔɪ
cwəŋə cɪga cɪga mu.

Dɪ maa soe kəm-laaru.

Balu na yɔɔɪ cwə-laa wʊnɪ tɪn
wú ba ba na Dɪ yibiyə.

Davidi wɛ-loro

12 Baŋa-Wɛ,
zaŋɪ n zəni dɪbam!

Bɛŋwaani, balu na sɛ Wɛ tɪn
daa tərə.

Balu na jɪɔ cɪga dɪ Wɛ tɪn
laan je mu nabiinə tɪtari nɪ.

²Nɔɔna maama fɔɪ vwan mu
ba cɔɔɪ ba donnə yigə.

Ba maa jɪɔ ni-sunɪ
ba mai ba ganɪ daani.

³Baŋa-Wɛ, ku na yɪ balu
na jɪɔ ni-sunɪ tɪn,
sɪ n pu ba niə!

Ku ta wəli dɪ balu na bɪɪ ba tɪtɪ
kamunni yɪ ba wɪ:

⁴«Dɪbam ni-taani mu paɪ
dɪ wanɪ nɔɔna maama dɪ dɪ.

Dɪ wú taa ŋɔɔnɪ dɪ na lagɪ te tɪn
mu,

yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɪ dɪbam
o cəŋɪ.»

⁵Baŋa-Wɛ ma ta Dɪ wɪ:
«Amu laan wú zaŋɪ wɛɛnɪ
a tɪŋɪ wɔŋɔ,

yinigə tiinə na nɛ bɛɛsɪm
yɪ nabwənə suuri cam wɔnɪ tun
ŋwaanɪ.

Amu wó vɪt-ba cam wɔnɪ
sɪ ba na siun,
nɪ kɪ na maŋɪ dɪ ba te tun.»

⁶ Baŋa-Wɛ ni-taanɪ dɪm yɔɔɪ
dɪ yɪ cɪga mɪ.

Dɪ tiini dɪ lana jasɪ nɪnɛnɪ
səbu tɪlɪ na tiini tɪ kwe tun.

Dɪ nyɪ dɪ ba na kɪ səbu
mim wɔnɪ kuni bɪrpe
pa digru daa tərə tun mɪ.

⁷ Baŋa-Wɛ, nɪm wó yɪɪ
nabwənə
sɪ kulɔkulɔ yɪ yi-ba.
Nɪm ta wó ta n cɪ dɪbam maŋa
maama
dɪ nɔn-balwaaru tum kənə.

⁸ Pusɪŋ-nyɪna bam kaagɪ mɪ
ba bɪ ba tɪtɪ.

Nɔɔna maama maa zuli balɔ na
tɔŋɪ lwarum nabiinə tɪtarɪ
nɪ tun.

Davidi wɛ-loro

13 Amu Tu Baŋa-Wɛ,
nɪm ta wó daanɪ mɪ
sɪ na laan ba n zənɪ-nɪ na?
Nɪm daa n bá guli amu gulə
na?
Nɪm wó ta n səgi n yibiyə
dɪ amu taa
sɪ n vu n maŋɪ yən mɪ?

² Amu wubɔŋa maŋɪ sɪ ya taa
daanɪ-nɪ maŋa maama mɪ na?
Dɛ maama wɔnɪ amu wó taa je
dɪ wɔ-cɔɔɔ mɪ na?

Amu dɔna bam bɪɪ baá dɪ wɔnɔ
a baŋa nɪ taa
sɪ ba vu ba maŋɪ yən mɪ?

³ Amu Tu Baŋa-Wɛ,
yɔɔɪ n nii amu seenɪ,
sɪ n ləri a wɛ-loro kum.
Pa a ŋwɪa joori ka kɪ dam,
sɪ tɔvɪnɪ yɪ want-nɪ dɪ ja.

⁴ Ku na dai kɔntɔ,
a dɔna bam wó ta wɪ:
«Dɪbam wan-o dí dɪ!»
Baá taa caka dɪ amu na tɔ te
tun.

⁵ Amu nan kwe a tɪtɪ
a salɪ nɪm yɪra nɪ,
dɪ nɪm na yɔɔɪ n jɪgɪ a sono te
tun mɪ.

A bɪcarɪ mɪ dɪ ywəni zanzan,
n na jɔŋɪ-nɪ n yagɪ tun ŋwaanɪ.

⁶ Amu wó leenɪ le a pa Baŋa-Wɛ,
Dɪ na kɪ-nɪ lanyɪranɪ tun
ŋwaanɪ.

N bá wanɪ n gooni Baŋa-Wɛ

Davidi dɛɛn panɪ ləŋə kantɔ.

14 Nɔn-jwəru yənɪ ba ta
ba bɪcarɪ nɪ ba wɪ: «Wɛ
tərə.»

Ba maama cɔgɪ mɪ ga fasɪ,

ba tutuŋa dɪ maa tiini ya ba
 lana.
 Nɔɔn-nɔɔnɔ tərə ba wɔnɪ
 kɔ tu na tɔɔɪ cwə-laa.
² Baŋa-Wɛ maa zɪɔɪ Dɪ wɛyuu
 sɔŋɔ kum nɪ
 Dɪ tiiri Dɪ nii nabiinə,
 sɪ Dɪ lwarɪ ba wɔlɔ jɪɔɪ swan
 yɪ o tɔɔɪ Wɛ na?
³ Ba maama ywəri Wɛ cwəŋə
 wɔnɪ,
 yɪ ba wubɔŋa yɔɔrɪ ya cɔɔɪ mu
 ga fast.
 Nɔɔn-nɔɔnɔ nan tərə ba wɔnɪ
 o na tɔɔɪ cwə-ŋɔŋa,
 dɪ dɪdɔa dɪ.
⁴ Kəm-balwaaru tiinə maama bá
 se
 sɪ ba zaasɪ swan na?
 Ba jɪɔɪ a nɔɔna bam mu ba cɔga,
 nɔnɛnɪ kɔ yɪ wɔdiu mu ba dɪ.
 Ba nan ba bəŋi Baŋa-Wɛ yɪrɪ
 ba zuli-Dɪ.
⁵ Nii-ba mu! Fɔvɔnɪ tiini dɪ
 jɛɔɪ-ba,
 bɛŋwaanɪ Wɛ zəni balɔ
 na zɪɔɪ cɪga wɔnɪ tun mu.
⁶ Abam kəm-balwaaru tiinə
 bam kwaanɪ
 sɪ cavura mu ja yinigə tiinə,
 sɪ ba wubɔŋa yɪ jəni.
 Baŋa-Wɛ nan mu kɪ Dɪ woro
 kum
 sɪ bantu zu kɔ wɔnɪ ba səgi
 da.

⁷ Amu nan wɔ loori Wɛ
 sɪ Dɪ zɪɔɪ Siyɔn nɪ
 Dɪ ba Dɪ vrɪ Yisrayelɪ tiinə
 bam.
 Baŋa-Wɛ na sunɪ Dɪ pa Dɪ
 nɔɔna bam joori ba zɪɔɪ
 dɪ dam,
 Yisrayelɪ dwi dum
 na yɪ Zakɔbɪ dwi dum tun
 wɔ taa caka dɪ wupolo!

Wɔɔ mu wɔ wantɪ o zu Wɛ te?

Davidi dɛɛn panɪ ləŋə kantɔ.

15 Amu Tu Baŋa-Wɛ,
 wɔɔ mu jɪɔɪ cwəŋə
 sɪ o taa zuvɪrɪ nmu digə kam
 wɔnɪ?
 Wɔɔ mu wɔ wantɪ o jəni piu kulɔ
 nmu na pɔɔrɪ n pa n titɪ tun
 yuu nɪ?
² Kɔ yɪ wɔlɔ vəŋə na tɔɔɪ
 cwə-laa cɪga cɪga,
 yɪ o jɪɔɪ cɪga
 o kənə maama wɔnɪ tun mu.
 Kɔ tu yəni o ŋɔɔnɪ cɪga
 dɪ o wɔ maama,
³ yɪ o ba kaagɪ o cɔɔɪ nɔɔna yɪrɪ.
 O nan ba kɪ lwarɪm o yagɪ
 o doonə yuu nɪ,
 yɪ o ba kwaana sɪ cavura
 dɪ o donnə.
⁴ O yigə maa tərə dɪ
 nɔn-balwaaru,
 yɪ o za nɪɔɪ balɔ na kwari

Baŋa-We tun mu.
 Kuntu tu yəni o tɔɣi o ni dɪm
 maama kwaga mu.
 O nan bá yiri-dɪ,
 nɪ ku na maŋɪ ku camma
 tute maama ku pa-o dɪ.
⁵O maa juɪ o səbu mu
 o paɪ nɔɔna,
 yɪ o ba beeri nyɔɔri ku baŋa nɪ.
 O nan ba se sɪ o joŋɪ dim
 sɪ o lɔ balu na jɪɣɪ bura tun
 kwaga nɪ.
 Ku na yɪ balu na tɔɣɪ cwəŋə
 kantu doŋ tun,
 baá ta zɪɣɪ mu cɛɾɪ,
 yɪ ba ba ɣɔɪ.

Amu tɪna wu We tee nɪ

Davidi deen panɪ ləŋə kantu.

16 A Tu We, ta n cu amu
 sɪ cam yɪ yɪ-nɪ!
 A tu nmu te sɪ a səɣi
 n woro kum wɔnɪ mu.
²Amu taga dɪ Baŋa-We a wɪ:
 «Nmu yɪ amu Yuutu.
 Wo-laaru tɪɪv maama amu na
 jɪɣɪ tun nuŋɪ nmu tee nɪ
 mu.»
³Ku na yɪ cɪga tiinə balu
 na zɔvri tɪga kam nɪ tun,
 ba yɪ nɔn-yum mu cɪga cɪga.
 Amu maa tiini a jɪɣɪ wupolo
 ba ŋwaani.

⁴Ku nan na yɪ balu na duri
 ba tɔɣɪ jwənə kwaga tun,
 bantv wu-cɔɣɔ kum
 wó tiini ku gaalt mu.
 Amu nan bá tɔɣɪ a lo ba na
 bam.
 A bá bəŋɪ ba jwənə yam yɪra
 sɪ a kaanɪ a pa-ya.
⁵Baŋa-We, nmu mu yɪ wulu na
 maŋɪ dɪ amu tun,
 nmu yɪ a ŋwia ywəəni.
 A ŋwia kam wu nmu juŋa nɪ.
⁶Ŋwia kalu n na pɛ-nɪ tun
 jɪɣɪ ywəəni lanyiranɪ.
 Cɪga ŋwaani tun, wəənu tɪɪv
 nmu na tiŋɪ sɪ a ba a joŋɪ tun
 tiini tɪ lana.
⁷Amu wó tee Baŋa-We
 Dɪ na pa-nɪ kwɪə sɪ a wani
 a tɔɣɪ cwəŋə tun ŋwaani.
 Tɪtɪ nɪ nmu ta wəli-nɪ a wubɔŋa
 nɪ mu sɪ a yɪ cɔɣɪ.
⁸Amu yɔɔri a ye nɪ Baŋa-We mu
 wu a tee nɪ maŋa maama.
 Dɪ na wu a jazum seeni tun
 ŋwaani,
 Dɪ zəni-nɪ mu sɪ a zɪɣɪ cɛɾɪ.
⁹Kuntu ŋwaani a jɪɣɪ wupolo
 lanyiranɪ.
 A ŋwia maama maa jɪɣɪ ywəəni.
 Amu yɪra dɪ daa bá taa sai.
¹⁰Bəŋwaani, amu na tɪga,
 n bá yagɪ-nɪ

16:6 naa *Tɪga kalu nmu na pɛ-nɪ sɪ a taa zɔvri da tun lana zanzan.*

16:8-11 Tɪtɔŋa tɔnɔ 2:25-28

sɪ a taa wu curu nɪ.
 Nmɔ bá sɛ sɪ n tɪtɪ wu-pɔŋɔ tu
     wum yɪra pɔ.
¹¹ Nmɔ pɛ a lwarɪ cwe sɪlɔ
     na paɪ ŋwɪa tɪn sɪ a taa tɔŋɪ-sɪ.
 Amɔ na yɪ nmɔ tɛ,
     nmɔ wó pa a na ywəɛni
     zanzan.
 A na tu a jəni nmɔ jazum seeni,
 amɔ laan wó su dɪ wupolo
     daani
     sɪ kɪ taa ve maŋa kalɔ na ba
     tɪ tɪn.

Davidi wɛ-loro

17 Baŋa-Wɛ,
     cəŋi amɔ wɛ-loro kum
     dɪ a na jɪŋɪ bura tɛ tɪn.
 Puri n zwa n cəŋi a na keeri
     a loori-m tɛ tɪn,
 sɪ kɪ dɪ vwan mɔ a fɔɪ.
² Nan zɪŋɪ amɔ kwaga nɪ
     sɪ a na a bura.
 Pa n yɪə taa nai
     kulɔ na yɪ cɪga tɪn.
³ Nmɔ maani n nii
     amɔ wubɔŋa na yɪ tɛ.
 Nmɔ ma n fufɔ n yɪ amɔ tɛ
     tɪtɪ nɪ dɪ.
 Nmɔ nan na maki-nɪ n nii
     tɛ maama tɪn, kulɔkulɔ tərə.
 A wubɔŋa maŋɪ ya ja wɪ:
     amɔ bá cəŋɪ dɪ a ŋwəŋa kam.
⁴ A ma cɪ a tɪtɪ sɪ a yɪ zɔ

bɪbarɪ-nyɪna cwe sum nɪ,
 a na tɔŋɪ n ni-taani na bri tɛ tɪn
     ŋwaaɪ.
⁵ A nan yɔɔɪ a tɔŋɪ
     nmɔ cwe sum mɔ.
 A bri a wu ywəri sɪ wɔnɪ.
⁶ Amɔ Tu Wɛ, a loori-m mɔ,
     bɛŋwaaɪ nmɔ mɔ wó ləri-nɪ.
 Puri n zwa sɪ n cəŋi
     a wɛ-loro kum.
⁷ Pa nmɔ na yɔɔɪ n soe nɔɔna
     tɛ tɪn taa bri jaja.
 Nmɔ yəni n kwe n jazum n ma
     n vɪɪ balɔ na salɪ nmɔ yɪra nɪ
     tɪn
     n yaŋɪ ba dɔna juŋa nɪ.
⁸ Ta n yɪɪ amɔ
     nɪnɛɛnɪ n tɪtɪ yicilbu tɪn.
 Pa a səŋi n woro kum wɔnɪ,
     nɪ nmɔ na yarɪŋɪ n vɔna
     n kwəli-nɪ tɛ tɪn.
⁹ Joŋɪ-nɪ pusɪŋ-nyɪna bam juŋa
     nɪ
 dɪ ba na jɪŋɪ dɪ amɔ tɛ tɪn.
 Vɪɪ-nɪ a dɔna balɔ na culɪ-nɪ
     yɪ ba gilimi-nɪ sɪ ba ja tɪn juŋa
     nɪ.
¹⁰ Ŋwəŋa tərə ba bɪcara nɪ.
 Ba ni-taani maa yɪ kamunni
     ŋwe yɪrani.
¹¹ Ba pɛ amɔ kwaga mɔ ba pu.
 Ba laan tu ba gilimi-nɪ.
 Ba dɔlɪ ba yɪə mɔ ba beeri
     pwələ kalɔ ba na wó da
     da,

yɪ ba nii sɪ ba dɔlɪ-nɪ
ba dɪ tɪga nɪ.

¹² Ba maa nyɪ dɪ nywəənu tɪlɔ
wɔdiiru fra na jɪgɪ-tɪ tɪn mʊ.
Ba dalɪ mʊ sɪ ba laan nuŋɪ
ba ja-nɪ,
nɪnɛɛnɪ nyonɔ-pwalɪ na kɪ te
tɪn.

¹³ Baŋa-Wɛ, zaŋɪ wɛɛnɪ
n zaŋɪ najara dɪ ba,
sɪ n daari n dɪ ba tɪga nɪ.
Kwe n sʊ-lɔŋɔ n ma n joŋɪ-nɪ
pusɪŋ-nyɪna bam juŋa nɪ n
yagɪ.
¹⁴ Baŋa-Wɛ, ma n juŋa n vrɪ-nɪ
nɔɔna bam kuntu dwi juŋa nɪ
n yagɪ.
Ba maa yɪ balɔ yigə na wɔ
lɔgʊ kuntu yiranɪ wɔnɪ
yɪ ba nyɔɔrɪ wɔ ŋwɪa kantu nɪ
tɪn mʊ.

Nan pa ba na cam dɔlɔ
n na tiŋɪ ba ŋwaanɪ tɪn.
Pa ba dɪ ba su ba daari
ba pa ba biə,
sɪ bantu dɪ tiŋɪ cam
sɪ ba biə jwa taa dɪ.

¹⁵ Kʊ nan na yɪ amʊ,
a wɔ ba a na nmu yibiyə,
a na jɪgɪ bura tɪn ŋwaanɪ.
A na dɔ a zaŋɪ,
a wɔ su mʊ dɪ ywəəni,
a na naɪ nmu nyɪnyugʊ
na yɪ te tɪn ŋwaanɪ.

Davidi ləŋə

*We tuntɔŋnɔ Davidi deen panɪ ləŋə
kantɔ maŋa kalɔ Baŋa-Wɛ na
joŋ-o o yagɪ Pɛ Sooli dɪ o
dɔna bam maama juŋa nɪ tɪn.*

2 Samowɛli 22:2-51

18 Amʊ Tu Baŋa-Wɛ,
a soe nmu.

Nmu mʊ yɪ amʊ dam.

² Baŋa Wɛ nyɪ dɪ piu kɔlɔ
amʊ na dalɪ da tɪn mʊ.

Dɪ maa yɪ amʊ dam je
dɪdaanɪ amʊ vrɪnɔ.

Amʊ Tu Wɛ nyɪ dɪ piu gugoro,
a na səgi a tɪtɪ mɛ tɪn.

O maa yeini o cho-ne
ne jara nantana na kwoli
nɔɔna

jara wone tei to.

O maa jege dam se o ma
o vere-ne cham wone.

O maa kwori o ye amo dalem
jei.

³ Amʊ yəni a bəŋɪ Baŋa-Wɛ yurɪ
mʊ.

Dɪ dɪ maa joŋɪ-nɪ Dɪ yagɪ
a dɔna juŋa nɪ.

Duntɔ maŋɪ sɪ nabiinə taa
tee-Dɪ mʊ.

⁴ Tɔvɔnɪ deen kɪkarɪ amʊ dɪ vɔ.
Kʊ nan ya gɛ fun mʊ sɪ cɔgum
pu amʊ kwaga dɪ ja

nunɛɛnt na-fara donɔ tun.
⁵ Ku nyɪ dɪ curu cwəŋə ɲugɪ
 ɲunɪ mu ka vɔ amu ka
 tiŋi.
 Tɔunɪ dɪ ma cɪ cikv
 a cwəŋə nɪ dɪ cəgi-nɪ.
⁶ Lɛɛru na tiini tɪ yi-nɪ tun,
 mu a bəŋi Baŋa-Wɛ yurɪ.
 A ma keeri a loori a Tu Wɛ
 sɪ Dɪ zəni-nɪ.
 Dɪ maa zɪgɪ Dɪ sɔŋɔ kum nɪ
 Dɪ ni amu kwərə.
 Amu kərə kam ma yi Dɪ te,
 ka vu ka tu Dɪ zwa nɪ.
⁷ Tɪga kam baŋa maa ziziŋi
 yɪ ka yɪra saɪ.
 Pweeru tum kurə maama dɪ
 ziziŋi mu yɪ ya dwana,
 Wɛ ban-zɔŋɔ kum ɲwaanɪ.
⁸ Nyua maa tɔgɪ Dɪ mumwa ka
 nuŋə.
 Dɪ ta ma daari Dɪ twɪ min-vugv
 dɪ min-cala,
 yɪ ya tɔgɪ Dɪ ni ya nuŋi
 ya dɪ wəɛnu bugi-bugi.
⁹ Dɪ ma kɔɔrɪ weyuu kum
 nunɛɛnt digə ni gɔrɔ tun,
 Dɪ daari Dɪ tu tɪga kam baŋa.
 Dɪ na maa tu tun,
 kunkwən-luluru wu o nɛ kuri nɪ
 mu.
¹⁰ Dɪ diini Seruben mu Dɪ jaanɪ
 Dɪ maa kea.
 Viu kum vwana baŋa nɪ mu
 Dɪ tɔgɪ da Dɪ veə.

¹¹ Lim mu Dɪ kwe Dɪ ma pu o
 titɪ
 sɪ ku ji woro ku pa-Dɪ.
 Kunkwən-luluru tɪlv na paɪ
 du-fara tun ma kwəli-Dɪ.
¹² Pooni maa wu Dɪ yigə nɪ
 dɪ kalɪ kunkwəɛnu tum.
 Du-kambana maa tɔgɪ da
 ya twɪ tɪga nɪ,
 yɪ dva kam pepeli
 ka ta min-cala.
¹³ Yuutu Tu Baŋa-Wɛ dɪm mu
 zɪgɪ
 weyuu nɪ Dɪ bagɪ dɪ dam.
 Dɪ kwərə kam ma dwanɪ
 ka tu nɔɔna zwa nɪ.
¹⁴ Dɪ ma ta Dɪ cɪna yam,
 pa Dɪ dvna bam jagɪ.
 Dɪ mɛ dva pipulum mu Dɪ
 zəli-ba
 yɪ ba duri ba je.
¹⁵ Amu Tu Baŋa-Wɛ,
 nmv banɪ na zaŋɪ
 yɪ n bagɪ n dvna bam tun,
 mu nunu kum na bam pɔgɪɪ
 pa ku kuri naɪ jaja.
 Nmu na fin n mumwa tun,
 tɪga kam gugwəɛru maama
 ma ziziŋi pa tɪ tigi ja.
¹⁶ Baŋa-Wɛ ma zɪgɪ weyuu nɪ
 Dɪ twɪ Dɪ juŋa Dɪ ja amv.
 Dɪ ma liiri-nɪ Dɪ ja Dɪ nuŋi
 na-luŋə wɔnɪ.
¹⁷ Dɪ yɔɔrɪ Dɪ joŋi-nɪ mu Dɪ
 yagɪ
 a dvna bam juŋa nɪ,

Bəŋwaanɪ, balu na culi amu tun
tiini ba dana ba dwe-nɪ.

¹⁸ Amu ya wu leeru wonɪ mu
yɪ a dɔna bam ma ja dɪ amu.

Baŋa-Wɛ nan tu o tɛli-nɪ
pa a zɪgɪ cɛpɪ.

¹⁹ Dɪ wɛli-nɪ mu Dɪ pa
a nuŋi cam wonɪ.

Dɪ ma yɔɔrɪ Dɪ joŋi-nɪ Dɪ yaɣɪ
sɪ a taa wu pooni yigə nɪ,
Dɪ wu na dɛ amu tun ŋwaanɪ.

²⁰ Baŋa-Wɛ kɪ-nɪ lanyiranɪ
a na tɔgɪ cɪga cwəŋə tun
ŋwaanɪ.

Amu jɪn sɪm na tɔŋɪ cɪga tun,
mu Dɪ joori Dɪ ŋwɪ-nɪ kuntu.

²¹ Amu yɔɔrɪ a tɔgɪ Baŋa-Wɛ
cwe sɪm mu.

A wu ywəri a Tu Wɛ kwaga nɪ
sɪ a daari a tɔŋɪ lwarɪm.

²² Dɪ niə yam maama mu amu
tɔga.

A maa wu vin cullu tɪlɔ Dɪ na
pɛ tun.

²³ A jɪgɪ cɪga mu Dɪ yigə nɪ,
a na yəni a cɔ a titɪ
dɪdaanɪ lwarɪm tun ŋwaanɪ.

²⁴ Ku ma pa Baŋa-Wɛ joori
Dɪ kɪ-nɪ lanyiranɪ,
dɪ a na tɔgɪ cɪga cwəŋə
yɪ a jɪn sɪm tɔŋɪ cɪga tun
ŋwaanɪ.

²⁵ Amu Tu Baŋa-Wɛ,
Nmu yəni n jɪgɪ cɪga mu

dɪ balu na jɪgɪ cɪga ba pa-m
tɪn.

Balu na jɪgɪ bura n yigə nɪ tun
mu,

nmu yɔɔrɪ n tɔŋɪ lanyiranɪ
n pa-ba.

²⁶ Ku na yɪ balu na jɪgɪ wu-pɔŋo
tɪn,

nmu dɪ yɪ wu-pɔŋo tu mu
n pa-ba.

Ku daari balu na tɔŋɪ
kəm-balwaarɔ tun,
n kɪ swan mu pa ku cɛ ba yira
nɪ.

²⁷ Nmu yəni n joŋi nabwənə mu
n yaga.

Ku nan na yɪ balu na brɪ ba titɪ
kamunni tun,
n yəni n vaŋɪ-ba mu n dɪ tɪga
nɪ.

²⁸ Baŋa-Wɛ, nmu mu jaanɪ
pooni
n ba n pa-nɪ.

Cɪga tun, amu Tu Wɛ, n paɪ
lim dɪlɔ na kwɛli amu tun
joori dɪ ji pooni.

²⁹ Nmu mu yəni n pa amu dam,
sɪ a wanɪ a zɛli
a dɔna bam kɔgɔ maama.
N dam dum kuntu ta ma wɛli-nɪ,
sɪ a wanɪ a faŋɪ a gaalɪ
a dɔna bam tɪw kəbrɛ,
yɪ a daari a di-ba.

³⁰ Amu Tu Wɛ cwəŋə kam

ba ni amu taani,
ba yəni ba sɛ a ni mu.
Ba ta ma gwanɪ amu yigə nɪ
dɪ fʊvɪ.

⁴⁵ Vərə bam gɛ baari,
ba ma zaŋɪ ba nuŋɪ
ba dalɪm je sum wɔnɪ,
yɪ ba yɪra sɛɪ dɪ fʊvɪ.

⁴⁶ Baŋa-We sunɪ Dɪ ŋwɪ!
Dɪ maa yɪ piu kulɔ
amu na dalɪ da tɪn.
Ku maŋɪ mu sɪ dɪ taa tee-Dɪ.
Pa-na dɪ tee Baŋa-We!
Dɪntu nan mu joŋɪ-nɪ Dɪ yaɣɪ!
⁴⁷ Dɪntu mu joori o ŋwɪ jɪnɪ
a dʊna baŋa nɪ.
Dɪ maa jaanɪ dwi-ge tiinə Dɪ tui
Dɪ kɪ amu dam kuri nɪ.
⁴⁸ Dɪ ta joŋɪ-nɪ mu a dʊna juŋa
nɪ Dɪ yaɣɪ.
Amu Tu Baŋa-We,
nmɔ mu pa-nɪ dam
sɪ a dɪ balu na culi-nɪ tɪn.
N ta ma n joŋɪ-nɪ
bɪbarɪ-nyuna juŋa nɪ.
⁴⁹ Kuntɔ ŋwaanɪ nan mu,
amu wɔ tee nmɔ yɪrɪ,
sɪ dwi-ge tiinə taa ye n ni nɪ.
Cɪga ŋwaanɪ tɪn, Baŋa-We,
amu wɔ leeni a tee nmɔ yɪrɪ.
⁵⁰ Baŋa-We yəni Dɪ pa Dɪ pɛ
wum
dɪ wɔnɔ mu maŋa maama.

Dɪ maa tɔɣɪ Dɪ sono kum baŋa
nɪ

Dɪ kɪ pɛ wulɔ Dɪ na kuri tɪn
lanyɪranɪ sɪ ku taa ve
maŋa kalu na ba ti tɪn.
Ku maa yɪ amu Davidi
dɪ a dwi dɪm mu kontu.

We paari-zulə kum taani

Davidi deen panɪ ləŋə kantɔ.

19 Weyuu kum brɪ We
nɪnwaŋa kam na yɪ te tɪn
mu.

Kunkwənu tɪm dɪ maa paali
kulɔ maama o jɪa na naanɪ tɪn.

² De maama yəni dɪ kwe
kwərə kam kontu mu
dɪ paɪ de dɪlɔ na saŋɪ-dɪ tɪn.

Tɪtu maama dɪ maa paɪ
sɪ kwərə kam jaga.

³ Weyuu wənu tɪntu ba ŋɔɔnɪ
bitarbiə sɪ ba taa zaŋa.

Tɪ kwəri sum maa yɪ cɪmm mu.

⁴ Dɪ ku dɪ, tɪ ni-taanɪ dɪm
yɪ tɪga baŋa je maama mu.

Tɪ kwərə ma jagɪ ka yɪ
tɪga baŋa ni maama.

We cwi vwe mu weyuu kum nɪ
Dɪ pa wɪa kam
sɪ ka taa zɔvɪ da.

⁵ Ka laan maa yəni ka puli,
nɪnɛnɪ ka-dʊvɔvɔ baru na nuŋɪ
digə nɪ dɪ wɔpolo te tɪn,

naa babɪa na duri dɪ dam
sɪ o di yigə te tɪn.

⁶ Ka maa yəni ka zaŋɪ weyuu
kum
daa didva nɪ mu,
yɪ ka tɪlɪ ka cwəŋə kam ka vu
ka yi daa wɔdon kam nɪ.
Kulɔkulɔ bá səgi ka funyugu
dum yigə nɪ.

⁷ Baŋa-Wɛ niə yam yɔɔɪ
ya yɪ cɪga cɪga mu.
Ya maa paɪ nɔɔna joori
ba na dam.
Baŋa-Wɛ zaasum yam jɪgi kuri.
Ya maa paɪ nayəri-nyuna swan
mu.

⁸ Baŋa-Wɛ kwərə kam tɔgi
cwəŋə.
Ka maa paɪ wɔpolo zanzan.
Baŋa-Wɛ ni-kaana yam
brɪ cɪga mu jaja.
Ya maa paɪ nɔɔna yi-puru.
⁹ Nɔɔna na kwarɪ Baŋa-Wɛ, ku
lana.
Kuntu jɪgi kuri maŋa maama
mu.
Baŋa-Wɛ wɔbuŋa yam jɪgi cɪga.
Ya ba kɪ lwarum dɪ funfun dɪ.
¹⁰ Wɛ niə yam jɪgi kuri
ya dwe səbu-sɪŋa zanzan,
ka na maŋɪ ka lana te maama
dɪ.
Ya ywəmmə ya dwe tɔvru,
dɪ tɔvru nugə maama.

¹¹ Baŋa-Wɛ, nmu niə yam kaani
n tɔgina mu.

Wulɔ maama na sɛ-ya,
ku tu naɪ nyɔɔɪ zanzan mu
ya ŋwaani.

¹² Nɔɔnu wó wanɪ o lwarɪ
o na cɔgi te tɪn na?
Amu na cɔgi yɪ a yəri ku ni nɪ,
sɪ n saari a kəm-balwaarɔ dɪm
kuntu

n yagi n ma n cɛ-nɪ.
¹³ Ta n cu-nɪ sɪ a yɪ paali
a kɪ wo-lwaanɔ.
Yɪ pa lwarum taa jɪgi dam
amu baŋa nɪ.

Kuntu mu a wó wanɪ a taa jɪgi
bura dɪ a kənə maama,
yɪ a bá ywəri nmu kwaga nɪ.

¹⁴ Baŋa-Wɛ, pa a ni-taanɪ dum
dɪ a wɔbuŋa maama
taa yɪ kulɔ na wó poli nmu wɔ
tɪn.

Nmu nyɪ dɪ piu kulɔ amu na salɪ
ku yura nɪ tɪn mu.

N ta ma n yɪ amu vrɪnu.

Dí wó salɪ Baŋa-Wɛ yura nɪ

Davidi deen panɪ ləŋə kantv.

20 Cam na yi nmu,
Baŋa-Wɛ wó ba Dɪ zəni-m.
O maa yɪ dí nabaaru Zakobɪ
Wɛ dɪm mu.
Dɪ wó taa cu-m dɪ n duna bam.

²Dl wó zɪɣɪ Dl digə kam nɪ
Dl tɔŋɪ Dl zəni nmɜ.

Siyɔn piu kum nɪ mɜ kuntu,
Dl lagɪ Dl zɪɣɪ da Dl ba
Dl zɪɣɪ n kwaga nɪ.

³Dl ta wó guli
n pɛɛra yam maama gulə.
Kaanum dilu maama nmɜ na
zwe

n pa-Dl tun wu su Dl yi.

⁴We wó pa n na n wubɔŋa
na lagɪ kulɜ tun,
sɪ n na jeeli kulɜ maama tun
sunt kɜ kɜ pa-m.

⁵Pɛ, nmɜ laan na want
dí duna bam n di,
dí wó taa caka mɜ.
Dí wó zəŋɪ dí drapoo weeni
dɪ wɔpolo
dí Tu We dum yɪɪ ɲwaani.
Baŋa-We wó kɪ Dl su n we-loro
kum maama Dl pa-m.

⁶Amɜ laan tu a lwarɪ nɪ
Baŋa-We zəni pɛ wɔlu Dl na
kuri tun
sɪ o want o duna bam.
Dl zɪɣɪ Dl tɪtɪ sɔŋɔ mɜ
Dl ləri pɛ wɜm na loori-o
te maama tun.
Dl maa tɔɣɪ Dl dam-fɔɔɔ jazum
dum baŋa nɪ
Dl joŋ-o Dl yaɣɪ.

⁷Nɔɔna badonnə jɪɣɪ tura
ba jara-kəm tərɪkooru ɲwaani.

Badonnə dɪ maa jɪɣɪ tura
ba siseŋ-nɔɔna ɲwaani.
Dɪbam nan jɪɣɪ tura dí Tu
Baŋa-We yɪɪ dum ɲwaani mɜ.

⁸Bantu maa cɔɔli ba tu tɪga nɪ.
Dɪbam nan wó zaŋɪ weeni
dí taa zɪɣɪ mɜ cɛɪ.

⁹Baŋa-We, nan pa dí pɛ wɜm
want o duna bam o di.
Dí na loori zənə n tee nɪ,
sɪ n ləri dí we-loro kum!

Baŋa-We na zəni pɛ wɜm te tun

Davidi deen panɪ ləŋə kantv.

21 Dɪbam Tu Baŋa-We,
pɛ wɜm wu mɜ poli,
nmɜ dam-fɔɔɔ kum ɲwaani.
O tiini o jɪɣɪ ywəni mɜ o di,
nmɜ na pɛ o want o duna bam
o di tun ɲwaani.

²Nmɜ pɛ-o kulɜ o wubɔŋa na
lagɪ tun.

Nmɜ ta wu van-o kulɜ maama
o na loori n tee nɪ tun.

³Nmɜ jeer-o dɪ wo-laaru,
yɪ n yɔɔɪ n kɪ o yu-yoŋo.
N ma n kwe səbu-sɪŋa paari
yupugə n pu o yuu nɪ.

⁴O loori nmɜ tee nɪ
sɪ n ta n nii o ɲwɪa kam baŋa
nɪ.

Nmɜ ma n sunt n pa
sɪ o na mumwe-dɛɪɪ,

sɪ o taa ŋwɪ taan wuu.

⁵ O tiini o na zulə zanzan,
nmv na zən-o tun ŋwaani.
Nmɔ ta daari n pa o na nɪnwaŋa
dɪ paari lanyiranɪ.

⁶ Cɪga tun, nmv yəni n kɪ
o yu-yoŋo mv maŋa maama.
Nmɔ ta pɛ o wu poli zanzan,
dɪ n na wu o tee nɪ tun ŋwaani.

⁷ Bɛŋwaani, pɛ wum salɪ
Baŋa-Wɛ yira nɪ mv.
O daa bá fɔŋ o tu,
Yuutu Baŋa-Wɛ wum na jɪŋɪ
o sono maŋa maama tun
ŋwaani.

⁸ Nmɔ lagɪ n kwe n jɪŋa mv
n ma n ja n dɪna bam maama.
N jazum dɪm wú zi-ba dɪ cɔŋɪ.

⁹ Nmɔ na nuŋi yɪ n zaŋɪ ba baŋa
nɪ,
n lagɪ n di-ba mv
dɪdaani min-vugv.

Ku yɪ Baŋa-Wɛ mv wú di-ba
Dɪ ban-lum dɪm ŋwaani.
Dɪ lagɪ Dɪ pa Dɪ mim mv di-ba
kulə.

¹⁰ Nmɔ wú pa n dɪna bam biə
je mv lɔgv kum baŋa nɪ.
Ba daa bá na dwi sɪ dɪ daari.

¹¹ Ba bá wani ba vu yigə,
dɪ ba na maŋɪ ba jeeli
tɪtɔŋ-lwaannu
sɪ ba kɪ ba ma cɔŋɪ nmv yigə

te maama dɪ.

¹² Nmɔ nan wú saŋɪ n taŋa
sɪ n ta-ba,
pa ba pipiri ba duri ba kɛ.

¹³ Dɪ Tu Baŋa-Wɛ, zaŋɪ wɛɛnɪ
sɪ n yɔɔrɪ n brɪ n dam-fɔrɔ
kum!

Dɪ wú leeni mv dɪ sɛni-m
dɪ n na tɔŋɪ tɪtɔŋ-kamunə
yalv tun.

Yaara wunɪ wɛ-loro

Davidi dɛɛn panɪ ləŋə kantv.

22 A Wɛ, a Wɛ,
bɛɛ mv kɪ yɪ n yaŋɪ a yira?

Nmv yɪ yigə yigə amv tee nɪ.
Bɛɛ mv yɪ n wu tu sɪ n zəni-nɪ
a cam wunɪ,

dɪ a na tiini a loori-m tute tun?

² A Tu Wɛ, dɛ maama a yəni
a keeri a lagɪ zənə yɪ n cɪm.
Tɪtu nɪ dɪ a yəni a loori-m
yɪ siun tərə.

³ Dɪ kuntv maama dɪ,
n ta yɪ wu-poŋo tu mv.
N ma n je n paari jəŋə je nɪ,
yɪ n nɔɔna Yisrayelɪ tiinə
dɪ maa pa-m tiə.

⁴ Dɪbam nabaara bam dɛɛn kɪ
ba wu-dɪdɪba dɪ nmv mv.

N ma n joŋɪ-ba n yaŋɪ.

⁵ Cam na jegɪ-ba tun
mv ba keeri ba loori-m.

Nmɔ ma n pa ba lu dɪ wɔnɪ.
Ba na kɪ ba wu-dɪdɔa dɪ nmɔ
tɪn,
nmɔ wu yaɣɪ-ba laŋa tɪtari nɪ.

⁶Nɔɔna maama na yaali-nɪ
yɪ ba gooni-nɪ te tɪn
nyɪ dɪ a yɪ kanzwɛ mu,
sɪ a dai nabiinu.

⁷Nɔɔna balu maama yi na ne
amu tɪn mwani mu.

Ba maa dɔlɪ ba yum ba twɪ-nɪ.

⁸Ba ta ba wɪ:

«Pa n tuna taa wu Baŋa-Wɛ
wɔnɪ
sɪ Dɪ lɪ-m cam wɔnɪ.

Nmɔ kənə na su Baŋa-Wɛ yi,
sɪ Dɪ jɔŋi-m Dɪ yaɣɪ!»

⁹Nmɔ nan mu jaani-nɪ n nuŋi
a nu pugə nɪ dɪ yazurə.

Amu ta na yɪ bu-sɪsɪja
yɪ a ŋɔɣɪ a nu yɪlɪ tɪn mu
nmɔ nii amu baŋa nɪ.

¹⁰Ku zɪɣɪ a lura maŋa nɪ mu
a tuna maŋɪ ya wu nmɔ wɔnɪ.

Nmɔ ta ma n yɪ amu Tu Wɛ.

¹¹Canɛɛɪ tiini dɪ bwələ sɪ dɪ
ja-nɪ.

Yɪ ve yigə yigə n daari-nɪ,
sɪ nɔɔn-nɔɔnu tərə
o na wɔ wəli-nɪ.

¹²Amu duna bam daga
yɪ ba gilimi-nɪ nɪ nabe mu te.

Ba nyɪ dɪ nabe kamunnu
na nuŋi Basan laŋa nɪ
yɪ sɪ beeri najara tɪn mu.

¹³Amu duna bam kəŋi ba niə
mu

ba buni a baŋa,
nunɛɛnɪ nywənu na lagi
tɪ ja tɪ nwana tɪ tɔrɪ tɪ dɪ,
yɪ tɪ tiini tɪ kaasi tɪte tɪn.

¹⁴A ŋwɪa kam logi ka yaɣɪ mu
nɪ ba na logi na
ba yaɣɪ tɪga nɪ te tɪn.

Amu kwi sɪm maama ywəri mu.
A bɪcari dum dɪ maa nyɪ
dɪ nugə kalu na nyuni tɪn.

¹⁵A ni dum kuɣɪ mu nɪ kacuə te.
A dindəlimi dɪ maa məəli
dɪ maŋɪ a ni dum wɔnɪ.

Wɛ, nmɔ yaɣɪ-nɪ sɪ a tɔ tɪga nɪ
mu
sɪ a daari a tɪ.

¹⁶A duna bam gilimi amu
nɪ kakuri kɔɣɔ te tɪn mu.
Ba ma ja a jia dɪdaani a ne
maama sɪ ba vuuri-sɪ.

¹⁷Amu yɪra yam bugi
pa a kwi sɪm nai jaja,
yɪ a ga sɪ maama a vu a ti.
A duna bam maa yɔɔrɪ ba nii-nɪ
yɪ ba mwana.

¹⁸Ba ma kwe amu gwaaru tum
sɪ ba pɔɔrɪ-tɪ ba pa daani,
yɪ ba daari ba ta jɔɔ

amv gar-bu wum ŋwaani.

¹⁹ Amv Tu Baŋa-Wɛ,
yɪ ta n yɪ yigə yigə dɪ amv.
Amv zənnu, ba lɪla n wəli-nɪ!

²⁰ Cɔ-nɪ sɪ a dɔna bam
sɔ-lwaanv
yɪ cɔge-nɪ.
Jɔŋi a ŋwɪa kakuri suntv niə nɪ
n yagɪ.

²¹ Cɔ-nɪ sɪ nywənnu yɪ ja-nɪ.
Nan cəŋi nabe suntv
sɪ sɪ yɪ cu-nɪ dɪ sɪ nyɪa.
Nmɔ laan cəŋi a wɛ-loro kum!

²² Amv wó ta n taani
a nu-biə bam yigə nɪ
pa n yurɪ zaŋɪ.
A maa wó zɪgɪ ba nɔn-kɔgɔ kum
titari nɪ
a tee n yurɪ dum.

²³ Abam balv na kwari Baŋa-Wɛ
tɪn,
laan tee-Dɪ na!
Sɪ abam, Zakɔbi dwi dum
maama,
zuli-na Dɪ yurɪ dum!
Yistrayeli tiinə maama,
kuni-na doonə o yigə nɪ!

²⁴ Bɛŋwaani Baŋa-Wɛ ba culi
nabwənə,
Dɪ nan ba gooni-ba.
Dɪ wɔ pipiri Dɪ kwaga Dɪ ya
amv.
Amv na kaasi a loori-Dɪ,
Dɪ yigə wura dɪ amv mv.

²⁵ Amv na zɪgɪ nmɔ nɔn-kɔgɔ
kum

titari nɪ,
a wó tee-m n kənə maama
ŋwaani.
Amv wó suntv a kɪ kulv a na
goni nɪ nmɔ yigə nɪ sɪ a
kɪ tɪn,
sɪ balv maama na kwari nmɔ
tɪn taa naɪ.

²⁶ Nabwənə wó dɪ ba su.
Balv na tu Baŋa-Wɛ te tɪn
wó tee-Dɪ taa.
Yazurə taa wɔ ba tee nɪ
sɪ kv taa ve wuu!

²⁷ Lugv baŋa je maama nɪ
nɔɔna wó guli Baŋa-Wɛ gulə
yɪ ba pipiri ba ba Dɪ te.
Nabiinə dwi maama wó ba
ba cɔɔɪ Dɪ yigə nɪ yɪ ba
zuli-Dɪ.

²⁸ Baŋa-Wɛ mv yɪ Pɛ
lugv kum maama wɔnɪ.
Dɪ dɪ paari mv tɪnɪ dum maama
baŋa nɪ.

²⁹ Lugv baŋa nadunə maama
wó ba ba cɔɔɪ Dɪ yigə nɪ
ba zuli-Dɪ.

Balv ŋwɪa na lagɪ ka je tɪn
maama
wó ba ba tiiri Dɪ yigə nɪ.

³⁰ Dɪbam dwi dɪlv ta na wɔ
kwaga nɪ tɪn wó zuli-Dɪ.
Ba jwa wó nɪ dɪ Yuutu Wɛ ŋwa.

³¹ Nɔɔna balv ba ta na wɔ lugv
tɪn

wó ba ba lwarɪ Wɛ cɪga kam
dɪ Dɪ na joŋɪ Dɪ nɔɔna Dɪ yaɣɪ
te tɪn.

Nayɪrɔ-ŋum wum taani

Davidi deen panɪ ləŋə kantɔ.

23 Amu Tu Baŋa-Wɛ
nii amu baŋa nɪ mu,
nɪnɛɛnɪ nayɪrɔ na nii o vara te
tɪn.

Kuntɔ ɲwaani kɔlɔkɔlɔ ɣɛɛɪ
bá fɔɣɪ kɔ ja-nɪ.

² Dɪ yəni Dɪ jaani-nɪ mu
Dɪ ve ga-zuru je sɪ a sin.
Dɪ maa kalɪ-nɪ pa dí ve
mɛ seeni bwi na bwələ da tɪn.

³ Dɪ pat a ɲwɪa joorɪ
ka jɪɣɪ dam mu.
Dɪ maa tɔɣɪ a yigə
pa a tɔɣɪ cwə-laaru,
sɪ kɔ pa Dɪ yɪɪ dɪm zaɲɪ weɛnɪ.

⁴ Nmu wu amu tee nɪ mu
maŋa maama.

A na maɲɪ a tɔɣɪ je sɪlɔ na yɪ
lim nɪnɛɛnɪ tɔvɪnɪ mu dɪ,
amu bá taa kwari fɔvɪnɪ,
nmu na ze n gwəli dɪm
dɪ n nacəgə kam
n ma n cu-nɪ tɪn ɲwaani.

⁵ Amu Tu Wɛ, n lagɪ wudi-fɔɔ
mu
n pa ba saɲɪ ba zɪɣɪ
amu yigə nɪ sɪ a dɪ,
yɪ a dɔna bam zɪɣɪ da ba niə.

Nmu ta logɪ nugə mu amu yuu
nɪ

n kɪ-nɪ yu-yoŋo.

Nmu pɛ a na-zuŋa kam
tiini ka su ka pɛɛɪ.

⁶ Cɪga ɲwaani tɪn, de dɪlɔ
maama wɔnɪ a na wó taa
ɲwɪ tɪn,

nmu lanyɪranɪ dɪ n sono kum
wó taa wu amu tee nɪ mu.

Amu wó taa wu nmu Baŋa-Wɛ
sɔŋɔ kum nɪ mu
maŋa maama.

**Wɔɔ mu wó wani o zu
Wɛ digɪ kam wɔnɪ?**

Davidi deen panɪ ləŋə kantɔ.

24 Tɪga kam baŋa
didaani kɔlɔ maama na
wu

kɔ wɔnɪ tɪn yɪ Baŋa-Wɛ nyum
mu.

Lugu kum dɪ kɔ nɔn-biə bam
maama dɪ maa yɪ Dɪntɔ nyum.

² Bɛɲwaani, Baŋa-Wɛ puli
lugu kum kuri,

yɪ Dɪ jarɪ tɪga kam nɪ maama
pa ka tigi dɔ-fara tɪm baŋa nɪ
mu.

³ Wɔɔ nan mu wó wani o di
Baŋa-Wɛ titɪ piu kum baŋa?

Wɔɔ mu jɪɣɪ cwəŋə sɪ o vu
o zɪɣɪ Wɛ titɪ digɪ kam nɪ?

⁴ Kɔ yɪ balu yiranɪ
 kənə na dɛ cwəŋə
 yɪ ba bɪcara lana faɪ tɪn mu.
 Bantu ba sɛ ba kaanɪ jwənə.
 Ba nan ba fɔ vwan ba du durə.
⁵ Baŋa-Wɛ wú kɪ nɔɔna bam
 kuntu yu-yoŋo.
 Wɛ na yɪ ba Vɪrnu tɪn,
 Dintu wú pa ba na bura.
⁶ Bantu dwi dum yɪ balu na fufɔ
 ba twe Wɛ tɪn mu.
 Ba yəni ba ve Zakɔbɪ Wɛ dum
 yigə nɪ mu,
 yɪ ba loori-Dɪ.
⁷ Puri-na manco-puna ni dum!
 Pa-na sɪ faŋa faŋa bwəəru tum
 purɪ sɪ cwəŋə taa tigi jaja!
 Bɛŋwaanɪ paari-zulə tu Pɛ wum
 lagɪ o tɔɔɪ da mu o zɔ.
⁸ Pɛ wuntu yɪ wɔɔ mu
 o na tiini o jɪɔ paari-zulə tɪn?
 O yɪ Yuutu Baŋa-Wɛ mu,
 Dɪ na yɪ dam maama tu wum
 yɪ o wai o duna maama tɪn.
⁹ Puri-na manco-puna ni dum!
 Pa-na sɪ faŋa faŋa bwəəru tum
 purɪ sɪ cwəŋə taa tigi jaja!
 Bɛŋwaanɪ paari-zulə tu Pɛ wum
 lagɪ o tɔɔɪ da mu o zɔ.
¹⁰ Pɛ wuntu nan yɪ wɔɔ mu
 o na tiini o jɪɔ paari-zulə tɪn?

O yɪ Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ dum
 mu.

Dintu mu yɪ paari-zulə tu Pɛ
 wum!

Can-kamunu maŋa wɛ-loro

Davidi dɛɛn panɪ ləŋə kantv.

25 Baŋa-Wɛ, nmu mu
 a kwe a titɪ a pa-m.

² Amu Tu Wɛ, a kɪ a wu-dɪdɪa
 dɪdaanɪ nmu.

Yɪ pa cavura di-nɪ.

Nan yɪ sɛ sɪ a duna bam
 taa jɪɔ-nɪ ba mwana.

³ Balu tuna na daɔɪ
 nmu baŋa nɪ tɪn maama
 bá na ba cavura.

Balu nan na ganɪ ba donnə
 yɔɔ yɔɔ tɪn
 wú yɔɔɪ ba di cavura mu.

⁴ Amu Tu Baŋa-Wɛ,
 pa a lwarɪ nmu cwe sum,
 sɪ a taa tɔɔɪ n zaasum yam a
 ŋwɪa wunɪ.

⁵ Bri-nɪ nmu cɪga kam,
 sɪ a wanɪ a tɔɔɪ ka cwe sum.
 Bɛŋwaanɪ nmu mu yɪ
 amu Vɪrnu Wɛ dum.

Amu tuna maa wu nmu tee nɪ
 mu

də dum maama wunu.

⁶ Baŋa-Wɛ, yɪ swe n sono kum
ni nɪ,

dɪ n na tiini n jɪgɪ nɔɔna
ŋwaŋa te tun.

Nmu sono kum dɪ n yibwənə
maŋɪ tɪ wura sɪ ku nuŋi faŋa
mu.

⁷ Ku na yɪ a na lɔgɪ nmv kwaga
nɪ

yɪ a kɪ lwarɪm yalɔ
a nɔn-dunni maŋa nɪ tun,
sɪ n kwe-ya n ma n cɛ-nɪ.
Baŋa-Wɛ, nan tɔgɪ n sono kum
ŋwaani
n pa n yigə taa wu amv wunu,
nmv na jɪgɪ lam tun ŋwaani.

⁸ Baŋa-Wɛ lamma mu
yɪ Dɪ yɔɔrɪ Dɪ kɪ cɪga.

Ku na yɪ balɔ na cɔgɪ tun,
Dɪ yəni Dɪ brɪ-ba cwəŋə kalɔ
na yɪ cɪga cɪga tun.

⁹ Dɪ maa tɔgɪ balɔ na tu ba tutɪ
tun yigə,
sɪ ba taa kɪ kulɔ na maŋɪ tun
mu,

yɪ Dɪ daari Dɪ brɪ-ba Dɪ cwəŋə
kam.

¹⁰ Cwe silɔ maama Baŋa-Wɛ
na tɔgɪ tun
yɪ Dɪ sono kum ŋwaani mu.
O maa kɪ o cɪga dɪdaani balɔ
na sɛ ba tɔgɪ ni dilɔ
o na goni dɪ ba tun.

¹¹ Amv Tu Baŋa-Wɛ,
nan da n yɪrɪ dum ŋwaani
n kwe a kəm-balwaaru
n yagɪ n ma n cɛ-nɪ,
dɪ tɪ na maŋɪ tɪ daga te maama.

¹² Ku na yɪ wulɔ maama
na kwari Baŋa-Wɛ tun,
Wɛ wú brɪ ku tu sɪ o taa tɔgɪ
cwəŋə kalɔ na maŋɪ tun
mu.

¹³ Wɛ ta wú pa o di ywəəni
o ŋwɪa wunu.
O dwi dum dɪ wú joŋi tɪga kam
ba taa te.

¹⁴ Baŋa-Wɛ yəni Dɪ lɔ Dɪ wu
Dɪ brɪ balɔ na kwari-Dɪ tun.
Dɪ maa paɪ ba lwarɪ Dɪ
ni-gonim dum na brɪ te
maama.

¹⁵ Amv yəni a kwəni a nii
Baŋa-Wɛ seeni mu,
sɪ Dɪ ba Dɪ wəli-nɪ.
Wuntu yɪrani mu wú wani
Dɪ li-nɪ a dɔna juŋa nɪ,
sɪ a lu ba cikv kum wunu.

¹⁶ Amv Tu Baŋa-Wɛ,
pa n yigə taa wu amv wunu,
sɪ n daari n duri amv ŋwaŋa,
a na yɪ a yɪrani yɪ ku tiini
ku ni-nɪ tun ŋwaani.

¹⁷ A can-nɛəri dum laan tiini
dɪ zv-nɪ.
Popo, joŋi-nɪ n yagɪ

ya maama wɔnɪ.

¹⁸ Nan nii amɔ zɔnnɪ dɪm dɪ a
can-nɛɛrɪ dɪm na daga te
tɪn,

sɪ n laan kwe a lwarɪm yam
maama n ma n cɛ-nɪ.

¹⁹ Nii amɔ dɔna bam laan
na puli zanzan te tɪn.

Ba maa tiini ba culi-nɪ
dɪdaani pu-sɪŋa.

²⁰ Amɔ nan tu sɪ a dalɪ
nmɔ woro nɪ mɔ.

Ta n cɔ a ŋwɪa sɪ a na vrɪm,
pa a yɪ dɪ a caviura.

²¹ A kwe a tuna a danɪ nmɔ
baŋa nɪ.

Nan ta n yɪrɪ-nɪ,
dɪ a na yɔɔrɪ a tɔŋi cwɛŋɔ
yɪ a jɪŋi cɪga te tɪn.

²² Amɔ Tu Wɛ,
jɔŋi Yisrayɛlɪ tiinɔ bam n
yagɪ,
sɪ ba nunɪ ba cam maama wɔnɪ.

Wɔlɔ na jɪŋi bura tɪn wɛ-loro

Davidi deen panɪ lɛŋɔ kantɔ.

26 Amɔ Tu Baŋa-Wɛ,
pa a na a bura!
Bɛŋwaani, amɔ yɔɔrɪ a tɔŋi
cwɛŋɔ mɔ a ŋwɪa maama
wɔnɪ.

A ta ma kɪ a wɔ-dɪdɔa dɪ nmɔ
yɪ bubwɛa tɛrɔ.

² Baŋa-Wɛ, makɪ-nɪ n nii,
sɪ n maani a wɔbɔŋa dɪ a
bɪcarɪ maama na yɪ te tɪn.

³ Bɛŋwaani, amɔ yɛni a guli
nmɔ na yɔɔrɪ n jɪŋi a sono
te tɪn gulɔ.

Amɔ ta tɔŋi nmɔ na jɪŋi cɪga
dɪ amɔ te tɪn a ŋwɪa wɔnɪ.

⁴ A ba mɪ dɪ vwa-fɔra.

A maa ba tɔŋi
dɪdaani pipiri-nyɪna.

⁵ A culi balɔ na jeeri daani
sɪ ba tɔŋi lwarɪm tɪn,
yɪ a daari a vanɪ pusɪŋ-nyɪna.

⁶ Baŋa-Wɛ, amɔ sanɪ a jɪa mɔ,
sɪ kɔ brɪ nɪ a jɪŋi bura.

A maa wɔ kaagɪ nmɔ kaanɪm
bimbim dɪm
n yɪrɪ zulɔ ŋwaani

⁷ yɪ a leeni a zuli-m
a daari a ta nmɔ tɪtɔŋ-kamunɔ
yam taani jaja.

⁸ Baŋa-Wɛ, amɔ tiini a soe
nmɔ digɔ kam
mɛ n na zɔvɪ tɪn.

Kɔ maa yɪ jɛŋɔ kalɔ n paari-zulɔ
kum na brɪ jaja tɪn.

⁹ Yɪ pa a tɔŋi dɪ lwarɪm-kɛrɔ
a ga a ŋwɪa.

Ta yɪ pa a ŋwɪa ti,
nɪnɛnɪ kɔ na kɪ nɔn-gura te
tɪn.

¹⁰ Bantɔ yɪ kampin-nyɪna mɔ
yɪ ba jɪn sum soe pu-sɪŋa kɛnɔ.

¹¹ Ku nan na yɪ amu,
 a yɔɔɪ a tɔɣɪ cwəŋə mu
 a ŋwɪa maama wɔnɪ.
 Kuntu tɪn, duri a ŋwana,
 sɪ n daari n joŋi-nɪ n yaɣɪ.
¹² Amu laan nan zɪɣɪ mu cɛɪ,
 tɪga kalu na mai daani tɪn
 baŋa nɪ.
 Baŋa-Wɛ nɔn-kɔɔ kum na jeeri
 daani,
 amu wó tee-Dl ba titari nɪ.

Amu tɪna wu Wɛ tee nɪ

Davidi dɛɛn panɪ ləŋə kantɔ.

27 Baŋa-Wɛ mu pa pooni tigi
 a yigə nɪ sɪ a taa veə.
 Dl maa yɪ amu Vɪrnu.
 Bɛ nan mu wó pa
 sɪ fɔvɪ taa jigɪ-nɪ?
 Baŋa-Wɛ maa jigɪ dam
 yɪ Dl cu a ŋwɪa kam.
 Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wantɔ o pa
 sɪ a taa kwari fɔvɪ.
² Nɔn-balwaaru mu na maŋɪ ba
 ba
 sɪ ba ja amu,
 yɪ a duna bam na buŋɪ
 sɪ ba cɔge-nɪ,
 bantu wó seeri mu yɪ ba tu tɪga
 nɪ.
³ Amu duna bam zɪ na yɪ kɔɔ
 kɔɔ,
 yɪ ba zaŋɪ sɪ ba zaŋɪ najara
 amu baŋa nɪ,
 amu bá taa kwari fɔvɪ dɪ ba.

Amu ta wó taa jigɪ baari mu.

⁴ Woŋo didua mu a loori
 Baŋa-Wɛ tee nɪ.
 A tiini a lagɪ sɪ Dl kɪ kuntu Dl
 pa-nɪ.
 Ku maa yɪ sɪ Dl pa-nɪ cwəŋə
 sɪ a taa zɔvɪ Dl sɔŋɔ kum nɪ
 maŋa maama,
 sɪ ku taa nii a ŋwɪa kam sisəm.
 Dáani mu amu wó taa nii
 a nai Baŋa-Wɛ lam dɪm,
 yɪ a war-Dl Dl titɪ di-ŋuŋa kum
 nɪ.

⁵ Cam na tu amu baŋa,
 Baŋa-Wɛ wó taa cu-nɪ
 Dl woro kum nɪ.
 Dl maa wó pa a səgi
 Dl sɔŋɔ kum nɪ,
 yɪ Dl pa a zɪɣɪ dɪ dam
 piu baŋa nɪ.

⁶ Amu duna bam na gilimi-nɪ,
 Wɛ wó zəŋɪ a yuu mu
 yɪ a di dam ba baŋa nɪ.
 Baŋa-Wɛ digə kam nɪ mu
 amu wó kɪ kaanum a pa-Dl,
 yɪ a ta wɔpolo taani
 dɪ kwər-dɪa.
 A ta wó leeni mu a maa tee-Dl.

⁷ Amu Tu Baŋa-Wɛ, a na
 loori-m,
 popo duri amu ŋwana
 sɪ n sɛ a wara yam.

⁸ Amu bicari ta dɪ bri-nɪ
 sɪ a ba nmɔ te a warɪ-m.

Amu Tu Baŋa-Wɛ,
amu wó suni a fufɔ a twe nmu.

⁹ Kuntu tun, yi səgi n yibiyə
amu tee ni.

Amu Tu Wɛ,
nmu mu yi amu zənnu.
Nan yi vun n tintuŋnu wum
n banɪ na zaŋɪ tun ŋwaani.
Nmu na yi amu Vɪnu tun,
yi ma n kwaga n ya amu.

¹⁰ A ko dɪ a nu na maŋɪ
ba vɪ-nɪ ba yaɣɪ dɪ,
Baŋa-Wɛ mu wó kɪ-nɪ
Dɪ ja-kukoro ni.

¹¹ Amu Tu Baŋa-Wɛ,
bri-nɪ cwəŋə sɪ a taa tɔga.
Da amu yigə sɪ a taa ve
cɪga cwəŋə kam ni,
sɪ a duna bam yi want amu ba
ja.

¹² Yi sɛ sɪ a tɔ a duna bam juɔ
ni.

Ba buŋɪ sɪ ba fɔ vwan mu
ba daŋɪ a yuu ni,
yi ba kaagɪ ba lagɪ
sɪ ba kɪ-nɪ zɔnnɪ.

¹³ Dɪ kuntu maama dɪ,
amu jigɪ cɪga a wɪ:
a ta na ŋwɪ tɪga baŋa ni tun,
amu wó na Baŋa-Wɛ na lana
te tun.

¹⁴ Pɪni n titɪ sɪ n ta n jigɪ tuna
dɪ Baŋa-Wɛ!
Ta n cɔ n titɪ dɪ baari!

Ɛɛn, pa n tuna taa wu
Baŋa-Wɛ tee ni!

Davidi wɛ-loro

28 Amu Tu Baŋa-Wɛ, amu wó
keeri a loori nmu mu,
n na yi amu dalum je tun
ŋwaani.

Nmu nan na maŋɪ da cɪmm,
amu dɪ balu na tɪga
yi ba wu tɪga kuri ni tun
wó taa yi bidwɪ mu.

² Amu na magɪ a japoori a loori
n yigə ni tun,
nan ləri a kərə kam.

Bɛŋwaani a zəŋɪ a jɪa mu weɛni
a jeeri n digə je-ŋuŋa jəgə
kalu na yi lanyiranɪ faɪ tun.

³ Yi pa a tɔɣɪ dɪdaani
pusuŋ-nyuna bam
dɪ balu na tuŋɪ lwarum tun a je.
Nɔɔna bam kuntu ŋɔɔni

ni-ywəm mu dɪ ba donnə,
yi ba ta yəni ba buŋɪ lwarum
tituŋa sɪ ba kɪ ba baŋa ni.

⁴ Nan joori n ŋwɪ ba
kəm-balwaarv jɪni dɪm,
pa ba na cam dɪlu
na maŋɪ dɪ ba tun.

⁵ Bantu yigə tərə Baŋa-Wɛ na
tuŋɪ kulv maama tun
wɔni.

Ba maa vun Dɪ tituŋ-ŋuŋa
yam.

Kuntu ŋwaani, Dɪ lagi Dɪ
yigi-ba mu
Dɪ dɪ tɪga nɪ,
sɪ ba daa yɪ joori ba zaŋtɪ wɛɛnɪ.

⁶Pa-na dɪ te Baŋa-Wɛ,
a na magɪ a japoori a loori Dɪ
yigə nɪ

yɪ Dɪ ləri-nɪ tun ŋwaani.

⁷Baŋa-Wɛ mu yɪ amu zənnu.
Dɪ ta yəni Dɪ cu-nɪ
sɪ cam yɪ yi-nɪ,
nɪ najara ci-kwaŋa na kwəli
nɔɔnɔ

najara wunɪ te tun.

Amu yɔɔrɪ a kɪ a wu-dɪdɪba dɪ
Dɪ,
pa a na dam.

A tiini a dɪ ywəni mu
a bɪcari wunɪ,
yɪ a ta leeni le a ma kɪ Dɪ le.

⁸Baŋa-Wɛ mu yɪ Dɪ nɔɔna bam
zənnu.

Dɪ maa yɪ dalɪm je
Dɪ pa pɛ wulɔ Dɪ na tiŋi tun
sɪ wuntɔ wantɔ o dɔna bam o dɪ.

⁹Baŋa-Wɛ, joŋi n nɔɔna bam n
yagi!

Kɪ balɔ na yɪ nmu nyum tun
yu-yoŋo!

Nii ba baŋa nɪ maŋa maama
nɪ nayɪrɔ na nii o vara baŋa nɪ
yɪ o pəli-ba o jun nɪ te tun.

Baŋa-Wɛ kwərə na jigi dam te tun

Davidi deen panɪ ləŋə kantɔ.

29 Weyuu malestɪ sɪm,
pa-na sɪ Baŋa-Wɛ na zulə,
Dɪ paari-zulə yam dɪ Dɪ
dam-fɔrɔ kum ŋwaani.

²Pa-na sɪ Baŋa-Wɛ na zulə,
nɪ ku na maŋi dɪ Dɪ yɪrɪ
kamunu kum te tun.

Zuli-na Baŋa-Wɛ sɪ ku tɔgi dɪ
Dɪ na yɔɔrɪ Dɪ yɪ wu-poŋo tu
te tun.

³Baŋa-Wɛ kwərə kam baŋi mu
nanurɔ tum baŋa nɪ.

Paari-zulə Tu Wɛ dɪm baŋi
nɪnɛnɪ dɔ-baga te tun mu.
Dɪ maa baŋi na-fara yam baŋa
nɪ.

⁴Baŋa-Wɛ kwərə kam tiini ka
dana.

Ka maa bri Dɪ paari
na jigi dam te tun.

⁵Baŋa-Wɛ kwərə kam baŋi mu
ka jaani Liban tu Sɛdri
tweerɔ tum,

ka magɪ-tɪ ka ciɔgi.

⁶Dɪ maa paɪ Liban tɪga kam
ziziŋi,

nɪ nabi-pwala na faŋtɪ ya cwi
te tun.

Hɛrmən piu kum dɪ maa sisiŋi,

nɪnɛɛn ga-na-pwala na faŋɪ te
tɪn.

⁷ Baŋa-Wɛ na dwanɪ Dɪ kwərə
kam,
dʊa mu pɪpɪla.

⁸ Dɪ kwərə kam maa paɪ
sɪ kagʊa kam sisinɪ.
Kadɛsɪ kagʊa kam yɪra sat mu
Baŋa-Wɛ ŋwaanɪ.

⁹ Baŋa-Wɛ kwərə kam zizigi
tu-kamunnu mu.
Ka maa siiri gaa wu tweeru tum
wɔɔru maama.
Wɛ paari digə kam nɪ
nɔɔnu maama wó ta wɪ:
«Wɛ jigi paari-zulə!»

¹⁰ Baŋa-Wɛ mu je na-fara kum
baŋa nɪ Dɪ di paari.
Dɪntu mu yɪ Pɛ ku taa ve maŋa
kalu na ba ti tɪn.

¹¹ Baŋa-Wɛ mu paɪ Dɪ nɔɔna
bam dana.
Dɪ maa kɪ yu-yoŋo ba yuu nɪ
pa ba jigi yazurə.

Le kəm ləŋə

*Davidi deen panɪ ləŋə kantv sɪ ba ma
kɪ Wɛ le Dɪ sɔŋɔ kum ŋwaanɪ.*

30 Baŋa-Wɛ, a laan wó zəŋɪ
nmu yɪrɪ wɛɛnɪ,
nmu na vaŋɪ-nɪ n lɪ
cam wɔnɪ tɪn ŋwaanɪ.

Nmu wu pɛ a duna bam pwələ
sɪ ba taa jigi-nɪ ba mwana.

² Amu Tu Baŋa-Wɛ,
a loori zənə nmu tee nɪ,
yɪ nmu sunɪ n pa a na yazurə.

³ N ta cɪgi tɔvɪnɪ
sɪ dɪ yɪ wanɪ-nɪ dɪ ja,
pa a daa yɪ taa ve curu seenɪ.

⁴ Abam balu na kɪ á cɪga
dɪdaanɪ Baŋa-Wɛ tɪn,
taá leeni-na á zuli-Dɪ,
Dɪ yɪrɪ dum na yɪ lanyiranɪ faɪ
tɪn ŋwaanɪ.

⁵ Dɪ banɪ na zaŋɪ, dɪ wó zuri lula
mu.

Dɪ nan na kɪ nmu yu-yoŋo,
kuntv wó taa wura mu
n ŋwɪa maama wɔnɪ.

Nmu na keeri titv nɪ
wu-cɔgɔ ŋwaanɪ,
ku bá daanɪ.

Tɪga na tu ka pɔvɪrɪ,
kúv ləri ku ji wɔpɔlo.

⁶ Amu deen na zɔvɪrɪ dɪ yazurə
yiranɪ tɪn,
mu amu tagɪ a wɪ:

«Amu daa bá fɔgɪ a gɔ naga.»

⁷ Baŋa-Wɛ, nmu na kɪ a
yu-yoŋo,

n pɛ a zigi dɪ dam lanyiranɪ.
Nmu laan na tu n səgi n yibiyə
dɪ amu tɪn,

a yigə ma nywanɪ.

⁸ Baŋa-Wɛ, amu keeri a loori-m
mu.

Nmu na yɪ a Yuutu We tɪn,
a magɪ a japoori a loori nmu
yigə nɪ, yɪ a wɪ:

⁹ «Amu na tɪga yɪ a yura zo
tɪga kuri nɪ ya pɔ,
nmu wó na be nyɔɔrɪ mu?
Turɔ tum tɪtɪ wó wantɪ tɪ zuli-m
na?

Tɪ wó wantɪ tɪ tɔɔɪ nɪ
n yɔɔrɪ n jɪgɪ cɪga dɪ nɔɔna na?

¹⁰ Baŋa-Wɛ, cɛgi a wɛ-loro kum,
sɪ n duri a ŋwana,
sɪ n daari n zəni-nɪ.»

¹¹ Nmu pipiri a wu-cɔgɔ kum
n pa ku ləri ku jɪ wupolo
pa a saɪ.

N ma n pa a lɪ
a gwar-zunzwara tum,
sɪ a daari a lɛ gwar-ŋunnu
wupolo ŋwaani.

¹² Amu laan wó leeni a zuli nmu
dɪ a bɪcari maama,
yɪ a daa bá taa cɪm.

Amu Tu Baŋa-Wɛ,
amu wó taa kɪ n lɛ
maŋa maam wuu mu.

Davidi wɛ-loro

31 Amu Tu Baŋa-Wɛ,
a tu a dalɪ nmu woro nɪ.

Yɪ pa cavura di-nɪ.

Nan tɔgɪ nmu cɪga kam ŋwaani
n joŋi-nɪ n yagɪ.

² Pori n zwa sɪ n cɛgi
a wɛ-loro kum,
sɪ n daari n kɪ lɪla n ba
n vɪtɪ-nɪ n yagɪ.

Nmu wulɔ na yɪ amu dalɪm je
nɪ piu te tɪn,
ta n cu-nɪ cam wɔnɪ.

Nmu wulɔ na yɪ amu salɪm je
tɪn,
joŋi-nɪ n yagɪ.

³ Tɔgɪ n yɪrɪ dum ŋwaani
n bri-nɪ cwəŋə sɪ a taa tɔga,
nmu na yɪ amu dalɪm je tɪn
ŋwaani.

⁴ Vagɪ-nɪ n lɪ cɪku kulɔ wɔnɪ
a duna bam na cɪgɪ a ŋwaani
tɪn.

Beŋwaani, nmu yɪrɪnɪ woro nɪ
mu
amu wó dalɪ.

⁵ Baŋa-Wɛ, a kwe a joro
a kɪ nmu jɪŋa nɪ mu.
Joŋi-nɪ n yagɪ,
sɪ nmu yɪ cɪga tu mu.

⁶ Ku na yɪ balɔ yigə na wu
jwəŋə yalɔ na yɪ kafɛ wɔnɪ
tɪn,

amu culɪ ba ni-taani.
Ku daari amu kɪ a wu-dɪdɔa
dɪdaani nmu Baŋa-Wɛ.

⁷ Amu wó taa caka dɪ wupolo,

nmv na yɔɔrɪ n jɪɣɪ
 amv sono tun ŋwaani.
 Bɛŋwaani, nmv nɛ amv na yaari
 te,
 yɪ n maani nɪ kʊ tiini kʊ ni-nɪ.
⁸Nmv wʊ kwe-nɪ n kɪ
 a dʊna bam juɣa nɪ.
 Nmv nan li-nɪ cam wʊnɪ,
 pa a na pwələ mv
 sɪ a taa zɪɣɪ cɛɣɪ.
⁹Baŋa-Wɛ, duri a yibwənə,
 cam na tiini dɪ jɪɣɪ-nɪ tun
 ŋwaani.
 A yɪə maama su dɪ yi-na
 wʊ-cɔɣɔ ŋwaani,
 yɪ a mʊmwɛ lagɪ dɪ ti.
¹⁰A ŋwɪa daari fun sɪ ka ti
 wʊ-cɔɣɔ ŋwaani,
 yɪ a tiini a suuri mv.
 Cam mv pɛ a yɪra maama bugi
 zanzan,
 yɪ a kwi sɪm tɪtɪ dɪ cɔɣɪ.
¹¹Amv dʊna bam na daani-nɪ
 te tun
 mv paɪ a lwe
 a doonə tɪtɪ mʊmwa nɪ.
 A badonnə bam dɪ kwari fʊvɪ
 amv ŋwaani.
 Nɔɔna na yəni ba jeeri-nɪ
 cwəŋə yuu nɪ,
 baá duri mv ba daari-nɪ.
¹²Ba swe amv swiə
 nɪ nɔɔnʊ wʊlʊ na tɪɣɪ o ke tun
 mv.
 Ba kɪ-nɪ nɪ a yɪ zʊŋ-kwaga kalʊ
 daa na ba jɪɣɪ kuri tun mv.

¹³Amv ni nɔɔna zanzan na jɪɣɪ
 a taani ba waasa.
 Ba fugi-nɪ je maama nɪ.
 Ba maa bani bana yɪ ba kɪ ni
 daani
 sɪ ba ja-nɪ ba gv.
¹⁴Amv nan kɪ a wʊ-dɪdʊa dɪ
 nmv,
 Baŋa-Wɛ.
 A maa wɪ: «A jɪɣɪ nmv mv
 sɪ n ta n yɪ a Wɛ dum.»
¹⁵Amv ŋwɪa da yalʊ na wʊ ba
 tun
 wʊ nmv jɪa nɪ mv.
 Nan vɪɪ-nɪ a dʊna bam juɣa nɪ
 n yagɪ.
 Joŋi-nɪ balʊ na zəli-nɪ
 sɪ ba ja tun juɣa nɪ.
¹⁶Pa n yibiyə jeeri amv seeni,
 sɪ a yɪ nmv tintʊŋnʊ mv.
 Da n sono kʊm ŋwaani
 n vɪɪ-nɪ n yagɪ.
¹⁷Baŋa-Wɛ, yɪ pa a na a cavura,
 a na keeri a loori nmv tun
 ŋwaani.
 Nan pa nɔn-balwaarʊ bam
 dɪ cavura,
 sɪ ba daari ba tɪ ba vu curu
 mɛ ba na wʊ maŋɪ da cɪmm
 tun.
¹⁸Pu ba niə yalʊ na kari ya fʊ
 vwan tun.
 Bɛŋwaani, bantʊ jɪɣɪ nɔn-ŋuna
 mv
 ba twia,
 dɪ ba na bɪɪ ba tɪtɪ

dɪ kamun-ŋwɛ te tɪn.

¹⁹ Nmu tiini n jɪɣɪ wo-laaru sɪ
kɪ gaali,
yɪ n tiŋi-tɪ sɪ n pa
balu na kwari nmu tɪn.
Nmu yɛni n kwe wo-laaru
n pa balu na dalɪ
nmu woro nɪ tɪn,
yɪ nabiinɛ yɪɛ nai
n na kɪ te n pa-ba tɪn.
²⁰ Nɔɔna bantɪ mu n kwe
n sɛgi n woro wɔni,
sɪ ba dɔna bam daa yɪ wani
ba kɪ-ba lwarɪm.
Nmu yɛni n kwɛli-ba
n titɪ tee nɪ,
sɪ nɔɔna yɪ taa jɪɣɪ-ba ba yɛala.

²¹ Tee-na Baŋa-Wɛ,
Dɪ na yɔɔɪ Dɪ jɪɣɪ
amu sono tɪn ŋwaani.
Dɪ kɪ titɔŋ-kɪnkagɛlɪ Dɪ pa-nɪ
Dɪ sono kum ŋwaani,
maŋa kalɪ a dɔna bam
na gilimi-nɪ ba pu
a tɪv kum nɪ tɪn.
²² Fɔvɔni ya na jɪɣɪ-nɪ tɪn
mu amu tagɪ a wɪ:
«Wɛ ve yigɛ yigɛ Dɪ daari-nɪ!»
Baŋa-Wɛ nan cɛgi a na magɪ a
japoori a loori
Dɪ yigɛ nɪ te tɪn,
yɪ Dɪ daari Dɪ duri a yibwɛnɛ.

²³ Abam balu maama na yɪ
Baŋa-Wɛ nɔɔna tɪn
taa so-na-Dɪ!
Baŋa-Wɛ cu balu
na jɪɣɪ Dɪ cɪga tɪn mu.
Kɪ nan na yɪ balu na bri ba titɪ
kamunni tɪn,
Dɪ yɔɔɪ Dɪ vanɪ ba zwa mu.
²⁴ Abam balu maama na danɪ
á tuna Baŋa-Wɛ baŋa nɪ tɪn,
nan kɪ-na á titɪ á kɪ daani,
joori-na á na baari!

Ta n lwarɪm n bri Wɛ

Davidi deen panɪ lɛŋɔ kantɪ.

32 Kɪ na yɪ balu Wɛ na yaɣɪ
ba lwarɪm Dɪ ma cɛ-ba tɪn,
Wɛ yu-yoŋo wɪ ba yuu nɪ,
ba lwarɪm yam na saari tɪn
ŋwaani.
² Kɪ na yɪ balu Baŋa-Wɛ
na pɛ ba jɪɣɪ bura tɪn,
Wɛ yu-yoŋo wɪ ba yuu nɪ,
ba bicara na jɪɣɪ cɪga tɪn
ŋwaani.
³ Amu deen na pugɪ a nɪ
dɪ a lwarɪm yam tɪn,
a yura bugɪ yɪ a bwɛnɛ mu.
De maama wɔni
a yɔɔɪ a suuri mu.
⁴ Nmu ma n yɔɔɪ n yaari-nɪ
wia dɪ titɪ maama,

pa a dam dɪm nuŋi
 dɪ daari-nɪ.
 Ku nyɪ dɪ wɪa na dana
 yɪ ka zɔ a yɪra te tɪn mu.
⁵ Amu laan ma ga ku ŋwa
 yɪ a ta a lwarɪm yam a bri-m.
 A daa maa wu kwaanɪ
 sɪ a səgi-ya.
 A se sɪ a culi a kəm-balwaarv
 tum,
 yɪ a ta tɪ taanɪ jaja
 a bri nmu Baŋa-We.
 Nmu dɪ ma n yaɣɪ a lwarɪm
 yam
 n cɛ-nɪ,
 pa ya daa tərə a yuu nɪ.
⁶ Kuntu tɪn, pwələ ta na wura,
 balu na tɔɣɪ nmu cwəŋə kam tɪn
 maŋɪ sɪ ba loori-m,
 sɪ cam na yi-ba nɪnɛnɪ na-fara
 na cuuri te tɪn,
 sɪ ba yɪ tɔɣɪ dɪ-ku ba je.
⁷ Nmu mu yɪ amu dalum je,
 sɪ cam yɪ yi-nɪ.
 Nɔɔna gilimi-nɪ
 yɪ ba tee nmu yɪrɪ,
 n na jonɪ-nɪ n yaɣɪ tɪn ŋwaanɪ.

Baŋa-We maa wɪ:

⁸ Amu wú bri-m cwəŋə kalɔ
 nmu na wú ta n tɔɣɪ tɪn,
 yɪ a taa nii n baŋa nɪ
 sɪ n yɪ tɔ tɪga nɪ.

⁹ Yɪ taá tɔŋɪ-na jwərim,
 nɪnɛnɪ siseŋ-nɔɔna na kɪ te tɪn.
 Ba na wu kwe gara
 ba kɪ sɪ niə nɪ,
 sɪ bá se sɪ taa kɪ sɪ tɔɣɪ
 nɔɔna na laɣɪ te tɪn.

¹⁰ Yaara zanzan mu yəni ya tui
 nɔn-balɔɔ baŋa nɪ.
 Ku daari balu na kɪ ba wu-dɪdɪa
 dɪ Baŋa-We tɪn,
 We sono kulɔ na ba ləri tɪn
 mu kwəli bantɔ.
¹¹ Abam balu na jɪɣɪ cɪga
 We yigə nɪ tɪn,
 zuli-na Baŋa-We
 Dɪ kənə yam ŋwaanɪ.
 Abam balu na yɔɔrɪ
 cwə-ŋuŋa wunɪ tɪn,
 taá jɪɣɪ-na wɔpolo,
 abam balu maama biɔwannɔ
 na purɪ tum!

Baŋa-We maŋɪ dɪ tiə

33 Abam balu na tɔɣɪ
 We cwəŋə tɪn,
 leeni-na dɪ wɔpolo
 á tee Baŋa-We!
 Ku maŋɪ sɪ cɪga tɔɣɪna bam
 mu zuli-Dɪ.
² Kwe-na kwaanɔ á ta
 á ma á te Dɪ yɪrɪ.
 Ta-na kwaanɔ dwi dwi

á ma á kwɛɛrɪ Dɪ yigə nɪ.
³ Leeni-na ləŋ-dɔŋa á ma á tee
 Wɛ.
 Magɪ-na á gɪgana-zɪla yam á pa
 ya maŋɪ daanɪ
 Dɪ japoorə á ma á zuli-dɪ.
⁴ Bɛŋwaanɪ, Baŋa-Wɛ ni-taanɪ
 yɪ cɪga mu.
 Dɪ kənə yam maama yəni
 ya tɔɔɪ cwəŋə lanyuranɪ.
⁵ Dɪ lagɪ sɪ kəm-laaru dɪ cɪga
 mu taa zɪga,
 yɪ Dɪ sono kum jagɪ
 ku yɪ lɔɔv baŋa je maama.
⁶ Baŋa-Wɛ kwe Dɪ ni-taanɪ mu
 Dɪ ma naanɪ wɛyuu kum.
 Dɪ deen mɛ Dɪ kwərə kam mu
 Dɪ pa calɪcwɪ sɪm maama
 ta sɪ nuŋɪ.
⁷ Dɪ ma pa nɪnɪv kum jigɪ
 ku sisəm,
 yɪ Dɪ ja na-fara bam Dɪ vu Dɪ kɪ
 tɪ jəgə nɪ sɪ ya maŋɪ da.
⁸ Ku maŋɪ sɪ lɔɔv kum nabiinə
 maama
 taa kwarɪ Baŋa-Wɛ mu,
 sɪ ba daarɪ ba cɔɔlɪ Dɪ yigə nɪ
 ba zuli-Dɪ.
⁹ Bɛŋwaanɪ, Dɪ na purɪ Dɪ ni tun
 mu lɔɔv kum pulɪ ku wura.
 Dɪ ni dɪm ŋwaanɪ mu ku kɪ
 kɪntɪ.
¹⁰ Baŋa-Wɛ mu cɔɔɪ lɔɔv baŋa
 tunɪ dɪm bana yam.
 Dɪ maa paɪ ba na yəni ba jeeli

sɪ ba tɔŋɪ kulɪ maama tun jiri
 kafɛ.
¹¹ Sɪ Ku daarɪ Baŋa-Wɛ wubɔŋa
 yam
 wó taa zɪɔɪ mu maŋa maama.
 Dɪntɪ wubɔŋa yam ba ɔɔɪ
 maŋa dɪ maŋa.
¹² Ku na yɪ tɪv kulɪ na sɛ
 Baŋa-Wɛ
 sɪ Dɪ taa yɪ ba Yuutu tun,
 yu-yoŋo wu ba tee nɪ.
 Bantu mu Dɪ kuri sɪ ba taa yɪ
 Dɪ nyum.
¹³ Baŋa-Wɛ wu wɛyuu nɪ mu
 yɪ Dɪ tiiri Dɪ nii lɔɔv baŋa nɪ
 Dɪ na nabiinə bam maama.
¹⁴ Dɪ maa je Dɪ paarɪ jəŋə je nɪ
 mu
 Dɪ yɪrɪ lɔɔv kum nɔɔn-biə
 bam maama.
¹⁵ Dɪntɪ mu mɔɔnɪ nabiinə
 maama
 dɪ ba bɪcara.
 Dɪ ye ba kənə yam maama
 na yɪ te tun.
¹⁶ Pɛ na maŋɪ o jigɪ jar-kərə
 zanzan,
 bantu bá wanɪ ba joŋ-o ba
 yagɪ.
 Babɪa dɪ o dam dum maama
 warɪ o tɪtɪ sɪ o joŋɪ.
¹⁷ Nan yɪ ta n tunɪ nɪ
 n sisəŋ-nɔɔnɪv dana,
 sɪ ka ga wó joŋɪ-m najara wonɪ
 ka yagɪ.

Ka dam dum na maŋɪ dɪ yɪ
te maama,
ka bá wanɪ-m ka joŋɪ.
¹⁸ Cɪga ŋwaanɪ tun,
Baŋa-Wɛ yɪ paɣɪ
balɔ na kwari-Dɪ tun baŋa nɪ
mu.

Dɪ maa yɔni Dɪ nii balɔ
na jɪɣɪ tuna dɪ Dɪ
Dɪ sono kum ŋwaanɪ tun.

¹⁹ Dɪ maa yɪrɪ-ba sɪ tɔvɪ yɪ
ja-ba.
Kana na tuə, Dɪ ta wó pa ba
wəri.

²⁰ Dɪbam yɔɔrɪ dɪ kwəni dɪ nii
Baŋa-Wɛ mu.

Dɪntu mu yɪ dɪ zənnu
yɪ Dɪ ta daari Dɪ cɔa dɪbam.

²¹ Dɪntu ŋwaanɪ mu
dɪ jɪɣɪ wɔpolo,
beŋwaanɪ dɪ kɪ dɪ wu-dɪdɔa mu
dɪ Dɪ yɪrɪ kamunu kum.

²² Baŋa-Wɛ, nan pa
sɪ n sono kum pu dɪbam,
sɪ dɪbam tuna wu nmɔ tee nɪ
mu.

Baŋa-Wɛ lana

*Davidi deen panɪ ləŋə kantɔ maŋa
kalɔ o na wɔ Pɛ Abimeleki tee nɪ yɪ o
kɪ nɪ o yirisi tun. Pɛ wɔm ma pa o viiri.*

34 Amu wó zuli Baŋa-Wɛ
maŋa maama.

Amu wó taa tee-Dɪ mu maŋa
maama.

² Amu wó zəŋɪ Dɪ yɪrɪ
Dɪ kənə maama ŋwaanɪ,
sɪ balɔ maama na yɪ tu-n-tɪtɪ
tiinə tun nɪ
yɪ ba daari ba na wɔpolo.

³ Pa-na dɪ kɪ daanɪ
dɪ pa Baŋa-Wɛ joŋɪ zulə,
yɪ dɪ zəŋɪ Dɪ yɪrɪ dum wɛɛnɪ.

⁴ Amu beeri zənə Baŋa-Wɛ tee
nɪ,
yɪ Dɪ sɛ Dɪ joŋɪ a wɛ-loro kum.

Kɔ na yɪ wəɛnu tɪbɔ maama
a ya na fɔna dɪ tɪ tun,
Dɪ vanɪ-nɪ mu Dɪ lɪ tɪ wɔnɪ.

⁵ Balɔ na kwəni ba nii Wɛ sɪ
Dɪ zəni-ba tun mu jɪɣɪ
wɔpolo.

Ba daa bá na ba cavura.

⁶ A na maŋɪ a yɪ yinigə tu tun,
a ta loori Wɛ,
yɪ Dɪ sɛ Dɪ cəɣi a wɛ-loro
kum.

Dɪ ma joŋɪ-nɪ Dɪ yaɣɪ
a cam maama wɔnɪ.

⁷ Baŋa-Wɛ maleka kam
mu cɔ balɔ na kwari-Dɪ tun,
sɪ cam yɪ wanɪ-ba dɪ ja.

⁸ Nan maanɪ-na Baŋa-Wɛ á nii,
sɪ á wó lwarɪ nɪ Dɪ lana.

Balɔ maama na tu ba səɣi Dɪ
woro kum wɔnɪ tun jɪɣɪ
yu-yoŋo.

⁹ Taá kɔre-na-Dl, abam balu
Baŋa-We na kuri Dl pa Dl
titi tun.

Kulukulu geeri bá fɔgi ku ja
balu na se Dl ni tun.

¹⁰ Ku na maŋi ku yi nywænu,
kana wú ja-ti maŋa di maŋa.
Balu nan na kwaani
si ba lwarɪ Baŋa-We tun
bá fɔgi ba ga wo-laaru.

¹¹ A biə bam, titwəni-na á yi
amu te,
si á cəgi a taani dum.
Amu wú bri abam á na wú kɪ te
si á taá kwari Baŋa-We.

¹² Abam wulu maama na lagi
si o na ŋwia ywæni,
si o daari o na mumwe-deeri
di wupolo,

¹³ ku tu maŋi si o ja o titi mu
di bitar-balɔɔ ŋwaŋa di vwan
fɔm.

¹⁴ O nan yaɣi titɔŋ-lwaannu
kəm
si o daari o taa tɔgi kəm-laaru,
yi o kwaani si o taa zuuri
di bicar-zuru.

¹⁵ Ku na yi nɔn-ŋuna,
Baŋa-We yəni Dl nii ba baŋa
ni,

yi ba kaasa di zu Dl zwa.

¹⁶ Ku daari ku na yi balu

na soe lwarum titɔŋa tun,
We yəni Dl pipiri Dl kwaga mu
Dl ya-ba,

pa ba daa ba jigɪ yiri
lugu baŋa ni.

¹⁷ Cɪga tɔgɪna bam yəni ba loori
zənə Baŋa-We tee ni,
yi Dl se ba we-loro kum.

Dl ma jonɪ-ba Dl yaɣi
ba cam maama wuni.

¹⁸ Baŋa-We maa wəli balu
wuru na cɔgi tun,
yi Dl jonɪ balu bicɔŋɔ na pogili
tun Dl yaga.

¹⁹ Cɪga tɔgɪna bam wai ba nai
cam dwi dwi.

Baŋa-We nan wú li-ba Dl ja
Dl nuɣi ya maama wuni.

²⁰ Baŋa-We wú ci-ba
pa ba kuə didua titi
bá bwəri maŋa di maŋa.

²¹ Nɔn-balwaarɔ tum titi
titɔŋ-balwaarɔ tum mu
wú joori ti gu-ba.

We wú yaari balu na culi cɪga
tɔgɪna bam tun.

²² Baŋa-We yəni Dl jonɪ
balu na zuli-Dl tun mu Dl
yaga.

Balu maama na səgi ba titi Dl
woro kum wuni tun bá tu
di ba bura.

Davidi wɛ-loro

35 Baŋa-Wɛ, dwəni dɪ balu
na yɪ amu dɔna tun.

Zaŋɪ n zaŋɪ najara dɪ balu
na kɪ najara dɪ amu tun.

² Kwe n najara zula yam
n daari n ta n ze
n najara cɪ-kwaŋa kam
sɪ n nuŋi n zəni-nɪ!

³ Kwe n cicwe dɪm
dɪ n dooru wɔm
n zəli balu na zəli-nɪ sɪ ba ja tun.
Fɔɣɪ n ta dɪ amu nɪ:
nmɔ mu yɪ amu vɪrɔ.

⁴ Pa balu na kwaani sɪ ba gu
amu tun na ba caviura.
Ba na buŋɪ sɪ ba kɪ lwarum
amu baŋa nɪ tun,
nan pa ba wubɔŋa vugimi
sɪ ba laan pipiri ba joori
kwaga.

⁵ Pa Baŋa-Wɛ maleka kam
zəli-ba
sɪ ba duri ba jagɪ da yigə nɪ,
nɛnɛnɪ vii na kalt swannɔ
ku ja je te tun.

⁶ Sɛ sɪ lim kwəli ba cwəŋə kam
sɪ ka daari ka taa seerə,
sɪ Baŋa-Wɛ maleka kam laan
pɛ ba kwaga ka pu.

⁷ Ba tiŋi cuku sɪ ba ja-nɪ,
dɪ a na wɔ kɪ kulɔkɔlu
a cɔɣɪ ba yigə tun dɪ.
Ba ma daari ba ku goŋo

sɪ a tu ku wɔnɪ a ti.

⁸ Pa lɛrɔ da ti tu ba baŋa nɪ.

Pa cuku kulɔ ba na tiŋi
amu ŋwaani tun

joori ku ja bantɔ titɪ.

Ta pa ba tu goŋo kulɔ

ba na kuɣɪ tun wɔnɪ,
sɪ ba yɔɔrɪ ba na cɔɣum!

⁹ Amu laan wɔ taa caka
dɪ wɔpolo,

Baŋa-Wɛ na joŋi-nɪ Dɪ yagɪ tun
ŋwaani.

¹⁰ Amu laan wɔ ta
dɪ a dam maama a wɪ:
«Baŋa-Wɛ, nmɔ doŋ tərə!

N yəni n vɪ nabwənə
balu dam na dwe-ba tun juŋa
nɪ n yaga.

Nmu ta joŋi yinigə tiinə
balu na pini-ba tun juŋa nɪ n
yaga.»

¹¹ Vwa-fɔra mu zɪɣɪ sɪ ba pa
maana yalu na wɔ lɔ amu
kwaga nɪ tun.

Ba ma maŋɪ wənu tɪlu a na
yəri ti nɪ nɪ tun ba pa-nɪ.

¹² Ba kwe lwarum mu ba ma ŋwi
lanyiranɪ dɪlu a na kɪ tun.
Kuntɔ ŋwaani mu amu wɔ laan
tiini ku cɔɣɪ.

¹³ Bantɔ dɛen na ba jɪɣɪ yazurə
tun,
amu mu zɔ gwar-zinzwara.
A ta ma bɪ a vɔ nɪ.

A gooni a tuti mu yi a loori We.

¹⁴ A ma tiini a nywani a yigə,
nɛɛni a wura a keeri a curu,
naa a cilonɔ,
naa a nu luə doŋ mu tun.
Amu yɔɔri a tu a tuti mu ba
ŋwaani.

¹⁵ Ku daari bantɔ tiini
ba jigɪ wupolo
di a laan na zu cam wuni tun
mu.

Ba ma la daani si ba gilimi-ni
yi ba mwana.

Nɔn-wo-kurru tɔlɔ a na maŋi
a yəri tun mu
laan jigɪ amu kwaga ba coə.

¹⁶ Amu deen na tu cam wuni
tun,
mu ba yɔɔri ba jigɪ-ni ba twia,
ni nɔn-balwaaru na ki te tun.

Ba ma daari ba nywani ba
yibiyə di amu.

¹⁷ Baŋa-We, nmu wó ta n zigɪ
cumm n nii
si ku vu ku maŋi yən mu?
Joŋi-ni ba juŋa ni n yagi,
di ba na kwaani si ba cɔge-ni
nɛɛni nywənu mu jaani-ni
si ti gu tun.

¹⁸ Amu laan wó ki nmu le
nmu nɔɔna bam na jeeri me tun
ni.

Amu wó zigɪ n nɔn-kɔgɔ kum
titari ni a tee-m.

¹⁹ Yi pa a duna bam taa caka
amu cam dum ŋwaani.

Ba culi-ni kafe ŋwaani mu.

Yi se si ba taa jigɪ-ni ba mwana.

²⁰ Bantɔ ba fɔgɪ ba ŋɔɔni yazurə
taani.

Ba nan fɔ vwan mu si ba cɔgɪ
balu na beeri zurim tun yigə.

²¹ Ba maa kəŋi ba niə yaliyalɪ
yi ba ta amu taani ba wi:

«Yaa! Dɪ yiə mu ne
nmu na ki n cɔgɪ te tun!»

²² Baŋa-We, nmu nan ne ku
maama.

Yi maŋi da cumm.

Amu Tu, yi ta n wu yigə yigə
si n yagi a yira.

²³ Nan zaŋi n zigɪ n pa-ni
si a wani a na bura.

Amu Yuutu We, zaŋi n ba n
wəli-ni!

²⁴ Tɔgɪ n cɪga kam baŋa ni
n pa a na a bura.

Amu Tu Baŋa-We,
yi pa a duna bam na cwəŋə
si ba taa caka a cam dum
ŋwaani.

²⁵ Yi se si ba fɔgɪ ba ta wi:
«Yaa! Dɪbam suni dɪ na
dɪ fra na zu kulɔ tun.»

Yi pa-ba pwələ si ba ta wi:
«Dɪ laan wani nɔɔnu wum
dɪ li fast!»

²⁶ Ba na jigɪ wupolo

a lɛɛrɔ tum ŋwaani tun,
pa ba yɔɔrɪ ba di ba cavura.
Kɔ na yɪ balɔ na brɪ ba titɪ
amu baŋa nɪ tun,
sɛ sɪ ba yuu yáali
yɪ cavura di-ba.

²⁷ Kɔ nan na yɪ balɔ na zɪɣɪ
a kwaga nɪ sɪ a di bura tun,
pa ba taa caka dɪ wɔpolo,
sɪ ba daari ba taa tai maŋa
maama ba wɪ:

«Baŋa-Wɛ dam dum daga
zanzan!

Dɪ lagɪ sɪ Dɪ tintɔŋnɔ wum
taa jɪɣɪ yazurɛ mu.»

²⁸ Amu laan wó taa tɔɔli
nmɔ cɪga kam taani mu.

Dɛ dum maama wɔni,
amu wó taa tee-m mu maŋa
maama.

Baŋa-Wɛ sono dɪ Dɪ cɪga taani

*Wɛ tintɔŋnɔ Davidi
dɛɛn panɪ ləŋə kantɔ.*

36 Lwarum wɔbɔŋa yɪrani mu
su nɔn-balwaaru bicari.

Ba maa brɪ ba ba kwari Wɛ
dɪ funfun dɪ.

² Ba na nii ba nai ba titɪ
kamunni te tun
mu paɪ ba daa ba maana
ba lwarum kikiə

sɪ ba daari ba culi-ya.

³ Ba ni-taani su dɪ bitar-balɔɔ

didaani vwan yɪrani mu.
Wɔbɔŋa daa tɔrɛ ba yuu nɪ
sɪ ba taa tɔŋɪ lanyirani dɪ
swan.

⁴ Titu nɪ ba maa tigi ba sari nɪ
ba jeeli kəm-balwaaru.

Ba wɔbɔŋa ma ja sɪ ba tɔɣɪ
cwəŋə kalɔ na ba lana
tun.

Ba maa wari sɪ ba vin lwarum
kəm.

⁵ Baŋa-Wɛ, nmɔ sono kum wura
mu taan,
yɪ kɔ guɪ kɔ di weyuu.

Nmɔ na yɔɔrɪ n zɪɣɪ
n cɪga wɔni te tun
mu tiini kɔ yalma
kɔ gaali kunkwənu tum.

⁶ Nmɔ nɔn-ŋɔnnɪ dum maa zɪɣɪ
cɛɪɪ

nɪnɛɛnɪ pu-kamunnu tum
na zɪɣɪ te tun.

Nmɔ na yəni n dɪ cɪga bura te
tun

dɪ maa luunə nɪ nɪnw kum
kuri na luunə te tun.

Baŋa-Wɛ, nmɔ nii nabiinə dɪ
vara maama baŋa nɪ mu.

⁷ Amu Tu Wɛ, nmɔ sono kum
tiini

kɔ jɪɣɪ lɔnnɪ.

Nabiinə yəni ba tui nmɔ te
ba sɛɣɪ n woro kum wɔni,
nɪ nmɔ na yarɪɣɪ n vwana

n kwəli-ba te tun.

⁸Nmɔ pa-ba wɔdi-laaru
sɪ ba taa di ba sui,
wɔdiiru na nuni nmɔ sɔŋɔ kum
wɔni tun ŋwaani.

Nmɔ ta pa ba nyɔ
nmɔ bwi sum wu na mu
sɪ ba taa jigi wupolo di yazurə.

⁹Bɛŋwaani, nmɔ yɪ buli-yi
dilu na paɪ ŋwɪa tun.

Nmɔ pooni dum maa paɪ
dí jigi pooni dí ve di yigə nɪ.

¹⁰Baŋa-Wɛ, pa n sono kum taa
wura
balu yigə na wu nmɔ wɔni tun
taan.

Ta zigi nmɔ cɪga kam wɔni
n pa balu na yɔɔɔɔ
cwə-laa wɔni tun.

¹¹Yɪ pa pwələ sɪ bri-n-titi nyina
nɔ amɔ baŋa nɪ.

Yɪ pa nɔn-balwaaru cwəŋə
sɪ ba zəli-nɪ
sɪ a yagi a tɪga kam.

¹²Nii-na nɔn-balwaaru tum
na tu ba tigi te!
Ba daa bá wani ba zaŋɪ wɛɛnɪ.

Kɪ n wu-dɪdɪdɪ dɪdaani Baŋa-Wɛ

Davidi deen panɪ ləŋə kantɪ.

37 Yɪ pa n wubɔŋa vugimi
nɔn-balwaaru ŋwaani.

Nan yɪ ta n jigi wu-guɔ
di nɔn-balwaaru tum kuntu.

²Bantu bá daani yɪ ba je,
nɪnɛɛnɪ gaa na kwaari te tun.
Ba nyɪ di ga-lɛɛru na bá daani
yɪ ti ti tun mu.

³Sɪ ku na yɪ nmɔ, kɪ n wu-dɪdɪdɪ
dɪdaani Baŋa-Wɛ
sɪ n daari n tɔgi cwə-laa.

Kuntu mu wó pa n ta n zuɔɔɔɔ
lugu kum wɔni di yazurə,
yɪ kulukulɔ bá daani-m.

⁴Beerɪ wupolo Baŋa-Wɛ tee nɪ,
sɪ Dɪ wó kɪ kulɔ maama
n wubɔŋa na lagi tun Dɪ pa-m.

⁵Kwe n titɔŋa maama
n kɪ Baŋa-Wɛ jɪŋa nɪ,
sɪ n daari n kɪ n wu-dɪdɪdɪ di Dɪ,
sɪ Dintu wó wəli-m.

⁶Wɛ wó pa nmɔ na tɔgi cɪga te
tun lwarɪ jaja,
nɪnɛɛnɪ wɛ na puli te tun.

Nmɔ taani dum wó nuŋɪ
di cɪga jaja,
nɪnɛɛnɪ wɪa na nyɪ
yupari baŋa nɪ te tun.

⁷Ja n wuɔ sɪ n ta n cɛgi
Baŋa-Wɛ
na wó tɔŋɪ te.

Pa n tuna taa wu Dintu wɔni.
Ku na yɪ balu na nɛ yigə-vəŋə
di ba kəm-balwaaru tun,
yɪ ta n paɪ n wubɔŋa vugimi
ba ŋwaani.

⁸Ja n titɪ ban-zəŋɔ wɔni.
Nan yɪ ta n fufugə.
Kuntu fɔgi ku cɔgi wəɛnu mu.

⁹Ta n ye ni nɔn-balwaaru
lagi ba je mu.

Balu nan na ki ba tuna
didaani Baŋa-We tun
wó jɔŋi tɔga kam ba taa te.

¹⁰Ku bá daani si nɔn-balwaaru
je.

Nmu na maŋi n beeri-ba tite
maama, n bá na-ba.

¹¹Balu nan na tu ba titi We yigə
ni tun mu wó taa te tɔga
kam,

si ba wuu tiini ku poli ba
yigə-vəŋə di ba yazurə
ŋwaani.

¹²Nɔn-balwaaru tum yəni
ba bani mu si ba cɔgi
nɔn-ŋuna.

Ba ma nywani ba yibiyə di ba.

¹³Dí Yuutu We nan jigi
nɔn-balwaaru tum Di
mwani mu.

Di ye ni bantu cɔgum de
lagi di yi.

¹⁴Nɔn-balwaaru tum yəni
ba li ba su-lwaanu mu,
yi ba daari ba saŋi ba taŋa cina,
si ba kwaanu ba gu nabwənə di
zura

didaani balu maama na tɔgi
ciga cwəŋə tun.

¹⁵Ba titi su-lwaanu tum mu nan
lagi ti joori ti gu-ba.

Ba ten sum di maa wó bwəri.

¹⁶Ciga tɔgɔnu na maŋi o jigi
finfun yiranu o juŋa ni,
kuntu garɔ jɔjɔgɔnu tum maama
nɔn-balwaaru tum na ne tun.

¹⁷Beŋwaani, dam dilu
nɔn-balwaaru tum na jigi tun
wó jagi di je mu.

Ku daari Baŋa-We yigə
wu nɔn-ŋuna wuni yi Di
cu-ba.

¹⁸De maama wuni Baŋa-We nii
balu na tɔgi cwə-laa lanyiranu
tun baŋa ni.

Baá taa te tɔga kam
si ku taa ve maŋa maama.

¹⁹Cam maŋa na yiə, ku bá ni
bantu.

Kana maŋa ni di, ba ta wó na
ba ni-wɔdiu ba daari ba zigi.

²⁰Nɔn-balwaaru tum nan lagi
ba ti mu.

Baŋa-We duna maama wó jagi
ba je mu,
nɔnɛni nyɔa na yəni ka je te
tun.

²¹Nɔn-balwaaru na jini woŋo
nɔɔnu tee ni,
ba daa ba se si ba ŋwi-ku
ba pa ku tu.

Nɔn-ŋuna nan yəni ba kwe
wənnu mu ba pai nɔɔna
zaani.

²² Baŋa-We na kɪ balu yu-yoŋo
tɪn mu wó joŋi tɪga kam
ba taa te.

Ku daari balu Dɪ na sɔɔli
lwarɪm

Dɪ yaɣi ba yuu ni tɪn wó je
mu.

²³ Ku na yi balu tituŋa na su
Baŋa-We yi tɪn,
Dɪ yəni Dɪ bri-ba cwəŋə mu
sɪ ba taa ve yigə.

²⁴ Ba na maŋi ba magi ba ne
tute maama di, ba ta bá tu
tɪga ni,
Beŋwaani Baŋa-We mu jigɪ
ba jɪn sɪm.

²⁵ Amu kwɪn lanyurani.

Ku nan na zigɪ a biini ni
sɪ ku yi zum tɪn,
amu ta wu ne nɔn-ŋuna
na ve ji-kura.

Ba biə di nan ba nuŋi di
zuŋ-kwaga sɪ ba loori ba
di.

²⁶ Nɔn-ŋuna yəni ba kwe ba
wəɛnu

ba paɪ nɔɔna zaani mu.

Ba maa kwəri ba jɪni
ba paɪ nɔɔna badonnə.

Ba biə wó pa ba na yu-yoŋo We
tee ni.

²⁷ Yaɣi tituŋ-lwaannu kəm
sɪ n daari n ta n tɔɣi
kəm-laaru!

Kuntu mu wó pa nmu ta n zuuri
tɪga kam ni maŋa maama
wuu.

²⁸ Beŋwaani, Baŋa-We lagi
sɪ cɪga kam mu taa zigɪ.

Dɪ bá fɔɣi Dɪ lɔ balu na jigɪ
Dɪ cɪga kam tɪn kwaga ni
kɔtaa.

Dɪ wó taa cu-ba sɪ ku taa ve
maŋa maama,
yi Dɪ daari Dɪ zəli nɔn-balwaaru
tum dwi sɪ ba jagɪ ba je.

²⁹ Cɪga tɔɣina bam mu wó joŋi
tɪga kam ba taa te.

Ba maa wó taa zuuri da mu
maŋa maama wuu.

³⁰ Swan taani yirani mu nuŋi
nɔn-ŋuna ni ni,
yi bantu ŋwaŋa mu jigɪ cɪga.

³¹ We taani zaasum dum mu su
ba bɪcara maama,
yi ba bá seeri ba tu
We cwəŋə wuni.

³² Nɔn-balwaaru tum dali mu
ba beeri laŋa sɪ ba gu
nɔn-ŋuna.

³³ Baŋa-We nan zigɪ
nɔn-ŋuna tum kwaga ni.
Ba na maŋi ba zu taani wuni,
We wó li-ba ba duna juŋa ni
sɪ ba yi tu ba bura wuni.

³⁴ Pa n tuna taa wu Baŋa-We
tee ni,
sɪ n daari n ta n tɔɣi
Dɪ cwəŋə kam.

Kuntu mu Dl wó pa n na yiri
 si n ta n te tɔga kam.
 Dl maa wó zəli nɔn-balwaaru
 si ba je,
 yi n ta n je n niə.

³⁵ Amu yi ne nɔn-balɔɔ
 na beesi o donnə te tun.
 O maa bri o tuti ni tiu
 na zigɪ dɪ dam te tun.
³⁶ Ku na ki fun tun, a ne ni
 ku tu da o je mu!
 A na beeri o jəgə tun,
 a ge ku ŋwa mu,
 yi o yuu daa ba nai!
³⁷ Fɔgi n ta n nii balu kəm na
 lamma yi ba jigɪ cɪga tun.
 Balu na zuvri dɪ bicar-zuru tun
 jwa wó na ba dwi dum.
³⁸ Balu nan na cɔgi We niə yam
 tun
 wó je mu.
 Nɔn-balwaaru tum dɪ
 jwa bá taa jigɪ ba dwi dum.
³⁹ Baŋa-We yəni Dl vri
 cɪga tɔgina mu Dl yaga.
 Cam maŋa na yiə,
 Duntu mu yi ba dalum je
⁴⁰ We yəni o zəni-ba mu,
 Dl daari Dl jonji-ba Dl yaga
 nɔn-balwaaru tum juŋa ni,
 ba na tu ba səgi
 Dl woro kum wunt tun
 ŋwaani.

Davidi We-loro yawu ŋwaani

38 Amu Tu Baŋa-We,
 yi tɔgi n ban-zɔŋɔ kum
 baŋa ni

n bwe-ni.
 Ta yi da n ban-lum dum ŋwaani
 n yaari-ni.
² Nmu cɪna yam
 yɔɔri ya zɔ-ni mu.
 Nmu ja-guli dum
 dɪ ma magɪ-ni,
 pa a yira yam tiini ya cɛ.
³ Amu yira yam maama wɛ
 mu,
 n bani na zaŋi amu baŋa ni
 tun ŋwaani.
 Amu kwi sim tuti ba jigɪ yazurə,
 dɪ a lwarum dum
 na daani-ni te tun.
⁴ Beŋwaani, a lwarum kikiə yam
 na daga te tun,
 ya diini baŋa baŋa ya gaali a
 yuu.
 Ya maa tiini ya dunə
 ya dwe a jam.
⁵ Amu fufwələ yam tiini ti lwe
 yi a yira muvra,
 a na tuŋi jwərim
 dɪ a lwarum dum tun ŋwaani.
⁶ Amu maama goori mu
 yi a yira yam dɪ wiirə.
 Wu-cɔgɔ yirani mu
 yi amu nyum.

⁷ Paa mu tiini ka jigi-ni
 pa a tɛŋə maama ba sɛa.
 A yira yam maama maa wɛɛ.
⁸ A tiini a bugi mu yi ku cɛ a
 yira ni.
 A maa yɛni a suuri,
 liɛ na jigi-ni tun ŋwaani.
⁹ Amu Yuutu Wɛ, nmu maŋi n
 ye
 a wubuŋa na laɣi kulɔ tun
 maama.
 A na tiini a sisigi te tun kulukulu
 wu sɛgi nmu yigɛ ni.
¹⁰ A bɛari zaɣi mu
 yi a dam dum di wura di tiɛ.
 A yiɛ maa bɛri.
¹¹ A badonnɛ di a tɔgi-donnɛ
 bam
 laan ci ba titi di amu mu
 a yawi-cɛɔ kum ŋwaani.
 A digɛ tiinɛ di ba sɛ
 si ba yi amu yira.
¹² Balu na beeri si ba gu-ni tun
 cigi cigiru mu si ti ja-ni.
 Balu na kwaani
 si ba ki-ni zɔnni tun di
 ŋɔɔni daani si ba cɔge-ni.
 De maama wɔni
 ba maa bani amu bana.
¹³ Amu nan ki nɛnɛni
 a yi zwa-kɔɔ mu te,
 yi a ba ni ba bana yam.
 A ta ki ni a yi mumaa mu te,

pa a ni mɛəri.
¹⁴ Amu jigi ni a yi zwa-kɔɔ mu.
 A bá sɛ si a magi ni-kantɔɔ di
 ba.
¹⁵ Baŋa-Wɛ, amu nan daŋi a
 tuna
 nmu baŋa ni mu.
 Amu Yuutu Wɛ, n yi dɔlɔ
 na wó lɛri-ba tun.
¹⁶ A ma loori a wɪ:
 «Yi sɛ si ba taa caka
 amu cam wɔni.
 A na seeri a tu tɪga ni,
 yi sɛ si ba bri ba titi
 amu baŋa ni.»
¹⁷ Ku gɛ fun si a tri a tu tɪga ni.
 Ku maa tiini ku cɛ a yira ni
 yi ku ba fɔgi ku tiɛ.
¹⁸ A ma bri a lwarum jaja Wɛ
 yigɛ ni,
 yi a culi-ya.
¹⁹ A duna bam nan puli zanzan
 yi ba dana.
 Balu na culi-ni kafɛ ŋwaani tun
 tiini ba daga.
²⁰ Ba kwe lwarum mu ba ma ŋwɪ
 lanyiranɪ dɔlɔ maama a na ki
 tun.
 Ba ma bwɛ-ni di a na maŋi
 a tɔgi cwɛ-laa te tun di.
²¹ Baŋa-Wɛ, yi yaɣi a yira!
 Amu Tu Wɛ, yi ta n wu
 yigɛ yigɛ di amu.
²² Nan ki lila n ba n zɛni-ni.

Nmυ mv yɪ amυ Vurnυ.

ŋwɪa yɪ kukugə

Davidi dɛɛn panɪ ləŋə kantυ.

39 Amυ tagɪ dɪ a tɪtɪ mv nɪ:
 «Amυ wú taa cυ a tɪtɪ mv
 sɪ a yɪ kɪ lwarum dɪ a ni-taanɪ.
 A maa wú kwe gara a kɪ a ni nɪ,
 nɪ nɔn-balwaarυ na wυ a tee
 nɪ.»
² Kuntυ ma pa a pu a ni cumm.
 A wυ tagɪ kulukulυ dɪ funfun
 dɪ.
 Kυ brɪ kυ wυ wəli-nɪ,
 yɪ kυ cɛ a yɪra nɪ kυ ja gaalɪ.
³ Liə ma tiini ya jɪɣɪ-nɪ zanzan.
 Wububub-ɣara na daantɪ-nɪ te
 tun
 nyɪ dɪ mim mv zwɛ a wub
 kum.
 A laan ma ga ga a ta wɪ:
⁴ Baɣa-Wɛ, pa a maantɪ a ŋwɪa
 kam na lagɪ ka ti te tun,
 sɪ a wantɪ a guli nɪ
 a da yam ba daga,
 yɪ ya duri mv lula lula ya maa
 kɛa.
⁵ Nmυ pɛ a ŋwɪa yɪ kukugə mv.
 Amυ da yam na maɣɪ
 ya ma te maama dɪ,
 ya ta nyɪ dɪ yibugisa mv
 nmυ tee nɪ.
 Nabiinə maama mumwɛ
 yɪ viu yɪranɪ mv,
 ba na maɣɪ ba zɪɣɪ dɪ dam

te maama dɪ.

⁶ Nabiinə na tɔɣɪ cwe sɪlɔ
 maama,
 ba nyɪ dɪ lulunɣ yɪranɪ mv.
 Ba na yaari tɪtɪŋa baɣa nɪ te tun
 ba jɪɣɪ nyɔɔrɪ.
 Ba maa yəni ba laɪ jɪɣɪrɔ
 zanzan
 ba tiŋɛ,
 yɪ ba yəri wulɔ na wú dɪ-tɪ
 ba tɔvɪ kwaga nɪ tun.
⁷ Amυ Yuutu Wɛ, amυ daa je
 a cəgə bɛɛ mv?
 A nan daɣɪ a tuna nmυ baɣa nɪ
 mv.
⁸ Nan jonɪ-nɪ n ja n nunɪ
 a gɛɛra yam wunɪ.
 Ta yɪ sɛ sɪ jwəɛrɔ tɪtɪ taa jɪɣɪ-nɪ
 tɪ goonə.
⁹ A ni dum maɣɪ sɪ dɪ məəri,
 sɪ a daa yɪ purɪ-dɪ,
 nmυ mv na yaari-nɪ tun
 ŋwaanɪ.
¹⁰ Nan, dwanɪ n ja-guli dum
 amυ baɣa nɪ.
 Nmυ na yɔɔrɪ n waari-nɪ te tun
 pɛ a mumwɛ lagɪ dɪ ti mv.
¹¹ Nmυ yəni n jɪɣɪ nɔɔna n
 kurɪsa
 sɪ n pa ba yagɪ ba lwarum
 kikiə.
 N ma n yəni n cəɣɪ
 ba fra na zu kulɔ maama tun,
 nɪ tɔa na mu wəənu te tun.
 Cɪga tun, nabiinə maama
 mumwɛ

yɪ viʊ yɪrɔnɪ mʊ.

- ¹² Amʊ Tu Baŋa-We,
cəgi amʊ wɛ-loro kʊm!
Pʊrɪ n zwa sɪ n sɛ amʊ kərə
kam.
Amʊ na keeri a loori nmʊ tɪn,
yɪ maŋɪ da cʊmm.
A na zʊʊrɪ lʊgʊ baŋa nɪ tɪn,
a yɪ vərə mʊ na tu nmʊ sɔŋɔ
kʊm,
nɪ a nabaara bam maama
dɪ dɛɛn na kɪ tɛ tɪn.
¹³ Nan daa n yɪ nii-nɪ dɪ
ban-zɔŋɔ,
sɪ a want a joori a dɪ ywəɛni,
yɪ a laan daari a tɪ a kɛ.

Baŋa-We maŋɪ dɪ tiə

Davidi dɛɛn panɪ ləŋə kantʊ.

- 40** Amʊ pɪnɪ mʊ a cəgə
Baŋa-We yigə nɪ.
Dɪ dɪ ma pipiri Dɪ nii amʊ seeni
sɪ Dɪ cəgi a wɛ-loro kʊm.
² Dɪ pɛ a lɛɛrʊ tum ti mʊ,
nɪ Dɪ na varɪ-nɪ Dɪ lɪ gɔŋɔ kʊlʊ
na su dɪ bwərə yɪrɔnɪ wɔnɪ
tɪn.
Dɪ ma daari Dɪ ja a nɛ sʊm
Dɪ vu Dɪ zɪgɪ piʊ baŋa nɪ,
sɪ a want a zɪgɪ dɪ dam.
³ Dɪ ma brɪ-nɪ ləŋ-dʊŋa,
sɪ a leeni a zuli dɪ Tu We dʊm.

- Nɔɔna zanzan wɔ na Baŋa-We
na tʊŋɪ tɛ maama tɪn
pa ba taa kwari-Dɪ,
yɪ ba daari ba kɪ ba wʊ-dɪdʊa
dɪ Dɪ.
⁴ Kʊ na yɪ balʊ na kɪ ba
wʊ-dɪdʊa
dɪ Baŋa-We tɪn,
We yu-yoŋɔ wʊ ba yuu nɪ
lanyɪrɔnɪ.
Bantu wʊ kwe ba cɪga ba pa
jwənə.
Ba maa wʊ gwaanɪ
dɪ balʊ na kaanɪ-ya tɪn.

- ⁵ Dɪbam Tu Baŋa-We, nmʊ
tiini n tʊŋɪ wʊ-kɪnkagɪla
zanzan n pa dɪbam.
N ma n tɔgɪ n wʊbʊŋa ŋwaanɪ
n kɪ wʊ-kamunnu n wəli
dɪbam,
tɪ nɪ na tiini tɪ gaalɪ garɪm tɪn.
Amʊ kwaanɪ sɪ a ta tɪ maama
taanɪ a brɪ nɔɔna yɪ a ga.
Baŋa-We, nmʊ doŋ tərə!
⁶ Nmʊ yigə tərə dɪ nabiinə na
yənɪ
ba kwe vara dɪ wɔdiiru
ba ma kɪ kaanum ba pa-m tɛ
tɪn,
nɪ kʊ na yɪ vara zwɛɛm kaanum
naa lwarɪm saarɪm kaanum dɪ.
Nmʊ nan pʊrɪ a zwa
sɪ a nɪ kʊ kuri lanyɪrɔnɪ.

40:4 balʊ na kaanɪ-ya tɪn naa wa yalʊ na yɪ vwan yɪrɔnɪ tɪn naa balʊ na zuli vwa-nyɪna tɪn

40:2 Zeremi 38:6-13 40:6 1 Sam 15:22

⁷ Kuntv ɲwaani amv laan maa
te a wɪ:
«Amv Tu Wɛ, nii-nɪ da! A tuə!
Kv kɪ nɪ kv na maɲɪ kv pɔpɔnɪ
amv ɲwaani nmv faɲa faɲa
tɔ́nɔ kum wɔnɪ te tɪn mv.

⁸ A fra yam mv yɪ sɪ a tɔɲɪ
nmv wɔbɔɲa na laɣɪ te tɪn,
Bɛɲwaani, nmv niə yam mv tigi
amv bɪcari nɪ.»

⁹ Baɲa-Wɛ, amv zɪɣɪ nmv
nɔ́n-kɔɔ kum tɪtari nɪ
mv,
sɪ a taa bɪ nmv cɪga kam
taani jaja.

Nmv tɪtɪ maɲɪ n ye nɪ
a wɔ səɣi-ka dɪ finfun dɪ.

¹⁰ Amv wɔ pɛ n cɪga kam taani
maɲɪ a tee nɪ.

A nan yəni a tɛ nmv zənə
dɪ n vɾum taani dɪm
a bɪ nɔ́nɔ jaja mv.

Nmv nɔ́n-kɔɔ kum na jeeri
daani,

amv yəni a paɪ ba lɔwari nɪ:
n sono kum ba lənə
yɪ n yigə wɔ dɪbam wɔnɪ.

¹¹ Amv Tu Baɲa-Wɛ,
nmv jɪɣɪ amv yibwənə,
nan yɪ dwani n juɲa kam
amv baɲa nɪ maɲa dɪ maɲa.
Ta n zɪɣɪ amv kwaga nɪ,
sɪ n pa n sono kum
dɪ n cɪga kam taa cv-nɪ.

¹² Amv ne cam zanzan
yɪ dɪ gilimi-nɪ dɪ kɪ tɪtari nɪ.
Dɪ daga dɪ dwe sɪ a lɔwari
dɪ na mai te tɪn.

Amv lɔwarum mv tu amv baɲa
ya ja-nɪ.

Amv yiə daa ba nai
yɪ a tɔsi cwəɲə.

A lɔwarum daga dɪ dwe
a yuuywe sɪm.

Kuntv laan maa pa a tiini a
bwənə.

¹³ Amv Tu Baɲa-Wɛ, popo sɪ n
ba
n joɲi-nɪ n yagɪ!

Kɪ lɪla n ba n zəni-nɪ.

¹⁴ Kv na yɪ balv na beeri amv
tɔvɔnɪ tɪn,
pa vuvugə yi-ba sɪ ba tv tɪga
nɪ.

Pa balv maama na beeri
amv cɔɣum tɪn

joori kwaga dɪ ba cavura yam.

¹⁵ Sɛ sɪ cavura dɪ bantu dwi dɪm
maama,

ba na tɛ ba wɪ:
ba juɲa zv amv tɪn ɲwaani.

¹⁶ Kv daari balv maama
na beeri nmv je tɪn,
pa ba taa jɪɣɪ wɔpɔlo,
sɪ ba dɪ ywəni nmv ɲwaani.
Ta pa balv na soe
sɪ n ta n joɲi-ba tɪn

taa te maŋa maama ba wɪ:
«Dí wú zəŋi Baŋa-We yɪɾi dum
wɛɛnɪ.»

¹⁷ Kɔ nan na yɪ amɔ, a yɪ
nabwəm mu,
yɪ yinigə jɪgɪ-nɪ.
A Yuutu We yigə daa ta wɔ
amɔ wɔnɪ.
Amɔ Tu We, nmɔ mu yɪ a zənnu
dɪ a vɪrnu.
Yɪ daanɪ sɪ n laan ba n wəli-nɪ!

Baŋa-We, duri amɔ yibwənə!

Davidi dɛɛn panɪ ləŋə kantɔ.

41 Nɔɔnu wulɔ yigə
na wɔ nabwənə wɔnɪ tun
mu,

We yu-yoŋo wɔ o yuu nɪ
lanyɪranɪ.
Cam na yɪ kɔ tu,
Baŋa-We wú joŋ-o Dɪ yagɪ.
² Baŋa-We wú cu-o sɪ o yɪ tɪ.
Dɪ ta wú kɪ o yu-yoŋo
dɪ o na zɔvɪ tɪga kam nɪ te
tɪn.

We bá se sɪ o tɔ
o dɔna bam jɪŋa nɪ.
³ Kuntɔ tu na ba jɪgɪ yazurə,
Baŋa-We wú soon-o mu
pa o yawɔ kɔm je
yɪ o joori o na yazurə.
⁴ Amɔ mu tagɪ a wɪ:
«Baŋa-We, duri amɔ yibwənə!

A tusi mu a cɔgɪ n yigə.
Nan ta pa a joori
a na yazurə.»
⁵ A dɔna bam ŋɔɔnɪ amɔ taanɪ
mu
dɪ pu-sɪŋa ba wɪ:
«Oó daanɪ mu sɪ o laan tɪ
sɪ o yɪɾi je lɔgɔ baŋa nɪ?»
⁶ Ba wɔnɪ didɔa na tu amɔ te,
o yənɪ o ŋɔɔnɪ butar-yɔɔrɔ
yɪranɪ mu.
O maa kaagɪ o beeri sawɪ-taanɪ
sɪ o ja o nuŋi
o jagɪ je maama nɪ.
⁷ Balɔ maama na culi-nɪ tun
mu jɪgɪ amɔ taanɪ
ba waasɪ ba brɪ daanɪ.
Ba maa buŋɪ lwarɪm mu ba
pa-nɪ,
⁸ yɪ ba wɪ: «Kɔ yɪ yawɪ-cɛɔ mu
yɔɔrɪ kɔ jɪg-o.
O nan bá fɔgɪ o zaŋɪ o na
yazurə.»
⁹ Kɔ na maŋɪ kɔ yɪ
amɔ cilɔŋ-sono
a na pe wulɔ a cɪga maama
yɪ dí tɔgɪ daanɪ dí di wɔdiu
tɪn,
wɔntɔ tɪtɪ dɪ mu joori
o zɪgɪ amɔ zɪga.
¹⁰ Nmɔ Baŋa-We nan
duri amɔ yibwənə
sɪ n daarɪ n pa a joori
a na yazurə.

Amu laan wó want a joori
a ŋwɪ a junɪ a dɔna bam baŋa
nɪ.

¹¹ A ye nɪ nmɔ wɔ poli dɪ amu,
Bɛŋwaani, n wɔ pɛ a dɔna bam
cwɛŋɔ

sɪ ba want amu ba dɪ.

¹² Nmɔ wó ta n zani-nɪ,
a na yɔɔɪ a tɔɔɪ cɪɔa tun
ŋwaani.

N ta wó pa a taa zɪɔɪ
n yigɔ nɪ maŋa maama.

¹³ Pa-na dí taa tee Baŋa-Wɛ dɪm
na yɪ Yisrayɛɪ tiinɛ Wɛ tun!
Wɔntɔ maŋɪ dɪ tiɛ mɔ
kɔ zɪɔɪ faŋa faŋa sɪ kɔ taa ve
maŋa kalɔ na ba ti tun.
Amina! Amina!

Le Tɔnɔ 2

Le 42-72

**Amu tiini a lagɪ sɪ a
taa wɔ Wɛ tee nɪ**

Kura bu-baara dɛɛn panɪ ləŋɔ kantɔ.

42 Amu Tu Wɛ,
nmɔ fra tiini ya zɔ amu,
nɪnɛɛnɪ na-nyɔm na jɪɔɪ fɛrɔ
yɪ ka beeri na-zurɔ
sɪ ka nyɔ te tun.

² Ŋwɪa Tu Baŋa-Wɛ,

amu tiini a lagɪ-m
nɪ na-nyɔm na jɪɔɪ-nɪ te tun.
Maŋa kɔɔ mu amu wó na cwɛŋɔ

sɪ a ba nmɔ te
a zɪɔɪ nmɔ yigɔ nɪ a zuli-m?

³ Wɪa dɪ titɔ maama a yɔni
a keeri zanzan a kanɪ yɪ-na,
yɪ yɪ-na bantɔ yɪranɪ mu
yɪ a ni-wɔdiu.

Balɔ na culɪ amu tun tɛ ba wɪ:
«N Wɛ dɪm nan bɛ?»

⁴ Amu na yɔni a guli
kɔ dɛɛn na yɪ te tun,
a wɔɔ mu tiini kɔ cɔɔɪ.
Kantɔ maŋa kam nɪ, amu mɔ
tɔɔɪ nɔn-kɔɔɪ kɔm yigɔ
yɪ dí vu nmɔ digɔ kam
sɪ dí zuli-m.

Dí na maa ve tun,
dí baɔɪ dɪdaani ywɛɔni
yɪ dí kɔɔɪ kɔm maama leeni le
dí ma zuli nmɔ yɪɪ.

⁵ Amu bwe a titɔ wɔntɔ a wɪ:
«Bɛɛ mu pɛ a yigɔ nywantɔ?
Bɛɛ mu yɪ a wɔɔ tiini kɔ
cɔɔɪ?»

A nan wó pa a tɪna
taa wɔ Wɛ tee nɪ mu!

A daa ta wó taa tee-Dɪ,
Dɪntɔ na yɪ amu Wɛ
yɪ Dɪ jɔŋɪ-nɪ Dɪ yaɔɪ tun
ŋwaani.

⁶ Cɪɔa tun, amu wɔɔ tiini kɔ
cɔɔɪ.

Amv nan wó guli nmu gulə dɪ
n lanyɪranɪ dum na yɪ te
tɪn.

A maa wu yo seeni,
Hermɔn dɪdaani Mizari
pweeru tum laɲa nɪ
me Zɪrden bugə kam na buli da
tɪn.

⁷ A na wɔra tɪn, a nɪ bwi sɪm
na cuuri tɪga nɪ sɪ kɪ sɔɔ,
sɪ tɔɣɪ amv baɲa
sɪ maa kɛa dɪ dam
pa a tɔ tɪga nɪ
dɪdaani wu-cɔɔ.

⁸ De maama wɔnɪ Baɲa-Wɛ paɪ
a lwarɪ nɪ Dɪ sono kum mu
wu amv tee nɪ.

Titu maama nɪ Dɪ pa a leeni
ləŋə mu a maa war-Dɪ,
Dɪ na yɪ dɪlv na te a ŋwɪa kam
tɪn ŋwaani.

⁹ Amv wó ta dɪ Wɛ, Dɪ na yɪ piu
kɔlv amv na salɪ kɔ yɪra
nɪ tɪn a wɪ:

«Bɛɛ mu yɪ nmu laan swe
amv swiə kuntu?»

Amv dɔna bam ta wó taa
bɛɛsi-nɪ

pa a keerə kuntu taa mu na?»

¹⁰ Bantu maa jɪɣɪ-nɪ ba twɪa
yɪ ba mwana

pa a yɪra cɛ yɪ a lagɪ a tɪ.

Ba maa tɛ ba wɪ: «Nmu Wɛ dum
bɛ?»

¹¹ Amv bwe a titɪ wɔnɪ a wɪ:
«Bɛɛ mu pɛ a yigə nywantɪ?
Bɛɛ mu yɪ a wɔv tiini kɔ
cɔɣɪ?»

A nan wó pa a tɪna
taa wu Wɛ tee nɪ mu!

A daa ta wó taa tee-Dɪ,

Dɪntu na yɪ amv Wɛ
yɪ Dɪ jɔŋɪ-nɪ Dɪ yagɪ tɪn
ŋwaani.

43 Amv Tu Wɛ, nan brɪ nɪ
amv jɪɣɪ cɪga nɔɔna yigə
nɪ!

Jɔŋɪ a taani dum n ŋɔɔnɪ
dɪdaani balv na yəri nmu tɪn.

Vaɲɪ-nɪ n lɪ nɔn-balwaaru bantu
na yɪ vwa-nyuna tɪn jɔɲa nɪ.

² Nmu yɪ wɔlv a na səɣɪ a titɪ
n woro kum wɔnɪ tɪn mu.

Bɛɛ mu yɪ n ma n kwaga n
ya-nɪ?

Amv dɔna bam ta wó taa
bɛɛsi-nɪ

pa a taa keeri kuntu taan mu
na?

³ Pa n pooni dum dɪdaani
n cɪga kam taa wu amv tee nɪ.

Tɪntu mu wó da amv yigə
tɪ brɪ-nɪ cwəŋə,

sɪ a wantɪ a vu a yɪ piu kɔlv
nmu na pɔɔrɪ n pa n titɪ tɪn
yuu.

Je sɪlv nmu na zɔvɪ da tɪn

mu kontu.

⁴ A na yi da, a laan wó vu a yi
We bimbim dım təŋə.
Amu wó fufɔ a yi nmu te,
nmu wulu na paɪ a wu poli tın.
Amu Tu We, a laan wó ta kɔ́ɔ
a ma a tee-m.

⁵ Amu bwe a titi wunɪ a wɪ:
«Bɛɛ mu pɛ a yigə nywanɪ?
Bɛɛ mu yi a wub tiini ku
cɔ́ɔ?»
A nan wó pa a tuna
taa wu We tee nɪ mu!
A daa ta wó taa tee-Dɪ,
Duntu na yi amu We
yi Dɪ jonɪ-nɪ Dɪ yagɪ tın
ŋwaanɪ.

We-loro

Kura bu-baara deen panɪ ləŋə kantu.

44 Dɪbam Tu We, dɪ ni
wo-kamunnu tɪlɔ n na kɪ
n pa dɪ nabaara bam faŋa faŋa
tın ŋwa.
Ba tagɪ tɪ taanɪ ba brɪ dɪbam
yi dɪ fɔ́ɔ dɪ cɔ́ɔ.
² Nmu titi mu zəlɪ dwi-ge tiinə
bam
yi n daari n kwe dɪ nabaara
bam
n jəni ba tɪga kam baŋa nɪ.
Nmu yɔ́ɔ n cɔ́ɔ

dwi-ge tiinə bam mu,
yi n pa n titi nɔ́ɔna bam
zɔ́ɔɪ da dɪ yazurə.
³ Ba deen na wanɪ tɪga kam
maama ba te tın,
ku daɪ ba jara-kəm zɪla
dam ŋwaanɪ mu
naa ba titi dam ŋwaanɪ.
Ku nan yi nmu dam-fɔ́ɔ kum
ŋwaanɪ.
Nmu lanyiranɪ dım ma
kwəlɪ-ba,
n yi na pagɪ ba baŋa nɪ tın
ŋwaanɪ.

⁴ Nmu mu yi amu Pɛ,
yi n ta yi a We dım.
Nan pa n nɔ́ɔna
Zakɔ́ɔ dwi tiinə bam dɪ wɔ́ɔɔ!
⁵ Dɪ wó da nmu dam dım
ŋwaanɪ
dɪ yigɪ dɪ duna bam
sɪ ba joori kwaga.
Dɪ laan maa wó nɔ́ɔnɪ-ba
dɪ sɪn tɪga nɪ.
⁶ Amu bá kwe a tuna a daŋɪ
a taŋa naa a sɔ́-lɔ́ɔ baŋa nɪ.
Tuntu bá wanɪ-nɪ tɪ jonɪ tɪ yagɪ.
⁷ Ku nan yi nmu mu jonɪ dɪbam
n yagɪ dɪ duna bam juŋa nɪ.
Nmu ta paɪ balɔ maama
na culi dɪbam tın
nai ba leeru mu.
⁸ De maama wunɪ dɪ yəni

dí jɪɣɪ wupolo Wɛ ɲwaani.
Dí wú taa tee Dɪ yɪɾɪ mu maɲa
maama.

⁹Lele kuntu nan nmu me n
kwaga mu n ya dɪbam,
pa dí di dí cavura.
Dí laan na nuɲi sɪ dí zaɲɪ najara
nmu daa n ba tɔɣɪ
dí jar-kərə bam yigə n veə.

¹⁰Nmu ma n pa dí duri
dí duna bam yigə nɪ,
pa ba dɪ ba ba vrɪ dí jɪɣɪɾu.

¹¹N yaɣɪ dɪbam mu sɪ ba zaɲɪ
dí baɲa nɪ
yɪ ba daari ba gu dɪbam
nuɲɛɛnɪ dí yɪ peeni mu tin.
N ma n jaɣɪ dɪbam balu na
daari tin

n yaɣɪ sa-tunt wuni.
¹²Nmu yɔɔɾɪ n kwe
n tutɪ nɔɔna bam mu
n yəɣɪ zaani n pa ba duna bam.
N wu pe ba jɪɣɪ yuu ba pa-m.

¹³Nmu pe dwi-ge tiinə
balu na gilimi dɪbam tin
jɪɣɪ dɪbam mu ba mwana,
yɪ ba ta yáalɪ dɪbam.

¹⁴Lugv baɲa dwi tiinə bam
maa paɪ dí yɪ sinsərə woɲo
mu.

Ba maa dɔlɪ ba yum
ba twɪ dɪbam.

¹⁵Dɛ dum maama wuni
cavura mu di-nɪ.

A maa nai a leerv maɲa
maama.

¹⁶Benwaani, dí duna bam yɔɔɾɪ
ba twɪ dɪbam mu,
yɪ ba jɪɣɪ dɪbam ba goonə.

¹⁷Dɪbam nan wu vin nmu,
naa dí joori ni dilu nmu na
goni dɪ dɪbam tin kwaga
nɪ.

Dɪ ku dɪ, n ta pe dí na
leerv tuntv maama.

¹⁸Dí wu logɪ nmu kwaga nɪ.

Dí maa wu ywəri
nmu cwəŋə kam wuni.

¹⁹Nmu nan yɔɔɾɪ
n cɪcɔɣɪ dɪbam mu,
pa ga-kakuri gilimi dɪbam
sɪ sɪ di.

Nmu ta pe lim mu ba
dɪ kwəli dɪbam.

²⁰Dɪbam nan ya na nuɲi
dí Wɛ dum kwaga nɪ,
yɪ dí daari dí pipiri dí zuli
wa-gaa,

²¹Wɛ tutɪ ya bá lwarɪ ku ni nɪ
na?

Benwaani Dɪ maɲɪ o ye dí
wubɔɲa
wo-sisəɣɪru tum maama.

²²Dí na yɪ Dɪ nɔɔna tin mu
paɪ dí da tɔvni te dí ke
de maama wuni.

Ba kwe dɪbam ba ma ji peeni
sɪlu

ba na lagi ba gu tun mu.

²³ Baŋa-We, zaŋi weenti!

N ta dɔ mu na?

Zaŋi n ba n zəni dɪbam!

Yi ma n kwaga n ya dɪbam
taan wuu.

²⁴ Bɛɛ mu yi n ki n yigə dāa
dāa?

Bɛŋwaani mu n yigə təri dɪ cam
dɪ dɪ yaara yam wunti?

²⁵ Dɪbam yɔɔri dɪ tu tɪga ni mu
buri buri.

Dɪ yira yam maama taagi
dɪ kasulu mu.

²⁶ Kuntu tin, zaŋi weenti n ba
n zəni dɪbam!

Joŋi dɪbam n yagi,
nmu na yɔɔri n jigi dɪbam sono
tin ŋwaani.

Kadri ləŋə

Kura bu-baara deen panɪ ləŋə kantu.

45 A wubɔŋa yam maama su
dɪ wo-laarv mu
sɪ a ma a panɪ ləŋə
a zuli pɛ wum.
A wú ma a kwərə mu
a leeni purɪ purɪ,
nɪnɛɛni tɔn-pɔpɔnnu
na wú pɔpɔni te tin.

² Nmu tiini n lamma

n dwe nɔɔna maama.

N ni-taani yi ywəni yirani mu.

We ki n yu-yoŋo mu
sɪ ku taa ve maŋa maama.

³ Dam-fɔrɔ tu, kwe n su-ləŋə
n vɔ n təŋə ni,

sɪ n nɪnwaŋ-fɔrɔ dɪ n paari
taa bri jaja!

⁴ Diini sisəŋ-nɔɔnu n nɪŋi pooni
n bri n paari dum
sɪ n daari n di wɔɔɔ.

N tiini n kwaanɪ n pa cɪga
tɔgum,

dɪ yibwənə,
dɪ cɪga sariya taa wura.

Kuntu tin nmu jazum dum
wú tɔŋi wo-kamunnu zanzan.

⁵ Pɛ, n cɪna yam sɪli mu,
sɪ n ta-ya n zɔ n duna
ba bɪcara ni.

Dwi-ge tiinə bam dɪ maa wú tu
n yigə ni.

⁶ Dɪbam Tu We, n paari dum
wú taa wura taa sɪ ku taa
maŋa maama wuu.

Nmu wú ta n te n nɔɔna
sɪ ku tɔgi cwəŋə cɪga cɪga.

⁷ Nmu yɔɔri n soe cɪga tɔgum,
yi n daari n culi lwarim kikiə.

Kuntu ŋwaani mu,
n Tu We dum kuri nmu,
yi Dɪ lo Dɪ yu-yoŋo nugə kam
n yuu ni
sɪ n di ywəni n dwəni

- n donnə bam maama.
⁸Wəənu tɪlv lwəm na ywəmmə
 tɪn dwi dwi lwəm
 mʊ taagɪ n gwaarv tɪm
 maama.
 Nmʊ zʊvri pɛ sɔŋɔ kʊlv ba na
 mɛ tuu yələ ba kwe tɪn
 wʊni,
 yɪ dʌani mʊ ba yəni ba tai
 kwaanv sɪ kʊ poli nmʊ
 wʊv.
⁹Kaana balv na wʊ n tee nɪ tɪn
 badonnə yɪ pwa bukwa mʊ.
 Kaani wʊlv n na lagɪ n di tɪn
 maa wʊ n jazɪm seeni
 yɪ o yɪra kwe di səbu-sɪja
 kalv na nuŋi Ofiiri tɪn.
¹⁰A bukɔ, pʊrɪ n zwa
 sɪ n cəgi a taani dɪm.
 Ta n ye sɪ n yagi
 n tutɪ dwi tiinə bam
 di n ko sɔŋɔ tiinə bam cwe
 sɪm.
¹¹Pɛ wʊm yɪ mʊ su nmʊ lam
 dɪm.
 Wʊntʊ laan nan mʊ yɪ n yuutu.
 Kʊntʊ ŋwaani tu n tutɪ sɪ n sɛ o
 ni.
¹²Tiiri tiinə wó ja pɛera
 ba ba nmʊ te.

- Nadunə dɪ maa wó taa lagɪ
 sɪ n kɪ-ba lanyɪrani.
¹³Pa-kana wʊm laan wʊ o digə
 wʊni mʊ,
 yɪ o tiini o jɪgɪ lam zanzan!
 O ma zʊ gɔrɔ kʊlv ba na mɛ
 səbu-sɪja ba bɛeri kʊ maama
 tɪn.
¹⁴Ba ma ja-o ba vu pɛ wʊm te,
 yɪ o zʊ o gwaarv tɪlv
 ba na gɔgɪrɪ lanyɪrani tɪn.
 O tuntʊŋ-kaana bam
 dɪ maa kogil-o ba vɛə.
¹⁵Kʊntʊ doŋ mʊ ba ve
 ba zʊ pɛ sɔŋɔ kʊm wʊni
 yɪ ba tiini ba jɪgɪ wʊpolo
 zanzan.
¹⁶Pɛ, nmʊ biə bam dɪ wó ji pwa
 mʊ,
 nʊnɛni n kwə bam dɪ
 dɛen na yɪ te tɪn.
 N ma n wó pa ba taa te tɪni
 zanzan
 tɪga kam maama baŋa nɪ.
¹⁷Dwi na ke yɪ didoŋ saŋɪ,
 amʊ ta wó zəŋi n yɪrɪ dɪm
 wɛeni maŋa maama.
 Lʊgv baŋa dwi tiinə bam wó
 taa tee-m sɪ kʊ taa maŋa
 maama wʊu ka mʊ.

45:8 *wəənu tɪlv lwəm na ywəmmə tɪn dwi dwi* = myrrh, di aloes, di cassia

45:6-7 Ebru 1:8-9

We mu yɪ dí dalum je

Kura bu-baara deen panɪ ləŋə kantɔ.

46 We mu yɪ dílu dí na səgi
Dl woro wɔni yɪ dí joŋi
dam tun.

Dl yəni Dl wura mu cam maŋa
ni
sɪ Dl wəli dɪbam.

² Kuntu ɲwaani dí bá taa kwari
fɔvni,
tɪga kam na maŋi ka tiini
ka sisiŋi te dɪ,
yɪ pweeru tum ta baga ti tui
buri buri nɪnw kum wɔni dɪ.

³ Nanuru tum na bri ti wuuri
ti magɪ puŋə te maama,
yɪ ti na-pɔgɪla bam ta magɪ
pweeru tum
pa ti sisiŋi te maama dɪ,
dí bá taa kwari fɔvni.

⁴ Bu-tula kadoŋ nan wura
ka na jaani wupolo
ka tui We titi tiw kum wɔni,
me Yuutu Baŋa-We sɔŋɔ kum
na wura tun.

⁵ We titi mu zuvri tiw kum
kuntu wɔni.
Nɔɔn-nɔɔnu bá wani-ku o cɔgi.
Tɪga na jigi ka puuri tun,
We wó ba Dl wəli-ku dɪ dam.

⁶ Lugu baŋa tuni dim vuvugi
mu

kafe ɲwaani.

Paari je maama maa tu
buru-tu-tu!

We ma bagɪ kwərə pa
tɪga baŋa maama nyuni.

⁷ Paŋwa Tu Baŋa-We mu wu
dɪbam tee ni.

Zakɔbi We dum maa yɪ
dí dalum je.

⁸ Ba-na á nii Baŋa-We na tuŋi
wo-kamunnu tilu lugu
baŋa ni
yɪ ti tiini ti jigi fɔvni tun.

⁹ Dl maa pa tigurə kweeli mu
lugu baŋa je maama ni.

Dl ma kwe jar-kərə ten sum
dɪdaani ba cicwə yam Dl
bwəri.

Dl ma daari Dl vri ba jara-kəm
ci-kwen sum Dl zwe dɪ
mim.

Baŋa-We maa wi:

¹⁰ «Taá yɪ-na kuntu cɪmm,
sɪ á maani ni amu mu yɪ We!
Amu mu te lugu baŋa tuni dim
maama,
sɪ dɪ nɔn-biə bam taa zuli-nɪ.»

¹¹ Paŋwa Tu Baŋa-We mu wu
dɪbam tee ni.

Zakɔbi We dum maa yɪ

dí dalum je.

Baŋa-Wɛ mu te lugu baŋa maama

Kura bu-baara deen panɪ ləŋə kantv.

47 Nabiin-dwi maama,
ba-na á magɪ japoorə,
á daari á kaasi

á zuli Wɛ dɪ wupolo!

² Yuutu Baŋa-Wɛ dum tiini Dɪ
maɪɪ

sɪ nabiinə taa kwari-Dɪ.

Dɪ maa yɪ Pa-faru wulu na te
lugu baŋa maama tɪn.

³ Dintv mu wani dwi-ge tiinə
tɪnɪ zanzan Dɪ pa dɪbam,
pa dɪ nɔŋ-biə bam

wu dɪbam dam kuri nɪ.

⁴ Dɪ ma kuri tɪga kantv Dɪ pa
dɪbam

sɪ dí taa te,

Dɪ na tiini o soe Zakəbi

dɪ o dwi dum tɪn ŋwaani.

Kuntv ŋwaani, dí jɪɪ wupolo
tɪga kam baŋa nɪ.

⁵ Wɛ mu diini baŋa sɪ Dɪ jəni
Dɪ paari jəŋə je nɪ.

Nɔɔna bam maa kaasi dɪ
kwər-dɪa

ba daari ba wu nabwaanv,
sɪ ba zuli Baŋa-Wɛ.

⁶ Leeni-na á tee Wɛ!

Leeni-na le á ma á tee-Dɪ.

Leeni-na á tee dí Pɛ wum!

Leeni-na le á ma á tee-Dɪ.

⁷ Bɛŋwaani, lugu baŋa maama
Pɛ wum mu yɪ Wɛ.

Leeni-na tiə le á zuli-Dɪ.

⁸ Wɛ je Dɪ nunwaŋa paari
jangɔŋə kum

baŋa nɪ,

yɪ Dɪ dɪ paari lugu baŋa
tɪnɪ dum baŋa nɪ mu.

⁹ Lugu baŋa pwa dɪ dɪdɛera
maama jeeri daani mu.

Ba maa wəli dɪbam wunɪ,
sɪ dí maama zuli

Abraham Wɛ dum.

Wɛ jɪɪ dam Dɪ dwe pwa
maama.

Dɪ maɪɪ dɪ zulə je maama nɪ.

Siyɔŋ yɪ Wɛ titɪ tɪv mu

Kura bu-baara deen panɪ ləŋə kantv.

48 Dɪbam Tu Baŋa-Wɛ
tiini Dɪ jɪɪ kamunni!

Dɪ yɔɔrɪ Dɪ maɪɪ mu

sɪ nɔɔna taa tee-Dɪ

Dɪ titɪ tɪv kum wunɪ.

Pɪu kulv Dɪ na pɔɔrɪ Dɪ pa Dɪ
titɪ tɪn

baŋa nɪ mu kuntv.

² Pɪu kum tiini kv lamma mu
kv gaali

dɪ kv na diini wɛɛnɪ te tɪn.

Lugu baŋa je maama

wú dɪ ywəəni kv ŋwaani.

Siyɔŋ piu kum nyɪ dɪ Zafon piu

kulv na wu jazum baŋa seeni

tɪn mu.

Ku maa yɪ Pa-farv wum tuw
kum.

³ Wɛ mu pɛ ku ji dalum je
sɪ nɔɔna taa tui ba sɛgi
Dl woro kum wɔni.

⁴ Nii-na! Lugu baŋa pwa bam
kɪ ni daani,
yɪ ba nuŋi sɪ ba zaŋi najara
dɪ Siyɔn tuw kum.

⁵ Ba laan na yɪ da tun,
ba ma nii ba na ku na yɪ te,
yɪ ku so-ba.

Fuɔni ma ja-ba
pa ba pipiri ba duri ba viiri.

⁶ Dáani mu ba yɪra sɛ dɪ fuɔni.
Liə maa jɪgɪ-ba,
nɪ kaani wulu na vri pugɛ
sɪ o lv tun.

⁷ Ku ta nyɪ dɪ nmu pɛ vu-duw
zaŋi
wa-puli je nɪ ku ba
ku cɔgi nabwæru tɪlv na nuŋi
Tarsisi nɪ pipiu ŋwaani
tun.

⁸ Dí ya maŋi dí ni
Wɛ titɔŋa yam ŋwa,
sɪ lele kuntu dí titɪ yɪə
laan mu nɛ-ya.
Dí wu Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ titɪ
tuw kum nɪ.
Dɪbam Tu Wɛ dum tuw kum
mu kuntu.
Wɛ wó pa ku zigum taa dana

sɪ ku taa ve maŋa kalv na ba
ti tun.

⁹ Dɪbam Tu Wɛ, dí tu dí zigɪ
nmu digɛ kam nɪ,
yɪ dí buŋi n sono cɪga cɪga kum
wubɔŋa.

¹⁰ N yɪri dum na zaŋi wɛɛni te
tun,
kuntu doŋ mu nɔɔna wó
taa tee-m lugu baŋa je
maama nɪ.

Nmu jazum dum jigɪ dam,
yɪ n pa cɪga wura
je maama nɪ.

¹¹ Kuntu ŋwaani Siyɔn tiinə
bam
wuv poli zanzan.

Zuda tunɪ dum dɪ maa jigɪ
wupolo,
nmu na buri cɪga bura tun
ŋwaani.

¹² Zaŋi-na á kaagi Siyɔn tuw
kum,
sɪ á nii ku na yɪ te tun.
Jeeli-na ku di-dɪdwaaru tum nɪ.

¹³ Ta maani-na kabri sɪlv
na logɪ sɪ pɪ tuw kum tun ni nɪ,
sɪ á daari á nii ku dalum je sum
na dana te tun.

Kuntu, á wó wani á maŋi á bri
dwi dɪlv na wu kwaga nɪ tun
yɪ á wɪ:

¹⁴ Dɪbam Tu Wɛ dum mu tuntu.
Dl wó taa nii dí baŋa nɪ maŋa
maama

sɪ kʊ vʊ kʊ yi kweelim maŋa
kam.

Jɪjɪgɪrʊ taani

Kura bu-baara dɛɛn panɪ ləŋə kantʊ.

49 Lugʊ baŋa dwi tiinə
maama,
cəgi-na!

Abam balʊ maama na zʊvri
tɪga baŋa nɪ tɪn
pʊrɪ-na á zwa!

² Abam maama cəgi-na,
kʊ na maŋɪ kʊ yɪ dɪdɛɛra
dɪ nabwənə dɪ,
kʊ ta wəli dɪ nadunə

dɪ yinigə tiinə maama.

³ Amʊ ni-taani wó brɪ swan
lanyirani.

A bubʊŋ-ŋʊna yam dɪ wó pa
sɪ nɔɔna yɪ pʊvri.

⁴ Amʊ wó kwaani a zaasi dɪndɪ.
A ta wó daari a ta kɔnɔ
yɪ a leeni a maŋɪ sɪ kuri
a brɪ nɔɔna.

⁵ Lɛɛrʊ na tʊ a baŋa nɪ,
a nan bá taa kwari fʊvni,
nɪnɛɛnɪ kampin-nyina na
gilimi-nɪ ba kɪ tɪtari nɪ.

⁶ Bantu kɪ ba cɪga dɪdaani
ba jɪjɪgɪrʊ mʊ,
yɪ ba jɪgɪ tura dɪ ba na yɪ
nadunə tɪn.

⁷ Nɔɔn-nɔɔnʊ bá wani o ŋwi

o donʊ jɪnɪ

sɪ o joŋɪ kʊ tʊ ŋwia.

N bá wani n ŋwi

n ŋwia kam kwərə n pa Wɛ.

⁸ Nabiinu ŋwia tiini ka jɪgɪ kuri.

N bá wani n ŋwi

sɪ kʊ yɪ ka kwərə kʊ ti.

⁹ Kuntʊ tɪn, nabiinu bá taa ŋwi
taan wuu

sɪ o yɪra daa yɪ pɔ tɪga kuri nɪ.

¹⁰ Nmʊ wó maani nɪ nɔɔna
maama tʊa,

kʊ na maŋɪ kʊ yɪ yɪ-pʊrɪ-nyina,
dɪ nɔn-jwəru, dɪ nayəri-nyina
dɪ.

Ba maama wó tɪ

yɪ ba daari ba jɪjɪgɪrʊ ba yagɪ
ba pa nɔɔna badonnə mʊ.

¹¹ Ba yibeelə laan maa wó jɪ ba
sam

mɛ ba na wó taa zʊvri taan
wuu tɪn.

Ba ta wó maŋɪ da

sɪ kʊ taa ve wuu,

dɪ ba dɛɛn na jɪgɪ ba tɪtɪ tɪga
te maama tɪn dɪ.

¹² Nabiinu na maŋɪ o jɪgɪ
nɪnwaŋa

te maama dɪ,

o bá maŋɪ tɪga baŋa nɪ taan
wuu.

Nabiinə dɪ vara maama
guri bɪdwɪ mʊ.

¹³ Tɪntʊ mʊ jwəru tɪlʊ na bʊŋɪ
ba tɪtɪ kamunni tɪn wó guri,

ku ta wəli di balu maama
 na tɔgi bantɔ cwe sum tɪn.
¹⁴ Bantɔ maama lagɪ ba tɪ mʊ,
 nɪ peeni te tɪn.
 Tʊʊnɪ wó ja-ba
 dɪ kalɪ dɪ ja vu curu.
 Tɪga na pʊʊrɪ, nɔn-ŋʊna wó di
 dam ba baŋa nɪ.
 Ba yɪra maa wó pɔ tɪga kuri nɪ.
 Ba daa bá taa jɪgi ba tɪtɪ sam
 sɪ ba taa zʊʊrɪ dɪ wʊnɪ.
¹⁵ Wɛ nan mʊ wó vrɪ amʊ
 tʊʊnɪ jɪga nɪ.
 Dɪ wó varɪ-nɪ sɪ a taa wʊ Dɪ
 tee nɪ.
¹⁶ Nɔɔnʊ na yɔɔrɪ o jɪ nadum
 pa o dɪ paarɪ o sɔŋɔ nɪ,
 yɪ pa ku taa daanɪ-m.
¹⁷ Bɛŋwaanɪ, ku tu na tɪga,
 o bá wantɪ o ja kulɔkulɔ
 o wəli da o kɛ.
 O jɪjɪgʊʊ tum bá tɔg-o
 tɪ zʊ tɪga kuri.
¹⁸ Ku tu ta na ŋwɪ: oó bʊŋɪ nɪ
 Wɛ yɔɔrɪ Dɪ kɪ o yu-yoŋɔ,
 nɔɔna na zul-o
 o yigə-vəŋə ŋwaanɪ tɪn.
¹⁹ Dɪ kuntʊ maama, o dɪ lagɪ o
 tɪ mʊ
 o vu o wəli o nabaara bam
 wʊnɪ.
 Dáanɪ mʊ o daa bá fɔgi
 o na wɪa pooni dɛ dɪ dɛ.

²⁰ Nabiinu na marɪ o jɪgi
 nɪnwaŋa
 te maama dɪ,
 yɪ o yɪ na wʊ pʊʊrɪ,
 ku tu dɪ vara maama guri bɪdʊwɪ
 mʊ.

Wɛ wó di nɔɔna taanɪ

Aza dɛɛn panɪ ləŋə kantʊ.

50 Dam-fɔɔ Tu Baŋa-Wɛ dʊm
 mʊ dwanɪ Dɪ kwɛrə.
 Dɪ ma bəŋɪ nabiinə balu maama
 na wʊ tɪga kam baŋa nɪ
 ku zɪgi wa-pulɪ seenɪ sɪ ku vu
 ku yɪ wa-zʊʊrɪ seenɪ tɪn.
² Siyɔn mʊ yɪ tɪw kulɔ na lamma
 ku dwe tʊnɪ maama tɪn.
 Wɛ maa zɪgi daanɪ mʊ
 Dɪ nyʊnɪ pooni sɪ dɪ nʊŋɪ.
³ Dɪ Tu Wɛ dʊm mʊ titwəni
 Dɪ maa bʊna.
 Dɪ nan za ba ve cɪmm yoo!
 Min-vʊgʊ wʊ Dɪ yigə nɪ mʊ
 ku dɪ wəənu maama
 bugi-bugi.
 Vu-dɪv dɪ maa gilimi-Dɪ
 ku kɪ tɪtarɪ nɪ.
⁴ Dɪ ma bəŋɪ weyuu dɪ tɪga baŋa
 sɪ tɪ ba tɪ nɪi,
 sɪ Dɪ laan dɪ Dɪ nɔɔna bam
 taanɪ.
⁵ Dɪ ma ta Dɪ wɪ: «Bəŋɪ-na
 balu na kɪ ba cɪga dɪ amʊ tɪn

sɪ ba ba ba jeeri amu yigə nɪ.
 Bantu yɪ balu na kɪ kaanum ba
 pa-nɪ
 pa dɪ goni ni daanɪ tun mu.»
⁶Weyuu kum titɪ tɔɔɪ
 We cɪga kam taanɪ.
 We mu lagɪ Dɪ buri nabiinə
 bura!

We tagɪ Dɪ wɪ:

⁷«Amu nɔɔna Yisrayelɪ tiinə
 bam,
 cəgi-na!
 A lagɪ a ŋɔɔnɪ a bri nɪ
 á kɪ á cɔgi mu.
 Amu nan mu yɪ We cɪga cɪga.
 A maa yɪ abam We dɪm.
⁸Amu na bwe abam kuntu tun,
 ku dai á na yəni á kɪ kaanum
 á pa-nɪ,
 naa á zwe pɛera maŋa maama
 á pa-nɪ te tun ŋwaanɪ.
⁹Ku nan dai sɪ a joŋi nabe sɪlu
 na wu á nabwəəru wunɪ tun,
 dɪ bubwaalu tɪlu
 na wu á bun-turu wunɪ tun.
¹⁰Beŋwaanɪ, kagva wu vara
 bam maama yɪ amu nyum
 mu.
 Amu mu te naanɪ dɪlu maama
 na wu pweeru muru yuu nɪ
 tun.
¹¹Zunə balu maama

na jaanɪ wɛɛnɪ tun mu
 amu nii ba baŋa nɪ.
 Amu daa ta mu te
 ga-vara maama dɪ.
¹²Nɪnɛɛnɪ kana mu ya na
 jigɪ-nɪ,
 a ya bá ta a bri abam,
 lugu baŋa
 dɪ ku wu wəənu tum maama
 na yɪ amu nyum tun ŋwaanɪ.
¹³Ku na yɪ nabe, amu mu dɪ sɪ
 nwana na?
 Amu wó nyo bubwaalu jana na?
¹⁴Nan pa-na sɪ pɛeri dɪlu
 á na wó kwe á kaanɪ á pa-nɪ tun
 taa yɪ le-kəm.
 Tɔgi-na ni dɪlu á na goni ni dɪ
 amu tun,
 amu na yɪ Yuutu Baŋa-We dɪm
 tun ŋwaanɪ.
¹⁵Cam na yɪ abam,
 loori-na zənə amu tee nɪ,
 sɪ a laan wó joŋi abam a yagi.
 Kuntu tun, á wó zuli-nɪ
 nɪ ku na maŋi sɪ á kɪ te tun.»
¹⁶We ma ta dɪ nɔn-balwaaru tum Dɪ
 wɪ:
 «Abam ba jigɪ cwəŋə sɪ á tɔgi
 á ŋɔɔnɪ amu niə yam taanɪ.
 Bɛɛ mu yɪ á bri nɪ á se
 amu ni-gonim dɪm?
¹⁷Beŋwaanɪ, á wu se sɪ a kurisɪ
 abam

a di cwəŋə nɪ.
 Á ta ma daari á vɪn a zaasum
 dɪm mu.
¹⁸ Abam na ne ŋwunɔ,
 o kikiə mu su á yi.
 Á maa mɪ dɪ balɔ
 na tɔɣɪ boorim kikiə tɪn.
¹⁹ Á se sɪ á ni-taani taa pai
 lwarum mu pulə.
 Á kaagi á ŋɔɔnɪ vwan yɪranɪ
 mu.
²⁰ Á yəni á ba bɪbara á pai á
 cɔrɔ.
 Á maa ŋɔɔnɪ á cɔɣɪ o yigə
 dɪ o na maŋɪ o yɪ á nu-pugə
 bu mu dɪ.
²¹ Abam na tɔŋɪ kəm-balwaaru
 tɪntɔ maama tɪn,
 a cɪm mu.
 Abam ga buŋɪ nɪ amu dɪ abam
 maama yɪ bɪdɔwɪ mu.
 Amu laan nan wó zaŋɪ a bwe
 abam,
 sɪ á lwarɪ jaja nɪ á cɔɣɪ mu.
²² Abam balɔ yigə na təri amu
 wɔnɪ tɪn,
 taá ye-na amu taani dɪm ni nɪ!
 Á na wɔ ləni á wɔɔ,
 amu wó zaŋɪ á baŋa nɪ
 a kaari abam a yagi,
 yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ tərə
 sɪ o joŋɪ abam o yagi.
²³ Wɔlɔ nan na kɪ le-kəm pɛəri
 o pa-nɪ,

ku tu zuli-nɪ cɪga cɪga mu.
 Ku na yɪ balɔ maama na sunɪ
 ba yiə ba tɔɣɪ cwəŋə tɪn,
 amu Wɛ wó pa ba na amu vrum
 dɪm.»

Yibwənə wɛ-loro

*Davidi deen panɪ ləŋə kantɔ maŋa
 kalɔ Wɛ niŋɔŋnu Natan na tu o te o
 bwe-o o tusim dɪm ŋwaani, dɪ o na
 kɪ kabwəŋə dɪ Bat-Seba tɪn.*

51 Amu Tu Wɛ,
 da n sono kum ŋwaani
 sɪ n duri amu yibwənə.
 A loori-m sɪ n saari
 amu lwarum n yagi,
 nmɔ na tiini n jɪɣɪ nabiinə
 ŋwəŋa tɪn ŋwaani.
² Zari-nɪ sɪ a daa yɪ taa jɪɣɪ
 titɔŋ-lwaannɔ,
 sɪ n daari n kwe-nɪ
 sɪ a nuŋɪ tusim wɔnɪ.
³ Benwaani, amu ye a lwarum
 dɪm ni nɪ.
 Wɪa dɪ titɔ maama wɔnɪ,
 a wari a swe a tusim dɪm.
⁴ Amu na kɪ a cɔɣɪ tɪn,
 ku yɪ nmɔ yɪranɪ yigə nɪ mu.
 A kɪ lwarum zanzan
 a cɔɣɪ nmɔ ni dɪm.
 Nmɔ jɪɣɪ cɪga dɪ nmɔ na bwe
 amu te tɪn.
 Nmɔ na pɛ a tɔ dɪ a bura tɪn,

n ta jɪɣɪ cɪɣa.
⁵ Kʊ maŋɪ kʊ zɪɣɪ a lʊra dɛ nɪ
 mu
 amʊ su dɪ lwarum.
 A nu na jaanɪ a pugə tɪn,
 a maŋɪ a wʊ tusim nɪ mu.
⁶ Nmʊ nan na lagɪ kulʊ tɪn mu
 yɪ
 sɪ nɔɔnu taa jɪɣɪ cɪɣa
 o bɪcari nɪ,
 sɪ o yɪ səɣɪ kulʊkulʊ
 nmʊ yigə nɪ.
 Pa n swan yam taa sui a
 wʊbʊŋa
 sɪ a yɪ pʊvri lanyiranɪ.
⁷ A loori-m sɪ n saari a lwarum
 dɪm n yagɪ,
 sɪ n kwɛ amʊ bɪcari
 sɪ a taa jɪɣɪ wʊ-pɔŋo fasi.
⁸ Pa-nɪ pwələ sɪ a daa joori
 a ni wʊpolo taanɪ.
 Nmʊ pɪnt amʊ n pa a na cɔɣim.
 Laan pa a joori a na ywəni
 zanzan
 a ŋwɪa wʊnɪ.
⁹ Daa n yɪ pa a lwarum taa wʊ
 n yigə nɪ.
 Saari amʊ kəm-balwaarʊ tum
 n yagɪ dāa nɪ.
¹⁰ Amʊ Tu Wɛ, joori n naanɪ
 bɪcari dɪlʊ na yɪ lanyiranɪ tɪn
 n pa-nɪ.
 Sɛ sɪ a taa jɪɣɪ wʊbʊŋ-dʊvra
 yalʊ
 na tɔɣɪ nmʊ ni tɪn.

¹¹ A loori-m sɪ n yɪ zəli-nɪ
 nmʊ yigə nɪ.
 Nan yɪ lɪ n Joro kʊm
 n daari amʊ.
¹² Sɛ sɪ amʊ daa joori a na
 ywəni
 a ŋwɪa wʊnɪ,
 nmʊ na joŋi-nɪ n yagɪ tɪn
 ŋwaanɪ.
 Wəli-nɪ sɪ a wʊbʊŋa joori
 ya taa tɔɣɪ nmʊ niə yam.
¹³ Amʊ laan wʊ wani
 a bri lwarum-kərə
 nmʊ cwə-laaru tum,
 sɪ ba dɪ pipiri ba joori
 ba ba nmʊ te.
¹⁴ Amʊ Tu Wɛ, nmʊ yɪ dɪlʊ
 na joŋi-nɪ n yagɪ tɪn mu.
 Yagɪ n cɛ-nɪ sɪ a yɪ maŋɪ dɪ
 tʊvɪnɪ.
 Kuntʊ tɪn, amʊ wʊ ma a ni
 a ma zuli nmʊ yɪrɪ,
 nmʊ na jɪɣɪ cɪɣa
 yɪ n vri nɔɔna tɪn ŋwaanɪ.
¹⁵ Amʊ Yuutu Wɛ, pa a ni dum
 puri dɪ taa ŋɔɔna,
 sɪ a wani a leeni a səni-m.
¹⁶ Vara kaanum nan ba poli nmʊ
 wʊw,
 sɪ a yaá ja tintʊ a ba a pa-m.
 Amʊ na jaanɪ varum a ba
 sɪ a zwɛ a pa-m,
 nmʊ bá sɛ n joŋi.
¹⁷ Amʊ Tu Wɛ,

kuɓɔ yɪrɔnɪ nmʊ na laɣɪ
 sɪ nɔɔnʊ kwe o pa-m tɪn
 mʊ yɪ bɪcɔrɪ dɪɓ
 na ba jɪɣɪ fɪə tɪn.
 Wʊɓɔ na tu o tɪtɪ nmʊ yɪgə nɪ,
 yɪ o na culɪ o kəm-balwaaru
 tum,
 nmʊ bá vɪn ku tu.

¹⁸ A loori-m,
 nmʊ tɪtɪ lanyɪrɔnɪ dɪm
 ŋwaanɪ,
 sɪ n wəli Siyɔn tɪw kum.
 Pa Zeruzalem kabri sɪm joori
 sɪ lɔ sɪ zɪɣɪ wɛɛnɪ dɪ dam.
¹⁹ Kuntʊ na kɪa, dí wó joori
 dí ja vara dí zwe dí pa-m,
 pa ku bri kaanum dɪɓ
 na tɔɣɪ cwəŋə cɪga cɪga
 yɪ dɪ poli nmʊ wʊ tɪn.
 Dí wó ja nabe dí ba dí kaanɪ
 nmʊ bimbim dɪm baŋa nɪ.

**Baŋa-We sariya dɪ
 Dɪ yu-yoŋo taanɪ**

*Davidi deen panɪ ləŋə kantʊ maŋa
 kalɔ Edəm tu Doegɪ na ve Pɛ Sooli
 te o ta o bri-o nɪ: «Davidi
 wʊ Abimeleki sɔŋɔ nɪ» tɪn.*

52 Nmʊ wʊɓɔ na yɪ
 nɔn-kamunu tɪn,
 beɛ mʊ yɪ n bri n tɪtɪ
 n lwarum kikiə yam ŋwaanɪ?

Baŋa-We nan zɪɣɪ Dɪ cɪga kam
 wʊnɪ Dɪ pa-nɪ de maama
 wuu.

² N dindɛlimi nyɪ dɪ fana
 kalɔ na tiini ka jɪɣɪ nɪ tɪn mʊ,
 pa n ŋɔɔnɪ cɔɣɪm taanɪ,
 yɪ vwan yɪrɔnɪ mʊ n kaagɪ n
 fɔɪ.

³ N ta soe lwarum ku dwe lam.
 N ma n kuri vwan fɔm
 yɪ n daari cɪga ŋwana.

⁴ Wəənu tɪɓ na wai
 tɪ kɪ nɔɔna zɔnnɪ tɪn
 mʊ n soe sɪ n tan ŋɔɔnɪ-tɪ.
 N yɔɔrɪ n ganɪ nɔɔna mʊ!

⁵ We nan wó yɔɔrɪ Dɪ cɪcɔɣɪ
 nmʊ sɪ ku tɪ.
 Dɪ laɣɪ Dɪ zi-m Dɪ ja Dɪ nunɣi
 n sɔŋɔ kum nɪ,
 yɪ Dɪ daari Dɪ gɔ-m Dɪ yaɣɪ
 sɪ n daa yɪ taa ŋwɪ lɔɣɔ baŋa
 nɪ.

⁶ Nɔn-ŋuna maa wó na
 kuɓɔ na tɪ n baŋa nɪ tɪn,
 pa ku su-ba zanzan.

Ba laan wó kɪ wʊpɔlo
 yɪ ba ta wɪ:

⁷ «Nii-na nɔn-kamunu kuntʊ!
 O wʊ sɛ sɪ We taa yɪ o dalɪm
 je.

O nan kwe o cɪga maama
 o pa o jɪjɪɣɪv tum mʊ.

O tuna maa wʊ
 o kəm-balwaaru tum baŋa nɪ.»

⁸ Amu nyɪ dɪ olivi tiu
 kulɔ vɔɔrɔ na yɪ timtim tum
 mu,
 Baŋa-We digə kam wɔni.
 A ta wó taa salɪ We sono kum
 baŋa nɪ mu maŋa maama.
⁹ Amu Tu We, a wó taa tee-m
 maŋa maama
 dɪdaani n na kɪ kulɔ tun.
 Amu tuna wó taa wɔ
 n yɪrɪ dɪm baŋa nɪ,
 dɪ na yɔɔrɪ dɪ lana tun ŋwaani.
 A wó taa tee-m
 n titɪ nɔɔna bam yigə nɪ.

N bá wani n gooni Baŋa-We

Davidi deen panɪ ləŋə kantu.

53 Nɔn-jwæru yəni ba tɛ
 ba bɪcarɪ nɪ ba wɪ: «We
 tərə.»

Ba maama yɔɔrɪ ba cɔɔɪ mu
 ga fast.
 Ba titɔŋa dɪ maa tiini ya cɔɔɪ
 zanzan.
 Nɔɔn-nɔɔnɔ tərə ba wɔni
 o na tɔɔɪ cwə-laa.
² We ma zɪɔɪ Dɪ wɛyuu sɔŋɔ
 kum nɪ
 Dɪ tiiri Dɪ nii nabiinə,
 sɪ Dɪ lwarɪ ba wulɔ jɪɔɪ swan
 yɪ o tɔɔɪ We.

³ Ba maama ywəri We cwəŋə
 wɔni,
 yɪ ba wubɔŋa yɔɔrɪ ya cɔɔɪ mu
 ga fast.

Nɔɔn-nɔɔnɔ nan tərə ba wɔni
 o na tɔɔɪ cwə-laa,
 dɪ dɪdva dɪ.

⁴ Wo-lwaanɔ kərə bá sɛ
 sɪ ba zaasɪ swan na?
 Ba jɪɔɪ a nɔɔna bam mu ba cɔɔɪ
 nɪnɛɛnɪ kɔ yɪ wɔdiu mu ba dɪ.
 Ba nan ba bəŋɪ We yɪrɪ ba
 zuli-Dɪ.

⁵ Nii-ba mu!
 Kulukulu tərə kɔ na fugi-ba,
 yɪ fɔvɔni ta tiini dɪ jɪɔɪ-ba.
 Kɔ na yɪ á dɔna balɔ na tu
 á baŋa nɪ tun,
 We lagɪ Dɪ cɔɔɪ-ba mu
 Dɪ jagɪ ba kwi sum.
 Á maa wó pa ba dɪ ba cavura,
 We na vɪ-ba tun ŋwaani.

⁶ Amu nan wó loori We
 sɪ Dɪ zɪɔɪ Siyɔn nɪ
 Dɪ ba Dɪ vrɪ Yisrayelɪ tiinə
 bam.
 We na sunɪ Dɪ pa Dɪ nɔɔna bam
 joori ba zɪɔɪ dɪ dam,
 Yisrayelɪ tiinə na yɪ Zakɔbɪ dwi
 dɪm tun
 wó taa caka dɪ wɔpolo!

We yɪ amv zənnu

*Davidi dɛɛn panɪ ləŋə kantv maŋa
kalv Zifi tiinə na ve Pɛ Sooli te ba ta
ba bri-o ba wɪ: «Davidi tu o səgi
o titi dɪbam titari nɪ» tɪn.*

- 54** Amv Tu Wɛ,
tɔgi n yɪri dɪm baŋa
n jɔŋi-nɪ n yagi.
Da n dam dɪm ŋwaani
n pa a na a bura.
² A Tu Wɛ, cəgi a wɛ-loro kum,
sɪ n daari n sɛ a ni-taani dɪm.
³ Bɛŋwaani, vərə mu zanjɪ a
baŋa nɪ.
Vuna bam kuntu
lagɪ sɪ ba ti a ŋwia,
ba yigə na tərə Wɛ wunɪ tɪn
ŋwaani.
- ⁴ Nii-na! Wɛ mu yɪ amv zənnu.
A Yuutu Wɛ mu tɛli-nɪ
sɪ a yɪ tu tɪga nɪ.
⁵ Wɛ wó pa a duna bam
lwarɪm kikiə joori
ya tu ba yuu nɪ.
Wɛ, da n cɪga kam ŋwaani
n cɔgi-ba n ti.
⁶ Amv wó ja a wu-yonjo pɛera
mu a ba
a ma a kɪ kaanum a pa-m.
Baŋa-Wɛ, a ta wó tee nmu yɪri,
dɪ na yɔɔri dɪ lana tɪn ŋwaani.

- ⁷ Cɪga tɪn, Wɛ sunɪ Dɪ liiri-nɪ
cam maama wunɪ,
pa a wanɪ a duna bam a di.

Davidi wɛ-loro

- 55** Amv Tu Wɛ,
cəgi a wɛ-loro kum.
A na magɪ a japoore a loori n
yigə nɪ tɪn,
yɪ səgi n titi a tee nɪ.
² Nan pa n yigə taa wu a wunɪ
sɪ n daari n ləri-nɪ,
a cam dɪm na pɛ
a yɪra cɛ tɪn ŋwaani.
³ A wubɔŋa vugimi dɪ a duna
bam
na jigɪ-nɪ ba бага te tɪn.
Ba nyɪ baari mu a baŋa nɪ
pa leeru tiini tɪ yi-nɪ.
Ba maa yɔɔri ba culi-nɪ
dɪ ban-lum zanzan.
⁴ A wuv kum maama cɔɔri mu.
A maa tiini a kwari fuvni
dɪ tuvni na lagɪ dɪ zi-nɪ lɪla te
tɪn.
⁵ Liə dɪ fuvni yɔɔri ya jigɪ-nɪ
pa a yɪra sai pɔm-pɔm.
⁶ A maa wɪ: «Wɛ ya na pɛ
sɪ a puli vwana mu tuntu,
a yaá jaani mu
nɪnɛnɪ kunkwəŋə donj tɪn
a vu yigə yigə sɪ a wanɪ a lu.»
⁷ Tuntu a yaá jaani a vu

a yi dǎa dǎa
sɪ a na jəgə kagva yuu ni sɪ a
sin.

⁸ A yaá kɪ lɪla a na sɛgim je
sɪ a dalɪ,
sɪ a dɔna bam vu-dɪv kuntu
daa yɪ wantɪ-nɪ kɪ daanɪ.

9 Amu Yuutu We, pa vuvugə tu
 a dɔna bam titari nɪ!
 Ja ba bana yam n jagi n yagi!
 Kikiə yalɔ a na yəni a na
 tu kum nɪ tin
 mu yi nakɔɔri dɪ bubwaka
 yirani.

¹⁰ Kikiə yantu yəni ya kaagi tuu
kum

ya ve ku kabri sum baŋa nɪ
wɪa dɪ titu maama nɪ.

Pu-sɔ̃ja dɪ lwarɪm kikiə
dɪ maa su tiw kum wuu,

¹¹ yɪ cɔgum daga zanzan.

Vwa-titunja di ganum yoori ya
wura mu

ku yaga kam nı.

¹² Ku nan dai a dunu mu jigi-ni
o twia.

Ku ya na yi kuntu,
a yaá wani a taa cu a titi.

Ku ya na yi a dɔnu mu bri o titi
a baɲa ni,

a yaá wanı a lɔ-o.

¹³Si ku yi nmu wulu na yi
a yuudon tin mu ki kuntu.

Nmu yi a cilon-yonjo
yi dí mɪ daani.

¹⁴Dí dæen yəni dí larɪ daanu
dí di ywəəni.

Dí maa tɔgi daani
 di We kɔgo kum maama
 dí beeri We digə kam ni.

¹⁵ Nan pa tuvni da dı ja
a duva bam!

Pa ba vu curu lila
 ηυnnu ηυnnu.

Benywaani, lwarum yirani mu su
ba sam di ba bicara.

¹⁶Amu nan wú keeri a loori We
mu.

Baŋa-We wú jɔŋi-nɪ Dɪ yagɪ.

¹⁷ De maama wuni, zizunja di
wila,

di didaan-ni ni mu

a yəni a magı a japoori a loori
We yigə nı

dı kərə zanzan.

We di ma yəni Dl cəgi
a wε-loro kum.

¹⁸Nɔɔna zanzan culi-nɪ,

yí Wé liiri-ní Dì ja Dì núní
nàjara yám wúní

si a wanl a na yazurə.

¹⁹We mu yi wulu na manj
Dl di paari fana fana tin.

Duntu nan wú se a loro kum
yi Dɔ daari Dɔ waari a dunt

bam.

Benwaani, bantu ba se
si ba lani ba wubuna.

Ba maa ba kwaru We.

²⁰Amu yuudon wum zanı

o donnə bam baŋa nɪ.
 O ma yiri ni dɪlɔ o na kɪ dɪ ba
 tɪn.
²¹ O yəni o ŋɔɔnɪ ni-sɔnɪ ŋwaja
 yɪ cɔgum wɔbɔŋa wɔ o yuu nɪ.
 O ni-taanɪ swələ nɪŋɛnɪ nugə
 tɪn,
 yɪ dɪ maama laan za kɪ nɔɔna
 zɔnnɪ mu
 nɪ sɔ-lwaanɔ na kɪ nɔɔna zɔnnɪ
 te tɪn.
²² Nmu na jɪgɪ liə yalɔ maama
 tɪn,
 sɪ n kwe-ya n pa Baŋa-Wɛ,
 sɪ Dɪntɔ mu wó pa-m dam.
 Dɪ bá se sɪ nɔn-ŋɔna tri
 ba tɔ tɪga nɪ.
²³ Amu Tu Wɛ, nmu nan wó ja
 nɔn-balwaaru bantu
 n dɔlɪ n yagɪ gɔŋo kulɔ
 na luunə tɪn wɔnɪ
 sɪ ba yɪra pɔ.
 Ba na yɪ nɔn-gura dɪ vwa-fɔra
 tɪn,
 n lagɪ n pa ba tɪ mu
 yɪ ba ta yɪ nɔn-dɔnnɔ.
 Amu tɪtɪ nan wó kwe a tuna mu
 a daŋɪ nmu wɔnɪ.

Kɪ n wɔ-dɪdɔa dɪdaanɪ Baŋa-Wɛ

*Davidi deen panɪ ləŋə kantɔ
 maŋa kalɔ Filisi tiinə na
 jaan-o Gati tɔ wɔnɪ tɪn.*

56

Amu Tu Wɛ, duri amu
 ŋwaja.

A duna mu zaŋɪ a baŋa nɪ
 yɪ ba beesi-nɪ de dɪm maama
 wɔnɪ.

² Ba maa nwana a baŋa nɪ
 maŋa maama,
 yɪ ba zanzan mu bri ba tɪtɪ
 ba jaŋɪ dɪ-nɪ.

³ Fɔvɔnɪ nan na yəni dɪ ja-nɪ,
 a daa ta wó kɪ a wɔ-dɪdɔa dɪ
 nmu.

⁴ A Tu Wɛ, a lagɪ a tee nmu,
 dɪ ni dɪlɔ n na tiŋi tɪn.
 A sɔnɪ a kɪ a wɔ-dɪdɔa dɪ Wɛ.
 Kɔntɔ ŋwaaɪ a daa bá taa
 kwari fɔvɔnɪ.

Nabiinə daa bá wantɪ
 ba kɪ amu kulɔkulɔ.

⁵ De dɪm maama wɔnɪ tɪn,
 ba jɪgɪ-nɪ ba daana.
 Ba wɔbɔŋa maama maa yɪ

sɪ ba kɪ-nɪ lwarum.
⁶ Ba tiŋi yi mu ba yɪrɪ
 a na-vəli maama,
 yɪ ba lagɪ cwəŋə mu
 sɪ ba ma zi-nɪ.
 Ba maa tunɪ nɪ
 ba wú na laŋa ba gu-nɪ.
⁷ Ba na yɔɔrɪ ba tɔŋɪ lwarum tun,
 nmu wú pa-ba cwəŋə
 sɪ ba lu na?
 Amu Tu Wɛ, nan pa n banɪ zaŋɪ
 dɪ nɔɔna bam,
 pa ba na cɔgum.
⁸ Ku na yɪ liə yalɔ na yəni
 ya daani-nɪ tun,
 n jeeli ya maama.
 N ta ma n la a yi-na bam
 n kɪ kunkwələ wɔnɪ
 sɪ n lwarɪ a na keeri te maama.
 N pɔpɔnɪ ya maama n tiŋi
 n tɔnɔ kum nɪ.
⁹ De dɪm a na wú bəŋi Wɛ yɪrɪ
 sɪ Dɪ ba Dɪ zəni-nɪ tun,
 a dɔna bam laan wú titwəni
 ba joori kwaga.
 Kuntɔ maa paɪ a ye nɪ:
 Wɛ mu zɪgɪ a kwaga nɪ.
¹⁰ A lagɪ a tee Wɛ mu
 dɪ ni dɪlɔ Dɪ na tiŋi tun.
 Cɪga tun, a wú taa tee Baŋa-Wɛ
 Dɪ ni-taanɪ dɪm ŋwaani.
¹¹ A sunɪ a kɪ a wu-dɪdɔa dɪ Wɛ.
 Kuntɔ ŋwaani a daa bá taa
 kwarɪ fɔvɔnɪ.

Nabiinə daa bá wani
 ba kɪ amu kulɔkulɔ.
¹² Amu Tu Wɛ, a maŋɪ sɪ a tɔgɪ
 ni dɪlɔ a na dugi dɪ nmu tun.
 A maa wú ja le-kəm pɛɛra
 a ba a pa-m.
¹³ Bəŋwaani, nmu mu kwəli-nɪ
 pa a wu tɪgɪ.
 N ta ma n ci-nɪ
 pa a wu tu tɪga nɪ.
 N kɪ kuntɔ sɪ a taa wai a ve
 Wɛ cwəŋə wɔnɪ
 yɪ ŋwɪa pooni wu a tee nɪ.

Wɛ-loɔ zənə ŋwaani

*Davidi dɛɛn panɪ ləŋə kantɔ maŋa
 kalɔ o na duri o səgi piu bɔɔnɪ
 wɔnɪ sɪ Sooli yɪ ja-o tun.*

57 Amu Tu Wɛ, duri a ŋwaŋa.
 Popo, sɪ n duri a ŋwaŋa.
 A tu nmu te mu sɪ a səgi a titɪ.
 Pa a səgi n woro kum wɔnɪ,
 nɪ nmu na yarɪgɪ n vwana
 n kwəli-nɪ te tun,
 sɪ lɛɛrɔ tum maama kɛ.
² A lagɪ a keeri a loori
 Yuutu Baŋa-Wɛ dɪm mu.
 Dintɔ maa yɪ dɪlɔ
 na zɪgɪ a kwaga nɪ tun.
³ Wɛ wú zɪgɪ Dɪ wɛyuu nɪ
 Dɪ tɔŋɪ zənə a ŋwaani
 yɪ Dɪ daari Dɪ joŋi-nɪ Dɪ yagɪ.
 Ku nan na yɪ balɔ na zaŋɪ
 a baŋa nɪ tun,

We wó waart-ba.

We wó pa Dɪ sono kum yi-nɪ,
Dɪ na zɪɣɪ Dɪ cɪɣa kam wɔnɪ
tɪn ŋwaanɪ.

⁴ A dɔna bam gilimi-nɪ
nɪnɛɛnɪ a na tigi
nywænu titari nɪ
yɪ tɪ lagɪ sɪ tɪ tɔrɪ
nabiinə ya-nwana te tɪn mu.
Nɔɔna bam kuntu yələ nyɪ
nɪnɛɛnɪ cɪcwə dɪ cɪna mu.
Ba dɪndəlɪmə maa nyɪ dɪ
sɔ-lwaanu
tɪlɔ na tiini tɪ jɪɣɪ ni tɪn.

⁵ Amu Tu Wɛ, pa n yɪrɪ zaŋɪ
weyuu maama nɪ!
Ta pa n paari-zulə taa nai
lɔɣu baŋa je maama nɪ!

⁶ A dɔna bam cɪɣɪ cɪkɔ mu
sɪ ba ja-nɪ.
A vwana ma pari
wɔ-cɔɣɔ ŋwaanɪ.
Ba ta ma ku goŋɔ
sɪ a tɔ ku wɔnɪ,
yɪ ba titɪ mu joorɪ ba tɔ ku
wɔnɪ.
⁷ Amu Tu Wɛ, a wɔw kum yɔɔrɪ
ku da nmu mu.
Cɪɣa tɪn, a kɪ a wɔ-dɪdɔba dɪ
nmu.
Kuntu tɪn, a lagɪ a leeni le a
zuli-m.
⁸ A wó kɪ a titɪ mu daanɪ
a zaŋɪ weeni!

A laan wó kwe kwaanu dwi dwi
a ta pa tɪ kwəri zaŋɪ.

Tɪɣa na pɔvɪrɪ,
a wó zaŋɪ lɪla a leeni le!
⁹ A Yuutu Wɛ, a wó kɪ nmu le
nɔɔna bam maama yigə nɪ.

A ta wó leeni le a zuli-m
lɔɣu baŋa dwi tiinə maama
wɔnɪ.

¹⁰ N sono kum wura mu taan,
yɪ ku ɣɪnɪ ku dɪ weyuu.
Nmu na yɔɔrɪ n zɪɣɪ
n cɪɣa wɔnɪ te tɪn
mu tiini ku yalma
ku gaalɪ kunkwænu tɪn.

¹¹ Amu Tu Wɛ, pa n yɪrɪ zaŋɪ
weyuu baŋa maama nɪ!
Ta pa n paari-zulə taa nai
tɪɣa baŋa ni maama nɪ!

Baŋa-Wɛ wó dɪ nabiinə maama taanɪ

Davidi deen panɪ ləŋə kantɔ.

58 Abam balɔ na yɪ dɪdeera
tɪn,
á yəni á tɔɣɪ cɪɣa
dɪ á na dɪ nɔɔna taanɪ te tɪn na?
Á wó se á burɪ cɪɣa bura
á pa nabiinə na?
² Awo! Lwarum kikiə yɪranɪ mu
á burɪ ya wɔburɪ.
Á na tɔɣɪ te tɪn paɪ
wɔ-lɔŋ-tɪtɔŋa
sui tɪɣa kam baŋa maama.

³Nɔŋ-balwaaru tum yəni ba cəgi
mu

ku zigi ba lura maŋa ni.
Ba lugi-ba didaani ba maŋi
ba ywəri cwəŋə wunti mu
yi ba kaagi ba fɔi vwan.

⁴Ba ni-taani tiini di cana,
ni bisankwia vian na yi te tun
mu.

Ba ma sun ba zwa si ba yi cəgi,
ni kapaa di na ki te tun.

⁵Ka ba se si ka cəgi liri mwaanu
tiinə
balu na kwaan si ba ja-ka tun,
di ba na maŋi ba ki swan te
maama.

⁶Amu Tu Wɛ, nan bwəri
a duna bam yələ,
ba na nyi di nyon-pwali
na lagi si si tɔri-ni tun ŋwaani.
Baŋa-Wɛ, guri ba yələ yam n
yagi!

⁷Pa ba wi nuneeni na
na logi ba ki tuga ni te tun.
Ba na tagi ba cuna yam,
pa ya taa ba jigi ni si ya zɔ.

⁸Ta pa ba taa nyi nuneeni
kunkwərə na yəni ya ku
ya daari ya kogolə yiran te
tun,
si ba ta taa nyi di
bu-tua balu ba na luga
yi ba bá fəgi ba na wia pooni
tun.

⁹Wɛ wú ki lila o saari-ba o
yagi,
ba nɔn-dunnu didaani
ba nankwin maama,
pa ba je lila
ba dwəni kambiə na lunu lila
mim ni te tun.

¹⁰Nɔn-ŋuna wuu wú poli
nuneeni nɔn-balwaaru tum na ne
waarum dilu na maŋi di ba tun.

Ba ta wú vu ba zari ba ne
di nɔn-balwaaru jana bam.

¹¹Nɔɔna laan maa wú ta ba wi:
«Nii-na nɔn-ŋuna bam
na ne nyɔɔri te tun.

Ciga ŋwaani tun, Wɛ wura
yi Di buri ciga bura
lugu baŋa ni.»

Wɛ-loro

*Davidi deen panu ləŋə kantu
maŋa kalu Pe Sooli na tɔŋi
nɔɔna si ba yiri Davidi sɔŋə
kum, si ba daari ba gu-o tun.*

59 Amu Tu Wɛ, jonji-ni
a duna bam juŋa ni n yagi!

Ta n cu-ni,
si balu na zigi amu ziga tun
yi want-ni.

²Jonji-ni balu na tɔŋi lwarum tun
juŋa ni,
didaani nɔn-gura di juŋa ni.

³Nii mu! Ba dalı gugwæru
wunu mu ba cəgə,
sı ba laan nuji ba zi-nı ba gu.
Vuuna bam kuntu buji
sı ba kı-nı zınnı mu.
Baŋa-Wε, ku nan dai nı
a kı woŋo a cəgi ba yigə.
⁴Ba ma sunı ba yiə
ba duri sı ba ja-nı,
yi ku dai amu mu cəgi
dı funfun dı.
Kuntu tun, zaŋı weeni
sı n ba n zəni-nı.
Nii n na ba na kı-nı te tun.
⁵Paŋwa Tu Baŋa-Wε,
nmu mu yi dıbam Yisrayeli
tiinə Wε dım.
Zaŋı weeni sı n waari
dwi-ge tiinə bam.
Ku na yi vwa-nyuna bam kuntu
na tuji lwarım tun,
yi duri ba yibwənə maŋa dı
maŋa!
⁶Tutu nı mu a duna bam yəni
ba joori yo seeni.
Ba maa kaagi tuv kum maama
wunu
yi ba weə nı kakuri te tun.
⁷Ta n cəgi ba na ηəoni
kamunni ηwe ηwaŋa te tun!
Ba ni-taani dım yəni
dı cəgi nəona,
nıneeni su-lwaanu na kı nəona
zınnı te tun.
Ba maa buji nı:

«Nəon-nəonu bá wantı o ni dí
ηwaŋa.»
⁸Baŋa-Wε, nmu nan jıgi-ba mu
n mwana.
N jıgi dwi-ge tiinə bam maama
mu n gweelə.
⁹Amu Tu Wε, nmu mu jıgi dam
sı n kwəli-nı.
Amu wú kwəni a nii nmu mu,
n na yi a dalım je tun ηwaani.

¹⁰A Tu Wε dım wú ba
Dı joŋi-nı Dı yaŋı,
Dı na jıgi a sono maŋa maama
tun ηwaani.
Dı ta wú pa a wantı a duna bam
a dı.
¹¹Dı Yuutu Wε, yi garı n gu-ba
lıla,
sı a nəona bam garı ba swe
ba swiə.
Nan ma n dam-fəwə kum
n pa ba taa beeri yəw yıranı,
sı n laan daari n pa ba tu tıga
nı.
Nmu Wε yəni n cu dıbam,
nı najara cı-kwaŋa na kwəli
nəona
najara wunu te tun mu.
¹²Ba kamun-ηwe yi
kəm-balwaaru yıranı mu.
Kuntu tun, pa ba na jıgi fıə te
tun dı ba tıga nı.
Ba ta yəni ba səoli lwarım,
yi ba fıə vwan.

¹³ Kuntu ŋwaani,
 tɔɔ n ban-lum dum baŋa
 n cɔɔ-ba faɪ, pa ba je.
 Kuntu mu wɔ pa lugu baŋa
 je maama nɔɔna lɔwɔ nɪ:
 We mu sunɪ Dɪ nii dɪbam
 Zakɔbi dwi dum baŋa nɪ.

¹⁴ Titu nɪ mu a dɔna bam yɔni
 ba joori yo seeni.
 Ba maa kaagɪ tu kum maama
 wɔni

yɪ ba weə nɪ kakuri te tɪn.

¹⁵ Ba maa yɔni ba kaagɪ
 ba beeri wɔdiiru sɪ ba di.
 Ba na wɔ di ba su,
 baá taa suurə mu.

¹⁶ Ku nan na yɪ amu, a lagɪ a
 leeni
 a zuli-m n dam dum ŋwaani
 mu.

Zizɪŋa maama nɪ mu,
 a ta wɔ leeni dɪ kwər-dɪa
 n na jigɪ a sono maŋa maama
 tɪn ŋwaani.

Benwaani, nmu mu yɪ a dalum
 je
 me a na wɔ want a vu a kwəli
 a titɪ
 a cam maŋa nɪ tɪn.

¹⁷ Amu Tu We, nmu mu jigɪ
 dam
 sɪ n kwəli-nɪ.

A wɔ taa leeni le mu a zuli-m.

Benwaani, nmu mu yɪ a dalum
 je.

Nmu yɪ amu Tu We dum
 na jigɪ a sono maŋa maama
 tɪn.

We yɪrani wɔ want dɪ dɔna Dɪ di

*Davidi deen panɪ ləŋə kantɔ maŋa
 kalɔ o na kɪ najara dɪ Siiri tiinə
 badonnə, yɪ o jar-kərə bam yigə tu
 Zoabi pipiri o zaŋɪ Edɔm jar-kərə
 murrɔ fugə-tile (12,000) baŋa nɪ o
 gu-ba Ye bolo kum nɪ tɪn.*

60 Dɪbam Tu We,
 n nuŋi dɪbam kwaga nɪ,
 yɪ n daari n cɔɔ dɪ dam.
 N banɪ ya mu zaŋɪ
 dɪbam baŋa nɪ.

Laan nan pa dɪ dam joori
 dɪ taa wura.

² Nmu mu sugi dɪbam tɪga kam
 pa ka sisiŋi,
 yɪ n daari n pa ka bɔkɪ bule.
 Nan joori n surɪ ka lulooru tum,
 sɪ tɪga kam daa yɪ taa sisiŋi.

³ Nmu pe cam yɪ dɪbam
 balɔ na yɪ n nɔɔna bam tɪn,
 pa ku ni dɪbam zanzan.

Ku nyɪ nuneɛnɪ n na pe dɪbam
 sana pa dɪ nyo
 yɪ dɪ laan bəri te tɪn.

⁴ Ku nan na yɪ balɔ na kwari
 nmu tɪn,

n zəŋi nyunyugu woŋo mu n
pa-ba,
sɪ ba wani ba duri ba vu da
sɪ najara yam yɪ yi-ba.

⁵ Popo, ləri dí wɛ-loro kum.
Kwe n dam-fɔ́ɔ kum
n ma n joŋi dɪbam n yagɪ.
Kuntu tun, n nɔ́n-sonnu tum
wó taa te ba titi.

⁶ Wɛ zɪgɪ Dɪ titi digə kam nɪ mu
Dɪ wɪ:
«Amu wó bri a dam jaja
a cɛ cɛ Sishem laŋa kam,
yɪ a daari a maŋɪ Sukɔ́ti bolo
kum
a pɔ́ɔɪ a pa a nɔ́ɔna bam.

⁷ Galadi laŋa kam yɪ amu nyɪm,
ku ta wəli dɪ Manasi laŋa kam
dɪ.

Efrayim maa nyɪ dɪ
a yicəgə kam.
Zuda dɪ maa nyɪ dɪ
a paari nacəgə kam.

⁸ Ku na yɪ Moabi laŋa kam,
daani mu a lagɪ a taa sani
a jun sim.

A ta lagɪ a dɔ́ɪ a natri
Edom tuw kum seeni mu,
sɪ ku bri nɪ a te-ku.
A kwərə maa wó bagɪ ka yagɪ
Filisi tiinə bam seeni,
a na wani-ba a di tun ŋwaani.»

⁹ Wɔ́ɔ nan mu wó ja amu o vu

tuw kulɔ na lɔgɪ ku pɪ tun
wuni?

Wɔ́ɔ mu wó ja-nɪ o vu
o yɪ Edom tuw kum?

¹⁰ Dɪbam Tu Wɛ, nmu nan nuŋi
dí kwaga nɪ mu na?

Dí na nuŋi sɪ dí zaŋɪ najara,
n daa n bá tɔgɪ dí yigə
sɪ dí vu na?

¹¹ Nan wəli dɪbam
sɪ dí wani dí dɔna bam,
sɪ nabiinə na jigɪ zənə dɪɪ tun
maama ba jigɪ kuri.

¹² Wɛ nan na wu dɪbam tee nɪ,
dí wó wani dí dɔna bam dí di.
Duntu wó nɔ́nɪ-ba Dɪ cucugɪ
Dɪ pa dɪbam.

Davidi wɛ-loro

61 Amu Tu Wɛ,
cəgɪ a kərə kam,
sɪ n daari n sɛ a wɛ-loro kum.
² A maa zɪgɪ lugu kum yigə yigə
nɪ
yɪ a keeri a loori-m.
Amu tuna maama ti mu.
Nan da amu yigə sɪ n ja-nɪ
n vu n yɪ piu kulɔ
na diini wɛyuu ku dwe amu
tun,
sɪ a na jəŋə je dáani.
³ Bɛŋwaani, nmu mu yɪ wulɔ
a na səgɪ n woro wuni tun.
N ma n yɪ a dalum je na kwəli-nɪ

pa a duna warɪ sɪ ba yi-nɪ tɪn.
⁴ Sɛ sɪ amv taa zʊvɪ n sɔŋɔ kʊm
 nɪ
 maŋa maama,
 sɪ a want a sɛgi n woro kʊm
 wʊnɪ,
 nɪ nmʊ na yarɪɣɪ n vwana
 n kwɛli-nɪ tɛ tɪn.
⁵ Bɛŋwaani, amv Tu Wɛ,
 nmʊ maŋɪ n ni a na dugi durɔ
 tɛ maama tɪn.
 N ta ma pa a na nyɔɔɪ
 nɪ kʊ na maŋɪ sɪ n pa
 balʊ na kwari-m tɪn.
⁶ Pa Pɛ wʊm taa jɪɣɪ
 mʊmwɛ-dɛɛɪ.
 Sɛ sɪ o taa ŋwɪ taan
 sɪ o na dwi zanzan.
⁷ Wɛ, pa cwɛŋɔ
 sɪ o jɛni o paari dum nɪ taan
 yɪ n nii o baŋa nɪ.
 Nmʊ na zɪɣɪ n cɪga wʊnɪ tɪn,
 pa n sono kʊm taa cv-o
 maŋa maama.
⁸ Kuntv tɪn, amv wʊ taa leeni
 a zuli n yɪɪ dum
 yɪ a bɑ yagi.
 Dɛ maama wʊnɪ, a ta wʊ taa kɪ
 a sui kʊlʊ maama
 a na dugi durɔ nɪ a wʊ kɪ tɪn.

Pa n tɪna taa wʊ Wɛ baŋa nɪ

Davidi dɛɛn panɪ lɛŋɔ kantv.

62 Amv wʊ piɪnɪ mv a taa
 cɛgi Wɛ sɪ Dɪ zɛni-nɪ,
 sɪ kʊ yɪ Dɪntv yɪranɪ mv
 wʊ want-nɪ Dɪ jonɪ Dɪ yagi.
² Dɪntv yɪranɪ mv yɪ piu kʊlʊ
 amv na salɪ kʊ yɪra nɪ tɪn.
 Dɪ ta maa yɪ amv vɪrvʊ.
 Dɪ kwɛri Dɪ yɪ amv dalum jɛ
 mv.
 Nɔɔn-nɔɔnv daa bɑ want-nɪ o
 di.
³ Abam maama wʊ kɪ jara
 dɪ nɔɔnv dɪdva taan
 sɪ á vu á maŋɪ yɛn mv?
 Á lagɪ sɪ á mag-o
 á dɪ tɪga nɪ mv na?
 O nan nyɪ dɪ kɛbrɔ
 kalʊ na vulɪ tɪn mv.
⁴ Á bubuŋɪ dum maama yɪ
 sɪ á vaŋ-o á dɪ tɪga nɪ mv,
 dɪ o ya na wʊ wɛyuu nɪ tɛ tɪn.
 Á maa soe vwan fɔm yɪranɪ.
 Á yɛni á ŋɔɔnɪ ni-sʊnɪ ŋwaŋa
 mv,
 yɪ á wʊbuŋa maama yɪ
 sɪ á sɔɔlɪ lwarɪm á pa-o.

⁵ Cɪga tɪn, amv wɔ pɪnɪ mɪ
a taa cɛgi Wɛ sɪ Dɪ zənɪ-nɪ.
Dɪntu yɪrɪnɪ mɪ jɪgi a tɪna.
⁶ Dɪntu yɪrɪnɪ mɪ yɪ piu kɪlɔ
amv na salɪ kɪ yɪra nɪ tɪn.
Dɪ ta maa yɪ amv vɪrɪnɪ.
Dɪ kwəri o yɪ amv dalɪm jɛ mɪ.
Nɔɔn-nɔɔnɪ daa bá wani-nɪ o
dɪ.
⁷ Kɪ yɪ Wɛ mɪ pɛ a na vɪrɪm
dɪdaani zulɔ.
Dɪ maa yɪ pu-kamunu kɪlɔ
amv na dalɪ da
pa a sɛgi Dɪ woro wɪnɪ tɪn.
⁸ A nɔɔna bam, kɪ-na á
wɪ-dɪdɔvɔ
dɪdaani Wɛ mɛja maama
wɪnɪ.
Pa-na sɪ Dɪ lwarɪ kɪlɔ maama
na daani á wɔbɔŋa tɪn.
Wɛ mɪ yɪ dí dalɪm jɛ.

⁹ Nabiinɛ maama yɪ viɪu yɪrɪnɪ
mɪ,
nabwənɛ dɪ dɪdɛera maama
dɪ.
Nmɪ ya na kwe-ba
n mɛjɪ ba duuni,
n wɔ na nɪ ba ba jɪgi yuu.
Ba nan nyɪ dɪ weeru tɪlɔ
viu na kalɪ kɪ ja jɛ tɪn mɪ.
¹⁰ Yɪ ma n dam n pɪnɪ nɔɔna.
Ta yɪ ta n jɪgi tura dɪ wənnu tɪlɔ
n na vɪrɪ n donnɛ tee nɪ tɪn.

Nmɪ jɪjɪgɪrɔ tɪn na pulɪ
pa tɪ daga tɛ maama,
ta n yɛ sɪ n yɪ kwe n bɪcarɪ
n fəri tɪ baŋa nɪ.

¹¹ Amv nɪ cɪga kuni bulɛ
Wɛ tee nɪ.
Dayigɛ tu mɪ yɪ nɪ: Wɛ jɪgi
dam.
Kɪlɔ na wəlɪ da kɪ kɪ bulɛ tɪn
maa yɪ nɪ:
¹² Nmɪ Baŋa-Wɛ jɪgi nabiinɛ
sono cɪga cɪga.
Nmɪ yənɪ n ŋwɪ nɔɔnɪ maama
mɪ
sɪ kɪ tɔgi dɪ o tɪtɔŋa
na yɪ tɛ maama tɪn.

Wɛ sono kɪm daga

*Davidi dɛɛn panɪ lɛŋɔ kantɔ
mɛja kalɔ o na wɪ Zuda
kagva kam wɪnɪ tɪn.*

63 Amv Tu Wɛ,
nmɪ sunɪ n yɪ a Wɛ mɪ.
Nmɪ fra tiini ya zɪ-nɪ,
nɪnɛɛnɪ na-nyɔm na jɪgi-nɪ tɛ
tɪn.
Amv tiini a lagɪ-m dɪ a wɔw
maama,
nɪ tɪ-kura na tigɛ yɪ na tɛrɛ
tɪn.
² Amv na zɪ n digɛ kam nɪ tɪn,
a nɛ nmɪ dɪ n dam dɪm maama,

ku wəli dɪ n paartɪ-zulə yam.
³Nmɔ na tiini n jɪɣɪ amɔ sono
 tɪn,
 ku ɣart ɲwɪa kam tɪtɪ ku pa-nɪ.
 Kuntɔ ɲwaaɪ amɔ wó ma a ni
 dɪm a pa-m zulə.
⁴Amɔ ta na jɪɣɪ ɲwɪa tɪn,
 amɔ wó tee-m.
 Amɔ wó zəŋɪ a jɪa a loori-m.
⁵Amɔ bɪcari laan wó zuri,
 nɪnɛɛɪ a na nɛ wɔdi-fɔɔ
 a di a su te tɪn.
 A maa wó daartɪ a leeni le
 a zuli-m dɪ wɔpolo.
⁶Tɪtɪ nɪ, amɔ na yəni a pəni sɪ
 a dɔ,
 a guli nmɔ gulə mu maŋa
 maama,
 yɪ a buŋɪ nmɔ wɔbuŋa.
⁷Ku zɪɣɪ pulim nɪ,
 nmɔ maŋɪ n yɪ amɔ zənnu mu.
 A maa səɣɪ n woro kum wɔnɪ.
 Kuntɔ ɲwaaɪ a leeni le dɪ
 wɔpolo.
⁸Amɔ wó taa salt-m mu,
 sɪ n ma n jazum dɪm
 n ma n təli-nɪ.
⁹Balɔ dwi maama na beeri
 sɪ ba ɣv-nɪ tɪn,
 nmɔ wó cɔɣɪ.
 Bantɔ wó tɪ ba vu tɪga kuri kuri
 ba daartɪ amɔ.
¹⁰Jar-kərə wó ma sɔ-lwaanɔ
 mu
 ba ɣv-ba.

Ga-kakuri maa wó ja ba yɪra
 yam sɪ di.

¹¹Wɛ ɲwaaɪ mu Pɛ wɔm nan
 wó dɪ ywəəni lanyɪranɪ.
 Balɔ maama na yəni ba goni ni
 Wɛ yɪrɪ dɪm ɲwaaɪ tɪn wó
 zuli-Dɪ.
 Ku daartɪ sɪ vwa-fɔra dwi
 maama niə pu.

Davidi wɛ-loro kwəlɪm ɲwaaɪ

64 Amɔ Tu Wɛ,
 cəɣɪ amɔ wɛ-loro
 dɪ a na wɔ cam wɔnɪ te tɪn.
 Ta n cɔ-nɪ a dɔna bam tɪtarɪ nɪ
 dɪ ba na fugɪ-nɪ te tɪn.
²Ta n kwəli-nɪ,
 sɪ nɔn-balwaaɔ na banɪ daanɪ
 sɪ ba cɔɣe-nɪ te tɪn
 yɪ wanɪ ku yɪ-nɪ.
 Yɪ se sɪ kəm-balwaaɔ tiinə
 zɔ kɔɔ wɔnɪ
 ba kɪ lwarɪm a yuu nɪ.
³Bantɔ dɪndəlɪmə yam goni mu
 nɪnɛɛɪ sɔ-lwaanɔ niə te tɪn.
 Ba ni-taanɪ dɪ maa zɔ nɔɔna
 nɪnɛɛɪ cɪna te tɪn.
⁴Ba yəni ba səɣɪ mu
 ba da ba ta nɔn-ɲɔna,
 yɪ ba ba kwarɪ fɔvɔnɪ.
⁵Ba yəni ba pa-da baartɪ mu
 sɪ ba yɔɔrɪ ba kɪ lwarɪm
 nɪ ba wɔbuŋa na jaanɪ
 sɪ ba kɪ te tɪn.

Ba bani daani mu si ba ci cigirv
 ba donnə ŋwaani,
 yɪ ba wɪ: «Nɔɔn-nɔɔnv ba nai
 dɪ kənə yam.»

⁶ Ba na jəni ba banɪ
 kəm-balwaarv bana kuntu,
 ba laan yəni ba ta mu nɪ:
 «Kv yɪ wo-laa mu dɪ banɪ.»
 Cɪga tɪn, nabiinə bɪcarɪ dɪ ba
 wubɔŋa maama banwe
 maŋa dɪ maŋa.

⁷ Wɛ nan mu wú kwe
 Dɪ cɪna yam Dɪ ta-ba,
 pa ba da ba na zɔnnɪ.

⁸ Bantv tɪtɪ ni-taanɪ dɪm
 mu lagɪ dɪ joori dɪ di-ba,
 pa ba tv tɪga nɪ.

Wɔlv maama na nɛ-ba,
 kv tu yɪra wú taa saɪ.

⁹ Nɔɔna maama laan maa
 wú taa kwari fɔvɪnɪ.

Ba ta wú tɔɔlɪ Wɛ titɔŋa yam
 tɔla,

yɪ ba daari ba kɪ Dɪ kikiə yam
 ba wubɔŋa nɪ.

¹⁰ Nɔɔn-ŋvna wú di ywəni mu
 Baŋa-Wɛ ŋwaani.

Dɪntv wɔnɪ mu baá na ba woro.
 Balv na yɔɔrɪ cwə-laa wɔnɪ tɪn
 wú taa jɪɪ wɔpolo
 dɪ Baŋa-Wɛ na kɪ kɔlv tɪn.

Dɪbam tɪna wɔ Wɛ tee nɪ

Davidi deen panɪ ləŋə kantv.

65 Dɪbam Tv Wɛ,
 kv maŋɪ sɪ dɪ taa tee-m
 Siyɔn tv kum wɔnɪ mu.
 Dɪ wú sunɪ dɪ kɪ kɔlv maama
 dɪ na goni nɪ sɪ dɪ kɪ dɪ pa-m
 tɪn.

² Nmv mu yɪ wɔlv
 na cəɪ dɪbam wara tɪn mu.

Tɪga baŋa nɔɔna maama
 wú ba nmv te sɪ ba zuli-m.

³ Dɪbam lwarɪm dɪm daga
 ya dwe dɪ jam,
 yɪ nmv ta kwe dɪ lwarɪm kikiə
 yam,

n yaɪ n ma n cɛ dɪbam.

⁴ Balv maama nmv na kuri
 sɪ ba ba ba taa zɔvɪ
 nmv digə kam wɔnɪ tɪn,
 bantv jɪɪ yu-yoŋo!

Dɪbam yɪ wú su dɪdaani
 wo-laaru

tɪlv na wɔ n di-ŋvna kam nɪ
 tɪn.

Dɪ wú na yu-yoŋo
 nmv tɪtɪ sɔŋə kum nɪ.

⁵ Dɪbam Tv Wɛ,

nmv mu yi dɪbam Vɪrvu.
 Nmɔ yəni n sɛ dɪ wɛ-loro kum,
 yi n tɔŋɪ tɪtɔŋa yalɔ
 na kɪ dɪbam yəu tun,
 sɪ n ma n vɪɪ dɪbam.
 Lɔɡv baŋa nɔɔna maama tuna
 wɔ nmv tee nɪ mv,
 ku ta wɛli dɪ balɔ na kaagɪ
 nanuru tum nɪ ba ve tun.
⁶N tɔɡɪ n dam dɪm baŋa nɪ mv,
 n cwɪ pweeru tum
 n zɪɡɪ kəŋkəŋ.
 Ku maa brɪ n dam dɪm
 na tiini dɪ daga te tun.
⁷Nanuru tum na wuuri te
 yi na-ŋɔnɪ sum pɔɡɪlɪ zanzan
 tun,
 n pɛ dɪ-fara tum maama
 maŋɪ da yirr mv.
 Lɔɡv baŋa tunɪ dɪm dɪ na kɪ sɔɔ
 tun,
 n pɛ dɪ yi cumm mv.
⁸Balɔ na zɔvɪ lɔɡv baŋa
 gugwæru nɪ yigə yigə tun
 laan fɔna mv dɪ wo-kunkagɪla
 yalɔ n na kɪ tun.
 Ku na zɪɡɪ wa-puli seeni
 sɪ ku taa ve wa-zɔvɪ seeni tun
 nabiinə maama wɔ taa leeni
 wɔpolo le nmv ŋwaani.
⁹Nmv yigə wɔ tɪga kam wɔnɪ
 yi n yəni n pa dɔa nɪa
 ka baŋa nɪ,
 pa ka ywəmmə lanyɪranɪ.
 Nmɔ bwi sum su sɪ pɛɛlɪ.

Sɪ na bam maa pa
 tɪga kam kɪ wɔdiiru zanzan
 ka pa nɔɔna bam.

Nmv na yəni n tɔŋɪ te tun
 mv kuntu.

¹⁰Nmv ma n pa dɔa yəni
 ka bugɪ tɪ-kura kam.

Dɔa kam maa yəni
 ka zuri tɪga kam.

Nmv ma n tɔɡɪ kuntu baŋa nɪ
 n pa pwələ sɪ wɔdiiru wanɪ
 tɪ kɪ lanyɪranɪ.

¹¹Faa na yəni ku yi
 bɪnɪ maama wɔnɪ,
 nmv pa wɔdiiru wura.

Cwe sɪlɔ maama
 n na tɔɡɪ da n kɛ tun,
 wɔdiiru tum gaalɪ mv.

¹²Kagɪ sum maama laan
 kwin mv dɪdaani ga-lɛɛrv.

Pweeru tum je maama
 dɪ maa jɪɡɪ wo-laaru,
 pa ywəni wura ku ja gaalɪ.

¹³Vara mv su pwəli sum
 maama.

Mɪna dɪ maa li bwəlu tum.
 Ku daari je sum maama
 leeni dɪ kwər-dɪa,
 wɔpolo na wura tun ŋwaani.

Tee-na Baŋa-Wɛ!

66 Nabiinə maama,
 yeeri-na dɪ wɔpolo sɔɔ
 á ma á tee Wɛ.

²Leeni-na á zuli
 Dl yurɪ kamunu kum.
 Səni-na Dl paari-zulə yam
 sɪ á ma á tee-Dl.
³Ta-na á brɪ Wɛ nɪ:
 «Nmu tiini n tɔŋɪ wo-kunkagula
 naa!
 N dam dum dɪ tiini dɪ daga
 dɪ gaali,
 pa n duna maama kwari fuvni
 yɪ ba se ba pa-m.
⁴Nabiinə maama tiiri tɔga nɪ
 mu
 ba zuli-m.
 Ba maama leeni ba səni-m.
 N yurɪ dum mu ba leeni
 ba zuli-dɪ.»
⁵Ba-na á nii á na
 Wɛ na kɪ kulɔ maama tun.
 Dl yɔɔrɪ Dl kɪ wo-kunkagula mu
 Dl pa nabiinə.
⁶Dl deen pe nɪw kum ji
 tɪ-kura.
 Dɪ nabaara bam deen tɔgi
 bugə kam wu dɪ ba ne ba be.
 Pa-na sɪ dɪ kɪ wɔpolo
 Dl kənə yam kuntu ŋwaani.
⁷Wɛ jigi dam mu Dl ma
 Dl dɪ Dl paari maŋa maama.
 Dl yiə maa dɔlɪ ya nii
 lɔgv baŋa tuɪnɪ dum maama.
 Vuuna nan yɪ brɪ ba tutɪ
 Dl yigə nɪ.

⁸Lɔgv baŋa dwi tiinə maama,
 səni-na dɪbam Tu Wɛ dum.
 Kaasi-na Dl tiə yam á yagi wɛ
 we!
⁹Dintu mu yəni Dl cu dɪ ŋwia
 kam.
 Dl maa wu pe pwələ
 sɪ dɪ tri dɪ tɔ tɔga nɪ.
¹⁰Dɪ Tu Wɛ, nmu mu maŋɪ
 dɪbam n nii.
 Nmu ta pe
 dɪ fɔgi dɪ kwe lanyiranɪ,
 nɪ ba na kwe səbu-poŋo te tun.
¹¹N jaani dɪbam n zɔ
 cikv wɔnɪ,
 yɪ n daari n pa cam
 jigi dɪbam dɪ daana.
¹²Nmu pe dɪ duna bam pwələ
 pa ba jigi dɪbam ba nwana.
 Dɪ ma tɔgi mim wɔnɪ
 dɪdaani na-fara wɔnɪ dɪ ke.
 Nmu laan ma n pa dɪ vu dɪ jəni
 je sɔv na yɪ falalala tun nɪ.
¹³Amu laan nan wó ja peera mu
 a zɔ n digə kam wɔnɪ
 a ma kɪ zweem kaanum a
 pa-m.
 A ta wó kɪ a su a na dugi durə
 sɪ a kɪ kulɔ a pa-m tun.
¹⁴Amu cam maŋa kam nɪ mu
 a deen puri a ni
 a du durə dum kuntu.
¹⁵Amu laan lagɪ a kwe vara

balu na nugi lanyirani tun,
a ma a ki zwɛem kaanum a
pa-m.
A maa wú zwɛ pi-bali si si lwɛm
taa ywɛmmə nmu tee ni.
A ta wú kwe nabe di bubwaalu
mu a ki kaanum.

¹⁶ Abam balu maama na kwari
Wɛ tun,

ba-na á cɛgi woŋo.
Amu laan wú lwani
woŋo kulu maama Wɛ na ki
Dl pa-ni tun a bri abam.

¹⁷ A ya keeri mu a loori Wɛ
si Dl wɛli-ni.

A ma puri a ni a tee-Dl.

¹⁸ Amu fra ya na wu
lwarim kikiə wuni,
a Yuutu Wɛ dum ya bá sɛ
Dl cɛgi-ni.

¹⁹ Wɛ nan suni Dl ni a kwərə
kam
yi Dl daari Dl cɛgi
a wɛ-loro kum.

²⁰ Wɛ maŋi di tiə.
A na loori-Dl tun, Dl wu vi-ni.
Dl ta wu dwani Dl sono kum
Dl daari-ni.

Le kəm ləŋə

67 Dɔbam Tu Wɛ,
ta n duri dɔbam yibwənə,
si n yu-yoŋo taa wu di yuu ni!

Pa n yibiyə jeeri dɔbam seeni.

² Pa pwələ si lugu baŋa nɔɔna
maama lwarɪ n cwe sum.

Sɛ si tuni dum maama nɔn-biə
bam

taa ye nmu na jigi dam
si n vri-ba n yagi te tun.

³ Dɪ Tu Wɛ, pa dwi maama tiinə
taa tee-m!

Sɛ si nabiinə je maama ni tun
di yəni ba taa zuli-m!

⁴ Pa lugu baŋa tuni dum maama
di ywəni yi ba leeni wupolo
le,

nmu na yəni n tɔgi ciga
n nii ba baŋa ni,

yi n bri-ba cwə-laaru
si ba taa tɔgi tun ŋwaani.

⁵ Dɪ Tu Wɛ, pa dwi maama tiinə
taa tee-m!

Sɛ si nabiinə je maama ni tun
di yəni ba taa zuli-m!

⁶ Tɪga kam ki wudiiru lanyirani.
Dɪ Tu Wɛ suni Dl ki dɔbam
yu-yoŋo!

⁷ Cɪga ŋwaani tun,
Wɛ ki dɔbam yu-yoŋo.

Ku maŋi si tɪga baŋa nabiinə
maama taa kwari-Dl mu.

Baŋa-Wɛ wú wani Dl dɔna bam

Davidi deen panu ləŋə kantv.

68 Wɛ lagi Dl zaŋi
Dl zigi wɛɛni mu,

pa Dl duna bam jagɪ sat!
 Balu na culi Wɛ tun wó duri
 sɪ ba lu Dl yigə nɪ.
²Dl lagɪ Dl zəli-ba mu pa ba je,
 nɪnɛnɪ viu na fuli nyva te
 yɪ ka je tun.
 Nɔn-balwaaru maa wó saari
 Wɛ yigə nɪ
 nɪ maaru na nyuni mim wuni
 te tun.
³Ku nan na yɪ nɔn-ŋuna,
 bantu wó zɪgɪ Wɛ yigə nɪ mu
 ba di ywəni,
 yɪ ba cakɪ dɪ wɔpolo.
⁴Leeni-na le sɪ á tee Wɛ,
 sɪ á daari á zuli Dl yiri dum.
 Dl yiri mu yɪ Baŋa-Wɛ.
 Dl maa yəni Dl dɔgɪ
 kunkwənu baŋa nɪ Dl veə.
 Zuli-Dl-na sɪ á di ywəni Dl tee
 nɪ!
⁵Dl yɪ bitara dwi maama ko
 mu.
 Dl daa ta maa zɪgɪ kadənə
 dwi maama kwaga nɪ.
 Dí Tu Wɛ mu kuntu,
 Dl na zuri je silu
 na yɪ lanyiranɪ fast tun wuni.
⁶Dl maa pai balu na yɪ ba
 yiranɪ tun nai dwi.
 Dl ta maa yəni Dl purɪ pɪna Dl
 yaga
 pa ba na zurim ba ŋwia wuni.
 Ku daari vuna
 wó taa zuri kagva yuu

me na na tərə tun wuni mu.

⁷Dí Tu Wɛ, nmu deen nuŋi
 n tɔgɪ n nɔɔna bam yigə
 n ja-ba n be kagva kam.
⁸Maŋa kam kuntu nɪ,
 tɪga kam deen sisiŋi mu,
 yɪ dɪ dɪ tiini ka nɪ taan.
 Ku maa yɪ nmu Wɛ yigə nɪ mu
 ku kɪ kuntu.
 Nmu yɪ Sinayi piu Baŋa-Wɛ dum
 mu,
 yɪ n ta yɪ Yisɪrayɛli tiinə bam
 Wɛ.
⁹Dí Tu Wɛ, n ta ma pa dɪa nɪ
 n titɪ tɪga kam baŋa nɪ.
 Ka na jigi tɪ-kura tun,
 n pɛ ka joori ka zurə.
¹⁰N titɪ nɔn-kɔgɔ kum tu
 ba jəni ka baŋa nɪ.
 Nmu tɔgɪ n yu-yoŋo dum baŋa
 nɪ mu
 n pa yinigə tiinə laan jɪga.
¹¹Dí Yuutu Wɛ dum tɔɔli Dl
 kwərə mu,
 yɪ kaana kɔgɔ kɔgɔ dɪ pa
 sɪ ka jagɪ je maama nɪ.
¹²Ba maa wɪ:
 «Pwa dɪ ba jar-kərə bam
 duri lɪla mu sɪ ba lu.»
 Ka-yurru tum dɪ ma pɔɔri jɪgɪru
 tulu bantu na viiri ba daari tun.
¹³Abam balu dɪ na maŋi kwaga
 nɪ

yɪ á yurɪ peeni sum tɪn,
 á nɛ kunkwənə nyɪnyurɪ tɪlɔ
 ba na mɛ sɛbu-pɔŋɔ ba kwəlɪ
 yɪ ya vwana yam dɪ yɪ sɛbu-sɪŋa
 mu ba mɛ ba kwəlɪ-ya tɪn.

¹⁴ Dam-fɔrɔ Tu Wɛ dɪm na pɛ
 sɪ pwa bam jagɪ saɪ kuntu tɪn,
 ku nyɪ dɪ dɔ-kambana mu nɪɪ
 Salumon piɪ kum yuu nɪ.

¹⁵ Basan pweeru tum jɪɪ
 nɪnwaŋa zanzan.
 Tɪ maa diini tɪ yɪ weyuu baŋa
 baŋa.

¹⁶ Pu-kamunnu tum, bɛɛ mu yɪ
 á nɪi Wɛ tɪtɪ piɪ kum
 á gooni-ku kuntu?
 Wɛ kuri piɪ kum kuntu
 sɪ Dɪ dɪ Dɪ paarɪ dǎanɪ.
 Dǎanɪ mu Baŋa-Wɛ wɔ taa zɔvɪ
 maŋa maama.

¹⁷ Dɪ Yuutu Wɛ dɪm maa jɪɪ
 sise-tǎrikooru murrɔ kuni
 murrɔ zanzan.

Dɪ dɛɛn tɔɪ dɪ-tɪ
 Dɪ zɪɪ Sɪnayɪ piɪ kum nɪ mu
 Dɪ ba Dɪ zɔ Dɪ dɪgə kam nɪ.
¹⁸ Dɪ na diini weyuu kuntu tɪn,
 Dɪ kalɪ Dɪ duna bam
 Dɪ na wanɪ-ba tɪn Dɪ ja vu.

Dɪ ma daarɪ Dɪ jɔŋɪ pɛɛra
 nɔɔna tee nɪ,
 dɪ ba na maŋɪ
 ba jɪɪ wɔ-lɔŋɔ mu dɪ.
 Kuntu tɪn, Yuutu Baŋa-Wɛ
 laan wɔ taa zɔvɪ dǎanɪ.

¹⁹ Pa-na dɪ taa tee dɪ Yuutu Wɛ
 dɪm,
 dɪ Dɪ na tɔlɪ dɪbam
 Dɪ maa yɪ wɔlɔ na vɪɪ dɪbam
 Dɪ yagɪ tɪn.

²⁰ Dɪbam Yuutu Baŋa-Wɛ dɪm
 jɔŋɪ nɔɔna mu Dɪ yaga.
 Dɪ maa yənɪ Dɪ cɔ dɪbam
 sɪ tɔvɪ yɪ wanɪ dɪbam dɪ ja.

²¹ Ku nan na yɪ Wɛ duna bam,
 Dɪ lagɪ Dɪ lɔ ba yum mu.
 Dɪ ta wɔ cɔcɔɪ ba yukwəlɪ,
 ba na soe lwarɪm kikiə te tɪn
 ŋwaanɪ.

²² Dɪ Yuutu Wɛ dɪm maa wɪ:
 «Amɔ wɔ ja a duna bam mu
 a pa ba zɪɪ Basan seenɪ
 ba joorɪ ba ba.
 Ba ta na maŋɪ ba wɔ
 nɪnɔ kum kuri kuri nɪ dɪ,
 amɔ ta wɔ ja-ba a nɪɪ.
²³ Kuntu wɔ pa abam cwəŋə
 sɪ á ma ba jana bam
 á ma á zarɪ á nɛ.
 Á kakuri sum tɪtɪ wɔ dəlɪmɪ
 a duna yɪra yam,
 yɪ ba dɪ ba na lagɪ te tɪn ba su.»

²⁴ Amɔ Tu Wɛ, nmu mu yɪ amɔ
 Pɛ.
 Nɔɔna laan naɪ
 nmu kwaga kɔgɔ kum na tɔŋɪ
 gɪna
 ba maa ve n dɪgə kam tɪn.

²⁵ Lən-leenə mv wu kɔgɔ kum
yigə nɪ.

Wo-magina dɪ ma saŋɪ ba
kwaga.

Kabwənə maa wu ba titari nɪ
yɪ ba jɪgɪ sɪnyɛ ba maga.

²⁶ Ba maa leeni ba wɪ:

«Pa-na dɪ kɔgɔ kum maama
taa tee Baŋa-Wɛ!

Yisrayɛlɪ dwi tiinə maama,
zuli-Dɪ-na!»

²⁷ Nii-na, Benzamen dwi dɪm
na muri tin mv

wu ba maama yigə nɪ.

Zuda dwi dɪm nakwa

dɪ ba kɔgɔ kum maama

maa tɔgɪ ba wura,

ku ta wɛlɪ dɪ Zabulɔn dwi dɪm

dɪ Nɛfitali dwi dɪm

nakwa bam maama.

²⁸ Dɪbam Tu Wɛ, pa n dam dɪm
zaŋɪ dɪ brɪ jaja!

Fɔgɪ n tɔŋɪ dɪ n dam dɪm,

nɪ n dɛɛn na kɪ n pa dɪbam te
tɪn.

²⁹ N na zuvri n digə kam

Zeruzalɛm nɪ tɪn,

lugv baŋa pwa bam wɔ ja pɛɛra

ba ba ba pa-m.

³⁰ Nan zaŋɪ n bwe tiv kulv

na nyɪ dɪ ga-varɪm yɪ kv sɛgi

nancan-gullu wɔnɪ tɪn.

Daa ta bwe tɪnɪ dɪlv

na brɪ ba titɪ nɪ ba yɪ nabe

yɪ ba wu na-pwalɪ titari nɪ tɪn.

Bantv maŋɪ sɪ ba tu ba titɪ mv

ba daari ba ja sɛbu-ponjo

wɛɛnu

ba ba ba pa-m.

Pa tɪnɪ dɪlv na soe jara-kɛm tɪn

jagɪ sai.

³¹ Ezipi tiinə wɔ tɔŋɪ dɪdɛɛra

sɪ ba ba.

Kusi tiinə dɪ wɔ ba ba sɛ ba pa

Wɛ.

³² Lugv baŋa tɪnɪ dɪm maama,

leeni-na á tee Wɛ.

Leeni-na á zuli Baŋa-Wɛ.

³³ Dɪntv mv maŋɪ Dɪ dɔgɪ

weyuu baŋa kam nɪ faŋa

faŋa Dɪ veə.

Nii-na! Dɪ kwɛr-dɪa kam bagɪ

mv

pɪna-pɪna.

³⁴ Sɛ-na nɪ Wɛ tiini Dɪ jɪgɪ dam!

Dɪntv mv di paari

Yisrayɛlɪ tiinə baŋa nɪ.

Dɪ dam dɪm maa brɪ jaja

weyuu nɪ.

³⁵ Dɪ Tu Wɛ, nmv na zuvri

n digə kam nɪ tɪn,

n yɔɔrɪ n jɪgɪ fɔvɪnɪ.

Dɪ maa yɪ Yisrayɛlɪ tiinə Wɛ

dɪm,

yɪ Dɪ paɪ Dɪ nɔɔna bam jɪgɪ

dam dɪ baari.

Pa-na sɪ dɪ tee Wɛ!

Davidi wɛ-loro

69 Amu Tu Wɛ,
nan jonɪ-nɪ n yaɟɪ!

A tiini a wu cam wunɪ,
nɪnɛɛnɪ na-fara mu lagɪ
ku li a yuu.

² A lagɪ a muvri mu mɔɔ wunɪ.

A nɛ maa warɪ sɪ zɪɟɪ cɛɾɪ.

Amu maa yɪ na-lunɔ je,
yɪ na-ŋunɪ mu lagɪ sɪ ja-nɪ sɪ
je.

³ A tɔɔlɪ ni mu a beeri zənə yɪ a
ga.

A yura laan mu cɛ dɪ kərə kam,
a kwərə dɪ ma ku.

A yɪə maama kɪ dɪ yɪ-na
a na tiini a loori a Tu Wɛ taan
tun ŋwaanɪ.

⁴ Balu na culi amu kafɛ ŋwaanɪ
tun

mu tiini ba daga

ba dwe a yuuywe sum.

Ba maa dɔnɪ amu vwan cwənɔ
wunɪ,

yɪ ba buɟɪ sɪ ba cɔge-nɪ.

Ba fun amu sɪ a joori a ja
wonɔ kulɔ a na wu ŋɔɟɪ tun
a ja a ba a pa-ba.

⁵ Amu Tu Wɛ, nmu mu marɪ n
ye
a na tɔɟɪ jwərim dɪlɔ tun.

A lwarum kikiə bá wanɪ ya səɟɪ
nmu yigə nɪ.

⁶ Paɲwa Tu Baɲa-Wɛ wum,
ku na yɪ balu na jɪɟɪ tuna
nmu tee nɪ tun,
yɪ sɛ sɪ cavura di-ba
amu ŋwaanɪ.

Yisrayɛlɪ dwi tiinə Wɛ dum,
yɪ pa balu na zuli-m tun
vwana parɪ amu ŋwaanɪ.

⁷ Ku yɪ a na sɛ nmu tun ŋwaanɪ
mu nɔɔna jɪɟɪ-nɪ ba twia
yɪ a daa ba jɪɟɪ yuu ba yigə nɪ.

⁸ Amu cɔrru laan kɪ nɪnɛɛnɪ
ba yəri-nɪ mu te.

A daa ta maa nyɪ dɪ vɛru
a titɪ nu-biə bam tee nɪ.

⁹ Amu tiini a tɔɟɪ dɪ yɪ-suna
a pa nmu digə kam mu.

Kuntɔ ŋwaanɪ, nɔɔna na jɪɟɪ
nmu

ba twia te tun

mu joori ku tui amu baɲa nɪ.

¹⁰ A maa yəni a keeri yɪ a vɔ ni,
pa nɔɔna jɪɟɪ-nɪ ba yáala.

¹¹ A maa zɔvri gwar-zunzwara
wu-cɔɔɔ ŋwaanɪ

yɪ ba jɪɟɪ-nɪ ba mwana.

¹² Tɔv kum nɔɔna na jeeri
mɛ maama tun,

ba maa kɪ sawia amu ŋwaanɪ.

Sa-nyɔra titɪ panɪ le mu
amu ŋwaanɪ ba leenə.

¹³ Amu Tu Baɲa-Wɛ,

ku yɪ nmv mu a yəni a loori,
 sɪ n nii amv baŋa nɪ dɪ yibwənə.
 A loori-m! Sɛ amv wɛ-loro kum,
 sɪ n daari n joŋi-nɪ n yaɣɪ
 n sono kum ŋwaani.

¹⁴ Vaŋɪ-nɪ n ja n nuŋi
 mɔɔ kuntu wɔni,
 sɪ na bam yɪ kwəli-nɪ.
 Yɪ sɛ sɪ balv na culi-nɪ tun
 wani-nɪ ba ja.

Liiri-nɪ n ja n nuŋi
 na-luŋə kam wɔni.

¹⁵ Nan yɪ sɛ sɪ dɔ-fara tum
 ja amv ba je.
 Yɪ pa na-luŋə kam li amv.
 Yɪ yaɣɪ sɪ a zɔ tɔvni goŋo.

¹⁶ Amv Tu Baŋa-Wɛ,
 ləri amv wɛ-loro kum,
 nmv sono kum na tiini
 ku lana tun ŋwaani.
 Nan pipiri n nii amv seeni,
 sɪ nmv tiini n duri nɔɔna
 yibwənə mv.

¹⁷ Yɪ ma n kwaga n ya-nɪ,
 sɪ amv yɪ nmv tuntɔŋv mu,
 yɪ a tiini a wɔ cam wɔni.
 Kɪ lɪla n ba n wəli-nɪ!

¹⁸ Nan fufɔ n ba n yɪ amv te
 sɪ n joŋi-nɪ n yaɣɪ.
 Vri-nɪ a dɔna bam juŋa nɪ n
 yaɣɪ.

¹⁹ Nmɔ nɛ a dɔna bam maama
 na kɪ tute.
 Ba maa jɪɣɪ-nɪ ba twia yɪ ba
 yáala,

pa a na a caviura.

²⁰ Amv wɔv kum cɔɔri mu
 ba tɔrv tum ŋwaani.
 A vwana yam dɪ ma pari.
 A ya buŋi nɪ nɔɔnv wó ba
 o duri amv ŋwaŋa,
 yɪ nɔɔn-nɔɔnv wɔ tu.
 Nɔɔnv tərə o na wó pa a bicari
 zuri.

²¹ Ba nan kwe wo-cɛɛrv mu
 ba kɪ a wɔdiu wɔni.
 Na-nyɔm na jɪɣɪ-nɪ tun
 mu ba kwe sa-nywana
 ba pa-nɪ sɪ a nyɔ.

²² Wɛ wó pa ba wɔdi-fwaarv
 tum
 joori tɪ ja cɔgum tɪ ba bantv dɪ
 ba badonnə bam baŋa nɪ,
 nɪ cikv na jaani-ba te tin.

²³ Wɛ wó pa ba yɪə dwe,
 yɪ ba daa wari ba nai.
 Wɛ wó pa ba yɪra sɔɔri taan
 wuu.

²⁴ Wɛ, pa n bani zaŋi ba baŋa nɪ
 n daari n waari-ba.
 Pa n ban-lum cɔɣi-ba.

²⁵ Wɛ wó pa ba sam dɔm
 jɪ di-dwəənu
 sɪ nɔɔn-nɔɔnv daa yɪ daari
 je sum kuntu nɪ.

²⁶ Bɛŋwaani, nmv na yəni
 n vaŋi balv zwa tun
 mv bantv beeri sɪ ba zəli-ba.
 Ku ta na yɪ balv

n na kɪ-ba zɔ́nnɪ tɪn mu,
ba yəni ba ŋɔ́ɔnɪ ba yaara yam
taani.

²⁷ Nan yɪ swe ba kəm-balwaaru
tum swiə, dɪ tɪ dɪdva dɪ.

Yɪ sɛ sɪ n joŋi-ba
sɪ ba na ba cɪga.

²⁸ Kɔ́ maŋɪ sɪ n saari ba yɪra
mu,
sɪ ya yɪ taa wu ŋwɪa tɔ́ɔ kum
wɔ́nɪ.

Yɪ pa ba yɪra taa pɔ́pɔ́nɪ ya tiŋi
ya wəli balu na tɔ́ɔ Wɛ cwəŋə
tɪn yɪra wɔ́nɪ.

²⁹ Amu Tu Wɛ, kɔ́ tiini kɔ́ ni
amu,
yɪ a vwana dɪ laan pari.
Kuntv tɪn, ba n joŋi-nɪ,
sɪ a want a zaŋɪ weeni.

³⁰ Amu wó zaŋɪ a leeni ləŋə
a ma tee Wɛ yɪrɪ!
A ta wó kɪ Dɪ le yɪ a pa Dɪ yɪrɪ
zaŋɪ.

³¹ A na zuli-Dɪ kuntv doŋ,
kúv poli Dɪ wuv
kɔ́ dwəni a na mɛ na-bia
a ma a kɪ kaanum a pa-Dɪ.
Kɔ́ na maŋɪ kɔ́ yɪ na-bia
kalu na bigɪ ka ti tɪn,
kɔ́ ya bá yɪ a zulə yam.

³² Nabwənə maa wó na
Wɛ na joŋi-nɪ te tɪn

yɪ kɔ́ pa ba wuv poli zanzan.
Abam balu na kwari Wɛ tɪn,
Wɛ wó pa á bɪcara fɔ́ɔ
ya kɪ dam!

³³ Bɛŋwaani, Baŋa-Wɛ yəni Dɪ
cəgi
yinigə tiinə wɛ-loro mu.
Dɪ ba swiə Dɪ tɪtɪ nɔ́ɔna
na nɛ bɛesum tɪn swiə.

³⁴ Wɔ́ŋo maama maŋɪ sɪ kɔ́ zuli
Wɛ!

Weyuu dɪ tɪga baŋa wəenu,
kɔ́ wəli dɪ wəenu tɪlɔ́
na wu nanuru tum wɔ́nɪ tɪn,
tɪ maama wó taa tee Wɛ!

³⁵ Wɛ mu wó vrɪ Siyɔ́n tɪv kum
Dɪ yaɔɪ
yɪ Dɪ joori Dɪ lɔ́
Zuda tɪnɪ dum maama.

Dɪ tɪtɪ nɔ́ɔna bam laan wó taa
zuvrɪ je sum kuntv nɪ.

Baá taa te tɪga kam kuntv.

³⁶ Dɪ tuntɔ́ŋna dwi tiinə bam wó
joŋi tɪga kam ba taa te.
Balv maama na soe Wɛ tɪn
wó taa zuvrɪ da.

Davidi wɛ-loro zənə ŋwaani

Ləŋ-ŋwɪ 40:13-17

70 Amu Tu Baŋa-Wɛ, kɪ lɪla
n ba n joŋi-nɪ n yaɔɪ!

Ba n zəni-nɪ lɪla.

² Kɔ na yɪ balu na beeri amu
tuɔnɪ tun,
pa vuvugə yi-ba sɪ ba tɔ tɪga
nɪ.

Pa balu maama na beeri amu
cɔgum tun
joori kwaga dɪ ba cavura yam.

³ Sɛ sɪ bantɔ dwi dɪm maama
tɔ tɪga nɪ,

ba na tɛ ba wɪ:

ba juŋa zu amu tun ŋwaanɪ.

⁴ Kɔ daari balu maama
na beeri nmu je tun,
pa ba taa jɪgɪ wɔpolo,
sɪ ba dɪ ywəni nmu ŋwaanɪ.

Ta pa balu na soe

sɪ n ta n joŋi-ba tun

taa tɛ maŋa maama nɪ:

«Dɪ wó zəŋi Wɛ yɪrɪ dɪm wɛɛnɪ.»

⁵ Amu nan yɪ nabwəm mu
yɪ yinigə jɪgɪ-nɪ.

Amu Tu Baŋa-Wɛ,

kɪ lɪla n ba n zəni-nɪ.

Nmu mu yɪ a zənnu dɪ a vɪrɔ.

Yɪ daanɪ sɪ n ba n wəli-nɪ!

Wɛ-loro kɔkwurɔ ŋwaanɪ

71 Amu Tu Baŋa-Wɛ,
a tu a dalɪ nmu woro nɪ
mu.

Yɪ pa cavura dɪ-nɪ.

² Nan tɔgɪ n cɪga kam ŋwaanɪ

n joŋi-nɪ n yagɪ.

Purɪ n zwa sɪ n cəgi

a wɛ-loro kum,

sɪ n daari n ba n vrɪ-nɪ n yagɪ.

³ Ta n kwəli-nɪ sɪ a wani

a dalɪ nmu woro nɪ,

nɪ n yɪ piu mu tɛ tun.

Dáanɪ mu amu wó yəni

a duri a vu a səgi.

Tɔgɪ n nɪ dɪm baŋa nɪ

n vrɪ-nɪ n yagɪ,

nmu na yɪ a dalum je tun

ŋwaanɪ.

⁴ Amu Tu Wɛ, joŋi-nɪ n yagɪ

nɔn-balwaarɔ juŋa nɪ,

sɪ nɔn-wu-luŋ-nyɪna yɪ wani-nɪ

ba ja.

⁵ Amu Yuutu Wɛ,

nmu yiranɪ baŋa nɪ mu

amu tuna yam danɪ da.

Kɔ na zɪgɪ a biini nɪ tun

a kɪ a cɪga dɪ nmu mu.

⁶ Cɪga tun, kɔ zɪgɪ a lura maŋa

nɪ

a salɪ nmu yɪra nɪ mu.

N jaanɪ-nɪ n nuŋi a nu pugə nɪ

yɪ n nii amu baŋa nɪ.

Amu wó taa tee-m

maŋa maama wɔnɪ.

⁷ Amu laan jigi maana mu

nɔɔna zanzan yigə nɪ.

Nmu nan yɪ amu dalum je

mɛ na damma tun mu.

⁸ Dɛ maama wuu a yəni a tee

nmu,

yɪ a tɔɔli nmu nunwaŋa taani
a ba yaga.

⁹ A loori-m sɪ n yɪ zəli-nɪ n yigə
nɪ

a kukwuuru maŋa kam nɪ.
A dam dum na tu dɪ ti maama,
nan yɪ viiri n daari-nɪ.

¹⁰ Bɛŋwaani, a duna bam yəni
ba tɛ amu taani.

Ba maa jigi ba bwe daani mu
sɪ ba gu-nɪ.

¹¹ Ba maa ŋɔɔnɪ ba wɪ:
«We mu maŋi Dɪ lɔ o kwaga nɪ.
Pa-na dɪ vu dɪ da dɪ ja-o,
sɪ o daa ba jigi nɔɔnu
wulu na wó zən-o tɪn.»

¹² Amu Tu We, yɪ ta n yɪ yigə
yigə
dɪdaani amu.

Nan kɪ lɪla n ba n wəli-nɪ.

¹³ Pa cavura ja balu
na jigi-nɪ ba beesi tɪn
sɪ ba daari ba na cɔgum.
Pa balu na buŋi
sɪ ba kɪ amu zɔnnɪ tɪn
tu tɪga nɪ dɪ cavura.

¹⁴ Ku nan na yɪ amu,
amu tuna yam wó fɔgi
ya lɔ nmu baŋa nɪ mu.
Amu ta wó taa ve yigə mu
sɪ a tiini a taa tee-m.

¹⁵ A maa wó puri a ni a ta
nmu na tɔŋi ciga tɛ tɪn.
De maama wɔni a lagɪ a ŋɔɔnɪ

n vrum dum taani,

yɪ a nan wari a ni
dɪ maama kuri a ti.

¹⁶ Yuutu Baŋa-We,
amu wó ta nmu titɔŋ-kamunə
yam taani.

A ta wó pa nɔɔna lwarɪ nɪ
nmu yirani mu buri ciga bura.

¹⁷ Amu Tu We, ku maŋi ku zigi
a biini wɔni mu
n yəni n pa-nɪ zaasum.

Dɪ zum maama dɪ, a ta tɛ
nmu wo-kinkagila yam taani
a bri nɔɔna.

¹⁸ Amu nan na tu a kwɪn zanzan
yɪ a yuu kum maama puri,
yɪ lɔ amu kwaga nɪ.

Bɛŋwaani, a lagɪ a ta
nmu dam-fɔɔ kum taani
a bri a dwi dilu

na wó saŋi a kwaga tɪn mu.

¹⁹ Amu Tu We,
nmu nɔn-ŋunni dum daga mu
pa ku guni ku dɪ weyuu.

Nmu doŋ tərə,
dɪ n na tiini n kɪ titɔŋ-kamunə
tɛ tɪn.

²⁰ Nmu pɛ cwəŋə sɪ a na cam
dɪ leeru zanzan.

Dɪ ku dɪ, nmu ta wó pa
a ŋwia joori ka kɪ dam.

Nmu wó lɪ-nɪ tɪga kuri
goŋ-canluŋu wɔni
sɪ a joori a zigi a ziga je sum nɪ.

²¹ N ta wó pa a tiini a na yiri,

sɪ n daart n joori n pa
a wuɔ taa tigi tɪga nɪ.

²² Amu Tu We dɪm na yɪ
Yisrayelɪ dwi dɪm
Wu-pɔŋɔ Tu wum tɪn,

a lagɪ a kwe kɔŋɔ mu
a ma a leeni a tee-m,
nmu na yɔɔɪ n zɪgɪ
n cɪga wunɪ tɪn ŋwaani.

²³ Amu lagɪ a purɪ a nɪ mu
a yeeri wɔpolo ɔɔɔ,
dɪ a na leeni a tee-m te tɪn.
Bɛŋwaani, amu yɪ wulɔ
nmu na vrɪ n yagɪ tɪn mu.

²⁴ De maama wunɪ amu wú taa
te jaja
n na buri cɪga bura te tɪn.
Bɛŋwaani, ku na yɪ balɔ ya na
buŋɪ sɪ ba kɪ-nɪ zɔnnɪ tɪn,
vuvugə tɔ ba tɪtari nɪ mu,
yɪ cavura di-ba.

We-loro zənə ŋwaani

Solomon deen panɪ ləŋə kantv.

72 Amu Tu We,
nmu na yɪ cɪga tɪ tɪn,
pa dɪbam pɛ wum dɪ taa jɪgɪ
nmu cɪga kam doŋ.
Pa pɛ wum bu swan sɪ o wani
o taa buri cɪga bura.
² Kuntv, oó taa tɔgɪ cɪga
o dɪ nmu tɪtɪ nɔŋna bam taana,
sɪ nabwənə tɪtɪ dɪ na ba bura.

³ Ku na yɪ pweeru tɪm
dɪdaani zwənu tɪm dɪ,
tɪga kam maama wú ja yazurə
ka ba ka pa nɔŋna bam,
ba na tɔgɪ nmu cɪga kam tɪn
ŋwaani.

⁴ Pɛ wum wú taa zɪgɪ
nabwənə bam kwaga nɪ,
sɪ o taa joŋɪ yinigə tiinə
biə bam o yaga.

Ku nan na yɪ wulɔ
na jɪgɪ-ba o bɛɛsɪ tɪn,
pɛ wum wú yɔɔɪ o cɔgɪ ku tɪ.

⁵ Nɪnɛnɪ wɪa kam dɪ cana kam
na wura taan te tɪn,
nɔŋna bam dɪ ba dwi dɪm
wú taa kwari nmu We,
sɪ ku taa ve wuu.

⁶ Pɛ wum wú taa zənɪ o nɔŋna
bam,
nɪnɛnɪ dua na nɪ
tɪga baŋa nɪ te tɪn.

⁷ O paari dɪm da yam nɪ,
nmu cɪga kam wú nuŋɪ
ka pulɪ lanyiranɪ.

Yazurə wú taa wura taa wuu,
nɪnɛnɪ cana kam
na wu weyuu nɪ te tɪn.

⁸ Nan pa pɛ wum taa te nɔŋna
je maama nɪ

ku na zɪgɪ nɪnuw nɪ dɪdɔba nɪ
sɪ ku vu ku yɪ
nɪnuw kudɔŋ nɪ nɪ tɪn.

Pa o paari laŋa kam taa zɪgɪ

Efratɪ bugə kam seeni
ka vu ka yi tɪga baŋa
kweelim je sum.
⁹Dwi-ge tiinə balu na zʊvri
kagva yuu ni tun
wó ba ba tiiri o yigə ni ba zul-o.
O duna bam di wó vin ba yibiyə
tɪga ni o yigə ni.
¹⁰Tarsisi di tuni dɪlu
na wu ninu kum ni ni tun
pwa bam maama
wó ja pɛera ba ba pa-o.
Pwa balu na te Seba di Sabaa
tuni tun
di wó kɪ kontu doŋ.
¹¹Pwa maama wó tiiri o yigə ni
ba zul-o.
Tuni dum maama wó taa tuŋɪ
ba pa-o.
¹²Pɛ wum wó joŋi yinigə tu
wulu
maama na keeri o loor-o tun,
ku wəli di nabwənə balu
na ge zənnu tun maama.
¹³Ku na yi nabwənə
di yinigə tiinə maama,
oó taa jigɪ yibwənə o pa-ba.
O ta wó vri balu na wu cam
wuni tun ŋwɪa o yagɪ.
¹⁴Oó ja-ba o ja o nuŋi yaara
di vuvugə maama wuni,
ba ŋwɪa na jigɪ nyɔɔri
ka pa-o tun ŋwaani.

¹⁵We wó pa pɛ wum
mumwa-didɔɔ!
Si ba ja səbu-sɪja kalu na nuŋi
Seba ni tun ba ba pa-o.
Si ba taa loori We
maŋa maama ba pa-o
si We yu-yoŋo taa wu o yuu ni
de maama wuni.
¹⁶We wó pa wɔdiu tiini ku gaali
tɪga kam maama wuni,
si zwənnu tum yuu maama
faari di mina.
We wó pa tweeru tum
taa ləri biə lanyirani
nɛnɛni Liban tweeru tum
na ləri te tun.
Wɔdiiru tum maama maa
wó taa daga,
nɛnɛni gaaru na nuŋi
ti puli te tun.
¹⁷We wó pa pɛ wum yiri zaŋɪ
di taa wura taan wuu,
nɛnɛni wia kam ta na wu
weyuu ni ka nyuna te tun.
Dwi tiinə maama wó ma o yiri
si ba taa loori We yu-yoŋo.
Ba maama wó sɛ ni
We yu-yoŋo wu o yuu ni.
¹⁸Pa-na dí taa tee Baŋa-We dum
na yi Yisrayeli tiinə We tun!
Ku yi Dintu yirani mu
tuŋɪ wo-kinkagɪla.

¹⁹ Pa-na dí zəŋi Dɪ yɪrɪ kamunu
kum wɛɛnɪ maŋa maama!
Wɛ paari-zulə yam maŋi sɪ kɔ
jaŋi
kɔ yɪ lɔɡv baŋa je maama.
Amina! Amina!

²⁰ Kuntu mu guri Zese bu Davidi
wɛ-loro kulu maama o na pɔpɔnɪ o
tiŋi tun.

Ləŋ-ŋwɪ Tɔŋɔ 3

Ləŋ-ŋwɪ 73-89

Baŋa-Wɛ lamma

Azaŋi deɛn panɪ ləŋə kantv.

73 Kɔ na yɪ cɪga tun,
Wɛ sunɪ Dɪ kɪ Yisɪrayɛɪ
dwi tiinə bam lanyuranɪ.
Dɪ maa yəni Dɪ zəni
balv bɪcara na puɪrɪ tun mu.

² Kɔ nan na yɪ amv,
kɔ ya gɛ fun mu sɪ a naga
seeri
sɪ a daari a ywəri
Wɛ cwəŋə kam nɪ.

³ Bɛŋwaani tun,
a na nɛ nɔn-balwaaru tum
jujiguru tum tun
mu a jigɪ wɔ-guv dɪ ba,
ba na bri ba titɪ tun ŋwaani.

⁴ Nɔn-balwaaru tum ba nai cam
dɪ funfun dɪ.

Ba ta maa damma,
yɪ yazurə yi-ba lanyuranɪ.

⁵ Kɔ na yɪ yaara yalv dwi
na yəni ya jaani nɔɔna tun,
bantv ba na-ya.

Yawuru dɪ ba yi-ba
nɪnɛɛnɪ nɔɔna badonnə
na na-tɪ te tun.

⁶ Ba na bri ba titɪ te tun
nyɪ dɪ ba kwe paari zambili
ba dɪ ba ban nɪ mu.

Ba maa mɪ dɪ wɔ-lɔŋ-titɔŋa
nɪnɛɛnɪ ya yɪ gwaaru tɪlv
ba na zuvri de maama tun mu.

⁷ Ba na lagɪ paari tun ŋwaani
mu ba yəni ba tɔŋɪ lwarum
yuranɪ.

Ba bɪcara dɪ maa tɔŋɪ pu-sɪŋa
yuranɪ.

⁸ Ba maa jigɪ nɔɔna ba mwana,
yɪ ba ŋwaŋa maama yɪ
lwarum.

Ba na bri ba titɪ te tun,
ba mai yaara mu ba fugi
nɔɔna.

⁹ Ba maa ŋɔɔnɪ wɔ-kamunə
ba ma lwe Wɛ.

Ba ni-taani dum maa bri
ba titɪ kamunni,
nɪnɛɛnɪ bantv mu te
lɔɡv baŋa maama.

¹⁰ Kɔ ma pa nɔɔna bam wubɔŋa
vugimi.

Ba maa yəwri ba jorji ba taani
maama ba pa di yi ciga.

¹¹ Ba maa te ba wu:

«We wó wani Dɪ lwarɪ
kulu na jigi ku tɔɔɔi tun na?
Yuutu Baɲa-We dɪm yəri
kulu na wura tɪn.»

¹² Nii-na! Mu nɔn-balwaaru tum
na yi te!
Kulokulu ba yaari-ba.
Ba jujiguru tum yəni ti puli mu
ti gaali.

¹³ Ciga ηwaani tɪn, amu na cigi
a bɪcari di digiru
si a yi digimi a tuti,
yi a vin lwarum kəm tɪn,
ku maama yi kafe ηwaani mu
na?

¹⁴ Amu yəni a na yaara mu
de maama wuu.
A na zaɲi zizɪɲa maama ni,
ku yi cam mu a yira ni.

¹⁵ Amu nan ya na tagi a wu:
«Amu wó taa ηɔɔni kuntu doɲ
mu,»
a yaá taa yi pipiri-nyum mu
yi a ywəri nmu biə bam
kwaga ni.

¹⁶ A ma tiini a kwaani si a buɲi
a lwarɪ ku na suni ku yi te tɪn.
Ku nan cana ku pa-ni
si a wani a lwarɪ ku kuri ciga
ciga.

¹⁷ Amu nan na ve a zu We-diga
kam tɪn
mu a laan tu a lwarɪ
nɔn-balwaaru tum gurim
na wó taa yi te tɪn.

¹⁸ Ku na yi ciga tɪn,
nmu yagi-ba mu
pa ba nɔni sisərə baɲa.
Nmu wó pa ba seeri ba tu
si ba daari ba je.
¹⁹ Yibugisa wuni mu
cɔɔim lagi di tu ba baɲa ni!
Fuuni wó taa tiini di jigi-ba
yi ba ηwia saari lugu baɲa ni.
²⁰ Ba ηwia kam lagi ka je mu,
nɪnɛni nɔɔnu na dwe dundwe
o zaɲi dɔɔm wuni pa di je te
tɪn.

Baɲa-We, nmu na zaɲi,
n daa n bá ta n buɲi ba
wubɔɲa.

²¹ Amu wuu ya cɔɔi zanzan,
yi a pa wəənu tiini ti daani-ni.

²² A wubɔɲa maama tɔɔi
jwərim yirani mu.

A maa yəri ciga kam.
A na tɔɔi te a pa nmu tɪn
nyi di ga-vara na yəni ba ki te
tɪn mu.

²³ Di kuntu maama di,
a ta salɪ nmu yira ni mu
maɲa maama.

Nmu yəni n jɪɣɪ amu juɣa mu
yɪ dɪ veə.

²⁴ Ku yɪ nmu zaasum dɪm mu
yɪrɪ-nɪ

pa a wu cwə-laa wɔnɪ.

Ku kwaga seeni,

nmu wó pa a na zulə nmu tee
nɪ.

²⁵ Nɔɔn-nɔɔnu tərə weyuu nɪ

o na wó zəni-nɪ,

ku na dai nmu.

Tɪga baɣa nɪ amu daa ba beeri

nɔɔn-nɔɔnu

a wəli nmu wɔnɪ.

²⁶ Amu yɪra yam wó ba ya bugi
ya ti.

A wubɔɣa dɪ wó ywəri

cwəŋə kam nɪ.

Nmu Wɛ nan mu yɪ amu dalɪm

je,

nmu pa a bɪcarɪ fɔɣɪ dɪ jɪɣɪ

dam.

Nmu yɪ wulɔ na maɣɪ dɪ amu

maɣa maama tun mu.

²⁷ Cɪga tun, balɔ maama na wu

yigə yigə nmu tee nɪ tun

wó ba ba je.

Nmu wó yɔɔrɪ n cɔɣɪ

balɔ na mɛ ba kwaga ba ya

nmu tun.

²⁸ Sɪ ku na yɪ amu,

ku lamma mu ku pa-nɪ

dɪ a na salɪ Wɛ yɪra nɪ te tun.

Amu pe nmu Yuutu Baɣa-Wɛ

ji amu dalɪm je,

sɪ a daari a ta wo-kamunə yalɔ

maama n na tɔɣɪ tun,

sɪ nɔɔna lwari jaja!

Wɛ-loro dɪ tɔv kum ŋwaani

Azaɣɪ dɛɛn panɪ ləŋə kantɔ.

74 Dɪbam Tu Wɛ, bɛɛ mu yɪ
n laan yɔɔrɪ n vin dɪbam
kuntɔ?

Beɣwaani mu n pe n ban-lum tɔ
dɪ baɣa nɪ?

Dɪ nan yɪ n nɔɔna mu

yɪ n nii dɪ baɣa nɪ,

nɪ nayɪrɔ na nii o pe-kɔɣɔ te tun.

² Nan guli dɪbam balɔ na yɪ n

kɔɣɔ kum tun gulə!

Ku nuɣɪ faɣa mu n dɛɛn joɣɪ

dɪbam.

Dɪ maa yɪ dwi dilɔ n na vrɪ n

yagɪ

sɪ dɪ taa yɪ n tutɪ nyum tun.

Daa ta guli Siyɔn piu kum gulə,

n dɛɛn na zuvɪ mɛ tun.

³ Pipiri n ba n nii dɪ tɔv kum

na yɔɔrɪ ku ji dɪ-dwəənu te tun.

Ba n nii dɪ dɔna bam na cɔɣɪ

n digə kam

dɪ ka zula yam maama te tun.

⁴ Jəgə kalɔ nmu ya na yəni

n jeeri dɪbam tɪn
 mʊ n dʊna bam tɔɔli
 tiguri-kaasa ka tɪtari nɪ.
 Ba ma cwi ba jara-kəm drapoo
 daani.
⁵ Ba na kɪ najara dɪ tuv kʊm
 baŋa nɪ te tɪn,
 ba nyɪ dɪ nɔɔna na maɪ doorə
 ba goni tweeru zanzan
 ba dɪ tɪga nɪ te tɪn mʊ.
⁶ Ba deen kwe ba doorə
 dɪ ba gwərə mʊ
 ba ma yari de sɪlv nɔɔna na fɔgi
 ba gɔgɪ tɪn.
⁷ Ba ma kwe mim ba zwe
 nmʊ dɪ-ŋɔŋa kam.
 Kuntʊ tɪn ba cɔgi jəgə kalʊ
 nɔɔna ya na zuli n yɪrɪ da tɪn
 yɪ ba guri ka maama ba dɪ tɪga
 nɪ.
⁸ Ba deen tagɪ ba tɪtɪ wubɔŋa nɪ
 ba wɪ:
 «Pa-na sɪ dɪ cɔgi-ba fast!»
 Tɪga kam wɔnɪ je sɪlv maama
 nɔɔna na zuli We tɪn
 mʊ ba zwe kulə.
⁹ Dɪ daa ba nai wo-kunkagula
 yalʊ We na tɔŋɪ tɪn.
 We nijɔŋnə dɪ daa maa tərə
 dɪ tee nɪ.
 Nɔɔn-nɔɔnʊ nan yəri yaara
 yantʊ

na wɔ daani dɪbam tee nɪ te
 tɪn.

¹⁰ Dɪbam Tu We, dɪ dʊna bam
 wɔ taa jigɪ-m ba mwana
 taan
 sɪ ba vu ba maŋɪ yən mʊ?
 Ba ta wɔ taa jigɪ n yɪrɪ dɪm
 ba gooni mʊ taan na?
¹¹ Bɛɛ mʊ kia yɪ n wʊ kwe n
 jazum dɪm n waari-ba?
 Nan bwəli n juŋa sɪ n cɔgi-ba
 fast!

¹² Amʊ Tu We, kʊ zɪgi faŋa mʊ
 nmʊ maŋɪ n yɪ amʊ Pɛ.
 Kuni zanzan n yəni n tɔŋɪ tɪga
 kam baŋa nɪ mʊ
 sɪ n joŋɪ dɪbam n yagi.
¹³ Nmʊ deen mɛ n dam-fɔrɔ mʊ
 n pɔɔrɪ nɪnʊ kʊm.
 N ta ma n cɪcʊgi nɪnʊ wʊ
 jur-kamunə yam yum.
¹⁴ Cɪga tɪn, nmʊ mʊ cɪcʊgi
 nɪnʊ wʊ juru Prənyoŋo
 yum tɪn,
 yɪ n daari n kwe o yura yam
 n pa kagva wʊ vara bam
 sɪ ba kwe ba dɪ.
¹⁵ Nmʊ ma n pa buli-yiə ta
 ya nuŋɪ ya burə.
 Ku ta na yɪ bu-tɔli sum,

n pɛ sɪ wɪ mʊ.

¹⁶ Nmu pɛ wɪa dɪ tɪtʊ pɔɔrɪ
daani
yɪ tɪ maama yɪ nmu nyum.
N daa n ta ma n kwe cana kam
dɪ wɪa kam
n zɪɣɪ sɪ zɪɣa jɛ nɪ.
¹⁷ Nmu pɛ tɪɣa dwi maama
jɪɣɪ ka sisəm mʊ.
N ta pɛ yadɛ dɪdaani tɪ-pwɛŋə
wura.

¹⁸ Baŋa-Wɛ, nan guli n dʊna
bam
ya na jɪɣɪ-m ba mwana te tun.
Nɔn-jwɛəru dɪ maa gooni
nmʊ yɪrɪ dɪm.
¹⁹ Nmu yəni n nii dɪ kɔɔ kum
nɪ kʊ yɪ kunkwɛŋə tun mʊ.
Nan yɪ kwe n kunkwɛŋə kam
n pa ga-vara sɪ ba want-ka ba
dɪ.

Yɪ yɔɔrɪ n swe dɪbam balʊ
na yɪ n nɔɔna
yɪ dɪ wʊ yaara wʊntɪ tun nɪ nɪ.

²⁰ Nan guli n na goni ni
sɪ n kɪ kʊlʊ n pa dɪbam tun.
Bɛŋwaani, nɔn-balwaaru mʊ
səɣi
tɪɣa kam baŋa gugwɛəru dwi
maama wʊntɪ.

²¹ Yɪ sɛ sɪ dɪbam balʊ nɔɔna na
bɛɛsɪ tun joori kwaga,
sɪ cavura ja dɪbam.
Nan pa nabwənə dɪ yinɪgə tiinə
bam na cwɛŋə

sɪ ba taa tee n yɪrɪ dɪm.

²² Dɪbam Tu Wɛ, zaŋɪ wɛɛnɪ
sɪ n zɪɣɪ n cɪɣa kam kwaga nɪ.
Nan guli nɔn-jwɛəru na jɪɣɪ-m
ba twɪa dɛ maama wʊntɪ te tun.

²³ Yɪ swe n dʊna bam na te
wɛənu
tɪlʊ ba ma yáalɪ nmʊ tun.
Ba kɪ kuntʊ mʊ taa yɪ ba ba
yaga.

Baŋa-Wɛ buri cɪɣa bura

Azaɣɪ dɛɛn panɪ ləŋə kantʊ.

75 Dɪbam Tu Wɛ,
dɪ kɪ nmʊ le mʊ.

Cɪɣa ŋwaani tun, dɪ kɪ n le,
n na tiini n bwələ dɪdaani
dɪbam tun ŋwaani.

Nɔɔna maa tɛ nmʊ wo-kunkagula
yam taani.

Wɛ maa wɪ:

² «Amʊ kuri maŋa mʊ a zɪɣɪ
sɪ a ma a buri nabiinə bura
dɪdaani cɪɣa.

³ Tɪɣa kam baŋa na yəni ka
sisiŋi
yɪ nabiinə yɪra dɪ sai
pɔm-pɔm,

kʊ daa ta yɪ amʊ mʊ fɔɣɪ a jɪɣɪ
ka kuri dɪŋ-dɪŋ.

⁴ A ma yəni a kaani bri-n-tɪtɪ
nyina nɪ:

«Yɪ taá jɪgɪ-na kamun-ŋwɛ
kuntɔ!»
A daa ta maa tɛ dɪ nɔn-balwaaru
nɪ:

«Yɪ taá tura á dam ŋwaani.

⁵Nan yɪ taá jɪgɪ ja-guli
á dɔlɪ wɛɛnɪ.

Yɪ taá kaagɪ á ŋɔɔnɪ kamunni
á pa á tɪtɪ.»

⁶Lugu baŋa je maama nɪ
nɔɔn-nɔɔnɔ tɛrə o na jɪgɪ dam
sɪ o zɛŋɪ o doŋ nabiinu wɛɛnɪ.
Ku tu na nuŋɪ wa-puli seeni
naa wa-zuuri seeni,
naa o na nuŋɪ kagva yuu mu dɪ,
o bá wanɪ o kɪ kuntɔ.

⁷Ku nan yɪ Wɛ mu buɪ nɔɔna
bura.

Dɪ ma yəni Dɪ ja dɪdva Dɪ dɪ
tɪga nɪ,
yɪ Dɪ daari Dɪ zɛŋɪ wudoŋ
wɛɛnɪ.

⁸Bɛŋwaani, Baŋa-Wɛ ze
na-zuŋa mu Dɪ juŋa nɪ
ka na su dɪ sa-deera balɔ
dwə-biə na guugi ba wɔnɪ tun.
Dɪ ma kwe-ka Dɪ tənɪ
nɔn-balwaaru
balɔ maama na wu lugu baŋa nɪ
tun niə nɪ.

Ku maŋɪ sɪ ba nyɔ Wɛ ban-zɛŋɔ
sana bam maama mu
sɪ ba maama vu ba ti.

⁹Ku nan na yɪ amɔ,
a ta wó taa tɛ Wɛ tutuŋa yam
taani taan.

A lagɪ a leeni a zuli
Zakɔbɪ dwi tiinə Wɛ dum mu.

Wɛ maa wɪ:

¹⁰«Amɔ mu lagɪ a cɔgɪ
nɔn-balwaaru tum dam
maama.

A maa wó daari a pa
nɔn-ŋuna bam tiini ba na dam
sɪ ku ja gaalɪ.»

Baŋa-Wɛ dam dum taani

Azafti deen panɪ ləŋə kantɔ.

76 Wɛ lɪ Dɪ tɪtɪ Dɪ brɪ
Zuda dwi tiinə bam.

Dɪ yɪɪ dum dɪ maa tiini
dɪ yɪ kamunɪ
Yisrayɛlɪ tiinə bam tee nɪ.

²Dɪ maa zuuri Saleɪm nɪ,
Siyɔn piu kum baŋa nɪ.

³Dáani mu Dɪ jaani dɪ dɔna
bam

cɪna yam,
dɪ ba najara cɪ-kwɛn,
dɪ ba sɪ-lwaanɔ,
kɔ wɛlɪ dɪ ba jara-kəm zɪla yam
maama,
Dl ja Dl bwəri o yagɪ.

⁴Nmɔ nɪnwaja kam tiini ka brɪ
jaja.

N kamunni dɪm daga dɪ dwe
pweeru tɔlɔ n na tɔɔrɪ tɪ baŋa
nɪ tɪn.

⁵Nmɔ wanɪ dɪ dɔna bam
pamaŋna bam,
pa dɪ vrɪ ba jɪjaanɔ maama
ba jɪŋa nɪ.

Ba maama tɪgɪ mɔ
ba tigi da cɪmm.

Ba daa warɪ kulɔkulɔ ba kɪ,
dɪ ba na yɪ pamaŋ-bɪbɛ te dɪ.

⁶Zakɔbɪ dwi tiinɔ bam Wɛ dɪm,
nmɔ na fugi dɪ dɔna bam tɪn
mɔ ba siseŋ-nɔɔna bam
dɪ sɪ diinɔ bam
zɪgɪ ba maŋɪ da cɪmm.

⁷Nmɔ yɪranɪ mɔ maŋɪ
sɪ nɔɔna taa kwari-m.
Nmɔ banɪ na zaŋɪ dɪ wɔlɔ,
kɔ tu warɪ sɪ o zɪgɪ
nmɔ yigɔ nɪ o na bura.

⁸Nmɔ nan zɪgɪ wɛyuu nɪ mɔ
n di n dɔna bam taanɪ.
Fɔvɔnɪ ma zɔ nabiinɔ maama
pa ba yɪ cɪmm.

⁹Dɪbam Tu Wɛ, nmɔ deen zaŋɪ
sɪ n di ba taanɪ,

sɪ n daari n jonɪ balɔ na nɛ
beesum tɪga kam baŋa nɪ tɪn
n yagɪ.

¹⁰Nɔɔna maama wɔ taa tee-m,
kɔ na maŋɪ kɔ yɪ balɔ
banɪ na zaŋɪ dɪ nmɔ tɪn dɪ.
Nmɔ nan wɔ pa ba lwari n
ban-lɔm dɪm na yɪ te tɪn
cɪga cɪga.

¹¹Du-na durɔ á pa á Tu
Baŋa-Wɛ,
sɪ á daari á kɪ kulɔ á na goni nɪ
sɪ á kɪ tɪn maama.
Kɔ maŋɪ sɪ nɔɔna taa kwari-Dl,
sɪ balɔ na bwɛlɔ dɪd-o tɪn
ja peera ba ba pa-Dl.

¹²Dl paɪ dɪdeera gooni ba tɪtɪ
mɔ.

Lugɔ baŋa pwa bam dɪ maa
kwari-Dl lanyiranɪ.

Cam maŋa wɛ-loro

Azaŋɪ deen paɪ lɔŋa kantɔ.

77 Amɔ lagi a keeri
dɪ kwɛr-dɪa mɔ a loori Wɛ.

A na loori-Dl,
Dl wɔ cɛgi a taanɪ dɪm.

²Amɔ cam maŋa kam nɪ mɔ
a fɔfɔ a twe a Yuutu Wɛ te.
Tɪtɪ dɪm maama nɪ mɔ
a zɛŋɪ a jɪn sum weenɪ
a loori-Dl.

Amɔ nan wɔ nɛ zurim a bɪcarɪ
nɪ.

³ A na yəni a guli Wɛ gulə,
 ku yəni ku pa a ŋʊʊst mu.
 A ta na buŋi Dɪ wubɔŋa,
 a maa warɪ a titi a ja.
⁴ Baŋa-Wɛ, nmu pɛ dɔɔm ba tui
 a yiə ni.
 A bri a warɪ a ŋɔɔni dɪ,
 a wu-cɔɔɔ kum ŋwaani.
⁵ A nan yəni a guli faŋa faŋa
 da yam gulə.
 A ma buŋi bina yalɔ na kɛ tun
 wubɔŋa.
⁶ A maa wɪ: «Titi ni mu a lagɪ a
 guli
 le silɔ a dɛɛn na leeni tun gulə.
 A ta wó taa buŋi wəənu tum
 wubɔŋa a bɪcarɪ ni.»
 Kuntu tun, a kwaani sɪ a ni
 kulɔ na kɪ tun kuri,
⁷ yɪ a wɪ: «Baŋa-Wɛ dum wó
 vi-nɪ
 maŋa maama mu na?
 Dɪ daa bá joori Dɪ kɪ-nɪ yu-yoŋo
 na?
⁸ Dɪ sono kulɔ na wura
 dɪbam ŋwaani tun
 laan yɔɔɪ ku ti mu na?
 Dɪ kampwəli sum daa ba tuŋi
 mu na?
⁹ Wɛ swe sɪ Dɪ duri dí ŋwaŋa
 mu na?
 Dɪ ta pɛ Dɪ ban-zɔŋɔ kum ləni
 Dɪ yu-yoŋo dɪm yuu ni mu
 na?»

¹⁰ Amu laan ma ta a wɪ:
 «Wɔŋo kulɔ na pɛ a wuɔ cɔɔɪ
 tun mu tintu:
 Yuutu Baŋa-Wɛ daa ba tuŋi
 Dɪ wəli dɪbam.»
¹¹ Amu nan wó guli
 wo-kamunnu tilu
 Baŋa-Wɛ na kɪ tun gulə.
 Cɪga ŋwaani tun, Baŋa-Wɛ,
 a bá swe wo-kunkagɪla yalɔ
 nmu dɛɛn na kɪ tun ni ni.
¹² A lagɪ a buŋi n tutuŋa yam
 maama wubɔŋa,
 sɪ a daari a jeeli ya maama
 dɪdɔa dɪdɔa mu.
¹³ Dɪbam Tu Wɛ dɪm,
 cwəŋə kalɔ nmu na tɔɔɪ tun
 lana faɪ.
 Wɛ didɔŋ tərə dɪ na jɪɔɪ dam
 ni nmu na jɪɔɪ dam te tun.
¹⁴ Nmu yiranɪ mu tuŋi
 wo-kunkagɪla.
 N ta ma pa dwi-ge tiinə bam
 lwarɪ n dam dɪm ni ni.
¹⁵ Ku na yɪ n titi nɔɔna bam
 na yɪ Zakɔbi dɪdaani Zuzɛfu
 dwi dɪm tun,
 n dɛɛn kwe n dam-fɔɔɔ kum
 n ma n vɪ-ba n yagi.
¹⁶ Dɪbam Tu Wɛ,
 na-fara bam na nɛ nmu tun,
 fuɔni dɛɛn jaani-ba.
 Na-luŋə kam yura dɪ ma zizigi.

¹⁷ Kunkwənu tum ma cuuri
 dɪdaani dɔa,
 yɪ dɔa kam dɪ baɣɪ pɪna-pɪna.
 Ka ta daari ka pɪpɪlɪ
 je sum maama nɪ.

¹⁸ Nmu kwərə kam na baɣɪ
 kuntu tɪn,
 vii kum tiini ku wuuri mu.
 Dɔa kam dɪ na pɪpɪlɪ te tɪn pɛ
 pooni yɪ lɔɣu baɣa je maama.
 Tɪga kam baɣa dɪ ma tiini ka
 sisiŋi.

¹⁹ Nmu deen tɔɣɪ nɪnu kum wu
 n be.

Nmu cwəŋə kam maa wu
 na-fara bam tutari nɪ,
 yɪ nɔɔn-nɔɔnu nan wu ne
 n na-bwərə kam.

²⁰ Nmu deen ma n tɔɣɪ Moyisi
 dɪ Arɔn baɣa nɪ
 n da n nɔɔna bam yigə n vu,
 nɪ nayɪru na kalɪ o pɛ-kɔɔ te
 tɪn.

Baɣa-We dɪ Dɪ nɔɔna bam taani

Azafti deen panɪ ləŋə kantv.

78 Amu nɔɔna bam, purɪ-na á
 zwa

sɪ á cəɣɪ kulɪ a na jigɪ
 sɪ a ta a bri abam tɪn.

² A lagɪ a purɪ a ni mu
 a ŋɔɔnɪ bitar-dɪndɪ.

A ta wó ŋɔɔnɪ faɣa faɣa
 wo-sisəgɪru taani.

³ Tɪ maa yɪ wənu tɪlu dɪ kwə
 na tagɪ ba bri dɪbam
 yɪ dɪ cəɣɪ tɪn.

⁴ Dɪbam dɪ maa wó lwəni-tɪ
 sɪ ba dwi dɪm nɪ.

Dɪ wó pa dɪ biə balu
 na wu kwaga nɪ tɪn lwarɪ
 Baɣa-We na kɪ wo-kɪnkagɪla
 yalɪ tɪn nɪ nɪ.

Dɪ ta wó bri-ba Dɪ dam-fərə
 kum na yɪ te,

dɪdaani tutuŋ-kamunə yalɪ
 dwi maama Dɪ na kɪ tɪn.

⁵ We deen kwe Dɪ zaasum dɪm
 dɪ Dɪ niə yam mu

Dɪ pa Yisrayelɪ tiinə bam
 na yɪ Zakɔbɪ dwi tiinə tɪn.

Dɪ ma daari Dɪ pa dɪ nabaara
 bam nɪ nɪ:

ba taa jigɪ-ya ba bri ba biə bam.

⁶ Dɪ kɪ kuntu sɪ ba kwaga kam
 mu lwarɪ Dɪ niə yam,
 ku na maɣɪ ku yɪ dwi dɪlu
 ba ta na wu lɔɣɪ tɪn.

Bantu dɪ maa wó lwəni-ya
 ba bri ba biə bam.

⁷ Kuntu baɣa nɪ mu baá wani
 ba kwe ba cɪga

ba daɣɪ We yura nɪ,
 sɪ ba daa yɪ swe Dɪ tutuŋa yam
 nɪ nɪ

yɪ ba daari ba tutɪ
 ba tɔɣɪ Dɪ niə yam.

⁸ Ba dai sɪ ba taa lwəni
 ba nabaara bam kikiə.

Bɛŋwaanɪ ba kwə dəɛn yɪ
 zwabani-nyɪna
 balu wuu na digili tɪn mu.
 Ba wu kɪ ba cɪga dɪdaanɪ Wɛ,
 yɪ ba lɔ Dɪ kwaga nɪ.

⁹Efrayim tiinə jar-kərə bam
 dəɛn fɔɔɔ ba cɪ ba tɪtɪ
 dɪdaanɪ jara-kəm zula.

Dɪ ku dɪ, najara yam də dum
 laan na yɪ tɪn,
 ba ma pipiri ba duri ba lu.

¹⁰Ba brɪ ba wu kɪ ba tɔɔɔ Wɛ
 ni-gonim dum na brɪ te
 tɪn.

Ba maa wu tɔɔɔ Dɪ zaasum dum
 cwəŋə.

¹¹Ba dəɛn swe Wɛ tutuŋa yam
 nɪ nɪ mu,
 dɪdaanɪ wo-kɪnkagɪla yalɔ
 Dɪ na kɪ Dɪ brɪ-ba tɪn.

¹²Dɪ dəɛn kɪ tutuŋ-kamunə
 ba nabaara bam tɪtarɪ nɪ mu.
 Svan laŋa kam na wu Ezipi nɪ
 tɪn mu kuntu.

¹³Dɪ ma pɔɔɔɔ nɪnuv kum bile,
 yɪ Dɪ daari Dɪ pa ba tɔɔɔ ku
 wunɪ ba bɛ.

Dɪ pɛ na bam zɪɔɔ mu cɛɔɔ
 jagwiə dɪ jazum maama
 ba daari cwəŋə ba tɪtarɪ nɪ.

¹⁴Wɪa maama nɪ Dɪ dəɛn yənɪ
 Dɪ pa
 sɪ kunkoŋo mu tɔɔɔ ba yigə
 ku brɪ-ba cwəŋə sɪ ba taa veə.

Ku daari tutu nɪ,
 Dɪ tɔɔɔ min-vɔɔvɔɔ baŋa nɪ mu
 Dɪ pa-ba pooni yɪ ba veə.

¹⁵Ba na wu kagua yuu nɪ tɪn
 mu Dɪ yarɪ pweeru,
 pa na ta ba nuŋɪ
 tɪga kuri kuri nɪ,

yɪ ba nyɔ ba su.

¹⁶Dɪ ma pa na bam buri
 pweeru tɪn nɪ
 ba cuuri ba vu
 nɪ bu-tula na duri te tɪn.

¹⁷Dɪ kuntu maama dɪ,
 ba ta yɔɔɔɔ ba kɪ lwarum
 ba cɔɔɔ Yuutu Baŋa-Wɛ yigə
 kagua kam wunɪ,
 dɪ ba na vri ba kwaga
 ba ya-Dɪ te tɪn.

¹⁸Ba dəɛn yɔɔɔɔ ba paalɪ mu
 ba maŋɪ Wɛ ba nii,
 dɪ ba na loori-Dɪ sɪ Dɪ pa-ba
 wudiiru tɪlɔ ba fra na zu
 tɪn.

¹⁹Ba ma tiini ba gooni Wɛ yɪ ba
 wɪ:

«Wɛ za wú wantɪ Dɪ na wudiu
 cɪga cɪga
 sɪ Dɪ pa dɪbam kagua kantu
 wunɪ na?»

²⁰Cɪga tɪn, Dɪ magɪ piu kum
 pa na zanzan nuŋɪ ku wunɪ
 ba cuurə.

Sɪ ku na yɪ wudiu,
 Dɪ za wú wantɪ Dɪ na nwana

Dl pa dɪbam sɪ dí dʊ na?»
²¹ Baŋa-Wɛ nan na ni
 kulɔ ba na tagɪ tɪn,
 Dl banɪ ma tiini dɪ zaŋɪ ba baŋa
 nɪ.
 Dl ban-lum dum ma fufugi
 dɪdaantɪ Yisurayɛlɪ dwi tiinə
 bam
 pa mim tʊ ba tɪtarɪ nɪ.
²² Bɛŋwaantɪ, ba wʊ kɪ ba
 wʊ-dɪdʊa
 dɪ Wɛ.
 Ba maa ba jɪgɪ tuna nɪ
 Dl wó wanɪ Dl joŋi-ba Dl
 yaɪ.
²³ Wɛ ma pa weyuu baŋa kam
 ni
 sɪ ka pɔrɪ nɪnɛɛntɪ bʊwæru mu
 te.
²⁴ Dl ma pa Maantɪ tɔgɪ da
 ya tʊ tɪga nɪ
 pa nɔɔna bam di.
 Mɪna yalɔ na nɪŋɪ Wɛ-sɔŋɔ nɪ
 tɪn mu kɔntʊ.
²⁵ Kɔntʊ tɪn, nabiinə dɛɛn di
 malesɪ sum wɔdiu mu.
 Wɛ dɛɛn pɛ-ba wɔdiu kulɔ
 maama na wó maŋɪ ba
 dim tɪn.
²⁶ Dl ma pa wa-puli seeni vii
 zaŋɪ weyuu nɪ kʊ fuli.
 Kʊ ta na yɪ jagwɪə seeni vii
 kum,
 Dl mɛ Dl dam mu Dl kalɪ-kʊ
 Dl ja Dl nɪŋɪ.

²⁷ Kɔntʊ baŋa nɪ mu Dl pɛ zunə
 tʊ
 ba faarɪ tɪga kam je maama nɪ.
 Ba dɛɛn daga zanzan
 nɪ nɪnɔ nɪ kasulɔ doŋ mu,
 pa Dl nɔɔna bam na nwana ba
 di.
²⁸ Wɛ ma pa zunə bam jaantɪ ba
 ba
 ba tʊ Dl nɔɔna bam kaporo
 jəgə kam tɪtarɪ nɪ,
 ba na cwi ba vʊwə yam mɛ tɪn.
²⁹ Ba maama ma di ba su ba
 daarɪ,
 Wɛ na pɛ-ba ba fra na zʊ
 wɔdiu kulɔ tɪn ŋwaantɪ.
³⁰ Wɔdiu kum nan ya ta na wʊ
 ba ni nɪ
 yɪ ba wʊ di ba su ba fra yam
 tɪn,
³¹ Wɛ banɪ zaŋɪ ba baŋa nɪ.
 Dl ma gʊ balɔ na tiini ba yɪ
 nɔn-babɛ ba wʊntɪ tɪn.
 Yisurayɛlɪ tiinə nɔn-dɔnnʊ tum
 zanzan mu Dl ti kɔntʊ.
³² Dɪ kɔntʊ maama dɪ,
 Wɛ nɔɔna bam dɛɛn ta yɔɔrɪ
 ba kɪ lwarum mu.
 Ba ta wʊ kɪ ba wʊ-dɪdʊa dɪ Dl,
 dɪ Dl na maŋɪ Dl kɪ
 wɔ-kunkagɪla
 te maama tɪn dɪ.
³³ Kɔntʊ ŋwaantɪ, Wɛ ma pa
 ba ŋwɪa kam jɪ kafe yɪranɪ,

pa fuvuŋ ja-ba

yɪ ba daari ba tɪ lɪla.

³⁴ Wɛ na yəni Dɪ gu ba badonna
tɪn,

balu na daari tɪn laan pipiri

ba fufɔ ba yɪ Dɪ te.

Ba ma sunɪ ba yɪə

ba joori ba sɛ-Dɪ.

³⁵ Ba dɛɛn laan guli nɪ Yuutu
Baŋa-Wɛ mu yɪ ba dalum
je,

yɪ Dɪ ta kwəri Dɪ yɪ ba Vruvu
wum.

³⁶ Ba nan na tee-Dɪ te tɪn
yɪ ba ni-vɔɔ wuɪ yɪranɪ mu.

Ba ma kwɪn ba yələ dɪ Dɪ

yɪ ba fɔɪ vwan ba pa-Dɪ.

³⁷ Ba dɛɛn wu zɪgɪ cɪga wuɪ
ba pa-Dɪ.

Ba nan wu sɛ ba tɔgɪ ni dɪlu
Dɪ na goni dɪ ba tɪn.

³⁸ Kuntu maama dɪ,
Wɛ ta duri ba yibwənə.

Dɪ yagɪ ba lwarum Dɪ ma Dɪ
cɛ-ba,

yɪ Dɪ puɪnɪ Dɪ banɪ pa
Dɪ wu cɔgɪ-ba.

³⁹ Dɪ nan kɪ Dɪ wubɔŋa nɪ Dɪ wɪ
ba yɪ nabwənə yɪranɪ mu.

Ba maa nyɪ dɪ viu mu na dɔlɪ
ku kɛ te tɪn.

⁴⁰ Ba dɛɛn na beeri
kagva kam wuɪ tɪn,
kuni zanzan mu ba dɛɛn yəni

ba nuŋi Wɛ ni dum kwaga nɪ,
pa Dɪ wuɪ tiini ku cɔgɪ.

⁴¹ Ba na maŋ-o ba nii te kuntu
tɪn

daɪ kuni dɪdva baŋa nɪ.

Ba dɛɛn nan pɛ Yisrayɛlɪ dwi
dum

Wu-pɔŋo Tu wum yɪra cɛ.

⁴² Ba ma swe Dɪ dam-fɔɔ kum
ni nɪ,

dɪ Dɪ na vɪɪ-ba ba dɔna bam
juɔa nɪ te tɪn maama.

⁴³ Maŋa kam kuntu nɪ
Wɛ dɛɛn kɪ wo-kɪnkagɪla mu
Svan laŋa kam na wu Ezipi nɪ
tɪn wuɪ.

⁴⁴ Dɪ dɛɛn ləni na balu
na wu Ezipi bwi sum nɪ tɪn mu
pa ba ji jana.

Kuntu ŋwaanɪ ba ma ga na
sɪ ba mɔ bwi sum nɪ ba nyɔ.

⁴⁵ Wɛ dɛɛn ta pɛ nanjwɛ mu ba
tɪ mæli Ezipi tiinə bam tɪ dɪ.
Yoorə dɪ ma joŋi je sum maama
sɪ cɔgɪ tuga kam.

⁴⁶ Dɪ dɛɛn ta pɛ kayɪra mu ba
sɪ dɛlimi ba wudiiru
dɪ ba tweeru tɪn maama nyɔ!

⁴⁷ Ku ta na yɪ ba vinyə tweeru
tum,

dɪ ba kapurru tum,

Wɛ dɛɛn pɛ dɪ-kambana
dɪdaanɪ dɪ-fara mu cɔgɪ-tɪ.

⁴⁸ Dɪ-kambana mu Dɪ mɛ Dɪ
dɔlɪ

ba naani dum o gu.
 Dua kam ma pipɪlt ka baɣi
 ba vara bam pa ba di ti.
⁴⁹We deen pe Dl ban-lum yɔɔri
 di zaŋi ba baɣa ni mu.
 Dl wuu ma tiini ku fuli pa
 Dl tuŋi lɛɛv ba yuu ni,
 ti na nyi di malest kɔɔ kulu
 na jaani tuvni ku ba tun.
⁵⁰Dl maa wu zuri Dl bani di
 funfun di.
 Dl nan wu se si Dl ci
 Ezipi tiinə bam di tuvni.
 Dl deen pe yawi-ceɔ mu ja-ba
 ku gu.
⁵¹Dl tɔɣi cwəŋə kam kuntu mu
 Dl gu ba bu-kwin sum maama.
 Sami dwi dum bu-kwin sum mu
 kuntu.
⁵²Ku daari ku na yi Dl titi
 nɔɔna bam,
 Dl jaani-ba mu Dl ja Dl nuŋi
 Ezipi tuv kum wuni.
 Dl ma kalɪ-ba pa ba tɔɣi
 kagua kam wu ba veə,
 ni ba yi Dl pe-kɔɔ kum mu te.
⁵³Dl maa nii ba baɣa ni yi ba
 veə,
 yi fuvni tərə ba tee ni.
 Ku nan na yi ba duna bam,
 nuni kum mu kwəli-ba
 pa ba ti ba maŋi na bam wuni.
⁵⁴We deen mu jaani Dl nɔɔna
 bam
 Dl ja Dl vu Dl yi tɪga kalu

Dl na pɔɔri Dl pa Dl titi tun.
 Je sum kuntu deen yi pweeru
 laɣa mu,
 We na me Dl dam dum Dl
 wani-ka tun.
⁵⁵Dl ma zəli dwi-ge tiinə bam
 Dl daari tɪga kam
 Dl pa Dl nɔɔna bam.
 Dl laan ma ce tɪga kam Dl
 pa-ba,
 si Yisrayeli dwiə yam maama
 taa te ba nyum,
 yi ba zuvri ka baɣa ni.

⁵⁶Ba deen nan ta maŋi Yuutu
 Baɣa-We wum ba nii,
 yi ba daari ba lo Dl ni dum
 kwaga ni.
 Ba ma vin si ba tɔɣi Dl zaasum
 dum.
⁵⁷Ba yɔɔri ba ki ni ba kwə bam
 di deen na ki te tun mu.
 Ba me ba kwaga ba ya Baɣa-We
 yi ba tɔɣi zwabanie kikiə.
 Ba maa yi yɔɔ yirani,
 nuneeni taja kalu na gugwəli
 yi ka yi te tun.
⁵⁸Ba deen zaŋi We bani mu,
 di ba na loɣi je silu
 ba na zuli jwənə da tun.
 Ku ma pa Dl wuu zaŋi di ba,
 ba jwənə kaanum tun ŋwaani.
⁵⁹We ma lwarɪ Dl nɔɔna bam
 na ki te tun,
 yi Dl bani tiini di zaŋi di ba.

Dl ma yɔɔrɪ Dl vin Yisrayelɪ
tiinə bam Dl wɪ

ba daa daɪ Dl nɔɔna.

⁶⁰ Kʊ na yɪ vwe dɪlʊ

Wɛ na cwi Siloo nɪ

yɪ Dl dɛɛn zʊvɪ da

nabiinə tɪtɪrɪ nɪ tɪn,

Dl ma nʊŋi je sɪm kʊntʊ

Dl viiri Dl daarɪ-ba.

⁶¹ Dl ma daarɪ Dl pa ba dʊna

bam pʊwələ sɪ ba vɪrɪ

Dl ni-gonim daka kam na brɪ

Dl dam dɪ Dl nʊnwɔŋa na
maɪ te tɪn.

⁶² Wɛ banɪ na tiini dɪ zaŋɪ

Dl tɪtɪ nɔɔna bam baŋa nɪ

kʊntʊ tɪn,

Dl yaŋɪ-ba mʊ pa ba tɔŋɪ

najara baŋa nɪ ba tɪ.

⁶³ Mim dɛɛn mʊ di ba

nɔn-dʊnnʊ tɪn.

Ba bukwa bam dɪ daa ba naɪ

baara sɪ ba zʊ.

⁶⁴ Ba kaanum tiinə bam dɪ tɪŋɪ

dam tʊvɪ mʊ,

yɪ ba kaana bam wʊ nɛ pʊwələ

sɪ ba keeri ba lwi.

⁶⁵ Baŋa-Wɛ dʊm laan ma pɛ Dl

zaŋɪ

nʊnɛɛnɪ nɔɔnʊ na zaŋɪ

dɔɔm wʊnɪ tɪn.

Dl ma tɔɔlɪ tiguri-kaasa,

nɪ babɪa kalʊ na nyɔŋɪ sana

yɪ Dl banɪ zaŋɪ tɪn.

⁶⁶ Wɛ dɛɛn laan ma zəlɪ

Dl dʊna bam pa ba jagɪ saɪ,

yɪ Dl daarɪ Dl kɪ cavura

ba kuri nɪ taan wuu.

⁶⁷ Dl daa ta na lagɪ zʊvɪrɪm je

tɪn,

Dl vin Zʊzɛfʊ bu Efrayim dwi

tiinə laŋa kam mʊ.

⁶⁸ Dl ma kuri Zuda dwi tiinə

laŋa kam,

sɪ Dl taa zʊvɪrɪ Siyɔn piu kʊm

baŋa nɪ.

Jəgə kalʊ Dl na soe tɪn mʊ

kʊntʊ.

⁶⁹ Dl ma fɔŋɪ Dl lɔ Dl di-ŋʊŋa

kam Dl zɪŋɪ

nɪ weyuu baŋa kam na yɪ te

tɪn.

Dl ma pa ka tiini ka dana,

nɪ Dl na naanɪ tɪga baŋa kam

sɪ ka taa wʊra maŋa maama

te tɪn.

⁷⁰ Wɛ dɛɛn ta kuri Davidi mʊ.

Dl ma vaŋ-o Dl ja

Dl nʊŋi vara pʊwələ nɪ

sɪ o taa yɪ Dl tʊntʊŋnʊ.

⁷¹ Davidi dɛɛn ya jɪŋɪ peeni mʊ

o niə.

Wɛ ma pa o ji nayɪrʊ wʊlʊ

na nii Zakɔbɪ dwi tiinə bam

baŋa nɪ tɪn.

Bantʊ maa yɪ Wɛ tɪtɪ nɔɔna

Yisrayelɪ tiinə bam.

⁷² Davidi maa jɪŋɪ-ba o nii

lanyɪranɪ

dí o bɪcari maama.
O deen de o swan baŋa nɪ mʊ
o kalɪ-ba o kɪ daani.

We-loro Zeruzalem ŋwaani

Azafi deen panɪ ləŋə kantv.

- 79** Dɪbam Tu Wɛ,
dwi-ge tiinə bam mʊ tu
ba li nmu titɪ tɪga kam dɪ
najara.
Ba laan ma digimi nmu digə
kalɔ na yɪ lanyɪranɪ faɪ tɪn,
yɪ ba ta daari ba pa Zeruzalem
ji di-dwəənu yɪranɪ.
² Ba gʊ n titɪ tuntʊŋna bam
yɪ ba yaɣɪ ba yɪra yam pwələ
nɪ,
sɪ duurə dɪdaani ga-vara
laan taa tui ba di-ya.
³ Ba ta pɛ n nɔɔna bam jana mʊ
pwəri Zeruzalem je sum
maama nɪ,
nɪnɛnɪ ba na pwəri na te tɪn.
Nɔɔn-nɔɔnu daa wʊ daari sɪ kʊ
tu kwe twa bam o kɪ tɪga
nɪ.
⁴ Tɪnɪ dɪlʊ na bwələ dɪdaani
dɪbam tɪn mʊ gooni
dɪbam.
Ba maa jɪɣɪ dɪbam ba twɪa
yɪ ba mwana.
⁵ Dɪbam Tu Baŋa-Wɛ,
n banɪ dɪm wʊ taa wʊ

- dɪbam yuu nɪ taa
sɪ dɪ vu dɪ maŋɪ yən mʊ?
N ban-lum dɪm wʊ taa wura
wuu mʊ
nɪ bulu mim na?
⁶ Joori n kɪ sɪ n banɪ dɪm zaŋɪ
dwi-ge tiinə bam baŋa nɪ,
ba na wʊ sɛ sɪ ba kwari nmu tɪn
ŋwaani.
Bantv maa ba tɔɣɪ nmu yɪrɪ
ŋwaani ba wari ba wara.
⁷ Ba nan yɔɔrɪ ba ti
Zakɔbɪ dwi tiinə bam
yɪ ba daari ba cɔɣɪ
ba tɪga kam mʊ.
⁸ Nan yɪ kwe dɪ kwə bam
lwarɪm
sɪ n ma n waari dɪbam ya
ŋwaani.
Nan kɪ lɪla n ba n duri dɪ
yibwənə,
sɪ dɪ tuna maama ti mʊ.
⁹ Dɪbam Tu Wɛ, ba n wəli
dɪbam,
nmu na yɪ dɪ Vɪrnu tɪn
ŋwaani.
Da nmu titɪ yɪrɪ dɪm ŋwaani
n ba n vɪrɪ dɪbam n yaɣɪ,
sɪ n daari n yaɣɪ dɪ lwarɪm
n ma n cɛ dɪbam.
¹⁰ Bɛŋwaani mʊ dwi-ge tiinə
bam
wʊ taa jɪɣɪ dɪbam ba goonə
yɪ ba te ba wɪ:

«Bantu Wε dum nan bε?»
 Dwi-gε tiinε bam kuntu pε
 n nɔɔna bam jana pwəri.
 A loori-m! Kɪ kəm sɪ dɪ nii,
 sɪ ba lwarɪ nɪ n lagɪ n ηwl
 ba lwarum jɪnɪ mu ba baɲa nɪ.

¹¹ Cəgi pɪna bam na ηvusi te
 tɪn!

Ku na yɪ balu na maɲɪ sɪ ba
 gu-ba tun,
 joɲi ba ηwɪa n yagɪ
 sɪ ba ta taa ηwl.

¹² Baɲa-Wε, joori n ηwl n jɪnɪ
 tɪnɪ dɪlu na bwələ dɪdaani
 dɪbam tun baɲa nɪ kuni
 bɪrpe,
 dɪ ba na tiini ba twɪ-m te tun.

¹³ Kuntu laan maa wó pa
 dɪ taa tee-m maɲa maama.
 Dɪ nan yɪ n nɔɔna mu
 yɪ n dɪ nii dɪ baɲa nɪ,
 nɪ nayɪru na nii o pe-kəɟo te
 tun.

Dɪ wó taa zuli nmu wuu,
 sɪ dɪ biə dɪdaani bantu dɪ biə
 dɪ ba ba zuli-m maɲa maama.

**Wε-loro Yisrayelɪ tiinε
 bam zənə ηwaaɪɪ**

Azafi deen panɪ ləɲə kantv.

80 Dɪbam Tu Wε,
 cəgi dɪbam loro kum!

Nmu yɪ Yisrayelɪ dwi tiinε bam
 nayɪru mu.

N yəni n təɟɪ Zuzefu dwi tiinε
 bam yigə n veə
 nɪ nayɪru na kalɪ o peeni te tun
 mu.

Nmu yɪ wulu na dɪ paari
 Seruben sum titari laɲa nɪ.
 Nan pa n paari-zulə yam nyunɪ
 ku lwarɪ jaja,

² ku pa Efrayim, dɪ Benzamen,
 dɪ Manasɪ dwi tiinε bam.

Zaɲɪ dɪ n dam sɪ n daari n ba
 n joɲi dɪbam n yagɪ!

³ Dɪbam Tu Wε, pa dɪ joori
 dɪ zɪɟɪ dɪ dam!

Pa n yibiyə jeeri dɪbam seeni
 sɪ dɪ na vrɪm.

⁴ Paɲwa Tu Baɲa-Wε,
 nmu nɔɔna bam yəni
 ba loori zənə n tee nɪ,
 yɪ n banɪ zaɲɪ ba baɲa nɪ
 sɪ bεε mu?

Ku ta wó taa yɪ kuntu mu taan
 sɪ ku vu ku maɲɪ yən mu?

⁵ Nmu pε dɪ na tiini dɪ ka
 yi-na balu tun mu ji
 dɪbam ni-wudiu.

Dɪ maa nyo dɪ yi-na bam dɪ su.

⁶ Nmu ta pε tɪnɪ dɪlu
 na gilimi dɪbam tun
 banɪ zaɲɪ dɪbam ηwaaɪɪ.
 Dɪ dɪna bam maa jɪɟɪ dɪbam

ba mwana.

⁷ Paŋwa Tu Wɛ dɪm,
pa dɪ joori dɪ zɪgɪ dɪ dam!
Pa n yibiyə jeeri dɪbam seeni
sɪ dɪ na vrɪm.

⁸ Nmu dɛɛn na jaanɪ dɪ kwə
bam
n ja n nuŋi Ezipi nɪ tɪn,
kɪ nyɪ dɪ vinyə tiu mu n na kwe
n ja n vu sɪ n jəri te tɪn.
N zəli dwi-ge tiinə bam
n daari ba tɪga kam
sɪ n jəri dɪbam je sɪm kɔntu nɪ.
⁹ N kwɛ tɪga kam n pa dɪbam,
yɪ dɪ fɔgɪ dɪ kwɪn dɪ su
tɪga kam maama.
¹⁰ Ku nyɪ dɪ vinyə tiu vɔɔrɔ tɪm
na kwəli pweeru tɪm,
yɪ kɪ nɛ sɪm nuŋi sɪ vu sɪ yɪ
Sɛdri tweeru kamunnu tɪm
sɪ li-tɪ te tɪn mu.
¹¹ Ku nɛ sɪm ta ma jagɪ
sɪ yɪ tɪga kam maama
kɪ na zɪgɪ Mediterane ninu
kɪm ni nɪ
sɪ kɪ vu kɪ yɪ Efrati
bugə kam seeni tɪn.
¹² Kɔntu tɪn, bɛɛ nan daa mu kɪa
yɪ n pa tɪga kam laan ji
di-dwəənu?
Vərə dɪ nɛ cwəŋə sɪ ba zu
ba vrɪ ba wubɔŋa wəənu.

¹³ Ku nyɪ dɪ ga-tərə mu nuŋi
kagɔa wɔnɪ ya ve ya nɔnɪ
ya cɔgɪ vinyə tiu kɪm,
yɪ ga-vara dɪ ve ba di
tiu biə bam maama.
¹⁴ Paŋwa Tu Wɛ dɪm,
pipiri n joori n ba dɪbam te!
Zɪgɪ wɛyuu nɪ n tiiri
n nii dɪbam seeni.
Fɔgɪ n nii dɪbam balu
na yɪ n nɔɔna tɪn baŋa nɪ.
¹⁵ Dɪ yɪ vinyə tiu kɪlu
nmu tɪtɪ na jəri tɪn mu.
Nan ba n kwɛ n bu wɔlu
n na kɔnɪ sɪ o kɪ nɔɔnu tɪn.
¹⁶ Dɪ dɔna bam goni nmu vinyə
tiu kɪm ba dɪ tɪga nɪ,
yɪ ba daari ba zwe-kɪ.
Zaŋɪ n bwe-ba sɪ ba na cɔgɪm.
¹⁷ Ku daari sɪ n pa wɔlu n na
kuri tɪn
zɪgɪ dɪ dam,
o na yɪ nabiinu bu wɔlu n na
kɔnɪ sɪ o kɪ nɔɔnu tɪn
ŋwaanɪ.
¹⁸ Kɔntu, dɪ daa bá joori
dɪ lɔ nmu kwaga nɪ.
Nan pa dɪ joori dɪ na ŋwɪa,
sɪ dɪ wanɪ dɪ bəŋi n yɪrɪ dɪm
dɪ pa-m zulə.
¹⁹ Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ
pa dɪ joori dɪ zɪgɪ dɪ dam!
Pa n yibiyə jeeri dɪbam seeni

sı dí na vrım.

Candïə dim ləηə

Azafi deen panı ləηə kantv.

81 We mv yı dılv
na pat dıbam dam tun.
Leeni-na dı kwər-dıa á zuli-DU!
Kaasi-na dı wupolo á zuli
Zakəbi dwi tiinə We dum.
² Kaasi-na ləηə! Wə-na sunye,
sı á daarı á ta-na kwaanv dwi
dwi
sı ti kwəri taa ywəmmə.
³ Wu-na nabwaanv can-dıηa
kam maηa nt,
sı kv wəli dı can-pwəηə
maηa kam dı,
dí na puli dí candïə dim tun nt.
⁴ Zakəbi dwi tiinə bam We dum
mv pe ni
sı á kı kuntu Yıstrayelı tuv
kum nt.
⁵ Dı deen na nuηi sı Dı vrı
Zuzefv dwi tiinə bam
Dı yaηı Ezipi tiinə bam juηa nt
tun
mv Dı pe zaasım dum kuntu.
Amv ni kwərə mv
yı a wu lwarı ka tu.
Ka maa wı:
⁶ «Amv dwanı zıla yalı ya na
wu
á bakalı baηa nt tun
a yaηı dáa nt,

yı a daarı a jıηi á tutıη-deera
yam á juηa nt sı á sin.
⁷ Cam na jaanı abam yı
á loori zənə amv tee nt tun,
a ma se pa a jıηi abam a yaηı.
Dva na baηı kunkwən-liluru
wvnt tun,
a tıηı da a ləri á wə-loro kum.
A ta ma maηı abam sı a nii
Meriba buli-yi dum seeni.

⁸ Amv nōna bam, cəgi-na,
sı amv mv laηı a zaası abam
Yıstrayelı tiinə bam,
kv ya maηı sı á se
sı á cəgi amv zaasım dum.
⁹ Kv daı sı á daa taá jıηı wə-gaa
á wəli amv wvnt.
Yı tiiri-na tıga nt á zuli wə dılv
na yı vərə nyım tun.
¹⁰ Amv yıranı mv yı abam Tu
Baηa-We dum,
a na jaanı abam a ja
a nuηi Ezipi tuv nt tun.
Puri-na á niə jaja,
sı a laηı a kı wo-laaru zanzan
mv da a pa abam.
¹¹ Dı kuntu maama dı,
amv nōna bam ba laηı
sı ba taa cəgi amv taanı dum.
Amv nōna Yıstrayelı tiinə bam
wv se ba pa-nı.
¹² Kuntu ηwaanı mv a yaηı-ba
sı ba taa kı ba tıηı
ba wv-deə kum na laηı te tun.

A ma pa-ba pwələ sɪ ba tɔŋɪ
ba su ba fra.

¹³ Kɔ nan ya maŋɪ sɪ a nɔɔna
Yisrayelɪ tiinə bam sɛ a
ni,
yɪ ba ta tɔŋɪ a cwe sum.

¹⁴ Ba ya na kɪ kuntɔ, a yaá wani
ba duna bam lula,
dɪ a juŋa na yɔɔrɪ ka zɔ-ba te
tɪn.

¹⁵ Wɔlɔ maama dɪ na culi-nɪ tɪn
maa wó ba o gwanɪ
amu yigə nɪ dɪ fɔvni.
Kɔ tu maa wó na waarum taan
wuu.

¹⁶ Amu nan yaá pa abam
wɔdi-laaru dɪdaani tɔvru
sɪ á taá dɪ á sui.»

We sariya taani

Azafi deen panɪ ləŋə kantɔ.

82 We mu tɔŋɪ dɪ weyuu
dɪdɛera badonnə
Dl je ba kɔŋɔ kum yigə nɪ.
Dl laan maa lagɪ Dl zɪŋɪ
ba maama titari nɪ
Dl dɪ ba taani.

² Dl maa wɪ:
«Abam ta wó taa buri vwan
bura taa
sɪ á vu á maŋɪ yən mu?

Á na kɪ te tɪn, á yəni á zɪŋɪ
nɔn-balwaaru kwaga nɪ
pa ba na ba bura kalɔ
na dai ba nyum tɪn.

³ Abam nan maŋɪ sɪ á yigə taa
wɔ nabwənə dɪ bitara
wɔnɪ mu,
sɪ á daari á zɪŋɪ balɔ na nɛ
bɛesum dɪ cam tɪn kwaga
nɪ.

⁴ Kɔ ta na yɪ zura dɪ yinigə tiinə,
sɪ á jɔŋɪ-ba nɔn-balwaaru tum
juŋa nɪ á yagi.»

⁵ Dɪdɛera bam kuntɔ nan yəri
kulɔkulɔ
yɪ ba wɔbɔŋa tərə.
Ba kari ba taani mu lim wɔnɪ.
Tɪga kam baŋa maa sisiŋɪ
ka tu ka yɪ ka kuri maama.

⁶ Amu deen tagɪ a wɪ:
«Á yɪ wa mu.
Abam maama yɪ Yuutu
Baŋa-We dum biə.
⁷ Dɪ kuntɔ dɪ, abam maŋɪ sɪ á tɪ
mu,
nɛnɛnɪ nabiinə dɪ dɪdɛera
maama
na maŋɪ sɪ ba tɪ te tɪn.»

⁸ Dí Tu We dum,
zaŋɪ wɛnɪ n kɪ n tutɔŋa!

Zaŋɪ n di nabiinə taant!
 Bɛŋwaanɪ, nmʊ mu te lʊɡʊ
 baŋa tunɪ dʊm maama.

Wɛ-loro zənə ŋwaanɪ

Azaŋɪ dɛɛn panɪ ləŋə kantʊ.

83 Dɪbam Tu Wɛ, yɪ ta n je
 n nii kʊntʊ cumm!

Yɪ ta n kɪ nʊɛɛnɪ
 n yigə mu ga tərə tɪn!

²Nii mu! N dʊna bam tiini
 ba vuvugi mu.

Balʊ na culi-m tɪn
 kɪ jara dɪ nmʊ.

³Ba jɪɡɪ bana mu
 sɪ ba ma cɔɡɪ n nɔɔna bam.

Dɪ yɪ balʊ nmʊ na kuri
 n pa n tutɪ tɪn,
 yɪ bantʊ lagɪ ba kɪ swan dɪdaanɪ
 dɪbam.

⁴Ba banɪ daanɪ mu ba wɪ:
 «Ba-na sɪ dɪ kɪ daanɪ
 dɪ cɔɡɪ ba maama
 sɪ ba dwi dʊm ti,
 sɪ ba yɪrɪ saarɪ lʊɡʊ baŋa nɪ.»

⁵N dʊna bam mu yɔɔrɪ
 ba kɪ ni daanɪ
 sɪ ba ywəri nmʊ kwaga nɪ.
 Balʊ na sɛ sɪ ba tɔɡɪ daanɪ ba kɪ
 jara dɪ nmʊ tɪn mu tintʊ:

⁶Nɔɔna balʊ na zʊvɪrɪ
 Edɔm tɪ-niə yam nɪ tɪn,
 dɪ Ismayɛlt dwi tiinə bam,
 dɪ Moabɪ tiinə bam,

dɪ Hagarɪ tiinə bam,
⁷ku ta wɛli dɪ Gebalɪ tiinə,
 dɪ Amɔn tiinə,
 dɪ Amalekɪ tiinə bam,
 dɪ Filisi tiinə bam,
 dɪ Tiiri tʊw nɔn-biə bam.

⁸Asiiri tiinə bam dɪ mu de
 ba wɛli ba wʊnɪ,
 sɪ Lɔtɪ dwi tiinə bam wanɪ
 ba fɔɡɪ ba na dam zanzan.

⁹Nan zaŋɪ n cɔɡɪ bantʊ maama
 nʊɛɛnɪ n dɛɛn na tʊŋɪ te
 dɪ Madɪan tiinə bam tɪn.
 Kɪ-ba nɪ n na kɪ Sizera dɪ Yabin
 yɪrɪ nɪ tɪte
 yɪ n di-ba Kisɔn bugə kam
 seeni tɪn.

¹⁰Nmʊ dɛɛn yɔɔrɪ n cɔɡɪ-ba mu
 Eyin-Dɔɔrɪ nɪ,
 pa ba yɪrɪ tigi tɪga baŋa
 nɪ nɪ pʊpɔnɔ mu te.

¹¹Pa n dʊna nɔn-yum tɪn tɪ
 nʊɛɛnɪ Orebi dɪ Zɛbi
 dɛɛn na tigi tɪte tɪn,
 sɪ ba dɪdɛera bam dɪ tɪ
 nɪ Zeba dɪ Salimuna tʊvɪnɪ dʊm
 na tɔɡɪ te tɪn.

¹²Bantʊ bale dɛɛn mu tagɪ ba
 wɪ:

«Pa dɪ vrɪ Wɛ tutɪ tɪga kam
 pwɛli sʊm dɪ taa te!»

¹³Amʊ Tu Wɛ, pa ba jagɪ
 je maama nɪ,
 nʊɛɛnɪ viʊ na kalɪ weeru
 dɪ ga-kurru ku ja je te tɪn.

¹⁴ Kɪ-ba nɪ mim na di kagva wu
tweeru

yɪ dɪ tanɪ dɪdaani piu yuu
gaaru te tɪn.

¹⁵ Nmu dɪ nan kɪ kuntu doŋ
n kwe vu-fɔrɔ n ma n zəlɪ-ba
sɪ fʊvɪ tiini dɪ ja-ba.

¹⁶ Baŋa-Wɛ, ta pa caviura
yɔɔrɪ dɪ ja-ba
sɪ ba kwəlɪ ba yibiyə,
yɪ ba daari ba sɛ ba pa n yɪrɪ
dɪm.

¹⁷ Sɛ sɪ caviura dɪ fʊvɪ ja bantu
maŋa maama,
sɪ ba daari ba yáalɪ ba tɪ.

¹⁸ Nmu wʊlʊ yɪrɪ na yɪ Baŋa-Wɛ
tɪn,
pa ba lwarɪ nɪ nmu yɪranɪ mu
yɪ Yuutu Wɛ dɪm
yɪ n te lʊɡʊ kum baŋa maama.

Wɛ zulə lana zanzan

Kura bu-baara dɛɛn panɪ ləŋə kantu.

84 Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ!
Je sɪlʊ nmu na zʊvɪ tɪn
tiini sɪ lana sɪ pa-nɪ!

² Nmu digə kam tiini
ka jɪɡɪ fra ka pa-nɪ,
yɪ a wʊbʊŋa yəni ya wʊ ka
wʊnɪ.

A maa kwaani a leeni wʊpolo le

dɪ a wʊlʊ maama dɪ a bɪcarɪ
maama,
sɪ a ma zuli nmu wʊlʊ na yɪ
ŋwɪa Tu Wɛ dɪm tɪn yɪrɪ.

³ Ku na yɪ zunə balʊ na sɔ ba
pwəru
nmu digə kam nɪ tɪn tɪtɪ,
ba tiini ba jɪɡɪ yu-yoŋo.
Kawɛbudoorə dɪ maa na jəɡə
sɪ ba lwe ba biə da.
Ku maa yɪ mɛ na bwələ dɪ
nmu kaanum bimbim dɪm tɪn.
Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ,
nmu mu yɪ amʊ Pɛ dɪ a Wɛ
dɪm.

⁴ Balʊ maama na zʊvɪ
nmu digə kam wʊnɪ tɪn
tiini ba jɪɡɪ yu-yoŋo lanyɪranɪ.
Bantu wʊ taa leeni tiə le mu
ba zuli-m.

⁵ Balʊ na dɛ nmu ŋwaani ba na
dam tɪn
jɪɡɪ yu-yoŋo zanzan.

Bantu mu yɪ balʊ na kɪ ba
wʊbʊŋa nɪ

sɪ ba vu ba yɪ nmu te
Siyɔn tɪw kum wʊnɪ tɪn.

⁶ Ba na wura ba tɔɡɪ Baka bolo
kum ba ke tɪn,
na-zurə yəni ba buri
je sum kuntʊ nɪ mu.

Dua dɪ maa yəni ka nɪ
yɪ ka su ka pɛɛlt je sum maama
dɪ cwaru.

⁷ Ba ve yigə dɪ dam mu ba maa
kɛa,
sɪ ba laan vu ba yɪ Siyɔn tu
kum
ba vu ba zɪgt Wɛ yigə nɪ.

⁸ Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ, A loori-m!
Cəgi amu wɛ-loro kum.

Nmu wulu na yɪ Zakɔbɪ Wɛ dum
tɪn
sɛ amu na loori kulɔ tɪn.

⁹ Dɪbam Tu Wɛ, fəgt n nɪi
dɪ pɛ wum baŋa nɪ,
dɪ o na cu dɪbam dɪ cam wɔnɪ
tɪn ŋwaanɪ.

Pa n yigə taa wu pɛ wulu
nmu na kuri tɪn wɔnɪ.

¹⁰ Dɛ dɪdwɪ punə punə wɔnɪ
nɔɔnu na kwe
yɪ o wu nmu digə kam nɪ,
ku gari o na ve je dɪ je
o kɪ bɪna mɔru da!
Amu tee nɪ, a ya na nɛ pwələ
sɪ a taa zɪgt nmu sɔŋɔ kum
manco-puna yam nɪ
a yɪrɪ je sum kuntu,
ku yaá dwəni a na wú taa zuvɪ
nɔn-balwaarɔ titari nɪ tɪn.

¹¹ Dɪbam Tu Baŋa-Wɛ dum

yɪ pooni mu o pa dɪbam.

Dɪ daa ta maa cu dɪbam
dɪdaanɪ cam.

Dɪ maa nɪi dɪbam baŋa nɪ
yɪ Dɪ pa dɪ na yu-yoŋo dɪ zulə
lanyiranɪ.

Ku na yɪ balu na tɔgt cwəŋə
yɪ ba ba cɔgt tɪn,

Dɪ ba vɪ-ba wo-laaru dɪ dɪdva
dɪ.

¹² Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ,
balu maama na sɛ nmu dɪ
wu-dɪdva tɪn
sɔnɪ ba jɪgt yu-yoŋo zanzan!

We-loro yazurə ŋwaanɪ

Kura bu-baara deen panɪ ləŋə kantv.

85 Baŋa-Wɛ, nmu pɛ n
yu-yoŋo wu n tɪga kam
baŋa nɪ.

Nmu ma n pa Zakɔbɪ dwi tiinə
bam joori ba zɪgt dɪ dam.

² N ta kwe n nɔɔna bam gɛrɪ
dum mu

n yagɪ n ma n cɛ-ba,
pa ba lwarum maama kwəli.

³ Nmu ma n zuri n ban-lum dum
sɪ dɪ daa yɪ taa wu dɪbam yuu
nɪ.

⁴ Nmu Wɛ yɪ dɪbam Vɪrvu mu.
A loori-m, pa dɪ joori dɪ fəgt

dí zɪɣɪ dɪ dam.
 Daa n yɪ ma n kwaga n ya
 dɪbam.
⁵Ní pa n banɪ dum taa wu
 dɪbam baŋa nɪ taan wuu
 sɪ n ta kwe-dɪ n daŋɪ
 dí biə bam baŋa nɪ na?
⁶N bá joori n pa dí fɔɣɪ
 dí na yazurə na?
 N na kɪ kuntu,
 dɪbam balu na yɪ n nɔɔna tun
 daa wú taa di ywəni nmu
 ŋwaani.
⁷Baŋa-Wɛ, pa dí lwarɪ n na
 yɔɔrɪ
 n jɪɣɪ dí sono te tun,
 sɪ n daari n joŋi dɪbam n yaɣɪ.
⁸Amu nan wú cəɣi sɪ a ni
 Yuutu Baŋa-Wɛ na wú ta kulu
 tun.
 O maa ŋɔɔni yazurə taani mu
 dɪ Dɪ nɔɔna balu na jɪɣɪ cɪga
 dɪ Dɪ tun.
 Ku nan dai sɪ bantɪ joori
 ba zu ba jwərim kikiə wɔni.
⁹Cɪga ŋwaani tun, Dɪ lagɪ Dɪ kɪ
 lɪla mu
 Dɪ joŋi balu na kwari-Dɪ tun
 Dɪ yaɣɪ.
 Kuntu maa wú pa
 Dɪ paari-zulə yam taa nai jaja
 dɪbam tɪga kam je maama nɪ.
¹⁰Sono didaani cɪga tɔɣum

mu jeeri daani.
 Nɔn-ŋunni kikiə dɪ yazurə
 maa kukwəri daani.
¹¹Ka-zɪge-ka-cɪga-wɔni mu lagɪ
 ka ta ka nuŋi tɪga nɪ.
 Ka-tɔɣi-cɪga dɪ maa zɪɣɪ weyuu
 nɪ
 ka nii tɪga baŋa seeni.
¹²Cɪga ŋwaani tun,
 Baŋa-Wɛ wú pa dí na
 wo-laaru.
 Dí tɪga kam dɪ maa wú kɪ
 wudiiru
 zanzan ka pa dɪbam.
¹³Cɪga mu tɔɣi Wɛ yigə ka veə,
 pa Dɪ na cwəŋə Dɪ tɔɣi da.

Wɛ-loro zənə ŋwaani

Davidi dɛɛn panɪ ləŋə kantɪ.

86 Baŋa-Wɛ, purɪ n zwa
 sɪ n cəɣi a wɛ-loro kum,
 sɪ amu yɪ nabwəm mu
 yɪ yinigə jɪɣɪ-nɪ.
²Ta n cu a ŋwɪa,
 a na kɪ a cɪga dɪ nmu tun
 ŋwaani.
 A yɪ n tuntɔŋnu mu,
 yɪ a ta kɪ a wu-didwa dɪ nmu.
 Joŋi-nɪ n yaɣɪ, sɪ nmu mu yɪ
 amu Tu Wɛ dum.
³Amu Yuutu Wɛ, duri amu
 yibwənə,
 sɪ a yɔɔrɪ a keeri a loori nmu
 mu

dɛ dum maama wɔnɪ.

⁴Ta pa a di ywəəni.

Amv Yuutu, nmv mv
a kwe a titi a pa-m.

⁵Nmv Baŋa-Wɛ yɔɔɪ n lana.

N yigə maa wu nɔɔna wɔnɪ

sɪ n kwe ba lwarɪm

n ma n cɛ-ba.

Kv na yɪ balv maama na loori

zənə n tee nɪ tɪn,

n tiini n jɪɣɪ ba sono mv maŋa
maama.

⁶Amv Tu Baŋa-Wɛ,

cəgi a wɛ-loro kɔm,

dɪ a na magɪ a japoori a loori

n yigə nɪ te tɪn.

⁷Amv na zv cam wɔnɪ,

a yəni a loori zənə mv n tee nɪ.

Bɛŋwaani, a ye nɪ nmv wó ləri

a wɛ-loro kɔm.

⁸Amv Yuutu, nmv doŋ tərə

wa yam maama wɔnɪ.

Nmv tutuŋ-kamunə yam dɪ

ba jɪɣɪ doŋ.

⁹Lugv baŋa tɪnɪ dum maama

nɔɔna

wó ba ba jeeri nmv yigə nɪ

ba tiiri ba zuli-m,

sɪ kv yɪ nmv mv kɪ

tɪnɪ dum maama.

Ba maa wó pa nmv yɪɪ dum

na zulə.

¹⁰Bɛŋwaani, nmv tiini n jɪɣɪ

dam

yɪ n tɪnɪ wo-kɪnkagɪla zanzan.

Nmv yiranɪ mv nan yɪ Wɛ.

¹¹Baŋa-Wɛ, pa a lwarɪ n cwəŋə

kam,

sɪ a taa wai a ve

a tɔɣɪ n cɪga kam.

Ta pa a taa jɪɣɪ wubɔŋ-dɪdɪwɪ

a ŋwia wɔnɪ

sɪ kv pa a taa kwari

n yɪɪ dum yiranɪ.

¹²Amv Yuutu Wɛ,

amv wó tiini a tee-m

dɪ a bɪcarɪ maama.

A ta wó zuli n yɪɪ dum

sɪ kv taa ve maŋa maama.

¹³Bɛŋwaani, nmv na tiini

n soe amv te tɪn gaali.

N ma n cɪ tɔvɪnɪ

sɪ dɪ yɪ wantɪ-nɪ dɪ ja.

¹⁴Amv Tu Wɛ, banɪɣɪrv nyɪna

mv zaŋɪ ba zɪɣɪ amv zɪga.

Wu-luŋ-nyɪna ma kɪ daani

ba kwaani sɪ ba gv-nɪ.

A duna bam kuntu yigə tərə dɪ

nmv.

¹⁵Baŋa-Wɛ, nmv nan jɪɣɪ

nabiinə ŋwaŋa,

yɪ n kɪ ba yu-yoŋo.

N ma n yəni n pɪnɪ n banɪ.

N sono kɔm gaali,

yɪ n cɪga kam dɪ bá fɔɣɪ ka ti.

¹⁶Nan tiiri n nii amv seeni,

sɪ n daari n duri a ŋwaŋa.

A yɪ n tuntuŋv mv.

Pa a fɔŋ a na dam.
Cɪga tɪn, a yɪ gambaa mu n sɔŋɔ
nɪ.

Nan jonɪ-nɪ n yaɣɪ.
¹⁷ Kɪ nyɪnyugɔ woŋɔ n brɪ-nɪ,
sɪ kɔ brɪ nɪ n yɪgɔ wu amɔ
wɔnɪ.

A duna bam maa wú lwarɪ
kɔ na yɪ te tɪn
yɪ cavura di-ba kɔ ŋwaanɪ.
Bɛŋwaanɪ, nmɔ Baŋa-We mu
zəni-nɪ
yɪ n ta paɪ a wɔɔ zurə.

Siyɔn yɪ Baŋa-We tɪtɪ tuw mu

Kura bu-baara dɛɛn panɪ ləŋə kantɔ.

87 Baŋa-We tɪtɪ mu cwi
Siyɔn tuw kum kuri
piu kulɔ Dɪ na pɔɔrɪ Dɪ pa Dɪ
tɪtɪ tɪn baŋa nɪ.
² Dɪ nan tiini Dɪ soe kɔ taanɪ
sɪ kɔ dwəni tɪnɪ dɪlɔ maama
Zakɔbɪ dwi tiinə na zuurɪ
dɪ wɔnɪ tɪn.
³ Siyɔn, nmɔ yɪ We tɪtɪ tuw mu!
Ba yəni ba jɪɣɪ wo-kamunə
dwi dwi mu ba ŋɔɔna ba pa-m.

Baŋa-We maa wɪ:

⁴ Amɔ na yəni a tɛ
balɔ na sɛ amɔ tɪn taanɪ,
Ezipɪ dɪ Babilɔnɪ tiinə mu

wú wəli ba wɔnɪ.

Nii-na, Filisi tiinə, dɪ Tiiri tiinə,
kɔ ta wəli dɪ Kusi tiinə,
ba maama wú ta ba wɪ:
«Ba lɔɣɪ wuntu Siyɔn wɔnɪ
mu.»

⁵ Kɔ na yɪ balɔ na zuurɪ Siyɔn
wɔnɪ tɪn,
baá taa tɛ ba taanɪ ba wɪ:
«Ba lɔɣɪ wuntu dɪ wuntu
maama tuw kum wɔnɪ mu.
Yuutu Baŋa-We wú pa tuw kum
taa jɪɣɪ dam.»

⁶ Baŋa-We wú pupunɪ dwi tiinə
maama yɪra dɪdɔa dɪdɔa
Dɪ tiŋɪ.
Dɪ maa wú ta nɪ: «Ba lɔɣɪ
wuntu dɪ Siyɔn wɔnɪ mu.»

⁷ Ba maama wú taa kweera
yɪ ba leeni ba wɪ:
«Amɔ kuri dum nuŋɪ
Siyɔn tuw nɪ mu.»

We-loro liə ŋwaanɪ

*Kura bu-baara dɛɛn panɪ ləŋə kantɔ
yɪ Esdrasɪ dwi tu Hemanɪ wəli-ba.*

88 Baŋa-We, nmɔ mu yɪ dɪlɔ
na vrɪ-nɪ n yaɣɪ tɪn.
Amɔ nan keeri a loori nmɔ mu
wɪa dɪdaanɪ tɪtɪ maama.
² A loori-m, purɪ n zwa
n cəɣɪ a we-loro kum,

sɪ n daari n zəni-nɪ.

³Can-nɛɛra zanzan tiini ya
daani

a ŋwɪa maama mu,
pa tʊvni lagi dɪ ja-nɪ lɪla.

⁴Nɔɔna maa nii amu nɪ
a lagi a tɪ mu
sɪ a vu a maŋɪ tɪga kuri nɪ.

Amu nyɪ dɪ wʊlv dam daa na
təri o tee nɪ tun mu.

⁵Amu ba garɪ balu na maŋɪ ba
tɪ
yɪ ba tigi ba bɔɔna wʊnɪ tun.

A maa nyɪ dɪ balu
n na swe ba ni nɪ
yɪ n yigə daa təri ba wʊnɪ tun.

⁶N yɔɔrɪ n dʊlɪ-nɪ mu
n yaɣɪ goŋ-canluŋu wʊnɪ,
pa a je lim-nyɔrɪsɪ wʊnɪ.

⁷Nmu ban-lʊm dʊm yɔɔrɪ
dɪ wʊ amu yuu nɪ.

N ma n pa cam zanzan yɪ amu
nɪ nʊw wʊ na-ŋʊnɪ na bibili
sɪ tɔɣɪ amu baŋa
sɪ maa kɛa dɪ dam te tun.

⁸N pwe amu dɪ a cilon-sonnu
tum daani,
a na jigi wo-zɔɔnɪ ba tee nɪ tun
ŋwaani.

Ku nyɪ dɪ a na tʊ cɪku wʊnɪ
yɪ a daa warɪ sɪ a lu te tun mu.

⁹A laan keeri keeri
pa a yiə su dɪ yi-na,
a wʊw na cɔɣɪ tun ŋwaani.

Baŋa-Wɛ, dɛ maama wʊnɪ

amu keeri a loori nmu mu.

A maa yəni a zəŋɪ a jɪa
a loori zənə n tee nɪ.

¹⁰Ku nan na yɪ balu na tɪɣɪ tun,
nmu ta tʊŋɪ wo-kunkagɪla
n pa-ba na?

Bantu daa wʊ wani ba zaŋɪ
wɛɛnɪ

sɪ ba taa tee-m na?

¹¹Balu na kɪ ba tigi tɪga kuri nɪ
tun
daa wʊ taa tɛ n sono kum
taani na?

Balu na wʊ curu nɪ tun
daa wʊ taa bɪ n na zɪɣɪ
n cɪga kam wʊnɪ te tun na?

¹²Baá wani ba jəni je sɪlv
na yɪ lim yɪranɪ tun wʊnɪ
ba lwarɪ n wo-kunkagɪla yam
ni nɪ na?

Nmu ta na tʊŋɪ wo-laaru tɪlv tun
wʊ bɪ je sɪlv nɔɔna na swe
wɔŋo maama ni nɪ tun
na?

¹³Baŋa-Wɛ, ku nan na yɪ amu,
a yəni a keeri a gwəri nmu
mu.

Zɪzɪŋa maama a yəni
a loori zənə mu n tee nɪ.

¹⁴Amu Tu Baŋa-Wɛ, bɛ nan mu
kɪa
yɪ n vɪ-nɪ kʊntʊ?

Bɛɛ mu yɪ n laan pipiri n kwaga
n ya amu?

¹⁵Ku na maŋɪ ku zɪɣɪ

a nɔn-dunni maŋa ni tun
a yɔɔɔɔɔɔ a yaari taan mu
yi tɔvɔni tiini di bwələ a tee ni.

Nmu pe can-neera yɔɔɔɔɔɔ
ya fugi-ni mu,
pa a dam maama ti.

¹⁶ Nmu ban-lum dum dwe
amu jam.

N ta na logi leervu tulu
amu yuu ni tun mu
lagi ti pa a ŋwɪa kam cɔgi.

¹⁷ Can-neera yam kuntu tiini
ya daani-ni de maama wuni.
Ya ma kaagi a maama ya pu
ni du-fara tun.

¹⁸ Nmu pe a doonə di a
cilon-sonnu maama ki
baŋwɪan mu di amu.
Lele kuntu lim-nyɔɔɔɔɔɔ yiran
mu
wu amu tee ni.

Baŋa-We sono wura maŋa maama

*Esdrasɔ dwi tu Etan
deen panɪ ləŋə kantv.*

89 Amu wó taa leeni mu a
zuli Baŋa-We sono kikiə
yam,
yi a bá yagi.
Amu ni-taani dum wó pa

nɔɔɔna maama di ba biə bam
lwarɪ nmv na zigi n ciga kam
wuni te tun.

² Ciga tun, n sono kum wura mu
taan wuu yi ku bá je.

Maŋa maama n zigi n ciga
wuni,

nɪnɛni weyuu kum na fɔgi
ku jigi dam maŋa maama te
tun.

³ Nmu, Baŋa-We tagi n wɪ:

«Amu goni ni mu
di Pe wulu a na kuri tun.
Wuntu yi a tuntɔŋnu Davidi
yi a dugi durə dɪdaan-o ni:

⁴ Nmu dwi dum wó taa wura
maŋa maama, di bá je,
pa n biə wuni nɔɔɔnu mu
wó taa di paari
si ku taa ve maŋa kalu na ba
ti tun.»

⁵ Amu Tu Baŋa-We,

weyuu kum maama mu lagi
ku zuli nmv titɔŋ-kamunnu
tum.

Ciga tun, weyuu malesɪ sɪm
maa gilimi si tee nmv,
di n na zigi di ciga tun ŋwaani.

⁶ Weyuu kum maama na tigi
palalala tun,

nmv doŋ tərə.
 Kɔ nan na yɪ wɔ dɪ mɛlɛsɪ
     maama,
     ba wɔlɔwɔlɔ ba mɛɪ
     dɪ nmv Baŋa-Wɛ!
⁷ Mɛlɛsɪ sɪm na jeeri nmv yigə
     nɪ,
 sɪ wɔ taa kwari fɔvɔnɪ dɪ nmv
     mɪ,
 nmv na tiini n mɛŋɪ dɪ zɔlə
     n dwe balɔ maama na wura
     tɪn ŋwaanɪ.
⁸ Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ,
     nmv ba jigɪ doŋ!
 Nɔɔn-nɔɔnv tərə o na jigɪ dam
     nɪnɛnɪ nmv tɪn.
 Nmɪ kənə maama wɔnɪ mɪ
     n zigɪ n cɪga kam wɔnɪ.
⁹ Kɔ na yɪ nɪnw kɪm
     dɪ kɔ pɔgɪlɪm dɪm,
 nmv mɪ jigɪ dam kɔ baŋa nɪ.
 Kɔ na-ŋvɔnɪ sɪm na fufugi
     zanzan,
     n yənɪ n pa kɔ mɛŋɪ da yirr
     mɪ.
¹⁰ Nmɪ dɛn jaanɪ nɪnw wɔ
     juru Rahabɪ n cɪcɔgɪ.
 N ta mɛ n dam dɪm
     n zəlɪ n dɔna bam maama
     pa ba jagɪ.
¹¹ Weyuu dɪdaanɪ tɪga baŋa
     maama
     yɪ nmv nyɪm mɪ.
 Lugv baŋa dɪ wɔŋo kɔlv maama
     na wɔ kɔ wɔnɪ tɪn,

kɔ yɪ nmv mɪ naanɪ tɪ maama.
¹² Lugv kɪm wɛ-baŋa seenɪ
     dɪdaanɪ jagwɪə seenɪ
 yɪ nmv mɪ naanɪ sɪ maama.
 Tabɔɔrɪ piɪ kɪm dɪ Hɛrmɔn piɪ
     kɪm te nmv yɪrɪ dɪm,
     nɪ nɔɔna na leenɪ dɪ wɔpolo te
     tɪn.
¹³ N jɪŋa kam tiini ka jigɪ dam!
 N jazɪm dɪm maa wɔ wɛnɪ,
     n na dɪ n dɔna tɪn ŋwaanɪ.
¹⁴ Nmɪ paarɪ dɪm jigɪ dam,
     n na tɔgɪ cɪga
     n te n nɔɔna bam tɪn ŋwaanɪ.
 Nmɪ na kɪ te tɪn,
 n brɪ n sono kɪm
     dɪ n cɪga kam na yɪ te tɪn
     mɛŋa maama.
¹⁵ Amɪ Tu Baŋa-Wɛ,
     balɔ na ye sɪ ba zɪlɪ n yɪrɪ dɪm
     tɪn
     jigɪ yu-yoŋo zanzan.
 Nmɪ lanyuranɪ dɪm mɪ kwəlɪ-ba
     ba vɛŋə maama wɔnɪ.
¹⁶ Dɛ dɪm maama wɔnɪ ba yənɪ
     ba te n yɪrɪ dɪ wɔpolo.
 Ba maa pa-m zɔlə,
     n na tɔgɪ cɪga yɪranɪ tɪn
     ŋwaanɪ.
¹⁷ Nmɪ mɪ yɪ wɔlv na paɪ
     dɪbam
     dam dɪ paarɪ-zɔlə tɪn.
 Nmɪ na yənɪ n kɪ dɪbam
     yu-yoŋo tɪn
     mɪ pa dɪ dɪ wɔŋo.

¹⁸ DÍ Pɛ wum yɪ wɔlɔ
 Baŋa-Wɛ na kuri tɪn.
 O maa cɔ dɪbam dí cam wɔnɪ
 nɪ jara-kəm cɪ-kwaŋa mu te.
 DÍ Pɛ wum yɪ Yisurayɛlɪ dwi
 dum
 Wɔ-pɔŋo Tu wum mu tee-Dl.

Baŋa-Wɛ ni-gonim dɪ Pɛ Davidi

¹⁹ Faŋa faŋa tɪn, n dɛɛn vuuri n
 titɪ
 dɪ n nijɔŋnə bam yɪ n wɪ:
 «Amu zəni nɔn-babɪa dɪdɔa
 pa o jɔŋi dam.
 Cɪga tɪn, a kuri nɔn-duŋɔ
 nabwənə wɔnɪ
 yɪ a daari a zəŋ-o sɪ o na zulə.
²⁰ Amu nɛ a tintuŋnɔ Davidi,
 yɪ a lɪ-o sɪ o jɪ pɛ.
 A ma lo a titɪ yu-yonŋo nugə
 kam
 o yuu nɪ, sɪ a ma tiŋ-o paari.
²¹ Amu mu lagɪ a pa o zɪgɪ cɛptɪ.
 A ta wó twɪ a juŋa
 sɪ a pa o na dam.
²² O dɔna bá fɔgɪ ba zaŋɪ o baŋa
 nɪ
 ba wan-o.
 Nɔn-balwaarɔ dɪ nan bá wani
 ba beɛs-o.
²³ Amu wó zəlɪ o sɪbara o yigə
 nɪ,
 yɪ a daari a cɔgɪ-ba.

A ta wó magɪ balɔ maama na
 cul-o tɪn a dɪ tiga nɪ.
²⁴ Amu wó taa zɪgɪ o kwaga nɪ
 maŋa maama.
 A sono kum dɪ wó taa wu o tee
 nɪ.

A ta wó pa o na dam dɪ zulə
 amu titɪ yɪrɪ ŋwaani.
²⁵ Ku na yɪ tɪnɪ dɪlɔ na wu
 nanurɔ tum kwaga nɪ tɪn,
 dɪdaani dɪlɔ na wu
 bu-tɔlɪ sum kwaga nɪ tɪn,
 a wó pa o dam sɪ o taa te-dɪ
 o wəlɪ o paari dum wɔnɪ.
²⁶ Pɛ Davidi wó taa bəi a yɪrɪ
 yɪ o wɪ:
 «Nmu mu yɪ amu Ko.
 N ta maa yɪ amu Wɛ dum.
 N yɪ piu kulɔ na yɪ amu dalum
 je tɪn mu
 yɪ a na vrum n tee nɪ.»

²⁷ Cɪga tɪn, a lagɪ a pa o jɪ
 amu bu-kwian mu.
 Oó dɪ paari sɪ ku taa dwe
 lugu baŋa pwa bam maama.
²⁸ A sono kum wó taa wu o tee
 nɪ
 maŋa maama.
 A daa bá fɔgɪ a lo ni-gonim dɪlɔ
 a na kɪ did-o tɪn kwaga nɪ.
²⁹ Amu wó pa o dwi dum taa
 wura
 maŋa maama, dɪ bá je,

pa o biə wɔni nɔɔnɔ taa di
 paari,
 nɛnɛni weyuu kum na wura
 maŋa maama te tun.
³⁰ De dɪlɔ o biə bam wó lɔ
 amɔ niə yam kwaga nɪ,
 yɪ ba vɪn sɪ ba taa tɔgi
 amɔ cwe sɪm.
³¹ Ba wai ba yaɣɪ a zaasum dɪm,
 yɪ ba vɪn a ni-kaana yam.
³² Ba na kɪ kuntu,
 amɔ wó waari-ba
 ba tusim dɪm ŋwaani.
 Cɪga tɪn, a lagɪ a tiini a magɪ-ba
 ba lwarɪm dɪm ŋwaani mɔ.
³³ Dɪ kuntu maama dɪ,
 a daa bá cɔgi a sono kum
 a na jɪgi dɪ Davidi tɪn.
 Amɔ ta wó taa zɪgi
 a cɪga kam kwaga nɪ a pa-o.
³⁴ Amɔ na goni ni dɪlɔ a pa-o
 tɪn mɔ
 a bá fɔgi a lɔ dɪ kwaga nɪ.
 A bá kwani kampwələ kalɔ
 a na goni ni dɪd-o tɪn.
³⁵ Bɪdwi baŋa nɪ mɔ a dugi durə
 dɪd-o a tɪtɪ yɪrɪ dɪm ŋwaani,
 yɪ kɔ ti.
 A bri a bá fɔ vwan dɪd-o.
³⁶ Cɪga tɪn, amɔ wó pa o dwi
 dɪm
 taa wura maŋa maama, dɪ bá
 je,
 pa o biə wɔni nɔɔnɔ
 taa di paari maŋa maama,
 nɛnɛni wia kam na zɪgi

weyuu nɪ te tɪn.
³⁷ Davidi dɪ o dwi paari dɪm
 wó taa zɪgi dɪ dam.
 Dɪ ta wó bri Wɛ cɪga kam jaja
 nɛnɛni cana kam na wɔ
 weyuu nɪ ka nai jaja te tɪn.»

Wu-cɔgo ləŋə

³⁸ Baŋa-Wɛ, nɪmɔ banɪ laan nan
 zaɣɪ mɔ.
 Kɔ na yɪ pɛ wɔlɔ nɪmɔ tɪtɪ na
 kɪrɪ tɪn,
 nɪmɔ mɛ n kwaga n ya wɔntɔ,
 yɪ n van-o.
³⁹ N ta ma cɔgi nɪ dɪlɔ n na goni
 dɪ n tɪntɔŋnɔ wɔm tɪn
 yɪ n daari n dɔlɔ o paari yipugə
 kam n dɪ tɪga nɪ
 pa kasɔlɔ taagi ka maama.
⁴⁰ Nɪmɔ pɛ o tɔw kum kabri sɪm
 bwəri sɪ tɔw tɪga nɪ.
 Dam je sɔlɔ ya na wó kwəl-o tɪn
 laan jɪgi dɪ-dwənnɔ.
⁴¹ Vərə balɔ maama
 na tɔgi da ba ke tɪn
 dɪ yəni ba pɛ o jɪjɪgɪrɔ mɔ
 ba ja ba viiri.
 Tɪnɪ dɪlɔ na gilimi dɪbam tɪn
 nɔn-biə bam
 maa jɪgi dɪ pɛ wɔm ba goonə.
⁴² N ma n pa o dɔna bam na
 dam
 dɪdaani zulə.
 Ba maa tiini ba jɪgi wɔpolo
 yɪ ba kweera.

⁴³ O na zaŋɪ najara tɪn,
 n pɛ o joori kwaga
 o dɔna bam yigə nɪ.
 N wu sɛ sɪ n zən-o najara yam
     wɔnɪ
 yɪ o dɔna bam di-o.
⁴⁴ N kwe o paari zɪla yam
 n dɔlɪ n yaɣɪ,
 pa o daa ba jɪɣɪ nɪnwaŋa.
⁴⁵ N ta pɛ kukwuru mu yi-o lɪla,
 yɪ o jɪɣɪ o cavura o di.

Wɛ-loro zənə ŋwaani

⁴⁶ Amu Tu Baŋa-Wɛ!
 Kuntu tɪn, kú taa yɪ tuntu mu
     taan na?
 Nɪ́ ta n səgi n tɪtɪ
 maŋa maama mu na?
 N banɪ na tiini dɪ zaŋɪ tɪn,
 n bá pa dɪ zuri lɪla na?
⁴⁷ Yɪ swe nɪ amu ŋwɪa kam
 yɪ kukugə mu.
 Bɛɛ mu yɪ n pa nabiinə maama
     ŋwɪa yɪ kafe yɪranɪ
     kuntu?
⁴⁸ Nɔ́n-nɔ́nɔ tərə o na ŋwɪ
 yɪ o wanɪ o lu tɔvɪnɪ jɪɟa nɪ.
 Nɔ́nɔ maama maŋɪ sɪ o tɪ
 yɪ o daari o zu tɪga kuri.
⁴⁹ Baŋa-Wɛ, nmu deen dugi
     durə nɪ
 n sono kum wó taa wu
 Pɛ Davidi tee nɪ.
 N sono kum kuntu

laan nan je mu na?
 N ta zɪɣɪ n cɪga kam kwaga nɪ
     na?
⁵⁰ Amu Yuutu Wɛ, amu wɔlɔ na
     yɪ
     n tintɔŋɔ tɪn nɛ a cavura,
 Nɔ́na jɪɣɪ-nɪ ba kɪ ba mwana
     zanzan.
 Laan nan guli amu gulə.
⁵¹ Amu Tu Baŋa-Wɛ!
 Amu mu yɪ Pɛ wɔlɔ
     nmu na kuri tɪn.
 Ku yɪ n dɔna bam mu jɪɣɪ-nɪ
     ba twɪa.
 Amu na ve mɛ maama,
     ba yənɪ ba mwani-nɪ zanzan.

⁵² Baŋa-Wɛ maŋɪ dɪ tiə
 sɪ kú taa ve maŋa kalɔ na ba
     tɪ tɪn!
 Amina! Amina!

Ləŋ-ŋwɪ Tɔ́nɔ 4

Le 90-106

Baŋa-Wɛ dɪ nabiinə taani

Wɛ tintɔŋɔ Moyisi wɛ-loro

90 Baŋa-Wɛ,
 ku na zɪɣɪ faŋa faŋa tɪn,
 nmu mu maŋɪ n pa dɪbam jəŋə
     je
 sɪ dí taa zuvɪ n woro kum
     wɔnɪ.

²Pweeru tum ya ta na tərə tun,
 nmv maŋɪ n yɪ Wɛ mv.
 N maŋɪ n wura mv
 yɪ n ta wu naanɪ tɪga kam
 dɪ lɔɡv baŋa maama.
 Nmv ba jɪɡɪ pulim,
 yɪ n nan ta ba jɪɡɪ gurim.

³Nmv paɪ nabiinə joori
 ba jiri turv mv,
 yɪ n wɪ: «Nɔn-biə bam,
 joori-na á ji turv!»

⁴Buna murv daɪ kulɔkulɔ
 nmv tee nɪ!
 Yantv nyɪ dɪdaanɪ dɛ dɪdva
 na kɪ lɪla dɪ kɛ te tun mv.
 Ya nyɪ dɪ luu yale naa yatɔ
 tutu-kunkurv nɪ mv ya pa-m.

⁵Nmv yəni n pa dɪ ŋwɪa kam
 ba ka kweeli lɪla,
 nɪnɛɛnɪ dundwɪa na ti
 yɪ ka je te tun mv.
 Nabiinə nyɪ dɪ ga-lɛɛrv
 na nuŋɪ tɪ-pura nɪ tun mv.
⁶Zɪzɪŋa nɪ mv tɪ yəni tɪ puli
 yɪ tɪ lana.
 Kv daartɪ dɪdaan-ni maŋa nɪ
 tɪ wɔ kwaartɪ mv.

⁷Cɪga tun, nmv ban-zɔŋɔ kum
 yəni
 kv jaanɪ dɪbam kv cɔga,
 pa dɪ tiini dɪ kwartɪ fuvnɪ.
⁸Dɪbam lwarum mv jarɪ
 nmv yigə nɪ.

Kəm-balwaarv tɪlv
 dɪ na kɪ dɪ səɡɪ tun
 dɪ maa lwarɪ jaja nmv tee nɪ.
⁹Dɪ ŋwɪa kam da yam maa kɛa
 yɪ ya laan ba ya kweeli,
 nmv ban-zɔŋɔ kum ŋwaanɪ.
 Dɪ bɪna yam na tu ya ti te tun
 maa nyɪ dɪ dɪ suuri
 yɪ dɪ daartɪ dɪ tɪ mv te.
¹⁰Nabiinu ŋwɪa wai ka yɪ
 nɪnɛɛnɪ bɪna fusrpe mv.
 Yazurə na wura,
 badonnə bri ba yɪ bɪna funɔnɔ.
 Dɪ na maŋɪ dɪ jɪɡɪ tura yalv,
 dɪ ŋwɪa kam yəni ka jaanɪ
 yaara dɪ wu-cɔɡɔ yiranɪ mv ka
 tui.
 Dɪ da yam da ya ti mv,
 yɪ dɪ daartɪ dɪ je lɪla.
¹¹Nɔɔn-nɔɔnv warɪ sɪ o lwarɪ
 nmv ban-zɔŋɔ kum na daga te
 tun.
 N banɪ dum jaanɪ fuvnɪ mv dɪ
 tui
 dɪ ma dɪ fugɪ nɔɔna.
¹²Nan wəli dɪbam sɪ dɪ jeeli
 dɪ da yam ni
 sɪ dɪ lwarɪ ya na muri te tun.
 Kv maa wɔ pa dɪ ja swan.
¹³Dɪ Tu Baŋa-Wɛ, joori n ba lɪla
 n wəli dɪbam!
 Yɪ daanɪ!
 Duri dɪbam ŋwaja
 sɪ dɪ yɪ n tintɔŋna mv.

¹⁴ Zizɪŋa na yiə,
 pa n sono kum su
 dɪbam bɪcara.
 Dɪ laan wó taa leeni dɪ wupolo,
 yi ywəəni wura sɪ kɪ vu
 kɪ yi dɪ ŋwɪa kam kweelim.
¹⁵ Nmu dəen na pɛ dɪ na yaara
 da yalɔ wɔnɪ tɪn,
 nan joori n pa dɪ na wupolo
 sɪ kɪ yi da yam kuntu nɪ.
 Pa dɪ dɪ ywəəni
 sɪ kɪ maŋɪ dɪ bɪna yalɔ
 dɪ wɔɔ ya na cɔɔɪ tɪn.
¹⁶ Nan zaŋɪ n tɔŋɪ wo-kamunnu
 n pa dɪbam balɔ
 na yi n tɪntɔŋna tɪn.
 Pa dɪ biə bam lwarɪ n na tiini
 n jɪɔ kajannɪ te tɪn.
¹⁷ Dɪbam Yuutu Wɛ,
 pa n yu-yoŋo taa wɔ dɪbam
 yuu nɪ!
 A loori-m, pa dɪ tutɔŋa yam kɪ
 lanyɪranɪ.
 Əen, pa ya tiini ya kɪ lanyɪranɪ.

Baŋa-Wɛ mu yi Dɪ nɔɔna dalm je

91 Wɔɔɔ maama na zuvɪ
 Yuutu Baŋa-Wɛ woro
 kum wɔnɪ,
 Dam-fɔrɔ Tu Wɛ dɪm wó kwɛli
 kɪ tu pa o na siun.
² Amu wó ta Baŋa-Wɛ taanɪ mu
 nɪ:
 «Dintu mu yi amu dalm je,

amu na wó səgi Dɪ woro kum
 wɔnɪ tɪn ŋwaanɪ.
 Dɪ maa yi amu Tu Wɛ,
 yi a kɪ a wɔ-dɪdɔva dɪ Dɪ.»
³ Cɪga tɪn, Baŋa-Wɛ wó taa cu-m
 sɪ cɪɔɪrɔ dwi maama
 yi want-m ya ja.
 Yawɪ-cɛɛrɔ dɪ bá na cwəŋə
 sɪ tɪ daanɪ-m.
⁴ Dɪ lagɪ Dɪ yarɪɔ Dɪ vwana mu
 Dɪ kwɛli n maama,
 sɪ n səgi Dɪ woro kum wɔnɪ.
 Dɪ na zɪɔ Dɪ cɪga tɪn ŋwaanɪ,
 Dɪ wó taa kaagɪ-m
 yi Dɪ daari Dɪ cu-m
 nɪ najara cɪ-kwaŋa na kwɛli
 nɔɔnɔ
 najara wɔnɪ te tɪn.
⁵ Nmu bá ta n kwari titu dɪm
 dɪdaanɪ dɪ fɔvɔnɪ maama.
 Cɪna mu na jaana
 ya tɔɔɪ n seeni wɪa nɪ dɪ,
 nmɔ bá kwari fɔvɔnɪ.
⁶ Ku ta na yi yawurɔ tɪlɔ na lagɪ
 sɪ tɪ ja-m lim wɔnɪ tɪn,
 naa cam dɪlɔ na wó ba wɪa
 titari nɪ sɪ dɪ cɔɔɪ-m tɪn,
 nmɔ bá kwari fɔvɔnɪ dɪ
 wo-balwaarɔ tɪm kuntu
 maama.
⁷ Nɔɔna murɔ naa murru fugə
 na wɔ nmɔ tee nɪ,
 yi ba maama na maŋɪ ba tɪ
 najara wɔnɪ,

kuɓokuɓu bá yi-m.

⁸Nmu nan mu wú zɪɣɪ da n nii
n na waarum na wú ba
nɔn-balwaarv tum baŋa ni te
tɪn.

⁹Nmu pɛ Yuutu Baŋa-Wɛ
ji nmu dalam je,
pa n zuvri Dɪ woro kum wɔni.

¹⁰Kuntu ŋwaani,
lwarum daa bá want-m dɪ ja.
Kuɓokuɓu dɪ bá cɔɣɪ-m
n sɔŋɔ kum nɪ.

¹¹Baŋa-Wɛ wú tɔŋɪ Dɪ malesɪ
sum
nmv tee nɪ,

sɪ ba taa cu-m dɪ cam
n cwəŋə maama wɔni,

¹²sɪ ba daari ba ma ba jia
ba lwəri-m,
sɪ n yɪ magɪ n naga dɪ kandwe
n tu tɪga nɪ.

¹³Nmu wú ta n jɪɣɪ dam
nywəənu dɪ bɪsankwɪ baŋa nɪ,
sɪ n want n nɔni tɪ baŋa nɪ.

Baŋa-Wɛ maa wɪ:

¹⁴«Amv wú jɔŋɪ wuntu a yagɪ,
o na jɪɣɪ amv sono tɪn ŋwaani.
Amv wú taa cu-o,
o na sɛ amv dɪ wu-dɪdva tɪn
ŋwaani.

¹⁵O na bəŋɪ amv yɪɪ sɪ a zən-o,
amv wú sɛ a cəɣɪ o wɛ-loro
kum.

O ta na wu cam wɔni,
a wú li-o dɪ wɔni,
a daari a pa o yɪɪ zaŋɪ.

¹⁶Amv wú kɪ a su o wubɔŋa
yam
sɪ a pa-o mumwɛ-dɛəri,
yɪ a daari a pa o lwarɪ
amv vrum dɪm na yɪ te tɪn.»

Wɛ zula ləŋə

*Ba dɛɛn panɪ ləŋə kantu
Wɛ siun dɛ ŋwaani.*

92 Ku maŋɪ sɪ dɪ taa kɪ
Baŋa-Wɛ le!

Yuutu Baŋa-Wɛ,
dɪ wú leeni dɪ tee nmv yɪɪ.

²Zɪzɪŋa maama nɪ dɪ wú ta
n sono kum taani.

Tɪtɪ nɪ dɪ, dɪ ta wú brɪ
n na yɔvri n zɪɣɪ
n cɪga kam wɔni te tɪn.

³Dɪ wú kwe kwaanv dɪ gɪgana
zɪla dwi dwi mu
dɪ taa paɪ tɪ kwəri zaŋa
yɪ dɪ leeni dɪ zuli nmv.

⁴Bəŋwaani, nmv Baŋa-Wɛ pɛ
sɪ a dɪ ywəəni,
dɪ n na kɪ tɪtɔŋa yalv maama
tɪn.

A lagɪ a leeni a zuli-m dɪ
wɔpɔlo,
wəənu tɪlv maama
n jia na kɪ tɪn ŋwaani

⁵Amv Tu Baŋa-Wɛ,

nmv tɔŋɪ tɪtɔŋ-kamunə
zanzan.

Nmv wubɔŋa yam dɪ tiini ya
lirə.

⁶Balv na ge wubɔŋa tɪn yəri nɪ
tɪntv wó ba ba baŋa.

Nɔn-jwəəru dwi dum
dɪ maa ba nɪ kv kuri.

⁷Nɔn-balwaaru na maŋɪ ba puli
zanzan

nɪ gaaru na kwi te tɪn,
yɪ vwan-kikiə tiinə bam dɪ na
ve yigə mv dɪ,

ba maama wó ba ba je mv.

⁸Nmv Baŋa-Wɛ nan jɪgɪ n paari
n dɪ mv sɪ kv taa ve maŋa kalv
na ba ti tɪn.

⁹Baŋa-Wɛ, nmv duna bam maŋɪ
sɪ

ba yɔɔrɪ ba na cɔgum mv.

Nɔn-balwaaru tum maama
maa wó jagɪ ba je.

¹⁰Nmv nan pe
a tiini a na dam mv,
nɪ ga-naa na dana te tɪn.

N ta ma lo nugə a yuu nɪ
pa a yɪra yam zuri lanyiranɪ.

¹¹A duna bam na tv tɪga nɪ tɪn,
a yɪə mv nɛ ba cɔgum dum
kuntv.

Kv na yɪ wv-lɔŋ-nyɪna balv
na zaŋɪ sɪ ba ja dɪ amv tɪn,
a zwa ma nɪ ba na duri ba ke
yɪ ba coosi te tɪn.

¹²Nɔn-ŋuna wó taa jɪgɪ nyɔɔrɪ
mv

nɪ suŋu na yɪ te tɪn.

Baá taa damma
nɪ Liban tv Sɛdrɪ tweeru
na zɪgɪ lanyiranɪ te tɪn.

¹³Ba nyɪ nɪ ba kugu mv wv
Baŋa-Wɛ digə kam nɪ tɪn.
Ba maa wó taa zɔvɪ dɪ yazurə
Wɛ digə kam nɪ.

¹⁴Ba kvkwurɪ maŋa nɪ
ba ta wó taa jɪgɪ nyɔɔrɪ,
nɪ tweeru tɪlv na ləri biə tɪn mv.
Maŋa maama yazurə wó yɪ-ba,
yɪ ba kv tɪtɔŋ-ŋuna.

¹⁵Ba maa wó taa tɛ jaga wɪ:
«Baŋa-Wɛ tɔŋɪ cɪga mv.
Tusim tərə Dɪ tee nɪ.
Dɪ maa nyɪ dɪ piu kvlv
amv na dalɪ da tɪn.»

Baŋa-Wɛ mv te wəənu maama

93 Baŋa-Wɛ mv yɪ Pɛ!
Paari-zulə mv yɪ gərɔ kvlv

Dɪ na zv tɪn.

Dam-fɔrɔ maa wv Dɪ juŋa nɪ.

Dɪ naanɪ lɔgv kum
pa kv zɪgɪ mv ga cɛpɪ.

Kv bá fɔgɪ kv gɔ maŋa dɪ maŋa.

²Baŋa-Wɛ,

nmv paari dum maŋɪ

kv nuŋɪ faŋa faŋa mv,

yɪ nmv maŋɪ n wura mv maŋa
maama.

³ Amu Tu Baŋa-Wɛ!
 Nii na-fara bam
 na dwani dɪ kwər-dia te!
 Tɪ na-ŋɔni sun tiini
 sɪ wuuri zanzan!
⁴ Nanuru tum na maŋɪ
 tɪ wuuri dɪ baari,
 yɪ tɪ na dwani dɪ dam te
 maama,
 nmu paari-zulə yam nan mu
 dwe tuntu maama.
 Baŋa-Wɛ mu jɪɟɪ dam weyuu nɪ!

⁵ Amu Tu Baŋa-Wɛ!
 Nmu niə yam yɔɔɪ ya zɪɟɪ mu.
 Nmu sɔŋɔ kum maŋɪ sɪ
 ku taa yɪ lanyirani faɪ mu
 sɪ ku taa ve maŋa kalu na ba
 ti tun.

Baŋa-Wɛ buri ciga bura

94 Baŋa-Wɛ, nmu yɪ dilu
 na joori Dɪ ŋwɪ jɪni
 lwarim-kərə baŋa nɪ tun mu.
 Nan pa n paari-zulə yam nyɪ
 ku taa lwarɪ jaja!
² Nmu ma n yɪ wulu na buri
 ciga bura lugu baŋa nɪ
 tun.
 Kuntu tun, zaŋɪ weeni
 sɪ n waari kamun-nyina bam
 sɪ ku maŋɪ dɪ ba kikiə.
³ Baŋa-Wɛ, nɔn-balwaaru tum
 wó taa caka taan

sɪ ba vu ba maŋɪ yən mu?
⁴ Balu na tuŋɪ lwarim tun
 yɔɔɪ ba ŋɔɔni kamun-ŋwɛ
 mu!
 Nii ba na bri ba titi kamunni te!
⁵ Baŋa-Wɛ, ba jɪɟɪ n titi nɔɔna
 bam mu ba beesa.
 Ciga tun, ba kɪ balu na yɪ n
 nɔɔna tun mu zunni.
⁶ Ba maa jaani kadənə
 didaani vərə ba guɪ,
 yɪ ba ta guɪ bitara dɪ ba wəli da.
⁷ Ba laan maa tɛ ba wɪ:
 «Baŋa-Wɛ dum na yɪ Zakɔbi dwi
 tiinə Wɛ tun
 ba nai dɪ kikiə yam.
 Dɪ yigə nan tərə dɪ tutuŋa yam
 wɔni.»

⁸ Amu nɔɔna balu wubuŋa
 na muri tun,
 nan fɔɟɪ á buŋɪ-na á nii!
 Á yɪ jwəru mu. Á bá ja swan
 na?
⁹ Wulu wum na kɪ zwa
 o pa nabiinə tun titi
 yɪ zwa-kɔɟɔ mu na?
 Wuntu ta wó pa-ba yiə,
 sɪ o titi laan daari
 o taa yɪ lilwe na?
¹⁰ O na yɪ wulu na vanɪ lugu
 baŋa tɪni dum zwa tun,
 o bá waari abam dɪ mu na?
 Wulu wum na kwe ciga
 o bri nɔɔna tun titi

wó ga yiyiu na?

¹¹ Baŋa-Wɛ nan maŋɪ Dɪ ye
nabiinə na buŋɪ ba ja kulɔ tun.
Dɪ ye nɪ ba wubɔŋa yam yɪ kafe
mu.

¹² Baŋa-Wɛ, nmu na yəni
n kɪrɪsɪ wulɔ maama,
kɪ tu tiini o jɪgɪ yu-yoŋo,
nmu na kwe n niə yam
n ma n bri-o tun ŋwaani.

¹³ N ta yəni n pa kɪ tu na siun
dɪ yaara yalɔ na wó yi-o tun,
sɪ ba laan kɪ goŋo sɪ
nɔn-balwaaru tu kɪ wɔni
ba ti.

¹⁴ Beŋwaani, Baŋa-Wɛ bá fɔgɪ
Dɪ vin Dɪ nɔɔna bam.
Dɪ bá duli-ba Dɪ yagɪ,
ba na yɪ Dɪ nɔɔna tun ŋwaani.

¹⁵ Maŋa kam kuntu nɪ, ba daa ta
wó da cɪga kam ŋwaani
ba buri nɔɔna bura.

Balu maama na yɔɔrɪ cwə-la
wɔni tun
wó sɛ ba tɔgɪ cɪga kam kuntu
mu.

¹⁶ Wɔɔ mu wó zaŋɪ o zɪgɪ o pa
amu,
sɪ o dwəni dɪ nɔn-balwaaru
tum kuntu?
Wɔɔ mu wó ci amu

dɪ balu na tɔŋɪ lwarum tun?

¹⁷ Kɪ ya na daɪ Baŋa-Wɛ mu tu
Dɪ wəli-nɪ,
tintu amu ya tɪga,
yɪ a vu curu a maŋɪ da cɪmm.

¹⁸ A nan tɔɔlɪ ni a wɪ:
«A lagɪ a seeri a tu tɪga nɪ mu!»

A na tagɪ kuntu tun, nmu

Baŋa-Wɛ

tɔgɪ n sono kum ŋwaani
n tɔli-nɪ n joori n ja-nɪ n zɪgɪ.

¹⁹ Liə na tiini ya jɪgɪ-nɪ,
nmu wó pa a bicari joori
dɪ zuri mu.

²⁰ Nmu didaani tuw kum didɛɛra
balu na kwuli cɪga tun
bá wani á mɪ daani.

Bantu mu yəni ba tiŋɪ niə yalɔ
na paɪ pwələ sɪ lwarum fɔgɪ
dɪ taa pulə tun.

²¹ Ba maa kɪ ni daani
sɪ ba ci nɔn-ŋɔna cwəŋə,
yɪ ba daari ba paɪ balu na wu kɪ
kulɔkulɔ ba cɔgɪ tun ga ba
ŋwia.

²² Kɪ daari, Baŋa-Wɛ nan mu yɪ
amu dalum je.

Dɪ maa nyɪ dɪ piu kulɔ
amu na salɪ kɪ yira nɪ tun.

²³ Dɪbam Tu Baŋa-Wɛ wó joori
Dɪ ŋwɪ ba lwarum dum jini.
Cɪga tun, Dɪ lagɪ o yɔɔrɪ
Dɪ cɔgɪ-ba mu

ba titɔŋ-lwaannu tum ŋwaani.

**Zuli-na Baŋa-Wɛ á
daari á taá sɛ Dɪ ni**

95 Pa-na sɪ dí leeni le sɪv
na ywəmmə tun
dí maa tee Baŋa-Wɛ dɪ wɔpolo!
Dí maa wó kaasi dɪ kwər-dia
dí tee Baŋa-Wɛ,
Dɪ na yɪ dí dalum je
yɪ dí na vrɪm Dɪ tee nɪ tun
ŋwaani.

² Pa-na sɪ dí vu Dɪ yigə dí kɪ Dɪ
le,

yɪ dí leeni le dí zuli-Dɪ
dɪ wɔpolo.

³ Bɛŋwaani, Baŋa-Wɛ mu sunɪ
Dɪ yɪ Wɛ-kamunu kum!

Dɪ maa yɪ Pa-farɔ,
yɪ Dɪ dwe wa yam maama
wuu.

⁴ Tɪga kam kuri wɔ
wuntu ja-bɔŋɔ nɪ mu.

Pweeru tum titɪ yupara
maa yɪ Dɪ nyum.

⁵ Duntu mu te nuntu kum,
Dɪ na kɪ-kv tun ŋwaani.

Dɪ daa ta mɛ Dɪ titɪ jia
Dɪ kɪ tɪga baŋa maama.

⁶ Pa-na sɪ dí vi dí yigə tɪga nɪ
dí zuli Baŋa-Wɛ!

Dí wó vu dí kuni doonə Dɪ yigə
nɪ,

Dɪ na yɪ dí Naanu wum tun
ŋwaani.

⁷ Bɛŋwaani, Dɪ yɪ dɪbam Tu Wɛ
mu.

Dí maa yɪ Duntu nɔn-kɔgɔ
kum.

Dɪ maa yəni Dɪ nii dɪbam baŋa
nɪ

nɪ nayuru na nii o peeni te tun.

Abam zum nan maŋɪ
sɪ á ni Wɛ kwərə:

⁸ «Á yɪ pa á wuv kɪ dam,
nɪ á nabaara dɛen na kɪ te

Meriba dɪ Masa nɪ,
maŋa kalv ba na wu
kagva kam yuu nɪ tun.

⁹ Je sum kuntv nɪ mu
á nabaara bam dɛen kwaani
sɪ ba maŋɪ amv ba nii.

Ba dɛen nan maŋɪ ba na
amv na tɔŋɪ a pa-ba te tun.

¹⁰ Kuntv ŋwaani mu amv banɪ
zaŋɪ

dɪ á nabaara bam kuntv taan,
sɪ kv vu kv yɪ bɪna fiinna.

A maa wɪ: «Ba yɪ balv na yəni
ba paali ba cɔgɪ tun mu.

Ba maa ba sɛa sɪ ba tɔgɪ
amv cwe sum.»

¹¹ Kuntv ŋwaani amv tɔgɪ

a ban-zəŋɔ kum ŋwaani
a du durə a pa-ba a wɪ:
«Amu bri a bá pa-ba cwəŋə
sɪ ba zu amu woro kum wu ba
sin.»»

**Baŋa-We mu yɪ lugu
baŋa maama Pɛ**

1 Kibarɪ tɔ́ɔ 16:23-33

- 96** Leeni-na ləŋ-duŋa
á ma á te Baŋa-We.
Nabiinə maama, leeni-na á
pa-Dl-na.
² Leeni-na á zəŋi Dl yɪɪ dum.
De maama wɔni sɪ á tɔɔli-na
Dl taani nɪ Dl yɪ vrɔm tu.
³ Ta-na jaja sɪ dwi maama tiinə
lwari nɪ
Dl paari-zulə yam gaali.
Pa-na sɪ nɔɔna maama ni
Dl tutuŋ-kamunnu tum ŋwa.
⁴ Bəŋwaani, Baŋa-We jigi
kamunni mu.
Dl ma sunɪ Dl maŋɪ dɪdaani
tiə.
Nɔɔna maŋɪ sɪ ba taa kwari-Dl
sɪ ku dwəni wa yam maama.
⁵ Wa yalu dwi-ge tiinə na zuli
tun
yɪ jwənə mu.
Ku nan yɪ Baŋa-We mu
naani weyuu maama.
⁶ Kamunni dɪdaani paari mu
wu Dl tee nɪ.

Dam dɪ paari-zulə dɪ maa wu
Dl titɪ digə kam nɪ.

- ⁷ Lugu baŋa dwi tiinə maama,
kwe-na zulə á pa Baŋa-We.
Dl na jigi dam dɪ paari-zulə tun
ŋwaani,
kwe-na zulə á pa-Dl.
⁸ Dl yɪɪ dum na maŋɪ dɪ tiə tun
ŋwaani,
kwe-na zulə á pa-Dl,
Ja-na pɛɛra á zu
Dl digə kam kunkɔlɔ wɔni
á ma á zuli-Dl.
⁹ Zuli-na Baŋa-We
sɪ ku tɔgi dɪ Dl na tiini
Dl jigi lam te tun.
Nabiinə maama maŋɪ
sɪ ba taa kwari-Dl
yɪ ba yɪra sai mu.

¹⁰ Ta-na jaja sɪ dwi maama tiinə
ni nɪ:
«Baŋa-We mu yɪ Pɛ!»
Dl naani lugu kum
pa ku zigɪ mu ga ɛɛɪ.
Ku bá fɔgi ku gɔ maŋa dɪ maŋa.
Dl ta wɔ tɔgi ɔiga mu
Dl ma buri nɔɔna maama
bura.
¹¹ Pa weyuu kum taa dɪ ywəni!
Pa tɪga kam baŋa
taa jigi wɔpolo!
Ta pa nɪw kum taa wuurə,
kuntɔ dɪ wənu tɪlɔ maama

na wu ku wɔni tun.

¹² Pa kari dɪdaani si wodiiru
tum maama taa caka!

Tweeru dilu maama na wu
kagua ni tun
laan wó kaasi wupolo kaasa.

¹³ Ti maa wó leeni di tee
Baŋa-We,
Beŋwaani, Dɪ maa buni si Dɪ di
lugu baŋa maama taani mu.
Dɪ na yi ciga Tu tun mu Dɪ lagi
Dɪ ba Dɪ tɔgi Dɪ ciga kam
Dɪ ma Dɪ buri lugu baŋa dwi
maama bura.

Baŋa-We paari dum lana!

97 Baŋa-We mu yi Pɛ.
Lugu baŋa maama di-na
ywəəni!

Tuni dilu na wu nɔnu ni ni tun
wó taa caka di wupolo.

² Kunkwən-luluru mu kaagi-Dɪ
ti ki titari ni.

Dɪ paari dum jigi dam,
Dɪ na tɔgi ciga Dɪ te nɔɔna tun
ŋwaani.

³ Dɪ na maa ve mɛ maama,
mim mu wó taa tɔgi Dɪ yigə,
pa balu maama na yi Dɪ sɪbara
tun na cɔgim.

⁴ Dɪ na pai dva pipuli te tun
maa pai pooni yi
lugu baŋa je maama.

Tiga kam baŋa maa nai
yi ka sisiŋi.

⁵ Baŋa-We yigə ni mu
lugu baŋa pweeru tum saari
ti tu buri buri,
Dɪ na te tiga kam baŋa maama
tun ŋwaani.

⁶ Weyuu kum titi tɔɔli
We ciga kam taani mu,
si nabiinə maama taa nai
Dɪ paari-zulə yam.

⁷ Balu maama na zuli jwənə tun
lagi ba di ba cavura mu.
Ba jigi kamun-ŋwe ba ŋɔɔna
ba jwə-yɔɔru tum ŋwaani mu.
Wa-yɔɔru tum maama nan marɪ
si ti pipiri ti ba
ti zuli Baŋa-We mu!
⁸ Balu na zuvri Siyɔn di Zuda
tuni didonnə dum ni tun
laan wó ni ku kuri yi ba di
ywəəni,
Baŋa-We na buri ciga bura tun
ŋwaani.

⁹ Beŋwaani, nmu Baŋa-We
yi Yuutu We dum na te
lugu kum baŋa maama tun mu.
Nmu tiini n jigi yiri n dwe
wa yadonnə yam maama wuu.

¹⁰ Abam balu maama
na soe Baŋa-We tun,
taá culi-na lwarim titɔŋa.
Ku na yi We titi nɔɔna bam,

Dl yəni Dl cɔ-ba mu,
yɪ Dl vrɪ-ba nɔn-balwaaru juŋa
nɪ

Dl yaga.

¹¹ Pooni mu wó nyɪ nɔn-ŋuna
yigə nɪ.

Ywəni maa wó yɪ balu
na yɔɔrɪ cwə-laa tɪn.

¹² Abam balu na jɪɣɪ cɪga
Wɛ yigə nɪ tɪn

kɪ-na wɔpolo dɪ Baŋa-Wɛ
na kɪ kulɔ tɪn,

sɪ á daari á kɪ Dl le,

Dl na yɪ wɔ-pɔŋɔ tu tɪn
ŋwaani.

Baŋa-Wɛ tɔŋɪ wo-kɪnkagɪla!

98 Leeni-na ləŋ-dɔŋa
á ma á tee Baŋa-Wɛ,
sɪ Dl yɔɔrɪ Dl tɔŋɪ wo-kɪnkagɪla
mu.

Dl mɛ Dl tɪtɪ dam-fɔrɔ kɔm
na ba jɪɣɪ dɔŋ tɪn mu
Dl yɔɔrɪ Dl dɪ wɔŋɔ.

² Baŋa-Wɛ ma pa nabiinə lwarɪ
nɪ

Dl jɪɣɪ dam sɪ Dl vrɪ nɔɔna Dl
yagɪ.

Dwi-ge tiinə bam ma na
Dl na zɪɣɪ o cɪga wɔnɪ te tɪn.

³ Dl daa ta jɪɣɪ Dl ni-gonim dɔm
nɪ

Dl wó taa soe Yisrayelɪ dwi
tiinə bam,

yɪ Dl tɔŋɪ cɪga dɪ ba.

Lɔɣu baŋa ni maama nɪ,
nabiinə yɔɔrɪ ba lwarɪ

dɪbam Tu Wɛ dɔm na jɪɣɪ dam
sɪ Dl vrɪ nɔɔna Dl yagɪ te tɪn
mu.

⁴ Lɔɣu baŋa wəənu maama,
kaasi-na dɪ wɔpolo á te
Baŋa-Wɛ!

Taa caka dɪ ywəni
yɪ á leeni-na tiə le!

⁵ Ta-na kwaanɔ á ma á kwɛɛrɪ
Baŋa-Wɛ yigə nɪ,
sɪ á daari á leeni á tee-Dl.

⁶ Wu-na nabwaanɔ dwi dwi
sɪ tɪ sɔɔ taa zaŋa.

Ve-na Baŋa-Wɛ dɔm na yɪ á Pɛ
tɪn

yigə nɪ,
á kaasi dɪ wɔpolo á zuli-Dl.

⁷ Ninuɔ kɔm dɪ kɔ wɔ wəənu
tɔm maama
maŋɪ sɪ tɪ taa wuuri tɪ kɪ sɔɔ
mu!

Lɔɣu kɔm baŋa dɪ kɔ nɔn-biə
dɪ maŋɪ sɪ ba kaasi dɪ baari
mu.

⁸ Bu-tula dwi maama
wó magɪ ka jɪn mu.

Pweeru tɔm dɪ maa wó tɔɣɪ
daani

tɪ leeni wɔpolo le.

⁹ Ba maama zuli Baŋa-Wɛ,

dɪ Dɪ na maa buni
sɪ Dɪ di nabiinə taanti tɪn.
Wɛ lagi Dɪ da cɪga ŋwaani mu
Dɪ buri lugu baŋa dwi maama
bura.

Baŋa-Wɛ yɪ Wɔ-pɔŋo Tu mu

- 99** Baŋa-Wɛ mu yɪ Pɛ!
Lugu baŋa dwi maama
maŋɪ sɪ ba taa kwari-Dɪ mu
yɪ ba yira sai.
Wɛ di paari Seruben sum
titari laŋa nɪ mu.
Tɪga baŋa maama wó sisinji!
² Baŋa-Wɛ je dɪ kamunni mu
Siyɔn nɪ.
Dɪ jɪgi dam lugu baŋa tuni dum
maama baŋa nɪ.
³ Ku maŋɪ sɪ nɔɔna maama
taa tee Dɪ yiri dum,
dɪ na yɪ kamunu
yɪ dɪ ta jɪgi fɔvɔni tun ŋwaani.
Baŋa-Wɛ mu yɪ wɔ-pɔŋo tu!

⁴ Dí Pɛ wum jɪgi dam!
O nan soe sɪ cɪga kam mu taa
tɔŋa.
O maa pai wəenu taa tɔgi
cwəŋə Yisurayeli tiv nɪ,
sɪ ku dɪdɛera bam dɪ taa buri
cɪga bura ba pa nɔɔna.
⁵ Tee-na dí Tu Baŋa-Wɛ

sɪ á zəŋi Dɪ yiri dum.
Kuni-na nadoonə á zuli-Dɪ,
Dɪ na yɪ wɔ-pɔŋo tu tun
ŋwaani.

- ⁶ Moyisi dɪ Arɔn deen wɔ
Wɛ kaanum tiinə bam wɔni
mu.
Samoweli dɪ deen maa jɪgi
Wɛ yiri dum o ma o war-o.
Bantu deen loori zənə
Baŋa-Wɛ tee nɪ
yɪ Dɪ sɛ ba wɛ-loro kum.
⁷ Wɛ deen zɪgi kunkɔŋo kulɔ
na zɪgi dəki tun wɔni mu
Dɪ ŋɔɔni dɪ ba.
Ba deen ma tɔŋɪ ba tɔgi
Dɪ niə yam dɪ zaasum yalɔ
Dɪ na pɛ-ba sɪ ba taa tɔgi tun.

⁸ Dɪbam Tu Baŋa-Wɛ, nmu deen
yəni n ləri ba wɛ-loro.
N deen yəni n kwe
n nɔɔna bam lwarum
n ma n cɛ-ba mu.
Ba nan na tɔŋɪ lwarum,
n deen ma n yəni n vanɪ ba
zwa.
⁹ Tee-na dí Tu Baŋa-Wɛ
yɪ á zəŋi Dɪ yiri dum.
Yi-na piu kulɔ Dɪ na pɔɔri
Dɪ pa o titi tun á zuli-Dɪ.
Bɛŋwaani, dɪbam Tu Baŋa-Wɛ

yɪ wɔ-pɔŋɔ tu mɔ.

Le kəm ləŋə

- 100** Tɪga baŋa nabiinə
maama,
kaasi-na dɪ kwər-dɪa
á tee Baŋa-Wɛ sɪ á di ywəni!
² Zuli-na Baŋa-Wɛ dɪdaani
wɔpolo!
Ba-na Dɪ yigə nɪ
yɪ á leeni le sɪlɔ na ywəmmə
tɪn.
³ Sɛ-na dɪ á wɔ maama nɪ
Baŋa-Wɛ mɔ sɪnɪ Dɪ yɪ
Wɛ cɪga cɪga.
Dí maa yɪ Dɪ nyɪm.
Dí yɪ Dɪ nɔɔna mɔ.
Dɪ maa yəni o nii dɪbɔm baŋa
nɪ
nɪ nayɪrɔ na nii o pe-kɔgɔ te
tɪn.
⁴ Ba-na á twe Dɪ digə kam dɪ le
kəm.
Zɔ-na Dɪ kɔnkɔlɔ kɔm wɔnɪ dɪ
zulə.
Kɪ-na Dɪ le,
á daari á zəŋi Dɪ yɪrɪ dɪm.
⁵ Bɛŋwaani, Baŋa-Wɛ lamma!
Dɪ sono kɔm wɔra mɔ maŋa
maama.
Dɪ maa yəni Dɪ zɪgɪ
Dɪ cɪga kam kwaga nɪ

Dɪ zəni nɔɔna dɪ ba kwaga
maama maŋa dɪ maŋa.

Pɛ wɔm na goni nɪ sɪ o kɪ kɔlɔ tɪn

Davidi dɛɛn panɪ ləŋə kantɔ.

- 101** Amɔ wó leeni
a zuli n sono kɔm
dɪ n na bɔrɪ cɪga bɔra te tɪn.
Amɔ wó leeni a te
nmɔ Baŋa-Wɛ yɪrɪ dɪm.
² A ta wó taa cɔ a tɪtɪ mɔ
sɪ a yɪ tɔsɪ cwəŋə kam wɔnɪ.
Nmɔ nan bá ba n wəli-nɪ lɪla
na?
Amɔ tɪtɪ sɔŋɔ kɔm nɪ
a wó taa tɔŋɪ a tɔgɪ cɪga kam.
³ Kɔ nan na yɪ wɔ-yɔɔrɔ dwi
maama,
a bá kɪ-tɪ a wɔbɔŋa nɪ.
A maa culi kəm-balwaaru,
yɪ a ba mɪ dɪ balɔ na kɪ-tɪ tɪn.
⁴ A ta wó pwe a tɪtɪ
dɪ balɔ wɔbɔŋa na ywəri tɪn,
yɪ a ma a kwaga a ya
lwarɪm kikiə maama.
⁵ Wɔlɔ maama na bai o don
bɪbara,
amɔ wó cɔgɪ kɔ tu a yaɪ.
Kɔ ta na yɪ balɔ
na bɪrɪ ba tɪtɪ kamunni tɪn,
amɔ bá pa-ba pwələ sɪ ba tɔŋɪ.
⁶ Amɔ yigə nan wó taa wɔ

balu na tuŋɪ cɪga tɪn wɔni mu.
 A lagɪ a pa-ba cwəŋə mu
 sɪ ba taa zuvri amu tee ni.
 Wɔlu maama na yɔɔɪ o tɔgi
 cwəŋə,
 ku tu wó taa tuŋɪ o pa-nɪ.
⁷ Amu bá se sɪ kampin-nyuna
 taa zuvri a sɔŋɔ kum ni.
 Vwa-fɔra dɪ nan bá taa twe-nɪ.
⁸ Zɪzɪŋa maama wɔni
 amu wó cɔgi balu na tuŋɪ
 pu-sɪŋa tɪga kam ni tɪn a yagi.
 A ta wó cɪ balu na tuŋɪ
 lwarum dwi maama tɪn
 sɪ ba yɪ zu Baŋa-We tɪtɪ tw kum
 wɔni.

Wɛ-loro cam ŋwaani

*Nɔɔɔw wɔlv na nɛ cam pa o bugi yɪ o
 tiini o loori Baŋa-We dɪ kərə
 tɪn dɛɛn panɪ ləŋə kantv.*

102 Amu Tu Baŋa-We,
 cəgi amu wɛ-loro kum.

Pa cwəŋə sɪ a kərə kam
 tɪ n zwa ni.
² Cam na yɪ amu tɪn,
 yɪ vri n kwaga n ya-nɪ.
 Nan pɔri n zwa n cəgi
 a wɛ-loro kum.
 A na keeri a loori-m,
 sɪ n kɪ lɪla n ləri-nɪ.
³ Bɛŋwaani, da yalv a na jɪgi tɪn
 wɔra ya je mu,
 nɪnɛɛni nyva na yəni ka je lɪla
 te tɪn.

A kwi sum tɪtɪ dɪ yɔɔɪ sɪ wɛ
 nɪnɛɛni mim mu jɪgi-sɪ
 dɪ zwe te tɪn mu.
⁴ Amu wɔlu kum maama cɔgi mu
 nɪnɛɛni gaaru na yəni
 tɪ kwaari te tɪn.
 A ni dum dɪ nan daa ba
 ywəmmə
 didaani wɔdiu.
⁵ A maa yɔɔɪ a suurə,
 liə na jɪgi-nɪ tɪn ŋwaani.
 Ku maa pai a yɪra kwi sum yɔɔɪ
 sɪ nai jaja.
⁶ A maa nyɪ dɪ a yɪ
 kagva wu kukoro,
 dɪ ku na je di-dwəənu wɔni te
 tɪn.
⁷ Amu yɪə ba ve dɔɔni seeni.
 A nyɪ dɪ zuŋə kalu mu na jaani
 ka vu ka jəni nayuu ni
 ka yɪrani te tɪn.
⁸ Dɛ dɪm maama wɔni
 a dɔna bam jɪgi-nɪ mu ba
 twia.
 Balu na culi-nɪ tɪn ma bəŋi a
 yɪri
 ba sɔɔli lwarum
 ba yagi a baŋa ni.
⁹ Amu laan mɛ tuntwarum mu
 a ma a ji a ni-wɔdiu,
 yɪ a yɪ-na lurə na balu
 a na jɪgi a nyɔ tɪn wɔni.
¹⁰ Nmu ban-lum dɪm ŋwaani
 mu
 pɛ ku kɪ-nɪ kɔntv.
 Bɛŋwaani, n gɔgi-nɪ mu

²³ Amv nɔn-dɔnnɪ maŋa kam nɪ
mʊ

Baŋa-We pɛ amv dam ti.
Dl pɛ a ŋwɪa kam tiini ka kɪ
kukugə.

²⁴ A ma loori-Dl a wɪ: «Amv Tu
We,

yɪ pa a tɪ lɪla yɪ a dɛ wʊ yɪ.
Nmʊ tɪtɪ bɪna yam nan
wó taa ve yigə mʊ wuu.

²⁵ Faŋa faŋa tɪn, nmʊ dɛɛn mʊ
cwi

tɪga kam kuri,
yɪ n ta kwəri n ma n jɪa
n naanɪ weyuu wəɛnu maama.

²⁶ Wəɛnu tum kuntu maama
wó ba tɪ cɔɔɪ.

Ku daartɪ nmʊ ta wó ta n wura
taan.

Tɪntu maama wó ba tɪ zarɪmɪ
nɪ ɔɔɔ na yəni ku zarɪmɪ te
tɪn.

Nmʊ nan wó lɪ-tɪ n dʊlɪ n yaɔɪ,
nɪ nmʊ na kwe gwar-dɔŋɔ
n tiŋi dɔ́a nɪ te tɪn.

²⁷ Nmʊ nan ta wó ta n yɪ
nɪ n na maŋɪ n yɪ te tɪn mʊ.
N bɪna yam bá fɔɔɪ ya ti.

²⁸ Dɪbam balʊ na yɪ n tintʊŋna
tɪn biə bam

wó taa zʊʊrɪ nmʊ tee nɪ dɪ
yazurə,

yɪ ba dwi tiinə bam wó taa je
n woro kʊm wʊnɪ.»

Baŋa-We sono kʊm na daga te tɪn

Davidi dɛɛn panɪ ləŋə kantʊ.

103 Amv tɛ a tɪtɪ wʊnɪ mʊ
a wɪ:

«Zuli Baŋa-We!»

Dl yɪrɪ dum na yɪ lanyɪrɪnɪ faɪ
tɪn,

amv wó tee-Dl sɪ ku nuŋi
a bɪcarɪ-yɪ nɪ.

² Amv tɛ a tɪtɪ wʊnɪ mʊ nɪ:

«Tee Baŋa-We!»

A bá fɔɔɪ a swe Dl na kɪ-nɪ
lanyɪrɪnɪ tɪte maama tɪn.

³ Dɪntʊ mʊ yəni Dl yaɔɪ
a lwarɪm maama Dl ma cɛ-nɪ.

Dl ta maa pa-nɪ yazurə
a yawuʊrʊ maama wʊnɪ.

⁴ Dl jonɪ amv mʊ Dl ja Dl nuŋi
tuʊnɪ dam wʊnɪ.

Dl maa tɔɔɪ Dl sono kʊm
dɪdaanɪ Dl yibwəɛnə yam baŋa
Dl zəni-nɪ sɪ a di paarɪ
nɪ pɛ te tɪn.

⁵ Dl yəni Dl pa a ŋwɪa kam
maama

su dɪ wo-laaru,
pa ka joori ka na dam-dʊʊrɪ,
nɪ kalɔŋ-zɔŋɔ na jɪɔɪ dam te
tɪn.

⁶ Baŋa-We yəni Dl tɔɔɪ cɪga mʊ
Dl pa balʊ nɔɔna na jɪɔɪ-ba

ba beesa tɪn na ba bura.
⁷ Dɪ deen pɛ Moyisi
 lwarɪ Dɪ cwe sɪm.
 Dɪ ta ma pa Yisrayelɪ tiinɛ bam
 lwarɪ Dɪ tɪtɔŋ-naga na yɪ te
 tɪn.
⁸ Baŋa-Wɛ tiini Dɪ jɪɣɪ yibwənɛ
 dɪdaani yu-yoŋo Dɪ maa zəni
 nɔɔna.
 Dɪ yəni Dɪ punɪ Dɪ banɪ mʊ.
 Dɪ sono kʊm maa tiini kʊ daga.
⁹ Kʊ dai nɪ Dɪ lagɪ Dɪ taa bwɛ
 nɔɔna
 maŋa maama mʊ.
 Dɪ ban-zəŋɔ kʊm wó ba kʊ zuri.
¹⁰ Dí lwarum dʊm ya na maŋɪ
 sɪ dí na waarum dʊlʊ tɪn,
 Dɪ wʊ sɛ sɪ Dɪ kɪ dɪbam
 sɪ kʊ maŋɪ dɪ-ya.
 Dɪ wʊ sɛ sɪ dí ŋwɪ
 dí tɪtɔŋ-balwaarʊ junɪ dʊm
 nɪ kʊ na maŋɪ sɪ dɪ na te tɪn.
¹¹ Kʊ na yɪ balʊ na kwari Wɛ
 tɪn,
 Dɪ sono kʊm tiini kʊ daga
 kʊ pa-ba!
 Dɪ sono kʊm daga kʊ gaalɪ,
 nɪnɛnɪ wɛyuu kʊm na diini
 wɛ wɛ
 kʊ gaalɪ tɪga kam baŋa te tɪn
 mʊ.
¹² Dɪ ta ma yagɪ dí lwarum dʊm
 Dɪ ma cɛ dɪbam,

Dɪ daari Dɪ dʊlɪ-ya Dɪ yagɪ yigə
 yigə,
 sɪ kʊ yɪ wa-puli dɪdaani
 wa-zʊʊrɪ
 na yɪ yigə yigə daani te tɪn.
¹³ Baŋa-Wɛ tiini Dɪ jɪɣɪ
 balʊ na kwari-Dɪ tɪn yibwənɛ,
 nɪ kʊ na yəni o duri
 o biə yibwənɛ te tɪn.
¹⁴ Bɛŋwaani, Dɪ ye lanyɪrani nɪ
 dí tiini dí bwənɛ lagɪ lagɪ.
 Kʊ yɪ turʊ mʊ Dɪ mɛ Dɪ mɔ
 dɪbam.
¹⁵ Kʊ na yɪ nabiinɛ,
 ba da yam yɪ funfun yɪrani
 mʊ,
 nɪ ga-lɛɛrʊ na wura
 yɪ tɪ je lɪla te tɪn.
 Ba yəni ba jɪɣɪ dam
 maŋa funfun yɪrani mʊ,
 nɪ ga-punnu na yɪ te tɪn.
¹⁶ Lun-wia viu na tu kʊ dʊlɪ tɪ
 baŋa nɪ,
 tɪ wó kwaari yɪ tɪ je lɪla,
 nɪnɛnɪ tɪ ya ga maŋɪ
 tɪ tərɛ mʊ tɪn.
¹⁷ Kʊ nan na yɪ balʊ
 na kwari Baŋa-Wɛ tɪn,
 Dɪ sono kʊm wʊ ba tee nɪ mʊ
 maŋa maama kʊ pa-ba.
 Dɪ maa zigɪ Dɪ cɪga kam kwaga
 nɪ

Dl zəni ba dɪ ba kwaga kam
sɪ kʊ taa ve maŋa maama.

¹⁸ Dl kɪ kʊntʊ Dl paɪ balʊ na
jɪgɪ cɪga dɪ Dl ni-gonim
dɪm

yɪ ba se ba tɔgɪ Dl zaasɪm dɪm
tɪn mʊ.

¹⁹ Baŋa-We je weyuu nɪ mʊ
Dl di Dl paari.

Dɪ maa te maama wuu!

²⁰ Abam balʊ na yɪ Baŋa-We
malesɪ tɪn,

ba-na á tee-DU!

Abam balʊ na tɔgɪ Dl niə yam
á tʊŋɪ á pa-Dl dɪ baari tɪn,

tee-na Baŋa-We!

²¹ Abam balʊ na wʊ

Dl weyuu kɔgɔ kʊm wʊnɪ tɪn,

tee-na Baŋa-We!

Abam balʊ na yɪ Dl tɪntʊŋna
yɪ á kɪ Dl wʊbʊŋa na lagɪ kʊlʊ
tɪn,

tee-na Baŋa-We!

²² Baŋa-We juŋa na kɪ

wɔŋɔ kʊlʊ maama tɪn,

ba-na á tee-DL,

á na maŋɪ á wʊ Dl paari dɪm
je sɪlʊ maama nɪ.

Amʊ tɛ a tɪtɪ wʊnɪ mʊ nɪ:

«Tee Baŋa-We!»

Baŋa-We jɪgɪ kamunni.

104 Amʊ tɛ a tɪtɪ wʊnɪ mʊ
nɪ:

«Tee Baŋa-We!»

Amʊ Tu Baŋa-We,

nmu tiini n jɪgɪ kamunni!

Nɪnwaŋ-fɔɔɔ dɪdaani paari
mʊ kwɛli-m.

² Pooni mʊ gilimi nmu maama
dɪ kaagi,

nɪ nɔɔnʊ na pugɪ gɔɔɔ tɪte tɪn.

Nmu daa n ta ma n lwarɪ

weyuu kʊm,

nɪnɛɛnɪ ba na lwarɪ gɔɔɔ

ba ma pu vwe te tɪn.

³ Nmu tiŋɪ be weyuu

kunkwəɛnu tɪm baŋa nɪ,

sɪ n ma n lɔ weyuu digə

n pa n tɪtɪ.

N ta paɪ kunkwəɛnu tɪm tɪtɪ

jɪrɪ tərɪko tɪ pa-m

sɪ n ta n dɔgɪ tɪ baŋa nɪ,

yɪ viʊ kʊm kalɪ-m

kʊ jaani kʊ ve yigə.

⁴ Nmu jɪgɪ viʊ kʊm mʊ

n ma n tʊŋɪ n tɪtʊŋa maama.

N ta paɪ dʊa kam pɪpɪla

sɪ ka mim dɪm taa yɪ

n tɪntʊŋnʊ.

⁵ Nmu dɛɛn fɔgɪ n cwi

tɪga baŋa kuri dɪm,

pa ka zɪɣɪ mʊ ga ɕɛɸɪ
yɪ ka daa ba ɣɔɪ.

⁶Nmʊ daa n ta ma n paɪ
du-fara kwəli lʊɣʊ kʊm,
nɪ ɣɔɾɔ na kwəli-kʊ te tɪn.
Na-fara bam brɪ ba kwəli
pweeru tʊm dɪ.

⁷Nmʊ nan na baɣɪ-tɪ dɪ
kwər-dɪa tɪn,
na-fara bam duri ba kɛ lɪla.
Nmʊ na baɣɪ nɪ du-baga te tɪn,
ba ma duri sɪ ba lu.

⁸Na bam dɛɛn pɛɛɪ pweeru tʊm
seeni

ba daari ba cuuri ba tʊɪ
bwəɛlu tʊm wʊnɪ
ba vu ba maɲɪ je sɪɭʊ
nmʊ na pɛ ba pəni da tɪn.

⁹Nmʊ ma n tiŋi sisənə n pa na
bam
sɪ ba yɪ lɛɛnɪ-ya,
sɪ na-fara bam daa yɪ lɪ
lʊɣʊ kʊm ba di.

¹⁰Nmʊ mʊ paɪ buli-yiə
taɪ bwəɛlu tʊm nɪ,
yɪ bu-tʊɪ dɪ maa tɔɣɪ
pweeru tʊm laɲa nɪ sɪ kɛa.

¹¹Bwi sʊm kʊntʊ mʊ paɪ
vara dwi maama yɪra zuri.
Kagʊa wʊ bɪnɛ sʊm
dɪ maa nʊɔ na ba sui.

¹²Bwi sʊm nɪ nɪ mʊ
zunə sɔ ba pwəru da.
Ba maa dɔɣɪ tweeru nɛ sʊm nɪ

ba leenə.

¹³Nmʊ yəni n zɪɣɪ
n wɛyʊu digə kam nɪ mʊ
n paɪ dʊa nɪ
sɪ ka yɪ pweeru tʊm.

Kʊ maa paɪ tɪga kam
nʊɔ na ka sui,
yɪ ka kɪ wʊdiiru lanyɪranɪ.

¹⁴Nmʊ ma n paɪ ga-lɛɛru nʊŋi
sɪ vara taa di.

N ta paɪ tɪga kam
taa kɪ wʊdiiru dwi dwi,
sɪ nabiinə taa vara
yɪ ba daari ba di.

¹⁵Tɪga kam maa paɪ sana sɪ
nɔɔna taa nʊɔa yɪ ba di
ywəəni.

Ka ta paɪ nugə
sɪ ba yibiyə taa nyuna,
yɪ ka paɪ mɪna
sɪ ba bɪcara kɪ dam.

¹⁶Tweeru tʊɭʊ Baɲa-Wɛ na jəri
Dɪ zɪɣɪ tɪn
yəni tɪ naɪ na mʊ zanzan,
kʊ na maɲɪ kʊ yɪ Sɛdri tweeru
tʊɭʊ na wʊ Liban pweeru
tʊm nɪ tɪn.

¹⁷Zunə yəni ba sɔ ba pwəru
tweeru tʊm kʊntʊ nɛ nɪ.
Bugə nɪ zunə dɪ wʊ taa zʊʊrɪ
tɪ wʊnɪ.

¹⁸Pweeru tʊɭʊ na dwara tɪn mʊ
yɪ
je sɪɭʊ kagʊa wʊ bʊnɪ
na beeri sɪ wʊdiu tɪn.

Pa-nyaani di maa səgi
pweeru tum gugwæru ni.

¹⁹Nmu ki cana kam mu
si ka pɔɔri bini maama
di di canɪ sum.

Wia kam di maa ye maŋa kalu
ka na wó zu digə tɪn.

²⁰Nmu mu paɪ tɪga yəni ka yi
pa lim wura
yi ga-vara di nuŋi ba beerə.

²¹Titu ni nywænu di wó nuŋi
ti kaagi ti beeri wɔdiu yi ti
suurə.

Ku yi Wɛ mu pa-ti ti ni-wɔdiu.

²²Tɪga na yəni ka jɪgi ka pɔvra,
nywænu tum wó joori mu
ti vu ti pəni ti pwəgə je ni
cɪmm.

²³Ku daari si nabiinə di laan
nuŋi ba digə ni
ba vu ba titɔŋa ni,
si tɪga kam joori ka yi.

²⁴Amu Tu Baŋa-Wɛ,
nmu tiini n ki wænu dwi dwi
yi ti daga zanzan.

Nmu na yi wɔbɔŋa tu tɪn mu
pɛ n ki tintu maama.

Tɪga baŋa maama su mu
dɪdaani wænu tɪlv nmu na
naani tɪn.

²⁵Nii nuɪw kum mu!
Ku tigi mu ga palalala

yi ku yalma lanyiranɪ.
Wænu dwi dwi maa wu ku
wɔni,

ti na yi wo-kamuna
di wo-balwa maama di,
yi ti daga ti gaali garum.

²⁶Nabwæru maa tɔgi nanuru
tum wɔni ti bæa.

Nuɪw wu juru Prənyoŋo
di maa wura,
n na naani-ku n ki da
si ku taa kwæri tɪn.

²⁷Wænu tintu maama n na ki
tɪn

jɪgi n tuna mu,
si n pa-ba ba ni-wɔdiu ku maŋa
ni.

²⁸Nmu na yəni n kwe-ku n
pa-ba,

baá joŋi yi ba daari ba di.
Nmu na puri n jataala yam
si n pa-ba wɔdiu,
baá joŋi wo-laaru tum
yi ba di ba su.

²⁹Nmu nan na pipiri n daari-ba,
fɔvni mu yəni di ja-ba.

N na li siun ba yura ni,
ba maŋi si ba ti mu,
yi ba joori ba ji tuɪv.

³⁰Nmu nan na ki n siun kum
woŋo kɔlv yura ni,
kuó taa jɪgi ŋwɪa mu.
N yəni n tɔgi kəm dum kuntu
baŋa ni

n paɪ tɪga baŋa fɔ́ɔɔ ka kwɛ mu.

³¹ Baŋa-Wɛ wú pa Dɪ paarɪ-zulə
yam taa wura maŋa
maama,
sɪ Dɪ taa jɪɔ wupolo dɪ Dɪ na kɪ
wə́ɛnu tɪlɔ maama tɪn.

³² Dɪntɔ mu na yɔ́ɔɔɔ Dɪ nii
tɪga baŋa seeni,
fɔ́ɔnu wú ja-ka sɪ ka yɪra taa sai.
Dɪ na twɪ Dɪ jɪŋa Dɪ dwe
pweeru tum,
tɪ wú tarɪɔ min-vɔ́ɔ
yɪ nyɔa zaɔɔ gulululu.

³³ Amu na loori a wu a ŋwɪa
wɔ́nu,
a lagɪ a leeni mu a tee
Baŋa-Wɛ.

A maa wú zuli-Dɪ taan
sɪ a ŋwɪa ba ka tɪ.

³⁴ A na leeni kɔ́ntɔ doŋ,
Wɛ wú pa a wubɔ́ŋa yam
taa poli Dɪ wu,
Bɛŋwaani, ku yɪ Baŋa-Wɛ mu
paɪ
a dɪ ywə́ɛni.

³⁵ Ku nan na yɪ lwarum-kərə
maama,
pa ba je tɪga kam baŋa nɪ,
sɪ nɔ́n-balwaarɔ dɪ daa yɪ taa
wura.

Amu tɛ a tɪtɪ wɔ́nu mu nɪ:

«Tee Baŋa-Wɛ!»

Pa-na dɪ tee Baŋa-Wɛ!

Baŋa-Wɛ jɪɔ cɪga dɪ Dɪ nɔ́ɔna

1 Wə́ɛnu Kɪbarɪ tɔ́nɔ 16:8-22

105 Kɪ-na Baŋa-Wɛ le,
sɪ á daari á tee Dɪ yɪrɪ!

Pa-na sɪ lɔ́ɔ baŋa dwi tiɪnə
lwari

Dɪ na tɔ́ɔ kɔ́lɔ maama tɪn.

² Leeni-na tiə le á pa-Dɪ!

Ta-na kwaanɔ á tee-Dɪ!

Bɪ-na nɔ́ɔna Dɪ tɪtɔ́ŋ-kamunnu
na yɪ te tɪn.

³ Taá jɪɔ-na wupolo

Dɪ yɪrɪ dɪm na yɪ lanyɪranɪ
fasɪ tɪn ŋwaani.

Abam balɔ na kwari Baŋa-Wɛ
tɪn,

sɪ á dɪ-na ywə́ɛni.

⁴ Ve-na Baŋa-Wɛ yigə nɪ

sɪ Dɪ pa á joŋi dam.

Taá tɪtwə́ni-na á twɛ-Dɪ maŋa
maama wɔ́nu.

⁵ Joori á guli-na

Dɪ tɪtɔ́ŋ-kamunnu tum,
dɪdaani Dɪ wo-kɪnkagula yam
gulə,

sɪ á yɪ swe Dɪ sariya dɪm
Dɪ na pɛ abam tɪn swiə.

⁶ Cɪga tun, á yɪ balu
 Wɛ na kuri Dɪ pa Dɪ titi mu.
 Á maa yɪ Wɛ tuntɔŋnu Abraham
 biə bam,
 yɪ á kwəri á yɪ Zakɔbi dwi
 dum.

⁷ Dintu nan mu yɪ
 dɪbam Tu Baŋa-Wɛ dum.
 Dɪ maa te lugu baŋa maama
 dɪ cɪga.

⁸ Dɪ na goni Dɪ ni dɪ Dɪ nɔɔna
 bam te tun,
 Dɪ ta wó kɪ sɪ ku tɔgi-dɪ maŋa
 maama wuu.
 Dɪ bá kwani Dɪ ni sɪ ku taa ve
 maŋa maama,
 dwiə muru na wó saŋi tun.

⁹ Wɛ deen goni Dɪ ni dum kuntu
 mu dɪ Abraham,
 yɪ Dɪ daari Dɪ du durə
 Dɪ ma goni ni dɪ Yizaki.

¹⁰ Zakɔbi na tu o wura tun,
 Wɛ ma fɔgi Dɪ kɪ ni-gonim dum
 Dɪ pa-o,
 sɪ o dɪ o kwaga kam taa tɔgi-dɪ
 maŋa maama.

¹¹ Wɛ ma ta did-o Dɪ wi:
 «Amu lagi a pa nmu
 Kaanan tɪga kam mu,
 sɪ nmu dɪ n dwi dum joŋi-ka
 á taá te.»

¹² Ba kɔgo kum deen ta ba daga.
 Ba maa yɪ nɔɔna funfun yirani,

yɪ ba kaagi Kaanan tɪga kam ni
 ba beerə ni vərə mu te.

¹³ Ba maa tɔli tuni dum maama
 wuni
 dɪ dwi tiinə maama wuni.

¹⁴ Dɪ kuntu dɪ, Wɛ deen wu pɛ
 pwələ
 sɪ nɔɔna beesi-ba.
 Bantu ŋwaanɪ mu Dɪ deen kaani
 pwa
 yɪ Dɪ wi:

¹⁵ «Yɪ dwe-na nɔɔna bantu,
 sɪ amu mu kuri-ba a pa a titi.
 Nan yɪ pa-na ku cɛ
 amu nijoŋnə bam yura.»

¹⁶ Baŋa-Wɛ deen pɛ kana tu
 Kaanan tɪga kam baŋa,
 yɪ ba wodiiru maama je.

¹⁷ Dɪ nan ya tɔŋi nɔɔnu mu
 sɪ o loori o yɪ Ezipi.
 Zuzefu mu kuntu, ba na yəg-o
 ba dɪ gabɛem wuni tun.

¹⁸ Ba deen kwe capunnu mu
 ba ma vɔ o nɛ sun
 yɪ ba daari ba kwe luu
 ba ma ja o ban dum.

¹⁹ Baŋa-Wɛ ni dum deen mu
 maŋ-o
 dɪ nii,

sɪ ku yɪ maŋa kalu
 Dɪ na wuuri Dɪ ta kulɔ tun
 suni ku kɪ.

²⁰ Ezipi Pa-faru wum laan ma
 pa ni
 sɪ ba pur-o ba yagi.

²¹ Pɛ wum ma pa wuntu ji
     dɪdɛɛru
     o sɔŋɔ kum nɪ,
 sɪ o taa te o jɪjɪgɪru tum maama
     o niə.
²² Pɛ wum dɛɛn ta pɛ-o dam
     sɪ o taa zaasɪ o nakwa bam,
     sɪ ba jonɪ swan o tee nɪ.
²³ Zakɔbɪ dɪ o kwaga kam dɛɛn
     ma vu
     Samɪ dwi tiinə tuw Ezipi nɪ
 ba ji vɛrə ba zuvɪ da.
²⁴ Baŋa-Wɛ dɛɛn pɛ
     sɪ Dɪ nɔɔna bam puli zanzan,
 pa ba damma ba dwe
     ba duna Ezipi tiinə bam.
²⁵ Wɛ ta ma pa bantu wubunja
     pipiri
 sɪ ba laan taa culi Dɪ nɔɔna
     bam,
     sɪ ba daari ba kɪ swan ba
     bɛɛsɪ-ba.
²⁶ Baŋa-Wɛ dɛɛn ma tunɪ
     Dɪ tuntunɔv Moyisi ba tee nɪ.
 Dɪ ta ma kuri Arɔn
     sɪ o da o wɛli Moyisi.
²⁷ Bantu bale mu dɛɛn tunɪ
     wo-kinkagula yalɔ Wɛ na
     pɛ-ba tun
     nɔɔna bam titari nɪ.
 Cɪga tun, ba kɪ Wɛ
     tɪtunɪ-kamunnu
     Samɪ dwi tiinə tuw Ezipi nɪ.

²⁸ Baŋa-Wɛ dɛɛn pɛ lim mu
     kwɛli
     ba tɪga kam maama.
 Ba nan wu sɛ Wɛ ni-taanɪ dum.
²⁹ Dɪ ma pa ba bwi sum na
     maama
     ji jana,
 pa kale yam maama tɪ.
³⁰ Yoorə dɛɛn ma yu
     sɪ jonɪ ba tuw kum maama,
     dɪdaani pɛ sɔŋɔ pwɛgə je sum.
³¹ Wɛ ta ma pa ni,
     yɪ nanjwɛ dɪdaani yeenə laan
     ba
     ya jonɪ ba tuw kum je maama
     ya su.
³² Dɪ ma pa dɔa ji dɔ-kambana
     ya nɪ,
 yɪ dɔa pipɪli ka baɪɪ
     ba tuw kum maama.
³³ Dɪ ma tɔɪ kuntu baŋa
     Dɪ cɔɪ ba vinyə tweeru tum
     dɪdaani ba kapurru tum.
 Dɪ ma kaagɪ kaagɪ ba tuw kum
     tweeru tum maama
     Dɪ dɪ tɪga nɪ.
³⁴ Dɪ ta ma puri Dɪ ni Dɪ ta,
     yɪ kayɪra laan wuuri sɪ ba.
 Sɪ kɔɔ kum daga sɪ gaali
     garum.
³⁵ Sɪ ma mɛəli tɪga kam maama
     sɪ di ga-lɛɛru dɪ wudiiru tum
     maama fasi.
³⁶ Ku kwaga nɪ tun,

Baŋa-Wɛ ɡv Eziƿi tiinə
 bu-kwɪan maama mu.
 Bəkərə kalɔ maama ba na de
     yigə
 ba lɔ sɔŋɔ maama wɔnɪ tɪn mu
 Dɪ ɡva.

³⁷ Baŋa-Wɛ laan ma ja Yisrayɛɪɪ
     tiinə bam Dɪ nuŋi Eziƿi
     nɪ,
 yɪ ba zuŋi səbu-poŋo dɪ
     səbu-sɪŋa wəenu zanzan
     ba ja viiri.
 Ba dwiə yam maama wɔnɪ
     nɔɔn-nɔɔnɔ wɔ maŋi
     kwaga nɪ.

³⁸ Ba na viiri tɪn,
     Eziƿi tiinə bam wɔv deen poli,
 ba ya na kwari fɔunɪ dɪ ba tɪn
     ŋwaanɪ.

³⁹ Wɛ ma kwe kunkoŋo
     Dɪ ma Dɪ kwəli Dɪ nɔɔna bam.
 Dɪ ma daari Dɪ kwe min-vɔɡv
     Dɪ pa-ba,
 sɪ titɪ nɪ ba taa jigɪ pooni
     ba titari nɪ.

⁴⁰ Ba ma loori-Dɪ sɪ Dɪ pa-ba
     wɔdiu
     sɪ ba di,
 yɪ Dɪ pa lwi jaanɪ sɪ yi-ba.
 Dɪ ma daari Dɪ pa dɪpɛ
     nuŋi weyuu nɪ kv tɔ kv pa-ba,
     sɪ ba di ba su.

⁴¹ Dɪ ta ma pa piu kudoŋ yari,
 yɪ na ta ba nuŋi ba cuurə.

Na bam deen tɔɪ ba zu
     kagva kam wɔnɪ mu
     ba durə nɪ bu-tɔla mu te.
⁴² Baŋa-Wɛ deen na tuŋi kuntu
     maama tɪn,
 kv yɪ Dɪ na guli ni-gonim dɪɔ
     Dɪ na kɪ didaanɪ Dɪ tintɔŋɔ
     Abraham tɪn ŋwaanɪ mu.
⁴³ Baŋa-Wɛ deen jaanɪ Dɪ nɔɔna
     balɔ Dɪ na kuri tɪn
 Dɪ ja Dɪ nuŋi Eziƿi nɪ.
 Ba nuŋi kuntu
     yɪ ba leeni mu ba di ywəəni,
     ba daari ba kaasi dɪ wɔpolo
     baŋa baŋa.
⁴⁴ Dɪ ma kwe dwi-ɡɛ tiinə tɪnɪ
     Dɪ pa Dɪ nɔɔna bam,
 yɪ ba laan joŋi nɔɔna bam tɪɡa
     kam ba te,
 ba daari ba di ba wɔdiiru tɪn.
⁴⁵ Wɛ deen kɪ tintɔ maama Dɪ
     pa-ba,
 sɪ ba wanɪ ba taa se Dɪ niə yam
     mu,
 yɪ ba daari ba taa tuŋi
     ba tɔɡɪ Dɪ zaasum dɪm maama.

Pa-na dɪ tee Baŋa-Wɛ!

Baŋa-Wɛ lamma!

106 Tee-na Baŋa-Wɛ!

Pa dɪ kɪ-na Baŋa-Wɛ
 le,

sɪ Dɪ tiini Dɪ lamma.
 Dɪ sono kum wura mu maŋa
 maama.
² Wɔɔ mu wɔ wani o lwani
 Baŋa-We tituŋ-kamunnu tum?
 Wɔɔ mu yi sɪ ku tu wani o
 tee-Dɪ
 sɪ ku maŋi?

³ Ku na yi balu na tuŋi cɪga
 ba pa ba donnə
 yi ba yɔɔɪ ba kɪ kulu na maŋi
 tun,
 We wɔ kɪ ba yu-yoŋo.
⁴ Amu Tu Baŋa-We,
 nan guli amu gulə,
 nɪ n na buŋi sɪ n kɪ n nɔɔna
 lanyirani te tun.
 Nmu na tu sɪ n joŋi-ba n yagi,
 sɪ n ta n ye amu dɪ ni nɪ.
⁵ A laan wɔ tɔgi dɪ balu
 n na kuri tun
 sɪ a na yigə-vəŋə.
 A ta wɔ da a na wupolo kulu
 n tuw kum nɔɔna na nai tun,
 yi a tɔgi dɪ n titi nɔɔna bam
 a taa jigi wupolo nmu ŋwaani.

⁶ Dɪbam kɪ lwarim mu,
 nɪ dɪ nabaara bam dɪ deen
 na kɪ te tun.
 Dɪ sagi cwəŋə
 yi dɪ tiini dɪ tuŋi lwarim.
⁷ Dɪ nabaara bam deen na wu
 Ezipi nɪ tun,

ba yigə tərə wo-kunkagila yalu
 nmu na kɪ tun wuni.
 Ba ma swe sono kulu
 nmu na jigi dɪ ba tun ni nɪ.
 Ba deen na ve ba yi
 Nani-suŋu kum ni nɪ tun,
 mu ba logi nmu kwaga nɪ.
⁸ Dɪ kuntu maama dɪ,
 We deen ta joŋi-ba mu Dɪ yagi
 Dɪ titi yiri dum ŋwaani,
 sɪ Dɪ wani Dɪ bri
 Dɪ dam-fɔɔ kum na yi te tun.
⁹ Dɪ ma bagɪ Nani-suŋu kum pa
 ku na bam pwe ba daari
 ti-kura.
 Dɪ laan ma pa Dɪ nɔɔna bam
 nɔɔni ti-kura kam baŋa nɪ
 ba be na-fara-kam,
 nɪ ka na yi kagva mu ba be te
 tun.

¹⁰ Dɪ deen joŋi-ba Dɪ yagi
 balu na culi-ba tun jɪŋa nɪ,
 sɪ ba duna daa yi taa jigi dam
 ba baŋa nɪ.
¹¹ Na-fara bam deen joori
 ba kɪ daani
 ba pu ba duna bam maama.
 Ba duna bam wuluwulu
 maa wu lugi na bam wuni.
¹² Kuntu kwaga nɪ
 Dɪ nɔɔna bam laan sɛ nɪ
 Dɪ taani dum yi cɪga mu,
 yi ba daari ba leeni ba tee-Dɪ.

¹³ Ku deen nan wu daani

yɪ ba swe Dɪ na kɪ te Dɪ pa-ba
tɪn.

Ba daa wu se

sɪ ba cəgi Wɛ zaasum dum.

¹⁴ Ba maa na wu kagva yuu nɪ
tɪn,

ba fra yam dɛɛn warɪ ya ja,

yɪ ba daari ba marɪ Wɛ ba nii.

¹⁵ Wɛ ma pa-ba ba na beeri kulu
tɪn,

yɪ Dɪ ta kwe yawɪ-cɛɔ Dɪ wɛli
da

Dɪ kɪ ba yuu nɪ.

¹⁶ Nɔɔna bam na pugɪ ba vwə
kagva wɔnɪ tɪn,

ba dɛɛn kɪ wu-guru

dɪ Moyisi dɪ Arɔn.

Arɔn nan yɪ kaanum tu wulu

Baŋa-Wɛ tutɪ na kuri tɪn.

¹⁷ Kuntu ŋwaani mu tɪga kam
dɛɛn yarɪ bule

ka da ka li Datan,

ka daari ka suli Abiram

dɪ o kɔɔ kum.

¹⁸ Mim dɛɛn mu tu bantu

kwaga tɔgɪna bam titari nɪ,

pa dɪ zwɛ nɔn-balwaarɔ tum

kuntu maama kulə.

¹⁹ Ba na kɛ ba yi Sinayi piu kum
tɪn

mu ba dɛɛn kwe luu

ba mɔ nɔa nyinyugu

yɪ ba daari ba zuli-ku.

²⁰ Kuntu tɪn, ba dɛɛn nuŋi

Paari-zulə Tu Baŋa-Wɛ

kwaga nɪ

yɪ ba pipiri ba zuli na-bɪa

nyinyugu kum kuntu,

dɪ ka na yɪ varum wulu na dɔnɪ
gaa tɪn dɪ.

²¹⁻²² Ba dɛɛn swe ba Tu Wɛ dum

swiə,

dɪ Dɪ na yɪ dɪlu

na joŋi-ba Dɪ yagi

yɪ Dɪ ta kɪ wo-kamunnu Ezipi
nɪ,

dɪ wo-kinkagɪla Nanɪ-sugu kum
nɪ nɪ Dɪ pa-ba tɪn.

²³ Kuntu ŋwaani Wɛ wubuŋa

ma ja

sɪ Dɪ cəgi-ba.

Wɛ tintuŋu Moyisi nan zigɪ

ba dɪ Wɛ titari laŋa nɪ,

pa o cɪ Wɛ ban-zɔŋɔ kum

sɪ Dɪ daa yɪ cəgi-ba.

²⁴ Nɔɔna bam dɛɛn ta ma gooni

tɪ-ywəŋə kalɔ Wɛ na lagɪ

Dɪ pa-ba tɪn.

Beŋwaani, ba wu se nɪ Wɛ wɔ

sɔnɪ Dɪ kɪ Dɪ tɔgi Dɪ ni

dum.

²⁵ Ba maa marɪ ba vwə yam

wɔnɪ

yɪ ba puɔnɪ Wɛ.

Ba maa wu se sɪ ba kɪ

Baŋa-Wɛ ni dum nɪ.

²⁶ Kɔ ma pa Wɛ sɪnɪ Dɪ yɪə
 Dɪ du durə nɪ:
 Dɪ lagɪ Dɪ pa ba tɪ kagva kam
 yuu nɪ,
²⁷ yɪ Dɪ daari Dɪ jagɪ ba kwaga
 kam
 Dɪ yagɪ dwi-ge tiinə bam titari
 nɪ,
 sɪ ba tɪ sa-tɪnɪ wɔnɪ.

²⁸ Wɛ nɔɔna bam deen ta kwe
 ba titɪ
 ba salɪ Baal-Pewɔri jwəm dɪm
 yura nɪ mu.
 Ba ma tɔgɪ ba di wudiiru tulɔ
 ba na kaanɪ ba pa cirə tɪn.
²⁹ Ba titɔŋ-naga kam kuntu
 deen mu zaŋɪ Wɛ banɪ,
 yɪ Dɪ pa yawɪ-ɛɔ tu ba titari nɪ.
³⁰ Fineasi nan zaŋɪ o ci cwəŋə
 sɪ yawɪ-ɛɔ kum daa yɪ
 cɔgɪ nɔɔna bam.
³¹ O kəm dɪm kuntu ŋwaani mu
 Wɛ pɛ o na ciɔa,
 o dɪ o kwaga kam
 sɪ kɔ taa ve wuu.

³² Ba deen ta na wu Meriba
 buli-yi dɪm seeni tɪn
 mu ba daa ta zaŋɪ Wɛ banɪ.
 Ba kəm dɪm kuntu
 deen jaanɪ daanum mu dɪ ba
 dɪ pa Moyisi.

³³ Bɛŋwaani, o deen wu buŋɪ o
 yi
 yɪ o ta ta-yɔɔ,
 nɔɔna bam na pɛ o banɪ zaŋɪ tɪn
 ŋwaani.

³⁴ Ba maa wu cɔgɪ dwi-ge tiinə
 balɔ
 deen na zuurɪ ti-ywəŋə kam
 wɔnɪ tɪn,
 nɪ Baŋa-Wɛ ya na pɛ-ba ni
 sɪ ba kɪ te tɪn.
³⁵ Ba nan gwaani dɪ dwi-ge tiinə
 bam kuntu mu,
 pa ba leeri ba kɪ ba tɔgɪ
 bantɔ cullu tɪm.
³⁶ Ba deen ta tɔgɪ ba kaanɪ
 bantɔ jwənə yam,
 yɪ kuntu mu jaanɪ cɔgum
 kɔ ba ba yum nɪ.
³⁷ Ba deen jɔgɪ ba titɪ biə mu
 ba kaanɪ ba pa tangwana.
³⁸ Kuntu tɪn, ba gu balɔ
 na wu maŋɪ sɪ ba tɪ tɪn,
 dɪ ba na kwe ba biə,
 bəkəri dɪ bɪsankam,
 ba ma ba kaanɪ Kaanan tiinə
 jwənə yam te tɪn.
 Jana bam kuntu pɛ ba ja
 ba tɪga kam mu ba cɔgɪ.
³⁹ Ba ta ma digimi ba titɪ
 dɪ ba titɔŋ-zɔɔna yam kuntu.
 Ba kənə yam bri nɪ

ba daa ba jɪɣɪ cɪɣa dɪ Wɛ.
⁴⁰ Baŋa-Wɛ ban-lum dum deen
     yɔɔɪ
 dɪ zaŋɪ Dɪ nɔɔna bam baŋa nɪ
     mʊ,
 pa Dɪ vɪn balʊ ya na yɪ
     Dɪ tɪtɪ nyum tɪn.
⁴¹ Dɪ ma kwe-ba Dɪ kɪ
     dwi-ge tiinə bam juŋa nɪ.
 Balʊ na culi-ba tɪn mʊ
     laan di paari ba baŋa nɪ.
⁴² Ba dɔna bam kuntu ma tiini
     ba bæst-ba,
 dɪ ba na di dam ba baŋa nɪ te
     tɪn.
⁴³ Kuni zanzan mʊ Wɛ yəni Dɪ
     vɪ-ba
     ba dɔna juŋa nɪ Dɪ yaɣɪ.
 Ba wubɔŋa nan jaani mʊ
     sɪ ba lɔ Wɛ kwaga nɪ.
 Kʊ ma pa ba bugi ba je
     ba lwarum dum ŋwaani.
⁴⁴ Kuntu maama wuni dɪ,
     Wɛ nɔɔna bam na yəni
     ba keeri ba loori-Dɪ tɪn,
 Dɪ yigə ta wʊ ba yaara yam
     wuni mʊ.
⁴⁵ Dɪ ma tɔɣɪ Dɪ ni-gonim dum
     baŋa nɪ Dɪ duri ba ŋwaŋa,
 pa Dɪ banɪ dum zuri
     Dɪ sono kum ŋwaani.
⁴⁶ Dɪ deen pe balʊ na yəni
     ba want-ba ba di tɪn
     jɪɣɪ ba yibwənə mʊ.

⁴⁷ Dɪ Tu Baŋa-Wɛ, a loori-m!
 Joŋɪ dɪbam n yaɣɪ!
 Lɪ dɪbam dwi-ge tiinə bam
     tɪtari nɪ n kɪ daani,
 sɪ n pa dɪ joori dɪ tɪtɪ tɪv kum.
 Dɪ laan wʊ kɪ nmʊ le,
     n yɪɪ dum na yɪ lanyɪrɪntɪ fasi
     tɪn ŋwaani,
 yɪ dɪ daari dɪ taa tee-m
     n paari-zulə yam ŋwaani.

⁴⁸ Pa-na dɪ taa te Baŋa-Wɛ dum
     na yɪ Yisɪrayelɪ tiinə Wɛ tɪn!
 Duntu maŋɪ dɪ tiə mʊ
     kʊ zɪɣɪ faŋa faŋa
     sɪ kʊ taa ve maŋa kalʊ na ba
     ti tɪn.

Pa-na sɪ nɔɔna maama ta wɪ:
 «Amina!»

Tee-na Baŋa-Wɛ!

Ləŋ-ŋwɪ Tɔ́ɔ 5

Le 107-150

Baŋa-Wɛ yɔɔɪ Dɪ nii
Dɪ nɔɔna baŋa nɪ

107 Pa dɪ kɪ-na
     Baŋa-Wɛ le, sɪ Dɪ
     lamma.
 Dɪ sono kum wʊra mʊ maŋa
     maama.

² Baŋa-Wɛ na vɾi balu
 Dɪ ja nuŋi cam wɔnɪ tun
 maŋi sɪ ba taa tɛ ku taani jaja,
 Dɪ na joŋi-ba ba duna juŋa nɪ
 tun ŋwaani.
³ Ba na jagi ba yi lugu baŋa
 sapala yana yam tun
 mu Dɪ lagi-ba Dɪ kɪ daani
 Dɪ ja joori ba titi tuv kum.
⁴ Ba badonnə dɛɛn kaagi
 kagua wɔnɪ mu
 ba beeri yɔɔ yɾani.
 Ba beeri cwəŋə ba ga
 sɪ ba want ba yi tuv
 yi ba daari ba jəni ku wɔnɪ.
⁵ Kana didaani na-nyɔm
 ma tiini ku cɛ-ba.
 Ba dɛɛn gɛ fun mu sɪ ba ti.
⁶ Ba cam dum kuntv ŋwaani mu
 ba keeri ba loori Baŋa-Wɛ.
 Dɪ ma joŋi-ba Dɪ yagi
 ba wu-cɔgɔ kum wɔnɪ.
⁷ Dɪ ma ja-ba Dɪ dɪ cwəŋə kalu
 na yɔɔri tun wɔnɪ,
 pa ba vu ba yi tuv kulv
 ba na wó taa zuuri ku wɔnɪ
 tun.
⁸ Ba maŋi sɪ ba taa kɪ Baŋa-Wɛ
 le mu,
 Dɪ sono kulv na bá fɔgi ku je
 tun ŋwaani.
 Dɪ ta yəni Dɪ tuŋi wo-kunkagila
 Dɪ pa nabiinə.
⁹ Dɪ gvi nɔɔna na-nyɔm,

yi Dɪ daari Dɪ paɪ kana na jigi
 balu tun wo-laaru,
 sɪ ba taa di ba sui.
¹⁰ Ba badaara dɛɛn yi piina mu
 ba na vɔgi-ba dɪ cigɾu.
 Ba maa je lim wɔnɪ
 dɪ wu-cɔgɔ.
¹¹ Bɛŋwaani, ba dɛɛn vin
 Wɛ kwərə kam mu.
 Ba maa jigi Yuutu Baŋa-Wɛ
 zaasum dum ba goonə.
¹² Dɪ ma pa ba yira cɛ
 dɪ titvŋ-dɛɛra.
 Ba ma cɔɔli ba tu tɪga nɪ
 yi nɔɔn-nɔɔnv tərə sɪ o
 wəli-ba.
¹³ Ba cam dum kuntv ŋwaani,
 mu ba keeri ba loori Baŋa-Wɛ.
 Dɪ ma joŋi-ba Dɪ yagi
 ba wu-cɔgɔ kum wɔnɪ.
¹⁴ Dɪ ma ja-ba Dɪ nuŋi lim dɪlv
 na kwəli-ba tun wɔnɪ.
 Dɪ ma kɔ ba cigɾu tum Dɪ yagi
 sɪ ba sin.
¹⁵ Ba maŋi sɪ ba taa kɪ Baŋa-Wɛ
 le mu,
 Dɪ sono kulv na bá fɔgi ku je
 tun ŋwaani.
 Dɪ ta yəni o tuŋi wo-kunkagila
 Dɪ pa nabiinə.
¹⁶ Ku na yi ni bwəru tɪlv
 ba na mɛ canna ba kɪ
 yi ti fɔgi ti pi tuv kum tun,

Baŋa-We pɔpɔgi-tɪ Dɪ dɪ tɪga nɪ.
O ta daari o ja tɪ luuru tum
o kɔɔ o yagi.

¹⁷ Nɔɔna bam badaara tɔgi
jwərim mu.

Ba deen ne cam zanzan
ba zwabaniə kikiə
dɪ ba tusim ŋwaani.

¹⁸ Ba daa ba lagi wudiu sɪ ba di,
yɪ kɔ ge fun sɪ ba tɪ.

¹⁹ Ba cam dɪm kuntu ŋwaani
mu

ba keeri ba loori Baŋa-We.
Dɪ ma joŋi-ba Dɪ yagi
ba wu-cɔɔ kum wuni.

²⁰ Dɪ ma tɔŋɪ Dɪ kwərə sɪ ka
yi-ba,
yɪ ba na ba yazurə.

Dɪ ma joŋi-ba tɔvni juŋa nɪ Dɪ
yagi.

²¹ Ba maŋɪ sɪ ba taa kɪ Baŋa-We
le mu,

Dɪ sono kulu na bá fɔgi kɔ je
tun ŋwaani.

Dɪ ta yəni Dɪ tɔŋɪ wo-kunkagɪla
Dɪ pa nabiinə.

²² Kɔ maŋɪ sɪ ba ja le-kəm pɛera
ba kɪ kaanum ba pa-Dɪ.

Baá guli Dɪ tɔvŋ-kamunə yam,
yɪ ba daari ba leeni dɪ wupolo
ya ŋwaani.

²³ Ba badaara deen diini
nabwəeru mu

ba tɔgi nɪnuw kum wu ba veə.
Ba ma kaagi ba beeri
na-fara bam baŋa nɪ
yɪ ba na nyɔɔɪ pipiu ŋwaani.

²⁴ Ba ma na Baŋa-We tɔvŋa
yam
na daga te na-luŋə je sum nɪ
tun.

²⁵ Dɪ yəni Dɪ pa ni
yɪ vu-dɪw zaŋɪ kɔ fuli zanzan.
Na bam ma fɔvri ba di baŋa,
pa na-ŋvni joŋi
nɪnuw kum je maama.

²⁶ Na bam ma duli nabwəeru
tum

ba yagi wɛɛni,
yɪ tɪ joori tɪ tu tɪga kuri kuri.
Naboro coonə bam vwana ma
paɪ,

cam na tiini dɪ ja-ba tun
ŋwaani

²⁷ Ba yəni ba kaagi ba jijiri mu
nɪ sa-nyɔɔɪ na kɪ te tun.

Ba swan muri
pa ba yəri ba na wó kɪ te tun.

²⁸ Ba cam dɪm kuntu ŋwaani
mu

ba keeri ba loori Baŋa-We.
Dɪ ma vri-ba Dɪ yagi
ba wu-cɔɔ kum wuni.

²⁹ Dɩ laan ma pa vu-duw kum
maŋɩ da cɩmm.

Na-ŋwɩ sum dɩ ya na fufugi tun
maŋɩ da yirr.

³⁰ Naboro coonə bam wuv ma
poli,
ba na nɛ siun ba cam dum wɔnɩ
tun ŋwaanɩ.

We ma ja-ba Dɩ ja Dɩ yi bube
dɩɔ

ba ya na lagɩ ba yi tun.

³¹ Ba maŋɩ sɩ ba taa kɩ Baŋa-We
le mu,
Dɩ sono kulɔ na bá fɔɣɩ ku je
tun ŋwaanɩ.

Dɩ ta yəni Dɩ tɔŋɩ wo-kɩnkagɩla
Dɩ pa nabiinə.

³² Ku maŋɩ sɩ ba vu ba zɩɣɩ
We nɔn-kɔɣɔ kum titari nɩ
ba zəŋɩ Dɩ yɩɩ,

sɩ ba daari ba zuli-Dɩ
nakwa bam yigə nɩ.

³³ Baŋa-We deen mu pɛ bwi wɩ
fasɩ

yɩ je sum ji kagua yɩranɩ.
Dɩ ma pa buli-yiə na bam je
yɩ tɩga kam maama ku.

³⁴ Tɩga kalɔ ya na kɩ wɔdiiru
lanyiranɩ tun ma ji
tɩga kalɔ na yɩ ye yɩranɩ tun
mu,

balɔ ya na zɔvɩ ka baŋa nɩ tun
kəm-balwaarɩ ŋwaanɩ.

³⁵ Baŋa-We nan ta pɛ

sɩ kagua pipiri ka ji je silɔ
bwi na daga da tun mu.

Na zanzan dɩ buri ba bugi
tɩ-kura.

³⁶ Dɩ ma ja balɔ kana na wɔɛ tun
Dɩ pa-ba jəŋə je
tɩga kam kuntɔ baŋa nɩ.

Ba ma puli tɩv kuri
sɩ ba taa zɔvɩ ku wɔnɩ.

³⁷ Ba ma va kart ba du wɔdiiru
sɩ wɔnɩ,

yɩ ba cɩ kadwi
sɩ ba ma jəri vinyə tweeru.

Ba na dugi kulɔ maama tun
kɩ wɔdiiru lanyiranɩ.

³⁸ Baŋa-We maa kɩ ba yu-yonɔ
pa ba kɔɣɔ kum puli zanzan.
Ba vara bam dɩ daga
ba maa ve yigə.

³⁹ Ba laan ta ma daari ba na
cam

dɩ wu-cɔɣɔ,
yɩ ba dɩna beesi-ba,
pa ba na ba cavura.

⁴⁰ Baŋa-We nan pai nɔn-yum
di ba cavura mu,

yɩ Dɩ daari Dɩ pai ba kaagi
kagua

yuu nɩ ba beeri yɔɔ yɩranɩ.

⁴¹ Ku nan na yɩ nabwənə,
Dɩ yəni Dɩ jonɩ-ba Dɩ ja nunɩ
ba yaara yam wɔnɩ.

Dɩ maa pai ba dwi dum puli
zanzan

nɪ pe-kɔŋɔ tun.
⁴²Nɔŋ-ŋuna mu nii ba na Wɛ
 kikiə
 yɪ ba wu poli zanzan.
 Nɔŋ-balwaaru niə yam maama
 nan yɔɔɪ ya pu mu.

⁴³Wuɔ muama na yɪ swan tu,
 ku tu maŋɪ sɪ o taa guli
 kikiə yam kuntu maama,
 sɪ o yɪ swe Baŋa-Wɛ sono kum
 na wura maŋa maama tun ni
 ni.

Wɛ wu dɪbam tee ni

Davidi dɛɛn panɪ ləŋə kantv.

108 Amu Tu Wɛ, a wuɔ
 kum yɔɔɪ ku da nmu
 mu.

Kuntu tun, a lagɪ a leeni le
 a zuli-m dɪ a wuɔ maama.

²A ta wó kwe kwaanu dwi dwi
 mu

a ta sɪ tɪ kwəri zaŋɪ baŋa baŋa.

Tɪga na puɔɪ,
 a wó zaŋɪ lɪla a leeni le!

³Baŋa-Wɛ, a wó kɪ nmu le
 nɔɔna bam maama yigə nɪ.

A ta wó leeni le a zuli-m
 lugu baŋa dwi tiinə maama
 titari nɪ.

⁴N sono kum zɪgɪ mu taan,
 yɪ ku guɪt ku di wɛyuu.
 Nmu na zɪgɪ n ciɠa wonɪ te tun

mu tiini ku yalma sɪ ku gaalɪ
 kunkwəənu tum.

⁵Amu Tu Wɛ, pa n yurɪ zaŋɪ
 wɛyuu maama nɪ!

Pa n paari-zulə taa nai
 lugu baŋa je maama nɪ!

⁶Popo, ləri a wɛ-loro kum.

Kwe n dam-fɔɔ kum
 n ma n jonɪ dɪbam n yagɪ.

Kuntu tun, n nɔŋ-sonnu tum
 wó taa te ba titɪ.

⁷Wɛ zɪgɪ Dɪ titɪ digə kam nɪ mu
 Dɪ ta nɪ:

«Amu wó brɪ a dam jaja
 a ɛɛ ɛɛ Sishem laŋa kam,
 yɪ a daari a maŋɪ Sukɔtɪ bolo
 kum

a pɔɔɪ a pa a nɔɔna bam.

⁸Galadɪ laŋa kam yɪ amu nyum,
 ku ta wəli dɪ Manasɪ laŋa kam
 dɪ.

Efrayim maa nyɪ dɪ a yicəgə
 kam.

Zuda dɪ maa nyɪ dɪ
 a paari nacəgə kam.

⁹Ku na yɪ Moabɪ laŋa kam,
 dáani mu a lagɪ a taa sanɪ a
 jɪn sum.

A ta lagɪ a dulɪ a natri
 Edəm tuw kum seeni mu,
 sɪ ku brɪ nɪ a te-ku.

A kwərə maa wó bagɪ ka yagɪ
 Filisi tiinə bam seeni,
 a na want-ba a di tun ŋwaani.»

¹⁰ Wɔɔ nan mu wó ja amu o vu
tu kulɔ na lɔgi ku pi tin
wɔni?

Wɔɔ mu wó ja-nɪ o vu
o yi Edɔm tu kɔm?

¹¹ Dɪbam Tu Wɛ, nmɔ nan nuŋi
dí kwaga nɪ mu na?

Dí na nuŋi sɪ dí zaŋɪ najara,
n daa n bá tɔgi dí yigə
sɪ dí vu na?

¹² A loori-m, wəli dɪbam
sɪ dí wanɪ dí dɔna bam,
sɪ nabiinə na jigi zənə yalɔ tin
maama ba jigi kuri.

¹³ Wɛ nan na wu dɪbam tee nɪ,
dí wó wanɪ dí dɔna bam dí di.
Dintu wó nɔnɪ-ba Dɪ cɛcɛgi
Dɪ pa dɪbam.

Davidi wɛ-loro zənə ŋwaanɪ

109 Amu Tu Wɛ, nmɔ na
maŋɪ sɪ a taa tee-m
tin,

yɪ ta n yɪ cɪmm.

² Nɔn-balwaaru dɪ nɔn-ŋɔllɔ jigi
amu kwaga mu ba coə.

Ba maa fɔɪ vwan ba danɪ a baŋa
nɪ.

³ Sɪbɔŋɔ bitari-cɛ yiranɪ mu
ba mɛ ba gilimi-nɪ.

A maa wu kɪ kulukulu

yɪ ba daa ta jigi dɪdaanɪ-nɪ.

⁴ Ba maa zagi-nɪ ni-cɛɛri,
dɪ amu na duri ba ŋwaŋa
te maama tin dɪ.

Amu nan ta wó taa loori Wɛ
a pa-ba mu.

⁵ A na yəni a kɪ-ba lanyiranɪ,
baá joori ba kɪ-nɪ zunni.

A ta na jigi ba sono,
ba maa wó ja pu-sɔja ba
jeeri-nɪ.

⁶ Nan beeri nɔn-balɔɔ
sɪ ku tu di a dɔnɔ wɔm taanɪ.
Ta pa o sɪba-nyɪnɔ zaŋɪ
o saŋ-o.

⁷ Ba maa na di o taanɪ dɪm,
sɪ ba ta nɪ: o tva.

Kwe o wɛ-loro titɪ
sɪ ku taa yɪ lwarɪm.

⁸ Pa o ŋwɪa da yam ti lɪla.

Ta pa nɔɔnɔ wudonɔ
ləri wɔntu yuu nɪ
o taa tɔŋɪ o tutɔŋa yam.

⁹ Sɛ sɪ o biə ji bitara mu,
sɪ o kaanɪ wɔm dɪ ji kadəm.

¹⁰ Pa o biə taa kaagi je maama
ba loori wɔdiu sɪ ba di.

Ba maa wó taa zɔvri
di-dwənu wɔni,
yɪ ba yəni ba nuŋi dáa nɪ
ba loori zənə.

¹¹ Sɛ sɪ o na di jini

nɔ́nɔ wɔ́lɔ tee nɪ tɪn
 zɔ́ŋɪ o ba o joŋɪ a dɔ́nɔ wɔ́m
 jɪjɪgɪrɔ tɪm maama,
 sɪ vɛ́rɛ dɪ ba ba vɪɪ o na yaarɪ o
 na kɔ́lɔ maama tɪn ba taa
 te.

¹²Yɪ pa pɔ́wɛlɛ sɪ nɔ́nɔ-nɔ́nɔ
 duri kɔ́ tɔ́ dɪ o biɛ balɔ
 o na tɪgɪ o daarɪ tɪn yibwɛnɛ.

¹³Nan pa o dwi dɪm maama
 saarɪ,

sɪ dwi dɪlɔ na saŋɪ tɪn
 swe ba swiɛ lɪla.

¹⁴Baŋa-Wɛ, yɪ fɔ́gɪ n swe
 o nabaara bam na kɪ lwarɪm
 yalɔ dwi maama tɪn.

Nan yɪ saarɪ o nu kɛ́m-balwaarɔ
 kɔ́taa.

¹⁵Ta n guli ba lwarɪm dɪm
 kɔ́ntɔ taan,
 sɪ n daarɪ n pa ba dwi dɪm
 daa yɪ taa jɪgɪ yɪɪ lɔ́gɔ baŋa
 nɪ.

¹⁶Bɛ́ŋwaanɪ, a dɔ́nɔ wɔ́m yigɛ
 tɛ́rɛ

nabwɛnɛ wɔ́nɪ
 sɪ o taa kɪ-ba lanyɪranɪ.
 O nan bɛ́ɛsɪ yinigɛ tiinɛ
 dɪ balɔ wɔ́lɔ na cɔ́gɪ tɪn mɔ́,
 pa ba vu ba tɪ.

¹⁷O maa soe sɪ o taa sɔ́ɔlɪ
 lwarɪm

o yagɪ o donnɛ baŋa nɪ.
 Nan pa kampwɛl-balɔɔ
 taa dɔ́gɪ o tɪtɪ yuu nɪ!
 O maa ba fɔ́gɪ o lagɪ sɪ

o kɪ nɔ́nɔ-nɔ́nɔ yu-yoŋo.
 Nɔ́nɔ-nɔ́nɔ dɪ nan bá kɪ kɔ́ tɔ́
 yu-yoŋo!

¹⁸O mɪ dɪ Kampwɛl-balwara
 taanɪ mɔ́,

nɪnɛnɪ dɪ yɪ gɔ́ɔ kɔ́lɔ
 o na jɪgɪ o zɔ́vɪɪ tɪn.

Dɪ maa nyɪ dɪ na balɔ
 o na yɛ́nɪ o nyɔ́a
 pa ba tɔ́ o wɔ́lɔ tɪn,
 dɪ nugɛ kalɔ o na mɛ
 o turi o yɪra tɪn.

¹⁹Nan pa o kampwɛl-balɔɔ
 kɔ́m

mɛ́lɪ o yɪra,
 nɪ gɔ́ɔ kɔ́lɔ o na zɔ́ tɪn.

Pa kɔ́ taa nyɪ dɪ kilɛ
 kalɔ o na vɔ́ga o tɛ́ŋɛ nɪ tɪn.

²⁰Kɔ́ na yɪ balɔ na jɪgɪ amɔ́
 kwaga

ba co
 yɪ ba ta zagɪ-nɪ nɪ-cɛ́ɛrɪ tɪn,
 Baŋa-Wɛ wɔ́ pa ba joori
 ba na waarɪm kɔ́ntɔ dɔ́ŋ.

²¹Yuutu Baŋa-Wɛ,
 nan da n yɪɪ dɪm ŋwaanɪ
 n nii amɔ́ baŋa nɪ lanyɪranɪ.

Joŋɪ-nɪ n yagɪ,
 n sono kɔ́lɔ na yɪ cɪga cɪga tɪn
 ŋwaanɪ.

²²Bɛ́ŋwaanɪ, amɔ́ tiini a bwɛnɛ
 mɔ́ lagɪ-lagɪ
 yɪ yinigɛ dɪ jɪgɪ-nɪ.

A bɪcarɪ dɪ maa tiini dɪ dɪ.

²³A lagɪ a je lɪla mɔ́,

nɪnɛɛnɪ lunluŋu na yəni kɪ kɪ te
dɪdaan-ni seeni tɪn.

Ba laɣɪ ba pəli-nɪ ba yaɣɪ dɔ́a
nɪ,

nɪnɛɛnɪ kayɪra doŋ tɪn.

²⁴ A nadoonə maa magɪ daanɪ
a kana na tiini ka wɛ tɪn
ŋwaanɪ.

A yɪra yam tiini ya bugi,
pa ya daari kwi yuranɪ mu.

²⁵ Balu na ja dɪ amu tɪn
jɪɣɪ-nɪ ba goonə.

Ba maa na yəni ba na-nɪ,
ba dɔli ba yum tum mu
amu ŋwaanɪ.

²⁶ Amu Tu Baŋa-Wɛ, ba n
zəni-nɪ!

Da n sono kum ŋwaanɪ
n joŋi-nɪ n yaɣɪ.

²⁷ Pa a dɔna bam na n dam dɪm,
sɪ ba wanɪ ba lwarɪ nɪ
ku yɪ nmɪ mu wəli-nɪ.

²⁸ Ba laan wó wanɪ ba sɔɔli
lwarum

ba yaɣɪ amu yuu nɪ,
sɪ nmɪ nan wó kɪ amu yu-yoŋo.

Ba na buŋɪ sɪ ba beesi-nɪ,
ba maa wó na ba cavura.

A nan wó di ywəəni mu,
a na yɪ nmɪ tintɔŋɔ tɪn
ŋwaanɪ.

²⁹ Cɪga tɪn, cavura wó di balu
na jɪɣɪ a kwaga kam ba co tɪn.
Cavura maa yɪ gɔɔ kɪlu

ba na wó zu tɪn.

³⁰ A laɣɪ a puri a ni
a tiini a kɪ Baŋa-Wɛ le mu.

A maa wó zɪɣɪ nɔn-kɔɔɔ titari nɪ
a tee-Dl.

³¹ Beŋwaanɪ, Dl yəni Dl zɪɣɪ
nabwəm jazum seeni sɪ Dl
zən-o.

Dl ta maa yəni Dl vɪ kɪ tu Dl
yaga

balu na laɣɪ ba pa o tu
dɪ o bura tɪn juɣa nɪ.

**Pe wɔlu Baŋa-Wɛ
na kuri tɪn taanɪ**

Davidi deen panɪ ləŋə kantv.

110 Baŋa-Wɛ tagɪ
dɪ amu Yuutu wɔm Dl
wɪ:

«Ba n jəni amu jazum seeni,
sɪ amu laan wanɪ n dɔna bam
a kɪ nmɪ dam kuri nɪ
sɪ n ta n te-ba.»

² Baŋa-Wɛ wó pa n paari
dam-fɔɔ kum yalɪ ku yɪ
je maama.

Nmɪ wó di paari Siyɔn nɪ
yɪ n wanɪ n dɔna bam
na gilimi abam tɪn.

³ N na zaɣɪ n nuŋi dɪ dam
de dilu wɔnɪ,
nmɪ nɔɔna bam wó tɔɣɪ n
kwaga

di wɔpɔlo
 Wɛ titi pweeru tum yuu ni.
 Tɪga na pɔɔri tituti,
 nmɔ nɔn-dɔnnɔ tum wɔ ba nmɔ
     te,
 ni nyɔŋɔ na yɔni kɔ tu
 zizɪŋa ni te tun.

⁴ Baŋa-Wɛ dugi durɛ mu
 yɪ Dɪ daa bá fɔgi Dɪ za Dɪ ni.
 Dɪ tagɪ Dɪ wɪ: «Nmɔ wɔ ta n
     yɪ amɔ kaanum tu maŋa
     maama,
 ni Melukisedeki faŋa faŋa
 na yɪ te tun.»

⁵ Dí Yuutu Wɛ dɪm maa wu
 n jazum seeni.
 Dɪ ban-zɔŋɔ dɛ dɪm ni
 Dɪ wɔ wanti pwa Dɪ dɪ tɪga ni.

⁶ Dɪ lagɪ Dɪ di dwi-ge tiinɛ bam
     taanɪ,
 yɪ Dɪ waari-ba
 si ba twa bam mu faari
 tɪga kam je maama ni.
 Ku ta na yɪ lugɔ baŋa maama
     pwa bam
 Dɪ lagɪ Dɪ ciɔvɪ
 ba yukwɛli sum mu.

⁷ Dɪ na wu cwɛŋɛ yuu ni Dɪ
     veɛ,
 bu-tula wɔ taa wura,
 yɪ o nyɔ na si o yira taa zurɛ.

Kuntu ŋwaani,
 oó kwɛni o yuu wɛɛni,
 yɪ o zɪgi dɪ dam.

Baŋa-Wɛ titɔŋ-kamunɛ yam taani

111 Pa-na dí te Baŋa-Wɛ!

Amɔ wɔ kɪ Baŋa-Wɛ le
 dɪ a wɔɔ maama
 Wɛ nɔn-kɔgɔ kum titari ni,
 ni nɔn-ŋuna na jeeri daani.
² Baŋa-Wɛ tiini Dɪ tɔŋɪ
 titɔŋ-kamunɛ zanzan.

Balu maama wuru na poli
 dɪ Dɪ kikiɛ tun
 wɔ taa buŋɪ ya wɔbuŋa mu
 maŋa maama.
³ Dɪ titɔŋa yam jɪgi zulɛ mu
 didaani nunwaŋa.
 Dɪ na zɪgi Dɪ ciɔga wɔni te tun
 wɔ taa wura wuu.

⁴ Dɪ na yɔɔri Dɪ kɪ
 wo-kinkagɪla yalu tun,
 nɔɔna wɔ taa guli ya gulɛ.
 Baŋa-Wɛ yɪ lanyiranɪ tu
 dɪ ŋwaŋa tu mu.

⁵ O maa paɪ balu na kwari-Dɪ
     tun
 ba ni-wɔdiu.
 Dɪ na goni Dɪ ni dɪ Dɪ nɔɔna
 bam te tun,

111:1 Ebru = *Alehya*

110:4 Pulim 14:18-20; Ebru 5:6; 6:20; 7:17, 21

Dl ta wú kɪ sɪ kʊ tɔ́ɔɔ dɪ
 Dl ni-gonim dɪm maɲa
 maama.
⁶Dl deen kwe dwi-ge tiinə
 ya na te tɪga kalɔ́ tun
 Dl pa Dl nɔ́ɔna bam,
 sɪ ba want ba lwarɪ
 Dl na tɔ́ɔɔ dɪ dam te tun.
⁷Dl na yɔ́nɪ Dl kɪ tɪtɔ́ɔɔ yalɔ́
 tun
 jɪɔ́ɔ cɪga.
 Ya maa paɪ cɪga kam tɔ́ɔɔ.
 Dl zaasɪm dɪm maama maɲɪ
 sɪ nɔ́ɔna taa tɔ́ɔɔ-ya mʊ.
⁸Yaá taa zɪga
 sɪ kʊ taa ve maɲa maama.
 Ya maɲɪ sɪ nɔ́ɔna kɪ ba cɪga
 dɪdaant-ya,
 sɪ ba daart ba kɪ
 ya na brɪ te tun mʊ.
⁹We deen kɪ woŋo sɪ Dl vrɪ
 Dl nɔ́ɔna bam Dl yagɪ.
 Kʊ na yɪ nɪ dɪlɔ́
 Dl na goni dɪ ba tun,
 Dl bá yiri-dɪ maɲa dɪ maɲa.
 Dl yiri dɪm yɔ́ɔɔɔ dɪ yɪ lanyɪranɪ
 faɪ mʊ,
 yɪ dɪ tiini dɪ jɪɔ́ɔ fʊwɪ zanzan.
¹⁰Nabiinə na kwari Baɲa-We
 mɛ tun,
 yi-purɔ́ dɪ puli dáanɪ mʊ.
 Balɔ́ maama na tɔ́ɔɔ ba tɔ́ɔɔ
 Dl zaasɪm dɪm tun

wú taa jɪɔ́ɔ yəno lanyɪranɪ.
 We maɲɪ sɪ nɔ́ɔna taa tee-Dl
 sɪ kʊ taa ve maɲa maama.

We wəli nɔ́n-ŋuna

112 Pa-na dí tee Baɲa-We!

Nɔ́ɔnɔ wʊlɔ́ na kwari
 Baɲa-We
 yɪ o paɪ We niə yam
 jɪɔ́ɔ ywəəni ya pa-o,
 We yu-yoŋo wʊ kʊ tu yuu nɪ
 lanyɪranɪ.
²O biə bam tɪtɪ wú na yiri
 tɪga kam baɲa nɪ.
 We wú yɔ́ɔɔɔ Dl kɪ nɔ́n-ŋuna
 dwi dɪm yu-yoŋo.
³Kʊ tu sɔ́ɔɔ kum wú na jɪɔ́ɔɔ
 dwi dwi.
 Nɔ́ɔna maa bá fɔ́ɔɔ ba swe
 o nɔ́n-ŋunɪ kikiə nɪ nɪ.
⁴Kʊ na yɪ balɔ́ na yɔ́ɔɔɔ
 cwə-laa wʊnɪ ba ve tun,
 pooni wú zəŋɪ dɪ pa-ba,
 dɪ ba na maɲɪ ba wʊ
 lim je wʊnɪ tun dɪ.
 Kʊb kɪ kʊntʊ kʊ pa nɔ́n-ŋum
 wʊlɔ́ maama
 na jɪɔ́ɔ nɔ́ɔna yibwəə
 yɪ o paɪ cɪga tɔ́ɔɔ tun.
⁵Kʊ ta na yɪ wʊlɔ́ wʊ na
 ywəmmə
 pa o jɪnɪ wəənu mʊ

o pa o donnə,
 yɪ o tɪtɔŋɪ maama tɔŋɪ
 dɪ tɔŋɪ dɪ cwəŋə tɪn,
 wəənu wú kɪ lanyɪrɪnɪ
 tɪ pa kɪ tu mu.
⁶Nɔ́n-ŋum nan bá fɔŋɪ o seeri o
 tɪ.
 Nɔ́nna dɪ bá swe o swiə
 sɪ kɪ taa ve maŋa maama.
⁷Kwər-balɔ́rɔ nan na yi-o,
 o bá taa kwari fɔvɪnɪ.
 O jɪŋɪ baari mu
 yɪ o wuɔ kum yɔ́rɪ kɪ da
 Baŋa-Wɛ.
⁸O wubɔŋa maa zɪŋɪ cɪga kam
 wɔnɪ
 yɪ fɔvɪnɪ ba jɪŋ-o.
 O laan maa wú ba
 o wanɪ o dɔna o dɪ.
⁹Kɪ tu pɔ́rɪ o wəənu
 o pa yinigə tiinə zaanɪ mu.
 O nɔ́n-ŋunɪnɪ dɪm wú taa wu
 o tee nɪ maŋa maama.
 O maa wú tiini o na dam,
 pa nɔ́nna zəŋɪ o yɪrɪ dɪm wɛɛnɪ.
¹⁰Nɔ́n-balwaarɔ wú na kuntɔ
 maama
 yɪ ba bana taa zaŋa kɪ
 ŋwaanɪ.
 Ba maa wú dɔnɪ ba nwa
 liə ŋwaanɪ,
 yɪ ba taa bugɪ ba jeə.
 Nɔ́n-balwaarɔ tum fra na zu
 wɔŋo kulɔ maama,
 ba nan bá na-kɪ kɔ́taa.

Baŋa-Wɛ lamma!

113 Pa-na dí tee Baŋa-Wɛ!

Abam balɔ na yɪ Dɪ
 tintɔŋna tɪn,
 tee-Dɪ-na!
 Tee-na Baŋa-Wɛ yɪrɪ dɪm!
²Pa-na sɪ dí tee Baŋa-Wɛ yɪrɪ
 dɪm,
 kɪ zɪŋɪ lele sɪ kɪ taa ve maŋa
 kalɔ na ba ti tɪn.
³Kɪ na zɪŋɪ wa-pulɪ seenɪ
 sɪ kɪ vu kɪ yi wa-zuɔrɪ seenɪ
 tɪn,
 kɪ maŋɪ sɪ je maama nɔ́nna mu
 taa tee Baŋa-Wɛ.
⁴Baŋa-Wɛ jɪŋɪ dam mu lugɔ
 baŋa
 tɪnɪ dɪm maama baŋa nɪ.
 Dɪ paari-zulə yam naɪ jaja mu
 weyuu kum maama nɪ.
⁵Dɪbam Tu Baŋa-Wɛ dɔŋ tərə.
 Dɪ maa je o paari jangɔŋɔ kum
 baŋa nɪ wɛ wɛ,
⁶yɪ weyuu dɪ tɪga kam maama
 wɔ kuri kuri.
 Dɪ laan maa tiiri Dɪ nii
 Dɪ naɪ tɪ maama.
⁷Baŋa-Wɛ yəni Dɪ zəni yinigə
 tiinə mu
 pa ba nuŋɪ bwəru wɔnɪ
 ba na jəŋə je.

Dl ta ma lɪ nabwənə
 weeru-puuri baŋa nɪ
 sɪ ba want ba na ba tɪtɪ.
⁸Dl ma ja-ba Dl vu Dl jəni
 tɪw kum dɪdɛɛra tee nɪ,
 sɪ nɔɔna taa nɪŋɪ-ba.
⁹Ku nan na yɪ ka-dugv dɪ,
 Wɛ wɔ́ pa ku tu lɔ biə,
 sɪ o want o dɪ ywəni
 o sɔŋɔ kum wunɪ.

Pa-na dí tee Baŋa-Wɛ!

Wɛ na wu Dl nɔɔna tee nɪ te tun

114 Wɛ dɛɛn lɪ Yisɪrayɛlɪ
 tiinə bam na yɪ Zakɔbi
 dwi tiinə tun

Ezipi tiinə bam juŋa nɪ,
 pa ba nuŋi dwi-ge tiinə bam
 kuntu tɪtɪ nɪ.

²Wɛ dɛɛn na kɪ kuntu tun,
 Dl laan pe Zuda dwi tiinə
 tɪw kum mu ji Dl wara-je.
 Dl ma di paari Yisɪrayɛlɪ tiinə
 bam baŋa nɪ.

³Nɪnw kum dɛɛn nii
 ku na yɪ te tun mu,
 yɪ ku titwəni dɔ́a ku daari
 pwələ.
 Zɔrdɛn bugə kam dɪ ma pipiri
 ka ke dɔ́a.
⁴Pweeru tum dɪ zwəənu tum
 dɛɛn sisiŋi mu,

nɪɛɛnɪ pi-balɪ na faŋɪ wɛɛnɪ
 te tun.

⁵Nɪnw, ta n tɛa, bɛɛ mu kɪ yɪ
 n titwəni n daari pwələ?

Zɔrdɛn bugə kam,
 bɛɛ mu yɪ n pipiri n ke dɔ́a?

⁶Ku ta na yɪ pweeru tum
 dɪ zwəənu tum,
 bɛɛ mu yɪ abam dɪ faŋɪ wɛɛnɪ
 nɪɛɛnɪ peeni tun?

⁷Tɪga kam baŋa, ku nan maŋɪ
 sɪ n yɪra taa sai mu,
 Wɛ na tu n te tun ŋwaanɪ.
 Cɪga tun, Zakɔbi dwi tiinə Wɛ
 dɪm fɔfɔ Dl twe nmv mu.

⁸Dɪntv dɛɛn pe piu ləni
 ku ji bugə.
 Piu kum tɪtɪ ma ji buli-yi,
 pa na ta ba nuŋi da.

**Baŋa-Wɛ yɪranɪ mu
 yɪ Wɛ cɪga cɪga**

115 Ku dai dɪbam mu
 maŋɪ dɪ zulə,
 sɪ nmv, Baŋa-Wɛ yɪranɪ mu.
 Ku maŋɪ sɪ nɔɔna taa tee
 nmv yɪrɪ,
 nmv sono kum na gaali
 yɪ n ta jɪŋɪ cɪga tun ŋwaanɪ.

²Bɛɛ mu yɪ dwi-ge tiinə bam
 bwe daanɪ ba wɪ:
 «Ba Wɛ dɪm bɛ?»

³Dɪbam Tu Wɛ dum nan wu
weyuu ni mu.

Dl maa tɔŋi kulɔ maama
Dl wuu na de tun.

⁴Ku nan na yi bantu jwənə
yam,
ku yi səbu-poŋo
dɪdaani səbu-sɪja mu
nabiinə kwe ba mɔ-ya dɪ ba jta.

⁵Ya maŋi ya jɪgi niə,
ya nan ba ŋɔɔna.

Ya zɪ jɪgi yiə mu dɪ,
ya nan ba nai.

⁶Zwa mu ba jɪga,
yi ya ba ni kulɔkulɔ.

Ya mumwa dɪ ba ni lwəm.

⁷Ya ta jɪgi jian,
yi ya warɪ ya ma-sɪ
ya dwe wəənu.

Ku na yi ya ne sum,
ya warɪ ya ma-sɪ ya vu je je.
Ya kwəri bá wani sɔɔ sɪ sɪ kɪ.

⁸Balu maama na kɪ jwə-yɔɔru
tun

wó ba ba taa nyɪ dɪ-ya.
Balu dɪ na kɪ ba wu-dɪdɔa
dɪ-ya tun wó ji nɔn-yɔɔru mu.

⁹Yisrayeli nɔn-kɔgɔ kum,
kɪ-na á wu-dɪdɔa
dɪdaani Baŋa-Wɛ!

Duntu mu yi á zənnu
yi Dl ta daari Dl cu abam.

¹⁰Arɔn dwi tiinə bam,
kɪ-na á wu-dɪdɔa
dɪdaani Baŋa-Wɛ!

Duntu mu yi á zənnu
yi Dl ta daari Dl cu abam.

¹¹Abam balu maama
na kwari Baŋa-Wɛ tun,
kɪ-na á wu-dɪdɔa dɪ Dl!

Duntu mu yi á zənnu
yi Dl ta daari Dl cu abam.

¹²Baŋa-Wɛ yəni Dl guli dɪbam
gulə

pa Dl kɪ dɪbam yu-yoŋo.
Cɪga tun, Dl wó kɪ Yisrayeli
tiinə bam yu-yoŋo,
ku fɔgi ku dai Arɔn dwi tiinə
bam dɪ.

¹³Balu maama na kwari
Baŋa-Wɛ tun mu
Dl lagi Dl kɪ ba maama
yu-yoŋo,

ba na maŋi ba yi nabwənə
naa nadunə mu dɪ.

¹⁴Baŋa-Wɛ wó pa abam
dɪ á dwi dum puli zanzan.

¹⁵Dl maa yi dɪlu na naani
weyuu
dɪ tɪga baŋa tun mu.
Duntu wó kɪ abam yu-yoŋo
lanyirani.

¹⁶Weyuu kum maama
yi Baŋa-Wɛ nyum mu.
Dl nan kwe tɪga kam baŋa
Dl kɪ nabiinə juŋa ni.

¹⁷Ku dai balu na tɪgi tun mu
wai ba tee Baŋa-Wɛ.

Ba niə nan məəri mu tɪga kuri
nɪ.

¹⁸ Sɪ ku na yɪ dɪbam balu na
ŋwɪ tɪn,
dí wú taa tee Baŋa-Wɛ,
ku zɪgɪ lele sɪ ku taa ve maŋa
kalu na ba ti tɪn.

Pa-na dí tee Baŋa-Wɛ!

Le kəm

116 Amu soe Baŋa-Wɛ
Dl na yəni Dl cəgi-nɪ
yɪ Dl se amu wɛ-loro kum tɪn
ŋwaani.

² Dl yəni Dl purɪ Dl zwa mu
Dl ni amu ni-taani.
Kuntu ŋwaani, amu wú war-Dl
sɪ ku taa nii a ŋwɪa sisəm.

³ Tɔ́nɔ deen kɪkari amu dɪ vɔ.
A maa kwari fɔvni
curu vəŋə ŋwaani.
Cam dɪ wu-cəgɔ yɪrɪnɪ mu
ya yɪ amu nyim.

⁴ Amu laan ma kaasi
a bəŋi Baŋa-Wɛ yɪrɪ a wɪ:
«A loori-m, amu Tu Baŋa-Wɛ!
Joŋi-nɪ n yagɪ!»

⁵ Baŋa-Wɛ jɪgɪ ŋwaŋa dɪ zaani
mu
Dl maa zəni nɔɔna.
Dl tiini Dl duri nɔɔna yibwənə.

⁶ Ku na yɪ nabwənə,

Baŋa-Wɛ yəni Dl cu-ba
sɪ ba yɪ tɪ.

Amu deen na tiini
a wu cam wunɪ tɪn,
Dl joŋi-nɪ Dl yagɪ.

⁷ Amu wú ta a tɪtɪ nɪ sɪ a joori
a sin dɪ bɪcar-zuru,
Baŋa-Wɛ na tiini Dl kɪ amu
yu-yoŋo tɪn ŋwaani.

⁸ Amu Tu Baŋa-Wɛ,
nmu joŋi a ŋwɪa kam
tɔ́nɔ jɪŋa nɪ n yagɪ.

N pi n joŋi-nɪ,
sɪ a daa yɪ keeri a kan yi-na
sɪ a ta yɪ seeri a tɪ tɪga nɪ.

⁹ Kuntu ŋwaani, amu wú taa jɪgɪ
a ŋwɪa tɪga baŋa nɪ
yɪ a kwari Baŋa-Wɛ.

¹⁰ A ta kɪ a wu-dɪdɪba dɪ Wɛ mu,
yɪ a wɪ: «Cam tiini dɪ jɪgɪ-nɪ.»

¹¹ A wubɔŋa na vugimi tɪn,
a maa wɪ:
«Nabiinə maama yɪ vwa-fɔra
mu.»

¹² Bɛɛ mu amu bri a lagɪ a kwe
a pa Baŋa-Wɛ,
dɪ Dl na tiini Dl kɪ-nɪ yu-yoŋo?

¹³ A na wú kɪ kulu tɪn mu tuntu:
Amu wú zəŋi zɔŋa mu
dɪ ka wu wo-nyɔɔru,
a maa kɪ-Dl le Dl vrum ŋwaani,
yɪ a daari a bəŋi Dl yɪrɪ
a maa zuli-Dl.

¹⁴ Amu wó vu a zɪɣi Baŋa-We
nɔŋ-kɔɣɔ kum tɪtari nɪ,
sɪ a kɪ kʊlʊ maama a na goni ni
dɪ Dɪ nɪ a wó kɪ tun.

¹⁵ Ku na yɪ balʊ na jɪɣi cɪɣa
dɪ Baŋa-We tun,
ba dɪdʊa na tɪɣa,
ku tiini ku jɪɣi kuri ku pa-Dɪ.

¹⁶ Amu Tu Baŋa-We,
a yɪ n tintʊŋnʊ mu.
Cɪɣa tun, a yɪ gambaa mu n sɔŋɔ
nɪ.

Nmu nan bwɛli ŋunɪ sɪlʊ
ya na vɔɣɪ-nɪ tun.

¹⁷ Amu wó ja le-kəm pɛɛrɪ mu
a ba a kɪ kaanum a pa-m,
yɪ a daarɪ a bɛŋi nmu Baŋa-We
yɪrɪ a maa zuli-m.

¹⁸ Amu wó zɪɣi Baŋa-We
nɔŋ-kɔɣɔ kum tɪtari nɪ,
sɪ a kɪ kʊlʊ maama a na goni
ni dɪ Dɪ nɪ a wó kɪ tun.

¹⁹ Amu wó vu Zeruzalem tu
kum tɪtari nɪ,
sɪ a kɪ Baŋa-We le
Dɪ tɪtɪ dɪɣɔ kam nɪ.

Pa-na dí tee Baŋa-We!

Tee-na Baŋa-We!

117 Lugu baŋa dwi tiinə
maama

ba-na á tee Baŋa-We!
Nabiinə na nuŋi
tɪnɪ dɪlʊ maama wunɪ tun,
zuli-Dɪ-na.

² Bɛŋwaani,
We na jɪɣi dí sono te tun
tiini ku dana sɪ ku gaali.
Dɪ cɪɣa zɪɣum dɪm maa wó taa
wura sɪ ku taa ve maŋa
kalʊ na ba ti tun.

Pa-na dí tee Baŋa-We!

Le kəm

118 Pa dí kɪ-na Baŋa-We
le, sɪ Dɪ lamma.
Dɪ sono kum wura mu maŋa
maama.

² Pa-na sɪ Yisurayɛlɪ tiinə bam
tɔɣɪ

ba ta wɪ:
«Dɪ sono kum wura mu maŋa
maama.»

³ Pa-na sɪ We kaanum tu Arɔn
dwi tiinə bam dɪ tɔɣɪ ba
ta wɪ:

«Dɪ sono kum wura mu maŋa
maama.»

⁴ Pa-na sɪ balʊ maama na kwari
We tun dɪ tɔɣɪ ba ta wɪ:
«Dɪ sono kum wura mu maŋa
maama.»

⁵ Amv wuv ya na tiini ku cɔgi
tɪn,
a ma loori Baŋa-Wɛ.
Dl ma sɛ a wɛ-loro kum
pa a joori a na a titi.
⁶ Baŋa-Wɛ mu zigɪ amv kwaga
ni.
Kuntv tɪn,
a daa bá taa kwari fuvni.
Nabiinə lagɪ ba kɪ amv bɛɛ mu?
⁷ Cɪga ŋwaani tɪn,
Baŋa-Wɛ mu wu amv tee ni
sɪ Dl zəni-ni.
Ku na yɪ balv na culi-ni tɪn,
ba lagɪ ba tv mu yɪ a nii-ba.

⁸ Nɔɔnv na ve
o dalɪ Baŋa-Wɛ woro ni,
kuntv garɪ o tuna
na wu nabiinə baŋa ni.
⁹ Nɔɔnv na ve
o dalɪ Baŋa-Wɛ woro ni,
kuntv garɪ o tuna
na wu didɛɛra baŋa ni.

¹⁰ Dwi-ge tiinə maama mu
ya gilimi amv ba kɪ tutari ni.
Baŋa-Wɛ yɪrɪ dɪm dam ŋwaani
amv nan wanɪ-ba a yigi
a dɪ tɪga ni.
¹¹ Cɪga ŋwaani tɪn,
ba yɔɔrɪ ba gilimi-ni,

yɪ a wanɪ-ba a yigi a dɪ tɪga ni,
Baŋa-Wɛ yɪrɪ dɪm dam
ŋwaani.
¹² Ba yɔɔrɪ ba mæli-ni mu
nɪnɛɛni twɪ na mæli nɔɔna te
tɪn.
Ba nan je mu lɪla
nɪnɛɛni sabari sɪlv
mim na zwe tɪn mu.
A ma wanɪ-ba a yigi a dɪ tɪga ni,
Baŋa-Wɛ yɪrɪ dɪm dam
ŋwaani.
¹³ Ba ya tiini ba jɪgi-ni ba pɪna.
Ku ma gɛ fun mu sɪ a tv tɪga ni.
Baŋa-Wɛ nan yɔɔrɪ
Dl da Dl zəni-ni mu.

¹⁴ Baŋa-Wɛ mu yɪ dɪlv na yəni
Dl pa-ni dam
yɪ Dl ta kwəri Dl cv amv
cam wɪnɪ.
Dl maa yɪ dɪlv na joŋi-ni
Dl yagɪ tɪn.
¹⁵ Cəgi-na! Wɛ nɔn-ŋuna yam
zigɪ ba vwə wɪnɪ
ba kaasi ywəni dɪ wɔɔɔ
ŋwaani mu yɪ ba wɪ:
«Baŋa-Wɛ jazɪm dɪm mu
tɪŋɪ wo-kamunə!
¹⁶ Cɪga ŋwaani tɪn,
Baŋa-Wɛ jazɪm dɪm jɪgi dam!
Dl ma tɔgi dɪ baŋa ni

Dl tɔŋɪ wo-kamunə!»

¹⁷ Amu bá tɪ, a lagɪ a taa ŋwɪ
mu.

Amu laan maa wó taa tɔɔlɪ
a brɪ nɔɔna

Baŋa-Wɛ na kɪ
tɪtɔŋ-kamunə yalɔ tɪn.

¹⁸ Baŋa-Wɛ ya tiini Dl pa
ku cɛ a yɪra nɪ.

Dɪ kuntu maama dɪ,
Dl wu pɛ tɔvɪ ja-nɪ.

¹⁹ «Purɪ-na manchonɔ ni dɪm
á pa-nɪ

sɪ a zu Wɛ digə kam
mɛ nɔn-ŋɔna na yənɪ ba zuvɪ
tɪn.

Sɪ amu wó zu dáanɪ mu
a kɪ Baŋa-Wɛ le.»

²⁰ «Baŋa-Wɛ wara-je di-niə yam
mu tuntu.

We nɔn-ŋɔna yam yɪranɪ mu
jɪgɪ cwəŋə sɪ ba tɔgɪ da
ba vu ba zuli-Dl.»

²¹ «Amu nan wó kɪ nmu
Baŋa-Wɛ le,
nmu na sɛ a wɛ-loro kum
yɪ n jonɪ-nɪ n yaɪgɪ tɪn
ŋwaanɪ.»

²² Kandwɛ dɪlɔ di-lwara bam na
vɪn tɪn
laan joori dɪ ba dɪ ji kandwɛ

dɪlɔ na paɪ digə kam damma
tɪn.

²³ Kuntu yɪ Baŋa-Wɛ kəm mu.

Ku maa yɪ wo-kunkagɪɪ
ku pa dɪbam.

²⁴ Zɪm mu yɪ Baŋa-Wɛ
tɪtɔŋ-kamunə dɛ dɪm!

Pa-na sɪ dí taa caka dɪ wɔpolo
dɪ ŋwaanɪ.

²⁵ Yuutu Baŋa-Wɛ,
dí loori nmu tee nɪ

sɪ n jonɪ dɪbam n yaɪgɪ!
Pa dí tɪtɔŋa taa ve yigə

lanyiranɪ!

²⁶ «Baŋa-Wɛ wó kɪ wulɔ na tu
o yɪrɪ ŋwaanɪ tɪn yu-yonɔ.

Dɪbam zɪgɪ Baŋa-Wɛ
digə kam nɪ mu

dí warɪ Wɛ sɪ Dl kɪ-o yu-yonɔ!»

²⁷ Baŋa-Wɛ suntɪ Dl yɪ
dɪbam Tu Wɛ dɪm mu.

Dl maa paɪ pooni taa wu
dí tee nɪ.

Kuntu tɪn, di-na candiə á ma á
zuli-Dl!

Kwe-na varum á vɔ dɪ ŋunɪ
á ja á vu á le

kaanum bimbim dɪm nyɪa nɪ.

²⁸ Nmu mu yɪ amu Tu Wɛ dɪm.
Amu wó kɪ nmu le zanzan.

Cɪga tɪn, amu wó tee nmu yɪrɪ
pa dɪ zaŋɪ wɛɛnɪ,

n na yɪ amv Tu We tun ŋwaani.

²⁹ Pa dí kɪ-na Baŋa-We le,
sɪ DL lamma.

DL sono kum wura mv maŋa
maama.

We ni-taani dɪm jɪgɪ zənə zanzan

Alef

119 Balv na yɔɔrɪ ba tɔgɪ
cwəŋə yɪ ba ba tusi tun
mv,

We yu-yoŋo wv ba yuu ni
lanyirani.

Bantu yəni ba se
Baŋa-We niə yam mv
lanyirani.

² Kɔ ta na yɪ balv na tɔŋɪ
ba tɔgɪ We zaasum dɪm
yɪ ba fufɔ ba twe-DL
dɪ ba wv maama tun,

We yu-yoŋo wv ba yuu ni.

³ Bantu ba se ba tɔŋɪ lwarum
kikiə maŋa dɪ maŋa,
yɪ ba nan yɔɔrɪ ba tɔgɪ
We cwəŋə cɪga mv.

⁴ Nmv Baŋa-We maŋɪ n pa
sɪ n cullu tum mv tigi jaja.

Ku maa maŋɪ sɪ nɔɔna taa tɔŋɪ
ba tɔgɪ-tɪ maŋa maama.

⁵ Pa a titvŋ-naga taa tɔgɪ
nmv kwərə na bri kulv tun!

⁶ Amv na sunɪ a yia
sɪ a taa se n ni-kaana yam,

cavura bá ja-nɪ ya ŋwaani.

⁷ A na zaasɪ n cɪga taana yam,
a laan wó taa tee-m
dɪ a wv maama.

⁸ Cɪga tun, amv wó taa se
a kɪ nmv niə yam mv.
Yɪ ma n kwaga n ya amv.

Bet

⁹ Nɔn-dvŋv wó kɪ te mv
sɪ o ŋwɪa kam yɔɔrɪ cwəŋə?

O maŋɪ sɪ o taa cv o titɪ,
nɪ nmv ni-taani dɪm na bri
sɪ o kɪ te tun mv.

¹⁰ Amv kwe a wv maama mv
a kwaani sɪ a fufɔ a twe nmv.

Nan yɪ pa a ywəri
nmv ni-kaana yam kwaga nɪ.

¹¹ Amv kwe n ni-taani dɪm mv
a kɪ a bɪcari nɪ,
sɪ kɔ cɪ-nɪ sɪ a yɪ tusi
a cɔgɪ nmv yigə.

¹² Baŋa-We,
nmv maŋɪ dɪdaani tiə mv!
Bri-nɪ sɪ a lwari n niə yam cɪga.

¹³ Amv jɪgɪ n cullu tɪlv
n na pɛ dɪbam tun mv
a yəni a tɛ a bri nɔɔna jaja.

¹⁴ Amv tiini a di ywəni mv
n zaasum dɪm ŋwaani,
nɪ ya pɛ a yɪ nadum mv te.

¹⁵ A wó taa jɪgɪ n cullu tum
a wvbuŋa nɪ,
sɪ a daari a tɔgɪ n na-bwərə
kam cɪga.

¹⁶ A maa wú pa n niə yam
taa jigi ywəəni ya pa-ni,
sɪ a daa yɪ swe n taanɪ dɪm
swiə.

Gimel

¹⁷ Amu Tu, a loori-m
sɪ n ta n kɪ lanyiranɪ n pa-ni.
Amu laan maa wú taa jigi ŋwia
yɪ a se a tɔgi n taanɪ dɪm
na bri te tun.
¹⁸ Pa a yiə puri,
sɪ a wanɪ a lwarɪ wo-kunkagɪla
yalɔ n taanɪ dɪm na bri tun.
¹⁹ Amu yɪ vɛru mu lɔgu barja ni.
Yɪ səgi n ni-kaana yam amu tee
ni,
sɪ a yɪ wanɪ a lwarɪ-ya.
²⁰ Maŋa maama wunɪ n zaasum
dum tiini ya jigi fra mu dɪ
pa-ni.
²¹ Ku na yɪ balɔ na bri ba titɪ
kamunni tun,
nmu yəni n waari-ba mu.
Kampwəl-balɔɔ maa wu ba yuu
ni,
ba na vun nmu ni-kaana yam tun
ŋwaanɪ.
²² Yɪ pa ba turu naa ba
yu-yaalum
yi amu,
Bɛŋwaanɪ, amu se a tɔgi
nmu zaasum dum mu.
²³ Pabiə titɪ na maŋɪ ba beeri
cwəŋə

sɪ ba cɔge-nɪ mu dɪ,
amu ta wú taa jigi n niə yam
a wubɔŋa ni.
²⁴ Nmu zaasum dum mu tiini
ya pai amu na ywəəni.
Ya maa bri-nɪ cwə-laa
sɪ a taa tɔga.

Dalita

²⁵ Amu laan tu tɪga ni,
yɪ tuvni lagɪ dɪ ja-ni.
Nan tɔgi n ni dum barja ni
n pa a joori a na ŋwia.
²⁶ A tagɪ a ŋwia na yɪ te tun
maama
a bri-m,
yɪ nmu dɪ ləri a taanɪ dɪm.
Laan nan bri-nɪ n niə yam
lanyiranɪ.
²⁷ Wəli-nɪ sɪ a wanɪ a ni
n cullu tum kuri,
sɪ ku pai a taa buŋɪ
n titɔŋ-kunkagɪla yam
wubɔŋa.
²⁸ Amu wu-cɔgɔ kum
mu lagɪ ku gu-ni.
Nan tɔgi n ni dum barja ni
n pa a joori a na dam.
²⁹ Pa a nunji vwan dwi maama
wunɪ,
sɪ n daari n tɔgi n yu-yoŋo dum
barja ni
n pa a taa ye nmu niə yam.
³⁰ Amu kuri sɪ a taa zigi dɪ cɪga
mu a pa-m.

A ta maa yəni a guli
nmv cullu tum gulə.

³¹ Amv Tu Baŋa-Wɛ,
amv sɛ a tɔɣi n zaasum dum
mv.

Yɪ pa cavura di amv!

³² Amv suni a yiə mv si a kɪ
n ni-kaana yam na bri kulɔ
tun.

Kuntu tun, wəli-nɪ
si a ni ya kuri lanyiranɪ.

Hee

³³ Amv Tu Baŋa-Wɛ, bri-nɪ
si a wanɪ a lwarɪ n niə yam
kuri.

Amv ba lagɪ si a lɔ ya dɪdva titɪ
kwaga nɪ.

³⁴ Nan pa a yi pɔvri,
si a wanɪ a sɛ nmv ni-taanɪ
dum.

Amv zɪɣɪ si a yɔɔri a tɔɣi-di
di a wuv maama mv.

³⁵ Pa n ni-kaana yam taa bri-nɪ
cwəŋə si a taa veə.

Beŋwaanɪ, amv tiini a ni
ya ywəəni lanyiranɪ.

³⁶ Pa a wubɔŋa taa tɔɣi n
zaasum dum,
si a fra yi zu jɪɣiguru wunɪ.

³⁷ Dwani amv yiə wo-yɔɔru
baŋa nɪ.

Pa a na ŋwia n cwəŋə kam
tɔɣum ŋwaanɪ.

³⁸ Amv Tu, a yi n tuntɔŋv mv.
Nan kɪ n na goni ni si n kɪ kulɔ
yi n pooli si n kɪ te
di balv na kwari nmv tun.

³⁹ A kwari fuvunɪ di balv na
jɪɣi-nɪ

ba yáaltɪ tun mv.

Yɪ pa a na cavura ba ŋwaanɪ.
Beŋwaanɪ nmv titɪ ni-taanɪ dum
lana zanzan.

⁴⁰ Nii a na tiini a lagɪ
si a taa tɔɣi n cullu tum te!

Tɔɣi n cɪga kam ŋwaanɪ
n pa a ŋwia joori ka na dam.

Wawu

⁴¹ Amv Tu Baŋa-Wɛ,
pa n sono kum yi amv,
si n daari n jɔŋi-nɪ n yaɣɪ,
nɪ n na goni ni si n kɪ te tun.

⁴² Kuntu wú pa a wanɪ a ləri
balv na jɪɣi-nɪ ba twɪ tun,
a na kɪ a cɪga n taanɪ dum wunɪ
tun ŋwaanɪ.

⁴³ Yɪ pa n cɪga taanɪ dum je
amv ni nɪ,

si a tuna maama wv
nmv sariya yam nɪ mv.

⁴⁴ Amv lagɪ si a taa sɛ nmv niə
yam maŋa maama mv

119:37 naa *Tɔɣi n taanɪ dum baŋa nɪ n pa a na ŋwia.*

119:36 Luki 12:15; 1 Tim 6:10; Ebru 13:5

sɪ kʊ taa ve wuu.
⁴⁵ Amu laan ve mu
 yɪ kulʊkulʊ ba daani-nɪ,
 a na tiini a lagɪ n cullu tum tun
 ŋwaani.
⁴⁶ A ta wú taa tɛ n zaasum dum a
 brɪ pwa,
 yɪ cavura bá ja-nɪ dɪ ŋwaani.
⁴⁷ Amu wuu mu poli zanzan
 dɪ nmu ni-kaana yam,
 a na tiini a soe-ya tɪn ŋwaani.
⁴⁸ Cɪga tun, a soe n niə yam
 yɪ a nɪgɪ-ya lanyirani.
 A maa wú taa buŋɪ ya wɔni mu
 zii.

Zayin

⁴⁹ Yɪ zaŋɪ n swe ni dɔlʊ n na tiŋɪ
 dɪ amu wɔlʊ na yɪ n tintuŋɔ
 tɪn,
 sɪ a tuna maama wu dáani mu.
⁵⁰ A na wu cam wɔni,
 n ni-taani dum yəni dɪ pa
 a bɪcari pəni tɪga nɪ mu,
 yɪ a ŋwɪa joori ka na dam.
⁵¹ Banɪgru nyina jɪgɪ amu mu
 ba kɪ ba mwana.
 Amu nan wu se sɪ a yaɪ
 n niə yam tɔgum.
⁵² Amu Tu Baŋa-Wɛ,
 nmu cullu tum maŋɪ tɪ wura
 mu
 sɪ kʊ nuŋɪ faŋa.
 A na yəni a guli tɪ gulə,
 tɪ paɪ a bɪcari tigi tɪga nɪ mu.

⁵³ Amu wuu mu wiirə zanzan
 didaani nɔn-balwaaru tum
 na vɪn n niə yam tɪn.
⁵⁴ A na zuuri mɛ maama lugu
 baŋa nɪ,
 a yəni a leeni wupolo le mu
 nmu zaasum dum ŋwaani.
⁵⁵ Baŋa-Wɛ, a ta na yəni a pəni
 titu nɪ,
 a guli n yɪrɪ dum gulə mu.
 Kuntu tun, a lagɪ a taa tɔgɪ n niə
 yam.
⁵⁶ Amu na yəni a kɪ te tɪn mu
 tintu:
 a yɔɔrɪ a se a tɔgɪ n cullu tum
 mu.

Het

⁵⁷ Baŋa-Wɛ, nmu yirani mu yɪ
 dɔlʊ
 na maŋɪ dɪ amu tɪn.
 A wubɔŋa jaani sɪ a taa tɔgɪ
 n niə yam mu.
⁵⁸ A nan loori-m
 dɪ a wuu maama mu
 sɪ n yigə taa wu a wɔni.
 Tɔgɪ n ni dum baŋa nɪ
 n pa n zaani taa wu a yuu nɪ.
⁵⁹ Amu maani a nii
 a ŋwɪa na yɪ te tɪn,
 pa a yɔɔrɪ a pipiri
 a tɔgɪ n zaasum dum.
⁶⁰ A sunt a yiə mu yɪ a kɪ lɪla
 sɪ a taa se n ni-kaana yam.
⁶¹ Nɔn-balwaaru kwaanɪ mu

sɪ ba sʊɡɪ-nɪ sɪ a cɔɡɪ,
 nɪ ba vɔɡɪ-nɪ mʊ dɪ ŋʊnɪ
 ba ja te tɪn.
 Amʊ nan bá swe nmʊ niə yam
 ni nɪ.
⁶² Tɪtʊ kʊnkʊrʊ nɪ mʊ a yəni a
 zaŋɪ
 sɪ a kɪ nmʊ le zanzan,
 nmʊ cullu tum na zɪɡɪ
 cɪɡa baŋa nɪ tɪn ŋwaanɪ.
⁶³ Kʊ na yɪ a yuudonnə balʊ
 a na tɔɡɪ dɪ ba tɪn,
 bantʊ kwari nmʊ mʊ
 yɪ ba ta se n cullu tum.
⁶⁴ Baŋa-Wɛ, nmʊ sono kʊm mʊ
 yɪ lʊɡʊ baŋa je maama.
 Kʊntʊ tɪn, brɪ-nɪ sɪ a wani
 a lwari n niə yam.

Tet

⁶⁵ Amʊ Tu Baŋa-Wɛ,
 a yɪ n tintʊŋnʊ mʊ.
 Nmʊ sunɪ n tɔɡɪ n ni dum baŋa
 nɪ
 n kɪ lanyɪranɪ n pa-nɪ.
⁶⁶ Nan pa a taa jɪɡɪ yiyɪu
 dɪdaanɪ swan
 sɪ a wani a tɔɡɪ cwə-laa.
 Bɛŋwaanɪ, amʊ pɛ n ni-kaana
 yam cɪɡa mʊ zanzan.
⁶⁷ Maŋa kalʊ nmʊ ta na
 wʊ kʊrɪsɪ-nɪ tɪn,
 a kaagɪ a tʊsɪ cwəŋə mʊ.
 Lele kʊntʊ amʊ laan yɔɔrɪ a se

n ni-taanɪ dɪm mʊ.
⁶⁸ Nmʊ tiini n lamma,
 yɪ n kənə dɪ lana zanzan.
 Kʊntʊ tɪn, brɪ-nɪ sɪ a lwari
 n niə yam cɪɡa cɪɡa.
⁶⁹ Banɪɡɪrʊ nyɪna yəni ba fɔ
 vwan mʊ
 ba daŋɪ a yuu nɪ.
 Amʊ nan ta wʊ taa tɔɡɪ nmʊ
 cullu tum mʊ dɪ a wʊw
 maama.
⁷⁰ Bantʊ wʊbʊŋa je mʊ
 yɪ ba ba jɪɡɪ yibwənə.
 Kʊ nan na yɪ amʊ,
 a tiini a dɪ ywəni n niə yam
 ŋwaanɪ.
⁷¹ Amʊ na nɛ kʊrɪsɪm dɪlʊ tɪn
 tiini dɪ wəli-nɪ zanzan,
 dɪ kʊ na pɛ a zaasi
 n zaasɪm dɪm tɪn ŋwaanɪ.
⁷² Niə yalʊ nmʊ na brɪ dɪbam
 tɪn
 tiini ya jɪɡɪ kuri ya pa-nɪ,
 ya dwe səbu-sɪja
 dɪ səbu-ponjo maama.

Yod

⁷³ Nmʊ jɪa mʊ naanɪ amʊ,
 yɪ ya fɔɡɪ ya pa a zɪɡa.
 Kʊntʊ tɪn, pa a yɪ pʊvri
 sɪ a wani a ni
 n ni-kaana yam kuri.
⁷⁴ Balʊ dwi maama na zuli nmʊ
 tɪn

na ne amu, ba wuu wó poli,
di amu tuna na wu nmu taani
dum wuni tun ŋwaani.

⁷⁵ Baŋa-We, amu ye ni
nmu na yəni n buŋi n ja
kulu maama tun
yi ciga mu.

Nmu na kɔristi-ni te tun
yɔɔri ku jigi ciga.

⁷⁶ Pa n sono kum yi amu
si a bicari laan pəni tɔga ni
ni n na tiŋi n ni si n ki te
n pa amu wulu na yi
n tintuŋu tun.

⁷⁷ Ta pa n yibwəne yi amu
si a wani a na ŋwia ciga ciga.
Beŋwaani, a tiini a di ywəni
n niə yam ŋwaani.

⁷⁸ Pa baniguru nyina bam
di cavura,
si bantv fɔgi vwan mu
ba ma coge-ni.

Ku nan na yi amu,
amu wó taa guli
n cullu tum gule mu.

⁷⁹ Pa balu na kwari nmu tun
fufu ba yi amu te,
si ba wani ba mi di nmu zaasum
dum.

⁸⁰ Pa a yɔɔri a taa tɔgi
nmu niə yam yi tusim tərə.
Kuntu baŋa ni, cavura bá di
amu.

Kaf

⁸¹ Amu yɔɔri a nii mu
si n vri-ni n yagi.

A tuna maama di maa wu
nmu taani dum baŋa ni.

⁸² A kwaani a nii mu si a na ni
ni dilu n na tiŋi tun
suni di ki, yi a ga.

Maŋa kɔɔ mu nmu wó ba
n zəni-ni,

si a bicari pəni tɔga ni?

⁸³ Amu yira yam kwaari mu
nuneeni loɔ mu tite ba na kwe
ba ca mim yigə ni.

Di ku di, amu ta wu swe
n zaasum dum ni ni.

⁸⁴ Amu Tu We,
amu wó taa cəgi-m taa
si ku vu ku maŋi yən mu?

Ku na yi balu na jigi-ni ba
daana tun,

maŋa kɔɔ mu nmu wó zaŋi
n waari-ba?

⁸⁵ Baniguru nyina bam yəni
ba vin nmu niə yam mu,
yi ba buŋi si ba ja-ni,
ni ba na kugi goŋo
si a tu ku wuni te tun.

⁸⁶ Nmu ni-kaana yam maama
maŋi si di pa-ya ciga mu.

Nan ba n zəni-ni,
si nɔɔna tɔgi vwan baŋa ni mu

ba bɛɛsɪ-nɪ.

⁸⁷ Kɔ ya ɣɛ fun yɪrɛnɪ mɔ
sɪ ba ɣv-nɪ.

Amu maa wɔ dɔlɪ nmɔ cullu
tɔm
a yaɣɪ.

⁸⁸ Nan da n sono kɔm ŋwaanɪ
n pa a taa jɪɣɪ a ŋwɪa
yɪ a tɔŋɪ a tɔɣɪ
n zaasɔm dɔm maama.

Lameda

⁸⁹ Baŋa-Wɛ, nmɔ ni-taanɪ dɔm
wɔ taa jɪɣɪ kuri maŋa maama
weyuu je maama nɪ.

⁹⁰ Dwi didwɪ wɔ kɛ,
sɪ didɔŋ dɪ saŋɪ dɪ ba.

Nmɔ nan zɪɣɪ n cɪɣa wɔnɪ mɔ
maŋa maama.

Nmɔ ta kɪ tɪɣa kam baŋa
sɪ ka taa wɔra maŋa maama.

⁹¹ Dɪ zɔm maama
nmɔ niə yam ta jɪɣɪ kuri.

Wəənu maama dɪ jɪɣɪ
sɪ tɪ taa tɔŋɪ tɪ pa-m mɔ.

⁹² Amu ya na wɔ di ywəəni
nmɔ niə yam tɔɣɔm ŋwaanɪ,
tɔntɔ wɛɛnɪ yaara yaá ɣv-nɪ.

⁹³ Amu ba laɣɪ a fɔɣɪ a swe
nmɔ cullu tɔm swiə,
tɔntɔ na pɛ a ŋwɪa kɪ dam tɔn
ŋwaanɪ.

⁹⁴ Joŋɪ-nɪ n yaɣɪ,
sɪ a yɪ nmɔ nɔɔnɔ mɔ.

A maa tiini a nɪɣɪ n cullu tɔm.

⁹⁵ Nɔn-balwaarɔ tɔm beeri
cwəŋə mɔ

sɪ ba ja amɔ ba ɣv.
Amu nan wɔ taa jɪɣɪ n zaasɔm
dɔm
a wɔbɔŋa nɪ mɔ.

⁹⁶ Amu nɛ nɪ
wɔŋɔ maama wɔ ba kɔ kɛ,
kɔ na maŋɪ kɔ lamma te dɪ.
Nmɔ ni-kaana yam nan jaɣɪ
je maama nɪ mɔ,
yɪ ya ba jɪɣɪ sisəm.

Mem

⁹⁷ Nii amɔ na soe n niə yam te!
Amu jɪɣɪ ya wɔbɔŋa mɔ
de dɔm maama wɔnɪ.

⁹⁸ Nmɔ ni-kaana yam mɔ paɪ
a jɪɣɪ swan a dwe a dɔna
maama,

a na jɪɣɪ ya wɔbɔŋa
maŋa maama tɔn ŋwaanɪ.

⁹⁹ A maa jɪɣɪ yɪ-purɔ a dwe
balɔ na jɪɣɪ-nɪ ba zaasɪ tɔn tɪtɪ,
a na yəni a guli n zaasɔm dɔm
gulə tɔn ŋwaanɪ.

¹⁰⁰ Amu yɪ pɔvɪ sɪ kɔ dwəni
nankwɪn tɪtɪ dɪ,
a na tɔŋɪ a tɔɣɪ n cullu tɔm tɔn
ŋwaanɪ mɔ.

¹⁰¹ Amu ba se sɪ a taa tɔɣɪ
lwarɔm cwəŋə,
pa a taa kɪ n ni-taanɪ dɔm
na brɪ kulɔ tɔn.

¹⁰² Amu wɔ pipiri a lɔ

n niə yam kwaga nɪ,
 nmʊ tɪtɪ na brɪ-nɪ
 sɪ a lwarɪ ya kuri tun ŋwaanɪ.
¹⁰³Nmʊ ni-taanɪ dum tiini
 dɪ ywəmmə dɪ pa-nɪ,
 sɪ kʊ dwəni tʊʊʊ na sʊna te
 tɪn!
¹⁰⁴Nmʊ cullu tɪm paɪ
 a yɪ pʊʊʊ lanyɪranɪ.
 Kuntʊ ŋwaanɪ amʊ laan culɪ
 cwəŋə kalɔ maama
 na yɪ vwan cwəŋə tɪn.

Nun

¹⁰⁵Nmʊ taanɪ dum mʊ yəni
 dɪ pa-nɪ pooni pa a ve dɪ wʊnɪ,
 nɪ min-zoŋo na nyɪ
 pooni cwəŋə nɪ te tɪn.
¹⁰⁶Amʊ maŋɪ a du durə mʊ wɪ
 amʊ wʊ tʊŋɪ a tɔŋɪ n niə yam
 dɪ ya na yɔɔɪ ya jɪŋɪ cɪga te
 tɪn.
 Amʊ bá yiri a ni dum kuntʊ.
¹⁰⁷Amʊ Tu Baŋa-Wɛ,
 cam tiini dɪ zʊ-nɪ zanzan.
 Kuntʊ tɪn, tɔŋɪ n ni dum baŋa nɪ
 n pa a ŋwɪa joori ka kɪ dam.
¹⁰⁸Baŋa-Wɛ, se sɪ n joŋɪ
 a wʊ-yoŋo pɛɛra yam,
 a na lagɪ a ma-ya a zuli nmʊ tun
 ŋwaanɪ.
 Nan ta brɪ-nɪ n cullu tɪm.

¹⁰⁹A yəni a dʊlɪ a ŋwɪa kam mʊ
 a yagɪ,
 yɪ a daa ta ba swe n niə yam
 swɪə.
¹¹⁰Nɔn-balwaaru tɪm kwaanɪ
 mʊ
 sɪ ba ja-nɪ,
 nɪ ba tɪŋɪ cɪkʊ mʊ te.
 Amʊ nan wʊ pipiri a lɔ
 n cullu tɪm kwaga nɪ.
¹¹¹Nmʊ zaasum dum wʊ taa jɪŋɪ
 lʊnnɪ
 dɪ pa-nɪ maŋa maama.
 Duntʊ mʊ paɪ a dɪ ywəni
 lanyɪranɪ.
¹¹²Amʊ yɔɔɪ a buŋɪ a ja mʊ nɪ
 amʊ wʊ taa tɔŋɪ n niə yam
 na brɪ kulʊ tun taa
 sɪ a ŋwɪa ba ka ti.

Sameka

¹¹³Kʊ na yɪ balʊ na jɪŋɪ
 wʊbuŋa yale tɪn,
 amʊ yəni a culɪ-ba mʊ.
 Amʊ ta ma daari a ja
 sɪ a taa soe n niə yam.
¹¹⁴Nmʊ mʊ yɪ amʊ dalɪm je.
 Nmʊ ta ma n cʊ-nɪ cam wʊnɪ.
 Nmʊ taanɪ dum yɪranɪ wʊnɪ mʊ
 amʊ tuna wura.
¹¹⁵Abam balʊ na kɪ lwarum
 á danɪ a yuu nɪ tɪn,

lagɪ-na je da a yigə nɪ!

Bɛŋwaanɪ a wubɔŋa maŋɪ ya ja
sɪ a taa tɔɔɪ ni-kaana yalɔ
amɔ Tu Wɛ dɪm na pɛ-nɪ tun
mɔ.

¹¹⁶ Baŋa-Wɛ, da n ni dɪm
ŋwaanɪ

n pa a ŋwɪa na dam.
Amɔ tuna na wɔ nmu tee nɪ tun,
yɪ pa cavura di-nɪ kɔ ŋwaanɪ.

¹¹⁷ Fɔɔɪ n ta n jɔɪ-nɪ kɛŋkɛŋ,
sɪ cam yɪ yi-nɪ.

Kuntɔ mɔ wɔ pa amɔ yigə taa
wɔ

n niə yam wɔnɪ maŋa maama.

¹¹⁸ Kɔ na yɪ balɔ na yɛni ba lɔ
n niə yam kwaga nɪ tun,
n yɔɔɪ n vɪ-ba mɔ.

Ba wubɔŋa maama
yɪ vwan yɪranɪ mɔ.

¹¹⁹ Nmu nii nɔn-balwaarɔ balɔ
maama

na wɔ tɪga baŋa nɪ tun
sɪ ba taa yɪ weeru mɔ n yigə nɪ.
Kuntɔ ŋwaanɪ amɔ soe n zaasɪm
dɪm.

¹²⁰ Amɔ yura mɔ tiini ya sai
a na kwari fɔvɔnɪ dɪ nmu tun
ŋwaanɪ.

Nmu na di nɔɔna taanɪ te tun
maa paɪ a funa zanzan.

Ayin

¹²¹ Amɔ kɪ kulɔ na lamma
yɪ kɔ jɔɪ cɪga tun mɔ.

Yɪ yagɪ-nɪ sɪ a tu

balɔ na bɛɛst-nɪ tun jɔŋa nɪ.

¹²² Amɔ yɪ n tuntɔŋnɔ mɔ.

Ta n zɪɔɪ n pa-nɪ,
sɪ lanyɪranɪ yɪ amɔ.

Yɪ se sɪ banɪgɪrɔ nyɪna bam
taa bɛɛst-nɪ.

¹²³ Amɔ kwaanɪ a nii mɔ taan
sɪ n vɪrɪ-nɪ n yagɪ,
sɪ ni dɪlɔ nmu na tiŋɪ tun
sɪnɪ dɪ kɪ.

¹²⁴ Da n sono kɔm ŋwaanɪ
n ba n wɛli amɔ
na yɪ n tuntɔŋnɔ tun.

Bɪrɪ-nɪ sɪ a wantɪ a lwari
n niə yam cɪga cɪga.

¹²⁵ Ta pa a yɪ pɔvɪrɪ
sɪ a wantɪ a lwari n zaasɪm
dɪm,

a na yɪ n tuntɔŋnɔ tun ŋwaanɪ.

¹²⁶ Baŋa-Wɛ, maŋa kam yɪ
sɪ n zaŋɪ n kɪ kɛm,
nɔɔna na vɪn n niə yam tun
ŋwaanɪ.

¹²⁷ Cɪga tun, amɔ tiini a soe
n ni-kaana yam.

Ya jɔɪ kuri ya dwe sɛbu-sɔŋa,
nɪ ka na maŋɪ ka lana te dɪ.

¹²⁸ Kuntɔ ŋwaanɪ a yɛni a tɔɔɪ
n cullu tum maama mɔ.

Amɔ ta culɪ cwɛŋɔ kalɔ maama
na yɪ vwan cwɛŋɔ tun.

Peeni

¹²⁹ Nmu zaasɪm dɪm yɪ

zaasum-kunkagula mu.
 Kuntu ŋwaani a yɔɔri a tɔɔ-dɪ.
¹³⁰ Nɔɔna na tu ba lwarɪ
     n taani dum kuri,
 baá na pooni
     sɪ kɪ pa ba yiə puri.
 Dɪ ta paɪ nayəri-nyuna jaani
     swan.
¹³¹ Amu tiini a jigi
     nmɔ ni-kaana yam fra,
 nɪnɛɛni na-nyɔm mu jigi-nɪ tun.
¹³² A loori-m, nii amu seeni
     sɪ n duri a yibwənə,
 nɪ n na yəni n kɪ te
     n pa balɔ na zuli nmɔ yɪɪ tun.
¹³³ Tɔɔ n ni dum baɲa nɪ
     n pa a yɔɔri a tɔɔ cwəŋə.
 Yɪ sɛ sɪ lwarum na dam
     amu baɲa nɪ.
¹³⁴ Kɪ na yɪ balɔ na jigi-nɪ ba
     bɛɛsa tun,
     jɔŋi-nɪ ba juɲa nɪ n yaɣɪ,
     sɪ a wani a taa sɛ n cullu tum.
¹³⁵ Pa n yibiyə jeeri amu seeni
     sɪ n kɪ-nɪ yu-yoŋo,
 a na yɪ n tuntɔŋnɔ tun ŋwaani.
 Bri-nɪ sɪ a wani a lwarɪ
     n niə yam cɪga cɪga.
¹³⁶ Amu kanɪ yi-na mu
     barɪ-barɪ,
 a na nɛ nɔɔna na vin
     n niə yam tɔɔm tun ŋwaani.

Tesadi

¹³⁷ Baɲa-Wɛ,
     nmɔ jigi cɪga lanyirani.
 Nmɔ cullu tum dɪ yɔɔri
     tɪ tɔɔ cwəŋə mu.
¹³⁸ Nmɔ na pɛ dɪbam zaasum
     dɪlɔ
     sɪ dɪ taa tɔɔ tun
 tiini ya yɪ cɪga mu,
 yɪ ya maɲɪ sɪ dɪ sɛ-dɪ.
¹³⁹ Kɪ tiini kɪ daani-nɪ mu
     didaani a dɔna bam na swe
     nmɔ taani dum swiə tun.
¹⁴⁰ Nmɔ ni-taani dum tiini dɪ
     jigi kuri.
 Amu wulɔ na yɪ n tuntɔŋnɔ tun
     tiini a soe-dɪ zanzan.
¹⁴¹ Amu tiini a muri
     yɪ nɔɔna jigi-nɪ ba goonə.
 Amu nan ba fɔɣɪ a swe
     n cullu tum ni nɪ.
¹⁴² Nmɔ na zigi n cɪga wɔni te
     tun
     wú taa wura mu maɲa maama.
 Nmɔ ni-kaana yam dɪ yɔɔri
     ya yɪ cɪga mu.
¹⁴³ Yaara dɪ cam mu tu amu
     baɲa nɪ.
 Nmɔ ni-kaana yam nan paɪ
     a dɪ ywəni zanzan.
¹⁴⁴ Nmɔ zaasum dum yɔɔri ya yɪ

cɪga mu sɪ ku taa ve maŋa
maama.
Pa a yi pɔvri lanyirani
sɪ a wani a na ŋwia cɪga cɪga.

Qɔti

¹⁴⁵ Amu Tu Baŋa-Wɛ,
amu keeri a loori nmu
dɪ a bɪcari maama!
Nan ləri a wɛ-loro kum,
sɪ a wani a taa tɔɔi n niə yam.
¹⁴⁶ Nan joŋi-nɪ n yagi
nɪ a na loori-m te tun,
sɪ a taa kɪ a tɔɔi n zaasum dum.
¹⁴⁷ Amu yəni a dɔ a zaŋi
yɪ tɪga ta wu pɔvri,
sɪ a loori zənə nmu tee nɪ.
A kwe a tɪna a daŋi
n taani dum baŋa nɪ mu.
¹⁴⁸ Tɪtu dum maama wuni
dɔɔm ba tui a yiə nɪ,
yɪ a wubɔŋa yɔɔri ya wu
n ni-taani dum wuni mu.
¹⁴⁹ Baŋa-Wɛ, da n sono kum
ŋwaani
n cəgi a wɛ-loro kum.
Ta tɔɔi n cɪga cwəŋə baŋa nɪ
n pa a ŋwia joori ka na dam.
¹⁵⁰ Balu na soe kəm-balwaaru
tun
laan twe amu mu
sɪ ba kɪ-nɪ zɔnnɪ.
Bantu yigə bri ka tərə dɪ n niə
yam.
¹⁵¹ Ku nan na yɪ nmu, Baŋa-Wɛ,

nmu wu amu tee nɪ mu.
Nmu ni-kaana yam maama
maa yɔɔri ya yɪ cɪga.
¹⁵² Ku na zɪgi faŋa faŋa tun
mu a maani n zaasum dum wuni
nɪ
n pɛ dɪ zɪgi mu maŋa maama.

Resa

¹⁵³ Nii cam na tiini dɪ jɪgi-nɪ te
tun
sɪ n daari n vri-nɪ n yagi.
Beŋwaani, amu ba swe
nmu niə yam swiə.
¹⁵⁴ Zaŋi n zɪgi a kwaga nɪ
sɪ n ŋɔɔnɪ n pa-nɪ,
yɪ n daari n joŋi-nɪ n yagi.
Tɔɔi n ni-taani dum baŋa nɪ
n pa a na ŋwia.
¹⁵⁵ Nɔn-balwaaru tum bá fɔgi
ba na vrum,
ba yigə na təri n niə yam wuni
tun ŋwaani.
¹⁵⁶ Baŋa-Wɛ, nmu tiini n yɪ
yibwənə tu.
Tɔɔi n cwə-laaru tum ŋwaani
n pa a ŋwia joori ka na dam.
¹⁵⁷ Amu dɔna bam dɪ balu
na beesi-nɪ tun mu tiini ba
gaali.
Dɪ kuntu maama dɪ
amu ba ywəri a daari nmu
zaasum dum.
¹⁵⁸ Ku na yɪ balu na nuŋi
n cɪga kam kwaga nɪ tun,

amv culi-ba mv,
 ba na vɪn n ni-taani dɪm tɪn
 ŋwaani.
¹⁵⁹ Baŋa-We, nii amv na soe
 n cullu tɪm te!
 Nan da n sono kɪm ŋwaani
 n pa a na ŋwia cɪga cɪga.
¹⁶⁰ Nmv taani dɪm maama yɔɔri
 dɪ yɪ cɪga mv.
 Nmv cɪga taana yam maama
 dɪ maa wura maŋa maama.

Sin

¹⁶¹ Dɪdɛera jɪŋi-nɪ mv ba yaari
 kafe ŋwaani.
 Amv nan nɪŋi n taani dɪm mv
 dɪ a bɪcari maama.
¹⁶² Amv tiini a di ywəni mv
 nmv ni-taani dɪm ŋwaani,
 nɪnɛni a na pɛ jɪŋgɪrɔ zanzan
 te tɪn.
¹⁶³ Amv tiini a culi vwan dwi
 maama.
 Kv daari a soe nmv niə yam mv
 lanyirani.
¹⁶⁴ Kuni birpɛ mv dɛ maama
 wɔni
 amv wó zuli nmv,
 n niə yam na zɪŋi dɪ cɪga tɪn
 ŋwaani.
¹⁶⁵ Kv na yɪ balv na soe n niə
 yam tɪn,
 n yəni n pa ba bɪcari zuri
 lanyirani mv.

Kulukulv tərə kv na wó pa
 sɪ bantv tɔ tɪga nɪ.
¹⁶⁶ Baŋa-We, amv tuna wɔ
 nmv yirani wɔni mv
 sɪ n vɪrɪ-nɪ n yagi.
 Amv sɛ a kɪ n ni-kaana yam
 na bri kulv tɪn.
¹⁶⁷ Amv yɔɔri a tɔŋi n zaasɪm
 dɪm mv,
 bɛŋwaani a tiini a soe-dɪ
 zanzan.
¹⁶⁸ Amv tɔŋi a tɔŋi n cullu tɪm
 dɪ n zaasɪm dɪm.
 Nmv maŋi n ye amv tɪtɔŋ-naga
 maama ni nɪ.

Tawi

¹⁶⁹ Baŋa-We, cəŋi amv na keeri
 a loori nmv te tɪn!
 Tɔŋi n taani dɪm baŋa nɪ
 n pa a na yi-pɔrɔ.
¹⁷⁰ Cəŋi a wɛ-loro kɪm,
 sɪ n daari n da n ni dɪm ŋwaani
 n jɔŋi-nɪ n yagi.
¹⁷¹ Amv wó puri a ni mv
 sɪ a taa ma-dɪ a tee nmv,
 nmv na bri-nɪ sɪ a lwarɪ
 n niə yam kuri tɪn ŋwaani.
¹⁷² Amv ta wó leeni a zuli
 n ni-taani dɪm mv,
 nmv ni-kaana yam maama
 na yɪ cɪga tɪn ŋwaani.
¹⁷³ Kwe n juŋa kam n ma n
 zəni-nɪ,

amu na kuri sɪ a sɛ

n cullu tum tun ŋwaani.

¹⁷⁴ Baŋa-Wɛ, amu yɔɔrɪ a nii mu
sɪ n vɪrɪ-nɪ n yagɪ.

Nmu niə yam mu paɪ a di
yɔwəni.

¹⁷⁵ Sɛ sɪ amu yɔɔrɪ a taa ŋwɪ:
sɪ a taa tee-m a ŋwɪa kam
wɔnɪ.

Pa n niə yam taa jɪɣɪ zənə
ya pa-nɪ.

¹⁷⁶ Amu tusi cɔwəŋə mu yɪ a je
nɪ pi-jiə donɔ tun.

Pa n yigə taa wu amu wɔlv
na yɪ n tintuŋnu tun wɔnɪ,

Bɛŋwaani, amu brɪ a wu swe
n ni-kaana yam ni nɪ.

Wɛ-loro zənə ŋwaani

120 Amu cam maŋa kam
nɪ mu a keeri a loori

Baŋa-Wɛ

sɪ Dɪ zəni-nɪ.

Dɪ ma cəgi-nɪ

yɪ Dɪ ləri a wɛ-loro kum.

² A maa wɪ:

«Joni-nɪ balv na fɔ vwan

ba daŋɪ a yuu nɪ tun,

dɪ balv na yɪ niə yale yale tiinə
tun

jɪŋa nɪ n yagɪ.»

³ Abam balv na ganɪ nɔɔna tun,
Wɛ lagɪ Dɪ waari abam tita
mu?

Dɪ bá tiini o waari abam mu
na?

⁴ Dɪ lagɪ Dɪ ma cɪna yalv
niə na jɪɣɪ nɪ tun mu
Dɪ zɔ abam.

Dɪ ta wó kwe min-cala
Dɪ ma Dɪ zɔwɛ abam.

⁵ Lɛɛrɪ mu jɪɣɪ-nɪ!

A zɔvɪrɪ Mesɛkɪ tuw nɪ,
dɪ Kedari tiinə titari nɪ mu.

⁶ Amu tiini a daani nɔɔna bantu
tee nɪ,
yɪ ba ba beeri ni-mɔrɔ dɪ
nɔɔna.

⁷ Ku na yɪ amu,

a lagɪ sɪ a taa zɔvɪrɪ dɪ ba
dɪ bɪcar-zuru.

Amu nan na yəni a ŋɔɔnɪ,
bantu beeri najara kəm yuranɪ
mu!

Baŋa-Wɛ wó nii Dɪ nɔɔna baŋa nɪ

121 Amu yəni a kwəni
a yuu wɛɛnɪ mu
a nii pweeru tum seeni.

120:0 Ba dɛɛn yəni ba leeni Ləŋ-ŋwɪ Le 120-134 maŋa kalv ba na diini sɪ ba zɔ Wɛ digə
kam Zeruzalem nɪ tun.

119:176 1 Pɪyɛrɪ 2:25   **120:1** Zonast 2:2

Yən seeni mu amv wó na zənə?

² Ku yɪ Baŋa-We mu wó zəni-nɪ.
Dintv mu naanɪ weyuu dɪdaanɪ
tɪga kam baŋa maama.

³ We lagɪ Dɪ taa cv-m mu
sɪ n yɪ trɪ n tɪ tɪga nɪ.

We wó nii nmv baŋa nɪ
maŋa maama
yɪ Dɪ bá fɔgɪ Dɪ dɔ.

⁴ Dɪ na yɪ dɪlv na nii
Yisrayelɪ tiinə baŋa nɪ tun,
Dɪ ba bugə, Dɪ nan ba dɔa.

⁵ Cɪga tun, Baŋa-We yɪ dɪlv
na cv nmv tun mu.

Dɪ wó taa wu n jazum seeni
bwələ bwələ
sɪ Dɪ pa n na woro.

⁶ Dɪ bá sɛ sɪ wɪa kam daanɪ-m
dɛ dum wɔnɪ,
naa sɪ cana kam kɪ-m kulukulv
titu nɪ.

⁷ Baŋa-We wó taa cv nmv
dɪ lwarɪm dwi maama,
sɪ kulukulv yɪ cɔgɪ n ŋwɪa kam.

⁸ Ku zɪgɪ zum sɪ kv taa maa ve
wuu

Baŋa-We wó taa nii nmv baŋa
nɪ,

nɪ n na ma n zɔvɪ n digə
naa n na ma n nuŋi pooni dɪ.

**Baŋa-We wó pa dí
taa zɔvɪ dɪ yazurə**

Davidi dɛɛn panɪ ləŋə kantv.

122 Amv wɔv mu tiini
kv poli zanzan

dɪ ba na tagɪ dɪ amv ba wɪ:
«Pa-na sɪ dí vu Baŋa-We
digə kam» tun.

² Zeruzalem, dí laan tu
dí zɪgɪ yo mu,
tɪv kum manco-puna ni nɪ.

³ Zeruzalem yɪ tɪv kulv na fɔgɪ
kv lɔ

pa kv lamma
yɪ kv jɪgɪ dam tun mu.

⁴ Yisrayelɪ dwiə yam na yɪ
Baŋa-We nyum tun
yəni ba tui yo

sɪ ba kɪ Baŋa-We le
nɪ Dɪ na pɛ-ba ni sɪ ba kɪ te tun.

⁵ Ku maa yɪ tɪv kulv wɔnɪ
pwa na jəni ba paartɪ yitunnu
baŋa nɪ

ba di sarɪya
ba pa ba nɔɔna tun mu.

Pwa bantv nuŋi Pɛ Davidi
dwi dum wɔnɪ mu.

⁶ Ta loori-na We
sɪ Dɪ nii Zeruzalem baŋa nɪ

122:3 naa pa nɔɔna zanzan wai ba jeeri kv wɔnɪ tun mu.

121:6 Brum tɔŋɔ 7:16

sɪ nɔɔna taa zɔvɪ da dɪ
yazurə.
Á ta nɪ: Zeruzalɛm!
Wɛ wó pa nɔɔna balɔ na soe
nmɔ tɪn
ta ŋwɪ yɔɔɔɔɔɔ dɪ yazurə!
⁷Wɛ wó pa yazurə taa wura
tɪv kum wɔ je maama nɪ,
sɪ kɪ dam je sɪm dɪ fɔɔɔ
sɪ zɪɔ lanyɪranɪ.
⁸Amɔ curru dɪ a yuudonnə bam
ŋwaanɪ,
amɔ wó ta wɪ:
«Yazurə taa wɔ á tee nɪ.»
⁹Dɪbam Tu Baŋa-Wɛ digə kam
ŋwaanɪ,
amɔ beeri kulɔ maama
na wó pa á na yigə-vəŋə tɪn
mɔ.

Baŋa-Wɛ, duri dɪbam yibwənə!

123 Amɔ kwənɪ a yɪə
wɛɛnɪ
a nii nmɔ Baŋa-Wɛ mɔ.
Nmɔ yɪ dɪlɔ paarɪ na dɪ
wɛyuu nɪ tɪn mɔ.
²Nɪ gambɛ dɪ tɪntɔŋ-kaana
na beeri yibwənə
ba yuutiinə bam tee nɪ te tɪn,
dɪbam dɪ nii dí Tu Baŋa-Wɛ
seenɪ kɔntɔ mɔ
sɪ Dɪ ba Dɪ duri dí yibwənə.

³Baŋa-Wɛ, popo
tɔɔɔ n yu-yoŋo dum baŋa

n duri dɪbam ŋwaŋa.
Bɛŋwaanɪ, dí dɔna tiini
ba twɪ dɪbam sɪ kɪ gaalɪ.
⁴Cɪga tɪn, dí yɪra yam laan mɔ
cɛ
dɪ nadunə na jɪɔ dɪbam ba
mwana
yɪ zwabani-nyuna
dɪ gooni dɪbam te tɪn.

**Baŋa-Wɛ na nii Dɪ
nɔɔna baŋa nɪ te tɪn**

Davidi dɛɛn panɪ ləŋə kantɔ.

124 Baŋa-Wɛ ya na wɔ zɪɔ
dɪbam kwaga nɪ,
dí yaá kɪ te mɔ?
Yisrayelɪ tiinə bam manɔ
sɪ ba ləri ba ta wɪ:
²«Baŋa-Wɛ ya na wɔ zɪɔ
dɪbam kwaga nɪ
manɔ kalɔ dí dɔna bam
na jeeri dɪbam dɪ najara tɪn,
³tɪntɔ ba ya ligi dɪbam mɪla,
ba ban-lum na zaŋɪ
dɪbam baŋa nɪ tɪn ŋwaanɪ.
⁴Tɪntɔ wɛɛnɪ dí dɔna ya kalɪ
dɪbam ba ja je,
nɪ na-fara na cuuri
yɪ kɪ coori wəɛnu te tɪn.
⁵Ba yaá wuuri ba zaŋɪ
dí baŋa nɪ mɔ
sɪ dí dwi ti.»

⁶Dí kɪ-na Baŋa-Wɛ le,
dɪ Dɪ na wɔ sɛ

sɪ dɪ duna ma ba yələ
ba ma cɔɣɪ dɪbam tɪn.
⁷Dɪ nan lugi ba jɪɲa nɪ
nɪ zuŋə na lugi zun-bura wɔnɪ
te tɪn.

Ba dam dɪm cɔɣɪ mɜ
pa dɪ jɔŋɪ dɪ tɪtɪ dɪ yagɪ!

⁸Kɜ nan yɪ Baŋa-Wɛ mɜ
zəni dɪbam.

Dɪntɜ mɜ naanɪ weyuu
dɪdaanɪ tɪga kam baŋa
maama.

Baŋa-Wɛ cɜ Dɪ
nɔɔna sɪ cam yɪ yi-ba

125 Balɜ na kɪ ba wɜ-dɪdɜa
dɪ Baŋa-Wɛ tɪn

nyɪ dɪ Siyɔn piu kum
na zɪɣɪ dɪ dam te tɪn mɜ.

Piu kum kuntɜ ba bibigə.

Kɜ wura mɜ sɪ kɜ taa ve maŋa
kalɜ na ba ti tɪn.

²Nɪnɛnɪ pweeru na gilimi
Zeruzalɛm tɪ pu te tɪn,

kuntɜ mɜ Baŋa-Wɛ dɪ kaagɪ

Dɪ nɔɔna bam Dɪ pu,
sɪ kulɜkulɜ yɪ yi-ba kɜ zɪɣɪ zɪm
sɪ kɜ taa ve maŋa maama.

³Nɔn-balwaaru daa bá dɪ paari
tɪga kalɜ Wɛ na pɛ Dɪ nɔɔna
bam tɪn baŋa nɪ.

Kɜ na kɪ kuntɜ,
ba wat ba sugɪ Wɛ nɔɔna bam
sɪ ba tɔŋɪ lwarɪm.

⁴Baŋa-Wɛ, kɪ lanyiranɪ n pa

nɔn-ŋuna dwi dɪm,
dɪ balɜ na tɔɣɪ cwə-laa tɪn.

⁵Kɜ nan na yɪ balɜ na cɔɣɪ
ba ywəri nmu cwəŋə kam nɪ
tɪn,

yɔɔrɪ n waari-ba nɪ n na kɪ
nɔn-balwaaru te tɪn.

Yazurə taa wɜ

Yisrayelɪ tiinə bam tee nɪ!

Dɪbam tɪna wɜ Baŋa-Wɛ tee nɪ

126 Maŋa kalɜ Baŋa-Wɛ
na pɛ

sɪ dɪ joori dɪ jəni

Siyɔn tɜ kum nɪ tɪn,
kɜ nyɪ dɪ dɪndwɪa mɜ dɪ dwe.

²Mwaanɜ dɛen su dɪbam nɪ mɜ.
Dɪ maa leeni wɔpolo le.

Dwi-ge tiinə laan maa tɛ
dɪbam taanɪ ba wɜ:

«Baŋa-Wɛ mɜ kɪ wo-kamunnu
zanzan Dɪ pa-ba.»

³Cɪga tɪn, Baŋa-Wɛ sunɪ Dɪ kɪ
wo-kamunnu Dɪ pa dɪbam,
yɪ kɜ poli dɪ wɜw!

⁴Baŋa-Wɛ, pa dɪ joori
dɪ taa jɪɣɪ yu-yɔŋɔ,
nɪnɛnɪ dɜa na nɪga
pa nabarɪ joori sɪ jɪɣɪ na
jagwɪə seeni kagua kam nɪ te
tɪn.

⁵Nan pa balɜ na ve
ba du wo-dwə ba karɪ nɪ

yɪ wu-cɔŋɔ jɪŋɪ-ba tun
 laan ba ba zaŋɪ ba wuɗiiru tum
 yɪ ba kaasɪ dɪ wupolo.
⁶Balu na keeri wu-cɔŋɔ ŋwaani
 yɪ ba jɪŋɪ ba wo-dwə bam
 ba maa ve sɪ ba du tun
 laan wó joori maŋa kadoŋ nɪ
 dɪ ba wuɗiiru tum
 yɪ ba kaasɪ dɪ wupolo sɔɔ ba
 yaga.

Baŋa-We nii Dɪ nɔɔna baŋa nɪ

Solomon deen panɪ ləŋə kantv.

127 Nɔɔnu na jɪŋɪ o sɔŋɔ
 yɪ kɪ dɪ Baŋa-We mu
 lɔŋɪ-kɪ,

lwara bam na tuŋɪ te maama,
 ba tituŋa yam yɪ kafe mu.

Ku na dɪ Baŋa-We mu nii
 tuw baŋa nɪ,

balu na yɪrɪ-kɪ tun dɪ kɪ
 kafe yɪrani mu.

²Nmu na goni tɪga
 n vu n tituŋa nɪ nɪ
 sɪ n tuŋɪ taan n na n ni-wuɗiu
 sɪ kɪ cɛ n yɪra te maama,
 kɪ bá taa jɪŋɪ kuri kɪ pa-m.
 Ku yɪ Baŋa-We mu nii
 Dɪ nɔn-sonnu tum baŋa nɪ,
 nɪ ba na pəni titu nɪ mu dɪ.

³Biə yɪ We pɛɛrɪ mu
 Dɪ na kwe Dɪ pa dɪbam.
 Biə balu dɪ na lɔŋɪ tun

yɪ We mu kɪ dɪbam yu-yoŋo.

⁴Nmu na lɔŋɪ bəkəri sɪlɔ
 n nɔn-dɔnnɪ maŋa nɪ tun
 nyɪ dɪ nɔn-babɪa na ze cɪna
 o jɪŋa nɪ te tun mu.

⁵Wulu maama na jɪŋɪ biə
 zanzan

nɪ o cɪkɔŋɔ na su dɪ cɪna te tun,
 kɪ tu tiini o jɪŋɪ yu-yoŋo mu.
 Wuntu na ve o jeeri o dɔna tuw
 kum manco-puna nɪ nɪ,
 cavura bá dɪ-o.

**We yu-yoŋo wu balu na
 kwari-Dɪ tun yuu nɪ**

128 Ku na yɪ balu maama
 na kwari Baŋa-We

yɪ ba tɔŋɪ Dɪ cwe sim tun,
 We yu-yoŋo wu ba yuu nɪ!

²Nmu wó dɪ n tituŋa nyɔɔrɪ
 pa n ta n zuurɪ dɪ yazurə
 dɪ wupolo.

³Nmu kaani wó taa lɔrɪ biə mu
 o pa-m,
 nɪnɛɛnɪ tu-ŋuŋu na ləri
 biə zanzan te tun.

Nmu biə bam wó taa kaagi-m
 nɪnɛɛnɪ tweeru na puli
 yɪ tɪ kɪ nɔɔna te tun.

⁴Cɪga tun, wulu maama na
 kwari Baŋa-We,
 We wó kɪ-o yu-yoŋo.

⁵Baŋa-We wó zɪŋɪ Siyɔn nɪ

Dl kɪ nmu yu-yoŋo.
 Maŋa maama yɪ n ta ŋwɪ tɪn,
 Wɛ wó pa n maani nɪ
 Zeruzalem tɪv kum ve yigə
 lanyɪrɪnɪ.
⁶Wɛ wó pa n ta n ŋwɪ
 sɪ n di wodiu n naaru juŋa nɪ.

Yazurə taa wu
 Yisrayelɪ tiinə bam tee nɪ!

**Baŋa-Wɛ na wó kɪ Yisrayelɪ
 tiinə dɔna bam te tɪn**

129 Kɪ na maŋɪ kɪ zɪgɪ
 amɪ biini nɪ tɪn
 mu a dɔna bam yɔɔrɪ
 ba jɪgɪ-nɪ ba daana.
 Yisrayelɪ tiinə bam maŋɪ sɪ ba
 ləri
 ba ta wɪ:
²«Kɪ na maŋɪ kɪ zɪgɪ amɪ biini
 nɪ tɪn
 mu a dɔna bam yɔɔrɪ
 ba jɪgɪ-nɪ ba daana,
 yɪ ba wu wantɪ-nɪ ba ja cɔgɪ.
³Amɪ kwaga kam laan nyɪ
 dɪ bolo mu
 ba na mɛ nabe ba ma lɔ pumpala
 ba tiŋi.
⁴Baŋa-Wɛ nan yɔɔrɪ
 Dl tɔgɪ cwəŋə dɪ cɪga mu.
 Dl ma goni nɔn-balwaaru tum
 ŋɔnɪ sɪm
 sɪ a wantɪ a lu ba juŋa nɪ.»

⁵Balu maama na culi Siyɔn tɪv
 kum tɪn mu
 Wɛ wó pa ba na ba cavura,
 pa ba pipiri ba joori kwaga.
⁶Wɛ wó pa ba je lɪla,
 nɪnɛnɪ digə nayuu gaaru
 na kwaari tɪ tɪ lɪla te tɪn.
⁷Zagɪna bam yigə tərə
 gaaru tum kuntu wɔnɪ.
 Ba maa ba gaani-tɪ ba tiŋə.
⁸Balu na tɔgɪ bantɪ seeni ba kɛ
 tɪn
 bá sɛ sɪ ba loori Wɛ
 sɪ Dl kɪ-ba lanyɪrɪnɪ.
 Ba bá ta nɪnɛnɪ,
 «Baŋa-Wɛ yu-yoŋo taa wu á
 baŋa nɪ.»

Baŋa-Wɛ jɪgɪ dɪbam ŋwaŋa

130 Amɪ Tu Baŋa-Wɛ,
 a zɪgɪ na-luŋə kuri nɪ
 mu
 a keeri a loori nmu.
²Amɪ Yuutu, cɔgɪ amɪ kərə
 kam!
 A loori-m, purɪ n zwa sɪ n cɔgɪ
 amɪ wɛ-loro kum.
³Baŋa-Wɛ, nmu ya na jeeli
 nɔɔna lwarum kikiə n tiŋi,
 nɔɔn-nɔɔnɔ daa bá na bura
 n yigə nɪ.
⁴Nmu nan kwe nɔɔna lwarum
 n ma n cɛ-ba,
 sɪ kɪ pa dí taa kwari-m mu.

⁵ Amv zɪgɪ a cəgi dɪ a wɔv
maama
sɪ Baŋa-We laan ba Dɪ zəni-nɪ.
Amv tuna nan wɔ
Dɪ taanɪ dɪm wɔnɪ mɔ.
⁶ Amv yɔɔrɪ a yɪrɪ a nii mɔ
sɪ amv Yuutu We laan ba
Dɪ zəni-nɪ,
kɔ dwe titɪ yɪrɪna bam na jɪgɪ
tuna
sɪ tɪga laan ba ka pɔvɪrɪ tɛ tɪn.
Cɪga tɪn, a tuna wɔ Baŋa-We
wɔnɪ,
kɔ dwe yɪrɪna bam na jɪgɪ tuna
nɪ tɪga kam wó ba ka pɔvɪrɪ tɛ
tɪn.

⁷ Yisrayelɪ tiinə bam,
pa-na sɪ á tuna taa danɪ
Baŋa-We baŋa nɪ.
Bɛŋwaanɪ, Baŋa-We sono kɔm
ba fɔgɪ kɔ tiə.
Dɪ maa yɔɔrɪ Dɪ vrɪ nɔɔna
Dɪ yagɪ cɪga cɪga.
⁸ Dɪntɔ titɪ mɔ lagɪ Dɪ jonɪ
Yisrayelɪ tiinə bam
ba lwarɪm kikiə yam maama
wɔnɪ
Dɪ yagɪ.

Bɪcar-zuru taanɪ

Davidi dɛɛn panɪ ləŋə kantɔ.

131 Amv Tu Baŋa-We,
amv wɔ zəŋɪ a titɪ.
A maa wɔ bɔŋɪ kamunni

a pa a titɪ.
A nan ba jeeli wo-kamunə yalɔ
na dwe a dam tɪn .
² Amv nan je mɔ cɪmm,
yɪ a bɪcarɪ zuri,
nɪnɛɛnɪ bu-sɪsɪŋa na yɪ tɛ
o nu nɛ baŋa nɪ tɪn.
Nɪnɛɛnɪ bu na ŋɔgɪ o nu yɪlɪ o
su,
yɪ o dɔ o manɪ da yɪrr tɛ tɪn.

³ Yisrayelɪ tiinə bam,
pa-na sɪ á tuna taa danɪ
Baŋa-We baŋa nɪ,
kɔ zɪgɪ zum sɪ kɔ taa maa ve
wuu.

Baŋa-We digə kam zulə

132 Amv Tu Baŋa-We,
guli Pɛ Davidi gulə,
dɪ o na yaarɪ titɔŋa baŋa nɪ
tɛ tɪn.
² O dɛɛn dugɪ durə mɔ
dɪ nmɔ Baŋa-We dɪm
na yɪ Zakɔbɪ dwi tiinə
Dam maama Tu wɔm tɪn.
O ma goni nɪ o wɪ:
³ «Amv bá sɛ sɪ a zu a digə,
naa sɪ a pəni a sara nɪ,
⁴ naa sɪ dɔɔnɪ ba amv yɪə nɪ
dɪ funfun dɪ,
⁵ kɔ na dai nɪ amv nɛ jəgə
a pa Baŋa-We,
yɪ Zakɔbɪ dwi tiinə
Dam maama Tu We dɪm

taa zʊʊrɪ da.»

⁶Nii-na! Dɪ dɛɛn na wʊ Efrata
nɪ tɪn,
mʊ dɪ nɪ Wɛ ni-gonim daka kam
ŋwa.

Dɪ ma na-ka Jeerim kʌrɪ sʊm nɪ.

⁷Pa-na sɪ dɪ vʊ Baŋa-Wɛ
digə kam nɪ,
sɪ dɪ kuni doonə Dɪ yigə nɪ
dɪ zuli-Dɪ.

⁸Baŋa-Wɛ, nan zaŋɪ
n ba n zʊ n jəŋə je sʊm nɪ!
Tɔŋt dɪ n ni-gonim daka kam
n ba n ta n zʊʊrɪ da,
sɪ n dam dʊm brɪ ja!

⁹Pa n kaanum tiinə bam
zʊ nɔn-ŋʊnnɪ nɪ,
nɪ ba zʊ gwar-laaru mʊ tɪn.
Pa n titɪ nɔɔna bam
taa caka dɪ wʊpolo.

¹⁰Nan da n tuntʊŋnʊ Davidi
ŋwaanɪ
sɪ n yɪ fɔŋt n vɪn wʊlʊ n laan
na tiŋi sɪ o di paari
n nɔɔna baŋa nɪ tɪn.

¹¹Bɛŋwaanɪ, Baŋa-Wɛ dɛɛn
dugi durə dɪ Pɛ Davidi
yɪ Dɪ daa bá joori Dɪ ni dʊm
kwaga nɪ.
Dɪ maa wɪ: «Nɔɔnʊ wʊ nʊŋi
n dʊi dʊm wʊnɪ mʊ o ji pɛ.

¹²Nmʊ dʊi dʊm na sɛ ni-gonim
dɪlʊ a na kɪ dɪ ba tɪn
yɪ ba tɔŋt zaasum dɪlʊ a na
pɛ-ba tɪn,
bantʊ wʊ taa dɪ nmʊ paari dʊm
mʊ sɪ kʊ taa ve maŋa
maama.»

¹³Baŋa-Wɛ yɔɔrɪ Dɪ kuri Siyɔn
mʊ
sɪ Dɪ pa kʊ taa yɪ Dɪ jəŋə je.

¹⁴Dɪ maa wɪ:
«Yo mʊ yɪ amʊ jəŋə je
mɛ amʊ na wʊ taa zʊʊrɪ
maŋa maama tɪn.

¹⁵Amʊ wʊ pa Siyɔn tiinə bam
jɪŋa
taa jɪga sɪ kʊ gaalɪ.
Ba yinigə tiinə bam dɪ titɪ
wʊ taa dɪ ba sui mʊ.

¹⁶Ba kaanum tiinə bam wʊ taa
paɪ a vrum dʊm yɪ nɔɔna.
Amʊ titɪ nɔɔna balʊ na wʊ tʊw
kʊm wʊnɪ tɪn
wʊ taa leeni dɪ wʊpolo
maŋa maama.

¹⁷Yo seeni mʊ amʊ wʊ pa
sɪ Davidi dʊi paari dʊm
taa zɪŋt dɪ dam.
A ta wʊ pa wʊlʊ amʊ na tiŋi
sɪ o ji pɛ tɪn
taa jɪŋt pooni o ŋwɪa wʊnɪ.
¹⁸Amʊ wʊ pa cavura dɪ

o dɔna bam.
 O tɪtɪ paarɪ dɪm nan
 wó taa jɪgɪ nɪnwaŋa
 lanyiranɪ.»

Wəl-dɔ́ɔ mɪ te dam

Davidi dɛɛn panɪ ləŋə kantɪ.

133 Nii-na! Balɪ na yɪ
 ko-biu tɪn
 na zɔvɪ daanɪ dɪ nɪ dɪdwɪ:
 kɪ tiini kɪ lamma
 pa ba di ywəɛni lanyiranɪ.
²Ni-ywəm dɪm kɪntɪ nyɪ dɪ
 Wɛ yu-yoŋo nugə mɪ
 ba kwe ba lo Arɔn yuu nɪ
 pa ka duri ka bɔɔrɪ
 o twana yam maama
 ka ta tu ka yɪ o gwaarɪ tɪm
 niə yam dɪ.
³Ko-biu sono ta maa nyɪ dɪ
 Hermɔn nyɔ́ɔ kum dɔŋ
 na tɪ Siyɔn piɪ yuu nɪ te tɪn.
 Kɪ maa yɪ dāanɪ mɪ Baŋa-Wɛ
 pɛ nɪ
 sɪ Dɪ yu-yoŋo taa wɪ
 Dɪ nɔ́ɔna baŋa nɪ,
 pa ba na ŋwɪa maŋa maama
 wuu.

Tee-na Baŋa-Wɛ!

134 Nii-na!
 Abam balɪ maama na
 yɪ
 Baŋa-Wɛ tɪntɔŋna tɪn,
 tee-na Baŋa-Wɛ!
 Abam balɪ na zɪgɪ Dɪ digə kam
 nɪ á zuli-Dɪ tɪtɪ nɪ tɪn,
 tee-Dɪ-na!
²Zəŋi-na á jɪa wɛɛnɪ
 á jeeri Wɛ-digə kam,
 á ma á zuli Baŋa-Wɛ.
³Baŋa-Wɛ mɪ naanɪ wɛyuu
 dɪ tɪga baŋa maama,
 yɪ Dɪntɪ wó zɪgɪ Siyɔn nɪ
 Dɪ kɪ abam yu-yoŋo.

Pa-na dí te Baŋa-Wɛ!

135 Pa-na dí tee Baŋa-Wɛ!
 Tee-na Baŋa-Wɛ yɪrɪ
 dɪm!
 Abam balɪ na yɪ Dɪ tɪntɔŋna
 tɪn,
 tee-Dɪ-na!
²Kɪ maa yɪ abam balɪ na zɪgɪ
 Baŋa-Wɛ sɔŋɔ kum nɪ

135:1 Ebru = *Alehya*

133:2 Nuɟim 29:7   134:1 1 Kɪbarɪ tɔ́ɔ 9:33

yɪ á tɔŋɪ á pa-Dl

Dl digə kam nɪ tɪn.

³Tee-na Baŋa-Wɛ,

sɪ Dl tiini Dl lamma.

Leeni-na le á zuli Dl yɪɪ dum,

ku na paɪ ywəəni tɪn ŋwaani.

⁴Bɛŋwaani, Baŋa-Wɛ kuri

Zakɔbɪ dwi dɪm mu

sɪ ba taa yɪ Dl tɪtɪ nɔɔna.

Yisrayelɪ tiinə bam yɪ Dl tɪtɪ

nyum mu.

⁵Cɪga ŋwaani tɪn, a lwarɪ nɪ

Baŋa-Wɛ jɪgɪ dam.

Dl maa yɪ Wɛ-kamunu Dl dwe

wa yam maama wuu.

⁶Ku na yɪ weyuu nɪ mu

naa tɪga kam baŋa nɪ yoo,

naa nanuru tum wɔni mu di,

dɪdaani tɪ kuri kuri je sum

maama,

Baŋa-Wɛ yəni Dl tɔŋɪ Dl fra

na lagɪ te maama tɪn mu.

⁷Dl maa paɪ kunkwəənu zɪga

lɔgɔ baŋa ni maama nɪ.

Dl ta maa paɪ dɔa nɪ

yɪ ka ta yəni ka pɪpɪla.

Ku ta na yɪ vii kɔm,

Dl yəni o pɔrɪ-ku mu

sɪ ku nɔŋɪ

ku dɔlɪ je maama nɪ.

⁸Wɛ dɛen mu magɪ bu-kwɪan

dwi maama Ezɪpi tɪw nɪ,

pa nabiinə dɪdaani vara

wo-kwɪn sum maama tɪ.

⁹Dl ma kɪ wo-kɪnkagɪla

dɪdaani tɪtɔŋ-kamunə

Ezɪpi tiinə bam tɪtarɪ nɪ,

yɪ Dl tɔgɪ ya baŋa Dl cɔgɪ

Ezɪpi Pa-faru wum

dɪdaani o nakwa bam maama.

¹⁰Dl dɛen wanɪ tɪnɪ zanzan mu

Dl di,

yɪ Dl daari Dl ti pwa-kamunə

mumwɛ.

¹¹Ku dɛen yɪ Amɔɔrɪ tiinə Pɛ

Sihon,

dɪ Basan tɪw Pɛ ɔgɪ,

dɪdaani Kaanan tiinə pwa

badonnə bam maama mu

kuntɔ.

¹²Dl laan ma kwe ba tɪga kam

Dl pa Dl nɔɔna Yisrayelɪ tiinə

bam

sɪ ba taa te taan wuu.

¹³Baŋa-Wɛ, nmɔ yɪɪ dɪm

wó taa wura mu maŋa maama.

Ku zɪgɪ zim sɪ ku vu ku yɪ

dwi dɪlɔ na saŋɪ tɪn maama,

nɔɔna wó taa guli n yɪɪ dɪm

gulə.

¹⁴Bɛŋwaani, Baŋa-Wɛ wó zɪgɪ

Dl nɔɔna bam kwaga nɪ

pa ba na ba bura.

Dl maa wó duri Dl tɪntɔŋna

bam yibwənə.

¹⁵Jwənə yalɔ dwi-ge tiinə bam

na jɪgɪ ba kaanɪ tɪn
 yɪ səbu-pɔŋɔ dɪ səbu-sɪŋa mu
 ba mɛ ba kɪ-ya.
 Nabiinə mu mɔɔnɪ-ya dɪ ba juŋa.
¹⁶Ya maa jɪgɪ niə
 yɪ ya warɪ ya ŋɔɔnɪ.
 Ya ta jɪgɪ yiə. Ya nan ba naɪ dɪ.
¹⁷Ya maa jɪgɪ zwa
 yɪ ya warɪ ya cəgi taanɪ.
 Siun dɪ nan ba tɔgɪ ya mumwa
 nɪ kʊ nuŋə.
¹⁸Balu maama na mɔɔnɪ jwənə
 tɪn
 wó ba ba taa nyɪ dɪ-ya.
 Balu dɪ na kɪ ba wu-dɪdɪva dɪ-ya
 tɪn
 wó ji nɔn-yɔɔru mu.
¹⁹Yisrayelɪ dwi tiinə bam,
 tee-na Baŋa-Wɛ!
 Arɔn dwi dɪm dɪ,
 abam dɪ tee-na Baŋa-Wɛ!
²⁰Levi dwi tiinə bam, tee-na
 Baŋa-Wɛ!
 Abam balu maama na kwarɪ
 Baŋa-Wɛ tɪn,
 zaŋɪ-na á tee-Dɪ!
²¹Balu maama na wu Siyɔn nɪ
 tɪn,
 tee-na Baŋa-Wɛ,
 Dɪ na zuvɪ Zeruzalem nɪ tɪn
 ŋwaanɪ!
 Pa-na dí tee Baŋa-Wɛ!

Baŋa-Wɛ sono kum taanɪ

136 Pa dí kɪ-na Baŋa-Wɛ
 le, sɪ Dɪ lamma.

Dɪ sono kum wura mu maŋa
 maama.

²Dí kɪ-na Wɛ dɪm
 na te wa maama tɪn le.

Dɪ sono kum wura mu maŋa
 maama.

³Dí kɪ-na yuutiinə maama
 Yuutu le.

O sono kum wura mu maŋa maama.

⁴Dí kɪ-na Baŋa-Wɛ le!

Dɪntu mai Dɪ tɪtɪ dam mu
 Dɪ kɪ tɪtɪŋ-kamunə.

Dɪ sono kum wura mu maŋa
 maama.

⁵Dɪ dɛɛn tɔgɪ Dɪ yəno kum
 ŋwaanɪ mu

Dɪ kɪ weyuu kum maama.

Dɪ sono kum wura mu maŋa
 maama.

⁶Dɪ ta ma jarɪ tɪga kam ni
 maama

pa ka tigi
 na-fara bam baŋa nɪ.

Dɪ sono kum wura mu maŋa
 maama.

⁷Dɪ kɪ wo-nyɪn-kamunə yam
 weyuu nɪ.

Dɪ sono kum wura mu maŋa
 maama.

⁸Dl ma pa wɪa kam
taa paɪ pooni dɛ dɪm wɔnɪ.
Dl sono kum wura mu maɲa
maama.

⁹Sɪ cana kam dɪ calɪcwɪ sɪm
taa nii tutu dɪm baɲa nɪ.
Dl sono kum wura mu maɲa
maama.

¹⁰Dɪ kɪ-na Baɲa-Wɛ le!
Dl dɛɛn gu Ezɪpɪ tiinɛ
bu-kwɪn sɪm maama.
Dl sono kum wura mu maɲa
maama.

¹¹Dl ma daari o ja Yisɪrayɛlɪ
tiinɛ bam
Dl nuɲi Ezɪpɪ tuw kum wɔnɪ.
Dl sono kum wura mu maɲa
maama.

¹²Dl mɛ Dl dam-fɔrɔ kum mu
Dl kɪ tutuɲ-kamunnu tum
kuntɔ.
Dl sono kum wura mu maɲa
maama.

¹³Dl dɛɛn pɛ Nanɪ-sɔɲu kum
pɔɔrɪ bilɛ mu.
Dl sono kum wura mu maɲa
maama.

¹⁴Dl ma pa Yisɪrayɛlɪ tiinɛ bam
da na bam tutari nɪ ba kɛ.
Dl sono kum wura mu maɲa
maama.

¹⁵Ku nan na yɪ Ezɪpɪ Pa-faru
wum

dɪ o jar-kərə bam,
Dl pɛ nunu kum li-ba mu.
Dl sono kum wura mu maɲa
maama.

¹⁶Dɪ kɪ-na Baɲa-Wɛ le!
Dl dɛɛn tɔɲɪ Dl nɔɔna bam yigɛ
sɪ ba taa tɔɲɪ kagua kam wɔnɪ
mu ba veə.
Dl sono kum wura mu maɲa
maama.

¹⁷Dl ma ti pwa-kamunɛ
mumwɛ.
Dl sono kum wura mu maɲa
maama.

¹⁸Cɪga ŋwaanɪ tun, Dl gu pwa
balɔ
na jigɪ yɪrɪ tun.
Dl sono kum wura mu maɲa
maama.

¹⁹Amɔɔrɪ tiinɛ Pɛ Sɪhɔn dɛɛn yɪ
ba dɪdɔa mu.
Dl sono kum wura mu maɲa
maama.

²⁰Basan tuw Pɛ ɔɲɪ maa yɪ
wudɔɲ.
Dl sono kum wura mu maɲa
maama.

²¹Dl kwe bantu tɪga kam mu
Dl pa Dl nɔɔna bam.
Dl sono kum wura mu maɲa
maama.

²²Dl ma kwe-ka Dl pa
Yisɪrayɛlɪ dwi tiinɛ bam

sɪ ba taa te-ka wuu,
ba na yɪ Dɪ tintuŋna tɪn
ŋwaani.

Dɪ sono kum wura mu maŋa
maama.

²³ Dɪ kɪ-na Baŋa-We le!
Dintu mu guli dɪbam gulə,
dɪdaani dɪ na wu cam wɔni.

Dɪ sono kum wura mu maŋa
maama.

²⁴ Dɪ ma vɪ dɪbam Dɪ yaɣɪ
dɪ duna bam juŋa ni.

Dɪ sono kum wura mu maŋa
maama.

²⁵ Dintu mu paɪ nabiinə
dɪ vara maama ba ni-wudiu.

Dɪ sono kum wura mu maŋa
maama.

²⁶ Zuli-na We dɪlu na wu weyuu
ni tɪn le!

Dɪ sono kum wura mu maŋa
maama.

Wu-cɔɔɔ ləŋə

137 Dɪ deen yəni dɪ je
Babilɔni tuw bwi sum ni
ni

dɪ kan yi-na mu,
dɪ na guli dɪ tuw Siyɔn gulə tɪn
ŋwaani.

² Dɪ ma kwe dɪ kwaanu tum mu
dɪ palɪ bu-tɔli sum ni
tweeru tum nɛ yira ni
dɪ yaɣɪ da.

³ Beŋwaani, dɪ duna
deen daani dɪbam mu
sɪ dɪ leeni ləŋə dɪ pa-ba.
Ba maa juɣɪ dɪbam ba beesa
sɪ ba pa dɪ leeni wupolo le
yɪ ba wɪ:

«Leeni-na ləŋə na ve
Siyɔn tuw kum seeni tɪn
á bɪ dɪbam.»

⁴ Dɪbam nan na zuvɪ
sa-tu wɔni kuntu tɪn,
dɪ wú kɪ tɛ mu sɪ dɪ leeni ləŋə
kalu na ve Baŋa-We seeni tɪn?

⁵ Zeruzalem, nɪnɛni amu na wú
swe nmu ni ni,
We dɪ nan wú pa a jazum dum
swe ka tituŋa yam kəm.

⁶ Amu na ba yəni a guli
Zeruzalem gulə,
We wú pa a ni dum
laan məəri mu.
Amu na ba paɪ Zeruzalem yɪ
amu wupolo maama,
We wú waari-ni kuntu doŋ mu.

⁷ Baŋa-We, guli Edom tiinə bam
na kɪ tɛ maama Zeruzalem tuw
cɔɔɔm de dum ni tɪn,
sɪ n daari n waari-ba.

Bantu dɛɛn zɪɣɪ dɪ duna bam
 kwaga nɪ yɪ ba wɪ:
 «Cɔɣɪ-na tɪw kum fast!
 Yɪ daari-na sɔŋɔ dɪdva dɪ!»
⁸ Babilɔnɪ tiinə bam, á nan yɔɔrɪ
 á maŋɪ dɪ cɔɣum!
 Balu na wú joori ba kɪ abam
 sɪ ku maŋɪ dɪ á na kɪ dɪbam te
 tɪn,
 Wɛ wú pa bantu taa jɪɣɪ
 yu-yoŋɔ.
⁹ Cɪga tun, balu na maŋɪ ba kwe
 á bu-sɪsun ba fəri pweeru yɪra
 nɪ,
 Wɛ wú pa bantu dɪ
 taa jɪɣɪ yu-yoŋɔ.

Baŋa-Wɛ le kəm

Davidi dɛɛn panɪ ləŋə kantv.

138 Baŋa-Wɛ, amv kwe a
 bɪcarɪ maama mv
 a ma a kɪ nmv le.
 A maa wú zɪɣɪ
 wa yadonnə yam yigə nɪ
 a leeni a zuli nmv yɪrɪ dɪm.
² Amv wú pipiri a jeeri
 n wara-je sɪlv na yɪ lanyɪranɪ
 fast tɪn
 yɪ a laan kuni doonə tɪga nɪ a
 tee-m.
 Bɛŋwaanɪ, n sono kum wura mv
 maŋa maama,
 yɪ n ta yɔɔrɪ n zɪɣɪ
 n cɪga wɪnɪ.

N ma n pa n yɪrɪ dɪm
 zaŋɪ wɛɛnɪ,
 yɪ nɪ dɪlv n na tɪŋɪ tun
 tiini dɪ jɪɣɪ kuri.
³ A na keeri a loori nmv tɪn,
 nmv ləri a wɛ-loro kum lɪla.
 Nmv ma n pa a na baari
 dɪ dam.
⁴ Baŋa-Wɛ, lugu baŋa pwa bam
 maama wú tee nmv mv,
 nɪ ba na nɪ kwərə kalv
 na nuŋɪ n nɪ nɪ tɪn.
⁵ Baá leeni mv ba ta
 Baŋa-Wɛ tutuŋa yam taanɪ,
 Dɪ paari-zulə yam na tiini
 ku gaalɪ tun ŋwaanɪ.
⁶ Baŋa-Wɛ, n sunɪ n wu wɛ wɛ
 mv,
 yɪ n yigə ta wu nabwənə wɪnɪ.
 Ku nan na yɪ balu
 na brɪ ba tutɪ tɪn,
 Dɪ zɪɣɪ daanɪ mv
 yɪ Dɪ ye ba cwe sum.
⁷ Cam zanzan na maŋɪ dɪ wu
 amv yuu nɪ,
 n ta wú pa a ŋwɪa joori
 ka kɪ dam.
 A duna bam banɪ na zaŋɪ
 amv baŋa nɪ,
 nmv wú dɪlv-ba ja-guli mv.
 N ta wú kwe n dam-fɔrɔ kum
 n ma n jorŋɪ-nɪ n yagɪ.
⁸ Baŋa-Wɛ zɪɣɪ amv kwaga nɪ

paɪ a na bura.
 Dɪ sono kum wura mu maŋa
 maama.
 Baŋa-Wɛ, yɪ kwe dɪbam balu
 nmɔ na kɪ tɪn
 n dɔlɪ n yaɣɪ.

Baŋa-Wɛ ye wəənu maama ni nɪ

Davidi dɛɛn panɪ ləŋə kantɔ.

139 Amu Tu Baŋa-Wɛ,
 nmɔ yɔɔrɪ n vɛɛsɪ
 a maama mu,
 pa n lwarɪ amu na yɪ te maama
 tɪn.

² Amu na jəni tɪga nɪ
 naa a na zaŋɪ wɛɛnɪ,
 nmɔ maŋɪ n ye kɔ ni nɪ.
 Nmɔ na maŋɪ n yɪ yigə yigə
 te maama dɪ,
 n ta lwarɪ a wubɔŋa yam.

³ Kɔ na yɪ amu cwəŋə vəŋə
 maama
 dɪdaanɪ a siun kum maama,
 kɔ yɪ nmɔ mu ye a na-vəli
 dɪ a kənə maama.

⁴ Baŋa-Wɛ, amu na buŋɪ sɪ a
 ŋɔɔnɪ
 yɪ a ta wɔ purɪ a ni,
 nmɔ maŋɪ n ye a ŋwaŋa kam
 maama ni nɪ.

⁵ Nmɔ yɔɔrɪ n gilimi amu mu
 n kɪ tɪtari nɪ.
 Nmɔ daŋɪ n juŋa a baŋa nɪ

sɪ n zəni-nɪ.

⁶ Nmɔ yəno kum na gaali te tɪn
 mu paɪ a yɪ yəəu.
 Amu wubɔŋa warɪ sɪ ya yɪ
 nmɔ yəno kum na tiini
 kɔ yalma te tɪn.

⁷ Jəgə wura amu na wó vu
 sɪ a wanɪ a lu
 nmɔ Joro kum yigə nɪ na?

Amu bri a lagɪ a duri
 a vu yən mu yɪ nmɔ tərə?

⁸ Amu na kwaanɪ a din wɛyuu
 baŋa baŋa mu
 nmɔ maŋɪ n wɔ dáanɪ.

Amu nan na kugɪ goŋo mu
 luŋu luŋu
 sɪ a vu a yɪ curu kuri kuri,
 nmɔ daa n ta wɔ daanɪ dɪ!

⁹ Amu na jaanɪ wɛɛnɪ nɪ zuŋə te
 a vu a yɪ wa-puli seeni,
 naa a na ve a gaali nɪw kum
 yigə yigə a vu a zɔvɪ
 wa-zɔvɪ seeni,

¹⁰ nmɔ ta wɔ dáanɪ dɪ,
 sɪ n kwe n juŋa n ma
 n bri-nɪ cwəŋə sɪ a taa vɛə,
 sɪ n daari n ma n jazum dɪm
 n ta n təli-nɪ.

¹¹ Amu wó ta nɪnɛnɪ,
 «A lagɪ a vu a səŋi lim wonɪ mu,
 pa dɪ kwəli-nɪ.
 Wɪa kam wó ji lim pa
 nɔɔna yɪə daa ba nai.»

¹² Amu ya na tagi kuntu don,
lim dum nan bá wani nmu yiə
dɪ cɪ.

Nmu tee nɪ,
titu dum maa jigi pooni
ku maŋɪ dɪ wia kam na yɪ te
tun.

Lim didaani pooni yɪ bidwɪ mu
tɪ pa-m.

¹³ Nmu mu naani a yira yam
maama.

Amu ta na wu a nu pugə nɪ tun,
mu n kwe-ya n məɛli n kɪ
daani.

¹⁴ A kɪ nmu le zanzan,
dɪ n na tɔɔɔ cwə-kinkagɪla
n naani-nɪ sɪ a taa kwari-m te
tun.

Nmu titɔŋa yam maama
maa yɪ wo-kinkagɪla,
yɪ ku ba jigi bubwɛa.

¹⁵ Amu yira yam kulukulu
wu səgi nmu tee nɪ
maŋa kalɔ nmu na naani-nɪ
yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ yəri ku ni nɪ tun.
Maŋa kalɔ n na gɔgɪri amu
maama n kɪ daani
tiga kuri gɔŋ-canluŋu wɔnɪ tun
mu kuntu.

¹⁶ Maŋa kam kuntu nɪ
nmu maŋɪ n na-nɪ,
yɪ a ta wu bigɪ a ti sɪ ba lu-nɪ.
Ba ta na wu lugi-nɪ sɪ a na
wia pooni tun mu,

nmu maŋɪ n jeeli da yalu
maama

amu na wó taa ŋwɪ tun
n tiŋi n tɔnɔ kum wɔnɪ.

¹⁷ Amu Tu Wɛ, nmu wubɔŋa
yam gaali
ya dwe sɪ a lware-ya.
Nɔɔnɔ wari ya ni sɪ o jeeli o ja.

¹⁸ Amu na maŋɪ a kwaani mu
sɪ a ga ya ni,
a ga ga mu a vu a doogi,
ya na daga ya dwe bugə ni
kasul-biə bam tun ŋwaani.
Amu ta na dɔ a zaŋɪ,
nmu ta wura amu tee nɪ.

¹⁹ Amu Tu Wɛ, nan zaŋɪ
n gu nɔn-balwaaru tum!
Abam nɔn-gura bam,
lagɪ-na je da amu yigə nɪ!

²⁰ Bantu kaagi ba ŋɔɔnɪ
wo-balwaaru mu ba pa-m.
Nmu duna bam fɔ vwan yirani
mu.

²¹ Baŋa-Wɛ, amu yɔɔrɪ a culi
balɔ na culi nmu tun.
Ku na yɪ balɔ na lɔgi
nmu kwaga nɪ tun,
amu tiini a nusi-ba mu.

²² Amu tiini a culi-ba mu ciga
ciga,
ba na jigi a duna tun ŋwaani.

²³ Amu Tu Wɛ, yɔɔrɪ n ye
a maama n ja,

sɪ n lɪwɪ amv bɪcɪɪ dʊm
 na yɪ tɛ tɪn.
 Maŋɪ a maama n nii,
 sɪ n lɪwɪ a wubɔŋa yam cɪga
 cɪga.
²⁴ Kwaanɪ sɪ n nii,
 tusim cwəŋə wura
 amv na tɔŋɪ-ka na?
 Sɪ n daari n vaŋɪ amv n dɪ
 ŋwɪan kalɔ na ba ti tɪn
 cwəŋə kam wɔnɪ!

Davidi wɛ-loro zənə ŋwaanɪ

140 Baŋa-Wɛ, jɔŋɪ-nɪ
 nɔn-balwaaru juŋa nɪ n
 yaŋɪ!

Kwɛli-nɪ sɪ vɪna
 yɪ wanɪ ba kɪ-nɪ zɔnnɪ.
² Bantv yɛni ba buŋɪ sɪ ba kɪ
 lwarum dwi maama mv.
 Ba maa lagɪ sɪ ba taa jaanɪ
 ni-kantɔŋɔ ba tui.
³ Ba niə yam zagɪ mv
 nɪ bɪsankwɪ-dwə niə na dɔnɪ
 tɛ tɪn.
 Ba ni-taanɪ maa guɪ nɔɔna,
 nɪ kapaa vɪan kam na kɪ tɛ tɪn.

⁴ Baŋa-Wɛ, a loori-m! Ta n
 kwɛli-nɪ
 sɪ nɔn-balwaaru yɪ ma ba dam
 ba cɔŋe-nɪ.
 Ta n cɔ-nɪ dɪ wu-lɔn-nyuna,

dɪ ba na lagɪ sɪ a tɔ tɪga nɪ tɛ
 tɪn.

⁵ Kamun-nyuna tiŋɪ cɪkɔ mv
 sɪ ba ja-nɪ.
 Ba ma cɪ bura amv cwəŋə nɪ
 sɪ a tɔ ka wɔnɪ.

⁶ Amv lagɪ a ta dɪ Baŋa-Wɛ mv
 a wɪ:
 «Nmv mv yɪ amv Tu Wɛ dɪm.»
 Baŋa-Wɛ, nan cɔŋɪ
 a na magɪ a japoori a loori n
 yigə nɪ tɛ tɪn.

⁷ Amv Yuutu Baŋa-Wɛ,
 n jɪgɪ dam sɪ n vrɪ-nɪ n yaŋɪ.
 Najara na yɪ amv dɛ dɪlɔ wɔnɪ,
 n yɛni n kwɛli a yuu.

⁸ Baŋa-Wɛ, yɪ sɛ sɪ nɔn-balwaaru
 tɪm
 na wənnu tɪlɔ
 ba fra na zɔvɪ tɪn.
 Ba na zaŋɪ amv baŋa nɪ,
 yɪ pa ba na pwələ
 ba tɔŋɪ ba lwarum dɪm.

⁹ Ku na yɪ balɔ na gilimi-nɪ
 sɪ ba kɪ-nɪ zɔnnɪ tɪn,
 pa cam dɪlɔ ba na buŋɪ
 sɪ ba kɪ amv yɪra nɪ tɪn
 joori dɪ ba ba tɪtɪ yuu nɪ.

¹⁰ Lo min-cala n yaŋɪ ba yuu nɪ,
 sɪ n daari n dɔlɪ-ba n yaŋɪ
 min-lɔŋɔ wɔnɪ.
 Pa ba tɔ goŋ-canluŋu wɔnɪ

sɪ ba daa yɪ wantɪ ba nuŋi
kʊ wʊnɪ.

¹¹ Yɪ pa pwələ sɪ bɪbarɪ-nyɪna
na jəŋə je dɪ tɪga kam wʊnɪ.
Nan pa lɛɛrʊ zəlɪ wʊ-lʊn-nyɪna
tɪ ja lɪla.

¹² Amʊ ye nɪ Baŋa-Wɛ mu yəni
Dɪ zɪgɪ Dɪ pa yinigə tiinə,
pa nabwənə wantɪ
ba na ba cɪga.

¹³ Cɪga ŋwaanɪ tun,
nɔn-ŋʊna wʊ tee n yɪrɪ dɪm.
Balʊ na ve cwə-laa wʊnɪ tun
wʊ taa zʊʊrɪ n woro kʊm
wʊnɪ.

Davidi wɛ-loro

141 Baŋa-Wɛ,
amʊ keeri a loori nmu
mu.

A loori-m, kɪ lɪla n ba n wəlɪ-nɪ.
Pʊrɪ n zwa sɪ n cəgi
amʊ wɛ-loro kʊm.

² Amʊ na yəni a warɪ nmu,
pa kʊ taa nyɪ dɪ wəənu tɪlʊ
lwəm na ywəmmə tun
a na zwe a pa-m tun.

A na zəŋi a jɪn sɪm wɛɛnɪ
sɪ a loori-m,
pa kʊ taa nyɪ nɪnɛnɪ
dɪdaan-nɪ seenɪ kaanɪm dɪm.

³ Baŋa-Wɛ, fɔgi n yɪrɪ
amʊ ni-taanɪ dɪm,
sɪ n cɪ sɪ ta-balrɔ
yɪ nuŋi a ni nɪ.

⁴ Ta n cʊ-nɪ sɪ a fra
yɪ zʊ tɪtʊŋ-lwaannʊ.
A ba lagɪ sɪ a tɔgi a wəlɪ
dɪ nɔn-balwaaru
ba kəm-balwaaru yam wʊnɪ,
nɪ kʊ na maŋɪ kʊ ywəmmə te
dɪ.

⁵ Yagɪ sɪ nɔn-ŋʊm magɪ-nɪ.
Kəm dɪm kuntu doŋ
yɪ lanyɪranɪ mu kʊ pa-nɪ.
Pa kʊ tu cwəŋə sɪ o kʊrɪsɪ-nɪ,
sɪ kʊ taa nyɪ dɪ nugə mu
o mɛ o turi-nɪ.
Amʊ bá vɪn sɪ o lo-ka a yuu nɪ.

Amʊ nan na loori-m te tun
maŋɪ sɪ n cɪ nɔn-balwaaru
tɪtʊŋ-lwaannʊ tum mu.

⁶ Ba dɪdɛɛra bam wʊ pa
ba tʊ dɪ bura
pa ba zɪgɪ pweeru yuu nɪ
ba tʊ tɪga nɪ vim.
Ba laan maa wʊ sɛ nɪ amʊ
ni-taanɪ dɪm ya jɪgi
ywəəni.

⁷ Kʊó kɪ nɪnɛnɪ valʊ
na cɛ soori, yɪ o guri tɪga
pa ka jagɪ je maama nɪ te tun.

Kuntu donɔ mu ba kwi
dɪ lagɪ sɪ jagɪ
sɪ tiŋi curu ni dɪm nɪ.

⁸ Yuutu Baŋa-Wɛ, amu nan
kwɛni
a nii nmu mu.
A lagɪ a sɛgi a titi
nmu woro kum wɔni.
Yɪ pa cwɛŋɔ sɪ lɛɛru yi-nɪ!
⁹ Ku nan na yɪ cɪgɪru tɪlɔ
ba na tiŋi sɪ ba ja-nɪ tun,
ta n cu a ŋwɪa sɪ a yɪ tu ti wɔni.
Yɪ sɛ sɪ kɛm-balwaaru tiinɔ
na cɪ ba bura kalu amu
ŋwaani tun ja-nɪ.
¹⁰ Nan pa nɔn-balwaaru tum
joori ba tu ba titi cɪgɪru tum
wɔni,
sɪ amu titi laan wanɪ a lu
ba juŋa nɪ.

Wɛ-loɔɔ zɛnɔ ŋwaani

*Davidi dɛɛn panɪ lɛŋɔ kantɔ manɔ
kalu o na sɛgi piu bɔɔni wɔni tun.*

142 A keeri mu a loori
Baŋa-Wɛ dɪ kwɛr-dɪa.
A maa loori Baŋa-Wɛ
sɪ Dɪ duri a yibwɛnɔ.
² A ta yɛni a magɪ a japoɔri a
loori Dɪ yigɛ nɪ,
yɪ a lwɛni a yaara yam maama
a bri-Dɪ.

³ Amu vwana na yɛni ya paɪ,
nmu yɪranɪ mu ye
cwɛŋɔ kalu a na wɔ tɔgi tun.
Amu na wɔ pipiri a vu mɛ
maama tun
mu a dɔna bam tiŋi
ba cɪgɪru ba sɛgi
sɪ a tu ti wɔni.
⁴ Kwaanɪ n nii amu jazum seeni,
yɪ nɔɔn-nɔɔnu tɛrɔ
sɪ ku tu zɛni-nɪ.
A wu nɛ wɔlɔwɔlɔ
sɪ a salɪ o yɪra nɪ.
Nɔɔn-nɔɔnu yigɛ tɛrɔ a wɔni.

⁵ Baŋa-Wɛ, amu keeri a loori
nmu mu.
A maa tɛ a wɪ:
«Nmu mu yɪ amu dalum je.
A ta na ŋwɪ tɪga baŋa nɪ tun,
nmu mu yɪ dilu na manɪ
dɪ amu tun.»
⁶ A loori-m, cɛgi amu wɛ-loɔɔ
kum,
sɪ amu wɔwɔ mu tiini ku cɔɔɪ.
Joŋi-nɪ n yagɪ balu na zɛli-nɪ
sɪ ba ja tun juŋa nɪ,
ba na dana ba dwe amu tun
ŋwaani.
⁷ Pɔɪ-nɪ n ja n nuŋi
puɔna digɛ kantɔ wɔni,
sɪ a laan wɔ tee nmu yɪɪ dɪm.
N nɔn-ŋuna bam wɔ ba
ba gilimi daani amu ŋwaani,

dɪdaani n na kɪ-nɪ lanytrani
te tɪn.

Davidi wɛ-loro

143 Baŋa-Wɛ,
cɛgi a wɛ-loro kum.

Puri n zwa sɪ n ni
a na magɪ a japoori a loori n
yigə nɪ te tɪn.

N na yɔɔri n zigɪ n cɪga wunɪ
tɪn,

da n nɔn-ŋɔnnɪ dɪm ŋwaani
n ləri n pa-nɪ.

²Yɪ ja-nɪ n ba n saŋɪ n titɪ yigə
nɪ,

sɪ a yɪ nmɜ tuntɜŋnɜ mɜ.

Nɔɔn-nɔɔnɜ tərə o na ŋwɪ
yɪ o yɔɔri o jigɪ bura nmɜ yigə
nɪ.

³Amɜ duna bam kwaani mɜ
ba zəli-nɪ

sɪ ba magɪ-nɪ ba dɪ tɪga nɪ.

Ba ma fun-nɪ ba kɪ lim je nɪ
nɪnɛɛnɪ balɜ na tɪga ba daani
na yɪ te tɪn.

⁴Kuntɜ ŋwaani,
a vwana tiini ya partɜ mɜ,
yɪ a wɜw dɪ cɔɔri zanzan.

⁵A ma guli faŋa kam
dɛɛn na yɪ te tɪn.

A maa buŋɪ nmɜ kənə yam
maama wubɜŋa,
yɪ a daari a jeeli n na mɛ n jia
n kɪ kulɜ tɪn.

⁶A maa zəŋɪ a jɪn sɪm wɛɛnɪ
a wart-m.

A maa tiini a lagɪ-m
dɪ a wɜw maama,
nɪ tɪ-kura na tigi yɪ na tərə te
tɪn.

⁷Baŋa-Wɛ, kɪ lɪla n ba n ləri-nɪ,
sɪ a vwana yam laan partɜ mɜ.

Yɪ səgi n yibiyə amɜ tee nɪ,
sɪ a laan wú taa nyɪ dɪ
balɜ na maa ve curu tɪn.

⁸Amɜ na yəni a zaŋɪ
zizɪŋa maama nɪ,
pa a taa guli
nmɜ sono kum gulə.

Bɛŋwaani,
a kɪ a wɜ-dɪdɜba dɪdaani-m.
Nan pa a lwarɪ cwəŋə kalɜ
a na wú tɔgi tɪn,
a na kwe a titɪ a pa-m tɪn
ŋwaani.

⁹Baŋa-Wɛ, joŋɪ-nɪ n yagɪ
a duna bam juŋa nɪ .

A duri mɜ a ba sɪ a səgi
n woro kum wunɪ.

¹⁰Bri-nɪ a na wú kɪ te
sɪ a taa kɪ nmɜ wubɜŋa yam,
nmɜ na yɪ amɜ Tu Wɛ dɪm tɪn
ŋwaani.

Sɛ sɪ n Joro kum
tɔgi amɜ yigə
sɪ a taa ve tɪga kalɜ
na maŋɪ daani tɪn baŋa nɪ.

¹¹Baŋa-Wɛ, da n yurɪ dɪm
ŋwaani

sɪ n pa a ŋwɪa joori ka kɪ dam.
Tɔŋɔ n nɔn-ŋunni dum baŋa nɪ
n lɪ-nɪ yaara wɔnɪ.

¹²Nmɔ na jɪŋɪ a sono maŋa
maama tɪn,
yɔɔrɪ n cɔŋɪ a dɔna bam n tɪ!
Kɔ na yɪ balɔ maama
na beeri amɔ gɔm tɪn,
saarɪ-ba tɪga baŋa nɪ sɪ ba je.
Bɛŋwaani,
amɔ yɪ nmɔ tintɔŋnɔ mɔ.

Baŋa-Wɛ maŋɪ dɪ zulɔ

Davidi dɛɛn panɪ lɛŋa kantɔ.

144 Baŋa-Wɛ maŋɪ dɪdaani
tiɔ,

sɪ Dɪntɔ nyɪ dɪ piu kulɔ
amɔ na dalɪ da tɪn mɔ.
Dɪ maa brɪ-nɪ
sɪ a taa ye najara kɛm laŋa.
²A Tu Wɛ dɪm jɪŋɪ a sono mɔ
maŋa maama.

Dɪ maa yɪ amɔ dam je,
dɪ a dalɪm je, dɪ a vrɪnɔ.
Dɪ maa yɛni Dɪ cɔ-nɪ,
nɪ najara cɪ-kwaŋa na kwɛli
nɔɔna
najara wɔnɪ te tɪn,
yɪ a sɛŋɪ a tɪtɪ Dɪ woro kɔm
wɔnɪ.

Dɪ maa jaani dwi-ŋɛ tiinɔ Dɪ tui
Dɪ kɪ amɔ dam kuri nɪ.

³Baŋa-Wɛ, bɛɛ mɔ kɪ
yɪ n yigɔ wɔ nabiinɔ wɔnɪ?

Bɛŋwaani mɔ n jɪŋɪ nabiin-biɔ
wɔbɔŋa kɔntɔ?

⁴Nabiinɔ maama mɔmwe
yɪ viɔ yɪranɪ mɔ.

O ŋwɪa da yam yɛni ya ti lɪla
nɪnɛɛnɪ lunlɔŋu na yɪ te tɪn
mɔ.

⁵Baŋa-Wɛ, kɔɔrɪ wɛyuu kɔm
nɪnɛɛnɪ digɔ ni gɔrɔ,
sɪ n daari n tu tɪga kam baŋa.
Tɔwɪ n juŋa n dwe pweeru tɪm,
sɪ tɪ tarɪŋɪ min-vɔŋu
yɪ nyɔa zaŋɪ gulululu.

⁶Kwe dɔa pɪpɪlɪm
n ma n baŋɪ n dɔna bam
pa ba jagɪ je maama nɪ.
Kwe n cɪna yam n ta-ba
pa ba duri ba je.

⁷Zɪŋɪ wɛyuu baŋa kam nɪ
n tɔwɪ n juŋa n ja-nɪ,
sɪ n joŋɪ-nɪ n yaŋɪ.

Liiri-nɪ n ja n nuŋɪ
na-fara bam wɔnɪ,
sɪ dwi-ŋɛ tiinɔ yɪ taa jɪŋɪ dam
a baŋa nɪ.

⁸Bantɔ niɔ yam yɔɔrɪ ya su mɔ
dɪdaani vwan.

Ba na yɛni ba pooli sɪ ba kɪ kulɔ
tɪn maa yɪ gana yɪranɪ
mɔ.

⁹Amɔ Tu Wɛ,
a lagɪ a leeni lɛŋ-dɔŋa mɔ
a ma a zuli-m.

A ta wɔ kwe kɔnɔ a magɪ,

sɪ a ma a zuli-m.

¹⁰ Bɛŋwaanɪ, nmɔ mu zəni pwa
sɪ ba wanɪ ba dʊna ba di.

N ta ma jɔŋi n tintʊŋnʊ Davidi
n yagi,

sɪ o dʊna yɪ gu-o najara wonɪ.

¹¹ Vri-nɪ dwi-ge tiinə jɔŋa nɪ
n yagi.

Bantu niə yam yɔɔrɪ ya su mu
dɪdaanɪ vwan.

Ba na yəni ba pooli
sɪ ba kɪ kʊlʊ tɪn
maa yɪ gana yiranɪ mu.

¹² Sɛ sɪ dɪ biə bam
kɪ nɔɔna lanyiranɪ,
nɪnɛnɪ tweeru na jɔŋi
tɪ bri lɪla te tɪn.

Dɪ bukwa dɪ wó taa jɔŋi lam,
nɪnɛnɪ ywə yalʊ
na tɔli pɛ di-kamunu
yɪ ba gɔgiri-ya lanyiranɪ te
tɪn.

¹³ Nan ta pa dɪ tuli sum taa sui
dɪ wɔdiiru dwi dwi,
sɪ dɪ peeni sum dɪ taa lɔrɪ biə
zanzan, murʊ murʊ laŋa
nɪ,

pa sɪ faarɪ tɪga kam maama.

¹⁴ Pa dɪ naanɪ dum yɔɔrɪ
dɪ taa lɔrɪ biə zanzan.
Yɪ pa dɪ dʊna cwəŋə
sɪ ba wanɪ dɪ tɪw kʊm ba zʊ,
sɪ ba kalɪ dɪbam ba ja viiri.
Cɪ sɪ nɔɔna yɪ taa coosə
dɪ tɪw kʊm cwe sum nɪ.

¹⁵ Wɛ na kɪ kuntu don
Dɪ zəni tɪw kʊlʊ
yɪ-yoŋo wʊ kʊ nɔn-biə bam
tee nɪ!

Kʊ ta na yɪ nɔɔna balʊ
na sɛ Baŋa-Wɛ
sɪ Dɪ taa yɪ ba Yuutu tɪn,
yɪ-yoŋo wʊ ba tee nɪ!

145 Amɔ Tu Wɛ,
nmɔ yɪ a Pɛ.

Amɔ wó taa tee-m,
yɪ a zuli nmɔ yɪrɪ dum mu.

² De maama wonɪ a lagɪ
a taa zuli-m,
yɪ a daarɪ a taa zəŋi
n yɪrɪ dum maŋa maama mu.

³ Baŋa-Wɛ jɔŋi kamunni mu!
Dɪ maa sunɪ Dɪ maŋi dɪdaanɪ
tiə.

Dɪ kamunni dum daga dɪ dwe
sɪ dɪ wanɪ dɪ lwarɪ dɪ kuri
maama.

⁴ Kwə wó lwəni nmɔ
tɪtʊŋ-kamunə yam ba bri
ba biə
sɪ ba taa zuli nmɔ.

⁵ Ba lagɪ ba ŋɔɔnɪ nmɔ paarɪ
dum
paarɪ-zulə taanɪ mu
ba bri nɔɔna.

Amɔ dɪ maa wó taa buŋi
nmɔ tɪtʊŋ-kɪnkagɪla yam
wʊbʊŋa.

⁶ Nɔɔna wó taa tɔɔlɪ nmɔ na tɔŋi
n dam dum baŋa nɪ
n kɪ tɪtʊŋ-kamunə te tɪn.

Amu di maa wú taa ŋɔ́ɔni
nmv kamunni dɔ́m taani.

⁷ Ba ta wú tɔ́ɔli nmv na jigi yiri
nmv lanyirani dɔ́m ŋwaani te
tɔ́n,

yɪ ba daari ba leeni di wupolo
ba zuli nmv
n na yɪ cɪga tu tɔ́n ŋwaani.

⁸ Baŋa-We tiini Dɪ jigi yibwənə
dɪdaani yu-yoŋo Dɪ maa zəni
nɔ́ɔna.

Dɪ yəni Dɪ puɪni Dɪ banɪ mv.
Dɪ sono kum maa tiini ku daga.

⁹ Baŋa-We yəni Dɪ kɪ nɔ́ɔna
maama lanyirani.

Ku na yɪ woŋo kulɔ́ maama
Dɪ na kɪ tɔ́n,
Dɪ maa duri ba maama
yibwənə.

¹⁰ Baŋa-We, nmv na naani
woŋo kulɔ́ maama tɔ́n
wú taa kɪ nmv le zanzan.
Balɔ́ na kɪ ba cɪga di nmv tɔ́n
maa wú taa tee-m.

¹¹ Ba ta wú taa tɛ nmv paari
dɔ́m
na jigi paari-zulə tee tɔ́n,
di nmv dam dɔ́m na daga tee
tɔ́n.

¹² Ku laan maa wú pa
nabiinə maama lwarɪ
tɪtɔ́ŋ-kamunə
yalɔ́ nmv na tɔ́ŋi tɔ́n ni ni.
Ba ta wú lwarɪ nmv paari dɔ́m

na tiini di jigi paari-zulə tee
tɔ́n.

¹³ Paari dɪlɔ́ nmv na di tɔ́n
wú taa wura mv ga maŋa
maama.

Dwi didwi na kɛ
sɪ didɔ́ŋ laan saŋi di ba,
nmv wú taa tee nɔ́ɔna
sɪ ku taa ve maŋa kalɔ́ na ba
ti tɔ́n.

[Baŋa-We yəni Dɪ zigi
Dɪ cɪga wɔ́ni mv
di Dɪ na tagɪ kulɔ́ maama tɔ́n.
Dɪ ta maa yəni Dɪ jigi
nɔ́ɔna yibwənə
di tɪtɔ́ŋa yalɔ́ maama Dɪ na kɪ
tɔ́n.]

¹⁴ Ku na yɪ balɔ́ na lagɪ ba tu
tɔ́n,
Baŋa-We yəni Dɪ tɔ́li-ba mv Dɪ
zigi.

Dɪ maa zəni balɔ́ vwana na pari
tɔ́n
sɪ ba wanɪ ba zigi di dam.

¹⁵ Nɔ́ɔna maama jigi nmv tuna
mv.

Nmv mv pa-ba ba ni-wudiu
ku maŋa ni .

¹⁶ Nmv ma n puri n jataala yam
n kwe wo-laaru zanzan n pa
balɔ́ maama n na naani tɔ́n
pa ba di ba su.

¹⁷ Baŋa-We yɔ́ɔri Dɪ tɔ́ŋi cwəŋə

dɪ kʊlʊ maama Dɪ na kɪ tun
mʊ.

Maŋa maama Dɪ jɪɣɪ
nɔɔna ŋwaŋa.

¹⁸ Baŋa-Wɛ yəni Dɪ zəni balʊ
maama

na loori-Dɪ tun,
nɪŋɛnɪ ba na loori-Dɪ
dɪ ba wʊʊ maama.

¹⁹ Dɪ tʊŋɪ Dɪ tɔɣɪ balʊ na
kwari-Dɪ tun wʊbʊŋa mʊ.

Ba na keeri ba loori-Dɪ,
Dɪ ta wó cəɣi ba wɛ-loro kʊm,
yɪ Dɪ daari Dɪ jɔŋi-ba Dɪ yaɣɪ.

²⁰ Baŋa-Wɛ cʊ balʊ na soe-Dɪ
tun mʊ.

Kʊ nan na yɪ nɔn-balwaaru tum,
Dɪ lagɪ Dɪ cəɣɪ ba maama mʊ
fasɪ.

²¹ Amʊ wó ma a ni mʊ a tee
Baŋa-Wɛ.

Kʊ maŋɪ sɪ nabiinə maama
taa zuli-Dɪ maŋa maama,
Dɪ yɪɾɪ dɪm na yɪ lanyɪranɪ fasɪ
tun ŋwaanɪ.

Wɛ le kəm

146 Pa-na dí tee Baŋa-Wɛ!

Amʊ tɛ a titɪ wʊnɪ mʊ
wɪ:

«Tee Baŋa-Wɛ!»

² Amʊ wó yɔɔɾɪ a tee a Tu
Baŋa-Wɛ dɪm

a ŋwia maama wʊnɪ.

A wó taa leeni a tee-Dɪ
sɪ kʊ taa nii a ŋwia kam
kweelim.

³ Yɪ kwe-na á tuna á danɪ
dɪdɛɛra

naa nabiinə wʊlʊwʊlʊ baŋa
nɪ,

sɪ ba bá want abam
ba jɔŋi ba yaɣɪ.

⁴ Bɛŋwaanɪ, ba siun kʊm na
kɔga,

ba yəni ba joori tɪga kuri nɪ mʊ.
Dɛ dɪm kʊntʊ nɔɔ mʊ

ba ya na jɪɣɪ wʊbʊŋa yalʊ
maama tun wó je.

⁵ Wʊlʊ nan na sɛ nɪ
Zakɔbɪ Wɛ dɪm yɪ o zənnu,

yu-yoŋo wʊ kʊ tu tee nɪ,
o tuna maama na wʊ

o Tu Baŋa-Wɛ yɪra nɪ tun
ŋwaanɪ.

⁶ Baŋa-Wɛ mʊ naanɪ wɛyuu
kʊm,

dɪ tɪga kam,
dɪ nɪwʊ kʊm, dɪdaanɪ kʊlʊ
maama na wʊ tɪ wʊnɪ tun.

Dɪ maa yəni Dɪ zɪɣɪ Dɪ cɪga
wʊnɪ

maŋa maama.

⁷ Dɪ maa paɪ balʊ nɔɔna na
jɪɣɪ-ba ba beɛsɪ tun na ba bura,
yɪ Dɪ daari Dɪ paɪ kana
na jɪɣɪ balʊ tun ba ni-wɔdiu.

Baŋa-We vɪ balu na wu
puna digə nɪ tɪn Dɪ yaɣɪ
pa ba nuŋi da.

⁸Dɪ ta maa puri lilwə yiə pa ba
naɪ.

Ku na yɪ balu vwana na paɪ tɪn,
Baŋa-We paɪ ba wani
ba zɪɣɪ dɪ dam.

Dɪ maa soe balu na jɪɣɪ cɪɣa
Dɪ yigə nɪ tɪn.

⁹Baŋa-We nii balu na yɪ vərə
sa-tuw wɔnɪ tɪn baŋa nɪ.

Dɪ maa zəni bɪtara dɪ kadənə.
Ku nan na yɪ nɔn-balwaarɔ,
Dɪ yəni Dɪ cɪ ba yigə.

¹⁰Baŋa-We wú taa di paari mu
maŋa maama.

Siyɔn tiinə bam,
abam Tu We dum mu kuntu,
maŋa maama sɪ ku taa ve
maŋa kalu na ba ti tɪn.

Pa-na dí tee Baŋa-We!

We zəni dɪbam cam maŋa nɪ

147 Pa-na dí tee Baŋa-We!

Ku lamma mu sɪ dí
leeni
dí zuli dí Tu We dum,
ku na paɪ ywəəni
yɪ ku tɔɣɪ cwəŋə tɪn ŋwaani.

²Baŋa-We lagi Dɪ fɔɣɪ Dɪ lo
Zeruzalem tɪw kum.

Dɪ maa lai Yisɪrayɛɪ tiinə balu
ya na jagɪ je maama nɪ tɪn
Dɪ kɪ daani sɪ ba joori
ba titɪ tɪw kum.

³Dɪ maa zuri balu bɪcɔŋɔ na
pogili tɪn bɪcara,
yɪ Dɪ vɔ ba fufwələ yam pa ti
je.

⁴Dɪ jeeli calɪcwɪ sum ni mu Dɪ
ja,

yɪ Dɪ daari Dɪ bəŋi sɪ maama
dɪdva dɪdva dɪ ka yɪɪ.

⁵Dí Yuutu wum yɔɔɪ
o jɪɣɪ kamunni mu,
yɪ o dam dum gaali.

Dí wari sɪ dí lware o yəno kum
dí ti.

⁶Baŋa-We yəni Dɪ zəŋi balu
na tu ba titɪ tɪn mu weeni.

Ku nan na yɪ nɔn-balwaarɔ tum,
Dɪ lagi Dɪ muri-ba mu Dɪ dɪ
tiga nɪ.

⁷Leeni-na á tee Baŋa-We
yɪ á kɪ Dɪ le.

Kwe-na kwaanɔ á magɪ
á ma á zuli-Dɪ.

⁸We yəni Dɪ paɪ kunkwəənu
kwəli weyuu kum maama.

Dɪ ta maa paɪ dva nɪa
tiga kam baŋa nɪ,
sɪ gaaru dɪ nuŋi

ti faari zwænu tum.
⁹Dintu mu pai vara ba
     ni-wɔdiu,
 ku ta wɛli di bacangaaru di,
 ni ti na keerə wɔdiu ŋwaani.
¹⁰Wɛ ba jigi wɔpolo di
     siseŋ-nɔɔna na dana tee tin.
 Dl yigə maa tərə jar-kərə
     di ba baari dum wɔni.
¹¹Baŋa-Wɛ wɔw nan poli
     di balu na kwari-Dl tin,
 ba na kwe ba tuna ba daŋi
     Dl sono kum baŋa ni tin
     ŋwaani.
¹²Zeruzalem tuw nɔn-biə bam,
     zəŋi-na Baŋa-Wɛ yiri dum.
 Siyɔn tiinə bam,
     tee-na á Tu Wɛ dum.
¹³Bɛŋwaani, Dintu fɔgi Dl kwe
     á tuw kum ni-bwæru tum,
     pa ti damma.
 Dl ma daari o ki abam balu
     na zɔvri ku wɔni tin yu-yoŋo.
¹⁴Dl maa pai yazurə taa wɔ
     á tɪga kam ni maama ni,
 yi á na muna zanzan
     si á taá di á sui.
¹⁵Wɛ yəni Dl tɔŋi Dl kwərə mu
     si ka yi lugu baŋa ni maama.

Ka maa ki lila ka ve
     je maama ni.
¹⁶Dl ma pa kunu ba
     ku kwəli tɪga kam
 yi ka puri cari cari
     ni lɔŋɔ na yi tee tin.
 Ku ta na yi nyɔɔɔ,
 Dl yəni Dl pa ku jagi lila mu
     ni tuntwarim tee tin.
¹⁷Dl maa dɔli du-kambana
     Dl yagi tɪga baŋa ni.
 Dl waaru tum na puli si ti zuri,
     nɔɔn-nɔɔnu bá wani o zigi
     ti yigə ni.
¹⁸Dl laan ma tɔŋi Dl kwərə
     si Dl pa tintu maama nyuni.
 Dl ta ma pa viu kum zaŋi
     ku taa dula,
 pa bwi sum na bam
     joori ba taa durə.
¹⁹Wɛ tɔŋi Dl kwərə mu
     si Zakɔbi dwi tiinə bam
     lwarika.
 Dl ma kwe Dl zaasum dum
     di Dl niə yam
 Dl pa Yisrayeli tiinə bam
     si ba taa tɔgi-ya.
²⁰Dwi-gɛ tiinə nan tərə
     Wɛ na ki kuntu doŋ Dl pa-ba.
 Bantu maŋi ba yəri

Dl zaasum dum ni nɪ.

Pa-na dí tee Baŋa-Wɛ!

Baŋa-Wɛ maŋɪ dɪ zula

148 Pa-na dí tee Baŋa-Wɛ!

Abam balu na wu
weyuu kum ni tun
tee-na Baŋa-Wɛ!
Tee-Dl-na wɛ wɛ baŋa je sum
maama nɪ!
² Abam balu na yɪ Dl malesɪ
yɪ á wu Dl kwaga kɔɔ kum
wunɪ tun, tee-Dl-na!
³ Wɪa kam dɪ cana kam,
ku maŋɪ sɪ abam dɪ taa tee-Dl!
Sɪ abam calɪcwɪ sum
na pɪpɪlɪ tun dɪ tee-Dl!
⁴ Wəənu maama na wu
weyuu kum baŋa ni tun,
tee-Dl-na!
Ku ta wəli dɪ na balu na kikili
weyuu kum baŋa ni tun,
ba-na á tee-Dl!
⁵ Ku maŋɪ sɪ wonjo maama mu
taa tee-Dl,
Bɛŋwaani, Dintu mu de Dl ni
dum ŋwaani Dl naani-tɪ.
⁶ Dl deen pɛ ti zɪɣɪ
tɪ zɪga je nɪ maŋa maama,

yɪ kulɔkulɔ daa warɪ Dl ni dum
kuntɔ ku cɔɣɪ.

⁷ Abam balu na wu
tɪga kam baŋa ni tun
tee-na Baŋa-Wɛ!
Nɪnw wu varɪ-kamunə bam,
dɪ wəənu tɪlv maama na zuvɪ
nɪnw kum kuri kuri nɪ
tun,
tee-Dl-na!
⁸ Ku na yɪ dva pɪpɪlɪm,
dɪ du-kambana, dɪ kunu, dɪ
nyɔŋɔ,
ku wəli dɪ vu-div dwi maama
na sɛ Dl ni dum tun,
tee-Dl-na!
⁹ Pweeru dɪ zwəənu tum
maama,
dɪ kagva wu tweeru,
dɪdaani tweeru tɪlv
nɔɔna na jəri ba karɪ nɪ tun,
ba-na á tee-Dl!
¹⁰ Ku ta wəli dɪ ga-vara,
dɪ sɔŋɔ vara,
dɪdaani tɪga wo-vəəlu,
dɪ zunə dwi maama,
tee-Dl-na!
¹¹ Tɪga baŋa pwa bam,
dɪ dwi tiinə maama,
dɪdaani nakwa,
dɪ dɪdɛera maama,

¹²ku wəli dɪ nɔŋ-dunnu, dɪ
bukwa,
dɪ nankwɪn: dɪ bu-balwa,
á maama tee-Dl-na!

¹³Pa-na sɪ wənu maama tee
Baŋa-Wɛ,
Dl yɪrɪ dɪm na tiini dɪ daga
dɪ gaali tun ŋwaani!
Dl nunwaŋa kam dɪ daga ka
dwe
wɔŋɔ kulɔ maama na wu
tiga baŋa nɪ
dɪdaani weyuu maama nɪ tun.
¹⁴Dl zəŋi Dl tɪtɪ nɔŋna bam mu
pa ba na dam dɪ zulə.
Dl kɪ kuntu Dl pa Dl nɔŋ-sonnu
Yisrayeli tiinə bam mu.

Pa-na dí tee Baŋa-Wɛ!

Ləŋ-duŋa

149 Pa-na dí tee Baŋa-Wɛ!

Leeni-na ləŋ-duŋa
á ma á tee Baŋa-Wɛ.
Jeeri-na dɪ Dl nɔŋ-ŋuna kɔŋɔ
kum
á tee-Dl.

²Pa-na sɪ Yisrayeli dwi tiinə
bam
dɪ ywəni ba Kəru wum
ŋwaani,

sɪ Siyɔn tiinə bam taa caka
dɪ wupolo ba Pɛ wum ŋwaani.
³Pa-na sɪ ba taa sat Wɛ yigə nɪ
ba maa zuli Dl yɪrɪ dɪm.
Ba ta wú taa magɪ sunye
yɪ ba magɪ kwaanu ba zuli-Dl.

⁴Benwaani, Baŋa-Wɛ wuu poli
dɪ Dl nɔŋna bam kikiə.
Dl joŋi balu na tu ba tɪtɪ tun Dl
yaga,
pa ba na nunwaŋa nɔŋna yigə
nɪ.

⁵Pa-na sɪ balu na kwarɪ Wɛ tun
taa caka
dɪdaani zulə yalɔ Dl na pɛ-ba
tun.

Pa-na sɪ ba taa leeni dɪ ywəni,
nɪ ba na tigi ba sarɪ wunɪ tee
tun.

⁶Ku maŋɪ sɪ tiə le taa wu ba ni
nɪ,
yɪ ba ta ze najara su-lwaanu
ba jɪa nɪ.

⁷Ba maa wú joori ba ŋwɪ ba jɪni
dwi-ge tiinə bam baŋa nɪ,
yɪ ba tiini ba waari-ba.

⁸Ba maa wú kwe capɔnnu
ba vɔ tunɪ dɪdonnə pwa bam,
yɪ ba daari ba ma luuru
ba lə ba dɪdɛera bam nɛ sum
nɪ.

⁹Ba kəm dɪm kuntu wú ŋwɪ jɪni
dɪlɔ ya na tigi ba duna bam

baŋa nɪ tun mu.
Kuntu tun, balu maama na
kwarɪ Wɛ tun wó na zulə.

Pa-na dí tee Baŋa-Wɛ!

Baŋa-Wɛ maŋɪ dɪ zulə!

150 Pa-na dí tee Baŋa-Wɛ!

Pa-na Dɪ joŋi Dɪ tiə
Dɪ digə kam nɪ!
Pa-na Dɪ joŋi Dɪ tiə wɛyuu nɪ
mɛ na yɪ Dɪ dam je sɪm tun!
²Tee-Dɪ-na Dɪ titɔŋ-kamunə
yam ŋwaanɪ,
dɪ Dɪ na daga Dɪ dwe kamunni
dwi maama tun ŋwaanɪ.

³Wu-na nabwaanu á ma á
tee-Dɪ,
sɪ á daari á magɪ kwaanu á
tee-Dɪ.

⁴Kwe-na sinye á ma á tee-Dɪ,
sɪ á kwɛɛɪ á sa.

Ta magɪ-na kwaanu dwi dwi
yɪ á wu wi sɪ á taá tee-Dɪ!

⁵Magɪ-na zwɪ dɪ kunkwaanu
na wó kɪ sɔɔ baŋa baŋa tun
á ma á tee-Dɪ!

⁶Ku maŋɪ sɪ wonjo kulu maama
na wai ku sin viuu tun
mu tee Baŋa-Wɛ.

Pa-na dí tee Baŋa-Wɛ!

Bitar-dundi Tɔnɔ

Pe Solomɔn mu ki Bitar-dundi Tɔnɔ taana yam zanzan o ki daani. Pupwara didua si ku yi pupwara nugu (1-9) bri ko na kwe o bu kwia te tun mu. Ko wum ki kontu si ku weli o bu wum mu di wubɔɔ, si o lwarɔ o na wu tɔgi cwe silu si gwia ki ywæni ka pa-o tun. Wænu tɔlu na pai nɔɔna cɔgi tun nyi di kaani na sugi baaru wubɔɔ si o ki lwarum te tun mu. Nii 2:16-19; 7:6-27; 9:13-18. Yeno di maa nyi di ka-laa na weli baaru si o kuri kurim na lana tun. Nii 8:1-16; 9:1-12. Tɔnɔ kum pupwari silu na daari tun (10-31) maa jigi bitar-dundi dwi dwi na bri dibam yeno nyɔɔri na gari jor-kikia te tun.

1 Yisrayeli tu pe Solomɔn na yi Davidi bu tun bitar-dundi mu tuntu.

²Bitar-dundi yantu nan manɔ si ya bri nɔɔna swan si ya daari ya zaasi-ba. Yaá weli nɔɔna si ba taa ni yi-puru taani kuri, yi ba pɔɔri taana daani. ³Ya ta wu kaani nɔɔna si ba kwe yi-puru ba ma ja ba titi, si ba kikia taa tɔgi cwɛɔ, ni ku na manɔ di ciga kam te tun. ⁴Bitar-dundi yam wai ya pai nayari-nyuna ja wubɔɔ-ɔɔna. Ya ta wai ya pai nɔn-dunnu na yeno di yi-puru. ⁵Yi-puri-nyuna di na cegi-ya, baá zaasi ba weli ba swan wuni. Wubɔɔ-buɔɔna di wu fɔgi ba lwarɔ cwɛɔ ba taa tɔgi-ka. ⁶Ku maa wu pa nɔɔna lwarɔ bitar-dundi yam kuri, ku weli di sinsari, di

dundi silu maama swan tiina na yeni ba ɔɔɔni tun.

⁷Nabiina na kwari Baɔa-We me tun,
yeno di puli daani mu.
Ku daari jwæru yirani mu
wu gooni swan taani
di kurisum.

Yi pa ba sugi-m ba wani

⁸Amu bu, se si n jonɔ n ko kurisum.
Nan yi swe n nu na bri-m te tun.
⁹Pa ba zaasum dum taa tigi n bicari ni,
ni nunwaɔa zambili mu n di n ban ni tun.

¹⁰ Amu bu, nɩ lwarim-kərə na
jigi-m ba suga,
sɩ n yɩ se ba taani dɩm.

¹¹ Baá wani ba ta dɩ nmɩ nɩ:
«Pa dí kɩ daani,
sɩ dí vu dí səgi cwəŋə nɩ nɩ,
dí daari dí nuŋi dí ja nɔɔna
dí gu,
yɩ ba nan wu kɩ kulukulu ba
cɔgi.

¹² Dí wó ti-ba lɩla nɩnɛɛnɩ dí na
nɛ-ba,
dɩ ba na maŋi ba jigi yazurə
te maama dɩ.

Dí wó li-ba nɩ ba ga zu tɩga kuri
mu te.

¹³ Pa-na dí tɔgi daani dí vri
ba wo-laaru tum dí taa te,
pa dí sam su dɩ ba jɔgiɔru tum.

¹⁴ Kuntu tun, ba n wəli dibam
wuni,
sɩ dí na pɛ wənu tum,
dí wó pɔɔri tɩ wuni dí pa-m.»

¹⁵ Amu bu, ba na tagi kuntu
doŋ,
yɩ da n wəli ba wuni.
Nan ja n titɩ sɩ n cɩ n titɩ dɩ
ba na wu mɛ tun.

¹⁶ Bɛŋwaani, nɔn-balwaaru tum
kuntu
gari ba tuŋi lwarim,
yɩ ba lagɩ lɩla dɩ nɔn-gura
tituŋa.

¹⁷ Wulu na buŋi sɩ o ja zuŋə,

ku tu bá pa ka na ciku
kulu o na cigɩ ka ŋwaani tun.

¹⁸ Vɩnvurna bam kuntu nan na
səgi
sɩ ba gu nɔɔna tun,
ku yɩ ba titɩ dwi mu ba lagɩ ba
ja.

¹⁹ Wulu maama na buŋi sɩ o
duni
kampinə baŋa nɩ,
ku tu wó guri kuntu mu.
Jɔgiɔru tɩlu o na vri tun mu
wó ba tɩ cɔg-o.

Ba maŋi yi-puru dɩ bukɔ daani

²⁰ Yi-puru mu zigɩ tiw kum cwe
sum dɩ ku yaga kam nɩ nɩ ku tɔɔla ku
yaga. ²¹ Tiw kum pooni mɛ nɔɔna na
jeeri ba kɩ sɔɔ tun, dɩ ku mancwənu
niə yam nɩ mu ku zigɩ da ku ŋɔɔni
baŋa baŋa ku wɩ:

²² «Nayəri-nyɩna, de dɔɔ mu
á wó yagi á jwərim dɩm?
Nɔn-lwɛɛna, á dɩ wó taá lwe
á donnə taan,
sɩ á vu á maŋi yən mu?
Nɔn-jwəeru, á wó yagi
ka-taa-culi-yəno maŋa
kɔɔ mu?

²³ Á ya na se a bwɛa yam,
amu dɩ yaá kwe a bɛari
maama a pa abam,
yɩ a pa á lwarɩ kulu na tigi
a wubɔŋa nɩ tun.

²⁴ Abam nan vɪn amv beeri dɪm,
pa a twɪ a jun a jeeri abam
yɪ á wu kɪ-nɪ á kɪ da.

²⁵ Abam ta maa wu pɛ a kwɪə
yam jigɪ kuri ya paɪ
abam,

yɪ á daari á wu kɪ á yigə
dɪ bwɛa yalv a na pɛ tɪn.

²⁶ Kuntu ɲwaani amv dɪ wó kɪ
abam mu a mwanɪ,
dɪ á na lagɪ á na cam te tɪn.

²⁷ Fvɔnɪ maa wó ja abam
nɪnɛnɪ vu-dɪv doɲ,
yɪ lɛrv dɪ ba á baɲa sɪ tɪ li
abam
nɪ kurɪm na kɪ te tɪn.

²⁸ Ba laan wó loori zənə amv
tee nɪ,
yɪ a vɪn sɪ a ləri-ba.
Ba maa na beeri a je te dɪ,
ba bá na-nɪ.

²⁹ Bɛɲwaani, ba yɔɔrɪ ba culi
yənɔ mu,
yɪ ba vɪn ba wɪ:
ba bá taa kwari Baɲa-Wɛ.

³⁰ Ba maa wu sɛ amv kwɪə yam,
yɪ ba ta kwarɪmɪ ba zwa
dɪ a bwɛa yam.

³¹ Kuntu ɲwaani baá su dɪ yaara
ba coori-ya,
ba wubɔɲ-lwaanv tum
dɪ ba kikiə yam ɲwaani.

³² Bɛɲwaani, nayəri-nyɪna vɪn
zaasum mu
pa ba lagɪ ba tɪ lɪla.

Nɔn-jwəru yigə maa tərə dɪ
kulɔkulɔ
pa baá na cɔɣɪm.

³³ Ku daari, wulv maama na sɛ
a zaasum dɪm,
kvó kɪ lam kv pa kv tu.
O bicari bá taa zaga dɪ
kulɔkulɔ,
yɪ kulɔkulɔ fvɔnɪ dɪ bá taa
jig-o.»

2 Amv bu, sɛ sɪ n jonɪ a zaasum
dɪm.

Kwe niə yalv a na pɛ-m tɪn
n kɪ n bicari nɪ.

² Puri n zwa sɪ n ja swan,
n daari n kwe n wubɔɲa maama
n pa yi-purɔ.

³ Yɔɔrɪ n beeri yi-purɔ,
sɪ n daari n loori yənɔ
dɪ kwər-dɪa.

⁴ Cɛ sɪ n beeri swan,
nɪ ya yɪ səbu-poɲo
kulv na səgi tɪn mu.

⁵ N na kɪ kuntu, nɪ lwarɪ
Baɲa-Wɛ fvɔnɪ na yɪ te
cɪga cɪga,
yɪ n daari n mɪ dɪ Dɪ.

⁶ Bɛɲwaani Baɲa-Wɛ mu kwe
swan
Dɪ paɪ nabiinə.

Dɪ ta maa wəli-ba dɪ yənɔ dɪ
yi-purɔ.

⁷ Dɪ maa jigɪ swan cɪga cɪga
sɪ Dɪ kwe Dɪ pa nɔn-ɲuna.

Ku ta na yɪ balu na yɔɔɪ
ba tɔɪ cwɛŋə tɪn,
Dl kwɛli-ba nɪ najara ci-kwɛŋa
mu te.

⁸ Dl nii ku baŋa nɪ mu
sɪ cɪga taa tɔŋa,
yɪ Dl ci balu na jɪɪ Dl cɪga tɪn,
sɪ cam yɪ yi-ba.

⁹ Nmu na se sɪ n jɔŋi swan,
n laan wó ba n lwarɪ kulɔ na
lana
yɪ ku tɔɪ cwɛŋə tɪn.

N ta wó lwarɪ kulɔ na maŋɪ
kəm tɪn,
sɪ n wanɪ n tɔɪ cwɛ-laa.

¹⁰ N wubɔŋa maa wó ja swan,
yɪ yəno dɪ pa n na wupolo
lanyɪɪɪɪɪ.

¹¹ Nmu na jɪɪ wubɔŋa te tɪn
mu
wó taa kwɛli-m.

N wubɔŋ-ŋuna maa wó taa
yɪɪ-m.

¹² Kuntu tɪn, n bá ta n tɔɪ
nɔn-balwaaru cwe sɪm,
naa n tɔ pipiri-nyuna cwɛŋə nɪ.

¹³ Bantu maŋɪ ba ywəri cɪga
cwɛŋə kam nɪ mu,
yɪ ba ve lim wɔnɪ.

¹⁴ Ba ta soe sɪ ba taa tɔŋɪ
lwarɪm mu,
yɪ ba wɔɔ dɪ tigə dɪ
kəm-balwaaru.

¹⁵ Ba yɪ nɔn-ŋullu mu
yɪ ba kikiə ba tɔɪ cwɛŋə.

¹⁶ Swan cɪga cɪga wó ci-m dɪ
ka-tula,
dɪ o na maŋɪ o ŋɔɔnɪ nɪ-sɔnɪ
ŋwɛŋa
sɪ o ma sugi-m te dɪ.

¹⁷ Ku tu yaɪ o baru wɔɔ o na
zu
o dɔnnɪ maŋa nɪ tɪn,
pa o yiri nɪ dɪɔ o na goni
Wɛ yigə nɪ tɪn.

¹⁸ Cwɛŋə kalu na ve o sɔŋɔ kum
nɪ tɪn guri dɪ tɔɔnɪ mu.
Balu na tɔɪ da tɪn maa zuɔɪ
curu.

¹⁹ Wɔɔ maama na ve o te,
ku tu daa ba joorə.

O nan daa bá tɔ
ŋwɛ cwɛŋə kam wɔnɪ.

²⁰ Nmu nan na jɔŋi swan,
n laan wó ta n tɔɪ
nɔn-ŋuna na-bwərə mu,
yɪ n ve cɪga tiinə cwɛŋə nɪ.

²¹ Bɛŋwaani, balu na yɔɔɪ
ba tɔɪ cwɛ-laa tɪn mu
wó taa zuɔɪ dɪ tɪga kam wɔnɪ.

²² Ku daari nɔn-balwaaru tɪn
yɪɪ
wó saari tɪga kam baŋa nɪ.
Nɔn-ŋullu dɪ maa wó je ka
wɔnɪ.

Pa Wɛ n cɪga

3 Amu bu, yɪ swe wəənu tɪɔ
a na jɪɪ a bri-m tɪn.

Nan yɔɔri n pa a niə yam
taa tigi n wɔbɔŋa wɔni.

² Beŋwaani, n na tɔgi-ya,
n wó na mumwe-dɛeri,
yi wəənu da cwəŋə ti pa-m.

³ Fɔgi n ta n jigi ciga di sono,
si n yi yagi-ti.

Pa tintu taa nyi di zambili
n na kwe n di n ban ni tun.

Pa ti taa tigi n wɔbɔŋa ni wuu,
ni n na pɔpɔni-ti n tiŋi
kandwa-pile yira ni te tun.

⁴ Kuntu baŋa ni mu We di
nabiinə
wó taa lagi n ni-taani,
yi n na yiri-ŋum.

⁵ Kwe n ciga maama
n daŋi Baŋa-We baŋa ni.
Nan yi tugɔ nmv titi wɔbɔŋa
baŋa ni.

⁶ Titɔŋi dilu maama n na wó ki
tun,
ta n ye Baŋa-We ni ni.
Kuntu mu Dl wó pa wəənu
maama kwe ti cwəŋə ti
pa-m.

⁷ Yi fɔgi n jeeli n yuu ni
ni nmv mu ye n tiə.
Nan ta n kwari Baŋa-We
si n daari n ki baŋwian di
balɔɔ.

⁸ Kuntu mu wó pa n na yazura,
yi n dam dum wó joori n titi
ni.

⁹ Kwe n jijaanu tun
n ma n zuli Baŋa-We,
si n daari n kwe n dayigə
wodiiru pɛera n pa-Dl.

¹⁰ Kuntu baŋa ni mu n tuli wó
su
di wodiiru,
yi sa-duŋa di taa daga ba gaali,
pa n yəri n na wó ki-ti mɛ.

¹¹ Amv bu, ni Baŋa-We na
jigi-m
Dl vaŋi nmv zwe, si n se kwia
si n da cwəŋə.

Dl maa na bwe-m,
si n yi pa n yigə nywani.

¹² Beŋwaani, Baŋa-We kurisi
balu Dl na soe tun mu,
ni ko na ki te di o bu-sono tun.

Swan na lana te tun

¹³ Wulu maama na lwarɔ swan
yi o jigi yi-puru,
ku tu yuu ywəmmə.

¹⁴ Swan tiini ya jigi kuri
ya dwe səbu-porjo.

Ya maa jigi nyɔɔri
ya dwe səbu-sɔŋa di.

¹⁵ Ya ta maa jigi lunni

ya dwe kandwa-ɣɔna.
 Nmu fra na zu woŋo kulɔ
     maama,
     ku bá yi swan na yi te tun.
¹⁶Swan ze mumwe-deeri mu o
     jazim ni.
 Jijigirɔ di yiri kamunu maa wu
     peera yalɔ o na ze o jagwiɔ ni
     tun.
¹⁷Swan cwe sum jigi ywæni
     mu.
     Si tɔgum maa paɪ nɔɔna bicara
     zurɔ.
¹⁸Swan nyi di tiu kulɔ biɔ
     na paɪ ɣwia tun mu,
 balɔ na beeri-ya si ba jɔɔi tun
     tee ni.
 Ya ma yæni ya ja yu-yoŋo ya ba
     ya pa balɔ na puuri-ya ba ja
     tun.
¹⁹Baɣa-We de Dl swan ɣwaani
     mu
     Dl cwi tɔga baɣa kam kuri.
 Dl ma tɔgi Dl yi-puru baɣa ni
     Dl pa weyuu kum di wura.
²⁰Dl me Dl yæno mu Dl pɔɔri
     nanuru tum yira yira,
 yi Dl daari Dl pa dɔa taa zigɪ
     kunkwænu wuni ka ni.
²¹Amu bu, ta n mai swan cɔga
     cɔga
     di wubɔɣ-laaru n tuɣa.
 Yi pa ti vri n juɣa ni
     ti daari-m.

²²Tuntu mu wó pa n ɣwia
     taa jigi kuri lanyirani,
 yi ka taa jigi lam ka pa-m,
     ni zambili mu n di n ban ni
     tun.
²³Ti ta wó pa n vɔɣɔ tɔgi
     cwɔɣɔ,
     si n yi seeri n tu tɔga ni.
²⁴N ma n na tigi n siɔ,
     fuuni bá taa jigi-m.
 Nmu nan na pæni si n dɔ mu di,
     nɔ́ dɔ mu yɔlɔlɔ.
²⁵Fuuni bá ja-m,
     ni leeri na da ti ba n baɣa,
 naa cɔgum na tu nɔn-balwaaru
     yuu ni.
²⁶Beɣwaani, Baɣa-We mu wó
     pa
     n wuu taa tigɔ.
 Wuntu wó taa cu-m cam wuni,
     si kulukulu yi ja-m pa n tu.
²⁷N doɣ na maɣi si n zæn-o,
 yi nmu na jigi kulɔ
     na wó zæn-o tun,
 si n yi van-o.
²⁸Nmu na wai n doɣ n wɔlɔ
     lele,
     nan yi ta did-o ni:
 «Ve si n jwa joori n ba
     si a wæli-m.»
²⁹Ku na yi n faru wulu
     na pe nmu o cɔga tun,
 yi buɣi lwarum si n ma n cɔg-o.
³⁰Yi magi kantɔgo di nɔɔnu

yɔɔ yirani,
 nɪ kʊ tʊ na wʊ cɔgi n yigə
 kulɔkulɔ baŋa nɪ.
³¹ Yɪ pa n wubɔŋa zu
 nɔn-balwaaru kikiə wɔnɪ.
 Nan yɪ lwəni ba titɔŋ-naga
 kam.
³² Bɛŋwaani, Baŋa-Wɛ culi
 nɔn-ŋullu mu.
 Kʊ nan na yɪ nɔn-ŋuna,
 Dɪ lɔgi Dɪ wʊ Dɪ bri bantu
 mu.
³³ Baŋa-Wɛ sɔɔli lwarum mu Dɪ
 yagi
 nɔn-lɔŋɔ sɔŋɔ nɪ.
 Kʊ daari nɔn-ŋum sɔŋɔ su
 dɪ Dɪ yu-yoŋo mu.
³⁴ Kʊ na yɪ nɔn-lwɛɛna,
 Wɛ nii-ba kafe mu.
 Kʊ daari Dɪ yu-yoŋo wʊ balu
 na tu ba tuti tun yuu nɪ.
³⁵ Swan tu yiri wó zaŋi mu.
 Nɔn-joro maa wó di o cavura.

Zaasum yadonna

4 A biə bam, cəgi-na á ko
 zaasum. Kɪ-na á zwa kʊu sɪ á
 wani á jigi wubɔŋa. ² A kwiə yam
 jigi kuri mu. Kuntu tun, yɪ vɪ-na a
 zaasum dɪm. ³ Amu biini maŋa nɪ yɪ
 a ta yɪ bu-pwələ tun mu a nu deen
 soe-nɪ, nɪ a na yɪ o bu-dɔa tun. A ko
 dɪ ma jəni-nɪ tɪga nɪ ⁴ o bri-nɪ o wɪ:
 «Ta n jigi a bitari sum n wubɔŋa nɪ,

yɪ n daari n ta n kɪ n tɔgi a niə
 yam,
 sɪ n wó na mumwɛ-dɛəri.
⁵ Beeri swan didaani yi-puru.
 Yɪ swe a zaasum dɪm nɪ nɪ, nan
 yɪ vɪ-ya.
⁶ Yɪ ma n kwaga n ya yi-puru,
 sɪ kʊɔ taa kwəli-m.
 Nan yɔɔri n ta n soe-kʊ
 sɪ kʊ taa nii n baŋa nɪ.
⁷ Yi-puru mu jigi kuri
 kʊ dwe wəenu maama.
 Kuntu tun, kwaani n beeri swan
 je.
 N na maŋi n beeri kʊlu maama
 sɪ n ta n te,
 ta cɛ sɪ n jigi yəno.
⁸ Pa yi-puru taa jigi lunni kʊ
 pa-m,
 sɪ kʊɔ pa n na yiri kamunu.
 N ma n na kukwəri-kʊ,
 kʊɔ pa n na zulə.
⁹ Kʊɔ kɪ yu-yoŋo kʊ kɪ n yuu nɪ,
 nɪ kʊ mɪlɪmɪ ga-punnu daani
 mu
 kʊ sɔ-tɪ kʊ kɪ da tun.
 Kʊ ta wó pa n na nunwaŋa,
 nɪ kʊ kwe paari yipugə mu
 kʊ pu n yuu nɪ tun.»
¹⁰ Amu bu, sɛ sɪ n kɪ n tɔgi
 amu zaasum dɪm,
 sɪ kʊ pa-m mumwɛ-dɛəri.
¹¹ Amu kwe nmʊ mu a dɪ
 swan cwəŋə kam nɪ,

sɪ n ta n tɔgi cɪga cwe sɪm.

¹²Nmɔ ma n na veə,
kɔlɔkɔlɔ bá cɪ n yigə.

N nan na duri lula,
n bá tri n tɔ tɪga nɪ.

¹³Zaasɪ zaasɪm n kɪ n wɔbɔŋa
nɪ,

sɪ n yɪ yagi-dɪ.

Fɔgi n nii dɪ baŋa nɪ,
beŋwaanɪ dɪntɔ mɔ wó pa
n ni ŋwɪa ywəəni.

¹⁴Yɪ lwəni nɔn-balwaaru kikiə
yam,
naa n tɔgi nɔn-balwaaru
na-bwərə.

¹⁵Nan cɪ n tɪtɪ dɪ bantu dwi
cwe sɪm,
sɪ n ja n tɪtɪ dɪ ba tutɔŋ-naga
kam.

Pipiri sɪ n daartɪ n ta n ve
n vəŋə.

¹⁶Beŋwaanɪ, ba na wɔ tɔŋɪ
lwarɪm,
ba bá pəni ba dɔ.
Dɔɔnɪ ba tui ba yiə,
nɪ ba na wɔ pɛ nɔɔnɔ tɔ tɪga nɪ.

¹⁷Kəm-balwaaru dɪ vuvugə
tutɔŋa mɔ yɪ ba ni-wɔdiu.

¹⁸Nɔn-ŋɔna na jɪgi ŋwɪa kalɔ
tɪn
nyɪ dɪ tɪ-pura ni pooni dɪm
mɔ.

Pooni dɪm kɪntɔ lɔɔrɪ dɪ kɪ da
mɔ

sɪ kɔ vu kɔ yi wɪa tɪtarɪ maŋa.

¹⁹Kɔ nan na yɪ nɔn-balwaaru
tɪm,

ba ŋwɪa maama yɔɔrɪ
ka yɪ liirə liirə mɔ.

Ba maa yəri wəənu tɪlɔ na paɪ
ba tri ba tui tɪga nɪ tɪn.

²⁰Amɔ bu, kɪ n zwa kɪɔɔ sɪ n
cəgi
kɔlɔ a na maŋɪ sɪ a ta dɪ nmu
tɪn.

²¹Yɪ swe a zaasɪm dɪm swiə,
dɪ funfun dɪ.

Nan yɔɔrɪ n pa dɪ taa tigi
n wɔbɔŋa nɪ.

²²Beŋwaanɪ, balɔ na lwarɪ-dɪ
tɪn
wó na ŋwɪa dɪ baŋa nɪ.

Dɪ ta maa paɪ nɔɔna jɪgi yazurə
cɪga cɪga.

²³Kɔlɔ na dwe maama tɪn,
fɔgi n ta n ye n wɔbɔŋa yam
ni nɪ.

Beŋwaanɪ, n ŋwɪa tɪtɔŋɪ maama
puli dáanɪ mɔ.

²⁴Yɪ ta n jɪgi niə yale yale.
Nan yɪ ta n kaagi n ŋɔɔnɪ
bitar-yɔɔrɔ.

²⁵Kwaarɪ n yuu n yigə nɪ,
sɪ n yɪ maasɪ n nii je je.

²⁶ Ta n ye n tuti na-vəli ni ni,
 si n tɔgi cwəŋə kalu
 na yi ciga tun.

²⁷ Yi ywəri cwəŋə n vu jazum
 seeni,
 naa jagwiə seeni.
 Nan yɔɔri n ta n cu n tuti
 di lwarum kikiə.

5 Amu bu, ki n zwa kulɔ
 si n cəgi swan di yi-puru taani
 dilu a na manɔ si a ta di nmu
 tun.

² Kuɔ pa n lwarɔ kulɔ na manɔ
 kəm,
 yi yəno taani wɔ taa wu n ni
 ni.

³ Bɛŋwaani, ka-tula ki ni-suni di
 nɔɔna,
 ni tuuru na lurə te tun mu.
 O ni-taani maa yɔɔri di swələ
 ni nugə na yi te tun.

⁴ Si ku kweeli tun, o kikiə
 maama wɔ pa
 n na cam di zunni yurani mu.

⁵ O na-bwərə guri di tuuni mu.
 Balu na tɔg-o tun maa ve curu.

⁶ O yigə tərə di cwəŋə kalu
 na pai ŋwia tun.

O ma cəgi cwəŋə kam,
 yi o daa yəri woŋo kulɔ
 o na jigi o ki tun.

⁷ Kuntu tun, amu bu,
 cəgi a taani dum.

Yi sin n zwa di a na jigi kulɔ

a te tun.

⁸ Nan ci n tuti di ka-dwi dum
 kuntu cwəŋə kam.

Manɔ n yi twe o sɔŋo seeni.

⁹ Ku na dai kuntu, o lagi o li
 kulɔ na jigi n zulə tun mu,
 Ku daari si baaru wulu na ba
 jigi yibwonə tin cəgi nmu
 ŋwian kam.

¹⁰ Vərə maa wɔ ba ba ba jɔŋi
 n jijiguru ba taa te,
 pa nmu na yaari n na kulɔ tun
 laan kweeli nɔn-gaa sɔŋo ni.

¹¹ Si ku ba ti maama tun,
 n yura maama wɔ bugi ya je
 mu,

pa n ŋwana ¹² yi n wi:
 «Bɛɛ mu yi a dɛen culi kurisum?
 A dɛen wu sɛ bwɛa si bɛɛ mu?

¹³ A nan vin a yigə tiinə bam
 taani,

yi a daari a sin a zwa
 di ba kwiə yam.

¹⁴ Amu laan nan zigɔ
 si a na a lɛɛru mu,
 pa a na a cavura
 nɔn-kɔŋo kum maama yigə
 ni.»

Ta n jigi ciga n pa n kaani wom

¹⁵ Nmu kaani nyi di n vuli wulu
 na mu tite,
 na balu na zigɔ nmu vuli dum
 wuni ba buri ba nuni tun.

Nan nyo na bam kuntu.

¹⁶ Ku dai si n pa n vuli wu na
bam

taa tigi zaani,
si wulu maama na yiə,
si o mo na o nyo.

¹⁷ Yi pa non-gaa tɔgi o nyo-ba,
si nmu yirani mu wu taa nyo
ku wuni.

¹⁸ Ta n pai n yi sui di n titi vuli
wu na bam maɲa maama.

Ta n di ywəni taan di kaani
wulu

n na maɲi n di
n non-dunni maɲa ni tun.

¹⁹ Pa o taa jigi lam n yibiyə ni,
ni wəɲə doɲ tun,
si o yula yam taa jigi fra
ya pa-m maɲa maama,
yi o sono kum di taa pai
n su di wupolo.

²⁰ Amu bu, nmu wu pa ka-tula
ja-m
o ki o ja-bɔɲɔ ni si bɛɛ mu?
Bɛɛ mu wu pa n vu n kukwəri
nɔɔnu wudoɲ kaani?

²¹ Bɛɲwaani, nabiinu kikiə
maama
yi jasi mu Baɲa-Wɛ yigə ni.
Di maa ye di na-vəli maama ni
ni.

²² Non-balɔɔ titi lwarum mu
joori ya jaan-o.
Di nyi di ɲuni mu

di vɔg-o di tiɲi.

²³ Ku tu na wari o titi o punti tun
pa o lagi o ti lila.

Oo ba o cɔgi yi o je mu,
o na tiini o tɔɲi jwərim tun
ɲwaani.

Ni-kaana yadonnə

6 Amu bu, nmu na kwe n titi
n zigi daari ɲwaani
si n ɲwi n doɲ juni n pa-o,
ku na fɔgi ku dai non-vərə,
² ku bri ni nmu titi ni-taani mu
lagi di ja-m ni cikw te.

³ Amu bu, ku nan maɲi si n ki
tuntu mu,
si n wani n jorɲi n titi,
nmu jun na wu n doɲ wum
ni ni tun ɲwaani.

Nan ve n tu n titi o yigə ni,
si n daari n loori-o
si o ma o cɛ-m.

⁴ Ki lila n vu o te,
yi n ta wu sin di funfun di.

⁵ Nan ki nmu na wu ki te
maama

si n wani n lu tun,
nɛnɛni fərə naa zuɲə
na kwaan ka lu
ka jaru juɲa ni te tun.

⁶ Nmu wulu na yi yawɔri-nyim
tun,
ve n nii mumla na cɛ

dɪ tɪtɔŋa te tɪn,
sɪ n daari n joŋi swan ba tee nɪ.
⁷ Bantu ba jɪgɪ ba yigə tu naa
pɛ.

Nɔɔn-nɔɔnu ba nii ba baŋa nɪ.
⁸ Dɪ kɪ maama dɪ, ba yəni ba pɛ
ba wudiiru tɪ maŋa nɪ,

yɪ ba daari ba tiŋi-tɪ
cam maŋa ŋwaani.

⁹ Nmu wulɔ na yɪ yawɔri-nyum
tɪn,

nmu wó ta n tigi n dɔa taan
sɪ n vu n maŋi yən mu?

Nmu ba lagɪ n zaŋi
n tigə je sum nɪ na?

¹⁰ Tɔ. Daa ta n dɔ funfun n wəli
da.

Kogili n yiə sɪ n sin.
Ta n tigi n pwəgə je sum nɪ n
maŋi dá yirr.

¹¹ Yinigə wó vɔɔri ka zi-m,
nɪ vɪnvɪrnu na zaŋi
nɔɔnu baŋa nɪ te tɪn mu.

Gɛəri dɪ maa wó da dɪ ja-m
lanyirani.

¹² Nɔn-wo-kuru na tɔŋi lwarum
te tɪn,
o kaagi fɔ vwan mu.

¹³ O ta yəni o bugɪst yiə mu
o tɔ o naga tɪga nɪ mu o maa
bəi nɔɔna

yɪ o yɪgɪst o jia
sɪ o gani o donnə.

¹⁴ Ku tu jeeli lwarum mu sɪ o kɪ,
o wubɔŋa na ywəri tɪn
ŋwaani.

O na ve mɛ maama,
nakɔɔri mu zaŋi daani.

¹⁵ Kuntu ŋwaani mu leeru wó da
tɪ ba o baŋa.

O maa wó yɔɔri o na cɔgum
yɪ o bá lu dɪ wɔni.

¹⁶ Wənu bardu mu Baŋa-Wɛ
culə.

Cɪga tɪn, wənu turpɛ maa yɪ
wo-zɔɔna Dɪ tee nɪ.

¹⁷ Tɪ maa yɪ:

Wulɔ na bri o titɪ kamunni tɪn,
dɪ wulɔ na yɪ niə yale yale tu
tɪn,

dɪ nɔn-guru,

¹⁸ dɪ wulɔ na je o buŋi lwarum
o pai o donnə tɪn,

dɪ wulɔ na yɔɔri o wuuri
dɪ lwarum kəm tɪn,

¹⁹ dɪ wulɔ na fɔ vwan
taani dim baŋa nɪ tɪn,

didaani wulɔ na pai vuvugə tui
o donnə titari nɪ tɪn.

Gwalum taani

²⁰ Amu bu, ta n kɪ n tɔgɪ ni dɪlu n
ko na pɛ-m tɪn.

Nan yɪ swe n nu
na bri-m kulɔ tɪn ni nɪ.

²¹ Pa ba kwɪə yam taa tigi n
wubɔŋa nɪ,

sɪ ya taa nyɪ dɪ zambili
n na kwe n dɪ n ban nɪ tɪn.

²² Nmu na ve mɛ maama,

yaá taa wu n yigə nɪ
ya bri-m cwəŋə.

Nmu na tigi n dɔa dɪ,
yaá taa yiri-m.

Nmu daa na zaŋɪ,
yaá pa-m kwɪə.

²³ Bɛŋwaani, ba kwɪə yam nyɪ
dɪ
min-zoŋo mu.

Ya maa yɪ pooni ya pa-m
sɪ n ta n veə.

Ba zaasum dum dɪ maa wú pa
n ni ŋwɪa ywəəni.

²⁴ Taana yam kuntu wú cɪ-m
dɪ ka-balɔɔ,

ku fɔŋɪ ku dai ka-tula
na wú kwe ni-suni
sɪ o sugɪ-m te tun.

²⁵ Yɪ kɪ n fra o yatiga lam dum
wuni.

Nan yɪ se sɪ o bugɪsɪ o yiə
o ma-ya o ja-m.

²⁶ Nɔɔna ŋwɪ woŋo fun mu
ba pat ka-boro
yɪ ba pəni did-o.

Nmu ta na pəni dɪ nɔɔnu wudon
kaani,
o laan wú sɔ-m mu wuu.

²⁷ Nmu na səgi min-cala
n gwar-fwɛɛlɪ nɪ,
n gɔɔ kum bá ja mim na?

²⁸ Nmu nan na nɔni min-cala
baŋa nɪ,
n ne bá pogili na?

²⁹ Ku nan ta yɪ bidwɪ mu dɪ
wulu

na wú vu o pəni
dɪ nɔɔnu wudon kaani tun.
Wulu maama na kɪ kuntu,
kuɔ tiini ku zu ku tu yira.

³⁰ Ba ba ŋwani ba pat ŋwunu
ba wɪ:

kana jug-o ka ni pa o ŋɔ
sɪ o zuri o kana.

³¹ Ba nan na jaan-o,
ku tu wú ŋwɪ o na ŋɔŋɪ kulu
tun
kuni burɛ,

pa o ga o sɔŋɔ jɪŋɪru maama.

³² Agebuŋa yirani mu wú kɪ
bwəŋə
dɪ nɔn-gaa kaani.

Ku tu yɔɔɪ o beeri cɔgum mu
o pa o titɪ.

³³ O maŋɪ dɪ waarum mu,
yɪ baá kwe titɔ-guru
ba pu o yuu nɪ.

O cavura yam dɪ maa bá fɔŋɪ
ya ti.

³⁴ Bɛŋwaani, kazwɪ wiiri
kan-baru bani mu ku kɪ
da.

O na lagɪ o yiri o juna,
o bá ja ŋwaja kɔtaa.

³⁵ Ba na maŋɪ ba ja kulu maama
ba ba sɪ ba ja o naga,
o wu ta bá zuri.

Ba nan na pɛ-o dim
sɪ kɪ taa maɪ te dɪ,
o bá sɛ sɪ o joŋi-dɪ.

Nɔn-dɔŋɔ dɪ ka-boro taani

7 Amu bu, sɛ sɪ n joŋi a kwiã
yam. Kwe niã yalɔ a na pɛ-m
tun n kɪ n yuu ni. ²Ta n kɪ n tɔgi a
niã yam, sɪ n wó na mumwɛ-dɛɛri.
Ta n ni a kwiã yam nunɛɛni ya yɪ
n tutɪ yicilbu mu tun. ³Ta n guli ya
gulɔ maɲa maama. Pa ya taa tigi n
wubɔɲa nɪ wuu, nɪ n na pupɔni-ya
n tiŋi kandwa-pilɛ yira nɪ te tun.
⁴Sɛ sɪ swan cɪga cɪga taa nyɪ dɪ
n nakɔ mu, sɪ yi-purɔ dɪ taa yɪ n
cilɔŋ-sono. ⁵Bantu na wu n tee nɪ,
kuɔ cɪ-m dɪ ka-boro kum. Nmu ma
n wó lu ka-tula kalɔ na maɪ ni-sunɪ
o sugɪ nɔɔna tun juɲa nɪ.

⁶Amu yɔɔri a zigɪ a sɔŋɔ takoro
ni nɪ mu, yɪ a niã a nii ⁷a na
nɔn-dunnu na ve cwɛŋɔ nɪ te tun.
Nayɛri-nyum maa wu ba wunɪ, yɪ a
maani nɪ o tiini o ga wubɔɲa. ⁸O
maa tɔgi cwɛŋɔ kalɔ na ve ka-tula
sɔŋɔ kum seeni tun, yɪ o vu o yi
ku jɛgɔ kam. ⁹Ku deen yɪ wa-zɔvri
maɲa mu, tɪga na wura ka zwɛri
maɲa kalɔ nɪ tun. ¹⁰Kaani wum dɪ
maa yɔɔri o ba o nunɪ sɪ o jeer-o. O
yɔɔri o zu ka-boro gwaaru mu yɪ o
laan jigɪ o wubɔɲa o sɛgɔ. ¹¹Kaani
wum tiini o yɪ pu-dɛ-nyum mu yɪ
o ba kwari nɔɔnu yi. O nan wari

jɛgɔ dɪdɔa sɪ o jani da. ¹²O yɔɔri
o kaagi tuv kum cwe sum ni nɪ, dɪ
ku yaga kam ni nɪ mu o sɛgi o
nii o na wó yi wulɔ tun. ¹³O laan
ma yɔɔri o vanɪ nɔn-dɔŋɔ kuntɔ o
kukwɛr-o yɪ o mu o ni, o daari o ta
o bri-o dɪ baari nɪ: ¹⁴«Yazurɛ pɛɛri
nwana ta daari a sɔŋɔ kum nɪ mu.
A zum nan kɪ a su a ni-gonim dɪm
mu. ¹⁵Kuntɔ ŋwaani mu a nunɪ sɪ
a jeeri-m. A ya yɔɔri a beeri nmu je
mu, wɛ-ywɛm nan nii-m da! ¹⁶Amu
kwe gwar-laaru mu a ma a lwarɪ
a kwɛli a gadogo kum maama. Tɪ
maa yɪ gar-fɪfali silɔ na nunɪ Ezipi
tu nɪ yɪ sɪ nyinyuru yɪ dwi dwi tun.
¹⁷A ta ma kwe wɛɛnu tilɔ lwɛm
na ywɛmmɛ tun dwi dwi a zɪzagɪ a
yagɪ ku maama nɪ, sɪ na yɪ Miiri, dɪ
Alowɛ, dɪ Kanɛli tun mu ¹⁸Laan nan
ba sɪ dí zu dí larɪ dí yi dí tutɪ sɪ tɪga
laan ba ka pɔvri. Dí yɔɔri dí lagɪ dí
di dí sono kum ywɛani mu. ¹⁹Amu
baru beeri o kɛ yigɔ yigɔ mu. O tɛrɛ
sɔŋɔ nɪ. ²⁰O nan kwe sɛbu na daga
mu o kɪ o yira nɪ o ja o kɛ. Cana
kam wó purɪ ka ti mu sɪ o laan joori
sɔŋɔ.»

²¹Ka-tula kam tɔgi cwɛŋɔ kam
kuntɔ mu o ja nɔn-dɔŋɔ kum o
ywɛri. O nan yɔɔri o kwe ni-sunɪ
mu o sug-o o wani. ²²Bɪdwɪ baɲa
nɪ mu o pɛ o kwaga o pu, nɪ na-bia
mu ba jigɪ ba ve sɪ ba gu tun. O ta
nyɪ dɪ wɛŋɔ kalɔ cikɔ na jaani ²³yɪ
ku laan daari sɪ cum muvri o biɔɔŋɔ

ni tun mu. Ni zuñə kalu na zu ciku wuni tun, o nan yəri ni o suni o tu cam wuni si o ga o ɲwia.

²⁴ Kuntu ɲwaani amu biə bam, nan cəgi-na a taani dım. Ki-na á zwa kuu si á ki a zaasım dım á wubɔɲa ni. ²⁵ Yi pa-na kaani wum kuntu doɲ cwəɲə si o sɔgi abam o wani. Nan yi sɛ-na si o ja abam o ywəri á cwəɲə kam ni. ²⁶ O pɛ baara zanzan mu tu tıga ni, pa nɔn-kəɟɔ duli ba ɲwia ba yaɟi. ²⁷ Balu na zu o sɔɲɔ kum ni tun laan tu cwəɲə kalu na ve curu tun ni. Cwəɲə kam kuntu wú ba ka guri di tɔvni mu.

Yi-puru na paɪ zənə dulo tun

8 Cəgi-na! Swan cıga cıga nyi di buko na tɔɔla o yaga.

Yi-puru mu zəɲi o kwərə wɛɛni si nɔɔna ni o ɲwa.

² O yəni o din zwəənu yuu mu o vu o zıɟi mɛ seeni cwe sum na lɛɛni daani tun.

³ O ta zıɟi o maɲi di tuw kum mancwəənu niə,

mɛ seeni ba na tɔɟi ba zɔvri ku wu tun,

o tɔɔla ni:

⁴ «Amu tɔɔli a bəi abam, si lugu baɲa nabiinə maama mu ni.

⁵ Abam balu na yi nayəri-nyina tun,

ja-na wubɔɲ-ɲuna.

Abam nɔn-jwəəru tum,

ja-na yi-puru.

⁶ Cəgi-na, si a jıɟi wo-kurə mu si a ta.

Amu na puri a ni, a wú ta wəənu tɔlu na yi cıga tin mu.

⁷ Amu ni-taani yɔvri di yi cıga, a na culi vwan tun ɲwaani.

⁸ Amu ni-bitari sum maama yɔvri si tɔɟi cwəɲə mu.

A wu fɔɟi a ɲɔvni si a ma a tusi nɔɔnu, a wu vwan fɔɟi.

⁹ Yi-puri-nyina nai a zaasım dım ni:

ya yɔvri ya yi cıga mu.

Balu na jıɟi yəno tun maa nai ni: ya ba jıɟi tusim.

¹⁰ Pa-na a zaasım dım taa jıɟi lunni abam tee ni, si di dwe səbu-poɲo.

Nan kuri-na yəno

si á daari səbu-sıɲa,

ni ka na maɲi ka yi cıga te di.

¹¹ Bɛɲwaani swan cıga cıga jıɟi kuri

ya dwe kandwa-ɲuna.

Woɲo kulɔ maama á fra na wú zu tun bá maɲi di-ya.

¹² Amu yi swan cıga mu.

Amu didaani wubɔɲ-ɲuna mu ve daani.

A maa beeri yəno

dɪdaani yi-puru je
 si a kwe-ti a pa nɔɔna.
¹³ Wɔlv na kwari We,
 ku tu ci o titi di lwarim mu.
 A yɔɔri a culi ka-bri-ka-titi,
 di kamunni nwe, di
 titɔn-zɔɔna,
 di niə yale yale tiinə mu.
¹⁴ Wɔlvɔn-nuna di swan ciga
 wu amv tee ni mu.
 A maa jigi yi-puru di dam.
¹⁵ Pwa tɔgi amv baɲa ni mu
 ba di paari.
 Ku ta yi amv nwaani mu ba kuri
 cullu tiv na manɔ tun
 ba pai ba nɔɔna.
¹⁶ Ku na yi nakwa, di non-yum,
 di dideera balu na jigi ciga tun,
 ba maama tɔgi amv nwaani
 ba na dam.
¹⁷ Balu maama na soe amv tun,
 amv di soe-ba mu.
 Ku na yi balu na sunt ba yiə
 ba beeri amv je tun,
 bantv wɔ ba ba yi amv te.
¹⁸ Jjiguru di yiri kamunu
 maa wu a juɲa ni,
 si a kwe a pa nɔɔna.
 A maa pai nɔɔna dunə,
 yi ba tɔgi cwəŋə ciga ciga.
¹⁹ Nyɔɔri dilv nɔɔna na wɔ na
 amv tee ni tun gari sɛbu-sɔɲa,
 ka na manɔ ka tiini ka lana te
 di.
 Pɛera yalv ba na wɔ jonɔ

amv juɲa ni tun
 gari sɛbu-poŋo ciga ciga.
²⁰ Amv vəŋə maama yi ciga.
 A maa tɔgi cwe silv na yɔɔri
 tun.
²¹ A maa kwe jjiguru a pai balu
 dwi maama na soe-ni tun,
 pa ba sam sui di wo-laaru.
²² Si Baɲa-We laan ki
 wəənu maama tun,
 Dl naani amv mu yigə
 Dl juɲa titɔɲa maama wuni.
²³ Faɲa faɲa yi Baɲa-We ta wu
 naani lvgv kum tun,
 Dl manɔ o kuri-ni pulim ni mu.
²⁴ Ba na lvgi-ni tun,
 di nanuru tum ta tərə,
 di buli-yiə di tərə si ya taa tai.
²⁵ Ba lvgi-ni mu ba daari,
 yi We laan cwi pweeru tum
 di zwəənu tum ti je ni.
²⁶ Kuntv maama kia yi o laan
 mo
 tɔga kam, di ka pwəli sum,
 di lvgv baɲa kaslv kum.
²⁷ A tu a wura mu yi Dl kwe
 weyuu kum Dl ki ku jəgə
 ni,
 yi Dl daari Dl lo sisəm dilv
 na kaagi nuni kum maama
 tun.
²⁸ A deen maa wura yi Dl kwe
 kunkwəənu tum Dl ki
 weyuu ni,

yɪ Dɪ daartɪ Dɪ fɔɔɪ buli-yiə
sɪ ya pa na su nɪw kɔm.

²⁹ A wu Dɪ tee nɪ mu yɪ Dɪ lɔ
pumpala

Dɪ ma cɪ nɪw kɔm,
sɪ kɔ wu na-fara yɪ vɪn Dɪ nɪ
ba gaalɪ mɛ Dɪ na pɛ-ba tɪn.
Dɪ ta na fɔɔɪ Dɪ cwi tɪga kam
kuri tɪn mu a wura.

³⁰ A yɔɔɪ a wu Dɪ tee nɪ mu
a zɛni-Dɪ nɪ gɔɔ te.
Dɪ dɛɛn dɪ ywɛni amu ŋwaani
mu,
yɪ a dɪ wuɔ poli Dɪ yigɛ nɪ.

³¹ A maa jɪɔ wupolo
dɪ lɔɔ kɔlɔ Dɪ na kɪ tɪn,
dɪ kɔ nɔn-biə bam.

³² Amu biə bam, cɛɔi-na a taani
dɪm.

Balu na sɛ ba tɔɔɪ amu niə yam
tɪn
mu jɪɔ yu-yoŋo.

³³ Cɛɔi-na a zaasɪm dɪm sɪ á ja
swan.

Yɪ dɔlɪ-ya á yagɪ.

³⁴ Wulɔ na cɛɔi amu taani,
kɔ tu jɪɔ yu-yoŋo.

Dɛ maama wɔnɪ,
o soe sɪ o taa tui a sɔŋo mu,
yɪ o cɛɔ sɪ a ŋɔɔnɪ dɪd-o.

³⁵ Wulɔ maama na tu o lwarɪ
amu,

kɔ tu nɛ ŋwɪa mu.

O nan ta wú na yu-yoŋo
Baɔa-Wɛ tee nɪ.

³⁶ Ku daari, wulɔ maama na ge
amu tɪn

beeri yaara mu o pa o tɪtɪ.

Balu na culi amu tɪn
lagɪ ba tɪtɪ tɔvɪn mu.»

Swan dɪ jwɛrim taani

9 Swan cɪga cɪga mu lɔɔ o sɔŋo.
O ma cwi ywɛ yarɔɔ
o tɛli-kɔ o zɪɔɪ.

² O gu vara mu sɪ o kɪ wɔdɪ-fɔɔɪ,
yɪ o daari o kɪ dɪvɛn sana o
wɛli da.

O ma ti kɔ maama yigɛ.

³ O laan ma tɔŋɪ o tɪntɔŋ-kaana
sɪ ba kwe o kwɛrɛ ba vu
ba zɪɔɪ tɪv kɔm zwɛɛnu yuu nɪ
ba taa tɔɔla ba yaga.

⁴ O maa tɛ dɪ balu na ge wubɔŋa
tɪn
o wɪ:

«Abam nayɛri-nyɪna bam,
ba-na á zɔ amu sɔŋo yo!

⁵ Ba á dɪ-na wɔdiu kɔlɔ a na kɪ
a zɪɔɪ abam,
dɪ sana balu a na kɪ á ŋwaani
tɪn.

⁶ Yagɪ-na jwɛrim kikiə,
sɪ á wú nɪ ŋwɪa ywɛni.
Nan tɔɔɪ-na yɪ-purɔ cwɛŋɛ
kam.»

⁷ Nmu na kwaani sɪ n dɪ
nɔn-lwɛɛnu cwɛŋɛ nɪ,
oó joori o twɪ-m.

N ta na bwe nɔn-balɔɔ,
 o di wó pa ku zu n yira mu.
⁸Yi zaɣi n bwe nɔn-lweɛnu,
 si oó taa culi-m ku ɣwaani.
 Nmɔ nan na bwe yi-puri-nyum,
 oó taa soe-m ku ɣwaani.
⁹Nmɔ na wɛli wubɔɣa tu,
 o laan wó na swan o wɛli da.
 N na bri nɔn-ɣum,
 oó fɔɣi o lwarɔ wɛɛnu.

¹⁰Nabiinɔ na kwari Baɣa-We
 me tun,
 yi-puru di puli dáani mu.
 Nmɔ na mi di
 Wu-pɔɣo Tu We dum,
 nmɔ wó lwarɔ wɛɛnu.
¹¹N na jigi swan ciga ciga,
 n laan wó na mumwe-deeri
 mu.
 N bina yam wó gaali lugu baɣa
 ni.
¹²Yi-puri-nyum swan yam jaani
 nyɔɔɔɔ mu ya tui ya pa-o.
 Wulu nan na yi nɔn-lweɛnu,
 ku tu yirani mu wó yaari
 ku ɣwaani.

¹³Kaani wulu na ba jigi wubɔɣa
 tun yi bɛlibɛli-nyum mu,
 O yi wubɔɣ-tigira tu mu, o
 kwɛri o ba ni kulukulu
 kuri.

¹⁴O je o sɔɣo manco-ni dum
 seeni mu
 di tuw kum zoɣo yuu ni.
¹⁵O maa tɔɔli o yaga o bɛi
 balu na wu cwɛɣɔ ni
 ba maa kea tun.
¹⁶O maa te di balu na ge
 wubɔɣa tun
 o wi:
 «Abam balu maama
 na yi nayɛri-nyuna tun
 ba-na á zu amu sɔɣo yo!
¹⁷Nɔn-gaa lɔɔ wu na bam
 tiini ba ywɛmmɔ.
 Wudiu kulɔ n na wó sɛgi n di
 tun
 di dim ywɛɛni mu dwe!»
¹⁸Nayɛri-nyuna nan yɛri ni
 balu maama na leeni ba zu
 ka-joro sɔɣo tun maɣi si ba ti
 mu.
 Curu nan yɔɔɔɔ ku su
 di o sɔɣo vɛrɛ mu.

Pe Solɔmɔn bitar-dundi

10 Pe Solɔmɔn bitar-dundi
 yam mu tuntu:
 Bu wulu na jigi wubɔɣ-laaru tun
 pai o ko wuu pwɛlɔ.
 Si ku na yi bu-joro,
 wuntu pai o nu wuu cɔɣi mu.

² Nɔɔnu na de lwarum baŋa o
ma o na jujiguru,
o bá na nyɔɔri ti baŋa ni.
Cwə-laaru tɔgum nan wó joŋi
nɔɔnu tɔvni juŋa ni.
³ Baŋa-We bá se si kana ja
nɔn-ɲuna.
Ku daari ku na yi nɔn-balwaaru,
We wó ci-ba di kulɔ maama
ba fra na zɔvri tun.
⁴ Yawɔɔ jaani yinigə mu ku tui
ku pai nɔɔna.
Ku daari yawali-nyum juŋa yi o
ni mu.
⁵ Wulu na nuŋi o ja faa o zu
digə ku maŋa ni tun cu o
titi mu.
Wulu nan na dɔ faa ni ni tun
jaani cavura yirani mu o
ba.
⁶ We yu-yoŋo wó taa wu
nɔn-ɲuna yum ni.
Nɔn-balɔɔ ni-taani nan pai
nakɔɔri zaŋi mu.
⁷ Nmu na guli nɔn-ɲum gulə,
ku ki-m ywəni mu.
Ku daari nɔn-balɔɔ yiri wó
saari mu.
⁸ Wubɔŋa tu joŋi zaasum mu.
Wulu na ɲɔɔni yɔɔ yirani tun wó
na cɔgum.
⁹ Wulu na ve ciga cwəŋə ni,
ku tu ne jaani tuga mu.

Ku daari pipiri-nyuna wó seeri
ba tu.
¹⁰ Wulu na kwuli ciga,
ku tu beeri najara mu.
Wulu na ɲɔɔni yɔɔ yirani tun wó
na cɔgum.
¹¹ Nɔn-ɲum ni-taani nyi di
buli-yi
dilɔ na na pai ɲwia tun mu.
Nɔn-balɔɔ ni-taani nan pai
nakɔɔri zaŋi mu.
¹² Dunum tui di najara mu,
sono nan yagi ku maa ce woŋo
maama wuni mu.
¹³ Yi-puri-nyum ni-taani bri
swan ciga ciga.
Agebɔŋa nan maŋi si o na
waarum mu.
¹⁴ Swan tu mu tiŋi yəno o yuu
ni.
Nɔn-joro ɲwaŋa nan jaani leeru
mu ka tui.
¹⁵ Nadum jujiguru tum wai ti ci-o
di cam.
Zuri nan wó cɔgi yinigə tiinə.
¹⁶ Nɔn-ɲuna nyɔɔri yi ɲwia ciga
ciga.
Nɔn-balwaaru ɲwuuru nan wó
taa yi waarum mu
ba lwarum ɲwaani.
¹⁷ Wulu maama na se zaasum,
ku tu wu ɲwia cwəŋə ni mu o
veə.

10:10 naa Wulu na bwe nɔɔna jaja tun maa beeri bicar-zuru.

10:8 Mat 7:24-27 10:12 1 Piyeeri 4:8

Wulu nan na vin kurisim,
ku tu wú pa o donnə di cɔgi.

¹⁸ N na mwani di nɔɔnu yi n wu
baɲwɛ,
n yi vwa-fɔru mu.

N na yi bibari nyum, n yi
nɔn-joro mu.

¹⁹ Ta-fara jaani tusim mu ya tui.
Swan tu wú pu o ni mu cumm.

²⁰ Nɔn-ɲum ni-taani jigɪ nyɔɔri
mu,
ni səbu-pɔɲo tun.

Nɔn-lɔɲɔ wubɔɲa maa yi weeru
yirani.

²¹ Nɔn-ɲuna zaasim jigɪ nyɔɔri
di pai nɔɔna zanzan.

Ku daari jwæru jwərim dum mu
jigɪ-ba di gu.

²² Baɲa-We yu-yoɲo mu pai ku
gari nɔɔnu yira ni.
Kulɔkulɔ bá baari ku tu
kwaga.

²³ Nɔn-joro mai lwarim kikiə o
jiri kweera mu.

Wubɔɲa tu wuu nan poli
kəm-laaru ɲwaani.

²⁴ Nɔn-balwaaru na duri kulɔ
tun mu wú yi-ba.

Ku daari nɔn-ɲuna wú na ba na
beeri kulɔ tun mu.

²⁵ Vu-duu na zaɲɪ, nɔn-balwaaru
ba jigɪ ziga je.

Ku nan na yi nɔn-ɲuna,
bantɔ fɔgi ba zigi mu cɛpi
maɲa maama.

²⁶ Yi kwe n titɔɲa n ki
yawɔri-nyum ɲɲa ni.

Kuɔ taa yi ni wo-nywaanu na
nywani yələ,
naa nyua na wiiri yiə te tun
mu.

²⁷ Nɔɔnu na kwari Baɲa-We,
ku tu wú na mumwe-deeri.

Nɔn-balɔɔ nan ba yi o dɛ.

²⁸ Nɔn-ɲuna tuna guri di
ywəəni mu.

Ku daari nɔn-balwaaru tuna wú
cɔgi lila mu.

²⁹ Baɲa-We mu pai ciga tiinə na
dalam je.

Dl ta maa pai nɔn-balwaaru na
cɔɲum.

³⁰ Nɔn-ɲuna kuri ba gu.

Nɔn-balwaaru nan bá daani tiga
kam baɲa ni.

³¹ Nɔn-ɲum ni-taani bri swan
mu.

Vwa-fɔru ni nan maɲɪ si ba
pu-di mu.

³² Nɔn-ɲuna ni-taani ywəmmə
pugə ni.

Ku daari nɔn-balwaaru mu
ɲɔɔni bitar-yɔɔru yirani.

11 Baɲa-We culi nɔɔna balu
na mai kampinə-bwaɲa ba
mai ba maɲɪ tun mu,

Ku daari balu na jigɪ bwen ciga
ciga ba tɔɲɪ tun mu poli
Dl wuu.

² Bɪ n tɪtɪ dɪ cavura ve daani
mu,
nɪ tu-n-tɪtɪ dɪ yɪ-pɔrɔ na yɪ te
tɪn.

³ Nɔn-ɲum cɪga kam yɪr-o
pa o ɲwɪa lana mu.
Nɔn-ɲɔlɔ vwan yam maa pipiri
ya jaan-o.

⁴ We na wura Dɪ waari-m,
n jɪjɪgɪrɔ daa ba jɪgɪ kuri.
N nɔn-ɲɔnnɪ nan wɔ cɪ-m dɪ
tɔvɪ.

⁵ Nɔn-ɲɔna nɔn-ɲɔnnɪ dɪm tɪɲi
cwəɲə jaja mu pa ba veə.
Kɔ daari nɔn-balwaaru pu-sɪja
kam paɪ ba saari ba tɔɪ
mu.

⁶ Cɪga tiinə nɔn-ɲɔnnɪ dɪm mu
jɔɲi-ba dɪ yaga.

Nɔn-ɲɔllɔ fra maa jaani-ba.

⁷ Nɔn-balɔrɔ na tɪga, o tɪna
yam maama dɛ dɪd-o mu
ya tɪ.

O wubɔɲa yalɔ maama o na jɪgɪ
tɪn daa bá tɔɲɪ.

⁸ Nɔn-ɲɔna wɔ lu cam wɔnɪ,
sɪ dɪ joori dɪ tɔ nɔn-balwaaru
baɲa nɪ.

⁹ Nɔnɔ na gooni wəenu tɪlɔ na
yɪ We nyɪm tɪn yəni o
cɔgɪ o donnə dɪ o ni-taanɪ
mu.

Nɔn-ɲɔna nan mai yəno mu ba
jɔɲi ba tɪtɪ.

¹⁰ Nɔn-ɲɔna cwəɲə na pɔrɪ,

ba tɔv kɔm nɔnɔna jɪgɪ ywəni
mu ba dɪ.

Nɔn-balwaaru nan na tu ba na
cɔgɪm,
nɔnɔna wɔ taa mwani ba caka
mu.

¹¹ Nɔn-ɲɔna na kɪ yu-yoɲo ba kɪ
ba tɔv kɔm yuu nɪ,
tɔv kɔm kɔntɔ wɔ na yɪrɪ mu.
Kɔ daari nɔn-balwaaru wɔ ma
ba ni-taanɪ mu
ba cɔgɪ ba tɔv kɔm.

¹² Wɔlɔ maama na gooni o donɲ,
kɔ tu wubɔɲa mu muri.
Wubɔɲa tu wɔ pu o ni mu
cɪmm.

¹³ Wɔlɔ na kaagɪ o ba bɪbara tɪn
yəni o bɪ wo-sisəgɪru jaja mu.
Nɔnɔ wɔlɔ na maɲɪ dɪ zulə tɪn
nan mu wɔ pu o ni,
sɪ ya yɪ nuɲi pooni.

¹⁴ Nakwa na tərə sɪ ba wəli pɛ
dɪ kwɪə,
o tɔv kɔm bá zɪgɪ.

Nakwa zanzan nan na wura,
tɔv kɔm wɔ kɪ lam.

¹⁵ Wɔlɔ na sɛ sɪ o zɪgɪ daari
nɔn-vəru jɪnɪ ɲwaani,
kɔ tu wɔ na cam.

Kɔ tu nan na vɪn sɪ o zɪgɪ daari
dɪm,
kɔv cɪ-o cam wɔnɪ.

¹⁶ Ka-yɔrɔ na nɛ yɪrɪ dɪlɔ tɪn
gari nɔn-balwaaru na nai
jɪjɪgɪrɔ tɪlɔ tɪn.

¹⁷ Ɔwɔɔɔa tu kikiɔ yam kwɛ o
titi mu.

Ku daari kɛm-cɛ-nyum jaani
yaara mu
o tui o titi baɔa.

¹⁸ Nɔn-balɔɔ ɔwuru nyi di
lunlunu mu ti pa-o.

Wulu nan na tɔɔi ciga tin wó
yɔɔri o na o tituɔa yam
nyɔɔri.

¹⁹ Wulu na suni o yiɔ di
nɔn-ɔunni tituɔa,
ku tu wó ni ɔwia ywɛni.
Wulu maa na suni yiɔ di lwarum
kikiɔ tin wó ti mu.

²⁰ Baɔa-Wɛ culi balu wubuɔa na
ywɛri tin mu.

Ku nan na yi balu na yɔɔri ba
tɔɔi cwɛɔɔ tin,
ba kikiɔ yam su Di yi mu.

²¹ Taani duntu bá kwan:
Nɔn-balwaaru yɔɔri ba lagi ba
na waarum mu.

Ku nan na yi nɔn-ɔuna dwi dum,
baá taa te ba titi.

²² Kaani na lana yi o yi ka-ɔɔɔ
na ba jigi wubuɔa,
ku nyi di sɛbu-sɔɔa zwa-kwan
na lagi tɛru mumwɛ ni tin
mu.

²³ Nɔn-ɔuna fra na tɔɔi wɛnu
tulu tin wó guri lanyirani
mu.

Nɔn-balwaaru tuna nan guri di
ban-zɔɔ mu.

²⁴ Wu-yoɔo tu pai mu yi o joori
o nai o wɛli da.

Wo-cɛ-nyum maa vin pɛɛri
yi o ba o guri di yinigɔ.

²⁵ Wu-yoɔo tu wó na yu-yoɔo
nɔɔna tee ni.

Nɔɔnu wulu na pai na o donna
yi ba nyɔ tin,
baá pa o di na yi o nyɔ.

²⁶ Nɔɔna sɔɔli lwarum ba pai
balu na jigi wodiiru ba
sɛɔɔ tin mu.

Ba maa tee balu na pai ti nuna
si ba yɛgi-ti tin.

²⁷ Nmu na tɔɔi n tituɔa di
wubuɔ-ɔuna,
nɔɔna wó pu n kwaga.

Nmu nan na kaagi n beeri
lwarum je, ní na-di.

²⁸ Wulu maama tuna na tigi o
jijiguru wuni,
ku tu wó tu mu,

si nɔn-ɔum yira zurɔ mu,
ni vɔɔru na kwi tiu yira ni te
tin.

²⁹ Wulu na jaani daanum o tui
o digɔ tiinɔ baɔa,
ku tu bá fɔɔi o ni o digɔ kam
ywɛni.

Nɔn-joro maa wó taa tɔɔi
o pai swan tu.

³⁰ Nɔn-ɲum nyi dɪ tiu kɔlv na
 paɪ nɔɔna ɲwɪa tɪn mu.
 Wɔlv maa na jɔŋi o donnə o
 yaɣi tɪn mu sunɪ o jigi
 swan.

³¹ Nɔn-ɲuna na laɣi ba na ba
 titɔɲa nyɔɔri tɪga baɲa nɪ,
 nɔn-balɔɔ dɪ lwarɪm-kəru laan
 nan wɔ kɪ dono mu!

12 Wɔlv na sɛ sɪ ba dɪ-o cwəŋə
 nɪ tɪn jigi wubɔɲa cɪga
 cɪga.

Ku daari wɔlv na culi bwea tɪn
 wubɔɲa muri mu.

² Baɲa-We yu-yoŋo wɔ
 nɔn-ɲuna yuu nɪ mu,
 sɪ ku na yɪ balɔ na buɲɪ lwarɪm
 ba pa ba donnə tɪn,
 We wɔ vanɪ ba bura mu.

³ Nɔn-lɔɲɔ ba fɔɣi o jiri nɔɔnɔ.
 Ku nan na yɪ nɔn-ɲum, o kuri
 ba ɣɔɪ.

⁴ Ka-yurɔ mu paɪ o barɔ jigi
 zɔlə.

Ku daari kaanɪ wɔlv na ku o
 barɔ cavura tɪn,
 o nyi dɪ kwi-yawɔ mu, ku na
 jigi o barɔ kwi ku dɪ.

⁵ Nɔn-ɲum yəni o buɲɪ sɪ o kɪ
 wo-laaru mu.

Ku daari balɔ na buɲɪ sɪ ba kɪ
 balɔɔ tɪn,
 maɲa maama ba buɲɪ sɪ ba tusi
 ba donnə mu.

⁶ Nɔn-balɔɔ ni-bitari nyi dɪ o
 kuɣi ɣwəənu mu
 o tiɲi sɪ nɔɔna tɔ da.

Nɔn-ɲum ni-taanɪ maa jɔŋi
 nɔɔna dɪ yaga.

⁷ We yəni Dɪ wuvugi
 nɔn-balwaaru mu Dɪ dɪ
 tɪga nɪ

pa ba yɔɔri ba je,
 Nɔn-ɲum sɔɲɔ nan zigi mu cɛɪɪ.

⁸ Yi-puri-nyum yɪ ba tee-o mu o
 wubɔɲa ɲwaanɪ.

Ba maa gooni wɔlv wubɔɲa na
 ywəri tɪn.

⁹ Nɔɔnɔ wɔlv na tɔ o titɪ
 yɪ o laan za jigi wɔlv na tɔɲɪ
 o pa-o tɪn,

ku tɔ ɣari wɔlv na bri o titɪ
 kamunni
 yɪ o ba yɪ o ni-wɔdiu tɪn.

¹⁰ Nɔn-ɲum nii o vara mu
 lanyiranɪ,

sɪ ku na yɪ nɔn-balɔɔ,
 o kəm-laaru titɪ yɪ pu-sɪɲa mu.

¹¹ Wɔlv na sɛ varɪm tɪn juɲa yɪ o
 ni.

Wɔlv maa na kaagi o tɔɲɪ
 wo-yɔɔrɔ tɪn wubɔɲa mu
 muri.

¹² Wu-lɔɲ-nyum wubɔɲa tigi
 nɔn-balwaaru jɪjiguro
 baɲa nɪ.

Nɔn-ɲum zigi mu ga cɛɪɪ,
 nɪ tiu kɔlv bunnu na jaanɪ tɪga
 lanyiranɪ tɪn.

¹³ Nɔn-balwɔ vwan mu wɔ joori
ya ja-o.

Ku daari nɔn-ɲum wɔ lu cam
wuni mu.

¹⁴ N na te wo-laaru di nɔɔna, n
wɔ na ku nyɔɔri,
ni tintuɲu na nai o tituɲa
nyɔɔri te tin.

¹⁵ Nɔn-joro buɲi ku pai ku na ki
te tin maɲi mu,
Ama wulu na yi swian tu tin
cɛgi kwia mu.

¹⁶ Nɔn-joro mu gari o bri o
ban-lum jaja.

Ku daari, ba na twi wubuɲa tu,
o wai o titi o jaana.

¹⁷ Wulu na te ciga taani dim
baɲa ni tin pa ciga mu
tuɲa.

Wulu nan na fɔi vwan taani dim
baɲa ni tin jigi nɔɔna mu
o gana.

¹⁸ N na wu buɲi n yi, nɛ ta
taani pa di daani n doɲ,
ni n kwe su-lɔɲɔ mu n muur-o
tin.

Yi-puri-nyum ni-taani nan pa
nɔɔna jigi yazura mu.

¹⁹ Ciga tu taani ba jea.

Ku nan na yi vwa-nyum taani,
di lagi di ke yibugsa wuni mu.

²⁰ Wulu na buɲi lwarim o pa o
doɲ tin bicari su di gana.

Wulu nan na beeri zurim o pa o
doɲ tin wɔ na ywæni.

²¹ Nɔn-ɲuna ba zuuri cam wuni.

Ku nan na yi nɔn-balwaaru,
ba cam ba fɔgi di tia.

²² Baɲa-Wɛ ba tuɲi di
vwa-nyina,

si ku na yi balu na tuɲi ciga tin,
Di ve di bantu mu.

²³ Wubuɲa tu ba bri o yano yɔɔ
yɔɔ.

Nɔn-joro nan kaagi je maama
ni mu o bri o jwɛrim.

²⁴ Yawali-nyum je paari baɲa ni
mu.

Yawari-nyum maa tuɲi
tituɲ-deera o pai nɔɔna.

²⁵ Nɔɔnu bicɔɲɔ na su di lia, o
gai baari mu,

Ku daari bitari-ɲuɲa pai nɔɔnu
su di wupolo mu.

²⁶ Nɔn-ɲum yæni o wæli o cilonɲ
mu

si o tu cwɛɲɔ ni.

Nɔn-balwaaru maa na kwe
cwɛɲɔ kalu tin jaani-ba
ka jea.

²⁷ Yawari-nyum na ve si o tɔɔri,
o ba lagi o na varim di
didva di o gu o wɔ.

Ama nɔɔnu na tuɲi lanyirani,
kuntu mu yi o jjaani.

²⁸ N kikia na tɔgi cwɛɲɔ,
n wɔ na ɲwia ciga ciga.

Ku ta wɔ ci-m di tuuni.

13 Bu wulu na jigi
wubuɲ-laaru tin wɔ joni o
ko kwia.

Ku daari nɔɔnɔ wulɔ na pupogi
nɔɔna tun ba sɛ bwɛa.

²Nɔɔna wú taa di ba sui ba
ni-taani ɲwaani mu.

Nɔn-ɲullu nan yɔɔri ba beeri
nakɔɔri je mu.

³Nɔɔnɔ wulɔ na yiri o tuti di
o ni-bitari tun, o yiri o
ɲwan mu,

Ku daari wulɔ na kari o ɲɔɔni
yɔɔ yɔɔ tun maa ve o
cɔgum je mu.

⁴Yawɔri-nyum fra zɔɔri wɛɛnu
tulu o na bá na tun wɔni
mu.

Ku daari wulɔ na cɛ di tutuɲa,
oó taa di o sui mu.

⁵Nɔn-ɲuna culi vwan mu.

Nɔn-balwaaru nan soe cavura
kikiɛ mu.

⁶Ciga tu tutuɲ-ɲuna jig-o ya
kwɛli mu.

Nɔn-balwaaru lwarum dum maa
cɔgi-ba.

⁷Nɔɔna badaara pai ba jɲa jigɪ
mu,

yɪ ba ba yi ba tɛɲɛ jɔɔɔ.
Badonnɛ di ki ni yinigɛ mu
jigɪ-ba,

yɪ ba jɲiguru tiini ti gaali.

⁸Nadum wú wani o ma o sɛbu
o ma o jɔɲi o ɲwia o yagi.

Si ku na yɪ yinigɛ tu,
nɔɔn-nɔɔnɔ bá daan-o.

⁹Nɔn-ɲuna ɲwia pooni bri ba
wupolo jaja mu.

Ku nan na yɪ nɔn-balwaaru,
ba ɲwia pooni dum wú da di
dwe mu.

¹⁰Kamunni ɲwe jaani kantɔɔ
yiranu mu di tui.

Balu nan na sɛ kwɛɛ tun maa jigɪ
swan.

¹¹Nmu na lɔgiri si n na sɛbu,
kuɔ je lila n jia ni.

Nmu nan na zuri n yira
n beeri-ku finfin,
kuɔ puli ku pa-m.

¹²N na wari n tuna yam n yi,
ku bwɛri nɛ.

Ku daari n wubɔɲa yam na tuɲi
ya pa-m,
wupolo gaali mu.

¹³Wulɔ na vin si o jɔɲi kwɛɛ tun
wú na cam ku baɲa ni.

Wulɔ maa na jɔɲi ni-kaanum tun
wú na nyɔɔri ku baɲa ni.

¹⁴Swan tu zaasum dum nyɪ di
buli-yi

dilu na na pai ɲwia tun mu.
Ya lagi ya ci nmu si tɔɔni yɪ
ja-m.

¹⁵Nɔɔna lagi yi-puri-nyina
ni-taani mu.

Nɔn-ɲullu nan wú na ba cɔgum
mu.

¹⁶Wubɔɲa tu tɔɔi yɛno baɲa ni
mu

o kɪ o wænu maama.
 Nɔn-joro maa kaagi o bri o
 jwərim dɪm.
¹⁷ Wulɔ n na tɔɔɪ tun na ba jɔɔɪ
 cɪga,
 oó ywəri cwəɲə kam nɪ.
 O nan na yɪ cɪga tu,
 oó kwɛ wænu o pa-m.
¹⁸ Wulɔ maama na vɪn sɪ o jonɪ
 kɪrɪsɪm,
 yɪnɪgə dɪ cavura wó ja kɪ tu.
 Wulɔ nan na se zaasɪm tun wó
 na zulə.
¹⁹ Nabiinu na kɪ o su o fra, kɪ
 ywəmmə kɪ pa-o mɪ.
 Jwəru nan warɪ sɪ ba yagi
 lwarɪm kikiə.
²⁰ Wulɔ na mɪ dɪ swan tiinə tun
 dɪ wó ja swan mɪ.
 Kɪ nan na yɪ wulɔ na tɔɔɪ dɪ
 jwəru tun,
 kɪvɪ tiini kɪ zɪ kɪ tu yɪra mɪ.
²¹ Cam zəli lwarɪm-kəru mɪ sɪ
 dɪ ja.
 Kɪ nan na yɪ nɔn-ɲum,
 o nyɔɔɪ yɪ wo-laaru mɪ o wó
 na.
²² Nɔn-ɲum wó daari jɪɔɔɪ sɪ
 o biə ləni ba taa dɪ.
 Lwarɪm-kəru maa lai o jɪɔɔɪ
 o tiɲə,

sɪ tɪ ba tɪ kweeli nɔn-ɲuna jɪja
 nɪ.
²³ Wɔdiiru ya ba jɔɔɪ tɪtɔɔɪ
 yɪnɪgə tu kara nɪ.
 Cɪga nan je pa ba vɪtɪ-tɪ ba
 daari-o.
²⁴ Wulɔ na pɛ fina kɪ baɲwɛ dɪ
 o bu tun, o ba so-o mɪ.
 Kɪ daari wulɔ na soe o bu tun,
 o ba yagi sɪ o ma fina o
 dɪ-o cwəɲə nɪ.
²⁵ Nɔn-ɲuna dɪ ba sui ba pwi.
 Kɪ daari nɔn-balwaaru ve dɪ
 kan-kuru mɪ.

14 Kaani wulɔ na jɔɔɪ wubɔɲa
 tun lɔ o sɔɲə mɪ.

Kɪ daari wulɔ na yɪ joro tun,
 o tɪtɪ mɪ lagɪ o joori o
 vaari-kɪ dɪ o jian o dɪ
 tɪga nɪ.
² Cɪga tu kikiə bri nɪ
 o kwari Baɲa-We lanyɪrɪnɪ,
 Kɪ daari nɔn-ɲulɔ kikiə bri nɪ
 o yigə tərə dɪ We.
³ Nɔn-joro ni-taani mɪ beeri
 waarɪm dɪ pa-o.
 Yɪ-puri-nyum ni butari nan mɪ
 joɲ-o sɪ yaga.
⁴ N na ba jɔɔɪ nabe-vala sɪ n ma
 n tɔɔɪ,

n tulə wó ji tuli-kura mu.
 N nabe nan na tɔɔɔ di dam,
 n wudiu wó gaali.
⁵ Wɔlv na paɪ cɪga maana tun ba
 fɔ vwan.
 Wɔlv na fɔi vwan taani dim
 baɔa nɪ tun
 nan yɔɔɔ o gaani vwan mu o
 tiɔɔ.
⁶ Nɔn-poonu na beeri yi-puru je,
 o bá na-kv.
 Kv daari wubɔɔa tu ni wənu
 kuri mwali mwali mu.
⁷ Pwe n titi di nɔn-joro,
 beɔwaani, n bá zaasi kulukulu
 o tee nɪ.
⁸ Wubɔɔa tu yəno pa o buɔi o
 yi mu yi o kɪ kəm.
 Nɔn-joro jwərim dɪm maa jɪg-o
 di gana.
⁹ Nɔn-jwəru ba paɪ lwarim
 saarim jɪgi kuri.
 We yu-yoɔo nan wu nɔn-ɔuna
 yuu nɪ mu.
¹⁰ Nɔnɔ wuu na cɔgi, kuntu tu
 o didua mu ye kulv na kɪ
 yi o wuu kum cɔgi.
 O nan na tu o ba o jɪgi wupolo
 di, nɔn-nɔnɔ di bá wani
 o tɔgi o maɔi o wupolo
 kum.
¹¹ Nɔn-balwaaru sam wó ji
 di-dwənu.
 Nɔn-ɔuna di sum nan wó kɪ
 lanyirani mu.

¹² Nmu wai n buɔi nɪ n na ve
 cwəɔə kalv nɪ tun lana.
 Ka nan wai ka tu ka guri di
 tɔvni.
¹³ Nɔnɔ wai ba mwana yi ba
 yigə nywani.
 Ywəni dim nan wai di guri di
 wu-cɔɔ.
¹⁴ Balv wubɔɔa na ywəri tun wó
 na ba titɔɔa ɔwuu.
 Nɔn-ɔuna di maa wó na ba
 titɔɔa nyɔɔɔ.
¹⁵ Nayəri-nyim se kulv maama
 na tu o zwa nɪ tun mu.
 Kv daari wubɔɔa tu jeeli kulv o
 na jɪgi o kɪ tun mu.
¹⁶ Swan tu zuri o yira mu si o cɪ
 n titi di lærv.
 Nɔn-joro nan lɔgiri mu yi o
 kaagi o tɔɔi yɔɔ.
¹⁷ Ban-lum tu soe si o taa tɔɔi
 jwərim mu.
 Ba maa culi wɔlv na kɪ swan
 di o donnə tun.
¹⁸ Wɔlv wubɔɔa na muri tun ve
 o kweeli di jwərim mu.
 Kv nan na yi swan tu,
 o na lwarɪ kulv tun mu wó
 pa-o zulə.
¹⁹ Nɔn-balwaaru wó cɔɔɔ
 nɔn-ɔuna yigə nɪ.
 Baá loori nɔn-ɔuna si ba kɪ-ba
 yu-yoɔo.
²⁰ Yiniga-tu tɔgi-donɔ titi di
 cul-o mu,

ku daari nadum cillonɔ nan yi
zanzan mu.

²¹ Wulɔ na yɛni o nusi o donna
tin ki lwarim mu.

Ku nan na yi wulɔ na ki
nabwɛnɛ lanyirani tin,
We yu-yoŋo wɔ taa wu ku tu
yuu ni.

²² Nɔɔna balɔ na jigi
bubɔŋ-balwaaru tin, ba
wɔ tusi cwɛŋa mu.

Ama, balɔ na jigi bubɔŋ-ɲuna
tin, ba tɔŋi di yi-nɔnɔ di
ciga mu.

²³ Titɔŋ-ceera dwi maama jigi
nyɔɔɔɔɔɔ.

Ni-taani yirani nan jaani
zuri mu di tui.

²⁴ Jijiguru yi zulɛ mu ti pai
swan tiinɛ.

Jwɛru maa kaagi ba tɔŋi
jwɛrim yirani.

²⁵ Nɔɔnu na pɛ maana ciga ciga,
wuntu wɔ jɔŋi o doŋ ɲwɛa o
yagi mu.

Balɔ nan na fɔi wwan taani dim
baŋa ni tin
jigi ba donnɛ ba cɔga.

²⁶ Nɔɔnu wulɔ na kwari
Baŋa-We,

ku tu wubɔŋa wɔ ki dam.

O biɛ di wɔ na dalum je.

²⁷ Nmu na kwari Baŋa-We,

ku nyi di buli-yi dilu na na pai
ɲwɛa tin mu.

Ku lagi ku ci nmɔ mu si tɔvni
yi ja-m.

²⁸ Pɛ wulɔ tiw na jigi nɔn-biɛ
zanzan tin wɔ na zulɛ
lanyirani.

Pɛ wulɔ nɔn-kɔŋɔ na muri tin
ba jigi paari o di.

²⁹ Wulɔ na wai o bicari o jaani
tin bri ni o pɔvri mu.

Wulɔ na bri o ban-lum tin maa
bri jwɛrim yirani.

³⁰ Nɔɔnu wuu na tigɛ, ku tu yira
wɔ zuri.

Wu-guru nan yi yawu mu ku
gu.

³¹ Wulɔ na pɛ ku zu yinigɛ tu
yira,

ku tu twi o Naanu wum mu.

Wulɔ nan na ki nabwɛnɛ
lanyirani,
ku tu zuli We mu.

³² Leɛru na tuɛ, nɔn-balwaaru
bá wani ba zigi.

Nɔn-ɲuna nan wɔ na dalum je,
di tɔvni maŋa ni di.

³³ Swan ciga ciga mu wu
yi-pɔɔɔɔɔɔ-nyuna wubɔŋa ni.

Ya nan ba lwara jwɛru titari
ni.

³⁴ Kɛm-laaru na su tiw kulɔ tin,
ku yiri zaŋi weeni mu.

Ku daart kəm-balwaaru jaani
cavura mu ti tui
ti pai nɔɔna.

³⁵Pe wuu wó poli di o tintungu
wulu na tunɔ di swan tun.

Si ku na yi wulu na tunɔ jwərim
tun,

o banɔ wó zaɔi ku tu baɔa ni
mu.

15 Nmu na ləri taani di
ni-bwəm, ku pipiri banɔ
mu.

Ku daart bitara kalɔ na pogili
nɔɔnu tun, ka pai bam
zaɔi mu.

²Yi-puri-nyuna pai yəno jigi
kuri mu.

Ku daart nɔn-joro ni na puri,
jwərim yiranɔ mu nuɔə.

³Baɔa-We duhi Dɔ yiə Dɔ nii je
maama mu.

Dɔ ye nɔn-balwaaru di nɔn-ɔuna
na jigi kulɔ ba ki tun.

⁴Taanɔ na zurə pugə ni, ku nyi
di tiu kulɔ na pai ɔwɔa
tun mu.

Ku daart ni dilɔ na ɔɔɔni
bitari-balwaaru tum cɔgi
pugə mu. .

⁵Nɔn-joro ba jɔɔi o ko zaasum.
Wubɔa tu se kurisum mu.

⁶Nɔn-ɔuna sam su di jujiguru
mu.

Nɔn-balwaaru maa lai wənu
ba tiɔi

yi cam ba di ja-ba.

⁷Yi-puri-nyuna jigi yəno ba jagi
mu.

Jwəru nan warɔ kuntu ba ki.

⁸Baɔa-We culi nɔn-balwaaru na
kwe pɛera yalɔ ba pa-Dɔ
tun.

Ku daart Dɔ wubɔa tɔgi
we-loro kulɔ nɔn-ɔuna na
ki tun mu.

⁹Baɔa-We culi nɔn-balwaaru
kikiə yam mu.

Ku nan na yi balɔ na tɔgi
nɔn-ɔunni kikiə tun,
Dɔ soe bantɔ mu.

¹⁰Wulu na ywəri ciga cwəɔə
kam,

baá waar-o mu,
Wulu di na kwarɔ si ba bwe-o,
oó ti mu.

¹¹Tuɔni di curu titi yi jasɔ mu
Baɔa-We yigə ni.

Nabiinə bicara mu Dɔ laan bá
taa ye na?

¹²Nɔɔnu wulu na pupogi
woɔə maama tun ba lagi
kurisum.

O maa pwe o titi di swan tiinə.

¹³Nɔɔnu wuu na poli, ku bri o
yibiyə ni mu.

Ku daart wulu wuu na cɔgi
yibiyə wó nywanɔ mu.

¹⁴ Yi-puri-nyum beeri si o lwarɪ
cɪga mu.

Nɔn-joro nan yɔɔɪ o puuri
jwərim mu o su o pugə.

¹⁵ Yinigə tu ŋwɪa yɔɔɪ ka yi
yaara yɪrɔnɪ mu.

Ku nan na yi wulɔ wulɔ na poli
tin,

dɛ maama nyɪ dɪ candi-fara
mu o jɪgɪ o di.

¹⁶ N juɔa na ba gara
yi n kwari Baɔa-Wɛ
gari n jɪjɪgɪrɔ na gaali
yi n wu cam wunɪ.

¹⁷ Sono na wu mɛ
yi ba di dwə-vɔɔɪrɔ yɪrɔnɪ tun
gari sɪbɔŋɔ na wurɔ
yi ba dɔnɪ nwana ba sui.

¹⁸ Ban-lum tu fɔgɪ o wiiri
kantɔgɔ mu o kɪ da.

Ban-pɔnɔ tu maa zuri najara.

¹⁹ Yawɔɪ-nyum ŋwɪa nyɪ dɪ
sabari na vɪ kara te tun
mu.

Nɔn-ɲum cwəŋə kam kwe mu
ka palɪsɪ.

²⁰ Bu wulɔ na jɪgɪ wubɔŋ-laaru
tun paɪ o ko wulɔ pwələ
mu.

Ku nan na yi nɔn-joro,
wuntɔ bri o ba nɪgɪ o nu.

²¹ Wulɔ wubɔŋa na muri tun jɪgɪ
wupolo dɪ jor-kikiə mu.

Wubɔŋa tu kikiə maa tɔgɪ
cwəŋə lanyɪrɔnɪ.

²² Kwɪə na təri mɛ tun wəənu ba
tɔgɪ cwəŋə.

Yigə tiinə nan na daga, ku kwe
wəənu mu.

²³ Lərə yalɔ na lana tun jaanɪ
wupolo mu ya tui,

Taanɪ na tagɪ dɪ maɔa nɪ, dɪ
kwe wəənu mu lanyɪrɔnɪ.

²⁴ Yi-puri-nyum kikiə wó pa o
na mumwɛ-dɛɛɪ,
sɪ ku ci-o dɪ tɔvɔnɪ.

²⁵ Baɔa-Wɛ wó yigi
kamun-nyum sɔŋɔ Dɪ dɪ
tiga nɪ.

Dɪ maa yɪrɪ kadənə tɪga sisəm
dum.

²⁶ Baɔa-Wɛ culi nɔn-balwaaru
wubɔŋa yam mu,

sɪ ku na yi ta-ɲuna,
Dɪ yi sui yantɔ mu.

²⁷ Wulɔ na bɔŋɪ sɪ o duni
kampinə baɔa nɪ tun
wó pa cam yi o digə tiinə mu.

Ku daari wulɔ na culi
vwa-titɔŋa tun wó daanɪ.

²⁸ Nɔn-ɲum wó sigi bule mu sɪ o
ta taanɪ.

Nɔn-balɔɔɪ ni nan na puri,
lwarum taanɪ yɪrɔnɪ mu nuŋə.

²⁹ Baɔa-Wɛ sin Dɪ zwa dɪ
nɔn-balwaaru kərə.

Ku daari, Dɪ yəni Dɪ cəgi
nɔn-ɲuna wɛ-loro mu.

³⁰ Nɔɔnɔ yibiyə na poonə,
ku paɪ wupolo mu.

Ta-ɲuna maa paɪ nɔɔna wuu
tigə.

³¹ Wulu na sɛ zaasum dilu na
jigi jwa,
ku tu di swan tiinə wú taa ve
daani.

³² N na culi si ba bwɛ-m,
n jigi n titi mu n ni.
Wulu maa na sɛ zaasum tun yi
wú pɔuri.

³³ Nɔɔnu na kwarɪ Baɲa-Wɛ, ku
pa-o yi-puru mu.
Ka-tu-ka-titi di maa tɔgi zulə
yigə.

16 Nabiinə wai ba buɲi ba
jaani ba na wú ki kulɔ jwa
seeni.

Baɲa-Wɛ nan mu jigi ni si Dɪ ta
Dɪ guri.

² Nabiinə buɲi ni ba kikiə
maama yɔɔri ya tɔgi
cwəɲə mu.

Baɲa-Wɛ nan yəni Dɪ maɲi ba
bɪcara mu

Dɪ lwarɪ ya na yi te tun.

³ Ki Baɲa-Wɛ yigə da
n tituɲi maama wuni,
si n na buɲi n ja kulɔ tun
tuɲi ku pa-m.

⁴ Baɲa-Wɛ ki woɲo maama yi
ku jigi bu mu.

Nan di Wɛ na naani
nɔɔn-balwaaru tun di, ku

yi cam-dɛ dilu na buɲi
tun di ɲwaani mu.

⁵ Baɲa-Wɛ culi kamun-nyina,
ba ciga suni ba lagi ba na cam
mu.

⁶ Nɔɔna na jigi sono di ciga ba
pa Wɛ,

Wɛ wú yagi ba lwarum Dɪ cɛ-ba
mu.

Nɔɔna na kwarɪ Baɲa-Wɛ,
ku cu-ba di lwarum mu.

⁷ Nɔɔnu kikiə na tɔgi di
Baɲa-Wɛ wubuɲa,
Wɛ paɪ o di balu ya na wari
daani tun mi daani mu.

⁸ N na yi yinigə tu
yi n tɔgi ciga
garɪ n na yi nadum
yi n wu vwan wuni.

⁹ Nabiinu wai o jeeli o titi ni
o na wú ki kulɔ jwa seeni.
Baɲa-Wɛ nan mu wú bri cwəɲə
si o taa tɔga.

¹⁰ Pɛ wú da Wɛ ciga kam
ɲwaani o ɲɔɔni di dam.
O na di taani, o ni-taani dum bá
tusi.

¹¹ Baɲa-Wɛ lagi si nɔɔna maɲi
wəənu ciga ciga mu ba pa
daani.

Dɪ maa nii Dɪ nai ba na jigi
bwen silu ba maa tuɲi tun.

¹² Pwa culi lwarum kikiə.
Paari nan ziga ciga ɲwaani mu.

¹³ Pɛ yi wó su balu na tɛ cɪga
tɪn ni-taani.

O maa soe balu na ŋɔɔni cɪga
taani ba bri-o tɪn.

¹⁴ Pɛ bani na zaŋi dɪ wulu,
ku tu wó wanti o tɪ lila.

Swan tu wó pa pɛ bani dɪm tu
mu.

¹⁵ Pɛ lanyirani dɪm na kwɛli
wulu,

ku tu wó na ŋwia.

O wuu na dɛ nɔɔnu wulu kikiə,
ku nyi dɪ dɔa na nɪa duum
maɲa nɪ tɪn mu.

¹⁶ Nɔɔnu na jigi yi-puru dɪ yəno
gari o na jigi səbu-sɔɲa dɪ
səbu-pɔŋo.

¹⁷ Nɔn-ŋuna cwəŋə yɔɔri mu yi
ba cɪ ba titi dɪ lwarim.

Wulu maa na ye o na-vɛli ni nɪ
tɪn wó jɔŋi o titi o yagi.

¹⁸ Zəŋi-n-titi ba cɔgi nɔɔnu bule.
Wulu na bri o titi tɪn wó tu mu.

¹⁹ Nmu na tu n titi
yi n je dɪ yinigə tiinə
gari n na je dɪ kamun-nyina
sɪ ba pɔɔri wəenu tɪlɔ ba na
vri tɪn wɔnti ba pa-m.

²⁰ Wulu na kɪ o wɔŋo maama dɪ
yi-suna tɪn ve yigə mu.

Wulu nan na kɪ wu-dɪdɔa dɪ
Baŋa-Wɛ tɪn jigi yu-yoŋo.

²¹ Wulu na wai o maasi wəenu
tɪn bri nɪ o yi pɔvri.

Wulu taani na ywəmmə pugə nɪ
tɪn,

nɔɔna wó jɔŋi o zaasum.

²² Yi-puru nyi dɪ buli-yi dɪlɔ na
na pai ŋwia tɪn mu
balu na jigi-ku tɪn tee nɪ.

Ku daari jwəeru jwərim dɪm mu
wó waari-ba.

²³ Swan tu wubɔŋa mu pai o
ni-taani jigi kuri.

Nɔɔna maa cəgi yi ba sɛ-dɪ.

²⁴ Bitari-ŋuna ywəmmə nɪ tɔvru
tɪn mu.

Sɪ maa pai bɪcar-zuru dɪ yazurə.

²⁵ Nmu wai n buŋi nɪ n na ve
cwəŋə kalɔ nɪ tɪn lana.

Ka nan wai ka tu ka guri dɪ
tɔvnti.

²⁶ Nɔɔnu kana mu yig-o ka dɪ
tutɔŋ-dɛɛra wɔnti.

O ni-wɔdiu ŋwaani mu o tɔŋa.

²⁷ Nabiin-wu-kurru mu buŋi
lwarim ba pai ba donnə.

Ba ni bitari titi dɪ nɪ min-vugu
mu te.

²⁸ Nɔɔnu wulu na gooni nɔɔna
tɪn soe kantɔgɔ mu.

Bibari nyum maa jagi cilɔŋo.

²⁹ Nɔɔnu wulu na yi
wu-lɔŋ-nyum tɪn sugi o
donna mu sɪ ba tusi.

O laan ma dɪ ba cwə-balɔɔ nɪ.

³⁰ Nɔɔnu na pugi o yiə sɪ o kɪ
kəm-balɔɔ, yi o jigi o
ni-vɔɔru o dɔna,

kuntɔ tu maŋi o kɪ lwarim mu.

³¹ Yu-pwe yi ninwaŋa yipugə
mu.

Nɔn-ɲuna nan mu wat-si ba yi.

³² Ban-pɔnu tu gari babia.

Wulu na wat o tuti o jaana,
ku tu gari wulu na wat tuw
maama o di tin.

³³ Nabiinɛ wó ta jɔɔ mu.

Ku nan yi Baɲa-We mu
wó bri kulu na wura tin.

17 Nmu na di guli-katəgə di
ni-mɔɔɔ,

ku gari balu na di ba sui
yi ni-kantəgɔ wu ba sɔɲɔ ni
tin.

² Gambaa yi na pɔuri, oó di
dam sɔɲɔ tu bu-kayaa
baɲa ni.

Ba na lagɔ ba pɔɔri sɔɲɔ tu wum
jɔɲɔɔ,

baá ga-o ba wəli sɔɲɔ kum biə
wuni si o na o nyum.

³ Min-vugu paɪ ba ye səbu-pɔɲɔ
di səbu-sɔɲa lam mu.

Ku daari Baɲa-We mu wat
Dl bri nabiinu bicari
nyunyugu.

⁴ Nɔn-balɔɔ zwe yi kuu mu si
o cəgi bitar-balɔɔ.

Vwa-fɔru di maa cəgi ba na
gaani vwan ba tiɲi te tin.

⁵ N na mwani yinigə tu, n twi
wulu na naan-o tin mu.

N ma n na caki di n donɲ cam,
waarum wó yi-m.

⁶ Nankwi nai zulə ba naaru
ɲwaani mu.

Biə di maa wó taa jɔɲ wɔpolo
ba kwə di ba niinɛ
ɲwaani.

⁷ Ta-ɲum wu maɲi di
nɔn-wo-kuru.

Vwan fɔm tiini ku wu maɲi di
Pabu.

⁸ Nɔɔnu wulu na jaani dim
o vu o pa o donɲ,

ku tu buɲi ni o jɔɲ wo-kuri mu
si o maa na wɔɲo kulu maama
o na lagɔ tin.

⁹ Nmu na kwe n donnɛ
kəm-balwaarɔ n cɛ-ba,
n bri sono mu.

Ku daari bitari-gulə cəgi sɔɲɔ
mu.

¹⁰ N na bwe wubɔɲa tu bidwi:
kúɔ zən-o,

ku dwəni n na kwe fina
n magi nɔn-joro kuni bi.

¹¹ Nɔn-balwaarɔ mu ba sɛ
ba paɪ ba yigə tiinɛ.

Kəm-cɛ-nyum nan mu wó ba
o pa ku zu ba yira.

¹² N na ve n jeeri nywənkurə
kalu ba na vri ka biə ba
daari-ka,

gari n na jeeri nɔn-joro na wura
o tuɲi jwərim.

¹³ N na kwe lwarum si n ma n
ɲwi lanyurani kəm,

lwarum bá fɔgi dɪ nunji n sɔɔɔ
nɪ.
14 Najara na puli, ya yagum
camma,
nɪ bugə na purɪ pa ka na
wuuri yɔɔ te tun mu.
N na cigɪ da-lɔɔɔ ku yigə nɪ
gara.
15 Baɲa-Wɛ culi sɪ nɔɔɔ pa
nɔn-balɔɔ bura,
naa sɪ nɔɔɔ vanɪ cɪga tu o
bura.
16 N na cɔgi sɛbu nɔn-joro baɲa
nɪ sɪ o beeri swan,
ku yɪ kafɛ mu.
Bɛɲwaanɪ, o bá fɔgi o ja swan.
17 Ciloɲ-ɲum zigɪ n kwaga nɪ
mu maɲa maama.
Curru wura sɪ ba wɛli-m cam
maɲa nɪ mu.
18 Wulɔ na li o yuu o zigɪ sɪ o
doɲ joɲi jɪnɪ,
ku tu wubɔɲa muri mu.
19 Wulɔ na lagɪ kantɔɔ tun lagɪ
lwarum kəm mu.
Zɔɲi-n-titi tu maa beeri cɔgum.
20 Wulɔ wubɔɲa na ywəri tun
kulukulu ba yɔɔɔ cwəɲə.
Niə yale yale tu maa zuuri cam
wunɪ.
21 N bu na yɪ joro, banɪ mu wó
gu-m.
Nɔn-joro ko wub maa ba fɔgi ku
tigə.
22 Wulɔ wub na polə maɲa
maama,

ku tu jigɪ yazurə mu,
Yi-nywana nan yɪ yawu mu ku
guɪ lɪla.
23 Nɔn-balɔɔ səgi o joɲi dim mu
sɪ o ma kwulɪ cɪga kam.
24 Wub-purɪ-nyum jaɲa sɪ o yɪ
puuri mu.
Nɔn-joro wubɔɲa nan kaagi ya
beeri mu yɔɔ yiranɪ.
25 N bu na yɪ joro, banɪ mu wó
gu-m.
Bu dwi dum kuntɔ jigɪ zɔnnɪ mu
o ki o tiinə.
26 Ku dai ku cwəɲə nɪ sɪ n waari
wulɔ na yəri woɲo nɪ nɪ tun,
naa sɪ n magɪ nɔn-yuu dɪ o
cɪga.
27 Wulɔ ni-taanɪ na ba daga tun
mu bri nɪ o lwarɪ cɪga.
Wulɔ maa na ba wuuri dɪ o
taanɪ tun mu sunɪ o ye.
28 Nɔn-joro na yɪ cumm dɪ o ni
ɲwaɲa kam,
ba wɪ o yɪ puuri mu.
O na wai o ni o pui,
ba wɪ o wai wəenu o kuri
da-wunɪ.

18 Wulɔ na ba yɪ dɪ nɔɔna tun
nii o titɪ yiranɪ mu.
O ba nigɪ yɪ-purɪ-nyum wubɔɲa.
2 Jwəeru yigə tərə sɪ ba zaasi
swan,
Bantu yɔɔɔ ba nii sɪ ba ta ba
wubɔɲa mu.
3 Pu-suɲa kikiə ve dɪ cavura mu,

Kam-balwaarv nan ba yaali
nɔɔnv bule.

⁴Nabiinu ni-bitari luuna ni
nɔnv wu na-luɔa don mu.
Swan taani nan nyi di bu-tula
na zigɔ buli-yi ni ka ve tun
mu.

⁵Ku dai ku cwɔɔa ni si n wɔli
nɔn-balɔɔ si o lu taani
wuni,
yi n daari n ci wulu na yɔri
woɔo ni ni tun si o yi na
bura.

⁶Nɔn-joro ni-taani jaani
kantɔɔ mu di tui.
O ŋwaɔa kam ŋwaani oɔ su
maguru mu.

⁷Nɔn-joro ni-taani mu joori di
cɔg-o.

O titi taani yɔni di di-o mu.

⁸Bibari nyum ni-taani nyi di
wudi-yoɔo na duri solololo
ku tu nabiinu kana ni tun mu.

⁹Na kwarɔ yawɔɔ di n tituɔa,
n di wo-cɔɔnv ba gari daani.

¹⁰Baɔa-We yiri dum yi dalum je
ciga ciga mu.

Nɔn-ɔuna maa duri ba zuuri da
yi ba nai siun.

¹¹Nadum jɔɔguru tum wai ti ci-o
di cam.

O buɔi ni ti kwɔl-o ni tuw kɔbrɔ
na kwɔli-ku te tun mu.

¹²Ka-zɔɔi-ka-titi mu yɔni ku
loori cɔgum.

Ka-tu-ka-titi di maa tɔɔi zula
yigɔ.

¹³Nmu na gari n lɔri taani n ti,
yi n ta wu cɔɔi si n lwarɔ di
kuri,
ku te n kuri ni n jwɔrim dum ke
jɔɔa mu.

¹⁴N wubuɔa na ba se ya pai n
yawu,
kuɔ wɔli-m mu si n na dam.
Ku daari n tuna na ti di n yawu
kum,
n daa n ba wani n ja n titi.

¹⁵Yi-puri-nyum suni o yiɔ
si o zaasi swan mu,
Swan tiina maa cɔɔi kwia.

¹⁶Pɛeri wuɔ puri cwe zanzan di
pa-m
si nɔɔna maama cɔɔi n taani,
di nɔn-kamuna di.

¹⁷Nɔɔnv na de yigɔ o ŋɔɔni
sariya dim jɔɔa ni,
ku nyi di o jigi bura mu.

Ku vu ku yi maɔa kalu o sbaru
wum na wu ba o twani o
ni tun.

¹⁸Dideera bale na magi
ni-kantɔɔ,
ku maɔi si ba ta jɔɔ mu
si ba lwarɔ wɔɔ mu jigi ciga.

¹⁹Ni-kantɔɔ pwe nɔɔna daani
mu.

Ni ku na cana si nɔɔnv bwɔri
puna digɔ o zu te tun,
n na pe n curu wu cɔɔi,

ku tiini ku cana sɪ á kwe
daani.

²⁰ Ni-wɔdiu sui kana mu.

Ni-taani maa zuri bicari.

²¹ Tɔɔni dɪ ɲwɪan maama wu
nabiinu dindɛlimi baɲa nɪ
mu.

Wulu na soe ɲwaɲa tɪn, oó di
ka biə.

²² N na di kaani, n nɛ wo-laa.

Ku yɪ Baɲa-Wɛ mu kɪ-m
yu-yoɲo.

²³ Yinigə tu magɪ a japoori a
loori sɪ o na yibwənə mu.

Ku daari nadum nan yəni o
ləri dɪ ni-cɛɛri mu.

²⁴ Yuudogo wat ku cɔɔi nɔɔnu.

Ku daari cilon-sono wura
o na gari nu-pugə bu.

19 Yinigə tu na je dɪ o cɪga
gari nɔn-joro na jigɪ niə
yale yale.

² N na lagɪ kəm yɪ n laan
yəri-ka,

ku ba lana.

Nɔɔnu na ve lɪla lɪla, o lagɪ o tɔ
lwarum wɔni.

³ Nabiinə titɪ jwərim mu jigɪ-ba
dɪ cɔga,

yɪ ba joori ba jigɪ dɪ Baɲa-Wɛ.

⁴ Jɪjiguru tu wú na badonnə
zanzan.

Yinigə tu badonnə nan duri ba
daari-o mu.

⁵ Wulu na fɔi vwan taani dim
baɲa nɪ,

ku tu wú na waarum.

Wulu maa na gaani vwan o tiɲi,
o dɪ bá lu.

⁶ Nɔɔna zanzan beeri sɪ nadum
mu taa lagɪ ba taani.

Nɔɔna maama maa lagɪ
wu-yoɲo tu ni-taani.

⁷ Yinigə tu curru titɪ lɔ-o mu.

O badonnə dɪ nan bá duri ba
daari-o na?

O na kwaani o tɔɔi-ba o loori te
dɪ,

o bá na-ba.

⁸ N na jigɪ yəno,

nɪ nɪ nɪ titɪ baɲa nɪ.

Yi-puru maa wú pa-m
yigə-vəɲə.

⁹ Wulu na fɔi vwan taani dim
baɲa nɪ,

ku tu wú na waarum.

Wulu maa na gaani vwan o tiɲi,
o yɪrɪ wú je.

¹⁰ Nɔn-joro wu marɪ sɪ o taa di
o ni.

Ku laan nan wú kɪ tɛ mu
sɪ gambaa di dam pabiə baɲa
nɪ?

¹¹ Yi-puri-nyum pɔni o bani mu.

Ba na marɪ ba cɔɔi o yigə,
o kɪ nɪ o ba nai mu tɪn.

¹² Pɛ bani na zaɲɪ,

ku nyɪ dɪ nyoɲo mu laara.

O nan na kɪ wulu yu-yoɲo,

ku nyi di nyɔno mu tu ga-leeru
 baɲa ni.
¹³ Bu-joro yɔɔri o paɪ ku jigi o
 ko mu ku ni.
 Kaani wulu na yi najarjari nyi
 di dua na nia ka ba waara
 tun mu.
¹⁴ Kwə kwe jijiguru mu ba paɪ
 ba biə,
 si ku na yi ka-yuru, Baɲa-We
 yirani mu paɪ.
¹⁵ Yawɔɔ paɪ nɔɔnu do mu,
 nɔɔnu wulu na ba lagi titɔɲa
 tun, kana wu ja-o mu.
¹⁶ Wulu na se zaasum tun wu
 joni o titi o yagi.
 Ku daari, n na jigi We niə yam
 n goonə,
 ni ti mu.
¹⁷ Wulu na jigi wu-yono di
 yinigə tiinə,
 ku tu jini o pa Baɲa-We mu.
 We nan wu joori o yiri ku tu
 jini o pa-o.
¹⁸ Di n biə cwəɲə ni yi pwələ ta
 tigi ka pa-m.
 Yi wəli-ba si ba jwa na cɔgum.
¹⁹ Nɔɔnu wulu na paɪ o cwə tiini
 di zaɲi tun,

kuntu tu maɲi si o na cam mu
 ku ɲwaani.
 N na wu pe o na cam dɔm, nmu
 laan ta fɔgi n pa-o baari
 mu n wəli da.
²⁰ N na cəgi kwia yi n joni
 zaasum,
 n jwa wu ji yi-puri-nyum mu.
²¹ Nabiinu na buɲi si o ki kulɔ
 tun ba lwarɪ ku tiə,
 Ku nan yi Baɲa-We wubuɲa
 yam mu wu zigi.
²² Kulɔ na yi wo-cɛɔ tun mu
 maɲi si nɔɔna bri sono
 daani.
 Yinigə tu maa gari vwa-furu.
²³ Nɔɔnu na kwari Baɲa-We,
 o wu na ɲwɪa.
 O ta wu sin mu cɔno,
 yi cɔgum ba yi-o.
²⁴ Yawɔɔ-nyum wari o pa o juɲa
 vu o ni.
²⁵ Nan magi nɔɔnu wulu na
 pupogi o donnə tun,
 si kuɔ pa nayəri-nyum zaasi
 wono.
 N na cogi wubuɲa-tu, oɔ lwarɪ
 kulɔ kum ba na lagi si o
 zaasi tun.

²⁶ Bu wulu na ki o ko balwarum,
o daari o zali o nu o yagi
tin,

o ki o tiina mu cavura, o daari
o cɔgi ba yiri.

²⁷ Amu bu, n na yɔɔri n vin
zaasum,
n nan ywari yeno cwɛɛ kam
ni mu kuntu.

²⁸ Maana tu wulu na yi non-kafe
tin ba nigɛ sariya dim
cwe sum.

Lwarum-kam nan ywɛnɛ di
non-balwaarɔ mu, di ba
niɛ ɲwen sum.

²⁹ Nɔɔna balɔ na pupogi ba
donna tin maɲi di waarum
mu,
yi jwɛru maɲi di magiru.

20 Sa-nyɔri paɛ nɔɔnu tuɲi
jwɛrim mu.

Sa-deera maa paɛ nɔɔnu soe
najara.

Sana na gani wulu maama tin
ba jigɛ swan.

² Pɛ na wu ban-zɔɲɔ wuni, ku
nyi di nyono na suuri te
tin mu.

Nɔɔnu na fɔgi o wɛli banɛ dum
kuntu, ku tu kwe o ɲwian
mu o ki cam wuni.

³ Wulu na ci o tuti di najara tin
wɔ na yiri.

Ku daari non-joro beeri najara
je mu si o ki.

⁴ Yawɔri-nyum na kwarɛ varum
tin,
baa taa tuɲi faa yi o je o nii
mu.

⁵ Nabiinu wubɔɲa luuna ni
ninu wu na-luɲɛ doɲ mu.
Wubɔɲa tu nan mu wai-ya o
varɛ o lia.

⁶ Zanzan te di ni-vɔɔ ni: ba yi
ciga tiina.

Ciga tu nan ba yi.

⁷ Non-ɲum ɲwi o ɲwia pa ka
tɔgi cwɛɛ mu.

O biɛ balɔ na wɔ saɲi o kwaga
ba ba tin jigɛ yu-yono.

⁸ Pɛ na jani si o di nɔɔna taani,
o maani taani dwi maama mu
o niɛ,
si o li lwarum o yagi.

⁹ Wɔɔ mu wɔ wanti o ta ni:
o wubɔɲa maama yɔɔri ya yi
ciga,
yi lwarum tɛrɛ o ɲwia wuni?

¹⁰ Baɲa-Wɛ culi si ba ki
kampina,

Ku na yi di duuni maɲum laɲa
ni, na bwaɲa maɲum laɲa
ni.

¹¹ Bu-duɲu titɔɲ-ne mu paɛ ba
maɲi ba lwarɛ ni
o na-wɛli wɔ ki lam, di wɔ
yɔɔri.

¹² Zwa na cəgə yɪ yiə dɪ nii tɪn,
Baŋa-We mu kɪ-tɪ.

¹³ Yɪ ta n dɔ zanzan, sɪ yinigə
wó ja-m.

Nan pɔuri n yura sɪ n ta n di n
sui.

¹⁴ Yəllu maama tɛ nɪ wəənu
yəgə dana mu.

O nan na yəgi o ti, o wɪ o pugɪ
mwali.

¹⁵ Səbu-sɪŋa dɪ kandwa-ŋuna
wai tɪ daga tɪ gaali.

Ku nan na yɪ yəno taani,
ku tiini ku jɪgɪ lɔnnɪ.

¹⁶ Nɔɔnu na sɛ sɪ o zɪgɪ
sɪ vɛru di jɪnɪ nmu tee nɪ,
ku maŋɪ sɪ n joŋi ku tu
gwar-bwərə mu n wəli da.

¹⁷ Kampim wəənu dim
ywəmmə.

Ama n ni dum na tu dɪ ba
dɪ su, ku laan wó ji
kandwa-wələ mu n ni dum
wunɪ.

¹⁸ Bwɛ dɪ n donnə sɪ n daari
n kikili n wubɔŋa jəgə dɪdva.
Nan yɪ ve najara nɪ yɪ n wu joŋi
kwia.

¹⁹ Ta n ye bɪbarɪ nyum ni nɪ,
sɪ o warɪ o punɪ taani.

Ta n cɪ n titɪ dɪ balu na warɪ ba
niə ba pu tɪn.

²⁰ Wulu na jɪgɪ o ko naa o nu
yɪrɪ o cəga,
o mumwe wó da dɪ ti,

nɪ mim na da dɪ dwe
titu nɪ te tɪn mu.

²¹ N ko na tɪga o daari jɪjɪgɪrɔ o
pa-m yɪ n muri,
tɪ bá kwɛ-m n nɔn-kəri maŋa
nɪ.

²² Yɪ bɔŋɪ n titɪ nɪ n wɪ:
«Amu wó yiri lwarum kikiə
jɪnɪ mu.»

Ta n cəgi sɪ Baŋa-We jaŋɪ Dɪ
pa-m.

²³ Baŋa-We vai kampin-nyina
ni-taani.

Bwen silu na dai cɪga cɪga tɪn
ba lana Dɪ tee nɪ.

²⁴ Baŋa-We mu tiŋi cwəŋə Dɪ pa
dɪbam sɪ dí taa veə.

Nabiinu nan wó kɪ tɛ mu o
lwarɪ kulɔ na wu yigə nɪ
tɪn?

²⁵ N na wuuri n ta nɪ:

«A pɛ wonjo kuntu Wɛ mu,»
 pa n buɲɪ sɪ n kwantɪ n ni-gonim
 dɪm,
 n kwe cikɪ mu n ja n titɪ
 kuntɪ.

²⁶ Pɛ na nii o nɔɔna baɲa nɪ dɪ
 swan,
 o yɛni o lɪ nɔn-balwaarɪ tum
 mu sɪ o magɪ-ba.

²⁷ Wɛ kwe wubuɲa Dɪ kɪ
 nabiinu maama wonɪ mu.
 Ya nyɪ dɪ min-mɔɔla mu ya bri
 dɪ wub kum cɪga cɪga.

²⁸ Pɛ na dɛ cɪga ŋwaani o soe
 nɔɔna,
 kuntɪ mu wó kwəl-o.

Ku yɪ o sono kum mu pai
 sɪ o paari dɪm zɪga.

²⁹ Nɔn-dɔnnu jigɪ wupolo ba
 dam baɲa nɪ mu.

Nankwin nan wó magɪ nunwanɲa
 dɪ ba yu-pwe mu.

³⁰ Ba na kɪ-m zunni pa ku cɛ n
 yura,
 nń yagi lwarum kikiə mu.
 Magirɪ zanzan kurɪsɪ-m mu sɪ n
 lɛni n wub.

21 Baɲa-Wɛ mu te pɛ wum
 wubuɲa.

Dɪ ma pa ya tɔɲɪ
 Dɪ na lagi te tun,
 nɪ Dɪ na bri bu-tula
 ka na wó tulɪ te tun.

² Nɔɔna yɛni ba buɲɪ nɪ
 ba kikiə maama tɔɲɪ cwəŋə
 mu.

Baɲa-Wɛ nan yɛni Dɪ maɲɪ
 ba wubuɲa yam mu
 Dɪ lwarɪ ya na yɪ te tun.

³ Nmu na tɔɲɪ ku lɪ
 yɪ n tɔɲɪ cɪga,
 garɪ n na zwe vara
 n kɪ kaanum n pa Baɲa-Wɛ.

⁴ Nɔn-balɔɔ na-vəli
 yɪ lwarum yiranɪ mu,
 dɪ o na pai o dwe maama
 yɪ o bri o titɪ tun ŋwaani.

⁵ Wubuɲa tu na cɛ dɪ titɔɲa,
 oó vu yigə.

Yinigə maa wó ja wub na
 wuuri sɪ o duni tun.

⁶ Jɪjiguru tɪb nɔɔna na fɔɪ vwan
 ba nai tun ba daana.

Tɪ nyɪ dɪ nyɔa na maa je tun mu.

Ti maa wó ja-o ti gu.

⁷Nón-balwaaru wu-luḡ-tutuḡa
yam

wó joori ya cəḡi-ba mu,
ba na vin si ba ki ciga tun
ḡwaani.

⁸Wulu na wu vwan wunt tun
tutuḡa ba təḡi cwəḡə.
Ciga tiinə kikiə nan yəwri ya yi
lanyirani mu.

⁹Nəwnu na beeri gugoro o
nayuu ni o tigi da
gari o na zuri di kaani wulu
na yi najarjaru.

¹⁰Nón-balwəw jigi lwarim pugə
mu o je.

Wuntu ba duri o doonə yibwənə
maḡa di maḡa!

¹¹N na magi nəwnu wulu na
pupogi nəwna tun,
nayəri-nyum wó təḡi da
o zaasi swan.

N ma n na bri wubuḡa tu,
oó jigi yəno mu.

¹²Ciga Tu wum ye kulv na jigi
ku ki nón-balwaaru sam
ni tun.

O maa paɪ cəḡim tui ba baḡa.

¹³Nabwənə na loori zənə
yi n vin si n cəḡi,
nmv di na lagɪ zənə,
ba bá ləri.

¹⁴Pəeri na səḡi di pa,
di guɪ bani.

Dim dulo na kwəli di pa tun
di zuri ban-lum mu.

¹⁵Ciga na jigi ka tuḡi je silv ni,
nón-ḡuna caka mu,
wu-lun-nyina funa.

¹⁶Wulu na ba buḡi o yi
yi o ki kəm tun,
wó kweeli yibeeli wunt mu.

¹⁷Yinigə mu wó ja wulu na soe
o fra wəənu kəm tun.

Wulu na soe sa-nyuri di
wudi-fəw tun bá duni.

¹⁸Nón-balwaaru yəni ba joni
nón-ḡuna cam ba zuri mu,
yi nón-ḡullu ləri ba joni ciga
tiinə ləeru tum.

¹⁹Nəwnu na duri o vu kagva
yuu o zura,
gara o na zuri di kaani wulu
na yi najarjaru di ban-lum
tu tun.

²⁰Yi-puri-nyum lai wo-laaru
dwi dwi di nugə mu o
zigi o səḡə wuni.

Nón-joro nan ba di o daari o
ziga.

²¹Nəwnu na beeri lam di sono
je,

ku tu wó na mumwe-deeri,
di duni, di zula mu.

²²Yi-puri-nyum wó wani tu
kulv na su di nón-babe tun.

O maa wó vaari me ba na dali
tun o di tiga ni.

²³ Nɔɔnɔ wulɔ na wat o ni-bitari
maama o yiri tun, o yiri o
titi di wu-cɔɔ mu.

²⁴ Nɔɔnɔ wulɔ na gooni nɔɔna
yi o jigi kamunni tun,
kuntu tu yiri mu yi nɔn-poonu.
O tɔɔ di cwa-bam mu o
kamunni dum ɔɔaani.

²⁵ Wulɔ fra na zu wɛnu zanzan
yi o yawɔɔ gaali,
ku tu beeri tɔɔni o pa o titi mu.

²⁶ Ku tu je o tuni si o na wɛnu
o wɛli da mu.

Nɔn-ɔɔna nan yɔɔri ba pai ba
wɛnu mu
yi kulɔkulɔ bɔ ci ba yigɛ.

²⁷ Nɔn-balwaarɔ kaanum dum
nan yi wo-balɔɔ mu.

A ba ke a tea ba laan na jigi
kaanum ba buni di
nɔn-gura wubɔɔa ba
bɔcara ni.

²⁸ Wulɔ na fɔi vwan taani dim
baɔa ni,
ku tu taani wɔ maɔi tɔga ni
mu.

Wulɔ nan na buɔi o yi,
ba bɔ ci ku tu maana yam.

²⁹ Nɔɔnɔ wulɔ na ki balɔɔ tun
yɛni o ywani o yigɛ mu.

Ku daari wulɔ na yi nɔn-ɔɔm
tun, o na-vɛli sum tɔɔi
cwɛɔ mu lanyirani.

³⁰ N na ye tɔga te di,
di n na jeeli n tiɔi mɛ di mɛ di,

n bɔ dwɛni di We si n di.

³¹ Nabiinu wɔ wani o kwe o
sisɔɔ-nɔɔnɔ o ti
si o vu najara wuni.

Baɔa-We nan mu lagɔ Di di
najara yam.

22 Yiri-ɔɔm garɔ jɔɔguru zanzan.

Nɔɔna na nɔɔ-m garɔ n na jigi
sɛbu-pɔɔo di sɛbu-sɔɔa
zanzan.

² Baɔa-We mu naani nabiinɔ
maama,
ku na maɔi ku yi nadunɔ di
nabwɛnɔ di.

³ Wubɔɔa tu duri o sɛgi cam mu
si di yi yi-o.

Nayɛri-nyum nan wɔ duri o zu
di wuni mu yi o yaari.

⁴ Nmu na tu n titi
yi n kwari Baɔa-We,
nmu wɔ na jɔɔguru,
di zulɔ, di mumwe-dɛɛri.

⁵ Vwa-nyum cwɛɔ kam su di
sabari mu di ciguru.

Wulɔ nan na lagɔ si o yiri
o ɔɔwian tum, wɔ ki
baɔɔwian mu di cwɛɔ
kam kuntu.

⁶ Kurisi n bu si o da cwɛɔ.
O na ki nɔɔnɔ,
o bɔ ywari ka wuni.

⁷ Nadunɔ di dam mu nabwɛnɔ
baɔa ni.

Jun-diru maa yɪ gambaa junɪ tu
tee nɪ.

⁸ Nɔɔnɔ wulɔ na dugi balɔɔ tun,
o wó ba o zagi o balɔɔ
kum biə mu,
yɪ o wu-lɔɔɔ fina kam dɪ nan
wó je mu mimm.

⁹ Wɛ yu-yoɔo wu wu-yoɔo tu
baɔa nɪ mu,
beɣwaani, ku tu ye nɪ
yinigə tiinə dɪ ni dɪ.

¹⁰ Li-na nɔn-twunɔ á wunɪ sɪ
kantɔɔ je.
Turɔ dɪ najara maama dɪ maa
wó ti.

¹¹ Wu-poɔo tu ni-taani na
bwənə,
ku tu dɪ pɛ wó dɪ cilɔɔ mu.

¹² Baɔa-Wɛ yɔɔɪ Dɪ yɪɪ
wubɔɔa tiinə mu,
sɪ ku na yɪ nɔn-ɣɔllɔ,
Dɪ jagɪ ba wubɔɔa mu Dɪ
yaga.

¹³ Yawɔɪ-nyum maɔɪ digə nɪ yɪ
o wi:

«A na nuɔɪ pooni nɪ,
nyoɔo wó ja-nɪ!»

¹⁴ Ka-tula ni-taani yɪ cɪku mu.
Ku maa jaani balɔ Baɔa-Wɛ
bani na zaɔɪ dɪ ba tun.

¹⁵ Biə wubɔɔa yɔɔɪ ya su
dɪ busɔɔnɪ kikiə mu.
Nmɔ nan na yɔɔɪ n zaasi-ba,
baá tɔ cwəɣə nɪ.

¹⁶ Wulɔ na beesi nabwənə
sɪ o ma o na nyɔɔɪ tun,

dɪ wulɔ na wəli nadunə dɪ pɛera
tɪn,
yinigə wó ja ba maama.

Faɔa tu zaasum dum

¹⁷ Fɔɔɪ n cəɣi faɔa tu kwia yam,
sɪ n daari n tɔɔɪ kulɔ a na
bri-m tun.

¹⁸ Beɣwaani, ya na tigi n bɪcari
nɪ,
yɪ n wai-ya n lwəni n bri nɔɔna,
nɪ dɪ ywəni ya baɔa nɪ.

¹⁹ Ku na yɪ nmɔ,
a zɪm pɛ n lwarɪ wənu tuntu
maama,
sɪ ku pa n tuna taa wu Baɔa-Wɛ
tee nɪ.

²⁰ Amɔ nan pupunɪ kwia fiintɔ
mu
a tiɔɪ sɪ a bri-m.

Ya maa yɪ yalɔ na kwe nɔɔnɔ
kwia
yɪ ya daari ya pa o jɔɔɪ
wubɔɔa tun.

²¹ Bitar-dindi yam wó pa n
lwarɪ taani
dilɔ na yɔɔɪ dɪ jɔɔɪ cɪɣa tun,
sɪ n wani n ta cɪɣa kam
dɪ balɔ na tɔɔɪ-m tun.

1

²² Yɪ zaɔɪ n vri nabwəm wənu
o na bwənə tun ɣwaani.
Nan yɪ vanɪ yinigə tiinə bura.

²³ Baŋa-Wɛ mu wú ŋɔɔni Dɪ
pa-ba,
yɪ Dɪ pa ku zu balu na jigi-ba
ba beesi tun.

2

²⁴ Yɪ di ciloŋo dɪdaani ban-lum
nyum.
Nan ci n titi di wontu dwi
dum.

²⁵ Ku na dagi kuntu nmu lagi n
ba n lwən-o mu,
si o yɪ zaŋi o ba o ji ciku nmu
ŋwɪan kam ŋwaani.

3

²⁶ Yɪ li n yuu n zigɪ
si n ŋwi nɔn-gaa jini.
²⁷ Nmu na wu wani n ŋwi:
baá ba ba kwe n sara ba
daari-m.

4

²⁸ Yɪ fufɔ sisəm dilu dɪ nabaara
bam na logi ba tiŋi ba pa
daani tun.

5

²⁹ Nɔɔnu jɪŋa titɪŋa na tɔgi
cwəŋə,
ku tu wú tɪŋi o pa pwa
yɪ ku dai nɔn-yɔɔru.

6

23 Dɪdeɛru na bəŋi-m
si á di wɔdiu daani,
ta n ye si n ja n titi lanyirani.

² Puni n fra yam,
si n yɪ di n ni.

³ Yɪ zaŋi n pa n fra zu o
wodi-ywənu tum,
si ti yɪ ciku mu n ŋwaani.

7

⁴ Yɪ gu n titi si n ma n duni.
Nan buŋi lanyirani
si n zuri n yira.

⁵ N na yɔɔri n da n na səbu,
ku nan je mu kuntu,
ni ku puli vwana mu
ku jaani wɛɛni ku je tun.

8

⁶ Yɪ ve n jəni di wu-luŋ-nyum
n di wɔdiu,
ni ku na maŋi ku ywəmmə te
di.

⁷ Nɔɔnu wum kuntu dwi yəni o
jeeli nmu na di te tun mu.

O wai o tɛ di nmu ni:

«Di nmu na lagi te!»

Ku nan wu yi o wu.

⁸ Nmu na maŋi n di fun di,
nɪ twani-ku n yagi.

Nmu ya na tee-o te tun maa wú
ji kafɛ.

9

⁹Yɪ ja swan taani n yi non-joro,
si o bá nigi-di.

10

¹⁰Yɪ fufɔ sisəm dilɔ dí nabaara
bam na logi ba pa daani
tɪn.

Nan yɪ di n zu bitarɔ kara,
si o bwənə ŋwaani.

¹¹Baŋa-Wɛ nan yɪ ku tu yira
nɔɔnɔ na zigɪ o kwaga ni
tɪn.

Dl maa wú ŋɔɔni Dl pa-o.

11

¹²Yɔɔri n suni n yiə n zaasi,
si n wani n jigɪ wubɔŋa
zanzan.

12

¹³Yɪ vin si n kurisi n bu.
N na waar-o, o bá ti.

¹⁴N nan ta wú ci-o di tɔvni.

13

¹⁵Amv bu, nmv yi na pɔvri mv,
amv wɔv wú poli.

¹⁶Amv wú yɔɔri a taa caka mv,
ni nmv ni na ŋɔɔni ciga taani
yirani.

14

¹⁷Yɪ pa n wubɔŋa zu
lwarim-kərə wɔni.

Nan suni n yiə si n ta n kwari
Baŋa-Wɛ de maama wɔni.

¹⁸Tuna wura jwa seeni ya
pa-m,
ya nan bá ji kafɛ.

15

¹⁹Amv bu, cəgi a taani si n ja
swan.

Pa n kikiə taa tɔgi cwəŋə
lanyirani.

²⁰Yɪ zaŋi n ta n tɔgi di balu na
tiini ba nyɔ sana zanzan
tɪn.

Yɪ da di balu na tiini ba di
nwana ba jaani ba ke juja
tɪn.

²¹Yinigə mv wú ja sa-nyɔra di
non-kwəllu.

Ba yawɔri kikiə yam wú pa ba
ji non-kayɛ.

16

²²N de n ko baŋa mv
n ba lugu baŋa.

Ta n cəgi o taani.

Nan yɪ vin n nu zaasim
o kukwuru baŋa ni.

²³Kwaani si n ja ciga yira.
N nan na jaani-ka,

yɪ kwe-ka n yəgi.
 Ta beeri sɪ n na yi-puru,
 dɪ wubɔŋ-ŋɔna, dɪ yəno.
²⁴ Bu yi na puuri,
 o ko suɪ o cakɪ mu,
 Nɔɔnu wulu na lugi wubɔŋa tu
 tun jigi wupolo mu.
²⁵ Pa n ko dɪ n nu yum
 taa wu wɛɛnɪ.
 Ta kɪ kulu na wú pa n nu
 wupolo tun.

17

²⁶ Amu bu, fɔgi n cəgi a taani.
 Zaasi a ŋwia na yi te tun, sɪ n
 lwarɪ vəŋə. ²⁷ Ta n ye nɪ ka-boro
 yi goŋ-canluŋu mu. Ka-tula kam yi
 vulɪ dɪlɪ nɪ na yi mɪmɪna tun mu.
²⁸ Ba səgi mu nɪnɛɛnɪ vɪnvɪrna, sɪ ba
 vrɪ baara ba kaana tee nɪ.

18

²⁹ Wɔɔ mu wu lɛɛru wunɪ tintu?
 Wɔɔ mu tiini o jigi ŋwana tintu?
 Wɔɔ mu soe najara? Wɔɔ pumpuna
 mu gaalɪ? Wɔɔ fufwɛlə mu dwe o
 titɪ? Wɔɔ yiə mu suɪ nɪ jana tintu?
³⁰ Ku yi balu na kwe ba titɪ ba pa
 sana tun mu, yi ba gwaani sa-dɛ
 daani ba nyɔa ba ba kwəri tun mu.
³¹ Yɪ pa n fra zu sana bam ba lam
 ŋwaani, nɪ ba na maŋɪ ba fufugi
 te maama zuŋ-biə wunɪ, naa ba
 na duri ba tu pugə wunɪ solololo

dɪ. ³² Ka na jaani wulu, ka zaga
 nɪ bɪsankwia mu yi ka vian dɪ nyɪ
 dɪ anakɔyɪbanyi vian. ³³ N yiə wú
 taa kaagi ya nii mu liirə liirə yi
 n wubɔŋa maama vugimi wo-yɔɔru
 baŋa nɪ. ³⁴ Nmu dɔɔm wunɪ tɪga
 kam nyɪ dɪ ka gigiri mu. N laan ma
 n pipirə yi n yi bɪlɪ-bɪlɪ n sara wunɪ.
³⁵ Nmu laan maa wú ta nɪnɛɛnɪ,
 «Wɔɔ mu jigi-nɪ o yigə yi a ba na-o?
 Sana bantu bá loori a yiə nɪ sɪ a daa
 vu a jonji sa-laja na?»

19

24 Yɪ pa n wubɔŋa zu
 nɔn-balwaaru wunɪ.
 Nan yi dɪ cilɔŋo dɪ ba.
² Bɛŋwaani ba yəni ba jeeli
 wu-luŋ-titɔŋa mu ba yuu
 nɪ,
 yi ba na purɪ ba niə
 ku yi sɪ ba cəgi nɔɔnu mu.

20

³ Swan lɔ sam mu ya ziga.
 Yi-puru paɪ dɪ fɔgi dɪ cwi
 lanyɪranɪ dɪ dam mu.
⁴ Yəno maa paɪ sam sui
 dɪ wo-laaru dwi maama.

21

⁵ Swan tu jigi dam
 o dwe nɔn-sawɔɔ.

Wulv na zaast o yi tun ma garı
babia.

⁶Wulv na se zaasım tun mv ki
najara o di wóno,

Wulv maa na bwe wənu di
nóna zanzan tun bá tu
najara wunt.

22

⁷Bitarı dındı tiini sı dana
sı dwe nən-joro jam.

Nakwa na jeeri manchono ni nı,
o ba jıgı ni sı o puri.

23

⁸Baá bəji balv na soe sı ba
taa buıı lwarım ba
paı ba donnə tun nı
tıtıı-balwaaru kərə.

⁹Nən-joro jeeli o wono maama
o ve o guri di lwarım mv.
Nóna maa yórtı ba culi nónu
wulv na pupogi nóna tin.

24

¹⁰Nmv vwana na parı cam
maıa nı mǎle-mǎlı,

kv nan brı nı n tiini n bwənə
mv lagi-lagi.

25

¹¹Ba na vaıı wulv ba ve sı ba
gv vwan cwəıə nı,
sı n jonı kv tu n yaıı.

¹²Nmv nan na wı:

«Ka wv nē amv, a yəri nónu
wum,»

nan lwarı nı We ye nóna
maama bıcara na yı te
tin.

Dıtv mv ze n ıwıa
yı Dı ye n kikiə maama ni nı.

N buıı nı Dı bá ıwı nónu
maama
kv tıgı di o kikiə na?

26

¹³Amv bu, n na nē tıırv,
di-tı n wubııa, tı na lana tun
ıwıanı.

Tıırv maa suna
yı ka duri ka tu n kwərə
cwəıə.

¹⁴Nan lwarı nı yi-pırv di yı
kuntv mv kv pa-m.

N na nɛ-kv, nmv wó ta n jɔɣi
jwa lanyirani,
yɪ n tuna yam bá fɔɣi ya ti.

27

¹⁵ Yɪ ji wulv o tuv tiinə na magi
gulu ba li-o,
pa o beeri nɔn-ɲum di o sɔɲɔ
tiinə si o di cɔɣi tun.

¹⁶ Bɛɲwaani, nɔn-ɲum na tu
kuni birpɛ di,
o ta wó pɛ o zaɲi o zɪɣi cɛpi.
Si kv na yɪ nɔn-balɔɔ,
lirə tərə ka na wó jɔɲ-o ka
yagi.

28

¹⁷ Yɪ ta n caka di n dɔnv na tu
tɪga ni tun.

O na tri si o tv,
yɪ ta n jɔɣi wɔpolo.

¹⁸ Bɛɲwaani, Wɛ wó na n kikiə
si Dl wɔv cɔɣi di nmv.

Dl laan maa wó pa Dl bani daa
yɪ zaɲi di n dɔnv wɔm.

29

¹⁹ Yɪ pa n wɔbɔɲa vugimi
nɔn-balwaaru ɲwaani.

Ta yɪ ta n lagɪ si n ta n nyɪ di
nɔn-balwaaru.

²⁰ Bɛɲwaani, nɔn-balɔɔ ba jɔɣi
jwa.

O ɲwia pooni dɔm wó da di
dwe mv.

30

²¹ Amv bu, ta n kwari Baɲa-Wɛ
di pɛ.

Nan yɪ ta n yɪ di balv na ba nɪɣi
bantu tun.

²² Bɛɲwaani, Wɛ di pɛ jɔɣi dam
si ba cɔɣi nɔɔna bam kuntv
mwali mwali.

Faɲa tu bitar-dundi yadonnə

²³ Wɔbɔɲa tu taana yadonnə mv
tuntv:

Kv dai kv cwəɲə ni
si n ta n kuri nɔɔna da-wɔni.

²⁴ Wɔlv na tagɪ di Agebura o wɪ:
«Nmɔ jɔɣi cɪga,»

nɔɔna wó sɔɔli lwarum ba pa kv
tu,

yɪ tunt maama di van-o.

²⁵ Wɔlv nan na waari balv na
tɔɲi vwan tun,

wəənu maama wó da cwəɲə ti
pa kv tu,

yɪ Wɛ yu-yoŋo dɪ taa wu o
yuu nɪ.

²⁶ Wɔlɔ na wó ta n yɪra cɪga tun
mu sunɪ o yɪ n cɪlɔŋ cɪga
cɪga.

²⁷ N na ti n pooni yigə tɪtɔŋa
maama,
yɪ n daari n lwe n lweeru
maama,
sɪ n laan ta n ye n sɔŋɔ lɔɔm ni
nɪ.

²⁸ Yɪ pa maana n cɔŋɪ n doŋ
yɪ n yəri cɪga kam n tiə.
Nan yɪ ma n ni n ganɪ nɔɔna.

²⁹ Yɪ zaŋɪ n ta nɪ:

«Amu lagɪ a kɪ-o nɪ o dɪ na kɪ
amu tite tun mu,
Amu Baŋa-Wɛ lagɪ Dɪ ŋwɪ
nɔɔnu maama ku maŋɪ dɪ
o tɪtɔŋ-nɛ na yɪ tite tum
mu.

³⁰ Amu nɛ pwələ mu a tɔŋɪ
yawɔrɪ-nyum kara seeni a kɛ. ³¹ A
ma na nɪ sabarɪ mu joŋɪ je sum
maama. ga-balɔɔ dɪ ma lwarɪ tɪga
kam maama. O na mɛ kandwa yalɔ
o cɪ-ka tun dɪ jagɪ sat!

³² A ma buŋɪ kulɔ a na nɛ tun wunɪ
zii, yɪ a zaasɪ woŋo ku wunɪ a lwarɪ
nɪ:

³³ Ta n soe dɔɔnɪ,
yɪ n lagɪ sɪ n ta n tigi n siə.

Vɔ n jin daanɪ sɪ n sin n ja n tɪtɪ,
³⁴ kantɔ maŋa kam nɪ, yinigə
wó ba nmɔ sɔŋɔ mu
nɪnɛnɪ nɔɔnu na beeri o
ba tɛ tun,
zurɪ wó tu dɪ li-m mu nɪ
nɔɔn-vrɪnu na tu o li
nɔɔnu tite tun.

Solomɔn dɪndɪ sum sɪdonnə

25 Solomɔn butar-dundɪ sum
sɪdaara mu tɪntɔ. Zuda tu
pɛ Ezekiasɪ nan mu pɛ ba joori ba
lwəni-sɪ ba pupunɪ ba tiŋɪ.

² Wɛ jigɪ dam sɪ Dɪ səŋɪ wəənu
mu.

Pɛ maa jigɪ dam o ye wəənu.

³ Ba ba lwarɪ pɛ wubɔŋa ba tiə.

Ya diini wɛnɪ ya dwəni wɛ
baŋa kam,
yɪ ya ta tu tɪga kam kuri kuri.

⁴ Lurə na lɪ digiru səbu-poŋo
yɪra nɪ,

səbu-poŋo tum wó kɪ wo-kurə.

⁵ Pwa na zəlɪ nakwa-balwaaru
ba daari,

ba paari wó jəni nɔn-ŋunni
baŋa nɪ.

⁶ Yɪ zəŋɪ n tɪtɪ pɛ yigə nɪ.

Nan yɪ ja n tɪtɪ n vu n maŋɪ dɪ
nɔn-kamunə.

⁷ Ku wó ta lamma sı ba na
tagı-m ba wı: «Diini n ba
yo-ba nı!

Ku garı ba na pe n na goonə
pa-bu yigə nı.»

⁸ Yı zaŋı n kı lıla n tultı kulı
nmı yi na ne tun sarıya
jəgə nı,

ku na dagı kuntı, nmı sıbaru
wum na brı nı nmı ba jıgı
bura, o bá kı-m cavura?

⁹ Kwe kantɔgɔ kulı nmı na
magı dı n tikəri-jənnu tun.

Ama nan ze n yi zaŋı n kwe
kulı kum n doŋ na tagı o
brı-m tun n tultı n brı.

¹⁰ Ku na daı kuntı, nɔɔna wó ta
wı
n yi bıbarı nyım.

Nmı laan ma n wó tı dı n
cavura.

¹¹ Bitara na tagı ka maŋa nı,
ku lana nıneenı ba na me
səbu-sıja ba gɔgı
sabu-loŋni yi ku lana tite
tum mı.

¹² Nɔɔnu wulı na purı o zwa o
cəgi taanı tun,
wuburja-tu na pe-o kwıə, ku nyı
dı səbu-sıja kalı na leerı
tun nafulı mı,
asawe ka zɔŋɔ mı tite o ban nı.

¹³ Wulı ba na turı tun na jıgı
cıga,

o zuri balı na turı-o tun bıcara
mı,

nı na-zurə na zuri na-nyəm
fa-nı maŋa nı te tun.

¹⁴ N na goni nı nı nı pa n doŋ
woŋo yi n wı pe-o,
n nyı dı kunkwəənu dı viu na
warı tı ja dıa tı ba te tun
mı.

¹⁵ N na purı n banı,
dıdeeru wó cəgi n taanı.
Wulı ni-taanı na bwənə tun
wai o kwe wəənu.

¹⁶ Turı tutı maŋı sı n na ne-tı,
sı n di-tı n maŋı mı.
Tı zanzan wó pa n twanı mı.

¹⁷ Yı pa n ne taa lına
dı n farı sɔŋɔ.
O fra na nuŋı-mı,
o laan wó taa culı-m mı.

¹⁸ Wulı na fıgı vwan
sı o ma o cəgi o doŋ,
ku tu nyı dı o kwe da-loŋɔ,
naa su-loŋɔ, naa cım dılu na
sulı tun mı o cəg-o.

¹⁹ Nɔɔnu na kwe o cıga o pa
vwa-nyım cam maŋa nı,
ku nyı dı nɔɔnu na wı lwarı, yi
o dı woŋo dı yalı dılu na
bibigi tun mı,
asawe nı o na tıgı o tutı naga
kalı na bwəri tum baŋa nı
te tun mı.

²⁰ Nmu na jigɔ wupolo le n leeni
wulu wuu na cɔgi tin yigə nɪ,
ku nyɪ dɪ n lɪ o gɔrɔ mu
n daari-o n zigɪ waaru yigə nɪ,
naa n logi ye mu
n yagi o ŋwani wuni.

²¹ Nmu dunu kana na wɔɛ,
pa-o wɔdiu si o di.

Na-nyɔm na jig-o,
pa-o na si o nyɔ.

²² Kikiə yam kuntu wɔ pa
cavura tiini ya ja-o,
nɪ Wɛ zəŋi mim mu o yuu nɪ
tin.

Baŋa-Wɛ maa wɔ zuli-m ku
ŋwaani.

²³ Nɪ jazum baŋa seeni vii kum
na tui dɪ dua te tin,
mu ban-zəŋɔ na tɔgi dɪ bɪbara
ku tui te.

²⁴ Nɔɔnu na beeri gugoro o
nayuu nɪ o tigi da
gari o na zuuri dɪ kaani wulu
na yi najarjaru.

²⁵ Kwər-ywəŋə na nuŋi yigə
yigə ka ba,
ka paɪ bɪcara tigi mu,
nɪ na-zurə na zuri bɪcari te tin.

²⁶ Vuli mu su dɪ weeru
pa na daa wari si ba nyɔ.
Nɔn-ŋum dɪ nan na sɛ o pa
nɔn-balɔrɔ,
ku yi kuntu mu.

²⁷ Nɪ tuuru zanzan na ba wəli
nɔɔnu te tin,

kuntu mu wulu na beeri o titi
zulə, ku ba zən-o.

²⁸ Nɔɔnu wulu na wari o bani o
ja tin, kuntu tu nyɪ dɪ tiw
kulu na yi wəuu,
ku wu cigɪ ku kaagi dɪ kabrə te
tin mu.

26 Nɪ dua na ba nɪ, yi nyɔnɔ
dɪ ba tui ti-pwəŋə nɪ te tin,
kuntu mu nɔn-joro dɪ wu maŋi
si n zul-o.

² Nɪ kawɛbudoori na ba jigɪ tɪga
jəŋə te tin,
mu kampwəl-balwara kalu na
wu tɔgi cwəŋə tin na yi
te.

Ka bá jəni n yuu nɪ.

³ Magɪ sisəŋ-nɔɔnu dɪ fina,
si n dɪ ŋuna bɪnaga ban nɪ n
vanɪ-ka.

Ku nan na yi nɔn-joro,
mag-o si ku yi.

⁴ Yi zaŋi n ta n wi n ləri joro,
ku maŋi dɪ o jwərim dum
na yi te tin.

Ku na dagɪ kuntu, kuɔ pa n dɪ
tɔgi n ji joro nɪ wuntu mu
tite.

⁵ Ləri nɔn-joro dɪ o jwərim dum.
Ku na dai kuntu,
oó buŋi nɪ o yɔɔri o ye mu.

⁶ Nmu na kwe kwərə n ki
nɔn-joro juŋa nɪ si o vu o
pa nɔɔna,

nyi dɪ n na zaɣɪ n tɪtɪ naga n
goni,
naa n na beeri cam n pa tɪtɪ te
tɪn mu.

⁷Nɪ kɔɔɔ nɛ na warɪ sɪ vu te tɪn,
kuntv mu nɔn-joro dɪ warɪ o
lwari bitar-dündi kuri.

⁸Nmu na vɔɣɪ kandwɛ napana
wɔnɪ
sɪ n vuvugi n yaɣɪ,
nyi dɪ n na kwaanɪ sɪ n zuli
Ageɓuɣa te tɪn.

⁹Nɪ sa-nyɔɔ na yəri sabara jam
te tɪn,
kuntv mu nɔn-joro dɪ yəri
bitar-dündi kuri.

¹⁰Nɔɔnɔ na beeri nɔɔna sɪ o kɪ
tɪtɪɣa nɪ, yɪ o vu o kwe
joro, asawɛ o yɪ na purɪ
balɔ tɪn,

ku nyɪ dɪ nɔɔnɔ na kɪ cum miə
nɪ nɪ, o ma o tati nɔɔna
yɔɔ yɔɔ tite tɪn mu.

¹¹Nɪ kakurə na joori ka di ka
tɪtwaanɔ te tɪn,
nɔn-joro dɪ kaagɪ o tɔɣɪ jwərim
kuntv mu.

¹²N na ve n jeeri nɔɔnɔ wɔlɔ na
paɪ o yɪ wɔɓuɣa tu tɪn,
n ta jɪɣɪ tuna dɪ nɔɔnɔ wɔlɔ na
yɪ joro tɪn n dwe kuntv
tu.

¹³Yawɔɔɪ-nyum tigi mu yɪ o wɪ:
«Nyɔɣo kaagɪ pooni nɪ ku
beerə!»

¹⁴Nɪ digə ni boro na purɪ

yɪ ku pɪ te tɪn,
kuntv mu yazum-nyum
dɪ tigi o pipiri o sara nɪ.

¹⁵Nɔɔna badaara yawɔɔɔ yɪ ku
yɪra.

Ba na turɪ juɣa zuɣa nɪ ba fɔ
guli,

ba warɪ ba lu dwə
sɪ ba ja-dɪ ba vu ba ni.

¹⁶Yawɔɔɪ-nyum pa o ye o dwe
yɪ-purɪ-nyuna barpe na
yəni ba ləri taanɪ dɪ swan
te tɪn mu.

¹⁷Nɔɔnɔ na maa kɛ yɪ o kwe o
yigə o dɪ kantɔɣo kulɔ na
dagɪ o yigə tɪn wɔnɪ,
kuntv tu nyɪ dɪ nɔɔnɔ na ve o ja
kakurə zwa nɪ, sɪ o ma o
ja-ka te tɪn mu.

¹⁸Nɪ cicoo na tati cɪna yɔɔ yɔɔ
te tɪn,

¹⁹mu wɔlɔ dɪ na gani o donɣ yɪ
o wɪ:

«A kɪ a kwɛɛra mu» dɪ na yɪ te.

²⁰Dɛ na ti, mim wú dwe mu.
Bɪbara na tərə, ni-kantɔɣo je
mu.

²¹Min-cala nyəəri mim mu,
nɔɔnɔ wɔlɔ na soe najara tɪn
dɪ maa nyəəri najara.

²²Bɪbarɪ nyum ni-taanɪ nyɪ
dɪ wudi-yoɣo na duri
solololo ku tu nabiinu
kana nɪ tɪn mu.

²³Wɔlɔ na tagɪ taanɪ

yi o wuu ba tɔgi o taani dɔm,
 ku tu nyi di ba na kwe
 sɛbu-pɔŋɔ
 ba taagi dɔgɔ kamɔgɔ te tun
 mu.

²⁴ Pipiri-nyum kwe ni-suni mu
 o sɛgi o wubuŋa.

O laan maa tɔgi dɔani
 o cɔgi nɔɔna.

²⁵ O taani dɔm na ywɛmmɛ te
 maama di,
 yi sɛ-di, si o wubuŋa yɔɔri ya su
 di lwarim mu.

²⁶ O na sɛgi o wubuŋ-lwaanu
 tum te maama di,
 ti wɔ nuŋi pooni
 si nɔɔna na-ti jaja.

²⁷ N na cigi cikɔ,
 kuɔ ja n titi.
 N nan na bibili kandwe
 n ja n din piu yuu n yagi-di,
 di wɔ bibili di tu di pan-m mu.
²⁸ Vwa-nyum culi o duna mu.
 Ni-suni nyum maa jaani cɔgum o
 tui.

27 Yi tiini n nɔɔni jwa taani n
 su n ni,

si n yɛri tɔga na puuri,
 ku na wɔ taa yi te n yura ni.

² Yagi si nɔn-ge tee-m,
 si nmu titi yi ta n su n ni.

³ Kandwa-zana dummɛ,

yi kasulu duuni di gaali.
 Nɔn-joro nan na tɔŋi jwɛrim
 nmu yura ni,

ku cam dɔm dunɛ
 di dwe tintu maama.

⁴ Ban-lum tu kɛm cana
 yi o wari o ja.

Wulu wu-guru na gaali tun nan
 dwe ku tu.

⁵ Wulu na wu kwari n yi si o ta
 n cɔga je,

ku tu gari wulu na jigɔ n cɔga o
 sɛgi di nmu tin.

⁶ Nmu cilon na tagi n yura cɔga,
 ku jigɔ kuri ku pa-m.

Ku daari n donu mwanɔ di nmu
 mu,
 si ku dai sono.

⁷ Nɔɔnu wulu na di o su tun, o ta
 wɔ vin tuuru titi di mu,
 ku daari wulu kana na jigɔ tun,
 wo-cɛɛru ta yi ywɛnni
 yuranɔ mu did-o.

⁸ Wulu na duri o daari o sɔŋɔ tun
 nyi di zuŋɛ kalu na nuŋi
 ka daari ka pogo tun mu.

⁹ Trali nugɛ di wɛɛnu tilu lwɛm
 na ywɛmmɛ tun pai nɔɔna
 wupolo mu.

Cilon-yonɔ kwɛɛ nan gari tintu.

¹⁰ Ta n ye n badonnɛ di n ko
 badonnɛ ni ni.

Cam na yi-m,

- n doonə bam kuntv wó wəli-m
ba dwəni n curru tulv na ba
bwələ tun.
- ¹¹ Amv bu, kwaani n ja swan
sɪ a wuv poli kv ŋwaani.
Kuntv wó pa-nɪ cwəŋə
sɪ a puri a ni a ləri
balv na jigi-nɪ ba lwe tun.
- ¹² Wubvɔŋa tu duri o səgi cam
mɪ sɪ dɪ yɪ yi-o.
Nayəri-nyum nan wó duri o zv
dɪ wunɪ mɪ yɪ o na yaara.
- ¹³ Nɔɔnv na sɛ sɪ o zigi
sɪ vəru dɪ jɪnɪ nmɪ tee nɪ,
kv maŋɪ sɪ n jonɪ kv tu
gwar-bwərə mɪ n wəli da.
- ¹⁴ Wulv na goni tɪga
o tɔɔli o wart o donnə tun
nyɪ dɪ o sɔɔli lwarum mɪ o
pa-ba.
- ¹⁵ Kaani wulv na yɪ najarjarv
tun
nyɪ dɪ dɪvə na nɪa
yɪ na luri n digə nɪ te tun mɪ.
- ¹⁶ Wulv na kwaani sɪ o ja
ka-dwi dum kuntv,
kv tu wó kɪ o ga mɪ.
Kv nyɪ dɪ n na zəli viuv sɪ n
ja-kv,
naa n mɔ nugə dɪ n ja-bɔŋɔ te
tun mɪ.
- ¹⁷ Siini na dwəri daani sɪ dɪ ja
nɪ te tun,
kuntv mɪ nabiinə dɪ zaasi
da-tee nɪ.

- ¹⁸ Wulv na fɔgi o kwɛ tweeru
tun wó dɪ kv biə mɪ.
Wulv dɪ maa na tɔŋɪ o paɪ o tu
dɪ cɪga tun wó jonɪ zulə.
- ¹⁹ Nɪu brɪ nabiinu yibiya mɪ.
Kv daari o bɪcari maa brɪ o na
yɪ wulv tun.
- ²⁰ Twa na maŋɪ ba daga te,
curu ba sui.
Nabiinə yia dɪ ba nii ya sui.
- ²¹ Min-vugv paɪ ba ye
səbu-ponɔ
dɪ səbu-sɪŋa lam mɪ.
Kv nan na yɪ nabiinu,
baá lwarɪ o wuv dɪ o na nɛ
yɪrɪ te tun mɪ.
- ²² Kwe nɔn-joro n kɪ kazɔɔ nɪ
n wəli dɪ mɪna n zv n na lagɪ
te.
O jwərim dum ta bá ti.
- ²³ Ta n ye n vara bam ni nɪ,
sɪ n daari n ta n nii ba baŋa nɪ
lanyiranɪ.
- ²⁴ Bɛŋwaani jɪjiguru bá taa wura
taan taan.
Dwi didvə nan wó wani
dɪ taa te paari wuu na?
- ²⁵ Gaani kari wuv gaa, kv daari
maŋa kalv ga-dvɔŋv na wó
ba kv kwɪn tun,
sɪ n puuri ga-kurv kulv na wv
pweeru baŋa nɪ tun.
- ²⁶ Kɔnɪ peeni sɪ n wó ma sɪ kurv
n ma n sɔ gwaaru n zv.

N daari n kɔ bɔnti n ja n yɛgi, si
n wɔ ma n yɛgi kari-dɔŋa.
²⁷ N ma n wɔ kwe n vara nayla
n kɔnti n digɛ kam,
di n tintɔŋ-kaana bam.

28 Nɔn-balwaaru duri si ba lu mu

yi nɔɔn-nɔɔnu ba zɛli-ba.
Nɔn-ɲuna nan jigi baari mu ni
nyoŋo tite.
² Tɔ na su di zwabani-nyina,
ba lɛri balu na nii-ku tun yɔɔ
yɔɔ mu.
Wubɔŋa tu nan wɔ kwe yɛno
mu o ja o tɔ o daani.
³ Nɔɔnu na yi yinigɛ-tu yi o
ba o jɔŋi paari, yi o jigi
nabwonɔ o bɛɛsa,
o nyi di dua kalu na cɔgi faa
kɛm tɛ tun mu.
⁴ Balu na vɛn We niɛ yam tun bri
ni ba zuli nɔn-balwaaru
mu.
Balu maa na sɛ-ya tun bri ni ba
dwɛni di ba mu.
⁵ Nɔn-balwaaru bɔ wani ba ni
ciga kam kuri.
Ku nan na yi balu na kwari
Baŋa-We tun,
ba yɔɔri ba ni ka kuri mu
lanyirani.
⁶ Yinigɛ tu na je di o ciga
gari nadum na yi nɔn-ɲulu.

⁷ Wulu na ki o tɔgi We niɛ yam
tun
bri ni o yi puuri mu.
Wulu nan na ve di nɔn-kwɛllu,
ku tu yɛali o ko mu.
⁸ Wulu na dwani nyɔɔri zanzan
jina baŋa ni si o ma o
duni,
ku tu wɔ ga o jigiɔru,
yi wulu na jigi yinigɛ tiinɛ
ɲwaŋa tun laan na-ti.
⁹ Nɔɔnu na paali o sun o zwa di
We niɛ yam,
o wɛ-loro titi lwe mu We
mumwa ni.
¹⁰ Nmu na sugi nɔn-ɲum n di
lwarim ni,
n titi wɔ tu n goŋo wuni mu.
Ku nan na yi balu na ba tusi tun,
bantɔ jigi jwa.
¹¹ Nadum yɛni o pai o jigi
bubɔŋa mu,
ciga wuni nan tun, yinigɛ tu
wulu na yi swan tu tun,
Oo wani o kwɛn nadum wum
kuntɔ kuri.
¹² Nɔn-ɲuna na diini dam baŋa,
nɔɔnu maama cakɔ mu.
Nɔn-balwaaru nan na jigi dam
ba di,
nɔɔna duri ba sɛgi mu.
¹³ Wulu na jigi o lwarim o sɛgi
tun ba ve yigɛ.

28:4 We niɛ yam naa ba tɔv kum wade

28:5 1 Korenti tɔnɔ 2:13-16

Wulɔ nan na pɛ ya nuŋi pooni
     yɪ o culi-ya,
 Wɛ wó duri ku tu ŋwaŋa.
¹⁴ Wulɔ na yɔɔɔɔ o kwari
     Baŋa-Wɛ tin jigi yu-yoŋo.
 Zwabani-nyum nan zuvri cam
     wunɪ mu.
¹⁵ Pɛ na tɔgi pu-siŋa baŋa o
     yaari nabwənə,
 o nyɪ dɪ nyoŋo na ŋuuni si ku zi
     nwanɪ tin mu.
¹⁶ Pɛ kəm na camma,
     o wubuŋa mu muri.
 Wulɔ nan na culi kampinə tin
     wó daanɪ.
¹⁷ Nɔn-guru wubuŋa wó daan-o
     mu
     si ku yi o tɔvɪ maŋa.
 Nɔɔn-nɔɔnɔ nan yi zaŋi o ta o
     wɪ o zig-o!
¹⁸ Cɪga tu kikiə cu-o mu.
 Ku daari nɔn-ŋulɔ wó da o na
     cɔgim.
¹⁹ Wulɔ na sɛ varum tin juŋa yi o
     ni.
 Zuri nan wó ja wulɔ na kaagi o
     tuvri wo-yɔɔɔɔ tin.
²⁰ Cɪga tu wó na Wɛ yu-yoŋo si
     ku gaali.
 Wulɔ yura nan na sai si o beeri
     jɪgɪru,
     ku tu wó yɔɔɔɔ o na waarum.
²¹ Ku dai ku cwəŋə ni

    si n ta n kuri nɔɔna da-wunɪ.
 Dim ŋwaanɪ nan,
     nɔɔna jigi kuntu mu ba ki.
²² Wulɔ-ɩŋ-nyum ɩgiri mu si o
     duni.
     O nan yəri ni yinigə wó yi-o.
²³ Nmu na bwe nɔɔnɔ dɪ cɪga,
 kwaga seeni n kikiə wó su ku tu
     yi,
     ku dwəni n ya na ki ni-sunɪ
     did-o.
²⁴ Wulɔ na pini o ko dɪ o nu
     yi o buŋi ni kuntu dai
     kulukulɔ,
 ku tu dɪ nɔn-guru ba garɪ daanɪ.
²⁵ Wulɔ-ɩŋ-nyum pai nakɔɔɔɔ mu
     zaŋa.
 Ku daari wulɔ na ki o wu-dɪdɪa
     dɪ Baŋa-Wɛ tin wó di
     ywəni.
²⁶ Wulɔ na tugɪ o tutɪ yəno baŋa
     ni tin yi joro mu.
 Wulɔ nan na ki woŋo maama dɪ
     swan,
     ku tu wó lu cam wunɪ.
²⁷ N na ye yinigə tiinə ni ni,
     n bá fɔgi n ga.
 N nan na sun n zwa dɪ nabwənə
     kərə,
     baá sɔɔli lwarum ba pa-m mu.
²⁸ Nɔn-balwaarɔ na jigi dam ba
     di,
     nɔɔna duri ba səgi mu.

Ba dam maa na ti,
nɔn-ɲuna daa wú ba ba nɲi
mu.

29 Nɔnɔ wulɔ na ba lagɪ sɪ ba
bwe-o, yɪ o kɔ o bɪcari tun,

kuntɔ tu lagɪ o ba o cɔgɪ bɪdwɪ
baɲa nɪ mu, yɪ kɔ daa ba
jɪgɪ lirɔ.

² Nɔn-ɲuna na diini paari baɲa,
nɔɔna jɪgɪ wɔpolo.

Nɔn-balwaarɔ nan na jɪgɪ paari
ba di,
nɔɔna ɲɔsɪ mu.

³ Wulɔ na beeri swan tun ko
wɔɔ poli mu.

Wulɔ na tɔgɪ ka-bwæru kwaga
tun ma cɔgɪ o ko wænu.

⁴ Pɛ na nii o nɔɔna dɪ cɪga,
tɔ kum ywæmmɔ mu.

Vwa-tutɔɲa tu yigi tɔ kum o dɪ
tɪga nɪ mu.

⁵ Ni-sɔnɪ nyum nyɪ dɪ o cɪgɪ cikɔ
mu o tɪɲi.

⁶ Nɔnɔ wulɔ na kɪ balɔɔ tun,
o geeri dɔm yɪ cikɔ mu o
ɲwaani,

kɔ daari cɪga tu nan na wɔɔɔ
mu, yɪ o cakɪ dɪ wɔpolo.

⁷ Nɔn-ɲum jɪgɪ yinigɔ tiinɔ
ɲwaɲa

yɪ o paɪ-ba ba cɪga.

Kuntɔ kulɔkulɔ nan dai
nɔn-balɔɔ yigɔ.

⁸ Nɔɔna balɔ na pupogi ba
dɔnnɔ tun wiiri najara mu
ba yagɪ tɔ wɔnɪ.

Swan tiinɔ nan paɪ kɔ nɔn-biɔ
bam bana joori ya tɔ mu.

⁹ Swan tu ba saɲɪ nɔn-joro pɛ
sɔɲɔ nɪ,

bɛɲwaani, joro kum wú da
mwaanɔ, dɪ sɔɔ yurani mu
pa á bá na taani dɔm kuri.

¹⁰ Nɔɔna balɔ na yɪ nɔn-gura tun
culi cɪga tu mu,

ama nɔn-ɲuna bam nan yurɪ o
ɲwia kam mu.

¹¹ Nɔn-joro mu bri o ban-lum
jaja.

Swan tu maa jaani o bani.

¹² Pɛ na mai bɪbarɪ taana o
tɔɲa,

o nakwa maama wú taa kɪ
pu-sɔɲa mu.

¹³ Baɲa-We mu paɪ nabiinɔ
maama pooni pa ba nai,
kɔ na maɲɪ kɔ yɪ yinigɔ tu
dɪ wulɔ na beɛs-o tun dɪ.

¹⁴ Pɛ na buri cɪga o pa yinigɔ
tiinɔ,

o paari wú daani mu.

¹⁵ Fina dɪ bwea kurɪsɪ bu
pa o jaani swan mu.

Bu wulɔ ba na yagɪ ywəri tun
wú yáalɪ o nu mu.

¹⁶ Nɔn-balwaarɔ na je dam nɪ,

lwarum puli mv.
 Ba nan wó tu yi nɔn-ɲuna zigɪ
 ba nii mv.
¹⁷ Kuri si n biə, si baá pa-m
 bicar-zuru di wupolo.
¹⁸ Wɛ kwɛrɛ na tɛrɛ si ka bri
 nɔɔna,
 ba kɪ ba na lagɪ te mv.
 Balu maa na sɛ Wɛ niə yam tun
 jigɪ yu-yoŋo.
¹⁹ Ni-taani yirani ba di gambe
 cwɛŋɛ ni.
 O na marɪ o ye n na lagɪ
 si o kɪ te tun, o bá kɪ.
²⁰ Nɔn-joro jigɪ tuna si o lwarɪ,
 si ku dwe wulu na tɛ taani
 yi o ba buɲɪ tun.
²¹ Nɔɔnu na tiini o kɪ nɔn-ɲunni
 di o gabaa, ka nɔn-dunni
 maɲa ni,
 ka laan wó ba ka yirigi mv, ka
 buɲɪ ka paɪ ka ga yi sɔŋɔ
 kum bu mv.
²² Bani tu wiiri kantɔɔ mv o kɪ
 da.
 Ban-lum tu kɪ lwaruma mv
 zanzan. .
²³ Zɛŋi-n-titi paɪ nɔɔna tui ba
 yáali lila mv.
 Wulu nan na tu o titi tun wó na
 zulə.
²⁴ Wulu na wəli ɲwunu pa o ɲɔ
 tun
 jigɪ o titi mv o waara.

O na marɪ o cɪm taani dim
 baɲa ni, o ta wu sin.
²⁵ N na kwarɪ n donnə nabiinə,
 ku bá wəli-m.
 N nan na kɪ n ciga di Baɲa-Wɛ,
 mv n sin.
²⁶ Wɛ na pɛ nɔɔnu na ciga
 garɪ o na lagɪ si pɛ taa ye o ni
 ni.
²⁷ Ciga tiinə kwarɪ
 nɔn-balwaaru na wu mɛ
 tun mv.
 Nɔn-balwaaru di ma culi
 nɔn-ɲuna bam je.

Aguri bitar-dundi yadonnə

30 Yake bu Aguri bitar-dundi
 mv sintu.

Nii-na kulu kum baaru wum
 kuntu deen na tagɪ di
 Yitiyeli, di Ukalɪ tum.

² Amu yəri kulukulu.
 A yi maa wu puuri nuneɛni a
 donnə nabiinə bam tite.
³ A maa wu fɔɔɔ a zaasi swan,
 yi a yəri Wu-poŋo Tu
 Baɲa-Wɛ.
⁴ Nabiinu wɔɔ mv diini Weyuu
 yi o joori o ba?
 Wɔɔ mv jaani viu
 o kɪ o ja-guli ni?
 Wɔɔ mv pɛ ninu kum

o kukuli o gərɔ nı?
 Wɔɔ mu lɔɔ lɔɔ kum baɲa
 maama sisəm o tiɲi?
 Abam ye o dı o bu wum yırı na?
 Á na ye, sı á ta á bri-nı.

⁵We taanı dum maama yɔɔrı dı
 zıɔı dı cıɔa mu.
 Dı wai Dı cı balı na tui ba
 zıɔrı Dı woro nı tun.
⁶Ta n ye sı n yı wəli kulɔkɔlɔ
 We taanı dum wɔnı,
 sı We wó bwɛ-m sı kɔ bri nı n
 yı vwa-fɔru mu.

⁷Amu Tu Baɲa-We,
 a beeri wənu tile mu
 sı n kı n pa-nı, sı a laan tı.

⁸Yı pa a taa yı vwa-nyum.
 Ta yı pa zırı ja-nı.
 Nan yı pa-nı duuni zanzan.
 Pa-nı kulɔ yıranı na maɲı
 a jam tun.

⁹Ku na daı kuntu, a na jıɔı ku
 gaalı,
 a daa bá tıɔı nmu yıra nı,
 yı a ta wı «Wɔɔ mu yı
 Baɲa-We?»
 Yinigə nan na tiini ka ja-nı,
 a wai a ɲɔna
 pa a yáalı amu Tu We yırı.

¹⁰Yı co gambaa kwaga ka tu
 yigə nı,
 sı o laan wó sɔɔlı lwarım

o kı n yuu nı.

¹¹Nɔɔna badonnə soe
 sı ba taa cɔɔı ba kwə yırı,
 yı ba ta yɔɔrı ba paı
 ba niinə ba jıɔı yuu.

¹²Nɔɔna badonnə maa buɲı ba
 paı bam ba jıɔı gɛɛrı,
 yı yaɔı yıra ba wu ba digiru tım
 zarı.

¹³Badonnə maa bri ba kamunni
 mu
 yı ba ta gooni ba donnə.

¹⁴Badaara kı wu-guu mu dı
 nɔɔna
 yı ba ni-yələ nyı dı su-lwaanu.
 Ba maa laɔı sı nabwənə yırı
 saarı tıɔa baɲa nı.

¹⁵Kaləndiu jıɔı bukwa bale mu.
 Ba maama maa tɛ ba wı: «Te n
 pa-nı.»

Wənu tıɔı wura tı na ba fɔɔı tı
 sui.

Tına mu ba tɛ ba wı «Ku
 maɲı!»

¹⁶Tı maa yı:
 curu cwəɲə,
 dı ka-duɔu puɔə,
 dı tıɔa na ba fɔɔı ka sui na tun,
 dı min-vuɔu na di biləm-biləm
 tun.

¹⁷Wulu na mwanı o ko,

naa o na ki o nu kacaari,
bacangaaru wú zɔgi o yiə ti li,
yi duure di di o ya-nwana
yam.

¹⁸ Wəənu titɔ wura ti na tiini ti
su-ni.

A maa ba ni wəənu tina kuri.

¹⁹ Ti maa yi:

Kalɔŋ-zɔŋɔ na jaani te wɛyuu
kum ni,
di bɛsankwɛa na ye ka cwəŋə te
pweeru yuu ni,
di naboro na ye ninu kum wuni
te tun,
di baaru di kaani sono laja na
yi te tun.

²⁰ Nan nii-na ka-tula na-vəli na
yi tite tun:

Oó di mu o daari o guguni o ni
yi o wi:

«Amu wu ki kulɔkulɔ a cɔgi.»

²¹ Wəənu titɔ mu wura, ti na
jigi lɔgu baŋa ti vuvugə,
ti bri ti yi tina mu di, lɔgu na
ba wani ku sɛ-ti:

²² Ti maa yi:

Gambaa na jigi pɛ,
di nɔn-joro na di ku su,

²³ di bukɔ wulu yuu na cana tun
na da o zu baru,

di tintuŋ-kana na zəli o tu o
daari o vri baru wum o te.

²⁴ Vara kuni buna mu wu tɔga
baŋa ni, ba na tiini ba yi
wo-bale,

yi ba yi-puru ba jigi doŋ.

²⁵ Mɔmɔla tiini ba muri di dam.

Di ku di, ba lai wɔdiiru

ba tiŋi cam maŋa ŋwaani.

²⁶ Pa-nyaana dam tiini di muri.

Di ku di, ya zuuri piu gugwəeru
ni mu.

²⁷ Kayiri ba jigi pɛ o bri ba na
wú ki te.

Si nan na yu, didɔa titi ba
ywəri ka cwəŋə ni.

²⁸ Nɔɔnu wai baləgə o jaani di o
juja.

Si nan ba kwari pwa sam, si su
da mu.

²⁹ Vara batɔ mu nan wura ba
vəŋə na jigi ninwaŋa,
ba bri ba yi bana mu di, ba
vəŋə na tiini ka lamma:

³⁰ Nyɔŋo yi didɛeru mu ga-vara
maama wuni.

Ku maa ba ywəri ku daari
cwəŋə ku pai kulɔkulɔ.

³¹ Cɔbu na kwəni ku yuu ku
keeri tun,

di bubɔbɔ,

di pɛ wulu jar-kərə na wu o
tee ni tun.

³² Nmu na tiini n ki jwərim yi n
zəŋi n titi,

Kuntv kwaga nɪ, n na tu n ba n
buɲɪ n lwarɪ,
kwaanɪ n kwe n juɲa n ma n pu
n ni sɪ n daa yɪ zaɲɪ n
ŋɔɔnɪ.

³³ Beɲwaanɪ, n na magɪ nugə,
ka wó purɪ mu.

N na cugi nɔɔnv mumwɛ,
jana mu wó nuɲɪ.

N nan na pɛ nɔɔnv banɪ zaɲɪ,
kv tui dɪ najara mu.

Pɛ Lemuelɪ butar-dindɪ

31 Pɛ Lemuelɪ butar-dindɪ mu
tintv. Ya maa yɪ We kwərə
kalv o nu na bri-o tun.

² Nii mv! Nmv yɪ amv titɪ pugə
bu mu.

Nmv lura kam nan tɔɲɪ wɛ-loro
baɲa nɪ mu.

Kuntv tun, purɪ n zwa sɪ n cəɲɪ.

³ Yɪ da kaana ŋwaanɪ n cɔɲɪ n
dam,

sɪ bantv dwi yəni ba pa
sɪ pwa zanzan na ba cavura
mu.

⁴ A bu Lemuelɪ, pwa dai sɪ ba
nyɔ sana.

Ba nan dai sɪ ba kɪ fra dɪ
sa-dɛɛra.

⁵ Sa-nyɔɪ wó pa ba swe
We niə yam na bri te mu,
yɪ ba ja cɪga kam ba ju

nabwənə yigə nɪ.

⁶ Sa-dɛɛra maɲɪ dɪ balv na je
ba cəɲɪ ba tɔvni tun mu,
ba tuna maama na ti tun
ŋwaanɪ.

⁷ Ba na bugi, baá swe ba yinigə
dɪ ba cam dɪm ni nɪ.

⁸ Purɪ n ni n ŋɔɔnɪ n pa balv na
warɪ ba ŋɔɔnɪ tun.

Nmv maɲɪ sɪ n jonɪ nɔɔna balv
ba na kwe ba yagɪ tun jara
mu n ja n pa-ba.

⁹ Zaɲɪ n ŋɔɔnɪ jaja
yɪ n buri cɪga bura.

Zɪɲɪ nabwənə dɪ yinigə tiinə
kwaga nɪ sɪ ba na ba cɪga.

Ka-yurv taanɪ

¹⁰ Ka-yurv yuu yim cana
zanzan.

O dwi jigɪ lunni dɪ dwe
kandwa-ŋuna dwi dwi.

¹¹ O barv ba liə dɪ kɔlvkɔlv.
O ba jaanɪ o barv jujaanɪ o cɔga.

¹² Ka-yurv kɪ o barv lanyranɪ
mv maɲa maama,
yɪ o ba paɪ o nai zunnɪ.

¹³ O yəni o sɔ gwaarv mu
waarv dɪ funyugv maɲa
ŋwaanɪ,

yɪ o tɔɲɪ o titɔɲa dɪ wɔpolo.

¹⁴ O nyɪ dɪ nabwəru tiv na
zuɲɪ pipiu zila ti tui tun
mu.

O maa ve yigə yigə o jaani
wudiiru o tui o pai o digə
tiinə.

¹⁵ Tɔga ba puur-o sara ni,
di o na zaŋi o saŋi wudiu
o pa o digə tiinə,
si o tintuŋ-kaana bam di na ba
nyum.

¹⁶ O maa buŋi kara wubuŋa, yi
o yəgi-ka.

O maa daari o kwe səbu kulu o
na tuŋi o na tun o ma o
jəri vinyə tweeru.

¹⁷ O ba se o pai yawɔɔ,
yi o titi ce di tituŋ-dɛera.

¹⁸ O maa na si kulu o na tuŋi o
na tun jigi nyɔɔɔ ku pa-o,
o kanta mim zəŋi di yaŋi da
kuntu mu taan titi ni.

¹⁹ O titi mu duli garyi
yi o sɔ gwaaru o pai o digə
tiinə.

²⁰ O yi wu-yoŋo tu mu,
o yəni o zəni nabwonə di yiniga
tiinə.

²¹ Waarv maŋa ni o bá taa liə
o digə tiinə ŋwaani,
Beŋwaani, ba maama jigi
gwar-ŋɔnnu
si ba ma ba kwəli ba titi.

²² O yəni o nyaani gwaaru mu
si o ma kwe o pwəgə je,
yi kulu o na ki o yura ni tun
yəni ku joŋ-o lanyirani.

²³ O barv na yəni o jeeri tu
kum kaporo ni,
nɔɔna maama pa-o zulə mu,
yi ba gar-o ba ki ku nakwa
wuni.

²⁴ O sɔ gar-fɔfali di si kili mu
o yəgi o pa pipiu tiinə.

²⁵ O yi nɔn-dɛɔ mu
yi nɔɔna niŋ-o.

O maa ba liə di kulu na wó ki
jwa seeni tun.

²⁶ O yəni o kuri o ni butarbiə mu
o ŋɔɔni di swan.

O ni-taani bri lanyirani kəm na
yi te mu.

²⁷ O yɔɔɔ o ce di tituŋa mu,
yi o nii o digə tiinə baŋa ni
lanyirani.

²⁸ O biə wó ki daani ba se ni o
jigi yu-yoŋo.

O barv di maa wó tee-o o wɔ:

²⁹ «Kaana zanzan ki wo-kurə.
Nmu nan mu di yigə
ba maama wuni.»

³⁰ Yatiga wai ka gana,
lam di nan wai di tiə.
Ku nan na yi kaani wulu na
kwarɔ Baŋa-Wɛ tun,
ku tu maŋi di zulə mu.

³¹ Tee-o si ku maŋi di
o tituŋa na yi te tun.
Ja-o n yi tuw kum kaporo,
si n pa o na zulə nɔɔna yigə ni.

Kwərə-tu Tɔnɔ

Kwərə-tu Tɔnɔ kum te ku pupunu wum na buɲi te si ku vu wəenu na jigi ti ki te lugu kum ni tun mu. O maani ni ku cana si di ni wəenu zanzan kuri, yi ku dai si di ta wi: di ye wəenu maama na ve te tun ni ni. Nii 8:17. We yirani mu yɔɔri Di ye kulu maama na jigi ku ki tun. Di maa maɲi si di ki wu-diɖa di Dintu mu, di kulu na yi dibam di. Nii 3:14. Kuntu yirani baɲa ni mu di wu na wupolo di ɲwia wuni. Nii 12:1,13-14.

1 Wulu na yi We kwərə-tu tun kwərə mu tuntu. Wuntu mu yi Pe Davidi bu, o na di paari Zeruzalem tu kum ni tun.

Di yəri wəenu kuri

²We kwərə-tu mu wi:
Di bá wani di ni wəenu tuntu
maama kuri.
Ti kuri nim tiini di cana di
gaali si di lwarɪ.

³Nabiinə yaari di tutuɲ-cɛɛra
mu tɪga baɲa ni.

Be nyɔɔri mu ba nan nai ya
baɲa ni?

⁴Nabiinə tui lugu kum baɲa
mu,
yi badonnə di ləri ba tua.
Lugu kum nan yɔɔri ku yi ku na
maɲi ku yi te tun mu.

⁵We dum yəni di puli mu,
yi di laan vu di zu.
Di nan ta wu ki lila mu
si di joori di tɔli di vəɲə kam.
⁶Viu yəni ku dɔli ku ve jagwiə
seeni,
yi ku ta dɔli ku ve jazum baɲa
seeni.
Viu kum nan ta ve yigə di
kwaga mu
ku kaagi ku ve kuntu mu taan.
⁷Bu-tɔli sum maama soe si ve
si lo si na bam ninu kum
wuni mu,
yi ninu kum ba fɔgi ku sui ku
pɛɛli.
Na bam daa maa yəni ba joori
mu,
ba ve bu-tɔli sum na buri mɛ
tun.
⁸Woɲo maama yəni ku ki kuntu
doɲ mu

yɪ kweelim tərə.
 Nɔɔn-nɔɔnu bá wanɪ o ta ku
 kuri o ti.
 Nabiinu yiə bá wanɪ woŋo
 maama ya nii ya su.
 O zwa dɪ nan bá wanɪ ya cəgi
 wənu maama ya su.
⁹Wo-duŋu tərə lugu baŋa nɪ.
 Kulɔ na maŋɪ ku wura tɪn mu ta
 wó taa wura taan.
 Kikiə yalɔ dəen na kɪ tɪn mu ta
 wó joori ya kɪ.
¹⁰Woŋo kulɔ nɔɔna na te ku
 taanɪ ba wɪ:
 «Nii-na, wo-duŋu mu tuntu!»
 kuntu woŋo kum maŋɪ ku wura
 mu faŋa faŋa,
 yɪ ba wu lugu dɪbam.
¹¹Dí daa ba gulə balɔ ya na
 wura faŋa kam nɪ tɪn
 gulə.
 Ku nan na yɪ balɔ ba jwa na wó
 lɔ tɪn,
 balɔ na tu bantu kwaga nɪ tɪn
 wó swe ba dɪ swiə.

Amu na lwarɪ cɪga kalɔ tɪn

¹²Amu wulɔ na yɪ Wɛ kwərə-tu
 tɪn dəen dɪ Yisrayelɪ tiinə paari
 Zeruzalem nɪ. ¹³Amu sunɪ a yiə mu
 sɪ a tɔgi swan cwəŋə a ma zaasi a
 daari a vɛɛsɪ wənu tɪlɔ maama na
 jɪgi tɪ kɪ lugu baŋa nɪ tɪn, sɪ a wanɪ

tɪ kuri a lwarɪ. Amu nɛ nɪ tutuŋa
 yalɔ Wɛ na pɛ nabiinə sɪ ba taa tutɪ
 tɪn tiini ku cana ku pa-ba. ¹⁴Amu
 nan maanɪ wənu tɪlɔ maama na
 jɪgi tɪ kɪ lugu baŋa nɪ tɪn. Nii-na!
 Tɪ maama cana sɪ dí lwarɪ tɪ kuri
 mu. Ku nyɪ dɪ nɔɔnu na duri o zəlɪ
 viu sɪ o ja-ku te tɪn mu.

¹⁵Woŋo kulɔ na gugwəli,
 ku twum camma mu.
 Wənu tɪlɔ maa na tərə tɪn
 warɪ sɪ nɔɔnu jeeli tɪ nɪ.

¹⁶Amu nan ya tagɪ a titɪ nɪ a wɪ:
 «Nii mu! Amu tiini a jɪgi yi-purɔ
 a dwe balɔ na maŋɪ ba dɪ paari
 Zeruzalem nɪ tɪn maama. A ma jɔŋi
 swan dɪ yəno zanzan.» ¹⁷Amu sunɪ
 a yiə mu sɪ a lwarɪ swan, sɪ a ta
 lwarɪ jwərim dɪ cicooru na yɪ te tɪn.
 A tu a maanɪ nɪ kuntu maama dɪ nyɪ
 dɪ nɔɔnu na duri o zəlɪ viu sɪ o ja-ku
 te tɪn mu.

¹⁸Nɔɔnu yi-purɔ na mai te tɪn,
 o liə dɪ mai kuntu mu.
 O yəno na daga te,
 o wu-cəgɔ dɪ wó taa daga
 kuntu doŋ mu.

Wo-luŋu jɪgi nyɔɔrɪ na?

2 Amu laan ma ta a titɪ nɪ a wɪ:
 «Amu wó kɪ kwɛɛra yɔɔ sɪ a
 maŋɪ-tɪ a nii, tɪ sunɪ tɪ lana na?» Tɔ.

A ma na nɪ kuntu ba jɪgɪ kuri. ²A ta maanɪ nɪ mwaanv yɪ jwərim mu. Kweera dɪ ba jɪgɪ nyɔɔrɪ. ³A laan ma zɔ sa-nyɔrɪ wunɪ sɪ a nyɔ a su a na wupolo. A maa lagɪ sɪ a tɔgɪ swan ŋwaanɪ a buɪ a nii cwəŋə kɔɔ mu jɪgɪ nyɔɔrɪ sɪ nɔɔna taa tɔgɪ-ka ba lɔgɔ baɲa ŋwɪa wunɪ.

⁴Amv deen kɪ titɔŋ-kamunə yadonnə a pa a titɪ. A lɔgɪ sam, yɪ a jəri vinyə tweeru dɪ. ⁵A ta ma cɪ gaara yɪ a jəri dwə-vɔɔrɔ, dɪ ga-punnu, dɪ tweeru tɪlɔ na ləri biə dwi dwi tun ya wunɪ. ⁶A ma kɔ bulɪ sɪ ba taa mɔɔnɪ na da ba yaɣɪ tweeru tum sɪ tɪ bɪ lanyɪranɪ. ⁷Amv nan ta yəgɪ gambe, baara dɪ kaana, yɪ ba dɪ lɔ ba biə a sɔŋɔ wunɪ pa ba ji amv nyum. A ta ma na naanɪ, dɪ peeni, dɪ bunɪ kɔgɔ kɔgɔ sɪ a taa te. Kɔ na yɪ balɔ maama na loori yigə ba zɔvɪ Zeruzalem nɪ ba daari amv tun, a vara bam daga ba dwe bantɔ nyum. ⁸A ma na səbu dɪ səbu-sɔɲa zanzan a pa a titɪ. A deen jɔŋɪ jɪjɪgɪrɔ tunɪ dilɔ dɪ provensa yalɔ a na te tun pwa bam tee nɪ. A deen pɛ baara dɪ kaana taa wu a tee nɪ ba leeni le sɪ kɔ taa ywəmmə kɔ pa-nɪ. Kɔ maa na yɪ kaana, amv yɔɔrɪ a jɪgɪ-ba mu nɪ kɔ na wɔ pa nabiinə dɪ ywəni zanzan te tun. ⁹Kɔ na yɪ balɔ dwi maama na loori yigə ba zɔvɪ

Zeruzalem wunɪ ba daari amv tun, ba wulɔwulɔ wu yɪ amv kamunni dɪm. Dɪ kuntu maama dɪ, a ta tɔgɪ swan cwəŋə kam mu.

¹⁰Kulɔ maama amv yɪ na pagɪ kɔ baɲa nɪ tun mu a yəni a jɔŋɪ sɪ a nii kɔ na yɪ te tun.

A wubɔɲa na jaanɪ sɪ a beeri ywəni dilɔ maama, amv yəni a tɔgɪ dɪ kwaga mu.

Amv yɪ ma su a na tɔŋɪ a na kulɔ maama tun, pa a na nyɔɔrɪ a titɔŋa yam baɲa nɪ.

¹¹A laan ma jəni a jeeli a kikiə maama, didaanɪ a titɔŋ-cɛera na pɛ-nɪ kulɔ maama tun.

A ma na nɪ tɪ ba jɪgɪ kuri.

Kɔ nyɪ dɪ nɔɔnu na duri o zəli viɔ sɪ o ja te tun mu.

A titɔŋa yam maama ba jɪgɪ nyɔɔrɪ tɪga kam baɲa nɪ.

Swan dɪ jwərim taanɪ

¹²Amv ta ma jeeli sɪ a nii swan na yɪ te tun cɪga cɪga, sɪ a daari a lwarɪ jwərim dɪ yiyiri kikiə na yɪ te tun. Bɛŋwaanɪ, wulɔ na tu o dɪ paari tun manɪ sɪ o tɔgɪ pwa balɔ na loori-o tun cwəŋə kam mu. ¹³Amv nan tu a maanɪ nɪ swan jɪgɪ nyɔɔrɪ ya dwe

jwərim, sɪ kʊ maŋɪ dɪ pooni na gari
lim te tɪn. ¹⁴Cɪga tɪn,

Swan tu yɪə wai ya na cwəŋə.

Joro maa wʊ lim wʊnɪ o veə.

Dɪ kʊ maama dɪ, a maanɪ nɪ swan
tiinə dɪ jwəru lagɪ ba guri bɪdwi
mʊ. ¹⁵Amʊ laan ma ta a titɪ nɪ a
wɪ: «Tʊwɪ na wʊ ja joro tɪn, dɪ lagɪ
dɪ ba amʊ dɪ baŋa mʊ. Bɛɛ nyɔɔrɪ
mʊ a nan nɛ a swan yam baŋa nɪ?»
A ma ləri a titɪ nɪ a wɪ: «Amʊ bá
wanɪ a lwarɪ kʊ kuri».

¹⁶Swan tu didaanɪ joro maama
maŋɪ sɪ ba tɪ mʊ. Ba na tɪga, nɔɔna
daa bá taa guli ba gulə taan. Jwa
seeni baá swe dɪbam maama swiə.
¹⁷Kuntʊ pɛ a ŋwɪa kam ji wo-cɛɔ
ka pa-nɪ. Cam yiranɪ mʊ tu a baŋa
dɪ kulʊ maama na yəni kʊ kɪ tɪga
baŋa nɪ tɪn. Kʊ maama ba jigɪ kuri.
Kʊ nyɪ dɪ nɔɔnʊ na duri o zəli viu sɪ
o ja te tɪn mʊ.

Titɔŋ-cɛɛra taanɪ

¹⁸A na tu a maanɪ nɪ a maŋɪ sɪ
a yagɪ kulʊ maama a na tɔŋɪ a
na tɪn a pa wʊlʊ na wʊ saŋɪ amʊ
kwaga tɪn, kʊ ma pa titɔŋ-cɛɛra
yalʊ maama a na tɔŋɪ tɪga baŋa nɪ
tɪn ji wo-cɛɔ ya pa-nɪ. ¹⁹A nan warɪ
sɪ a lwarɪ kuntʊ tu wʊ taa yɪ swan tu
mʊ naa joro mʊ. O laan maa wʊ ba
o jɔŋɪ kulʊ maama a titɔŋ-cɛɛra dɪ a

swan na jaanɪ tɪ ba tɪ pa-nɪ tɪn, o taa
te. Kʊ maama ba jigɪ kuri. ²⁰Amʊ
na jəni a jeeli a titɔŋ-cɛɛra yam
maama na wʊ pa-nɪ nyɔɔrɪ dilʊ tɪn,
a wʊlʊ cɔŋɪ ya ŋwaaɪnɪ. ²¹Bɛŋwaaɪnɪ,
dɪ wʊ kwe dɪ swan, dɪ dɪ yəno, dɪ
dɪ wʊbʊŋa maama, dɪ tɔŋɪ taan sɪ
dɪ na wəənu. Bɛɛ laan nan mʊ te sɪ
dɪ yagɪ-tɪ dɪ pa wʊlʊ na wʊ yaari tɪ
ŋwaaɪnɪ tɪn? Kʊ maama ba jigɪ kuri,
sɪ kʊ yɪ lɛɛrʊ yiranɪ mʊ. ²²Lugʊ
baŋa ŋwɪa wʊnɪ, nabiinu wʊ tɔŋɪ
taan, yɪ o je dɪ liə mʊ. O nan lagɪ
o na bɛɛ nyɔɔrɪ mʊ kʊ baŋa nɪ?
²³Dɛ maama wʊnɪ, dɪ titɔŋa yəni
ya nɪ dɪbam yɪ liə daanɪ dɪbam ya
ŋwaaɪnɪ. Titɪ nɪ dɪ, dɪ wʊbʊŋa maa
kaagɪ ya beerə. Kʊ maama ba jigɪ
kuri.

²⁴Kulʊ na tiini kʊ lamma kʊ paɪ
nɔɔnʊ tɪn mʊ maŋɪ sɪ o taa dɪ
wʊdiu, yɪ o nyɔa, sɪ o daari o dɪ
ywəəni o titɔŋa yam baŋa nɪ. Amʊ
nan maanɪ nɪ tuntʊ maama nunɪ Wɛ
tee nɪ mʊ. ²⁵Bɛŋwaaɪnɪ, Wɛ na wʊ
wəli, nɔɔn-nɔɔnʊ warɪ o na wʊdiu
naa ywəəni sɪ o dɪ. ²⁶Kʊ na yɪ nɔɔnʊ
wʊlʊ na kɪ o sui Wɛ yɪ tɪn, Wɛ paɪ
kʊ tu swan, dɪ yəno, dɪ wʊpolo mʊ.
Kʊ daari, lwarɪm-kərə tɔŋɪ ba tɪŋɪ
sɪ ba laan kwe ba pa balʊ kikiə na
sui Wɛ yɪ tɪn mʊ. Kuntʊ dɪ ba jigɪ
kuri. Kʊ nyɪ dɪ nɔɔnʊ na duri o zəli
viu sɪ o ja te tɪn mʊ.

Woŋo maama jigi ku maŋa

3 Woŋo maama lugu baŋa ni
jigi ku maŋa mu.

Maŋa tigi mu si dɪ tuŋi
tutuŋi dwi maama.

² Maŋa wura ba na wó lu nɔɔnu,
yi maŋa dɪ wura ku tu na wó ti.
Jərim maŋa maa wura

yi ka-gɔ-ka-yagi maŋa dɪ wura.

³ Maŋa wura si ba gu nɔɔna,
yi maŋa wura si ba sooni nɔɔna.
Ka-ja-ka-cɔgi maŋa maa wura,
yi ka-lɔ-ka-zige maŋa dɪ wura.

⁴ Wu-cɔgɔ maŋa mu wura,
yi mwaanu maŋa dɪ wura.
Maŋa tigi mu kərə ŋwaani,
yi kadoŋ dɪ tigə wupolo kwɛɛra
ŋwaani.

⁵ Maŋa wura mu si ba dɔli
kandwa ba jagi ba yagi.
Maŋa dɪ maa wura si ba
tigisi-ya ba kɪ daani.
Maŋa nan mu wura si nɔɔna
kukwəri daani,
yi maŋa dɪ wura si ba yagi-da
kukwərim.

⁶ Maŋa mu wura si nɔɔnu beeri
o na woŋo.
Maŋa ta maa wura si o ga kulɔ
o na jigi tun.
Maŋa wura si dɪ kwalimi
wəenu,

yi maŋa dɪ wura si dɪ dɔli kulɔ
dɪ na jigi tun dɪ yagi.

⁷ Maŋa wura si dɪ kaari gwaaru
dɪ yagi,
yi maŋa dɪ wura si dɪ nyaani-ti
dɪ kɪ daani.

Maŋa wura ka pa nɔɔnu si o taa
yi cimm,
yi maŋa wura si ku tu ŋɔɔni.

⁸ Maŋa ta wura mu si nɔɔna taa
soe daani,
yi kadoŋ dɪ wura si ba taa culi
daani.

Jara-kəm maŋa maa wura,
yi bicar-zuru maŋa dɪ wura.

⁹ Nɔɔna na tiini ba tuŋi te, bæ
nyɔɔri mu ba nan nai ku baŋa ni?

Bæ nyɔɔri mu dɪ wó na dɪ ŋwia wɔni?

¹⁰ Amu maani Wɛ na kwe tutuŋa
yalɔ Dɪ pa nabiinə si ba taa tuŋi
tun. ¹¹ Wɛ maa pai wəenu maama
kɪ lanyiranɪ ti maŋa ni ciga ciga.
Dɪ ma kwe wubɔŋa yalɔ na ve taan
wuu seeni tun Dɪ kɪ nabiinə yuu
ni. Kuntu maama wɔni nan, dɪ bá
wanɪ dɪ lwari Dɪ na jigi kulɔ Dɪ kɪ
tun maama dɪ ti. ¹² Amu ma maani
ni kulɔ na lamma ku pai nɔɔna tun
maŋi si ba taa jigi wupolo yi ba tɔgi
cwə-laaru ba ŋwia wɔni mu. ¹³ Ku
maŋi si ba taa dɪ wɔdiu, yi ba nyɔa,

sɪ ba daartɪ ba di ywəni ba tutɔŋa yam baŋa nɪ. Kuntu maama yɪ Wɛ pɛɛrɪ mʊ.

¹⁴ Amu maanɪ nɪ Wɛ na kɪ wənu tɪlɔ maama tɪn wura mʊ taan. Dɪ bá wanɪ dí wəli kulukulɔ Dɪ kikiə yam wɔnɪ, naa dí lɪ kulukulɔ ya wɔnɪ dí yagɪ. Dɪ pɛ kʊ taa yɪ kuntu mʊ sɪ dí taa kwari-Dɪ. ¹⁵ Kulɔ zum na wura tɪn maŋɪ kʊ kɪ maŋa wudɔŋ nɪ. Kulɔ na lagɪ kʊ kɪ jwa nɪ tɪn dɪ maŋɪ kʊ wura mʊ. Wɛ maa beeri wənu tɪlɔ na maŋɪ tɪ kɪ tɪ ke tɪn sɪ Dɪ pa tɪ joori tɪ kɪ.

Nabiinə dɪ vara yɪ bɪdwɪ mʊ na?

¹⁶ Kulɔ na wəli da tɪn, amu maanɪ kʊ na yɪ te tɪga baŋa nɪ tɪn nɪ: cɪga burum na maŋɪ sɪ dɪ taa wʊ mɛ tɪn, lwarum mʊ wʊ daanɪ. Cwə-balwaarɔ mʊ ləri cwə-laarɔ yuu nɪ. ¹⁷ Amu ma ta a titɪ nɪ a wɪ: «Maŋa na yiə, Wɛ wó dɪ nɔn-ŋɔna dɪdaanɪ nɔn-balwaarɔ maama taanɪ, Dɪ na maŋɪ Dɪ tɪŋɪ de mʊ sɪ wənu maama dɪ kikiə maama kɪ tɪ maŋa nɪ tɪn ŋwaanɪ.»

¹⁸ A ta ma ta nabiinə taanɪ a titɪ nɪ a wɪ: «Wɛ yəni Dɪ maŋɪ dɪbam mʊ Dɪ nii, sɪ Dɪ pa dí lwarɪ nɪ dɪbam dɪ vara bam ba garɪ daanɪ.

¹⁹ Bɛŋwaanɪ, dɪbam nabiinə dɪ vara maama guri bɪdwɪ mʊ. Tʊɔnɪ yəni dɪ tui dɪ jaanɪ dí maama. Nabiinə

dɪ vara siun yɪ bɪdwɪ mʊ. Kuntu tɪn, nabiinə ba garɪ vara. Cɪga tɪn, kʊ maama ba jɪgɪ kuri. ²⁰ Wənu maama ŋwɪ yɪ tɪ guri bɪdwɪ mʊ. Kulɔ maama na ŋwɪ tɪn nuŋɪ tɪga kam turɔ wɔnɪ mʊ, yɪ tɪ maama nan wó joori tɪ zʊ turɔ wɔnɪ. ²¹ Wɔɔ mʊ wanɪ o lwarɪ cɪga cɪga nɪ nabiinə na tɪga, ba diini wɛenɪ mʊ, yɪ kʊ daartɪ vara na tɪga ba zʊvri tɪga kam kuri nɪ?»

²² Kuntu maama wɔnɪ amu maanɪ nɪ kulɔ na tiini kʊ lana sɪ dí kɪ tɪn yɪ sɪ dí di ywəni mʊ dí tutɔŋa baŋa nɪ. Mʊ nyɔɔrɪ dilɔ Wɛ na paɪ dɪbam tɪn. Nɔɔn-nɔɔnɔ tərə o na wó pa dí lwarɪ kulɔ na wura jwa seenɪ tɪn.

Beesum dɪ yaara taanɪ

4 Amu daa ta ma maanɪ nabwənə na tiini ba naɪ beesum lɔgʊ baŋa je maama nɪ te tɪn. Ba maa keeri zanzan yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ tərə o na wó wanɪ o wəli-ba sɪ o ganɪ ba wʊrɔ. Balɔ na jɪgɪ-ba ba beesɪ tɪn tiini ba dana lanyiranɪ mʊ. Kuntu ŋwaanɪ nɔɔn-nɔɔnɔ tərə sɪ o pa nabwənə bam bɪcarɪ zuri. ² Amu laan maa buŋɪ nɪ: balɔ na tɪga yɪ ba daa tərə tɪn garɪ balɔ ta na ŋwɪ yɪ ba yaari tɪn. ³ Kʊ nan na yɪ cɪga, balɔ ba ta na wʊ lɔgɪ tɪn yuu mʊ ywəmmə ba dwe maama, bɛŋwaanɪ bantʊ ta

wu ne lwarum kikiə yalu na kaagi
ya ki lugu baɲa ni tun.

⁴Amu ta maani ni nɔɔna na yəni
ba ma dam di yəno ba tɔŋi te tun
maama yi ba dwəni daani mu. Ku
maama ba jigi kuri. Ku nyi di nɔɔnu
na duri o zəli viuu si o ja te tun mu.

⁵Ku na yi jwəru,
ba yəni ba vɔ ba jia tutɔɲa
baɲa ni mu.

Kana nan mu wú gu-ba.

⁶Nɔɔnu nan na ne o wudiu
bwaɲa didva
yi o bicari zuri,
kuntu gari o na yaari di
tutɔŋ-cɛɛra
si o na bwen sile.

Kuntu maama nyi di nɔɔnu na duri
o zəli viuu si o ja te tun mu.

Cilogo taani

⁷Amu daa ta ma maani wono
kudon lugu baɲa ni ku na ba jigi
kuri. ⁸Amu ne ni nɔɔnu wudon
wura o na ba jigi fara, naa curru,
naa biə, yi o laan tɔŋi taan o ba jəni
tiga ni. O tɔŋi mu si o na jijiɲu
yi o yi ba sui-ti. Wuntu nan maɲi
si o bwe o tuti o wi: «Wɔɔ mu lagi
o na nyɔɔri a tutɔŋ-cɛɛra yam baɲa
ni? Amu ba di ywəni ya ɲwaani.»
Kuntu maama di ba jigi kuri. Cam
yirani mu wura ku tu ɲwia wuni.

⁹Bale gari didva.

Benwaani, baá na nyɔɔri da-tee
ni

ba tutɔɲa yam baɲa ni.

¹⁰Ba wuni didva na tva,
wudon wum wú ja-o
si o zaɲi weeni.

Si ku na yi nɔɔnu didva o yirani
yi o tu,

leeru mu wú yi ku tu,
o don na tərə si o zən-o
si o zaɲi tun ɲwaani.

¹¹Ku ta wəli da, nɔɔna bale na
kukwəri daani,
ba yira wulim wú magi daani
si waaru yi yi-ba.

Nɔɔnu nan na yi o yirani,
o lagi o ki te mu o ci o waaru?

¹²Nɔɔnu didva wai o magi
o don wulu na zaɲi
o baɲa ni tun o di.

Ku nan na yi nɔɔna bale mu
jaɲi did-o,
o yirani bá wani o magi-ba o di.

ɲuna kalu na ɲugi kuni bitɔ tun
ba kɔi mɔle-mɔli.

Swan di paari taani

¹³Nɔn-dɔŋu na yi yinigə tu yi
o jigi swan, wuntu gari pa-dooru
wulu na vin si nɔɔna bri-o tun.

¹⁴Nɔn-dɔŋu kum wai o nuɲi puna
digə ni yi o laan ba o di paari,
naa ba lugu o yinigə wuni o paari

laɲa kam nɪ yɪ o daari o ji pɛ.
¹⁵Amu ta ma maani nɔɔna balu
 maama na ŋwɪ lɔɔv baɲa nɪ tun na
 kaagɪ ba kɪ te yɪ ba pɛ nɔn-duŋv
 wudoŋ kwaga ba pu. Wuntu lagɪ
 o ba o jɔni pa-dooru wum jəŋə
 je nɪ mu. ¹⁶Nɔn-kɔɔɔ kulu na tɔɔɪ
 wuntu kwaga tun tiini ku daga ku
 gaali. Ba kwaga kam nan na tuə,
 ba wuluwulu bá nɪg-o. Ku maama
 dɪ ba jɪɔɪ kuri. Ku nyɪ dɪ nɔɔnv na
 duri o zəli viu sɪ o ja te tun mu.

Ta n ye n na zuli We te tun

5 Nmu na yəni n ma n zɔvri
 We-digə sɪ n zuli-Dɪ, sɪ n ja n
 titɪ. Fufɔ n yɪ We te sɪ n cəɔɪ Dɪ
 taani, sɪ kuntu wó taa garɪ kaanum
 dilu jwəəru na kɪ yɪ ba yəri nɪ
 ba cɔɔɪ tun. ²Buɲɪ n yɪ sɪ n laan
 ŋɔɔnɪ n ni-taani. Yɪ goni ni dɪ We
 yɔɔ yɔɔ yɪ n wu fɔɔɪ n buɲɪ dɪ
 wuni. Lwari lanyirani nɪ We wu
 We-sɔɲɔ nɪ mu yɪ nmu zɔvri tɪga
 kam baɲa nɪ. Kuntu ŋwaani nan
 pa n ni-taani dum taa yɪ funfun
 yirani. ³Wububuy-fara pai nɔɔnv
 dwe dundwɪa yɪ ya daan-o mu.
 Kuntu doŋ mu ta-farɪ zanzan pai
 nɔɔnv te wo-jwəəru.

⁴Nmu nan na goni ni dɪ We, sɪ n
 kɪ lɪla n kwe-dɪ. We ba lagɪ jwəəru
 ni-taani. Kuntu ŋwaani, yɔɔɪ n kwe
 ni dilu n na goni tun. ⁵Nmu na wu

goni ni sɪ n kɪ wono, kuntu garɪ n
 na tiɲi ni yɪ n laan kwanɪ-dɪ. ⁶Yɪ
 pa n ni-taani ja-m dɪ zu lwarum
 wuni. Ta n cu n titɪ sɪ n yɪ ta dɪ We
 tintuŋv nɪ: «Amu wu maani mu yɪ
 a ta tintu.» Bɛɲwaani, We banɪ wai
 dɪ zaɲɪ nmu baɲa nɪ n ŋwaɲa kam
 ŋwaani yɪ Dɪ daari o saari n tituɲa
 yam maama.

⁷Dundwɪa dwi dwi wura.
 Wubuy-yɔɔv dɪ taana daga
 zanzan. Nmu nan maɲɪ sɪ n ta n
 kwari We mu.

Beesum taani

⁸Nmu na nɛ nɪ cɪga ti tuw kulu
 wuni, yɪ ku didɛera jɪɔɪ nabwənə
 ba beesə pa ba wari ba titɪ sɪ ba
 joɲi, sɪ n yɪ pa ku su-m. Ku nan na
 yɪ te tun, didɛerv maama jɪɔɪ o yigə
 tu na nii-o tun. Yɪ ku daari yigə tu
 maama dɪ jɪɔɪ o yuutu. ⁹Ku ya maɲɪ
 sɪ nɔɔnv maama na nyɔɔɪ tɪga kam
 baɲa nɪ. Pɛ wum titɪ maɲɪ sɪ o nii
 kari sum baɲa nɪ.

Jɪɔɪguro taani

¹⁰Nɔɔnv na tiini o lagɪ səbu, ku
 tu yɪ ba fɔɔɪ dɪ sui dɪ o na jɪɔɪ
 kulu tun. Nɔɔnv fra na zu jɪɔɪguro
 wuni, o ŋwuru ba yɪ-o. Ku maama
 ba jɪɔɪ kuri. ¹¹Nɔɔnv jɪɔɪguro na mai
 te tun, balu na joɲi ti wuni sɪ ba

di tun dɪ gaali kuntu mv. Ku tu na ne nyɔɔri dɪlv o jijiguru baɲa ni tun mv yi o yi na ne-ti tun yirani. ¹²Tuntuɲna na tuɲi taan ba ti, yi ba na di wudi-fɔrɔ naa funfun yirani, ba laan wai ba dɔ lanyirani titi ni. Ku nan na yi nadunə, ba ba yəni ba dɔ, ba jijiguru tum wubuɲa na yaari-ba tun ɲwaani.

¹³Amv nan ta maani wo-ceɔ kudon mv lɔgv baɲa ni. Nadum mv ki o jijiguru o ki daani pa ti wai ti ci-o cam wuni. ¹⁴O jijiguru tum laan ma je wo-ceɔ baɲa ni. O na lɔgi bu wulv tun daa ta wu ne wonjo si o taa te. ¹⁵Ba na lɔgi bu wulv maama, ku tu nɔɲi o nu wuni bwəri mv. O ɲwia na tu ka kweeli, o daa ta wó yagi lɔgv baɲa bwəri mv. O na maɲi o tuɲi te maama, o bá ja kulukulu o wəli da o ke. ¹⁶Tuntu maama yɔɔri ti yi wo-ceɔ mv! Nɔɔnv na tu lɔgv baɲa wuni te tun, kuntu mv o maɲi si o yagi-ku. Be nyɔɔri mv o lagi o na o tituɲa maama baɲa ni, di o na tuɲi si o joɲi viu yirani tun ɲwaani? ¹⁷O ɲwia maama wuni, lim didaani wu-cɔgɔ mv tɔg-o. O maa yɔɔri o nai ban-zɔɲɔ, di yawuru, didaani ni-kantɔgɔ yirani.

Ywəni dim taani

¹⁸Amv nan maani ni ku lamma si dí taa di wɔdiu, yi dí nyɔa, si dí daari dí di ywəni dí tituɲ-ceera yam dí na ki dí lɔgv baɲa ɲwia kam wuni tun baɲa ni. Mv nyɔɔri dɪlv We na pai dibam tun. ¹⁹Ku ta na yi We na pai balv duuni di jijiguru tun, Dɪ ta pa-ba pwələ si ba di ywəni ti baɲa ni, si ba joɲi ba ɲwiuru tum kuntu yi ba tuɲi ba tituɲ-ceera yam di wupolo. Kuntu maama yi We pɛeri mv. ²⁰Nɔɔnv nan ba maɲi si o fɔgi o jeeli o ɲwia da yam na yi te tun, We na pai o yɔɔri o na wupolo o tituɲa yam baɲa ni tun ɲwaani.

Jijiguru pai ywəni na?

6 Amv nan ta maani wo-ceɔ kudon mv lɔgv baɲa ni, yi ku daani nabiinə je maama ni. ²We wai Dɪ pa nɔɔnv duuni, di jijiguru, di zulə, pa ku tu jigi kulv maama na jigi o fra tun, yi Dɪ wai Dɪ vani ku tu cwəɲə si o yi di-ti. Nɔn-gaa mv wó ba o di ti ywəni. Kuntu maama tiini ku yi wo-ceɔ. A bá want a lwari ku kuri.

³Nineɛni nɔɔnu na kwɛn o ja gaali yi o lɔ biə bi, ku tu na maŋi o ŋwi taan, yi o na wu di ywəni o jɔjɔru tum baŋa ni, bu-tuu wulu ba na lugi zum tun ta gar-o. ⁴Beŋwaani, ba na lugi bu-tuu, dɛ bá wani dɛ lware ku kuri. O tuə yi o daari o joori lila. O yiri maŋi dɛ wu bəŋi. ⁵Bu wum kuntu ta wu fɔgi o na wia pooni. O nan wu lware ŋwia na yi te tun. Dɛ kuntu dɛ, o ta ne siun o dwəni nadum wum kuntu, ⁶ku fɔgi ku dai nɔɔnu wum ŋwia na yi bina murru tile yi o wu di ka ywəni. Ba maama kweelim yi biɔwɛ mu. Ku dai kuntu na?

⁷Nabiinə titɔŋa maama yɔɔri ya yi ba ni-wɔdiu ŋwaani mu. Ba nan ba fɔgi ba nai si ku yi-ba. ⁸Swan tu wó na nyɔɔri o dwəni joro na? Nabwəm dɛ na ye o na wó taa jaani o titi nɔɔna yiə ni te tun, bɛɛ nyɔɔri mu o jiga?

⁹«Nɔɔnu yi na su dɛ kulɔ
maama
o na jigi tun,
kuntu gari o na pɛ o fra
zu wo-gaa wuni.»

Kuntu dɛ cana si dɛ lware ku kuri. Ku nyi dɛ nɔɔnu na duri o zɛli viu si o ja-ku te tun mu.

¹⁰Kulɔ maama zum na wura tun mu, We maŋi Dɛ tigisi-ku si ku taa jigi ku yiri. Nabiinu dɛ ye o ŋwia cwəŋə na yi te tun. O bá wani o

dwəni dɛ wulu na dana o dwe-o tun.

¹¹Beŋwaani, nɔɔnu na tiini o ŋɔɔni zanzan, vuvugə wó tiini ka tɔgi da mu. Bɛɛ nyɔɔri mu o lagi o na o ŋwaŋa kam baŋa ni? ¹²Beŋwaani, nɔɔn-nɔɔnu yəri kulɔ na wó taa lana ku pa nabiinə ba ŋwia wuni, ba ŋwia kam na yi kukugə te tun ŋwaani. Ka ta nyi dɛ nɔɔnu lunluŋu mu na bá daani yi ka je tun. Dɛ bá wani dɛ lware ka kuri. Ciga tun, wɔɔ mu wó wani o bri dibam kulɔ na wó ki dɛ tɔvni kwaga ni tun?

Bɛɛ mu lana ku pai nabiinə?

7 Nɔɔnu na beeri yiri-ŋum,
kuntu lana ku pa-o
ku gari trali nugə na tiini ka
lana tun.

Nabiinu tɔvni dɛ maa gari
o lura dɛ dɛm.

²Nmu nan na ve luə sɔŋɔ,
kuntu lana ku pa-m
ku gari n na ve sɔŋɔ kulɔ wuni
ba na di candiə tun.

Tɔvni maa yi nɔɔnu maama
gurim je.

Ku maŋi si balu ta na ŋwi tun
yi swe tɔvni ni ni.

³Nmu wu na cɔgi,
kuntu gari n na su dɛ mwaanu.
Beŋwaani, yi-nywana wai ya
pai

n bicari mu fɔgi lanyirani.

⁴Swan tu yəni o buŋi luə
wubuŋa mu.
Joro fra nan zuuri je silu
mwaanu na wu me tin wuni
mu.
⁵Nmu na se swan tu na bwe
nmu te tin,
kuntu lana ku pa-m
ku garɪ nɔn-jwəəru na wu n tee
ni,
yi ba leeni ba zuli nmu.
⁶Joro na puri mwaanu,
ku nyi di sabari na tu mim
wuni
yi si bagɪ yɔɔ te tin mu.
Kuntu di ba jigɪ kuri.
⁷Swan tu na jigɪ kampin-nyim,
o di laan yi joro mu.
Nɔɔnu wulu maa na jɔŋi dim,
ku tu kəm dɪm wɔ cɔŋi o
wubuŋa mu.
⁸Titɔŋi gurim mu garɪ
di pulim je.
Nɔɔnu na wai o jaani o titɪ
bɪcari,
kuntu garɪ o na bri o titɪ
kamunni.
⁹Kwaani si n ta n wai
n bani n jaana.
Balɔ na pai ba ban-lum daani
tin
yi nɔn-jwəəru mu.

¹⁰Yɪ zaŋi n bwe nɪnɛni,
«Bɛɛ mu kɪ yi faŋa kam garɪ
lele?»
Bwɪə yam kuntu nan ba tɔŋi
swan wubuŋa!

¹¹Swan mu lana ya pai nɔɔnu,
nɪnɛni o ko na tiŋi jɪjiguru tɪlu
si o pa-o tin.
Swan jigɪ nyɔɔri ya pai
balɔ maama na ŋwi tin.
¹²Swan wɔ pa n na woro mu
si kulɔkulɔ yi yi-m,
nɪnɛni sɛbu di na kwɛli nɔɔnu
kuri te tin.
Nmu nan na lwarɪ swan,
ku tiini ku jigɪ nyɔɔri mu ku
pa-m,
nmu na wɔ fɔŋi n na ŋwɪa
ku baŋa ni tin ŋwaani.

¹³Nan maani Wɛ na kɪ te
maama tin n nii!
Wɛ na pɛ wɔŋo kulɔ gugwɛli,
wɔɔ mu wɔ wani o twɪ-ku?
¹⁴Wəənu na tɔŋi cwə-laa ti
pa-m,
si n ta n jigɪ wupolo.
Ti nan daa na ve gweeni,
si n maani ni Wɛ mu pai
si lanyɪrani di cam tui,
pa nabiinə yəri kulɔ jwa

na wó kɪ kɔ pa-ba tɪn.

**Amu bá wani a
lwarɪ wəɛnu kuri a ti**

¹⁵Amu maani wəɛnu dwi dwi zanzan a ɲwɪa wɔni, yɪ a lwarɪ ti kuri a ga. Nɔn-ɲum wura yɪ o wuuri o ti di o na maɲɪ o tɔgi cɪga te tɪn. Nɔn-balɔɔ di maa wura o na yɔɔɪ o kwɪn o ja gaalt yɪ o ta tɔɲɪ lwarum. ¹⁶Yɪ tiini n brɪ n titi nɪ n yɪ nɔn-ɲum, naa n brɪ n swan di. Nmu buɲɪ sɪ n cɔgi n titi mu na? ¹⁷Nmu ta yɪ yɔɔɪ n ta n kɪ lwarum, naa sɪ n ta n tɔɲɪ jwərim. Nmu buɲɪ sɪ n wuuri n ti mu na? ¹⁸Kɔ nan lana sɪ n tɔgi cwe sɪle sum kuntu. Bɛɲwaani, nmu na kwari Wɛ n wəɛnu wó kwe mu sɪ maama wɔni.

¹⁹Swan tu yəni o nai dam o swan ɲwaani, sɪ kɔ dwəni dɪdɛɛra fugə na nii ba tɔɔ baɲa nɪ.

²⁰Nɔɔn-nɔɔnu tərə lɔɔ baɲa je maama nɪ o na yɔɔɪ o kɪ cɪga, yɪ o ba fɔgi o kɪ lwarum.

²¹Yɪ yɔɔɪ n se kulɔ maama nɔɔna na wó ta tɪn. N wai n nɪ nɪ n tɪntɔɲɔnu mu jɔgi-m o twia. ²²Bɛɲwaani, nmu titi ye nɪ n maɲɪ n twɪ n donnə kuni zanzan mu.

²³Amu ma kwaani sɪ a tɔgi swan ɲwaani a lwarɪ wəɛnu tɪn kuntu maama na yɪ te tɪn. A wubuɲa ma ja sɪ a jɔɲɪ swan. Amu nan maani nɪ kɔ kuri cana kɔ dwe sɪ a lwarɪ. ²⁴Woɲo kulɔ maama na wura tɪn kuri nim tiini kɔ cana mu. Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o lwarɪ ti kuri.

²⁵Amu wubuɲa laan ma ja sɪ a zaasi yəno yɪ a vɛɛsi wəɛnu wɔni a nii sɪ a ja swan, sɪ a wani a lwarɪ wəɛnu na yɪ te tɪn. Amu ta maa lagɪ sɪ a lwarɪ bɛɲwaani mu lwarum kikiə yɪ jwərim yɪrani, yɪ jwərim kikiə yɪ cicooru mu. ²⁶Amu nan ta maani nɪ: kaani wulɔ na lagɪ o ja-m nɪ o yɪ cɪkɔ tɪn mu cana o dwe tɔɔni. O maa kwaani o kukwəri-m nɪ o na kwe cɪguru o ma vɔ-m te tɪn. Balɔ nan na kɪ ba sui Wɛ yɪ tɪn wó lu o juɲa nɪ. O nan wó yɔɔɪ o ja lwarum-kərə mu.

²⁷Amu wulɔ na yɪ Wɛ kwərə-tu tɪn wɪ: «Nii-na amu na vɛɛsi wəɛnu wɔni mu fun fun sɪ a laan ba a lwarɪ wəɛnu na yɪ te tɪn. ²⁸A nan na kwaani a beeri maama tɪn, a ge kɔ ɲwa mu. Amu na beeri baara mɔɔ titari nɪ tɪn, mu a nɛ baaru dɪdɔ na tɔgi cɪga. Kɔ daari a wu nɛ kaani bantɔ maama wɔni, di dɪdɔ di! ²⁹Woɲo kulɔ yɪrani amu na tu a lwarɪ mu tɪntɔ: Wɛ kɪ nabiinə pa

ba yɔɔrɪ ba tɔɔtɪ cwəŋə mu. Ba laan nan mu pɛ vuvugə tui.»

Sɛ pɛ wum ni-taani

8 Wɔɔ mu sunɪ o yɪ swan tu cɪga cɪga?

Wɔɔ mu wai wəənu kuri o lwara?

Swan paɪ nɔɔnu yigə poli mu, yɪ yɪ-nywana daa ba jig-o.

²Ta n ye sɪ n sɛ Pɛ wum ni, nmu na goni ni Wɛ yigə nɪ mu nɪ: nɪ kɪ kuntu tun ŋwaani. ³Yɪ lɔgɪrɪ n nuɲi da Pɛ wum tee nɪ. Yɪ tɔɔtɪ dɪ balu na buɲɪ sɪ ba nuɲi o kwaga nɪ tun, Pɛ wum na wai o kɪ kulu maama o na lagi tun ŋwaani. ⁴Bɛŋwaani, Pɛ wum ni-taani tiini dɪ jigɪ dam mu yɪ nɔɔn-nɔɔnu wari sɪ o bwe-o o wɪ: «Bɛɛ mu yɪ n kɪ kuntu?» ⁵Wulu nan na tuɲɪ o tɔɔtɪ Pɛ wum ni, kuntu tu bá zu cam wuni. Swan tu yəni o lwarɪ maɲa kalu na maɲɪ kəm, didaani cwəŋə kalu kəm dum na wó tɔɔtɪ tun mu.

⁶Bɛŋwaani, wɔŋo maama jigɪ ku maɲa mu, yɪ ku dɪ jigɪ ku cwəŋə mu sɪ ku tuɲɪ.

Lɛɛru nan yəni tɪ tui nabiinə baɲa.

⁷Dí bá wani dí lwarɪ kulu na wó kɪ tun cɪga cɪga, Nɔɔn-nɔɔnu maa tərə sɪ o ta

jwa na wó taa yɪ te tun o brɪ dɪbam.

⁸Nɔɔn-nɔɔnu wari viu sɪ o ja. Nɔɔn-nɔɔnu wari o tɔvni de dum sɪ o ci.

Nɔɔn-nɔɔnu wari sɪ o li o titi najara kəm wuni.

Nmu na tuɲɪ lwarum kikiə, ya bá wani ya joɲi-m ya yagi.

⁹Amu na sunɪ a yɪə a zaasi wəənu tum kuntu maama tun, mu a maani kulu maama na jigɪ ku kɪ lugu baɲa nɪ tun. A ma na nɪ maɲa dɪ maɲa nɔɔnu wai o te o donnə dɪ dam pa ba maama yaari.

Dí wari dí lwarɪ Wɛ cwe sum

¹⁰A ta nɛ nɔn-balwaaru na tɪɔtɪ yɪ ba kɪ ba luə dɪ zulə tun. Bantu ya yəni ba ve Wɛ digə kam, yɪ nɔɔna te-ba tuw kulu wuni ba na kɪ ba kəm-balwaaru da tun. Ku maama ba jigɪ kuri. ¹¹Nɔɔna nan na yəni ba kɪ lwarum yɪ ba wu waari-ba lɪla, kuntu pa nabiinə yɔɔrɪ ba lagi sɪ ba dɪ taa tuɲɪ lwarum kikiə mu. ¹²Cɪga tun, lwarum-kərə wó wani ba tuɲɪ lwarum kuni bi mu yɪ ba ta yɔɔrɪ ba kwɪn ba ja gaali. Amu nan ye nɪ: «Nmu na kwari Wɛ, wəənu wó yɔɔrɪ cwəŋə tɪ pa-m, nmu na zuli-Dɪ tun ŋwaani.» ¹³Amu ta ye nɪ: «Nɔn-balwaaru wəənu bá da cwəŋə. Ba ŋwia nyɪ dɪ nɔɔnu

lunluŋu na bá daani yi ku je tun mu. Bantu bá kwɛn ba kɛ, ba na ba kwari Wɛ tun ɣwaani.»

¹⁴Woŋo kudonɣ maa wura lugu baɲa ni yi a bá wani a lware ku kuri. A maani ni nɔn-ɣuna wura yi ku kɪ-ba nɛnɛni ba ga yi nɔn-balwaaru mu te. Ku ta daari yi ku kɪ nɔn-balwaaru nɛnɛni ku ya na maɲi si nɔn-ɣuna na te tun mu. Amu tee ni, kuntu maama ba jigi kuri.

Ywəəni dim taani

¹⁵Amu nan wó ta ni: dí maɲi si dí di ywəəni mu dí ɣwia kantu wuni. Kulukulɔ daa tərə lugu baɲa ni ku na lana ku paɪ nabiinə tun, ku na daɪ dí na wó taa di wɔdiu, yi dí nyɔa, yi dí di ywəəni tun yirani. Nɔnɔ na kɪ kuntu mu yi o tɔɲi o titɔɲa, kuɔ zən-o o ɣwia wuni, ni Wɛ na pɛ o taa yi te lugu baɲa ni tun.

¹⁶Amu suni a yiə mu si a lware swan ciga ciga na yi te tun, si a daari a maani titɔɲi dilu maama na jigi di kɪ lugu baɲa ni tun. Dɔɔm maa ba tui a yiə ni, wia didaani titi maama ni. ¹⁷Amu laan ma maani Wɛ na kɪ te tun maama. Nɔnɔ na maɲi o kwaanɪ te maama si o ni ku kuri, o bá lware kulɔ maama na kɪ lugu baɲa ni tun kuri. O na maɲi o yi swan tu yi o bri ni o ye ku kuri, o nan ta yəri.

Nɔnɔ maama gurim je yi bidwi

9 Amu nan suni yiə a buɲi wəənu tuntu maama wuni si a lware ti na yi te tun. A ma lware ni nɔn-ɣuna di swan tiinə di ba kikiə maama wu Wɛ juɲa ni mu. Nɔnɔ-nɔnɔ nan yəri kulɔ na wu yigə ni tun, ni ku na wó taa jigi sono naa kuɔ taa jigi dunu ku pa-o. ²Kuɔ taa yi bidwi ku pa nɔnɔ maama. Nabiinə maama lagi ba guri bidwi mu, ni ku na yi nɔn-ɣuna di nɔn-balwaaru, naa balu na maɲi di Wɛ cullu tum tun di balu na wu maɲi tun, naa balu na kɪ kaanum ba pa Wɛ tun di balu na ba kɪ-di tun maama. Nɔn-ɣuna di lwarim-kərə gurim yi bidwi mu, ku ta wəli di balu na goni ni di Wɛ tun, di balu na vin si ba kɪ kuntu tun. ³Ku na kɪ te lugu baɲa ni kuntu tun yi wo-cɛɔ mu, di nɔnɔ maama gurim na yi bidwi te tun. Nabiinə bicara nan yi lwarim yirani mu. Ba ta na ɣwi tun, wuvugə mu su ba wubɔɲa. Ku kwaga ni ba laan ma ti.

⁴Wulɔ nan ta na ɣwi lugu baɲa ni, tuna wu ku tu tee ni mu. «Kakurə kalu na ɣwi tun gari nyonɔ kulɔ na tigi tun.» ⁵Ciga ɣwaani tun, balu ta na ɣwi tun ye ni baá ba ba ti. Ku nan na yi twa bam, ba yəri kulukulɔ ni ni. Nyɔɔɔ daa tərə si ba jonɔ, yi nɔnɔ maɲi ba swe ba swiə mu. ⁶Ba na soe wəənu te tun, di ba na culi-ti

te tun, dɪ ba fra na wu wəənu baŋa nɪ te tun laan je mu faɪ. Ba daa ba jɪgɪ tɪtɔŋɪ lɔgɔ baŋa nɪ sɪ ba tɔgɪ ba kɪ.

Ywəəni dim taani

⁷Nan ta n jɪgɪ ywəəni n di wɔdiu, sɪ n daari n nyɔ diɛn dɪ wɔpolo. Bɛŋwaani, Wɛ yi maŋɪ dɪ su n kikiə yam kɔntu. ⁸Kwɛ n tɪtɪ sɪ n yəni n zu gwar-pwəənu, sɪ n daari n turi n yuu dɪ nugə. ⁹Ta n soe n kaani sɪ á taá di ywəəni daani n ŋwɪa da yam na yɪ kukugə tun maama wɔni. Mu pɛɛɪ dɪlɔ Wɛ na pɛ-m lɔgɔ baŋa nɪ, sɪ n wani n di ywəəni n tɪtɔŋ-cɛɛra yam baŋa nɪ tun. ¹⁰Tɪtɔŋɪ dɪlɔ maama n na jɪgɪ n tɔŋa, sɪ n tɔŋɪ-dɪ dɪ n dam maama. Bɛŋwaani, curu nɪ, ba ba tɔŋa, ba nan ba buŋɪ wɔbuŋa naa ba jɪgɪ yəno, yɪ ba ta ba beeri swan dáani. Nmu nan lagɪ n vu dáani mu.

N bá wani n ci n tɪtɪ dɪ cam

¹¹Amu daa ta tu a maani tuntu mu lɔgɔ baŋa nɪ:

Ku dai nɪ balɔ na duri lɪla lɪla tun mu wú di yigə durim kanyinə kam nɪ.

Ku dai nɪ nɔn-babɛ mu wú di najara yam.

Ku nan dai swan tiinə mu nai ba ni-wɔdiu.

Ku ta dai yi-puri-nyina mu yɪ nadunə, yɪ ku dai nɔn-yum mu na yigə-vəŋə.

Ku nan na yɪ te ku pai ba maama tun, kəm maama wú kɪ ku maŋa nɪ mu. ¹²Bɛŋwaani, nɔn-nɔnɔ yəri maŋa kalɔ tɔtɔni na wú ja-o tun. Ku nyɪ dɪ ba na kwe bura ba ma ja kale te tun, naa ba na jaani zunə cikɔ wɔni te tun mu. Tɔtɔni dɪ yəni dɪ da dɪ yi nabiinə mu maŋa kalɔ na wu maŋɪ tun wɔni.

Swan garɪ dam

¹³Amu ta ma maani wɔŋo kudonɔ lɔgɔ baŋa nɪ na yɔɔɪ ku bri-nɪ swan na yɪ te tun.

¹⁴Tu-balaŋa dɛɛn mu wura yɪ ku nɔn-biə yɪ funfun yirani. Pa-kamunu ma la o jar-kərə o vu sɪ o zaŋɪ najara dɪ ba. Pɛ wum ma pa ba kaagɪ tuw kum ba pu, sɪ ba daari ba lɔ taala ba salt ku kabri sum tɔŋə sɪ ba wani ba zu ku wɔni. ¹⁵Yinigə tu maa wura tuw kum wɔni o na jɪgɪ swan. Wuntu ma tɔgɪ o swan yam baŋa nɪ o jonɪ-ku o yagɪ. Ku kwaga seeni nan nɔn-nɔnɔ wu guli yinigə tu wum gulə. ¹⁶Kuntu mu pɛ a lwari

ni: swan lana ya gari dam. Nɔɔnu
nan na yi yinigə tu yi o jigi swan,
nɔɔna wó gooni o swan yam mu.
Ba ba yəni ba sɛ ku tu ni-taani.

Swan di jwərim taani

¹⁷Swan tu na ɲɔɔni tiga tiga
yi n cəgi o ni-taani,
kuntu jigi kuri ku gari
pɛ na bagɪ di kwər-dia
o bri nɔn-jwəru.

¹⁸Swan lana ya dwe najara zila.
Lwarim-kəru didwa nan wai
o cəgi wo-laaru zanzan
na marɪ ti tigi tun.

10 Nanju-tuɔ na tu trali nugə
ni,

ka wó pɔ mu ka lwe.
Kuntu doŋ mu nɔɔnu jwərim
funfun wó cəgi swan
zanzan.

²Swan tu wubɔŋa paɪ
o yɔɔri cwəŋə mu.

Joro wubɔŋa nan paɪ
o tɔŋi gweeni mu.

³O na kwe cwəŋə o maa veə,
o bri o titi jaja ni
o yi joro mu,
o na tiini o ga wubɔŋa tun
ɲwaani.

⁴Pɛ wum bani na zaŋi nmu baŋa
ni, yi zaŋi n nuŋi o tee ni. Nmu
na jaani n wuu, ku laan wó pa o
ban-lum dum zuri.

⁵Amu nan maani wo-cɛɔ kudoŋ
mu lugu baŋa ni, ni pɛ na ki o cəgi
te tun. ⁶Jwəru mu yəni ti jiri yigə
tiinə. Nadunə di maa wu kwaga
kwaga. ⁷Amu ta ma na gambe na
dɔgi siseŋ-nɔɔna baŋa ni te tun, yi
ku daari nakwa ve tiga ni.

⁸Wulu na kugi goŋo,
ku tu wó wani o joori
o tu ku wuni.

Wulu nan na yari kəbrə
o di tiga ni,
bisankwia wó wani ka tɔgi
dāani ka dun-o.

⁹Wulu na yari kandwa piu yira
ni,
ku tu wó wani o na zunni
ya baŋa ni.

Nɔɔnu wulu nan na lɛɛ dɛ,
o di wai o nai zunni ti baŋa
ni.

¹⁰Tintuŋnu dooru na ba jigi ni,
yi o na wu dwəri-ku,
o tituŋa wó taa camma mu.
Swan nan wó pa nɔɔnu tituŋa
taa ki lanyirani.

- ¹¹ Nɔɔnɔ na jɔɔɔ liri sɪ o ma
o ja bɪsankwɪa,
yɪ ka na wuuri ka dɔn-o,
bɛɛ nyɔɔɔɔ mu liri tu wɔm wó
na ku baɲa nɪ?
- ¹² Swan tu ni-taantɪ wó pa-o
zulə mu.
Joro ni-taantɪ nan wó cɔg-o mu
fastɪ.
- ¹³ Ku tu na puri o ni,
jwɛrim yɪrantɪ mu o ɲɔɔna.
O ni-taantɪ dɪm yɛni dɪ kweeli
dɪ vuvugə yɪrantɪ.
- ¹⁴ Joro yɛni o ɲɔɔnɪ ta-fara mu
o ba kwərə.
Nɔɔn-nɔɔnɔ nan yəri kulɔ
jwa na wó kɪ tun.
Wɔɔ mu wó wanɪ o brɪ dɪbam
kulɔ na wó kɪ dí tɔvɔnɪ
kwaga nɪ tun?
- ¹⁵ Joro titɔɲ-cɛɛra paɪ
o yɪra cɛ mu.
O nan maɲɪ o yəri cwəɲə kalɔ
o na wó tɔɔɪ
sɪ o vu o yɪ tuw kɔm wɔ tun.
- ¹⁶ Lɛɛrɔ wó yɪ tuw kulɔ pɛ na yɪ
nɔn-dɔɲɔ yɪ o wɔ lwarɪ
swan,

- yɪ ku nakwa yɔɔɔɔ ba di
wɔdi-fɔɔɔ zɪzɪɲa maama
nɪ tun mu.
- ¹⁷ Ku daari yu-yoɲo mu wó yɪ
tuw kulɔ pɛ ba na lɔɔɪ
nadunə dwi wɔnɪ,
yɪ ku nakwa jaanɪ ba titɪ sɪ ba
di wɔdiu ku maɲa nɪ tun.
Ba yazurə ɲwaanɪ mu ba di
wɔdiu,
yɪ ba ba nyɔ sana ba sui.
- ¹⁸ Nɔɔnɔ yawɔɔɔ mu paɪ
o digə tu ka vin.
O na wɔ kwəni o digə lulogo,
ka wó taa lurə mu taan.
- ¹⁹ Dí yɛni dí saɲɪ wɔdiu sɪ ku
pa ywəni taa wɔra.
Sana dɪ maa paɪ dí jɔɔɔ wɔpolo
dí ɲwɪa wɔnɪ.
Səbu nan na təri nɔɔnɔ tee nɪ,
tuntɔ maama warɪ tɪ kɪ.
- ²⁰ Yɪ zaɲɪ n sɔɔɔɔ lwarɪm n danɪ
pɛ wɔm yuu nɪ,
ku na maɲɪ ku yɪ n titɪ wɔbɔɲa
wɔnɪ mu dɪ.
Ta yɪ sɔɔɔɔ lwarɪm n pa nadunə,
ku na maɲɪ ku yɪ n titɪ digə nɪ
mu n tagɪ ba taanɪ dɪ.
Nmɔ na kɪ kɔntɔ,
zuɲə wó ja n taanɪ dɪm

ka vu ka ta ka bri-ba jaja.

**Dí bá wani wəenu
maama dí lwarí dí ti**

11 «Kwe n wəenu n duli n
yagi

si ti tɔgi ninu kum baɲa
ti jagi ti yi je maama.

Ku na ki da yale,
nmu wú joori n na-ti.»

²«Pɔɔri n jɪɪgɪru n pa
nɔɔna barpe naa nɔɔna nana,
si n yəri cam dɪlu na
wú yi-m lugu baɲa ni tun.»

³«Kunkwəenu na kikili liirə
liirə,
dí ye ni dɔa lagi ka ni mu.
Tiu nan na tu ku jeeri me
maama,

kuú taa tigi kuntu mu taan.»

⁴«Wulu na fɔgi o nii tɔga yibiyə
si o lwarí duum maɲa,
ku tu bá zaɲi o du duum.
Wulu di na nii kunkwəenu
na kikili te tun,
ku tu bá zagi wɔdiu o ja o zu
digə.»

⁵Nmu nan bá wani n lwarí cwəɲə
kalu viu na tɔgi da ku duli tun. N ta
bá wani n lwarí bu na ki te o ɲwi o
nu pugə ni tun. Kuntu doɲ mu n bá
wani n lwarí We kikiə yam kuri n ti,

di Dɪ na yi dɪlu na ki wəenu maama
tun. ⁶Zizɪɲa ni si n nuɲi n vu n puli
duum. Daa ta ta n tuɲi n kara ni si
tiga laan ba ka yi. Benwaani, n bá
wani n lwarí tituɲi dɪlu na wú ki
lanyirani tun. De dɪlu n tituɲa yam
maama wú pa n na nyɔɔri.

Ywəəni taani

⁷Tiga baɲa pooni mu jigi ywəəni.
Nɔɔnu yiə na nai wia kam pooni,
kuntu tiini ku lana mu ku pa-o.
⁸Nɔɔnu na maɲi o kwɪn di bina
zanzan, ku maɲi mu si ku tu di o
ɲwia da yam maama ywəəni. O nan
yi swe ni o lagi o taa wu lim wɔni
mu taan. Ku na yi kulɔ maama jwa
na wú ba ku ki tun, dí bá wani dí
lwarí ku kuri.

Nɔn-dɔnni taani

⁹Nmu wulu na yi nɔn-dɔɲu tun,
nmu ta na wu kwɪn: si n di n ɲwia
kam ywəəni. Ta n jigi wupolo n
nɔn-dɔnni maɲa ni. Pa n wubuɲa
di n yiə taa bri-m cwəɲə kalu n na
wú tɔgi tun. Nan ta n ye ni: nmu na
tɔgi cwəɲə kalu maama, We wú di
n taani ku baɲa ni. ¹⁰Yi se si liə
zu n wubuɲa, si kulɔkulɔ di yi pa
n yura cɛ. Benwaani, dí nɔn-dɔnni
maɲa kam ba daani yi ka tiə.

11:1 wəenu: Ebru = wɔdiiru (dɪpe)

10:20 Luki 12:3 11:2 1 Tim 6:18

12 Ta n guli wɔlɔ na naani-m tun gulə nmu nɔn-dunni maɲa ni. Ki kuntu yi cam maɲa ta wu yi-m, si n laan ta nuneɛni, «Amu daa ba ni ɲwia ywəɛni.» ²Maɲa kam kuntu ni wia kam, di cana kam, di calɛwi sɔm pooni daa bá taa nai ti pa-m, yi woɲo maama yi lim mu. Du-kunkwəɛnu di maa wó joori ti li tɪga kam. ³Maɲa kam kuntu ni, balɔ na yiri sɔɲo kum tun yira laan wó taa sai mu. Babia vwana di maa wó pari. Kaana balɔ na cu muni tun maa yaɣi munə cum, ba na muri tun ɲwaani. Balɔ di na nii digə takwəru tun seeni tun yiə laan dwe mu. ⁴Maɲa kam kuntu ni, baá ci manchɔɲo ni dum. Nɔɲo kum sɔɔ daa bá taa ni tu wuni. Zujə didua titi na keeri titu ni, nmu wó zaɲi dɔɔm wuni lila. Linle kwəri nan daa bá tu n zwa wuni. ⁵Ka maɲa ni, nmu wó ta n kwari fɔvni di weyuu diinim. Liə maa wó taa jigi-m n vəɲə wuni. Yuuywe jiri napwəɛnu nuneɛni tiu na ku punnu tite tun mu. Yira yəni ya ba ya duni nuneɛni manjolo na zigi woɲo yuu ni ku tu tɪga ni te tun mu. Nmu fra maama wó ti.

Benwaani, ku ge fun si n vu n yi n weyuu sɔɲo kum. Ba laan maa wó taa keeri luə bugi-bugi je maama ni. ⁶Nan guli n Naanu wum gulə yi səbu-poɲo capɔnnu tun ta wu kɔɣi, yi səbu-sɪja na-zɪja kam di wu lɔɣi. Ki kuntu yi goɲo kum ta wu cɔɣi vɔli dum seeni si ku pai ba daa yi wani na ba mɔ. ⁷Dí yira yam laan maa wó joori tɪga kam ka ji turu, si joro kulɔ na pai ɲwia tun joori ku vu We dilu na kwe-ku Di pa dibam tun te.

⁸Amu wɔlɔ na yi We kwərə-tu tun mu wi:

Dí bá wani dí ni wəɛnu tintu
maama kuri.

Ti kuri nim tiini di cana
di gaali si dí lwarɪ.

Kweelim taani

⁹Kulɔ na wəli da tun mu yi: We kwərə-tu deɛn jigi swan lanyirani yi o ta yəni o bri nɔɔna pa ba yiə puuri. O ma zaasi bitar-dundi si o wani o lwarɪ ya kuri, yi o daari o tigisi-ya o ki daani. ¹⁰Kwərə-tu wum ma suni o yiə o lagi bitarbiə

12:3 Ku kuri mu yi: *Maɲa kam kuntu ni nmu jin di n ne wó taa bwəmmə, yi n yələ yam daa ba daga si ya taa cɔi n wodiiru tun mumum-mugə mu. Nmu yiə di daa maa bá taa nai lanyirani.* **12:4** Ku kuri mu yi: *Ku nɪi di nmu zwa daa bá taa ni nɔɲo kum na cɔi te tun, ya na kwarumi tun ɲwaani. Di kuntu di, zujə kərə titi wó pa n zaɲi n dɔɔm wuni.*

balu na maɲi tun, yɪ o tɔɣi cɪga baɲa o pupuni taani dɪlɔ na yɪ cɪga cɪga tun.

¹¹Swan tu ni-taani nyɪ dɪ nacɛgɛ mu nayɪrɔ na jɪɣi o yɪrɪ o vara. Ku tu zaasum dɪm nyɪ dɪ cɪna yalɔ na fɔɣi ya cwi daa yɪra nɪ tun mu. Ya maama nuɲi nayɪrɔ dɪdva tee nɪ mu.

¹²Amu bu, kulɔ ta na wɛli da tun mu maɲi sɪ n ta n ye n titɪ dɪ wɛɛnu tintɔ: nmu na kwaani n

pupuni swan taana n tiɲi, n titɔɲa yam bá ti. Nmu na tiini n zaasi wɛɛnu zanzan, kuó bugi n yɪra mu.

¹³Dí laan na ni wɛɛnu maama tun, taani dɪm gurim je mu tintɔ: Ta n kwari Wɛ, sɪ n daari n ta n tɔɲi n tɔɣi Dɪ niɛ yam. Kuntu yɪrani ɲwaani mu nabiinɛ wura.¹⁴Wɛ nan wó dɪ dí taani dí kikiɛ maama baɲa nɪ, ku na yɪ kɛm-laaru, dɪ kɛm-balwaaru, dɪ yalɔ dí na sɛɣi dí kɪ tun dɪ maama.

Solomɔn ləŋ-ywəŋə Tɔnɔ

Tɔnɔ kuntu yi sono ləŋə mu na bri nɔn-duŋu dɪ o katɔgɔ sono taani. Ba maa tɛ ba bri daani ba na lagɪ sɪ ba taa bwɛlɛ daani tɛ sɪ ba wani ba sono kum ba bri daani. Tɔnɔ kum tɛ kɜ bri dɪbam nɪ: sono yi wo-kamunu mu na maŋɪ sɪ kɜ taa wɜ baaru dɪ o kaani titari nɪ. Wɛ na naani wəɛnu maama tɪn, Dɪ maŋɪ Dɪ buŋɪ Dɪ ja sɪ sono mu taa tɔŋa sɪ kɜ pa dɪbam wɜpolo. Dɪ maŋɪ sɪ dɪ taa ye wɜlɜ na jɪgɪ taani o ŋɔɔnɪ dɪ o doŋ maŋa kalɜ nɪ tɪn mu. Kasɪm dɪm maa bri kuntu jaja.

1 Solomɔn yura ləŋə kalɜ na
ywəmmə ka dwe le
maama tɪn.

Ləŋə 1

Bukɔ wɜm:

²Ba n kwaari n ni dɪ a ni,
sɪ n mu-dɪ.

Bɛŋwaani, nmɜ sono kum
ywəmmə kɜ pa-nɪ
kɜ dwe dɪvɛn ywəɛni.

³Nmɜ yura trali nugə kam lwəm
mu tiini kɜ ywəmmə.

N yurɪ dɪm ywəmmə
nɪ ba na logɪ wəɛnu tɪlɜ lwəm
na ywəmmə tɪn
pa ka lwəm jagɪ je maama nɪ tɛ
tɪn.

Kuntu ŋwaani mu bukwa
maama wɜ taa soe-m.

⁴Nan ja-nɪ sɪ dɪ kɪ lɪla dɪ lagɪ je
dɪ vu!

Pɛ, nan ja-nɪ n zɜ n digə kam
wɜnɪ.

Zeruzalem bukwa bam:

Dɪ wɜ taa caka mu dɪ wɜpolo
nmɜ ŋwaani.

Dɪ wɜ tɛ n sono kum nɪ:
kɜ ywəɛni lana kɜ dwe sana
ywəɛni.

Bukɔ wɜm:

Cɪga ŋwaani tɪn, kɜ maŋɪ sɪ
bukwa bam taa soe-m.

⁵Abam Zeruzalem bukwa bam,
maani-na nɪ amɜ sunɪ a zwərə
mu
yi a yibiyə ta yɔɔrɪ ka lana.

1:1 Dedoŋ nɪ Pɛ Solomɔn mu panɪ ləŋə kantɜ, naa nɔɔnɜ wɜdoŋ panɪ-ka Solomɔn ŋwaani.

1:1 1 Pwa 4:32

A maa zwɛrɛ nɪ Kedarɪ tiinɛ
vwɛ yam na yɪ tɛ tɪn,
dɪ gwar-laaru tɪlɔ Solomɔn na
kwe

o cɪ o dɪ sɪm niɛ tɪn.

⁶Nan yɪ taá lo yɛ a baŋa nɪ
dɪ a na zwɛrɛ tɛ tɪn.

Ku yɪ wɪa kam mu tiini ka magɪ
a yɪra yam
pa ya zwɛri kuntu.

Amu nu-biɛ banɪ mu zaŋɪ dɪ
amu.

Ba pɛ a tuŋɪ vinyɛ tweeru
kadwi sɪm nɪ mu taan,
yɪ a wu nɛ pwɛlɛ sɪ a nii a tutɪ
kadugɛ kam baŋa nɪ.

⁷Amu bɪcɔŋɔ, ta n brɪ-nɪ mɛ
seeni
n na yɛni n kalɪ n vara bam n
vɛ tɪn,
dɪ je sɪlɔ nmɪ na paɪ ba sɪn wɪa
titari nɪ tɪn.

Ku dai sɪ a taa tulɪ a beerɛ
nayɪrɔ dɪ nayɪrɔ pɛ-kɔŋɔ
maama wɔnɪ.

Nɔn-dɔŋv kɔm:

⁸Nmu wɔlɔ na lana n dwe
kaana maama tɪn,
n sɪnɪ n yɛri amu na wu mɛ tɪn
na?

Nan tɔŋɪ cwɛŋɛ kalɔ peeni sɪm
na nɔnɪ da tɪn,

sɪ n vu n yɪ nayɪra bam vwɛ
yam seeni,
yɪ n daari n na gaa n pa n
bubunɪ sɪm.

⁹Amu bɪcɔŋɔ, nmɪ nyɪ dɪ
sisɛŋ-nɔɔnɔ
wɔlɔ ba na kwe ka yɪra
sɪ ka vanɪ Ezipi pa-faru wum
tɛriko tɪn mu.

¹⁰Zwannɔ tɪlɔ na wu n yuu nɪ
tɪn
pɛ n kɛlɛ yam lam nuŋɪ mu
cɪga cɪga.

Kandwa-ŋɔna tɪlɔ na yɪ zambili
n ban nɪ tɪn
dɪ wɛli pa n lam dum nuŋɪ
lanyranɪ.

¹¹Nan pa dɪ kɪ sɛbu-sɪŋa
zwa-kwana mu dɪ pa-m,
yɪ dɪ kwe sɛbu-pɔŋɔ dɪ ma dɪ
gɔŋɪ ya maama.

Bukɔ wum:

¹²Maŋa kalɔ amu pɛ wum na
tigi o jangɔŋɔ kum baŋa
nɪ tɪn,
mu tralɪ kalɔ a na kɪ a yɪra nɪ
tɪn

lwɛm jagɪ je maama nɪ.

¹³A bɔɔlɔ wum nyɪ dɪ Miiri
tralɪ mu a tee nɪ,
dɪ na wu gan-lɔŋɔ wɔnɪ
yɪ dɪ tigi amu yɪla yam titari
laŋa nɪ tɪn.

¹⁴ O ta nyi dɪ ga-pun-laaru tɔlɔ
lɔwəm na ywəmmə
yɪ ba goni-tɪ En-gedi vinyə kari
sum nɪ tɪn.

Nɔn-dvɔv kum:

¹⁵ Amu bɪcɔŋɔ, nii n na tiini n
lana te!
N yibiyə tiini ka lana zanzan!
N yɪə lam jɪɔ fra nɪ kunkwənə
mu te.

Bukɔ wum:

¹⁶ A bɔɔlɔ, nmu yɔɔrɪ n yɪ lannu
mu!
Amu brɪ a ba nii-m a sui.
Dɪ na tigi yo seeni tɪn
ga-zuru mu pugi dɪ vwe dɪm.
¹⁷ Sɛdrɪ dɛ mu yɪ dɪ digə be,
Daanu tɔlɔ na nɪ-ka tɪn maa yɪ
Pini tweeru dɛ.

Bukɔ wum:

2 Amu nyi dɪ ga-puŋu kulɔ na
puli Sarɔn je sum nɪ tɪn
mu,
dɪ liisi ga-puŋu kulɔ na puli
bolo tɪga nɪ tɪn.

Nɔn-dvɔv kum:

² Amu bɪcɔŋɔ na wu o yuudonnə
wɔnɪ,

o yɪ nɔnɛnɪ liisi ga-puŋu mu
na puli yɪ sabarɪ gilimi-dɪ
tɪn.

Bukɔ wum:

³ Amu bɔɔlɔ wum dɪ na zɪɔ
dɪ o yuudonnə bam,
o nyi dɪ kalɪŋɔŋɔ tiu na zɪɔ
punnu wu tweeru titarɪ nɪ
tɪn mu.

A kɪ a wubɔŋa nɪ sɪ a taa je o
woro kum kuri nɪ mu.

A ma tiini a nɪ tiu biə balɔ o na
pɛ-nɪ pa a dɪ tɪn ywəni.

⁴ O jaanɪ-nɪ o zɔ digə kalɔ wɔnɪ
ba na dɪ ywəni da tɪn,
O ma yɔɔrɪ o kwəlɪ-nɪ dɪ o sono.

⁵ A yɪra maama tɪɔ mu
a fra na wu n sono kum wɔnɪ
tɪn ŋwaanɪ.

Nan kwe kacɪnnu maasa
dɪ kalɪŋɔŋɔ tiu biə n pa-nɪ sɪ a
dɪ,

sɪ n ma n sooni-nɪ sɪ a wəri.

⁶ O ma kwe o jagwiə kam o tɔlɪ
a yuu,
sɪ o daartɪ o ma o jazum dɪm o
kukwəri-nɪ.

⁷ Zeruzalɛm tɔlɔ bukwa bam,
da-na we dɪdaanɪ fəri dam
ŋwaanɪ

á du-na durə nɪ
abam bá gigiri dɪbam yɪə

dɪ dɪ sono kum.
Nan pa-na dɪbam cwɛŋə sɪ dɪ
tʊŋɪ dɪ fra.

Lɛŋə 2

Bukɔ wum:

⁸ Amu ni a bɔɔlu wum kwɛrɛ.
Nii o na buɪɪ te!

O yɔɔɪ o nɔɪ pweeru dɪ
zwɛɛnu tum yuu ni mu
o faŋɪ o buɪɪ.

⁹ A bɔɔlu wum nyɪ dɪ fɛrɛ
naa wɛŋə mu.

Nii o na zɪɣɪ bri-kwaga ni,
yɪ o tɔɣɪ takoro ni o niɛ
o nii digɛ wɔɪ te.

¹⁰ O laan maa ŋɔɔɪ dɪ amu o
wɪ:

«Amu bɪcɛŋɔ, nmu wulu yibiyɛ
na lana amu yigɛ ni tum,
ba sɪ dɪ tɔɣɪ daani dɪ kɛ.

¹¹ Nii mu! Waarɔ maŋa kam kɛ,
dua kam dɪ maa kɔ nunum.

¹² ga-punnu laan mu faari tɪga
kam je maama.

Ku laan yɪ maŋa mu sɪ dɪ leeni
le.

Kunkwɛnɛ kɛrɛ laan mu zaŋɪ
dɪ tɪga kam je maama ni.

¹³ Kapɔrru tum sɪŋɪ sɪ tɪ taa kɪ
mɔɔla.

vinyɛ tweeru tum dɪ maa kwi
punnu

yɪ tɪ lwɛm zaŋɪ je maama ni.

Kuntu ŋwaani, a bɔɔl-sono,
pa dɪ lagɪ je dɪ vu.»

Nɔn-dvɛv kum:

¹⁴ Nmu wulu na yɪ amu
kunkwɛŋə kam

yɪ n sɛgi pweeru gugwɛɛru
wɔɪ tum,

nan nuŋɪ sɪ a na n yibiyɛ,
sɪ a daari a ni n kwɛrɛ.

Bɛŋwaani, nmu yibiyɛ kam tiini
ka lana mu,

yɪ n kwɛrɛ kam dɪ ywɛmmɛ
lanyɪranɪ.

Bukɔ wum:

¹⁵ Popo ja ga-kakuri sum n pa
dɪbam,

bɛŋwaani varɪ-balwa bam
kuntu

jɪɣɪ dɪ vinyɛ tweeru tum mu
ba cɔga ba yaga.

Dɪ vinyɛ tweeru tum nan wura
dɪ kwi punnu mu,
sɪ dɪ daari dɪ lɛ biɛ.

¹⁶ A bɔɔlu wum yɪ amu nyum
mu,

yɪ amu maama dɪ yɪ wuntu
nyum.

O laan maa yɛ liisi ga-punnu
tum wɔɪ.

¹⁷ Ta ta n wura sɪ ku taa nii tɪga
na pɔɔɪ,

yɪ tɪtutɪ vu-zuru kum duli.
 A bɔɔlɔ, laan nan joori n kɛ!
 Duri-na nɪ wəŋə te tɪn,
 dɪ fərə na nɔnɪ pweeru tɪlɔ na
 pɔɔrɪ bule tɪn baŋa nɪ.

Bukɔ wum:

3 Titu maama nɪ mu a tigi a
 sara nɪ
 yɪ a buŋɪ a na soe wulɔ tɪn
 wubɔŋa taan.
 A maa beeri o je yɪ a wu nɛ-o.
² «Amu nan wó zaŋɪ lele mu
 a zɔ tuw kum wɔnɪ.
 A maa wó taa kaagi tuw kum
 cwe sum yum nɪ,
 dɪ ku kapwəuru tum maama nɪ
 sɪ a beeri a na soe wulɔ tɪn
 jəgə.»
 A nan na beer-o a vu mɛ maama
 tɪn,
 a wu nɛ-o.
³ Balɔ na yɪrɪ tuw kum titu nɪ tɪn
 dɪ maa kaagi ba veə.
 Ba ma na-nɪ, yɪ a bwe-ba wɪ:
 «Amu beeri a na soe wulɔ tɪn
 mu.
 Abam nɛ-o na?»
⁴ A na yɔɔrɪ a gaali-ba a kɛ fun
 tɪn,
 mu a nɛ wulɔ wum a na soe
 tɪn.
 A ma yɔɔrɪ a tu a gurig-o
 kəŋkəŋ.

A maa wu sɛ sɪ a yag-o
 sɪ ku taa nii a na jaan-o a vu
 sɔŋɔ
 yɪ dɪ zɔ digə kalɔ wɔnɪ
 a nu na lugi-nɪ tɪn.

⁵ Zeruzalɛm tuw bukwa bam,
 da-na we didaanɪ fəri dam
 ŋwaanɪ
 á du-na durə nɪ:
 abam bá gigiri dɪbam yɪə
 dɪ dɪ sono kum.
 Nan pa-na dɪbam cwəŋə
 sɪ dɪ tuŋɪ dɪ fra.

Ləŋə 3

⁶ Bɛɛ mu zɪgɪ kagua seeni ku
 zaŋɪ ku buna,
 nɪ nyɔa na zaŋɪ tigi tigi ka maa
 diini wɛyuu te tɪn?
 Ku maa nyɪ dɪ ba zwɛ wəənu
 tɪlɔ lwəm na ywəmmə tɪn
 mu,
 pa ka lwəm zaŋɪ wɛɛnɪ dɪ jagɪ
 je maama.
 Ku kɪ nɛɛnɪ Miiɪrɪ dɪ
 wo-talooru tralɪ mu ba
 zwɛ,
 didaanɪ tralɪ dwi dwi sɪlɔ
 pipimpiinə na jɪgɪ tɪn.
⁷ Nii mu! Ku yɪ Pɛ Solomɔn mu
 ba zuŋɪ ba veə,
 yɪ Yisɪrayɛlɪ jar-kərə babe sum
 fusrɔvɔ laan gilimi-o.

⁸ Ba maama jigi su-lwaanu mu,
yɪ ba ye najara kɛm laŋa
lanyiranɪ.

Nɔɔnu maama su-lɛŋɔ lɛgi o
tɛŋə nɪ,
sɪ kʊ na maŋɪ kʊ yɪ titɪ nɪ dɪ,
sɪ kʊ tu kɪ najara.

⁹ Ba dɛɛn kwe Liban tuw
da-ŋunnu mu
ba ma ba kɪ gungolo ba pa Pɛ
Solomɔn

sɪ ba taa maa zɪŋ-o ba vɛə.

¹⁰ Ba kwe sɛbu-pɔŋo mu ba
kwɛli dɛ sɪlɔ na tɛli
gungolo kʊm tɪn,
yɪ ba ma sɛbu-sɪŋa ba kɪ kʊ kuri
dɪm seeni.

Kʊ na yɪ jɛŋə je sɪm titɪ,
ba kwe garyi-nasɔŋu mu
ba gɔgɪrɪ ba kwɛli da.
Zeruzalɛm tuw bukwɔ mu zuri
ba yɪra
ba kwe kʊ wʊ kʊm maama.

¹¹ Abam Siyɔn tuw bukwɔ bam,
nuŋi-na pooni,
sɪ á nii á na Pɛ Solomɔn na pugɪ
o paarɪ yipugɛ kam o yuu nɪ
tɪn.

Ka yɪ paarɪ yipugɛ kalɔ
o nu na kwe o pu-o
dɛ dɪlɔ wʊnɪ o na dɪ o kaanɪ tɪn
mu.

Kʊ maa yɪ dɛ dɪm kʊntɔ nɪ mu
o wʊw tiini kʊ poli.

Nɔn-dwɛŋv kʊm:

4 Nii nmu na tiini n lana te,
amu bɛɔŋɔ!

Nmu yibiyɛ lana zanzan ka
pa-nɪ!

Nmu na mɛ gar-fɪfala n kwɛli n
yibiyɛ,
n yɪə yam lana nɪ kunkwɛnɛ tɪn
mu.

Nmu yuuywe sɪm zwɛrɛ
lanyiranɪ

nɪnɛɛnɪ bʊnɪ na zɪgɪ Galadɪ
pweeru tɪm yuu nɪ
dɪ faŋɪ dɪ maa tu tɪga te tɪn
mu.

² Nmu yɛlɛ yam maa purɪ carɪ
carɪ,
nɪ pɛ-kɔgɔ ba na goni sɪ kurɔ,
yɪ ba swɛ-sɪ pa sɪ purɪ te tɪn mu.
Ya maama maŋɪ daanɪ mu,
yɪ dɪdʊa titɪ wʊ sagɪ dɪ cwɛŋə.

³ Nmu nɪ-vɔɔrɔ tɪm nyɪ dɪ
gar-ŋun-sɪŋa mu.
N nɪ dɪm nyɪnyɔgʊ dɪ lana
zanzan.

N na kwɛli n yibiyɛ dɪ
gar-fɪfala,
n kɛlɛ yam lam ta naɪ mu jaja,
yɪ ya nyɪ dɪ grɪnadɪnɪ tiu bu
na cɛ bɛlɛ te tɪn.

⁴ Nmu ban dɪm yɔɔrɪ dɪ dwara
nɪnɛɛnɪ dɪ-dɪdɔrɔ kʊlɔ
Pɛ Davidɪ na lɔgɪ o zɪgɪ tɪn
mu.

Nmɔ zambili nyɪ dɪ pamaŋ-bɪbe
mɔ kwe ba najara cɪ-kwɛn
mɔrɔ

ba palɪ dɪ-dɪdɔɔ kɔm yɪra nɪ.
⁵Nmɔ yɪla yɔɔrɪ ya maŋɪ daanɪ
mɔ lanyiranɪ,
nɪnɛɛnɪ fəri sɪle na ve daanɪ
yɪ sɪ zɪɣɪ liisi ga-punnu titarɪ
nɪ sɪ dɪ gaa te tɪn.

⁶Tɪga ta na wɔ pɔɔrɪ,
sɪ titutɪ vu-zuru kɔm dɔlɪ,
amɔ nan wú vu a maŋɪ
nmɔ pweeru tɪle tum seeni,
mɛ ba na zɪzagɪ Miiri tralɪ
dɪ wo-taloori
pa sɪ lwəm zaŋɪ lanyiranɪ tɪn
mɔ.

⁷Amɔ bɪcɔŋɔ, n yɔɔrɪ n lana mɔ
sɪ kɔ gaalɪ,
yɪ gɛɛrɪ tɛrɛ dɪ funfun dɪ.

⁸Amɔ katɔɔ, pa dɪ yagɪ Liban
pweeru je sum!
Zɪɣɪ dáanɪ yigə yigə n ba amɔ
te.

Zɪɣɪ Amana piu kɔm yuu nɪ,
dɪ Seniri piu kɔm,
dɪ Hermɔn piu kɔm yuu nɪ,
n tu n ba.
Yagɪ je sum kɔntɔ
dɪ gugwæru tum kɔntɔ,
sɪ nywænu dɪ gweerə mɔ zɔɔrɪ
da.

⁹Amɔ bɪcɔŋɔ dɪ a katɔɔ tɪtɪ,
nmɔ mɔ yɔɔrɪ n je a bɪcarɪ nɪ.

Kɔ nan yɪ n na dɔlɪ n yɪ bɪdwi
n nii-nɪ te tɪn,
dɪ n ban zambili dɪm
kandwɛ-nyuunɪ dɪdɔa na
nyuunɪ te tɪn mɔ

n mɛ n ganɪ a bɪcarɪ n wanɪ.

¹⁰Amɔ bɪcɔŋɔ dɪ a katɔɔ tɪtɪ,
nmɔ na soe amɔ te tɪn
tiini kɔ lana kɔ pa-nɪ!

A na laŋɪ n sono kɔm a nii tɪn,
kɔ ywæni dwe dɪvɛn na yɪ te
tɪn.

Nmɔ yɪra tralɪ dɪm lwəm mɔ
tiini dɪ lamma
dɪ dwe parfɛn dwi maama
lwəm.

¹¹Amɔ katɔɔ, n ni-vɔɔrɔ tum
sɔna tɪ pa-nɪ,
nɪnɛɛnɪ tɔɔrɔ na sɔna te tɪn mɔ.
Kɔ nyɪ nɪnɛɛnɪ tɔɔrɔ dɪ nayɪla
mɔ

wɔ n dɪndɛlimi kuri nɪ.
gwaaru tɪlɔ n na zɔ tɪn lwəm
dɪ maa ywəmmɛ,
nɪ Liban tweeru tum lwəm
na yɪ te tɪn.

¹²Amɔ bɪcɔŋɔ dɪ a katɔɔ tɪtɪ,
nmɔ yɪ gaari dɔlɔ ni
na fɔɣɪ dɪ pɪ tɪn mɔ.
N ta ma n yɪ buli-yi dɔlɔ
ba na cɪɣɪ tɪn,
yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ dɪ sɪ o mɔ dɪ na.

¹³Nmɔ yɪra yam nyɪ dɪ tweeru
zanzan mɔ puli da,
dɪ na ləri ɣɪnadɪnɪ tiu biə

na ywəmmə tun.

Wəənu tɩɩ lwəm na ywəmmə
tun dɩ pun-laaru tɩɩ lwəm
na ywəmmə tun dɩ maa
wura.

¹⁴ Wo-talooru tum maa yɩ
Naradi,

dɩ Saferan, dɩ Loriye,
dɩ Kanelɩ, dɩ tweeru tɩɩ
maama

na pa wo-talooru tun.

Miiri maaru, dɩ Alowɛ tweeru,
dɩ wo-talooru kalu maama
na tiini ka lana tun dɩ wura
mu.

¹⁵ Nmu yɔɔɩ n yɩ buli-yi dɩɩ
na tigi gaari wuni tun mu.

Buli-yi dɩm kuntu buri bu-tula
mu,

yɩ ka na bam nuɩ Liban
pweeru tum seeni

ba soe ba tɩɩ ba veə.

Bukɔ wum:

¹⁶ Viu kulɩ na nuɩ jazum baɩa
seeni tun,

zaɩɩ n ta n dɩɩ!

Jagwiə seeni viu kum dɩ zaɩɩ
ku ba!

Pa ku taa dɩɩ amu gaari dɩm
nɩ,

sɩ a gaari dɩm lwəm jagɩ

dɩ yi je maama.

Pa a bɔɔɩ wum zu

o gaari dɩm wuni,

sɩ o dɩ dɩ wu bi-ywənə bam
maama.

Nɔn-dɔŋɔ kum:

5 Amu biɔɔɩ dɩ a katɔɔ tɩɩ,
a tu sɩ a zu a gaari dɩm wuni
mu.

Amu lagɩ a pɛ a Miiri maaru tum
dɩ a wəənu tɩɩ lwəm na
ywənə tun biə mu.

A maa lagɩ a dɩ a tɩɩ tum
dɩ a tɩ-kamparamɩ dɩm.

A ta maa lagɩ a nyɔ a dɩven
sana kam,

sɩ a daari a dɩ a nayɩɩ bam.

Ba badonnə bam:

Dɩ badonnə bam, taá dɩ-na
sɩ á yɔɔɩ á su!

Daa taá nyɔ-na,
sɩ á laan ba á bugi,

á na soe daani tun ŋwaani.

Lɛŋɛ 4

Bukɔ wum:

² Amu ya na tigi a dɩ tun,
a wubɩɩa ba dɩa.

A laan ma ni nɩ a bɔɔɩ wum
tuə

yɩ o dwani manchoɩ ni dɩm!

O maa tɛ o wɩ: «Amu biɔɔɩ,
puri digə kam n pa-nɩ,

nmv wulu na yi amv kunkwəŋə
yi gɛəri tərən n yura ni tɪn.
Amv yuuywe sɪm yɔɔri si bugi
mu di nyɔŋɔ.»

³ Amv nan ya maŋi a li
a gwaaru a di tɪga ni mu.
A daa maŋi si a le-ti mu na?
A nan maŋi a sɪn a nɛ,
ku yi ku cwəŋə ni si a daa pa
si digimi na?

⁴ A bɔɔlu wum twi o juɔa mu
si o puri digə kam ni.
Kuntu maa paɪ a bɪcari yɔɔri di
zaga zanzan.

⁵ Amv di ma zaŋi
si a puri ni dum a pa-o,
yi Miiri maaru taagi a jɪn sɪm
maama.

A ma vu a dwe boro kum
si a puri-ku,
yi Miiri maaru bɔɔri ka tɔgi
a nwa titari ni ka lura.

⁶ A ma puri digə kam a pa a
bɔɔlu wum,
di o na pipiri o viiri
o daari-ni tɪn di.

Amv lagi a bəri mu di o na je
tɪn.

A ma nuŋi a beeri o je a ga.
A maa tɔɔli a bəi o yiri.
O nan wu ləri-ni.

⁷ Balu na yiri tuw kum titu ni tɪn
di maa kaagi ba veə.
Ba maa na nɛ amv tɪn,
ba ma magi-ni yi ba ki-ni
zɔnni.

Ba ta ma vri a gar-vɔɔ kum.
Ku yi tuw kum kabri yirina bam
mu ki kuntu!

⁸ Zeruzalem tuw bukwa bam,
du-na durə ni:
abam na nɛ a bɔɔlu wum,
á wú ta á bri-o ni
a lagi a bəri mu
a fra na wu o sono kum wɔni
tɪn ŋwaani.
Á bá sɛ si á ki kuntu na?

Zeruzalem tuw bukwa bam:

⁹ Nmu wulu na lana
n dwe kaana maama tɪn,
bɛɛ mu pɛ n buŋi ni n bɔɔlu
wum
mu garɪ nɪnwana maama?
Bɛɛ mu pɛ n pa dɪbam ni
si dí kwe dí pa-o?

Buko wum:

¹⁰ Amv bɔɔlu yɔɔri o yi lannu
mu,
yi o yibiyə nyuna.
O ta maa zigi mari-mari
nɔɔna muru titari ni.
¹¹ O yibiyə lam nyi di səbu-sɪja
mu ciga ciga.
O yuuywe sɪm maa bubwali,
yi si laan zwərə
ni bacangaa na yi te tɪn.
¹² O yiə yam nyinyubu yi

nɪ kunkwənə bale mu te,
ba na zɪɣɪ bu-tula ni nɪ,
yɪ ba kwe nayɪla ba zari-ba
pa ba purɪ carɪ carɪ tɪn.
Ya fɔɣɪ ya məɛli o yibiyə kam
nɪ,

nɪ kandwa-ŋuna mu tɪn.
¹³ O kələ yam seeni nyɪ dɪ
gaarɪ dɪlɔ wɔnɪ ba na dugi
dwə-biə
balɔ lwəm na ywəmmə tɪn
mu.

O ni-vɔɔrɔ tɪn nyɪ dɪ
ga-pun-laaru,
yɪ Miiri nugə soe
ka tɔɣɪ da ka lurə tɪn.

¹⁴ O jian yam nyɪ dɪ səbu-sɔɣa
bɛn mu,
ba na kwe Berili kandwa-ŋuna
ba məɛli da te tɪn mu.
Ku na yɪ o yura yam tɪtɪ,
ya nyɪ nɪ tuu yələ mu,
ba na kwe Safiiri kandwa-ŋuna
ba ma ba ɣɔɣɪ-ya.

¹⁵ O nɛ sɪm maa yɪ nɪnɛnɪ ywə
yalɔ
ba na mɛ marbrɪ na purɪ parɪ
parɪ tɪn ba kɪ
yɪ ba kwe-ya ba cwi kugu je sɪlɔ
ba na mɛ səbu-sɔɣa ba kɪ tɪn.
O maa zɪga nɪ Liban pweeru
tɪn na yɪ te tɪn,
yɪ o ba jɪɣɪ don
nɪ Sɛdrɪ tweeru dɪ na yɪ te tɪn.
¹⁶ O ni dɪm tɪtɪ mu tiini dɪ sɔna.
A fra maa yɔɔrɪ ya tigi o wɔnɪ.

Zeruzalɛm bukwa bam,
amu bɔɔlɔ wɔm mu tɪntɔ.
Wɔntɔ nan mu yɪ amu cilɔŋ.

Zeruzalɛm tɪv bukwa bam:

6 Nmu wulɔ na lana
n dwe kaana maama tɪn,
n bɔɔlɔ wɔm ve yən mu?
Ta n brɪ dɪbam o na kwe cwɛŋɛ
kalɔ tɪn,
sɪ dɪ tɔɣɪ dɪ wɛli-m dɪ beeri o
jɛɣɛ.

Bukɔ wɔm:

² Amu bɔɔlɔ wɔm laan tu
o wɔ o gaarɪ dɪm wɔnɪ mu,
mɛ ba na dugi dwə-biə balɔ
lwəm na ywəmmə tɪn.
O maa beeri gaarɪ dɪm wɔnɪ
yɪ o lat liisi ga-punnu o kɪ
daanɪ.

³ Amu maama yɪ a bɔɔlɔ wɔm
nyɪm mu,
yɪ o dɪ yɔɔrɪ o yɪ amu nyɪm.
o kalɪ o vara bam
o jaanɪ o ve liisi ga-punnu tɪn
wɔnɪ mu.

Lɛŋɛ 5

Nɔn-dvɛɣv kɔm:

⁴ Amu bɪcɔŋɔ, nmu lam dɪm
yɔɔrɪ dɪ nunɣi mu,

nɪ Tirisa tɪv na yɪ te tɪn.
 Nmɔ yibiyə lana mɔ,
 nɪ Zeruzalem tɪv kum na yɪ te
 tɪn.
 Nmɔ yɔɔrɪ n jɪɔ nɪnwəŋa
 zanzan,
 nɪ calɪcwɪ sɪm na brɪ jaja te
 tɪn.
⁵ Kɪ n yɪə dāa dāa
 sɪ n yɪ ta n nɪi amɔ seeni,
 ya na paɪ a bɪcɪrɪ zaga tɪn
 ŋwaani.
 Nmɔ yuuywe sɪm zwərə
 lanyiranɪ
 nɪnɛɛnɪ bɔnɪ na zɪɔ
 Galadɪ pweeru tɪm yuu nɪ
 dɪ faŋɪ dɪ maa tu tɪga te tɪn.
⁶ Nmɔ yələ yam purɪ carɪ carɪ
 nɪ peeni kɔɔ
 ba na swɛ-sɪ pa sɪ purɪ te tɪn
 mɔ.
 Ya maama maŋɪ daani mɔ,
 yɪ dɪdɔa tɪtɪ wɔ sagɪ dɪ cwəŋə.
⁷ N na kwəlɪ n yibiyə dɪ
 gar-fɪfala,
 n kələ yam lam ta naɪ mɔ jaja,
 yɪ ya nyɪ dɪ grɪnadɪnɪ tiu bu
 na cɛ bɪlɛ te tɪn.
⁸ Pɛ na maŋɪ o dɪ kaana fɪsɪrdɔ,
 dɪdaani ka-bi funɔnɔ,
 yɪ busankan-pwalɪ mɔrɔ na wɔ
 o tee nɪ dɪ,
⁹ wɔlɔ wum na tɪɔ amɔ bɪcɔŋɔ
 nɪ tɪn

ta ba jɪɔ don!
 O yɪ amɔ kunkwəŋə na ba jɪɔ
 ɔɔɛrɪ o yɪra nɪ tɪn mɔ.
 O maa yɪ o nu bukɔ-dɔa,
 yɪ o nu wum soe wuntu
 o dwe o biə bam maama.
 Busankan-pwalɪ sɪm na nɛ-o tɪn,
 ba sɛ nɪ o jɪɔ yu-yoŋo
 lanyiranɪ.
 Pɛ wum kaana bam,
 dɪ o ka-bi sɪm maama
 dɪ maa yɔɔrɪ ba tee-o.
¹⁰ Ba maa wɪ:
 «Wɔɔ mɔ tɪntɔ na yɔɔrɪ o yɪ jasi
 nɪ tɪga na jɪɔ ka pɔvɪrɪ tɪn?
 Wuntu lam nan nyɪ dɪ
 cana kam na purɪ te,
 yɪ o paɪ pooni nɪ wɪa kam.
 O ta maa jɪɔ nɪnwəŋa zanzan,
 nɪ calɪcwɪ sɪm na brɪ jaja te
 tɪn.»
¹¹ Amɔ ve bolo kum nɪ mɛ
 a ya na jəri a tweeru tɪn mɔ,
 sɪ a nɪi ga-lɛɛrɔ pulɪ da na?
 A ve sɪ a nɪi vɪnyə tweeru tɪm
 kwi vɔɔrɔ,
 yɪ grɪnadɪnɪ tweeru tɪm dɪ kɪ
 punnu na?
¹² Amɔ wubɔŋa laan ma vugimi
 wɔpolo ŋwaani.
 Kɪ kɪ-nɪ nɪnɛɛnɪ a je
 pabu saŋa nɪ mɔ,
 yɪ sɪsɛŋ-nɔɔna varɪ dɪbam

dɪ tərɪkooru sɪ vɛə.

¹³ Sulam tiinə bukɔ,
joori n ba yo seeni!
Ba yo sɪ dɪ want dɪ taa nii nmv!

Bukɔ wum:

Bɛɛ mv yɪ á lagɪ á nii
wulv na ba jɪgɪ gɛɛrɪ tɪn,
nɪ o na tɔgɪ kɔgɔ kuni bɪlɛ
tɪtarɪ nɪ o sɪ tɪn?

Nɔn-dvɛv kum:

7 Nmv yɪ pɛ bukɔ mv cɪgɔ cɪgɔ.
N nɛ sum dɪ sɪ natra jɪgɪ lam
zanzan.

Nmv cwə yam jɪgɪ fra
nɪ kandwa-ŋuna mv te.
Ya maa nyɪ dɪ gɔgɔ mv
mɔɔnɪ-ya.

² Nmv wuri dɪm nyɪ dɪ zvɛɛ mv
na marɪ sɪ ka taa sui
dɪ dɪvɛn marɛ maama!
Nmv pugə kam nyɪ dɪ mɪn-pwe
mv ba kikili ba tɪŋɪ,
yɪ liisi ga-punnu laan kaagɪ ya
maama ya pu.

³ Nmv yɪla yɔɔrɪ ya marɪ daanɪ
mv lanyiranɪ,
nɪnɛɛnɪ fɛrɪ sɪlɛ na vɛ daanɪ tɛ
tɪn.

⁴ Nmv ban dɪm yɔɔrɪ dɪ dwara
nɪnɛɛnɪ dɪ-dɪdɔɔ ba na mɛ tuu
yɛlə ba kɪ tɪn mv.

N yɪə yam dɪ maa nyɪ dɪ
Hesebon bwi sum na tɪgɪ
Bat-Rabim nɪ dɪm seeni tɪn.
N mɪmwɛ dɪm lam nyɪ dɪ
Liban dɪ-dɪdɔɔ
kɪlv na tulɪ kv nat Damastɪ tuu
seeni tɪn mv.

⁵ Nmv yuu kum zaŋɪ wɛɛnɪ,
nɪnɛɛnɪ Karmelɪ piu kum
na yɪ tɛ tɪn mv.
Nmv yuuywe sum zwərə
yɪ sɪ nyunɪ lanyiranɪ.
Pɛ wum na nɛ-m,
o daa warɪ o tɪtɪ sɪ o ja,
n yuuywe sum na tiini sɪ lana
tɪn ŋwaanɪ.

⁶ A bɪcɔŋɔ, nii nmv na tiini
n lana tɛ!

Nii n na tiini n jɪgɪ fra n pa-nɪ
tɛ!

⁷ Nmv yura yam zɪgɪ ya marɪ
daanɪ mv
nɪ kɪrvɪ tiu nɛ na zɪgɪ
marɪ-marɪ tɛ tɪn.

N yɪla yam maa su daanɪ
nɪ ka tiu biə na lɛgɪ zɔgɔ tɛ
tɪn.

⁸ Amv laan wó dɪn kɪrvɪ tiu nɛ
sum yuu mv,
sɪ a yɪ ka tiu biə na lɛgɪ mɛ
tɪn,

Ta pa n yɪla yam taa nyɪ dɪ
tiu bi-zwarv tulv vɪnyə tiu na
kɪ tɪn.

Nmv na sɪn n yura viuu, a soe sɪ
kv lwəm taa ywəmmə

nɪ kalɪŋoŋo tiu biə lwəm
na yɪ te tɪn mu.

⁹ Amu na jaanɪ n ni sɪ a mu-di,
pa ku taa ywəmmə ku pa-nɪ
ku dwe dɪvən sa-ŋɔna ywəəni.
A biɔɔŋɔ, nan pa sana bam
taa tulɪ nmɔ ni-vɔɔru
dɪ n yələ nɪ ba taa lurə ba tuə.

Bukɔ wɔm:

¹⁰ Amu maama yɪ a bɔɔlu wɔm
nyum mu,
yɪ o dɪ fra yɔɔrɪ ya wu amu
wɔnɪ.
¹¹ A bɔɔlu, nan pa dɪ nunɪ
tuw kum wɔnɪ
dɪ vu dɪ taa wu karɪ sum wɔnɪ,
yɪ dɪ tigi tu-balwa je nɪ.
¹² Dɪ laan maa wó goni tiga
dɪ vu dɪ zu vinyə tweeru karɪ
sum wɔnɪ,
sɪ dɪ nii dɪ kwi vɔɔru dɪ punnu
na?
Dɪ ta wó daari dɪ nii
grɪnadɪnɪ tweeru tum kɪ punnu
na?
Daanɪ mu amu wó kwe a tutɪ a
pa-m
sɪ ku brɪ a sono.
¹³ Mandragɔrɪ ga-punnu tum
lwəm
mu joŋi je sum maama.

Tiu biə dwi dwi mu tigi
dɪ digə kam ni nɪ!
A bɔɔlu, a kwalumɪ tɪ maama
a tiŋi a pa nmɔ,
sɪ n wanɪ n dɪ tɪ ywəəni.

Bukɔ wɔm:

8 Nɪ n ya na yɪ a nabo
wɔlu na ŋɔŋɔ a tutɪ nu yɪlɪ tɪn,
yɪ dɪ na jeeri daanɪ je silɔ
maama nɪ,
a yaá mu n ni mu,
yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ bá ta wɪ
a kɪ a cɔŋɪ.
² A yaá ja-m sɪ dɪ tɔŋɔ daanɪ
dɪ vu sɔŋɔ,
yɪ dɪ zu digə kalɔ wɔnɪ
a nu na kɔnɪ-nɪ tɪn.
A laan wó kwe dɪvən
dɪ amu grɪnadɪnɪ tiu biə nyva
bam
sɪ n nyɔ n su.

³ O ma kwe o jagwiə kam o təli
a yuu,
sɪ o daari o ma o jazum dum
o kukwəri-nɪ.
⁴ Zeruzalem tuw bukwa bam,
du-na durə nɪ
abam bá gigiri dɪbam yiə
dɪ dɪ sono kum.
Nan pa-na dɪbam cwəŋə

sɪ dɪ tʊŋɪ dɪ fra mʊ.

Kweelim taani

Zeruzalem tu bukwa bam:

⁵Busankana kɔɔ mʊ tuntu
o zɪɣɪ kagua seeni o buni,
yɪ o salɪ o bɔɔlʊ wʊm yɪra nɪ?

Bukɔ wʊm:

Kaligɔŋo tiu kʊm kuri nɪ,
mʊ a pipagɪ-m sɪ n zaŋɪ.
Kʊ yɪ dʌani mʊ n nu deen jaani
n pugə.
Je sintʊ nɪ mʊ o ta vri n pugə
yɪ o lʊ-m.

⁶Pa amʊ yɪranti taa tigi
n biɔɔŋɔ nɪ,
sɪ kʊ taa yɪ nɪ a yɪ lunni zɔŋɔ
mʊ n ban nɪ,
naa baŋa mʊ n juŋa nɪ tun.
Beŋwaani sono vɔɔrɪ kʊ tui
nɔɔna baŋa mʊ,
nɪ tʊtʊnɪ na kɪ te tun.
Fra dɪ maa zi nɔɔna
nɪ yibeelə na li-ba te tun.
Kʊ ta nyɪ dɪ min-vʊgʊ kʊlʊ
na yɔɔrɪ kʊ zwe wəənu tun mʊ.
⁷Na-fara na daga te maama dɪ,

kʊ warɪ kʊ dwe sono mim
dɪm.

Bugə na maŋɪ ka su ka pɛɛlɪ te
dɪ,

ka warɪ ka zwari sono pa kʊ
je.

Nɔɔnu na maŋɪ o vɪn o sɔŋɔ
jɪjɪgɪrʊ maama
sɪ o wani o yəgi sono,
nɔɔn-nɔɔnu bá jorɣi-tɪ o tee nɪ.

Bukɔ wʊm nabwa:

⁸Dɪ jɪɣɪ dɪ nakɔ balaŋa,
o ta na wʊ yɪ sɪ o magɪ yɪla.

Nɪ nɔɔnu na tu o wɪ o lagɪ-o
sɪ o dɪ o kɪ kaani,
dɪ laan wú kɪ tɛ mʊ?

⁹O ya na yɪ kəbrə,
dɪ wú kwe səbu-pɔŋo mʊ
dɪ ma dɪ lɔ dɪ danɪ o baŋa nɪ.
O nan ya na yɪ digə ni boro,
dɪ wú kwe Sɛdri da-ŋʊnnʊ mʊ
dɪ ma dɪ kwəli o yɪra sɪ ya
kwe.

Bukɔ wʊm:

¹⁰Amʊ sunɪ a yɪ kəbrə mʊ.
A yɪla yam nan nyɪ dɪ
di-dɪdwaaru na zɪɣɪ lanyɪranti
tun mʊ.

Kuntu ŋwaani mu a kikiə laan
su

a baɔɔɔ wum yi.

¹¹ Solomɔn deen jigi vinyə
tweeru gaari Baal-Hamɔn
ni.

O ma kwe-di o pa naɔna si ba
ta yiri-ku.

Naɔnu na lagi si o gwəri ku biə,
o maŋi si o ŋwi səbu dala
muru mu o pa-o.

¹² Ku nan na yi amu titi vinyə
tweeru gaari dɔm,
di yi amu nyim mu
si a taa nii di baŋa ni.

Ku na yi səbu-dala muru kum,
ku yi nmu Pe Solomɔn nyim
mu.

Balu na nii di tiu biə baŋa ni
tin,

ba di wú jɔŋi səbu-dala
biə-yale mu.

Non-dvɔv kum:

¹³ Nmu wulu na kaagi n beeri
gaari dɔm wɔni
yi n yuudonnə wu n tee ni
ba cəgi nmu kwərə tin,
pa amu di ni n kwərə!

Buko wum:

¹⁴ Amu baɔɔɔ, ki lila n ba amu
te!

Duri nuneɛni fərə naa wəŋə mu
na duri lila te
si ka vu ka yi pweeru tulu na
su di wəənu tulu lwəm na
ywəmmə tin tin.

We Nijonnu

Ezayi Tɔnɔ

We Nijonɔ Twannu tum

Ku na zigɔ Ezayi tɔnɔ kum nɛ sɛ ku vu ku yi We Tɔn-dɔŋo kum na kweeli me tum, twannu tum kuntu kwe We nijonɔ bam na jigɔ kwɛri sɛ dwi dwi sɛ ba pa nɔɔna tum mu ti bɛ dɔbam. We deen yɛni Dɛ ɲɔɔni dɛ Dɛ nijonɔ bam mu yi Dɛ pa-ba Dɛ ni sɛ ba dɛ kwe-dɛ ba pa Dɛ nɔɔna abam. Nijonɔ bam badaara jaanɛ We ni ba vu ba pa Yisɛrayɛli tuw tiinɛ mu, yi badonnɛ dɛ ja Dɛ ni ba vu ba pa Zuda tuw tiinɛ. Maɲa kadoɲ ni, We na li Dɛ bɛ-ba kulu na wɔ kɛ jwa seeni, ba dɛ yɛni ba ta kuntu mu dɛ nɔɔna bam. We Nijonɔ bam deen yɔɔri ba tɛ We kwɛrɛ kam mu, ka ya na ywɛmmɛ pugɛ ni, naa ka na ba ywɛmmɛ dɛ. Bɛɲwaani, kuntu mu yi wo-cɛɔ ku pa-ba.

Ezayi Tɔnɔ

Ezayi deen jaanɛ We kwɛrɛ o vu o pa Zuda tuw tiinɛ mu. O ma kaanɛ nɔɔna bam sɛ ba pipiri ba yagɛ ba lwarum dum kikiɛ sɛ We daa yi waari-ba. Nii Pɔɔrum 1-39. O ta ɲɔɔni sɛ ku vu maɲa kalu nɔɔna bam na wɔ vu sa-tuw yigɛ yigɛ Babilɔni nɛ tum seeni, yi o goni ni o pa-ba wɛ: tuna ta wura ya pa-ba jwa seeni ɲwaani. Nii Pɔɔrum 40-66. O pɛ ba lwarɛ nɛ: We bá swe ba swiɛ dɛ Dɛ na goni ni sɛ Dɛ tiɲi Pa-dɔvɔvɔ Dɛ pa-ba tum. Wuntu mu wɔ taa yi We Dam Tu wum na di o paari sɛ ku taa ve maɲa kalu na ba ti tum tum. Nyinyɔvɔvɔ zanzan nan mu bɛ nɛ We Dam Tu wum lagɛ o ji We Tuntuɲu mu. Ku tu ta wɔ yaari o daari o ti sɛ o joɲi nɔɔna ba lwarum wɔni o yagɛ. Nii 52:11-53:12. Zezi na puli o tutuɲa yam lugu baɲa ni tum, o tutɛ dɛ deen tagɛ taanɛ dilu na wɔ Ezayi tɔnɔ kum 61:1-2 nɛ tum mu. We nan ta goni ni sɛ Dɛ fɔɲi Dɛ kɛ wɛɛnu maama sɛ ti ji wo-dɔnnu. Nii 65:17-25.

1 Baŋa-We deen vuuri wænu tintu na te Zuda di Zeruzalem taani tun Dɔl bri Amɔti bu Ezayi mu. Ku nan yi maŋa kalɔ Oziati, di Zvatam, di Ahazi, di Ezekiasi na di Zuda tuw paari ba saŋi da-kwaga tun mu.

Baŋa-We vaŋi Dɔl nɔɔna bam zwa

² Weyuu cægi! Tɔga baŋa di cægi! Baŋa-We na tagi te tun mu tintu:

«Amu kɔni a biɛ mu, yi a nii ba baŋa ni.

Ba nan nunji a kwaga ni.

³ Na-bia ye ka tu.

Bɔnaga di ye ka tu, di ka tu na pat-ka wɔdiu me tun.

Amu nɔɔna Yisrayeli tiinɛ bam nan yɛri-ni.

Ba ba ni amu na jigi kulɔ a ki tun kuri.»

⁴ Woo, nii tuw kuntu na soe lwarum kɛm te!

Ba yi balɔ wɔbɔŋa na ywɛri tun mu.

Ba ta yi nɔn-balwaaru dwi mu, di biɛ balɔ titɔŋa na ba tɔgi cwɛŋɛ tun!

Ba vun Baŋa-We dum na yi Yisrayeli dwi dum Wɔ-pɔŋo Tu wum tun mu.

Ba ma pipiri ba kwaga ba ya-Dɔl.

⁵ Bɛɛ mu yi á ta yɔɔri á ki zwabania kikiɛ?

Á ba kwari si We waari abam na?

Abam yum su di fufwɛlɛ mu, yi á bicara yam wɔni di, yazurɛ tɛrɛ.

⁶ Ku na zigi á yum ni si ku taa tu á napra kuri ni tun, yazurɛ tɛrɛ á yira yam wɔni. Fufwɛlɛ, di bibɛlɛ, di ŋwan-balwaaru yirani mu wura.

Abam nan ba zari á ŋwana yam, si á vɔ-ya.

Á ma á ba ki liri ya wɔni si ya je ya pa abam.

⁷ Abam tɔga kam yɔɔri ka tigi mu yɔɔ yirani.

Mim ma zwɛ á tuni dum maama.

Vɛrɛ mu tu ba zagi á kari wɔdiiru maama nyɔ, yi abam zigi á niɛ.

Vɛrɛ bam kuntu ma cɔgi á tɔga kam maama pa kulɔkulɔ wu daari.

⁸ Siyɔn tuw yi ku yirani mu ku ziga,

nɪ pwəŋə na cwi ka ziga gaari
nɪ te tɪn.

Ku ta nyɪ dɪ vwe mu na zigi
gaani kara titari nɪ.

Ku maa yɪ nɪnɛnɪ tɪw kulɔ ba
na li-ku

sɪ ba kɪ najara ba di tɪn.

⁹Paŋwa Tu Baŋa-We dɪm
ya na wu daari dɪbam badaara
sɪ dɪ wəri,

dɪbam dɪ yaá cɔɔɔ dɪ ti,
nɪ ku deen na kɪ Sodɔm tɪw
tiinə te tɪn mu.

Dɪ ya ta maa wú ji nɪ Gomɔri
tɪw deen na yɪ te tɪn.

¹⁰Nan cəgi-na Baŋa-We taani
dɪm,

abam balu na ba gari Sodɔm
tɪw dɪdeera bam tɪn.

Abam balu maa na nyɪ dɪ
Gomɔri tiinə bam tɪn,
cəgi-na We niə yam!

¹¹Baŋa-We tagi Dɪ wi:

«Abam na yəni á ja vara kɔɔɔ
kɔɔɔ

á kɪ kaanum zanzan te tɪn,
á buŋi nɪ amu yigə wu ya wunɪ
mu na?

Amu yira cɛ mu dɪ abam na
kwe pi-balɪ,
dɪ na-paala lara,
á ma á kɪ zweem kaanum á
pa-nɪ te tɪn.

Amu yɪ nan wu su

á na-balɪ, dɪ pəlbiə, dɪ
bubwaalu jana balu

á na kwe á pa-nɪ tɪn.

¹²Á na yəni á tui á wart-nɪ tɪn,
wɔɔ mu pe á kaagi á kɪkari
amu wara-je sum nɪ
dɪ á vara bam kuntɔ?

¹³Daa yɪ taá jaani peera á tui
yo sɪ á kwe-ya á pa-nɪ,
beŋwaani ya daa ba jigɪ kuri!
Wo-talooru tɪw á na kwe á zwe
á pa-nɪ tɪn

yɪ wo-zɔɔnɪ mu amu tee nɪ.

Abam na yəni á di candi
can-duŋa ŋwaani,
naa siun de ŋwaani, naa á
kɔɔɔ kikili-fari ŋwaani
tɪn,

amu yira wiiri mu dɪ á na tɔŋɪ
lwarɪm á wəli da te tɪn.

¹⁴A joro mu yɔɔri ku nuŋi á
can-duŋa candi sum,
dɪ wudi-fɔrɔ candi sum.

A ba vulɪ dɪ-ya mu nɪ a ga zɪŋɪ
zulɪ mu tɪn,

yɪ a yira cɛ ya ŋwaani.

¹⁵Abam na twɪ á jian á jeeri-nɪ
we-loro baŋa nɪ,
amu wú pipiri a kwaga mu a
ma a ya abam.

Abam nan na tiini á wart-nɪ á
daani te maama dɪ,
a bá cəgi á we-loro kum.

Beŋwaani, á jian yam maama
taagi dɪ jana mu.

¹⁶ Nan sanɩ-na á jian yam,
 sɩ á daari á fɔgi á kwe á titi.
 Ja-na á titɔŋ-lwaannu tum
 á vu dǎa á daari-nɩ.
 Yagi-na lwarum titɔŋa yalɔ á na
 jigi á kɩ tun,
¹⁷ sɩ á laan zaasi lanyiranɩ
 kəm!
 Beeri-na sɩ cɪga kam taa tɔŋa,
 sɩ á daari á cɩ balɔ na beesi ba
 donnə tun.
 Ta pa-na sɩ bitara na ba bura,
 yɩ á ŋɔɔnɩ á pa kadənə dɩ.»

¹⁸ Baŋa-We na tagɩ te tun mu tuntɔ:
 «Ba-na sɩ dí bwɛ wəənu daanɩ.
 Abam lwarum dum na manɩ ya
 pa á digimi te maama dɩ,
 amu wó saari ya digiru tum,
 sɩ á taá jigi wu-poŋo fasi.
 Kulɔ na digimi abam tun na tiini
 ku sunɩ cwen cwen mu dɩ,
 amu wó pa á ŋwɩa kam purɩ
 ca,
 nɩ lɔŋɔ na yɩ te tun.

¹⁹ Abam wuu n dea, yɩ á na
 twəri sian sɩ á sɛ,
 mu á wó dɩ tɪga kam wo-laaru
 tum á su.

²⁰ Abam nan na vɩn, pa á nunɩ
 amu kwaga nɩ,

á duna mu wó gu abam najara
 wunɩ.»

Baŋa-We titɩ ni-taanɩ mu kuntɔ Dɩ
 taga Dɩ tiŋi.

²¹ Nii mu! Tɔw kuntɔ deen jigi
 amu cɪga.

Lele, ku laan nan yagi-nɩ mu
 nɩ ka-tula te!

Tɔw kum deen su dɩ cɪga mu,
 yɩ nɔn-ŋuna dɩ ya zuuri ku
 wunɩ.

Nɔn-gura laan nan mu wura.

²² Abam deen jigi lam nɩ
 səbu-poŋo mu.

Á laan nan jigi wo-yɔɔru.

Pulim nɩ tun, á deen yɩ sa-ŋuna
 mu.

Na laan nan mu gwaanɩ ba
 wunɩ.

²³ Abam nakwa bam yɩ vuna
 mu,
 yɩ ba mɩ dɩ ŋwuna.

Ba maama soe pɛera jonɪm
 kikiə mu,

yɩ ba duri ba tɔgi ŋwuuru
 kwaga.

Ba yəni ba kwulɩ cɪga bitara tee
 nɩ.

Ba nan ba dɩ taanɩ ba buri ba
 paɩ kadənə.

²⁴ Kuntu ɲwaani mu Paɲwa Tu
Baɲa-We dũm
na yɪ Yisurayɛli tiinə Dam Tu
wum tun tagi jasi Dl wɪ:
«Amu bani wó zaɲi abam balu
na jigi a duna tun baɲa ni,
si á daa yɪ ja cam á ba á pa-ni.

²⁵ Amu wó pa ku cɛ abam yura
ni,
si a wani a li á yura digiru tum
maama,
ni luru na kwe səbu-pono si o
li ti digiru te tun.

²⁶ A maa wó pa abam didɛera
di yi-puri-nyina
si ba taa nii á baɲa ni
lanyirani,
ni ku deen na yɪ te faɲa kam
ni tun.

Kuntu kwaga ni nɔɔna laan wó
bəɲi abam yuri ba wɪ:
«Tɪw kulɔ na tɔgi ciga yirani
tun»,
di «Tɪw kulɔ na ki ba ciga di
We tun.»

²⁷ Baɲa-We wó da Dl ciga kam
ɲwaani
Dl joɲi Zeruzalem tiinə bam
Dl yagi.

Balu na pipiri ba joori Dl te tun
wó na vrum.

²⁸ Ku nan na yɪ lwarum kərə,
di balu na vin Baɲa-We tun
maama,
Dl wó muri-ba mu pa ba je.

²⁹ Caviura wó ja abam,
di á na kwe á tuna á daɲi
tangwana baɲa ni,
yɪ á daari á zuli jwənə liri
mwaanu tiinə kara wuni
tun.

³⁰ Abam wó ji ni tiu kulɔ vɔɔru
na kwaarɪ tun,
di gaari dilu na ge na si ba ma
ba yagi-di tun mu.

³¹ Didɛera wó ji ni lɔɲo mu te,
yɪ ba tituɲ-balwaarɔ di ji ni
min-cinnu di zwɛ-ku,
Nɔɔna bam titi di ba kikiə
maama maa wó cɔgi lila
ni mim na zwe wəenu te tun.
Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o joɲi-ba o
yagi.

Baɲa-We paari-zulə wó bri jaja

2 Baɲa-We deen na li wəenu tulu
na te Zuda di Zeruzalem taani
Dl bri Amɔti bu Ezayi tun mu tuntv:

² Maɲa wó ba yɪ Baɲa-We digə
kam na zigi piu kulɔ yuu ni tun na
yuri ku dwəni lugu baɲa je maama.
Kú taa zigi weeni vili-vili si ku
dwəni pweeru tum maama. Dwi
maama tiinə wó taa nuɲi ba tunti
dum ni ba toɲi daani taa ba yɔɔri
da.

³ Dwiə yura yura maa wó ba da yɪ
ba ta ba bri daani ba wɪ:

«Pa-na si dí vu dí di Baɲa-We
piu kum yuu

sɪ dɪ zuli Zakɔbɪ Wɛ dɪm Dɪ
 digə kam nɪ.
 Dɪntu wó brɪ dɪbam Dɪ cwe
 sm,
 sɪ dɪbam dɪ wanɪ dɪ taa
 tɔɣɪ-sɪ.»
 Bɛɲwaanɪ, da yam kuntu nɪ Wɛ
 kwɪə yam wó zɪɣɪ Siyɔn
 nɪ mu
 ya jagɪ je maama nɪ.
 Baɲa-Wɛ kwərə kam maa wó
 nuɲi Zeruzalem nɪ
 ka yi nɔɔna maama.
⁴ Lugu baɲa dwi tiinə balu
 maama na jɪɣɪ daanɪ,
 Wɛ wó fɔɣɪ-ba Dɪ kɪ daanɪ yɪ
 Dɪ lwe ba najara yam.
 Ba maa wó kwe ba jara-kəm
 so-lwaanu ba ma lu vaanɪ,
 sɪ ba cicwə yam dɪ pipiri ya jɪ
 sɔkwaaru ya pa-ba.
 Tɪw daa bá zaɲɪ najara dɪ ku
 doɲ.
 Nɔɔna dɪ daa bá zaasɪ najara
 kəm.
⁵ Zakɔbɪ dwi tiinə bam, nan
 ba-na!

Pa-na sɪ dɪ taa ve pooni dɪlu
 Baɲa-Wɛ na tiɲi Dɪ pa
 dɪbam tun wonɪ.

Baɲa-Wɛ de-kamunu kum taanɪ

⁶ Baɲa-Wɛ, nmu yɔɔrɪ n dɪlɪ n
 nɔɔna Zakɔbɪ dwi tiinə
 bam n yaɣɪ mu.
 Ba yəni ba tɔɣɪ wa-puli seeni
 liri mwaanu tiinə kikiə,
 yɪ ba beeri sampwəri nɪ Filisi
 tiinə bam na kɪ te tun mu.
 Ba maa mɪ dɪ dwi-ge tiinə dɪ ba
 cullu tum.
⁷ Ba tɪw kum maama su dɪ
 səbu-poɲo dɪ səbu-sɪɲa
 mu.
 Ba jɪɣɪɣɪv tum warɪ tɪ jeeli tɪ
 ti.
 Ba tɪga kam ta su dɪ siseɲ-nɔɔna
 mu,
 yɪ ba warɪ ba sise-tərikooru
 tum ni sɪ ba ga ba ti.
⁸ Ba tɪga kam maama su dɪ
 jwə-yɔɔru mu.
 Ba maa tiiri ba zuli wəənu tɪlu
 ba tɪtɪ jian yam na kɪ tun.

⁹Nɔɔna goori ba tuti ya yigə ni,
 yi ba daari ba vin ba yibiyə
 tɪga ni ba pa-ya.
 Kuntu ŋwaani, yi kwe ba
 lwarim dum n cɛ-ba.

¹⁰Nan ve-na pweeru tum
 gugwæru ni,
 si á səgi tɪga kam wuni.
 Bɛŋwaani, Baŋa-Wɛ ban-zɔŋɔ
 kum jigi fuvni mu
 yi Dl paari-zulə yam di tiini
 ya nyi.

¹¹Dɛ dum kuntu na yiə,
 nabiinə balu na gooni ba
 donnə tun wó tu tɪga ni.
 Balu na bri ba tuti kamunni
 tun di wó joori ba ba tɪga.
 Baŋa-Wɛ yiri dum yirani mu wó
 zaŋi wɛɛni.

¹²Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ li dɛ mu
 Dl tiŋi dáa ni,
 si Dl waari balu na jigi fiə yi
 ba bri ni ba fuŋi tun.

Dɛ dum kuntu ni bantu maama
 wó tu tɪga ni.

¹³Wɛ lagi Dl ki jara mu didaani
 Liban sɛdri tweeru tulu
 na zəŋi wɛɛni ti ki
 didwaaru tun. Di ki jara
 didaani Basan tu kum
 tu-didwaaru tum.

¹⁴Dl maa wó pa pu-didwaaru
 tum
 di pweeru tulu na wu wɛɛni
 tun joori tɪga,

¹⁵yi di-didwaaru dwi maama
 di tu kabri-lilirru dwi maama
 di tu tɪga ni.

¹⁶Ku ta na yi nabwæru tulu na
 beeri pipiu ŋwaani tun,
 di tulu dwi na lana tun,
 ti maama di wó cɔgi dɛ dum
 kuntu ni.

¹⁷Nabiinə kamunni kikiə
 maama wó ti mu
 pa ba fiə kam ji kafɛ.
 Baŋa-Wɛ yiri dum yirani mu wó
 zaŋi wɛɛni.

¹⁸ Jwənə yam nan lagɪ ya da ya
je mu.

¹⁹ Nɔɔna wó duri mu ba vu ba
səgi pweeru gugwəəru
wunɪ,
dɪdaani tɪga kuri bɔɔna wunɪ,
maɲa kalu Baɲa-Wɛ na wó
zaɲɪ Dɪ fugi-ba tun.
Bɛɲwaani Baɲa-Wɛ jɪgɪ fuvunɪ
Dɪ pa-ba,
yɪ Dɪ paari-zulə yam dɪ tiini
ku nyɪ mu.

²⁰ De dɪm kuntu nan na yiə,
nɔɔna wó kwe ba jwənə
yalu ba na mɛ səbu-sɪɲa dɪ
səbu-poɲo ba mɔ sɪ ba taa
zuli tun mu
ba dɔlɪ ba yaɲɪ,
sɪ baywə dɪ jɪɲjwaanu taa
kaagɪ tɪ kɪkari ya baɲa nɪ.

²¹ Ba laan wó vu ba səgi ba titɪ
pweeru bɔɔna wunɪ,
dɪ gugwəəru wunɪ,
sɪ ba wanɪ ba lu Baɲa-Wɛ
ban-zɔɲɔ dɪ Dɪ paari-zulə
yam.

Kuntu wó kɪ maɲa kalu
Baɲa-Wɛ na wó zaɲɪ Dɪ
fugi nabiinə tun mu.

²² Yɪ taá jɪgɪ-na nabiinə cɪga.
Ba yɔɔrɪ ba bwənə mu lagɪ-lagɪ
nɪ siun te.
Dam dɔɔ mu ba jɪga sɪ á salɪ ba
yɪra nɪ?

Leeru wó ba Zuda tiinə baɲa

3 Nii-na yo!
Yuutu Baɲa-Wɛ dɪm na yɪ
Paɲwa tun ti Dɪ yigə mu
sɪ Dɪ lɪ Zeruzalem tiinə bam
dɪ Zuda tiinə bam
ya na tugɪ wəənu tilu maama
baɲa nɪ tun.
Ku maa yɪ ba wudiiru dɪ ba na
bam mu kuntu.
² O ta wó lɪ ba cɪ-tɔɲɔ babɛ sum,
dɪ ba jar-kərə bam,
dɪ ba sarɪya-dirə bam, dɪ ba
nijɔɲnə bam dɪ.
O maa wó lɪ vura bam, dɪ
nakwa bam ba wunɪ.

³ Dl daa ta wú lɪ ba jar-kərə
yigə tiinə, dɪ ba nɔn-yurru
tum,
dɪ ba swan tiinə bam, dɪ ba
gwaru tum, dɪ ba liri
mwaanu tiinə bam dɪ.

Baŋa-We maa wɪ:

⁴ «A lagɪ a kuri busɔ-nyina mu sɪ
ba taa yɪ tuw kum didɛɛra,
sɪ ba kwe wubɔŋ-yɔɔru ba taa
maa nii tuw kum.

⁵ Nɔɔna wú da ku ŋwaanɪ sɪ ba
taa beɛsɪ daanɪ mu.
Baaru wú nuŋi o doŋ kwaga nɪ,
yɪ fara dɪ nuŋi da-kwaga nɪ.
Biə daa bá taa nɪgɪ nankwɪn.
Nɔn-yɔɔru dɪ maa wú dwəni dɪ
nɔn-yum.

⁶ Kantu maŋa nɪ nɔɔnu wú vu o
ko sɔŋɔ
o kuri o dwi nɔɔnu didɔva yɪ o
ta did-o o wɪ:
«Nmu na jɪgɪ gɔɔɔ n zuurɪ tun
ŋwaanɪ,
ta n yɪ dí yigə tu sɪ n lɪ dɪbam
leɛru tintu wɔnɪ.»

⁷ Kuntu tu dɪ maa wú ləri o ta
jaja nɪ:
«Amu bá wanɪ abam a joŋi a
yagɪ.
A ba jɪgɪ wudiu, naa gwaaru a
sɔŋɔ nɪ.

Kuntu ŋwaanɪ, yɪ le-nɪ-na sɪ a
jɪ nɔɔna bam yigə tu.»

⁸ Nii-na! Zeruzalem tuw kum
yɔɔrɪ ku titirigi mu sɪ ku
tu!

Zuda provenɪ dum maama
wura dɪ tuɪ mu!

Ba ni-taanɪ dɪ ba kikiə maama
ba tɔgɪ Baŋa-We wubɔŋa.
Ba maa mai ba kwaga ba ya
Duntu dɪ Dl paari dum.

⁹ Ba yibiyə maama bri nɪ ba ba
lagɪ Baŋa-We ni-taanɪ.
Ba maa yɔɔrɪ ba kɪ lwarum jaja,
nɪ Sodɔm tiinə deɛn na kɪ te
tɪn.

Leɛru mu wú yi-ba!
Ku maa wú zɪgɪ ba titɪ yira nɪ.

¹⁰ Ku nan na yɪ balu na zɪgɪ dɪ
cɪga tɪn,
ta dɪ ba nɪ: wəənu wú tɔgɪ
cwəŋə tɪ pa-ba.

Baá na ba titɔŋa yam nyɔɔrɪ.

¹¹ Leɛru taa wu nɔn-balwaaru
tum baŋa nɪ!

Cam mu lagɪ dɪ yi-ba!
Ba lagɪ ba na ba titɔŋ-balwaaru
tum ŋwurɪ mu.

¹² Busɔ-nyina mu jɪgɪ a nɔɔna
bam ba beɛsa.
Kaana dɪ maa jɪgɪ-ba ba niə.

Amu nəcna bam, á yigə tiinə
bam mu jaanı abam ba
yweri.

Ba maa pai á cəgı cwənjə kam.

¹³ Baŋa-We titi nan mu tu sı Dı
saŋı nəcna bam.

Dı jıgı taanı mu dı ba.

¹⁴ Baŋa-We lağı Dı dı Dı nəcna
nakwa bam,
dı ba dıdɛera bam taanı, yı Dı
ta dı ba Dı wı:

«Abam mu jaanı amu vinyə
tweeru kara kam á cəgı.

Á ta daarı á vrı wəənu nabwəne
tee nı

á ja á zu á titi sam wunı á tiŋi
da.

¹⁵ Wəc mu pɛ abam cwənjə
sı á taá yəcrı á puıı a nəcna
bam?

Á ta maa jıgı yinigə tiinə jana á
nyca.»

Paŋwa Tu Baŋa-We mu tağı kuntu.

¹⁶ Baŋa-We ta ma ta Dı wı:

«Zeruzalem tıv kaana bam tiini
ba brı ba titi mu.

Ba maa kaagı ba veə,
yı ba ba nii ba nai nəcn-nəcnu.

Ba maa jıgı ba yiə ba sugı baara
sı ba da ba kwaga.

Ba maa na ve tun, ba jıgı ba
kurə mu ba dııı ba brı
nəcna.

Ba maa kaagı ba ve yı ba
najullu tım dwanı dı səc.

¹⁷ Kuntu ŋwaanı, a nan wú pa
ba ywe sum yəcılı sı daarı
yu-sankolo mu,
yı a daarı-ba a zıgı dı cavıra
yıranı.»

¹⁸ Maŋa kam kuntu na yiə,
Baŋa-We wú lı Zeruzalem kaana
bam yıra zıla yalı na pai-ba lam
tın, sı Dı daarı-ba Dı zıgı kafɛ.
Ku maa yı ba najullu tım, dı ba
zambilə yam, dı ba yum səbu-ponjo
tım, ¹⁹ dı ba zwa-kwana yam, dı
ba jun ben sum, dı ba gar-fıfalı
sılı na kwəli ba yibiyə tın. ²⁰ O
ta wú lı ba yukwalı sum, dı ba
ban-jullu tım, dı ba kili sum, dı
ba wo-talooru sum, dı ba yu-yonjo
liri sum, ²¹ dı ba jafula yam, dı ba
mumwan-zwakwana yam. ²² Ku
nan ta na yı ba gwar-ŋunnu, dı ba
gwar-dıdwaaru, dı ba gwar-dannu
tım, dı ba tampwaru tım, ²³ dı ba
niiru tım, dı ba gar-fıfalı sum, dı
ba yuu garyiə yam, dı gwaaru tılı
ba na ma ba kukwəri ba titi tın,
We wú lı wəənu tuntu maama mu
kaana bam tee nı.

²⁴ Baá taa tını sı lwəm na
ywəmmə tın mu zaŋı,
yı ba yıra lwəm nan mu wú cɛ
nəcna mumwa nı.

Ba ya na tını tənjə kili:
baá na ŋunı yıranı mu.

Ba ya na tuni si ba yuuywe taa
 lana,

ba yum tum wó fun ti daari
 yu-kaporro mu.

Ba ya na buɲi si ba zu
 gwar-ɲunnu,

baá zu gwar-zunzwara mu.

Ba lam dum wó ləri di ji
 wo-yɔɔru tuntu don mu.

²⁵ Á tuw kum baara bam wó ti
 jara-kəm baɲa ni mu.

Á citari-babe sum di wó tɔgi
 najara baɲa ni mu ba ti.

²⁶ Zeruzalem tuw manco-pu
 kum tuti wó taa keeri mu
 ga ɲɔɔ,

tuw kum na yɔɔri ku cɔgi yi
 nɔɔna daa tərə ku wuni
 tun ɲwaani.

Ku maa wó taa nyi di kaani na
 je tɪga ni bwəri

yi o wuu yɔɔri ku cɔgi tun.

¹ Maɲa kam kuntu nan na
 yiə,

4 kaana barpe mu lagi ba tu
 ba gurigi baaru didva,
 yi ba ta did-o wi:

«Dí wó taa jigí dí tuti ni-wudiu,
 yi dí daari dí beeri dí tuti yira
 gwaaru.

Nan se si dí kwe n yiri dí kɪ dí
 yira ni,

si ba taa mai-di ba bæi dibam,
 si ba yi kɪ dibam cavura ni dí
 wu zu banna ɲwaani.»

Baɲa-We wó kwe tuw kum

² Maɲa kam kuntu ni Baɲa-We
 wó pa tɪga kam tweeru di gaaru
 dwi maama puli zanzan si ka lam
 di ka nunwaɲa tiini ku gaali. Tɪga
 kam wó kɪ wudiiru zanzan ka pa
 Yisrayeli tiinə balu ta na daari tun,
 si ba taa jigí wupolo di tura ka
 ɲwaani. ³ Baá taa bæi Siyɔn tuw tiinə
 ta na daari yi ba wu Zeruzalem
 ni tun ni: «Wu-pɔɲo tiinə.» Bantu
 yira mu pupuni ya tɪɲi ni: baá wəri
 cɔgum dum baɲa ni. ⁴ Beɲwaani
 Baɲa-We mu lagi Dɪ zari Siyɔn
 kaana bam digiru tum Dɪ yagi. Dɪ
 lagi Dɪ tɔɲi waarum ba wuni ni
 mim mu te, Dɪ ma Dɪ zari jana balu
 na taagi Zeruzalem tuw kum tun.

⁵ Baɲa-We laan maa wó pa woro ba
 ku kwəli Siyɔn piu kum di nɔn-kɔɔ
 kulɔ maama na jeeri da tun. Wia ni
 nyua wó taa nyi di kunkoɲo mu ku
 kwəli je sum. Titu ni min-vuɔ di
 maa wó taa wura ku nyuna. Kuó
 taa yi ni tuw kum di ku lam maama
 wu pwəɲə kuri ni mu. ⁶ Tuntu maa
 wó taa kwəli-ba pa ba na woro wia
 funyugu maɲa ni, yi ba daari ba na
 dalum je vu-diɔ di dua maɲa ni.

Vinyə tweeru kara kam ləɲə

5 Amu wó leeni ləɲə a pa a na
 soe wulu tun,

ka na bri o Vinyə tweeru kara
yura taani tun ŋwaani:

Wulu a na soe tun ya jigi o
tweeru kara mu,
o na jəri-ka zoŋo kulu tiga na
lana tun baŋa ni.

²O ma va tiga kam kuntu
maama lanyirani,
yi o li kandwa yalu na wu ka
wuni tun.

O ta ma jəri vinyə tweeru na
lana tun ka wuni.

O ma pu vwe si o taa maa
yiri-ka.

O ta ma lu goŋo si ba taa kan
vinyə tiu biə nyua ku
wuni.

O laan maa je o cəgə si tiu biə
bam bi wo-ŋuna.

Dɪ ku dɪ, ku nan zɛ ku lə
bu-balwaaru mu.

³«Abam balu nan na zuuri
Zeruzalem tu
dɪ Zuda provenɪ dum maama
ni tun,
Zu-na amu dɪ a kara kam titari
á buri bura.

⁴Bɛɛ mu a ya daa wó kɪ dɪ a
kara kam
si ka kɪ lanyirani, yi a wu kɪ?
A nan ya na beeri wo-ŋuna tun,

beŋwaani mu a kara kam ləgi
bu-balwaaru yirani?

⁵Nan nii a na buŋi si a kɪ te
dɪ a tweeru kara kam tun.

A lagi a li wəənu tilu ya na
cigi-ka tun mu,

si a daari si kara kam cəgi.

A maa wó bwəri ka kəbrə kam
a dɪ tiga ni,

si vara wanti ba zu ka wuni ba
nɔni tweeru tum.

⁶A ta wó pa gaaru yirani jɔŋi
kara kam.

Nɔɔn-nɔɔnu bá goni tweeru
tum ne si o kwe-dɪ,

naa o va tiga kam.

Ga-balɔɔ dɪ sabari mu wó su
kara kam maama.

Amu laan maa wó pa
kunkwəənu tum ni

si ti yi pa dɔa ni ka wuni.»

⁷Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ tweeru
kara kam

mu yi Yisrayeli dwi dum.

Zuda dwi tiinə bam maa yi
gaari dilu Dɪ yi na su tun.

Dɪ nan ya na beeri si nɔn-ŋunni
taa wura tun,

nɔn-gura yirani mu Dɪ nea.

Dɪ maa na lagi si ciga taa tuŋi
tun,

cəgum mu Dɪ nea.

Lëervu di waarim taani

⁸ Lëervu wó yi abam balu na lo
sam zanzan

á wəli da-baŋa ni tun.

Á ta ma beeri kari á joŋə á danɪ
da-baŋa ni.

Ku na wəli fun, abam daa bá
daari je á tiŋi,

yi á yuranɪ laan mu wó taá
zuuri tɪga kam ni.

⁹ Amu ni Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ na
tagi Dɪ wi:

«Abam so-fwaaru tintu zanzan
wó ji so-kurru mu,
si noon-noonu yi taa zuuri di
woni.

¹⁰ Noonu na jəri Vinyə tweeru
zanzan kara kamunu
woni,

tiu biə bam bá lëeri sana ba su
kunkolo didva.

Noonu maa na kwe wo-dwə
bwen fugə o du tɪga kam
ni,

oó na wudiu bwaŋa didva
yuranɪ mu ku baŋa ni.»

¹¹ Lëervu wó yi balu na yəni ba
zaŋi tituti

ba yoorɪ ba wuwuli ba beeri
sana je tun.

Ba maa marɪ sana nyoom ni
taan si ku yi titu kunkuru
maŋa,

yi sana bam joŋi ba wubɔŋa
maama.

¹² Ba na jigi candiə ba di, ba
jigi kwaanu mu ba maga.
Ba ta maa jigi sunywaanu, di wi
ba ki soɔ,

yi ba nyɔ sana.

Si ku na yi Baŋa-Wɛ, ba yigə
tərə di Dɪ na jigi tituŋa
yalu

Dɪ ki ba titari ni tun.

Baŋa-Wɛ juŋa tituŋa yam ba sai
ba yira kotaa!

¹³ Kuntu ŋwaanɪ ba lagi ba kali
Wɛ noona bam

ba ja vu sa-tu yigə yigə,
ba na ba ni o taani kuri tun

ŋwaanɪ.

Kana wó gu ba tu non-yum tum
mu,

yi na-nyom di ja ba non-kogo
kum maama.

¹⁴ Kuntu ŋwaanɪ mu curu ki ku
fra ku ki daani,

pa ku yali ku titi ku ki da,
si ku li noona bam maama.

Tuunɪ wó ja tiw kum didɛera, di
nabwənə,

di sa-nyora balu na ki soɔ
bogi-bogi tun.

¹⁵ Noona bam wó ba tɪga ni mu.
Kamun-nyina di wó di ba
cavura.

¹⁶ Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ yiri dum
mu wó zaŋi weeni,

Dl ciga sariya dɔm na wó bri
 jaja tun ɲwaani.
 Wɔ-pɔŋo Tu Baŋa-We wó tɔgi
 Dl ciga kam baŋa ni mu
 si Dl bri ni Dl suni Dl yi
 wɔ-pɔŋo tu.

¹⁷ Peeni laan maa wó taa kaagi
 si di wɔdiu tiw kum wɔni,
 ni ku yi si titi pwelə mu tun.
 Vərə di wó ba ba zigɔ nadunə
 bam di-dwəənu wɔni
 ba taa di ba sui.

¹⁸ Leeru wó yi balu na mi di ba
 lwarum dɔm
 yi ba wart-di ba yagi tun.
 Ba maa jaani-di ba ve je
 maama,
 nɛnɛni nɔɔnu na vani tərɪko
 di ɲuni te tun.

¹⁹ Ba ta maa tɛ ba wi: «Baŋa-We
 nan ki lula
 Dl tɔŋi kulɔ Dl na ni Dl wó ki
 tun,
 si di yɔɔri di na.
 Dl wɔbɔŋa na jaani si Dl ki
 kulɔ tun
 Dl nan marɔ si Dl suni Dl ki
 mu
 si di lwart ku ni ni.
 Bɛŋwaani, Dl bri ni Dl yi
 Wɔ-pɔŋo Tu wɔm
 na zəni Dl nɔɔna Yisrayeli
 tiinə tun mu.»

²⁰ Leeru wó yi balu na pipiri
 lwarum si di taa yi wo-laa,
 yi ba daari ba kwe wo-laaru
 pa ti yi lwarum tun.
 Bantu dwi yəni ba kwe lim mu
 ba ma ji pooni,
 yi ba daari ba pa pooni dɔm ji
 lim.

Ba ta maa pai wo-cɛɛru yi tiw
 na suna tun,
 yi wo-sunnu joori ti yi
 wo-cɛɛru.

²¹ Leeru wó yi balu na buŋi ba
 titu ni ba wi
 bantu swan mu dwe nɔɔna
 maama tun.
 Bantu pai ba titi swan mu
 jigɔ-ba ya gana.

²² Leeru wó yi balu na yi biyira
 sa-nyɔri baŋa ni,
 yi ba tiini ba ye sana kəm ba
 dwe nɔɔna maama tun.

²³ Taani dim baŋa ni ba soe si
 ba taa jonɔ dim mu
 yi ba yagi balu na ge bura tun
 pa ba viiri zaani.
 Ba ta ma da ku ɲwaani ba vani
 nɔn-ɲuna ba bura.

²⁴ Kontu ɲwaani, bantu kugu je
 mu wó cɔgi,
 ni mim na di ga-kurru fasi
 pa ti je lula te tun.

Ba punnu tum dɪ wó jagɪ tɪ je,
nɪ viu na yǝni ku jagɪ fogo te
tɪn.

Bǝŋwaanɪ, ba vɪn Paŋwa Tu
Baŋa-Wɛ dɪm
na yɪ Yisrayelɪ dwi dɪm
Wu-poŋo Tu tɪn niǝ yam
mɜ.

Ba ta ma nii Dɪ taanɪ dɪm ba
gooni.

²⁵ Kuntɜ nan mɜ pɛ Baŋa-Wɛ
banɪ tiini dɪ fuli dɪ Dɪ
nǝǝna bam.

Dɪ yǝɔɪ o zǝŋi Dɪ juŋa mɜ sɪ Dɪ
magɪ-ba Dɪ dɪ tɪga nɪ.

Pweeru tum wó sisiŋi,
yɪ twa dɪ faarɪ tw kum cwe
yuu nɪ, nɪ weeru te tɪn.

Dɪ kuntɜ maama dɪ nan,
Baŋa-Wɛ banɪ dɪm ta bá
zuri.

Dɪ ta wó twɪ Dɪ juŋa kam mɜ sɪ
Dɪ waarɪ-ba.

²⁶ Baŋa-Wɛ wó zǝŋi maana
woŋo mɜ
sɪ Dɪ pa dwi-gɛ tiinǝ balɜ na
wu yigǝ yigǝ tɪn
zanɪ ba ba ba zanɪ najara dɪ
Dɪ nǝǝna bam.

Dɪ ma fooli Dɪ bǝŋi-ba sɪ ba ba.
Nii ba na kɪ lɪla ba wuuri te ba
bunɪ!

²⁷ Ba nǝǝna bam wulɜwulɜ ba
bwǝnǝ.

Ba nan ba tri ba twɪ tɪga nɪ.
Dǝɔnɪ ba tui ba wulɜwulɜ
yibiyǝ nɪ.

Ba wulɜwulɜ kilǝ wu bwǝli o
tǝŋǝ nɪ.

Ba natra yam dɪ nan wu bwǝli
ba nɛ sum nɪ.

²⁸ Ba cɪna yam niǝ yǝɔɪ ya di
mɜ bilǝm-bilǝm.

Ba ten sum tɪtɪ dɪ ma sanɪ sɪ ti
sɪ sɪ ta.

Ba siseŋ-nǝǝna bam napǝǝna
dana

nɪ kandwa na yɪ te tɪn mɜ.

Ba tǝrikooru tum nɛ dɪ yɪ nɪ
kurum vii na yɪ te tɪn mɜ.

²⁹ Ba tiguri-kaasa nyɪ nɪ nyonŋo
na kaasɪ te tɪn mɜ.

Ba maa yǝɔɪ ba kaasɪ nɪ
nyonŋ-pwalɪ na suuri te
tɪn.

Ba suuri mɜ yɪ ba twɪ ba gɜrigɪ
ba nwana yam.

Ba nan na jigɪ-ya ba maa kɛ tɪn,
nǝǝn-nǝǝnɜ tǝrǝ sɪ ku tu
jonŋi-ya o yagɪ.

³⁰Maɲa kam kuntu na yiə
 yɪ ba wuuri balu ba na jaani
 tun baɲa nɪ,
 kuʊ taa nyɪ dɪ nuntu kum na
 wuuri te tun mu.
 Nɔɔnu maa na bari si o nii tɔga
 kam na yɪ te tun,
 ku tu wʊ na nɪ lim mu jonɔ je
 sum maama
 yɪ wu-cɔɔɔ dɪ gaali.
 Kunkwænu mu wʊ kwæli pooni
 dilu na maɲɪ dɪ wura tun,
 pa dɪ ji lim yirani.

We tɔɲɪ Ezayi

6 Bɪnɪ dilu wunɪ Pe Oziasɪ na
 tɔɲɪ tun, mu a nɛ a Yuutu We
 dɪm. Dɪ dɛɛn je paari jangɔɲɔ kulu
 na tiini ku yɪ wɛ wɛ tun yuu nɪ
 mu. Dɪ gwar-dɪdɔɔ kum nabili maa
 su We-digə kam maama. ²Serafen
 tiinə dɛɛn mu zɪɲɪ Dɪ baɲa nɪ.
 Ba maama dɛɛn jɪɲɪ vwana yardu
 yardu mu. Ba jɪɲɪ vwana yale mu
 ba maa kwæli ba yibiyə, yale dɪ maa
 kwæli ba nɛ, yɪ ba daari yale ba jɪɲɪ
 ba jaana. ³Ba laan maa mɔɔnɪ ləɲə
 ba bri daani, yɪ ba daari ba sɛ-ka ba
 wɪ:

«Paɲwa Tu Baɲa-We dɪm yɪ
 wu-poɲo tu mu.
 Dɪ maa yɔɔɪ o yɪ wu-poɲo tu
 yɪ o doɲ tərə.

O paari-zulə yam mu su tɔga
 baɲa nɪ maama.»

⁴Ba kwəri sum sɔɔ ma pa We-digə
 kam sisiɲɪ ka yɪ ka kuri na jaani mɛ
 tun, yɪ nyua yɔɔɪ ka pɪ ka wuu kum
 maama.

⁵A na nɛ kuntu tun, mu a tagɪ
 a wɪ: «Lɛɛru yɪ amu! A tɔɲɪ a ti!
 Bɛɲwaani, a yɪ wulu ni-taani na
 digimi tun mu. A maa zuuri dɪ balu
 ni-taani dɪ na digimi tun. Dɪ ku dɪ,
 amu ta nɛ Pe wum na yɪ Paɲwa Tu
 Baɲa-We tun.»

⁶Serafen tiinə bam didua ma jaani
 o yɪ a te, yɪ o ze min-calɪ o dɛɛn na
 mɛ maku mu o lɪ-dɪ kaanum bimbim
 dum baɲa nɪ tun o ja o ba. ⁷O laan
 ma kwe-dɪ o dwe a ni, yɪ o ta dɪ
 amu o wɪ: «Nii yo! Min-calɪ duntu
 na dwe n ni-vɔɔru tun, n tusim dum
 saari dɪ yagɪ, yɪ n lwarum dum daa
 təri n yuu nɪ.»

⁸Amu laan ma ni a Yuutu wum
 kwərə, o na bwe o wɪ: «Wɔɔ mu
 amu wʊ tɔɲɪ si o ja dɪbam kwərə
 o vu a nɔɔna bam te?» Amu dɪ ma
 ləri a wɪ: «Nii amu da! Tɔɲɪ-nɪ!»

⁹O laan maa wɪ:

«Ve a nɔɔna bam te si n ta dɪ ba
 nɪ:

Abam wʊ fɔɲɪ á cəɲɪ We taani
 dum dɪ á zwa,
 yɪ á bá nɪ dɪ kuri.
 Abam wʊ fɔɲɪ á nii dɪ á yiə,

6:2 Serafen tiinə nyɪ dɪ malestɪ silu yira na jɪɲɪ mim tun mu.

6:1 2 Kɪbarɪ tɔnɔ 26:16-23   6:2-3 Brum tɔnɔ 4:8   6:7 Ləɲ-ɲwɪ 65:3; Zeremi 1:9

yɪ á bá na.

¹⁰ Bɛŋwaanɪ nɔɔna bam kuntu
wubɔŋa tigi mu.

Ba zwa dɪ ma kwarumi,
yɪ ba daari ba pu ba yiə,
sɪ ba yiə yɪ zaŋɪ ya na,
sɪ ba zwa yɪ zaŋɪ ya ni,
sɪ ba wubɔŋa yɪ zaŋɪ ya lwarɪ
Wɛ taanɪ dum kuri.

Ku na daɪ kuntu, ba ya wó
pipiri ba sɛ amu Wɛ yɪ a
pa-ba yazurə.»

¹¹ Amu dɪ ma bwe-o a wɪ:
«Amu Yuutu, wəənu tintu wó
taa kɪ taan
sɪ tɪ vu tɪ maŋɪ yən mu?»

O ma ləri-nɪ o wɪ:
«Ku maŋɪ sɪ ku vu ku yi maŋa
kalu ba tunɪ dum na wó ji
di-dwəənu
pa nɔɔna warɪ dɪ wunɪ sɪ ba
taa zɔvra tun.

Nɔɔna wó duri ba daari ba sam,
yɪ ba tɪga kam maama dɪ wó
cɔŋɪ ka ti.

¹² Baŋa-Wɛ wó zəli Dɪ nɔɔna
bam
Dɪ ja vu Dɪ yagɪ tuv kudonɪ nɪ
yigə yigə.

Dɪ ta wó daari ba tɪga kam pa
ka taa tigi yɔɔ yuranɪ.

¹³ Nɔɔna fugə maama wunɪ
dɪdva tɪtɪ mu na daari da,

tɪga kam daa ta wó na cɔŋum
mu.

Ku nan wó taa yɪ nɪnɛnɪ ba na
goni tiu,
yɪ ku kugu kum ta daari tɪga
kam nɪ te tun mu.

Kugu kum daa wó joori ku kwi
sɪ Yisrayelɪ dwi dum taa yɪ
lanyiranɪ.»

Emanuyelɪ mumaŋɪ dum

7 Zvatam bu Ahazɪ na yɪ Oziasɪ
naa tin dɛen di Zuda tuv paari.
Maŋa kam kuntu nɪ mu Siiri tuv pɛ
Resin, dɪ Yisrayelɪ tuv pɛ Peka na
yɪ Remalia bu tin kɪ daanɪ sɪ ba
jeeri Zeruzalɛm tuv kum dɪ najara.
Ba nan wu wanɪ tuv kum ba di.

² Kwərə ma yɪ pɛ sɔŋɔ kum tiinə
ka wɪ: «Siiri tiinə sɔŋɪ nɪ dɪ Efrayim
dwi tiinə mu sɪ ba kɪ najara dɪ
dɪbam!» Taanɪ dum ma pa Ahazɪ dɪ
o nɔɔna bam yɪra yɔɔrɪ ya sai, nɪ
vu-fɔrɔ na magɪ tweeru yɪ dɪ zuuli
te tun.

³ Baŋa-Wɛ laan ma ta dɪ Ezayi Dɪ
wɪ: «Nuŋɪ dɪ n bu Sear-Yasubi sɪ á
vu á jeeri Pɛ Ahazɪ. Abam wó na-o
na-fura kalu na zɔvri baŋa seeni
bugə kum tun ni nɪ, sɪ ku maŋɪ dɪ
cwəŋə kam mɛ ba na sɔ gwaaru tun.

⁴ Ta dɪd-o nɪ:

Ta n ye n tuti. Ta n zigi cimm, yi kwari fɔvni di kulɔkulɔ. Yi zaɲi n pa n bicari ga baari di ba ban na zaɲi di nmu tun ɲwaani, lwanu tuntu tile mim lagi di baani tun yigə ni. Siiri tuw pe Resin, di o nɔɔna bam, dɔdaani Remalia bu Peka daa ba jigi dam. ⁵ Cɔga ɲwaani, Siiri tuw pe, di Yisrayeli tuw pe, di Efrayim tiinə bam ki ni daani si ba ki abam zunni. Ba maa te ba wi: ⁶ «Dí wú vu dí li Zuda tuw kum mu dí fugi ku nɔɔna bam yi dí daari dí jɔɲi-ku dí taa te. Dí laan maa wú tiɲi Tabeeli bu wum si o ji ba pe.» ⁷ Yuutu Baɲa-We nan tagi tuntu mu Dɔl wi:

«Cɔga ɲwaani, ku bá tuɲi.

Ba bá ba ba jɔɲi tuw kuntu ba taa te!

⁸ Beɲwaani, Siiri ba dana ku dwe ku tu-fɔrɔ Damasi.

Damasi tuw kum di nan ba dana ku dwe ku pe Resin.

Si ku na yi Efrayim tiinə bam, bina fusirdu-yanu mu daari si ba na cɔgum, yi ba dwi dum je.

⁹ Efrayim tiinə bam ba dana ba dwe ba tu-fɔrɔ Samari.

Samari tuw kum di nan ba dana ku dwe Remalia bu Peka.

Abam na wu ki á cɔga di amu, á bá wani á fɔgi á zigi di pu-dia.»

¹⁰ Ezayi na tagi We kwərə kam kuntu o bri Pe Ahazi tun mu Baɲa-We daa ta tagi di pe wum Dɔl wi: ¹¹ «Nan loori amu wulu na yi n Tu Baɲa-We tun, si Áá ki maana woɲo a bri-m, si n lwarɔ ni a tagi cɔga. Amu wú ki maana woɲo ni nmu na lagi te tun, ku na maɲi ku yi tɔga kuri ni naa weyuu ni yigə yigə di.»

¹² Ahazi ma ləri o wi: «Awo, amu bá se si a maɲi Baɲa-We a nii.»

¹³ Ezayi laan ma ta o wi: «Cəgi-na, abam balu na nuɲi Pe Davidi dwi dum wuni tun. Á yəni á daani We tuntuɲna bam mu. Á laan buɲi si á daani We dɔlu amu na tuɲi a pa-o tun tuti mu na? ¹⁴ Ku nan na yi te tun, Baɲa-We tuti mu lagi Dɔl ki maana woɲo Dɔl bri abam. Nii-na! Busankan-pwələ kam wú ba o ja pugə o lu bəkərə. O maa wú bəɲi bu wum yiri ni «Emanuyeli». ¹⁵ Bu wum na ki nɔɔnu o yi si o taa kuri lam yi o vun lwarum, nayil-dɔa di tuuru yirani mu wú taa wura si o di.

¹⁶ Beɲwaani, bu wum ta na wu yi si o pɔɔri lam di lwarum daani, di pwa bale bam nmu zum na kwari fɔvni di ba tun tunti dum jigi di-dwəənu.

¹⁷ Baɲa-We nan lagi Dɔl pa ku tiini ku ni nmu, di n nɔɔna bam, di n ko dwi dum maama mu. Ku zigi maɲa kalu Efrayim tiinə bam na pwe ba

7:14 *Emanuyeli* kuri mu yi *We wura dɔdaani dibam*.

7:14 Mat 1:23

titi di Zuda tuw si ku yi zum tun, cam duntu doŋ wu yi abam. Asiiri tuw pe mu wó ba á baŋa.»

¹⁸Maŋa kam kuntu na yiä, Baŋa-We wó fooli si o pa Ezipi jar-kərə nuŋi ba ba, ni nanjwe mu nuŋi Ezipi bu-tuli sum ni yigə yigə tun. Dɪ ta wó bəŋi Asiiri jar-kərə si ba di ba, ni ba na ciŋi twi ba yaŋi te tun. ¹⁹Bantu wó nuŋi di kɔŋɔ mu ba ba ba faari tɪga kam maama. Baá vu ba jəni bol-fwaaru ni, di pweeru gugwəəru wunu, di me na jigɪ sabari tun ni, ku wəli di vara pwəli sum ni.

²⁰Maŋa kam na yiä, Baŋa-We wó bəŋi Asiiri tuw pe o nuŋi Efrati bugə kam seeni o ba o cɔŋi abam pa á di á cavura, ni o na kwe fana o ma o ceeri á yuuywe maama, yi o fanɪ á twana, si o daari o kooni á yira kuru tum maama te tun. ²¹Maŋa kam kuntu ni, valu wai o pɔɔri nua didua di buni dile yurani si o taa jiga. ²²Di ku di, ku tu ta wó na nayɪla zanzan si o taa di nayɪl-nugə. Balu ta na daari tɪga kam ni tun wó di nayɪl-nugə di tuuru mu. ²³Maŋa kam kuntu ni, me maama ba ya na jəri vinyə tweeru muru yi di jeelim yi səbu-dala muru tun, ga-balwaaru di sabari yurani laan mu wó taa nuŋi da. ²⁴Nɔɔna laan maa wó taa ve dáani ba tɔɔra, ga-balwaaru di sabari na wó joŋi je sum kuntu

maama tun ŋwaani. ²⁵Nɔɔn-nɔɔnu daa bá vu pweeru tum je sum ni si o va. Bəŋwaani, ga-balwaaru di sabari yurani mu wó su je sum maama. Dáani mu ba nan wó kali naani ba yaŋi da si di di gaa, yi peeni di wó taa nɔni je sum kuntu ni.

Baŋa-We wó ma Asiiri tuw pe o tuŋi

8 Baŋa-We ma ta di amu Dɪ wi: «Beerɪ da-pɪlɔŋɔ si n pupuni bitarbiə ku wunu si nɔɔna taa wai ba karɪma jaja. Pupuni tintu: "Kɪ-na lɪla á jaani ba jujaani dum". ²Amu nan wó bəŋi We kaanum tu Yuri, di Yeberektia bu Zakari, si ba ba ba ji maana tiinə cɪga cɪga ba pa-nɪ.»

³Amu deen ma pəni di a kaani, yi o ja pugə o lu bəkərə. Baŋa-We ma ta di amu Dɪ wi: «Bəŋi o yuri ni "Kɪ-na lɪla á jaani ba jujaani dum". ⁴Bəŋwaani ku loori bu wum na wó ba o lwari si o taa te ni: «A nu naa «A ko», Asiiri pe wum wó ba o vri Damasi jujiguru tum, di Samari wəenu tum maama o ja o viiri.»

⁵Baŋa-We daa ta ma ta di amu Dɪ wi:

⁶«Zuda tiinə bam yɔɔri ba vin Silva bu-tula kam na duri memə tun mu, yi ba sɛ ba pa Resin, di Remalia bu Peka. ⁷Kuntu ŋwaani

amv lagı a bəji Asiiri tuv pe dı o
jar-kərə bam maama mu sı ba ba ba
jeeri abam dı najara. Kuv taa nyı nı
Efratı bugə kam na su ka peeli, yı ka
ta nuji ka su ka bu-tulı sum maama,
ka ta ke ka kweli ka buburru tum
başa maama te tun. ⁸ Na bam ta wu
cuuri ba ke ba yı Zuda laşa kam ba
su ba peeli je sum, yı ba daarı ba
li tıga kam dı nōna bam maama.
Emanuyeli, We nan wu kweli nmv
tıga kam maama, nı zunə na yarıgi
ka vwana ka biə başa nı te tun.»

⁹ Abam dwi-ge tiinə bam,
kaası-na tiguri-kaasa,
sı á wu na cəgum!
Cəgi-na, abam tunı dılv na yı
yigə yigə tun.
Kwe-na á najara zıla sı á kı
najara!

Á nan wu na cəgum!
Á na ti yigə sı á kı najara te dı,
á ta wu na cəgum mu zəŋ-zəŋ!

¹⁰ Abam na jaanı wubuşa sı á kı
te maama dı,
ya lagı ya vugimi mu.
Á na lı á wubuşa yam cwe á
tiŋi te dı,
ya bá wanı ya zıgi.
Bəŋwaanı, We wura dí tee nı.

Kwarı-na Başa-We

¹¹ Başa-We yōrı Dı tōgi Dı dam
dım başa nı mu Dı kaanı-nı sı á dı
yı kwe cwəŋə kalv nōna bantv na
tōgi da tun. Dı maa wı:

¹² «Bantv na jeeli kulv nı: ba kı nı
sı ba baarı nōnv kwaga, abam yı
jeeli-kv kuntv. Nan yı taá kwarı-na
wənu tılv bantv na kwarı tun. Á
yı taá kı fuvı dı-kv. ¹³ Paŋwa Tu
Başa-We yıranı mu á wu taá nı
nı Dı yı wv-poŋo tu. Kv maa yı
Dıntv mu á maŋı sı á taá kwarı,
yı á funa dı Dı. ¹⁴ Başa-We tıti wu
taa yı dalım je Dı pa abam. Kv na
yı Yisrayeli dwi tiinə dı sile sum,
Dı nan wu taa yı kandwe dılv na
cəli pa nōna garı-dı ba cəli ba tu
tıga nı tun mu. Cıga tun, Dı wu taa
yı cıkv mu sı Dı ja Zeruzalem tu
nōn-biə bam dı. ¹⁵ Ba zanzan mu
lagı ba tri ba tu ba cıvıgi ba tıti.
Ba dına maa wu cı-ba dı cıkv ba ja
ba viiri.»

Kı n tuna Başa-We wunı

¹⁶ Kwe-na niə yalv maama We na
pe dıbam tun á kı daanı. Fəgi á tiŋi
Dı kwıə yam, yı á daarı á kı-ya amv

8:10 We wura dí tee nı: Ebru = *Emanuyeli* **8:14** Yisrayeli dwi tiinə dı sile sum = Yisrayeli
tiinə bam dı Zuda tiinə bam

8:10 Tituşa tənc 5:39 **8:14** Rom 9:33; 1 Pıyeeri 2:8

tógina bam juja ní. ¹⁷Dí Baṅa-We na jigi DÍ títí DÍ sègi Zakóbí dwi tiinè bam yigè ní tun dī, amú ta wó taa cègi-DÍ mú, amú tuna yam na tigi Duntu baṅa ní tun ḡwaani.

¹⁸Nii-na amú dī biè balu Baṅa-We na kí amú juja ní tun mú tuntu dí ziga. Dí yí maana woṅo mú dí pa Yisrayelí tiinè bam sí ba wani ba lwarí kulu Wè na lagí DÍ kí tun. Paṅwa Tu Baṅa-We dum na zúvri Siyón piu kum yuu ní tun nan mú pé dí yí kuntu.

¹⁹Nóona nan wó ta dī abam sí á beeri vura, dī sampwèri, dī balu na yèni ba zuli ba vògú tun mú, yí ba wí: «Nóona maṅí sí ba vu ba wa yam yigè ní ba beeri ba yigè mú. Baá bwe dī twa sí ba lwarí kulu na wó yí balu na ḡwí tun.» ²⁰Nan kwe-na ba taani dum kuntu á maṅí dī Wè niè dī DÍ zaasum dum. Ba na tagí kulu tun brí ní: ciga suní ka tèri ba taani dum wuni. ²¹Amú nóona bam wó taa kaagi tiga kam maama wuni ba beerà, sí wu-cògò dī kana taa jigi-ba. Ba baní wó zaṅí ba kana kam ḡwaani. Ba maa wó kwèni ba yum wèeni ba lwe ba pé wum dī ba Wè dum. ²²Ba ta wó tiiri sí ba nii tiga kam je maama ní, yí ba na cam, dī lim-nyòrísí, dī wu-cògò ytrani mú. Ba laan maa wó vu ba tu lim dum wuni. ¹Ku nan na yí te

tun, liè ya na jigi nóona balu tun wó nuṅí ba cam dum wuni. Faṅa kam tun, nóona deen jigi Zabulón dwi tiinè laṅa kam dī Nèfitali tiinè laṅa kam ba goonè. Maṅa nan na buni tun, Wè wó pa je sum kuntu na zulè lanyirani. Ku maa yí je silu na wu nuniw kum seeni tun, dī je silu na wu Zúrden bugè kam bube dídorḡ dum kwaga ní tun, dī Galile laṅa kam dwi-ge tiinè na zúvri me tun.

9 Nóona balu deen na beeri lim wuni tun
 mú pooni laan yi-ba lanyirani.
 Balu ya na zúvri lim-nyòrísí je ní yí tuntu te-ba tun,
 wia laan maa nyí ba baṅa ní.
³Nmu Baṅa-We pé tuw kum nòn-biè bam puli zanzan,
 pa ba wupolo kum dī puli lanyirani.
 Ba maa jigi ywèni ba dī nmu yigè ní,
 ní vala na jigi wupolo wudiiru zagum maṅa ní te tun.
 Ku ta nyí dī jar-kèrè na dī ywèni,
 dī ba na wani ba duna,
 yí ba pòrri ba jujiguru ba pa daani te tun mú.
⁴Benḡwaani, n jaani zuli-zana yalu ba ya na zigi tun,

8:21 *ba Wè dum naa ba wa yam*

8:17-18 Ebru 2:13   8:19 1 Sam 28:8   9:1-2 Mat 4:15-16

di da-lwaanv tɔlɔ ya na
magi-ba tɔn
n ja n bwəri n yaɣi.
Kuntv tɔn, n cɔɣi dam dilɔ ba
duna na kwe
ba ma ba beesi-ba tɔn mv,
ni nmv deen na ki te n cɔɣi
Madian tiinə bam dam
tɔn.

⁵ Ba maa wú kwe ba najara zula
yam maama
ba ma ba tarigi mim.
Natra yalɔ maama ba na zu
cɔtɔɔ kum wɔni tɔn,
di ɔɔɔ kulɔ maama na firumi
di jana tɔn
wɔ ba ti cɔɣi zɔŋ-zɔŋ.

⁶ Beɣwaanɔ bu mv ba lugi ba pa
dɔbam,

bəkərə mv ba kwe ba pa
dɔbam.

Baá kwe paari dum ba daɣi o
bakali baɣa ni mv.

Ba wú taa bə-o ni,
kwen-kweenu kajaanɔ tu,
We dilɔ na dana tɔn,
ko wɔlɔ na ba jigi tiim jəɣə tɔn,
yazurə pabu.

⁷ O na te o nɔɔna bam te tɔn
wú taa fɔɣi ku ve yigə mv,
pa yazurə jagi ya yi je maama.
O lagi o jəni Pe Davidi paari
jangɔɔ kum baɣa ni mv
o di Davidi dwi dum paari.

O ta wú da ciga di nɔn-ɣunni
ɣwaanɔ mv
o ma o fɔɣi o paari dum si di
zigi di dam,
ku zigi zum si ku taa ve maɣa
kalɔ na ba ti tɔn.
Paɣwa Tu Baɣa-We titi nan wú
pa wənu tintv maama ki,
Dl na suni yiə si ti ki tɔn
ɣwaanɔ.

We wú waari Yisrayelɔ tiinə bam

⁸ Baɣa-We maɣi Dl tɔɣi Dl kwərə
si Dl ma Dl kaani Zakobi dwi
dum mv.

Yisrayelɔ tiinə bam wú suni ba
na waarum.

⁹ Nɔɔna bam maama wú lwarɔ
ku ni ni,
ku na maɣi ku yi Efrayim dwi
tiinə bam,

di balɔ maama na zuvri
Samari tɔv ni tɔn.

Bantu yəni ba bri ba titi
kamunni

yi ba ta di yirigu ba wɔ:

¹⁰ «Dí kəbrə yam tv tɔɣa ni.

Dí nan wú sarɔ kandwa
dí fɔɣi dí lɔ dí di sum.

Ba goni dí kapurru tum di ba di
tɔɣa ni.

Di ku di, dí wú joori dí jəri

Sedri tweeru mv

si tintv ləri ti yuu ni.»

- ¹¹ Baṇa-We nan lagi Dł ciji Pe
 Resin duna bam mu
 si ba jeeri-ba di najara.
 Dł ta wó pa Yisrayeli tiinē
 duna bam maama zaṇi
 ba ba ba baṇa ni.
- ¹² Siiri tiinē bam wó nuni
 wa-puli seeni
 si Filisi tiinē bam di zigi
 wa-zuuri seeni ba ba.
 Bantu maama laan maa wó kəṇi
 ba niē
 ba li Yisrayeli tiinē bam.
- ¹³ Dł Paṇwa Tu Baṇa-We nan
 na pe ku zu ba yira tun
 maama di,
 naṇa bam ta wu pipiri si ba
 joori Dł te.
- ¹⁴ Kuntu ḡwaani, Baṇa-We wó
 cəḡi Yisrayeli dwi dum
 maama,
 ni Dł na goni ba yuu kum di
 ba nabili dum de didva
 wuni te tun mu.
- Dł wó go kuru tiu naga, ku wəli
 di miu, de didva wuni
 mu.

- ¹⁵ Ba nakwa di ba naṇ-yum tun
 mu yi yuu kum.
 Ba nijoṇə balu na kaagi ba
 fəi vwan tun maa yi nabili
 dum.
- ¹⁶ Balu na wu naṇa bantu yigə
 ni tun mu pai ba ywəri
 cwəṇə.
 Ku maa pai balu ba na jigi ba
 bri cwəṇə tun na cəḡum.
- ¹⁷ Kuntu ḡwaani mu Baṇa-We yi
 ba sui ba naṇ-dunnu tun
 kikiə.
 Dł nan ba duri bitara bam di
 kadənə bam di ḡwaṇa.
 Beḡwaani, naṇa bam maama
 vin We cwəṇə təḡum mu
 yi ba tuṇi wo-baləṛə tituṇi
 yirani.
- Ba didva didva mai ba niə yam
 ba maa ḡṇu wo-zəṇa
 mu.
- Dł kuntu maama di nan,
 Baṇa-We banti dum ta bá
 zuri.
- Dł ta wó twi Dł juṇa kam mu si
 Dł waari-ba.

¹⁸ Nǝǝna bam pu-suǝa tutuǝa
 yam nyi ni mim mu,
 di na jigi punnu di sabari di
 di.
 Di ta ma di tweeru kagua kam
 bilǝm-bilǝm,
 si nyua yǝǝri ka tiini ka taa
 zaǝi wǝǝni.
¹⁹ Paǝwa Tu Baǝa-We ban-lum
 dum ǝwaani,
 tuga kam maama wó di mim
 mu yi ka zwe maama.
 Nǝǝna bam wó ji ni de mu si ba
 kwe-ba ba ma ba tarigi
 mim,
 yi nǝǝn-nǝǝnu wu wani o curu
 o joǝi o yagi.
²⁰ Jazum seeni di jagwiǝ seeni
 maama
 ba kaagi ba beeri wudiu mu si
 ba di.
 Ba nan ta ba di ba sui.
 Ba ma kwaani ba di ba titi dwi
 dum ya-nwana.
²¹ Manasi dwi tiinǝ ki jara di
 Efrayim dwi tiinǝ mu,
 yi Efrayim dwi tiinǝ bam di ki
 jara di Manasi dwi tiinǝ
 bam.
 Bantu bale laan ma ki daani
 ba ki jara di Zuda dwi tiinǝ
 bam.

Di kuntu maama di nan,
 Baǝa-We bani dum ta ba
 zuri.
 Di ta wó twi o juǝa kam mu si
 Di waari-ba. ¹ Leeru wó yi
 abam balu na cwi vwan
 niǝ á tiǝi á pa á nǝǝna tun,
10 ya na maǝi si ya pa
 nǝǝna bam na beesum tun
 ǝwaani.
² Á tǝgi tintu baǝa ni mu á cu
 nabwǝnǝ cwǝǝǝ,
 pa balu na yi yinigǝ tiinǝ a
 nǝǝna bam wuni tun
 wari si ba na ba bura.
 Á yǝni á ki kuntu donǝ mu á vri
 kadǝnǝ di bitara wǝǝnu
 tum.
³ Sariya de dum nan na yiǝ,
 abam lagi á ki tita mu?
 Leeru wó zigi yigǝ yigǝ ni ti ba
 ti tu á baǝa ni.
 Abam laan wó duri á vu bran te
 mu si ba wǝli abam?
 Á lagi á vu á sǝgi á jujiguru tum
 yǝn mu?
⁴ Abam bá wani á lu cam dum
 wuni.
 Á nan lagi á tǝgi di á donnǝ
 bam mu
 á kuni doonǝ á duna bam yigǝ
 ni.

Ku na dai kuntu, á wó tu najara
yam wuni
á maŋi tɔga ni di twa badonna
bam maama.

Dɪ kuntu maama dɪ nan,
Baŋa-We banɪ dum ta bá
zuri.
Dl ta wó twi Dl juŋa kam mu sɪ
Dl waari abam.

We wó waari Asiiri tiinə

⁵ Leeru wó yi Asiiri tu kum!
Ku nan yi da-lɔŋɔ kulu amu na
mai a waari nɔɔna
a ban-zɔŋɔ kum ŋwaani tun
mu.

A kwe a dam dum a kɪ ba juŋa
ni,
sɪ ba ma-di ba tuŋi a waari
dum.

⁶ Amu wó tuŋi-ba sɪ ba vu ba kɪ
jara
dɪ dwi tiinə balu na vun We
cwəŋə tɔgum
yi ba zaŋi a banɪ tun.

Asiiri tiinə bam maa wó vri
nɔɔna bam kuntu jɪjɪru
ba ja ba viiri.

Ba ta wó pa ku yi-ba ni turu mu
ba jɪɪ ba nɔni tun.

⁷ Ku nan dai kuntu mu Asiiri pe
wum ya buŋa.

Ku dai kuntu mu o jɪɪ o jula
o yuu ni.

Wuntu ya yɔɔri o lagɪ sɪ o cɔɪ
tuni zanzan mu,
sɪ o pa di yiri saari tɔga baŋa
ni.

⁸ O maa te o wi:

«A diɔera bam maama jɪɪ
dam ba dwe pwa!

⁹ Kaline tu di Karekemisi tu yi
biɔwi mu.

Hamati tu di Arapadi tu di
maa yi biɔwi:

ku ta wəli di Samari tu di
Damasi tu kum.

Diɔam deen wani di maama di
di.

¹⁰ A ma ja tunɪ dɪlu na kaani
jwə-deera tun
a kɪ a juŋa ni.

Bantu jwənə yam dana ya dwe
yalu na wu Zeruzalem ni di
Samari ni tun.

¹¹ Ni a na maŋi a cɔɪ Samari
tu kum di ku jwənə te
tun,

mu a ta na wó kɪ te di
Zeruzalem di ku jwənə
yam.»

¹² Baŋa-We nan na kɪ Dl na lagɪ
te tun Siyɔn piu kum di Zeruzalem
tu kum yira ni, Dl laan wó waari
Asiiri tu pe wum mu, di o na bri o
titi kamunni, yi o ta jɪɪ tura tun.

¹³ Beŋwaani, wuntu te o wi:

«Amu titi dam mu pe a kɪ tuntu
maama.

A nan ta kɪ-kv ku tɔgi a swan
 dɪ a yi-puru baɲa nɪ mv.
 A ma ɡɔ tɔnɪ dɪm sisənə,
 yɪ a daari a vɾɪ ba jɪɪɡɪrv a
 jɪɡa.
 A maa jɪɪɪ dam nɪ na-bɪa te tun
 pa a cɔgi pwa dam.
¹⁴ A ma pa a jɪɲa zv lvgv baɲa
 tɔnɪ dɪm wɔnɪ
 nɪ a ga tɔrɪ-ka zunə pogo wɔnɪ
 mv te.
 A ma vɾɪ ba jɪɪɪɪrv tɪm a kɪ
 daanɪ
 nɪ a yɔɔrɪ a la cɪcara a pɛ mv
 te.
 Zunə bam dɪdva tɪtɪ nan wv
 pipəgi ka vwana.
 Ka nan wv purɪ ka nɪ ka
 keeri.»

¹⁵ Dooru wó want o dwəni dɪ
 wulv na jɪɡ-o o tɔɲɪ tun
 na?
 Sugv dɪ wó taa jɪɪɪ kɪrɪ kv dwe
 wulv na ze-kv tun na?
 Gwəli ba zəɲɪ nabiinu.
 Kv yɪ nabiinu mv wó zəɲɪ
 gwəli.

¹⁶ Asiiri tv pɛ na brɪ o tɪtɪ
 kamunni kɔntv tun
 ɲwaanɪ mv
 Yuutu Baɲa-We dɪm na yɪ
 Paɲwa tun
 wó pa yaww tv o pamaɲ-babɛ
 sum baɲa nɪ
 sɪ kv dɪ ba yɪra kv ti.

We wó cɔgi Asiiri pɛ wum
 nɪnwaɲa kam maama,
 nɪ Dɪ na tarɪɪ mim dɪlv na dɪ
 biləm-biləm te tun mv.
¹⁷ Baɲa-We dɪm na paɪ
 Yisrayelɪ tiinə pooni tun
 laan wó jɪ mim mv Dɪ pa-ba.
 Ba Wu-pɔɲo Tu We dɪm mv wó
 jɪ min-vvgv,
 sɪ Dɪ zwe Asiiri pɛ wəənu tum
 dɛ dɪdva wɔnɪ.
 Dɪ lagɪ o zwe-tɪ nɪ ba na zwe
 sabarɪ dɪ ga-balwaarv te
 tun mv.
¹⁸ Kv na yɪ pɛ wum tweeru
 kagwɪ na li tun,
 naa o tɪ-ywəɲə kam mv,
 tɪ maama wó yɔɔrɪ tɪ na
 cɔgum.
 Kvú taa nyɪ dɪ yaww na jaanɪ
 nɔɔnv
 yɪ kv yɔɔrɪ kv dɪ-o kv tɪ te tun
 mv.
¹⁹ Kɔntv tweeru tɪlv na wó
 daari tun,
 bu balaja tɪtɪ dɪ wó want o ga
 tɪ nɪ o lwarɪ.

**Yisrayelɪ tiinə wó
 joori ba tɪtɪ tv**

²⁰ Maɲa kam kɔntv na yɪə, balv ta
 na daari Yisrayelɪ tiinə bam wɔnɪ
 tun daa bá kwe ba tuna ba daɲɪ
 wulv ya na beest-ba tun baɲa nɪ.
 Ba nan wó kwe ba cɪga dɪ ba tuna

maama mu ba ki Zakobi dwi tiina Wu-pongo Tu Baŋa-We dum wuni.
²¹ Zakobi dwi tiina ta wu daari fun si ba joori. Ba badaara maa wu joori We-kamunu kum tee ni.
²² Yisrayeli tiina ko-foro kum suni ku daga, ni nuni ni kasulu biɛ na yi te tun mu. Di ku di, ba funfun yirani mu wu joori We te. We wubuŋa maŋi ya ja ya ti si Di cɔgi-ba mu. Cɔgum dum nan wu tɔgi Di ciga bura kam baŋa ni mu. ²³ Paŋwa Tu Baŋa-We wu yɔɔri Di ki-ba ni Di na tagi te tun Di ti, pa tɔga kam maama na cɔgum mu.

²⁴ Kuntu gwaani, Paŋwa Tu Baŋa-We nan tagi tuntu mu yi Di wɪ:

«Amu nɔɔna balu na zuuri Siyon ni tun, yi taá kwarɪ-na fuvni di Asiiri tiina bam, di ba na jigi da-lwaanu di gwɛlɛ ba magi abam, ni Ezipi tiina bam di deen na ki abam te tun. ²⁵ Benwaani, ku na ki fun, amu bani dɪlu ya na zaŋi di abam tun wu zuri. A laan maa wu pa a bani pipiri di zaŋi bantu baŋa ni si a cɔgi-ba.

²⁶ Amu Paŋwa Tu Baŋa-We tuti nan wu magi Asiiri tiina bam si ku zu ba yira, ni a deen na ki Madian tiina te Orebi piu kum tɛŋɛ ni tun mu. Amu ta wu waari-ba, ni Moyisi deen na twi o nacɛgɛ kam nuni baŋa ni yi a waari Ezipi tiina bam te

tun. ²⁷ Maŋa kam kuntu na yiɛ, amu wu dwani zɪlu dɪlu bantu na kwe ba daŋi á bakali baŋa ni tun. A ta wu bwɛri ban-daa kalu na wu á ban ni tun. Abam na wu nu á dwani-di tun gwaani mu di wu bwɛri.»

²⁸ Á duna bam tu ba li Ayati twi!
 Ba tɔgi Migoron ni mu ba ke.
 Ba ma kwe ba zila ba tiŋi
 Mikimasi ni.

²⁹ Ba kwe pweeru yuu cwɛŋɛ
 mu ba ve yi ba te wɪ:
 «Dí wu vu dí yi Geba tw mu
 dí pɛni da.»

Rama tw nɔɔna bam yira maa
 sai.

Sooli tw Gibeia tiina di duri
 mu si ba lu.

³⁰ Abam Galim tw tiina bam,
 tiini á taá coosɛ!

Abam di cɛgi-na, Layisi tw
 tiina bam!

Anatɔti tw tiina bam, liɛ jigi
 abam!

³¹ Madumena tw tiina yɔɔri ba
 duri mu sai.

Gebim tw nɔɔna di maa duri
 ba beeri sɛgim je.

³² De duntu ni nɔɔ mu á duna
 bam yi Nobi tw

ba maŋi da si ba sin.

Ba maa yɔɔri ba jigi ba ja-gulɛ
 ba dula

sɪ ba fugi Siyɔn nɔn-biə bam.
Ba gooni balɔ na zuvri
Zeruzalem zoŋo kum yuu
nɪ tun mu.

³³ Nan nii-na! Yuutu Baŋa-We
dum na yɪ Paŋwa tun
sunɪ Dɪ lagɪ Dɪ ma Dɪ
dam-fɔrɔ kum mu
Dɪ goni tu-kamunnu ne sum.
Tweeru tɪv na kɪ dɪdwaaru tun
tum mu Dɪ lagɪ Dɪ goni o
dɪ tɪga nɪ.
Tɪv maa na dwara tun dɪ wó
ba tɪga.
³⁴ Kagua kalɔ na tiini ka li tun
mu
Dɪ lagɪ Dɪ kwe dooru Dɪ ma
Dɪ goni ka tweeru Dɪ dɪ
tɪga nɪ.
We-kamunu kum mu wó pa
Liban tuv tun tɪga nɪ.

Pe Davidi dwi dum taani

11 Tiu naga mu lagɪ ka nuŋi
Zese kugu kum yiranɪ, yɪ
tu-puli dɪv na nuŋi o ne sum
yiranɪ tun wó lə biə.
² Baŋa-We Joro maa wó taa wu
ku tu baŋa nɪ.
Joro kum wó pa o taa jɪgɪ swan
dɪ yi-puvɔ,
sɪ o taa wai o bri nɔɔna cɪga.

Joro kum ta wó pa o taa jɪgɪ
dam dɪ yəno,
sɪ o taa kwari Baŋa-We.
³ O ywəni maama wó taa wu
Baŋa-We fuvn-kɔrɔ kum
wvni mu.
O bá kwe o yɪə na ne nɔɔna
yibiyə na yɪ te tun
sɪ o ma o di ba taani.
O ta bá tɔgɪ sawɪa baŋa nɪ sɪ o
dɪ sariya o pa nɔɔna.
⁴ O nan wó tɔgɪ nɔn-ɲunni baŋa
nɪ mu
o di yinigə tiinə taani.
O maa wó buri cɪga bura
o pa nabwənə balɔ maama na
zuvri tɪga kam nɪ tun.
O ni-viu kum maa wó taa jɪgɪ
dam tɪga kam je maama
nɪ,
sɪ ku pa nɔn-balwaaru na
cɔgum.
⁵ Nɔn-ɲunni mu o lagɪ o vɔ o
təŋə nɪ,
sɪ o zɪgɪ o cɪga wvni o nii o
nɔɔna bam.
⁶ Wiirə dɪ pəlbɪə wó taa zuvri
daani.
Gweerə dɪ bu-balɪ dɪ maa wó
taa tigi jəgə dɪdva nɪ.
Na-pwalɪ dɪ nyon-pwalɪ wó taa
tɔgɪ dɪ na-paala mu sɪ ba
mɪ daani.

11:1 Zese deen yɪ Pe Davidi ko. Zeze yiri dɪdonɔ mu yɪ Izayi. 11:6 *nywənkuri* = loup

11:1 Zeremi 23:5; Tituŋa tɔnɔ 13:22-23 11:2-3 Mat 3:16

Bu-balwa maa wó taa jigi-si
ba niə.

⁷Naani di ga-vara wó zigi
daani ba di.

Ba biə bam di maa wó taa tigi
da-tee ni.

Nywəənu di wó di ga-kurru ni
nabe na di te tun.

⁸Bu-sisun wó taa je kape bɔɔna
ni ni ba kweera.

Bu-balwa di wó kwe ba jun ba
turi anakɔyibanyi pwəgə
je ni.

Kulɔkulɔ zunni nan bá yi-ba.

⁹Nɔɔn-nɔɔnu daa bá kɪ o doŋ
zunni,

naa o cɔgi kulɔkulɔ
amu Baŋa-We piu kum je
maama ni.

Beŋwaani, tɪga baŋa maama wó
su di

nɔɔna balu na yɔɔri ba mi di
Baŋa-We tun,

ni na na yɔɔri ba su nɔnu kum
wu maama te tun mu.

¹⁰Maŋa kam kuntu na yiə, lugu
baŋa dwi maama wó ba Zese dwi
tu wum te, o yiri dum na wu we
we tun ŋwaani. O maa na zuuri me
tun wó na zulə lanyirani. ¹¹Maŋa
kam kuntu ni, Baŋa-We daa ta wó
tɔgi Dɪ dam dum baŋa ni si Dɪ ja
Dɪ nɔɔna balu ta na daari yi ba wu

tunt zanzan wɔni tun Dɪ joori sɔŋɔ.
Tunt dum kuntu maa yi Asiiri, di
Ezipi, di Patɔsi, di Kusi, di Elam,
di Babilɔni, di Hamati, di je silu na
wu nɔnu kum ni ni tun.

¹²Duntu mu lagi Dɪ zəŋi drapoo
si tunt dum maama na,
si Dɪ daari Dɪ la Yisrayeli
tiinə di Zuda tiinə
balu na jagi tun Dɪ kɪ daani.

Bantu wó zigi tɪga baŋa ni
maama ni mu ba joori.

¹³Efrayim dwi tiinə maa wó
yagi ba kazwi sum,
si Zuda dwi tiinə daa yi taa kɪ
dunu di ba.

Efrayim tiinə bam daa bá taa kɪ
wu-guru

ba di di Zuda tiinə bam.

Zuda tiinə bam di nan bá culi
Efrayim tiinə bam.

¹⁴Ba nan wó tɔgi daani mu ba
sisəri ba tu

Filisi tu na wu wa-zuuri seeni
tun.

Ba maa wó kɪ daani

si ba vri nɔɔna balu na zuuri
wa-puli seeni tun jɪjiguru.

Ba ta wó want Edom tu, di

Moabi tu si ba taa te-di,
yi Amɔn tu tiinə wó ba ba zu
bantu dam kuri ni.

¹⁵Baŋa-We wó pa ti-kura pəni

11:7 *ga-vara* = ours

11:6-8 Oze 2:18   11:9 Habakuki 2:14   11:10 Rom 15:12

Ezipi nǝw kǝm wǝnǝ.
 Dǝ maa wú twǝ Dǝ juǝ Dǝ pa
   viu zaŋǝ
 Efratǝ bugǝ kam baŋa nǝ.
 Bugǝ kam laan wú cǝ ka ji
   nabari sirpe,
 sǝ wǝlǝ maama na ve dǝ napra,
 sǝ ku tu wantǝ o bǝ-ka.
¹⁶ Cwǝŋǝ wú taa tigi ka paǝ
   Yisrayelǝ tiinǝ balǝ ta na
   daari
 yǝ ba zǝgǝ Asiiri tuw nǝ ba joori
   sǝŋǝ tun.
 Ku maa wú taa nyǝ dǝ Yisrayelǝ
   tiinǝ bam
 dǝen na nuŋǝ Ezipi tuw nǝ yǝ ku
   yǝ te tun mu.

Wǝ dǝlǝ na yǝ vrǝnu tun sǝnǝ

12 Maŋa kam kuntu na yǝ,
 nmǝ wú ta wǝ:
 «Baŋa-Wǝ, amǝ wú kǝ nmǝ le.
   Bǝŋwaani, n bantǝ ya zaŋǝ dǝ
   amǝ mu.
 Dǝ laan nan tua,
 yǝ n joori n kǝ dam n kǝ amǝ
   kuri nǝ.
² Cǝga tun, Wǝ mu yǝ dǝlǝ na
   vri-nǝ Dǝ yaŋǝ tun.
 Amǝ wú kǝ a wǝ-dǝdǝa dǝ Dǝ mu
   sǝ fǝvǝnǝ yǝ taa jǝgǝ-nǝ.
 Baŋa-Wǝ mu yǝ dǝlǝ na pa-nǝ
   dam tun,
 yǝ Duntǝ ŋwaani mu a leenǝ.

Dǝ ma bri Dǝ titǝ nǝ Dǝ yǝ amǝ
   vǝrǝnu wǝm mu.»

³ Abam na wú na vrǝm te tun wú
   pa á dǝ ywǝni zanzan,
   nǝ á na mǝwǝnǝ na-ŋǝna vǝlǝ
   wǝnǝ á nyǝ te tun.
⁴ Maŋa kam kuntu nǝ, abam wú taa
 te nǝ:
   «Kǝ-na Baŋa-Wǝ le,
   sǝ á daari á te Dǝ yǝrǝ!
 Pa-na sǝ lǝgǝ baŋa dwǝ tiinǝ
   lwarǝ
   Dǝ na tuŋǝ kulǝ maama tun.
 Pa-na sǝ Dǝ yǝrǝ dum tiini dǝ zaŋǝ
   wǝenǝ.
⁵ Leeni á sǝni-na Baŋa-Wǝ,
   wo-kunkagǝla yalǝ Dǝ na kǝ tun
   ŋwaani!
 Pa-na sǝ lǝgǝ baŋa dwǝ tiinǝ
   lwarǝ
   Dǝ na tuŋǝ kulǝ maama tun.
⁶ Abam Siyǝn tuw tiinǝ bam, taá
   kaasǝ-na á yaga,
   yǝ á leenǝ dǝ wǝpǝlo.
 Bǝŋwaani, Yisrayelǝ dwǝ dum
   Wǝ-pǝŋǝ Tu wǝm
   mu wǝ abam titari nǝ, yǝ o
   tiini o dana.»

Babilǝnǝ tiinǝ taani

13 Wǝ kwǝrǝ kalǝ Wǝ na kwe
 Dǝ pa Amǝtǝ bu Ezayi sǝ ka
 vu Babilǝnǝ tiinǝ seenǝ tun mu tuntǝ:

² Zigi-na zoŋo yuu ni á zəŋi
 drapoo wɛɛni,
 si nɔɔna wani ba na jaja.
 Tɔɔli-na kwərə si ka yi-ba,
 si á daari á yigisi á jia á pa ba
 vu ba ki jara
 di nadunə balu na zɔvri
 sɔ-fwaaru wuni tun.

³ Amu mu bəŋi nɔn-babe silu a
 na kuri tun
 yi a daari a pa-ba cwəŋə si ba
 vu
 ba waari balu a banu na zaŋi
 ba baŋa ni tun.
 Nɔn-babe sum nan di ywəəni mu
 a dam dum ŋwaani.

⁴ Cəgi-na, si á wú ni sɔɔ na ki
 pweeru je sum ni.
 Ku nan yi ni kɔ-fɔrɔ mu jeeri
 daani.
 Cəgi-na, si á wú ni lugu baŋa
 dwi tiinə bam na baŋi
 tiguri-kaasa,
 yi ba maama yɔɔri ba lai ba ki
 daani.
 Ku nan yi Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ
 mu lai
 Di jar-kərə Di ki daani si ba
 nuŋi najara ŋwaani.

⁵ Ba nuŋi je na yi yigə yigə lugu
 baŋa ni maama ni tun mu
 yi ba ba ba jeeri daani.

Ba nan yi Baŋa-Wɛ najara zula
 mu,
 Di na wú tɔŋi ba baŋa
 Di cəŋi tiga kam ni maama
 Di ban-zəŋə kum ŋwaani.

⁶ Nan taá coosi-na á yaga,
 Bəŋwaani, Baŋa-Wɛ
 de-kamunu kum bwələ.
 Di na yiə, kú taa yi Dam-fɔrɔ
 Tu Wɛ dum mu pɛ cəŋum
 ba.

⁷ Kuntu ŋwaani nɔɔna maama
 jian maama ge baari.
 Ba maama bicari maa wú
 magi.

⁸ Fuvu wú ja ba maama
 yi ba yira cɛ yaara ŋwaani.
 Ba yira maa wú taa sai,
 ni kaani wulu na wuwuli si o
 lu bu tun.

Baá taa nii daani mu, yi ba
 jaani ba niə.
 Ba yibiyə maa wú bri jaja ni:
 ku tiini ku cɛ ba yira ni.

⁹ Nii-na, Baŋa-Wɛ de-kamunu
 kum buɛ.

Di nan wú ja leeru mu di ba,
 yi Wɛ ban-lum dum wú tiini di
 zaŋi di wuni.

Kuntu maa wú pa tiga kam je
 maama ji kagua,

yɪ lwarum-kərə maama saari
 ka wuni.
¹⁰ Nɔɔna daa bá wani ba
 na weyuu calicwi sum
 maama pooni.
 We nan na jigi di pulə, kú taa
 yɪ lim mu.
 Cana kam di bá taa nya di
 pooni.
¹¹ Amu nan wó pa lɛɛru yi lugu
 baɲa,
 nabiinə tutuɲ-lwaannu
 ɲwaani.
 A ta wó waari nɔn-balwaaru ba
 lwarum ɲwaani.
 A maa wó pa kamun-nyina
 kamunni dum ti,
 yɪ a daari a cɔgi
 nɔn-wu-luɲ-nyina dam
 dum di.
¹² A waarum dum kuntu na ti,
 nabiinə funfun yirani ta wó
 daari.
 Balu na daari tun maa wó taa
 jigi lunni
 ba dwe səbu-sɲa kalu na lana
 yɪ ka nuɲi Ofiiri tun.
¹³ Amu nan lagi a pa weyuu
 kum je maama taa dwani
 mu,
 yɪ tɪga baɲa je maama di maa
 wó taa sisiɲi,

amu Paɲwa Tu Baɲa-We bani
 na zaɲi tun ɲwaani.
 Amu wuu wó tiini ku fuli mu de
 dum kuntu ni.
¹⁴ Nɔɔna maama wó kwaani ba
 duri si ba lu,
 ni fəri silu tɔɔra na zəli si ba
 ja tun mu,
 naa peeni silu na ba jigi
 nayiru tun.
 Ba maa wó duri si ba joori ba
 titi tiw di ba titi sam.
¹⁵ Balu nan na wu ne cwəɲə si
 ba lu tun,
 nɔɔna wó ja-ba ba zɔ di
 su-lɔɲɔ ba gu.
¹⁶ Nɔɔna wó yigi ba bu-sisun ba
 di tɪga ni ba gu mu
 yɪ ba zigi ba niə.
 Ba ta wó zu ba sam wuni ba vɪ
 ba wəənu
 ba daari ba zi ba kaana.
¹⁷ A lagi a zaɲi Mɛdi tiinə mu si
 ba nuɲi
 ba vu ba jeeri Babilɔni tiw di
 najara.
 Bantu yigə tərə di səbu-pɔɲo
 naa səbu-sɲa.
¹⁸ Baá kwe ba cuna mu ba tɔ
 nɔn-dunnu ba gu.

Ba bá duri bu-sisun yibwənə,
ba nan bá duri bu-balwa di
ɲwəɲa.

¹⁹ Babilōni mu jigi nunwəɲa ku
dwe tuni maama.

Babilōni tiinə bam maa jigi
fiə ba tu kamunu kum
ɲwaani.

We nan wó cəgi-ku mu,
ni Dl dəen na ki te Dl cəgi
Sodəm di Goməri tun.

²⁰ Nəɲna daa bá joori ba taa
zuvu tu kum kuntu wuni
maɲa di maɲa.

Arabi tiinə bá cwi ba vwə
dáani.

Nayira di nan bá ja ba vara ba
vu da si ba pəni ba sin.

²¹ Ga-vara yirani mu wó taa
kaagi da ba beerə.

Nywənkuri maa wó su ba
di-dwəənu tum.

Dáani mu kukwəəru di wó taa
zuvu,
sankwaruma mu wó puli ya su
tu kum wuni,
yi twaru di taa kaagi di farji je
maama.

²² Wiirə mu wó zigi tu kum
dam je sum ni ba ki sɔɔ,
Ga-kakuri di maa wó zigi ku
sɔ-fwaaru tum wuni si we.

Berjwaani, Babilōni tu kum
maɲa yi ka ti,
yi ba daa bá toɲi de diduə ku
maɲa kam wuni.

Zuda tiinə wó joori ba di ywəəni

14 Baɲa-We lagi Dl joori
Dl duri Zakəbi dwi dum
yibwənə mu. Dl maa wó fəgi Dl
kuri Yisrayeli tiinə bam si ba taa
yi Dl tuti nyum. Dl nan wó ja-ba Dl
joori ba tuti tu kum wuni yi Dl pa
ba jəni da. Vərə laan maa wó ba
ba gwaani ba wuni, si ba di Zakəbi
dwi tiinə bam taa yi budwi. ²Tuni
zanzan nəɲna mu lagi ba wəli We
nəɲna bam si ba joori ba tuti tu
kum ni. Yisrayeli tiinə bam maa
na tu ba jəni Baɲa-We tɪga kam ni,
ba laan wó wani dwi-ge tiinə bam
kuntu ba taa te, si dwi-ge tiinə
bam ji ba gambe, baara di kaana
maama. Kuntu tun, ba lagi ba di
dam balu ya na jaani-ba ba pi tun
baɲa ni mu, si ba taa te balu ya na
jigi-ba ba beesi tun.

Babilōni tu pə taani

³Yisrayeli tiinə bam, Baɲa-We
wó suni Dl pa á ba á sin di cam,

di yaara, di tutuŋ-deera yalv á duna
na fin abam ba di ya wunɪ tun. De
dum kuntu na yiə, ⁴abam laan wó
taá kɪ Babilónɪ tuw pɛ mu á mwana
yɪ á wɪ:

Be mu tuntu, wulu na beesi
dɪbam tun daa tərə!

O daa bá yaari dɪbam!

⁵Baŋa-We bwəri pusɪŋ-nyina
da-lwaanv tum,
yɪ Dɪ daari Dɪ nɔni pwa dam
Dɪ sin tɪga nɪ.

⁶Ba ya jɪgɪ ba dam dum kuntu
mu
ba beesi nɔɔna taan ba ba
yaga.

Ba ma kwe ba bani ba fin tɪni
pa di tui di pa-ba,
yɪ ba laan yɔɔri ba jɪgɪ-ba ba
yaari taan.

⁷Tɪga baŋa je maama laan ne
bɪcar-zuru di yazurə,
yɪ ba maama jɪgɪ wupolo le ba
leenə.

⁸Liban tuw sedri tweeru tum titi,
didaani tu-ɲunnu tidaara tum
di jɪgɪ wupolo mu di kulu na
yi nmu tun yɪ ba tɛ ba wɪ:
«Nmu laan na tu n tigi tɪga nɪ tɛ
tun ɲwaani,
nɔɔn-nɔɔnv daa bá ba yo
sɪ ku tu goni dɪbam o di tɪga
nɪ.»

⁹Babilónɪ tuw pɛ wum,

curu yɔɔri ku ti yigə mu sɪ ku
jeeri-m.

Ku ma ciŋi cirə dwi maama sɪ
ba zaŋi ba jeeri-m.

Ku na yɪ balv deen na di paari
lugu baŋa tɪni dum wunɪ
tun,

curu ta pɛ ba zaŋi ba paari
yitunnu baŋa nɪ mu.

¹⁰Bantu maama laan maa wó
ləri n taani
sɪ ba ta di nmu nɪ:

«Nmu di laan bwənə mu nɪ
dɪbam na yɪ tɛ tun.

Nmu di yɔɔri n yɪ nɪ dɪbam na
yɪ tɛ tun mu.»

¹¹Nmu ninwaŋ-fɔrɔ kum
maama laan tu ku ti curu
nɪ mu,

yɪ n ya yɪ wulu ba na magɪ
kwaanv mu

ba jɪgɪ ba tee nmu yɪri tun.

Nan nii! Pɔpɔnɔ sara baŋa nɪ
mu nmu tɪgə,

ku daari yɪ kanzwa yɪ nmu
gar-jali.

¹²Nmu ya nyɪ di naŋɔɔ na tiini
ku nyuni tun mu.

Nan nii nmu laan na zɪgɪ
weenɪ n tu tɪga nɪ tɛ!

Nmu deen mu yigi lugu baŋa
tɪni maama n di tɪga nɪ,
yɪ nmu titi laan tu n tigi n
kwaga titari nɪ.

¹³ Nmu ya ki n wobuɔa ni mu n
wɪ:

«Amu wó di weeni mu baɔa
baɔa,

sɪ a zigi a paari yitunu kum
we we,

weyuu calicwi sum na leeni je
silu ni tun.

A laan maa wó taa je jazum
baɔa seeni piu kum ni
yigə yigə,

mɛ seeni wa yam na yəni ya
jeeri tun.

¹⁴ A ta wó di weeni a gaali
kunkwənu tum mu,
sɪ a taa yi ni Yuutu We dum na
yi te tun.»

¹⁵ Ku nan na ki te tun, ba joori
ba duli-m mu

ba di goɔ-canlunu wuni.

Nmu laan ma n tu n zu curu
kuri kuri.

¹⁶ Balu na wu curu ni tun maa
wó fɔgi ba nii-m zii,
yi ku su-ba di kulɔ na yi-m tun.

Ba laan maa wó bwe ba ta wɪ:

«Wulu deen na sugi tɔga baɔa
yi o pa lugu baɔa tuni dum
sisiɔi tun mu tintu na?

¹⁷ Wulu deen na pe lugu kum
maama ji kagva,
yi o yɔɔri o cɔgi tɔga baɔa tuni
maama tun mu tintu na?

O ma daari o vin si o pa balu o
na jaani najara wuni tun
cwəɔə
sɪ ba joori sɔɔɔ.»

¹⁸ Lugu baɔa tuni dum pwa
maama tɔga
ba tɔgə di ba ninwaɔa zila mu.
Ba didva didva maa tigi o titi
yibeeli wuni.

¹⁹ Ku nan na yi nmu, Babiloni
tuw pe,
ba li-m n yibeeli dum ni mu,
ni ba na goni tiu naga ba yagi
te tun.

Nmu yira yam wó gwaani di
balu ba na gu najara wuni
yi ba ti ba tɔgə laɔa ni tun mu.

Ba laan maa wó tuuri á yira
yam maama ba vu ba di
goɔo wuni,
mɛ na yi kandwa je.

Ku laan maa wó pa ba nɔni n
yira yam ba sin tɔga ni.

²⁰ Nmu na maɔi n cɔgi n tuw
kum
yi n gu n nɔɔna bam tun
ɲwaani,
ba bá ki n yira yam tɔga ni
ni ba na ki pwa badonnə bam
te tun.

Nɔn-balwaarɔ dwi dum yira
maama nan wó saari mu

sɪ kʊ taa ve wuu.

²¹ Ti-na yigə sɪ á gʊ pɛ wum biə,
ba nabaara lwarum dum
ɲwaani.

Yɪ pa-ba cwəŋə sɪ ba want lugu
baŋa maama ba di,
sɪ ba fɔɡɪ ba lɔ tuni je maama
ni ba zigi.

²² Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ na tagɪ te
tun mu tuntu:

«Amu titi nan mu lagɪ a kɪ jara
di Babiloni tiinə bam. A maa wú
pa Babiloni tu kum yiri saari, sɪ
nɔɔn-nɔɔnu daa yɪ daari kʊ wɔni.
Ba biə di ba dwi dum maama maa
wú ti.»

Baŋa-Wɛ na tagɪ kulɔ tun mu kuntu.

²³ «Amu wú pa ba tu kum ji
kunkwəru zɔvum je mɛ buli na
daga tun. A maa wú cɔɡɪ kʊ je sum
maama, ni a kwe zwe mu a yɔɔri a
zwari kʊ wənu maama a yagi.»
Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ na tagɪ kulɔ tun
mu kuntu.

Asiiri tu taani

²⁴ Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ nan yɔɔri Dɪ
du durə mu Dɪ wɪ:

«Amu na jaani wubɔŋa sɪ a kɪ
te tun wú suni kʊ kɪ mu.

A nan na ti a yigə sɪ a tuŋɪ
kulɔ tun maŋɪ sɪ kʊ zigi
mu.

²⁵ A lagɪ a yɔɔri a cɪcɔɡɪ Asiiri
tiinə

balɔ na wu amu tɪɡa kam ni
tun mu.

A ta wú nɔni ba balɔ na wu amu
pweeru tum yuu ni tun
a sun tɪɡa ni.

Kʊ na yɪ ban-daa kalɔ Asiiri
tiinə bam na di a nɔɔna
bam ban ni tun,
amu wú lɪ-ka a yagi.

A maa wú dwani ba zila yam
ba bakali baŋa ni a yagi.

²⁶ Amu na jigɪ bubuŋɪ dilɔ tɪɡa
baŋa maama ɲwaani tun
mu kuntu.

Amu nan mu twɪ a jɪŋa
sɪ a magɪ lugu baŋa dwi tiinə
bam.»

²⁷ Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ wubɔŋa
nan na jaani sɪ Dɪ kɪ te
tun mu kuntu.

Nɔɔn-nɔɔnu bá want o cɪ Dɪ
cwəŋə.

Dɪ maŋɪ Dɪ twɪ Dɪ jɪŋa sɪ Dɪ
tuŋɪ.

Nɔɔn-nɔɔnu bá want o pipiri
Dɪ yigə.

Filisi tiinē taanī

²⁸ We deen pe kwərə kantv yi amv
te bini dūlv Pe Ahazī na tigi tun
wuni mv.

²⁹ Filisi tiinē bam, abam maama
yi taá caka nī:
da-lɔŋɔ kulu ya na jigi abam
ku magi tun laan bwəri.
Lwarī-na nī bīrankwīa dūni yi
ka bu nii mv.

Bīrankwīa kam kuntu bu wum
vian nan wú dwəni ka titi
vian kam.

³⁰ Zuri na jigi balv tun wú na ba
ni-wodiu.

Nabwənə dī wú sin dī ba
yaara yam.

Ku daari abam Filisi tiinē bam
wú ti mv dī kana.

Abam kɔgɔ kum nɔɔn-nɔɔnv
bá wəri.

³¹ Á tuv kum nakwa bam, taá
coosə!

Á tuv kum nɔn-biə bam dī taa
keerə!

Abam Filisi tiinē bam maama,
kwari-na fūni sī á wuv
maama cɔɔri!

Bɛŋwaani, jar-kərə nuŋi jazum
baa seeni

ba buni sī ba jeeri abam dī
najara.

Kafuuru təri ba kɔgɔ kum wuni.

³² Dwi-ge tiinē na tuŋi nɔɔna
dibam tee nī,
dī nan wú ta bɛɛ mv dī bri-ba?
Dī wú ta dī ba mv dī wī:

«Baŋa-We maŋi Dī cwi Siyɔn
tū mv Dī zigi.

Ku nan yi dāani mv Dī nɔɔna
balv na yaari tun
wú zu ba na dalum je.»

Moabi tiinē taanī

15 Kwərə kantv mv wura
Moabi tiinē ŋwaani:

Ara tuv na wu Moabi laŋa kam
nī tun cɔgi.

Ku nan yi titi didva nī mv ku
yɔɔri ku cɔgi!

Kira tuv dī na wu Moabi nī tun
cɔgi.

Ku nan yi titi didva nī mv ku
cɔgi kuntu!

² Dibɔn tuv tiinē diini ba tuv
jwəm digə kam,

didaani dī wara-je bimbim
dum mv,

sī ba keeri wu-cɔgɔ ŋwaani.

Moabi tiinē yɔɔri ba keeri mv
Nebo dī Medība tuni dum na

cɔgi tun ŋwaani.

Ba ceeri ba yum mv yi ba daari
ba fani ba twana

ba wuv na cɔgi tun ŋwaani.

³ Ba ma zu gwar-zinzwara
 yɪ ba kaagi tuw kum cwe sum
 yuu ni ba veə.
 Ba ta yǝrɪ ba diini ba sam
 nayuni mu,
 yɪ ba jeeri ba jeerim je maama
 ni
 ba kaagi ba coosə.
 Ba maama ma vin ba yibiyə
 tɪga ni
 yɪ ba kanɪ yi-na taa.
⁴ Hesebon tuw tiinə dɪ Eleale tuw
 tiinə dɪ yǝrɪ ba keeri mu.
 Ba kərə kam sɔɔ kɛ ku ni
 Yahaza tuw ni dɪ.
 Moabi tuw jar-kərə titɪ vwana
 part mu,
 yɪ ba coosə, ba baart maama
 na ti tun ŋwaani.
⁵ A yǝrɪ a ŋwanɪ a paɪ Moabi
 tiinə bam mu.
 Tuw kum nɔɔna duri mu sɪ ba
 kwaani ba yi Soart.
 Badaara dɪ ma duri sɪ ba vu ba
 yi Egulat-Selisiya.
 Ba badonnə dɪ kwaana sɪ ba di
 ba yi Luhifi.
 Ba nan yǝrɪ ba keeri mu yɪ ba
 veə.
 Balu na tun Horon tuw cwəŋə ni
 ba maa kɛ tun
 dɪ kaasi mu dɪ ba tuw kum na
 cɔgi tun.
⁶ Nimirim na bam wɪ maama,

yɪ gaa kulɔ na wu daani tun dɪ
 kwaari.
 Ga-zuru dɪ tweeru maama je
 mu.
⁷ Moabi tiinə na nɛ jijigirɔ tulɔ
 ba tiŋi tun mu ba laga ba
 ki daani,
 yɪ ba ja-tɪ ba vu ba bɛ «Bugə ni
 tweeru» bugə kam.
⁸ Ba coosə yam kwəri kɛ sɪ yi
 Moabi laŋa kam sisəm.
 Ba na kaasi te tun yi Egelayim
 seeni,
 yɪ ba lu-kəri sum kwəri dɪ vu
 ya yi Beer-Elim tuw kum.
⁹ Dibɔn tuw bugə kam su dɪ jana
 mu.
 Dɪ ku dɪ, amɔ Baŋa-We wó pa
 ba cam dɪm dwəni kuntu.
 Ku nan na yɪ balu na nɛ cwəŋə
 sɪ ba lu
 yɪ ba ta daart Moabi laŋa kam
 ni tun,
 nyonjo mu wó zaŋɪ ba baŋa ni
 ku gu-ba. ¹ Pa-na sɪ dí
 kwe peeni dí ŋwɪ dí pa
 wulu na nii tɪga kam baŋa
 ni tun.
16 Dí wó zigɪ Siloe tuw ni mu dí
 tɔŋɪ-sɪ
 sɪ sɪ tɔgi kagua kam yuu
 sɪ vu sɪ yi Siyɔn piu kum.
² Moabi tuw kaana bam yǝrɪ ba
 zigɪ Aranon bugə kam
 bube ni mu

yi ba lagi si ba be-ka.
 Ba nan nyi ni zunə balu nɔɔna
 na ciŋi ba pwəru ni
 pa ba pipəgi ba vwana tun mu.

³ Ba maa te ba wi: «Bri-na
 dibam di na wó kɪ te tun.
 Kuri-na bubuŋi á pa dibam.
 Kwe-na á lunluŋu á kwəli
 dibam wia titari ni,
 ni woro na wura te titu ni tun.
 Pa-na dibam dalum je,
 di daa na ba jigi sɔŋɔ tun
 ŋwaani.

Yi pa-na si balu na zəli dibam
 si ba ja tun wani ba lwarɪ
 di je.

⁴ Yagi-na si dibam balu ba na
 zəli Moabi tuw ni tun
 na cwəŋə si di ba di jəni abam
 titari ni.

Pa-na si di na dalum je abam
 tee ni,
 si di duna bam yi wani dibam
 ba cɔgi.»

Wulu na beesi nɔɔna tun nan wó
 je.

Cɔgum dum di maa wó ti
 yi wu-lun-nyina bam di saari
 tɪga kam banja ni.

⁵ Baá tɔgi sono banja ba pa paari
 didoŋ taa ziga,
 si nɔɔnu tɔgi ciga kikiə banja
 ni o di paari dum kuntu.

Wulu nan na wó di-di tun yi
 Davidi dwi tu mu.

Wuntu wó buri nɔɔna bura di
 ciga mu,
 si o daari o nii si nɔn-ŋunni
 taa tuŋa.

⁶ Dibam ni Moabi tuw tiinə bam
 na jigi fiə te tun ni ni.
 Ba yɔɔri ba bri ba titi kamunni
 mu di ba dagum,
 yi ba tuŋi yi-dɛəri kikiə.
 Ba kamunni ŋwɛ kikiə yam nan
 ba jigi kuri.

⁷ Moabi tiinə bam nan maŋi si
 ba taa coosi mu,
 lɛəru tɩv na yi ba tuw kum tun
 ŋwaani.

Ba maama wó taa keeri mu
 wu-cɔgɔ ŋwaani.

Taá keera, di ku na cɛ á yira
 pa á daa ba nai Kir-Areseti
 maasa á di tun.

⁸ Kari sɩv na wu Hesebon ni
 tun,
 di Sibima tuw vinyə tweeru
 kari sum maama kwaari
 mu.

Tiu biə bam kuntu nyua deen
 mu pɛ
 tɩni zanzan didɛera nyo sana
 ba bugi.

Vinyə tweeru tum ma ta nɛ si yi
 Yazəri
 yi di ta jagi si yi kagva kam
 seeni.

Di nɛ sum ta ke si yi
 nɩnuv kum ni na wu mɛ tun.

⁹ Amu nan wó keeri mu nı
 Yazarı tiinə na keeri te
 tun,
 Sibima vinyə tweeru tum na
 cõgi tun ɲwaani.
 A yi-na nuɲi mu barı-barı,
 Hesebon dı Eleale tunı
 ɲwaani!
 Beɲwaani, abam daa bá taa
 kaası dı wupolo,
 á kaagi wudiiru kəm baɲa nı,
 dı á tweeru na kı biə te
 tun.
¹⁰ Wupolo dı ywəni dim daa
 tərə abam karı sum nı.
 Vinyə tweeru karı sum nı, nɔɔna
 wart sı ba leeni le da.
 Ba maa wart sı ba baɲi sɔɔ ba
 yaɲi wəni.
 Ba daa wart vinyə tiu biə bam
 sı ba kan ba nyua,
 Beɲwaani, amu pə wupolo sɔɔ
 kəm ti ba tee nı.
¹¹ A bıarı yɔɔrı dı zaɲi mu
 Moabi tuw ɲwaani,
 pa a suuri nı ba na tai kɔɔ yı
 ku yı te tun.
 A wuv dı ma tiini ku cõgi
 Kir-Areseti ɲwaani.

¹² Moabi tiinə ta na kaagi ba ve
 ba jwənə yigə nı,
 yı ba na yaarı ba tutı ya wara
 je sum nı,
 sı ba loori zənə ya tee nı te
 maama dı,
 ya bá wantı-ba ya joɲi ya yaɲi.

¹³ Kwərə kam kuntu mu Baɲa-We
 dɛen ya maɲi Dı pa Moabi tuw kum
 ɲwaani. ¹⁴ Baɲa-We ta na tagı te
 tun mu tuntu: «Buna yatɔ na yiə, nı
 tuntuɲu na jeeli o tituɲa da yam te
 tun, Moabi tuw jıɲıru tum na pa-ba
 zulə tun daa bá taa jıɲi kuri. Ku
 nɔɔn-biə bam na maɲi ba daga te tun
 dı, ba funfun yıranı mu wó daarı,
 yı ba dı nan wó taa tiini ba bwənə
 mu.»

Daması tuw taani

17 Kwərə kalu na wura
 Daması tuw kum ɲwaani
 tun mu tuntu:

«Nii mu! Daması tuw kum daa
 bá taa yı tu-fɔɔ!
 Ku laɲi ku taa yı di-dwənu
 yıranı mu ku zıga.

² Baá duri ba daari Aroyeri tuni
dum
si vara yirani taa tigi di wuni,
yi nɔɔn-nɔɔnu bá wanti-ba si o
zeli.

³ Efrayim tuni dum ya na logi di
pi di dam tun wó cɔgi.
Damasi tu paari dam dum di
maa wó ti.
Siiri tiinɛ balu funfun na daari
tun wó yáali mu,
ni Yisrayeli tiinɛ deen na
daga yi ba laan yáali te
tin.»

Pajwa Tu Baɗa-We na tagi te tun
mu kuntu.

⁴ «Maɗa kam kuntu nan na yiɔ,
Zakɔbi dwi tiinɛ ninwaɗa kam
wó ba tɔga.

Tu kum jɔjɔru maa wó je,
ni kana na jigi nadum pa o
yira nugɔ kam je te tun.

⁵ Ku na wó ki-ba te tun wó taa
nyi ni
min-zagina na zagi mina ba ki
daani te tun mu.

Ku ta wó taa nyi ni ba na lari
mina Refayim bolo kum
ni te tun.

⁶ Min-lara yadaara nan ta wó
daari da.

Kuó ki ni ba na puri Olivi tiu te,

yi ba daari ku tiu biɔ bale, naa
batɔ,

tiu kum ne silu na tiini si wu
we we tun yira ni.

Tiu bi-laaru tuna, naa tinu mu
wó daari

ku ne sum maama ni.»

Baɗa-We dum na yi Yisrayeli tiinɛ
We tun mu tagi kuntu.

⁷ Maɗa kam kuntu maa na yiɔ,
nɔɔna wó kwɛni ba nii ba
Kɛru wum si o zani-ba.

Baá kwe ba tuna mu

ba daɗi Yisrayeli tiinɛ

Wu-pɔɗo Tu wum wuni.

⁸ Ba yigɔ daa bá taa wu bimbine
yalu

ba na ki di ba jian tun wuni.

Ku na yi jwɛnɔ yalu ba na
mɔɔni tun,

ba tuna bá taa wu ya wuni,
ni ku na yi Asera nyinyugu de
sum

didaani wɛɛnu tilu ba na zwe
ba pai wapuli tun.

⁹ Maɗa kam kuntu nan na yiɔ,
nɔɔna wó duri ba daari tuni dilu na
logi di pi di dam yi Yisrayeli tiinɛ
bam zeli-ba di wuni tun. Ga-balɔɔ
di punnu yirani mu wó taa wura.
Je sum maama maa wó taa tigi yɔɔ
yirani.

¹⁰ Abam nan swe á Wɛ dɨm na
yɨ á Vɨrvu tun ni nɨ mv.
Á daa maa ba guli Wɛ na yɨ á
piu dɨ á dalɨm je tun gulǝ.
Kuntu ɣwaanɨ, abam na maɣɨ á
jəri tweeru tulv na tiini dɨ
lana tun,
dɨ dilv á na zuɣɨ á ja á nuɣɨ
dwi-ge tiinǝ tunti wonɨ á
ba tun,
¹¹ abam nan na nii dɨ baɣa nɨ
pa dɨ puli dɨ nuɣɨ lila,
yɨ dɨ bi dɨ kɨ punnu titutɨ dilv
wonɨ á na jəri-dɨ tun dɨ,
á bá na kulukulv á zagɨ.
Á nan wó na wu-cǝgǝ dɨ zunni
dilv na ba ti tun yuranɨ
mv.

¹² Nii dwi-ge tiinǝ zanzan
jar-kǝrǝ na kɨ sǝǝ te!
Ba yǝǝrɨ ba wuuri mv nɨ nunu
kum na wuuri te tun!
Nii ba nǝn-kǝgǝ sǝǝ na zaɣɨ te!
Ku nyɨ nɨ na-fara na wuuri ba
buunɨ te tun mv!
¹³ Nǝǝna bam kuntu kwǝrǝ na
maɣɨ ka zaɣɨ,
nɨ na-fara na wuuri ku kɨ sǝǝ
te tun dɨ,

Baɣa-Wɛ nan na puri Dl ni Dl
bwe-ba,
ba maama wó lagɨ je mv ba
vu.

Kuó taa nyɨ dɨ viuu na kalɨ
swannu pweeru yuu nɨ
ku ja je te tun mv,
naa kɨrum viuu na pǝ weeru ku
ja kǝ te tun mv.

¹⁴ Dɨdaan-ni maɣa nɨ, fuunɨ
tiini dɨ jigɨ dɨbam,
dí duna na yɨ dɨbam tun
ɣwaanɨ.

Tɨga nan na jigɨ ka puuri tun, dɨ
ba viiri mv!

Kulv na wó yɨ balv na tu sɨ ba
kɨ jara dɨ dɨbam
yɨ ba vrɨ dí wǝǝnu ba ja viiri
tun mv kuntu.

Kusi tiinǝ taanɨ

18 Leerv wó yɨ tuw kulv sǝǝ na
zaɣa
nɨ kayɨra mv wuuri sɨ buunɨ
tun!

Tu kum kuntu nan leenɨ ku wu
Kusi bwi sum je nɨ mv.

² Ku yǝni ku tuɣɨ ku nǝǝna dɨ
kwǝrǝ mv

sɪ ba tɔɔɪ Nili bugə kam baɲa
nɪ ba vu je sidonnə ba pa.
Ba kwe sangɛ mu ba ma ba kɪ
nabwəuru tɪlɔ ba na mai
ba yɛ na tɪn.

Nan tɔɲɪ-ba sɪ ba kɪ lɪla ba joori
ba tɪtɪ tɪv.

Ku yɪ tɪv kɪlɔ nɔɔna na dwara
yɪ ba yɪra dɪ swələ tɪn.

Nɔɔna je maama nɪ kwari ku
nɔn-biə mu,
ba kəm na cana
yɪ ba cɔɔɪ balɔ na dwəni dɪ ba
tɪn ɲwaani.

Ba tɪga kam nan yɪ bwi mu
pɔɔɪ-ka sɪ kɪ tɪtari nɪ.

³ Abam lugu baɲa nabiinə
maama,
ba na zəɲɪ drapoo pweeru tum
yuu nɪ, fɔɔɪ-na á nii!
Ba maa na wugi nabɔnɔ, fɔɔɪ-na
á cəgi!

⁴ Baɲa-Wɛ nan na tagɪ te dɪ amu tɪn
mu tuntɔ:

«Amu wó zɪɔ a na zɔvri mɛ tɪn
nɪ mu
sɪ a taa yɪ cɪmm yɪ a niə.
Amu wó tɔɲɪ mɛmɛ nɪ funyugu
na zaɲɪ wia maɲa nɪ te
tɪn,
naa nyɔnɔ na tɪv wɔdiu zagum
maɲa nɪ te tɪn mu.»

⁵ Bɛɲwaani, vinyə tweeru na ge
fun sɪ dɪ lə dɪ biə,

maɲa kalɔ punnu tum na yɔɔɪ
tɪ wura tɪ bri sɪ tɪ kɪ biə
tɪn,

Wɛ lagɪ Dɪ kwe sugu mu Dɪ
farɪsɪ tweeru tum nɛ Dɪ dɪ
tɪga nɪ,

nɪ sɪ na yɪ balɛ naa sɪ yɪ sɪlɔ
na jagɪ sɪ maa kɛ yigə tɪn
dɪ.

⁶ Ba yɪra yam wó maɲɪ tɪga nɪ
mu,

sɪ ya ji wɔdiiru ya pa pweeru
yuu zunə dɪ ga-vara.

Kwiə maɲa nɪ mu zunə bam wó
di-ya,

sɪ ga-vara bam dɪ di-ya waaru
maɲa nɪ.

⁷ Maɲa kam kuntu nɪ nɔɔna wó
ja pɛera ba ba ba pa Paɲwa Tu
Baɲa-Wɛ dum. Balɔ na wó ja pɛera
yam ba ba ba pa-Dɪ tɪn mu

nɔɲɪ tɪv kɪlɔ nɔɔna na dwara yɪ
ba yɪra dɪ swələ tɪn.

Nɔɔna je maama nɪ kwari ku
nɔn-biə mu,

ba kəm na cana
yɪ ba cɔɔɪ balɔ na dwəni dɪ ba
tɪn ɲwaani.

Ba tɪga kam nan yɪ bwi mu
pɔɔɪ-ka sɪ kɪ tɪtari nɪ.

Bantu wó ja ba pɛera ba ba Siyɔn
piu kum, jəgə kalɔ Paɲwa Tu
Baɲa-Wɛ na kuri sɪ nɔɔna taa zuli
Dɪ yɪɪ da tɪn mu.

Ezipi tuw taani

19 Wε kwərə kalu na ve Ezipi
tuw seeni tun mu tuntu:

Nii-na! Baṇa-Wε dɔgi kunkoŋo
kulu na wurigi tun baṇa ni
Dl maa buɲi Ezipi.
Ezipi tuw jwənə yam yira sai mu
Dl yigə ni.
Ku maa na yi Ezipi tiinə bam
titi,
ba wuu maama cɔɔri mu.

² «A lagɪ a pa Ezipi tiinə bam
zaŋi da-baṇa ni mu ba ki
najara.

Nɔɔnu mu wó ki najara di o
cuvu,
yi nɔɔnu di o faru di dwəni
daani.

Tuw wó ciji ku doŋ tuw si najara
zaŋi,
yi pɛ di ki jara di o doŋ pɛ.

³ Ezipi tiinə bam nagwələ lagɪ
ya ti mu,
amu na wó pa ba wubuŋa yam
ji kafe tun ŋwaani.

Baá nuŋi bərə si ba lwarɪ ba
jwənə yam di ba cirə
wubuŋa.

Ba maa wó vu ciciri vura di
sampwəri te.

⁴ Amu nan lagɪ a kwe Ezipi tiinə
bam mu
a ki pɛ-balɔɔ juŋa ni.

Wuntu wó tɔgi kəm-cɛəri baṇa
ni o taa te-ba.»

Yuutu Baṇa-Wε dum na yi Paŋwa
tun mu tagi kuntu.

⁵ Nili bugə na bam wó wɪ ba ti,
pa ti-kura yiranɪ daari.

⁶ Bu-tuli sum wó taa lwe mu,
yi bu-tuli sum di na ba ba wɪ
maama.

Bugə ni gaaru, di nancan-gullu
tum di maama wó kwaari.

⁷ Ku wəli da, wudiiru tulu ba na
dugi
Nili bugə kam ni ni tun maama
wó ku mu.

Ku nan na yi kari sulu ba na
dugi bugə kam ni ni tun,
si maama wó ku mu, yi viu
kalɪ ku ja je,
si kari daa yi daari dáani.

⁸ Kaləŋ-jara wó taa ŋuusi mu yi
ba keerə.

Beŋwaani, balu na di ba gwəli
Nili bugə kam wuni tun,
di balu na duli ba buri ba di
ka wuni tun
wó taa tuŋa yɔɔ yiranɪ mu.

⁹ Balu na tuŋi gwar-ŋunnu
tutuŋa tun vwana wó pari
mu.

Balu di na duli garyiə tun tuna
wó ti.

¹⁰ Ku na yi balu na sɔ gwaaru
tun,

ba wuu wó cōort mu.
 Balu maama na tūti ḡwuru
 ḡwaani tun wuu maa wó
 cōgi.

¹¹ Swan tuw dideera bam yōort ba
 yi jwāeru yirani mu.
 Ezipi Pa-faru wum na jigi
 nakwa balu tun ba bri-o
 swan.
 Abam lagi á tōgi cwəḡə kōo ni
 mu si á ta did-o ni:
 «Amu di tōgi a yi swan tiinə
 dwi dum wu nōonu mu.
 Ku na zigi faḡa tun mu
 dí nabaara bam joṅi swan
 pwa tee ni?»

¹² Nmu swan tiinə nan daa wu
 yən ni mu?
 Bəṅi-ba si ba ba ba ta ba bri-m
 kululu maama Paḡwa Tu
 Baḡa-Wə
 na buṅi si Dł ki di Ezipi tuw
 kum tun.

¹³ Swan tuw dideera bam suni ba
 ji jwāeru mu.
 Ku ta na yi Memfisi tuw yigə
 tiinə bam,
 nōona jigi-ba ba gana mu.
 Balu na yi Ezipi sō-yuni tum
 yigə tiinə tun
 jaani ba nōona bam ba ywəri.
¹⁴ Baḡa-Wə nan na ki te tun,
 Dł vugimi nakwa bam
 wubūḡa mu,

pa Ezipi tiinə kaagi ba tusi
 cwəḡə.

Ba maa nyi di sa-nyōru na bugi
 yi o ve cwəḡə yuu di gaa wuni
 te tun.

¹⁵ Nōon-nōonu nan tərə Ezipi tuw
 ni
 si ku tu wani o joṅi-ba o yagi.
 O na yi nōn-yiru naa nōn-kafe
 mu di,
 naa nadum naa nabwəm mu,
 ku tu bá wani o wəli-ba.

¹⁶ Maḡa kam kuntu nan na yiə,
 Ezipi tuw tiinə maama wó na Paḡwa
 Tu Baḡa-Wə na twi Dł juḡa te si Dł
 waarti-ba tun. Kuntu maa wó pa ba
 taa funa ni kaana na jigi fūni te
 tun. ¹⁷ Zuda tuw tiinə nan mu lagi ba
 pa fūni tiini di ja Ezipi tuw nōona
 bam. Ba maa na yōort ba bəṅi Zuda
 tuw kum yiri ba bri wulu, ku tu wó
 fūm mu, di Paḡwa Tu Baḡa-Wə na
 buṅi si Dł ki-ba te tun.

¹⁸ Maḡa kam kuntu na yiə, Ezipi
 tuni dunu mu lagi di taa jigi Ebru
 taani dum ba ḡōona, ni ba na ḡōoni
 Kaanan ni te tun. Ba laan maa wó
 du durə ba se ba pa Paḡwa Tu
 Baḡa-Wə. Baá taa bəi tuni dum
 kuntu didwa yiri w: «Wia Tu
 kum.»

¹⁹ Maḡa kam kuntu nan na yiə,
 baá lo bimbim Baḡa-Wə ḡwaani
 Ezipi tuw kum titari ni. Ba ta
 maa wó cwi kandwe nūēni ywe
 doṅ Ezipi sisəm dum ni ba pa-Dł.

²⁰Wəənu tɔm kuntu wó taa yɪ mɪmaŋɪ sɪ tɪ guli Ezipi tiinə bam mu nɪ Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ yɔɔɪ Dɪ jɪgi dam. Ba duna na jɪgi-ba ba bɛɛsa, yɪ ba na keeri ba loori-Dɪ, Dɪ dɪ wó tɔŋɪ dɪdɛɛɪ sɪ o ba o joŋɪ-ba o yagi. ²¹Baŋa-Wɛ laan wó pa Ezipi tiinə bam lɔwɪ Dɪ na yɪ wulɔ tun cɪga cɪga, yɪ ba dɪ sɛ ba pa-Dɪ. Ba maa wó taa jaanɪ pɛɛra ba tui ba kɪ kaanum ba pa-Dɪ, sɪ ba ma ba zuli-Dɪ. Ba ta wó taa goni ba niə dɪ Dɪ, ba daari ba tɔgi-ya. ²²Baŋa-Wɛ tutɪ mu wó waari Ezipi tiinə bam, yɪ Dɪntu nan ta mu lagi Dɪ pa-ba yazurə. Ba maa na pipiri ba joori Dɪ tɛ, Dɪ dɪ wó sɛ ba wɛ-loro kum yɪ Dɪ daari Dɪ pa ba na yazurə.

²³Maŋa kam kuntu na yiə, cwəŋə wó taa tigi yala-yala Ezipi dɪ Asiiri tunɪ dum tutari nɪ. Tunɪ dum kuntu dɪlɛ nɔɔna wó taa kaagi ba ve da-tunɪ dum wunɪ. Ba ta wó yəni ba kɪ daanɪ ba zuli Wɛ. ²⁴Maŋa kam kuntu nɪ, Yisrayɛlɪ tuw kum wó wəli Ezipi dɪ Asiiri wunɪ, sɪ tunɪ dɪtɔ dum kuntu taa yɪ daanɪ. Ba maa wó ja Wɛ yu-yoŋo ba ba pa tɪga baŋa maama nabiinə. ²⁵Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ laan maa wó kɪ bantɔ maama yu-yoŋo yɪ Dɪ ta nɪ: «Ezipi tiinə bam yɪ amɔ nɔɔna mu. Asiiri tiinə bam maa yɪ amɔ tutɪ juŋa tutɔŋa. Sɪ ku na yɪ Yisrayɛlɪ

tiinə bam, amɔ mu kuri-ba sɪ ba taa yɪ amɔ tutɪ nyum. Kuntu ŋwaanɪ, amɔ wó kɪ ba maama yu-yoŋo.»

Ezipi dɪ Kusi taanɪ

20 Asiiri tuw pɛ Sarɪgon deen tɔŋɪ o jar-kərə yuutu pa o vu o jeeri Asedodi tuw dɪ najara, sɪ o wanɪ-ku o dɪ. ²Bɪnɪ dum kuntu wunɪ mu Baŋa-Wɛ tagɪ dɪ Amɔtɪ bu Ezayi Dɪ wɪ: «Lɪ gwar-zunzwara tɪlɔ na wu n yira nɪ tun, sɪ n daari n lɪ natra yalɔ n na zɔ tun.» O ma sunɪ o kɪ kuntu, yɪ o kaagi je sum maama o beerə bwəri dɪ o napra yiranɪ.

³Baŋa-Wɛ laan ma ta Dɪ wɪ: «Nɪ amɔ tuntɔŋnu Ezayi na kaagi o ve bwəri o napra baŋa nɪ bina yatɔ tɛ tun, kəm dum kuntu wó jɪ maana mu sɪ ku brɪ kulɔ na wó yɪ Ezipi tuw dɪ Kusi tuw tun. ⁴Asiiri tuw pɛ lagi o ba o kalɪ Ezipi dɪ Kusi tiinə balɔ o na wanɪ tun mu o ja o kɛ, yɪ baá taa ve bwəri dɪ napra mu ba maa kɛa. Ku nan wó taa yɪ ba nɔn-dunnu dɪ ba nankwɪn mu, yɪ ba maama kurə nai cavura yiranɪ. ⁵Balɔ ya na kwe ba tuna ba daŋɪ Kusi tuw baŋa nɪ, yɪ ba daari ba kɪ ba cɪga dɪ Ezipi tuw tun laan maa wó taa kwari fɔunɪ, yɪ cavura jɪgi-ba. ⁶Maŋa kam kuntu na yiə, balɔ na zɔɔɪ nunu kum ni seenɪ tun laan maa wó ta nɪ: «Dɪbam

ya salı bantu yıra nı yı dí duri dí
vu ba te sı ba joŋi dıbam mu ba
yagı Asiiri pe wum juŋa nı. Nan nii
kulu na yi-ba tun! Dıbam laan nan
wó tɔgtı yən nı mu sı dí lu?»»

Babilonu tuu taanu

21 Kwərə kantu wura kagua
kalu na tigi nunu kum ni nı
tun ɲwaanu mu:

Nı vu-duu na yɔɔrı ka duli
jagwiə seeni je sım nı te
tun,
kuntu mu læru lagı tı nuŋi
kagua kam seeni
me fuvni na daga tun tı ba
abam baŋa.

² Amu nii a na cam mu We na lı
Dl bri-nı:

Je maama nı nɔɔnu wó nuŋi o
doŋ kwaga nı.
Vunvurna dı wó zu ba vri
wəənu.

Elam jar-kərə bam,
ja-na najara yam á jeeri-ba!
Abam Mədi tiinə bam,
á dı kaagi-na ba tuu kum
maama á pu!

Amu lagı a pa yaara yalu bantu
na kı nɔɔna yıra nı tun ti.

³ A na ne wəənu tilu We na lı Dl
bri-nı tun,

mu a yıra maama yɔɔrı ya
wiirə.

A maa yɔɔrı a wuwula,
nı ka-puə na vri pugə sı o lu
bu te tun.

A yıra cə dı kulu a na ni tun.
A wubuŋa maa vugimi dı kulu
a na ne tun.

⁴ A yiə maama yɔɔrı ya gigiri
mu.

Fuvni ɲwaanu a yıra maama
maa sal.

A ya na beeri sı wa-tuuri yi lila
tun,
dı nan joori dı ja fuvni mu dı
ba dı pa-nı.

⁵ Nii-na! Ba ti wodiu yigə mu sı
ba jəni ba di candiə,
yı ba lwartı gar-jala sı nɔɔna
jəni tı baŋa nı ba di.

Ba laan maa je ba di, yı ba
daari ba nyɔ sana.

Yibuŋısa wunu mu ba ni kwərə
na kaası ka wı:

«Abam didɛera bam, nan zaŋı
wəənu!

Kwə-na á najara cı-kwen
sım sı á nuŋi á vu á kı
najara!»

⁶ Baŋa-We laan ma ta dı amu Dl
wı:

«Ve n kwe nɔɔnu n zıgtı sı o taa
yıri tuu kum.

Ta did-o sı o taa te kulu o na ne
tun o bri nɔɔna.

⁷ Ku tu nan na ne jara-kəm
tərikooru
yɪ siseŋ-nɔɔna vaŋɪ-tɪ,
yɪ o ta na ne nɔɔna na dɔɔɪ bɪnɛ
baŋa nɪ
naa ba dɔɔɪ yogondə baŋa nɪ,
ku brɪ nɪ o maŋɪ sɪ o taa fɔɔɪ
o yɪrɪ o tɪtɪ mɪ lanyɪranɪ.»

⁸ Tɔw yɪrɪnɪ wum laan ma tɔɔɪ o
ta o wɪ:

«Amɔ tu, dɛ maama wunɪ mɪ
amɔ yɔɔɪ a zɪɔ a zɪɔ je sɪm
nɪ.

Tɪtɪ maama nɪ dɪ, a ta wura mɪ
yɪ a yɪrɪ je sɪm.

⁹ Nan nii! Nɔɔnɪ mɪ bunɪ
o na dɔɔɪ jara-kəm tərɪko baŋa
nɪ,

yɪ siseŋ-nɔɔna vaŋɪ-ku.»
Nɔɔnɪ wum mɪ baga o yaga nɪ:
«Babilɔnɪ tɔw kum cɔɔɪ yoo!

Ku yɔɔɪ ku cɔɔɪ mɪ!
Ba tɔw jwənə yam nyɪnyɔrɔ
maama cɪcɔɔɪ mɪ,
yɪ ya tɪɔɪ tɪɔa kam je maama
nɪ.»

¹⁰ A nɔɔna bam, ba pɛ ku zu á
yɪra mɪ
nɪ kaanɪ na zɔɔɪ muna kazɔɔɪ
nɪ te tɪn.
Amɔ nan jɔŋɪ kwərə mɪ

yɪ ka nuŋɪ Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ
dɪm

na yɪ Yisɪrayɛɪ tɪnə Wɛ tɪn
tee nɪ.

Kwərə kam kuntu mɪ a laan
nan tagɪ a brɪ abam.

Edəm tɔw taanɪ

¹¹ Kwərə kantɔ wura Duma tɔw
kum ŋwaanɪ mɪ:

Nɔɔnɪ mɪ zɪɔɪ Seyiri nɪ o bwe o
wɪ:

«Maŋa kɔɔ mɪ tɪɔa kam wó
puurɪ?

Ta n brɪ-nɪ maŋa kalɔ tɪɔa na
wó puurɪ tɪn.»

¹² Tɔw yɪrɪnɪ wum ma ləri o wɪ:

«Ku bá daanɪ sɪ tɪɔa puurɪ.
Ka nan ta wó joorɪ ka yɪ.

Nmɔ nan na lagɪ sɪ n daa n bwe
wɔŋo n wəli da,
sɪ n joorɪ n ba n bwe sɪ n
lwarɪ.»

Arabɪ je sɪm taanɪ

¹³ Kwərə kalɔ na wura Arabɪ
ŋwaanɪ tɪn mɪ tɪntɔ:

Abam Dedan pipimpiɪnə bam
na yənɪ á tɔɔɪ daanɪ

á beeri Arabi ti-kura kam ni,
á wú pãni tweeru woro ni mu
sɪ tɪga laan puuri.

¹⁴ Beeri-na na á pa na-nyõm na
jɪgɪ balu tɪn!

Abam balu dɪ na zuvri Tema tuw
ni tɪn,

ja-na wudiiru á ba

á pa balu na duri sɪ ba lu cam
wunɪ tɪn.

¹⁵ Bɛɲwaani, bantu manɪ ba
duri mu

sɪ ba lu najara wunɪ.

Ba maa kwaani sɪ ba lu
su-lwaanu dɪ cɪna tam
wunɪ,

jar-kərə na lagɪ sɪ ba gu-ba tɪn
ɲwaani.

¹⁶ Amu Yuutu We nan na tagɪ te dɪ
amu tɪn mu tintu: «Bini didua maɲa
ni, ni tintuɲnu na jeeli o tutuɲa da
yam lanyiranɪ te tɪn, dɪ Kedari tuw
ninwaja kam ti. ¹⁷ Kedari ci-tara
bam mu yɪ paman-bibe ba nɔɔna
bam maama wunɪ. Ba nan lagɪ ba
daari funfun yiranɪ mu.»

Baja-We dum na yɪ Yisrayeli tiinɔ
We tɪn mu tagɪ kuntu.

Zeruzalem tuw taani

22 Kwərə kantu mu wura tuw
kulu yɪri na yɪ «Vurum Bolo»
tɪn ɲwaani:

Bɛɛ mu jɪgɪ ku kɪ á tuw kum ni,
pa nɔɔna bam maama dɪ ba
sam nayuni?

² Bɛɛ mu kɪ yɪ ba sɔɔ zanɪ tuw
kum je maama ni,
yɪ ba kaasi ba yaga dɪ wupolo?
Balu na tɪgɪ abam tuw kum wunɪ
tɪn

wu tɔgɪ jara-kəm baja ni mu
ba ti.

³ Abam tuw yigə tiinɔ bam
maama duri mu
sɪ ba lu najara yam wunɪ.

Ba yɔɔri ba sɛ bwəm ba pa ba
duna bam mu

yɪ najara yam ta wu yi-ba.

Abam wunɪ balu maama ya na
kwaani

sɪ ba liisi ba duna yigə ni tɪn,
ba ta nɛ-ba mu yɪ ba ja ba
maama !

⁴ Kuntu ɲwaani amu dɪ laan
maa wɪ:

«Yagi-ni kuntu cūmm,
 sɪ a keeri lanyiranɪ a nɔɔna
 bam ŋwaani.
 Nɔɔn-nɔɔnu yɪ gwi-nɪ dɪ a kərə
 kam,
 Bɛŋwaani, cɔgum mu yɔɔrɪ dɪ
 yɪ a nɔɔna bam.»

⁵ Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ dum lɪ de
 mu Dɪ tinɪ
 dɪ na jɪgɪ sɔɔ, dɪ vuvugə, dɪ
 cam,
 sɪ Dɪ pa dɪ yɪ Vurum Bolo
 kum.

Dɪ maa yɪ dɛdɔŋ nɪ ba na wɔ
 kuusi tuw kum kabri mu,
 sɪ ku nɔn-biə bam kərə sɔɔ
 zaŋɪ ku yɪ pweeru je sum
 tun.

⁶ Elam tuw tiinə ma kwe ba
 cɪkwaru tum
 ba nuŋi dɪ ba jara-kəm
 tərɪkooru,
 dɪ ba sise diinə maama.
 Kiiri tuw tiinə dɪ ti ba najara
 cɪ-kwen sum yigə mu.
⁷ Ku na yɪ abam bwəəlu tɪlɔ ya
 na kɪ wɔdiiru lanyiranɪ
 tun,
 najara sise-tərɪkooru laan mu
 su ti maama sɪ najara kɪ.
 Balu maa na dɔgɪ siseŋ-nɔɔna
 yuu nɪ tun
 dɪ ma vu ba cəŋi tuw kum
 manco-pɪw ni.

⁸ Zuda tuw da ba jɪgɪ dalum je sɪ
 ba ma cɪ ba titɪ.

Maŋa kam kuntu nɪ,
 abam buŋɪ sɪ á lɪ najara zɪla
 yalu
 ya na tigi «Kagua» digə kam nɪ
 tun mu.

⁹ Abam nɛ nɪ Davidi tuw kabri
 sum
 su dɪ lulooru zanzan.

Á ma la na á zɪgɪ kuri seeni
 bugə kum nɪ,
 sɪ á daari á mɔ-ba.

¹⁰ Á ma jeeli Zeruzalem tuw sam
 dum ni
 yɪ á daari á yigi dɪ didonnə á
 dɪ tɪga nɪ,
 sɪ á ma á fɔgɪ á lɔ tuw kabri
 sum sɪ sɪ taa dana.

¹¹ Á ta kugɪ goŋo mu á yagi
 kabri sɪle sum tɪtari nɪ
 sɪ á taá kɪ na balu na nuŋi
 nafɪr-dɔŋə kam wɔnɪ tun
 dáani.

Dɪ ku dɪ, abam yigə nan tərə dɪ
 wɔlu na pɛ wəənu tintu kɪ
 tun.

Á maa wu nɪgɪ wɔlu na buŋɪ ti
 wubɔŋa faŋa faŋa tun.

¹² Maŋa kam kuntu nɪ,
 Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ dum nan ya
 tagɪ dɪ abam mu
 sɪ á kan yɪ-na

yɪ á ta keeri wu-cɔɔ ɲwaani,
sɪ á daari á ceeri á yum,
yɪ á kwe gwar-zunzwara á zu.

¹³ Nan nii abam na kɪ wupolo yɪ
á cakɪ te!

Á kaagi á gvi naani dɪ peeni
mu sɪ á ma á di candiə.

Á maa jigi nwana zanzan á
duna,

yɪ á daari á nyɔ sana!

Abam laan maa tɛ á wɪ: «Pa-na
sɪ dí taa di dí ni nɪ,

Bɛɲwaani dí yəri dí jwa wó tɪ
na.»

¹⁴ Amu ni Paɲwa Tu Baɲa-Wɛ na
tagɪ Dɪ wɪ: «Amu bɪ a bá kwe ba
lwarum dɪntu a cɛ-ba sɪ kɪ maɲɪ kɪ
yɪ ba tɔvɔni dɪ.» Yuutu Baɲa-Wɛ na
tagɪ tɛ tɪn mu kuntu.

¹⁵ Paɲwa Tu Baɲa-Wɛ tagɪ tɪntu
mu Dɪ wɪ:

«Ve Sebina te, wɔlv na nii pɛ sɔɲɔ
kum kikiə maama baɲa nɪ tɪn, sɪ n
ta did-o á wɪ: ¹⁶Nmu bɪ n pa n yɪ
wɔɔ mu? Ba kɪ n nabaara badonnə
yo, sɪ n vu n lagɪ n titɪ yibeeli
pɛ-sɔɲɔ yibeelə je sum nɪ n tiɲi mu
na? Bɛɛ mu yɪ n vu n bɔɔɪ bɔɔni
piu kum nɪ wɛ wɛ, yɪ n sari siun je
n titɪ ɲwaani.

¹⁷ A nɔɔnu, nan ta n ye nɪ:
Baɲa-Wɛ mu lagɪ sɪ Dɪ ja-m Dɪ
vuvugi Dɪ dɔlɪ Dɪ yagi dɪ dam. ¹⁸ Dɪ
wó ja-m Dɪ kukuli Dɪ kɪ daani nɪ
gəli dɔɲ tɪn, yɪ Dɪ laan dɔlɪ-m Dɪ

yagi tɪga kalv na tiini ka yalma tɪn
wɔvɔni. Nmu ma n wó tɪ dáani, yɪ n
sise-tərikooru tɪlv na pɛ-m zulə tɪn
dɪ maɲɪ da. Nmu nan yɪ wɔlv na
tiini n yáali n tu wum sɔɲɔ kum tɪn
mu.

¹⁹ Amu Baɲa-Wɛ nan lagɪ a lɪ-m
mu n titɔɲɪ dɪm baɲa nɪ, sɪ n ga zulə
yalv ya na tɔɲɪ dɪ titɔɲɪ dɪm tɪn.

²⁰ Maɲa kam na yiə, amu wó bəɲi a
tɪntɔɲɔ Hilkiya bu Eliyakum. ²¹ A
maa wó pa-o cɔwəɲə sɪ o taa zɔvɪ
nmu gwaaru tɪm, yɪ o daari o vɔ
nmu garyi kam o təɲə nɪ, yɪ a kwe
n dam dɪm a pa-o. O laan maa wó
ji Zeruzalem nɔn-biə bam, dɪ Zuda
dwi tiinə bam maama ko. ²² A lagɪ
a kwe Davidi paari dɪm borbu mu a
kɪ o jɲa nɪ. O maa na jaani wubɔɲa
sɪ kulv kɪ, nɔɔn-nɔɔnu bá wani o
pipiri o bubɔɲɪ dɪm. O nan na wɪ
kulv bá kɪ, nɔɔn-nɔɔnu wari sɪ o pa
kɪ kɪ. ²³ A nan ta wó pa o kuri ja
tɪga mu, nɪ ba na pagɪ paari dɪlu
tɪga nɪ tɪn. Kuntu tɪn Eliyakum mu
wó ja zulə o ba o pa o ko sɔɲɔ kum
maama. ²⁴ O digə tiinə nan wó kwe
ba cana maama ba gwəri wuntu
mu. Baá taa palɪ ba titɪ o yira nɪ
mu, nɪ ba na pagɪ cɪni kəbrə yira nɪ
yɪ ba palɪ kambɪ dɪ kabəli dɪ baɲa
nɪ tɛ tɪn.»

²⁵ Paɲwa Tu Baɲa-Wɛ ta ma ta Dɪ
wɪ: «Maɲa kam nan na yiə, cɪni dɪm
wó kuri dɪ tɔ tɪga nɪ. Wəənu tɪlv

maama ya na lægi dɪ yɪra nɪ tun maa
wó parɪ tɪ tu tɪga nɪ.» Baŋa-We na
tagɪ te tun mu kuntu.

Tiiri tu taani

23 Kwərə kantu wura Tiiri tu
kum ŋwaani mu:

Taá keeri-na, naboro coonə
balu na nuŋi Tarsisi
yɪ á beeri pipiu ŋwaani tun!
Beŋwaani, Tiiri tu kum cɔɔ
mu.

Ku sam dum maama cɔɔ.
Je daa tərə sɪ nabwəuru tum
zu tɪ zɪɔ da.
Ku yɪ Kitimi nɪ mu ba ni kwərə
kam kuntu.

² Taá yɪ cumm, abam balu na
zuuri nɪw kum ni nɪ tun.
Abam Sidon tu pipimpiinə bam
mu tɔŋi nɔɔna
sɪ ba tɔɔ nɪw kum baŋa ba
kɪ pipiu pa á duni.

³ Ba ma beeri na-fara bam baŋa
nɪ
ba kɪ pipiu dɪ tunɪ dɪlu na yɪ
yigə yigə tun.
Ba ma vu ba yɪ Sihora dɪ Nili
bwi sum
ba yəgi wudiiuru tɪlu na kɪ
dāani tun
ba ja ba joori sɔŋɔ.

⁴ Sidon tu tiinə bam, á laan wó
na á cavura!

Beŋwaani, nɪw Sidon tu nɛ
dam nɪw kum ŋwaani,
yɪ nɪw kum laan nan vi-m yɪ
ku wɪ:

«Ku nyɪ dɪ amu ta wu vri pugə
sɪ a lu biə.

Amu nan wu kɔnɪ biə sɪ ba kɪ
nɔɔna,
ku na yɪ bəkəri naa bɪsankam
dɪ.»

⁵ Ezipi tiinə na ni kulɔ na yɪ
Tiiri tu tiinə tun,
ba yɪra wó sɔɔri zanzan.

⁶ Kwaani-na sɪ á be á yɪ Tarsisi
sɪ á nii.

Keeri-na á wu-cɔɔ ŋwaani,
abam balu na zuuri nɪw kum
ni nɪ tun.

⁷ Bɛɛ mu kɪ tuw kuntu ba na cwi
faŋa faŋa tun?

Ku deen pe á na ywəəni
lanyiranɪ,
yɪ ku nɔɔna jagɪ ba vu yigə
yigə
ba zuuri tunɪ didonnə nɪ.

⁸ Wɔɔ mu jəni o buŋi lwarum
kikiə yantu

sɪ o ma o cɔɔ Tiiri tu kum?
Ku ya yɪ tuw kulɔ na pe nɔɔna dɪ
paari mu.
Balu deen na pipi ku wɔnɪ tun yɪ
dɪdeera mu,

yɪ lʊɡv baŋa nǝǝna maama
nɪɡɪ-ba.

⁹ Ku nan yɪ Paŋwa Tu Baŋa-We
mu buŋɪ sɪ Dɪ ɕɔɡɪ-ba.

Dɪ ma kɪ kuntu sɪ Dɪ zuuri-ba
tɪɡa nɪ dɪ ba nɪnwaŋa
kam,

sɪ ku pa nǝn-yum dwi maama
tu ba tutɪ tɪɡa nɪ.

¹⁰ Abam Tarsisi tiinǝ bam,
laan taá vari-na á tɪɡa kam
nɪ ba na kɪ te Nili bugǝ kam nɪ
nɪ tun.

Bɛŋwaanɪ, abam daa ba jɪɡɪ je
sɪlv

á na wó kɪ pipiu da tun.

¹¹ Baŋa-We tutɪ mu twɪ Dɪ juŋa
nɪnw kum baŋa nɪ,

pa lʊɡv baŋa tuntɪ dum sisinji.
Dɪ pɛ nɪ sɪ ku vu Kaanan laŋa

kam seeni,

yɪ Dɪ wɪ ba ɕɔɡɪ bantv dam je
sum maama.

¹² Dɪ ma ta dɪ Sidǝn tiinǝ bam
Dɪ wɪ:

«Abam ywǝɛni dim dum ti mu,
ba na ɕɔɡɪ abam lam tun

ŋwaanɪ.

Abam na maŋɪ á bɛ á vu Kitimi,
á ta bá na siun da.»

¹³ Fǝɡɪ-na á nii Babilǝnɪ tuw kum.
Ku nǝǝna bam daa ba jɪɡɪ yuu!
Asiiri tiinǝ bam pɛ ku ji ga-vara

zuurum je mu. Ba ya lʊɡɪ taala mu
ba yǝri tuw kum kǝbrǝ yira nɪ, yɪ ba
daari ba tǝɡɪ da ba zu ba vaari ku
sǝ-fwaaru tum ba dɪ tɪɡa nɪ. Ba ma
pa ku ji di-dwǝɛnu yiranɪ ku tigǝ.

¹⁴ Taá keeri-na, abam nabwǝɛru
tum tiinǝ balv na nuŋi

Tarsisi

yɪ á beeri pipiu ŋwaanɪ tun,

á dam je sum maama na ɕɔɡɪ
tun ŋwaanɪ.

¹⁵ Maŋa kam kuntu na yǐǝ, baá
kwe bina fusurpɛ ba ma swe Tiiri tuw
kum swǐǝ. Bina yam kuntu wɔnɪ mu
pɛ wum maŋɪ sɪ o di paari. Maŋa
kam kuntu nan na ti, ku lagɪ ku kɪ
Tiiri tuw kum nɪ ka-tula kalv ba na
te o taanɪ lǝŋǝ wɔnɪ ba wɪ:

¹⁶ «Ka-tula kalv ba na swe n
swǐǝ tun,

nan kwe kǝnǝ sɪ n ta n kaagi
tuw kum wɔnɪ n veǝ.

Kwaanɪ sɪ n ta kǝnǝ kum
lanyiranɪ,

sɪ n ta n leeni lǝŋ-ywe.

Kuntu mu wó pa nǝǝna daa guli
n gulǝ.»

¹⁷ Bina fusurpɛ yam na ti, Baŋa-We
yigǝ daa wó joori ka taa wɪ Tiiri tuw
kum nɪ. Ku nǝn-bǐǝ bam daa wó na
nyǝɔri ba tutuŋa baŋa nɪ. Ba ta wó
kwe ba tutɪ ba yǝɡɪ ba pa lʊɡv baŋa
tuntɪ dum maama, nɪ ka-tula na kɪ
te dɪ baara tun. ¹⁸ Dɪ ku dɪ, nyǝɔri

dulv ba na wó na ba pipiu kum banja
ni tun, baá kwe ba pa Banja-We mu.
Ba bá kwe ba jujiguru tum ba səgi,
naa ba tini-ti jwa ḡwaanı. Tı nan
wó wəli sı balv na zuli Banja-We tun
na wudiiru zanzan, di gwar-laaru.

Banja-We wó waari lvgv banja

24 Nii-na! Banja-We mu lagi
Dl cəgi tiga banja maama
pa ka ji di-dwəənu yiranı.
Dl maa wó ja ka ni maama Dl
jujugi,
yi Dl daari Dl jagı ka nən-biə
bam

Dl yagi je maama ni.

² Cam didwı mu lagi di yi ba
maama.

Kaanım tu bá taa garı nən-kəgə
kum.

Səḡə tu nan bá taa garı o
gambaa.

Kaanı di o tuntv-kana bá taa
garı daanı.

Wulv na jıgı wəənu o yəgi tun
bá taa garı o na yəgi-ti sı
o pa wulv tun.

Jun-diru bá taa garı o na jıni
wəənu wulv tee ni tun.

Nadum di bá taa garı nabwəm.

³ Ba lagi ba cəgi tiga kam
maama mu

ba daari-ka ba tini yəw yiranı.

Banja-We mu tagı kuntu.

⁴ Tiga kam kvgi mu yi gaaru
tum maama kwaari.

Lvgv kum banja maama bwənə
mu.

Balv ya na yi didəera tiga kam
maama ni tun dam ti.

⁵ Kv yi balv na zuvrı tiga kam
banja ni tun mu cəgi-ka.

Benwaanı, ba yəwri ba cəgi We
niə yam mu,

yi ba vin Dl kwıə yam.

Ba ma daari ba cəgi ni-gonim
dulv We na kı di ba

yi di wura maḡa maama tun.

⁶ Kuntu ḡwaanı mu We səwli
lwarım Dl yagi tiga kam
ni.

Balv na zuvrı ka banja ni tun wó
yaari ba lwarım ḡwaanı.

We ma yəwri Dl waari-ba,
pa nabiinə fun yiranı laan
daari lvgv banja ni.

⁷ Dıven dulv na ywənə tun laan
wu kərə wunı mu,
vinyə tiu kum tutı cəwri mu.

Balv ya na di ywəni sana
nyəwım banja ni tun laan
kaagi ba ḡwanı mu.

⁸ Sınye sim daa ba wı.

Kwen-kweera wupolo səw di nan
daa ba ni.

Kv nan na yi kwaanv, ba yagi
tuntu tam.

⁹ Nəwna daa ba nyəw ba sana yi
ba leenə.

Sana di daa manɔ ba ba ywənə
 ba niə nɪ.
¹⁰ Tɔw kɔlɔ na cɔɔɔ tɪn laan tigi
 yɔɔ yɪrɪnɪ mʊ.
 Kʊ sam dɪm maama ma fɔɔɔ di
 pɪ
 sɪ nɔɔɔ-nɔɔɔnʊ yɪ zʊ di wʊnɪ.
¹¹ Nɔɔna kaagi tɔw kʊm cwe sɪm
 yuu nɪ mʊ
 ba kaasi ba beeri sana sɪ ba
 nyɔ.
 Ba ywəni dɪm maama ləri di ji
 wʊ-cɔɔɔ.
 Wʊpolo yɔɔɔ kʊ je mʊ tɪga
 kam baɲa nɪ.
¹² Tɔw kʊm laan daari
 di-dwənu yɪrɪnɪ mʊ.
 Kʊ manco-pɔw kʊm ma cɪcʊɔ
 mugə-mugə.
¹³ Kʊ lagi kʊ kɪ kʊntʊ doŋ mʊ
 lɔɔɔ baɲa tɪnɪ dɪm maama nɪ.
 Kʊb taa nyɪ di tweeru biə
 gwərɪm maɲa na yəni ka
 yi,
 pa ba pʊrɪ tiu kʊlɔ ba ja tɪga
 te tɪn mʊ.
 Ba laan maa wó lari tiu biə
 funfun balɔ na daari da
 tɪn.
¹⁴ Balɔ na wʊ wa-zʊrɪ seeni tɪn
 wó leeni di wʊpolo.
 Baá kaasi di kwər-dia ba tee
 Baɲa-Wɛ.
¹⁵ Kʊntʊ ŋwaani abam balɔ na
 zʊrɪ wa-puli seeni tɪn

zuli-na Baɲa-Wɛ.
 Abam balɔ maama na zʊrɪ
 nʊnʊ kʊm nɪ nɪ tɪn
 di zəɲi-na Baɲa-Wɛ dɪm na yɪ
 Yisrayelɪ tiinə Wɛ tɪn
 yɪrɪ.
¹⁶ Tɪga baɲa ni maama nɪ mʊ dí
 ni ba na leenə
 ba wɪ: «Cɪga Tu wʊm manɔ di
 zʊlə.»
 Amʊ nan ma ta a wɪ: «A wʊw
 yɔɔɔ kʊ cɔɔɔ mʊ!
 Lɛɛrʊ yɪ-nɪ yoo!
 Nɔɔna nʊɲi ba donnə kwaga nɪ
 mʊ.
 Ba bɪbarɪ-kikiə yam di maa
 fɔɔɔ ya ve yigə.»
¹⁷ Lɛɛrʊ, di gwənu, di cɪɔrʊ
 mʊ tigi
 sɪ tɪ ja abam balɔ na zʊrɪ tɪga
 baɲa nɪ tɪn.
¹⁸ Wʊlɔ na kwaani o lu wʊvugə
 kam wʊnɪ,
 kʊ tu wó vu o tʊ goŋo wʊnɪ
 mʊ.
 Wʊlɔ maa na wani o bɛ goŋo
 kʊm wʊnɪ,
 cɪkʊ mʊ wó ja kʊ tu.
 Bɛɲwaani, cɔɔɔm zanzan wó
 nʊɲi weyuu nɪ.
 Tɪga kam kugu je di maa wó
 sisiɲi.
¹⁹ Lulooru wó baɔɔ tɪga kam
 yɪra nɪ
 pa ka yari bule.
 Ka ta wó tiini ka sisiɲi di dam.

²⁰ Tǝga kam nan kaagi ka yunji
je maama ni mu,
ni sa-nyorǝ na bəri te tun.
Ka maa zuuli je maama ni ni
viu na jigi vwe
ku magi yi ku yi te tun.
Nǝǝna bam lwarum yǝǝri ya
cǝgi tǝga kam mu,
pa ka tu buru-tu-tu,
yi ka daa bá zari wǝeni.

²¹ Maǝa kam kuntu na yiǝ,
Baǝa-Wǝ lagi Dl waari dǝǝera
balu na wu weyuu ni ba
tunji tun mu.

Ku nan na yi tǝga baǝa ni,
Dl lagi Dl waari pwa balu na
jigi dam ba di da tun mu.

²² Dl ta wú ja ba maama Dl kali
Dl ki daani mu
yi Dl daari Dl pi-ba puna digǝ
ni.

Ba na mari da ba daani fun,
Dl laan wú yǝǝri Dl waari-ba.

²³ Wǝ wú kwǝli cana kam pooni.
Wapuli dum di wú pipiri ka ji
lim.

Bǝǝwaani, Paǝwa Tu Baǝa-Wǝ
mu wú jǝni Siyǝn piu kum
yuu ni

Dl di paari Zeruzalem tu kum
wuni.

Tu kum nakwa bam maa wú
na Dl paari-zulǝ yam.

Wǝ le-kǝm

25 Amu Tu Baǝa-Wǝ, nmu
mu yi amu Wǝ.

A zǝǝi n yiri dum wǝeni mu,
yi a daari a tee nmu.

Bǝǝwaani, n yǝǝri n tǝgi cǝga
baǝa ni mu

n buǝi n ja faǝa faǝa si n ki
wo-kunkagila

yi n suni n jigi-ya n ki.

² Nmu pǝ tu-fǝrǝ kum laan ji
kandwa-pisuni mu.

Tu kulǝ ya na lǝgi ku pi di dam
tun laan ma ji di-dwǝenu.

Sǝ-fwaaru tǝlu vǝrǝ na lǝgi tun
daa tǝrǝ,

yi ba daa bá wani-ti ba fǝgi ba
lu ba zigi.

³ Kuntu nan mu te pa dwǝa yalu
nǝǝna na dana tun mari si
ba zuli-m.

Tuni dǝlu nǝǝna na yi vuna tun
maa wú taa kwarǝ-m.

⁴ Yinigǝ tiinǝ yǝni ba sǝgi n
woro kuri ni mu.

N ma n yi dalum je n pa
nabwǝnǝ ba cam mari ni.

Nmu yi woro mu cǝga cǝga
vu-duw mari ni.

N ta ma n yi pwǝǝǝ n kwǝli
nǝǝna si wia yi yi-ba.

Cǝga tun, wu-lun-nyina yǝǝri ba
part dǝbam mu vira-vira

ní vu-fóró na tiini kú magí
kəbrə yí kú yí te tún.

⁵ Ba kəm dím ta nýi ní kagva
yuu fúnyúgu na yí te tún
mú.

Nmú ma n cí dí duna bam
tiguri-kaasa pa ka ba ní,
kú nýi dí kunkonjo na kwəli
wía dam pa zurim wura
te tún mú.

Wu-lún-nyína bam daa maa
wart ba le sım sɪ ba leeni.

⁶ Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ nan lagi
Dl kɪ candi-fara mú
piu kuntu yuu ní,
Dl pa lugu baŋa dwi tiinə bam
maama.

Sana dí wudiiru wó bugi candiə
kam wuni,
sɪ ba di wudi-laarv dwi dwi,
yí ba nyo diven sa-ŋuna.

⁷ Dl nan lagi Dl zigi piu kuntu
yuu ní mú
sɪ Dl dwani nipugu kulv na
kwəli dwi-ge tiinə bam
maama tún.

Dl ta wó lɪ gərɔ kulv na kaagi
kú pu tunti dım tún

Dl yagi dáani.

⁸ Dl maa wó yɔɔrɪ Dl cɔgi tɔvni
dam

sɪ kú taa ve maŋa kalv na ba
ti tún.

Yuutu Baŋa-Wɛ ta wó weeri
nɔɔna bam maama yi-na
sɪ ba daa yí taa jigi yi-nwana.

O maa wó pa cavura yalv Dl
nɔɔna bam na ne

lugu baŋa je maama ní tún je.

Baŋa-Wɛ mú tagi kuntu.

⁹ Maŋa kam kuntu nan na yiə, ba
laan wó taa te ba wɪ:

«Ciga ŋwaani, dɪbam Wɛ mú
tuntu.

Dí ma kwe dí ciga maama dí
pa-Dl,

yí Dl jonɪ dɪbam Dl yagi.

Baŋa-Wɛ dım mú tuntu.

Dí kwe dí ciga dí sunɪ dí
pa-Dl mú.

Nan pa-na sɪ dí taa jigi wupolo
yí dí di ywəni Dl vɪm dım
ŋwaani.»

¹⁰ Baŋa-Wɛ yí pagɪ piu kuntu
baŋa ní mú

sɪ Dɪ taa yɪrɪ kʊ nɔɔna bam.
 Kʊ daari kʊ na yɪ Moabi tiinə
     bam,
 Dɪ lagi Dɪ nɔɔnɪ-ba mu Dɪ sɪn
     tiga nɪ,
 nɪ ba na nɔɔnɪ ga-kurru ba sɪn
     bulu wɔnɪ te tɪn.
¹¹ Moabi tiinə laan maa zɪgɪ
     goŋo kum kuntʊ wɔnɪ
 ba te ba jian wɛɛnɪ, nɪnɛɛnɪ
     nayeɛnə na zaŋɪ ba jian
     wɛɛnɪ
 sɪ ba pugɪ na tite tɪn.
 Wɛ nan wó pa ba fiə kam ji
     kafe,
 dɪ ba na maŋɪ ba kɪ swan dɪ
     ba jian te maama dɪ.
¹² Dɪ ta wó pa ba dam je kabri
     sɪm tʊ tiga nɪ buri buri!
 Sɪ maama wó ja tiga mu,
 yɪ ba daari ba nɔɔnɪ-sɪ
     ywalɪ-ywalɪ
 sɪ sɪ ji fogo yɪranɪ.

Baŋa-Wɛ sɛnim ləŋə

26 Maŋa kam kuntʊ nɪ, baá
 taa leeni ləŋə kantʊ mu
 Zuda tʊ kum wɔnɪ:

Dɪbam tʊ kum tiini kʊ dana
     mu.
 Baŋa-Wɛ mu vrɪ tʊ kum cam
     wɔnɪ Dɪ yagɪ,
 nɪ kʊ yɪ kabri dɪ taala mu
     cɪgɪ-kʊ tɪn.

² Puri-na tʊ kum niə yam,
     sɪ dwi dɪlʊ nɔɔna na yɪ
     nɔɔn-ŋɔna tɪn zʊ kʊ wɔnɪ.
 Ba yɪ balʊ na yɔɔrɪ ba jɪgɪ cɪga
     tɪn mu.
³ Baŋa-Wɛ, wulʊ na kɪ o
     wʊ-dɪdʊa dɪ nmu,
 yɪ o wubɔŋa zɪgɪ ceɾɪ,
     nmu wó pa kʊ tʊ taa jɪgɪ
     bɪcar-zuru cɪga cɪga.
⁴ Kwe-na á wʊ-dɪdʊa á pa
     Baŋa-Wɛ,
     sɪ kʊ taa ve maŋa maama.
 Beŋwaani, Baŋa-Wɛ mu yɪ piu
     kulʊ dɪbam na wó dalɪ
     tɪn.
⁵ Kʊ na yɪ balʊ na zʊurɪ baŋa
     baŋa je sɪm nɪ tɪn,
     Dɪ lagi o zʊurɪ-ba tiga nɪ mu.
 Dɪ ma pa ba tʊ-fɔrɔ kum tʊ tiga
     nɪ buri buri,
 yɪ Dɪ daari Dɪ nɔɔnɪ-kʊ
     ywalɪ-ywalɪ
     pa kʊ ji fogo.
⁶ Nɔɔna mu jɪgɪ-kʊ ba nwana ba
     sɪn tiga nɪ.
 Bantʊ maa yɪ yinigə tiinə,
     dɪ balʊ na ne yaara tɪn.
⁷ Baŋa-Wɛ, nmu yəni n pa
     nɔɔn-ŋɔna cwəŋə tɪgɪ mu
     jasɪ.
 N ma n yɪrɪ-ba dɪ ba vəŋə
     sɪ ba yɪ tri ba tʊ tiga nɪ.
⁸ Baŋa-Wɛ, dɪbam tɔgɪ nmu
     kwɪə yam mu

yɪ dí tuna maama wu nmv
 wɔni.
 Woŋo kulv na jɪgɪ dí fra tun
 maŋi si nmv yɪrɪ dɪm taa jɪgɪ
 zulə mv.
⁹ Amv fra yɔɔrɪ ya wu nmv wɔni
 mv tutu dɪm maama ni.
 Tɪga dɪ nan na jɪgɪ ka pɔvri dɪ,
 a ta wó taa buŋi nmv wubɔŋa
 mv.
 Nmɔ kwɪə yam na joŋi lɔgɔ
 baŋa ni maama,
 nabiinə wó lwarɪ cwe silv na
 tɔgɪ cɪga tun.
¹⁰ Nmɔ yɔɔrɪ n kɪ zaani mv n kɪ
 nɔn-balwaaru yuu ni.
 Dɪ kv dɪ, ba ba zaasi cɪga
 tɔgɪm.
 Ba na maŋi ba zɔvri nɔn-ŋona
 tiv wɔni dɪ,
 ba ta soe si ba taa kɪ lwarum
 mv,
 yɪ ba ba nɪgɪ Baŋa-Wɛ paari
 dɪm.
¹¹ Baŋa-Wɛ, nmv twɪ n juŋa si n
 waari-ba mv.
 Dɪ kv dɪ, ba ta ba nai kv na yɪ
 te tun.
 Nan pa ba lwarɪ ni n yɪ pagɪ n
 nɔɔna bam baŋa ni,
 si cavura ja-ba.
 Ta pa n ban-lum dɪm tv ba baŋa
 ni,
 ni kv na maŋi si n dɔna na
 waarum dilv tun.

¹² Baŋa-Wɛ, nmv mv wó pa dí
 jəni dɪ yazurə.
 Bɛŋwaani, titɔŋa yalv maama
 dí na kɪ tun
 yɪ nmv mv kɪ n pa dɪbam.
¹³ Dí Tu Baŋa-Wɛ, didɛera
 badonnə dɪ ya sunɪ ba ba
 ba te dɪbam.
 Dí nan yɔɔrɪ dí tugɪ nmv yɪrɪ
 dɪm yiranɪ baŋa ni mv.
¹⁴ Didɛera bam kuntu tɪga,
 yɪ ba daa bá joori ba bi.
 Ba cirə daa bá zaŋi weeni.
 Bɛŋwaani, nmv mv waari-ba,
 pa ba yɔɔrɪ ba na cɔgɪm.
 N ma n pa ba yɪrɪ saari
 nabiinə yigə ni.
¹⁵ Baŋa-Wɛ, nmv pe dɪbam tiv
 kum yalɪ mv kv kɪ yigə ni.
 N yalɪ dí tɪga kam mv je maama
 wɔni,
 pa n yɪrɪ dɪm na zulə zanzan.
¹⁶ Baŋa-Wɛ, nmv nɔɔna bam
 loori zənə mv n tee ni,
 kv na zv ba yɪra tun ŋwaani.
 Nmɔ na vaŋi ba zwa dɪ cam tun,
 mv ba pipiri ba ba n te dɪ
 wɛ-loro.
¹⁷ Baŋa-Wɛ, kv kɪ ni kaani na
 vri pugə si o lɔ
 yɪ o yɔɔrɪ o yaari dɪ cam te tun
 mv.
 Mv dɪbam na yaari te n yigə ni.
¹⁸ Cɪga tun, dí jaani pugə

yí dí yí búl-búl mǝ sí dí lǝ.
Kǝ nan nǝ dí viú yurǝn mǝ dí
joorí dí lǝ.

Dǝbam wǝ wǝnǝ dí vrǝ dí tú
kǝm dí yǝǝ.

Dí wǝ daǝrǝ kwǝǝ sí ba jwa
joǝǝ tǝǝ kam ba tǝǝ tǝ.

¹⁹ Abam twǝ bam nan wó joorí
ba bí.

Ba yǝrǝ yǝm daǝ wó zǝǝrǝ yǝ
na ǝwǝǝ.

Balǝ na tǝǝ tǝǝ kǝrǝ nǝ tún wó
joorí ba zǝǝrǝ

ba tǝǝ cǝǝ dí wǝpǝlǝ.

Nǝ nyǝnǝ na yǝnǝ kǝ pǝ tǝǝ na
zurim zǝzǝǝ nǝ tǝ tún,
cǝrǝ daǝ tǝ wó zǝǝrǝ tǝǝ kam
nǝ,

ba joorí ba na ǝwǝǝ.

²⁰ Amǝ nǝnǝ bam, zǝ-na á dí
sǝm wǝnǝ.

Pǝ-na sí nǝ á mǝǝrǝ dá á sǝǝǝ
mǝǝǝ funfun wǝnǝ,

sǝ kǝ tǝǝ nǝ Wǝ ban-lǝm dúm
na zurǝ.

²¹ Nǝǝ-na! Baǝǝ-Wǝ nǝǝ Dǝ jǝǝǝ
kam nǝ mǝ Dǝ búna.

Dǝ nan lagǝ Dǝ wǝǝrǝ lǝǝ baǝ
nǝnǝ bam mǝ

ba lǝwǝrǝm ǝwǝǝnǝ.

Tǝǝ kam laan wó pǝ nǝn-gǝrǝ
na logǝ jǝna balǝ kǝ baǝǝ
nǝ tún lǝwǝrǝ jǝǝ.

Kǝ daǝ bá sǝǝǝ balǝ ba na ǝv tún
kǝ kǝrǝ nǝ.

Wǝ wó joǝǝ Yǝsǝrǝǝǝ tǝǝnǝ bam Dǝ yǝǝ

27 Mǝǝǝ kam kǝntǝ na yǝǝ,
Baǝǝ-Wǝ lagǝ Dǝ kǝ Wǝ
sǝ-lǝǝ kǝm, kǝ nǝǝ na dí lǝnyǝrǝnǝ
dí fǝvǝnǝ tún mǝ. Dǝ mǝǝ wó wǝǝrǝ
bǝsǝnkǝ-kǝnkǝǝǝ dúm yǝrǝ na yǝ
Prǝnyǝǝ yǝ kǝ tǝǝnǝ kǝ dúrǝ yǝ kǝ
pǝpǝrǝ tún. Dǝ laan mǝǝ wó ǝv nǝnǝ
wǝv jǝr-kǝmunǝ kǝm kǝntǝ.

² Dǝ dúm kǝntǝ na yǝǝ,
dí wó leenǝ dí tǝ vǝnyǝ tǝwǝrǝ
kǝrǝ kalǝ na lǝna tún
tǝǝnǝ wǝ:

³ Amǝ Baǝǝ-Wǝ tútǝ mǝ nǝǝ kǝ
baǝǝ nǝ.

A mǝǝ pǝrǝ na yǝ-kǝ mǝǝǝ dí
mǝǝǝ.

A yǝǝrǝ a yǝrǝ-kǝ mǝ wǝǝ dí tútǝ
mǝǝǝ

sǝ nǝnǝ-nǝnǝ yǝ wǝnǝ-kǝ o jǝ
o cǝǝ.

⁴ A banǝ wǝ zǝǝrǝ kǝ ǝwǝǝnǝ.
Nǝnǝ nan yǝ na pǝ ǝǝ-balwǝǝrǝ
dí sabǝrǝ lǝ-kǝ,
amǝ yǝǝ nǝǝ sí a jǝerǝ kǝ tú
dí najǝrǝ,
yǝ a zǝwǝ tǝ mǝǝǝ nyǝ!

⁵ Kǝ na dagǝ nǝ o ǝǝ kǝwǝ amǝ o
mǝǝ kǝ o sǝǝǝm jǝǝǝ,

o maŋi si o ki ni-moro di amu.
Ciga tun, o maŋi si o ba si di ki
ni-moro mu daani.

⁶Maŋa nan buni si Zakabi dwi
dum kugu ja tiga.
Yisrayeli tiina bam maa wo
kwi woru yi ba la biə.
Tiu biə balu bantu na wo la tun
mu wo jagi ba yi lugu bara je
maama.

⁷Bara-We pe ku zu Yisrayeli
tiina bam yira
ni Dl na ki te di balu ya na
jigi-ba ba beesi tun mu
na?

Dl nan wu gu Yisrayeli tiina
bam
si ku yi Dl na ki te di balu ya
na jigi-ba ba gu tun.

⁸Dl nan na waari Yisrayeli
tiina bam te tun,
Dl zali-ba pa ba vu sa-tu mu
yiga yiga.

Ku wori ku nyi ni wa-puli seeni
vu-du mu
Dl kwe Dl maa kali-ba Dl
yagi da.

⁹Ku na wo ki te yi We kwe
Zakabi dwi tiina bam
lwaru
Dl ma ce-ba si ba tusim dum
maama saari tun mu tuntu:
Ba maŋi si ba la ba kandwa
yam

ba na me ba ji kaanu
bimbina tun mu,
ba daari ba cu-ya mugə-mugə.
Ba nan ta dai si ba yagi Asera
nyinyugu de sum
si si taa zigi si ziga je ni.

¹⁰Tu kulv ya na logi ku pi di
dam tun

laan jigi di-dwənu mu.
Ku non-biə bam ma nuni ba
daari-ku ba zigi
ni kagu mu tun.

Naani laan kaagi di di gaa je
sum kuntu ni
yi di daari di tigi da di siə.

Di ma wori di di ku tweeru
woru tum maama
nyilamm.

¹¹Tweeru tum ne jigi da-kuri
mu

yi si bwari si tu tiga ni.
Kaana maa ve da ba twe-si si ba
ma dwe mim.

Ku na yi te tun, nona bam
kuntu swan muri.

Kuntu gwaani ba Kəru wum ba
duri ba yibwəni.

O ta ba ki-ba yu-yoŋo,
di o na maŋi o naani-ba tun di.

¹²Maŋa kam na yiə, Bara-We wo
zigi Efrati bugə kam ni ni mu Dl
waari Dl nona bam ni Dl na fri
muna te tun, si Dl vu Dl yi Ezipi
bu-tula kam seeni. Dl laan maa wo
la abam Yisrayeli tiina bam didua

dɪdva Dɪ kɪ daani. ¹³Maɲa kam kuntu nan na yia, baá wu nabɔnɔ wɛ wɛ, sɪ ba bɛɲi Yisrayeli tiinɛ balu maama ba ya na kali ba vu ba yaɣi Asiiri dɪ Ezipi tuni dum wuni yi ba daani da tun. Bantu maa wó ba ba zuli Baɲa-Wɛ piu kulu Dɪ na pɔɔri Dɪ pa Dɪ titi Zeruzalem tu kum wuni tun.

**Lɛɛru wó yi Efrayim
dwi tiinɛ bam**

28 Lɛɛru wó yi Efrayim dwi tiinɛ tu kamunu kum,

dɪ ku sa-nyɔra bam na jigi fiɛ
ku ɲwaani te tun.

Ku maa nyi ni punnu tɪlu
nunwaɲa na lagɪ ka ti tun
mu.

Ku lam dum wó je lila.

Tu kum zigɪ ti-ywɛɲɛ bolo
baɲa seeni mu.

Ku nɔɔna bam maa nyɔ sana ba
bugɛ,

yi ba jigi tura ba tu kum
ɲwaani.

²Nii-na dí Yuutu Wɛ dum nan
lagɪ Dɪ tɔɲi dideɛru
na tiini o jigi dam tun mu sɪ o
ba ba baɲa.

Ku tu wó magɪ-ba o dɪ tɪga ni,
ni du-kambana naa vu-fɔɔ na
tui ku cɔɣi wɛɛnu te tun.

Ku ta wó kɪ ni na-fara na cuuri

yi ku coori wɛɛnu ku viirɛ te
tun mu.

³Efrayim tu sa-nyɔra bam na
jigi tura dɪ kulu tun mu,
ba lagɪ ba nɔni-ku ba sin tɪga
ni.

⁴Ba tu kum suni ku zigɪ
ti-ywɛɲɛ bolo baɲa ni.

Dɪ ku dɪ, ku lam dum, dɪ ku
nunwaɲa kam maama
laan wó je mu.

Ku taa nyi ni mɔɔla na bigɪ ti
ti

yi ti maɲi sɪ ba su-ti ba dɪ tɪga
ni tun mu.

Nɔɔnu na nɛ-ti yi o gwɛri dɪ o
jɪɲa,

oó yɔɔri o kwe-ti o magɪ o ni
ni mu.

⁵Maɲa kam kuntu na yia,
Paɲwa Tu Baɲa-Wɛ titi
mu wó pa Dɪ nɔɔna balu ta na
daari tun

taa jigi nunwaɲa dɪ lam
lanyirani.

Ku taa nyi dɪ Dintu mu yi ba
paari yipugɛ.

⁶Dɪ maa wó kwe cɪga wubɔɲa
Dɪ pa balu na dɪ nɔɔna
taani tun,

sɪ ba ma-ya ba buri cɪga bura
ba pa nɔɔna.

Ku ta na yi balu na zigɪ tu kum
manɔwɛɛnu niɛ yam ni
ba cu sɪ ba duɲa yi zu tun,

We wó pa bantu dɪ taa jɪgɪ
baari.

⁷ Balu na kaagɪ ba zuuli je maama
sana nyɔɔm ɲwaani tun mu tintu:

We kaanum tiinɛ dɪ niɲoɲnɛ
bam titi mu kɪ kuntu.

Ba ma yəri ba titi je yi ba bəri,
ba na bugi dɪ sana tun ɲwaani.
Kuntu ɲwaani ba wari ba lwari
wəenu tɪlɔ

We na lɪ Dɪ brɪ-ba tun
lanyirani.

Ba nan na wura ba di nɔɔna
taani,
ba ba zɪgɪ wubɔɲ-dɪdwɪ baɲa
ni.

⁸ Ba yɔɔrɪ ba twani mu ba cɔgɪ
ba jəɲə je sum maama.
Jəgə dɪdɔa titi wɔ daari yi ba
wɔ digimi-ka.

⁹ Ba ta tɛ mu ba wɪ: «O kwaani
sɪ o brɪ nɔɔnɔ wɔɔ mu?
Wɔɔ mu o wura o maɲɪ wəenu
sɪ kɪ tu ni tɪ kuri?

O pa dɪ yi bu-sɪsɪn sɪlɔ ba na
kwəri yɪlɪ lele tun mu na?

¹⁰ Bɛɲwaani o paɪ niə mu o
daɲɪ-da-baɲa ni,
o pa cullu mu o daɲɪ-da-baɲa
ni,

o ta tintu doɲ, o ta joori o ta
tintu doɲ.»

¹¹ Ku nan na yi te tun, We lagɪ
Dɪ tɔgɪ dwi-ge tiinɛ baɲa
ni

sɪ Dɪ ma ta-vəri mu Dɪ ɲɔɔni
dɪ Dɪ nɔɔna bam.

¹² Dɪ ya tagɪ dɪ ba mu Dɪ wɪ:
«Abam wó sin jəgə kam kuntu
ni mu.

Balu na bugi tun wó ba ba jəni
ba sin».

Dɪ ta ma ta Dɪ wɪ: «Abam siun
je mu tintu.»

Dɪ kɪ dɪ, ba wɔ sɛ Dɪ ni dum
kuntu.

¹³ Kuntu ɲwaani nan mu
Baɲa-We kwərə daa wó
yi-ba ni:

«O paɪ niə mu o daɲɪ-da-baɲa
ni,

o pa cullu mu o daɲɪ-da-baɲa
ni,

o ta tintu doɲ, o ta joori o ta
tintu doɲ.»

Sɪ kɪ pa ba na veə sɪ ba magɪ
ba naga ba tɔ ba kwaga
titari ni ba ciɔgɪ ba titi.

Sɪ kɪ pa ba tɔ cikɪ wɔni sɪ ba
ja-ba pa ba tɔ ba dɔna
jɪɲa ni.

Zeruzalem tu taani

¹⁴ Abam non-lweena balu na nii
Zeruzalem tiina banja ni
tun,
cagi-na Banja-We na jigi kwera
kalu si Di ta di abam tun.

¹⁵ Abam yoori a te mu wi:
«Dibam goni ni mu di tuuni,
yi di daari di ki ni-moro di
curu.

Kuntu gwaani, leeru na yoori ti
yi di tu kom,
ni na-fara na cuuri ku coori
wœnu te tun di,
ti ba wani dibam ti ki
kulukululu.

Benywaani, dibam sœgi vwan
woro kuri ni mu,
yi ka-gani-nœna ji di dalum
je.»

¹⁶ Kuntu gwaani, Yuutu Banja-We
na tagi te tun mu tuntu:

«Nii-na, amu lagi a cwi
kabri-kuri mu Siyon ni.
Ka maa yi kandwe dilu na yi
ciga ciga yi di kwaari
tiga ni tun.

Di tiini di jigi kuri, pa digœ
kam dana.

Wulu maama nan na salt di yira
ni,

ku tu ba lia di kulukululu.

¹⁷ Amu na wœ cwi digœ kam
kuri te tun,
amu wœ kwe ciga di non-guuni
mu a ma mari-ka
ni ti yi lwara guuni mu te.
Du-kambana mu wœ ba ya coori
a vwan yam ya ja ya je,
yi na-fara di ba ku li a na sœgi
me tun.

¹⁸ Ni-gonim dilu a na ki di tuuni
di curu tun
daa ba taa jigi kuri.

Leeru tum na tu a banja, ni
na-fara na coori wœnu te
tun,
ti lagi ti yoori ti cœgi abam
mu.

¹⁹ Leeru tum nan lagi ti taa tui
si ti ja abam ti je.

Kuœ taa ki abam kuntu mu
zizuja maama ni,
di wia di tuti maama ni.»

Abam na ni We kwera kam
kuntu kuri,

kuœ pa fuuni mu tiini di zu
abam.

²⁰ Á bá na siun, nǝ nǝǝnu sara
kam na tiini ka yǝ kukugǝ
sǝ o pǝni da te tun,
naa o gar-jalǝ dum dǝ na tiini dǝ
yǝ mumǝna
sǝ o ma-dǝ o kukwǝri o tutǝ te
tun.

²¹ Baǝa-Wǝ nan daa wó da Dǝ
nuǝi,
nǝ Dǝ dǝǝn na kǝ te Perazim
piu yuu nǝ tun.

Dǝ banǝ daa ta wó zaǝǝ,
nǝ ku dǝǝn na kǝ te Gabawǝn
bolo kum tǝga nǝ tun.

Dǝ nan na lagǝ Dǝ kǝ te tun wó
taa yǝ wo-kǝnkagǝlǝ.

Dǝ lagǝ Dǝ kǝ tutǝǝ-vǝrǝ mu á
titari nǝ.

²² Kuntu ǝwaani, daa yǝ taá
jǝǝ-nǝ á lwea.

Ku na dai kuntu, á cam dum
wó pulǝ zanzan.

Paǝwa Tu Baǝa-Wǝ dum nan
maǝǝ Dǝ pa-nǝ kwǝrǝ Dǝ
wǝ:

Dǝ ti Dǝ yǝǝ mu sǝ Dǝ cǝǝǝ á
tǝga kam maama.

²³ Nan fǝǝǝ-na á cǝǝǝ sǝ á ni amu
kwǝrǝ kam.

Taá ye-na sǝ á wantǝ á ni a na
te kulǝ tun.

²⁴ Valǝ na yǝǝrǝ o cǝ soori,
o bá taa varǝ taan yǝ o wu
dugi kulǝkulǝ.

²⁵ O nan na palǝsǝ kara kam o ti,
o laan wó dulǝ o wo-dwǝ biǝ
bam mu ka baǝa nǝ.

O ta wó du muna dwǝ dwǝ da,
sǝ ku maǝǝ dǝ tǝga kam na yǝ
te tun,
yǝ o daari o du wudiiru
tǝdonnǝ o kara kam niǝ
nǝ.

²⁶ Ku nan yǝni ku yǝ Wǝ mu brǝ
valǝ wum
pa o ye o na wó taa kǝ te tun.

²⁷ Ku na yǝ dwǝ-biǝ mu o pǝ,
o bá kwe luu-zǝǝǝ o tuuri tǝ
baǝa nǝ
naa o magǝ-tǝ dǝ da-lǝǝǝ.

O nan wó ma da-mumǝna mu o
frǝ-tǝ
sǝ o lǝ tǝ wo-biǝ bam.

²⁸ Ku nan na yǝ mǝna, baá frǝ-ya
lanyiranǝ.

Ba nan bá kǝ kuntu taan
sǝ ya cu yǝlǝ-yǝlǝ nǝ muni na yǝ
tǝ tun.

Ba na tuuri luu-zǝǝǝ ya baǝa nǝ,
ba nan bá mumugi-ya.

²⁹ Valǝ yǝno kum kuntu maama
nuǝi Paǝwa Tu Baǝa-Wǝ
tee nǝ mu.

We maa jigɔ swan cɪga cɪga,
yɪ Dɪ brɪ nabiinə kʊlʊ na maŋɪ
sɪ ba taa kɪ tɪn.

Davidi tuw Zeruzalem taanu

29 Areli, nmʊ mv yɪ tuw kʊlʊ
wʊnɪ Davidi deen na
zʊʊrɪ tɪn,
Leeru nan wʊ yɪ tuw kʊm kʊntʊ
nɔɔna bam!
Abam na laga,
taá di-na á candi sum bɪnɪ
maama.
² Amʊ Baŋa-We nan lagɪ a kɪ
jara dɪ Areli tiinə bam
mv.
Baá taa keeri mv, yɪ ba
ŋwana.
Amʊ wʊ pa tuw kʊm jɪ nɪ
bimbim dɪlʊ ba na zwe
wəənu
ba ma kɪ kaanum da tɪn mv.
³ Amʊ tutɪ mv lagɪ a jeeri tuw
kʊm dɪ najara.
A maa wʊ kaagɪ kʊ maama a
pu,
yɪ a daari a lɔ taala a yəri kʊ
yɪra nɪ sɪ a di-kʊ.
⁴ Abam wʊ ba tɪga mv
yɪ á taá tigi da á ŋɔɔna.
Á ŋwanja kam wʊ nuŋɪ turʊ
wʊnɪ sɪ ka zaŋɪ funfun.
Á wʊ taá waasi tɪga-tɪga nɪ cɪrə
na ŋɔɔnɪ te tɪn.

⁵ Abam dʊna kɔgɔ kʊm wʊ taa
daga nɪ fogo mv te.
Ba nan wʊ jɪ nɪ swannʊ, viʊ na
kalɪ-tɪ kʊ ja je tɪn.
Bɪdwɪ baŋa nɪ mv
⁶ Paŋwa Tu Baŋa-We nan lagɪ
Dɪ da Dɪ ba.
Dɪ maa wʊ tɔgɪ dɪ dʊa bagɪm,
dɪ tɪga sisiŋim, dɪ sɔɔ
zanzan Dɪ ba.
Dɪ ta wʊ ba dɪ vu-fɔrɔ dɪ kʊ
fufugim,
dɪ mim na di wəənu
biləm-biləm te tɪn mv.
⁷ Kʊ na yɪ dwi-ge tiinə jar-kərə
balʊ na tu sɪ ba zaŋɪ
najara dɪ Areli,
yɪ ba kaagɪ tuw kʊm dɪ kʊ dam
je sum maama ba pu tɪn,
bantʊ wʊ je lɪla, nɪ nɔɔnʊ na
zaŋɪ dɔɔnɪ wʊnɪ
yɪ o dɪndwe je te tɪn mv.
⁸ Kʊ kɪ nɪ kana na ɕe nɔɔnʊ
pa kʊ tu dwe nɪ: o jigɪ wɔdiu
mv o di.
O maa na dɔ o zaŋɪ tɪn, o kana
kam ta wɔe.
Kʊ ta nyɪ nɪ na-nyɔm na jigɪ
nɔɔnʊ wʊlʊ
yɪ kʊ tu dwe nɪ o jigɪ na mv o
nyɔa.
O maa na zaŋɪ dɔɔm nɪ,
o yɔɔrɪ o lagɪ o bəri mv dɪ
na-nyɔm.
Kʊ nan wʊ kɪ kʊntʊ doŋ mv

dı dwi-ge tiinə jar-kərə balu
na tu
ba zağı najara dı Siyon piu
kum tiinə tun.

⁹ Nan yağı-na sı ku su abam, sı
á taá zığı yəəu.

Pa-na sı á yiə dwe, sı á yi taá
nai.

Taá bəri-na, yi ku dai á na bugi
sana tun ɣwaanı.

Ta á ve-na cwəɣə yuu dı gaa,
yi ku dai nı ku tığı sa-deera
baɣa nı mu.

¹⁰ Baɣa-We pe á tiini á dı á ke
mu.

Dı ta ma ja á niɣonə bam yiə
yam Dı kwəni.

Dı ma pa ba kwəli abam
səmpwəri sum dı yum.

¹¹ Ku na yi te tun, We na vuuri
taanı dılu Dı bři abam tun nyı dı
ba na pıpıni bıtarı silu ba kı tənə
wunı, yi ba daarı ba kwəni ku ni
tun mu. Nmu na kwe-ku n pa tənə
tu yi n ta dı ku tu n wı: «A loori-m!
Karımı tənə kuntu sı a cəgi,» ku tu
wó ləri mu nı: «Amu ba wanı-ku a
karımı, ku ni na məəni tun ɣwaanı.»

¹² N nan na kwe-ku n pa wulu na
yəri tənə tun, yi n ta dıd-o n wı:
«A loori-m! Karımı tənə kuntu sı a
cəgi,» ku tu wó ləri mu wı: «Amu
yəri tənə kara.»

¹³ Baɣa-We nan taga Dı wı:

«Nəəna bantu zuli amu dı ba ni
mu,
yi ba yəni ba ta nı: ba se amu
ni.

Ba wubɣa nan tərə amu tee nı.

Ba na pai amu zulə te tun

maama yi kafe mu,

ku na tığı nabiinə wubɣa
cullu tun ɣwaanı.

¹⁴ Kuntu ɣwaanı mu a daa wó
joori

a kı wo-kinkagıla a sağı daanı
sı ku su-ba zanzan.

Swan tiinə bam wubɣa maama
wó je mu,

sı yi-puri-nyina bam dı
yi-puru kum ji kafe.»

¹⁵ Ləeru wó yi balu na ku tıga
ba zuuri

sı ba səgi ba wubɣa Baɣa-We
yigə nı tun.

Bantu turı ba tutuɣa lim nı mu
yi ba buɣı ba wı:

«Wəə mu nai dıbam?

Wəə mu ye dí na jıɣı kulı dí
kı tun ni nı?»

¹⁶ Abam nan kwaanı sı á pa na
mu duri tuntulə.

Kaməɣə dı ku məru, wəə mu
dwe?

Nyinyugu wó wanı ku ta dı
kamə-məru wum wı:

«Kv dai nmv mv kɪ nɪ» na?
 Kambiə dɪ nan wú want o ta
 wulv na mǝnɪ-ka tɪn
 taant ka wɪ:
 «Wulv na kɪ-nɪ tɪn yəri
 kulukulv» na?

¹⁷ Kv daa bá daant sɪ Liban
 kagva kam na li dɪ tweeru
 tɪn
 pipiri ka ji kara.
 Kara kalv maa na lana dɪ varum
 tɪn
 dɪ wú pipiri ka ji kagva.

¹⁸ Maɲa kam kuntv nan na yiə,
 zwa-kwarv wú ni tǝnǝ kum wv
 taant dɪm.

Lilwə na je lim-nyɔrɪst wɔnɪ tɪn
 yiə wú purɪ
 sɪ ba na kulv na jɪɣɪ kv kɪ tɪn.

¹⁹ Nabwənə laan maa wú joori
 ba dɪ ywəni Baɲa-Wɛ
 ŋwaantɪ.

Yinigə tiinə dɪ maa wú kɪ
 wupolo
 Yisrayelɪ dwi dɪm Wv-poŋo
 Tu wɔm ŋwaantɪ.

²⁰ Wv-lɔn-nyɪna wú je.
 Kamun-nyɪna dɪ daa maa bá
 taa wura.

Balv maama na jɪɣɪ pu-sɪɲa
 kikiə pugə ba je tɪn dɪ
 dwi wú saarɪ.

²¹ Bantv maa jɪɣɪ ba donnə ba
 suga.
 Ba maa jaantɪ cɪga ba juə sɪ cɪga
 bura yɪ taa tɪɲa,
 yɪ ba fɔ vwan pa cɪga tiinə ba
 nat ba bura.

²² Baɲa-Wɛ mv yɪ dilv na jonɪ
 Abraham Dɪ yagɪ tɪn. Dɪ nan tɛ
 tuntv mv dɪ Zakɔbɪ dwi tiinə bam:
 «Cavura daa bá ja Zakɔbɪ dwi
 tiinə bam,
 sɪ ba yum taa vula.

²³ Ba na nii ba nat ba biə bam
 na daga tɛ ba tɪtarɪ nɪ,
 yɪ ba yɪ balv amv mv na kwe
 a pa-ba tɪn,
 ba laan wú zuli amv yɪrɪ dɪm.
 Baá taa nɪɣɪ amv wulv na yɪ
 Zakɔbɪ dwi tiinə Wv-poŋo
 Tu wɔm tɪn.
 Ba maa wú da kv ŋwaantɪ ba
 taa kwarɪ amv wulv na yɪ
 Yisrayelɪ tiinə Wɛ dɪm
 tɪn.

²⁴ Balv na cɔɣɪ ba wubɔɲa nɪ tɪn
 laan maa wú na yi-purv.

Balv dɪ na soe pumpvna tɪn
wú se sɪ ba joŋi zaasɪm.»

Ba yɪ kɪ ba tɪna Ezipi wɒnɪ

30 Baŋa-We na tagɪ kulv tɪn
mɒ tɪntu:

«Lɛɛrv wu abam baŋa nɪ
dɪ á na yɪ yi-dɛ-nyɪna tɪn.
Wubɒŋa yalv abam na jɪɣɪ á
ma á tɒŋɪ tɪn dɪl amv
wubɒŋa.

Abam ta maa ve á kɪ nɪ-mɔrv dɪ
tɪnɪ dɪdonnə,
yɪ amv wu pɛ cwɛŋə sɪ á kɪ
kuntv.

Á kikiə yam kuntv maa paɪ á
yɔɔrɪ á kɪ lwarɪm
á daŋɪ da-baŋa nɪ.

² Abam duri á vu Ezipi tɪv nɪ mɒ
yɪ á maŋɪ á wu bwe-nɪ sɪ á
lwarɪ a wubɒŋa.

Abam ya tɪnɪ nɪ Ezipi tɪv
pa-farv wɒm wú taa jɪɣɪ
abam

o kwɛlə o woro wɒnɪ mɒ.

³ Ama, Farɔn səgim jəgə kam
lagɪ ka pipiri ka jɪ cavura
mɒ ka pa abam.

Kv daartɪ sɪ Ezipi woro kum
pipiri kv jɪ wu-cəgə kv pa
abam.

⁴ Á dɪdɛera badonnə maŋɪ ba
wu Swan nɪ,

yɪ á tɒŋɪ badonnə sɪ ba vu ba
yɪ Hanesɪ.

⁵ Dɪ kv dɪ, cavura mɒ lagɪ ya dɪ
Zuda tiinə bam maama,
dɪ ba na kwe ba tɪna ba daŋɪ
tɪ-kafe baŋa nɪ tɪn.

Tɪv kum kuntv ba jɪɣɪ zənə sɪ
kv pa-ba.

Goonə dɪ cavura yɪranɪ mɒ
kv lagɪ kv pa ba na.»

⁶ We kwərə mɒ tɪntu sɪ kv tɔgɪ vara
balv na wu jagwiə seeni kagva kam
wɒnɪ tɪn:

Tɪga kam kuntv sunɪ ka cana yɪ
daanɪm zanzan wura.

Nywəənu maa wu je sum
maama nɪ,
kv wəli dɪ bɪsankwɪ dɪdaanɪ
kaɸɛ.

Dɪ kv dɪ, dɪdɛera kwe ba jɪjɪgɪrv
mɒ
ba daŋɪ bɪnɛ dɪ yogondə baŋa
nɪ ba tɔgɪ da
sɪ ba ja ba vu ba pa tɪv kum
kuntv nɔɔna.

Kv maa yɪ tɪv kulv na ba jɪɣɪ
nyɔɔrɪ kv pa-ba tɪn mɒ.

⁷ Ezipi tɪv bá wanɪ abam kv
wəli dɪ fɪnfɪn dɪ.

Kuntv ŋwaanɪ mɒ amv kwe
bəsəm a pa-kv,
sɪ ba taa bæi ba wɪ: «Rahabɪ na
je cɪmm tɪn».

**Nōona balu na nuji We
kwaga ni tun taani**

⁸Pupuni wāenu tintu maama
n tiŋi n pa nōona bam.

Ki-ti tōno wuni si ti taa tigi da
jwa seeni ŋwaani,
si ku taa yi maana ku pa-ba
maŋa maama.

⁹Ba yōori ba yi zwabani-nyina
mu,
yi ba soe vwan tutuŋa.

Ba maa wu se kwia yalu
Baŋa-We na pe-ba tun.

¹⁰Ba maa te di sampwəri sum
ba wi:

«Daa yi taá nii á nai vura!»

Ba ta maa te di We nijonə bam
ba wi:

«Daa yi ta-na ciga á bri
dibam!

Nan ta-na wāenu tulu na ywənə
pugə ni tun,
si á ma á ganu dibam.

¹¹Ywəri-na cwəŋə kam wuni,
si á daa yi ci dí yigə.

Á yi taa ŋōoni Yisrayeli dwi
dum Wu-poŋo Tu wum
taani

á bri dibam.»

¹²Kuntu ŋwaani, Yisrayeli dwi
dum Wu-poŋo Tu wum nan tagi
tuntu:

«Abam suni á vin amu kwərə
kantu mu,

yi á daari á se vuvugə tutuŋa
si á taá ma á ganu nōona.

Á na tōgi kikiə yam kuntu don
tun ŋwaani,

¹³á wú yōori á tu di á bura
mu.

Abam wú tu tuga ni ni kəbrə na
dwara

yi ka jigı luluə ka yira ni tun
mu.

Kəbrə kam lagı ka da ka tu mu
buri buri bidwi baŋa ni.

¹⁴Abam ta lagı á tu á ciwgi
ni kambia kalu ba na fəri tıga
ni

pa ka ji kacwi mugə-mugə
yirani tun mu.

Kacuə daa bá daari

si ba wani min-calı ba kwe ba
ki ka wuni,

naa si ba dani na ba ki kōoru
wuni.»

¹⁵Yuutu Baŋa-We dum na yi
Yisrayeli dwi dum Wu-poŋo Tu tun
na tagi te tun mu tintu:

«Abam ya na ləri á wubūŋa

pa á joori amu te,

á yaá na á vrım, yi á ta sin.

Á ya na yi cımm mu,

yi á daari á salı amu yira ni,

á yaá na á dam dum.

Abam nan ba se si á ki kuntu.

¹⁶Abam nan buŋi á titi ni mu á
wi:

«Dibam wó kwe dí siseŋ-nɔɔna
dí duri dí dɔna yigə nɪ sɪ dí
lu!»

Cɪga tun, á wó sunɪ á duri sɪ á
lu!

Á ta tɛ mu wɪ: «Dí siseŋ-nɔɔna
bam wara,
dí wó di-sɪ mu dí lu.»

Cɪga tun, á dɔna bam nan wara
ba dwe abam.

¹⁷ Á dɔna bam wɔnɪ
nɔɔnɔ dɪdɔa na baɣɪ
tiguri-kaasa,
á nɔɔna mɔrɔ mu wó duri ba
daarɪ-o.

Ku laan na yɪ á dɔna bam banu,
ba yɪ sɪ ba fugi abam maama
sɪ á duri á daarɪ-ba.

Sɪ ku kweeli tun, á wó duri á
daarɪ á nɔɔna funfun.

Baá taa yɪ ba yɪra,
nɪ daa na zɪɣɪ ɣəli-ɣəli
ka zəŋɪ drapoo piu yuu nɪ te
tun.»

Baŋa-We wó duri Dl nɔɔna yibwənə

¹⁸ Ku nan na yɪ te tun,
Baŋa-We ta laɣɪ sɪ Dl kɪ abam
yu-yoŋo mu.

Dl ma yɔɔrɪ Dl ti Dl yigə sɪ Dl
duri abam yibwənə.

Bəŋwaani, Baŋa-We yəni Dl
buri cɪga bura mu.

Balu na kɪ ba tuna dɪ Dl tun
tiini ba jɪɣɪ yu-yoŋo.

¹⁹ Nɔɔna daa wó taa zɔvɪ Siyɔn
nɪ. Abam daa yɪ taá keeri-na
Zeruzalem tuv nɪ. Baŋa-We wó duri
á ŋwaŋa nɪ á na keeri á loori-Dl.
Dl na yɔɔrɪ Dl ni á kərə kam, Dl
wó ləri abam loro. ²⁰ Baŋa-We sunɪ
Dl kwe yaara dɪ cam mu Dl pa
abam, sɪ tɪ jɪ á ni-wɔdiu, dɪ á na
sɪ á nyc. Wɔlv na jɪɣɪ We zaasum
dum o zaasɪ abam tun daa bá səɣi o
tɪtɪ. Á yɪə wó yɔɔrɪ ya na-o. ²¹ Abam
na ywəri cwəŋə yɪ á vu jazum seeni,
naa jagwiə seeni dɪ, á wó ni kwərə
na zɪɣɪ á kwaga nɪ ka ŋɔɔnɪ dɪ abam
ka wɪ: «Cwəŋə kam mu tuntɪ á yigə
nɪ. Ve-na ka wɔnɪ.» ²² Ku na yɪ á
jwənə yalɔ ba na kwe səbu-poŋo
dɪ səbu-sɪŋa ba ɣɔɣɪrɪ-ya tun, abam
laan maa wó taa nii-ya nɪ ya yɪ
weeru mu á yigə nɪ. Á wó dɔlɪ-ya
á yaɣɪ, nɪ á na kɪ te dɪ wo-zɔɔna tun
mu, yɪ á ta dɪ-ya nɪ: «Laɣɪ-na je dí
yigə nɪ.»

²³ Abam na dugi á wo-dwə,
Baŋa-We wó pa dɔ-ŋwɪ nɪ sɪ á
wɔdiiru kɪ lanyɪrɪnɪ, sɪ á zaɣɪ
wɔdiiru zanzan. Maŋa kam kuntu
na yɪə, á vara dɪ wó na pwələ
yala-yala sɪ ba taa di ga-zuru da.
²⁴ Na-be dɪ bunɛ silɔ na tuŋɪ á
karɪ sum nɪ tun tɪtɪ wó taa di mɪna
yalɔ ba na caarɪ mun-swaanɔ tun

lanyiranı ba yagi ba daari-ya tun mu. ²⁵Maṇa kam kuntu nı á wó yǝrı á di á duna sı ba dalum je sum vaari sı tu tıga nı. Na maa wó taa burə pweeru dı zwəenu maama yuu nı ba duri ba tu tıga nı bari-bari. ²⁶Cana kam wó purı pa ka pooni dı wia pooni taa mai daani. Wapuli dum dı wó tiini ka nyı ka wəli da kuni burpe, nı da yarpe pooni na lagı dı kı daani te tun. Kuntu maama wó kı nı Baṇa-We na tu Dı toṇi Dı nōna kwi sulu na bwəri tun, yı Dı daari Dı pa ba fufwələ yam fəgi ti kwə.

²⁷Nii-na! Baṇa-We zigı yigə
yigə mu Dı buni,
yı Dı yurı dum paari-zulə nii
ku nai jaja.

Dı wu tiini ku fuli mu yı nyva
zaṇa guli-guli.

Ban-lum taani dılu na nuṇi Dı
ni nı tun

yı nı min-vugu na di wəenu
bugi-bugi te tun mu.

²⁸Dı na sin Dı mwmwa vii,
ku nyı dı na-fara na fufugi
ba di ba maṇi nōnu ban seeni
tun mu.

Dı maa jigı dwi-ge tiinə bam Dı
cəga

nı Dı zə-ba yələ nı mu te.

Dı ta maa kı-ba nı Dı na kwe
gara Dı kı ba niə nı,
sı Dı pa ba ywəri ba cwəṇə
wuntı te tun mu.

²⁹We nōna bam, abam nan wó di ywəni, nı á na yəni á di candiə á ma á zuli We yı á leeni le titu nı te tun. Á wó kı wupolo sı ku nuṇi á bicara nı, nı á na magı kəḡə á diini Baṇa-We piu kum tun mu, sı á vu á zuli wulu na yı Yisrayeli tiinə piu tun, yı nōna wui wi ba təgi á yigə ba veə. ³⁰Baṇa-We maa wó bagi dı kwər-dia, pa nōna lwarı Dı na jigı nunwaṇa dı dam te tun. Dı ta wó twı Dı juṇa sı Dı waari nōna Dı ban-lum dum ḡwaani. Dı maa wó fugi-ba dı min-vugu na di bugi-bugi tun, dı vu-fəḡ, dı dua bagım, dı du-kambana. ³¹Baṇa-We kwərə na zaṇi kuntu, fəvni wó tiini dı ja Asiiri tiinə bam. Dı lagı Dı kwe da-ləḡə mu Dı magı-ba Dı dı tıga nı. ³²Ku na wó kı te tun, Baṇa-We wó taa tiini Dı duli-ba ja-guli-zana mu sı Dı kı jara dı ba. Dı na kwe Dı da-ləḡə kum sı Dı ma Dı waari-ba maṇa dı maṇa, nōna wó taa wəi sɛnye yı ba tai kwaanu wupolo ḡwaani. ³³Bəḡwaani, Baṇa-We nan maṇi Dı kwə jəḡə ba na wó zwe twa da tun. Ba ti yigə sı ba zwe Asiiri tu pe wulu na tıgi tun yura dáani. Mim je sum kuntu luunə, yı sı ta yalma dı. Ba ma tiṇi de zanzan ba kı da sı mim taa di biləm-biləm. Baṇa-We nan na sin Dı mwmwa vii, ku nyı dı ciribi mu nyuni yı ku duri nı bugə tun. Ku laan maa wó taa jig-o ku di bugi-bugi!

**Lɛɛrv wó yi balv
na salɪ Ezipi yɪra nɪ tɪn**

31 Lɛɛrv wó yi balv na kaagi
ba ve Ezipi tɪv sɪ ba beeri
zənə,
yɪ ba daari ba tugi siseŋ-nɔɔna
baŋa nɪ tɪn.
Bantv tuna daŋɪ ba
sise-tərikooru baŋa nɪ mu
tɪ na daga tɪn ŋwaani.
Ba tuna ta daŋɪ ba sise diinə
baŋa nɪ,
ba na jigi baari tɪn ŋwaani.
Ba yigə nan təri Yisrayeli dwi
dum Wu-pɔŋo Tu wum
wuni.
Ba ba loori Baŋa-Wɛ sɪ Dl
zəni-ba.
² Baŋa-Wɛ nan jigi swan!
Dl wai Dl pai lɛɛrv yi nɔɔna.
Dl maa ba joori Dl ni dum
kwaga nɪ.
Ku na yɪ nɔɔna balv dwi maama
na tɔŋɪ lwarum tɪn,
ku wəli dɪ balv na zigi ba
kwaga nɪ tɪn,
Dl lagi Dl zaŋɪ ba baŋa nɪ mu
Dl waari-ba.
³ Ezipi tiinə bam nan yɪ nabiinə
mu sɪ ba dai Wɛ.
Ba siseŋ-nɔɔna maa jigi yɪ-daa,
sɪ sɪ dai jwæru tɪlv tɔvni na
wari dɪ ja tɪn.

Baŋa-Wɛ nan na twɪ Dl juŋa sɪ
Dl waari-ba,
tɪv kulv nɔɔna ya na jigi dam
tɪn wó tri ba tɪ tɪga nɪ
mu.
Balv dɪ na beeri zənə ba tee nɪ
tɪn dɪ maa wó tɪ,
pa ba maama laan tɔgi daani
ba je.
⁴ Baŋa-Wɛ dɪ ma ta tuntv dɪ amv
Dl wi:
«Amv Baŋa-Wɛ wó kɪ nɪ nyonɔ
mu suurə,
naa nyon-pwala na ne nwanɪ
yɪ ka ŋuuni te tɪn.
Nayiri-kɔŋo na gilimi daani sɪ
ba zəli-ku
yɪ ba kaasi te maama dɪ,
ku bá fum.
Ba sɔɔ kum bá pa ku yira taa
saɪ.
Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ dɪ wó fɔvri
Dl cu kuntv doŋ mu,
sɪ Dl kɪ najara Siyɔn piu kum
yuu nɪ.
⁵ Ku nyɪ dɪ zuŋə na lwarɪ ka
vwana
ka cɪcara baŋaa nɪ tute tɪn mu,
kuntv mu Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ
dɪ lagi
Dl taa kwəli Zeruzalem.
Dl wó cɪ tɪv kum sɪ cam yɪ
yi-ku,
yɪ Dl daari Dl joŋi-ku Dl yagi,

Dl maa wú tǝǵi kv baŋa nɪ Dl
kɛ
sɪ Dl vrɪ kv nǝǝna bam Dl
yagɪ.»

⁶Yisrayelɪ tiinǝ bam, pipiri-na á
joori Baŋa-We te, dɪ á ya na yǝǝrɪ á
kwe a kwaga á ya-Dl te dɪ. ⁷Maŋa
kam kuntv na yiǝ, abam dɪdva
dɪdva wú vin jwǝnǝ yalv á na cǝǵi
á ma á tɪtɪ jɪan á kwe sǝbu-pǝŋo dɪ
sǝbu-sɪŋa á kɪ-ya tɪn.

⁸«Asiiri tiinǝ bam wú tɪ najara
wɒnɪ.

Kv nan dɪ nabiinǝ sv-lwaanv
mv lagɪ tɪ gv-ba.

Kv yɪ We sv-lǝŋǝ kum mv lagɪ
kv gv-ba.

Ba jar-kǝrǝ bam wú kwaanɪ sɪ
ba duri ba lu.

Wulv na wanɪ-ba tɪn wú fin ba
nǝn-dǝnnv tɪn
o dɪ tɪtvǝ-ǝǝra wɒnɪ.

⁹Baá duri ba daarɪ ba dam je
sɪm,

fvɒnɪ na jaanɪ-ba tɪn ŋwaanɪ.

Ba dɪdǝra bam na nɛ jara-kǝm
drapoo na zǝŋɪ wǝɛnɪ tɪn,
ba wubɒŋa wú vugimi mv yɪ
fvɒnɪ zv-ba.»

Baŋa-We na tagɪ kulv tɪn mv kuntv.
Dl maa yɪ dɪlv na tarɪǵɪ mim
Siyǝn piu yuu nɪ,

yɪ Dl dwe mini-fǝrǝ Zeruzalem
tɪv kum wɒnɪ tɪn.

Paarɪ dɪlv na wú tǝǵi cɪga tɪn

32 Nii-na! Pɛ wudǝŋ wú ba o
dɪ o paarɪ dɪ cɪga.

Tɪv kum dɪdǝra dɪ wú taa burɪ
cɪga bura ba pa nǝǝna.

²Ba dɪdva dɪdva wú taa yɪ
dalɪm je,

nɪ woro mv kwǝli nǝǝna sɪ
vu-fǝrǝ yɪ ja-ba.

Baá taa nyɪ dɪ bu-tula mv kagua
yuu nɪ

dɪ piu kulv woro na joŋɪ nǝǝna
sɪ wɪa yɪ dɪ-ba tɪn.

³Balv na nii ba naɪ tɪn maa wú
taa naɪ jaja.

Balv zwa dɪ na nɪ tɪn wú taa
fǝǵɪ ba ǝǝǝ.

⁴Nǝǝna balv na ba buŋɪ yɪ ba
ŋǝǝnɪ tɪn

bubɒŋa wú purɪ sɪ ba ta ma ba
nɪ wǝǝnu kuri .

Balv dɪ na ŋǝǝnɪ ba bibǝǵɪ tɪn
wú taa ŋǝǝnɪ jasi.

⁵Nǝǝna daa bá taa te joro nɪ: o
yɪ nǝǝnv wulv na maŋɪ dɪ
zulǝ tɪn.

Ba bá ta te dɪdaanɪ balv na
tusi ba donnǝ tɪn nɪ:

Abam yɪ nǝǝna balv na jɪǵɪ kuri
tɪn mv.

⁶ Beḡwaani, joro ḡḡoni ku
jwərim mu.
O wubɔɣa dɪ maa jeeli lwarim
kikiə yirani.
O ba lagi si o taa tɔgi We
cwəɣə,
yɪ o ni-taani nyɪ dɪ o twɪ
Baɣa-We mu.
O maa yagi balu kana na jɪgi-ba
tun si ka ni-ba.
Ku ta na yɪ na-nyom na jɪgi balu
tun,
o paɪ dɪ cɛ-ba mu.
⁷ Nɔɔnu wulu na tusi o donno
tun kikiə yɔɔri ya yɪ
pu-sɪɣa yirani mu.
O yəni o je o buɣɪ lwarim mu,
si o ma vwan o cɔgi nabwənə,
dɪ ba na maɣɪ ba beeri si ba
na ba cɪga dɪ.
⁸ Ku nan na yɪ nɔn-yɪru, o buɣɪ
wubɔɣ-ɣuna mu.
O maa yəni o zɪgi o titɔɣ-ɣuna
yam kwaga ni.

Zeruzalem tuw kaana bam taani

⁹ Kaana bam na je dɪ zurim
falalala tun,
zaɣɪ-na si á cɔgi a taani dum!
Tiw kum bukwa na ba liə tun,
cɔgi-na amu na lagi a ta kulɔ
tun!
¹⁰ Zum mu kulukulu ba daani
abam.
Nan lwarɪ-na ni:

buni ku mai tintu tun abam wó
fɔm,
yɪ á yɪra taa sai.
Beḡwaani, á tweeru tum bá le
biə.
Wudiiru bá kɪ si á zagi á ja á
zu digə.
¹¹ Abam kaana balu ya na paɪ
á zuɔri dɪ yazurə mu tun,
si á yɪra taa sai.
Bukwa balu na ba liə tun,
kwari-na fɔɔni.
Lɔɔri-na á gwaaru tum,
si á daari á ləri á vɔ
gwar-zunzwara á te sum
ni.
¹² Daɣɪ-na á jian á nyɔɔna ni
wu-cɔɔɔ ɣwaani
dɪ á kari sum na cɔgi
yɪ á vinyə tweeru ba ləri biə
tun ɣwaani.
¹³ Nan keeri-na amu nɔɔna tɪga
kam ɣwaani,
sabari yirani laan na jɪgi-ka.
Ywəəni deen mu wu tiw kum je
maama ni,
yɪ nɔɔna caka ku sam dum
wɔni.
Laan nan taá keerə tiw kum
ɣwaani.
¹⁴ Nɔɔna wó duri ba daari pe
sɔ-fɔɔ kum.
Tiw kum kuntu ya na su dɪ sɔɔ
tun,
nɔɔn-nɔɔnu daa bá taa zuɔri
ku wɔni.

Ku dam je sum di me ba na zigi
da ba yiri-ku tun maama
cogi.

Kagua wuu bine di vara yirani
laan mu jeeri da ba di
gaa.

¹⁵ Kuú taa yi kuntu mu si We
laan pa Di Joro nuji
weyuu ni
ku ba dí baɗa.

Maɗa kam kuntu ni, kagua kam
wó ji ti-ywəŋə,
yi ti-ywəŋə kam di laan ji
kagua me na li di tweeru
tun.

¹⁶ Je maama ni nɔɔna wó taa
togi ciga kikiə,
kagua yuu di ti-ywəŋə ni di.

¹⁷ Ba nɔn-ɲunni kikiə wó pa
zurim mu taa wura.

Ba ta wó taa je di yazurə maɗa
maama
ba ciga titɔɗa yam ɲwaani.

¹⁸ Amu nɔɔna bam wó taa zuuri
je silu ni

yazurə na wura tun mu.
Daanum di liə bá yi-ba ba sam
ɗum wuni.

¹⁹ Du-kambana na maɗi ya cogi
kagua kam,
yi tuw kum maama ba tiga te
maama di,

²⁰ abam ta wó taa jigi yu-yoŋo.
Á wó vu á du á wo-dwə bu-tula
maama ni ni.

Á ta wó yagi á naani di á bine
sum,
si di taa kaagi di beeri yoo di
di gaa.

Lɛɛru di zənə taani

33 Lɛɛru lagi ti yi abam balu
na kaagi á cogi amu
nɔɔna bam tun mu.

Nɔɔn-nɔɔnu ta wu cogi abam!
Lɛɛru wó yi abam di á na baari
nɔɔna kwaga ni tun.

Nɔɔn-nɔɔnu ya ta wu baari
abam kwaga!

Abam nan na cogi tuni didonnə
á ti,

mu ba laan wó cogi abam di.
Abam bɪbara kam na ti maɗa
kalu ni tun
mu ba laan lagi ba baari á di
kwaga.

² Dí Tu Baɗa-We, pa n zaani
ɗum ba dí baɗa,
si dí tuna wu nmu wuni mu.
Zizɔɗa maama ni pa ɗibam
dam.

Ta pa dí na vrum cam maɗa
ni.

³ Nmu na pe tiguri-kaasa zaɗi,
tuni maama nɔɔna wó duri
mu si ba lu.

N ma n na zaɗi weeni,
dwi-ge tiinə wó jagi sai mu.

⁴Dí dona bam,
ni kayırı na yəni sı dəlimi
kara sı ja tıga te tın,
kuntu mu nəəna wó pə á jıjıgıru
ba ja viiri,
sı kulukulu daa yı daarı.

⁵Başa-We yırı dım mu zaşı
wəənı.
Dı maa zıvırı weyuu kım
başə je sım nı.
Dı nan wó pa Siyən tiinə bam
taa tığı cıga dı nən-şunnu
kikiə yıranı.

⁶Wəşə kulə maama na kı
abam,
Başa-We mu wó zığı á kwaga
nı dı dam.
Dı ta wó vırı abam cam wunı Dı
yagı,
sı á taá tiini á jığı swan dı
yəno lanyıranı.
Balı na kwarı Başə-We tın,
wo-laaru tuntu mu wó taa yı
ba lunnu wəənu.

⁷Nii-na! Dí nən-babə sım tutı
coosi
dí tu kım cwe sım yuu nı mu.
Dı na tıvırı balı sı ba kwə wəənu
tın
dı keeri mu dı wu-cəgə.

⁸Nəəna duri ba daarı cəwə-farı
sım mu.
Cəwə-vələ daa ba tığı pumpala
yam nı ba vəə.

Nəənu na kı ni-məwə dı o don,
oó cəgı-dı mu.
Ba ta gooni balı na pa maana
taanı dım başə nı mu.
Ba daa maa ba nığı
nəən-nəənu dı.

⁹Tıga kam maama kugı mu yı
ka ta lırı.
Liban tweeru tım dı kvaarı mu
yı cavıra dı tu kım.
Səən tı-ywəşə kam dı jığı
kagva mu.
Basan dı Karmelı je sım
tweeru vəvru ma siiri.

¹⁰Başə-We na tagı te tın mu tuntu:
«Maşa laan nan yı sı a zaşı a
tıvırı.

Kı yı sı a pa a yırı dım zaşı
wəənı,
sı a jonı zülə nəəna tee nı.

¹¹Abam na jaanı swannı pugə,
ga-kırrı mu wó jı bu wulə á
na wó lu tın.

Mumwa viü kulə á na sin á yagı
tın
maa wó jı mim dı zwe abam.

¹²Kuó pa á tu tiinə bam zwe
kulə mu,
nı sabarı na zwe yı sı jı
tıntwarım te tın.

¹³Abam balı tını na wu yigə
yigə tın,
lwarı-na titıvı-kamunnu tılu
amı na kı tın.
Abam balı dı na bwələ tın,

taá ye-na nu: a dam dum daga
zanzan!»

- ¹⁴ Lwarum-kərə balu na wu
Siyon ni tun
wura ba tu di fuvni mu.
Balu na vin We cwəŋə tɔgum tun
yira maa sai pɔm-pɔm,
yi ba te ba wi:
«Dɔbam wuni wɔɔ mu wó wani
o taa zuuri
jəgə kalu mim na wura di di
di cɔgi tun?
Wɔɔ mu wó wani o zigi
mim dilu na bá dwe maɲa di
maɲa tun yigə ni?»
- ¹⁵ Ku nan yi wulu na tɔgi
cwə-laa
yi o yɔɔri o te ciga tun mu.
Ku tu ba se si o pini nɔɔna si o
ma o duni,
yi o ba se o jonɔi wənu
vwa-titɔɲa baɲa ni.
O ba gwaani di balu na ki bana
si ba gu nɔɔna tun.
O nan bri o ba se si o tɔɲi
lwarum.
- ¹⁶ Nɔɔnu na yi kuntu donɔ,
kuntu tu je mu yi liə ba jig-o.
Ku nyi di o dalɔ piu mu.
Maɲa maama wuni, wuntu ba
gai o ni-wudiu,

na-nyɔm di nan bá ja-o.

- ¹⁷ Abam wó nii á na pe wum na
je di paari-zulə,
yi o paari laɲa kam jagi ka yi
je maama.
- ¹⁸ Á laan ma á wó buɲi wənu
tilu ya na pe abam fuvni
tun wubuɲa
si á ta wi: «Dideera yigə tu
wum be?
Wulu na fun o jonɔi lampoo dí
tee ni tun wu yən ni mu?
Dideeru wulu na zigi o yiri tu
kum tun di be?»
- ¹⁹ Abam nan daa bá na
kamun-nyina bam kuntu
maɲa di maɲa.
Ba yi balu taani na yi di yira yi
á ba ni di kuri tun mu.
Ba na ɲɔɔni te tun nyi di ba
bibəgi mu.
- ²⁰ Nii-na Siyon tu kum!
Ku yi me dí na di dí candi sum
da tun mu.
Abam na nii á na Zeruzalem tu
kum,
á wó na wi ku zigi ceɓi mu,
ni vwe dilu na ba bibiɲi tun.
Ba bá wani ba gɔ vwe dum
kuntu paara.

Dɪ yɪra ŋɔni dɪ nan bá kɔ sɪ dɪ
cɔgi.

²¹ Dáani mu Baŋa-Wɛ laan wú
taa yɪ dí Dam Tu.

Bu-tulɪ kamunə dɪ nabarɪ wú
taa duri sɪ kea
je sum kontu nɪ mu.

Pwələ nan bá taa wura sɪ dí
duna bam ja ba nabwəru
ba ba dáani ba ye ba ke.

Nabor-kamunnu bá wani tɪ tɔgi
da tɪ ke.

²² Bɛŋwaani, Baŋa-Wɛ mu wú
joŋi dɪbam Dɪ yagi.

Dɪ yɪ dilu na buri dɪbam bura
tun mu.

Dɪ maa paɪ dɪbam Dɪ niə yam
sɪ dí taa tɔga.

Dintu mu yɪ dí pɛ.

²³ Ku na yɪ abam naboro kum,
ku garyi ŋɔni sum daa wu vɔgi
diŋ-diŋ,
yɪ ku titari bəŋə kam daa ba
zigɪ dəki.

Kontu tun, viu daa warɪ ku yigi
garyi dum

sɪ naboro kum taa ye na ku
veə.

Abam nan wú ba á vri á duna
bam jɪjiguru á cɛ á pa
daani.

Gwaaru dɪ wú na ba pupwara,
jɪjiguru tum na wú taa daga
zanzan tun ŋwaani.

²⁴ Nɔɔn-nɔɔnu daa bá taa zuuri
Siyon tuw nɪ

sɪ ku tu ta wi: «A ba jigɪ
yazurə mu.»

Balu na zuuri da tun,

Wɛ wú kwe ba lwarum Dɪ yagi
Dɪ cɛ-ba.

Lugu baŋa dwi tiinə taani

34 Abam dwi-ge tiinə, fufɔ-na
á twe sɪ á cɔgi.

Nɔɔna na wu je maama tun
puri-na á zwa.

Tiḡa kam baṇa maama
dɪ balu na zuuru ka wunu tun
maṇi sɪ ba cəgi,
ku wəli dɪ lugu baṇa wəenu
dwi maama.

² Baṇa-We baɪi zaɲi dɪ dwi-ge
tiinə bam maama mu.

Dl wuu ma fuli dɪ ba jar-kərə
bam.

Dl yɔɔɪ Dl pɔɔɪ-ba Dl zigi dāa
nɪ sɪ ba na cɔgum mu.

Dl maa wú pa ba duna gu-ba
ba ti.

³ Ba maa wú kwe ba twa bam
ba duli ba yaḡi,
sɪ ba yira yam lwəm zaɲi
tagi-tagɪ.

Ba jana dɪ maa wú faari pweeru
je sum maama.

⁴ Weyuu calicwi sum maama wú
je,

yɪ ba pri weyuu kum tutɪ nɪ ba
na pri sara te tun.

Calicwi sum maama wú taa tui
tiḡa nɪ mu,

nɪ Vinyə tiu vɔɔru naa kapuru
vɔɔru na kwaari

yɪ ti siiri ti tui tiḡa nɪ te tun.

⁵ Baṇa-We maa wɪ:

«A su-lɔṇɔ kum maṇi ku tunɪ ku
fra ku su weyuu nɪ.

Nii-na! A laan wú kwe-ku a ma
a waari Edom tiinə bam
mu.

Bantu yɪ balu a na pɔɔɪ a zigi
dāa nɪ
sɪ ba yɔɔɪ ba na cɔgum tun
mu.»

⁶ Baṇa-We su-lɔṇɔ kum maama
yɔɔɪ ku yɪ jana yiranɪ
mu.

Vara lara dɪ maa taagi ku
maama.

Ku nyɪ dɪ peeni dɪ buni jana,
ku wəli dɪ pi-balɪ tapwal-biə
bam lara mu taagi-ku.

Beṇwaani, Baṇa-We lagi Dl kɪ
kaanum mu Botisera tuu
nɪ.

Dl maa wú gu nɔɔna zanzan
Edom laṇa kam nɪ.

⁷ Ba diɖɛra bam wú yɔɔɪ ba ti,
dɪ ba na nyɪ dɪ na-balɪ sulu na
wari sɪ ja tun mu.

Ba nɔn-babe sum na dana nɪ
nabe te tun dɪ wú tɔḡi ba
ti.

Ba jana mu wú bugi ba tiḡa
kam maama.

Ba yira lara dɪ maa wú ji
pupɔnɔ ka pɔɔni-ka.

⁸ Beṇwaani, Baṇa-We li de mu
sɪ Dl ba Dl zəni Siyɔn tiinə
bam.

Bini dum kuntu wunu Dl lagi Dl
yiri jini
ba duna bam baṇa nɪ mu.

⁹Edom bu-tuli sum wú ji kutaali
mu.

Ba tu kasulu di maa wú ji
ciribi.

Mim maa wú ja ba tuga kam
maama,

ni mim na jigi kutaali di di te
tin.

¹⁰Wia di titi maama wuni, tu
kum mim bá dwe.

Di nyua kam di wú taa zaŋi
weeni mu wuu.

Ba tuga kam wú taa tigi yoo
yirani mu,

tu kum wú taa wu wu-cogo
wuni mu zamaani di
zamaani maama.

Noon-noonu daa bá tigi ba tuga
kam ni o ke.

¹¹Kunkwæru, di bacangaaru,
di vara dwi dwi

mu wú taa te je sum kuntu.

Baŋa-We lagi Dl twi Dl juja

Edom tuga kam baŋa ni,
si Dl maŋi-ka yi Dl daari Dl
jeeli ka cegum dum.

Dl maa wú pa tuga kam taa tigi
yoo yirani.

¹²Edom tu yigə tiinə bam daa
bá na pə

si ku tu taa nii ku baŋa ni.

Ba nakwa bam maama wú je
mu.

¹³Sabari mu wú joŋi ba
so-fwaaru tum.

Bumbwaanu di ga-balwaaru
di maa wú cəŋi ba dam je
sum maama.

Tu kum laan maa wú taa yi me
ga-kakuri di kunkwæru na
zuuri tum.

¹⁴Ga-digəbiə di wiirə mu wú
taa tigi daani ba beeri
wudiiru.

Twaru maa wú taa kaagi da ti
keera,

yi titi wo-kurru laan taa tigi
di-dwənu tum gugwæru
wuni.

¹⁵Ku yi daani mu bisankwia di
wú ki ka pogo da,

yi ka di ka cicara da.

Ka cicara yam maa wú lwe

si ka taa jigi ka biə ka nii da.

Ku nan ta yi daani mu,

duurə bam di wú kikili daani.

¹⁶ Á nan kwe-na Baŋa-Wɛ tǎnɔ
 sɪ á karɪmɪ á nii!
 Kɔ kulukulu ba lagɪ kɔ kɔ.
 Kulɔ maama na tagɪ tun, kɔ
 lagɪ kɔ kɪ mu.
 Bɛŋwaani, Baŋa-Wɛ mu pɛ ni
 dɪm kuntu,
 yɪ Dintu Joro kum mu lagɪ kɔ
 la-tɪ kɔ ja jeeri daani.
¹⁷ Baŋa-Wɛ mu pɔɔɪ tɪga kam
 Dɪ pa-tɪ.
 Dɪ ma maŋɪ je sɪlɔ tɪ maama
 na wó taa zɔvɪ tun.
 Kɔ nan na zɪgɪ dwi dɪdwɪ nɪ sɪ
 kɔ yɪ dwi dɪdɔŋ tun,
 tɪ wó lɛɛɪ tɪ taa zɔvɪ daani
 mu maŋa maama.

Wɛ nɔɔna bam wó di ywǎɛni

35 Wupolo wó yɪ kagua je
 sum mɛ na na tǎɾɛ tun.
 Tɪ-kura kam wó di ywǎɛni,
 ga-punnu na wó kwi tɪ nuŋɪ
 da dɪ zurim tun ŋwaani.
² Je sum kuntu wó tiini sɪ kɪ
 punnu zanzan,
 pa sɪ taa caka dɪ wupolo.
 Tɪga kam wó kɪ lam,

nɪ Liban pweeru tum na yɪ te
 tun.
 Ka nuwɔŋa dɪ wó nuŋɪ jaja,
 nɪ Karmɛɪ dɪ Sarɔn je sum na
 yɪ te tun mu.
 Nɔɔna laan maa wó na Baŋa-Wɛ
 paari-zulɛ yam,
 dɪ Dɪ kajaani dɪm na yɪ te tun.
³ Nan joori-na á pa sɪ jɪan yalɔ
 ya na bwǎni tun,
 joori ya na dam,
 sɪ á daari á pa sɪ nadoonɛ yalɔ
 ya na sai tun
 joori ya taa jɪgɪ dam.
⁴ Á ta dɪ balɔ bɪcara ya na magɪ
 tun nɪ:
 «Ja-na baari sɪ á yɪ taá funa.
 Sɪ á Tu Wɛ dɪm lagɪ Dɪ ba
 sɪ Dɪ brɪ Dɪ ban-zɔŋɔ mu,
 yɪ Dɪ daari Dɪ mɔ jum á dɔna
 baŋa nɪ.
 Dɪ nan wó kɪ kuntu mu sɪ Dɪ
 vɪ abam Dɪ yagɪ.»
⁵ Lilwǎ yɪɛ laan maa wó purɪ
 yɪ zwa-kwarɔ dɪ zwa yam
 purɪ.
⁶ Gwaaru dɪ wó faŋɪ weɛni,
 nɪ wǎŋɔ dɔŋ tun,

yɪ mumaaru dindɛlimi dɪ
 wó taa wai dɪ ɲɔɔni
 pɔri-pɔri.
 Na dɪ wó taa buri ba bugi kagva
 yuu,
 yɪ nabari dɪ taa wu ti-kura
 kam nɪ sɪ durə.
⁷ Kasulɔ kulɔ wia kam ya na
 yɔɔri ka jigi ka magi tun
 laan wó ji bugə mu ku taa
 tigə.
 Ti-kura kam nɪ, buli-yiə wó taa
 tai
 ya nɔɲi je maama nɪ.
 Je silɔ maama ga-kakuri ya na
 tigi da tun,
 ga-zuru, dɪ nancan-gullu, dɪ
 sange mu laan wó taa
 wura.
⁸ Cwəɲə wó pəni sɪ nɔɔna taa
 tɔɔi da ba veə.
 Baá taa bə-ka nɪ: «Cwə-ɲuɲa»
 mu.
 Balɔ na jigi digiru Wɛ cullu tum
 seeni tun
 bá wanɪ ba tɔɔi ka wɔni.
 Bɛɲwaani, balɔ na tɔɔi Wɛ
 cwəɲə tin yurani mu ve
 ka wɔni.
 Jwəəru bá na cwəɲə sɪ ba
 beeri ka wɔni.
⁹ Nywəənu bá taa wu cwəɲə
 kam kuntu nɪ.
 Ga-vara balɔ na jaani nɔɔna
 tun dɪ bá tɔɔi da.

Tuntu maama manɪ ti bá twe da.
 Wɛ na vri balɔ Dɪ ja nɔɲi cam
 wɔni tun
 mu wó tɔɔi da ba taa veə.
¹⁰ Baɲa-Wɛ na joɲi balɔ Dɪ yagi
 tun
 wó tɔɔi da ba joori sɔɲɔ.
 Ba maa wó joori ba zu Siyɔn tu
 kum wu
 yɪ ba leeni dɪ wupolo.
 Ywəəni dilɔ na ba ti tun mu wó
 taa yɪ ba nyum.
 Ba wupolo kum wó tiini ku
 gaali,
 yɪ ba wu-cɔɔɔ dɪ ba kərə kam
 wó je.

Asiiri tuw pɛ kɪ jara dɪ Zuda tiinə

2 Pwa 18:13-27; 2 Wəənu
 Kibari tɔnɔ 32:1-19

36 Pɛ Ezekiasɪ paari dim bina
 fugə-yana bini dɪm wɔni
 mu Asiiri tuw pɛ Senakeribi tu o
 li Zuda ti-kamunnu tilɔ na lɔɔi
 lanyirani, yɪ ti ta fɔɔi ti pɪ tun
 maama dɪ najara. O ma wanɪ-ba
 o di. ² Asiiri pɛ wum ma tɔɲi o
 didɛera bam yigə tu sɪ o zigi Lakisi
 nɪ o nɔɲi dɪ jar-kərə kɔɔɔ zanzan
 o vu Zeruzalem o gwarɪ Ezekiasɪ.
 Didɛəru wum ma vu o zigi na-fira
 kalɔ na zuvri baɲa seeni bugə kum
 tun ni nɪ, sɪ ku manɪ dɪ cwəɲə kam
 me ba na sɔ gwaaru tun. ³ Pɛ wum
 ma tɔɲi Hilkiya bu Eliyakum na nii

pe sɔŋɔ kum titɔŋa baŋa nɪ tun, dɪdaani Sebuna na yɪ tɔn-pɔpɔnnu tun, kɔ wɔli dɪ Azafi bu Yoa na nii pe sɔŋɔ kum yira cɪbarɪ twannu baŋa nɪ tun, sɪ ba nuŋi tuw kum wɔni ba vu ba jeer-o.

⁴Ba na jeeri tun mu Asiiri tuw dɪdɛera yigɔ tu wum tagɪ dɪ ba sɪ ba ja Asiiri pe wum kwɛrɛ ba vu ba ta dɪ Pɛ Ezekiasi. O maa wɪ:

«Asiiri tuw Pa-faru wum wɪ: Bɛɛ mu brɪ kɔ pa n jɪɪ n tutɪ cɪga kuntu? ⁵Nmu buŋi nɪ kamun-ŋwɛ wai najara dɪ kɪ mu na? Wɔɔ baŋa nɪ mu n tugɪ yɪ n lɔ amɔ kwaga nɪ? ⁶Nmu tuna wɔ Ezipi tuw nɪ mu na? Kuntu nan nyɪ dɪ nɔɔnu na kwe kasugu o ji o nacɛgɔ tun mu. Kasugu kum wɔ surɪ mu kɔ zɔ wulɔ maama na zeɪ-kɔ tun juŋa. Kuntu mu wɔ kɪ dɪ wulɔ maama na salɪ Ezipi Pa-faru wum yira nɪ tun. ⁷Nmu nan ta na wɪ: «Dɪ wɔ salɪ dɪbam Tu Baŋa-Wɛ yira nɪ mu,» kɔ dai Wɛ dum kuntu wara-je, dɪ dɪ kaanum bimbɪnɛ mu Ezekiasi guri o yagɪ o daari o pa nɪ sɪ Zeruzalem dɪ Zuda nɔɔna maama taa tui bimbim dum na wɔ yo seeni tun yiranɪ ba zuli-Dɪ na?

⁸Amɔ lagɪ a ma a tu wum yiri mu a kɪ nɪ dɪdaani nmu Ezekiasi. Amɔ wɔ pa-m sise murrɔ tɪlɛ, nɪ nmu na wɔ wani n na sɪ diinɛ bam n kɪ da. ⁹Nii amɔ wulɔ na yɪ a pɛ

wum nabwɛm tun na jɪɪ dam dilu tun. Nmu wɔ wani amɔ n vin, yɪ n daari n kɪ n tuna dɪ Ezipi tiinɛ sɪ ba wɔli-m dɪ ba jara-kɛm tɛrikooru dɪ ba sise diinɛ na? ¹⁰Kɔ dai Baŋa-Wɛ mu tuŋi-nɪ sɪ a ba yo a wani n tuw kum na? Kɔ sunt kɔ yɪ Baŋa-Wɛ tutɪ mu pɛ-nɪ nɪ sɪ a li tuw kum dɪ najara a daari a cɔɪ-kɔ.»

¹¹Eliyakuɔm, dɪ Sebuna, dɪdaani Yoa maama ma ta dɪ Asiiri tuw dɪdɛera yigɔ tu wum ba wɪ: «Popo ŋɔɔni Aram tiinɛ taani dɪ dɪbam, sɪ dɪ wɔ ni. Nmu na ŋɔɔni dɪ Zuda tiinɛ taani dum, balɔ na dɔɪ kɛbrɛ kam yuu nɪ ba cɛɪ tun wɔ da ba nɪ n na tɛ kulɔ tun mu.» ¹²Asiiri tuw dɪdɛɛru wum ma lɛri o wɪ: «Á buŋi nɪ amɔ tu wum kwɛrɛ kam yɪ abam dɪ á pɛ wum yiranɪ nyum mu na? Ka ta wurɔ balɔ maama na dɔɪ kɛbrɛ kam baŋa nɪ tun ŋwaani mu. Bantu dɪ wɔ da ba dɪ ba bɛɛnu ba daari ba nyɔ ba fian, nɪ abam na maŋi sɪ á kɪ tɛ tun mu.»

¹³Dɪdɛɛru wum ma tɔɔli o yagɪ dɪ Zuda tiinɛ taani dum o wɪ: «Abam maama cɛɪ-na Asiiri tuw pa-faru wum kwɛrɛ kam. ¹⁴Pɛ wum wɪ: Yɪ sɛ-na sɪ Ezekiasi taa jɪɪ abam o gana, sɪ o bá wani abam o jonɪ o yagɪ! ¹⁵Yɪ pa-na sɪ á pɛ wum ganɪ abam sɪ á kɪ á wɔ-dɪdɔa dɪ Baŋa-Wɛ. O na tagɪ dɪ abam wɪ:

Baŋa-We wó joŋi abam Dɪ yagi, yɪ Dɪ cɪ sɪ Asiiri tuw pɛ yɪ dɪ á tuw kum, nan yɪ sɛ-na.

¹⁶ Yɪ cɛgi-na Ezekiasɪ taani kɔtaa. Asiiri pɛ wum nan na tagɪ te tun mu tuntu: Abam maama maŋɪ sɪ á nuŋi á tuw kum wuntu mu sɪ á ba á tu á pa-nɪ. Á na kɪ kuntu, á wó na cwɛŋɔ sɪ á taá je yɔlɔlɔlɔ yɪ á dɪ á tɪtɪ vinyɔ tweeru dɪ á kapɔrru tum nyɔɔrɪ. Á ta maa wó nyɔ á vula na bam á ni ywəni. ¹⁷ Kuntu kwaga nɪ, amɔ ta wó ja abam a vu a yagi tɪga kalɔ na nyɪ dɪ abam tɪtɪ tɪga kam tun baŋa nɪ. Dáani vinyɔ tweeru wurɔ sɪ á na sana á nyɔ, dɪ mɪna sɪ á ma á kɪ dɪpɛ.

¹⁸ Yɪ cɛgi-na pɛ Ezekiasɪ taani dum, dɪ o na ganɪ abam yɪ o wɪ: Baŋa-We wó joŋi abam Dɪ yagi tun. Tuw kɔɔ jwənə mu dana pa ya wanɪ ya joŋi ya tunɪ dum Asiiri pa-faru wum juŋa nɪ ya yagi? ¹⁹ Hamatɪ, dɪ Arapadɪ, dɪ Sefavayim jwənə yam bɛ? Ya wanɪ ya vɪ Samari tiinə ya yagi a dam kuri nɪ na? ²⁰ Tɪnɪ dum maama jwənə yam wuntu, jwəm dɔɔ mu wanɪ dɪ joŋi dɪ tuw dɪ yagi amɔ juŋa nɪ? Baŋa-We dɪ nan bá wanɪ Dɪ vɪ Zeruzalem Dɪ yagi amɔ juŋa nɪ.»

²¹ Zeruzalem tuw nɔɔna bam ma maŋɪ da cumm, ba wu ləri o taani dum, Bɛŋwaani, Pɛ Ezekiasɪ

ya pɛ-ba ni mu o wɪ: «Yɪ lər-o kulɔkulɔ.»

²² Hilkiya bu Eliyakum na nii pɛ sɔŋɔ kum tutuŋa baŋa nɪ tun, dɪ Sebuna na yɪ tɔn-pɔpɔnnu tun, dɪdaani Azafɪ bu Yoa na tiŋi pɛ sɔŋɔ kum yɪra cibari twannu tun tun maama ma ja ba gwaaru ba kaagi wu-cɔɔŋa ŋwaani, yɪ ba ja kwərə kalɔ Asiiri tuw dɪdɛera yigə tu wum na taga tun ba vu ba ta dɪ Pɛ Ezekiasɪ.

Ezekiasɪ loori zənə

Baŋa-We tee nɪ

2 Pwa 19:1-7

37 Pɛ Ezekiasɪ dɛɛn na ni kwərə kam tun, o wuu ma tiini ku cɔɔ yɪ o kaari o gwaaru. O ma daari o kwe gwar-zunzwara o zu, yɪ o vu o zu Baŋa-We digə kam. ² O ma tuŋɪ Eliyakum na nii pɛ sɔŋɔ kum tutuŋa baŋa nɪ tun, dɪ Sebuna na yɪ tɔn-pɔpɔnnu tun, dɪdaani We kaanum yigə tiinə bam sɪ ba zu gwar-zunzwara ba vu Amɔti bu Ezayi na yɪ We nijonnu tun te. ³ Ba ma vu ba ta dɪd-o ba wɪ: «Ezekiasɪ na tagɪ te tun mu tuntu: Dɪ zum jɪɔ lɛɛrɔ dɪ cavura mu dɪ di. Ku tiini ku yɪ cavura mu dɪ yɪra nɪ. Dɪ nyɪ dɪ kaani na vɪ pugə sɪ o lu, yɪ dam təri o yɪra nɪ sɪ o lu

bu wɔm tun mu. ⁴ Asiiri tuw pe wɔm mu tɔŋi o dɔdɛera yigə tu si o ba o twi Ɔwɔa Tu Baŋa-Wɛ. Dedoŋ ni nmu Tu Baŋa-Wɛ ni tɔw tum kuntu maama, yi Dɔ nan wɔ bwe dɔdɛerɔ wɔm dɔ o ta-balɔrɔ kum. Nan loori Wɛ n pa dɔbam balu fun na daarti pa dɔ maŋi tuw kum ni tun.»

⁵ Ezekiasɔ tuntɔŋna bam na pe Ezayi kwɛrɛ kam ba ti tun, ⁶ mu Ezayi dɔ kwe kwɛrɛ o pa-ba o wi: «Joori-na á vu á ta dɔ Pe Ezekiasɔ ni: «Baŋa-Wɛ na tagi te tun mu tuntu: Yi ta n kwari fɔvɔni dɔ taani dilɔ Asiiri pe na tɔgi o nɔn-dunnu tum baŋa ni o ma o twi-ni tun. ⁷ Nii mu. Amu Baŋa-Wɛ wɔ pa Asiiri pe wɔm wubɔŋa vugimi pa o ni sawia, yi o da ka ŋwaani o joori o tuti tuw. Dáani mu baá zɔ-o dɔ su-lɔŋɔ ba gu.»

Asiiri pe Senakeribi jara bule tu taani

⁸ Asiiri tuw dɔdɛera yigə tu wɔm deen ni nu: ba pe wɔm yagi Lakisi tuw yi o vu si o zaŋi najara dɔ Libina tuw tiinɛ. O dɔ ma vu dáani.

⁹ Maŋa kam kuntu ni dɔ, Asiiri tuw pe Senakeribi ta ni kwɛrɛ nu: Tiraka na yi Kusi tuw pe tun mu buni si o jeer-o dɔ najara. O ma tɔŋi nɔɔna Ezekiasɔ tee ni dɔ kwɛrɛ kantu o wi: ¹⁰ «Ta-na dɔ Zuda tuw pe Ezekiasɔ ni: «Yi pa Wɛ dilu n na pe-Dɔ cɔga

tun taa jigi-m Dɔ gani nu: Zeruzalem tuw bá fɔgi ku zu Asiiri tuw pe jɔŋa ni. ¹¹ Nmu maŋi n ni Asiiri tuw pwa bam na tɔŋi te dɔ lugu baŋa tunti maama tun. Ba yɔɔri ba cɔgi dɔ maama mu. Nmu nan buŋi tita mu yi n tunti si n lu? ¹² Tunti didonna dɔm jwɛ-dɛera wani-dɔ ya jɔŋi ya yagi amu nabaara bam jɔŋa ni na? Gozam tuw wɛ, dɔ Haran tuw wɛ, dɔ Rezefti tuw wɛ, dɔ Eden tiinɛ balu deen na zuvri Telasaari ni tun we wu wani ba wulɔwulɔ ya jɔŋi ya yagi. ¹³ Ku ta na yi Hamati, dɔ Arapadi, dɔ Sefavayim, dɔ Hena, dɔ Iva, tunti dɔm kuntu pwa bam dɔ wu yɛn ni mu?»

Ezekiasɔ wɛ-loro kum

¹⁴ Ezekiasɔ ma jɔŋi tɔnɔ kum Asiiri tuw pe tuntɔŋna bam tee ni, yi o karɔmi-ku. O ma ja-ku o zu Baŋa-Wɛ digə kam. O ma jari-ku Baŋa-Wɛ yigə ni. ¹⁵ Ezekiasɔ ma loori Baŋa-Wɛ yi o wi: ¹⁶ «Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ dɔm na yi Yisrayeli tiinɛ Wɛ tun, nmu paari dɔ Seruben sum titari laŋa ni mu. Nmu yirani mu yi Wɛ, yi n te tɔga baŋa paari dim je maama. Nmu nan mu naani weyuu dɔ tɔga baŋa. ¹⁷ Baŋa-Wɛ, nan puri n zwa si n cɔgi! Ta puri n yiɔ si n nii n na kulɔ na jigi ku ki dɔbam tuntu tun. Cɔgi bitari silu maama Senakeribi na tɔŋi o ma

o twi nmu Ɔwɔa Tu Baɲa-We tun.
¹⁸ Baɲa-We, ku yi cɔga mu ni Asiiri
 tuw pwa deen suni ba cɔgi tuni
 maama di di non-biə zanzan, pa di
 ji di-dwəenu yiranɪ. ¹⁹ Ba ma duli
 tuni dum kuntu jwənə ba di mim
 wuni ba zwə-ya. Bɛɲwaani, ba wa
 yam dai wa cɔga cɔga. Nabiinə mu
 buɲi ba ja yi ba kwe de di kandwa
 ba ki-ya. Kuntu ɲwaani mu ba di ba
 jwənə ne cɔgum. ²⁰ Kuntu tun, di Tu
 Baɲa-We, yɔɔri n jɔɲi dɪbam n yagi
 Asiiri tuw pe ɲaɲa ni si lɔgu baɲa tuni
 dum maama lwarɪ ni nmu yiranɪ mu
 yi Baɲa-We.»

Baɲa-We ləri pe wum

2 Pwa 19:20-37

²¹ Amɔti bu Ezayi ma tuɲi kwərə
 Pe Ezekiasɪ tee ni yi o wi:
 «Baɲa-We dum na yi Yisrayeli tiinə
 We tun na tagi kulɔ tun mu tuntu:
 Nmu na loori amu te si ku vu Asiiri
 tuw pe Senakeribi seeni tun, ²² kwərə
 kantɔ mu Baɲa-We maɲi si Di pa-o:
     Siyɔn tiinə bam yɔɔri ba nusi
     nmu mu.
 Zeruzalem tuw tiinə bam jigi-m
     mu ba mwana.
²³ Wɔɔ mu nmu nan tu n ba
 n twi n daari n gooni tun?
 Nmu zɛɲi n kwərə n ɲɔɔni
     diɔaani wɔɔ mu kuntu?
 Nmu kwəni n yiə weeni,

n lo-ya Yisrayeli dwi dum
     Wu-pɔɲo Tu wum baɲa ni
     mu!
²⁴ Nmu tɔgi n tuntuɲna baɲa ni
     mu
     n twi amu Baɲa-We.
 Nmu ta ma n bri n titi n wi:
 «Amu pe a sise-tərikooru zanzan
     mu din pweeru tum yuu
     ti yi Liban pweeru tum yuu
     lanyiranɪ.
 A ta ma goni ba tu-dɪdwaaru
     dum a di tɔga ni,
     di ba tu-ɲunnu tum maama.
 A ma vu a yi yigə yigə a din ba
     pweeru tum yuu,
     yi a zu ba kagua me na li tun
     wuni.
²⁵ Amu ta ma vu a ku vula
     sa-tuni ni yigə yigə,
     yi a nyɔ na ya wuni.
 A jar-kərə bam ma noni Ezipi
     bwi sum
     di ba napra pa si wi.»
²⁶ Nmu wu ni ni amu maɲi
     a buɲi bubuɲi dum faɲa faɲa
     mu na?,
 A na buɲi te faɲa faɲa kuntu tun
     mu amu laan pe ku suni ku ki.
 A wubuɲa deen jaani
     si nmu zaɲi n cɔgi tuni dɪlu
     ya na lɔgi di pi tun,
     si di ji kandwa na duguli
     da-baɲa ni ya tigi tun mu.

²⁷ A ta pe tuni dum kuntu
 nɔn-biə bam dam ti,
 yɪ ba di ba cavura nmv
 ŋwaani.
 Bantu jigi nɪ ga-punnu di
 ga-lɛɛrv mu nmv yigə nɪ.
 Ba maa nyi di gaa na wura ku
 tai ku nuɲi te tun,
 yɪ wia laan magɪ-ku pa ku ti
 lula.

²⁸ Amv nan ye nmv kuri
 maama.
 A ta ye n na-vəli maama ni nɪ,
 di kamun-ŋwɛ dɪlv n na jɪɠɪ n
 kɪ di amv tin ni nɪ.
²⁹ Amv laan lagɪ a waari-m mu
 n na jɪɠɪ kamun-ŋwɛ dɪlv n kɪ
 di amv tin ŋwaani.
 N yi-dɛɛri kikiə yam tv amv
 zwa nɪ.
 Kuntu ŋwaani amv wó lə gwələ
 n mvmwɛ nɪ,
 yɪ a daari a kɪ gara n ni nɪ.
 A laan maa wó vaɲɪ-m sɪ n tɔɠɪ
 cwəŋə kalv n na tɔɠɪ da n ba
 tun
 n joori n titi tv.»

³⁰ Ezayi laan ma ta di Ezekiasi o
 wi:

«Kəm dintv mu wó kɪ sɪ ku taa yɪ
 maana ku pa-m: Dɔɔm bɪni dɪm nɪ,
 á wó di wodiiru tɪlv na kɪ ti titi nɪ
 tun. Bɪni dɪlv na saɲɪ-di tun nɪ, á wó
 di kulv na tagɪ ku nuɲi pulim nyum

kum yira nɪ tun. Ku daari buna yatɔ
 bɪni dɪm nɪ, abam wó du wodiiru yɪ
 á daari á kɪ faa. Á ta wó jəri vinyə
 tweeru yɪ á daari á di dɪ wo-biə
 bam. ³¹ Zuda dwi tiinə balv ta na
 daari tun laan wó taa yɪ nɪ tiu bunnu
 na jaani tɪga yɪ ku nɛ sum ləri biə
 tun mv. ³² Bɛɲwaani, Zeruzalem tv
 tiinə ta wó daari. Cɪga tun, balv na
 zɔvri Siyɔn piu kum baɲa nɪ tun
 badaara wó lu tvvni wvni. Paɲwa
 Tu Baɲa-Wɛ titi nan wó pa wənu
 tintv maama kɪ, Dɪ na sunɪ yia Dɪ
 nii Dɪ nɔɔna baɲa nɪ tun ŋwaani.

³³ Baɲa-Wɛ nan na tagɪ Asiiri tv
 pe yira taani te tun mv tintv: O bá
 na cwəŋə sɪ o zv tvv kuntu wvni. O
 jar-kərə bam bá ta cɪna ku wvni! Ba
 bá kwe ba najara cɪ-kwɛn ba nuɲi sɪ
 ba kɪ jara di tvv kum, naa ba lɔ taala
 ba yəri tvv kum kabri sum təŋə nɪ.
³⁴ Asiiri pe na tɔɠɪ cwəŋə kalv o ba
 tun, mv oó tɔɠɪ da o joori, sɪ o bá zv
 tvv kuntu wvni. ³⁵ Amv titi yiri dɪm
 zulə ŋwaani, di a tintvɲnu Davidi
 ŋwaani, Aá taa kwəli tvv kuntu sɪ
 kulokulv yɪ wani-ku ku cɔɠɪ. Amv
 Baɲa-Wɛ na tagɪ te tun mv kuntu.»

³⁶ Baɲa-Wɛ maleka dɛɛn ma zaɲɪ
 ka vu Asiiri jar-kərə bam na kikili
 me tun. Ka ma gv Asiiri tiinə murrv
 bi di funɔnɔ-banu (185,000). Tɪga
 na pɔvri tun, ba ma na nɪ ba je sum
 su di twa yiranɪ mv. ³⁷ Kuntu baɲa
 nɪ mv Senakeribi pe o jar-kərə bam

yagɪ najara yam kəm, yɪ o joori o ke o vu o titɪ tɔv. O laan ma vu o zɔvɪ Ninivi tɔv nɪ.

³⁸ De dɪdɔv: o dɛɛn ma zɔ o jwəm Nisirɔkɪ digə kam sɪ o zuli-dɪ. O biə bale Adiramɛlɛkɪ, dɪ Saresɪrɪ ma zɔ ba zag-o ba gu dɪ su-lwaanɔv. Ba ma duri ba vu Arara laɲa kam ba zɔvɪ da. Senakeribi bu Esar-Adɔn dɛɛn ma ləri o yuu nɪ o ji pɛ.

Ezekiasɪ ba jɪgɪ yazurə yɪ o joori o zaɲɪ

2 Pwa 20:1-11; 2 Wəənu
Kɪbarɪ tɔnɔ 32:24-26

38 Da yam kɔntɔ nɪ, Ezekiasɪ dɛɛn ba jɪgɪ yazurə mu yɪ o bwələ dɪ tɔvɔnɪ. Wɛ nijɔɲnu Ezayi na yɪ Amɔtɪ bu tun ma vu o te yɪ o ta dɪd-o o wɪ: «Baɲa-Wɛ na tagɪ kulɔ tun mu tintɔ: Bɪrɪ n sɔɲɔ tiinə bam ba na wó kɪ te nɪ n na tərə. Bɛɲwaanɪ, n lagɪ n tɪ mu. N bá wəri dɪ n yawɔv kum.»

² Ezekiasɪ na nɪ kɔntɔ tun, mu o pipiri o yibiyə o jeeri kəbrə kam yɪ o loori Wɛ o wɪ: ³ «Baɲa-Wɛ, guli nɪ amɔ yəni a tɔgɪ-m dɪ a cɪga maama, dɪdaanɪ a wɔv maama mu. A ma yɔvɔrɪ a kɪ kulɔ nmɔ na lagɪ sɪ a kɪ tun.» Ezekiasɪ ma tiini o keeri zanzan.

⁴ Baɲa-Wɛ kwərə ma yɪ Ezayi ka wɪ:

⁵ «Ve n ta dɪ Ezekiasɪ nɪ: «Baɲa-Wɛ dɪm na yɪ n ko Davidi Wɛ tun mu tagɪ Dɪ wɪ: A nɪ n wɛ-loro kum, yɪ a ta na n na kanɪ yi-na te tun. A nan lagɪ a wəli bɪna fugə-yanu mu n bɪna yam wɔnɪ. ⁶ A ta wó joɲi nmɔ dɪ Zeruzalɛm tɔv kɔntɔ a yagɪ Asiiri tɔv pɛ wɔm juɲa nɪ, sɪ a daarɪ a taa kwəli tɔv kɔntɔ.

⁷ Kəm dɪntɔ nan mu wó pa n lwarɪ nɪ: Baɲa-Wɛ wó sunɪ Dɪ kɪ Dɪ na goni nɪ sɪ Dɪ kɪ te tun: ⁸ Nii sɪ n wó na wɛ dɪm na jɪgɪ dɪ zɔvɔrɔ yɪ dɪ kɪ lulɔɲu kulɔ Ahazɪ natəm dɪm yɪra nɪ tun. Baɲa-Wɛ lagɪ Dɪ pa lunluɲu kum fufɔ ku joori kwaga napɪ-yi kuni fugə mu.»

Wɛ dɪm na kɪ lunluɲu kulɔ tun ma sunɪ ku joori kwaga napɪ-yi kuni fugə.

⁹ Ezekiasɪ dɛɛn na zaɲɪ o yawɔv kum baɲa nɪ yɪ o na yazurə tun, mu o panɪ ləɲə kantɔ:

¹⁰ Amɔ ya buɲɪ a titɪ nɪ mu a wɪ:

«A lagɪ a tɪ a nɔn-dɔnnɪ maɲa nɪ mu,
sɪ a zɔ curu yɪ a maɲɪ dáanɪ taan wuu.

¹¹ A ma buɲɪ nɪ: a daa bá taa ɲwɪ lɔgɔ baɲa nɪ
sɪ a na Baɲa-Wɛ dáanɪ.

A ta maa bá na nabiinə balu na ɲwɪ tun dɪ.

A nan bá taa zɔvɪ ba titarɪ nɪ.

¹² Amu ḡwīa kam da ka ti mu.
Ku nyi dī nayirū na da o ḡo o
vwe te tun mu.

Ku ta nyi dī garyi dīlū
garyi-sōrū na da o varī ḡuna
o kō dī yīra nī tun mu.

Nmu wura n pa a mūmwē ti lūla,
nī wīa na da ka jī lim te tun
mu.

¹³ A yōōrī a keeri mu taan pa
tīga ba ka pūrī.
Ku nyi dī nyōḡo ya mu jīḡi a
kwi sūm ku yara.

Nmu wura n pa a mūmwē ti lūla,
nī wīa na da ka jī lim te tun
mu.

¹⁴ A keeri nī kawēbudoori
naa kūḡwa na keeri te tun mu.
A nan ta keeri nī kunkwēḡa mu.
Amu na kwēnī a yuu wēenī taan
tūn,
a yīā sūnī mu dī kērā.
Amu Yuutu Wē, a cam dūm
gaalī.
Nan ba lūla n jōḡi-nī n yaḡi.»

¹⁵ Bēē mu amu nan maḡi sī a ta
wēānu tintu maama baḡa nī?
Wē maḡi Dī ta taanī Dī brī-nī,
yī Dī sūnī Dī kī Dī wūbūḡa
na jaanī te tūn.
Amu wō tu a tītī mu a ḡwīa
maama wūnī,
a wūw na tīnī ku cōḡi tūn
ḡwāanī.

¹⁶ Amu Yuutu Wē, nmu kikiā
mu pai nōōna jīḡi ḡwīa.
Amu dī maa tōḡi ya ḡwāanī a
jīḡi ḡwīa.

Nan pa yazurā yī-nī
sī a jōōrī a na a ḡwīa.

¹⁷ Nīī mu. A na nē yaara yalū tūn
jīḡi nyōōrī ya pa-nī.

N na soe-nī tūn ḡwāanī,
n wū sē sī a tū ḡōḡo kūlū na
wō cōḡe-nī tūn wūnī.

N ta daarī n yaḡi a lwarūm dūm
maama n cē-nī.

¹⁸ Bēḡwāanī, balū na wū curu
wūnī tūn warī sī ba tee-m.

Twa warī ba leenī ba zulī-m.
Balū dī nan na zū tīga kūrī nī
tūn,
warī sī ba lwarī nmu na tūḡi
cīga te tūn.

¹⁹ Ku na yī cīga, ku yī balū na
ḡwī tūn yīranī mu wai-m
ba tīā,
nī amu na wūra a kī te zūm
tūn.

Kwā wō ta ba brī ba biā
nmu na yōōrī n jīḡi cīga te tūn.

²⁰ Baḡa-Wē nan laḡi Dī jōḡi-nī
Dī yaḡi mu.

Dī wō taa jīḡi ḡīḡana kwēera
wēānu yī dī leenī dī
zulī-Dī.

Dī nan wō zulī-Dī taan mu
Baḡa-Wē dīḡa kam wūnī,

sí ku yi dí ḡwĩa sisəm.

²¹Ezayi deen ya tagi di Pɛ Ezekiasi mu o wi: «Pa ba zo moola si ba kwe-ti ba taagi n ḡwan-zwəm kam, si n wó na yazurə.»

²²Ezekiasi di ma bwe o wi: «Kəm dɔɔ mu wó kɪ si ku bri ni: amu daa wó na cwəḡə si a zu Baḡa-We digə kam wu a zuli-Dl?»

Ba tɔḡi nɔɔna pa ba zigi Babiloni ni ba ba

2 Pwa 20:12-19

39 Ku maḡi di maḡa kam kuntu ni, Merodaki-Baladan laan mu jigi Babiloni tuw pɛ. O ni ni Ezekiasi ya na tu yawu, yi o joori o na yazurə tun, mu o tɔḡi nɔɔna o tee ni di twannu di pɛera. ²Ezekiasi deen ma jeeri nɔɔna bam di wupolo. O ma ja-ba o zu o jɔḡiguru tun na tigi me tun. O laan ma bri-ba o səbu-ponḡo tum maama, di o səbu-sɔḡa, di o wo-talooru sum, di o nu-ḡuḡa kam, di o najara zila yam maama, di kulɔ maama ba na tiḡi jɔḡiguru di sum wuni tun. Pɛ Ezekiasi deen wu daari kulukulu pɛ sɔḡo kum ni, naa o paari dim

je sum maama ni yi o wu kwe o bri-ba.

³We nijonnu Ezayi deen ma vu Ezekiasi te o bwe-o o wi: «Nɔɔna bantu nuḡi yən ni mu ba ba nmu te? Ba nan tagi bɛɛ mu di nmu?» Ezekiasi ma ləri o wi: «Ba nuḡi Babiloni tuw yigə yigə mu ba ba amu te.» ⁴Ezayi daa ma bwe o wi: «Bɛɛ mu ba nii ba na n sɔḡo kum wuni?» Ezekiasi ma ləri o wi: «Amu bri-ba wəenu tulu maama na tigi a jɔḡiguru di sum wuni tun mu. Kulukulu wu daari yi a wu bri-ba.»

⁵Ezayi daa ta ma ta di Pɛ Ezekiasi o wi: «Nan cəḡi Paḡwa Tu Baḡa-We na jigi kwərə kalu si Dl pa-m tun: ⁶Ta n ye ni: maḡa laḡi ka yi si Babiloni tuw tiinə ba ba pɛ jɔḡiguru tulu maama na tigi n sɔḡo kum wuni tun, di tulu n nabaara bam na yaari ba la ba tiḡi tun ba ja ba vu ba titi tuw kum. Kulukulu daa bá daari ku pa abam. Baḡa-We ni dum mu kuntu. ⁷Nmu titi dwi dum di wó tɔḡi ba wəli da ba vu. Ba nan na jaani-ba ba yi da, baá lwɪ n biə bam mu si ba taa tɔḡi Babiloni tuw pɛ sɔḡo ni.»

⁸Ezekiasi na ni kuntu tun, mu o tagi di Ezayi o wi: «Baḡa-We na pɛ-m kwərə kalu si n pa-ni tun

lana.» Benwaani, o burji o tuti ni
o wi: «Ku na ki kuntu, cam bá yi
dibam amu paari dim maɗa kam
ni, yi a noona wó taa zuuri di
bicar-zuru.»

**We noona bam wó
joori ba na dam**

40 Abam Tu We dum na tagi te
tun mu tintu:

«Pa a noona bam bicara taa tigə.

²Ƴooni-na bicar-zuru taani di
Zeruzalem tiinə bam,
si á ta di ba ni: ba tituɗ-cɛera
maɗa kam ti.

Bri-ba ni: Baɗa-We kwe ba
lwarum mu

Dl yagi Dl cɛ-ba.

Dl maɗi Dl waari-ba mu
si ku ma ku ɗwi ba jini dum
kuni bule ku pa-DL.»

³Noonu kwərə mu toola ka wi:

«Kagwa yuu ni mu á wó zaɗi á
kwe cwəɗə kam
á pa dí Tu Baɗa-We.

Nan pa-na si cwe silu Dl na wó
togi ti-kura je ni tun
fogi si yoori lanyirani.

⁴Je silu maama na jigi gwəənu
tun
maɗi si ti suuri mu.

Je silu maama na jigi zwəənu
di pweeru tun
di maa wó guri ti daari cwəɗə
kam.

Tiga kam me na ba mai daani
tun
di maa wó palisi ka maɗi
daani.

⁵Kuntu mu wó pa Baɗa-We
paari-zulə yam taa nai
jaja,
si nabiinə maama na-ku bidwi
baɗa ni.

Baɗa-We na pe ni dilu tun mu
kuntu.»

⁶Noonu mu tagi o wi: «Ta n
tooli n yaga!»
Amu di ma bwe a wi: «A tooli
a ta ni be?»

Ta wi: «Ku na yi nabiinə,
ba maama nyi di gaaru mu.
Ba lam di yi ni punnu na nunji
gaa wuni tun mu.

Ba bri ba ba daana yi ba tua.

⁷Gaaru tum wó kwaari mu
yi punnu tum di siiri,
Baɗa-We na wó sin vii Dl yagi
ti yira ni tun ɗwaani.

Ciga tun, nabiinə mu nan nyi di
gaaru tum kuntu.

⁸Gaaru tum wó suni ti kwaari,
yi punnu tum di siiri.

Ku nan na yi We kwərə kam,
kantw wú taa wuru mu maɲa
maama.»

⁹ Siyɔn, nmw jɪɣi kwər-ywəŋə si
n tɔɔli!

Nan diini piu na tiini ku
dwara tun yuu.

Zeruzalem, kwe kwər-ywəŋə
kam

n ta n tɔɔli n yaga we we!

Ta n tɔɔli n yaga yi n ba fɔna.

Ta di Zuda tuni didonnə dɪm
wi:

«Nii-na. Abam Tu We dɪm
wura!»

¹⁰ Nii-na! Yuutu Baɲa-We dɪm
maa buɪni di baari.

Dl nan te nɔɔna di dam-fɔrɔ
mu.

Nii-na. Dl jɪɣi Dl ŋwuru mu Dl
buna.

Ku daari yi Dl kwərə yam Dl
na lagi Dl pa tun wu Dl
yigə ni .

¹¹ Dl maa yiri nɔɔna balu Dl na
kuri tun,

ni nayuru na nii o peeni te tun.

O ta buki pɛlbiə bam mu o
ja-kukoro ni,

yi o ja-ba o ba o fəri o bɪcarɪ
ni.

Ku ta na yi piniinə balu na jɪɣi
biə tun,

o yəni o kalɪ-ba o ve mɛmɛ
mu.

¹² Wɔɔ mu wanti nɪnu na-fara
bam

o maɲi o kɪ o ja-guli ni?

Wɔɔ mu wanti o kwe o juɲa

o maɲi weyuu kum maama o
ti?

Wɔɔ nan mu wanti tɪga kasulu
kum maama

o la o kɪ tɪtɔɔ wɔni,

yi o daari o kwe pweeru tum di
zwənu tum

o maɲi ti duuni si o lwarɪ?

¹³ Wɔɔ mu yi si o wanti o lwarɪ

Baɲa-We wubɔɲa,

naa si ku tu bri-Dl Dl na wó
kɪ te?

¹⁴ Baɲa-We jəni di wɔɔ mu si ba
banɪ daani,

si ku tu pa Baɲa-We yi puuri,

yi o daari o bri-Dl cwəŋə kalu
na yi cɪga cɪga tun?

Wɔɔ mu wanti o pa Baɲa-We
yəno,

yi o daari o bri-Dl si Dl taa ni
wənu kuri?

¹⁵ Baɲa-We nii lugu baɲa dwi
tiinə bam

ni ba yi na mu na lugi fun ba

kɪ war-zɔŋa wɔni tun.

Ba ta nyi di kasulu biə mu

ba maŋɪ ba kɪ bwaŋa nɪ yɪ ka
muri.
Dl ma maŋɪ tuntɪ dɪlv na wu
nɪnv kum nɪ nɪ tun
nɪ dɪ yɪ fogo mu tun.
¹⁶ Liban vara bam muri
sɪ ba kwe-ba ba ma kɪ zweem
kaanum.
Ku tweeru tum dɪ ma muri sɪ ba
ma tɪ de sun
ba tarɪɪ mim ba ma zwe
kaanum dum kuntu.
¹⁷ Dwi-ge tiinə bam maama yɪ
kafe mu Dl yigə nɪ.
Dl nii ba maama nɪ ba yɪ yɔɔ
yiranɪ mu,
yɪ ba ta ba jɪɪ kuri dɪ funfun
dɪ.
¹⁸ Wɔɔ mu abam nan wó kwe á
maŋɪ dɪ Wɛ?
Be nyinyugu mu abam wó kwe
á maŋɪ dɪ Dl?
¹⁹ Ku na yɪ jwəm, gɔgɔ mu wó
mɔ-dɪ,
yɪ luru dɪ kwe səbu-sɪŋa o
taagi-dɪ,
yɪ o daari o ma səbu-ponjo o
gɔgɪ dɪ maama.
²⁰ Yinigə tu na wart səbu-ponjo
dɪ səbu-sɪŋa o yɪ,
oó beeri da-ɲɲa kalɪ na ba
pɔɪ tun mu.
O maa wó ta dɪ gɔgɔ

sɪ ku tu kɪ jwəm dɪlv na ba tɔɪ
tɪga nɪ tun o pa-o.

²¹ Abam yəri tuntɪ na?
Abam wu nɪ ku ɲwa na?
Ba wu zɪɪ ku de nɪ sɪ ba ta dɪ
abam na?
Ku na zɪɪ lugu pulim nɪ tun,
abam wu nɪ ku kuri na?
²² Baŋa-Wɛ yɪ dɪlv na je me na
gaalɪ tɪga kam baŋa
dɪ weyuu kum tun mu.
Dl maa nii nabiinə nɪ ba yɪ
manjwəlu mu tun.
Dl yɔɔɪ Dl lwart weyuu kum nɪ
gar-jalɪ mu,
naa vwe dɪlv Dl na zɔvɪ dɪ
wɔnɪ tun.
²³ Dintɪ mu wat Dl paɪ lugu
baŋa didɛera jeə,
yɪ pwa dɪ yɔɔɪ ba jiri kafe.
²⁴ Ba nyɪ dɪ tweeru tulɪ ba na
yɔɔɪ ba jəri tun mu.
Ba na cwi-tɪ tɪga kam nɪ,
yɪ dɪ bunnu na wura tɪ jaanɪ
tɪga,
mu Baŋa-Wɛ wó pa viu ba ku
fuli-tɪ
pa tɪ kwaari lɪla.
Ba ta nyɪ dɪ swannu mu
viu na kalɪ ku ja viiri.

²⁵ Wu-ponjo Tu Wɛ dum mu bwe Dl
wi:

«Wɔɔ mu abam wó kwe á manɔ
dɪ amu?»

Wɔɔ dɪ amu mu wó taa mai
daani?»

²⁶ Kwəni-na á yíə á nii wɛɛni sɪ
á taá bri-nɪ,

wɔɔ mu naani wəənu tum
kuntu maama?

Ku yɪ Wɛ mu jaani calɛwɪ sum
kɔgɔ kum dɪdva dɪdva Dɪ
nuŋə,

yɪ Dɪ bəŋi calɛva maama dɪ
ka yɪɪ.

Sɪ dɪdva tɪtɪ wu fɔgɪ ka je,

Dɪ dam-fɔɔ kum na dwe

wɔŋo maama tum ŋwaani.

²⁷ Yisrayɛlɪ tiinə bam na yɪ

Zakɔbɪ dwi tiinə tum,

bɛɛ mu yɪ abam puuna á wɪ:

«Baŋa-Wɛ yəri kulu na kɪ
dɪbam tum.»

Á ta ma á wɪ:

«Baŋa-Wɛ yigə tərə dɪbam
wuni.»

²⁸ Abam yəri tuntu na?

Á wu ni ku ŋwa na?

Baŋa-Wɛ yɪ Wɛ dilu na wura
maŋa maama tum mu.

Duntu mu naani lugu baŋa dɪ
ku ni maama.

Dɪ ba bwənə.

Dɪ yura dɪ nan ba cɛa.

Nɔɔn-nɔɔnu ba lwarɪ Dɪ yəno
kum o tiə.

²⁹ Wɛ joori dɪ pa dam mu nɔɔnu
wulu na bwəni tum,

yɪ Dɪ daari Dɪ wəli baari nɔɔnu
wulu dam na ti tum.

³⁰ Bu-dunnu tɪtɪ wai ba bwənə
yɪ ba yura cɛa.

Nɔn-dunnu dɪ maa wai ba tri
ba tui tɪga nɪ.

³¹ Ku nan na yɪ balu tuna na wu

Baŋa-Wɛ wuni tum,

ba dam dum yəni dɪ joori dɪ

jiri dam-dvuri mu.

Baá zaŋi wɛɛni tugi-tugi,

nɪ maaru na yaari tɪ vwana te
tum mu.

Ba na duri te maama dɪ, ba yura
bá cɛ.

Ba maa na ve taan te dɪ, ba ba
bərə.

We mu yɪ Yisrayɛlɪ tiinə bam zənnu

41 Tuni dilu na wu nunu
kum ni nɪ tum,
taá yɪ cumm sɪ á cəgi a taani!

Pa-na sɪ tɪga baŋa dwi tiinə
bam beeri dam-dvuri

ba kɪ ba tɪtɪ kuri nɪ,

sɪ ba fufɔ ba yɪ amu te sɪ dɪ
ŋɔɔni taani.

Pa-na dí jeeri daani
sɪ dí lwarɪ wulɔ na jɪɣɪ bura.

² Wɔɔ mu cɪni wa-puli seeni pɛ
wum,
yɪ o pa o tɔɣɪ cɪga ɲwaani?
Kɔ tu ma kwe tɔni o kɪ pɛ wum
kuntɔ dam kuri nɪ,
pa o nɔni ba pwa bam o sun
tɪga nɪ.

O ma kwe o su-lɔɣɔ o zɛli-ba
pa ba jagɪ nɪ kasulɔ mu jagɪ,
yɪ o cɪna dɪ kalɪ-ba ya ja je,
nɪ viu na kɪ weeru te tɪn.

³ O na zɛli-ba lɪla te tɪn
nyɪ dɪ o nɛ sɪm ba dwe tɪga
mu te.

O maa kɛ yigɛ, yɪ o tɪtɪ wɔ nɛ
zɔnnɪ.

⁴ Wɔɔ mu pɛ wɛɛnu tuntu
maama kɪ,
nɪ o wubɔɲa na jaani sɪ o kɪ te
tɪn?

Wɔɔ mu te dwi didwɪ wura,
yɪ didɔɲ saɲɪ dɪ kwaga?
Kɔ yɪ amɔ Baɲa-Wɛ mu te kuntɔ
maama.

Amɔ dɛɛn mu maɲɪ a wura
pulim nɪ,
yɪ a ta wú taa wura kweelim
maɲa nɪ.

⁵ Ninuɔ ni tɔni dum nɛ a na kɪ
kulɔ tɪn,
pa fɔvni ja-ba.
Lugu baɲa je maama nɔɔna yɪra
tiini ya sai mu.

Ba ma kɪ daani ba fufɔ ba ba.

⁶ Ba maama wɛli daani mu,
yɪ nɔɔnu maama tɛ dɪ o curu
nɪ:

«Kɪ n tɪtɪ n kɪ daani!»

⁷ Gɔgɔ kulɔ na sarɪ dɛ tɪn wú
wɛli
wulɔ na jɪɣɪ sɛbu-sɪɲa o gɔgɪɪ
wɛɛnu tɪn,
sɪ ba na dam yɪ ba kɪ jwɛm ba
zɪɣɪ.

Wulɔ dɪ na kwe hama o ma o
kwe-dɪ tɪn
wú wɛli luru wum sɪ ba na
baari.

Ba maama wú ta ba bɪɪ daani
ba wɪ: «Dí kwaanɪ.»

Ba laan maa wó kwe cuna ba
kwaari jwám dím,
sí dí yí vin dí tu tuga ní.

⁸ Abam Yisrayelí tiinè bam na
yí Zakóbí dwi dím tún,
á yí amú tuntúgna balu a na
kuri a pa a títí tún mu.
Abam maa yí amú cilonj
Abraham biè.

⁹ A liiri abam a ja a nunji tuga
baɲa gugwæru tum ní
mu.
A ma bæɲi abam sí á zígí lugu
baɲa ní maama ní á ba.
A laan ma ta dí nmu Zakóbí dwi
dím wí:
«Nmu yí amú tuntúgno mu.
A nan na kuri nmu tún, a wu
vɪ-m.»

¹⁰ Nan yí ta n funa, sí a wu n
tee ní.
Yí ta n jagí liè, Bɛɲwaani,
amu mu yí n Tu Wɛ dím.
Amu wó kí dam a kí n kuri ní,
yí a ta wəli-m.
A maa wó kwe a dam dím a
tɔɲi dí ciga
sí a ma a zəni-m.

¹¹ Nii mu! Balu wuru na zaɲi dí
nmu tún
wó na ba lɛɛru mu yí cavura
ja-ba.
Balu dí nan na dwəni dí nmu
tún wó je mu.

¹² Nmu wó beeri balu na ciɲi
nmu tún
yí n bá na-ba.

Balu na dɔni nmu,
bantu yiri mu lagi dí saari
lugu baɲa ní.

¹³ Bɛɲwaani, amu wulu na yí
nmu Yisrayelí dwi dím
Tu Baɲa-Wɛ tún
mu yɔɔri a jigí n jazum,
yí a te dí nmu ní:
«Yí ta n funa, sí amu wó
wəli-m.»

¹⁴ Zakóbí dwi dím, n suni n
bwənə
ní kanzwe na yí te tún mu.
Yisrayelí tiinè bam, nan yí taá
funa.

Amu Baɲa-Wɛ mu te a wí:
«A lagi a wəli abam mu.»

Amu wulu na yí Yisrayelí dwi
dím Wu-pɔɲo Tu wum tún
mu yí á Vrunu.

¹⁵ Zakóbí dwi dím, a lagi a pa
nmu jí ní
naani vɔɔ kulu yəli na yí
mírím tún mu,
vɔɔ-ni dɔvri dílu yira na paní
dídaani cuna tún.

Nmu laan ma n wó magí
pweeru tum n ciɔvɔ,
yí n ta pa zwənu tum jí ní
swannu doɲ.

¹⁶ Abam wó duli-tí á yagi wɛɛni,
sí viú kalí ku ja je.

Vu-duw mu lagi ku pe-ba ku ja
 jagi je maama ni.
 Nmu titi nan wó taa caka di
 wupolo Baṇa-We ḡwaani,
 yi n ta tan tee n titi Dɪ baṇa
 ni,
 Dɪ na yi Yisrayeli dwi dum
 Wu-pɔŋo Tu wum tun
 ḡwaani.

¹⁷ Yinigə tiinə di nabwənə beeri
 na mu ba ga si ba nyɔ.
 Ba dindəlimə ma ku na-nyɔm
 ḡwaani.
 Amu Baṇa-We nan wó ləri ba
 we-loro kum.
 Amu mu yi Yisrayeli tiinə We
 dum,
 yi a bá vi-ba a yagi.

¹⁸ Amu wó pa bwi taa tɔli
 pweeru yuu ni si tuə,
 si buli-yiə di taa tai ya nuŋi
 bwəlu tum ni.
 A ta wó pa kagua pipiri ka ji je
 silu bwi na daga da tun,
 si ti-kura kam ləni ka taa yi
 me buli-yiə na gaah.

¹⁹ Amu wó pa Sədri tweeru ki
 kagua yuu ni,
 si gulsaa, di Miriti, di Olivi
 tweeru di nuŋi dáani.

Tu-ḡunnu di punnu dwi dwi mu
 wó nuŋi
 si ti li ti-kura kam maama.
²⁰ Nɔɔna laan maa wó na ku
 maama
 yi ba lwarɪ ni Baṇa-We dum
 na yi Yisrayeli dwi dum
 Wu-pɔŋo Tu wum tun mu
 ki tintu maama.
 Ba ta wó jeeli ku maama ba nii
 pa ba ni ku kuri lanyirani.

²¹ Baṇa-We na yi Zakəbi dwi dum pe
 wum tun te Dɪ wɪ:
 «Nan ja-na á taani á ba, si dí
 nii.

Ta-na á ni si dí cəgi.

²² Pa á jwənə yam ba ya ta
 ya bri dɪbam kulu na lagi ku
 ki tun.

Ya maŋi si ya ta wənu tɪlɔ na
 ki ti ke tun
 ya bri dɪbam si dí lwarɪ ku ni
 ni,
 yi dí daari dí lwarɪ ti na lagi
 ti guri te tun.

Ya nan wó ta ya bri dɪbam
 wənu tɪlɔ jwa na wó ki
 tun.

²³ Kuntu mu wó pa dí wani dí
 se ni:

ya suni ya yi wa ciga ciga.
 Kɪ-na woŋo, ku na yi lam naa
 balɔɔ dɪ,
 sɪ kuntu wó pa fuɔni yɔɔɔɔ dɪ
 ja dɪbam.
²⁴ Abam nan ba jɪgɪ nyɔɔɔɔ
 kulukulu baŋa nɪ,
 yi á na kɪ wəənu tɪb tun yi
 titɔŋ-yɔɔɔɔ mu.
 Balu na kuri sɪ ba zuli abam tun
 yi wo-zɔɔna mu!

²⁵ Amu nan ciŋi nɔɔɔɔ mu sɪ o
 nuŋi jazum baŋa seeni
 o ba o zaŋi najara.
 Wuntu yəni o bəi amu yɪɪ o
 zuli-nɪ mu.
 O laan lagi o zɪgɪ wa-puli
 seeni mu o ba.

O maa wó cɔgɪ tɔni dɪɔɔɔɔ
 nɪ nɔɔɔɔ na nɔni turu te tun.
 O ta maa wó kɪ dɪ ba
 nɪ kamɔ-mɔɔ na viiri o dɔgɔ
 te tun.

²⁶ Wɔɔ mu zɪgɪ pulim kam nɪ o
 ta wuntu taani,
 sɪ dɪ want dɪ lwarɪ ku ni nɪ?
 Wɔɔ mu wuuri o ta dɪbam
 sɪ dɪ want dɪ ta nɪ: «O wu o
 ciga wuntu?»

Nɔɔɔɔ-nɔɔɔɔ wu tagɪ ku taani.
 Nɔɔɔɔ-nɔɔɔɔ wu pwərisi-ku sɪ
 dɪ ni.
 Nɔɔɔɔ-nɔɔɔɔ wu ni taani abam
 ni nɪ.

²⁷ Amu Baŋa-Wɛ mu loori yigə

sɪ a ta dɪ Siyɔn tiinə bam nɪ:
 «Nii mu, nii-ku da!»
 A ma tɔŋi nijoŋnu sɪ o vu
 Zeruzalem
 o brɪ-ba kwər-ywəŋə.
²⁸ A nan na nii jwənə yam wuntu
 tun,
 a wu nɛ ya dɪdva sɪ dɪ want dɪ
 brɪ swan.
 Ya dɪdva titɪ tərə sɪ dɪ sɛ a beeri
 dɪm.
²⁹ Ya maama yi wo-yɔɔɔɔ mu!
 Ya kikiə yi kafɛ yɪɪɪ ŋwaani
 mu.
 Ya nyinyɔɔɔ dɪ maa ba jɪgɪ zənə
 kɔtaa,
 ku yɔɔɔɔ ku nyɪ dɪ mumwɛ viu
 mu tun.»

Baŋa-Wɛ tuntɔŋnu wum taani

Baŋa-Wɛ maa wɪ:

42 «Nii-na, amu tuntɔŋnu
 wulu a na tɔli tun mu
 tuntɔ.

Wuntu mu amu kuri, yi o kikiə
 su a yi.

A nan kwe a Joro mu a kɪ o
 wuntu.

O maa wó tɔŋi ciga o pa lugu
 baŋa dwi tiinə maama.

² Wuntu bá dwani o kwərə sɪ o
 kɪ sɔɔ.

O bá taa pai o kwərə zaŋa tuw
 pooni nɪ.

³ Ku na yi miu kulv na bwənə
 tun dī,
 o bri o bá bwəri-kv.
 O nan bá ja kania kalv nugə na
 ti tun mim o dwe o yagi.
 O maa wó pa ciga yi nōna
 maama,
 o titi na yi ciga tu tun ɣwaani.
⁴ O bá ywəri o cwəŋə kalv o na
 tōgi tun wuni,
 naa o pa o vwana pari,
 si kv yi o na pe ciga jonji lugu
 baŋa je maama te tun.
 Tūni dūlv na wu ninu kum ni
 ni tun
 wó kī ba tuna wuntu zaasim
 dūm wuni mu.»
⁵ Yuutu Baŋa-We deen naani
 weyuu kum

yi Dī lwarī-kv pa kv tigi
 palalala.
 Dī ta mu jari tuga kam ni
 maama,
 dī wəənu tūlv na ɣwi ti wu ka
 baŋa ni tun.
 Dī pai ka nabiinə bam jigī siun,
 si ba taa jigī ɣwia ba ve ka
 wuni.
 Duntu na tagi kulv tun mu tintv:
⁶ «Amv Baŋa-We bəŋi-m mu si n
 pa ciga taa tūŋa.
 Amv mu lagi a ja n juŋa si a
 taa təli-m.
 A ta wó tōgi nmv baŋa a kī
 ni-gonim dī nabiinə,
 yi a pa n ji pooni n nyi dwi-ge
 tiinə bam baŋa nī.
⁷ Nmv ma n wó puri lilwə yiə,
 si n daari n puri pūna digə

sí balu ya na je lim wóni tun
nuji pooni.

- ⁸ Amu mu yi Baŋa-We. A yiri
dum mu kuntu!
A nan bá se sí nɔɔn-nɔɔnu tɔgi o
jɔŋi amu zulə yam.
Jwəna di nan bá na amu tiə
yam dwi.
⁹ Nii-na! Wənu tulu a na wuuri
a ta ti taani tun suni ti ki.
Amu laan wó ɲɔɔni wo-dunnu
taani mu.
Wənu tintu ta na wu puli sí ti
ki mu,
a nan wó pa á lwarí ti ni ní.»

Leeni-na á zuli Baŋa-We

- ¹⁰ Leeni-na ləŋ-duŋa sí á ma á
tee Baŋa-We.
Zigi-na lugu baŋa ni maama
ní á tee-DL.
Abam balu na zuuri nabwəeru
wóni á leeni tuni tun,
di wənu tulu maama na wu
nunuw kum wóni tun,
ku wəli di abam balu na zuuri
nunuw ní tuni dum ní tun,

taá zuli-na Baŋa-We.

- ¹¹ Kagua kam di ka tuni dum
maama wó tee-DL di
kwər-dia mu,
ku wəli di Kedari tiinə na
zuuri je silu ní tun.
Balu na zuuri Siloe tiw ní tun wó
taa caka di wupolo,
yi ba din pweeru yuu sí ba taa
tɔɔli ba yaga di ywəni.
¹² Vərə balu na zuuri nunuw kum
ní ní tun
wó taa zuli Baŋa-We yi ba
zəŋi DL yiri wəni.
¹³ Ku na yi Baŋa-We, DL yəni DL
nuji mu
sí DL ki najara ní nɔn-babia
na ki te tun.
Di jigi baari nɛnɛni ci-taru na
maa ve ci-tɔɔ te tun mu.
DL lagí DL kaasi tiguri-kaasa
mu,
DL magi juŋa mu ní ní, DL maa
wani DL sɪbara.

Baŋa-We tagi o wi:

- ¹⁴ «A na pɔni a baní te tun tiini
ku daani.

A ya ta yi cimm mu taan.
 A laan nan ti a yigə mu si a taa
     coosi a yagi je maama,
     ni kaani wulu na yaari si o lu
     bu yi o keeri te tun.

¹⁵ Amu lagi a cəgi zwəənu di
     pweeru mu,
     yi a daari a pa gaaru di tweeru
     maama kwaari ti ti.

A maa wú pa bu-tuli sum ləni si
     ji ti-dia jəgə mu,
     yi a daari a pa bwi sum na
     bam wi.

¹⁶ Amu lagi a vaŋi lilwə bam
     mu
     a pa ba təgi cwe silu ba na
     maŋi ba yəri tun.

A maa wú pa lim dulu ba na ve
     di wuni tun
     ji pooni di pa-ba.

Cwe silu ya na tigi di gwəənu
     tun

Aá pa palisi mu si pa-ba.
 Amu wú yəari a ki wəənu tuntu
     mu a pa-ba,
     yi a bá duli-ba a yagi.

¹⁷ Ku nan na yi balu na salı
     jwənə yira ni tun,
     baá joori kwaga mu yi ba na
     ba cavura.

Nəona bantv doŋ yəni ba te di
     kamwaru tulu na yi ba
     jwənə tun wi:

«Abam mu yi dí wa.»

Yisrayeli tiinə bam yi zwa-kwaru

- ¹⁸ «Abam zwa-kwaru tum,
     puri-na á zwa si á cəgi!
     Abam lilwə bam di taa fəgi á
     nii á nai!
- ¹⁹ Lilwe nan daa ba dwe amu
     tuntuŋnu wum.
     Zwa-kəgə di nan daa ba dwe
     wulu amu na tuŋi di a
     kwərə tun.
- Nəon-nəonu yiə wu tiini ya dwe
     ya dwəni wulu na se amu tun
     yiə yam.
- Amu Baŋa-We tuntuŋnu wum
     yiə yəari ya dwe mu ku ja
     gaali.
- ²⁰ Yisrayeli tiinə bam, abam ne
     wəənu zanzan,
     yi á wu kwe-ti á ki a yum ni.
     Abam ma á puri á zwa,
     á nan wu ni kulukulv.»
- ²¹ Baŋa-We na zigi Di ciga wuni
     tun,
     Di ya lagi si Di niə yam taa
     jigi yuu di nunwaŋa nəona
     tee ni.
- ²² Di nəona bam duna nan mu
     wani-ba,

yɪ ba daari ba vɪ ba wænu
 ba ja viiri.
 Ba ma li ba maama ba yaɣɪ
 goŋ-canluŋu
 dɪdaani puna di wuni.
 Ba na jaani-ba kuntu tun,
 nɔɔn-nɔɔnu daa tərə sɪ kɪ tu
 joŋi-ba o yaɣɪ.
 Nɔɔn-nɔɔnu tərə sɪ kɪ tu ta wɪ:
 «Pa cwəŋə sɪ ba joori.»

²³ Abam wɔɔ mu wó cəɣi a
 taani duntu?
 Ku zɪɣɪ lele sɪ kɪ taa veə,
 wɔɔ mu laan wó fɔɣɪ o cəɣi?
²⁴ Wɔɔ mu yəɣi Zakɔbi dwi dum
 o pa nɔɔna
 sɪ ba wani-ba ba vɪ?
 Yisrayeli tiinə bam sunɪ ba tu
 vɪnvɪrna jɪɲa nɪ mu.
 Ku nan yɪ Baŋa-We titɪ mu kɪ
 kuntu.
 Dɪ tusi dɪ cəɣɪ Duntu yigə mu.
 Dɪ nɔɔna bam wu se sɪ ba tɔɣɪ
 Dɪ cwe sɪm
 naa sɪ ba kɪ Dɪ niə yam na bɪ
 te tun.
²⁵ Kuntu ŋwaani mu Dɪ banɪ
 tiini dɪ fuli dɪ ba,
 yɪ Dɪ pa ba na cɔɣum najara
 baŋa nɪ.
 Dɪ banɪ dum jigi min-vugu mu
 dɪ li-ba,
 yɪ ba ta wu ni kɪ kuri.
 Dɪ yɔɔɪ dɪ zwe-ba mu,

yɪ ba wu zaasi kəm dum kuntu
 baŋa nɪ,
 sɪ ba kwe-kɪ ba kɪ ba wubɔŋa
 nɪ.

Baŋa-We wó joŋi Dɪ nɔɔna Dɪ yaɣɪ

43 Zakɔbi dwi dum na yɪ
 Yisrayeli tiinə tun,
 Baŋa-We mu naani abam pa á
 wura.
 Dɪ nan na tagɪ te tun mu tuntu:
 «Yɪ taá funa, sɪ a joŋi abam mu
 a pa a titɪ.
 A ma bəŋi abam dɪdɪba dɪdɪba dɪ
 á yira.
 Kuntu ŋwaani, á yɪ amu nyum
 mu.
² Abam na tɔɣɪ na-luŋə wuni
 mu sɪ á be,
 amu wó taa wu á tee nɪ.
 Á nan na tɔɣɪ bwi wuni sɪ á beɛ
 mu dɪ,
 sɪ na bam bá li abam.
 Ku nan na yɪ mim wuni mu á
 tɔɣɪ da á ve dɪ,
 dɪ bá zwe abam.
 Dɪ nan bá zaŋɪ bugi-bugi sɪ dɪ
 di abam.
³ Bəŋwaani, amu mu yɪ abam
 Tu Baŋa-We dum.
 A maa yɪ Yisrayeli dwi dum
 Wu-poŋo Tu wum na yɪ á
 Vɪnu tun.

Amu mu kwe Ezipi tuu a pa
 si abam wani á taá te á titi.
 A nan ta kwe Kusi di Sabaa
 tuni dum di a pa
 si a joŋi abam a yagi.
⁴Amu wú ga tuni zanzan di
 nabiinə dwi maama
 si ku pa a vri abam si á taá
 jigi á ŋwia.
 Benwaani, abam tiini á jigi kuri
 á pa-ni,
 yi a tiini a soe abam mu.
⁵Nan yi taá kwari-na fuvni, si
 amu wu á tee ni.
 A maa wú ja á biə bam á zigi
 wa-puli seeni a ba,
 yi a daari a la abam badonnə
 a ja a nuŋi wa-zuvri seeni si a
 ki abam daani.
⁶Amu wú ta di jazum baŋa seeni
 tuni dum ni:
 «Yagi a nɔɔna bam si ba viiri!»
 A ta wú ta di jagwiə seeni tuni
 dum ni:
 «Yi ci-na ba yigə.»
 Pa-na si a biə bam nuŋi yigə
 yigə tuni dum ni ba ba.
 Ta pa-na si a bukwa bam di zigi
 tuga baŋa ni maama ni ba
 ba.
⁷Bantu yi amu nɔɔna balu a na
 mai a yiri mu a bə-ba.
 A na naani-ba tun, a kuri si a
 tɔgi ba baŋa mu

a ma na paari-zulə.»

⁸Nan ja nɔɔna balu na jigi yiə
 yi ya ba nai,
 yi ba ta jigi zwa yalu na ba ni
 tun,
 n pa ba zigi amu yigə ni.
⁹Dwiə yam maama nan kikili
 daani,
 ku daari si nɔn-biə bam la
 jəgə didua.
 Bantu wuni wɔɔ mu ŋɔɔni
 wəənu tum kuntu?
 Bantu wɔɔ mu zaasi dibam
 dayigə wəənu tulu na ki
 tun?
 Ba nan beeri ba maana tiinə,
 si ba daari ba bri ni ba jigi
 ciga.
 Ba nan ŋɔɔni si dí cəgi, si dí
 wani dí ta ni:
 «Ku suni ku yi ciga mu!»
¹⁰Baŋa-We na tagi te tun mu tuntu:
 «Nmu Yisrayeli dwi dum nan
 mu wú zigi amu ciga kam
 kwaga ni.
 N ma n yi a tuntuŋnu wulu a
 na kuri tun.
 Kuntu mu wú pa n lware ni amu
 mu yi ku tu,
 si ku pa n ki n wu-didua di
 amu.
 Nmu ma n wú ni ku kuri ni
 amu mu yi We ciga ciga.

We didonj ya manj di tərə,
sɪ amu laan taa wura.

We nan tərə di na wó sanj amu
kwaga sɪ di taa wura.

¹¹ Amu yiranɪ mu yɪ Baŋa-Wɛ.
Amu yigə na li, vrunu nan daa
tərə.

¹² Amu mu ya goni ni di abam
sɪ a jonj abam a yagɪ,
yɪ a sunɪ a kɪ a su a ni-gonim
dum.

Ku yɪ amu titɪ mu,
sɪ ku dai wɛ-gaa mu wu á
titari nɪ.

Á maa yɪ balu na wó zigɪ a cɪga
kam kwaga nɪ:
a sunɪ a yɪ Wɛ cɪga cɪga tun
mu.»

Baŋa-Wɛ na tagɪ kulu tun mu kuntu.

¹³ «Cɪga tun, ku na manj ku nunj
faɲa tun
di amu yɪ Wɛ mu cɪga cɪga.
Amu na jigɪ wulu di a juɲa,
nɔɔn-nɔɔnu warɪ ku tu sɪ o
jonj o yagɪ.
A nan na cwi kulu,
nɔɔn-nɔɔnu warɪ sɪ o gɔ-ku o
yagɪ.»

**We wó duri Yisrayelɪ
tiinə yibwənə**

¹⁴ Baŋa-Wɛ mu yɪ abam Yisrayelɪ
dwi dum Wu-ponjo Tu wum di á
Vrunu. O nan na tagɪ te tun mu tuntu:

«Abam ŋwaanɪ mu a lagɪ a tunj
jar-kərə sɪ ba li Babilonɪ
tu,

sɪ ba daari ba ja ku nɔɔna bam
ba kalɪ ba ja viiri.

Babilonɪ tiinə bam wupolo sɔɔ
laan wó ləri ku ji wu-cɔgɔ kərə
mu.

¹⁵ Amu mu yɪ Baŋa-Wɛ dum na
yɪ abam Wu-ponjo Tu tun.
A maa yɪ wulu na naanɪ abam
Yisrayelɪ tiinə bam,
yɪ a ta yɪ á Pɛ.»

¹⁶ Baŋa-Wɛ mu yɪ dilu na pɛ
cwəŋə pəni nunu kum wunɪ,
ka na tigi na-fara bam titari nɪ
tun.

¹⁷ Dl ma sugɪ jar-kərə zanzan
kɔgɔ,

di ba jara-kəm tərikooru, di
ba sisɛŋ-nɔɔna,
pa ba maama tu ba manj na
bam wunɪ.

Ba yɔɔrɪ ba tu mu, sɪ ba daa yɪ
zanj wɛɛnɪ.

Ba maama jilli je mu,
nɪ ba na fuli min-zonjo mim ba
dwe te tun.

Baŋa-Wɛ na tagɪ te tun mu tuntu:

¹⁸ «Swe-na faɲa wəənu tulu na
kɪ ti kɛ tun swiə.

Yɪ taá guli-na wo-dwəənu
gulə.

¹⁹ Nii-na, amu lagɪ a kɪ wo-dunjo
mu!

Kəm dum nan puli mv dī wura
dī kī.

Abam ba lwarī ku nī nī na?
A lagī a pa cwəŋə mv pəni
kagva yuu nī,
sī bu-tulī dī pəni tī-kura je sum
nī.

²⁰ Ga-vara bam maama wó
zuli-nī,
ku wəli dī ga-kakuri, dī
kukwəəru.

Bəŋwaani, amv wó pa na taa
burə kagva kam yuu nī,
yī bu-tulī dī taa tigi da,
sī amv nōona balv a na kuri
tun nyō ba su.

²¹ Bantu mv yī balv a na naani
a pa a titi
sī ba taa leeni ba zuli amv tun.

²² Zakōbi dwi dum na yī
Yisrayeli tiinə tun,
abam nan wu bəŋi a yiri sī a
wəli abam.

Á ta wu se sī ku cə á yira amv
ŋwaani.

²³ Abam wu jaani á peeni á ba
sī á ma á kī zwēem pēera á
pa-nī.

Á maa wu kī kaanum sī á ma á
zuli amv.

Amv wu fin abam sī á ja wudiu
pēera á ba á pa-nī,
naa sī á zwē wəənu tulv lwəm
na ywəmmə tun á ma á
zuli-nī.

²⁴ Á wu kwe á səbiə á yəgi trali
nugə

sī á ma á zuli-nī.

Á ta wu kwe á vara lara kam á
pa-nī
sī ku pa a dī ywəəni ku
ŋwaani.

Abam nan pə a yira cə dī á
lwarum dum mv,
yī á ta pa a yīə gigiri dī á
lwarum kikiə yam.

²⁵ Dī kuntv maama dī, amv
Baŋa-We yirani mv
yī wulv na saari á lwarum dum
a yagi tun.

Ku nan yī amv titi ŋwaani mv a
kī kuntv.

A nan daa bá guli á lwarum
dum gulə.

²⁶ Pa-na sī dī jeeri dī ŋōōni sī dī
maŋi daani.

Pa-na sī a guli kulv na kī ku
kə tun gulə.

Tulv-na taani dum sī dī lwarī
á suni á wu á ciga woni na?

²⁷ Pulim nī tun, á nabaaru wum
dēen wu lwarum woni mv.
Á yigə tiinə bam dī ma nuŋi
amv kwaga nī.

²⁸ Kuntv ŋwaani mv a lagī a pa
á kaanum tiinə
balv na kwuri dī ba tituŋa tun
dī ba cavura.

A ta wó yōōri a cōgi Yisrayeli
dwi tiinə bam,

sɪ nɔɔna maama taa jɪgɪ-ba ba
yáala.»

Yisrayelɩ tiinə yɪ Baŋa-We nyum

44 «Zakɔbɪ dwi dɪm a na kuri
a pa a titɪ tɪn, nan cɛgi.

Yisrayelɩ dwi dɪm, nmɜ mu yɪ
a tintɔŋnu.

² Amɜ Baŋa-We mu naanɩ-m a
kɪ n nu pugə nɪ,
yɪ a ta wó wəli-m.

Amɜ nan na tagɪ te tɪn mu
tintɜ:

Amɜ tintɔŋnu Zakɔbɪ, yɪ ta n
funa.

Bɛŋwaanɩ, a kuri Yisrayelɩ tiinə
bam

sɪ á taá yɪ a nɔn-sonnu mu.

³ Amɜ wó lo na zanzan tɪ-kura
baŋa nɪ,
pa bu-tulɩ taa duri je sum
kuntɜ nɪ.

A maa wó pa a Joro ba á biə
baŋa nɪ,

yɪ a daari a kɪ ba yu-yoŋo.

⁴ Bantɜ wó puli nɪ ga-lɛɛrv na
puli te tɪn mu,

dɪ tweeru tulɜ na zɪgɪ bwi nɪ
nɪ tɪn.

⁵ Ba wɔnɩ nɔɔnu dɪdɜa wó ta
wɪ:

«Baŋa-We mu te amɜ».

Wudɔŋ dɪ wó taa jɪgɪ Zakɔbɪ
yɪrɪ dɪm,

o ma o bəi o titɪ.

Wudɔŋ dɪ maa wó pupunɩ o
juŋa nɪ sɪ:

«Baŋa-We nyum,»

yɪ o daari o ta wɪ: o nuŋi

Yisrayelɩ dwi dɪm wɔnɩ
mu.»

Baŋa-We yuranɩ manɩ dɪ zulə

⁶ Paŋwa Tu Baŋa-We yɪ Yisrayelɩ
dwi tiinə bam Pɛ mu dɪ ba Vɪrɪnɜ.

Dɩ nan na tagɪ te tɪn mu tintɜ:

«Amɜ mu yɪ pulim kam dɪ
gurim tu.

Amɜ yigə na lɪ, We nan daa
tərə.

⁷ Wɔɔ mu wó kwe o titɪ o manɩ
dɪ amɜ?

O na wɔra, sɪ o tɔɔlɩ taanɩ
dɪm.

44:2 a nɔn-sonnu: Ebru = Yesurun

44:2 Zeremi 1:5; Galatɩ tɔnɔ 1:15   44:3 Zan 7:38-39   44:6 Brum tɔnɔ 1:17

Ku tu nan ba o zigi a yigə ni o
ta si dí cəgi.

Ku zigi faŋa kam ni a na kuri
dwi dɔlɔ si ba taa yi a
nɔɔna tɪn,

o nan maŋi si o ta kulɔ na
maŋi ku kɪ tɪn

ku wəli dɪ kulɔ na wó kɪ jwa
seeni tɪn si dí lwarɪ.

Ɛɛn, pa ku tu ta wəɛnu tɪlɔ na
bunɪ tɪn.

⁸A nɔɔna bam, yi taá pa á yura
saɪ.

Nan yi pa-na fɔunɪ ta
jiga-abam.

A wu wuuri a ta wəɛnu tum
kuntu taani

a bri abam mu na?

Abam nan mu wó zigi amu cɪga
kam kwaga ni.

We dɪdoŋ nan daa mu wura
yi ku dai amu na?

Awo! Piu kudonŋ daa tərə si
nɔɔna dali da.

Amu yəri dɪdɔa titɪ ni ni.»

Balu na mɔɔni wa-lɔɔra tɪn yi kafə mu

⁹Balu maama na gɔgɪrɪ jwənə tɪn
ba jigɪ kuri. Jwənə yalɔ ba na pa-ya
cɪga tɪn dɪ yi wo-yɔɔrɔ mu. Balu na
zigi ya kwaga ni tɪn yi lilwə mu, yi
ba yəri kulɔ wunɪ ba na wura tɪn.
Kuntu ŋwaani baá na ba cavura.

¹⁰Wɔɔ mu bunɪ si o mɔ jwəm o
pa dɪ ji o wə? Dɪ bri dɪ bá pa o na
nyɔɔrɪ. ¹¹Nii-na! Nɔɔnu wum kuntu
dɪ o dwi maama wó dɪ ba cavura.
Gwarɔ tɪlɔ na kɪ jwənə tɪn maa yi
nabiinə yirani. Ba nan maŋi si ba
ba ba zigi amu yigə ni si dí ŋɔɔni.
Fɔunɪ yirani mu wó ja-ba yi ba ta
dɪ ba cavura.

¹²Luru mu yəni o kwe o yɔɔrɔ kum
zɪla o ma o gɔgɪrɪ luu mim wunɪ. O
ma kwe hama mu o magɪ luu kum
dɪ o dam, si ku ji jwəm nyinyugɔ na
yi te tɪn. O kana laan maa wai yi
na-nyɔm jig-o pa o bwəni yi o dam
dɪ ti.

¹³Gɔgɔ kulɔ na sarɪ dɛ tɪn dɪ ma
yəni o maŋi daa. O ma bə bibələ
daa kam yura ni si ku bri jwəm
nyinyugɔ. O laan maa wó kwe o
tutɔŋa zɪla o ma o sarɪ daa kam,
yi o daari o swəli-ka. O ma kɪ ka
nyinyugɔ kum pa ku lwəni nabiinu
nyinyugɔ, yi ku jigɪ nabiinu lam
dum. O laan wó kwe-ka o vu o zigi
ka digə wunɪ.

¹⁴Gɔgɔ kum wai o kuri dɛ dwi
dwi wunɪ si o ma o kɪ jwəm dum.
Oó wani o zu kagua wunɪ o goni
Sedri tiu o dɪ tɪga ni, naa lua, naa
kantɔŋɔ, naa tiu kulɔ maama. Ku
na dai kuntu, o titɪ mu wó jəri tiu,
yi dua laan ni ku baŋa ni pa ku bi
kamunu. ¹⁵Ku tu na goni daa kantu
donŋ, o laan wó kwe ka cicoro mu o
ma o wiiri mim, yi o daari o kwe

ka cicoro o kɪ jwəm. Kuntu tun, o tɔɔɔ ka cicoro baŋa nɪ o weeri mim, naa o ma o wɔ dɪpɛ. O ta ma kwe ka cicoro kum o gɔgɔɔ jwəm sɪ o taa zulə. ¹⁶O yəni o twəri dɛ sum wɔnɪ o dwe mim, yɪ o daari o ma mim dɪm o wɔ nwana, pa o dɔnɪ o su. O ta ma yəni o weeri mim dɪ dɛ sum yɪ o wɪ: «Ehɛɛn! Nii mim dɪm na lana te! A yɪra yɪ ŋwamm!» ¹⁷Dɛ silɔ na daari tun mu oó ma o kɪ jwəm. O laan ma yəni o tiiri dɪ yigə nɪ o zuli-dɪ. O ma loori zənə dɪ tee nɪ yɪ o wɪ: «Jonɔ-nɪ n yagɪ, sɪ nmu mu yɪ amu wɛ.»

¹⁸Nɔɔna bantɔ doŋ nan yəri kulukulɔ. Ba brɪ ba ba nɪ wəənu kuri. Ba yɪə yam kwəni mu pa ya ba nai kulukulɔ. Ba wubɔŋa dɪ kwaalɪ mu dɪ cɪga kam. ¹⁹Ba ba fɔɔɔ ba jeeli wəənu. Ba wɔnɪ wulɔwulɔ ba bɔŋɪ o yɪ sɪ o ta wɪ: «A kwe da kam cicoro mu a ma a dwe mim. A ma wɔ dɪpɛ mim dɪm funyugɔ wɔnɪ. A ta wɔɔɔ nwana funyugɔ dɪm wɔnɪ a dɔnɪ. A nan wó want a kwe ka cicoro kulɔ na daari tun a ma a kɪ jwə-yɔɔ na? Amu wó tiiri a zuli daa mu na?»

²⁰Nɔn-joro kuntu doŋ wubɔŋa gan-o mu. Ku nyɪ dɪ o ni-wɔdiu yɪ tuntwarum mu. O maa warɪ o titɪ o jonɔ. O bá ta dɪ o titɪ nɪ: «Nii wɔŋo

kulɔ a na ze a jazum nɪ tun. Ku ba jɪɔ-nɪ ku gana mu na?»

Baŋa-Wɛ jonɔ Dɪ nɔɔna Dɪ yagɪ

Baŋa-Wɛ maa wɪ:

²¹«Abam Yisrayelɪ tiinə bam nan guli-na wəənu tuntɔ gulə.

Benɔwaanɪ, nmu Zakɔbɪ dwi dɪm yɪ amu tuntɔŋnu mu.

Amu mu naanɪ-m pa n yɪ a tuntɔŋnu.

Yisrayelɪ tiinə bam, amu bá swe abam swiə.

²²A saari á lwarum dɪm a pa ya je

nɪ kunkwəənu na duri tɪ kɛ te tun mu,

naa titutɪ nyɔɔɔ na je te tun.

Joori-na á ba amu te,

sɪ amu mu vrɪ abam a pa a titɪ.»

²³Weyuu je sum maama, nan ta kaasi wupolo kaasa!

Tɪga kuri gugwəəru tum dɪ, nan ta magɪ ni!

Pweeru tum, dɪ tweeru tilɔ maama na wu kagua wɔnɪ tun,

taá chakɪ-na dɪ ywəəni.

Benjwaani, Baŋa-We mu vri
 Zakǝbi dwi dum Dl pa Dl
 titi,
 si Dl paari-zulǝ yam taa nai
 jaja Yisrayeli tiinǝ bam
 titari ni.

²⁴ Baŋa-We yi dilu na vri nmu
 mu Dl pa Dl titi.
 Duntu nan mu naani-m Dl ki n
 nu pugǝ ni.

Dl na tagi te tun mu tuntu:
 «Amu mu yi Baŋa-We dum na ki
 wǝnu maama tun.
 Amu mu lwarei weyuu kum a titi
 ni
 pa ku tigi palalala.

A daa ta ma jari tuga kam ni
 maama a tiŋi a titi ni.

²⁵ Amu mu pai vura ni-taani jiri
 kafǝ,
 yi daari a pai sampwǝri
 jwǝrim dum bri jaja.

A yǝni a pa swan tiinǝ joori
 kwaga mu,
 si ba yǝno maama taa ba jigi
 kuri.

²⁶ Ku daari, ku na yi amu titi
 tuntugna,
 a yǝni a pa ba taani jigi kuri
 mu.

A ta maa ki a sui a tuntugna na
 bri wǝnu tulu tun.

Amu nan mu te Zeruzalem tu
 taani ni:

«Nǝna wu taa zuuri ku wuni.»
 Ku ta na yi Zuda tuni didonna
 dum,
 a maa wi: «Baǎ fǝgi ba lu-di
 mu ba zigi,
 pa di di-dwǝnu joori ti ji
 sǝ-ŋunnu.»

²⁷ A maa te di nanuru tum ni: ti
 na bam wi,
 si bu-tuli sum di wi.

²⁸ Ku ta na yi Pe Sirusi, a maa te
 o taani ni:
 «O yi nayiru mu o tugi o pa-ni.
 O maŋi si o ki o su amu
 wubugna na de si o ki te
 tun mu.»

Wuntu laan maa wu pa ni o wi:
 «Fǝgi á lu-na Zeruzalem tu
 kum á zigi.»

O nan wu ta We-digǝ kam taani
 o wi:
 «Cwi-na ka kabri-kuri kam.»»

Persi tu pe Sirusi taani

45 Baŋa-We na tagi te di Dl
 dam tu Sirusi wulu Dl na
 kuri tun mu tuntu:

«Amu mu jaani n jazum si a
 wǝli-m
 si n wani n di tuni zanzan,
 si n daari n vri ba pwa bam
 najara zila.

A ta wu pa-m dam si n puri
 tuni ni-bwǝru

sɪ n wanɪ dɪ wʊʊ n zʊ,
 yɪ ba daa warɪ ba cɪ n cwəŋə.
² A nan wó tʊ nmʊ yigə nɪ,
 yɪ a palɪsɪ pweeru a tiŋi a
 pa-m.
 Amʊ wó bwəri canna ni-bwæru
 tum sɪ n zʊ,
 yɪ a daari a goni tɪ luuru tum a
 dɪ tɪga nɪ.
³ A ta wó kwe jɪjɪgɪrʊ tɪlʊ ya na
 tigi lim wʊnɪ tɪn a lɪ a pa
 nmʊ.
 Wænu tɪlʊ nɔɔna na tiŋi
 gugwæru wʊnɪ jwa
 ŋwaanɪ tɪn mʊ kuntʊ.
 Kuntʊ mʊ wó pa n lwarɪ nɪ:
 amʊ mʊ yɪ Baŋa-Wɛ dɪm na yɪ
 Yisrayɛlɪ tiinə bam Wɛ
 tɪn.
 A ma bəŋi-m dɪ n yɪrɪ.
⁴ Kʊ yɪ a tɪntʊŋnʊ Zakəbɪ dwi
 dɪm
 na yɪ Yisrayɛlɪ tiinə bam a na
 kuri tɪn ŋwaanɪ mʊ,
 a yɔɔrɪ a bəŋi nmʊ yɪrɪ.
 N nan ta wʊ sɛ n pa amʊ.
 Dɪ kuntʊ dɪ a kwe yɪrɪ kamunu
 mʊ a pa-m.
⁵ Amʊ mʊ yɪ Baŋa-Wɛ,
 yɪ wɛ dɪdɔŋ wʊ wəli amʊ
 wʊnɪ.
 Amʊ yigə na lɪ, wɛ nan daa
 tərə.
 Amʊ wó taa pa-m dam,
 dɪ n na wʊ lwarɪ amʊ tɪn dɪ.

⁶ Kʊ na zɪgɪ wa-puli seeni sɪ kʊ
 vu kʊ yɪ wa-zʊʊrɪ seeni
 tɪn,
 nɔɔna wó lwarɪ nɪ: Wɛ dɪdɔŋ
 daa tərə kʊ na dɪt amʊ
 yɪrɪnɪ.
 Amʊ mʊ yɪ Baŋa-Wɛ,
 yɪ Wɛ dɪdɔŋ wʊ wəli amʊ
 wʊnɪ.
⁷ Amʊ mʊ kɪ pooni yɪ a ta pa
 lim wʊra.
 A maa paɪ nɔɔna yazurə yɪ a
 jaanɪ cam dɪ a tui.
 Amʊ Baŋa-Wɛ nan mʊ paɪ
 wænu tum kuntʊ maama
 kɪ.
⁸ Weyuu kʊm maama, pa dua
 taa nɪ.
 Sɪ cɪga taa tʊŋɪ tɪga baŋa nɪ,
 nɪ kunkwænu tum na siiri dɪ
 dua te tɪn.
 Nan pa tɪga baŋa ni maama dɪ
 purɪ zanzan,
 sɪ vrɪm dɪ nɔn-ŋʊnnɪ ta tɪ nʊŋɪ
 ka wʊnɪ,
 yɪ tɪ yɔɔrɪ tɪ bɪ tɪga kam baŋa
 nɪ.
 Kʊ yɪ amʊ Baŋa-Wɛ mʊ pɛ kʊ kɪ
 kuntʊ.
⁹ Lɛɛrʊ wó yɪ wʊlʊ na magɪ
 kantəgɔ dɪ o kəru tɪn.
 Kʊ tʊ nɪt dɪ kacʊə mʊ na
 gwaanɪ dɪ kacwi sɪdonnə

yɪ sɪ maama tigi tɪga nɪ tɪn.
 Dɔɔɔ ba jɪɔ cɔwɛɔ sɪ kɔ bɔwe
 kamɔ-mɔrɔ kɔ wɪ:
 «Bɛɛ mɔ yɪ n kɪ-nɪ tɪntɔ?»
 Kɔ bɔ ta dɪd-o kɔ wɪ:
 «N tɪtɔɔa yam ba lana.»
¹⁰ Lɛɛrɔ wɔ yɪ bu wɔlɔ na wɔ ta
 dɪ o kɔ o wɪ:
 «Bu dwi dɔɔ mɔ tɪntɔ n lɔga?»
 naa wɔlɔ na wɔ ta dɪ o nɔ o wɪ:
 «N vɪ pugɔ sɪ n lɔ bɛ wɔɔɔ mɔ
 tɪntɔ?»»
¹¹ Baɔa-We dɪm na yɪ Yisɪɔɔɔlɪ
 dwi dɪm Wɔ-pɔɔɔ Tu
 wɔm
 yɪ o ta yɪ ba Kɛrɔ tɪn na tagɪ
 tɛ mɔ tɪntɔ:
 «Kɔ na yɪ wɛɛnɔ tɪlɔ na wɔ kɪ
 jwa seeni tɪn,
 bɛɛ mɔ yɪ á bɔwe amɔ sɪ kɔ
 tɔɔɔ a biɔ bam seeni?
 Bɛɛ mɔ yɪ á bɪr amɔ a na mɔɔɔ
 sɪ a kɪ kɔlɔ
 dɪ balɔ a tɪtɪ jɪn na kɪ tɪn?
¹² Amɔ mɔ kɪ lɔɔɔ baɔa
 yɪ a daartɔ a naanɪ nabiinɔ a kɪ
 da.
 Amɔ tɪtɪ mɔ kɔwe a jɪan a lɔwarɪ
 weyuu kɔm
 pa kɔ tigi palalala.
 A laan ma tigisi calicɔwɪ sɪm dɪ
 sɪ kɔɔɔ kɔm maama.

¹³ Kɔ ta na yɪ pɛ Sirusi, a lagɪ a
 ciɔ-o mɔ sɪ o kɪ kɛm,
 pa ciɔa taa tɔɔa.
 A maa wɔ tɔ o yigɔ nɪ sɪ a pa o
 tɪtɔɔa kɪ mɔwalɪ ya pa-o.
 Oó fɔɔɔ o lɔ amɔ tɪtɪ tɔ
 Zeruzalɛm,
 yɪ o daartɔ o vɪrɔ a nɔɔna balɔ
 ya na wɔ sa-tɔ nɪ tɪn
 pa ba taa tɛ ba tɪtɪ,
 Dɪ kɔ dɪ, o ba lagɪ o tɔɔɔ ɔɔwɔrɔ
 ɔɔwaanɪ.»
 Paɔwa Tu Baɔa-We na tagɪ kɔlɔ tɪn
 mɔ kɔntɔ.

Yisɪɔɔɔlɪ tiinɔ taanɪ

¹⁴ Baɔa-We na tagɪ tɛ tɪn mɔ tɪntɔ:
 «Kɔ na yɪ Ezɪpɪ tiinɔ bam, dɪ
 Kusi tiinɔ bam,
 dɪ Sabien tiinɔ bam na yɪ
 nɔn-dɪdɔwaarɔ tɪn,
 bantɔ maama wɔ ba ba tɔ ba
 pa abam.
 Ba nan ta wɔ ja ba pipɪu zɪla dɪ
 ba jɪɔɔɔɔ
 ba ba ba pa tɪ jɪ á nyum.
 Baá ba ba tɔɔɔ á kwaga dɪ ba nɛ
 capɔnnɔ,
 yɪ ba kɪ ba tɪtɪ á jɔɔa nɪ.
 Ba maama wɔ tiiri abam yigɔ
 nɪ,
 yɪ ba loori abam nɪ:

«We mu suni Dl wura abam tee
ni,
si We didoŋ nan daa tǝrǝ.»

¹⁵ Yisrayeli tiinǝ We dum na yi
dǐ Vurnu tun,
nmu suni n yi We dilu na yǝni
Dl sǝgi Dl titi tun mu.

¹⁶ Ku na yi balu maama na kǐ
jwǝnǝ ba zǐgi tun,
cavura wó di-ba mu, yi nǝɓna
dǐ yáali-ba.

Ba maama lagǐ ba tǝgi daani ba
na ba leeru mu.

¹⁷ Ku nan na yi Yisrayeli tiinǝ
bam,

Baŋa-We titi nan mu lagǐ Dl
joŋi-ba Dl yagi.

Á vrum dum wó taa yi vrum
ciga ciga na wura maŋa
maama wuu tun.

Abam daa bá na á cavura, yi ba
nan bá yáali abam,
si ku taa ve maŋa na ba ti tun.

¹⁸ Beŋwaani, Baŋa-We yi dilu
na naani weyuu maama
tun mu.

Duntu mu yi We ciga ciga.
Dl ma jeeli lugu kum na wó taa
yi te tun yi Dl kǐ-ku.

Dl ta ma cwi ku kuri.
Dl na naani-ku kuntu tun,
Dl wu kǐ-ku si ku taa yi yǝɓ
yirani.

Dl nan kǐ si nǝɓna mu taa zuuri
ku wuni.

Duntu na tagǐ te tun mu tuntu:
«Amu mu yi Baŋa-We.

We didoŋ daa wu wǝli amu
wuni.

¹⁹ A wu tagǐ taani a sǝgi.

A nan wu kǐ na a ni ni si a ta
taani.

A wu tagǐ dǐ Zakǝbi dwi dum ni:
«Beeri-na amu kafe ŋwaani.»

Amu Baŋa-We dum, a ŋɓɓni ciga
taani mu.

A maa na pe a ni, dǐ yi ciga
mu.

²⁰ Nan la-na daani si á ba amu
te.

Abam dwi-ge tiinǝ balu na wani
á lu najara yam wuni tun
ba-na á jeeri daani.

Ku na yi jwǝnǝ yalu nǝɓna na
me de ba kǐ tun,
balu na zǐgi-ya ba kaagi ba
beeri tun wubuŋa tǝrǝ.

Beŋwaani, ba zuli wa yalu na
wari nǝɓna
si ya joŋi ya yagi tun mu.

²¹ Ba-na á tuli taani dum si dǐ
nii kulu na wura tun.

Pa-na si ba bani daani ba nii
ba na wó ta kulu tun.

Wɔɔ mu pe ba lware kuntu
woŋo kum,
ku na zǐgi pulǝ yam ni tun?

Wɔɔ nan mu ya maŋi o ŋɔɔni ti
 woŋo faŋa faŋa tum?
 Ku dai amu Baŋa-We mu na?
 We didonɔ wu wɛli amu wuni,
 di na jigi ciga yi di ta yi vɔnu.
 Amu yigɛ na li, We nan daa
 tɛrɛ.

²² Lugu baŋa je sum maama
 nɔɔna,
 pipiri-na á ba amu te,
 si a joŋi abam a yagi.
 Bɛŋwaani, amu mu yi We ciga
 ciga,
 si we didonɔ daa tɛrɛ.

²³ Amu nan dugi di a titi yiri
 mu.
 A ni ma puri di da a ciga kam
 ŋwaani
 di ta kwɛrɛ kalu daa na ba
 kwana tun ni:
 Nabiinɛ maama wú ba ba kuni
 nadoonɛ amu yigɛ ni.
 Ba maama wú puri ba niɛ ba
 se ba pa amu mu.
²⁴ Ba maa wú ta amu taani ni:
 «Baŋa-We yirani wuni mu
 ciga di dam maama wura.»

Balu maama nan na culi We tun
 wú ba Dɩ yigɛ ni ba di ba
 cavura.

²⁵ Baŋa-We nan wú pa Yisrayeli
 dwi tiinɛ maama na ba
 bura,
 yi ba di wú taa jigi wupolo
 We ŋwaani.

Babilɔni tuw jwɛnɛ yam taani

46 Babilɔni tuw wa yam Belu
 di Nebo dam ti,
 ya nadoonɛ jigi tɔga mu.
 Ya nyinyuru tum laan nan yi
 zila mu
 bɛnɛ na zuɔi-ya si veɛ.
 Ya maa yi zili-zana yalu na
 dunɛ tun mu,
 pa vara balu na zuɔi-ya tun
 tiini ba bwani.
² Jwɛnɛ yam kuntu di balu na
 zuɔi-ya tun
 nan de daani mu ba tiiri tɔga
 ni.
 Wa yam warɩ si ya joŋi ya titi
 nyinyuru tum ya yagi.
 Ya maama maŋi si nɔɔna ja-ya
 mu
 ba ja ba vu sa-tuw yigɛ yigɛ.

Baŋa-We maa wi:

³ «Abam Zakɔbi dwi tiinɛ bam,
 cɛgi-na a taani dum.

Abam Yisrayelɔ dwi tiinə balu
maama ta na daari tun,
a yɔɔri a tɛli abam mu,
ku zigi maɲa kalu á nu na kwe
á pugə tun.

Ku zigi ba na lugi abam maɲa
kalu tun
a ta yɔɔri a jigi abam a pələ
mu.

⁴ Abam na kwɛn maɲa kalu
yi á yum tum su di yu-pwe tun,
ku ta yi amu mu jigi abam a
niə.

Amu mu naani abam, yi aá taa
nii á baɲa ni taan.

Amu wú taa tɛli abam, yi a
jonɔ abam a yaga.

⁵ Wɔɔ mu abam wú kwe á maɲi
di amu?

Wɔɔ mu á wú ta wɛ: dí yi
da-yuudwənnə?

⁶ Nɔɔna badonnə yəni ba lo ba
tampwaru wuu səbu-sɔɲa
mu ba tiɲi tɔga ni,
yi ba daari ba maɲi ba
səbu-poɲo tum duuni.

Ba laan maa wú kwe səbu kum
ba pa luru

sɔ o pipiri-ka sɔ ka ji ba jwəm.

Ba laan maa wú tiiri di yigə ni,
yi ba jigi-di ba zulə.

⁷ Ba ta wú kwe-di mu ba danɔ
ba bakali baɲa ni,
yi ba jigi-di ba veə.

Ba na yɔɔri ba cwi-di mɛ,
di lɛəri di zigi da mu,
di daa warɔ sɔ di gɔ naga di
titi ni.

Nɔɔnu na kaasi te o loori-di sɔ
di zən-o,

di warɔ sɔ di ləri kulukulu.

Di nan warɔ sɔ di jonɔ ku tu o
cam wɔni di yagi.

⁸ Abam balu na soe sɔ á taá vun
amu tun,

guli-na tuntɔ sɔ á wanɔ á kɪ
dam á kɪ á kuri ni.

Kwe-ku á kɪ á yuu ni.

⁹ Guli-na wo-dwənnu tulɔ na kɪ
faɲa faɲa tun.

Amu mu yi Wɛ, yi Wɛ didonɔ
daa tərə.

Amu mu yi Wɛ, yi kulukulu tərə
ku na mai di amu.

¹⁰ Pulim kam ni mu amu maɲi a
ta kulɔ na wú kɪ ku guri
tun.

Ku na nuɲi faɲa tun mu a tagɪ
kulɔ jwa na wú ba tun.

A maa wɛ: Amu wubɔɲa yam
mu wú yɔɔri ya tuɲi.

A nan wú kɪ kulɔ maama na
su a yi tun mu.

¹¹ A lagɪ a bəɲi nɔɔnu mu
sɔ o zigi wa-puli seeni o ba.

O nan wú fuuri o ba mu
ni kaloɲo na fuuri cibɛə baɲa
ni te tun.

Ku tu wó nuŋi tuw yigə yigə o ba
o kɪ te maama amu na buŋi si
o kɪ tɪn.

Amu na jeeli a ja te yi a ta kulu
taani tɪn mu
a lagɪ a sunɪ a kɪ.

¹² Abam zwabani-nyuna bam
cəgi-na a taani dɪm.
Á soe si á taá pǝrɪ á titɪ dɪ a
cɪga kam mu.

¹³ Amu nan lagɪ a vanɪ a cɪga
kam mu si ka yi abam.
Ka daa dai yigə yigə dɪ abam.
Ku bá daani si a ma a jonɪ abam
a yagi.
Amu wó pa Siyǝn tiinə bam na
vrum,
si Yisrayeli tiinə bam taa jigi
paari-zulə amu ŋwaani.»

Babilǝni tuw wó cəgi

47 «Nan tu n jəni tɪga nɪ, jəni
fogo wuni,

Babilǝni wulu na nyɪ dɪ
kabwəm kajǝŋɔ tɪn!

Jəni tɪga nɪ, nmu daa ba jigi
paari yitunɔ,

Kalde tiinə buko!

Ba daa ba lagɪ ba ta bei-m nɪ,
«Babilǝni tɪ-laa», «Babilǝni
nunwaŋa tuw kum».

² Nan beeri nǝŋɔ namim si n cu
muni.

Dwanɪ gar-fɪfala kam na kwəli
n yibiyə tɪn.

Kǝrɪ n gǝrɔ si ku din n tǝŋə
kam seeni,
yi n laan ye na n bɛ bu-tuli
sɪm.

³ Nmu wó ta n zigɪ kalambolo
mu,
si nǝŋna na n cavura.
A lagɪ a mo jum mu nmu nǝŋna
bam maama baŋa nɪ,
yi nǝŋn-nǝŋnu bá wanɪ a yigə
o ci.»

⁴ Dɪbam Jonnu wum na tagɪ kulu
tɪn mu kuntu.

O yiri mu yi Paŋwa Tu
Baŋa-Wɛ.

O maa yi Yisrayeli dwi dɪm
Wu-pǝŋo Tu wum.

⁵ «Nmu Babilǝni tuw kum, ta n je
cɪmm,
si n ta ta n wu lim wuni.
Nǝŋna daa bá taa bəi nmu yiri
nɪ:

lugu baŋa tɪnɪ pa-kana.

⁶ Amu bani ya mu zaŋi dɪ a
nǝŋna bam,
pa a cəgi-ba nɪ ba dai a nǝŋna
mu tɪn.

A ma kwe-ba a kɪ nmu jɪŋa nɪ,
yi nmu wu duri ba ŋwaŋa.

Ku na maŋi ku yi ba nankwin
dɪ,

n yǝrɪ n pa ku zu ba yira mu,

⁷ Nmu tagɪ n titɪ nɪ mu n wɪ:

«Amu wó yǝrɪ a taa wura mu
wuu,

sɪ a taa yɪ pa-kana wʊlʊ paari
na bá ti tɪn!›

Nmʊ nan na tagɪ kuntʊ doŋ tɪn,
n wʊ jeeli wəənu tuntu wʊnɪ,
naa n buŋɪ sɪ n nii be jwa mu
wó yi nmʊ.

⁸Nan fɔŋɪ n cəŋɪ a taani dɪm,
nmʊ wʊlʊ na soe paari dim
yɪ n yɔɔɪ n je mu fai n ba liə
kʊlʊkʊlʊ tɪn.

Nmʊ ma n tɛ n titɪ nɪ n wɪ:
‹Amʊ mu wura, yɪ a doŋ tərə.
Amʊ bri a bá ji kadəm.

A biə dɪ nan bá ti ba daari-nɪ.›

⁹Wəənu tɪn kuntʊ maama nan
wó yi nmʊ bɪdwɪ baŋa nɪ.
De dɪdʊa mu tɪ lagɪ tɪ ba n
baŋa.

N biə wó tɪ, yɪ n ta ji kadəm dɪ.
Lɛɛɪv tuntu wó yɔɔɪ tɪ ba n
baŋa mu.

N yi-nɛɛɪv titʊŋa yam dam dɪm
dɪ n liri mwaanʊ kikiə
yam maama

bá joŋɪ-m ya yagɪ.

¹⁰Nmʊ tʊŋɪ kəm-balwaarʊ mu
yɪ n ba liə.

N ma n tɛ n wɪ: ‹Nɔɔn-nɔɔnʊ
ba nai a kikiə yam.›

Nmʊ na yəni n tɛ dɪ n titɪ nɪ:
‹Amʊ mu wura, yɪ a doŋ tərə›
tɪn,

nmʊ swan yam dɪ n yəno kʊm
mu jaani-m ya je.

¹¹Lɛɛɪv lagɪ tɪ da tɪ ba n baŋa
mu,
yɪ lirə tərə ka na wó joŋɪ-m ka
yagɪ.

Cam lagɪ dɪ yi nmʊ mu.
Kʊlʊkʊlʊ nan tərə sɪ n ma-kʊ
n ləri dɪ yuu nɪ.

Cəŋum dɪlʊ nmʊ na maŋɪ n ba
jigɪ dɪ wʊbuŋa tɪn
mu lagɪ dɪ da dɪ yi-m bɪdwɪ
baŋa nɪ.

¹²Nmʊ nan na laga, ta tan tɔŋɪ
n liri mwaanʊ kikiə yam,
dɪ n yi-nɛɛɪv titʊŋa kam dɪ,
nɪ n na maŋɪ n kɪ tɛ kʊ zɪŋɪ n
nɔn-dʊnnɪ maŋa nɪ tɪn.

Dedoŋ nɪ n wó ba n ji nɔɔnʊ
wʊlʊ na jigɪ fʊnnɪ
sɪ kʊ pa n dʊna taa fʊna dɪ
nmʊ.

¹³Kwiə yalʊ maama nmʊ na
joŋɪ tɪn

pɛ n wʊbuŋa vugimi.

Pa balʊ na nii calɪcwɪ sɪ ba joŋɪ
swan tɪn

ba ba zɪŋɪ nmʊ yigə nɪ.

Ba yəni ba nii calɪcwɪ sɪm mu
cana maama

sɪ ba lwarɪ wəənu tɪlʊ jwa na
wó kɪ tɪn.

Nan pa ba joŋi nmυ ba yaɣi
dɪ cam dɪlɒ na bunɪ n baŋa
tɪn.

¹⁴ Bantu yǝǝrɪ ba nyɪ dɪ ga-korrɒ
mυ.

Mim nan mυ lagɪ dɪ di-ba
kulə.

Ba warɪ ba tɪtɪ sɪ ba joŋi ba
yaɣi,

min-vuɣu kum na tiini ku
dana tɪn ŋwaanɪ.

Mim dɪntu daɪ dɪlɒ ba na wó
taa jeeri daanɪ dɪ yigə nɪ,
naa sɪ ba jəni ba tɔwɛ-dɪ ba
weeri tɪn.

¹⁵ Ku na yɪ nmυ na kɪ n cɪga dɪ
balɒ maama
yɪ nmυ dɪ ba tɔŋɪ daanɪ ku
nuŋi n biini maŋa nɪ tɪn,
ba ba jigɪ nyǝǝrɪ ba pa-m.

Ba maama tɪsɪ cwəŋə mυ ba ve
ba tɪtɪ vəŋə,
pa nǝn-nǝnɒ tərə sɪ ku tu
joŋi-m o yaɣi.»

Yisrayelɪ tiinə zwabanɪə kam taanɪ

48 Abam Zakǝbɪ dwi tiinə
bam, cəgi-na taanɪ dɪntu.
Abam balɒ ba na jigɪ Yisrayelɪ
yɪrɪ ba bəi
yɪ á kuri nuŋi Zuda dwi dɪm
nɪ tɪn, cəgi-na!
Abam mυ yəni á maɪ Baŋa-We
yɪrɪ dɪm á du durə,

yɪ á ta yəni á warɪ Yisrayelɪ
tiinə We dɪm.

Á nan ba kɪ kuntɒ cɪga wɒnɪ
naa nǝn-ŋunɪ baŋa nɪ.

² Dɪ ku dɪ, abam brɪ á tɪtɪ mυ yɪ
á wɪ:

á zɒrɪ We tɪtɪ tɒ Zeruzalem
nɪ mυ.

Á ta brɪ á tɪtɪ nɪ: á tugɪ
Yisrayelɪ tiinə We dɪm
baŋa nɪ mυ,

yɪ wuntɒ yɪrɪ mυ yɪ Paŋwa Tu
Baŋa-We.

Baŋa-We maa wɪ:

³ «Faŋa faŋa tɪn amυ nan wuuri
a ta ku dɛ nɪ mυ
wəənu tɪlɒ na lagɪ tɪ kɪ tɪn
taanɪ.

A ni ma purɪ yɪ a pa á lwarɪ
kulɒ na wó ba tɪn.

A laan ma da a pa ku kɪ,
sɪ a na tagɪ te tɪn sunɪ ku kɪ.

⁴ Bəŋwaanɪ, amυ maŋɪ a ye
abam zwa na ba ni taanɪ
te tɪn.

Á yɪ dana dɪ dwe luu na yɪ te
tɪn.

Á wɒɒ dɪ maa dana ku dwe
canna dam.

⁵ Kuntɒ ŋwaanɪ mυ a nan wuuri
a ta wəənu tuntɒ
a brɪ abam ku dɛ nɪ,
pa á lwarɪ tɪ ni nɪ yɪ tɪ ta wɒ
kɪ.

A kɨ kuntu sɨ abam yɨ wanɨ á ta
nɨ:

«Dí jwənə yam mu kɨ tuntu ya
pa dɨbam.

Ku yɨ dí wa yam nyunyuru
dam mu pɛ wəənu tuntu
kɨ.»

⁶ Abam maɲɨ á ni a na tagɨ
wəənu tɨlv tun taanɨ.

Nan fɔgɨ-na á guli tɨ gulə,
sɨ á daari á se nɨ tɨ sunɨ tɨ kɨ.

Amu laan nan lagɨ a ta
wo-dunnu taanɨ mu a bri
abam.

Tɨ maa yɨ wəənu tɨlv ya na səgɨ
á yigə nɨ yɨ á yəri-tɨ tun
mu.

⁷ Ku yɨ zɨm mu amu lagɨ a pa tɨ
kɨ,

sɨ ku dai faɲa faɲa wəənu.

Sɨ ku loori zɨm tun, á ya maɲɨ á
wu nɨ tɨ ɲwa.

Kuntu ɲwaanɨ, abam bá wanɨ á
ta nɨ:

«Nii mu! Dí maɲɨ dí ye tɨ ni
nɨ.»

⁸ Abam nan maɲɨ á wu ni
wəənu tum kuntu ɲwa
sɨ á wanɨ á lwarɨ tɨ kuri.

Ku zigɨ faɲa kam nɨ tun, á yɔɔrɨ
á sɨn á zwa mu.

Amu nan ye á na yɨ nɔn-ɲullu te
tun.

Ku na nuɲɨ á lura maɲa nɨ tun
mu

á maɲɨ á kɨ zwabaniə.

⁹ Amu na lagɨ sɨ a yɨrɨ taa jugɨ
zulə tun ɲwaanɨ,
aá ja a wuu mu.

A maa na lagɨ sɨ nɔɔna taa
tee-nɨ tun ɲwaanɨ,
a ta wó puɨnɨ a banɨ dɨ abam,
sɨ a yɨ cɔgɨ abam zɔɲ-zɔɲ.

¹⁰ Nii-na! A yɔɔrɨ a kwe abam
mu.

Ku nan ba nyɨ dɨ ba na kwe
səbu-poɲo te tun.

A pɛ á zu yaara wunɨ mu
sɨ a ma-ya a maɲɨ abam a nii.

¹¹ Ku nan yɔɔrɨ ku yɨ amu titɨ
yɨrɨ dɨm ɲwaanɨ mu
a lagɨ a tɨɲɨ kuntu doɲ.

Beɲwaanɨ, amu bá se sɨ a yɨrɨ
dɨm maɲɨ bwəru wunɨ.

A ta bá se sɨ nɔɔn-nɔɔnu tɔgɨ o
joɲɨ amu zulə yam.

Yisrayelɨ tuw tiinə te ba titɨ

¹² Cəgɨ-na, Zakɔbɨ dwi dɨm na
yɨ Yisrayelɨ tiinə bam tun.

Ku yɨ abam mu a bəɲɨ sɨ á taa
yɨ a nyum.

Amu yiranɨ nan mu maɲɨ a
wura.

A maa yɨ pulim tu dɨ kweelim
tu.

¹³ Amv titi mv kwe a juṇa a ma
a cwi lugu kum kuri.
Amv ta mv lwarı weyuu kum dı
a jazım dım,
pa kv tigi palalala.
A na yēni a bēji tuntu maama,
tı maama wó zanı weeni mv tı
taa zıga.

¹⁴ Á maama nan la-na á kı daanı
sı á cēgi a taanı dım:
Jwənə yam wunı, jwəm dö mv
wuuri dı ta wəenu tuntu
taanı?
Amv Baṇa-We nan na maṇı a
goni ni dı wolv sı o tūṇı o
pa-nı tın
mv wó kı a na buṇı sı a kı te
Babilōni tiinə bam yıra nı
tın.
Kv tu nan wó sunı o na dam sı
o tūṇı cam ba yıra nı.
¹⁵ Amv titi mv yōrı a ta kuntv.
Amv mv bēji Sirusi,
yı a na tūṇ-o sı o kı kulv tın
wó sunı kv kı.

¹⁶ Nan fufō á yi-na sı á cēgi a taanı
duntv:
Kv na zıḡ pulim kam nı tın,
a wv kı na a ni nı, yı a ḡōni
dı abam.
Wəenu tın na puli tı kı tın, dı a
maṇı a wura mv.»

Lele kuntv, Yuutu Baṇa-We de Dı
Joro baṇa nı mv Dı tūṇı-nı.

¹⁷ Baṇa-We dım na yı Yisrayeli
dwi dım Wv-poṇo Tu
wum
yı Dı ta kwəri Dı yı á Vırv
tın kwərə mv tuntu:
«Amv mv yı abam Tu Baṇa-We
dım.
A nan yēni a brı abam á na wó
kı te
á na nyōrı á ḡwıa wunı tın
mv,
yı a daarı a tv á yigə nı a brı
abam cwə-laa sı á tōḡı-ka.
¹⁸ Abam ya na maṇı á kı á tōḡı
niə yalv a na pē abam tın,

á yaá taa jigɪ bɪcar-zuru,
nɪ bu-tula na na duri bari-bari
te tun mu.

Á ta wó taa zigɪ á ciga wuni
nɪ nuniw na-woro kum na pɛɛɪ
te tun mu.

¹⁹Tuntu wɛɛɪ á dwi dum yaá
puli zanzan
nɪ nuniw ni kasulu na daga te
tun.

A yaá taa yiri-ba si ba dwi dum
daa yi ti,
si nɔɔn-nɔɔnu yi pa ba je amu
yigə nɪ.»

²⁰Laan nuni-na Babilɔni tuw
kum nɪ!
Duri-na á daari Babilɔni tiinə
bam!

Nan ta tɔɔɪ dɪdaani kwər-dia je
maama nɪ

yi á kɪ wupolo ku ŋwaani.

Ta-na si lugu baɲa je sum
maama ni nɪ:

«Baɲa-Wɛ mu jɔɲi Dɪ tuntɔɲnu
Zakɔbi dwi dum Dɪ yagi.»

²¹Dɪ na tɔɲi ba yigə yi ba beeri
kagua yuu nɪ tun,
na-nyɔm wu jaani-ba.

Dɪ deen pɛ na mu nuni piu yira
nɪ yi ba nyɔ.

Dɪ yɔɔri Dɪ lɔ piu kum mu,
pa na ta ba cuurə.

²²Baɲa-Wɛ nan na tagɪ te tun mu
tuntu:

«Nɔn-balwaaru bá fɔɲi ba na
bɪcar-zuru.»

Baɲa-Wɛ tuntɔɲnu wum taani

49 Abam vərə balu na zuuri
nuniw kum ni nɪ yigə yigə
tun,

cəgi-na a taani dum.

Baɲa-Wɛ maɲi Dɪ kuri-nɪ mu yi
ba laan lu-nɪ.

Dɪ ma li-nɪ a nu pugə wuni,
yi Dɪ bəɲi a yiri si a ji Dɪ
tuntɔɲnu.

²Duntu ma pa a ni-taani nyɪ dɪ
su-lɔɲɔ

kulu ni na di lanyiranɪ tun.

Dɪ maa jigɪ-nɪ Dɪ ja-kukoro nɪ.

A ta nyɪ dɪ taja cuni dɪlu Dɪ na
fɔɲi Dɪ kwe tun mu.

Dɪ ma kɪ-nɪ Dɪ cikɔɲɔ wuni Dɪ
səgi.

³Dɪ tagɪ dɪ amu mu Dɪ wɪ:

«Yisrayeli dwi dum, nmu yi
amu tuntɔɲnu mu,

si n pa a paari-zulə yam taa
nai jaja.»

⁴Amu laan maa wɪ: «Amu yɔɔri
a tɔɲi tutɔɲ-zɛera mu.

A na me a dam a kɪ kulu
maama tun ba jigɪ kuri.»

Baŋa-We yirani nan mu wó pa a
na a tutuŋa yam nyɔɔri.

Duntu mu wó pa-ni ŋwuru tlu
na maŋi tun.

⁵ Baŋa-We mu naani-ni Dɪ kɪ a
nu pugə ni
sɪ a laan ji Dɪ tuntuŋu.

Dɪ ma tiŋi-ni sɪ a ja Zakɔbi dwi
dum na yi Yisrayeli tiinə
bam tun

a joori a ba a kɪ Dɪ juŋa ni.

Ku nan yi a Tu Baŋa-We wum
mu kɪ dam o kɪ a kuri ni,
sɪ ku pa a na zulə o yigə ni.

⁶ Baŋa-We tagi Dɪ wɪ:

«Nmu na yi amu tuntuŋu tun,
n jigɪ tutuŋ-fari mu sɪ n kɪ.

Nmu wó ja Yisrayeli dwi tiinə
balu ta na daari tun

n joori n pa ba zigɪ dɪ dam,
yi ku dai kuntu yirani mu ní
kɪ.

Nmu ta wó ji pooni n nyɪ
dwi-ge tiinə bam baŋa ni,
sɪ n wani n pa nabiinə na vum
lugu baŋa je maama ni.»

⁷ Baŋa-We dum na yi Yisrayeli
dwi dum Wu-ponjo Tu
wum

yi Dɪ ta kwəri Dɪ yi á Vɪru
tun tagi tuntu mu

dɪ wulu lugu baŋa nɔɔna na
gooni yi ba ta cul-o,
yi o tutɪ o pa ba tuni dum
dideera tun.

Baŋa-We tagi dɪ ku tu Dɪ wɪ:
«Pwa laan na ne nmu,
baá zaŋi weeni mu ba se ba
pa-m.

Dideera dɪ na ne nmu, baá tiiri
n yigə ni mu.

Ba nan wó kɪ kuntu Baŋa-We na
yi ciga tu tun ŋwaani mu.

Wuntu nan mu yi Yisrayeli dwi
dum Wu-ponjo Tu wum,
yi o kuri nmu sɪ n tutɪ n
pa-o.»

Yisrayeli tiinə bam wó joori sɔŋɔ

⁸ Baŋa-We na tagi te tun mu tuntu:
«Maŋa kam na yiə sɪ a kɪ abam
yu-yoŋo,

a laan wó ləri á we-loro kum.

De dum na yi sɪ a vɪ abam a
yagi tun,

amu wó zəni abam.

Aá taa jigɪ abam kəŋkəŋ

sɪ a tɔŋi abam baŋa a goni ni
dɪ nɔɔna.

Á ta wó pa á tiga kam fɔŋi ka ji
ti-ŋuŋa,

yɪ á daari á pǝǝri je silu na
 cǝgi tun
 si nǝǝna joori ba taa zǝuri da.
⁹ Abam wú ta dɪ balu ba na ki
 puna digə nɪ tun nɪ:
 «Nuŋi-na á viiri zaanɪ!»
 Si ku na yɪ balu na je lim wunɪ
 tun,
 á wú ta dɪ ba nɪ: «Ba-na pooni
 yigə nɪ!»

Ba na maa joorə, baá na ba
 ni-wudiu cwəŋə yuu nɪ,
 yɪ ba di ba su ba wubuŋa
 pweeru je nɪ dɪ.
¹⁰ Kana dɪ na-nyom bá ja-ba.
 Wɪa, dɪ kagva du-viu kum dɪ
 bá yaari-ba.
 Beŋwaanɪ, ŋwaŋa Tu Wɛ dum
 mu wú da ba yigə,
 yɪ Dɪ kalɪ-ba Dɪ vu buli-yiə na
 wu mɛ tun si ba taa nyɔa.
¹¹ Amu lagi a pipiri pweeru je
 sum maama mu
 si si ji pumpala,
 A ta wú pa cwə-fari pəni si a
 nǝǝna bam da da ba kɛ.
¹² Nii-na! A nǝǝna bam wú nuŋi
 sa-tunt yigə yigə
 ba joori ba ba ba titɪ tuw.
 Ba badaara wú nuŋi jazum baŋa
 seeni tuntɪ dum mu,

yɪ badonnə dɪ nuŋi wa-puli
 seeni ba ba.
 Ba babam dɪ maa wú nuŋi
 Siyenu laŋa kam ba joori
 ba ba.»

¹³ Wɛyuu kum nan ta kaasi dɪ
 wupolo!
 Tɪga baŋa ni maama dɪ taa di
 ywəəni!
 Pweeru je sum dɪ ta kaasi
 wupolo kaasa!
 Beŋwaanɪ, Baŋa-Wɛ mu paɪ Dɪ
 nǝǝna bam bicari tigə,
 yɪ Dɪ daari Dɪ duri ba ŋwaŋa
 ba yaara yam wunɪ.

¹⁴ Dɪ ku dɪ, Siyɔn tuw kum ta
 tagɪ mu ku wɪ:
 «Amu Tu Baŋa-Wɛ dum
 yagɪ-nɪ,
 yɪ Dɪ swe amu swiə.»

¹⁵ «Kaanɪ wú swe o bu wulu na
 jig-o o ŋɔgi tun swiə
 si o daa yɪ ja bu wulu o titɪ na
 lugi tun ŋwaŋa na?
 Wuntu nan na maŋɪ o swe o bu
 wum swiə dɪ,
 amu Baŋa-Wɛ bri a bá swe
 nmɪ ni nɪ.
¹⁶ Nii mu! Amu bəgi n yurɪ dum

49:12 Siyenu = Aswan na wu Ezipi tuw jagwiə seeni tun

49:8 2 Korenti tǝnǝ 6:2   49:10 Brum tǝnǝ 7:16

a tiŋi a jataala wunt mu.
A nan bá fɔgi a swe nmu kabri
sum na cɔgi tun ni ni.

¹⁷ Nmu biə bam wó taa laga si
ba joori ba ba lila.

Ku nan na yi balu ya na yɔɔri
ba cɔgi-m tun,
bantu wó viiri ba daari-m.

¹⁸ Kwəni n yuu si n nii je
maama ni.

N biə bam maama maa tɔgi
daani ba buni n te.»

Bara-We ta ma ta Di wi:

«Amu na yi Ŋwia Tu We dum
tun,

ku yi ciga mu ni nmu yi wó su
n biə bam,

ni ba yi nunwaŋa zwannu
kaani na lagi o zu baru
yi o kwe-ti o ki o ban ni te tun
mu.

¹⁹ Nɔɔna deen cɔgi nmu je sum
maama

pa n nɔn-biə bam duri ba
daari-m,

yi n laan zigi di-dwəənu
yirani.

Ku nan na wó taa yi te tun,
nmu wó ba n tan puna n pa n
nɔɔna bam,

ba na wó taa daga ba dwe n
jam tun ŋwaani.

Balu di ya na cɔgi nmu tun wó
lagi je ba vu yigə yigə.

²⁰ Biə balu ba na lugi yi ba wu
sa-tu ni tun wó joori

yi ba ta pa ku zu n zwa ni:
«Dí tɔga kantu tiini ka muri dí
zuurim.

Nan beeri tɔga n wəli da n pa
dɔbam
si dí taa zuura.»

²¹ Nmu laan ma n wó ta n tutu
ni n wi:

«Bee mu ki yi a na bu-kɔgɔ
kuntu maama?

Ba deen gu a biə bam zanzan
mu najara wuni,
yi ba zəli balu na daari tun
pa ba vu sa-tu yigə yigə.

A maa nyi di ka-dugu daa na
wari biə ka lu tun.

Si wɔɔ nan mu kɔni biə bantu
maama?

Amu ya yi a yirani mu.

Wɔɔ mu lugi biə bam kuntu o
pa-ni?»

²² Yuutu Bara-We na tagi te tun mu
tuntu:

«Nii mu! Amu lagi a zəŋi a juŋa
weeni mu

a bəŋi dwi-ge tiinə.

A maa wó zəŋi drapoo weeni,
si nɔɔna bam maama lware ku
ni ni.

Bantu wó pəli n biə bam ba ja
ba ba ba pa nmu,
bəkəri di bisankam maama.

²³ Tunt didonnə pwa mu wó
 joŋi n biə bam ba kəni.
 Ba bukwa wó pa-ba yuli si ba
 taa ŋəga.
 Baá tiiri nmv yigə ni si ba yibi
 sum ja tıga.
 Ba maa wó dəlimi nmv napra
 kuri kasulu.
 Nmv di n biə bam laan maa wó
 lwarı ni:
 amv mu yi Baŋa-We.
 Balv tuna na wu amv wunu tun
 bá fəgi ba na ba cavura.»

²⁴ Nəəna wat ba vri nən-babıa
 juŋa wəənu na?
 Nən-vırvu nan na jaanı gambe
 si ba taa yi o nyum,
 ba wat ba bwəli-ba ba yagi
 na?

²⁵ Baŋa-We nan na tagı kulv tun mu
 tuntu:

«Baá wani ba vri nən-babıa
 gambe o tee ni ba yagi.
 Ba ta wó wani ba joŋi wəənu
 nən-vırvu di tee ni.
 Kv nan na yi balv na dwəni di
 nmv tun,
 amv titi mu wó dwəni di ba,
 yi a daarı a joŋi n biə bam a
 yagi.

²⁶ Kv ta na yi balv na bəəsi-m
 tun,
 a lagı a pa ba taa jıgi daanı ba
 gvi mu.

Ba maa wó mi di nən-gura
 kikiə,
 si kv taa nyi di ba nyo jana
 mu ba sui.
 Nabiinə maama laan maa wó
 lwarı ni:
 amv Baŋa-We mu yi abam
 Vırvu wum.
 A maa yi Zakəbi dwi tiinə Dam
 maama Tu wum,
 yi a ta yi á Joŋnu wum.»

Yisırayeli tiinə bam tusi

50 Baŋa-We na tagı te tun mu
 tuntu:

«Kv na yi cıga ni amv zəli abam
 nu pa o viiri,
 tənə kulv na bri ni a yag-o tun
 nan bə?

Á nan buŋi ni: a yəgi abam a pa
 vərə

si a ma a ŋwi a jıni mu na?
 Kv nan yi á titi tusim ŋwaanı
 mu

kv kı abam kuntv doŋ.
 Kv ta yi á nu lwarım ŋwaanı
 mu

a zəl-o a yagi yigə yigə.

² A ya na tu si a joŋi abam a
 yagi tun,

bəə mu yi nəən-nəənu wu
 jeeri-ni?

A na bəŋi abam yırı maŋa kalv
 tun,

berɣaani mu á wu se a beeri
dum?

A dam mu muri,
pa a wart abam si a vri a yagi
na?

A dam dum nan ti mu,
pa a wart si a jorɣi abam na?

A yɔɔri a pa ni mu, yi ninu wu
na bam wi.

A ma daari a pipiri bwi si si ji
kagua.

Kale ma da ku ɣwaani ya pɔ,
na na tɛrɛ si si nyɔ tun ɣwaani.

³Amu mu wat a pa weyuu kum
maama ki tim,
ni nɔɔnu na zu gwar-zinzwara
o ma keeri luɛ te tun.»

We tuntɔɣnu wom taani

⁴Yuutu Baɣa-We mu pɛ-ni
cwɛɣɔ si a taa ɣɔɔni a
pa-DL.

DL maa yɛni DL pa-ni swan
taani si a ta,
si balu na bwɛni tun joori ba
na dam.

Tituti maama ni, DL yɛni DL
zaɣi-ni dɔɔm wuni mu.

DL ma puri a zwa si a ta cɛgɛ,
nɛnɛni karabiɛ na maɣi si ba
ta cɛgi tite tum.

⁵Yuutu Baɣa-We titi mu puri a
zwa

si a cɛgi DL taani.

Amu di maa wu ki zwabaniɛ di
DL.

A nan wu pipiri a viiri a
daari-DL.

⁶A yɔɔri a kwe a kwaga mu
a pa balu na jigi-ni ba magi
tun.

A ma guni a pupɔɣɔ
a pa balu na jigi a twana ba
vaɣi ba vuuri tun.

Ba ta na jigi-ni ba twia,
yi ba twi lileeru ba yagi a yira
ni tun,

amu wu kwɛli a yibiyɛ ba yigɛ
ni.

⁷Yuutu Baɣa-We na wɛli amu
tun ɣwaani,
amu yuu bá fɔgi ku yáali.

Kuntu ɣwaani a nan jigi baari
si a zigi,
a na ye ni a bá di a cavura tun
ɣwaani.

⁸We mu zigi amu kwaga ni,
yi Dintu wó pa a na a bura.

Wɔɔ daa mu wura si o saɣi-ni o
wi a cɔgi?

Ku tu nan ba si dí jeeri daani!

Wɔɔ mu wura si o bwe-ni?

Ku tu ba si o zigi a yigɛ ni!

⁹Yuutu Baṇa-We zəni-ni mu.
Wɔɔ nan mu wura si o di bura
o vani-ni?

Balu na culi-ni tun maama wó
cɔgi mu ba ti,
ni túa na mugi gɔɔ maama te
tun.

¹⁰Abam maama wɔni wɔɔ mu
kwari Baṇa-We
yi o nigɔ Di tintuɔnu wum?
Wɔlu nan na ve lim wɔni,
yi pooni tərə o tee ni,
si ku tu ki o tuna o Tu Baṇa-We
yiri dum ni,
si o daari o salɔ Di yira ni.

¹¹Ku nan na yi abam balu
maama na tarigi
min-mɔla tun,
fɔgi-na á ci á titi,
di á na larɔ mim dilu á pa á
titi tun.

Taá ve-na á mim dum á na
tarigi tun pooni wɔni.
Nan lwarɔ-na ni: amu lagɔ a ba
a ki tintu mu á yira ni:

Á wó ba á pəni tɔga ni yi ku
tiini ku ni abam zanzan.

Baṇa-We wó zəni Di nɔɔna

Baṇa-We maa wi:

51 «Abam balu na lagɔ si cɔga
taa tuɔa,
yi á kwari Baṇa-We tun,
cəgi-na a taani dum.

Kwəni-na á nii piu kulɔ ba na
sari abam ba nuɔi ku yira
ni tun.

Ku maa yi goɔo kulɔ ba na
kugɔ yi ba lɔɔni abam ku
wɔni tun.

²guli-na á nabaaru Abraham
gulə,
di o kaani Sara gulə.
Abam nuɔi bantu dwi dum wɔni
mu.

Amu nan na bəɔi Abraham si o
ji a nyum maɔa kalu ni
tun,
di o ta wu ne dwi di didua di.

A laan ma kɪ o yu-yoŋo pa o biə
kɔgɔ gaali.

³ Baŋa-We wó pa Siyɔn tuw tiinə
bam bicari zuri.

Dl maa wó fɔgi Dl nii ku
di-dwəenu tum baŋa nɪ.

Dl lagi Dl pa tuw kum kagua
kam taa yi nɪ Edən tweeru
kara kam na lana te tun
mu.

Ka wó taa yi nɪ Baŋa-We gaari
dum na yi te tun mu.

Wupolo zanzan wó taa wu
dáani,

yi baá taa bagi le-kəm le ba
yagi je maama.

⁴ Amu nɔɔna bam, cəgi-na a
taani dum.

Amu tuti nɔɔna bam, puri-na á
zwa!

Amu wó pa a zaasum dum yi
nɔɔna maama.

A ta wó pa a ciga kam taa tuŋa,
sɪ lugu baŋa dwi maama na
pooni.

⁵ A ti a yigə sɪ a buri ciga bura a
pa nɔɔna,

sɪ a daari a joŋi-ba a yagi lila.

A ta wó di dwi tiinə bam
maama taani.

Balu na zɔvri ninu kum ni nɪ
tun

dɪ wó taa tuni amu mu,

sɪ a ba a ma a dam dum a
vri-ba.

⁶ Kwəni-na á yiə á nii weyuu
kum,

sɪ á daari á tiiri á nii tuga kam
maama nɪ.

Weyuu kum nan lagi ku je,
nɪ nyua na yəni ka zari

tugi-tugi

yi ka je te tun mu.

Tiga kam baŋa dɪ maa wó
zarumi,

nɪ gɔɔ na zarumi te tun.

Balu na zɔvri ka wɔni tun wó ti,
nɪ nanjwe na tu te tun mu.

Ku nan na yi a na vri nɔɔna a
yagi te tun,

dintu wó taa wura mu wuu.

A ciga kam dɪ wó taa tuŋa taan,
ka bá fɔgi ka ti.

⁷ Abam balu na ye ciga tɔgum
yi á jigi amu niə yam á

wubɔŋa nɪ tun,

nan cəgi-na a taani dum.

Yi taá funa-na dɪ nɔɔna na jigi
abam ba lwe te tun.

Nan yi pa-na sɪ ba turu tum
daani abam.

⁸ Benwaani, túa mu lagi ka
mu-ba ka ti,

nɪ kunkaa na mugi gɔɔ te tun.

Kanzwa dɪ maa wó zu-ba ya ja
cɔgi,

ni ya na cɔgi lɔŋɔ te tun.
 Amu ciga kam nan wó taa tɔŋa
 mu wuu.
 A vrum dum di wó taa wura
 maŋa maama wuni.»

⁹ Baŋa-We, zaŋi weeni!
 Ki n titi n ki daani di dam!
 Daa n zaŋi n ki ni n na ki te
 faŋa faŋa
 yi di nabaara bam ta wura tun.
 Ku dai nmu mu cɔgi jur-kamunu
 kulu yiri na yi Rahabi tun
 na?

N yɔɔri n zo-ku mu n di tiga ni
 yi n goni-ku mugə mugə.
¹⁰ Ku dai nmu deen mu pe ninu
 kum wu na bam wi,
 pa na-luŋə kam je yi cwəŋə
 pəni ninu kum wuni na?
 Kuntu laan ma pa balu n na vri
 gabɛem ni n yaŋi tun
 wani ba be ba ke.

¹¹ Baŋa-We na joŋi balu Di yaŋi
 tun
 wó joori ba titi tu.
 Ba nan wó taa leeni mu
 yi ba maa zɔvri Siyɔn tu kum
 wu.
 Baá taa jigi wupolo mu maŋa
 maama,
 ni ba na kwe paari yipwi ba
 pu ba yum te tun.
 Ba ta wó di ywəni si ku gaali.

Wu-cɔgo didaani ɲusa dwi
 maama maa wó je ba tee
 ni.

Baŋa-We maa wi:

¹² «Amu titi mu yəni a pa-m
 baari.
 Beŋwaani nan mu yi nmu kwari
 fuvni di nabiinə?
 Si bantu bá daani yi ba je,
 ni gaaru na kwaari yi ti ti te
 tun.

¹³ Bɛɛ mu yi n swe amu
 Baŋa-We na yi n kəru tun
 swiə?
 Amu mu lware weyuu baŋa kam
 maama
 pa ka tigi palalala.
 A ma daari a cwi lugu kum kuri.
 Bɛɛ mu yi n pa fuvni jigi-m de
 maama wuni,
 di balu na jigi-m ba beesi di
 ban-lum
 yi ba yɔɔri ba beeri n cɔgum
 tun?

Bantu bani nan zaŋi kafe mu.
¹⁴ Ku bá daani di ku na ce balu
 tun joŋi ba titi ba yaŋi.
 Ba bá maŋi puna digə kam
 wuni ba ti.
 Ba nan bá ga ba ni-wodiu di.
¹⁵ Amu nan mu yi abam Tu
 Baŋa-We dum.

A na yəni a paɪ sɪ nɪnɪv yiɪɪŋə,
yɪ kʊ na-pəgʊla bam caŋɪ
wɛɛnɪ tɪn.

A yurɪ mʊ yɪ Paŋwa Tu
Baŋa-We.

¹⁶ Amʊ mʊ pɛ-m nɪ sɪ n ta n tʊŋɪ
n pa-nɪ,

yɪ a daarɪ a səgi-m a ja-guli
wʊnɪ.

A ma lwarɪ wɛyuu kʊm a yagɪ
kʊ na tigi mɛ tɪn,
yɪ a daarɪ a cwi lʊgʊ kʊm kuri
dɪ.

Kʊ ta na yɪ Siyɔn tiinə bam,
a tagɪ dɪ ba a wɪ: «Abam yɪ
amʊ nɔɔna mʊ.»»

Zeruzalem tiinə bam yaara wó ti

¹⁷ Zeruzalem tiinə bam, zaŋɪ-na!
Zaŋɪ-na dɔɔm wʊnɪ!

Abam nyɔɔɔ na-zʊŋa kalʊ
Baŋa-We na pɛ abam tɪn
wʊnɪ mʊ,
ka na su dɪ o ban-zɔŋɔ kʊm
tɪn.

Á ma nyɔ á su á ja á gaalɪ,
pa á bəri yɪ á daa warɪ sɪ á taá
zɪɔɪ cɛɪɪ.

¹⁸ Zeruzalem nɔn-biə bam
maama wʊnɪ
nɔɔnɔ dɪdʊa tɪtɪ tərə
sɪ o da á yigə o brɪ abam
cwəŋə sɪ á taá tɔga.

¹⁹ Cam kuni bɪlɛ mʊ tu á baŋa
kuntʊ.

Jara mʊ tu á baŋa, yɪ kana dɪ ja
abam,
pa á na cɔgɪm dɪ cam.

Wɔɔ mʊ wú wanɪ o pa á bɪcarɪ
zuri?

²⁰ Á biə bam maama bəri mʊ.
Ba maa tigi Zeruzalem cwe
sɪm maama yuu nɪ.

Ba yɔɔrɪ ba nyɪ dɪ tɔgɔ kʊlʊ
cɪkʊ na jaanɪ tɪn mʊ.

Baŋa-We ban-zɔŋɔ kʊm mʊ
yɔɔrɪ kʊ tʊ ba baŋa nɪ.
Á Tu We dɪm ma sɪnɪ Dɪ
bwɛ-ba.

²¹ Nmʊ wʊlʊ na je yaara nɪ pa n
bwəni n tigə,

yɪ kʊ daɪ sana mʊ n nyɔɔɔ n
bugɪ tɪn,
nan cəgi a taanɪ dɪntʊ.

²² Nmʊ Yuutu Baŋa-We nii n
baŋa nɪ,
yɪ Dɪ zɪɔɪ Dɪ nɔɔna bam
kwaga nɪ.

Dɪntʊ na tagɪ dɪ Dɪ nɔɔna bam te
tɪn mʊ tɪntʊ:

«Nii-na! A lagɪ a lɪ na-zʊŋa kalʊ
á na nyɔɔɔ ka wʊnɪ
pa á bəri tɪn mʊ á niə nɪ.

Ka maa yɪ a ban-zɔŋɔ kʊm na
su zʊŋa kalʊ tɪn.

A nan na lɪ-ka á niə nɪ,

abam daa bá joori á nyo ka
wunu maɲa dɪ maɲa.

²³ Amu laan wó kwe-ka a tɛni
balu na jigi abam ba beesu tun
niə nɪ mu.

Bantu ya mu jigi abam ba te ba
wi:

«Tiiri-na si dí tɔgi abam baɲa dí
ke tun!»

Á deen yəni á kɪ á tɛɲə nuneɛni
tɪga mu tite á pa-ba,
abam pɛ ka ji cwɛɲə mu, si
noona ta tɔgi dá ba kea .»

**We wó joɲi Zeruzalem
tu kum Dɪ yagi**

52 Siyon tiinə bam, zaɲi-na
doom wunu!

Zaɲi-na weeni si á kɪ dam á kɪ
á tuti kuri nɪ!

Zeruzalem tu kulu na yi We tuti
nyum tun,

kwe nunwaɲa gwaaru n vo n
tɛɲə nɪ!

Benwaani, dwi-ge tiinə balu na
yəri We tun
daa bá joori ba zu nmu wunu.

² Zeruzalem tu tiinə,
pipagi-na fogo kulu na taagi á
yira yam tun á yagi,

si á daari á zaɲi weeni á jəni á
paari baɲa nɪ.

Siyon tiinə balu ya na ne beesum
tun,

li-na capunnu tulu na lægi á
ban nɪ tun.

³ Baɲa-We na tagi te tun mu tuntu:
«Amu na yəgi abam a pa vərə
tun,

ba wu ɲwi kulukulu ba pa-nɪ.

A nan na lagi a joori a joɲi
abam,

a bá ɲwi səbu ku ɲwaani.»

⁴ Yuutu Baɲa-We nan na tagi te tun
mu tuntu:

«Pulim nɪ tun, a noona bam deen
ve Ezipi tu wunu mu ba
zuura.

Ku kwaga seeni Asiiri tiinə
bam dɪ da maa jigi-ba ba
yaara.

⁵ Be nan daa mu jigi ku kɪ tuntu?

Kafe ɲwaani mu ba sunɪ ba kali
a noona bam

ba ja vu sa-tu yigə yigə.

Ba dideera bam maa coosi
zanzan.

De maama wunu

ba jigi amu yiri dum mu ba
yáala.

52:5 naa Balu na di dam ba baɲa nɪ tun maa jigi-ba ba mwana.

52:1 Brum tɔno 21:27

⁶ Kuntu ɲwaani, a lagɪ a pa a
nɔɔna bam lwarɪ a yiri
dum kuri cɪga cɪga.

Dɛ dum kuntu na yiə, ba ta wó
lwarɪ nɪ:

ku yi amu Baɲa-Wɛ mu ɲɔɔni
dɪ ba,

yi a wɪ: «Nii-na amu da.»

Baɲa-Wɛ na tagɪ kulɔ tun mu kuntu.

⁷ Nii-na balu nɛ sum na nɔɔni
pweeru tum yuu nɪ

yi ba tɔɔli kwərə tun vɛɲə na
jɪɟi ywəni te!

Ba maa tɛ ba wɪ: yazurə wó taa
wu nɔɔna tee nɪ,

yi ba jaani kwər-ywəɲə ba tui,
ba daari ba tɔɔli vrum taani.

Ba maa tɛ dɪ Siyɔn tiinə bam ba
wɪ:

«Abam Tu Wɛ dum je Dɪ dɪ Dɪ
paari mu.»

⁸ Cɛgi-na, sɪ á wó nɪ á tuw yiruna
bam na kaasi dɪ kwər-dia.

Ba maama kɪ daani mu ba
tɔɔli ba kwərə kam dɪ
wupolo.

Bɛɲwaani, ba tutɪ yiə mu nɛ
Baɲa-Wɛ na joori

sɪ Dɪ taa zuuri Siyɔn wuni te
tɪn.

⁹ Zeruzalɛm tuw di-dwənu tum,
abam dɪ zaɲɪ-na á taá leeni
wupolo le.

Bɛɲwaani, Baɲa-Wɛ mu pɛ Dɪ
nɔɔna bam bicari zuri,
dɪ Dɪ na joɲi Zeruzalɛm tuw
kum Dɪ yagi tɪn.

¹⁰ Baɲa-Wɛ lagɪ Dɪ bri dwi-ge
tiinə bam

Dɪ dam-fɔrɔ kum na yi te tɪn
mu.

Ku maa wó pa tɪga baɲa ni
maama na

dí Tu Wɛ dum na wó vri Dɪ
nɔɔna Dɪ yagi te tɪn.

¹¹ Nan nuɲi-na da sa-tuw kum
kuntu nɪ!

Yɪ digimi-na á tutɪ dɪ ba
wo-zɔɔna yam!

Nuɲi-na á daari-ba.

Abam balu na zuɲi Baɲa-Wɛ
digə zula yam tɪn

maɲɪ sɪ á taá yi lanyurani fasi
mu.

¹² Ku nan dai sɪ á wuuri á nuɲi
lɪla

nɪ balu na duri sɪ ba lu tun.
 Baɲa-We dɪm na yɪ abam
 Yisrayɛlɪ tiinɛ We tun
 mu lagɪ Dɪ tɔ á yigɛ nɪ sɪ á taá
 veə.
 Dintu nan ta mu wó taa wu á
 kwaga nɪ
 yɪ Dɪ kwɛli abam je maama
 wunɪ.

We tintuɲɲu dɪm taani

Baɲa-We ma ta Dɪ wɪ:

- ¹³ «Amu tintuɲɲu wum tutuɲa
 wó vu yigɛ.
 O yurɪ dɪm wó zaɲɪ weenɪ pa o
 na zulɛ zanzan.
¹⁴ Ku nan su nɔɔna zanzan balu
 na nɛ-o tun mu.
 Beɲwaani, ba kɪ-o zunɪ pa o
 yibiyɛ cɔɲɪ
 yɪ o daa ba jigɪ nabiinu
 nyunyugu o yura nɪ!
¹⁵ O nan ta wó ye tɔni zanzan
 nɔɔna niə.
 Pwa dɪ wó da o ɲwaani ba pu
 ba niə.
 Beɲwaani, kulɔ nɔɔna na wu
 tagɪ ba bri-ba tɔn mu ba
 lagɪ ba lwari.

Ba maa wó nɪ wəenu tɔlu ba ya
 na yəri tɪ nɪ nɪ tun kuri.»

¹ Dɪbam nan na tɔɔlɪ
 kwərə kalu tun,

53 wɔɔ ya mu wó sɛ nɪ: ka
 sunɪ ka yɪ cɪga?

Baɲa-We na bri Dɪ dam dɪm na
 tɔɲɪ te tɔn,
 wɔɔ nan mu wó sɛ-dɪ?

² We tintuɲɲu wum na bɪɲɪ te
 tun
 nyɪ dɪ wo-dwi na tagɪ dɪ nɔɲɪ
 tɪ-kura nɪ te
 yɪ dɪ kuru tum kwaari tɪga nɪ
 tun mu.

O yibiyɛ ba jigɪ lam dɪ nɔnwaɲa
 sɪ dí wubɔɲa vu o seeni.

O yatiga dɪ maa ba jigɪ kulɔ dí
 na wó nii dí na
 sɪ dí taa lag-o ku ɲwaani tun.

³ O yɪ wulɔ nabiinɛ na yɔɔrɪ ba
 goonɛ,
 yɪ ba daari ba vin tun mu.

O ma tiini o mɪ dɪ wu-cɔɲɔ dɪ
 yaara.

Nɔɔna nyan-o mu yɪ ba səɲɪ ba
 yibiyɛ o tee nɪ.

Dí ma buɲɪ nɪ: o yɪ wo-kuru
 mu.

⁴ Wuntu nan mu joɲɪ dí yaara

52:15 naa O nan daa wó zɪzagi na tɔni zanzan baɲa nɪ sɪ o kwe-dɪ.

52:15 Rom 15:21   53:1 Zan 12:38; Rom 10:16   53:3 Marikɪ 9:12

si ya taa yi o nyim.
 O ma daari o ziji di wu-cɔgɔ
 kum maama o yuu ni.
 Di ku di, dibam buɔi ni ku yi
 We mu waar-o,
 pa o yaari o titi kikiə yam
 ɣwaani.
⁵ Ku nan na yi te tin, o ne zunni
 dibam lwarim ɣwaani
 mu.
 Ku maa yi dibam geera yam
 ɣwaani mu
 o ne cɔgim dum kuntu.
 Waarim dum na wu pa di na
 zurim tin tu wuntu baɔa
 ni mu.
 Ku ma tɔgi o fufwələ yam
 baɔa ni si di na yazurə.
⁶ Di maama tusi ni peeni mu na
 ywəri si cwəɣə wuni.
 Nɔɔnu maama pipiri mu o
 kwe o titi cwəɣə o tɔga.
 Baɔa-We laan ma kwe di
 maama lwarim kikiə yam
 Di danɔ wuntu baɔa ni.
⁷ Ba bees-o yi ba daari ba pa ku
 zu o yira.
 Di ku maama di, o wu puri o
 ni.

O maa nyi di pəlbu wulu ba na
 vanɔ ba ja ba vu si ba gu
 tin.
 O ta nyi di piə kalu ba na fanɔ
 ka kuru
 yi ka wu ki sɔɔ tin.
 Ku maama wuni o nan wu puri
 o ni o ta kulukulu.
⁸ Ba de vwan cwəɣə ni mu ba di
 o taani
 ba di-o si o ti.
 Nɔɔn-nɔɔnu nan wu ki o tuuni
 dum o wubɔɣa ni.
 O ɣwia yɔɔri ka ki kukugə mu
 nabiinə titari ni.
 Ku nan yi o titi nɔɔna bam
 lwarim ɣwaani mu o ne
 cɔgim.
⁹ Ba deen kwe o yibeeli dum ba
 ki nɔn-balwaaru titari ni
 mu,
 Nadunə bɔɔna yam tikəri ni mu
 ba ki-o da,
 yagi yira nan, o deen wu ki
 wo-balɔɔ.
 Ba deen wu ne vwan taani o ni
 ni.
¹⁰ Di ku di, Baɔa-We mu manɔ
 Di ja wubɔɣa

sɪ Dɪ pa kʊ zʊ Dɪ tuntʊɲɔ
 wʊm yɪra dɪ yaara.
 O nan na kwe o ɲwɪa o ma o kɪ
 lwarum saarum kaanum o
 ti,
 o laan wó na dwi dɪlʊ na wó
 saɲɪ o kwaga tɪn
 yɪ o taa jɪɣɪ o ɲwɪa taan.
 Baɲa-We maa wó tɔɣɪ o baɲa
 Dɪ kɪ kʊlʊ Dɪ wʊbʊɲa na jaani
 sɪ Dɪ kɪ tɪn.
¹¹ O nan na yaari o ti, o wʊb wó
 poli,
 o na lwarɪ nɪ o kɪ Baɲa-We
 wʊbʊɲa na lagɪ kʊlʊ tɪn
 ɲwaani.

Baɲa-We maa wɪ:

«Amʊ tuntʊɲɔ wʊm wó pa
 nɔɔna zanzan na ba bura,
 o na kwe ba lwarum dʊm o
 daɲɪ o tɪtɪ yuu nɪ tɪn
 ɲwaani.
¹² Kuntʊ ɲwaani mu amʊ wó pa
 o na zulə,
 nɪ kʊ na maɲɪ dɪ nɔn-yurʊ te
 tɪn.
 O ta wó jɔɲɪ nyɔɔrɪ dɪlʊ na
 maɲɪ dɪ nɔn-babɛ tɪn.
 Bɛɲwaani, o yɔɔrɪ o sɛ sɪ o dʊlɪ
 o ɲwɪa kam mu o yaɣɪ.

Nɔɔna ma pa o yɪ nɔn-balwaaru
 bam wʊnɪ dɪdʊa.
 O nan zɪɲɪ nɔɔna zanzan
 lwarum o yuu nɪ mu,
 yɪ o ta loori We o pa
 nɔn-balwaaru tum dɪ.»

We jɪɣɪ Dɪ nɔɔna bam sono

54 Baɲa-We na tagɪ te tɪn mu
 tɪntʊ:

«Nmʊ Siyɔn tɪw kʊm, laan ta n
 leeni le!
 Nmʊ nan nyɪ dɪ ka-dʊɣʊ mu
 yɪ n wʊ jaani pugə n lʊ bu.
 Dɪ kʊ dɪ, nan ta kaasi wɔɔɔ
 kaasa sɪ n daari n tan
 caka.
 Bɛɲwaani kaani wʊlʊ barʊ ya
 na yag-o tɪn
 laan wó ba o taa jɪɣɪ biə,
 sɪ kʊ dwəni kaani wʊlʊ dɪ o
 barʊ ta na wʊ daani tɪn.
² Pa n pwələ kam taa yalma.
 Kʊ na yɪ n vwe dʊm,
 vaɲɪ dɪ gwaaru tum sɪ tɪ twɪ tɪ
 kɪ da.
 Yɪ kwari yawɔɔɔ.
 Vaɲɪ n vwe dʊm ɲʊnɪ sɪ sɪ kɪ
 dɪdwaaru
 sɪ n daari n kwaari paara yam
 ya je nɪ.

³ Bɛɲwaani, nmu sisənə wú yalı
ya yi jazım seeni dı jagwiə
seeni maama mu.
Nmu nɔn-biə bam lagi ba di
tuni didonnə mu,
yi ba zəli dı nɔɔna sı ba laan
taa zovri dı wuni.

⁴ Nan yi tan kwarı fuvni, sı n bá
di cavura.
Yi tan liə ni: baá na n kuri,
sı ku bá kɪ kontu.
Ku na yi cavura yalı nmu na ne
n nɔn-dunni maɲa ni tun,
nmu wú swe ya swiə.

N daa bá guli n ya na yi kadəm
yi nɔɔna gooni-m te tun gulə.

⁵ Bɛɲwaani, nmu Kəru wum mu
yi n baru.

Wuntu yiri nan mu yi Paɲwa
Tu Baɲa-Wɛ.

Yistrayeli dwi dum Wu-porjo Tu
wum mu yi n Vrinu.

Wuntu nan ta mu te tıga baɲa
ni maama.

⁶ Baɲa-Wɛ wú bəɲi-m sı n joori
n ba Dɪ te,
ni kabwəm wulu ya na zu
baru o nɔn-dunni maɲa ni
yi o baru wum yag-o lila,
pa o je o yirani dı wu-cɔɔ te
tun mu.»

Nmu Tu Wɛ dum mu tagi kontu.

⁷ «Amu yagi nmu sı n tan yi n
yirani

maɲa funfun wuni mu.

Ku nan yovri ku vaɲi-ni mu pa
n jigi ɲwaɲa n pa-ni.

A laan ma ja-m a joori a titi
tee ni.

⁸ A banı ya na zaɲi dı nmu tun
mu pe a səgi a yibiyə dı nmu
maɲa funfun wuni.

A nan wú tɔgi a sono kulu na ba
ti tun baɲa ni mu
sı a duri nmu ɲwaɲa.»

Baɲa-Wɛ dum na yi n Vrinu tun mu
tagi kontu.

⁹ «Amu tee ni, ku nyi dı a deen
na kɪ te

Nowe maɲa kam ni tun mu.

A deen tagi a du mu ni:

a daa bá pa na-fara li lugu
kum.

A laan nan ta tagi a du mu ni:
a banı bá zaɲi nmu baɲa ni,
a nan bá bwe nmu dı.

¹⁰ Pweeru tum na maɲi ti sisinji
yi zwənu tum dı je mu dı,
amu bri a bá dwani a sono
kum nmu baɲa ni.

A nan bá kwani ni dılu a na
goni dı nmu bicar-zuru
ɲwaani tun.»

Baɲa-Wɛ dum na jigi nmu ɲwaɲa
tun mu tagi kontu.

¹¹ Nmu yi tu kulu vu-dıw na
puri n baɲa ni

yɪ nɔɔn-nɔɔnu tərə sɪ o pa n
 bɪcari zuri tun mu.
 Nii mu! Amu nan wó kwe
 kandwa-ɣuna dwi dwi mu
 a fɔgi a lo nmu je sum.
 A lagi a ma Safiiri mu a cwi n
 kabri-kuri kam.
 12 Rubi kandwa-ɣuna mu a ta
 wó ma a lo n dam je sum,
 sɪ n mancwənu niə yam
 di taa yɪ kandwa-ɣuna
 yurani.
 Nmu kabri sum di tuti wó taa yɪ
 kandwa-ɣuna tulu na jigɪ
 lunni tun mu baá ma ba
 lo-sɪ.
 13 Amu Baɣa-We tuti mu lagi a
 bri nmu nɔn-biə bam,
 sɪ ba taa kwari-nɪ yɪ ba yazurə
 wó tiini ya taa daga.
 14 Cɪga na tuɣɪ n wonɪ tun mu
 wó pa n kuri ja tɪga
 lanyirani.
 Yaara wó taa yɪ yigə yigə di
 nmu,
 sɪ ku pa n yɪ tan kwari fuvni.
 Leeru dwi maama di bá twe
 nmu te.
 15 Tɪw kulu nɔɔna na li nmu di
 najara,
 ku dai amu mu pɛ-ba cwəɣə sɪ
 ba kɪ kontu.
 Wulu maama nan na kɪ jara di
 nmu,
 ku tu wó ba o se o pa-m.

16 «Nii mu! Ku na yɪ luru wulu
 na wiiri mim o kɪ o ɣɔɔ
 kuri nɪ
 sɪ o wanɪ o lu najara zila yalu
 na jigɪ ni tun,
 ku yɪ amu mu kɪ kontu tu.
 Amu nan ta mu kɪ nɔn-babɛ sum
 di,
 sɪ ba taa jigɪ vuvugə kikiə ba
 kɪ.
 17 Ba nan na ti najara zulu dilu
 maama yigə
 sɪ ba ma-di ba jeeri-m, ku bri
 ku bá tuɣɪ.
 Ba daa na kwaani sɪ nmu tu di
 n bura,
 nɪ ɣɔɔnɪ n jonɪ n tuti n yaɣɪ.
 Baɣa-We tuntɔɣna na wó jonɪ
 nyɔɔri dilu tun mu kontu.
 Amu nan mu wó pa ba na ba
 bura.»
 Baɣa-We mu tagɪ kontu.

Ba-na Baɣa-We te!

Baɣa-We tagɪ Di wi:

55 «Abam balu maama
 na-nyɔm na jigɪ tun,
 ba-na á nyɔ na!
 Á na maɣɪ á ba jigɪ səbu di, ta
 ba-na!
 Yəgi-na kulu á na lagi tun á di!
 Abam na lagi sana di nayɪla,
 ba-na á jonɪ!

Ti maama yi zaani mu.
 Á bá ḡwɪ kulɔkulɔ ti ḡwaani.
² Bɛɛ mu yi á buɣi si á cɔgi səbu
 wəənu tɪlɔ na dai wɔdiu cɪga
 cɪga tɪn baɲa ni?
 Ku na yi wəənu tɪlɔ na ba zuri
 kana tɪn,
 beɣwaani mu abam wó tɔɣi
 taan si á wani á na-ti?
 Cɛgi-na amu taani dɪm, si á
 beeri wɔdi-ḡuɣu á di.
 Kuntu mu wó pa á ni á wɔdiu
 kum ywəəni.
³ Ba-na amu te, si á daari á puri
 á zwa si á cɛgi.
 Abam na cɛgi amu taani dɪm,
 á wó na ḡwɪa cɪga cɪga.
 Beɣwaani, a lagɪ a kɪ ni-gonim
 dɪlɔ na wó taa wura maɲa
 maama tɪn mu di abam,
 si ku bri sono kulɔ a dɛen na
 jɪɣɪ di Davidi
 yi ku bá cɔgi maɲa di maɲa
 tɪn mu.
⁴ Nii-na! A dɛen kur-o mu
 si o pa dwi-ge tiinə lwarɪ a
 dam dɪm na yi te tɪn.
 A ta ma pa o ji ba yigə tu yi o
 te-ba.
⁵ Abam wó tɔɣi á bəɣi tɪni dɪlɔ
 á ya na yəri tɪn nɔɔna,

yi ba di wó kɪ lɪla ba ba ba se
 á beeri dɪm.
 Baá kɪ kuntu abam Tu Baɲa-Wɛ
 dɪm ḡwaani.
 Duntu mu yi Yisrayeli dwi dɪm
 Wɔ-pɔɲo Tu wum,
 yi o pa á na nunwaɲa
 lanyiranɪ.»
⁶ Abam ta jɪɣɪ cwəɲə si á na
 Baɲa-Wɛ,
 nan kwaani-na si á lwarɪ-Dɪ.
 Bəɣi-na Dɪ yɪrɪ yi Dɪ ta bwələ
 si Dɪ se á beeri dɪm.
⁷ Nɔn-balwaaru maɲi si ba dɪlɔ
 ba kikiə yam ba yagɪ mu,
 si pu-sɪɲ-nyina di yagɪ ba
 wubɔɲ-balwaaru tɪm.
 Bantu laan na pipiri ba vu ba yi
 dɪbam Tu Baɲa-Wɛ te,
 Dɪ laan wó duri ba ḡwaɲa,
 yi Dɪ daari Dɪ yagɪ ba lwarɪm
 Dɪ ma Dɪ cɛ-ba.
⁸ Baɲa-Wɛ na tagɪ te tɪn mu tuntu:
 «Cɪga tɪn, amu wubɔɲa di abam
 wubɔɲa dai bidwɪ.
 Abam nan na ve cwe sɪlɔ wɔni
 tɪn dai amu cwe sɪm.
⁹ Nɪ weyuu kum di tɪga baɲa
 kam na pɔɔri daani te tɪn,

kuntu mu amu cwe sim wu
 wɛɛni
 yi abam nyum wu kuri ni.
 Amu wubuɲa yam di maa wu
 abam wubuɲa yam yigə
 ni.
¹⁰ Ku ta nyi di dua
 na zigɪ wɛyuu ni ka tui tɪga
 kam ni
 yi ka ba joori kafɛ te tun mu.
 Ku maɲɪ si ka bugi tɪga kam mu
 si gaa di tweeru kwin ti ki biə.
 Ti biə bam maa wó ji wo-dwə ti
 pa vala,
 di wudiu si nɔɔna di.
¹¹ Ku yi bidwi mu di taani dilu
 na nuɲi amu ni ni tun.
 Di bá joori di ba a te kafɛ.
 Ku nan maɲɪ si di ki a wubuɲa
 na laga te maama tun mu,
 si di ki di su a na tuɲɪ-di si di
 ki te tun.»
¹² Abam wó nuɲi sa-tuv kum ni
 di wupolo mu
 si á joori sɔɲɔ di bicar-zuru.
 Á na ma á kea, pweeru didaani
 pi-kum maama
 wó ta kaasi wupolo kaasa mu
 abam yigə ni.
 Ku daari yi tweeru tɪlv maama
 na wu kagua ni tun
 wó taa magi jian mu wupolo
 ɲwaani.
¹³ Sabari ya na wu mɛ maama
 tun

laan wó ji tu-ɲunnu jəgə mu.
 Swannu tɪlv na ki biə tun
 mu wó ləri sabar-mangwəli
 yuu ni.
 Kənə yantu mu wó pa Baɲa-We
 joɲi yiri Di pa Di titi.
 Ku nan yi mumaɲɪ na wó taa
 wura maɲa maama
 yi di bá cɔgi kɔtaa tun mu.

Baɲa-We wó joɲi dwi-ge tiinə

56 Baɲa-We na tagi te tun mu
 tintu:

«Taá ye-na si á pa cɪga kam
 zigɪ,
 si á taá ki kulɔ na tɔgi cwəɲə
 tun.
 Beɲwaani, ku bá daani si a joɲi
 abam a yagi,
 yi a pa cɪga taa tuɲa jaja.
² Balu na yɔɔri ba sɛ ba ki
 wəənu tintu tun mu jigi
 yu-yoɲo,
 ni ba na ye a siun dɛ dum ni ni,
 si ba yi cɔgi di cullu tum,
 yi ba vin si ba ki lwarum dwi
 maama.»

³ Dwi-ge tu wulɔ na tu o kwe o titi
 o salɪ Baɲa-We yira ni, ku tu yi ta
 nuneeni, «Baɲa-We wó pa pupwara
 taa tigi amu di Di titi nɔɔna bam
 titari laga ni.» Ba na lwi nɔɔnu
 wulɔ tun di yi ta nuneeni, «Amu yi
 wo-kuru mu.»

⁴ Baŋa-We nan na tagi te tun mu
tuntu:

«Ku na yi balu ba na lwi-ba tun,
bantu na tǝgi a siun de cullu
tum,
yi ba ki kulu na wu poli a wuu
tun,

ba ta na yǝri ba jigi a
ni-gonim dum ciga ciga,
⁵ amu laan wu pa ba na jǝŋǝ je
a titi digǝ kam ni.

A maa wu pa ba na yiri
na gari ba ya na jigi bu-baara
di bukwa
si nǝnna guli ba gulǝ te tun.
A maa wu pa-ba yiri dlu na wu
taa wura wuu
yi di ba fǝgi di je.

⁶ Ku ta na yi vǝrǝ balu na tu ba
salu amu Baŋa-We yira ni
si ba taa tui ba pa-ni tun,
bantu na soe a yiri dum yi ba
zuli-ni,

ba ta daari ba ye a siun de
dum ni ni,
si ba yi cǝgi ba titi di cullu
tum,

ba maa na yǝri ba jigi a
ni-gonim dum ciga ciga,
⁷ bantu mu a lagi a ja-ba a yi a
piu kulu na yi lanyiran
fasa tun,

si ba di ywǝni amu digǝ kam
wuni.

A laan maa wu se a jǝŋi ba
zwǝem pǝera,
di kaanum dlu maama ba na
ki a bimbim dum baŋa ni
tun.

Beŋwaani, baá taa bǝi amu sǝŋǝ
kum ni:
«We-loro digǝ mu dwiǝ yam
maama ŋwaani.»

⁸ Yuutu Baŋa-We nan mu yi dlu
na lagi Yisrayeli tiina
balu ya na jigi je maama
ni tun Di ki daani.

Duntu mu tagi Di wi:
«Amu ta wu la nǝnna badonna
mu a ba a wǝli da,
yi ku dai balu a na maŋi a la a
ki daani tun yiran.»

We bwe nǝn-balwaaru

⁹ «Ba-na abam ga-vara bam
maama!
Nuŋi-na gaa wuni di kagva
wuni á ba á di á su!

¹⁰ Balu na jigi a nǝnna bam ba
nii tun yi lilwǝ mu.
Ba maa yǝri kulukulu kuri.
Ba ta nyi di kakuri silu niǝ na
pugi tun mu,

ba wart si ba we.
Ba yɔɔri ba tigi ba dwe dundwɔ
yiranɔ mu.

Ba maa tiini ba soe dɔɔm
zanzan.

¹¹ Ba fra yam yɔɔri ya daga
ni kakuri fra na yi te tun mu.
Ba ba fɔgi ba di ba sui.
Ba maa yi nayira balu yiə na
wu puuri tun.
Ba maama ki ba na lagi te tun
mu,
yi ba daari ba beeri nyɔɔri ba
pa ba titi.

¹² Ba maa kaagi ba te ba bri
daani ba wi:
«Dí vu dí nyɔ sana!
Pa-na si dí nyɔ sa-deera dí su
dí wubuɔa.

Zim di jwa nan bá taa gari
daani,
yi dí jwa wó di ywəni si ku
ja gaali.» ¹ Balu na kwari
We tun yəni ba ti,

57 yi nɔɔna yigə tərə ku
wuni.

Balu na ki ciga tun yəni ba je
mu,
yi nɔɔn-nɔɔnu yəri ku kuri.
Nɔɔna wart si ba lwart ni: We
mu kwe-ba Dɔ ja Dɔ ke
si lwarim yi yi-ba.

² Balu na yɔɔri ba tɔgi cwəɔɔ
tun nan na tɔga,
ba yəni ba na yazurə mu,
yi ba daari ba sin.

³ Abam balu na nɔɔni vura dwi
dum wuni tun,
fufɔ-na á yi amu te!
Á yi ka-tula di ka-bwəeru biə
mu!

⁴ Bran mu abam jigɔ á ki á
mwana?
Bran mu á kɔɔi á niə yaliyalɔ
á jigɔ-ba á twia?

Abam nan yɔɔri á yi
zwabani-nyina dwi,
di vwa-fɔra yiranɔ mu.

⁵ Á na zuli á jwənə tu-kamunnu
titari ni te tun,
á tigi tweeru maama kuri ni á
ki boorim kikiə mu.

Á daa ta ma kwe á biə á
kaani-ba bwəlu tum ni,
mɛ gugwəeru na wu pweeru
tum wuni tun.

⁶ Abam yəni á tu bwəlu kurə ni
á beeri kandwa-siswələ si ya ji
á jwənə.

Yantu mu á soe si á taá zulə.

Abam ma yəni á kwe wo-nyɔɔru
pɛera

á lo ya banja ni,
yi á ta pa-ya muni pɛera.

Á nan buɔi ni: á wó taá ki tintu
maama,

si amu ta taa yi cumm mu na?

⁷ Abam ta yəni á diini piu
maama yuu mu á ki
boorim kikiə

di á na kaani á jwənə yam te
tun.

- ⁸ Abam ta yəni á zv á di sum
wuni á pɪ sɪ niə,
yɪ á zɪgɪ á jwənə nyinyuru da.
Á ma vin amu yɪ á daari á se á
pa jwənə.
Á ma á yɔɔri á tɔgɪ ya baŋa á kɪ
sar-pwəgə,
dɪ á na tu sari wuni á tigi dɪ
balu á fra na zuvra tun.
- ⁹ Abam ta ma kwe nugə dɪ
wəenu tulv lwəm na
ywəmmə tun zanzan
á ja á vu sɪ á ma á zuli pe
wum.
Á ma tuŋɪ á nɔɔna sɪ ba vu yigə
yigə ba nii,
ku na maŋɪ ku yɪ curu nɪ mu
dɪ.
- ¹⁰ Abam na ve taan á beeri wa
yadonnə te tun pɛ á bwəni
mu.
Dɪ ku dɪ, á ta wu sɛ sɪ á ta wɪ:
«Ku ba jigɪ kuri.»
Á ma joori á na dam-duuri á pa
á titɪ,
sɪ á wanɪ á kɪ á wubɔŋa yam
na lagɪ te tun.
- ¹¹ Abam nan kwari fuvni dɪ
jwəm dɔɔ mu
pa á daa ba jigɪ amu cɪga?

- Benwaani mu abam daa ba guli
amu gulə,
á nan maŋɪ á ba buŋɪ amu
wubɔŋa dɪ?
A na daani yɪ a wu kurisi abam
tun ŋwaani mu,
á daa ba kwari-nɪ na?
- ¹² Abam na kɪ kikiə yalv yɪ á
buŋɪ nɪ ya tɔgɪ cwəŋə tun,
amu wú pa ya nuŋi jaja,
yɪ á bá na nyɔɔri ya baŋa nɪ.
- ¹³ Abam nan na keeri á lagɪ
zənə,
á jwənə yam wú wanɪ ya wəli
abam na?
Viu titɪ yirani yɪ sɪ ku kali-ya
ku ja ku je.
Siun funfun yirani mu wú
kali-ya ku ja ku kɛ.
Ku daari wulv na salt amu
Baŋa-Wɛ yira nɪ,
ku tu wú joŋi tɪga kam o taa
te,
yɪ o daari o taa zuli-nɪ a titɪ
piu kum baŋa nɪ.

**Balu wuv na cɔgɪ dɪ ba
lwarim tun wú sin**

- ¹⁴ Ba maa wɪ:
«Fɔgɪ á tiŋi-na cwəŋə kam!

Guri-na kandwa-cəllə yam
maama

sɪ a nɔɔna na cwəŋə ba kɛ.»

¹⁵ Baŋa-Wɛ wu weyuu baŋa
baŋa mu yɪ Dɪ ba jɪɣɪ
doŋ.

Dɪ maa ŋwɪ maŋa maama, yɪ
Dɪ yɪɾɪ dɪm yɪ lanyɪɾɪ
fasɪ.

Duntu nan tagɪ tuntu mu:

«Amu sunɪ a jəni weyuu je sum
nɪ

mɛ na yɪ lanyɪɾɪ fasɪ tin mu.

Dɪ kɪ dɪ, amu nan zɛ a ta wura
dɪdaani

nɔɔnu wulu ba na bɛɛsɪ tin,
nɔɔnu wulu bubuŋa na cɔɣɪ tin,
sɪ a pa balu wuru na cɔɣɪ tin
joori ba na wupolo,
a pa balu ba na bɛɛsɪ tin bɪcɔŋɔ
joori kɪ na wupolo.

¹⁶ A bá yɔɔɾɪ a taa bwe a nɔɔna
taan.

A banɪ dɪm nan bá taa wu ba
baŋa nɪ wuu.

Kɪ na dai kuntu, nabiinə
nagwələ wú yɔɔɾɪ ya tɪ
mu,

dɪ kɪ na maŋɪ kɪ yɪ amu mu
pɛ ba jɪɣɪ ŋwɪa tin dɪ.

¹⁷ Ba na tusi ba wo-swənə
ŋwaani tin, mu a banɪ
zaŋɪ dɪ ba.

A ma waari-ba yɪ a daari a səgi
a yibiye ba tee nɪ.

Dɪ kɪ dɪ, ba ta yɔɔɾɪ ba kɪ
zwabaniə

nɪ ba wubuŋa na lagɪ te tin
mu.

¹⁸ Amu sunɪ a na ba kikiə na yɪ
te tin.

A nan ta wú pa ba na zurim.
Amu wú tu ba yigə nɪ sɪ ba
lwarɪ cwəŋə kam,
yɪ a daari a pa ba bɪcara zuri.

¹⁹ A ta wú kɪ amu tiə yam ba
ni-vɔɔru tum baŋa nɪ.»

Baŋa-Wɛ daa ta maa wɪ:

«Kɪ na yɪ balu na wu yigə yigə
tin,

dɪ balu na bwələ tun dɪ,
 amu wó pa ba bɪcara zuri.
 A maa wó pa ba na zurim.
²⁰ Ku daari, nǝn-balwaaru nyɪ
 dɪ nɪnu wu na-ɲɔni mu
 na jaani sɪ diini weeni yɪ siun
 tərə sɪ ku pa sɪ tu.

Sɪ maa yɔɔri sɪ duli weeru dɪ
 bwəru sɪ yaga.»

²¹ Amu Tu Wɛ dɪm na tagɪ te tun mu
 tuntɔ:

«Nǝn-balwaaru tum bá fɔɔɪ ba
 sin.»

Ni-vǝri dɪlu na tɔɔɪ cwəɲə tun taani

Baɲa-Wɛ maa wi:

58 «Kaasi dɪdaani kwər-dɪa!
 Yɪ ta n cɪm.

Pa n kwərə zaɲɪ nɪ n wura n
 wui nabɔɔ mu tun.

Ta dɪ a nɔɔna Zakɔbi dwi tiinə
 bam

ba zwabaniə kikiə na yɪ te tun,
 sɪ ba lwarɪ ba na kɪ lwarum
 yalu tun.

² De maama wɔni ba fufɔ ba twe
 amu te mu.

Ba maa bri ba titɪ nɪ: ba sunɪ
 yiə

sɪ ba lwarɪ amu kwie yam.

Ba kaagi ba kɪ nɪ ba yɪ nɔɔna

balu na tɔɔɪ cwəɲə

yɪ ba wu yagi ba Tu Wɛ dɪm
 niə yam tun mu.

Ba maa te dɪ amu nɪ: a buri ciga
 bura a pa-ba,

nɪ ba yɪ balu na soe sɪ ba dɪ

Wɛ mɪ daani tun mu.

³ Ba ta bwe amu mu ba wɪ:

«Bɛɲwaani mu dɪ vɔɔɪ dɪ niə,
 yɪ nmu ba nii dɪ seeni?

Bɛɛ mu kɪ yɪ dɪ na tu dɪ titɪ te
 tun,

nmu wu maani ku ni nɪ?»

Nii-na! Abam na yəni á vɔ ni

maɲa kalu nɪ tun,

á ta kɪ á wubɔɲa na lagi kulu
 tun,

yɪ á bɛɛsɪ balu na tuɲɪ ba pa
 abam tun mu.

⁴ Abam ni-vǝri dɪm yəni dɪ

kweeli dɪ najara dɪ

ni-kantɔɔ mu.

Á maa soe sɪ á taá magɪ daani
 dɪ ja-gulə.

Abam na yəni á vɔ ni te kuntɔ
 tun,

á buɲɪ nɪ: amu wó cəɔɪ á
 wɛ-loro kum mu na?

⁵ Á buɲɪ nɪ: a wuu poli dɪ ni-vǝri
 dɪm kuntɔ doɲ mu na?

Ku maŋi sɪ nɔɔna zʊvɪ ba titi
 tɪga nɪ dɛ dɪdʊa yɪrɪnɪ
 wʊnɪ,
 yɪ ba cɔɔlɪ ba yum tɪga nɪ,
 nɪ gaarʊ mʊ goori na?
 Ku ta maŋi sɪ nɔɔna lwarɪ
 gwar-zɪnzwara
 sɪ ba pɛnɪ da dɪ tɪntwarɪm
 wʊnɪ mʊ na?
 Abam jɪgɪ kʊntʊ mʊ á bɛi
 nɪ-vɔɔm na?
 Á bʊŋɪ nɪ: amʊ Baŋa-Wɛ wʊʊ
 poli
 dɪ dɛ dʊm kʊntʊ kikiə mʊ na?
 6 Amʊ nan na beeri nɪ-vɔɔɪ dɪlʊ
 dʊŋ tɪn mʊ tɪntʊ:
 Ku maŋi sɪ abam jɔŋɪ balʊ ba
 na vanɪ-ba cɪga tɪn mʊ á
 yagɪ,
 sɪ á daa yɪ taá bɛɛsɪ balʊ na
 tʊŋɪ ba paɪ abam tɪn.
 Ku ta na yɪ balʊ na wʊ cam
 wʊnɪ tɪn,
 sɪ á bwɛli capʊnnʊ tɪlʊ na lɛgi
 ba ban nɪ tɪn á yagɪ,
 sɪ ba taa te ba titɪ.

7 Amʊ ta lagɪ sɪ á pɔɔɪ á wɔdiu
 mʊ á pa kana na jɪgɪ balʊ
 tɪn,
 sɪ á daarɪ á pa yinigə tiinə
 balʊ na ba jɪgɪ tɪgə je tɪn
 pʊwɛlɛ
 sɪ ba taa tɪgə á sam nɪ.
 Balʊ na gɛ gwaarʊ sɪ ba zʊ tɪn,
 sɪ á pa-ba tɪdonnə.
 Abam curʊ maa na lagɪ sɪ á
 wɛli-ba,
 sɪ á yɪ vɪɪ á kwaga á ya-ba.
 8 Abam nan na tɔgɪ kikiə yam
 kʊntʊ dʊŋ,
 amʊ zaanɪ dʊm wó ba á baŋa
 nɪ mʊ,
 nɪ wa-pulɪ wɪa na yɛnɪ ka nʊŋɪ
 jaja te tɪn.
 Á maa wó na á zurim lɪla.
 Á nɔn-ŋʊnnɪ kikiə dɪ wó nʊŋɪ
 ya taa ve á yigə nɪ,
 sɪ Baŋa-Wɛ paarɪ-zulə yam dɪ
 taa kwɛli abam kwaga.
 9 Abam laan maa na loori kʊlʊ
 maama Baŋa-Wɛ tee nɪ,
 Dɪ wó lɛrɪ abam yɪ Dɪ kɪ lɪla
 Dɪ ta wɪ: «Nii-na nɪ da.»

Abam maŋi si á kwe á kǝm-cǝeri
 dǝm á duli á yagi,
 si á daa yi bwe daani, naa á
 co da-kwaga.

¹⁰ Á ta maŋi si á taá pai kana
 na jigi balu tun wǝdiu,
 yi á daari á wǝli balu na wu
 cam wuni tun.

Á na kǝ wǝnu tum kuntu doŋ,
 á wú pa pooni da di ba
 yi á pooni dǝm lagi di zǝŋi lim
 wuni mu,
 si ku taa nyi di wia ku pai
 abam.

¹¹ Maŋa maama mu Baŋa-We
 wú taa nii á baŋa ni.
 Ti-kura ni mǝ seeni wia na dana
 tun,
 mu Di lagi Di pa abam á na
 ge wǝnu tǝlu tun,
 si á yira yam fǝgi ya kǝ dam.
 Á wú taá nyi di gaari dǝlu ba na
 yagi na zanzan da tun mu,
 naa buli-yi dǝlu na na ba kǝi
 tun mu.

¹² Abam dwi dǝm wú fǝgi ba lo
 tuw kǝm di-dwǝnu tum
 mu.

Ba nan lagi ba cwi ba sam dǝm
 kǝbri silu na maŋi si wura
 faŋa faŋa tun baŋa ni mu.
 Ba laan wú taa jigi abam ba bǝi
 ni:

«Kabri kwǝem lwara»,
 di «Cwǝ-fari di sam lwara» mu.

¹³ Abam nan maŋi si á taá ye
 siun de cullu tum ni ni,
 si á yi kǝ á wuburŋa na lagi te
 tun di wuni,
 di na yi lanyiranǝ fasti di pa-ni
 tun ŋwaani.

Á ta wú pa siun de dǝm taa tigi
 á bicara ni,
 yi á nigi-di, di na yi amu
 Baŋa-We nyim tun
 ŋwaani.

Á laan wú pǝori-di si di taa yi
 di yira,
 si á kwe-di á pa amu.

Abam dai si á kǝ abam titi
 wuburŋa na lagi te,
 naa á ŋǝwǝni bitar-yǝwru di
 wuni.

¹⁴ Á na suni á kǝ kǝm dǝm kuntu
 doŋ,
 á laan wú di ywǝni amu
 Baŋa-We ŋwaani.

A maa wú pa á yiri zaŋi tiga
 kam maama ni,
 yi á di nyǝwru tiga kalu a na kwe
 a pa á nabaaru Zakǝbi tun
 baŋa ni.»

Baŋa-We ni dǝm mu kuntu.

Lwarim kikiǝ taani

Bwǝem

59 Ciga ŋwaani tun, ku dai ni
 Baŋa-We dam muri mu

sí Dì wani Dì vri abam Dì
yagi.
Dì nan dai zwa-kogo sí á ta wí:
Dì wu ní á kərə kam mu.
² Kú nan na yí te tún, abam
lwarum kikiə mu cigi
cwəŋə
yí ya pɔɔri abam dɪ á Tu We
dum daani.
Á lwarum dum mu pɛ Dì kwəli
Dì yibiyə dɪ abam,
yí Dì ba ní á loro kum.
³ Bɛŋwaani, abam yɔɔri á yí
nɔn-gura mu.
Á jian yam maa mɪ dɪ lwarum
tutɔŋa
yí á niə yam dɪ mɪ dɪ vwan
fɔm.
Á ta maa soe sí á taa ŋɔɔni
pu-sɔŋa bitari á pai á
donna.
⁴ Nɔɔn-nɔɔnu ba sarɔ o donɔ dɪ
ciga
taani dim jəgə nɪ.
Nɔɔn-nɔɔnu ba dɪ sarɔya yam dɪ
ciga.
Ba nan soe ganum mu dɪ vwan
fɔm dɪ.
Ba yəni ba jeeli jara mu
sí lwarum kikiə puli ya taa
daga.
⁵ Ba wubɔŋa yam nyi dɪ kape
cicara mu.

Wulu na di-ya, oó tɪ mu.
Ya didwa maa na lɔga,
kapaa mu wó nuŋi da.
Ba na jeeli cɔgum te tún
nyi dɪ didonkogo na sɔ
didonkogo pogo te tún
mu.
⁶ Ba nan wari sí ba kwe
didonkogo pogo tum
kuntu ba nyaani gwaaru
dɪ.
Bantu na tutɔ tutɔŋa yalu tun ba
wəli nɔɔna
sí ba ma ba kwəli ba titi.
Ba jigi lwarum kikiə yirani mu
ba kɪ,
yí ba jia tutɔŋa dɪ maa yí
nakɔɔri yirani.
⁷ Ba yɔɔri ba wuuri mu dɪ
lwarum kəm.
Ba maa yí lila sí ba gu balu na
wu manɔ sí ba tɪ tun.
Ba wubɔŋa yɔɔri ya yí lwarum
yirani mu.
Ba cwe sum maama maa yí
cɔgum yirani.
⁸ Bantu yəri bicar-zuru na yí
wɔŋo kulɔ tun.
Ba tutɔŋa maama ba tɔgi ciga.
Ba pipiri ba cwe sum pa sí
gugwəli mu.
Wulu maama na ve sí wuni tun
yəri yazura na yí te tún.

Lərim

⁹ Ku yi kuntu ɲwaani mu dí wu
 ne dí bura,
 yi vrum di wu tu dí tee ni.
 Dí ya je dí tunti pooni mu,
 yi je maama yi lim yirani ku
 pai dɔbam.
 Dí laan maa yɔɔri dí taana
 lim-nyɔɔɔsi wɔni,
 wia na tərə dí tee ni tun
 ɲwaani.
¹⁰ Dí nyi di lilwə balu na kaagi
 ba taani kəbrə yira ni tun
 mu.
 Dí jigi dí titi dí tri dí tui wia
 titari ni,
 ni ku ga yi wa-zuuri maɲa mu
 tun.
 Dí na maɲi dí wu nɔn-babɛ tee
 ni mu di,
 dí ta bwənə ni twa mu te.
¹¹ Dí yɔɔri dí ɲuuni ni
 nywənkuri mu te.
 Dí ta maa keeri ɲwaɲa yirani
 ni kunkwən-pulə tun.
 Dí na lagi si dí na dí bura tun,
 dí nan wu ne-ka.
 Dí ta na tunti si dí na vrum tun,
 di yɔɔri di yi yigə yigə dɔdaani
 dɔbam mu.
¹² Bɛɲwaani, dí zwabaniə kikiə
 yam tiini ya gaali Wɛ yigə
 ni.

Dɔbam lwarima yam jigi
 dɔdaani dɔbam mu.
 Dí na tusi me maama ni tun
 yɔɔri ku tigi mu jaja.
 Dí yɔɔri dí sɛ ni
 dí ki dí sa n yigə ni mu.
¹³ Dí zwabaniə gaali
 yi dí ta lo dí Tu Baɲa-Wɛ wum
 kwaga ni.
 Dí ma pipiri dí kwe sum dí
 ya-DL.
 Dí ta pɛ bɛɛsum di vuvugə ba dí
 donnə baɲa.
 Dí maa na yəni dí buɲi vwan
 yalu tun mu dí kaagi dí
 fɔi.
¹⁴ Nɔɔna daa maa ba buri ciga
 bura.
 Nɔn-ɲunni kikiə yi dāa dāa mu
 di dí tw kum.
 Ciga tun ku nyi di cwe sum yuu
 ni titi di,
 ba magi gulu mu ba li lanyirani
 kəm dí tw kum wɔni.
¹⁵ Ciga daa təri je je ni.
 Wulu maama maa na vin si o
 tɔɲi lwarum,
 baá gilimi ku tu si ba ja-o mu.

Baɲa-Wɛ bura burum

Baɲa-Wɛ ma nii DL na ku na yi
 te tun,
 yi DL wuu cɔgi zanzan

dɪ cɪga burɪm daa na tərə tɪn.
¹⁶ Dɪ maa na nii tɪn, Dɪ nɛ nɪ
 nɔɔnɔ tərə ba wɔnɪ,
 sɪ kɪ tu ŋɔɔnɪ o pa balu na wɔ
 yaara wɔnɪ tɪn.

Dɪ yɪra ma sɔɔrɪ kɪ ŋwaanɪ.
 Kuntɔ ŋwaanɪ, Dɪntɔ tɪtɪ laan
 zɔ taanɪ dɪm wɔnɪ.

Dɪ na zɪgɪ Dɪ tɪtɪ cɪga wɔnɪ tɪn
 ma pa Dɪ na dam
 sɪ Dɪ jɔŋɪ-ba Dɪ yaɣɪ.

¹⁷ Kɪ na yɪ te tɪn, nɔn-ŋunɪ
 mɪ Dɪ kwe Dɪ kwɛlɪ Dɪ
 nyɔɔnɪ.

Dɪ ma kwe vrɪm Dɪ jɪ yicəgə
 Dɪ pu Dɪ yuu nɪ.

Dɪ ta ma kwe ka-yiri-juna mɪ
 Dɪ jɪ cwəŋə o vɔ-ka,
 yɪ Dɪ daari Dɪ kwe yi-suna Dɪ
 daŋɪ tɪ baŋa nɪ
 nɪ ɔɔrɔ mɪ Dɪ daŋɪ Dɪ yɪra nɪ
 tɪn.

¹⁸ Dɪ nan lagɪ Dɪ mɔ juna ba
 baŋa nɪ,
 sɪ kɪ tɔgɪ dɪ ba kikiə na yɪ te
 tɪn mɪ.

Kuntɔ tɪn, Dɪ banɪ wó zaŋɪ Dɪ
 dɔna baŋa nɪ,
 pa Dɪ mɔ juna bantɔ baŋa nɪ,
 kɪ na maŋɪ kɪ yɪ vərə balu na
 zɔvɪ nɪnɔ kɪm nɪ nɪ tɪn
 dɪ.

¹⁹ Balu na zɔvɪ wa-zɔvɪ seeni
 tɪn wó taa kwari Baŋa-Wɛ
 yɪrɪ dɪm.

Balu na wɔ wa-puli seeni tɪn dɪ
 wó zuli-Dɪ,
 Dɪ paari-zulə yam ŋwaanɪ.
 Dɪ nan lagɪ Dɪ li-ba nɪ na-fara
 na fufugi te
 dɪ Baŋa-Wɛ na pɛ viɪ dɔlɪ ba
 baŋa nɪ tɪn mɪ.

²⁰ Baŋa-Wɛ na tagɪ te tɪn mɪ tɪntɔ:
 «Vrɪnɔ wɔm nan wó ba Siyɔn
 tɪv kɪm nɪ,
 sɪ o jɔŋɪ Zakɔbɪ dwi dɪlɔ na
 vɪn ba lwarɪm dɪm tɪn o
 yaɣɪ.

²¹ Amɪ nan na goni nɪ dɪ a nɔɔna
 bam te tɪn mɪ tɪntɔ: Amɪ Joro kɪm
 na wɔ abam baŋa nɪ tɪn, kɪ daa bá
 viiri kɪ daari abam. Amɪ bitari silɔ
 a na kɪ abam nɪ nɪ tɪn dɪ bá fɔgɪ sɪ
 tɪ abam dɪ á biə bam niə nɪ. Sɪ nan
 ta bá ti á biə dwi dɪm dɪ niə nɪ. Sɪ
 wó taa wɔ á tee nɪ mɪ taan, sɪ kɪ
 taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɪn.»
 Baŋa-Wɛ na tagɪ kɔlɔ tɪn mɪ kuntɔ.

Zeruzalem tɪv wó na zulə

60 Zeruzalem, zaŋɪ weenɪ, sɪ
 nɪmɔ maŋa mɪ tɪntɔ ka
 yia.

Wia mɪ tu ka pa n na pooni.
 Kɪ nan yɪ Baŋa-Wɛ paari-zulə
 yam mɪ nyɪ n baŋa nɪ.

² Nii mɪ! Lim mɪ kwɛlɪ tɪga
 baŋa maama

yi dɪ li dwi-ge tiinə bam.
 Ku nan na yi nmυ, Baŋa-Wɛ titi
 mu nyi pooni n baŋa ni.
 Dɪ paari-zulə yam dɪ bri jaja n
 baŋa ni.

³Dwi-ge tiinə wó ba ba zu n
 pooni dɪm wɪni.
 Pwa dɪ maa wó ba sɪ ba da ba
 na á tɪga kam na puuri te
 tun.

⁴Kwəni n yuu sɪ n nii kulɔ na
 jɪgɪ ku kɪ je maama ni tun.
 Nǝǝna bam maama tɔgɪ daani
 ba maa buɪni n te.
 N bu-baara bam nuŋi yigə yigə
 ni ba buɪni.

Ba maa pəgi n bukwa bam ba
 maa joorə.

⁵Nmυ laan na nɛ kuntu maama,
 n wuu wó poli,
 yi n yura taa sai dɪ wupolo,
 dɪ n na jɪgɪ tura ba ŋwaani
 tun.

Ba nan wó zuŋi sa-tuɪni dɪm
 jɪjɪguru ba ja ba ba ba
 pa-m,
 sɪ dwi-ge tiinə bam jijaani ji
 nmυ nyim.

⁶Yogondə zanzan wó ba ya su
 nmυ laŋa kam,
 ya na yi Madiian tuw yogondə
 dɪ Efa tuw yogondə.
 Seba tiinə bam dí wó tɔgɪ ba ba

yi ba zuŋi səbu-suŋa dɪ wəenu
 tilu lwəm na ywəmmə tun
 ba ja ba ba.

Baá taa leeni ba tee Baŋa-Wɛ.

⁷Ba ta wó ja Kedari tuw
 var-mumugu maama ba
 ba ba pa nmυ,
 yi ba daari ba kɪ Nebayɔti tuw
 pi-bali sum n juŋa ni.
 Ba laan wó kwe-sɪ ba ma kɪ
 kaanum a bimbim dɪm
 baŋa ni,

yi a sɛ a joŋi-sɪ.

Ku maama wó pa a titi di-ŋuna
 kam na zulə zanzan.

⁸Bɛɛ mu tuntu ti ve mari-mari ti
 buɪni?

Ti maa nyi dɪ kunkwənu na
 duɪi te wɛɛni tun,
 yi ti ta nyi dɪ kunkwənə balu
 na jaani ba maa ve ba
 pwəru tun.

⁹Ti yi nabwəru tilu na nuŋi
 Tarsisi pipiu ŋwaani
 yi ti tɔgɪ ninu baŋa ti buɪni
 tun mu.

Balu na zuuri ninu ni tunti dɪm
 ni tun

kɪ ba tuna amu wɪni.

Nabwəru tum kuntu zɪgɪ yigə
 yigə ni
 ti jɪgɪ nmυ Zeruzalem nǝn-biə
 bam mu ti maa buɪna.

Səbu-ponjo dɪ səbu-sɪŋa nan mu
wʊ tɪ wʊnɪ,
ba na jɪgɪ-tɪ ba buɪ
sɪ ba ma ba zuli n Tu Baŋa-We
dum
na yɪ Yisɪrayelɪ dwi dum
Wʊ-ponjo Tu wʊm tun.
Bɛŋwaanɪ, wʊntu yɔɔrɪ o pa
nmʊ na paarɪ-zulə mu.

¹⁰ Vərə mu lagɪ ba fɔgɪ ba lɔ n
kabri sum ba zɪgɪ,
yɪ ba pwa dɪ maa wʊ taa tɔŋɪ
ba pa-m.
A ya dɛ a ban-zɔŋɔ ŋwaanɪ mu
a cɔgɪ-m.
A zaanɪ dum ŋwaanɪ nan,
a daa wʊ duri n ŋwaŋa.
¹¹ Nmʊ tuw niə yam wʊ taa purɪ
ya yagɪ mu wuu.
Maŋa maama wʊnɪ, ba bá pɪ-ya
ba zɪgɪ,
wia nɪ, naa titu nɪ dɪ.
Kuntʊ mu wʊ pa cwəŋə sɪ ba ja
dwi-ge tiinə bam jɪgɪrʊ
ba ba ba zu n tuw kʊm wʊnɪ ba
pa-m.
Ba pwa bam dí wʊ tɔgɪ da ba sɛ
ba pa-m.
¹² Tʊw kulʊ tiinə na vɪn sɪ ba zu
abam dam kuri nɪ,

bantu wʊ na cɔgɪm mu pa ba
je tɪga kam baŋa nɪ.

¹³ Baá zuŋɪ Liban tuw wo-laaru
mu ba ja ba pa nmʊ.
Tɪntʊ yɪ ba tu-dɪdwaaru
da-ŋʊnnʊ tɪm dwi
maama.
Ba laan wʊ kwe-tɪ ba fɔgɪ ba
kwe a digə kam,
sɪ a jəŋə je taa jɪgɪ nunwaŋa
lanyiranɪ.
¹⁴ Balʊ dɛɛn na jɪgɪ-m ba bɛɛsɪ
tɪn biə wʊ ba ba tiiri nmʊ
yigə nɪ.
Balʊ dɪ ya na jɪgɪ-m ba gooni
tɪn maa wʊ kuni doonə
tɪga nɪ ba pa-m.
Ba laan wʊ taa bəi n yɪrɪ nɪ:
«Baŋa-We tɪtɪ tuw kʊm»,
dɪdaanɪ «Siyɔn na yɪ Yisɪrayelɪ
dwi dum Wʊ-ponjo Tu
wʊm tun tuw».
¹⁵ Nmʊ dɛɛn yɪ tuw kulʊ nɔɔna
na culɪ,
yɪ ba vai sɪ ba tɔgɪ n seeni ba
kɛ tɪn mu.
A nan lagɪ a pa nɔɔna taa jɪgɪ
nmʊ mu ba kɪ tura
sɪ kʊ taa ve maŋa maama.

Nmɔ wó pa nɔɔna maama dɪ
ba biə taa jɪɔ wɔpolo
zamaani dɪ zamaani
maama.

¹⁶ Sa-tuni dɪ pwa mu lagɪ ba taa
nii n baɟa nɪ,
nɪ bu nu na jɪɔ-o o kɔnɪ te tɪn.
Nmɔ laan wó lwarɪ nɪ: amɔ
Baɟa-We mu yɪ n Vɪnɔ.
A maa yɪ Zakɔbɪ dwi tiinə Dam
Tu wɔm
na wó vɪ-m o yaɟɪ tɪn.

¹⁷ Nmɔ ya na tɪnɪ canna tɪn,
a lagɪ a pa-m səbu-sɪɟa mu.
Nmɔ ya na tɪnɪ luuru tɪn,
a maa wó pa-m səbu-poɟo.
A ta wó kwe canna a pa-m sɪ kɔ
ləɪ de yuu nɪ,
yɪ a daari a pa-m luuru sɪ tɪ
ləɪ kandwa yuu nɪ.
A lagɪ a pa yazurə mu taa yɪ tɔ
kɔm dɪdeərv.
Nɔn-ɲunni dɪ maa wó taa yɪ n
yuutu.

¹⁸ Jara sɔɔ daa bá taa kɪ n tɪ-niə
yam nɪ.

Cɔɟum dɪ vuvugə nan bá zɔ n
sisənə yam maama nɪ.

Nmɔ tɔv kabri sɪm yɪɪ laan mu
wó taa yɪ <Vɪm>,
yɪ ni-bwəəru tɪlɔ na pɪ tɔv kɔm
tɪn yɪɪ taa yɪ <We Tiə>.

¹⁹ Nmɔ daa bá ta n lagɪ wɪa sɪ
ka pa-m pooni wɪa maɟa
nɪ,
naa sɪ cana kam dɪ taa pa-m
pooni tɪtɪ nɪ.

Benɟwaani, n Tu Baɟa-We tɪtɪ
mu wó jɪ pooni
dɪlɔ na nyɪ n baɟa nɪ maɟa
maama tɪn.

Dɪntɔ tɪtɪ mu wó pa n ta n jɪɔ
paari-zulə lanyɪrɪnɪ.

²⁰ We dɪm daa bá tɔ dɪ pa-m.
Cana kam dɪ nan daa bá tɔ
kuri nmɔ laɟa kam nɪ.
Baɟa-We dɪm tɪtɪ mu wó taa yɪ
pooni
Dɪ nyɪ n baɟa nɪ maɟa
maama.

Nmɔ wɔ-cɔɟo maɟa kam laan
wó ti.

²¹ Maŋa kam kuntu nɪ mu
 nmɔ nɔn-biə bam maama wó
 taa tɔɔ cɪga cwəŋə.
 Ba laan wó joŋi tɪga kam ba taa
 te wuu.
 Amɔ tutɪ nan mu lagɪ a jəri-ba
 dɪ a jian,
 sɪ ba ta ba nuŋi yɪ ba brɪ a
 nɪnwaŋa kam jaja.
²² Wɔlv na muri ba wunɪ tun wó
 ji sɔ-yuu kamunu.
 Wɔlv dɪ na yɪ balaŋa tun dɪ wó
 puli o ji tu-fɔrɔ.
 Amɔ mu yɪ Baŋa-Wɛ dɪm.
 Maŋa kam na yiə, Aá kɪ wəənu
 tuntɔ maama lɪla.

Baŋa-Wɛ zaanɪ dɪm taanɪ

61 Yuutu Baŋa-Wɛ Joro kum
 mu wu amɔ baŋa nɪ.
 Bɛŋwaanɪ, Dɪ tiŋi-nɪ mu
 sɪ a tɔɔlɪ Dɪ kwər-ywəŋə kam
 a brɪ yinigə tiinə.
 Dɪ tuŋi-nɪ sɪ a pa balɔ wu na
 cɔɔ tun na zurim,
 sɪ a daari a tɔɔlɪ nɪ:

balɔ nɔɔna yigə na cɪɔ tun wó
 taa te ba tutɪ,
 yɪ balɔ na wu puuna digə nɪ tun
 dɪ nuŋi pooni yigə.
² Dɪ ta tuŋi-nɪ sɪ a pa Dɪ kwərə
 nuŋi nɪ:
 bunɪ dɪlv Baŋa-Wɛ na wó ba
 Dɪ fɔɔ Dɪ nɔɔna bam tun
 laan yiə.
 Ku nan yɪ maŋa kalɔ Dɪ na wó
 mɔ jum ba duna baŋa nɪ
 tun mu.
 Dɪ ma tuŋi-nɪ sɪ a pa balɔ
 maama na keeri wu-cɔɔ
 ŋwaanɪ tun bɪcara zuri,
³ sɪ balɔ na wu Siyɔn tuw wunɪ
 yɪ ba yigə nywanɪ tun na
 zənə.
 Baá taa jigɪ lam mu ba ma ba
 pu ba yum,
 sɪ dɪ ləri tuntwarum yuu nɪ.
 Ba maa wó joŋi nugə kalɔ na
 zɪɔ wupolo ŋwaanɪ tun,
 sɪ ka ləri ba kərə kam yuu nɪ.
 Ba ta wó taa jigɪ tiə le ba leenə,
 sɪ ku ləri wu-cɔɔ kulɔ na
 jigɪ-ba tun yuu nɪ.

Nóona wó taa jigi-ba ba bæi nɪ:
tu-kamunnu tɪlɔ na zigi ciga
ɲwaani

yɪ Baɲa-We jəri-tɪ sɪ tɪ brɪ Dɪ
kajanni dum jaja tɪn.

⁴ Bantu mu wó fɔgi ba lɔ faɲa
faɲa tɪni dum,
sɪ dɪ di-dwənu tɪm joori tɪ
zigi.

Baá joori ba lɔ tɪni dɪlɔ ya na
tɪ dɪ saari ku daani tɪn.

⁵ «Vərə mu lagi ba taa yiri abam
peeni sɪm.

Vərə dɪ maa wó taa varɪ á kari
sɪm,

yɪ ba tɔɲɪ á vinyə tweeru
kadwi sɪm wɔni ba pa
abam.

⁶ Nóona wó taa bæi abam nɪ:
dɪbam Tu Baɲa-We tɪtɪ
kaanum tiinə

balu na tɔɲɪ ba pa-Dɪ tɪn.

Baá kwe dwi-ge tiinə jɪjiguru
mu ba ma kɔni abam.

Á daari á ma ba zulə yam á
maa kɪ á nɪnwaɲa wɔɲo.

⁷ Abam wó na nyɔɔri kuni bile
mu
sɪ ku ləri á cavura yam yuu nɪ.
A nóona bam yu-yɔlɔ kum wó je
mu,

sɪ ba daari ba di ywəni ba
tɪga kam ɲwaani.

Baá na nyɔɔri kuni bile mu ba
tɪga kam baɲa nɪ.

Ba ta wó taa jigi wupolo sɪ ku
taa ve maɲa kalu na ba tɪ
tɪn.

⁸ Bɛɲwaani, amɔ Baɲa-We soe
sɪ ciga kam mu taa tɔɲa.

A nan culi ɲwɔni dɪ
kəm-balwaarɔ dwi
maama.

A na zigi a ciga wɔni tɪn
ɲwaani mu

a lagi a pa ba jɔɲi ɲwuru
sɪ a daari a kɪ ni-gonim dɪlɔ
na wó taa wura maɲa
maama tɪn dɪ ba.

⁹ Dwi-ge tiinə bam wó taa ye ba
biə bam ni nɪ,

yɪ nóona maama ni ba kwaga
kam ɲwa.

Balu maama nan na nɛ-ba,
baá sɛ nɪ: Baɲa-We mu sɪni
Dɪ kɪ ba yu-yoɲo.»

¹⁰ Amɔ tiini a di ywəni a Tu
Baɲa-We dum ɲwaani.

Dɪ maa paɪ a yɔɔri a caka.

Bɛɲwaani, Dɪ pɛ a na vrɪm,
nɪ gɔɔ mu Dɪ kwe Dɪ zɔ-nɪ.

Dɪ ta ma kwe nɔn-ɲɔnnɪ Dɪ
pa-nɪ,

nɪ gwar-bwərə mu a zua tɪn.

A maa nyɪ dɪ kan-barɔ wɔlu na
kwe o yuu

ni kaanum tiinə na kwe ba
yum te tun,
naa ka-duburu na kwe o titi di
kandwa-ḡuna
si o zu o baru yi o yi te tun.
¹¹ Ku ta nyi di tuga kam na pa
wo-biə nuḡi
yi ba daari ba ki wuḡiiru te
tun.
Kuntu doḡ mu Yuutu Baḡa-We
lagi Dl pa ciga taa tuḡa,
si Dl nǝḡna bam taa tee-Dl
dwi-ge tiinə bam maama
yigə ni.

Baḡa-We yi pagi Siyǝn baḡa ni

62 Siyǝn tuw nǝn-biə bam
ḡwaani mu,
amu bá taa yi cumm.
A na beeri Zeruzalem tuw kum
zənə tun,
a bá maḡi da kuntu.
A maa lagi si ciga taa tuḡa tuw
kum wuni jaja,
ni we na suḡi di puli te tun,
si ku nǝḡna bam na vrum

ni min-mǝḡli na di di zaḡi te
tun.
² Zeruzalem, dwi-ge tiinə bam
wó nii ba na
ciga na tuḡi n wuni te tun.
Pwa maama di wó na nmu
nunwaḡa kam.
Nǝḡna wó taa jigḡ yiri-duburi mu
ba mai ba bəḡi-m.
Di nan wó taa yi yiri dilu
Baḡa-We titi mu na wó kwe
Dl pa nmu tun.
³ N na wu Baḡa-We jḡḡa ni tun,
nmu wó tan jigḡ paari-zulə n
pa-Dl,
ni paari yipugə mu te.
⁴ Ba daa bá taa jigḡ-m ba bəi ni:
«Tuw kulv We na swe ku ni ni
tun».
Ba nan bá pa n tuga kam yiri ni:
«Kaanu wulu ba na yaḡi tun».
Ba laan wó taa jigḡ-m ba bəi ni:
«A yi pagi o baḡa nu mu».
N tuga kam yiri maa wó taa yi,
«Kaanu wulu na zu baru tun».
Beḡwaani Baḡa-We jigḡ wupolo
didaani nmu mu,

ku yi nmv tīga kam mv ba wó
di ba maa kɪ kaani.

⁵Nmv nɔɔna bam wó taa jigi
wupolo sɪ ba taa zɔvri
nmv wɔni,
nɪ nɔn-dɔŋv na di kabwəm o
ma ji o kaani te tun mv.
Nmv Tu Wɛ dɪm dɪ maa wó di
ywəni nmv ŋwaani,
nɪ kan-baru na jigi wupolo dɪ
o ka-dɔvru te tun.

⁶Zeruzalem, amv kwe yirina
mv a zigi n tuw kabri sum
baŋa nɪ.
Bantu bá fɔgi ba pu ba niə wia
dɪ titi maama nɪ.
Abam balv na yəni á keeri á
loori Baŋa-Wɛ tun,
yi sin-na maŋa dɪ maŋa.
⁷Á nan yi pa-na Baŋa-Wɛ pwələ
sɪ Dɪ sin,
ku na dai nɪ Dɪ joori Dɪ pa
Zeruzalem tuw kum fɔgi
ku zigi,
pa ku yiri zaŋi tīga baŋa je
maama nɪ.

⁸Baŋa-Wɛ dugi durə mv ku tɔgi
Dɪ dam dum ŋwaani
yi Dɪ wɪ:
«Amv daa bá kwe abam wudiiru
tum
a pa á dɔna sɪ ba di ba daari
abam.

Vərə dɪ nan daa bá nyo diven
balv á na yaari á na tun.
⁹Ku nan na yi te tun,
balv na gwe ba wudiiru ba zu
digə tun mv wó di-tɪ,
yi ba daari ba zuli Baŋa-Wɛ.
Balv dɪ na gwəri vinyə tiu biə
bam tun
wó zu amv wara-je kunkwallu
tum mv
ba nyo diven balv ba titi na kɪ
tun.»

¹⁰Tɔgi-na tuw kum niə yam á
nuŋi ku wɔni!
Ba-na á kwe cwəŋə kam á pa
nɔɔna bam.
Fɔgi á lɔ-na pumpalı dɪm,
sɪ á daari á bibili kandwa-zana
yam á yagi dáa nɪ.
Zəŋi-na drapoo wɛni sɪ lugu
baŋa tɔni dɪm maama na.

¹¹Baŋa-Wɛ pɛ Dɪ kwərə yi tīga
baŋa ni maama mv, yi Dɪ wɪ:
«Ta-na á brɪ Siyɔn nɔn-biə bam
nɪ:
«Nii-na! Yuutu Baŋa-Wɛ dum
maa bɔni dɪ baari mv!
Dɪ nan te nɔɔna dɪ dam-fɔro
mv.
Nii-na. Dɪ jigi Dɪ ŋwuru mv
Dɪ buna.
Nycɔri dilv Dɪ na nɛ tun maa
tɔgi Dɪ yigə dɪ veə.»

¹² Ba maa wó taa bæi bantv nı:
 «Nōona balv na yı wu-porjo
 tiinə We ŋwaanı tın,
 dı «Nōona balv Baŋa-We na vrı
 tın».

Ba ta wó taa bæi nmv Zeruzalem
 tıv nı:
 «Tıv kulv nōona na jıgı kv fra
 tın»,
 dı «Tıv kulv ba na wv nuŋi ba
 yaŋı-kv tın».

We wó mɔ jum nōona baŋa nı

63 Wōw mv tıntv o nuŋi Edōm
 tıv Botisera seeni o maa
 buntı?

O maa buntı yı o zv
 gar-nasunnu cwe-cwe.

Wōw mv kuntv yı o zv nınwaŋa
 gwaaru?

Kv tu nuŋi dı o dam-fōw o ve
 mv.

«Kv yı amv mv buntı kuntv.
 A kwərə kam brı vrum taantı mv,
 yı a jıgı dam sı a joŋi nōona a
 yaŋı.»

² Be nan mv kı yı n gwaaru tum
 nan yı nasunnu kuntv?
 Nmv nyı dı wulv na nōnı vinyə
 tiu biə pa ba nyva nuŋi
 tın mv.

³ «Kv na yı te tın, amv yıranı
 mv nōnı Vinyə tiu biə
 bam,
 yı nōon-nōonv wv nuŋi lugu
 baŋa dwi tiinə bam wunı
 sı o ba o wəli-nı.

A ban-zōŋo kum ŋwaanı mv a
 yōwı a nōnı a duna bam.
 Ba jana bam ma canı ba kı a
 gwaaru tum yıra nı,
 yı kv laan pa tı sunı kuntv.

⁴ Benwaanı, a kı a wuburja nı sı
 a waarı a duna bam mv,
 sı a daarı a joŋi a nōona bam a
 yaŋı.

⁵ A maa nii je maama yı
 nōon-nōonv tərə sı o
 wəli-nı.

Kv sv-nı dı a na wv nē nōonv
 sı o wəli-nı tın.

A nan tōŋı a tıttı dam ŋwaanı
 mv a wantı-ba.

A ban-lum dum mu pe a di-ba.

⁶ A bani na zaŋi kuntu tun,
a noni lugu baŋa tuni dum
baŋa ni mu.

A ma pa ba nyo a ban-lum dum
sana ba su,
yi a daari a lo ba jana bam a
yagi tuga ni.»

We zaani dum taani

⁷ Amu wó ta Baŋa-We sono kulu
na ba ti tun taani mu,
di Dl kikiə yalu na maŋi si
noona tee-Dl ya ŋwaani
tun taani,

si ku tɔgi di Dl na ki kulu
maama Dl pa dɔbam tun.
Dl nan suni Dl da Dl zaani
dum ŋwaani mu Dl ki
wo-kamuna

Dl pa Yisrayeli tiinə bam.
Ku yi Dl na jigi ba ŋwaŋa
yi Dl yɔɔri Dl so-ba tun
ŋwaani mu Dl ki kuntu.

⁸ Baŋa-We ma ta Dl wi:
«Ba suni ba yi amu tuti noona
mu.

Ba nan daa bá fɔ vwan ba
pa-ni.»

Kuntu tun Dl ma ji ba Vɔnu.

⁹ Ba deen na wu yaara wuni tun,
Dl di tɔgi Dl yaari mu.

Dl ma tɔgi Dl tuti maleka kam
baŋa Dl joŋi-ba Dl yagi.

Dl sono di Dl ŋwaŋa kam
ŋwaani mu Dl vɔri-ba.
Faŋa faŋa tun mu Dl go-ba Dl
zuŋi taan.

¹⁰ Di ku di, ba ta nuŋi We
kwaga ni mu,
pa Dl Joro kum wuu cɔgi.
Ku ma pa Dl pipiri Dl ji ba
dunu,
yi Dl daari Dl ki jara di ba.

¹¹ We noona bam laan ma guli
faŋa kam gule,
di ku na yi te Moyisi di o
kwaga noona bam maŋa
kam ni tun.

Ba ma bwe daani ba wi:

«Bee mu ki yi wulu deen na tɔgi
Yisrayeli tiinə bam yigə
yi ba be nunu kum pa Moyisi
yiri-ba tun daa tərə?

Wulu deen na pe o Joro kum wu
ba tee ni tun daa be?

¹² Wuntu deen me o dam-fɔɔ
kum o tɔgi Moyisi baŋa ni
o pɔɔri nunu kum bile yi
Yisrayeli tiinə bam be.

Ku ma pa We na yiri dilu na
wura maŋa maama tun.

¹³ Duntu deen mu de ba yigə
yi ba zu na-luŋə wuni ba be.
Ba maa nyi di siseŋ-noona balu
na wurigi kagua yuu ni
tun.

Ba wu tri ba tu tuga ni.

¹⁴ Baŋa-We Joro kum di deen pe
ba na siun,
ni naani na tɔgi bolo wuni di
ke tun.

Kuntu mu nmu deen nii n nɔɔna
bam baŋa ni,
si n na yiri dɔlɔ na tiini di
lana tun n pa n titi.

¹⁵ Baŋa-We, nan zigɛ weyuu ni,
jɛgɛ kalɔ na yi lanyirani faɛ
yi ka jigɛ paari-zulɛ tun,
n tiiri n nii kulɔ na jigɛ ku ki
dɔbam tun.

Nmu yi-suna di n dam-fɔrɔ kum
daa be?

Bee mu yi n yigɛ daa tɛrɛ di
wuni si n duri di ŋwana?

¹⁶ Nmu nan mu yi dɔbam Ko.
Di nabaaru Abraham na maŋi o
yɛri dɔbam,
yi di ko Yisrayeli yigɛ na tɛrɛ
di wuni di,
nmu Baŋa-We ta wɔ tan yi
dɔbam Ko mu.

Ku nuŋi faŋa tun, n yiri dum mu
yi dɔbam Vrunu.

¹⁷ Baŋa-We, beŋwaani mu n se
pa di pipiri di ywɛri n cwɛŋɛ
kam ni?

N ta pe di wu ki dam mu,
pa di daa ba kwari-m.

Joori n ba n wɛli dɔbam,
si di yi n tintuŋna mu.

Di maa yi dwiɛ yalɔ n na kuri
si ba taa yi nmu nyum tun.

¹⁸ Maŋa funfun wuni n titi
nɔɔna bam ya te n tɛga
kam mu.

Nan nii, di duna laan mu tu
ba nɔni n titi digɛ kam baŋa
ni.

¹⁹ Ku yɛni ku ki ni dɔbam ga dai
nmu nɔɔna mu,
naa nmu ga ba te dɔbam mu
si n ta n nii dɔbam baŋa ni.»

64 ¹ Nmu ya na kɔɔri weyuu
kum n ki dɔa ni,
yi n laan tu n ba tɛga baŋa,
pweeru tum maama ya ba
taa sisini mu nmu yigɛ ni
na?

² Ku yaɔ taa yi ni mim na jaani
da-kuri
pa na cɔri di baŋa ni te tun.
Nmu di nan tu si n pa dwi-ge
tiinɛ bam yira taa sai,
n duna na wɔ lwarɛ n yiri dum
dam tun ŋwaani.

³ N deen na ki wo-kinkagila
yalɔ
di na ba tuni ya tuna tun,
n titi mu tu n ba,
yi pweeru tum yɔɔri ti sisini n
yigɛ ni.

⁴ Ku nan maŋi ku nuŋi faŋa mu
yi nɔɔn-nɔɔnu wu ni We didon
na nyi di nmu tun ŋwa.
Ku maa wu tu ba zwa ni,
yi ba yiɛ di ta wu ne nmu don.
Nmu nan tuŋi n wɛli balɔ na ki
ba tuna di nmu tun mu.

⁵Nmu yəni n wəli balu na pa
 ciga tuja di ba wu-yojo,
 yi ba daari ba tɔgi n cwe sum
 tun mu.
 Dɔbam nan tiini di tusi mu taan,
 pa n bani zaɣi di baɣa ni.
 Kuntu tun, di wu wani di na
 vrum tita seeni mu?
⁶Lwarum mu lonji dɔbam yira
 maama pa di digimi.
 Di na maɣi di kwaani di tuɣi
 ciga te di,
 di tutuɣ-ɣuna ta nyi di gɔɔ
 kulɔ na digimi tun.
 Di lwarum dum maa wu kali
 dɔbam maama ya ja je,
 ni vɔɔru tulu na kwaari yi viu
 pa ti je te tun.
⁷Nɔɔn-nɔɔnu nan ba bəi n yiri
 dum
 si n zəni kuntu tu.
 Ba maa ba kwaana si ba ja n
 naga.
 Bəɣwaani, n me n kwaga n ya
 dɔbam mu,
 yi n daari n yaɣi dɔbam
 pa di maɣi di lwarum dum
 dam kuri ni.
⁸Di ku di, Di Tu Baɣa-Wɛ, nmu
 ta mu yi dɔbam Ko.
 Dɔbam nyi di dɔgo mu n juja ni.

Nmu ma n yi kamɔ-mɔru
 wum.
 Nmu mu kwe n juja n mɔ dɔbam
 pa di wura.
⁹Baɣa-Wɛ, nan yi tiini n pa n
 bani zaɣi di dɔbam si ku
 ke juja.
 Yi tan yɔɔri n guli di lwarum
 dum gulə maɣa maama.
 A loori-m! Nii dɔbam di ɣwaɣa,
 si dɔbam maama yi nmu nɔɔna
 mu.
¹⁰Tuni dilu nmu na kuri si di
 taa yi n nyum tun laan jigi
 kagva mu.
 Siyɔn piu kum tuti jigi kagva.
 Ciga tun, Zeruzalem tu yi
 di-dwəənu yirani mu.
¹¹Ku ta na yi di Wɛ-digə kam
 na yi lanyirani fasi
 yi ka jigi nunwaɣa pa di kwə
 dɛen zuli-m ka wuni tun,
 ba tu ba zwe-ka di mim ba di
 tiga ni mu.
 Ku ma pa wəənu tulu maama di
 wubɔɣa ya na tigi ti baɣa
 ni tun
 laan yɔɔri ti cɔgi.
¹²Baɣa-Wɛ, tintu maama nan
 na jigi ti ki tun,
 n yigə tərə mu na?
 N ta wu maɣi da cumm mu,

yɪ n jɪɣɪ dɪbɑm n wɑɑrɑ sɪ kɪ
kɛ dɪ jam nɑ?

Waarum dɪ vrum taanɪ

Baŋa-We tagɪ Dl wɪ:

65 «Balɪ na wɪ bwe amɪ
bwɪə tɪn
mɪ a pɛ-ba cwɛŋə sɪ ba
lwarɪ-nɪ.
A ta ma lɪ a tɪtɪ
a brɪ balɪ na wɪ beeri a je tɪn.
Tɪw kɪlɪ nɔɔna na wɪ bɛŋɪ a
yɪrɪ sɪ a wɛlɪ-ba tɪn
mɪ a tagɪ dɪ ba a wɪ: «Nii-nɪ
da yoo!»

²Maŋa maama wɪnɪ amɪ yɔɔrɪ
a twɪ a jɪn mɪ
sɪ a jeeri a nɔɔna bam,
dɪ ba na maŋɪ ba yɪ
zwabani-nyɪna te tɪn dɪ.

Ba nan kaagɪ ba ve cwe sɪlɪ na
wɪ maŋɪ tɪn wɪnɪ mɪ,
yɪ ba kɪ wɛənu tɪlɪ ba tɪtɪ
wubɔŋa na lagɪ tɪn.

³Ba ma yəni ba kɪ ba cɔɣɪ a
yigə
yɪ cavura ba jɪɣɪ-ba.
Ba soe sɪ ba taa kɪ kaanum ba
paɪ jwənə mɪ
liri mwaaɪnɪ tɪnə kara wɪnɪ.
Ba ta daari ba zwɛ wɛənu tɪlɪ
lwəm na ywəmmə tɪn ba
pa-ya

bimbinə yalɪ ba na mɛ wara
ba lɔ tɪn baŋa nɪ.

⁴Tɪtɪ nɪ ba ma ve yibeelə je nɪ,
yɪ ba səɣɪ ba tɪtɪ gugwəru
wɪnɪ.

Ba ma daari ba di tərə,
yɪ ba furi wo-zɔɔna dwi dwi
nwana nyua ba kabəli sɪm
wɪnɪ.

⁵Dɪ kɪ maama dɪ, ba ta yəni ba
tɛ ba brɪ daanɪ mɪ ba wɪ:
«Ja n tɪtɪ sɪ n yɪ fɪfɪ n yɪ a yɪrɑ,
sɪ amɪ yɪ lanyɪranɪ faɪ mɪ We
ŋwaaɪnɪ a dwe nmɪ!»

Nɔɔna bam kɪntɪ nan nyɪ dɪ
nyua na zu a mɪmwa
wɪnɪ,
naa mɪm dɪlɪ na wura dɛ dum
maama wɪnɪ yɪ dɪ ba dwe
tɪn mɪ.

⁶Nan nii-na! A wubɔŋa na jaanɪ
sɪ a kɪ kɪlɪ tɪn
maŋɪ kɪ pɔpɔnɪ kɪ tɪɣɪ a yigə
nɪ sɪ:

A daa bá taa yɪ cɪmm.

A lagɪ a mɔ a jɪnɪ maama mɪ ba
yuu nɪ,
sɪ kɪ maŋɪ dɪ ba kikiə yam na
yɪ te tɪn.

⁷Ba maŋɪ sɪ ba ŋwɪ ba tɪtɪ
lwarum
dɪ ba kwə lwarum dum jɪnɪ
maama mɪ.»

Baŋa-We mɪ tagɪ kɪntɪ.

«Beḡwaani, ba kɪ kaanum ba pa
jwənə pweeru yum nɪ,
yɪ ba ta kɪ kuntv doŋ ba ma
cɔgi a yɪrɪ
zwəenu tum baḡa nɪ.

Kuntv ḡwaani amv dɪ wó pa ku
zv ba yɪra mv

sɪ a mɔ a jɪnɪ maama ba yuu
nɪ.

Kv nan wó maŋɪ dɪ ba titvḡa na
yɪ te tin mv.»

⁸ Baḡa-We na tagɪ te tin mv tintv:

«Nɪ nyua ta na yəni ba wv tiu
bu-zɔḡw wunɪ
yɪ nɔɔna te ba wɪ: «Yɪ cɔgi-kv,
sɪ kv ta jɪḡ nyɔɔrɪ kv pa-m» te
tin,

kuntv mv amv dɪ wó kɪ dɪ a
tintvḡa bam.

A nan bá cɔgi ba maama.

⁹ Amv wó pa Zakɔbɪ na dwi,
yɪ a ta pa Zuda dɪ na kwaga,
pa ba joŋɪ amv pweeru laḡa
kam ba taa te.

Nɔɔna balv a na kuri tin mv wó
taa te-tɪ,
yɪ dáani mv a tintvḡa bam
wó taa zvvra.

¹⁰ Sarɔn laḡa kam wó jɪ je silv
nɔɔna na kalɪ ba peeni ba
veə

sɪ sɪ taa di gaa tin.

Nɔɔna maa wó kalɪ ba naani ba
ja ba vu Akɔɔrɪ bolo kum
nɪ,

sɪ dɪ na wɔdiu yɪ dɪ daari dɪ
sin da.

Je sum kuntv wó taa yɪ a nɔɔna
balv

na kwaani sɪ ba lwarɪ-nɪ tin
nyum mv.

¹¹ Kv nan na yɪ abam balv na
vin amv Baḡa-We
yɪ á ba laḡɪ sɪ á zuli-nɪ a titɪ
piu kum baḡa nɪ tin,
a laḡɪ a cɔgi abam mv.

Á yəni á kwe wɔdiiru dɪ sana
dwi dwi mv,
á ma á zuli á wa-yɔɔrv tum,
tɪ yɪra na yɪ «Yu-yoŋo we», dɪ
«Jwa taani we» tin.

¹² Amv jwa seeni wó pa abam tɪ
jara wunɪ.

Abam wunɪ nɔɔnv maama wó
kuni doonə yɪ ba gv-o.
Beḡwaani, a na bəŋɪ abam tin,
á wv ləri-nɪ.

A ma ḡɔɔnɪ dɪ abam
yɪ á wv cəgi a taani dɪm.

Á nan yɔɔrɪ á kɪ lwarum mv á
cɔgi amv yigə,
yɪ á kuri kulv a na vat tin á pa
á titɪ.»

¹³ Yuutu Baḡa-We nan na tagɪ te tin
mv tintv:

«Amv tintvḡa bam wó taa di
ba sui mv,
yɪ kana nan jɪḡ abam ka gvɪ.

A tuntɔŋna bam maa wó taa nyo
 ba sui ba wubɔŋa,
 yɪ na-nyɔm jɪɣɪ abam dɪ nɪ.
 A tuntɔŋna bam wó taa caka dɪ
 wupolo,
 yɪ cavura nan yɔɔrɪ ya ja
 abam.

¹⁴ Amu nɔɔna bam wó leeni
 wupolo le dɪ ba bɪcara
 maama.

Ku nan na yɪ abam, á wó tiini á
 keeri dɪ kwər-dɪa,
 dɪ á bɪcɔŋɔ na pogili tun
 ŋwaani.

¹⁵ A nɔɔna bam a na kuri tun na
 lagɪ ba sɔɔlɪ lwarum ba pa
 nɔɔnɔ,
 mu baá bɛŋɪ á yɪrɪ ba yagɪ ku
 tu yɪra nɪ.

Yuutu Baŋa-We wó pa abam tɪ,
 sɪ ku na yɪ Dɪ tɪtɪ nɔɔna bam,
 Dɪ wó kwe yɪrɪ dɪdɔŋ Dɪ
 pa-ba.

¹⁶ Lugu baŋa nɪ wulɔ maama na
 yəni o buŋɪ sɪ o loori We
 sɪ Dɪ kɪ-ba lanyɪrɪnɪ,
 ku tu wó kɪ kuntɔ Cɪga Tu We
 dɪm yɪrɪ ŋwaani mu.

Lugu baŋa nɪ wulɔ nan na buŋɪ
 sɪ o goni nɪ,
 ku tu dɪ wó kwe Cɪga Tu We
 dɪm yɪrɪ o du.

Bɛŋwaani, faŋa faŋa leɛrɔ tum
 daa tərə

yɪ amu dɪ swe tɪ nɪ nɪ mu.

Weyuu-dɔŋɔ dɪ tɪ-dɔŋa taani

¹⁷ Nii-na! Amu lagɪ a naani
 weyuu-dɔŋɔ mu,
 yɪ a kɪ tɪ-dɔŋa dɪ.

Ba laan wó swe pulim wəənu
 tum nɪ nɪ.

Ba maŋɪ ba bá buŋɪ tɪ wubɔŋa.

¹⁸ Nan taá jɪɣɪ na wupolo
 dɪ amu na lagɪ a naani wəənu
 tɪlɔ tun,
 yɪ á taá caka maŋa maama.

Bɛŋwaani, amu wó naani
 Zeruzalem

sɪ ku pa nɔɔna na ywəəni.

Ku nɔn-biə bam dɪ wó pa
 wupolo taa tui.

¹⁹ Amu yɪ wó taa pagɪ
 Zeruzalem tɔv kum baŋa
 nɪ,

yɪ a nɔɔna bam dɪ ja ywəəni
 ba ba ba pa-nɪ.

Ba daa bá taa keerə, naa ba
 kanɪ yɪ-na

tɔv kum kuntɔ wunɪ maŋa dɪ
 maŋa.

²⁰ Ba daa bá fɔɣɪ ba na
 bu-balaŋa o na tɪga o
 biini maŋa nɪ.

Nankwɪn dɪ nan bá tɪ yɪ sɪ wu
 yɪ sɪ maŋa.

Nɔɔnɔ na tɔga buna bi maɲa nɪ,
baá ta wɪ: bu mu joori.

Wɔlɔ nan na tɔga yɪ o wɔ yɪ
buna bi,

baá ta wɪ: Wɛ sɔɔlɪ lwarum Dɪ
yagɪ kɔ tu yuu nɪ mu.

²¹ Maɲa kam kuntu nɪ,
nɔɔna wú lɔ ba sam yɪ ba zɔ
dɪ wɔnɪ.

Ba maa na jəri ba vinyə tweeru
kari,

baá dɪ tɪ biə bam.

²² Ba daa bá lɔ sam sɪ nɔɔna
badonnə zɔ dɪ wɔnɪ,
naa ba jəri tweeru sɪ nɔɔna
badonnə dɪ tɪ biə.

Bɛɲwaanɪ, a nɔɔna bam ɲwɪa dɪ
laan wú taa daanɪ mu,
nɪ tweeru na yəni dɪ daanɪ te
yɪ dɪ tɔ tɪn.

Amu na kuri balɔ tɪn wú daanɪ
lugu kum nɪ,

sɪ ba dɪ ba titɔɲa yam nyɔɔrɪ.

²³ Ba bá tɔɲɪ kafe ɲwaanɪ.

Ba nan bá lɔ biə sɪ ba biə bam
na lɛɛrɔ.

Bɛɲwaanɪ, Baɲa-Wɛ lagɪ Dɪ kɪ
Dɪ nɔɔna bam yu-yoɲo
mu,

ba dɪ ba dwi dum maama.

²⁴ Amu wú ləri ba loro,
yɪ ba ta wɔ bəɲi-nɪ.

Ba ta na wura ba ɲɔɔnɪ dɪ amu
tɪn,

mu a lagɪ a sɛ ba loro kum a
pa-ba.

²⁵ Wiiru dɪ pəlbu wú taa zɔɲɪ
jəgə dɪdɔa nɪ ba dɪ.

Nyoɲo dɪ maa wú taa dɪ gaa,
nɪ na-bɪa na kɪ te tɪn.

Bɪsankwɪa nan wú yɔɔrɪ ka taa
dɪ kasɔlɔ yɪranɪ mu.

Amu titɪ piu kum na yɪ
lanyɪranɪ fasɪ tɪn nɪ mu

nɔɔn-nɔɔnɔ daa bá kɪ o donɲ
zɔnnɪ,

naa o kɪ o cɔɲɪ wɔɲo baɲa nɪ.»

Baɲa-Wɛ mu tagɪ kuntu.

Baɲa-Wɛ wú waari lugu baɲa tɪnɪ dum

66 Baɲa-Wɛ na tagɪ te tɪn mu
tuntu:

«Weyuu kum mu yɪ amu paari
jangɔɲɔ.

Kɔ daari tɔga baɲa kam maa yɪ
amu na cwi a nɛ mɛ tɪn.

Abam wú wanɪ á kɪ te mu á lɔ
digə á pa-nɪ?

Jəgə kɔɔ mu amu wú vu a
pəni da a sin?

² Amu titɪ jian mu a mɛ a kɪ
wəənu tuntu maama.

Ti ma da kǝm dǝm kǝntu baŋa
ni ti suni ti wura.»

Baŋa-We mu tagi kǝntu.

«Nǝǝnu wulu nan a yigǝ na wu
o wǝni tin mu tintu:

Ku yi wulu na tu o titi tǝga ni,
yi o wuu cǝgi di o lwarum
kikiǝ,

yi o nigǝ amu taani dum tin
mu.

³ Ku nan na yi te tin,
nǝǝna bam ki ba titi wubɔŋa
na lagǝ te maama tin mu.

Wulu na kwe na-bia o ma ki
kaanum o pa-ni,

ku tu ba garǝ wulu na gu
nabiinu tin.

Wulu di na kwe piǝ o ki kaanum
o pa-ni,

ku tu di ba garǝ wulu na kwe
kakuǝ o bwǝri ka ban
si o ki kaanum tin.

Wulu di na ki wudiu kaanum o
pa-ni,

ku tu ta ba garǝ wulu na jaani
tǝrǝ jana o ba o ki kaanum
tin.

Wulu na zwe wǝǝnu tulu lwǝm
na ywǝmmǝ tin si o
zuli-ni,

ku tu ba garǝ wulu na wura o
kaani jwǝm tin.

Bantu dwi dum maama nan kuri
si ba taa ki wo-zǝǝna kǝntu
doŋ mu

ni ba wubɔŋa na lagǝ te tin.

⁴ Amu di nan wó kuri si a pa ku
ni-ba mu

yi a pa kulu ba na vai tin ba
ba baŋa ni.

Bɛŋwaani, a na bɛŋi-ba tin,
nǝǝn-nǝǝnu wu lǝri-ni.

A maa na ŋǝǝni di ba tin,
nǝǝn-nǝǝnu wu cǝgi a taani
dum.

Ba nan yǝǝri ba ki lwarum mu
ba cǝgi amu yigǝ,
yi ba kuri kulu a na vai tin ba
pa ba titi.»

⁵ Abam balu na paɪ Baŋa-We
taani dum sai á yira tin,
cǝgi-na Dɪ kwǝrǝ kam.

Á curru tum na culi abam tin
mu pǝ

ba duli abam ba yagi amu yiri
dum ŋwaani,

yi ba daari ba tǝ ba wi:

«Pa-na si Baŋa-We na zulǝ,
si dí wani dí na Dɪ na wó pa á
wu poli te tin!»

Ku nan yi bantu mu lagǝ ba di
ba cavura.

⁶ Cǝgi-na sǝǝ na zaŋi tuw kum je
maama ni te,

si á wó ni sǝǝ na zigi We-digǝ
kam seeni ku zaŋa!

Ku nan yi Baŋa-We kwǝri mu
dwana

si Dɪ mǝ juna Dɪ duna baŋa ni.

Baŋa-We maa wi:

⁷ «Kaani ta na wu yaari di o
pugə,

oó lu bu na?

O pugə kam nan na wu vri ka ti,
oó wanti bəkərə o lu na?

⁸ Yən ni mu abam ni kəm dinto
doŋ?

Wǝw mu fǝgi o ni wǝənu tinto
ŋwa?

Ba kwe de didwa ba lo tuw ba
zigi na?

Tiw kǝw nan mu wó wanti ku
da ku taa wura?

Siyǝn tuw kum nan nyi di kaani
wulu na vri pugə
yi o lu o biə bam lila tun mu.

⁹ Maŋa kam na yi si ba lu a
nǝwǝna bam,

amu wó ci nu: ba bá nuŋi na?

Amu daa wó sɛ si a pi pugə kam
cwəŋə,

yi a ya pɛ ni si o lu na?»

Abam Tu Baŋa-We na tagi te tun mu
kuntu.

¹⁰ Abam balu maama na soe
Zeruzalem tuw kum tun,
tǝgi-na di ku nǝn-biə bam
maama si á ki wupolo.

Abam balu ya na ŋwani á pa-ku
tun,

tiini á di-na ywǝəni tuw kum
yu-yoŋo ŋwaani.

¹¹ Berŋwaani, á wó tǝgi
Zeruzalem ŋwaani á di
ywǝəni zanzan.

Tiw kum wó taa jigi abam ku
kǝna,

ninɛɛni nu na kǝni o biə
pa ba ŋǝgi yili ba sui te tun.

¹² Baŋa-We tagi tuntu mu yi Dɪ wi:
«Amu wó pa Zeruzalem tuw kum
na yazurə

ni bu-tula na duri bari-bari te
tun mu.

Lugu baŋa tuni dum jijiguru wó
ba ti su tuw kum,

ni bugə na su ka pɛɛli te tun.

Kuntu tun, tuw kum wó kǝni
abam,

yi ku daari ku tǝli abam,

ni kaani na pǝgi o bu

yi bu wum di tigi o nu wum
nɛ baŋa ni te tun.

¹³ Amu di lagi a pa á bicara zuri
ni bu nu na jig-o o nii te tun
mu.

Á wó yǝwri á taá jigi bicar-zuru
Zeruzalem tuw kum
ŋwaani.»

¹⁴ Á ma á na nɛ ni wǝənu tuntu
jigi ti ki,

á wupolo kum wó gaali.
 Á wó joori á na dam-dvuri, ni
 gaaru na kwin te tun.

Baŋa-Wɛ tuntɔŋna bam laan
 maa wó lwarɪ jaja ni:

Dl sunɪ Dl wu ba tee ni.

Dl duna bam nan wó lwarɪ Dl
 ban-lum na wu ba baŋa
 ni te tun.

¹⁵ Nii-na! Baŋa-Wɛ tɔɔɪ dɪ
 min-fɔrɔ mu Dl maa
 buna.

Dl sise-tɛrikooru tum nan
 wurigi mu ti buni dɪ fura
 ni viu na kɪ te tun.

Dl lagɪ Dl pa Dl ban-lum dum
 mu tɔ nɔɔna baŋa ni lula,
 yɪ Dl tɔɔɪ min-vɔɔvɔ baŋa ni
 Dl bwe-ba.

¹⁶ Bɛŋwaani, Baŋa-Wɛ lagɪ Dl
 kwe mim dɪ su-lɔŋɔ mu,
 Dl ma Dl waari nabiinɛ
 maama.

Baŋa-Wɛ maa wó tɔɔɪ ku baŋa
 ni Dl gu nɔɔna zanzan.

¹⁷ Baŋa-Wɛ na tagɪ te tun mu tuntv:
 «Amu wó yɔɔɪ a cɔɔɪ balu na kwe
 ba titi yɪ ba daari ba pe da kwaga
 ba pu ba zɔvɪ tangwana wunɪ ba
 zuli-ya tun. Bantu yɛni ba di nwana
 yalɔ na wu maɪɪ tun, ni tɛrɛ, dɪ
 baywɛ, dɪ wo-zɔɔna tidonnɛ. ¹⁸ A
 maɪɪ a ye ba kɛnɛ dɪ ba wubɔŋa
 maama na yɪ te tun mu. A nan lagɪ

a la lɔɔvɔ baŋa tunɪ dum dɪ dwi tiinɛ
 maama mu a kɪ daani, pa ba ba ba
 na a paari-zulɛ yam na yɪ te tun.

¹⁹ A ta wó kɪ titɔŋ-kamunu mu ba
 titari ni, yɪ a daari a tɔŋɪ ba balɔ na
 daari tun sɪ ba vu dwi-ge tiinɛ te. Ku
 maa yɪ Tarsisi tiinɛ te, dɪ Puli tiinɛ,
 dɪ Luudi tiinɛ na ye cuna tam tun, dɪ
 Tubali tiinɛ, dɪ Zwavan tiinɛ te, ku
 ta wɛli dɪ nunu ni tunɪ dum, dɪ mɛ
 maama ba ta na wu ni amu yɪɪ dum
 ŋwa tun mu. Ba laan wó pa dwi-ge
 tiinɛ bam kuntv lwarɪ a paari-zulɛ
 yam na daga te tun. ²⁰ Ba maa wó
 ja abam curru tilɔ maama na daari
 lɔɔvɔ baŋa tunɪ dum wunɪ tun ba
 joori ba ba Zeruzalem yo ba pa-nɪ.
 Nɔɔna bam nan wó dɪ siseŋ-nɔɔna,
 dɪ sise-tɛrikooru, dɪ bina-sise, dɪ
 yogondɛ baŋa ni mu ba joori ba
 ba. Baá ja-ba ba ba amu piu kulɔ
 na yɪ lanyirani faɪɪ tun ni, ni ba yɪ
 pɛɛra mu ba kwe ba pa-nɪ. Kuú taa
 yɪ nunɛɛni Yisrayeli tiinɛ na yɛni
 ba kɪ te yɪ ba kwe ba muni pɛɛra
 ba kɪ zɔvɪ-laaru wunɪ ba ja ba ba sɪ
 ba zuli-nɪ a digɛ kam ni te tun. ²¹ A
 maa wó kuri nɔɔna ba wunɪ sɪ ba
 taa yɪ kaanum tiinɛ, sɪ badonnɛ dɪ
 taa yɪ Levi tiinɛ na wó tɔŋɪ ba pa-nɪ
 tun.» Baŋa-Wɛ mu tagɪ kuntv.

²² Baŋa-Wɛ ta na tagɪ te tun mu
 tuntv:

«Amu na wó naani wɛyuu-dɔŋv
 kum dɪ ti-dɔŋv kam sɪ ti taa wura a

yigə nı maŋa maama tun, kuntu don
 mu abam biə bam dı wú taa wura
 maŋa maama, sı á yırı dım yı je
 lugu baŋa nı. ²³Nabiinə maama wú
 taa tui sı ba zuli amv maŋa maama
 wunı, cana dı cana maama, dı We
 siun de maama wunı dı. ²⁴Ba nan

na maa nuŋi pooni, baá na balu na
 vun amv tun na tıga yı ba yıra tigi
 pwələ nı te tun. Tva kam na mu
 ba yıra yam tun bá na tıvunı. Mim
 dılu na jıgı-ba dı zwe tun dı nan
 bá dwe. Baá taa yı wo-zɔɔna mu
 nabiinə maama yigə nı.»

Wε Nijoŋnu

Zeremi Tɔnɔ

Zeremi deen jaani Wε kwərə o vu o pa Zuda dwi tiinə mu Zeruzalem tuu kum ni. O deen ba lagɔ si o taa yi Wε Nijoŋnu yi Wε ta kur-o si o taa tɛ Dɩ kwərə kam. Nɔɔna bam deen ba lagɔ Wε kwərə kalɔ Zeremi na jigi o tɛ dɩ ba tun, pa o deen kwarɩ fɔvni nu: baá zigi ba gv-o. Nii 11:18-23. O deen yəni o ta dɩ Wε o cam na yi te dɩ daani-o tun mu. Nii 12:1-4. O ma daari o kaani nɔɔna bam ni: ba duna wó di-ba si ba daari ba lɩ-ba ba tuti tɩga kam ni. Tɔnɔ kum na lagɔ ku ti tun, kəm dum kuntu suni dɩ kɩ. Nii Pɔpwara 52. Zeremi ta tagɩ ni bina fusurpe (70) na kɛ, nɔɔna bam wó nuɔi sa-tu kum ni ba joori ba tuti tuu kum, yi Wε laan pa ba jəni da dɩ yazurə. Zeremi ta nii o na maɔa na wó ba si nɔɔna yɔɔri ba lwarɩ Wε, pa ba taa tɔgi-Dɩ dɩ cɩga. Nii 31:31-34.

Baɔa-Wε wó waari Zuda dwi tiinə bam

1:1–12:17

1 Hilkiya bu Zeremi ni-taani mu tuntu. O deen nuɔi Anatɔti tuu kulɔ na wu Benzamen laɔa kam ni tun mu. O dwi tiinə bam maa yi Wε kaanum tiinə. ²Bini dilɔ Amɔn bu Zɔziastɩ deen na jigi bina fugə-yatɔ Zuda paari baɔa ni tun, mu Baɔa-Wε pɛ Zeremi kwərə si o ta o bri nɔɔna. ³Zɔziastɩ bu Yeoyakim dɩ paari dim maɔa ni si ku taa ve o bu Sedesiastɩ na jigi bina fugə-dɩdɔa Zuda paari baɔa

ni tun mu Baɔa-Wε yəni Dɩ ɛɔɔni dɩ Zeremi kuni zanzan. Bini dum kuntu canɩ sinu cana kam ni mu ba deen jaani Zeruzalem tiinə bam ba kalɩ ba vu sa-tu yigə yigə.

Wε kuri Zeremi si o taa tɔɔi o pa-o

⁴Baɔa-Wε deen ma pa amɩ ni yi Dɩ wɩ:

⁵«Amɩ maɔi a ye n ni ni mu,
yi a ya ta wu naani-m a kɩ n
nu pugə ni.

Ba deen ta na wu lugɩ-m tun,
dɩ a maɔi a pɔɔri-m a zigi dáa
ni.

A ma tiŋi-m sɪ n tan yɪ amu
nijoŋnu
n bri dwi-ge tiinə bam n
pa-nɪ.»

⁶ Amu ma lər-o a wɪ: «Yuutu
Baŋa-Wɛ, amu ta yɪ bu mu, yɪ a ni
yəri taanɪ.»

⁷ Baŋa-Wɛ daa ma ta Dɪ wɪ: «Yɪ ta
wɪ: n yɪ bu. Nmu nan wó vu balu
maama amu na wó tɔŋi-m tun te
mu, sɪ n pa-ba ni dɪlu maama amu
na pɛ-m sɪ n ta dɪ ba tun. ⁸ Yɪ ta n
funa dɪ ba, sɪ amu wó taa wu n tee
nɪ, sɪ a joŋi-m ba juŋa nɪ a yagɪ.»
Baŋa-Wɛ na tagɪ te tun mu kuntɔ.

⁹ Baŋa-Wɛ ma twɪ Dɪ juŋa Dɪ dwe
amu ni, yɪ Dɪ daari Dɪ ta dɪ amu Dɪ
wɪ: «Nii yo! A taanɪ dum mu tuntɔ a
kwe a pa-m sɪ n ta n jɪgɪ n ŋɔɔna.

¹⁰ Lwari nɪ a zum kwe tunɪ dɪ dwi
tiinə na wu mɛ maama tun mu a
pa-m. Nmu jɪgɪ dam sɪ n bri-ba nɪ:
ba wəenu wó gɔ ti yagɪ, naa ti dɪ
tɪga nɪ ti yagɪ. Nmu ta wó bri-ba
nɪ: ba wəenu wó ba ti cɔgɪ, naa ba
dɪlɪ-tɪ ba yagɪ kafɛ. Dam ta wu n
tee nɪ sɪ n pa ba lwari nɪ ba wəenu
wó joori ti fɔgɪ ti lɔ ti zɪgɪ dɪ dam,
naa ti jəri ti-ywəŋə je nɪ.»

We na vuuri wəenu tɪlu Dɪ bri Zeremi tun

¹¹ Baŋa-Wɛ dɛɛn ma bwe-nɪ Dɪ wɪ:
«Zeremi, bɛɛ mu n nii n na?» Amu
dɪ ma ləri a wɪ: «A nɛ amandiə tiu
naga mu.»

¹² Baŋa-Wɛ laan maa wɪ: «Nmu
suni n na lanyiranɪ! Amu dɪ nan
lagɪ a nii mu sɪ a taanɪ dum sunɪ dɪ
kɪ lɪla.»

¹³ Baŋa-Wɛ daa ma bwe-nɪ Dɪ wɪ:
«Bɛɛ mu nmu daa n nii n na?» A ma
lər-o a wɪ: «A nɛ kambɪə na mu na
cɪra jazum baŋa seeni, yɪ ka guni ka
jeeri yo seeni.»

¹⁴ Baŋa-Wɛ ma ta Dɪ wɪ: «Amu
lagɪ a pa lɛɛru nuŋi jazum baŋa
seeni mu tɪ ba. Tɪ wó guni tɪ lo
tɪga kantɔ maama dɪ ka nɔɔna bam
baŋa nɪ.»

¹⁵ Baŋa-Wɛ na tagɪ kulɔ tun mu
tuntɔ:
«A lagɪ a bəŋi jazum baŋa seeni tunɪ
dum dwi tiinə mu sɪ ba maama ba
yo seeni.

Ba pwa bam lagɪ ba ba ba jəni
Zeruzalem tiw kum ni nɪ
mu

ba di paari.

Ba maa wó ba ba gilimi

Zeruzalem dɛ Zuda tuni

dum maama ba pu,

sɛ ba daari ba di-di.

¹⁶ Amu wó puri ni mu a ta wɛ

waarum ba a nɔɔna bam

baɗa,

ba lwarum kikiə yam ɲwaani.

Ba vɛn amu mu yɛ ba daari ba

zuli wa yadonna,

bantu tɛti jian na kɛ tun.

¹⁷ Kuntu ɲwaani Zeremi, ti n yigə sɛ n vu n ta dɛ ba kulɔ maama a na pɛ-m ni sɛ n ta tun. Yɛ ta n funa dɛ ba. Ku na dai kuntu, nmu na yi ba te, amu wó kɛ kulɔ na jigɛ fuvɛni tun n baɗa ni. ¹⁸ Amu zum lagi a pa nmu tan jigɛ dam, nɛnɛni tuw kulɔ na lɔgɛ ku pɛ tun mu. Nmu ta wó tan nyɛ dɛ ywe dɛlu na yɛ luu tun, naa kɛbrə kalɔ ba na mɛ canna ba lɔ tun. Nmu wó zɛgɛ dɛ dam n vɛn balɔ maama na zɔvɛrɛ tɛga kam nɛ tun kikiə yam, nɛnɛni ku na yɛ Zuda tiinə pwa bam, dɛ ba tuw nakwa bam, dɛ ba kaanum tiinə bam, dɛ ba nɔn-biə bam maama. ¹⁹ Bantu maama wó taa dwəni dɛ nmu mu. Ba nan bá wani-m kulɔkulɔ ba kɛ. Bɛɲwaani, amu wu n tee nɛ sɛ a joɲi-m ba juɲa nɛ a yagɛ.»

Baɗa-Wɛ na tagɛ te tun mu kuntu.

Yisɛrayɛlɛ tiinə na vɛn Wɛ te tun

2 Baɗa-Wɛ daa ma pa amu ni yɛ Dɛ wɛ: ² Ve n ta taani dɛntu sɛ Zeruzalem tiinə maama ni-di:

«Cəgi-na Baɗa-Wɛ taani dum:

A guli nmu dɛen na yɛ nɔn-duɲu yɛ n tiini n soe amu, nɛ kabwəm na soe o baru te tun.

N yɔvɛrɛ n tɔgɛ a kwaga mu kagua kam wuni, mɛ seeni ba na wu dugi wɔdiu da tun.

³ Ka maɲa nɛ, Yisɛrayɛlɛ tiinə dɛen yɔvɛrɛ ba yɛ Baɗa-Wɛ nyum mu, nɛ wɔdiiru tɛlu na loori yigə tɛ kɛ yɛ ba pɔvɛrɛ-tɛ ba pa-Dɛ tun.

Wɛ dɛen ma yəni Dɛ waari balɔ na cəgɛ Dɛ nɔɔna bam tun, pa lɛɛrɛ yi-ba.

Baɗa-Wɛ na tagɛ te tun mu kuntu.»

⁴ Zakɔbɛ dwi tiinə bam, cəgi-na Baɗa-Wɛ taani dum!

Á sɔ-yuni tum maama, cəgi-na Dɛ kwərə kam!

⁵ Baɗa-Wɛ taani dum mu tuntɔ:

«Á nabaara bam deen na ywəri
 amv kwaga nɪ tun,
 kv yɪ amv na kɪ a tusi dɪ ba
 tun ɲwaani mv na?
 Ba deen tɔgi jwə-yɔɔrv kwaga
 ba daari amv.
 Ba kəm dum kuntv pe ba dɪ ji
 wo-kurrv mv amv yigə nɪ.
⁶ Ba maɲɪ ba wv bwe daani nɪ:
 «Baɲa-Wɛ dum nan be?
 Dɪ deen jaani dɪbam Dɪ nuɲi
 Ezipi wvni
 Dɪ daari Dɪ da dɪbam yigə
 Dɪ ja Dɪ tɔgi kagva kam wvni
 sɪ dɪ kɛ.
 Ka maa yɪ tɪ-kura na jɪgi
 gwəənu,
 yɪ na tərə ka wvni tun.
 Ka tɔgum tiini ka jɪgi fuvni,
 yɪ nɔɔna ba zvurɪ ka wvni.»
⁷ Amv Baɲa-Wɛ nan jaani abam
 mv
 a kalɪ a zv tɪ-ywəɲə wvni,
 sɪ á dɪ ka tweeru biə dɪ ka
 wudi-laarv tum.
 Abam nan na zv a tɪga kam
 kuntv tun,
 á kwe á lwarum á ma á
 cɔgi-ka,
 pa ka ji wo-zɔɔnɪ amv yigə nɪ.

⁸ Abam tvv kaanum tiinə bam
 daa wv bwe daani nɪ:
 «Baɲa-Wɛ dum be?»
 Balv na jɪgi amv niə yam ba bri
 nɔɔna tun
 nan yəri amv ni nɪ.
 Á yigə tiinə bam ma lɔ amv
 kwaga nɪ.
 Kv na yɪ amv nijonə bam,
 ba dɪ yəni ba ma Baalɪ yurɪ ba
 ɲɔɔnɪ mv,
 yɪ ba daari ba tɔgi jwə-yɔɔrv
 kwaga.
⁹ Á lwarum dum kuntv ɲwaani,
 amv Baɲa-Wɛ daa lagɪ a saɲɪ
 abam mv,
 sɪ a daari a saɲɪ á biə dɪ á
 naarv maama.»
 Baɲa-Wɛ na tagɪ te tun mv kuntv.
¹⁰ «Kwaani-na á be wa-zvurɪ
 seeni
 á vu á yɪ Kitimi bube niə yam,
 sɪ á nii kv na yɪ te tun.
 Ta daari-na á tvɲɪ nɔɔna
 wa-puli seeni,
 sɪ ba vu ba yɪ Kedari je sum,
 ba fɔgi ba nii ba na kv na yɪ te
 tun.
 Kəm duntv doɲ maɲɪ dɪ kɪ na?

¹¹ Tɔw kulu wa na maŋɪ ya yɪ
 kaɛ te,
 baá vɪ-ya na?
 Nan nii! Amu nɔɔna bam dɔlɪ
 amu ba yagɪ,
 yɪ ba daari ba tɔɔɪ jwə-yɔɔru
 kwaga.
 Amu nan yɪ ba Paari-zulə Tu
 Baŋa-Wɛ dum mu!
¹² Weyuu maama maŋɪ sɪ ku nii
 ku na ku na yɪ te tɪn!
 Ja-na á niə yɪ á daari á taá yɪ
 yəəu!
 Pa-na á yira taa sai dɪ fɔvɔnɪ!
¹³ Amu nɔɔna bam cɔɔɪ bule mu
 ba daɪɪ ba yuu nɪ:
 Amu mu yɪ buli-yɪ dɪlɪ na na
 paɪ ŋwɪa tɪn,
 yɪ ba vɪ-nɪ.
 Ba ta ma lɛɛɪ ba mɔ kɔɔra sɪ ba
 kɪ ba na ba wɔnɪ,
 yɪ ba kɔɔra bam kuntu maŋɪ
 ba lɔ mu.
 Na bam nan warɪ kɔɔra bam
 kuntu wɔnɪ sɪ ba maŋɪ da!
¹⁴ Yisrayelɪ tiinə bam dai
 gambɛ.
 Ba dɛɛn wu lugi-ba gabeɛm
 wɔnɪ.
 Bɛ nan mu pɛ ba duna want ba
 ja-ba ba viiri?

¹⁵ Ba duna bam nyɪ dɪ nywəənu
 mu
 tɪ na di-ba yɪ tɪ kaasi ba
 ŋwaani.
 Ba yɔɔɪ ba cɔɔɪ Yisrayelɪ tɪga
 kam mu,
 pa ba tɪnɪ dum zwe dɪ daari
 di-dwəənu yiranɪ.
¹⁶ Cɪga tɪn, Memfisi dɪ Tapanɛzɪ
 jar-kərə mu tuə
 ba ceeri á tɔw kum ba daari
 yu-kwəli-pua ba tɪŋɪ.
¹⁷ Yisrayelɪ tiinə bam,
 abam tɪtɪ nan mu bəŋɪ yaara
 yantɔ á pa a tɪtɪ.
 Bɛŋwaani, á Tu Baŋa-Wɛ dum
 mu ya wu abam yigə nɪ
 Dɪ brɪ cwəŋə kam pa á veə,
 yɪ á laan ywəri Dɪ kwaga nɪ.
¹⁸ Bɛɛ mu yɪ á buŋɪ sɪ á vu Ezipi
 á nyo Nili bugə na bam?
 Bɛɛ mu yɪ á lagɪ á vu Asiiri
 sɪ á nyo Efratɪ bugə na bam?
 Á wó na zənə bantɔ tee nɪ na?
¹⁹ Abam lwarum kikiə yam
 ŋwaani nan,
 kuɔ zu á yira.
 Abam na nuŋɪ amu kwaga nɪ te
 tɪn,
 dɪ maa wó pa á na waarum.
 Nan taá ye-na nɪ ku camma
 sɪ á vɪn á Tu Baŋa-Wɛ dum.

Ku ta wó ni abam lanyirani,
dɪ á na ba kwari amu tun
ɲwaani.»

Pajwa Tu Baɲa-We na tagi te tun
mu kuntu.

²⁰ «Ku zigi faɲa faɲa tun mu
á ywəri amu cwəɲə kam ni.
Á me á kwaga á ya amu yi á wɪ:
á bá sɛ sɪ á zuli-nɪ.

Á ma kaagi pweeru maama yuu
ni
sɪ á zuli jwənə,
yi á daari á tigi tweeru maama
kuri ni
á kɪ boorim kikiə.

²¹ Amu deen jəri abam a tɪga
kam ni,
ni á yi Vinyə tiu kulɔ na tiini
ku lana tun mu.

Nan nii abam na gari á ləri te!
Á jigi vinyə tiu kulɔ na ləri bu
balwaaru tum mu.

²² Canfum dɪ sɪan na daga te
maama,

tɪ bá wanɪ abam yɪra tɪ titigi
tɪ gɔ á yɪra digiru tum.

Abam lwarum dum ta wó taa wu
amu yigə ni mu taan.»

Yuutu Baɲa-We na tagi te tun mu
kuntu.

²³ «Bee mu yi á wɪ: á wu digimi
á titi cullu tum seeni?
Á wu zuli Baalɪ jwənə yam
na?

Nii-na læru tulɔ á na kɪ bwəlu
tum tɪga ni tun.

Abam nyɪ dɪ yogondi-kana na
lagɪ sɪ baara di-ka yi ka
kɪ te tun mu.

Ka wari ka titi sɪ ka ja.

²⁴ Abam ta nyɪ dɪ bina-kana
kalɔ na wu kagwa yuu ni
ka kaagi ka beeri baara sɪ ba
di-ka tun mu.

Nɔɔn-nɔɔnu bá wanɪ ka yigə o
cɪ.

Bina-bia kalɔ maama na
lagɪ-ka,
ku bá cɛ ka yɪra.

Ka wó na-ka mwalɪ mu ka di,
bina-kana kam yɪra na maɲɪ
ya nyaari tun ɲwaani.

²⁵ Yisrayelɪ tiinə bam, yi taá
duri-na taan,
sɪ á napra purɪ yi na-nyɔm jigi
abam.

Abam nan vin mu yi á wɪ:

«Yɪ kwaani sɪ n cɪ dɪbam!

Dí fra zu dwi-ge tiinə wa yam
mu.

Dí wó yɔɔrɪ dí da ya kwaga.»

²⁶ Yisrayelɪ tiinə bam yuu nan
lagɪ ku yáalɪ mu.

Kuɔ taa nyɪ dɪ ba na jaani
ɲwunu

yi ba yáal-o te tun mu.

Ba pwa dɪ ba tuw kum nakwa
bam,
dɪ ba kaanum tiinə bam,

dɪ ba nijɔŋnə bam maama
mu lagɪ ba di cavura.

²⁷ Ba yəni ba zuli daa mu yɪ ba
wɪ:

«Nmu yɪ amu ko mu.»

Ba daa ta zuli kandwɛ yɪ ba wɪ:

«Nmu mu lɔgi-nɪ.»

Ba ta ma pipiri ba lɔ amu

kwaga nɪ,

yɪ ba yigə tərə amu wɔnɪ.

Cam laan na yəni dɪ yi-ba,

ba duri ba tui ba keeri ba

loori-nɪ

sɪ a joŋi-ba a yagɪ.

²⁸ Zuda tiinə bam, á jwənə yam

á na mɔɔnɪ tun nan be?

Pa-na sɪ ya ba ya joŋi abam ya

yagɪ á cam maŋa nɪ!

Á tuw maama jigɪ ku jwəm mu.

Vwan mu na?

²⁹ Abam jigɪ-nɪ á bwe sɪ bɛɛ
mu?

Ku nan yɪ abam mu ywəri

amu kwaga nɪ.»

Baŋa-Wɛ na tagɪ te tun mu kuntɔ.

³⁰ «Amu ya waart á nɔɔna bam

yɪ ba pa ku ba jigɪ kuri.

Ba wu se a kwɪə yam.

Á laan ma á gu nijɔŋnə balɔ a

na tuŋɪ abam tee nɪ tun,

nɪ nyoŋo kulɔ kana na jigɪ-ku

yɪ ku zi vara te tun.»

³¹ Abam zum nɔɔna bam, cəgi-na
Baŋa-Wɛ taanɪ dum. Dɪ maa wɪ:

«Amu laan jigɪ kagɔa mu a pa

Yisrayelɪ tiinə bam na?

A yagɪ pa lim mu gilimi-ba

na?

Bɛŋwaanɪ mu a nɔɔna bam

kaagɪ ba tɛ nɪ:

«Dɪ wú beeri dɪ vu dɪ na lagɪ

mɛ tun mu,

sɪ dɪ bá joori nmu te?»

³² Bukɔ wú wantɔ o swe o

nunwaŋa zɪla sɪ o zu na?

Kaanɪ na wura o ti o yigə sɪ o

zu baru,

ku tu wú kwe o ban-zurɪ gɔrɔ

kum o səgi na?

Ku nan na yɪ amu tutɪ nɔɔna

bam,

ku na zigɪ faŋa faŋa tun mu

ba maŋɪ ba swe amu swiə sɪ

ku daanɪ.

³³ Abam tiini á lwarɪ cwe silɔ á

na wú tɔgi

sɪ á na bɔɔla zanzan tun.

Nmu dɛɛn ma n na-vəli-balɔrɔ

kum, n ma n zaasɪ nɔɔna!

³⁴ Abam gwaaru tum taŋɪ dɪ

nabwənə jana mu,

yɪ nɔɔna nai á na digimi á tutɪ

te tun.

Abam nan wu purɪ-ba ŋunni

baŋa nɪ,

yɪ ba jɪɣɪ bura.
Dɪ kɔ maama dɪ, abam nan ta tɛ
á wɪ:

³⁵ «Dɪbam wu kɪ dɪ cɔɣɪ mu.
Wɛ zuri Dɪ banɪ Dɪ pa dɪbam
mu.»

Amu nan lagɪ a waarɪ abam mu,
dɪ á na kaagɪ á tɛ nɪ
«Dɪbam sunɪ dɪ wu tusi» tun.

³⁶ Nii-na á na kaagɪ á jɪɣɪ á tutɪ
á bo je maama nɪ tɛ!

Abam na ve Ezipi tiinə tɛ mu sɪ
ba wəli abam,
á wú tu ba jɪɣɪ nɪ,
nɛnɛnɪ á dɛn na tu tɛ Asiiri
tiinə jɪɣɪ nɪ tun.

³⁷ Abam lagɪ á kwe á jɪan yam á
vɔ á yum nɪ mu,
sɪ á zɪɣɪ Ezipi nɪ á joori dɪ
cavura.

Amu Baɣa-We marɪ a nuɣi
balu á na pɛ-ba cɪga tun kwaga
nɪ mu.

Ba bá wanɪ abam ba wəli dɪ
funfun dɪ.»

Yisrayeli tiinə ba jɪɣɪ cɪga ba pa We

3 Baɣa-We daa ma ta Dɪ wɪ:
«Nɔɔnɔ na vɪn o kaanɪ
pa kaanɪ wum vu o zu baru
wudonɣ,
ku tu wú wanɪ o joori o kwe
kaanɪ wum sɪ o ji o kaanɪ
na?

Kəm dɪm kuntu bá cɔɣɪ tɪga
kam mu na?

Abam nan boori dɪ bɔɔla zanzan
mu,
yɪ á ta beeri cwəɣə sɪ á joori
amu tɛ.

² Kwəni-na á yum sɪ á nii
pu-kum sum baɣa nɪ.
Jəgə wura yɪ abam wu ve da
sɪ á kɪ kabwəɣə na?

Abam ve á je cwe sum maama
nɪ nɪ mu
á cɔɣɪ á bɔɔla bam,
nɛnɛnɪ vɪnvɪrna na je kagua
yuu nɪ sɪ ba zi nɔɔna tɛ
tun.

Á kwe á lwarum dɪ á boorim
kikiə mu
á ma á cɔɣɪ tɪga kam.

³ Kuntu ɣwaanɪ nan a cɪɣɪ dua
sɪ ka yɪ nɪ,
nɛnɛnɪ ku na yɪ duum dua dɪ
kweelim-dua dɪ.

Á yɔɔrɪ á cɛ mu dɪ á tulu kum,
yɪ cavura ba jɪɣɪ abam ku
ɣwaanɪ.

⁴ Abam yəni á tɛ amu taanɪ mu
á wɪ:

«Dɪ ko»,
yɪ á ta wɪ: «Ku na zɪɣɪ dɪ
nɔn-dɔnnɪ marɪ nɪ tun mu
nmu marɪ n yɪ dɪbam cilonɣ.

⁵ Nmu banɪ bá tiini dɪ zaɣɪ
dɪbam baɣa nɪ sɪ ku
daanɪ.»

Nan nii-na á na te te,
yí á laan soe lwarim kikiə.»

Yisrayelɩ tiinə maɲɩ sɩ ba ləri ba wuv Wɛ ɲwaani

⁶Zuziasɩ dɛɛn na yí pɛ tun, mu Baɲa-Wɛ tagɩ dɩ amv Dɩ wɩ: «Zeremi, nii Yisrayelɩ tuw na kɩ te tun. O ba jɪɣɩ cɪga o pa-nɩ, nɩ kaani wulv na nuɲɩ o barv tee nɩ o vu o beeri bɔɔla tun. O ma kaagɩ pweeru maama yuu nɩ o kɩ kuntu yɩ o daari o tigi tweeru maama kuri nɩ o tɔɣɩ boorim kikiə kwaga. ⁷Amv ya ta cɛɣɩ mu sɩ a nii, o na kɩ o su, sɩ o joori amv te. O nan vɩn sɩ o joori o ba. O curv Zuda dɛɛn nɛ o kikiə yam na yí te tun. Wuntu dɩ nan ba jɪɣɩ cɪga, ⁸yí Yisrayelɩ kəm dɩm wv sagɩ wuntu dɩ yɩra. A ma zɛli Yisrayelɩ sɩ o viiri o daari amv o boorim kikiə yam ɲwaani. Zuda dɩ nan yagɩ amv mu, yí o nuɲɩ o boorɔ. ⁹O maɲɩ o wv nii o tulv kikiə yam nɩ ya jɪɣɩ cavura ya pa-o. O ma yagɩ amv yí o daari o kaagɩ o zuli jwənə yalv ba na kwe kandwa dɩ de ba kɩ-ya tun. Kuntu baɲa nɩ o jɪɣɩ o tutɩ didaani amv tɪga kam mu o cɔga. ¹⁰Dɩ kuntu maama dɩ, Zuda wv joori amv tee nɩ dɩ o wuv maama. O yɔɔrɩ o kɩ nɛnɛnɩ o wuv mu cɔɣɩ yí kv nan dai kuntu.»

Baɲa-Wɛ na tagɩ te tun mu kuntu.

¹¹Baɲa-Wɛ laan ma ta dɩ amv Dɩ wɩ: «Yisrayelɩ tiinə bam yɔɔrɩ ba ywəri amv kwaga nɩ mu. Dɩ kv dɩ, ba nan garɩ Zuda tiinə bam na ba tɔɣɩ-nɩ dɩ cɪga tun. ¹²Nan ve n yɔɔrɩ jazum baɲa seeni n ta dɩ Yisrayelɩ tiinə bam n wɩ:

«Abam sunɩ á ywəri amv kwaga nɩ.

Nan joori-na amv te.»

Baɲa-Wɛ na tagɩ te tun mu kuntu.

«Amv yí ɲwaɲa tu mu.

A banɩ dɩm bá taa wv á baɲa nɩ maɲa maama.»

Baɲa-Wɛ na tagɩ te tun mu kuntu.

¹³Yɔɔrɩ á se-na nɩ á tusi,

yí á nuɲɩ abam Tu Baɲa-Wɛ dɩm kwaga nɩ.

Se-na nɩ á tɔɣɩ wa-yɔɔrɩ kwaga,

yí á zuli-ya tweeru maama kuri nɩ.

Á yɔɔrɩ á wv kɩ á tɔɣɩ amv niə yam.»

Baɲa-Wɛ na tagɩ te tun mu kuntu.»

¹⁴Baɲa-Wɛ nan tagɩ tuntv mu yí Dɩ wɩ: «A bu-cɩcɔɣɩrv tum, amv mu te abam. Nan joori-na amv te! A lagɩ a lɩ abam didva didva á tuw maama wunɩ, sɩ a daari a lɩ bale bale sɔ-yuu maama wunɩ, a ja-ba a joori Siyɔn wunɩ. ¹⁵A maa wv beeri yigə tiinə balv na kɩ ba tɔɣɩ amv yigə tun, sɩ ba taa nii abam

baɲa nɪ. Bantu wú tɔɣi yəno dɪ
 yi-puru baɲa nɪ mu ba wəli abam
 lanyiranɪ. ¹⁶Abam kɔɔ kum laan
 maa wú puli tɪga kam baɲa nɪ.
 Maɲa kam kuntu nɪ nɔɔna daa bá
 taa tɛ Wɛ ni-gonim daka kam taanɪ.
 Ku maɲi ku bá ba ba wubɔɲa nɪ
 sɪ ba guli ka gulə. Nɔɔna fra bá
 zu-ka. Ba nan bá taa lagɪ sɪ ba joori
 ba kɪ ka doɲ. ¹⁷Maɲa kam kuntu
 nɪ, baá taa bəi Zeruzalem tuw kum
 nɪ: Baɲa-Wɛ paari jangɔɲɔ kum mu.
 Lugu baɲa dwi maama tiinə maa
 wú jeeri Zeruzalem nɪ sɪ ba zuli
 Baɲa-Wɛ yiri dum. Ba daa bá tɔɣi ba
 wu-deɔ kum na lagɪ kəm-balwaaru
 tɪbɪ tun. ¹⁸Ku nan na yi maɲa kam
 kuntu, Yisrayeli dwi dum dɪ Zuda
 dwi dum wú ba ba kɪ daanɪ sɪ ba
 taa yi sɔɲɔ didɔa. Baá zɪɣi jazum
 baɲa seeni tuw kum nɪ ba joori ba
 zu tɪga kalɔ wɔnɪ amu deen na pɛ
 ba nabaara bam sɪ ba taa te tun.

¹⁹Amu deen buɲi a titɪ nɪ a wi:
 Yisrayeli dwi tiinə bam, amu
     ya lagɪ sɪ a taa jɪɣi abam
 nɪ á yi amu titɪ biə mu.
 A ma ja wubɔɲa sɪ a pa abam
     ti-ywəɲə kantɪ,
 ka na yi ti-ɲɔɲa ka dwe tɪga
     kalɔ maama
 dwi-ge tiinə bam na jɪɣi tun.
 A nan ya lagɪ sɪ á taá bəi-nɪ nɪ:
 «Dí ko» mu,

sɪ á daa yi nuɲi amu kwaga nɪ.

²⁰Abam nan ba sɛa.

Á bri á ba jɪɣi cɪga dɪ amu,
 nɪ kaanɪ wulɔ na yagɪ o baru
 yi o daari o tɔɣi bɔɔla kwaga
 te tun mu.»

Baɲa-Wɛ na tagɪ te tun mu kuntu.

²¹Kərə zɪɣi zwəənu tum yuu nɪ
 ka tui yo seeni mu.

Yisrayeli tiinə bam mu yɔɔri ba
 kaasi sɪ ba na zənə.

Bantu nan mu ywəri cwə-laaru
 wɔnɪ

yi ba daari ba swe ba Tu
 Baɲa-Wɛ dum ni nɪ.

²²«Abam balɔ maama na nuɲi
 amu kwaga nɪ tun,
 joori-na amu tee nɪ,
 sɪ aá yɔɔri abam
 a dɪ cɪga cwəɲə wɔnɪ.»

«Dí wú sunɪ dí joori nmu te,
 Nmu na yi dɪbam Tu Baɲa-Wɛ
 dum tun ɲwaanɪ.

²³Dɪbam na diini zwəənu tum
 yuu nɪ dɪ zuli jwənə,
 yi dí kaasi baɲa baɲa pweeru
 tum yuu nɪ tun,
 kəm-yɔɔru tum kuntu wu wanɪ
 dɪbam tɪ wəli.

Ku yi dí Tu Baɲa-Wɛ yiranɪ mu
 wanɪ

Dl joɲi Yisrayeli tiinə bam Dl
 yagɪ.

²⁴ Ku nan na zigi faɲa faɲa tun,
jwə-yɔɔru tɪlɔ dɪ na zuli tun
mʊ cɔgi dɪ wənu.

Tɪ yɔɔri tɪ cɔgi wənu tɪlɔ
maama
dɪ nabaara bam na yaari ba
na tun mʊ.

Ku na yɪ dɪ vara dɪ dɪ biə
maama,
dɪ gɛ-ba jwənə kaanum baɲa
nɪ.

²⁵ Dɪ laan nan wó taa je dɪ dɪ
cavura mʊ,
sɪ dɪ kwe tɪtɔ-gurrɔ dɪ pu dɪ
yum nɪ.

Bɛɲwaani, dɪbam dɪdaani dɪ
nabaara bam maama
tusi dɪ Tu Baɲa-Wɛ dɪm yigə
nɪ.

Ku na zigi faɲa faɲa tun, dɪ yɔɔri
dɪ wʊ sɛ Dɪ niə yam mʊ.»

4 Baɲa-Wɛ ma ta Dɪ wɪ:
«Yisɪrayɛlɪ tiinə bam, sɛ-na sɪ
á joori á ba amʊ te.

Dɪlɪ-na wo-zɔɔna yalɔ á na zuli
tun á yaɲɪ
sɪ á laan ba.

Á nan na tuə,
daa yɪ joori-na kwaga.

² Abam na mɛ amʊ ɲwɪa Tu
Baɲa-Wɛ yɪrɪ dɪm á du
durə,

á maɲɪ sɪ á taá turɪ á tɔgi cɪga
cwəɲə á ɲwɪa maama
wʊnɪ mʊ.

Á na sunɪ á kɪ kuntʊ don,
lugʊ baɲa dwi maama wó da
abam ɲwaani
ba loori yu-yoɲo amʊ tee nɪ.
Ba maa wó taa jigi tura amʊ
ɲwaani.»

³ Baɲa-Wɛ ta tagɪ tuntʊ mʊ dɪ
Zeruzalem tiinə, dɪdaani Zuda tiinə
badaara bam:

«Ve-na á kagwɪ sum wʊnɪ sɪ á
cɛ-sɪ.

Nan yɪ kwe-na á wo-dwə bam
á du á yaɲɪ sabari wʊnɪ.

⁴ Kwe-na á tɪtɪ dɪdaani amʊ
Baɲa-Wɛ,

nɪ amʊ ni-gonim dɪm na brɪ te
tun.

Abam Zeruzalem dɪ Zuda tiinə
bam,

kwe-na á bɪcara yam sɪ ya taa
tɔgi amʊ wubɔɲa.

Abam na wʊ kɪ kuntʊ
a banɪ wó tiini dɪ fuli abam
baɲa nɪ,

á lwarɪm kikiə yam ɲwaani.

Nɔɔn-nɔɔnʊ bá wanɪ a banɪ dɪm
o pa dɪ zuri.»

**Leeru wó zaɲɪ sa-tʊw wʊnɪ
tɪ ba tɪ cɔgi Zuda tiinə**

⁵ «Tɔɔlɪ-na kwərə kantʊ á ma á
kaani Zeruzalem tiinə dɪ Zuda tiinə
bam maama á wɪ:

«Wu-na nabwaanv á ma á kaani
balv maama na zɔvri tɔga kam
nɪ tɪn.»

Ta-na dɪ kwər-dia á wɪ:
«Jeeri-na daani,
sɪ á duri á zɔ tɪnɪ dɪlv na lɔgɪ
dɪ pɪ tɪn wɔnɪ!»

⁶ Zəŋi-na nyinyɔgɔ wɔŋɔ sɪ ka
brɪ Zeruzalem cwəŋə
kam.

Kɪ-na lɪla á duri á vu á səgi
tɔ-fɔɔ wɔnɪ!

Bəŋwaani, amv lagɪ a pa lɛɛrv
mɔv nuŋi jazum baŋa seeni
tɪ ba tɪ cɔgɪ abam zəŋ-zəŋ.

⁷ Á dɔnv mɔv zarɪ o tɔv wɔnɪ
sɪ o nuŋi o ba o wani
tɪ-kamunnu zanzan.

O nyɪ dɪ nyɔŋɔ mɔv na zɪgɪ kv
bɔɔnɪ wɔnɪ kv nuŋi.

O na tɔ sɪ o cɔgɪ á tɔv kum,
dɪ-dwəənu yɪranɪ mɔv wɔ
daari,
yɪ nɔɔn-nɔɔnv daa bá taa zɔvri
á tɔnɪ dɪm wɔnɪ.

⁸ Kuntv ŋwaani, kwe-na
gwar-zɪnzwara á lɛ,
sɪ á daari á taá coosə yɪ á
keeri á wɪ:

«Baŋa-Wɛ ban-zəŋɔ ta wɔ dɪbam
Zuda tiinə baŋa nɪ.»

⁹ Baŋa-Wɛ daa ma ta Dɪ wɪ:
«Dɛ dɪm kuntv na yɪə,

tɔv kum pɛ dɪ o nakwa vwana
wɔ parɪ.

Kv maa wɔ sv kaanum tiinə
bam,

sɪ Wɛ nijɔŋnə bam dɪ niə yɛ.»

¹⁰ Amv laan ma ta a wɪ: «Yuuu
Baŋa-Wɛ, nmɔv na kɪ te tɪn, n yɔɔrɪ
n ganɪ Zuda dɪ Zeruzalem tiinə bam
mɔv! Nmɔv tagɪ dɪ ba n wɪ: «Yazurə
wɔ taa wɔ á tee nɔv yɪ sv-lɔŋɔ zɪgɪ
sɪ kv gu-ba.»

¹¹ Maŋa nan na yɪə, baá ta dɪ Zuda
dɪ Zeruzalem tiinə bam maama ba
wɪ: «Dɔv-vɪu mɔv zɪgɪ kagva yuu
zwəənu tum nɪ kv buɪnɪ a nɔn-sonnu
tum baŋa nɪ. Kv nan dai vɪu na
daani kv dɔla sɪ ba ma-kv ba caari
wəənu tɪn. ¹² Kv yɪ vu-dɔv kulv na
nuŋi amv Baŋa-Wɛ tee nɪ tɪn mɔv.
Amv mɔv wura a brɪ a nɔɔna bam nɪ
ba ba jɪgɪ bura.»

¹³ Nii dí dɔna bam na buɪnɪ
dɪbam baŋa nɪ te!

Ba nyɪ dɪ dɔv-vɪu na kalɪ
kunkwəənu

kv tui dɪ baari te tɪn mɔv.

Ba jar-kərə tərɪkooru tum nyɪ dɪ
kurɪm vɪu na kɪ sɔɔ te tɪn
mɔv.

Ba siseŋ-nɔɔna duri lɪla
sɪ dwe maarv na caalɪ wəənu
te tɪn.

Lɛɛrv yɪ dɪbam!

Dí lagɪ dí tɪ mʊ.

¹⁴ Zeruzalem tiinə bam,
kwe-na á bɪcara sɪ á yagɪ
lwarum kəm,
sɪ Wɛ laan vrɪ abam Dɪ yagɪ.
Abam bá kɪ lɪla á yagɪ á
wubɔŋ-lwaanʊ tum na?

¹⁵ Nɔɔna mʊ zɪgɪ Dan tʊ wʊnɪ
ba ba.

Badonnə dɪ ma nuŋi Efrayim
pweeru laŋa kam nɪ ba yɪ
yo.

Ba kwərə kam maa brɪ lɛɛrʊ
taanɪ yɪ ba tɛ ba wɪ:

¹⁶ «Pa-na sɪ dwi-ge tiinə bam
lwarɪ nɪ
jar-kərə bam yɪə!

Tɔɔlɪ-na á brɪ Zeruzalem tiinə
bam á wɪ:

«Jar-kərə nuŋi tʊ yigə yigə mʊ
ba buɪnɪ abam baŋa.

Baá kaasɪ tiguri-kaasa ba ma
jeeri Zuda tʊnɪ dʊm.

¹⁷ Ba lagɪ ba kaagɪ Zeruzalem
tʊ kʊm mʊ ba pu,
nɪnɛɛnɪ nɔɔna na kaagɪ ba kərɪ
sum yɪ ba yurɪ-sɪ tɛ tʊn.

Amʊ nɔɔna bam nan nuŋi amʊ
kwaga nɪ mʊ
pa kʊ yɪ kʊntʊ ba yura nɪ.»»

Baŋa-Wɛ na tagɪ tɛ tʊn mʊ kʊntʊ.

¹⁸ «Kʊ zɪgɪ abam tɪtɪ yura nɪ mʊ
pa á na waarum dɪntʊ.

Kikiə yalʊ á na tʊŋɪ tʊn mʊ
jaanɪ cam dɪntʊ dɪ ba á
baŋa.

Lɛɛrʊ mʊ tuə!

Kʊ maa jɪgɪ abam yura kʊ
zʊura.»

Zeremi wʊw cɔgɪ o nɔɔna bam ŋwaanɪ

¹⁹ Nii mim na jɪgɪ-nɪ dɪ zwe tel!

Ei! Lɛɛrʊ jɪgɪ-nɪ naa!

Amʊ yura mʊ yɔɔrɪ ya wiirə.
A maa warɪ sɪ a jəni cʊmm,
yɪ a bɪcarɪ dɪ.

Bɛŋwaanɪ a ni nabwaanʊ na
wui tɪ brɪ jara-kəm,
yɪ tiguri-kaasa kwəri zaŋa.

²⁰ Cam dɪdʊa na kɪ dɪ kɛ,
dɪdɔŋ mʊ wʊ saŋɪ dɪ ba dɪ
baŋa.

Dɪ tʊ kʊm maama wʊ ji
dɪ-dwəənu yuranɪ.

Dɪ dɪ sum maama lagɪ sɪ cɔgɪ
bɪdwɪ baŋa nɪ mʊ.

²¹ Dɪ dʊna bam wʊ taa ciŋi
najara dɪdaanɪ dɪbam taa
sɪ ba vu ba maŋɪ yən mʊ?

De dɔɔ mʊ a daa bá taa ni ba
nabwaanʊ tum kwəri?

Baŋa-Wɛ ma ta Dɪ wɪ:

²² «Kʊ na yɪ a nɔɔna bam,
ba yɪ jwəəru mʊ.

Ba maa yəri amʊ ni nɪ.

Ba tiini ba ga wubɔŋa zanzan,
nɪ bu-sɪsɪn na yɪ tɛ tʊn.

Kʊ na yɪ lwarum kikiə,

ba tiini ba ye duntu lanyirani.
Sɩ ku na yɩ lanyirani kɛm,
ba yɔɔri ba yɛri-di kɔtaa mu.»

Zeremi lwarɩ cɔgum dɩɩ na wó ba tɩn

- ²³ Amu na nii tɩn,
tɩga kam baɲa ya yɩ kafɛ mu
ka jagɩ jɛgɛ maama.
Weyuu kum pooni maama dɩ
ma je,
yɩ lim yirani mu daari.
²⁴ A ta na nii pweeru tum seeni
tɩn,
tɩ sisiɲi mu,
yɩ zwænu tum maama zuuli
yigɛ dɩ kwaga.
²⁵ Amu nan na nii taan tɩn,
a wu nɛ nabiinɔ.
Zunɔ bam titɩ jaani mu ba je
weyuu kum nɩ.
²⁶ Dí tɩ-ywɛɲɔ kam laan jigi
kagva mu.
Ka tɩnɩ dɩm maama dɩ jigi
di-dwænu yirani.
Kuntu nan kɩa Baɲa-We
ban-lum dɩm ɲwaani mu.
²⁷ Bɛɲwaani, Baɲa-We na tagɩ
te tɩn mu tuntu:
«Lɛeru wó ba tɩga kantɩ maama
baɲa nɩ,
yɩ a nan bá yɔɔri a cɔgɩ-ka a ti.
²⁸ Kuntu ɲwaani tɩga kam baɲa
wó keeri wu-cɔgɔ ɲwaani,

- sɩ weyuu kum maama dɩ ji
lim.
Bɛɲwaani amu mu tagɩ a taani,
dɩ nan ba gɔɩ.
Amu wubɔɲa na jaani te tɩn mu
kuntu.
A nan bá joori a ni dɩm kwaga
nɩ.»
- ²⁹ Dí dɩna bam wó taa dɔgɩ
siseɲ-nɔɔna baɲa nɩ
yɩ ba badonnɔ dɩ taa ta cɩna
ba ba ba ciɲi najara dɩ dɩbam.
Dí tɩv maama nɔn-biɔ bam na
ni ba sɔɔ kum,
baá duri ba vu ba sɛgi mu.
Badaara wó vu ba zu punnu
wɔnɩ ba sɛgi,
sɩ badonnɔ dɩ pweeru yuu ba
dali.
Ba maama wó duri ba daari ba
tɩnɩ dɩm,
sɩ nɔɔn-nɔɔnu daa yɩ taa zuvri
dɩ wɔnɩ.
³⁰ Zeruzalem tɩv kum, cɔgum mu
tu n baɲa nɩ!
N wura n kɩ bɛɛ mu?
N jɩgɩ yigɛ mu n zuvri
gwar-ɲɔnnu na?
N kwe n titɩ dɩ sɛbu-sɩɲa wænu,
yɩ n daari n fɔgɩ n yibiyɛ sɩ
bɛ?
Ku ba jɩgɩ kuri.
Á bɔɔla bam vun abam mu,
yɩ ba buɲɩ sɩ ba gu abam.

³¹ Cɪga tɪn, amɔ nɪ kərə mu
 nɪ kaanɪ na vri pugə sɪ o lɔ yɪ
 o kɔnɪ te tɪn.
 Kɔ nɪ dɪ ka-ceeru na wura o
 lɔrɪ o dayigə bu
 yɪ o kaasɪ tɪte tɪn.
 Kərə kam nan yɪ Zeruzalem mu
 kaasɪ kɔntɔ,
 yɪ o sɪn o sɔɔnɪ mu.
 O yɔɔrɪ o loori zənə mu dɪ
 jɪ-kura yɪ o wɪ:
 «Lɛɛrɔ jɪgɪ-nɪ naa!
 A duna bam wura ba gvi-nɪ.»

Nɔn-ɲum tərə

5 «Kaagɪ-na Zeruzalem cwe sɪm
 maama á pu,
 dɪ kɔ gugwəɛrɔ tɪm, dɪ kɔ ye
 sɪm maama,
 sɪ á nii á na wó na nɔn-ɲum
 tɔv kɔm maama wɔnɪ
 dɪ dɪdɔa dɪ.
 Nɔɔnɔ wura o na tɔgɪ kəm-laaru
 yɪ o jɪgɪ cɪga dɪ amɔ na?
 Abam na nɛ nɔɔnɔ kɔntɔ doɲ,
 amɔ dɪ wó da kɔ tu ɲwaanɪ
 a kwe tɔv kɔntɔ lwarɪm dɪm
 a ma a cɛ-ba.
² Ba na yəni ba ma amɔ ɲwɪa
 Tu Baɲa-Wɛ yɪrɪ dɪm ba
 du durə,
 ba taanɪ dɪm kɔntɔ yɪ vwan
 yɪranɪ mu.»

³ Baɲa-Wɛ, nmu yəni n beeri
 cɪga mu nabiinə tee nɪ.
 Nmu nan magɪ n nɔɔna bam,
 yɪ kɔ wɔ cɛ ba yɪra.
 Nmu ta pɛ ba tiini ba na cɔgɪm,
 yɪ ba wɔ sɛ kɔrɪsɪm.
 Ba ma pa ba bɪcara kɪ dam,
 yɪ ba wɔ sɛ sɪ ba joori ba ba
 nmu te.
⁴ Amɔ laan ma ta a titɔ nɪ a wɪ:
 «Nɔɔna bantɔ yɔɔrɪ ba yɪ
 nabwənə mu
 pa ba tɔɲɪ jwərim yɪranɪ.
 Bɛɲwaanɪ, ba yəri Baɲa-Wɛ cwe
 sɪm na yɪ te tɪn.
 Ba nan wɔ lwarɪ ba Tu Wɛ dɪm
 na beeri kikiə yalɔ sɪ Dɪ nɔɔna
 taa kɪ tɪn.
⁵ A nan wó vu dɪdɛɛra bam te
 mu
 a ɲɔɔnɪ dɪ ba.
 Bɛɲwaanɪ, bantɔ wó taa ye
 Baɲa-Wɛ cwe sɪm,
 dɪ Dɪ na beeri kikiə yalɔ Dɪ
 nɔɔna tee nɪ tɪn.»
 Bantɔ titɪ dɪ nan vɪn mu sɪ
 Baɲa-Wɛ taa te-ba,
 Ba ma kwe ba kwaga ba ya-Dɪ.
⁶ Ba kəm dɪm kɔntɔ ɲwaanɪ,
 nyɔɲo wó nuɲɪ kagua wɔnɪ
 kɔ ba kɔ zi-ba.
 Nywənkurə dɪ wó zɪgɪ kagua nɪ
 ka ba
 sɪ ka ja-ba ka tɔrɪ.

Gweeru dɪ wɔ́ vwe ba tɪ-niə
yam nɪ.
Nɔɔnɔ wulɔ maama na nuɟi o
beerɪ pooni yigə nɪ,
ga-varum wɔ́ ja kɔ tu kɔ gu.
Kɔ nan yɪ nɔɔna bam na tiini ba
ywəri We kwaga nɪ
yɪ ba lwarum dɪ gaalɪ te tun
ɲwaanɪ mu kuntu.

Baɲa-We ma bwe-ba Dɪ wɪ:

⁷ «Zeruzalem, beɲwaanɪ mu
amu wɔ́ kwe n lwarum a
ma a cɛ-m?
N nɔn-biə bam nuɟi amu kwaga
nɪ mu,
yɪ ba ve ba zuli wa-yɔɔrɔ.
Amu mu paɪ ba di ba sui.
Ba ma lɔ ba kaana kwaga nɪ,
yɪ ba laan yɔɔrɪ ba vu ba pəni
dɪ ka-tuli.
⁸ Bantɔ nyɪ dɪ sisəɲ-be sɪlɔ na di
sɪ sui yɪ sɪ nu lanyiranɪ
tun mu.
Ba fra mu yɔɔrɪ ya wɔ nɔɔna
badonnə kaana wunɪ
sɪ ba lagɪ-ba.
⁹ A nan na waarɪ-ba ba kəm
dum kuntu ɲwaanɪ,
kɔ daɪ kɔ cwəɲə nɪ mu na?

Amu bá joori a ɲwɪ ba lwarum
jɪnɪ,
ba dwi dum na yɪ
nɔn-balwaarɔ tun ɲwaanɪ
na?»

Baɲa-We na tagɪ te tun mu kuntu.

¹⁰ «Zɔ-na ba kadwi sum wunɪ mɛ
ba na jəri vinyə tweeru
tun
á gwɛɛnɪ-sɪ.

Nan yɪ chɔɟɪ-na-sɪ á ti.

Za á goni-na tweeru tum nɛ á
yagɪ,
suntu na daɪ Baɲa-We nyum tun
ɲwaanɪ.

¹¹ Yisrayelɪ dwi dum dɪ Zuda
dwi dum maama
yɔɔrɪ ba ywəri amu kwaga nɪ
mu.»

¹² Nɔɔna bam fɔɪ vwan mu
Baɲa-We ɲwaanɪ ba wɪ:
«Dɪ bá kɪ dɪbam kulukulɔ.
Cam bá yɪ dɪbam.
Kana dɪ jara-kəm bá tu dɪbam
tuw kum baɲa nɪ.

¹³ Nijonɲə bam nyɪ dɪ viu mu!
Ba ni-taanɪ ba jɪɟɪ We dam dɪ
wunɪ.

Yagɪ-na sɪ ba tɪtɪ taanɪ dum
joori dɪ di-ba.»

¹⁴ Kuntu ɲwaani Paɲwa Tu
Baɲa-We tagi Dɪ wɪ:

«Zeremi, nɔɔna bam na tagi
kuntu tun ɲwaani,
amu wú pa taani dɪɔ a na kɪ
n ni nɪ tun ji mim.
Nɔɔna bam maa wú taa yɪ de
sɪɔ na wú ja mim tun,
pa dɪ zwe-ba.»

¹⁵ Baɲa-We na tagi te tun mu tintu:
«Yisrayeli tiinə bam, cəgi-na!
Amu lagɪ a ja dwi tiinə balu tuw
na baɲwe tun mu a ba
a ma a waari abam.

Tuw kum kuntu maɲɪ ku wuru
mu faɲa faɲa.

Á ba ni ba ɲwaɲa.

Á maa ba ni ba taani dum.

¹⁶ Ba maama yɪ nɔn-babɛ mu.
Ba maa tai ba cɪna yɪ ba guɪ
nɔɔna.

¹⁷ Ba nan lagɪ ba di á muna dɪ á
wudiiru maama mu.

Ku na yɪ á biə, baá gu ba
maama,

bəkəri dɪdaani bɪsankam.

Ba ta wú di á vara maama,
yɪ ba cəgi á vinyə tweeru dɪ á
kapurru.

Ku na yɪ tunɪ dɪɔ na ləgi dɪ pɪ
yɪ á ya buɲɪ sɪ á səgi dɪ wunɪ
tun,

baá cəgi-dɪ jara-kəm baɲa nɪ
mu.»

¹⁸ Baɲa-We daa ma ta Dɪ wɪ:
«Maɲa kam kuntu na yiə, amu bá
yɔɔrɪ a cəgi abam maama a ti
kuntu. ¹⁹ Nɔɔna bam na bwe nmu
Zeremi ba wɪ: «Bɛɲwaani mu dɪ
Tu Baɲa-We pe tintu maama yi
dɪbam?», sɪ n ta dɪ ba nɪ: «Ku
kɪ abam kuntu, á na nuɲɪ amu
Baɲa-We kwaga nɪ yɪ á daari á jigi
wa-yɔɔru á zuli á tɪtɪ tɪga kam nɪ tun
ɲwaani mu. Kuntu ɲwaani abam
nan wú vu sa-tuw sɪ á taá tuɲɪ á pa
vərə.»

²⁰ Tɔɔlɪ-na kwərə kantu sɪ
Zakɔbɪ dwi tiinə bam
maama ni.

Nan pa-na sɪ ka yi Zuda laɲa
kam maama.

²¹ Cəgi-na We taani dum,
sɪ á yɪ jwəuru mu yɪ á ta ga
wubɔɲa.

Abam jigi yiə, yɪ ya ba nai.

Á ma á jigi zwa, yɪ á ba ni
taani kuri.

²² Ku ya maɲɪ sɪ á taá kwari
amu Baɲa-We,
yɪ á yɪra sai dɪ amu.

Amu mu kɪ nɪnuw ni kasɪɔ a ma
a cɪ-ku.

Kuntu ma ji nɪnuw kum sisəm
sɪ ku taa ve maɲa maama.

Nɪnuw kum na-ɲunɪ na maɲɪ sɪ
diini weeni te,

yɪ sɪ na wuuri te maama dɪ,
 na bam bá gaali sisəm dɪlɔ a
 na tiŋi a pa-ba tɪn.
²³ Amu nɔɔna bam nan tiini ba
 jɪɣɪ yi-dɛɛrɪ zanzan,
 yɪ ba zwa dɪ ba ni.
 Ba lɔɣɪ amu kwaga nɪ mu,
 yɪ ba pipiri ba viiri ba
 daari-nɪ.
²⁴ Ba ba te daani nɪ:
 «Pa-na sɪ dí taa kwari dí Tu
 Baŋa-Wɛ.
 Bɛɲwaani, duum dua maŋa na
 yəni ka yi,
 yɪ kweelim dua maŋa dɪ yi,
 Duntɔ mu paɪ dua nɪ ka maŋa
 nɪ lanyirani.
 Dɪ maa da ku ŋwaani Dɪ pa dí
 zagi muna lanyirani.»
²⁵ Wənu tum kuntu nan wu kɪ,
 á lwarum dɪm ŋwaani.
 Á lwarum kikiə yam dɪ ma cɪ
 abam
 dɪ wo-laaru tuntu maama.
²⁶ Nɔn-balwaaru mu tɔɣɪ ba
 gwaani dɪ a nɔɔna bam.
 Ba dali mu yɪ ba vwe,
 nɪ nɔɔnu na vwe te sɪ o ja zuŋə
 tɪn.
 Ku nan yɪ cɪɣuru mu ba cɔa sɪ
 ba ja nabiinə.
²⁷ Bantu sam dɪm su dɪ vwan
 kikiə mu,
 nɪ zuŋ-pogo na su dɪ zunə te
 tɪn.

Ba laan ma da kənə yam kuntu
 baŋa nɪ
 ba ji nɔn-kamunə dɪ nadunə.
²⁸ Ba ma yɔɔrɪ ba nu lanyirani,
 yɪ ba ba se sɪ ba yagi lwarum
 kikiə.
 Ku na yɪ butara dɪdaani
 nabwənə,
 nɔn-balwaaru tum bá zɪɣɪ ba
 kwaga nɪ
 sɪ ba janɪ ba di bura ba pa-ba.
²⁹ A nan na waari-ba ba kəm
 dɪm kuntu ŋwaani,
 ku dai ku cwəŋə nɪ mu na?
 Amu bá joori a ŋwi ba lwarum
 jɪnɪ,
 ba dwi dɪm na yɪ
 nɔn-balwaaru tum ŋwaani
 na?»
 Baŋa-Wɛ na tagɪ te tɪn mu kuntu.
³⁰ «Wɔŋo kulɔ na zizigi yira tɪn
 mu jɪɣɪ ku kɪ tɪga kantu
 nɪ.
 Ku maa tiini ku yɪ wo-zɔɔnɪ.
³¹ Nijonŋə bam ŋɔɔnɪ vwan
 yirani mu.
 Kaanum tiinə bam dɪ ma kwe ba
 titɪ dam
 ba nii nɔɔna bam baŋa nɪ.
 A nɔɔna bam ma yɔɔrɪ ba lagɪ
 ku na yɪ te kuntu tɪn.
 Wənu tuntu maama kweelim
 na yiə,
 abam lagɪ á kɪ tita mu?»

**Zuda tiinə duna wó gilimi ba
kaagi Zeruzalem**

6 Benzamen dwi tiinə bam,
duri-na sɪ á lu!
Duri á nuɟi-na á daari
Zeruzalem tuw kum!
Wu-na nabwaanu á kaani Tekoa
non-biə bam,
sɪ á daari á tarigi mim
Bete-Hakerem ni
sɪ dɪ nywa kam ji ni-kaana ka
pa nɔɔna bam.
Benɟaani leeru mu lagi ti zigi
jazum baɟa seeni ti ba yo
seeni.
Ku nan wó ja cɔgum zanzan ku
ba.
² Zeruzalem tuw ya nyɪ dɪ a
buko-laa mu,
ku yi tu-kajɔɔ!
Amu nan wó cɔgi-ku.
³ Pwa dɪ ba jar-kərə mu lagi ba
ba
ba jeeri abam dɪ najara.
Baá cwi ba vwə ba gilimi tuw
kum,
ni nayura dɪ ba vari-kɔɔ kum
te tin.
Kɔɔ maama wó jəni ku jəgə ni,
sɪ ba dɪ ba na lagi me tin.
⁴ Ba maa wó ta ba jar-kərə bam
ba wɪ:
«Ti-na á yigə sɪ dɪ ja najara yam
sɪ dɪ yi tuw kum.

Pa-na sɪ dɪ zaɟi ba baɟa ni
wia titari ni.»
Ba ta wó ta wɪ: «Maɟa tiini ka
kɛ.
We dum guni yi tɪga lagi ka yi.
⁵ Kuntu ɟwaani dɪ wó zaɟi dɪ
li-ba titu ni mu,
sɪ dɪ cɔgi ba so-fwaaru tum
maama!»
⁶ Paɟwa Tu Baɟa-We dɪ ma ta Dɪ
wɪ:
«Zagi-na tweeru tum á dɪ tɪga
ni,
yi á daari á lo taala
á yəri Zeruzalem kabri sum
təɟə ni.
Amu wó waari ku non-biə bam,
ba na yɔɔri ba se pu-sɪɟa
tituɟa tin ɟwaani.
⁷ Ni vɔli na yəni dɪ buri na te
tin,
kuntu mu amu nɔɔna bam dɪ
yɔɔri ba ki lwarum.
Je maama ni, nakɔɔri dɪ vuvugə
tituɟa sɔɔ mu zaɟa.
Yawuru dɪ zɔnni mu jigi nɔɔna
bam,
yi amu nai ti maama!
⁸ Zeruzalem tiinə bam,
cəgi-na amu ni-kaana yam.
Ku na dai kuntu,
amu wó dɔli abam a yaɟi mu.
A ta maa wó pa á tuw kum ji
di-dwəənu,

sɪ nɔɔn-nɔɔnɔ yɪ wani da o
zu.»

**Yisrayelɪ tiinə bam vɪn
Wɛ ni-kaana yam**

⁹Paɲwa Tu Baɲa-Wɛ na tagɪ te tɪn
mɔ tuntu:

«Zeremi, pa ba kwaani ba lari
nɔɔna balu ta na daari
Yisrayelɪ tiinə bam wɔni
tɪn,
sɪ ba wɔlɔwɔlɔ daa yɪ daari,
nɛnɛni ba na lari vinyə tiu biə
te,
yɪ kulɔkulɔ wu daari tiu kum
yira ni te tɪn.»

¹⁰Amɔ nan na ŋɔɔni dɪ nɔɔna
bam,
nɔɔn-nɔɔnɔ bá sɛ sɪ o jɔŋi nmɔ
ni-kaana yam.

Ba zwa yam kwarumi mɔ,
yɪ ba vɪn sɪ ba cɛgi taani.
Ba yigə daa tərə Baɲa-Wɛ taani
dum wɔni,
yɪ ba ba ni dɪ ywəni.

¹¹Amɔ dɪ banɪ tiini dɪ fuli
ni Baɲa-Wɛ banɪ na zaɲɪ te tɪn
mɔ,
pa a daa wari a titɪ sɪ a ja.

Baɲa-Wɛ ma ləri Dɪ wɪ:

«Kwe a ban-lum dum

n lo tɪv kum nɔn-biə bam
maama yira ni,
ku na maɲɪ ku yɪ biə bam na
kweeri pooni ni tɪn,
dɪ nɔn-dunnu tum na kaagi ba
jeeri daani tɪn.

A banɪ dum bá muri nɔɔn-nɔɔnɔ,
dɪ kan-banna, dɪ ba kaana
bam,
dɪ nankwɪn: dɪ balu na ge fun
sɪ ba tɪ tɪn maama dɪ.

¹²Amɔ wú kwe ba sam dum, dɪ
ba kari sun,
didaani ba kaana bam,
a pa nɔɔna badonnə sɪ ba taa
te.

Cɪga tɪn, a lagɪ a yɔɔri a waari
balu na zuuri tɪga kantɔ wɔni
tɪn mɔ.»

Baɲa-Wɛ na tagɪ te tɪn mɔ kuntu.

¹³«Ba wɔni nɔɔna maama pini
o doɲ mɔ
sɪ o ma ji nɔɔnɔ.

Nɔn-kamunə, dɪ nɔn-balwa
maama kɪ kuntu doɲ mɔ.
Wɛ kaanum tiinə titɪ dɪ Dɪ
niɲɔɲnə bam
dɪ maa yəni ba tɔgi vwan
kikiə.

¹⁴Ba nii a nɔɔna bam zunni dum
nɛnɛni dɪ yɪ mwali yirani mɔ
te.

Ba maa wɪ: «Yazurə taa wu á tee
ni.»

Yazurə nan tərə sɪ ya yi a
nɔɔna bam.

¹⁵ Kɔ ya maɲɪ sɪ cavura taa
jɪɣɪ-ba

ba wo-zɔɔna kikiə yam
ɲwaani.

Kɔ nan ba saɪ ba yira.

Ba maɲɪ ba yəri cavura na yi
kɔlɔ tun.

Kuntu ɲwaani, ba dɪ wó tɔ tɪga
nɪ mɔ,

nunɛɛnɪ nɔɔna maama na tɔɪ
te tun.

Amɔ na tɔ a waari-ba,
ba kweelim jəgə mɔ kuntu.»

Baɲa-Wɛ na tagɪ te tun mɔ kuntu.

Yisɪrayelɪ tiinə vɪn Wɛ cwəɲə kam

¹⁶ Baɲa-Wɛ na tagɪ te tun mɔ tuntɔ:
«A nɔɔna bam, ve á zɪɣɪ-na cwe
sum yuu nɪ

sɪ á taá fɔɣɪ á niə.

Nan ta bwe-na sɪ á lwari

á nabaara cwe sum dɛɛn na yi
te tun.

Kuri-na cwə-laa kum,

sɪ á taá ve ka wɔni,

sɪ á bɪcara zuri.

Abam ma vɪn yi á wɪ: «Dí bá
tɔɣɪ-ka.»

¹⁷ Amɔ ta ma tɔɲɪ a tuntɔɲna á
tee nɪ,

sɪ ba taa yiri abam.

A maa wɪ: «Cəgi-na sɪ á ni
nabɔnɔ kum kwəri!»

Abam ta maa wɪ: «Dí bá cəgi.»

¹⁸ Tɔ, dwi tiinə maama, cəgi-na
lanyirani!

Abam balɔ na nii tun,

lwari-na kɔlɔ na lagɪ kɔ kɪ a
nɔɔna bam yira nɪ tun.

¹⁹ Tɪga baɲa maama, cəgi-na yo
seeni.

Amɔ lagɪ a pa lɛɛrɔ mɔ yi a
nɔɔna bam,

ba kənə yam ɲwaani.

Ba yɔɔrɪ ba soe sɪ ba taa vɪn a
taani mɔ.

Ba ma vri ba kwaga ba ya
amɔ niə yam.

²⁰ Kɔ na yi wəɛnu tɪlɔ lwəm na
ywəmmə tin kalɔ ba na
jaani ba nuɲi Seba nɪ tun,
dɪ trali nugə kam ba na jaani
ba nuɲi tɔ yigə yigə tun,
amɔ yigə tərə sɪ wɔni.

Amɔ bá joɲi á zweem pɛɛra
yam,

Bɛɲwaani, ya wɔ su a yi.

²¹ Amɔ Baɲa-Wɛ nan lagɪ a kwe
kandwa-cəllə mɔ

a tiɲi nɔɔna bantɔ cwəɲə nɪ.

Kwə dɪ ba biə maama lagɪ ba
magɪ ba naga mɔ kandwa
yam kuntu yira nɪ ba tɔ.

Balɔ dɪ na yi cilonnə daani tun,
dɪ ba badonnə dɪ maa wó je.»

Baɲa-Wɛ na tagɪ te tun mɔ kuntu.

**Jar-kərə wó nuɲi jazum
baɲa seeni ba ba**

²² Baɲa-We na tagi te tun mu tuntu:
«Kwəni á nii-na jazum baɲa
seeni!

Tu-fɔrɔ nɔɔna mu maa bɔni
abam baɲa.

Ba nan ti ba yigə mu ba nuɲi
yigə yigə
sɪ ba ba ba jeeri abam dɪ
najara.

²³ Ba ze ba ten dɪdaani ba cicwə
mu ba bɔna.

Ba nan tiini ba jɪɟi pu-sɪɲa mu,
yɪ ba ba jɪɟi nɔɔna yibwənə
kɔtaa!

Ba wurigi ba siseɲ-nɔɔna
nɪ nɪw na-ɲɔna na wuuri te
tun mu.

Ba kɪ ba tɪtɪ ba kɪ daani
sɪ ba zaɲɪ najara dɪ abam
Zeruzalem tiinə bam.»

Nɔɔna bam ma ta ba wi:

²⁴ «Dɪbam ni nɔɔna bam kuntu
ɲwa mu,
pa dí vwana pari.

Fuɔni tiini dɪ jɪɟi dɪbam mu,
nɪɛɛni kaani na vri pugə sɪ o
lu
yɪ kɔ kɪ-o te tun.

²⁵ Nan yɪ taá kaagi á ve pwələ
nɪ yɔɔ yɔɔ,

Á nan yɪ taá kaagi cwə-farɪ sum
nɪ á veə,
beɲwaani, dí dɔna bam wu je
maama nɪ mu,
yɪ ba ze sɔ-lwaanu ba mai ba
fugi dɪbam.»

Amu Zeremi maa wi:

²⁶ «Amu nɔɔna bam, zu-na
gwar-zinzwara,
yɪ á bibili tuntwarum wɔni
á wɔ-cɔɔɔ ɲwaani.

Taá keeri-na nɪɛɛni nɔɔnu na
ge o bu-dɔa
yɪ o keeri o luə te tun.

Beɲwaani, dí dɔna bam wó da
ba zaɲɪ dí baɲa nɪ mu.»

Baɲa-We ma ta dɪ amu Dɪ wi:

²⁷ «A pɛ nmu ni mu
sɪ n maɲɪ a nɔɔna bam n nii.
Nmu nan na maɲɪ-ba,
nɪ lwarɪ ba na yɪ nɔɔna dwi
dɪw tun,

nɪ nɔɔnu na maɲɪ luuru dwi
dwi o nii te tun.

²⁸ Ba maama yɪ zwabani-nyuna
mu.

Ba maa kaagi ba bai
da-bɪbara.

Ba wɔw maa tiini kɔ dana
kɔ dwe canna dɪ luuru na yɪ
te tun.

Ba maa yɔɔri ba jigi daani ba
cɔga.

²⁹ Mim funyɔgu kum tiini ku
dana lanyirani,
si ku li weeru sɛbu-pɔŋo tum
wuni.

Ba nan na maɲi ba kwaani te,
ku maama yi kafɛ mu.

Ba maa wari ba li nɔn-balwaaru
tum
a nɔɔna bam wuni.

³⁰ Baá taa bæi a nɔɔna bam nu:
sɛbu-pɔŋo tilu ba na vun tun
mu,

Bɛɲwaani, amu Baɲa-Wɛ maɲi
a vi-ba mu.»

Zeremi zɪgɪ Wɛ-digə kam nɪ o tɔɔli Wɛ kwərə

7 Baɲa-Wɛ na pe Zeremi ni dilu
tun mu tuntɔ:

² Ve n zɪgɪ Baɲa-Wɛ digə kam ni nɪ,
si n tɔɔli kwərə kantɔ nu:

Zuda tiinə bam, Baɲa-Wɛ taani mu
tuntɔ. Abam balu maama na tɔgi
Wɛ-digə kam manco-puna yam á
zɔvri ka wuni si á zuli-Dɪ tun, nan
cɛgi-na! ³ Paɲwa Tu Baɲa-Wɛ dum
na yi Yisrayeli tiinə Wɛ tun nan tagi
Dɪ wɪ:

«Ləni-na á kikiə yam si á taá tɔgi
cwə-laaru. Amu dɪ wó pa abam
cwəɲə si á taá zɔvri tɪga kantɔ
nɪ. ⁴ Nan yi taá tɛ á pa daani nɪ:

«Baɲa-Wɛ digə kam wu dɪbam tee
nɪ! Cɪga tɪn, Baɲa-Wɛ digə kam wu
dɪbam tee nɪ! Á yəni á tɛ kuntɔ doɲ
yi á buɲi nɪ kulukulɔ bá yi abam. Á
jigi á titi á gana mu kuntɔ! ⁵ Nan
yɔɔri á ləni-na á kikiə yam si á taá
tɔgi cwə-laaru, yi á daari á tɔɲi dɪ
cɪga da-tee nɪ. ⁶ Yi taá jigi-na vərə
á bæsa, dɪ bitara, dɪdaani kadənə.
Yi zaɲi-na á gu balu na wu maɲi
si ba ti tun. Yi taá zuli wa-yɔɔru, si
yaá cɔgi abam. ⁷ Á na sunɪ á ləri á
kikiə kuntɔ doɲ, amu dɪ wó sɛ si
á taá zɔvri tɪga kantɔ wuni, a na
kwe-ka a pa á nabaara bam si ba
taa te maɲa maama tun.

⁸ Nan nii-na á na kɪ te! Á jigi á titi
á gana, dɪ á na tɔgi bitar-yɔɔru te
tun. ⁹ Á yəni á ɲɔna, yi á guɪ nɔɔna.
Á tɔgi boorim kikiə. Á ma á daari á
fɔ vwan taani dim baɲa nɪ. Á ma á
zwe wəənu tilu lwəm na ywəmmə
tun á paɪ Baali jwəm dum, yi á ta
tɔgi wa-yɔɔru tilu á ya na yəri tun.
¹⁰ Á yəni á tɔɲi kəm-balwaaru yam
kuntɔ doɲ yi á laan ba á zu amu
titi digə kam wuni si á zuli-nɪ. Á
kɪ kuntɔ yi á buɲi nɪ kulukulɔ bá
yi abam, amu na wu á tee nɪ tun
ɲwaani. ¹¹ Abam buɲi si á pipiri
digə kantɔ ba na mai amu yiri ba
bəi-ka tun, si ka ji ɲwuna kikilə jəgə
mu na? Lwari-na nɪ amu nii a nai
á na kɪ te maama tun. Baɲa-Wɛ na
tagi te tun mu kuntɔ.

¹²Nan ve-na Siloo si á nii bɛɛ mu kia. Ku yi jəgə kalu a na puli a kuri si nɔɔna taa zuli a yiri da tun mu. Amu nan pɛ ka yɔɔri ka cɔgi mu, amu nɔɔna Yisrayeli tiinə bam na tɔgi lwarim kikiə tun ɲwaani. ¹³Tɔ. Abam na yəni á jigi wəenu tuntu maama á kɪ tun, amu yɔɔri a ɲɔɔni dɪ abam mu kuni zanzan yi á ba cəgə. A ta ma kwaani a bəi abam, yi á vin si á ləri-ni. Baɲa-Wɛ na tagi te tun mu kuntu. ¹⁴Nan lwarɪ-na si amu na kɪ te Siloo ni tun, a ta wó kɪ kuntu mu amu titi digə kalu na wura a yiri zulə ɲwaani tun baɲa ni. Ka yi digə kalu á na tiini á kwe á tuna á daɲi ka baɲa ni tun. A ya kwe-ka a pa abam dɪ á nabaara bam mu. A nan wó cɔgi-ka. ¹⁵Abam Zuda tiinə bam, a lagɪ a lɪ abam mu a duli a yagi yigə yigə, nuneɛni a deen na kɪ te didaani á cɔrru Efrayim tiinə bam maama tun.»

Zuda tiinə bam na vin Baɲa-Wɛ te tun

¹⁶«Kuntu ɲwaani Zeremi, yi loori amu Baɲa-Wɛ n pa-ba. Yi ɲwani a yigə ni ba ɲwaani, naa n kwaani si n koori-ni n pa-ba. Bɛɲwaani, a bá cəgi n wɛ-loro kum kuntu. ¹⁷Nan duli n yi si n na kulɔ ba na jigi ba kɪ Zeruzalem tu wuni didaani Zuda tuni dum maama wuni tun. N wu ne ba na kɪ te tun na? ¹⁸Ba biə

kaagi ba pɛ da-kuri mu, ba baara maa dwe mim, yi ba kaana bam dɪ cɔi muni si ba ma ba fɔgi maasa. Ba kwe maasa yam ba ma ji pɛɛra ba pa jwəm dilɔ ba na bəi ni «Weyuu Pa-kana kam» tun mu. Ba ta maa yəni ba lwe sana ba pa ba wa-yɔɔru tun. Ba mai ba kənə yam kuntu mu ba twi amu pa a banɪ zaɲi. ¹⁹Ku nan yi amu mu ba kənə yam cɔgi na? Ku dai ba titi yira mu ku zuuri na? Ba yəri ni ba titi cavura mu ba kaagi ba beerə.» Baɲa-Wɛ na tagi te tun mu kuntu.

²⁰Yuutu Baɲa-Wɛ nan tagi tuntu mu Dɪ wi: «Kuntu ɲwaani amu wó tiini a lo a ban-lum je sum kuntu maama baɲa ni. Ku na yi nabiinə, dɪ vara, dɪ tweeru, dɪ wodiiru tulu na kɪ tɪga kam baɲa ni tun maama, tɪ maama wó cɔgi! Kulukulu bá ci amu ban-lum dum.»

²¹Paɲwa Tu Baɲa-Wɛ dum na yi Yisrayeli tiinə Wɛ tun mu tagi tuntu Dɪ wi:

«Á na laga, ja-na á zweem pɛɛra yam, dɪ á kaanum yadonnə yam á ba á di nwana yam maama, si a yigə tərə ya wuni. ²²Amu deen na jaani á nabaara bam a nuɲi Ezipi ni yi a daari a ɲɔɔni dɪ ba tun, a wu pɛ-ba ni si ba kwe zweem pɛɛra, dɪ kaanum dwi dwi ba pa-ni.

²³Amu deen na pɛ-ba ni dilɔ tun mu tuntu: «Taá se-na amu ni, si a taa yi abam Wɛ dum, si á dɪ

taá yí amu nɔɔna. Taá tɔgi-na cwe sɩɩ a na tiŋi a pa abam tun, sɩ á ŋwia kɩ lanyiranɩ ka pa abam.»

²⁴ Abam nabaara bam deen ma vun. Ba bri ba wu cɛgi-nɩ dɩ. Ba maa jigi yi-deeri yí ba tɔgi kɛm-balwaarɩ tɩɩ maama ba wubuŋa na lagi tun.

Ku ma pa ba pipiri ba joori kwaga, yí ba ya maŋi sɩ ba vu yigɛ mu.

²⁵ Ku na zigɩ abam nabaara bam deen na maŋi ba nuŋi Ezipi nɩ tun sɩ ku yi zum, amu yɛni a tuŋi a nijonɔnɛ bam mu á tee nɩ maŋa maama.

²⁶ Abam ma á yɔɔɩ á vun sɩ á cɛgi ba taanɩ. Á zwabanɩɛ kikiɛ yam kɛ á nabaara bam deen na kɩ te tun.

²⁷ Zeremi, nmɩ nan na tagɩ tuntu maama n bri a nɔɔna bam, ba bá cɛgi n taanɩ. N ma n na bɛŋi-ba, ba bá lɛri-m. ²⁸ Nan ve n ta dɩ ba n wɩ: «Dwi duntu tiinɛ bam ba sɛ ba Tu Baŋa-Wɛ dum ni. Ba vun Wɛ kɩrisum sɩ ba wantɩ ba lɛri ba wurɩ. Cɩga kam dɩ ma je ba tee nɩ, yí ba daa ba tɛ-ka. ²⁹ A nɔɔna bam, nan ceeri-na á yum, sɩ á daari á dɩlɩ á yuuywe sum á yagi. Ta diini-na piu yuu nɩ, á jɛni da á leeni luɛ le. Bɛŋwaanɩ abam yí dwi dɩɩ Baŋa-Wɛ na vun tun mu, Dɩ banɩ na tiini dɩ zaŋi dɩ abam tun ŋwaanɩ.»»

³⁰ Baŋa-Wɛ daa ma ta Dɩ wɩ:

«Zuda tiinɛ bam tiini ba tuŋi lwarum amu yigɛ nɩ. Ba kwe

wo-zɔɔna yalɩ ba na zuli tun ba zigɩ digɛ kalɩ na wura a yɩɩ zulɛ ŋwaanɩ tun wunɩ, yí ba da ku ŋwaanɩ ba digimi-ka. ³¹ Ba lɔgi wara-je bimbina mu ba zigɩ Tofeti nɩ na wu Bɛn-Hinom bolo kum wunɩ tun. Ba maa yɛni ba kwe ba biɛ ba zwe mim wunɩ ba kɩ kaanum da. Amu nan wu fɔgi a pa-ba ni sɩ ba kɩ kuntɩ. Kɛm dum kuntɩ donɩ nan ya bri dɩ tɛrɛ a wubuŋa nɩ. ³² Nan lwarɩ-na nɩ maŋa lagi ka yi sɩ nɔɔna daa yí taa bɛi je sum kuntɩ wɩ Tofeti, naa Bɛn-Hinom bolo kum. Ba laan wú taa bɛ-ku wɩ: «Nɔn-gurɩ bolo» mu. Bɛŋwaanɩ, nɔɔna wú taa tigi Tofeti nɩ sɩ ba kɩ-ba, sɩ ku dwɛni pwɛlɛ kalɩ na wú taa wura sɩ ba kɩ-ba tun. ³³ Zunɛ dɩ ga-vara mu wú ba ba di nɔɔna bam yɩra, yí nɔɔn-nɔɔnu daa bá daari sɩ o zɛli-tɩ o yagi. ³⁴ Amu wú pa wupolo dɩ mwaanɩ sɔɔ maama ti Zeruzalem tu cwe sum nɩ, dɩ Zuda tunɩ dum maama wunɩ. Kadri ywɛɛni dɩ daa bá taa wura. Bɛŋwaanɩ, abam tɩga kam laan lagi ka ji di-dwɛɛnu mu.»

¹ Baŋa-Wɛ daa ma ta Dɩ wɩ:

8 «Maŋa kam kuntɩ nɩ, baá joori ba ku Zuda tiinɛ pwa dɩ ba nakwa bam yibeelɛ ba lɩ ba kwi. Ba ta wú ku ba lɩ Wɛ kaanum tiinɛ kwi, dɩ Wɛ nijonɔnɛ bam kwi, dɩdaanɩ Zeruzalem tiinɛ bam maama kwi ba yibeelɛ yam nɩ. ² Ba kwi sum

laan maa wó taa jart si tigi pwələ
 ni si wia, di cana dɔdaani calɛwɪ
 sum magi-si. A nɔɔna bam nan ya
 soe si ba taa zuli tuntu mu. Ba
 ma loori zənə ti tee ni yi ba kɪ
 kaanum ba pa-ti. Nɔɔn-nɔɔnu nan
 bá kɪ ba kwi sum bɔɔni wɔni. Si wó
 taa tigi tɪga baɲa ni mu parti-parti,
 ni pɔpɔnɔ te. ³Dwi-balɔɔ tiinə bam
 kuntu badaara nan wó wəri. Amu
 nan na pɛ bantɔ jagɪ ba vu ba jəni
 sa-tu kulu maama ni, baá taa beeri
 tuɔni da, si ku dwəni ba ŋwɪa.»
 Paɲwa Tu Baɲa-Wɛ na tagɪ te tun
 mu kuntu.

Lwarim dɔdaani waarim taani

⁴«Ta di nɔɔna bam ni: Baɲa-Wɛ
 mu tagɪ Dɪ wɪ:

Nɪ nɔɔna na yəni ba tu tɪga ni,
 ba bá pɛ ba zaɲɪ si ba zigɪ
 wɛɛni mu na?

Nɔɔnu nan na ywəri o cwəɲə yi
 o maani ku ni ni,
 ku tu bá joori o pipiri o tu
 cwəɲə ni mu na?

⁵Bɛɲwaani mu a nɔɔna bam
 nuɲi amu kwaga ni?
 Zeruzalem tiinə bam yɔɔri ba
 vat amu.

Ba maa yəni ba gurɪɲi vwan
 mu,
 yi ba vin si ba pipiri ba joori
 amu te.

⁶Amu yɔɔri a cəgi mu si a ni ba
 ni-taani.

Ba wuluwulu nan ba tɛ cɪga.
 Nɔɔn-nɔɔnu bá sɛ si o ləni o
 wuu
 o daari o yaɲi o lwarim kikiə.
 O ba buɲa o nii o kikiə na yi
 te tun.

Ba maama yɔɔri ba magɪ ba
 yum ba tɔɲi cwə-yɔɔ mu,
 ni siseɲ-nɔɔna na duri si ve
 najara wɔni te tun.

⁷Zunə dwi dwi maɲɪ ba ye ba
 maɲa kam na yiə
 si ba zaɲɪ ba vu jəgə kadoɲ ba
 taa je da.

Ku na yi bugə ni zunə, di
 kunkwənə,
 di kawɛbudoora, di kuɲwaaru,
 ba maama ye ba cwe sum
 kuntu.

Ku nan na yi amu tuti nɔɔna
 bam,
 ba yɔɔri ba yəri cwe silu amu
 Baɲa-Wɛ na pɛ-ba si ba
 taa tɔɲi tun mu.

⁸Abam nan kaagi á tɛ ninɛni,
 «Dɪbam yiə pɔvri!
 Dɪ jɪɲi Baɲa-Wɛ niə yam dɪ tee
 ni!»

Ku nan na suni ku yi te tun,
 balu na jɪɲi abam ba bri tun
 pipiri amu niə yam
 pa ya ji vwan mu ya pa abam.

⁹ Á yi-puri-nyuna bam kuntu
lagi ba ja ba niə mu,
cavura na wó ja-ba tun
ɲwaani.
Cwəŋə bá taa wura si ba lu.
Beɲwaani, ba vɛn Baɲa-We ni
mu.
Ba yi-puru kum nan be?
¹⁰ Kuntu ɲwaani mu a lagi a
kwe ba kaana a pa nɔn-ge,
si ba kari di ji nɔɔna badonna
nyum.
Ba wuni nɔɔnu maama pini o
doɲ mu
si o ma ji nɔɔnu.
Nɔn-kamunə, di nɔn-balwa
maama ki kuntu doɲ mu.
We kaanum tiinə tuti di Dɪ
nijoŋnə bam
di yəni ba tɔgi vwan kikiə
yam kuntu mu.
¹¹ Ba nii a nɔɔna bam zɔnni dum
nɛɛni di yi mwali yirani mu
te.
Ba maa wi: «Yazurə taa wu á tee
ni.»
Yazurə nan tərə si ya yi a
nɔɔna bam.
¹² Ku ya maɲi si cavura taa
jigi-ba
ba wo-zɔɔna kikiə yam
ɲwaani.
Ku nan ba sai ba yira.
Ba maɲi ba yəri cavura na yi
kulu tun.

Kuntu ɲwaani, ba di wó tu tɪga
ni mu,
nɛɛni nɔɔna maama na tui
te tun.
Amu na tu a waari-ba,
ba kweelim jəgə mu kuntu.»
Baɲa-We na tagi te tun mu kuntu.

¹³ Baɲa-We ta ma ta Dɪ wi:
«Amu wó kwe ba faa wudiiru
tum a ja viiri.
Tiu biə daa bá daari ba vinyə
tweeru tum yira ni.
Mɔɔla di bá taa wu ba kapuru
tum yuu ni.
Tweeru vɔɔru tum maama di
maa wó kwaari.
Kulu maama a ya na pɛ-ba tun
laan wó je ba tee ni.»

Nɔɔna bam maa wi:

¹⁴ «Beɲwaani mu yi dí ta je yo
seeni?
Pa-na si dí duri dí vu tuni dulo
na logi di pi tun
dí gilimi di wuni.
Beɲwaani, dí na tigi dáani,
kúv taa gara.
Dí Tu Baɲa-We nan tagi Dɪ tinji
mu
si dɪbam maama ti.
Dɪ ma kwe na balu na jigi cəŋə
tun Dɪ pa dɪbam
si dí nyɔ dí ti.

Ku maa yi dí na cɔgi Dɛ yigə nɛ
tɛn ŋwaanɛ mu

Dɛ kɛ kuntu maama dí yira nɛ.

¹⁵ Dɛbam ya tuntɛ yazurə mu,
yi ku wu kɛ dɛbam lanyiranɛ.
Dí ta maa beeri sɛ dí na zurim,
yi dí joori dí na vuvugə yiranɛ.

¹⁶ Dɛbam duna bam sisen-ncɔna
kwəri ŋwa mu zanɛ tuntɛ,
ku na yi Dan tuw kum seeni.
Ba sise sum kərə ma pa Zuda
tiinə bam yira sisiŋə.

Dí duna bam bunɛ sɛ ba cɔgi dí
tɛga kam mu,
dɛ ka wonjo maama,
dɛdaanɛ Zeruzalem tuw kum,
dɛ ku nɔn-biə bam maama.»

¹⁷ Baŋa-Wɛ na tagɛ te tɛn mu tintɛ:
«Nii-na yo seeni!
A lagɛ a tɔŋɛ bɛsankwɛ mu
sɛ sɛ ba á titari nɛ.
Sɛ wó ba sɛ dunɛ abam,

yi á bá wantɛ-sɛ á cɛ.»

Zeremi keeri Zuda tiinə bam ŋwaanɛ

¹⁸ Amu wuw na je te tɛn laan ke
jam.

A vwana dɛ ma parɛ.

¹⁹ Cəgi-na, sɛ á wó ni a ncɔna
bam na keeri te
tɛga kam ni maama nɛ tɛn.

Ba maa wɛ: «Baŋa-Wɛ viiri Dɛ
daari Siyɔn mu na?
Dí Pɛ wum daa tərə mu na?»

Baŋa-Wɛ maa wɛ:

«A ncɔna bam zuli jwənə yalu
ba jɛ na ncɔnɛ tɛn,
dɛdaanɛ jwə-yɔɔɔɔɔ tɛn na yi
dwi-ge tiinə nyum tɛn mu.
Bɛŋwaanɛ mu ba kɛ kuntu
pa a bani zanɛ dɛ ba?»

Nɔɔna bam daa ma keeri ba wɛ:

²⁰ «Yadɛ dɪ kwia maɲa tu ti kɛ,
yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ ta wɛ jonɪ
dɪbam o yagɪ.»

²¹ Kɔ tiini kɔ jɪgɪ-nɪ kɔ ni
dɪ kɔ na ni a nɔn-sonnu tum te
tɪn.

Liə mu tiini ya jɪgɪ-nɪ,
yɪ a keeri zanzan.

²² Tralɪ nugə tɛri Galadɪ nɪ mu
sɪ ba ma ba lɛ a nɔɔna bam
ɲwana na?

Liri kɛru dɪ nan mu tɛri dɛani
na?

Dɪ kɔntɔ maama dɪ, a nɔɔna
bam ta wɛ nɛ yazurə.

¹ Amu yuu ya na wɔ wani
kɔ ji vɔlɪ,

9 sɪ a yiə dɪ ji buli-yiə,
amu yaá keeri wia dɪ titu
maama,
ba na gu a nɔɔna balu tɪn
ɲwaani.

² Amu yaá lagɪ je kagua yuu nɪ,
mɛ cwə-vələ na ve ba sin tɪn a
vu da.

A laan maa wɔ vu dɛa a daari a
nɔɔna bam.

Bɛɲwaani, ba maama nuɲi Wɛ
kwaga nɪ,
yɪ ba tɔgɪ kəm-balwaaru.

Baɲa-Wɛ na ləri Zeremi te tɪn

³ Baɲa-Wɛ na tagɪ kulɔ tɪn mu tɪntɔ:
«Nɪ nɔɔna na saɲɪ tɛ te tɪn,
kɔntɔ mu a nɔɔna bam dɪ ti ba
yigə

sɪ ba taa fɔɪ vwan.

Ba na kwaani sɪ ba na dam tɪga
kam nɪ te tɪn,

kɔ dai cɪga mu ba tɔga,
sɪ vwan yirani mu.

Ba maa tɔɲɪ lwarum ba danɪ
da-baɲa nɪ,
yɪ ba yigə tɛrə dɪ amɔ.

⁴ Taá ye-na á badonnə bam ni
nɪ.

Nan yɪ kwe-na á tuna á danɪ á
curru baɲa nɪ.

Bɛɲwaani, á dwi tiinə bam
maama

kaagɪ ba pini daani mu.

Nɔɔna maama dɪ maa bai
da-bɪbara.

⁵ Ba maa jɪgɪ ba badonnə ba
gana.

Nɔɔn-nɔɔnɔ ba tɛ cɪga o paɪ o
donɲ.

Ba maa paɪ ba niə yam mɪ dɪ
vwa-fɔra.

Ba maama soe sɪ ba taa kɪ
lwarum,
yɪ ba wari ba yagɪ.

⁶ Ba maa yəni ba tɔgi vuvugə
kikiə
ba daŋi da-baŋa ni,
yi ba ta gani ba donnə ba wəli
da.

Ba ba sɛ si ba taa kwari amu.»
Baŋa-Wɛ na tagi te tun mu kuntu.

⁷ Kuntu ŋwaani Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ
tagi tuntu:

«Nii a na lagi a ki te tun!
A lagi a ma mim mu a maŋi a
nɔɔna bam a nii,
yi a li wo-yɔɔru ba woni
si a daari a kwe-ba.

Bɛɛ mu amu daa wó ki,
a nɔɔna bam lwarim dɔm
ŋwaani?

⁸ Bɛŋwaani, ba ni-taani nyi di
cina yalɔ ba na sili tun
mu.

Ba maa kaagi ba fɔi vwan
yirani.

Nɔɔnu maama mai yazurə taani
mu o wari o doŋ,
yi o laan ci ciku si o ma o ja
ku tu.

⁹ A na waari-ba ba kikiə yam
ŋwaani,
ku dai ku cwəŋə ni mu na?
Amu bá joori a ŋwi ba lwarim
jini,

ba dwi dɔm na yi
nɔn-balwaaru tun ŋwaani
na?»

Baŋa-Wɛ na tagi te tun mu kuntu.

Amu ma ta a wi:

¹⁰ «Amu wó keeri pweeru tim
ŋwaani mu.

A maa wó coosi kagua pwələ
kam ŋwaani,
ka laan na jigi ti-kura tun
ŋwaani.

Nɔɔna nan daa wari je sum
kuntu ni

si ba tɔgi ba kɛ.

Naani daa tərə dáani di keerə.

Zunə di vara dwi maama viiri
ba daari je sum kuntu.»

Baŋa-Wɛ maa wi:

¹¹ «Amu wó pa Zeruzalem ji
di-doŋ-kuru,

si ga-kakuri taa kaagi dáani si
veə.

Amu ta wó pa Zuda tuni dɔm
taa yi yɔɔ yirani,

si nɔɔn-nɔɔnu yi wani di woni
o zu.»

¹² Swan tu wura o na ye kəm duntu
kuri na? Baŋa-Wɛ pɛ nɔɔnu lwarɔ ku

kuri si ku tu wanti o biri dibam na? Benjwaani mu yi di tuga kam tiini ka ji kagua kuntu, pa naana daa wari ka wuni si ba tugi ba ke?

¹³ Baŋa-We ma leri Di wi:

«Amu naana bam na vin kwia yalu a na pe-ba tun gwaani mu ku yi kuntu ba yira ni. Ba maa wu se si ba tugi amu ni a yam, yi ba ywari a cwe sum wuni. ¹⁴ Ba nan jigi yi-deeri mu yi ba yori ba zuli Baali jwona yam, nuneeni ba kwona na biri-ba si ba taa ki tun.» ¹⁵ Kuntu gwaani, Yisrayeli tiina Panwa Tu Baŋa-We dum tagi tuntu Di wi: «Amu wu pa a naana bam na yaara zanzan. Ku man si ba di wudi-see yi ba daari ba nyo na balu na jigi cogo tun mu. ¹⁶ A nan ta wu jagi-ba a yagi sa-tuni ni yige yige, me ba di ba kwona na wu ni di gwa tun! A ta wu tugi jar-kara ba ba ni si ba ba ba zali-ba taan, si ku yi ba maama cogu.»

Zeruzalem tiina keeri ba loori Baŋa-We

¹⁷ Panwa Tu Baŋa-We na tagi kulu tun mu tuntu:

«Buri-na a nii kulu na jigi ku ki tun,
si a daari a baji kaana balu
na ye lusam mconum tun
si ba ba.»

Amu maa wi:

¹⁸ To. Pa ba ki lila ba ba
ba leeni lu-kari,
si ku pa yi-na ta zigi dibam
yia ni ba lura,
yi-na ta zigi dibam yi-voru ni
ba soe!

¹⁹ Zeruzalem tiina bam yori ba
keeri mu yi ba wi:
«Leeri yi dibam yoo!
Cavura tiini ya ba dibam baŋa
ni!

Di man si di nuni di daari di
tuga kam mu,
di sam dum maama na cogo tun
gwaani.»

²⁰ Kaana bam, nan cagi-na
Baŋa-We taani dum.

Pa-na si Di bitara kam zu a
wubuga.

Biri-na a bukwa di a badonna ba
na wu ki te

ba leeni lu-kari tuntu don tun:

²¹ «Tuni laan tugi di takwari
tum ni mu

di zu di so-fwari tum wuni.

Ku na yi di bia ya na wu tu
kum cwe sum ni ba kwari
tun,

didaani non-dunnu tulu na wu
yaga kam ni tun,
tuni gu-ba mu.»

²² Baŋa-We na bri-ni si a ta kulv mu tuntu:

«Twa wú taa tigi jasi mu je
maama ni,
nínèèni pupónò na yèni ku tigi
kari sum ni te tun.

Ku ta wú taa nyi di min-poə
yalv nòonu na zagi o tiŋi,
yi nòona tərə si ba la-ya ba ki
digə ni tun mu.»

²³ Baŋa-We na tagi kulv tun mu tuntu:

«Swan tiinə dai si ba taa magi
ba nyɔɔna
di ba swan yam.

Dideera nan yi magi ba nyɔɔna
di ba dam dum.

Nadunə di nan taa ye si ba yi
magi ba nyɔɔna
ba duuni dum baŋa ni.

²⁴ Nòonu nan na buŋi si o taa
magi o nyɔɔni,
ku tu maŋi si o jigi wupolo
woŋo kuntu yiran baŋa
ni mu:

Oó ki wupolo ni o yɔɔri o ye
amu,

yi o lwarɪ ni amu mu yi
Baŋa-We dum.

A maa yi wulv sono kum na
daga maŋa maama tu tun.

Amu nan lagi si ciga di
lanyiran kəm mu taa
tuŋa tiga baŋa ni.

Kənə yantu doŋ mu yi yalv na
poli amu wuv tun.»

Baŋa-We na tagi te tun mu kuntu.

²⁵ Baŋa-We daa ta ma ta Di wi:
«Ciga tun, maŋa lagi ka yi si amu
waari balv dwi maama na goni ba
pənə yi ba laan ba kwari amu tun
mu. ²⁶ Bantu nan mu yi Ezipi tiinə,
di Zuda tiinə, di Edom tiinə, di
Amon tiinə, di Moabi tiinə, didaani
balv na ceeri ba yum yi ba zuuri
kagva yuu ni tun. Beŋwaani bantu
maama ba tɔgi pən-gwəŋə ni-məɔ
dilu amu na tiŋi tun. Yisrayeli dwi
tiinə bam di tuti maŋi ba ba tɔgi ni
dum kuntu.»

Jwənə kaanum na cəgi nɔɔna te tun

10 Abam Yisrayeli dwi tiinə
bam maama, cəgi-na
Baŋa-We taani. ² Baŋa-We na tagi
te tun mu tuntu:

«Abam yi lwəni-na dwi-ge tiinə
bam kikiə.

Yi nii-na wo-kinkagila yalv na
wu weyuu ni tun,

sɪ á pa ya sʊ abam,
 nɪnɛɛnɪ dwi-gɛ tiinə na yəni
 ba fʊnɪ dɪ-ya te tɪn.
³Bantʊ na kɪ te dɪ ba cullu tɪn
 tɪn ba jɪgɪ kuri.
 Ba yəni ba vu kagʊa wʊnɪ ba
 goni daa mʊ,
 sɪ gɔgɔ kwe o dooru o ma o
 kwe-ka sɪ ka jɪ jwəm.
⁴Ba maa wú kwe səbu-sɪja dɪ
 səbu-pɔŋo
 ba ma fɔgɪ-dɪ ba kaagɪ,
 yɪ ba daartɪ ba kwe hama ba ma
 ba pa cɪna ka yɪra nɪ ba
 cwi-ka,
 sɪ ka daa yɪ zaŋɪ ka ta zuulə.
⁵Wa-yɔɔrʊ tɪn kʊntʊ nyɪ dɪ
 nabiinu nyɪnyugʊ
 nɔɔnʊ na kwe o cwi o kadugə
 nɪ,
 sɪ o ma o saartɪ zunə te tɪn mʊ.
 Ya wartɪ ya ŋɔɔnɪ.
 Ya maa wartɪ ya vu ya tɪtɪ nɪ.
 Nɔɔna maŋɪ sɪ ba taa zuŋɪ-ya
 mʊ ba beerə.
 Kʊntʊ ŋwaanɪ, yɪ taá fʊna dɪ-ya.
 Ya bá wanɪ abam ya cɔgɪ,
 ya nan bá wanɪ ya wəli
 abam.»
⁶Yuutu Baŋa-Wɛ, nmu doŋ tərə.
 Nmu mʊ yɔɔrɪ n jɪgɪ kamunni.
 Nmu yɪrɪ dɪm yɪ yɪrɪ kamunu
 mʊ,
 n dam-fɔrɔ kʊm ŋwaanɪ.

⁷Nmu yɪ dwi tiinə maama Pɛ.
 Nɔɔna maama maŋɪ sɪ ba taa
 kwart-m mʊ.
 Nmu maŋɪ sɪ n jonɪ ba zulə
 yam.
 Kʊ na yɪ tɪga baŋa tɪnɪ dɪm
 maama pwa bam
 dɪdaanɪ ba swan tiinə bam,
 nmu doŋ tərə ba maama wʊnɪ.
⁸Ba maama ba jɪgɪ wʊbʊŋa.
 Ba maa tɔgɪ jwərim yɪranɪ mʊ.
 Kwɪə yalʊ ba na jonɪ ba jwənə
 tee nɪ tɪn yɪ kafɛ mʊ.
⁹Ba yəni ba yəgɪ səbu-pɔŋo
 Tarsisi nɪ,
 yɪ ba ta yəgɪ səbu-sɪja Ufazi
 nɪ,
 sɪ gwarʊ kwe-tɪ ba ma ba kwe
 jwənə yam.
 Ba ma daartɪ ba gɔgɪrɪ-ya
 dɪ garyɪə yalʊ nyɪnyurʊ na yɪ
 nazon-pupwɪə,
 dɪ nasʊŋ-pupwɪə tɪn.
 Nabiinə ma swan mʊ ba
 mɔɔnɪ-ya.
¹⁰Cɪga ŋwaanɪ nan,
 Baŋa-Wɛ yɪranɪ mʊ yɪ Wɛ cɪga
 cɪga!
 Dɪ maa yɪ ŋwɪa Tu Wɛ dɪm.
 Dɪ paartɪ dɪm wura maŋa
 maama.
 Dɪ banɪ nan na zaŋɪ,
 tɪga baŋa maama sisɪŋɪ mʊ.
 Dɪ ban-lum dɪm kʊntʊ dwe
 lugʊ baŋa dwi maama jam.

¹¹ Ta-na si ba lwarɩ nɩ Baŋa-We mu wɩ: «Ku dai abam wa yam mu naani weyuu dɪdaani tɪga baŋa. Ya nan wó je tɪga baŋa nɩ, dɩ weyuu maama nɩ.»

¹² Baŋa-We nan kwe Dɩ dam
dum mu

Dɩ kɩ tɪga kam baŋa.
Dɩ ma daari Dɩ kwe Dɩ swan
yam

Dɩ naani lugu kum maama.
Dɩ ma da Dɩ wubuŋa baŋa nɩ
Dɩ lwarɩ weyuu kum
pa ku tigi palalala.

¹³ Dintu na zigɩ wɛɛnɩ Dɩ bagɩ
Dɩ kwɛrɛ,
weyuu baŋa na bam yɛni ba
wuuri mu.
Dɩ wai Dɩ paɩ kunkwɛɛnu zigɩ
lugu baŋa kweelim je sum nɩ
tɩ tai tɩ nuŋɛ.
Dɩ maa paɩ dɩa nɩ yɩ ka pɩpɩla.
Dɩ na purɩ Dɩ digɛ kam,
viu mu wó nuŋi da ku jagɩ ku
yɩ je maama.

¹⁴ Jwɛ-kaana bam maama
jwɛrim dum gaali mu,
yɩ ba wubuŋa tɛrɛ.
Caviura wó ja gɔgɔ kulɩ maama
na gɔgɩ jwɛnɛ tun,
o jwɛnɛ yam na ba jigɩ ŋwia
tun ŋwaani.

Ya yɩ wo-yɔɔru mu.

¹⁵ Ya ba jigɩ kuri.

Ya maŋɩ si nɔɔna taa jigɩ-ya
ba mwana mu.

Ya waarum maŋa kam na yɩɛ,
ya maama wó cɔgɩ mu fasi.

¹⁶ Wulu Zakɔbɩ dwi tiinɛ bam
na zuli tun
nan dai nɩ yantu na yɩ te tun.

Wuntu mu yɩ wonjo maama
Naanu wum.

Yisrayeli dwi tiinɛ bam dɩ yɩ
balu

o na kuri si ba taa yɩ wuntu
titi nyum tun mu.

O yiri mu yɩ Paŋwa Tu Baŋa-We
dum.

Lɛɛru wó ba Zeruzalem tiinɛ baŋa nɩ

¹⁷ Nan kɩ-na á zula á kɩ daani,
sɩ á duri á daari á tiw kum,
á duna na gilimi abam ba kɩ
titari nɩ tun ŋwaani.

¹⁸ Baŋa-We nan tagɩ tintu mu Dɩ wɩ:
«Amu lagɩ a kwe abam balu na
zuuri tɪga kam nɩ tun
a duli a yagɩ mu,
nuneɛnɩ nɔɔna na mɛ napana
ba duli kandwe ba yagɩ te
tun.

A maa wó pa lɛɛru yɩ abam
pa ku ni abam ku ja gaali.»

A maa wi:

¹⁹ Lɛɛrɔ wu a yuu nɪ!

Nii ku na zɔvri a yira te.

A zɔnnɪ dɪm ba tiə!

A ya buŋɪ nɪ: «Yawu mu jigi-nɪ,
a laan wó ba a wəri.»

²⁰ Ku nan na yɪ te tɪn,
a vwe dɪm yɔvri dɪ cɔgi mu.
Ŋɔnɪ sɪlɔ ya na vɔgi-dɪ tɪn
laan kɔga.

A biə bam maama ma je ba
daari-nɪ.

Nɔɔn-nɔɔnɔ daa tərə sɪ ku tu
cwi a vwe dɪm o pa-nɪ,
naa o lɔ digə sɪ a zu ka wɔnɪ.

²¹ Dí yigə tiinə bam wubɔŋa
tigi mu.
Ba ba bwe sɪ ba lwarɪ Baŋa-Wɛ
wubɔŋa.
Kuntɔ nan mu pɛ ba zu gɛɛrɪ
wɔnɪ,
yɪ dí kɔgɔ kum maama dɪ jagɪ
ku je.

²² Cəgi-na! Ba jigi taanɪ ba
buna!
Tiguri-kaasa mu nuŋi jazum
baŋa seeni tuv kudoŋ nɪ.
Ba jar-kərə mu nuŋi ba bunɪ
dɪbam baŋa.
Ba kəm dɪm kuntɔ nan wó pa
Zuda laŋa kam ji di-dwəənu
mu.

Ga-kakuri yiranɪ maa wó taa
zɔvri ka tɪnɪ dɪm wɔnɪ.

²³ Amv Tu Baŋa-Wɛ, amv ye nɪ
ku na yɪ nabiinə,
dí wulɔwulɔ ba ze o titɪ ŋwia.
Nɔɔn-nɔɔnɔ warɪ sɪ o lwarɪ

cwəŋə kalɔ
ku tu na wó kwe tɪn.
²⁴ Kuntɔ tɪn, Baŋa-Wɛ, ta n
jigi-nɪ n kurɪsa.

Nan tɔgi cɪga cwəŋə n
kurɪsɪ-nɪ,
sɪ n na dɛ n ban-zɔŋɔ kum
baŋa n kɪ kuntɔ,
a bá wəri.

²⁵ Ku nan na yɪ dwi-gɛ tiinə
balɔ na ba kwari nmu tɪn,
dɪ balɔ maama na vɪn nmu
tɪn,
pa n ban-lum dɪm tu ba baŋa
nɪ.
Bɛŋwaanɪ, bantɔ tiini ba cɔgi
dɪbam Yisrayɛlɪ tiinə
bam mu.

Ba ma wanɪ dɪbam ba di
yɪ ba daari ba pa dí tuv kum ji
di-dwəənu ku zɪga.

**Nɔɔna bam cɔgi Wɛ
ni-gonim dɪm**

11 Baŋa-Wɛ daa na pɛ Zeremi
ni dɪlɔ tɪn mu tɪntɔ:

²«Guli ni dɔlɔ a deen na goni di a naɔna bam tun. Ta daari n ɛɔɔni di Zeruzalem tuw kum tiinɛ di Zuda tiinɛ bam maama. ³Ta di ba ni amu Yisrayeli tiinɛ Baɗa-We dum mu tagi a wi: Amu deen goni ni di á nabaara bam. A nan sooli lwarum a yagi wulu maama na vun si o ki di na bri te tun yuu ni mu. ⁴A deen na jaani á nabaara bam a nuɗi Ezipi ni yi a ki ni-gonim dɔlɔ di ba tun mu kuntu. Tuw kum kuntu ya yi min-vugu yaara je mu ku pa-ba. A deen tagi di ba a wi: «Se-na amu ni si á daari á taá tɔgi cullu tuw maama a na pe abam tun. Á na ki kuntu, á wó taá yi amu tuti naɔna, si amu di taa yi abam We. ⁵Amu laan maa wó ki a su a deen na dugi durɛ di á nabaara bam si a pa-ba tɔga kalɔ na ywammɛ di varum di kono tun.» Tɔga kam kuntu baɗa ni mu abam laan zuvri zum tintu.» Amu ma leri a wi: «Een, Baɗa-We, pa ku suni ku ki kuntu.»

⁶Baɗa-We laan ma ta di amu Dl wi:

«Ve n tɔoli kwɛrɛ kantɔ Zeruzalem cwe sum ni di Zuda tuni dum maama wuni si n ta ni: Guli-na ni dɔlɔ amu deen na goni tun, si á taá tɔgi di na bri te tun. ⁷Amu deen na yɔɔri a ja á nabaara bam á nuɗi Ezipi ni tun mu a maɗi a kaani-ba taan si ku yi zum. A maa yɛni a ta di ba a wi: «Se-na amu ni

dum.» ⁸Ba nan wu se. Ba bri ba wu cɛgi-ni di. Ba maa jigi yi-deeri yi ba tɔgi kɛm-balwaarɔ tuw maama ba wuburɗa na lagi tun. Kuntu ɗwaani mu a nan pe waarum dɔlɔ maama ni-gonim dum na bri tun ba ba baɗa, ba na vun si ba tɔgi ni dɔlɔ amu na goni di ba tun ɗwaani.»

⁹Baɗa-We daa ma ta di amu Dl wi:

«Zeruzalem tuw kum tiinɛ di Zuda tiinɛ bam maama mu ki ni daani si ba yi se ba pa-ni. ¹⁰Ba nuɗi amu kwaga ni yi ba yɔɔri ba se si ba ki ba nabaara lwarum dum doɗ mu. Bantu di deen vun si ba cɛgi amu taani dum. Ba laan ma tɔgi wa-yɔɔru kwaga si ba zuli-ya. Yisrayeli dwi tiinɛ bam, di Zuda dwi tiinɛ bam maama mu cɔgi ni-gonim dɔlɔ amu na ki di ba nabaara bam tun. ¹¹Amu Baɗa-We nan tagi tintu mu Dl wi: «A lagi a pa cɔgum mu ba ba baɗa ni si ba yi lu. Ba nan na kaasi ba loori amu te maama di, a bá cɛgi ba kɛrɛ kam. ¹²Zeruzalem tiinɛ bam dɔdaani Zuda tiinɛ bam maama laan maa wó vu wa-yɔɔru tuw ba na zuli tun te si ba loori zɛnɛ ya tee ni. Ya nan bá wani-ba ya ci cam dɔlɔ na wó tuw ba yuu ni tun. ¹³Abam Zuda dwi tiinɛ bam, nii á kikiɛ na yi te! Abam tuni dum na mai te tun, á jwɛnɛ di yi kuntu mu. Bimbina yalɔ á na kaani Baali jwɛ-yɔɔ kum ya baɗa ni tun di maa mai di cwe

sɩɔ na wɔ Zeruzalɛm tiu kɔm wɔnɩ
tɩn.»

¹⁴Kuntɔ ɲwaanɩ Zeremi, yɩ
kwaanɩ sɩ n loori-nɩ n pa nɔɔna
bantɔ. Nan yɩ magɩ n japoori n
loori a yigɛ nɩ ba ɲwaanɩ, sɩ ba
cam maɲa na yiɔ, amɩ bá cɛgi ba
wɛ-loro kɔm.

¹⁵A nɔn-sonno tum daa ba jigɩ
cwɛɲɔ

sɩ ba jeeri a digɛ kam wɔnɩ.

Ba zanzan mɩ kɩ

kɛm-balwaaru.

Á buɲɩ nɩ: á na sugɩ a yiɔ dɩ á
vara kaanum dum,

cam daa bá ba á baɲa nɩ mu
na?

Yɩ taá jigɩ-na wɔpolo,

sɩ kɩ ba jigɩ kuri.

¹⁶Amɩ Baɲa-We nan ya pɛ á
nyɩ dɩ Olivi tiu

kulɔ na kɩ vɔɔrɔ lanyɩranɩ

yɩ kɩ tiu biɔ bam dɩ tiini ba
lana tun mu.

A nan wó bagɩ mu nɩ dɔ-fara te,

yɩ a pa mim ja tiu kɔm kuntɔ
dɩ dɩ.

Kɩ nɛ sɩm maama dɩ maa wó
cɛcɔgɩ.

¹⁷Amɩ Paɲwa Tu Baɲa-We deen mu
jɛri abam á tɩga kam nɩ, nɩ tiu te tun.
Amɩ nan sɔɔlɩ lwarɩm mu a yagɩ
á yuu nɩ. Benɲaanɩ, Yisɩrayɛlɩ dwi
tiinɔ dɩ Zuda dwi tiinɔ bam maama

pɛ a banɩ zaɲɩ mu, dɩ ba na zuli
Baalt jwɛm dum tɩn.»

Nɔɔna na buɲɩ sɩ ba gu Zeremi te tun

¹⁸Baɲa-We deen ma pa a yiɔ puri
sɩ a wantɩ a lwarɩ kɩ kuri. O ma pa
a taa ye nɔɔna bam kɛm-balwaaru
tum nɩ nɩ. ¹⁹A ya yɛri nɩ ba kɩ
ni-mɔrɔ daanɩ sɩ ba gu amɩ mu. A
maa nyɩ dɩ pɛlbu kalɔ ba na wó ja
ba vu ba gu yɩ ka yɛri kulɔ na wura
kɩ kɩ tun mu. Ba deen ma ta ba wɩ:
«Pa-na sɩ dí cɔgɩ tiu kɔm dɩ kɩ
biɔ maama.

Dí wó pa o mɩmwe ti lɔgu baɲa
nɩ,

sɩ nɔɔna daa yɩ taa guli o
gulɔ.»

²⁰Kɩ nan na yɩ nmɩ, Paɲwa Tu
Baɲa-We,

nmɩ yɛni n buri cɩga bura mu.

N ta ma n maɲɩ nɔɔna bɩcara
dɩ ba wubɔɲa

sɩ n lwarɩ ya na yɩ te tun.

Nan zaɲɩ n waari-ba,

sɩ n ma n ɲwɩ a junɩ ba baɲa
nɩ.

Benɲaanɩ, a kwe a wonɔ
maama

a kɩ nmɩ juɲa nɩ mu.

²¹Anatɔtɩ tiu tiinɔ deen beeri amɩ
mu sɩ ba gu, yɩ ba tɛ ba wɩ a

yɪ taa ŋɔɔnɪ Baŋa-Wɛ yɪrɪ ŋwaanɪ,
sɪ a na vɪn, baá gu-nɪ. ²²Kuntɔ
ŋwaanɪ, Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ tagɪ
ba taanɪ Dɪ wɪ: «Amu wó waari-ba
mu. Ba nɔn-dunnu tum wó tɪ najara
wɔnɪ mu, sɪ kana laan gu ba biə
bam, bəkəri dɪ bɪsankam maama.
²³Maŋa kam na yɪ sɪ a waari
Anatɔtɪ tiinə bam, a laan wó pa
lɛɛrɔ tɔ ba baŋa nɪ, yɪ ba wulɔwulɔ
bá daari.»

Zeremi jɪgɪ taanɪ dɪ Baŋa-Wɛ

12 Baŋa-Wɛ, amu na yəni a
kwe taanɪ a pa-m,
n yəni n nii dɪ baŋa nɪ dɪ cɪga
mu.
Dɪ ku dɪ, a lagɪ a bwe bwiə nmu
burɔ burum dum seeni.
Bɛɛ mu te pa nɔn-balwaaru ve
yigə?
Bɛŋwaanɪ mu vwa-nyuna ŋwia
kɪ lanyiranɪ?
²Nmu jəri-ba nɪ ba yɪ tweeru
mu te.
Ba ma kɪ bunnu yɪ ba zɪgɪ dɪ
dam,
sɪ ba daari ba taa ləri biə.
Maŋa maama n taanɪ wu ba niə
nɪ.
Ba bɪcara nan ba tɔgɪ nmu.
³Amu Tu Baŋa-Wɛ, nmu nan
maŋɪ n ye-nɪ.

N ma n yɪrɪ-nɪ yɪ n ta maŋɪ a
wubɔŋa
sɪ n lwarɪ a na soe-m te tun.
Yɔɔrɪ n vaŋɪ nɔɔna bam kuntɔ,
nɪ ba na vaŋɪ piə ba ve sɪ ba
gu te tun.
Pɔɔrɪ-ba n zɪgɪ dáa nɪ
sɪ n lɪ dɛ dɪdɔa n cɔgɪ-ba.
⁴Dɪbam tɪga kam wó taa yɪ
tɪ-kura kuntɔ taan na?
Nii gaaru na kwaari je maama
nɪ te!
Vara dɪ zunə maama maa wura
ba tua,
dɪ nɔɔna bam kəm-balwaaru
ŋwaanɪ.
Ba nan ta jɪgɪ ni mu ba tɛ ba wɪ:
«Baŋa-Wɛ bá na kulɔ na lagɪ
ku kɪ dɪbam tun.»

Baŋa-Wɛ na ləri Zeremi te tun

⁵«Nmu nan na kwaanɪ n duri n
dwəni dɪ nabiinə n ga,
nń kɪ tɪta mu n duri n dwəni
dɪ siseŋ-nɔɔna sɪ n dɪ?
Nmu na ve tɪ-kampari baŋa nɪ
n saari n tɔɪ,
ku laan nan na yɪ punnu na li
mɛ Zurden bugə kam ni
nɪ tun,
ku bá kɪ dono mu na?
⁶Nmu tɪtɪ cɔrrɔ tɪlɔ á na yɪ dwi
daanɪ tun

mu ba jigi ciga di nmu.
 Ba maa ciŋi-m yi ba baɣi ba
 yaɣi we we.
 Kuntu tun, ba na maɣi ba ŋɔɔni
 ni-suni di nmu,
 yi kwe n ciga n pa-ba.

⁷ Amu nan wó nuɲi a titi dwi
 tiinə bam kwaga ni.

A yigə daa bá taa wu nɔɔna
 balu na yi a nyim tun
 wuni.

Ku yi balu a na tiini a soe tun
 mu

a lagɔ a kwe-ba a ki ba duna
 bam juɲa ni.

⁸ Nɔɔna balu a titi na kuri tun
 mu pipiri
 ba dwəni di amu,
 ni nywəənu na yi te kagua ni
 tun.

Ba maa kaasi di sɔɔ ba yaɣi a
 yira ni.

Ku ma pa a culi-ba.

⁹ Amu laan pɛ a titi nɔɔna bam
 ji nɛɛni kaloŋo na yi te,
 yi duurə gilimi-ku ba zɔɣi tun
 mu.

Nan bəɲi ga-vara bam si ba di
 ba
 ba di ba su ba wɔbɔŋa.

¹⁰ Yigə tiinə zanzan mu wó ba
 si ba nɔ ba cɔɣi
 ti-ywəŋə kalu a na jəri a nɔɔna
 bam ka wuni tun.

Ba nan wó pa a ti-ywəŋə kam
 kuntu laan ji kagua.

¹¹ Je sum maama wó ji
 kapor-porŋo,
 di di-dwəənu yiranɔ mu.
 Tɔga kam maama laan wó ji
 kagua mu,

yi nɔɔn-nɔɔnu yigə bá taa wu
 ka wuni.

¹² Nɔn-kɔɣo zanzan wó ba
 ba məəli kagua zwəənu tum
 maama yuu ni
 si ba zaɣi najara di a nɔɔna
 bam.

Amu Baɲa-We wó tɔɣi jar-kərə
 bam kuntu baɲa
 a cɔɣi tɔga kam je maama.
 Nɔɔn-nɔɔnu bá wanti o lu ba
 juɲa ni.

¹³ Amu nɔɔna bam na dugi
 muna,
 baá joori ba gwe mun-kayali
 mu.

Ba maa wó yaari di titɔŋ-cɛəri
 yi ba bá na nyɔɔri ba titɔŋa
 baɲa ni.

Cavura wó ja-ba di ba na wó
 zaɣi wɔdiu funfun kulɔ
 tun.

Benɟaani, amu ban-lum mu
 zaɣi ba baɲa ni.»

¹⁴ Baɲa-We ma ta Dɔ wi: «Ku na yi
 tunɔ dilu maama na gilimi tɔga kalu
 a na kwe a pa a nɔɔna Yisirayeli

tiinə bam sı ba taa te yı ba burı sı ba cəgi-ka tun, amv lagı a gə-ba ba je sum nı a dulı a yagi mv. A laan maa wó lı Zuda dwi tiinə bam ba wunı a jonı a yagi. ¹⁵ Amv nan na gəgi dwi-ge tiinə bam kuntv a dulı a yagi yı ku kı fun, a daa wó duri ba ɣwaɲa, sı a ja-ba a joori ba tıti tunı dım, sı ba joori ba jəni da. ¹⁶ Ku nan maɲı sı ba zaast amv tıti nɔɔna bam cwe sum sı ba təgi-sı. Ba deen sɣı amv nɔɔna bam pa ba ma Baalı yırtı ba du durə. Ba laan maɲı sı ba ma amv yırtı dım mv ba du durə, yı ba wı: «Nı ɲwıa Tu Baɲa-We dım na se.» Ba na kı kuntv maama, ba dı wó wantı ba na jəɲə je amv nɔɔna bam wunı. ¹⁷ Ku daartı, tıv kulv maama na vın amv ni, amv wó yɔɔrı a gə-ba mv a yagi, sı a daartı a cəgi-ba fastı!» Baɲa-We na tagı te tun mv kuntv.

Zuda dwi dım na wó na cəgım dulv tun

13:1–20:18

Jəgə mımaɲı

13 Baɲa-We ma ta dı amv Dı wı: «Ve n yəgi jəgə kulv ba na me gar-fıfalı ba sɔ tun, sı n daartı n vɔ-ku n təɲə nı. Nan yı pa na dwe-ku.» ² Amv dı ma vu a kı te

Baɲa-We na brı-nı sı a kı tun, yı a vɔ-ku a təɲə nı.

³ Baɲa-We daa ta ma pa amv ni yı Dı wı: ⁴ «Kwe jəgə kım na vɔgi n təɲə nı tun n ja n vu Efratı bugə kam, sı n beeri piu gugoro n kwe-ku n səgi ku wunı.» ⁵ Amv ma sunı a vu a səgi-ku Efratı bugə kam je sum nı, nı Baɲa-We na brı-nı nı a kı te tun.

⁶ Ku na kı da yale tun, Baɲa-We ma ta dı amv Dı wı: «Nan zaɲı n joori n vu Efratı bugə kam, sı n lı jəgə kım a na tagı a brı-m sı n vu n səgi tun.» ⁷ A ma sunı a joori Efratı bugə kam, yı a vu a ku a lı jəgə kım ku səgim jəgə kam nı. A na nii tun, dı ku pəgi mv. Ku daa ba jıgi titıɲı.

⁸ Baɲa-We ma ta dı amv Dı wı: ⁹ «Amv Baɲa-We na tagı te tun mv tintv: A lagı a cəgi wənu tılv Zeruzaleɲ tiinə dı Zuda dwi tiinə bam maama na magı ba nyɔɔna tı baɲa nı tun mv. ¹⁰ Nɔn-balwaaru tun kuntv yɔɔrı ba vın sı ba cəgi amv taantı mv. Ba ma kı wɔ-deɔ ba beeri wa-yɔɔrv sı ba zuli. Amv nan na waartı-ba a ti, ba dı wó ji nuneenı jəgə kuntv na yı te yı ku daa ba jıgi kuri tun mv. ¹¹ Amv ya lı Yisrayelı dwi tiinə bam dı Zuda dwi tiinə bam maama sı ba salı amv yıra nı, nuneenı nɔɔnv na wó vɔ jəgə o təɲə nı te tun mv. A kuri-ba sı ba taa zuli-nı mv, sı a na yırtı. Ba nan vı-nı

mu. Amu Baɗa-We na tagi te tun mu kuntu.»

Sana kɔɔra mɛmanɔ

¹²«Amu Baɗa-We na tagi te di Yisrayeli tiinɛ bam tun mu tuntu: «Abam sana kɔɔra bam maama manɔ si á lɛrɛ-ba á su di sana mu!» Baá joori ba lɛri-m ba ta nɛ: «Dɛbam manɔ dí ye nɛ: dí manɔ si dí lɛrɛ dí sana kɔɔra bam maama dí su di sana mu.» ¹³Ba na tagi kuntu, si n lɛri-ba n ta nɛ: «Baɗa-We nan tagi Dɛ wɛ: Amu Baɗa-We wó pa nɔɔna balu maama na zɔvri Zuda laɗa kam nɛ tun nyo sana ba su pa ba bugi. A lagɛ a kɛ kuntu a waari pwa balu na nuɗi Pe Davidi dwi dum wonɛ tun, di kaanum tiinɛ bam, di nijonɔnɛ bam, di Zeruzalem tiinɛ bam maama mu. ¹⁴A laan maa wó kwe-ba a magɛ daanɛ si ba ciɔvɛɛ nɛ kɔɔra mu te. Ku na yi ba nankwɛn di ba biɛ bam, ba maama wó na cɔɔɔm. A nan bá duri ba ɗwaɗa naa a lɛri a wubɔɗa kɔtaa! A lagɛ a waari-ba mu.» Amu Baɗa-We na tagi te tun mu kuntu.»

Zeremi kaanɛ nɔɔna bam di ba kamunni dum

¹⁵Cɛgi-na si á ni

kulu Baɗa-We na tagi di abam tun.

Yɛ taá jigi-na kamunni.

¹⁶Kwe-na á zulɛ á pa-na á Tu Baɗa-We dum si cam yi yi abam.

Ku na dai kuntu,

Baɗa-We wó pa lim yi abam

yi á seeri á tu pweeru tum yuu nɛ,

tiga na yi tun ɗwaanɛ.

Abam na jigi tuna si pooni ba á baɗa nɛ,

We wó pa lim ba di kwɛli je maama,

si á taá je lim-nyɔrisɛ wonɛ.

¹⁷Abam nan na vu si á cɛgi We taanɛ dum,

amu wó vu a sɛgi a yiranɛ a

kan yi-na mu,

abam na bri á tutɛ kamunni tun ɗwaanɛ.

Amu wó kanɛ yi-na yiranɛ mu.

A yibiyɛ maa wó taa cuuri di yi-na,

ba na jaanɛ Baɗa-We nɔn-kɔɔɔ kum

ba maa ve gambɛem tun ɗwaanɛ.

Baɗa-We ma ta di amu Dɛ wɛ:

¹⁸«Kwe amu ni n vu n pa pe wum di o nu wum nɛ:

«Zaŋi-na á paari yitunnu tum
 ni á tu tɔga ni.
 Beŋwaani, abam paari yipwi
 sum lagi si dwani á yum
 ni
 si tu tɔga ni mu.
¹⁹Tuni dɔlɔ na wu Zuda jagwiə
 seeni tun maama pi.
 Ba dɔna kaagi-di mu ba pu
 yi nɔɔna daa ba jigi cwəŋə si
 ba zu tuw kum wɔni
 naa ba nuŋi ku pooni ni.
 Ba zi Zuda tiinə bam maama ba
 ja ba kɛ.
 Ba ma kalɔ-ba ba vu sa-tu
 yigə yigə.»
²⁰Zeruzalem tiinə bam,
 kwəni-na á nii
 jar-kərə balu na nuŋi jazum
 baŋa seeni
 ba buɔni á baŋa ni tun.
 Nɔn-kɔgɔ kulɔ We na ki n juŋa
 ni
 si n ta n nii-ba tun nan bɛ?
 Á deen nan tiini á jigi tura ba
 baŋa ni mu.
²¹Baŋa-We lagi Dɔ pa á na di
 ciloŋo di balu tun
 joori ba di dam mu abam baŋa
 ni.
 Ku laan wó taa yi tita mu á yira
 ni?
 Ku bá tiini ku ni abam,

ni kaani na vri pugə si o lu
 yi ku ni-o te tun mu na?
²²Nmu nan wat n bwe n titi ni
 n wi:
 «Bee mu pe tintu maama
 yi-ni?»
 Ku yi n lwarum dɔm na gaali tun
 ŋwaani mu.
 Kuntu ŋwaani n gwaaru kaari ti
 daari-m
 yi nɔɔna zi-m ba cɔgi.
²³Nɔn-zono wó wani o ləri o
 yi-daa si ka puri na?
 Gweeru di nan wó wani o zari
 o yira
 si ya daa yi pupuri na?
 Abam di bá wani á ləni á wɔw
 si á taá ki wo-laaru,
 á na yɔɔri á mi di lwarum
 kikiə tun ŋwaani.
²⁴Baŋa-We na tagi te tun mu tintu:
 «Amu nan lagi a pa á jagi mu,
 nuneeni viu na nuŋi kagva ni
 ku kalɔ weeru ku ja je te tun.
²⁵Amu wubuŋa jaani si a ki
 kuntu mu á yira ni.
 Ku nan wó suni ku ki.
 Beŋwaani, abam swe amu swiə
 mu,
 yi á daari á tɔgi jwə-yɔɔru
 kwaga.
²⁶Amu wó pa á tiini á di á
 cavura

nɛnɛnɛ ba na li kaanɛ gwaaru
ba daari-o di cavura te tun.

²⁷ Zeruzalem tiinɛ bam, amɔ nii
a na

wo-zɔɔna yalɔ maama á na
jigi á kɛ tun.

Á nuɛi amɔ kwaga nɛ

yɛ á daari á tɔgi wa-yɔɔru
kwaga,

nɛ kaanɛ na yagi o baru

yɛ o vu o beeri bɔɔla

sɛ o kɛ kabwɛnɔ di ba

kari sum nɛ di pweeru yuu nɛ
te tun mu.

Á fra tiini ya zu kɛm-balwaaru,

yɛ á ba jigi cavura ya nwaani.

Lɛɛru yɛ abam!

Á wó digimi á tuti taan

sɛ á laan joori á na kwɛem yɛn
mu?»

Da-kuri taani

14 Baɲa-We na pe Zeremi
kwɛrɛ kalɔ da-kuri seeni
tun mu tintu:

² «Zuda laɲa kam maama yɛ nɔɔ
mu di kɛrɛ.

Ka tunɛ dum nɔn-biɛ bam joori
kwaga mu.

Ba maa je tɔga nɛ wu-cɔɔ
nwaani.

Zeruzalem tiinɛ bam di maa
coosi wɛ wɛ.

³ Nadunɛ bam tunɛ ba gambe,

sɛ ba vu ba beeri na ba ba ba
pa-ba.

Gambe sum na yɛ buli sɛlɔ
maama,

sɛ yɛni sɛ ku mu yɛ na tɛrɛ.

Ba laan maa wó zɛɛ ba kɔɔra
bam

ba joori sɔnɔ di ji-kuri,

yɛ wu-cɔɔ di cavura yuranɛ
jigi-ba.

⁴ Dɔa daa ba nɛ,

pa tɔga kam maama bagɛ
lulooru.

Kuntu nwaani vala bam vwana
parɛ,

yɛ ba kwe gɔrɔ ba ma ba kwɛli
ba yuu.

⁵ Wɛnɔ mu lugɛ ka bu gaa nɛ,

yɛ ka duri ka daari-o,
gaa na tɛrɛ je je nɛ tun nwaani.

⁶ Ga-bɛnɛ laan zɛɛ zwɛnɛnɛ tun
yum nɛ mu,

sɛ sin sɛ dwe nɛnɛnɛ ga-kakuri
na sin te tun.

Sɛ yɔɔrɛ sɛ niɛ je maama sɛ nii
mu,

sɛ gaa na zɛɛ ku wu je sɛlɔ nɛ.

Wɔdiu nan tɛrɛ sɛ sɛ di.»

Nɔɔna bam maa tɛ ba wɛ:

⁷ «Dí Tu Baɲa-We,

dí lwarum dum yɔɔrɛ ya li dɔbam
mu ya zɛɛ dɔa nɛ.

Di ku di, dí nan loori-m mu,

sɪ n ta da kʊ baŋa n wɛli dɪbam,
nmʊ tɪti yɪri dɪm ŋwaani.

Cɪga tɪn, dɪ nuŋi nmʊ kwaga nɪ
kuni zanzan,

yɪ dɪ tʊsi dɪ cɛgi nmʊ yigə.

⁸Nmʊ yɪranti baŋa nɪ mʊ

Yɪstrayeli tiinə bam jɪgi ba
tuna.

Cam na yəni dɪ yi dɪbam,
n ma n yɪ dɪ Vɪnu.

Bɛɛ mʊ yɪ n kɪ nɪ n yɪ vɛru mʊ
dɪ tʊ kʊm wɔni?

Kʊ nyɪ dɪ n pəni dɪbam tee nɪ
tɪti dɪdʊa yɪranti mʊ.

Tɪga daa na pʊvri tɪn, n ma n
kwe cwəŋə n kɛ.

⁹N kɪ nɪ n yɪ nabwəm mʊ,
naa babɪa kalu na warɪ ka
nɔɔna sɪ ka jɔŋi ka yagi
tɪn.

Dɪ Tu Baŋa-Wɛ, nmʊ nan wʊ
dɪbam tee nɪ mʊ.

Dɪ yɔɔri dɪ yɪ n tɪti nɔɔna mʊ
cɪga cɪga.

Nan yɪ viiri n daari dɪbam!»

¹⁰Baŋa-Wɛ ma ləri Dɪ ta nɔɔna bam
taani Dɪ wɪ:

«Ba soe sɪ ba taa kaagi je
maama nɪ mʊ ba beerə.

Ba ba jaani ba tɪti sɪ ba maŋɪ
amʊ tee nɪ.

Kuntu ŋwaani amʊ yi daa ba
sui ba kikiə yam.

Amʊ laan wʊ guli ba gɛɛra yam
dɪ ba lwarɪm kikiə,
sɪ a waari-ba ya ŋwaani.»

¹¹Baŋa-Wɛ laan ma ta dɪ amʊ Dɪ
wɪ:

«Yɪ loori amʊ sɪ a pa nɔɔna bantu
joori ba na lam. ¹²Ba na maŋɪ ba
vɔ ba niə sɪ ba kaasi ba loori-nɪ dɪ,
amʊ bá cɛgi ba wɛ-loro kum. Ba
nan na kɪ zweem pɛɛra dɪ wodiiru
pɛɛra sɪ ba pa-nɪ dɪ, a bá jɔŋi-tɪ. A
lagɪ a pa ba tɪ najara wɔni mʊ, sɪ
yawɪ-cɛɛru dɪ kana dɪ ja-ba tɪ gu.»

¹³Amʊ dɪ ma ləri a wɪ:

«Yuutu Baŋa-Wɛ, nmʊ nijɔŋnə bam
yəni ba ta dɪ ba ba wɪ: «Wənu
maama wʊ kɪ lam tɪ pa abam. Á bá
zu najara wɔni. Kana dɪ nan bá ja
abam, sɪ yazurə yɪranti mʊ wʊ taa
wura.»

¹⁴Baŋa-Wɛ daa ma ləri-nɪ Dɪ wɪ:

«Nijɔŋnə bam kuntu tɔgi amʊ yɪri
baŋa mʊ sɪ fɔi vwan yɪranti. Amʊ
wʊ tiŋi-ba sɪ ba taa yɪ a nijɔŋnə.
A nan wʊ tʊŋi-ba a nɔɔna bam
tee nɪ. Amʊ maŋɪ a wʊ pɛ-ba a
kwərə. Ba yi-nɛɛri titʊŋa dɪ vura
yalu ba na jɪgi ba tɛ ba bri abam
tɪn maama ba jɪgi kuri. Kʊ yɪ ba tɪti
wʊbʊŋa mʊ ganɪ-ba pa ba ŋɔɔna.

¹⁵Amʊ Baŋa-Wɛ nan tagɪ tuntu mʊ:
Kʊ nan na yɪ nijɔŋnə balu amʊ na
wʊ tʊŋi-ba yɪ ba jɪgi amʊ yɪri ba

fɔi vwan ni najara di kana bá ba á tuw kum ni tun, amu wó pa bantu titi ti najara wuni, yi kana di gu-ba.
¹⁶ Ku ta na yi balu ba na pwɛrisi vwan di ba tun, kana di najara mu wó gu bantu di, pa ba yira taa tigi Zeruzalem cwe sum je maama ni. Nɔɔn-nɔɔnu daa bá daari si o kwe nɔɔna bam kuntu o ki tɔga ni. Kuvú ki kuntu ku pa bantu titi, di ba kaana, di ba biə maama. A yɔɔri a lagɔ a pa leɛru tu ba baɲa ni, ni ku na maɲi di ba lwarim kikiə te tun mu.»

¹⁷ Baɲa-We ma pa-ni ni si a vu a ta di nɔɔna bam ni:

«Wia di titi maama wuni a yiə su di yi-na mu.

A kərə kam bá want ka kwəri. Ku nan yi amu nɔn-sonnu tum ɲwaani mu.

Ba tiini ba na zunni, yi di zu ba yira lanyirani.

¹⁸ A na nuɲi a vu gaa wuni, a yɔɔri a nai nɔɔna mu na tigi najara wuni yi ba tigi je maama.

Amu nan na zu tuw kum wuni di, a nai nɔɔna mu kana na jigi-ba ka gu.

Nijonɲə bam di kaanum tiinə bam maa kaagi je maama ni mu ba tɔɲa.

Ba nan yəri ba na jigi kulɔ ba tɔɲi tun.»

Nɔɔna bam na loori Baɲa-We te tun

¹⁹ «Dí Tu Baɲa-We, nmu yɔɔri n vri n kwaga
 n ya Zuda tiinə bam mu na?
 Nmu laan nusi dɔbam Siyɔn tiinə mu na?

Bɛɛ mu yi n kwe zunni dɔlu na ba je tun
 n ki dí yira ni?

Dí ya jigi tina ni dí wó na yazurə mu.

Wo-laaru nan wu tu dí tee ni.
 Dí ma tuni si dí na fɔgum,
 yi leɛru yirani mu tu dí baɲa ni.

²⁰ Dɔbam Tu Baɲa-We, dí sɛ ni dí yi wu-luɲ-nyina.
 Dí ta sɛ ni dí nabaara bam tusi zanzan.

Dɔbam maama yɔɔri dí ki dí cɔgi nmu yigə mu.

²¹ Nmu titi yiri dum ɲwaani, yi nuɲi dɔbam kwaga ni.

Yi yáali n titi tuw kum mɛ n na di paari tun.

Nan yi yiri ni dɔlu n dɛen na goni di dɔbam tun.

²² Dwi-gɛ tiinə jwənə yam wai ya pai dua ni na?

Dua nan zigɔ weyuu ni ka nia ka titi ni na?

Cɔga tun, dɔbam Tu Baɲa-We, ku yi nmu yirani mu wai kuntu n ki.

Kuntu ɲwaani, dí tuna tigi nmu
baɲa ni.»

Leeru wó tu Zuda tiinə baɲa ni

15 Baɲa-We ma ta di amu Di
wi:

«Moyisi di Samoweli titi ya na tu si
ba loori-ni, a bá duri nɔɔna bantu
ɲwaɲa. Zeli-ba n pa ba ki baɲwe
didaani amu yibiyə, si a daa yi taa
na-ba! ²Ba nan na bwe-m ba wi:
«Dí nan ve yən ni?» si n ta di ba ni:
«Baɲa-We na tagi te tin mu tuntu:

Balu na maɲi si ba ti tin wó ti
mu.

Balu maa na maɲi si ba ti
najara wuni tin wó ti
najara wuni.

Balu di na maɲi si kana gu-ba
tin,
kana wó gu-ba mu.

Balu maa na maɲi si ba kali tin,
baá kali-ba ba vu sa-tu mu.»

³ Baɲa-We maa wi:

«A nan lagi a tɔɲi leeru dwi
dwi kuni buna mu ba baɲa ni.
Su-lwaanu wó gu-ba najara wuni.
Kakuri maa wó tuuri ba yira yam
si ja si ke. Duurə di wó ba ba zɔgi
ba yira, yi ga-vara laan di ba yira

yalu ta na daari tun nyulamm. ⁴ Amu
lagi a pa ba ji wo-zɔɔna mu lugu
baɲa tɔni maama yigə ni, Zuda tu
pɛ Ezekiasi bu Manasi na tɔɲi kulu
Zeruzalem wuni tin ɲwaani.»

⁵ Baɲa-We daa ta maa wi:

«Zeruzalem tiinə bam, wɔɔ nan
mu wó ɲwani o pa abam?
Wɔɔ mu lagi o keeri o pa
abam?

Wɔɔ mu wó zigi si o wari
abam?

Nɔɔn-nɔɔnu tərə!

⁶ Abam yɔɔri á vin amu mu,
yi á nuɲi a kwaga ni kuni
zanzan.

Kuntu ɲwaani, amu titi mu lagi
a twi a ɲɲa
a gurigi abam a ja a cɔgi.
Amu duri nmu yibwənə kam a
ba a bwəni mu laan!»

⁷ «A lagi a caari-ba,
ni nɔɔnu na caari mina
yi viu kum kali weeru ku yagi
te tin mu.

Amu wó waari-ba kuntu donɲ
ba tɔni dum maama ni.

Aá cɔgi a nɔɔna bam titi, di ba
biə di,

ba na wu se si ba pipiri
ba yagi ba lwarum kikiə tun
ɲwaani.

⁸A ta wó pa ba tuw kadənə taa
daga

ba dwe ninu ni kasulu na yi
te tun.

Wia na biga, aá tuɲi leeru ba
non-dunnu tum baɲa ni,
si ba niinə tiini ba yaari ba
tuɲni ɲwaani.

Bɪdwɪ baɲa ni mu a lagɪ a pa
cam yɔɔɪ dɪ ja-ba,
pa fuɲni tiini dɪ zu-ba.

⁹Kaani wulu na lugi biə barpe
tun wó bəri,

yi o biɔɔɔ fwe,
ba maama na tigi tun ɲwaani.

Ku nyi dɪ wia titari ni mu we zu
dɪ pa wuntu.

Cavura maa jig-o,
o na tu o ga o biə bam tun
ɲwaani.

Ku na yi balu ta na daari tun,
amu wó pa ba duna gu-ba
najara wuni.»

Baɲa-We na tagi te tun mu kontu.

Zeremi puɲni Baɲa-We yigə ni

¹⁰A nu, leeru mu jigɪ-ni!
Beɲwaani mu n lugi-ni? Me
maama a na veə, nɔɔna yɔɔɪ ba
culi-ni mu. Amu wu ve a jɪni woɲo

nɔɔnu tee ni, a nan wu jɪni woɲo
a pa nɔɔn-nɔɔnu. Dɪ ku dɪ, nɔɔna
maama dɪni-ni mu.

¹¹Baɲa-We ma ta Dɪ wi: «Amu
nan lagɪ a jɔɲi nmu si ku ki
lanyirani ku pa-m mu. Cam didaani
vuvugə na tu ya daani n duna, ba
laan wó ba ba loori zənə n tee ni.

¹²Abam nyi dɪ luuru tɪlu na
gwaani dɪ canna tun. Á bá wani
á bwəri luuru tɪlu na nuɲi jazum
baɲa seeni tun. ¹³A nan lagɪ a kwe á
jɪjiguru dɪ á duuni maama mu a pa
á duna zaani si ba ce ba pa daani,
á na tiini á ki lwarum á tuw kum je
maama ni tun ɲwaani. ¹⁴Amu wó
pa á duna kwe abam ba ja ba vu
sa-tu kulɔ á ya na yəri ku ni ni tun,
si á ji ba gambe dáani. Beɲwaani, a
ban-lum dum nyi dɪ mim na lagɪ dɪ
dɪ abam kulə te tun mu!»

Amu maa wi:

¹⁵Amu Tu Baɲa-We,
nmu maɲi n ye a na yaari te
maama tun.
Guli amu gulə si n ta n nii amu
baɲa ni.
Nan pa ku zu balu na culi-ni
tun yira!
Yi duri ba yibwənə
si n pa ba na cwəɲə ba gu-ni.
Ku yi nmu ɲwaani mu

a ne yaara ba tee ni.

¹⁶ Nmu taani dum na tu a zwa
ni tun,

a ki-di a wuni mu pa a ŋwi.

Duntu mu pe-ni wupolo
yi a wuu di tigə.

Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ,
nmu yiri dum mu ləgi amu
yira ni.

¹⁷ Amu ba tɔgi a je didaani
nɔɔna balu na pupogi-da
ba mwani tun a lara.

A nan pwe a tuti a jəni dāa ni
mu a yirani,

ku na yi nmu mu te-ni tun
ŋwaani.

Nmu pe a banɩ zaŋi di bantu
kikiə yam.

¹⁸ Bɛŋwaani nan mu yi amu
yaara yam ba fɔgi ya tiə?
Bɛɛ mu ki yi a zɔnni dum di
ba fɔgi di tiə?

Nmu na wəli amu te tun
nyi di bugə na wi ti-pwəŋə ni,
di buli-yi na yəni di ku te tun
mu.

¹⁹ Kuntu ŋwaani, Baŋa-Wɛ tagi
tuntu:

«Nmu na yagi n butar-yɔɔru tum
kuntu,
yi n joori n ba amu te,
a laan wú pa n joori n zigi
lanyirani
si n tan tɔŋi n pa-ni.

Nmu na ŋɔɔni taani dɩlu na jigi
kuri tun,

ní tan yi a nijonnu.

Nɔɔna bam laan maa wú ba ba
tɔgi nmu kwaga.

Ku dai si n tan tɔgi bantu
kwaga.

²⁰ Amu wú pa n tan nyi di kəbrə
kalu ba na me canna ba lo
tun mu

si n ci nɔɔna bantu di ba
kəm-balwaaru tum.

Baá ciŋi najara di nmu.

Ba nan bá wani-m ba di.

Bɛŋwaani, amu wu n tee ni
si a joŋi-m a yagi.

²¹ Amu wú joŋi-m a yagi
wu-lun-nyuna bam juja ni,
si ba yi wani-m ba ki lwarim.»

Baŋa-Wɛ na tagi te tun mu kuntu.

Baŋa-Wɛ na pe Zeremi cwe silu si o tɔgi tun

16 Baŋa-Wɛ daa ma pa amu ni
yi Dɩ wi:

² «Yi di buko n ma n ji n kaani, naa
n lu bəkəri di bɩsankam tuw kuntu
ni. ³ Ku na yi biə balu ba na lugi
je suntu wuni tun, di ba niinə, di ba
kwə, amu Baŋa-Wɛ jigi taani si a ta
ba ŋwaani ni: ⁴ Yawɩ-cɛɛru mu lagi
ti ja-ba si ba ti. Ba bá na nɔɔna si ba
keeri ba lwi, naa balu na wú ki-ba
tun. Ba yira wú taa tigi tɩga baŋa ni,

nɩ pɔpɔnɔ mu te. Najara wɔnɩ mu ba lagɩ ba tɩ, sɩ kana dɩ gu-ba. Ba yɩra yam maa wú jɩ wɔdiiru ya pa zunə dɩ ga-vara.»

⁵ Baŋa-We na tagɩ te tun mu tintu: «Zeremi, yɩ ve n zu ba lwi wɔnɩ sɩ n da n keeri dɩ ba. Beŋwaani, amu yiri a yu-yoŋo dɩ a sono kum ba tee nɩ, yɩ a daa bá duri ba yibwənə. ⁶ Nadunə dɩ nabwənə maama wú tɩ tɩga kantɩ wɔnɩ mu. Ba nan bá na nɔɔna sɩ ba kɩ-ba, naa sɩ ba keeri ba lwi. Ba bá gwin ba yira yam, naa ba ceeri ba yum lwi sum ŋwaani. ⁷ Nɔɔna daa bá tɔŋɩ wɔdiu sɩ ku vu lwi sum na wu me tun. Ku na maŋɩ ku yɩ nɔɔnu nu dɩ o ko luə dɩ, nɔɔna bá vu ba yɩ ku tu yira sɩ ba weeri o yi-na.

⁸ Nan yɩ zu sɔŋɔ kulɩ wɔnɩ ba na dɩ wɔdi-fɔrɔ keɛla-keɛla tun. Yɩ wəli ba wɔnɩ sɩ n ta n dɩ yɩ n nyɔa. ⁹ Amu Paŋwa Tu Baŋa-We dilu na yɩ Yisrayelɩ tiinə bam We dɩm tun mu tagɩ tintu: Amu lagɩ a pa wɔpolo dɩ ywəni sɔɔ ti nɔɔna bam tee nɩ. Ba daa bá kwɛeri kadri kwɛera. Nmu dɩ n badonnə ta na ŋwi: á wú na amu na lagɩ a kɩ-ba te tun.

¹⁰ Nmu nan na ve n ta wənu tum kuntu maama n bri nɔɔna bam, baá bwe-m nɩ: «Beŋwaani mu Baŋa-We kɩ sɩ cam dintu ba dɩbam baŋa nɩ? Bɛɛ mu dí kɩ dí cɔŋɩ? Dí cɔŋɩ dí

Tu Baŋa-We yigə tita seeni mu?»

¹¹ Laan ta dɩ ba nɩ: «Á nabaara bam na nuŋi amu kwaga nɩ tun ŋwaani mu a kɩ kuntu. Ba ma kuri sɩ ba tɔŋɩ wa-yɔɔru yɩ ba zuli-ya. Ba yɔɔri ba vɩ-nɩ mu yɩ ba wu se a niə yam. ¹² Abam kəm-balwaaru nan bri ya dwe á nabaara bam na kɩ te tun! Á yɔɔri á kɩ á tɔŋɩ á wu-dɛɔ kum na lagɩ kəm-balwaaru tɩlu tun mu, yɩ á ba cɔŋɩ amu taani. ¹³ Kuntu ŋwaani, a lagɩ a lɩ abam mu tɩga kantɩ nɩ, sɩ a daari a duli abam a yagɩ sa-tɩw nɩ yigə yigə, me abam dɩ á nabaara bam ya na yəri ku ni nɩ tun. Abam laan na wu je sum kuntu nɩ, á wú taá zuli á wa-yɔɔru tum maŋa maama, wɩa dɩ titɩ. Amu nan bá duri á ŋwaŋa.»

Baŋa-We daa ta ma ta Dɩ wɩ:

¹⁴ «Cɩga tun, maŋa lagɩ ka yɩ sɩ balu na lagɩ ba du durə, ba daa yɩ ta wɩ: «A dugi dɩ Baŋa-We dilu na joŋi dɩbam Yisrayelɩ tiinə bam Dɩ ja Dɩ nuŋi Ezipi tuw kum nɩ tun yiri dɩm.» ¹⁵ Ba laan wú taa te nɩ: «A dugi dɩ Baŋa-We dilu na joŋi Yisrayelɩ tiinə bam Dɩ ja Dɩ nuŋi jazim baŋa seeni tuw kum nɩ, dɩdaani je silu maama Dɩ na jagɩ-ba tun yiri dɩm mu.» Beŋwaani amu wú sunɩ a ja-ba a ba sɩ ba joori ba taa je tɩga kalu wɔnɩ a na pe ba nabaara sɩ ba taa te tun.

¹⁶Amu Baŋa-We nan na tagi te tun mu tintu: A laan lagi a tuni kalɛŋ-jara zanzan mu si ba vu nɔɔna bantɔ te ba ja-ba. A ta maa wu pa tɔɔra zanzan vu ba ja-ba. Baá vu pweeru di zwænu tum maama baŋa ba beeri-ba ba li bɔɔna di gugwæru wuni ba gu. ¹⁷Amu yɔɔri a yiri-ba mu je maama wuni. Ba bá wani ba sɛgi amu yigɛ ni. A maa nai lwarim yalu ba na jigi ba ki tun. ¹⁸Amu nan wu joori a ŋwi ba lwarim di ba kɛm-balwaaru jini kuni bile. Beŋwaani, ba cɔgi amu tɔga kantɔ mu di ba jwɛnɛ yalu na ba jigi ŋwia yi a yɔɔri a culi-ya tun. Ba ta ma su a titi tɔga kam kuntɔ di ba wo-zɔɔna kikiɛ yam.»

Amu maa wi:

¹⁹Amu Tu Baŋa-We,
nmɔ mu yi amu dam di a
dalam je.
Cam na lagi di yi-ni,
a yɛni a duri a sɛgi nmɔ woro
wuni mu.
Lugu baŋa dwi tiinɛ maama
nan wu ba nmɔ te
si ba zuli nmɔ.
Ba maa wu zigɔ tɔga baŋa je
maama ni
ba ba ba ta wi:
«Dí nabaara dɛɛn jigi wa-yɔɔru
mu ba zulɛ.

Yantu nan wu wani-ba ya
wɛli.

²⁰Nɔɔna wu wani ba titi wa ba
ki na?

Ba na ki-ya, ya bá taa yi wa
cɔga cɔga!»

Baŋa-We maa wi:

²¹«Amu laan nan wu yɔɔri a pa
ba lwarɔ
a dam dɔm na mai te tun.
Kuntɔ laan mu wu pa ba taa ye
ni
amu yiri mu yi Yuutu
Baŋa-We dɔm.»

**Waarim dilu na maŋi di
Zuda tiinɛ lwarim dɔm tun**

17 «Zuda tiinɛ bam yɔɔri ba
mi di ba lwarim, nuneɛni
nɔɔnu mu kwe luu o sari-ya o tiŋi
ba bicara ni. Ku ta nyi nuneɛni ba
kwe kandwe-fulɔ mu ba pupuni-ya
ba tiŋi ba bimbina yam nya ni.
²Ba biɛ di yɛni ba buŋi ba jwɛnɛ
bimbina yam di ba Asera nyinyugu
dɛ sum wubuŋa mu. Ba ki wænu
tum kuntɔ si ba taa maa zulɛ ba
jwɛnɛ yam tweeru maama kuri ni,
di zwænu tum maama yuu ni, ³ku
ta wɛli di pweeru tum na wu gaa ni
tun yuu ni. Kuntɔ ŋwaani, amu lagi
a kwe á duuni, di á jigiŋru maama

a pa á duna sɪ ba ce ba pa daani, sɪ
 ku ŋwɪ á lwarum dum juni, á na kɪ-ya
 tɪga kam je maama nɪ tun. ⁴Ku yɪ
 abam titi yigə mu pa á lagɪ á ga tɪga
 kalu a na kwe a pa abam tun. A maa
 wó pa á duna kwe abam ba ja ba vu
 sa-tuɔ kulu á ya na yəri ku nɪ nɪ tun,
 sɪ á ji ba gambe dáani. Bɛŋwaani, á
 pe a ban-lum dum tiini dɪ fuli á baŋa
 nɪ, nɪ mim dilu na lagɪ dɪ di abam
 taan wuu te tun!»

Taana yadonnə

⁵Baŋa-We na tagɪ kulu tun mu tuntu:

«Amu soɔli lwarum mu a yagɪ
 balu na kwe ba cɪga ba pa
 nabiinə tun yuu nɪ.

Ba maa buŋɪ nɪ ba dam zɪgɪ ba
 titi yira nɪ mu.

Ba laan ma pipiri ba yagɪ amu
 Baŋa-We.

⁶Ba nyɪ nɛnɛnɪ kagva wu
 punnu mu.

Tuntu zɪgɪ ti-kura nɪ mu,
 mɛ yɛ yirani na wura,
 yɪ nɔɔn-nɔɔnu ba zuuri da tun.

Lanyirani na maŋɪ dɪ ba,
 nɔɔna dwi dum kuntu ba
 nai-dɪ.

⁷Ku nan na yɪ balu na kwe ba
 cɪga
 ba pa amu Baŋa-We tun,
 amu wó kɪ bantu yu-yoŋo.

Bantu kɪ ba wu-dɪdɪa dɪ amu
 mu.

⁸Ba nyɪ dɪ tiu kulu na zɪgɪ ku
 bwələ dɪ bugə nɪ,
 yɪ ku bunnu zu tɪga lanyirani
 ti yɪ na bam tun mu.

Funyugu we na yiə,
 ku bá kwari fuɔni.

Da-kuri na maŋɪ ku ba,
 ku ta jɪgɪ vɔ-leeru maŋa
 maama,
 yɪ ku yɔɔri ku ləri biə mu.

⁹Nabiinu bicari mu ba jɪgɪ cɪga
 dɪ dwe woŋo maama.

Dɪ tiini dɪ cɔgɪ mu,
 yɪ nɔɔna wari-dɪ sɪ ba sooni.
 Wɔɔ mu wat-dɪ o lwarɪ o tiə?

¹⁰Amu Baŋa-We nan yɛ nabiinu
 maama wubuŋa.

A maa maŋɪ ba bicara a niə.
 A maa pai nɔɔna maama ba
 kikiə ŋwuɔɔ,
 sɪ ku maŋɪ dɪ cwəŋə kalu ba
 na tɔgɪ tun.

¹¹Nɔɔnu na pini o donnə sɪ o
 ma o duni,
 ku nyɪ dɪ lugə na vwe cɪcara
 yalu ka na wu dɪ tun baŋa
 nɪ

sɪ ka lwe-ya te tun mu.

O nɔɔn-dunni maŋa nɪ mu
 o jɪjɪguɔ tum wó ti.

Ku tu laan maa wó ba o kweeli

ni non-joro na kweeli te tun.»

Zeremi we-loro

- ¹² Ku na zigi faɲa faɲa tun,
Baɲa-We paari jəŋə je sum
dɪbam na zuli-Dɪ da tun
zəŋi wɛɛni dɪ paari-zulə mu.
¹³ Dɪ Tu Baɲa-We, nmu yurani
baɲa ni mu
Yisrayeli tiinə bam jigi tuna.
Balɔ maama nan na nuɲi nmu
kwaga ni tun wú na ba
cavura.
Balɔ na vin nmu tun wú je mu
ni nɔɔna yira na pupuni ya
tiɲi kasulu ni
yi ya saari te tun.
Beɲwaani ba vin nmu wulu na
yi buli-yi
dulu na paɪ ŋwɪa tun mu.
¹⁴ Amu Tu Baɲa-We, sooni-ni
si a suni a na yazurə.
Jonɪ-ni n yagi,
si a suni a zu n woro wuni.
Beɲwaani, nmu mu amu yɔɔri a
zuli.
¹⁵ Nii mu! Nɔɔna mu te dɪ amu
ba wi:
«Kulɔkulɔ ta wu kɪ dɪbam.
Baɲa-We kwərə kam nan be?
Pa si ka suni ka kɪ si dɪ nii!»
¹⁶ A wu yagi tutuɲi dilu n na
kwe n pa-ni

si a ta nii n nɔɔna bam tun.

A nan ba kaagi a beeri ba
cɔgum.

Nmu yɔɔri n ye a na yi te tun,
dɪ kwərə kalu a na jigi a ŋɔɔni
tun.

¹⁷ Yi pa fuvni ja-ni.

Cam na lagi dɪ yi amu,
nmu mu yi amu dalum je.

¹⁸ Pa balu na culi-ni tun di
cavura.

Nan ci amu si a yi na a cavura.

Pa bantu vwana pari
yi ku dai amu.

Pa læru yi bantu
si ba tiini ba na cɔgum zanzan.

We siun de taani

- ¹⁹ Baɲa-We laan ma ta dɪ amu Dɪ
wi: «Zaɲi n vu tuw kum manchoɲo
ni dilu ba na bæi ni «Non-biə bam Ni»
yi Zuda tiinə pwa bam tɔgi da ba
zuuri tuw kum wu yi ba joori ba nuɲi
tun n tan zigi da n tɔɔli amu kwərə
kam. Nan ta ve n zigi Zeruzalem tuw
mancwænu niə yam maama ni n
kɪ kontu. ²⁰ Laan ta dɪ Zuda tiinə
pwa bam dɪ ba non-biə bam, dɪ balu
maama na zuuri Zeruzalem tuw ni
yi ba yəni ba tɔgi niə yam kontu
ba ke tun n wi: «Cəgi-na Baɲa-We
kwərə kantu! ²¹ Baɲa-We na tagi te
tun mu tintu: We siun de dim ni,
taá ye-na si á yi taá zɪɲi zila. Nan

yi zuɣi-na zila á tɔɣi Zeruzalem tuw mancwænnu niə yantu á ke. ²²Yi zuɣi-na zila á ja á nuɣi á sam ni, naa á ki tituɣi di tituɣi We siun de dum ni! Nan pɔɔri-na de dum kuntu á pa Baɣa-We, ni amu na pe á nabaara bam ni si ba ki te tun. ²³Di ku di, ba wu se amu ni dum kuntu. Ba ma vin si ba cɛgi a taanu. Ba bicara digili mu, yi ba wu se kɔrisum.

²⁴Baɣa-We ta ma ta Dl wi: Nan taá ye-na si á se amu ni. Yi taá zuɣi-na zila á tɔɣi tuw kum mancwænnu niə yam á zu ku wu siun de dum ni. Pɔɔri-na de dum kuntu á pa amu si á yi tuɣi di wuni. ²⁵Abam na ki kuntu, á tuw kum pwa balu na nuɣi Pe Davidi dwi dum wuni tun wú taa wura mu taan yi ba tɔɣi niə yantu wuni ba kea. Ba nakwa bam di wú taa tɔɣi ba kwaga. Pwa bam kuntu didaani Zeruzalem tuw kum tiinə di Zuda tiinə bam maama wú yəni ba din sise-tərikooru di siseɣ-nɔɔna baɣa ni ba tɔɣi mancwænnu niə yam kuntu ba ke. Tuw kum titi di maa wú taa sui di nɔɔna maɣa maama. ²⁶Nɔɔna di wú nuɣi Zuda tuni dum maama wuni, di Zeruzalem nawuurə yam wuni, di Benzamen laɣa kam ni, di wa-zuuri seeni bwælu tum ni, di pweeru laɣa kam seeni, di jagwiə kagva kam seeni, ba zu Zeruzalem tuw kum wu.

Ba laan maa wú taa jaani zweem pɛera, di wodiw pɛera, di wænnu tuw lwəm na ywəmmə tun, didaani le-kəm pɛera ba tui ba kaani ba pai Baɣa-We Dl digə kam ni. ²⁷Ku daari, abam na wu se si á cɛgi a kwərə kam, yi á vin si á pɔɔri We siun de dum á pa-Dl pa á jaani zila á tɔɣi mancwænnu niə yam á zuuri tuw kum wu siun de dum ni, nan lwarɪ-na ni: amu wú tarigi mim si di ja mancwænnu niə yam. Di laan maa wú loɣi di ja á sɔ-fwaaru tum di di kulə. Nɔɔn-nɔɔnu nan bá wani-di si o dwe.»

Zeremi ve kamɔ-mɔru sɔɣɔ

18 Baɣa-We daa na pe Zeremi ni dilu tun mu tintu:

²«Nan zaɣi n vu kamɔ-mɔru wum sɔɣɔ. N na yi da, amu wú pa-m a kwərə.» ³Amu ma suni a vu kamɔ-mɔru wum te. A na yi o sɔɣɔ tun, a ne ni o je me o na yəni o mɔɔni o kamwaru tum tun mu o tuɣa. ⁴O na mɔɔni kamɔɣɔ kulɔ, yi ku na wu de cwəɣə lanyirani, o laan wú joori o fɔɣi o mɔ dɔɣɔ kum si ku ji kamɔɣɔ kudon, ni o wubuɣa yam na tɔɣi te tun.

⁵Baɣa-We laan ma pa amu ni dintu Dl wi:

⁶«Yisrayeli dwi tiinə bam, amu di ba jigi cwəɣə si a ki di abam ni

kamɔ-mɔrv na kɪ te dɪ o dɔɔ tun na? Dɔɔ kum na yɪ te kamɔ-mɔrv juɔ nɪ tun, abam Yisrayelɪ tiinɔ bam dɪ yɪ kuntv mu amv juɔ nɪ. ⁷Amv wú want a pa kwɛrɛ nɪ tuv kulv, naa paari dam dilv ɔɔ dɪ yagɪ, naa sɪ a vaari-dɪ a dɪ tɪga nɪ, naa a cɔɔ-dɪ. ⁸Amv nan na kaani tuv kulv tun nɔn-biɛ na pipiri ba yagɪ ba lwarim kikiɛ yam, amv dɪ wú lani a wubɔɔ mu, sɪ a daa yɪ cɔɔ-ba nɪ a ya na buɔ sɪ a kɪ te tun. ⁹Kv daari, amv nan wú want a pa kwɛrɛ nɪ a lagɪ a fɔɔ a lɔ tuv kulv a zɪɔ, naa a jɛri-kv tɪ-ywɛɔ je nɪ. ¹⁰Tuv kum kuntv nɔɔna nan na tuɔ lwarim kikiɛ a yigɛ nɪ, yɪ ba daari ba vin sɪ ba cɔɔ amv kwɛrɛ, amv dɪ wú lani a wubɔɔ mu, sɪ a daa yɪ kɪ-ba lanyiranɪ nɪ a ya na buɔ sɪ a kɪ te tun.

¹¹Zeremi, nmv nan ve n kaani balv na zɔvri Zeruzalem nɪ tun dɪ Zuda tiinɔ bam maama. Ta dɪ ba nɪ: «Baɔa-Wɛ na tagɪ te tun mu tuntv: Amv maɔ a kɪ a wubɔɔ nɪ sɪ a tuɔ lɛrv abam baɔa nɪ. A wubɔɔ jaani sɪ a cɔɔ abam mu. Kuntv ɔwaani abam maama maɔ sɪ á yagɪ cwɛ-balwaarv tlv á na tɔɔ

tun. Lani-na á wubɔɔ dɪ á lwarim kikiɛ yam.» ¹²Ba nan wú lani ba ta nɪ: «Yɪ ta n jɔɔ n titɪ n yaara, sɪ dɪ lagɪ dɪ taa kɪ dɪ zwabaniɛ kikiɛ yam mu, nɪ dɪ wubɔɔ na lagɪ te tun.»»

¹³Baɔa-Wɛ nan na tagɪ te tun mu tuntv:

«Ve n bwe dwi-ge tiinɔ bam sɪ n nii,

nɔɔwv wura o na ni wɔɔ
kuntv dɔɔ ɔwa na?

Yisrayelɪ dwi dum ya nyɪ dɪ
bɪsankana mu.

Ba laan kɪ kulv na tiini kv yɪ
wo-zɔɔnɪ tun.

¹⁴Liban pweeru yum tum purɪ
mu maɔa maama.

Tɪ nyɔɔ kum ba fɔɔ kv wɪa.
Kv na yɪ bwi sɪlv na nuɔi
pweeru tum nɪ yigɛ yigɛ sɪ
kɛ tun,

sɪ na-zurɛ bam yɛni ba duri ba
ti na?

¹⁵Kv nan na yɪ amv titɪ nɔɔna
bam,

ba yɔɔrɪ ba sve amv ni nɪ mu.
Ba maa kɪ kaanum ba zwe ba
pai jwɛ-yɔɔrv.

Jwɛnɛ yam kuntv ma sugɪ-ba

pa ba ywəri cwə-laaru tum ni.
Ba ma yagi ba nabaara cwe sum
deen na yi te tun.

Ba ma leeri ba tɔgi cwə-mimuni
silu na wu kwe tun.

¹⁶ Ku ma pa ba tɔga kam yɔɔri
ka cɔgi.

Nɔɔna maa jigi-ka ba yáala
maɔa maama si ku taa ve
wu.

Balu maama na tɔgi ku je ni ba
ke,

kuɔ ki-ba yəu si ba taa duli
ba yum.

¹⁷ Ni vii kulu na nuɔi wa-puli
seeni
yi ku kali fogo ku ja je te tun,
mu a lagi a pa a nɔɔna bam di
jagi ba duna yigə ni.

A nan wó ma a kwaga a ya-ba
mu.

Leeru na tu ba baɔa ni,
a yigə bá taa wu ba wuni.»

Ba na buɔi si ba cɔgi Zeremi te tun

¹⁸ Nɔɔna bam badonnə ma ta ba
wi: «Pa-na si di ki ni daani si di
lwarɔ di na wó ki te di cɔgi Zeremi
tun. We kaanum tiinə ta wó taa
wura si ba bri dɔbam We niə yam.
Yi-puri-nyuna di wó taa wura si ba
zaasi dɔbam. We nijonɔ di wó pa
di ni We kwərə kam. Nan pa-na si

di ba bɔbara di danɔ o baɔa ni. Di
daa bá taa cəgi o ni-taani.»

Amv ma loori We a wi:

¹⁹ «Amv Tu Baɔa-We, cəgi-ni!
Nii a sɔbara bantv na te amv
taani te!

²⁰ Ku lana si nɔɔnu kwe lwarum
o joori o ŋwi lanyiranɔ kəm
na?

Bantv nan kugi goɔo mu
si amv tu ku wuni.

Guli amv deen na tiini a loori-m
te ba fɔgum ŋwaani tun.

A ma zigɔ nmv yigə ni yi a
loori-m
si n zuri n banɔ di ba.

²¹ Laan nan pa kana ni ba biə.
Duli-ba n yagi si ba ti najara
wuni.

Pa ba kaana ga ba biə,
yi ba daari ba ji kadənə.

Ta pa yawɔ-cɛɛru gu ba
nɔn-kwuru tum,
si ba nɔn-dɔnnu di ti jara-kəm
baɔa ni.

²² Pa kərə zaɔi ba sam dum
wuni zanzan,
ba duna mu na da ba zaɔi ba
baɔa ni tun ŋwaani.

Beɔwaani, ba kugi goɔo mu ba
tiɔi si amv tu da,
yi ba daari ba ci ciguru je
maama si ti ja-ni.

²³ Amu Tu Baŋa-We, nmu nan
 maŋi n ye
 ba na buŋi si ba gu-ni te tun.
 Yi kwe ba tituŋ-balwaarv tum n
 ma n cɛ-ba.
 Nan yi saari ba lwarum dum
 maŋa di maŋa!
 Pa ba tu n dam kuri ni,
 si n daari n tɔgi n ban-lum
 dum baŋa ni n waari-ba.»

Zeremi na logi kɔɔrv te tun

19 Baŋa-We deen ma ta di
 amu Di wi: «Ve kamɔ-mɔrv
 te n yɛgi kɔɔrv, si n daari n bɛŋi
 Yisrayeli nakwa bam badaara di
 kaanum yigɛ tiinɛ bam badonna,² si
 á maama vu Ben-Hinom bolo kum
 mɛ seeni na bwɛlɛ di tuv kum ni
 dilv ba na bɛi ni «Weeru-puuri Ni»
 tun. Abam na yi da, si n kwe kwɛrɛ
 kalv amu na wú ta a bri-m tun n
 pa-ba.³ Ta di ba ni, «Zuda tiinɛ pwa
 bam, di Zeruzalem tuv nɔɔna bam,
 cɛgi-na Baŋa-We kwɛrɛ. Paŋwa Tu
 Baŋa-We dum na yi Yisrayeli tiinɛ
 We tun mu tagi tintv:

Cɛgi-na! Amu lagɛ a pa leerv mu
 tiini ti ba tuv kuntu baŋa. Ku ta
 wú pa balv maama na ni ku ŋwa,
 si ba niɛ mɔɔri.⁴ Ku nan yi Zuda
 tiinɛ bam na yagi amu tun ŋwaani
 mu. Ba ma pipiri bolo kuntu si
 ku ji jwɛnɛ kaanum je yi ba zwe

wɛnu ba pa-ya. Bantu tuti di ba
 nabaara, di Zuda pwa bam nan
 ya yɛri jwɛ-yɔɔrv tum kuntu ni ni.
 Ba laan ma yɔɔri ba gu balv na
 wv maŋi si ba ti tun.⁵ Ba ta logi
 bimbina mu si ba ma ba zuli Baali
 jwɛm dum, yi ba laan kwe ba biɛ
 ba zwe mim wvni ba ki kaanum ba
 pa-ku. Amu nan wv fɔgi a pa-ba
 ni naa a ta di ba si ba ki kuntu.
 Kɛm dum kuntu doŋ nan ya bri di
 tɛrɛ a wubvŋa ni.⁶ Nan lwarɛ-na ni
 maŋa buini si nɔɔna daa yi taa bɛi
 je sintv ni Tofeti, naa Ben-Hinom
 bolo kum. Ba laan wú taa bɛi-ku wv
 «Nɔn-guri bolo» mu. Amu Baŋa-We
 na tagi te tun mu kuntu.⁷ Bɛŋwaani,
 a lagɛ a pa Zeruzalem tuv tiinɛ di
 Zuda tiinɛ bam maama wubvŋa ji
 kafe mu. Amu wú yagi si ba duna
 wani-ba ba di yi ba daari ba gu-ba.
 Ba twa wú taa tigi je maama ni,
 si zunɛ di ga-vara taa tui ba di.
⁸ Amu wú yɔɔri a cɔgi Zeruzalem
 tuv kum. Nɔɔna wú taa jigi-ku ba
 yáala. Balv maama na tɔgi ku je ni
 ba kɛ, kuú ki-ba yɛu yi ba yáali-ku
 ku cam dum ŋwaani.⁹ Zeruzalem
 duna bam wú kaagi tuv kum ba pu si
 nɔɔn-nɔɔnv yi lu ku wvni. Tuv kum
 nɔɔna bam laan wú di ba donna
 ya-nwana, ba duna bam na tiini ba
 pɔni-ba yi wvdiu tɛrɛ si ba di tun
 ŋwaani. Ba bri baá di ba tuti biɛ
 ya-nwana di.»

Baŋa-We ta ma ta di amv Di wi:

¹⁰ «Laan kwe kɔɔrv kum n di n cɛvɔgi si nɔɔna balv na tɔgi di nmv ba nuŋi tv kum woni tun taa zigi ba niə. ¹¹ Ta di ba ni: «Paŋwa Tu Baŋa-We na tagi te tun mv tintu: Amv lagi a cɛvɔgi tv-fɔɔ kuntu, di kv nɔn-biə bam, ni kɔɔrv kuntu na cɛvɔgi te tun mv. Nɔɔn-nɔɔnv daa bá wani-kv o la o ki daani. Nɔɔna wú taa tigi Tofeti ni si ba ki-ba, si kv dwəni pwələ kalv na wú taa wura si ba ki-ba tun. ¹² Amv Baŋa-We na tagi te tun mv tintu: Amv wú yɔɔri a pa tv kuntu di kv nɔn-biə bam taa nyi di Tofeti na yi te tun mv. ¹³ A nan wú pa Zeruzalem sam dum di Zuda pwa bam sɔ-fwaarv tum maama di cɔgi, ni Tofeti na digimi di twa te tun. Bɛŋwaani ba yəni ba di sam dum kuntu nayuni ni mv, yi ba zwe wəənu ba ma ki kaanum ba pa calicwi: ni si ga yi wa mv tun. Ba ta ma kwe sana pɛera ba pa wa yadonnə.»»

Zeremi daa na ŋɔɔni We kwərə te tun

¹⁴ Zeremi ma zigi Tofeti ni o joori o zv tv kum woni. Baŋa-We nan ya tvŋ-o Tofeti ni si o ŋɔɔni o kwərə mv. O laan ma vu o zigi Baŋa-We We-digə kunkɔlɔ kum ni, yi o ta di

nɔɔna bam maama o wi: ¹⁵ «Paŋwa Tu Baŋa-We dum na yi Yisrayeli tiinə We tun mv tagi tintu: Amv suni a lagi a pa lɛerv mv ba tv kuntu baŋa, di kv nawuurə yam baŋa, ni a na goni ni ni aá ki te maama tun. Kv nan yi ba na sin ba zwa, yi ba vin si ba cəgi amv taani dum tun ŋwaani mv a lagi a ki-ba kuntu.»

Zeremi di Pasuuri taani

20 Yimera bu Pasuuri deen mv yi kaanum tu wulv na nii Baŋa-We digə kam titvŋa yam baŋa ni tun. O ma ni Zeremi na pwərisi o pa Zeruzalem te tun. ² O ma pa ni si ba ja We nijɔŋnu Zeremi ba magi, si ba daari ba ja-o ba vɔ di capvnnv. Ba deen lugi de mv ba ki o ne ni yi ba pi-o si kv marj di Benzamen Ni dum na wv We-digə kam baŋa seeni tun. ³ Tɔga na pvvri tun, Pasuuri ma pa ba bwəl-o ba yagi. Zeremi ma ta o bri-o o wi: «Baŋa-We laan ləni n yuri dum mv. Di daa dai «Pasuuri». Di laan wú taa yi «Ba fugi-ni je maama ni» mv. ⁴ Bɛŋwaani, Baŋa-We na tagi te tun mv tintu:

Amv wú pa á dvna ba ba fugi nmv di n badonnə bam maama. Nmv wú ta n zigi n nii mv yi á dvna bam gv-ba di sv-lwaanv. A nan ta wú

kwe Zuda tiinə bam maama a kɪ Babilɔni tuw pɛ wum juŋa ni, si o kalɪ-ba o ja o vu Babilɔni, naa o gu-ba jara-kəm baŋa ni. ⁵A ta wó pa ba dɔna bam cwəŋə si ba zu Zeruzalem tuw kum ba vri ku jɪjɪgɪru tum maama. Ku na yi wəənu tilu nɔɔna na yaari ba na tun, di tilu na tiini ti jɪgi lɔnni tun, di wo-laaru tilu Zuda pwa bam na nɛ tun, ba dɔna bam wó pɛ ti maama ba ja ba vu Babilɔni ba cɛ ba pa daani. ⁶Ku na yi nmu Pasuuri, ba lagi ba ja nmu, di n sɔŋɔ tiinə maama mu ba kalɪ ba vu Babilɔni. Dáani mu nmu wó ti, si ba daari ba kɪ-m da. Ku ta wó taa yi bidwi mu di n badonnə bam maama, Bɛŋwaani, n ŋɔɔni vwan mu n bri-ba.»

Zeremi daa pɔvni Wɛ yigə ni

⁷Baŋa-Wɛ, nmu sugi amu mu, pa a ji nmu tuntɔŋu.
Amu di ma pa nmu cwəŋə si n sugi-ni kuntu.
Nmu dam dum want amu di di.
Nɔɔna maama laan jɪgi-ni mu ba mwana.
Ba maa twi-ni dɛ maama wuni.

⁸Amu na yəni a puri a ni si a ŋɔɔni taani,
kulu yirani a na tɔɔli tun yi vuvugə di lɛəru taani mu!
Baŋa-Wɛ kwərə kalu a na maŋi si a tɔɔli tun
ma ja turu di goonə yirani ka ba ka pa-ni.
⁹Amu nan na tagi a tuti ni a wi:
«Amu daa bá buŋi Baŋa-Wɛ wubɔŋa,
a nan daa bá tɔɔli Dɪ kwərə kam,»
Dɪ taani dum laan yəni di daani-ni
ni mim na di a wuni te tun mu.
Ku nyi di mim mu jɪgi a kwi sim di zwea.
A na kwaani si a ci o kwərə kam
si a daa yi tɔɔli-ka,
a wart a tuti si a ja.
¹⁰Amu yɔɔri a ni nɔɔna na jɪgi a taani mu
ba waasa yi ba wi:
«Ba fugi dibam je maama ni!
Nan pa dí ba bíbara dí danɪ o baŋa ni!
Dí wó pa o tu di o bura.»
Amu cilon-sonnu tum maama di maa lagi si a seeri a tu.

Ba maa wɛ:

«Pa-na dí sug-o sɛ o kɛ o sa
cwəŋə.

Dí laan wó wanɛ dí di dam o
baŋa nɛ
sɛ dí joori dí ŋwɛ jɛnɛ o baŋa
nɛ.»

¹¹ Baŋa-Wɛ nan zɛgɛ a tee nɛ
mɛ, nɛ babɛa te.

Kuntɔ ŋwaanɛ mɛ balɔ na
bɛɛsɛ-nɛ tɛn

wó seeri ba tɔ tɛga nɛ.

Ba bá yɛ amɛ yuu.

Ba nan wó di cavura.

Nɔɔna bá fɔgɛ ba swe bantu
yuu na yáalɛ te tɛn.

¹² Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ, nmɛ
yənɛ n maŋɛ

balɔ na yɛ nɔn-ŋɔna tɛn mɛ n
nii.

N maŋɛ n ye ba bɛcara

dɛ ba wubɔŋa na yɛ te tɛn.

Nan zaŋɛ n waarɛ-ba n pa-nɛ,

sɛ n joori n ŋwɛ jɛnɛ ba baŋa
nɛ.

Bɛŋwaanɛ, a kwe a taanɛ dɛm a
kɛ nmɛ juŋa nɛ mɛ.

¹³ Nan leeni-na ləŋə á pa
Baŋa-Wɛ!

Tee-na Dɛ yɛrɛ!

Bɛŋwaanɛ Dɛ yənɛ Dɛ jɔŋɛ

nabwənə mɛ

Dɛ yaŋɛ nɔn-balwaarɛ juŋa nɛ.

¹⁴ A nan wó sɔɔlɛ lwarɛm mɛ
a yaŋɛ a lɔra dɛ dɛm baŋa nɛ!
Dɛ dɛm a nu na lɔgɛ-nɛ tɛn dɛɛ
wɔpɔlɔ dɛ!

¹⁵ Kɛ ta na yɛ wulɔ na tu o pa a
ko kwərə,
pa o dɛ wulɔ poli, yɛ o ta dɛd-o
o wɛ:

«Ba lɔgɛ bəkərə ba pa-m» tɛn,
aá sɔɔlɛ lwarɛm a yaŋɛ kɛ tu dɛ
yuu nɛ.

¹⁶ Wɛ wó pa kɛ tu na cɔgɛm
nɛ faŋa faŋa tɛnɛ dɛlɔ Baŋa-Wɛ
na cɔgɛ,
yɛ Dɛ wɛ jaanɛ dɛ ŋwaŋa tɛn
mɛ.

Zɛzɛŋa nɛ, kɛ tu wó nɛ kərə mɛ
na zaŋɛ bugi-bugi.

Wɛa tɛtarɛ nɛ, tɛguri-kaasa wó
tɛ o zwa nɛ.

¹⁷ Kɛ tu ya na gɔ-nɛ yɛ a tɛgɛ a
nu pugə nɛ mɛ,
kɛ yaá taa gara.

A nu pugə kam yaá lɛɛrɛ ka jɛ a
yibɛɛli.

O yaá taa jɛgɛ a pugə kam taan
wuu.

¹⁸ Bɛɣwaani mu ba bri ba lu-ni?
A ɣwia kam yɔɔri ka su di cam
di wu-cɔɔ mu.
Amu laan maa wó ba a kweeli
di cavura!

We wó waari Zuda pwa di yigə tiinə

21:1–29:32

We vin Sedesiast na loori-o kulo tun

21 Baɣa-We na pe Zeremi
ni dulo tun mu tintu. Pe
Sedesiast deen tɔɣi Malakiya bu
Pasuuri, di Maaseya bu Sofoni na yi
We kaanum tu tun si ba vu Zeremi
te ba ɣɔɔni did-o. Ba ma loori-o
ba wɔ: ²«Loori Baɣa-We si Dɔl jorɣi
dɔbam Dɔl yagi. Pe Nebukadnetsari
puli si o zaɣi najara didaani di tu
kum mu. Dedon, Baɣa-We daa wó
duri di ɣwaɣa si Dɔl ki wo-kinkaguli
ni Dɔl na ki te faɣa tun, si Dɔl zəli
Nebukadnetsari si o joori o viiri o
daari dɔbam.»

³ Zeremi deen ma kwe Baɣa-We
kwərə kam o ma o ləri-ba o
wɔ: «Ve-na á ta di Sedesiast wɔ:
⁴«Yisrayeli tiinə Baɣa-We dum na
tagi te tun mu tintu:
Babiloni tuw pe wum di o jar-kərə
bam laan kaagi á tuw kum ba pu.

Ku nan na yi najara zula yalu á na
jigi á ma á jeeri-ba tun, a lagi a
pa ya joori ya ba á baɣa ni, pa á
kwalumi-ya á tiɣi á tuw kum titari
ni mu. ⁵ Amu titi mu wó tɔgi a
dam baɣa ni a tɔɣi wo-kamunnu
yi a zaɣi najara di abam, a bani
na tiini di fuli á baɣa ni tun
ɣwaani. ⁶ A nan wó pa ku zu balu
maama na zuuri tuw kuntu wuni
tun yira. Ku na yi nabiinə di vara
bam maama, yawi-cɛɛru mu lagi ti
gu-ba. ⁷ Ku kwaga ni, amu Baɣa-We
wó kwe Zuda tuw pe Sedesiast, di
o nakwa, didaani tuw kuntu nɔɔna
balu maama yawi-cɛɛru tum, di
najara yam, di kana kam ta na wu
gu-ba tun, a ki Pe Nebukadnetsari
juɣa ni, di abam duna balu na beeri
á gum tun juɣa ni. Wuntu bri o bá
duri ba ɣwaɣa di funfun di yi o
pa ba maama ga ba ɣwia. Amu
Baɣa-We na tagi te tun mu kuntu.»

⁸ Daa n ta ta di nɔɔna bam wɔ:
«Baɣa-We dum na tagi te tun mu
tintu: Amu zim pe abam cwəɣə mu
si á kuri cwe sile titari ni: kuri-na
ɣwia, naa tuuni. ⁹ Wulu maama na
maɣi tuw kuntu wuni, najara, naa
kana, naa yawi-cɛɔ mu wó gu ku tu.
Wulu nan na nuɣi tuw kum wuni o
vu o se o pa Babiloni tiinə bam, ku
tu wó jorɣi o titi o yagi. ¹⁰ Ku na yi te
tun, amu wubuɣa jaani ya ti si a pa
leeru mu yi tuw kuntu, yi ku dai lam.

A lagi a kwe-ku a kɪ Babilɔni tuv pe
juɲa ni, si o zwe-ku di mim! Amu
Baɲa-We na tagɪ te tun mu kuntv.»

Zuda tuv pwa bam taani

Baɲa-We daa ta ma ta di amv Dl wi:

^{11–12} «Nan ta tuntv n wɛli da n bri
balv na yi Zuda tuv Pe sɔɲɔ tiinɛ
yi ba nuɲi Pe Davidi dwi dum woni
tun ni: «Baɲa-We na tagɪ kulv tun mu
tuntv:

De maama woni, si á taá kɪ cɪga
di balv á na nii tun.

Abam na maani ni ba vɾi
nabwɛm wulv,

si á joɲi ku tu á yagɪ wulv na
bees-o tun juɲa ni.

Á na wu kɪ kuntv, a banɪ wó
zaɲɪ di di abam ni mim te
tun,

á lwarum kikiɛ yalv á na kaagɪ
á kɪ tun ɲwaani.

Nɔɔn-nɔɔnv nan bá want mim
dum kuntv o dwe.

¹³ Zeruzalem pe sɔɲɔ kum,
amu nuɲi abam kwaga ni mu!
Á sɔɲɔ kum dɔɲi pweeru yuu ni,
ku jeeri bolo kulv na wu ku
kuri ni tun.

Abam laan maa te wi:

«Wɔɔ mu wó want o yi si o
cɔɲi dɪbam?

Wɔɔ mu wó want o zu dí
dalim je sintv woni?»

¹⁴ Amu nan wó waari abam
si ku manɪ di á tituɲa na yi te
tun.

Kv na yi á sɔ-fɔɔ kum,
amu wó pa ku di sum ja mim,
si mim dum di woɲo kulv
maama na bwɛlɛ da tun
kulɛ!

Amu Baɲa-We na tagɪ te tun mu
kuntv.»

Zuda pwa bam taani

22 Baɲa-We deen ma ta di
amu Dl wi: «Zaɲɪ n vu
Zuda tuv pe sɔɲɔ si n ta amv kwɛrɛ
n pa-ba ni: ² «Zuda tuv pe wulv na
nuɲi Pe Davidi dwi dum woni tun,
ku wɛli di nakwa bam, di balv
maama na tɔɲɪ manco-puna yantu
ba ke tun, cɔɲi-na Baɲa-We taani
dum! ³ Baɲa-We na tagɪ te tun mu
tuntv:

Taá tɔɲɪ-na cɪga di á na kɪ nɔɔna te
tun. Á na maani ni ba vɾi nabwɛm
wulv, si á joɲi ku tu á yagɪ wulv
na bees-o tun juɲa ni. Kv na yi
vɛrɛ balv na zuvɾi á tee ni tun, di
bitara, di kadɛnɛ, si á yi beesɪ-ba
naa á kɪ-ba lwarum. Nan yi zaɲɪ-na
á gv balv na wu manɪ si ba ti tun
je sintv ni. ⁴ Abam na sɛ amv niɛ

yam kuntu, á tuw kum pwa balu na nunji Pe Davidi dwi dum ni tun wó taa wura mu taan, yi ba tɔgi niə yantu seeni ba kea. Pwa bam kuntu dɔdaani ba nakwa wó yəni ba di sise-tərikooru di siseŋ-nɔɔna baŋa ni ba tɔgi manco-puna yantu ba ke mu, yi ba nɔɔna bam di tɔgi ba kwaga. ⁵Amu nan na wu se amu niə yam kuntu, amu tagi a du di a tuti yiri ni: sɔ-fɔrɔ kuntu lagi ku ji di-donjo mu. Amu Baŋa-Wɛ na tagi te tun mu kuntu.»

⁶Baŋa-Wɛ nan tagi tintu mu si ku vu Zuda tuw pe sɔŋɔ kum seeni:

«Sɔ-fɔrɔ kum kuntu tiini ku lana
amu yiə ni,
ni Galadi laŋa kam
di Liban pweeru tum na yi te
tun mu.
Amu nan wó pa ku ji ni kagva
donj,
si nɔɔn-nɔɔnu yi taa zɔvri ku
wuni.

⁷Amu mu lagi a tunji jar-kərə
si ba ba ba cɔgi-ku.
Baá taa jigɔ ba jara zila mu,
si ba goni Sedri ywə yam
ba duli-ya ba di mim wuni.

⁸Ku kwaga ni dwi-ge tiinə zanzan wó tɔgi tuw kuntu seeni si ba ke, yi ba bwe daani ba wi: «Beŋwaani mu Baŋa-Wɛ cɔgi tuw kum tintu donj, yi ku ya yi tuw kamunu mu?» ⁹Ba maa wó ləri-ba ba ta ni: «Ku yi ba na vin ni dilu ba Tu Baŋa-Wɛ dum na goni di ba tun, yi ba daari ba zuli wa-ge tun ŋwaani mu o ki-ba kuntu.»»

Pe Yoahazi yira taani

¹⁰Yi taá keeri-na pe wulu na
tigi tun ŋwaani,
naa á taá nywani yigə.
Ku nan na yi á pe wulu ba na
kali
ba jigɔ ba ve sa-tuw yigə yigə
tun,
si á taá keərə wuntu ŋwaani.
Wuntu daa bá joori yo seeni,
si o ma o yi o na o nabaara
tiga kam.

¹¹Beŋwaani, Baŋa-Wɛ jigɔ kwərə si
Dl pa Zuziasi bu Yoahazi wulu na
ləri o ko yuu ni o di Zuda tuw paari,
yi ba laan kal-o ba ja ba viiri tun.
Wɛ kwərə kam mu tintu: «O daa bá
joori yo seeni. ¹²O lagi o ti sa-tuw

22:10 pe wulu na tigi tun = Zuziasi: 2 Kibari tɔnɔ 35:25   22:10 pe wulu ba na kali tun = Yoahazi   22:11 Yoahazi yiri didonj yi Salum.

ni mu yigə yigə, si o daa yi na o
nabaara tɔga kam.»

Pɛ Yeoyakim taani

Baŋa-Wɛ ma ta Dɪ wi:

¹³ «Lɛɛru wu wulu na tɔgi vwan
cwəŋə
si o ma o lo o sɔ-fɔrɔ kum tun
yuu ni.

O ta ma ki kampinə si o ma o
yalı-ku o zigi.

O ma daari o pa o nɔɔna tɔŋi
zaani mu ba pa-o,
yi o ba sɛ o ŋwi-ba ba titɔŋa
ŋwaani.

¹⁴ Wuntu maa tɛ o wi: «Amu wó
lo sɔ-fɔrɔ mu a pa a titi,
di ku nayuu di sulu na yalma
tun.»

O ta ma ki takwæru zanzan ku
wuni,
si o daari o kwe Sɛdri dɛ
o ma o kwe ku di sum.

O laan ma kwe pentiiri nasɔŋu
dwi dwi o ma o kwe-ku.

¹⁵ Nmu na yi pɛ tun,
ku yi n na mɛ da-ŋɔnnu
n lo sɔ-fɔrɔ tun ŋwaani mu na?
Buŋi n nii n ko Zuziasi na yi te
tun.

Wuntu dɛɛn tɔgi cwəŋə di o
na ki nɔɔna te tun.

O maa nai o dɛ dɛ wudiu pa ku
maŋi did-o,

yi wænu tɔgi cwəŋə ti pa-o.

¹⁶ O dɛɛn jɔŋi nabwənə taani o
ŋɔɔni o pa-ba.

Kuntu ŋwaani wænu maama
kwe cwəŋə ti pa-o.

O kənə yam kuntu bri ni o yɔɔri
o ye amu.

Ku dai kuntu na?»

Baŋa-Wɛ na tagi te tun mu kuntu.

¹⁷ «Ku nan na yi nmu,
n wubɔŋa yam jaani ya ti
si n ma vwan mu n duni.

N ma n guɪ balu na wu maŋi si
ba ti tun,

yi n daari n jigi n nɔɔna bam
n bɛɛsa di dam.»

¹⁸ Kuntu ŋwaani, Baŋa-Wɛ na tagi
kulu Zuziasi bu Yeoyakim na yi
Zuda tuw pɛ tun seeni tun mu tuntv:

«O na tɔga, nɔɔn-nɔɔnu bá keeri
o luə.

Ba bá ta nɔŋɛni, «Lɛɛru mu yi
dɪbam!»

Ba wuru nan bá cɔgi di o tɔvni
dum,

si ba keeri ni ba tu wum di o
nunwaŋa je.

¹⁹ Ba lagi ba ki-o
ni ba na suli binaga te tun mu.

Baá tuur-o mu

ba ja ba nuŋi Zeruzalem tuw
kum wuni,

sɪ ba ke ba dɔl-o ba yagɪ tuw
kum kɛbrɛ kwaga nɪ.

²⁰ Zeruzalem tiinɛ bam, ve-na
Liban laɲa kam á kaasi
dáani,

Pa-na sɪ á kwɛri zɪɣɪ Basan nɪ
sɪ zaɲɪ wɛɛnɪ.

Ve-na Abarim pweeru tum
wunɪ sɪ á keeri.

Bɛɲwaani á cilonnɛ bam
maama daa tɛrɛ je je
sɪ ba wɛli abam.

²¹ Wɛɛnu maama ya ta na ve
lanyɪranɪ tɪ paɪ abam tun,
mu a kaani abam.

Abam ma vun yɪ á wɪ: «Dí bá
cɛɣi nmu ni-kaana yam.»

Abam nan maɲɪ á yɪ kuntu mu
sɪ ku zɪɣɪ á biini nɪ.

Á yɛni á ba se á paɪ amu.

²² Abam yigɛ tiinɛ bam maama
lagɪ ba je,
nɪ viu mu kalɪ-ba ku ja je te
tun.

Ba maa wú ja á doonɛ bam ba
viiri ba vu sa-tu.

Caviura laan wú di abam yɪ á
yuu yáali,
á wu-luɲu tituɲa yam ɲwaani.

²³ Abam jigɪ dalum je á
sɔ-fwaaru tum wunɪ,

dɪ á na mɛ Liban tuw da-ɲunnu
á lɔ-tɪ tun.

Ku nan bá daani sɪ abam tiini á
keeri,
nɪ kaani wulɔ na vri pugɛ yɪ
ka wɛ te tun.»

Pɛ Yehoyakini taani

²⁴ Baɲa-Wɛ nan na tagɪ te tun mu
tuntu:

«Yeoyakim bu Yehoyakini na yɪ
Zuda tuw pɛ tun, a lagɪ a vaɲɪ nmu
mu a lɪ a yagɪ, nɪ n yɪ jafuɪ dɪɔ
na brɪ amu dam yɪ a vaɲɪ-dɪ a lɪ a
jazum juɲa nɪ te tun mu. ²⁵ A maa wú
kwe-m a kɪ balɔ na beeri-m sɪ ba gu
tun juɲa nɪ. Nmu nan yɔɔrɪ n kwari
fuɔnɪ dɪ ba mu. A nan lagɪ a kwe-m
a pa Babilɔnɪ tuw pɛ Nebukadnetsari
dɪ o jar-kɛrɛ mu. ²⁶ A ta wú kwe
nmu dɪ n nu a dɪɔ a yagɪ sa-tu nɪ
yigɛ yigɛ. Ba wu luɣɪ abam tuw kum
kuntu nɪ. Á nan wú maɲɪ dáani sɪ á
tɪ. ²⁷ Á daa bá joori tɪga kantɔ á fra
na wu ka wunɪ tun.»

²⁸ Yehoyakini nyɪ dɪ zuɲ-kwaga
kalɔ na ba jigɪ kuri tun
mu.

O maa yɪ wulɔ nɔɔna maama
na vai tun.

Ku sunt ku kɪ-o kuntu mu na?
Bɛɛ mu kɪ yɪ ba lagi ba ja o di o
biə bam

ba dɔlt ba yaɣɪ sa-tu kulu ba
na yəri tun wuntɪ?

²⁹ Tɪga baɲa tiinə bam, tɪga
baɲa tiinə bam,
nan cəgi-na Baɲa-Wɛ kwərə
kam!

³⁰ Baɲa-Wɛ na tagɪ te tun mu tintu:
«Pupunt-na Yehoyakini yɪɪ dɪm
á tiɲi,
sɪ ku bɪɪ nɪnɛɛntɪ o ya ba jɪɣɪ
biə.

Wuntu ɲwɪa maama wuntɪ,
ku bá kɪ lanyɪrɪntɪ ku pa-o.
Ku ta na yɪ o biə bam di,
ba wuluwulu bá di paartɪ Zuda
tiinə baɲa nɪ,
nɪ ba nabaaru Davidi deen na
di paartɪ te tun.»

**Baɲa-Wɛ wó joɲi
Dl nɔɔna Dl yaɣɪ**

23 Baɲa-Wɛ na tagɪ kulu tun
mu tintu:

«Lɛɛru taa wu yigə tiinə balu na nii
a nɔɔna bam tun yuu nɪ! Bantu nyɪ
di nayɪra balu na jɪɣɪ a peeni sum
ba cɔga tun mu, pa sɪ jagɪ je maama
nɪ.»

² Yisɪrayɛltɪ tiinə Baɲa-Wɛ dum nan
na tagɪ nayɪra bam kuntu taantɪ te
tun mu tintu:

«Abam na zəli amu peeni sum pa sɪ
jagɪ, yɪ á wu nii sɪ baɲa nɪ lanyɪrɪntɪ
tun, amu lagi a waartɪ abam mu,
á lwarum kikiə yam ɲwaantɪ. ³ Ku
na yɪ amu nɔɔna balu ta na daartɪ
yɪ a zəli-ba je sɪlu maama nɪ tun,
amu lagi a joori a la-ba sɪ ba nɲɪ
mɛ maama ba na ve tun mu, sɪ ba
joori ba tɪtɪ tɪga kam nɪ. Ba laan
maa wó puli zanzan. ⁴ A ta wó beeri
nayɪra balu yigə na wu ba wuntɪ tun
a pa-ba, sɪ ba taa nii ba baɲa nɪ.
Kuntu wó pa fuvuntɪ daa yɪ ja a nɔɔna
bam, yɪ ba wuluwulu di bá je.»

⁵ Baɲa-Wɛ mu taga Dl wɪ:

«Maɲa lagi ka yɪ
sɪ Davidi dwi dɪm puli naga
dɪdɔa,
yɪ ku tu wó taa yɪ nɔn-ɲum
mu.

Amu wó tiɲi wuntu sɪ o di
paartɪ,

yɪ o taa nii a nɔɔna baɲa nɪ di
yɪ-puru.

O ta wó taa tɔɣɪ cɪga di o na kɪ
nɔɔna te tun mu
tɪga kam maama nɪ.

⁶ O paartɪ dim maɲa nɪ, Zuda
tiinə wó na vrum,
yɪ Yisɪrayɛltɪ tiinə maama taa
zuvɪɪ di yazurə.

Nɔɔna maa wó taa bəi o yɪɪ nɪ:
«Baɲa-Wɛ mu bɪɪ dɪbam bura
di cɪga.»

⁷ Cɪga tun, maɲa laɣi ka yi si balu
na laɣi ba du durə, si ba daa yi ta
wɪ: «A dugi dɪ Baɲa-Wɛ dɪlu na joɲi
dɪbam Yisrayelɪ tiinə bam Dɪ ja Dɪ
nuɲi Ezipi tuw kum nɪ tun yiri dɪm.»
⁸ Ba laan wó taa tɛ ba wɪ: «A dugi
dɪ Baɲa-Wɛ dɪlu na joɲi Yisrayelɪ
tiinə bam Dɪ ja Dɪ nuɲi jazum baɲa
seeni tuw kum nɪ, dɪdaani je silu
maama Dɪ na jagi-ba tun yiri dɪm.»
Beɲwaani ba laan wó taa zuuri ba
titi tɪga kam nɪ mu.»

Vwa-nijoɲnə bam taani

⁹ A wuw yɔɔri ku cɔɣi mu
dɪ nijoɲnə bam kikiə yam.
A yira maa zizigi dɪ ba kəm
dɪm.
Ku yi Baɲa-Wɛ titi ɲwaani,
dɪ taani dɪlu Dɪ na ɲɔɔni
bantɔ seeni tun ɲwaani
mu,
amu nyi dɪ nɔɔnu na nyɔɣi
sana o bugi tun.
¹⁰ Tɪga kam maama su dɪ balu
na lɔɣi amu kwaga nɪ tun
mu.
Nijoɲnə bam duri ba tɔɣi
lwarum kikiə.
Ba na jɪɣi dam ba kɪ te tun
yɔɔri ku ba tɔɣi cwəɲə.
Kuntu ɲwaani Wɛ sɔɔli lwarum
Dɪ yagi tɪga kam baɲa nɪ,
pa ka keeri wu-cɔɣɔ ɲwaani.

Pwəli sum maama laan jigi
ti-kura yirani.

¹¹ «Nijoɲnə bam dɪ kaanum tiinə
bam ba garɪ daani,
ba wulɔwulɔ yəri Wɛ.
Ba bri ba ja ba tutɔɲ-lwaannu
tum
ba zu amu digə kam wuni mu
ba kɪ.»
Baɲa-Wɛ na tagi te tun mu kuntu.
¹² «Kuntu ɲwaani, ba cwe sum
wó taa yi lim mu,
yi si taa seerə.
Nɔɔna wó zəli-ba cwe sum
kuntu wuni,
pa ba tu tɪga nɪ.
Maɲa kam na yi si a waari-ba,
a laan wó pa lɛeru tu ba baɲa
nɪ.»
Baɲa-Wɛ na tagi te tun mu kuntu.
¹³ «Amu nii a na nijoɲnə balu
na wu Samari nɪ
yi ba jigi wo-zɔɔni dɪlu ba kɪ
tun.
Ba yəni ba ma Baali jwəm dɪm
yiri mu
ba pwərisə.
Ba na kɪ te kuntu tun
ma pa a nɔɔna Yisrayelɪ tiinə
bam tusi.
¹⁴ Ku nan na yi nijoɲnə balu na
wu Zeruzalem tuw kum nɪ
tun dɪ,

amu ta ne ni bantɔ kɪ wo-zɔɔni
kɪ ja gaali.

Ba kaagi ba tɔgi boorim kikiə
mu,

yɪ ba ta soe sɪ ba taa tɔŋi
vwan.

Ba yɔɔri ba wəli ba donnə mu
sɪ ba taa kɪ titɔŋ-balwaaru,
pa nɔɔna warɪ ba lwarum dɪm
ba yagi.

Ba maama jigi nɪ Sodɔm tuw
tiinə na yɪ te tun mu a
yigə nɪ.

Cɪga tun, Zeruzalem tiinə bam
yɪ nɪ Gomɔri tuw tiinə deen na
yɪ te tun mu.»

¹⁵ Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ dɪm nan na
tagɪ nijɔŋnə bam kuntɔ taani te tun
mu tuntɔ:

«Amu wó pa ba na yaara
zanzan.

Ku maŋi sɪ ba di wudi-cɛɔ
yɪ ba daari ba nyɔ na balɔ na
jigi cɔŋɔ tun mu.

Bɛŋwaani, Zeruzalem nijɔŋnə
bam kikiə ŋwaani mu
nɔɔna swe amu swiə tɪga kam
je maama nɪ.»

¹⁶ Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ dɪm nan na
tagɪ te tun mu tuntɔ:

«Zeruzalem tiinə bam, yɪ cəgi-na
nijɔŋnə bantɔ na ŋɔɔni te dɪ abam
tun. Ba pai á jigi tuna kafe mu.
Ku maa yɪ ba titɪ wubɔŋa mu ba
jigi ba te ba bri abam, sɪ ba wu

ni taani amu Baŋa-Wɛ ni nɪ. ¹⁷ Ba
soe sɪ ba taa te dɪ balɔ na vin amu
taani tun nɪ: «Baŋa-Wɛ tagɪ Dɪ wɪ:
abam wó na yazurə.» Ku ta na yɪ
zwabani-nyuna bam dɪ, ba te dɪ ba
mu ba wɪ: «Cam bá ba á baŋa maŋa
dɪ maŋa!»

¹⁸ Nijɔŋnə bam kuntɔ wɔɔ nan
mu mɪ dɪ Baŋa-Wɛ,
sɪ ku tu maani o lwarɪ
Baŋa-Wɛ kwərə?

Ba wɔɔ mu bri o cəgi sɪ o ni o
taani dɪm?

¹⁹ Nii-na! Baŋa-Wɛ bani wó
zaŋi lila,

nɪ vu-dɪv na zaŋi te tun mu.
Ku nan wó taa nyɪ dɪ kɪrum viu
na cugi nɔn-balwaaru yuu nɪ
te tun mu.

²⁰ Baŋa-Wɛ bani nan na zaŋi dɪ
ba,

ku na dai nɪ Dɪ kɪ Dɪ su Dɪ
wubɔŋa yam mu,
Dɪ bicari dɪm ta bá zuri.

Maŋa kam nan na yiə,
abam laan wó ni ku kuri
lanyirani.

²¹ Amu wu tɔŋi nijɔŋnə bam
kuntɔ.

Dɪ ku dɪ, ba duri ba vu nɔɔna te
sɪ ba ŋɔɔni amu yurɪ ŋwaani.
Amu nan wu kwe a taani a
pa-ba,

yɪ ba ta kaagi ba pwərisə ba
bri nɔɔna.

²² Ba nan ya na mi di amu ciga
ciga,

ba yaá tɔɔli amu taani dum
ba bri a nɔɔna bam.

Ba yaá pa a nɔɔna bam pipiri
ba yagi ba vwan cwe sum,
di ba lwarum kikiə yam.»

²³ Baŋa-We ta ma bwe Dl wi:

«Abam buŋi ni a yɪ We dilu na wu
jəgə didua bwələ bwələ yiranɪ tun
mu na? Á yəri ni amu wu yigə yigə
di je maama ni na? ²⁴ Gugoro wura
lugv baŋa ni si nɔɔnu səgi ku wuni
yɪ a bá na ku tu na? Á yəri ni amu
yɔɔri a su weyuu kum di tɪga kam
maama mu na?»

Kwərə kalu Baŋa-We na tagi tun mu
kuntu.

²⁵ «Amu ni vwan yalv nijonɔnə
bantu na kaagi ba ŋɔɔni amu yiri
ŋwaani tun. Ba yɔɔri ba tɛ mu ba
wi: «We ŋɔɔni di amu dundwe wuni!»

²⁶ Ku nan yɪ vwan mu ba jigɪ ba
pwərisə. Ba titi wubɔŋa mu gani-ba
pa ba ŋɔɔna. Baá ki kuntu taan si
ba vu ba maŋi yən mu? ²⁷ Ba maa
kwaani si ba pa amu nɔɔna bam
swe amu yiri dum, di ba na lwəni
ba dundwɪa yam ba bri daani te tun.
Ba ki nuneɛni ba nabaara di deen
na ki te yɪ ba swe amu yiri dum
ba daari ba zuli Baali jwəm dum tun
mu. ²⁸ Tɔ. Nijonɔnu na dwe dundwe,

si ku tu ta o bri di na sunɪ di yɪ
te tun. Nijonɔnu kalu nan na jonɪ
amu taani, si ku tu yɔɔri o bri-di
ciga ciga. Taana yantu dai bidwi: ni
min-swaanv na dai mina yam ciga
ciga te tun!»

Baŋa-We na tagi te tun mu kuntu.

²⁹ «Amu taani zwe wəənu ni mim
na ki te tun mu. Di ta maa nyɪ di
hama na jigɪ kandwa-zana di lɔɛ
mugə-mugə te tun. Ku dai kuntu na?

³⁰ Kuntu tun, ku na yɪ nijonɔnə balu
na kaagi ba juni da-taana ba ŋɔɔni,
yɪ ba wi ku yɪ amu kwərə mu ba jigɪ
ba ŋɔɔni tun, amu nuŋi ba kwaga ni.

³¹ Ciga tun, amu yigə tərə nijonɔnə
balu na ŋɔɔni ba titi taani yɪ ba tɛ
ba wi: «Baŋa-We kwərə mu tuntu»
tun wuni. ³² Nii-na! Amu Baŋa-We
mu tagi a wi: A culi balu na dwe
dundwɪa yɪ ba daari ba ŋɔɔni vwan
ya ŋwaani tun. Ba na yɔɔri ba fɔi
vwan ba bri a nɔɔna bam te tun
maa pai ba ki lwarum. Amu wu kuri
nijonɔnə bam kuntu. A ta wu tuŋi-ba
a nɔɔna bam tee ni. Ba bri ba ba
wəli a nɔɔna bam di funfun di.»

Baŋa-We na tagi te tun mu kuntu.

Baŋa-We laan ma ta di amu Dl wi:

³³ «Nɔɔna bantu wuni, naa ba
nijonɔnə bam wuni, naa ba kaanum
tiinə wuni didua na bwe-m o wi:
«Baŋa-We daa kwe zuli dɔɔ mu si
Dl pa dí zuŋi?», si n ta di ku tu

wɪ: «Abam mu yi zili dilu na daani Baŋa-We tun mu! Baŋa-We wɪ Dl lagɪ duli abam mu Dl yagɪ!»

³⁴ Nijonnu wulu, naa kaanum tu wulu, naa nɔɔnu wulu maama nan na tagɪ o wɪ: «Baŋa-We kwe zili duntu mu o pa-nɔ», amu wó waarti ku tu mu di o sɔŋo tiinə maama.

³⁵ Abam nan na maŋɪ sɪ á bwe daani te tun mu tuntu: «Baŋa-We ləri dibam Dl wɪ bɛɛ mu?» naa «Baŋa-We tagɪ Dl wɪ bɛɛ mu?». ³⁶ Á nan daa yi taá te nɪ: «Zili dilu Baŋa-We na pe dibam tun mu tuntu.» Benwaani, abam tuti kwərə mu yi zili dilu na daani abam tun. Á tɔŋi kuntu baŋa á kwuli dí Tu We dum taani dum á yagɪ tiga nɪ, yi Duntu mu yi ɪwɪa Tu Baŋa-We di Paŋwa Tu Baŋa-We dum. ³⁷ Abam nan na yəni á vu nijonnu te, sɪ á bwe-o nɛɛni: «Baŋa-We ləri-m Dl wɪ bɛɛ mu?» naa «Baŋa-We tagɪ Dl wɪ bɛɛ mu?» ³⁸ Á nan ta na te á wɪ: «Zili dilu Baŋa-We na pe dibam tun mu tuntu», taá ye-na nɪ amu Baŋa-We na tagɪ te tun mu tuntu: Abam ta na tagɪ nɪ «Zili dilu Baŋa-We na pe dibam tun mu tuntu», yi a maŋɪ a kaani abam nɪ á daa yi taá te kuntu doŋ tun ŋwaani, ³⁹ amu yɔɔri a lagɪ a gɔ abam a duli a yagɪ yigə yigə mu. A ta wó zəli á tuw kum maama amu deen na pe abam di á nabaara bam tun sɪ á viiri amu yigə nɪ. ⁴⁰ A

laan maa wó pa á na caviura yalu na bá fɔŋi ya ti tun. Abam bá swe á na wó yáali te tun ni nɪ.»

Mɔɔla dwiə yale taani

24 Babilɔni tuw pe Nebukadnetsari deen jaani Zuda tuw pe Yeoyakim bu Yehoyakini Zeruzalem nɪ mu o kalɪ o ja o vu Babilɔni. O ta kalɪ Zuda nakwa bam, di ba tuw gwaru, di ba lurə bam maama mu o ja o viiri. Kuntu kwaga nɪ mu Baŋa-We li wəenu Dl bri-nɪ. Dl ma pa a na mɔɔla titwaru tule, ti na zigi Baŋa-We digə kam yigə nɪ. ² Titɔgɔ didva su di mɔɔla na lana tun. Ya maa yi yalu na loori yigə ya ki tun mu. Titɔgɔ kudonɔ kum wu mɔɔla yam ma pɔ, ya yɔɔri ya wu maŋɪ di dim!

³ Baŋa-We ma bwe amu Dl wɪ: «Zeremi, bɛɛ mu n nii n na?» Amu ma lər-o a wɪ: «Mɔɔla dwiə yale mu a nea. Yadonnə tiini ya lana. Yayam yam ba lana. Ya yɔɔri ya dai ba ki ni nɪ.»

⁴ Baŋa-We deen ma pa amu ni Dl wɪ:

⁵ «Amu Yistrayeli tiinə Baŋa-We dum na tagɪ te tun mu tuntu: Mɔɔla yalu na lana tun zigi ya paɪ Zuda tiinə balu a na kalɪ a ja a vu a yagɪ Babilɔni tuw wonɪ tun mu. Nɔɔna

bam kuntu lana amu yigə ni. ⁶Amu wú taa nii ba baɲa ni pa ku kɪ lanyiranɪ ku pa-ba. A ta wú joori a ja-ba a joori a ba yo seeni. A lagɪ a fɔɣɪ a lɔ-ba a zɪɣɪ mu, sɪ a daa bá vaari-ba a dɪ tɪga ni a yagɪ. A maa wú jəri-ba ti-ywəŋə je ni, sɪ a bá vuuri-ba a ɣɔ a yagɪ. ⁷A maa wú pa ba wubɔɲa ja sɪ ba taa kwarɪ amu wulu na yɪ Baɲa-We dɪm tun. Ba laan maa wú taa yɪ amu titi nɔɔna, sɪ amu dɪ taa yɪ ba We. Beɲwaani, ba lagɪ ba joori amu te dɪ ba bɪcarɪ maama mu.

⁸Amu Baɲa-We daa ta maa wɪ: Ku daari ku na yɪ Zuda tuw pɛ Sedesiasi, dɪ o nakwa bam, dɪ nɔɔna balu maama ta na daari Zeruzalem tuw kum wuni tun, dɪ balu na duri ba vu Ezipi tuw ba zuuri da tun, amu lagɪ a kɪ-ba ni mɔɔla yalu na pɔga yɪ ya dai sɪ ba di tun mu. ⁹A lagɪ a pa leeru ba ba baɲa mu, sɪ ba ji wo-zɔɔna lugu baɲa tuni maama yiə ni. Nɔɔna maama wú nusi-ba mu, yɪ ba ta lɔɲɪ-ba. Ba ta maa wú taa yɪ sinsərə nɔɔna niə ni. Mɛ maama amu na wú pa ba jagɪ ba yi da tun, nɔɔna wú taa mwani-ba, yɪ ba daari ba mai ba yiri ba soɔli lwarum ba pa daani. ¹⁰A lagɪ a pa ba ti najara wuni mu, sɪ kana dɪ yawɪ-cɛeru dɪ ja-ba ti ɣu, sɪ ku ta nii maɲa kalu ba yiri na saari tɪga

kalu a deen na kwe a pa ba dɪ ba nabaara bam tun wuni.»

Zuda tiinə wú maɲɪ sa-tuw ni bina fusiɾpe

25 Zuda tuw pɛ Zuziasi bu Yeoyakim paari dim bina yana bini dɪm wuni mu Baɲa-We pɛ Zeremi kwərə sɪ o ta o bri Zuda tiinə bam maama. Bini dɪm kuntu ni mu Babiloni tuw Pɛ Nebukadnetsari dɪ deen puli sɪ o di o paari.

²We nijonɲu Zeremi na tagɪ kulu o bri balu na zuuri Zeruzalem ni tun didaani Zuda tiinə bam maama tun mu tintu:

³Ku zɪɣɪ Zuda tuw Pɛ Amɔn bu Zuziasi paari dim bina fugə-yatɔ bini dɪm ni, sɪ ku yi zɪm, amu yɔɔri a tɛ dɪ abam Baɲa-We na pɛ-ni kwərə kalu maama sɪ a pa abam tun mu. Abam nan ba cəɣə. ⁴Baɲa-We nan yɔɔri Dɪ tuɲɪ Dɪ nijonɲə bam mu á tee ni maɲa maama sɪ ba ɲɔɔni dɪ abam, yɪ á ta ba se ba taani dɪm. Á maɲɪ á ba cəɣi-ba dɪ. ⁵Baɲa-We maa yəni Dɪ tɔɣɪ bantu baɲa Dɪ ta wɪ: «Abam maama pipiri-na á yagɪ cwə-balwaarɪ tilu á na ve sɪ wuni tun, sɪ á daa yɪ taá tɔɣɪ lwarum kikiə. Á na kɪ kuntu, á wú taá zuuri tɪga kalu amu Baɲa-We na

kwe a pa abam dɪ á nabaara bam sɪ á taá te-ka maɲa maama tun nɪ. ⁶Nan yɪ tɔgi-na wa-yɔɔrɔ kwaga, sɪ á zuli-ya. Yɪ pa-na sɪ a banɪ zaɲɪ dɪ á jian na kɪ wɛənu tɪlɔ tun. Abam na sɛ amɔ nɪ kuntɔ, amɔ dɪ bá cɔgi abam.

⁷Baɲa-Wɛ na tagɪ kulɔ tun mu tuntu: Abam nan wɔ sɛ amɔ taanɪ dɪm, yɪ á zaɲɪ a banɪ dɪ á jian na kɪ wɛənu tɪlɔ tun. Á kɛm dɪm kuntɔ ma pa á na cɔgum dɪlɔ laan na tu á baɲa tuntu tun. ⁸Kuntɔ ɲwaanɪ, Paɲwa Tu Baɲa-Wɛ na tagɪ te tun mu tuntu: Abam na wɔ cɔgi amɔ taanɪ dɪm tun, ⁹amɔ dɪ wɔ bɛɲɪ dwiə yalɔ na zɔvɪ jazum baɲa seeni tun nɔɔna bam maama, dɪ amɔ tuntuɲnɔ Nebukadnetsari wɔlɔ na yɪ Babilɔnɪ tuw Pe tun sɪ ba ba. A maa wɔ tuɲɪ-ba sɪ ba kɪ najara dɪ abam balɔ na zɔvɪ tɪga kantɔ wɔnɪ tun, dɪ tunɪ dɪlɔ maama na gilimi abam tun. Baá yɔɔrɪ ba cɔgi á tɪga kam maama dɪ je sulɔ na gilimi abam tun fastɪ, pa ka maama ji di-dwɛənu yɪranɪ. Nɔɔna wɔ taa jɪgi-ka ba yáala, yɪ ba dɪlɪ ba yum ka ɲwaanɪ. ¹⁰Amɔ wɔ pa wɔpolo dɪ ywɛəni sɔɔ maama ti je sum maama nɪ. Kadri ywɛəni dɪ daa bá taa wura. Nɔɔna daa bá taa cɔɪ muni naa ba tarɪgi mim. ¹¹Tɪga kam maama jilli

wɔ ji di-dwɛənu mu nɪ kagva te. Zuda tiinɛ bam dɪ dwi-ge tiinɛ balɔ maama na gilimi-ba tun maa wɔ taa wɔ Babilɔnɪ tuw pe dam kuri nɪ buna fusrpe (70).

¹²Buna fusrpe sum nan na yiə, amɔ wɔ waarɪ Babilɔnɪ tuw pe dɪ o tuw kum maama ba lwarum dɪm ɲwaanɪ. Amɔ ta wɔ pa lɛɛrɔ ba Babilɔnɪ tiinɛ tɪga kam maama baɲa nɪ pa ka ji di-dwɛənu sɪ ku taa ve maɲa kalɔ na ba ti tun. ¹³A lagɪ a pa cam dɪlɔ maama a na tagɪ sɪ ku vu Babilɔnɪ tɪga kam seeni tun mu sunɪ dɪ yi-ba. Waarum dɪlɔ maama na pupunɪ dɪ tiɲɪ tɔnɔ kuntɔ wɔnɪ tun, dɪdaanɪ wɛənu tɪlɔ maama Zeremi na ɲɔɔnɪ o pa dwi-ge tiinɛ bam maama tun wɔ yi-ba. ¹⁴Pa-kamunɛ dɪ dwiə yadonnɛ zanzan mu wɔ dɪ dam Babilɔnɪ tiinɛ bam baɲa nɪ pa ba ji ba gambɛ. Amɔ wɔ joorɪ a ɲwi ba kɛm-balwaarɔ tum junɪ sɪ ku maɲɪ dɪ ba jun na kɪ wɛənu tɪlɔ tun.» Baɲa-Wɛ na tagɪ te tun mu kuntɔ.

Baɲa-Wɛ ban-zɔɲɔ kum

¹⁵Yisrayelɪ tiinɛ Baɲa-Wɛ dɪm ma ta dɪ amɔ Dɪ wɪ: «Nii na-zɔɲa a juɲa nɪ dɪ ka wɔ sa-dɛɛra bam. Ka su dɪ a ban-zɔɲɔ kum mu ka pɛɛɪɪ.

25:9 Ebru bitarbu bru nɪ: ba na kwe wɛənu tɪlɔ naa nɔɔna balɔ ba yɔɔrɪ ba pa Baɲa-Wɛ, ku maɲɪ sɪ ba cɔgi-ba, naa ba cɔgi-tɪ fastɪ mu.

25:11 2 Kɪbarɪ tɔnɔ 36:20-21; Zeremi 29:10; Daniyelɪ 9:2

Nan jonji-ka n vu n pa dwi tiinə balu maama amu na pe n vu ba te tun, si ba nyo ka wuu sana bam. ¹⁶ Ba na nyoɔga, baá yirisi mu, najara yalv amu na wó pa ya tu ba titari ni tun gwaani.»

¹⁷ Amu ma suntu a jonji na-zuɔa kam Baɔa-Wɛ juɔa ni. A ma kwe ka wu sa-deera bam a pa dwi tiinə balu maama o na pe a vu ba te tun, yi ba nyo. ¹⁸ A ve Zeruzalem mu, di Zuda tuni didonnə dum, di ba pwa di ba nakwa bam te. A ma pa ba nyo na-zuɔa kam wu sa-deera bam, si ku bri ni ba lagɔ ba na cɔɔum yi ba tuni dum ji di-dwəenu yirani. Nɔɔna wó taa jigi-ba ba yáala yi ba mai ba yira ba sɔɔli lwarum ba pa daani. Ku ta yi kontu mu di zim maama.

¹⁹ Nɔɔna balu amu ta na pe ba nyo na-zuɔa kam wu sa-deera bam tun mu tuntu:

Ezipi tuw Pa-faru wum, di o nakwa, di o didɛera, di o nɔn-biə bam, ²⁰ didaani vərə balu maama na zuvri ba titari ni tun.

Utsi laɔa pwa bam maama. Filisi tiinə pwa bam maama. Bantu maa yi Asekelon tuw pe, di Gaza tuw pe, di Ekoron tuw pe, di balu ta na daari Asedodi tuw wuni tun.

²¹ Edom tiinə bam, di Moabi tiinə bam, di Amɔn tiinə bam.

²² Tiiri di Sidon tuni pwa bam maama, ku ta wəli di pwa balu na zuvri nuni ni tuni yam ni tun.

²³ Dedan tiinə bam, di Tema tiinə bam, di Buzi tiinə bam, didaani balu na ceeri ba yum yi ba zuvri kagva yuu ni tun.

²⁴ Arabi laɔa pwa bam, di dwi-ge tiinə balu na zuvri kagva kam wuni tun pwa bam.

²⁵ Zimiri pwa bam, di Elam pwa bam, di Medt pwa bam.

²⁶ Pwa balu na zuvri jazum baɔa seeni tuni dum ni tun, ku na yi dilu na bwələ daani tun, didaani dilu na yi yigə yigə tun di.

A ve lugu baɔa maama tuni dum mu a pa ba nyo na-zuɔa kam wu sa-deera bam. Si ku kweeli tun, Babiloni tuw pe wum di maa wó nyo ka wuni.

²⁷ Baɔa-Wɛ ma ta di amu Dl wi: «Nan ta nɔɔna bam n wi: «Paɔwa Tu Baɔa-Wɛ dum na yi Yisrayeli tiinə Wɛ tun mu wi: Nyo-na na-zuɔa kam wuni sa-deera á bugi, si á twani titwaanv. Taá parti á tui tɔga ni, si

á daa yi zaŋi weeni, najara yalu
amu na wó pa ya tun á titari ni tun
ŋwaanɩ.» ²⁸ Ba nan na vin si ba nyo
na-zuŋa kam n na te na pa-ba tun
wuni, si n ta di ba wi: «Paŋwa Tu
Baŋa-We tagi tintu mu: Á maŋi si
á nyo mu! ²⁹ Nii-na! Ku na yi tu
kulu na yi a titi nyum tun, amu siŋi
bantu baŋa ni mu si a pa ba na
cogum. Abam nan buŋi ni a laan wó
yagi abam mu na? Abam di bá lu
waarum dum wuni! A yoori a lagi
a pa najara mu tun lugu baŋa tuni
dum maama wuni. Amu Paŋwa Tu
Baŋa-We mu tagi kuntu!»

³⁰ Zeremi, nan tooɩ taani duntu
maama n bri-ba ni:

«Baŋa-We kwərə mu lagi ka zaŋi
weyuu ni ka mumuni.

Dl kwər-dia maa wó baŋi ka
zigi Dl weyuu soŋo kum
wuni.

Dl soɔ wó zaŋi Dl tiga kam
maama baŋa ni.

Dl kwərə kam wó zaŋi baŋa
baŋa,
ni nɔɔnu na nɔni vinyə tiu bia
yi o ki soɔ o yagi te tun.

Lugu baŋa nɔɔna maama wó ni
Baŋa-We na baŋi-ba te
tun.

³¹ Soɔ kum kuntu wó jagi ku yi
lugu baŋa je maama.

Beŋwaani, Baŋa-We jigi taani
di dwi yam maama mu.

Dl nan lagi Dl di nabiina
maama taani mu,
si su-lwaanu ti nɔn-balwaaru
dwi dum.»

Baŋa-We na tagi te tun mu kuntu.»

³² Paŋwa Tu Baŋa-We nan tagi
tuntu mu Dl wi:

«Nii mu! Leeru lagi ti jagi
ti yi lugu baŋa tuni maama.

Najara zaŋi ni vu-dw mu te.

Ya ma nuŋi lugu baŋa je silu
na wu yigə yigə tun ni ya
buni.»

³³ Najara yam na yiə, nɔɔna balu
Baŋa-We na gu tun wó faari tiga
baŋa je maama ni mu. Ba bá na
nɔɔna si ba keeri ba lwi naa ba
ki-ba. Ba yira wó taa tigi tiga baŋa
je maama ni parti-parti, ni pupɔɔ
mu te.

³⁴ Abam yigə tiina bam,
keeri-na á sisigi.

Tu-na tiga ni á taá bibilə,
abam balu na yiri We nɔɔna
bam tun.

Beŋwaani, ku laan yi maŋa si
ba gu abam.

Á lagi á yoori á tu tiga ni mu á
cucugi,
ni kabələ na tu ka cucugi te
tun.

³⁵ Yigə tiina bam bá na cwəŋə
si ba duri ba lu.

Balu na yiri We nɔɔna bam tun
bá na səgim je.

³⁶ Cɛgi-na sɪ á wó nɪ
yigə tiinə bam na keeri
bɔgi-bɔgi te tun.
Balɔ na yɪrɪ Wɛ nɔɔna bam tun
dɪ ma kaasi ba yagi je maama
nɪ.
Bɛɲwaani, Baɲa-Wɛ mu lagi Dɪ
cɔgi tɪga kam
ba na kalɪ Dɪ nɔɔna bam ba
vu mɛ tun.
³⁷ Pwɛli silɔ ya na jigɪ ga-zuru
lanyɪrani tun
lagɪ sɪ yɔɔrɪ sɪ cɔgi mu,
Baɲa-Wɛ ban-lum dum na zaɲɪ
tun ɲwaani.
³⁸ Baɲa-Wɛ viiri Dɪ daari Dɪ
tɪga kam
nɪ nyonɔ na yagi ku tigə je te
tun mu.
Tɪga kalɔ Wɛ nɔɔna bam na
zɔɔrɪ da tun yɔɔrɪ ka cɔgi
mu.
Bɛɲwaani, ba dɔna bam tiini ba
zaɲɪ najara dɪ ba,
Baɲa-Wɛ bani na tiini dɪ zaɲɪ
ba baɲa nɪ tun ɲwaani.

Ba na di Zeremi taani te tun

26 Zuziasɪ bu Yeoyakim deen
na puli sɪ o di Zuda tu
paari tun, mu kwərə kantɔ tu
Zeremi te. ² Baɲa-Wɛ ma ta did-o
Dɪ wɪ:

«Ve n zɪgi Wɛ-digə kunkɔlɔ kum
nɪ. Nɔɔna bam laan maa na nurɪ

Zuda tɔni dum maama wɔni ba ba
ba zɔ da sɪ ba zuli amɔ Baɲa-Wɛ, sɪ
n ta kwərə kantɔ maama n bri-ba.
Yɪ səgi kulukulɔ ba yigə nɪ. ³ Dɛdɔɲ
nɔɔna bam wó cɛgi amɔ kwərə kam
yɪ ba daari ba yagi ba lwarum kikiə
yam. Ba na sɛ ba kɪ kuntɔ, amɔ wó
wanɪ a ləri a wɔbɔɲa dɪ lɛɛrɔ tɪlɔ
a ya na jeeli sɪ a kɪ ba baɲa nɪ ba
lwarum dum ɲwaani tun.

⁴ Nan ta dɪ ba nɪ: «Baɲa-Wɛ na tagɪ
te tun mu tuntɔ: Abam nan maɲɪ sɪ
á cɛgi amɔ taani, sɪ á daari á sɛ
niə yalɔ a na pɛ abam tun mu. ⁵ A
yəni a tɔɲɪ a niɲonɔ bam á tee nɪ
kuni zanzan sɪ ba tɔɔlɪ a kwərə kam
ba bri abam. Ku ya maɲɪ sɪ á sɛ ba
ni-kaana yam, á nan ba sɛa. ⁶ Abam
daa ta na wɔ sɛ a taani dum, amɔ dɪ
nan wó cɔgi Wɛ-digə kantɔ mu, nɪ
a deen na kɪ te Siloo baɲa nɪ tun.
A laan maa wó pa Zeruzalem ji tu
kulɔ lɔɖɔ baɲa dwi maama na wó
ma ku yɪrɪ ba sɔɔlɪ lwarum ba pa
daani tun.»

⁷ Kaanum tiinə bam, dɪ niɲonɔ
bam, dɪ nɔɔna bam maama deen
ma zɪgi Baɲa-Wɛ digə kam nɪ yɪ
ba ni Zeremi na tagɪ te maama tun.
⁸ O maa na tɔɔlɪ Baɲa-Wɛ kwərə
kam maama o ti tun, mu kaanum
tiinə bam, dɪ niɲonɔ bam, didaani
nɔɔna bam maama kɪ lɪla ba zaɲɪ o
baɲa nɪ ba zi-o yɪ ba wɪ: «N maɲɪ
sɪ n ti mu! ⁹ Wɔɔ mu pɛ-m cwəɲə sɪ
n ɲɔɔnɪ dɪ Baɲa-Wɛ yɪrɪ nɪ: Wɛ-digə

kantu di lagɔ ka cɔgi mu, ni ku deen na ki te Siloo baɲa ni tun? Bɛɛ mu yi n ta ta ni tuw kuntu wɔ ji di-dwænu si nɔɔn-nɔɔnu daa yi taa zuuri ku wuni?» Ba deen ma ta kuntu We digə kam ni yi ba puni Zeremi ba ki-o ba titari ni.

¹⁰ Zuda tuw nakwa bam na ni kulɔ na ki tun, mu ba di ki lula ba zigɔ pɛ sɔɲɔ kum ni ba vu We digə kam ni. Ba ma vu We-digə kunkɔlɔ kum ni dilɔ yiri na yi «Ni-duuri dum» tun ba jəni da si ba nii taani dum baɲa ni. ¹¹ Kaanum tiinə bam, di nijɔɲnə bam laan ma ta di tuw nakwa bam, di nɔn-biə bam maama ba wi: «Nɔɔnu wuntu maɲi si o ti mu. Bɛɲwaani, o ɲɔɔni taani dilɔ na yáali dí tuw kum tun mu. O na tagɔ te maama tun tu abam titi zwa wuni.»

¹² Zeremi ma ta di nakwa bam di nɔɔna bam maama o wi: «Baɲa-We mu pɛ-ni ni si a ɲɔɔni yiyiu-ɲwe a cɔgi We-digə kantɔ di tuw kuntu maama, ni á na ni te maama tun.

¹³ Nan ləni-na á kikiə yam si á taá tɔgi cwə-laaru. Pipiri-na á se á Tu Baɲa-We ni dum. Kuntu mu wɔ pa Dl ləni Dl wubuɲa di lɛɛɔ tilɔ Dl ya na jeeli si Dl pa ti yi abam tun.

¹⁴ Ku nan na yi amɔ, a wu á jian ni mu, si á ki kulɔ maama á na buɲi ni ku tɔgi cwəɲə tun. ¹⁵ Nan lwarɔ-na ni: abam na gu-ni, á gu wulɔ na wu

ki kulɔkulɔ o cɔgi tun mu. Á lwarɔm dum kuntu wɔ taa wu á yuu ni, didaani tuw kuntu di ku nɔn-biə bam maama yuu ni. Bɛɲwaani, Baɲa-We mu siini Dl tuɲi-ni si a ta kulɔ maama á na ni tun.»

¹⁶ Tuw kum nakwa bam, di nɔɔna bam maama na ni kuntu tun, ba ma ta di kaanum tiinə bam, di nijɔɲnə bam ba wi: «Nɔɔnu wuntu wu ki kulɔ na maɲi si o ti tun. Ku yi o tɔgi Baɲa-We yiri ɲwaani mu o ɲɔɔni di dɔbam.»

¹⁷ Ba taani dum kwaga ni mu nakwa badonnə zigɔ ba ta di nɔɔna balɔ maama na jeeri da tun ba wi:

¹⁸ «Ezekiasɔ deen na yi Zuda tuw pɛ tun mu Moreseti tuw tu Mika ɲɔɔni o bri Zuda tiinə bam maama yi o wi: «Paɲwa Tu Baɲa-We na tagɔ te tun mu tintu:

We titi tuw Zeruzalem wɔ tu ku saari

ku ji di-dwænu yiranɔ.

Nɔɔna wɔ ba ba va Siyɔn tɔga kam kuntu ba tiɲi.

Tweeru maa wɔ li zoɲo kulɔ We-digə kam ya na zigɔ da tun.»

¹⁹ Pɛ Ezekiasɔ di Zuda tiinə bam deen nan gu Mika mu na? Awo. Pɛ wum kwari Baɲa-We yi o loori-Dl si Dl duri ba ɲwaja. Baɲa-We di ma ləni Dl wubuɲa di lɛɛɔ tilɔ Dl ya

na jeeli si Dɩ pa ti yi-ba tun. Dɩbam nan na gu nɔɔnu wuntu, lɛɛru lagi ti ba dɩ baɲa ni lɩla mu!»

²⁰Nɔɔnu wudonɔ di dɛɛn wura. O yi Semaya bu Yuri mu. O maa nuɲi Kiriaf-Jeerim. O di dɛɛn tɔɔi Baɲa-Wɛ yiri ɲwaani mu o ɲɔɔni o ta Zeruzalem di Zuda tiinɛ bam taani, ni Zeremi na tagi te tun. ²¹Pɛ Yeoyakim, di o nɔn-babɛ sum, di o nakwa bam ma ni ku ɲwa. Pɛ wum ma beeri o gum. Yuri ma maani ku ni ni, pa o duri o vu Ezipi o sɛgi da, o na kwari fɔvni tun ɲwaani. ²²Yeoyakim ta ma tɔɲi Akbɔri bu Elinatan di nɔɔna badonnɛ si ba vu Ezipi ba ja-o ba ba. ²³Ba ma vu ba ja Yuri ba joori ba vu ba kɩ Pɛ Yeoyakim juɲa ni. Pɛ wum ma pa ba gu-o, yi ba duli o yira yam ba yagi ba tu yibeelɛ yam je ni.

²⁴Ku nan na yi Zeremi, Safan bu Ahikam dɛɛn ɲɔɔni o pa-o. Kuntu ɲwaani ba wu jaan-o ba kɩ nɔɔna bam juɲa ni si ba gu.

Zuda tiinɛ wó sɛ ba pa Nebukadnetsari

27 Zuziasi bu Sedesiasi dɛɛn na puli o di Zuda paari tun, mu Baɲa-Wɛ pɛ Zeremi kwɛrɛ si o ta. ²Baɲa-Wɛ na tagi kulu di amu tun mu tintu:

«Kwe tankɔlɔ n suri-ku, si n ma sisiri sum kuntu n vɔ daa yira ni n kɩ nabe ban-daa si n daari n kwe-ka n di n ban ni. ³Nmu laan wó tɔɲi kwɛrɛ si ka yi Edom tuw pɛ, di Moabi tuw pɛ, di Amɔn tuw pɛ, di Tiiri tuw pɛ, ku wɛli di Sidon tuw pɛ. Ku nan yi ba didɛɛra balu na tu Zeruzalem si ba wari Pɛ Sedesiasi tun mu wó ja n kwɛrɛ kam ba vu ba pa pwa bam kuntu. ⁴Paɲwa Tu Baɲa-Wɛ dum na yi Yisrayeli tiinɛ Wɛ tun nan tagi di amu si a pa-ba kwɛrɛ kantɔ, si ba di ta ba bri ba pwa bam ni:

⁵«Amu tɔɔi a dam baɲa ni a tɔɲi wo-kamunnu a ma a naani tɩga baɲa, di ka nɔn-biɛ, di vara balu na kaagi ba ve da tun. A nan yɛni a kwe tintu maama a paɛ wulu a yi na su tun mu. ⁶Amu yɔɔri a kwe tintu dintu maama mu a kɩ Babilɔni tuw pɛ Nebukadnetsari juɲa ni. Wuntu yi amu tintuɲnu mu. Amu ma bri a pa ga-vara ni si ba sɛ ba pa-o. ⁷Tuntu maama nɔɔna wó taa tɔɲi ba pa-o mu. Ba ta wó tɔɲi ba pa o bu, di o naa. Kuó taa yi kuntu mu si ku yi maɲa kalu ba di tuw kum na yi si a pa nɔɔna taa te-ba tun. Wuntu di o tuw tiinɛ laan maa wó tɔɲi ba pa pa-kamunɛ di ba nɔɔna.

⁸Tu kulu nɔɔna nan na vin si ba kɩ ba titi Babilɔni tuw pɛ Nebukadnetsari juɲa ni si o taa te-ba, amu wó pa bantɔ ti

najara wɔni mu, si yawuru di kana di ja-ba ti gu. Amu wó tɔgi Pe Nebukadnetsari baɲa ni mu a cɔgi-ba kuntu si ba ba ba ti fasi. Amu Baɲa-We na tagi te tun mu kuntu. ⁹Kuntu ɲwaani, á ba maɲi si á cɔgi á nijɔɲnə, di á sampwəri, didaani abam titi dundwea yam, di á ciciri vura, di á liri mwaanv tiinə taani. Bantu yəni ba ta di abam ba wɪ: á bá taa wu Babilɔni tuw pe dam kuri ni. ¹⁰Ku yi vwan mu ba jigi ba pwərisə. Ba na gani abam te tun wó pa á vu sa-tu wiyə yiyə á daari á tɔga kam. Amu wó zəli abam a duli a yagi da, si á maɲi dáani á ti. ¹¹Tu kulv nɔɔna nan na se si ba ki ba titi Babilɔni tuw pe wum juɲa ni si o taa te-ba, amu di wó pa nɔɔna bam kuntu cwəɲə si ba maɲi ba titi tɔga wɔni, si ba taa zuvri ka wɔni yi ba vara.»

¹²Amu deen ma daari a ja kwərə kam kuntu a vu Zuda pe Sedesias te, yi a lwəni-ka a bri-o. A ma ta did-o a wɪ: «Ki n titi Babilɔni tuw pe wum juɲa ni si o taa te á tu kum. Á na se á pa wuntu di o nɔɔna, á wó joɲi á titi á yagi. ¹³Baɲa-We tagi Dɪ wɪ tuw kulv nɔɔna na wu se Babilɔni tuw pe wum, bantu wó ti najara wɔni mu, si yawuru di kana di ja-ba ti gu. Bɛ mu wó ki si nmv di n nɔɔna bam taá lagi tɔvni?

¹⁴Nan yi cɔgi-na nijɔɲnə balv na te di abam ba wɪ: á bá taa wu Babilɔni

tuw pe dam kuri ni tun. Bantu jigi vwan mu ba ɲɔɔni di abam.

¹⁵Baɲa-We na tagi te tun mu tuntu: «Amu wu tɔɲi nijɔɲnə bam kuntu. Ba jigi vwa yiyu-ɲwe ba ɲɔɔni didaani amu yuri. Kuntu ɲwaani mu amu lagi a zəli abam si á viiri. Abam di á nijɔɲnə bam kuntu maama wó ti mu.»

¹⁶Amu laan ma ta di kaanv tiinə bam, di nɔɔna bam maama a wɪ: «Baɲa-We na tagi te tun mu tuntu: «Yi cɔgi-na nijɔɲnə balv na te di abam ba wɪ: Babilɔni tiinə bam wó joori ba ja We-digə zila yalv ba ya na jaani ba viiri tun ba ba ba pa dɪbam. Ku yi vwan mu ba jigi ba pwərisə. ¹⁷Nan yi cɔgi-na ba taani. Se-na á pa Babilɔni tuw pe wum, si á joɲi á titi á yagi. Á lagi á pa tuw kuntu ji di-dwənu si bɛ mu?»

¹⁸Ba nan na suni ba yi nijɔɲnə balv na jigi Baɲa-We kwərə si ba ta tun, si ba loori Paɲwa Tu Baɲa-We si Dɪ yi pa cwəɲə si ba vri We-digə kam zila yalv ta na daari Zeruzalem ni tun, di pe sɔɲo kum wu jujiguru tum ba ja vu Babilɔni. ¹⁹Paɲwa Tu Baɲa-We nan tagi tuntu mu si ku vu We-digə kam zila yalv ta na wura tun seeni. Yantu maa yi canna ywə yale yam, di canna na-zuɲ-zaɲa kalv ba na bæi ni «Nɪw kum» tun, di war-zwi zigum tərikooru tum, di zila dwi dwi yalv ta na daari tun. ²⁰Babilɔni

tuv pe Nebukadnetsari deen na tu o kalɩ Zuda tuv pe Yeoyakim bu Yehoyakini, dɩ Zeruzalem dɩ Zuda laɲa kam nadunə maama o ja o vu Babilɔni tun, o yaɣɩ Wɛ-digə zɩla yam kuntv ya je nɩ mv. ²¹ Cɩga tun, Paɲwa Tu Baɲa-Wɛ dum na yɩ Yisrayeli tiinə Wɛ tun tagɩ Wɛ-digə kam zɩla yalv ta na daari Zeruzalem nɩ tun, dɩ pe sɔɲɔ kum wv jɪɣɪrv tum taani Dɩ wɩ:

²² «Nɔɔna wó vrɩ jɪɣɪrv tum kuntv maama ba vu Babilɔni mv. Tɩ wó maɲɩ dáani, sɩ kv yɩ maɲa kalv amv wubɔɲa daa na wó vu tɩ seeni tun. Amv laan maa wó joori a ja-tɩ a ba a zɪɣɩ je suntv nɩ.»
Baɲa-Wɛ na tagɩ te tun mv kuntv.»

Zeremi dɩdaani vwa-nijoɲnu Hanania na jaani daani te tun

28 Bɩnɩ dum kuntv canɩ sunu cana kam wunɩ mv Azuuri bu Hanania deen zɪɣɩ Wɛ-digə kam wunɩ o ɲɔɔnɩ dɩ amv. Pe Sedesɩasi paari dim buna yana bɩnɩ dum nɩ mv kuntv. Hanania maa yɩ nijoɲnu yɩ o nuɲɩ Gabawɔn tuv nɩ. O ma zɪɣɩ kaanum tiinə bam, dɩ nɔɔna bam maama yigə nɩ o ta dɩ amv o wɩ:
² «Paɲwa Tu Baɲa-Wɛ dum na yɩ Yisrayeli tiinə Wɛ tun na tagɩ te tun mv tuntv: «Amv lagɩ a cɔɣɩ Babilɔni tuv pe wum dam dilv o na jɪɣɩ o dɩ

abam baɲa nɩ nunɛnɩ á jɪɣɩ nabe ban-daa mv á ban nɩ te tun. ³ Bɩna yale laɲa nɩ amv wó joori a ja Wɛ-digə kam zɩla yalv Babilɔni tuv pe Nebukadnetsari na vrɩ o ja o vu Babilɔni tun a ba a yaɣɩ yo. ⁴ A nan ta wó ja Yeoyakim bu Yehoyakini na yɩ Zuda tuv pe tun a joori yo. Wuntv dɩ balv maama ba na kalɩ ba ja vu Babilɔni nɩ tun mv a lagɩ a ja a joori yo. Beɲwaani, a lagɩ a cɔɣɩ dam dilv Babilɔni tuv pe na jɪɣɩ o dɩ abam baɲa nɩ tun mv.» Baɲa-Wɛ na tagɩ kulv tun mv kuntv.»

⁵ Wɛ nijoɲnu Zeremi dɩ ma zɪɣɩ Baɲa-Wɛ digə kam wunɩ o ləri Hanania, yɩ kaanum tiinə bam dɩ nɔɔna bam maama dɩ zɪɣɩ da ba cəɣə. ⁶ O ma ta o wɩ: «Amina. Baɲa-Wɛ wó pa kv suntv kv kɩ! A tuntv nɩ n na ɲɔɔnɩ te tun wó suntv kv kɩ, sɩ Baɲa-Wɛ pa jɪɣɪrv tulv Babilɔni tiinə bam na vrɩ Wɛ-digə kam nɩ ba ja ba viiri tun, dɩ nɔɔna balv ba na kalɩ ba ja ba viiri tun joori yo. ⁷ Nan cəɣɩ taani dilv a na maɲɩ sɩ a pa nmv dɩ nɔɔna bantv maama tun. ⁸ Kv na yɩ Wɛ nijoɲnə balv na loori yigə sɩ ba faɲa faɲa yɩ nmv dɩ amv ta wv tu tun, bantv yəni ba ɲɔɔnɩ ba brɩ nɩ jara-kəm, dɩ kana, dɩ lɛɛrv dwi dwi wó ba tuntv zanzan baɲa nɩ, dɩ na maɲɩ dɩ yɩ tɩ-kamunnu mv dɩ.

⁹Ku daari, nijonnu kalu na pwərisi yazurə taani, ku tu na pwərisi te tun na suni ku ki, ku bri ni wontu mu yi wulu Baŋa-We na suni Dɪ tuŋi tun.»

¹⁰Hanania laan ma vaŋi nabe ban-daa kalu na wu Zeremi ban ni tun o li, yi o daari o bwəri-ka. ¹¹O ta ma zigi nɔɔna bam maama yigə ni, yi o ta o wi: «Baŋa-We na tagi te tun mu tuntv: Tuntu doŋ mu a lagi a cɔgi dam dɪlu pɛ Nebukadnetsari na jigi o di dwi tiinə maama baŋa ni tun. Bina yale laŋa ni mu amv wú ki kuntu.»»

O na tagi kuntu o ti tun, Zeremi ma ke o daari-ba.

¹²Hanania deen na li nabe ban-daa Zeremi ban ni yi o daari o bwəri-ka yi ku ki fun tun, mu Baŋa-We daa kwe kwərə kadoŋ Dɪ pa Zeremi. Dɪ ma ta did-o Dɪ wi: ¹³«Zaŋi n vu n ta di Hanania ni: Baŋa-We na tagi te tun mu tuntv: Nmu suni n wani ban-daa kalu amv na mɛ daa a ki tun n bwəri n yaŋi. Nmu nan lagi n ləri ban-daa kam kantv pa ka ji luuru nyum mu. ¹⁴Paŋwa Tu Baŋa-We dum na yi Yisrayeli tiinə We tun na tagi te tun mu tuntv: Amv lagi a kwe luuru ban-daa mu a di tuni dum kuntu maama ban ni, si ku fun-ba si ba sɛ ba pa Babilɔni tuv pɛ Nebukadnetsari. Baá taa tuŋi ba

pa-o. A ta maa wú pa ga-vara di ni si ba sɛ ba pa-o.»»

¹⁵Zeremi ta ma ta di Hanania o wi: «Cəgi-ni! Baŋa-We bri Dɪ wu tuŋi nmv. Di ku di, n ta pɛ nɔɔna bantv sɛ n vwan yam. ¹⁶Kuntu ŋwaani, Baŋa-We na tagi kulu tun mu tuntv: A lagi a li nmv si n je tiga baŋa ni. Bini duntu ni mu n lagi n ti, n na bri nɔɔna bam si ba lo amv Baŋa-We kwaga ni tun ŋwaani.»

¹⁷Bini dum kuntu canɪ surpɛ cana kam ni nɔɔ mu Hanania suni o ti.

Zeremi pupuni tɔnɔ o pa balv ba na kalɪ ba ja vu Babilɔni tun

29 Zeremi deen zigi Zeruzalem ni mu o pupuni tɔnɔ o tuŋi o pa Yisrayeli nakwa balv ba na jaani ba vu Babilɔni yi ba ta wura tun, di kaanum tiinə bam, di nijonɔnə bam, di balv maama Pɛ Nebukadnetsari na jaani Zeruzalem ni o kalɪ o vu Babilɔni tun. ²Ku nan yi ba deen na maŋi ba kalɪ Pɛ Yehoyakini, di o nu, di pɛ sɔŋɔ didɛera bam, di yigə tiinə balv na nii Zeruzalem di Zuda tuni yam baŋa ni tun, di ba tuv kum gwarv, di ba lurə ba ja ba viiri tun kwaga ni mu. ³Zeremi deen kwe tɔnɔ kum o ki Safan bu Elasa, di Hilkiya bu Gemaria juŋa

ni mu. Zuda tiv pe Sedesiastɔ dɛen
tuɲɪ bantɔ mu sɪ ba vu Babilɔni ba
zɪɣɪ ba pa-o Pe Nebukadnetsari tee
ni. Tɔnɔ kum wuv butari sum mu
tuntu:

⁴Paɲwa Tu Baɲa-We dɪm na
yɪ Yisrayeli tiinɛ We tun na
jɪɣɪ kulɔ sɪ Dl ta dɪ balɔ
Dl na pe Nebukadnetsari kalɪ
o nuɲi Zeruzalem ni o vu
Babilɔni tun mu tuntu:

⁵«Lɔ-na sam dɛaanɪ sɪ á lɛeri á
jɛni ba tiv kum wunɪ. Jɛri-na
gaara á jɛri dwɛ da, sɪ á daari
á ta á di ya wuv dwɛ-biɛ bam.

⁶Ádi-na kaana, sɪ á daari á
ta á lɔri bɛkɛri dɪ bɪsankam.
Á ta di-na kaana á pa á
bu-baara, sɪ á daari á ta kwe
á bukwa á ye á pa banna,
sɪ ku pa ba dɪ dɛaa lɔ bɛkɛri
dɪ bɪsankam. Á puli-na jɛgɛ
kalɔ á na wurɔ tun ni, sɪ á
yɪ zaɲɪ á ta á wɪ á pɔɔri.

⁷Taa tuɲɪ-na sɪ tiv kulɔ a na
kalɪ abam a vu a yaɣɪ da
tun taa jɪɣɪ yazurɛ, sɪ wɛenu
taa kɪ lanyiranɪ tɪ pa-ba. Nan
ta loori-na Baɲa-We á pa-ba,
Bɛɲwaani ku na kɪ lanyiranɪ
ku paɪ bantɔ, abam dɪ wó na
á yigɛ-vɛɲɛ.»

⁸Cɪga ɲwaani tun, Paɲwa Tu
Baɲa-We dɪm na yɪ Yisrayeli
tiinɛ We tun tagɪ tuntu mu:

«Yɪ pa-na sɪ nijɔɲnɛ balɔ, dɪ
sampwɛri sulɔ na wu abam
titari ni tun ganɪ abam. Á nan
yɪ kɪ á wubɔɲa ba dɪndwɪa
yam wunɪ. ⁹Sɪ ku yɪ vwan
mu ba jɪɣɪ ba pwɛrisɛ ba paɪ
abam amɔ yɪɲ ɲwaani. Amɔ
brɪ a wu tuɲɪ-ba.» Baɲa-We
na tagɪ kulɔ tun mu kuntu.

¹⁰Baɲa-We nan ta tagɪ tuntu
mu Dl wɪ:

«Abam nan na kɪ á bɪna
fusrpe yam Babilɔni ni á ti,
á laan wó joori á titɪ tiv kum.
Amɔ yigɛ daa wó taa wu
abam wunɪ sɪ a kɪ wo-laaru
tulɔ a na goni ni sɪ a kɪ a pa
abam tun. ¹¹Bɛɲwaani, amɔ
wubɔɲa maɲɪ ya ja dɪ a na wó
kɪ abam te tun mu. Amɔ jeeli
sɪ a pa á na yigɛ-vɛɲɛ mu, sɪ
ku daɪ lɛeru. A jeeli sɪ á taá
jɪɣɪ tuna dɪ jwa mu. ¹²Abam
laan maa wó ba amɔ yigɛ ni
sɪ á warɪ-nɪ. Amɔ dɪ maa wó
cɛgi á wɛ-loro kum. ¹³Abam
maa wó beeri-nɪ, yɪ á na-nɪ.
Cɪga tun, á na beeri-nɪ dɪ á
bɪcara maama, ¹⁴a maa wó

pa abam cwəŋə sɪ á lwart-nɪ.»
Baŋa-Wɛ na tagɪ kulɔ tun mu
kuntɔ.

«Amu dɪ wó pa á joori á
taá jɪɪ yu-yoŋo. Amu wó
la abam a ja a nuŋi je sɪlɔ
maama nɪ a ya na zəli abam
a yaɪ sɪ wɔnɪ tun, sɪ á joori á
ba á jəni á tɪtɪ tuw kum wɔnɪ.»
Baŋa-Wɛ na tagɪ kulɔ tun mu
kuntɔ.

¹⁵ Abam nan wai á te
nɪnɛnɪ, «Baŋa-Wɛ maŋɪ Dɪ
kuri nijonɔ a pa dɪbam
Babilɔnɪ tuw nɪ.» ¹⁶ Ku nan na
yɪ á pɛ wɔlɔ zɪm na je Pe
Davidi paari jangɔŋo kum
baŋa nɪ o di paari Zeruzalɛm
nɪ tun, dɪ á curru tɪlɔ maama
na wɔ tɔɪ dɪ abam ba vu
sa-tu wɪgə yɪgə yɪ ba ta daari
tuw kum nɪ tun, Baŋa-Wɛ na
tagɪ bantɔ taani te tun mu
tuntɔ:

¹⁷ «Amu Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ
lagɪ a pa najara mu tu ba
wɔnɪ, sɪ kana, dɪ yawuuru dɪ
ja-ba, pa ba ji nɪ mɔɔla tɪlɔ
na pɔga yɪ tɪ wari tɪ dɪ tun.

¹⁸ Cɪga ŋwaani tun, amu lagɪ
a tɔɪ jara-kəm, dɪ kana, dɪ
yawuuru baŋa a zəli-ba mu, pa
ba ji wo-zɔɔna lugu baŋa tɪnɪ
maama yɪə nɪ. A nan na pɛ ba
jagɪ ba yɪ mɛ maama, nɔɔna

wó dɔlɪ ba yum ba ŋwaani
yɪ ba ma ba yɪrɪ ba sɔɔlɪ
lwarɪm ba pa daani. Nɔɔna
wó taa jɪɪ-ba ba yáala, yɪ
ba mwani-ba. ¹⁹ Bɛŋwaani,
ba wɔ cəgi amu kwərə kalɔ a
tɪntuŋna bam na ŋɔɔnɪ dɪ ba
kuni zanzan tɪn.» Baŋa-Wɛ na
tagɪ kulɔ tun mu kuntɔ.

«Abam balɔ na wɔ sa-tu
wɔnɪ tun dɪ wɔ cəgi a taani
dum. ²⁰ Abam balɔ maama a
na zəli Zeruzalɛm nɪ a kalɪ a
ja a vu Babilɔnɪ tuw tun, nan
cəgi-na amu Baŋa-Wɛ taani
dum.»

²¹ Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ dum na
yɪ Yisrayɛlɪ tiinə Wɛ tun nan
na tagɪ te sɪ ku vu Kolaya
bu Akabɪ, dɪ Maaseya bu
Sedesiasɪ seeni tun mu tuntɔ:

«Bantɔ jɪɪ vwan mu ba
pwərisə amu yɪrɪ ŋwaani. A
nan wó kwe-ba a kɪ Babilɔnɪ
tuw pɛ Nebukadnetsari jɪɪ
nɪ, sɪ o gu-ba yɪ á zɪɪ á
niə. ²² Zuda tiinə balɔ maama
ba na jaani ba vu Babilɔnɪ
tɪn wɔlɔ na buŋɪ sɪ o sɔɔlɪ
lwarɪm o pa o doŋ, ku tu wó
tɔɪ bantɔ ŋwaani o ta nɪ:
«Baŋa-Wɛ wó kɪ-m nɪ Babilɔnɪ
tuw pɛ na kɪ te dɪ Sedesiasɪ, dɪ
Akabɪ, yɪ o zwe-ba mim wɔnɪ
tɪn.» ²³ Bɛŋwaani, bantɔ tiini

ba tɔŋɩ wo-zɔɔna mu a nɔɔna
bam titari ni. Ba ki kabwɛŋɔ
di ba donnɛ kaana. Ba ma
ŋɔɔni vwan amu yiri ŋwaani,
yi amu wu pɛ-ba a kwɛrɛ.
Amu nan maani ku maama ni
ni.» Baŋa-Wɛ na tagi te tun
mu kuntu.

Semaya na pupuni tɔnɔ kulu tun

²⁴ Baŋa-Wɛ dɛɛn ma ta di Zeremi
Dl wɩ: «Nan ta di Nehelam tu
Semaya wɩ: ²⁵ Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ
dum na yi Yisrayeli tiinɛ Wɛ tun
na tagi te tun mu tuntu: Nmu tɔgi n
titi yiri ŋwaani mu n pupuni tɔnɔ
n tɔŋɩ n pa Zeruzalem tiinɛ bam
maama. N ma n pa ku yi Maaseya
bu Sofoni na yi kaanum tu tun, di
kaanum tiinɛ badaara bam maama.
N ma n ta di Sofoni ni:

²⁶ «Baŋa-Wɛ mu tiŋi-m si n
lɛri Yehoyada yuu ni n ta n
yi kaanum tu Dl digɛ kam ni,
yi n nii Wɛ-digɛ kam baŋa
ni. Nmu na nɛ ni cicoo mu
wura o na bri o titi ni o yi
Wɛ nijonnu tun, n maŋi si n

ja ku tu n vɔ o nɛ mu, si n
daari n lɛ luu o ban ni. ²⁷ Bɛ
nan mu yi n wu ki Anatɔti tu
Zeremi kulɔkulɔ? Wuntu yɛni
o ŋɔɔni mu o pa abam. ²⁸ Ku
maŋi si n ci-o mu, Bɛŋwaani
o pupuni tɔnɔ o tɔŋɩ o pa
dɩbam balu na wu Babilɔni
ni tun yi o wɩ: di wɔ daani
yo bina zanzan. O wɩ: di lɔ
sam si di lɛɛri di jɛni yo, yi
di daari di jɛri gaara si di taa
di ya tiu biɛ.»

²⁹ Sofoni na jonɩ tɔnɔ kum tun,
mu o karumi-ko o bri Zeremi.

³⁰ Baŋa-Wɛ di laan ma kwe kwɛrɛ
kantɩ Dl pa Zeremi yi Dl wɩ: ³¹ «Pa
kwɛrɛ kantɩ yi balu maama ba na
kali ba ja vu Babilɔni tun: Baŋa-Wɛ
na tagi te si ku vu Nehelam tu
Semaya seeni tun mu tuntu: «Semaya
yɛni o ŋɔɔni mu o bri abam, yi amu
wu tɔŋ-o. O ma gani abam yi á se
o vwan yam. ³² Kuntu ŋwaani amu
Baŋa-Wɛ lagɩ a waari Nehelam tu
Semaya di o dwi dum mu. O dwi
dum wulɔwulɔ bá na wo-laaru tilu
a na buŋi si a ki a pa a nɔɔna bam

tɔn, o na brɛ nɔɔna bam sɪ ba lɔ amu kwaga nɪ tun ŋwaanɪ.» Baŋa-We na tagɪ kulɔ tun mu kuntɔ.»

Baŋa-We wó wəli Dɪ nɔɔna sɪ ba joori ba tutɪ tu

30:1–33:26

**Baŋa-We na goni ni
dɪ o nɔɔna te tun**

30 Baŋa-We na pɛ Zeremi ni dɔlɔ tun mu tuntɔ:

²Yisrayelɪ tiinɛ Baŋa-We dum na tagɪ te tun mu tuntɔ: «Pɔpɔnɪ wəɛnu tɔlɔ maama a na tagɪ a brɛ-m tun n kɪ tɔnɔ wɔnɪ sɪ tɪ taa tigɛ. ³Bɛŋwaanɪ, maŋa kam bɔnɪ sɪ a pa a nɔɔna bam joori ba taa jɪɪ yu-yoŋo. Yisrayelɪ tiinɛ bam dɪ Zuda tiinɛ bam mu kuntɔ. Amu wó pa ba joori ba jɛni tɪga kalɔ nɪ a deen na pɛ ba nabaara bam tun. Ba laan maa wó taa te-ka.» Baŋa-We na tagɪ kulɔ tun mu kuntɔ.

⁴Kwɛrɛ kantɔ mu Baŋa-We nan pɛ ka vu Yisrayelɪ tiinɛ dɪ Zuda tiinɛ bam seeni:

⁵O na tagɪ kulɔ tun mu tuntɔ:
«A ni nɔɔna bam na keeri te tun.
Ku nan yɪ fɔvɔnɪ kɛrɛ mu,
vuvugɛ na tɔ ba wɔnɪ tun
ŋwaanɪ,
Yazurɛ maa tɛrɛ je je.

⁶Fɔɪt-na á jeeli taanɪ duntɔ á
nii:

Baara dɪ jaanɪ pwi yɪ ba lɔrɪ
biɛ na?

Bɛ nan mu kɪ yɪ a naɪ baara na
yɪ bulɪ-bulɪ,
nɪ kaanɪ pugɛ na vri sɪ o lɔ
tun?

Ba jɛn yam ma tɛli ba pwi,
yɪ ba yibiyɛ nywanɪ kiri-kiri.
⁷Lɛɛrɔ wó tiini tɪ ba maŋa kam
kuntɔ nɪ,
sɪ ku dwɛni maŋa maama.
Bɛŋwaanɪ, a nɔɔna Zakɔbɪ dwi
tiinɛ bam wó zu cam
zanzan wɔnɪ.

Ba nan wó na vrɔm dɪ wɔnɪ
dɪ.»

⁸Paŋwa Tu Baŋa-We ma ta Dɪ wɪ:
«Amu wó ja nabe ban-daa kalɔ na
wɔ a nɔɔna bam ban nɪ tun a bwɛri
a yagɪ, yɪ a daari a kɔɔ ba capunnu
tum, sɪ vɛrɛ daa yɪ taa jɪɪ dam ba
di ba baŋa nɪ. ⁹Ba laan wó kɪ ba
tutɪ amu wɔlɔ na yɪ ba Tu Baŋa-We
dum tun dam kuri nɪ mu. Ba ta wó
zuli pɛ wɔlɔ a na wó kuri a pa-ba
yɪ o yɪ Davidi dwi tu tun mu.»

¹⁰Baŋa-We na tagɪ te tun mu tuntɔ:
«Amu tuntɔɲna, Zakɔbɪ dwi
tiinɛ bam,
yɪ taá kwari-na fɔvɔnɪ.
Yisrayelɪ tiinɛ bam, nan yɪ taá
liɛ.

Ku na yɪ balɔ na punɪ abam
yigɛ yigɛ tu wɔnɪ tun,

a lagɪ a jɔŋi abam dɪ á dwi
dum mu bantu juɔa nɪ a
yagɪ.

Zakɔbi dwi tiinɔ bam wó joori
ba titɪ tw dɪ yazurɔ,
yɪ nɔɔn-nɔɔnu daa bá kɪ sɪ
fuvɪ zɔ-ba.

¹¹ Bɛŋwaanɪ, amu Baɔa-Wɛ wu
abam tee nɪ
sɪ a jɔŋi abam a yagɪ.

Amu wó yɔɔrɪ a cɔɔɪ tunɪ dɪlɔ
maama

a ya na jagɪ abam a yagɪ dɪ
wɔnɪ tun.

Sɪ ku na yɪ abam, a bá cɔɔɪ
abam fasi.

A nan yɔni a wat a kurɪsɪ
abam.

Amu na waarɪ abam maɔa dɪ
maɔa,

ku nan wó taa tɔɔɪ cɪɔa cwɔɔɔ
mu.»

Baɔa-Wɛ na tagɪ kulɔ tun mu kuntu.

¹² Baɔa-Wɛ na tagɪ te tun mu tintu:
«Abam na ne zɔnnɪ dɪlɔ tun,
á bá na dɪ soonim je.

Á fufwɛlɔ yam bá wanɪ tɪ je.

¹³ Nɔɔnu tɔrɔ sɪ ku tu nii á taanɪ
dum baɔa nɪ.

Zɔnɔ nan tɔrɔ á zɔnnɪ dum
ɔwaanɪ,

yɪ soonim dɪ tɔrɔ dɪ paɪ abam.

¹⁴ Á cillonɔ bam maama swe á
sweɔ,

yɪ ba yigɔ daa tɔrɪ á wɔnɪ.

A tiini a dɪ ja-guli mu á yura nɪ,
nɪ amu yɪ á dɔnu mu te.

A na tiini a waarɪ abam te tun,
a wu duri á ɔwaɔa dɪ funfun
dɪ.

Ku nan yɪ á na tiini á cɔɔɪ te,
dɪ á lwarum dum na ke juɔa tun
ɔwaanɪ mu.

¹⁵ Bɛŋwaanɪ mu yɪ á keerɔ
á zɔnnɪ dum na ba jigɪ soonim
je tun ɔwaanɪ?

A na pe ku tiini ku zɔ á yura te
tun,

ku yɪ á na tiini á tusi te,
dɪ á lwarum dum na ke juɔa tun
ɔwaanɪ mu.

¹⁶ Ku nan na wó taa yɪ te tun,
amu wó cɔɔɪ balɔ zum na jigɪ
abam ba cɔɔɪ tun.

Amu wó ja á duna maama
a vu a yagɪ tunɪ didonnɔ
wɔnɪ.

Ku na yɪ balɔ na vrɪ á jijiguru
ba ja viiri tun,

a lagɪ pa nɔɔna vrɪ bantu dɪ
jijiguru mu.

A ta wó pa balɔ zum na bɛɛsɪ
abam tun

joori ba na beesum.

¹⁷ A laan maa wú joori a pa
abam á yazurə,
yɪ a daari a sooni á fufwələ
yam.

Benwaani, ba ya jigɪ abam
Siyɔn tiinə bam
ba bəi wɪ: nɔn-yɔɔru tulɔ We
na zəli tun,
yɪ ba wɪ: nɔn-nɔnɔ tərə ku tu
yigə na wu á wɔnɪ.»

Baɲa-We na tagɪ kulɔ tun mu kuntu.

¹⁸ Baɲa-We nan tagɪ tuntu mu Dɪ wɪ:
«Amu wú joori a ja Zakəbi dwi
dum

a joori ba titɪ tu,
pa sɔ-yuu maama taa zɔvɪ dɪ
yazurə.

Baá joori ba cwi Zeruzalem tu
kum

ku di-dwəənu baɲa nɪ mu.

Pɛ sɔ-fɔɔ kum dɪ wú joori ku
zɪgɪ

ku jəgə kam nɪ.

¹⁹ Baá leeni le-kəm le je sum
kuntu nɪ,

yɪ ba daari ba kɪ ywəəni dim
sɔɔ.

A maa wú pa ba kɔgɔ puli
zanzan,

sɪ ba daa yɪ muri.

A ta wú pa ba jorɪ zulə,
pa nɔɔna daa yɪ gooni-ba.

²⁰ Ba nɔn-biə bam wú joori ba
na dam,
nɪ ba deen na yɪ te faɲa faɲa
tun.

Ba nɔn-kɔgɔ kum wú fɔgɪ ba
zɪgɪ amu tee nɪ.

A maa wú waari balɔ maama
na wú beesi-ba tun.

²¹ Ba titɪ dwi tu laan mu wú dɪ
paari ba baɲa nɪ.

Wulɔ na wú taa te-ba tun
wú nuɲi ba titɪ dwi dum wɔnɪ.

Amu laan maa wú pa ku tu
cwəɲə

sɪ o fufɔ o ba o twe-nɪ.

Wɔɔ mu nan wú se o yɪ amu te,
yɪ amu wu bəɲi ku tu?

²² Abam laan wú taa yɪ amu
nɔɔna mu,

sɪ amu dɪ taa yɪ abam We
dum.»

Baɲa-We na tagɪ kulɔ tun mu kuntu.

²³ Nii-na! Baɲa-We banɪ wú
zaɲɪ lɪla,

nɪ vu-dɪw na zaɲɪ te tun mu.

Ku nan wú taa nyɪ dɪ kurum viu
na cugi nɔn-balwaaru yuu nɪ
te tun mu.

²⁴ Baɲa-We banɪ nan na zaɲɪ dɪ
ba,

ku na dai nɪ Dɪ kɪ Dɪ su Dɪ
wubɔɲa yam,

Dl bicari dım bá zuri.
Maɲa kam nan na yiə,
abam laan wó ni kú kuri
lanyirani.

Yisrayeli tiinə wó joori ba tuti tu

31 Baɲa-Wɛ ta ma ta Dl wɛ:
«Maɲa kam kuntu na yiə,
amu wó taa yɪ Yisrayeli sɔ-yuni
maama Wɛ dım, sɪ ba dɪ taa yɪ amu
nɔɔna.»

² Baɲa-Wɛ na tagɪ te tun mu tuntu:
«Kú na yɪ balu na lugi tuɔni
najara wɔni,
yɪ ba kaagi ba ve kagva wɔni
tun,
bantu nɛ zənə lanyirani.

Yisrayeli tiinə bam na beeri
siun kuntu tun,

³ amu Baɲa-Wɛ mu vuri a tuti
dɪ ba
je silu na yɪ yigə yigə tun nɪ.
Yisrayeli tiinə bam,
kú na zɪɪ faɲa faɲa nɪ tun mu
a tiini a soe abam.

Amu ta maa soe abam dɪ zım
maama.

⁴ Yisrayeli tiinə, á yɪ a
nɔɔn-sonnu tum mu.

Amu wó pa á joori á fɔɪ á zɪɪ
dɪ dam.

Á wó yɔɔɪ á fɔɪ á zɪɪ
lanyirani.

Á daa ta wó kwe á sinye sum
á nuɲi pooni á tɔɪ dɪ sara
bam

á taá sai dɪ wɔpolo.

⁵ Abam daa ta wó jəri á vinyə
tweeru

Samari pweeru tum yuu nɪ.

Balu maama na jəri ba vinyə
tweeru tum tun,

bantu tuti wó dɪ dɪ biə bam.

⁶ Maɲa buni sɪ balu na yəni ba
nii Efrayim pweeru laɲa
kam tun zaɲɪ

yɪ ba tɔɔlɪ ba ta wɪ:

«Ba-na sɪ dí vu Zeruzalem,
sɪ dí zuli dí Tu Baɲa-Wɛ Siyɔn
nɪ.»

⁷ Baɲa-Wɛ nan na tagɪ te tun mu
tuntu:

«Leeni-na le dɪ wɔpolo Zakɔbi
dwi dım ɲwaani,

dɪ ba na wu dwi maama tiinə
yigə nɪ tun ɲwaani.

Pa-na sɪ á tiə taa zaɲa,
sɪ á ta wɪ:

«Baɲa-Wɛ, nan zaɲɪ n jɔɲi n
nɔɔna bam n yagi!

Jonɔ balu ta na daari Yisrayeli
tiinɛ bam wɔni tun n
yagi.»

⁸Nii mu! A lagi a ja-ba a nuɔi
jazum baɲa seeni tu kum
ni a ba yo,

sɪ a daari a la ba maama a
nuɔi lugu baɲa je silu na
wu yigɛ yigɛ ni tun.

Lilwɛ, di gwanɪ wó taa wu ba
kɔɔ kum wɔni.

Kapwi di balu na vri pugɛ sɪ ba
lu tun di wó taa wura.

Cɪga tun, kɔ-fɔrɔ mu lagi ku
joori.

⁹Ba na maa joorɛ, baá taa keeri
mu di wu-cɔɔ.

Amu na tu ba yigɛ ni yi dí joori
tun,

We-loro wó taa wu ba niɛ ni
mu.

Amu wó kalɪ-ba sɪ ba tɔɔi
na-zurɛ na duri ba tɔli mɛ
tun.

Baá taa ve cwɛɲɛ kalu na mai
daani tun ni mu
sɪ ba daa yi tu.

Bɛɲwaani, amu mu yi Yisrayeli
dwi tiinɛ bam ko.

Efrayim maa yi amu
bu-kwian.»

¹⁰Lugu baɲa tɔni dum maama,
cɛgi-na Baɲa-Wɛ taani.

Tɔɔli-na Dɪ kwɛrɛ kam

sɪ ka yi balu na zuuri nuɔni
ni tun ni:

«Baɲa-Wɛ ya mu jagɪ Yisrayeli
dwi tiinɛ bam Dɪ yagi.

Dɪ nan wó joori Dɪ la-ba Dɪ kɪ
daani.

Dɪ maa wó taa yuri-ba
ni nayiru na nii o pe-kɔɔ
baɲa ni te tun.»

¹¹Bɛɲwaani, Baɲa-Wɛ mu lagi
Dɪ jonɔ Zakɔbi dwi tiinɛ
Dɪ yagi.

Dɪ wó vri-ba Dɪ ja o nuɔi
balu na dana ba dwe-ba tun
juɲa ni.

¹²Ba laan maa wó joori ba ba
ba zigɪ Siyɔn piu kum yuu ni,
yi ba leeni di kwɛr-dia.

Baá taa di ywɛni mu
Baɲa-Wɛ na pe-ba wo-laaru
tɔli tun ɲwaani.

Tuntu maa yi muna, di
dive-duuri, di nugɛ,
di var-bale di var-kamunɛ
maama.

Ba ta wó taa nyi di gaari dilu
na na yagi da yi di zurɛ
tun mu.

Ba vwana daa bá pari maɲa di
maɲa.

¹³Baɲa-Wɛ na tagɪ kulɔ tun mu
tuntu:

«Kabwɛnɛ sum wó taa sai di
wupolo.

Baara bam dɪ nan bá maŋɪ
 kwaga nɪ,
 nɔn-dɔnnɔ, dɪ nankwɪn dɪ.
 Amu wó pa ba kɛrɛ kam pipiri
 ka ji mwaanɔ.
 A ta wó fɔɣɪ-ba dɪ wɔpolo,
 sɪ kɪ lɛri ba wu-cɔɔ kum yuu
 nɪ mu.

¹⁴ Amu wó pa kaanum tiinɛ bam
 ŋwɪa su dɪ ywɛni,
 sɪ a daari a pa a nɔɔna bam
 wo-laaru tilu maama ba
 na lagɪ tun.»

¹⁵ Baŋa-Wɛ na tagɪ te tun mu tuntɔ:
 «Sɔɔ mu zaŋɪ Rama tiw wunɪ.
 Nɔɔna mu wura ba keerɛ,
 yɪ ba coosɛ zanzan.
 Rasɛɛɪ mu tiini o keeri o biɛ
 bam ŋwaani.
 O maa ba sɛ sɪ nɔɔn-nɔɔnɔ ja-o,
 ba daa na tɛrɛ tun ŋwaani.»

¹⁶ Baŋa-Wɛ ta ma ta Dɪ wɪ:
 «Daa n yɪ ta n keerɛ.
 Nan weeri n yɪ-na bam,
 sɪ nmu wó na n titɔŋa yam
 nyɔɔɪ.
 Amu wó joŋɪ n biɛ bam n duna
 bam juŋa nɪ
 a pa ba joori ba titɪ tw nɪ.

¹⁷ Tuna wura ku paɪ á kwaga
 kam.
 Abam biɛ bam wó joori ba titɪ
 tw kum nɪ

sɪ ba taa zuuri da.»
 Baŋa-Wɛ na tagɪ te tun mu kuntɔ.

¹⁸ «Amu ni Efrayim tiinɛ wuu
 na cɔɣɪ yɪ ba wɪ:
 «Nmu Baŋa-Wɛ waari dɪbam
 yɪ dí sɛ nmu kɪrisum dɪm.
 Dí deen nyɪ dɪ na-bia kalɔ ta na
 wu tɔŋɪ tun mu.
 Nan pa dɪbam cwɛŋɛ
 sɪ dí joori dí ba n te.
 Dí maa wó sunɪ dí ba,
 beŋwaani nmu mu yɪ dɪbam
 Tu Baŋa-Wɛ.

¹⁹ Dí ya ywɛri cwɛŋɛ mu.
 Dí nan culɪ dí lwarum dɪm.
 Dí wubɔŋa laan na joori tun,
 mu dí magɪ dí tɛkɛrɛ wu-cɔɔ
 ŋwaani.

Cavura ma di dɪbam, yɪ dí yuu
 yáali,
 wo-zɔɔna yalɔ dí na kɪ dí
 nɔn-dɔnnɪ maŋa nɪ tun
 ŋwaani.»

²⁰ Efrayim yɪ amu bu-sono
 kulɔ na je amu bicari nɪ tun
 mu.

A yɛni a ŋɔɔnɪ bitar-balɔɔ a
 pa-o.
 Dɪ ku dɪ, a nan ta yɔɔɪ a soe-o
 mu.

Amu wubɔŋa ve o seeni maŋa
 maama mu,
 yɪ a tiini a jɪɣɪ o ŋwaŋa,»

Baŋa-We na tagi te tun mu kuntu.

²¹ «Tiŋi-na mumaŋa cwe sum niə
ni,

si ku pa á yi tusi cwəŋə kam
ni.

Fɔgi á lwarɪ cwəŋə kalu á deen
na tɔgi da

yi á ke tun.

A non-sonnu Yisrayeli tiinə
bam,

nan joori-na si á zu á tunti dum
wuni.

²² Á nuŋi amu kwaga ni,
ni buko wulu na vin o ko tun.

Á wó taá jigi wubuŋa yale taan

si á vu á maŋi yən mu

si á laan kwe cwəŋə á joori
amu te?

Baŋa-We nan lagi Dl ki

wo-duŋu lugu baŋa ni,

nunɛɛni kaana na cu baara
cam wuni te tun mu.»

Baŋa-We nɔɔna wó na yazurə

²³ Paŋwa Tu Baŋa-We dum na yi
Yisrayeli tiinə We tun na tagi te tun
mu tuntu:

«Amu na jaani a nɔɔna bam si
ba joori ba taa jigi yu-yoŋo, Zuda
tiinə bam daa wó ta ba tunti dum
maama ni ba wi: «Baŋa-We yu-yoŋo
taa wu Zeruzalem baŋa ni! We wó
ki yu-yoŋo Dl di-ŋuna kam di Dl

titi piu kulu na yi lanyiranɪ faɪ tun
baŋa ni!»

²⁴ Nɔɔna bam wó taa zuɪɪ daani
Zuda laŋa kam di ka tunti dum
maama ni, ku ta wəli di vala, di
nayira. ²⁵ Ku na yi balu na bwəni
tun, amu wó pa ba yura zuri. Ku ta
na yi balu na bəri tun, aá pa ba di
ba su. ²⁶ Kuntu ŋwaani baá ta wi:
«Amu na zaŋi dɔɔm wuni yi a nii
a kaagi a maama tun, a dɔɔm dum
ki-ni ywəəni.»

²⁷ Baŋa-We na tagi te tun mu tuntu:
«Nii-na! Maŋa kaagi ka yi si amu
pa Yisrayeli dwi tiinə di Zuda dwi
tiinə puli. Nabiinə di vara wó taa
daga ba tɪga kam ni. ²⁸ Amu deen
mu pe ba wəənu go ti yagi, si ti
maama duli ti yagi kafe yi ti cɔgi. A
ta ma ja cam di leeru a ba a pa-ba.
Di kuntu maama di, a nan ta wó
joori a jəri-ba ti-ywəŋə je ni, yi a
daari a fɔgi a lo-ba a zigɪ lanyiranɪ.
²⁹ Maŋa kam kuntu na yiə, nɔɔna
daa bá taa te ba wi:

«Kwə mu ki ba wəənu,

pa ti zum laan gwəri ba biə.»

³⁰ Ku nan na wó taa yi te tun, nɔɔnu
maama lwarum wó taa wu ba titi
yuu ni, pa ba ti ya ŋwaani. Nɔɔnu
wulu maama na di kacun-gwe tum,
o yələ lagi ya nywanɪ mu.»

³¹ Baŋa-We na tagi te tun mu tuntu:
«Cɪga tun, maŋa lagi ka yi si amu
joori a goni ni di Yisrayeli dwi

tiinə bam dɪ Zuda dwi tiinə bam, sɪ
kʊ taa yɪ amʊ ni-dʊʊrɪ. ³² Dɪntʊ nan
bá taa yɪ bɪdʊwɪ dɪ ni dɪlʊ a dɛɛn na
goni dɪ ba nabaara bam maŋa kalʊ
a dɛɛn na mɛ a juŋa a ja-ba a nuŋi
Ezipi nɪ tɪn. Bɛŋwaani, ba dɛɛn cɔŋi
a ni-gonim dɪm kʊntʊ mʊ, dɪ amʊ
na maŋɪ a soe-ba zanzan, nɪ baaru
na jɪŋi o kaani sono te tɪn.»

Baŋa-Wɛ ta ma ta Dɪ wɪ:

³³ «Maŋa kam na yiə, ni dɪlʊ amʊ
na wú goni dɪ Yisrayelɪ dwi tiinə
bam tɪn mʊ tɪntʊ:

Amʊ wú kwe a niə yam a tinji
ba wubɔŋa nɪ mʊ,
yɪ a daari a pɔpɔni-ya a yagi
ba bɪcara wɔni.

Amʊ laan maa wú taa yɪ ba Wɛ,
sɪ ba dɪ taa yɪ amʊ nɔɔna.

³⁴ Kʊ daa bá taa yɪ fɪfɪwɪn sɪ ba
wulɔwulɔ bɪrɪ o donnə, naa sɪ o ta
dɪ o curru nɪ: ba lwarɪ-na Baŋa-Wɛ.
Bɛŋwaani, nɔɔna maama wú taa ye
amʊ, kʊ na maŋɪ kʊ yɪ nabwənə dɪ
dɪdɛera dɪ. Amʊ laan maa wú kwe
ba kəm-balwaaru tum a ma cɛ-ba. A
daa bá guli ba lwarum dɪm gulə.»
Baŋa-Wɛ na tagɪ te tɪn mʊ kʊntʊ.

³⁵ Baŋa-Wɛ yɪ dɪlʊ na yəni Dɪ pa
wɪa nyɪ

pa pooni wura de dɪm wɔni
tɪn mʊ.

Dɪ ma daari Dɪ pa cana kam dɪ
calicwɪ sum nyɪ,

sɪ sɪ taa paɪ pooni titʊ nɪ.
Wɛ dɪlʊ na pa sɪ nanɔw na bam
zaŋɪ wɛɛnɪ
yɪ ba magɪ ba pɔgɪlɪ tɪn.
Dɪ yɪrɪ nan mʊ yɪ Paŋwa Tu
Baŋa-Wɛ.

³⁶ Dɪntʊ ma ta Dɪ wɪ:

«Amʊ wú sɛ sɪ wəɛnu tɪntʊ
maama taa tɔŋa de de.
Tɪ ta na wura, Yisrayelɪ dwi
dɪm wú taa yɪ tɪw kʊlʊ na
zɪga,
pa kʊ nɔɔn-biə bam taa yɪ amʊ
nɔɔna.

³⁷ Nɪ ba na warɪ weyuu kʊm sɪ
ba maŋɪ kʊ ni ba ti tɪn,
yɪ nɔɔna ta yəri tɪga kuri ni na
mai te tɪn,

kʊntʊ nan mʊ amʊ dɪ bá vɪn
Yisrayelɪ dwi tiinə bam
ba tɪtɔŋ-balwaaru ŋwaani.»

Baŋa-Wɛ na tagɪ kʊlʊ tɪn mʊ kʊntʊ.

³⁸ Baŋa-Wɛ ta ma ta Dɪ wɪ:

«Maŋa lagɪ ka yɪ ba na wú fɔŋɪ ba
lɔ Zeruzalem tɪw kʊm ba pa-nɪ. Ba
nan wú zɪŋɪ Hananelɪ dɪ-dɪdɔrɔ kʊm
nɪ mʊ, ba lɔ ba yɪ Gugoro Ni dɪm.

³⁹ Tɪw kʊm sisəm dɪm wú zɪŋɪ dáani
mʊ dɪ yɔɔrɪ dɪ vu dɪ yɪ Garebɪ zoŋo
kʊm, sɪ dɪ laan gugwəli dɪ vu dɪ
yɪ Goati. ⁴⁰ Je sum maama wú taa
yɪ lanyuranɪ fast mʊ amʊ Baŋa-Wɛ
ŋwaani, kʊ na maŋɪ kʊ yɪ bolo kʊm
ba na kɪ twa yɪ ba lwe tintwarum

da tun, dɪ pwɛli sɪlv na ve Sɪdrɔn bugə kam seeni tun, sɪ kv taa ve wa-puli seeni kv yɪ Sisəŋ-nɔɔnv Nɪ dum gugoro kum. Ba daa bá gɔ tuv kum kuntv ba dɪ tɪga nɪ, ba nan bá cɔŋi-kv.»

Zeremi na yəgi tɪga te tun

32 Baŋa-We daa na pɛ Zeremi nɪ dɪlv tun mv tuntv. Kv dɛɛn kɪ kv maŋɪ dɪ Zuda tuv pɛ Sedesɪasɪ na jɪgɪ bɪna fugə o paarɪ dim wɔnɪ tun mv. Babilɔnɪ tuv pɛ Nebukadnetsarɪ paarɪ dim bɪna fugə-nana bɪnɪ dum wɔnɪ mv kuntv.

²Maŋa kam kuntv nɪ, Babilɔnɪ tuv pɛ jar-kərə bam mv tu ba kaagɪ Zeruzalem tuv kum ba pu, dɪ ba dɛɛn jaanɪ We nɪjɔŋnu Zeremi ba pɪ Zuda pɛ sɔŋɔ kunkɔlv kum nɪ.

³Zuda tuv pɛ Sedesɪasɪ mv pɪ-o da, Zeremi dɛɛn na ŋɔɔnɪ We yɪyɪu-ŋwɛ o brɪ wəɛnu tɪlv Zeruzalem seeni tun ŋwaanɪ. Sedesɪasɪ dɛɛn ya bwe Zeremi o wɪ: «Bɛɛ mv yɪ n brɪ nɪ n jɔŋɪ Baŋa-We kwərə n wɪ: Dɪ lagɪ Dɪ kwe tuv kum Dɪ kɪ Babilɔnɪ tuv pɛ jɪŋa nɪ mv sɪ o dɪ-kv?»

⁴Zeremi ta tagɪ Baŋa-We kwərə nɪ: «Pɛ Sedesɪasɪ bá lu Babilɔnɪ tiinə bam jɪŋa nɪ. Baá ja-o ba vu ba pa Babilɔnɪ tuv pɛ mv sɪ ba ŋɔɔnɪ daanɪ. ⁵Ba laan wó ja Sedesɪasɪ ba vu Babilɔnɪ. O nan wó taa wu dáanɪ mv sɪ amv laan ba a waar-o. Abam

na kwaanɪ á jaŋɪ dɪ Babilɔnɪ tuv tiinə bam, á lagɪ á tu mv. Amv Baŋa-We na tagɪ te tun mv kuntv.»

⁶Kuntv maama kwaga nɪ, Baŋa-We daa ta ma ta dɪ Zeremi Dɪ wɪ: ⁷«Nmɪ ko cɔrv Salum bu Hananeyɛlɪ wó ba n te o ta dɪ nmɪ nɪ: «Amv buŋɪ sɪ a kwe a kara kalv na wu Anatɔtɪ nɪ tun mv a yəgi a pa-m. Nmɪ maŋɪ sɪ n yəgi-ka, nmɪ na yɪ amv yɪra nɔɔnv tun ŋwaanɪ.»»

⁸Kv na kɪ da yale tun, amv cɔrv Hananeyɛlɪ ma sunɪ o ba a te mɛ ba na pɪ-nɪ pɛ sɔŋɔ kunkɔlv kum nɪ tun, nɛɛɛnɪ Baŋa-We na wuuri Dɪ ta Dɪ brɪ-nɪ te tun. Dɪ ma ta dɪ amv Dɪ wɪ: «Amv buŋɪ sɪ a kwe a kara kam na wu Anatɔtɪ nɪ, Benzamen tiinə tuv kum nɪ tun mv a yəgi a pa-m. Nmɪ maŋɪ sɪ n yəgi-ka sɪ ka taa yɪ nmɪ nyɪm. Nan yəgi-ka n tan te.»

Kv na kɪ kuntv tun, amv ma lwari nɪ kv yɪ Baŋa-We kwərə cɪga cɪga mv a niə. ⁹A ma yəgi a cɔrv kara kam na wu Anatɔtɪ nɪ tun o tee nɪ, yɪ a jeeli səbu-ponɔ səbu-dala fugə-yarpe sɪ a pa-o ka ŋwaanɪ. ¹⁰A ta ma pɔpɔnɪ a yɪrɪ tɪga kam tɔnɔ wɔnɪ, yɪ a daarɪ a zi a jɪŋa kv baŋa nɪ. Nɔɔna badonnə ma nii yɪ ba se a na kɪ te tun. Amv ma maŋɪ tɪga kam səbu sɪ kv taa yɪ cɪga. ¹¹Amv laan ma kwe tɔnɔ kulv a na zi yɪ tɪga kam yɪra sənə wu tɪ wɔnɪ tun, dɪdaanɪ tɔnɔ kudɔŋ na lwani-kv yɪ kv ta purɪ tun ¹²a pa Neriya bu

Baruki. O deen yi Maseya naa mu. A na pe-o twannu tule tum kuntu tun, mu a curu Hananeyeli nea, ku ta weli di noonu balu na maani a kam dum yi ba pupuni ba yira tonɔ kum wuni tun, di Zuda tiina balu maama na wu pe sɔɔ kunkolo kum ni tun. ¹³Bantu maama na zigɔ da yi ba cegi tun mu a pe Baruki ni yi a wu: ¹⁴«Paɔwa Tu Baɔa-We dum na yi Yisrayeli tiina We tun na tagi kulu tun mu tuntu: «Kwe twannu tuntu di na pupuni tɔga kam yalo ɔwaani tun, si n laan ki-ti kambiɔ wuni si ti maɔi da bina zanzan. Ki kuntu di tonɔ kulu ba na zi ba jian ku baɔa ni tun, di ku doɔ kum ta na puri tun.» ¹⁵Beɔwaani, Paɔwa Tu Baɔa-We dum na yi Yisrayeli tiina We tun na tagi kulu tun mu tuntu: «Maɔa wu ba si noonu daa joori ba yegi sam, di kari, di vinyɔ kari tu kuntu wuni.»»

Zeremi we-loro

¹⁶A na kwe twannu tum a pa Neriya bu Baruki a ti tun, mu a loori Baɔa-We a wu:

¹⁷«Yuutu Baɔa-We, nmu de n dam-fɔɔ kum baɔa ni n tɔɔi wo-kamunnu mu n ki weyuu kum, di tɔga baɔa maama. Kulokulu nan tɔɔ ku na tiini ku camma ku dwe nmu kam. ¹⁸Nmu yɔɔɔ n jigɔ sono mu n paɔ noonu murrɔ zanzan. N

nan ta paɔ biɔ yaari ba kwɔ lwarim ɔwaani. N yi We-kamunu mu yi n dam di gaali. N yiri dum mu yi Paɔwa Tu Baɔa-We. ¹⁹N yɔni n tɔɔi yɔno dwi maama baɔa ni mu n ki titɔɔ-kamunnu. Nmu ye nabiina maama kikiɔ na yi te tun. N ma n ɔwi-ba si ku maɔi di cwe silu ba na tɔɔi tun di kikiɔ yalu ba na tɔɔi tun. ²⁰Nmu deen ki titɔɔ-kamunnu di wo-kunkagila Ezipi wuni. Titɔɔa yantu doɔ mu n ta jigɔ n ki di zum maama Yisrayeli tiina di dwi-ge tiina maama tee ni. Kuntu ɔwaani n yiri zaɔi je maama ni di zum. ²¹Nmu tɔɔi n dam baɔa ni n tɔɔi wo-kamunnu didaani wo-kunkagila si n ma n fugi Ezipi tiina bam yi n daari n vri n noonu Yisrayeli tiina bam ba jɔa ni n yaɔi. ²²N ma n kwe tɔga kantɔ n deen na goni ni ka ɔwaani di ba nabaara bam tun n pa-ba. Ka maa yi tɔga kalu na ywemmɔ di varum di kɔnɔ tun. ²³Ba di na tu ba jɔɔi-ka tun, ba wu se nmu niɔ yam. Ba bri ba wu tɔɔi cwe silu n na bri-ba tun. Ku na yi wɔnu tilu n na pe-ba ni si ba taa ki tun, ba wu ki ti kulokulu. Kuntu ɔwaani nan mu te n pe leeru tuntu maama ba ba baɔa ni.

²⁴Nii-na! Babiloni tiina bam logɔ taala kamuna ba yɔri di tu kum kabri sum yira ni mu si ba tɔɔi-ya ba zu tu kum ba di dɔbam. Jara-kam, di kana, di yawi-cɛɛɔ wu cɔɔi

dɔbɔm. Dɔ tɔ kɔm laan wɔ Babilɔnɔ jar-kərə bɔm juɔa nɔ mɔ sɔ ba wani dɔbɔm. Nmu Baɔa-Wɛ na tagɔ nɔ kɔlɔ wɔ yi dɔbɔm tɔn laan mɔ tɔ dɔ baɔa nɔ, yɔ nmu tɔtɔ nɛ-kɔ. ²⁵ Yuutu Baɔa-Wɛ, nmu ye nɔ kɔ bá daani sɔ Babilɔnɔ tiinɛ bɔm dɔ dam dɔ tɔ kɔm baɔa nɔ. N nan ta pɛ amɔ nɔ sɔ a kwe sɛbu-pɔŋɔ a ma yɔgi kara kam, sɔ nɔɔna dɔ maani a kɛm dɔm kɔntɔ yɔ ba zi ba jian kɔ ɔɔwaani.»

²⁶ Baɔa-Wɛ daa na pɛ Zeremi nɔ dɔlɔ tɔn mɔ tɔntɔ:

²⁷ «Amɔ mɔ yɔ Baɔa-Wɛ dɔm. A nan yɔ nabiinɛ bɔm maama Wɛ mɔ. Wɔŋɔ wura kɔ na tiini kɔ camma kɔ dwe amɔ kɛm na?

²⁸ Amɔ Baɔa-Wɛ nan na tagɔ te tɔn mɔ tɔntɔ: A lagɔ a kwe tɔ kɔntɔ mɔ a kɔ Pɛ Nebukadnetsari dɔ o jar-kərə bɔm juɔa nɔ sɔ ba dɔ-kɔ. ²⁹ Jar-kərə balɔ na tɔ sɔ ba zaɔɔ najara dɔ tɔ kɔm tɔn wɔ zɔ tɔ kɔm wɔnɔ yɔ ba daari ba zwe-kɔ. Ba maa wɔ pa mim dɔ sam dɔlɔ nɔɔna na diini dɔ nayuni baɔa nɔ yɔ ba zwe wɛnɔ ba ma kɔ kaanɔm ba pa Baali jwɛm dɔm ba daari ba kwe sana pɛera ba pa wa yadonnɛ tɔn. Ba tɔtɔɔa yam kɔntɔ pɛ a banɔ zaɔɔ ba baɔa nɔ mɔ.

³⁰ Zuda dwi tiinɛ dɔ Yisrayeli dwi tiinɛ bɔm yɔɔɔ ba tɔɔɔ lwarɔm kikiɛ amɔ yigɛ nɔ mɔ kɔ zɔgi ba nɔn-dɔnnɔ maɔa nɔ sɔ kɔ yi zum maama. Ba jian na kɔ wɛnɔ tɔlɔ

tɔn yɛni tɔ zaɔɔ amɔ banɔ mɔ. Amɔ Baɔa-Wɛ na tagɔ te tɔn mɔ kɔntɔ.

³¹ Ba na maɔɔ ba cwi tɔ kɔm kuri tɔn mɔ kɔ nɔn-biɛ bɔm puli sɔ ba taa kɔ kɔlɔ na wɔ zaɔɔ a banɔ tɔn. Kɔ laan nan yɔ sɔ a cɔgi-kɔ, pa kɔ je a yigɛ nɔ. ³² Yisrayeli tiinɛ bɔm dɔ

Zuda tiinɛ bɔm paɔ a banɔ mɔ yɔɔɔ dɔ zaɔa dɔ ba lwarɔm kikiɛ yam. Kɔ maa yɔ ba pwa, dɔ ba nakwa, dɔ ba kaanɔm tiinɛ, dɔ ba nijɔɔnɛ bɔm, dɔ balɔ maama na zɔvɔ Zeruzalem tɔ kɔm dɔ Zuda laɔa kam maama nɔ tɔn mɔ zaɔɔ a banɔ. ³³ Ba mɛ ba

kwaga ba ya amɔ, yɔ ba yigɛ tɛrɛ a wɔnɔ. Amɔ yɔɔɔ a bri-ba maɔa maama mɔ. Ba nan wɔ cɔgi a taani dɔm. Ba maa wɔ se sɔ a zaasi-ba.

³⁴ Ba kwe wo-zɔɔna yalɔ ba na zuli tɔn ba zɔgi digɛ kalɔ na wura a yɔɔ zula ɔɔwaani tɔn wɔnɔ, yɔ ba da kɔ ɔɔwaani ba cɔgi-ka. ³⁵ Ba ta ma lɔ

bimbinɛ Ben-Hinom bolo kɔm nɔ, yɔ ba zuli Baali jwɛm dɔm ya baɔa nɔ. Ba maa yɛni ba kwe ba biɛ ba zwe mim wɔnɔ ba kɔ kaanɔm ba pa Molɔkɔ jwɛm dɔm. Amɔ nan wɔ fɔgi a pa-ba nɔ sɔ ba kɔ kɔntɔ. Kɛm-lɔɔɔ kɔm kɔntɔ dɔɔ maɔɔ kɔ wɔ tɔ a wɔbɔɔa nɔ. Ba nan jigɔ kɔntɔ mɔ ba kɔ, pa Zuda tiinɛ bɔm maama tiini ba tɔsi.

³⁶ Abam yɛni á te tɔ kɔntɔ taani á wɔ: «Jara-kɛm, dɔ kana, dɔ yawɔ-cɛɛrɔ mɔ lagɔ tɔ cɔgi tɔ kɔm

pa ku taa wu Babilɔni tu pe juɲa ni si o wani-ku. Amu Yisrayeli tiinɛ Baɲa-We dum nan na tagi te tun mu tuntu: ³⁷Ku na yi je silu maama a na wu zeli a nɔɔna bam a yagi da a ban-zɔɲɔ kum ɲwaani tun, a daa ta wu la-ba a zigi da a ja a joori ba tu kum, si ba taa zuuri yo di yazura. ³⁸Ba maa wu taa yi a nɔɔna, si amu di taa yi ba Tu We dum. ³⁹A maa wu pa ba taa jigi wubuɲ-didwi ba ɲwia wuni, pa ba taa kwari amu maɲa maama. Baá ki kuntu si ku taa lana ku pai ba titi di ba kwaga kam. ⁴⁰A ta wu ki ni-gonim dilu na wu taa wura maɲa maama tun di ba. Amu wu goni ni si a taa ki-ba lanyirani maɲa maama. A maa wu pa ba taa kwari amu di ba wu maama, si ba daa yi nuni a kwaga ni. ⁴¹Ku ki amu ywæni si a taa ki-ba lanyirani. A maa wu fɔgi a jeri-ba tiga kantu ni di a wu maama.

⁴²Amu Baɲa-We na tagi kulv tun mu tuntu: Amu suni a ja leeru tuntu maama a ba a di nɔɔna bam wuni. Di kuntu maama a nan wu pa-ba yu-yoɲo ni a na goni ni ni aá pa-ba te tun. ⁴³Abam yæni á ta je sintu taani mu á wu: «Babilɔni jar-kərə bam tu si ba cɔgi tiga kam. Ka lagi ka ji di-dwænu yirani, me

nabiinɛ di vara na tərɛ ka wuni tun. Di ku di, nɔɔna daa wu yægi tiga yo seeni. ⁴⁴Ciga tun, nɔɔna wu kwe səbu-poɲo ba ma yægi tiga je sintu wuni. Ba ta wu pupuni tiga kam twannu, yi ba daari ba zi ba jian ti baɲa ni. Nɔɔna badaara wu maani ba kəm dum yi ba di zi ba jian ku ɲwaani. Ku nan wu ki kuntu mu Benzamen tiinɛ tu kum ni, di Zeruzalem nawuura yam ni, di Zuda tɔni dum ni, ku ta weli di pweeru laɲa kam seeni, di wa-zuuri seeni bwælu tum ni, di jagwiæ kagua kam seeni maama. Beɲwaani, amu wu joori a pa a nɔɔna bam joori ba taa jigi yu-yoɲo. Amu Baɲa-We na tagi te tun mu kuntu.»

We wu pa Dl nɔɔna joori ba na yazura

33 Ba deen ta na pi Zeremi ba yagi pe sɔɲɔ kunkɔlɔ kum ni tun, mu Baɲa-We daa pe-o Dl kwərə Dl ki kuni bile yi Dl wu: ²Baɲa-We yi dilu na naani tiga baɲa maama tun. Dl ma fɔgi Dl mɔ-ka Dl daari Dl cwi-ka o zigi ceɓi. Duntu yiri mu yi Baɲa-We. Dl nan tagi tuntu mu Dl wu:

³«Bəŋi-na amɔ yurɪ, sɪ áá ləri abam. A ta wú brɪ abam wo-kamunnu tɪlɔ ya na səgi yɪ á yəri tɪ nɪ nɪ tun.»

⁴Yisrayelɪ tiinə Baŋa-Wɛ dum daa tagɪ Zeruzalem tɔw kum sam dɪ Zuda pɛ sɔ-fwaaru tum taanɪ mu yɪ Dɪ wɪ:

«Ba yigi sam dum ba dɪ tɪga nɪ, sɪ ba ma ba kwe tɔw kum kəbrə kam, sɪ ba wantɪ ba cɪ Babilɔnɪ jar-kərə bam sɪ ba yɪ zu tɔw kum wunɪ. ⁵Á nan na kɪ najara dɪ ba, á tɔw kum wú su dɪ twa yɪ á kɪ-ba di-dwəenu tum wunɪ. Bɛŋwaanɪ, amɔ jaanɪ wubɔŋa sɪ á yɔɔrɪ a cɔgɪ-ba mu, a banɪ na zaŋɪ dɪ ba tun ŋwaanɪ. Amɔ yigə daa bá taa wu tɔw kum nɔn-biə bam wunɪ, ba lwarum kikiə yam ŋwaanɪ.

⁶Nii-na! De nan ta wura sɪ amɔ joori a fɔgɪ a kwe tɔw kum. Amɔ wú sooni a nɔɔna bam pa ba taa zɔvri dɪ yazurə zurim wunɪ. ⁷Amɔ wú pa Zuda tiinə bam dɪ Yisrayelɪ tiinə bam joori ba taa jigɪ yu-yoŋo, yɪ a pa ba fɔgɪ ba zɪgɪ dɪ dam nɪ ba deen na yɪ te tun. ⁸Lwarum dɪlɔ maama ba na kɪ ba cɔgɪ a yigə tun, a lagɪ a saari-dɪ a yagɪ mu. Ba na nuŋi amɔ kwaga nɪ tun, a nan ta wú kwe ba tusim dum kuntu a ma a cɛ-ba. ⁹Maŋa kam kuntu nɪ, Zeruzalem tɔw kum wú pa a na yurɪ lɔgɔ baŋa tunɪ maama wunɪ. Amɔ wú na wupolo, dɪ zulə, dɪ paari-zulə mu tɔw kum kuntu ŋwaanɪ. Dwi tiinə maama wú lwarɪ wo-laaru tɪlɔ a na wú kwe a

pa a nɔɔna bam tun nɪ nɪ. Bantu na ne a na fɔgɪ tɔw kum dɪ yazurə te tun, kúv su-ba yɪ ba yura dɪ taa saɪ.»

¹⁰Baŋa-Wɛ na tagɪ te tun mu tuntɔ: «Abam kaagɪ á te nɪ: «Tɔw kuntu yɔɔrɪ ku ji di-dwəenu yiranɪ mu pa nabiinə dɪ vara maama je ka wunɪ.» Cɪga tun, Zeruzalem tɔw cwe sum nɪ dɪ Zuda tunɪ dum maama wunɪ, nabiinə dɪ vara sunɪ ba tərə. Ku nan na wú taa yɪ te tun, je sum kuntu nɪ mu abam daa lagɪ á nɪ ¹¹wupolo dɪ mwaanɔ sɔɔ na zaŋɪ. Kadri ywəəni dɪ daa wú taa wura. Ba maa wú ja le-kəm pɛera ba ba Baŋa-Wɛ digə kam wunɪ, yɪ ba leeni nɪ:

«Pa-na sɪ dí kɪ Paŋwa Tu

Baŋa-Wɛ le,

sɪ Baŋa-Wɛ lamma!

Dɪ sono kum dɪ maa wura maŋa maama.»

Bɛŋwaanɪ, amɔ wú joori a pa tɪga kantɔ na yu-yoŋo, nɪ ka deen na jigɪ te tun.»

Baŋa-Wɛ na tagɪ te tun mu kuntu.

¹²Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ na tagɪ te tun mu tuntɔ:

«Tɪga kam laan sunɪ ka daari di-dwəenu yiranɪ mu ka tigə, pa nabiinə dɪ vara daa təri ka wunɪ. Ka nan wú joori ka kwin dɪ ga-lɛɛru sɪ nayura ja ba vara ba vu da ba kɔnɪ. ¹³Ku na yɪ pweeru laŋa kam nɪ, dɪ wa-zɔvri seeni bwəəlu tum nɪ, dɪ jagwiə seeni kagua kam nɪ, dɪ Benzamen laŋa kam nɪ, dɪdaanɪ

Zeruzalem nawuura yam di Zuda laɲa kam maama ni, je sum kuntu tuni maama wɔni mu vara bam wɔ puli lanyirani yi nayira bam jeeli ba ni.»

Baɲa-We na tagi kulɔ tun mu kuntu.

¹⁴ Baɲa-We daa ta ma ta Dɩ wi:

«Maɲa lagi ka yi si amu ki a su ni dilɔ a deen na goni di Yisrayeli dwi tiinɛ dɔdaani Zuda dwi tiinɛ bam ni aá zɛni-ba tun.

¹⁵ Maɲa kam kuntu nan na yiɛ,
amu wɔ pa Davidi dwi dum
puli naga didɔa
yi ku tu wɔ taa yi nɔn-ɲum
mu.

O ta wɔ taa tɔgi cɔga di o na ki
te di nɔɔna tun mu
tiga kam maama baɲa ni.

¹⁶ O paari dim maɲa ni, Zuda
tiinɛ wɔ na vrɔm,
yi Zeruzalem tiinɛ di taa zɔvri
di yazura.

Nɔɔna maa wɔ taa bæi tuv kum
yiri ni:

«Baɲa-We mu buri dibam bura
di cɔga.»

¹⁷ Amu Baɲa-We nan na tagi te tun mu tuntu: Davidi dwi dum daa bá ga nɔɔnu si ku tu yɛni o jɛni o di Yisrayeli tuv paari. ¹⁸ Kaanum tiinɛ bam na nuɲi Levi dwi dum ni tun di wɔ taa wura maɲa maama mu, si ba

taa ki zweem peera, di wudiu peera, di kaanum dwi dwi ba pa-ni.»

¹⁹ Baɲa-We daa ta ma pa Zeremi ni yi Dɩ wi:

²⁰ «Amu Baɲa-We na tagi kulɔ tun mu tuntu: Amu goni ni di wia kam di titu dum, si tuntu taa tui de maama ti maɲa ni. Abam wɔ wani á cɔgi ni-gonim dum kuntu na? ²¹ Á ya na wani á cɔgi-di, á yaá wani ni-gonim dilɔ a na ki di a tuntuɲnu Davidi tun dɔdaani dilɔ a na ki di Levi tiinɛ bam tun á cɔgi. Ku nan na yi te tun, maɲa maama nɔɔnu wɔ taa wura o na wɔ nuɲi Pe Davidi dwi dum wɔni si o di paari. Levi tiinɛ di wɔ taa wura si ba taa yi kaanum tiinɛ ba pa-ni. ²² Ku na yi a tuntuɲnu Davidi dwi dum, di Levi dwi dum na kaani ba pa-ni tun, a lagi a pa ba puli mu ni weyuu calɔwi sum na daga te tun. Ba ni bá wani di ga di ti, ni nɔnu ni kasulu biɛ na yi te tun.»

²³ Baɲa-We daa ma pa Zeremi ni yi Dɩ wi:

²⁴ «N wu ne na? Nɔɔna badonnɛ jigɔ a nɔɔna bam ba twi yi ba wi: «Baɲa-We laan vri Dɩ kwaga Dɩ ya dwiɛ yale yam Dɩ ya na kuri tun.» Ba yɛni ba ta kuntu don, yi ba buɲi ni a nɔɔna bam daa ba jigɔ kuri mu. ²⁵ Amu Baɲa-We nan na tagi te

33:24 *dwiɛ yale yam* kuri mu yi Yisrayeli dwi tiinɛ bam dɔdaani Zuda dwi tiinɛ bam.

33:15-16 Zeremi 23:5-6 33:17 2 Sam 7:16

tun mu tuntu: Ni-gonim dɔlɔ a na ki di wia kam, di titu dum tun yɔɔri di zigi mu lanyirani. A ta ma pa weyuu di tɔga baɲa taa tɔgi cwe silɔ na yɔɔri si maɲi di ti tun. ²⁶Ku ta yi biɔwi mu, amu ba vɛn Zakɔbi dwi dum maɲa di maɲa. A ba swe si a kuri nɔɔnɔ a tuntuɲu Davidi dwi tiinɔ bam wuni, si ku tu di paari a nɔɔna bam baɲa ni. Abraham, di Yizaki, di Zakɔbi dwi tiinɔ bam mu kuntu. Aa joori a pa a nɔɔna bam taa jigi yu-yoɲo. A maa wɔ duri ba yibwɛnɔ.»

We na wɔ waari nɔɔna badonnɔ te tun

34:1–35:19

Ba na pe Sedesiasɩ kwɛrɛ kalɩ tun

34 Babilɔni tuw pe Nebukadnetsari di o jar-kɛrɛ bam maama deen tu si ba zaɲi najara di Zeruzalem tuw kum, didaani ku nawuurɛ yam mu. O jar-kɛrɛ bam kuntu deen nuɲi lugu baɲa tuni dɔlɔ maama o na di paari di baɲa ni tun wuni mu. Maɲa kam kuntu ni Baɲa-We ma kwe kwɛrɛ kantɩ Dɩ pa Zeremi yi Dɩ wi:

²Yisrayeli tiinɔ Baɲa-We dum na tagi te tun mu tuntu: «Ve Zuda tuw pe Sedesiasɩ te, si n ta did-o n wi: «Baɲa-We mu tagi tuntu yi Dɩ wi: Amu yɔɔri a ti a yigɛ mu si a kwe tuw kuntu a ki Babilɔni tuw pe wum jɔɲa ni si o zwe-ku didaani mim. ³Nmu nan ba lu o jɔɲa ni. O nɔɔna wɔ zi-m ba daari ba ja ba vu o te. Kuntu tun, nmu wɔ zigi Babilɔni tuw pe wum yigɛ ni si a ɲɔɔni daani. Nmu laan ma n maɲi si n vu Babilɔni.

⁴Di ku di, Zuda tuw pe Sedesiasɩ, nan cɛgi ni dɔlɔ Baɲa-We na tiɲi nmu ɲwaani tun. Baɲa-We tagi n taani Dɩ wi: N ba ti najara wuni. ⁵N lagi n ti n titi tɔvni mu. Ku na yi n kwɛ balɩ na loori nmu yigɛ ba di paari tun, nɔɔna deen di bantu lwi sum yi ba zwe wɛɛnu tɩlɩ lwɛm na ywɛmmɛ tun si ba zuli-ba. Kuntu mu ba ta wɔ di nmu di luɛ. Ba maa wɔ taa keerɛ yi ba wi: «Dɩ pe yoo! Dɩ tu wum tɔga!» Amu Baɲa-We na goni ni si kulɩ ki tun mu kuntu.»

⁶We nijonnu Zeremi deen ma vu Zuda tuw pe Sedesiasɩ te Zeruzalem wuni, yi o ta wɛɛnu tuntu maama o bri-o. ⁷Kuntu maama di Babilɔni tuw pe wum jar-kɛrɛ yɔɔri ba jigi Zeruzalem tuw kum mu ba zaɲi najara ku baɲa ni. Ba deen ta wurɛ

ba kɪ najara dɪ Lakisi tɪw kum,
dɪ Azeka tɪw kum dɪ mʊ. Zuda
provensɪ tɪnɪ dɪlʊ na lɔɡɪ dɪ pɪ tɪn
wɔnɪ, tɪnɪ dɪlɛ dɪm kɔntʊ yɪrɪnɪ
mʊ ta zɪɡa.

Ba na yiri ba ni gambe ɲwaanɪ te tɪn

⁸Baɲa-Wɛ daa ta ma pa Zeremi
kwɛrɛ sɪ o ta. Pɛ Sedesɪastɛ dɛɛn ya
goni ni mʊ dɪ Zeruzalem tiinɛ bam
maama sɪ ba yaɡɪ ba gambe sɪm sɪ
sɪ viiri zaanɪ. ⁹Ni dɪm brɪ nɪ wʊlʊ
maama na jɪɡɪ gambe na yɪ Ebru
tiinɛ tɪn, sɪ kʊ tu yaɡɪ-ba sɪ ba viiri
zaanɪ, ba na yɪ baara, naa kaana
dɪ. Kʊ wʊ maɲɪ sɪ nɔɔn-nɔɔnʊ taa
jɪɡɪ o doɲ Zuda dwi tu sɪ o taa yɪ o
gambaa. ¹⁰Tɪw kum nakwa bam dɪ
nɔɔna bam maama ma sɛ pɛ wʊm
ni. Ba ma yaɡɪ ba gambe sɪm pa ba
viiri zaanɪ, baara dɪ kaana maama.
¹¹Dɪ kʊ dɪ, kʊ na kɪ fɪn tɪn, mʊ ba
lɛni ba wʊbʊɲa. Ba ma joori ba joɲɪ
ba gambe sɪm ba na yaɡɪ sɪ sɪ viiri
zaanɪ tɪn, pa sɪ joori sɪ jɪ ba gambe
sɪ tʊɲɪ sɪ pa-ba.

¹²Maɲa kam kɔntʊ nɪ Baɲa-Wɛ
ma da kʊ ɲwaanɪ Dɪ kwe kwɛrɛ
kantʊ Dɪ pa Zeremi yɪ Dɪ wɪ:
¹³Yisɪrayɛlɪ tiinɛ Baɲa-Wɛ dɪm na
tagɪ te tɪn mʊ tɪntʊ:

«Amʊ dɛɛn na jaanɪ á nabaara bam
a nʊɲɪ Ezɪpɪ nɪ pa a joɲɪ-ba ba

gabeem wɔnɪ a yaɡɪ tɪn, mʊ a kɪ
ni-gonim dɪ ba. A ma ta dɪ ba a wɪ:
¹⁴«Ebru tu na kwe o tɪtɪ o yɛɡɪ o
pa wʊlʊ sɪ o taa yɪ o gambaa, yɪ o
na tʊɲɪ bɪna yardʊ o pa kʊ tu, sɪ kʊ
tu yaɡ-o bɪna yarpe bɪnɪ dɪm wɔnɪ.»
Dɪ kʊ dɪ, abam nabaara bam wʊ sɛ
amʊ ni dɪm kɔntʊ. Ba ma vɪn sɪ ba
cɛɡɪ a taanɪ. ¹⁵Abam tɪtɪ nan lɛni
á wʊbʊɲa yɪ á kɪ á poli amʊ wʊlʊ
lanyɪrɪnɪ. Á dɪdʊa dɪdʊa ma sɛ sɪ o
pa o donnɛ Ebru tiinɛ viiri zaanɪ. Á
brɪ á zʊ amʊ tɪtɪ dɪɡɛ kalʊ na wura
a yɪrɪ zʊlɛ ɲwaanɪ tɪn wɔnɪ mʊ á
goni ni sɪ á kɪ kɔntʊ. ¹⁶Lele kɔntʊ
abam laan yiri á ni dɪm kɔntʊ, pa
á jɪɡɪ amʊ yɪrɪ dɪm á yáala! Abam
maama joori á kwe á gambe sɪlʊ á
ya na yaɡɪ sɪ ba taa te ba tɪtɪ tɪn mʊ.
Á ma fɪn-ba sɪ ba joori ba taa tʊɲɪ
ba paɪ abam, baara dɪ kaana dɪ.»

¹⁷Kɔntʊ ɲwaanɪ Baɲa-Wɛ daa na
tagɪ te tɪn mʊ tɪntʊ:

«Abam wʊ sɛ amʊ ni sɪ á yaɡɪ á
donnɛ Yisɪrayɛlɪ tiinɛ na yɪ á gambe
sɪm tɪn sɪ ba viiri zaanɪ. Kɔntʊ
ɲwaanɪ amʊ dɪ lagɪ a yaɡɪ abam sɪ
á vʊ á tɪ najara wɔnɪ, sɪ yawɪrʊ dɪ
kana dɪ ja á badonnɛ tɪ gʊ. Abam
maa wó jɪ wo-zɔɔna lʊɡʊ baɲa tɪnɪ
maama yɪə nɪ. ¹⁸Kʊ na yɪ nɔɔna
balʊ na cɔɡɪ ni-gonim dɪlʊ a dɛɛn na
kɪ dɪ a nɔɔna bam tɪn, amʊ dɪ lagɪ a
cɔɡɪ-ba mʊ. Ba wʊ kɪ ba tɔɡɪ nɪ dɪlʊ
ba na goni amʊ yɪɡɛ nɪ tɪn. Ba gʊ

na-bia mu ba goni-ka kuni bile yi, ba daari ba da ka pɔɔrum sile sum titari laɲa ni ba ke ni-gonim dum ɲwaanɪ. Amu di wó kɪ-ba ni ba na kɪ te di na-bia kam tun. ¹⁹ A lagɪ a kwe Zuda di Zeruzalem tuw nakwa bam, di pe sɔɲɔ dɪdɛera bam, di kaanum tiinɛ bam, di tuw kum nɔɔna balu maama na de na-bia kam titari laɲa ni tun, ²⁰ a kɪ ba dɔna juɲa ni si ba gu-ba. Zunɛ di ga-vara mu wó ba ba di ba yira yam.

²¹ Ku ta na yi Zuda tuw pe Sedesiasi di o dɪdɛera bam, amu wó sunɪ a kɪ-ba ba dɔna juɲa ni. Babilɔni tuw pe jar-kərə bam mu kuntu. Bantu pipiri ba viiri lele yi ba daa bá jeeri abam di najara. ²² Amu nan lagɪ a pa-ba ni mu si ba joori ba ba yo. A maa wó pa ba daa zaɲɪ najara di tuw kuntu. Ba lagɪ ba di-ku mu si ba daari ba zwe-ku kulə! Amu ta wó pa Zuda tuntɪ dum taa yi di-dwəənu yiranɪ, si nɔɔn-nɔɔnu yi wantɪ di wunɪ o zu.»

Baɲa-Wɛ na tagɪ te te tun mu kuntu.

Rekabi dwi tiinɛ bam taanɪ

35 Zuziasi bu Yeoyakim deen na di Zuda paari maɲa kalu ni tun mu Baɲa-Wɛ daa pe Zeremi ni yi Dɪ wi: ² «Zaɲɪ n vu mɛ Rekabi sɔɲɔ tiinɛ bam na zuuri tun, si n bəɲi-ba si á da daanɪ á vu Baɲa-Wɛ digɛ kam. Ja-ba n zu ku di sum

dɪdɔa wunɪ, si n laan pa-ba sana si ba nyɔ.»

³ Amu ma sunɪ a vu Zeremi bu Yazania te. Wuntu ta yi Habazinia naa mu. A ma bəɲi Yazania di o curru tum, di o biə bam maama. Rekabi sɔɲɔ tiinɛ bam maama mu kuntu. ⁴ A ma ja-ba a zu Baɲa-Wɛ digɛ kam wunɪ. Dí deen zu digɛ kalu ba na pe Wɛ tintuɲnu Hanan tɔgɪna bam tun mu. Hanan deen yi Yigadalia bu mu. Bantu digɛ kam deen saɲɪ dɪdɛera bam digɛ kam mu, yi ka wu Salum bu Maaseya digɛ kam yuu ni. Maaseya deen yi Wɛ-digɛ kam ni-yirɪna bam dɪdɔa mu. ⁵ A laan ma kwe kɔɔra di ba wunɪ sana a zɪgɪ Rekabi sɔɲɔ tiinɛ bam yigɛ ni. Zwi silu ba na wó nyɔ si wunɪ tun di maa wura. A ma ta di ba a wi: «Nyɔ-na á na lagɪ te tun.»

⁶ Ba ma ləri-nɪ ba wi: «Dɪbam culi sana. Dí nabaaru Rekabi bu Yonadabɪ maɲɪ o pa dɪbam ni yi o wi: «Abam di á biə dai si á nyɔ sana. ⁷ Abam ta ba maɲɪ si á lo sam, naa si á du wo-dwə tɪga ni, naa si á jəri vinyə tweeru. Yi kɪ-na wəənu tintu kulukulu. Taá zuuri-na vwə wunɪ. Kuntu mu wó pa á taá kaagɪ á beeri tɪga kam ni yi á daanɪ taan.» ⁸ Tɔ. Dɪbam di nan yɔɔri dí tɔgɪ dí nabaaru wum ni dum mu. Dɪbam titɪ ba nyɔ sana. Dí kaana, di dí biə di nan ba nyɔ sana. ⁹ Dí nan ba lo sam si dí zu di wunɪ.

Dí nan wu jəri vinyə tweeru, naa dí beeri kari dɪ kadwi sɪ dí du wo-dwə da. ¹⁰Dí maa yɔɔri dí zɔvri vwə wɔni mu. Kuntu tun, dí se dí nabaaru Yonadabɪ ni dum maama. ¹¹Babilɔni tuw pɛ Nebukadnetsari nan na tu laɲa kantɔ maama nɪ sɪ o zaɲɪ najara tun, mu dí kɪ ni daani yɪ dí wɪ: «Pa-na dí zaɲɪ dí vu dí taa zɔvri Zeruzalem tuw kum wɔni sɪ dí wani dí lu Babilɔni jar-kərə bam dɪ Aram jar-kərə bam juɲa nɪ.» Kuntu mu te dɪbam laan tu dí zɔvri Zeruzalem nɪ.»

¹²Baɲa-We laan ma pa Zeremi ni yɪ Dɪ wɪ: ¹³Paɲwa Tu Baɲa-We dum na yɪ Yisrayelɪ tiinə We tun na tagɪ kulɔ tun mu tuntɔ: «Zaɲɪ n vu Zeruzalem tiinə bam dɪ Zuda tiinə bam maama te n ta dɪ ba nɪ: «Zaasi-na sɪ á lwarɪ á na maɲɪ sɪ á kɪ te cɪga cɪga. Yɔɔri á se-na a kwiə yam. Amu Baɲa-We ni dum mu kuntu. ¹⁴Nii-na! Rekabi bu Yonadabɪ dɛen pɛ o kwaga kam ni nɪ ba yɪ nyɔ sana. Ba ma yɔɔri ba se o ni dum mu, pa dɪ zum maama ba ba nyɔ sana. Amu nan yɔɔri a paɪ abam ni-kaana mu kuni zanzan. Dɪ ku dɪ, á ta ba se a ni dum. ¹⁵Maɲa maama wɔni, amu yəni a tuɲɪ a nijɔɲnə bam maama mu á tee nɪ. Ba ma kaani abam

ba wɪ: «Abam maama maɲɪ sɪ á yaɲɪ cwə-balwaarɔ tulɔ á na tɔɲɪ tun, sɪ á daari á ləni á wubɔɲa dɪ á lwarum kikiə yam. Daa yɪ taá zuli-na wa-yɔɔrɔ. Á na sunɪ á kɪ kuntu, á wɔ na cwəɲə sɪ á taa zɔvri tɪga kantɔ a na pɛ abam dɪ á nabaara bam tun wɔni.» Dɪ kuntu maama nan, abam wu se sɪ á cəɲi amu taani dum. ¹⁶Rekabi dwi tiinə bam yɔɔri ba se ba nabaaru wum ni mu cɪga cɪga. Ku nan na yɪ abam, á ba se amu ni!»

¹⁷Kuntu ɲwaani, Paɲwa Tu Baɲa-We dum na yɪ Yisrayelɪ tiinə We tun na tagɪ kulɔ tun mu tuntɔ: «Nii-na! Amu laan lagɪ a pa leero yɔɔri ku ba Zeruzalem tiinə bam dɪ Zuda tiinə bam maama baɲa nɪ, nɪ a na wuuri a ta nɪ aá kɪ te tun. Beɲwaani, amu yɔɔri a ɲɔɔni dɪ ba mu, yɪ ba ba cəɲə. A ta ma kwaani a bə-ba, yɪ ba vɪn sɪ ba ləri-nɪ.»

¹⁸Zeremi daa ma joori o ta dɪ Rekabi sɔɲɔ tiinə bam o wɪ: «Paɲwa Tu Baɲa-We dum na yɪ Yisrayelɪ tiinə We tun na tagɪ te tun mu tuntɔ: «Abam yɔɔri á se á nabaaru Yonadabɪ ni dum cwəɲə maama wɔni, yɪ á kɪ o na bɪɪ abam sɪ á taá kɪ te tun maama. ¹⁹Kuntu ɲwaani, amu Paɲwa Tu Baɲa-We dum na yɪ Yisrayelɪ tiinə We tun dɪ goni ni

ni: maŋa maama woni Rekabi dwi
dum bá ga nɔɔnu si ku tu taa tɔŋi o
pa-ni.»

Zeremi na yaari te tun

36:1–45:5

Yeoyakim zwe Zeremi tɔnɔ kum

36 Bini dɔlɔ Zuziasi bu
Yeoyakim na di Zuda
paari o ki bina yana tun ni mu
Baŋa-We pe Zeremi ni Dɔlɔ wɔ:
²«Beeri tɔnɔ si n pupuni wɛnu
tɔlɔ a na maŋi a ta di nmu si ku
vu Yisrayeli tiinɛ bam, di Zuda
tiinɛ bam, dɔdaani dwi-ge tiinɛ
bam maama seeni tun n tiŋi ku
woni. Nan pupuni wɛnu tɔlɔ a na
tagi a bri-m ku zigɔ Zuziasi paari
dim maŋa ni si ku yi lele tun n tiŋi.
³Dedoŋ Zuda tiinɛ bam na lwarɔ
leeru tɔlɔ maama a na buŋi si a pa
ti yi-ba tun, baá lɛni ba wɔbuŋa di
ba lwarum kikiɛ yam. Amu di maa
wó da ku ŋwaani a yagi ba lwarum
dum di ba tusim dum a ce-ba.»

⁴Zeremi ma tɔŋi o baŋi Neriya
bu Baruki. O na tu tun, Zeremi
ma lwani kulu maama Baŋa-We ya
na pe-o si o ta tun, yi Baruki di
pupuni-ti o ki tɔnɔ woni. ⁵Zeremi
ta ma ta di Baruki o wɔ: «Ba cigɔ
amu cwɛŋɛ mu si a daa yi zu
Baŋa-We digɛ kam ni. ⁶Kuntu tun,

nɔɔna bam ni-vɔri de daa na yiɛ, si
n zaŋi n vu We-digɛ kam. N laan
ma n wó puri tɔnɔ kuntu n karumi
Baŋa-We taani dɔlɔ Dɔlɔ na pe-ni, yi
a lwani a pa-m yi n di pupuni n
tiŋi tun n bri nɔɔna bam. Karumi-ku
si Zuda tiinɛ bam na nuŋi ba tuni
dum woni ba ba ba jeeri da tun
maama cɛgi. ⁷Dedoŋ ba laan wó
tu ba tuti ba loori zɛnɛ Baŋa-We
tee ni, yi ba maama pipiri ba yagi
cwɛ-balwaarɔ tɔlɔ ba na tɔgi tun.
Beŋwaani, Baŋa-We yɔɔri Dɔlɔ ta ni
Dɔlɔ lagi Dɔlɔ waari nɔɔna bantɔ Dɔlɔ
ban-lum dum na gaali tun ŋwaani
mu.»

⁸Neriya bu Baruki ma suni o vu
We-digɛ kam o karumi Baŋa-We
taani dum na pupuni tɔnɔ kum woni
tun o bri nɔɔna bam, ni We nijonnu
Zeremi na bri-o si o ki te tun.
⁹Ku nan yi Zuda tu pe Zuziasi
bu Yeoyakim paari dim bina yanu
bini dum canɔ nuɔɔ cana kam ni
mu, ba tiŋi de si di taa yi de
dɔlɔ nɔɔna bam na wó jeeri ba
vɔ ni Baŋa-We ŋwaani tun. Nɔɔna
balɔ maama na zɔvri Zeruzalem
ni tun, di balɔ na nuŋi Zuda tuni
dum maama woni tun ma gilimi
daani yi ba vɔ ni. ¹⁰Baruki deen
na zu We-digɛ kam tun, o ma vu o
zigɔ pe sɔŋɔ tɔn-pupunnu Safan bu
Gemaria digɛ kam seeni. Digɛ kam
kuntu deen wu We-digɛ kunkɔlɔ
kulu na wu baŋa ni tun ni mu yi

ka bwələ dɪ ni dɪlɔ ba na bæi ni
«Ni-dvɔrɔ» ni tɪn. Baruki zigɪ dʌani
mɔ o karɪmɪ taani dɪlɔ Zeremi na
pɛ-o yɪ o pɔpɔni o kɪ tɔnɔ kɪm ni
tɪn pa nɔɔna bam maama ni.

¹¹Gemaria bu Mikaya ma ni
Baɟa-We kwərə kalɔ Baruki na
karɪmɪ tɪn maama. ¹²O ma tu o vu
o zɔ pɛ sɔŋɔ tɔn-pɔpɔnnɔ wɔm digə
kam ni. Tɔw dɪdɛera bam maama
maa je da ba bantɔ wəənu. Bantɔ
maa yɪ: Elisama wɔlɔ laan na yɪ
tɔn-pɔpɔnnɔ tɪn, dɪ Semaya bu
Delaya, dɪ Akbɔrɪ bu Elinatan, dɪ
Safan bu Gemaria, dɪ Hanania bu
Sedestasi, dɪ dɪdɛera badaara bam
maama. ¹³Mikaya ma ta o bri-ba
Baruki na karɪmɪ wəənu tɪlɔ yɪ
nɔɔna bam maama ni tɪn. ¹⁴Dɪdɛera
bam maama ma tɔŋɪ Netania bu
Yehudi, o na yɪ Kusi bu Selemia naa
tɪn, ni o pa Baruki ni sɪ o ja tɔnɔ
kɔlɔ o na karɪmɪ yɪ nɔɔna bam ni
tɪn o ba sɪ ba nii. Baruki ma sunɪ o
ja tɔnɔ kɪm o vu ba te yɪ o zeɪ-kɔ
o jɪŋa ni. ¹⁵Ba ma ta dɪd-o ba wɪ:
«Jəni tɪga ni, sɪ n karɪmɪ-kɔ n bri
dɪbam.»

Baruki dɪ ma kɪ ba na wɪ o kɪ te
tɪn. ¹⁶Ba na ni tɔnɔ kɪm taani dɪm
maama tɪn, mɔ ba nii daani yɪ fɔvɪ
tiini dɪ zɔ-ba. Ba ma ta dɪ Baruki ba
wɪ: «Dɪ maŋɪ sɪ dɪ pa pɛ wɔm ni tɔnɔ
kɔntɔ ŋwa mɔ.»

¹⁷Ba ta ma bwe Baruki ba wɪ:
«Ta n bri dɪbam. Nmu kɪ tɪta mɔ n

pɔpɔni wəənu tɪntɔ maama n tɪŋɪ?
Zeremi mɔ tɛ-tɪ yɪ n dɪ pɔpɔni na?»

¹⁸Baruki ma ləri o wɪ: «Eɛn, Zeremi
mɔ yɔɔrɪ o lwe bitari sum maama
o bri-nɪ, yɪ amɔ dɪ pɔpɔni-sɪ a tɪŋɪ
tɔnɔ kɪm wɔni kɔntɔ jaja.»

¹⁹Dɪdɛera bam ma ta dɪ Baruki
ba wɪ: «Nmu dɪ Zeremi maŋɪ sɪ á
beeri je mɔ á səgi da. Yɪ pa-na sɪ
nɔɔn-nɔɔnɔ lwari abam na wɔ mɛ
tɪn.»

²⁰Ba laan ma tɪŋɪ tɔnɔ kɪm
Elisama digə kam wɔni. Wɔntɔ
dɛɛn yɪ pɛ tɔn-pɔpɔnnɔ mɔ.
Dɪdɛera bam ma vu pɛ wɔm te ba
vuri ba tɔlɪ bitari sum maama pɛ
wɔm yigə ni. ²¹Pɛ wɔm ma tɔŋɪ
Yehudi sɪ o vu o ja tɔnɔ kɪm o ba
o pa-o. Yehudi ma vu Elisama digə
kam o ja tɔnɔ kɪm o ba o karɪmɪ
o bri pɛ wɔm, yɪ o dɪdɛera bam
maama zigɪ o tee ni. ²²Kɔ dɛɛn
yɪ waarɔ maŋa ni mɔ. Pɛ wɔm
maa wɔ o sɔ-fɔrɔ kɪm digə kadoŋ
ni mɛ o na weeri mim sɪ o yura
lɔni tɪn. ²³Yehudi dɛɛn na karɪmɪ
tɔn-vɔɔrɔ tɪtɔ tuna, pɛ wɔm yəni o
ma tɔn-pɔpɔnnɔ wɔm fana kam
mɔ o go-tɪ o dɪ mim dɪm wɔni.
O dɛɛn kɪ kɔntɔ mɔ, kɔ ba kɔ yɪ
sɪ o zwe tɔnɔ kɪm maama dɪdɪ o
ti. ²⁴Pɛ wɔm dɪ o tɪntɔŋna bam
nan na ni tɔnɔ kɪm taani dɪm
maama tɪn, kɔ wɔ pɛ fɔvɪ ja-ba.
Ba wɔlɔwɔlɔ wɔ kaari o gwaaru
wɔ-cɔŋɔ ŋwaani. ²⁵Elinatan, dɪ

Delaya, dɪ Gemaria dɛɛn na loori pɛ wum sɪ o yɪ zwe tɔnɔ kum tun, o wu cɛgi ba taanɪ dɪm. ²⁶Pɛ wum ta ma pa ni sɪ pabu Yerameliti, dɪ Azireli bu Seraya, dɪ Abɪdɪl bu Selemia vu ba ja Baruki na yɪ tɔn-pupɔnnu tun, dɪ We nijɔgnu Zeremi ba ba ba pa-o. Baɲa-We nan ya mu kwe-ba Dɪ sɛgi.

Zeremi daa pɛ Baruki pupɔni tɔnɔ kudɔŋ

²⁷Pɛ wum na zwe tɔnɔ kulɔ Zeremi dɛɛn na tea yɪ Baruki pupɔni o tiŋi ku wɔni tun, yɪ ku kɪ fun ku wɛli da tun, mu Baɲa-We daa pɛ Zeremi ni Dɪ wɪ: ²⁸«Beerɪ tɔnɔ kudɔŋ sɪ n joori n pupɔni taanɪ dɪlɔ maama ya na wu pulim tɔnɔ kum ni yɪ Zuda pɛ Yeoyakim zwe-ku tun n kɪ ku wɔni. ²⁹Nmu ta wú ta dɪ Pɛ Yeoyakim nɪ: «Baɲa-We kwɛrɛ mu tuntu: Pulim tɔnɔ kum tɛ ku brɪ nɪ Babilɔni tuw pɛ wú ba o di tuw kuntu, o daari o cɔgi tɪga kam pa nabiinɛ dɪ vara maama mu je ka wɔni. Nmu nan kwe tɔnɔ kum kuntu n zwe, n na wu sɛ Zeremi na pupɔni kulɔ tun ɲwaani. ³⁰Baɲa-We kwɛrɛ kalu nan na wura Zuda tuw pɛ Yeoyakim ɲwaani tun mu tuntu: Nmu bá na dwi sɪ ku tu jɛni Pɛ Davidi paari jangɔŋɔ kum baɲa nɪ o di Zuda tuw paari. Nmu na tɪga, ba bá kɪ n yira

tɪga kam wɔni. Ya nan wú taa tigi pwɛlɛ nɪ mu, sɪ wɪa dɪ waarɔ zu-ya lanyiranɪ. ³¹A nan lagi a waarɔ-m mu, dɪ n biɛ, dɪ n tuntuɲna, á lwarum kikiɛ ɲwaani. A ta lagi a tiini a lo lɛɛrɔ zanzan mu a yaɲi balu na zuurɪ Zeruzalem tuw nɪ dɪ Zuda laɲa kam maama nɪ tun yuu nɪ, ba na wu cɛgi a taanɪ dɪm tun ɲwaani. Amu wú waarɔ-ba nɪ a na goni ni nɪ aá kɪ-ba tɛ tun maama mu.»»

³²Zeremi daa ma kwe tɔnɔ kudɔŋ o pa o tɔn-pupɔnnu Baruki na yɪ Neriya bu tun. O dɛɛn maa tea wɛɛnu tum yɪ Baruki dɪ pupɔni-tɪ o tiŋɔ. O ma pupɔni kulɔ maama na wu pulim tɔnɔ kum wɔni yɪ pɛ Yeoyakim zwe tun o kɪ ku dɪ wɔni. Zeremi ta ma ta wɛɛnu tidonnɛ yɪ Baruki pupɔni-tɪ o wɛli da.

Ba kɪ Zeremi pɔna digɛ nɪ

37 Pɛ Nebukadnetsari dɛɛn tiŋi Zuziasɪ bu Sedesiasɪ mu sɪ o lɛri Yeoyakim bu Yehoyakini yuu nɪ o ji Zuda tuw pɛ. ²Sedesiasɪ, dɪ o tuntuɲna balu na zɛn-o tun, dɪ Zuda tiinɛ bam maama nan wu sɛ kwɛrɛ kalu Baɲa-We dɛɛn na pɛ Dɪ nijɔgnu Zeremi sɪ o ta o brɪ-ba tun.

³Dɛ dɪdɔa: Pɛ Sedesiasɪ dɛɛn tuŋi Selemia bu Yewukalɪ mu,

dí Maaseya bu Sofoni na yí Wé kaanum tu tún, sí ba vu Wé nijonnu Zeremi te ba ta kwərə kantú dí-d-o ba wí: «Nan loori dí Tu Baŋa-Wé n pa díbam.»

⁴Maŋa kam kuntu ní, dí ba ya ta wu pí Zeremi púna digə ní. O deen maa wai o beeri o na lagí te tún, sí o taa ɲooni dí nɔɔna bam. ⁵Ku ta maŋi dí Babilóni tiinə jar-kərə bam ya tu ba kaagi Zeruzalem tu kum ba pu mu. Ba maa na ní ní Ezipi pa-faru jar-kərə bam nuŋi ba tu kum ní ba buni sí ba jeeri-ba dí najara tun, mu ba titwəni ba joori ba viiri ba daari Zeruzalem tu kum.

⁶Baŋa-Wé laan ma pa Zeremi ní yí DÍ wí: ⁷«Yisurayeli tiinə Baŋa-Wé dum na tagi te tun mu tintu: Zuda tu pé Sedesiasí tuŋi nmu mu sí n ba n bwe-ní n nii kulu na wó kú tun. Nan ta n bri-o ní: Ezipi pa-faru jar-kərə bam suni ba nuŋi ba ba sí ba wəli abam. Ba nan wó joori ba titi tu ba daari abam, ⁸sí Babilóni tiinə bam dí pipiri ba ba ba zaŋi najara tu kuntu baŋa ní. Ba lagí ba di-ku mu, yí ba daari ba zwe-ku dí mim!

⁹Amu Baŋa-Wé nan na tagi kulu tun mu tintu: Yí gani-na á titi dí á na kaagi á buŋi á titi ní á wí: «Babilóni tiinə bam daa bá joori yo» tun. Cíga ɲwaaní tun, ba lagí ba joori ba ba abam baŋa ní mu. ¹⁰Abam ya na maŋi á dí Babilóni jar-kərə bam maama mu, pa balu na ne zooni tun

yirani daari ba tigi ba vwə wuni dí, bantu mu lagí ba nuŋi ba vwə yam ní ba zwe tu kuntu maama dí mim!»

¹¹Babilóni tu jar-kərə bam deen viiri mu ba daari Zeruzalem tu kum, Ezipi pa-faru jar-kərə bam na buni tun ɲwaaní. ¹²Zeremi ma ja wubuŋa sí o nuŋi Zeruzalem tu kum ní o vu Benzamen tiinə tu dum ní sí o joŋi tɔga o sɔŋo tiinə bam pupwara wuni. ¹³O ma vu o yí tu kum manchongo ní dlu ba na bæ ní «Benzamen Ní» tun sí o nuŋi o ké. O na yí da tun, mu jar-kərə yigə tu wudoŋ zigi da, o na yí Selemia bu Yiriya, dí Hanania naa tun. O ma zi Zeremi yí o ta dí-d-o o wí: «Nmu laan lagí n gɔ n zu Babilóni tiinə kɔgɔ kum wuni mu na?» ¹⁴Zeremi ma lər-o o wí: «Ku dai cíga. Amu wu logi á kwaga ní sí a daari a zu Babilóni kɔgɔ kum wuni.»

Dí ku dí, Yiriya wu sɛ. O ma ja Zeremi o yí dídeera bam te. ¹⁵Ba dí bani deen ma zaŋi dí Zeremi, yí ba mag-o lanyirani. Ba ta ma ja-o ba vu ba pí tɔn-pupunnu Zonatan sɔŋo ní. Ba ya ləni wuntu sɔŋo kum mu sí ku jì púna digə sí ba wani ba taa pí nɔɔna ku wuni.

¹⁶Ba ma ja Zeremi ba vu ba pí digə kalu wuni ba na lugi tɔga ní tun. Ba ma yag-o pa o maŋi da o daani. ¹⁷Pé Sedesiasí ma tuŋi pa ba ja-o ba ba o te pé sɔŋo kum ní. O ma

bwe-o tɔga tɔga o wɪ: «Baŋa-We daa pe-m kwərə na?»

Zeremi ma lər-o o wɪ: «Eɛn, kwərə wura.» O ta ma ta o wɪ: «Ba suni ba lagɪ ba ja-m ba vu ba kɪ Babilɔni tuw pe jɪŋa ni mu.»

¹⁸ Zeremi laan ma bwe pe wum o wɪ: «A kɪ bɛɛ mu a cɔgi nmu yigə, dɪ n tuw dɪdɛra bam, dɪ nɔɔna bam maama yigə, yɪ abam yɔɔɪ á pɪ-nɪ á yagɪ puna digə wuni? ¹⁹ Nmu titi nijɔŋnə bam tagɪ dɪ nmu ba wɪ: «Babilɔni tuw pe bá ba yo sɪ o zaŋɪ najara dɪ nmu, naa dɪ tɔga kantɔ.» Bantu nan ve yən mu? ²⁰ Pɛ, a nan loori-m mu sɪ n cɔgi a loro kuntu: Daa n yɪ pa ba ja-nɪ ba joori ba vu ba pɪ Zonatan sɔŋɔ kum ni, sɪ a daa na lagɪ a vu dáani, áá tɪ mu.»

²¹ Pɛ Sedestasi ma se yɪ o daari o pa ni sɪ ba ja-o ba vu ba pɪ pe sɔŋɔ kunkɔlɔ kum wuni. Pɛ wum ta ma pa ni sɪ ba taa paɪ Zeremi dɪpe dɪdva dɛ maama wuni, sɪ ku vu ku yɪ maŋa kalɔ dɪpe dum na wó ti tuw kum wuni tun. Zeremi dɛen ma maŋɪ pe sɔŋɔ kunkɔlɔ kum mɛ ba na pɪ-o tun wuni.

Ba duli Zeremi ba dɪ vuli wuni

38 Dɛ dɪdva: mu Matan bu Sefatia, dɪ Pasuuri bu Gedalia, dɪ Selemia bu Yewukali, dɪ Malakɪya bu Pasuuri ni Zeremi

na jɪgi taani dɪlu o tɛ dɪ nɔɔna bam tun. O yɔɔɪ o tɛ-ba mu o wɪ: ² «Baŋa-We na tagɪ te tun mu tuntu: «Wulɔ maama na maŋɪ tuw kuntu wuni, najara, naa kana, naa yawɪ-cɛɔ mu lagɪ tɪ gu ku tu. Ku daari wulɔ na lɛɛni o vu Babilɔni tiinə bam te, ku tu wó jɔŋɪ o titi o yagɪ. Ba bá gu-o.» ³ Baŋa-We ta ma ta Dɪ wɪ: «Babilɔni tuw pe jar-kərə bam wó suni ba wani tuw kuntu ba dɪ sɪ ba taa te-ku.»

⁴ Tuw kum dɪdɛra bam na ni Zeremi ni-taani dum tun, ba ma ta dɪ pe wum ba wɪ: «Nɔɔnu wuntu maŋɪ sɪ o tɪ mu. O na jɪgi taani dɪlu o ŋɔɔni dɪ jar-kərə bam, dɪ nɔɔna bam maama tun yɔɔɪ dɪ bwəri ba nɛ mu. O ba lagɪ nɔɔna bam zənə, o beeri ba cɔgum mu.» ⁵ Pɛ wum ma ləri-ba o wɪ: «Ku wu á tee ni. Kɪ-na did-o á na buŋɪ te tun, sɪ a bá wani a cɪ abam yigə.»

⁶ Ba ma kwe Zeremi ba dɪ pabu Malukia vul-kɔgɔ wuni. Dɪ dɛen wu pe sɔŋɔ kunkɔlɔ kum ni mu. Ba ma kwe ŋuni ba ba-o, yɪ ba daari ba dul-o ba dɪ vuli dum wuni. Na dɛen tɛri dɪ wuni, sɪ bwəru yirani mu su da. Zeremi ma muuri bwəru tum wuni.

⁷ Ebedɪ-Meleki dɛen maa wura yɪ o yɪ Kusi tu mu. O yɪ pe sɔŋɔ dɪdɛru mu o tuŋɪ ku wuni. O ma ni ni ba jaani Zeremi ba duli ba dɪ vuli

dum wɔnɩ. Pɛ wɔm ya nɔŋi o je Benzamen Ni dum seeni mu o di taanɩ. ⁸Ebedɩ-Meleki ma vu o yi o te yi o ta did-o o wɩ: ⁹«Pɛ, nɔɔna bantɩ tiini ba cɔgi dɩ ba na ki te Zeremi yira nɩ tun. Ba dul-o mu ba yagi vulɩ dum wɔnɩ sɩ o yaari dɩ kana o tɩ, wɔdiu na lagi ku je tu kum nɩ tun ŋwaanɩ.»

¹⁰Pɛ wɔm ma pa Ebedɩ-Meleki ni o wɩ: «Tɔgi dɩ nɔɔna fiinto sɩ á vu á vaŋɩ á lɩ Wɛ nijonnu Zeremi vulɩ dum wɔnɩ. Ki-na kuntɩ lɩla sɩ o daa yi tɩ.»

¹¹Ebedɩ-Meleki ma tɔgi dɩ nɔɔna bam yi ba zu pɛ sɔŋɔ kum digɔ kadoŋ na wɔ jɔjɔguru tiŋim digɔ kam kuri nɩ tun. Ba ma na gwar-zunzwara yadonnɔ da, yi ba daari ba kwe-ya ba lɔ dɩ ŋuna. Ba ma vu ba dɩ-ya vulɩ dum wɔnɩ sɩ ya yi Zeremi na wɔ mɛ tun.

¹²Ebedɩ-Meleki ma tɔɔlɩ o ta dɩ Zeremi vulɩ dum nɩ o wɩ: «Kwe gwar-zunzwara yantɩ n ki n pulugu kuri nɩ, sɩ ŋuna kam yi fuuli-m. Dí laan wú ma-ka dí lɩ-m.» Zeremi ma ki kuntɩ. ¹³Ba ma vaŋ-o ba lɩ vulɩ dum wɔnɩ, yi ba daari ba ja-o ba vu ba pɩ pɛ sɔŋɔ kunkɔlɔ kum nɩ. O ma leeri o wɔ dáani.

Sedesiasi bwe Zeremi bwiɔ yadonnɔ

¹⁴Dɛ didva Pɛ Sedesiasi ma tɔŋɩ pa ba ja Zeremi ba ba o te. Ba ma jeeri daanɩ Baŋa-Wɛ digɔ kam niɔ yatɔ tu ni dum nɩ. Ba na nɛ daanɩ tun mu pɛ wɔm tagɩ did-o o wɩ: «A lagi a bwe-m bwiɔ mu. Nan yi sɛgi kulokulɔ a yigɔ nɩ.» ¹⁵Zeremi ma lɔri pɛ wɔm o wɩ: «Amu na lɔri-m cɔga cɔga, nmu wú gu-nɩ mu. A nan na bri-m n na wú ki te sɩ ku jonɩ-m tun, n ta bá cɔgi. Ku dai kuntɩ na?»

¹⁶Pɛ Sedesiasi ma sɛgi o goni ni dɩ Zeremi yi o wɩ: «A dugi durɔ ŋwɩa Tu Baŋa-Wɛ yiri ŋwaanɩ, Dɩ na yi dilu na paɩ dɩbam ŋwɩa tun, nɩ amu bá gu-m. A nan bá lɩ-m a pa balu na beeri-m sɩ ba gu tun.»

¹⁷Zeremi ma ta dɩ Sedesiasi o wɩ: «Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ dum na yi Yisɩrayɛlɩ tiinɔ Wɛ tun na tagɩ kulɔ tun mu tuntɩ: «Nmu na nɔŋi n vu n jeeri Babilɔnɩ tu pɛ didɛera bam, ba bá gu-m. Ba nan bá zwe dí tu kum. Nmu dɩ n digɔ tiinɔ dɩ wú jonɩ á tutɩ á yagi. ¹⁸Ku daari, nmu na wɔ sɛ n pa Babilɔnɩ tu pɛ didɛera bam, lwartɩ nɩ tu kuntɩ lagi ku zu Babilɔnɩ tiinɔ bam jian nɩ mu sɩ ba

zwe-ku di mim. Nmu di n digə tiinə bam di nan bá lu ba juja ni.»

¹⁹Pe Sedesiast ma ləri Zeremi o wi: «Ku nan na yi Zuda tiinə balu na duri ba yagi dibam yi ba zu Babiloni tiinə bam wuni tun, a kwari fuuni di ba mu. Babiloni tiinə bam na kwe-ni ba ki bantu jian ni, ba wai ba pa ku tiini ku zuuri a ytra.»

²⁰Zeremi ma lər-o o wi: «Ba bá li-m ba pa-ba. Nmu na yɔɔri n se Baɗa-We ni dum ni a na bri-m si n ki te tun, nmu wó jɔɔi n titi n yagi. N ɗwɔa di maa wó ki lanyirani. ²¹Ku daari, nmu na vin si n nuɗi n vu n se Babiloni tiinə bam, nan lware ni Baɗa-We li wəenu tintu mu Di bri-ni: ²²Ba lagi ba kwe kaana balu maama ta na daari Zuda pe sɔɗɔ ni tun mu ba ja ba vu ba pa Babiloni tuw pe diɗɗera bam. Kaana bam kuntu laan maa wó taa te di nmu ba wi:

«Ba gani-m mu ba di tɔga ni.

Ku nan yi n badonnə balu n
na pe-ba cɔga tun mu ki
kuntu.

N ne sum laan na muuri bwəru
wuni tun,

mu ba maama duri ba je ba
daari-m.»

²³Ba lagi ba ja n kaana di n biə bam maama mu ba nuɗi ba ki Babiloni tiinə bam juja ni. Nmu titi di nan bá lu ba juja ni. Babiloni tuw

pe wó suni o ja-m. Ba maa wó daari ba zwe tuw kuntu diɗaani mim.»

²⁴Sedesiast daa ta ma ta di Zeremi o wi: «Yi ta di nɔɔn-nɔɔnu n na tagi te di amu tintu tun. Ku na dai kuntu, n wai n tui taani duntu ɗwaani. ²⁵Tu kum diɗɗera bam na ni ni amu di nmu ɗɔɔni daani, baá taa lagi si ba lware di na bwe kulɔ tun. Ba wai ba fugi-m yi ba wi: «N na səgi kulɔ n na tagi tun si di yi lware ku ni ni, di wó gu-m.» ²⁶Ku na yi kuntu, si n ta di ba ni: «A ya loori pe wum mu si o yi pa a joori Zonatan sɔɗɔ kum ni. Beɗwaani, a na joori dáani, aá ti mu.»

²⁷Pe wum diɗɗera bam ma suni ba vu Zeremi te si ba bwe-o ba lware beɗwaani pe wum na tuɗi o bəɗ-o tun. O ma ta di ba kulɔ maama pe wum na bri-o si o ta tun. Ba daa maa wu tagi kulɔkulɔ diɗ-o, Beɗwaani, nɔɔn-nɔɔnu wu ni kulɔ Zeremi deen na tagi di pe wum tun.

²⁸Zeremi deen ma leeri o marɗi pe sɔɗɔ kunkɔlɔ kum ni o zuuri da, si ku yi marɗa kalɔ Babiloni tiinə bam na di Zeruzalem tuw kum najara wuni tun.

Babiloni tiinə di Zeruzalem tuw kum

39 Sedesiast paari dim bina
nugu bini dum cani fuge

cana kam wɔnɩ mɩ Babilɔnɩ tɩw pɛ Nebukadnetsari dɩ o jar-kɛrɛ bam maama dɛɛn tɩ sɩ ba zaŋɩ najara dɩ Zeruzalɛm. Ba ma kaagɩ tɩw kum ba pu. ²Kɩ na yɩ Sedesiastɩ bɩna fugɛ-dɩdɩva paari dim bɩnɩ dum canɩ suna cana kam da nugu dɛ dɩm nɩ tun, mɩ Babilɔnɩ tiinɛ bam dɛɛn magɩ Zeruzalɛm tɩw kabri sum ba bwɛri sɩ ba zu tɩw kum wɔnɩ. ³Babilɔnɩ tɩw pɛ dɩdɛera bam maama laan ma vu ba jɔnɩ Zeruzalɛm tɩw Titari Ni dum manchɔŋo nɩ. Bantu dɛɛn yɩ Samgari tɩ Neregali-Sarizerɩ, dɩ Nebo-Sarisekim, dɩ Neregali-Sarizerɩ wudoŋ, dɩ Babilɔnɩ tɩw dɩdɛera badonnɛ mu. ⁴Zuda tɩw Pɛ Sedesiastɩ dɩ o jar-kɛrɛ bam maama na nɛ nɩ Babilɔnɩ tɩw dɩdɛera bam zu ba je tɩw kum manɔŋo ni boro kum nɩ tun, mɩ ba duri sɩ ba lu titu nɩ. Ba kwe pɛ gaari cwɛŋɛ kam mu, ba vu ba tɔgɩ ni dum na wu tɩw kabri sɩle sum titari nɩ tun, yɩ ba laan ma tɩw Zɔrdɛn bolo kum seeni.

⁵Dɩ kɩ dɩ, Babilɔnɩ tɩw jar-kɛrɛ bam dɛɛn zɛli-ba mu. Ba ma vu ba yɩ ba ja Sedesiastɩ sɩ kɩ maŋɩ dɩ Zeriko tɩ-kampari sum seeni. Ba ma zi-o ba ja ba vu Babilɔnɩ tɩw pɛ Nebukadnetsari te. O dɛɛn wu Ribila tɩw nɩ mu, Hamati provɛnsɩ dum nɩ. Nebukadnetsari ma dɩ taani o vanɩ Sedesiastɩ dɛani. ⁶O ma pa

ba gu Sedesiastɩ biɛ bam, yɩ o zɩgɩ da o niɛ. O ta ma pa ba gu Zuda tɩw dɩdɛera bam maama. ⁷Kɩ kwaga nɩ o ta pɛ ba cu ba pi Sedesiastɩ yɩɛ yam mu ba li, yɩ ba daari ba kwe canna capɔnnu ba ma ba vɔ-o ba vanɩ ba jɩgɩ ba maa kɛ Babilɔnɩ.

⁸Babilɔnɩ tiinɛ bam dɛɛn zwe pɛ sɔ-fɔrɔ kum, dɩ nɔɔna bam sam dum mu, yɩ ba daari ba yigi Zeruzalɛm tɩw kabri sum ba dɩ tɩga nɩ. ⁹Nebuzaradan dɛɛn mu yɩ Babilɔnɩ pamaŋna bam yigɛ tu. O ma kali nɔɔna balu ya ta na daari tɩw kum wɔnɩ tun, dɩ balu na duri ba zu Babilɔnɩ tiinɛ kɔgɔ kum wɔnɩ tun o ja o vu Babilɔnɩ tɩw kum. ¹⁰Kɩ nan na yɩ yinigɛ tiinɛ balu na ba jɩgɩ kulɔkulɔ tun, Nebuzaradan ma yagɩ-ba Zuda laŋa kam nɩ. O ma pa-ba tɩga sɩ ba va, dɩ vinyɛ tweeru kari, sɩ ba taa nii sɩ baŋa nɩ.

¹¹Pɛ Nebukadnetsari nan ya tɔgɩ Nebuzaradan baŋa mu o pa ni sɩ kɩ vu Zeremi seeni yɩ o wɩ:

¹²«Kwaani-na á beeri Zeremi je sɩ á nii o baŋa nɩ lanyuranɩ. Yɩ zaŋɩ-na á kɩ-o zɔnnɩ. Nan kɩ-na kulɔ maama o na lagɩ tun á pa-o.» ¹³Nebuzaradan na yɩ pamaŋna bam yigɛ tu tun, dɩ Nebusazeban, dɩ Neregali-Sarezɩ, dɩ Babilɔnɩ tɩw dɩdɛera badonnɛ bam maama ma da kɩ ŋwaani ¹⁴ba tɩŋɩ nɔɔna pa ba vu pɛ sɔŋɔ kunkɔlɔ kum me ba na pi Zeremi tun ba ja-o ba nunɩ. Ba ma kwe-o ba pa Ahikam

bu Gedalia si wuntu taa nii o baɲa ni. Gedalia deen yi Safan naa mu. O ma ja Zeremi o vu sɔɲɔ. Kuntu mu te Zeremi maɲi o titi nɔɔna bam tee ni.

¹⁵ Maɲa kam ba ta na pi Zeremi pe sɔɲɔ kunkɔlɔ kum ni tun, Baɲa-We ya pe-o kwɛrɛ kantɔ mu Dɪ wi:

¹⁶ «Zaɲi n vu Kusi tu Ebedi-Meleki te, si n ta did-o ni: «Paɲwa Tu Baɲa-We dum na yi Yisrayeli tiinɛ We tun na tagi kulɔ tun mu tuntu: Amu laan lagi a pa a na goni ni dilɔ tw kuntu seeni tun suni ku ki mu. Ba lagi ba na leeru mu, si ku dai lam. Nmu yiɛ nan wɔ na kulɔ maama amu na wɔ ki tun. ¹⁷ Ku nan na yi nmu titi, aɔ joɲi-m a yagi maɲa kam kuntu ni. Nmu na kwarɪ fuuni di balɔ tun ba na cwɛɲɛ ba ja-m. ¹⁸ Amu wɔ taa yiri n ɲwia kam a pa-m. Nmu ba ti najara wuni. N nan wɔ joɲi n titi n yagi, n na ki n wu-didwa di amu tun ɲwaani. Amu Baɲa-We mu tagi kuntu!»

Ba pe Zeremi te o titi

40 Ba deen kali nɔɔna balɔ maama ta na daari Zeruzalem tw kum wuni di Zuda laɲa kam maama ni tun mu ba maa ve Babilɔni. Ba na yi Rama tun, Babilɔni pamaɲna bam yigɛ tu Nebuzaradan ma na Zeremi ba

wuni di ba vɔg-o di capunnu mu. O laan ma bwɛl-o o yagi. Kuntu kwaga ni mu Baɲa-We kwɛrɛ deen maa ba ka ɲɔɔni di Zeremi.

² Nebuzaradan ma ta di Zeremi o wi: «Abam Tu Baɲa-We dum maɲi Dɪ ta ni leeru tuntu wɔ ba a tw kum baɲa. ³ Dɪ nan yɔɔri Dɪ ki Dɪ su Dɪ na tagi ni kulɔ wɔ ki tun mu. Ku ki kuntu mu a tw tiinɛ bam na tusi ba cɔgi Baɲa-We yigɛ, yi ba ta vin Dɪ ni dum tun ɲwaani. ⁴ Amu zum nan lagi a bwɛli n jian capunnu tum mu, si a yagi-m si n ta n te n titi. Nmu na kuri si n tɔgi di amu n vu Babilɔni tw kum, si di ke. Amu wɔ taa nii n baɲa ni daani. N nan na ba lagi si n vu da, ku dai fifuɔn. Ku wu nmu tee ni. Tɔga kantɔ na tigi n yigɛ ni palalala tun, n wai n kuri me maama n na lagi tun, si n vu n jɛni da.»

⁵ Zeremi ta wu ke yi o ta ta did-o o wi: «Nan joori n vu Ahikam bu Gedalia te. Babilɔni tw pe wum li wuntu si o taa nii Zuda tuni dum mu o pa-o. N wai n zuuri wuntu tee ni si n ta n wu n nɔɔna bam titari ni. Ku na dai kuntu, ve n na lagi me maama tun, si n ta n zuuri da.»

Nebuzaradan laan ma kwe peeri o pa Zeremi yi o ta pa-o wodiu si o taa jigi o nii o titi. O ma daari o yag-o pa o viiri zaani. ⁶ Zeremi ma vu Ahikam bu Gedalia te Mitspa ni. O maa zuuri di nɔɔna balɔ funfun

na daari ba wu Zuda laɲa kam wuni tun.

Gedalia taani

⁷ Zuda tuw jar-kərə badonnə dɪ ba yigə tiinə dɛn ta kaagɪ ba beeri gaa wuni, ba na wu sɛ ba pa Babilɔni pɛ wum tun ŋwaani. Ba ma ni nɪ pɛ wum lɪ Ahikam bu Gedalia mu sɪ o taa yɪ ba tuw kum yuutu sɪ o nii nɔɔna balu ta na daari tɪga kam nɪ, yɪ ba wu kalɪ-ba ba wɛli da ba vu Babilɔni tuw tun. Bantu dɛn yɪ yinigə tiinə mu, baara, dɪ kaana, dɪ biə. ⁸ Jar-kərə yigə tiinə bam dɪ ba nɔɔna bam dɛn ma vu Gedalia te Mitspa nɪ. Yigə tiinə bam yra mu tintu: Netania bu Ismayeli, dɪ Kareya biə Yohanan dɪ Zonatan, dɪ Tanwumɛti bu Seraya, dɪ Netofa tu Efayi biə bam, dɪ Maaka tu Yezania. ⁹ Gedalia ma kɪ baari ba kuri nɪ yɪ o du durə o ta dɪ ba o wɪ: «Yɪ taá kwari-na fuvni. Nan sɛ-na á pa Babilɔni tiinə bam. Maɲɪ-na yo dí tuw kum nɪ, sɪ á sɛ á pa Babilɔni tuw pɛ, sɪ á ŋwɪa kɪ lanyirani ka pa abam. ¹⁰ Amu tutɪ wó maɲɪ yo Mitspa nɪ, sɪ a yəni a ŋɔɔni a pa abam, nɪ Babilɔni tiinə bam na yəni ba ba sɪ ba jeeri dɪbam. Nan joori-na tuw kulɔ maama á na dɪ tun sɪ á taá zuvri ku wuni. Abam maa wó gwəri vinyə tiu biə, dɪ mɔɔla, sɪ á daari á taá kɪ sana dɪ nugə á ziga.»

¹¹ Zuda dwi tiinə balu dɛn na zuvri Moabi nɪ, dɪ Amɔn nɪ, dɪ Edom nɪ, dɪ tunɪ didonnə wuni tun ma ni nɪ Babilɔni tuw pɛ wum pɛ cwəŋə sɪ nɔɔna funfun daari Zuda laɲa kam nɪ. Ba ta ma ni nɪ o lɪ Ahikam bu Gedalia mu sɪ o taa nii ba baɲa nɪ. ¹² Ba maama ma zɪgɪ ba ya na jagɪ ba wu mɛ maama tun nɪ ba joori Zuda tuw Mitspa, Gedalia tee nɪ. Ba dɛn ma tiini ba la sana dɪ tiu biə zanzan ba zɪgɪ.

¹³ Dɛ diduɔ mu Kareya bu Yohanan, dɪ jar-kərə yigə tiinə balu ya na wu sɛ ba pa Babilɔni tuw pɛ wum tun tu Gedalia te Mitspa nɪ. ¹⁴ Ba ma ta did-o ba wɪ: «Ta n ye nɪ Amɔn tiinə pɛ Baalisi tɔŋɪ Netania bu Ismayeli mu sɪ o ba o gu-m.» Gedalia maa wu sɛ ba taani dɪm.

¹⁵ Yohanan ma vu Mitspa o na Gedalia tɪga tɪga yɪ o wɪ: «Nan pa-nɪ cwəŋə sɪ a vu a səgi a gu Ismayeli. Nɔɔn-nɔɔnu bá lwarɪ ku ni nɪ. Bɛɲwaani mu dí wó taa je dí nii sɪ o gu nmu? Kuntu na kia, Zuda tiinə balu na tu nmu te tintu tun maama wó jagɪ mu, pa balu na daari Zuda laɲa kam nɪ tun dɪ je.»

¹⁶ Gedalia dɛn maa wu sɛ yɪ o ta dɪ Yohanan o wɪ: «Yɪ kɪ kuntu! Nmu na tɛ Ismayeli yra taani te tun dai ciga.» ¹ Bɪni dɪm kuntu cani sirpɛ cana kam wuni, mu Netania bu Ismayeli na yɪ Elisama naa tun

dɛɛn tɔgi dɪ nɔɔna fugə pa ba vu Mitspa. Wuntu dɛɛn yɪ pa-digə kam wu nɔɔnu mu. O ya yɪ pɛ wum dɪdɛera bam wuntu dɪdɔa mu. O dɪ o nɔɔna bam ma vu Ahikam bu Gedalia te, yɪ ba je ba di wɔdiu daanu. ²Ba na wura ba di kuntu tun, mu Ismayeli dɪ nɔɔna fugə balu na tɔgi o kwaga tun li ba su-lwaanu ba gu Ahikam bu Gedalia, o na yɪ wulu Babilɔni tuw pɛ na kuri sɪ o taa nii tuw kum o pa-o tun ŋwaanu. ³Ismayeli ta ma gu Zuda tiinə balu maama na wu Gedalia tee nɪ tun, dɪdaanu Babilɔni tuw jar-kərə balu dɪ na wu Mitspa nɪ tun.

41 Tɪga na puuri yɪ nɔɔna ta wu lwarɪ nɪ ba gu Gedalia tun, ⁵mu nɔɔna funɔɔnɔ tu ba yɪ Mitspa. Bantu ya fanɪ ba twana, yɪ ba ja ba gwaaru ba kaari kaari, ba daari ba goni ba yira maama wu-cɔgɔ ŋwaanu. Ba dɛɛn zigɪ Sishem nɪ, dɪ Siloo nɪ, dɪ Samari nɪ mu ba maa ve Zeruzalem sɪ ba zuli Baɲa-Wɛ Dɪ digə kam nɪ. Ba ma ja ba wɔdiu pɛera dɪ wəɛnu tɪlu lwəm na ywəmmə tun ba ba sɪ ba pa Baɲa-Wɛ. ⁶Ba na maa buni tun, Ismayeli ma nuɲi Mitspa nɪ o vu o jeeri-ba cwəɲə nɪ. O maa keeri yɪ o veə. O na yi-ba tun, mu o tagɪ dɪ ba o wɪ: «Ba-na sɪ dɪ tɔgi daanu dɪ vu Ahikam bu Gedalia te.» ⁷Ba na yɔɔri ba zu tuw kum wuntu tun, mu

Ismayeli dɪ o nɔɔna bam gu-ba. Ba ma dɔli ba yira yam ba yagi vɔli dɪm wunu. ⁸Nɔɔna bam wuntu fugə nan ya tagɪ dɪ Ismayeli ba wɪ: «Yɪ gu dɪbam, sɪ dɪ ya səgi dɪ muna, dɪ nugə, dɪ tuuru gaa kum je sɪdɔɲ nɪ. Dɪ nan wɔ ja-tɪ dɪ ba dɪ pa-m.» Ismayeli ma sɛ yɪ o wu gu-ba nɪ o na kɪ te dɪ nɔɔna badaara bam tun. ⁹Ismayeli na gu nɔɔna bam yɪ o kwe ba yira yam o dɔli o dɪ vɔli dɪlu wuntu tun, yɪ dɪlu Zuda tuw Pɛ Asa dɛɛn na kugi tun mu. O ya kugi vɔli-kamunu kum sɪ o ma cɪ Mitspa tuw kum sɪ Yisurayeli tuw pɛ Baasa yɪ want-kv o di mu. Netania bu Ismayeli dɛɛn kwe twa bam kuntu o suuri kv ni dum maama mu.

¹⁰Nɔɔna balu maama ta na daari yɪ ba wu Mitspa tuw kum nɪ tun, mu Ismayeli dɛɛn kalɪ o ja o viiri. Kv maa yɪ pɛ bukwa bam, dɪ balu maama Babilɔni pamaɲna bam yigə tu Nebuzaradan dɛɛn na kwe o kɪ Gedalia juɲa nɪ sɪ o taa nii ba baɲa nɪ tun mu kuntu. Netania bu Ismayeli kalɪ ba maama yɪ ba kwe cwəɲə ba maa ve Amɔn.

¹¹Kareya bu Yohanan, dɪ jar-kərə yigə tiinə balu maama na wu o tee nɪ tun ma ni Ismayeli na kɪ lwarum kikiə yalu tun. ¹²Ba ma ja ba nɔɔna bam maama ba kɪ ba kwaga nɪ, yɪ ba pɛ Ismayeli dɪ o nɔɔna bam kwaga ba pu. Ba dɛɛn ve ba yi-ba

Gabawɔn bu-zaŋa kam ni nɛ mu.
¹³Nɔɔna balu Ismayɛl na kalɛ sɛ o
 ja o viiri tun na nɛ Yohanan dɛ o
 jar-kɛrɛ yigɛ tiinɛ bam tun, ba wuu
 ma poli zanzan. ¹⁴Ba ta ma pipiri
 ba yagɛ Ismayɛl, yɛ ba duri sɛ ba
 jeeri Yohanan dɛ o kɔgɔ kum. ¹⁵Sɛ
 ku na yɛ Ismayɛl, o dɛ o nɔɔna nana
 mu lugi Yohanan juŋa nɛ pa ba duri
 ba vu Amɔn tuw.

¹⁶Kareya bu Yohanan dɛ o
 jar-kɛrɛ yigɛ tiinɛ bam laan ma
 la nɔɔna balu ba na vɛrɛ Ismayɛl
 juŋa nɛ tun ba kɛ daani. Ku maa yɛ
 jar-kɛrɛ, dɛ kaana, dɛ biɛ, dɛ pɛ
 sɔŋɔ dɛdɛra balu Ismayɛl ya na
 jaani Mitspa nɛ maŋa kalu o na gu
 Gedalia tun mu. Yohanan ma kalɛ
 ba maama o ja o kɛ. ¹⁷Ba dɛen
 maa tu vɛŋɔ nɛ, yɛ ba vu ba cirigi
 ba zɛgɛ Kimam vɛrɛ digɛ kam yɛ ba
 kɛ da yale dɛani. Ku dɛen bwɛlɛ dɛ
 Betelhem mu. Ba dɛen buŋɛ sɛ ba
 vu Ezipi tuw kum mu, ¹⁸ba na lagɛ
 sɛ ba lu Babilɔnɛ tiinɛ bam juŋa nɛ
 tun ŋwaani. Bɛŋwaani, ba kwarɛ
 Babilɔnɛ tiinɛ bam mu. Ba yɛrɛ
 kulɔ na wɔ yɛ-ba dɛ Ismayɛl na gu
 Gedalia wulɔ Babilɔnɛ tuw pɛ ya na
 kuri sɛ o taa nii Zuda laŋa kam tun.

Nɔɔna bam vɛn Baŋa-Wɛ ni

42 Jar-kɛrɛ yigɛ tiinɛ bam
 maama dɛen ma vu Wɛ

nijɔŋnu Zeremi te. Bantu maa yɛ
 Kareya bu Yohanan, dɛ Hosaya
 bu Yezania. Ba ma tɔgɛ dɛ nɔɔna
 badonnɛ na yɛ nɔn-kamunɛ dɛ
 nɔn-balwa dɛ, ²ba vu ba yɛ Wɛ
 nijɔŋnu Zeremi te yɛ ba ta dɛd-o ba
 wɛ: «Dɛ loori-m! Cɛgi dɛ na jɛgɛ kulɔ
 sɛ dɛ loori n tee nɛ tun. Looori nmu
 Tu Baŋa-Wɛ n pa dɛbam balu ta na
 daari Zuda nɛ tun. Dɛ dɛen yɛ kɔgɔ
 mu. Laan nan nii, dɛ daari funfun
 yɛranɛ mu. ³Nan loori Baŋa-Wɛ sɛ
 Dɛ bɛrɛ dɛbam dɛ na wɔ vu mɛ,
 dɛdaani dɛ na wɔ kɛ te tun.»

⁴Zeremi ma lɛrɛ-ba o wɛ: «Tɔ! A
 niɛ. Amu wɔ sunɛ a loori abam Tu
 Baŋa-Wɛ nɛ á na tagɛ te tun. Dɛ nan
 na tagɛ kulɔ Dɛ bɛrɛ-nɛ, amu wɔ ta
 a dɛ á zwa nɛ. A bá sɛgi kulukulu á
 yigɛ nɛ.»

⁵Ba daa ma ta dɛ Zeremi ba wɛ:
 «Baŋa-Wɛ yɛ cɛga Tu. Duntu wɔ
 maani dɛ na tagɛ kulɔ tun cɛga cɛga
 yɛ Dɛ waari dɛbam, nɛ dɛ na wɔ kɛ dɛ
 tɔgɛ Dɛ na wɛ dɛ kɛ te tun. ⁶Dɛbam na
 tuŋɛ nmu Baŋa-Wɛ tee nɛ tun, dɛ wɔ
 yɔɔrɛ dɛ kɛ Dɛ na wɛ dɛ kɛ te tun mu.
 O kwɛrɛ kam na ywɛmmɛ, naa ka
 na camma, dɛ wɔ sɛ dɛ Tu Baŋa-Wɛ
 ni dum mu sɛ wɛenu da cwɛŋɔ tɛ pa
 dɛbam.»

⁷Taani dum kuntu kwaga nɛ, da
 fugɛ mu kɛ yɛ Baŋa-Wɛ laan pa
 Zeremi Dɛ kwɛrɛ. ⁸O ma bɛŋɛ
 Kareya bu Yohanan, dɛ jar-kɛrɛ

yigə tiinə balu na wu o tee ni tun, di nɔɔna bam maama, nɔn-kamunə di nɔn-balwa di, si ba jeeri daani. ⁹O ma ta di ba o wi: «Abam tɔɔi amu Yisrayeli tiinə Baɲa-We dum tee ni mu. Di nan wi tintu mu: ¹⁰«Abam na maɲi tɔga kantu ni á zɔura, amu wó fɔgi a lo abam a zigi mu, si a bá vaari abam a di tɔga ni. A ta wó jəri abam mu ti-ywəŋə je ni, si a bá vuuri abam a gɔ a yagi. Benwaani, a wu tiini ku cɔgi di a na pe leeru tɔlu ba abam baɲa ni tun. ¹¹Nan daa yi taá kwarɪ fɔvni di Babilɔni tuw pe wum, si amu wu á tee ni si a jɔɲi abam o juɲa ni a yagi. ¹²Amu laan maa wó duri á yibwənə, yi a pa Babilɔni pe wum di duri á yibwənə si o pa á joori á tuti tuw kum wuni á taá zɔvri da. Amu Baɲa-We na tagi te tun mu kuntv.»

¹³Abam nan daa yi vin abam Tu Baɲa-We ni dum si á ta nɛɛni, «Dɔbam bá maɲi tuw kuntv ni. ¹⁴Á yi taá te ni: «Dí wó vu dí taa zɔvri Ezipi tuw kum wuni mu. Dáani mu najara daa bá daani dɔbam. Dí bá ni jara-kəm nabwaanv kwəri. Kana daa bá ja dɔbam dáani.» ¹⁵Abam Zuda tiinə balu nan na daari tɔga kam ni tun, cəgi-na Baɲa-We taani dum. Paɲwa Tu Baɲa-We dum na yi Yisrayeli tiinə We tun na tagi te tun mu tintv: «Abam nan na kuri si á vu Ezipi tuw kum á taá

zɔura, ¹⁶nan lwarɪ-na ni jara-kəm dɔlu á na kwarɪ tun wó yi abam dáani. Abam nan na kwarɪ ni kana wó ja abam yo tun, ka wó suni ka yi abam dáani. Á wó ti Ezipi ni. ¹⁷Cɔga ɲwaanɪ tun, ku na yi balu maama na lagɪ ba duri ba vu Ezipi si ba taa zɔvri da tun, bantu wó ti najara wuni, di kana baɲa ni, di yawi-cɛɛru baɲa ni mu. Ba wuluwulu bá lu di leeru tɔlu a na wó kwe a ki ba yira ni tun.» ¹⁸Paɲwa Tu Baɲa-We dum na yi Yisrayeli tiinə We tun na tagi te tun mu tintv: «Á na yɔvri á vu á zu Ezipi tuw kum ni, amu wó tiini a lo a ban-lum abam baɲa ni, ni a bani deen na zaɲi di Zeruzalem tiinə yi a ki-ba te tun. Á wó ji wo-zɔɔna nɔɔna maama yiə ni, pa ba nusi abam. Baá taa mwani abam, yi ba daari ba mai á yiri ba sɔɔli lwarum ba pa daani. Abam di nan bá joori yo si á na tɔga kantv.»

¹⁹Zeremi ta ma ta o wi: «Abam Zuda tiinə balu na daari á tɔga kam ni tun, Baɲa-We maɲi Di ta di abam Di wi: «Yi zaɲi-na á vu Ezipi tuw kum.» Nan taá ye-na amu zum na kaani abam te tun. ²⁰Lwarɪ-na ni abam mu ki á sa cwəŋə di á na tɔɲi-ni á Tu Baɲa-We dum tee ni, yi á ta á wi: «Loori dí Tu Baɲa-We dum n pa dɔbam, si n daari n ta Di na wi dí ki te tun, si dí wó se Di ni dum kuntv.» ²¹Amu zum nan tagi

Baɗa-We kwərə kam a bɾi abam. Dɪ kʊ dɪ, á ta lagɪ á vɪn Dɪ nɪ dɪlʊ maama Dɪ na pɛ-nɪ sɪ a ta dɪ abam tun mu. ²²Kuntu ŋwaani, yɔɔɾɪ á taá ye nɪ: á na ve á yi jəgə kalʊ á na buɲɪ sɪ á vu á taá zʊvɪ da tun, á wó tɪ najara wɔnɪ, dɪ kana baɗa nɪ, dɪ yawɪ-cɛɛrʊ baɗa nɪ mu.» ¹Zeremi deen ma ta dɪ nɔɔna bam kwərə kalʊ maama ba Tu Baɗa-We na pɛ-o sɪ o ta tun. ²O na ti tun mu Hosaya bu Azaria, dɪ Kareya bu Yohanan, dɪ kamun-nyɪna badaara bam tagɪ dɪ Zeremi ba wɪ: «N fɔɪ vwan mu! Dí Tu Baɗa-We bɾi Dɪ wʊ tʊɲɪ-m dɪbam tee nɪ sɪ n ta nɪ dí yi ve dí taa zʊvɪ Ezipi nɪ. ³Aye, kʊ nan yi Neriya bu Baruki mu svɔɪ-m sɪ n ta tuntʊ n bɾi dɪbam. O maa buɲɪ sɪ Babilɔnɪ tiinə bam mu na dam dí baɗa nɪ, sɪ ba wanɪ ba gʊ dɪbam, naa ba kalɪ dɪbam ba ja ba viiri.»

43 Yohanan, dɪ jar-kərə yigə tiinə bam maama, dɪ nɔɔna bam maama ma vɪn Baɗa-We nɪ dum sɪ ba maɲɪ Zuda laɲa kam nɪ. ⁵Yohanan, dɪ jar-kərə yigə tiinə bam ma la nɔɔna balʊ maama na nuɲɪ ba ya na jagɪ ba wʊ tunɪ dɪlʊ maama wɔnɪ yi ba joori Zuda laɲa kam sɪ ba taa zʊvɪ da tun ba kɪ daani sɪ ba ke Ezipi. ⁶Ba ta ma ja nɔɔna balʊ maama Babilɔnɪ pamaɲna bam yigə tu Nebuzaradan na yagɪ o pa Ahikam bu Gedalia sɪ

o taa nii-ba tun ba ja ba ke. Baara, dɪ kaana dɪ biə maa wʊ kɔgɔ kum wɔnɪ, kʊ wəli dɪ pɛ bukwa bam. We niɲoɲnu Zeremi dɪdaani Neriya bu Baruki dɪ deen tɔgɪ ba wʊ ba wɔnɪ. ⁷Nɔɔna bam ma yɔɔɾɪ ba vɪn Baɗa-We nɪ dum, yi ba vu Ezipi. Ba ma vu ba yi Tapanɛzi tʊv kum.

⁸Ba na wʊ tʊv kum kuntu nɪ tun, mu Baɗa-We pɛ Zeremi Dɪ kwərə Dɪ wɪ: ⁹«Beeri kandwa-zana n ja n vu Ezipi Pa-farʊ sɔɲɔ kulʊ na wʊ Tapanɛzi nɪ tun. Kwe-ya n sulɪ dɔgɔ wara bimbim dum dɪ na wʊ pa-digə kam ni dum nɪ. Nan kɪ kuntu sɪ Zuda dwi tiinə bam taa zigɪ da ba niə.

¹⁰Laan ta dɪ ba n wɪ: «Paɲwa Tu Baɗa-We dum na yi Yisrayelɪ tiinə We tun na tagɪ kulʊ tun mu tuntʊ: Amʊ lagɪ a tʊɲɪ a bəɲɪ Babilɔnɪ tʊv Pɛ Nebukadnetsari mu sɪ o ba yo. Wuntʊ yi a tuntʊɲnu mu. Amʊ laan maa wó cwi o paari jangɔɲɔ kum sɪ kʊ ja tɪga kandwa yantu a na səgi tun baɗa nɪ. Wuntʊ wó yarigɪ o woro kum sɪ kʊ yi yantu dɪ. ¹¹Oó ba o zaɲɪ najara dɪ Ezipi tiinə bam. Balʊ na maɲɪ sɪ ba tɪ tun maa wó tɪ. Balʊ maa na maɲɪ sɪ ba kalɪ-ba ba ja viiri tun, baá kalɪ-ba ba ja viiri mu. Balʊ nan na maɲɪ sɪ ba tɪ najara wɔnɪ tun wó yɔɔɾɪ ba tɪ najara wɔnɪ mu. ¹²Amʊ wó pa Nebukadnetsari zwe Ezipi tiinə jwənə di sum sɪ o daari o zwe ba

jwənə yam dɪ, naa o pɛ-ya o ja o viiri. O lagɪ o zwaɾi Ezipi tɪga kam mu lanyɪranɪ, nɪ nayɪru na yəni o lɪ kasɪlɪ o gɔɾɔ yɪra nɪ te tun. O laan maa wó joori o tutɪ tw dɪ yazurə. ¹³O yɔɔɾɪ o lagɪ o zu digə kalɔ Ezipi tiinə na zuli wɪa jwəm dɪm ka wunɪ tun mu. O ta wó yigi kandwa yalɔ ba na cwi ba jwəm dɪm kuntu ɲwaanɪ tun o dɪ tɪga nɪ. O laan maa wó zwe Ezipi tiinə jwənə yam dɪ sum maama dɪdaanɪ mim.»

Jwənə kaanum wó ja waarum ku ba

44 Baɲa-We deen daa ma pa Zeremi kwərə kantɔ sɪ o pa Zuda tiinə balɔ na tu ba zuvɪ Ezipi nɪ tun. Balɔ na zuvɪ Migidɔla nɪ, dɪ Tapanɛzɪ nɪ, dɪ Memfisi nɪ, dɪdaanɪ Ezipi tw jagwiə seeni tun mu kuntu. ²Paɲwa Tu Baɲa-We dɪm na yɪ Yisɾayɛlɪ tiinə We tun na tagɪ kulɔ tun mu tintɔ:

«Abam yɪ nɛ lɛɛɾv tulɔ a na pɛ ku yɪ Zeruzalɛm tw kum, dɪ Zuda tunɪ dɪm maama tun. Je sum kuntu zum tigi di-dwəənu yɪranɪ mu. Nɔɔn-nɔɔnv ba zuvɪ dɪ wunɪ. ³Ku nan yɪ ba lwarum kikiə yam ba na kɪ tun ɲwaanɪ mu a banɪ zaɲɪ dɪ ba. Ba zwe wəənu ba ma kɪ kaanum ba pa wa-yɔɔɾv. Ba ma yɔɔɾɪ ba zuli wa yalɔ ba ya na yəri tun. Abam, dɪ

á nabaara bam dɪ ya yəri-ya. ⁴A ma yəni a tuɲɪ a niɲoɲnə bam á tee nɪ kuni zanzan. Ba dɪ maa tɛ ba wɪ: «Yɪ taá kɪ wo-zɔɔna yantu amv na tiini a culi tun!» ⁵Amv nɔɔna bam nan wu cəgi ba ni-kaana yam. Ba wu sɛ sɪ ba yaɲɪ ba lwarum kikiə yam, yɪ ba ta yɔɔɾɪ ba zuli wa-yɔɔɾv tun kuntu. ⁶Kuntu ɲwaanɪ, a logɪ a ban-lum Zuda tunɪ dɪm baɲa nɪ, dɪ Zeruzalɛm tw cwe sum baɲa nɪ, pa tunɪ dɪm kuntu tiini dɪ cəgi dɪ tigi di-dwəənu yɪranɪ, dɪ zum maama.» ⁷Paɲwa Tu Baɲa-We dɪm na yɪ Yisɾayɛlɪ tiinə We tun na tagɪ te tun mu tintɔ:

«Bɛɲwaanɪ mu abam yɔɔɾɪ á lagɪ sɪ á ja lɛɛɾv á ba á tutɪ baɲa? Abam lagɪ sɪ á baara, dɪ á kaana, dɪ á biə, dɪ bu-sɪsɪn sum maama mu je, sɪ nɔɔn-nɔɔnv daa yɪ daari Zuda dwi tiinə bam wunɪ mu na? ⁸Á na tu á zuvɪ Ezipi tw yo seeni yɪ á jan dɪ kɪ wəənu tulɔ tun dɪ á na zuli wa-yɔɔɾv te tun mu zaɲɪ a banɪ. Á buɲɪ sɪ á da ku ɲwaanɪ á cəgi á tutɪ mu na? Dwi tiinə maama wó yáalɪ abam mu yɪ ba daari ba taa mai á yɪrɪ ba sɔɔlɪ lwarum ba pa daanɪ. ⁹Abam swe á nabaara bam deen na tuɲɪ lwarum kikiə yalɔ tun mu na? Á ta swe Zuda tw pwa, dɪ ba kaana bam, ku ta wəli dɪ abam tutɪ, dɪ á kaana bam na kɪ lwarum kikiə yalɔ tun mu na? Abam maama kɪ á tusi

kuntu mu Zeruzalem tuv kum wuni didaani Zuda tuni dum maama ni.

¹⁰Di zum maama di, abam wu bri ni á wuvu cɔgi di á kikiə yam. Á ma á ba nigi-ni di. Abam bri á wu se si á tɔgi niə yalv a deen na kwe a pa abam di á nabaara bam tun.»

¹¹Paŋwa Tu Baŋa-We dum na yi Yisrayeli tiinə We tun na tagi kulu tun mu tintu:

«Amu wubuŋa laan nan jaani ya ti si a pa leerv ba á baŋa mu, si a daari a cɔgi Zuda dwi dum maama.

¹²Cɔga tun, ku na yi Zuda tiinə balv ya na daari ba tuv kum ni yi ba wubuŋa laan ja si ba vu Ezipi ba taa zuvri da tun, amu lagi a cɔgi-ba mu fast. Ba maama wó maŋi Ezipi tuv ni yo mu ba ti. Ku na maŋi ku yi non-kamunə di non-balwa di, ba maama lagi ba ti najara wuni, naa kana baŋa ni mu. Á wó ji wo-zɔna nɔna maama yiə ni, si ba taa nusi abam. Baá taa mwan abam, yi ba daari ba taa mai á yiri ba sooli lwarum ba pa daani. ¹³A lagi a ki balv na tu ba zuvri Ezipi ni tun ni a na ki te di balv na wu Zeruzalem ni tun mu. Ba di wó ti najara wuni, di kana baŋa ni, di yawi-ceerv baŋa ni mu. ¹⁴Zuda tiinə balv maama ya na daari yi ba vu Ezipi tuv ba zuvri da tun wuluwulu bá lu cam dum kuntu wuni. Ba daa bá joori Zuda tuv kum, si ba taa zuvri da, di ba na maŋi ba jigi tuna si ba joori te tun di. Si ba

wuni nɔna finfin yiran mu lagi ba joori ba titi tuv kum ni.»

¹⁵Zeremi na tagi kuntu tun, baara balv maama na ye ni ba kaana yəni ba zwe wənu ba ma ki kaanum ba pai wa yadonnə tun, di kaana balv maama na zigi da tun ma ləri o taani dum. Ba deen yi Zuda tiinə balv maama na tu ba zuvri Ezipi tuv kum baŋa di kuri seeni tun mu. ¹⁶Ba maa wi: «Dí bá se taani dilv n na tɔgi Baŋa-We yiri ŋwaani n ta n bri dɔbam tun. ¹⁷Dí wó ki dí wubuŋa na jaani si dí ki te maama tun mu. Dɔbam lagi dí zwe wənu mu dí ki kaanum di pa dí Weyuu Pa-kana jwəm dum mu, yi dí daari dí lo sana dí pa-ku. Dí wó yɔvri dí ki nuneeni dɔbam, di dí kwə, di dí pwa, di dí nakwa deen na ki te Zeruzalem tuv kum wuni di Zuda tuni dum maama wuni tun mu. Beŋwaani, maŋa kam kuntu ni, dí deen jigi wudiiru dí di dí sui, yi leerv ba yi dɔbam. ¹⁸Nan nii! Dí daa na ba zwe wənu dí pai «Weyuu Pa-kana kam», yi dí daari dí loi sana dí pa-o tun, dí bri dí ba nai ywəni. Dí nɔna bam yɔvri ba tu najara wuni mu, yi kana di gui ba badonnə.»

¹⁹Kaana bam di ma ta ba wi: «Dɔbam deen na jigi wənu dí zwe dí pai Weyuu Pa-kana kam, yi dí ta loi sana dí pa-o tun, dí banna yəri ku ni ni na? Bantu nan mu yəni ba zigi dí kwaga ni yi dí

fɔgi maasa na lwəni jwə-kana kam kuntu nyinyugu.»

²⁰ Zeremi ma ta di nɔɔna balu na zigɔ ba te taani dum kuntu ba bri-o, baara di kaana maama tun, o wi: ²¹ «Ku na yi wəenu tilu abam, di á kwə bam, di á pwa, di á nakwa, di tuw kum nɔɔna maama deen na zwe ba ma ba ki kaanum ba pa wa yadonnə Zeruzalem tuw kum wuni di Zuda tuni dum maama wuni tun, abam buɔi ni á kikiə yam kuntu wu zu Baɔa-We wubuɔa ni mu na? Dl nan wu swe ya swiə. ²² Baɔa-We yira deen yɔɔri ya ɛɛ di á wu-luɔu tituɔa, di á kəm-balwaaru yam mu. Kuntu ɔwaani o pe á tɔga kam ji di-dwəenu yirani yi nɔɔn-nɔɔnu ba zuvri ka wuni. Nɔɔna maa yəni ba mai ka yiri ba soɔli lwarum ba pa daani. ²³ Abam zum na jigɔ leeru tuntu á di tun zigɔ á tuti yira ni mu. Abam zwe wəenu mu á pa jwənə pa á tusi á ɛɛgi Baɔa-We yigə. Abam nan ba se Dl niə yam, di kwie yalu Dl na tiɔi Dl pa abam si á taá tɔgi-ya tun.»

²⁴ Zeremi laan ma ta di nɔɔna bam maama, di kaana bam maama, o wi: «Abam Zuda tiinə balu maama na tu á zuvri Ezipi tuw ni tun, ɛɛgi-na Baɔa-We taani duntu. ²⁵ Paɔwa Tu Baɔa-We dum na yi Yisrayeli tiinə We tun na tagi kulɔ tun mu tuntu: Abam di á kaana bam ya na maɔi á ja wubuɔa si á ki te tun mu á suni

á jigɔ á ki. Beɔwaani, abam fəri ni mu yi á wi: «Dibam wó ki dí su kampwələ kalu dí na wi dí wó zwe wəenu dí pa Weyuu Pa-kana kam, si dí ta lo sana dí pa-o tun.»

Ku maɔi. Yɔɔri á ki-na á na fəri á ni ni á wó ki te tun. ²⁶ Abam Zuda tiinə balu nan na zuvri Ezipi tuw wuni tun, ɛɛgi-na taani dilu Baɔa-We na maɔi si Dl ta di abam tun: Amu dugi a yiri kamunu kum ɔwaani ni abam Zuda tiinə balu na wu Ezipi tuw je silu maama ni tun wuluwulu daa bá kwe amu yiri o ma o du durə, naa o fəri ni si o ta wi: «Amu kwe Yuutu Baɔa-We na yi ɔwia Tu tun yiri si a ta tuntu.» ²⁷ Amu yɔɔri a zigɔ a nii-ba si a ja leeru mu a ba ba baɔa, si ku dai lam. Zuda tu wulu maama na wu Ezipi ni tun wó ti mu. Ba lagɔ ba ti najara wuni mu, naa kana mu wó gu-ba, si ba maama je. ²⁸ Ku nan na yi te tun, ba finfun wó lu najara wuni di ba ɔwia, si ba nuɔi Ezipi tuw ni ba joori ba jəni Zuda laɔa kam ni. Kuntu tun, Zuda tiinə balu maama na daari tun wó lwarɔ wulu taani na suni di ki tun, ku na yi amu nyum dum, naa bantu nyum dum mu. ²⁹ Baɔa-We ta na tagi kulɔ tun mu tuntu: A nan wó ki mumaɔi si á lwarɔ ni a suni a lagɔ a waari abam mu je suntu ni. Ku ta wó pa á maani ni amu na tagi ni leeru tilu maama wó yi abam tun wó suni ti ki. ³⁰ A

lagɪ kwe Ezipi tɔv Pa-farv Hofera a kɪ o dɔna balv na beer-o sɪ ba gv tɪn juʒa nɪ mv. Kvú kɪ nɪ a dɛɛn na kwe Zuda tɔv pɛ Sedesiastɪ a kɪ o dɔnv Babilɔnɪ tɔv pɛ Nebukadnetsari juʒa nɪ te tɪn mv. Nebukadnetsari dɪ nan ya beer-o mv sɪ o gv.»

We na pɛ Baruki kwɛrɛ kalv tɪn

45 Zuda tɔv pɛ Zvziastɪ bu Yeoyakim paartɪ dim bɪna yana bɪnɪ dɪm nɪ mv We nijɔŋnu Zeremi dɛɛn lwɛnɪ Baʒa-We taantɪ o brɪ Baruki, yɪ Baruki dɪ pɔpɔvɪ-dɪ o tiŋi tɔnɔ wɔnɪ. Zeremi dɛɛn tagɪ did-o o wɪ: ²«Yisrayelɪ tiinɛ Baʒa-We dɪm na tagɪ kɔlv dɪ nmv Baruki tɪn mv tɪntv: ³Nmv kaagi n tɛ mv n wɪ: «Lɛɛrv wɔ a yuu nɪ! Baʒa-We fɔʒɪ Dɪ kwe wɔ-cɔʒɔ mv Dɪ wɛli a zɔnnɪ dɪm wɔnɪ. Amv yɪra laan cɛ mv dɪ vuvunim, yɪ siun tɛrɛ a tee nɪ.»

⁴Baʒa-We nan pɛ Zeremi nɪ sɪ o ta dɪ Baruki nɪ: «Baʒa-We na tagɪ kɔlv tɪn mv tɪntv: Amv lagɪ a yigi wɛɛnu tɪlv a na lɔʒɪ tɪn mv a dɪ tɪga nɪ, sɪ a daartɪ a ʒɔ wɛɛnu tɪlv a na ʒɛri tɪn a yagi. A nan wó kɪ kɔntv mv tɪga baʒa maama nɪ. ⁵Kɔntv ŋwaanɪ, nmv na beerɪ kamunni sɪ n pa n tɪtɪ, yɪ kɪ kɔntv. Bɛŋwaanɪ, amv lagɪ a pa lɛɛrv mv yɪ nabiinɛ

maama. Kv daartɪ nmv, amv wó pa, n na ma n ve mɛ maama, sɪ n jɔŋi n tɪtɪ n yagi. Amv Baʒa-We na tagɪ te tɪn mv kɔntv.»

We wó waartɪ dwi-ge tiinɛ

46:1–51:64

Ezipi tɔv taantɪ

46 Baʒa-We na pɛ Dɪ nijɔŋnu Zeremi kwɛrɛ kalv dwi-ge tiinɛ seenɪ tɪn mv tɪntv:

²Ezipi tɔv taantɪ mv tɪntv. Zuda tɔv pɛ Zvziastɪ bu Yeoyakim paartɪ dim bɪna yana bɪnɪ dɪm nɪ mv Babilɔnɪ tɔv pɛ Nebukadnetsari dɛɛn wantɪ Ezipi Pa-farv Neko najara wɔnɪ. Najara yam dɛɛn kɪ Karekemisi laʒa nɪ mv yɪ kv bwɛlɛ dɪ Efratɪ bugɛ kam. Ezipi Pa-farv jar-kɛrɛ bam taantɪ mv tɪntv:

³«Tigisi-na á zɪʒɪ dɪ á jara zɪla sɪ á vu á kɪ najara!

⁴Kwɛ-na á siseŋ-nɔɔna bam sɪ á daartɪ á din-sɪ.

Cice á zɪʒɪ najara zɪga yɪ á yice wɔ á yum nɪ.

Dwɛri-na á cicwɛ yam, sɪ á fɔʒɪ á vɔ á jara zɪla yam.»

⁵Baʒa-We ta ma ta Dɪ wɪ:

«Bɛɛ mv amv nan nii a nat?

Fɔvɪ mv tiinɪ dɪ zv-ba!

Ba pamaŋ-babe sum yɔɔrɪ ba
 titwəni ba joori kwaga
 mu,
 ba na tɔ najara wɔni tɔn
 ŋwaani.
 Ba yɔɔrɪ ba kɪ lɪla mu sɪ ba duri
 ba lu.
 Ba daa ba bari sɪ ba nii kwaga
 yɪ tɪta.
 Nɔɔna fugi-ba mu je maama
 ni.
⁶ Pamaŋ-bɛbe silɔ na warɪma tɔn
 ba lu,
 ba na maŋɪ ba duri lɪla te dɪ.
 Ba na duri ba yɪ tɪga kam jazum
 baŋa seeni,
 ba lagɪ ba tɔ ba tɪ
 Efratɪ bugə kam ni ni mu.
⁷ Wɔɔ mu zaŋɪ wɛɛni tɪntɔ,
 ni Nili bugə kam na yəni ka su
 ka pɛɛlɪ te tɔn?
⁸ Ezipi tɔw mu kɔntɔ.
 Ku yɔɔrɪ ku zaŋɪ mu ni Nili
 bugə na kɪ te tɔn.
 Ku yɔɔrɪ ku zaŋɪ mu fugi-fugi.
 Ezipi tiinə maa tɛ ba wɪ:
 «Dɪ wɔ zaŋɪ dɪ faari lugɔ baŋa
 je maama mu.
 Dɪ laan maa wɔ cɔgɪ tɔni dɔm,
 dɪdaani dɪ nɔn-biə.»
⁹ Fɪ-na á siseŋ-nɔɔna bam sɪ sɪ
 vu najara wɔni!

Duri-na á tərikooru tɔm dɪ
 fura!
 Abam pamaŋ-babe sum, nuŋi-na
 sɪ á zaŋɪ najara.
 Kusi tiinə, dɪ Puti tiinə,
 ja-na á najara tankwallɔ á
 nuŋi.
 Luudi tiinə, saŋɪ-na á tɛn sum.
¹⁰ Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ nan mu
 tɛ dɛ dɪntɔ.
 Dɪ yɪ jɪna ŋwum dɛ mu,
 dɛ dilɔ ni Dɪ na wɔ ŋwɪ jɪni
 Dɪ dɔna baŋa ni tɔn.
 Dɪ sɔ-lɔŋɔ kum wɔ gɔ ba
 maama ku tɪ.
 Ku ta wɔ nyɔ ba jana ku su,
 sɪ ku laan yagɪ ba cɔgum.
 Bɛŋwaani, ku yɪ kaanum mu
 Yuutu Baŋa-Wɛ na yɪ
 Dam-fɔrɔ Tu tɔn ŋwaani
 Efratɪ bugə kam ni ni.
¹¹ Ezipi tiinə bam, á tiini á
 bwənə.
 Nan ve-na Galadɪ laŋa kam
 á beeri liri á ma á yɔɔrɪ á tɪtɪ.
 Abam nan na jɪgɪ liri silɔ á ma
 á yɔɔrɪ á tɪtɪ tɔn
 warɪ abam sɪ sɪ joŋi.
¹² Lugɔ baŋa dwi tiinə wɔ ni
 cavura na jaani abam te tɔn.
 Á kərə kam dɪ wɔ jagɪ

ka yi tɔga baɲa je maama nɪ.
 Abam tuw pamaɲna bam wú
 gaɾi daani mu,
 yɪ ba maama laan tri ba tu
 da-baɲa nɪ.»

**Babilɔni tuw pɛ
 Nebukadnetsari taani**

¹³ Kwɛrɛ kalu Baɲa-Wɛ na pɛ Dɪ
 nijɔɲnu Zeremi sɪ kɪ vu Babilɔni tuw
 pɛ Nebukadnetsari na lagɪ o zaɲɪ
 najara dɪ Ezipi tuw kum te tun mu
 tuntu:

¹⁴ «Tɔɔli taani duntu sɪ dɪ jagɪ dɪ
 yi Ezipi tuntu dum maama.
 Pa Migidɔla tiinɛ ni-dɪ,
 sɪ Memfisi tiinɛ, dɪ Tapanɛzi
 tiinɛ dɪ ni-dɪ.
 «Kɪ-na á tɪtɪ daani sɪ á kɪ najara!
 Bɛɲwaani, nɔɔna balu na gilimi
 abam tun
 wura ba tu najara wuni mu.»

¹⁵ Bɛɛ mu kɪ yɪ abam tuw
 pamaɲ-bɪbɛ sum tu ba tigi
 ba pwi baɲa nɪ kuntu?
 Ba wari ba zigi wɛɛni,
 Bɛɲwaani, Baɲa-Wɛ mu
 yigi-ba Dɪ dɪ tɔga nɪ.

¹⁶ Á jar-kɛrɛ kɔɔɔ kum tri kuntu
 mu taan.
 Ba laan maa wú vu ba tu ba
 daɲɪ da-baɲa nɪ.
 Baá ta daani ba wɪ:

«Pa-na sɪ dɪ zaɲɪ dɪ joori
 dɪ tɪtɪ nɔɔna te dɪ tɪtɪ tuntu dum
 wuni,
 sɪ dɪ lu najara wuni yɪ dɪ ta
 ɲwi.»

¹⁷ Ba na yi sɔɲɔ mu baá taa te
 ba wɪ:
 «Ezipi tuw Pa-faru wum yɔɔɔɔ o
 yɪ sɔɔ yurani mu.
 O ya nɛ cwɛɲɛ sɪ o kɪ o
 wubɔɲa,
 yɪ o yaɣɪ-ka pa ka kɛ ka
 daari-o.»

¹⁸ Paɲwa Tu Baɲa-Wɛ nan yɪ Pɛ
 mu cɪga cɪga.
 Duntu mu wɪ: «Amu yɔɔɔɔ a yɪ
 ɲwɪa Tu Baɲa-Wɛ mu.
 Babia wú ba o jeeri abam o na
 yɪ kamunu
 nɪ Tabɔɔɔɔ piu kum na dwe
 pweeru maama te tun.
 Ku tu wú taa zigi wɛɛni
 colololo,

nɪ Karmɛli piu na zigi wɛɛni
 te nunu kum ni nɪ tun.
¹⁹ Abam balu na zuvri Ezipi
 wuni tun,
 lu-na á zɪla á kɪ daani,
 sɪ ba lagɪ ba kalɪ abam mu
 ba ja ba vu sa-tuw yigɛ yigɛ.
 Bɛɲwaani, Memfisi tuw wú ba
 ku cɔɔɔ,
 pa ku ji di-dwɛɛnu mu

yi nɔɔn-nɔɔnu ba zuuri da.

²⁰ Ezipi tuw nyi di na-paali mu
na lana lanyirani tun.

Di ku di, pɔɔ nan mu wɔ nuɗi
jazum baɗa seeni
ku ba ku dɔni-ku.

²¹ Ezipi tiinɛ na jini jar-kɛrɛ
balu si ba wɛli-ba tun
nyi di na-paala na nugi
lanyirani tun mu.

Bantu di pipiri ba duri mu si ba
lu najara wuni,
ba na wari si ba jeeri ba duna
bam tun ɗwaani.

Ku yɔɔri ku yi lɛɛru maɗa mu
ku pa Ezipi tiinɛ bam.
Maɗa yiɛ si ba na waarum.

²² Ezipi nyi ni bisankwila mu.
O ki lila lila si o duri o lu, yi o
seesɛ,
o duna na zɛg-o vira-vira di
dam tun ɗwaani.

Ba jigi ba doorɛ mu ba biini si
ba gu-o,
ni nɔɔna na goni tweeru ba di
tiga ni te tun.

²³ Ba jar-kɛrɛ bam na maɗi ba
lini di kɔgɔ te maama di,
baa goni ba maama ba di tiga
ni.»

Baɗa-Wɛ na tagi te tun mu kuntu.
«Beɗwaani, ba duna bam yɔɔri
ba yu mu

ni kayira donɗ te tun.

Nɔɔna wari ba ni si ba ga ba ti.

²⁴ Ezipi tiinɛ bam wɔ di cavura,
jazum baɗa seeni nɔɔna bam
na wɔ di-ba najara wuni
tun ɗwaani.»

²⁵ Paɗwa Tu Baɗa-Wɛ dum na yi
Yisrayeli tiinɛ Wɛ tun tagi tintu mu
Di wɔ:

«Nii-na! A ti a yigɛ mu si a waari
Tebesɛ tuw jwɛm Amɔn, di Ezipi
jwɛnɛ yadonnɛ yam. A nan ta wɔ
waari Ezipi Pa-faru wum, di ku
pwa badonnɛ bam, di ku nɔn-biɛ
bam, ku ta wɛli di balu maama na
kwe ba ciga ba daɗi Ezipi Pa-faru
wum baɗa ni tun. ²⁶ A yɔɔri a lagɛ a
kwe-ba mu a ki balu na beeri-ba si
ba gu tun jɗa ni. Ku maa yi Babilɔni
tuw Pɛ Nebukadnetsari di o didɛɛra
bam mu kuntu. Kwaga seeni, a nan
wɔ pa ba daa joori ba taa zuuri
Ezipi wuni ni faɗa kam tun.»
Baɗa-Wɛ na tagi te tun mu kuntu.

Baɗa-Wɛ wɔ jɔɗi Di nɔɔna Di yagi

²⁷ «Amu tintuɗna, Zakɔbi dwi
tiinɛ bam,
yi taá kwari-na fɔuni.
Yisrayeli tiinɛ bam, nan yi taá
liɛ.

Ku na yi balu na pi abam ba
yagi tuw wɔni yigə yigə
tɔn,

a lagi a jɔŋi abam di á dwi
dum bantu juŋa ni mu a
yagi.

Zakɔbi dwi tiinə bam wó joori
ba tuti tuw di yazurə,
yi nɔɔn-nɔɔnu daa bá kɪ sɪ
fuɔni zu-ba.

²⁸ Amu tintɔŋna, Zakɔbi dwi
tiinə bam,
yi taá kwari-na fuɔni.
Bɛŋwaani, amu wu abam tee ni.
Amu wó yɔɔri a cɔgi tuni dilu
maama
a ya na lagi abam a yagi di
wɔni tun.
Si ku na yi abam, a bá cɔgi
abam fasi.

Amu wó yəni a kurisi abam.
A nan na waari abam maŋa di
maŋa,
kuú taa tɔgi ciga cwəŋə mu.»

Baŋa-Wɛ na lagi te tun mu kuntu.

Filisi tiinə taani

47 Baŋa-Wɛ na pe Di nijɔŋnu
Zeremi kwərə kalu Filisi
tiinə bam ŋwaani, yi Ezipi Pa-faru

wum ya ta wu zaŋi najara di Gaza
tuw tun mu tintu:

² Baŋa-Wɛ na lagi kulɔ tun mu tintu:

«Nii-na jazum baŋa seeni!
Na-fara zaŋi je sum kuntu ni
ba buna!

Ba nan yɔɔri ba wuuri di baari
mu
si ba su ba pɛɛli tɔga kam
maama
yi ba di kulɔ maama na wu ka
wɔni tun.

Na bam wó cɔgi tuni dum
di balu na zuuri di wɔni tun
mu.

Nɔɔna wó taa keeri mu ba loori
zənə.

Balu maama na zuuri tɔga kam
wɔni tun wó taa coosə.

³ Nɔɔna bam wó ni siseŋ-nɔɔna
napɔɔna na dwana.

Ba duna jara-kəm tərikooru tum
di maa kɪ sɔɔ,

ti ne sum na dwani tun ŋwaani.
Nɔɔna wó duri ba daari ba biə,
fuɔni na jigi-ba yi ba vwana
pari tun ŋwaani.

⁴ Bɛŋwaani, de dilu Wɛ na wó
cɔgi

Filisi tiinə bam maama tun yiə.
Maŋa yiə si balu ta na daari

yɪ ba wɛli Tiiri dɪ Sidɔn tiinɛ
tɪn je.

Baŋa-We ti Dɪ yigɛ mu sɪ Dɪ
cɔɔɪ Filisi tiinɛ balɔ ta na
daari tɪn.

Bantu ya nuɲi Kaftɔri nɪnu ni
dum ni mu.

⁵Gaza tiinɛ wó ceeri ba yum
wu-cɔɔɪ ŋwaani.

Asekelon tiinɛ dɪ wó kɪ cumm.
Abam balɔ ta na daari
tɪ-kampari laɲa kam nɪ
tɪn,

á ta wó taa gwin á yura yam
wu-cɔɔɪ ŋwaani na?

⁶Abam maa laara yɪ á te á wɪ:
«Su-lɔɲɔ kulu na wu Baŋa-We
juɲa nɪ tɪn,

nmɔ wuu ta wu tɪ dɪ n na
goni dɪbam te tɪn na?

Joori n zu n polo kum wuni,
sɪ n ta n tigi da n siə!»

⁷Ku nan bá wani ku sin,
Baŋa-We na pɛ-ku kwərə tɪn
ŋwaani.

Dɪ ma pa ni sɪ ku vu ku jeeri
Asekelon tiinɛ,
dɪ balɔ na zuuri nɪnu ni seeni
tɪn,
sɪ ku cɔɔɪ-ba fasi.»

Moabi tuv taani

48 Moabi tuv taani mu tuntu.
Paŋwa Tu Baŋa-We dum na
yɪ Yisrayeli tiinɛ We tɪn na tagi
kulu tɪn mu tuntu:

«Lɛɛɔ mu wu Nebo tuv yuu nɪ,
ku na lagi ku cɔɔɪ tɪn ŋwaani.
Karyatayim dɪ wó yáali
ba na di-ku najara wuni tɪn
ŋwaani.

Ba lagi ba yigi ku dam je sum ba
dɪ tɪga nɪ mu,
pa tuv kum nɔn-biə bam na ba
cavura.

²Zulɛ daa tɔrɛ Moabi ŋwaani,
Ba jei ba jeeli o balɔrɔ kɛm mu
Hesebon tɪv nɪ:

Ba te mu ba wɪ: «Á ba-na dí vu
sɪ dí pa ku yɪrɪ je,
dwia yam titari nɪ!»

Ku daari nmɔ Madmen tiyɔ,
ba lagi ba pa nmɔ dɪ tɪ mu.
Su-lɔɲɔ mu wu nmɔ kwaga nɪ
ku ve ku buni.

³Cɛgi-na sɪ á ni nɔɔna na keeri
te Horon wuni,
vuvugɛ dɪ cam na tu ba wuni
tɪn ŋwaani.

⁴Moabi tuv lagi ku cɔɔɪ maama
mu.

Ku biə bam wó kaasɩ zanzan.
⁵ Ba kwe Luhifi cwəŋə kam mu
 ba maa kea.
 Ba na maa diini tun mu ba
 yɔɔɩ ba keeri taan.
 Ba ta kwe Horon cwəŋə kam
 mu ba maa tuə,
 yɩ ba kaasɩ ba wɩ ba tiw kum
 cɔgi.
⁶ Ba maa wɩ: «Duri-na sɩ á lu dɩ
 á ŋwia!
 Ve á zu-na kagua kam wɔnɩ nɩ
 binaga te.»
⁷ Abam Moabɩ tiinə kwe á cɪga
 á darɩ
 á titɔŋa dɩ á jɪgɪrɔ baŋa nɩ
 mu.
 Á dɔna nan wó wanɩ abam ba
 di.
 Baá kalɩ á jwəm Kemɔsɩ dɩ ba ja
 ba vu sa-tuɔ,
 ku ta wəli dɩ dɩ kaanum tiinə
 dɩ balu na tɔŋɩ ba pa-dɩ
 tun.
⁸ Á dɔna wó ba sɩ ba zaŋɩ najara
 á tɔnɩ dɔm maama baŋa nɩ.
 Dɩ maama wó cɔgi fastɩ.
 Tɔnɩ dɩlu na wu bolo nɩ tun,
 dɩ dɩlu na wu tɩ-kamparɩ nɩ
 tun dɩ,
 maama lagɩ dɩ ji di-dwəənu
 yɪranɩ mu,
 nɪŋɛnɩ amɩ Baŋa-Wɛ na tagɩ
 te tun.

⁹ Ku-na yibeeli sɩ á kɩ Moabɩ dɩ
 wɔnɩ,
 ku na wó taa tigi mu yɔɔ
 yɪranɩ tun ŋwaanɩ.
 Moabɩ tɔnɩ dɔm maama wó ji
 di-dwəənu mu,
 sɩ nɔɔn-nɔɔnɩ daa yɩ taa zɔvɩ
 dɩ wɔnɩ.»
¹⁰ Ku na yɩ wɔlu maama na vin sɩ
 o taa tɔŋɩ o pa Baŋa-Wɛ dɩ o wɔw
 maama tun, Wɛ wó sɔɔlɩ lwarum Dɩ
 yaŋɩ ku tu yuu nɩ!
 Ku ta na yɩ wɔlu na wu sɛ sɩ Moabɩ
 tiinə jana tarɩ o su-lɔŋɔ yɪra nɩ tun,
 Baŋa-Wɛ wó sɔɔlɩ lwarum Dɩ yaŋɩ
 ku tu dɩ yuu nɩ!
¹¹ Baŋa-Wɛ ta ma ta Dɩ wɩ:
 «Ku na zɪgɩ Moabɩ nɔn-dɔnnɩ
 maŋa nɩ
 sɩ ku yɩ lele tuntu tun,
 kulɔkulɔ wu gigir-o.
 Ba ta wu kalɩ Moabɩ tiinə ba vu
 sa-tuɔ
 sɩ ba lwarɩ ku na yɩ te tun.
 Ba nyɩ nɩ sana balu dabilɩ na
 tigisi dɩ dɔ tun mu.
 Nɔɔn-nɔɔnɩ ta wu kwe-ba
 kambɩə didua nɩ,
 sɩ o lo o kɩ wudɔŋ wɔnɩ.
 Kuntu nan mu pe sana bam
 kuntu ywəəni ba lərə.
 Ba lwəm dɩ ta maa yɩ dɩ na yɩ
 te tun.

12 Maɲa nan laɣi ka yi si a tɔŋi
 nɔɔna Moabi tiinə tee ni
 si ba kwe-ba ba lo ba yaɣi.
 Ba laɣi ba koori sana bam
 maama mu ba lo ba yaɣi,
 si ba daari ba ciɔvɔ kambɪ sɪm.
 Amu Baɲa-Wɛ na tagi te tun mu
 kuntu.

13 Moabi tiinə jwɛm Kemɔsi wɔ
 pa ba di cavura,
 ni Yisrayeli tiinə deen na pe
 ba jwɛm dɪm ciɣa Beteli
 ni
 pa ba di cavura te tun.

14 Moabi tiinə bam, bæ mu yi á
 kaagi á te ni:

«Dɪbam yi nɔn-bibe mu!
 Dí ye jara-kɛm lanyiran?»

15 Moabi duna bam nan wɔ
 kaagi ba tuni dɪm ba pu,
 yi ba daari ba cɔɣi di maama!
 Ku na yi Moabi nɔn-dunnu tɪlɔ
 na jɔɣi jwa tun,

ba laɣi ba gu ba maama mu.
 Pe wulɔ yiri na yi Paɲwa Tu
 Baɲa-Wɛ tun mu tagi kuntu.

16 Moabi tiinə cam maɲa kam
 yi ka ti.

Lɛɛru mu wɔ kɪ lɪla tɪ ba ba
 baɲa.

17 Abam tuni dɪlɔ maama na
 gilimi Moabi
 yi á ye o yiri deen na zaɲi te
 tun,
 keeri-na á pa-o.

Taá tɛ-na ni:

«O paari nacɛɣə kam laan
 bwəri!

Moabi daa ba jɔɣi dam!»

18 Abam balɔ na zuvri Dibɔn ni
 tun,
 yaɣi-na á kamunni dɪm,
 si á tu á tɪtɪ á taá je fogo wuni.
 Moabi duna bam buɪni abam
 baɲa,

si ba yɔvri ba cɔɣi á dam je
 sɪm mu.

19 Abam balɔ na zuvri Aroyeri
 ni tun,
 taá zɪɣi-na cwəŋə ni ni si á taá
 niə.

Á na nɛ baara di kaana na duri
 si ba lu najara wuni,
 si á bwe-ba ni: «Bæ mu jɔɣi ku
 kɪ?»

20 Ba laan wɔ ləri abam ba wɔ:
 «Moabi tiinə mu nɛ ba cavura,
 ba duna na di-ba tun ŋwaani!

Taá coosə,

yi á daari á keeri-na á pa-ba.
 Zɪɣi-na Aroyeri bugə kam ni ni

á tɔɔlɪ dɪ kwər-dia nɪ:
Moabɪ tɪw kʊm cɔɔɪ mʊ fast!›

²¹ Tɪnɪ dɪlʊ na cwi tɪ-kamparɪ
sum nɪ tɪn waarum maɲa yiə.
Kʊ nan yɪ Holon, dɪ Yaza, dɪ
Mefaati, ²² dɪ Dibɔn, dɪ Nebo, dɪ
Betɪ-Dibilatayim, ²³ dɪ Kiryatayim,
dɪ Betɪ-Gamuli, dɪ Betɪ-Meon, ²⁴ dɪ
Kiriyoɔtɪ, dɪ Botisera. Waarum dɪm
lagɪ dɪ yi Moabɪ tɪnɪ dɪm maama
mʊ, dɪlʊ na wʊ yigə yigə dɪdaani
dɪlʊ na bwələ tɪn dɪ. ²⁵ Moabɪ tɪw dɪ
kʊ jar-kərə dam dɪm maama ti mʊ.»
Baɲa-Wɛ na tagɪ te tɪn mʊ kuntu.

²⁶ «Moabɪ tɪw dwəni dɪ amʊ
Baɲa-Wɛ mʊ.

Nan pa-na sɪ ba nɔɔ sana ba
bugi.

Baá taa tigi ba tɪtɪ tutwaanʊ
wʊnɪ mʊ ba bibilə,
sɪ nɔɔna taa jigɪ-ba ba kɪ ba
mwana.

²⁷ Moabɪ tiinə bam, nii á deen
na jigɪ Yisrayelɪ tiinə á
mwani te!

Abam kɪ-ba nɪ ba tɔɔɪ ba wʊ
ɲwuna wʊnɪ mʊ tɪn.

Abam maa yɔɔrɪ á jigɪ-ba á
yáala
dɪ á na ɲɔɔnɪ ba taani te tɪn.

²⁸ Abam balʊ na zʊvri Moabɪ
laɲa kam nɪ tɪn,
nuɲi-na á tɪnɪ dɪm nɪ,

sɪ á daari á vu á taá zʊvri
pweeru je sum wʊnɪ.

Abam wʊ taá nyɪ dɪ kunkwəɲə
kalʊ na beeri bɔɔnɪ piu yuu nɪ,
yɪ ka sɔ ka pogo da tɪn mʊ.

²⁹ Dɪ ni Moabɪ tiinə na brɪ ba
tɪtɪ kamunni te tɪn.
Kʊ yɪ kamunni dɪlʊ na jaani
dɪ kɛ ɲaɲa tɪn mʊ,
o zəɲi-n-tɪtɪ dɪm,
o kamunni dɪm,
o tee-n-tɪtɪ dɪm,
dɪdaani o bɪcɔɲɔ zʊzulum dɪm.

³⁰ Amʊ Baɲa-Wɛ nan maɲɪ a ye
ba na brɪ ba tɪtɪ kamunni te
tɪn.

Ba kamunni dɪm ba jigɪ kuri.
Ba kikiə maama yɪ kafɛ mʊ.

³¹ Kuntu ɲwaanɪ a nan lagɪ a
keeri a pa Moabɪ tɪw kum,
dɪ a wʊw na cɔɔɪ Moabɪ tiinə
bam maama ɲwaanɪ tɪn.
A ta wʊ ɲwanɪ a pa Kir-Aresɛtɪ
tiinə bam mʊ.

³² Abam Sibima tiinə bam,
aá keeri a pa abam mʊ,
sɪ kʊ dwəni a na kɪ te a pa
Yazɛrɪ tɪw tiinə tɪn.

Abam nyɪ dɪ vinyə tiu,
kʊ nɛ sum na tagɪ sɪ yi nɪnʊ
kum ni tɪn mʊ.

Sɪ ma tulɪ taa sɪ yi Yazɛrɪ tɪw
kum.

Abam dʊna nan tu á baɲa,

yɪ ba cɔɔɔ á mɔɔla dɪ á vinyə
tiu biə bam.

³³ Wupolo dɪ ywəni daa tərə
Moabi tɪ-ywəŋə kam wɔnɪ.
Amu lagɪ a pa nɔɔna daa yɪ kan
Vinyə tiu biə
sɪ ba ji sana mu.
Ba ya na bagɪ wupolo sɔɔ ba
yagɪ je sɪm kuntv nɪ te
tɪn,
kv laan wó ləni kv ji sɔɔ
kudonɔ mu.

³⁴ Nɔɔna tiini ba coosi Hesebon
dɪ Eleale nɪ.
Ba kərə kam zaɔɔ ka yɪ Yahaza
seeni.
Ka ta zɪɔɔ Soarɪ nɪ mu ka yɪ
Horon dɪ Egilat-Selisiya.
Nimirim bu-tɔla kam tɪtɪ kvɔɔ
mu.
³⁵ Kv na yɪ balv na kaagɪ ba
kaanɪ jwənə pweeru yuu
nɪ

yɪ ba daarɪ ba zwe wənu ba
ma ba zuli ba wa tɪn,
amu lagɪ a pa ba je Moabi
lanɔ kam nɪ mu.

Amu Baɔa-Wɛ na tagɪ kvɔv tɪn mu
kuntv.

³⁶ Mu kv kuri amu bɪcɔɔɔ kum
keeri Moabi tiw ɔwaanɪ.
Kv nyɪ dɪ nɔɔnv na jɔɔ
gungwəŋə o magɪ
yɪ ba mɔɔnɪ lusəm te tɪn mu.
Amu wɔv cɔɔɔ Kir-Aresetɪ tiinə
dɪ ɔwaanɪ.
Bɛɔwaanɪ, ba jɔɔɔɔv maama
je ba jɔɔa nɪ mu.
³⁷ Wɔ-cɔɔɔ ɔwaanɪ mu
ba maama wó ceeri ba yum,
yɪ ba daarɪ ba fanɪ ba twana
yam ba yagɪ.
Nɔɔnv maama jɔɔa nɪ ba me
sugv mu ba ma ba gwɪn
gwɪn,
yɪ ba laan vɔ gwar-zɪnzwara
ba tənə nɪ.

³⁸ Moabi tuw sam dɔm nayuni nɪ,
dɪ ba yɛ sum maama nɪ
kɛrɛ yurani mu yɔɔrɪ ka zaɲa.
Bɛɲwaani, amu lagi a ja Moabi
tuw a cɪcugɪ,
nɪ nɔɔnu na vai kambɛ
yɪ o cɪcugɪ-ka te tun mu.

Amu Baɲa-Wɛ na tagɪ kulɔ tun mu
kuntu.

³⁹ Nii-na Moabi tuw na cɔɔɪ ku
tigi tɛ!
Cɛɔɪ-na sɪ á nɪ ku nɔn-biɛ bam
na coosi te tun!
Ba ma pipiri ba joori dɪ cavura.
Moabi tiinɛ bam wó jɪ wo-zɔɔna
tunɪ dulɔ na gilimi-ba tun yigɛ
nɪ.
Nɔɔna wó taa jɪɔɪ-ba ba mwanɪ
mu.»

⁴⁰ Baɲa-Wɛ na tagɪ te tun mu tuntɔ:
«Moabi duna bam wó da ba ba
ba baɲa nɪ,
nɪ kalon-zɔɲɔ na zɪɔɪ wɛɛnɪ ku
fuuri
sɪ ku caalɪ ku nwanɪ te tun.
Ku nan wó yarɪɔɪ ku vwana
mu dɪ baɲa nɪ.

⁴¹ Baá want Moabi tunɪ dɔm
dɪ ba dam je sum maama ba
di.
Maɲa kam na yiɛ, fuunɪ wó ja
Moabi jar-kɛrɛ nɔn-babe
sum,
nɪ kaanɪ na yaari sɪ o lu yɪ o
funa te tun.

⁴² Moabi tuw lagi ku cɔɔɪ mu sɪ
ba yurɪ saari,
ba na dwani dɪ Baɲa-Wɛ tun
ɲwaani.

⁴³ Moabi tiinɛ bam,
lɛɛru, dɪ gwɛɛnu, dɪ cɪɔɪru mu
tigɛ tɪ cɛɔɪ abam.»

Baɲa-Wɛ na tagɪ kulɔ tun mu kuntu.

⁴⁴ «Wulɔ maama na duri sɪ o lu
lɛɛru tun wunɪ,
ku tu wó vu o tu goɲo wunɪ
mu.

O nan na bɛ o goɲo kum wunɪ,
ku tu wó vu o tu cikɔ wunɪ
mu.

Bɛɲwaani, maɲa kam na yiɛ,
amu wó yɔɔrɪ a waari Moabi
tiinɛ bam mu.»

Baɲa-Wɛ na tagɪ kulɔ tun mu kuntu.

⁴⁵ Nɔɔna na kwaanɪ ba duri ba
vu ba yi Hesebon,
ba tuna wó ti mu yɪ ba daa
warɪ yigɛ sɪ ba vu.
Bɛɲwaani, min-fɔɔ mu nuɲi Pɛ
Siɲon tuw Hesebon wunɪ
ku tɔɔɪ ku yi Moabi tiinɛ bam,
ba na soe vuvugɛ kikiɛ tun
ɲwaani.

⁴⁶ Moabi tiinɛ bam, lɛɛru wu á
yuu nɪ!

Abam balɔ na zuli á jwɛm
Kemɔsɪ tun wó na cɔɔm.

Ba maa wó kalɪ á biɛ bam
ba ja ba vu sa-tu yigɛ yigɛ,
bɛkɛrɪ dɪ busankam maama.

⁴⁷ «Maɲa nan daa wú ba
sɪ amu pa Moabi tiinə joori ba
taa jigi yu-yoŋo.»

Baɲa-Wɛ na tagi kulɔ tun mu kuntu.

Moabi yira taani kweeli yo mu.

Amɔn dwi tiinə taani

49 Amɔn tiinə bam taani mu
tuntu.

Baɲa-Wɛ na tagi kulɔ tun mu tuntu:

«Yisrayeli dwi dum daa ba jigi
baara

sɪ ba taa te ba tɔga kam mu
na?

Ku yi kuntu ɲwaani mu balu na
kaani Molɔki jwɛm tun
tuə

ba joŋi Gadɪ dwi dum laɲa
kam ba te,

pa ba zuuri ka tuni dum wuni
na?

² Maɲa nan lagɪ ka yi sɪ amu

Baɲa-Wɛ pa sɪ ba ni

cɪ-tɔgo kaasa kwəri

sɪ najara ba Amɔn tiinə tuw

Raba baɲa ni.

Kuɔ ji di-dwəenu na tigi zoŋo
yuu ni tun mu.

Mim wú zwe ku nawuura yam
di di maama.

Yisrayeli tiinə laan maa wú zəli
Amɔn tiinə

balu deen na tu ba zəli-ba tun
sɪ ba viiri.»

Baɲa-Wɛ na tagi te tun mu kuntu.

³ «Hesebon tiinə, keeri-na

Ayi tuw kum na cɔgi tun
ɲwaani.

Abam Raba tiinə, á di taá
coosə!

Kwe-na gwar-zunzwara á zu
sɪ á taá keerə.

Taá duri-na tuw kum wuni á
leena,

ba na lagɪ ba zuɲi á jwɛm
Molɔki

ba ja ba viiri tun ɲwaani.

Ba ta wú kalɪ di kaani tiinə di

balu na tuɲi ba pa-di tun,

ba ja ba wəli da ba vu sa-tu.

⁴ Amɔn dwi tiinə bam, beɛ mu
yi á jigi tura á dam dum
ɲwaani?

Á dam dɔm kuntu nan lagɪ dɪ
je mu.

Á yɪ kamun-nyɪna!

Á ma á kwe á cɪga á daɪɪ á
jɪjɪgɪrɔ baɲa nɪ,
yɪ á wɪ: «Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɪ
o zaɪɪ dɪbam baɲa nɪ.»

⁵ Amu Paɲwa Tu Baɲa-Wɛ wó
pa fɔvɔnɪ tiini dɪ ja abam,
tunɪ dɪlɔ na gilimi abam tun
ɲwaanɪ.

Ba lagɪ ba zɛli á maama mu pa
á duri á jagɪ dayigə nɪ.
Nɔɔn-nɔɔnɔ daa bá wanɪ balɔ
na duri tun
sɪ o joori o la o kɪ daanɪ.

⁶ Ku kwaga nɪ nan, amu wó pa
Amɔn tiinə bam joori ba
taa jɪgɪ yu-yoɲo.»

Baɲa-Wɛ na tagɪ te tun mu kuntu.

Edɔm tiinə taanɪ

⁷ Edɔm tiinə taanɪ mu tuntɔ.

Paɲwa Tu Baɲa-Wɛ na tagɪ te tun
mu tuntɔ:

«Swan daa tərə Teman laɲa
kam nɪ mu na?

Yi-purɪ-nyɪna daa tərə sɪ ba taa
te cɪga na?

Ba wubɔɲa maama je mu na?

⁸ Abam balɔ na zɔvɪ Dedan nɪ
tun, pipiri-na á duri,
sɪ á vu á səgi pweeru bɔɔna
wɔnɪ!

Berɲwaanɪ, maɲa yiə sɪ a waari
Esayu dwi tiinə bam.

A nan lagɪ a pa lɛɛrɔ ba ba
baɲa nɪ mu.

⁹ Nɔɔna na tu abam te sɪ ba
gwəri vinyə tiu biə,
ba bá gwəri ba daari tiu biə
bam badaara na?

ɲwuna nan na tu sɪ ba ɲɔ abam
titu nɪ,

ba yəni ba ɲɔnɪ kulɔ ba na
beerɪ tun yiranɪ mu.

¹⁰ Ku nan na yɪ Esayu dwi tiinə
bam,
amu lagɪ a vɪ ba wəənu
maama mu
a daari-ba.

A maa wó pa ba səgim je sum
taa tigi jasi,
sɪ ba daa yɪ wanɪ ba səgi ba
duna yigə nɪ.

Ba biə, dɪ ba curru maama wó
na cɔgum mu.

Ba dwi dum wó je tɪga baɲa nɪ.

¹¹ Nan yagɪ-na á bitara,
sɪ amu mu taa nii ba baɲa nɪ.
Á kadənə dí wó wanɪ ba salɪ
amu yɪra nɪ.»

¹² Baɲa-Wɛ na tagɪ te tun mu tuntɔ:
«Balɔ ya na wu maɲɪ sɪ ba na
waarum tun nan maɲɪ sɪ ba nyo a
ban-zɔɲɔ na-zɔɲa kam wuɔ na mu.
Bɛɛ mu yɪ á buɲɪ sɪ á lu waarum
dum wɔnɪ? Amu bá yagɪ abam! Á

manɔ si á nyo ka wuu na mu! ¹³ Amu
 Dam-fɔɔ Tu Baɲa-We dugi di a titi
 mu ni amu wó cɔgi Botisera tiw pa
 ku ji wo-zɔɔni nɔɔna yigə ni. Nɔɔna
 wó taa mwani-ku, yi ba daari ba ma
 ku yiri ba sɔɔli lwarum ba pa daani.
 Laɲa kam tuni dum maama wó ji
 di-dwəenu mu maɲa maama.»

¹⁴ Amu ni kwərə na nuɲi
 Baɲa-We tee ni.
 Di tuni nɔɔnu mu lugu baɲa
 dwi maama tee ni,
 si ku tu vu o ta di ba o wi:
 «La-na daani si á vu á jeeri-ba
 di najara!
 Zaɲi-na wəeni jara-kəm
 ɲwaani!»

Baɲa-We ma ta di Edəm tiinə bam
 Di wi:

¹⁵ «Amu nan lagɔ a pa á taá tiini
 á bwənə mu
 lugu baɲa tuni dum maama
 wuni,
 si nɔɔn-nɔɔnu yi taa nigi
 abam.

¹⁶ Abam bri á titi kamunni mu,
 yi á buɲi ni nɔɔna kwari fuvni
 di abam.

Abam nan ganɔ á titi mu.
 Á zuuri pweeru bɔɔna wuni,
 yi á wu pweeru tum yuu ni we
 wə.

Abam na manɔ á zuuri baɲa
 baɲa,

si ku manɔ di kalonɔ-zɔɲɔ na
 sɔgi ku pogo wə wə te tin
 di,
 amu nan ta wó vaari abam a
 di tɔga ni.»

Baɲa-We na tagi te tin mu kuntu.

¹⁷ «Edəm tiw wó tiini ku na
 cɔgum.

Balu maama na tɔgi ku je seeni
 ba maa kea,
 kú kɔ-ba yəu.
 Baá taa jigɔ tiw kum ba yáala
 yaara yalu na yi-ku tin
 ɲwaani.

¹⁸ Kú yɔɔri ku kɔ Edəm tiw kum
 ni ku deen na kɔ Sodəm, di
 Gomɔri,
 di tuni dilu na bwələ da tin te
 tin mu.

Nɔɔn-nɔɔnu daa bá taa zuuri je
 sum kuntu ni.
 Nɔɔn-nɔɔnu nan bá manɔ
 dáani.»

Baɲa-We na tagi te tin mu kuntu.

¹⁹ «Amu lagɔ a ba a nuɲi Edəm
 tiinə baɲa ni
 si a zəli-ba ba tɔga kam wuni
 bidwi baɲa ni mu,
 Kú taa nyi di nyonɔ na nuɲi
 punnu na li mɛ Zurden
 bugə kam ni ni te,
 yi ku zaɲi vara dim je sum ni
 ku zi-ba tin mu.

Amu laan wó kuri yigə tu
 si o taa nii tu kum baɲa ni.
 Wɔɔ nan mu nyi di amu, si ku
 tu wani o bwe-ni?

Yigə tu tərə o na wó wani o
 dwəni di amu.

²⁰ Nan cəgi-na si á lwarɪ bubuɲi
 dilu

amu Baɲa-Wɛ na jigi Edom
 tiinə bam ɲwaani tun.

Taá ye-na a wubuɲa na jaani si
 a ki te

di balu na zuuri Teman wuni
 tun.

Ba lagɪ ba zi ba bu-balwa tuti
 mu ba ja ba viiri.

Amu wó pa ba sam dum ji
 sa-kuri.

²¹ Edom tu kum na tua,
 tɪga kam baɲa maama wó
 sisiɲi.

Ba kərə kam wó zaɲi ka yi
 Nani-suɲu kum.

²² Nii-na! Kalon-zəɲɔ mu lagɪ ku
 taa yaari weeni,
 si ku fuuri ku tu ku ba tɪga
 kam seeni.

Ku nan lagɪ ku yarigi ku vwana
 yam Botisera baɲa ni mu.

Maɲa kam na yiə, fuuni wó ja
 Edom nən-babɛ sum,
 ni kaani na yaari si o lu yi o
 funa te tun.»

Damasi tiinə taani

²³ Baɲa-Wɛ na tagɪ Damasi tiinə
 bam taani te tun mu tuntu:

«Liə mu wó ja Hamati di
 Arapadi tiinə,
 ba na ni kwər-balɔɔ tun
 ɲwaani.

Ba wuu di maa wó leeri, yi ba
 wari ba sin,
 fuuni na jigi-ba tun ɲwaani.

²⁴ Damasi tiinə bam vwana wó
 pari mu.

Ba ta wó pipiri si ba duri ba lu
 najara wuni.

Vuvugə lagɪ ka tu ba wuni mu.
 Liə yurani mu wó taa jigi-ba,
 yi zuuni di yi-ba zanzan.

Cam wó zu-ba
 ni kaani na vri pugə si o lu te
 tun.

²⁵ Ku na yi á tu kulɔ yiri dɛɛn
 na zaɲi

yɪ wɔpolo tiini kɔ wɔ kɔ wɔnɪ
tɪn,

nɔɔna wó viiri ba daari-kɔ.

²⁶ Cɪga ŋwaanɪ, ba lagɪ ba gu
tɪv kɔm nɔn-dɔnnɔ tum
kɔ pumpala yuu nɪ mɔ.

Maɲa kam na yiə, ba jar-kərə
bam dɪ wó tɪ.

²⁷ Amɔ mɔ lagɪ a zwe Damasi
kabri sum,
sɪ mim dɪ Ben-Hadadi dam je
sum maama.»

Paɲwa Tu Baɲa-Wɛ na tagɪ te tɪn
mɔ kuntu.

Kedari tiinə dɪ Hazari tiinə taani

²⁸ Kɔ nan na yɪ Kedari dwi tiinə,
dɪ Hazari dwi tiinə balɔ Babilɔnɪ
tɪv pɛ Nebukadnetsari na dɪ najara
wɔnɪ tɪn, bantɔ taani mɔ tɪntɔ.

Baɲa-Wɛ na tagɪ kulɔ tɪn mɔ tɪntɔ:
«Zaɲɪ-na sɪ á nuɲi á zaɲɪ najara
dɪ Kedari tiinə bam,
sɪ á cɔɲi nɔɔna bam kuntu na
zuvɪ wa-puli seeni tɪn.

²⁹ Vɪɪ-na ba vwə, dɪ ba vara
bam,
dɪ gwaaru tɪlɔ ba na ma kwəli
ba vwə yam tɪn.

Vɪɪ-na ba jɪjɪɪɪɪ, dɪ ba yogondə
yam maama.

Nɔɔna wó kaasi dɪ kwər-dɪa ba
wɪ:

«Dɪ dɔna fugi dɪbam mɔ je
maama nɪ!»

³⁰ Hazari tiinə bam, kɪ-na lɪla á
duri a viiri.

Ve á maɲɪ-na pweeru bɔɔna
wɔnɪ sɪ á səgi da.»

«Babilɔnɪ tɪv pɛ Nebukadnetsari
yɔɔɪ o buɲɪ sɪ o kɪ abam
lwarum mɔ.

O wɔbuɲa jaani mɔ dɪ o na
wó kɪ te o cɔɲi abam tɪn.»

Baɲa-Wɛ na tagɪ te tɪn mɔ kuntu.

³¹ Baɲa-Wɛ ta ma ta Dɪ wɪ:

«Zaɲɪ-na á nuɲi sɪ á zaɲɪ najara
dɪ tɪv kum kuntu.

Liə ba jɪɲɪ-ba
yɪ ba ba kwari nɔɔn-nɔɔnɔ.
Ba wɔ pɪ ba tɪv kum niə dɪ
bwəəru naa luuru.

Tɪnɪ dɪdɔnnə ba bwələ dɪ ba.

³² Vɪɪ-na ba yogondə dɪ ba
vari-kɔɲɔ kum maama á
taá te.

Kɔ na yɪ balɔ na ceeri ba yum
yɪ ba zuvɪ kagva yuu nɪ tɪn
a lagɪ a jagɪ-ba a yagɪ viu
wɔnɪ,

yɪ a daari a pa lɛəɪ nuɲi je
maama nɪ tɪ ba tɪ yi-ba,»

Baɲa-Wɛ na tagɪ te tɪn mɔ kuntu.

³³ «Hazari wó jɪ kagva yɪranɪ
maɲa maama,

mɛ ga-kakuri na kaagi sɪ ve
tun mu.
Nɔɔna daa bá taa zuvri je sum
kuntu nɪ.»

Elam tiinɛ taanɪ

³⁴ Baɲa-We kwɛrɛ kalu Dl na pɛ
Dl nijonɲu Zeremi Elam ɲwaanɪ tun
mu tuntu. Ka dɛɛn nan tu o te maɲa
kalu Zuda tiw pɛ Sedesiastɪ na puli
sɪ o di paartɪ tun mu:

³⁵ Paɲwa Tu Baɲa-We na tagɪ te tun
mu tuntu:

«Nii yo! A lagɪ a ja Elam cɪ-tara
bam mu a cɔɔɪ.

Bantu mu yɪ nɔn-babɛ ba dwe
jar-kɛrɛ bam maama.

³⁶ A maa wó pa viu zɪɔɪ je
maama nɪ

ku duh ku ba ku daanɪ Elam
tu kum.

A ta wó da ku ɲwaanɪ a jagɪ tuw
kum nɔɔna
a yagɪ je maama nɪ.

Tiw bá daartɪ lugv kum baɲa nɪ,
yɪ ba wu kalɪ Elam tiinɛ bam
ba yɪ ku wunɪ.

³⁷ Amv wó pa Elam tiinɛ bam
taa kwartɪ fuvunɪ dɪ ba
duna,
ba duna na beeri-ba sɪ ba gu
tun ɲwaanɪ.

A ta maa wó yɔvri a pa lærv ba
ba baɲa,
a ban-lum dum ɲwaanɪ.»

Baɲa-We na tagɪ te tun mu kuntu.

«A lagɪ a tuɲɪ jar-kɛrɛ ba baɲa
nɪ

sɪ ba ba ba zɛli-ba taan,
sɪ ku yɪ ba maama cɔɔum mu.

³⁸ Amv lagɪ a cɔɔɪ ba pɛ dɪ o
nakwa bam mu,

sɪ a daartɪ a cwi a paartɪ
jangɔɲɔ ba tuw kum
wunɪ.»

Baɲa-We na tagɪ te tun mu kuntu.

³⁹ «Maɲa nan daa wó ba

sɪ amv pa Elam tiinɛ joori ba
taa jigɪ yu-yonɔ.»

Baɲa-We na tagɪ te tun mu kuntu.

Babilɔnɪ tiinɛ taanɪ

50 Kwɛrɛ kalu Baɲa-We na
pɛ Dl nijonɲu Zeremi
Babilɔnɪ tuw dɪ ku nɔn-biɛ bam
ɲwaanɪ tun mu tuntu:

² «Tɔɔli-na dɪ kwɛr-dɪa

sɪ lugv baɲa tunɪ dum maama
nɪ!

Zɛɲɪ-na drapoo wɛɛnɪ,

sɪ á taá tɔɔli á yaga.

Yɪ kweeli-na taanɪ á yagɪ tɪga
nɪ,

nan ta-na nu:
 «Ba lagɪ ba di Babilɔnɪ tuw kum
 mu.
 Belɪ jwəm dɪm wó na dɪ
 cavura.
 Cɪga tɪn, lɛɛrɪ wó yi Merodakɪ
 jwəm dɪm.
 Cavura wó ja Babilɔnɪ tuw jwənə
 yam,
 ba na wó cɪcɔgɪ wo-yɔɔrɪ
 tum kuntu maama tɪn
 ŋwaanɪ.»
³Tw kudonɟ jar-kərə wó zɪgɪ
 jazɪm baɟa seeni
 ba nuɟi ba ba Babilɔnɪ baɟa.
 Baá cɔgɪ tɪga kam maama
 pa ka ji kagva ka tigə.
 Nabiinə dɪ vara maama wó duri
 ba je.
 Nɔɔn-nɔɔnɪ daa bá taa zuvri
 ka wunɪ.»

⁴Baɟa-Wɛ na tagɪ kulɪ tɪn mu tɪntɔ:
 «Maɟa kam kuntu na yiə,
 Yisrayelɪ dwi tiinə dɪ Zuda dwi
 tiinə wó tɔgɪ daanɪ
 ba vu ba beeri ba Tu Baɟa-Wɛ
 dɪm,
 yɪ ba kan yi-na ba veə.
⁵Ba laan maa wó bwe sɪ ba
 lwarɪ Siyɔn cwəɟə kam,
 yɪ ba daari ba magɪ ba yum
 cwəɟə kam kuntu nɪ.
 Baá ba amɪ Baɟa-Wɛ te

yɪ ba daari ba salɪ amɪ yura nɪ
 sɪ dí fɔgɪ dí goni nɪ dí pa
 daanɪ.

Ni-gonim dɪm kuntu wó taa
 wura maɟa maama.
 Ba nan bá swe dɪ swiə maɟa
 dɪ maɟa.

⁶Amɪ nɔɔna bam ya nyɪ dɪ
 peeni silɪ na je tɪn mu.
 Balɪ nan na jɪgɪ-ba ba nii tɪn
 mu pɛ ba ywəri cwəɟə
 kam,
 pa ba zu pweeru wunɪ ba jagɪ
 ba je.

Ba laan maa beeri pweeru dɪ
 zwəənu yuu nɪ.
 Ba daa yəri ba kugu je na wu
 mɛ tɪn.

⁷Balɪ maama na nɛ-ba,
 ba yəni ba zanɪ najara dɪ ba
 mu sɪ ba di-ba.
 Ba duna dɪ maa tɛ ba wɪ: «Dí wu
 kɪ dí tusi.

Bantu mu tusi ba cɔgɪ
 Baɟa-Wɛ yigə.
 Duntu maa yɪ ba woro cɪga
 cɪga.

Ba nabaara tuna deen nan
 danɪ Baɟa-Wɛ baɟa nɪ
 mu.»

⁸Amɪ nɔɔna bam, nuɟi-na
 Babilɔnɪ tuw kum wunɪ.

Duri-na á nuŋi á daari
Babilɔni tiinə bam.

Nan tɔgi-na kɔgɔ kum yigə á
viiri.

⁹ Benwaani, amu lagi a cɛŋi
nɔɔna mu

sɪ ba zaŋi najara dɪ Babilɔni
tiinə bam.

Ku nan yɪ tɪ-kamunə yalu na wu
jazum baŋa seeni tun mu
lagi dɪ kɪ ni daani sɪ ba nuŋi
ba jeeri-ba dɪ najara.

Ba maama wó kɪ daani ba kikili
sɪ ba kɪ najara yam.

Ba nan wó zɪgi jazum baŋa
seeni mu ba nuŋi

ba vu ba di Babilɔni tuw kum.

Ba ci-tara bam yɪ pamaŋ-bɛbe
silu cɪna na ba tai ya lɛeri tun
mu.

¹⁰ Ba lagi ba vrɪ Babilɔni tiinə
jɪjiguro mu.

Balu na buni ba baŋa tun wó
coori ba zula maama.»

Baŋa-We na tagi te tun mu kuntu.

¹¹ «Abam Babilɔni tiinə bam
tiini á cakɪ dɪ wɔpolo mu,
á deen na di amu nɔɔna bam
yɪ á vrɪ ba wəenu tun ŋwaani.
Á laan ma kaagi á kɪkara
nɪ nacwen na jɪgi ga-lɛeru ka
di te tun.

Abam ta kɪ nɪ sisen-ɔɔna na
keeri te tun mu.

¹² Abam tutɪ tuw kum nan wó na
ku cavura.

Tu wɔlu na yɪ á kugu je tun
wó yáali.

Ku taa yɪ tuw wɔlu na muri tunɪ
maama wonɪ tun.

Ku ta wó jɪ kagua kalu na yɪ
tɪ-kura yurani tun mu.

¹³ Nɔɔn-nɔɔnu bá taa zuvri je
sim kuntu nɪ,

Baŋa-We bani na zaŋi dɪ ba
tun ŋwaani.

Ku yɔvri ku lagi ku jɪ di-dwəenu
yurani mu.

Balu maama na tɔgi ku je nɪ ba
ke,

kuɔ kɪ-ba yəəu

pa ba yáali-ku ku cam dum
ŋwaani.

¹⁴ Abam balu na yɪ ci-tara tun,
fɔgi á toŋi á zɪgi á gilimi
Babilɔni tuw kum.

Taá tai cɪna á yagi ku yira nɪ!
Yɪ daari-na cɪni didwɪ dɪ.

Benwaani, ku nɔn-biə bam tusi
mu

ba cɔgi Baŋa-We yigə.

¹⁵ Á kaasi-na tiguri-kaasa,
sɪ á nuŋi á gilimi Babilɔni tuw
kum dɪ najara!

Nii-na! Ba wura ba tu!
 Tɔ kum dam je sum maama
     cɔgi.
 Ba ma yigi ku kabri sum ba di
     tiga ni.
 Baŋa-We mu lagi Dl joori Dl
     ɣwi jini ba baŋa ni.
 Kuntu ɣwaani, tɔgi-na á
     waari-ba!
 Ki-na di ba ni ba na ki nɔɔna
     badonnə te tun.
¹⁶ Ku na yi balu na yəni ba du
     wudiiru,
     di balu na zagi-ti tun,
     kwaani-na á li-ba Babiloni tu
     ni.
 Vərə balu maama na zuuri da
     tun manɔ si ba joori
     ba titi nɔɔna te ba nabaara
     tuni dum wuni,
     si ba lu najara wuni mu ba taa
     ɣwi.»

Baŋa-We ta ma ta Dl wi:

¹⁷ «Yisrayeli dwi dum nyi ni
     pe-kɔgɔ
     nyonɔ na zu si titari ni
     yi ku jagi-si ku yagi te tun mu.
 Asiiri tu pe mu de yigə o ja-ba
     o di.
 Babiloni tu pe Nebukadnetsari
     ma sanɔ o kwaga

o di ja ba kwi sum o cɛvɔgi
 maama.»

¹⁸ Paŋwa Tu Baŋa-We wum na yi
 Yisrayeli tiinə We tun na tagi kulu
 tun mu tintu:

«Amu wó waari Babiloni tu pe
     wum di o tiga kam,
     ni a deen na waari Asiiri tu
     pe te tun.

¹⁹ Ku daari si a ja Yisrayeli dwi
     tiinə
     a joori ba titi ti-ywəŋə kam
     wuni.

Ba laan wó taa zuuri Karmeli,
     di Basan ni,
     ba taa di ba wubuŋa na lagi
     te.

Ba maa wó manɔ Efrayim, di
     Galadi pweeru tum yuu
     ni,
     ba di ba su ba fra.

²⁰ Maŋa kam kuntu nan na yiə,
     nɔɔna na buŋi si ba na lwarim
     yalu na wu Yisrayeli tiinə
     bam yuu ni tun,

ba bá na didwa titi di.
 Ba ta bá na tusim Zuda tiinə
     bam di titari ni,
     di funfun di.

Benwaani, ku na yi balu amu
     na li-ba si ba daari tun,
     amu wó kwe ba lwarim a ma
     a ce-ba.»

Baḡa-We na tagi te tun mu kuntu.

²¹ Baḡa-We ta ma ta Dī wī:

«Nuḡi-na á vu á zaḡi najara dī
Meratayim tu
dī balu na zuuri Pekodi nī tun.
Zeli-ba-na á ja sī á ḡu sī ba dwi
tī.

Kī-na kulū maama amu na pe
abam nī sī á kī tun.

²² Jara-kəm sō mu zaḡi tūga
baḡa je maama nī.
Wəenu maama mu lagi tī cōḡi!

²³ Babilōni deen cōḡi lugu baḡa
je maama,
nī hama mu ba jigi ba magi
wəenu te.

Nii-na! Babilōni tu tuti
laan ciuḡi mu ku ji
murə-murə!

Ku yōri ku ji wo-zōni
lugu baḡa tuni dūm maama
yigə nī mu.

²⁴ Babilōni tiinə bam, amu ciḡi
ciku mu á ḡwaani.

Á nan wu lwarī ku nī nī pa ku
ja abam.

Abam na tu ku wunt tun
yī á na dwəni dī amu Baḡa-We
tun ḡwaani mu.

²⁵ Amu puri a na tiḡi a jara-kəm
zila yam me tun,
sī a ja-ya a nuḡi pooni
a ma a tuḡi a ban-zōḡo tituḡa.
Beḡwaani, a jigi woḡo sī a kī

Babilōni tiinə tūga kam baḡa
nī.

Amu yī Paḡwa Tu Baḡa-We dūm
mu.

²⁶ Zigi-na yigə yigə á nuḡi á ba
sī á zaḡi najara dī Babilōni tu
kum.

Puri-na ba tuli sum sī á lī mīna
yam.

Coori-na ba sam sī dī ji
weeru-puuri.

Yōri á cōḡi-na tu kum
sī kulukulu daa yī daari.

²⁷ Go-na ba nōn-babe sum
maama!

Yōri á goni-sī á tiḡi!

Lēru wu ba yuu nī!

Ba maḡa kam yī mu kuntu
sī ba na ba waarū.»

²⁸ Cəḡi-na! Balu na zigi Babilōni
tu nī ba duri ba lu najara yam wunt
tun laan tu ba yī Zeruzalem. Ba maa
zigi Siyōn nī ba te ku na kī te yī
dubam Tu Baḡa-We joori Dī ḡwi jūni
Babilōni tiinə baḡa nī, dī ba na cōḡi
We-digə kam tun.

²⁹ «Bəḡi-na ci-tara sī ba nuḡi
ba vu ba jeeri Babilōni tiinə
bam dī jara.

Ku maa yī balu na wai ten ba
saḡi tun mu.

Pa-na sī ba gilimi tu kum ba kī
titari nī,

sɪ nɔɔn-nɔɔnu yɪ wani o lu.
Kɪ-na dɪ ba nɪ bantu na kɪ te dɪ
nɔɔna badonnə tun.

Bɛŋwaani, ba tiini ba gooni
amu Baŋa-Wɛ
na yɪ Yisrayɛlɪ dwi dum
Wu-pɔŋo Tu dum tun mu.

³⁰ Kuntu ŋwaani mu Babilɔni
nɔn-dunnu tum wó tu
ba taa tigi tu kum cwe sum nɪ.
Ba jar-kərə bam maama wó tɪ
de didva.»

Baŋa-Wɛ na tagɪ te tun mu kuntu.

³¹ Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ ta ma ta Dɪ
wɪ:

«Babilɔni yɪ kamun-nyum mu!
Amu nan nuɲi á kwaga nɪ.
De dum amu na lɪ sɪ a waari
abam tun laan yiə.

³² Á tuw kum kamunni ŋwe
ŋwaani,
á lagɪ á tri á tu tɪga nɪ mu.
Nɔɔnu bá taa wura sɪ ku tu ja
abam sɪ á zaŋɪ wɛɛni.

A maa wó pa mini zwe á tɔni
dum maama.

Dɪ ta wó di wɔŋo kulu maama
na bwələ da tun.»

³³ Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ na tagɪ te
tun mu tuntu:

«Yisrayɛlɪ tiinə bam tiini ba na
yaara zanzan,
ba dɪ Zuda tiinə bam dɪ.

Balu na jɪɣɪ-ba ba beesi tun yɔɔri
ba sɔ-ba mu diŋ-diŋ.

Ba maa vin sɪ ba pa-ba cwəŋə
sɪ ba viiri.

³⁴ Wulu na burɪ o pa-ba tun nan
tiini o dana.

O yiri mu yɪ Paŋwa Tu
Baŋa-Wɛ.

Duntu tɪtɪ mu lagɪ Dɪ zaŋɪ Dɪ
ŋɔɔni Dɪ pa-ba.

Dɪ lagɪ Dɪ tɔɣɪ ku baŋa nɪ mu
Dɪ pa yazurə taa wu ba tɪga
kam baŋa nɪ.

Sɪ ku na yɪ Babilɔni tiinə bam,
cam wó yɪ bantu mu.»

³⁵ Baŋa-Wɛ na tagɪ kulu tun mu
tuntu:

«Jar-kərə wó ba Babilɔni tiinə
bam baŋa!

Balu na zuuri Babilɔni tuw nɪ tun
wó na cɔgum,
ba dɪ ba tuw nakwa, dɪ
ba yi-puri-nyina bam
maama!

³⁶ Ba tuw kum sampwəri sum dɪ
wó na cɔgum.

Ba jwərim kikiə wó ba ya
lwarɪ jaja.

Ba tuw nɔn-babɛ sum dɪ wó tu,
yɪ fuɔni tiini dɪ ja-ba.

³⁷ Ba siseŋ-nɔɔna dɪ sɪ jara-kəm
tərikooru dɪ wó cɔɣɪ.

Jar-kərə balu na yɪ vərə ba
wɔni tun dɪ lagɪ ba tu mu!

Bantu wó taa bwənə mu nɪ
kaana te tun.

Ba jujiguru dī wó ba tī cōgi
 najara yam ḡwaani.
 Ba duna wó vri-tī ba ja ba
 viiri.
³⁸ Da-kuri wó zigī ba tūv kum
 wuni
 pa ba bwi sum maama ku.
 Najara wó ba ba baṅa nī,
 ba tūv kum na su dī jwənə
 yirani tun ḡwaani.
 Yantu yəni ya fugi nōona bam
 pa ba wubɔṅa je fuvni ḡwaani
 mu.

³⁹ Kuntu ḡwaani nan, ga-vara, dī
 wiirə mu wó taa zuvri Babiloni nī.
 Kukwəru dī wó taa zuvri je sum
 kuntu nī mu. Nabiinə daa bá taa
 zuvri tūv kum kuntu nī sī ku taa ve
 wuu. ⁴⁰ Kúv yɔɔri ku kī Babiloni tūv
 nī ku deen na kī Sodóm, dī Gomɔri,
 dī tuni dūv na bwələ da tun te tun
 mu. Nōon-nōonu daa bá taa zuvri je
 sum kuntu nī. Nōon-nōonu nan bá
 maṅi dáani.»

Baṅa-Wɛ na tagi te tun mu kuntu.

⁴¹ «Kwəni á nii-na jazum baṅa
 seeni!
 Tu-fɔɔ jar-kərə dūdaani pwa
 zanzan mu maa buni
 abam baṅa.
 Ba tī yigə mu sī ba nuṅi yigə
 yigə
 ba ba ba jeeri abam dī najara.

⁴² Ba ze ba ten dūdaani ba cicwə
 mu ba buna.
 Ba nan tiini ba jigī pu-sɔṅa mu,
 yī ba ba kwari nōona yibwənə
 kɔtaa!

Ba wurigi ba siseṅ-nōona
 nī nūv na-ḡuna na wuuri te
 tun mu.

Ba kī ba tūti ba kī daani
 sī ba zaṅi najara dī abam
 Babiloni tiinə bam mu.

⁴³ Babiloni tūv pɛ nī nōona bam
 kuntu ḡwa,
 pa o vwana pari.
 Ku yɔɔri ku jig-o ku nī mu yī o
 funa,
 nūɛɛni kaani na vri pugə sī o
 lɔ
 yī ku nī-o te tun.

⁴⁴ Amu lagī a ba a nuṅi Babiloni
 tiinə baṅa nī
 sī a zəli-ba ba tɔga kam wuni
 bɔdwi baṅa nī.

Kúv taa nyī dī nyoṅo na nuṅi
 punnu na li mɛ Zurden
 bugə kam nī nī te,
 yī ku zaṅi vara dim je sum nī
 ku zi-ba tun mu.

Amu laan wó kuri yigə tu
 sī o taa nii tūv kum baṅa nī.
 Wɔɔ nan mu nyī dī amu, sī o
 wanti o bwe-nī?

Yigə tu tərə o na wó wanti o
 dwəni dī amu.

⁴⁵ Nan cɛgi-na sɪ á lwarɪ bubuɲɪ
dɪlɔ

amu Baɲa-Wɛ na jɪɣɪ Babilɔnɪ
tiinɛ bam ɲwaanɪ tun.

Taá ye-na a wubuɲa na jaanɪ sɪ
a kɪ te

dɪ balɔ na zuurɪ Babilɔnɪ laɲa
kam wonɪ tun.

Ba lagɪ ba zi ba bu-balwa tutɪ
mu ba ja ba viiri.

Amu wú pa ba sam dum ji
sa-kurɪ.

⁴⁶ Babilɔnɪ tuw kum na tua,
tɪga baɲa maama wú sisiɲi.

Ba kərə kam wú zaɲɪ

ka jagɪ ka yi lugu baɲa tunɪ
dum maama.» ¹ Baɲa-Wɛ
na tagɪ te tun mu tuntɔ:

51

«Amu lagɪ a pa viu mu
zaɲɪ

sɪ ku duɪ ku vu ku cɛgi
Babilɔnɪ tuw kum,

dɪ balɔ na zuurɪ Babilɔnɪ laɲa
kam nɪ tun.

² A lagɪ a tuɲɪ jar-kərə mu
Babilɔnɪ tuw baɲa nɪ,

sɪ ba vu ba cɛgi ba tɪga kam
maama,

nɪ ba na caart mɪna te dɪ viu
tun.

Dɛ dum lɛɛru na wú yi Babilɔnɪ
tiinɛ tun,

ba duna wú kaagi-ba mu ba
pu,

yi ba di-ba ba daart ba tɪga
kam ba tiɲi yɔɔ yuranɪ.

³ Yi pa-na ba ci-tara bam cwəɲɛ
sɪ ba saɲɪ ba ten,

naa sɪ ba vɔ ba jara zila yam.

Yɪ yagi-na ba nɔn-dunnu tun
tɪtɪ sɪ ba taa ɲwi.

Nan yɔɔrɪ á cɛgi-na ba jar-kərə
bam maama.

⁴ Pa-na sɪ ba na zunni yi ba
daart ba tɪ

ba taa tigi Babilɔnɪ tuw cwe
sum nɪ.

⁵ Ku na yi Yisrayelɪ tiinɛ bam,
dɪ Zuda tiinɛ bam,

ba Tu Baɲa-Wɛ dum na yi
Paɲwa tun wu nuɲi ba
kwaga nɪ,

dɪ ba na maɲɪ ba cɛgi te tun dɪ.

Ba kɪ lwarum ba cɛgi Yisrayelɪ
dwi dum Wu-pɔɲo Tu
wum yigə

pa ba tɪga kam maama cɛgi.

⁶ Duri á nuɲi-na Babilɔnɪ tuw
kum wonɪ!

Duri-na sɪ á lu yi á ta ɲwi!

Yɪ tɔɣɪ-na dɪ Babilɔnɪ tiinɛ bam
á tɪ ba lwarum dum ɲwaanɪ.

Maɲa yiə sɪ Baɲa-Wɛ joorɪ Dɪ
ɲwi junɪ ba baɲa nɪ.

Dɪ lagɪ Dɪ pa Babilɔnɪ tiinɛ
joɲi ba kikiə yam ɲwuuru
mu.

⁷ Babilɔnɪ dɛɛn nyɪ nɪ səbu-sɲa
na-zuɲa mu Baɲa-Wɛ juɲa
nɪ.

Duntu ma kwe ka wuw sana bam

Dl pa lɔvɔ baŋa dwi maama
pa ba nyɔ ba su ba bugi.
Ba maama na nyɔgi ka wɔvɔ
sana bam tun,
ba yɔɔri ba yirisi mu.

⁸ Babilɔni nan lagɔ ku da ku tu
mu ku ciɔgi.
Tiini á keeri-na ku ŋwaani!
Beerina nugu si á ma á le ku
zunni dum,
si dedon kuɔ joori ku na
yazura.

*Vərə balu na zuvri Babiloni ni tun
maa wɔ:*

⁹ Dɔ ya na wai, dɔ yaá pa
Babilɔni na yazura.
Ku nan wari, o bá na soonim.
Pa-na si dɔ viiri dɔ daari tu
kum,
si nɔɔnɔ maama joori o titi
tu.
We na lagɔ Dl waari-ba te tun
wó ke jɔa,
si ku yi weyuu kum titi.
Ku nan manɔ si ba yɔɔri ba na
cɔgim mu.›

Zuda dwi tiina bam di maa wɔ:

¹⁰ Baŋa-We bri ni dɔbam mu
jigi ciga.

Pa-na si dɔ vu Zeruzalem si dɔ
zigi Siyon ni
yi dɔ ta dɔ Tu Baŋa-We dum na
ki kulɔ Dl pa dɔbam tun.›

¹¹ Sili-na á cuna yam á tiŋi,
si á kwe-na á najara tankwallu
tum á zeeri!
Beŋwaani, Baŋa-We mu ciŋi
Medi pwa bam si ba ba,
Dl na buŋi si Dl cɔgi Babilɔni
tu kum tun ŋwaani.
Baŋa-We wó joori Dl ŋwi juni
Babilɔni tiina baŋa ni,
di ba na cɔgi We-diga kam te
tun.

¹² Zɔŋi-na maana wono si
najara ki Babilɔni tu ni!
Ki-na dam jar-kərə bam kuri ni!
Pa-na si yirina bam taa zigi ba
ziga je ni!
Ta pa-na si nɔɔna badonnə vwe
ba kaagi tu kum!
Beŋwaani, Baŋa-We lagɔ Dl ki
Dl su Dl bubuŋi dum mu.
Dl bubuŋi dilu Dl na manɔ si
Dl cɔgi Babilɔni tun mu
kuntu.

¹³ Abam balu na zuvri Babilɔni
bu-toli sum ni ni tun,
á yi naduna mu pipi ŋwaani.
Maŋa nan yi si á tu kum tu ku
saari

sɪ abam dɪ tɪ.

¹⁴ Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ dugi Dɪ titɪ
nɪ mu Dɪ wɪ:

Amu lagi a pa á dɔna tiini ba
yɔ mu á baŋa nɪ
nɪ kayɪra dɔŋ.

Ba maa wú kaasi wɔnɔ kaasa
sɪ ba ja dɪdaani abam.»

¹⁵ Baŋa-Wɛ nan kwe Dɪ dam
dɪm mu

Dɪ kɪ tɪga kam baŋa.
Dɪ ma daari Dɪ kwe Dɪ swan
yam

Dɪ naani lugu kum maama.
Dɪ ma da Dɪ wubuŋa baŋa nɪ
Dɪ lwarɪ weyuu kum
pa ku tigi palalala.

¹⁶ Wuntu na zɪgi wɛɛnɪ Dɪ bagi
Dɪ kwɛrɛ,
weyuu baŋa na bam yɛni ba
wuuri mu.

Dɪ wai o paɪ kunkwɛɛnu zɪgi
lugu baŋa kweelim je sum nɪ
tɪ tai tɪ nuŋɛ.

Dɪ maa paɪ dɔa nɪ yɪ ka pɪpɪla.
Dɪ na purɪ Dɪ digɛ kam,
viu mu wú nuŋi da ku jagɪ ku
yɪ je maama.

¹⁷ Jwɛ-kaana bam maama
jwɛrim dɪm gaali mu,
yɪ ba wubuŋa tɛrɛ.
Caviura wú ja gɔgɔ kulɔ maama
na mɔɔnɪ jwɛnɛ tun,

o jwɛnɛ yam na ba jɪgi ŋwɪa
tɪn ŋwaani.

Ya yɪ wo-yɔɔru mu.

¹⁸ Ya ba jɪgi kuri.

Ya maŋɪ sɪ nɔɔna taa jɪgi-ya
ba mwana mu.

Ya waarum maŋa na yɪɔ,
ya maama wú cɔgi mu fasti.

¹⁹ Wulu Zakɔbi dwi tiinɛ bam
na zuli tun
nan dai nɪ yantu na yɪ te tun.

Wuntu mu yɪ wonjo maama
Naanu wum.

Yisrayeli dwi tiinɛ bam dɪ yɪ
balu

o na kuri sɪ ba taa yɪ wuntu
titi nyum tun mu.

O yiri nan mu yɪ Paŋwa Tu
Baŋa-Wɛ dɪm.

*Baŋa-Wɛ ma ta Babilɔni tɔw taani Dɪ
wɪ:*

²⁰ «Nmu yɪ gwɛli dɪlu a na jɪgi a
ma a kɪ najara tun mu.

Amu yɛni a kwe nmu mu
a ma a cɔgi dwi tiinɛ dɪ lugu
baŋa tɔni maama.

²¹ A maa tɔgi nmu baŋa nɪ
a cɔgi siseŋ-nɔɔna, dɪ balu na
diini-sɪ tun.

A ta maa tɔgi nmu baŋa nɪ
a cɔgi jara-kɛm tɛrikooru, dɪ
tɪ coonɛ.

²² A maa tɔgi nmu baŋa nɪ

a cɔgi baara, dɪ kaana,
dɪ nankwɪn: dɪ nɔn-dɔnnu,
dɪ bəkəri, dɪ bɪsankam
maama.

²³ A ta tɔgi nmɔ baɲa nɪ
a cɔgi nayɪra, dɪ ba peeni sɪm,
dɪ vala, dɪ ba nabɛ,
dɪ tuw yigə tiinə, dɪ dɪdɛɛra
dɪ.»

²⁴ Baɲa-We ta ma ta Dɪ wɪ: «Amɔ
laan lagɪ a joori a ŋwɪ jɪnɪ Babilɔnɪ
tuw baɲa nɪ, yɪ a ta ŋwɪ-dɪ balɔ
maama na zɔvɪ Babilɔnɪ laɲa kam
nɪ tun baɲa nɪ mu. Abam wó taa zɪgɪ
á nɪi mu yɪ a waari-ba kuntu dɪ ba
na kɪ te Zeruzalem tiinə yɪra nɪ tun.»

²⁵ Baɲa-We na tagɪ kulɔ tun mu
tuntu:

«Babilɔnɪ, nmɔ nyɪ dɪ piu
kulɔ na jɪgɪ lɔgɔ baɲa maama
ku cɔgi tun mu.

Amɔ Baɲa-We nan mu nuɲi
nmɔ kwaga nɪ.

Amɔ wó ma a dam mu a
waari-m.

A lagɪ a dɔlɪ-m a dɪ tɪga nɪ mu,
sɪ a daari a zwe n sam dɪm sɪ
dɪ ji tuntwarum.

²⁶ Nɔɔn-nɔɔnu daa bá beeri
weeru tulɔ na daari tun
wɔnɪ

sɪ o na kandwe o ma o cwi
kabri-kuri wudoɲ.

Benɲaani, abam tuw kum yɔɔri
ku cɔgi mu wuu.»

Baɲa-We na tagɪ te tun mu kuntu.

²⁷ Zəŋi-na drapoo tɪga kam
baɲa nɪ!

Wu-na najara nabwaanɔ sɪ ku
yɪ lɔgɔ baɲa tɪnɪ maama!

Pa-na sɪ dwi maama tiinə
jar-kərə bam kɪ daani
sɪ ba nuɲi ba zaɲɪ najara dɪ
Babilɔnɪ tuw kum.

Benɲi-na Arara tiinə, dɪ Minni
tiinə, dɪ Asekenazi tiinə,
sɪ ba vu ba jeeri-ku dɪ najara.
Nan lɪ najara yigə tu sɪ o da ba
yigə o kɪ najara yam.

Ja-na siseŋ-nɔɔna á nuɲi
sɪ sɪ taa daga nɪ kayɪra na yu
te tun.

²⁸ Pa-na sɪ dwi maama tiinə
jar-kərə bam kɪ daani
sɪ ba nuɲi ba zaɲɪ najara dɪ
Babilɔnɪ tuw kum.

Benɲi-na Mɛdɪ pwa bam,
dɪ ba tuw yigə tiinə bam, dɪ ba
dɪdɛɛra bam,
dɪdaani tɪnɪ dɪlɔ maama ba
na te tun jar-kərə bam.

²⁹ Tɪga kam maama sisiɲi mu,
yɪ ka yɪra saɪ.

Benɲaani, Baɲa-We wubɔɲa
jaani ya ti
sɪ Dɪ cɔgi Babilɔnɪ laɲa kam.
Dɪ maa lagɪ sɪ Dɪ yɔɔri Dɪ
cɔgi-ka

sɪ nɔɔn-nɔɔnu daa yɪ taa zɔvɪ
da.

³⁰ Nii-na! Babilɔnɩ nɔn-babe sum
yagɩ najara yam kɛm.

Ba ma lɛɛrɩ ba maɲɩ ba dam je
sum nɩ.

Ba dam maama ti mu.

Ba laan bwənə nɩ kaana doɲ
mu.

Mim mu zwe tuv kum sam.

Ku mancwəənu niə da-gari
sum laan ma bwəri.

³¹ Tuntɔɲna zanzan saɲɩ da
kwaga mu

ba jɔɲɩ najara kwərə ba duri
ba maa ve

sɩ ba pa Babilɔnɩ tuv pɛ nɩ:
o dɔna mu yɔɔrɩ ba di o tu
kum maama ba ti.

³² Ba ma sin cwe silɩ nɔɔna na
wó tɔɲɩ da bɛ bugə kam
ba lu tɩn.

Ba ta ma zwe nancan-gullu je
sum.

Kuntu ɲwaanɩ mu pɛ fuvɩ
tiini di jɔɲɩ Babilɔnɩ tu
jar-kərə bam.

³³ Paɲwa Tu Baɲa-We dum na yɩ
Yisrayelɩ tiinə We tun na tagɩ kulɩ
tɩn mu tɩntɩ:

«Babilɔnɩ tuv kum nyɩ di tɩga
kalɩ nɔɔna na fɔɲɩ ba
kwɛ-ka

sɩ ba ma ba magɩ mɩna tɩn mu.
Ku bri nɩ wɔdiu zagum maɲa
yia.

Ba dɩna laan wó ba ba zagɩ-ba
ba di tɩga nɩ.»

Zeruzalem tiinə bam daa ma ta ba wi:

³⁴ Babilɔnɩ tuv pɛ
Nebukadnɛtsarɩ mu di
dɩbam.

O ma pa vuvugə zanzan tu
dɩbam titari nɩ.

O ma koori tuv kum
sɩ kulɩkulɩ daa yɩ daari ku
wɩnɩ.

O ma li dɩbam fasi,
nɩ o yɩ juru mu te tɩn.

O na dɩnɩ dí wo-laaru tum o su
o pugə tɩn
mu o twanɩ dɩbam o yagɩ.

³⁵ Balɩ na zɔvɩ Siyɔn nɩ tɩn wó ta
wi:

«We wó pa lɛɛrɩ tɩlɩ Babilɔnɩ
tuv tiinə na kɩ dɩbam yɩra
nɩ tɩn joori tɩ tu ba titɩ
baɲa nɩ.»

Zeruzalem tiinə bam wó ta wi:

«Waarum ta wɩ Babilɔnɩ tiinə
bam yuu nɩ,
di ba na gu dí yɩra nɔɔna tɩn.»

³⁶ Kuntu ɲwaanɩ, Baɲa-We tagɩ
tɩntɩ:

«Amu wó zɩɲɩ abam kwaga nɩ
sɩ a ɲɔɔnɩ a pa abam.

A ta wó joori a ɲwɩ jɩnɩ Babilɔnɩ
tiinə baɲa nɩ.

A nan wó pa ba bwi sum wɩ,
sɩ ba buli-yi di yɩ buri na.

³⁷ Babilɔnɩ tuv kum wó ji
di-doɲ-kuru,

mɛ ga-kakuri na kaagi sɪ ve
tɪn mu.

Tɪw kum wó di cavura, sɪ nɔɔna
taa mwani-ku,
yɪ nɔɔn-nɔɔnu bá taa zɔvri ku
wɔni.

³⁸ Babilɔni tiinɛ bam maama
yɔɔri ba kaasi mu,
ni nywænu na suuri te tɪn.
Ba ta maa ŋuunɛ ni nyon-biɛ na
ŋuuni te tɪn.

³⁹ Maɲa kalu ba niɛ na tutugɪ dɪ
fra tɪn,
amu wó kɪ candi-fara a pa-ba,
yɪ a pa ba nyɔ sana ba bugi.
Ba laan maa wó taa baɲi
mwaanu ba yaga,
yɪ ba daari ba dɔ ba lusi maɲa
maama,
yɪ ba daa bá zaɲi wɛɛni.

⁴⁰ Amu wó ja-ba a vu ba gum
jɔgɔ,
ni vara mu ba jɪɲi ba ve sɪ ba
gɪ tɪn.

Baá taa nyɪ dɪ pɛlbiɛ, dɪ pi-bali,
dɪ bu-bali
silu ba na lagɪ ba goni ba tiɲi
tɪn.»

Baɲa-Wɛ na tagɪ te tɪn mu kontu.

⁴¹ «Nii Babilɔni tuw na yɔɔri ku
tu te!

Ba lagɪ ba di tuw kɔlu tɪga baɲa
maama na tɪri ku baɲa
ni tɪn mu!

Babilɔni laan wó ji wo-zɔɔni
lugu baɲa tɪni dɪm maama
yigɔ ni.

⁴² Nɪnu kum lagɪ ku zaɲi mu
ku yɪ Babilɔni tuw kum.
Na-fara bam mu wó cuuri
tɪ kwɛli tuw kum maama.

⁴³ Babilɔni tɪni maama wó ji
di-dwænu yirani mu.

Tɪga kam wó taa yɪ kagu-kura
mu,

mɛ nɔɔn-nɔɔnu na bá taa zɔvri
ka wɔni tɪn.

Nabiinɛ bri ba bá taa tɔɲi ka
wɔni ba kea.

⁴⁴ Ku na yɪ Babilɔni tiinɛ jwɛm
Belɪ,
a lagɪ a waari-di mu.

A ta wó pa dɪ twani wo-laaru
tɪlu dɪ na ligi tɪn dɪ yagi.
Lugu baɲa dwi tiinɛ daa bá taa
ve sɪ ba zuli-di.

Cɪga tɪn, Babilɔni tuw kabri
sum lagɪ sɪ tu mu!

⁴⁵ Amu nɔɔna bam, nɪɲi-na
Babilɔni tuw kum wɔni!
Duri-na á lu yɪ á ta ŋwi!
Duri-na sɪ á wani á lu
Baɲa-Wɛ ban-lum dɪm.

⁴⁶ Yɪ pa-na sɪ á vwana pari.

Á nan yɪ taá kwari fɔvni,
ni á na ni sawia kalu maama
na kaagi tuw kum wɔni ka
ŋɔɔna tɪn.

Sawɔa wai ka zaɲɪ bɪnɪ dɪntu nɪ,
yɪ kadoɲ zaɲɪ bɪnɪ yigə nɪ.
Sawɪ sum wó taa tɛ vuvugə
taani,
yɪ sɪ tɛ tuw yigə tu na wó
dwəni dɪ wudoɲ tɛ tɪn.

⁴⁷ Bɛɲwaani, maɲa lagɪ ka yɪ
sɪ amu yɔɔɪ a waari Babilɔni
tuw jwənə yam.

Ba tuw kum maama wó di
cavura.

Ku nɔn-biə bam wó tɪ,
yɪ ba yira taa tigi ku je maama
nɪ.

⁴⁸ Wɛyuu dɪ tɪga baɲa maama,
dɪ wəənu tɪlɔ na wu tɪ wɔnɪ
tɪn

wó ta cakɪ dɪ wɔpolo

Babilɔni na tɔa tɪn ɲwaani.

Bɛɲwaani, jar-kərə lagɪ ba nɔɲi
jazum baɲa seeni mu,
ba ba ba zaɲɪ najara dɪ-ku.»

Baɲa-Wɛ na tagɪ tɛ tɪn mu kuntu.

⁴⁹ «Babilɔni tiinə bam yɔɔɪ ba
gu

lugu baɲa tɪnɪ maama nɔɔna
mu.

Babilɔni tuw kum laan maɲɪ sɪ
ku tɔ,

ba na gu Yisrayeli tiinə bam
tɛ tɪn ɲwaani.

⁵⁰ Abam Yisrayeli tiinə balɔ na
lugu tɔvɔnɪ tɪn,

ku-na lɪla á viiri sɪ á yɪ taá zɪɲɪ
á daana yo!

Nan guli-na Baɲa-Wɛ dɪm gulə,
dɪ á na wu sa-tuɔ nɪ yigə yigə
tɛ tɪn dɪ.

Daa taá buɲɪ-na Zeruzalem tuw
kum wɔbuɲa.

⁵¹ Abam ma á tɛ á wɪ: «Dí yuu
tiini ku yáali.

Bɛɲwaani, dí dɔna bam twɪ
dɪbam mu

yɪ ba ta kɪ dɪbam cavura
wɔnɪ.

Dwi-gɛ tiinə ma ba ba zu
Baɲa-Wɛ wara-je

sɪlɔ na yɪ lanyiranɪ fastɪ tɪn
wɔnɪ mu.»

⁵² Amu Baɲa-Wɛ nan na tagɪ kulu
tɪn mu tɪntɔ:

Maɲa lagɪ ka yɪ

sɪ amu waari Babilɔni tuw
jwənə yam.

Babilɔni tuw kum je maama nɪ,
ku nɔn-biə bam wó taa sin ba
sɔɔna,

ba na nɛ zɔnnɪ tɪn ɲwaani.

⁵³ Babilɔni tuw kum na maɲɪ ku
lɔ ku di wɛ wɛ tɛ,

yɪ Ku daari ku fɔɲɪ dam je sum
weyuu nɪ tɛ dɪ,

amu ta wó tɔɲɪ jar-kərə mu
sɪ ba ba ku baɲa.»

Baɲa-Wɛ na tagɪ tɛ tɪn mu kuntu.

⁵⁴ Cəgi-na sɪ á ni kərə na zaŋɪ
Babilɔni tɪv nɪ te!

Ku nan yɪ tɪv kum cɔgum sɔɔ
mu

yɪ ku nuŋɪ Babilɔni tɪv je
maama nɪ.

⁵⁵ Baŋa-Wɛ mu lagɪ Dɪ cɔgɪ
Babilɔni tɪv kum,

sɪ Dɪ pa ku sɔɔ maama ti.

Ba dɔna bam wú da ba ba ba
baŋa,

nɪ na-fara na wuuri ba bɪnɪ te
tɪv mu.

Bantu wú tiini ba bagɪ sɔɔ ba
jeeri-ba dɪ najara.

⁵⁶ Tɪv kudonɔ jar-kərə mu lagɪ ba
ba

ba cɔgɪ Babilɔni tɪv kum.

Baá ja Babilɔni nɔn-babɛ sum,
yɪ ba jonɪ ba ten sum ba bwəri
ba yagɪ.

Bɛŋwaani, Baŋa-Wɛ yəni Dɪ
waari balɪ na tɪv tɪv mu.

Dɪ lagɪ Dɪ joori Dɪ ŋwɪ jɪnɪ
maama mu.

⁵⁷ Pɛ wulɪ yɪnɪ na yɪ Paŋwa Tu
Baŋa-Wɛ tɪv na tagɪ kulɪ tɪv mu
tɪv tɪv:

«Ku nan na yɪ ba tɪv
kum nakwa, dɪ ba
yɪ-pɪrɪ-nyuna bam,
ku ta wɛli dɪ ba yigə tiinə,
dɪ ba didɛɛra, dɪ ba
nɔn-babɛ sum dɪ,

amu wú pa ba nyɔ sana ba
bugi.

Ba maama wú dɔ ba lusi mu
taan wuu

yɪ ba daa bá zaŋɪ wɛɛnɪ.»

⁵⁸ Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ na tagɪ te tɪv
mu tɪv tɪv:

«Babilɔni tɪv kabri sum na lirə
te maama dɪ,

ba lagɪ ba yigi-sɪ ba dɪ tɪga nɪ
mu buri buri.

Mim wú zwe tɪv kum
manɔwəɛnu niə yam.

Lugɪ baŋa nɔɔna bam yaari ba
tɪv kafe ŋwaani mu.

Bɛŋwaani, ba na tɪv te
maama tɪv wú ja mim.»

Zeremi tɪv kwərə sɪ ka vu Babilɔni

⁵⁹ Neriya bu Seraya dɛɛn mu yɪ Pɛ
Sedesiasi tɪv tɪv na nii o wəɛnu
baŋa nɪ tɪv. O ta yɪ Maseya naa
mu. Bɪnɪ dɪlɪ Sedesiasi na di Zuda
tɪv paari o kɪ bɪna yana tɪv nɪ mu
Seraya dɛɛn tɔgɪ dɪ Pɛ wum sɪ ba
vu Babilɔni. Zeremi ma kwe kwərə
kantɪ o pa-o sɪ o ja o wɛli da o vu
o pa. ⁶⁰ O dɛɛn ya pɪpɪnɪ Babilɔni
tɪv kum na wú na lɛɛrɪ tɪv maama
tɪv mu o kɪ tɔnɔ wɔnɪ. Babilɔni
wəɛnu maama mu pɪpɪnɪ tɪv tɪv
tɔnɔ kum wɔnɪ. ⁶¹ O ma ta dɪ Seraya
o wɪ: «Nmu na ve n yɪ Babilɔni, sɪ

n karımı taanı duntu maama baɲa baɲa sɪ nɔɔna bam ni-di. ⁶²Ta ta n wəli da nɪ: «Amu Tu Baɲa-Wɛ, nmu mu taga nɪ n lagɪ n cɔɔɪ tuv kuntu fasi, sɪ nabiinə, dɪ vara daa yɪ wantɪ kʊ wɔnɪ ba zʊ, sɪ kʊ lagɪ kʊ jɪ di-dwənu yɪrantɪ mu sɪ kʊ taa ve maɲa maama.» ⁶³N na karımı tɔnɔ kuntu n ti, sɪ n kwe-kʊ n vɔ dɪ kandwɛ, yɪ n laan vu n dɔlɪ-kʊ n dɪ Efratɪ bugə kam wɔnɪ, ⁶⁴sɪ n daari n ta nɪ: «Mu Babilɔnɪ tuv na lagɪ kʊ tu kʊ lini te tɪn. Kʊ nan daa bá zaɲɪ wɛɛnɪ, amu na yɔɔrɪ a lagɪ a ja lɛɛrʊ zanzan a ba kʊ baɲa nɪ tun ɲwaanɪ. Kʊ nɔn-biə bam maama wó tu.»

Zeremi kwəri sum maama kweeli yo mu.

Zeruzalem tuv na tu te tɪn

2 Pwa 24:18–25:7

52 Sedesiastɪ dɛɛn jɪɔɪ bɪna fiinle-dɪdʊa mu yɪ o jɪ Zuda tuv pɛ. O ma jəni Zeruzalem nɪ o di paari dɪm o kɪ bɪna fugə-dɪdʊa. O nu yɪrɪ mu Hamutalɪ. Wuntu maa yɪ Zeremi wɔlʊ na nuɲi Libina tun bukɔ mu. ²Pɛ Sedesiastɪ dɛɛn tɔɲɪ lwarum mu o cɔɔɪ Baɲa-Wɛ yigə, nɪ Pɛ Yeoyakim dɪ ya na kɪ te tɪn. ³Lɛɛrʊ tɪlʊ maama na kɪ Zeruzalem

dɪ Zuda tiinə bam maama yɪra nɪ tun tɔɔɪ Baɲa-Wɛ ban-zɔɲɔ kum ɲwaanɪ mu. Dɪ ma yɔɔrɪ Dɪ zəli-ba Dɪ yigə nɪ, ba kikiə yam ɲwaanɪ.

Pɛ Sedesiastɪ dɛɛn ma zaɲɪ o nuɲi Babilɔnɪ tuv pɛ Nebukadnetsari kwaga nɪ. ⁴O paari dim bɪna nugʊ bɪnɪ dɪm canɪ fugə cana kam wɔnɪ, ka da fugə dɛ dɪm nɪ mu Nebukadnetsari dɛɛn tu o li Zeruzalem dɪ o jar-kərə bam maama. Ba ma kaagɪ ba pu tuv kum yɪ ba daari ba lɔ taali-kamunə ba yəri kʊ kabri sum yɪra nɪ. ⁵Kʊ na yɪ Sedesiastɪ paari dim bɪna fugə-dɪdʊa bɪnɪ dɪm tɪn, mu Babilɔnɪ tiinə bam dɛɛn wantɪ Zeruzalem tuv kum ba di.

⁶Kʊ na yɪ bɪnɪ dɪm kuntu canɪ sɪna cana kam da nugʊ dɛ dɪm tɪn, kana dɛɛn tiini ka cɛ mu pa Zeruzalem nɔn-biə bam daa ba jɪɔɪ wɔdiu sɪ ba taa di. ⁷Babilɔnɪ tiinə bam ma bwəri tuv kum kabri sum ba dɪ tɪga nɪ, yɪ ba tɔɔɪ pwəli sum nɪ ba zʊ kʊ wʊ. Sedesiastɪ dɪ o jar-kərə bam maama dɛɛn duri sɪ ba lu titu nɪ mu. Ba ma kwe pɛ gaari cwəɲə kam, ba vu ba tɔɔɪ nɪ dɪm na wʊ tuv kabri sɪle sum tutari nɪ tɪn, yɪ ba laan duri ba tu Zurdən bolo kum seeni. ⁸Dɪ kʊ dɪ, Babilɔnɪ tiinə jar-kərə bam dɛɛn maa pɛ pɛ wum kwaga ba pu. Ba ma vu ba yɪ Sedesiastɪ sɪ

ku maɲɪ dɪ Zeriko tɪ-kamparɪ sun seeni. O jar-kərə bam ma pwe da yigə nɪ, yɪ ba jagɪ ba daari-o.

⁹Ba ma zi Sedesiastɪ ba ja ba vu Babilɔni tuv pɛ Nebukadnetsari te. O deen wu Ribila tuv nɪ mu, Hamati tuv kum nɪ. Nebukadnetsari ma di taani o vanɪ Sedesiastɪ daani. ¹⁰O ma pa ba gu Sedesiastɪ biə bam Ribila nɪ, yɪ o zɪgɪ da o niə. O ta ma pa ba gu Zuda tuv didɛera bam maama. ¹¹Ku kwaga nɪ o pɛ ba kukorɪgɪ Sedesiastɪ yiə yam mu ba li, yɪ ba daari ba kwe canna capɔnnu ba ma ba vɔ-o ba vanɪ ba ja ba vu Babilɔni. O na yi da tun, ba ma ki-o puna digə nɪ sɪ o maɲɪ da o ti.

¹²Nebukadnetsari deen na di Babilɔni tuv paari o ki bina fugə-nugu bɪni dɪlɔ nɪ tun, canɪ sinu cana kam da fugə de dum nɪ mu o kwaga-saɲɪnu Nebuzaradan zu Zeruzalem tuv kum wɔni. Wuntu maa yɪ Babilɔni tuv pamaɲna bam yigə tu. ¹³O deen ma pa ba zwe Baɲa-We digə kam, dɪ pɛ sɔɲɔ kum, dɪ Zeruzalem sam dum maama. Ba deen zwe sa-ɲɔnnu dwi maama mu Zeruzalem tuv wɔni. ¹⁴Nebuzaradan ma pa ni pa o jar-kərə bam yɔɔrɪ ba yigi Zeruzalem tuv kabri sun maama ba dɪ tɪga nɪ. ¹⁵O ma kalɪ yinigə tiinə badonnə, dɪ balu ta na daari tuv kum wɔni tun, ku ta wəli dɪ gwaru ta na daari tun, dɪ balu na duri ba

zu Babilɔni tiinə kɔgɔ kum wɔni tun o ja o vu Babilɔni. ¹⁶Ku nan na yɪ tuv kum yinigə tiinə badaara bam, Nebuzaradan ma yagɪ-ba Zuda laɲa kam nɪ. O ma pa-ba tɪga sɪ ba va, dɪ vinyə tweeru kari, sɪ ba taa nii sɪ baɲa nɪ.

¹⁷Babilɔni tiinə bam ma zu Baɲa-We digə kam ba bwəri canna zɪla yam maama. Yantu maa yɪ ywə yale yam, dɪ war-zun-zɔɲɔ kulɔ ba na bæi nɪ «Nunu kum» tun, dɪ war-zwɪ zɪgum tərɪkooru tun. Ba ma daari ba kwe tɪ canna kam ba zuɲɪ ba ja ba vu Babilɔni.

¹⁸Ba ta ma kwe zwɪ silu ba na wó taa mai ba pɛ tuntwarum tun, dɪ sebulu, dɪ wəənu tilu na wó fɔgɪ tɪ kwe mim dum tun, dɪ zwɪ silu na maɲɪ sɪ lwəri jana tun, dɪ silu ba na zwe wəənu tilu lwəm na ywəmmə tun sɪ wɔni tun, dɪ canna wəənu tilu maama na jɪgɪ tɪ fɔgɪ We-di-kamunu cullu tum tun ba wəli da. ¹⁹Nebuzaradan ta ma pa ba kwe We-digə zɪla yalu maama ba na me səbu-sɔɲa, naa səbu-porɔ ba ki-ya tun. Tuntu maa yɪ zun-bale, dɪ min-cala zwɪ dɪ zwɪ silu ba na wó ma ba zɪzagɪ na bimbim dum baɲa nɪ tun, dɪ kambɪ, dɪ min-zwən-zɪguru, dɪ zɔɲ-bi, dɪ zwɪ silu ba na mai ba loi wo-nyɔɔru pɛera tun.

²⁰Ku na yɪ ywə yale yam, dɪ war-zun-zɔɲɔ kum, dɪ ku nabe

nyinyuru fugə-tle tlu na zɔɣi-ku tun, dɔdaani war-zwi zɔɣim tərikooru tum, Pɛ Solɔmɔn deen ya pɛ ba mɔ wənu tum kuntu maama Baɣa-Wɛ digə cullu tum ɣwaani mu. Ti yira canna kam deen tiini ka dummə ka dwe maɣum. ²¹Ywə yale yam didva wɛ-baɣa seeni didwarum deen yi kantɩ ni maɣum kuni fugə-nana mu. Ya yira kukulim maɣum maa yi kantɩ ni maɣum kuni fugə bule. Ba deen mɔɔni-ya si ya taa yi wugu mu. Canna kam lilirim maa yi nwi sina maɣum. ²²Ywe maama yuu ni ba mæli canna wo-sugili mu da si di wani di tæli digə kam yuu kum seeni. Nipuru yam didva didva didwarum yi kantɩ ni maɣum kuni binu mu. Ba mɛ canna mu ba sɔ ba læni daani ba ki da, yi ba gɔgɔri kampwi tweeru biə ba kaagi nipuru yam. Ywə yale yam nipuru yam maama yi biɔwi mu. ²³Ywe maama yira ni, ba gɔgɔri kampwi tweeru biə bi mu, si nɔɔnu na zɔɣi tɔga ni yi ku tu kwəni si o nii di sen sum, o nai funugu yardu yirani mu.

²⁴Nebuzaradan deen ta jaani Wɛ kaanum nakwi tu Seraya, di o

kwaga-saɣunu Sofoni, di Wɛ-digə kam ni-yiruna batɔ bam mu o ja o viiri. ²⁵Ku na yi balu ya ta na daari Zeruzalem tu kum wuni tun, o ma kalɩ ba jar-kərə yigə tu wum, di nɔɔna barpe balu ya na bwələ di pɛ wum tun, di didɛɛru wulu na li nɔɔna si o wəli-ba jar-kərə kɔgɔ kum wuni tun, di nɔɔna fusurdu balu ta na wura tun o wəli da o ja o viiri. ²⁶Nebuzaradan deen jaani bantu maama mu o vu Babilɔni tu pɛ wum te. O deen wu Hamati tu Ribila ni mu. ²⁷Dáani mu Babilɔni tu pɛ deen pɛ ba gu nɔɔna bam kuntu maama.

Ku deen ki kuntu mu yi ba kalɩ Zuda dwi tiinə bam ba ja ba vu sa-tu yigə yigə. ²⁸Pɛ Nebukadnetsari na kalɩ balu maama o ja o vu Babilɔni tu tun mu tintu:

O paari dim bina yarpe bini dum ni
o kalɩ Zuda dwi tiinə murrɔ
tutɔ di fiinle-batɔ (3,023) o vu
da.

²⁹O paari dim bina fugə-nana bini
dum ni

o ma kalɩ Zeruzalɛm tiinɛ
biɛ-nana dɩ fiintɔ-bale (832)
o vu da.

³⁰ O paartɩ dim bɩna fiinle-yatɔ bunɩ
dum nɩ

o pamaɲna bam yigɛ tu
Nebuzaradan ma ja Zuda dwi
tiinɛ biɛ yarpe dɩ fiinna-banu
(745) o vu da.

Nɔɔna balɔ ba na kalɩ ba vu
Babilɔnɩ tun na kɩ daanɩ,

ba yɩ murrɔ tɩna dɩ biɛ-yardɔ
(4,600) mu.

Ba pɔrɩ Yehoyakini ba yagɩ

³¹ Ba deen na kalɩ Zuda tuw Pe
Yehoyakini ba ja ba vu Babilɔnɩ yɩ o
daarɩ o kɩ bɩna fiintɔ-yarpe Babilɔnɩ

nɩ tun, bunɩ dum kuntu canɩ fugɛ-sile
cana kam da fiinle-yanu de dum nɩ
mu Babilɔnɩ tuw Pe Evil-Merodakɩ
kɩ Pe Yehoyakini zaanɩ, yɩ o pɔr-o
puna digɛ nɩ o yagɩ. Ku maa yɩ
bunɩ dɩlɔ Evil-Merodakɩ na puli o
dɩ Babilɔnɩ tuw paartɩ tun mu o kɩ
kuntu. ³² O ma kɩ Pe Yehoyakini
lanyiranɩ, yɩ o pa-o jɛɲɛ je na tiini
sɩ jɛɲɛ zula sɩ dwe je silɔ pwa
babam bam na wu Babilɔnɩ nɩ na
ne tun. ³³ Yehoyakini ma lɩ o puna
digɛ gwaaru tun o tiɲi. O ɲwia
kam de maama wunɩ o ma leeri
o dɩ wɔdiu Babilɔnɩ tuw pe tee nɩ.
³⁴ Babilɔnɩ tuw pe ta ma kwe kulu
maama Yehoyakini na wu kɩ o yira
nɩ tun o pa-o de maama, sɩ ku vu ku
yɩ o tuunɩ maɲa.

Wu-cəgə Təno

Wu-cəgə Təno kum yi lusəm ləŋə kalu na bri Zeruzalem tuw kum yaara na yi te maŋa kalu Babiloni tuw jar-kərə bam na tu ba cəgi-kuw tun mu. Nəonu wudoŋ deen mu ne tuw kum yaara na yi te maŋa kam kuntu ni tun yi o pupuni təno kum kuntu. De dılu ku deen yi We nijonnu Zeremi mu pupuni-ku. Di ku di, o ta pe We cıga o wi woŋo maama dam wu wuntu juŋa ni mu. Nii 3:23. Si ku kweeli tun, o məoni we-loro mu o pa We si We joori Dı ja Dı nəona bam si ba taa zuli-Dı di cıga. Nii Pəorun 5.

Wu-cəgə na yi Zeruzalem tiinə te tun

1 Nii tuw kuntu laan na tigi te
yi nəon-nəonu təri ku wuni.
Ku deen nan su di nəona mu!
Ku deen yi tu-fərə mu lugu
baŋa tuni dum wuni.
Nii ku laan na yi ni kadəm te!
Ku ya yi tuni dum maama
dideeru mu,
yi ku laan tu gabeem wuni.

2 Tuw kum nyi di kaani wulu na
yöri o keeri mu.
Yi-na ma tıgi o pupwaanu
yam titi dum maama
wuni.
O böla bam wuluwulu nan tərə
si ku tu zuri o bicari.
O badonnə maama di ma baari
o kwaga ni,

yi bantu ji o duna.

3 Zuda tiinə yaara yam di ba
tutu-deera yam kwaga ni,
ba ta kalı-ba mu ba ja ba vu
sa-tuwigə yigə.
Ba laan maa zuuri dwi-ge tiinə
titari ni.
Ba daa ba jıgi me ba na wu
jəni si ba sin tun.
Ba duna maama pari-ba ba ja
mu.
Jəgə daa tərə si ba duri ba vu
ba jöŋi ba titi.

4 Nəona daa ba tui ba zuuri tuw
kum wuni
si ba di candi We diga kam
wuni.
Kuntu ŋwaanı cwe silu na ve si
zuuri Siyon wuni tun di
keeri mu.

Tu kum ni maama wuni
 nən-nənə tərə.
 We kaanum tiinə yəwri ba ɣuusi
 mu.
 Ku bukwa bam wuu ma cəgi,
 Beɣwaani, tu kum cam dūm
 ke juɣa mu.

⁵ Balu na yi Zeruzalem duna tun
 laan mu jigi ku yuutiinə.
 Ba nan ba liə di kulukulə.
 Beɣwaani, Baɣa-We mu pe cam
 duntu yi tu kum,
 ku lwarum dūm na tiini di
 gaali tun ɣwaani.
 Ku duna bam yəwri ba di ku
 nən-biə bam mu najara
 wuni,
 yi ba daari ba pə-ba ba ja ba
 viiri.

⁶ Siyən nunwan-fəw kum
 maama laan ti mu.
 Tu kum didəera tiini ba bwənə
 ni vara na beeri gaa ba ga si
 ba di te tūn.
 Ba ma kwaani si ba duri ba
 duna yigə ni,
 yi ba wari.
⁷ Zeruzalem na wu cam wuni yi
 ku kaagi ku beeri maɣa
 kalu tun,
 mu ku guli ku deen na jigi
 ywəni dūl ku di tūn.
 Ku yi ku faɣa faɣa gulə mu ku
 guli.
 Ku laan nan tu ku duna juɣa ni
 mu,
 yi nən-nənə tərə si ku tu
 zən-ku.

Ku duna bam maa nii,
yɪ ba jig-ku ba mwana
dɪ ku na nɛ cəgum tun ɲwaanu.

⁸ Zeruzalem yɔɔri ku kɪ ku cəgi
zanzan mu,
pa ku ji wo-zɔɔni nɔɔna yigə
ni.

Balu deen na nɪg-ku tun laan
gooni-ku mu,
ba na nɛ ku cavura tun
ɲwaanu.

Wuntu tuti dɪ laan yɔɔri o ɲuusi
mu,
yɪ o daari o jigɪ o yibiyə o
səgə
cavura na jig-o tun ɲwaanu.

⁹ O cəgi o tuti mu dɪ wo-zɔɔna
kənə.

O nan wu buɲɪ sɪ o lwarɪ ku
jwa na wó kɪ-o te tun.
O laan na tɪ te tun mu tiini ku
jigɪ leeru.

Nɔɔn-nɔɔnu nan tərə sɪ ku tu
zuri o bicari.

O maa wɪ: «Baɲa-Wɛ, nii ku na
zuvri a yira te!

A duna bam mu di dam a baɲa
ni!»

¹⁰ O duna bam nɛ cwəɲə sɪ ba
zu

ba pɛ o jɪɪguru maama ba ja
ba viiri.

O zɪɪɪ o nii mu yɪ dwi-gɛ tiinə
zu Wɛ digə kam wuni.

Baɲa-Wɛ tuti nan ya maɲɪ Dɪ ta
ni:

ku culə sɪ bantu zu Dɪ digə
kam wu.

¹¹ Tɪw kum nɔn-biə bam maama
yɔɔri ba ɲuusi mu
yɪ ba beeri wɔdiu sɪ ba di.

Ba laan ma kwe ba jɪɪguru ba
yəgi,
sɪ tuntu ləri wɔdiu yuu ni sɪ ba
ma wəri.

Ba maa wɪ: «Baɲa-Wɛ, nii dí
seeni,
sɪ ba tiini ba gooni dɪbam
zanzan.»

¹² «Abam balu na wu cwəɲə
yuu ni á ke tun,
á yigə tərə na?

Nan pipiri-na á nii kulɔ na yi
amu tun.

Nɔɔnu tərə ku tu yaara na yi
amu nyum dum.

Ku yɪ Baɲa-Wɛ mu kwe cam
dum kuntu Dɪ kɪ amu yira
ni,

maɲa kalu Dɪ ban-lum na zaɲɪ
dɪ amu tun.

¹³ Dɩ pɛ mim mu nuɲi weyuu ni
dɩ ba amu baɲa,
Dɩ ma zu a yira ni, yɩ dɩ zwe a
kwi sim.

Dɩ cɪɣɪ cɪkɪ mu sɪ ku ja-nɪ,
pa a pipiri a joori kwaga.

Dɩ yaɣɪ amu a yɪranɪ mu,
pa a yira cɛ de dum maama
wɔnɪ.

¹⁴ Ku nyɩ dɩ Dɩ kwe a lwarum
dum mu Dɩ kɪ daanɪ,
ni nɔɔnu na vɔɣɪ ŋunɪ daanɪ te
tɪn.

Dɩ ta kwe-ya Dɩ lə a ban ni
pa a dam maama je mu.

Baɲa-We na kwe-nɩ Dɩ kɪ a
duna juɲa ni tɪn,
a warɩ sɪ a zɪɣɪ dɩ ba.

¹⁵ Baɲa-We tɪtɪ mu maɲɪ Dɩ vɪn
a na jɪɣɪ wɔpolo dɩ pamaɲa
balɪ tɪn.

O ma bəɲɪ nɔn-kɔɔ sɪ ba ba
amu baɲa,
yɩ ba daari ba cucuɣɪ a
nɔn-dunnu tum.

We tɪtɪ mu nɔnɩ Zuda dwi tiinə
bam o li,
ni nɔɔnu na nɔnɩ seeru o li
swan wɔnɪ te tɪn.

¹⁶ Wəenu tuntɪ ŋwaanɩ nan mu
pa a yɔɔrɩ a keerə.

A yiə yi-na dɩ maa cuuri
barɩ-barɩ.

Nɔɔn-nɔɔnu nan tərə sɪ ku tu
zuri a bɪcarɩ.

Nɔɔnu tərə sɪ o wəli-nɩ sɪ a
joori a tɪtɪ nɩ.

Amu biə bam daa ba jɪɣɪ jwa,
Bəɲwaanɩ, dɩ duna bam wanɩ
dɪbam mu.»

¹⁷ Zeruzalem yɔɔrɩ o loori zənə
mu nɔɔna tee nɩ.

Nɔɔn-nɔɔnu nan tərə sɪ ku tu
zi o bɪcarɩ.

Baɲa-We maɲɪ Dɩ ta Zakɔbɩ dwi
tiinə yura taanɩ Dɩ wɩ:

ba doonə wú ji ba duna.

Zeruzalem sunɩ o ji wo-zɔɔnɩ
mu bantɪ yigə nɩ,
pa ba cul-o.

¹⁸ O maa wɩ: «Baɲa-We yɩ cɪɣa
Tu mu,
sɪ ku yɩ amu mu nuɲɪ o ni dum
kwaga nɩ.

Cəgi-na, abam dwiə yalɪ na
zuurɩ je silɪ maama nɩ
tɪn,

nii-na a na yaari yɩ ku zuurɩ a
yura te!

Ba jaanɩ a nɔn-dunnu tum dɩ a
bukwa bam mu

ba kalɩ ba ja vu sa-tu yigə
yigə.

¹⁹ A bəŋi a bɔɔla mu sɪ ba ba ba
wəli-nɪ.

Ba nan kuɣɪ a kuri mu ba pa a
duna.

Kana ma gu a kaanum tiinə
bam, dɪ a nakwa bam,
tuw kum wɔnɪ.

Ba kaagɪ je maama mu ba beeri
wɔdiu

sɪ ba dɪ ba wəri yɪ ba ga.

²⁰ Baŋa-We, nii ku na tiini ku
yi-nɪ te!

Ku jɪɣɪ-nɪ mu ku ni.

A wɔw kum tɪtɪ dɪ ma dɪ,
a na nuɣi n ni dum kwaga nɪ
tun ŋwaanɪ.

Tuw kum cwe sum nɪ, nɔɔna tua
najara wɔnɪ mu.

Sɔŋɔ nɪ dɪ, tɔvɔnɪ ta maa wura.

²¹ Nɔɔna ni a na ŋvɔsɪ te tun,
yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ tərə sɪ ku tu zi
a bɪcari.

A duna bam maama na ni kɔlɔ
na yi-nɪ tun,

ba yɔɔrɪ ba cakɪ mu dɪ nmu na
kɪ te a yira nɪ tun.

Ja! Nan pa bantɔ dɪ de yi,
nɪ n na goni ni sɪ n kɪ-ba te
tun,

sɪ ba dɪ na yaara nɪ ku na yɪ te
amu yira nɪ tun.

²² Pa ba lwarum kənə maama
taa tigi n yigə nɪ,

sɪ n pa ku zu ba dɪ yira,
nɪ n na pɛ ku zu amu yira te
a lwarum dum maama ŋwaanɪ
tun.

A tiini a ŋvɔsɪ zanzan.

A wɔw dɪ ma je.»

Baŋa-We na waari Zeruzalem te tun

2 Nii Baŋa-We banɪ na zaŋɪ
Siyɔn tuw kum baŋa nɪ te!

O ban-lum li-ba mu nɪ
kunkwən-liluru te.

We ma pa Yisrayelɪ tiinə bam
lɔnnɪ jɪɣɪrɔ ji kafɛ.

Dɪ ma zɪɣɪ weyuu nɪ Dɪ dɪ-tɪ
tiga nɪ.

Maŋa kalɔ Dɪ banɪ na zaŋɪ dɪ
Zeruzalem tun,

Dɪ daa maŋɪ Dɪ wu sɛ sɪ Dɪ
digə kam taa wura.

² Baŋa-We cɔɣɪ tunɪ dɪlɔ maama
Zakɔbɪ dwi tiinə na zuvɪ dɪ
wɔnɪ tun mu.

Dɪ wu kum na fuli tun ŋwaanɪ,
Dɪ vaŋɪ Zuda tiinə dam je sum
maama Dɪ dɪ tiga nɪ mu.

Dɪ ma cɔɣɪ ba tunɪ dum dɪ ba
pwa bam dɪ,
pa ba zulə maama ti.

³ Dɪ ma pa Yisrayelɪ jar-kərə
bam maama dam ti
Dɪ ban-lum dum ŋwaanɪ.

Ba dɔna na bunt ba baɲa nɪ tun,
Dl ma dwanɪ Dl juɲa Dl
daari-ba.

Duntu titi jigi nɪ min-vɔɔ na yɪ
te tun mu,
yɪ Dl yɔɔɪ o zwe Zakɔbi dwi
tiinə bam kulə!

⁴We mu saɲɪ Dl taɲa,
nɪ Dl yɪ ba dɔnu mu te.
Dl laan ma yɔɔɪ ba baɲa sɪ Dl
ta.
Dl ma gu ba nɔn-dunnu tilu
maama
kikiə ya na su Dl yɪ tun.
Dl pɛ Dl banɪ dum tu Zeruzalem
tiinə baɲa nɪ mu,
nɪ mim na di biləm-biləm te
tun.

⁵Cɪga tun, Baɲa-We jigi
Yisrayelɪ tiinə bam dɔnu
mu.
Dl ma yɔɔɪ Dl cɔɔɪ-ba.
Dl magɪ ba sɔ-fwaaru tum pa ti
ji di-dwəənu mu.
Dl nan ta cɔɔɪ ba dam je sum
di.
Dl ma pa Zuda tiinə kərə kam
puli zanzan,
yɪ ka ba tiə.

⁶We ta yigi Dl digə kam Dl di
tiga nɪ,
nɪ ka ga yɪ kara wu vwe mu.
Dl ma pa Dl nɔna bam di swe

sɪ ba yəni ba di candi yam,
yɪ ba ta swe Dl siun de dum
swiə.

Ku na yɪ pɛ wum di kaanum
tiinə bam maama,
We nuɲi ba kwaga nɪ Dl
ban-lum dum ɲwaani.

⁷Baɲa-We tagɪ Dl kaanum
bimbim dum mu Dl yagi.
Dl ma viiri Dl daari Dl titi
digə kam.
Dl ma kwe Zeruzalem sɔ-fwaaru
tum Dl kɪ ku dɔna bam
juɲa nɪ
pa ba yigi ti kabri sum ba di
tiga nɪ.
Bantu laan ma zigi Baɲa-We
digə kam nɪ ba baɲi
tiguri-kaasa,
nɪ ba di candiə We ɲwaani mu
te.

⁸Baɲa-We jaani Dl wubɔɲa mu
sɪ Dl yigi Siyɔn kabri sum Dl
di tiga nɪ.
Dl ma manɪ sɪ didwarum baɲa
lanyiranɪ,
yɪ Dl daari Dl cɔɔɪ sɪ maama
fasɪ.
Kabri sulu ya na kaagi tuw kum
sɪ ci tun maama
laan maa tigi tiga nɪ buri buri.
⁹Zeruzalem tuw ni-bwəəru tum
muuri tiga nɪ mu.

We ma yɔɔɔɔ Dɩ bwəri tɩ luuru
tɩm.

Ku na yɩ tuw kum pɛ dɩ pabiə
bam,

Dɩ kalɩ-ba Dɩ ja Dɩ vu Dɩ dɩ
tɩnɩ didonnə wɔnɩ mu.

Nɔɔna daa ba maɩ We zaasɩm
dɩm ba tɔɔa.

We nijonɔnə bam daa warɩ
sɩ ba lwarɩ Baɔa-We kwərə na
yɩ te tɩn.

¹⁰ Siyɔn nakwa bam laan je tɩga
nɩ mu cɩmm.

Ba wu-cɔɔ ɔɔwaanɩ mu ba taagi
ba yum dɩ kasulɔ,

yɩ ba ta yɔɔɔɔ ba zu
gwar-zɩnzwarə ba je.

Zeruzalem tuw bukwa bam dɩ
goori ba tira tɩga nɩ mu dɩ
cavura.

¹¹ A keeri a yiə yi-na maama a
ti.

A wɔw kum dɩ ma yɔɔɔɔ ku
cɔɔɩ.

Amu joro nyɩ dɩ ku logi mu ku
tigi tɩga nɩ,

Beɔɔwaanɩ, ba jigi a nɔɔna bam
ba cɔɔɩ mu.

Biə dɩ bu-sɩsɩn yɔɔɔɔ ba tigi tuw
kum cwe sum nɩ mu.

¹² Biə bam maa ta dɩ ba niinə
ba wɩ

«Dɩ lagɩ wɔdiu mu sɩ dɩ dɩ.»

Ba ma tuw kum cwe sum nɩ,
nɩ ku na tiini ku zu nɔn-bibɛ
te jara-kəm nɩ tɩn.

Ba ɔɔɔa ma ti
ba niinə bam ja-kukwəəru
wɔnɩ.

¹³ Zeruzalem tiinə bam, amu wó
ta abam yɩra taanɩ nɩ bɛɛ
mu?

Amu lagɩ a kwe bɛɛ mu sɩ a
maɔɩ dɩ abam?

Siyɔn tiinə bam, amu wó kɩ ta
mu

sɩ a wanɩ a pa á bɩcarɩ zuri?

Á yaara yam daga mu nɩ nɩnu
na yalma te tɩn.

Wɔɔ mu wó wanɩ o wəli abam
sɩ á na yazurə?

¹⁴ Abam nijonɔnə bam na ne
kulɔ yɩ ba bɩ abam tɩn

ya yɩ vwan mu.

Ba ma ganɩ abam.

Ba wu pe á lwarí á na tiini á
 cəgí te tın,
 sı á wanı á joori á taá təgí
 cwəŋə.
 Ba nan tagí vwan taana mu ba
 brı abam,
 pa á ywəri cıga cwəŋə kam
 wunı.

¹⁵ Balu maama na təgí abam
 seeni ba ke tın
 laan jıgı abam mu ba yeeri.
 Ba ta fooli mu, yı ba daarı ba
 duli ba yum,
 Zeruzalem tuw kum na ne
 cəgum tın ɣwaanı.
 Ba maa mwana yı ba ta ba wı:
 «Tuw kulı na lana ku gaalı tın
 mu tuntu na?
 Nabiinə maama daa jıgı
 wupolo dı-ku na?»

¹⁶ Abam duna maama jıgı abam
 mu ba twia.
 Ba maa fooli abam.
 Ba maa nywanı ba yibiyə dı
 abam yı ba wı:
 «Dı laan wanı-ba dı cəgı dı
 yagı.
 Dı ya je dı cəgi de duntu mu,
 dı yi nan ne-dı!»

¹⁷ Ku nan yı Baŋa-We mu laan
 kı
 Dı na kı Dı wubıŋa nı sı Dı kı
 te tın.
 Dı yəwı Dı kı Dı su ni duli Dı
 na tiŋi faŋa faŋa tın mu.
 Dı duli tuw kum Dı dı yı Dı wu
 jaanı á ɣwaŋa.
 Dı ta pe á duna jıgı wupolo á
 cəgum ɣwaanı.
 Dı ma pa ba tiini ba dana ba
 dwe abam.

¹⁸ Siyən tuw kum, keeri-na dı
 kwər-dıa
 á loori Baŋa-We.
 Pa-na á yi-na taa cuuri barı-barı
 wıa dı titı maama nı.
 Yı se-na sı á sin.
 Á yiə dı nan yı kə kərə.

¹⁹ Zaŋı-na dəəm nı sı á keeri á
 loori Baŋa-We.
 Loori-Dı-na ku na puli dı titı
 dım maama wunı.
 Lo-na á wu-cəgə kum maama á
 tiŋi Baŋa-We yigə nı,
 nı nəəna na logi na ba tiŋi tıga
 nı te tın.
 Zəŋi-na á jun Baŋa-We yigə nı sı
 á loori-Dı,

sɪ Dɪ duri á biə bam ɲwaŋa sɪ
ba yɪ tɪ.

Bɛɲwaani, kana wura ka gu-ba
tuw kum cwe sum maama ni.

²⁰ «Baŋa-Wɛ, nii dɪbam seeni, sɪ
n duri dí ɲwaŋa.

Ku yɪ n tɪtɪ nɔɔna mu n jɪɣɪ n
yaara!

N lagɪ sɪ kaana kwe ba tɪtɪ biə
balu ba na jɪɣɪ ba kɔni tun
mu
ba di na?

N ta lagɪ sɪ ba gu n kaanum tiinə
bam dɪ n nijonɲə bam
n tɪtɪ digə kam ni mu na?

²¹ Nɔn-dunnu dɪ nankwɪn
maama mu tɪga

ba tigi tuw kum cwe sum ni.

Nɔn-dunnu dɪ kabwənə dɪ ma
yɔɔɪ ba ti najara wuni.

Nmu banɪ na zaɲɪ dɪ ba tun pe
n gu-ba.

N yɔɔɪ n goni-ba n tiɲi mu
yɪ n wu jaani ba ɲwaŋa.

²² Nmu bəɲi a duna mu sɪ ba ba
ba di candiə,

yɪ ba fugi-nɪ je maama ni.

Nmu Baŋa-Wɛ banɪ na zaɲɪ
maɲa kalu ni tun,

nɔɔn-nɔɔnu wu want sɪ o lu.

Biə balu amu ya na jɪɣɪ a kɔna,
yɪ a nii ba baŋa ni tun
mu a dunu wum yɔɔɪ o gu
nyɔ!»

Tuna wura Baŋa-Wɛ sono kum ɲwaani

3 Amu yɪ wulu na nɛ cam,
ni Baŋa-Wɛ na yaari-nɪ Dɪ
ban-lum dum ɲwaani te
tun mu.

² Dɪ yɔɔɪ Dɪ kalɪ-nɪ mu sɪ a taa
ve lim wuni,
yɪ pooni daa tərə kɔtaa!

³ Dɪ nan yɔɔɪ Dɪ jɪɣɪ-nɪ o maga
mu taan.
Dɪ ma duli Dɪ ja-guli a yira ni
de maama wuni.

⁴ Dɪ ma pa a ya-nwana yam
kwɪn lɪla,
yɪ Dɪ daari Dɪ ja a kwi sum Dɪ
bwəri.

⁵ Dɪ yɔɔɪ Dɪ zaɲɪ a baŋa ni mu
Dɪ punɪ-nɪ,
pa a maama yɪ cam dɪ wu-cɔɔ
yirani.

⁶ Dɪ ma zəli-nɪ pa a je yi-bri
wuni,
ni balu na tigi ba daani tun.

⁷ Ku nyi di Dl pi-ni mu Dl yagi
digə ni,
yi Dl ta vɔ-ni di capɔnnu si a
yi lu.

⁸ Amu na maɲi a keeri a
loori-Dl te maama di,
Dl yəni Dl vun si Dl cəgi-ni
mu.

⁹ Dl mɛ kandwa mu Dl lɔ kabri
Dl ci a cwəŋə.
Cwəŋə daa tərə si a wani a
tɔɔ da a kɛ.

¹⁰ Dl səgi je ni mu Dl tigə, ni
ga-varum te.
Dl maa lagi si Dl zi-ni, ni
nyoŋo na ki te tun.

¹¹ Dl ma tuuri-ni o li cwəŋə yuu
ni yi Dl turti-ni.
Dl laan ma yagi-ni pa a wu a
yiranɪ yi zənə tərə.

¹² Dl yɔɔri Dl saɲi Dl taɲa mu,
yi Dl laan jigi-ni Dl tai di
cuna.

¹³ Dl jeeri amu mu Dl ta Dl
cuna yam.
Ya ma yɔɔri ya muvri ya yi a
bicari-yi.

¹⁴ Amu nɔɔna bam laan jigi-ni
mu ba mwana.
De maama ba leeni le mu ba
ma twi-ni.

¹⁵ Dl pɛ a ŋwia maama su di
wo-cɛɛɾu mu.

Ku ta nyi nɛnɛni Dl kwe
wu-cɔɔ mu o ki na-zuɲa
ni
Dl pa-ni si a nyɔ.

¹⁶ Dl pɛ a dɔni kandwa mu yi
ya guri a yələ.
Dl ta ma nɔni amu Dl sin tɔga
ni
pa a ytra taagi di kasulu.

¹⁷ Yazurə daa tərə amu tee ni.
Amu swe wupolo na yi te tun.

¹⁸ Amu laan ma ta a wi: «A dam
dum je.
Tuna yalu amu ya na jigi
Baɲa-Wɛ tee ni tun di ti.»

¹⁹ A guli a cam dum,
di a na kaagi a beeri yɔɔ
yiranɪ te tun gulu.
A ŋwia yɔɔri ka su di wo-cɛɛɾu
mu.

²⁰ A maa na yəni a guli kuntu
maama,
a wuu wó cɔɔ mu.

²¹ Di ku di, a daa na yəni a guli
tuntu,
a tuna daa ta wó joori a tee ni
mu.

²² Baɲa-Wɛ na yɔɔri Dl jigi Dl
sono te tun bá fɔɔ ku ti.
Dl na yəni o duri dɔbam
yibwənə te tun di nan ba
tiə.

²³ Tığa na puvri de maama,
tintu yəni ti joori ti wura mu.
Cığa tun, nmu zaani dum tiini di
daga.

²⁴ Amu wó ta a titi ni mu wi:
«Baŋa-We wu amu tee ni.
Dl nan maŋi amu.
Dintu yira ni mu a tuna
maama tigə.»

²⁵ Baŋa-We lana mu Dl pa balu
na salı-Dl tun.
Dl maa zəni balu na tui Dl te
tin.

²⁶ Ku lana mu si nɔɔna taa cəgi
cumm
ba nii si Baŋa-We joŋi-ba Dl
yagi.

²⁷ Nɔn-dɔnnu na lwarı si ba
puni ba titi,
kuú taa lana ku pa-ba.

²⁸ Baŋa-We na kwe nɔɔnu si o
da cwəŋə,
ku maŋi si ku tu zuri o yira
mu o pa-Dl.

²⁹ O nan na tu o titi kuntu don
tuna daa wó joori ya ba o tee
ni.

³⁰ Nɔɔna na lagı ba mag-o, si o
yagi si ba lo o pɔpɔŋɔ.
Ba na jig-o ba twia, ku maŋi
si o se ba turu tum mu.

³¹ Bəŋwaani, Baŋa-We ba yɔɔri
Dl vin nɔɔna

Dl yagi-ba taan wuu.

³² Dl na maŋi Dl cəgi ba wuu
te di, Dl ta wó duri ba
ŋwaŋa,
Dl sono kum na tiini ku daga
tin ŋwaani.

³³ Dintu ba soe si Dl ja yaara
naa cam
Dl ba Dl di nabiinə baŋa ni.

³⁴ Nɔɔnu na nɔni puna balu
maama na wu tığa kam
baŋa ni tun
o sin o ne kuri ni, ku lana na?

³⁵ Ku tu na vin Yuutu Baŋa-We
dum ni,
yi o ci nɔɔna di ba cığa, ku
lana na?

³⁶ Ku tu na vin nɔɔnu bura taani
dim baŋa ni,
Baŋa-We ba nai ku maama
na?

³⁷ Wɔɔ mu wó wanti o ŋɔɔni si
wəənu tɔŋi,
yi ku dai Baŋa-We mu pe
cwəŋə si ti ki?

³⁸ Ku yi Yuutu Baŋa-We wum
kwərə mu pai
si cam di ywəəni tui nabiinə
baŋa.

³⁹ Wɛ nan na waari nabiinɔ ba
lwarum ɲwaani,
ba wulu na puuni ku baɲa ni,
ku jigi kuri na?

⁴⁰ Nan pa-na si di fɔgi di maani
di ɲwia na yi te tin,
si di laan daari di joori
Baɲa-Wɛ te.

⁴¹ Pa-na si di puri di bicara, yi
di zɛɲi di jin weeni
di jeeri Baɲa-Wɛ si di ta wi:

⁴² «Baɲa-Wɛ, dɪbam cɔgi yi di
ta nuɲi n kwaga ni.
Nmu wu yagi di lwarum n ce
dɪbam.

⁴³ Nmu me n bani dum mu n pe
dɪbam kwaga n pu.
N ma n daari n gu dɪbam, yi n
wu duri di ɲwaɲa.

⁴⁴ Nmu yɔɔri n kwe kunkoɲo
mu n ci n titi,
pa we-loro tɛrɛ di na wu ki si
ku yi-m.

⁴⁵ Nmu duli dɪbam n yagi ni di
yi weeru mu tin.
Di ma ji wo-yɔɔru dwi-ge tiinɔ
bam titari ni.

⁴⁶ Dɪbam duna bam maama
maa jigi dɪbam ba twia.

⁴⁷ Cam di cɔgum zanzan mu tu
dɪbam baɲa.

Fuuni maa jigi dɪbam.»

⁴⁸ A yi-na mu yɔɔri ba cuuri
bari-bari,
Benɲwaani, ba jigi a nɔɔna bam
ba cɔgi mu.

⁴⁹ A yiɔ yi-na wu yɔɔri ba ta
nuɲi mu taan,
yi ba ba kwɛrɛ,

⁵⁰ si ku yi Baɲa-Wɛ na zigi
weyuu ni,
yi Dl tiiri Dl nii Dl na-ni.

⁵¹ A wuu tiini ku cɔgi, a yiɔ
na nai wɛɛnu tilu tin
ɲwaani,
di a na ne a tuw kum bukwa
bam na yaari te tin.

⁵² Ku na yi balu na culi-ni ba
titi wubɔɲa ɲwaani tin,
ba jigi-ni ba zɛli ni nɔɔnu na
zɛli zuɲɔ si o ja te tin mu.

⁵³ Ba ma ja-ni ba vu ba duli ba
yagi goɲ-canluɲu wuni,
yi ba daari ba duli-ni di
kandwa si ba gu.

⁵⁴ Na ma bibili a baɲa ni ba kea.
A ma buɲi ni a ɲwia ti mu.

⁵⁵ Baɲa-Wɛ, amu di ma zigi
goɲo kum wuni
a bɛɲi n yiri si n ba n zɛni-ni.

⁵⁶ Nmu ma n cɔgi a na loori-m
te a wi:

«Yı sın n zwa. Nan cəgi a
wə-loro kum.»

⁵⁷ Amv na bəñi-m kuntu tun mu
n fufə n yi a te.

N ma n ta dı amv n wı: «Yı ta
n funa.»

⁵⁸ Amv Yuutu Wə, nmv mu jəñi
a taantı dım n ɲəntı n
pa-nı.

Nmv ta mu jəñi a ɲwıa n yağı.

⁵⁹ Baña-Wə, n ye ba na kı ba
cəgi a yigə te tun.

Nan di a taantı sı a na bura.

⁶⁰ Nmv nə a duna na tiini ba
culi-nı te tun.

Ba jəni ba kı ni daantı mu sı ba
cəge-nı.

⁶¹ Baña-Wə, nmv ta ni ba na
jıgi-nı ba twı te tun.

Ba jəni ba kı ni daantı mu sı ba
cəge-nı.

⁶² Nmv ta ni ba na waastı te,
dı ba na yəwı ba bantı daantı sı
ba cəge-nı te tun.

⁶³ Nii-ba mv! Ba kənə maama
wuntı,

ba jıgi-nı mu ba mwantı dı ba
le sum.

⁶⁴ Baña-Wə, yiri jını ba baña nı,
sı kv marı dı kulu maama ba
na kı tun.

⁶⁵ Pa ba bıcara taa tiini ya dana,

sı n daartı n səwı lwarım n
yağı ba yuu nı.

⁶⁶ Təgi n ban-lum dım baña n
zəli-ba n ja,

sı n daartı n ti-ba sı ba yırı
saartı tıga baña nı.

Başa-Wə na waartı Zeruzalem Dı ti te tun

4 Nii səbu-sıja kam na ge ka
lam dım te!

Səbu-sıj-laa kum daa ba jıgi
yuu.

Kandwa-ɲuna tum laan jagı,
pa tı tıgi tw kum cwe sum
maama nı.

² Siyən tw nəcna bam dəen tiini
ba jıgi duuni,

nı səbu-sıja na yı te tun mu.

Lele kuntu ba laan nan nyı dı
kambi sılv

kamə-mərv na məntı tun mu.

³ Kv na yı ga-kakuri, sı yəni sı
kwe yılı

sı ma kəntı sı biə.

Amv nəcna bam nan vın ba biə
mu,

nı nakılakwarv na kı tı biə te
kagva yuu nı tun.

⁴ Na-nyəm mu lagı dı gu biə
bam.

Ba niə dı ma ku ya purı.
Ba yəwı ba loori wodiı mu,
yı nən-nənı ba se o kı o
pa-ba.

⁵Balı deen na jıgı wodi-ınnu
ba dı nı pwa te tın,
kana laan wura ka gu-ba tu
kum cwe sum nı mu.
Balı nan ya na jıgı ywəni ba
dı tın,
laan mu tigi weeru puuri baıa
nı.

⁶A nənna bam na ne waarım
dı tın daga
dı dwe dıw Sodom tiinə na ne
tın.
Bantu deen ne cəgım bıdwı
baıa nı mu,
yı nən-nənı tərə sı o
wəli-ba.

⁷Zeruzalem dıdeera bam deen
tiini ba lana zanzan.
Ba maa yı nən-pwənu.

Ba ta ma kwe ba yıra pa ya
nyuna nı kandwa-ıuna
te.

Ba maa jıgı dam dı yazurə
lanyıranı.

⁸Ba yibiyə laan yı liirə liirə ka
dwe sambinnu mu.

Ba na nuı pooni, nənna warı
sı ba lwarı-ba.

Ba yıra yam ma kwarı ya tanı
ba kwi nı.

Ba ya-nwana yam ma ku, nı
de na kugı te tın.

⁹Balı na tıgı najara wunı tın
tunı dım
manı dı garı kana na gu balı
tın.

Beıwaanı, kana kam jıgı-ba ka
guı fun fun mu sı ba ba ti,
karı sum na wu kı wodiiru tın
ıwaanı.

¹⁰Kaana balı na yı
pu-bwən-nyuna tın

mu me ba tuti jun ba gu ba biə
ba di.
Ba sağı ba biə mu ba di,
si ba wəri tiv kum cəgim bağa
ni.

¹¹ Bağa-Wə nan yəwri Dl pa Dl
banı tiini di zağı mu.
Dl ma pa o ban-lum dum tu
dibam bağa ni.
Duntu mu dwe mim si di di
Siyən wuni.
Di ma zwe tiv kum kabri-kuri
dum tuti kulə.

¹² Lugu bağa pwa bam di
nabiinə je maama ni
ya ba buğı ni:
dibam duna wú na cwəğə
si ba zu Zeruzalem wuni ba
cəgı tiv kum.

¹³ Kuntu nan sunı ku kı.
Ku maa yi tiv kum nijəğə
di ba kaanum tiinə lwarım
dum ɣwaanı mu.
Beɣwaanı, bantv jıgı nən-ɣuna
mu tiv kum wuni
ba gvi kafe ɣwaanı.

¹⁴ Ba laan nan kaagı tiv kum
cwe sum yuu ni mu
ba taana ba beeri cwəğə, ni
lilwə na kı te tin.

Ba na tiini ba digimi ba tuti di
nəəna jana te tin,
pe nəəna kwari si ba dwe ba
yıra,
ba na wu mağı di cullu tum
tin ɣwaanı.

¹⁵ Nəəna təwli ba di ba zwa ni
mu ba wı:
«Lagi-na je dí tee ni, si á
digimi á tuti zanzan!
Yı dwe-na dibam!»
Ba nan na kaagı tıni didonnə
ni ba beeri jəğə je tin,
dwi-ge tiinə ta ba taanı ba wı:
«Dí bá se si ba taa zuwri dibam
titari ni.»

¹⁶ Ku nan yi Bağa-Wə tuti mu
jağı-ba Dl yağı.
Dl yigə daa tərə di ba.
Nəəna daa ba nıgı kaanum tiinə
bam.
Nakwa bam di maa ba nai
zulə nəəna tee ni.

¹⁷ Dibam nan ya nii cwəğə ni
mu,
si dí doonə na wú ba ba wəli
dibam, yi dí ga.
Dí maa zıgı dí tiv kum nayuni
ni dí yəwri dí niə,
yi tiv kulv dí na beeri ku zənə
tin wu tu.

¹⁸ Dɪ duna bam yɔɔɪ ba yurɪ dɪ
na-vɛli maama mu.

Dɪ daa warɪ dɪ tuw kum cwe
sum yuu nɪ sɪ dɪ taa veə.
Maɲa kam yiə sɪ dɪ tuw kum
cɔgi.

Dɪ na wó na dɪ lærv maɲa
kalv tun yiə!

¹⁹ Balv na zɛli dɪbam sɪ ba ja tun
nyɪ dɪ maarv na nuɲi weyuu
nɪ tɪ tu tɪ zi wænu te tun
mu.

Dɪ na duri dɪ din pweeru yuu
tun,
mu ba pe dɪbam kwaga ba pu.
Dɪ na yɔɔɪ dɪ zu kagua kam
wunɪ tun,
ba ta li dɪbam da.

²⁰ Ba ma cɪ cuku ba ja Baɲa-We
na tiɲi pe wɔlv Dɪ pa
dɪbam tun,
yɪ wuntu ya mu pe dɪbam
ɲwɪa.

Dɪ nan ya tunɪ nɪ dɪ na zuvɪ o
woro kum wunɪ tun,
tunɪ dɔlv na gilimi dɪbam tun
bá wanɪ dɪbam dɪ di.

²¹ Abam Edóm dwi tiinə bam, á
wó taá jɪɲ wɔpolo na?
Abam balv na zuvɪ Usi tɪga
kam nɪ tun wó taá caka
na?

Nan lwarɪ-na nɪ We banɪ wó
zaɲɪ abam dɪ baɲa nɪ.
Á wó nyo Dɪ ban-lum dum á su
yɪ á daari á na á cavura,
nɪ dɪbam na ne te tintu tun.

²² Abam Siyón tiinə bam,
waarum dɔlv á na ne á
kəm-balwaarv ɲwaanɪ tun
wó ke.

We bá yaɲɪ abam sa-tuv nɪ
yigə yigə sɪ kv daanɪ.
Kv daari, kv na yɪ abam Edóm
tiinə bam,
Dɪ lagɪ Dɪ waari abam mu á
lwarum ɲwaanɪ,
sɪ nɔɔna lwarɪ nɪ á
kəm-balwaarv gaali.

Zeruzalem tiinə we-loro kum

5 Dɪ Tu Baɲa-We, guli kɔlv na
yɪ dɪbam tun.

Nii n na dɪ yuu na tiini kv
yáali te tun!

² Vərə laan mu joɲi dɪbam tɪga
kam ba te.

Dɪ sam dum laan ma ji vərə
nyum.

³ Dɪ kwə daa tərə yɪ ba daari
dɪbam bitara.

Dɪ niinə dɪ laan ma ji kadənə.

⁴ Dɪ marɪ sɪ dɪ yəgi na balv dɪ
na nyo tun dɪ səbu mu.
Kv maa na yɪ dɪ de sum dɪ,

- dí wó lɪ səbu zanzan mu sɪ dí
ma na-sɪ.
- ⁵ Dí duna mu pɛ dí kwaga ba
pu.
Dí yɔɔrɪ dí bugi mu, yɪ siun
tərə ku paɪ dɪbam.
- ⁶ Dí laan tu dí pa Ezipi dɪ Asiiri
tiinə mu,
sɪ ba pa dɪbam wɔdiu sɪ dí ma
dí wəri.
- ⁷ Dí kwə mu kɪ lwarum, ba nan
daa tərə.
Wɛ ma waarɪ dɪbam bantu
lwarum ɣwaani.
- ⁸ Dí duna bam gambe laan mu
te dɪbam.
Nɔɔn-nɔɔnu nan tərə sɪ o jonɪ
dɪbam ba juɣa nɪ o yaɣɪ.
- ⁹ Dí yəni dí dɔlɪ dí ɣwɪa mu dí
yaɣɪ sɪ dí na wɔdiu.
Bɛɣwaani, nɔn-ɣura mu kaɣɪ
ba zi nɔɔna kagwa kam nɪ.
- ¹⁰ Dí yura yam maama maa lonɪ
zanzan.

- Dɪbam yatana kam lonɪ mu
nɪnɛnɪ kurə tite.
- ¹¹ Baara yəni ba zi dí kaana
bam Siyɔn tuv kum nɪ.
Ba maa fin dí busankan-pwalɪ
sɪm Zuda tunɪ dum
maama nɪ ba laga.
- ¹² Ba jaani dí tuv kum dɪdɛera
mu ba kuuri dɪ ɣunɪ ba
ɣu.
Ba maa wu nɪɣɪ dí nakwa bam
maɣa dɪ maɣa!
- ¹³ Ba juɣɪ dí nɔn-dɔnnu tum mu
ba cu muni.
Bəkəri biə dɪ maɣɪ sɪ ba zuɣɪ
dɛ sɪlv na dunə sɪ dwe-ba
tun mu.
- ¹⁴ Dí tuv kum nakwa daa warɪ
tuv kum manchɔɣo nɪ nɪ
sɪ ba jəni.
Nɔn-dɔnnu tum maa ba maɣɪ
gungwe.
- ¹⁵ Wupolo kikiə maama je
dɪbam tee nɪ.

- Dí jɔɔɔ magum maama laan
lɔni ku ji kərə mu.
- ¹⁶ Dí nunwaɲa kam maama je.
Lɛɛv ma yi dɔbam, dí lwarum
dum ɲwaani.
- ¹⁷ Kuntu ɲwaani dí wuv maama
je.
Dí daa ba nai lanyirani, dí
yiə na suli dɔ yi-na tun
ɲwaani.
- ¹⁸ Bɛɲwaani, Siyɔn piu kum
laan tigi dɔ di-dwəənu
yirani mu.
Ga-kakuri dɔ laan maa kaagi tɔ
wuni sɔ beerə.

- ¹⁹ Dí Tu Baɲa-Wɛ, nmu yi pɛ
mu maɲa dɔ maɲa.
N paari dum bá taa jigi
kweelim sɔ ku taa ve
maɲa kalu na ba ti tun.
- ²⁰ Bɛɲwaani mu nmu yɔɔɔ n
swe dí swiə?
Bɛɛ mu yi n yagi dɔbam dí
yirani bina zanzan wuni
kuntu?
- ²¹ Dí Tu Baɲa-Wɛ, nan pa dí
pipiri dí joori nmu te.
Pa dí joori dí na dí faɲa kam.
- ²² Ku na dai kuntu, ku bri nɔ n
yɔɔɔ n vɔn dɔbam mu,
yi n ban-lum dum wu dí baɲa
nɔ sɔ ku ke jɲa.

We Nijongnu

Ezekiyeli Tɔnɔ

Babilɔni tiinɛ jar-kɛrɛ bam dɛɛn jaani Ezekiyeli mu ba ja ba nunji Zeruzalem tu kum ni ba vu Babilɔni tu, si ku loori ba na wɔ cɔgi Zeruzalem tu kum ba ti tun. We ma pa-o kwɛri si o kwe o pa o di balu na wu sa-tu yigɛ yigɛ Babilɔni ni tun zwa ni, di nɔɔna balu ta na daari ba wu Zeruzalem tu kum ni tun zwa ni. Maɲa kam kuntu ni, di Zeremi ya ta wura o ɲɔɔni di Zeruzalem tu nɔɔna bam mu. Ezekiyeli dɛɛn yɛni o kwe o titi ɲwɛa mu o ki si ku tɔgi di kwɛri silu o na jɔɲi We tee ni tun. Kuni zanzan o ki kuntu si o ma-si o bri nɔɔna bam We na jigi bubuɲi dilu di ba si Dɩ ki tun mu. We dɛɛn ta yɛni Dɩ vuri wo-kunkagila zanzan mu Dɩ bri-o. Tintu maama wuni, Ezekiyeli kwaan si o bri nɔɔna maama ni Baɲa-We mu ba jigi doɲ. Dɩ yi tɔga kam baɲa maama Yuutu, yi Dɩ yi dam maama tu.

Baɲa-We na li kulɔ Dɩ bri Ezekiyeli tun

1 Ku dɛɛn na yi buna fiintɔ bini dum cani suna cana kam da yanu de dum ni tun mu amu Ezekiyeli zigɛ Kebari bugɛ kam ni ni. A maa wura di Zuda tiinɛ balu ba na kalɔ jara-kɛm baɲa ni ba ja vu Babilɔni tun. Amu dɛɛn na wura kuntu tun, mu a ne weyuu kum na purɔ pa We vuri o titi o bri-ni. ²Bini dum kuntu yi ba dɛɛn na jaani Zuda pe Zekonia ba kalɔ ba vu je sum kuntu yi buna yanu ke tun mu. Cana kam da yanu de dum ni ³Baɲa-We

kwɛrɛ dɛɛn yi amu yi a zigɛ Kebari bugɛ kam ni ni mu Babilɔni tu wuni. A ma maani ni Baɲa-We dam dum tu amu wulu na yi Buzi bu Ezekiyeli yi a yi We kaanum tu tun baɲa.

⁴Amu dɛɛn kwɛni a yuu a nii a na vu-du na nunji jazum baɲa seeni ku furi ku buna. Kunkoɲ-kamunu ma da ku baɲa ku ba yi ku pipili je maama di dam. Pooni dilu na tiini di nyuni tun maa gilimi ku maama. Kunkoɲo kum titari mim dum yɔɔri di suni mu ni canna na tiini ka nyuni te tun. ⁵A ma nii a na wo-kunkagila yana na ɲwi tun mim

dum tutari nɛ. Ya deen nyi di nabiinɛ mu, ⁶yi wo-kunkagɔ maama laan jigi yibi suna, di vwana yana si ti taa maa jaana. ⁷Ya ne sum nan yɔɔri si twi mu, yi ya napra seeni maa nyi di nua napɔɔna yalɔ na nyuni ni canna na nyuni te tun. ⁸Wo-kunkagɔ se suna sum maama maa jigi nabiinɛ jia ya vwana yam kuri ni mu. Ya yana yam maama maa jigi yibiyɛ di vwana tintu don: ⁹Ya ma kwe ya vwana ya dwe daani. Wo-kunkagɔ maama yɔɔri di ve di yigɛ na jeeri me tun mu, pa di ve yi di ba pipirɛ.

¹⁰Ya maama jigi yibi suna suna mu na yi si yira: Didva maama jigi nabiinu yibiyɛ di yigɛ seeni. Nyonɔ yibiyɛ maa wu di jazum seeni. Na-bala yibiyɛ maa wu di jagwiɛ seeni. Kalonɔ-zɔɔɔ yibiyɛ di maa wu di kwaga kam seeni. ¹¹Wo-kunkagɔ maama vwana zɛɛi weeni mu, yi ya yale yarigi ya dwe wo-kunkagɔ yalɔ na zigi ya yari di yira ni tun vwana yam jazum di jagwiɛ seeni. Ku na daari vwana yale yadonnɛ yam tun, di laan ma kwe yantu di kwɛli di yira yam. ¹²Wo-kunkagɔ maama mu yɔɔri di ve yigɛ yi di ba pipirɛ. Ya maa ve ya joro kum na bri si ya vu me tun. ¹³Wo-kunkagɔ yam nyi di min-mɔɔla naa min-zwɛɛnu mu wu

ya tutari nɛ. Mim dum maa zaɲa ya tutari nɛ yi di ve yigɛ di kwaga. Di tiini di nyuni zanzan mu yi di pipɛla. ¹⁴Wo-kunkagɔ yam tuti maa yɔɔri ya ve yigɛ di kwaga lila ni dua pipulum tun.

¹⁵A na zigi da a nii wo-kunkagɔ yam kuntu tun, mu a ne wo-gugulu na tigi tɔga ni ya maama didva didva tɛɲɛ ni. ¹⁶Wo-gugullu tuna tum nyi daani mu, yi ti nyuna ni kandwa-ɲuna. Wo-gugulu maama maa nyi di ku jigi wo-gugulu kudon na wu ku wuni ku gariku tun. ¹⁷Wo-gugullu tum maa na ve me maama, ti wɔ taa yɔɔri ti ve wo-kunkagɔ yam yigɛ didva na yɔɔri me tun, yi ti ba pipirɛ. ¹⁸Wo-gugullu tum niɛ deen dwara mu yi ya tiini ya jigi fɔvɔni. Yiɛ mu yɔɔri ya faari niɛ yam je maama.

¹⁹Wo-kunkagɔ yam na zaɲi ya maa veɛ, wo-gugullu tum di tɔgi di-ya ti ve mu. Wo-kunkagɔ yam maa na jaani ya maa diini weeni, wo-gugullu tum di wɔ jaani ti din weeni mu. ²⁰Wo-kunkagɔ yam joro deen wu wo-gugullu tum wuni mu. Kuntu ɲwaani, joro kum maa na laga si ya vu me maama, ya maɲi si ya vu daani mu, yi wo-gugullu tum di wɔ zaɲi ti tɔgi ti maa veɛ. ²¹Ku na yi te tun, wo-kunkagɔ yam na yɛni ya veɛ,

1:16 *kandwa-ɲuna* = chrysolithe

1:5 Brum tɔnɔ 4:6-8   1:18 Ezekiyeli 10:6-17

wo-gugullu tum di tɔgi di-ya ti ve mu. Ya nan na marɔ me ya zigi, wo-gugullu tum di wó taa zigi mu. Ya daa na zarɔ ya jaani weeni, wo-gugullu tum di maa tɔgi-ya ti jaana. Benwaani, wo-kunkagila yam joro wu wo-gugullu tum wuni mu.

²² A ma nii wo-kunkagila yam yum tum baɲa kam seeni a na woɲo na nyi di weyuu tilampolo tun na tigi da. Ka yɔɔri ka jigi nunwaɲa yi ka nyuni je maama mu ni niu na yi te tun. ²³ Weyuu tilampolo kum kuri seeni, wo-kunkagila maama yarigi di vwana mu pa ya dwe didon vwana. Wo-kunkagila maama ta ma kwe vwana yale di ma kweli di yira yam. ²⁴ Wo-kunkagila yam na yɛni ya jaana, a ni ya vwana yam na wuuri te tun mu. Ya sɔɔ kum nyi di du-fara na cuuri te tun mu. Ku ta maa nyi di Dam-fɔɔ Tu We dum titi kwɛrɛ, naa jar-kɛrɛ kɔgɔ sɔɔ na yi te tun. Ku daari ya na jaani ya ti, ya yɛni ya yagi ya vwana yam mu.

²⁵ Wo-kunkagila yam na zigi da kuntu yi ya vwana yam wu tiga ni tun, a ma ni kwɛrɛ na nuɲi pwɛlɛ kalu na wu ya yum tum baɲa seeni tun. ²⁶ Weyuu tilampolo kum baɲa seeni woɲo maa wura, ku na nyi di paari jangɔɲɔ, yi Safiiri mu ba me ba ki-ku. Woɲo kudon di maa wu

weyuu baɲa seeni, ku na je paari jangɔɲɔ kum baɲa ni yi ku nyi di nabiinu na yi te tun. ²⁷ A ma nii a na nuneeni ku na zigi ku tɔɲɛ seeni si ku taa diini tun, ku yɔɔri ku nyuni ni canna na wu mim wuni te tun mu. Ku ta na zigi ku tɔɲɛ ni si ku taa tuɛ tun, ku nyi di ku yi mim mu. Pooni dɛlu na tiini di nyuni tun di ma gilimi ku maama. ²⁸ Ku lam dum yi nuneeni dua na nigɔ ka waari yi manlaa-taɲa yɛni ka garɔ weeni te tun mu.

Nyinyugu kum kuntu bri-ni Baɲa-We paari-zulɛ yam na yi te tun mu. A na nɛ kuntu tun, mu a vin a yibiyɛ tɔga ni, yi a ni nɔɔnu kwɛrɛ na ɲɔɔni di amu.

We na bɔɲi Ezekiyeli te tun

2 O ma ta di amu o wi: «Nabiinu, zarɔ n zigi weeni si a ɲɔɔni di nmu.» ² O na yɔɔri o wura o ɲɔɔni kuntu tun, mu vii fuli ku zu-ni, yi ku gɔ-ni ku zigi weeni. Amu ma cɛgi o na ɲɔɔni kulɔ di amu tun.

³ O ma ta o wi: «Nabiinu, a lagɔ a tɔɲɔ-m Yisrayeli tiinɛ bam tee ni mu. Ba nan yi dwi dɛlu nakɔɔri na daga tun mu. Ba di ba nabaara bam nuɲi amu kwaga ni, yi ba ta vi-ni di zum maama. ⁴ Amu na tɔɲɔ-m balɔ tee ni tun yi dana yi ba zwa

dɪ ba ni taanɪ. Nan ta dɪ ba nɪ: «Taanɪ dɪntɪ yɪ Yuutu Baŋa-Wɛ mu tagɪ-dɪ!» ⁵Ba na sɛ n taanɪ dɪm, naa ba na vɪ-dɪ, kɪ ba fɪan. Ba maŋɪ ba yɪ zwabani-nyɪna mu. Ku laan wɔ pa ba lwarɪ nɪ Wɛ nijonnu tu o wu ba titartɪ nɪ. ⁶Nabiinu, ku nan na yɪ nmɪ, yɪ ta n kwartɪ fɔvɪnɪ dɪ ba. Nan yɪ ta n fɔna dɪ wɛɛnu tɪlɪ ba na tɪtɪ ba pa-m tun. Ba ŋwɛ sɪm nyɪ dɪ sabar-mangwɛli dɪ gulsaaru mu na gilimi-m tɪ kɪ titartɪ nɪ, yɪ ba ni-taanɪ ta nyɪ dɪ nɔŋɔ na dɔvɪ nɔɔvɪ te tun. Dɪ ku dɪ, yɪ pa n yɪra taa sɪ ba ŋwɛ sɪm naa ba tɔvɪ tɪm ŋwaanɪ. Ta n ye nɪ ba dɪ dɪm yɪ vɪna mu. ⁷Nan yɔɔrɪ n ta amɪ taanɪ dɪm n brɪ-ba, ba zɪ na ti yigɛ sɪ ba cɛgi, naa ba na vɪn mu dɪ. Bɛŋwaanɪ, ba zwabaniɛ kam kɛ juɔa mu. ⁸Sɪ ku na yɪ nmɪ nabiinu, fɔŋɪ n cɛgi a na jigɪ kulɪ sɪ a ta dɪ nmɪ tun. Yɪ lwɛnɪ vɪna dɪ dɪm kɔntɪ kikiɛ yam dɔŋ. Puri n ni sɪ n di kulɪ maama a na lagɪ a pa-m tun.»

⁹A laan ma nii a na juɔa na twɪ ka jeeri amɪ, yɪ ka wɔvɪ jigɪ tɔnɔ na pri ku tigi da. ¹⁰O ma bwɛli-ku o tiŋi a yigɛ nɪ. A ma na nɪ ku yigɛ dɪ ku kwaga maama nɪ, ba pupɔvɪ bɪtarbiɛ ba kɪ da. Bɪtarbiɛ bam brɪ lusɛm, dɪ wɔ-cɔŋɔ, dɪ lɛɛrɪ taanɪ yɪrantɪ mu.

3 O ta ma ta dɪ amɪ o wɪ: «Nabiinu, di kulɪ na tigi n yigɛ

nɪ tun. Dɔvɪ tɔnɔ kɪm sɪ n daari n vu n ŋɔɔnɪ dɪ Yisɪrayɛli dɪ tiinɛ bam.» ²A dɪ ma purɪ a ni yɪ o pa-nɪ tɔnɔ kɪm pa a dɔvɪ-ku.

³O daa ma ta dɪ amɪ o wɪ: «Nabiinu, dɔvɪ tɔnɔ kɔntɪ a na kwe a pa-m tun maama n li n su n pugɛ.» A ma sɪnɪ a dɔvɪ-ku a li. Ku yɔɔrɪ ku sɔna a ni nɪ mu, nɪ tɔvɪ na yɪ te tun.

⁴O ma ta dɪ amɪ o wɪ: «Ja amɪ kwɛrɛ kam n vu n pa Yisɪrayɛli dɪ tiinɛ bam sɪ ba ni a taanɪ dɪm. ⁵A na tɔvɪ-m sɪ n vu balɪ tee nɪ tun dai nɔn-ge sɪlɪ taanɪ na yɪ dɪ yɪra, yɪ dɪ kuri nim cana tun. Ku nan yɪ Yisɪrayɛli tiinɛ bam mu a wɪ n ve ba te, ⁶sɪ ku dai sa-tɪnɪ dɪlɪ taanɪ na yɪ dɪ yɪra, yɪ dɪ cana sɪ n wanɪ n ni dɪ kuri tun. Ku ya na yɪ bantɪ tee nɪ mu a tɔvɪ-m, ba yaá cɛgi taanɪ dɪm. ⁷Ku nan na yɪ te tun, Yisɪrayɛli dɪ tiinɛ bam bá sɛ sɪ ba cɛgi n taanɪ dɪm, ba na vai sɪ ba ni amɪ tɪtɪ kwɛrɛ tun ŋwaanɪ. Bɛŋwaanɪ, ba yɔɔrɪ ba yɪ zwabani-nyɪna mu yɪ ba jigɪ yɪ-dɛɛrɪ. ⁸Nii mu! A lagɪ a pa nmɪ dɪ taa jigɪ wɔ-dɛɔ dɪ yɪ-dɛɛrɪ mu nɪ bantɪ na yɪ te tun. ⁹Cɪga tun, a lagɪ a pa n wɔvɪ taa tiinɪ ku dana ku gaali, nɪ piu na dana te tun. Kɔntɪ ŋwaanɪ, yɪ ta n kwartɪ fɔvɪnɪ dɪ ba. Yɪ pa n wɔvɪ ga baari ba ŋwaanɪ, dɪ ba na maŋɪ ba yɪ vɪna te maama tun dɪ.»

¹⁰ O ta maa wı: «Nabiinu, fıgı n cəgi a taanı dım lanyıranı, sı n daarı n kwe kulı maama a na wú ta a bri-m tun n kı n yuu nı. ¹¹ Nmu laan ma n wú vu n dwi tiinə balı ba na jaanı-ba jara-kəm baıa nı ba kalı ba vu Babilonu tu nı tun te, sı n ııonu dı ba. Ta dı ba wı: «Taanı dıntı yı Yuutu Baıa-We mu tagı-dı!» Ba na se ba cəgi n taanı dım, naa ba na maıı ba vın dı, sı n ta dı ba kuntu doıı.»

¹² Viu laan ma fulı ku gı-nı ku zıgı weeni. A ma ni sıı na nuıı a kwaga nı yı ku tiini ku mumunə. Ku yı wo-kunkagıla na bri Baıa-We paarı-zulə yam tun mu zaıı ya jəgə kam nı. ¹³ A ma ni wo-kunkagıla yam vwana na maıı daanı yı ya sıı kım zaıı te tun, ku wəli dı wo-gugullu tum dı na wı ya tənə nı tun sıı kım. Ku yııı ku mumuni zanzan. ¹⁴ Viu kım daa ta ma gı-nı ku ja ku viiri. A maa yııı a ve yı a wıı cıgı. A banı dı ma tiini dı zaıı. Baıa-We dam dım nan ya tiini dı daga a baıa nı mu. ¹⁵ A ma vu a yı balı ba na jaanı jara-kəm baıa nı ba kalı ba ba yı ba laan zıırı Tel-abibi nı tun te. Je sım kuntu bwələ dı Kebarı bugə kam. A ma maıı ba na zıırı me tun da yarpe. A na jəni ba titarı nı kuntu tun, a yıra sııı mu.

Wə na kaanı Yisrayeli tiinə te tun

¹⁶ Da yarpe yam kuntu kwaga nı mu Baıa-We kwərə tu amı te yı Dı wı:

¹⁷ «Nabiinu, a lı nmu mu a zıgı sı n ta n yıı Yisrayeli dwi tiinə bam n pa-nı. Nmu nan maıı sı n cəgi a kwərə kam n daarı n lwəni-ka n ma n kaanı-ba mu n pa-nı. ¹⁸ Amı na pe nən-balııı kwərə nı: «N maıı sı n tı mu,» yı nmu wı ve n kaan-o, ku tu wú sııı o tı o lwarım kikiə ııwaanı. Nmu na wı maıı ku kuri n bri-o sı o yaıı o kəm-balwaaru tum sı o wanı o ııwıa o jııı, o maıı sı o tı mu. A nan wú bwe nmu mu o tııı dım baıa nı. ¹⁹ Nmu nan na ve n kaanı ku tu, yı o na vın sı o za o kəm-balwaaru yam dı o titıı-lwaannı tum, o ta wú tı mu o lwarım kikiə yam ııwaanı. Nmu dı maa wú bwəli n ban ııııı.

²⁰ Nən-ıııı na yaıı titıı-ıııı kikiə yı o sııı sı o taa tııı lwarım, yı amı na cıgı o cwənə, ku tu dı maıı sı o tı mu. Nmu na wı kaan-o, oó sııı o tı o lwarım dım ııwaanı. Amı yıgə bá taa wı o kəm-laaru tum wııı, yı a nan wú bwe-m o tııı dım baıa nı. ²¹ Nmu nan na kaanı ku tu nı o daa yı kı lwarım pa o sııı o wı kı-dı, o daa bá tı, o

na se kaanum dum tun ḡwaanu. Nmu dɪ maa wú bwəli n ban ḡna.»

²²Dáanu mu Baḡa-We dam dum wu amv baḡa nɪ. Dl ma ta dɪ amv Dl wɪ: «Zaḡɪ n nuḡɪ n vu tɪ-kampartɪ laḡa kam seeni, sɪ a laḡɪ a ḡɔɔnɪ dɪ nmv daanu mu.» ²³A ma sunɪ a vu tɪ-kampartɪ sum. A ma na nɪ Baḡa-We paartɪ-zulə yam wu je sum kuntu nɪ. Ku nyɪ dɪ a ya na nɛ-ya te yɪ a wu Kebartɪ bugə kam nɪ nɪ tun mu. A ma tv a vin a yibiyə tɪga nɪ.

²⁴We Joro kum ma fulɪ ku zv-nɪ pa a zaḡɪ a zɪḡɪ weenɪ. Baḡa-We ma ḡɔɔnɪ dɪ amv Dl wɪ: «Joori n vu sɔḡɔ, sɪ n pɪ n tɪtɪ n yaḡɪ digə nɪ.

²⁵Nabiinu, nan ta lwartɪ nɪ baá kwe ḡɔnɪ mu ba vɔ-m sɪ n daa yɪ wantɪ n nuḡɪ n zv kɔḡɔ wu. ²⁶A maa wú pa n nɪ mæari pa n jəni da cumm. N bá wantɪ n kaantɪ-ba, dɪ ba na ḡɔɔrɪ ba yɪ zwabani-nyuna te tun dɪ. ²⁷Maḡa nan na yɪə sɪ a ḡɔɔnɪ dɪ nmv, a laan wú purɪ n nɪ sɪ n daartɪ n ta dɪ ba nɪ: «Taantɪ duntɪ yɪ Yuutu Baḡa-We mu tagɪ-dɪ.» Balv na wú cəḡɪ taantɪ dum tun wú ḡɔɔrɪ ba se-dɪ. Balv dɪ na wú vɪ-dɪ tun maḡɪ sɪ ba taa yɪ kuntu. Bɛḡwaanɪ, ba dwi dum yɪ zwabani-nyuna mu.»

Zeruzalem nyinyugu kum

4 «Nabiinu, kwe wartɪ n tiḡɪ n yigə nɪ, sɪ n daartɪ n bə bibəli

dɪ yura nɪ sɪ sɪ lwəni Zeruzalem tuw kum na yɪ te tun. ²Laan kɪ sɪ ku brɪ nɪ jar-kərə kaagɪ tuw kum mu ba pu. Tiḡɪ kandwa, dɪ turv n ja n din tuw kum kəbrə kam yuu, sɪ n daartɪ n cwi vwə sɪ jar-kərə bam taa zuvrɪ ya wɔnɪ. Ta tiḡɪ dɛ silv ba na wú kwe ba ma magɪ kəbrə kam ba bwəri tun n kaagɪ tuw kum. ³N laan wú laḡɪ luu zvḡ-tanlaḡa mu sɪ ka ji kəbrə ka cɪ nmv dɪ tuw kum kəbrə kam daanɪ. Pipirɪ n yibiyə n jeeri tuw kum nɪnɛenɪ n tɪtɪ mu li-ku n pu dɪ najara. Kəm dum kuntu maḡɪ sɪ ku kaanɪ Yisrayelɪ dwi tiinə bam mu.

⁴Nmu laan wú pəni n jagwiə saḡa nɪ, sɪ ku brɪ nɪ n zvḡɪ Yisrayelɪ dwi tiinə bam lwarum mu. Da yalv wɔnɪ nmv na wú pəni da tun yɪ maḡa kalv ba lwarum jɪnɪ na wú taa wu n yuu nɪ tun mu. ⁵Nmu wú ta n tigi da da biə-yatv dɪ funvgv (390) sɪ ku brɪ bɪna yalv wɔnɪ Yisrayelɪ tiinə bam na kɪ lwarum tun, sɪ dɛ maama zɪḡɪ dɪ pa bɪnɪ. Da yam kuntu wɔnɪ mu Yisrayelɪ dwi tiinə bam lwarum jɪnɪ wú taa wu n yuu nɪ.

⁶Da yam kuntu na tu ya ti, sɪ n pipirɪ n pəni n jazum saḡa kam nɪ da fiinna (40), sɪ ku brɪ nɪ n zvḡɪ Zuda dwi tiinə bam lwarum. Da yam kuntu dɪ wú zɪḡɪ ya pa bɪna yalv Zuda tiinə dɪ na yaari ba lwarum ḡwaanɪ tun mu. ⁷Pipirɪ

n jeeri Zeruzalem tuv di ku najara yam nyunyugu kum, si n pu n ja-gulə ku baŋa ni n pwərisi n cəgi-ku. ⁸Amu lagı a kwe ɲuni mu a vɔ-m a tiŋi da. N bá wani n pipiri n pəni saŋa wudoŋ ni, ku na dai ni n zaŋi najara yam di tuv kum n ti.

⁹La bəniŋə, di caara, di soonə, di siə, di muna, di kadaga n kɪ-ti kambi-zɔŋɔ wuni, si n daari n ma-si n wɔ dɪpɛ n ta n jɪgi n di. Wodiu kum kuntu mu nmu wú ta n di da biə-yatɔ di funugu (390) yalɔ nmu na wú ta n tigi n saŋa baŋa ni tun. ¹⁰Nmu wú maŋi wodiu kum ja-bwaanu nana mu si n ta n jɪgi n di ku maŋa ku maŋa de maama wuni. ¹¹Nan ta pwəri na si ba maŋi di kunkolo-yi cicoro, si n ta n jɪgi-ba n nɔ ku maŋa ku maŋa de maama wuni. ¹²Nii wodiu kum ni ku yi maasa mu n jɪgi n di. Nan kwe nabiinə bənu n ji de silu n na wú ma n wɔ dɪpɛ dum, yi n wɔ-di me nɔɔna bam maama na wú taa zigı yi ba nii tun.»

¹³Baŋa-We laan ma ta Dɪ wɪ: «Tuntu bri Yisrayeli tiinə bam na wú kɪ te yi ba di wodii ru tɪlu na wu maŋi di cullu tum tun dwi-ge tiinə bam titari ni, me amu na wú zəli-ba si ba taa zuri tun.»

¹⁴Amu ma ta a wɪ: «A loori-m! Yuutu Baŋa-We, yi pa a kɪ kuntu

doŋ. Ku na zigı a biini ni si ku yi lele, amu ta wu digimi a titi di wodii ru tɪlu na wu maŋi di cullu tum tun. A bri a wu di wo-tiku, naa wonjo kulɔ ga-vara na jaani ba gu tun.»

¹⁵We laan ma ləri Dɪ wɪ: «Tɔ. A nan pɛ-m cwəŋə si n kwe na-bənu n ma n wɔ n dɪpɛ dum, si n daa n yi ma nabiinu bənu n wɔ-di.»

¹⁶Dɪ ta ma ta Dɪ wɪ: «Nabiinu, a lagı a pa Zeruzalem tuv kum ga wodiu mu. Ku nɔn-biə bam wú taa lari wodii ru ba di funfun yi liə jɪgi-ba. Ba ta wú taa maŋi na funfun ba nɔ di wu-cəgi. ¹⁷Bəŋwaanı, wodii ru di na wú tiini ti taa jɪgi zuri. Tuv kum nɔɔna bam na nii daani, ba yira wú sɔɔri mu. Ba maa wú bugi ba je ba lwarum dum ɲwaanı.»

Zeruzalem tuv na wú cəgi te tun

5 «Nabiinu, kwe su-lɔŋɔ kulɔ ni na di lanyranı tun n ma n fanı n twana yam di n yuuywe sum. Maŋi-ti si n lwarı ti duuni na mai te tun, si n daari n pɔɔri-ti kuni bitɔ. ²Nmu na zaŋi najara di Zeruzalem tuv nyunyugu kum n ti, si n kwe n twana yam, di n yuuywe sum pɔɔrum bitɔ wuni didwa n zwe tuv nyunyugu kum wuni. N ta wú kwe

si pɔɔrum bitɔ woni didua n ja n nɔɔɔi tuv kum dāa ni n zagi n go di su-lɔɔɔ. Ta daari n kwe si pɔɔrum bitɔ woni didua n duli n yagi si viu ja-si ku jagi. Amu laan wó kwe a su-lɔɔɔ mu a ma a zeli-si. ³Nan daari yuuywe finfun si n kwe-si n vɔ n gɔɔɔ ni ni. ⁴N daa n wó li yuuywe sum kuntu woni mu, si n duli-si n di mim dum woni si si zwe. Mim dum kuntu mu lagi di di di jagi di yi Yisrayeli dwi tiinə bam maama.

⁵Yuutu Baɔa-We na tagi te tun mu tuntu: Kuntu lagi ku bri Zeruzalem tuv kum na yi te tun mu. A ya kwe-ku a zigi dwi-ge tiinə titari ni mu, yi ba tunti dum gilimi-ku di ki titari ni. ⁶Ku nɔn-biə bam nan nɔɔɔi a kwaga ni mu, yi ba tuɔi kəm-balwaarv yiran si ku dwəni dwi tiinə balv na gilimi-ba tun kikiə na yi te tun. Ba yɔɔɔi ba vin a niə yam di a zaasum dum mu.

⁷Yuutu Baɔa-We nan na tagi te tun mu tuntu: Abam zwabaniə kikiə maɔi ya dwe tunti duli na gilimi abam di ki titari ni tun, yi á ba tɔgi a zaasum dum. Á nan ba se a niə yam. Ku na maɔi ku yi dwi tiinə balv na gilimi abam tun cullu tum, á wv kwaani á ki tuntu na bri te tun.

⁸Yuutu Baɔa-We nan na tagi te tun mu tuntu: Zeruzalem tiinə bam, amv titi nan wó pipiri a ji á donv.

A lagi a waari abam mu si dwi-ge tiinə bam taa zigi ba niə. ⁹A nan wó tiini a waari abam, á na zuli wo-zɔɔna tun ɔwaani. A na wó ki abam te tun dai kulv a na maɔi a ki tun, yi a nan daa bá fɔgi a waari nɔɔna kuntu don di. ¹⁰Kwə wó tɔgi ku baɔa ni ba di ba biə, yi biə di di ba kwə, kana na jigi-ba tun ɔwaani. Amu wó waari abam á lwarim ɔwaani. A ta wó jagi abam woni balv na daari tun a yagi tiga baɔa je maama ni. ¹¹Kuntu ɔwaani, Yuutu Baɔa-We tagi tuntu mu ni: Ni amv na jigi ɔwɔa te tun, ku yɔɔɔi ku yi ciga mu ni a jaani wubɔɔa si a ti abam mu, á na digimi amv digə kam di wo-zɔɔna, di kəm-balwaarv dwi maama tun ɔwaani. A bá ɔwani a pa abam naa a duri á yibwənə kɔtaa! ¹²Abam tuv nɔɔna bam pɔɔrum bitɔ woni didua mu lagi ba maɔi tuv kum woni ba ti yawi-cɛɛrv, di kana ɔwaani. Pɔɔrum bitɔ woni didua maa wó nɔɔɔi yi á donv bam gv-ba najara baɔa ni. Á pɔɔrum bitɔ woni didua kalv na daari tun, a maa wó jagi-ba je maama ni, yi a ta kwe a su-lɔɔɔ a zeli-ba si a gv.

¹³Amv na ki kuntu ba yira ni a ti, a bani dum laan wó zuri, a na waari-ba si ku maɔi di ba lwarim dum tun ɔwaani. Amv ban-lum dum na tu ba baɔa ni kuntu, ba laan wó

lwari ni ku yi amu Baqa-We mu pe ku ki-ba kuntu don amu na cana ba baqa ni tun qwaani.

¹⁴Amu wu pa a tu kum ji di-dwənu si dwi-ge tiinə balu na gilimi abam tun na a cavura, yi ba di balu maama na tugi da ba maa ke tun taa jigi abam ba goonə.

¹⁵Abam na ne a leeru tuntu, dwi-ge tiinə bam wu taa jigi abam ba twia yi ba mwana. Ba nan ta wu kwari fuvni di amu na yoru a cugi abam te a ban-zorjo kum qwaani tun. Amu Baqa-We mu tagi kuntu. ¹⁶Kana lagi ka ji cuni dilu vian na cana tun mu, yi amu wu kwe-ka a ma a cugi abam a ti. Amu wu pa kana taa jaani abam taan, a tu kum na wu ga wudiu dwi maama tun qwaani.

¹⁷Amu wu pa kana di ga-vara ba a baqa di dam. Ti nan wu ti a biə maama si a daa yi taá jigi biə. Yawt-cəeru, di tigurə, di jara-kəm wu tu a titari ni si ti gu abam. Amu Baqa-We mu tagi kuntu.»

Leeru tulu na wu yi Yisrayeli tiinə tun

6 Baqa-We kwərə tu ka yi amu wu:

²«Nabiinu, pa n yibiyə jeeri Yisrayeli pweeru tum seeni si n daari n qonu taani n cugi-ti ³n wu: «Yisrayeli pweeru tum, cəgi-na Yuutu Baqa-We kwərə. Tuntu mu

Yuutu Baqa-We tagi di pweeru tum, di pu-kum sum, di gugwəeru tum, di bwəlu tum: A lagi a pa najara mu zari a je sum maama ni, si a cugi me nəna bam na diini ba zuli jwənə da tun. ⁴Amu wu yigi ba kaanum bimbina yam a di tigi ni, yi a daari a cugi bimbina yalu ba na zwe wənu tulu lwəm na ywəmmə tun ya baqa ni tun. Nəna bam na zigi ba jwənə yam yigə ni ba zuli-ya, amu wu gu-ba daani mu. ⁵A laan wu yagi abam Yisrayeli tiinə twa bam yira si ya taa tigi a jwənə yam yigə ni. A maa wu pa a kwi sum jagi si kaagi a bimbina yam. ⁶Tuni dilu maama a na zuri di wuni tun wu cugi mu, si wara-je silu a na zuli jwənə da tun di cugi. A jwənə kaanum bimbina yam wu ba ya cugi fasi, ku ta wəli di jwənə yam titi. Bimbina yalu baqa ni a na zwe wənu tulu lwəm na ywəmmə tun di wu cugi. Worjo kulu maama a na ki tun marj si ku saari ku je mu. ⁷Twa wu taa tigi je maama abam titari ni. Kuntu maama baqa ni mu a wu lwari ni amu mu yi Baqa-We.

⁸A nan wu pa abam badonnə cwəgə si ba lu tuvni. Bantu ba ti najara wuni, ba na jagi ba zu tuni didonnə wuni tun qwaani. ⁹Ba duna maa na kali-ba ba ja vu sa-tuni wuni si ba taa zuri da, ba laan wu guli amu gulə. Ba maa

wó lwarti ni a wu tiini ku cōgi di ba na nuŋi amu kwaga ni te tun. Beŋwaani, ba me ba kwaga ba ya amu mu, yi ba daari ba suni ba yiə di jwənə kaanum. Ba fra nan wó nuŋi ba titi, lwarim di kəm-balwaaru yalu maama ba na ki tun ŋwaani. ¹⁰ Ba laan maa wó lwarti ni amu mu yi Baŋa-Wɛ. A na tagi ni a lagi a pa leeru tɔlɔ yi-ba tun, ku dai ni a ta di a ni yirani mu.»

¹¹ Yuutu Baŋa-Wɛ na tagi te tun mu tuntɔ: «Magi n jun sun daanti, si n ta n nɔni n ne tɔga ni di dam, yi n daari n kaasi di wu-cōgo n wu: «Leeru na!» Ki kuntu Yisrayeli dwi tiinə bam tituŋ-lwaannu, di ba wo-zɔɔna kikiə yam ŋwaani. Ba nan lagi ba ti najara, di kana, di yawi-cɛɛru baŋa ni mu. ¹² Wɔlɔ na wu sa-tɔlɔ wɔni tun, yawi-cɛɔ mu wó gu-o. Wɔlɔ na bwələ tun di maa wó ti najara wɔni. Wɔlɔ na daari yi o lu tɔvni tun di maa wó ti di kana. A lagi a tiini a waari-ba kuntu doŋ mu a ban-lum dum ŋwaani. ¹³ Kuntu baŋa ni baá lwarti ni amu mu yi Baŋa-Wɛ. Ku nan wó ki ni ba na ne ni ba titi tiinə twa tigi ba faari tɔga baŋa je maama. Kuú taa yi ba jwənə yam titari ni, di ba kaanum bimbini yam tɔŋə ni, di pu-kum sum di pweeru tum maama yum ni, di tu-kamunnu kurə ni me ba ya na kwe wəənu tɔlɔ lwəm na ywəmmə tun ba kaani ba pa ba jwənə yam

maama tun mu. ¹⁴ Amu wó zəŋi a juŋa mu si a waari-ba si a daari a cōgi ba tɔga kam si ka ji di-dwəənu yirani, ku zigi kagva kam ni si ku yi Dibila. Amu wó cōgi je silɔ maama ba na zɔvri tun. Ba laan maa wó lwarti ni amu mu yi Baŋa-Wɛ.»

Leeru na lagi ti yi lɔla te tun

7 Baŋa-Wɛ kwərə tu ka yi amu ni:

² «Nabiinu, Yuutu Baŋa-Wɛ na tagi te di Yisrayeli twu kum tu mu tuntɔ: Leeru maŋa yi ka ti! Maŋa yi si abam tɔga kam ni maama cōgi. ³ Abam cōgum maŋa kam na yi tun ŋwaani, amu wó yɔɔri a lo a ban-lum dum mu á baŋa ni. A lagi a bwe abam cwe silɔ á na tɔgi tun ŋwaani. A ta wó waari abam si ku maŋi di wo-zɔɔna kikiə yalu maama á na ki tun. ⁴ A bá ŋwani a pa abam naa a duri á yibwənə. A nan lagi a waari abam mu cwe silɔ á na tɔgi tun ŋwaani, di á na yɔɔri á ki kəm-balwaaru te tun. Kuntu baŋa ni á wó lwarti ni amu mu yi Baŋa-Wɛ.

⁵ Yuutu Baŋa-Wɛ na tagi te tun mu tuntɔ: Taá ye-na ni leeru tɔlɔ doŋ na tərə tun mu buni á baŋa. ⁶ Cōgum maŋa yiə! Leeru tum lagi ti yi lɔla! Ti nan diini á baŋa mu. Fōgi-na á nii-na! ⁷ Abam balɔ na zɔvri tɔga kam baŋa ni tun, á leeru tum maŋa

yiə. Baŋa-We de dum yi di ti. De dum kuntu ni vuvugə wó taa wura. Á daa bá taá kaagi pweeru tum yuu ni á di ywəni. ⁸Ku bá daani si a lo a ban-lum dum á baŋa ni. Amu wó da a ban-zəŋə kum ŋwaani a bwe abam cwe silu á na tɔgi tun ŋwaani, yi a daari a waari abam si ku maŋi di wo-zɔna kikiə yalu maama á na ki tun. ⁹A bá ŋwani a pa abam naa a duri á yibwənə. A nan lagi a waari abam mu cwe silu á na tɔgi tun ŋwaani, di á na yɔɔri á ki kəm-balwaaru te tun. Kuntu baŋa ni á wó lwarɪ wɪ amu Baŋa-We titi mu duli abam ja-guli.

¹⁰Nii-na! De dum buni yi di laan yiə! Leeru tum zaŋi ti nuŋi si ti ba á baŋa. Da-ləŋə kum kwi vɔɔru mu. Zwabaniə di puli je maama ni. ¹¹Ba nakɔɔri kikiə yam daga ya gaali, pa ya ji da-ləŋə kulɪ na wura wo-balɔɔ ŋwaani tun mu. Ba wulɔwulɔ nan daa bá daari. Ba kɔ-fɔɔ kum, di ba jɪgɪru tum, di ba duuni dum maama wó ti mu. ¹²Maŋa kam yiə. Ba cɔgum de dum tuə. Balu na yəgi wənu di səbu tun wu daa bá poli. Balu nan na yəgi-ti ba pa tun di wu bá cɔgi ni ba tua. Beŋwaani, We lagi Di waari ba kɔgɔ kum maama mu. ¹³Wulu na kwe o wənu o yəgi, ku tu daa bá joori o na-ti o ŋwia wuni. Beŋwaani, a bá ləni a wubuŋa yalu

a na vuri di ba tun. Ya maa ve ba kɔgɔ kum maama seeni mu. Ba maama didva didva na ki lwarum yalu tun ŋwaani, ba bá joŋi ba ŋwia.

¹⁴Ba wugi nabɔnɔ si nɔɔna ti ba yigə najara ŋwaani. Nɔɔn-nɔɔnu nan bá nuŋi o vu o zaŋi najara yam. Beŋwaani, amu bani mu zaŋi ba kɔ-fɔɔ kum maama baŋa ni. ¹⁵Jara-kəm mu wu pwələ ni. Ku daari yawuru di kana wu sam dum wuni. Balu na wu pwələ ni tun wó ti najara yam baŋa ni mu. Yawuru di kana maa wó gu balu na wu tu kum wuni tun. ¹⁶Balu na maŋi si ba lu tun wó duri ba vu pweeru je ni mu ba taa wura. Ba maa wó taa keerə ni kunkwən-puli na keeri te tun, si nɔɔnu maama taa keeri o titi lwarum ŋwaani. ¹⁷Nɔɔna bam maama jian wó pari, yi ba nadoonə taa magi daani. ¹⁸Baá zu gwar-zinzwara, yi fuvni di ja-ba. Ba yigə maa wó nywani cavura ŋwaani, yi ba ceeri ba yum wu-cɔgɔ ŋwaani. ¹⁹Baá duli ba səbu tum ba yagi tu kum cwe sum yuu ni, yi ba ki ba səbu-sɪŋa kam ni ka yi wo-yɔɔ mu tun. Ba səbu tum di ba səbu-sɪŋa kam maama bá wani ti joŋi-ba ti yagi Baŋa-We ban-zəŋə kum de dum ni. Ba jɪgɪru tum kuntu bá pa-ba wudiu si ba di ba su ba kana. Ti nan yi wənu tulu na pe ba cɔgi tun mu. ²⁰Ba ya jigi tura mu di

ba wo-nyunnu tum, yi ba kwe-ti ba ma ba ki wo-zɔna nyunyuru si ba taa zuli-ti. A nan wó pa wəenu tum kuntu pipiri ti ji wo-yɔɔru ti pa-ba. ²¹A ta wó pa dwi-ge tiinə di lugu baɲa nɔn-balwaaru tum vɾi wəenu tum kuntu ba tee ni, pa ti daa yi taa jigi lam. ²²A lagi a kwəli a yibiyə mu si dwi-ge tiinə bam na cwəɲə ba zu jəgə kalu na jigi a fra tun, yi ba daari ba digimi-ka. Vunvurna mu wó digimi-ka kuntu.

²³Fɔgi-na capunnu á tiɲi a nɔɔna bam ɲwaani. Beɲwaani nɔɔna soe nɔn-gura kikiə di vuvugə tutuɲa mu tu kum maama ni. ²⁴Ku na yi ba sam dum, a lagi a pa tuni dilu nɔɔna pu-sɲa na gaali tun mu ba ba joɲi-di ba taa te. A maa wó pa ba didɛera bam dam ti, si vunvurna di ba ba digimi ba wara-je sum. ²⁵Cam dum na yi-ba, ba laan wó beeri yazurə je ba ga. ²⁶Lɛɛru tum wó ba ti daɲi da-baɲa ni. Ba ta wó ni sawia ba wəli sawia wudoɲ baɲa ni. Ba ta wó vu We nijonnu te si o li wəenu o bri-ba yi ba ga ku ɲwa. We zaasum dum nan wó je Di kaanum tiinə bam ni ni. Tu kum nakwa bam di daa bá taa ta yi-puru taani. ²⁷Pɛ wum wó taa keeri wu-cɔgɔ ɲwaani, yi o didɛeru wum tuna di ti. Fvuni maa wó ja tu kum nɔɔna

bam si ba yira taa sai. A lagi a ki-ba si ku maɲi di ba kikiə na yi te tun mu. A ta wó di ba taani si ku tɔgi di ba titi cullu tum na bri te tun. Ba laan maa wó lwarɪ ni amv mu yi Baɲa-We.»

Jwənə kaanum

8 Bina yardu buni dum canɪ sɪrdu cana kam da yanu de dum ni, mu a je di Zuda tu nakwa bam a titi sɔɲɔ ni. Yuutu Baɲa-We dam dum ma da di ba amv baɲa. ²A ma nii a na woɲo na nyi di nabiinu tun a yigə ni. O təɲə seeni si ku taa tu tun yɔɔri ku di mu ni mim na yi te tun. O təɲə seeni si ku taa diini di maa nyuna ni canna na tiini ka nyuni te tun. ³O ma pa woɲo na nyi di o juɲa tun twi ka ja-ni a yuuywe sum seeni. Viu laan ma fuli ku gɔ-ni wɛɛni pa a jaani a lə tɔga kam di weyuu titari laɲa ni. Ku ma tɔgi wəenu tulu We na vuri Di bri-ni tun baɲa ni, ku kwe-ni ku ja ku vu Zeruzalem. A ma vu a yi We diga kam titari kunkɔlɔ kum ni dilu na jeeri jazum baɲa seeni tun. Daani mu jwəm nyunyugu kulɔ na zaɲi We banɪ tun yɔɔri di ziga. ⁴A ma nii a na ni Yisrayeli tiinə We dum paari-zulə yam wu daani. Ku

nyl di nyunyubu kulu We ya na li
Dl bri-ni yi a wu bolo kum tiga ni
tun mu.

⁵O laan ma ta di amu o wu:
«Nabiinu, kwəni n yuu n nii jazum
baɲa seeni.» A na nii jazum baɲa
seeni tun, mu a ne jwəm dlu na zaɲi
We banl dum tun. Di maa zigi di
maɲi di kaanum bimbim dum jazum
seeni ni dum.

⁶O ma ta di amu o wu: «Nabiinu, n
ne tutuɲ-ne sɪlɪ Yisrayelɪ dwi tiinə
bam na jigi ba ki yo seeni tun na? Ba
yɔɔɪ ba ki tutuɲ-zɔɔna si ba zəli-ni
pa a vu yigə yigə a daari a digə
kam mu. Nan ta n ye ni: nɲ na
kəm-balwaaru na dwe tuntu.»

⁷O laan ma ja-ni pa di vu di yi
We diga kam kunkɔlɔ kum ni dum.
A ma nii a na bɔɔni di na wu kabri
kam yira ni. ⁸O ma ta di amu o wu:
«Nabiinu, fɔgi n bɔɔɪ bɔɔni n ki
kabri kam yira ni.» A na ki kuntu
tun, mu a ne ni na tigi da. ⁹O daa
ma ta o wu: «Tɔgi ni dum n zu si n
na lwarum di wo-zɔɔna kikiə yalu
ba na jigi ba tuɲi yo seeni tun.»

¹⁰A ma zu da, yi a na ni ba pɔpɔɪ
wo-zɔɔna dwi dwi nyunyubu mu ba
yagi kəbrə kam yira maama ni.
Nyunyubu tum bri tiga wo-vəlu,
di vari-balwaaru, di Yisrayelɪ

dwi tiinə na kaani jwənə yalu
dwi maama tun mu. ¹¹Yisrayelɪ
dwi tiinə nakwa fusurpe maa zigi
nyunyubu tum yigə ni, yi Safan bu
Yazania wu ba titari ni. Ba maa ze
min-cala zwi yi ba zwe wəənu tulu
lwəm na ywəmmə tun pa ka nyua
zaɲa weeni.

¹²O ma bwe amu o wu: «Nabiinu,
n ne Yisrayelɪ dwi tiinə nakwa
bam na səgi lim wunt ba ki wəənu
tulu na? Nɔɔnu maama səgi o jwəm
nyunyubu digə ni mu o ki o na lagi
te. Ba maa ta ba wu: «Baɲa-We ba
nai dɪbam. Baɲa-We viiri Dl daari
di tu kum mu.» ¹³O daa ma ta o
wu: «Nan ta n ye ni: n ta wu na
kəm-balwaaru ba na ki yi ya dwe
tuntu.»

¹⁴O daa ma ja-ni o vu o yi
Baɲa-We digə kam ni dlu na jeeri
jazum baɲa seeni tun. A ma na
kaana na je da yi ba keeri Tamuuzi
kərə kam. ¹⁵O ma ta di amu o wu:
«Nabiinu, n ne kuntu di na? Nan
ta n ye ni: nɲ na kəm-balwaaru na
dwe tuntu.»

¹⁶O ma ja-ni o zu We di-kamunu
kum titari kunkɔlɔ kum. A ma nii
We diga kam ni dum seeni me na
yi napɔɔ kum di kaanum bimbim
dum titari laɲa ni tun a na nɔɔna

8:14 Tamuuzi deen yi Mezopotami tiinə we mu, Babiloni tiinə tu kum ni. Ba deen yəni
ba keeri di luə kam bum maama mu. Ku na yi bantu, tiga na yəni ka poni, we dum mu
tiga yi ku pa wo-vallu tum ti ti. Ku daari yade na yiə, ba buɲi ni we dum joori di bi pa
woɲo maama na ɲwan.

badonnə na maŋɪ dɪ fiinle-banu. Bantu mɛ ba kwaga ba ya Baŋa-Wɛ digə kam, yɪ ba pipiri ba yibiyə wa-puli seeni ba jeeri wɪa kam ba tiiri tɪga nɪ ba zuli-ka. ¹⁷O ma ta dɪ amv o wɪ: «Nabiinu, n nɛ kuntu dɪ na? Zuda dwi tiinə bam na kɪ wo-zɔɔna yalv maama yo seeni tun, ba buŋɪ nɪ ya dɪ kulɔkɔlɔ mu na? Ba nan ta jɪgɪ nakɔɔrɪ tutuŋa mu ba kɪ tuv kum ni maama nɪ ba wɛli da, pa ba zaŋɪ a banɪ sɪ ku gaalt. Nii ba na jɪgɪ-nɪ ba twɪa te! ¹⁸Kuntu ŋwaanɪ nan mu amv dɪ wɔ da a ban-lɔm dum ŋwaanɪ a waarɪ-ba! A bá ŋwanɪ a pa-ba naa a duri ba yibwənə kɔtaa! A bá se sɪ a cəgi ba kərə kam, dɪ ba na maŋɪ ba keeri ba jarɪ-nɪ dɪ kwər-dɪa te maama dɪ.»

We na waari jwə-kaana bam te tun

9 O laan ma baɣɪ dɪ kwər-dɪa yɪ a ni nɪ: «Abam balv na maŋɪ sɪ á waarɪ tuv kum tun, titwəni-na á yɪ yo, yɪ á maama ze najara zula sɪ á ma á cəgi-ku!» ²Nɔɔna bardv ma ba ba nuŋɪ ba tɔɣɪ We diga kam ni dilv na wu jazum baŋa seeni tun ba buni. Ba didva maama maa jɪgɪ jara-kəm zuli na suli lanyiranɪ tun o juŋa nɪ. Nɔɔnv wudonɣ maa wu ba tee nɪ. O deen zu gar-fɪfala mu yɪ o vɔ tɔnɔ pupunum zula o təŋə nɪ. Ba maama

ma vu ba zɪɣɪ canna bimbim dum təŋə nɪ.

³Yisrayeli tiinə We dum paarɪ-zulə yam ma ɣɔ ku tutɪ mɛ ku ya na dɔɣɪ Serubən wo-kunkagɪla yam baŋa nɪ tun. Ku laan ma vu ku yɪ We diga kam ni dum seeni. Baŋa-Wɛ ma bəŋɪ nɔɔnv wulv na zu gar-fɪfala kam yɪ o jɪgɪ tɔnɔ pupunum zula tun ⁴yɪ Dɪ ta did-o Dɪ wɪ: «Kaagɪ Zeruzalem tuv kum ni maama sɪ n beeri balv maama na suuri dɪ wu-cəɣɔ wo-zɔɔna kikɪə yalv na jɪgɪ ya kɪ tuv kum wunɪ tun ŋwaanɪ, sɪ n daarɪ n kɪ daalɪ n yaɣɪ ba trə nɪ.»

⁵A ta na zɪɣɪ a cəgi tun, mu o tagɪ dɪ nɔɔna badonnə bam o wɪ: «Ta á tɔɣɪ-na o kwaga sɪ á dɪ kaagɪ tuv kum ni maama á ɣv wuu. Yɪ ŋwanɪ-na á pa nɔɔn-nɔɔnv naa á duri ba wulvwulv yibwənə. ⁶Yɔɔrɪ á taá ɣvɪ nankwɪn: dɪ nɔn-dɔnnv, dɪ kabwənə, ku ta wɛli dɪ biə dɪ kaana dwi maama. Nan yɪ ɣv-na balv na jɪgɪ daala yam ba trə nɪ tun. Nan puli-na amv digə kam ni nɪ sɪ á taá ɣvɪ á veə.» Ba ma sunɪ ba puli ba ɣv nakwa balv na wu We diga kam yigə nɪ tun.

⁷O ta ma ta dɪ nɔɔna bam o wɪ: «Duli-na twa bam á yaɣɪ We diga kam kunkwallv tum je maama nɪ sɪ ku pa digə kam digimi. Ve-na á puli tutuŋa!» Ba ma sunɪ ba zu tuv kum

wu ba kaagi ku ni maama ba gu
 8 Nona bam na yori ba jigi
 nona bam ba gu kuntu yi ba daari
 a yirani tun, mu a yori a tu a vin a
 yibiyə tiga ni yi a kaasi a yagi ni:
 «A loori-m, Yuutu Baŋa-We, nmu
 na yori n tigi n ban-lum dum baŋa
 n tiini n waari Zeruzalem tu tiina
 kuntu tun, n ta wu cagi Yisrayeli
 tiina balu na daari tun maama di mu
 na?»

9 O ma leri-ni o wu: «Yisrayeli di
 Zuda dwi tiina bam na cagi te tun
 tiini ku ke juja mu. Nona kaagi
 ba gu daani tiga kam ni maama
 ni mu, yi ciga kam ba tija tu
 kum wuni. Ba ta maa ta ba wu:
 «Baŋa-We viiri Di daari di tu kum
 mu. Baŋa-We ba nai di kikiə yam.»
 10 Amu nan ba gwani a pa-ba naa
 a duri ba yibwəne kɔtaa! A yori a
 lagi a pa ku ni-ba mu si ku man di
 ba titun-lwaanu tun.»

11 Nonu wulu na zu gar-fifala
 kam yi o jigi tona pupunum zula tun
 ma jori yi o ta di Baŋa-We o wu:
 «A ku n ni dum ni mu.»

Baŋa-We paari-zulə yam nuni Ku daari We diga kam

10 A ma nii weyuu tulampolo
 kalu na tigi Seruben
 wo-kunkagila yam yum tun baŋa
 seeni tun a na wono na nyi di

paari jangoro yi Safiiri mu ba me
 ba ku-ku tun. 2 Baŋa-We ma ta di
 nonu wulu na zu gar-fifala kam
 tun Di wu: «Ve n zu wo-gugullu tun
 na viriga Seruben wo-kunkagila
 yam kuri dum seeni tun titari ni.
 Laan li min-cala da tute nmu na wu
 wani n pe tun, si n daari n ja-ya n
 zu Zeruzalem tu kum wuni n laan
 duli n yagi ku ni maama ni.» A
 maa zigi da a niə yi o suni o zu.

3 Nonu wum na zu wo-kunkagila
 yam titari ni kuntu tun, ya wu
 We diga kam jagwə seeni mu.
 Kunkoro ma tu ku su kunkolo
 kulɔ na wu titari ni tun maama.

4 Baŋa-We paari-zulə yam ma go
 ku titi me ku ya na dogi Seruben
 wo-kunkagila yam baŋa ni tun ku
 fufu ku yi We diga kam ni dum
 seeni. Kunkoro kum ma lware ku
 pi We diga kam maama, yi ka
 kunkolo kum di yori ku nyuni
 di Baŋa-We paari-zulə yam pooni.

5 Seruben wo-kunkagila yam na ve
 yi ya vwana wuuri te tun, ku so
 kum ma ni ku yi We diga kam
 dayiga kunkolo kum. Ku maa nyi
 di Dam-foro Tu We dum kwərə na
 dwani te tun.

6 Baŋa-We deen ya pe nonu wulu
 na zu gar-fifala kam tun ni Di wu:
 «Ve n zu Seruben wo-kunkagila yam
 titari ni n li min-cala wo-gugullu
 tun titari ni.» Nonu wum ma suni

o vu o zigi wo-gugullu tum didva tee ni. ⁷ Seruben wo-kunkagila yam didva ma kwe o juja o turi mim dilu na wu ya titari ni di di tun o toji min-cala di wuni. O ma kwe min-cala yam o ki nnonu wulu na zu gar-fifala kam tun juja ni, yi o di joni-ya o nuni o ke. ⁸ A ma nii a na wono kulu na nyi di nabiinu juja tun Seruben wo-kunkagila yam didva maama vonjo maama kuri ni.

⁹ A daa ta ma nii a na wo-gugullu tuna na wu Seruben wo-kunkagila yam tee ni, pa wo-gugulu didva zigi wo-kunkagili didva maama tee ni. Wo-gugullu tum yoori si nyuni mu ni kandwa-ɲuna tun. ¹⁰ Wo-gugullu tuna tum maama nyi daani mu. Wo-gugulu maama maa nyi di ku jigi wo-gugulu kudon na wu ku wuni ku gar-ku tun mu.

¹¹ Wo-kunkagila yam maa na ve me maama, yaá taa yoori ya ve ya yigə didva na yoori me tun, yi ya ba pipirə. Wo-kunkagili yigə kam na yoori me tun mu yaá taa togi ya ve yooro-toto, yi ya ba pipirə.

¹² Yiə mu yoori ya faari ya yira yam maama, ku na yi ya kwaga kam, di ya jun sum, di ya vwana yam, ku ta wəli di wo-gugullu tilu na wu ya yana yam maama tee ni tun. ¹³ Amu ma ni ba na bəni wo-gugullu tum

yiri ni: «Wo-gugullu tilu na virigə tun.» ¹⁴ Wo-kunkagili maama jigi yibi sina mu. Pulim yibiyə kam yi na-bala nyum mu. Yibiyə bale tu maa yi nabiinu nyum. Yibiyə batə tu wum yi nyonjo nyum mu, yi kalu na kweeli tun yi kalon-zonjo yibiyə.

¹⁵ Seruben wo-kunkagila yam ma jaani ya maa diini weeni. Wo-kunkagila yam kuntu mu a ya ne Kebari bugə kam ni ni tun. ¹⁶ Ya maa na yəni ya veə, wo-gugullu tum na wu ya tee ni tun di ve mu. Ya daa na yarigi ya vwana si ya zari ya jaani, wo-gugullu tum di wó mari ya tee ni mu. ¹⁷ Ya nan na mari me ya zigi, wo-gugullu tum di wó taa zigi kuntu mu. Ya daa na zari ya jaani weeni, wo-gugullu tum di maa togi-ya ti jaana. Bəniwaani, wo-kunkagila yam joro wu wo-gugullu tum wuni mu.

¹⁸ Baŋa-We paari-zulə yam maa zari We diga kam ni ni ku vu ku zigi Seruben wo-kunkagila yam na wu me tun baŋa seeni. ¹⁹ A na zigi da a nii tun, mu wo-kunkagila yam yarigi ya vwana yam ya jaani ya di weeni. Ya na maa ve tun, wo-gugullu tum togi ti wu ya tee ni mu. Ya ma vu ya zigi We diga kam wa-puli seeni ni dum ni. Yisrayeli

10:9 *kandwa-ɲuna* = chrysolithe

10:14 *na-bala* naa Seruben Ezekiyeli 1:10

10:6 Ezekiyeli 1:15-18

10:11 *wo-kunkagila yam* naa wo-gugullu tum

tiinə We dum paari-zulə yam maa wu ya baɗa kam seeni.

²⁰Wo-kunkagula yam kuntu mu a ya ne Kebari bugə kam ni ni yi ya wu Yisrayelɩ tiinə We dum kuri ni. A laan lwarɩ ni ya suni ya yi Seruben mu. ²¹Ya diduwa maama jigɩ yibi sina, di vwana yana mu. Vɔɗɔ maama laan maa jigɩ woɗo kulu na nyi di nabiinu juɗa tun ku kuri ni. ²²Ya yibi sum maa nyi di yibi sulu a ya na ne Kebari bugə kam ni ni tun. Wo-kunkaguli dilu yigə maa na yɔɔri me tun, di yɔɔri di ve kuntu mu yɔɔrɔ-tɔtɔ.

Baá di Zeruzalem dideera bam taani

11 Vuu ma gɔ-ni ku ja ku vu ku cwi Baɗa-We digə ni dilu na jeeri wa-puli seeni tun. Baara fiinle-banu maa je da, yi Azuuri bu Yazania, di Benaya bu Pelatia wu ba wuni. Bantu bale deen yi tu kum nakwa mu. ²Baɗa-We ma ta di amu Di wi: «Nabiinu, n ne nɔɔna bantu na? Bantu yɔɔri ba je ba buɗi lwarum kikiə yiranɩ mu. Ba ta maa soe si ba taa bri tu kum nɔɔna kwie yalu na ba lamma tun. ³Ba maa ta ba wi: «Ku dai si di zaɗi di lo sam lila. Di tu kum nyi di kambie mu, yi dibam yi ni nwana yalu na wu ka

wuni tun.» ⁴Kuntu gwaani, nabiinu, yɔɔri n nɔɔni n cɔgi-ba.»

⁵Baɗa-We Joro ma ba amu baɗa, yi ku ta di amu ku wi: «Ja kwərə kantu n vu n pa Yisrayelɩ dwi tiinə bam. Ta di ba n wi: Baɗa-We na tagi te tun mu tuntu: Amu ye kulu maama á na buɗi á yum ni tun. ⁶Abam tiini á gu tu kuntu nɔɔna zanzan pa ku cwe sum maama su di twa. ⁷Kuntu gwaani, amu Yuutu Baɗa-We na tagi te tun mu tuntu: Ciga tun, Zeruzalem tu kum suni ku yi kambie kalu á na ta ka taani tun mu. Abam na gu balu yi á pa ba yira tigi tu kum wuni tun maa yi ka wu nwana yam. A nan wú li abam mu si á nuɗi á daari tu kum. ⁸Abam funa di jara-kem mu. A nan lagi a pa nɔɔna mu ba ba zaɗi najara di abam. Yuutu Baɗa-We na tagi kulu tun mu kuntu. ⁹Amu wú zeli abam si á nuɗi da tu kuntu ni, yi a daari a kwe abam a ki vərə juɗa ni si a tɔgi ba baɗa a waari abam. ¹⁰Abam duna wú taa gu abam mu najara ni ba vu ba kwaari Yisrayelɩ laɗa kam sisem ni ni, si á laan wanɩ á lwarɩ wi amu mu yi Baɗa-We. ¹¹Tu kuntu bá taa nyi di kambie si ku taa cu abam. Abam titi bá taa yi ni nwana yalu na wu ka wuni tun. A nan lagi a waari abam mu a vu a kwaari á tu kum sisem ni ni. ¹²Á

laan wó ba á lwarí nì amu mu yí Baṅa-Wé. Benṅwaanì, abam yóorì á vín a zaasum dím mu. Á wu tɔɔɔ á tɔɔɔ amu cullu tum, yí á joorì á kí tɔɔɔ dílu na gilimì abam tɔɔɔ cullu tum na brí te tɔɔɔ.»

¹³ Amu ta na wura a ṅɔɔɔnì yiyiu-ṅwé dím dɪ ba tɔɔɔ, mu Benaya bu Pelatía parí o tɔ tɔɔ nì o tɪ. A dɪ ma tɔ a vín a yibiyé tɔɔɔ nì yí a kaasí wé wé a wɪ: «Aba! Yuutu Baṅa-Wé, n lagí n cɔɔɔ Yisrayeli tiinè balu ta na daari tɔɔ n ti mu na?»

We goni ni dɪ balu ba na kalɪ ba vu sa-tɔ tɔɔ

¹⁴ Baṅa-Wé kwərə dəen tu ka yí amu ka wɪ:

¹⁵ «Nabiinu, nii Zeruzalem tɔɔ nɔn-biə bam na tɔɔ n cɔɔɔ tum taanì te tɔɔ. Kɔ yí n tɔɔ yɪra nɔɔna bam dɪ Yisrayeli dwi dím maama taanì mu ba ta yí ba wɪ: «Dí cɔɔɔ tum laan ve yigə yigə pa ba daa ba bwələ dɪ Baṅa-Wé. Kɔ nan yí tɔɔ kantɔ mu Wé kwe Dɪ pa dɪbam sɪ dí taa te.»

¹⁶ Kuntɔ ṅwaanì, ta tuntɔ nɪ: «Yuutu Baṅa-Wé na tagí te tɔɔ mu tuntɔ: A sunì a lɪ a nɔɔna bam a pa ba vu yigə yigə sɪ a yagí-ba lugu baṅa tɔɔ dím je maama wɔnɪ. Dɪ kɔ dɪ, maṅa kalu ba ta na wu

sa-tɔnɪ wɔnɪ tɔɔ, amu tɔɔ mu wó taa yí ba tɔɔ nɪ nɪ wara-je a pa-ba, sɪ ba taa zuli-nɪ.»

¹⁷ Nan ta dɪ ba nɪ: «Yuutu Baṅa-Wé na tagí te tɔɔ mu tuntɔ: Amu wó la abam sɪ á nɔɔɔ tɔɔ dílu a ya na jagí abam sɪ á taá zɔɔɔ dɪ wɔnɪ tɔɔ, yí a pa á joorì Yisrayeli tɔɔ kam á jonɪ á taá te.» ¹⁸ Ba nan na joorì da, baá lɪ jwə-yóorɔ dɪ wo-zɔɔna dwi maama ka wɔnɪ. ¹⁹ A maa wó pa ba taa jigí wu-dɪdɔ ba ma zuli-nɪ, yí a pa-ba wubɔɔ-dɔura. A ta wó pa ba wu daa yí kí dam, sɪ a daari a pa ba yí taa bwənə. ²⁰ Kuntɔ mu wó pa ba taa se a zaasum dím, yí ba daari ba tɔɔ ba tɔɔ a cullu tum na brí te tɔɔ. Ba laan maa wó taa yí a nɔɔna cɔɔ cɔɔ, yí amu dɪ taa yí ba Tu Wé dím. ²¹ Kɔ daari, balu wu na de sɪ ba taa kaanì ba wo-zɔɔna nyunyuru dɪ ba jwə-yóorɔ tɔɔ, a lagí a waari-ba mu sɪ kɔ maṅɪ dɪ ba lwarum na yí te tɔɔ. Amu Yuutu Baṅa-Wé mu tagí kuntɔ.»

²² Baṅa-Wé na ṅɔɔɔnɪ Dɪ ti tɔɔ, Seruben wo-kunkagɪla yam ma gɔ ya tɔɔ ya yarígí ya vwana ya jaanɪ ya dín weenì, yí wo-gugullu tɔɔ tɔɔ tɪ wu ya tee nɪ. Yisrayeli tiinè Wé paari-zulə yam poonì maa wu ya baṅa kam seenì. ²³ Kuntɔ tɔɔ Baṅa-Wé paari-zulə yam ma nɔɔnɪ Zeruzalem tɔɔ kum wɔnɪ, yí kɔ vu kɔ maṅɪ piu kulɔ na wu tɔɔ kum

wa-puli seeni tun baŋa ni. ²⁴Kuntu kwaga ni mu We Joro kum daa gəgı-ni ku ja ku joori Babiloni tuv ni. Ku ma ja-ni ku vu ku yi balu ba na jaani jara-kəm baŋa ni ba kalı ba vu ba yağı dāanı tun te. Ku yi We deen ya təgı Dı Joro baŋa mu Dı vuri wəənu Dı bri-ni. Amu na ne vura yalı tun ma ti, ²⁵yi a dı lwəni kulı maama We na lı Dı bri-ni tun a bri nɔɔna bam.

Sa-tuv vəŋə taanı

12 Baŋa-We kwərə daa ma yi amu ka wı:

²«Nabiinu, nmu zıvuri zwabani-nyına titarı ni mu. Ba sunı ba jıgı yiə, ya nan ba nai. Ba ta jıgı zwa, ba nan ba ni taanı kuri. Bəŋwaanı, ba yɔɔrı ba yi zwabani-nyına mu.

³Kuntu ŋwaanı, kwalımı n zıla n kı daanı ni wulu ba na fın sı o viiri o daarı o tuv tun. Laan zaŋı wıa titarı ni sı n nuŋi n daarı n na zıvuri me tun n vu jəgə kadoŋ, sı nɔɔna bam na n na kı te tun. Baá wanı ba ni n kikiə yam kuri, dı ba na yi zwabani-nyına te tun dı. ⁴Lu n zıla wıa titarı ni n ja n nuŋi n digə ni, yi nɔɔna bam maama zıgı ba niə. Dıdaan-ni ni laan nuŋi pooni n kı ni wulu na lagı o vu sa-tuv tun na wó kı te tun. ⁵Ba ta wó taa nii-m mu, yi n vu n lu bɔɔni n sɔŋɔ kum kəbrə

yıra ni sı n təgı dı wunu n nuŋi dı n zıla yam. ⁶Wa-zıvuri maŋa ni sı n kwe n zıla yam n daŋı n bakalı baŋa ni n ke, yi ba zıgı ba nii-m. Nmu nan maŋı sı n kwəli n yibiyə mu sı n yi ta n nii n nai tıga kam. Amu kı nmu sı n ta yi maana woŋo mu, n paı Israyeli dwi tiinə bam.»

⁷A ma sunı a kı ni Baŋa-We na pə-ni ni sı a kı te tun. Wıa ni a lugi a zıla mu a ja a nuŋi digə ni, ni wulu na lagı o viiri o daarı o tuv tun. Wa-zıvuri maŋa ni a ma lu bɔɔni dı a ja kəbrə kam yıra ni. A ma təgı da a nuŋi dı a zıla, ya na daŋı a bakalı baŋa ni, yi nɔɔna bam zıgı ba niə.

⁸Tıga na pıvuri tituti tun, mu Baŋa-We kwərə daa tu ka yi amu ka wı:

⁹«Nabiinu, Yisrayeli dwi zwabani-nyına bantu wu bwe-m n kəm dım kuri na? ¹⁰Nan ta dı ba ni: «Yuutu Baŋa-We na təgı te tun mu tuntu: Kwərə kantı mu maŋı sı ka pa Zeruzalem tuv dıdeərv wum, dı Yisrayeli dwi tiinə balı maama na zıvuri ku wunu tun.» ¹¹Ta n bri-ba ni: «Amu kəm dım yi maana mu dı paı abam. A na kı te maama tun mu wó ba abam baŋa.»

Ba dına wó di-ba najara wunu yi ba daarı ba kalı-ba ba ja vu sa-tuv yigə yigə. ¹²Wulu na yi dıdeərv ba wunu tun wó lu o zıla o buki o bakalı baŋa ni mu wa-zıvuri maŋa ni. O maa wó təgı bɔɔni dilı ba na lugi

kəbrə yura nɪ ba pa-o tun o viiri. O na maa veə, oó kwəli o yibiyə mu sɪ o yɪ taa nii o nai tɪga kam.

¹³Amu Baŋa-We nan wó cɪ a cɪku sɪ ku ja-o. A maa wó pa ba kal-o ba vu Babilóni tiinə tuw. Oó tɪ je sum kuntu nɪ. O yɪ nan bá na tuw kum na yɪ te tun. ¹⁴Ku ta na yɪ o kwaga nɔɔna bam dɪ o jar-kərə bam, a lagɪ a pa ba jagɪ je maama nɪ sai mu, sɪ a laan kwe a su-lɔŋɔ a ma a zəli-ba.

¹⁵A na jagɪ-ba pa ba vu yigə yigə sɪ a yagɪ-ba lugu baŋa tunɪ dum je maama wɔni, mu ba laan wó lwarɪ nɪ amu mu yɪ Baŋa-We. ¹⁶A nan wó yagɪ ba fun sɪ ba lu najara yam wɔni, dɪ kana, dɪ yawuru wɔni. Kuntu tun, ba na yɪ sa-tunɪ dilu maama ba zuurɪ dɪ wɔni, ba laan wó maani ba lwarɪ ba wo-zɔɔna kikiə yam maama ni nɪ. Ba maa wó wani ba lwarɪ nɪ amu mu yɪ Baŋa-We.»

¹⁷Baŋa-We kwərə daa ma yɪ amu ka wɪ:

¹⁸«Nabiinu, n na yəni n di wɔdiu, pa n yura taa sai. N ta na nyo na, sɪ n bri nɪ liə dɪ fɔvni mu jigi-m.

¹⁹Ta dɪ tuw kuntu nɔɔna bam n wɪ: «Yuutu Baŋa-We na tagɪ te sɪ ku vu balu na zuurɪ Zeruzalem nɪ, dɪ Yisrayeli laŋa kam maama nɪ tun mu tuntɔ: Baá taa di ba wɔdiiru dɪ liə mu, yɪ ba ta nyo ba na dɪ wu-cɔgɔ. Bəŋwaani, ba tuw kum lagɪ

ku cɔgɪ mu sɪ kulukulɔ daa yɪ daari. Ku nan yɪ ba nakɔrɪ kikiə yam ŋwaani mu kuntɔ wó kɪ. ²⁰Tunɪ dilu nɔɔna na zuurɪ dɪ wɔni lele tun wó ji di-dwənu mu, sɪ tɪga kam maama dɪ cɔgɪ. Abam laan maa wó lwarɪ nɪ amu mu yɪ Baŋa-We.»

²¹Baŋa-We kwərə daa ta ma yɪ amu ka wɪ:

²²«Nabiinu, Yisrayeli tiinə bam buŋɪ bɛɛ mu yɪ ba ta maana duntu ba wɪ: «Maŋa zanzan maŋɪ ka kɛ, yɪ We na pɛ vura yalu maama tun jigi kafe? ²³Nan ta dɪ ba wɪ: «Yuutu Baŋa-We na tagɪ te tun mu tuntɔ: Amu lagɪ a pa Yisrayeli tiinə bam yagɪ maana dum kuntɔ taani mu.» Laan nan bri-ba nɪ: «Maŋa yia sɪ vura maama laan sunɪ ku kɪ.

²⁴Yisrayeli dwi tiinə bam daa bá taa ni vura yalu na yɪ vwan tun, dɪ yi-nɛɛrɪ taana yalu na sugɪ-ba tun.

²⁵Amu Baŋa-We nan wó yɔɔrɪ a ta a na lagɪ te tun mu, yɪ ku bá daani sɪ a taani dum sunɪ ku kɪ. Abam zwabani-nyina bam, taá ye-na nɪ: á ta na ŋwɪ: amu na wó ta woŋo kulu maama tun wó sunɪ ku kɪ. Yuutu Baŋa-We mu tagɪ kuntɔ.»

²⁶Baŋa-We kwərə daa ma yɪ amu ka wɪ:

²⁷«Nabiinu, Yisrayeli dwi tiinə bam kaagɪ ba te nmu taani ba wɪ: «Vura yalu o na nɛ tun wó daani sɪ ya kɪ. O taana yam dai lele ŋwaani.»

²⁸Nan ta di ba ni: «Yuutu Baɗa-We na tagi te tun mu tintu: Amu taani dum bá daani si di ki ni a na buɗi te tun. Kulɔ maama a na te ku taani tun wó yɔɔri ku ki mu. Yuutu Baɗa-We mu tagi kuntu.»»

Waarum wó ba vwan nijoɗnə bam baɗa

13 Baɗa-We kwərə daa tu ka yi amu ka wɔ:

²«Nabiinu, ɗɔɔni yiyiu-ɗwe n cɔgi Yisrayeli tiinə sampwəri silu zum na ɗɔɔni tun. Ta di balu na jigi ba titi wubɗa ba mai ba ɗɔɔni yiyiu-ɗwe tun ni: «Cɔgi-na Baɗa-We kwərə kam. ³Yuutu Baɗa-We na tagi te tun mu tintu: Ku na yi nijoɗnə balu na tɔgi ba titi wubɗa ɗwaanɩ ba ɗɔɔni jwərim yi ba wu ne kulokulu tun, leeru wu ba yuu ni. ⁴Yisrayeli tiinə bam, á nijoɗnə bam nyi di ga-kakuri na kaagi di-dwənu baɗa ni ba beeri tun mu.

⁵Ba wu kwaanɩ ba kwəni lulooru tulu na wu tu kum kəbrə kam yira ni tun si ba fɔgi ba kwə-ka ba pa Yisrayeli dwi tiinə bam, si ka taa dana yi ka cu-ba Baɗa-We ban-zɔɗɔ de dum ni. ⁶Ba vura yam ganɩ nɔɔna mu, yi ba yi-neeri taana yi vwan yiranɩ. Ba kaagi ba ta ni amu Baɗa-We mu tɗɗi-ba di a kwərə, yi a wu tɗɗi-ba. Ba maa buɗi ni

a wó pa ba taani dum suni ku ki.

⁷Vura yalɔ á na ne tun dai wo-yɔɔru mu na? Yi-neeri dilu maama á na tagi di taani tun dai vwan na? Á nan yəni á ta ni: amu Baɗa-We mu tɗɗi abam di a kwərə, yi a wu tagi kulokulu di abam.

⁸Kuntu ɗwaanɩ, Yuutu Baɗa-We na tagi te tun mu tintu: Bitar-yɔɔru tulu á na jigi á ta tun, di á vura yalɔ na yi vwan tun ɗwaanɩ, amu jigi didaani abam mu. ⁹Ku na yi We nijoɗnə balu maama vura na yi wo-yɔɔru yi ba yi-neeri taana yam yi vwan tun, a lagi a duli-ba ja-guli mu. Ba daa bá tɔgi ba wəli a nɔɔna kɔ-fɔrɔ kum wuni, naa ba pupuni ba yira Yisrayeli dwi dum natɔga twannu tum wuni. Ba nan bá joori ba zu ba titi tu kum. Kuntu tun, á wó ba á lwarɩ ni amu mu yi Yuutu Baɗa-We.

¹⁰Nijoɗnə bam kuntu pai a nɔɔna bam cɔgi mu. Ba kaagi ba ta wɔ: «Yazurə taa wu á tee ni», yi yazurə tərə si ya yi a nɔɔna bam. Ku nyi di nɔɔna na lɔgi kabri-mumuna te, yi nijoɗnə bam kuntu laan kwe kutaali ba taagi ka maama tun mu.

¹¹Nan ta di balu na fɔgi kəbrə kam kuntu tun ni ka lagi ka tu mu. A lagi a pa du-fara mu magi-ka, si du-kambana di tu ka yira ni, yi vu-du di yigi-ka di dam. ¹²Ka laan maa wó tu buru-tu-tu, si nɔɔna bwe

abam wí: «Kutaalı dum á na me á taagi kabri kam tin laan be?»

¹³Yuutu Baŋa-We na tagi te tin mu tuntu: A lagi a tɔgi a ban-lum dum ɲwaanı mu a tuɲi vu-diɔ, di du-fara, di du-kambana si tuntu ba ti cɔgi kəbrə kam. ¹⁴A wó yigi kəbrə kalu á na kwe kutaalı á taagi ka maama tin mu a di tɔga ni yi a daari a guri-ka a ja tɔga. Ka nan wó tu ka paɲi abam, pa abam titi di cɔgi. Kuntu tin á wó ba á lware ni amu mu yi Baŋa-We. ¹⁵Amu baɲi wó tiini di zaɲi di kəbrə kam, di nijonɲə balu na jigi kutaalı ba taagi-ka tin. A laan maa wó ta di abam ni: «Kabri kam di balu na jigi-ka ba taagi tin maama je. ¹⁶Bantu maa yi balu ya na kaagi ba ɲɔɔni Zeruzalem tuɔ kum taanı yi ba bri ni yazurə wó taa wu ku baŋa ni, yi yazurə nan tərə tin.» Yuutu Baŋa-We mu tagi kuntu!»

¹⁷Nabiinu, ta ɲɔɔni n cɔgi kaana balu na yəni ba jigi ba titi wubuɲa ba mai ba ɲɔɔni tin. ɲɔɔni yiyiu-ɲwe n cɔgi-ba, ¹⁸si n ta ni: «Yuutu Baŋa-We na tagi te tin mu tuntu: Ku na yi kaana balu na ki liri ba paɲi nɔɔna si ba vɔ ba jun ni, yi ba ta sɔ yukwali dwi maama ba pa-ba si ba vɔ ba yum ni tin, lɛɛru wu ba yuu ni. Á ki kuntu mu si á ma liri sum á vɔ nɔɔna bam á pa á titi. Abam nan buɲi ni á wó vɔ a

nɔɔna bam yi á daari á jɔɲi á titi ɲwɪa mu na? ¹⁹Kwərə yalu á na yəni á jɔɲi amu nɔɔna bam tee ni tin mu yi muna di dɪpe funfun, yi kuntu ɲwaanı á jigi-ni á lwea ba yigə ni. Kuntu tin á yəni á fɔ vwan á gani balu di na soe si ba taa cɔgi vwan tin mu. Abam laan ma da ku ɲwaanı á jigi balu na wu maɲi si ba ti tin á guɪ, yi á ta paɲi balu na maɲi di tuɔni tin kaagi ba veə.

²⁰Yuutu Baŋa-We nan na tagi te tin mu tuntu: Amu culi liri silu á na jigi á ma á vɔ nɔɔna si ba taa tuɪ ba paɲi abam ni zunə doɲ tin. A nan wó bwəli liri sum á jun sum ni, pa nɔɔna balu á na vɔgi á pa á titi tin viiri zaanı. ²¹Ku ta na yi á yukwali sum, a lagi a kaari-si a yagi, si a jɔɲi a nɔɔna bam á juɲa ni a yagi mu. Ba daa bá taa wu abam dam kuri ni. Abam di laan maa wó lware ni amu mu yi Baŋa-We. ²²Abam pe nɔn-ɲuna wuru ga baari di á vwan yalu á na jigi á gani-ba tin, yi amu ya ba beeri ba wu-cɔgo. Á ma daari á ki dam nɔn-balwaaru kuri ni, si ba yi yagi ba kəm-balwaaru yam yi ba daari ba jɔɲi ba ɲwɪa. ²³Kuntu ɲwaanı abam daa bá taá nai vura na yi wo-yɔɔru tin naa á tɔgi yi-neeri kikiə. A maa wó jɔɲi a nɔɔna bam a yagi á juɲa ni. Kuntu tin á laan wó lware ni amu mu yi Baŋa-We.»

Yisrayeli nakwa bam na kaanı jwənə te tın

14 De didwı mu Yisrayeli tu nakwa badonnə tu a te ba jəni a yigə ni, si ba bwe ba lwarı We wubəja na yı te tın. ²Başa-We kwərə ma yı amu ka wı:

³«Nabiinu, nəna bantı kwe jwənə kaanum mu ba fəri ba bıcarı ni, yı ba puuri wo-yərvı tılv na pa ba cəgi tın ba ja. Bəjwaanı mu a nan wú pa ba lwarı a wubəja na yı te tın? ⁴Nan ta dı ba ni: «Yuutu Başa-We na tagı te tın mu tıntu: Yisrayeli tu wulı maama na kwe jwənə kaanum o fəri o bıcarı ni, yı o puuri wo-yərvı tılv na pa o cəgi tın o ja, yı o na ve o bwe We nıjənu sı o nii, amu Başa-We tıti mu wú ləri ku tu sı ku marı dı o jwənə kaanum na daga te tın. ⁵A lagı a kı kuntu mu sı a pipiri Yisrayeli tiinə bam wubəja sı ya joori ya təgi-nı, ba na me ba kwaga ba ya amu yı ba daarı ba zuli jwənə tın əwaanı.»

⁶Nan ta dı Yisrayeli dwi tiinə bam n wı: Yuutu Başa-We na tagı te tın mu tıntu: «Ləni-na á wubəja! Yagi-na jwənə kaanum, sı á daarı á vın tıtvə-zəna yalı á na jıgı á kı tın.

⁷Cıga əwaanı, ku na yı Yisrayeli tu, naa vəru wulı maama na zıvri Yisrayeli tu kum ni tın, ku tu na vı-nı yı o daarı o kwe jwənə

kaanum o fəri o bıcarı ni, yı o puuri wo-yərvı tılv na pa o cəgi tın o ja, yı o na ve o bwe We nıjənu sı o nii, amu Başa-We tıti mu wú ləri ku tu. ⁸Amu wú dwəni dı ku tu pa o ji maana o pa a nəna bam sı ba yı kı kuntu doj. A ta wú lı-o sı o daa yı wəli a nəna bam wıni. Abam laan maa wú lwarı ni amu mu yı Başa-We.

⁹Ku ta na yı We nıjənu wum tıti, o na cəgi pa o əvəni taanı dı amu yıri o pa nənu wum, ku yı amu Başa-We mu gan-o sı o kı kuntu. A nan wú dwəni dı ku tu dı, yı a cəg-o mu sı o daa yı wəli a nəna Yisrayeli tiinə bam wıni. ¹⁰Ku na yı We nıjənu wum dı wulı na ve o te sı o bwe o nii tın, ku yı bıdwı mu. Bantı maama lwarum wú taa wu ba yuu ni mu. ¹¹Kuntu mu wú cı Yisrayeli dwi tiinə bam sı ba daa yı ywəri a cwəgə kam ni. Ba daa bá taa digimi ba tıti ba lwarum başa ni. Ba nan wú taa yı a nəna, sı amu dı taa yı ba Tu We dım. Yuutu Başa-We mu tagı kuntu.»»

Başa-We cam dım taanı

¹²Başa-We kwərə daa ta ma yı amu ka wı:

¹³«Nabiinu, ni tu kulı nəna na kı lwarum ba cəgi amu yigə dı ba na ba jıgı cıga ba pa-nı te tın, pa a dıli-ba ja-guli, ba bá wanı ba tıti ba

jonji. A na pe ba tuw kum ga wudiu mu si kana laan taa jigɔ nabiinɛ di vara maama ka guɪ, ¹⁴Nowe, di Daniyelɪ, di Zobi mu ya na maɲɪ ba zɔvri tuw kum kuntu wunɪ di, ba nɔn-ɲunni dɪm wɔ jonji bantɔ tuti yiranti mu, si nɔn-gaa daa bɔ lu. Yuutu Baɲa-We mu tagi kuntɔ.

¹⁵A nan daa na pe ga-vara mu cu ba puri tuw kum wunɪ ba jigɔ ku nɔɔna bam ba guɪ yɔɔ, pa ku ji di-dwɛnu yiranti yi nɔɔna ba beeri ku wunɪ vara bam ɲwaani, ¹⁶nɔɔna batɔ bam kuntɔ na maɲɪ ba wu tuw kum wunɪ, ku ta bɔ jonji ba biɔ. Ba batɔ bam yiranti mu wɔ lu, si ku na yi tuw kum maama, kuɔ cɔgi mu. Nɪ amɔ Yuutu Baɲa-We na jigɔ ɲwia te tun, kuɔ taa yi kuntɔ mu.

¹⁷Ku nan na yi si a pe cwɛɲɔ si najara mu ba tuw kum kuntɔ baɲa, yi a wi: «Su-lɔɲɔ maɲɪ si ku cɔgi tuw kum maama,» pa nabiinɛ di vara maama ti, ¹⁸nɔɔna batɔ bam kuntɔ na maɲɪ ba wu tuw kum wunɪ, ku ta bɔ jonji ba biɔ. Ba batɔ bam yiranti mu wɔ lu. Nɪ amɔ Yuutu Baɲa-We na jigɔ ɲwia te tun, kuɔ taa yi kuntɔ mu.

¹⁹A banɪ nan na tiini di zaɲɪ di tuw kum kuntɔ pa a tuɲɪ yawɪ-cɛɛru ku wunɪ, pa nabiinɛ di vara maama yɔɔri ba tu yɔɔ, ²⁰Nowe, di Daniyelɪ, di Zobi mu na maɲɪ ba wu tuw kum wunɪ, ku ta bɔ

jonji ba biɔ. Ba batɔ bam yiranti mu wɔ jonji ba ɲwia ba nɔn-ɲunni dɪm ɲwaani. Nɪ amɔ Yuutu Baɲa-We na jigɔ ɲwia te tun, kuɔ sunɪ ku taa yi kuntɔ mu.

²¹Yuutu Baɲa-We na tagi te tun mu tintu: Amɔ nan na lagɪ a waari Zeruzalem tuw kum, kuɔ dwɛni tintu mu. A lagɪ a pa lɛɛru dwiɔ yana mu yi-ba. Tuntu yi tigurɔ, di kana, di ga-vara daanum, di yawɪ-cɛɛru, si ti cɔgi nɔɔna bam di vara maama. ²²Di kuntɔ maama di, tuw kum nɔɔna fun wɔ lu lɛɛru tum wunɪ. Ba laan wɔ ja á curru tum kuntɔ ba ba á te yo seeni. Abam nan na nɛ-ba, yi á lwari ba titɔɲ-balwaaru tum na sunɪ ti yi te tun, á wɔ na nɪ lɛɛru tulɔ maama a na jaani a ba Zeruzalem baɲa nɪ tun tɔgi cwɛɲɔ mu. Kuntɔ baɲa nɪ, abam banɪ maa wɔ zuri. ²³Cɪga tun, abam na nɛ ba kikiɔ yam na yi te tun, á wɔ lwari nɪ amɔ jigɔ cɪga di kulɔ maama a na tuɲɪ ba yira nɪ tun. Yuutu Baɲa-We mu tagi kuntɔ.»

vinyɔ tiu mumaɲɪ

15 Baɲa-We kwɛrɔ daa tu ka yi amɔ ka wi:

²«Nabiinu, gaa wu tweeru tum maama wunɪ, vinyɔ tiu dɛ wɔ taa yi si yira di tweeru didonnɛ dɪm nɛ sum na? Ku nɛ sum jigɔ kuri na? ³Ba

wat ba goni-si ba ma ba ki wonjo na? Baá kwe ku daa ba ma sari paari titi di, si ba ma le wəənu da na? ⁴Ku nan na yi te tin, nɔɔna mai ku ne sum ba dwe mim yirani mu. Si nan na di si daari, be nyɔɔri mu si daa jiga? ⁵vinyə tiu ne ba jigi tutuŋi yi ba wu mɛ-si ba dwe mim. Mim nan na zwe-si yi si ta daari, si tiini si yi wo-ɔɔɔɔ mu.

⁶Kuntu ɣwaani, Yuutu Baŋa-We na tagi te tin mu tintu: Amu na lagi a tɔŋi kulu Zeruzalem tuw tiinə yira ni tin nyi di vinyə tiu ne na yi te gaa wu tweeru tum maama wuni yi a pa ba kwe-si ba ma dwe mim tun mu. ⁷A nan wú dwəni di ba mu. Ba na maŋi ba lu mim dum wuni, mim didoŋ daa ta wú di-ba. Á maa wú lwarɪ ni amu mu yi Baŋa-We, di amu na dwəni di ba tun ɣwaani. ⁸Amu wú cɔgi ba tiga kam pa ka ji di-dwənu yirani, ba na ba jigi ciga ba pa-ni tun ɣwaani. Yuutu Baŋa-We mu tagi kuntu.»

Ka-chala mumaŋi

16 Baŋa-We kwərə daa ma yi amu ka wɪ:

²«Nabiinu, tɔɔli Zeruzalem tiinə bam wo-zɔɔna kikiə taani si ba taa ye ya ni ni. ³Ta di ba ni: Yuutu Baŋa-We na tagi te di Zeruzalem tuw kum tun mu tintu: Nmu nabaara

bam ɔɔɔri ba yi Kaanan tiinə mu, yi ba lu-m tiga kam kuntu ni. Nmu ko deen yi Amɔɔri tu mu. N nu maa yi Heti tu. ⁴Ba na lugi nmu de dilu ni tin, ba wu goni n wuri si ba vɔ-di. Ba maŋi ba wu swe-m di. Ba nan wu kwe ye di nugə si ba ma we n yira yam, naa si ba pu-m di gwaaru si waaru yi yi-m. ⁵Nɔɔn-nɔɔnu yigə deen təri n wuni, naa si ba duri n ɣwaŋa yi ba ki kuntu doŋ ba pa-m. Ba nan na ɔɔɔri ba lu-m tin, mu ba duli-m ba yagi pwələ ni, nɔɔn-nɔɔnu na va-m tin ɣwaani.

⁶Ku na lagi ku wəənu tin, di amu tɔgi je sum kuntu ni a maa kea. A ma na-m n na tigi n tai n jana bam wuni. A maa wu se si n pəni n jana bam wuni n ti, yi a wɪ: n ta n ɣwi. ⁷A ma pa n ji n ki da, ni pwələ ni puŋu na yi te tin. N ta bigi mu dam yirani, pa n ji kabwəm n jigi lam lanyirani. N yila yam tu ya zigi mu cau-cau, yi n yuuywe sum di ki didwaarɪ. Nmu nan ta tigi pwələ ni bwəri mu.

⁸Ku na ki fun tin, a daa ma tɔgi n te seeni. A ma na ni n laan lwəni kaani yi n yi bwəŋ-dirə. Amu ma kwe a gar-jali a pu-m si ku kwəli n cavura. A ma du durə ni: a goni ni di nmu si a taa soe-m. Nmu laan ma n leeri n ji amu nyim. Yuutu Baŋa-We mu tagi kuntu.

⁹A deen ma ja-m a swe, yi a zari n yira jana bam a yagi. A ta ma turi n yira di nugə kalu lwəm na ywəmmə tun. ¹⁰A ma daari a kwe gwar-ɲunnu tulu ba na pupuri tun a pa-m si n zu. A ta ma pa-m natra yalu ba na me twan-nyunnu ba ki tun pa n ki n ne ni. A ma kwe gar-fifali di gwar-laaru dwi dwi a vo n yira ni. ¹¹A ta kwe wo-nyunnu mu a pa-m si n ma n kwe n yira. A ma ki ben n jun ni, yi a daari a ki zambili n ban ni. ¹²A ta ma pa-m jafali si n ki n mumwa ni, di zwa-kwana, di nunwaɲa yupugə si n pu n yuu ni. ¹³Kuntu tun, n fəgi n kwe n titi di səbu-suja, di səbu-ponjo zila mu. Gwaaru tulu n na zu tun di maa yi gar-fifali, di gwar-ɲunnu tulu ba na gəgiri tun mu ba me ba so. ¹⁴Nmu lam dum ɲwaani, ku pe n yiri tiini di zari di yi lugu baɲa tuni dum maama. Benwaani, n lam dum gaali, a na pe n jigi nunwaɲa kalu tun ɲwaani. Yuutu Baɲa-We mu tagi kuntu.

¹⁵Nmu nan ki n ciga didaani n lam dum kuntu. N yiri kamunu kum ɲwaani mu n laan jigi ka-boro, pa n leeri n ki tulu di non-gara kalu maama na de n seeni ka ke, ni o na lagi te maama tun. ¹⁶Nmu yəni n li gwar-laaru tulu a na pe-m tun mu n ma n kwe n jwənə digə kam. Daani mu n pəni gwaaru tum baɲa ni n tuɲi kabwərim. Kuntu wonjo

kum donj deen nan marɲi ku wu fəgi ku jəni, ku nan daa bá fəgi ku ba di. ¹⁷N ta ma n kwe wo-nyunnu tulu amu na me səbu-suja, di canna naponjo a ki yi a daari a pa nmu tun n ma n mo baara nyinyuru, yi n se n pa-ti. ¹⁸N ma n kwe gwar-ɲunnu tulu a na pe-m tun n zwi nyinyuru tum. N daa ta jigi nugə di wənu tulu lwəm na ywəmmə tun tulu a na pe-m tun mu n zuli-ti. ¹⁹Ku ta na yi wudi-laaru tulu a na pe nmu si n ta n di tun, n joori n kwe mun-bwe dum, di nugə kam, di tuuru tum mu n zigi si ti lwəm taa ywəmmə nyinyuru tum yigə ni. Ku suni ku ki kuntu donj mu. Amu Yuutu Baɲa-We mu tagi kuntu.

²⁰Nmu ta daari n kwe n biə balu di na lugi daani tun, bəkəri di bisankam, n ma n ki wudiu kaanum n pa jwənə yam kuntu. Nmu na yɔɔri n tuɲi boorim kikiə tun, n ta wu tuɲi n fra n su na? ²¹Bee mu wə pa n kwe amu biə bam n gu n ma n ki kaanum n pa n jwənə yam? ²²Nmu nan na ki tutuɲ-zoona di kabwərim dulu maama tun, n ta wu guli n non-dunni maɲa kam, ni n deen tigi pwələ ni bwəri mu, yi n tai n jana bam wuni.

²³Yuutu Baɲa-We na tagi n taani te tun mu tuntu: Leeru wu n yuu ni! N tutuɲ-balwaaru tum kuntu maama ni, n ta ki wənu tuntu mu n wəli da. ²⁴Nmu nan ve n pu vwe yi n lo

bimbim n pa n titi tuv kum kaporo maama ni. ²⁵ Cwəŋə maama yuu ni n yəni n ki kuntu si n təgi n lam dum baŋa n ki boorim wo-zəona. N ma n sugi nən-gara kalu maama na de n seeni ka ke tun si o pəni di nmu. Kuntu tun, n yəori n muvri n yuu mu tulu wuni. ²⁶ N ta maŋi n se pa Ezipi tiinə bam fra ya na wu n wuni tun ki sar-pwəgə di nmu. N ma n yəori n zaŋi a banı di n kabwərim tituŋa yam na tiini ya gaalı te tun. ²⁷ Nii mu! Ku yi kuntu ŋwaanı mu a duli-m ja-guli pa n jujiguru tum muri. N duna Filisi tiinə bam yi na su n wəənu tum tun, a ma kwe nmu a ki ba bukwa juŋa ni. Ba di yira maŋi ya səori di á wo-zəona kikiə yam mu. ²⁸ N daa ta ma vu n tuŋi kabwərim di Asiiri tiinə bam, n ta na wu ki n su n fra tun ŋwaanı. Di ku di, n fra ta wu nuŋi tulu ni. ²⁹ N kabwəŋə kam ke juŋa mu yi n ja n titi n vu n pa Babilonu tuv tiinə bam na yi pipimpiinə tun. Di ku di nan, n fra ta wu nuŋi tulu ni.

³⁰ Yuutu Baŋa-We na tagı ti tun mu tuntu: N wubəŋa yəori ya cəgi mu di n na tiini n yaŋi n titi te n pa baara tun. Nmu na ki te tun nyi di ka-tula kalu kikiə na bri ni ka mumwe laan yəori di gaalı ka ni mu tun. ³¹ Nmu nan na pugi n vwə cwəŋə maama yuu ni yi n ta lo bimbina kapwəəru maama wuni tun, n wu joŋi səbiə n boorim kikiə

baŋa ni, ni ka-tuli na yəni si ki te tun. ³² Nmu nan nyi di ka-tula kalu na vin o baru, yi o laan soe si o taa tigi di vərə tun mu. ³³ Ka-bwəəru joŋi ŋwuru mu tulu ŋwaanı. Nmu nan mu yəni n pa n bəla pəera. N joori n yuv baara balu na nuŋi je dwi dwi tun si ba ba ba ki sar-pwəgə di nmu. ³⁴ Kuntu tun, nmu kikiə yam yi ya yira di ka-tuli sisum sum. Nəon-nəonu wu beeri n je bwəŋə ŋwaanı. Ku nan yi nmu mu ŋwi-ba, si ku dai bantu mu ŋwi-m. Nmu suni n yi n yira mu.

³⁵ Kuntu ŋwaanı, nmu wulu na yi ka-tula tun, cəgi Baŋa-We kwərə kam! ³⁶ Yuutu Baŋa-We na tagı te tun mu tuntu: Nmu pe n fra tiini ya zu baara, yi n li n gwaaru si n ki sar-pwəgə di n bəla bam. N ta ma n kaagi n kaanı jwə-yəoru, yi n gu n biə n lo ba jana n pa jwənə yam kuntu. ³⁷ Kuntu ŋwaanı mu, amu lagı a la n bəla bam maama a ki daanı jəgə didua ni, ku na yi balu n na soe tun, di balu n na vai ba taanı tun. A laan wu vaŋi n gwaaru a li a daarı nmu a zigı bwəri ba yigə ni, si ba yəori ba na-m. ³⁸ A nan lagı a waarı nmu ni ku na maŋi di ka-tula di nən-guru te tun mu. A wuv na tiini ku fuli di n kikiə yam ŋwaanı tun, a lagı a pa n tituŋ-zəona yam joori ya saŋi n titi yuu ni mu. ³⁹ A ta wu kwe-m a ki n bəla bam juŋa ni. Ba maa wu yigi n vwə yam

ba dɪ tɪga nɪ, yɪ ba daartɪ ba cɔgi n bimbɪnə yam. Ba ta wó lɪ n gwaaru tum maama, dɪ n wo-nyunnu zɪla yam ba daartɪ nmu ba zɪgi bwəri. ⁴⁰Ba maa wó nuɲi dɪ kɔ-fɔrɔ ba jeeri-m, sɪ ba dɪlɪ-m dɪ kandwa, ba daartɪ ba kwe su-lwaanu ba ma ca-m mugə-mugə. ⁴¹Baá zwe n sam dɪm mu. Nmu na ba jɪgi bura tun, ba lagɪ ba waari-m yɪ kaana zanzan zɪgi ba niə mu. Amu nan wó tɔgi kuntu baɲa a pa n yaɲi boorim kikiə mu, sɪ n daa yɪ ta n ɲwi n bɔɔla bam sɪ ba pəni dɪ nmu. ⁴²Kuntu maama na kɪa, a bantɪ laan wó tu. A ban-lum dɪm daa bá zaɲɪ n baɲa nɪ yɪ a bɪcarɪ maa wó zuri.

⁴³Nmu nan na wu guli n nɔn-dunni maɲa na yɪ te, yɪ n pa a wuu fulɪ dɪ nmu tun ɲwaani, a lagɪ a pa n kənə yam jɪni joori dɪ taa wu n yuu nɪ mu. Yuutu Baɲa-We na tagɪ kulɔ tun mu kuntu. Nmu na kɪ te tun, n kɪ kabwəɲə mu n wəli wo-zɔɔna yalɔ n na maɲɪ n kɪ tun wunɪ.

⁴⁴Nii mu! Nɔɔna maama wó maɲɪ mumaɲɪ dɪntu mu ba kɪ n yira nɪ ba wi: «Bisankwɪa dɔntɪ yɪ ka bu nii mu.» ⁴⁵Nmu Zeruzalem tɪw sunɪ n yɪ n nu bukɔ mu. Bɛɲwaani, n nu dɛen culɪ o barɔ dɪ o biə mu. N ta sunɪ n yɪ n cɔrru tum cɔrru mu cɪga cɪga. Ba dɪ culɪ ba banna, dɪ ba biə mu. N nu dɛen yɪ Hetɪ tu mu. N ko maa yɪ

Amɔɔrɪ tu. ⁴⁶N zumbaaru yɪ Samari mu. Tɪw kum kuntu dɪ ku bukwa ya zɔvri n tɪw kum jazum baɲa seeni mu. N nyaani maa yɪ Sodɔm tɪw, yɪ ku dɪ zɔvri n tɪw kum jagwiə baɲa seeni dɪ ku bukwa. ⁴⁷Nmu dɛen sunɪ n zɔ ba natra yam mu yɪ n lwəni ba wo-zɔɔna kikiə yam. Nmu laan nan wu daani yɪ n kɪ n dwəni bantɪ na kɪ te tun! ⁴⁸Nɪ amu Yuutu Baɲa-We na jɪgi ɲwɪa te tun, ku yɪ cɪga mu nɪ n nyaani Sodɔm dɪ o bukwa bam wo-lwaanu kikiə wu yɪ nmu dɪ n bukwa bam na kɪ te tun.

⁴⁹Ta n ye nɪ n nyaani Sodɔm na cɔgi te tun mu tintu: Wuntu dɪ o bukwa bam kamunni dɛen gaali mu. Ba yɔɔrɪ ba dɪ ba wubɔɲa yɪ ba tɔgi yawɔɔ cwəɲə mu. Ba yigə nan tərə yinigə tiinə dɪ nabwənə wunɪ. ⁵⁰Ba dɛen ta bri ba titɪ kamunni mu, yɪ ba soe sɪ ba taa kɪ wo-zɔɔna yalɔ amu na culɪ tun. Kuntu ɲwaani, a cɔgi-ba, nɪ a na nɛ ba na kɪ te tun. ⁵¹Samari maa wu kɪ nmu lwarum dɪm cicoro dɪ. Nmu nan kɪ wo-zɔɔna n dwəni bantɪ na kɪ te tun. Nmu na tiini n kɪ wo-zɔɔna kuntu tun pɛ n zumbaaru dɪ n nyaani bri nɪ ba jɪgi bura ba dwe-m. ⁵²Nmu nan maɲɪ sɪ n kwe titɔ-guru n pu n yuu nɪ dɪ cavura, n na purɪ cwəɲə n pa n cɔrru tum sɪ ba na ba bura tun ɲwaani. Bɛɲwaani, ku nyɪ dɪ ba jɪgi bura ba dwe-m,

nmv titi lwarum na tiini ya daga tun gwaani. Kuntu gwaani nan pa n cavura tiini ya taa wu n yuu ni.

⁵³Di ku maama di, maŋa wó ba si a pa Sodóm, di Samari, di ba bukwa bam joori ba taa jigi yu-yoŋo. A ta wó pa nmv Zeruzalem joori n na yu-yoŋo si n di wéli ba wuni. ⁵⁴Kuntu baŋa ni mu ní kwe titi-guru n pu n yuu ni si cavura ja-m di n na ki kulv maama n ki dam n curru tum kuri ni tun. ⁵⁵Nmv curru Sodóm, di Samari, didaani ba bukwa bam maama laan maa wó joori ba kwi, si ba ji ni ba ya na yi te tun. Nmv titi di n bukwa bam di wó joori á kwi, si á ji ni á deen na yi te tun. ^{56–57}Maŋa kalv nmv deen na bri n titi kamunni yi n kəm-balwaarv yam ta wu nuni pooni tun, n yigə tərə n nyaani Sodóm wuni. Tuni dilv na gilimi-m tun laan nan jigi-m ba goonə mv. Siiri tiinə, di Filisi tiinə, di tuni dilv maama na bwələ da tun mv yáali-m kuntu. ⁵⁸Nmv na yɔɔri n tɔŋi kabwəŋə di wo-zɔɔna tun, lwarum dum kuntu maama jini wó taa wu n yuu ni. Baŋa-We mu tagi kuntu.

⁵⁹Yuutu Baŋa-We nan na tagi te tun mu tuntu: A lagi a waari-m si ku maŋi di n na ki te yi n gooni kampwələ kalv n na pooli tun pa

n cɔgi dí ni-gonim dum. ⁶⁰Di ku di, amv ta wó guli ni dilv amv na goni di nmv yi n ta yi non-duŋv tun. A maa wó pa ni-gonim dum kuntu taa wura maŋa maama. ⁶¹Nmv di maa wó guli wo-lwaanv tlv n ya na ki tun pa cavura ja-m. Beŋwaanv, a laan wó kwe n zumbaaru Samari di n nyaani Sodóm a pa-m si ba ji nmv titi bukwa, di bantu ya na wu tɔgi ba wéli dí ni-gonim dum wuni tun di. ⁶²Amv laan maa wó pa a na goni ni dilv di nmv tun zigv, si abam wanti á lwarv ni amv mu yi Baŋa-We. ⁶³Amv nan wó yagi lwarum yalv maama n na ki tun a ma a cə-m. Kuntu baŋa ni ní guli n na ki n cɔgi te tun pa cavura ja-m yi n bá wanti n ni si n puri. Yuutu Baŋa-We mu tagi kuntu.»

Kalon-zwaanv tle di vinyə tiu mumaŋi

17 Baŋa-We kwərə tu ka yi amv ka wv:

²«Nabiinu, ve n soolvi sinswala n bri Yisrayeli dwi tiinə bam, si n ta mumaŋi duntu n bri-ba. ³Ta di ba ni: «Yuutu Baŋa-We na tagi te tun mu tuntu: Kalon-zəŋə mv jaani ku vu ku cu Liban laŋa kam ni. Ku deen tiini ku daga, yi ku vwana yalma. Ku kuru di maa dwara yi ti ta tiini

ti lana di nyunyuru dwi dwi. Ku laan ma vu ku ja Sedri tiu na-gila kadoŋ na wu tiu kum yuu ni tun. ⁴Ku ma bwari naga kam yi Ku daari ku ja-ka ku vu pipimpiina tuw me ku non-bia bam na ki pipiu tun ku jari da.

⁵Kaloŋ-zoŋo kum daa ma kwe tiu bu Yisrayeli tiga kam ni, yi ku vu ku jari-ku ti-ywəŋə jəgə kadoŋ ni. Jəgə kam wu bu-zaŋa təŋə ni pa tiu kum bi lila ni bugə ni tiu na ki te tun. ⁶Ku ma nuŋi pa ku ji vinyə tiu na tagi ku ne ku lwar je maama. Ku ne sum ma lwar si titi si jeeri kaloŋ-zoŋo kum na wu me tun. Ku kuru tum nan sooni tiga ni me ku na zigi tun mu. Ku na yi vinyə tiu kuntu tun, ku ma ta ne zanzan di woŋu tigi-tigi.

⁷Kaloŋ-zoŋo kudoŋ di daa ma ba. Ku di maa daga yi ku jigi vo-deera di kuru-liluuru. Nii-na! vinyə tiu kum ma pa ku kuru tum pipiri ti jeeri kaloŋ-zoŋo kum kuntu. Ku ne sum di ma ta si jeeri-ku. Tiu kum zigi tiga kalu ku na jari tun ni mu ku ki kuntu, ku na tuna ni kaloŋ-zoŋo kum wu yagi na ku pa-ku tun ŋwaani. ⁸Ku nan maŋi ku zigi ti-ywəŋə ni mu, me na na daga da si ku wani ne ku taa tai, yi Ku daari ku ki bia, si ku taa woŋi ku yi tu-ŋuŋu tun mu.>

⁹Nan ta ta di ba ni: <Yuutu Baŋa-We na tagi te tun mu tintu: vinyə tiu kuntu wu bi lanyiran na? Dayigə kaloŋ-zoŋo kum ba go-ku o yagi, yi o daari o puuri ku bia bam, pa ku vo-leeru tum maama kwaari na? O nan wu woŋi o go tiu kum mwali mwali yi non-koŋo wu zan-o. ¹⁰Nii-na ba na foŋi ba jari-ku te tun. Ku nan wu bi lanyiran na? Viu na zaŋi wa-puli seeni ku duli ku magi-ku, ku ba woŋi ku maŋi jəgə kalu ku na nuŋi da tun mu ku kwaari na?>>

¹¹Baŋa-We kwərə daa ta ma yi-ni ka wu:

¹²<Ta di noona bantu na yi zwabani-nyina tun ni: <Abam nan wu ni mimaŋi dum kuntu kuri na?> Nan ta n bri-ba ni: <Babiloni tuw pe mu ve Zeruzalem, yi o kali tuw kum kuntu pe di o dideera bam o ja o joori o titi tuw Babiloni. ¹³O ma li pa-digə wuni noonu didwa, pa o di ku tu ki ni-məŋo daani. O ma pa ku tu du durə ni: o o taa jigi ciga o pa-o. O nan ya kali tuw kum non-yum tum mu o ja o viiri, ¹⁴si ku pa tuw kum taa wu o dam kuri ni, si ba daa yi wani ba zəŋi ba titi weeni. O deen pe ba dam zigi ni-məŋo dlu o na ki di ba tun wuni. ¹⁵O na li Zuda tuw pe wulu tun nan nuŋi ba ni-məŋo dum kwaga ni mu.

O ma tunɔ nɔɔna Ezipi tuv ni si ba ja jar-kərə dɪ sisen-nɔɔna zanzan ba ba pa-o. Nɔɔnu wontu nan wó wanti o lu Babilɔni tuv pe wum juɔa ni na? O na lɔgi ba ni-gonim dum kwaga ni tun, oó jonɔi o titi o yagi na?

¹⁶Nɪ amv Yuutu Baɔa-Wɛ na jigi ɔwɪa te tun, kv yɪ cɪga mv ni kv tu lagɪ o tɪ Babilɔni tuv ni mv, si o bá lu. Kv yɪ Babilɔni tuv pe mv tiɲ-o paari, yɪ o nan cɔgi durə dɪlv o na dugi tun pa o nuɲi ni-mɔrɔ dɪlv ba na kɪ daani tun kwaga ni. Babilɔni tuv kum wɔni mv o lagɪ o ti! ¹⁷Ezipi tuv pa-farv wum dɪ o jar-kərə bam sunɪ ba yɪ nɔn-babɛ. Ba nan bá wanti ba jonɔi Zuda pe wum ba yagi, dɪ ba kɔgɔ kum na maɲɪ kv daga te tun dɪ. Babilɔni jar-kərə bam wó ba ba kaagi Zeruzalem tuv kum ba pu yɪ ba daari ba tiɲi kandwa, dɪ turv ba ja ba din tuv kum kəbrə kam yuu, si ba wanti ba gv tuv kum nɔn-biə zanzan. ¹⁸Zuda pe wum vin o durə dum dɪ o na lɔgi ba ni-gonim dum kwaga ni te tun mv. Cɪga ɔwaaɪ tun, o ya kɪ kampwələ mv, yɪ o ta kɪ wəənu tum kuntu maama o ma o cɔgi-ka. Kuntu ɔwaaɪ, o bri o bá lu.

¹⁹Kuntu ɔwaaɪ, Yuutu Baɔa-Wɛ na tagɪ te tun mv tintv: Nɪ amv na jigi ɔwɪa te tun, kv yɪ cɪga mv ni

a lagɪ a waar-o mv. Kv yɪ amv yuri ɔwaaɪ mv o dugi durə yɪ o ta vi-dɪ. O na cɔgi ni-gonim dɪlv tun dɪ maa yɪ amv nyum. O kənə yam kuntu jini wó taa wv o yuu ni. ²⁰A lagɪ a cɪ cɪkv mv si kv ja-o. A laan wó ja-o a vu Babilɔni, yɪ a di o taani daani, o na nuɲi a kwaga ni tun ɔwaaɪ. ²¹O jar-kərə babɛ sum maama wó ti najara wuni. A ta wó jagɪ balu na wó daari tun a yagi tɪga baɔa je maama ni. Kuntu baɔa ni mv á wó lwarɪ ni kv yɪ amv Baɔa-Wɛ mv pe kwərə kam kuntu.

²²Yuutu Baɔa-Wɛ na tagɪ te tun mv tintv: Amv titi mv lagɪ a ja Sɛdri tiu didɔrɔ kudonɔ na-gula, yɪ a daari a bwəri na-bubɔla didva na wv kv yuu ni tun. Amv titi laan wó ja-ka á vu a jəri piu kudonɔ yuu ni we wɛ. ²³Yisrayeli pweeru tum yuu ni mv a lagɪ a jəri-ka. Tiu kum wó bi lanyiranɪ yɪ kv ta nɛ, Kv daari kv kɪ biə. Kv maa wó ji Sɛdri tu-laa. Zunə dwi dwi wó ba da ba sɔ ba pwəru kv nɛ sum ni, yɪ ba sin kv woro kum ni. ²⁴Tweeru tum maama na wv gaa wɔni tun wó lwarɪ ni amv mv yɪ Baɔa-Wɛ. A maa wai a pa tu-didwaaru tvɪ, yɪ a daari a pa tweeru tvɪ na wv tɪga ni tun zaɲi weeni. A ta wai a pa tweeru tvɪ na jigi vɔ-lɛərv tun kwaara, yɪ a daari a pa dɪlv na kwaari tun yira zuri.

Amu Baŋa-We mu tagi kuntu. A
nan wú suni a ki kulə a na tagi tın.›
»

**Wulə na ki lwarım
tın mu maŋi si o ti**

18 Baŋa-We kwərə daa ta ma
yi amu ka wı:

²«Bee mu yi abam jigi mumaŋi
duntu na ve Yisrayeli tıga kam
seeni tın yi á ta á wı:

«Kwə mu ki ba wənu,
pa ti zum laan gwəri ba biə?»

³Nı amu Yuutu Baŋa-We na jigi
ŋwıa te tın, ku yi cıga mu nı abam
daa bá maŋi mumaŋi dım kuntu
Yisrayeli laŋa kam nı. ⁴Nii-na!
Amu mu jigi nabiinə maama dam,
nı ku na yi ko, naa o bu dı. Ku yi
wulə na ki lwarım tın mu maŋi si o
ti.

⁵Nəonu wulə na suni o yi
nən-ŋum cıga cıga,
ku tu wai o ki tituŋ-ŋuna yi o
təgi cwəŋə.

⁶O maa ba diini pweeru tım
yuu si o di jwənə wudiiru,
yi o yigə tərə dı Yisrayeli dwi
tiinə jwənə yam.

O ba ki tulə dı o donnə bam
kaana.

O maa ba pəni dı kaanı wulə na
jigi o cana zarım o ki tın.

⁷O nan ba beesi nəon-nəonu.

O na jorji wənu tulə nəonu tee
nı jını ŋwaanı tın
mu oó joori o pa ku tu.

O maa ba vrı nəona.

O ta yəni o pa wudiu yi balə
kana na jigi-ba tın,
o daarı o kwe gwaaru o kwəli
yinigə tiinə cavura.

⁸Kuntu tu ba jını wənu o paı
yi o daŋi nyəori zanzan jını
dım baŋa nı.

O maa cu o titi dı wo-lwaanu
kikiə
yi o buri nəona taanı dı cıga.

⁹O maa tuŋi o təgi a zaasım
dım,
yi o ki o cıga dı a niə yam.
Nəonu wulə na suni o ki kuntu
doŋ,

kuntu tu yi cıga tu mu,
yi oó suni o taa ŋwı.›

Yuutu Baŋa-We na tagi kulə tın mu
kuntu.

¹⁰«Nəonu wum kuntu nan na lugi
bu, yi bu wum na yi nəon-vınu na
yi nəon-guru, yi o daarı o ki wənu
tım kuntu doŋ, bu wum maŋi si o ti
mu, ¹¹yi o ko ya wu ki ti kuləkulə.

O kaagi o di jwənə wudiiru
pweeru yuu bimbınə yam
nı.

O ta maa soe si o taa tigi dı o
doŋ kaanı.

¹²O maa jigi nabwənə dı yinigə
tiinə o beesa,

yi o kaagi o vri nəcna.
 O yəni o cəji kulə ba na pə-o
 ba ma tişi daari tun.
 O yigə maa wu jwənə wuni,
 yi o daari o təgi wo-zəcna
 kikiə.

¹³ O ta yəni o jini wənu o pa
 nəcna,
 yi o beeri nyəri zanzan mu si
 o dwani.

Nəcnu na ki kuntu doŋ, oó joŋi o
 ɣwɪa o yaɣi mu na? Kətaa! O bá na
 o ɣwɪa! Wo-zəcna yalə maama o na
 ki tun ɣwaani, oó ti mu yi kú taa
 yi o titi yigə.

¹⁴ Ku daari, bu wum kuntu di na
 lugi bu, yi o bu wum na ne lwarum
 yalə o ko na jigi o ki tun, yi o na
 vin si o ki ni o ko na ki wo-zəcna
 yalə tun, o bá ti o ko lwarum dum
 ɣwaani.

¹⁵ O ba diini pweeru tum yuu si
 o di jwənə wudiiru,
 yi o yigə tərə di Yisrayeli dwi
 tiinə jwənə yam.

O maa ba ki tulə di o donnə
 kaana.

¹⁶ O ba bəesi nəcən-nəcnu.
 O ba joŋi woŋo nəcnu tee ni
 si o laan jini jini o pa ku tu.
 O ba vri nəcna
 O ta yəni o pa wudiu yi balə
 kana na jigi-ba tun,
 o daari o kwe gwaaru o kwəli
 yinigə tiinə cavura.

¹⁷ O maa cu o titi di
 tituŋ-balwaaru,
 yi o ba beeri nyəri zanzan si
 o dwani juna baŋa ni.
 O maa tuŋi o təgi a niə yam di
 a zaasum dum.

Bu wum kuntu bá ti o ko lwarum
 ɣwaani. Oó taa ɣwi mu. ¹⁸ O ko nan
 wú ti o titi lwarum ɣwaani mu, di o
 na pini nəcna, yi o vri o curru, yi
 o daari o tuŋi lwarum o titi nəcna
 titari ni te tun.

¹⁹ Abam nan bwe á wi: «Bəe mu
 yi bu wum kuntu bá təgi o yaari o
 ko kəm-balwaaru dum ɣwaani?» Ku
 na yi te tun, bu wum na jigi ciga
 yi o ki kulə na maŋi tun, o daari o
 tuŋi o təgi a zaasum dum tun ɣwaani,
 oó suni o taa ɣwi mu. ²⁰ Wulə na
 ki lwarum, kuntu tu mu maŋi si
 o ti. Nəcnu ko lwarum jini bá taa
 wu ku tu yuu ni. Bu di lwarum
 nan bá taa təgi o ko. Nən-ɣuna wú
 na ba tituŋ-ɣuna tum nyəri mu, si
 nəc-balwaaru na waarum dilə na
 maŋi di ba tituŋ-lwaannu tum tun.

²¹ Nən-balwə wulə nan na pipiri
 o yaɣi lwarum kəm, ku tu bá ti. O
 nan na tuŋi o təgi a zaasum dum
 maama, yi o ki o ciga di kikiə
 yalə na maŋi tun, ku tu wú taa
 ɣwi mu, o daa bá ti. ²² Ku na yi
 lwarum yalə o ya na maŋi o ki tun,
 amu bá ki tuntu a wubuŋa ni. O
 nan wú taa ɣwi mu, o na ləeri o

kı tutuŋ-ŋuna yalı tun ŋwaanı. ²³ Á nan buŋı nı nɔn-balwaaru tuvni mu paı amu wuu poli na? Ku nan na yı te tun, nɔn-balwaaru na pipiri ba yaŋı ba cwe sum, sı ku pa ba na ŋwıa, kuntu wú pa a wuu poli. Amu Yuutu Baŋa-We na taŋı kulu tun mu kuntu.

²⁴ Ku daarı, nɔn-ŋum na yaŋı tutuŋ-ŋuna kəm, yı o puli sı o taa kı wo-zɔɔna yalı doŋ nɔn-balwaaru tum na kaaŋı ba kı tun, á buŋı nı oó taa ŋwı mu na? Kɔtaa! Amu bá kı wo-laaru tılv o ya na kı tun a wubuŋa nı. O dı maŋı sı o ti mu, o na kı lwarum yalı o ma o cɔŋı amu yigə tun ŋwaanı.

²⁵ Abam maa yəni á ta á wı: «Cıga tərə Baŋa-We na tɔŋı cwe silv tun wunu.» Yisrayeli dwi tiinə bam, á pa-na dí taa te cıga. Ku yı amu mu ba tuŋı ku cwəŋə nı na? Ku daı abam za mu tuŋı á cɔŋı na? ²⁶ Nɔn-ŋum na pipiri o yaŋı tutuŋ-ŋuna kəm, yı o ləəri o kı lwarum, o maŋı sı o ti mu o lwarum kikiə ŋwaanı. ²⁷ Nɔn-balwɔɔ nan na yaŋı kəm-balwaaru yalı o ya na kı tun, yı o daarı o tuŋı cıga kam dı kikiə yalı na maŋı tun, oó joŋı o ŋwıa o yaŋı mu. ²⁸ Kulu na wú joŋ-o tun yı o na jeeli o tutuŋ-lwaannu tum nı o ja, yı o daarı o pipiri o yaŋı-tı tun. O daa bá tı, oó taa ŋwı mu. ²⁹ Yisrayeli dwi tiinə bam nan ta

maa ta ba wı: «Cıga tərə Baŋa-We na tɔŋı cwe silv tun wunu.» Cıga sunı ka tərə sı wunu na? Yisrayeli dwi tiinə bam, ku daı abam za mu tuŋı á cɔŋı na?

³⁰ Yuutu Baŋa-We na taŋı te tun mu tintu: Kuntu ŋwaanı, Yisrayeli dwi tiinə bam, amu laŋı a dı abam dıdva dıdva taanı mu sı ku maŋı dı á na kı te tun. Nan pipiri-na á yaŋı á lwarum kikiə yam maama, sı á yı na waarum. Ku na daı kuntu, á lwarum dum wú pa á tri á tun tıga nı. ³¹ Dulu-na lwarum yalı maama á na yəni á kı tun á yaŋı, sı á daarı á beeri bıcarı-duvı dı wubuŋ-duvıa á pa á tıti. Yisrayeli dwi tiinə bam, bəe mu yı á beeri tuvni á pa á tıti? ³² Nɔɔn-nɔɔnu tuvni nan ba paı a wuu polə. Kuntu ŋwaanı, pipiri-na á yaŋı lwarum kikiə sı á daarı á na ŋwıa. Yuutu Baŋa-We na taŋı kulu tun mu kuntu.»

Yisrayeli dıdɛera bam luə ləŋə

Baŋa-We ma ta dı amu Dl wı:

19 «Mə luə ləŋə n pa Yisrayeli tuv dıdɛera bam ² sı n ta nu: «Á nu wum yı tita mu?

O nan nyı dı nyon-kana na jıŋı yuu

nywəənu tum maama tıtarı nı tun mu!

Ku maa tigi nyon-pwali sum
titari ni ku koni ku biə.

³ Ku ma kurisi ku biə bam wuni
dida
pa ku ji nyon-dugu na dana
tun.

Ku di ma lwarı nwana jam,
yi ku puli si ku taa di nabiinə.

⁴ Dwi-ge tiinə laan ma ni ku
ɲwa,
yi ba daari ba ku goŋo ku
ɲwaanı pa ku tu da.

Ba ma kwe gwəli ba lə ku ban
ni
yi ba ja-ku ba vu Ezipi tu.

⁵ Nyon-kana kam na maanı ni
ka tuna yam wu ki,
yi ka wubɲa yam di wu tuŋi
tun,

ka daa ma li ka biə bam wuni
dida
ka kurisi-ku pa ku di ji nyonɔ
na dana tun.

⁶ Ku di na bigi ku ti tun, ku ma
kaagi di nywənu tidonnə
ku beeri nwana.

Ku di ma ba ku lwarı nwana
jam
yi ku puli si ku taa di nabiinə.

⁷ Nyonɔ kum kuntu yəni ku cəgi
nɔɔna bam dam je sum
mu,

yi ku cəgi ba tuni dum di.

Tu kum di ku nɔɔna bam na
yəni ba ni ku na suuri te
tun,

fuuni mu yɔɔri di jaanı-ba.

⁸ Tuni dilu maama na gilimi da
tun maa ba

ba ki ni daanı si ba ja-ku.

Ba ma tiŋi ciɣu si ba ja-ku,
yi ku tu ba goŋo wuni.

⁹ Ba laan ma kwe gwəli ba le ku
ban ni,

yi ba varı-ku ba vu ba ki
luguru ciɣu wuni.

Ba ma ja-ku ba vu ba pa
Babiloni tu pə wum.

Ba ma pi nyonɔ kum kuntu,
pa ku ɲuunim dum daa yi taa
ni Yisrayeli pweeru tun
yum ni.

¹⁰ Abam nu wum nan ya ta nyi
di vinyə tiu

kulu ba na jəri á vinyə kara ni
tun mu

pa ku wu bugə təŋə ni.

Ku ma ləri biə zanzan, yi ku ne
sum di wura zanzan,
na na daga ku jəgə kam ni tun
ɲwaanı.

¹¹ Ku ne sum ma fəgi si ki dam,
yi si maŋi si ba kwe-si ba ki
pə nacəgə tun.

vinyə tiu kum ki dɔdwarum
 sɪ ku dwəni tweeru tɔb
     maama na gilimi-ku tun
     mu.

Nɔɔna maama maa nii ba nai
     ku na zigi dəki te tun,
     ku nɛ sum na daga tun ɲwaani.

¹² Ba nan dɛ banɪ baɲa nɪ mu
     ba vanɪ-ku ba vuuri,
     yɪ ba daari ba duli-ku ba di
     tiga nɪ.

Viu ma zanɪ wa-puli seeni ku
     duli ku magɪ-ku,
     pa ku tiu biə bam ku.

Ku na-dɛɛru tum di ma bwəri pa
     ti kwaari
     yɪ mim di-tɪ.

¹³ Ba laan nan jaani vinyə tiu
     kum kuntu
     ba vu ba jəri kagva yuu nɪ mu,
     mɛ tiga kam na kugi yɪ na tərə
     tun.

¹⁴ Mim ma zigi ku tɛɲə nɪ di
     jagɪ di yi
     ku nɛ sum di ku biə bam
     maama ku di kulə.

Na-dɛa daa wu daari
     sɪ ka maɲɪ di pɛ nacɛgə sɪ o
     taa zeerə.»

Ləɲə kantv mu yɪ luə ləɲə, yɪ ba
 maɲɪ sɪ ba taa jigɪ-ka ba mɔɔni
 lusəm mu.»

Yisrayeli tiinə zwabania kam

20 Bina yarpe bini dum canɪ
 sinu cana kam da fugə dɛ
 dum nɪ, mu Yisrayeli tiv nakwa
 bam badonnə tu amv te sɪ ba bwe
 ba lwarɪ Baɲa-Wɛ wubɔɲa na yɪ te
 tun. Ba ma ba ba jəni a yigə nɪ.
² Baɲa-Wɛ kwərə ma yi amv ka wɪ:
³ «Nabiinu, ɲɔɔni di Yisrayeli tiv
 nakwa bam sɪ n ta di ba nɪ: «Yuutu
 Baɲa-Wɛ na tagɪ te tun mu tuntv:
 Abam tu sɪ á lwarɪ amv wubɔɲa na
 yɪ te tun mu na? Nɪ amv na jigɪ ɲwɪa
 te tun, ku yɪ cɪga mu nɪ a bá pa abam
 cwəɲə sɪ á lwarɪ a wubɔɲa. Yuutu
 Baɲa-Wɛ mu tagɪ kuntu.»

⁴ Nabiinu, nmu nan bá burɪ taani
 n vanɪ-ba na? Tuli ba kwə bam
 wo-zɔɔna kikiə yam taani sɪ ba taa
 ye ya nɪ nɪ. ⁵ Ta di ba nɪ: «Yuutu
 Baɲa-Wɛ na tagɪ te tun mu tuntv:
 Maɲa kalv a dɛɛn na kuri Yisrayeli
 tiinə bam sɪ ba taa yɪ a nyum tun,
 a tu a vuuri a titɪ di Zakɔbi dwi
 tiinə bam Ezipi tiv nɪ. A ma daari
 a du yi-suna durə di ba a wɪ: «Amv
 mu yɪ abam Yuutu Baɲa-Wɛ wum.»
⁶ Amv ta ma du durə maɲa kam
 kuntu nɪ a ta di ba nɪ: a wó ja-ba
 a nuɲi Ezipi tiv nɪ a vu tiga kalv
 a ya na kuri a pa-ba tun. Tiga kam
 kuntu nan yɪ ti-ɲuɲa kalv na lana

ka dwe je maama, yi ka ywəmmə di varum di kəno tun. ⁷A ma ta di ba a wi: «Abam maama nan duli-na wo-zəona nyinyuru tulu á na zuli tun á yagi, si á daa yi taá digimi á titi di Ezipi tiinə jwə-yəuru tum kaanum. Amu mu yi abam Tu Baŋa-We dum.»

⁸Ba nan logi amu kwaga ni mu, pa ba vin si ba cəgi a taani dum. Ba wuluwulu wu duli wo-zəona yalu ba na zuli tun di Ezipi tiinə jwənə yam ba yagi. Kuntu ɣwaani amu wubuŋa ma ja si a lo a ban-lum dum ba baŋa ni, si a pa ba yaari Ezipi tu kum wuni. ⁹Amu deen nan ba lagi si dwi-ge tiinə bam taa jigi amu yiri ba yáala. A yiri dum ɣwaani a tagi ni a wú ja Yisrayeli tiinə bam a nuŋi Ezipi tu kum ni, pa a vuri a titi a pa-ba yi dwi tiinə balu ba na zuvri ba wuni tun di zigi ba niə.

¹⁰Kuntu ɣwaani mu a suni a ja-ba a nuŋi Ezipi ni, yi a ja-ba a zu kagua kam wu. ¹¹A ma kwe a zaasum dum di a niə yam a pa-ba. Beɣwaani, nɔɔnu wulu na tuŋi o tɔgi-ya, ku tu wú na ɣwia ya baŋa ni. ¹²A ta ma tiŋi a siun da yam a pa-ba, si ya taa yi maana na tigi amu di bantv titari ni ni amu Baŋa-We mu kuri-ba si ba taa yi amu nyum. ¹³Di ku maama di, Yisrayeli dwi tiinə bam nuŋi amu kwaga ni mu kagua kam yuu ni. Ba maa wu se si ba ki ba tɔgi a zaasum dum, yi ba daari ba vin a

niə yam. Ku nan yi wulu maama na tɔgi yantu mu ku tu wú na ɣwia ya baŋa ni. Ba ta ma yəuri ba yáali a siun da yam. Ku ma pa a ja wubuŋa si a lo a ban-lum dum ba baŋa ni si a yəuri a cəgi-ba kagua kam wuni. ¹⁴Amu nan ba lagi si dwi-ge tiinə bam taa jigi amu yiri ba yáala, di bantv na nii yi a ja Yisrayeli tiinə bam a nuŋi daani tun. ¹⁵Ku kwaga ni tun, a deen dugi durə a pa-ba kagua kam ni mu ni: a daa bá ja-ba a zu tiga kalu a ya na kuri si a pa-ba tun. Tiga kantu nan mu yi ti-ɣuŋa kalu na lana ka dwe je maama, yi ka ywəmmə di varum di kəno tun. ¹⁶Amu deen vani-ba kuntu, ba na vin a niə yam di a zaasum dum, yi ba ta yáali a siun da yam tun ɣwaani mu. Ba fra nan tiini ya wu ba jwənə kaanum wuni mu. ¹⁷Di ku di a duri ba ɣwaŋa mu, pa a wu yəuri a cəgi-ba kagua kam wuni.

¹⁸A deen ma kaani ba biə bam kagua yuu ni a wi: «Abam di daa yi tɔgi-na á kwə bam cwe sum di ba cullu tum. Nan yi digimi á titi di ba jwənə yam kaanum. ¹⁹Amu mu yi abam Tu Baŋa-We dum. Taá se-na amu zaasum dum, si á daari á taá ki á tɔgi a niə yam. ²⁰Taá jigi-na a siun da yam si ya taa yi ya yira, si yantu taa yi maana amu di abam titari ni. Kuntu mu abam wú lwari ni amu yi abam Tu Baŋa-We dum.»

²¹ Ba dwi dum di nan logi amu kwaga ni mu. Ba wu se ba tugi a zaasum dum. Ba yiga di maa tæri a niæ yam wuni. Wulu maama nan na tugi yantu, ku tu wó na gwia ya baŋa ni. Ba ta yóori ba yáali a siun da yam mu. Kuntu gwaani amu wubuŋa ma ja si a lo a ban-lum dum ba baŋa ni, si a pa ba yaari kagua kam yuu ni. ²² Di ku di, a yóori a ja a bani dum mu, si dwi-ge tiinæ bam yi taa jigi amu yiri ba yáala, di bantu na nii yi a ja Yisrayeli tiinæ bam a nuŋi Ezipi ni tun. ²³ A nan ta dugi duræ mu a pa-ba kagua kam ni ni a lagi a jagi-ba pa ba vu yiga yiga si a yagi-ba lugu baŋa tuni dum je maama wuni. ²⁴ Ku nan yi ba na wu se ba tugi amu niæ yam, yi ba vin a zaasum dum tun gwaani mu a ki-ba kuntu. Ba ta ma yáali amu siun da yam, yi ba daari ba pa ba fra zu ba kwæ jwænæ yam ni. ²⁵ Amu ta ma pa ba se zaasum yalu na ba lana tun, di cullu tulu nœna na bá na gwia ti baŋa ni tun. ²⁶ A ma pa ba digimi ba tuti di pæra yalu ba na kwe ba pa-ni tun. Ba bri ba yæni ba kwe ba bu-kwin sum maama mu ba ki kaanum. A ki kuntu maama ba yira ni si fuvni mu zu-ba, yi ba daari ba lwarí ni amu mu yi Baŋa-We.»

²⁷ Nabiinu, kuntu gwaani nan ta di Yisrayeli tiinæ bam ni: «Yuutu Baŋa-We na tagi te tun mu tintu: Abam kwæ bam di deen marí ba

twi-ni mu di ba na nuŋi amu kwaga ni te tun. ²⁸ Amu na yóori a ja-ba a yi tuga kalu a na dugi duræ ni a wó kwe a pa-ba tun, mu ba na ne pweeru tulu maama na zæŋi weeni tun, di tweeru tulu maama na pai woro tun, ba yæni ba ki kaanum da. Ba pæra yam kuntu zaŋi a bani mu. Ba maa zwe wænu tulu lwæm na ywæmmæ tun ba daari ba lo wo-nyóoru pæra je sum kuntu ni. ²⁹ Amu deen bwe-ba a wi: «Jægæ kœ mu á yæni á diini we we si á ki kaanum da tun?» Kuntu gwaani ba bæi je sum yiri ni «We we Jægæ» di zum maama.

³⁰ Nan ta di Yisrayeli dwi tiinæ bam ni: «Yuutu Baŋa-We na tagi te tun mu tintu: Abam di buŋi si á digimi á tuti ni á kwæ bam deen na ki te tun mu, si á di pa á fra taa wu wo-zœna kaanum ni na? ³¹ Abam na kwe á pæra yam á pa jwænæ, yi á kwe mim á zwe á biæ si ku taa yi kaanum tun, á jigi á tuti mu á digimi di á jwænæ yam di zum maama. Yisrayeli dwi tiinæ bam, á nan buŋi ni amu wó pa cwænæ si á taá tui á beeri a wubuŋa mu na? Ni amu Yuutu Baŋa-We na jigi gwia te tun, ku yi ciga mu ni amu bá se si á bwe á lwarí a wubuŋa yam.

³² Abam maa ta á wi: «Dibam nan lagi si dí taa nyi di dwi-ge tiinæ bam na zóori lugu baŋa tuni didonnæ dum ni yi ba zuli wa yalu ba na me de di kandwa ba ki tun mu.» Abam

bubuŋi dum nan bá fɔgi dɪ jəni. ³³Ni amu Yuutu Baŋa-We na jigi ŋwia te tun, ku yi ciga mu ni: amu wó taa yi abam pe, pa a kwe a ji-dia, dɪ a dam maama, dɪ a ban-lum dum a taa nii abam baŋa ni. ³⁴A maa wó ja abam a nuŋi tuni dɪlɔ maama a ya na jagi abam a yagi dɪ wɔni tun dɪ ji-dia, dɪ dam, dɪdaani a ban-lum dum. ³⁵Amu laan wó ja abam mu a vu a zigi kagua kam wɔni me dwi-ge tiinə na gilimi tun. Daani mu a wó jeeri abam yibiyə dɪ yibiyə, yi a dɪ á taani sɪ á tɔ. ³⁶Amu deen na dɪ á kwə bam taani te Ezipi tuv kagua kam ni tun, kuntu doŋ mu a ta wó dɪ abam dɪ taani. Yuutu Baŋa-We na tagi te tun mu kuntu. ³⁷A ta wó kurisi abam pa á kɪ ni dɪ ni-gonim dum na bri sɪ á kɪ te tun. ³⁸A maa wó lɪ zwabani-nyina balu na wu á wɔni tun, dɪ balu maama na vi-ni tun. A nan wó ja-ba a nuŋi sa-tuni dɪlɔ ba na zuvri dɪ wɔni tun. Ba nan bá na cwəŋə sɪ ba tɔgi ba zu Yisirayeli tɪga kam wɔni. Kuntu baŋa ni abam dɪ wó lwarɪ wɪ amu mu yi Baŋa-We.

³⁹Ku nan na yi abam, Yisirayeli dwi tiinə bam, Yuutu Baŋa-We na tagi te tun mu tuntɔ: Á maama ve-na á zuli á jwəŋə yam, ni á na jigi wubuŋa yalu tun. Á na lagi á vin amu ni dum, daa taá kɪ-na kuntu doŋ taan. Nan lwarɪ-na ni: a bá se sɪ á taá jigi amu yurɪ dum na

yi lanyiranɪ fasti tun á yáala, dɪ pɛera yalu á na kwe á paɪ á jwəŋə yam tun. ⁴⁰Beŋwaani, maŋa wó ba yi Yisirayeli dwi dum maama taa zuli-ni ba tɪga kam ni. Ba maa wó zuli-ni Yisirayeli pu-kamunu kulɔ a na pɔɔri a pa a titi tun yuu ni, yi amu dɪ wó se sɪ ba taa yi a nɔɔna. Dáani mu amu wó beeri á pɛera yam, dɪdaani wo-laaru tɪlɔ á na wó pɔɔri sɪ á kwe-ya á ma á kɪ kaanum á pa-ni tun. Yuutu Baŋa-We mu tagi kuntu. ⁴¹Amu na jaani abam a nuŋi sa-tuni dɪlɔ ni a na jagi abam pa á zu dwi-ge tiinə bam wɔni tun, a laan wó se a joŋi abam nuneeni á yi wəənu tɪlɔ lwəm na ywəmmə tun mu ba zwe ba pa-ni. A ta na wu abam titari ni, a wó bri jaja ni a yi wu-poŋo tu mu, sɪ dwi-ge tiinə bam taa zigi ba niə. ⁴²Amu laan maa na jaani abam a ja a joori Yisirayeli tɪga kalɔ a deen na dugi durə ni a wó kwe-ka a pa á kwə bam tun, á wó sunɪ á lwarɪ ni amu mu yi Baŋa-We wum. ⁴³Maŋa kam kuntu ni, abam wó guli wo-zɔɔna kikiə yalu á ya na kɪ pa á digimi á titi tun. Kuntu wó pa á yáali á titi dɪ wo-lwaanu tɪlɔ a ya na kɪ tun. ⁴⁴Yisirayeli dwi tiinə bam, abam wó lwarɪ ni amu mu yi Baŋa-We wum, ni a na tɔgi a yurɪ dum ŋwaani a duri abam ŋwaŋa, yi a wu waari abam sɪ ku maŋi dɪ á tituv-ɪlwaanu tum dɪ á wo-zɔɔna kikiə yam na yi

te tın. Yuutu Başa-We na tagı kulu
tın mu kuntu.»»

Jagwiə seeni taanı

⁴⁵ Başa-We kwərə daa ta ma yi
amu ka wı:

⁴⁶ «Nabiinu, pipiri n yibiyə n jeeri
jagwiə seeni je sum. Təli kwərə
n cəgi jagwiə seeni tiinə bam, sı
n daarı n təli We taanı dım n
cəgi jagwiə seeni gaa kam. ⁴⁷ Nan
ta dı jagwiə seeni gaa kam nı:
«Cəgi Başa-We kwərə kam! Yuutu
Başa-We na tagı te tın mu tuntu: A
yöri a ti a yigə mu sı a zwe nmu
dı mim. Dı nan lagı dı di n tweeru
tım maama mu kulə! Tu-ləeru dı
dılı na kəgi tın maama wú zwe mu.
Min-ləro kım kuntu nan bá dı ku
dwe kətaa. Dı maa wú zwe kulu
maama na tigi dı yigə nı ku zıgi
jagwiə seeni sı ku taa diini jazım
başa seeni tın mu. ⁴⁸ Nəna maama
wú lwarı nı amu Başa-We mu tarıgi
mim dım kuntu, yı dı nan bá dı dı
dwe kətaa.»»

⁴⁹ Amu dı laan ma ta a wı: «A
loori-m! Yuutu Başa-We, kuú ja
ləeru mu ku ba amu yuu nı! Ba nan
marı ba jıgi amu taanı mu ba ta wı:
«O taana yam yəni ya yı dındı mu.»»

Başa-We su-ləro kım taanı

21 Başa-We kwərə daa ta ma
yi amu ka wı:

² «Nabiinu, pipiri n yibiyə n jeeri
Zeruzalem tıv kım. Təli kwərə
n cəgi ku We-di-kamunu kım, sı
n daarı n nəni yiyü-əwe n cəgi
Yisrayeli tıga kam. ³ Ta dı ba n wı:
«Başa-We na tagı te tın mu tuntu:
Amu lagı a varı a su-ləro mu a
lı ku polo kım nı, sı a ma-ku a
gu nən-əna dı nən-balwaarı dı.
⁴ Amu na wú yöri a kı kuntu tın
əwaanı, a su-ləro kım wú zıgi
jagwiə seeni mu ku taa goni nəna
maama ku dı sı ku vu ku yı
jazım başa seeni. ⁵ Nabiinə maama
laan maa wú lwarı nı amu mu yı
Başa-We. A nan na lı a su-ləro kım
ku polo nı kuntu tın, a daa bá pa ku
jori ku zı da.»

⁶ Kuntu əwaanı, nabiinu, ta n
əusa wı-cəgi əwaanı. Pa nəna
bam na nmu wıv na cəgi yı n tiini
n əusı te tın. ⁷ Ba nan na bwe-m sı
ba lwarı beəwaanı n na əusı tın, sı
n ta dı ba nı: «Kwərə kalı na bını
sı ka pa nəna zanzan wıv cəgi tın
əwaanı mu amu əusa. Ba nadoonə
wú taa magı daanı mu dı fıvı, yı
ba vvana dı parı.» Wənu tuntu nan

lagi ti suni ti ki mu. Yuutu Baṅa-We na tagi kulɔ tun mu kuntu.»

⁸ Baṅa-We kwərə daa ma yi amu ka wɔ:

⁹ «Nabiinu, ḡḡḡ n ta dɔ ba wɔ: «Baṅa-We na tagi te tun mu tuntu:

Nii-na su-lḡḡ!

Ba nan dwəri-ku mu!

Ku maa tiini ku jigi ni mu yi ku nyuna.

¹⁰ Ku ni tiini ku dwəri ku ti sɔ ku goni ku dɔ tɔga nɔ.

Ku nan ta liligi je maama nɔ mu nɔ dɔa na pipɔlɔ te tun!

Dɔ wɔ taa caka Zuda paari dum ḡwaani na?

Su-lḡḡ kum yigə nan tərə paari maama wunu!

¹¹ Amu kuri su-lḡḡ kum a tiɲi sɔ ba dwəri-ku pa ku tiini ku jigi ni mu.

Ba laan wɔ kwe-ku ba ki nɔn-guru wum jɔga nɔ.

¹² Nabiinu, nan ta n keerə yi n coosi n yaga,

leeru tɔbɔ na wɔ yi a nɔɔna bam tun ḡwaani.

Yisrayeli tɔbɔ yigə tiinə bam dɔ wɔ na leeru tum kuntu.

Ba maama wɔ ti najara wunu mu,

ba dɔ a nɔɔna bam maama.

Kuntu ḡwaani, magi n tikəri wu-cɔgɔ ḡwaani.

¹³ Ku lagi ku manɔ a nɔɔna bam mu ku nii. Zuda paari dum na ti, su-lḡḡ kum yigə na təri dɔ wunu tun ḡwaani, bɛɛ mu daa wɔ ki? Yuutu Baṅa-We na tagi kulɔ tun mu kuntu.»

¹⁴ Kuntu ḡwaani, nabiinu, ḡḡḡ yiyiu-ḡwe

sɔ n daari n magi n jia.

Pa su-lḡḡ kum zagi kuni bule naa bitɔ.

Benwaani, ku yi su-lḡḡ kulɔ na guɔ tun mu.

Ku nan wɔ kaagi nɔɔna bam ku pu

sɔ ku yɔɔri ku gu-ba.

¹⁵ Kuntu wɔ pa ba vwana pari, yi ba zanzan da ku ḡwaani ba tɔ.

Amu pɛ su-lḡḡ mu cɔ ba tɔ kum ni maama.

Ku nan yɔɔri ku liligi je maama nɔ

nɔ dɔa na pipɔlɔ te tun mu,

yi ku ti ku yigə sɔ ku goni ku dɔ tɔga nɔ.

¹⁶ Su-lḡḡ, yɔɔri n ta n zagi jazum seeni,

sɔ n daari n pipiri jagwiə seeni n zagi n wəli da.

Nmu ni dum na jeeri mɛ seeni, sɔ n ta n goni nɔɔna n dɔ tɔga nɔ.

¹⁷ Amu dɔ maa wɔ magi a jia daani

yí a baní dī laan zuri.
Amu Baṇa-Wē mu tagi kuntu.»

¹⁸ Baṇa-Wē kwērə daa ma yí amu ka wí:

¹⁹ «Nabiinu, bə bibəli sile sī sī brī cwe silu Babilóni tuw pə su-ləŋə kum na wó tɔgi da ku ba tūn. Cwe sum nan wó nuŋi tuw didwa ní mu sī ba. Laan cwi daa mē seeni cwe sum na wó pwe tūn, sī ka brī cwəŋə maama yigə na yɔɔri tuw kulɔ seeni tūn. ²⁰ Ta pa su-ləŋə kum tɔgi cwəŋə didwa ku vu Amón tiinə tu-fɔɔ Raba seeni, sī cwəŋə wudonj kam dī vu Zeruzalem tuw na wu Zuda laŋa kam ní tūn seeni. ²¹ Bəŋwaani, Babilóni tuw pə wum lagí o vu o zigí cwe sum na pwe bile mē tūn, yí o daari o tɔgi yi-nɛəri baŋa sī o lwarí cwəŋə kalu o na wó tɔgi tūn. O maa zuzugi taŋa cina, o daari o bwe cwəŋə o tuw jwənə tee ní, yí o kwe culu varum cwe o nii, sī o lwarí o na wó kí te tūn. ²² O jazum ní mu oó taa ze ciní dilu baŋa ní ba na pupuní Zeruzalem tuw yurí tūn. O maa wó vu da o tiŋi də silu ba na wó kwe ba magí tuw kum ni-bwəeru tum ba bwəri, sī o laan pa o jar-kərə bam ní sī ba gu ku nən-biə bam. Ba maa wó baŋi tiguri-kaasa, yí ba lɔ taala ba salí tuw kum kəbrə kam təŋə ní ba ja dín ka yuu. ²³ Zeruzalem tiinə bam nan bá se ní Babilóni tuw pə yi-nɛəri dum wó suní ku kí, ba na maŋi

ba du durə ba pa-o tūn ŋwaani. Pə wum nan wó guli-ba ba vwa-kənə yam na yí te tūn, yí o daari o ja-ba.

²⁴ Kuntu ŋwaani, Yuutu Baṇa-Wē tagi tuntu mu Dī wí: «Abam pə á vwa-kənə yam nuŋi pooni, yí á lwarum dum maa yɔɔri ya nai jaja. Á kikiə yam maama maa brī ní á ba jigí ciga. Kuntu ŋwaani mu á duna wó ba ba ja abam dī dam.

²⁵ Ku ta na yí nmu Yisrayeli tiinə yigə tu wum, n lwarum kikiə dī n pu-saŋa gaali. Maŋa kam yí ka tí sī n yɔɔri n na waarum. ²⁶ Yuutu Baṇa-Wē nan na tagí te tūn mu tuntu: Dwaní n yuu garyi dum, dī n paari yupugə kam n yuu ní. Ku daa bá taa yí ní ku ya na yí te faŋa tūn. Nabwənə maŋi sī ba zaŋi dī zulə, sī balu ya na jigí paari ba dī tūn ga ba paari. ²⁷ Cɔgum buna! Cɔgum buna! Tūw kum paari dum wó tí! Kuntu nan bá kí, yí ku dai ní wulu a na kuri sī o waari tuw kum tūn tuə. A laan maa wó kwe-ku a kí o juŋa ní.»

²⁸ Nabiinu, ku nan na yí nmu, ŋɔɔni yiyiu-ŋwə n wí: «Yuutu Baṇa-Wē na tagí te Amón tiinə bam dī ba turu tum seeni tūn mu tuntu:

Nii-na su-ləŋə!

Ba laan zei-ku mu sī ba ma ba gu nɔɔna.

Ba kwe-ku pa ku liligi mu ní dua na pipulí te tūn,

sɪ kʊ yɔɔrɪ kʊ taa cɔɔɪ nɔɔna.

²⁹ Á vura yalɔ na ve najara yam
seeni tun nan ganɪ abam
mu,
yɪ á yi-neeri taana yɪ vwan
yiranɪ.

Su-lɔɔɔ kum wó ba abam baɔa
pa nɔn-balwaarɔ tum na maɔɪ
dɪ tʊvni tun tɪ.

De dum bantɔ na wó na cɔɔɪm
tun yiə,
pa ba yɔɔrɪ ba na waarum.

³⁰ Laan nan kwe su-lɔɔɔ kum
n joori n kɪ kʊ polo wɔnɪ.
Joori n vu je silɔ ba na naanɪ-m
tun.

Beɔwaanɪ, amɔ wó dɪ n taanɪ
tʊ kʊlɔ na yɪ n kugu je tun nɪ.

³¹ A yɔɔre a lagɪ a lo a ban-lum
dum mu n baɔa nɪ,
sɪ n lwarɪ nɪ a wɔv tiini kʊ fuli
dɪ nmɔ.

A ta wó kwe-m a kɪ
wu-lun-nyina
balɔ na mɪ dɪ nɔn-gura kikiə
tun juɔa nɪ.

³² Nmo wó ji ne da-kura
kalɔ ba na kwe ba dɪ mini
wɔnɪ tun.

N tutɪ tʊ kum wɔnɪ mu
n jana wó lo tɪga nɪ.
N yurɪ dum laan maa wó saari
lugu baɔa nɪ.

Amɔ Baɔa We mu tagɪ kuntɔ.»»

Zeruzalem tiinə bam na cɔɔɪ te tun

22 Baɔa-We kwərə ma yi amɔ
ka wɪ:

² «Kʊ ta na yɪ nmɔ, nabiinu, n
nan bá burɪ taanɪ n vanɪ tʊ kuntɔ
nɔn-biə bam, dɪ ba na soe nɔn-gura
kikiə te tun na? Tʊlɪ ba wo-zɔɔna
kikiə yam taanɪ sɪ ba taa ye ya
ni nɪ. ³ Nan ta dɪ ba n wɪ: «Yuutu
Baɔa-We na tagɪ te tun mu tuntɔ:
Zeruzalem tʊ, n lagɪ n ja cɔɔɪm mu
n ba n pa n tutɪ. Beɔwaanɪ, n nɔn-biə
bam yəni ba gu ba donnə zanzan
n wɔnɪ, yɪ ba ta mɔ jwənə sɪ ba
zuli-ya, pa ba digimi ba tutɪ. ⁴ Abam
Zeruzalem tiinə nɔn-gura kikiə yam
pə á tʊ dɪ á bura. Á na mɔɔnɪ jwənə
á pa á tutɪ tun dɪ ma pa á digimi á
tutɪ. Zeruzalem, nmɔ waarum maɔa
kam bwələ. N bina yam lagɪ ya
ti mu. Amɔ lagɪ a pa dwi-ge tiinə
bam taa jigɪ-m ba yáalɪ mu, sɪ lugu
baɔa tunɪ dum dɪ taa twɪ-m. ⁵ Tunɪ
dɪlɔ na bwələ dɪ nmɔ tun, dɪ dɪlɔ
na yɪ yigə yigə tun maama wó taa
mwani-m mu, nmɔ yurɪ na cɔɔɪ yɪ n
su dɪ vuvugə tun ɔwaanɪ.

⁶ Nii mu! Yisrayeli tʊ yigə tʊ
wɔlɔ maama na wɔ n wɔnɪ tun jigɪ
o dam dum o guɪ nɔɔna mu. ⁷ Nmu
nɔn-biə bam yɔɔrɪ ba gooni ba kwə
dɪ ba niinə mu. Ba ta maa jigɪ vərə,

dí bitara, dídaani kadənə ba béesa.

⁸Ba bri ba ba nígí wəənu tulú na yí lanyirani fastí tí pa amú tun, yí ba daari ba jigí amú siun da yam ba yáala. ⁹Nmú wóni nɔ́ɔna kaagi ba ba bíbara sí ba wani ba donnə ba gu mu. Nɔ́ɔna badonnə dí maa diini pweeru tum yuu ba dí jwənə wudiiru, yí badaara dí soe boorim kikiə. ¹⁰Nmú wóni baara badonnə dí maa tigi dí ba kwə kaana, yí babam dí fun mu sí ba pəni dí kaana balú na jigí ba cana zarim ba kí tun.

¹¹Nɔ́ɔna ta wu n wóni yí ba lagi ba donnə kaana sí ba kí bwəŋə dí ba. Badaara maa jigí ba bu-kaana ba laga, yí babam dí yəni ba pəni dí ba nakwa ba na yí kwə daani tun.

¹²Nmú wóni dí, nɔ́ɔna joŋi dim mu sí ba wani ba gu ba donnə. Badonnə dí maa jini wəənu ba pai yí ba dwani nyɔ́ɔri zanzan jini dum baŋa ni. Ba laan maa tɔ́gi kampinə baŋa ni ba duni. Nmú nɔ́n-biə bam maa swe amú swiə. Yuutu Baŋa-Wé na tagi kulú tun mu kuntu.

¹³Amú wó dúli abam ja-guli mu, abam na pini á ma á duni, yí á daari á gu á donnə á tuw kum wóni tun ɣwaani. ¹⁴Amú nan na tu a tuŋi dí abam ní ku na maŋi te tun, á ta wó taá jigí baari na? Á ta wó taá dana maŋa kam kuntu ní na? Amú Baŋa-Wé mu tagi kuntu. A nan wó suni a kí kulú a na tagi tun. ¹⁵A lagi

a jagi abam mu pa á vu yigə yigə sí á taá zúuri lɔ́gu baŋa tuni dum je maama wóni. Kuntu tun, a laan wó lí á digiru tum maama a yagi.

¹⁶Abam na pe dwi-ge tiinə bam jigí abam ba yáala, á laan wó ba á lwarí ní amú mu yí Baŋa-Wé wum.»

¹⁷Baŋa-Wé kwərə daa ta ma yí amú ka wí:

¹⁸«Nabiinu, amú nii a nai Yisurayeli dwi tiinə bam ní ba yí weeru mu. Ku nyí dí luru na kwe lu-nyinnu mim wóni sí o lí canna, dí luuru tidonnə o daari lu-nyinnu ciga ciga tun mu. Bantu nan nyí dí weeru tum kuntu mu amú yigə ní. ¹⁹Kuntu ɣwaani Yuutu Baŋa-Wé nan na tagi te tun mu tuntu: «Amú dí wó la abam mu a kí daani Zeruzalem tuw kum wóni, á laan na jigi weeru doŋ tun ɣwaani. ²⁰Ní luru na yəni o la lu-nyinnu, dí canna, dí luuru tidonnə o dí min-vugu wóni sí o fuli mim dum pa tí nyuni te tun, kuntu mu amú dí lagi a kí abam. A maa wó tɔ́gi a ban-lum dum ɣwaani a la abam a kí daani tuw kum wóni, yí a daari a waari abam, sí á dí nyuni, a wuv na fuli zanzan tun ɣwaani. ²¹Ciga ɣwaani tun, a lagi a la abam a kí daani tuw kum wóni mu, sí a laan fuli a ban-lum dum a yagi á yura ní. ²²Ní səbu na nyuni te min-vugu wóni tun, kuntu mu abam dí lagi á yaari tuw kum wóni. Abam

laan maa wó lwarɪ nɪ amu Baɲa-We mu logi a ban-lum dɪm a yaɣɪ á baɲa nɪ.»

²³ Baɲa-We kwərə daa ma yi amu ka wɪ:

²⁴ «Nabiinu, ta dɪ Yisɪrayeli tiinə tɪga kam nɪ: «Nmu yi tɪga kalu dɪa na ba nɪ n baɲa nɪ sɪ ka kwe tun mu, a banɪ na zaɲɪ n baɲa nɪ tun ɲwaanɪ.» ²⁵ Tɪw kum yigə tiinə bam kɪ ni daanɪ mu nɪ nywəənu na kaasɪ te sɪ tɪ ja nwana tɪ kaagɪ tun. Ba maa kaagɪ ba ɣvɪ nɔɔna, yi ba daari ba vɪ ba jɪɣɪɣɪv dɪ ba lɔnnɪ wəənu tum, pa ba daari kadənə zanzan ba yaɣɪ tɪw kum wɔnɪ. ²⁶ Tɪw kum kaanum tiinə bam yigə təri amu niə yam wɔnɪ. Ba maa yáalɪ wəənu tɪlv na yi lanyiranɪ fasɪ tɪ paɪ amu tun. Ba nan ba pɔɔɪ wəənu tɪlv na yi lanyiranɪ fasɪ amu ɲwaanɪ tun, dɪ tɪlv na wura de maama titɔɲa yam ɲwaanɪ tun daanɪ. Ba maa bɪɪ nɪ wəənu tɪlv na maɲɪ dɪ We cullu tum tun, dɪ tɪlv na jɪɣɪ digiru cullu tum seeni tun maama yi bɪdwɪ mu. Ku ta na yi amu siun da yam, ba yigə təri ya wɔnɪ. Ba na kɪ te kuntu tun maa paɪ nɔɔna jɪɣɪ amu yɪɪ dɪm ba yáala. ²⁷ Tɪw kum nakwa bam nyɪ dɪ nywənkuri mu na ne vara sɪ ba zi ba kaagɪ tun. Ba maa kɪ nɔɔna zɔnnɪ yi ba jɪɣɪ-ba ba ɣvɪ sɪ ba titɪ ma ba duni. ²⁸ Tɪw kum We nijɔɲə bam dɪ yi ja cɔɣɪ. Ba yɔɔɪ ba peeri

nɔɔna bam kikiə mu, dɪ ba vura yam na ganɪ nɔɔna, yi ba yi-neeri taana yi vwan te tun. Ba maa ta ba wɪ: «Yuutu Baɲa-We tagɪ Dɪ wɪ tintɪ mu,» yi Baɲa-We nan bɪɪ Dɪ wɪ purɪ Dɪ ni dɪ ba dɪ. ²⁹ Tɪw kum nɔɔna bam yɔɔɪ ba mɪ dɪ kampinə mu, yi ba ta soe sɪ ba taa vɪ nɔɔna. Ba maa yɔɔɪ ba jɪɣɪ yinigə tiinə dɪ nabwənə ba beesa. Ba ta maa jɪɣɪ vərə dɪ ba yaara, yi ba vanɪ bantɪ bura taanɪ dim baɲa nɪ.

³⁰ A nan beeri sɪ a na nɔɔnu mu ba wɔnɪ, sɪ ku tu fɔɣɪ o lɔ tɪw kum kəbrə kam o zɪɣɪ. Ku tu yaá zɪɣɪ o cɪ sɪ lulogo kulɔ na tigi amu dɪ tɪw kum laɲa nɪ tun kwəni, sɪ a daa yi cɔɣɪ tɪw kum. A ma beeri a ga. ³¹ Kuntu ɲwaanɪ mu a nan lagɪ a yɔɔɪ a lo a ban-lum dɪm ba baɲa nɪ, sɪ a zwe-ba kulə, a wɔ na tiini ku fulɪ dɪ ba tun ɲwaanɪ. A maa wó joorɪ a ɲwɪ ba kəm-balwaarɪ tum maama jɪnɪ. Yuutu Baɲa-We na tagɪ kulɔ tun mu kuntu.»

Kaana bale mumaɲɪ

23 Baɲa-We kwərə ma yi amu ka wɪ:

² «Nabiinu, kaana bale deen mu wura, ba na yi nu didɪa. ³ Ba ta na yi bukwa-dɔnnu yi ba zɔvɪ Ezipi tɪw wɔnɪ tun mu ba jɪɣɪ ka-bwəəru. Dáanɪ mu baara deen

jigi ba yula ba tənə, yi ba ta jigi ba kabwəm-nyooni dum seeni ba peerə. ⁴Zumbaarv wum yiri mu yi Ohola. O nyaani wum yiri maa yi Oholiba. Ba ma ji amv kaana, yi ba lv bəkəri di bukwa ba pa-ni. Ohola mu yi Samari tuw. Oholiba maa yi Zeruzalem tuw kum.

⁵Ohola ya ta na wv amv tee ni tun mu o zv boorim kikiə wuni. O ma kaagi o lagi bōla, ni o fra na zv-ba te tun. Asiiri tiinə bam mu kuntu. Ba badonnə maa yi jar-kərə ⁶yi ba zv gwaarv tlv nyinyugv na yi nasunnuv tun. Ba badaara nan yi dideera, di yigə tiinə, di balv na diini sisej-nōona tun mu. Ba maama maa yi non-dunnuv tlv na jigi lam tun. ⁷O ma yōri o kwe o titi o pa Asiiri tuw non-yum tum maama kabwərim ŋwaani. O ta ma cōgi o titi di o na zuli balv maama fra na wv o wuni tun jwənə yam. ⁸O nan wv sɛ si o yagi o boorim kikiə yam, ni o na maŋi o ki te Ezipi ni yi o ta yi bisankana tun. Maŋa kam kuntu ni baara deen taani o kabwəm-nyooni dum yi ba daari ba tɔŋi ba fra na lagi te tun mu did-o. ⁹Amv nan yōri a yag-o mu a pa o bōla Asiiri tiinə bam. Beŋwaani, o fra maŋi ya wv ba wuni. ¹⁰Ba di ma li o yura zila ba daari-o ba zigi bwəri. Ba ta kalɔ o bəkəri di o bukwa bam mu ba ja ba viiri, yi ba

daari ba kwe sv-lɔŋɔ ba ma ba gu o titi. Kaana laan maa jigi o yura taani ba ŋōona, o na ne waarum dilu tun ŋwaani.

¹¹O nyaani Oholiba deen ne tuntu maama, yi wuntu nan ta ki o cōgi si ku dwəni o zumbaarv wum kabwərim tituŋa, o na wari o fra yam o ja tun ŋwaani. ¹²O ma yōri o lagi Asiiri tiinə bam, ba na yi dideera, di yigə tiinə, di jar-kərə na zv gwar-laarv tun, di balv na dōgi sisej-nōona baŋa ni tun. Ba maama maa yi non-dunnuv tlv na jigi lam tun. ¹³A ma maani ni wuntu di ki ni o zumbaarv wum ya na ki te tun mu, pa o digimi o titi.

¹⁴Ku nan na yi Oholiba, wuntu ki kabwərim si ku dwəni o zumbaarv wum kikiə yam. O deen ne ba na pupuri Babiloni tiinə nyinyuruv tlv ba yagi kəbrə yura ni pa ti lana nasun-sunnuv te tun. ¹⁵Ba maa jigi kili silv na bagi ba tənə ni tun, didaani yuu garyiə yalv na vōgi ba yum ni tun. Nyinyuruv tum maama maa yōri ti nyi di Babiloni tuw dideera balv na nuŋi Kalde tun. ¹⁶O na puli o na ba nyinyuruv tum kuntu tun, mu o fra zv ba wuni, pa o tɔŋi nōona ba tuw kum ni si ba bəŋi-ba ba pa-o. ¹⁷Babiloni tiinə bam di ma ba o te ba pəni did-o. Ba ma tiini ba cōg-o di ba sar-pwəgə kikiə, pa o yura ba ya cɛ yi o ma o kwaga o

ya-ba. ¹⁸O yəwri o ja o boorim kikiə yam o nuji pooni mu pa nəəna maama na o kuri. A laan ma ma a kwaga a ya-o, ni a deen na yagi o zumbaaru te tun. ¹⁹Di ku di, o ta wu se si o yagi o tulu kum. O nan guli o ya na yi nən-dəşu Ezipi tuw ni yi o təgi boorim kikiə yalu tun gulə mu, pa o tiini o ki kuntu doş si ku gaali. ²⁰O ta yəwri o soe si o taa tigi di o bəəla bam mu, ba na dana di sar-pwəgə ni bue di siseş-nəəna na yi te tun ęwaani. ²¹Oholiba, nmu na guli n na ki wo-zəəna yalu n nən-dunnu maşu ni yi Ezipi baara bam peeri n kabwəm-nyəwri dum yi ba təji n yula tun, n ta lagı si n ta n yi kuntu mu.

²²Kuntu ęwaani Oholiba, Yuutu Başu-We na tagı te tun mu tintu: Ku na yi n bəəla balu n na me n kwaga n ya-ba tun, a lagı a pa ba zaşı je maama ni ba jara di nmu mu. ²³A nan wu la nən-dunnu tulu na jigi lam yi ba nuji Babiloni, di Kalde, di Pekodi, di Soa, di Koa tun, ku ta wəli di Asiiri tiinə bam maama a ki daani. Ba yi ba tuw dideera, di ba yigə tiinə, di jar-kərə, di pamaşu, yi ba maama dəgi siseş-nəəna başu ni mu. ²⁴Ba maa wu ba di jar-kərə kəşu kamunu di ba tərıkooru ba jeeri-m di najara, yi ba ze najara zula dwi dwi. Baá taa jigi najara ci-kwen ba ma ba kwəli ba titi, yi ba pu najara yice mu. Ba maa wu

ba ba gilimi nmu ba ki titari ni yi ba daari ba waari-m. Amu mu wu pa-ba cwəşu si ba di n taani, yi ba daari ba waari-m si ku təgi di bantu cullu tum. ²⁵A lagı a da a ban-lum dum başu ni mu a pa ba suuni ba yiə ba waari-m. Ba maa wu go n mumwe di n zwa ba yagi. Balu ta na wu daari n wuni tun wu ti najara wuni. Ku ta na yi n biə bam di, ba lagı ba ja-ba mu, yi ba daari ba zwe n nən-biə balu na daari tun mim wuni. ²⁶Ba ta wu li n gwaaru tum maama, di n nunwaşu zula yam. ²⁷Amu nan wu pa wo-zəəna di boorim kikiə yalu nmu deen na şuşı n ki Ezipi ni tun ti. Nmu daa ba ta n jigi kikiə yantu doş fra, naa n guli Ezipi tuw gulə maşu di maşu!

²⁸Yuutu Başu-We nan na tagı te tun mu tintu: Oholiba, a lagı a kwe-m a ki balu n na culi tun juşu ni mu. Ku yi bantu mu n deen me n kwaga n ya-ba. ²⁹Ba di wu kwe şubəşu mu ba tuşı si ku yi abam lanyirani. Ba ta wu vri wəənu tulu n na yaari n na tun ba ja viiri. Ba maa wu ke ba daari-m, si n ta n zigı di cavura. N boorim kikiə yam wu taa nai jaja pa cavura yəwri ya ja-m. Ku yi n wo-zəəna di n tulu kikiə yam mu ³⁰pe daanum duntu ba n başu, n na kaagi n lagı dwi-ge tiinə bam yi n digimi n titi ba jwənə yam kaanum başu ni tun ęwaani. ³¹Nmu

yɔɔri n kwe n zumbaaru tutuŋ-naga kam mu. Kuntu ŋwaani, amu di wó kwe na-zuŋa kalu a na pe-o pa o nyo ka wu cam tun mu a pa-m si n di nyo.

³² Yuutu Baŋa-We nan na tagi te tun mu tintu:

Nmu di lagi n nyo n zumbaaru wum na-zuŋa kam wuni mu.

Ka wu nan tiini ku luunə.

Nɔɔna wó taa jigi-m ba mwana yi ba ta yáali-m, na-zuŋa kam kuntu na jigi n yira wəenu zanzan ka wuni tun ŋwaani.

³³ Nmu wó nyo ka wu wəenu tum n bugi yi n ta n je di wu-cɔɔ.

Ka nan yi na-zuŋa kalu na wó ja cɔɔm di leeru ka ba yi n zumbaaru Samari di nyo ka wuni tun mu.

³⁴ Nmu nan wó nyo ka wu wəenu tum mu n ti maama nyo!

Nmu laan ma n wó fəri-ka tuga ni n lo mugə-mugə, yi n daari n be be n yila wu-cɔɔ ŋwaani.

Amu Yuutu Baŋa-We mu tagi kuntu.

³⁵ Yuutu Baŋa-We nan na tagi te tun mu tintu: Nmu na swe amu swiə yi n ta-ni n yagi kwaga kwaga tun,

nmu nan maŋi si n na waarum mu si ku maŋi di n wo-zɔɔna di n tulu kikiə yam.»

³⁶ Baŋa-We daa ta ma ta di amu Di wi:

«Nabiinu, nmu nan bá buri taani n vani Ohola di Oholiba na? Tuli ba kəm-balwaar yam taani si ba taa ye ya ni ni. ³⁷ Bəŋwaani, ba tiini ba ki tulu zanzan, yi ba nɔn-gura kikiə di ke juja. Ba nuŋi amu kwaga ni yi ba daari ba zuli ba jwənə yam. Ba maŋi ba kwe biə balu amu di ba na lugi daani tun mu ba ki kaanum ba pa ba jwənə yam kuntu. ³⁸ Di ku di, ba ta ki tintu mu ba ma cɔɔi amu yigə: Ba yɔɔri ba jigi a digə kam ba digimi mu, yi ba yáali a siun da yam. ³⁹ De dilu wuni ba na kwe ba biə bam ba ki kaanum ba pa ba jwənə yam tun, mu ba zu amu digə kam wuni pa ba cɔɔi si cullu tum. Ba suni ba ki kuntu doŋ mu amu titi digə kam wuni.

⁴⁰ Ba maa yəni ba tuŋi si ba vu yigə yigə ba bəŋi nɔɔna si ba ba. Nɔɔna bam kuntu maa na nuŋi sa-tuni wuni ba yi, nmu Oholiba wó ki n yira mu, n daari n kwe n yibiyə yi n fɔɔi n yira di wo-nyinnu dwi dwi. ⁴¹ Nmu laan ma n wó vu n jəni jangɔɔɔ kulu na jigi nunwaŋa tun baŋa ni, yi n pa ba kwe yituŋu ba zigi n yigə ni. N ma n wó kwe

wəənu tɔlɔ lwəm na ywəmmə tun, dɪ nugə kalɔ ya na yɪ amɔ zulə ŋwaanɪ tun n tiŋi kɔ baŋa nɪ.

⁴²Nɔn-kɔgɔ kulɔ na tiini ba di ywəni tun mu gilimi-o ba baɣi sɔɔ ba yaga. Ba nan nuŋi kagva kam seeni mu ba ba. Nɔɔna bam maa yɪ dwiə yadonnə, kɔ wəli dɪ sa-nyɔra balɔ ba na jaanɪ ba nuŋi kagva wɔnɪ tun. Nɔɔna bam kuntu ma kwe juɣa bɛn ba kɪ kaana bale bam jun nɪ, yɪ ba daari ba kwe nuɔwaŋa yipwi ba pu ba yum nɪ.

⁴³A laan ma ta kaanɪ wɔlɔ yɪra na cɛ dɪ boorim kikiə tun yɪra taanɪ a wɪ: «Ba ta wó taa tigi dɪd-o mu nɪ ba na kɪ te dɪ ka-tɔlɪ tun.» ⁴⁴Ba ma sunɪ ba kɪ sar-pwəgə dɪd-o, nɪ nɔɔna na tigi dɪ ka-bwəru te tun. Ba kɪ kəm-balwaarɔ kuntu doŋ mu dɪ Ohola dɪdaanɪ Oholiba, ba na yɪ ka-tɔlɪ tun ŋwaanɪ. ⁴⁵Nɔn-ŋuna nan wó di bantɔ taanɪ ba vanɪ-ba, pa ba na waarum dɪlɔ na maŋi dɪ ba kabwərim dɪ ba nɔn-gura kikiə tun mu, ba na sunɪ ba yɪ ka-tɔlɪ yɪ nɔn-gura jana wɔ ba yum nɪ tun ŋwaanɪ.

⁴⁶Yuutu Baŋa-Wɛ nan na tagɪ te tun mu tintɔ: Pa jar-kərə kɔgɔ ba ba jara dɪ ba, pa lɛɛrɔ dɪ fɔvɔnɪ yɪ-ba.

⁴⁷Kɔ-fɔrɔ kum kuntu wó dɔlɪ-ba dɪ kandwa mu, yɪ ba daari ba kwe ba sɔ-lwaanɔ ba goni-ba ba dɪ tɪga nɪ. Ba ta wó gɔ ba bu-baara dɪ ba

bukwa, yɪ ba daari ba zwɛ ba sam dɪm.

⁴⁸Amɔ wó tɔgɪ kuntu baŋa nɪ mu a pa wo-zɔɔna kikiə yantɔ doŋ ti tɪga kam je maama nɪ. Kaana bam maama wó na kɔ na kɪ bantɔ te tun pa ba daa bá lwəni ba kikiə yam. ⁴⁹Kɔ nan na yɪ abam, Ohola dɪ Oholiba, á wó yaari mu á boorim kikiə yam á na kɪ tun ŋwaanɪ. Á lwarum dɪm á na kɪ dɪ á na kaanɪ jwənə te tun junɪ mu wó taa wɔ abam yuu nɪ. Abam laan maa wó lwarɪ nɪ amɔ mu yɪ Yuutu Baŋa-Wɛ.»

Kambiə mɪmaŋi

24 Bina nuɣɔ bunɪ dɪm canɪ fugə cana kam da fugə de dɪm nɪ, mu Baŋa-Wɛ kwərə tu ka yɪ amɔ ka wɪ:

²«Nabiinu, pɔpɔnɪ de dintɔ n tiŋi tɔnɔ wɔnɪ, bɛŋwaanɪ, kɔ yɪ de dɪm kuntu nɪ nɔɔ mu Babilɔnɪ tɔw pɛ tu o kaagɪ Zeruzalem tɔw kum o pu.

³Ve zwabani-nyuna bantɔ te n maŋi mɪmaŋi dɪ ba n wɪ: «Yuutu Baŋa-Wɛ na tagɪ te tun mu tintɔ:

Kwe kambiə n tənɪ mim nɪ,

sɪ n daari n lo na ka wɔnɪ.

⁴⁻⁵Nan nii n vara bam wɔnɪ n kuri var-ŋum.

Kwe kɔ nwan-de sum maama n kɪ kambiə kam wɔnɪ,

ku cwe dum di ku wɔŋɔ kum
mu kuntu.

Ta kuri ku kwi-laaru tum n ki
da,

n su kambiə kam ni maama.

Laan tigisi da-kuri zanzan ka
kuri ni,

n pa na bam curi lanyirani
yi kwi sum di saŋi si bi.

⁶Beŋwaani, Yuutu Baŋa-We na
tagi te tun mu tintu: Lɛeru wu tu
kuntu na su di non-gura tun yuu ni!
Ku yɔɔri ku nyi di kambi-donə mu
na tiini ka digimi yi ka ba zari ka
goi tun. Nan ta li ka wu nwana yam
dɔɔva dɔɔva yi á wu kuri ya wuni á
daari. ⁷Tu kum non-biə bam kaagi
ba gu nona pa ba jana bam taagi
tiga kam maama mu. Ba ma lo jana
bam pulwaaru baŋa ni jaja, yi ku
dai tiga ni me fogo na wó kweli-ba
tun. ⁸Amu di nan yagi jana bam pa
ba tigi pulwaaru tum baŋa ni kuntu
mu, si non-gura bam daa yi səgi-ba.
Kuntu wó pa a banɔ zaŋi yi a joori
a ŋwi jana bam jini ba yuu ni.

⁹Yuutu Baŋa-We nan na tagi te
tun mu tintu: Lɛeru wu tu kuntu na
su di non-gura tun yuu ni! Amu titi
mu wó tigisi da-kuri a tiŋi da-baŋa
ni. ¹⁰Kuntu ŋwaani, duguli de sum
si si di baŋa, si n daari n dwe
mim si kuri ni. Saŋi nwana yam si
ya bi lanyirani, si n wəli dwə-biə
ya wuni. Nan ta pa kwi sum fuli.

¹¹Laan kwe kambi-kura kam n saŋi

min-cala yam baŋa ni si n pa ka
tiini ka lɔni yi ka canna kam nyuni.
Kuntu mu wó pa digiru tulu na wu
ka yira ni tun maama nyuni ti ti, si
mim dum zwe wənu tulu ya na pe
ka cɔgi tun pa ti je. ¹²Amu yira nan
ce di a na kwaanɔ si a kwə-ka te tun
mu. Digiru tulu na daga ka wuni tun
ta wu je. Duli-ka n yagi mim dum
wuni, di ka digiru tum maama!

¹³Abam nan digimi á titi di á
wo-zɔɔna kikiə yam mu. Amu yɔɔri
a kwə abam a ga mu. Á wu se si a
li á digiru tum. Abam nan daa bá
wanɔ á kwə á digiru tum, ku na dai
ni amu logi a ban-lum dum á baŋa
ni mu a ti pa a wuu laan zuri.

¹⁴Amu Baŋa-We dum mu tagi
kuntu maama. Maŋa kam yi si a
ki te a na tagi tun. A bá yiri a ni
dum kuntu. A bá ləni a wubɔŋa, yi
a ta bá duri á yibwənə. Amu nan
lagi a waari abam mu si ku maŋi
di á titɔŋa yam na yi te tun. Yuutu
Baŋa-We na tagi kulu tun mu kuntu.»

Ezekiyeli kaani wum na tigi te tun

¹⁵Baŋa-We kwərə daa ma yi amu
ka wi:

¹⁶«Nabiinu, amu lagi a da a ki kəm
mu na wó zwe-m lanyirani. A wó
joŋi wulu na tiini o tigi n bicari ni
tun a daari-m. Di ku di, yi keeri o

ɣwaanı. Yı kanı yi-na naa n pa n yigə nywanı. ¹⁷N jıgı cwəŋə sı n suuri funfun n wónı. Nan yı pa n kwərə zaŋı. Yı keeri o luə kam. Kwe n yuu garyi n ba n yuu nı, sı n daarı n zı n natra yam. Yı kwəli n yibiye nı balu na keeri ba twa na kı te tun, naa sı n di wudiu kulı luə tiinə na jıgı ba di tun.»

¹⁸De dım kuntu tituti mu a ɣoonı dı nɔona bam. Ku na yi dıdaan-ni maŋa tun, mu a kaanı wum tıga. Tıga na puuri tun, amı dı ma kı nı We na pe-nı nı sı a kı te tun. ¹⁹Nɔona bam ma bwe-nı ba wı: «N kaanı na tıga yı n kı kuntu doŋ tun, n bá pa dí lwarı ku kuri na yı te ku pa dıbam tun mu na?»

²⁰Amı dı ma ta dı ba a wı: «Baŋa-We kwərə mu tu ka yi amı ka wı: ²¹Ta dı Yisrayełi dwi tiinə bam nı: «Yuutu Baŋa-We na tagı te tun mu tuntu: Amı lagı a pa a titı digə kam ji wo-zoonı mu. Ku yı kulı á na jıgı wupolo ku baŋa nı tun mu. Abam ba nii-ku á sui, yı ku yı jəgə kalı á bıcara na tıgi da tun mu. Abam bıə balı á nan na daarı kwaga nı tun dı lagı ba tı najara wónı mu. ²²Kuntu maama nan na kta, abam dı wó kı nı amı na kı te tun mu. Abam bá kwəli á yibiye nı

balı na keeri ba twa na kı te tun, naa á di wudiu kulı luə tiinə na jıgı ba di tun. ²³Abam wó yaŋı á yuu garyi mu sı sı ba á yum nı, yı á daarı á yaŋı á natra sı ya taa wı á ne nı. Á bá keeri kəm dım ɣwaanı. Á nan bá pa á yigə nywanı dı. Abam wó yɔɔrı á taá bugı á je mu á lwarım dım ɣwaanı, yı á daarı á ɣuusi á bıri daanı. ²⁴Ezekiyełi nan yı mumaŋı mu o pa abam sı á lwarı ku na wó taa yı te tun á yıra nı. Abam dı wó kı te wuntu na kı tun mu. Kuntu maama na yi abam, á wó lwarı nı amı mu yı Yuutu Baŋa-We wum.»

²⁵Ku ta na yı nmı, nabiinu, de dım wó yi a na wó cəŋı dam je sıbı ba na jıgı wupolo ku baŋa nı tun. Ku maa yı woŋo kulı ba na di ywəni ku ɣwaanı yı ba soe sı ba taa nii-ku ba ba sui tun mu. Ba bıcara maa tıgi ku baŋa nı. A ta wó ja ba bıə bam mu a wəli da a ja a ke. ²⁶De dım kuntu nı mu nɔonu wó duri o lu najara wónı o ja kwərə o ba o pa-m sı n lwarı kulı na kı tun. ²⁷Maŋa kam kuntu nı mu cwəŋə wó purı ka pa-m sı n nı purı sı n ɣoonı dıd-o. Nmı daa bá ta n yı cımm. Kuntu baŋa nı mu nmı lagı n ji mumaŋı n pa-ba, sı ba dı wanı ba lwarı nı amı mu yı Baŋa-We.»

Amón tuv taani

25 Baŋa-We kwərə ma yi amu ka wɪ:

²«Nabiinu, pipiri n yibiyə sɪ ka jeeri Amón tiinə bam sɪ n ɲɔɔnɪ yiyiu-ɲwe n cɔɣi-ba. ³Ta dɪ ba nɪ: «Cɔɣi-na Yuutu Baŋa-We taani dɪm. Yuutu Baŋa-We na tagɪ te tun mu tuntu: Abam ya yɔɔrɪ á cakɪ mu dɪ ba na jaani amu digə kam ba cɔɣi tun. Ba na wani Yisrayeli tɪga kam ba cɔɣi, yɪ ba daari ba kalɪ Zuda dwi tiinə bam ba ja vu sa-tuw yigə yigə tun, mu á deen jɪɣɪ a nɔɔna bam á mwana. ⁴Kuntu ɲwaani, taá ye-na nɪ a lagɪ a ja abam a kɪ dwiə yalɪ na zɔvri wa-puli seeni tun juŋa nɪ mu. Baá ba ba cwi ba vwə sɪ ba taa zɔvri abam titari nɪ. Ba maa wú jɔɲɪ á tiu biə bam ba di, yɪ ba ta vri á nayɪla dɪ ba nyɔ ba daari abam. ⁵Amu ta wú pa Raba pipiri ku ji me yogondə na ve ya di gaa tun, sɪ Amón dɪ taa yɪ je silɪ ba na kɔnɪ peeni da tun. Abam laan maa wú lwarɪ nɪ amu mu yɪ Baŋa-We wum. ⁶Bɛɲwaani, Yuutu Baŋa-We tagɪ tuntu mu Dɪ wɪ: Abam magɪ á jɪa dɪ wɔpolo, yɪ á faɲɪ á cwi á ne baŋa nɪ ku ɲwaani, á ma á daari á cakɪ dɪ wu-guru kulɪ na yi Yisrayeli tuv kum tun. ⁷Kuntu ɲwaani nan lwarɪ-na nɪ amu dɪ lagɪ a twɪ a juŋa mu á baŋa nɪ, sɪ a kwe

abam a kɪ dwiə yadonnə juŋa nɪ sɪ ba vri á wəənu tum. Amu lagɪ a lɪ abam mu dwi-ge tiinə bam wuni, sɪ a daari a saari abam sɪ á daa yɪ gwaani lugu baŋa tunti dɪm wuni. A na yɔɔrɪ a goni abam a dɪ tɪga nɪ kuntu doɲ, mu á wú lwarɪ wɪ amu mu yɪ Baŋa-We wum.»

Moabi tuv taani

⁸«Yuutu Baŋa-We na tagɪ te tun mu tuntu: Moabi tuv dɪ Seyiri tuv deen tagɪ ba wɪ: «Zuda dwi tiinə bam dɪ laan yɔɔrɪ ba nyɪ dɪ dwiə yadonnə yam mu.» ⁹Kuntu ɲwaani amu dɪ wú pa nɔɔna kɪ jara dɪ Moabi tunti dilɪ na cɪɣɪ ba sisəm dɪm tun. Ku nan yɪ ba tunti dilɪ na jɪɣɪ nunwaŋa tun, Bɛt-Yesimɔti, dɪ Baal-Meyɔn, dɪ Kiryatayim mu kuntu. ¹⁰A nan lagɪ a kwe Moabi tuv kum dɪ Amón tiinə bam mu a kɪ dwiə yalɪ na zɔvri wa-puli seeni tun juŋa nɪ sɪ ba taa te. Kuntu tun, Amón tiinə yiri dɪm wú saari lugu baŋa tunti dɪm wuni. ¹¹A laan maa wú waari Moabi tiinə bam sɪ ba lwarɪ nɪ amu mu yɪ Baŋa-We dɪm.»

Edóm tuv taani

¹²«Yuutu Baŋa-We na tagɪ te tun mu tuntu: Edóm tiinə bam sagɪ cwəɲə dɪ ba na yiri jɪnɪ Zuda dwi

tiinə bam bağa nı tın. Lwarım dum kuntu jını yəcəri dı wu ba yuu nı mu. ¹³Kuntu ɣwaanı, Yuutu Bağa-We na tagı te tın mu tuntu: Amu nan wó twı a jıɣa mu Edóm twu bağa nı, sı a gu ku nən-biə dı ku vara maama. A maa wó pa ku ji di-dwənu yıranı. Ku na wó zıɣı Teman nı sı ku yi Dedan tın, su-lwaanu mu wó ti ba maama. ¹⁴A maa wó tɔɣı a tutı nɔɔna Yisrayele tiinə bam bağa a yiri jını Edóm twu kum bağa nı. A wó pa-ba cwəɣə sı ba waarı Edóm tiinə bam nı a ban-lum dum na lagı sı ba kı te tın. Kuntu bağa nı mu baá lwari a ban-zəɣo kum na yi te tın. Yuutu Bağa-We mu tagı kuntu.»

Filisi twu taanı

¹⁵«Yuutu Bağa-We na tagı te tın mu tuntu: Filisi tiinə bam jıɣı nabaara sıbɔɣo mu ba dı dı Zuda tiinə bam. Ba ma kwaanı sı ba yiri jını ba bağa nı kuni zanzan, ba daarı ba cɔɣı-ba. Ba maa wu duri ba ɣwaɣa dı funfun dı. ¹⁶Kuntu ɣwaanı, Yuutu Bağa-We na tagı te tın mu tuntu: Amu lagı a twı a jıɣa mu Filisi tiinə bam bağa nı. A maa wó pa Kereti tiinə bam dwi je tıɣa bağa nı, yi a daarı a cɔɣı Filisi tiinə balu ta na daarı yi ba zıvri nınuv kum ni nı tın. ¹⁷Amu wó tɔɣı a ban-lum dum ɣwaanı a yiri jını ba

bağa nı. A maa na yiri jını ba bağa nı yi a waarı-ba a ti, ba dı wó lwari nı amu mu yi Bağa-We dım.»

Tiiri twu taanı

26 Bına fugə-dıdva bını dım cana kam pulim de dım wunu, mu Bağa-We kwərə yi amu ka wı:

²«Nabiinu, Tiiri tiinə bam ya yəcəri ba cakı mu dı Zeruzalem tum dım yi ba wı: «Zeruzalem twu laan tu yoo! Ku laan nan jıɣı di-dwənu mu ku tigə. Cwəɣə laan pıri sı dı tɔɣı da dı kı pipiu dı tını dıdonnə. Dıbam mu wó ləri ba yuu nı dı duni.» ³Kuntu ɣwaanı Yuutu Bağa-We na tagı te tın mu tuntu: Abam Tiiri twu tiinə bam, amu jıɣı dıdaanı abam mu. A lagı a pa dwi-ge tiinə zanzan mu ba ba kı jara dı abam, nı nınuv na-ɣıni sum na zaɣı weeni te tın. ⁴Bantu nan lagı ba vaarı twu kum kabri dı ku dalum je sum mu ba dı tıɣa nı. A ta wó pa ba coori ku turu tum maama ba ja je, sı kulv yıranı na wó daarı da tın taa yi piu ku tigə. ⁵Tiiri twu wó taa zıɣı nınuv kum titarı nı mu, sı kaləɣ-jara yəni ba jarı ba buri da. Amu Yuutu Bağa-We mu tagı kuntu. Dwıə yadonnə tiinə mu wó ba ba vrı ba wənu. ⁶Ba maa wó yəcəri ba gu Tiiri tiinə balu na zıvri nınuv ni ti-kamparı sum nı tın. Ba

laan maa wó lwarí nì amu mu yí Baṅa-We.

⁷Beṅwaani, Yuutu Baṅa-We na tagi te tun mu tuntv: Amu lagi a pa Babiloni tuv pe Nebukadnetsari mu zigí jazum baṅa seeni o ba o jeeri Tiiri tuv kum di najara. Wuntu yí pa-faru mu pwa maama wuni. O maa jigí siseṅ-nɔɔna di najara tərikooru zanzan. O ta jigí balu na dɔgi siseṅ-nɔɔna baṅa nì tun, di jar-kərə kɔ-fɔrɔ na daga tun. ⁸O lagi o yɔɔrɔ o cɔgi á tɔni dɔlu maama na wu nɔnu ni ti-kampari sum nì tun mu jara-kəm baṅa nì. O jar-kərə bam maa wó kaagi á tuw kamunu kum ba pu. Baá lɔ taala yí ba tiṅi turu ba salí á kəbrə kam tɔṅə nì ba ja din ka yuu, yí ba daari ba gunt jara-kəm ci-kwen ba ma jeeri abam di najara. ⁹O ta wó pa ba kwe de ba ma magi á kabri sum ba bwəri, yí ba daari ba ma ba luuru ba bwəri á dalum je sum ba di tɔga nì. ¹⁰O siseṅ-nɔɔna bam fogo wó pi á tuw kum, si na daga tun ḡwaani. O sise sum na guri tɔga, yí o najara tərikooru tum di duri ti kea, á tuw kum kabri wó taa sisinji mu. Ba maa wó tɔgi á tuw kum manco-puna yam ba zu ku wu, nì nɔɔna na magi tuw kəbrə ba yari si ba zu te tun. ¹¹Ba siseṅ-nɔɔna napɔɔna wó taa dwana á tuw kum cwe sum maama nì mu. Ba maa wó taa jigí ba su-lwaanv

ba yɔɔrɔ ba guv nɔɔna. Ywə yalu á na cwi yí ya dana tun maa wó tu tɔga nì buru-tu-tu. ¹²Jar-kərə bam wó vri á jigiguru tum, di á pipiu zula maama mu. Ba maa wó yigi á kabri sum ba di tɔga nì, yí ba daari ba cɔgi á sɔ-ḡunnu tum. Ku na yí á sam dɔm kandwa yam, di de sum, dɔdaani turu tɔlu na daari tun, baá dɔli tintu maama ba yagi nɔnu kum wuni mu. ¹³Amu wó ci si á le sum sɔɔ daa yí taa zaṅa. Abam nan daa bá taá tai á kwaanv tum si ti kwəri zu nɔɔna zwa. ¹⁴Amu nan lagi a pa á tuw kum ji piu kulv kaləṅ-jara na wó yəni ba jari ba buri da tun mu. Ba daa bá joori ba lɔ tuw kum ba zigí. Beṅwaani, amu Yuutu Baṅa-We mu tagi kuntu.

¹⁵Yuutu Baṅa-We nan na tagi taani dɔlu Dɔ bri Tiiri tuw tun mu tuntv: Tuni dɔlu maama na wu nɔnu kum nì nì tun na nì nmu na tu tɔga nì buri buri yí n nɔn-biə bam ne zunni pa ba ḡusa te tun, ba yira bá taa sai mu na? ¹⁶Nɔnu ni tɔni dɔm pwa laan wó zaṅi ba daari ba paari yitunnu yí ba lɔ ba paari nɔnwaṅa gwaaru, ba daari ba lɔɔrɔ ba gwar-ḡunnu tum. Fuvni wó yɔɔrɔ di ja-ba pa ba jəni tɔga nì, yí ba yira sɔɔrɔ di kulv na yí á tuw kum tun. ¹⁷Ba laan maa wó leeni luə ləṅə nmu ḡwaani ba ta wi:

«Nmu yí tuw kulv yiri ya na zaṅi

yi n nən-biə bam nuji nanuru
tum bağa ni tun.

Nmu laan nan yəəri n cəgi mu n
tigə!

Nmu di n nən-biə bam dəen jigi
dam mu

nanuru tum maama wunt,
pa balu maama na zuri nınu
kum ni ni tun

tiini ba kwari fəvni abam
ğwaanı.

¹⁸De dum nmu nan na lagi n tu
kuntu tun,

nınu ni tıni dum maama yira
wú səəri mu,

di nmu dam dum na ti te tun.»

¹⁹Yuutu Bağa-We nan na tagı
te tun mu tuntu: Amu na pe n ji
di-dwəənu yirani, ni tu kulə nəəna
daa na ba zuri ku wunt tun, yi a
ta na pe nınu kum wu du-fara tum
peəli ti ba ti kwəli-m, ²⁰a laan wú
pa nmu di n nən-biə bam tu á zı
curu, pa á wəli di fəğa fəğa nəəna
balu na ve da tun. Nmu laan wú ta
n zuri tıga kuri ni me fəğa fəğa
di-dwəənu na marı ti tigi tun. Ku
laan maa wú pa n marı daanı marja

maama, yi n daa bá ta n yi tu
kulə nəəna na zuri ku wunt tun.

²¹Amu wú pa ləəru ba n bağa yi n
laan guri. Nəəna wú beeri n je yi
ba daa bá na-m. Yuutu Bağa-We na
tagı kulə tun mu kuntu.»

Tiiri tu luə ləğə

27 Bağa-We kwərə ma yi amu
ka wı:

²«Nabiinu, mə luə ləğə n pa Tiiri
tu kum. ³Tiiri tu kum ləgi ku zıgi
nınu kum ni ni, yi ku nən-biə bam
kı pipiu di nınu ni tıni zanzan.
Nan ta di tu kum kuntu ni: «Yuutu
Bağa-We na tagı te tun mu tuntu:

Tiiri tu, nmu bri n tıti n wı:

«Amu jigi lam mu cıga cıga.»

⁴N sisənə yam yəəri ya wu
nınu kum tıtarı ni mu.

N lwara bam ma pa n lam dum
nuji cıga cıga.

⁵Nmu nyı di naboro kulə de
na yi Seniri tu-dıdwaaru mu
ba goni ba ma kı tun.

Ba ta ma kwe Sədri tiu na nuji
Liban ni tun

ba ma ba ki n tutari bəŋə kam.
⁶Basan tweeru tulu na ki
 didwaaru tun mu ba kwe
 ba ma ba sari n coonə bam
 nanywi sum.
 Ku ta na yi n wu kum tuga kam
 seeni,
 ba me Koperesi de sulu na nuŋi
 Kitimi ni tun mu ba ki-ku,
 yi ba ma tuu yələ ba goguri de
 sum kuntu.
⁷Ba ta ma kwe gar-fifali sulu na
 goguri yi si nuŋi Ezipi ni
 tun
 ba palı weeni si vii taa duli
 ku magi-si.
 gwaaru tun kuntu nan ta mu yi
 nmu drapoo di.
 Ba ta ma kwe gwaaru tulu
 nyinyuru na yi nasunnu
 di nasuŋ-pupwii yi ti
 nuŋi Elisa je sum ni tun
 ba ma ba pu vwə ba ki da.
⁸Sidon tiinə, di Arvadi tiinə mu
 yi n naboro coonə bam.
 Nmu tuti Tiiri nɔɔna balu na jigi
 yi-puru tun
 nan mu nii naboro yunim
 baŋa ni.
⁹gebalı tuu nakwa balu na yi
 gwaru tun
 mu fəgi ba kwe naboro kum ni
 ku na cəgi.

Balu maama na təgi nulu kum
 baŋa ba beeri tun
 mu yəni ba tui si ba ki pipiu n
 tuu kum wunu.
¹⁰Persi tiinə, di Luudi tiinə, di
 Puti tiinə
 di təgi ba yi nmu jar-kərə mu.
 Ba ma kwe ba najara ci-kwen di
 ba najara yice
 ba palı n kabri sum yira ni,
 pa ku ja nunwaŋa ku ba ku
 pa-m.
¹¹Arvadi tiinə, di Heleki tiinə
 mu zigı n kabri sum baŋa ni
 ba yiri je sum maama.
 Gamadı tiinə di maa wu n
 di-didwaaru tun ni.
 Bantu di kwe ba najara ci-kwen
 sum
 ba palı n kabri sum maama
 yira ni.
 Kuntu ma pa n lam dum tiini di
 nuŋi.
¹²Tiiri tuu, Tarsisi tiinə mu tu ba
 ki pipiu di nmu, nmu na tiini n
 duni di jujiguru zanzan tun ŋwaani.
 Ba maa yəni ba kwe səbu, di luuru
 tudonnə ba ma ba yəgi n zila yam.
¹³Greki, di Tubalı, di Meseki tiinə
 di yəni ba ki ba pipiu di nmu mu.
 Ba maa yəni ba kwe gambe, di

canna wəenu ba pa-m si ba daari ba joŋi n zula yam.

¹⁴Beti-Togarama tuw nɔɔna di maa yəni ba kwe siseŋ-nɔɔna, di jara-kəm sise, di buna-sise ba pa-m yi ba daari ba joŋi n zula yam.

¹⁵Dodani tiinə di maa yəni ba ki pipiu di nmv. Tunɔ dɔlv na wu nɔnv ni nɔ tun nɔɔna zanzan mv tu si á ki pipiu daani. Ba ma kwe tuw yələ di kakɔnɔ de ba maa yəgi n zula yam.

¹⁶Siiri tiinə di maa yəni ba ki pipiu di nmv, n zula yam na daga tun ŋwaani. Ba kwe kandwa-ŋuna dwi dwi, di gwar-ŋunv, di gwaaru tɔlv ba na gɔgɔri tun, di gar-fɔfali, di Korayi kandwa-ŋuna mv ba ma ba ləri n zula yam.

¹⁷Zuda di Yisrayeli dwi tiinə di pipi di nmv mv. Ba kwe bəniŋə kalv na nuŋi Miniti tun, di mɔɔla, di tɔvrv, di nugə, di trali nugə mv ba ləri n wo-yəllu tum.

¹⁸Damasi tiinə ki pipiu di nmv, n na jɔgi zula zanzan di juɔiguru dwi dwi tun ŋwaani. Ba ma ja sana balv na nuŋi Helebon tun, di peeni kuru tɔlv na nuŋi Sahari tun, ¹⁹di kɔɔra di ba wu sana balv na nuŋi Uzali nɔ tun ba ba ba ma ba yəgi n wəenu. Luuru, di Kasia tiu purv, di dwə-biə balv lwəm na ywənə tun maa wu n zula yam wɔni.

²⁰Dedan tiinə ma kwe gwaaru tɔlv n na wú kwe n daŋi n binaga baŋa

nɔ tun ba ma ba ki pipiu di nmv zula yam.

²¹Kv nan na yi Arabi tiinə, di Kedari tuw didɛera bam, ba kwe pəlbə, di pi-bali, di bɔni mv ba ki pipiu di nmv, yi ba ma-ti ba ləri n zula yam.

²²Seba di Raama tiinə bam di ki pipiu di nmv mv. Ba kwe dwə-biə, di kandwa-ŋuna, di səbu-sɔŋa mv ba ma ləri n zula yam.

²³N ta ki pipiu di Haran tiinə, di Kanne tiinə, di Eden tiinə, kv ta wəli di Seba, di Asuuri, di Kilmadi pipimpiinə bam. ²⁴Bantu yəni ba pipi n ye sum nɔ mv yi ba kwe gwar-laaru dwi dwi ba ma ləri n zula yam. gwaaru tum tidonnə nyunyuru yi nazwən-pupwɔ mv, yi ba ta gɔgɔri ti tidonnə lanyiranɔ. gwaaru tidonnə na yi sari tun yi ba mɛ gar-ŋɔni na yi nyunyuru dwi dwi tun mv ba sɔ-si pa juɔugi yi ba daari ba fɔgi ba sɔ si niə yam. ²⁵Tarsisi nabwəeru tum mv yəni ti zuŋi n zula yam ti ja vu je sidonnə pipiu ŋwaani.

Tiiri tuw, nmv deen nyi di
naboro kulv zula na dunə
yi kv wu nɔnv kum titari nɔ
kv ve tun mv.

²⁶Balv na co nmv tun mv
jaani-m
ba zɔvri na-luŋə je sum nɔ.

Nmu na wu nnuw kum titari ni
 kuntu tun,
 viu mu zari wa-puli seeni ku
 ba ku vuvugi-m
 pa n cõgi fasti.
²⁷ Ku na yi n jujiguru tum, di n
 zila yam,
 di n pipiu wænu tum maama,
 di n naboro coonæ bam, di
 balu na nii coom dum
 bari ni tun,
 di balu na fõgi ba kwe naboro
 kum tun,
 di n pipimpiinæ bam,
 di n jar-kæræ bam,
 di balu maama na wu n wuni
 tun,
 bantu maama wó mari nnuw
 kum titari wuni mu ba ti.
 Kuntu maama wó ki de dum
 læru na tu n bari tun mu.
²⁸ Nnuw ni buburi-bæ maama
 wó sisiñi mu,
 di n nõõna bam na tiini ba
 kaasi te tun.
²⁹ Naboro coonæ bam maama
 wó nuñi ba nabwæru tum
 wuni mu
 ba daari-ba.
 Balu maama ya na wó zu ti
 wuni ba ye na ba bæ tun

laan maa wó bæ ba zigi
 buburi-bæ dum ni.
³⁰ Ba maa wó kaasi bari bari
 di wu-cõõõ nmu gwaani.
 Ba ta maa wó kwe kasulu ba
 taagi ba yum
 yi ba ta bibili tuntwarum wuni.
³¹ Ba ta wó ceeri ba yum di kulub
 na yi nmu tun,
 si ba daari ba kwe
 gwar-zunzwara ba zu.
 Baá tiini ba keeri di wu-cõõõ ba
 pa-m,
 ba wuw na wó tiini ku cõgi tun
 gwaani.
³² Ba na kaasi kuntu donj á
 gwaani,
 baá taa leeni luæ læñæ ba wi:
 «Tiiri tu jiggi donj mu na?
 Ku ni nan tu di mæri
 yi nnuw kum yõõri ku li-ku
 fasti!»
³³ Tuni zanzan yæni di jonji nmu
 wænu tum
 pa ba tunji ba fra abam yira ni
 mu.
 Nmu jujiguru tum di n zila yam
 mu pe tigi bari tuni dum pwa
 duni.
³⁴ Lele nan, nnuw kum yõõri ku
 cõgi nmu mu,

pa n maŋi na-luŋə kuri ni.
N zila yam di balu maama na
tuŋi n wɔni tun
tɔgi di nmu ba je ninu kum
wɔni.

³⁵ Nɔɔna balu maama na zuuri
ninu ni tɔni dɔm ni tun
yira sɔɔri di kulu na yi nmu
tun.

Ba pwa yira sai mu di fuɔni,
yi ba yigə tiini ka nywani.

³⁶ Balu na ki pipiu lugu baŋa
tuni dɔm wɔni tun
pwe ba titi di nmu mu.
Leeru tulu na yi nmu tun ke juŋa,
pa n dwi ti maŋa di maŋa.»

Tiiri tuw pe yira taani

28 Baŋa-We kwərə ma yi amu
ka wi:

² «Nabiinu, ta di Tiiri tuw yuutu
wum ni: «Yuutu Baŋa-We na tagi te
tun mu tuntu:

Nmu yəni n bri n titi kamunni
mu
yi n ta n titi ni n wi: «Amu yi
we mu.

Tiiri tuw kum ni mu a je a di
paari,
ni we didoŋ na di paari

ninu kum titari ni te tun.»

Nmu nan yi nabiinu mu si n dai
We,

di nmu na buŋi ni n jigi We
wubuŋa tun di.

³ Nmu bri n titi ni n jigi swan n
dwe Daniyeli mu na?

N ta buŋi ni kulokulu wu səgi
n yigə ni mu na?

⁴ Nmu kwe swan mu, di yi-puru,
yi n tɔgi tuntu baŋa ni n beeri
jijiguru n pa n titi.

N ma n la səbu-saŋa, di
səbu-ponjo zanzan
n tiŋi n di sum wɔni.

⁵ Nmu tiini n ye pipiu laŋa
yi n tɔgi ku baŋa ni n tiini n
duni.

Nmu jijiguru tum ŋwaani,
n laan ma n bri n titi.

⁶ Kuntu ŋwaani, Yuutu Baŋa-We na
tagi te tun mu tuntu:

Nmu buŋi ni n jigi swan,
pa n ye wənu ni we doŋ tun.

⁷ Kuntu ŋwaani, amu lagi a pa
vərə ba
ba ki jara di n tuw kum.

Ba nan yi tɔni dilu nɔɔna na
jigi wu-luŋu
ba dwe nɔɔna maama tun mu.

Nii mu! Baá jeeri nmu noona
bam di najara,
si ba cegi wo-laaru tulu n na
ne n swan banya ni tun ba
yagi,
yi ba daari ba cegi n ninwaja
kam.

⁸Nmu dona bam kuntu wó pa n
ti dam tuuni mu,
pa n marji tuga kuri ni,
me na yi ninu kum titari tun.

⁹Nmu nan na zigi balu na lagi
ba gu-m tun yigə ni,
n laan wó ta ni: n yi we mu
na?

Ni n na tu n gura bam jija ni,
n laan wó lwaru ni n yi
nabiinu mu,
si n dai we.

¹⁰Non-yooru mu lagi ba gu-m,
si n ti balu na yeri We tun
tuuni.

Amu Yuutu Banya-We na tagi kulu
tun mu kuntu.»

¹¹Banya-We kwərə daa ta ma yi
amu ka wi:

¹²«Nabiinu, yooru n mo luə ləŋə n
pa Tiiri tu pe wum yi n ta did-o ni:
Yuutu Banya-We na tagi te tun mu
tuntu:

Nmu deen yi noonu mu ciga
ciga.

N swan gaali yi n ta n jigi lam
ku gaali.

¹³We na ki kara kalu Eden je
sim ni tun
nmu ya n zura.

N ma n kwe kandwa-ŋuna dwi
maama

n ma n fagi n yura.

Ti maa yi: Sardani, di Topazi,
di Emeradi,

di Krisolidi, di Onisi, di

Zasipi,

di Safiiri, di Diama, di Berili.

Ba ta ma gogiri sabu-saja
wənu ba tiŋi,

si ti cegi de dlu ni ba na wó
lu nmu tun.

¹⁴Amu ma li Seruben yuutu si o
taa yiri-m.

N deen wu amu We piu kulu na
yi lanyirani fast tun banya
ni mu.

N ma n beeri kandwa yalu na
di di mim tun titari ni.

¹⁵Nmu tutuŋa maama deen ba
jigi tusim

ku zigi de dlu ni ba na
naani-m tun.

Ku laan ma yi yigə yi n puli si n
ta n ki lwarum.

¹⁶Nmu na tiini n ki pipiu te tun
mu pe n wu-luŋ-tutuŋa di n
lwarum laan gaali.

Amu dɪ ma zɛli-m pa n yaɣɪ We
piu kum
dɪ n cavura.

Seruben tu wulv ya na yurt-m
tun

dɪ laan ma li-m kandwa yalv
na dɪ dɪ mim tun titartɪ nɪ.

¹⁷N deen bri n tutɪ kamunni mu
n na n jɪɣɪ lam kv gaalɪ tun
ɣwaanɪ.

N nunwaɣa kam ma li n swan
yam.

Kuntu ɣwaanɪ mu a vuvugi-m a
dvlɪ a dɪ tɪɣa nɪ,
pa n ji wo-mɔnɔ pwa badonna
yigə nɪ.

¹⁸N tiini n cɔɣɪ zanzan,
yɪ n daartɪ n pini nɔɔna pipiu
baɣa nɪ.

Kv ma pa n cɔɣɪ wara-je sɪlv n
ya na zuli-nɪ da tun.

A ma da kv ɣwaanɪ a pa mim tv
n tu kum nɪ,
sɪ dɪ zwe kv maama kulə!

Tuv kum laan jigi tintwarum mu,
yɪ balv maama na ne nmu tun
zɪɣɪ ba niə.

¹⁹Kv na yɪ dwi tiinə balv ya na
ye n na yɪ wulv tun,
ba niə laan ye mu dɪ kulv na
yi-m tun.

Leerv tulv na yi nmu tun ke juɣa,

pa n dwi ti maɣa maama.»»

Sidon tuv taanɪ

²⁰Baɣa-We kwərə daa ma yi amu
ka wɪ:

²¹«Nabiinu, pa n yibiyə jeeri Sidon
tuv kum seeni sɪ n daartɪ n ɣɔɔnɪ
yiyiu-ɣwe n ja dɪ-kv. ²²Ta wɪ:
«Yuutu Baɣa-We na tagɪ te tun mu
tuntu:

Sidon tuv, amu dwəni dɪ nmu.

A nan wó pa a paartɪ-zulə yam
taa naɪ jaja n wunɪ.

Nɔɔna wó lwarɪ nɪ amu mu yɪ
Baɣa-We dɪm,

nɪ a na yɔɔrɪ a waartɪ n nɔn-biə
bam a ti,

yɪ ba se nɪ amu mu yɪ wu-ponɔ
tu.

²³Amu wó pa yawɪ-cɛerv tv ba
tuv kum nɪ

kv gu ba zanzan.

A ta wó pa jar-kərə zaɣɪ je
maama nɪ

ba zaɣɪ najara dɪ tuv kum
pa twa faartɪ kv wu maama.

Ba laan wó lwarɪ nɪ amu mu yɪ
Baɣa-We wum.

²⁴Yisrayeli tiinə bam daa bá taa
jɪɣɪ dvna balv na nyɪ dɪ sabartɪ dɪ

sabar-mangwɛli tun si ba taa jigi-ba ba zɔa yi ba yáali-ba. Ba maa wú lwarɪ nɪ amu mu yi Yuutu Baŋa-Wɛ dum.

²⁵Yuutu Baŋa-Wɛ na tagi te tun mu tintu: Amu na lagi Yisrayeli tiinɛ bam a ja a nuŋi tɔni dɔlɔ a ya na yagi-ba dɪ wɔni tun, a laan wú pa dwi-ge tiinɛ bam lwarɪ nɪ amu mu yi wu-ponjo tu dɪ a na kɪ a nɔɔna bam te tun. Yisrayeli tiinɛ bam laan maa wú joori ba vu ba taa zuuri ba titi tɪga kalɔ a deen na kwe a pa a tintuŋnu Zakɔbi tun wɔni. ²⁶Ba maa wú taa zuuri da dɪ yazurɛ yi ba lɔ sam ba daari ba jɛri vinyɛ tweeru. Kulɔkulɔ daa bá yaari-ba, amu na wú waari ba dɔna balɔ ya na jigi-ba ba yáali tun ŋwaani. Kuntu mu baá lwarɪ nɪ amu mu yi ba Tu Baŋa-Wɛ dum.»

Ezipi tuw taani

29 Buna fugɛ bɪni dum canɪ fugɛ cana kam da fugɛ-yale de dum nɪ, mu Baŋa-Wɛ kwɛrɛ yi amu ka wɪ:

²«Nabiinu, pipiri n jeeri Ezipi tuw kum seeni, si n ŋɔɔni yiyiu-ŋwe n cɔgi ba pa-faru wum, dɪ o tuw kum maama. ³Ta o yira taani n wɪ: «Yuutu Baŋa-Wɛ na tagi te tun mu tintu:

Ezipi tuw pɛ, amu dwɛni dɪ nmu mu.

Nmu nyɪ dɪ ninu wu juru kulɔ na tigi n tuw kum bwi sum nɪ tun mu.

Nmu ma n bri n titi nɪ: «Amu mu te Nili bugɛ kam. A nan kɪ-ka si a pa a titi mu.»

⁴A nan lagi a kwe gwɛli mu a ja-m n piyaa seeni.

A ta wú pa kale yalɔ na su n bwi sum tin mɛali n yira yam.

A nan lagi a vanɪ-m mu a ja a nuŋi n bwi sum nɪ, yi kale yam maama ta yɔɔri ya mɛali n yira yam.

⁵A nan lagi a dɔli nmu titi dɪ n bwi sum wu kale yam mu a yagi kagwa yuu nɪ.

Abam laan wú taa tigi pwɛlɛ nɪ mu,

yi nɔɔn-nɔɔnu daa bá wanti o la abam o kɪ daani.

A lagi a pa á ji wɔdiu mu á pa tɪga baŋa vara bam, dɪ weyyu zunɛ bam.

⁶Balɔ maama na zuuri Ezipi tuw wɔni tun laan wú lwarɪ nɪ amu mu yi Baŋa-Wɛ.

Nmu deen nyɪ dɪ kasɔgu kulɔ Yisrayeli dwi tiinɛ bam na kwe ba ji ba nacɛgɛ tun mu. ⁷Ba na twɪ ba

jun sı ba zi nmu ba zağı tun, n suri mu pa ba vwana kaarı. Ba maa na salı nmu yıra nı tun, mu n bwəri n daarı-ba pa ba ne sum ti.

⁸Kuntu ɣwaanı, Yuutu Baɣa-We na tagı te tun mu tuntu: Amu lagı a pa najara mu tu n tu kum wunu, sı nabiinə dı ba vara bam maama ti. ⁹Ezipi tu kum wó ji di-dwəənu yıranı, sı ba laan lwarı nı amu mu yı Baɣa-We dum.

Berɣwaanı, nmu tagı n wı: «Amu mu te Nili bugə kam. Amu mu kı-ka.» ¹⁰Kuntu ɣwaanı amu dwəni dı nmu, dı n bwi sum maama mu. Amu wó pa Ezipi tu kum cəɣı, yı ku ji di-dwəənu yıranı, sı ku zıɣı Migidəla nı ku vu ku yı Siyeni sı ku ke ku yı Kusi sisəm dum seeni. ¹¹Nabiinə dı vara daa bá dı ba ne tıga kam kuntu nı sı ba təɣı da ba ke. Nəən-nəənu dı nan bá taa zıvı ka wunu sı ku yı bına fiinna. ¹²A lagı a pa Ezipi mu yəvı ku ji kagva tını dılu maama na cəɣı tun wunu. Ku tını dum maama wó taa yı di-dwəənu yıranı mu, yı di-dwəənu dı gilimi-dı. Kuó taa yı kuntu mu bına fiinna. A maa wó jagı Ezipi tiinə bam pa ba vu yigə yigə, sı a yaɣı-ba lıɣu baɣa tını dum je maama wunu.

¹³Dı ku dı, Yuutu Baɣa-We na tagı te tun mu tuntu: Bına fiinna yam nı

na diə, amu wó la Ezipi tiinə bam sı ba nuɣı tını dılu maama ba ya na jagı ba zıvı dı wunu tun mu.

¹⁴A laan maa wó pa ba joori ba taa jıɣı yu-yoɣo. Baá zıɣı sa-tıv nı ba joori ba ba Patrəst seeni, me na yı ba kugu je tun. Daanı mu baá maɣı ba taa yı tu-balaɣa. ¹⁵Ku maa wó tiini ku taa yı tu-balaɣa tını dum maama wunu. Ku daa bá wanı ku zəɣı ku tıti tını dıdonnə baɣa nı. Ku bá di dam dwi-ge tiinə baɣa nı, amu na wó pa ku taa bwənə tun ɣwaanı. ¹⁶Ezipi daa bá taa yı tu kulv Yisrayelı dwi tiinə bam na kı ba tuna ku wunu tun. Ba nan wó guli ba na cəɣı yı ba beeri zənə ku wunu tun mu. Ba laan maa wó lwarı nı amu mu yı Yuutu Baɣa-We dum.»

¹⁷Bına fiinle-yarpe bını dum pulim cana kam pulim de dum nı, mu Baɣa-We kwərə yı amu ka wı:

¹⁸«Nabiinu, Babiləni tu pe Nebukadnetsarı deen pe o jar-kərə bam tiini ba zağı najara dı Tiiri tu kum. O ma fun-ba najara yam ɣwaanı pa ba yum fun, yı ba bakalı dı dwarı ɣwana. Nebukadnetsarı dı o jar-kərə bam nan wu wanı Tiiri tu kum sı ba di nyəvı ku baɣa nı, dı ba na tıvı te maama dı tun. ¹⁹Kuntu ɣwaanı, Yuutu Baɣa-We na tagı te tun mu tuntu:

Amu lagi a kwe Ezipi tuu kum mu a pa Babilonu tuu pe Nebukadnetsari si o taa te. Wuntu wó zigi ba jujiguru o ja o viiri, yi o daari o vri ba wænu o pa o jar-kərə bam si ba joŋi ba ɣwuru. ²⁰ A nan kwe Ezipi tuu kum a pa-o si ku taa yi o tutuŋa yam ɣwuru mu, o di o jar-kərə bam na ki kulɔ maama ba pa amu tun ɣwaani. Yuutu Baŋa-We na tagi kulɔ tun mu kuntu.

²¹ Maŋa kam kuntu na yiə, amu wó pa Yisrayeli dwi tiinə bam joori ba na dam. Ku daari nmu Ezekiyeli, a maa wó pa n ni puri si n ɣɔɔni di ba. Ba maa wó lwarɔ ni amu mu yi Baŋa-We.»

Ezipi tuu luə ləŋə

30 Baŋa-We kwərə ma yi amu ka wi: ² «Nabiinu, ɣɔɔni si n ta n wi: «Yuutu Baŋa-We na tagi te tun mu tuntu:

Coosi-na si á ta wi:

«Lærv naa!»

³ Bəŋwaani, de dum yi di ti.

Baŋa-We de-kamunu kum mu kuntu.

Kunkwən-luluru wó kwəli tiga kam

yi lærv yi lugu baŋa tuni dum maŋa kam kuntu ni.

⁴ Najara mu lagi ya tu Ezipi tuu wuni.

Cam di maa wó yi Kusi tiinə bam.

Ezipi tiinə zanzan wó ti najara wuni.

Ba duna wó zigi ba jujiguru tum ba ja ba viiri,

ba daari ba cɔgi tuu kum si ku taa zigi di-dwænu yirani.

⁵ Ku ta na yi Kusi, di Puti, di Luudi, di Arabi tiinə maama, di Libi tiinə, di balu na nuŋi amu ni-gonim tiga kam ni tun, ba maama wó da di Ezipi tiinə bam mu ba ti najara wuni.

⁶ Baŋa-We na tagi te tun mu tuntu:

Balu na zigi Ezipi tuu kwaga ni tun lagi ba tu tiga ni mu.

Dam dilu Ezipi tiinə bam na jigi wupolo di baŋa ni tun maa wó je.

Ku na zigi Migidola ni, si ku yi Siyeni tun,

ba maama lagi ba ti najara yalu na wó yi Ezipi tun wuni mu.

Yuutu Baŋa-We na tagi kulɔ tun mu kuntu.

⁷ Ba je sum wó yɔɔri si ji kagua tuni dilu maama na cɔgi tun wuni.

Ba tunti dum wó taa yi
di-dwəənu yirani mu,
yi di-dwəənu di gilimi-di.

⁸Ba laan maa wó lwarı nı amu
mu yi Baŋa-We dum,
nı a na wó pa Ezipi tuw kum ja
mim,
yi a daari a nənı ku doonə
maama a cəcəgi tın.

⁹De dum kuntu na yiə, a ta lagı a
tuŋı nəəna nabwəəru wunı sı ba ja
a kwərə ba vu ba pa Kusi tuw tiinə,
di ba na je di yazurə te tın di. Liə
nan wó da ya ja-ba Ezipi tuw cəgım
maŋa kam nı, ku na wó sunı ku kı
tın ŋwaanı.

¹⁰Yuutu Baŋa-We nan na tagı te tın
mu tuntu:

Amu lagı a təgi Babilənı tuw pə
Nebukadnetsarı baŋa nı
mu
sı a cəgi Ezipi jar-kərə bam
dam.

¹¹Wuntu di o jar-kərə bam kəm
tiini di cana
di dwe tıga baŋa nəəna
maama na yi te tın.

Ba lagı ba jeeri Ezipi tuw kum di
najara mu,
sı ba daari ba cəgi ba tıga
kam.

Ba maa wó pa twa faari Ezipi
tıga kam maama.

¹²Amu wó pa Nili bugə kam wı,
yi a kwe ba tıga kam a pa
nən-balwaaru.

A yəəri a lagı a təgi vərə baŋa
nı mu
a cəgi ba tıga kam di kulv
maama na wu ka wunı
tın.

Amu Baŋa-We mu tagı kuntu.

¹³Yuutu Baŋa-We ta na tagı te tın
mu tuntu:

A lagı a cəgi ba jwənə yam mu,
yi a pa ya nyinyuru tılv na wu
Memfisi nı tın je.

Ezipi tuw kum daa bá taa jıgi
pwa.

A maa wó pa fuvı zu ku
nəəna bam maama.

¹⁴Amu wó pa Patrəstı taa yi yəə
yirani,
yi a pa mim zwe Suan tuw kum.

A nan ta wú waari Tebesti dī.
¹⁵ A yōori a lagī a lo a ban-lum
 dum Sini baŋa nī mu,
 ku na yī Ezipi dam je sum tun
 ŋwaani.
 A ta wú gu Tebesti jar-kərə bam
 maama.
¹⁶ A lagī a pa mim mu ja Ezipi
 tuw kum,
 yī Sini tiinə bam wú taa yaari
 dī cam.
 Tebesti tuw kabri sum lagī si cōgi
 mu.
 Fuuni maa wú tiini dī ja
 Memfisi tiinə de maama
 wuni.
¹⁷ Ōni, dī Pi-Bezeti nōn-dunnu
 maama wú ti najara
 wuni.
 Ba maa wú ja tuni dum kuntu
 nōna bam ba vu sa-tuw
 yigə yigə.
¹⁸ Wīa maŋa nī Tapanezi tuw
 kum wú ji lim yirani,
 nī a na jaani Ezipi tuw dam
 dum a ja a cōgi a yagi.
 Ba ya maa na jigī wupolo kulv
 baŋa nī tun maama wú ti.
 Kunkwən-luluru mu wú kwəli
 ba tīga kam.
 Ku ta na yī Ezipi tuni dum
 maama,
 ba lagī ba ja dī nōn-biə bam
 ba vu sa-tuw yigə yigə mu.

¹⁹ Amu laan maa na waari Ezipi
 tuw kum a ti,
 baá lwarī nī amu mu yī
 Baŋa-Wē dum.»
²⁰ Bīna fugə-dīdva bīni dum pulim
 cana kam da yarpe de dum nī, mu
 Baŋa-Wē kwərə yī amu ka wī:
²¹ «Nabiinu, amu jaani Ezipi
 pa-faru wum juŋa mu a bwəri.
 Nōn-nōnu nan wu vōgi gar-zōŋo
 si o kwe-ka o dī ku wuni. Ku laan
 ma pa o juŋa kam wu torji si ka taa
 dana si ka wanti su-lōŋo ka zeeri.
²² Yuutu Baŋa-Wē nan na tagī te
 tun mu tintu: Amu dwəni dī Ezipi
 tuw pa-faru wum mu. A yōori a lagī
 a bwəri o jūn sum maama mu, nī
 ku na yī o ji-ŋuŋa kum dī kalu na
 maŋi ka bwəri tun maama. Kuntu
 tun, o su-lōŋo kum wú lwe ku tu
 tīga nī. ²³ A nan ta lagī a pa Ezipi
 tiinə bam mu jagī ba vu yigə yigə
 si a yagi-ba lugu baŋa tuni dum
 maama wuni. ²⁴ A maa wú pa
 Babilōni tuw pē na dam yī a kwe a
 su-lōŋo a kī o juŋa nī. A laan maa
 wú bwəri Ezipi pa-faru wum jian,
 si o taa ŋuusi dī cam Babilōni pē
 wum yigə nī, nī wulu na ne zōnni
 yī o lagī o ti tun. ²⁵ Cīga tun, a wú
 pa Babilōni tuw pē jūn sum na dam.
 Si ku na yī Ezipi pa-faru wum,
 o jian lagī ya tu tīga nī mu. Ba

laan maa wó lwarɪ nɪ amɔ mu yɪ
 Baɲa-We, nɪ a na kwe a su-lɔŋɔ
 kum a kɪ Babilɔnɪ pɛ wum jɔɲa nɪ,
 sɪ o dɪ kwe-kv o ma o fugi Ezipi
 tiinə bam. ²⁶ A nan wó sunɪ a jagɪ
 Ezipi tiinə bam pa ba vu yigə yigə
 sɪ a yagɪ-ba lugu baɲa tunɪ dum
 maama wunɪ. Kuntu baɲa nɪ baá
 lwarɪ nɪ amɔ mu yɪ Baɲa-We dum.»

Ezipi Pa-faru wum taanɪ

31 Buna fugə-dɪdva bɪnɪ dum
 canɪ sɪtɔ cana kam pulim
 de dum nɪ, mu Baɲa-We kwərə yɪ
 amɔ ka wɪ:

²«Nabiinu, ta n brɪ Ezipi pa-faru
 wum dɪ o nɔn-kɔgɔ kum nɪ:

«Wɔɔ kamunni mu ma dɪ nmɔ?

³ Nan buɲɪ n nii Asiiri tɔw na
 guri te tun.

Kv deen nyɪ dɪ Sɛdrɪ tiu mu
 na wu Liban tɔw kum nɪ.

Kv ne sum deen tagɪ mu
 lanyiranɪ

yɪ sɪ kɪ vɔɔrv pa woro wura
 gaa kam nɪ.

Kv ma tiini kv kɪ dɪdɔɔ
 kv ke kv dɪ weyuu baɲa baɲa.

⁴ Na maa daga da sɪ tiu kum taa
 nya.

Buli-yiə yalv na nuɲɪ tɪga kuri
 nɪ tun

pɛ kv bɪ lanyiranɪ.

Bu-tulɪ maa wura jəgə kalv kv
 na jəri tun,

yɪ tɪ na bam duri ba vu ba yɪ
 tweeru tulv maama dɪ na wu
 gaa kam nɪ tun.

⁵ Tiu kum kontv ma tiini kv kɪ
 dɪdɔɔ

kv dwəni gaa kam wu tweeru
 dɪdonnə dum maama.

Kv ma yɔɔrɪ kv ta ne zanzan,
 yɪ sɪ tiini sɪ dwara.

Kv ne sum nan na yarɪgɪ kontv
 tun,

kv yɪ na bam na daga da tun
 ŋwaanɪ mu.

⁶ Zunə dwi dwi ma ba
 ba sɔ ba pwəru kv ne sum yira
 nɪ.

Kv daari ga-vara dɪ ba
 ba maɲɪ kv ne sum kuri nɪ ba
 lv ba biə.

Lugu baɲa dwi tiinə balv
 maama na dana tun dɪ ma
 ba

ba jəni kv woro kuri nɪ.

⁷ Kv deen yɔɔrɪ kv jɪgɪ lam dɪ
 kamunni mu,

yɪ kv ne sum yarɪgɪ sɪ yɪ je
 maama.

Benɲaani, kv bunnu tum zu tɪ
 kwaari tɪga nɪ mu,
 pa tɪ yɪ na zanzan tɪga kuri nɪ.

⁸We titi kara Sədri tweeru tum
bá waní dī maŋi dī tiu kum
kuntu.

Ku ta na yí Sipre dī Palatani
tu-dídwaaŋu tum dī,
tí ne sum bá maŋi dī kuntu ne
sum na yí te tun.

Tiu dwi deen maŋi ku təri We
tweeru kara kam ní,
sɪ dí kwe dí ma dí maŋi dī tiu
kum kuntu lam.

⁹Ku yí amv mu pe ku lana
kuntu
pa ku jigi ne silu na tiini sɪ
daga tun,
yí Edén wu tweeru tum maama
deen tiini dī jigi kazwɪ dī dī dī
tiu kum kuntu.

¹⁰Kuntu ŋwaani, Yuutu Baŋa-We
na tagi te tun mu tintu: Tiu kum tiini
ku kɪ dɪdɔɔ ku ke ku dī weyuu kum,
pa ku bri ku titi. ¹¹Kuntu ŋwaani,
a kwe-ku a kɪ pe wulu na jigi dam
lugu baŋa tuni dum baŋa ní tun juŋa
ní. Wuntu laan ma yɔɔɪ o waari-ku
sɪ ku maŋi dī ku kəm-balwaaŋu na
mai te tun. Amv mu doli-ku a yagi
dāa ní. ¹²Kuntu ma pa dwi-ge tiinə
balu na tiini ba jigi wu-luŋu tun ba
ba go-ku ba dī tɪga ní, ba daari ba
yagi-ku pa ku tigə ku na tu me seeni
tun. Ku ne sum tu mu sɪ tigi pweeru
yum ní, dī bwəlu maama tɪga ní.
Ku de dī ma bwəri yí sɪ tigi tɪga kam
gugwəeru maama wuni. Tuni dilu
nɔɔna ya na tigi ku woro kuri ní tun

ma duri ba daari-ku. ¹³Zunə bam
laan ma ba ba jəni tiu kum təŋə
kalu na daari ka tigi tun baŋa ní.
Ga-vara bam dī ma ba ba nɔni ku ne
silu na tu tɪga ní tun baŋa ní. ¹⁴Ku
nan na yí te tun, tiu kulu maama
na nai na ku nyɔ tun daa bá fɔgi ku
kɪ dɪdɔɔ ku dī weyuu kum, ní tiu
kuntu ya na yí te tun. Na na maŋi
ba yí tweeru tum te maama dī, dī
bá waní dī taa dwara kuntu doŋ. Dī
maŋi sɪ dī tɪ mu tɪga baŋa ní, ní ku
na yí te nabiinə tee ní tun. Dī maa
maŋi sɪ dī maŋi nabiinə titari ní, ní
bantu na tua yí ba ve tɪga kuri ní te
tun.

¹⁵Yuutu Baŋa-We na tagi te tun
mu tintu: De dilu ní tiu kum kuntu
na tu ku tɪ yí ku tu ku zu curu tun,
amv ma pa buli-yiə yam ní sɪ ya
keeri tiu kum luə. A ma cɪ bwi sum
pa du-fara tum daa ba durə. A ma pa
Liban tɪga kam maama yí lim, tiu
kum na tu tun ŋwaani. Tweeru tum
maama dī ma kwaari dī zɪga. ¹⁶Tiu
kum na tu buru-tu-tu yí dwi-ge tiinə
bam ní tun, a ma pa ba yɪra sai, ku
na tɔgi dī balu na ve tɪga kuri ní
ku vu ku zu curu tun ŋwaani. Edén
kara kam wu tweeru tum maama, dī
Liban tweeru tum, ku wəli dī tweeru
tulu maama na na yí-tɪ lanyranɪ tun
maama wu laan ma zuri. ¹⁷Lugu
baŋa dwi tiinə balu maama ya na
yəni ba je tiu kum woro ní yí ba yí
ku doonə tun dī ma tɔgi dī-ku ba zu

curu, ba wəli di balu na manɔ ba ti najara woni tun.

¹⁸Eden kara wu tweeru tum maama woni, tiu kɔɔ kamunni di ku ninwaɲa mu ma di nmu? Di ku di, ba lagi ba goni nmu ba di tɔga ni, si nmu di wəli Eden kara wu tweeru tum mu n zu tɔga kuri. Daaɲi mu n lagi n ta n tigi di balu na yəri We tun, didaani balu maama na tɔga najara woni tun.

Mumaɲi dintu bri ku na wu ki Ezipi tu pa-faru wum di o non-kogo kum te tin mu. Yuutu Baɲa-We na tagi kulɔ tun mu kontu.»

Ezipi Pa-faru wum luə ləɲə

32 Buna fugə-yale bini dum canɔ fugə-sile cana kam pulim de dum ni, mu Baɲa-We kwərə tu ka yi amu ka wi:

²«Nabiinu, leeni luə ləɲə n pa Ezipi tu pa-faru wum n ta did-o ni:

«Nmu ya bri n tuti ni n yi nyonjo mu

yi n jigi dam lugu baɲa tɔni dɔm maama woni.

Ku nan na yi te tin, n yɔɔri n yi ninu wu prənyonjo mu.

Nmu ma n tigi n tu kum bwi sum ni

n jigi na bam n pɔgɔli di n ne, pa na bam maama ji bwəru yiranɔ.

³Yuutu Baɲa-We nan na tagi te tin mu tintu:

Amu wu la non-kogo zanzan mu yi a daari a doli a bura si a ma a ja-m.

Nɔɔna bam laan maa wu vanɔ-m ba ja ba nunɔ bugə kam ni.

⁴A maa wu doli-m a yagi ti-kura baɲa ni, si n ta n tigi pwələ ni.

Amu ta wu pa weyuu zunə bam maama ba

ba jəni nmu baɲa ni,

si ga-vara bam maama di ba ba di n yira yam ba su.

⁵A ta lagi a kwe n ya-nwana yam

a jari pweeru tum yuu ni mu.

Nmu yira yalu na daari yi ya pɔ tin

maa wu faari bwəlu tum maama.

⁶N jana wu duri ba taa tɔli tɔga kam je maama ni mu

ba ke ba yi pweeru je sum, yi ba su gugwəru tum di.

⁷Amu na yɔɔri a cɔgi-m a ti, a lagi a li weyuu kum mu si calicwi sum yi ta si nunɔ.

A ta wu pa kunkonjo mu kwəli wia kam.

Cana kam di daa bá nyi ka pooni dum.

⁸Weyuu pooni dwi maama wu ji lim ku pa-m,

pa n tuw kum je maama taa yi
lim yiranu.

Yuutu Baŋa-We na tagi kulɔ tun mu
kuntu.

⁹ Lugu baŋa tuni dum na ne nmu
na yɔɔri n cɔgi te tun,
a laan wó pa liə tiini ya ja-ba,
ku na maŋi ku yi dwi-ge tiinə
balu nmu ya na yəri ba ni ni
tun di.

¹⁰ A ta wó pa nɔɔna zanzan yira
sɔɔri nmu ŋwaani.

Ba pwa bam wó fum mu yi ba
yira taa sai,

a na wó kwe a su-lɔŋɔ kum
a liligi ba yigə ni tun ŋwaani.

Nmu tum de dum ni mu fɔvni
wó ja ba maama,

yi liə taa jigi-ba maŋa maama
di ba ŋwia na lagi ka ti te tun.

¹¹ Beŋwaani, Yuutu Baŋa-We na
tagi te tun mu tintu:

Babiloni tuw pe wum mu lagi o
ba

o jeeri n tuw kum di najara.

¹² A nan lagi a tɔgi pamaŋa
su-lwaanu baŋa ni mu,
si a gu n jar-kərə bam maama.

Pamaŋna bam kuntu jigi
wu-lɔŋ-tutuŋa mu

ba dwe lugu baŋa tuni dum
maama.

Ba lagi ba cɔgi Ezipi kamunni
maama mu,

yi ba daari ba cɔcɔgi ba
jar-kərə kɔgɔ kum
maama.

¹³ Ku ta na yi n tuw kum naani
dilu na beeri bwi sum ni
ni tun,

a lagi a cɔgi di maama mu.
Nabiinə daa bá di ba ne bwi sum
na wuni si ba pɔgili-ba.

Naani di napɔɔna di daa bá
nɔni na bam wuni
si ba pa ba pɔgili.

¹⁴ Kwaga seeni mu a laan wó pa
n tuw kum bwi sum na bam
pəni cumm,

si bu-tuli sum na di taa duri ba
kea ni nugə na ki te tun.

Yuutu Baŋa-We na tagi kulɔ tun mu
kuntu.

¹⁵ Amu wó suni a pa Ezipi tuw
kum ji di-dwəenu yiranu,
si kulukulu daa yi daari tiga
kam baŋa ni.

A ta wó magi balu maama na
zuuri ku wuni tun pa ba tu
tiga ni.

Maŋa kam kuntu ni mu ba laan
wó lwaru ni amu mu yi
Baŋa-We dum.

¹⁶ Luə ləŋə kantu mu ba lagi ba
leeni ba pa-o. Ku nan yi dwi-ge
tiinə bam bukwa mu lagi ba mɔ
luə ləŋə kam kuntu ba pa Ezipi
tuw di ku nɔn-biə bam maama.

Yuutu Baŋa-We na tagi kulu tun mu kuntu.»

¹⁷Buna fugə-yale buni dum canu fugə-sile cana kam da fugə-yanu de dum ni, mu Baŋa-We kwərə yi amu ka wı:

¹⁸«Nabiinu, yəwri n ta n keeri Ezipi tuw nən-biə bam ŋwaanu. Bantu maŋi si ba tɔgi di ti-kamunnu didonnə nɔɔna mu si ba maama ti ba daari ba tu tɔga kuri je sum ni.

¹⁹Ta di ba ni: «Abam buŋi ni á jigi lam á dwe dwiə yadonnə mu na? Á nan maŋi si á tu tɔga kuri ni á taá tigi di balu na yəri We tun mu.» ²⁰Ba nan wú tɔgi di balu na tu najara wuni tun mu ba ti. Su-lwaanu lagi ti ba ti gu-ba mu lula! Ezipi tuw kum di ku nən-biə bam maama maŋi si ba duna bam mu zi-ba ba ja ba viiri.

²¹Pamaŋ-bibe sulu na maŋi ba wu curu wuni tun wú ta Ezipi tuw di ku doonnə bam taanu ba wı: «Ba laan tu dıbam te si ba taa tigi di balu na yəri We tun, dıdaanu balu na tigi najara wuni tun.»

²²Asiiri tuw di ku jar-kərə bam maama maa wura. Bantu tigi najara wuni yi ba yibeelə tigi da. ²³Ba deen na ŋwi tɔga baŋa ni tun, ba tiini ba fugi nɔɔna zanzan. Ba maama ma ti najara wuni, yi ba

yibeelə yam wu tɔga kuri goŋo kum gugwəeru wuni.

²⁴Elam tuw di maa wura di ku nən-biə bam maama ba tigi ba yibeelə wuni. Ba maama deen tigi najara wuni mu. Balu maama ya na ŋwi yi ba tiini ba fugi nɔɔna zanzan tun laan mu zu curu yi ba ta yəri We. Ba ma tɔgi di balu maama na zu tɔga kuri goŋo kum wuni tun mu ba na ba cavura. ²⁵Ba ma kwe jəgə ba pa Elam tuw curu ni si ku taa tigi o jar-kərə bam maama titari ni. Bantu maama yəri We yi ba laan ba ba ti najara wuni. Ba ma tɔgi di balu maama na zuri curu wuni tun ba na ba cavura, ba ya ta na ŋwi yi ba fugi nɔɔna zanzan tun ŋwaanu. Ba laan maa tigi balu na tigi najara wuni tun titari ni.

²⁶Meseki di Tubalı pwa bam di maa wura, ba wəli di ba nən-biə bam maama yi ba tigi ba yibeelə wuni. Ba maama nan yəri We yi ba ti najara wuni, ba ya ta na ŋwi yi ba tiini ba fugi nɔɔna zanzan tun ŋwaanu. ²⁷Ba nan wu ki-ba yibeelə di zulə ni ba na ki te di faŋa faŋa yigə tiinə balu na tigi najara wuni tun mu. Bantu deen zu curu wuni yi ba jigi ba su-lwaanu ba ma ba yəri ba yum, ba daari ba jigi ba najara ci-kwen ba kwəli ba yira.

Paman-bibe sɔm kuntu ya ta na ɲwɪ tun, ba ya tiini ba fugi nɔɔna zanzan.

²⁸ Ezipi tuw pɛ, ku nan na yi nmu, nmu di lagɪ n ti mu, si n tɔgi n taa wu balu na yəri We yi ba gu-ba najara ni tun wuni.

²⁹ Edom tuw, di ku pwa, di ku diɖɛera bam di maa tɔgi ba wu curu wuni. Ba tu ba tɔgi di balu na tigi najara wuni tun, di ba na maɲi ba jigi dam te maama tun di. Ba laan maa tigi di balu ya na yəri We yi ba zu tiga kuri goɲo kum wuni tun.

³⁰ Jazum baɲa seeni tunti dum diɖɛera diɖaani Sidon tuw tiinɛ bam maama maa wura. Ba ma tɔgi di balu na tigi najara wuni tun ba na ba cavura yi ba ti, di ba ya na maɲi ba da ba dam-fɔɔ ɲwaani ba fugi nɔɔna te tun di. Ba laan maa tigi ba yibeelɛ wuni yi ba ta yəri We. Ba di di ba cavura ni balu maama na zu tiga kuri goɲo kum wuni tun mu.

³¹ Ezipi tuw pa-faru wum wu na kulɔ na yi tunti dum kuntu maama di di nɔn-biɛ bam tun. O wuu laan wu zuri di o tuti jar-kɛrɛ bam na tigi najara wuni te tun. Mu ku na wu ki Ezipi pa-faru wum di o jar-kɛrɛ bam maama te tun. Yuutu Baɲa-We na tagi kulɔ tun mu kuntu. ³² Amu ya mu suni a pa-o dam si o fugi tiga baɲa nabiinɛ bam. Wuntu di o nɔn-kɔɔ kum maama nan tɔgi di balu maama na tigi najara wuni tun

mu ba tigi balu na yəri We tun titari ni. Yuutu Baɲa-We na tagi kulɔ tun mu kuntu.»

Ezekiyeli na jigi tuw yirinu te tun

33 Baɲa-We kwɛrɛ daa ta ma yi amu ka wɪ:

² «Nabiinu, ta di nmu dwi tiinɛ bam ni: «Amu na pɛ cwɛɲɛ si najara ba tuw kudoɲ baɲa, yi ku nɔɔna bam kuri ba wuni diɖa si o taa yiri ba tuw kum, ³ ku tu na nɛ ni jar-kɛrɛ mu buni tuw kum baɲa pa o wu nabɔnɔ si o ma o kaani tuw kum nɔɔna, ⁴ wulu maama na ni nabɔnɔ kum kwɛri yi o ki ni o yigɛ mu tɛrɛ, nɔɔnu wum kuntu na tigi najara yam wuni, ku yi o tuti yigɛ mu. ⁵ Bɛɲwaani, ku tu ni nabɔnɔ kum kwɛri mu yi o ki ni o yigɛ tɛrɛ pa o ti. O ya na ki o tɔgi nabɔnɔ kum kwɛri na bri te tun, o yaá jɔɲi o ɲwia. O tɔvni tɔgi di o tuti mu. ⁶ Ku daari, wulu na zigɪ o yiri tuw kum tun na nɛ ni jar-kɛrɛ mu maa buni si ba jeeri-ba di najara, yi o na vin si o wu nabɔnɔ kum o kaani nɔɔna bam pa ba badonnɛ ti najara yam baɲa ni, ku yi ba nɛ waarum ba lwarum kikiɛ ɲwaani mu. Amu nan wu bwe nɔɔna bam kuntu jana bam jini wulu na zigɪ o yiri tuw kum tun tee ni mu.»

⁷ Nabiinu, a kuri nmu mu si n ji wulu na zigɪ n yiri Yisrayeli

dwi tiinə bam tun. Nmu tutuɲi mu maɲi si n cəgi taani dɔlɔ a na ta tun, si n laan vu n kaani-ba n pa-ni. ⁸Amu na tagi nɔn-balɔɔ yira taani ni o maɲi si o ti mu, yi nmu na vin si n ɲɔɔni jaja n kaan-o si o yagi o kəm-balwaaru tum, nɔn-balɔɔ wum kontu wó suni o ti o lwarum kikiə yam ɲwaani. A nan wó bwe ku tu jana bam jini nmu tee ni mu. ⁹Ku daari, nmu na kaani nɔn-balɔɔ wum si o yagi o kəm-balwaaru tum yi o na vin n ni-kaana yam, oó suni o ti o lwarum kikiə ɲwaani, yi nmu nan wó jɔɲi n titi n yagi.

¹⁰Nabiinu, ta di Yisrayeli dwi tiinə bam ni: «Abam na kaagi á te te tun mu tuntu: Cam dɔlɔ dibam na ne dí zwabaníə kikiə dɔdaani dí lwarum dum ɲwaani tun tiini di daga di dwe dí jam. Dí wura dí bugi dí jeə ya ɲwaani. Dibam wó ki tita mu si dí jɔɲi dí ɲwia?» ¹¹Nan ta di ba n wi: «Ni amu Yuutu Baɲa-We na jigi ɲwia te tun, ku yi ciga mu ni: nɔn-balɔɔ tuvni bá poli amu wu. A nan soe si nɔn-balwaaru pipiri ba yagi ba tituɲ-ne sum, si ba daari ba na ɲwia mu. Yisrayeli dwi tiinə bam, nan pipiri-na á yagi á lwarum kikiə yam. Á wó kuri tuvni si beə mu?»

¹²Nabiinu, nan ta di n dwi tiinə bam n wi: «Nɔn-ɲum na cəgi o

cwəɲə, o nɔn-ɲunni kikiə bá jɔɲ-o ya yagi. Nɔn-balɔɔ nan na yagi o kəm-balwaaru yam, o di bá tu o kəm-balwaaru yalu o ya na ki tun ɲwaani. Nɔn-ɲum na puli si o taa ki lwarum, o faɲa faɲa nɔn-ɲunni dɔm bá wan-o di jɔɲi di yagi si o na ɲwia.» ¹³Amu nan na tagi di nɔn-ɲum ni oó na ɲwia, pa o laan kwe o tuna o daɲi o nɔn-ɲunni dɔm baɲa ni si di jɔɲ-o di yagi, yi o suɲi si o taa ki tituɲ-lwaannu, amu daa bá jeeli wo-laaru tɔlɔ o ya na ki tun di dɔdɔa di. O nan wó ti mu o lwarum kikiə yam ɲwaani. ¹⁴A nan na tagi di nɔn-balɔɔ a wi: «N maɲi si n ti mu,» yi ku tu na pipiri o yagi o lwarum dɔm, yi o daari o tuɲi ciga kam, di kikiə yalu na maɲi tun, oó jɔɲi o titi. ¹⁵Nɔn-balɔɔ na kwe wəənu tɔlɔ nɔɔna na pɛ-o ba ma tiɲi daari tun, di wəənu tɔlɔ o na vri nɔɔna tee ni tun o joori o pa-ba, yi o na ki o tɔgi a zaasum dɔm na paɪ ɲwia tun, yi o daa ba ki wo-lwaanu, ku tu wó na ɲwia yi o daa bá ti. ¹⁶Amu daa bá jeeli lwarum yalu maama o ya na ki tun si a ma a cəg-o. O laan tuɲi ciga mu yi o ki kulu na maɲi tun. Oó suni o na ɲwia.

¹⁷Nmu dwi tiinə bam nan jigi ni mu ba te ba wi: «Ciga tərə Baɲa-We na ki te tun wɔni.» Ku nan yi bantu mu ba jigi ciga di kulu ba na jigi

ba kɪ tun. ¹⁸Nɔn-ɲum na pipiri o yagi o nɔn-ɲunni kikiə, yɪ o suɲi sɪ o taa tuɲi lwarum, oó tɪ mu ku ɲwaanɪ. ¹⁹Nɔn-balɔrɔ nan na yagi o kəm-balwaarɔ yam, yɪ o suɲi sɪ o taa kɪ cɪga kam dɪ kulɔ na maɲi tun, oó na ɲwia mu o kənə yam baɲa nɪ. ²⁰Dɪ ku dɪ, Yisɪrayeli dwi tiinə bam, abam ta kaagi á te mu á wɪ: «Cɪga tərə Baɲa-Wɛ na kɪ te tun wunɪ.» Amu nan wó buri abam didwa didwa taanɪ sɪ ku maɲi dɪ o kikiə na yɪ te tun mu.»

Zeruzalem tuw tɔm dɔm taanɪ

²¹Ba na kalɪ dɪbam ba vu sa-tuwigə yigə yɪ bɪna fugə-yale ke tun, bɪnɪ dɪm kuntu canɪ fugə kam da yanu de dɪm nɪ mu nɔɔnɔ wɔdɔɲ nuɲi Zeruzalem tuw kum nɪ o duri o lu, yɪ o ba o ta dɪ amu o wɪ: «Zeruzalem tuw kum yɔɔrɪ ku tu mu najara baɲa nɪ!» ²²De dilu tɪga na wó puuri sɪ nɔɔnɔ wum laan ja kwərə kam o ba o pa-nɪ tun, dɪdaan-ni maɲa nɪ mu Baɲa-Wɛ dam yɔɔrɪ dɪ ba amu baɲa. O ma pa a ni puri pa a wai a ɲɔɔna sɪ ku loori nɔɔnɔ wum na wó ba tun.

²³Baɲa-Wɛ kwərə laan ma yɪ amu ka wɪ:

²⁴«Nabiinu, nɔɔna balu ta na maɲi Yisɪrayeli tuw kum di-dwəənu wunɪ tun yəni ba te ba wɪ: «Abraham deen

yɪ o yiranɪ didwa mu, yɪ o wanɪ tɪga kam maama o jonɪ. Dɪbam nan yɪ kɔɔɔ mu. Dɪ maɲi sɪ dɪ jonɪ tɪga kantɔ mu sɪ ka taa yɪ dɪbam nyum.»

²⁵Nan ta dɪ ba nɪ: «Yuutu Baɲa-Wɛ na tagɪ te tun mu tuntu: Abam ta soe sɪ á taá di nwana yalɔ yira jana na wu ya wunɪ tun mu, yɪ á daari á kaanɪ jwənə, yɪ á gɔɪ nɔɔna. Kuntu tun, ku maɲi sɪ á taá te tɪga kam na?

²⁶Abam tugɪ á su-lwaanɔ tum baɲa nɪ mu, yɪ á kaagi á kɪ wo-zɔɔna dwi maama. Nɔɔnɔ maama maa beeri cwəɲə sɪ ku tu cɔɔɪ o dɔɲ kaanɪ. Abam buɲi nɪ kuntu maama kwaga nɪ ku maɲi sɪ á taá te tɪga kam mu na?»

²⁷Nan ta dɪ ba n wɪ: «Yuutu Baɲa-Wɛ na tagɪ te tun mu tuntu: nɪ amu na jigɪ ɲwia te tun, ku yɪ cɪga mu nɪ balu na daari ba zɔuri di-dwəənu tum wunɪ tun wó tɪ najara wunɪ mu. Ku ta na yɪ balu dɪ na wu gaa wunɪ tun, a lagɪ a pa ga-vara mu gu-ba. Ku nan na yɪ balu na ve ba dalɪ dam je dɪ gugwəəru wunɪ tun, yawɪ-cɛɛru mu wó gu-ba. ²⁸Amu nan wó pa ba tuw kum maama taa tigi di-dwəənu yiranɪ, sɪ ba dam dɪm ba ya na jigɪ wɔpolo dɪ baɲa nɪ tun ji kafɛ. Yisɪrayeli tuw pweeru je sum wó ji kagwa ka taa tigə, yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɪ o tɔɔɪ dáanɪ o ke. ²⁹Kuntu baɲa nɪ baá lwarɪ nɪ amu mu yɪ

Baŋa-We dım, nı a na pe ba tıv kum ji di-dwənu, wo-zɔɔna yalv ba na jıgı ba kı tun ɣwaanı.»

³⁰ Ku daarı nmu nabiinu, nmu dwi tiinə bam yəni ba jeeri daanı mu á tıv kabri sum təŋə nı, dı ba sam mancwənu niə nı, ba waası ba brı daanı ba wı: «Pa-na sı dı vu Ezekiyełi te, sı dı ni Baŋa-We kwərə kam o na maŋı sı o pa dıbam tun.»

³¹ Ba maa yəni ba tui nmu te dı kɔgɔ, yı ba cəgi n taanı dım, nı ku na maŋı dı a nɔɔna bam na kı te tun. Ba nan ba lagı sı ba tıŋı ba tɔgı a taanı dım na brı te tun. Sono taanı wu ba niə nı. Ba fra nan wu wənu tılv na wú pa ba duni tun wunı mu. ³² Ta n ye nı bantu paı n yı gɔgɔ kulv na leeni le sılv na brı sono taanı tun mu. Ba maa sɛ nı n jıgı kwər-ywəŋə, yı n ye kɔɔ tam lanyıranı. Ba soe sı ba taa cəgi n kwərə kam. Ba nan ba tıŋı ba tɔgı ka na brı te tun. ³³ Wənu tılv a na tagı tun nan wú sunı tı kı. Maŋa kam kuntu nı mu baá lıarı nı We nijonnu ya wu ba tıtarı nı.»

Nayıra dı ba peeni taanı

34 Baŋa-We daa ta ma pa-nı Dı kwərə Dı wı:

² «Nabiinu, ɣɔɔnı yiııu-ɣwe n cəgi Yisırayełi tıv yigə tiinə balv na nii a nɔɔna bam baŋa nı tun. Nan ta dı ba n wı: «Yuutu Baŋa-We na tagı te

tun mu tuntu: Leeru taa wu á baŋa nı. Nayıra maŋı sı ba taa nii ba peeni sum baŋa nı mu. Ku dı kuntu na? Abam nan nii á tıti baŋa nı mu. ³ Á soe sı á taa dı á peeni lara kam, yı á kwe sı kuru tum á sɔ gwaaru á ma á kwəli á tıti. Á ma daarı á kuri varı-laaru tum á gu á pa á tıti, yı á yigə laan təri peeni sum wunı. ⁴ Á wu nii ku baŋa nı sı á taá cv peeni sılv na bwənə tun sı sı na dam. Á ta maa wu soonı varı-yawuna bam, sı á daarı á vɔ balv na ne zunı tun ɣwana yam. Abam cum mu yı á peeni sum ywəri sı maa jeə. Sılv maa na je tun, á wu beeri-sı sı á ja á joori. Abam nan beesti pe-kɔgɔ kum dı dam dı fıfıvı mu. ⁵ Ku maa pa sı jagı je maama, sı na ba jıgı nayırv sı ku tu taa nii sı baŋa nı tun ɣwaanı. Sı na jagı kuntu tun, sı laan ma ji ga-vara dwi maama ni-wıdıu. ⁶ Amv peeni sum yɔɔrı sı jagı mu sı yı tıga baŋa ni maama. Sı maa kaagı zwənu dı pweeru maama yum nı sı kıkara, yı nɔɔn-nɔɔnv wu kı o yigə sı wunı sı ku tu beeri sı je.

⁷ Kuntu ɣwaanı, abam balv na nii a nɔɔna bam baŋa nı nı nayıra na kı te tun, cəgi-na Baŋa-We kwərə kam: ⁸ Nı amv Yuutu Baŋa-We na jıgı ɣwıa te tun, ku yı cıga mu nı a jıgı dıdaanı abam mu. Berıwaanı, a pe-kɔgɔ kum ge nayırv pa ga-vara jıgı-sı ba tıvı ba dı. A nayıra bam nan wu beeri amv peeni sılv na cəgi

cwəŋə tɪn je, yɪ ba yɔɔɪ ba nii ba tɪtɪ mʊ, pa ba yigə təri amʊ peeni sum wʊnɪ. ⁹Kuntʊ ŋwaanɪ, abam nayɪra bam, nan cəgi-na Baŋa-Wɛ kwərə kam. ¹⁰Yuutu Baŋa-Wɛ na tagɪ te tɪn mʊ tɪntʊ: Amʊ jigɪ dɪdaanɪ nayɪra bam mʊ. A maa wó bwe-ba dɪ ba na kɪ a peeni sum te tɪn. Amʊ wó joŋi a peeni sum a daari-ba sɪ ba daa yɪ taa nii-sɪ. Nayɪra bam daa bá na cwəŋə sɪ ba kɔnɪ peeni sum, naa sɪ ba taa kɔnɪ ba tɪtɪ peeni sum baŋa nɪ. Ba daa bá dʊnɪ peeni sum nwana.

¹¹Yuutu Baŋa-Wɛ na tagɪ te tɪn mʊ tɪntʊ: Amʊ tɪtɪ mʊ lagɪ a nuŋi a beeri a peeni sum je sɪ a taa nii sɪ baŋa nɪ. ¹²Nɪ nayɪrʊ na beeri o peeni silɔ na jagɪ gaa wʊnɪ te tɪn, kuntʊ mʊ amʊ dɪ wó taa nii a peeni sum baŋa nɪ. Amʊ peeni sum dɛɛn yɔɔɪ sɪ jagɪ mʊ dɛ dɪlʊ nɪ kunkwən-luluru na tu tɪ lɪ tɪga kam maama tɪn. A nan wó beeri sɪ je yɪ a joŋi-sɪ a yagɪ. ¹³Amʊ wó ja-ba a nuŋi tɪnɪ dɪdonnə dɪm nɪ sɪ a la-ba a kɪ daanɪ, yɪ a pa ba joori ba tɪtɪ tɪga kam nɪ. Amʊ laan maa wó kalɪ-sɪ sɪ sɪ na gaarʊ sɪ dɪ Yisɪrayɛlɪ pweeru je sum nɪ, dɪ bwəlu tɪm nɪ, dɪ je silɔ maama nɔɔna na zʊvɪ da tɪn. ¹⁴A lagɪ a taa yɪrɪ-sɪ sɪ sɪ taa dɪ ga-zuru mʊ Yisɪrayɛlɪ pweeru tɪm yʊm nɪ. Sɪ wó taa tɪgi ga-zuru je nɪ mʊ, maŋɪ sɪ taa

dɪ sɪ wʊbʊŋa Yisɪrayɛlɪ tɪv pweeru tɪm nɪ. ¹⁵Amʊ tɪtɪ nan mʊ lagɪ a taa nii a peeni sum baŋa nɪ, yɪ a daari a pa sɪ taa tɪgi tɪga nɪ dɪ bɪcar-zuru. Yuutu Baŋa-Wɛ na tagɪ kulɔ tɪn mʊ kuntʊ. ¹⁶Amʊ ta wó beeri peeni silɔ na je tɪn mʊ, sɪ a daari a kalɪ silɔ na ywəri cwəŋə tɪn a ja a joori. A maa wó vɔ peeni silɔ na nɛ fufwələ tɪn ŋwana sɪ ya je, sɪ a daari a taa cu silɔ na bwənə tɪn sɪ sɪ na dam. Ku daari, ku na yɪ peeni silɔ na nugi lanyɪranɪ yɪ sɪ dana tɪn, a lagɪ a gu-sɪ mʊ. Amʊ wó taa kɔnɪ a peeni sum ku cwəŋə kam nɪ mʊ.

¹⁷Ku nan na yɪ abam na yɪ amʊ peeni sum tɪn, Yuutu Baŋa-Wɛ na tagɪ te tɪn mʊ tɪntʊ: Taá ye-na wɪ amʊ lagɪ a bʊrɪ taanɪ piə dɪ ka doŋ tɪtarɪ nɪ, yɪ a daari a pɔɔɪ pi-balɪ dɪ bu-balɪ daanɪ mʊ. ¹⁸Abam na nɛ ga-zuru sɪ á taá dɪ tɪn, ku ta wʊ maŋɪ ku pa abam na? Bɛŋwaanɪ mʊ á yɔɔɪ á tɪtirigi gaa kʊm nɪ, yɪ á jigɪ-ku á nɔnɪ á cɔga? Abam wʊv ba tɪgi dɪ na-zurə balʊ á na jigɪ á nɔɔ tɪn mʊ pa á jigɪ na bam á pɔgɪlɪ na? ¹⁹Amʊ peeni sɪsum sum daa bá na ga-zuru sɪ dɪ, ku na daɪ gaa kulɔ abam na nɔnɪ á cɔgɪ tɪn. Sɪ maa maŋɪ sɪ sɪ nɔɔ na balʊ abam á pɔgɪlɪ pa ba ji bwəru yɪranɪ tɪn mʊ.

²⁰Yuutu Baŋa-Wɛ nan na tagɪ te dɪ peeni sum tɪn mʊ tɪntʊ: Amʊ tɪtɪ mʊ lagɪ a bʊrɪ peeni silɔ na nugi tɪn

dɪ sɪlv na kwaartɪ tɪn daantɪ. ²¹ Abam kwe á vwana mu á yigi peeni sɪlv na bwənə tɪn, yɪ á daartɪ á cu-sɪ dɪ á nyɪa sɪ á zəli-sɪ pa sɪ jagɪ sɪ ke sɪ wu dáa dáa. ²² Kuntu ɲwaanɪ amu wó joŋɪ a peeni sɪm a yagɪ, sɪ sɪ daa yɪ na bæesɪm. A ta wó buri piə dɪ ka doŋ taanɪ. ²³ A laan maa wó li nɔɔnu didva sɪ wuntu ji a nɔɔna bam maama nayɪru. A tuntuɲnu Davidi mu kuntu. O maa wó kɔntɪ-ba yɪ o ta nii ba baŋa nɪ. ²⁴ Amu Baŋa-Wɛ tutɪ wó taa yɪ ba Tu Wɛ dɪm. A tuntuɲnu Davidi maa wó taa yɪ ba maama dɪdɛɛru. Amu Baŋa-Wɛ mu tagɪ kuntu.

²⁵ Amu wó goni nɪ dɪ ba bɪcar-zuru ɲwaanɪ, yɪ a daartɪ a zəli kagv-vara dwi maama ba tɪga kam nɪ. Kuntu maa wó pa-ba pwələ sɪ ba taa zuvri gaa nɪ, naa ba pəni gaa wunɪ, yɪ fuvnɪ bá taa jigɪ-ba.

²⁶ Amu nan wó kɪ ba yu-yoŋo, sɪ dɪ yi je sɪlv maama na kaagɪ amu tutɪ piu kum tɪn. A maa wó pa dɪa taa nɪ ka maŋa nɪ lanyiranɪ. Dɪa kam kuntu mu wó ja yu-yoŋo ka pa-ba.

²⁷ Kuntu mu wó pa ba tweeru tɪm lə biə lanyiranɪ, yɪ tɪga kam dɪ kɪ wudiiru zanzan ka pa-ba. Nɔɔna bam maama wó taa je ba tɪw kum nɪ yɪ kulɔkulɔ ba yaari-ba. Ba laan maa wó lwarɪ nɪ amu mu yɪ ba Baŋa-Wɛ dɪm, nɪ a na jaanɪ nabe

ban-de sɪm ba dɪna na dɪ ba ban nɪ tɪn a bwəri a yagɪ pa ba nuŋɪ ba gabɛem nɪ. ²⁸ Dwi-ge tiinə daa bá ba ba vɪrɪ-ba. Ga-vara dɪ nan daa bá ja-ba ba turɪ ba dɪ. Baá taa je ba tɪw nɪ dɪ yazurə mu, yɪ nɔɔn-nɔɔnu bá fugi-ba. ²⁹ A maa wó pa-ba tɪ-ywəŋə sɪ ba jəni ka baŋa nɪ ba va. Kuntu wó pa kana daa yɪ ja-ba, sɪ dwi-ge tiinə bam taa jigɪ-ba ba yáala. ³⁰ Ba laan maa wó lwarɪ nɪ amu wɪlv na yɪ ba Tu Baŋa-Wɛ dɪm tɪn wu ba tee nɪ, yɪ bantu Yisɪrayeli dwi tiinə bam dɪ maa yɪ amu nɔɔna. Yuutu Baŋa-Wɛ na tagɪ kulɔ tɪn mu kuntu. ³¹ A maa yəni a nii abam baŋa nɪ, nɪ nayɪru na nii o pe-kɔgɔ te tɪn, yɪ á yɪ nabiinə. Á yɪ amu nɔɔna mu, yɪ amu dɪ yɪ abam Wɛ. Yuutu Baŋa-Wɛ na tagɪ kulɔ tɪn mu kuntu.»»

Edəm tɪw taanɪ

35 Baŋa-Wɛ kwərə daa ma yi amu ka wɪ:

² «Nabiinu, pipiri n yibiyə n jeeri Seyiri piu kum sɪ n ɲɔɔnɪ yiyiu-ɲwe n cɔgɪ-kv ³ n ta n wɪ: «Seyiri piu, amu Yuutu Baŋa-Wɛ dwəni dɪ nmu mu. A nan wó twɪ a juŋa a jeeri-m sɪ n ji kagva n ta n tigə. ⁴ A lagɪ a pa nmu tɪnɪ dɪm maama mu ji dɪ-dwəənu dɪ taa zɪga, sɪ n laŋa kam

35:2 Seyiri piu kum wu Edəm laŋa kam nɪ.

34:25 Ezayi 54:10 34:31 Ləŋ-ɲwɪ 74:1; 79:13; 100:3

ji kagua. Nmu laan ma n wó lwarí nì amu mu yí Baŋa-Wɛ dɔm.

⁵ Ku zígí faŋa kam nì mu abam jígí sɔ́ɔŋɔ á kɪ dɪ Yisrayeli tiinə bam. Á ma da ku ɲwaani á dɔlɪ-ba á yagɪ sɪ ba tɪ najara wɔnɪ, maŋa kalu nì lɛɛrɔ na tiini tɪ yɪ-ba yɪ ba yɔɔrɪ ba na waarɪm ba tɪ tɪn. ⁶ Kuntu ɲwaani, nì amu Yuutu Baŋa-Wɛ na jígí ɲwɪa te tɪn, ku yɪ cɪga mu nì a lagɪ a pa cwəŋə mu sɪ nɔɔna yɔɔrɪ ba gu abam. Abam bá lu dɪ á ɲwɪa, á na maŋɪ á soe nɔn-gura kikiə tɪn ɲwaani. ⁷ Amu wó pa Seyiri pweeru je sum ji kagua ka taa tigə, yɪ a daari a gu balu maama na tɔgɪ je sum kuntu nì ba ke tɪn. ⁸ Twa yiranɪ mu lagɪ ba faari abam pweeru tum yuu. Balu na tigɪ najara wɔnɪ tɪn wó taa tigi a pweeru baŋa nì, dɪ á bwəlu tum, dɪ á gugwəru tum tɪga nì. ⁹ A lagɪ a pa á tɪw kum ji kagua mu sɪ ku taa ve maŋa maama. Nɔɔna daa bá taa zɔvɪ á tɪnɪ dɔm wɔnɪ. Abam laan maa wó lwarɪ nì amu mu yɪ Baŋa-Wɛ.

¹⁰ Abam nan tagɪ á tɪtɪ nì á wɪ: «Dɪbam mu wó jɔŋɪ Zuda tɪw dɪ Yisrayeli tɪw, dɪ ba tɪga kam maama dí taa te.» Á tagɪ kuntu dɔŋ yɪ amu Baŋa-Wɛ nan wɔ ba tee nì. ¹¹ Kuntu ɲwaani, nì amu Yuutu Baŋa-Wɛ na jígí ɲwɪa te tɪn, ku yɪ cɪga mu nì a lagɪ a waari abam mu sɪ ku maŋɪ dɪ á na tiini á kɪ bani dɪ pu-sɪja te amu nɔɔna bam

baŋa nì, yɪ á ta dɔnɪ-ba te tɪn. Amu laan maa wó vuri a tɪtɪ dɪ ba, nì a na waari abam a tɪ. ¹² Abam dɪ maa wó lwarɪ nì amu Baŋa-Wɛ nì á bitar-yɔɔrɔ tum, dɪ abam na yáali Yisrayeli pweeru tum te tɪn. Abam maŋɪ á ta tɪ taani nɪ: «Je sum kuntu jígí kagua mu, pa dí na cwəŋə sɪ dí wanɪ-ba dí dɪ.» ¹³ Á brɪ á tɪtɪ kamunni mu amu yigə nì, yɪ á daari á ɲɔɔnɪ bitar-balɔɔ zanzan á ma á cɔge-nì. Amu nan nì tɪ maama. ¹⁴ Yuutu Baŋa-Wɛ nan na tagɪ te tɪn mu tuntu: A lagɪ a pa á tɪw kum maama cɔgɪ mu, sɪ lugu baŋa nɔɔna maama taa caka. ¹⁵ Nì nmu dɪ deen na cakɪ maŋa kalu nì Yisrayeli dwi tiinə bam dɪ ba tɪga kam maama na ne cɔgum tɪn, kuntu mu amu dɪ lagɪ a kɪ abam. Seyiri pweeru je sum dɪ Edom laŋa kam maama lagɪ tɪ cɔgɪ tɪ ji dɪ-dwənu yiranɪ mu. Ba laan maa wó lwarɪ nì amu mu yɪ Baŋa-Wɛ.»

Yisrayeli pweeru tum taani

36 «Nabiinu, ɲɔɔnɪ yiyiɪ-ɲwe n pa Yisrayeli tɪw pweeru tum sɪ n ta n wɪ: «Abam Yisrayeli tɪw pweeru tum, cəgi-na Baŋa-Wɛ kwərə. ² Yuutu Baŋa-Wɛ na tagɪ te tɪn mu tuntu: Abam duna bam laan cakɪ abam ɲwaani mu yɪ ba tɛ ba wɪ: «Faŋa faŋa pweeru tum laan jígí dɪbam nyum mu.» »

³Kuntu ɣwaani, ɣɔɔni si n ta n wi. «Yuutu Baɣa-We na tagi te tun mu tuntu: Á duna bam nuɣi je maama ni ba ba ba cɔɣi á laɣa kam maama, pa ka ji dwi-ge tiinə bam nyum. Nɔɔna maa baɪ bɪbara ba pa abam yi ba jigi abam ba yála.

⁴Kuntu ɣwaani, Yisrayeli pweeru tum, cɔɣi-na Yuutu Baɣa-We kwərə. Yuutu Baɣa-We tagi tuntu mu di abam pweeru tum, di pu-kum sum, didaani á gugwæru di bwælu tum. O kwərə kam ta wú yi á tuni dilu maama á duna bam na cɔɣi pa di ji di-dwænu yi nɔɔn-nɔɔnu daa ba zɔvri di wuni, pa dwi-ge tiinə balu na gilimi abam tun laan vri á wænu ba daari ba jigi abam ba twi tun.

⁵Yuutu Baɣa-We na tagi te tun mu tuntu: Amu tɔɣi a ban-lum baɣa ni mu a ta taani a cɔɣi dwi-ge tiinə bam kuntu maama, ku fɔɣi ku dai Edom tiv kum. Beɣwaani ba caki mu abam cɔɣum ɣwaani, yi ba ta kuri si ba vri tɣa kalu abam na kɔni á vara da tun si ka taa yi bantu nyum.»

⁶Nan ta ɣɔɔni Yisrayeli tɣa kam taani n ta di ka pweeru di ka zwænu tum, didaani ka gugwæru, di ka bwælu tum ni: «Yuutu Baɣa-We na tagi te tun mu tuntu: Amu ɣɔɔni ku tɔɣi a ban-lum dum ɣwaani mu di dwi-ge tiinə bam na tiini ba twi abam te tun. ⁷Kuntu ɣwaani, Yuutu Baɣa-We laan nan

tagi tuntu mu: Amu dugi durə mu di yi-suna ni: amu wú pa dwi-ge tiinə balu na gilimi abam tun na ba caviura.

⁸Ku daari abam Yisrayeli pweeru tum, tweeru daa ta wú kwi vɔɔru á yuu ni, yi ti ki biə lanytrani si amu nɔɔna Yisrayeli tiinə bam taa jigi ba di. Beɣwaani, ku bá daani di ba na joori ba titi tiv. ⁹Amu yigə wu abam wuni, si a wəli abam. Nɔɔna wú va tɣa kam yi ba du woddiiru ka baɣa ni. ¹⁰Amu wú pa Yisrayeli dwi tiinə bam puli je maama ni. Ba maa wú fɔɣi ba lu ba tuni dilu ya na cɔɣi tun ba zigi, si ba taa zɔvri di wuni. ¹¹A ta wú pa nabiinə di vara puli di kɔɣo zanzan á tɣa kam baɣa ni, yi ba daari ba lu biə. Nɔɔna zanzan wú taa zɔvri á tuni dum wuni mu ni faɣa kam na yi te tun, yi á tiini á na yu-yoɣo si ku dwəni faɣa kam. Abam laan maa wú lwari ni amu mu yi Baɣa-We dum. ¹²A maa wú pa a nɔɔna Yisrayeli tiinə bam joori ba taa zɔvri á tɣa kam baɣa ni. Á tɣa kam wú taa yi ba nyum mu yi ba te-ka. Ti-ywəɣə kam kuntu nan daa bá pa ba dwi ti.

¹³Yuutu Baɣa-We na tagi te tun mu tuntu: Nɔɔna kaagi ba te abam taani ba wi: «Á tɣa kam jigi nabiinə mu ka lirə, pa á tiv kum ga ku biə.» ¹⁴Kuntu ɣwaani, amu Yuutu Baɣa-We nan tagi ni: ku na zigi lele si ku taa ve tun, tɣa kam

daa bá li nabiinə, pa á tuv kum ga ku biə. ¹⁵ Amv daa bá pa á ni dwi-ge tiinə bam na jigɔ abam ba mwana te tun. Nɔɔna daa bá taa jigɔ abam ba yáala sɪ á ni ku zunni. Á tuv kum dɪ nan daa bá joori kwaga abam ɲwaani. Yuutu Baɲa-We na tagɪ kulv tun mu kuntu.»

¹⁶ Baɲa-We kwərə daa ta ma yi amv ka wɪ:

¹⁷ «Nabiinu, maɲa kalv Yisrayeli tiinə bam ya na zuvri ba titɪ tɪga kam baɲa nɪ tun, mu ba digimi-ka dɪ ba titɪ-ɔɔna kikiə yam. Amv nii a na ba kikiə yam pa ya nyɪ dɪ kaani na wura o kɪ o cana zarum yi ku yi te tun mu. ¹⁸ Amv ma yɔɔri a lo a ban-lum ba baɲa nɪ a ma a waari-ba, ba na cɔɔɪ tɪga kam dɪ ba nɔn-gura dɪ ba jwənə kaanum kikiə yam tun ɲwaani. ¹⁹ Amv ma jagɪ-ba pa ba vu yigə yigə sɪ a yagɪ-ba lɔɔv baɲa tunɪ dum maama wɔni, yi a daari a waari-ba sɪ ku maɲɪ dɪ ba kikiə yam na yi te tun. ²⁰ Ba nan na yəni ba vu ba gwaani dɪ dwi-ge tiinə je silv maama nɪ tun, ba dɪ maa jigɪ a yɪri dum na yi lanyiranɪ fasti tun ba yáala. Beɲwaani, nɔɔna yəni ba te ba taani ba wɪ: «Baɲa-We nɔɔna bam mu tuntv. Dɪ ku dɪ, Dɪ nan fin Dɪ li-ba tɪga kalv Dɪ ya na pe-ba tun nɪ.» ²¹ Amv yigə nan wu a yɪri dum zulə wɔni, dɪ Yisrayeli

dwi tiinə bam na pe dwi-ge tiinə jigɪ-dɪ ba yáali te tun.

²² Kuntu ɲwaani, ta dɪ Yisrayeli dwi tiinə bam nɪ: «Yuutu Baɲa-We na tagɪ te tun mu tuntv: Amv na lagɪ a jɔɲɪ abam a yagɪ tun dai abam titɪɲa ɲwaani. Ku nan yi amv na laga sɪ a titɪ yɪri dum na zulə tun ɲwaani mu. Beɲwaani, abam tiini á pa dwi-ge tiinə balv á na zuvri ba titari nɪ tun yáali-dɪ mu. ²³ A nan wó yɔɔri a bri dwi-ge tiinə bam wɪ amv yɪri kamunu kum abam na yáali ba maama yigə nɪ tun yi lanyiranɪ fasti mu. Lɔɔv baɲa tunɪ dum maama laan maa wó lwarɪ nɪ amv mu yi Baɲa-We wɔm, nɪ a na tɔɔɪ abam baɲa nɪ a bri-ba jaja nɪ a sunɪ a yi lanyiranɪ tu mu. Yuutu Baɲa-We na tagɪ kulv tun mu kuntu.

²⁴ Amv nan wó ja abam a nunɪ tunɪ didonnə dum maama nɪ, yi a la abam a kɪ daani sɪ a ja abam a joori a ba a yagɪ a titɪ tuv kum nɪ. ²⁵ A laan maa wó lo na-ɲuna á yɪra nɪ a ma a kwe abam dɪ á wo-ɔɔna dɪ á jwənə kaanum kikiə yam. ²⁶ A ta wó pa á taá jigɪ bɪcari-duvri dɪ wɔbɔɲ-duvra sɪ á ma á zuli-nɪ. A maa wó pa á wu daa yi kɪ dam, yi a daari a pa á yi taa bwənə. ²⁷ A nan lagɪ a kwe a Joro mu a kɪ á bɪcara nɪ. Kuntu maa wó pa á fra taa wu a niə yam dɪ a

zaasum dum togum wuni. ²⁸Abam daa maa wú taá zuuri tiga kam a na kwe a pa á nabaara bam tun, si á taá yi amu nɔɔna, si amu di taa yi abam We. ²⁹A nan wú vri abam a ja a nuɔi á wo-zɔɔna kikiə yam ni. A maa wú pa á tiga kam ki wudiiru zanzan, si kana daa yi ja abam. ³⁰Á tweeru tum wú taa ki biə zanzan di pa abam, yi á kari wudiiru di puli lanyiranɔ, si ku pa dwi-ge tiinə daa yi taa jigi abam ba yáali ba wi: kana jigi abam ka gu. ³¹Á ta maa wú guli á kəm-balwaaru yam, di á kikiə yalu na wu togi cwəɲə tun gulə. Á fra nan wú nuɔi á titi, lwarum di kəm-balwaaru yalu maama á ya na ki tun ɲwaani. ³²Yisrayeli dwi tiinə bam, nan lwarɔ-na ni ku dai abam titɔɲ-ɲuna ɲwaani mu a lagi a ki tuntɔ maama a pa abam. Abam yum nan maɲi si di tiiri tiga ni mu di cavura á kikiə yam ɲwaani. Yuutu Baɲa-We na tagi kulɔ tun mu kuntɔ.

³³Yuutu Baɲa-We daa ta na tagi te tun mu tuntɔ: De dilɔ ni amu na wú kwe abam a ti di á lwarum kikiə yam maama tun a laan wú pa á joori á taá zuuri á tuni dum wuni. Á maa wú fɔgi á lo je silɔ ya na jigi di-dwəənu tun. ³⁴Abam daa wú taá vari á tiga kalu ya na tigi kafe tun baɲa ni, si nɔɔna daa yi taa nii-ka ni ka ga yi kagua mu. ³⁵Ba maa wú taa te ni: «Tiga kantɔ ya na tigi

kafe tun laan nyi di Eden ti-ywəɲə kum deen na yi te tun mu. Nii-na! Tunɔ dilɔ ya na cɔgi yi di sam ji di-dwəənu tun laan fɔgi di lo di pi di dam, yi nɔɔna zanzan zuuri di wuni!» ³⁶Dwi-ge tiinə balɔ ta na daari yi ba gilimi abam je sum tun laan wú lwarɔ ni amu Baɲa-We mu fɔgi á lo tuw kulɔ maama ya na cɔgi tun a zigɔ, yi a joori a va tiga kalu maama ya na tigi kafe tun. Amu Baɲa-We mu tagi kuntɔ. A nan wú sunɔ a ki kulɔ a na tagi si a ki tun.»

³⁷Yuutu Baɲa-We na tagi te tun mu tuntɔ: Amu daa wú pa Yisrayeli dwi tiinə bam cwəɲə si ba loori zənə amu tee ni. A maa wú ləri ba we-loro kum yi a pa ba kɔgo kum puli ni vari-kɔgo na daga te tun. ³⁸Ba nɔn-kɔgo kum wú taa daga lanyiranɔ, ni vara zanzan deen na yəni ba su Zeruzalem tuw kum candi dim maɲa ni si ba kwe-ba ba ma ki kaanum te tun mu. Kuntɔ mu nɔɔna wú yɔɔri ba su tuni dilɔ ya na zigɔ di-dwəənu yiranɔ tun. Ba laan maa wú lwarɔ ni amu mu yi Baɲa-We wum.»

Kwi-kuri taani

37 Baɲa-We dam dum deen tu amu baɲa, pa Dl togi Dl Joro baɲa Dl kwe-ni Dl vu Dl zigɔ bolo kudonɔ titari ni. Kwi zanzan jagi si yɔɔri si faari bolo kum je

maama. ² Baŋa-We ma ja-ni pa dí ye kwi sum wuni dí kaagi dí veə. Amu ma nii a na kwi zanzan na tigi bolo kum tiga je maama ni. Si nan tiini si ku mu. ³ O ma bwe-ni o wi: «Nabiinu, nmu na ne kwi suntu tun, n buŋi ni si wú joori si na ŋwia na?» Amu di ma lər-o a wi: «Yuutu Baŋa-We, nmu yiranu mu wú wani taani duntu n ta.»

⁴ O laan ma ta di amu o wi: «Ŋɔɔni n ta taani di kwi suntu ni: «Abam kwi-kuri, cəgi-na Baŋa-We kwərə kalu o na maŋi si o ta di abam tun! ⁵ Yuutu Baŋa-We na tagi te di kwi suntu tun mu tuntu: Amu lagi a pa siun mu zu abam wuni, si á taá jigi ŋwia. ⁶ A nan wú kwe ŋwannu a ba abam maama, yi a daari a kwe ya-nwana di ya-tani a ma a kwəli abam. A maa wú sin siun a yagi á yira ni si ku pa á taá ŋwi. Abam laan maa wú lware ni amu mu yi Baŋa-We.»

⁷ Amu ma yɔɔri a ŋɔɔni yiyiu-ŋwe ni We na pe-ni ni si ki te tun. A ta na wura a ŋɔɔni kuntu tun, mu a ni sɔɔ kari-kari. Kwi sum mu siŋi si si taa tui si titi ni, yi si toŋi daani! ⁸ A ta na zigi a nii tun, mu a ne ni ŋwannu di ya-nwana tu ti məeli kwi sum, yi ya-tani di kwəli-si. Di ku di, siun ta wu zu si wuni.

⁹ Baŋa-We ta ma ta di amu Di wi: «Nabiinu, ŋɔɔni n ta di viu kum ni: «Yuutu Baŋa-We na tagi te tun mu tuntu: Viu, zaŋi n nuŋi lugu baŋa sapala yana yam maama ni n ba n duli siun n yagi nɔɔna bantu ba ya na gu tun wuni si ba laan na ŋwia.» ¹⁰ Amu di ma ŋɔɔni ni Di na pe-ni ni si a ki te tun. Siun ma suni ku zu twa bam wuni. Ba ma pe ba zaŋi ba zigi ba ne baŋa ni yi ba ŋwi. Ba yɔɔri ba yi jar-kərə kɔ-fərə mu.

¹¹ Baŋa-We daa ta ma ta di amu Di wi: «Nabiinu, kwi suntu bri Yisrayeli dwi tiinə bam maama na nyi te tun mu. Ba kaagi ba te ni: «Dibam kwi sum kugi si puri mu, yi dí tuna maama ti. Dibam tu kum daa ba jigi jwa.» ¹² Kuntu ŋwaani, ŋɔɔni n ta taani di ba n wi: «Yuutu Baŋa-We na tagi te tun mu tuntu: Amu nɔɔna bam, amu titi mu lagi a puri á yibeelə yam, si a pa á bi. A laan maa wú ja abam a joori a ba a yagi Yisrayeli tiga kam ni. ¹³ Amu nɔɔna bam, á wú ba á lware ni amu mu yi Baŋa-We dum, ni a na suni a puri yibeelə yam á ya na tigi ya wuni tun pa á nuŋi pooni. ¹⁴ A maa wú kwe a Joro a ki abam wuni si ku pa á na ŋwia, yi a daari a pa á joori á jəni á titi tiga kam baŋa ni. Abam

laan maa wó da ku baɲa nɪ á lwarɪ nɪ amu Baɲa-Wɛ mu tagɪ kuntu, yɪ a sunɪ a kɪ a na tagɪ nɪ a wó kɪ te tun. Yuutu Baɲa-Wɛ na tagɪ kulu tun mu kuntu.»

Yisrayeli tuw di Zuda tuw taani

¹⁵ Baɲa-Wɛ kwərə daa ma yi amu ka wɪ:

¹⁶ «Nabiinu, beeri daa sɪ n pupunɪ ka baɲa nɪ nɪ: «Zuda, di Yisrayeli tiinə balu na yɪ o yɪra nɔɔna tun nyum.» Ta beeri daa kadoŋ sɪ n pupunɪ kantɪ baɲa nɪ nɪ: «Zuzɛfu bu Efrayim nyum, di Yisrayeli tiinə balu na yɪ wuntu di yɪra nɔɔna tun nyum.» ¹⁷ Laan ja sɪ niə yam n ba n toŋi daani sɪ ya taa yɪ daa didva nmu juɲa nɪ.

¹⁸ Nmu dwi tiinə bam na bwe sɪ ba lwarɪ n kəm dɪm kuri, ¹⁹ sɪ n ta di ba nɪ: «Yuutu Baɲa-Wɛ na tagɪ te tun mu tuntɪ: Amu lagɪ a kwe Zuzɛfu daa kam na wu Efrayim juɲa nɪ tun mu, sɪ a pa ka toŋi di Zuda daa kam, sɪ bantu maama ji daa didva. Ba laan maa wó taa yɪ didva amu juɲa wunɪ.» ²⁰ Nan ta n ze de sɪle sɪm kuntu n juɲa nɪ sɪ nɔɔna bam maama na. ²¹ Nmu laan ma n wó ta di ba nɪ: «Yuutu Baɲa-Wɛ na tagɪ te tun mu tuntɪ: Amu lagɪ a li Yisrayeli tiinə bam mu a ja a nuɲi tɪni dɪlu maama wunɪ ba ya na zuvri tun. A maa wó la-ba a ja

a nuɲi lugu baɲa sapala maama nɪ sɪ ba joori ba jəni ba tɪti tuw kum wunɪ. ²² Ba na joori ba tɪga kam nɪ kuntu, a lagɪ a pa ba maama ji tuw didva yɪ ba zuvri Yisrayeli pweeru je sɪm nɪ. Pɛ didva mu wó taa nii ba maama baɲa nɪ. Ba daa bá fɔɔɔ ba pɔɔɔ ba tɪti sɪ ba ji tɪni tile. ²³ Ba nan daa bá digimi ba tɪti di ba jwə-yɔɔɔ tum, di ba wo-zɔɔna di zwabaniə kikiə yam. Amu tɪti mu lagɪ a joŋi-ba a yaɔɔ di ba na ywəri a cwəŋə kam nɪ ba cɔɔɔ te tun. Ba maa wó taa yɪ amu nɔɔna sɪ amu di taa yɪ ba Wɛ dɪm.

²⁴ Amu tuntɔɲɲu Davidi nan mu wó taa yɪ ba pɛ. Nɔɔnu didva wó taa nii ba maama baɲa nɪ, nɪ nayɪɪ na kɔni o peeni sɪm te tun mu. A nɔɔna bam maa wó taa tɔŋi ba tɔɔɔ a niə yam di a zaasum dɪm. ²⁵ Baá taa zuvri tɪga kalu a dɛɛn na kwe a pa a tuntɔɲɲu Zakɔbi tun wunɪ, mɛ seeni á nabaara di dɛɛn na zuvri da tun. Ba di ba dwi dɪlu na saɲi ba kwaga tun laan maa wó taa zuvri tɪga kam kuntu nɪ sɪ ku taa ve wuu, yɪ amu tuntɔɲɲu Davidi di taa yɪ ba didɛɛru maɲa maama. ²⁶ Amu nan wó goni ni mu di a nɔɔna bam bɪcar-zuru ŋwaani. Ni-gonim dɪm kuntu wó taa zɪga sɪ ku taa ve maɲa kalu na ba ti tun. Amu lagɪ a jəni-ba ba tɪga kam nɪ mu sɪ ba taa wura, yɪ ba puli di kɔɔɔ. A maa wó pa a digə kam taa wu ba tɪtari nɪ sɪ ku taa ve maɲa

maama. ²⁷ Amu maa wó taa zúvri ba tee ní sí taa yí ba Wɛ, yí ba dí yí amu títí nɔɔna. ²⁸ Lɔgɔ baɲa tuni dum maa wó lwarí ní amu Baɲa-Wɛ mu kuri Yisrayeli tiinɛ bam sí ba taa yí amu títí nyum, ní a digɛ kam na wu ba titari ní sí ku taa ve maɲa maama.»»

Gɔgi taani

38 Baɲa-Wɛ kwɛrɛ daa ma yí amu ka wí:

² «Nabiinu, pipiri n yibiyɛ n jeeri Magɔgi tuw pɛ Gɔgi na te Mesɛki dí Tubalí tun. Ɔɔɔnɔ yiyiu-ɲwɛ n cɔg-o, ³ sí n ta ní: «Yuutu Baɲa-Wɛ na tagi te tun mu tuntu: Amu dwɛni dí nmu mu, nmu Gɔgi na yí Mesɛki dí Tubalí yuutu tun. ⁴ Amu lagi a pa n za n kikiɛ yam mu. A maa wó kwe gwɛli a ja-m n piyaa seeni, yí a daari a vaɲi nmu dí n jar-kɛrɛ bam maama, dí á siseɲ-nɔɔna dí balu na diini-sí tun. Bantu maama vɔgi jara-kɛm zula mu ba zigi diɲ-diɲ. Ba maa yí kɔ-fɔɔ zanzan, yí ba ze su-lwaanu dí najara ci-kwen. ⁵ Persi tiinɛ, dí Kusi tiinɛ, dí Puti tiinɛ dí wó tɔgi ba taa wu ba wɔni, yí ba dí jigi ba najara ci-kwen dí ba yice. ⁶ Gomeri jar-kɛrɛ bam maama dí maa wura, ku wɛli dí jazum baɲa seeni tuw Bɛti-Togarama jar-kɛrɛ bam maama. Ba tu ba wɛli

abam wɔni, sí á jar-kɛrɛ kɔgɔ kum tiini ku taa daga.

⁷ Nmu Gɔgi, dí jar-kɛrɛ kɔgɔ kulu maama na wu n tee ní tun nan maɲi sí á ci á títí mu. Nmu wó ta n nii ba baɲa ní. ⁸ Ku na tu ku daanu fun, baá bɛɲi abam sí á ti á yigɛ najara ɲwaaní. Bina yam na yí ya ti, á laan wó vu á zaɲi najara dí Yisrayeli tiinɛ bam, dí ba ya na nuɲi najara wɔni yí ba ba ba sin tun dí. Ba ma nuɲi sa-tuni zanzan ní mu ba joori sɔɲɔ, yí ba laan zúvri ba títí tuw pweeru je sum ní mɛ ya na tigi kafɛ tun dí bɛcar-zuru. ⁹ Nmu dí n jar-kɛrɛ bam, dí dwi-gɛ tiinɛ balu na wu n tee ní tun nan wó vu á jeeri-ba dí najara mu, ní vu-diw na da ku zaɲi te tun. Abam wó lí tiga kam baɲa maama ní kunkoɲo doɲ tun.

¹⁰ Yuutu Baɲa-Wɛ na tagi te tun mu tuntu: Maɲa kam kuntu ní, wubɔɲa wó taa kaagi n yuu ní ya veɛ, sí n da ku ɲwaaní n jeeli lwarum sí n kí. ¹¹ Nmu wó ta n títí ní n wí: «A lagi a vu a kí jara dí nɔɔna bam kuntu yí ba zúvri cimm mu. Ba tuni dum tiini dí bwɛnɛ lagi-lagi, yí kabri wu cigi-dí. Bwɛɛru dí nan tɛrɛ sí ba taa pi-dí. ¹² A nan wó vu a cɔgi je silu ya na yí di-dwɛɛnu yí nɔɔna laan fɔgi ba kwɛ-ti tun. A maa wó vri nɔɔna bam wɛɛnu tum. Ba deen yí puuna mu sa-tuni wɔni, yí

ba joori ba titi tuw ba zuvra tıga kalu na wu lugu baɗa titari ni tun wuni. Ba maa jigi vara di jijiguru zanzan.»

¹³Nmu na nuɗi si n zaɗi najara, Seba tiinə, di Dedan tiinə, di pipimpiinə balu na nuɗi Tarsisi di ku nawuura yam seeni tun wó bwe ba wı: «Nmu tu si n vrı dibam mu na? N lagı n jar-kərə bam mu n kɪ daani si á ba á vrı dibam səbu-poɗo, di səbu-sıɗa, didaani dí vara, di dí jijiguru, si á zuɗi wəənu zanzan á ja á viiri na?»»

¹⁴Kuntu ɗwaani, nabiinu, ɗooni yiɗu-ɗwe n cɔgi Gɔgi n wı: «Yuutu Baɗa-We na tagı te tun mu tuntu: Maɗa kam kuntu na yiə, yi a nɔɔna Yisrayeli tiinə bam zuvrı ba tıga kam wuni cımm mu, nmı bá maani ku ni ni na? ¹⁵Nmu wó zaɗi n nuɗi n jazım baɗa seeni tuw kum ni n tɔgi di n kɔ-fərə kum na yi tunti zanzan nɔɔna tun n vu n zaɗi najara di Yisrayeli tiinə bam. Abam jar-kərə kɔ-fərə zanzan wó taa diini siseɗ-nɔɔna mu ba veə. ¹⁶Á wó vu á zaɗi amı nɔɔna Yisrayeli tiinə bam baɗa ni mu ni kunkoɗo na li tıga kam baɗa maama te tun. Gɔgi, da yam na yi ya ti, amı lagı a pa n vu n zaɗi najara di a titi tuw kum, si dwi-ge tiinə bam lwartı amı na yi wulu tun, ni a na tɔgi nmı baɗa ni a brı jaja ni a yi lanyiranı tu mu yi ba na.

¹⁷Yuutu Baɗa-We nan na tagı te tun mu tuntu: Ku dai nmı taani mu a deen ɗooni ku tɔgi Yisrayeli nijoɗnə bam na yi a tuntuɗna tun baɗa ni na? Ba deen kwe bina zanzan mu ba ɗooni ba wı: amı lagı a pa nmı kɪ jara di ba. ¹⁸Ku nan na wó taa yi te maɗa kam kuntu ni tun mu tuntu: Gɔgi na jeeri Yisrayeli tuw kum di najara, amı ban-lum dum wó wiiri ba baɗa ni. Yuutu Baɗa-We mu tagı kuntu.

¹⁹A lagı a da a ban-zoɗo kum ɗwaani a ta jaja ni: de dum kuntu ni tıga kam wó tiini ka sisiɗi mu Yisrayeli laɗa kam ni. ²⁰Ku maa wó pa ninu wu kale, di zunə balu na kaagi ba jaani weeni tun, di ga-vara, di tıga wo-vəlu, di lugu baɗa nabiinə maama wó fım amı yigə ni. Pweeru tum di ti gugwəeru maama wó sirimi, yi kabri maama di tu buri buri. ²¹A maa wó pa najara ba ya jeeri Gɔgi amı titi pweeru tum maama yuu ni. Yuutu Baɗa-We na tagı kulı tun mu kuntu. Nɔɔnu maama wó kwe o su-lɔɗo o beeri o doɗ si o gu. ²²Amı nan wó tɔgi yawı-cəeru, di nɔn-gura baɗa ni mu a yɔɔrı a waar-o. A maa wó pa du-fara ba ka mag-o, si a ta duli du-kambana di ciribi a yaɗi o yira ni, di o jar-kərə bam yira ni, di dwi-ge tiinə kɔ-fərə kum na wu o tee ni tun di yira ni. ²³Kuntu baɗa

ni mu amu wó pa lugu baɗa tuni zanzan lwarí amu na yi kamunu yi a ta yi lanyirani tu te tun. A maa wó vuri a titi ba yigə ní. Ba laan maa wó lwarí ní amu mu yi Baɗa-We dum.»»

39 «Nabiinu, ɲooni yiyiu-ɲwe n cɔgi Gɔgi si n ta ni: «Yuutu Baɗa-We na tagi te tun mu tuntu: Gɔgi, amu dwəni di nmu, nmu wulu na yi Meseki, di Tubali yuutu tun. ²A lagi a pa n za n kikiə yam mu. A maa wó kali-m, si a pa n nuɲi jazum baɗa seeni tuw kum me n ya na wura tun si n ba n zaɲi najara Yisrayeli pweeru tum baɗa ni. ³A laan maa wó magi taja kalu n na ze n jagwiə ní tun a di tiga ni, yi a daari a pa n cina yam n na ze n jazum ní tun di lwe ya tu tiga ni. ⁴Yisrayeli pweeru tum yuu ní mu n lagi n ti, nmu di n jar-kərə bam maama, di dwi-ge tiinə balu na wu n tee ní tun. Abam yura yam laan maa wó ji duurə, di zunə dwi maama, di ga-vara ni-wudiu. ⁵Nmu yura yam wó yɔɔri ya taa tigi kagua wuni mu pari-pari. Amu Yuutu Baɗa-We mu tagi kuntu. ⁶Amu lagi a tarigi mim mu a di Magɔgi di balu na zuuri cimm ninu kum ni ní tun wuni. Ba laan maa wó lwarí ní amu mu yi Baɗa-We wum.

⁷Amu lagi a pa a nɔɔna Yisrayeli tiinə bam taa ye amu yiri dum ni

ni mu. A daa bá pa-ba cwəɲə si ba yáali-di, di na yɔɔri di yi lanyirani fasi tun ɲwaani. Lugu baɗa tuni dum maama di maa wó lwarí ní amu Baɗa-We mu yi Wu-poɲo Tu yi a nii Yisrayeli tuw kum baɗa ni. ⁸Nii-na! Maɲa lagi ka yi si wəenu tuntu suni ti ki! Yuutu Baɗa-We na tagi kulɔ tun mu kuntu. Ku yi maɲa kalu amu na maɲi a ta ka taani tun mu.

⁹Maɲa kam kuntu nan na yiə, Yisrayeli tiinə bam wó nuɲi ba sam dum ní ba vu ba pe najara zila yalu jar-kərə bam na tiga ba daari tun, si ba kwe-ya ba ma dwe mim. Ba maa wó kwe ba najara ci-kwen sum, di ba ten sum, di ba cina yam, di ba jara-kəm gwələ yam, di ba cicwə yam, si ba taa jigi-ti ba dwe mim bina yarpe. ¹⁰Ba daa bá vu gaa si ba puuri da-kuri, naa ba zu punnu wuni si ba goni de, ba na wó taa jigi najara zila yam ba ma ba dwe mim tun ɲwaani. Kuntu tun, Yisrayeli tiinə bam wó yiri ba jini balu deen na vri-ba tun baɗa ni, di ba na vri bantu di wəenu tun. Yuutu Baɗa-We na tagi kulɔ tun mu kuntu.

¹¹Maɲa kam kuntu ní, amu wó kwe tiga Yisrayeli laɲa kam ní a pa Gɔgi, si ba ki o di o jar-kərə bam da. Ka maa wó taa yi cwə-vələ bolo kum ní, nɔɔna na tɔgi me ba ve ninu kum wa-puli seeni tun mu. Ba yibeelə yam nan wó ci cwəɲə kam mu si nɔɔna daa yi wani ba tɔgi da

ba ke, ba na wó kɛ Gɔgi dɛ o kɔ-fɔɔ kum maama da tun ɲwaani. Kuntu ɲwaani baá taa bæi je sum ni: «Gɔgi nɔn-kɔgɔ bolo» mu.

¹²Yisrayeli tiinɛ bam wó kwe canɛ sirpɛ mu ba kɛ twa bam ba ti, sɛ ba wantɛ ba kwe tɔga kam.

¹³Tɔw kum nɔn-biɛ bam maama nan mu wó kɛ twa bam. Ku maa wó pa ba jonɔi yurɛ dɛ dɔlɔ nɛ amu na wó brɛ a paari-zulɛ yam jaja tun. Yuutu Baɲa-We na tagɛ kulɔ tun mu kuntu. ¹⁴Ba maa wó kuri nɔɔna sɛ ba taa kaagi tɔga kam ni maama ba beerɛ, sɛ ba nii ba na twa balɔ ta na tigi pwɛlɛ nɛ tun. Ba maa na nɛ-ba, nɔɔna badaara wó kɛ-ba yibeelɛ mu sɛ ku kwe tɔga kam. Baá taa kɛ kuntu mu canɛ sirpɛ. ¹⁵Ba na kaagi tɔga kam nɛ ba veɛ, yɛ ba didɔva na nɛ nabiinu kuɛ, ku tu wó kɛ maana mu o tiɲi ka yura nɛ. Bayɛ maa wó ba ba kwe kuɛ kam ba vu ba kɛ Gɔgi nɔn-kɔgɔ bolo kum ni. ¹⁶Baá tɔgi cwɛɲɛ kam kuntu mu ba kwe tɔga kam. Tɔw kudonɲ nan wó taa wu je sum kuntu nɛ, ku yurɛ na yɛ Hamona.»

¹⁷Ku nan na yɛ nmu, nabiinu, Yuutu Baɲa-We na tagɛ te dɛ nmu tun mu tintu: Bɔɲi zunɛ dwi maama, dɛ ga-vara bam sɛ n ta ni: «Nuɲi-na je maama á ba á jeeri daani Yisrayeli pweeru tum yuu nɛ, sɛ á di kaanum candiɛ kalɔ a na kɛ sɛ a

pa abam tun. Ku yɛ candi-fara mu a kɛ dáani, sɛ a pa abam di nwana, yɛ á daari á nyɔ jana á su. ¹⁸Á wó di pamaɲa ya-nwana yɛ á daari á nyɔ tɔga baɲa didɛera jana. Baá taa nyɛ dɛ pi-balɛ, dɛ pɛlbiɛ, dɛ bu-balɛ, dɛ na-balɛ mu ba pɛ abam sɛ á di, yɛ ba maama nugi lanyiranɛ nɛ Basan vara bam na yɛ te tun mu. ¹⁹Abam na tu á di candiɛ kalɔ amu na wó kɛ a pa abam tun, á wó di nabiinɛ yura lara sɛ á yura ba ya sɔɔrɛ, yɛ ba jana bam á na wó nyɔ tun dɛ maa wó pa á bugi. ²⁰Wɔdiu kulɔ amu na wó pa abam sɛ á di tun, abam wó kuri siseɲ-nɔɔna dɛ balɔ ya na diini-sɛ tun nwana mu á di á wubɔɲa.» Yuutu Baɲa-We na tagɛ kulɔ tun mu kuntu.

²¹Amu nan wó pa a paari-zulɛ yam brɛ jaja lugu baɲa dwi maama titari nɛ. Ba maama wó na a na tɔgi a dam-fɔɔ kum ɲwaani a yɔɔrɛ a waari-ba te tun. ²²Ku maa na wó zigɛ maɲa kam kuntu nɛ sɛ ku taa ve tun, Yisrayeli dwi tiinɛ bam wó lwarɛ nɛ amu mu yɛ ba Tu Baɲa-We dɔm. ²³Dwi-ge tiinɛ bam dɛ maa wó lwarɛ nɛ Yisrayeli tiinɛ bam na kɛ lwarum yɛ ba nuɲi amu kwaga nɛ tun ɲwaani mu amu dɛen dɔlɛ-ba a yagi sa-tuw nɛ yigɛ yigɛ. A laan ma li a yigɛ ba wuni, yɛ a kɛ-ba ba dɔna juɲa nɛ, pa ba maama ti najara wuni. ²⁴A dɛen waari-ba sɛ ku maɲi

dɪ ba tutuŋ-zɔɔna dɪ ba zwabaniə kikiə yam na yɪ te tin mu. Amu yigə daa tərə ba wɔni.

²⁵ Kuntu ŋwaani, Yuutu Baŋa-Wɛ na tagɪ te tin mu tuntu: Amu wó pa Zakɔbi dwi dum joori ba taa jigi yu-yoŋo, yɪ a duri Yisrayeli tiinə bam maama ŋwaŋa. A maa wó suni a yiə sɪ a zəŋi a yuri dum na yɪ lanyiranɪ faɪ tin wɛɛni. ²⁶ Ba na tu ba jəni ba titi tɪga kam wɔni yɪ nɔɔn-nɔɔnu daa ba fugi-ba, ba laan wó swe cavura yalɔ maama ba ya na nɛ tin, dɪ zwabaniə kikiə yalɔ ba na kɪ ba cɔgi amu yigə tin ni ni. ²⁷ Amu wó li-ba a ja a nuŋi tuni dɪlɔ ba ya na zɔvri dɪ wɔni tin, sɪ a jɔŋi-ba ba dɔna juɔa ni. A maa wó tɔgi ba baŋa ni a bri jaja ni a yɪ wu-poŋo tu, sɪ dwi-ge tiinə zanzan taa zɪgi ba niə. ²⁸ Amu nɔɔna bam laan maa wó lwarɪ ni amu mu yɪ ba Tu Baŋa-Wɛ dum. Beŋwaani, amu ya mu dɪlɔ-ba a yaɔi tuni dɪdonnə wɔni, yɪ a nan daa wó ja-ba a joori a jəni ba titi tuw kum wɔni. A daa bá yaɔi ba dɪdɔa titi dɪ sɪ ku tu daari je sum kuntu ni. ²⁹ Amu daa bá li a yigə ba wɔni. A nan lagi a lo a Joro mu a yaɔi Yisrayeli dwi

tiinə bam baŋa ni. Yuutu Baŋa-Wɛ na tagɪ kulɔ tin mu kuntu.»

Zeruzalem naduŋu kum taani

40 Baŋa-Wɛ dam dum dɛɛn tu amu baŋa. Ku yɪ bɪni dɪlɔ ba na kalɪ dɪbam ba vu sa-tu yigə yigə yɪ bɪna fiinle-yanu kɛ tin pulim cana kam da fugə dɛ dum ni mu kuntu. Ku nan yɪ Zeruzalem tuw tum dum kwaga ni bɪna fugə-yana bɪni dum ni mu. Baŋa-Wɛ dam dum na tu amu baŋa dɛ dum kuntu ni tin mu Dɪ jaani-ni Dɪ vu Dɪ bri-ni Zeruzalem na yɪ te tin. ² Wɛ ma vuri wəɛnu Dɪ bri-ni yɪ Dɪ pa a vu Yisrayeli tɪga kam seeni sɪ a zɪgi piu na tiini ku dwara tin yuu ni. Amu na nii jagwiə seeni tin, mu a nɛ sam zanzan na logɪ dɪ zɪga, ni tu-fɔrɔ mu zɪgi dɪ sam tin. ³ Dɪ na jaani-ni pa a fufɔ a yi da tin, mu a nɛ nɔɔnu na zɪga, yɪ o nyuna ni canna na yɪ te tin. Ku tu yɔɔri o zɪgi mancoŋo ni boro kum ni mu, yɪ o ze ŋuna dɪ kasugu o juɔa ni, ni ba na ma-sɪ ba marɪ wəɛnu te tin. ⁴ Nɔɔnu wum laan ma ta dɪ amu o wɪ: «Nabiinu, fɔgi n puri n yiə

si n nii, n daari n puri n zwa si n cəgi kulv maama a na lagi a bri-m tun. Benwaani, kuntu gwaani mu ba jaani-m ba ba yo seeni. Tuli kulv maama n na ne tun n bri Yisrayeli tiine bam.»

*We-di-kamunu kunkolo
wa-puli seeni ni dum*

⁵Amu ma nii a na kəbrə na ləgi ka ci We-di-kamunu kum je sum maama. Nəonu wum na ze kasugu kulv tun didwarum deen yi kanti sirdv mu. O ma kwe-ku o manj kəbrə kam na lirə te tun. Ka manj deen nan yi kasugu didva. Ka didwarum bəja manj dı maa yi kasugu didva.

⁶O laan ma vu o yi We-di-kamunu kum ni dılv na jeeri wa-puli seeni tun. O ma din natənə yam bəja, yi o daari o manj manco-ni dum seeni na dwara te tun. Dı manj dum deen yi kasugu didva mu. ⁷Yun-yurna bam di-biə bardv deen mu zıgi ba guni titari cwənjə kam ka sɛ sile sum ni. Tı didwarum bəja manj yi kasugu didva mu. Tı saŋ-kukugə bəja manj dı maa yi kasugu didva. Kəbrə kalv na cıgi ka pəori yun-yurna bam di-biə bam maama daani tun maa yi kantia ni manj kuni binu. Napəɔ kulv na jeeri We-di-kamunu kum tun manco-ni manj dı maa yi kasugu didva.

⁸Nəonu wum ta ma manj napəɔ kum titi. ⁹Ku wuv kum maa yi kantia ni manj kuni nana, yi ku taala yam maa yi kantia ni manj bɛle. Napəɔ kum ni dum deen jeeri We-di-kamunu kum titi mu.

¹⁰Yun-yurna bam di-biə batv batv maa wv titari cwənjə kam sɛ sile sum maama ni. Ba maama mai daani mu, yi taala yalv na wura tun dı maa mai daani. ¹¹O ta ma manj cwənjə kalv na təgi ni dum seeni tun. Ka na yalma te tun maa yi kantia ni manj kuni fugə. Ka didwarum bəja manj maa yi kantia ni manj kuni fugə-sitv.

¹²Di-bu maama yigə ni, gungəja mu zıgi da yi ka manj dı kantia ni manj didva. Yun-yurna bam di-biə bam titi maama maa yi kantia ni manj kuni sirdv si sen sina sum maama bəja ni. ¹³Nəonu wum daa ma zıgi di-bu didva kwaga kəbrə kam seeni, o təgi titari cwənjə kam seeni o manj o zv di-bu wudoŋ kwaga kəbrə kam. Ku maa yi kantia ni manj kuni fiinle-binu. ¹⁴O laan ma jeeli napəɔ kum wɛ-bəja manj dum. Ku maa yi kantia ni manj kuni fusirdv. Napəɔ kum deen jeeri kunkolo kulv na wv ku sen sitv sum ni tun mu. ¹⁵Pwələ kalv ba na təgi da ba kɛ, ku zıgi pooni yigə ni dum ni si ku yi napəɔ kum ni dum tun manj maa yi kantia ni manj fiinnu. ¹⁶Yun-yurna bam

di-biə bam dı ba taala yam deen jıgı takwæru mu tı kabri sum yıra maama nı. Napɔɔ kum dı maa jıgı takwæru kuntu doŋ. Kuru tiu ne nyunyuru mu gɔgırı tı tigi taala yam maama yıra nı.

Dayigə kunkɔɔ kum

¹⁷Nɔɔnu wum ma ja-nı pa dı zu We-di-kamunu kum dayigə kunkɔɔ kum. Amu ma nii a na di sɩɩ na lɔgı da tun, dı ku pwələ kalu na fɔgı ka kwe tun. Di sum kı daanı sı yı fiinto mu. Sı deen lɔgı sı jeeri pwələ kam mu yı sı kaagı kunkɔɔ kum maama. ¹⁸Pwələ kam maa tigi ka tɔgı kunkɔɔ kum niə yam maama, pa ka dıdwarım maŋı dı-ya. Kuri seeni pwələ kam mu kuntu. ¹⁹O ma maŋı pwələ kalu na tigi kunkɔɔ kum niə yale yam tıtarı laŋa nı tun. Ku na zıgı wa-puli seeni ni dum sı ku taa ve jazım baŋa seeni ni dum tun, ku maŋım yı kantia ni maŋım kuni bi mu.

Jazım baŋa seeni ni dum

²⁰Nɔɔnu wum daa ma maŋı ni dıɩ na jeeri jazım baŋa seeni yı dı tultı dı ve dayigə kunkɔɔ kum tun. ²¹Yın-yurna bam di-biə batɔ batɔ na wu tıtarı cwəŋə kam sən sum nı tun, dı tı taala yam, ku wəli dı napɔɔ kum maama maŋım yı bıdwı mu

dı wa-puli seeni ni dum na yı te tun. Ni dum digə kam yı kantia ni maŋım kuni fiinnu mu dıdwarım baŋa nı. Dı taa yı kantia ni maŋım fiinle-bınu ku saŋ-kukugə baŋa nı. ²²Ka takwæru tum, dı napɔɔ kum, dıdaanı kuru tiu ne nyunyuru tıɩ na gɔgırı tı tigi ka kabri sum yıra nı tun maama yɔɔrı tı yı bıdwı mu dı wa-puli seeni ni dum na yı te tun. Ka maa jıgı natənə yarpe na diini ya ve ka wunu. Nɔɔna na diini ba yı da, ka napɔɔ kum wú taa wu ba yigə nı mu. ²³Ni dıdoŋ dı maa wura dı na ve dı zıɩrı tıtarı kunkɔɔ kum wunu, yı dı jeeri jazım baŋa seeni ni dum. Ni dıdoŋ dı maa wu kunkɔɔ kum wa-puli seeni. Nɔɔnu wum ma maŋı pwələ kalu na tigi ni dıdwı nı, sı ku yı ni dıdoŋ dum nı tun. Ku maa yı kantia ni maŋım kuni bi.

Jagwiə seeni ni dum

²⁴Nɔɔnu wum laan ma tɔgı a yigə pa dı vu kunkɔɔ kum jagwiə dum seeni. Amu ma nii a na ni dıɩ na jeeri jagwiə seeni tun. O ma maŋı dı taala yam, dı dı napɔɔ kum. Tı maama maŋım dum yɔɔrı dı yı bıdwı dı niə yadonnə yam na yı te tun mu. ²⁵Ni dum digə kam dı dı napɔɔ kum maa jıgı takwæru nı niə yadonnə yam takwæru tum na yı te tun. Digə kam yı kantia ni maŋım kuni fiinnu mu dıdwarım

başa nı. Ka ta yı kantia ni maşum fiinle-bunu mu saş-kukugə başa nı. ²⁶Ka maa jıgı natən-yiə yarpe na diini ya ve ka wunu. Nəəna na diini ba yi da, ka napərə kum wú taa wu ba yigə nı mu. Ka taala yam maa jıgı kuru tiu ne nyinyuru na gəgiri tı tigi ya yıra nı tın, kuru tiu ne dıdva saşa maama nı. ²⁷We-di-kamunu kum tutarı kunkələ kum dı maa jıgı ni dılv na jeeri jagwiə seeni tın. Nəənu wum ma maşı pwələ kalv na tigi jagwiə seeni niə yale yam tutarı laşa nı tın. Ku maa yı kantia ni maşum kuni bi.

*Niə yalv na ve ya zıvri tutarı
kunkələ kum wunu tın*

²⁸O daa ma təgi jagwiə ni dum seeni o ja-nı pa dı zu We diga tutarı kunkələ kum wunu. O ma maşı jagwiə seeni ni dum, yı dıntu dı niə yadonnə yam maşum yı bıdwi. ²⁹Dı yun-yırına bam di-biə bam, dı taala yam, dı napərə kum maama maşum dum yı bıdwi dı niə yadonnə yam mu. Ni dum digə kam, dı napərə kum kabri maama maa jıgı takwəəru sı yıra nı. Ka maa yı kantia ni maşum kuni fiinnu dıdwarum başa nı. Ka ta yı kantia ni maşum fiinle-bunu mu saş-kukugə başa nı. ³⁰Tutarı kunkələ kum saşa maama jıgı ka napərə mu. Tı maama yı kantia

ni maşum kuni fiinle-bunu mu dıdwarum başa nı. Tı ta yı kantia ni maşum kuni bunu mu saş-kukugə başa nı. ³¹Napərə kum nan jeeri dayigə kunkələ kum mu. Kuru tiu ne nyinyuru deen gəgiri mu tı tigi kabri sum yıra nı. Natən-yiə nana dı maa tulı ya diini ni dum kuntu nı.

³²Nəənu wum daa ma ja-nı o vu o yi tutarı kunkələ kum wa-puli seeni saşa kam. O ma maşı ka ni dum. Dı dı maşum yəzrı dı yı nı yadonnə yam maşum na yı te tın mu. ³³Dı yun-yırına bam di-biə bam, dı taala yam, dı napərə kum maama maşum yı bıdwi dı niə yadonnə yam mu. Ni dum digə kam, dı napərə kum kabri maama maa jıgı takwəəru sı yıra nı. Ka maa yı kantia ni maşum kuni fiinnu dıdwarum başa nı. Ka ta yı kantia ni maşum fiinle-bunu mu saş-kukugə başa nı. ³⁴Napərə kum jeeri dayigə kunkələ kum mu. Kuru tiu ne nyinyuru deen maa gəgiri tı tigi kabri sum yıra nı. Natən-yiə nana dı maa tulı ya diini ni dum kuntu nı.

³⁵O daa ma ja-nı pa dı yi jazum başa seeni ni dum, yı o maşı-dı. Dıntu dı maşum yı bıdwi dı niə yadonnə yam na maı te tın, ³⁶dıdaanı dı yun-yırına bam di-biə bam, dı taala yam, dı napərə kum maama mu. Digə kam kabri sum maama maa jıgı takwəəru sı yıra nı. Ka maşum dum yı kantia ni

maɲum fiinnu mu dɪdwarum baɲa ni. Ka ta yɪ kantia ni maɲum fiinle-bɪnu mu saɲ-kukugə baɲa ni. ³⁷ Napɔɔ kum jeeri dayigə kunkɔlɔ kum mu. Kurɔ tiu nɛ nyunyuru dɛɛn mu gɔgɪ tɪ tigi kɔ kabri sum yɪra ni. Natən-yiə nana dɪ maa tulɪ ya diini ni dɪm kuntu ni.

Kaanum vara kweem digə

³⁸ Digə kadoɲ dɪ ka ni maa wu kunkɔlɔ ni dɪm kuntu napɔɔ kum tɔɲə ni. Ka wunɪ mu ba yəni ba zari vara balɔ ba na wó gu ba ma kɪ zweem kaanum tun. ³⁹ Taabullu tuna mu zɪɣɪ napɔɔ kum ni. Tɪ tile mu zɪɣɪ digə kam saɲa dɪdva seeni, yɪ tile dɪ zɪɣɪ saɲa kadoɲ kam ni. Tɪ baɲa ni mu ba nan guɪ vara balɔ ba na wó ma ba kɪ zweem kaanum, dɪ lwarum saarum kaanum, dɪ lwarum jɪni kaanum tun. ⁴⁰ Taabullu tuna ta mu wu napɔɔ kum pooni yigə ni, mɛ nɔɔna na diini ba tɔɣɪ jazum baɲa seeni ni dɪm tun. Tile maa wu ni dɪm saɲa dɪdva seeni, yɪ tile dɪ wu saɲa kakam kam ni. ⁴¹ Ku maa na yɪ te tun, taabullu nana mu wura. Tuna mu wu napɔɔ kum wunɪ, yɪ tuna dɪ wu pooni yigə kam ni. Tɪ maa maɲɪ sɪ ba gu kaanum vara bam mu tɪ baɲa ni. ⁴² Taabullu tuna maa wura ba na sarɪ kandwa yɪ ba ma-ya ba kɪ-tɪ tun. Ba mai tuntu mu ba caɪ zweem kaanum vara bam.

Taabullu tum kuntu dɪdwarum baɲa maɲum yɪ kantia ni maɲum dɪdva dɪ cicoro mu. Tɪ yalɪm baɲa maɲum dɪ ta yɪ kuntu mu. Tɪ wɛ-baɲa maɲum maa yɪ kantia ni maɲum dɪdva. Zɪla yalɔ ba na mai ba kɪ zweem kaanum dɪ kaanum dwi maama tun mu ba kwe ba tiɲɪ taabullu tum kuntu baɲa ni. ⁴³ Gwɛli dɪ maa mɛəli digə kam wuu kəbrə yɪra maama ni. Sɪ yɪ dayigə nva maɲum mu. Taabullu tum nan wura sɪ ba na gu vara bam, sɪ ba kwe nwana yam mu ba danɪ tɪ baɲa ni.

Kaanum tiinə bam di sum

⁴⁴ Wɛ digə tɪtarɪ kunkɔlɔ kum wunɪ dɪ sule maa wura, sɪ na wu kunkɔlɔ ni dɪm pooni yigə ni tun. Sɪ dɪdva yəri ni dilɔ na wu jazum baɲa seeni tun mu yɪ ka jeeri jagwiə seeni. Digə kadoɲ kam dɪ maa yəri ni dilɔ na wu jagwiə seeni tun, yɪ ka jeeri jazum baɲa seeni. ⁴⁵ Nɔɔnɔ wum laan ma ta dɪ amu o wɪ: «Digə kalɔ na jeeri jagwiə seeni tun yɪ kaanum tiinə balɔ na nii Wɛ-di-kamunu kum baɲa ni tun nyum mu. ⁴⁶ Ku daari kalɔ na jeeri jazum baɲa seeni tun maa yɪ kaanum tiinə balɔ na nii kaanum bimbim dɪm baɲa ni tun dɪ nyum. Bantu nan yɪ Sadoki digə kam tiinə mu. Levi dwi dɪm maama wunɪ nɔɔna bantu yɪranɪ mu jɪɣɪ cwəɲə sɪ ba fufɔ ba

twe Başa-We te sı ba taa tənə ba pa-DL.»

⁴⁷Nənu wum laan ma maşı tutarı kunkəb kum. Ku yəarı ku maı da ku maı da mu, dıdwarım başa, dı saş-kukugə başa nı. Ku maa yı kantia ni maşum bi bi. Kaanum bimbim dım maa zıgı We-di-kamunu kum yigə nı.

We diga kam

⁴⁸O laan ma ja-nı o vu o yi We diga kam tutı napərə kum. O ma maşı ku taala yale yam na wu ni dım sen sile sum nı tun. Ya na lirə te tun yı kantia ni maşum kuni binu mu. Napərə kum ni dım maa yı kantia ni maşum fugə-bına yalım başa nı. Ka sen kabri sum yı kantia ni maşum bitə bitə saşa maama başa nı mu. ⁴⁹Napərə kum maa yı kantia ni maşum fiinle yalım başa nı. Ku ta yı kantia ni maşum fugə-bile mu dıdwarım başa nı. Natən-yiə mu təgı ya diini ya yi digə kam ni. Ywə yale na wu taala yam tənə nı tun deen maa cwi ya zıgı ni dım saşa maama nı.

41 Nənu wum laan ma ja-nı o zu di-laa kum. O ma maşı taala yale yam na wu ka ni dım sen sile sum nı tun. Ya dıdva na lirə te tun yı kantia ni maşum bırdı

mu. ²Ka ni dım maşum yı kantia ni kuni fugə mu. Ka sen kabri sum maa yı kantia ni maşum binu binu saşa maama başa nı. O ta ma maşı digə kam tutı. Ka dıdwarım başa maşum maa yı kantia ni maşum kuni fiinna. Ka yalım başa maşum dı maa yı kantia ni maşum kuni fiinle. ³O laan ma vu o zu di-laa cıga cıga kam. O ma maşı taala yale yam na wu ka ni dım sen sile sum nı tun. Ya dıdva dıdva maa yı kantia ni maşum bile. Ni dım tutı yı kantia ni maşum kuni bırdı mu yalım başa nı. Ka sen kabri sum maa yı kantia ni maşum bırdı bırdı. ⁴O laan ma maşı di-laa cıga cıga kam tutı, dı ka na leenı ka yi di-laa kum tun. Ku maa yı kantia ni maşum fiinle dıdwarım başa nı. Ku ta yı kantia ni maşum fiinle mu yalım başa nı. O ma ta dı amı o wı: «Digə kantu mu tiini ka yı lanyıranı fası We ıwaanı.»

⁵Nənu wum laan ma maşı We diga kəbrə kam ni na yı te tun. Ka na lirə te tun yı kantia ni maşum bırdı mu. Di-balwa balı na ləgı ba yəri We diga kəbrə kam pooni yigə seeni tun yı kantia ni maşum bına bına mu yalım başa nı. ⁶Di-balwa bam kuntu ləgı ba daşı da-başa mu kuni bitə. Sı maa yı di fiinto mu gına maama nı. Ba nan na ləgı

di-kamunu kum kəbrə kam te tun, ba pɔɔri mɛ di-balwa be sum na wú pəni da tun mu, si ba daa yi lu bɔɔna kəbrə kam yira ni ba lo. ⁷Di silu na logi si danɔ baɔa guni sum ni tun yalma si dwe silu na wu kuri dum ni tun, si ku tɔgi We diga kəbrə kam na yi te ku zigi tiga kam seeni ku taa diini jazum baɔa seeni tun. Natən-yiə mu zigi kuri guni sum ni ya dɔɔli ya tɔgi titari guni sum seeni, ya kɛ ya di jazum baɔa seeni guni di sum.

⁸Amu ma nii a na ni ba logi bimbim mu na kaagi We diga kam maama. Di-balwa bam dɛɛn cwi bimbim dum baɔa ni mu, yi di maɔum dum yi kasugu didwa. Kantia ni maɔum kuni birdu mu kontu. ⁹Di-balwa bam kabri sum lilirim maɔum yi kantia ni kuni binu mu. Ku daari, pwələ kalu na tigi We diga kam di-balwa bam, ¹⁰didaani kunkolo kum di sɔdonnə sum laɔa ni tun ya yi kantia ni maɔum fiinle mu ka yalum baɔa ni, si ku ja ku kaagi We-digə kam ni maama. ¹¹Niə mu wura ya na tɔgi ya zuuri di-balwa bam wuni, ni nɔɔnu na zigi pwələ kam ni o buni da. Ni didwa zigi We diga kam jazum baɔa seeni mu, yi didonɔ dum zigi ka jagwiə seeni. Pwələ kalu na daari tun yalum baɔa maɔum dum laan maa yi kantia ni maɔum binu ku kaagi We diga kam maama.

¹²Digə kadonɔ dɛɛn wu We diga kam wa-zuuri seeni ka na jeeri kunkolo kum. Ka maa yi kantia ni maɔum kuni fusrpɛ yalum baɔa ni. Ka kəbrə kam lilirim maɔum maa yi kantia ni maɔum binu si ku kaagi ku pu. Ka didwarum baɔa maɔum maa yi kantia ni kuni funugu.

¹³Nɔɔnu wum laan ma maɔi We diga kam. Ka yi kantia ni maɔum bi mu didwarum baɔa ni. We diga kunkolo kum pwələ yalum maɔum di maa yi kantia ni maɔum bi, si ku vu ku yi digə kam di ka kəbrə kam maama. ¹⁴We diga kunkolo pwələ kalu na wu ka wa-puli seeni tun, di ka yigə kam seeni di maa yi kantia ni maɔum bi yalum baɔa ni.

¹⁵Nɔɔnu wum daa ma maɔi digə kalu na wu We diga kam wa-zuuri seeni yi ka jeeri kunkolo kum tun, ku wəli di di silu na yəri ka sɛn sile sum tun. Ku maama maa yi kantia ni maɔum kuni bi.

Ku ta na yi We diga napɔɔ kum, di ka di-laa kum, didaani di-laa ciga ciga kam, ¹⁶ba kwe da-pulwaru mu ba kwəli di sitɔ sum maama wu kəbrə kam, ku zigi ka tiga kam seeni si ku yi takwəru tum na wu mɛ tun. Di sum niə yam, di si takwəru tum, didaani si gugwəru tum maama mu ba fɔgi ba kwe kontu donɔ ba zigi. ¹⁷Ku ta na yi ni dilu na zuuri di-laa kum tun, ba ma kwe kəbrə kalu na wu

di baŋa kam seeni tun. Ba ma gɔgɔri We diga kam wu kabri sum maama. ¹⁸Ku nan yi Seruben di kuru tiu ne nyinyuru mu ba gɔgɔri ba ki da, pa Seruben maama gɔgɔri ku saŋi kuru tiu ne. Ba nan ki Seruben maama pa ka jigi yibi sile mu. ¹⁹Seruben maama yibiyɛ kalu na yi nabiinu yibiyɛ tun wɔ jeeri kuru tiu ne mu daa didwa ni, yi ka yibiyɛ kalu na yi nyongo yibiyɛ tun jeeri kuru tiu ne wudoŋ na saŋi tun. Ti ki kuntu doŋ mu ti kaagi digɛ kam wu maama. ²⁰Ku na zigi tiga ni si ku ja ku di jɛgɛ kalu na wu ni dum jazum baŋa seeni tun, ba yɔɔri ba gɔgɔri Seruben, di kuru tiu ne nyinyuru mu We di-laa kum kabri sum yira ni.

²¹Ni dilu na zuuri di-laa kum tun sen sina sum mai daani mu. Dilu dum maa na zuuri di-laa ciga ciga kam wu tun di yi kuntu doŋ. ²²Kaanum bimbim dilu ba na me daa ba ki tun maa zigi da. Di maa yi kantia ni maŋum kuni bitɔ we-baŋa ni. Di didwarum dum jazum baŋa seeni di di yalum jazum baŋa seeni di maa yi kantia ni maŋum bile bile. Bimbim dum nyia yam, di di kuri dum seeni, didaani di sen sum maama yi de mu ba me ba ki. Nɔɔnu wum ma ta di amu o wi: «Taabulu kuntu mu yi kulu na zigi Baŋa-We yigɛ ni tun.»

²³Ni dilu na zuuri di-laa kum tun, di dilu na zuuri di-laa ciga ciga kam tun maama jigi bwæru tile tile mu. ²⁴Boro maama jigi vwana yale mu pa ku wai ku pri ku titi ku ki daani. ²⁵Ba ta ma gɔgɔri Seruben di kuru tiu ne nyinyuru di-laa kum ni-bwæru tum yira ni, ni ba na ki te kabri sum yira ni tun. Ba me de mu ba te pwɛŋɛ We diga napɔɔ kum pooni yigɛ ni. ²⁶Takwæru maa wu napɔɔ kum ni sen sile sum ni, yi ba gɔgɔri kuru tiu ne nyinyuru ba ki da. We diga di-balwa bam di si pwe sum di deen kwe kuntu doŋ mu.

Kaanum tiina bam di

42 Nɔɔnu wum daa ma ja-ni o vu jazum baŋa seeni si di zu dayigɛ kunkɔlɔ kum. O ma bri-ni digɛ kalu na logi ka yɛri We diga titari kunkɔlɔ kɛbrɛ kam na jeeri jazum baŋa seeni tun. ²Digɛ kam ni deen wu jazum baŋa seeni mu. Ka maŋum dum maa yi kantia ni kuni bi didwarum baŋa ni. Ka ta yi kantia ni maŋum fiinnu mu yalum baŋa ni. ³Pwɛlɛ maa wu ka yigɛ ni, ni nɔɔnu na wu titari kunkɔlɔ kum seeni. Pwɛlɛ kam na yalma te tun yi kantia ni maŋum fiinle mu. Digɛ kam saŋa kadoŋ kam ma jeeri pwɛlɛ kalu na tigi dayigɛ kunkɔlɔ kum ni tun. Ka maa jigi di na logi

gini sito maŋi si daŋi da-baŋa ni tun. ⁴Di sum yigə ni titari cwəŋə mu tigi da. Ka maa yi kantia ni maŋum fugə ka yalum baŋa ni, di kantia ni maŋum kuni bi ka didwarum baŋa ni. Di sum niə yam yɔɔri ya jeeri jazum baŋa seeni mu. ⁵Di sum na logi te tun, silu na wu jazum baŋa seeni tun muri silu na wu titari dum seeni tun mu. Silu di maa na wu titari ni tun di daa maa muri silu na wu kuri dum seeni tun. ⁶Di sum na logi gini sito da-baŋa ni kuntu tun, ba wu cwi ywə yalu na wu teli-si tun, ni kunkwallu tum di sidonnə na jigi te tun. Ku ma pa di silu na logi si zigi baŋa ni tun muri silu na wu kuri dum ni tun. ⁷Kəbrə wudoŋ maa zigi ka maŋi di di sum, di dayigə kunkolo kum. Ka yi kantia ni maŋum fiinnu mu didwarum baŋa ni. ⁸Di silu gina na yəri dayigə kunkolo kum tun maŋum yi kantia ni fiinnu mu didwarum baŋa ni. Gina kalu na logi We diga kam təŋə ni tun didwarum maŋum maa yi kantia ni maŋum bi. ⁹Di silu na wu kuri seeni tun jigi ni na wu si wa-puli seeni, ni nɔɔnu na nuŋi dayigə kunkolo je sum ni yi ku tu maa zuuri si woni. ¹⁰Ni dum kuntu maa wu kunkolo kəbrə kam na puli me tun ni.

Di sidonnə maa wu We diga dayigə kunkolo kum jagwiə seeni, yi si yɔɔri si jeeri digə kadoŋ kam. ¹¹Titari cwəŋə mu tigi si yigə ni.

Di sum kuntu nan yɔɔri si nyi di silu na wu jazum baŋa seeni tun mu. Si maŋum dum maama yɔɔri di yi bidwi di jazum baŋa seeni di sum na yi te tun mu. Si niə yam di maa yi bidwi di niə yalu na wu jazum baŋa seeni di sum ni tun. ¹²Jagwiə di sum maa jigi ni dilu na jeeri wa-puli seeni si ku maŋi di kəbrə kam na puli me seeni ka lo ka zigi tun.

¹³Nɔɔnu wum laan ma ta di amu o wu: «Di suntu na wu We diga titari kunkolo kum jazum baŋa seeni, di silu na wu ku jagwiə seeni tun yi lanyirani faŋi mu. Daani mu Baŋa-We kaanum tiinə balu na bwələ di Di tun wu yəni ba di kaanum wodi u kulɔ na tiini ku yi lanyirani faŋi tun. Ba maa wu tiŋi wənu tilu na yi lanyirani faŋi tun di sum kuntu woni, ni ku na yi wodi u kaanum ŋwaani, di lwarum saarum kaanum, di lwarum jini kaanum ŋwaani. Beŋwaani, di sum yi lanyirani faŋi mu We ŋwaani.

¹⁴Kaanum tiinə bam na yəni ba zu We diga kam titi, ba daa ba wani ba nuŋi ka je sum ni, si ba zu dayigə kunkolo kum, yi ba wu li ba kaanum gwaaru tum ba tiŋi di sum kuntu woni. Ba maa wu yəni ba kwe gwaaru tidonnə ba zu, si ba laan wani ba yi nɔɔna bam na wu me seeni tun.»

¹⁵O na maŋi woŋo kulɔ dwi maama na wu We diga je sum ni o ti

tun, mu o jaani-ni pa di təgi wa-puli seeni ni dum di nuji pooni. O laan ma maŋi pwələ kalu na kaagi daani maama tun. ¹⁶O kwe kasugu kulu o ya na jigi o maŋi wənu tum maama tun mu o maa maŋi wa-puli seeni saŋa kam. Ka yi kantia ni maŋum biə-yanu mu. ¹⁷O ta ma kwe kasugu kum o maŋi jazum baŋa seeni saŋa kam. Ka di yi kantia ni maŋum biə-yanu mu. ¹⁸O daa ma maŋi jagwiə seeni saŋa kam. Ka di yi kantia ni maŋum biə-yanu mu. ¹⁹O ma pipiri o vu o maŋi wa-zuvri seeni saŋa kam. Ka di maa yi kantia ni maŋum biə-yanu. ²⁰O deen təgi cwəŋə kam kuntu mu o maŋi We diga kam je sum di kəbrə kalu na kaagi-ka tun. Ka sen sum mai da si mai da mu, kantia ni maŋum kuni biə-yanu yanu. Kəbrə kam deen logi ka ci We diga kam, si ku pəvri wənu tulu na yi lanyiranı fastı tun, di tulu na wura de maama tutuŋa gwaani tun daani mu.

We paari-zulə yam taani

43 Nənu wum ma ja-ni pa di vu We diga kam ni dulu na jeeri wa-puli seeni tun. ²A ma nii a na ni Yisrayeli tiinə We paari-zulə yam zigi wa-puli seeni mu ku maa buna. We na dwani Dı kwəri te tun,

ku nyi di nınu du-fara na cuuri yi ti wuuri te tun mu. Tıga baŋa je maama deen ma li di Dı paari-zulə yam pooni. ³We na li wənu tulu Dı bri-ni tun yəvri ti nyi di vura yalu a ya na ne yi Dı ba si Dı cəgi Zeruzalemi tu kum tun mu. Ti maa nyi di yalu a ya na ne Kəbri bugə kam ni ni tun. Amu ma tun a vin a yibiyə tıga ni. ⁴Baŋa-We paari-zulə yam ma təgi ni dulu na jeeri wa-puli seeni tun ni ku zu We diga kam wuni. ⁵Viu laan ma fuli ku gə-ni ku zigi weeni. Ku ma ja-ni ku ja zu We diga kam titari kunkulu kum ni, yi amu di na ni Baŋa-We paari-zulə yam mu yəvri ku su We diga kam ni maama.

⁶Nənu wum na zigi a saŋa ni kuntu tun, mu a ni nənu wudoŋ na zigi We diga kam wuni o ɣəni di amu. ⁷Ku tu ma ta o wi: «Nabiinu, jəgə kantu mu yi amu paari jangəŋə na wó cwi me tun. Ka wó taa yi amu jəŋə je. Amu wó maŋi yo seeni mu si a di Yisrayeli tiinə bam taa zuvri daani si ku taa ve maŋa kalu na ba ti tun. Yisrayeli dwi tiinə bam, di ba pwa bam maama daa bá tuŋi ba cəgi amu yiri dum na yi lanyiranı fastı tun, di ba na kaagi ba zuli jwə-yəvri di ba pwa balu na tıgi tun yibeelə yam. ⁸Ba pwa bam deen logi ba sə-fwaaru mu pa ti yəri amu

titi digə kam kəbrə nı. Ku nyi di kəbrə yuranı mu cıgı amu di bantu daanı. Ba ma tɔgı ba kəm-balwaarv yam ɣwaanı ba cɔgı amu yırı dun na yi lanyıranı faıı tun. Kuntu ma pa a tɔgı a ban-lum dum baɣa nı a yɔɔrı a cɔgı-ba. ⁹Ba nan maɣı sı ba yaɣı jwə-yɔɔrv kaanum, sı ba daarı ba yaɣı ba pwa yibeelə yam zulə. Ba na kı kuntu, amv laan wó taa zuvrı ba titarı nı maɣa maama.

¹⁰Nabiinu, fɔgı n maɣı We diga kam yıra cıbarı na yi te tun n brı Yisırayeli tiinə bam. Ku maa wó pa cavıra ja-ba ba lwarum kikiə ɣwaanı. Pa ba na ka zıga kam maɣum na yi te tun. ¹¹Cavıra maa na jaanı-ba ba kikiə yam maama ɣwaanı, sı n pa ba lwarı We diga kam na zıga te, di ka niə yam, di ka maɣum dum maama na yi te tun. Ta pa ba lwarı ka di sum na kikili sı lɔ te tun, sı n daarı n ta di ba ka cullu tum na brı kulv tun. Nan pupvni wəənu tum kuntu maama n tiɣı sı ba maanı We diga kam nyınyvgv na yi te tun, yi ba daarı ba taa tɔgı ka cullu tum.

¹²We ni dilv na wura Dl digə kam ɣwaanı tun mu tuntv: Pıu yuu je sılv ka na lɔgı tun di pwələ kalv maama na kaagı da tun tiini ka yi lanyıranı faıı mu We ɣwaanı. Cıga tun, We ni dilv na wura o digə kam ɣwaanı tun mu kuntu.»

Kaanum bimbim dum

¹³Kaanum bimbim dum maɣum na yi te tun mu tuntv, nı ku na tɔgı kantia ni maɣum lanyıranı. Ku nan yi dayigə nva maɣum mu toɣı kantia ni maɣum dum wunu. Bimbim dum kuri seeni goɣo mu tigi da, ku na luunə ku yi kantia ni maɣum, yi ku ta yalma sı ku yi kantia ni maɣum. Di maa jıgı niə na kaagı di maama pa ya yalma sı ku maɣı di dayigə nva maɣum kuni bitv. Bimbim dum wə-baɣa maɣum na yi te tun mu tuntv: ¹⁴Ku na zıgı di kuri seeni goɣo kum nı sı ku taa diini ku yi di titarı fra kam tun, bimbim dum yi kantia ni maɣum kuni bile mu We jazum baɣa seeni. Fra kam titı yalıv baɣa maɣum maa yi kantia ni maɣum dıdva. Ku maa na zıgı titarı fra kam nı sı ku taa diini ku yi jazum baɣa seeni fra kam tun, ku yi kantia ni maɣum kuni buna mu We baɣa nı, yi fra kam kuntu di yi kantia ni maɣum dıdva ka yalıv baɣa nı. ¹⁵Bimbim dum baɣa kam me seeni ba na zwe kaanum dum tun maa yi kantia ni maɣum kuni buna We baɣa nı sı ku wəli da. Nyia yana ta maa zıgı di niə yam sen suna sum nı. ¹⁶Bimbim dum baɣa kam me ba na zwe kaanum dum tun sen sum maama mai da sı mai

da. Ku maa yi kantia ni manum fugə-bile didwarum baŋa ni di ku yalum baŋa ni. ¹⁷ Bimbim dum titari seeni maa yi kantia ni manum kuni fugə-bina di didwarum baŋa ni, di di yalum baŋa ni. Di maa jigi ni na yi kantia ni manum cicoro yalum baŋa ni. Di fra kam yalum nan man di kantia ni manum didwa ku ja kaagi ka maama. Natən-yiə deen diini bimbim dum wa-puli seeni ya yi di jazum baŋa seeni.

¹⁸ Baŋa-We ma ta di amu Di wi: «Nabiinu, Yuutu Baŋa-We na tagi te tun mu tuntu: Ba na logi kaanum bimbim dum, cullu tilu ba na wu toggi si ba zwe vara, ba daari ba kwe ba jana bam ba miisi bimbim dum yira ni tun mu tuntu: ¹⁹ Nmu wu kwe na-bia n pa kaanum tiina bam si ba ma ba ki lwarum saarum kaanum. Bantu yi Sadoki digə kam tiina mu na jigi cwəŋə si ba fufu ba twe amu te si ba taa tuga ba pa-ni tun. Yuutu Baŋa-We na tagi kululu tun mu kuntu. ²⁰ Nmu laan ma n wu pwəri jana bam wuni si n kwe-ba n taagi bimbim dum nya yana yam ni, didaani di titari seeni niə yana yam ni, di fra kalu na kaagi bimbim dum maama tun ni. Nmu wu toggi cwəŋə kam kuntu mu si n foggi n kwe bimbim dum kaanum tituga yam gwaani. ²¹ Nmu ta ma n wu ja na-bia kam n na me n

ki lwarum saarum kaanum dum tun nwana n vu n zwe jəgə kalu na man yi ka wu daa daa di We diga kam titi tun ni.

²² Tiga na puuri, n ta wu ja bubulu kalu na ba jigi geeri ka yira ni tun mu n ba si n kwe-ka n ki lwarum saarum kaanum. Ki kuntu n ma n foggi n kwe bimbim dum We gwaani, ni n na ki te di na-bia kam tun. ²³ Nmu na kwe-di n ti, n laan wu li na-bia di pi-bia mu n vara bam wuni, ti na ba jigi geeri ti yira ni tun. ²⁴ Nmu wu kwe-ti n kaani Baŋa-We yigə ni mu. We kaanum tiina bam di wu kwe ye ba zizagi vara bam nwana yam baŋa ni, yi ba daari ba zwe-ya ba pa Baŋa-We.

²⁵ Kwe da yarpe si de maama ni, n ja bubulu n ba n ma n ki lwarum saarum kaanum. Nmu ta wu beeri na-bia di pi-bia mu si n ma tuntu di n ki kaanum dum. Ti nan ba man si ti taa jigi geeri ti yira yam ni. ²⁶ Ba nan wu kwe da yarpe mu ba ma ba kwe bimbim dum We gwaani. Ba maa wu toggi cwəŋə kam kuntu ba puuri-di ba ziggi daa ni kaanum tituga yam gwaani. ²⁷ Da yam kuntu na laggi ya ti, pa da nana de dum yi si ku taa veə, kaanum tiina bam man si ba kwe abam zweem peera yam, di a wəl-dəno peera yam ba ma ki kaanum ba pa-ni bimbim dum baŋa ni. Amu laan maa wu

se si á taá yí a nɔɔna bam. Amu Yuutu Baɗa-We na tagi kulu tun mu kuntu.»

We diga kam cullu tɔdonnɔ

44 Nɔɔnu wum daa ma ja-ni pa dí vu dí yí We diga kam kunkolo ni dɔlu na jeeri wa-puli seeni tun. Dɔ nan ya pɔ mu. ²Baɗa-We ma ta dɔ amu Dɔ wɔ: «Ni duntu wó yɔɔrɔ dɔ pɔ mu dɔ taa zɔga. Ba daa bá purɔ-dɔ. Nɔɔn-nɔɔnu daa bá tɔgi da o zu digɔ kam wuni, beɗwaani, Baɗa-We dum na yí Yisrayeli tiinɔ We tun mu tɔgi ni dum kuntu Dɔ zu da. Kuntu ɗwaani mu dɔ wó pɔ dɔ taa zɔga maɗa maama. ³Yisrayeli tu dideeru wum yirani mu jigɔ cwɛɗɔ sɔ o vu o ɗani ni dum digɔ diduɔ ni o dɔ wɔdiu amu Baɗa-We yigɔ ni. O nan maɗi sɔ o tɔgi ni dum napɔɔ kum ni mu o zu da, yí o daari o tɔgi cwɛɗɔ kam kuntu o nuni.»

⁴Nɔɔnu wum ma ja-ni pa dí tɔgi jazum baɗa seeni ni dum ni dí vu dí zaɗi We diga kam yigɔ ni. Amu ma nii a na Baɗa-We paari-zulɔ yam na su We diga kam ni maama te tun. A ma tun a vi a yigɔ tɔga ni.

⁵Baɗa-We ta ma ta dɔ amu Dɔ wɔ: «Nabiinu, fɔgi n nii lanyirani, sɔ n cɛgi kulu maama a na lagɔ a bri-m Baɗa-We digɔ kam cullu tum seeni tun sɔ n kwe-ti n kɔ n

yuu ni. Ta maani ka niɔ yam na yí te tun dɔ balu na jigɔ cwɛɗɔ sɔ ba taa tɔgi-ya ba zuurɔ We digɔ kam ba daari ba nuni tun. ⁶Nan ta dɔ Yisrayeli dwi zwabani-nyina bam ni: «Yuutu Baɗa-We na tagi te tun mu tuntu: Abam Yisrayeli dwi tiinɔ bam, yaɗi-na á kɛm-balwaarɔ yam! ⁷Abam jaani vɔrɔ balu na yɔɔrɔ ba yɔri amu yí ba wubuɗa kwaali tun mu á ja á zu amu digɔ kam ni, ni á na yɔni á kwe wɔdiu pɛɛra, dɔ vara lara, dɔ ba jana á ma á kɔ kaanum á pa amu. Á ma da ku ɗwaani á digimi amu We diga kam, yí á cɔgi ni dɔlu amu na goni dɔ abam tun. Á yɔni á kɔ kuntu doɗ mu á wɔli á kɛm-balwaarɔ yadonnɔ yam wuni. ⁸Ku na yí pɛɛra yalu na yí lanyirani fasi amu ɗwaani tun, abam wu fɔgi á nii ya baɗa ni. Á nan kwe vɔrɔ mu á pa ba jigɔ amu digɔ kam tutuɗa ba tuɗa ba pa abam. ⁹Yuutu Baɗa-We nan na tagi te tun mu tuntu: Vɔrɔ balu na yɔri amu tun ba jigɔ cwɛɗɔ sɔ ba zu amu digɔ kam ni, dɔ balu na zuurɔ Yisrayeli tiinɔ bam titari ni tun dɔ.

¹⁰Levi dwi tiinɔ bam badonnɔ deen yaɗi amu. Ba ma gwaani Yisrayeli tiinɔ badaara bam wuni pa ba ywɔri cwɛɗɔ ba daari amu yí ba zuli jwɛnɔ. Ba lwarum dum kuntu wó taa wu ba yuu ni sɔ ba na waarum. ¹¹Amu nan wó pa-ba cwɛɗɔ sɔ ba taa tuɗi amu digɔ kam

ni. Baá taa yiri We diga kam niə yam. Ba ta wó taa gvi vara balu nɔɔna na jaani ba tui si ba maa ki zweem kaanum di kaanum dwi maama tun, yi ba daari ba taa zigi nɔɔna bam yigə ni ba wəli-ba We zulə seeni. ¹²Ba nan na tunji ba pa Yisrayeli dwi tiinə bam jwənə kaanum baɲa ni mu yi ba pa ba cɔgi tun ɲwaani, amu nan dugi di a titi yiri ni a wó waari-ba ba lwarim dum ɲwaani. Yuutu Baɲa-We na tagi kulɔ tun mu kuntu. ¹³A nan bá pa-ba cwəɲə si ba fufɔ ba twe amu si ba taa tunja kaanum tiinə tutuɲa ba pa-ni. Ba ta yi twe wəənu tɔlu a na pɔɔri-ti si ti taa yi lanyirani fasi amu ɲwaani tun. Ba nan wó di ba cavura mu tutuɲ-zɔɔna yalu ba na ki tun ɲwaani. ¹⁴Di ku di, a lagɔ a kwe We diga kam tutuɲa dwi maama mu a ki bantu juɲa ni si ba taa nii ya baɲa ni.

¹⁵Ku daari Levi dwi tiinə balu na yi kaanum tiinə yi ba nuɲi Sadoki digə kam ni tun, bantu mu yɔɔri ba nii amu digə kam tutuɲa baɲa ni ba pa-ni maɲa kalɔ Yisrayeli tiinə badaara bam na ywəri ba cwəɲə ni tun. Bantu mu wó fufɔ ba twe amu si ba taa tunji a kaanum tutuɲa yam, yi ba yəni ba kwe vara lara, di jana ba ki kaanum ba pa-ni. Yuutu Baɲa-We na tagi kulɔ tun mu kuntu. ¹⁶Bantu ta wó wani ba zu amu digə kam wuni, si ba ki kaanum amu bimbim

dum baɲa ni, yi ba tunji ba pa-ni. Bantu nan mu wó ki amu wubuɲa yam na lagɔ te tun.

¹⁷Ba na yəni ba zu We-digə titari kunkɔlɔ kum wuni, ba maɲi si ba kwe gar-fifali mu ba zu. Ku dai si ba zu peeni kurɔ gwaaru si ba ma-ti ba tunji We-digə kunkɔlɔ kum wuni, naa We-digə kam titi wuni. ¹⁸Ba maɲi si ba yəni ba kwe gar-fifali mu ba ban ba yum tum, yi ba daari ba vɔ gar-kuri ba tee ni. Ku nan dai si ba vɔ ba titi di gwaaru tɔlu na wó pa ba taa cuuri di luluɲu tun. ¹⁹Ba nan na nuɲi We-digə kam ni si ba vu ba yi dayigə kunkɔlɔ kum me nɔɔna bam na gilimi tun, baá li gwaaru tɔlu ba na zu ba maa tunji We-digə kam tutuɲa tun mu ba tiɲi di sulu na pɔɔri We ɲwaani tun wuni, si ba laan joori ba kwe gwaaru tudonnə ba zu. Ba na ki kuntu, nɔɔna bam bá wani ba dwe ba gwaaru tum si ku pa ba di ji lanyirani fasi.

²⁰We kaanum tiinə bam nan dai si ba ceeri ba yum, naa si ba yagi ba yuuywe si si ki didwaaru. Ba nan wó wani ba dɔɔri ba yuuywe sum ba yagi. ²¹Ba wulɔwulɔ nan yi nyɔ sana yi o daari o zu We-digə titari kunkɔlɔ kum wuni. ²²Ba dai si ba di kadənə ba ma ki ba kaana, naa kaana balu di ba banna na yagi daani tun. Bantu nan maɲi si ba di Yisrayeli tiinə bukwa balu na yəri baara tun yirani mu,

naa kaanum tiinə badonnə kadənə.

²³Bantu titɔɣi mu maɣi si ba bri a nɔɔna bam si ba taa wai ba pɔɔri wəenu tilu na yi lanyiranɔ fasti tun, di tilu na wura de maama titɔɣa ɣwaani tun daani. Ba ta wó pa ba taa wai ba pɔɔri wəenu tilu na maɣi di We cullu tum tun, di tilu na jigi digiru cullu tum seeni tun daani.

²⁴Taani na wu amu nɔɔna bam laɣa ni, ku yi kaanum tiinə bam mu wó kwe amu niə yam ba ma buri ciga ba titari ni. Ba ta wó nii si a niə yam na bri si nɔɔna bam taa di candi yalu tun suni ya taa tɔɣa. Ba ta wó taa nɔɣi a siun da yam, si nɔɔna taa pai ya yi ya yira.

²⁵Kaanum tu dai si o twe tu yira, beɣwaani, o na dwe tɔv yira, kú pa o digimi o titi cullu tum seeni mu. Ku nan na yi o ko naa o nu mu tɔga, naa o biə wuni didua, naa o zumbaaru, naa o nyaani, naa o nakɔ ta na wu zu baru mu na tɔga, o jigi cwəɣə si o dwe ku tu yira yam. ²⁶O nan na dwe tɔv yira, o laan wó kwe o titi si o joori o maɣi di cullu tum. O na ki kuntu o ti, si o daari o pa da yarpe ke. ²⁷O laan jigi cwəɣə si o zu We-digə kam titari kunkɔlɔ kum wuni si o tɔɣi digə kam ni. De dɔm kuntu ni oó ki lwarum saarum kaanum o titi ɣwaani. Yuutu Baɣa-We na tagi kulɔ tun mu kuntu.

²⁸Yi pɔɔri-na Yisurayeli tɔga kam wuni á pa kaanum tiinə bam si ba taa te. Amu Baɣa-We titi mu wó taa yi ba təri. Amu titi mu yi wulu na maɣi a pa-ba. ²⁹Ku na yi te tun, wudiu pɛera, di lwarum saarum pɛera, di lwarum juni pɛera, di wəenu tilu maama Yisurayeli tiinə bam na jaani ba tui ba ki amu juɣa ni tun yi bantu nyum mu.

³⁰Abam wodiiru tilu na loori yigə ti ki yi ti lamma tun, didaani á We-təri pɛera dwi dwi wó taa yi kaanum tiinə bam nyum mu. Á ta wó kwe mun-bwe dilu á na suɣi á pɔɔri si á ma á fɔɣi dipe tun á pa kaanum tiinə bam, si We yu-yoɣo taa wu á sam dɔm baɣa ni. ³¹Kaanum tiinə ba jigi cwəɣə si ba di woɣo kulɔ na tigi ku titi tɔvni, naa vara na jaani-ku ba tɔri tun. Ku na maɣi ku yi zuɣə mu, naa varum mu di, ba yi di-ti.

Ba na wó pɔɔri tɔga kam te tun

45 Abam na lagɔ á pɔɔri tɔga kam á pa Yisurayeli dwiə yam si ba taa te, á maɣi si á li pwələ si ka taa yi ka yira amu Baɣa-We ɣwaani. Ka wó taa yi kanti 25 000 mu didwarum baɣa ni, di kanti 20 000 ka yalum baɣa ni. Pwələ kam maama wó taa yi lanyiranɔ fasti mu amu ɣwaani. ²Pwələ kam kuntu ni á wó pɔɔri kanti 500 mu

didwarum baɲa ni di yalum baɲa ni si á ma á lo We-digə kam da. Naboo wó taa tigi ku kaagi-ka, yi ku yalum baɲa maɲum yi kanti 50. ³Ta pɔɔri-na pwələ kalu na yi ka yira tun bile, si á maɲi kanti 25 000 didwarum baɲa ni, di kanti 10 000 yalum baɲa ni. Je sum kuntu á na wó maɲi tun mu á wó ki We-digə kam na tiini ka yi lanyirani faɪ We ɲwaani tun da. ⁴Pwələ kam cicoro kum kuntu wó taa yi tiga kalu na pɔɔri amu ɲwaani tun. Dáani mu kaanum tiinə bam wó taa te, di ba na tuɲi We-digə tituɲa yam yi ba fufu ba twe Baɲa-We te si ba tuɲi ba pa-Di tun. Baá lo ba sam dum dáani mu, yi dáani mu We titi digə kam di maa wó taa wura. ⁵Pwələ kam cicoro kulu na daari tun di wó taa yi kanti 25 000 didwarum baɲa ni, di naba-laara kanti 10 000 yalum baɲa ni. Tiga kam kuntu wó taa yi Levi dwi tiinə bam nyum mu, ba na tuɲi We digə kam woni tun ɲwaani. Baá taa te-ka pa tuni taa wura si ba taa zuuri di woni.

⁶Ku ta na yi tiga kalu abam na wó lo tu kum titi ka baɲa ni tun, á wó maɲi laɲa kalu na yi kanti 5 000 yalum baɲa ni di kanti 25 000 didwarum baɲa ni tun, pa ka saɲi pwələ kalu na yi ka yira amu ɲwaani tun. Laɲa kam kuntu wó taa yi Yisrayeli tiinə bam maama nyum mu.

⁷Yisrayeli tu didɛɛru wum nan mu wó taa te tiga kadoɲ, ka na tonji di pwələ kalu na yi ka yira amu ɲwaani tun, yi ka ta tonji di tiga kalu na yi tu kum nyum tun. O laɲa kam maa wó zigɪ amu pwələ kam wa-zuuri seeni ka vu ka yi tiga kam maama wa-zuuri seeni sisəm dum, yi ka zigɪ amu pwələ kam wa-puli seeni ka vu ka yi tiga kam maama wa-puli seeni sisəm dum. Ku maa bri ni o tiga kam wó taa dwara ka mai di Yisrayeli dwiə yadonna yam tiga na mai te tun mu. ⁸Tiga kam kuntu maa wó lɛɛri ka taa yi didɛɛru wum nyum mu Yisrayeli tu kum ni. Kuntu tun, a didɛɛra bam daa bá taa jigi a nɔɔna bam ba beesa. Ba nan wó yagi Yisrayeli tiinə bam mu si dwi maama jonji di tiga di taa te.

⁹Yuutu Baɲa-We na tagi te tun mu tuntu: Abam Yisrayeli tu didɛɛra bam, á tiini á pini amu nɔɔna bam, yi á daari á beesi-ba si ku daani. Nan yagi-na vuvugə tituɲa, si á daari á tuɲi kulu na yi ciga yi ku tigi cwəɲə tun. Á daa yi vri tiga amu nɔɔna bam tee ni si á daari-ba á zigɪ bwəri. Yuutu Baɲa-We na tagi kulu tun mu kuntu. ¹⁰Abam na lagi á maɲi wəənu á pa daani, si á kwe bwen silu na yi ciga ciga tun á maɲi-ti. ¹¹Kuriwe silu á na wó taá mai á maɲi wəənu tun maɲi si si taa yi ciga mu, ni ku na yi muni mu á

jigi á maɲa, naa ku na yi na mu di. Kuriwaa biə fugə mu wó yi homɛɛri didva.¹² Á nan na maɲi wəənu si á lwarɪ ti duuni na yi te tun, si á maɲi gera kuni fiinle si ti taa yi sɛkɛli didva. Sɛkɛla fusirdɔ (60) di maa wó taa yi mine didva.

We pɛera di candi taani

¹³ Pɛera yalɔ á na maɲi si á kwe á pa Wɛ tun mu tuntɔ: Maɲi-na á muna bwen fusirdɔ maama wunɪ si á li didva.¹⁴ Á ta wó ma kuriwaa mu á maɲi á nugə kam, si á li bwen sile kuriwaa biə fugə maama wunɪ. Kuriwaa biə fugə yi bidwi mu di homɛɛri didva.¹⁵ Ku ta na yi abam peeni sɪm na di gaa Yisrayeli ti-ywəŋə kam nɪ tun, á wó li piə didva mu si biə-yale maama wunɪ. Ba maa wó kwe pɛera yam kuntɔ ba ma ba kɪ wɔdiu pɛera, di zweem pɛera, di wəl-dɔnɔ pɛera kaanum, si ba tɔgi ya ŋwaanɪ ba li nɔɔna bam lwarum Wɛ yigə nɪ. Yuutu Baɲa-Wɛ na tagɪ kulɔ tun mu kuntɔ.¹⁶ Yisrayeli tiinə bam maama nan mu wó ja pɛera yam kuntɔ ba ba ba kɪ ba tiv kum didɛɛɔ wum juɲa nɪ.¹⁷ Didɛɛɔ wum nan maɲi si o beeri vara balɔ ba na wó kwe ba kɪ zweem pɛera, di wɔdiu pɛera, di wo-nyɔɔɔ pɛera, nɪ nɔɔna bam na lagɪ ba di ba candi dwi dwi. Ku na

yi ba can-dɔŋa candi, di ba siun da yam, didaanɪ candi yalɔ maama Yisrayeli dwi tiinə bam na maɲi si ba di tun, wuntu mu wó beeri lwarum saarum kaanum vara bam, di wɔdiu pɛera yam, di pɛera yalɔ ba na wó zwe ba pa Wɛ tun, di wəl-dɔnɔ pɛera yam si ba kwe ba maa kɪ kaanum ba pa Wɛ si ba li nɔɔna bam lwarum o yigə nɪ.

¹⁸ Yuutu Baɲa-Wɛ na tagɪ te tun mu tuntɔ: Dayigə cana kam pulim de dum nɪ, si á kwe na-bia kalu na ba jigi geɛɪ ka yɪra nɪ tun á ma á kwe Wɛ-digə kam.¹⁹ Kaanum tu wum maa wó pwəri lwarum saarum kaanum varum wum jana wunɪ o ja o vu o taagi Wɛ-digə kam mancwəənu niə sɪm sɪm nɪ. O ta wó kwe-ba o kɪ bimbim dum titari seeni niə yana yam nɪ, di Wɛ-digə titari kunkɔlɔ kum ni bwəɛru tum di yiranɪ.²⁰ Ku ta na yəni ku yi cana kam da yarpe de dum, nmɔ nan ta wó kɪ kuntɔ dɔŋ mu si n ma n kwe wulɔ maama na cɔgi yi o wu paali o kɪ lwarum, naa o wu lwarɪ ku ni nɪ tun. Kuntɔ maa wó pa n fɔgi n kwe Wɛ-digə kam cullu tum seeni.

²¹ Pulim cana kam da fugə-yana de dum nɪ, si á di Pakɪ candiə kam. Kwe-na da yarpe á di-di, si da yam kuntɔ nɪ á taá di dɪpe dɪlɔ na ba jigi dabilɪ di wunɪ tun.²² Candiə kam pulim de dum nɪ, á tiv didɛɛɔ wum

wó beeri na-bia mu sɪ ba kwe-ka ba ma ba kɪ lwarum saarum kaanum o titi ŋwaani, dɪ tuw kum nɔɔna bam maama ŋwaani. ²³Da yarpe yam de maama wuni o nan ta wó beeri nabe sirpe, dɪ pi-be sirpe, ti maama na ba jigɪ geeri ti yira ni tun mu, sɪ ba kwe-ti ba kɪ zweem kaanum ba pa Baŋa-We. O ta maa wó beeri bubɔlɔ sɪ ba kwe-ka ba kɪ lwarum saarum kaanum. ²⁴O nan ta wó taa jigɪ muni mu o wɛli da sɪ ba ma ba kɪ wɔdiu peeri kaanum. Kuó taa yi muni kuriwaa bu didva na-bia maama ŋwaani, dɪ kuriwaa bu didva pi-be maama ŋwaani. Nugə bwen sina nan mu wó wɛli dɪ muni kuriwaa maama.

²⁵Ku ta na yi candiə kalɔ na puli canɪ sirpe cana kam da fugə-yanu de dum ni tun, candiə kantɔ da yarpe yam de maama wuni o daa wó beeri peera mu sɪ ba ma-ya ba kɪ lwarum saarum kaanum, dɪ zweem peeri kaanum, dɪ wɔdiu peeri kaanum, sɪ nugə dɪ wɛli ti wuni.

46 Yuutu Baŋa-We na tagɪ te tun mu tintu: We-di-kamunu titartɪ kunkɔlɔ kum ni dilu na jeeri wa-puli seeni tun maŋɪ sɪ á pi-dɪ mu á tituŋa da yardu maama wuni. Ku maa na yi siun de dum, didaani can-duŋa de dum ni, sɪ á laan purɪ-dɪ á yagi. ²Tu wum dideeru wum maa wó

zigɪ dayigə kunkɔlɔ kum ni o vu o zu ni dum kuntu napɔrɔ kum wuni sɪ o taa zigɪ manchongo ni dum ni. Kaanum tiinə bam maa wó kwe o zweem peera, dɪ o yazurə peera ba ma ba kɪ kaanum. Dideeru wum ta na zigɪ manchongo ni dum ni, oó cɔɔlɔ o yibiyə tiga ni sɪ o zuli-nɪ, yi o daari o nuŋi da o viiri. Ba nan bá pi ni dum, sɪ tiga na tu ka yi, sɪ ba laan pi-dɪ. ³Siun da yam dɪ can-duŋa da yam maama ni, tuw kum nɔɔna bam nan maŋɪ sɪ ba gilimi daani ni dum kuntu yigə ni mu, sɪ ba zuli Baŋa-We. ⁴Dideeru wum na maŋɪ sɪ o ja zweem peeri dilu siun de maama ni o ba o kɪ o pa Baŋa-We tun nan wó taa yi pi-balɪ sirdu, dɪ pi-bia didva mu. Tintu maama nan bá taa jigɪ geeri ti yira ni. ⁵Wɔdiu peeri dilu o na wɛli pi-bia kam wuni sɪ o ma o kɪ kaanum dum tun wó taa yi kuriwaa bu didva mu. Muni dilu o na wó kwe o wɛli pi-balɪ sum ni tun nan wó maŋɪ dɪ o na lagɪ te tun mu. O nan wó wɛli nugə bwen sina mu muni kuriwaa maama ŋwaani. ⁶Can-duŋa de dum ni dideeru wum ta wó kwe na-bia didva, dɪ pi-balɪ sirdu, dɪ pi-bia didva sɪ o ma o kɪ kaanum, ti maama na ba jigɪ geeri ti yira ni tun. ⁷O ta wó ja wɔdiu peeri kuriwaa bu didva na-bia kam ŋwaani, dɪ wɔdiu peeri kuriwaa

bu didua pi-bia kam ɲwaani. Ku nan na yi pi-bali sum, oó wɛli wɔdiu pɛɛɛɛ si ku maɲi di o na lagɛ te tun mu. O ta wó wɛli nugə bwen sina mu kɔriwaa maama ɲwaani. ⁸Dideɛru wum na yɛni o zu manchoɲo ni dum, oó tɔgi napɔɔ kum ni mu o zu da. O ta na lagɛ o nuɲi, ku maɲi si o joori o tɔgi cwəɲə kam kuntu mu.

⁹Tu kum nɔɔna na yɛni ba jeeri Baɲa-Wɛ yigə ni si ba di ba candi yam, si ba na tɔgi ni dilu ba zu tun, ba da ni didoɲ ni ba nuɲi Wɛ-digə kam wuni. Ba wulu na de jazum baɲa seeni ni dum o zu, ku tu wó tɔgi jagwiə seeni ni dum ni mu o nuɲi. Wulu nan na tɔgi jagwiə seeni ni dum o zu, ku tu di wó da jazum baɲa seeni ni dum ni mu o nuɲi. ¹⁰Ba na yɛni ba zu da, dideɛru wum di maa wó gwaani ba wuni, yi o ta tɔgi di ba o nuɲi.

¹¹Ba na yɛni ba jigi ba candi yam dwi maama ba di, wɔdiu pɛɛɛɛ dum wó taa yi muni kɔriwaa bu didua mu na-bia maama ɲwaani, di kɔriwaa bu didua pi-bia maama ɲwaani. Ku daari ku na yi pəlbə bam, wɔdiu pɛɛɛɛ dum na wɛli da tun wó maɲi di nɔɔnu wubuɲa na lagɛ te tun mu. Ba ta wó wɛli nugə bwen sina mu kɔriwaa maama ɲwaani. ¹²Dideɛru wum na buɲi si o ki wu-yoɲo pɛɛɛɛ o pa Baɲa-Wɛ, ni ku na yi zweem pɛɛɛɛ naa wəl-dɔnɔ

pɛɛɛɛ mu, si ba purɛ ni dilu na jeeri wa-puli seeni tun ba pa-o. O maa wó ki o zweem pɛɛɛɛ dum, naa o wəl-dɔnɔ pɛɛɛɛ dum, ni ku na maɲi ku ki te siun de dum ni tun mu. Ku kwaga seeni o na nuɲi si o viiri, ba laan wó wani ni dum ba pi.

¹³De maama wuni nmu maɲi si n beeri pəlbə na yi bini yi o ba jigi gɛɛɛɛ o yira ni tun si n ma-o n ki zweem pɛɛɛɛ n pa Baɲa-Wɛ. Ku nan yi zizuɲa maama mu nmu wó ta n ki kuntu. ¹⁴Zizuɲa maama si n yɛni n ki wɔdiu pɛɛɛɛ n wɛli da. Pɛɛɛɛ dum n na wó ki n pa Baɲa-Wɛ tun yi muni bwen sito mu, yi n guugi nugə bwaɲa didua di wuni. Ni duntu ba maɲi si di ləni maɲa di maɲa. ¹⁵Ku maa na yi te tun, pəlbə wum, di wɔdiu pɛɛɛɛ dum, di nugə kalu na wɛli di wuni tun maɲi si á taá beeri-ti mu zizuɲa maama si á yɛni á ma-ti á ki zweem kaanum maɲa maama ni.

¹⁶Yuutu Baɲa-Wɛ nan na tagi te tun mu tintu: Tu dideɛru wum na pɔɔɔɔ ba dwi tɛga kam wuni si ku ji pɛɛɛɛ ku pa o bu, ka laan wó lɛɛɛɛ ka taa yi bu wum di o di kwaga nyum mu. ¹⁷Ku daari, o na kwe-ka o ji pɛɛɛɛ mu o pa o tintuɲnu wulu, o tintuɲnu wum wó taa jigi-ka o tuɲi mu si ku taa nii wəənu yirim bini dum. Maɲa kam kuntu na yiə, si o tintuɲnu wum joori o kwe tɛga kam o pa dideɛru wum, dideɛru wum

dwi dum mu na te tɔga kam tun ɣwaani. Ku yi wuntu biɛ yirani mu jigi cwɛɣɛ si ba taa te o tɔga si ka ji ba nyum. ¹⁸Tu dideeru wum nan ba jigi cwɛɣɛ si o zali nɔɔna ba tɔga ni si o daari-ba o zigi bwari. O nan wu nii o tuti tɔga wuni o pɔɔri o pa o biɛ, si ba di ba dwi dum taa te. Ku dai si a nɔɔna bam tɔga nunji ba juja ni ka daari-ba.»

Kaanum tiina bam kaligoŋo

¹⁹Nɔɔnu wum daa ma ja-ni pa di tɔgi We-digɛ kunkɔlɔ manco-ni dum di vu di yi di silɔ na pɔɔri si ziga We kaanum tiina bam ɣwaani yi si jeeri jazum baɣa seeni tun. O ma bri-ni je silɔ na yari di sum kuntu wa-zuuri seeni tun. ²⁰O laan ma ta di amu o wɔ: «Je suntu yi kaligoŋo mu ku pa kaanum tiina bam. Daa ni mu baɛ yɛni ba taa saɣa lwarum juni kaanum dum, di lwarum saarum kaanum dum, yi ba daari ba wɔ wudiu pɛera yam, si ba yi ja-ya ba zu dayigɛ kunkɔlɔ kum wuni. Ba ya na ki kuntu, kuɔ wani nɔɔna bam di mu ku pwe We ɣwaani.»

²¹O daa ma ja-ni o nunji pa di zu dayigɛ kunkɔlɔ kum wuni, yi o ja-ni o kaagi ku gugwɛru tina tum. A ma na ni gugoro maama jigi ku kunkɔlɔ mu. ²²Dayigɛ kunkɔlɔ kum gugwɛru tina tum maa jigi

kunkwallu tɔlɔ maama na mai daani yi kabri ci-ti tun. Ti maa yi kantia ni maɣum fiinna didwarum baɣa ni, di kantia ni maɣum fiinto yalum baɣa ni. ²³Ba deen kwe kandwa mu ba lo taala ba kaagi kunkwallu tum kuntu, yi ba lo mim kurɛ kabri sum tɔga kuri seeni. ²⁴O ma ta di amu o wɔ: «Kaligwɛnu tuntu wuni mu balɔ na yɛni ba tɔgi We-digɛ kam tutuɣa tun wu taa saɣi nwana yalu nɔɔna bam na yɛni ba ja ba ba si ba maa ki kaanum tun.»

Bu-tɔla na zigi We-di-kamunu kum ni ka duri ka ve te tun

47 Nɔɔnu wum daa ma ja-ni o joori We-di-kamunu kum ni seeni. A ma nii a na na na burɛ ni dum kuri ni ba durɛ ba ve wa-puli seeni ba kea. We-digɛ kam yigɛ deen jeeri wa-puli seeni mu. Na bam nunji We-digɛ kam manco-pu jagwiɛ seeni mu, yi ba duri ba tɔgi kaanum bimbim dum jagwiɛ seeni. ²O ta ma pa di tɔgi jazum baɣa seeni ni dum ni, di bɔbari di da pooni yigɛ di vu di yi ni dilɔ na jeeri wa-puli seeni tun. A ma na ni na bam maa soe funfun ba nunji ni dum jagwiɛ seeni ba duri ba kea.

³Nɔɔnu wum ma ja-ni o yɔɔri wa-puli seeni yi o ze lwara ɣuna. O ma kwe-ka o maɣi kantia ni maɣum

kuni muru. Dí na ve dí yi da tun, o ma tɔɔtɔ a yigə pa dí ve na bam wɔnɔ sɔ dí bɛ. Ba deen maɔi nakilə nɔ mu. ⁴O daa ma maɔi sɔ dí vu dí yi kantia ni kuni muru kudonɔ, yi o daa tɔɔtɔ a yigə pa dí ve na bam wɔnɔ. Ba laan ma maɔi nadoonə nɔ. O ta ma joori o maɔi sɔ dí vu kantia ni kuni muru dí wəli da. O daa ma pa dí ve na bam wɔnɔ, dɔ ba laan maɔi tənɔ nɔ mu. ⁵O daa ta maɔi sɔ dí vu dí yi kantia ni kuni muru mu, dɔ ba laan jigi bu-tulɔ-zanɔ mu pa a warɔ sɔ a vu na bam wɔnɔ a bɛ. Bugə kam deen tiini ka luunə mu pa wɔlɔ na buɔi sɔ o bɛ-ka tun maɔi sɔ o dɔn na bam mu sɔ o wantɔ o bɛ bube didonɔ dɔm nɔ. ⁶O ma bwe amu o wɔ: «Nabiinu, nmu nɛ kuntu na?»

O ma pa dí joori bugə kam buburi-bɛ dɔm nɔ. ⁷Dí na yi da tun, mu amu nɛ tweeru zanzan na zɔɔtɔ dɔ maɔi dɔ bugə kam bube maama. ⁸Nɔɔnɔ wɔm ma ta dɔ amu o wɔ: «Bu-tula kantɔ duri ka yɔɔrɔ wa-puli seeni mu, sɔ ka tɔɔtɔ bolo kɔlɔ na tigi Zurden bugə kam seeni tun, yi ka laan vu ka kweeli Ye nɔnɔ kum wɔnɔ. Ka na bam na zu daanɔ, nɔnɔ kum na bam wó ji na-ɔɔna mu. ⁹Bu-tula kantɔ maa na duri ka yi mɛ maama, wənu dwi dwi, dɔ kale zanzan mu wó taa wura. Bɛɔwaanɔ, nɔnɔ kum wɔnɔ na bam laan kwe ba ji na-ɔɔna mu

yi ba paɔ ɔwɔa. ¹⁰Kaləɔ-jara wó yəni ba zɔɔtɔ nɔnɔ kum ni nɔ ba taa jaanɔ kale. Ku na zɔɔtɔ En-gedi nɔ, sɔ ku yi En-Egalayim tun, baá taa zɔɔtɔ nɔnɔ kum ni nɔ mu ba dɔlɔ ba buɔi sɔm. Ba maa wó taa jaanɔ kale dwi maama, sɔ ku maɔi dɔ yalɔ na wɔ Mediterane nɔnɔ kum nɔ te tun. ¹¹Ku nan na yi cwarɔ dɔ bwəlu tulɔ na bwələ dɔ nɔnɔ kum ni tun, tɔ na bam bá yɔɔrɔ ba ji na-ɔɔna. Nɔɔna ta wó taa naɔ yɛ tɔ wɔnɔ. ¹²Tweeru tulɔ na ləri biə sɔ nɔɔna taa dɔ tun dwi maama tɔ wó nuɔi tɔ taa zɔɔtɔ bu-tula kam bube maama nɔ. Tweeru tum vɔɔrɔ bá kwaari, yi tɔ bá lə biə tɔ ga. Tweeru tum wó taa ləri biə mu cana maama wɔnɔ. Bɛɔwaanɔ, na balu na nuɔi We-di-kamunu kum nɔ tun mu duri ba yi-tɔ pa tɔ nyɔ-ba tɔ sui. Tɔ biə bam wó taa yi wɔdiu mu tɔ paɔ nɔɔna, yi tɔ vɔɔrɔ tum dɔ pa-ba zurim.»

Tɔɔa kam sisəm na maɔi mɛ tun

¹³Yuutu Baɔa-We na tagɔ te tun mu tintɔ: «Abam na tu á pɔɔrɔ tɔɔa kam, sisənə yalɔ á na wó tiɔi á pa á tɔtɔ tun wó taa yi tintɔ mu. Á wó pɔɔrɔ-ka á pa Yisrayeli dwiə fugə-yale yam sɔ ba taa te. Á nan wó kwe pɔɔrum sɔlɛ á pa Zuzɛfu dwi dɔm. ¹⁴Pɔɔrɔ-na tɔɔa kam á pa

á dwiə yam maama sɪ kʊ taa mai daani. Bəŋwaani, amʊ dəen dugi durə nɪ a lagɪ a kwe-ka a pa á nabaara bam mu. Tɪga kam nan wó taa yɪ abam nyum mu sɪ á taá te-ka.
¹⁵Tɪga kam sisəm na wó taa yɪ te mu tuntu:

Jazum baŋa seeni sisəm dum wó puli Mediterane nɪw kum ni nɪ mu dɪ tʊlɪ dɪ vu Hutelon seeni, sɪ dɪ laan tɔɔ Lebo-Hamatɪ, yɪ dɪ daari dɪ bɛ dɪ kɛ Zedadɪ, ¹⁶dɪ Berota, dɪ Siberayim. Je sum kuntu wʊ Damasi dɪ Hamatɪ titari laŋa nɪ mu. Sisəm dum ta wó kɛ dɪ yɪ Hazera Hatikon, dɪ na wʊ Hawuran sisəm dum nɪ tɪn. ¹⁷Kuntu tɪn, sisəm dum wó zɪɔ nɪw kum ni nɪ kʊ vu kʊ kweeli Hazara Enan nɪ. Dɪ maa wó tɔɔ Damasi jazum baŋa seeni sisəm dum mu, yɪ Hamatɪ tɪv sisəm dum dɪ wʊ jazum baŋa seeni. Tɪga kam jazum baŋa seeni sisəm dum na wó taa yɪ te tɪn mu kuntu.

¹⁸Wa-puli seeni sisəm dum wó taa tigi Hawuran dɪ Damasi titari laŋa nɪ mu. Dɪ wó tʊlɪ Zʊrdən bugə kam, yɪ dɪ wʊ Galadi dɪ Yisrayeli tɪga kam titari nɪ tɪn. Ka maa

wó vu ka yɪ Ye nɪw kum, Tamaari tɪv na zɪɔ mɛ tɪn. Tɪga kam wa-puli seeni sisəm dum na wó taa yɪ te tɪn mu kuntu.

¹⁹Jagwiə seeni sisəm dum wó zɪɔ Tamaari nɪ mu dɪ tʊlɪ dɪ yɪ Meriba-Kadesɪ buli-yɪ dum seeni. Dɪ daa ta wó tɔɔ Ezipi bugə kam nɪ dɪ tʊlɪ dɪ vu dɪ kweeli Mediterane nɪw kum ni nɪ. Tɪga kam jagwiə seeni sisəm dum na wó taa yɪ te tɪn mu kuntu.

²⁰Wa-zʊvri seeni sisəm dum wó tɔɔ Mediterane nɪw kum ni mu dɪ tʊlɪ dɪ vu dɪ yɪ je silv na manɪ dɪ Lebo-Hamatɪ tɪn. Tɪga kam wa-zʊvri seeni sisəm dum na wó taa yɪ te tɪn mu kuntu.

²¹Nan pɔɔri-na tɪga kam á pa daani sɪ Yisrayeli dwiə yam maama wani ba na ba dɪ nyum ka wʊnɪ. ²²Abam nan na lagɪ á pɔɔri tɪga kam, á wó kwe-ka á pa á titi dɪdaani vərə balv na tu ba zʊvri dɪ abam yɪ ba jɪɔ biə tɪn. Abam na wó kɪ te á pa Yisrayeli tumbiə tɪn, sɪ á kɪ kuntu dɪ vərə bam dɪ. Ba dɪ jɪɔ cwəŋə sɪ ba tɔɔ dɪ Yisrayeli dwi tiinə bam ba jonɪ ba tɪga.

²³Yisrayeli tiinə dwi dɔlɔ wɔnɔ
vəru na zɔvri da, ku tu wó joŋi
tɔga dáanɔ mu sɔ o taa te.»

Yuutu Baŋa-We na tagi kɔlɔ tun mu
kɔntu.

Tɔga kam pupwari sɔm

48 «Yisrayeli dwiə yam dɔ
tɔga kalɔ ba maama na wó
joŋi tun mu tintu:

Ku na zɔgi tɔga kam maama
jazum baŋa seeni sisəm dɔm
nɔ tun, Dan dwi dɔm wó na
pupwara dɔdɔa mu. Ka jazum
baŋa seeni sisəm dɔm wó tɔlɔ
dɔ vu Hitelon seeni, sɔ dɔ
laan yi Lebo-Hamatɔ. Dɔ maa
wó vu dɔ kweeli Hazara-Enan
nɔ. Damasɔ jazum baŋa seeni
sisəm dɔm na yəri Hamatɔ
tun mu kɔntu. Dan dwi dɔm
sisəm mu kɔntu, ku na zɔgi
Yisrayeli tɔga kam wa-puli
seeni sɔ ku yi ka wa-zɔvri
seeni tun.

²Aseeri dwi dɔm dɔ wó na
pupwara dɔdɔa mu. Ba tɔga
kam wó lɔ sisəm dɔ Dan dwi
dɔm mu, ku zɔgi wa-puli seeni
sɔ ku ke ku yi ka wa-zɔvri
seeni.

³Nefitali dwi dɔm dɔ wó na
pupwara dɔdɔa mu. Ba tɔga
kam wó lɔ sisəm dɔ Aseeri dwi

dɔm mu, ku zɔgi wa-puli seeni
sɔ ku yi ka wa-zɔvri seeni.

⁴Manasɔ dwi dɔm dɔ wó na
pupwara dɔdɔa mu. Ba tɔga
kam wó lɔ sisəm dɔ Nefitali
dwi dɔm mu, ku zɔgi wa-puli
seeni sɔ ku yi ka wa-zɔvri
seeni.

⁵Efrayim dwi dɔm dɔ wó na
pupwara dɔdɔa mu. Ba tɔga
kam wó lɔ sisəm dɔ Manasɔ
dwi dɔm mu, ku zɔgi wa-puli
seeni sɔ ku yi ka wa-zɔvri
seeni.

⁶Ruban dwi dɔm dɔ wó na
pupwara dɔdɔa mu. Ba tɔga
kam wó lɔ sisəm dɔ Efrayim
dwi dɔm mu, ku zɔgi wa-puli
seeni sɔ ku ke ku yi ka
wa-zɔvri seeni.

⁷Zuda dwi dɔm dɔ wó na
pupwara dɔdɔa mu. Ba tɔga
kam wó lɔ sisəm dɔ Ruban
dwi dɔm mu, ku zɔgi wa-puli
seeni sɔ ku ke ku yi ka
wa-zɔvri seeni.

⁸Nan pɔɔri-na tɔga kalɔ na wó taa
yɔ ka yira tun. Tɔga kam kɔntu wó
lɔ sisəm dɔ Zuda dwi dɔm mu, ku
zɔgi wa-puli seeni sɔ ku ke ku yi
ka wa-zɔvri seeni. Maŋi-na je sɔm
kɔntu sɔ ku taa yɔ kantɔ 25 000
yalum baŋa nɔ. Ka dɔdɔwarɔm dɔm
nan wó zɔgi wa-puli seeni sɔ ku yi
wa-zɔvri seeni sɔ ku taa mai dɔ dwiə

yadonnə yam tığa ni na wó taa yı te tın. We titi digə kam nan wó zıgı tığa kam kuntu titarı nı mu.

⁹Pwələ kalu abam na wó pəorı sı ka taa yı Başa-We titi nyım tın maşı sı á maşı-ka kantı 25 000 dıdwarım başa nı. Ka yalım başa maşım dı wó taa yı kantı 20 000.

¹⁰Tığa kam kuntu wó taa yı ka yıra ka paı kaanım tiinə bam mu. Ka jazım başa seeni sisəm maşım wó taa yı kantı 25 000 mu. Ka yalım seeni maşım maa wó taa yı kantı 10 000 ka wa-zuorı seeni, dı ka wa-puli seeni. Jagwiə seeni sisəm dım maa wó taa yı kantı 25 000 dıdwarım başa nı. Başa-We digə kam maa wó taa zıgı pwələ kam kuntu titarı dım nı. ¹¹Ka wó taa yı Sadoki tiinə bam na yı kaanım tiinə tın nyım mu. Bantu yəorı ba nii amu tituşa başa nı mu yı ba wu yağı. Ba wu se sı ba təgı dı Yisrayeli tiinə bam ba ywəri ba cwəŋə, nı Levi dwi tiinə badaara bam na kı te tın. ¹²Abam na pəorı tığa kam, pwələ kam kuntu wó taa yı ka yıra ka pa-ba. Ka wó tiini ka taa yı lanyıranı fastı mu. Ka maa wó yəri dı Levi dwi tiinə bam tığa kam.

¹³Ku na yəri kaanım tiinə bam tığa kam kuntu tın, Levi dwi tiinə bam wó taa jigı ba dı pupwara. Ka wó taa yı kantı 25 000 mu dıdwarım başa nı. Ka yalım başa maşım maa wó taa yı kantı 10 000.

Ba tığa kam ni maama wó taa yı kantı 25 000 mu dıdwarım başa nı, dı kantı 10 000 yalım başa nı.

¹⁴Ku daı sı ba kwe tığa kam ba yəgi ba pa nəon-nəon, naa sı ba kwe-ka ba ma ba ləni woŋo kudon, ka na yı lanyıranı fastı ka pa Başa-We tın ŋwaanı.

¹⁵Pwələ kam tığa kalu ta na daarı tın wó yı kantı 5 000 ka yalım başa nı, dı kantı 25 000 ka dıdwarım başa nı. Kuntu daı ka yıra We ŋwaanı, yı Zeruzalem tuw tiinə wó wanı ba taa jigı-ka ba tuşa. Ba wat ba lə ba sam yı ba kəntı ba vara je sum kuntu nı. Ba nan wó lə tuw kum titi tığa kam titarı nı mu. ¹⁶Ku sen sina sum maama wó taa maı daanı mu: kantı 4 500 ku jazım başa seeni, dı jagwiə seeni, dı wa-puli seeni, dıdaanı wa-zuorı seeni. ¹⁷Pwələ maa wó taa tigi tuw kum sen sina sum maama nı, ka yalım başa maşım na yı kantı 250 ka jazım başa seeni, dı jagwiə seeni, dı wa-puli seeni, dıdaanı wa-zuorı seeni tın. ¹⁸Tığa kalu ta na daarı yı ka yəri pwələ kalu na yı lanyıranı fastı tın nı mu ba wat ba kwe-ka ba du wudiu sı Zeruzalem tuw nən-biə bam taa di. Tığa kam kadoŋ wó yı kantı 10 000 tuw kum wa-puli seeni, yı ka kadoŋ yı kantı 10 000 tuw kum wa-zuorı seeni. ¹⁹Tuw kum nən-biə balu na nuŋi Yisrayeli dwiə yam maama wəntı

tun mu wó taa vari tiga kam kuntu.

²⁰ Ku na yi te tun, tiga kalu maama na pɔɔri si ka taa yi ka yira tun sen sum maama mai daani mu. Ka maɔum dum maa yi kanti 25 000 saɔa maama ni. Tiga kalu na yi lanyirani fasi We ɔwaani tun na wɔli di Zeruzalem tu laɔa kam, ku maama wó maɔi kuntu mu.

²¹ Tiga kalu ta na daari pwɔlɔ kam kuntu wa-puli seeni didaani ka wa-zuuri seeni tun wó taa yi tu didɛɛru wum nyum mu. Ka yalim maɔum maa wó taa yi kanti 25 000. O tiga kam wó tɔli wa-puli seeni ka yi Zuden bugɔ kam, yi ka daari ka tɔli wa-zuuri seeni ka yi Mediterane nuntu kum. Tiga kalu ba na wó pɔɔri ba pa-ni tun, di amu digɔ kam na wó taa wu ka wɔni tun laan maa wó taa tigi didɛɛru wum tiga kam titari ni. ²² Kuntu tun, Levi dwi tiinɔ tiga kam, di kalu na wura tu kum ɔwaani tun maama wó taa tigi didɛɛru wum tu sile sum titari laɔa ni mu. O tiga kam di maa wó lo sisɛm di Zuda dwi tiga kam na wu jazum baɔa seeni tun. Ka ta wó lo sisɛm di Benzamen dwi tiga kam na wu jagwiɔ seeni tun.

²³ Ku ta na daari dwiɔ yalu na daari tun:

Benzamen dwi dum wó na pupwara didua mu. Ba tiga kam nan wó zigi Yisrayeli tiga kam wa-puli seeni mu ka tɔli ka yi ka wa-zuuri seeni.

²⁴ Simeyon dwi dum di wó na pupwara didua mu. Ba tiga kam wó lo sisɛm di Benzamen dwi dum mu, ku zigi wa-puli seeni si ku yi ka wa-zuuri seeni.

²⁵ Yisakaari dwi dum di wó na pupwara didua mu. Ba tiga kam wó lo sisɛm di Simeyon dwi dum mu, ku zigi wa-puli seeni si ku yi ka wa-zuuri seeni.

²⁶ Zabulon dwi dum di wó na pupwara didua mu. Ba tiga kam wó lo sisɛm di Yisakaari dwi dum mu, ku zigi wa-puli seeni si ku yi ka wa-zuuri seeni.

²⁷ Gad dwi dum di wó na pupwara didua mu. Ba tiga kam wó lo sisɛm di Zabulon dwi dum mu, ku zigi wa-puli seeni si ku yi ka wa-zuuri seeni.

²⁸ Gad dwi dum jagwiɔ seeni sisɛm maa wó zigi Tamaari ni mu di tɔli di taa ve di yi

Meriba-Kadesi buli-yiə yam ni. Di daa ta wó tógi Ezipi bugə kam ni di tuli di vu di kweeli Mediterane nuni kum ni ni.

²⁹ Tíga kam kuntu mu nmu wó pórri n pa Yisrayeli dwiə yam maama si ba taa te. Dwi di dwi maama pupwara na wó taa yi te tun mu kuntu. Yuutu Baŋa-We na tagi kulu tun mu kuntu.

Tu kum manco-pu niə taani

³⁰ Niə yantu mu nɔɔna wó yəni ba tógi da ba nuni tu kum wuni: Tu kum jazum baŋa seeni kəbrə maŋum wó taa yi kanti 4 500 mu. ³¹ Ba maa wó puri niə yatɔ jazum baŋa seeni kəbrə kam ni, ya yira na yi Ruban ni dum, di Zuda ni dum, di Levi ni dum tun. Baá taa jigɔ Yisrayeli dwiə

yam yira mu ba bæi tu kum niə yam.

³² Wa-puli seeni kəbrə kam maŋum di wó taa yi naba-laara kanti 4 500, yi ka di jigɔ niə yatɔ. Ku maa yi Zuzefu ni dum, di Benzamen ni dum, di Dan ni dum.

³³ Jagwiə seeni kəbrə kam maŋum di wó taa yi kanti 4 500, yi ka di jigɔ niə yatɔ. Ku maa yi Simeyon ni dum, di Yisakaari ni dum, di Zabulon ni dum.

³⁴ Wa-zuuri seeni kəbrə kam maŋum di wó taa yi kanti 4 500, yi ka di jigɔ niə yatɔ. Ku maa yi Gad ni dum, di Aseeri ni dum, di Nefitali ni dum.

³⁵ Kuntu tun, laŋa kalu na tigi ka kaagi tu kum sen sina sum maama tun yi kanti 18 000 mu. Ku nan na zigɔ maŋa kam kuntu ni si ku taa ve tun, baá taa bæi tu kum yiri ni: «Baŋa-We wu ku wuni.»

Daniyelı Tɔnɔ

Tɔnɔ kum pɔɔrum 1-6 ta kulɔ maama na kɪ Daniyelı o ɲwɪa wunɪ tun mu. Ba dɛɛn kal-o ba nuɲi Zeruzalem tiv nɪ ba ja ba vu Babilɔnɪ tiv sɪ o taa yɪ Babilɔnɪ tiv pɛ wum gambaa mu. Wuntu dɪ o badonnɛ batɔ bam dɛɛn zɪɣɪ dɪ cɪga ba pa Wε sa-tuv kum kuntu nɪ, yɪ nɔɔna da ku ɲwaanɪ ba culi-ba. Wε ma wɛli-ba dɪ swan, yɪ Dɪ joɲi-ba Dɪ yagɪ cam zanzan wunɪ. Sɪ ku kweeli tun, Pɛrsɪ tiv pɛ Dariusi tu o maanɪ nɪ: Daniyelı Wε dum mu yɪ Wε kamunu. Nii 6:25-28. Ku na yɪ pɔɔrum 7-12, suntu brɪ vura yalɔ Wε na kwe Dɪ pa Daniyelı yɪ ya wura jwa seeni ɲwaanɪ tun mu. Vura yam maa brɪ nɪ lugu paari je maama wu Wε juɲa nɪ mu.

Daniyelı dɪ o badonnɛ bam taanɪ

Daniyelı na kɪ te Babilɔnɪ tiv nɪ tun

1 Zuda tuv Pɛ Yeoyakim paari dim bɪna yatɔ bunɪ dum nɪ mu Babilɔnɪ tiv Pɛ Nebukadnetsari ve Zeruzalem sɪ o kɪ najara dɪ ba, yɪ o kaagɪ tuv kum maama o pu. ²Baɲa-Wε dɛɛn ma yagɪ cwɛɲɛ sɪ o dɪ Pɛ Yeoyakim. Pɛ Nebukadnetsari ma pɛ Wε diga kam zɪla yadonnɛ o ja o viiri. O na joori o tutɪ tuv Babilɔnɪ tun mu o jaanɪ Wε diga zɪla yam o zu o tuv jwɛm zulɛ digɛ kam o tiɲi da.

³Pɛ Nebukadnetsari dɛɛn jɪɣɪ nɔɔnɔ dɪdɔva na nii o nakwa maama baɲa nɪ. O yurɪ maa yɪ Asepenaza. Pɛ wum ma pa-o nɪ sɪ o beeri Yisrayelɪ tiinɛ bam titari nɪ balɔ ya na nuɲi Zuda tuv pɛ sɔɲɔ kum nɪ, naa Zuda tiinɛ nadunɛ badonnɛ wunɪ tun o pa-o. ⁴Bantu maɲɪ sɪ ba taa yɪ nɔn-dɔnnu tiv na lana fast yɪ gɛɛrɪ tɛrɛ ba yura nɪ tun. Ba maa wɔ taa yɪ yi-purɪ-nyuna balɔ wubɔɲa na dana sɪ ba want wɛɛnu ba zaasɪ tun. Ba maa maɲɪ sɪ ba taa yɪ balɔ na maɲɪ sɪ ba tɔɲɪ Pɛ sɔɲɔ tutɔɲa tun mu. Asepenaza nan mu wɔ zaasɪ-ba sɪ ba lwari Babilɔnɪ tiinɛ taanɪ dum sɪ ba daari ba taa karɪmɪ ba twannu. ⁵Pɛ wum

ma pa ni sɩ de maama wunɩ, ba pa nɔɔna bam kuntu wɔdiu kulɔ wuntu tutɩ dɩ o sɔŋɔ tiinɛ na wú di tun. Nɔn-dɔnnu tum nan maŋɩ sɩ ba kwe bina yatɔ mu ba zaasɩ lanyiranɩ, sɩ ba zaasum dum kwaga nɩ ba taa tunɩ ba paɩ pɛ wum o sɔŋɔ kum nɩ.

⁶Zuda tuw nɔɔna balu ba deen na kuri tun badonnɛ mu tintu: Daniyelɩ, dɩ Hanania, dɩ Mikayelɩ, dɩ Azaria. ⁷Nebukadnetsari nakwa yigɛ tu wum deen ma joori o pa-ba yiri-dvura. O deen pagɩ Daniyelɩ yiri o wɩ: Beltesaza. Hanania yiri maa yɩ Saderaki. Mikayelɩ maa yɩ Mesaki, yɩ Azaria yiri lɛri dɩ ji Abɛd-Nego.

⁸Daniyelɩ ma kɩ o wubunja nɩ sɩ o yɩ digimi o tutɩ dɩ pɛ wum wɔdi-laaru tulɔ ba na pɛ-o sɩ o taa di tun. O ma loori cwɛŋɔ Pɛ nakwa yigɛ tu wum tee nɩ sɩ o taa di wɔdi-gaa. ⁹We deen ma pa Asepenaza lagɩ Daniyelɩ ni-taanɩ pa o duri o ŋwaja. ¹⁰Dɩ kuntu maama dɩ, nɔɔnu wum ta kwari fɔvni dɩ pɛ wum mu. O ma ta dɩ Daniyelɩ o wɩ: «Amu tu Pɛ wum mu pɛ ni abam na wú taá di wɔdiiru tulɔ, dɩ á na wú taá nyo sana balu tun. Abam na lagɩ á taá di wɔdiiru tidonnɛ, yɩ ba ba ba maanɩ nɩ á yira ba zurɛ nɩ á yuudonnɛ bam, Pɛ wum wú wanɩ o go amu yuu o dɩ tɩga nɩ ku ŋwaanɩ.»

¹¹Asepenaza nan ya lɩ nɔɔnu mu sɩ o taa nii Daniyelɩ, dɩ Hanania, dɩ Mikayelɩ, dɩ Azaria banja nɩ. Daniyelɩ ma yɩ o te o ta did-o o wɩ:

¹²«Pa dí maanɩ dí nii da fugɛ laja nɩ sɩ n ta n paɩ dɩbam dwɛ-vɔɔru yiranɩ sɩ dí taa di, dɩ na-gaa sɩ dí taa nyoa. ¹³Da fugɛ na yiɔ, sɩ n pa dí nuŋɩ dí zigɩ. Nmu ma n wú kwe dɩbam yatiga kam n maŋɩ dɩ nɔn-dɔnnu tulɔ tum na di pɛ wum wɔdi-laaru tun yatiga. Nmu yi laan na nɛ kulɔ, sɩ n kɩ dɩdaanɩ dɩbam nɩ ku na maŋɩ te tun.» ¹⁴Nɔɔnu wum ma sɛ sɩ o maanɩ-ba da fugɛ banja nɩ o nii.

¹⁵Da fugɛ kam na yɩ tun, ba ma nii ba na nɩ Daniyelɩ dɩ o yuudonnɛ bam deen mu nugi lanyiranɩ yɩ ba jigɩ lam ba dwe nɔn-dɔnnu tulɔ na di pɛ wum wɔdiiru tum tun. ¹⁶Wulɔ na nii ba banja nɩ tun daa maa wu fin-ba sɩ ba di pɛ wum wɔdi-laaru tum sɩ ba daari ba nyo o sana bam. Dwɛ-vɔɔru yiranɩ mu ba deen laan jigɩ ba di.

¹⁷We deen ma pa nɔn-dɔnnu tuna tintu yi-puru dɩ yɛno, sɩ ba wanɩ ba zaasɩ twannu dɩ swan dwi maama. Ku wɛli da, We deen pɛ Daniyelɩ wubunja mu sɩ o taa wai o maŋɩ vura dɩ dindwia kuri cɩga cɩga.

¹⁸Bina yatɔ yalu Pɛ Nebukadnetsari na pɛ ba ma ba bri nɔn-dɔnnu tum tun ma yi.

Asepenaza ma ja ba maama o ja o jeeri Pe wum yigə ni. ¹⁹Pe wum ma ɲɔnɔ dɪ ba didwa didwa, yɪ o daari o bwe-ba bwia. O ma maani ni nɔn-dɔnnu tum maama wuni, Daniyel, dɪ Hanania, dɪ Mikayel, didaani Azaria mu kɪ lanyirani ba dwəni wuu. O ma pa ni sɪ ba taa bwələ did-o ba taa tɔɲɪ ba pa-o. ²⁰Ba deen na wura tun, pe wum na lagi sɪ ba zən-o dɪ swan, o yəni o maani ni nɔn-dɔnnu tum kuntu swan dɪ ba yiyiu kɛ o sampwəri sum dɪ o liri-kərə bam maama swan mu kuni fugə laɲa ni. ²¹Daniyel deen maɲɪ pe sɔɲɔ kum ni mu o tɔɲɪ taa sɪ ku yɪ maɲa kalu Pe Sirusi na puli o di paari tun.

Nebukadnetsari dundwe dum taani

2 De didwi Pe Nebukadnetsari paari dim bina yale buni dum wuni mu o dwe dundwe didoɲ. Dundwe dum ma pa o wubuɲa tiini ya daan-o, yɪ o ga sɪ o dɔ dɪ ɲwaani. ²O ma tɔɲɪ o bəɲɪ o tu kum liri-kərə, dɪ ku sampwəri, dɪ ku vura, dɪ yi-puri-nyina, sɪ ba jeeri ba maɲɪ o dundwe dum kuri ba bri-o. Ba na tu ba zɪɣɪ pe wum yigə ni

tun, ³o ma ta dɪ ba o wi: «Amu dwe dundwe mu yɪ dɪ jɪɣɪ-nɪ dɪ daana. A nan yɔɔri a lagi sɪ a lwarɪ dɪ kuri mu.»

⁴Sampwəri sum ma ləri pe wum dɪ Arame tiinə taani ba wi: «Pe, We wó pa-m mumwe-deeri. Nan ta n dundwe dum n bri dɪbam sɪ dí maɲɪ dɪ kuri dí bri-m.» ⁵Pe wum ma ləri o wi: «A wubuɲa maɲɪ ya ja mu dɪ taani dintu. Abam mu maɲɪ sɪ á ta a dundwe dum na yɪ te tun. Ku kwaga ni, á wó maɲɪ dɪ kuri á bri-nɪ. Abam na wu kɪ kuntu maama, a lagi a pa ba tɔri abam yura yura sɪ á sam dum dɪ ji di-dwənu. ⁶Sɪ á na tagɪ dundwe dum na yɪ te yɪ á ta maɲɪ dɪ kuri á bri-nɪ, amu wó pa abam ɲwuru dɪ pɛera zanzan ku ɲwaani yɪ a daari a pa á tiini á na zulə. Kuntu ɲwaani nan, yɔɔri á ta dundwe dum sɪ á daari á maɲɪ dɪ kuri á bri-nɪ.»

⁷Ba dɪ daa ma lər-o ba wi: «Pe, ku yɪ nmu na tɔli n dundwe dum n bri dɪbam yirani mu dí laan wó wani dí maɲɪ dɪ kuri dí bri-m.» ⁸Ba taani dum ma pa pe wum ta o wi: «Amu yɔɔri a lwarɪ abam wubuɲa a ti mu! Á na ye ni a yiə sunɪ tun mu pe á jɪɣɪ maɲa kam á cɔga. ⁹Abam nan na ye ni á na wu tagɪ dundwe dum

2:4 Arame tiinə taani: Nɔɔna zanzan deen ɲɔnɔ Arame tiinə taani dum. Ku zɪɣɪ yo seeni sɪ ku taa ve tɔnɔ kum pɔɔrum burpe, bitarbiə bam pɔpɔni dɪ Arame tiinə taani dum mu, yɪ ku dai Ebru tiinə taani.

1:21 2 Kɪbarɪ tɔnɔ 36:22

kuri á brɪ-nɪ, á maama wó tɪ tun ɣwaanɪ, mu á jɔɣɪ vwan á fɔɪ sɪ á ma-á ganɪ-nɪ. Abam buɣɪ nɪ a lagɪ a ləri a wu mu na? Ta-na dundwe dum á brɪ-nɪ, sɪ kɪ pa a lwarɪ nɪ á wó wanɪ á maɣɪ dɪ kuri cɪga cɪga á brɪ-nɪ.» ¹⁰Sampwəri sum ma ləri pɛ wum sɪ wɪ: «Pɛ, nɔɔn-nɔɔnu tərə tɪga baɣa nɪ sɪ kɪ tu wanɪ o kɪ n na lagɪ sɪ dɪbam kɪ kulɔ tun. Dí nan ta wu nɛ pɛ wulɔ na tagɪ o sampwəri, naa o liri-kərə, naa o yi-purɪ-nyuna sɪ ba kɪ nmɔ na tagɪ te tun, nɪ o na maɣɪ o yɪ pa-farɔ te maama dɪ. ¹¹Pɛ, nmɔ lagɪ sɪ dí kɪ kulɔ na warɪ tun mu. Ku na daɪ wa yam yiranɪ, nɔɔn-nɔɔnu bá wanɪ n dundwe dum o ta o brɪ-m. Wa yam nan ba zɔvɪ dɪ nabiinə.»

¹²Ba taanɪ dum deen ma pa pɛ wum banɪ tiini dɪ zaɣɪ, yɪ o pa nɪ sɪ ba gu swan tiinə balɔ maama na zɔvɪ Babilɔnɪ tuw nɪ tun. ¹³Pɛ wum nɪ dum ɣwaanɪ, ba tuɣɪ nɔɔna sɪ ba vu ba gu swan tiinə bam maama mu. Nɔɔna ma vu ba beeri Daniyelɔ dɪ o yuudonnə bam sɪ ba gu ba dɪ ba wəli da.

¹⁴Nebukadnetsarɪ pamajna bam yigə tu wum yurɪ mu yɪ Aryɔkɪ. O na ve sɪ o gu Babilɔnɪ tuw swan tiinə bam tun mu Daniyelɔ yɪ o yura o loori-o dɪ swan sɪ o lwarɪ kulɔ na kɪ tun. ¹⁵O ma bwe Aryɔkɪ o wɪ: «Bee mu kɪ yɪ pɛ yɔɔrɪ o pa nɪ sɪ ba kɪ kəm dɪm kuntu?» Aryɔkɪ dɪ

deen ma lwəni kulɔ maama ya na kɪ tun o brɪ-o. ¹⁶Daniyelɔ na nɪ kuntu tun, mu o yɔɔrɪ pɛ wum te o vu o loori maɣa funfun sɪ o joori o te o ta dundwe dum kuri o brɪ-o.

¹⁷Daniyelɔ ta ma joori sɔɣɔ yɪ o ta kulɔ na kɪ tun, o brɪ Hanania, dɪ Mikayelɪ, dɪ Azaria. ¹⁸O deen ma ta dɪ ba o wɪ: «Pa-na sɪ dí loori Weyuu Tu We dum sɪ Dɪ duri dɪbam yibwənə sɪ Dɪ lɪ wo-sisəku kuntu kuri o brɪ dɪbam. Kuntu na kɪa, dɪbam bá tɔɣɪ dɪ Babilɔnɪ tuw swan tiinə badaara bam dí tɪ.» ¹⁹Tɪtɪ dum kuntu nɪ mu We sunɪ Dɪ vuri wo-sisəku kum dɪ kɪ kuri dɪm Dɪ brɪ Daniyelɔ. Daniyelɔ maa tee Weyuu Tu We dum yɪ o wɪ:

²⁰«Tee-na We yurɪ dɪm sɪ kɪ ta ve maɣa kalɔ na ba ti tun! Benɣwaanɪ, Duntɔ mu yɪ yəno tu, yɪ Dɪ dam gaali.

²¹Duntɔ mu paɪ wəənu kɪ tɪ maɣa nɪ.

Dɪ maa paɪ pwa je ba di paarɪ, yɪ Dɪ ta paɪ ba badonnə ga ba paarɪ dɪm.

Dɪ yɪ wulɔ mu na kwe swan Dɪ pa swan tiinə tun, yɪ Dɪ daarɪ Dɪ pa yəno yɪ yi-purɪ-nyuna dɪ.

²²Duntɔ mu lɪ woɣo kulɔ kuri na yɪ kaluɣu kaluɣu yɪ tɪ səɣɪ tun.

Dɪ maa ye kulɔ maama na wu lim wonɪ tun.

Pooni dɩ maa kaagi Dɩ maama
dɩ pu.

²³ Wɛ dilu a nabaara deen na
zuli tun,

a tee-m mu yi a ki n le.

Ku yi nmv mu pe-nɩ swan dɩ
dam.

Nmv ma n bri-nɩ kulɔ dɩ na
loori-m sɩ n li tun kuri,

dɩ n na bri dibam pe wum
dundwe dum na yi te tun.»

Dundwe dum kuri

²⁴ Daniyelɩ ma vu Aryɔki te. Pe
Nebukadnetsari ya pe wuntu ni mu
sɩ o gu Babilɔni tuw swan tiinɛ bam
maama. Daniyelɩ ma ta did-o o wɩ:
«Yɩ gu ba wuluwulu. Nan tɔgi a yigɛ
sɩ dɩ vu pe wum te, sɩ a laan maɲɩ
o dundwe dum kuri a bri-o.»

²⁵ Aryɔki dɩ ma sunɩ o ja Daniyelɩ
o vu pe Nebukadnetsari te, yi o ta
dɩ pe wum o wɩ: «Nɔɔna balu dɩ na
kalɩ dɩ ja dɩ nuɲɩ Zuda nɩ dɩ ba yo
seeni tun wuntu mu a ne nɔɔnu diduɔ
sɩ o wani o ta nmv dundwe dum kuri
o bri-m.»

²⁶ Pe wum ma bwe Daniyelɩ wulu
yɩɩ didonɲ na yi Belitesaza tun o wɩ:
«Ku yi cɩga mu nɩ nmv wɔ wani n
ta amv na dwe dundwe dilu tun sɩ n
ta lwarɩ dɩ kuri n bri-nɩ na?»

²⁷ Daniyelɩ ma lɛr-o o wɩ: «Swan
tu tɛrɛ, naa sampwɛrɛ, naa liri

mwaanv tu, naa yi-puri-nyum tɛrɛ,
sɩ ku tu wani o lwarɩ wo-sisɛku
kulɔ nmv na tagɩ tun kuri o bri-m.

²⁸ Weyuu Tu Wɛ dum nan wura, yi
Duntu mu wai Dɩ kwe wɛɛnu tilu
na sɛgi tun Dɩ bri jaja. Dɩ ma kuri
sɩ Dɩ bri nmv kulɔ jwa na wɔ ki
tun. A laan wɔ ta n ya na tigi n dɔa
yi n dwe wɛɛnu tilu tun, didaani
wubɔɲa yalu na tu n yuu nɩ tun kuri
a bri-m.

²⁹ Pɛ, nmv na tigi n dɔa kuntv tun
mu wɛɛnu tilu na wɔ ki jwa seeni
tun jaani n wubɔɲa. Wulu wum na
vuri wɛɛnu tilu ya na sɛgi tun mu
pe n lwarɩ kulɔ na lagɩ ku ki tun.
³⁰ Nan lwarɩ lanyirani nɩ a na lwarɩ
n dundwe dum ya na sɛgi tun, ku
dai nɩ amv jigɩ swan a dwe nɔɔna
maama mu. Pɛ, ku yi Wɛ nan mu
lagɩ sɩ n lwarɩ wɛɛnu tilu na kaagi
tɩ beeri n wubɔɲa nɩ yi tɩ daani-m
tun kuri.

³¹ Pɛ, nmv na dwe tun, n nii n
na nabiinu nyunyugu na zigɩ n yigɛ
nɩ. Nyunyugu kum maa tiini ku
daga! Ku ta tiini ku nyuna, yi ku
laan jigɩ fuvɩ zanzan. ³² Ba kwe
sɛbu-sɩɲa na yi cɩga cɩga tun mu ba
ma ba mɔ nyunyugu kum yuu. Ku
nyɔɔni dum, dɩ ku vwana maama yi
sɛbu-pɔɲo mu ba mɛ ba ki tuntu.
Ku pugɛ kam dɩ ku cwɛ yam dɩ
yi canna mu ba mɛ ba ki-tɩ. ³³ Ku
naciri sum maama yi luuru mu ba

mə ba kɪ-sɪ. Ku napra yam maa yɪ luuru dɪ dɔɔ mʊ ba gwaani daani ba laan ma ba kɪ-tɪ. ³⁴Nmʊ na zɪɣɪ n nii nyinyugu kum kuntu tɪn, mʊ n daa n nɛ kandwɛ na fɔɣɪ dɪ nuɣɪ piu yuu nɪ, yɪ nabiinu wu mɛ o juɲa o sari-dɪ. Kandwɛ dɪn tɪtɪ mʊ tuə dɪ magɪ nyinyugu kum ku napra yam seeni dɪ mumugi-ya, luu dɪ dɔɔ kum maama. ³⁵Ku laan ma pa nyinyugu kum luuru tɪn, dɪ dɔɔ kum, dɪ canna kam, dɪ səbu-pono kum, dɪ səbu-sɪɲa kam maama mumugi murə-murə bɪdwi baɲa nɪ. Viu dɪ ma ba ku kalɪ tuntu maama ku ja je nɪ tɪ yɪ swannu yɪrɪnɪ mʊ te, yɪ kʊlʊkʊlʊ daa wu daari. Nmʊ laan ma n na nɪ kandwɛ dɪn na magɪ nyinyugu kum dɪ cɔɣɪ tɪn jɪɣɪ pu-kamunu mʊ. Piu kum kuntu laan ma jɔɲɪ tɪɣa kam baɲa je maama.

³⁶Nmʊ dundwɛ dɪn mʊ kuntu. A laan nan wó ta dɪ kuri a bri-m. ³⁷Pɛ, nmʊ yɪ pa-farʊ mʊ pwa maama wɪnɪ. Weyuu Tu Wɛ dɪn nan mʊ kwe dam dɪdaani paari-zulə o pa-m, pa n paari dɪn gaalɪ. ³⁸Wɛ ma kwe nabiinə dɪ vara maama, ku wɛlɪ dɪ zunə maama Dɪ kɪ nmʊ dam kuri nɪ. Nmʊ laan ma n te tuntu maama. Nmʊ mʊ yɪ nyinyugu kum yuu kum na yɪ səbu-sɪɲa kam ba na mɛ ba kɪ tɪn.

³⁹Nmʊ paari dɪn nan wó kɛ, sɪ paari dɪdɔɲ dɪ ləri. Paari dɪn kuntu nan bá taa dana nɪ nmʊ paari dɪn na yɪ te tɪn. Dɪ dɪ maa wó dɪ dɪ kɛ sɪ paari batɔ tu laan ba. Dɪntu mʊ wó taa yɪ canna paari dɪn. Paari dɪn kuntu wó jagɪ dɪ yɪ tɪɣa kam je maama. ⁴⁰Paari bana tu daa ta wó saɲɪ paari dɪdɔɲ dɪn kwaga. Dɪntu nan lagɪ dɪ taa dana mʊ nɪ luuru na dana te tɪn. Paari dɪn kuntu wó cɔɣɪ paara yadonnə yam maama mʊ, nɪ luuru na bwəri wənnu yɪ tɪ ta cɪcɔɣɪ-tɪ te tɪn. ⁴¹Nmʊ nan ta n nɛ wɪ napra yam dɪ namimbɪə bam je sɪdonnə yɪ luuru, yɪ sɪsɪm dɪ maa yɪ dɔɔ. Ku bri nɪ paari dɪn kuntu lagɪ dɪ pɔɔrɪ bile mʊ. Daa dɪdwa wó taa dana nɪ luuru na dana te tɪn, yɪ kakam daa bwənə, nɪ dɔɔ na yɪ te tɪn. ⁴²Paari dɪn nan lagɪ dɪ gwaani daani mʊ, mɛ na bwənə tɪn dɪ mɛ na dana tɪn maama. ⁴³Nmʊ na nɛ nɪ luuru tɪn dɪ dɔɔ kum gwaani daani tɪn, ku bri nɪ paari dɪn kuntu nan wó taa kwaana sɪ ba dɪ da-bukwa, sɪ ku pa ba taa yɪ bɪdwi. Ku nan bá tɔɲɪ, ku nyɪ dɪ luuru dɪ dɔɔ na ba jaani daani te tɪn mʊ.

⁴⁴Ku nan na yɪ te tɪn, pwa bam kuntu paari dɪn ta ba tɪ, dɪ Weyuu Tu Wɛ dɪn na tu Dɪ cwɪ paari dɪdɔɲ. Dɪntu paari dɪn nan lagɪ dɪ

taa wura sı ku taa ve maŋa kalu na ba ti tun mu. Nɔɔn-nɔɔnu bá wani-dı o ci. Dı maa wó cɔgi paara yadonna yam maama pa ya je. Paarı dun kuntu tuti nan wó taa wura maŋa dı maŋa. ⁴⁵Ku nyi dı nmu na ne kandwe dilu na zıgi dı nuni piu yuu ni yi nabiinu wu me o jıŋa o lo-di tun. N ne ni kandwe dun kuntu tu dı magi nyinyugu kum luuru tum, dı canna kam, dı dɔgo kum, dı sɛbu-pono kum, dı sɛbu-sıŋa kam, yi dı cɔgi-ti murɛ-murɛ mu. We-kamunu kum mu lagi sı o bri-m kulu na wó ki jwa seeni tun. Pe, nmu dundwe dun wó suni dı ki, yi amu dı na tagi te a bri-m tun yi ku yuu ni mu.»

⁴⁶Pe Nebukadnetsarı na ni kuntu tun, o ma vin o yibiyɛ tıga ni o jɔɔni Daniyelı. O ma pa ni sı ba kwe wɔdiu peera ba ma ki kaanu ba pa Daniyelı, sı ba ta zwe wɛnu tulu lwɛm na ywɛmmɛ tun ba pa-o. ⁴⁷Pe wum ma ta dı Daniyelı o wi: «Abam We dun mu suni dı yi We cıga cıga dı dwe wa yam maama. Dı ta yi Yuutu mu pwa maama yigɛ ni. Dı maa yi We dilu na kwe wɛnu tulu na sɛgi tun mu Dı lı Dı bri jaja, beŋwaani nmu wani n ta amu dundwe duntu kuri dı dı ya na sɛgi tun dı.»

⁴⁸Pe wum deen ma pa Daniyelı na zulɛ lanyirani, yi o daa ta pa-o

peera zanzan na tiini ya lamma tun. O ta ma kwe Babilɔni tuw maama o ki o jıŋa ni, yi o daarı o pa o ji o swan tiinɛ bam maama yigɛ tu. ⁴⁹Daniyelı ma loori cwɛŋɛ Pe wum tee ni, yi ba kwe Saderaki, dı Mesaki, dı Abɛd-Nego pa ba nii Babilɔni laŋa kam ni maama baŋa ni ba pa-o. Daniyelı tuti deen ma maŋi pe sɔŋo kum ni.

Sɛbu-sıŋa nyinyugu dı min-vugu kum

3 Pe Nebukadnetsarı deen ma pa ba kwe sɛbu-sıŋa ba ma ba mu nyinyugu ba zıgi Durɛ bolo kum ni. Je sun kuntu dı deen wu Babilɔni provenı dun wuni mu. Nyinyugu kum didwarum baŋa deen yi kanti maŋum kuni fusrdu mu. Ku saŋ-kukugɛ baŋa maa yi kanti maŋum kuni birdu. ²Pe wum ma tɔŋi o bɛŋi o tuw kum didɛera maama, dı ku yigɛ tiinɛ, dı balu na yi yuutiinɛ tuw kum tuni yam ni tun, dı ku nakwa, dı ku swan tiinɛ, dı yi-puri-nyina bam, ku ta wɛli dı balu na di nɔɔna taani tun, didaani balu maama na nii tuni yam baŋa ni tun sı ba ba o te. O deen bɛŋi bantɔ maama sı ba ba ba zuli nyinyugu kulu o na pe ba ki ba pa-o tun mu. ³Nɔn-kamunɛ bam kuntu maama dı didɛera bam

maama laan ma jeeri daanɔ ba zigi sɛbu-sɔja nyinyugu kum yigɛ nɔ sɔ ba zuli-ku.

⁴Kwɛr-tɔɔlɔ ma baɔi baɔa baɔa o wi: «Abam balɔ na nuɔi dwi maama nɔ, dɔ tuw kulɔ maama nɔ, yɔ á ɔɔɔnɔ taanɔ dulɔ maama tun, fɔɔi á cɛgi-na ni dulɔ dí pɛ wum na pɛ tun! ⁵Á wó ni nɔɔna na wó wu nabwaanɔ, dɔ wi, dɔ namunnu. Badonnɛ dɔ maa wó ta kwaanɔ yɔ badaara dɔ jigi gullu ba maga. Abam nan na ni sɔɔ kuntɔ don, sɔ á kɪ lula á vin á yibi tɔga nɔ á zuli sɛbu-sɔja nyinyugu kum Pɛ Nebukadnetsari na cwi tun. ⁶Wulɔ maama nan na vin sɔ o tiiri o ɔɔɔnɔ nyinyugu kum, baá ja ku tu mu ba dulɔ ba dɔ goɔo kulɔ wunɔ min-vugu na di bilɛm-bilɛm tun nɔ.»

⁷Nɔɔna bam na yɔɔrɔ ba ni nabwaanɔ tum, dɔ wi sum, dɔ kwaanɔ tum, dɔ gullu tum, dɔ namunnu tum kwɛri tun mu ba maama vin ba yibi sum tɔga nɔ. Ba maama ma sɔɔi sɔ ba taa ɔɔɔnɔ nyinyugu kum Pɛ Nebukadnetsari na kɪ tun. Ba na maɔi ba yɔ dwi dulɔ maama tiinɛ mu, naa ba na ɔɔɔnɔ taanɔ dulɔ maama dɔ, ba maama kɪ kuntɔ mu.

⁸Babilɔnɔ tuw swan tiinɛ badonnɛ ma tɔɔi kɛm dum baɔa nɔ ba vu ba ba Zwifɛ tiinɛ bam bɔbara dɔ pɛ wum. ⁹Ba deen ma ta did-o ba wi: «Pɛ, Wɛ wó pa-m mumwe-deeri!

¹⁰Nmu pɛ ni n wi: «Nɔɔnɔ maama na ni wi sum wum, dɔ kwaanɔ tum tam, dɔ sɔɔ dwi maama, sɔ ba maama vin ba yibi tɔga nɔ ba ɔɔɔnɔ sɛbu-sɔja nyinyugu kum. ¹¹N ni dum ta bri nɔ wulɔ nan na vin sɔ o tiiri o ɔɔɔnɔ nyinyugu kum, sɔ ba dulɔ ku tu ba dɔ min-vugu wunɔ.» ¹²Zwifɛ tiinɛ badonnɛ nan ba nɔi-m maɔa dɔ maɔa. Bantu maa yɔ balɔ nmu na kuri yɔ n pa-ba dam sɔ ba taa nii Babilɔnɔ tuw tunɔ yam maama baɔa nɔ tun mu. Saderaki, dɔ Mesaki, dɔ Abed-Nego mu kuntɔ. Ba ba zuli nmu tuw wa yam. Ba ta ba sɛ sɔ ba tiiri ba zuli nyinyugu kum n na kɪ n zigi tun.»

¹³Pɛ Nebukadnetsari na ni kuntɔ tun, o banɔ ma tiini dɔ zaɔi dɔ nɔɔna batɔ bam kuntɔ. O ma pa ni sɔ ba ja-ba ba ba o te. Ba na jaanɔ-ba ba yɔ pɛ wum te tun, ¹⁴o ma bwe-ba o wi: «Saderaki, dɔ Mesaki, dɔ Abed-Nego, abam mu sunɔ á ta nɔ á bá tɔɔi á zuli amɔ wa yam, yɔ á ta bá ɔɔɔnɔ sɛbu-sɔja nyinyugu kulɔ a na cwi tun na? ¹⁵Tɔ! Buɔi-na á nii á na wó kɪ te. Abam daa na ni wi sum wum, dɔ kwaanɔ tum tam, dɔ sɔɔ dwi maama, sɔ á vin á yibi tɔga nɔ á ɔɔɔnɔ sɛbu-sɔja nyinyugu kum. Á nan na yɔɔrɔ á vin sɔ á ɔɔɔnɔ-ku, ba laan wó dulɔ abam mu ba dɔ min-vugu kum wunɔ. Á buɔi nɔ We didonɔ wura Dɔ na wó wanɔ Dɔ jonɔ abam amɔ juɔa nɔ Dɔ yaɔi na?»

¹⁶Nɔɔna batɔ bam dɪ ma lɛr-o ba wɪ: «Pɛ Nebukadnetsari, kɪ dɪ sɪ dɪ ɲɔɔnɪ dɪ joŋɪ dɪ tɪtɪ dɪ yagɪ taanɪ duntɪ baŋa nɪ. ¹⁷Dɪ nan ye nɪ: n na pɛ ba dɪlɪ dɪbam ba dɪ min-vɔgɪ kuntɪ wɔnɪ, dɪbam Wɛ dɪlɪ dɪ na zuli tun wɔ wantɪ Dɪ liiri dɪbam dɪ wɔnɪ, yɪ Dɪ daari Dɪ vrɪ dɪbam n ɲɔɔ nɪ Dɪ yagɪ. ¹⁸Dɪ nan na wɔ joŋɪ dɪbam Dɪ yagɪ mu dɪ, dɪ wɔ ta zwa-pɔvɔra mu sɪ n lwarɪ nɪ: dɪbam bɔ fɔgɪ dɪ zuli nmɔ wa yam, dɪ nan bɔ ɲɔɔnɪ sɛbu-sɪja nyɪnyɔgɪ kuntɪ n na kɪ n zɪgɪ tɪn.»

¹⁹Ba taanɪ dɪm ma gɔ Nebukadnetsari dɪ fɛrɪ. O banɪ ma tiini dɪ zaŋɪ Saderakɪ, dɪ Mesakɪ, dɪ Abɛd-Nego baŋa nɪ, pa o yibiɛ lɛnɪ kɪ ɲwaanɪ. O ma pa nɪ sɪ ba pa mim dɪm taa dana kuni bɪrɛ. ²⁰Pɛ wɔm laan ma ta o jar-kɛrɛ nɔn-wagɪla bam badonnɛ sɪ ba ja Saderakɪ, dɪ Mesakɪ, dɪ Abɛd-Nego ba vɔ sɪ ba dɪlɪ-ba ba yagɪ min-vɔgɪ kum wɔnɪ. ²¹Ba ɲɔɔrɪ ba vɔ nɔɔna batɔ bam kuntɪ dɪ gwaaru tɪlɪ maama ba na zu tun mu. Kɪ maa yɪ ba gar-bwɛrɪ, dɪ ba gar-kuri, dɪ ba yuu garyiɛ, dɪ ba gwaaru maama. Ba ma dɪlɪ-ba kuntɪ ba dɪ min-vɔgɪ kum wɔnɪ. ²²Pɛ wɔm nɪ dɪm na tu dɪ yi-suna pa mim dɪm fɔnyɔgɪ daga te tun ɲwaanɪ, mim dɪm dɛɛn nɲɪ digɛ kam nɪ dɪ gu jar-kɛrɛ balɪ na zuŋɪ Saderakɪ, dɪ Mesakɪ dɪdaanɪ

Abɛd-Nego ba yi dɪ yɪra sɪ ba dɪlɪ-ba ba dɪ dɪ wɔnɪ tun mu. ²³Sɪ kɪ na yɪ nɔɔna batɔ bam kuntɪ, ba ɲɔɔrɪ ba tu min-vɔgɪ kum na tiini kɪ dɪ tun tɪtarɪ nɪ yɪ ba yɪra ta vɔgɪ dɪ ɲɔnɪ mu.

²⁴Kɪ na kɪ fɪn tun, mu pɛ wɔm pɛ o zaŋɪ yɪ kɪ kɪ-o yɛɛ. O ma bwe o tɪw dɪdɛɛra bam o wɪ: «Kɪ dɪ nɔɔna batɔ mu dɪ dɪlɪ dɪ dɪ mim dɪm wɔnɪ na?» Ba ma lɛr-o ba wɪ: «ɛɛn, Pɛ, kɪ sunɪ kɪ yɪ kuntɪ mu.»

²⁵O daa maa wɪ: «Kɪ nan kɪ ta mu yɪ a na nɔɔna bana na kaagɪ mim dɪm wɔnɪ ba veɛ? Ba yɪra yam daa wɔ vɔgɪ, yɪ kɪlɪkɪlɪ ba daanɪ-ba.» O ta ma ta o wɛlɪ da wɪ: «Nɔɔnɪ wɔlɪ na kɪ bana tu tun nan nyɪ dɪ o yɪ Wɛ dɪdɔŋ mu!»

²⁶Pɛ Nebukadnetsari ma fufɔ o yi min-vɔgɪ goŋɔ kum nɪ dɪm seenɪ, yɪ o baɪ dɪ kwɛr-dɪa o wɪ: «Abam balɪ na yɪ Yuutu Wɛ dɪm tɪntɔŋna bam tun, Saderakɪ, dɪ Mesakɪ, dɪdaanɪ Abɛd-Nego, nɲɪ-na á ba yo seenɪ!»

Saderakɪ, dɪ Mesakɪ, dɪ Abɛd-Nego ma sunɪ ba nɲɪ mim dɪm wɔnɪ ba yi o te. ²⁷Tɪw kum dɪdɛɛra bam, dɪ kɪ yigɛ tiinɛ, dɪ balɪ na yɪ dɪdɛɛra tɪw kum tɪnɪ yam nɪ tun, dɪ kɪ nakwa bam ma fufɔ ba yi ba yɪra. Ba na fɔgɪ ba nii-ba tun, ba nɛ nɪ mim dɪm wɔ kɪ-ba zunɪ. Ba yɪra kɪrɪ dɪ ba yuuywe dɪ nan wɔ zwɛ mim dɪm

wunɩ. Mim wu zwe ba gwaaru tun dɩ. Ba ta ma na nɩ nyɔa lwɛm maɣɩ dɩ tɛrɩ ba yɩra yam nɩ.

²⁸Pe Nebukadnetsari laan ma ta o wi: «Ku na yɩ We dɩɔ Saderaki, dɩ Mesaki, dɩdaani Abɛd-Nego na zuli tun, Dɩntu maɣɩ dɩ tiɛ mu. Bɛɣwaani, Dɩ tɔɣɩ Dɩ maleka mu sɩ ka ba ka jonɩ Dɩ tuntɔɣna bam kuntu ka yagi. Ba nan kɩ ba wu-dɩɔba dɩ Dɩ, pa ba vin amu ni dum. Ba sɛ sɩ ku na yɩ tɔvɩni dɩ, sɩ ba ti, bɛɣwaani ba kɩ ba wubɔɣa nɩ ba wi: ba bá sɛ ba zuli wa yadonnɛ ba lɛrɩ ba titɩ We dum yuu nɩ. ²⁹Amu zum mu nan pɛ ni nɩ: nɔɔnu na nuɣɩ tuw kulu maama nɩ, naa dwi dɩɔ maama nɩ, yɩ o na ɣɔɔni taani dɩɔ maama, ku tu na ɣɔɔni Saderaki, dɩ Mesaki, dɩ Abɛd-Nego We dum o ja o cɔɣɩ, sɩ ba tɔrɩ ku tu yɩra yɩra. O sɔɣɔ dɩ nan wú ji di-dɔɣo mu. Bɛɣwaani, We dɩɔɔɣ daa tɛrɛ, yɩ dɩ wú wani dɩ jonɩ dɩ nɔɔna dɩ yagi nɩnɛnɩ bantu We dum na kɩ te tuntu tun.»

³⁰Pe wum daa ma joori o zɛɣɩ Saderaki, dɩ Mesaki, dɩ Abɛd-Nego sɩ ba taa tiini ba jɣɩ dam ba nii

Babilɔni laɣa kam ni maama baɣa nɩ.

Nebukadnetsari dwe tiu dundwe

4 Pe Nebukadnetsari na pɛ kwɛrɛ kalɩ sɩ ka yɩ nɔɔna balɩ maama na wu lugu baɣa nɩ, ba na maɣɩ ba nuɣɩ dwi dɩɔ maama nɩ, dɩ tuw kulu maama nɩ, yɩ ba na ɣɔɔni taani dɩɔ maama tun mu tuntu:

We wú pa á maama yazurɛ sɩ ku ja gaali.

²A wuw poli dɩ cwɛɣɛ na tigi ka pa-nɩ sɩ a ta wo-kamunnu dɩ wo-kinkagɩla yalɩ Yuutu We dum na kɩ Dɩ pa amu tun.

³Wo-kinkagɩla yalɩ We na kɩ tun

tiini ya brɩ Dɩ dam mu!

Dɩ ma yɔɔrɩ o kɩ wo-kamunnu zanzan!

Dɩ paari dum ba jɣɩ kweelim!

Dɩ maa jɣɩ dam sɩ Dɩ taa te nɔɔna maɣa maama!

⁴Amu Pe Nebukadnetsari dɛɛn je a sɔɣɔ nɩ mu dɩ yazurɛ, yɩ a wuw tigi lanyɩrani. ⁵A na tigi a dɔ tun mu a dwe dundwe yɩ fuvɩni tiini dɩ

zu-ni dɛ ɲwaani. A na ne vuura yalɔ a yuu ni tun pe a wubuɲa vugimi. ⁶Kuntu ɲwaani amɔ ma pa ni si ba bɛɲi swan tiinɛ balɔ maama na wu Babilɔni ni tun, si ba lɔwari a dundwe dum kuri ba bri-ni.

⁷A tuu kum liri mwaanu tiinɛ, dɛ ku sampwɛri, dɛ ku vuura, dɛ yi-puri-nyuna na tuɛ amɔ te tun, a ma ta a dundwe dum a bri-ba. Ba nan wu wani dɛ kuri ba ta ba bri-ni. ⁸Ku kwaga seeni mu Daniyel tu a tee ni, yi a ta a dundwe dum a bri o dɛ. Amɔ dɛɛn nan kwe a jwɛm yiri mu a pa-o si ba taa bɛ-o ni Beltesaza. Wa yalɔ na yi ya yira tun joro maa tɔg-o lanyirani.

⁹A ma ta did-o a wi: «Beltesaza, n na yi swan tiinɛ bam maama yigɛ tu tun, a maani ni wa yalɔ na yi ya yira tun joro mu wu n tee ni. Kuntu ma pa wo-sisɛku tɛrɛ nmɔ na yɛri ku kuri. A lagɛ a maɲi a dundwe mu si n cɛgi si n laan ta dɛ kuri n bri-ni.

¹⁰Tɔ. Amɔ na tigi a dɔa yi a na vuura yalɔ a yuu ni tun mu tintu: A nii a na tiu na yɔɔri ku maɲi dɛ tɪga ni maama tutari dɛm ni ku zigɛ da. Ku maa tiini ku dwara. ¹¹Tiu kum yɔɔri ku yalɔsi ku ki da mu yi ku jigɛ dam. Ku ta yɔɔri ku dwara mu pa ku yi weyuu kum. Nɔɔna balɔ na zigɛ tɪga baɲa je maama ni tun wai ba na-ku. ¹²Ku vɔɔru tiini ti lana, yi ku yɔɔri ku lɛri biɛ zanzan si tɪga baɲa nɔɔna maama taa di ba sui. Ga-vara

maa tigi tiu kum woro ni, yi zunɛ dɛ sɔ pwɛru ku ne sum yira ni. Wɛnu tɪv maama na ɲwi tun dɛ yɔɔri ti nai wɔdiiru tiu kum yira ni mu ti di.

¹³A ta na tigi a dɔ yi vuura yam tui a yuu ni kuntu tun, mu a ne We maleka na yi ka yira tun na nɔɲi weyuu ni ka buni. ¹⁴Ka baɲi dɛ kwɛr-dia ka wi: «goni-na tiu kuntu á dɛ tɪga ni. Ta sari-na ku ne sum maama á yagi, yi á daari á pɔuri ku vɔɔru tum. Jagɛ-na ku biɛ balɔ na lɛgi tun je maama ni. Ta daari á ciɲi-na vara bam si ba yi taa tigi ku kuri ni, si zunɛ bam dɛ zaɲi ku ne sum ni ba viiri. ¹⁵Ku daari ku na yi tiu kum kugu, si á yagi-ku tɪga kam ni. Abam laan wó beeri ciɲiru mu si á kwe-ti á vɔ kugu kulɔ na daari tun yira yam ni. Luuru dɛ canna mu baá ma ba ki ciɲiru tum. Á wó pa kugu kum maɲi daani yi ga-zuru mu gilimi-ka.

Ku nan na yi te tun, nyɔnɔ mu wó tu ku tu baɲa ni, yi o dɛ vara mu wó taa zɔuri daani gaa kam wuni ba di gaaru. ¹⁶O daa bá taa jigɛ nabiinu wubuɲa, si varum wubuɲa mu oó taa jiga si buna yarpe ke ya daari.

¹⁷Ni duntu nɔɲi weyuu maleɛsi sɪlu na nii lɔgv baɲa tun tee ni mu. Ku lagɛ ku ki kuntu mu si nabiinɛ maama lɔwari ni Yuutu We dɛm mu jigɛ dam nabiinɛ paari maama baɲa ni. Dɛ nan yɛni Dɛ kwe dam Dɛ pai

balu Dl na kuri si Dl pa ba di paari tun mu, di nabwəna di.»

¹⁸Tɔ. Belitesaza, amu Pe Nebukadnetsari na dwe dundwe dilu tun mu kontu. A tu kum swan tiina bam wuluwulu nan tərə si ku tu wani o ta di kuri o bri-ni. A nan ye ni nmu wó wani n ta di kuri n bri-ni, wa yalu na yi ya yira tun joro na wu n tee ni tun ɲwaani.»

Daniyelɩ tagi dundwe dum kuri

¹⁹Pe Nebukadnetsari taani dum baɲa ni, Daniyelɩ, o yiri didon na yi Belitesaza tun, wubuɲa je mu yi ku tiini ku daan-o. Pe wum na maani kontu tun, mu o tagi did-o o wɩ: «Belitesaza, yi pa dundwe dum, di di kuri na yi te tun taa jigi-m ku daana.»

Belitesaza di ma ləri o wɩ: «Pe, ku ya na ki si dundwe dum tuɲi n duna baɲa ni, kontu ya mu wó taa lana. ²⁰Nmu ne tiu kulɔ na yalɩ mu yi ku jigi dam tun. Ku ta yɔɔri ku dwara mu pa ku yi weyuu kum. Nɔɔna balu na zigi tɔga kam baɲa je maama ni tun wai ba na-ku. ²¹Ku yɔɔru tiini ti lana, yi ku yɔɔri ku ləri biə zanzan si tɔga baɲa nɔɔna maama taa di ba sui. Ga-vara maa yəni ba sin tiu kum kuri ni, yi zunə di sɔ pwəru ku ne sum yira ni. ²²Pe, nmu titi mu yi tiu kum kontu. Nmu yiri dum tiini di zaɲi di yi weyuu. N

paari dum dam di jagi mu di yi tɔga kam baɲa je maama ni.

²³Nmu ma n na We maleka na yi ka yira tun na nuɲi We-sɔɲɔ ni ka tu ka ta ka wɩ: «goni-na tiu kum á di tɔga ni, si á daari á cɔgi-ku. Nan yagi-na ku kugu tɔga kam ni si á kwe luuru di canna á vɔ ku yira ni. Pa-na si ku maɲi da yi ga-zuru di gilimi-ku. Ku na yi te tun, nyɔnɔ mu wó tu ku tu baɲa ni, yi o di vara mu wó taa zuuri daani gaa kam wuni ba di gaaru si bina yarpe ke ya daari.»

²⁴Pe, cəgi n dundwe dum kuri. Di nan yi Yuutu We dum na buɲi si Dl ki te di nmu tun mu Dl li Dl bri-m. ²⁵Ku bri ni ba lagi ba li-m nabiinə titari ni mu, si n zu gaa yi nmu di ga-vara taá zuuri daani. Nmu di laan wó ta n duni gaa, ni n yi na-bia mu te. Nyɔnɔ wó tu n yira ni si bina yarpe ke ya daari. Nmu laan wó ba n lwarɩ ni Yuutu We dum mu jigi dam nabiinə paari maama baɲa ni yi Duntu nan mu yəni Dl pai balu Dl na kuri tun di paari. ²⁶Ba na pe ni si tiu kum kugu di ku tɔga ne sum taa maɲi tɔga kam ni tun, ku bri ni n na tu n maani ni Weyuu Tu We dum mu suni Dl yi pe nabiinə baɲa ni, ba laan wó joori ba kwe n paari dum ba pa-m si n daa n ta n jigi n di. ²⁷Kuntu ɲwaani, Pe, a loori-m si n ki te a na wó bri-m tun. Yagi lwarum kikiə, si n daari n ta n ki

kulɔ na tɔgi cwɛnɛ tɔn. Nan yɛ ta n jigi wo-balɔrɔ n kɪ dɪ nɔɔna, sɪ n daari n ta n jigi nabwɛnɛ yibwɛnɛ. Benywaani, kuntu mu wɔ wani ku pa n na yigɛ-vɛnɛ n daani.»

Dɪndwe dɪm sunɪ dɪ kɪ

²⁸ Wɛnu tuntu maama deen sunɪ tɪ kɪ Pe Nebukadnetsari ɲwia wuni mu. ²⁹ Canɪ fugɛ-sule kwaga nɪ mu de didwɪ: pɛ wum maa wu pɛ sɔɲɔ kum na wu Babilɔni nɪ tun wuni. O laan ma di ku nayuu kum o kaagi o vɛɛ. ³⁰ O ma ta o wɪ: «Nii Babilɔni tuw kum na yɛ tuw kamunu, yɛ amu titɪ dam-fɔrɔ mu a mɛ a lɔ-ku sɪ ku taa jigi lam te! A nan lɔgi-ku sɪ a di a paari ku wuni sɪ ku bri a paari-zulɛ yam na yɛ te tun mu.»

³¹ O ni dum ta wu tu tɪga nɪ dɪ kwɛrɛ na nuɲi weyuu nɪ ka ta did-o ka wɪ: «Pɛ Nebukadnetsari, cɛgi amu taani duntu: Zum de dum nɪ mu nmu paari dum ti! ³² Ba lagi ba li-m nabiinɛ titari nɪ mu, sɪ n zu gaa yɛ nmu dɪ ga-vara wɔ taa zuvri daani. Nmu dɪ laan wɔ ta n duni gaa, nɪ n yɛ na-bia mu te. Nmu wɔ ta n yɛ kuntu sɪ bina yarpe ke ya daari. Nmu laan wɔ ba n lwarɪ nɪ Yuutu We dum mu jigi dam nabiinɛ paari maama baɲa nɪ yɛ Duntu nan mu yɛni Dɪ paɪ balu Dɪ na kuri tun di paari.»

³³ Maɲa kam kuntu nɪ nɔɔ, taani dilu maama We na tagɪ sɪ ku vu Nebukadnetsari seeni tun sunɪ ku kɪ. Ba deen li-o nabiinɛ titari nɪ mu sɪ o vu o duni gaa nɪ o yɛ na-bia mu te. Nyɔnɔ maa yɛni ku tu o baɲa nɪ pa o yira yam bugi. O yuuywe sum dɪ deen nuɲi mu gu nɪ kalonɲ-zɔɲɔ kurv tun. O jafwa dɪ jigi nuneeni zunɛ jafwa don mu.

³⁴ Maɲa kam na ke ka ti maama tun, amu Nebukadnetsari laan ma kwɛni a yuu weeni, yɛ a swan joori a titɪ nɪ. A ma kɪ Yuutu We dum le, Dɪ na wura sɪ ku taa ve maɲa kalu na ba ti tun tun. A ma tee-Dɪ yɛ a pa-Dɪ zulɛ a wɪ:

Dɪ jigi dam sɪ Dɪ taa te nɔɔna
maɲa maama!

Dɪ paari dim dum maa wɔ taa
wura taa!

³⁵ Tɪga baɲa nabiinɛ maama
daɪ kulukulu yigɛ da Dɪ tee nɪ.
Dɪ maa yɛni Dɪ kɪ Dɪ na lagi te
tun

dɪ weyuu malesɪ sum maama,
ku ta wɛli dɪ tɪga baɲa nabiinɛ
dɪ.

Nɔɔn-nɔɔnu war-Dɪ sɪ o cɛgi,
naa sɪ o bwe-Dɪ o wɪ:

«Benywaani mu n kɪ tuntu?»

³⁶ A swan yam na tu a titɪ nɪ maɲa kalu tun, mu a joori a na a

paartɔ dum a jɔɣɔ a di, pa a dam di a paartɔ-zulɔ joori a tee nɛ. A tɔv kum nakwa di dɛɖɛra bam di ma jeeri-nɛ lanyiranɛ. Amu dɛɛn laan nɛ dam zanzan a paartɔ dim seeni yɛ a yɛrɛ dum tiini di zaɣɛ je maama nɛ.
³⁷ Amu Pɛ Nebukadnetsari laan wɔ zuli Wɛ dɛɛn na yɛ wɛyuu Pɛ wum tun mu. A nan ta wɔ zuli-Dɛ mu, yɛ a zaɣɛ Dɛ yɛrɛ wɛɛnɛ. Dɛ kɛnɛ maama yɔɔrɛ ya tɔɣɛ cwɛɣɛ mu, yɛ ya yɛ cɪga. Ku na yɛ balɔ na brɛ ba titɛ kamunni tun, Dintu mu wai Dɛ pa ba joori ba tu ba titɛ tɪga nɛ.

Pupunum tu di tigi kɛbrɛ yura nɛ

5 Maɣa wudonɛ nɛ mu, Pɛ Belesaza dɛɛn bɛɣɛ o tɔv kum dɛɖɛra muru, sɪ ba jeeri ba di wudi-fɔrɔ did-o. Pɛ wum maa tɔɣɛ di ba o nɔɔ sana zanzan.
² Sana bam na tu o yɛɛ nɛ tun, mu Pɛ wum pɛ ni sɪ ba kwe sɛbu-sɪɣa di sɛbu-poɣo zwɛ sɛɔ o ko Nebukadnetsari dɛɛn na jaanɛ o nuɣɛ Zeruzalem Wɛ diga kam nɛ tun ba ba. Pɛ wum ma kuri sɪ o dɛɖɛra, di o kaana, di o bɔɔla bam kwe-sɪ, sɪ ba nɔɔ sana sɪ wunɛ.
³ Ba ma vu ba kwe Wɛ diga sɛbu-sɪɣa zwɛ sum Nebukadnetsari na jaanɛ o nuɣɛ Zeruzalem tɔv nɛ tun, ba ba o te. Pɛ wum, di o dɛɖɛra bam, di o

kaana di o bɔɔla bam maama ma sɪɣɛ sɪ ba taa nɔɔ sana na-zwɛ sum kuntu wunɛ.
⁴ Ba jɔɣɛ sana bam ba nɔɔ kuntu mu, yɛ ba daartɛ ba zuli ba wa yalɔ ba na mɛ sɛbu-sɪɣa, di sɛbu-poɣo, di canna, di luuru, di dɛ, di kandwa ba ma kɪ-ya tun.

⁵ Ba na je da ba di ywɛɛni pɛ sɔɣo kum nɛ kuntu tun, mu nɔɔnɔv jɪɣa da ka ba digɛ kam kɛbrɛ yura nɛ, ka wura ka pupunɛ ka titɛ nɛ. Pɛ wum ma yɔɔrɛ o na jɪɣa kam na wura ka pupunɛ tun, min-zoɣo mu na zɪɣɛ da ku paɛ pooni tun ɣwaanɛ.
⁶ Bidwɛ baɣa nɛ pɛ wum ma ku di fɔvunɛ, yɛ o yibiyɛ da ka lɛni. O nadoonɛ ma pulɛ sɪ ya taa magɛ daanɛ yɛ o yura maama da ya tɛ.
⁷ O ma pa ni sɪ ba bɛɣɛ o sampwɛrɛ sum, di o liri mwaanɔv tiinɛ, di o yɛ-purɛ-nyuna bam ba pa-o.

Pɛ wum ma ta di ba o wɛ: «Abam wulɔ na wanɛ o karumɛ pupunum dintu, yɛ o maɣɛ di kuri o brɛ-nɛ, amu wɔ pa ku tu na zulɔ lanyiranɛ yɛ a zu-o ninwaɣa paartɛ gwaaru. A ta wɔ kwe sɛbu-sɪɣa zambili a di o ba nɛ yɛ a daartɛ a pa o jɛ dɛɖɛra batɔ tu a tɔv kum dam seeni.»

⁸ Pɛ wum swan tiinɛ bam maama dɛɛn ma ba o te, yɛ ba wulɔwulɔ warɛ pupunum dum sɪ o karumɛ. Ba maa yɛrɛ di kuri di, sɪ ba ta ba brɛ pɛ wum.
⁹ Ku ma pa Pɛ Belesaza

wubuŋa maama je, yɪ o yibiyɛ da ka lɛni. O dɛɛra bam dɪ yu-punnu maama ma vugimi.

¹⁰Pe nu wum ma ni pe wum dɪ o tuw dɛɛra bam sɔɔ kum na zaŋɪ te tin. O ma zu ba te yɪ o ta dɪ pe wum o wi: «Pe, We wú pa-m mumwe-deeri. Nan yɪ pa n wubuŋa je, naa n yibiyɛ dɪ lɛni.

¹¹Nɔɔnu dɪdɔa wu nmɔ paari laŋa kantɔ nɪ, yɪ wa yalɔ na yɪ ya yira tin joro tɔg-o lanyirani. Nmɔ ko Nebukadnetsari deen na yɪ pe tin, o lwarɪ nɪ nɔɔnu wum kuntɔ tiini o jɪgɪ yi-puru, dɪ yɛno, dɪ swan, nɪ wa yam titɪ swan na yɪ te tin. Nmɔ ko ma ja-o o zigɪ o sampwɛri, dɪ o liri mwaanɔ tiinɛ, dɪ o swan tiinɛ, dɪ o yi-puri-nyina bam maama yigɛ nɪ.

¹²Nɔɔnu wum yiri mu yɪ Daniyelɔ. Nmɔ ko deen ma lɛni o yiri sɪ dɪ taa yɪ Beltesaza. O jɪgɪ wubuŋa lanyirani pa o yɛno dɪ o swan gaali. O maa ye sɪ o lwarɪ dundwɪa kuri, dɪ dundɪ kuri, sɪ o daari o maŋɪ wo-sisɛgɪru kuri jaja. Nan tuŋɪ sɪ ba bɛŋ-o sɪ o ba yo seeni, sɪ oó wani o maŋɪ kɛm dɪntɔ kuri maama o bri-m.»

¹³Ba ma sunɪ ba ja Daniyelɔ ba ba pe wum te. Pe wum ma bwe-o o wi: «Nmɔ mu sunɪ n yɪ Daniyelɔ wulɔ amɔ ko Nebukadnetsari deen na kalɪ o wɛli da o ja o nuŋɪ Zuda tuw nɪ o ba yo tin na? ¹⁴Amɔ ni nɪ dɪ wa yam joro mu tɔgɪ-m lanyirani

pa n jɪgɪ yi-puru, dɪ yɛno, dɪ swan zanzan. ¹⁵Amɔ nan ya tagɪ a tuw swan tiinɛ dɪ sampwɛri sum sɪ ba karumi pupunum dɪntɔ, ba daari ba ta dɪ kuri ba bri-nɪ. Ba wulɔwulɔ nan wari pupunum dɪm kuri sɪ o ta o bri-nɪ. ¹⁶A nan ni nɪ nmɔ wai n lwarɪ wɛnu tɪlɔ na sɛgi tin kuri, n daari n kwe wɛnu tɪlɔ kweem na cana tin. Nmɔ nan na karumi pupunum dɪntɔ n bri-nɪ, yɪ n daari n ta dɪ kuri, amɔ wú pa n na zulɔ lanyirani yɪ n zu nunwaŋa paari gwaaru mu. A ta wú kwe sɛbu-sɪŋa zambili a dɪ n ba nɪ yɪ a daari a pa n ji dɛɛra batɔ tu a tuw kum dam seeni.»

¹⁷Daniyelɔ ma lɛri pe wum o wi: «Amɔ wú sunɪ a karumi pupunum dɪm, yɪ a daari a ta dɪ kuri a bri-m. Sɪ ku na yɪ peera yalɔ n na buŋɪ sɪ n pa-nɪ tin, a kɪ nmɔ le ya ŋwaani. Dɪ ku dɪ, Pe, ta n jɪgɪ-ya, naa n kwe n pa nɔn-gaa. ¹⁸Pe, Yuutu We dɪm deen kwe paari, dɪ kamunni, dɪ zulɔ, dɪ nɔnɔŋ-fɔrɔ mu o pa nmɔ ko Nebukadnetsari. ¹⁹N ko dam dɪm deen tiini dɪ gaali pa balɔ maama na wu lɔgɔ baŋa nɪ, ba na maŋɪ ba nuŋɪ dwi dilɔ maama nɪ, dɪ tuw kulɔ maama nɪ, yɪ ba na ŋɔɔnɪ taani dilɔ maama tin kwar-o zanzan yɪ ba yira sai. Nmɔ ko deen na buŋɪ sɪ o gu wulɔ, oó gu ku tu mwalɪ mu. O maa na wi wulɔ taa ŋwi: ku tu wú taa ŋwi mu. O ta na lagɪ wulɔ tin,

oó zul-o mu, Ku daari o na burɔ si o kɪ wɔlv cavura, ku tu wó suni o na o cavura mu. ²⁰ O maa na puli si o taa bri o titi, pa o wɔv kɪ dam yi o beesi nɔɔna tun, mu ba jɔɔi o paari dum ba daari-o, yi o ninwaja maama je. ²¹ Ba ta ma zəl-o pa o nuɔi nabiinɔ titari ni yi o wɔbɔɔa ji ni ga-vara wɔbɔɔa. O ma vu o zɔvri di gaa wɔ bunɛ sum. Nmu ko deen jigi gaa o dɔni ni na-bia na kɪ te tun mu. Nyɔnɔ di ma tu o yira ni si o laan ba o lwarɔ ni Yuutu We dum mu jigi dam nabiinɔ paari maama bɔa ni yi Dintu mu yɔni Dl paɪ balu Dl na kuri tun di paari.

²² Ku daari nmu Belesaza, nmu yi wuntu bu mu yi n ye wɔɛnu tuntu maama ni ni. Di ku di, nmu wu se si n tu n titi n kwari We. ²³ Nmu nan zɔɔi n titi si n dwɛni di We dɔlv na yi weyuu Tu tun mu. N ma n pa ba ja We dum kontu titi digɔ zwi sum ba ba pa-m. Nmu di n didɛera, di n kaana, didaani n bɔɔla bam laan ma nyɔ sana si wɔni. Á ma daari á zuli wa yalv ba na mɛ sɔbu-sɔɔa, di sɔbu-pɔɔɔ, di canna, di luuru, di de, di kandwa ba kɪ-ya tun. Wa yam kontu nan ba ni-taani. Ya maa ba nai yi ya ta ba jigi wɔbɔɔa. Ku nan

na yi We dɔlv na jigi dam n ɔwɔa kam bɔa ni, yi Dl tiɔi cwe sɔlv n na wó tɔɔi tun, nmu vin si n zuli Dintu. ²⁴ Juɔa kantv nan nuɔi Dintu tee ni mu yi ka ba ka pɔpɔni bitari suntu kɔbrɔ kam yira ni. ²⁵ Pɔpɔnum dum nan na bri te tun mu tuntu:

«MENE, MENE, TEKEL, PARASIN».

²⁶ Pɔpɔnum dum kuri mu tuntu:

«MENE» kuri mu yi jeelim: ku bri ni We jeeli nmu paari da yam maama Dl ja. Ya nan ti.

²⁷ «TEKEL» kuri mu yi duuni: ku bri ni We kwe nmu mu Dl maɔi n duuni. Nmu nan wu maɔi n yi Dl wɔbɔɔa yam.

²⁸ «PARASIN» kuri mu yi pɔɔrum: ku bri ni We kwe nmu paari laɔa kam Dl pɔɔri Dl pa Medɔ tiinɔ bam didaani Persɔ tiinɔ bam mu.»

²⁹ Belesaza na ni kontu tun, o ma pa ni si ba kwe ninwaja paari gwaaru ba zɔ Daniyelɔ, si ba daari ba kwe sɔbu-sɔɔa zambili ba di o ba ni. Ba ta ma tɔɔli ba wɔ Daniyelɔ laan mu yi didɛeru batɔ tu Babilɔni tuw kum dam seeni.

³⁰ Titu dum kontu ni nɔɔ mu ba deen gv Babilɔni tuw pɛ Belesaza.

³¹ Dariusi na yi Medɔ tu tun laan

ma lɛɛrɩ o jonɔi tuw kum paari o jigi o di. O deen nan jigi nɛnɛnɩ bɩna fusurdu-yale mu yi o di paari.

Ba dɩ Daniyelɩ nywænu bɔɔnɩ wunɩ

6 Pɛ Dariusi wubɔŋa deen jaani sɩ o pɔɔrɩ o paari laŋa kam sɩ ka taa yi provensa bi dɩ fiinle mu. O ma kwe dideeru o yagi provensi maama wunɩ sɩ ku tu taa nii je sum kuntu o pa-o. ²Pɛ wum na lagi sɩ woŋo maama kwe cwɛŋə lanyiranɩ tɩ pa-o tun ŋwaani, o deen kuri nɔn-kamunə batɔ mu sɩ ba taa nii dideera bi dɩ fiinle bam maama baŋa nɩ. Daniyelɩ deen maa wu nɔɔna batɔ bam kuntu wunɩ. ³Daniyelɩ nan sunɩ yiə lanyiranɩ mu dɩ o tutuŋa. O wubɔŋa na yɔɔrɩ ya dana tun ŋwaani, o tutuŋa deen maa lana ya dwe nɔn-kamunə dɩ dideera bam maama na tutɩ te tun. Kuntu ŋwaani, pɛ wum buŋɩ sɩ o kwe tuw kum maama o pa Daniyelɩ sɩ o taa nii ku baŋa nɩ o pa-o. ⁴Nɔn-kamunə bam dɩ dideera bam maama ma kaagi ba beeri tusim dɩɩ Daniyelɩ na wó kɩ o tutuŋa yam wunɩ tun. Dɩ ku maama dɩ, ba wu ne woŋo kulu ba na wó tɔgi ku baŋa nɩ sɩ ba bwe-o pɛ wum yigə nɩ tun. Beŋwaani, Daniyelɩ deen yɔɔrɩ o tɔgi cwɛŋə mu dɩ tutuŋa yalu

maama o na kɩ o pa pɛ wum tun yi kəm-balwaarɩ tərə. ⁵Ba ma bwe da-tee nɩ ba wɩ: «Dí na beeri cwɛŋə sɩ Daniyelɩ tɔgi da o cɔgi yi dí bwe-o pɛ wum yigə nɩ, dí bá na-ka kulukulu baŋa nɩ, ku na dai o We cwɛŋə tɔgum seeni.»

⁶Ba ma zaŋɩ dɩ ba bubuŋɩ dum kuntu ba yi pɛ wum te yi ba ta did-o ba wɩ: «Pɛ Dariusi, We wó pa-m mumwe-deeri. ⁷Dɩbam balu maama na yi n tuw kum nɔn-kamunə, dɩ yigə tiinə, dɩ dideera balu na nii nmu tuw kum tunɩ yam maama tun, dɩ n yi-puri-nyuna, dɩ n nakwa bam maama mu jigi ni-mɔɔ nɩ nmu pa ni yi n paari laŋa kam ni maama sɩ nɔɔnu maama yɔɔrɩ o tɔgi-dɩ. Nmu ni dum kuntu wó bri nɩ da fiinto laŋa nɩ, nɔɔn-nɔɔnu ba jigi cwɛŋə sɩ o loori woŋo We naa nabiinu wulu dɩ wulu tee nɩ yi o wu loori-ku nmu yiranɩ tee nɩ. Dí ta sɛ nɩ wulu nan na vun n ni dum kuntu, sɩ ba duli ku tu ba dɩ nywænu bɔɔnɩ dum wunɩ. ⁸Pɛ, nan pa ba pupunɩ ni dum kuntu sɩ n daari n zi n juŋa tɔnɔ kum baŋa nɩ, sɩ dɩ taa tuŋa, yi dɩ ba gɔɩ maŋa dɩ maŋa, nɩ Medɩ tiinə dɩ Persɩ tiinə niə yam na yi te yi ya ba lənə tun.» ⁹Pɛ wum ma sɛ pa ba kɩ ni dum tɔnɔ nɩ yi o daari o zi o juŋa ku baŋa nɩ.

¹⁰ Daniyelɩ na ni nɩ ni dum pupuni dɩ tigi tɔnɔ baŋa nɩ tun, mu o joori o titɩ sɔŋɔ nɩ. O ma din o nayuu digə o purɩ o takoro kulɔ ni na jeeri Zeruzalem tiv tun o yagɩ jaja. O laan maa kuni o nadoonə yɩ o loori We, nɩ o na yəni o kɩ te tun. De maama wɔni, Daniyelɩ deen yəni o kuni nadoonə mu o warɩ We kuni bitɔ. ¹¹ Dɩdeera bam ma kɩ ni daani yɩ ba da ba vu ba jeeri Daniyelɩ sɔŋɔ nɩ. Ba ma na nɩ o wura o kɩ we-loro mu o paɩ o We dum. ¹² Ba laan ma vu pe wum te ba ta o ni dum taani did-o ba wɩ: «Pe, nmɩ wu zi n juŋa n pa ni nɩ: da fiintɔ laŋa nɩ cwəŋə tərə sɩ nɔɔn-nɔɔnu loori wonɔ We naa nabiinu wulɔ dɩ wulɔ tee nɩ, ku na dai nmɩ yiranɩ tee nɩ na? Dɩ ta bri nɩ wulɔ na kɩ o cɔŋɩ n ni dum, sɩ ba duli kuntu tu ba dɩ nywəənu bɔɔni dum wɔni. Ku dai kuntu na?»

Pe wum dɩ ma ləri o wɩ: «Een! Amu mu sunɩ a pa ni sɩ ku taa yɩ kuntu. Dɩ nan bá gɔ, nɩ Medɩ tiinə dɩ Pɛrsɩ tiinə niə yam na yɩ te yɩ ya ba lənə tun.»

¹³ Nɔɔna bam laan ma ləri pe wum ba wɩ: «Pe, ku na yɩ Daniyelɩ wulɔ ba deen na jaani ba nuŋi Zuda tiv kum nɩ ba ba yo seeni tun, wuntu nan wu se nmɩ ni dum, dɩ n na marɩ n pupuni-dɩ tɔnɔ nɩ tun dɩ. O ta yəni o kɩ we-loro mu kuni bitɔ de maama wɔni.» ¹⁴ Pe wum na ni kuntu tun,

ku ma tiini ku daan-o. O ma kwe de dum maama ku vu ku yɩ wa-zuuri marɩ o kwaani sɩ o beeri cwəŋə o jonɩ Daniyelɩ o yagɩ.

¹⁵ Dɩdeera bam daa ma kɩ daani ba jeeri pe tee nɩ yɩ ba ta did-o ba wɩ: «Pe, guli nɩ Medɩ tiinə dɩdaani Pɛrsɩ tiinə tee nɩ, pe wum na zi o juŋa o ni dum baŋa nɩ, o ni dum kuntu bá wani dɩ kwani.»

¹⁶ Pe wum laan ma pa ni sɩ ba ja Daniyelɩ ba vu ba duli ba dɩ nywəənu bɔɔni dum wɔni. Ba na sunɩ ba kɩ kuntu tun, pe wum ma ta dɩ Daniyelɩ o wɩ: «We dum n na sunɩ yie n zuli-dɩ marɩ maama tun mu wú jonɩ-m dɩ yagɩ.»

¹⁷ Ba deen ma kwe pulɔɔ-kamunu ba kwəli bɔɔni dum ni. Pe wum ta ma pa ba tiini ba kwəni ni dum, yɩ o daari o kwe o jafuli dum o zi dɩ baŋa nɩ. O dɩdeera bam dɩ kɩ kuntu ba wəli da, sɩ nɔɔn-nɔɔnu yɩ wani o jonɩ Daniyelɩ o yagɩ. ¹⁸ Titu dum kuntu nɩ, pe wum na joori sɔŋɔ tun, o vɔŋɩ ni mu, o wu na tiini ku cɔŋɩ tun ŋwaani. O wu se sɩ ba kɩ kweera ba ma gan-o, yɩ o warɩ o dɔ titɩ dum maama wɔni.

¹⁹ Tiga na jigi ka puuri tun, pe wum goni tiga mu o vu nywəənu bɔɔni dum ni. ²⁰ O na fufɔ o maa yɩ da tun, mu o bəŋi Daniyelɩ dɩ liə o wɩ: «Daniyelɩ, nmɩ wulɔ na yɩ ŋwia Tu We dum tintuŋnu, yɩ n sunɩ yie n

zuli-Dl maña maama tun, n We dum wani di joñi-m di yagi nywəənu tum juja ni na?»

²¹ Daniyelı di ma ləri pe wum o wi: «Pe, We wú pa-m mumwe-dəeri!

²² We mu tuñi Dl maleka si ka ba ka pu nywəənu tum niə. Ku maa pa ti wu ki-ni zunnı. Beñwaani, We ye ni amu jigi bura Dl yigə ni. A nan wu ki kulukulu a cəgi nmu Dl yigə.»

²³ Pe wum wuu ma tiini ku poli di o na ni Daniyelı kwərə tun. O ma pa ni si ba vañ-o ba li nywəənu bəəni dum wuni. O na nuñi pooni tun, mu ba maani ni fufwələ funfun tıti di təri o yıra yam ni. Beñwaani, Daniyelı deen yəəri o ki o wu-didua mu di We dilu o na zuli tun.

²⁴ Pe wum ma pa ni si ba ja nəəna balu maama deen na bağı Daniyelı bıbara o tee ni tun ba ba. Ba laan ma ja-ba ba duli ba di nywəənu bəəni dum wuni. Ba ma ja dideera bam kuntu kaana, di ba biə maama ba wəli da ba duli ba di bəəni dum wuni. Ba maama ta na wu yi bəəni dum kuri tun, mu nywəənu tum fañi ti zi-ba, yi ti daari ti yarı ba kwi sum maama.

²⁵ Pe Dariusi ma pupuni tənc si ku yi balu maama na wu lugu baña ni, ba na mañi ba nuñi dwi dilu maama ni, di tuw kulu maama ni, yi ba na nəəni taani dilu maama di wi: «Yazurə yəəri ka taa wu á

tee ni! ²⁶ Amu pe ni mu wi a paari dim je sum maama wuni, nəəna maama mañi si ba taa kwari We dilu Daniyelı na zuli tun mu, si ba daari ba taa nigı-Dl.

Beñwaani, di yi ŋwıa Tu We dum mu,

Dl maa wura mu maña maama!

O paari dim dam dum bá je maña di maña.

O maa wú taa jigi dam si o taa te nəəna maña maama.

²⁷ Duntu mu joñi nəəna Dl yaga, yi Dl ta pa ba na vrum.

Dl yəni Dl tuñi wo-kunkagıla di wo-kamunnu mu,

ti na tuñi weyuu kum wuni, didaani tıga kam baña ni tun.

Dl ma vri Daniyelı nywəənu tum juja ni Dl yagi.»

²⁸ Kuntu maama na ki tun, wəənu ki lanyıranı ti pa Daniyelı, maña kalu maama Dariusi na di paari tun, si ku yi Persı tu Sirusi di paari dim maña.

Başa-We na li wəənu tulu Dl bri Daniyelı tun

Daniyelı dwe o na jurru tuna

7 Pe Belesaza pulim buni dum o na di Babilonu tuw paari tun wuni, mu Daniyelı pəni o sara ni o

dwe. O ta ma na vura, yi o pupuni ya maama o tiɔi.

² Daniyelɔ ma ta o wɔ:

«A na tigi a dɔa titu didonɔ nɔ tun, mu a deen ne vura nɔ vu-du tiini ku zaɔi je maama nɔ ku dɔli na-fara na bam ku pɔgɔli-ba. ³ Jurru kamunnu tina ma zigi na bam wonɔ ti nuɔi pooni nɔ. Juru maama nan yɔɔri ku yi ku yira mu didaani tidonnɔ tum.

⁴ Pulim varum wum nyɔ nɔ nyonɔ mu, yi ku jigi kalon-zɔnɔ vwana. Amu na zigi a Nii-ku maɔa kalɔ tun, mu ku vwana yam gwari ya tu. Ba laan ma ja varum wum ba pa ku zigi ku ne sule baɔa nɔ, nɔ nabiinu ziga na yi te tun. Ba ma daari ba kwe nabiinu wobɔa ba ki ku yuu nɔ.

⁵ A ma nii a na varum bile tu wum na nyɔ di faa na yi te tun. Ku deen goori ku ziga ku saɔa dida baɔa nɔ mu. Ku maa jigi saɔa-kwi sitɔ yi si gari ku ni nɔ. Ba ma pa-ku ni ba wɔ: «Nan zaɔi n dɔni nwana zanzan nɔ n na lagɔ te tun.»

⁶ A ta na wura a nii tun, a ma na varum bitɔ tu wum na nyɔ di gweeru na yi te tun. Ku maa jigi vwana yana ku kwaga kam nɔ, nɔ zunɔ vwana yi te tun. Ku ta maa jigi yum tina. Ba ma kwe paari dam ba pa-ku si ku taa jigi ku di.

⁷ Titu dim kuntu nɔ a na ne vura yam kuntu tun, mu a ta ne varum

bina tu wum ku di na nuɔi. Kuntu kam yɔɔri di tiini di camma mu yi ku dam gaali pa ku jigi fɔvni zanzan. Ku ta jigi yali kamunɔ na yi luuru tun mu, yi ku jigi-ya ku yari wɔenu ku dɔna. Ku maa nɔni tɔlu maama na daari tun. Varum wum kuntu deen yi ku yira di tidonnɔ tum mu, beɔwaani, ku jigi nyia fugɔ mu ku yuu nɔ.

⁸ Amu na zigi da yi a nii nyia yam tun, mu a ne nyɔ-balana kadoɔ na tagɔ ka nuɔi ka wu ya titari nɔ. Nyɔ sidonnɔ sum sitɔ ma gɔ si kuri dim seeni, si kantɔ leri ka zigi suntɔ ya na wu me tun. Nyɔa kam kuntu deen jigi yiɔ mu na nyɔ di nabiinu yiɔ, yi ka ta jigi ni si ka taa ma ka ɔɔɔni kamun-ɔwe taani.

⁹ A deen ta na zigi a nii tun, mu a ne tintɔ:

Ba ma kwe paari yitunnu ba
zigi,

yi wulu na maɔi o wura
faɔa faɔa tun ma vu o jani
o yitunɔ baɔa nɔ.

gwaaru tɔlu o deen na zu tun
tiini ti puri mu ca.

O yuuywe di maa puri
nɔ lonɔ na yi te tun.

O yitunɔ kum maama deen yi
mim yirani mu.

Ku ne sum di maa jigi
wo-gugullu,

yɪ tɪ dɪ jaanɪ mim.
¹⁰ Mim-bu-tula maa tigi o yigə
 nɪ ka soe.
 Nɔɔna murrɔ zanzan maa zɪgɪ
 sɪ ba kɪ o na lagɪ te tun.
 Kɔgɔ kuni murrɔ fugə laɲa nɪ
 dɪ maa wu o yigə nɪ.
 Sariya maɲa kam
 deen ma yi,
 yɪ ba laan puri twannu sɪ ba nii.

¹¹ Amu deen ta zɪgɪ a nii mu,
 nyɪɲ-balaɲa kam ta na kaagɪ ka
 ɲɔɔnɪ kamun-ɲwe taanɪ tun ɲwaanɪ.
 A na zɪgɪ a nii kuntɔ tun, mu ba
 jaanɪ varum bɪna tu wum ba gu, yɪ
 ba daari ba duli o yɪra yam ba yagɪ
 mim wunɪ sɪ ya cɔgɪ. ¹² Ba deen nan
 jonɪ vara batɔ badonnə bam dam
 dum mu ba daari-ba. Dɪ ku dɪ, ba
 pɛ-ba cwəɲə sɪ ba ta taa wu ɲwɪa
 wunɪ sɪ ba maɲa kam ba yi.

¹³ Amu ta na nɛ kulɔ titɔ dum vura
 yam wunɪ tun mu tuntɔ:

A nii a na nɔɔnu na nyɪ
 nɪ nabiinu bu tun.
 O tɔgɪ dɪ weyuu kunkwəenu
 tum mu o ve o buni.
 O ma vu o yi wulɔ na maɲɪ
 o wura faɲa faɲa tun te,
 yɪ ba ja-o ba vu ba zɪgɪ
 wuntɔ yigə nɪ.

¹⁴ Ba ma kwe dam, dɪ
 paari-zulə, dɪ paari ba
 pa-o,

sɪ nɔɔna maama sɛ ba pa-o,
 ba na nuɲɪ dwi dilɔ maama nɪ,
 dɪ tuw kulɔ maama nɪ,
 yɪ ba na ɲɔɔnɪ taanɪ dilɔ maama
 dɪ.
 O maa jigɪ dam sɪ o taa te nɔɔna
 maɲa dɪ maɲa.
 O paari dum maa wó taa wura
 taa
 dɪ daa bá cɔgɪ!»

Daniyelɔ vura yam kuri na yɪ te tun

¹⁵ «Amu Daniyelɔ na nɛ vura yalɔ
 tun yɔɔrɪ ya su-nɪ mu, pa a wubɔɲa
 vugimi. ¹⁶ Amu ma fufɔ a yi balɔ na
 gilimi ba zɪgɪ da tun wunɪ didua yɪ
 a bwe-o sɪ a lwari kəm dum kuntɔ
 maama kuri cɪga cɪga. O dɪ ma tulɪ
 wəenu tum maama kuri o bri-nɪ,
¹⁷ yɪ o wɪ: «Varɪ-kamunə bana bam
 maama zɪgɪ ba paɪ pwa bana mu
 dɪ ba na wó dɪ paari tɪga baɲa nɪ
 te tun. ¹⁸ Ku nan na yɪ Yuutu We
 dum nɔn-ɲɔna tum, bantɔ wó jonɪ
 o paari dum ba taa te sɪ ku taa ve
 maɲa kalɔ na ba ti tun.»

¹⁹ Amu nan yɔɔrɪ a lagɪ sɪ a fɔgɪ a
 lwari varum bɪna tu wum laɲa kam
 mu cɪga cɪga, wuntɔ na yɪ o yɪra
 dɪ babam bam tun ɲwaanɪ. O tiini
 o jigɪ fuvunɪ mu. O yələ yɪ luuru.
 O jafwɪ sum dɪ maa yɪ canna. O
 maa yari woɲo maama o dɔnɪ o

cɔga, Ku daari o jigi o ne o noni wəənu tɩb ta na daari tun. ²⁰ A ta lagɩ sɩ a lwarɩ varum wum yuu nya fugə kam kuri, dɩdaani nyuŋa kalu na saŋɩ ya kwaga ka ba tun kuri dɩ na yɩ te tun mu. Kantu kam pe nya yadonnə yam yatɔ gɔ sɩ kuri dum seeni, sɩ kantu ləri ka zigi ya je sum nɩ. Nyuŋ-balaŋa kam kuntu deen jigi yiə mu, yɩ ka ta jigi ni ka tiini ka ŋɔɔni kamun-ŋwe taani. Ka maa nyɩ dɩ ka jigi dam ka dwe nya yadonnə yam. ²¹ A na zigi a nii tun mu a ne nyuŋ-balaŋa kam na puli sɩ ka zaŋɩ najara dɩ We nɔɔna bam, yɩ ka want-ba. ²² Wɔlɔ na maŋɩ o wura faŋa faŋa tun mu laan tu o buri bura o pa Yuutu We dum nɔɔna bam, yɩ maŋa laan yɩ ka pa-ba sɩ ba joŋɩ paari dum ba taa jigi ba dɩ.

²³ Nɔɔnu wum ma ta o bri nɩ o wɩ ku kuri dum mu tintu: «Varum bina tu wum bri nɩ tu wó saŋɩ ku kɩ tina ku ba ku taa wu lugu baŋa nɩ. Paari dum kuntu nan wó taa yɩ dɩ yira dɩ paara yadonnə yam. Dintu dum lagɩ dɩ yarɩ tɩga kam baŋa maama mu ku dɔni ku cɔgi, yɩ Ku daari ku noni wəənu maama ku sin tɩga nɩ. ²⁴ Nya fugə yam nan zigi ya pai pwa fugə mu na wó nuŋɩ paari dum kuntu wuni. Pwa bam kuntu kwaga nɩ, pe wɔdonɩ dɩ wó ba, o na yɩ o yira dɩ pwa badonnə bam. Oó dɩ dam pwa batɔ bam baŋa nɩ. ²⁵ Pe

wum kuntu wó ŋɔɔni kamun-ŋwe taani o ma o lwe Yuutu We dum, yɩ o daari o beesi We titi nɔɔna bam. O ta wó kwaani sɩ o ləni candi dim da yam sɩ o daari o pipiri We niə yam dɩ. We nɔɔna bam wó taa wu o dam kuri nɩ, maŋa kadoŋ laŋa nɩ, dɩ maŋa kuni bile laŋa nɩ, ku wəli dɩ maŋa cicoro laŋa nɩ.

²⁶ Maŋa laan wó yɩ sɩ ba dɩ pe wum kuntu taani, yɩ ba daari ba lɩ o paari dum dam maama ba cɔgi-dɩ sɩ dɩ ti fasi. ²⁷ Ba laan maa wó kwe tɩni dɩlɔ maama na wu tɩga kam baŋa nɩ tun paari, dɩdaani dɩ dam, dɩ dɩ kamunni maama ba pa non-ŋɔna bam na yɩ Yuutu We dum nɔɔna bam tun. Bantu dɩ maa wó dɩ paari maŋa maama. Tɩni maama wó se ba pa-ba yɩ ba daari ba taa tɔgi ba nɩ.»

²⁸ Tɔ, mu a na ne kulɔ tun maama. Ku na yɩ amɩ Daniyelɩ, a wubuŋa deen daani-nɩ zanzan, yɩ a yibiyə dɩ da ka ləni. Dɩ ku dɩ, a want a titi a ja dɩ vura yam, sɩ ya taa wu a wubuŋa nɩ.»

Daniyelɩ ne pi-bia dɩdaani bubɔlɔ vura

8 Pe Belesaza paari dim bina yatɔ maŋa nɩ mu amɩ Daniyelɩ daa ne vura yadonnə na saŋɩ pulim vura yam kwaga nɩ tun. ² A vura

yam wuni, a ne ni a wu Suzi tu-fara kum ni. Elam proveni dum ni mu kontu. Ku ki ni a ve a zigi me na bwale di Yulayi buga kam tun mu. ³Amu na kwani a yuu si a nii tun, a ne pi-bia mu na zigi buga kam ni ni di ka yuu nya yale na dwara. Nyija didva maa dwara ka dwe kadoŋ kam yi ka saŋi kadoŋ kam ka nuŋi. ⁴Pi-bia kam ma yoori wa-zuuri seeni, di jagwio seeni, di jazum seeni ka duri di dam ka cu vara babam bam maama. Ba wuluwulu maa wari pi-bia kam yiga si o ci. Noon-noonu tara o na wai o joŋi noona o yaga ka juja ni. Ka yoori ka ki ka na lagi te maama tun mu, pa ka bri ka tuti kamunni.

⁵A ta na zigi a maani kam dum tun, mu a ne bubolo di na ba ku nuŋi wa-zuuri seeni ku buna. Ku yoori ku duri di baari mu. Ku vage dum ki ni ka ne sum ba yi si dwe tiga mu. Bubolo kum maa jigi nyija didva na dana yi ku jeni bubolo kum yia yam titari ni. ⁶Bubolo kum ma vu ku jeeri pi-bia kam a ya na ne buga kam ni ni tun. Ka yoori pi-bia kam mu di ban-lum, didaani ka dam maama. ⁷A ne wi bubolo kum bani dum tiini di zaŋi zanzan. Ka ma yoori ka duli pi-bia kam ka di tiga ni, pa ka nya yale yam bwari.

Ka ta ma noni pi-bia kam pa ku tiini ku zu ka yira. Pi-bia kam ma wari ka tuti si ka joŋi ka yagi, yi noon-noonu di wari-ka si o joŋi o yagi.

⁸Amu ta ne ni bubolo kum laan tiini ku bri ku tuti kamunni. Maŋa kalu ku dam dum na tiini di gaali kontu tun, mu ku nyija kam bwari. Nyi suna na dana tun ma leri nyija kam kontu yuu ni si nuŋi. Si didva didva ma jeeri tiga baŋa sapala yana yam.

⁹Nyija-balaŋa di daa ma zigi nyi suna sum didva yira ni ka nuŋi. Nyija kam kontu ma tiini ka ji kamunu. Ka dam dum ve di yi jagwio seeni mu, didaani wa-puli seeni. Di ta ma vu di yi ti-nyija kam tuti. ¹⁰Nyija kam dam dum yoori di gaali mu di vu di yi weyuu kum seeni pa ka zaŋi najara di weyuu kogo kum jar-kae. Ka deen ma wani bantu badonna, di calicwi sidonna ka duli ka di tiga ni, yi ka daari ka noni ba baŋa ni. ¹¹Ka ma bri ka tuti kamunni ka dwani di weyuu kogo kum Yuutu wum tuti. Ka ma ci de maama kaani kam dum, yi ka daari ka pa We dige kam cegi. ¹²We noona bam maa wu ka juja ni pa We kaani daa tara de di de wuni, ba na nuŋi We kwaga

nɩ tun ŋwaanɩ. Ka ma kwulɩ cɩga yɩ ka daari ka kɩ te maama ka na lagɩ tun.

¹³ Amu laan ma ni maleka dɩɖa na ŋɔɔnɩ dɩdaanɩ ka doŋ te tun. Wudoŋ kam ma bwe ka wɩ: «Kubú kwe maŋa tita mu sɩ wəənu tintu maama na lɩ tɩ brɩ tun kɩ tɩ ti? Kubú kwe maŋa tita mu sɩ wo-zɔɔnɩ dintu ləri dɛ maama wonɩ kaanum dɩm? Kubú kwe maŋa tita mu sɩ ba nɔnɩ wɛyuu kɔgɔ kum dɩ We diga kam baŋa nɩ ba ti?» ¹⁴ Maleka kam ma ləri ka wɩ: «Da murrɩ tule dɩ biə-yatɔ (2,300) mu wó kɛ, dɩdaan-ni maŋa dɩ titutɩ maama wonɩ, sɩ ba laan wantɩ ba fɔgɩ ba kwe We diga kam pa ka taa yɩ lanyiranɩ.»

Ba tagɩ vuura yam kuri na yɩ te tun

¹⁵ Amu Daniyelɩ na nɛ vuura yam tun mu a kwaanɩ sɩ a lwarɩ ya kuri. Wulɔ na nyɩ dɩ nabiinu tun laan ma da o nuŋi o zɩgɩ a yigə nɩ. ¹⁶ A daa ta ma ni nabiinu kwərə na nuŋi Yulayi bugə kam ni nɩ ka ta wɩ: «Gabriyelɩ, pa nɔɔnɩ wontu lwarɩ vuura yalɔ o na nɛ tun kuri.»

¹⁷ Gabriyelɩ ma ba o zɩgɩ amu tee nɩ. Fvɔnɩ ma tiini dɩ ja-nɩ yɩ a tu a vin a yibiyə tɩga nɩ. O ma ta dɩ amu o wɩ: «Nabiinu bu, lwarɩ lanyiranɩ

nɩ vuura yantu wura kweelim maŋa kam ŋwaanɩ mu.»

¹⁸ O ta wura o ŋɔɔnɩ dɩ amu mu yɩ a dɔ a bəri. A yibiyə ta ma vin tɩga nɩ. Gabriyelɩ ma dwe a yira, yɩ o gɔ-nɩ wɛɛnɩ pa a zaŋɩ a zɩgɩ a nɛ baŋa nɩ. ¹⁹ O ma ta o wɩ:

«A lagɩ a pa n lwarɩ Wɛ banɩ na wó ba dɩ zaŋɩ sɩ ku taa yɩ te kwaga nɩ tun mu. Bɛŋwaanɩ, vuura yam n na nɛ tun lagɩ ya kɩ kweelim maŋa nɩ mu. ²⁰ Pi-bɩa kam nmɩ na nɛ dɩ ka nyia yale tun zɩgɩ ka paɩ Mɛdɩ tuw kum, dɩ Pɛrsɩ tuw kum pwa mu.

²¹ Bɔbɔɔ kum n na nɛ tun, zɩgɩ ka paɩ Grekɩ tuw kum mu. Nyuŋa kalɔ na dana yɩ ka wɔ bɔbɔɔ kum yia yam titari nɩ tun, maa zɩgɩ ka paɩ tuw kum kuntu dayigə pɛ wum.

²² Nyuŋa kam kuntu na bwəri te tun brɩ nɩ Grekɩ tuw paari dɩm wó pɔɔrɩ kuni bina sɩ pwa bana mu taa jigɩ-ya ba dɩ. Bantu paari tunɩ yam nan bá taa dana nɩ dayigə pɛ wum paari dɩm na yɩ te tun.

²³ Pwa bam kuntu paari dim na ge fun sɩ dɩ ti yɩ ba lwarum kikiə na puli ya su, pɛ wulɔ kəm na cana yɩ o jigɩ niə yale tun wó ba. ²⁴ Wuntu wó taa tiini o dana, yɩ ku nan bá taa yɩ o tutɩ dam mu o jiga. O ta wó tiini o cɔgɩ wəənu zanzan, pa o na yigə-vəŋə dɩ kulɔ maama o na jigɩ o kɩ tun. O nan ta wó wantɩ

babe dɔdaani We titi nɔɔna bam o cɔgi. ²⁵Pe wum kuntu wú kɪ swan pa vwan taa daga zanzan o tee nɪ. Oó brɪ o titi kamunni, yɪ o da o cɔgi nɔɔna zanzan. O ta wú dwəni dɪ Pe wulɔ na dwe pwa maama tun. O nan wú na cɔgum, yɪ ku dɔi nabiinu dam ɲwaani.

²⁶Vura yalɔ na ta dɔdaan-ni maɲa kaanum, dɪ titutɪ maɲa kaanum taani tun sunɪ ya yɪ cɪga mu. Ku nan wú daani zanzan sɪ wəənu tuntu maama laan kɪ. Kuntu ɲwaani, səgi vura yam, sɪ nɔɔn-nɔɔnu yɪ ni ya ɲwa.»

²⁷Amu Daniyelɔ deen tiini a bwəni mu dɪ a na nɛ wəənu tilɔ maama tun, pa a ba jɪgi yazurə da zanzan wuni. Ku kwaga nɪ mu a zaɲɪ weeni a daa vu a tɔɲɪ tutɔɲa yalɔ pe wum na pe-nɪ sɪ a kɪ tun. A na nɛ vura yalɔ tun tiini ya daani-nɪ zanzan, a na wu wani sɪ a lwarɪ ya kuri tun ɲwaani.

Daniyelɔ loori We Yisrayelɔ tiinə ɲwaani

9Pe Asuerusi bu Dariusi deen yɪ Medɪ tu mu yɪ o laan di Babilɔni tuw kum maama paari. ²O paari dim pulim buni dum wuni, amu Daniyelɔ maa wura a zaasi twannu tilɔ We tintɔɲna na pupuni

ba tiɲi tun. A na zaasi tun, mu a nɛ Baɲa-We na tagɪ kulɔ dɪ Dl nijoɲnu Zeremi sɪ ku vu Zeruzalem tuw kum cɔgum seeni tun. A deen maani nɪ Zeruzalem tuw kum wú taa tigi di-dwənu yiranɪ bina fusurpe laɲa nɪ. ³Amu ma vu a wari a Yuutu Baɲa-We yɪ a magɪ a japoori a loori Dl yigə nɪ. A ta ma vɔ ni, a daari a zu gwar-zunzwara yɪ a je tintwarum wuni wu-cɔgɔ ɲwaani. ⁴A deen loori amu Tu Baɲa-We Yisrayelɔ tiinə bam lwarum ɲwaani yɪ a wɪ:

«Dɪ Yuutu We, nmu yɪ kamunu mu, yɪ dɪ tiini dɪ kwari-m. N zigɪ dɪ cɪga mu n sono kum baɲa nɪ n soe balɔ na soe-m yɪ ba tɔgi n niə yam tun, nɪ n na goni ni sɪ n kɪ n pa-ba te tun. ⁵Sɪ ku na yɪ dɪbam, dɪ yɔɔrɪ dɪ kɪ lwarum mu, yɪ dɪ tiini dɪ cɔgi. Dɪ tɔɲɪ lwarum yɪ dɪ lɔ nmu kwaga nɪ, yɪ dɪ daari dɪ vin n zaasum dum dɪ n niə yam. ⁶Dɪ nan wu se nmu nijoɲnə balɔ na yɪ n tintɔɲna tun. Ba deen mɛ n yiri mu ba ɲɔɔni dɔdaani dɪbam pwa bam, dɪ dɪ nakwa bam, dɪ dɪ nabaara bam, dɪ dɪ nɔɔna bam maama. Dɪbam ma vin sɪ dɪ cɔgi.

⁷Dɪ Yuutu We, nmu wu n cɪga wuni mu. Dɪbam nan ta jɪgi dɪ cavura dɪ di mu dɪ zum maama. Dɪbam Yisrayelɔ tiinə bam maama mu nuɲi n kwaga nɪ. Ku na yɪ balɔ

na zovɩ Zeruzalem tuw wɔnɩ, dɩ Zuda provenɩ dɩm maama nɩ tun, dɩ balu na jagɩ ba wu dwi-ge tiinɛ tunɩ dɩm wɔnɩ na yɩ bwɛlɛ bwɛlɛ tun, dɩdaantɩ dɩlu na yɩ yigɛ yigɛ tun dɩ, dɩ maama cɔgɩ nmu yigɛ nɩ. ⁸Dɩ Tu Baɗa-Wɛ, dɩbam pwa bam, dɩ dɩ nakwa bam, dɩ dɩ nabaara bam mu jigɩ dɩ cavura dɩ dɩ, dɩ na kɩ lwarum dɩ cɔgɩ n yigɛ tun ɗwaanɩ. ⁹Dɩ Yuutu Baɗa-Wɛ, nmu nan yɩ ɗwaɗa tu mu, yɩ n kwe nɔɔna lwarum n ma n cɛ-ba. Dɩbam nan logɩ nmu kwaga nɩ. ¹⁰Dɩbam wu se dɩ Tu Baɗa-Wɛ nɩ yɩ dɩ ywɛrɩ Dɩ cwe sum wɔnɩ. Dɩ vin sɩ dɩ tɔgɩ niɛ yalɩ Dɩ na tɔgɩ Dɩ nijɔɗnɛ bam baɗa nɩ Dɩ ta dɩ dɩbam tun mu. ¹¹Yisrayelɩ tiinɛ bam maama mu kɩ zwabaniɛ, pa ba cɔgɩ nmu yigɛ nɩ yɩ ba vin nmu niɛ yam.

Ku na yɩ cɔgɩm dɩlu nmu Wɛ na tɔgɩ n tintuɗnu Moyisi baɗa nɩ n du durɛ n wɩ dɩ wɔ yɩ dɩbam tun, ku laan yɔɔrɩ ku ba dɩbam baɗa nɩ mu, dɩ na kɩ lwarum dɩ cɔgɩ nmu yigɛ tun ɗwaanɩ. ¹²Nmu deen na tagɩ nɩ nɩ pa kulɩ yɩ dɩbam dɩ dɩ yigɛ tiinɛ tun mu yɩ dɩbam tintu. Tɩga baɗa maama nɩ, tuw kudɔɗ tɛrɛ ku na nɛ Zeruzalem tuw leɛru tum dwi. ¹³Leɛru tintu maama mu tu dɩ baɗa, nɩ ku na pupunɩ ku tiɗi Moyisi niɛ yam wɔnɩ te tun. Dɩ ku dɩ, dɩ ta wu jaanɩ wubɔɗa

sɩ dɩ yagɩ lwarum kɛm, sɩ dɩ daari dɩ loori dɩ Tu Baɗa-Wɛ sɩ Dɩ kɩ dɩbam yu-yoɗo. Dɩ maa ta wu se sɩ nmu cɩga kam pa dɩbam yɩ-puru. ¹⁴Kuntu ɗwaanɩ nmu Baɗa-Wɛ laan ti n yigɛ sɩ n pa cɔgɩm duntu yɩ dɩbam. N yɔɔrɩ n wu n cɩga wɔnɩ mu dɩ n na yɛni n kɩ kulɩ maama tun. Ku sunɩ ku maɗɩ sɩ dɩ na cam mu dɩ lwarum dɩm ɗwaanɩ. ¹⁵Dɩ Yuutu Wɛ, nmu titɩ mu kwe n dam-fɔrɔ kum n vrɩ n nɔɔna bam n ja n nunɗi Ezipi tuw nɩ. Ku ma pa n na yɩrɩ zanzan sɩ ku ba ku yɩ zum. Cɩga tun, dɩbam mu kɩ lwarum, yɩ dɩ yɔɔrɩ dɩ tunɩ wo-lɔɗɔ.

¹⁶Dɩ Yuutu Wɛ, n yɛni n zigɩ n cɩga wɔnɩ dɩ n na kɩ kulɩ maama tun. Kuntu ɗwaanɩ dɩ loori-m sɩ n zuri n ban-lum n na jigɩ dɩ n tuw Zeruzalem na yɩ n titɩ piu kulɩ na yɩ lanyiranɩ fasɩ tun. Dɩbam titɩ dɩ dɩ nabaara bam lwarum ɗwaanɩ, dwi-ge tiinɛ balu na gilimi dɩbam tun laan tiini ba gooni Zeruzalem mu, yɩ ba ta jigɩ n nɔɔna bam ba lwea. ¹⁷Dɩbam Tu Wɛ, nan cɛgi n tintuɗnu wɛ-loro kuntu a na jigɩ a kɩ tun. Se a na magɩ a japoori a loori n yigɛ nɩ te tun. Dɩ Yuutu, nmu titɩ yɩrɩ ɗwaanɩ, pa n yigɛ joori ka taa wu n digɛ kam nɩ, ka na jigɩ di-dɔɗɔ tun ɗwaanɩ. ¹⁸Amu Tu Wɛ, purɩ n zwa sɩ n cɛgi, n daari n purɩ n yɛni n nɩ cam dɩlu na yɩ dɩbam tun. Ku

na yɪ tɪv kʊlv ba na jɪgɪ n yɪrɪ ba bəi-kv tɪn, fɔgɪ n nii kv na nɛ lɛɛrv te tɪn! Kv nan dɑɪ dɪbɑm tɪtvɛŋ-ŋvna ŋwaanɪ mv dɪ magɪ a jɑpoori a loori n yigə nɪ, sɪ kv yɪ n na tiini n jɪgɪ nɔɔna ŋwana tɪn ŋwaanɪ mv. ¹⁹Dɪ Yuutu Wɛ, cəgɪ dɪbɑm wɛ-loro kʊm, sɪ n kwe dɪ lwarɪm dɪm n cɛ dɪbɑm. Dɪ Yuutu Wɛ, cəgɪ dɪ wɛ-loro kʊm sɪ n tʊŋ! N tɪtɪ zʊlə ŋwaanɪ, yɪ daanɪ sɪ n ba n wəli dɪbɑm ba na jɪgɪ n yɪrɪ ba bəi tɪv kʊntv dɪ kv nɔɔna bɑm tɪn ŋwaanɪ.»

We maleka Gabriyelɪ ŋɔɔnɪ dɪ Daniyelɪ

²⁰Amv maa yɔɔrɪ a ta amv tɪtɪ dɪ a nɔɔna Yisrayelɪ tiinə bɑm lwarɪm a brɪ Wɛ, yɪ a ta loori-o ya ŋwaanɪ. A ta maa ŋwana a Tu Bɑŋa-Wɛ yigə nɪ, sɪ Dɪ joori Dɪ pa Dɪ digə kɑm na wʊ Dɪ tɪtɪ piʊ yuu nɪ tɪn fɔgɪ kɑ kwɛ. ²¹A ta na wʊ wɛ-loro kʊm wʊnɪ kʊntv tɪn, mv Gabriyelɪ jaanɪ dɪ baarɪ o tʊ o yɪ amv te mɑŋa kalv ba na yəni ba kɪ dɪdaan-ni kaanʊm dɪm tɪn. A nan ya mɑŋɪ a na wʊntv mv a dayigə vura yɑm wʊnɪ. ²²O mɑ ta wəənu kʊrɪ o brɪ-nɪ yɪ o wɪ:

«Daniyelɪ, a tʊ sɪ a pɑ n lwarɪ kʊlv na wʊrɑ tɪn mv, sɪ n ni taanɪ dɪm kʊrɪ lanyɪranɪ. ²³Nmv na yɔɔrɪ n pulɪ sɪ n magɪ n jɑpoori n loori Wɛ yigə nɪ tɪn, mv Dɪ tʊŋɪ kwərə sɪ Dɪ

lərɪ n loro kʊm. Amv laan nan tʊə sɪ a mɑŋɪ taanɪ dɪm kʊrɪ a brɪ-m mv, nmv na tiini n jɪgɪ kʊrɪ Wɛ tee nɪ tɪn ŋwaanɪ. Nan cəgɪ lanyɪranɪ sɪ n wani n lwarɪ vura yɑm kʊrɪ lanyɪranɪ.

²⁴Wɛ wʊbʊŋa jaanɪ sɪ Dɪ pa nmv nɔɔna Yisrayelɪ tiinə bɑm, dɪ ba tʊv kʊm yaarɪ da yarpɛ yarpɛ kʊnɪ fusurpɛ mv. Bʊna yɑm kʊntv nɪ na dɪə, mv ba zwabaniə kɑm wʊ yagɪ. Bɑ maa wʊ yagɪ lwarɪm kənə, yɪ Wɛ yagɪ ba tɪtvɛŋ-lwaannʊ Dɪ cɛ-bɑ, sɪ nɔɔna taa tɔgɪ cwə-laarv. Wɛ nijɔŋnə bɑm vura yɑm dɪ maama laan wʊ kɪ. Bɑ maa wʊ joori bɑ pɔɔrɪ Wɛ digə kɑm bɑ pɑ-Dɪ.

²⁵Nan lwarɪ lanyɪranɪ nɪ: kv zɪgɪ mɑŋa kalv ba na wʊ pɑ nɪ sɪ nɔɔna joori bɑ fɔgɪ bɑ lɔ Zeruzalem tɪv tɪn, sɪ kv vʊ kv yɪ Wɛ na tʊŋɪ dɑm tʊ wʊlv na wʊ bɑ tɪn, da yarpɛ yarpɛ kʊnɪ bɪrpɛ mv wʊ kɛ. Da yarpɛ yarpɛ kʊnɪ fusɪrdv-yale dɪ wʊ kɛ ya wəli da. Mɑŋa kɑm kʊntv nɪ, bɑá fɔgɪ bɑ kwɛ Zeruzalem cwe sʊm, yɪ bɑ daarɪ bɑ kv gɔŋo bɑ kaagɪ tʊv kʊm maama. Kv nan lagɪ kv taa yɪ cɑm mɑŋa mv. ²⁶Da yarpɛ kʊnɪ fusɪrdv-yale mɑŋa kɑm na kɛ, bɑá vanɪ Wɛ na tʊŋɪ wʊlv tɪn o bʊrɑ mv, yɪ bɑ gv-o bɑ daarɪ-o bʊwəri. Pɑ-dɪdɛɛrv wʊdɔŋ maa wʊ bɑ dɪ o kɔgɔ, pɑ bɑ cɔgɪ tʊv kʊm dɪdaanɪ Wɛ digə kɑm maama. Tɪ lagɪ tɪ cɔgɪ tɪ

ti lɩla nɩ na na coori wəənu pa ti cɔgi te tun mu. Najara dɩ lɛəru wú taa wura sɩ ku yi kweelim maŋa, nɩ Wɛ wubɔŋa na jaani sɩ ku kɩ te tun. ²⁷Pa-dɩdɛəru wum kuntu wú kwe da yarpe mu sɩ o dɩ nɔɔna zanzan fɔgi ba kɩ ni-mɔɔ daani. Ku nan na maŋi dɩ da yarpe yam cicoro, oó cɩ sɩ ba yi kɩ kaanum dɩ wɔdiu peera ba pa Wɛ. Ba laan maa wú kwe wo-zɔɔnɩ dɩlɔ na cɔgi Wɛ yiri tun ba zu Wɛ digə kam wunɩ ba zɔgi da jaja. Ku dɩ maa wú taa wura taan, sɩ ku yi maŋa kalɔ na maŋi sɩ ba cɔgi cɔginu wum titi tun, nɩ Wɛ wubɔŋa na jaani sɩ ku kɩ te tun.»

Daniyelɩ nɛ vura Tigri bugə ni nɩ

10 Bɩnɩ dɩlɔ wunɩ Persɩ tiv pe Sirusi na di paari o kɩ bɩna yatɔ tun, mu Daniyelɩ dɛen nɛ vura yadonnə. Daniyelɩ yiri dɩdoŋ maa yi Beltesaza. Vura yam bri taani dɩlɔ na yi cɩga yi dɩ ve tigurə na tiini ka cana tun seeni mu. Daniyelɩ na nɛ vura yam kuntu tun, o ma lwarɩ taani dɩm kuri lanyiranɩ.

²Maŋa kam kuntu ni nɩ, amu Daniyelɩ wuu dɛen tiini ku cɔgi mu. A ma kwe da fuinle dɩdɔba a yɔɔri a kɩ nɩ nɔɔnu na keeri luə te tun. ³Da yam kuntu maama wunɩ, a yɔɔri a vɩn wɔdi-yoŋo dim, dɩ nwana

dunum mu, yi a ta vɩn sɩ a nyɔ sana. A wu mɛ nugə a kwe a yatana kam.

⁴Pulim cana kam da fiinle-yana dɛ dun nɩ, a dɛen maa zɔgi Tigri bu-tuli-zaŋa kam bube baŋa nɩ.

⁵Amu na kwəni a yuu sɩ a nii tun, mu a nɛ nɔɔnu na zu gar-fɩfali, yi səbu-sɩŋa na yi cɩga cɩga tun kilə vɔ o tɔŋə nɩ. ⁶O yira yɔɔri ya nyuni mu, nɩ kandwa-ŋuna na yi te tun. O yibiyə dɩ maa pɩpɩla nɩ dɔba pɩpɩlum te. Min-vugu dɩ maa zɔgi o yiə nɩ dɩ tariga. O jun sɩm, dɩ o nɛ sɩm nyuni zanzan nɩ ba na jigɩ canna ba titigə sɩ ba kwe-ka te tun. O kwərə dɩ maa yɔɔri ka dwana nɩ kɔ-fɔɔ na jeeri daani yi sɔɔ kɩ te tun.

⁷Amu Daniyelɩ yiranɩ dɛen mu nɛ vura yam. Ku na yi balɔ maama ya na zɔgi amu tee nɩ tun, ba wu nɛ kulukulu. Vura yam ma tiini ya pa fuunɩ zu-ba, yi ba duri ba səgi. ⁸Kuntu ŋwaani amu yiranɩ daari a zɔgi da a nii vura-kunkagɩla yam. A na nɛ-ya tun, mu a dam maama ti, yi a yira yam dɩ ti. A yibiyə yɔɔri ya da ya ləni mu. ⁹Amu ma ni o kwərə. A na ni tun mu a tu tɩga nɩ, yi a yibiyə jeeri tɩga kam. Amu ma maŋi da a dɔ a bəri.

¹⁰Nɔɔnu juŋa ma dwe-nɩ. O ma gɔ-nɩ pa a zaŋi a nadoonə baŋa nɩ yi a jataala ja tɩga. A yira maama dɩ maa sai vagɩ vagɩ. ¹¹O ma ta dɩ

amu o wɔ: «Daniyel, nmu tiini n jigi kuri We tee ni. Kuntu tun, zaɲi weeni, si n puri n zwa n fɔgi n cɛgi kulɔ maama a na wó ta a bri-m tun. Beɲwaani, ba tuɲi-ni mu nmu tee ni.» O taani dum kuntu ma pa a zaɲi weeni, yi a yura ta sai.

¹²O daa maa wɔ: «Daniyel, yi ta n kwari fɔvni. Nan lware ni ku zigɔ de dum nmu na yɔɔri n ja wubɔja si n ni wɛɛnu kuri, yi n tiini n gooni n titi n Tu We yigɛ ni ku ɲwaani tun, mu We maɲi Dɔ ni n wɛ-loro kum. Dɔ nan tuɲi amu mu si a ja lɛrɛ yam a ba a pa-m. ¹³Ku na yi te tun, da fiinle-didwa mu tuntu, yi maleka kalɔ na te Persi tuw kum tun ci a cwɛɲɛ si a yi yi n te. We malesi didɛera bam didwa yiri na yi Miseeli tun mu laan tu o wɛli-ni, Persi didɛera bam na pe a daani tun ɲwaani. ¹⁴Amu nan tu si a pa n lware kulɔ na wó yi nmu nɔɔna bam jwa seeni tun mu. Beɲwaani, vura yam na wó kɔ maɲa kalɔ tun ta wu yi.»

¹⁵Maleka kam na wura ka ɲɔɔni di amu kuntu tun, a yiɛ wu tɔga ni mu. A ni di ma mɛəri yi a wari kulɔkulɔ si a ta. ¹⁶Wulu na nyi di nabiinu tun laan ma dwe amu ni pa di puri. A ma ta did-o a wɔ: «Amu Tu, vura yam mu tiini ya pa fɔvni zu-ni, yi a yura maama di ti. ¹⁷A yi

nmu tuntuɲu mu. A nan wó kɔ tita mu si a wani a ɲɔɔni di nmu wulu na yi a yuutu tun? Nii amu dam dum maama na ti, yi a siun vanɔ ku kɔ te!»

¹⁸Wulu na nyi di nabiinu tun daa ma dwe-ni pa a joori a na dam. ¹⁹O laan ma ta di amu o wɔ: «Yi ta n kwari fɔvni, n na tiini n jigi kuri n pa We tun ɲwaani. Yazurɛ ta wu n tee ni! Kɔ n titi n kɔ daani si n na baari.»

O taani dum ma pa-ni dam, yi a ta did-o a wɔ: «Amu tu, nan ta kulɔ na wura tun, si n taani dum pe a dam joori.»

²⁰O ma lɛri o wɔ: «Nmu laan lware beɲwaani a na tu n tee ni tun na? Ku na kɔ fun, amu wó joori a vu a zaɲi najara di Persi tuw didɛeru wum. A nan na wan-o a ti, Greki tuw didɛeru wum di wó nuɲi o ba.

²¹Nan ta n yi kuntu cumm, si a ta kulɔ maama na pupuni ku tiɲi cɔga tɔnɔ kum wuni tun a bri-m. Nan lware lanyirani ni nɔɔn-nɔɔnu tɛrɛ si o wɛli-ni najara kɛm baɲa ni, ku na dai Miseeli yirani mu. Wuntu nan mu yi maleka kalɔ na nii á nɔɔna bam baɲa ni tun.

11 Bini dum Medɔ tu Dariusi siɲi si o di paari tun, mu amu deen kuri si a zigɔ Miseeli kwaga ni si a pa o na dam.»

Tɔnɔ dɛ pwa bam jɔɔ daanɩ

Maleka kam ta ma ta ka wɩ:

²«Amu laan wó pa n lwarɩ kulu na yɩ cɩga tɩn. Pwa batɔ daa ta wó zaɔɩ ba di Persɩ paari dɩm. Bantu paari dɩm maɔa kam na kɛ, bana tu wum wó ba o joɔɩ paari. Oó tiini o taa yɩ nadum o dwe o donnə bam. O nan na mɛ o jɔɔɩ tɩn o na dam o ti, oó cɩɔi nɔɔna maama sɩ ba kɩ najara dɩ Grekɩ paari laɔa kam. ³Pa-dɩdɛɛru laan maa wó zaɔɩ yɩ o jɔɔɩ paari o di dɩ dam-fɔɔɔ. O nan wó taa kɩ te maama o na lagɩ tɩn mu. ⁴O paari dɩm na yɔɔɩ dɩ jəni, dɩ wó da dɩ ti mu. Ba maa wó pɔɔɩ o paari dɩm kuni bɩna mu sɩ dɩ jagɩ dɩ yɩ tɩga baɔa sapala yana yam maama nɩ. O biə nan bá di ba ko paari dɩm, sɩ dɩ lagɩ dɩ gɔ mu pa nɔn-ge di-dɩ. Paari dɩm na pɔɔɩ kuntu, dɩ nan daa bá taa jɔɔɩ dayigə dam dɩm doɔɔ.

⁵Jagwiə seeni pɛ wum maa wó tiini o na dam. O jar-kərə yigə tiinə bam dɩdɩba dɩ daa wó taa dana o dwe-o, pa o vu o joɔɩ o tutɩ paari o taa di dɩ dam-fɔɔɔ. ⁶Bɩna yale nan na kɛ ya kɩ da, pwa bale bam wó kɩ ni-mɔɔɔ daanɩ. Jagwiə baɔa pɛ wum bukɔ wó zu jazum baɔa pɛ wum, sɩ ku pa ba ni-mɔɔɔ dɩm kwaari lanyiranɩ. Bukɔ wum dam

nan bá daanɩ, yɩ o baru dɩ paari dam ti. Ba maa wó gu bukɔ wum, dɩ balu na zən-o tɩn, dɩ o baru wum, dɩ o bu wum dɩ.

⁷Maɔa kam kuntu nɩ, bukɔ wum yɩra nɔɔnu dɩdɩba wó ləri o ko yuu nɩ o taa te jagwiə seeni paari dɩm. Ku tu nan wó kɩ najara dɩ jazum seeni pɛ wum dɩ o jar-kərə bam mu, yɩ o daari o zu o tɩv dam je sum o di-o najara yam wunɩ. ⁸Ku kwaga nɩ, oó vrɩ jazum seeni pɛ wum tɩv jwənə, dɩ ba səbu-sɩɔa zɩla, dɩ səbu-ponɔo zɩla o ja o vu o tɩɔi o tutɩ tɩv Ezipi nɩ. Ku maa wó kɩ bɩna zanzan sɩ o daa buɔɩ sɩ o kɩ najara dɩ jazum seeni pɛ wum. ⁹Kuntu kwaga nɩ, jazum seeni pɛ wum dɩ wó zaɔɩ o vu o zaɔɩ najara dɩ jagwiə seeni pɛ wum. Ba nan wó fɩ-o sɩ o pipiri o joori sɔɔɔ. ¹⁰Jazum seeni pɛ wum bu-baara laan wó kɩ ba tutɩ ba kɩ daanɩ ba la jar-kərə kɔɔɔ zanzan, sɩ ba kɩ najara dɩ jagwiə seeni pɛ wum. Ba kɔɔɔ kum wó yɔɔɩ ba magɩ najara taa ba vu ba yɩ jagwiə seeni tɩv dam je sum.

¹¹Jagwiə seeni pɛ wum wó nuɔi dɩ banɩ sɩ o kɩ najara dɩ jazum seeni pɛ wum dɩ o kɔ-fɔɔɔ kum. O maa wó wanɩ-ba o di. ¹²Jagwiə seeni pɛ wum na nɛ wɔɔɔ kuntu, o laan wó tiini o brɩ o tutɩ. Oó gu o duna murrɩ zanzan, yɩ o dam nan bá daanɩ. ¹³Jazum seeni pɛ wum wó

joori o la jar-kərə kəgə na daga ku dwe dayigə kəgə kum o ki daanı mu. Ku na wura ku wura, oó pa o kə-fərə kum kuntu nuñi dı ba najara zıla zanzan, pa ba yəəri yigə ba taa magı najara ba veə.

¹⁴Maña kam kuntu ni, nəcna zanzan wú nuñi jagwiə seeni pə wum kwaga ni. Nmu titi nəcna bam wuntı nəcn-balwaaru dı wú kwaanı sı ba jıgı dıd-o, ba na lagı ba pa vura yam ki tun ɣwaanı. Ba nan wú ga ku ɣwa. ¹⁵Jazım seeni pə wum dı o jar-kərə kəgə kum laan wú ba ba kaagı tuw kum dam je sıdonnə ba pu, yı ba daarı ba wantı-ku ba di. Jagwiə seeni jar-kərə bam daa bá wantı-ba ba zəli, ba na mañı ba yı babə te dı. ¹⁶Jazım seeni pə wum wú taa tuñı o fra mu, yı ba bá wan-o ba cı. O ta wú vu o yi ti-ɣuɣa kam yı dam wu o jıɣa ni sı o cəgı-ka. ¹⁷O wubıɣa wú ja sı o təgı dı o jar-kərə bam maama o ba o ki ni-mərc dı jagwiə seeni pə wum. O brı oó kwe o buko o pa pə wum kuntu, sı o wantı o na cwəɣə o təgı da o cəgı jagwiə seeni paarı laña kam. O wubıɣa nan bá sunı ya mañı daanı.

¹⁸Ku kwaga ni, jazım seeni pə wum wú vu o zañı najara dı dwi tiinə balu na zıvı nınu ni ni tun mu. O maa wú wantı ba zanzan o

di. Dwi-ge dıdəərv wudoñ nan mu lagı o zañı o baña ni o pa o tura yam je, sı cavura joori ya ja-o. ¹⁹O laan maa wú pipiri sı o joori o vu o titi tuw kum o səgi o dam je sum ni. O na veə, oó cəclı o tu tıga ni o je, yı nəcn-nəcnıv daa bá ni o ɣwa.

²⁰Wulu na wú sañı o kwaga o ji jazım seeni tuw kum pə tun dı laan wú tuñı lampo-joñnu sı o fin nəcna o la səbu, sı o paarı taa jıgı nınwaña lanyıranı. O dı nan bá daanı. Oó ba o ti lıla mu, yı ku dı najara wuntı naa vuvugə baña ni.

²¹Nəcn-yəw wulu kuri na dı paarı dwi tun mu laan wú ji jazım seeni tuw kum pə o ləri wudoñ wum yuu ni. Wuntı wú kwe swan dı ni-sunı mu o da o ba o vrı paarı dım o pa o titi. ²²O nan wú yəəri o cəgı jar-kərə balu maama na wú jıgı dıd-o tun mu, dı Wə kaanım yigə tu wum dı. ²³O ta wú ki ni-mərc dı tıntı dıdonnə, yı ku yı swan mu o ki sı o ma o ganı-ba. O dam dım wú fəgı dı taa daga, yı balu na wu o kwaga ni tun dı yı funfun yıranı. ²⁴O maa wú da o zañı tıntı dılu jıjıgırv na tiini ti daga tun baña ni o zañı najara dı ba sı o vrı ba wəənu. O kwə dəen wu wantı o kəm dım kuntıv doñ ba ki. O maa wú pəəri jıjıgırv dı zıla yalıv o na vrı tun o pa o kwaga təgına bam. O ta wú ki o

wubɔɲa nɪ sɪ o cɔɣɪ tunɪ dɪdonnə
dam je sɪm. O kənə yam kuntu nan
bá daanɪ sɪ ya ti.

²⁵ Pɛ wum wú tiini o na baarɪ sɪ
o la kɔɔ zanzan o kɪ daanɪ sɪ ba
vu ba kɪ najara dɪ jagwiə seeni pɛ
wum. Wuntu dɪ nan wú la jar-kərə
kɔɔ kulɔ na tiini ku dana ku gaalɪ
tun. Dɪ ku dɪ, jagwiə seeni pɛ wum
bá wantɪ o dɔnu wum, nɔɔna na
wú baarɪ o kwaga nɪ tun ɲwaanɪ.

²⁶ Ku nan yɪ o tutɪ sɔɲɔ tiinə mu
lagɪ ba dɪ-o tɪga nɪ. O jar-kərə bam
zanzan wú tɪ najara wunɪ, yɪ o kɔɔ
kum maama ba ku je. ²⁷ Pwa bale
bantu wú jəni daanɪ sɪ ba taa lara.
Ba nan bá taa jɪɣɪ wubɔɲ-laaru ba
paɪ daanɪ. Baá taa jɪɣɪ daanɪ ba fɔ
vwan sɪ lwarɪm laan ba. Ba kənə
yam nan bá ja kuri, bɛɲwaanɪ, ba
kweelim maɲa kam maɲɪ sɪ ka yɪ
mu. ²⁸ Jazum seeni pɛ wum wú zaɲɪ
o taa maa joori o tutɪ tuv kum dɪ
jɪɣɪɣurɔ tulɔ maama o na vrɪ tun. O
ta na wu cwəɲə nɪ, o wubɔɲa wú
ja sɪ o cɔɣɪ Wɛ nɔɔna bam na tɔɣɪ
cwəɲə kalɔ ba zuli Wɛ tun. O maa
wú yɔɔrɪ o tɔɲɪ o fra mu ba baɲa
nɪ, sɪ o laan kɛ o vu o yɪ o tuv kum.

²⁹ Maɲa kam na yɪ ka ti, jazum
seeni pɛ wum wú joori o vu sɪ o
kɪ najara dɪ jagwiə seeni tuv kum.
Wənu nan daa bá kɪ lanyiranɪ tɪ
pa-o nɪ dayigə najara yam na kɪ
te tun. ³⁰ Nɔɔna wú zigɪ wa-zuvrɪ

seeni ba tɔɣɪ nɪnu kum baɲa dɪ
nabwəru ba ba sɪ ba kɪ najara
dɪd-o. Kuntu wú pa o fɔm, yɪ o
titwəni sɪ o joori sɔɲɔ. O ta na wu
cwəɲə nɪ o ve tun, o laan wú kwe o
ban-zɔɲɔ kum o daɲɪ Wɛ nɔɔna bam
yuu nɪ mu, sɪ o pa ku cɛ ba yura nɪ.
Ku daarɪ balɔ na vɪn sɪ ba tɔɣɪ Wɛ
cwəɲə kam tun mu o yigə wú taa wu
ba wunɪ. ³¹ O jar-kərə bam wú zaɲɪ
ba zu Wɛ diga kam dɪ ka dam je sɪm
sɪ ba cɔɣɪ-ka. Baá cɪ nɔɔna sɪ ba daa
yɪ taa kɪ dɛ maama kaanum dɪm da,
yɪ ba daarɪ ba kwe wo-zɔɔnɪ dɪlɔ na
cɔɣɪ Wɛ yurɪ tun ba zigɪ Wɛ digə kam
nɪ. ³² Pɛ wum wú kwe ni-sunɪ mu o
sugɪ balɔ na nuɲɪ Wɛ kwaga nɪ tun
o kɪ o yura nɪ. Ku nan na yɪ balɔ na
kɪ ba cɪga dɪ ba Wɛ tun, ba bá sɛ ba
pa-o.

³³ Yi-purɪ-nyuna bam wú taa brɪ
nɔɔna zanzan sɪ ba lwarɪ yəno
cwəɲə. Ku nan na yɪ yigə, baá pa ku
cɛ bantu yura nɪ. Ba badonnə wú tɪ
najara wunɪ, yɪ ba zwe ba badaara
dɪ mim. Ba ta wú zi ba badonnə
ba vɔ, yɪ ba vrɪ badonnə jɪɣɪɣurɔ ba
daarɪ-ba. ³⁴ Wɛ nɔɔna bam na zu
cam dɪm kuntu wunɪ, baá na zənə
funfun yiranɪ mu. Balɔ na wú ba sɪ
ba wəli ba wunɪ tun nan wú taa yɪ
niə yale yale tiinə. ³⁵ Yi-purɪ-nyuna
bam badonnə wú tu ba yaara yam
ɲwaanɪ. Wɛ nan wú tɔɣɪ ku baɲa
nɪ Dɪ fɔɣɪ Dɪ kwe Dɪ nɔɔna bam

sɪ ba taa lana jasɪ sɪ kʊ vu kʊ
 yɪ kweelim maŋa kam. Bɛŋwaani,
 kweelim maŋa kam ta lagɪ ka yɪ
 mu.

³⁶ Jazum seeni tuv pɛ wum lagɪ o
 tuŋɪ o fra mu. Oó taa zɛŋɪ o tuti
 wɛɛni, yɪ o daari o bri o tuti o wɪ
 o dwe Wɛ dwi maama. O ta wó
 ta wo-zɔɔna o cɔɔɪ Wɛ dilu yirani
 na yɪ Wɛ cɪga cɪga tun yiri. O nan
 wó na cwɛŋə sɪ o kɪ kuntu sɪ kʊ
 vu kʊ yɪ maŋa kalu Wɛ ban-lum
 dum na wó kɪ kʊ ti tun. Wɛ nan wó
 sunɪ Dɪ kɪ sɪ kʊ su Dɪ na buŋɪ sɪ
 Dɪ kɪ te tun mu. ³⁷ Pɛ wum yigə bá
 taa wu o nabaara wa yam wuni, dɪ
 jwəm dilu kaana na soe sɪ ba zuli
 tun wuni. O maŋɪ o bá nii Wɛ dɪ
 Wɛ sɪ dɪ taa jɪɔɪ kuri dɪ pa-o. O nan
 wó taa bri o tuti nɪ wuntu mu dwe
 wa yam maama. ³⁸ O nan wó yagɪ
 wa yantu yam, yɪ o ləri o kwe Wɛ
 dilu na nii dam je tun mu o taa zulə.
 O nabaara dɛɛn nan yəri Wɛ dum
 kuntu. O maa wó kwe səbu-sɪja,
 dɪ səbu-ponɔ, dɪ kandwa-ŋuna, dɪ
 pɛɛra yalɪ na tiini ya kɪ səbu tun o
 pa-kʊ. ³⁹ Dwi-gɛ tiinə wɛ duntu wó
 zən-o sɪ o kɪ najara o vri o duna
 dam je sum. Balu maama na sɛ ba
 pa-o, oó zuli bantu lanyirani. O ta
 wó pa ba taa nii nɔɔna zanzan baŋa
 nɪ, yɪ o daari o kwe tɪga kalu o na
 vri o duna tee nɪ tun o pɔɔri o pa-ba.

⁴⁰ Kweelim maŋa na yia, jagwiə
 seeni pɛ wum wó nuŋɪ o kɪ najara
 did-o. Jazum seeni pɛ wum maa
 wó ja jar-kərə kɔɔɔ zanzan sɪ o vu
 o jeer-o dɪ dam. Ba badonnə wó
 taa dɔɔɪ siseŋ-nɔɔna baŋa nɪ, yɪ
 badonnə wu sise-tərikooru yuu nɪ,
 Ku daari badonnə yɛ nabwəru ba
 veə. O laan wó vu o zaŋɪ najara
 tunti zanzan baŋa nɪ, pa o coori-ba
 nɪ na-fara na coori wənu te tun.

⁴¹ O ta wó ja najara o vu o yɪ
 ti-ŋuŋa kam, yɪ o daari o pa nɔɔna
 murru zanzan tu najara yam wuni.
 Sɪ kʊ na yɪ Edom, dɪ Moabi, dɪ
 Amɔn provenɪ dilu ta na daari tun,
 tunti dum kuntu wó lu o jɪja nɪ.

⁴² O dam dum wó jagɪ dɪ yɪ tunti
 zanzan mu, yɪ Ezipi tuv kum tuti
 dɪ bá lu o jɪja nɪ. ⁴³ O maa wó
 jonɪ Ezipi tiinə səbu-sɪja kam, dɪ
 ba səbu-ponɔ tum, dɪ ba lunni zila
 maama o taa te, yɪ o daari o pa
 Libi tuv kum dɪ Kusi tuv kum taa
 wu o dam kuri nɪ. ⁴⁴ Kwərə nan wó
 nuŋɪ wa-puli seeni dɪ jazum seeni ka
 ba pa o fum ka ŋwaani. O maa wó
 kwe o ban-lum dum o zaŋɪ o nuŋɪ
 mu sɪ o taa cɔɔɪ nɔɔna zanzan fasi.

⁴⁵ Ku kwaga nɪ, oó vu o cwi o paari
 nunwaŋa vwə yam na-fara kum dɪ
 Wɛ tuti piu kulɪ na yɪ lanyirani fasi
 tun titari laŋa nɪ mu. Ku nan na
 yɪ te tun, tuvni wó ba dɪ yɪ-o, yɪ

noon-noonu tərə o na wú wani o
zən-o.»

Kweelim maŋa kam taanu

12 «Maŋa kam kuntu na yiə, malesi sum yigə tu Miseseli wó zaŋi o nuŋi. Wuntu mu yi wulu na nii nmu dwi tiinə bam baŋa nɪ tun. Leeru nan mu wó tiini ti taa wura maŋa kam kuntu nɪ. Ku na zigi á tuw kum pulim maŋa nɪ si ku taa veə, nɔɔna ta wu ne leeru tuntu doŋ. Di ku di, nmu nɔɔna balu maama yira na pupuni ya tiŋi tɔɔ kum wuni tun wó na vrum. ²Nɔɔna balu na tigi ba tigi tɔga kuri nɪ tun zanzan wó joori ba bi. Ba badonnə wó bi ba na ŋwɪa kalu na ba ti tun, yi badaara di bi ba na cavura di yáalum si ku taa ve maŋa kalu na ba ti tun. ³Nɔɔna balu na fɔgi ba jigi We swan yam tun wó taa nyi di pooni mu nɪ weyuu pooni na yi te tun. Balu na wəli nɔɔna si ba taa tɔgi cɪga cwəŋə tun maa wó taa nyuna nɪ weyuu pooni na yi te tun maŋa maama. ⁴Ku nan na yi nmu Daniyelɪ, nmu maŋi si n səgi taant duntu na wu tɔɔ kum wuni tun mu, si ku taa nii kweelim maŋa kam. Nɔɔna zanzan wó taa kaagi ba ve yigə di kwaga, si ba kwaani ba lwarɪ wəenu tuntu kuri.»

⁵Amu Daniyelɔ laan ma kwɛni a yuu si a nii, yi a na nɔɔna bale mu na ziga ba wɛli da. Ba didva zigi bu-tula kam bube didva ni mu, yi wudonj wum di zigi didonj dum ni. ⁶Nɔɔna bale bam didva ma bwe wulu na zu gar-fifali yi o zigi bu-tula kam bɔɔa ni tun o wi: «Ku lagi ku daani tita mu si wo-kunkagula yantu maama ki ya ti?»

⁷ Wobu na zu gar-fifali yi o zigi bu-tula kam barga ni tun ma zangi o jun sile weeni, yi o du durɛ Yuutu Barga-We dum yiri gwaani o wi: «Wɛnnu tuntu maama lagi ti daani nɛnni maɲa wudonɲ laɲa ni, di maɲa kuni bile laɲa ni, ku wɛli di maɲa cicoro laɲa ni mu. We non-guna tum yaara yam na ki ti ti, mu wɛnnu tuntu maama kweelim di wu yi.»

⁸ Amu na ni o taanu dum tun, a deen wu lwarɪ dɪ kuri. A maa bwe-o a wɪ: «Amu tu, kweelim maɲa kam laɣi ka guri tuta mu?» ⁹ O dɪ ma lɛri-nɪ o wɪ:
«Daniyelɪ, pa dɪ tiɲi taanu dum, beɲwaani, taanu duntu laan kwɛli mu pa dɪ sɛgi sɪ ku taa nii kweelim maɲa kam. ¹⁰ Cam maɲa kam wɔ pa nɔɔna zanzan fɔɣi ba kwe mu sɪ ba taa lana jasi. Nɔn-balwaarɔ maa wɔ taa ve yigɛ ba kɪ ba kɛnɛ, yɪ ba

12:7 naa *bina* *yato* *di* *cicoro*

12:1 Zeremi 30:7; Mat 24:21; Mariki 13:19   **12:3** Mumaŋa tona 4:18

bá ni wəənu tuntu kuri. Balu na jigi
We swan yam tin yiranı mu wó ni
ti kuri.

¹¹ Ku zıgı maña kalu nı ba na wó
ci nɔɔna sı ba daa yı taa kı de
maama kaanum dım, yı ba daarı
ba kwe wo-zɔɔnı dılu na cəgı We
yırtı tin ba zıgı, ku lagı ku kı da
muru dı biə-yale dı funugv (1,290)
mu. ¹² Wulu maama nan na zuri o

yıra o cəgi sı ku yı da muru dı
biə-yatɔ dı fiinto-yanu yam (1,335)
kweelim maña kam, ku tu wó tiini
o na yu-yonjo!

¹³ Ku nan na yı nmu Daniyelı,
yɔɔrı n ta n ve dı yazurə sı ku
yı n kweelim maña. N mumwe wó
ba dı ti. Nmu nan ta wó joori n
bi kweelim maña kam nı sı n jonji
ɲwuru tılu na tigi ti cəgi-m tin.»

Wε Nijonnu

Oze Tɔnɔ

Oze dɛɛn kwe Wε kwɛrɛ mu o vu o pa jazum seeni paari laɲa kam na yi Yisrayeli dwi tiinɛ yi ba wu Samari ni tun mu. O yɛni o jigɪ-ba o bɛi ni Efrayim dwi tiinɛ mu. O ma kaani-ba si ba lwarɪ ni: cam biɪni ba baɲa ba zwabaniɔ ɲwaani, dɪ ba na ba jigɪ cɪga ba pa Wε tun ɲwaani. Oze kaani Gomɛrɪ dɛɛn nuɲi o kwaga ni mu o boorɛ. Wε ma kwe wuntu kɛnɛ si ku taa yi nyunyugu kulɔ na bɪ Yisrayeli tiinɛ bam dɪ na nuɲi Dɪ kwaga ni te tun. Oze tɔɔi ku baɲa mu o kaani nɔɔna bam o wɪ: Wε wú varɪ ba zwa yi Dɪ daari Dɪ joori Dɪ ja-ba Dɪ ba Dɪ titɪ te, Dɪ na tiini Dɪ soe-ba tun ɲwaani. Nii 11:8.

1 Baɲa-Wε kwɛrɛ kalɔ Dɪ na pɛ Beerɪ bu Oze tun mu tintu. Ku maa yi maɲa kalɔ Oziasɪ, dɪ Zvatam, dɪ Asasi, dɪ Ezekiasɪ dɛɛn na saɲɪ daani ba di Zuda tuɔ paari tun mu. Maɲa kam kuntu ni Zoasi bu Zeroboam dɪ dɛɛn di paari Yisrayeli tuɔ kum ni.

Oze kaani dɪ o biɔ taani

² Baɲa-Wε dɛɛn na puli o kwe o kwɛrɛ o pa Oze si o lwani o bɪ Yisrayeli tiinɛ bam tun mu Dɪ tagɪ did-o Dɪ wɪ: «Nan zaɲɪ n di kaani na yi ka-tula tun. Wuntu wú lɔ biɔ o kɛm-balwaaru dum baɲa ni o pa-m,

yi ba maama lagɪ ba ywɛrɪ nmu kwaga ni mu. Amu nɔɔna Yisrayeli tiinɛ bam dɪ nan yi kuntu doɲ mu. Ba kaagi ba cɔɔi mu zanzan yi ba ywɛrɪ amu Baɲa-Wε kwaga ni.»

³ Oze ma suntɪ o vu o di kaani. O dɛɛn yi Dibilayim buko mu, o yiri mu Gomɛrɪ. O ma ja pugɔ o lɔ bɛkɛrɛ o pa-o. ⁴ Baɲa-Wε ma ta dɪ Oze o wɪ: «Pa bu wum yiri wɪ: «Zizreyeli». Bɛɲwaani, ku bá daani a lagɪ a pa cam yɔɔrɪ dɪ yi Zehu dwi dum dɪ wuntu dɛɛn na tiini o tɔɲɪ nɔn-gɔra titɔɲa Zizreyeli tuɔ kum ni te tun ɲwaani. Kuntu baɲa ni amu wú pa o dwi dum paari ti Yisrayeli tuɔ kum ni. ⁵ De dum kuntu ni a lagɪ

a cɔgi Yisrayelɔ jar-kərə bam mu di ba dam maama Zizreyelɔ bolo kum ni.»

⁶Gomertɔ daa ma ja pugə yi o lu bukɔ. Baŋa-We ma ta di Oze Dɔ wi: «Pa bu wum yiri ni «Lo-Ruhama». Beŋwaani, amu daa bá taa jigi Yisrayelɔ dwi tiinə bam sono. A daa bá yagi ba lwarim a ma cɛ-ba. ⁷Ku nan na yi Zuda dwi tiinə bam, amu wó taa jigi ba sono yi a joŋi-ba a yagi ba cam wuni. Amu wulu na yi ba Tu Baŋa-We dum tun mu wó joŋi-ba, yi ku dai ba najara zila ŋwaani, naa ba siseŋ-nɔɔna ŋwaani, naa balu na ye najara kəm lanyiranɔ tun ŋwaani.»

⁸Gomertɔ bukɔ wum na waari o tu tɔga tun, o daa ma kwe pugə o lu bəkərə kadoŋ. ⁹Baŋa-We ma ta di Oze Dɔ wi: «Pa bu wum yiri ni «Lo-Ammi». Beŋwaani, abam daa suni á dai amu nɔɔna. Amu di maa dai abam di We.»

Yisrayelɔ tiinə wó jooŋi ba na vrum

¹⁰Ku jwa na wó taa yi te tun, Yisrayelɔ tiinə bam wó puli ba taa daga zanzan ni nɔɔw ni kasulu biə na daga te tun, yi nɔɔn-nɔɔnu bá

wani o ga o lwarɔ ba ni na mai te. Ku na yi jəgə kalu We ya na tagi di ba ni: ba dai o nɔɔna tun, jəgə kam kuntu ni nɔɔ, Dɔ wó ta di ba ni: «Abam yi ŋwɔa Tu We dum biə mu.» ¹¹De dum kuntu ni, Zuda tiinə bam di Yisrayelɔ tiinə bam wó jooŋi ba kɔ daani, kɔgɔ didua. Baá kuri yuutu didua ba wuni si o taa nii-ba. Baá taa te ba tɔga kam di yazurə. Cɔga tun, Zizreyelɔ de dum kuntu wó taa yi de-kamunu.

2 Kuntu ŋwaani, á wó bəŋi á curru Yisrayelɔ tiinə bam ni: «A nɔɔna», di «A bu-sonnu».

Yisrayelɔ tiinə na kɔ ba cɔgi te tun

²A biə bam, bwe-na á nu wum! Taani wura dɔbam laŋa ni. O daa dai amu kaani wum cɔga cɔga. Amu di daa dai o baru wum. Koor-o-na si o yagi o kabwəŋə kənə yam, si o daa yi taa kaagi o cɔgi o tuti di baara. ³O na wu se si o kɔ kuntu, a wó curru o yira zila a daari-o, ni o nu di o ko na lug-o te tun. A ta wó pa o ŋwɔa taa yi kafe, ni ti-kura na tigi yi na tərə te tun mu. Kuntu baŋa ni mu na-nyom wó gu-o. ⁴Amu bá taa jigi o biə bam ŋwaŋa, o na tulu

1:6 Lo-Ruhama kuri mu yi «Sono tərə», («Wulu ba na ba soe tun», naa «Ŋwaŋa daa tərə di abam»). 1:9 Lo-Ammi kuri mu yi «Ba dai amu nɔɔna». 2:1 A nɔɔna: Ebru = Ammi

2:1 Bu-sono: Ebru = Ruhama

1:10 Rom 9:26

o lu-ba tun ɲwaani. ⁵Ba nu wum ywəri o baru wum kwaga ni. O ma lu o biə bam di caviura. O maa wi: «A wú nuɲi a vu a bɔɔla bam te. Ku na yi wudiu, di na, di gwaaru, di nugə, di sana di, bantu wú ki ba pa-ni.» ⁶Kuntu ɲwaani, a lagɪ a zagɪ sabari mu a kwe a maa ci o cwəɲə. A ta wú lɔ kəbrə a maa pi-o, si o daa yi wanti o nuɲi pooni. ⁷Kaani wum wú kwaani si o zəli o bɔɔla bam, yi o nan bá yi-ba. Oó beeri ba je, yi o yi bá na-ba. O laan maa wú ta o titi ni o wi: «Yagɪ si a joori a vu a baru wum te, ni ku deen na yi te tun. Berɲwaani amu deen yaa na wu wuntu tee ni tun, a jigɪ wupolo a dwe lele kuntu.» ⁸O nan wu ki o wubuɲa ni ni ku yi amu mu pɛ-o muna yam, di diven bam, di nugə kam. A ta ma pa-o səbu-ponɔ di səbu-sɲa zanzan, yi o kwe-ti o ma zuli Baali jwənə yam.

⁹Kuntu ɲwaani, muna yam na tu ya bi, yi diven bam di na biɣa, a lagɪ a yiri a pɛera yam kuntu mu. Ku ta na yi gwaaru tulu a na pɛ-o si o ma kwəli o caviura tun, a wú joori a jonɲi-ti o tee ni. ¹⁰A ta wú cuuri o tɛɲə zula a daari-o, pa o di o caviura o bɔɔla bam yigə ni. Nɔɔn-nɔɔnu bá wanti o jonɲ-o amu juɲa ni o yagɪ. ¹¹A wú ci kweera yalu o na di ywəni ya baɲa ni tun, ku na marɲi ku yi candiə kalu maama o na yəni o guli o di

tun. Bini bini candi, di can-duɲa candi, di siun de maama candi mu kuntu. ¹²Ku na yi vinyə tweeru tum, didaani kapurru tum o bɔɔla bam na pɛ-o tun, a lagɪ a cɔɣi-ti mu. O tagɪ o wi: ti yi ɲwuuru tulu o na jonɲi o baara bam tee ni kabwəɲə ɲwaani tun mu. Amu nan wú pa o karti sum kuntu ji gaa. Ga-vara wú taa tui ba di tweeru tum. ¹³A wú waar-o di o na zwe wənu tulu lwəm na ywəmmə tun o ki kaanu o pa Baali jwənə yam ya zulə da yam ni tun ɲwaani. O maa yəni o kwe o titi di zambilə, di jafula si o ma tɔɣi o bɔɔla bam kwaga. O na ki te maama tun, o yɔɔri o swe amu swiə mu. Baɲa-We na tagɪ te tun mu kuntu.

¹⁴Kuntu ɲwaani, a laan lagɪ a koor-o mu si a ja-o a zu kagua kam wuni, si a daari a ma sono taani a ɲɔɔni did-o. ¹⁵Dáani mu a wú joori a kwe o vinyə tweeru karti sum a ki o juɲa ni. A ta wú pa Akɔɔri bolo kum pipiri ku ji tuna jəgə ku pa-o. Kaani wum laan wú leeni le ni o deen na ki te yi o nuɲi Ezipi tuw kum ni o biini maɲa ni tun.

¹⁶Baɲa-We kwərə mu tintu: De dum kuntu ni, nmu wú joori n bəɲi-ni ni n baru. N daa bá fɔɣi n bəɲi-ni ni n Baali jwəm dum. ¹⁷Amu ta wú ci Baali yiri dum n ni

ni, si n yi loori zənə Baali jwənə yam tee ni. ¹⁸De dum kuntu ni a wú kɪ ni-mɔrɔ dɪdaani ga-vara bam, di zunə bam, di tɪga wo-vəlu bam si kɪ ci a nɔɔna bam si ba yi na cɔgum. A ta wú cɔgi najara zula maama, kɪ na yi tɛ di su-lwaanu, si tɪgurə daa yi zaŋi tɪga kam baŋa ni. Kuntu laan wú pa nɔɔna maama sin di yazurə. ¹⁹Amu wú pa n ji a kaani yi n ta n wu a tee ni maŋa maama. Amu wú tɔgi cɪga, di sono, di ŋwaŋa baŋa ni mu a kɪ kuntu. ²⁰Dí wú taa jɪgi cɪga dí pa daani, yi dí bá joori da-kwaga. Nmu di wú ba n se ni amu mu yi n Tu Baŋa-We dum.

²¹Baŋa-We kwərə mu tintu: De dum kuntu ni amu wú ləri ba we-loro kum. A wú ta di weyuu kunkwənu tum si ti pa dɔa taa ni tɪga kam baŋa ni. ²²Tɪga kam di wú se yi ka kɪ mɪna, di dɪven, di nugə lanyiranɪ. Tintu maama wú ləri di wupolo ti wi: «We mu dugə.» ²³Cɪga tun, amu wú pa a nɔɔna bam fɔgi ba na kugu je tɪga kam baŋa ni si ba taa yi a titi nyim. Kɪ na yi wulu ba ya na bæi o yiri ni «Sono tərə» tun, amu mu wú taa soe kɪ tu. Kɪ ta na yi balu ba ya na bæ-ba wi «Ba dai amu nɔɔna» tun, amu laan

wú ta di ba ni: ba sunɪ ba yi a nɔɔna mu. Ba di maa wú ləri ba wi: «Nmu yi dɪbam Tu We dum mu.»

Oze di o kaani joori ba kɪ daani

3 Baŋa-We ta ma ta di amu Dɪ wi: «N kaani wum yi ka-boro yi baaru wudonɪ mu soe-o. Di kɪ di, joori n vu n bri-o nmu na jɪgi o sono te tun. Kɪ yi bɪdwɪ di amu Baŋa-We di na soe Yisrayeli tiinə bam te tun mu, di ba na maŋi ba ywəri a kwaga ni yi ba zuli wa yadonnə te tun di. Ba ta soe si ba taa kwe maasa ba pai ba jwənə.»

²Baŋa-We na tagi kuntu tun, a ma kwe səbu-ponɔ səbu-dala fugə-yanu, di caara ywəllu tinu, si a ŋwi a ma joori a joŋ-o. ³A ma ta did-o ni: «Nmu laan wú ta n zuvri di amu mu taa, yi n yagi ka-tɔla di kabwəŋə kənə. A di wú zuri a yira a pa-m.»

⁴Mu Yisrayeli tiinə bam na wú taa zuvri taan te yi ba ba jɪgi pɛ naa pabu tun. Ba bá na cwəŋə si ba kɪ kaanum, naa ba zuli ba kandwa naa ba jwənə, naa ba ma kaanum gwar-wugu kum ba kɪ yi-nɛɛri kənə. ⁵Maŋa kam kuntu na kɛ, Yisrayeli tiinə bam wú joori ba Tu Baŋa-We

2:22 We mu dugə: Ebru = Zizreyeli 2:23 Sono tərə: Ebru = Lo-ruhama 2:23 Ba dai amu nɔɔna: Ebru = Lo-ammi 3:2 caara = orge 3:2 caara ywəllu tinu naa caara ywəllu tutɔ dɪdaani sana

2:18 Ezayi 11:6-8 2:23 1 Pityeeri 2:10

dum te, dɪ ba pɛ wulɔ na nuŋi Davidi dwi dum wɔnɪ tun te. Ba laan wú tiini ba kwari Baŋa-We, yɪ Dɪ dɪ wú kɪ-ba lanyiranɪ.

Baŋa-We bwe Yisrayelɪ tiinə bam

4 Yisrayelɪ dwi tiinə bam, cɛgi-na Baŋa-We kwərə kam! Dɪ jɪgɪ taanɪ dɪ abam balɔ na zɔvri tɪga kantɔ wɔnɪ tun. Tɪga kam maama wɔnɪ, nɔɔna ba tɔgɪ cɪga naa sono kənə, yɪ ba ba kwari We dɪ. ²Á soe kampwɛl-balwari, dɪ vwan fɔm, dɪ nɔn-gura, dɪ ŋunni, didaanɪ tulɔ titɔŋa zanzan. Nɔɔna bam kɪ nakɔɔrɪ titɔŋa mu maŋa maama, yɪ ba guɪ ba donnə sɪ ku ja kɛ jɪŋa. ³Kuntu mu te tɪga kam kɔga ka piuri pa balɔ maama na zɔvri ka wɔnɪ tun bugi. Ga-vara, dɪ zunə, dɪ ninuɔ wu kale yam maama dɪ lagɪ tɪ ti.

⁴Yɪ taá jɪgɪ-na daanɪ á bwea, sɪ á pa ku yɪ nɔɔnu wudɔŋ yigə. Ku nan yɪ abam kaanum tiinə bam mu amu lagɪ a bwe. ⁵Wɪa dɪ titɔ maama á yənɪ á tri á tu tɪga nɪ mu. Nijonɔnə bam dɪ ma da ba tu tɪga nɪ. Amu nan lagɪ a cɔgɪ á dwi dum mu. ⁶A nɔɔna bam lagɪ ba na cɔgum, ba na ba jɪgɪ yənɔ tun ŋwaanɪ. Abam yɔɔrɪ

á vin mu sɪ á mɪ dɪ amu. Kuntu ŋwaanɪ amu dɪ wú vin abam sɪ á yɪ taá yɪ kaanum tiinə á pa-nɪ. Amu ta wú nuŋi á biə bam kwaga nɪ. Ku nan yɪ á na vin á Tu We zaasum dum tun ŋwaanɪ mu.

⁷Kaanum tiinə bam kɔgɔ kum na daga tute tun, ba lwarum titɔŋa yam dɪ daga kuntu dɔŋ mu pa ba tusi ba cɔgɪ amu yigə zanzan. Ba ma pa zulə yalɔ ya na maŋɪ dɪ ba tun ləni ya ji cavura ba yuu nɪ. ⁸Lwarum yalɔ a nɔɔna bam na kɪ tun mu yɪ kaanum tiinə bam ni-wɔdiu. Bantu fra zu nɔɔna bam lwarum kikiə yam mu. ⁹Ku nan lagɪ ku kɪ nɔɔna bam dɪ kaanum tiinə bam bidwɪ mu. Amu wú waari ba maama cwe silɔ ba na tɔgɪ tun ŋwaanɪ. A ta wú joori a ŋwɪ ba kikiə yam jɪnɪ ba yuu nɪ. ¹⁰Ba na wú jonɪ wɔdiu kulɔ ba dɪ tun bá zuri ba kana. Ba na maŋɪ ba tɔgɪ boorim kikiə ba jwənə kaanum je sum nɪ mu dɪ, ba dwi dum bá puli. Bɛŋwaanɪ, ba lɔgɪ Baŋa-We kwaga nɪ mu yɪ ba daari ba tɔgɪ wa-yɔɔrɔ.

Baŋa-We culi jwənə kaanum

Baŋa-We ma ta Dɪ wɪ:

¹¹Sa-deera dɪ sa-bwənə mu pɛ a nɔɔna bam wubɔŋa maama je.

¹² Ba maa buɲɪ sɪ ba joŋɪ swan
ba nuɲɪ da-kura na yɪ jwəm
tun tee nɪ mu.

Ba daa ba jɪɟɪ ba tɪtɪ bubuɲɪ.
Vuru biə laan mu brɪ-ba kulu na
maɲɪ sɪ ba kɪ tun.

Kabwəŋə wubuɲa mu paɪ ba
cɔɟɪ kuntu doŋ.

Ba ma yaɟɪ ba Tu Wɛ dɪm
ba daarɪ ba kwe ba tɪtɪ ba pa
wa yadonnə.

¹³ Pweeru tɪm yuparɪ baɲa nɪ
mu

ba yəni ba kɪ ba kaanum.

Ba maa zwe ba peera pu-kum
sum yuu nɪ,

mɛ tweeru dwi dwi na wura yɪ
dɪ woro kum yɪ timtim
tun.

Kuntu mu te á bukwa bam zu
tulu wunɪ,

yɪ á bu-kaana dɪ tɔɟɪ tulu
tituɲa.

¹⁴ Amu nan bá waarɪ á bukwa
bam ba tulu kənə yam
ɲwaanɪ.

A ta bá waarɪ á bu-kaana
bam ba boorim kikiə dɪ
ɲwaanɪ.

Bɛɲwaanɪ, á baara bam tɪtɪ dɪ
pəni dɪ ka-tulɪ mu.

Ba maa tɔɟɪ dɪ ba ba kɪ
kaanum ba pa jwənə.

Cɪga tun, «Dwi dɪlu bubuɲa na
tɪɟɪ tun maa soe dɪ ve dɪ
cɔɟum jəgə mu.»

¹⁵ Yisrayelɪ tiinə bam, á yəni á
zu tulu wunɪ.

Nan yɪ pa-na sɪ Zuda dwi tiinə
bam dɪ tɔɟɪ á na-bɔɲa
kam,
sɪ bantɪ dɪ lwarum taa wu ba
yuu nɪ.

Yɪ zaɲɪ-na á vu Giligalɪ naa
Bet-Aven sɪ á zuli-nɪ.

Yɪ ma-na ɲwɪa Tu Baɲa-Wɛ
yurɪ dɪm á du durə.

¹⁶ Yisrayelɪ tiinə bam yɪ
zwabani-nyina mu,
nɪ nacwan na yɪ te tun.

Baɲa-Wɛ laan wó wantɪ Dɪ nii
ba baɲa nɪ
nɪ pəlbɪə doŋ te na?

¹⁷ Efrayim dwi tiinə bam mɪ dɪ
jwənə kaanum.

Lɪ-na á tɪtɪ ba wunɪ á daarɪ-ba.

¹⁸ Ba na nyɔɟɪ sana ba su,
ba laan yɔɔrɪ ba tɔɟɪ boorim
kikiə mu.

Ba soe cavura ba dwe zulə.

¹⁹ Vu-dɪw lagɪ ku ba ku kalɪ-ba
mu ku pu
ku ja ku jagɪ.

Ba na kɪ kaanum ba paɪ jwənə
te tun

wó guri-ba caviura wunɪ mu.

**Lɛɛrɔ wó yi Yisrayelɪ
tiinə dɪ Zuda tiinə**

5 Wɛ kaanum tiinə bam, cəgi-na
taantɪ duntɪ!

Abam Yisrayelɪ dwi tiinə bam
dɪ purɪ á zwa sɪ á cəgi-dɪ.

Pa-digə tiinə bam, á dɪ
cəgi-na!

Abam wu taantɪ wunɪ mu,
dɪ á na kwulɪ cɪga á yagɪ
tɪga nɪ je maama nɪ tun
ɲwaanɪ.

Ku nyɪ dɪ á kwe cikɪ mu á cɪ
Mitspa tuwɪ wunɪ te,
yɪ á daarɪ á dulɪ cɪgɪrɔ á loori
Tabɔɔrɪ piu kum yuu
maama.

² Zwabani-nyuna bam tiini ba
soe nɔɔna gum.

Amu nan wó waarɪ ba maama.

³ Amu maɲɪ a ye Efrayim dwi
tiinə bam
dɪ Yisrayelɪ tiinə bam maama
na yɪ te tun.

Kulɔkulɔ tərə ba na wó səgi
amu yigə nɪ.

Yisrayelɪ dwi tiinə bam laan tu
ba tɔgi boorim kikiə mu,
pa ba digimi ba tutɪ.

⁴ Ba kikiə yam kuntɪ cɔgi-ba
mu,

yɪ ba daa warɪ sɪ ba joori Wɛ
te.

Ba wubɔɲa yəni ya zu jwənə
kaanum wunɪ.

Ba daa maa ba kwarɪ Baɲa-Wɛ
dɪ funfun tutɪ dɪ.

⁵ Yisrayelɪ tiinə bam na brɪ ba
tutɪ kamunni te tun
brɪ nɪ ba ba jɪgi bura.

Ba maa yəni ba tri ba tu tɪga nɪ
ba lwarum dum ɲwaanɪ,
ku na maɲɪ ku yɪ Efrayim dwi
tiinə bam dɪ.

Zuda tiinə bam dɪ ma da ba
kwaga ba tu.

⁶ Ba ma kwe ba vara ba ja ba vu
ba ma kɪ kaanum sɪ ba zuli
Baɲa-Wɛ.

Ba nan bá na-Dɪ,
Dɪ na nuɲɪ ba tee nɪ tun
ɲwaanɪ.

⁷ Ba baarɪ Baɲa-Wɛ kwaga nɪ
mu.

Biə balu ba na lugɪ tun daɪ Dɪ
nyum.

Can-duɲa candiə dim na yiə,
ba dɪ ba tɪga kam wó na
cɔgum lɪla.

**Najara cugə Zuda tuwɪ dɪ
Yisrayelɪ tuwɪ wunɪ**

⁸ Wu-na jara-kəm nabwaanɔ
Gibea tuwɪ wunɪ!

5:2 naa Ku ta nyɪ dɪ á kvɪ gɔɲ-canluɲu Sitim nɪ.

5:4 jwənə kaanum: Ebru = boorim kikiə

5:6 Ezayi 1:11

Kaani-na Rama nɔn-biə bam!
Magi-na tiguri-kaasa Bet-Aven
ni!

Benzamen dwi tiinə bam,
cu-na á titi!

⁹Efrayim tiinə bam waarum de
dum lagɪ dɪ yi,
sɪ ba tiini ba na cɔgɪm.

Amu na jigɪ wəenu tɪv a ta a
brɪ Yisurayeli dwi tiinə
bam tɪn sunɪ tɪ yi cɪga
mu.

Tɪ wú yɔɔrɪ tɪ ba tɪ kɪ.

¹⁰Zuda tiinə nakwa bam jigɪ
nɪnɛɛnɪ

balu na di ba zu ba donnə
sisəm wɔnɪ te tɪn mu.

A ban-lum dum wú zaɲɪ ba baɲa
nɪ,

nɪ na-fara na cuuri ku cɔgɪ
wəenu te tɪn.

¹¹Lɛɛru lagɪ tɪ yi Efrayim tiinə
bam.

Amu wú waarɪ-ba pa ba na
cɔgɪm,

ba wubɔɲa na jaanɪ sɪ ba zuli
jwənə tɪn ɲwaanɪ.

¹²Amu lagɪ a cɔgɪ Efrayim tiinə
bam,

nɪ kunkaa na cɔgɪ gwaaru te
tɪn mu.

A ta wú pa Zuda tiinə bam ji
wu-ɲwam.

¹³Efrayim tiinə bam na maanɪ
yawu kulɔ na jigɪ-ba tɪn,

yi Zuda tiinə bam dɪ lwarɪ ku
na zu ba yɪra te tɪn,
mu Efrayim tiinə bam loori
zənə Asiiri tɪv kum tee nɪ.

Ba ma buɲɪ nɪ Asiiri pa-faru
wum wú zəni-ba.

Wuntu nan bá wanɪ abam o
soonɪ.

O bá pa á yɪra zuri.

¹⁴Amu wú zu Efrayim tiinə bam
dɪ Zuda tiinə bam wu
nɪnɛɛnɪ nyonɔ na zu vara
wɔnɪ te tɪn mu.

Amu titɪ wú tɔrɪ ba yɪra yam
yɪra-yɪra,

yi a daari a ja-ba a viiri.

Nɔɔn-nɔɔnɔ tərə o na wú wanɪ
o jonɪ-ba a juɲa nɪ o yaɲɪ.

¹⁵Amu laan wú joori a titɪ jəgə
kam a daari-ba

pa ba na ba waarum dum ba ti.

Ku na zu ba yɪra kuntu donɲ,
ba laan wú sunɪ ba yiə ba
beerɪ amu jəgə.

**Yisurayeli tiinə bam sunɪ
ba ləni ba wubɔɲa na?**

Nɔɔna bam maa wi:

6 «Pa-na sɪ dí joori dí Tu
Baɲa-Wɛ dum te.

Duntu mu tɔrɪ dí yɪra yam
yɪra-yɪra,

Dɪ nan wú joori Dɪ soonɪ
dɪbam.

Dl ma pa dí na zɔnni,
 sɪ Dl laan pa dí na yazurə.
²Ku na kɪ da yale,
 Dl wú joŋi dɪbam dí cam wɔni
 Dl yagi.
 Ku na yɪ da yatɔ wɛɛni
 Dl wú pa dí joori dí bi dɪ na
 yazurə
 sɪ dí taa wu Dl tee ni.
³Pa-na dí suni dí yiə,
 sɪ dí taa mi dɪ Baŋa-We!
 Dl laan wú vuri Dl titi Dl bri
 dɪbam,
 ni We na jigɪ dɪ pulə ti-pura ni
 ni te tun.
 Dl wú ba o zəni dɪbam,
 ni duum dɔa na bugi tɔga te
 tun mu.»

Baŋa-We maa wi:

⁴«Efrayim dwi tiinə bam,
 amv nan wú kɪ abam ta mu?
 Zuda dwi tiinə bam dɪ,
 amv lagi a kɪ abam dɪ ta mu?
 Á na soe amv te tun mu ba jigɪ
 fra.
 Ku nyi dɪ kunkoŋo kulu na tui
 zizɪŋa ni
 yɪ ku je lɪla tun.

Ku ta nyi dɪ nyɔnɔ kulu na tua
 yɪ ku ba daani tun.
⁵Kuntu ŋwaani a lagi a tɔŋi a
 nijorŋə bam mu á tee ni,
 sɪ a tɔŋi ba baŋa ni a pa á na
 cɔgum.
 A ta wú kwe a ni-taani dum a
 ma a gu abam.
 A lagi a da a nunji mu a waari
 abam
 ni We na puli ti-pura ni ni te
 tun.
⁶Á ya na jigɪ da-sono,
 kuntu yaá poli amv wuu
 ku dwəni á na kɪ kaanum á
 pa-ni.
 Á ya na mi dɪ amv na yɪ á Tu
 We dum tun,
 kuó taa gara á na kwe vara á
 zwe sɪ á zuli-ni.
⁷Ku na yɪ ni dilu amv na goni
 dɪ ba tun,
 ba deen yiri-dɪ
 maŋa kalu ba na wu Adam tuw
 ni tun.
 Cɪga tun, ba suni ba nunji amv
 kwaga ni.
⁸Galadi yɪ tuw kulu kum
 nɔn-balwaaru na su ku
 wɔni tun mu.

Ba maa yəni ba gu nɔɔna jaja.

⁹Wɛ kaanum tiinə bam nyi di
vɔnvɔrna na sɛgi ba tuti
si ba laan zaɣi ba vri nɔɔna
tun mu.

Ku na maɣi ku yi Sishem cwəɣə
ni ni,

ba gu nɔɔna balu na tɔgi da ba
ke tun.

Ku yi lwarum mu ba jigi ba ki.

¹⁰Amu nɛ tutuɣ-zɔɔni Yisrayeli
dwi tiinə bam tutari ni.
Efrayim tiinə bam digimi ba tuti
mu

di ba na boori jwənə kaanum
baɣa ni te tun.

¹¹Abam Zuda dwi tiinə abam,
ku ta yi bidwi mu di abam.

Á maɣa kam na yiə,
amu lagi a yɔɔri a waari abam
mu.

7 Amu nan na lagi si a zəni a
nɔɔna bam

si ba joori ba taa jigi yu-yoɣo,

¹yi a na lagi si a pa Yisrayeli
tiinə bam na yazurə,
a yəni a joori a na ba lwarum
dum mu.

Efrayim dwi tiinə bam di
Samari tiinə bam

lwarum kənə sunt ya lwaru mu
jaja.

Ba maa yəni ba ganɩ ba donnə.

Ba ma bwəri nɔɔna sam ba
zɔvri ba vri ba wənu.

Vɔnvɔrna di ma zi nɔɔna tu
kum pooni yigə ni ba joɣi
ba wənu.

²Ba nan wu maani ni amu wó
guli ba lwarum kikiə yam
kuntu.

Ba tutuɣ-balwaaru tun yɔɔri ti
ja-ba mu.

Ti nai amu yigə ni maɣa
maama.»

Ba na ganɩ pɛ wum te tun

Baɣa-Wɛ ta ma ta Di wi:

³«Nɔɔna yəni ba tutu lwarum
mu

ba ma poli pɛ wum wuu.

Ba maa tɔgi vwan baɣa ni
ba poli nakwa bam wuu.

⁴Ba maama tɔgi tulu tutuɣa mu.
Ba maa tiini ba jigi ban-lum,
ni jugu digə wu mim na guguli
te tun.

⁵Pɛ wum na wura o di o candiə
kam dɛ dilu ni tun,
ba pɛ o nakwa bam nyo sana
mu ba su,
pa ba yəri ba tuti jəgə.

Pɛ wum tuti di tɔgi di
nɔn-jwəru o kwɛɛri mu.

⁶Ba maa twe pɛ wum yira
yi ba buɣi si ba di-o.

Tiga na yi, ba ban-zɔɣo kum
guguli mu
ni mim na guguli te tun.

Tɔga daa na puuri, ku ma yɔɔri
ku di,
nɩ min-vugv na jaani weyuu
nɩ te tun.

⁷ Ba banɩ ma tiini dɩ fuli zanzan
pa ba yɔɔri ba gv ba yigə tiinə
bam.

Ba pwa bam maama da ma tu
tɔga nɩ,
yɩ ba wulɔwulɔ wu loori zənə
amu tee nɩ.

Yisrayelɩ dwi tiinə dɩ dwi-ge tiinə taani

⁸ Efrayim tiinə bam gwaani ba
tɩtɩ dɩ dwi-ge tiinə bam
mu.

Ba nyɩ dɩ maasi dɩɔ ba na fɔgɩ
ba lɩ
yɩ dɩ wu bɩgɩ dɩ ti tun mu.

⁹ Nɔn-vəri mu tu ba vɩɩ ba dam,
yɩ ba wu maani ku ni nɩ.

Ba yuu dɩ laan puɩ
yɩ ba wu lwarɩ ku ni nɩ.

¹⁰ Yisrayelɩ tiinə bam na bɩɩ ba
tɩtɩ kamunni te tun
bɩɩ nɩ ba ba jigɩ bura.

Ba ne kulɔ maama na yi-ba tun,
yɩ ba ta vɩn sɩ ba joori ba ba
amu te.

Amu mu yɩ ba Tu Baŋa-We dum
yɩ ba ba loori zənə amu tee nɩ.

¹¹ Efrayim tiinə bam ba jigɩ
swan.

Ba yəni ba kɩ nɩ kunkwəŋə na
kaagɩ ka loŋi tweeru te
tun mu.

Pulim tun, ba ve Ezipi tiinə bam
te mu,

sɩ ba wəli-ba,
yɩ ba daa lɛɛnɩ ba duri ba vu
Asiiri tiinə bam dɩ te.

¹² Ba nan na maa ve tun,
a lagɩ a ma cɩgru mu a cɩ-ba a
ja nɩ zunə te.

A ta wú waari-ba,
lwarum dɩm ba na kɩ tun
ŋwaani.

¹³ Lɛɛru wu ba yuu nɩ!
Bɛŋwaani, ba pipiri ba viiri
amu tee nɩ.

Cam wú yi-ba,
ba na loŋi amu kwaga nɩ tun
ŋwaani.

A ya lagɩ a vɩɩ-ba mu a yagɩ,
ba nan fɔgɩ vwan ba pa-nɩ.

¹⁴ Ba ba yəni ba loori-nɩ dɩ ba
wuu maama.

Ba tigi ba gadoru baŋa nɩ

yɪ ba laan coosə.
 Ba maa yəni ba bɛ ba yɪra ba
     wara wɔni
 sɪ ba na wɔdiu di sana mu.
 Ba nuɲi amu kwaga ni mu
     kuntu.
¹⁵ Amu mu zaasi-ba sɪ a pa ba
     na dam.
 Di ku di, ba ta jigi
     wubɔŋ-balwaaru di amu.
¹⁶ Ba na beeri zənə tun,
     ba ba kwəni ba yum wɛɛni.
 Ba nyi di taɲa kalɔ na gugwəli
     tun mu.
 Ba nakwa bam wú tu najara
     wɔni,
     ba na bri ba titi kamunni tun
     ɲwaani.
 Kuntu ɲwaani Ezipi tiinə
     bam wú taa jigi-ba ba
     mwana.»

Yisurayeli tiinə bam jwənə kaanum

8 «Wu-na najara nabwaanu!
 Kalon-zɔŋɔ mu jaani weyuu ni
     ku tu ku li
     sɪ ku caali amu Baɲa-We
     nɔɔna bam.
 Bɛɲwaani, ba cɔgi ni dɔlɔ a na
     goni di ba tun.
     Ba ta ma nuɲi a zaasum dum
     kwaga ni.

² Yisurayeli tiinə bam mu
     loori-ni
     yɪ ba ta ba wɪ: «Nmu mu yɪ
     dɪbam We,
     yɪ dí mɪ di nmu.»
³ Bantu nɔɔ ta mu vin sɪ ba taa
     tɔgi cwə-laaru.
     Kuntu ɲwaani ba duna wú
     zəli-ba sɪ ba ja.
⁴ Ba titi ni mu, ba tiɲi ba pwa.
     Ba wu ki amu ku wɔni.
 Ba ta kuri yigə tiinə
     yɪ a wu pɛ-ba cwəɲə.
 Ba kwe səbu-ponɔ di səbu-sɲa
     mu ba ma mɔ jwənə.
     Ku lagi ku ja cɔgum mu ku ba
     ku pa ba titi.
⁵ Ku na yɪ Samari tiinə bam,
     a culi jwəm dɔlɔ ba na mɔɔni
     yɪ di jigi nua nyinyugu tun.
 A ban-lum zaɲi ba baɲa ni!
 Baá taa digimi ba titi taan tuntu
     sɪ ba vu ba maɲi yən mu?
⁶ Yisurayeli tu tu gɔgɔ mu
     mɔɔni jwəm dum,
     ku dai We cɪga cɪga.
 Cɪga tun, nua jwəm dɔlɔ Samari
     tiinə na zuli tun
     lagi di ba di ciɔugi murə-murə
     mu.
⁷ Ba na dugi kɔlɔ tun nyi di viu
     mu.

7:14 naa ba gilimi daani   7:16 naa ba ba nii Yuutu We dum seeni

8:1 Gulə Tɔnɔ 28:49   8:5 1 Pwa 12:28

Wɔdiu kulɔ ba na wó na ku
 baɲa nɪ tɪn wó ji vu-duɔ.
 Mɪna yalɔ na wó kɪ ba kart sum
 nɪ tɪn
 yɪ mɪn-kayala mu.

Ya bá want ya kɪ muni.
 Ba ya na maɲɪ ba na wɔdiiru
 lanyɪranɪ,

vərə mu wó ba ba vrɪ-tɪ.
⁸Yisrayelɪ tuw kum wó ba ku ti.
 Ku daa ba jɪɣɪ kuri dwi-ge tiinə
 bam wonɪ,
 nɪ kɔɔru wulɔ nɔɔn-nɔɔnu na
 ba lagɪ tɪn te.

⁹Yisrayelɪ tiinə bam jaanɪ ba
 titɪ ba vu ba pa Asiiri tuw
 kum tiinə mu,
 nɪ kagva wu bɪnaga na ve ka
 titɪ wubɔɲa vəɲə te tɪn.

Ku nyɪ dɪ Efrayim tiinə bam
 kwe səbu mu
 ba vu ba beeri bɔɔla te.

¹⁰Ba na maɲɪ ba vu ba beeri
 dwi-ge tiinə bam wonɪ
 sɪ ba na zənə ba tee nɪ,
 amu ta lagɪ a la-ba mu a kɪ
 daanɪ sɪ a waart-ba.
 Pa-faru wum wó zaɲɪ ba baɲa
 nɪ
 o pa ku tiini ku zu ba yura.

¹¹Efrayim dwi tiinə bam logɪ
 kaanum bimbinə zanzan
 ba lwarum saarum ɲwaanɪ.

Bimbinə yam kontu laan jigi je
 sulɔ

ba na yəni ba tuɲɪ lwarum da
 tɪn mu.

¹²Amu pupunɪ a zaasum dum
 zanzan a tiɲi
 sɪ ba want ba lwarɪ ya maama.
 Ba nan nii-ya pa ya yɪ wo-vəro
 mu ba tee nɪ.

¹³Ba maa yəni ba ja ba pɛera ba
 ba
 ba ma kɪ kaanum ba pa-nɪ,
 yɪ ba daart ba di ya nwana
 yam.

Amu Baɲa-We yɪ nan wu su dɪ
 ba pɛera yam kontu.
 A laan wó guli ba na cɔɣɪ te tɪn,
 yɪ a daart a waart-ba ku
 ɲwaanɪ.

A ta wó pa ba joori Ezipi tuw
 kum.

¹⁴Berɲwaanɪ, Yisrayelɪ tiinə
 bam swe
 amu wulɔ na yɪ ba Kəru wum
 tɪn nɪ nɪ,
 yɪ ba daart ba lɔ sɔ-fwaaru ba
 pa ba titɪ.

Zuda dwi tiinə bam dɪ logɪ dam
 je zanzan mu
 ba tunɪ dum wonɪ.

Amu nan wó pa mim zwe ba
 tunɪ dum,
 dɪ ba dam je sum maama
 kulə!»

**Yisrayelɩ tiinə bam
wó na waarum**

- 9** Yisrayelɩ tiinə bam, á yɩ taá
caki dɩ wupolo,
nɩ dwi-ge tiinə bam na di ba
candi yam te tun.
Beɲwaani, á lɔgi á Tu We dɩm
kwaga nɩ,
yɩ á ta tɔgi wa-yɔɔru.
Á soe sɩ á taá joŋə boorim kikiə
səbu
mɩna firum je sum maama nɩ.
² Abam nan na wó magɩ mɩna
yalu tun bá yɩ á dim.
Á ta na wó kan vinyə tiu biə sɩ
á na sana balu tun bá yɩ
abam.
³ Yisrayelɩ tiinə bam bá na
cwəŋə
sɩ ba maɲɩ Baɲa-We tga kam
wɔnɩ.
Efrayim tiinə bam wó joori ba
zu gabɛɛm wɔnɩ mu,
nɩ ku deen na kɩ-ba Ezipi nɩ te
tun.
Ba badonnə wó vu Asiiri tuw
kum
yɩ ba di wɔdiu kulɩ ya na culi
sɩ ba di tun.
⁴ Dáani ba bá taa kwe sana ba
kɩ pɛera
ba ma ba zuli Baɲa-We.
Kaanum dilu maama ba na wó
kɩ ba pa-Dɩ tun bá su o yɩ.

Ba pɛera yam kuntu wó taa nyɩ
dɩ
wɔdiu kulɩ ba na di luə sɔŋə
nɩ tun.

Wulu maama na di-ku,
ku tu wó digimi o tutɩ cullu
tum seeni.

Wɔdiu kum kuntu nan wó su
bantɩ kana yiranɩ mu.
Ku bá læni ku vu Baɲa-We
digə kam wu.

⁵ De dɩm na tu dɩ yɩ sɩ á di
candiə á zuli Baɲa-We
nɩ á ya na yəni á kɩ te tun,
á laan wó kɩ tita mu?

⁶ Nii-na! Ba na maɲɩ ba duri ba
jagɩ da yigə nɩ
sɩ ba lu cam wɔnɩ,
Ezipi tiinə bam ta wó ja-ba.
Ba ta wó kɩ-ba yibeelə Memfisi
tuw wɔnɩ.

Ga-balwaarɩ wó nuɲɩ tɩ li ba
lu-nyɩnnu jɲiguru tum,
yɩ sabarɩ dɩ li ba di sum.

⁷ Yisrayelɩ tiinə bam waarum
maɲa kam yɩ ka ti.
Ba laan wó joɲɩ kulɩ na maɲɩ
dɩ ba lwarum kənə yam
tun.

Ba taa ye ku ni nɩ!

Ba buɲɩ nɩ We nijonnu wum
yirisi mu.

Ba ta maa nii swan tu pa o yi
cicoo.

Ba yəni ba yáalɔ Wɛ tuntɔɔna
kuntɔ don,
ba lwarum kənə na daga
yi ba wu-lɔŋ-tutɔɔna dɔ gaalɔ
tun ŋwaanɩ.

⁸Nijonɔ wum nan yi Wɛ
tuntɔɔnɔ mu.

O tu sɩ o yurɩ Efrayim tiinə
bam.

O nan na ve mɛ maama,
ba yəni ba cu o cwəŋə.

O na maɲɩ o wu Wɛ diga kam
nɩ,
ba yəni ba cul-o mu.

⁹Ba tiini ba cɔɔɔ ba tutɩ dɩ
tutɔɔ-zɔɔna,
nɩ ba dɛɛn na kɩ te Gibe a nɩ
tɩn.

Wɛ nan wú guli ba lwarum kənə
yam,
yi Dɩ daari Dɩ waari-ba ya
ŋwaanɩ.

Baŋa-Wɛ maa wi:

¹⁰«Amu dɛɛn na puli a na
Yisrayelɩ tiinə bam tɩn,
ba nyɩ dɩ vinyə tiu biə mu na
puli ba nuɲi kagua wonɩ
tɩn.

A na nɛ á nabaara bam tɩn,

ku nyɩ dɩ a nɛ mɔɔla na biɔa
kapurɔ yuu nɩ tɩn mu.

Ba nan na tu ba yi Baal-Pewɔrɩ
je sum tɩn,
ba ma kwe ba tutɩ ba pa
wo-zɔɔnɩ dɩm kuntɔ.

Ba tutɩ laan jigi wo-zɔɔna
sɩ ku maɲɩ dɩ jwəm dɩlɔ ba na
zuli tɩn.

¹¹Efrayim tiinə bam nunwaɲa
lagɩ ka je mu,
nɩ zuŋə na jaanɩ ka di weyuu
te tɩn.

Bu-lurɩ dɩ pu-jara daa bá taa
wura ba wonɩ.

¹²Ba na maɲɩ ba lu biə yi ba
kɔnɩ-ba,
amu wú pa ba maama tɩ,
pa ba wulɔwulɔ daa yi daari.

Lɛɛrɩ wú ba ba baɲa,
amu kwaga na wú ya-ba tɩn
ŋwaanɩ.

¹³A nɛ Yisrayelɩ tuw kum na
zɩɔɩ tɩ-ywəŋə je nɩ te,
nɩ Tiiri tuw kum na yi te tɩn.
Efrayim tiinə bam nan maɲɩ sɩ
ba ja ba biə ba nuɲi
sɩ nɔɔna mu gu-ba.»

¹⁴Amu Tu Baŋa-Wɛ,
a nan wú loori-m
sɩ n kɩ-ba tita mu?
Kɔ ba lura kam,

sı n daarı n pa ba ylı na dı ku.

Başa-We maa wı:

¹⁵ «Giligalı nı mu ba maŋı ba
puli ba lwarım kənə
yantu.

Kuntu ɣwaanı a laan culi-ba.
Amu laɣı a zəli-ba sı ba nuŋı a
tıga kam başa nı,

ba lwarım tituŋa yam ɣwaanı.
A daa bá taa jıɣı ba sono.

Ba nakwa bam maama baarı
amu kwaga.

¹⁶ Efrayim tiinə bam ba jıɣı
yazurə mu.

Ba nyı dı tu-kuru mu na kuɣı
ku zıɣı kafe
yı ku ba ləri biə tın.

Ba nan na maŋı ba lu,
a wú ɣu ba bu-sonnu tın
kuntu.»

¹⁷ Amu We dım wú vı-ba,
dı ba na wu se Dl zaasım dım
tın ɣwaanı.

Kuntu ɣwaanı, baá taa kaagı ba
beerə

dwi-ge tiinə bam wunı.

10 Yisrayelı tiinə bam deen
nyı dı vinyə tiu
kulu kum na laɣı tiu biə
zəɣtəɣtə tın mu.

Ba nan na tiini ba puli zanzan
te tın,

ba kaanım bimbınə yam dı yı
kuntu mu.

Ba tıga kam maa na fıɣı ka kı
wudiiru lanyıranı te tın,
ba kandwa yam ba na cwi ba
jıɣı ba zuli tın mu
ba fıɣı-ya sı ya dı taa tiini ya
lamma.

² Ba ba jıɣı wu-dıɣa dı We.

Kuntu ɣwaanı ba maŋı sı ba
ɣwı ba lwarım dım jını.

Başa-We titı wú bwəri ba
kaanım bimbınə yam,
yı Dl daarı Dl yigi ba jwənə
kandwa yam Dl dı tıga
nı.

³ Ba nan wú taa ɣəɣnı ba wı:

«Dı ba jıɣı pe,

Başa-We fuvnı na tərə dıbam
wunı tın ɣwaanı.

Dı nan ya na jıɣı pe,
wuntu wú wanı o kı beɛ mu o
pa dıbam?»

⁴ Ba ni-taanı dım kuntu yı kafe
mu.

Ba maa tıɣı vwan başa nı ba
goni ni

yı ba ta daarı ba yiri-dı.

Kuntu ɣwaanı, nəɣna tiini ba
jıɣı da-taanı,

nɪ ga-balwaaru na li tɪga te
tɪn.

⁵Nɔɔna balu na zuuri Samari
tuw wɔntɪ tɪn yɪra sai mu
yɪ ba wɔ cɔgi dɪ nva jwɛm
dɪm

ba ya na zuli Bɛt-Aven nɪ tɪn.
Bantu dɪ balu na kɪ kaanum
ba pa-ku tɪn wɔ keeri dɪ
ɲwaani,
dɪ na wɔ je ba tee nɪ,
dɪdaani dɪ nɪnwaɲa kam
maama tɪn.

⁶Nɔɔna wɔ zuɲɪ-dɪ ba ja vu
Asiiri tuw kum
sɪ dɪ ji jɪjɪguɔ dɪ pa pa-faru
wum.

Yisrayelɪ dwi tiinɛ bam wɔ di
ba cavura
dɪ ba na zuli jwɛm dilu na yɪ
da-kura tɪn.

⁷Cɪga tɪn, baá kalɪ Samari tiinɛ
bam dɪ ba pe wum
ba ja vu jɛgɛ yigɛ yigɛ,
nɪ bu-tula na zuɲɪ daa ka ja
viiri te tɪn.

⁸Je sɪlu Yisrayelɪ tiinɛ bam na
tuɲɪ kɛm-balwaaru
yɪ ba zuli jwɛnɛ pweeru yuu
nɪ mɛ tɪn
wɔ ba sɪ cɔgi.

Sabari dɪ ga-balwaaru wɔ nuɲɪ
tɪ li bimbinɛ yam maama.

Ba laan wɔ loori pweeru tum dɪ
pu-kum sɪm nɪ:
tɪ tu ba baɲa nɪ tɪ kwɛli-ba.

Baɲa-We wɔ waari Yisrayelɪ tiinɛ bam

Baɲa-We maa wi:

⁹«Yisrayelɪ tiinɛ bam, ku zɪgi
maɲa kalu á na kɪ lwarum
Gibea nɪ tɪn sɪ ku ba ku yɪ
zum,

á yɔɔɪ á tuɲɪ lwarum mu
maɲa maama.

Ku dai kɛm dɪm kuntu ɲwaani
mu
najara deen yɪ nɔn-balwaaru
tum Gibea nɪ na?

¹⁰Amu wubuɲa yam na jaani
ya ti,
a wɔ waari nɔn-balwaaru
tuntu mu.

Tuntɪ dɪdonnɛ wɔ kɪ ni daani
ba ba ba zaɲɪ najara dɪ ba.
Ba maa wɔ vɔ-ba dɪ capɔnnu,
ba na tiini ba cɔgi ba daɲɪ
da-baɲa nɪ tɪn ɲwaani.

¹¹Efrayim tiinɛ bam deen nyɪ dɪ
nacwɛn
dilu na wai dɪ nɔntɪ mɪna tɪn
mu.

Amu titɪ laan nan wɔ daɲɪ daa
dɪ ban nɪ,

sɪ a pa dɪ vaŋɪ naan-vɔrɔ.
 Zuda dwi tiinə bam dɪ maŋɪ sɪ
 ba va!
 Zakɔbɪ dwi tiinə bam dɪ wó cɛ
 tɪga sɪ kɜ zɜ ba yɪra.
¹² Nan kwaanɪ-na á cɛ tɪga,
 yɪ á daari á du cɪga á pa á tutɪ,
 sɪ á wó na yu-yoŋo á kənə
 baŋa nɪ.
 Maŋa mu tuntɜ sɪ á pipiri á ba
 amɜ te.
 Amɜ Baŋa-We laan wó kɪ
 yu-yoŋo á yuu nɪ,
 nɪ dɜa na nɪ te tun.
¹³ Abam nan na kɪ te tun,
 á dugi lwarum yiranɪ mu,
 pa á na lærv á kənə baŋa nɪ.
 Á na mɪ dɪ vwan fɔm tun
 ŋwaanɪ,
 á nɛ nyɔɔrɪ dɪlɜ na maŋɪ dɪ
 vwan tun.
 Á kwe á cɪga á daŋɪ á tutɪ dam
 baŋa nɪ,
 dɪ á jar-kərə na tiini ba daga te
 tun ŋwaanɪ mu.
¹⁴ Kuntɜ ŋwaanɪ najara wó da
 ya tɜ á wunɪ,
 pa á dam je sum maama cɔɟɪ.
 Kuú tiini kɜ zɜ á yɪra
 nɪ kɜ na kɪ te dɛ dɪm Salɪman
 na cɔɟɪ
 Bete-Arabɛɪ tɜw kum tun.
 Ba dɛɛn yigi niinə dɪ ba biə

ba dɪ tɪga nɪ
 yɪ ba daari ba nɔ-ba ba gv.
¹⁵ Ku ta lagi kɜ kɪ abam Betɛɪ
 tiinə bam kuntɜ doŋ mu,
 dɪ kəm-balwaaru yalɜ abam
 na kɪ tun ŋwaanɪ.
 Dɛ dɪm kuntɜ na yɪə,
 Yisɪrayɛɪ tiinə pɛ wum wó
 yɔɔrɪ o tɪ kɜ nɛ sum nɪ nɪ.»

Baŋa-We jɪɟɪ Dɪ nɔɔna sono

11 «Amɜ soe Yisɪrayɛɪ kɜ
 nuŋɪ o biini nɪ mu.
 A ma bɛŋɪ a bu-sono kum sɪ o
 nuŋɪ Ezɪpi nɪ o ba.
² A nan na tiini a koori
 Yisɪrayɛɪ dwi dɪm
 sɪ dɪ joori dɪ ba amɜ te tun
 mu ba yɔɔrɪ ba ma ba kwaga
 ba ya amɜ.
 A nɔɔna bam ma kɪ kaanum ba
 pa Baalɪ jwənə yam,
 yɪ ba kwe pɛɛra ba zwɛ ba zuli
 jwənə yadonnə.
³ Amɜ mu zaasɪ Efrayim tiinə
 bam pa ba lwarɪ vɛŋə.
 A ma ja ba jɪa sɪ ba taa vɛə.
 Ba nan wɜ maanɪ nɪ kɜ yɪ amɜ
 mu nii ba baŋa nɪ.
⁴ A ma tɔɟɪ sono wunɪ a
 zaasɪ-ba,
 nɪ a vaŋɪ-ba dɪ ŋunɪ mu tun.
 A kwe-ba mu a daŋɪ a nyɔɔnɪ
 baŋa nɪ.

A ma tiiri tɔga nɪ a pa-ba
wɔdiu sɪ ba di.

⁵ Ba nan wɔ joori ba vu Ezipi.
Asiiri tiinɔ dɪ wɔ taa te-ba,
ba na vɪn sɪ ba pipiri ba joori
amu te tun ɣwaanɪ.

⁶ Najara wɔ tu ba tɔnɪ dɪm
wɔnɪ.
Ba dɔna wɔ bwəri ba tɔnɪ dɪm
nɪ bwæru
ba dɪ tɔga nɪ.
Najara yam wɔ yɔɔrɪ ya cɔɔɪ a
nɔɔna bam,
dɪ ba na tɔɔɪ ba tɪtɪ wɔbɔɣa te
tɪn.

⁷ Ba wɔbɔɣa jaanɪ sɪ ba ja ba
tɪtɪ ba nuɣɪ amu tee nɪ.
Ba ma loori zənə weyuu nɪ.
Dɪ kɪ dɪ, Wɛ bá lɪ-ba ba cam
wɔnɪ.

⁸ Efrayim dwi tiinɔ bam,
a nan wɔ wanɪ a yaɣɪ abam
mu na?
A bá wanɪ a dwanɪ a juɣa
Yisrayelɪ tiinɔ bam baɣa
nɪ.
A bá sɛ sɪ á na cɔɣum,
nɪnɛnɪ cɔɣum dɪlɔ na yɪ
Adema dɪ Seboyim te tun.

A wɔbɔɣa bá pa-nɪ cwəɣə sɪ a
kɪ kɔntɔ,
a na tiini a jɔɣɪ abam ɣwaɣa
tɪn ɣwaanɪ.

⁹ A bá pa a ban-lum zaɣɪ á baɣa
nɪ.

A daa bá cɔɣɪ Efrayim dwi
tiinɔ bam.
Bɛɣwaanɪ, a yɪ Wɛ mu,
yɪ a dɪ nabiinu na yɪ te tun.
Amu yɪ Wɔ-pɔɣo Tu Baɣa-Wɛ
mu
yɪ a wɔ abam tɪtarɪ nɪ.
A bá ba á te dɪ ban-zɔɣɔ.

¹⁰ Amu Baɣa-Wɛ wɔ suuri nɪ
nyoɣo mu te,
pa a biə bam laan ba ba pu
amu kwaga.
Cɪga tɪn, a na suuri kɔntɔ dɔɣ,
baá zɪɣɪ wa-zuɔrɪ seeni ba ba
yɪ ba yɪra sai.

¹¹ Ba badonnə wɔ nuɣɪ Ezipi nɪ
ba joori amu te,
yɪ ba yɪra sai nɪ zunə na
pipəɣɪ ba vwana sɪ ba
jaanɪ te tun.
Ba badaara wɔ zɪɣɪ Asiiri tu
wɔnɪ ba ba,
nɪ kunkwən-puli dɔɣ te.
A laan wɔ ja-ba a joori ba sam

sɪ ba taa wura.»

Baŋa-Wɛ na tagɪ te tɪn mu kuntu.

Baŋa-Wɛ jɪɔ taanɪ dɪ Yisurayɛlɪ tiinɛ bam

Baŋa-Wɛ ta ma ta Dɪ wɪ:

¹² «Efrayim dwi tiinɛ bam jaanɪ
vwan mu ba ba amu te.

Yisurayɛlɪ tiinɛ bam maa tiini
ba jɪɔ-nɪ ba gana.

Zuda tiinɛ bam nan tɔɔɔ Wɛ
kwaga mu ba kaagɪ ba
beerɔ.

Ba jɪɔ cɪga dɪ Wɔ-pɔŋo Tu
wum.

12 Efrayim tiinɛ bam
ni-wɔdiu yɪ viu mu.

Ba maa yɔni ba zɛli viu na
nuŋi wa-puli seeni tun

sɪ ba kwaanɪ ba ja-kv.

Vwan dɪ kɛm-balwaarv mu ba
jɪɔ ba tɔŋi maŋa maama.

Ba maa jaanɪ ba tɪtɪ ba ve ba kɪ
ni-mɔrɔ dɪ Asiiri tiinɛ,
yɪ ba daarɪ ba kɪ nugɔ pipiu dɪ
Ezipi tiinɛ.»

² Baŋa-Wɛ ti Dɪ yigɔ mu sɪ Dɪ
bwɛ Zuda tiinɛ bam.

Dɪ lagɪ Dɪ waarɪ Zakɔbɪ dwi
tiinɛ bam ba tɪtɔŋi ne
ŋwaanɪ mu.

Dɪ maa wɔ joori Dɪ ŋwɪ ba
lwarɪm kikiɔ yam jɪnɪ ba
yuu nɪ.

³ Zakɔbɪ ta na wɔ o nu pugɔ
wɔnɪ tun,
o dɛɛn zu jaŋa mu dɪ o cɔrv
Esayu,

dɪ ba na yɪ yiywa daanɪ tun.
O ta na kɪ nɔɔnɔ tun
mu o jaŋi dɪ Wɛ.

⁴ O ma jaŋi dɪ Wɛ maleka kam o
wanɪ-ka o di.

O dɛɛn keeri mu lanyiranɪ
sɪ o wanɪ o na Wɛ yu-yoŋo.
Betɛlɪ nɪ mu o jeeri dɪ Wɛ,
yɪ Wɛ dɪ ŋɔɔnɪ did-o.

⁵ Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ dɪm mu
kuntu.

Baŋa-Wɛ mu Dɪ yɪrɪ, dɪ na
maŋi dɪ zulɔ!

⁶ Abam nan maŋi sɪ á joori á Tu
Wɛ dɪm te.

Fɔɔɔ-na á taá tɔɔɔ sono dɪ cɪga,
yɪ á jɪɔ Baŋa-Wɛ tuna maŋa
maama.

⁷ Á pipimpiinɛ bam jɪɔ bwɛ sɪlu
na muri tun mu.

Ba maa soe sɪ ba taa pini ba
yɛllɔ bam.

⁸ Efrayim tiinɛ bam maa ta ba
wɪ:

«Nii-na dí na duni te!

Dí ne jujiguru dí pa dí tuti!
 Dí na tɔɔi te maama dí na
     nyɔɔɔi tun,
 nɔɔn-nɔɔnu bá na dí
     kəm-balwaaru si o ma o
     bwe dɔbam.»

⁹ Amu mu yi á Tu Baɲa-We dulo
     dum na jaani abam
     a nuɲi Ezipi tuw kum woni tun.
 A ta wó pa á joori á taá zuuri
     vwə woni,
     ni á deen na zuuri te kagva
     kam woni tun.

¹⁰ Amu deen ɲɔɔni di a nijonɔ
     bam.

A ma vuri wəenu zanzan a
     bri-ba.

A tɔɔi ba baɲa mu
     a pa a nɔɔna bam lwarɔ a
     wubɔɲa.

¹¹ Kəm-balwaaru daga Galadi ni
     mu na?

Balu na zuuri da tun nan lagi
     ba je mu!

Giligali ni ba yəni ba ma nabe
     mu
     ba ki kaanum ba pa jwənə na?
 Ba kaanum bimbina kandwa
     yam wó sirimi tɔga ni,
     yi ba dɔgili-ya ba tiɲi ba kari
     ni.

¹² Zakɔbi deen duri o vu o zuuri
     Aram ni mu.

O ma tɔɔi o pa nɔɔnu wudon
     si o pa-o kaani si o di.
 O yəni o yuri peeni mu
     si ku taa yi o kaani wum
     kwərə.

¹³ Baɲa-We deen mu tɔɔi Dɔ
     nijonnu baɲa ni
     Dɔ joni Yisrayeli dwi tiinə
     bam Dɔ ja Dɔ nuɲi Ezipi
     ni.

We ta ma pa Dɔ nijonu wum taa
     nii ba baɲa ni.

¹⁴ Efrayim tiinə bam nan tiini
     ba zaɲi We bani.

Ba maɲi si ba na waarum ba
     lwarum kənə ɲwaani mu.

Ba Yuutu wum wó joori Dɔ ɲwi
     ba lwarum dum jini ba
     yuu ni,
     ba na yáali-Dɔ te tun ɲwaani.

Lɛɛru wó yi Yisrayeli tiinə bam

13 Efrayim yigə tiinə bam
     deen na puri ba ni ba ta
     taani tun,
     liə mu jaani Yisrayeli dwiə
     yadonna yam,
     ba na tiini ba kwarɔ Efrayim
     dwi dum tun ɲwaani.
 Ba nan ki ba cɔɔi di ba na zuli
     Baali te tun.

Kuntu mu te ba maɲi si ba ti.

² Ba daa ta tiini ba cɔɔi ba daɲi
     da-baɲa ni.

Ba yəni ba kwe səbu-porjo mu
ba ma mɔ jwənə si ba
zuli-ya.

Ba maa tɔgi ba wubɔɔ na lagi
te tun,
yi ba pa gɔru mu fɔgi ti ki
wənu tun.

Ba yəni ba ta jwə-kaana bam
kuntu taani ba wi:
ba yi balu na kukwəri nua
kamɔɔ tun mu.

³ Kuntu ɣwaani nɔɔna bam
kuntu bá daani yi ba je.

Baá taa nyi di kunu kulɔ na tui
zizɔɔ ni

yi ku je lila tun,
naa nyɔnɔ kulɔ na tua yi ku
ba daani tun mu.

Ba ta wú taa nyi di vii na kali
swannu tɔɔ ku ja viiri tun,
naa nyɔa na tɔgi natoɔo ka
nuɔi ka ke tun mu.

⁴ Amu mu yi á Tu Baɔa-We dɔɔ
dum na jaani abam

a nuɔi Eziɔi tɔɔ kum wuni tun.
We didoɔ tərə á na maɔi si á
lwaɔi-Dɔɔ
yi ku dai amu.

Vruɔ wudoɔ maa tərə ku na
dai amu.

⁵ Abam deen na beeri kagɔa
wuni
me na yi ti-kɔra yirani tun,
amu mu nii á baɔa ni.

⁶ A nan na pe á kwə bam wudiu
si ba di tun,

ba di ba su ba ta daari.
Ba na di ba su kuntu tun,
ba laan ma bri ba titi
kamunni,
yi ba swe amu ni ni.

⁷ Kuntu ɣwaani a lagi a da a ba
ba baɔa ni
nunɛni nyooɔo doɔ te.

A ta wú ci ba cwəɔo,
ni gweeru na pəni o ci cwəɔo
te tun.

⁸ Amu wú zaɔi ba baɔa ni
nunɛni nywənkurə kalɔ ba na
vri ka biə ba daari-ka te
tun,

yi a daari a kaagi ba nyɔɔna.
A ta wú cɔgi-ba lila ku ne sum
ni ni.

A maa wú tɔri-ba yira yira,
ni nyooɔo na tɔri vara te tun,
naa ga-varum na yəni o ki te
tun.

⁹ Yisɔɔɔɔɔɔ tiinə bam, leeru wu
á yuu ni!
Nɔɔn-nɔɔnɔ tərə o na wú zəni
abam.

¹⁰ Á pe wum be?
Wuntu wú wani o joɔi abam
na?

Si balu na yi nakwa á tɔni dum
maama ni tun
di wú wani abam ba zəni na?

Abam deen nan lagi pwa di
nakwa
si ba taa nii abam baɲa ni.
¹¹ Amu ban-zɔŋɔ kum baɲa ni
mu
a deen tiŋi pe a pa abam.
A nan ta daari a li wuntu á
wuni,
a ban-lum na fuli á baɲa ni tun
ɲwaani.

¹² Efrayim tiinə bam lwarum
kikiə yam mu wu ba yuu
ni.
Ba lwarum dum maama pupuni
ya tiŋi mu,
si ba yɔɔri ba na waarum ya
ɲwaani.
¹³ Ku nyi di kaani na vri pugə si
o lo te tun.

Yisrayeli dwi dum nan nyi di
bu-cɛcɔɔ mu.

Bu wum lura maɲa na yiə,
o bá se si o vri o ba o nu yigə.

¹⁴ Amu Baɲa-We nan wú vri-ba
tuuni juɲa ni a yagi na?
Amu wú joŋi-ba si ba yi zu
curu mu na?

Tuuni, n dam dum nan daa be?
N daa n bá wani n cɔɔi-ba na?

Amu nan bá duri a nɔɔna bam
ɲwaɲa.

¹⁵ Ba na maɲi ba puli lanyirani
ba dwəni ba cɔrru tum te,

Baɲa-We ta wú pa du-viu nuni
wa-puli seeni
ku ba ku cɔɔi-ba.
Viu kum wú zigi kagua kam
wuni
ku ba ku wi ba bwi sum
maama.
Ku maa wú pa ba ga wəənu tulu
maama na jigi lunni ti
pa-ba tun.

¹⁶ Samari tiinə bam maɲi si ba
na cam,
ba na nuni ba Tu We dum
kwaga ni tun ɲwaani.
Ba duna wú gu-ba najara wuni.
Ba maa wú yigi ba bu-sisin ba
di tiga ni ba gu,
yi ba daari ba lo ba kapwi ba
pwi seeni ba gu.

**Yisrayeli tiinə na ləri ba wu,
We wú pa ba na yazurə.**

14 Yisrayeli tiinə bam,
pipiri-na
á joori á Tu Baɲa-We wum te.
Á lwarum dum mu pe á tri á tu
tiga ni.

² Kwe-na we-loro á yi Baɲa-We
te.

Ta-na di Dl á wi:

«Yagi dí lwarum dum maama n
ma n ce dɔbam,
si n ki dɔbam yu-yoŋo yi n
joŋi dɔbam.

Dí laan wó zuli nmu yiri,
 pa ku ji pɛɛri ku pa nmu,
 si ku lɛri na-balɪ sum dí na ma
 dí kɪ kaanum tun yuu ni.
³ Asiiri tiinɛ bam bá wani
 dibam ba joŋi ba yaɣɪ.
 Dí daa bá di siseŋ-nɔɔna baŋa
 dí zu najara wu.
 Ku na yi wɛɛnu tɪlv dí jun na
 mɔɔni tun,
 dí daa bá kwe-tɪ dí ma ji dí
 wa dí zuli.
 Nmu yirani mu jigi yibwɛnɛ n
 paɪ bitara.»

Baŋa-Wɛ maa wi:

⁴ «Amu wó sooni a nɔɔna bam,
 dɪ ba na nuŋi amu kwaga ni
 tun dɪ.
 A maa wó taa soe-ba dɪ a wu
 maama.
 Amu laan puɪni a banɪ mu
 si dɪ daa yi zaŋɪ ba baŋa ni.
⁵ Amu wó pa Yisrayelɪ tiinɛ
 bam bicara zuri,
 ni dua na zuri ti-kura te tun.
 Baá taa jigi nunwaŋa nuneɛni
 liisi ga-punnu na yi te tun.
 Ba kuri wó ja tɪga lanyirani,
 ni Liban laŋa kam tu-ŋunnu
 te.
⁶ Ba ta wó puli lanyirani,
 ni tiu na kwi vɔɔru te tun.
 Ba lam dɪ Olivi tiu lam mu wó
 taa nyɪ daani.

Baá taa jigi ywɛɛni,
 ni Liban tweeru lwɛm na
 ywɛmmɛ te tun.
⁷ Baá joori ba taa zuuri amu
 woro kum kuri ni,
 yi ba du muna ba na wudiiru
 zanzan.
 Ba ŋwia maa wó kɪ lanyirani,
 ni vinyɛ tiu na lɛri biɛ zanzan
 te tun.
 Ba yiri dɪ wó zaŋɪ je maama ni,
 ni Liban tuw sana bam na jigi
 yiri te tun.
⁸ Efrayim tiinɛ bam, amu yigɛ
 wu jwɛnɛ wuni na?
 Amu mu wó joŋi á wara yam,
 yi a nii á baŋa ni.
 A jigi woro a pa abam,
 ni tiu kulɪ na kwi vɔɔru maŋa
 maama tun mu.
 Á na ne wo-laaru tɪlv tun nuŋi
 amu tee ni mu.»
⁹ Abam wulɪ maama na jigi
 wubɔŋa,
 ku tu maŋɪ si o ni taani duntu
 kuri.
 Wulɪ na jigi yi-puru,
 ku tu maŋɪ si o kɪ-dɪ o bicari
 ni.
 Baŋa-Wɛ cwe sum yɔɔri si yi
 cɪga.
 Nɔɔn-ŋuna wó taa tɔɔɪ-sɪ.
 Ku nan na yi balɪ na vin Wɛ tun,
 bantɪ wó cɔɔɪ ba tu si wuni.

Wε Nijonnu

Zowelı Tɔno

Zowelı maɲı o brı nɔɔna bam wı: Wε cam laɣı dı taa nyı dı kayıra na yu sı sı dɛlimi tıga kam maama te, dı da-kurı na tu ba baɲa sı ku pa yaara zanzan yi-ba te tun mu. O ma ta nɔɔna bam sı ba loori Wε ba daarı ba lɛrı ba wu dı ba lwarım kənə yam. O ta ma pa ba lwarı nı: ba na kı kuntu, Wε wú pa ba tıga kam joori ka kı lam, yı Dı daarı Dı kı nɔɔna bam yu-yonɔ. Oze ma ta o wı Wε goni Dı ni sı Dı pa Dı Jor-ɲuɲu kum ba nɔɔna maama baɲa mu, nɔn-dunnu dı nankwın: dı baara dı kaana. Nii 2:28-29. Dı ni-gonim dum kuntu ma sunı ku kı Pantukoti de dum nı. Nii Tituɲa Tɔno pɔɔrum 2.

1 Baɲa-Wε mu kwe taanı duntu o
pa Petuwelı bu Zowelı:

Kayıra kɔɔ na yu tıga kam te tun

² Abam balu na yı nakwa tun,
cɛgi-na!

Balu maama dı na zuurı tıga
kam wunı tun,
cɛgi-na taanı duntu.

Abam na zaɲı pa á ɲwı tun,
á ta ne kuntu wonɔ don na kı
á yibiyə nı na?

Á kwə bam dı deen ne ku don
na?

³ Ta-na taanı duntu á brı á biə,
sı bantu dı ta-dı sı ba dı biə ni
dı ɲwa,

yı bantu dı daa wú lwəni ba
brı ba dı biə.

⁴ Kayıra kɔɔ kɔɔ tu sı saɲı
da-kwaga nı mu.

Sı kɔɔ kum kudon na dɛlimi sı
daarı kulɔ maɲı sı ke tun,
mu kayıra kwaru tılu na saɲı
tun tu sı di maama nyɔ!

⁵ Sa-nyɔra bam, zaɲı-na dɔɔm
wunı sı á taá keerə,
beɲwaanı sa-nyonɔ daa tərə sı
á nyɔ.

⁶ Kayıra sum nyı dı jar-kərə na
magı kɔɔ te tun mu,
yı sı tiini sı yu tıga kam ni
maama nı.

Sı tiini sı daga,

yi si ta dana si ku gaali.
 Si yelə yam di mu filam filam,
 nuneeni nyono yelə na yi te
 tun.
⁷ Si yoori si cogi vinyə tweeru
 tum,
 didaani kapurru tum maama.
 Si li tweeru tum kwaga mu,
 yi si laan daari tweeru tum fim
 yirani,
 pa ti ziga ponə ponə.

⁸ Taá keeri-na nuneeni
 bisankana
 kalu na ge ka baru tun na wó
 taa keeri o luə te tun.
⁹ Benywaani, wudiu di sana daa
 tərə
 si ba ma ba ki peera Baŋa-We
 yigə ni.
 We kaanum tiinə bam keeri mu
 ga bogi-bogi
 benywaani peera daa tərə si ba
 ma zuli Baŋa-We.
¹⁰ Kari sim maama cogi,
 yi tiga kam baŋa maama yi
 yinigə mu punə.
 Wudiiru tum maama ti.
 Sa-nyono ti, yi nugə di daa
 tərə.

¹¹ Vala bam, abam di pa á wu
 cogi!

Taá keeri-na si ku zarj weeni
 bogi bogi,
 benywaani, muna yam maama
 cogi.
 Faa kum wu jaani kuri.
¹² vinyə tweeru tum didaani
 kapurru tum maama
 kwaan kwaan mu ti ziga.
 Tweeru tum maama kuga pa ti
 ba ləri biə:
 grinadini tweeru, di
 kaligwənnu,
 di kurru tum maama yoori ti ti
 mu.
 Noona bam tuna maama di ma
 ti.

Ku maŋi si noona bam mu culi ba lwarum

¹³ We kaanum tiinə bam,
 abam balu na yəni á tuŋi
 Baŋa-We bimbim dum
 ŋwaani tun,
 le-na gwar-zunzwara si á daari á
 taá keerə.
 Ku yi si á zu We diga mu tuti ni,
 yi á laan keeri si ku taa nii
 ti-pura maŋa,
 benywaani wudiiru di sana tərə
 si á kaani á pa á Tu We dum.
¹⁴ Ta-na si noona bam jeeri ba
 vo ni We ŋwaani!

Bəŋi-na ba maama si ba la
daani ba zuli We.
Ku na yi nakwa bam,
didaani balu maama na zuuri
tiga kam ni tun,
pa-na si ba ba ba jeeri We diga
kam ni,
si ba maama keeri ba loori-Di
daani.

- ¹⁵ Baŋa-We de-kamunu kum
tiini ku bwələ zanzan!
Di na yiə,
kuʊ taa yi Dam-foro Tu We
dum mu pe cəgum ba.
De dum wó tiini di taa yi leero
na!
¹⁶ Dí yoori dí zigi dí nii mu,
yi dí wodiiru jigi ti cəga.
Dibam Tu We zulə digə kam
ywəəni maama ti.
¹⁷ Wo-dwə bam maama manj
tiga ni mu ba pə.
Dí tuli sum maama laan cəgi mu
si ziga,
wodi u na tərə si dí tiji tun
ŋwaani.
¹⁸ Vara bam maama keeri kana
mu.
Ba maa beeri yoo yirani, ba
təgi wodi u kwaga.
Buni di peeni sum maama yoori
si yaari mu.

- ¹⁹ Baŋa-We, amu nan wó keeri a
loori nmu mu!
Beŋwaani, ku nyi di mim mu
zwe gaa maama kulə!
Tweeru tum maama di maa
kwaari ti ziga.
²⁰ Ga-vara titi di keeri mu ba
loori nmu,
Beŋwaani, bwi sum kugi mu
yi na daa tərə si ba nyə.
Ciga tun, mim zwe gaa kum
maama mu kulə!

Kayira kəgo na bri Baŋa-We de-kamunu kum te tun

- 2** Zan-na á wu tigurə nabəno
kum,
si ku soo kum zanj We titi piu
Siyon yuu ni.
Ku manj si fuvni tiini di ja balu
maama na zuuri tiga kam
baŋa ni tun,
Beŋwaani, Baŋa-We
de-kamunu kum lagi di yi
lila mu.
Di tiini di bwələ zanzan.
² Dintu de dum wó taa yi lim
yirani mu.
Kunkwəənu tum wó zwəri
ti li tiga kam maama!
Beŋwaani, non-kəgo zanzan mu
maa buna,

yɪ ba kwɛli pweeru laŋa kam
 maama.
 Ku zigi faŋa faŋa, lɛɛru kuntu
 doŋ ta wu yi lugu kum,
 yɪ ku doŋ dɪ nan ta bá fɔgi ku
 kɪ.
³ Ba nyɪ dɪ min-vugu na di yigə
 dɪ kwaga maama te tun
 mu.
 Ba yigə nɪ tun, tɪga kam nyɪ dɪ
 Eden weyuu kum mu.
 Ba kwaga seeni tun, ka maa nyɪ
 dɪ kagua wu kasulu kum.
 Kulukulu bá wanɪ ku lu ba tee
 nɪ.
⁴ Ba ta nyɪ dɪ siseŋ-nɔɔna mu,
 yɪ ba yɔɔrɪ ba duri lɪla,
 nɛnɛnɪ sise silu ba na ma ba
 kɪ najara tun.
⁵ Ba na diini pweeru tum yupara
 tun,
 ba tiini ba duri zanzan.
 Ba sɔɔ kum nyɪ dɪ sise-tərikooru
 sɔɔ mu.
 Ba nɛ sum na dwanɪ te tun
 nyɪ dɪ mim na yəni dɪ zwe
 ga-kurru
 pa ku dwanɪ te tun mu.
 Ba ta saŋɪ da-kwaga mu
 nɛnɛnɪ jar-kərə na lagɪ sɪ ba
 kɪ najara te.
⁶ Nɔɔna dwi maama na nɛ-ba,
 fɔvɔnɪ mu yəni dɪ tiini dɪ zu-ba,
 yɪ ba yigə maama nywanɪ!
⁷ Nɔɔna bam na yi mɛ maama,

ba yəni ba yɔɔrɪ yigə kam mu
 nɛnɛnɪ pamaŋna na zaŋɪ
 najara te tun.
 Ba ta wai ba faŋɪ ba gaali kabri
 sum
 ba zɔvɔrɪ tunɪ dum ba jaana.
 Ba maama tɔgi ba cwəŋə mu,
 yɪ ba ba fɔgi ba ywəri ba
 daari-ka.
⁸ Ba ba yəni ba pɔnɪ daanɪ.
 Nɔɔnu maama tɔgi o cwəŋə
 mu.
 Kulukulu warɪ ba yigə sɪ ku cɪ,
 ku na maŋɪ ku yɪ cicwə dɪ
 cɪna maama dɪ.
⁹ Ba na yi tuw kulɔ maama,
 baá mæli-ku mu,
 yɪ ba tɔgi ku kabri sum baŋa
 nɪ.
 Ba maa yəni ba ŋɔ ba zu ku di
 sum wɔnɪ,
 nɛnɛnɪ ŋwuna na kɪ te tun.
¹⁰ Tɪga kam baŋa maa ziziŋɪ ba
 yigə nɪ.
 Weyuu kum dɪ maa suə.
 Wɪa kam dɪ cana kam maama
 ma ji lim.
 Calɪcwɪ sum pooni dɪ daa maa
 tərə.
¹¹ Baŋa-We di Dɪ jar-kərə bam
 yigə.
 Dɪ kwərə kam maa tiini ka
 zaŋa dɪ baari!
 Ku na yɪ kɔ-fɔrɔ kulɔ na tɔgi Dɪ
 kwaga yɪ ba sɛ Dɪ ni tun,

n bá wanti n jeeli n lwarti ba ni.
 Baŋa-We de-kamunu kum jigi
 fuɔni zanzan!
 Wɔɔ mu wó wanti o zigi di
 wuni?

Ləni-na á bɛcara yam

¹² Baŋa-We nan tagi tintu mu Dɛ wi:
 «Di kuntu maama, maŋa ta wu
 ke.

Joori-na á ba amu tee ni
 didaani á wu maama.

Taá vɔ-na á niə yi á keerə,
 si á ba amu yigə ni di á
 wu-cɔɔ.

¹³ Pa-na si á wuru tum suni ti
 cɔgi,
 yi ku dai á na vani á gwaaru á
 kaari kaari te tin yirani.»

Joori-na á Tu Baŋa-We dum te,
 Beŋwaani Dɛ yu-yoŋo dum
 gaali,

yi Dɛ jigi nɔɔna yibwənə.
 Dɛ maa yəni Dɛ puni Dɛ bani,
 yi Dɛ sono gaali.

Dɛ ba soe si Dɛ taa tɔŋi cam
 nɔɔna baŋa ni.

¹⁴ Wɔɔ mu wó wanti o lwarti?
 De dilu abam Tu Baŋa-We dum
 wó ləri Dɛ wubɔŋa,
 si Dɛ daari Dɛ duri abam
 ŋwaŋa,

yi Dɛ ki á yu-yoŋo.
 Abam laan maa wó nuni di
 wɔdiiru didaani sana,
 si á ma-á ki kaanum á pa
 Baŋa-We.

¹⁵ Wu-na nabɔnɔ kum Siyɔn piu
 kum yuu ni.

Ta-na si nɔɔna bam jeeri ba vɔ
 ni We ŋwaani!

Beŋi-na ba maama si ba la
 daani ba zuli We.

¹⁶ Pa-na si á kɔɔ kum maama
 kwe ba titi We ŋwaani,
 si ba daari ba jeeri We yigə ni.

Beŋi-na nankwin si ba nuŋi ba
 ba,

ku ta wəli di biə di bu-sɔsɔn
 silu ta na ŋɔgi ba niinə
 yila tin di.

Kam-bar-dɔɔru di nan nuŋi o
 di-pənə wuni,

Ku daari si ka-dɔɔru di nuŋi o
 tanti digə kam wuni!

¹⁷ Si ku na yi kaanum tiinə bam
 na tɔŋi ba pai Baŋa-We
 tun,

bantu marɔ si ba zu We diga
 kam ni mu.

Ba laan maa wó taa zigi digə
 kam ni dum didaani
 kaanum bimbim dum titari
 laŋa ni mu,
 ba keerə yi ba loori We ba wi:

«Amu Tu Baŋa-We, duri n nɔɔna
bam ŋwaŋa si n yi vaŋi
ba zwa.

Yi se si dwi-ge tiinə bam taa jigi
n nɔɔna bam ba twia,
yi ba mwani-ba si ba taa ta ba
wi: «Abam We dum nan
be?»»

Baŋa-We joori Dl ki ba yu-yoŋo

¹⁸ Baŋa-We nan bri ni Dl yigə
wu Dl tiga kam wuni mu.
Dl ma duri Dl nɔɔna bam
ŋwaŋa.

¹⁹ Dl ma ləri-ba Dl ta Dl wi:
«A lagi a pa á na wudiiru mu, di
sa-nyoŋo, didaani nugə.
Abam laan ma-á wú di á
wubɔŋa á su.

Amu daa bá se si dwi-ge tiinə
bam taa ki abam ba
mwana.

²⁰ Ku na yi nɔn-kɔɔ kulu na
nuŋi baŋa seeni ku ba á
baŋa ni tun,
amu wú zəli-ba a ja vu a yagi
kagua yuu ni,
si ba daa yi daani abam.

A lagi a kalu balu na wu kɔɔ
kum yigə ni ba maa ve tun
a ja vu si ba tu Ye ninu kum
wuni mu.

Ku ta na yi balu na maŋi kwaga
ni ba ve tun,

a lagi a ja-ba a vu si ba tu
Mediterrane ninu kum ni
mu.

Ba kɔɔ kum laan maa wú pɔ,
si ba lwəm taa zaŋi je maama
ni.»

Baŋa-We suni Dl tuŋi
wo-kunkagila!

²¹ Tiga kam yi taa kwari fuuni
si ka daari ka taa caki di
wupolo.

Ciga tun, Baŋa-We suni Dl tuŋi
wo-kunkagila!

²² Ga-vara bam di yi taa kwari
fuuni,
beŋwaani pwələ kam maama
su mu didaani ga-lɛɛɛ.

Tweeru tum di maa lə biə
zanzan!

Swan didaani vinyə tweeru
biə wura mu yɔɔ!

²³ Siyon tiinə bam, taá jigi-na
wupolo!

Taá di-na ywəni didaani
Baŋa-We na ki kulu Dl pa
abam tun.

Beŋwaani, Dintu mu tɔgi Dl
yu-yoŋo dum baŋa ni
Dl pa dua taa ni zanzan ka pa
abam.

Dl ma pa abam duum dua, di
faa ni dua kam di
si ku maŋi didaani Dl ya na
yəni Dl ki te tun mu.

²⁴ Muna twi sum lagi si su
didaani wodiiru mu,
si sana di nugə di taa daga si
gaali.

Baŋa-We mu wi:

²⁵ «A nan wó joori a ŋwi á
wodiiru tulu kayira sum ya
na cəgi
bina yalu wuni si kəgə di kəgə
na tu abam baŋa ni tun.
Ku yi amu mu deen tɔŋi-si
abam titari ni,
ni jar-kərə te.

²⁶ Abam laan wó taá di á sui,
á wodiiru na wó gaali tun
ŋwaani.
Abam laan maa wó zuli á Tu
Baŋa-We dum yiri,
di amu na tɔŋi wo-kunkagila a
pa abam te tun.
Amu nɔɔna bam daa bá di ba
cavura.

²⁷ Abam Yisrayeli tiinə bam
laan wó lware ni amu mu
wu abam titari ni.
Amu mu yi abam Tu Baŋa-We
dum,
yi We didonɔ daa tərə si di
dwəni di amu.

Ciga tun, a nɔɔna bam daa bá di
ba cavura.»

Baŋa-We de-kamunu kum taani

²⁸ «Ku maama kwaga ni,
amu wó lo a Joro nabiinə
maama baŋa ni.
Kuntu nan wó pa á bu-baara di
á bukwa taa ŋɔɔni amu
yiyiu-ŋwe,
si á nankwin di dwe dundwia
amu ŋwaani,
Ku daari si abam non-dunnu na
wo-kunkagila yalu a na
wó viiri a bri-ba tun.

²⁹ Ciga tun, da yam kuntu ni
a lagi a lo a Joro mu a
tintuɔna baŋa ni,
baara di kaana di.

³⁰ Amu ta wó pa wo-kunkagila
taa nai weyuu ni
didaani tiga baŋa ni.
Kantu maŋa kam ni jana wó taa
wura, di mim,
di nyva kalu na tiini ka zwərə
tun.

³¹ Wia kam wó ba ka varɔ ka li
lim,
yi cana kam di ji nasuɔni ni
jana te.

Ku laan daari si Baŋa-We
 de-kamunu kum ba ku yi,
 si Dɩ ninwaŋa kam dɩ bri jaja.
³²De dum kuntu ni,
 wulu maama na wu bɛŋi
 Baŋa-We yiri
 o ma loori zɛnɛ tun wu na
 vrim.
 Siyɔn piu kum yuu ni dɩ
 Zeruzalem tu kum
 maama wuni mu
 naɔna badaara wu lu cam dum
 wuni,
 ni Baŋa-We na maŋi Dɩ ta te
 tun.
 Ku na yi balu na wu wɛri tun,
 balu Baŋa-We na bɛŋi si ba taa
 yi Dɩ nyum tun
 wu taa wu ba wuni.»

Baŋa-We wu biri dwi tiinɛ maama taani

3 «Nii-na! Maŋa kam kuntu ni,
 amu wu pa Zeruzalem dɩ Zuda
 tiinɛ bam
 joori ba taa jigi yu-yoŋo
 lanyirani.
²Amu wu pa dwi-ge tiinɛ bam
 maama ba
 ba jeeri bolo kulu ba na bæi
 wu: «Zuzafati bolo» tun ni.
 Ba na tu ba wura, a laan wu dɩ
 ba taani,

dɩ ba na kɩ amu naɔna
 Yisrayeli tiinɛ bam te tun.
 Bɛŋwaani ba ya jaani-ba
 ba jagi ba vu tiini didonnɛ ni,
 yi ba daari ba joŋi ba tɔga
 kam ba te.
³Dwi-ge tiinɛ bam tagi jɔɔ mu
 a naɔna bam ŋwaani
 si ba nii wɔɔ mu wu joŋi-ba.
 Ba ma yɛni ba kwe bɛkɛri sum
 ba yɛgi ba ma tɔgi ka-boro
 kwaga,
 yi ba daari ba kwe bisankam
 sum ba yɛgi
 si ba joŋi sana ba taa nyɔa.

⁴Tiiri tiinɛ, dɩ Sidɔn tiinɛ, dɩdaani
 Filisi tiinɛ na wu je silu maama ni
 tun, abam buŋi si á kɩ amu tita mu?
 Á lagɩ si á yiri á jini mu amu baŋa
 ni na? Kuntu nan na yi á bubuŋi
 dum, lwarɩ-na ni amu wu kɩ lɩla a
 joori a ŋwi kulu á na kɩ amu baŋa
 ni tun. ⁵Abam vri sɛbu dɩ sɛbu-sɔja
 jijiguru tum na yi amu tuti lonni
 nyum tun á ja á vu á tiŋi á jwɛnɛ
 di sum wuni. ⁶Abam ta ma kwe
 Zeruzalem dɩ Zuda tiinɛ bam á ja
 á vu á yɛgi á pa Greki tiinɛ. Á kɩ
 kuntu si ba vu yigɛ yigɛ mu ba daari
 ba tuti tuw kum si á taá te.

⁷Nan nii-na! Amu laan lagɩ a joori
 a ja a naɔna bam mu si ba nuŋi je
 silu maama ni á na yɛgi-ba tun a ja

a ba sɔŋɔ. A ta maa wú pipiri kulo á na tɔŋi ba baŋa nɛ tun, sɛ kɔ joori kɔ ba abam titi yuu nɛ. ⁸A lagɛ a kwe abam biɛ mu a yɛgi a pa Zuda tiinɛ bam. Bantu laan wú kwe á biɛ bam ba yɛgi ba pa Sabien tiinɛ bam na zuuri sa-tuɔ nɛ yigɛ yigɛ tun.»
Baŋa-Wɛ mu tagɛ tintu maama.

⁹Tɔɔli-na kwɛrɛ kantɔ sɛ ka yi dwi tiinɛ maama:

«Ti-na á yigɛ jara-kɛm ŋwaantɛ!
Bɛŋi-na á babɛ sum dɛ á jar-kɛrɛ
bam maama
sɛ ba zaŋi ba la daanɛ,
ba daari ba vu ba zaŋi najara
dɛ ba dɔna bam.

¹⁰Kwe-na á vaanɛ dum sɛ á ma-á
lu jara-kɛm su-lwaanɔ,
sɛ á kwe á lari sum á pa ji
cicwɛ.

Pa-na sɛ nabwɛnɛ maama taa ta
wu: «A yi babɛ!»

¹¹Dwi maama tiinɛ, kɛ-na lɛla á
nuŋi á tunɛ dum nɛ

á ba á jeeri tintu sɛ á kɛ
najara!»

Baŋa-Wɛ, nmɔ dɛ ja n jar-kɛrɛ bam
n nuŋi n jeeri!

¹²Dwi-ge tiinɛ bam maama
maŋi sɛ ba zaŋi
ba vu ba jeeri Zuzafati bolo
kum nɛ mu.

Dáanɛ mu amɔ Baŋa-Wɛ lagɛ a
jɛni

a dɛ dwi-ge tiinɛ balɔ maama
na gilimi abam tun taanɛ.

¹³Nɔn-balwaarɔ tum maŋa yiɛ
sɛ ba na cɔgum!

Kuntu tun, kwe-na á sukwaarɔ
á ja á zu ba wunɛ á ma á
gaanɛ-ba,

nunɛnɛ ba na yɛni ba gwe minɛ
yalɔ na bigɛ te tun.

Nan ta nɔnɛ-na ba baŋa nɛ,
nunɛnɛ ba na kɛ te ba ŋokɛ
vinyɛ tweeru biɛ tun.

Maŋa kam yiɛ! Sana bam su ba
pɛɛɛ!

¹⁴ Nɔn-kɔɔ mu jeeri Sariya
 bolo kum ni,
 kɔɔ kulɔ na tiini ku gaali
 zanzan tin.

Cɔga tin, Baɲa-We de-kamunu
 kum lagi di ba lila mu,
 si DL buri ba bura daani.

¹⁵ Wia kam didaani cana kam
 maama wó ji lim.
 Calicwi sum pooni di daa bá
 taa nyuna.

¹⁶ Baɲa-We kwərə mu zaɲi
 Siyon piu kum yuu ni ka
 suurə.

DL kwər-dia maa bagi
 Zeruzalem tuw kum wuni,
 pa tɔga baɲa didaani weyuu
 maama ziziɲi.

Ku nan na yi DL tuti nɔɔna
 Yisrayeli tiinə bam,
 Baɲa-We mu yi ba dalim je,
 si ba salɔ DL yira ni.

Baɲa-We wó kɔ DL nɔɔna bam yu-yoɲo

Baɲa-We ma ta DL wi:

¹⁷ «Abam Yisrayeli tiinə bam
 laan wó lwarɔ ni amu mu
 yi á Tu Baɲa-We dim.
 A maa zuri a tuti piu Siyon
 yuu ni mu.

Amu ta ma pɔɔri Zeruzalem si
 ku taa yi a tuti tuw kum.
 Vərə daa bá wanɔ-ku ba di
 maɲa di maɲa.

¹⁸ Maɲa kam kuntu na yiə,
 vinyə tweeru tulu á na wó jəri
 pweeru je sum ni tin
 wó pa á na diven sana zanzan.
 Á vara di maa wó puli ba su
 pweeru laɲa kam maama,
 pa nayila di gaali.

Zuda wu bwi sum maama di
 maa wó su si pɛɛli.
 Na-woro wó zigɔ Baɲa-We digə
 kam ni

ka duri ka vu ka yi Sitim bolo
 kum ka bugi tɔga kam.

¹⁹ Ezipi tuw kum nan lagi ku ji
 di-dwənu je mu,
 si Edom di taa yi kagva yiranɔ.
 Beɲwaani ba deen tiini ba tuɲi
 wo-balɔɔ tutuɲi Zuda
 tiinə bam yira ni.

Ba ma zu ba tɔga kam ba gu
 balu na wu maɲi si ba ti
 tin.

²⁰ Ku nan na yi Zeruzalem tuw
 kum didaani Zuda laɲa
 kam maama,
 nɔɔna wó taa zuri da maɲa
 maama mu si ku taa
 zamaani di zamaani
 maama.

²¹ Amu laan maa wó joori a ηwi non-gura kəm-balwaarv dum jini, amu na wv ηwi-di tin ηwaani.	Ciga tin, amv Baḡa-We zvvri Siyon wvni.»
---	---

Wε Nijonnu

Amosi Tɔnɔ

Amosi deen nuɲi Zuda tuw kudonɲ woni mu, yɪ Wε pa-o kwərə si o kwe o pa Yisrayeli dwi tiinə balu na wu baɲa seeni paari laɲa kam nɪ tun. Maɲa kam kuntu nɪ, dɪ tuw kum deen nε yigə-vəŋə mu, yɪ ku nɔɔn-biə kɪ ba tɔɟi Wε cwəŋə cullu na yɪ te tun. Amosi ma ta dɪ ba nɪ: ku dɪ Wε cwəŋə cɪga cɪga mu ba tɔga. Ba nan yəni ba gooni yinigə tiinə mu. Ba sariya-dirə bam dɪ maa ba buri taani dɪ cɪga. Ku ma pa Wε wu cɔɟi ba ɲwaani. Amosi ma ta o bri-ba dɪ baari nɪ: Yisrayeli tuw kum dɪ maɲi ku ba garɪ tunɪ dɪlu na gilimi-ku tun. Kuntu ɲwaani, Wε wú vaɲi ba zwa mu, Dɪ na lagɪ si cɪga taa tɔɲa tun ɲwaani. Nii 5:21-24.

1 Amu Amosi yɪ nayiro mu na nuɲi Tekoa, yɪ a laan bri taani duntu. Oziasɪ deen na yɪ Zuda tuw pε, yɪ Zoasi bu Zeroboam dɪ yɪ Yisrayeli tiinə pε, yɪ Ku daari bɪna yale si tɪga kam ziziɲi tun mu Wε li wəənu tuntu ya na səgi tun Dɪ bri-nɪ.

² Amosi ma ta o wɪ:

«Baɲa-Wε kwərə mu zaɲi Siyɔn
piu kum yuu nɪ ka suurə.

Dɪ kwər-dia maa baɟi

Zeruzalem tuw kum woni.

ga-lεero tum nayira na kalɪ ba
vara ba ve mε tun wura tɪ
kura.

Karmeli piu kum gaa dɪ ma
kwaari.»

Damasi tiinə taani

³ Baɲa-Wε ni dum mu tuntu:

«Damasi nɔɔna bam yəni ba tiini ba
kɪ lwarim ba daɲi da-baɲa nɪ.

Beɲwaani ba deen mumugi

Galadi tiinə bam nɪ

ba na mε luku-mali ba mumugi
muna te tun mu.

⁴ Kuntu ɲwaani amu wú kɪ-ba tuntu:

Amu wú pa mim zwe Pε Azayeli
na lɔɟi sɔ-fɔɔ kulu tun,
si a daari a zwe Pε Ben-Hadadi
dam je sum.

⁵ Amu wú cɔɟi Damasi tuw
ni bwəeru tum,

si a daari a gu ku nɔɔn-biə bam

a vu a yi Aven bolo kum.
 Ku ta na yi pe wulv na di paari
 Bet-Eden tuv kum ni tun,
 amv wó zəl-o mv pa o lagı je.
 Amv ta wó pa ba kalı
 Siiri tiinə bam
 ba ja ba vu Kiiri tuv
 sı ba ji pına da.»
 Baıa-We mv tagı kuntu.

Filisi tiinə taanı

⁶ Baıa-We ni dum mv tuntu:
 «Gaza tuv kum nəona yəni ba tiini
 ba kı lwarım ba daıı da-baıa nı.
 Kuntu ııwaanı amv wó yəıı a
 vaıı ba zwa.
 Ba jaanı tuv kudon nən-biə
 maama
 ba kalı-ba ba vu ba kı
 Edəm tiinə jııa nı.
⁷ Kuntu ııwaanı amv wó kı-ba tuntu:
 Amv wó pa mim ja Gaza tuv
 kum,
 yi dı zwe kv dam je sum.
⁸ Ku na yi Asedodi tuv kum
 nən-biə bam,

dı wulv na di paari
 Asekelon tuv kum nı tun,
 amv wó cəıı-ba,
 sı a daarı a ma a dam-fəıı
 a yaarı Ekoron tuv kum tiinə.
 Filisi tiinə balv maama na daarı
 tun maa wó tı.»
 Yuutu Baıa-We mv tagı kuntu.

Tiiri tiinə taanı

⁹ Baıa-We ni dum mv tuntu:
 «Tiiri tuv kum nəona yəni ba tiini ba
 kı lwarım ba daıı da-baıa nı.
 Kuntu ııwaanı amv wó yəıı a
 vaıı ba zwa.
 Ba jaanı tuv kudon
 nən-biə maama mv
 ba kalı ba vu ba kı
 Edəm tiinə jııa nı.
 Kuntu tun, ba yaıı ba ni-gonim
 dum ba ya na kı dı tuv
 kum kuntu tun.
¹⁰ Kuntu ııwaanı amv wó kı-ba
 tuntu:
 Amv wó pa mim di Tiiri tuv
 kum,

yi di zwe ku dam je sum mu.»

Edom tiinɛ taanu

¹¹ Baɗa-We ni dum mu tuntu:
«Edom nɔɔna bam yɛni ba tiini ba
ki lwarum ba daɗi da-baɗa ni.

Kuntu ɗwaani amu wu yɔɔri a
vaɗi ba zwa.

Ba zali ba curru tum mu si ba
gu.

Ba maa ba jigi ba ɗwanja
di finfin di,
yi ba wu pe ba ban-zɔɗɔ kum
zuri.

¹² Kuntu ɗwaani amu wu ki-ba
tuntu:

Amu wu pa mim ja
Teman tu kum maama,
yi di zwe Botisera dam je
sum.»

Amɔn tiinɛ taanu

¹³ Baɗa-We ni dum mu tuntu:
«Amɔn tu kum nɔɔna yɛni ba tiini
ba ki lwarum ba daɗi da-baɗa ni.

Kuntu ɗwaani amu wu yɔɔri a
vaɗi ba zwa.

Ba na beeri tɔga si ba weli ba
tɔga wuni yi ba zaɗi
najara tun,
mu ba logi Galadi kapwi sum
ba pwi seeni ba gu-si.

¹⁴ Kuntu ɗwaani amu wu ki-ba
tuntu:

Amu wu pa mim ja Raba tu
kum,

yi di zwe ku dam je sum.
Nɔɔna laan maa wu tɔɔli
tiguri-kaasa najara de
dum kuntu ni.

Najara yam maa wu tiini ya ba
ba baɗa ni,
nɛɛni vu-diɗu na cɔgi wɛɛnu te
tun.

¹⁵ Amu ta wu pa ba ja Amɔn
tu kum pe di o nakwa bam
ba kati ba vu tuni didonno ni
si ba ji puna da.»

Baɗa-We mu tagi kuntu.

Moabi tiinɛ taanu

2 Baɗa-We ni dum mu tuntu:
«Moabi tu kum nɔɔna yɛni ba
tiini ba ki lwarum ba daɗi da-baɗa
ni.

Kuntu ɗwaani amu wu yɔɔri a
vaɗi ba zwa.

Ba yaali Edom tu pe
di ba na puri o yibeeli dum,
yi ba ta zwe o kwi
pa si ji tintwarum tun.

² Kuntu ɗwaani amu wu ki-ba tuntu:
Amu wu pa mim ja
Moabi tu kum maama
yi di daari di zwe

Kiriyoti dam je sum.
 Jar-kərə bam ta na wura
 ba tɔɔli tiguri-kaasa,
 yi ba wu nabwaanu tun,
 mu Moabi tiinə bam wó ti
 najara wuni.

³Amu wó ba a gu Moabi tiinə
 pe wum
 di ba tuw kum dideera
 maama.»

Baŋa-Wɛ mu tagi kuntu.

Zuda tiinə taani

⁴Baŋa-Wɛ ni dum mu tuntu:
 «Zuda tiinə bam tiini ba ki lwarum
 ba daŋi da-baŋa ni.

Kuntu ŋwaani amu wó yɔɔri a
 vani ba zwa.

Ba gooni amu Baŋa-Wɛ zaasum
 dum

yi ba wu se a niə yam.

Ba tɔgi wa yalu ba nabaara
 deen na tɔgi tun,
 yi ya gan-ba pa ba ywəri
 amu cwəŋə kam ni.

⁵Kuntu ŋwaani amu wó ki-ba tuntu:
 Amu wó pa mim ja
 Zuda tuni dum
 yi di zwe Zeruzalem dam je
 sum.»

Yisrayeli tiinə taani

⁶Baŋa-Wɛ ni dum mu tuntu:

«Si abam, Yisrayeli tiinə bam, á
 yəni á tiini á ki lwarum á daŋi
 da-baŋa ni.

Kuntu ŋwaani amu wó yɔɔri a
 yaari abam.

Juna ŋwaani mu Yisrayeli tiinə
 jigi non-ŋuna ba yəgə,
 pa ba ji gambe.

Ba ta ma yəgi nabwənə balu
 na warɪ ba naga natra juna
 ba ŋwi tun.

⁷Ba ta nii yinigə tiinə mu
 si ba taa yi kafe,
 nuneeni noona na noni
 tɔga kasulu baŋa ni te tun.

Ba maa yəni ba ci nabwənə
 cwəŋə
 si ba yi na ba bura.

Noonu di o ko se si ba pəni
 di gamba-kana diduə,
 yi ba yáali amu yiri dum
 na yi lanyiranɪ faɪ tun.

⁸Noona maa fin nabwənə
 pa ba kwe ba gwaaru
 ba ma tiŋi daari juna ŋwaani.

Ba maa tigi ti baŋa ni je silu
 ba na zuli ba Wɛ da tun.
 Ba wɛ dum sɔŋɔ kum ni mu
 ba yəni ba nyɔ sana.

Ku maa yi səbu-juna yalu
 ba na joŋi tun mu
 ba mai ba yəgi sana bam
 kuntu.

⁹Nii-na, Yisrayeli tiinə bam!

Abam ɲwaani mu amu deen zali
Amɔɔri tiinə bam.

Bantu ya yi nɔn-dɔdwaaru mu,
yi ba ta dana,
nɔnɛni tu-kamunnu na yi te
tun.

A ma yɔɔri a cɔgi-ba,
nɔnɛni nɔɔnu na guri tiu
di ku bunnu maama te tun.

¹⁰ Amu deen ya jaani abam
a nuɲi Ezipi tu kum ni,
yi a kwe buna fiinna a tu á yigə
ni,

pa dí ve kagua kam wuni.
A laan ma kwe Amɔɔri tiinə
tiga kantu a pa abam,
si ka taa yi á titi nyim.

¹¹ A ma daari a kuri
abam nɔn-dunnu tum wuni
si ba badonnə taa yi nijonə
ba pa-ni,
si ba badaara di taa yi Naziri
tiinə na pɔɔri ba titi
amu ɲwaani tun.

Yisrayeli tiinə bam, ku dai
kuntu na?

Ku yi amu Baɲa-We mu ɲɔɔna.

¹² Abam nan sugi Naziri tiinə
bam

pa ba nyɔ sana.

Á ma kwəri á fun amu nijonə
bam si ba pu ba ni
di amu kwərə kam.

¹³ Kuntu ɲwaani amu nan wó ki
abam tintu:

Amu wó ba a nɔni abam
a ki a naga kuri ni,
ni təriko na zigi muna zanzan
yi ku nɔni tiga ku muuri te tun.

¹⁴ Balu na wai ba duri lila tun
bá lu.

Dideera dam wó je.

Babe di bá wani ba vri ba titi
ba yagi.

¹⁵ Ci-taru gɔgɔ di bá wani o
zigi,

Balu na wai ba duri ciga ciga
tun

bá wani ba duri ba lu.

Nɔɔna balu na diini siseɲ-nɔɔna
tun di bá wani ba vri ba
titi

ba yagi.

¹⁶ De dum kuntu ni, babe wó di
ba najara zila ba yagi,

yi ba daari ba duri si ba lu.»
Baŋa-We mu tagi kuntu.

Yisrayeli tiinə maŋi waarim

3 Yisrayeli dwi tiinə bam, cəgi-na taani dɔlɔ Baŋa-We na maŋi si Dɔl ta tun. Ku yi taani dɔlɔ Dɔl na ŋɔɔni Dɔl pa abam dwi dum maama Dɔl na kali Dɔl ja nuŋi Ezipi tuw ni tun mu. Dɔl maa wi:

²«Amu kuri abam yirani mu a li dwi maama na wu lugu baŋa ni tun wuni, yi a nii á baŋa ni. Kuntu ŋwaani mu amu maŋi si a waari abam á kəm-balwaaru tum ŋwaani.»

³Nɔɔna bale wó taa ve daani yi ba wu ŋɔɔni ba maŋi daani na?

⁴Nyongo na wu zi woŋo, kuú suuri gaa ni na?

Nyongo-balaŋa na wu jaani woŋo, kuú taa ŋuuni ku tigə je ni na?

⁵Nɔɔnu na wu cigi ciku o tiŋi, kuú wani zuŋə ku ja na?

Ciku nan wai ku da ku faŋi weeni yi kulukulu tərə si ku ja na?

⁶Ba na wugi tigurə nabɔnɔ tuw wuni, fuuni bá ja nɔɔna bam na?

Baŋa-We na wu pɛ cwəŋə, cɔgum wó wani dɔ ba tuw wuni na?

⁷Ku yi ciga mu, Yuutu Baŋa-We bá ki woŋo yi Dɔl wu li Dɔl bubuŋi dum kuntu Dɔl bri Dɔl tintuŋna balu na yi o nijonə tun.

⁸Nyongo nan suuni ku suuri! Wɔɔ mu bá taa kwarɔ fuuni?

Yuutu Baŋa-We nan ŋɔɔni ja! Wɔɔ mu wó vin si o tɔɔli Dɔl taani dum?

Samari tuw cɔgum

⁹Nan tɔɔli-na kwərə si ka yi balu na zuuri Ezipi dɔ Asedodi sɔ-fwaaru tum wuni tun wi: «Jeeri-na daani Samari pweeru tum yuu ni si á nii á lwarɔ wo-yɔɔru dɔ lwarim dɔlɔ Yisrayeli tiinə bam na ki ba pa daani tun.» ¹⁰Yuutu Baŋa-We ma ta Dɔl wi: «Nɔɔna bantu yəri ciga cwəŋə tɔgum. Ba yəni ba vri nɔɔna wəenu dɔ dam ba ve ba sui ba sɔ-fwaaru tum. ¹¹Kuntu ŋwaani ba duna wó ba ba gilimi ba tuw kum pa ba cɔgi ba dam je sum yi ba vri ba jɔjiguru ba sɔ-fwaaru tum wuni.»

¹²Baŋa-We ni dum mu tintu:

«Nyongo na jaani piə si ku di, nayuru wó kwaani si o jonɔ piə kam ku ni ni, ku na maŋi ku yi ka ne sile dɔ ka zwa cicoro yirani dɔ. Ku nan yi bidwi mu dɔ Yisrayeli tiinə balu na zuuri Samari wuni tun. Ba

na manɔ ba na vrum, ba jɔjɔɔvɔ funfun yɔranɔ mu wú daari, nɔnɛnɔ jangɔɔɔ naga cicoro naa pɔlɔ na zarumɔ te tun.»

¹³ Paɔwa Tu Baɔa-We maa wɔ:

«Cɔgi-na, sɔ á kaanɔ Zakɔbɔ dwi tiinɔ bam nɔ: ¹⁴De dum amu na wú waari Yisurayelɔ tiinɔ bam ba lwarum yam ɔwaanɔ tun, amu wú cɔgi Betelɔ kaanum bimbina yam yɔ a pa ya nyɔa yam maama bwari ya tu tɔga nɔ. ¹⁵Amu wú yɔɔɔɔ a cɔgi ba sam dum maama. Ku na yɔ sɔɔɔ kulu ba na lɔgi tu kamunu wonɔ naa tu balaa wonɔ tun, dɔ kulu ba na kwe tuu yɔlɔ ba ma kwe tun dɔ, amu wú cicugɔ ba sɔ-fwaaru tum maama.» Baɔa-We mu tagɔ kuntu.

4 Cɔgi-na a taanɔ dum, abam kaana balu na nuɔi Samari tun. Á na nugi te tun nyɔ dɔ Basan naanɔ dum mu. Abam yɔni á daanɔ nabwɔnɔ, yɔ á bɛɛsɔ yiniga tiinɔ. Á ta daari á fun á banna sɔ ba pa abam sana sɔ á nyɔ á su.

² Yuutu Baɔa-We na yɔ wu-pɔɔɔ tu tun nan dugi dɔ Dɔ tutɔ mu Dɔ wɔ: «Maɔa lagɔ ka yɔ sɔ nɔɔna zi abam ba varɔ á mumwa ba ja ke. Baá varɔ á maama ba ja ke nɔ ba na mɛ gwali ba ja kale te tun. ³Baá lɔ abam á sam dum nɔ ba ja tɔgi kabri sum na bwari

me tun laɔa nɔ ba ke ba dɔ abam ba yagi Hermɔn seeni.» Baɔa-We mu tagɔ kuntu.

Yisurayelɔ tiinɔ na yɔni ba vun We ni dum te tun

⁴ «Nan taá tu-na Betelɔ sɔ á vun We ni! Ve-na giligalɔ dɔ, sɔ á vun We ni á daɔi da-baa nɔ! Kwaanɔ-na á taá zuli We nɔ á na lagɔ sɔ á kɔ te tun. Á lagɔ sɔ á kwe á vara á ma á kaanɔ á pa We zizɔɔa maama. Á lagɔ sɔ á ja á We-tari pɛera yam á ba á pa We da yatɔ maama. ⁵Kwe-na dɔpɛ á ja á ba sɔ á pa We sɔ ku taa yɔ abam le kɔm. Ku daari á wu-yɔɔɔ pɛera yam, á manɔ sɔ á magɔ á nyɔɔna ya ɔwaanɔ sɔ nɔɔna maama lwarɔ á na kɔ te tun. Wɔɔnu tilu abam Yisurayelɔ tiinɔ bam na lagɔ sɔ á taá kɔ tun mu kuntu.»

Yuutu Baɔa-We mu tagɔ kuntu.

⁶ «Amu nan mu pɛ kana zu á tunɔ dum maama wonɔ. Dɔ ku dɔ, á ta ba se sɔ á joori amu te.»

Baɔa-We mu tagɔ kuntu.

⁷ «Canɔ sitɔ ta na daari sɔ á pɔ á wodiiru tun, amu pɛ dɔa wu nɔgi yɔ á wodiiru cɔgi. Amu pɛ dɔa nɔ tu dɔdɔa nɔ yɔ ka wu nɔgi kudɔɔ nɔ. Ka ta nɔgi kara dɔdɔa nɔ yɔ wudɔɔ muna

3:12 naa Ba wonɔ balu na sagɔ jangwaanɔ dɔ pwaalu nɔ ba dɔ ywɔni lele tun funfun yɔranɔ mu wú na ba vrum.

3:14 2 Pwa 23:15

kwaari kwaari. ⁸Nəona ma nuji ba tu wuni ba kari tuni didonnə ba lagı na si ba nyə, yi na bam wu yi ba nyəəm. Abam nan ta ba se si á joori amu te.»

Başa-We mu tagi kuntu.

⁹«Amu ta pe yawuru ba ti cəgi abam kari sum wodiiru. Kayıra maa yəni si di á tweeru maama, pa á kapırru tum di á Olivi tweeru biə di á vinyə tweeru biə bam maama cəgi. Abam nan ta ba se si á joori amu te.»

Başa-We mu tagi kuntu.

¹⁰«Amu pe yawı-cəeru ba abam başa, ni amu deen na ki te a ma a cəgi Ezipi tiinə bam faşa faşa tun. Amu pe á nən-dınnu ti najara wuni, yi nəona kalı á siseş-nəona bam maama ba ja ba viiri. Twa yıra lwəm ma zaşı di su á na tigi me maama tun. Abam nan ta ba se si á joori amu te.»

Başa-We mu tagi kuntu.

¹¹«Amu cəgi abam badonnə ni a na cəgi Sodom di Goməri tiinə te tun. Abam balu na daarı yi á wəri tun deen joşı á şwıa ni daa kalu na jaanı mim yi ba li-ka di wuni te tun. Abam nan ta ba se si á joori amu te.»

Başa-We mu tagi kuntu.

¹²«Yisrayeli tiinə bam, nan lıwari-na ni amu lagı a waarı abam kuntu doş mu. Amu nan na lagı a tuşı kuntu á yıra ni tun şwıaanı, ti-na á yigə si á ba á zıgi amu yigə ni.»

¹³Nii-na!

Başa-We yi dılu na naanı pweeru tum.

Dı ma daarı Dı pa viu zaşı ku dula.

Dı ma pıırı Dı wubışa Dı pa nabiinə lıwari ya na yi te tun.

Dı paı ti-pıra ləri ka jiri lim.

Duntu mu nuji pweeru başa ni Dı ve Dı kaagi lıgu başa maama.

Ku nan yi Paşwa Tu Başa-We mu ki kuntu!

**Yisrayeli tiinə na maşı
si ba ləri ba wu te tun**

5 Yisrayeli dwi tiinə bam, cəgi-na, si a lagı a leeni abam luə lışəm ləşə mu:

²«Yisrayeli dwi dım nyı di busankan-pwələ na tu tıga ni tun mu.

O daa bá zaşı.

O tigi tiga ni

yɪ nɔɔn-nɔɔnu yəri ku ni ni,
sɪ o ja-o sɪ o zaŋɪ.»

³ Yuutu Baŋa-We daa ta maa wɪ:

«Abam tiv didva na pe nɔɔna
murru

nuŋi ba vu ba zaŋɪ najara,
nɔɔna bi yɪranɪ mu wó joori
yɪ ba ŋwɪ.

Á tiv kudonɔ na pe
nɔɔna bi nuŋi,

nɔɔna fugə yɪranɪ mu wó joori.»

⁴ Baŋa-We maa ta dɪ Yisrayelɪ dwi
dum Dɪ wɪ:

«Joori-na á ba amv te
sɪ á taá ŋwɪ.

⁵ Nan yɪ taá kaagɪ á beeri amv
je

Betelɪ nɪ.

Yɪ taá ve-na Giligalɪ.

Yɪ beeri-na á vu Beer-Seba dɪ.

Ku nan na yɪ Giligalɪ,

baá ja ku nɔn-biə

ba kalɪ ba vu sa-tuv kudonɔ.

Ku ta na yɪ Betelɪ tiinə,

leeru mu wó yi-ba.»

⁶ Nan titwəni-na á yi Baŋa-We

te

sɪ á taá ŋwɪ!

Á na wv sɪ á joori,

We banɪ wó zaŋɪ

Zuzəfv dwi dum baŋa ni,

yɪ Dɪ daari Dɪ cɔgɪ-ba

nɪ mim na zwe wəenu te tun.

Betelɪ maama mu wó cɔgɪ,

yɪ nɔɔn-nɔɔnu bá want o dwe
mim dum.

⁷ Leeru wó ba abam baŋa ni,

á na yəni á pipiri cɪga kam

pa ka ji vwan tun ŋwaanɪ.

Cɪga kam dat kulukulv

ka pai abam!

⁸ Baŋa-We mu kɪ calɪcwɪ

dwi dwi Dɪ kikili daanɪ.

Duntv mu pai titv ləri

ku jiri ti-pura.

Dɪ maa pai wɪa jiri titv.

Duntv mu yəni Dɪ koori

nanurv tum na bam

Dɪ joori Dɪ lo tɪga kam baŋa ni.

Dɪ yɪrɪ mu Baŋa-We.

⁹ Dɪ yəni o pai cɔgum tui

dudeera baŋa ni mu lula,

yɪ Dɪ daari Dɪ cɔgɪ ba dam je

sum.

¹⁰ Abam nan culi balv na di

taanɪ

dɪ cɪga tun mu,

á ta maa vat balv na ta cɪga tun

ni-taanɪ.

¹¹⁻¹² Abam beesɪ yinigə tiinə,

yɪ á fun-ba sɪ ba kwe ba mɪna

ba ma ŋwɪ lampoo zanzan.

Amv ye abam lwarum yam

na daga te,

dɪ á na tiini á cɔgi
amu niə yam te tɪn.

Kuntu ŋwaani á bá taá zɔvri
sɔ-fwaaru tɪlɔ á na lɔgi tɪn
wɔni.

Ku na yɪ vinyə tweeru á na dugi
á kadwi sum wɔni
yɪ dɪ tiini dɪ lana tɪn,
á daa bá nyɔ dɪ tweeru biə sana
bam.

Abam daani nɔn-ŋuna
yɪ á fɪn-ba sɪ á joŋi dim.
Á maa yəni á vri yinigə tiinə
dɪ ba bura.

¹³ Kuntu ŋwaani, wubɔŋa tiinə
wó taa yɪ cɪmm,
Bɛŋwaani, ku yɪ lwarum maŋa
mu.

¹⁴ Yagi-na titɔŋ-lwaannu kəm,
á daari á taá kɪ wo-laaru,
sɪ á taá ŋwi.

Ku maa wó pa Paŋwa Tu
Baŋa-Wɛ taa wu abam tee
ni,
nɪnɛni abam na yəni á tai te
tɪn.

¹⁵ Taá culi lwarum á daari
á taá soe kulɔ na lamma tɪn.
Á nakwa bam maŋi sɪ
ba taa tɔgi cɪga mu
dɪ ba na di nɔɔna taani te tɪn.
De dilɔ, Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ
wó duri á ŋwana,
abam balu na daari

yɪ á yɪ Zuzɛfu dwi dum tɪn.

¹⁶ Abam na tusi tɪn ŋwaani, dɪ
Yuutu Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ na tagi
te mu tintu:

«Nɔɔna kərə wó zaŋi
tɪw kum pwələ maama ni.

Baá taa keeri ba wi:

«Lɛɛru! Lɛɛru!».

Ba ta wó warɪ vala bam
sɪ ba taa tɔgi ba keerə
ku wəli dɪ balu na wai lusəm
ba leeni tɪn.

¹⁷ Wupolo bá taa wu á kari sum
maama wɔni,

kərə yirani mu wó taa wura,
amu na wó tɔgi abam titari ni
a waari abam tɪn ŋwaani.»

Baŋa-Wɛ mu tagi kuntu.

Baŋa-Wɛ de-kamunu kum taani

¹⁸ Abam balu na jigɪ tuna
sɪ Baŋa-Wɛ sariya de dum
ba dɪ yɪ tɪn,

lɛɛru taa wu á yuu ni!

Bɛŋwaani mu á lagi
sɪ Baŋa-Wɛ de dum ba?

De dum kuntu wó taa yɪ
lim-nyɔrisɪ mu

dɪ pai abam,

sɪ dɪ bá ja pooni dɪ ba.

¹⁹ Kuó taa yɪ nɪnɛni nɔɔnu na
duri sɪ o lu nyɔŋo jiŋa ni
te tɪn mu.

O ma duri o vu o jeeri ga-naa
na cəŋ-o tun.

O ma daari o vu o yi sɔŋɔ si
o daŋi o juŋa kəbrə baŋa ni,
yi tɔga wo-vəlu laan dɔn-o
o juŋa seeni!

²⁰ Cɔga tun, Baŋa-We sariya de
dum

wó taa yi lim-nyɔristi didaani
lim mu.

Pooni bá taa wura di finfun di.

We na culi wəənu tulu tun

Baŋa-We maa wi:

²¹ «Amu culi abam na yəni á di
candi yalu maama amu
ŋwaani tun.

Amu yi ba sui di abam na jeeri
daani si á zuli-ni te tun.

²² Abam na jaani zweem peera
naa wudiu peera
si á ba á kaani á pa-ni,
amu bá joŋi-ya.

Ku ta na yi wo-vallu biə balu
á na maŋi si á ki yazurə
kaanum

á pa-ni tun,
amu yigə tərə di-ya.

²³ Ja-na á tiə le sum á vu daa!
Si yi sɔɔ mu amu zwa wɔni.
Á na kwe kwaanu
si á ma á tee amu yiri,

amu bá cəgi abam le sum,
di si na maŋi si ywəmmə
te maama di.

²⁴ Nan pa-na si ciga burum
di lanyirani kəm taa wura
maŋa maama,
ni bu-tula na duri ka veə
yi ka ba wi te tun.

²⁵ Yisrayeli dwi tiinə bam, buna
fiinna yalu abam deen na wu kagua
kam wɔni yi á zuli-ni tun, ku dai
vara bam naa peera yam á na kwe
á ma á ki kaanum á pa-ni tun
ŋwaani mu á ki kuntu. ²⁶ Abam
laan nan jigi á jwənə yalu abam
titi na mɔɔni-ya tun á zigi á maa
keə. Á maa bæi ya didua ni abam pe
Sakuti. Didonj dum maa yi á jwəm
Kewani, á na zuli-di ni calicua te
tun. ²⁷ Á na zuli jwənə yantu tun
ŋwaani, amu wó ja abam a nuŋi á
tu kum wɔni a kali a vu je silu na
gaali Damasi tun.»

Yuutu Baŋa-We dum, Di yiri na
yi Paŋwa Tu Baŋa-We tun mu tagi
kuntu maama.

Yisrayeli dwi dum na wó na leero tulu tun

6 Abam balu na zuuri Siyɔn ni
yi á di ywəəni tun,
leero yi abam!

Abam balu na zuuri Samari piu
yuu ni di bicar-zuri tun,
leeru yi abam!

Abam pai á yi non-kamuna
á tu-foro kum ni.

Yisrayeli dwi tiina yoni ba tui
abam te ba loori zana.

²Ve-na Kalne tu kum
á nii ku na yi te tun.

Ve-na Hamati tu-foro kum,
á daari á ke Gati tu kum
Filisi tiina na zuuri me tun.

Abam tuni dum gari
tuni dum kuntu na?

Abam laja kam yalma ka dwe
bantu nyum na?

³Á ba joni á jeeli ni
cogum wu ba abam baji.

Abam kana maama nan vaji
leeru de dum mu
pa di twa.

⁴Á yoni á ma tuu yeli
á kwe á gadoru tum
pa ti lana zanzan.

Á laan maa tigi á kunkwallo tum
ni á sin ywani yirani.

Á yoni á duni pelbia nwana,
di na-pwali nwana mu á sui.

⁵Abam soe si á taá leeni
len-duura,
yi á tai á kwaanu,
nunen Pe Davidi
deen na leeni te tun.

⁶Abam maa soe si á taá nyo
sana zanzan á sui.

Á maa yoni á kwe trali nuga
kalu na jigi sabu tun
á ma á turi á yira.

Á yiga nan tara di Zuzefu dwi
dum na wura di coga te
tun.

⁷Kuntu gwaani baá da yiga mu
ba ja abam
ba nuni á tu kum wuni
ba kali ba vu sa-tu kudon.

Abam yira na zuura te tun,
di á ywani dum maama
wu je mu bidwi baji ni!

⁸Yuutu Baji-We dugi Di titi yiri
gwaani Di ta kuntu mu.

Paŋwa Tu Baji-We maa wi:

«A wu mu nuni Zakobi dwi
dum di ba na pai ba titi
kamunni te tun.

A yiga tara di ba so-fwaaru tum!
Amu wu kwe ba tu kamunu
kum
di ba jujiguru tum maama
a ki ba duna jaja ni.»

⁹Nona fuga na daari sanga kulu
wuni yi ba sagi da, ba maama wu
ti. ¹⁰Tu wum curu kulu na tu si o nii
o lué titonga baji ni tun na zu sanga
kum si o kwe tu wum o ja nuni, oó
bwe nonu wulu yirani na wari yi
o sagi sanga kum gugoro wuni tun o
wi: «Nonu daa tigi o wu nmu tee
ni na?» Nonu wum maa wu leri o

wi: «Awo!» Tu wum curu kum laan
maa wú ta wi: «Yi kú sɔɔ! Yi zaɲi
n beɲi Baɲa-We yiri, si Dɪ wú ni n
kwərə!»

¹¹ Nii-na! Baɲa-We lagi Dɪ pa ni
mu,
si Dɪ pa sɔ-kamunə dɪ sɔ-balwa
maama mumugi murə-murə.

¹² Siseɲ-nɔɔna wai si soe
pweeru gugwəru ni na?
Ba nan wai ba kwe naani
ba varɪ nɪnu wɔni na?
Kuntu maama warɪ kú kɪ.
Abam nan pe cɪga kam ləni
ka ji cɔɲɔ,
yɪ lanyirani kəm ji wo-cɛeri.

¹³ Abam ta bri á tuti á wɪ:
á magɪ najara dɪ Lodebarɪ tuw
kum á wani-ba.

Á ta kwəri á wɪ:
«Dɪbam mɛ dí dam mu
dí di Karenayim tuw kum!»

¹⁴ Paɲwa Tu Baɲa-We nan tagɪ Dɪ
wɪ:

«Yisrayeli dwi dum, amu lagi a
pa
tuw kudɔɲ dwi tiinə mu
zaɲi ba zaɲi najara dɪ abam.
Nɔɔna bantɪ wú tiini ba beesi
abam
á tɪga kam maama wɔni,

ku zigi Lebo-Hamati ni,
si ku taa ve Araba bugə kam
na wu mɛ tun.»

Kayira taani

7 Yuutu Baɲa-We na li kulɔ Dɪ
bri-nɪ tun mu tintɔ:

Dɛ didwi ba na zaɲi pe wum mina
ba ti, yɪ kari sum wodiiru tidonna ta
wura ti kwi tun, mu We tuɲi kayira
si si ba si cɔɲi tɪga kam. ²Amu
ma nii a na ni kayira sum dəlimi
wo-leɔ dwi maama na wu tɪga kam
ni tun mu nyɔ! Amu laan maa wɪ:
«Yuutu Baɲa-We, popo, yagi n ma
n cɛ n nɔɔna bam! Nmu na wu kɪ
kuntu, Zakɔbi dwi dum daa bá wani
ba wəri, ba na tiini ba bwənə tun
ɲwaani.»

³ Baɲa-We ma se yɪ Dɪ ləni Dɪ
wubɔɲa. Dɪ maa wɪ: «Nmu na nii
n na te tun daa bá kɪ.»

Mim taani

⁴ Yuutu Baɲa-We daa na vuri kulɔ
Dɪ bri-nɪ tun mu tintɔ:

Amu ne wɪ Yuutu Baɲa-We buɲi si
Dɪ tarigi min-lɔɲɔ Dɪ ma waari Dɪ
nɔɔna bam. Mim dum ma di nɪnu
kum maama nyɔ, yɪ di laan wura
di di tɪga kam. ⁵Amu laan maa

6:13 Lodebarɪ kuri mu yɪ *Ku dai kulɔkulɔ*. **6:13** Karenayim kuri mu yɪ *Naan-kwari sile*,
si na bri dam-fɔɔ tun mu. **6:14** Lebo-Hamati wu Yisrayeli laɲa kam baɲa seeni mu.
Araba bugə kam maa wu ka jagwiə seeni.

wi: «Yuutu Baŋa-We, a loori-m si n yagi! N na wu yagi kuntu, Zakɔbi dwi dum daa bá wanɔ ba wəri, ba na tiini ba bwənə tun ŋwaani.»

⁶Yuutu Baŋa-We daa ma ləni o wubuŋa yi o wi: «Nmu na nii n na te tun di daa bá ki.»

Lwara ŋuna taani

⁷We daa ta na li kulɔ Dl bri-ni tun mu tuntu:

Amu nii a na kəbrə kalu lwara bam na kwe ŋuna ba ma lo-ka ba fɔgi ba zigi dəki tun mu. A ta ma na ni Baŋa-We zigi ka tɛŋə ni yi Dl ze lwara ŋuna kam Dl juŋa ni. ⁸Baŋa-We ma bwe-ni Dl wi: «Amos̄i, bɛɛ mu n nɛa?» Amu ma ləri a wi: «Amu nɛ lwara ŋuna mu.»

O laan maa wi: «Amu wó kwe lwara ŋuna kantu mu a maŋi a nɔɔna Yisrayeli tiinə bam si ku bri ni ba ba zigi ciga ciga. Amu nan daa bá yagi ba lwarim a ma cɛ-ba. ⁹Amu lagi a cɔgi je silu maama Yizaki dwi tiinə bam na diini ba ki kaanum tun mu. Yisrayeli tiinə wara-je silu na yi lanyiranɔ fasti tun maama wó ji di-dwəenu mu. Amu ta wó zaŋi a tɔgi najara baŋa ni a cɔgi Pɛ Zeroboam paari dum.»

Amos̄i dɔdaani Amasia taani

¹⁰Amasia deen yi kaanum tu mu Beteli ni. Wuntu ma tɔŋi kwərə o pa Yisrayeli tiinə pɛ Zeroboam o wi: «Amos̄i jigi nmu bitar-balɔɔ mu o ŋɔɔna dɔbam Yisrayeli tiinə tu kum titari ni. O ni-taani dum lagi di sugi nɔɔna bam pa ba lo nmu kwaga ni mu. ¹¹O maa ta o wi: «Zeroboam wó ti najara wuni, si ba daari ba ja Yisrayeli tiinə bam ba nuŋi ba titi tu kum wuni ba kali ba vu sa-tu kudon.»

¹²Amasia laan ma tɔŋi o ta di Amos̄i o wi «We nijonnu, ku maŋi kuntu! Laan joori n vu n titi tu Zuda, si n ta n ŋɔɔni daani. Nmu ma n wó ta n nai n ni-wodiu da. ¹³Daa n yi ŋɔɔni Beteli yo seeni. Je suntu yi pɛ wum titi wara-je mu, yi di tu kum maama zuli da!»

¹⁴Amos̄i ma ləri Amasia o wi: «Amu maŋi a dai nijonnu! A wu nuŋi nijonɔ silu na ŋɔɔni ŋwuru ŋwaani tun kɔɔ kum wuni. Amu yi nayuru mu! A maa kali a vara. A ta maa nii kapurru baŋa ni yi a puri kapira yam. ¹⁵Baŋa-We ma li-ni a vara bam kwaga ni, yi Dl ta Dl wi: a ve a ŋɔɔni a bri wum nɔɔna Yisrayeli tiinə bam.

¹⁶ Nan cəgi Baŋa-We kwərə
kam!
Nmυ mu tagi n wɪ:
a yɪ ŋɔɔni a cəgi Yisrayeli
tiinə bam,
sɪ a yɪ tɔɔli kwər-lɔŋɔ a pa-ba.
¹⁷ Baŋa-We ni dum mu tuntu:
Amasia, nan lwarɪ sɪ n kaani
wó ji ka-boro
o taa kaagi tuw kum nɪ
o beeri baara.
Nmυ biə bam wó tɪ najara
wɔni,
bəkəri dɪ bɪsankam sum
maama.
Ba maa wó pɔɔri nmυ tɪga kam
ba pa nɔɔna badonnə.
Nmυ tutɪ nan wó tɪ dwi-ge tuw
nɪ.
Ba maa wó sunɪ ba ja
Yisrayeli tiinə bam ba nunji
ba tutɪ tuw kum wɔni
ba kalɪ ba vu sa-tuw kudonɔ.»

Tutɔɔ na su dɪ tiu biə tun maana

8 Yuutu Baŋa-We daa ma lɪ
wɔŋɔ kudonɔ o bri-nɪ. Amυ ma
nii a na tutɔɔ yɪ tiu biə na biɔ tun
ya su ku nɪ. ² Dɪ ma bwe-nɪ Dɪ wɪ:
«Amosɪ, bɛɛ mu n nea?» Amυ ma
ləri a wɪ: «Tutɔɔ mu a nea, yɪ ku
su dɪ tiu biə na biɔ tun.»

Baŋa-We laan maa wɪ:
«A nɔɔna Yisrayeli tiinə bam kənə
laan biɔ ya yɪ sɪ a vanɪ ba zwa.
Amυ nan daa ba yagi ba lwarum
a ma cɛ-ba. ³ Maŋa kam kuntu na
yiə, pɛ sɔŋɔ wupolo le sum wó ji
kərə mu. Twa wó taa tigi tuw kum
je maama nɪ, yɪ ba daari ba zɪŋɪ-ba
ba ja nunji cumm.»
Yuutu Baŋa-We mu tagi kuntu.

Yisrayeli tiinə lɛɛru tum taani

⁴ Abam balu na pini nabwənə
yɪ á vrɪ ba wənu tun,
ku wəli dɪ abam balu na yaari
á tuw kum yinigə tiinə
pa ba cəgi ba ti tun,
cəgi-na!
⁵ Abam yəni á ta á wɪ: «Dí lagi
sɪ We siun dɛ dum naa can-duŋa
candiə kam ti lɪla sɪ dí joori dí vu
dí kwe dí mina yam dí taa yəgə. Dí
maa wó kwe bwe silu na muri tun
dí ma pini dí yəllə bam dí joŋi ba
səbiə zanzan. ⁶ Dí ta wó kwe mina
yalu na gwaanɪ dɪ swannu tun dí
laan yəgi-ya dí joŋi səbu zanzan. Dí
ta wai dí beeri yinigə tu wulu na
warɪ o junɪ o ŋwɪ tun, sɪ dí yəgi ku
tu dí ma dí ji dí gambaa, o junɪ dum
na maŋi dɪ mai dɪ o naga natra yam
yiranɪ.»

⁷ Baŋa-We na yɛ dɛlɔ Zakɔbɛ dwi tiinɛ na jɛɣɛ Dɛl tɔna tɔn, Dɛl mɛ Dɛl titi yɛɣɛ mɛ Dɛl du durɛ Dɛl wɛ:

«Amɔ bɛɣɛ a bɛ fɔɣɛ a swe wo-balwaaru tɛlɔ ba na kaagɛ ba kɛ tɔn. ⁸ Ba kɛnɛ yam kuntu wɔ pa tɛga kam zizɛɣɛ. Nɔɔna balɔ maama na zuvɛɣɛ tɛga kam nɛ tɔn wɔ maa wɔ cɔɣɛ. Tɛga kam je maama wɔ zizɛɣɛ ka zaɣɛ weenɛ yɛ ka daari ka tɔ, nɛnɛnɛ Nili bugɛ kam na yɛni ka pɛɛɛlɛ yɛ ka tɔɛ te Ezipi nɛ tɔn.»

⁹ Yuutu Baŋa-We ta ma ta Dɛl wɛ: «Maŋa kam kuntu na yɛɛ, a lagɛ a pa we vu dɛ zu wɛa titari nɛ, pa lim-nyɔɣɛɣɛ taa wɔ je maama nɛ wɛa maŋa nɛ. ¹⁰ A maa wɔ pipiri abam candi dim sɛ ya lɛɣɛ ya jɛ lwi. Á wɔpolo le sum dɛ wɔ jɛ lusɛm. Abam wɔ zu gwar-zinzwara, yɛ á daari á ceeri á yum wɔ-cɔɣɛ ɣwaanɛ. Á maa wɔ tiini á keeri sɛ ku taa nyɛ dɛ nɔɔnɔ na ge o bu-dua yɛ o keeri o bu wɔm luɛ te tɔn. Dɛ de na yɛɛ, kɔbɛ tiini ku taa camma ku paɛ abam!»

¹¹ Yuutu Baŋa-We ta maa wɛ: «Nii-na! Maŋa lagɛ ka yɛ yɛ a pa kana ba lɔɣɛ baŋa. Kana kam kuntu bɛ taa yɛ nɔɔna na ge wɔdiu sɛ ba di naa ba ge na sɛ ba nyɔ tɔn ɣwaanɛ. Ku nan wɔ taa yɛ nɛ ba ge amɔ Baŋa-We taanɛ mɛ sɛ ba nɛ. ¹² Tɛga kam je maama nɛ mɛ nɔɔna wɔ taa kaagɛ ba lagɛ Baŋa-We taanɛ sɛ ba cɔɣɛ. Ku zɛɣɛ Yɛ nɛnɛ kɔm seeni sɛ ku vu ku yɛ Mediterane nɛnɛ kɔm,

ku ta wɛɛɛ dɛ tɛga kam baŋa seeni dɛ ka wa-puli seeni maama, baá beeri je maama kuntu sɛ ba nii ba ga wɔ nɛ We kwɛɛɛ mɛ yɛ ba nan bá na-ka.

¹³ Kantɔ maŋa nɛ, na-nyɔm wɔ gu abam nɔn-dunnu dɛ ka-bwɛnɛ titi.

¹⁴ Ku ta na yɛ balɔ na kwe Samari jwɛnɛ yam yɛɣɛ ba ma du durɛ tɔn, dɛ balɔ na ta ba wɛ: «Dan jwɛm dɛm yɛɣɛ ɣwaanɛ», naa «Bɛɛr-Seba jwɛm dɛm yɛɣɛ ɣwaanɛ» tɔn, nɔɔna bam kuntu wɔ tɔ. Ba nan daa bá joori ba zaɣɛ weenɛ.»

Nɔɔn-nɔɔnɔ bɛ lu Baŋa-We waarum wɔnɛ

9 Amɔ daa na nii tɔn, mɛ a nɛ nɛ Baŋa-We zɛɣɛ bimbim dɛm tɛɣɛ nɛ. Dɛ laan ma pa nɛ Dɛl wɛ:

«Tiini n magɛ We diga kam nayuu be sum dɛ dam pa digɛ kam kuri maama sisɛɣɛ. Zagɛ be sum n pa maama tɔ nɔɔna bam yum nɛ sɛ gu-ba. Amɔ nan wɔ pa balɔ na daari yɛ ba ɣwɛ tɔn tɛ najara wɔnɛ, sɛ nɔɔn-nɔɔnɔ yɛ lu.

² Ba na maŋɛ ba ku tɛga mɛ sɛ ba zu curu, amɔ wɔ yɛ da a vaŋɛ-ba a ja a nuŋɛ. Ba zɛ na diini weyuu nɛ, amɔ wɔ ja-ba a tu tɛga. ³ Ba nan na kwaanɛ ba di Karmelɛ piu kɔm yuu ba sɛɣɛ da, amɔ ta wɔ beeri ba je a daari a zi-ba. Ba nan zɛ na zu nɛnɛ kuri kuri mɛ sɛ ba sɛɣɛ amɔ yigɛ nɛ dɛ, amɔ wɔ pa nɛnɛ

wu varum wum doni-ba ku gu. ⁴ Ba duna bam na jaani-ba ba kali ba vu sa-tu kudoŋ, a ta wó pa ba ti najara wuni. Benwaani, a wobuŋa jaani si a cɔgi-ba mu, si a daa yi weli-ba.»

⁵ Paŋwa Tu Baŋa-We maa yi dɔlu

na yɔɔri Dɔ dwe tɔga kam
yi ka maama sisini tun.

Nɔɔna balu maama na wu ka
baŋa ni tun maa keeri
bɔgi-bɔgi.

Tɔga kam maa zaŋi weeni,
yi ka joori ka tuɪ,
nɔnɛni Nili bugə kam na yəni
ka su ka pɛɛɪ
yi ka joori ka tuɪ te tun mu.

⁶ Baŋa-We lɔgi Dɔ sɔŋɔ mu.
Ku nayuu kum wu weyuu ni mu
baŋa baŋa,
ku kugu kum maa wu tɔga baŋa
ni.

Duntu mu yəni Dɔ koori
nanuru tum na bam
Dɔ joori o lo tɔga kam baŋa ni.
Dɔ yiri mu Baŋa-We!

⁷ Baŋa-We daa ma ta Dɔ wɪ:
«Yisrayeli tiinə bam, á yi taá
buŋi-na ni abam gari Kusi tiinə
bam amu yigə ni. Ku yi ciga mu ni
a vri abam a ja nuni Ezipi ni. Amu

nan jaani Filisi tiinə bam a nuni
Kaftari ni mu, yi a ta kwəri a ja Siiri
tiinə bam a nuni Kiiri ni. Ku dai
kuntu na? ⁸ Amu wulu na yi Yuutu
Baŋa-We tun ne abam Yisrayeli tu
kum na yi te yi ku tiini ku cɔgi tun.
A nan lagi a cɔgi ku nɔn-biə bam
maama pa ba je mu tɔga kam baŋa
ni. Ku nan na yi te tun, a bá fɔgi a
cɔgi Zakəbi dwi dum maama a ti.
Amu Baŋa-We mu tagi kuntu.

⁹ Amu lagi a pa Yisrayeli tiinə
bam mu na yaara tuni didonnə dum
maama wuni. Kuú ta nyi di ba na
ze muni yɔlu wuni si weeru nuni te
tun mu. Amu wó pa ba li nɔn-yɔɔru
tum maama ba daari nɔn-ŋuna bam.
¹⁰ Amu nɔɔna balu maama na cɔgi
tun mu lagi ba ti najara wuni, ku na
maŋi ku yi balu na ta ba wɪ: We bá
se si kulokulu yi-ba tun.»

Yisrayeli tu kum na wó joori ku zigɪ te tun

¹¹ «De dum kuntu na yiə, amu wó
fɔgi a lo Pɛ Davidi sɔŋɔ kum na
cɔgi tun. A maa wó joori a kwe
ku kabri sum pa ku di-dwəənu tum
joori ti ji sɔ-dɔŋɔ. ¹² Ku maa wó pa
Yisrayeli tiinə laan di Edəm laŋa
kalu ta na daari tun, didaani tuni
dɔlu maama ya na yi amu nyum tun.

Amu Baŋa-We mu tagi kuntu, yi a
wó pa wəənu tuntu maama suni ti
ki.»

- ¹³ Baŋa-We daa ta maa wi:
«Nii-na! Maŋa laɣi ka yi
si wɔdiu taa ki lila
á kari sum ni,
ku dwe balu na wó taa wura
si ba zagi-ku tun.
Á vinyə tiu biə bam maa wó taa
daga
ba dwe á na wó taa wai
á ma balu á ki sana
si á laan ba á joori á du tun.
vinyə tweeru tiu á na wó jəri
pweeru je sum ni tun
wó pa á na diven zanzan
si ku gaali.
¹⁴ Amu ta wó pa a nɔɔna

- Yisrayeli tiinə bam
joori ba tɔga kam ni
ba jəni di dam.
Ba laan wó joori
ba fɔgi ba lo ba tɔni dɔm,
yi ba taa zɔvri di wɔni.
Ba maa wó taa jəri tweeru
ba kari sum ni,
si ba taa nyo vinyə tiu biə
diven bam,
yi ba di tiu biə balu na ləri da
tun.
¹⁵ Amu titi mu laɣi a jəni
a nɔɔna bam tɔga kalu
a na pe-ba tun wɔni.
Ba nan na jəni ka wɔni,
a daa bá li-ba maŋa di maŋa.»

Abam Tu Baŋa-We dɔm mu tagi
kuntu maama.

Wε Nijonnu

Abdiası Tónə

Abdiası ta o bri nɔɔna nı: nɔɔnu tərə o na wó lu Wε cıga burım dım. O kwərə kam ta tai o wı: dε didwı Wε wó pa cıga kam nuɟi jaja nɔɔna maama yigə nı. Edəm tuw na yı Esayu dwi tiinə bam tun mu deen yəni ba dɔnı Zuda tiinə bam. Bantu mu yı Zakəbı dwi tiinə bam. Babilɔnı tuw jar-kərə bam na tu ba li Zeruzalem tuw kum tun, Edəm tiinə bam cakı dı wupolo ku ɲwaanı mu, yı ba zəni Babilɔnı tiinə bam. Ba ta ma zu tuw kum wu ba kwalımı Zuda tiinə juɟɟuru zanzan ba ja ba viiri. Abdiası ma ɲɔɔnı o wı: maɲa wó ba yı Wε cɔɟı Edəm tiinə bam, dı Wε nɔɔna bam duna badonnə bam maama, pa tıga kam je maama ji Baɲa-Wε titı nyım.

Leeru na wó yi Edəm tiinə te tun

1 Yuutu Baɲa-Wε na vuri wəənu tılv o bri Abdiası yı ti yı Edəm tiinə yira taanı tun mu tintu:

Dı ni kwərə kantv Baɲa-Wε tee nı mu. Dı tuɲı nɔɔnu sı o vu lugu baɲa tunı dım wunı mu sı o ta o wı: «Zaɲı-na sı dı vu dı zaɲı najara dıdaanı Edəm tiinə bam.»

Baɲa-Wε nan tagı tintv mu dı Edəm tiinə bam:

²«Nii yo! Amv lagı a pa á tuw kum mu tiini ku taa bwənə tunı dım maama wunı. Nɔɔna wó taa juɟı abam ba tiini ba yáala. ³Abam

bri á titı kamunni. Á nan juɟı á titı mu á gana. Á zuvri pweeru bɔɔna wunı, dıdaanı pweeru tun yuu nı we wε. Á buɲı á wunı wı: nɔɔn-nɔɔnu bá wanı abam o vaari o dı tıga nı. ⁴Abam na maɲı á din weyuu, nuneenı kalonɟ-zonɟ na jaanı we wε te tun, naa á na lagı á sɔ pogo calıcwı sum titarı nı dı, amv ta wó vaari abam a dı tıga nı.»

Baɲa-Wε na tagı te tun mu kuntu.

⁵«Leeru mu wu á baɲa nı! ɲwuna na tu á sɔɲɔ sı ba ɲɔ titı nı, ba bá ɲɔ wəənu tılv yiranı ba na beeri tun mu na? Nɔɔna na tu sı ba gwəri vinyə tiu biə, ba yəni ba ba gwəri ba daari tiu biə badonnə na? ⁶Ku nan na yı Esayu dwi tiinə bam, á duna wó

⁶ Esayu dwi tiinə bam = Edəm tiinə bam

¹ Ezekıyelı 25:12-14   ⁴ Zeremi 49:16

beeri ba v̄eesti á je sum maama nı ba
vrı wənu tılv maama na jıgı kırı
tı pa abam tun mu ba daarı abam.
⁷ Á doonə bam tıttı mu lagı ba zəli
abam sı á nuji á duri á daarı á tıga
kam. Balv na goni ni dı abam tun
tıttı lagı ba lə á kwaga nı mu sı ba
wanı abam ba di. Á cilon-sonnu tum
wú cı cıkv sı ba ma ba ja abam, yı
á yəri kv ni nı.»

⁸ Baŋa-W̄e ta ma ta Dı wı:

«Dıntv de dım na yıə, amv wú cəgı
swan tiinə balv maama na zıvrı
Edom nı tun, dıdaanı yı-pırtı-nyına
na wv Esayu pweeru tum seeni tun.
⁹ Kv na yı nən-bıbe sılv na zıvrı
Teman tw wvni tun, fıvni wú ja-ba.
Kv daarı balv maama na yı Esayu
dwi dım tun wú je mu.»

Esayu dwi tiinə na cəgı Zakəbı dwi tiinə te tun

¹⁰ «Abam deen tiini á kı wo-balwı
dı á cırrıv tum na yı Zakəbı dwi dım
tun yı á gv-ba. Kuntv ŋwaanı mu
abam wú di á cavıura, yı á daarı á
na cəgım sı kv taa ve maŋa maama.
¹¹ Vərə deen na tu ba fun ba zv
Zeruzalem tw wvni sı ba vrı kv
jıjıgırv ba ja ba viiri tun, á zıgı mu á
niə yı á wv cıgı-ba. Vərə bam kuntv

na pıwı wənu tum ba pa daanı tun,
abam dıdaanı bantu maama maŋı á
ba garı daanı.

¹² Abam yaa wv maŋı sı á taá
mwani á caka dı lėerv na
yı á cırrıv tum te tun.

Abam yaa wv maŋı sı á taá
jıgı wıpolo dıdaanı Zuda
tiinə bam na ne cəgım te
tun.

Abam yaa wv maŋı sı á taá
maŋı á nyəwna dı bantu
cam dım.

¹³ Abam yaa wv maŋı sı á tıgı
á zv amv nəwna bam tw
kım wvni
de dılv wvni ba na ne ba lėerv
tum tun.

Abam yaa wv maŋı sı á taá jıgı
Zuda tiinə bam á mwana
dı ba na ne cam dılv ba lėerv
de dım nı tun.

Abam yaa wv maŋı sı á tıgı á
pe ba jıjıgırv á taá te
ba lėerv de dım nı.

¹⁴ Abam yaa wv maŋı sı á zıgı
cwə-pıpwıa yam nı sı á
gv balv na duri sı ba lu
najara yam wvni tun.

Abam yaa wv maŋı sı á ja balv
ta na daarı tun á kı ba
dına bam jıŋa nı

8 *Esayu pweeru tum* = Edom tıga kam

1:11 2 Pwa 25:10-11   1:12 Wv-cıkv tınc 1:7

ba cam de dím nɪ.»

Baḡa-We sariya de dím lagi dɪ yi

¹⁵«Amu Baḡa-We de dím lagi dɪ yi sɪ a di lugu baḡa dwi maama taani. Edóm tiinə bam, á dɪ wó na á nyim, nínɛɛnɪ á na kɪ nɔɔna badonnə te tun. Á kəm-balwaaru tum lagi tɪ joori tɪ tɔ á tɪtɪ yuu nɪ mu. ¹⁶Abam deen na wu amu tɪtɪ piu kum yuu nɪ yɪ á nyo sana á su te tun, kuntu don mu dwi-ge tiinə bam dɪ wó su dɪ a ban-zɔɔɔ kum. Baá tiini ba nyo taa ba su, pa ba yɪra laan yagɪ lugu baḡa nɪ. ¹⁷Ku daari Siyɔn piu kum nɪ mu nɔɔna wó na vrum. Je sum kuntu wó taa yɪ lanyiranɪ fastɪ sɪ pa-nɪ. Zakɔbɪ dwi tiinə bam wó joori ba jonɪ ba tɪga kam balu na vri-ka tun tee nɪ ba taa te. ¹⁸Zakɔbɪ dwi dím wó cɔɔɔ ba dɔna nɪ mim na zwe wəənu te tun mu. Zuzefu dwi tiinə bam wó taa nyɪ dɪ min-vugu mu. Baá di Esayu dwi tiinə bam kulə, nɪ mim na yəni dɪ zwe ga-kurru te tun. Nɔɔn-nɔɔnu

daa bá daari Esayu dwi tiinə bam wɔnɪ.»

Baḡa-We mu tagɪ kuntu.

¹⁹Yisrayelɪ tiinə balu na zuvri Negebi seeni kagva kam nɪ tun mu wó zu Esayu pweeru je sum nɪ ba taa zuvri da. Balu dɪ na zuvri wa-zuvri seeni bwəlu tum nɪ tun maa wó jonɪ Filisi tiinə tɪga kam ba taa te. Ba ta wó jonɪ Efrayim laḡa kam dɪ Samari laḡa kam. Benzamen dwi dím wó jonɪ Galadɪ laḡa kam ba taa te. ²⁰Yisrayelɪ tiinə balu maama ya na jagɪ tun wó joori ba zu Kaanan tɪga kam. Ba kɔɔɔ kum wó jəni tɪga kam maama nɪ sɪ ku vu ku yɪ Sarepta. Zeruzalem tiinə balu na jagɪ yɪ ba wu Sefaradɪ nɪ tun dɪ wó vu ba jəni tuntɪ dɪlu na wu Negebi seeni kagva kam nɪ tun. ²¹Babə silu na jonɪ ba nɔɔna ba yagɪ tun mu wó di Siyɔn piu kum yuu. Baá taa te Esayu pweeru laḡa kam maama. Kantu maḡa kam nɪ, Baḡa-We mu wó di paari Dɪ nɔɔna baḡa nɪ.

Wε Nijonnu

Zonası Tɔnɔ

Zonası Tɔnɔ kum bri kulɔ na tu o baɗa dı o na kwaanɩ sɩ o vɩn Wε ni tun mu. Zonası deen wu ki o wubɔɗa nɩ sɩ o ja kwɛrɛ kalɔ Wε na pɛ-o sɩ o kwe o pa Ninivi tiinɛ bam tɩn. Ninivi deen yɩ Asiiri tiinɛ bam tu-fɔrɔ mu yɩ bantu dɩnɩ Yisrayelɩ tiinɛ bam. Zonası maa ye wɩ: Ninivi nɔɔn-biɛ bam na vɩn ba lwarum yam yɩ ba daartɩ ba tɔɗi cɩga, Wε daa bá varɩ ba zwa. O wubɔɗa nan na joori yɩ o vu o tɔɔɩ Wε kwɛrɛ o bri-ba tɩn, ba sunɩ ba vɩn ba lwarum yam kɛnɛ mu yɩ Wε yagɩ o ma cɛ-ba. Zonası ma da ku ɗwaanɩ o puɩnɩ Wε. Wε ma bri-o wɩ: o yigɛ wu lugu baɗa tɩnɩ dum maama wɩnɩ, yɩ o wubɔɗa tɔɗi sɩ nɔɔna maama mu pipiri ba yagɩ lwarum kɛm sɩ ba ba o te. Wε nan yɩ dɩɔ sono na gaalɩ tun mu. Dɩ maa jɩɗi nɔɔna yibwɛnɛ yɩ Dɩ ki-ba Dɩ na lagɩ te tɩn.

Zonası vɩn Wε ni

1 Baɗa-Wε deen mu ɗɔɔnɩ dɩ Amitayi bu Zonası o wɩ: ²«Zaɗi n vu Ninivi tu-fɔrɔ kum n ta n kaanɩ ku nɔɔna bam wɩ: ba lwarum dum gaalɩ amɩ yigɛ nɩ.»

³Zonası ma vɩn yɩ o zaɗi o duri sɩ o vu Tarsisi. O deen ve Zope mu sɩ o na nɛ naboro na maa ve je sun kɩntɩ, sɩ o duri o lu Baɗa-Wε yigɛ nɩ. O laan ma ɗwi o səbu, yɩ o da o zu naboro kum nɩ.

⁴Baɗa-Wε ma pa vu-dɩv zaɗi ku magɩ na bam zanzan. Viu kum na tiini ku fufugi kɩntɩ tɩn, naboro kum maa ga fun sɩ ku bwɛri. ⁵Fuɩnɩ

ma tiini dɩ ja naboro kum coonɛ bam, yɩ ba dɩɔva dɩɔva puli o tɔɔɩ o loori o tuw Wε sɩ dɩ jɔɗ-o dɩ yagɩ. Ba ma daartɩ ba dɩɩ ba zɩla ba yagɩ na bam nɩ sɩ naboro kum taa poonɛ.

Zonası deen nan ya tu naboro kum kuri gugoro nɩ mu o tigi da, yɩ o dɔ o kɛ. ⁶Coonɛ bam yigɛ tu wum ma vu o na-o, yɩ o bwe-o o wɩ: «Bɛɛ mu yɩ nmu tigi n dɔa? Nmu dɩ zaɗi n bɛɗi n Wε yɩrɩ, sɩ dɛdɔɗ dɩntɩ wɔ duri dɩ ɗwaɗa, sɩ dɩ yɩ maɗi na bantu wɩnɩ.»

⁷Naboro coonɛ bam ma bam daanɩ ba wɩ: «Pa-na sɩ dɩ ta jɔrɔ sɩ dɩ lwarɩ wulɔ ɗwaanɩ cam dɩntɩ na yɩ dɩbam tɩn.» Ba na tagɩ tɩn, ku

ma ja Zonası. ⁸Ba ma bwe-o ba wı: «Ta n tea, wɔɔ mu pe lwarım dıntu ba dıbam baɟa? Bɛɛ tutuɟı mu nmı ɟıga sı n tutı yo? Nmı nuɟı yən mu? Nmı dwı yı dɔɔ mu?»

⁹Zonası ma ləri o wı: «Amı yı Ebru dwı tu mu. Amı nan tɔɟı Yuutu Baɟa-Wɛ dılu na te weyuı yı Dı kwəri Dı kı tıga baɟa dı nınu maama tın mu.» ¹⁰Ba na ni kuntu tın, fuvı deen ma tiini dı ja nɔɔna bam. Bɛɟwaanı, Zonası ya maɟı o ta o brı-ba nı o kwaanı sı o duri o lu Baɟa-Wɛ yıgə nı mu. Ba ma bwe-o ba wı: «Bɛɛ mu yı nmı kı kəm dıntu?»

¹¹Naboro coonə bam ma bwe-o ba wı: «Bɛɛ mu dı wó kı dı nmı sı nınu kım maɟı dá yirr?» Vıu kım deen yɔɔrı ku taa tiini ku dana ku pa-ba mu pa ba bwe-o kuntu. ¹²Zonası ma ləri o wı: «Ja-na amı á dılu á dı nınu kım wınu, sı kú kı maɟı dá yirr ku pa abam. Ku yı cıga, amı yıgə mu pe abam zu vu-dıv kuntu wınu.»

¹³Ba maa wı sɛ yı ba ya ta kwaanı ba yuɟə dı ba dam maama sı naboro kım wanı ku bɛ buburu baɟa, yı ba warı. Vıu kım ma fufuɟı yı ku fɔɟı ku tiini ku dana ku ja gaalı. ¹⁴Ba ma tɔɔlı ba bɛɟı Baɟa-Wɛ yıru ba wı: «Popo, Yuutu

Baɟa-Wɛ! Dı loori-m, yı cɔɟı dıbam dı na laɟı dı lı nɔɔnu wım ɟwıa tın ɟwaanı. Bɛɟwaanı, nmı na wı pe cwəɟə, tuntu maama bá kı.» ¹⁵Nɔɔna bam ma dılu Zonası ba dı nınu kım wınu, yı ku dı maɟı dá yirr bıdwı baɟa nı. ¹⁶Ba na nɛ kulu maama na kı tın, mu Wɛ fuvı zu-ba lanyıranı. Ba ma kwe kaanı ba kı ba pa Baɟa-Wɛ, yı ba ta goni ni sı ba taa zuli-Dı.

¹⁷Ku nan na yı Zonası, Baɟa-Wɛ tutı kaləɟə kamunu mu pa ka ba ka li-o. O maa wı kaləɟə kam wınu da yatɔ wıa dı tıtu maama.

Zonası warı Wɛ

2 Zonası deen maa wı kaləɟə kam puɟə wınu, yı o warı o Tu Baɟa-Wɛ o wı:

²«Amı Tu, amı na wı cam nı tın,
a bɛɟı nmı yıru yı n sınu n ləri-nı.

Twa gugwəru je sum nı kuri kuri mu
a keeri a laɟı zənə n tee nı,
yı n ni a kərə kam.

³N dılu-nı n dı na canluɟu
nınu kuri nı cıga cıga,
mɛ na bam na kaɟı-nı ba pu tın.

N na-cajna bam dı n na-wuura
maama duri ba da amv
bağa mv.

⁴Amv ya buŋi nı n zəli-nı n
yigə nı mv,
pa a daa yi na nmv tuti digə
kam de dı də.

⁵Na bam kwəli-nı yi ba
kaagi-nı.

Nınuv kum dı ma pu amv
maama.

Na wɔni gaaru tum dı deen
jujugi amv yuu maama.

⁶A ma tu na wɔni a dwe
pulwaaru kurə,
me cwəŋə na tərə si nɔɔnu
wanti o lu maŋa dı maŋa
tın.
Amv Tu Bağa-We, nmv nan
jaani-nı,
yi a nuŋi goŋo wɔni dı a ŋwıa.

⁷A na tu a maani nı a tɔvni yi
dı ti tın,
mv a guli Bağa-We gulə
yi a kɪ we-loro si n joŋi-nı.
Nmɔ ma n sɔni n zigi n tuti
digə kam nı
n ni a loro kum.

⁸Jwənə yi wo-yɔɔru mv.
Balv maama na zuli-ya tın
duli ba cıga dı nmv mv ba
yagi.

⁹Amv nan wó taa leeni tiə le
mv a pa-m.

A ta wó kwe kaanum mv a
pa-m,
sı a daari a kɪ kulv a na goni
ni sı a kɪ a pa-m tın.

Bağa-We yi dilv na paı nɔɔna
na vrum tın mv!»

¹⁰Kuntu maama kwaga nı mv,
Bağa-We laan ŋɔɔni dı kaləŋə kam
sı ka vu ka twı Zonası dı dı buburu
bağa nı. Ka ma sɔni ka vu ka kɪ
kuntu.

Zonası laan se We ni

3 Bağa-We daa ma ŋɔɔni dı
Zonası Dı kɪ bule Dı wı: ²«Nan
zaŋi n vu Ninivi na yi tu-fɔrɔ tın, sı
a laan pa-m a kwərə sı n tɔɔli-ka n
pa kv nɔɔna bam.»

³Zonası ma se Bağa-We ni yi o
daari o vu Ninivi. Tw kum kuntu
tiini kv yalma yi ba kwe da yatv
mv ba maa kaagi kv ni maama.
⁴Zonası na ve de wɔni vəŋə tu
kum wɔni tın, mv o puli sı o taa
tɔɔli taani dım yi o wı: «Da fiinna
mv daari sı Bağa-We cɔgi Ninivi tu
kum fast!»

⁵Ninivi tiinə bam ma se We kwərə
kam. Ba ma tɔɔli sı nɔɔna maama vɔ
ni sı ba daari ba zv gwar-zınzwara,

2:4 naa Amv nan wó joori a na nmv tuti digə kam.

3:5 Mat 12:41

sı ku brı ba wu-cəgə kum. Nəəna maama maŋı sı ba kı kuntu doŋ mu, ku na yı nən-kamunə naa nabwənə dı.

⁶ Ba pe wum na ni kwərə kam tın, o ma zaŋı o daarı o paarı yitunju kum. O ma lı o paarı gwaaru o tiŋı dāa nı yı o lə gwar-zunzwara. O ma daarı o vu o je tuntwarım wunı. ⁷ O laan ma təəlı o brı Ninivi tiinə o wı: «Ni dıntu nuŋı Pe dı o nakwa tee nı mu: Nəən-nəənu ba maŋı sı o di kulukulu. Ku na yı nabiinə, naa naanı, naa sənə vara dwi maama, ku culə sı ba di wudiu naa ba nyə na. ⁸ Nabiinə wó zu gwar-zunzwara mu, sı ba daarı ba kwe gwar-zunzwara ba və ba vara yıra nı. Nəəna maama maŋı sı ba sunı yiə mu ba loori We lanyıranı, yı ba vin ba titun-lwaannu dı ba vuvugə kənə yam. ⁹ De dilu dı na kı kuntu, We wó se sı Dı ləri Dı wubunə, sı Dı ban-lum daa yı taa wu dı baŋa nı sı dı tı.»

¹⁰ Baŋa-We deen maanı ba kənə yam dı ba na yaŋı ba titun-lwaannu tum tın. Dı ma sunı o duri ba ŋwanə

yı Dı wu vaŋı ba zwa nı Dı ya na taŋı nı Dı wó kı te tın.

Zonası banı zaŋı We yibwənə ŋwaanı

4 Zonası na nə kuntu tın, o wu deen ma fuli zanzan, yı o banı zaŋı. ² O ma warı Baŋa-We o wı: «Amu Tu Baŋa-We, amu ya ta na wu a titı tuw nı tın, a maŋı a lwarı nı tuntı mu wó kı. Kuntu ŋwaanı mu a nan maŋı a kwaanı sı a duri a vu Tarsisi tın. Beŋwaanı, amu ye nmu na yı sono tu We, yı n tiini n jıŋı nəəna ŋwanə te tın. N ma n yəni n punı n banı yı n ləri n wubunə sı n yı cəŋı nəəna. ³ Amu Tu Baŋa-We, nan yaŋı sı a tı, sı a tıvunı garı a ŋwıa.» ⁴ Baŋa-We ma bwe-o Dı wı: «Wəə mu pe-m cwənə sı n pa n banı zaŋı kuntu doŋ?»

⁵ Zonası na ni kuntu tın, o ma nuŋı tuw kum wunı o vu ku wa-puli seenı o te pwənə o je ka kuri nı. O laan maa je ka woro nı o cəgə sı o nii kulı na wó kı Ninivi tuw kum tın. ⁶ Yuutu Baŋa-We ma pa tiu doŋ

nunji ku bi lila ku kwəli pwəŋə kam maama pa woro wura lanyiranı. Ku ma pa Zonası zurim yi o jigi wupolo di tiu kum vɔɔrv.

⁷Tiga na yi yi ka joori ka pɔvri tun, We ma pa kanzwe didonj ba di doni tiu kum pa ku kwaari ku ti maama. ⁸Wia na biga tin, We ma tunji du-viu si ku zigı wa-puli seeni ku ba ku magı Zonası yupartı banja. O yuu maa wɛ. O deen ge fun mu si o bəri, wı-dea kam ɲwaani. O ma tiini o buɲi o beeri tɔvni, yi o wi: «A tɔvni manj di garı a ɲwia.»

⁹We daa ma bwe-o Dı wi: «Cwəŋə kɔ mu n jıga si n pa n banı zanjı tiu kum ɲwaani?» Zonası ma ləri o

wı: «Cwəŋə wura cıga cıga si a banı zanjı zanzan. Ku na manjı ku yi si a ti di, a jigi cıga.»

¹⁰Banja-We ma ta did-o Dı wi: «Ku na yi tiu kum, titi didva ni mu a pe ku zanjı ku bi. A daa ma pa ku je titi didonj ni. Nmu wu ki kulukulɔ n pa-ku, si ku maa zanjı ku bi. Bɛɛ mu yi n wu cɔgi ku ɲwaani? ¹¹Ku nan na yi Ninivi tiu nɔɔn-biə bam, a na duri ba yibwənə, ku dai ku cwəŋə ni na? Ku yi tu-fɔɔ kulɔ nɔɔna na dwe murru bi di fiinle balɔ na warı ba pɔvri lam di lwarım daanı tin mu. Ba varı-kɔgɔ kum di maa tiini ku gaali. Kuntu, a sunı a jigi cwəŋə si a taa jigi ba ɲwanja.»

Wε Nijonnu

Mise tɔnɔ Tɔnɔ

Mise deen zɔvri Zuda tuv nɪ mu maɲa kalv Wε nijonnu Ezayi dɪ na wura tun. Mise bri nɪ Wε lagi Dɪ waari Zuda tuv kum mu, nɪ Dɪ na maɲi Dɪ waari baɲa seeni paari laɲa kam na yɪ Yisrayelɪ tuv kum yɪ ba ta bəɲi-dɪ ba wɪ Samari tun. Ku yɪ ba kənə maama na biini yɪ ba ba buri cɪga bura taani dim baɲa nɪ tun ɲwaani mu Wε lagi Dɪ vaɲi ba zwa. Mise tɔnɔ ta bri nɪ Wε nɔɔna bam maɲi sɪ ba taa jɪɣɪ tuna jwa seeni nɪ: lɔɣv baɲa tunɪ dɪm maama wó taa zɔvri daani dɪ bɪcar-zuru, yɪ daanum daa bá yɪ nɔɔn-nɔɔnv. Nii 4:1-4. O ta ma ta o bri nɪ: maɲa wó ba yɪ ba lɔ bu na nuɲi pe Davidi dwi dɪm wonɪ tun. Wuntu maa wó jɪ pa-farv sɪ o taa nii o nɔɔna baɲa nɪ cɪga cɪga. Nii 5:1-5.

1 Baɲa-Wε na ɲɔɔni taani dɪlv Dɪ bri Mise, o na nuɲi Moreseti tuv tun mu tuntu. Ku maa yɪ maɲa kalv Yotam, dɪ Ahazi, dɪ Ezekiasɪ deen na saɲi daani ba yɪ pwa Zuda tuv kum nɪ tun. Samari dɪdaani Zeruzalem nɔɔna bam na tuɲi te tun mu Wε vuri o bri Mise.

Samari dɪ Zeruzalem borem taani

²Abam balv maama na zɔvri tɪga baɲa nɪ tun, purɪ-na á zwa á cəɣi taani duntu lanyirani. Yuutu

Baɲa-Wε mu je Dɪ weyuu sɔɲɔ kum nɪ yɪ Dɪ lagi o saɲi abam. ³Nii-na! Baɲa-Wε zigɪ Dɪ jəɲə je sɪm nɪ Dɪ tu Dɪ buɪna! Dɪ lagi Dɪ ba Dɪ nɔ lɔɣv baɲa pweeru tum yuu nɪ mu. ⁴Pweeru tum tɪtɪ wó nyuɪnɪ, nɪ ba na saɲi nugə mim nɪ te tun mu. Pweeru tum dɪ wó jagɪ tɪ je, nuɲɛnɪ na na cuuri ba kɛ te tun. ⁵Ku yɪ Zakɔbɪ dwi tiinə bam na se lwarum titɔɲa tun ɲwaani mu kuntu maama wó kɪ. Cɪga tun, Yisrayelɪ tiinə bam lɔɣi Wε kwaga nɪ! Bra mu pe ba cəɣi kuntu donɣ? Ku yɪ ba tu-fəɔ Samari tiinə tɪtɪ ɲwaani mu! Bra mu pe

Zuda tiinə bam zuli jwənə? Ku maa yɪ ba tɔw kamunu Zeruzalem tiinə tɪtɪ ɲwaanɪ!

Baɲa-We maa wɪ:

⁶«Kuntɔ ɲwaanɪ amu lagɪ a cɔɠɪ Samari tɔw kum maama pa ku jɪ di-dwənu nɔɔna na wó cɪ gaarɪ yɪ ba du vinyə tweerɪ da tɪn. A wó pa na cuuri tɔw kum kalankulə baɲa nɪ. Na bam wó ja-ya ba jagɪ pa tɔw kum dɪ ku kugu maama saarɪ. ⁷Amu ta wó cɪcɔɠɪ ba jwənə yam, yɪ a daari a ma mim a zwe pɛera yalɔ maama ba na kwe ba ma zuli-ya tɪn. Cɪga tɪn, a wó cɔɠɪ kamwarɔ tɪlɔ maama ba na jɪɠɪ ba kaanɪ tɪn mu. Ba nɛ ba jwənə jɪɠɪgɪrɔ tum ka-tɔlɪ tɪtɔɲa baɲa nɪ mu. Kuntɔ ɲwaanɪ amu wó pa ba dɔna bam jɔɲɪ-tɪ ba ja vu tɔw kudɔɲ ba ma ba ɲwɪ ka-tɔlɪ daanɪ.»

Zuda bá lu leɛrɔ tum wɔnɪ

⁸Leɛrɔ na wó ba kuntɔ tɪn, amu wɔw cɔɠɪ zanzan yɪ a keeri ku ɲwaanɪ. Amu laan wó taa ve kalambolo dɪ a napra yɪranɪ mu. A ta wó suuri nɪ nywənkurə mu te, yɪ a coosi nɪ zuɲ-kamunə na keeri te tɪn. ⁹Samari tiinə bam na nɛ zɔnnɪ dɪlɔ tɪn ba jɪɠɪ soonim. Ba yawu

kum loɲɪ ku ja Zuda tiinə bam dɪ, yɪ ku lagɪ ku yɪ Zeruzalem tɔw kum, amu curru tum na zɔvɪ mɛ tɪn.

¹⁰Yɪ zaɲɪ-na á ta taanɪ duntɔ sɪ Gatɪ tiinə bam maanɪ dí cam dɪm nɪ nɪ! Yɪ keeri-na dɪ funfun dɪ! Ku daari abam balɔ na zɔvɪ Bɛt-Leafa nɪ tɪn, kwe-na fogo á ma á taagɪ á yɪra á wɔ-cɔɠɔ kum ɲwaanɪ. ¹¹Baá kalɪ abam Safiri tiinə bam ba viiri sɪ á nuɲɪ á tɔw kum wɔnɪ bwəri dɪ á cavura á taá veə. Zaanan tiinə bam nan warɪ ba nuɲɪ ba tɔw kum wɔnɪ. Bɛt-Eselɪ tiinə bam maa kaasi zanzan, ba daa bá wanɪ abam ba wəli. ¹²Marɔtɪ tiinə bam maama yɔɔrɪ ba yaarɪ mu ba tɪnɪ vrɪm, Baɲa-We na tɔɲɪ leɛrɔ yɪ tɪ ga fun sɪ tɪ yɪ Zeruzalem tɔw tɪn ɲwaanɪ.

¹³Abam balɔ na zɔvɪ Lakisi nɪ tɪn, kwe-na á jara-kəm tərɪkooru tum sɪ siseɲ-nɔɔna vaɲɪ-tɪ yɪ á duri á ke! Ku yɪ abam mu pulɪ á tɔɠɪ Yisrayelɪ tiinə lwarum yam dɔɲ, pa Zeruzalem tiinə bam dɪ tɔ kəm-balwaarɔ wɔnɪ. ¹⁴Zuda tiinə bam, ve-na á kɪ bana dɪ Moresɛtɪ-Gatɪ tiinə bam. Á daa bá na-ba. Akisiba tɔw kum nan lagɪ ku lɔ Yisrayelɪ tiinə pwa bam kwaga nɪ mu. ¹⁵Abam balɔ na zɔvɪ Maresa nɪ tɪn, Baɲa-We lagɪ Dɪ pa á dɔna bam wanɪ á tɔw kum ba dɪ

1:13 Zeruzalem tiinə bam: Ebru = Siyɔn buko wɔm

1:8 Ezayɪ 20:2

mu. Wɔlu na jigi yiri Yisrayeli tiinə bam wuni tun wú duri o vu o səgi Adulamɔ piu bɔɔni dum wuni.

¹⁶ Zuda tiinə bam, ceeri-na á yum si á daari á taá laara, ba na lagi ba ja á bu-sonnu tum ba kali ba vu sa-tuɔ tun ɲwaani. Ciga tun, á ceeri-na á yum nɛnɛni duurə yum na yi te tun.

Balu na bæsi nabwənə tun wú na leeru

2 Ku na yi balu na jigi lwarim wubɔɲa tun, leeru wu ba yuu ni! Ba yəni ba pəni titi ni ba buɲi wubɔɲ-balwaarɔ mu. Tiga na pɔvri, baá suni ba kɪ kulɔ na su ba yiə tun, ba na jigi ku dam tun ɲwaani. ² Ba yəni ba vri kari silɔ maama ba yiə na su tun si ba va. Ba ta maa vri sɔɲɔ kulɔ maama ba na lagi tun si ba taa zɔvri ku wuni. Ba yəni ba kɪ kuntu mu, yi ba ma dam ba joɲi nɔɔna juɲa wəenu maama.

³ Baɲa-Wɛ nan na tagi kulɔ tun mu tintu:

«Amu titi jigi wubɔɲa si a pa cam mu ba abam baɲa ni. Nɔɔnu tərə á wuni o na wú wani o joɲi o titi o yagi. Maɲa kam kuntu ni, á wú na leeru pa á di á kamunni dum maama tɪga ni. ⁴ Nɔɔna wú taa jigi abam ba mwana yi ba leeni wu-cɔɲɔ ləɲə ba wi:

«Leeru wu dí yum ni!

Ba vri dí tɪga kam ba daari dɪbam.

Ka laan wu dí duna bam juɲa ni mu!»

⁵ Kuntu tun, ba na joori ba pɔvri tɪga kam ba pa Wɛ kɔɲɔ kum nɔɔna bam, abam balu na vri nɔɔna tɪga tun daa bá joɲi á nyum á taá te.

⁶ Nɔɔna bam kuntu yəni ba ɲɔɔni ba ta di amu ba wi: «Yi ta n ɲɔɔni kuntu doɲ! Dɪbam bri dí bá na dí cavura!»

⁷ Ku wu maɲi si Zakɔbi dwi tiinə bam taa ɲɔɔni kuntu doɲ. Á buɲi ni Baɲa-Wɛ wú pɔni Dɪ banɪ di abam, si Dɪ yi kɪ abam kulɔkulɔ mu na? Ku nan na yi balu na tɔɲi cwəɲə tun, amu ni-taani dum wú fɔɲi-ba lanyirani.

Baɲa-Wɛ maa wi:

⁸ «Abam na kɪ te tun, á tiini á pa ku zɔ amu nɔɔna bam yira, ni á yi a duna mu te. Á yəni á zi á donnə balu na nuɲi najara je ba joori ba sam tun, yi á daari á vri ba gwaaru tum.

⁹ Abam mu zəli amu nɔn-kɔɲɔ kum kaana bam pa ba nuɲi sam dɪlu na yi ba kugu je sum tun wuni. Ku ta na yi ba biə bam, á ma vri wo-laaru tɪlu amu na kɪ ba juɲa ni si ba taa te tun.

¹⁰ Zaŋi-na á lagɪ je! Á daa bá taá zuvri je sɪm kuntu nɪ sɪ á na siun. Abam lwarum titɔŋa mu pe tuw kum maama cɔgi. ¹¹ Nɔɔna bam kuntu wú taa lagɪ nijonnu wulɔ ni na su dɪ vwan taanɪ tun mu. Kuntu tu na tu o ŋɔɔnɪ dɪ ba o wɪ: «Á wú na sa-deera zanzan sɪ á taá nyo á sui!», baá tɔgi o kwaga dɪ wɔpolo.

Baŋa-We nɔɔna bam wú na fɔgɪm

¹² Zakɔbɪ dwi tiinə bam, amu wú joori a la abam a kɪ daanɪ. Cɪga tun, a wú kalɪ balu maama na daari Yisrayelɪ tiinə kɔgɔ kum wɔnɪ tun, nɪ nayɪrɔ na kalɪ o peeni o pa sɪ joori sɪ zu sɪ pwəgə je te tun. Kuntu tun, tɪga kam wú ba ka su dɪ kɔgɔ zanzan.»

¹³ Wulɔ na jigɪ dam sɪ o purɪ cwəŋə o pa-ba tun mu wú tɔgi ba yigə. Baá pi ba nuŋi tuw kulɔ ba dɔna bam na pɔnɪ-ba tun wɔnɪ. Ba Pe wum mu wú tu ba yigə nɪ, yɪ

ba da ba nuŋi. Wuntu yɪ ba Yuutu Baŋa-We mu.

Yisrayelɪ yigə tiinə na tiini ba cɔgi te tun

3 Amu deen tagɪ a wɪ: «Abam balu na yɪ yigə tiinə Zakɔbɪ dwi tiinə bam wɔnɪ tun, cɔgi-na taanɪ duntu! Abam yɪ Yisrayelɪ tiinə bam dɪdeera, yɪ á kənə maama ya maŋi sɪ ya taa tɔgi cɪga mu. ² Abam nan culɪ kulɔ maama na jigɪ lam tun yɪ á daari á tɔgi titɔŋ-balwaarɔ kwaga. Á yəni á ja amu nɔɔna bam á loori ba yatana yam á daari ba kwi sɪm yiranɪ. ³ A nɔɔna bam laan mu jigɪ nwana ba pa abam. Á yəni á ca ba ya-nwana yam á kɪ kambɪə wɔnɪ sɪ á saŋi, yɪ á daari á bwəri bwəri ba kwi dɪ. Á laan wú twəri nwan-saŋa yam wɔnɪ á di.»

⁴ Maŋa biɪnɪ, sɪ nɔn-balwaarɔ tum kuntu ba ba loori zənə Baŋa-We tee

ni. Dl nan bá se ba we-loro kum. Dl wú ma Dl kwaga Dl ya-ba, ba na tɔɔi lwarum kənə tun ɲwaani.

⁵ Baɲa-We ni-taani dum mu tuntu:

«A lagɪ a ta woɲo dɪ nijoɲnə balu na ganɪ a nɔɔna bam tun. Nɔɔnu wulu na pe-ba ba ni-wudiu, baá ta dɪ ku tu ba wɪ: «Yazurə taa wu n tee ni.» Wulu nan na wu pe-ba kulukulu, baá fugi ku tu o wɪ tigurə buni o baɲa. ⁶ Á maɲa kam ti. Lim wú ba dɪ kwəli abam, sɪ á daa yɪ taá nai kulukulu á ta á bri nɔɔna bam. Amu daa bá vuri a titɪ dɪ abam. We dum wú zu dɪ digə pa á jəni lim wuni. ⁷ Nijoɲnə bam dɪ sampwəri sum maama wú kwəli ba yibiyə dɪ cavura. Baá pu ba niə, We na vin sɪ Dl ləri ba bwiə yam tun ɲwaani.»

⁸ Ku nan na yɪ amu, Baɲa-We mu kɪ Dl Joro kum a bicari ni pa a jigɪ dam. Kuntu ɲwaani mu a wani a lwarɪ cwəɲə kalu na lana tun, yɪ a na baari sɪ a ta cɪga dɪ Yisrayeli tiinə bam sɪ ba lwarɪ ba na cɔɔi te tun.

⁹ Abam balu na yɪ yigə tiinə Zakəbi dwi tiinə bam wuni tun, cəgi-na taani dintu! Cɪga tun, abam balu na yɪ Yisrayeli tiinə dideera bam tun yəni á culi cɪga kam yɪ á cɔɔi kulu maama na lana tun. ¹⁰ Á tɔɔi pu-sɪɲa tutuɲa dɪ nɔn-gura kənə baɲa ni á fɔɔi á lɔ á sam Zeruzalem ni, yɪ ku yɪ We titɪ tu

mu. ¹¹ Tu kum dideera bam yəni ba joɲi dim mu yɪ ba daari ba buri nɔɔnu bura. Kaanum tiinə bam dɪ maa joɲi ɲwuru sɪ ba daari ba bri We taani dum. Nijoɲnə bam dɪ joɲi səbu ba vura yam ɲwaani mu. Kuntu maama, ba nan ta bri ba titɪ ba wɪ ba salɪ We mu. Ba maa kaagɪ ba ta ba wɪ: «Cam bá yɪ dɪbam, sɪ Baɲa-We wu dɪbam tee ni.» ¹² Abam kənə yam kuntu ɲwaani We titɪ tu Zeruzalem wú tu ku saari ku ji di-dwəenu yirani. Nɔɔna wú ba ba va Siyɔn tɪga kam kuntu ba tiɲi. Tweeru wú li zoɲo kulu We diga kam ya na zigɪ da tun.

Nabiinə wú ba ba zuli Baɲa-We

4 Maɲa wú ba yɪ Baɲa-We digə kam na zigɪ piu kulu yuu ni tun na yiri ku dwəni lɔɔu baɲa je maama. Kuɔ taa zigɪ weeni yuu navuga ni sɪ ku dwəni pweeru tum maama. Dwi zanzan tiinə wú taa nuɲi ba tunti dum ni ba toɲi daani taa ba yɔɔri da. ² Lɔɔu baɲa dwi tiinə bam kuntu maa wú ba da yɪ ba ta ba bri daani ba wɪ: «Pa-na dí vu dí din Baɲa-We piu kum yuu sɪ dí zuli Zakəbi We dum Dl digə kam ni. Dintu wú bri dɪbam Dl cwe sum, sɪ dɪbam dɪ wani dí taa tɔɔi-sɪ.»

Berɲwaani, da yam kuntu ni We zaasum dum wú zigɪ Siyɔn ni mu ya

jagɪ je maama nɪ. Baŋa-We kwərə kam maa wú nuɲi Zeruzalem nɪ ka yi nɔɔna maama. ³Dwi tiinə balu na zʊʊri tuni dɪlʊ maama wunɪ tun na jigɪ daani, We wú fɔgɪ-ba Dɪ kɪ daani yɪ Dɪ lwe ba najara yam, dɪ ba na maɲɪ ba jigɪ dam te dɪ. Ba laan wú kwe ba jara-kəm su-lwaanʊ tum ba ma lu vaani, sɪ ba cicwə yam dɪ pipiri ya ji sukwaarʊ ya pa-ba. Tiw daa bá zaɲɪ najara dɪ ku doɲ. Nɔɔna dɪ daa bá zaasɪ najara kəm. ⁴Nɔɔna bam maama laan wú taa zʊʊri ba sam wunɪ yɪ liə tərə. Baá jəni ba titɪ tweeru tum woro nɪ ba sin. Nɔɔn-nɔɔnʊ bá wanɪ o fugi-ba. Paɲwa Tu Baŋa-We ni-taanɪ mu kuntu.

⁵Dwi-ge tiinə buɲɪ sɪ ba taa tɔgɪ ba titɪ wa yam cwe mu. Dɪbam dwi dum nan wú taa tɔgɪ dí Tu Baŋa-We dum sɪ ku taa ve wuu.

Yisurayeli tiinə wú joori sɔɲɔ

⁶Baŋa-We maa wɪ:

«Da yam kuntu nɪ, amu wú la nɔɔna balu a na pe ba yaari sa-tiw nɪ tun a kɪ daani. ⁷Ba na wu yigə yigə dɪ ba titɪ tiw kum tun, ba nyɪ dɪ gwanɪ mu. Amu laan wú pa ba ji balu na daari a nɔɔna bam wunɪ yɪ ba joori sɔɲɔ tun. Ba tiw kum maa wú fɔgɪ ku kɪ dam. Ku zɪgɪ da yam kuntu nɪ sɪ ku

taa ve wuu, amu Baŋa-We wú taa wu Siyɔn piu kum yuu nɪ yɪ a nii ba baŋa nɪ.»

⁸Zeruzalem, nmu wú taa yɪ tiw kulʊ We na yiri Dɪ nɔɔna bam nɪ nayirʊ te ku wunɪ tun. Nmu ta wú joori n ji tu-fɔrɔ me pe wum na dɪ o paari da tun.

⁹Bɛɛ mu kɪ yɪ á keeri dɪ baari kuntu? Ku yɪ á pe wum dɪ á nakwa bam ɲwaanɪ mu na? Ba daa ta tərə na? Kuntu ɲwaanɪ mu pe á wu zʊnnɪ wunɪ nɪ ka-puə na yaari sɪ o lʊ te tun na? ¹⁰Ɛɛn, Zeruzalem tiinə bam! Taá suuri-na yɪ á kuna nɪ kaani na yaari sɪ o lʊ te tun. Abam laan wú nuɲi á yagɪ á sam mu sɪ á vu á pu vwə gaa nɪ á pəni da. Á duna bam maa wú ja abam ba vu Babilɔni sɪ ba puɪni abam tiw kum kuntu nɪ. Baŋa-We nan wú ba Dɪ vri abam Dɪ yagɪ á duna bam juɲa nɪ pa á joori á taá te á titɪ.

¹¹Jar-kərə mu nuɲi tuni zanzan wunɪ ba la daani sɪ ba zaɲɪ najara dɪ abam. Ba maa wɪ: «Pa-na dí yɔɔri dí cɔgɪ Zeruzalem tiw kum fastɪ, sɪ dí daari dí pa cavura ja-ku!» ¹²Nɔɔna bantu nan za wu lwarɪ Baŋa-We na kwe bubuɲɪ dɪlʊ dɪ ba tun. Ba daa wu maani nɪ We mu lagɪ-ba Dɪ kɪ daani sɪ Dɪ magɪ-ba nɪ nɔɔnʊ na magɪ mumunə te tun.

Baŋa-We maa wi:

¹³ «Zeruzalem tiinə bam, zaŋi-na sɪ á magɪ á duna bam! Amu wó pa abam dam nuneɛni na-bia na dana yɪ ka jɪɪ nyɪa yalu na yɪ luuru tun dɪdaani napɔɔna yalu na yɪ canna tun. Kuntu tun á wó nɔ dwiə yalu maama na wó jeeri abam tun. Á laan wó kwe jɪɪɪɪɪ tɪlu maama ba na nɛ ba najara yam baŋa ni tun á kɪ amu Baŋa-We jɪɪa ni. Amu mu yɪ lugu baŋa tɪni dum maama Yuutu wum.»

5 Zeruzalem tiinə bam, la-na á jar-kərə bam á kɪ jəgə dɪdɪa. Dɪ duna bam tu ba gilimi dɪ tu kum sɪ ba zaŋi najara dɪ dɪbam. Ba lagɪ ba ma da-lɔŋɔ ba magɪ Yisɪrayɛli tiinə yuutu wum.

Yuutu wɔdɔŋ wó nuŋi Betelɪhem ni

Baŋa-We maa wi:

² «Ku nan na yɪ nmu, Betelɪhem Efrata, nmu muri Zuda dwi tiinə sɔ-yuni tum maama wuni. Dɪ ku dɪ, amu lagɪ a lɪ dɪdɛɛru abam wuni sɪ o taa te Yisɪrayɛli tiinə bam o pa-nɪ. Oó taa yɪ wulu dwi dum na zɪɪ faŋa faŋa tun mu.»

³ We nan wó yagɪ Dɪ nɔɔna bam ba yɪra sɪ ku taa ve maŋa kalu ka-puə kam na wó ba o lu bu tun. Bu wum curru tum laan wó na cwəŋə sɪ ba nuŋi sa-tu ba joori ba sam ba wəli dɪ ba donnə Yisɪrayɛli tiinə bam. ⁴ Dɪdɛɛru wum wó zaŋi o taa te o nɔɔna bam ni nayɪru na nii o peeni baŋa ni te tun. Baŋa-We wó pa-o dam sɪ o kɪ kuntu wum Tu We tɪti yɪɪ kamunu kum ŋwaani. Lugu baŋa je sum maama wó ni o kamunni dum ŋwa pa nɔɔna bam taa zuɪɪ dɪ yazurə. ⁵ Wuntu wó ja wu-zuru o ba o pa-ba.

Yisɪrayɛli tiinə bam wó taa te ba tɪti

Asiiri tiinə jar-kərə bam wó wani ba ba ba nɔ dɪ tɪga kam sɪ ba daari ba cɔɪ dɪ sɔ-fwaaru tum. Dɪ nan wó pa dɪdɛɛra zanzan zaŋi dɪ wuni ba zəli-ba. ⁶ Baá wani Asiiri tiinə bam ba kɪ-ba ba dam kuri ni. Ba ta wó zu Numrɔdɪ tuw kum ba dɪ ku nɔn-biə bam. Cɪga tun, Asiiri tiinə bam na zaŋi najara dɪ dɪbam, dɪ dɪdɛɛra bam wó joŋi dɪbam ba jɪɪa ni ba yagɪ.

⁷ Maŋa kam kuntu ni, Zakɔbi dwi tiinə balu na daari tun wó taa zuɪɪ dwi-ge tiinə tɪtari ni. Baŋa-We nan

wó pa ba taa nyi di nyɔnɔ di dua kalu na li tɔga kam pa ka zuri tun mu. Ku dai nabiinɔ mu ba danɔ ba tuna ba banja ni, si ku yi We yiranɔ mu. ⁸Nɔɔna balu na daari Zakɔbi dwi tiinɔ bam wuni tun wó gwaani didaanɔ dwi-ge tiinɔ. Ba na zuuri ba tɔni wuni kuntu tun, baá taa nyi di nyɔnɔ kulu na beeri gaa wuni ku lagi ku ni-wudiu tun mu. Baá di ba duna bam, nuneɛni nyɔnɔ na zu pe-kɔɔ wuni ku ja-si ku tɔri yira yira ku di te tun mu. Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o jɔni-ba o yagi. ⁹Yisrayeli tiinɔ bam, á wó wani á duna bam pa ba yagi tɔga kam banja ni!

¹⁰Banja-We ma ta Dɔ wi:

«Manja kam kuntu ni amu wó caali á sisenɔ-nɔɔna bam yi a daari a cɔgi á jara-kɛm tɛrikooru tum maama.

¹¹A ta wó cɔgi tɔni dilu á na zuuri di wuni tun, di á sɔ-fwaaru tum maama. ¹²A ta maa wó cɔgi á liri mwaanu kɛnɔ yam, yi sampwɛri sum daa bá wani ba taa tɔnɔ ba titɔnɔ. ^{13–14}Ku na yi jwɛnɔ yalu á na mɔɔni tun, didaanɔ kandwa yalu á na cwi yi á zuli-ya tun, amu wó cɔgi ya maama, ku ta wɛli di Asera nyinyugu de sum. Abam dáa bá kuni donnɛ wɛɛnu tɔlu á jia na mɔɔni tun

yigɛ ni á zuli-ti. Cɔga tun, amu wó cɔgi á jwɛnɔ yam maama.

¹⁵Amu wó tɔgi a ban-zɔnɔ kum banja ni a yaari dwi-ge tiinɔ balu na wu se si ba tɔgi amu ni tun.»

Banja-We na bwe Yisrayeli tiinɔ bam te tun

6 Cɔgi-na Banja-We na lagi Dɔ ta kulu tun:

«Yisrayeli tiinɔ bam, zaɔni-na si á tɔli á taani dum si pweeru tum di pu-kum sum maama ni. ²Amu, Banja-We mu jigi taani si a ja a jeeri abam balu na yi a titi nɔɔna bam tun. Lugu banja pweeru tum didaanɔ tɔga kuri dum maama wó zigi amu cɔga kam kwaga ni.

³A nɔɔna bam, a bri a kɔ beɛ mu a ma cɔgi abam? A beɛsi abam tita mu? Á jigi taani si á ta na? ⁴Amu nan jaani abam a nuɔi Ezipi tu kum ni a ma vri abam á gabɛɛm dum ni a yagi. A deen pe Moyisi di Arɔn di Miriyam mu tɔgi abam yigɛ. ⁵Yi swe-na Moabi tiinɔ pe Balaki deen na buɔi si o kɔ abam te tun, si á daari á guli Bewɔri bu Balam na joori o kɔ abam yu-yɔnɔ te tun. Daa ta á guli-na á na beeri

kagva kam nɛ yi a nii abam baɲa ni, ku zigi Sitim nɛ si ku vu ku yi Giligali nɛ te tun. Kuntu wó pa á want á maant amu na sunt a ki abam lanyirani te tun.»

Baɲa-Wɛ cwe sum tɔgum

⁶Amu na tu Baɲa-Wɛ yigə nɛ si a zuli-DL, a nan wó ja peeri dwi dɔɔ mu a ba a pa-DL, di DL na yi dilu na te weyuu maama tun? Ku maɲi si a ja na-bali silu na yi bini tun a zwe a ma ki kaanum a pa-DL na? ⁷Amu na jaani pi-bali murru murru a ma ki kaanum a pa-DL, naa a kwe nugə kalu na su kunkɔɲɔ murru fugə tun a pa-DL, Baɲa-Wɛ yi wó su a peera yam na? Amu na maɲi a kwe a bu-kwian kam a ki DL juɲa ni, kuntu wó want ku ŋwi a lwarum yam juni na? Amu yira yam wó yagi a lwarum kənə na?

⁸A curu, ku nan na yi te tun, Baɲa-Wɛ maɲi DL pa nmu lwaru cwe silu na lana si n ta n tɔgi tun. DL na laga si DL na kənə yalu n tee ni tun mu tintu: Nmu maɲi si n ta n tɔgi ciga n ŋwia maama wɔni, yi n jigi n donnə sono, si n daari n tu n titi si n ta n tɔgi nmu Tu Wɛ cwe sum.

Yisurayeli tiinə maɲi cam

⁹Baɲa-Wɛ ŋɔɔni di tuw kum nɔɔna bam. Wulu maama na jigi swan ciga ciga tun wó taa kwari-DL mu. DL maa wi:

«Cəgi-na, abam balu na gilimi daani tuw kum nɛ tun di á dwi dɔm maama. ¹⁰Ku na yi Jijiguru tulu á na kwalimi á sam nɛ tun mu, á gani nɔɔna mu á joɲi-ti. Amu culi lwarum kənə yantu doɲ. ¹¹Ku na yi wulu na kwe bwe silu na muri o ma pini o yəllə bam tun, a bá yagi ku tu lwarum yam a ma cə-o. ¹²Tuw kum nadunə bam beesi balu na yi zura tun. Abam balu maama na zuuri tuw kum nɛ tun maa yi vwa-nyina. Á ni-taani ba jigi ciga.

¹³Á tituɲ-balwaarɔ tum kuntu ŋwaani mu a lagi a yaari abam lila. Á daa bá taá jigi dam. ¹⁴Ciga na ba culi taani tun, abam wó di wɔdiu yi á bá fɔgi á su. Á wó taá wu kana wɔni mu taa. Wəenu tulu maama na wó zu á jia wɔni tun, á bá na cwəɲə si á tiɲi-ti jwa ŋwaani. Amu nan wó pa á duna bam ba ba vri á na wó tiɲi funfun kulu tun najara baɲa ni. ¹⁵Abam wó du muna yi á bá zagi-ya. Á ta wó kan Olivi tiu biə yi á bá ma nugə kam á turi á yira.

Á maa wú kan vinyə tiu biə yi á bá nyo ba sana bam.

¹⁶Cɪga ɲwaani tun, abam tɔgi cwe silu Pe Omiri dɪ o bu Pe Akabi dɪ ba dwi dum maama deen na tɔgi tun mu. Á na lwəni bantu titɔŋ-balwaarv tum tun ɲwaani mu pe á zu cam dintu wuni. Amu wú cɔgi á tuw kum maama pa cavura di abam fast. Dwi-ge tiinə wú taa jigɪ abam ba mwana, yi ba twɪ abam zanzan.»

Yisɔrayelɪ tiinə lwarum kənə daga

7 A wuv cɔgi zanzan. Amu gea, nuneenɪ nɔɔnv wulu na beeri tiu biə sɪ o di yi o ga te tun. Ku nyɪ dɪ mɔɔla yalv a fra na zu tun daa wu daari kapurru tum yuu ni, yi nɔɔna maɲɪ ba gwəri vinyə tiu biə bam maama. ²Nɔɔna daa tərə tɪga kam baɲa ni ba na jigɪ We cɪga kam tun. Nɔn-ɲuna wu daari, dɪ didva dɪ. Nɔɔna bam maama yɔɔri ba je ba pɔɪ mu sɪ ba na ne pwələ sɪ ba zi daani ba gv. Nɔɔnv maama je dɪ o doɲ banɪ mu, yi ba gwaari gwəenu ba tiɲi da-ɲwaani. ³Ba jagwiə dɪ jazum maama ye lwarum kəm. Dideera bam yəni ba joɲi dim mu yi ba daari ba buri nɔɔnv bura. Nadunə dɪ maa pa nɔɔna kɪ ba wubuɲa na lagi te tun.

Ba maama sɔgi ni mu daani sɪ ba taa tuɲɪ lwarum. ⁴Ku na maɲɪ ku yi ba wuni balv na kwaani sɪ ba taa tɔgi cwəɲə tun, bantu dɪ nyɪ dɪ sabari dɪ ga-balwaarv mu.

Maɲa mu tuntu sɪ nɔɔna bam na cam ni We nijoɲnə bam na taga te tun. Ba wubuɲa wú tiini ya vugimi ku ɲwaani. ⁵Yɪ pa n doɲ cɪga, ni o na maɲɪ o yi n ciloɲ-sono mu dɪ. Nmu dɪ n kaani wulu na tigi daani tun, ta n ye n ni lara did-o. ⁶Maɲa kam kuntu ni, bu-baara bá taa nɪgi ba kwə, yi bukwa dɪ wú lɔ ba niinə kwaga ni. Kaani maa bá se o nɪgi o barv nu. Nmu titɪ digə tiinə mu wú zaɲɪ ba duni-m.

⁷Ku nan na yi amv, amv tuna wu Baɲa-We tee ni mu. Amv Tu We mu yi amv Viruv. Amv wú taa cəg-o mu sɪ o ba o zəni-nɪ, ni amv na loori-o te tun.

We wú zəɲi Dɪ nɔɔna bam

⁸A duna bam, yi taá jigɪ-nɪ á mwana. Amu na zu yaara yalv wuni tun, a daa ta wú zaɲɪ a yagi-ya. A je lim-nyorisi wuni mu tuntu. Baɲa-We nan wú zəɲi Dɪ pooni dum Dɪ pa-nɪ. ⁹Amu sunɪ a tuɲɪ lwarum Baɲa-We yigə ni. Kuntu ɲwaani ku maɲɪ sɪ Dɪ banɪ zaɲɪ amv baɲa ni. Dɪ na yaari-nɪ Dɪ ti, Dɪ laan wú ba Dɪ zigɪ amv kwaga ni sɪ a

zigi di ciga. Dɩ ta wú joŋi-nɩ Dɩ ja Dɩ zu Dɩ pooni dɩm wɔnɩ sɩ a taa tɔgi Dɩ cwɛŋɛ kam. ¹⁰ A duna bam yɛni ba ta ba wɩ: «Nmu Tu Baŋa-Wɛ wɔm bɛ?» Ba nan na nɛ nɩ Baŋa-Wɛ joŋi-nɩ, cavura wú ja-ba zanzan. Amu yi wú na ba na tua te tun. Nɔɔna wú ba ba nɔ ba baŋa nɩ, nɩnɛnɩ ba yi cwɛŋɛ ni bwɛru mu te.

¹¹ Zeruzalem tiinɛ bam, maŋa wú ba sɩ á joori á lɔ á tuw kum kabri sum. Abam na wú taá te je silu maama tun wú yalɩ sɩ gaali. ¹² Maŋa kam kuntu nɩ, á nɔɔna balu deen na jagɩ ba vu mɛ maama tun wú joori ba taa zuvri á tuw kum nɩ. Ba badonnɛ wú nuŋi Asiiri mu ba ba á te, sɩ badaara di nuŋi Ezipi seeni dɩdaani Efratɩ bugɛ kam seeni ba ba. Ba daa ta wú nuŋi nanuru tum je sum, dɩdaani pweeru tum laŋa kam maama ba joori ba ba abam te. ¹³ Tɩga baŋa kalu maama na daari tun laan wú ji kafe, dwi-ge tiinɛ balu na zuvri da tun titɔŋ-balwaaru tum ŋwaani.

Baŋa-Wɛ na duri Dɩ nɔɔna ŋwaŋa te tun

¹⁴ Baŋa-Wɛ, ta n nii n nɔɔna bam baŋa nɩ, nɩ nayuru na yuri o peeni te tun. Ba yi nmu titɩ nyum yi ba zuvri kagua wɔnɩ mu ba yiranɩ. Nan kalɩ-ba n vu ti-ywɛŋɛ je silu na

gilimi-ba tun. Pa-ba cwɛŋɛ sɩ ba vu Basan di Galadi yi ba di ga-leeru nɩ ku deen na maŋi ku yi te tun. ¹⁵ Daa ta n tuŋi wo-kunkagila n pa dɩbam, nɩ n deen na tuŋi te n ma n ja dɩbam n nuŋi Ezipi nɩ tun. ¹⁶ Dwi-ge tiinɛ bam na nɛ tuntu, cavura wú ja-ba di ba na maŋi ba jigi dam yi di ti te tun. Kuɔ su-ba pa ba ja ba niɔ yi ba daari ba sun ba zwa ku ŋwaani. ¹⁷ Ba ta wú ma ba pwi ba feeli tɩga nɩ nɩ tɩga wo-vɛalu te, pa kasulu yiranɩ mu wú taa yi ba ni-wodiu. Baá nuŋi ba gugwɛɛru wɔnɩ ba ba nmu yigɛ nɩ yi ba yira sai, ba na kwari fuɔnɩ di nmu wulu na yi dɩbam Tu Baŋa-Wɛ tun ŋwaani.

¹⁸ Dɩbam Tu Wɛ, Wɛ didonj daa tɔrɛ di na maŋi di nmu tun. Nmu yiranɩ mu kwe di lwarum n ma n ce dɩbam. Dɩbam mu yi balu yiranɩ na daari n titɩ nɔɔna bam wɔnɩ tun. Nmu bani na zaŋi dɩbam baŋa nɩ, ku bá daani yi di joori di tu, nmu na jigi dɩbam sono tun ŋwaani. ¹⁹ Nmu ta wú ba n duri di yibwɛnɛ, sɩ n daari n ma n dam dɩm n yagi di lwarum yam. Nmu wú kwe-ya n duli n yagi pa ya ke nɩnuw kum tɩga kuri kuri nɩ. ²⁰ Nmu wú zigi n ciga kam baŋa nɩ n pa Zakɔbi dwi tiinɛ bam, yi n daari n ta n jigi Abraham dwi tiinɛ bam ŋwaŋa. Nmu wú ta n so-ba sɩ ku maŋi di n na goni ni te

didaani dí nabaara bam faɗa faɗa |
tun.

We Nijongnu

Nawum Tɔnɔ

Ku yi Asiiri tu-fɔrɔ Ninivi seeni mu Nawum deen ɲɔɔni We kwərə kam taani. Asiiri tiinə bam deen tiini ba damma, yi ba daart ba tiini ba ki wo-digiru kənə. Baɲa-We deen maɲi Dɪ bri Natan jaja Ninivi tuw kum na lagɪ ku tiini ku cɔɪ te tun. Tuw tərə ku na wó lu We cam dum kuntu, dɪ ku na damma te maama dɪ. We wai Dɪ bani Dɪ pɪna. Dɪ ku dɪ, nɔɔna na vɪn sɪ ba yagɪ lwarum kəm, Dɪ nan wó yɔɔri o vaɲi ba zwa mu. Nii 1:3.

1 Kwərə kantu deen mu tuə Elkosi tu Nawum te Ninivi tiinə bam ɲwaanɪ. Nawum ma pupɔni wəenu tɪɪ We na vuri Dɪ bri-o tun o tiɲi tɔnɔ nɪ.

We bani zaɲi dɪ Ninivi tiinə

²Baɲa-We yi pagɪ Dɪ nɔɔna bam baɲa nɪ. Dɪ wó waari balu na yi Dɪ sɪbara tun. Dɪ bani wó tiini dɪ zaɲi dɪ balu na vɪ-o tun. Dɪ ta wó joori Dɪ ɲwi Dɪ jɪni Dɪ sɪbara baɲa nɪ. Cɪga tun, Dɪ bani wó zaɲi Dɪ duna baɲa nɪ yi Dɪ bá yagɪ. ³Baɲa-We yəni Dɪ pɪni Dɪ bani mu. Dɪ dam-fɔrɔ nan gaali pa Dɪ yɔɔri Dɪ waari balu na ge bura tun. Cwe silu maama nɪ Baɲa-We na wó tɔɪ da tun, vu-du mu yəni ku dula. Dɪ na wó nɔni me maama tun, kunkwənu dɪ maa jaani kulululu, nɪ fogo mu te.

⁴Duntu bwe ninu kum nɪ ku wɪ: yi ku sunɪ ku wɪ. Dɪ ta maa paɪ nabari sum kura. Basan laɲa kam dɪ Karmeli piu kum gaaru tum maama kuga. Liban pweeru baɲa tweeru tum maama dɪ ma tɪ. ⁵Baɲa-We na bri Dɪ dam dum, pweeru tum wó sisiɲi mu. Pu-kum sum maa wó yagɪ tɪ tu buri buri. Tɪga kam baɲa maama dɪ wó cɔɪ, pa lugu baɲa dɪ nabiinə maama yɪra taa sai. ⁶Baɲa-We bani na zaɲi, wɔɔ mu yi sɪ o zɪɪ Dɪ yigə nɪ? Dɪ bani na zaɲi, wɔɔ daa mu wó wəri? Dɪ na logi Dɪ bani lugu baɲa nɪ, kandwa titi wó cɪcugɪ mu. ⁷Baɲa-We lamma mu. Cam na yi Dɪ nɔɔna bam, Dɪ maa yi ba dalum je. Ku na yi balu na səgi Dɪ woro kum wɔni tun, Dɪ maa nii ba baɲa nɪ. ⁸Ku nan na yi balu na yi Dɪ sɪbara tun, Dɪ lagɪ Dɪ cɔɪ-ba mu lɪla, nɪ du-fara na cuuri ba baɲa

nɪ te tun. Dɪ ta wó zəli Dɪ duna bam pa lim kwəli-ba.

⁹Abam jeeli sɪ á kɪ bæe mu á ma-á cɔgi Baŋa-We yigə? Duntu nan wó pa á wubɔŋa yam kuntv je. Nɔɔn-nɔɔnv bá yɪ Dɪ sɪbarv sɪ kv kɪ bɪle. ¹⁰Dɪ duna bam nyɪ dɪ sa-nyɔra mu. Ba ta nyɪ dɪ sabarɪ sɪlv na milimi daanɪ tun mu. Mim mu lagɪ dɪ zwɛ-ba nɪnɛnɪ ga-kurru na yɔni tɪ zwɛ kulə te tun.

¹¹Ninivi tiinə bam, nɔn-balɔrɔ mu nuŋi abam wunɪ o jeeli kəm-balɔrɔ sɪ o kɪ o cɔgi Baŋa-We yigə.

¹²Baŋa-We kwərə mu tuntv: «Asiiri tiinə bam na maŋɪ ba damma yɪ ba daga te dɪ, amv wó pa ba na cɔgum, pa ba jagɪ dayigə nɪ. A nɔɔna bam, amv sunɪ a pa cam yɪ abam. A nan daa bá kɪ kuntv. ¹³Lele kuntv amv lagɪ a pa Asiiri tiinə bam dwanɪ ba jɪa á baŋa nɪ, sɪ ba daa yɪ taa bæesɪ abam.»

¹⁴Baŋa-We ta pɛ ni duntv, sɪ dɪ taa wurɪ abam Asiiri tiinə bam ŋwaanɪ: «Á dwi dum wó je mu pa á yɪra saarɪ. Amv lagɪ a cɔgi á jwənə yam mu sɪ á daa yɪ zuli-ya ya di sum nɪ. A ta maa wó kɪ abam tɪga nɪ, á na yɪ nɔn-yɔɔrv tun ŋwaanɪ.»

¹⁵Zuda tiinə bam, nii-na pweeru tum seeni! Tuntvɔnv mu maa buna. O nɛ sum nɔnɪ pweeru tum yuu nɪ yɪ wupolo dɪ yazurə taanɪ wv o

ni nɪ. Kuntv ŋwaanɪ, taá di-na á candi yam, sɪ á daarɪ á kɪ kulv á na goni nɪ dɪ Baŋa-We sɪ á kɪ tun. Nɔn-balwaarv tum tuntv daa bá wanɪ ba zaŋɪ najara dɪ abam, We na wó cɔgi-ba Dɪ ti tun ŋwaanɪ.

Ninivi tuv na wó tv te tun

2 Ninivi tiinə bam, á duna bam zigɪ á baŋa nɪ mu sɪ ba jagɪ abam yɪra yɪra. Kuntv tun, zaŋɪ-na wɛenɪ, á kɪ-na á titɪ á kɪ daanɪ. Fɔgi-na á dam je sum. Taá yɪrɪ-na cwɔŋə kam. Kɪ-na dam á kɪ á titɪ kuri nɪ sɪ á kɪ najara! ²Baŋa-We lagɪ Dɪ joori Dɪ pa Yisrayelɪ tiinə dɪ Zuda tiinə mu na nunwaŋa nɪ ka dɛen na yɪ te tun, dɪ ba duna bam na maŋɪ ba cɔgi ba tɪga kam dɪ ba wodiiru tum te maama tun dɪ.

³Jar-kərə balv na tu abam baŋa nɪ tun jigɪ cɪ-kwen dɪ gwaarv tɪlv na sunɪ cwɛ-cwɛ tun mu. Ba ti ba yigə sɪ ba kɪ najara yam! Ba jara-kəm tərɪkooru luuru tum pɪpɪlɪ yɪə nɪ min-vɔgv mu te. Ba maa ze ba cicwə ba zəŋi wɛenɪ. ⁴Tərɪkooru tum tiini tɪ duri mu pɪmpala yam baŋa nɪ. Tɪ maa duri tɪ ve yigə dɪdaanɪ kwaga tv kum pooni nɪ. Tɪ pɪpɪla je maama nɪnɛnɪ min-zwəənu mu te. Tɪ vɔŋə kam maa nyɪ dɪ dɪa pɪpɪlum doŋ te.

⁵ Ba ma bəŋi jar-kərə dideera bam si ba ba. Ba na duri ba maa ve tun mu ba cɔɔli ba tu tɔga ni. Ba ma vu ba yi tu kum kəbrə kam yira, yi ba daari ba kwəli ba yum si ba wani ba bwəri manchoŋo ni dum ba zu tu kum. ⁶ Woŋo kulu ya na cigi bugə kam tun mu bwəri. Na bam ma cuuri ba yigi pɛ sɔŋɔ kum ba di tɔga ni. ⁷ Ninivi tu nɔn-biə maŋi si ba viiri di cavura! Ba lagi ba kali-ba mu ba ja ba kɛ. Pɛ sɔŋɔ gamba-kani sum laan ma keeri wu-cɔɔŋ gwaani. Ba maa ŋuunə nɛnɛni kunkwənə na ŋuuni te tun, yi ba daari ba magi ba təkərə ŋwaŋa yirani. ⁸ Ninivi tu kum nyi di bugə kalu na na duri ba nɔŋi yɔɔ te tun mu! Ku nɔn-biə bam nɔŋi ba maa kɛa. Ba ma bagi-ba ba wi: <Zigi-na! Zigi-na!>, yi nɔɔn-nɔɔnu wu pipiri o joori.

⁹ Vri-na ba lu-nyunu wənu tum, di ba səbu-sɔŋa wənu tum á ja á viiri! Tu kum su mu didaani wo-laarv. Ba jɔŋiɔ tum tiini ti jɔŋi lɔnni si ku gaali. ¹⁰ Leerv mu yi tu kum! Ku cɔŋi mu Ku daari di-dwənu yirani. Ku nɔn-biə bam bicara diə, yi fuvni zu-ba. Ba yira maa sai pɔm-pɔm, yi ba yibiye tiini ya nywani lanyirani.

¹¹ Bɛ laan mu ki á tu kum? Ku deen nyi didaani nywənu tigə je, yi nyon-biə mu nɛ ba wɔdiu da ba di. Nyon-biə di nyon-kana deen tigi

da di ba biə ba sin yi fuvni tərə. ¹² Nyono yəni ku gu ga-vara yi ku ja nwana ku pa ku biə di ku kaana si ba di ba su. Tu kum maama deen su di jɔŋiɔ zanzan.

¹³ Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ nan tagi Di wi: «Amu dɔni abam mu. A lagi a zwe á jara-kəm tərikooru tum mu. Á nɔn-dunnu tum maa wú ti najara wuni. Jɔŋiɔ tum á na vri nɔɔna tee ni tun daa bá daari. Abam daa bá tɔŋi á tuntɔŋna bam si ba ja á kwərə ba vu je je.»

Leerv lagi ti yi Ninivi tu kum

3 Leerv lagi ti yi tu kum, ku na su didaani vwa-fɔra didaani nɔn-gura tun ŋwaani. Ba jɔŋiɔ tum daga ti dwe jam. ² Ba duna laan tu ba baŋa ni! Bantu fɔni sum ki sɔɔ! Ba jara-kəm tərikooru tum durim di ba siseŋ-nɔɔna bam vɔŋə kam di maa dwana di sɔɔ! ³ Sise diinə bam yira nyaagi mu! Ba su-lwaanv di ba cicwə laan maa jaani weyuu ni yi ti pɔpɔla! Ba ma puuri puuri twa bam ba tiŋi daani vili-vili. Nɔɔn-nɔɔnu maa wari ba ni si o ga o ti. Ku laan ma pa jar-kərə bam nɔni ba baŋa ni, yi ba cɔɔli ba tu tɔga ni.

⁴ Ku maama kia Ninivi tu kum kənə na nyi di ka-tola kənə tun ŋwaani mu. Tu kum tiini ku jɔŋi fra nɔɔna badonnə tee ni, yi ku ta

jɔɣi liri mwaanu na sɔɣi nɔɔna si ba cɔɣi tun. Ku yɛni ku tɔɣi ka-tula kɛnɛ yantu baɲa mu ku ganɩ tuni didonnɛ pa di tu. Ku cɔɣi dwi tiinɛ badaara di ku liri sum.

⁵ Paɲwa Tu Baɲa-We nan tagi Di wi: «Amu dɔni abam mu. A maa wó lɩ á gwaaru tum a daari pa á zɔɣi kalambolo. Á wó di cavura dwi tiinɛ badaara yigɛ nɩ, di ba na ne abam kuri tun ɲwaani. ⁶ Amu ta wó lo weeru á baɲa nɩ si á lwarɩ nɩ a yáali abam mu. Nɔɔna di maa wó di tɔga á yira nɩ. ⁷ Nɔɔna balu maama na wó nii ba na abam tun wó kɔɔri ba titi mu ba joori kwaga yi ba wi: «Ninivi tu kum tu ku saari! Wɔɔ mu wura si o keeri ba luɛ?» Amu wó na nɔɔna si ba zɔɣi á kwaga nɩ na?»

⁸ Abam tuw kum garɩ Ezipi tuw Tebesɩ na? Ba deen logi tuw kum kuntu Nili bugɛ kam ni nɩ mu. Bugɛ kam ma kaagi tuw kum maama ka pu nuneɛni kɛbrɛ te, si cam yi wanɩ di yi-ku. ⁹ Tebesɩ deen nii Kusi di Ezipi maama baɲa nɩ mu. Tuw kum dam dum gaali zanzan. Puti di Libi tiinɛ maa yi ku zɛnzɛnnɛ. ¹⁰ Di kuntu maama di, ba deen ta jaani Tebesɩ tiinɛ bam mu ba kalɩ ba nuɲi ba vu tuw yigɛ yigɛ. Ba ma yigi ba bu-sɩsɩn ba di tɔga nɩ ba gu tuw kum cwɛɲɛ yuu maama nɩ. Ku na yi tuw kum nakwa di didɛera bam, ba duna ma ta jɔɔ si ba kuri ba wɔni,

yi ba daari ba vɔ-ba didaani ciguru ba ja ba viiri.

¹¹ Abam Ninivi tiinɛ di nan lagi á nyɔ sa-deera bam kuntu doɲ mu pa á bəri. Abam di wó kwaani si á duri á lu á duna bam jiɲa nɩ. ¹² Á dam je sum á na logi tun nyɩ di kapurru tulu mɔɔla na de yigɛ ti bi ti yi tun mu. Ba na sugi kapurru tum, mɔɔla yam wó yɔɔri ya tu nɔɔna bam niɛ wɔni mu. ¹³ Abam jar-kɛrɛ bam bwɛnɛ nɩ kaana doɲ mu. Á tuw kum di maa zɔɣi bwəri á duna bam yigɛ nɩ. Mim mu lagi di zwe á tuw kum ni-bwɛɛru tum. ¹⁴ Á duna bam lagi ba kaagi á tuw kum ba pu mu. Kuntu ɲwaani abam nan manɩ si á mɔ na á zɔɣi, si á ma á ti á yigɛ. Ta fɔɣi-na á kwe á dam je sum. Tiini á nɔni-na turu si ti bi, si á laan ma á magi wara á tiɲi! ¹⁵ Abam nan na manɩ á kɩ tite maama di, mim wó zwe abam kulɛ mu! Á duna bam ta wó gu abam najara wɔni. Ba lagi ba ti abam mu nuneɛni kayiri na yɛni si dɛlimi wudiiru te maama nyɔ tun!

Puli-na zanzan, nɩ kayiri na tiini si yu te tun! ¹⁶ Á tuw kum pipimpiinɛ bam tiini ba daga zanzan, si ku dwɛni weyuu calɛwi sum kɔɔ na mai te tun. Lele kuntu, ba nan daa tɛrɛ. Ba je mu, nuneɛni kayiri na di kara wɔdiu si ti, yi si laan jaani si viiri te tun. ¹⁷ Abam nakwa di á didɛera bam nyɩ di kayiri mu na

nunji dɛ kɔgɔ, yɛ sɪ laan vu sɪ meeli
kəbrə yɪra nɪ sɪ waaru yɛ yi-sɪ te tɪn
mʊ. Wɪa laan ma magɪ, pa maama
jaanɪ sɪ je, yɛ nɔɔn-nɔɔnu yəri sɪ na
ve mɛ tɪn.

¹⁸ Asiiri pɛ, nmu tu yigə tiinə bam
mʊ dɔ ba colimi. Nadunə bam dɛ
maa tigi ba dɔa, yɛ ba daa bá zaɲɪ.
Nmu nɔn-biə bam maama ma jagɪ
ba yi je maama pweeru tɪn baɲa

nɪ, yɛ nɔɔn-nɔɔnu tərə sɪ o ja-ba
o joori o kɪ daanɪ. ¹⁹ Zɔnnɪ dɪlʊ n
na nɛ tɪn bá wanɪ dɛ yɔɔrɪ. Nmu
fufwələ yam bá je maɲa dɛ maɲa!
Balʊ maama na nɪ nɪ n tɪw kʊm tu
mʊ kʊ saarɪ, bantu wú taa caka mʊ
dɛ wɔpɔlɔ, ba daarɪ ba taa magɪ ba
jɪa. Bɛɲwaanɪ, abam ya na tiini á
bɛɛsɪ nɔɔna te tɪn, nɔɔn-nɔɔnu wʊ
lugɪ abam lwarɪm kənə wʊnɪ.

Wε Nijonnu

Habakuki Tɔnɔ

Babilɔni tuw tiinɛ bam tiini ba damma ba dwe Yisrayeli tiinɛ bam yɛ ba kɪ wo-digiru zanzan. Ku dɛɛn jɪgɪ Habakuki mu ku daana dɪ Wε na pɛ Babilɔni jar-kɛrɛ bam cwɛnɛ sɪ ba zaɲɪ najara dɪ Yisrayeli tiinɛ bam tɪn. O ma kwaani sɪ o bwe Wε o lwarɪ bɛɲwaani yɪ Wε wu cɪgɪ sɪ nɔn-balwaaru tum kuntu yɪ ba ba li o tɪtɪ nɔɔna bam. Nii 1:13. Wε dɪ ma ta Dɪ wɪ: waarum dɪlɔ Dɪntu na wɔ pa dɪ ba tun na daana te dɪ, nɔɔna ta maɲɪ sɪ ba taa zɪgɪ dɪ ba cɪga mu sɪ ba taa cɛg-o. Nii 2:4. Maɲa wɔ ba yɪ nɔɔna maama na Wε paari-zulɛ kum jaja. Nii 2:14. Sɪ ku kweeli tun, Habakuki panɪ lɛnɛ mu na ta ka wɪ: ku na maɲɪ ku yɪ te dɪ te maama dɪ, oɔ daɲɪ o tuna Wε yɪra nɪ mu yɪ o taa cɛgi-Dɪ sɪ Dɪ tɔɲɪ.

1 Kwɛrɛ kalɔ Baɲa-Wε na kwe
Dɪ pa Dɪ nijonnu Habakuki tun
mu tuntu:

Habakuki na puɔni Baɲa-Wε te tun

² Baɲa-Wε! Amu wɔ loori tɪta
mu a loori-m
sɪ n laan wani n cɛgi-nɪ,
yɪ n daari n jonɪ dɪbam n yaɲɪ
vuvugɛ kantɔ wuni?

³ Nmu buɲɪ nɪ ku lamma sɪ amu
taa nai kɛm-balwaaru
dɪdaani vwan tɪtɔɲa yantu na
gilimi-nɪ tun na?
Bɛɛ mu yɪ nmu se sɪ nakɔɔri
dɪdaani tɪgurɛ dɪ cɔgum

tiini ku wura je maama nɪ
kuntu?

⁴ Nɔɔna daa ba tɔgɪ nmu niɛ
yam,
ba kwulɪ-ya mu ba yaɲɪ tɪga
nɪ
yɪ cɪga kam je.
Nɔn-balwaaru brɪ ba cɪ
nɔn-ɲuna,
pa ba burum daa ba tɔgɪ
cwɛnɛ.

Baɲa-Wε na lɛri te tun

Baɲa-Wε maa wɪ:

⁵ Nii-na tuntu dɪlɔ na gilimi
abam tɪn seeni,

sɪ kʊ́ sɔ́rɪ á yɪra.
 Amu lagɪ a kɪ woŋo kudoŋ mu
 abam da yam wɔnɪ,
 yɪ ba na maŋɪ ba ta ba bri
 abam kʊ kuri te maama
 dɪ,
 á bá sɛ nɪ kʊ yɪ cɪga.
⁶Amu lagɪ a pa Babilɔnɪ tiinɛ
 mu zaŋɪ wɛɛnɪ.
 Bantu tiini ba yɪ wu-lun-nyɪna,
 yɪ ba ta jɪgɪ baarɪ.
 Ba lagɪ sɪ ba taa te tuntɪ dɪm
 maama.
 Ba yɔ́rɪ ba ve yigə mu,
 yɪ ba wanɪ tɪga baŋa tuntɪ dɪlʊ
 na daɪ ba tutɪ tuntɪ tun.
⁷Ba tiini ba jɪgɪ fʊvɪnɪ mu ba pa
 nɔ́ɔna,
 yɪ nɔ́ɔn-nɔ́ɔnʊ maa warɪ-ba
 o cɪ ba kəm-cɛɛrɪ dɪm
 ŋwaanɪ.
⁸Ba siseŋ-nɔ́ɔna durim dwe
 gweeru na duri te tun.
 Sɪ maa jɪgɪ fʊvɪnɪ
 sɪ dwe ga-varɪ-balwaarʊ.
 Ba tiini ba diini sise sum ba
 nuŋi je silʊ na baŋwe tun,
 yɪ sɪ napɔ́ɔna guri tɪga.
 Sɪ maa magɪ daanɪ
 nɛɛnɪ kawulə na nɛ cibɪə ka
 caalɪ te tun.
⁹Ba na yɪ mɛ dɪ ba kəm-cɛɛrɪ
 dɪm,
 nɔ́ɔna funa dɪ ba mu.
 Kʊ maa paɪ ba wai ba dɔna.

Ba na wanɪ nɔ́ɔna balʊ tun kɔ́gɔ
 yɪ nɛɛnɪ bugə nɪ kasulʊ
 na daga te tun.
¹⁰Ba ma gooni pwa yɪ ba
 mwani dɪdɛɛra.
 Ba yɪ mu nɛ pwa bam
 di-dɪdwaarʊ tɪlʊ na
 damma tun.
 Ba yənɪ ba lɔ taala mu ba ja ba
 di di-dɪdwaarʊ tum yuu
 seeni,
 yɪ ba laan wanɪ-ba.
¹¹Ba fri mu ba kɛa nɪ viʊ te.
 Ba maa ve yigə ba kɪ yantʊ
 cavura yam.
 Ba jɪgɪ kamunni mu dɪ ba jwənə
 yam na pa-ba dam tun.

Habakuki pɔvɪnɪ Baŋa-Wɛ o kɪ bile

¹²Amu Tu Baŋa-Wɛ, nmʊ yɪ Wɛ
 mu pulim nɪ. N ma n yɪ
 Wʊ-poŋo Tu sɪ kʊ taa ve
 maŋa kalʊ na ba ti tun.
 Nmʊ bá pa dí tɪ. Amu Tu
 Baŋa-Wɛ, nmʊ yɪ dɪlʊ na
 cʊ dɪbam tun mu.
 Nmʊ mu kuri Babilɔnɪ tiinɛ bam
 sɪ ba bʊrɪ dɪbam bura,
 ba daarɪ ba vaŋɪ dí zwa.
¹³Nmʊ na yɪ Wʊ-poŋo Tu tun, n
 bá wanɪ n sɛ wo-lwaanʊ. Nmʊ ba
 lagɪ sɪ nɔ́ɔna tusi cwəŋə. Nmʊ na
 ba lagɪ kəm-balwaarʊ tun, bɛɛ mu

yi n yagɪ pa nɔn-balwaaru tum cɔgi dɪbam balu na garɪ bantɔ tɪn?

¹⁴Nmɔ pɛ nabiinɔ nyɪ dɪ kale dɪdaani wo-kurru tɪlu na wɔ nɪnu wɔnɪ yi tɪ ba jɪgɪ yuutu tɪn mɔ.

¹⁵Kuntɔ ɲwaani Babilɔnɪ tiinɔ bam yɔni ba ma gwɛli-dɔli ba ja nɔɔna nɪɛɛnɪ ba yi kale mɔ te. Ba jaani nɔɔna mɔ ba kɪ ba buri sɪm wɔnɪ yi ba mwana. ¹⁶Ba kɪ kaanɪm ba zuli ba buri sɪm, bɛɲwaani sɪ paɪ ba naɪ wɔdi-laaru ba dɪ, yi ba ɲwɪa ywɛmmɔ.

¹⁷Kuntɔ tɪn, nmɔ nan daa n ta wɔ pa ba cɔgi tɪnɪ dum maama taa, yi yibwɛnɔ tɔrɔ na?

Baɲa-We na lɛri Dɪ kɪ bɪle te tɪn

2 Amɔ wɔ zɪgɪ nayuu kɪm baɲa nɪ mɔ a cɔgi sɪ a nii Baɲa-We lagɪ Dɪ ta bɛɛ mɔ Dɪ bri-nɪ sɪ Dɪ lɛri a pumpɔna kam. ²Baɲa-We ma lɛri Dɪ ta dɪ amɔ Dɪ wɪ:

«Pɔpɔnɪ a na lɪ wɛɛnu tɪlu a bri-m tɪn jaja n kɪ tɔnɔ wɔnɪ. Kuntɔ wɔ pa balu na wɔ pa taanɪ dum yi nɔɔna tɪn nɪ kɪ kuri sɪ ba dɪ lwɛni ba bri nɔɔna. ³Maɲa ta wɔ yi sɪ wɛɛnu tɪlu a na wɔ lɪ a bri-m tɪn kɪ. Kɔ nan bɔ daani sɪ maɲa kalu tɪ na wɔ kɪ tɪn ba ka yi. Kɔ na nyɪ dɪ kɔ wɔra kɔ

daani mɔ dɪ, daa n ta pɪnɪ n cɔgi, sɪ ka maɲa kam wɔ sɪnɪ ka yi sɪ vura yam kɪ.

⁴Nii! Bri-n-tɪti nyɪna bam mɔ wɔ ga ba ɲwɪa. Wɔlu maama na jɪgɪ cɪga We tee nɪ tɪn wɔ na ɲwɪa o wɔ-dɪdɔa kam ɲwaani.

⁵Jɪjɪguru nan ganɪ nɔɔna pa ba tɔ mɔ. Siun dɪ maa tɔrɔ kɔ pa bri-n-tɪti nyɪna bam. Ba jɪgɪ pu-sɪɲa mɔ yi ba kɛɲi ba niɔ nɪ tɔvɔnɪ dɪ yibɛɛlɔ tɪn. Ba yɔni ba lɪ tɪnɪ zanzan sɪ ba taa jɪga, yi ba wani dɪ nɔn-biɔ bam.

⁶Dɛ wɔ ba dɪ yi pa ba na wani balu tɪn joori ba bɛɛsɪ nɔɔna bam kuntɔ. Baá dɪ dɪndɪ ba ma mwani bri-n-tɪti nyɪna bam yi ba wɪ: «Lɛɛru wɔ á baɲa nɪ, abam balu na ganɪ nɔɔna yi á vri-ba sɪ á ma á duni tɪn. Abam wɔ kɪ kuntɔ taa sɪ á vu á maɲɪ yɔn mɔ?»

⁷Balu á na jɪnɪ ba tee nɪ tɪn wɔ zaɲɪ lɪla ba joori ba jɔɲɪ ba wɛɛnu tɪn. Ba ta wɔ pa á ɲwɪ tɪdonnɔ dɪ á wɛli da. Abam dɔna mɔ lagɪ ba joori ba wani abam, sɪ fɔvɔnɪ zu abam. ⁸Abam wani tɪnɪ zanzan nɔɔna mɔ á gu-ba yi á vri ba wɛɛnu. Dɪ kuntɔ maama dɪ, nɔɔna balu na daari tɪn dɪ mɔ lagɪ ba joori ba vri

abam dɪ wəɛnu tum. Bɛɲwaani, á kɪ tigurə mu lɔɡv kum baɲa nɪ yɪ á ɡv nabiinə tuni maama wɔni.

⁹Leerv wu á baɲa nɪ, dɪ á na kɪ dam á ma á vri wəɛnu zanzan sɪ á ma á ji nadunə tun. Á ma-á kwaani sɪ abam sɔɲɔ kum taa zɪɡɪ lanyirani sɪ kv yɪ cɔɡɪ. ¹⁰Abam na kɪ kəm-balwaarv yɪ á cɔɡɪ nɔɔna zanzan kuntv tun, cavura mu jaani abam dwi dum maama pa á ga á ɲwɪa. ¹¹Kandwa yam ba na me ba ma lɔ á sam dum tun, kv wəli dɪ be silv ba na me ba kɪ nayuni tum tun, wəɛnu tum kuntv maama mu wó ɲɔɔni tɪ vin abam bura.

¹²Leerv wu á baɲa nɪ, didaani á na ɡv nɔɔna zanzan, yɪ á daari á kɪ kəm-balwaarv á ma á lɔ á tuv kum á zɪɡɪ tun. ¹³Nii! Paɲwa Tu Baɲa-We nan mu wó pa tuni dum jɪɲɪɡv dwi maama ji kafe. Ba na yaari ba lɔ kulv maama ba zɪɡɪ tun wó ji tuntwarim. ¹⁴Baɲa-We paari-zulə yam wó ba ya lwarɪ jaja, pa lɔɡv baɲa su didaani balv na ye-ya tun, nɪ na na yɔɔri ba su nɪnv kum wu maama te tun mu.

¹⁵Leerv wu abam baɲa nɪ, didaani á na pe á donnə nɔɔ sa-deera ba su, sɪ á laan wani á na ba cavura tun. ¹⁶Baɲa-We wó pa á zulə ji cavura! Dɪ nan wó pa á tutɪ joori á nɔɔ sa-deera bam á bugi, pa á tiini á na á cavura. Dɪ maa wó kwe

na-zɔɲa kalv na wu Dɪ jazim nɪ tun Dɪ pa abam, sɪ á nɔɔ ka wɔni yɪ á na waarim. ¹⁷Abam mu zagɪ Liban tweeru tum á dɪ tɪga nɪ, yɪ á daari á zəli ga-vara bam maama á ɡv. We nan wó zagɪ abam o dɪ tɪga nɪ! Ga-vara bam wó joori ba ja fɔvni ba ba abam baɲa! Bɛɲwaani, abam ɡv nɔɔna zanzan yɪ á ma dam á cɔɡɪ lɔɡv baɲa tuni didaani dɪ nɔn-biə bam maama.

¹⁸Jwəm jɪɡɪ be nyɔɔri mu dɪ paɪ nabiinə? Dɪ za jɪɡɪ zənə dɔɔ mu yɪ nɔɔna maa jɪɡɪ tuna dɪ baɲa nɪ kuntv tun? Jwəm fɔ vwan yirani mu. Nabiinu mu kɪ-dɪ o zɪɡɪ, yɪ dɪ nan wari sɪ dɪ puri dɪ ni dɪ ɲɔɔni. ¹⁹Leerv wu abam baɲa nɪ! Abam yəni á kwe daa naa kandwe yɪ á ta á wɪ: dɪ zaɲɪ weeni dɪ jonɪ abam dɪ yagɪ! Jwəm wai dɪ ɲɔɔni na? Nabiinu mu kwe səbu-sɔɲa naa səbu o ma o kwəli dɪ maama, yɪ dɪ ba ɲwɪ.»

²⁰Baɲa-We nan wu Dɪ weyuu sɔɲɔ kum nɪ mu. Lɔɡv baɲa nɔɔna maama marɪ sɪ ba taa yɪ cumm mu Dɪ yigə nɪ.

Habakuki we-loro kum

3 We-loro kuntv mu We nijɔɲnu Habakuki deen me o ji ləɲə o leeni o pa Baɲa-We.

² Baŋa-Wɛ, nɔɔna taga ba bri-ni
kulu maama nmu na ki
tun.

Kuntu ma pa a kwari-m
lanyirani.

Nan ta joori n ki kuntu zum de
dum ni,

ni nmu deen na marji n ki te
tun.

Nmu bani na marji di zaŋi di,
daa ta duri di ŋwaŋa.

³ Baŋa-Wɛ zigi Teman ni mu Dl
buna.

Wu-ponjo Tu Wɛ mu zigi Paran
pweeru tum seeni Dl maa
buna.

O paari-zulɛ yam ma kwɛli
weyuu kunkwɛnu tum
maama.

Nabiinɛ maama laan ma pa-Dl
zulɛ tɪga baŋa ni.

⁴ Dl nyuna mu nɛɛni dua na
pipuli te tun.

Mim ma pipuli di nɔŋi Dl juŋa
wuni,

mɛ seeni Dl dam dum na sɛgi
tun.

⁵ Dl paɪ yawuru da Dl yigɛ,
yi tɔvni di maa tɔgi Dl kwaga.

⁶ Dl na zigi mɛ tun,
tɪga kam sisiŋi mu.

Dl ma nii lugu baŋa nɔɔna bam,
yi ba maama yira sai mu vagi
vagi.

Faŋa faŋa pweeru tum ma bwɛri
yira yira.

Pweeru tɪlu Dl deen na ve ti
baŋa ni tun ma joori ti
palisi.

⁷ Amu nɛ ni fɔvni mu zu Kusan
dwi tiinɛ bam.

Madian dwi tiinɛ bam di yira
maa tiini ya sai.

⁸ Baŋa-Wɛ, ku yi bwi sum mu pɛ
n bani zaŋi na?

Nmu jigi ban-lum ninu kum
ŋwaani mu na?

Nmu deen diini sisiŋ-nɔɔna n
vu kunkwɛnu tum baŋa
ni,

yi n dogi nmu tɛriko kum
baŋa ni.

Ku maa yi si n ja najara n wani
n dɔna bam.

⁹ Nmu ma saŋi n taŋa kam mu
si n ta n cɪna yam.

Nmu pɛ dua tiini ka magi tɪga
kam,
pa nabari laan durɛ.

¹⁰ Pweeru tum na nɛ nmu kɛm
dum tun, ti sisiŋi mu.

Dua ma nɔŋi weyuu ni ka
cuurɛ tɪga ni.

Ninu kum di maa wuurɛ di
dam,

yi na bam pɔgɪli zanzan.

¹¹ Nmu cɪna yam na ve di fura
yi n cicwe dum di pipuli tun,

ku ma pa wia kam dɔdaani cana
kam zigɪ cɪmm wɛyuu ni.

¹²Nmu banɪ dɪm na zaɲɪ kɔntu
tɪn,
n ve lɔgɔ baɲa maama wɔni,
yɪ n laan nɔni dwi-ge tiinɔ
bam baɲa ni.

¹³Nmu na zaɲɪ n nuɲɪ dɪ dam
kɔntu tɪn,
ku maɲɪ sɪ n joɲɪ balu na yɪ
nmɔ juɲa nɔɔna tɪn,
sɪ n daari n vri n dam-fɔrɔ tu
wɔm.

N ma n cɔgɪ nɔn-balwaaru yigɔ
tu wɔm,
dɔdaani o kwaga kam maama.

¹⁴O na nuɲɪ dɪ o jar-kɛrɛ bam
sɪ o jagɪ dɪbam tɪn,
nmɔ mɛ o titɪ cicwe mu n ma
n zɔ-o o yuu seeni,
yɪ ba ya buɲɪ ni baá wani
dɪbam lɪla,
nɪnɛɛni nɔɔna na bɛɛsi
nɔn-zura te tɪn.

¹⁵Nmu nɔni nɪwɔ kum baɲa ni
dɪ n siseɲ-nɔɔna,
pa na bam pɔgɪlɪ mu yɪ ba
zaɲɪ dɪ puɲɔ.

¹⁶Amu ni tɪntu maama,

yɪ a yɪra sai vagɪ vagɪ.
Fɔvɔni tiini dɪ zɔ-nɪ lanyirani,
pa a bɪcari dɪ yɪ a yɪra nywani.

Amu laan nan wɔ taa yɪ cɪmm
mu
yɪ a cɛgi sɪ Wɛ ba Dɪ waari
balu na bɛɛsi dɪbam tɪn.

¹⁷⁻¹⁸Tweeru tɪm dɔdaani kara
wɔdiiru na maɲɪ tɪ wɔ
lɛgi biɔ dɪ,
amu daa ta wɔ taa jigɪ wɔpolo
Baɲa-Wɛ ɲwaani.

Peeni sum maama na tɪga dɪ,
yɪ naani na tɛrɛ naboo kum
wɔni,
amu daa ta wɔ taa jigɪ wɔpolo,
Baɲa-Wɛ na cu amɔ tɪn
ɲwaani.

¹⁹Amu Yuutu Baɲa-Wɛ yɪ dilu
na pa-nɪ dam tɪn.
Dɪ ma pa a nɛ kwaari tɪga,
nɪnɛɛni tɔgɔ nɛ na yɪ te tɪn
mu.

Dɪ laan cu-nɪ sɪ a yɪ tu pweeru
tɪm yuu ni.

(Le yigɔ tu wɔm: Ta n ye ni
lɛɲɔ kantɔ maɲɪ sɪ ba ma
kwaanɔ mu ba ma leeni-ka.)

We Nijonnu

Sofoni Tɔnɔ

Sofoni deen jaani Baŋa-We kwɛrɛ kam mu o vu o pa Zuda tuv tiinɛ. O ma bri-ba o wi: We bant zaŋi di bantu dɔdaani tɔnti dɔdonnɛ dum mu, ba na kaagi ba kaani jwɛnɛ yi ba vin si ba ki We na lagi te tun ŋwaani. De nan wɔ ba yi We yɔɔri Dɩ ja lɛɛru Dɩ ba ba maama baŋa. Di ku di, Sofoni tɔnɔ kum ta ku bri ni: We ta soe Dɩ nɔɔna bam. Dɩ maa wɔ pa Zeruzalem tuv kum joori ku na yuri. Balu maa na wɔ taa zuura ku woni tun wɔ tu ba titi ba pa We, si ba taa tɔgi Dɩ cwe sum.

Baŋa-We ban-zɔŋɔ de dum

1 Kwɛrɛ kalu Baŋa-We na kwe Dɩ pa Sofoni maŋa kam Amɔn bu Zuziasɩ na yi Zuda tuv pɛ tun mu tuntu. Sofoni yi pɛ Ezekiasɩ dwi tu wulu di na nuŋi Amari, di Gedalia, di Kusi dwiɛ yam woni tun mu.

²Baŋa-We taga Dɩ wi:

«Amu lagi a saari wono kulu
maama na wu tiga baŋa
ni tun mu.

³Amu wɔ cɔgi nabiinɛ bam, di
vara bam,
di zunɛ bam, di kale sum
maama.

Amu wɔ pa nɔn-balwaaruv tum
tu tiga ni,
yi nɔɔnu di diduɔ di bá daari.

Amu Baŋa-Wɛ na tagi kulu tun mu kuntu.

⁴ Amu wú zaŋi Zeruzalem tiinɛ dɪ Zuda tiinɛ bam maama baŋa ni.

Ku na yi balu ta na zuli Baali jwənə yam tun,
amu wú li-ba jeuntu wuni a yagi.

Ba jwənə kaanum yigə tiinɛ bam dɪ wú je,
pa ba yira saari tɪga kam baŋa ni.

⁵ Amu ta wú cɔgi balu maama na yəni ba diini nayuu ba jɔɔni wia, dɪ cana, dɪ calicwi sum tun,
ku wəli dɪ balu na zuli amu Baŋa-Wɛ
yi ba ta du durə dɪ Molɔki jwəm dum tun.

⁶ Ku na yi balu na joori amu Baŋa-Wɛ kwaga ni
yi ba daa ba laga si a taa nii ba baŋa ni tun,
amu wú cɔgi bantu maama dɪ.»

⁷ Yuutu Baŋa-Wɛ sariya de dum bwələ.
Kuntu ŋwaani taá yi-na cɪmm Dɪ yigə ni.
Baŋa-Wɛ wura Dɪ ti Dɪ yigə si Dɪ kwe Zuda tiinɛ bam Dɪ ki ba duna juŋa ni,

ni Dɪ na lagi Dɪ ki kaanum te tun.

⁸⁻⁹ Baŋa-Wɛ ma ta Dɪ wɪ:

«De dum ba na wú ba ba goni ba yum kuntu tun,
amu wú waari pe wum didɛera bam,
dɪ o biə bam maama.

Bantu yəni ba ma dam dɪ kampinɛ mu ba vri nɔɔna wəenu
si ba kwe-tɪ ba tiŋi ba tu wum digə ni ba su.

A ta wú waari balu na jɪgi vərə cullu ba tɔga
yi ba zuli jwə-yɔɔru tun.

¹⁰ De dum kuntu na yiə,
kaasa wú zaŋi tuw kum Kale Ni dum ni.

Abam ta wú ni nɔɔna na coosə tuw kum jə-duŋa laŋa kam ni.
Sɔɔ-balɔɔ dɪ maa wú nuŋi pweeru tulu na gilimi da tun.

¹¹ Abam balu na zuuri tuw kum yaga je sum ni tun,
taá keeri-na,
pipimpiinɛ dɪ səbu-lənnə bam maama na je tun ŋwaani.

¹² Kantu maŋa kam ni, amu wú tarigi min-zoŋo
a beeri Zeruzalem gugwəaru maama wuni.

Ku na yi balu na buŋi ni ba sin mu ba lwarum wuni

yi ba ta wı:

«Baŋa-We bá kɪ dɪbam

kulukulɔ,

ku na yi cɔgum naa zənə tun,

amu wó vaŋɪ ba zwa.

¹³ Bantu tɪtɪ dɪna mu lagɪ ba vrɪ

ba jɪjɪgru tum

ba daari ba cɪcɔgɪ ba sam

dum.

Baá lɔ sam,

ba nan bá zu dɪ wunɪ.

Ba ta wó jəri vinyə tweeru biə,

ba nan bá na dɪ sana ba nyo.»

¹⁴ Baŋa-We de-kamunu kum

kuntu bwələ.

De dum duri mu lɪla sɪ dɪ yi.

Baŋa-We de dum wó ja cam dɪ

ba.

Babə maa wó keeri ba wu-cɔgɔ

ŋwaani.

¹⁵ Baŋa-We ban-lum wó tiini dɪ

zaŋɪ de dum kuntu nɪ.

Dɪ wó ja wu-cɔgɔ dɪ cam dɪ

ba.

Cɔgum dɪ wó tiini dɪ taa wura.

Duntu de dum wó taa yi lim

yiranɪ mu.

Kunkwəənu tum wó zwəri tɪ li

tɪga kam maama biramm.

¹⁶ Nabwaanu wó wu.

Tiguri-kaasa dɪ maa wó

zaŋɪ.

Najara yam wó yi tuntɪ dɪlu na

lagɪ dɪ pɪ tun,

didaani dɪ di-dɪdwaaru tum.

¹⁷ Baŋa-We maa wı:

«Amu wó pa cam yi nabiinə

sɪ ba taa ve nɪ lɪlwə te,

ba na kɪ lwarum ba cɔgɪ a yigə

tun ŋwaani.

Ba yura jana wó lo nuneeni na

na cuuri te tun,

yi ba ya-nwana faari tɪga ya

pɔ.»

¹⁸ Baŋa-We ban-lum de dum na

yia,

nabiinə lu-nyinno dɪ ba

səbu-sɪŋa bá wanɪ tɪ

joŋi-ba tɪ yaŋɪ.

Dɪ ban-zɔŋɔ kum wó cɔgɪ lugu

baŋa maama,

nɪ mim na zwe wəənu te tun.

We wó kɪ lɪla Dɪ saari nabiinə

bam,

pa ba maama je fasɪ!

Nɔɔna bam maŋɪ

sɪ ba ləni ba wuru

2 Nan kɪ-na daani sɪ á tu á tɪtɪ
We yigə nɪ,

á na maŋɪ sɪ cavura ja abam

tun ŋwaani.

² Benwaani, de dum lagɪ dɪ yi

lɪla

sɪ Baŋa-We laan zəli abam Dɪ

yaŋɪ,

nunɛɛnt viw na fuli puru ku
yagɪ te tɪn.
De dum kuntu nɪ, Dɪ ban-lum
dum lagɪ dɪ ba dɪ zwe
abam mu kulə,
nɪ mim na tu wænu wɔnɪ ku
di maama te tɪn.
³ Abam balu na zuuri lugu kum
wɔnɪ
yɪ á tu á tɪtɪ á daari á tɔgɪ We
niə yam tɪn,
kwaant-na sɪ á lwarɪ Baŋa-We.
Taá kɪ-na kulɔ na lana tɪn,
sɪ á daari á tu á tɪtɪ We yigə
nɪ.
De dilu Baŋa-We wó kwəli
abam
sɪ cɔgum dum yɪ tɔgɪ dɪ yɪ
abam
Dɪ ban-zɔŋɔ de dum nɪ.

Filisi tiinə taani

⁴ Nan taá ye-na nɪ nɔɔn-nɔɔnu
daa bá daari Gaza tu
wɔnɪ.
Asekelon dɪ wó taa yɪ
di-dwəenu yiranɪ.
Ba lagɪ ba zəli Asedodi tiinə
maama ba yagɪ,
yɪ we ta wu yɪ yupart baŋa.
Ba ta wó gɔ Ekoron tiinə dɪ ba
yagɪ.

⁵ Abam Filisi tiinə balu na zuuri
nɪnɔ kum nɪ nɪ tɪn,
lɛɛru wu á yuu nɪ!
Abam Filisi tiinə na zuuri
Kaanan nɪ tɪn,
Baŋa-We maŋɪ Dɪ di abam
taant yɪ Dɪ wɪ:
«Amu nan wó yɔɔrɪ a cɔgɪ abam
yɪ nɔɔn-nɔɔnu bá lu.»
⁶ Abam tɪnɪ dilu na bwələ dɪ
nɪnɔ kum tɪn
wó jɪ naant pwələ dɪ najrɪ
mu.
⁷ Zuda dwi tiinə balu na daari
tɪn mu wó joori
ba jonɪ á tɪga kam ba taa te.
Ba vara wó taa beeri ba di je
sɪm kuntu nɪ.
Tɪga na yəni ka yɪ,
nayɪra bam wó pəni Asekelon
di-dwəenu nɪ.
Ba Tu Baŋa-We dum wó taa nii
ba baŋa nɪ
pa ba joori ba taa jɪgɪ yu-yonɔ.

Moabi dɪ Amɔn tiinə taani

⁸ Paŋwa Tu Baŋa-We dum na yɪ
Yisrayelɪ tiinə We tɪn maa wɪ:
«A nɪ Moabi tiinə dɪ Amɔn tiinə
na jɪgɪ a nɔɔna bam ba
twɪa
yɪ ba yáalɪ-ba te tɪn.

2:4 Gaza, dɪ Asekelon, dɪ Asedodi, dɪ Ekoron deen yɪ Filisi tiinə tɪnɪ dɪdonna.

2:4 Amɔst 1:6-8

Ba maa brı ba tutı ba wı
baá joŋı ba tıga kam ba taa te.

⁹Nı amv Baŋa-We na jıgı ɣwıa
te tun,

ku yı cıga mv wı:

Moabı dı Amən tiinə bam wó
yóorı ba na cəgım

nıneenı ku na kı Sodəm dı
Gomərı tunı dım te tun.

Ba tunı dım wó ji ye goŋo dı
di-dwəənu yıranı,
yı ga-balwaarv lwarı tıga kam
maama maŋa maama.

A nəəna balv na daarı tun mv
lagı ba vrı ba wəənu
yı ba daarı ba joŋı ba tıga
kam.»

¹⁰Kuntu tun, Moabı dı Amən
tiinə bam wó na ba nyóorı
ba tura yam baŋa nı,
dı ba na jıgı Paŋwa Tu
Baŋa-We nəəna bam ba
twıa
yı ba mwani-ba tun ɣwaani.

¹¹Baŋa-We mv lagı Dı yóorı o
fugi-ba,
yı Dı pa tıga baŋa wa yam
maama dam ti.

Lugv baŋa tunı dım maama na
maŋı ba zúorı me maama,
ba laan wó ba ba taa zuli
duntu Baŋa-We.

Kusi tiinə taanı

¹²Ku ta na yı abam Kusi tiinə
bam,

Baŋa-We mv lagı Dı pa á tı
najara wunı.

Asiiri tiinə taanı

¹³Baŋa-We wó zaŋı tunı dılv
na wv jazım baŋa seeni
tun baŋa nı.

Dı lagı Dı yóorı Dı cəgı Asiiri
dı ku tv kamunu Ninivi,
pa tıga kam ji tı-kura je
me nəən-nəənv na tərə tun.

¹⁴Naanı dı peeni wó taa pəni
tv kım wunı
ku ta wəli dı ga-vara dwi
maama.

Kunkwəeru dı bacangaarv maa
wó taa tıgı di-dwəənu tum
nı tı keerə.

Tı da-ɣunnu tum maama wó taa
tıgı mv ja,
pa nəəna taa tui ba lı-tı.

¹⁵Ninivi tv kım ya lana
zanzan.

Nəəna balv na zúorı ku wunı tun
tiini ba jıgı kamunni mv
yı kulukulu ba daanı-ba.

Ba maa buŋı nı bantv tv kım
mv dwe

tunɪ dɪm maama lɔɡʊ baŋa nɪ.
 Tɪw kum kuntu nan mu laɡɪ kɪ
     ji di-dwəənu
 sɪ ga-vara dwi maama taa tigi
     da.
 Balu maama na wó tɔɡɪ da ba
     ke tɪn
 wó yeeri mu yɪ ba duɪ ba jɪn.

Zeruzalem tiinə taani

- 3** Lɛɛru wu á tɪw kum baŋa nɪ!
 Kɪ nɔn-biə bam maa yɪ
     zwabani-nyɪna,
 dɪ nɔn-balwaaru, dɪ nɔn-kaye
     yɪranɪ mu.
² Ba tiini ba jɪɡɪ yɪ-dɛɛrɪ
 yɪ ba vɪn zwa vaŋum.
 Ba wu kɪ ba wu-dɪdɪba dɪ ba Tu
     Baŋa-Wɛ dɪm
     naa ba salɪ Dɪ yɪra nɪ.
³ Tɪw kum nakwa bam yəni ba
     fugi nɔɔna
     nɪnɛɛnɪ nywəənu na ŋuuni te
     tɪn mu.
 Ku dɪdɛɛra bam jɪɡɪ wo-lɔŋɔ
     nɪ nywənkuri na ba di ba
     daara sɪ tɪɡa pɔvɛrɛ-kɪ te
     tɪn mu.
⁴ Ba nijɔŋnə bam maa yɪ
     kampin-nyɪna na jɪɡɪ niə
     yale tɪn.
 Ba kaanum tiinə bam vɪn Wɛ niə
     yam

pa ba cɔɡɪ Wɛ digɪ kam cullu
     tɪm.

- ⁵ Baŋa-Wɛ nan ta wu tɪw kum
     wɔnɪ.
 Dɪ maa jɪɡɪ cɪɡa yɪranɪ
 yɪ Dɪ ba kɪ lwarum dɪ finfun
     dɪ.
 Tɪɡa na yəni ka pɔvɛrɪ dɛ maama
     wɔnɪ Dɪ tɔŋa
 sɪ cɪɡa kam mu jəni ka pa Dɪ
     nɔɔna,
 yɪ o ba yaga.
 Nɔn-balwaaru tɪm nan ta tɔŋɪ
     lwarum mu
 yɪ cavura ba jɪɡɪ-ba.

Baŋa-Wɛ maa wɪ:

- ⁶ «Amu cɔɡɪ lɔɡʊ baŋa dwi tiinə
     zanzan,
 pa ba dam je sɪm tɪ bɔrɔ-tɔ-tɔ.
 Nɔɔn-nɔɔnɔ daa tərə ba tɪnɪ
     dɪm wɔnɪ.
 Nɔɔna maa ba tɔɡɪ dɪ cwe sɪm
     ba vɛə.
 Ba tɔ-kamunə tɪm maama tigi
     mu zaanɪ,
 yɪ nɔɔnɔ dɪ dɪdɪba dɪ wu daarɪ.
⁷ A nan ya bɔŋɪ nɪ abam laan
     wó taa kwarɪ amu
 yɪ á sɛ a zwa vaŋum dɪm.
 A nɔɔna bam ya na kɪ kuntu,
 ba sam dɪm ya bá na cɔɡum,

yi a waarum dum bá yi-ba.
Ba nan yəwri ba kwaani mu ba
tuŋi lwarum
ba de maama tutuŋa baŋa ni.»

⁸ Baŋa-We ta ma ta Dl wı:
«Kuntu ŋwaani cəgi-na si a laan
ba abam te.
De dum kuntu ni amu wú zaŋi a
bri ni
lugu baŋa dwi tiinə bam ba
jigi ciga.
Amu buŋi a ja si a la lugu baŋa
dwi tiinə bam
di balu na zuwri tuni dum
maama ni tun mu a ki
daani,
si a pa ba lwarı a ban-lum na
yi te tun.
Amu wú pa a banı tiini di zaŋi
ba baŋa ni
yi lugu kum maama wú cəgi
faſı,
ni mim na zwe wəənu te tun.

⁹ Amu laan wú ləri nəəna bam
ni-taana,
pa ba maama taa loori amu
Baŋa-We
ni ku na maŋi si ba ki te tun.
Ba maama wú təgi daani ba
zuli-ni di ni didwi.

¹⁰ Ku ta na yi amu nəəna balu
na jagı ba vu ba gaalı
Kusi bwi sum,

yi ba zuwri tuw kuntu yigə yigə
wuni ba zuli-ni tun,
bantu wú ja ba pəera ba joori
ba ba pa-ni.

¹¹ Kantu maŋa kam na yiə,
abam daa bá taa wu
cavura wuni
di á na nuŋi a kwaga ni te tun
ŋwaani.

Beŋwaani, amu wú li balu
maama na bri ba titi
kamunni tun á wuni.

Nəəna daa bá taa jigi tura
piu kulb amu na zuwri da tun
baŋa ni.

¹² Ku na yi nəəna balu na wú
daari á wuni tun,
bantu wú taa yi nabwənə balu
na gooni ba titi tun.

Ba ta wú taa salı amu Baŋa-We
yura ni.

¹³ Yisrayeli dwi tiinə balu ta na
daari tun bá ki nəəna-nəənu
lwarum.

Ba bá fə vwan, yi ba nan bá
ganı ba donnə.

Baá na pwəgə je yi ba sin.
Nəəna-nəənu daa bá fugi-ba.»

¹⁴ Siyən tiinə bam, taá leeni-na!
Yisrayeli tiinə bam maama,
ki-na soə na ywəmmə tun!
Zeruzalem tuw kum tiinə, taá
jigi-na wupolo
yi á caka lanyiranı!

¹⁵ Bɛŋwaani, Baŋa-Wɛ lagɪ Dɪ lɪ
abam á cam dɪm maama
wɔni.

Dɪ ta wú zɛli á dɪna bam
maama Dɪ yagi.

Baŋa-Wɛ dɪm na yɪ Yisrayeli
tiinɛ pɛ tɪn wu abam tee
ni.

Fuɔni daa ba maŋi sɪ kɪ ja
abam daga.

¹⁶ Dɛ dɪm kuntu na yiɛ,
baá ta dɪ Zeruzalem tiinɛ bam
wu:

«Siyɔn tiinɛ bam, yɪ taá
kwari-na fuɔni.

Nan yɪ pa-na á wɔwɔ ga baari.

¹⁷ Abam Tu Baŋa-Wɛ dɪm wu
abam tee ni.

Dɪ jɪɪ dam ni babɪa te sɪ Dɪ
ma Dɪ vɪi abam.

Baŋa-Wɛ yigɛ wú taa wu abam
baŋa ni,
yɪ á joori á na dam Dɪ sono
kum ŋwaani.

Dɪ daa ta wú puli lɛŋ-ŋwɪ le á
ŋwaani,

¹⁸ nɪnɛni nɔɔna na di candiɛ
yɪ ba jɪɪ wupolo te tɪn.»

Baŋa-Wɛ maa wu:

«Amu lagɪ a lɪ lɛɛɔ tɪlɔ na wu á
baŋa ni tɪn a yagi.

Cavura daa ba maŋi sɪ ya ja
abam.

¹⁹ Nii-na! Maŋa kam na yiɛ,
amu wú waari balu na bɛɛsi
abam tɪn.

A ta wú jɔŋi balu na yɪ gwaaru
tɪn,

a daari a la balu maama na
jagi tɪn a kɪ daani.

Amu wú pa ba cavura lɛni ya ji
zulɛ,

pa ba na yɪɪ lugu baŋa je
maama ni.

²⁰ Maŋa kam kuntu ni, a lagɪ a
la abam a kɪ daani,
pa á joori sɔŋɔ mu.

A ta wú pa á na zulɛ yɪ á yɪɪ
zaŋi

lugu baŋa dwi maama tee ni,
yɪ á joori á taá jɪɪ yu-yoŋɔ.

Abam yiɛ wú na amu kɛm dɪm
kuntu.»

Baŋa-Wɛ na tagɪ kulɔ tɪn mu kuntu.

Wε Nijonnu

Aze Tɔnɔ

Maɲa kalu Zeruzalem tuv tiinə bam na nuɲi sa-tuv yigə yigə Babilɔnɩ nɩ ba joori ba tutɩ tuv tun mu Aze jaanɩ Wε kwərə o vu o pa-ba. Ba na yi Zeruzalem tun, ba fɔɣɩ ba lɔ ba sam dɩm mu ba zɔvri dɩ wɔnɩ, yɩ ɲwɩa kɩ ywəəni ka pa-ba. Dɩ ku dɩ, ba swe Wε diga kam swiə mu pa ka zɩɣɩ nɩ di-donɔ mu tun. Kwəri silu Aze deen na pε-ba tun ma kɩ baari ba kuri nɩ, pa ba joori ba lɔ Wε diga kam ba zɩɣɩ dɩ lam, yɩ ba daari ba zuli Wε ka wɔnɩ ku cwəɲə kam nɩ. Wε laan maa wú da ku ɲwaanɩ Dɩ kɩ ba yu-yonɔ, yɩ Dɩ paari-zulə dɩ wó jonɩ digə kam maama.

Wε diga kam kweem

1 Bɩnɩ dilu Pε Dariusi na di paari o kɩ bɩna yale tun canɩ sɩrdɩ pulim de dɩm nɩ mu Baɲa-Wε kwərə deen yi Dɩ nijonnu Aze. Kwərə kam nan maɲɩ sɩ ka pa Salatɩyelɩ bu Zorobabelɩ mu. Wuntu deen mu yɩ Zuda tuv kum maama yuutu. Ka ta maa maɲɩ sɩ ka yi Yosadakɩ bu Zozwe, o na yɩ Wε kaanum nakwɩ tu tun.

²Paɲwa Tu Baɲa-Wε nan tagɩ tuntɩ mu Dɩ bri Aze Dɩ wɩ: «Nɔɔna bam kaagɩ ba tai ba wɩ: maɲa ta wu yi sɩ ba fɔɣɩ ba lɔ Baɲa-Wε digə kam.» ³Baɲa-Wε laan ma pa Dɩ nijonnu Aze kwərə sɩ o lwəni o bri nɔɔna bam yɩ o wɩ:

⁴«Abam na zɔvri sɔ-ɲonnu tilu na fɔɣɩ lanyɩranɩ wɔnɩ tun, yɩ amɩ digə kam laan zɩɣɩ nuneenɩ di-donɔ tun, ku maɲɩ na? ⁵Paɲwa Tu Baɲa-Wε ta maa wɩ: Fɔɣɩ á maanɩ á ɲwɩa wɔnɩ sɩ á nii ku na yɩ te tun. ⁶Abam na yəni á du wo-dwə zanzan, á wó zagɩ funfun mu. Abam sunɩ á ba gai sɩ á di. Ku nan na yɩ te tun, á ba fɔɣɩ á di á sui. Á jɩɣɩ na sɩ á nyɔ, yɩ na-nyɔm ta jɩɣɩ abam. gwaaru tilu á na zɔvri á yɩra nɩ tun maa ba kwəli á waaru. Á na tɔɲɩ sɩ á jonɩ ɲwuuru tilu tun ba fɔɣɩ tɩ wəli abam, ku nyɩ dɩ á kwe-tɩ á kɩ gwar-feela yalu na jɩɣɩ nɔɔna tun wɔnɩ mu.

⁷Paɲwa Tu Baɲa-Wε nan wɩ: Fɔɣɩ á maanɩ á ɲwɩa wɔnɩ sɩ á nii ku na yɩ te tun. ⁸Diini-na pweeru tum

yuu ni á beeri da-ɣunnu á ja á ba. Laan kwe-na-si á ma á fəɣi á lɔ digə kalv amv yi na wu taa sui tun, si á daari á taá zuli-ni ka wuni. ⁹Abam ya tunti si á zagi wɔdiu zanzan mu, yi kv ji funfun kv pa abam. Kulv á na maɣi á ja á zu digə tun mu a fuli di viu a yagi a daari abam. Bɛɛ mu yi a ki kuntu? Kv yi abam yiə na suni á tuti sam lɔɔm baɣa ni, yi á yagi amv digə kam pa ka ji di-doɣo ka ziga tun ɣwaani mu. ¹⁰Kuntu ɣwaani nan mu pa nyɔɔ daa ba tui. Tiga kam di maa wari wɔdiu si ka ki ka pa abam. ¹¹Amv ta ma pa da-kuri zigi á tiga kam maama baɣa ni. Kv na yi á kari sum, di pweeru tum, di mɛ maama wɔdiiru na lagi ti ki tun, di muna, di vinyə tweeru, di Olivi nugə tweeru na wu mɛ tun, tuntu maama kwaari mu. Kv ma zu abam tuti yira dɔdaani á vara maama yira, yi á tituɣa maama di ji kafe.»

¹²Zorobabeli, di We kaanum nakwi tu Zozwe, kv wəli di balv maama na de ba nuɣi sa-tunti yigə yigə ba joori Zeruzalem tun maama na ni We nijonnu Aze taani dum kuntu tun, ba deen ma se ba Tu Baɣa-We kwərə kam. Ba ma se ni Baɣa-We ni dum tɔɣi Aze baɣa ni mu di yi-ba, yi ba puli si ba taa zuli Baɣa-We di ciga.

¹³Baɣa-We tuntɔɣnu Aze deen ma kwe We ni dum o pa nɔɔna bam yi o wi: «Baɣa-We goni ni Dl wi: Dl wura di abam mu.»

¹⁴Baɣa-We ma ja nɔɔna bam maama wubɔɣa o ki daani. Kv na yi Zorobabeli na yi Zuda tu kum yuutu tun, di Zozwe na yi We kaanum nakwi tu tun, di balv maama di na de ba nuɣi sa-tu yigə yigə ba joori tun, ba maama ma ba ba gilimi daani, si ba taa tuɣi Paɣwa Tu Baɣa-We dum na yi ba We tun digə kam lɔɔm tutuɣa. ¹⁵Dariusi paari dim buna yale tu buni dum cani sɔrɔv sum da fiinle-yana de dum ni mu ba deen puli ba fəɣi ba lɔ We diga kam.

We di-duɣa kam nunwaɣa taani

2 Cani sɔrpe sum da fiinle didwi de dum ni mu Baɣa-We ɣɔɔni di Dl nijonnu Aze. ²Dl ma ta si o lwəni Dl kwərə kam o bri Salatɔyeli bu Zorobabeli na yi Zuda tu kum yuutu tun, di Yosadakı bu Zozwe na yi We kaanum nakwi tu tun, dɔdaani nɔɔna balv na de ba nuɣi sa-tu ba joori tun maama. We ma bwe-ba Dl wi:

³«Abam wɔɔ mu ne We diga kam nunwaɣa deen na yi te pulim ni tun yi n ta wura zum? Á nan na lagi si á kwe ka deen na yi te si

á maŋı dı ka zum nınwaŋa kam, ku yı tıta mu? Abam wu maanı nı ka daa ba jıgı zulə sı ka yı We di-donə kam na? ⁴Nan yı pa-na sı á wuru ga baarı ku ɣwaanı, sı amv, Paŋwa Tu Baŋa-We wu abam tee nı. Zorobabelı, dı Zozwe, ku ta wəli dı á kəgə kum maama, kı-na baarı á tıtı nı sı á taá tuŋa. ⁵Maŋa kalv á kwə bam deen na nuŋi Ezıpi nı tun mu a yəɾı a goni nı dı ba nı: amv wú taa wura dı abam. Amv Joro ta maa wu abam tee nı. Nan yı taá funa.

⁶Amv, Paŋwa Tu Baŋa-We mu wı: Ku na kı fun amv daa ta wú joori a pa weyuu kum dı tıga baŋa maama sisiŋi. A nan ta wú sisiŋi nanuru tum dı tıga kam maama. ⁷Amv wú pa tıga baŋa tıntı dım maama sisiŋi pa dı nən-biə bam zıŋı ba jıjıgıru ba ba yo seeni. Amv digə kam laan wú tiini ka na nınwaŋa ku baŋa nı. ⁸Amv, Paŋwa Tu Baŋa-We mu wı: Səbu tum, dıdaanı səbu-sıŋa maama yı amv mu te-tı. ⁹Di-duŋa kantv abam na wura á lə tun wú taa jıgı nınwaŋa sı ku dwəni di-donə kam. Je sum kuntu nı amv wú pa a nəcna maama na yazurə dı bıcar-zuru. Amv, Paŋwa Tu Baŋa-We mu taŋı kuntu.»

Aze ları dıdaanı We kaanım tiinə

¹⁰Bını dılv Pe Dariusi paarı dim na wú kı bına yale tu tun canı nugv kum da fiinle-yana de dım nı mu Baŋa-We daa pə Dı kwərə yı Dı nıjıonnu Aze. ¹¹Dı maa wı:

«Amv, Paŋwa Tu Baŋa-We mu wı: Ve a kaanım tiinə bam te n bwe-ba n nii ba buŋı ba ja bəe mu kəm dıntv baŋa nı: ¹²Nəcnv na kwe nwanı dılv ba na pəɾı-dı ba tıŋı We kaanım ɣwaanı, yı o kukuli-dı o kı o gəɾə wunı, o na tu o kwe gəɾə kum kuntu o dwe wudıu kulv dwi maama, kəm dım kuntu wú wanı dı pa wudıu kulv o gəɾə kum na dwe tun leərı ku taa yı lanyıranı faı na? Ku na yı dıpe, naa dwə, naa sana, naa nugə, naa wudıu kulv dwi maama, ku v kı kuntu na?» Kaanım tiinə bam ma ləri wı: «Awo.»

¹³Aze daa ma bwe-ba o wı: «Sı nəcnv nan na dwe tv yıra pa ku brı nı o digimi o tıtı dı cullu tum mu, yı o laan na tu o dwe wudııru tuntv maama, o kəm dım kuntu wú pa wudııru tum digimi na?» Kaanım tiinə bam ma lər-o ba wı: «Een, tı dı wú digimi mu.»

¹⁴Aze laan maa wı: «Baŋa-We nan taŋı nı: Dı nii tv kuntu dı ku nən-biə bam sı ku taa

yi kuntu mu. Dɩ nɛ nɩ á na kɩ kənə yalɔ tɩn, dɩ á na yənɩ á kwe wəənu tɩɔ á ma á kɩ kaanɩm Dɩ bimbim dɩm baŋa nɩ á pa-Dɩ tɩn maama wu maŋɩ dɩ Dɩ cullu tɩm mu. ¹⁵ Baŋa-Wɛ nan wɩ:

Ku na zɩɣɩ zɩm sɩ ku taa veə, fɔɣɩ-na á maanɩ á nii ku na yɩ te tɩn. guli-na abam ya ta na wu bəri amu Baŋa-Wɛ digə kam kuri yɩ á na cam te tɩn. ¹⁶ Á na ve á karɩ sum wɩnɩ, á tɩnɩ sɩ á ja wɔdiu zwi fiinle mu á zu digə yɩ zwi fugə yɩranɩ mu wura. Abam ta na tuna sɩ á kan sana á kɩ kunkwaanɩ fiinnu wɩnɩ, á wó lo-ba á su kunkwaanɩ fiinle yɩranɩ mu. ¹⁷ Ku yɩ amu mu pɛ dindəl-tuɔ, dɩ du-kambana, dɩ wɔdiiru yawuru ja á juŋa tutuŋa tɩ cɔɣɩ. Dɩ kuntu maama nan, abam ta wu joori amu te. ¹⁸ Ku nan na zɩɣɩ zɩm de dɩm na yɩ canɩ nuɣu kum da fiinle-yana tɩn, fɔɣɩ-na á maanɩ á nii ku na yɩ te tɩn. Buŋɩ-na á nii Wɛ diga kam kuri zɩm na cwi sɩ ku taa veə yɩ ku kɩ abam te tɩn. ¹⁹ Abam ta jɩɣɩ muna á tuli wɩnɩ na? Ku na yɩ á tweeru tɩm, vinyə tweeru, dɩ Olivi tweeru, dɩ kapurru, dɩ grɩnadɩnɩ tweeru, dɩ daa ta wura dɩ ləri biə na? Dɩ ku maama dɩ, ku

na zɩɣɩ zɩm sɩ ku taa veə, amu mu lagɩ a kɩ abam yu-yoŋo.»

Baŋa-Wɛ goni ni Dɩ pa Zorobabelɩ

²⁰ De dɩm kuntu na yɩ cana kam da fiinle-yana tɩn, mu Baŋa-Wɛ daa pɛ Aze kwərə Dɩ kɩ kuni bule. ²¹ Dɩ maa wɩ:

«Zaŋɩ n vu Zuda tɩv kum yuutu Zorobabelɩ te n ta wɩ: Amu lagɩ a pa weyuu kum dɩ tɩga baŋa maama vuvugi. ²² A ta wó ja dwi-ge tiinə pwa, sɩ ba paari dim dam maama ti. A lagɩ a pipiri jara-kəm sise-tərikooru dɩ balu na diini-tɩ tɩn mu a pu tɩga nɩ. Jar-kərə siseŋ-nɔɔna bam maa wó tɩ tɩga nɩ, yɩ balu na diini-sɩ tɩn gu daanɩ pa ba maama tɩ.

²³ Amu Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ wɩ: De dɩm kuntu nan na yiə, amu mu lagɩ a lɩ nmu Zorobabelɩ na yɩ Salatɩyɛlɩ bu tɩn. Nmu yɩ a tɩntuŋnu. A nan wó pa n kwe amu yɩrɩ n ma n ta n te a nɔɔna bam, nuneɛnɩ nmu yɩ jafuɩ na bɩrɩ amu dam te tɩn mu. Beŋwaanɩ, nmu mu yɩ wɔɔɔ a na kuri tɩn. Amu Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ mu tagɩ kuntu.»

Wε Nijonnu

Zakari Tɔnɔ

Maɲa kalɔ Zeruzalem tuw tiinɛ bam na puli sɪ ba joori ba lɔ Wε diga kam ba zɪɣɪ tɪn, Wε nijonɲɛ Zakari dɪ Aze deen mu tɔɲɪ daanɪ ba ta Wε kwɛrɛ ba brɪ nɔɔna bam. Zakari maɲɪ wɛɛnu nana Wε na lɪ Dɪ brɪ-o tɪn sɪ nɔɔna bam lwarɪ. Nii pɔɔrum 1-6. O laan ma tɔɣɪ kɔ baɲa o kɪ baarɪ nɔɔna bam kuri nɪ, sɪ ba kwaanɪ ba tɔɲɪ Wε diga kam lɔɔm tutɔɲa yam ba ti, sɪ ba ta daarɪ ba taa tɔɣɪ cwe sɪlɔ na poli Wε wɔw tɪn. Zakari ta nii o na maɲa kalɔ Wε na wɔ kɪ Dɪ nɔɔna bam yu-yonɔ, yɪ Dɪ daarɪ Dɪ tɔɲɪ pɛ wɔlɔ na yɪ Dɪ Dam Tu ba tee nɪ tɪn. Nii 9:9. O laan ma brɪ nɪ Wε mu yɪ lɔɣɔ baɲa tɪnɪ dim maama Yuutu, yɪ Dɪntu mu wɔ pa wɛɛnu maama kɪ tɪ maɲɪ dɪ Dɪ na goni nɪ sɪ tɪ kɪ te tɪn.

Titwɛni-na á twe Baɲa-Wε

1 Dariusi paarɪ dim bɪna yale bɪnɪ dim canɪ nana cana kam wɔnɪ mu Baɲa-Wε kwɛrɛ deen yɪ Dɪ nijonnu Zakari. Wɔntu ko deen yɪ Ido bu Berekiya mu.

²Baɲa-Wε kwɛrɛ kam mu tɪntu:

A banɪ deen zaɲɪ dɪ abam kwɛ bam. ³Nan ta dɪ nɔɔna bam nɪ: Paɲwa Tu Baɲa-Wε na tagɪ te tɪn mu tɪntu: «Joori-na á ba amu te, sɪ amu dɪ pipiri a jeeri abam. ⁴Abam dɪ yɪ taá kɪ nɪ á nabaara bam deen na kɪ te tɪn. Faɲa tɪn, Wε nijonɲɛ

sidonnɛ deen tagɪ dɪ ba mu ba wɪ: «Paɲwa Tu Baɲa-Wε tagɪ tɪntu mu dɪ abam: Yagɪ-na á tutɔɲ-balwaaru tɪn sɪ á pipiri á joori amu tee nɪ.» Ba nan wɔ cɛɣɪ amu kwɛrɛ kam.» Amu Baɲa-Wε na tagɪ kɔlɔ tɪn mu kuntu.

⁵Á nabaara bam kuntu laan wɔ yɛn nɪ mu? Sɪ Wε nijonɲɛ bam kuntu dɪ, baá taa wura maɲa maama na?

⁶Kɔ nan na yɪ amu niɛ yam dɪ a taanɪ dɪm a deen na pɛ a nijonɲɛ bam kuntu tɪn, dɪ wɔ sunɪ dɪ kɪ dɪ ja á kwɛ bam na? Bantu dɪ ma pipiri ba joori ba ba amu te, yɪ ba wɪ: «Paɲwa Tu Baɲa-Wε sunɪ Dɪ waari

dɔbɔm mu dɪ kənə ŋwaani, sɪ ku maŋɪ dɪ Dɪ wɔbɔŋa na maŋɪ ya ja sɪ Dɪ kɪ te tɪn.»

Wɛ vuuri wəənu Dɪ brɪ Zakari

1. Sise diinə taani

⁷Canɪ fugə-dɪdɔa cana kam da fiinle-yana de dum nɪ, Baŋa-Wɛ kwərə dəen yi Dɪ nijonnu Zakari, o ko na yi Ido bu Berekiya tɪn. Sebati cana kam nɪ mu kontu. Ku maa yi Dariusi paari dim bɪna yale bɪnɪ dum nɪ.

⁸Tɪtu dum nɪ mu amu Zakari nii a na nɔɔnu na dɔɔɪ sisəŋ-nɔɔnu baŋa nɪ, ka na yi nasuŋu. Mɛ seeni o na zɪga da tɪn yi bolo mu yi Miriti tweeru su ku maama. O laan maa wu dɪ titari nɪ. A ta ma na nɪ sisəŋ-nɔɔna sɪdonnə mu zɪga o kwaga nɪ, sɪ na yi nasuŋnu, dɪ nasuŋ-pupweeru, dɪ napwəənu, yi nɔɔna dɪ dɔɔɪ sɪ baŋa nɪ.

⁹Wɛ maleka kadoŋ dəen zɪɔɪ da, ka na ŋɔɔnɪ dɪ-nɪ. A ma bwe-ka a wɪ: «Amu tu, bɛɛ mu yi bantu maama zɪɔɪ da?» Ka dɪ ma ləri-nɪ ka wɪ: «Amu wó ta ku kuri a brɪ-m.»

¹⁰Nɔɔnu wulu na wu tweeru tum titari nɪ tɪn laan ma ta o wɪ: «Bantu yi balu Baŋa-Wɛ na tuŋɪ sɪ ba taa

kaagɪ lugu nɪ maama sɪ ba lwarɪ kulɔ na jɪɔɪ ku kɪ da tɪn.» ¹¹Balu na dɔɔɪ sisəŋ-nɔɔna bam baŋa nɪ tɪn dɪ maa lwəni ba kwəri ba brɪ Baŋa-Wɛ maleka kam na wu tweeru tum titari nɪ tɪn ba wɪ: «Dɔbɔm kaagɪ tɪga baŋa nɪ maama, yi dɪ maani nɪ lugu kum maama maŋɪ dá yirr mu, yi kulɔkulɔ ba dwana.»

¹²Baŋa-Wɛ maleka kam laan ma ta ka wɪ: «Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ, bɪna fusɪrpe mu tuntu nmu banɪ na yɔɔɪ dɪ wu Zeruzalɛm tɪw kum, dɪ Zuda tɪnɪ dum maama baŋa nɪ. Maŋa kɔɔ mu nmu banɪ dum wó tɔ sɪ n duri ba ŋwaŋa?» ¹³Baŋa-Wɛ ma ŋɔɔnɪ ta-laaru tɪlɔ na bwənə yi tɪ zuri bɪcara tɪn Dɪ ma ləri maleka kalɔ na zɪɔɪ ka ŋɔɔnɪ dɪ amu tɪn.

¹⁴Maleka kam kontu ma ta dɪ amu ka wɪ: «Pa kwərə kantɔ zaŋɪ wɛɛnɪ wɪ: Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ na tagɪ te tɪn mu tuntu: «Amu yi paɔɪ a tɪtɪ tɔw Zeruzalɛm baŋa nɪ. ¹⁵A banɪ nan tiini dɪ zaŋɪ dɪ tɪnɪ dɪdonnə dum na buŋɪ nɪ kulɔkulɔ bá daani-ba tɪn mu. Bɛŋwaani, a banɪ ya zaŋɪ dɪ a nɔɔna bam funfun yiranɪ mu. Dwi-ge tiinə bam laan ma yɔɔɪ ba pa ku zu ba yɪra sɪ ku dwəni a ya na buŋɪ sɪ a kɪ-ba te tɪn.» ¹⁶Kuntu ŋwaani, Baŋa-Wɛ tagɪ tuntu mu Dɪ wɪ: «Amu laan pipiri a joori a ba Zeruzalɛm sɪ a duri a nɔɔna bam ŋwaŋa. Amu digə kam wó joori

ka lɔ ka zɪɣɪ tuw kum wɔni. Ba ta wú kwe lwara ɣuna kam ba maɣɪ Zeruzalem tuw kum ni maama si ba fɔɣɪ ba lɔ-kv.» Paɣwa Tu Baɣa-We na tagɪ kulɔ tun mu kuntu.

¹⁷ Nan ta pa n kwərə zaɣɪ wɛɛni wɪ: Paɣwa Tu Baɣa-We na tagɪ te tun mu tuntu: «Tuni dɪlɔ a nɔɔna bam na zɔvri dɪ wɔni tun daa wú na jɪɣɪɣu zanzan si ku gaali. Amu Baɣa-We daa ta wú pa Siyɔn nɔn-biə bam bɪcara zuri. A ta wú joori a lɪ Zeruzalem si ku taa yɪ a titi nyum.»»

2. Nyia yana dɪ yara bana taani

¹⁸ Amu ma kwəni a yuu wɛɛni a nii a na nyia yana. ¹⁹ A ma bwe maleka kalɔ na zɪɣɪ ka ɣɔɔni dɪ amu tun a wɪ: «Nyia yantɔ brɪ bɛɛ mu?» Ka dɪ ma ləri-nɪ ka wɪ: «Nyia yam zɪɣɪ ya pa dwi-ɣɛ tiinə balɔ na mɛ ba dam ba want Zuda tiinə bam, dɪ Yisrayeli tiinə bam, dɪ Zeruzalem tuw nɔɔna bam ba jagɪ je maama ni tun mu.»

²⁰ Baɣa-We laan ma lɪ yara bana o brɪ-nɪ. ²¹ A ma bwe-o a wɪ: «Bantu buntɪ yo si ba kɪ bɛ titɔɣɪ mu?» Ka ma ləri ka wɪ: «Nyia yam ya jagɪ Zuda tiinə bam mu si nɔɔn-nɔɔnu yɪ want o lɪ o yuu o kɪ kəm. Yara bantu nan mu lagɪ ba fugi nyia yam, si ba daari ba ciɔvɣɪ ya dam, si tuni dɪlɔ

na daani a nɔɔna Zuda tiinə bam yɪ ba jagɪ-ba tun dam ti.»

3. Nɔɔnu wulɔ na ze lwara ɣuna o jɪɣa ni tun taani

2 Amu ma kwəni a yuu wɛɛni a nii a na nɔn-duɣu na zɪɣɪ da yɪ ku tu ze lwara ɣuna o jɪɣa ni.

² A ma bwe-o a wɪ: «Nmu ma n ve yən mu?» O ma ləri o wɪ: «A maa ve si a maɣɪ Zeruzalem tuw kum ni mu, si a lwarɪ ku saɣ-dɪdɔɔ, dɪ ku saɣ-kukugə maɣum na yɪ te tun.»

³ A daa ma na nɪ maleka kalɔ ya na zɪɣɪ ka ɣɔɔni dɪ amu tun fufɔ ka ke dáa, yɪ maleka kadoɣ dɪ fufɔ ka yɪ kantɔ dɪ te. ⁴ Ka maa wɪ: «Kɪ lɪla n vu n ta dɪ nɔn-duɣu kum nɪ: «Zeruzalem wú tiini ku taa yalma si ku daa yɪ taa jɪɣɪ sisəm. Ku nɔn-biə dɪ ku vara dɪ nan wú gaali pa ba bá want ba lɔ kabri ba ci-kv. ⁵ Amu Baɣa-We titɪ mu wú jɪ kəbrə kalɔ na yɪ mim yiranɪ tun, yɪ a kaagɪ tuw kum maama a pu. A paari-zulə yam dɪ wú taa wu tuw kum titari nɪ ya brɪ a dam jaja. Amu Baɣa-We na tagɪ kulɔ tun mu kuntu.»»

Balɔ na wu sa-tuɔ nɪ tun taani

⁶ Baɣa-We na tagɪ te tun mu tuntu: «Hei! Duri-na á nuɣɪ baɣa seeni tuw kulɔ wɔni ba na puɪni abam tun!

Benjwaani, amu mu ya suni a jagi abam a yagi lɔgɔ baɲa sapala yana yam maama seeni. ⁷ Abam balu na yi a nɔɔna yi á zɔvri Babilɔni tuu tiinɔ bam tee ni tun, duri-na á lu si á joori Siyɔn seeni!» ⁸ Benjwaani, Paɲwa Tu Baɲa-Wɛ pɛ-ni ni mu si a da Dɪ paari-zulɔ yam ɲwaani a vu a kaani dwi-gɛ tiinɔ balu na beesi abam tun, Dɪ yi na pagɪ abam baɲa ni tun ɲwaani. Wulɔ na ki abam zɔnni, ku nyi di ku tu ki We titi yicilbu mu zɔnni. ⁹ Kuntu ɲwaani, Baɲa-Wɛ ta dwi-gɛ tiinɔ bam taani Dɪ wi: «A lagɪ a kwe a dam mu a ciɔvɔɔ-ba, si a daari a pa ba gambe sulɔ ya na tɔɲɪ si pa-ba tun laan zi-ba ba daari ba vri ba wænu.» Abam laan maa wú lwarɪ ni Paɲwa Tu Baɲa-Wɛ mu suni Dɪ tɔɲɪ-ni.

¹⁰ Dam-fɔɔ Tu Baɲa-Wɛ na tagɪ te tun mu tintu: «Siyɔn tiinɔ bam, leeni-na wɔpolo le! Benjwaani, a lagɪ a ba a taa zɔvri á titari ni mu. ¹¹ De dum kuntu na yiɔ, dwi-gɛ tiinɔ zanzan wú pipiri ba ba ba sɛ amu Baɲa-Wɛ yi ba daari ba ji a nɔɔna. A maa wú taa zɔvri á titari ni.» Ku na ki kuntu, abam di laan wú lwarɪ ni Paɲwa Tu Baɲa-Wɛ mu suni Dɪ tɔɲɪ-ni abam tee ni. ¹² Baɲa-Wɛ wú pɔɔɪ Zuda laɲa kam Dɪ titi tɪga

kam maama wuni si Dɪ taa te-ka. Dɪ daa ta wú li Zeruzalem si ku taa yi Dɪ titi nyum.

¹³ Nabiinɔ maama nan marɪ si ba taa yi cumm Baɲa-Wɛ yigɔ ni mu! Benjwaani, Dɪ dwani Dɪ titi mu Dɪ zaɲɪ wæni Dɪ wɛyuu sɔɲɔ kum ni, yi Dɪ lagɪ Dɪ nuɲɪ Dɪ taa tɔɲɪ tituɲa.

4. We kaanum nakwi tu wum taani

3 Baɲa-Wɛ daa ma li wɔɲɔ Dɪ bri-ni yi a na Zozwe na yi We kaanum nakwi tu tun. O deen zigɪ Baɲa-Wɛ maleka kam yigɔ ni mu, yi Sutaani di wu o jazum seeni si o ɲɔɔni Zozwe yira taani o cɔg-o. ² Baɲa-Wɛ ma tɔɲɪ Dɪ maleka kam baɲa Dɪ ta di Sutaani Dɪ wi: «Sutaani, Baɲa-Wɛ titi mu lagɪ Dɪ bwe-m! Baɲa-Wɛ marɪ Dɪ li Zeruzalem si ku taa yi Dɪ titi nyum mu, yi Dintu mu wú bwe-m! Nɔɔnu wontu nyi di daa kalu na jaani mim yi ba vanɪ-ka ba li di wuni tun mu.» ³ Zozwe na zigɪ maleka kam yigɔ ni kuntu tun, o deen zu gar-digiru mu. ⁴ Maleka kam ma ta di balu na zigɪ ka tee ni tun ka wi: «Li-na gar-digiru tum na wu o yira ni tun.» O laan ma daari o ta di Zozwe o wi: «Nii

mu. Ku bri ni a yagi n lwarum dum mu a ma a ce-m. A laan wó kwe gwar-ɣunnu mu a le-m.»

⁵Amu di ma ta a wi: «Kwe-na yuu garyi dilu na lana tun á ma á ba o yuu kum.» Ba ma suni ba ki kuntu yi ba kwe gwar-ɣunnu tum maama ba zu-o. Ba deen ki kuntu yi Baɣa-We maleka kam zigi ka niə mu.

⁶Baɣa-We maleka kam laan ma pa Zozwe ni duntu yi ka wi:

⁷«Paɣwa Tu Baɣa-We na tagi te tun mu tintu: Nmu na tɔgi a cwe sum n ɣwia wuni, yi n tɔɣi n pa-ni ni a niə yam na bri te tun, amu di wó pa-m cwəɣə si n ta n te a sɔɣo kum di ku kunwallu tum maama. A ta maa wó pa n ta n jigi cwəɣə si n tɔgi di malesi silu na zigi yo seeni tun n twe amu te maɣa di maɣa.

⁸Zozwe, nmu nan na yi a kaanum nakwi tu tun, nmu di n donnə kaanum tiinə balu na jəni n tee ni tun fɔgi-na á cəgi a taani duntu. Abam yi mumaɣa mu si ku bri wəənu tilu na buni jwa seeni tun. Nii mu, a lagi a pa a tintuɣnu wulu ba na bə-o ni «Tiu naga» tun zaɣi o ba. ⁹A kwe di jigi se sirpe. A nan lagi a sari pupunum mu a yagi di baɣa ni. Paɣwa Tu Baɣa-We na tagi kulu tun mu kuntu. A ta wó kwe

de didwi yiranu mu si a saari tuu kuntu lwarum dum maama a yagi dáa ni. ¹⁰Maɣa kam kuntu nan na yiə, abam didwa didwa wó tɔɣi o bəɣi o doonə si ba ba ba jəni did-o o sɔɣo woro ni, si ba di wudiu daanu yi liə tərə.

Paɣwa Tu Baɣa-We na tagi kulu tun mu kuntu.»

5. Səbu-siɣa min-zwən-zigu taani

4 Maleka kalu ya na ɣɔɔni di amu tun ma ba ka sisigi-ni, nuneeni a ya yɔɔri a dɔ mu tun.

²Ka ma bwe-ni ka wi: «Bee mu nmu nea?» A ma ləri a wi: «A ne min-zwən-zigu ba na me səbu-siɣa ba mo ku maama tun mu. Zɔɣa mu wu ku yuu kum seeni di ka wu nugə. Min-zwəənu turpe maa wu zigu kum baɣa ni. Ti maama didwa didwa maa jigi niə yarpe. ³A nan ta ne Olivi tweeru tule, pa didwa zigi zɔɣa kam jazum seeni, yi kukum kum di zigi ka jagwiə seeni.»

⁴A ma bwe maleka kam na zigi ka ɣɔɔni di amu tun a wi: «Amu tu, wəənu tintu kuri yi bee mu?»

⁵Maleka kam di ma joori ka bwe-ni ka wi: «Nmu yəri wəənu tintu kuri na?» A ma ləri a wi: «Awo.»

⁶O laan ma ta di amu o wi: «Baŋa-We na jigi kwɛrɛ kalu si Dɩ pa Zorobabeli tun mu tintu: «Ku dai nmu bara titɔŋa yam ŋwaani, naa n dam ŋwaani mu n lagi n na yigɛ-vɛŋɛ, si ku yi amu titi Joro ŋwaani mu.» Paŋwa Tu Baŋa-We na tagi kulɔ tun mu kuntu.

⁷Pi-kamunu kum na cigi Zorobabeli yigɛ tun, n bri ni n yi bɛɛ mu? Zorobabeli yigɛ ni n maŋi si n palisi mu n ji pɔgɔ tɛga. O laan maa wɔ ja kandwe dilu na wɔ guri We diga kam tun o ja o nuŋi o ki da, si nɔɔna bam maama taa baŋi ba yaga ba wi: «We yu-yoŋo dum ŋwaani! We yu-yoŋo dum ŋwaani!»

⁸Baŋa-We laan ma pa-ni Dɩ kwɛrɛ Dɩ wi:

⁹«Zorobabeli mu nii pa ba puli We diga kantu kuri ba cwi ka biri-bɛrɛ kam. Wuntu nan ta mu wɔ pa ba lɔ-ka ba guri. Abam laan wɔ lwarɩ ni ku suni ku yi Paŋwa Tu Baŋa-We mu tɔŋi-ni abam tee ni. ¹⁰Wulu maama na nɛ We diga kam lɔɔm na puli mɛmɛ te tun yi o gooni titɔŋi dum, ku tu wɔ ba o taa caka di Zorobabeli na ze lwara ŋuna yi digɛ kam lɔɔm kɛ yigɛ te tun.»

Maleka kam ta ma lɛri-ni ka wi:

«Min-zwɛɛnu tɩrɛ tum nan zigɩ ti paɩ Baŋa-We yiɔ yam na dɔli ya kaagi tɛga baŋa ni maama tun mu.»

¹¹Amu daa ma bwe maleka kam a wi: «Olivi tweeru tile dum na zigɩ min-zwɛn-zigɩ kum jazum seeni di ku jagwiɔ seeni tun kuri yi bɛɛ mu?»

¹²A ta ma bwe a wi: «Si ku na yi Olivi tweeru nɛ sile sum na wu sɛbu-sɩŋa wo-wɛɛru tile tum nugɛ kam na tɔŋi ti wuni ka lo ka yagi tun saŋa ni tun, si kuri yi bɛɛ mu?» ¹³O di ma joori o bwe-ni o wi: «Nmu yɛri wɛɛnu tintu kuri na?» A ma lɛri a wi: «Awo.»

¹⁴O laan ma ta o wi: «Nɛ sile sum kuntu zigɩ si paɩ yigɛ tiinɛ bale balu ba na tiŋi si ba taa tɔŋi ba pa ba Tu We dum na te lugu baŋa ni maama tun mu.»

6. Tɔnɔ kulɔ na jaani wɛɛni tun taani

5 Amu daa ta ma kwɛni a yuu wɛɛni yi a nii a na tɔnɔ mu na yɔɔri ku jaani wɛɛni ku titi ni.

²Maleka kam ma bwe-ni ka wi: «Bɛɛ mu n nii n na?» Amu di ma lɛri

a wi: «A ne tɔnɔ mu na jaani weeni. Ku saɲ-dɪdɔɔ maa yi kantia ni maɲum kuni fiinle. Ku saɲ-kukugə maɲum dɪ maa yi kantia ni kuni fugə.»

³ O laan ma ta dɪ amu o wi: «Tɔnɔ kuntu jigi kampwəl-balɔɔ mu si ku ja vu ku yi tiga baɲa ni maama. Tɔnɔ kum saɲa dɪdɔa wuni, ba sɔɔli lwarum mu ba yagi balu na ŋɔni tun yuu ni wi: We wó saari-ba tiga kam wuni. Saɲa wudɔɲ kam wuni, ba sɔɔli lwarum ba yagi balu na buri vwan bura ba ma ba vani ba donnə tun yuu ni wi: We wó saari ba dɪ tiga kam wuni. ⁴ Paɲwa Tu Baɲa-We nan na pe ni dilu tun mu tuntu: Amu wó tɔɲi tɔnɔ kuntu si ku zu ŋwunu sɔɲɔ, dɪ wulu na mai amu yiri o buri vwan bura tun dɪ sɔɲɔ. Ku nan na yi da, kuó maɲi ku tu sɔɲɔ ni mu ku cɔgi wəənu maama, si ku kabri titi, dɪ ku be sum dɪ da ti cɔgi.»

7. Kaani wulu na je gariwaa wuni tun taani

⁵ Maleka kalu na ŋɔɔni dɪ amu tun laan ma fufɔ ka yi a te yi ka ta dɪ amu ka wi: «Nan daa n kwəni n yuu weeni n nii kulɔ na zigi da ku buɪni tun.» ⁶ Amu dɪ ma bwe-o a wi: «Wɔŋo kum kuntu nan yi bɛe mu?» Maleka kam ma ləri ka wi: «Wɔŋo kulɔ na buɪni tun yi titɔɔ

mu.» O daa ta maa wi: «Ku zigi ku paɪ lwarum kikiə yalu nɔɔna na ki tɪga kam maama wuni tun mu.»

⁷ A ma nii a na ni ba dwani luu kulɔ ya na pugi titɔɔ kum ni tun. A laan ma na ni kaani mu je ka wuni. ⁸ Maleka kam ma maɲi ku kuri ka bri-ni ka wi: «Kaani wuntu mu bri kəm-balwaarɔ na yi te tun.» Ka laan ma yigi kaani wum lila ka joori ka yagi titɔɔ kum wuni, yi ka daari ka kwe nipugu kum ka pu ni dum da.

⁹ A ta na kwəni a yuu a nii weeni kuntu tun mu a daa ne kaana bale na zigi weyuu kum ni ba jaani ba maa buna. Ba maa yaari ba vwana viu yigə ni ni bugə ni zunə na ki te tun. Ba ma vu ba gɔ titɔɔ kum weeni ba ja ba di weyuu baɲa.

¹⁰ A ma bwe maleka kam a wi: «Ba jigi titɔɔ kum ba maa ve yən mu?»

¹¹ Ka dɪ ma ləri-ni ka wi: «Ba jigi-ka ba maa ve Babilɔni tuw mu. Ba nan na yi da, baá lɔ digə si ba kwe titɔɔ kum ba zigi ka wuni, si nɔɔna laan taa zuli-ka.»

8. Tərikooru tina taani

6 Amu daa ma kwəni a yuu weeni a nii a na sise-tərikooru tina na nuɲi pweeru tile titari laɲa ni ti maa buna. Pweeru tum maama yɔɔri ti yi canna yirani

mu. ²Siseŋ-nɔɔna balu na vaŋi dayigə təriko kum tun yi nasunnu mu. Siseŋ-nɔɔna balu dɪ na vaŋi tərikooru tle tu wum tun maa yi nazwəənu. ³Silu na vaŋi tərikooru titɔ tu wum tun yi napwəənu, Ku daari silu na vaŋi tərikooru tina tu wum tun yi pupweeru. Si maama nan yɔɔri si dana mu ciga ciga. ⁴A ma bwe maleka kam na zigi ka ŋɔɔni dɪ amu tun a wi: «Amu tu, wəənu tintu dɪ kuri nan daa mu yi be?»

⁵Ka dɪ ma ləri-nɪ ka wi: «Tintu lagɪ tɪ jagɪ tɪ yi lugu baŋa sapala yana yam maama. Tɪ nan yɔɔri tɪ nuŋi Wɛ dɪm na te lugu baŋa ni maama tun yigə nɪ mu. ⁶Sise-zwəənu tum vaŋi si təriko kum si yɔɔri jazum seeni laŋa kam mu. Kulɔ sise-pwəənu tum na vaŋi tun ma yɔɔri wa-zuuri seeni, yi kulɔ sise-pupweeru tum na vaŋi tun dɪ ma yɔɔri jagwiə seeni.»

⁷Sise-sunnu tum kuntu na yɔɔri si nuŋi tun, si yira nyaari mu si si vu si kaagi si beeri lugu baŋa je maama. Maleka kam dɪ ma pa-sɪ ni ka wi: «Ve-na tɪga baŋa je maama si á nii.» Si ma nuŋi si vu si kaagi tɪga baŋa ni maama si pu. ⁸O laan ma tɔɔli o ta dɪ amu o wi: «Nii mu. Sise silu na maa ve jazum baŋa seeni laŋa kam

nɪ tun mu pɛ Baŋa-Wɛ banɪ dum zuri je sum kuntu nɪ.»

Paari yupugə wó pu Zozwe yuu nɪ

⁹Baŋa-Wɛ kwərə dəen tu ka yi amu ka wi:

¹⁰«Heldayi, dɪ Tobiya, dɪ Yedaya zigi Babilɔni tuw nɪ ba ba yo seeni. Nan ve n jeeri-ba n daari n jonɪ pɛera yalu ba na jaani ba ba tun ba tee nɪ. Dintu də dɪm nɪ nɔɔ si n kwe ba pɛera yam kuntu n ja n vu Sofoni bu Zuziasɪ sɔŋɔ. ¹¹Nmu laan wó kwe ba səbu, dɪ ba səbu-sɔŋa pɛera yam n ma n kɪ paari yupugə, si n kwe-ka n pu Yosadakɪ bu Zozwe na yi Wɛ kaanum nakwi tu tun yuu nɪ. ¹²Laan ta did-o nɪ: «Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ na tagɪ te tun mu tintu: Nii wulu ba na bə-o wi «Tiu naga» tun. O nan wó zigi yo seeni mu o puli je maama nɪ yi o fɔŋi o lɔ Baŋa-Wɛ digə kam. ¹³Ciga tin, wuntu mu wó lɔ-ka o zigi. Wuntu wó taa jigɪ paari nunwaŋa mu yi o je o paari jangɔŋɔ kum baŋa nɪ o te o nɔɔna bam. We kaanum tu mu wó taa wu o paari jangɔŋɔ kum saŋa nɪ. Bantu bale wó taa tuŋi daani dɪ ni-mɔɔɔ.» ¹⁴Paari yupugə kam wó maŋi Wɛ diga kam nɪ mu si nɔɔna taa guli Heldayi,

dɪ Tobiya, dɪ Yedaya, dɪ Sofoni bu Zvɔziastɪ gulə.

¹⁵Nɔɔna balu na wu sa-tuv wɔni tun wó ba ba wəli sɪ Baŋa-We digə kam fɔɔtɪ ka lɔ. Abam laan wó lwarɪ nɪ ku sunɪ ku yɪ Paŋwa Tu Baŋa-We mu tɔŋɪ-nɪ abam tee nɪ. Tintu nan wó sunɪ ku kɪ, nɪ abam na yɔɔrɪ á se á Tu Baŋa-We ni dum cɪga cɪga.»

Ni-vɔɔm taani

7 Pɛ Dariusi paarɪ bɪna yana bɪni dum canɪ nɔɔɔ cana kam da yana dɛ dum nɪ mu Baŋa-We kwərə dɛn tu ka yɪ Zakari. Kisilu cana kam nɪ mu kuntu. ²Ku na yɪ te tun, Betelɪ tuv tiinə ya tɔŋɪ Sareserɪ, dɪ Reguem-Meleki dɪ ba kwaga nɔɔna bam mu sɪ ba vu ba loori Baŋa-We sɪ Dɪ kɪ ba yu-yoŋo. ³Ba ma vu Paŋwa Tu Baŋa-We digə kam ba bwe Dɪ kaanum tiinə bam, dɪ Dɪ nijoŋnə bam ba wɪ: «Ku yɪ ku cwəŋə nɪ sɪ dí ta taa vɔ ni wu-cɔɔɔ ŋwaani canɪ sinu cana kam wɔni, nɪ dí na maŋɪ dí kɪ tute bɪna zanzan wɔni tun na?»

⁴Paŋwa Tu Baŋa-We ma pa-nɪ Dɪ kwərə Dɪ wɪ: ⁵«Bwe tuv kum nɔɔna bam dɪ ba kaanum tiinə bam nɪ: «Bɪna fusɪpɛ yam maama wɔni á na yəni á vɔ ni wu-cɔɔɔ ŋwaani canɪ

sinu canɪ sum wɔni, dɪ canɪ sɪrɛpɛ canɪ sum wɔni tun, ku sunɪ ku yɪ amu ŋwaani mu á vɔ na? ⁶Ku nan na yɪ sɪ á dɪ wɔdiu, sɪ á daarɪ á nɔɔ sana, abam ba kɪ kuntu á titɪ ywəni ŋwaani mu na?» ⁷Dɪ kwərə kam kuntu ta yɪ nɪ Dɪ dɛn na pɛ Dɪ faŋa faŋa nijoŋnə bam tɔɔli kwərə kalu Zeruzalem tuv nɪ tun mu. Maŋa kam kuntu nɪ nɔɔna zanzan zɔvɪ Zeruzalem tuv dɪ ku nawuure yam wɔni yɪ ba na nyɔɔrɪ ba titɔŋa baŋa nɪ. Negebi seeni kagva kam, dɪ wa-zɔvɪ seeni bwəlu tum dɪ dɛn su dɪ nɔɔna mu.

⁸Baŋa-We daa ma pa Dɪ kwərə yɪ Zakari Dɪ wɪ: ⁹«Paŋwa Tu Baŋa-We na tagɪ te tun mu tuntɪ: Taá burɪ-na cɪga bura á pa daani, sɪ á daarɪ á taá jɪɔɔ-na da-sono yɪ á duri da-ŋwaŋa. ¹⁰Yɪ beesi-na kadənə, dɪ bitara, dɪ vərə, dɪ yinigə tiinə. Yɪ jeeli-na lwarum á bɪcara nɪ sɪ á kɪ á ma á cɔɔɔ á donnə.»

¹¹Á nabaara bam nan yɔɔrɪ ba vin mu sɪ ba cəɔi We nijoŋnə bam taani. Ba dɛn kwe ba kwaga ba ya Baŋa-We yɪ ba daarɪ ba sun ba zwa mu sɪ ba yɪ taa cəɔi-Dɪ. ¹²Ba pɛ ba wu kɪ dam mu ku dwəni piu na yɪ te tun, sɪ ba yɪ wanɪ ba cəɔi Paŋwa Tu Baŋa-We niə yam dɪ zaasum dilu Dɪ na dɛ Dɪ Joro kum ŋwaani

6:14 Zvɔziastɪ Ebru = Hen 7:3 canɪ sinu cana kam yɪ cana kalu wɔni Babilɔni tiinə bam ya na cɔɔɔ We diga kam Zeruzalem nɪ tun.

7:3 2 Pwa 25:8 7:6 1 Korɛntɪ tɔnɔ 11:20 7:9-10 Mise tɔnɔ 6:8

Dl pa faɲa faɲa nijonɲə bam tun. Kuntu ɲwaani mu Baɲa-We bani deen yɔɔri di zaɲi ba baɲa ni.

¹³ Paɲwa Tu Baɲa-We na tagi te tun mu tintu: «Amu ya na ɲɔni di bantɔ tun, ba wu se ba cəgi-ni. Kuntu ɲwaani, ba di na ɲɔɔni a yigə ni tun, amu di wu cəgi. ¹⁴ A nan kwe viu a ma a kalɔ-ba a yagi dwi-gɛ tiinə maama wuni si ba taa yi vərə sa-tu ni. Ba na viiri ba daari tɔga kalɔ tun ma ji di-dwəenu yirani, yi nɔɔn-nɔɔnu təri ka wuni. Kuntu baɲa ni mu ba ti-ywəɲə kam deen jigi kagva.»

Baɲa-We wó kɪ Dl nɔɔna bam yu-yonɔ

8 Paɲwa Tu Baɲa-We kwərə daa ta ma yi amu ka wɪ: ² Paɲwa Tu Baɲa-We na tagi te tun mu tintu:

«Amu yigə tiini ka wu Siyɔn tu kum wuni. A yi na pagɪ ba baɲa ni tun ɲwaani mu pa a ban-lum zaɲi di ba duna bam.»

³ Baɲa-We na tagi te tun mu tintu:

«Amu lagɪ a joori a ba Siyɔn tu si a taa zɔvri Zeruzalem tu kum wuni. Nɔɔna laan maa wó taa jigɪ Zeruzalem tu kum ba bəi ni: «Cɪga tɔgum tu,» yi ba daari ba bəi Paɲwa Tu Baɲa-We piu kum wɪ: «Piu kulɔ na yi lanyirani fasi tun.»

⁴ Paɲwa Tu Baɲa-We na tagi te tun mu tintu:

«Baara di kaana na tiini ba kwɪn yi ba zi nace mu ba ve tun daa wó taa tɔli Zeruzalem tu pumpala yam yuu ni falalala, yi ba je ba lara.

⁵ Tu kum ta wó su di bəkəri di bisankam mu na kaagi ku cwe sum yuu ni ba kweera.»

⁶ Paɲwa Tu Baɲa-We na tagi te tun mu tintu:

«Amu nɔɔna balɔ finfin ta na daari da yam kuntu wuni tun ga wó nii kəm dum kuntu ni di wó taa camma mu di gaali kəm. Ku nan na yi amu, di wó taa camma di pa-ni si a kɪ na?» Paɲwa Tu Baɲa-We na tagi kulɔ tun mu kuntu.

⁷ Paɲwa Tu Baɲa-We na tagi te tun mu tintu:

«Ku na yi a nɔɔna balɔ na jagɪ ba vu ba zɔvri wa-puli je sum ni, di wa-zɔvri je sum ni tun, amu lagɪ a jonji-ba mu a yagi. ⁸ A maa wó ja-ba a joori si ba taa zɔvri Zeruzalem tu kum wuni. Ba maa wó taa yi amu tuti nɔɔna, si amu di taa yi ba We. Dí ta wó taa jigɪ cɪga dí pa daani.»

⁹ Paɲwa Tu Baɲa-We na tagi te tun mu tintu:

«Abam laan ni taana yalɔ amu nijonɲə bam deen na jigɪ ba ta maɲa kalɔ nɔɔna na puli si ba cwi amu digə kam kuri si ba fɔgɪ ba

lɔ-ka tun. Nan kɪ-na dam á kɪ á titi kuri nɪ. ¹⁰Si ku na loori maɲa kam kuntu tun, nabiinə dɪ vara ya ba nai ba tituɲa yam nyɔɔrɪ. Nɔɔna nan warɪ sɪ ba nuɲi ba vu je je ba tuɲi tituɲa, ba duna bam ɲwaani. Amu ta mu pe nɔɔna vai daani. ¹¹Ku nan na yɪ te tun, a daa bá kɪ dɪ a nɔɔna balu na daari tun nɪ a ya na waari a nɔɔna bam te faɲa tun.» Paɲwa Tu Baɲa-We na tagɪ kulv tun mu kuntu.

¹²«Amu nɔɔna balu ta na daari tun na dugi wodiiru tɩv maama, tɪ wó kɪ sɪ yazurə taa wura. Ba vinyə tweeru tum maa wó kɪ biə lanyirani. Tɪga kam wó taa kɪ wodiiru, yɪ weyuu nyɔɔnɔ dɪ taa tui ku pa-ba. ¹³Zuda dɪ Yisrayelɪ dwi tiinə bam, nɪ dwi-ge tiinə bam deen na me á yira ba soolɪ lwarum ba pa daani te tun, kuntu mu a lagɪ joɲi abam a yagɪ sɪ á leeri á ja We yu-yoɲo á ba á pa-ba. Kuntu tun, yɪ taá funa. Nan kɪ-na dam á kɪ á titi kuri nɪ.»

¹⁴Beɲwaani, Paɲwa Tu Baɲa-We na tagɪ te tun mu tuntu:

«Á kwə bam deen na pe a banɪ zanɪ tun, a kɪ a wubuɲa nɪ sɪ a waari abam mu yɪ a wubuɲa wu ləni. ¹⁵Kuntu doɲ mu a nan daa kɪ a wubuɲa nɪ sɪ a fɔɲi a kɪ Zeruzalem tɩv kum dɪ Zuda dwi tiinə bam lanyirani. Kuntu ɲwaani, yɪ pa-na fuuni ta jiga-abam. ¹⁶Nan ta taá

kɪ-na wəenu tuntu: Taá te-na cɪga á bri daani, sɪ á daari á taá buri cɪga bura taani dim baɲa nɪ, sɪ yazurə taa wura. ¹⁷Nan yɪ jeeli-na lwarum á bicara nɪ sɪ á kɪ á ma á cɔɲi á donnə. Ta yɪ du-na durə vwan cwəɲə nɪ. Amu yɔɔrɪ a culi kənə yam kuntu maama mu.» Baɲa-We na tagɪ kulv tun mu kuntu.

¹⁸Paɲwa Tu Baɲa-We kwərə daa ta ma yɪ amu ka wɪ: ¹⁹Paɲwa Tu Baɲa-We na tagɪ te tun mu tuntu:

«Abam deen na vɔɲi á niə amu ɲwaani canɪ suna cana kam wuni, dɪ canɪ sinu cana kam wuni, dɪ canɪ sirpe cana kam wuni, dɪ canɪ fugə cana kam wuni te tun laan wó ji candi yalv Zuda dwi tiinə bam maama na wó dɪ ywəni yɪ ba caka ya baɲa nɪ tun mu. Nan taá soe-na sɪ cɪga dɪ bicar-zuru jəni á titari nɪ.»

²⁰Paɲwa Tu Baɲa-We na tagɪ te tun mu tuntu:

«Dwi-ge tiinə zanzan jwa wó nuɲi ba tunɪ dum nɪ ba ba yo seeni.

²¹Balu na zuvri tiv didva wuni tun wó vu ba ta dɪ tiv kudonɲ nɔɔna wɪ: «Nan pa-na dí tɔɲi daani dí vu Zeruzalem sɪ dí fofɔ dí yɪ Paɲwa Tu Baɲa-We wum te sɪ dí daari dí loori-Dɪ sɪ Dɪ kɪ dɪbam yu-yoɲo. Amu wubuɲa jaani mu sɪ a vu da.»

²²Kuntu tun, dwi-ge tiinə zanzan na nuɲi tv-kamunə tun laan wó ba

Pan̄wa Tu Baŋa-We te Zeruzalem̄ nɪ sɪ ba loori yu-yoŋo Dɪ tee nɪ.»

²³ Pan̄wa Tu Baŋa-We na tagɪ te tun mu tuntu:

«Maŋa kam kuntu na yiə, dwi-ge nɔɔna fugə na ŋɔɔnɪ taanɪ dwi dwi tun wó vu ba tu ba gurɪɪ Zwifə tu didva. Ba maa wó ta did-o wɪ: «Popo pa dɪbam cwəŋə sɪ dí tɔɪ-m dí vu, beŋwaanɪ dí nɪ nɪ We mu wu abam tee nɪ.»»

We wó waari Yisrayeli tiinə bam dɔna

Tuni dɪɪ na bwələ dɪ Yisrayeli tun taanɪ

9 Baŋa-We kwərə mu tuntu. Ka nan maŋɪ sɪ ka vu Haderakɪ laŋa kam seeni, ku fɔɪ ku daɪ Damasi tu kum mu. Yisrayeli dwiə yam maama, ku wəli dɪ nabiinə maama yiə pagɪ Baŋa-We baŋa nɪ mu.

² Hamati tu kulu na bwələ da tun tiinə yiə dɪ pagɪ Dɪ baŋa nɪ, ku wəli dɪ Tiiri tu tiinə, dɪ Sidɔn tu tiinə, dɪ ba yiɪu kum na yɪ te tun dɪ.

³ Tiiri tiinə bam lɔɪ dam je mu ba pa ba titɪ. Ba ma kwalumɪ səbu

wəenu, pa tɪ daga nɪ tɪga kasulu te tun. Ba ta ma la səbu-sɪŋa jɪɪɪɪɪɪ zanzan ba tiŋi nɪ tɪ yɪ cwəŋə yuu weeru mu te. ⁴ Baŋa-We nan wó vri ba jɪɪɪɪɪɪ tum, Dɪ daari Dɪ dɔli ba dam maama Dɪ dɪ nɪnu kum wunɪ. Mim mu wó zwe tu kum maama.

⁵ Asekelon tu tiinə wó na kuntu yɪ fuvɪ yɔɔɪ dɪ ja-ba.

Gaza tu tiinə dɪ yura maa wó cɛ, nɪ ba ga vri pugə mu tun.

Ekoron tu tiinə bam dɪ wó na ku na kɪ te, pa ba tuna maama ti.

Gaza tu pɛ wum wó je, yɪ Asekelon tu dɪ jɪ di-dwənu yiranɪ.

⁶ Dwi-gungwaaga mu wó joŋi Asedodi tu ba taa te.

Amu Baŋa-We lagɪ a pa Filisi tiinə bam kamunni dɪm ti mu.

⁷ Amu nan wó pa ba daa bá dɪ nwana dɪ ya yura jana, sɪ wudi-zɔɔna daa yɪ taa wu ba niə nɪ. Ba nɔɔna balɪ na daari tun wó wəli amu titɪ nɔɔna bam wunɪ mu, pa ba jɪ nuneenɪ Zuda dwi tiinə dwi kudɔŋ. Kuntu tun, Ekoron tu tiinə wó gwaanɪ dɪ a nɔɔna bam, nɪ Yebusi tiinə bam dɪ dɛen na kɪ te tun.

⁸ Ku nan na yɪ a titɪ tu kum, a lagɪ a cɪ-ku mu sɪ ku dɔna bam daa yɪ tɔɪ da ba kɛ. Nɔɔn-nɔɔnu daa bá na

cwəŋə sɪ o bɛɛsɪ a nɔɔna bam. Amu
tɪtɪ yɪ laan mu wú taa paɣɪ ba baɲa
nɪ.

**We Dam Tu wum na
wú ba te tun taanɪ**

⁹ Siyɔn tiinə bam,
taá di-na ywəɛni lanyɪranɪ!
Zeruzalem tu tiinə bam,
taá caka dɪ kwər-dia!
Nii-na á pɛ wum na ve o bunɪ á
te!
O yɪ cɪga tu mu yɪ o di wɔnɔ.
O nan tu o tɪtɪ mu
yɪ o di bɪnaga o bunɪ.
Cɪga tun, o dɔɣɪ bɪna-pwala
baɲa nɪ mu o veə.
¹⁰ Amu wú pa jara-kəm
tərikooru ti
Efrayim laɲa kam nɪ,
sɪ jara-kəm siseŋ-nɔɔna dɪ ti
Zeruzalem tu nɪ.
Taɲa kalu maama ba na mai
ba kɪ najara tun dɪ wú bwəri.
Pɛ wum wú tɔɔlɪ wɪ:
yazurə taa wu dwi tiinə
maama tee nɪ falalala.
O paari wú di dɪ zɪɣɪ
nɪnɪw dɪdɪvə nɪ nɪ,
sɪ ku yɪ kudɔŋ nɪ.
Dɪ ta wú zɪɣɪ Efratɪ bugə kam
nɪ mu,
sɪ dɪ vu dɪ yɪ tɪga baɲa nɪ
maama.

¹¹ Ku nan na yɪ abam Siyɔn tiinə
bam, amu na tɔɣɪ jana baɲa nɪ a kɪ
ni-gonim dɪ abam tun ŋwaanɪ mu a
lagɪ a liiri balu ba na jaanɪ á wunɪ
ba punɪ tun a ja a nuɲi ba vul-kɔɣɔ
kum wunɪ.

¹² Pipiri á Joori-na á dalum je sum
nɪ, abam puna balu tuna na daga
tun. Amu ta dɪ abam nɪ: a wú pa á
joori á na kulɪ á na gɛ tun kuni bile.

¹³ A lagɪ a kɪ dɪ Zuda nɪ a taɲa mu
a saɲɪ tun, sɪ a daari a kwe Efrayim
a kɪ da, nɪ ku yɪ a cɪna mu te tun.

Siyɔn tiinə bam, a lagɪ a kwe
abam mu a pa á zaɲɪ á zaɲɪ najara
dɪ Grekɪ tiinə bam. Á wú taá nyɪ dɪ
jara-kəm su-lɔŋɔ mu a juɲa nɪ.

¹⁴ Baɲa-We wú pi Dɪ nuɲi Dɪ
nɔɔna bam baɲa nɪ sɪ Dɪ wəli-ba.
Dɪ taɲa cɪna yam lagɪ ya taa ve mu
dɪ fura nɪ dua na pɪpɪlɪ te tun.
Yuutu Baɲa-We wú wu Dɪ nabɔnɔ.
Dɪ maa wú tɔɣɪ jagwiə seeni vu-duw
baɲa nɪ Dɪ vu Dɪ zu najara yam
wunɪ.

¹⁵ Paɲwa Tu Baɲa-We tɪtɪ wú kwəli
Dɪ nɔɔna bam. Ba dɪna bam na
dulɪ-ba dɪ kandwa te maama, baá
nɔnɪ-ba ba sun tɪga nɪ.
Ba maa wú nycɔ sana yɪ ba baɣɪ dɪ
dam, nɪ sa-nyɔra na kɪ te tun.
Baá di ywəɛni ba su, nɪ zuɲa na
su dɪ jana yɪ ba kwe-ba ba miisi
kaanum bimbim dum yɪra nɪ te tun.

¹⁶De dím kuntu ní mu ba Tu Baṅa-We dím wó jóni-ba Dì yagi, ní nayíru na níi o pé-kògò baṅa ní te tìn, ba na yí o nòona tìn ḡwaani. Ba na zúurí wuntu títi tìga kam wóni, baá taa nyuni mu ní kandwa-ḡona na nyuni paari yupugò yíra ní te tìn.

¹⁷Nii ba lam na tiini dí jìgì fra te! Nón-dónnu, dí bukwa wó dí tìga kam wódiiru mu, yí ba nyo ka díven sí ba ma na dam.

Baṅa-We na wó fògì Dì kwe Dì nòona te tìn

10 Loori-na Baṅa-We sí Dì pa ḍva ní duum maṅa ní. Wuntu mu paí ḍv-viu kalí kunkwənu, yí Dì ta paí ḍv-na tui sí tìga kam kí wódiiru lanyiraní.

²Jwənə yam jìgì nòona mu ya gana. Vura bam dí maa tɔgì yí-neeri ḡwaani ba f̣ɔi vwan. Ba yəni ba maṅi dundwía kuri ba brí nòona yí ḳv dai ciga. Ba ta na pa zənə ḍlu tìn maa yí kafe. Kuntu ḡwaani, nòona bam maa beeri yɔɔ yuraní yí ba nai yaara zanzan, ní peeni síḷv na ba jìgì nayíru sí o taa níi-sí tìn.

Baṅa-We maa wí:

³«A baní mu yɔɔrí dí wiirə dí nayíra bam. A maa wó waari dídeera bam. Berḡwaani, amu Paṅwa Tu Baṅa-We wó taa níi a nón-kògò kum na yí Zuda dwi tiinə tìn baṅa ní mu. A laan maa wó pa ba ləri ba taa jìgì dam nuneeni siseṅ-nòona balu na faṅi ba cwi ba ve najara wóni te tìn.

⁴Zuda dwi dím wóni mu dídeeru wó ba o nuṅi.

Dìgə kuri kandwe kamunu mu wó nuṅi ba wóni.

Paari ḍlu na jaani vwe tìn dí wó nuṅi ba wóni.

Jara-kəm taja maa wó nuṅi ba wóni.

Ciga tìn, dídeera dwi maama wó nuṅi ba wóni mu.

⁵Ba maama na kí daani, baá jì babe mu yí ba nóni ba duna bam ba sín cwəṅə ní bwəru wóni. Ba ta wó zaṅi najara ba wani ba duna sise diinə bam ba dí tìga ní, Baṅa-We na wu ba tee ní tìn ḡwaani.

⁶Amu nan wó pa Zuda dwi dím taa jìgì baari, yí a daari a jóni

Zuzəfu dwi tiinə bam a yağı. A wú pa ba joori ba zıgı ba faña zıga je sum nı, a na jıgı ba ɣwaña tun ɣwaanı. Kú taa nyı dı a ya maɣı a wu vı-ba mu tun, beɣwaanı amu mu yı ba Tu Baña-We dum, yı a nan wú se ba we-loro kum.

⁷Efrayim dwi tiinə bam wú ji jara-kəm pamaɣna mu. Ba maa wú taa jıgı wupolo lanyıranı, nı nɔɔna na nyɔgı sana yı ba wu poli te tun. Ba biə bam dı wú na kuntu maama pa ba dı taa jıgı wupolo. Ba maa wú di ywəni Baña-We zənə ɣwaanı.

⁸Amu wú bəɣi a nɔɔna bam sı ba ba ba jeeri ba kı daanı mu. Beɣwaanı, amu laɣı a vıı-ba mu a yağı. Ba maa wú puli dı kəgɔ nı ba deen na daga te tun. ⁹Amu ya sunı a jagı-ba a yağı dwi-ge tiinə tunı nı yigə yigə. Dı ku dı, ba na wu je sıu maama nı tun ba bá swe amu swiə. Ba dı ba biə bam wú wəri yı ba laan joori ba tutı tu kum. ¹⁰Amu wú pa ba badonnə zıgı Ezipi tu nı ba joori, yı a daarı a la ba badonnə a kı daanı sı ba zıgı Asiiri nı ba ba. A wú pa ba zıgı je sum kuntu nı ba ba ba jəni Galadı laña kam nı, dı Liban nı. Ba maa wú taa daga ba su ba gaalı tıga kam. ¹¹A nɔɔna bam wú be nınu kum dı ku cam dum ba

ke. Baá pa bugə kam na-ɣunu sum pəni tıga nı. Nili bugə kam maama dı wú wı ba ɣwaanı. Asiiri tiinə kamunni dum wú tu tıga. Ezipi tu paarı dam dum dı maa wú ti.

¹²Amu Baña-We wú pa ba fəgı ba zıgı amu dam dum ɣwaanı. Ba maa wú taa kwarı-nı ba kənə maama wunu.»

Baña-We na tagı kulu tun mu kuntu.

Leeru wú yi We nɔɔna bam duna

11 Liban, purı n tu kum ni,
sı mim na cwəɣə dı zu
dı dı n Sedrı tweeru tum.

²Tu-ɣunnu dı, taá coosi-na,
Sedrı tweeru tum na tua tun
ɣwaanı.

Tu-kamunnu tum maama tun tı
pɔ mu!

Basan tu-dıdwaaru tum,
keeri-na zanzan!

Ku na yı gaa kalu ya na li
dı tweeru tun,

ba laan goni ka tweeru tum
maama mu ba dı tıga nı!

³Cəgi-na sı á wú ni nayıra bam
na kaası te tun,

ba vara pwəli sum maama laan
na cəgı tun ɣwaanı.

Cəgi-na sı á wú ni
nywəənu tum na suurə,

10:6 *Zuzəfu dwi tiinə bam* = Yisurayeli tiinə bam 10:7 *Efrayim dwi tiinə bam* = Yisurayeli tiinə bam 11:2 *tu-ɣunnu* = cypres 11:2 *tu-dıdwaaru* = chēnes trees

Zurden bugɛ ni gaa kam titi
di na cɔgi tun ɲwaani.

Nayira bale taani

⁴Amu Tu Baɲa-Wɛ na tagi te tun mu tuntu: «Ɛgi n kɔni peeni silu ba na lagi ba gu tun. ⁵Balu na yɛgi peeni sum tun mu kwe-si ba gu, yi ba ba buɲi ni ba cɔgi. Balu na jigi peeni sum ba yɛgi tun di maa ta ba wi: «Dí ki-na Baɲa-Wɛ le, si dí ne nyɔɔri zanzan.» Peeni sum nayira titi di yigɛ tɛri si wuni. ⁶A nan daa bá duri tw kum kuntu nɔɔna bam ɲwaɲa.» Baɲa-Wɛ na tagi kulɔ tun mu kuntu. «Nii-na. Amu wó kwe nɔɔnu maama a ki o donɲa ni, di o pe wum ɲaɲa ni. Bantu laan maa wó cɔgi tɛga kam maama fasti. A nan bá jonɲi nɔɔn-nɔɔnu ba ɲaɲa ni a yagi.»

⁷Kuntu ɲwaani a jigi peeni silu ba na lagi ba gu tun a kɔna a pa balu na jigi-si ba yɛgi tun. A nan jigi gwɛlɛ yale mu. A ma pa didua yiri yi «Yu-yoɲo». Didonɲa dum yiri yi «Ni-mɔɔɔ». A maa jigi-ya a mai a nii a peeni sum baɲa ni. ⁸Cana didua wuni, a ma zɛli nayira batɔ bam, a na wu wani a ja a titi di ba tun ɲwaani. Pipimpiinɛ bam titi di maa vai a ni-taani. ⁹A ma ta a wi: «Amu daa bá taa kɔni peeni sum a

pa abam. Silu na maɲi si si ti tun wó ti, si silu na maɲi si si je tun di je. Silu maa na daari tun di wó taa di da ya-nwana.»

¹⁰Amu ma ja a gwɛli dilu yiri na yi Yu-yoɲo tun a bwɛri, si ku bri ni a yiri ni dilu a ya na goni di nɔɔna bam maama tun. ¹¹De dum kuntu ni nɔɔ mu ni-gonim dum suni di cɔgi. Pipimpiinɛ bam ne-ni, yi ba lwarɲi ni kwɛrɛ kam kuntu yɔɔri ka nuɲi Baɲa-Wɛ tee ni mu.

¹²A ma ta di ba a wi: «Abam na nii ni ku maɲi, si á pa-ni a ɲwurɔ. Ku nan daa na dai kuntu, si á taá jigi-ti.» Ba ma jeeli a ɲwurɔ, yi ba kwe sɛbu sɛbu-dala fiinto ba pa-ni.

¹³Baɲa-Wɛ ma ta di amu Di wi: «Kwe sɛbiɛ bam n ki sɛbu tiɲim daka kam wuni.» Mu bantu sɛbu-yiri dilu ba na jeeli si ku taa yi amu ɲwurɔ tun mu kuntu. A ma suni a kwe sɛbiɛ bam kuntu a ja a vu Wɛ diga kam a doli a di sɛbu tiɲim daka kam wuni.

¹⁴A laan ma bwɛri a gwɛli didonɲa dum, di yiri na yi Ni-mɔɔɔ tun, si ku bri ni Zuda tiinɛ bam di Yisrayɛli tiinɛ bam wɛl-dɔɔɔ kum cɔgi.

¹⁵Baɲa-Wɛ daa ma ta di amu o wi: «Daa ta kwe nayiru zila si n ki ni n yi nayiri-joro mu tun. ¹⁶Nii-na, a lagi a pa nayiru wudonɲa mu ba o taa nii tɛga kam nɔɔna baɲa ni. Wuntu

yigə bá taa wu peeni silu na lagi si je tun wuni, di peeni silu na beeri yɔɔ tun wuni. O nan bá taa nii silu na ne zunni tun si o sooni-si, naa si o kɔnti peeni silu na dana tun. O nan wó di silu na jigi nugə tun mu, yi o turti si napɔɔna yam.

¹⁷ Lɛɛru nan lagi ti yi
nayıɾi-joro kum mu,
o na kwe peeni sum o yagi tun
ɲwaani!

Su-lɔɲɔ mu lagi ku zɔ o vɔɲɔ
di o jazum yi dum!
O vɔɲɔ kum maama maɲi
si ku kwaari mu,
yi o jazum yi dum di dwe
di daa ta ba nai!»

We wó vɾi Zeruzalem tiinə bam Dɩ yagi

12 Kwərə kalu Baɲa-We na tuɲi si ka vu Yisrayeli tiinə bam seeni tun mu tuntu: Baɲa-We yi dilu na lwarti weyuu kum pa ku tigi palalala, yi Dɩ daari Dɩ cwi tɪga kam kuri tun. Dɩ ta daari kɪ joro Dɩ yagi nabiinə wuni. Duntu tagi Dɩ wɪ:

² «Nii-na! Amu wó pa Zeruzalem tuw ji nuneɛni zuɲa di ka wu sana. Dwi-ge tiinə balu na bwələ da tun wó nyɔ ka wuni yi ba bəri. Ku ta wó kɪ kuntu doɲ ku pa Zuda tiinə bam mu di ba na tɔgi ba zaɲi najara di Zeruzalem te tun. ³ Maɲa kam

kuntu ni, dwi tiinə bam maama na jeeri si ba kɪ najara di Zeruzalem tuw kum, amu wó pa ku ji nuneɛni kandwe-pulɔɔ mu ku pa-ba. Wulu maama na kwaani si o guri-ku, kuó tiini ku kɪ ku tu zunni.»

⁴ Baɲa-We ta na tagi kulu tun mu tuntu: «Ka maɲa ni, a lagi a pa siseɲ-nɔɔna bam maama fɔm mu, si si diinə bam maama di yirisi. A laan maa wó taa fɔgi a nii Zuda tiinə bam baɲa ni. Ku nan na yi dwi-ge tiinə sise sum di, a wó pa si yiə dwe. ⁵ Zuda yigə tiinə bam laan wó ta ba tuti ni ba wɪ: «Zeruzalem tuw nɔn-biə bam ne dam, Paɲwa Tu Baɲa-We na yi ba We tun ɲwaani.»

⁶ Maɲa kam kuntu ni, amu wó pa Zuda yigə tiinə bam taa nyi di min-zuɲa na tu de wuni te tun mu. Ba ta wó taa yi ni min-vugu na tu min-zwaru wuni. Kuntu tun, baá pa tunti dilu maama na bwələ da tun cɔgi fasti. Ku daari Zeruzalem tuw kum tuti taa zigi ceɓi di ku nɔn-biə bam maama. ⁷ Amu Baɲa-We nan lagi a pa Zuda jar-kərə bam mu da yigə ba na wɔnɔ, si Pe Davidi dwi tiinə bam di Zeruzalem nɔn-biə bam maama yi na zulə ba dwəni Zuda tiinə bam.

⁸ Maɲa kam kuntu ni, amu Baɲa-We tuti mu lagi a taa kwəli balu na zuvri Zeruzalem tuw kum wuni tun. Wulu na yi nabwəm ba maama wuni tun wó joɲi dam ni

Davidi na dana te tun mu. Davidi dwi tiinə bam wó taa nii ba baɲa ni, ni ku yi Baɲa-We maleka kam tuti mu wu ba yigə ni. ⁹Maɲa kam kuntu ni, amu yiə wó suni dwi tiinə balu maama na zaɲi najara di Zeruzalem tun baɲa ni, si a yɔɔri a cɔɣi-ba.»

Ba keeri ba pa wulu nɔɔna na zɔɣi tun

¹⁰«Amu Baɲa-We nan lagɔ a kwe we-loro joro di ka-duri-nɔɔna-ɲwaɲa mu a ku Davidi dwi dum, di Zeruzalem nɔn-biə bam maama wuni. Ku maa wó pa ba kwəni ba nii amu yi ba keeri ba pa wulu wum ba na zɔɣi tun. Baá taa tiini ba keeri wuntu luə yi ba coosə, ni nɔɔna na ge ba bu-dua, naa ba bu-kwian te tun mu. ¹¹Maɲa kam kuntu ni, Zeruzalem tiinə wó keeri bugi-bugi, ni nɔɔna deen na keeri te Hadadrimoni ni, tuw kulɔ na wu Megido pɔɔɔ tɔga kam ni tun mu. ¹²Balu na zuvri tɔga kam je maama ni tun wó taa keeri mu bugi-bugi, dwi di dwi maama, si kaana bam kərə taa yi ka yira di baara bam kərə. Davidi digə kam wó keeri luə kam ba yiranɔ, yi ba kaana bam di keeri ba yiranɔ. Natan digə kam di wó keeri ba yiranɔ, yi ba kaana bam di keeri

ba yiranɔ. ¹³Levi digə tiinə bam, di ba kaana di wó keeri ba yiranɔ. Simeyi digə kam di ba kaana wó da ba keeri ba yiranɔ, ¹⁴ku wəli di sɔ-yuni tulu maama ta na daari tun, di ba kaana.

13 Maɲa kam kuntu ni amu wó pa buli-yi puri di taa burə di pa Davidi dwi tiinə bam, di Zeruzalem nɔn-biə bam, pa ba lwarum di ba digiru tum saari ti yagi.»

Jwənə di sampwəri taani

²Paɲwa Tu Baɲa-We na tagɔ te tun mu tuntu: «De dum kuntu na yiə, amu wó pa jwənə yira yam saari tɔga kam maama ni, si nɔɔna daa yi taa guli ya gulə maɲa di maɲa! A nan ta wó zəli sampwəri sum di ba ciciri-lwaanɔ tɔga kam ni. ³Ba wulu ta na zaɲi o pwərisi o bri nɔɔna, o tuti tiinə balu na lug-o tun mu wó ta did-o ba wi: «Nmu maɲi si n ti mu, di n na mɛ Baɲa-We yiri n pwərisi vwan tun.» Ba laan wó zɔ-o ba gu, o na ɲɔɔni tun ɲwaanɔ.

⁴De dum kuntu na yiə, sampwərə kalu maama na lagɔ o pwərisi, cavura wó ja ku tu di vura yalu o na nɛ tun. O daa bá kwe gwar-zinzwara tulu dwi We nijɔɲnə bam na zuvri tun o zu, o na lagɔ si o ganɔ nɔɔna tun ɲwaanɔ. ⁵Ku tu maa wó ta wi:

«Ku zigi a nɔn-dunni maɲa ni varun
yiranɩ mu yi a titɔɲi. Amu dai We
nijonnu.» ⁶Nɔɔna maa na bwe-o ba
wi: «Bɛɛ mu ki yi n na fufwɛlə yantu
doɲ n nyɔɔni ni?», o ta wú ləri-ba
wi: «A nɛ fufwɛlə yam a cilonɲ sɔɲɔ
ni mu.»»

Nayuru di peeni taani

⁷Paɲwa Tu Baɲa-We na tagi te tun
mu tuntɔ:

«Su-lɔɲɔ, zaɲi dɔɔni wuni
si n jeeri a nayuru wum
na bwɛlə di amu tun.

Yɔɔri n magi nayuru wum,
si peeni sum maama jagi si je.
Amu titi juɲa nan mu wú zu si
biə bam.»

⁸Baɲa-We na tagi te tun mu tuntɔ:

«Tiga kam ni je maama ni,
nɔɔna bam pɔɔrum bitɔ wuni,
kuni bile mu lagi ba ti,
si pɔɔrum didva daari ba taa
ɲwi.

⁹Pɔɔrum didva kalɔ na daari
tun,
a lagi a maɲi ba si a nii mu,
si a daari a fɔgi a kwe-ba.

Kuú taa nyi di nɔɔnu na kwe
səbu naa səbu-sɲa
o di mim wuni
si o pa ti taa lana faɩ te tun mu.
Nɔɔna bam kuntu laan maa wú
ma

amu yiri dɩm ba loori-ni,
yi amu di ləri-ba.

Amu wú ta ba taani ni:

«Ba yi a nɔɔna mu,»

yi ba di ta ni:

«Baɲa-We mu yi dɩbam We.»»

Baɲa-We wú ba si Dɩ di paari

14 Nii-na! Baɲa-We jigi dɛ di
na buɩ. Dɛ dɩm kuntu na
yiə, á dɩna bam wú ba ba vri á
jijiguru ba daari ba cɛ-ti ba pa daani
yi á zigi á niə. ²Ku na wú ki te
tun, amu Baɲa-We wú pa dwi-ge
tiinə maama ki daani ba ba ba jeeri
Zeruzalem tiv kum di najara. Baá
wanɩ tiv kum ba di. Ba maa wú
zu sam wuni ba vri nɔɔna jijiguru,
yi ba zi ba kaana. Ba ta wú kalɩ
ku nɔn-biə bam cicoro ba ja ba vu
sa-tiv yigə yigə. Ba cicoro kulɔ na
daari tun nan wú na cwəɲə si ba
maɲi tiv kum wuni. ³Baɲa-We titi
nan mu lagi Dɩ nuɲi Dɩ vu Dɩ jeeri
dwi tiinə bam kuntu, ni Dɩ dɛɛn na
ki najara te tun. ⁴Maɲa kam kuntu
ni, Dɩ lagi Dɩ zigi Olivi piu kum
yuu ni mu, ku na jeeri Zeruzalem
wa-puli seeni tun. Piu kum maa wú
yari kuni bile, si lɔɲɔ kamunu taa
tigi ti titari laɲa ni, ku na zigi
wa-puli seeni ku vu wa-zuuri seeni
tun. Piu kum cicoro didva wú fufɔ
ku vu jazum seeni, si kudonɲ kum di

vu jagwiə seeni. ⁵Abam laan maa wú tɔgi Baŋa-We bolo kum kuntu á duri á lu, bolo kum na wú ke ku yi Atsali tun ŋwaani. Á na wú duri á lu te tun nyi di á nabaara deen na ki te yi ba lu cam wuni maŋa kalu Zuda tiv pe Ozias na di paari yi tɔga kam sinsi tun mu. Kuntu kwaga ni, amu Tu Baŋa-We laan wú ba Dɔlunji, yi Dɔl maleksi sum maama di tɔgi di Dɔl.

⁶De dum kuntu na yiə, wia pooni bá taa wura. Waarv, di zurim di bá taa wura. ⁷Maŋa kam kuntu wú taa yi ka yira. Baŋa-We nan yɔɔri Dɔl ye ka ni ni. Tɔga daa bá yi si ka daari ka puuri. Wa-zuuri maŋa ni wia pooni wú taa wura.

⁸De dum kuntu na yiə, na-ŋuna wú ta ba nuŋi Zeruzalem tiv kum wuni ba taa durə maŋa maama, yade di ti-pwəŋə maama. Na bam cicoro wú duri ba vu ba zu wa-puli seeni nuni kum. Ba badonnə di maa wú duri ba vu ba zu wa-zuuri seeni nuni kum. ⁹Baŋa-We maa wú taa yi lugu baŋa je maama pe. Maŋa kam kuntu ni, Baŋa-We wú taa yi Dɔl yirani didva mu, pa nɔɔna taa zuli-Dɔl Dɔl yiri dum na yi didva tun ŋwaani. ¹⁰Tɔga kam ni maama wú taa yi ti-kampari mu, ku zigi Geba ni si ku vu ku yi Rimɔn na wu Zeruzalem jagwiə seeni tun.

Zeruzalem tiv kum titi maa wú taa wu we we, ni ku na maŋi ku yi te tun. Tiv kum wú taa yalma, ku zigi Benzamen ni dum ni, si ku yi je silu Pulim ni dum na wura tun, yi ku ke ku yi Gugoro ni dum. Ku ta maa zigi Hananeli di-didɔɔ kum ni, si ku vu ku yi je silu ba na kan vinyə tiu biə ba pa pe wum tun. ¹¹Nɔɔna laan maa wú taa zuuri Zeruzalem tiv kum wuni. Ku daa bá taa maŋi si nɔɔna yɔɔri ba cɔgi-ku. Tiv kum wú cɔgi ku zigi di yazura mu. ¹²Ku na yi tuni dilu maama na jeeri Zeruzalem tiv kum di najara tun, Baŋa-We na wú waari-ba di yawi-ceeru tilu tun mu tintu: Dɔl wú pa ba ya-nwana yam muuri yi ba ta zigi weeni. Ba yicilbiə di maa wú cɔgi ya gwənnu tum ni, yi ba dindəlimə di maŋi ba niə ni ya pɔ.

¹³De dum kuntu na yiə, Baŋa-We maa wú pa ba wubɔŋa tiini ya vugimi si fuuni zu-ba. Ba wuni nɔɔnu maama wú zi o doŋ pa ba magi najara. ¹⁴Zuda tiinə bam di wú zaŋi najara Zeruzalem tiv kum ni. Zeruzalem tiinə bam laan maa wú la tuni dilu na gilimi-ba tun jɔjɔru ba ki daani, ku na maŋi ku yi səbu-sɔŋa, di səbu, di gwaaru zanzan di. ¹⁵Yawi-ceɔ kuntu doŋ di maa wú ja siseŋ-nɔɔna bam, di bina-sise sum, di yogondə yam,

di bñe sım, dıdaanı vara balu maama na wu ba duna bam jiləjugu kapwəəru je sım wunı tun.

¹⁶Ku kwaga seeni, tıni dılu nǝna ya na zaŋi najara di Zeruzalem tu kum yi ba wəri tun maama laan wó yəni ba vu Zeruzalem bini maama ni, si ba zuli Pe wum na yi Paŋwa Tu Baŋa-We tun, yi ba daari ba di Vwə cwiim candiə kam. ¹⁷Dwi dılu maama na wu lugu baŋa ni tun nan na vin si ba vu Zeruzalem ba zuli Pe wum na yi Paŋwa Tu Baŋa-We tun, dıa bá ni ka pa-ba. ¹⁸Ezipi dwi tiinə bam di na vin si ba vu da si ba tǝgi ba zuli-Dı, dıa bá ni ka pa bantu di. Baŋa-We nan wó pa yawı-cəə mu ja-ba, ni kulu o na pe ku ja dwiə yalu maama na vin si ba vu Zeruzalem ba di Vwə cwiim candiə kam tun. ¹⁹Leeru tuntı doŋ mu wó yi Ezipi tiinə bam di dwiə

yalu maama na vin si ba vu ba tǝgi ba di Vwə cwiim candiə kam tun.

²⁰Maŋa kam kuntu ni baá pıpıni bitari suntı mu ba ki siseŋ-nǝna bam loŋnə yira ni: «Lanyıranı faı mu Baŋa-We ŋwaanı». Kambi dwi maama maa na wu We digə kam ni tun di maa wó taa jigi kuri si maŋi di kabəli silu na ki We bimbim dım kaanım tutuŋa tun.

²¹Cıga tun, kambi silu maama na wu Zeruzalem ni di Zuda tıni dım maama ni tun wó taa yi lanyıranı faı mu Paŋwa Tu Baŋa-We ŋwaanı. Nǝna balu maama na lıgi ba ki kaanım ba pa We tun maa wó wanı ba kwe kambıə kalu maama ba na lıgi tun ba saŋi kaanım dım nwana ka wunı. Maŋa kam kuntu ni, pipimpiinu daa bá vu o jəni Dam-fərw Tu Baŋa-We digə kam wunı.

Wε Nijonnu

Malasi Tɔnɔ

Malasi jaant Wε kwɛrɛ mu o vu o pa Zeruzalem tuw tiinɛ maɲa kalu ba na nuɲi sa-tu yigɛ yigɛ Babilɔnt nɪ ba joori ba ba, yɪ ba fɔɣɪ ba lɔ Wε diga kam ba ti tun. Maɲa kam kuntu nɪ, nɔɔna bam yigɛ daa tɛrɛ dɪ ba na tɔɣɪ Wε cwɛɲɔ kam te tun. Malasi ma ta dɪ ba sɪ ba pipiri ba taa zuli Wε dɪ cɪga, sɪ ba daartɪ ba taa tuɲɪ ba tɔɣɪ Dɪ zaasum dum na yɪ te tun. O ta ma ta dɪ ba o wɪ: Wε lagɪ Dɪ varɪ ba zwa mu. Dɪ ku dɪ, Wε wɔ duri ba yibwɛnɛ yɪ Dɪ fɔɣɪ Dɪ kwɛ-ba dɪ ba digiru tum. Wε nan lagɪ Dɪ tuɲɪ Dɪ tintuɲnu mu sɪ ku tu kwɛ cwɛɲɔ kam sɪ Dɪ laan ba ba te. Nii 3:1. Wε wɔ kɪ balu maama na jɪɣɪ Dɪ cɪga tun yu-yonɔ.

1 Kwɛrɛ kalu Baɲa-Wε na kwe Dɪ pa Malasi sɪ o lwɛni o brɪ Yisrayɛɪ tiinɛ bam tun mu tuntu.

Baɲa-Wε soe Yisrayɛɪ dwi dɪm

² Baɲa-Wε mu tagɪ Dɪ wɪ: «Maɲa maama wunt mu amu tiini a jɪɣɪ abam sono.» Abam nan daa ta yɛni á bwe amu á wɪ: «Brɪ dɪbam cwe silu nmɪ na tɔɣɪ yɪ n soe dɪbam tun.»

Amu Baɲa-Wε ma lɛri a wɪ: «Yɪ swe-na nɪ abam nabaaru Zakɔbɪ deen yɪ nyaant mu o zumbaaru Esayu yigɛ nɪ. Amu nan jɪɣɪ Zakɔbɪ dɪ o dwi dɪm sono, ³yɪ a culi Esayu dɪ o dwi dɪm ni-taant. Kuntu ɲwaant mu amu pipiri Esayu na je

pweeru laɲa kalu nɪ tun, pa ka yɪ yɔɔ yɪrantɪ. Ba tɪga kam ma jɪ kagva yɪ ga-vara kart ka wuntɪ ba beerɛ.»

⁴ Esayu dwi Edɔm tiinɛ bam wɔ wantɪ ba ta ba wɪ: «Dɪbam tuw kum suntɪ ku cɔɣɪ mu. Dɪ nan wɔ joori dɪ lɔ-ku dɪ zigɪ.»

Amu Paɲwa Tu Baɲa-Wε nan ta nɪ: «Ba na kɪ dam ba joori ba lɔ ba tuw kum, amu ta lagɪ a yigi-ku mu a dɪ tɪga nɪ. Nɔɔna wɔ taa yáalɪ ba tuw kum ba wɪ ku yɪ tɪ-balɔrɔ mu, yɪ ba bæi Edɔm tiinɛ bam nɪ ba yɪ balu Baɲa-Wε bantɪ na fɔɣɪ dɪ wu ba baɲa nɪ tun.»

⁵ Abam Yisrayɛɪ tiinɛ bam wɔ na tintu maama, yɪ á laan wɔ ta nɪ: «Baɲa-Wε dam daga. Dɪ dam dɪm

nan kɛ dɪ yi tɔntɪ dɪdonnɛ nɪ mu sɪ kʊ dɛɪ dɪbam tʊ kʊm sisɛm dɪm yɪrɛnɪ.»

We na bwe kaanum tiinɛ bam te tun

⁶Paɲwa Tu Baɲa-We jɪɣɪ kwɛrɛ kantʊ mu sɪ Dɪ pa kaanum tiinɛ bam:

«Biɛ maɲɪ sɪ ba taa nɪɣɪ ba kwɛ mu, sɪ balʊ na tʊɲɪ ba paɪ nɔɔna tun dɪ taa nɪɣɪ balʊ na te-ba tun. Amu nan mu yɪ abam ko dɪ á yuutu dɪ. Á nan ba nɪɣɪ-nɪ. Bɛɛ mu te kɛm dɪntʊ maama? Abam tiini á gooni amu, yɪ á ta yɛni á bwe á wɪ: «Tɪta seeni mu dɪ gooni nmʊ?» ⁷Abam pɛ cavura ja-nɪ, bɛɲwaanɪ á jɪɣɪ wɔdiu kulʊ na digimi tun mu á kɪ kaanum á pa-nɪ, yɪ á daa ta jɪɣɪ ni sɪ á bwe amu á wɪ: «Dɪbam brɪ dɪ kɪ ta mu yɪ dɪ pa cavura ja nmʊ tun?» Nii-na mu! Abam kɛm dɪm brɪ nɪnɛɛnɪ á yɛni á nii amu kaanum bimbim dɪm mu yɪ á gooni á wɪ: dɪ yɪ wo-kafe mu. ⁸Abam na yɛni á ja varɪ-lɪlwɛ dɪ varɪ-gwanɪ dɪdaanɪ varɪ-yawuna bam sɪ á ma-á kɪ kaanum á pa amu tun, kuntʊ dɛɪ lwarɪm mu na? Á wó wanɪ á ja vara kuntʊ doɲ á vu á pa á tʊw kʊm yuutu mu na? Á ya na kɪ kuntʊ, á buɲɪ nɪ o wʊw wó poli dɪ abam sɪ o wanɪ o nii á seeni na? ⁹Abam nan na ve yigɛ sɪ

á taá jaanɪ vara kuntʊ doɲ á tui á kɪ kaanum á pa amu, yɪ á laan ba á loori lanyiranɪ a tee nɪ, á buɲɪ nɪ amu wó cɛɣɪ abam taanɪ mu na?»

¹⁰Paɲwa Tu Baɲa-We na jɪɣɪ kulʊ sɪ Dɪ ta tun mu tɪntʊ:

«Abam wɔnɪ dɪdʊa ya mu na maɲɪ o pɪ We diga kam ni dɪm, kʊ yaá taa gara. Kuntʊ wó pa á daa bá ja kaanum dɪlʊ na ba jɪɣɪ kuri tun á ba á zwe á pa-nɪ. Amu ba jɪɣɪ wʊpolo dɪ abam kaanum tiinɛ bam na kɪ te tun. Kuntʊ ɲwaanɪ mu a bá joɲɪ á pɛɛra yam. ¹¹Amu zulɛ yam wó zaɲɪ baɲa baɲa mu lʊɣʊ baɲa tɪntɪ dɪdonnɛ wɔnɪ. Kʊ zigɪ tɪntɪ dɪlʊ na jeeri wa-puli seeni tun sɪ kʊ yɪ dɪlʊ na wʊ wa-zʊʊrɪ seeni tun, dɪ maama wó zuli amu. Je maama nɪ mu nɔɔna wó ja taloɲ-ywɛɲɛ dɪdaanɪ pɛɛra yalʊ na yɪ lanyiranɪ fasɪ tun ba ba sɪ ba pa-nɪ zulɛ. ¹²Kʊ nan na yɪ abam, á gooni-nɪ mu, nɪnɛɛnɪ á na yɛni á buɲɪ nɪ amu bimbim dɪm mu ba jɪɣɪ kuri tun. Abam ma yɛni á ja wɔdi-yɔɔrʊ á ba dáa nɪ sɪ á pa-nɪ. ¹³Abam na yɛni á ɲɔɔnɪ te tun mu tɪntʊ: «We tɪtʊɲa yam tiini ya camma mu», yɪ á daarɪ á virigi á kwaga á ya amu. Abam na ɲɔɣɪ vara á ja á ba, naa á na jaanɪ varɪ-yawuna dɪdaanɪ varɪ-gwanɪ mu á ba sɪ á pa amu, á buɲɪ nɪ amu ta wó joɲɪ tɪntʊ maama yɪ a wʊw poli na? ¹⁴Kampwɛl-balɔɔ

mu danɔ kampin-nyina bam yuu ni! Beɲwaani o jigi varɔ-ɲuna o sɔɲɔ ni, varɔ-bia kalɔ o ya na goni ni si o ma ki kaanum o pa-ni tun, yi o laan joori o ni dum kwaga ni si o pa-ni varum wulɔ na wu su yi tun. Amu mu yi Pa-faru yi ku maɲi si lugu baɲa tuni dum nɔn-biə bam maama mu taa kwari amu yuri dum!» Paɲwa Tu Baɲa-We na tagi te tun mu kuntu.

Ni-kaana We kaanum tiinə bam ɲwaani

2 Paɲwa Tu Baɲa-We nan ta na jigi kulɔ si Di ta ta didaani abam kaanum tiinə bam tun mu tuntu:

²«Abam nan maɲi si á taá zuli amu yuri dum mu. Abam nan na vun si á ki kuntu, amu wó sɔɔli lwarum a yagi abam yuu ni. Ku na yi wo-laaru tɔlɔ á na yəni á jonɔ amu juɲa ni tun, amu wó joori a pipiri-ti si ti ji Kampwəl-balwara á baɲa ni. Ciga ɲwaani tun, amu maɲi a sɔɔli mu a yagi á yum ni, beɲwaani abam ba jigi yi-suna di á kaanum titɔɲi dum. ³A ta lagi a waari abam dwi dum mu. Á na jaani vara mu si á ba á ma á ki kaanum á pa-ni, amu wó kwe ba vara bænu tum a ma fəri á yibiyə ni, si a laan daari a

duli abam a yagi weeru-puuri yuu ni. ⁴Amu pɛ abam ni-kaana yantu si á wani á lwarɔ ni ni-mɔɔ dɔlɔ amu didaani á nabaaru Levi na ki daani tun wó taa ve yigə mu.

⁵Ni-gonim dɔlɔ amu didaani Levi dwi dum deen na zu daani tun maɲi si di ja ɲwia didaani yazurə mu di ba ba tee ni. Bantu titɔɲi mu maɲi si ba taa zuli amu yuri dum. Ba ma suni ba ki kuntu doɲ. ⁶Levi dwi dum bri ciga mu yi ba vun vwan fɔm. Ba ɲwia kam tɔɲi cwəɲə, yi ba se amu ni, pa nɔɔna zanzan mu pipiri ba yagi lwarum titɔɲa. ⁷Kaanum tu mu jigi yəno We wəənu seeni yi o nii ti baɲa ni. Nɔɔna maa wó taa ve o tee ni si o bri-ba, wuntu na yi Paɲwa Tu Baɲa-We tuntuɲnu tun ɲwaani.

⁸Ku nan na yi abam, ku dai kuntu mu á jigi á ki. Abam kwe cwəɲə kalɔ We na pɛ abam si á taá tɔɲi tun mu á yagi. Á zaasum dum maa pa nɔɔna zanzan cɔɲi amu yigə ni. Ku de laɲa kam kuntu ni mu yi abam cɔɲi ni-mɔɔ dɔlɔ amu didaani Levi na zu daani tun. ⁹Kuntu ɲwaani mu pɛ a pa nɔɔna maama culi abam yi ba ta gooni abam. Beɲwaani abam vun amu ni dum mu yi á kuri nɔɔna daani di á na bri-ba te tun.»

Paɲwa Tu Baɲa-We na tagi te tun mu kuntu.

Baŋa-We laɣi si ciɣa kam mu taa tuŋa

¹⁰ Dɔbam maama dai ko didva biə mu na? Ku dai We didva mu naani dɔbam maama na? Kuntu tun, kuɔ kɪ ta mu si dɔbam taa baari da-kwaga ni yi dɪ daari dɪ cɔɣi ni-mɔɔ dɪlɔ dɪ nabaara bam na tiŋi dɪ We tun? ¹¹ Abam Zuda tiinə bam ywəri We kwaga ni mu dɪ á na jɪɣi wo-zɔɔna á kɪ Zeruzalem wum didaani Yisrayelɪ tuw kum maama ni tun. Á ta cɔɣi cullu á ma-á biini We diga kam o na soe tun didaani á na kwe kaana balu na yəni ba kaani dwi-ge tiinə jwənə tun si ba taa yi abam kaana tun. ¹² Amu loori We mu nuneɛni nɔn-dwiə bam kuntu donnə maama wó ti Yisrayelɪ tɪga baŋa ni, dɪ ba na maŋi ba jaani pɛera ba tui ba paɪ Paŋwa Tu Baŋa-We tun dɪ.

¹³ Abam ta jɪɣi woŋo didu mu á kɪ. Abam yəni á jeeri We bimbim dum baŋa ni mu, yi á keerə á ta daari á lo yi-na bari-bari. Á laan maa ta á wi: Baŋa-We vin si Dɪ jonɪ á pɛera yam. ¹⁴ Abam nan ta á wi: beŋwaani mu á pɛera yam wu su We yi? Ku yi Baŋa-We na maani baaru maama na kɪ te o pa kaani wulu o na di o nɔn-dunni maŋa kam ni tun ŋwaani mu. Baaru maama joori o lo o kaani wum kwaga ni mu, yi wuntu yi

kaani wulu o na pooli kampwələ We yigə ni o pa-o tun. ¹⁵ We nan kɪ nmu didaani n kaani wum si á taá yi yira didva mu. Ku dai ciɣa na? Be nan mu pa Dɪ laɣi si abam taá yi woŋo didva? Ku maama mu maŋi si abam wani á lu biə si ba taa yi We nɔɔna. Nii n yuu ni si n yi yaɣi kaani wulu n na di n ma n kɪ kaani n nɔn-dunni maŋa kam ni tun laŋa titari ni. ¹⁶ Paŋwa Tu Baŋa-We dum na yi Yisrayelɪ tiinə We tun maa wi: «Amu culə si balu a na pɛ ba yi didva tun yaɣi daani. Baaru na jɪɣi pu-siŋa kuntu doŋ dɪ o kaani, a vai o ni-taani mu.» Kuntu, taá yuri-na á titi. Baru yi lo o kaani wum kwaga ni.

Sariya de dum

¹⁷ Abam laan maŋi á pa Baŋa-We yira mu cɛ dɪ á na kari á ŋɔɔni wəənu tɪlɔ tun. Á nan ta ta mu wi á yəri á na kɪ te á pa Dɪ yira cɛ tun. Ku na yi te tun, abam yəni á ŋɔɔni á wi: Baŋa-We buŋi lanyirani mu Dɪ paɪ lwarim-kərə yi Dɪ ba waari-ba. Abam ta maa bwe á wi: «We dɪlɔ na zigɪ dɪ ciɣa tun wu yən mu?»

3 Paŋwa Tu Baŋa-We ni dum mu tuntu:

«Nii mu! Amu laɣi a tuŋi a tintuŋu mu si o da amu yigə o vu o kwe cwəŋə kalu amu na wó tɔɣi

da tun. Kuntu na kia, á Yuutu wum á na beeri o je tun mu wú da o ba o zu o digə kam wuni. Amu tuntɔɔnu wulu á na je á cəgi tun wú ba o ta ni dɔlu a na goni dɔ abam tun taani o bri abam.»

²De dɔlu dum Baŋa-We nan na wú ba tun, Dɔ lagɔ Dɔ taa nyɛ nuneɛni mim na kwe sɛbu pa digiru daa tərə tun, dɔ canfɛm na wu war-zɔŋa wuni dɔ zari gwaaru tun mu. Dɔ na tuə sɔ Dɔ lwarɔ nɔɔna lwara kuntu, ba bá wani ba zigɔ Dɔ yigə nɛ. ³Baŋa-We tɛti mu lagɔ Dɔ kwe Levi dwi dum sɔ dɔ taa yɛ lanyirani. Dɔ wú jəni tɔga nɛ mu, nuneɛni luru na je o kwe sɛbu-sɔŋa dɔdaani lu-nyɛnnu pa ti purɛ te tun. Dɔ na kwe-ba kuntu tun, nɔɔna laan wú taa jaani pɛera yalu na yɛ lanyirani tun ba tui Dɔ tee nɛ. ⁴Kantu maŋa kam nɛ mu Baŋa-We daa wú joori Dɔ joŋi pɛera yalu Zuda tiinə dɔdaani Zeruzalem tiinə na wú ja ba ba pa-Dɔ tun. Ku daa wú taa nyɛ nuneɛni faŋa kam nɛ Dɔ yɛ na su ba kənə te tun mu.

⁵Paŋwa Tu Baŋa-We ni dum mu tuntu:

«Amu lagɔ a yɛ abam yira mu sɔ a buri cɔga bura. A maŋi a zigɔ sɔ a buri taani a vani balu na tɔŋi yi-neeri tutɔŋa dwi maama tun mu, dɔdaani balu na nuŋi ba kaana naa ba banna kwaga nɛ ba kɛ tulu tun. A nan ta bá ma a cɛ vwa-fɔra naa

balu na pini ba tuntɔɔna tun. Balu dɔ na jigɔ cam ba kɛ kadənə dɔ bitara dɔdaani nɔn-zura yirani tun dɔ maa wú ga bura amu tee nɛ. Bɛŋwaani, nɔɔna bantu maama ba kwari-nɛ.»

Nɔɔna na vɛi We te tun

⁶Paŋwa Tu Baŋa-We ni dum mu tuntu:

«Zakɔbi biə bam, cəgi-na! Amu nan bá fɔgɔ a ləni a ji wo-gaa. Kuntu nan mu pɛ abam dwi dum ta wu je tɔga baŋa nɛ tun. ⁷Ku na maŋi ku nuŋi á nabaari wuni tun, abam yɛ dwi dɔlu na vɛi sɔ á taá se amu niə yam mu. Abam nan na se sɔ á pipiri á joori amu tee nɛ, amu dɔ wú pipiri a jeeri abam mu. Abam ma-á yəni á ta á wɛ: «Dɔbam wú kɛ ta mu dí joori dí ba?»

⁸Amu nan lagɔ sɔ a bwe abam a nii, nabiinu wú wani o vɛi We na? Abam nan vɛi amu mu ga! Abam ta yəni á bwe mu á wɛ: «Dí bri dí vɛi-m tita seeni mu?» Woŋo maama fugə wuni pɔɔrum dɔdɔa kalu na yɛ amu nyum tun, ku wəli dɔ pɛera yalu á na maŋi sɔ á yəni á pa-nɛ tun, tuntu baŋa nɛ mu á jigɔ-nɛ á via. ⁹Abam nan na yəri tun, kuntu ŋwaani mu amu sɔɔli a yagi á tuw kum maama baŋa nɛ. ¹⁰Abam na laga, maŋi-na amu á nii. Ja-na woŋo maama fugə wuni pɔɔrum dɔdɔa kam na yɛ amu

nyum tun á ja á ba á tiŋi amu sɔŋɔ kum ni. Wɔdiu na su amu sɔŋɔ kum wɔni, amu laan wó puri weyuu kum a jeeri abam si á nuni dɔdaani We yu-yoŋo amu na wó kɪ a yaɣi á yuu ni tun. Amu yu-yoŋo dum wó taa tiini di daga di dwe abam jam. Amu Paŋwa Tu Baŋa-We na tagi te tun mu kuntu. ¹¹Kuntu kwaga ni di, amu wó ci si kayira dɔdaani wo-kurru dwi maama yi daani á wodiiru tum na wu á kari sum ni tun. Á tweeru tum maa wó taa ləri biə lanyirani. ¹²Kuntu laan maa wó pa lugu baŋa tɔni dum nɔɔna bam maama ta ni: abam jigi yu-yoŋo zanzan. Beŋwaani abam tɔga kam wó taa lamma ka pai nɔɔna si ba taa zɔvri da.»

Paŋwa Tu Baŋa-We na tagi te tun mu tuntu:

¹³«Abam yi balu na ŋɔɔni wo-balwaaru mu a pa amu tun. Á nan ta bwe-ni mu á wi: «Dɔbam wu ni beŋwaani, di tagi be di be mu yi ku ba lamma tun?» ¹⁴Abam ŋɔɔni wo-balwaaru mu yi á wi: «Be nyɔɔri mu bri ku wu We titɔŋa yam wɔni? Di na se Paŋwa Tu We niə yam, be nyɔɔri mu di wó na? Dɔbam na maŋi di bri ni di wɔw mu cɔgi dɔdaani di titɔŋ-lwaannu tum di, kuntu ta yi kafe mu. ¹⁵Dɔbam tee ni, balu na bri ba titi kamunni tun mu joori ba

jigi yu-yoŋo. Nɔn-balwaaru jigi yiga-vəŋə mu. Bantu tiini ba gigili We yiga, yi di ku di, kulukulu ba yaari-ba.» Mu abam na yəni á tai te tun.»

¹⁶Ku daari ku na yi balu na kwari Baŋa-We tun, bantu ŋɔɔni ba taani mu ba bri daani. Baŋa-We di ma ni kulu ba na ŋɔɔni tun. We ma pa ba pupuni balu na kwari-Dl tun yira ba tiŋi tɔnɔ wɔni, si ku taa yi gulim.

¹⁷Paŋwa Tu Baŋa-We laan maa wi:

«De dum a na lagi a zaŋi si a tɔŋi tun, bantu wó taa yi amu titi nyum amu yi na su-ba tun mu. Amu wó duri ba yibwəŋə nɔnɛni ko na duri o bu wulu na tɔŋi o pa-o tun yibwəŋə te tun. ¹⁸Kuntu baŋa ni mu abam wó lware amu na kɪ te di nɔn-ŋuna dɔdaani nɔn-balwaaru tun. Kuntu mu wó bri ni balu na tɔŋi ba pa amu di balu na ba tɔŋi ba pa amu tun dai bidwi.»

Baŋa-We de-kamunu kum taani

4 Paŋwa Tu Baŋa-We daa ta ma ta Dl wi:

«Ciga ŋwaani tun, de dum maa bina si bri-n-titi nyina bam dɔdaani nɔn-balwaaru tum zwe kulə nɔnɛni gaa te tun. Ku na maŋi ku yi yuu dɔdaani ne maama, kulukulu daa bá daari.

²Ku daari, ku na yi abam balu na zuli amu yiri dɔm tun, amu dam dilu na jaani vrim di tui tun lagi di ba á baɗa mu, nɛɛɛni wia na da ka nyuni te tun. Di maa wó ja zurim di ba di pa abam. Abam wó taá ve di wupolo mu ga yalɔm, ni ba na puri na-balɔ ba yaɗi yi si faɗi si duri te tun. ³De dɔm kuntu wuni, abam lagi á noni non-balwaaru tun baɗa ni mu, nɛɛɛni ba na me napra ba tɔ fogo te tun. Amu Paɗwa Tu Baɗa-We na tagi te tun mu tuntu.

⁴Taá guli-na niə yalu amu na kwe a pa a tuntuɗnu Moyisi Sinayi piu

kum yuu ni tun. Amu deen pe-o a niə yam didaani a zaasum dɔm si Yisrayeli tiinə bam maama taa tɔga.

⁵Nii-na mu! Amu lagi a loori yigə mu a tuɗi a nijoɗnu Eli abam tee ni, si Baɗa-We de-kamunu kum laan ba di yi. Duntu de dɔm nan wó tiini di taa jigi fɔvni. ⁶Wuntu ni-taani dɔm lagi di joori di ja biə didaani ba kwə bicara mu di ja ba jəgə didva. Ku na dai kuntu, amu wó ba a soɔli lwarum a pa á tɔga kam.»

We taani dilu

MATIYU

na pupuni tun

We taani dilu Matiyu na pupuni tun na bri dɔbam kulɔ tun mu tuntu

Matiyu deen yi Zezi karabiɛ fugə-bale bam wu didua mu (Matiyu 9:9 di 10:3).

Matiyu bri ni Zezi Kisi yi Vurnu wum We na goni ni di Zwifə bam faɲa faɲa si oó ba tun mu. O ma ta bri Zwifə yigə tiinə deen na vi-o te tun.

Zezi Kisi deen tu lugu baɲa dwi tiinə maama ɲwaani mu, ku dat Zwifə bam má ɲwaani. O pe o karabiɛ ni, si ba tɔɔli o kwər-ywəɲə kam ba bri lugu baɲa dwi tiinə maama (Matiyu 28:19).

Matiyu ɲɔɔnti Zezi lura di o biini wono, o bri ni o yi Pe wulu na tu si o vri nɔɔna ba lwarim wunt tun mu (pɔɔrum 1-2).

O daa ta maa bri Zan na miisi Zezi na wunt te di sutaani na maɲ-o te tun (pɔɔrum 3-4),

yi o bri Zezi na tɔɲi Galile ni te tun: o tɔɔli We kwərə, o bri nɔɔna We ciga kam, o pa yawuna na yazurə (pɔɔrum 5-18).

Kuntu kwaga ni Zezi ma vu Zeruzalem. Zwifə yigə tiinə ma pa ba ja-o ba pa tɔun-dagara baɲa ni ba gu. Da yatɔ de ni o ma joori o bi o yagi tɔvni (pɔɔrum 19-28).

Matiyu bri Zezi zaasum dum na ɕe kuni bunu te tun:

1. O bri balu na zu We paari dum wu tun na maɲi si ba taa tɔɲi ciga te tun (pɔɔrum 5-7).
2. O kwe balu na maɲi si ba tɔɔli We paari dum kwərə kam ba bri nɔɔna tun (pɔɔrum 10).
3. O me mumaɲa yarpe mu o ma bri We paari dum ta na səgi yi di wú ba di bri jaja te tun (pɔɔrum 13).
4. O bri We nɔɔna na maɲi si ba taa ɲwi te tun (pɔɔrum 18).

5. O brɪ nɪ dɪ maŋɪ sɪ dɪ taa cəgi maŋa kalɔ Wɛ paarɪ dɪm na wó ba
dɪ wanɪ wo-lwaanɔ dwi maama te tɪn (pɔɔrɪm 24-25).

Zezi kwə dwi dɪm na toŋi te tɪn

(Luki 3:23-38)

1 Zezi Kriɪ nabaara bam kuri na
puli te tɪn mu tuntu:

Zezi Kriɪ yɪ Davidi dwi tu mu,
Davidi dɪ maa yɪ Abraham dwi
tu.

² Abraham ma lu Yizaki.

Yizaki ma lu Zakobi.

Zakobi ma lu Zuda dɪ o
zumbaara dɪ o nyaana.

³ Zuda dɪ Tamaari ma lu Faresɪ
dɪ Zara.

Faresɪ ma lu Esrɔm.

Esrɔm ma lu Aram.

⁴ Aram ma lu Aminadabi.

Aminadabi ma lu Naason.

Naason ma lu Salɔmɔn.

⁵ Salɔmɔn dɪ o kaanɪ Rahabi ma
lu Buazi.

Buazi dɪ o kaanɪ Ruuti ma lu
Obedi.

Obedi ma lu Zese.

⁶ Zese ma lu Davidi wulu na jigi
pɛ tɪn.

Davidi deen dɪ kadəm wulu na yɪ
Yuri kaanɪ tɪn,

yɪ ba lu Salɔmɔn.

⁷ Salɔmɔn ma lu Robuam.

Robuam ma lu Abia.

Abia ma lu Aza.

⁸ Aza ma lu Zuzafati.

Zuzafati ma lu Zoram.

Zoram ma lu Yoziati.

⁹ Yoziati ma lu Zvatam.

Zvatam ma lu Asasi.

Asasi ma lu Ezekiasi.

¹⁰ Ezekiasi ma lu Manasi.

Manasi ma lu Amɔn.

Amɔn ma lu Zuziasi.

¹¹ Zuziasi ma lu Yikonɪa dɪ o
nyaana.

Yikonɪa mumaŋa kam nɪ mu ba
jaanɪ Yisrayeli tiinə bam ba vu ba
yagɪ Babilɔnɪ tu nɪ.

¹² Yisrayeli tiinə bam viirim dɪm
kwaga nɪ mu

Yikonɪa lugi Salatiyeli.

Salatiyeli ma lu Zorobabelɪ.

¹³ Zorobabelɪ ma lu Abidu.

Abidu ma lu Eliyakum.

Eliyakum ma lu Azori.

¹⁴ Azori ma lu Sadoki.

Sadoki ma lu Akimi.

Akimi ma lu Eliyudi.

¹⁵ Eliyudi ma lu Eleyazaari.

Eleyazaari ma lu Matan.

Matan ma lu Zakobi.

¹⁶ Zakobi ma lu Zuzefu, wuntu
mu jigi Mari baru.

Mari deen ma ba o lu Zezi wulu
ba na bəŋi nɪ Kriɪ.

¹⁷ Kuntu maa brɪ nɪ, ku na zɪgi
Abraham nɪ ku vu ku yɪ Davidi
tɪn, ba dwi dɪm yɪ kuni fugə-bina

mu. Ku na zigi Davidi ni ku vu ku yi Yisrayeli tiinā bam viirim dum maɲa kam ni tun, bantu di dwi dum yi kuni fugə-bina mu. Ku na zigi maɲa kam kuntu ni si ku vu ku yi ba na lugi Zezi Kisi maɲa kalu tun, bantu di dwi dum maa yi kuni fugə-bina.

Zezi lura kam na de te tun

(Luki 1:26-38, 2:1-7)

¹⁸ Ba na lugi Zezi Kisi te tun mu tuntu. O nu Mari di Zuzefu tiinā maama deen ya se si ba pa ba zu daani, yi Mari daa ta wu ve o baru wum te. Maɲa kam kuntu ni o ma ba o ja pugə di We Joro dam. ¹⁹ Zuzefu wulu o na lagi o zu tun maa yi non-ɲum. O maa ba lagi si o pa cavura ja o kaani wum nɔɔna maama yigə ni. O ma buɲi si o daani o yag-o, si nɔɔna yi zaɲi ba lwaru. ²⁰ O na buɲi kuntu tun, Baɲa-We maleka ma ba o te o dundwia wuni, yi ka ta did-o ka wu: «Zuzefu, Pe Davidi dwi tu, yi pa n wu cɔgi si n joɲi Mari n ma n ji n kaani. Beɲwaani, o na jigi pugə kam tun, ku yi We Joro kum dam ɲwaani mu. ²¹ O lagi o lu bəkərə mu, si n pa o yiri ni Zezi, beɲwaani o o ba o vri o nɔɔna ba lwaru wuni o yagi.»

²² Zezi lura kam deen suni ka tɔgi kuntu don mu, si ku pa Baɲa-We

deen na tagi kulv tun suni ku ki. Faɲa faɲa tun, Di ni joɲnu wudoɲ deen tɔɔli Di kwərə kam o wu:

²³ «Buko wulu ta na yəri baaru
tun wu ba o ja pugə o lu
bəkərə,
yi baá beɲi bu wum yiri ni
Emanuyeli.»

O yiri dum kuntu kuri mu yi We wura didaani dɔbam.

²⁴ Zuzefu na do o zaɲi tun, o ma se o ki Baɲa-We maleka kam na tagi ni o ki te tun. O ma se o joɲi Mari o ja vu sɔɲɔ. ²⁵ O ma wu pəni did-o si ku vu ku yi o na lugi bu wum maɲa kalu tun. O laan ma pa o yiri ni Zezi.

Yiyən-yeenə na tu si ba zuli Zezi te tun

2 Ba deen lugi Zezi Zude tuv kudoɲ ni mu, ku yiri mu Betlehem. Ku maa yi maɲa kalu Erɔdi deen na yi pe tun. Yiyən-yeenə badaara deen ma nuɲi wa-puli seeni ba ba ba yi Zeruzalem. ² Ba laan ma bwe nɔɔna ba wu: «Bu wum ba na lugi si o ji Zwifə pe tun wu yən mu? Beɲwaani dɔbam ne calicva kalu na bri o lura kam tun na nuɲi bri-kwaga seeni, yi dɔbam ba si di zul-o.»

³ Pe Erɔdi deen na ni kuntu tun, liə maa jig-o di nɔɔna balu maama na zuvri Zeruzalem ni tun. ⁴ O laan ma beɲi Zwifə kaanum yigə

tiinə bam maama, dıdaant We cullu karanyina tiinə bam, yi ba la daanti. O ma bwe-ba o wi: «Yən mu ba maŋi si ba lu Krisi wum?»

⁵ Ba ma lər-o ba wi: «Kúú ta yi Betelhem ni mu, Zude tiv ni. Beŋwaanti faŋa faŋa We nijonnu wudoŋ pupuni o wi:

⁶ «Betelhem, tiv kulv na yi balaja Zude tunti dum wuni tun, dai tiv kulv na muri tun.

Beŋwaanti nmu wuni mu baá lu dideeru wulv na wó ta nii a nɔɔna balv na yi Yisrayeli dwi tiinə tun baŋa ni.» »

⁷ Erɔdi na ni kuntv tun, o ma daanti o bəŋi yiyən-yeenə bam si ba ba o te. O ma kwaanti o bwe-ba, si o lwarɔ de dum calicva kam na puli ka nuŋi tun. ⁸ O laan ma tuŋi-ba si ba vu Betelhem, yi o wi: «Ve-na á kwaanti á beeri bu wum jəgə, si á na ne-o, si á joori á ba á ta á bri-ni, si a di vu a zul-o.»

⁹ Pe wum na tagi kuntv di ba tun, ba laan ma zaŋi ba maa kea. Ba na maa ke tun, ba ma da ba na calicva kalv ba ya na maŋi ba na wa-puli seeni tun. Ka laan maa wu ba yigə ni weyuu ni ka veə, yi ka vu ka zigɔ ka maŋi di bu wum na wu me tun.

¹⁰ Ku ma pa ba tiini ba jigɔ wupolo lanyirani. ¹¹ Ba ma vu ba zu sɔŋɔ kum wu. Ba ma na bu wum di o nu

Mari. Ba ma kuni doonə ba zul-o. Ba laan ma bwəli ba zula ba li pɛera ba pa-o. Ba pɛera yam yi səbu-sɔŋa, di wəenu tiv ba na zwe yi ti lwəm ywəmmə tun, di trali nugə kalv yuri na yi Miiri tun. ¹² We ma pa ba lwarɔ ba dundwɔ wuni, ni ba daa yi joori ba da Erɔdi te. Ba laan ma tɔgi cwə-gaa ba joori ba vu ba tiv kum.

Erɔdi na kwaanti si o gv bu wum te tun

¹³ Yiyən-yeenə bam na ke ba daari kuntv tun, Baŋa-We maleka ma da ka ba Zuzefu te o dundwɔ wuni, yi ka wi: «Zaŋi n ja bu wum di o nu n ja n duri n vu Ezipi tiv, si á taá zuvri da, si ku yi maŋa kam a na wó pa abam ni si á nuŋi Ezipi á joori á ba tun. Beŋwaanti Erɔdi mu lagɔ o zaŋi o beeri bu wum si o gv-o.»

¹⁴ Zuzefu na ni kuntv tun, o ma suni o zaŋi o ja bu wum di o nu wum, o nuŋi titi dum kuntv ni o vu Ezipi. ¹⁵ Ba ma zuvri da taan, si ku vu ku yi maŋa kalv Erɔdi na tigɔ tun. Ku deen ki kuntv mu, si ku pa Baŋa-We deen na tagi kulv tun suni ku ki. Faŋa faŋa tun, Di deen pe Di nijonnu wudoŋ tɔɔli Di kwərə o wi:

«Amv We bəŋi a bu wum si o nuŋi Ezipi ni mu o ba.»

¹⁶ Erɔdi deen na tu o lwarɔ ni yiyən-yeenə bam luvri o yigə ni ba viiri tun, o bam ma tiini di zaŋi. O

ma pa ni si o nɔɔna vu Betelhem di ku ti-balwa bam maama wuni, ba gu bəkəri-bale silu na yi bina yale di balu na muri bina yale tun maama. O nan ki kuntu, si ku maɲi di yiyən-yeenə bam na pe o lwardi maɲa kalu calucva kam na nuɲi tun mu.

¹⁷ Biə bam gum dum ma pa We nijonnu Zeremi na tagi We kwərə kalu faɲa faɲa tun suni ku ki. ¹⁸ O deen tagi o wi:

«Sɔɔ mu zaɲi Rama tiv wuni.
Nɔɔna mu wura ba keerə,
yi ba coosə zanzan.
Raseeli mu tiini o keerə o biə
ɲwaani,
o maa ba se si nɔɔn-nɔɔnu
gan-o,
o biə bam na tiga tun ɲwaani.»

¹⁹ Erɔdi deen ma ba o ti, yi Zuzefu daa ta wu Ezipi ni. Baɲa-We maleka ma daa ba Zuzefu te o dundwia wuni, yi ka wi: ²⁰ «Zaɲi n ja bu wum di o nu n joori n vu Yisrayeli tiv. Beɲwaani wulu ya na lagi si o gu bu wum tun laan tiga.»

²¹ Zuzefu na ni kuntu tun, o ma suni o zaɲi o ja bu wum di o nu o joori o vu Yisrayeli tiv kum. ²² O laan ma ba o lwardi ni Erɔdi bu Arisila mu lani o ko wum yuu ni o di paari Zude tunti dum baɲa ni. Ku ma pa o kwari fuvni si o joori o vu jəgə kam kuntu. O dundwia wuni We ma pa o lwardi kulu o na maɲi si

o ki tun, ku pa o lɛəri o vu Galile tiv. ²³ O laan ma vu o yi tiv kudon, ku yiri mu Nazareti, yi o zuvri da. Ku laan ma pa We nijonnu bam deen na tɔɔli Di kwərə faɲa faɲa te tun suni ku ki. Ba deen tagi ba wi: «Baá bəɲ-o ni Nazareti tu.»

Zan na miisi nɔɔna na wuni yi o bri-ba te tun

(*Mariki 1:1-8, Luki
3:1-18, Zan 1:19-28*)

3 Nɔɔnu wudon deen mu wura, o yiri mu Zan. Wuntu mu yi wulu na miisi nɔɔna na wuni tun. O deen ma ba o wu Zude ni o beeri kagua wuni, yi o tɔɔli We kwərə. ² O maa yəni o ta o bri-ba si ba lani ba wuru ba yagi kəm-balwaarv, si maɲa kam laan yiə We paari dum na lagi di ba nɔɔna tutari ni tun. ³ Zan yi wulu We nijonnu Ezayi na maɲi o ɲɔɔni o taani faɲa faɲa tun o wi:

«Nɔɔnu mu wu kagua wuni o
tɔɔli o kwərə o wi:
«Zaɲi-na á fɔgi á kwe dí Yuutu
wum cwəɲə kam,
o na lagi o ba o tɔgi da tun.
Pa-na cwe silu o na lagi o ba
o tɔgi tun fɔgi si yɔɔri
lanyirani.» »

⁴ Zan deen zuvri gɔɔv kulu ba na sɔgi di yogondi kuru tun mu. O maa mai kilə o ma ja o təɲə. O wudiu mu yi kayira di tuuru. ⁵ Nɔɔna zanzan

maa yəni ba nuŋi Zeruzalem, dɪ Zude tunɪ dɪm maama, dɪ Zurdən bugə ni je sɪm, ba ve o te. ⁶Ba maa tɛ ba brɪ kulɪ ba na kɪ ba cɔɔɔ tun. O laan maa paɪ ba tu Zurdən bugə kam wɒnɪ, yɪ o miisi-ba na wɒnɪ We ŋwaanɪ.

⁷Zan na wura o miisi nɔɔna na wɒnɪ tun, o nɛ nɪ Farizian tiinɛ dɪ Sadusian tiinɛ zanzan tui o te. O ma ta dɪ ba o wɪ: «Abam nyɪ dɪ bɪsankwɪ-dwə mu. Wɔɔ mu brɪ abam sɪ á kwaanɪ á lu cam dɪlɪ We na lagɪ Dɪ pa nabiinɛ na tun wɒnɪ?

⁸Abam nan maɲɪ sɪ á taá kɪ kənə yalɪ na wó brɪ nɪ á sunɪ á ləni á wurɪ á yagɪ kəm-balwaarɪ tun mu. ⁹Abam yɪ taá buɲa á pa á tutɪ nɪ, á na yɪ Abraham dwi tiinɛ tun, á daa wɪ maɲɪ sɪ á ləni á wurɪ. We na laga, Dɪ wó wanɪ Dɪ pa kandwa yantɪ ləni ya ji Abraham dwi tiinɛ.

¹⁰Nɔɔnɪ nan maɲɪ o jigɪ dooru o juɲa nɪ, sɪ o ta maa goni tweeru tun o dɪ tɪga nɪ. Tiu kulɪ maama na ba ləri bu-ŋɔna tun, o maɲɪ sɪ o go-kɪ mu o dɪ mini wɒnɪ sɪ kɪ dɪ. Mu We dɪ na lagɪ Dɪ kɪ nɔɔna balɪ na wɪ ləni ba wurɪ ba yagɪ kəm-balwaarɪ te tun. ¹¹Amu nan miisi abam na wɒnɪ mu, sɪ kɪ brɪ nɪ abam ləni á wurɪ á yagɪ kəm-balwaarɪ tun. Kɪ daartɪ wulɪ na lagɪ o saɲɪ amu kwaga o ba tun tiini o dwe amu. A wɪ maɲɪ sɪ a zeeri o nɛ natra

dɪ. Wɔntɪ nan wó miisi abam We Joro dɪ mini wɒnɪ mu. ¹²Wɔntɪ nan ze zɔŋ-kɔɔɔ mu sɪ o ma caartɪ o mɪna o pɛ o kɪ o tulə nɪ, sɪ o daartɪ mɪn-swaanɪ tun o zwe dɪ mini dɪlɪ na ba dɪ dɪ dwe tun. Mu We na lagɪ Dɪ pɔɔrɪ nɔɔna daanɪ Dɪ kɪ-ba te tun.»

Zan na miisi Zezi na wɒnɪ te tun

(Marɪkɪ 1:9-11, Luki 3:21-22)

¹³Zan dɛɛn na wɪ Zurdən bugə kam ni nɪ tun, Zezi ma nuŋi Galile tw nɪ o vu o te sɪ o miis-o na wɒnɪ.

¹⁴Zan dɛɛn ya wɪ sɛ, yɪ o ta dɪd-o o wɪ: «Amu mu maɲɪ sɪ a ba nmu te sɪ n miisi-nɪ na wɒnɪ, sɪ kɪ dai nmu mu wó ba amu te sɪ a miisi-m na wɒnɪ.»

¹⁵Zezi ma lər-o o wɪ: «Yagɪ sɪ kɪ kɪ kuntɪ lele, sɪ kɪ maɲɪ sɪ dɪ kɪ kuntɪ mu, sɪ dɪ wanɪ dɪ kɪ kulɪ maama na yɪ We wɔbuɲa tun.» O laan ma sɛ.

¹⁶Zezi na miisi na kuntɪ tun, o ma da o nuŋi na bam wɒnɪ. O laan ma na weyyuu na purɪ o baɲa nɪ, yɪ o na We Joro kum na dɛ da kɪ tu o baɲa, yɪ kɪ nyɪ dɪ kunkwəŋə te. ¹⁷Kwərə laan ma ŋɔɔnɪ weyyuu nɪ ka wɪ:

«Wɔntɪ mu yɪ amu bu-dua a na so-o dɪ a wɪ maama.

O ma yəni o pa a wɪ poli zanzan.»

Sutaani na maɗi Zezi te tun*(Mariki 1:12-13, Luki 4:1-13)*

4 We Joro kum deen na tu Zezi te kuntu tun, ku laan ma ja-o ku vu kagua wuni, si sutaani maɗ-o di nii. ²Zezi deen maa wura taan da finna, yi o ba di wodi wia di titu maama. Kana maa jig-o. ³Sutaani laan ma ba o te, yi di ta did-o di wi: «Nmu na suni n yi Baɗa-We Bu, si n ta di kandwa yantu si ya ji wodi u si n di.»

⁴Zezi ma leri o wi: «Ku nan pupuni We tɔnɔ kum wuni ku wi:

«Ku dai wodi u yirani mu pai
nabiinu ɗwi,

ku yi We ni-taani dum maama
mu pai nabiinu ɗwia.» »

⁵Sutaani laan ma ja-o di ja vu di zu We tuti tu Zeruzalem wu. Di ma ja-o di vu di di We-di-kamunu kum yuu me na dwara tun di zig-o da, ⁶yi di wi: «Nmu na yi We Bu, si n faɗi n cu tuga ni si di nii. Benwaani ku pupuni We tɔnɔ kum wuni ku wi:

«We wu pa Di malesi ba nmu
ɗwaani,

si lwari-m di si jia,

si n yi tu tuga ni n magi n naga
di kandwe.» »

⁷Zezi ma leri o wi: «Ku ta pupuni ku wi:

«Yi zaɗi n maɗi n Yuutu

Baɗa-We n nii.» »

⁸Sutaani daa ma ja-o di ja vu di di piu kulɔ na tiini ku dwara tun yuu. Di laan ma bri-o logu baɗa tuni dum maama di wo-laaru tilu maama na wura tun. ⁹Di ma ta did-o di wi: «Nmu na se n kuni doonɔ n zuli amu, aa pa n ta n te wænu tuntu maama.»

¹⁰Zezi laan ma ta di-di o wi: «Sutaani, ve daa a tee ni! Si ku pupuni We tɔnɔ kum wuni ku wi:

«Ku yi n Yuutu Baɗa-We yirani
mu

n maɗi si n kuni doonɔ n zuli,
si n ki Di wubuɗa na lagi te
tun.» »

¹¹Sutaani laan ma viiri di daar-o. We malesi laan ma ba Zezi te si zɛn-o.

Zezi na puli si**o tɔɔli We kwære te tun***(Mariki 1:14-15, Luki 4:14-15)*

¹²Zezi deen na lwarɔ ni ba jaani Zan ba ki puna digɔ ni tun, o ma joori o vu Galile. ¹³O maa daa wu maɗi Nazareti ni, yi o ke o vu Galile tu kudoɗ, ku yiri mu Kapernawum, o zuuri da. Tu kum kuntu wu ninu ni ni mu, di je silu Zabulun dwi tiina

dí Nefitali dwi tiinə ya na zuuri tun.
¹⁴O na zuuri da kuntu tun, ku deen
 ma pa We nijonnu Ezayi na manɗi o
 tooli We kwərə faja faja te tun suni
 ku ki. ¹⁵O deen tagi o wɗi:

«Ku na yi Zabulon di Nefitali
 tuni dum,

di je silu na wu nuniw kum seeni
 tun,

di je silu na wu Zorden bugə
 kam bube didonɗi dum
 kwaga ni tun,

di Galile je silu dwi-ge tiinə na
 zuuri da tun,

¹⁶jəgə kantu tiinə bam deen ya
 wu lim wuni mu,
 yi ba laan ba ba na pooni
 zanzan.

Balu na zuuri da tun ya ba jigi
 tuna di We,
 tuuni mu ya te-ba.

Pooni laan ma zəŋi ba baya ni.»

¹⁷Zezi na joori o vu Galile tun,
 ku zigɗi maŋa kantu ni mu o puli
 o tooli We kwərə, o bri nɔɔna
 ni ba manɗi si ba lani ba wuru
 ba yagi kəm-balwaarɗu, beŋwaani
 maŋa kam laan yiə We paari dum
 na lagi di ba nɔɔna titari ni tun.

**Zezi na bəŋi nɔɔna bana si
 ba taa tɔg-o te tun**

(*Mariki 1:16-20, Luki 5:1-11*)

¹⁸Zezi deen maa wu Galile nuniw
 kum ni ni o veə. O ma na nɔɔna

bale, ba yi curu mu. Ba didua
 yiri mu Simɔn, o yiri didonɗi maa
 yi Piyeeri. Wudonɗi wum maa yi o
 nyaani, o yiri mu Andre. Ba yi
 kaləŋ-jara mu, yi ba wu na bam
 wuni ba duli buri ba ma jaani kale.
¹⁹Zezi laan ma ta di ba o wɗi:
 «Zaŋi-na á ba á taá tɔgi-ni. Aá pa
 á taá beeri nɔɔna mu á pa-ni si ba
 da amu kwaga, ni á na yəni á jaani
 kale te tun.» ²⁰O na tagi kuntu tun,
 ba ma zaŋi lila ba yagi ba buri sum,
 yi ba vu ba tɔgi o kwaga.

²¹Zezi na ve o maa ke tun, o daa
 ma na nɔɔna bale, ba di yi curu
 mu. Ba ko yiri mu Zebede. Ba didua
 yiri mu Zaki. Wudonɗi wum maa yi o
 nyaani, o yiri mu Zan. Bantu bale di
 ba ko Zebede maa wu naboro wuni
 ba kwe ba buri, si ba ma ja kale.
 O ma bəŋi biə bam si ba ba ba taa
 tɔg-o. ²²O na bəŋi-ba kuntu tun, ba
 ma zaŋi lila ba yagi ba ko wum di
 naboro kum, yi ba vu ba tɔg-o.

²³Zezi deen maa tuli Galile tuni
 dum maama. O maa yəni o ve
 Zwifə bam We-di sum si o taa bri
 nɔɔna We ciga kam. O maa tooli We
 kwər-ywəŋə kam di We na lagi Di
 di paari nɔɔna titari ni te tun. O maa
 kwəri o pa yawuna na yazurə di
 yawuru tulu dwi maama na jigi-ba
 tun. ²⁴Nɔɔna ma ba ba ni o ŋwa
 je sum kuntu ni, di Siiri tuw kum
 maama wuni. Ba maa yəni ba jaani
 yawuna dwi dwi ba tu o te, balu

ytra na tiini ya wæ tun, ku wæli di balu ciciri na yaari-ba tun, di balu na sai kœrv tun, di kwaarv. Ba na tu Zezi te kuntv tun, o maa yæni o pa ba na yazuræ. ²⁵ Nœn-kœgœ zanzan deen ma nuŋi Galile tuni dum, di je silv ba na bæ ni Tunu Fugæ tun, di Zeruzalem, di Zude maama, di je silv na wu Zurden bugæ kam bube didoŋ dum ni tun ba tœgti did-o.

Zezi zaasum-dvuri dum

(Luki 6:20-23)

5 Zezi deen na ne nœn-kœgœ na tœg-o tun, o ma vu o di piu kudon yuu o jœni da. O na je tun, o karabiæ bam ma ba o te. ² O laan ma puli o bri-ba o wu:

³ «Balv na ye ni ba yu yinigæ tiinæ We yigæ ni tun mu jigti yu-yoŋo,

ba na wú tœgti ba di We paari dum tun ŋwaani.

⁴ Balv wurv na cœgti tun mu jigti yu-yoŋo,

We na wú pa-ba wu-zuru tun ŋwaani.

⁵ Balv na jigti ban-pœnv tun mu jigti yu-yoŋo,

We na wú pa ba taa te lugu tun ŋwaani.

⁶ Balv na pai We cuga kam tœgum jigti fra di ba tun mu jigti yu-yoŋo,

We na wú pa ba bicara pœni tun ŋwaani.

⁷ Balv na jigti nœœna ŋwaŋa tun mu jigti yu-yoŋo,

We na wú duri ba di ŋwaŋa tun ŋwaani.

⁸ Balv na yu wu-pœŋo tiinæ tun mu jigti yu-yoŋo,

ba na wú ba ba na We tun ŋwaani.

⁹ Balv na pai nœœna jigti ywæni daani tun mu jigti yu-yoŋo,

We na wú ta bæ-ba ni Dl biæ tun ŋwaani.

¹⁰ Balv na tœgti We cuga kam yu nœœna bæesi-ba tun mu jigti yu-yoŋo,

ba na wú tœgti ba di We paari dum tun ŋwaani.

¹¹ Nœœna na twi abam yu ba bæesi abam, yu ba fœ vwan ba te wo-balwaarv dwi maama ba pa abam amv yuri ŋwaani tun, á jigti yu-yoŋo. ¹² Á taá jigti wupolo lanyirani si We wú pa á na nyœœri zanzan Dl tee ni. Ku na yu We nijœŋnæ balv deen na loori abam yigæ ba ba tun, nœœna deen maŋi ba bæesi-ba kuntv mu.

¹³Ye na pai wɔdiu ywənə te tun, abam dɪ nan maɲɪ sɪ á taá pai ywəni taa wu nabiinə tee nɪ. Ye ywəni nan na ti, n daa n bá wani n pa dɪ joori dɪ ja ywəni. Dɪ daa ba jigi kuri. Baá dɪ-dɪ ba yagi mu, sɪ nɔɔna taa nwanɪ dɪ baɲa nɪ.

¹⁴Abam nyɪ dɪ lugu baɲa pooni mu nabiinə titari nɪ. Tɪw kulɔ ba na logɪ piu yuu nɪ tun bá wani ku səgi, ku nai mu jaja. ¹⁵Nɔɔn-nɔɔnu bá se o tarigi kania o pu titɔgo kuri nɪ. Oó kwe-ka o palɪ weeni mu, sɪ ka pooni dum taa nai dɪ pai nɔɔna balɔ maama na wu digə kam wuni tun. ¹⁶Abam dɪ nan maɲɪ sɪ á zəɲi á pooni dum kuntɔ mu nɔɔna titari nɪ. Ba laan wú na wo-laaru tɪlɔ á na kɪ tun, yɪ ba zuli á Ko We wulɔ na wu weyuu nɪ tun.»

Zezi na pe We cullu tum tiini ti ja kuri te tun

¹⁷«Abam nan yɪ taá buɲɪ nɪ amu tu sɪ a pa We tɔnɔ kum na bri kulɔ tun ji kafe, ku na yɪ We cullu tɪlɔ Dɪ deen na pe Moyisi, dɪ Dɪ nijɔɲə bam na bri kulɔ faɲa faɲa tun dɪ. Amu tu sɪ a pa ti tiini ti taa jigi kuri mu lanyirani, sɪ ku dai nɪ a lagɪ a cɔgi-ti mu. ¹⁸A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, lugu baɲa dɪ weyuu na wú daani sɪ ku taa ve maɲa kalɔ tun, kulɔkulɔ bá wani ku li We cullu tum wuni dɪ finfin dɪ. Tɪ nan wú

ta wura kuntɔ mu taan, sɪ ku ba ku yɪ maɲa kalɔ We na wú pa woɲo maama kɪ ku ti tun. ¹⁹Nɔɔnu wulɔ maama na wu se We niə yam didua yɪ o daari o bri o donnə sɪ ba dɪ yɪ se-dɪ tun, dɪ na maɲɪ dɪ yɪ mumu dɪ, kuntɔ tu wú ba ji balaɲa We paari dum wuni. Ku daari, wulɔ maama na se We niə yam yɪ o daari o bri o donnə sɪ ba dɪ se tun, kuntɔ tu wú ba ji kamunu We paari dum wuni. ²⁰Á nan taá ye nɪ, abam na wu se We cɪga kam á dwəni á cullu karanyina tiinə bam dɪ Farizian tiinə bam, á bá wani á na cwəɲə sɪ á tɔgi á zu We paari dum wu.»

Ban-zɔɲɔ na nyɪ dɪ nɔɔn-gura te tun

²¹«Abam ye nɪ ba deen bri dɪbam kwə bam ba wi: «Yɪ zaɲɪ n gu nɔɔnu. Wulɔ nan na gu nɔɔnu, ba maɲɪ sɪ ba dɪ o taani mu.» ²²Ku daari, a nan lagɪ a ta dɪ abam nɪ, nɔɔnu wulɔ na jigi ban-zɔɲɔ dɪ o ko-bu, ku maɲɪ sɪ ba dɪ kuntɔ tu dɪ taani mu. Wulɔ na tagɪ dɪ o ko-bu o wi, o ba jigi wubɔɲa, ku maɲɪ sɪ dɪbam sariya-dirə nakwa bam mu dɪ kuntɔ tu taani. Nɔɔnu wulɔ dɪ na tagɪ dɪ o ko-bu o wi, o yɪ joro, ku maɲɪ sɪ kuntɔ tu zu min-tɪw mu. ²³Kuntɔ ɲwaani, nmu na lagɪ n kwe n pɛeri n pa We, yɪ n laan na guli nɪ n ko-bu jigi n ban-zɔɲɔ, ²⁴sɪ n tiɲi n pɛeri

dum, si n joori n vu n ko-bu wum te si á fɔgi daani. Nmu na ki kuntu, si n laan joori n ba n kwe n pɛɛri dum n pa Wɛ.

²⁵ Ku daari, nɔɔnu nan na jaani-m o vu o saɲi, si n ki lila n pa á fɔgi daani yi á daa ta wu yi sariya yam dim jəgə kam. Ku na dai kuntu, o laan wó ki nmu sariya-diru wum juɲa ni, si o pa n na cam. Wuntu di laan wó ki-m o tintuɲnu juɲa ni, si o ja-m o vu o ki puna digə ni. ²⁶ A lagɪ a ta cɪga di nmu si, nɲi ta n wura taan. Nmu na wu ɲwi jini dum maama n ti, ba bá yagi-m.»

Ka-laga na yi kəm-balɔɔ te tun

²⁷ «Abam nan ye ni ba maɲi ba ta ba wi: «Yi zaɲi n pəni di n doɲ kaani.» ²⁸ Amu nan lagɪ a ta abam ni, nɔɔnu wulu na nii kaani di fra tun, ku nyi di o maɲi o pəni did-o mu o wubuɲa na lag-o tun ɲwaani. ²⁹ Kuntu tun, nmu jazum yi na pai n ki lwarum, si n li-di n yagi. Nmu yira daa didwa na cɔgi, kuú ta lana ku pa-m ku dwe n yira yam maama na wura yi ba di-ya min-tu ni. ³⁰ Nmu jazum mu na pai n ki lwarum, si n go-di n yagi. Nmu yira daa didwa na cɔgi, kuú ta lana ku pa-m ku dwe n yira yam maama na zu min-tu.»

Kaani yagum

(*Matiyu 19:9, Mariki 10:11-12, Luki 16:18*)

³¹ «Ba maɲi ba ta ba wi: «Nɔɔnu wulu na yagi o kaani, kuntu tu maɲi si o pa-o tɔno kulu na wó bri ni ba yagi daani tun.» ³² Amu nan lagɪ a ta abam ni, nɔɔnu wulu na yagi o kaani yi ku dai ni o cɔgi di baaru tun, kuntu tu pɛ kaani wum ki bwəɲə mu, di o daa na zu baru wudoɲ tun. Nɔɔnu wulu maama nan na di kaani wum kuntu tun, kuntu tu di ki bwəɲə mu.»

Durə duum na wu maɲi te tun

³³ «Abam maɲi á ye ni ba deen bri dɪbam kwə bam ba wi: «Yi zaɲi n kwani n ni, di nmu na dugə n wi nɲi ki kulu n pa n Yuutu Baɲa-Wɛ tun.» ³⁴ Amu nan lagɪ a ta a bri abam si á yi zaɲi á du di kulukulu. Yi zaɲi á du durə di Wɛ-sɔɲɔ, beɲwaani dáani mu yi Wɛ jəɲə je. ³⁵ Yi du-na di tɪga baɲa di, ka na yi Wɛ nɛ cwiim jəgə tun ɲwaani. Nan yi du-na di Zeruzalem di, si kuntu yi Wɛ pa-faru wum tu mu. ³⁶ Nan yi zaɲi á du di á titi yuu di, beɲwaani á bá wani á pa á yuuyua didwa titi ləni ka ji napoɲo naa nazono. ³⁷ Nan pa-na

abam «een» ji «een», si abam «awo» ji «awo», si á daa yi wəli kulukulú da. Woŋo na wəli da, kuntu yi sutaani nyim mu.»

**Dí na maŋi si dí
taá jigi wu-zuru te tun**

(Luki 6:29-30)

³⁸«Abam maŋi á ni si ba tagi ba wu: «Nɔɔnu na pi n yi, si ba pi kuntu tu di yi. Nɔɔnu nan na guri n yəli, si ba guri kuntu tu di yəli.» ³⁹Amu nan lagi a ta a bri abam ni, nɔɔnu na ki-m lwarim, si n di daa yi ki-o lwarim n ma n ŋwi. Nɔɔnu nan na logi n jazum pupɔɔɔ, si n guni kudɔɔ kum di, si o lo o wəli da. ⁴⁰Nɔɔnu nan na saŋi-m si o joŋi n gwar-bu o juni ŋwaani, si n pa o kwe n gwar-bwərə di o wəli da. ⁴¹Didɛɛru nan na fi-m si n zuŋi o zila n vu nabaa yi muru, si n zuŋi n vu nabaa yi murr-tile. ⁴²Nɔɔnu nan na loori-m woŋo, si n kwaani n pa-o-ku. Nɔɔnu nan na lagi si o juni woŋo n tee ni, si n yi van-o.»

Sono taani

(Luki 6:27-28,32-36)

⁴³«Abam maŋi á ni si ba tagi ba wu: «N maŋi si n ta n soe n donnə mu, si n daari n ta n culi n duna.» ⁴⁴Amu nan lagi a ta abam ni, á taá soe á duna, si á daari á taá

loori We á pa balu na jigi abam ba beesi tun. ⁴⁵Á na ki kuntu doŋ, kuú bri ni abam yi Baŋa-We biə mu. Berwaani duntu ba pɔɔri nɔɔna daani, Di pai wia nyi nɔn-balwaaru di nɔn-ŋuna maama baŋa ni. Di ta kwəri Di pai dua ni ka pai balu na ki lanyirani di balu na ki balɔɔ tun maama. ⁴⁶Abam nan na soe balu di na soe abam tun yirani, beɛ nyɔɔri mu á wú na We tee ni? Lampo-jɔŋnə di yəni ba ki kuntu doŋ mu. ⁴⁷Abam nan na zuli á curru yirani mu, abam ki á dwe á donnə bam na? Balu na yəri We tun di nan yəni ba ki kuntu doŋ mu. ⁴⁸Abam nan maŋi si á taá yi lanyirani di ciga tiinə, ni á Ko Baŋa-We na yi lanyirani di ciga tu te tun.»

**Zezi na bri peera pam di
We-loro di ni-vɔɔm na
maŋi si ku taa yi te tun**

(Luki 11:2-4)

6 «Á taá yiri á titi, si á yi taá bri kəm-laaru tilu á na ki tun nɔɔna yigə ni. Á na ki kuntu doŋ, ku bá pa á na nyɔɔri á Ko We tee ni. ²Kuntu tun, á na kwe woŋo á pa yinigə tu, á yi zaŋi á pa nɔɔna lwarɔ abam na ki kulɔ tun ni ni, ni pipiri-nyina bam na yəni ba bri ba na ki kulɔ tun ba We-di sum wuni, di ba tuw kum pooni yigə ni, si ku ta

pa nɔɔna zuli-ba te tun. A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, bantu maɲɪ ba na ba ɲwuru. ³Nmu nan na lagɪ n wɛli yinigɛ tu, sɪ n yɪ pa nɔɔn-nɔɔnu lwarɪ ku ni nɪ, nuneɛnɪ nɔɔnu na kwe woɲo o pa dɪ o jazum yɪ o jagwiɛ yɛri ku ni nɪ te tun. ⁴N Ko We nan nai kulɔ n na sɛgi n kɪ tun. Dɪ laan wɔ pa n na nyɔɔrɪ ku ɲwaani.

⁵Abam na yɛni á lagɪ á warɪ We, sɪ á yɪ zaɲɪ á taá brɪ á tɪtɪ nɪ pipiri-nyuna bam na kɪ te tun. Bantu soe sɪ ba taa zaɲɪ weɛnɪ mu ba warɪ We ba We-di sum wɔnɪ dɪ pooni yigɛ nɪ, sɪ nɔɔna maama taa na-ba. A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, bantu maɲɪ ba na ba ɲwuru ba ti. ⁶Nmu nan na lagɪ n warɪ We, zu digɛ wu n ja ka ni n pɪ, sɪ n laan warɪ n Ko We dilɔ na wu jɛgɛ kalɔ na sɛgi tun nɪ. Dintu nan nai kulɔ n na sɛgi n kɪ tun. Dɪ laan wɔ pa n na nyɔɔrɪ ku ɲwaani.

⁷Abam na wura á warɪ We, á yɪ taá tiini á ɲɔɔnɪ butar-yɔɔru nuneɛnɪ balɔ na yɛri We tun na yɛni ba ɲɔɔnɪ te tun. Bantu yɛni ba buɲɪ nɪ, ba na tiini ba ɲɔɔnɪ ta-farɪ mu, We wɔ lɛri ba loro. ⁸Abam nan yɪ zaɲɪ á kɪ nɪ bantu na kɪ te tun. Bɛɲwaani á Ko We maɲɪ Dɪ ye kulɔ abam na lagɪ tun, yɪ á ta wu loori-Dɪ ku ɲwaani.

⁹Abam nan maɲɪ sɪ á taá warɪ We tintu doɲ mu:

«Dɪbam Ko wulɔ na wu weɛnɪ tun,

sɪ nmu yɪrɪ na tiɛ dɪ zulɛ,

¹⁰sɪ nmu paarɪ ba,

sɪ nmu wubɔɲa kɪ lugɔ baɲa nɪ, nɪ ku na kɪ n sɔɲɔ nɪ te tun.

¹¹Pa dɪbam wɔdiu zum sɪ ku maɲɪ dɪbam.

¹²Yagɪ dí lwarum n ma n cɛ dɪbam,

nɪ dɪbam dɪ na yagɪ dí ma cɛ dí donnɛ te tun.

¹³Yɪ pa dí na maɲum dilɔ na wɔ pa dí tu tun.

Nan vrɪ dɪbam wo-lwaanu tu ɲɲa nɪ.

(Nmu te paarɪ dɪ dam dɪ tiɛ sɪ ku taa ve maɲa kalɔ na ba ti tun. Amina.)»

¹⁴Abam na yagɪ á ma cɛ nɔɔna balɔ na kɪ abam lwarum tun, á Ko We dɪ wɔ yagɪ abam lwarum Dɪ ma cɛ abam. ¹⁵Ku daarɪ, abam na wu yagɪ á ma cɛ balɔ na kɪ abam lwarum tun, á Ko We dɪ bá yagɪ abam lwarum Dɪ ma cɛ abam.

¹⁶Abam nan na vɔgɪ ni, sɪ á yɪ nywanɪ á yigɛ, nɪ pipiri-nyuna bam na yɛni ba kɪ te tun. Bantu yɛni ba pa ba yibiyɛ lɛni sɪ ku pa nɔɔna lwarɪ nɪ ba vɔgɪ ni mu. A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, bantu maɲɪ ba na ba ɲwuru. ¹⁷Nmu nan na vɔgɪ ni, sɪ n su n yɛ sɪ n daarɪ n lɪ n yuu lanyiranɪ. ¹⁸Kuntu mu wɔ pa nɔɔn-nɔɔnu bá lwarɪ nɪ n vɔgɪ ni. N Ko We dilɔ na wu jɛgɛ kalɔ na sɛgi nɪ tun yiranɪ mu ye. Dintu nan nai

kuɓu n na səgi n kɪ tɪn. Dɪ laan wú pa n na nyɔɔri ku ŋwaani.»

Wɛ-sɔŋɔ jɪjɪgɪrɪ taani

(Luki 12:33-34, 11:34-36, 16:13, 12:22-31)

¹⁹«Nan yɪ zaŋɪ á kwaani sɪ á na jɪjɪgɪrɪ zanzan lɔgɪ kuntu baŋa nɪ. Á na tiŋi jɪjɪgɪrɪ lɔgɪ baŋa yo, tɪ wú ba tɪ cɔgi. Tɔa wú mu-tɪ, yɪ tɪ wú suŋɪ tɪ cɔgi. Ŋwuna dɪ ma wú bwəri sɔŋɔ kum ba zu ba ŋɔ-tɪ. ²⁰Abam nan maŋɪ sɪ á tiŋi á jɪjɪgɪrɪ zanzan Wɛ-sɔŋɔ nɪ mu. Dáani mu tɔa daa bá wani ka mu-tɪ, yɪ tɪ bá suŋɪ tɪ cɔgi, yɪ ŋwuna dɪ bá wani ba ŋɔ-tɪ. ²¹Beŋwaani, abam jɪjɪgɪrɪ na tigi mɛ tɪn, á bɪcara dɪ tigi dáani mu.

²²Nɔɔnu yɪə mu nyɪ nɪnɛni kania kalɪ na paɪ o yɪra jɪgi pooni te tɪn. Kuntu tɪn, nmu yɪə na lana, ku paɪ n yɪra maama wu pooni wuni mu. ²³Nmu yɪə nan na ba lana, ku paɪ n yɪra maama wu lim wuni mu. Kuntu tɪn, nmu yɪə ya na maŋɪ sɪ ya taa yɪ pooni tɪn nan na yɪ lim, ku laan wú ta tiini ku yɪ lim ku ja gaali.

²⁴Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o li wubɔŋ-didwi, sɪ o ma tɔŋɪ o pa o yuutiina bale. Oó ta culi didu wum yɪ o daari o soe wudoŋ wum, naa oó ta nɪgi didu wum yɪ o daari o gooni wudoŋ wum. Kuntu ŋwaani abam bá wani á pa sɪ Wɛ taa yɪ á

yuutu, sɪ á daari á pa səbu dɪ taa yɪ á yuutu.

²⁵Kuntu ŋwaani mu a lagɪ a ta abam, sɪ á yɪ taá liə dɪ lɔgɪ baŋa kuɓukuɓu, ku na yɪ á ni-wɔdiu, naa á na wú zu gwaaru tɪɓ tɪn. Beŋwaani á ŋwia garɪ wɔdiu. Yɪra yalɪ Wɛ na pɛ abam tɪn dɪ maa garɪ gwaaru. ²⁶Nan maani-na á nii zunə na yɪ te tɪn. Bantu ba duə, yɪ ba ba zagɪ muna ba kɪ tuli nɪ. Ku nan yɪ á Ko Wɛ mu nii ba baŋa nɪ dɪ ba ni-wɔdiu. Abam nan ba jɪgi kuri á dwe zunə bam na? ²⁷Abam wulɔwulɔ bá wani o tɔŋɪ o ŋwia dɪ funfun dɪ, o na maŋɪ o li te dɪ.

²⁸Bɛɛ nan mu yɪ á kɪ liə dɪ gwaaru woŋo? Maani-na á nii ga-punnu tum lam na yɪ te tɪn. Tuntu nan wari tɪ tɔŋɪ yɪ tɪ wari gwaaru tɪ sɔ. ²⁹Nan taá ye-na nɪ, tuntu jɪgi lam tɪ dwe Pɛ Salɔmɔn deen na maŋɪ o zuvri gwar-ŋunnu tɪɓ tɪn. ³⁰Ku nan na yɪ gaaru tum kuntu, tuntu ba jɪgi de dɪ nɔɔna na zwe-tɪ. Dɪ kuntu dɪ Wɛ ta mu paɪ tɪ jɪgi lam kuntu doŋ. Kuntu ŋwaani, ku na yɪ abam, Wɛ bá nii abam baŋa nɪ cɪga? Bɛɛ nan yɪ á ba kɪ á wu-didwa dɪ Wɛ?

³¹Kuntu ŋwaani, á yɪ taá liə dɪ á na wú dɪ woŋo kuɓu naa á na wú zu woŋo kuɓu tɪn. ³²Balu na yəri Wɛ tɪn mu tiini ba buŋɪ wəənu tum kuntu maama wubɔŋa. Abam Ko Wɛ nan maŋɪ Dɪ ye woŋo kuɓu na maŋɪ dɪ abam tɪn. ³³Abam

manjɪ sɪ á da yigə á beeri Baŋa-We paari dum dɪ ɲwɪa kalɪ na tɔɔi We wubɔŋa tɪn. Á na kɪ kuntu, We laan wú wəli abam wəenu tɪlɪ na daari tɪn. ³⁴De maama tui dɪ dɪ tɪtɪ cam mu. Á nan yɪ taá pa liə jɪɔi abam dɪ jwa woŋo. Yagi-na sɪ jwa de dum tɪtɪ wú nii dɪ tɪtɪ woŋo.»

Yɪ ɲɔɔnɪ n doŋ wəenu

(Luki 6:37-38, 41-42)

7 «Abam yɪ taá ɲɔɔnɪ á donnə wəenu, sɪ We yɪ ɲɔɔnɪ abam dɪ wəenu. ²Beɲwaani, abam na ɲɔɔnɪ á donnə wəenu te tɪn, We wú tɔɔi kuntu doŋ mu Dɪ ma di á sariya. Abam na mai bwaŋa kalɪ á manjɪ á pa á donnə tɪn, We dɪ wú mai bwaŋa kantɪ mu Dɪ manjɪ Dɪ pa abam sɪ ku taa mai daani.

³Abam nyɪ dɪ nɔɔnɪ na nii o doŋ yɪ nɪ o na ga-balaŋa da, yɪ o daari o ba lagɪ sɪ o lɔwari nɪ o tɪtɪ yɪ jɪɔi daa tɪn. Ku manjɪ sɪ ku taa yɪ kuntu doŋ na? ⁴Daa na wu nmu yɪ nɪ tɪn, nɪ kɪ ta mu n ta dɪ n doŋ nɪ o pa n lɪ gaa o yɪ nɪ n yagi? ⁵Nmu yɪ pipiri-nyum dɪ nmu na kɪ n doŋ te tɪn. Nmu nan manjɪ sɪ n lɪ n tɪtɪ yɪ daa kam mu, sɪ

n laan wani n nii lanyurani sɪ n lɪ n doŋ yɪ gaa kam.

⁶Yɪ zaɲɪ á kwe wəenu tɪlɪ na yɪ wo-kamunə We yigə nɪ á pa balɪ na vɪn We tɪn. Á na kɪ kuntu, baá cɔɔi-tɪ, yɪ ba daari ba cɔɔi abam tɪtɪ dɪ ba wəli da.»

We-loro

(Luki 11:9-13)

⁷«Á taá loori We, sɪ Dɪ wú pa abam kulɪ á na lagɪ tɪn. Beeri-na kulɪ á na lagɪ tɪn, sɪ á wú na. Magɪ-na boro, sɪ baá purɪ ba pa abam. ⁸Beɲwaani wulɪ maama na loori We sɪ Dɪ pa-o woŋo tɪn wú joŋi. Wulɪ maama na beeri woŋo tɪn wú na-ku. Baá purɪ ba pa wulɪ maama na magɪ boro tɪn.

⁹Abam wulɪ na jɪɔi bu yɪ o na loori-m wɔdiu, nmu wú se n kwe kandwe n pa-o na? ¹⁰Naa o na loori-m kaləŋə, nɪ se n pa-o bɪsankwɪa na? ¹¹Awo. Abam wuru na ba lana yɪ á ta ye sɪ á taá pai á biə wo-laaru tɪlɪ ba na lagɪ tɪn, á Ko We na lamma Dɪ dwe abam tɪn bá kwe wo-laaru Dɪ pa balɪ na loori-Dɪ tɪn na?

¹² Á taá kɪ á donnə lanyirani, si ku maɲɪ dɪ á na lagɪ si bantu taa kɪ abam te tun. Kuntu mu yɪ cɪga kalu Moyisi dɪ We nijonɲə bam zaasum dɪm na maɲɪ dɪ brɪ tun.»

**Zezi karabiə na wó
tɔɔi cwəɲə kalu tun**

(Luki 13:24)

¹³ «Á taá cu á titɪ, si á wani á tɔɔi cwə-mumuna kam á vu á na ɲwɪa We tee ni. Ku daari cwəɲə kalu ni na yalma yɪ ka vəɲə yɪ mwalɪ mwalɪ tun maa ve ka kweeli cɔɔum jəgə ni mu, yɪ nɔɔna zanzan mu tɔɔi cwəɲə kantɪ. ¹⁴ Ku daari cwəɲə kalu nmu na wó da si n vu n jonɪ ɲwɪa We tee ni tun ni yɪ mumuna mu, yɪ ka pɪni. Nɔɔna funfun yirani mu tɔɔi cwəɲə kam kuntu.»

Ba lwarɪ tiu ku biə lərim ni mu

(Luki 6:43-44, 13:25-27)

¹⁵ «Á taá yɪrɪ á titɪ dɪ balu na paɪ ba yɪ We nijonɲə yɪ ba dai tun. Bantu yəni ba kɪ ba yibiyə ni ba yɪ nɔn-ɲuna mu te abam yigə ni, yɪ ba nan lagɪ ba cɔɔi abam ni nywənkuri na lagɪ si cɔɔi peeni te tun mu. ¹⁶ Ba titɔɲa nan mu wó pa á lwarɪ ba na yɪ balu tun. Bəɲwaani tiu tərə ku na wó wani ku lə ku doɲ biə. N bá na swan sabara yuu ni naa mɔɔla kalɪgoɲo yuu ni. ¹⁷ Tu-ɲuɲu mu

ləri bu-ɲuna. Tu-balɔɔ dɪ maa ləri bu-balwaaru. ¹⁸ Tu-ɲuɲu tərə ku na wó lə bu-balwaaru. Tu-balɔɔ dɪ nan tərə ku na wó lə bu-ɲuna. ¹⁹ Tiu kulɪ maama na ba ləri bu-ɲuna tun, baá go-ku ba dɪ mini ni mu. ²⁰ Kuntu tun, ba titɔɲa mu wó pa á lwarɪ ba na yɪ balu tun.

²¹ Ku dai ni balu maama na bə amu ni «Yuutu, Yuutu» tun mu wó tɔɔi ba zu We paari dɪm wuni. Ku nan yɪ balu na sunɪ ba tɔɔi amu Ko We wubɔɲa tun mu. ²² Sariya dɛ dɪm na yiə, nɔɔna zanzan wó ta dɪ amu ba wɪ: «Dí Yuutu, dibam dɛen tɔɔi nmu yɪrɪ dɪm ɲwaani mu dí ɲɔɔni We yiyiɪ-ɲwɛ, yɪ dí ma nmu yɪrɪ dɪm dí zəlɪ ciciri nɔɔna yɪra ni, yɪ dí daari dí ma dí kɪ wo-kinkagɪla zanzan.» ²³ A laan wó ta dɪ ba a wɪ: «A maɲɪ a yəri abam. Ve-na daa ni, abam kəm-balwaaru tiinə-ba.» »

Dí na maɲɪ si dí se We taani te tun

(Luki 6:47-49)

²⁴ «Kuntu ɲwaani, wulu maama na cəɔi a taani dɪm yɪ o kɪ a na tagɪ kulɪ tun, kuntu tu nyɪ dɪ wubɔɲa tu wulu na cwi o sɔɲɔ kuri pulɔɔ baɲa ni yɪ o laan lə-ku tun mu. ²⁵ Dwa ma ba ka ni ka pa bwi su si pɛɛɪ. Vu-dɪw dɪ ma ba ku magɪ sɔɲɔ kum, yɪ ku wu tɔ, ku kuri na cwi pulɔɔ kum baɲa ni tun ɲwaani. ²⁶ Ku daari wulu maama nan na cəɔi a taani

dum yi o ba ki a na tagi kulu tun nyi di non-joro na lgi ku sɔŋɔ kasulu baŋa ni te tun mu. ²⁷ Dɔa ma ba ka ni ka pa bwi su si pɛɛli, yi vu-dɔ di magi sɔŋɔ kum, ku pa ku tiini ku tu tɔga ni buri buri.»

²⁸ Zezi deen na tagi wɛɛnu tintu maama o ti tun, non-kɔŋɔ kulu na wura tun ma tiini ba yi yɛɛu di o zaasum dum. ²⁹ Beŋwaani o ni-taani dum jigi dam di dwe ba titi cullu karanyina tiina bam taani dum.

Zezi na pe nanyɔŋɔ na yazurɛ te tun

(Mariki 1:40-45, Luki 5:12-16)

8 Zezi laan ma zaŋi o tu piu kum yuu ni o maa kea, yi kɔ-fɔɔ tɔgi o kwaga. ² O na maa ke tun, nanyɔŋɔ kudon ma vu o te, yi ku kuni doonɔ o yigɛ ni ku loor-o ku wi: «Amu tu, nmɔ na laga, nɛ wani n pa a na yazurɛ a ji lanyirani.»

³ Zezi ma sɛ. O ma twi o juŋa o dwe-o, yi o wi: «Eɛn, a laga. Zaŋi di yazurɛ si n ji lanyirani.» O na tagi kuntu bidwi baŋa ni tun, mu nɔɔnu wum nanywaanu tum de ti je yi o yira ji lanyirani. ⁴ Zezi laan ma ta did-o o wi: «Yi zaŋi n ta kulu na ki tun n bri nɔɔna. Nan yɔɔri n vu Wɛ kaanum tu wum te si n pa o nii n yira yam, si n daari n ja pɛera yalɔ Moyisi cullu tum na bri ni ya maŋi tun n vu n pa-o, si o ma kaani

Baŋa-Wɛ. Kuntu mu wɔ bri nɔɔna maama ni n yawu kum suni ku je.»

Zezi na pe pamaŋna yigɛ tu tintuŋnu na yazurɛ te tun

(Luki 7:1-10)

⁵ Zezi laan ma vu o yi tu kudon, ku yiri mu Kapernawum. Pamaŋna yigɛ tu wudon ma ba o te, ⁶ yi o loor-o o wi: «Amu tu, a jigi a tintuŋnu mu o tigi sɔŋɔ ni yi o wɛɛ, ku tiini ku cana o yira ni. O ma gwarigi yi o wari o zaŋi.»

⁷ Zezi ma lɔr-o o wi: «Aa da a vu si a pa o na yazurɛ.»

⁸ Pamaŋna yigɛ tu wum ma lɔri o wi: «Amu tu, a wu maŋi si n ba n zu amu sɔŋɔ. Nan weeni n ta di n ni ni a tintuŋnu wum zaŋi. N na tagi kuntu, oɔ na yazurɛ. ⁹ Beŋwaani, amu di yi nɔɔnu wulu nɔɔna badonnɔ na jigi dam amu baŋa ni tun, yi a di daa ta jigi dam pamaŋna badaara baŋa ni. A na tagi a wi, nɔɔnu wulu ve, o maŋi si o vu mu. A nan daa na wi, nɔɔnu wulu ba, o di wɔ ba mu. Ku daa zi yi a tintuŋnu, a na wi o ki wonjo, oɔ ki mu. Kuntu, a ye si, nmɔ na tagi kulu maama ku ki.»

¹⁰ Zezi na ni kuntu tun, ku ma tiini ku su-o. O ma ta di balɔ na tɔgi ba wura tun o wi: «A lgi a ta ciga mu di abam si, a wu nɛ nɔɔn-nɔɔnu o na jigi wu-didwa di amu nuneɛni

nɔɔnu wuntu na jigi wu-didva te tun, ku na maɲi ku yi Yisirayeli dwi tiinə bam wuntɔ di. ¹¹ A lagi a ta abam si, nɔɔna zanzan wó nuɲi lugu baɲa je maama ni, ba ba ba zu We paari dɔm wu. Dáani mu ba laan wó jəni di dɔbam nabaara Abraham di Yizaki di Zakɔbi, yi ba di ywəni daani. ¹² Ku daari, Yisirayeli dwi tiinə balu ya na maɲi si ba zu We paari dɔm wu tun, bantɔ daa bá na cwəɲə si ba zu. We wó zəli-ba Di yagi lim je ni, me nɔɔna na yaara yi ba keerə yi ba dɔni ba nwa tun.»

¹³ Zezi laan ma ta di pamaɲna yigə tu wum o wi: «Nan ve. Nmu na ki n wu-didva di amu si a ki kulɔ tun, We wó pa ku ki.»

Maɲa kam kuntu ni nɔ́ mu o tuntɔɲnu wum suni o na yazurə.

Zezi na pe Piyeeri tunkaani di yawuna zanzan na yazurə te tun
(*Mariki 1:29-34, Luki 4:38-41*)

¹⁴ Zezi laan ma vu Piyeeri-ba sɔɲɔ. O ma na Piyeeri tunkaani na tigə o ba jigi yazurə. Ku yi paa mu jig-o.

¹⁵ Zezi ma vu o ja o juɲa, yi paa kam nuɲi o yira ni. Kaani wum laan ma zaɲi o ki wɔdiu o pa-o.

¹⁶ Tiga na tu ka wura ka yi tun, nɔɔna maa jaani ciciri na jigi balu tun zanzan ba tui Zezi te. O maa

yəni o ma o ni-taani o zəli ciciri sun, yi o daari o pa yawuna bam maama na yazurə. ¹⁷ O ki kuntu, si ku pa We nijorɲu Ezayi na maɲi o ta kulɔ faɲa faɲa tun mu suni ku ki, ni o deen na tagi o wi:

«Wuntu mu jorɲi dɔbam cam
di di yawuru maama o
zuɲi.»

Balu na lagi si ba tɔgi Zezi tun na maɲi si ba ki te tun

(*Luki 9:57-62*)

¹⁸ Zezi deen na ne ni kɔ-fɔrɔ tiini ku wu o tee ni tun, o ma pa o karabiə bam ni si ba be ninu kum ni didon dɔm. ¹⁹ Ba daa ta na wu ke tun, We cullu karanyina tu wudon ma vu o te, yi o ta did-o o wi: «Karanyina, nmu na lagi n vu je silu maama tun, amu wó tɔgi a vu.»

²⁰ Zezi ma lər-o o wi: «Ku na yi yirə, bantɔ jigi bɔɔna ba tigi da. Zunə di jigi pwəru ba tigi da. Ku daari amu Nabiin-bu wum ba jigi jəgə si a pəni da a sin.»

²¹ Nɔɔnu wudon di na yi o karabiə bam wu nɔɔnu didva tun ma ta did-o o wi: «Amu tu, yagi si a vu a ki a ko luə, si a laan ba a tɔgi nmu.»

²² Zezi ma lər-o o wi: «Ta n tɔgi-ni, si n yagi si balu na ba jigi ɲwɔa We tee ni tun taa ki ba lwi.»

**Zezi na jigi dam vu-fɔrɔ di
na baɲa ni te tun**

(*Mariki 4:35-41, Luki 8:22-25*)

²³ Zezi di o karabiɛ bam laan ma
vu ba zu naboro wu si ba ke.

²⁴ Vu-fɔrɔ ma da ku zaɲi ku magi
boro kum, yi ku wura ku miisi na
bam kuri ni, di Zezi ya tigi o dɔa.

²⁵ O karabiɛ bam ma vu ba zaɲ-o
ba wi: «Dí Yuutu, vri dɔbam n yagi,
si dí lagi dí ti.»

²⁶ O ma ta di ba o wi: «Beɲwaani
mu yi fuɔni jigi abam? Abam ba jigi
wu-dɔɔa di amu na?» O laan ma
zaɲi weeni, yi o bagi viu kum di na
bam, yi ti maɲi da cɔmm.

²⁷ Ku ma tiini ku kɪ nɔɔna bam
yɛɛu, yi ba te ba wi: «Nɔɔnu wuntu
yi wɔɔ mu, yi viu di na di ta se o
ni?»

**Zezi na zɛli ciciri nɔɔna
bale yira ni te tun**

(*Mariki 5:1-20, Luki 8:26-39*)

²⁸ Ba laan ma vu ba be nɔnu kum
ni dɔɔɔ dum, mɛ Gadara tiinɛ na
zuɔri da tun. Nɔɔna bale maa wura
ciciri na jigi-ba si yaara. Bantu tigi
yibeelɛ je ni mu, yi ba jigi fuɔni, ku
pai nɔɔn-nɔɔnu wari o tɔgi cwɛɲɛ
kam kuntu o ke. Ba laan ma nuɲi
yibeelɛ je sum ni ba vu ba jeeri Zezi.

²⁹ Ba ma kaasi baɲa baɲa ba wi:

«Baɲa-We Bu, nmu tu dɔbam te si n
kɪ beɛ mu? Nmu tu si n yaari dɔbam
yi We sariya de dɔm ta wu yi mu
na?»

³⁰ Je sum kuntu ni tɛrɛ zanzan mu
ya wura ba beeri ba di. ³¹ Ciciri sum
ma loori Zezi si wi: «Nmu na lagi n
zɛli dɔbam, si n pa dí vu dí zu tɛrɛ
bantu.»

³² O ma ta o wi, si ve. Si ma suni
si nuɲi nɔɔna bam yira ni si vu si
zu tɛrɛ bam. Tɛrɛ bam maama ma
duri ba tu ba tu nɔnu kum wuni ba
li na ba ti.

³³ Nɔɔna balu ya na nii tɛrɛ bam
tun ma duri ba vu tuw kum wu. Ba
ma ta kulɔ maama na kɪ tun, di Zezi
na zɛli ciciri sum nɔɔna bale bam
yira ni te tun. ³⁴ Ku ma pa tuw kum
nɔɔna bam maama nuɲi ba vu si
ba jeeri Zezi. Ba na nɛ-o tun, ba ma
loor-o si o nuɲi ba tuw kum wuni o
viiri.

**Zezi na bri ni o jigi dam si o yagi
nɔɔna lwarim o ma ce-ba te tun**

(*Mariki 2:1-12, Luki 5:17-26*)

9 Zezi laan ma joori o vu o
zu naboro kum. O ma be
nɔnu kum o vu o yi o titi tuw
Kapernawum. ² O na wura tun,
nɔɔna badonnɛ ma zuɲi kɔrɔ di
gungolo ba ba o te. Zezi ma lwarɪ
ba na tiini ba kɪ ba wu-dɔɔa dɔd-o

te tun. O ma ta di kɔɔ kum o wi: «A bu, kɪ pu-dia, si nmu lwarim dum ti.»

³We cullu karanyina tiinə badonnə maa wura, yi ba bwe ba titi ni ba wi: «Nɔɔnu wuntu ɲɔɔni o twi We mu o paɪ o di We yi bidwi mu.»

⁴Zezi ma lwarɪ ba na buɲɪ kulv tun. O ma bwe-ba o wi: «Bɛɛ mu yi á jɪɪ wubɔɲ-balwaaru tintu á wuni?

⁵Kɔɔ mu yi mwali ku dwe, a na tagi di kɔɔ kum a wi: «Nmu lwarim dum ti» mu yi mwali, naa a na tagi a wi: «Zaɲɪ n ta n veə» mu yi mwali?

⁶Amu nan wó pa abam lwarɪ ni, amu na yi Nabiin-bu wum tun jɪɪ dam lugu baɲa ni, si a yaɲɪ nɔɔna lwarim a ma ce-ba.» O laan ma ta di kɔɔ kum o wi: «Zaɲɪ wɛɛni si n kwe n gungolo kum n ja n vu sɔɲɔ.»

⁷O na tagi kuntu tun, nɔɔnu wum ma suni o zaɲɪ o vu sɔɲɔ.

⁸Nɔn-kɔɔ kum maama na nɛ kuntu tun, fuuni ma zu-ba. Ba ma zuli We di Dɪ na pe dam dintu doɲ wu nabiinə tee ni tun.

Zezi na bəɲi Matiyyu si o taa tɔɔ-o te tun

(Mariki 2:13-17, Luki 5:27-32)

⁹Zezi laan ma nuɲi o maa kea. O ma na nɔɔnu wudoɲ, o yiri mu Matiyyu. O dɛɛn je mɛ seeni o na yəni o joɲi lampoo tun mu. Zezi ma

ta did-o o wi: «Zaɲɪ n ta n tɔɲɪ-nɪ.» O ma suni o zaɲɪ o tɔɲɪ o kwaga.

¹⁰Zezi dɛɛn ma vu Matiyyu sɔɲɔ si o di wudiu, o di o karabiə bam. Lampo-joɲnə di nɔn-cɪcɔɲɔru zanzan di maa tɔɲɪ ba wura ba di wudiu kum di ba.

¹¹Farizian tiinə di maa tɔɲɪ ba wura. Bantu na nɛ Zezi na kɪ te tun, ba ma vu ba ta di o karabiə bam ba wi: «Bɛɛ mu kɪ yi á karanyina kam di wudiu didaani lampo-joɲnə di nɔn-cɪcɔɲɔru tum kuntu?»

¹²Zezi ma ni ba na tagi kulv tun. O laan ma ta o wi: «Ku na yi balu na jɪɪ yazurə tun, bantu wu maɲɪ si ba vu dɔɲɪ tu te si o sooni-ba. Ku daari balu na ba jɪɪ yazurə tun mu maɲɪ si ba vu si ba na soonim.

¹³We titi maɲɪ Dɪ ta Dɪ wi: «A lagɪ si nabiinə taa jɪɪ da-ɲwaɲa mu, si ku dai ni ba taa mai ba wəɛnu mu ba kaani-nɪ.» Ve-na á zaasi taani dum kuntu kuri cɪga. Amu na tu lugu baɲa tun, ku dai si a bəɲi balu na maɲɪ ba yi nɔn-ɲuna tun, amu nan tu si a bəɲi nɔn-balwaaru mu si ba ba amu te.»

Zezi zaasum dum na yi zaasum-dɔvri te tun

(Mariki 2:18-22, Luki 5:33-39)

¹⁴Zan karabiə dɛɛn ma vu Zezi te, yi ba bwe-o ba wi: «Dɪbam di Farizian tiinə bam yəni dɪ vɔ

ni maɲa zanzan. Bɛɛ mu yi nmu karabiə bam ba vɔ ni kuntu?»

¹⁵ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Nɔɔnu na di kaani yi o kɪ candiə, yi o cilonnə na wura si ba tɔɔɪ ba di, bantɔ wó wani ba nywani ba yigə si ba yi di wɔdiu yi kan-baru wum ta wu ba tee ni na? Ba bá sɛ ba kɪ kuntu. Ku nan wó ba ku yi maɲa kam ba laan na wó ja kan-baru wum ba viiri tun. Maɲa kam kuntu ni yi o daa na ba ta wu ba tee ni tun, mu o cilonnə bam laan wó vɔ ni.

¹⁶ Nɔɔn-nɔɔnu di nan bá sɛ o kwe garyi-duuri o ma fəri gwar-dɔɔɔ kulu na kaari tun. O na kɪ kuntu, ku fərim dɪm laan wó vuuri gɔɔ kum ku pa ku tiini ku cɔɔɪ zanzan.

¹⁷ Nɔɔn-nɔɔnu di nan bá sɛ o kwe sa-duɲa o lo o kɪ lɔ-dɔɔɔ wuni. O na kɪ kuntu yi sana kam na keeri, kaá pa lɔɔ kum baɔɪ mu. Kuntu ŋwaani sana kam wó lo, yi lɔɔ kum di cɔɔɪ. Nɔɔnu nan maɲi si o kwe sa-duɲa

o kɪ lɔ-dɔɔɔ wuni mu, si ti maama maɲi daani.»

Zezi na pɛ kaani na yazurə yi o bi Zwifə yigə tu buko te tun

(*Mariki 5:21-43, Luki 8:40-56*)

¹⁸ Zezi deen na wura o ŋɔɔni kuntu tun, Zwifə yigə tu wudɔɔɪ ma ba o te. O kuni doonə o yigə ni yi o wɪ: «Amu buko mu tɪga lele kuntu. Nan ba si n ma n juɲa n dwe-o, si o joori o na ŋwɪa.»

¹⁹ Zezi ma zaɲi o tɔɔ-o, di o karabiə bam maama.

²⁰⁻²¹ Ba na maa ke kuntu tun, kaani wudɔɔɪ di ya tɔɔɪ o wura, o na tiini o wɔɛ ka-wu taan bina fugə-yale. O maa buɲi o wuni o wɪ: «A na maɲi a dwe o gɔɔ kum yirani di, aá na yazurə.» O ma ke Zezi kwaga o dwe o gɔɔ kum ni. ²² O na dwe-o kuntu tun, o ma pipiri o nii-o yi o wɪ: «A buko, kɪ pu-dia. Nmu na

ki n wu-didva di amu te tun mu pe n na yazurə.»

Maŋa kam kuntu ni nɔɔ mu kaani wum suni o na yazurə.

²³ Zezi laan ma vu o zu Zwifə yigə tu wum sɔŋɔ. O ma zu o na balu na maŋi ba wu wi yi ba kwe nɔɔna ba ki tun na ti ba yigə si ba ki-o, di nɔɔna zanzan na keeri yi ba fri ba tuti. ²⁴ O ma ta di ba o wi: «Zaŋi-na á nuŋi, si bu wum wu tigi, o tigi o do mu.» O na tagi kuntu tun, nɔɔna bam maa jig-o ba mwana. ²⁵ Ba na pe kɔɔ kum maama nuŋi tun, Zezi laan ma vu o zu digə kam bu wum na wura tun. O ma ja o juɔa o pa o bi o zaŋi weeni.

²⁶ O kəm dum kuntu ma jagi di yi tuw kum je sum maama.

Zezi na puri lilwə bale yiə te tun

²⁷ Zezi deen ma zaŋi o maa kea. O na maa ve tun, lilwə bale ma zaŋi ba tɔgi o kwaga, yi ba te di kwər-dia ba wi: «Pe Davidi dwi tu! Duri dibam yibwənə!»

²⁸ O ma vu o zu sɔŋɔ kudonj. Lilwə bale bam ma tɔgi ba zu da. O laan ma bwe-ba o wi: «Abam buŋi si aá wanɩ a ki á na lagi kulv tun a pa abam na?»

Ba ma lər-o ba wi: «Dibam tu, een, nɩ wanɩ n ki.»

²⁹ O laan ma dwe ba yiə yam yi o wi: «Abam na ki á wu-didva di

amu si a ki kulv a pa abam tun, We wú pa ku ki.» ³⁰ O na tagi kuntu tun, ba yiə yam ma suni ya joori ya puri. O ma kaani-ba si ba yi pa nɔɔn-nɔɔnu lwarɩ ku ni ni. ³¹ O na kaani-ba kuntu tun, ba ta zaŋi ba kari ba nɔɔni o taani je sum maama ni.

Zezi na pe mɩmaa nɔɔni te tun

³² Maŋa kalv ba na maa ke tun, nɔɔna badonnə ma ja mɩmaa ba ba Zezi te. Ku yi cicirə mu tɔg-o ka pa o warɩ o nɔɔni. ³³ Zezi ma zəli cicirə kam o yira ni, yi nɔɔnu wum laan wai o nɔɔna. Ku ma su nɔn-kɔɔ kum maama, yi ba te ba wi: «Dibam maŋi dí wu ne wo-kinkagili duntu donj Yisrayeli tuw ni.»

³⁴ Ku daari Farizian tiinə bam deen wu se, yi ba wi: «Wuntu na wai o zəli sutaana tun, ku yi sutaana-pe dam nɔɔna mu.»

³⁵ Zezi deen maa kaagi ti-kamunə di ti-bale sum maama wuni. O maa yəni o zuvri Zwifə bam We-di sum o bri-ba We kwər-ywəŋə kam, di We na lagi Di di paari nɔɔna titari ni te tun. O maa pai nɔɔna na yazurə di ba yawuru dwi dwi. ³⁶ O deen na ne nɔn-kɔɔ kum yaara yam na yi te tun, ba nɔɔna ma zu-o lanyuranɩ, beŋwaani ba tiini ba bwəni yi ba dam di ti. Ba nyi di peeni silv na ba jigi nayirv si o taa nii si banja ni

te tun. ³⁷ O laan ma ta dɪ o karabiə bam o wɪ: «Kɪ nɪt dɪ faa na kɪ lanyirani yɪ tuntɔɲna funfun yirani mu wura sɪ ba kɪ-kɪ te tun. ³⁸ Nan loori-na faa kum tu sɪ o tɔɲtɔɲ nɔɔna zanzan, sɪ ba vu ba kɪ o faa kum ba pa-o.»

Zezi na tɔɲtɔɲ o karabiə fugə-bale bam te tun

(*Mariki 3:13-19, 6:7-13, 13:9-13, 9:41, Luki 6:12-16, 9:1-6, 21:12-17, 12:2-9, 51-53, 14:26-27*)

10 Zezi dɛɛn ma bɛɲi o karabiə fugə-bale bam sɪ ba ba o te. O ma pa-ba dam sɪ ba wani ciciri ba zɛli nɔɔna yira nɪ, sɪ ba daari ba pa nɔɔna na yazurɛ dɪ ba yawuru dwi maama.

² O karabiə fugə-bale bam yira mu tuntɔɲ:

O ma da yigə o bɛɲi Simɔn wulv yiri didɔɲ na yɪ Pɪyɛɛɪ tun,

dɪ Andre wulv na yɪ Simɔn nyaani tun,

dɪ Zakɪ, dɪ o nyaani Zan balv na yɪ Zebede biə tun,

³ Filipi dɪ Batelemi,

Toma dɪ Matiyu wulv ya na yɪ lampo-joɲnu tun,

Zakɪ wulv na yɪ Alɪftɪ bu tun, dɪ Tadi,

⁴ Simɔn wulv na yɪ Zelɔtɪ nɔɔna bam wu nɔɔnu tun,

dɪ Zudasɪ Yiskariyo wulv na wɔ ba o yɛgi Zezi o pa nɔɔna tun.

⁵ Zezi laan ma tɔɲtɔɲ bantu fugə-bale bam sɪ ba nɔɲi ba vu ba tɔɔli We kwərə kam. Ba na lagɪ ba ke tun, o ma pa-ba ni o wɪ: «Yɪ zaɲtɪ á vu dwi-gɛ tiinɛ na zuuri me tun, naa á vu Samari tiinɛ tw. ⁶ Á nan maɲtɪ sɪ á vu Yisɪrayɛli dwi tiinɛ bam te, bɛɲwaani bantu nɪt dɪ peeni silv na je tun mu. ⁷ Nan ve-na á bɪtɪ-ba nɪ maɲa kam yiə, We paari dum lagɪ dɪ ba nɔɔna titari nɪ. ⁸ Ve-na á taá pa yawuna na yazurɛ, sɪ á daari á taá bi balv na tɪgɪ tun, sɪ á pa nanywaanv joori tɪ na yazurɛ tɪ ji lanyirani, sɪ á daari á taá zɛli ciciri nɔɔna yira nɪ. Á nan maɲtɪ sɪ á zɛni nɔɔna zaani mu, nɪ abam dɪ na joɲi We dam dum zaani te tun. ⁹ Á na maa ve, sɪ á yɪ zaɲtɪ á kwe səbu-sɪɲa naa səbu á kɪ á gwar-fwɛɛla nɪ á wɛli da. ¹⁰ Nan yɪ kwe-na tampɔɔgɔ kulv ba na kɪ wudiu da tun. Á nan yɪ kwe gwaaru tile tile naa natra naa nacɛgə á wɛli da. Bɛɲwaani tuntɔɲnv maɲtɪ dɪ o ni-wudiu mu.

¹¹ Abam nan na ve á yɪ tuw kulv maama, sɪ á lagɪ nɔɔnu wulv na wɔ jeeri abam dɪ wɔpolo tun, á vu o sɔɲɔ á taá wura sɪ ku ba ku yɪ á viirim. ¹² Á nan na ve á zu sɔɲɔ kulv, sɪ á jɔɔni-ba á ta nɪ: «We wɔ pa abam yazurɛ.» ¹³ Sɔɲɔ kum tiinɛ

nan na jeeri abam lanyirani, yazurə yam wó ta wura di ba. Ku daari, ba na wu jeeri abam lanyirani, yazurə yam wó joori ya ba abam te.

¹⁴ Abam nan na ve sɔɔɔ kulu naa tu kulu, yi ba na wu se si ba jeeri abam naa ba cɔgi abam taani, si á nuɔi je sum kuntu ni. Á na maa viirə, si á pusi á ne fogo kum á yagi da. ¹⁵ A nan lagi a ta ciga mu di abam si, We sarɔya de dum na yiə, Sodom di Gomɔɔɔ tiinə bá tiini ba na læru ni tu kum kuntu nɔɔna te.

¹⁶ Cɔgi-na, a lagi a tuɔi abam nuneɛni peeni na maa ve si si gwaani nywɛnkuri wuni te tun mu. Kuntu ɔwaani á maɔi si á taá cu á titi, si á taá jigi swan ni bisankwi te, si á daari á pa á wuru taa lana ni kunkwənə na yi te tun. ¹⁷ Á taá cu á titi, si nɔɔna wó ja abam ba vu ba sarɔi sarɔya-dirə nakwa bam tee ni, yi ba daari ba maɔi abam ba We-di sum wuni. ¹⁸ Abam na tɔgi amu tun ɔwaani, baá ja abam ba vu ba sarɔi dideera di pwa tee ni. Kuntu mu á wó wani á bri-ba We ciga kam, yi á daari á bri dwi-ge tiinə bam di. ¹⁹ Ba nan na jaani abam ba vu ba sarɔi, si á yi taá liə di á na wó ta kulu tun naa á na wó ta te tun. Á na wó taá zigɔ ba yigə ni maɔa kalu tun, We wó pa á lwarɔ á na wó ta kulu tun. ²⁰ Ku dai abam titi mu wó ɔɔɔni, ku yi á Ko We Joro kum

mu wó pa abam taani dilu á na wó ɔɔɔni tun.

²¹ Nɔɔna badonnə wó ja ba titi curru ba ki nɔɔna jia ni si ba gu-ba. Kwə di wó ki ba biə kuntu doɔ. Biə di wó zarɔi ba pa ba ja ba niinə di ba kwə ba gu. ²² Nɔɔna maama wó ta culi abam, á na yi amu nɔɔna tun ɔwaani. Wulu maama nan na tiini o zigɔ kɛɔkɛɔ si ku vu ku yi yaara yam tiim tun, We wó vri kuntu tu ɔwia. ²³ Ba nan na beesi abam tu kulu ni, si á duri á vu kudoɔ. A lagi a ta ciga mu di abam si, abam bá wani á tui tuni dilu maama na wu Yisrayeli ni tun á ti, yi amu Nabiin-bu wum daa ta wu joori a ba.

²⁴ Karabu nan tərə o na dwe o karanyina. Tuntuɔnu di nan tərə o na dwe o yuutu. ²⁵ Karabu nan na tu o yi ni o karanyina te, ku maɔi kuntu. Tuntuɔnu di nan na tu o yi ni o yuutu te, ku maɔi kuntu. Ba na jigi sɔɔɔ tu ba bə ba wi: «Sutaana-pe Belizebuli» tun, ba laan wó tiini ba twi o sɔɔɔ tiinə bam si ku dwəni kuntu.

²⁶ Á nan yi taá funa di nabiinə. Wɔɔo kulu maama na sɔgi nɔɔna tee ni tun jwa wó ba ku lwarɔ jaja. Wɔɔo kulu na pugɔ tun jwa wó ba ku puri. ²⁷ A na sɔgi a bri abam ciga kalu maama tun, á maɔi si á pa ka nuɔi pooni mu. A na waasi kulu di

abam tun, á maɲɪ sɪ á di nayuu mu á tɔɔli-kv. ²⁸ Abam yɪ taá kwari fuvni di nɔɔna balv na wó wani ba gu á ytra yam yɪ ba bá wani á jwæru ba gu tun. Á nan maɲɪ sɪ á taá kwari We mu, beɲwaani dintv mu wó wani Dl pa á ytra di á jwæru maama cɔgi min-tuv nɪ.

²⁹ Kv na yɪ kabəmbəli, sintv yəlo yɪ mwali mwali mu. Á Ko We nan nii sɪ baɲa nɪ, yɪ sɪ didva bá wani ka tv tɪga nɪ ka tɪ di We na wv se. ³⁰ Kv nan na yɪ abam, We ye abam yuuywe sum nɪ na mai te tun. ³¹ Kuntv ɲwaani, á yɪ taá kwari fuvni, sɪ abam didva didva tiini á jɪɪ kuri á dwe kabəmbəli zanzan.

³² Nɔɔnv wulv maama na zɪɪ nabiinə yigə nɪ o brɪ jaja nɪ wuntu yɪ amv nɔɔnv tun, amv di nan wó zɪɪ kuntv tu kwaga nɪ a brɪ nɪ o yɪ a nɔɔnv a Ko We yigə nɪ. ³³ Kv daari, nɔɔnv wulv maama na vin amv nabiinə yigə nɪ tun, amv di wó vin kuntv tu a Ko We yigə nɪ.

³⁴ A na tu lvgv baɲa tun, á yɪ taá buɲɪ nɪ, kv yɪ sɪ a pa nɔɔna mu na ywəni daani. A nan tu sɪ a pa nabiinə mu pɔɔri daani. ³⁵ A tu sɪ a pa nɔɔna di ba kwə mu pɔɔri daani, sɪ a daari a pa bukwa di ba niinə di pɔɔri daani, kv daari sɪ kaana di ba banna niinə di pɔɔri daani. ³⁶ Kv

ma wó pa nɔɔnv di o titɪ sɔɲɔ tiinə taa culi daani.

³⁷ Wulv na soe o nu di o ko o dwe amv tun, kuntv tu wv maɲɪ sɪ o taa yɪ a nɔɔnv. Wulv maama na soe o biə o dwe amv tun, kuntv tu wv maɲɪ sɪ o taa yɪ a nɔɔnv. ³⁸ Wulv maama na wv se sɪ o tɔɪ amv kwaga, sɪ o na yaara nɪ wulv na zɪɪ tvun-dagara o maa ve o tvunɪ jəgə te tun, kuntv tu wv maɲɪ sɪ o taa yɪ amv nɔɔnv. ³⁹ Wulv maama nan na lagɪ sɪ o yɪɪ o titɪ ɲwia tun, oó ga-ka mu. Kv daari, wulv na se sɪ o ga o ɲwia amv ɲwaani tun, oó na ɲwia We tee nɪ.

⁴⁰ Nɔɔnv wulv na jeeri abam lanyiranɪ tun, kv tu jeeri amv mu. Nɔɔnv wulv na jeeri amv lanyiranɪ tun, kv tu jeeri Baɲa-We dilv na tvɲɪ-nɪ tun mu. ⁴¹ Nɔɔnv wulv maama na jeeri We nijɔɲnu lanyiranɪ tun, di We na tvɲ-o tun ɲwaani, We wó pa kuntv tu di tɔɪ o na nyɔɔri nɪ Dl nijɔɲnu wum te. Kv daari, nɔɔnv wulv na jeeri nɔn-ɲum lanyiranɪ o nɔn-ɲunum dum ɲwaani tun, We wó pa kuntv tu di tɔɪ o na nyɔɔri dilv Dl na wó pa nɔn-ɲum wum tun. ⁴² A lagɪ a ta cɪga mu di abam sɪ, nɔɔnv wulv na maɲɪ o kɪ na-zurə funfun di o pa amv nɔɔna bam wv didva, o na yɪ a karabu tun

ɲwaani, ku tu wú na nyɔɔri We tee ni.»

**Zan wulv na miisi nɔɔna na wunɩ
tɩn tuɲɩ o karabiə Zezi tee ni**

(Luki 7:18-35)

11 Zezi deen na bri o karabiə fugə-bale bam ba na maɲɩ si ba ki te o ti tun, o laan ma ke o vu je sum kuntu tɩni dɩm wunɩ si o taa bri nɔɔna, yi o tɔɔli We kwərə kam di ba.

²Zan wulv na miisi nɔɔna na wunɩ tun deen maa wu pɩna digə ni. O ma ni wəenu tɩv Zezi Kriɩ na ki tun. O ma tuɲɩ o karabiə badonnə si ba vu o te, ³si ba bwe-o ba nii: «Nmu mu yi wulv We na tagi di dɩbam ni nɩ ba tɩn na, naa di ta wú ta cəgi nɔɔnu wudoɲ mu?»

⁴Ba na bwe Zezi kuntu tɩn, o ma ləri-ba o wi, ba ve ba ta di Zan kulv maama ba na niə yi ba kwəri ba na tɩn. ⁵«Á taá bri-o ni lilwə yiə puri, kwaarv di wai ti veə, nanywaanv yira di joori ya kwe lanyirani, zwa-kwarv di zwa ni, twa di joori ba bi. Kulv na wəli da tɩn, yinigə tiinə di maa ni We kwər-ywəɲə kam. ⁶Wulv maama na ba joori amv kwaga ni tɩn mu yi yu-yoɲo tu.»

⁷Zan karabiə bam na ma viiri tɩn, Zezi laan ma ta Zan taani o bri nɔn-kɔɔ kum o wi: «Abam deen

na ve Zan te kagva wunɩ tɩn, á buɲɩ ni á wú na beɛ mu? Á ve si á nii miu kulv vii na jigi ku zuuli tɩn mu na? ⁸Aye, ku dai kuntu. Si beɛ mu? Á ve si á nii nɔɔnu wulv na zu gwar-ɲunnu tɩn mu na? Aye, ku dai kuntu. Nɔɔna balv na zu gwar-ɲunnu tɩn zuvri sɔ-ɲunnu wunɩ mu, si ku dai kagva wunɩ. ⁹Beɛ nan mu á ve si á nii? Á ve si á na We niɲoɲnu mu na? Eɛn, ku yi kuntu mu. Á nan na ne wulv tɩn tiini o dwe faɲa faɲa We niɲoɲnə bam na yi te tɩn. ¹⁰Beɲwaanv We tɔnɔ kum maɲɩ ku ta wuntu taani ku wi:

«Nii, amv We lagi a tuɲɩ a

niɲoɲnu mu,

si o da nmu yigə o vu o kwe

cwəɲə kalv nmu na wú ba
n tɔɲɩ da tɩn.»

¹¹A lagi a ta ciga mu di abam si, nabiinə balv maama ba na maɲɩ ba lɩ tɩn wunɩ nɔɔn-nɔɔnu tərə o na dwe Zan. Ku daari lele kuntu, nɔn-nabwəm wulv maama na zu We paari dɩm wunɩ tɩn laan tu o dwe Zan. ¹²Ku na zigɩ maɲa kalv Zan na miisi nɔɔna na wunɩ si ku ba ku yi zum tɩn, We paari dɩm laan jagɩ di vu yigə di dam, yi nɔn-balwaarv di kwaanv si ba ci-di di dam. ¹³Faɲa faɲa We niɲoɲnə bam di Moyisi cullu tum deen maɲɩ ti bri We paari dɩm ciga kam, si ku ba ku yi maɲa kalv Zan laan na tu tɩn. ¹⁴Abam na sɛ á joɲi ba na bri

cıga kalv tun, á wó lwarı nı Zan na tu o wura tun, wuntu mu yı Eli wulv ba deen na tagı o taanı nı oó ba tun.

¹⁵ Abam nan fıgı á cegi amu taanı dum.

¹⁶ A ma bee mu a maŋı zum nɔɔna bam kəm na yı te tun? Ba nyı dı biə na je yaga kaporo nı ba kwɛera te tun mu. Ba maa te dı ba yuu donnə ba wı:

¹⁷ «Dı magı gullu mu sı á sa,

yı á wu sagı.

Dı ma daarı dı leeni luə le,

yı á yigə wu nywanı.»

¹⁸ Beŋwaanı Zan na tu tun, o punı o kana mu yı o ba nyɔ sana. Nɔɔna na ne-o tun, ba maa jig-o ba yáala ba wı, ku yı cicirə mu tɔg-o. ¹⁹ Ku daarı, amu Nabiin-bu wum nan na tu tun, a wu vɔgı nı. Nɔɔna daa ta maa yáalı amu dı, yı ba wı, a yı nɔn-kolo mu, yı a yı sa-nyɔru dı. Ba daa ta maa wı, a yı lampo-jɔŋnə dı nɔn-cıɔgıru ciloŋ mu. «Wubɔŋa tu tutɔŋa mu brı nı o jigı wubɔŋa.» »

Balv na vın Zezi tun na wó na leerv te tun

(Luki 10:13-15)

²⁰ Zezi na tagı kuntv o ti tun, o laan maa jigı balv na ne o wo-kunkagıla yam yı ba ta wu se sı ba ləni ba wurv tun taanı o ɲɔɔna. O ma kaanı balv na zıvri tıni dılv o na kı wo-kunkagıla zanzan da tun o

wı: ²¹ «Abam Korazin tiinə, á wó na leerv! Ku wəli dı abam Betisayida tiinə dı wó na leerv! Beŋwaanı, wo-kunkagıla yalv maama a na kı abam tee nı tun, yadonnə ya na kı Tiiri dı Sidɔn tiinə tee nı, bantu ya wó kı lıla ba ləni ba wurv ba yaŋı kəm-balwaarv, yı ba ya wó zu gwar-zunzwara ba lo puru ba yuu nı, sı ku brı nı ba wurv mu tiini tı cɔgı zanzan. ²² Taá ye-na nı, We sarıya de dum na yiə, Tiiri dı Sidɔn tiinə bá tiini ba na leerv nı abam na wó na leerv te tun.

²³ Abam Kapernawum tiinə, á ga buŋı nı We lagı Dı zəŋı abam weyuu nı mu na? Aye. Abam nan lagı á tv tıga nı mu, á tu á kwaarı curu goŋ-luŋu kum kuri. Beŋwaanı, wo-kunkagıla yalv maama a na kı abam tee nı tun, yadonnə ya na kı Sodɔm tiinə tee nı, ba ya wó ləni ba wurv yı We ya daa bá cɔgı ba tv kum. ²⁴ Á taá ye nı, We sarıya de dum na yiə, Sodɔm tiinə bá tiini ba na leerv nı abam na wó na leerv te tun.»

Zezi na wó pa nɔɔna na siun dı ba cam te tun

(Luki 10:21-22)

²⁵ Maŋa kantv nı, Zezi laan ma kı o Ko Baŋa-We le yı o wı: «A Ko, nmv yı wulv na te weyuu dı tıga baŋa maama tun. Nmv nan mu pe

n cıga kam səgi swan tiinə dı yiyiu tiinə tee nı, yı n daarı n pa balv na nı dı bu-bale te tun lwarı ka kuri. ²⁶A Ko, a kı nmu le. Nmu na kı kuntu tun, ku yı n wubıja na lagı kulv tun ıwaanı mu.»

²⁷O laan ma ıwı dı nıwına bam o wı: «A Ko Wı nan kwe wojo maama o kı a ıja nı. Nıwı-nıwıwı bā wanı o lwarı Wı Bu wım, ku na dai o Ko yıranı. Nıwı-nıwıwı dı nan bā wanı o lwarı a Ko Wı, ku na dai amu wulv na yı o Bu tun yıranı, ku wıli dı amu na lagı sı a pa nıwıwı wulv maama lwar-o tun.

²⁸Á ba-na amu te, abam balv bam maama á na bwıni yı á ııı zıla yalı na dıwı tun, sı amu wı pa á na siun. ²⁹Á se-na sı á tııı á pa amu, sı á zaası kulv a na lagı a bıı abam tun. Bııwaanı a yı wı-bono tu mu yı a yı tu-n-tııı tu. Aá pa á wıwıja taa tııı jıgı dıdıa. ³⁰Bııwaanı amu tıııja yam ba cana, yı a na lagı sı á kı kulv tun yı mwalı mwalı mu.»

Zezi na bıı nı o dwe siun de cullu tım te tun

(*Marıkı 2:23-28, 3:1-6, Luki 6:1-11*)

12 Da yam kuntu nı nı Zezi deen ma tııı kırı wı o maa kea. Ku deen yı Zwıfı bam siun de nı mu. O karabıa bam dı maa tııı ba wıra, yı kana jııı-ba. Ba ma bwıri muna ba yu ba dına.

²Farızıan tiinə dı ma tııı ba wıra. Ba ma na ba na kı kulv tun. Ba laan ma ta dı Zezi ba wı: «Nıı nmu karabıa bam na kı kulv. Ba tııı tıııı dılv na cııı dıbam siun de cullu tım tun mu.»

³Zezi ma lıri-ba o wı: «Abam ta wı fııı á karımı Wı tıwı kım na bıı Pı Davidı taanı te tun na? Ku bıı sı kana deen mu jaanı wıwı dı o nıwına. ⁴O ma vu o zu Wı dıgı, yı o kwe culu dııı dılv na tııı da Wı ıwaanı tun o pa o dı o nıwına bam dı. Ku nan ya culı sı bantı dı dııı dım. Ku yı Wı kaanım tiinė yıranı mu jııı cwııı sı ba dı-dı. ⁵Naa, abam ta wı fııı á karımı Wı tıwı kım na bıı nı, Wı kaanım tiinė bam yıni ba cııı siun de culu kım dı ba na tııı Dı dıgı kam tıııja siun de maama wıwı tun? Ba nan na yıni ba tııı kuntu tun, ba ta jııı bııa ku wıwı. ⁶Ku daarı lele kuntu, wılv na dwe Wı-di-kamunu kım tun nan mu wı yo. ⁷Wı tagı Dı wı: «Amu lagı sı nabııne taa jııı da-ıııja mu, sı ku dai nı a lagı sı ba taa mı ba wıınu mu ba kaanı-nı.» Abam ya na lwarı taanı dıwı kırı, á ya bā dı balv na jııı bııa tun taanı. ⁸Bııwaanı amu Nabıın-bu wım jııı nı siun de cullu tım bııa nı.»

⁹Zezi laan ma nııı jııı kantı nı o vu o zu Zwıfı bam Wı-dıgı. ¹⁰Nıwıwı maa wıra o jııı dıdıa na

tiga. Farizian tiinə badonnə dɪ maa tɔgɪ ba wura ba na lagɪ cwəŋə sɪ ba brɪ nɪ Zezi kɪ o tusi. Ba ma bwe-o ba wɪ: «Nɔɔnu jɪgɪ cwəŋə sɪ o pa o doŋ na yazurə siun dɛ dɪm nɪ na?»

¹¹Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Abam wulɔ na jɪgɪ piə, yɪ ka na tu vul-kɔgɔ wunɪ siun dɛ dɪm nɪ, á bá nii ka baɲa nɪ sɪ á lɪ-ka na?

¹²Nabiinu nan tiini o jɪgɪ kuri o dwe piə. Kuntu ŋwaanɪ nɔɔnu jɪgɪ cwəŋə sɪ o kɪ o doŋ lanyiranɪ siun dɛ dɪm nɪ.» ¹³O na tagɪ kuntu tɪn, o laan ma ta dɪ nɔɔnu wulɔ juɲa kam na tɪgɪ tɪn o wɪ: «Twi n juɲa kam.»

Nɔɔnu wum ma sunɪ o twɪ-ka. O juɲa kam ma joori ka ji lanyiranɪ nɪ o ji-ŋuɲa kam te. ¹⁴Farizian tiinə bam na nɛ kuntu tɪn, ba ma nuɲi ba vu ba banɪ daanɪ sɪ ba lagɪ cwəŋə ba gu Zezi.

¹⁵Zezi deen ma lwarɪ ba na lagɪ ba kɪ-o te tɪn. O ma nuɲi jəgə kam kuntu nɪ. Nɔn-kɔgɔ zanzan deen maa tɔg-o. O ma pa ba maama na yazurə dɪ ba yawuru. ¹⁶O ma daari o kaanɪ-ba o wɪ, ba yɪ zaɲɪ ba pa nɔɔna lwarɪ o ni nɪ. ¹⁷Zezi na kɪ kuntu tɪn, ku yɪ sɪ ku pa Wɛ nijɔŋnu Ezayi na maɲɪ o ta kulɔ faɲa faɲa tɪn mu sunɪ ku kɪ. O deen tagɪ o wɪ:

¹⁸«Nii, wuntu mu yɪ amu Wɛ tintuŋnu wulɔ a na kuri tɪn.

Wuntu mu yɪ wulɔ a na so-o yɪ o yəni o paɪ a wu poli zanzan tɪn.

Aá pa a Joro kum taa wu o tee nɪ.

O ma wú pa dwi maama tiinə ba ba lwarɪ amu cɪga kam na yɪ te tɪn.

¹⁹Wuntu nan bá ta magɪ kantɔgɔ naa o taa kɪ sɔɔ. O nan bá ta paɪ o kwərə zaɲa cwe jeerə nɪ.

²⁰Wuntu bá cɔgɪ nɔɔna balɔ na tiini ba bwənə tɪn, oó ta jɪgɪ ba ŋwaɲa, nuneenɪ nɔɔnu wulɔ na bá bwəri miu kulɔ na tiiri tɪn, yɪ o bá dwe kania kalɔ mini na ba dana tɪn.

Oó ta kɪ kuntu mu, sɪ ku vu ku yɪ maɲa kalɔ o na wú pa amu Wɛ cɪga kam ba ka taa jɪgɪ dam nɔɔna titari nɪ, yɪ lanyiranɪ wanɪ balɔɔ.

²¹Wuntu yurɪ ŋwaanɪ mu dwi maama wú ta jɪgɪ tuna amu Wɛ tee nɪ.»

**Wɔɔ dam mu Zezi
mai o zɛli sutaana?**

(*Marikɔ 3:22-30, Luki
11:14-23, 12:10, 6:43-45*)

²²Nɔɔna badonnɔ deen ma ja lilwe, yi o kwɛri o yi mɔmaa ba ba Zezi te. Bɛɲwaani cicirɛ deen mu jɔg-o ka yaara. Zezi ma pa nɔɔnu wum na yazurɛ. O yiɛ ma joori ya nai, yi o daari o wai o ɲɔɔna. ²³Ku ma su nɔn-kɔɔg kum maama, yi ba tɛ ba wi: «Nɔɔnu wuntu mu yi Pɛ Davidi dwi tu wulu Wɛ na lagi Dɩ tɔɲɩ tun na?»

²⁴Farizian tiinɛ bam na ni kuntu tun, ba ma ta ba wi: «Wuntu na wai o zɛli sutaana tun, ku yi sutaana-pe Belizebuli dam mu o ma o zɛli-ya.»

²⁵Zezi na lwarɩ ba wubuɲa na yi te tun, o ma ta dɩ ba o wi: «Tɩw kulu paari na pɔɔri kuni bile yi ba jɔɲɩ daani tun, ku bɔ daani ku cɔɲɩ. Tɩw kulu maama naa sɔɲɔ kulu maama na pɔɔri ku titi wunti kuni bile tun, kuɔ tu mu. ²⁶Ku ya na suni ku yi cɔga ni a mai sutaana-pe dam mu a ma a zɛli sutaana nɔɔna tee ni, kuntu ya wɔ bri ni sutaana-pe dam dum pɔɔri kuni bile mu, yi o paari dum bɔ daani dɩ cɔɲɩ. ²⁷Ku na suni ku yi amu jɔɲɩ Belizebuli dam mu a ma a zɛli sutaana, abam nɔɔna bam dɩ nan mai dam dum kuntu mu ba maa zɛli-ya na? Abam titi nɔɔna bam na kɩ te tun mu bri ni cɔga tɔri

á tee ni. ²⁸Ku nan yi Wɛ Joro kum dam mu a ma a zɛli sutaana. Kuntu maa bri ni Wɛ maɲɩ Dɩ ba abam te, si Dɩ di paari nɔɔna titari ni.

²⁹Sutaana-pe nan nyɩ dɩ nɔn-didɛɛru na yiri o sɔɲɔ te tun mu. Nɔɔnu na lagi si o vu nɔn-didɛɛru wum sɔɲɔ o ɲɔ, o maɲɩ si o da yigɔ o ja nɔn-didɛɛru wum o vɔ mu. O na vɔg-o o ti tun, mu o laan wɔ wanti o wɛɛnu tum maama o kwalimi.

³⁰Nɔɔnu wulu maama nan na dai a nɔɔnu tun, o yi a dum mu. Nɔɔnu wulu maama nan na ba tɔɲɩ o lai amu nɔɔna o kɩ jɔgɔ didɩva tun, o jagi-ba mu. ³¹Á taá ye ni, kɛm-balwaaru tulu maama nɔɔna na kɩ tun, naa ta-balwaaru tulu maama ba na ɲɔɔni tun, Wɛ wai Dɩ yagi-tɩ Dɩ ma cɛ-ba. Ku daari, nɔɔnu wulu nan na ɲɔɔni o twɩ Wɛ Joro kum tun, Wɛ bɔ sɛ si Dɩ ma cɛ kuntu tu. ³²Nɔɔnu wulu na ɲɔɔni ta-balwaaru o pa amu Nabiin-bu wum tun, Wɛ wɔ sɛ si Dɩ ma cɛ ku tu. Nɔɔnu wulu nan na ɲɔɔni o twɩ Wɛ Joro kum tun, Wɛ bɔ sɛ si Dɩ ma cɛ kuntu tu maɲa dɩ maɲa.

³³Á na wi, tiu yi tu-ɲuɲu, ku biɛ dɩ yi bu-ɲuna mu. Á na wi, tiu yi tu-balɔɔ, ku biɛ dɩ yi bu-balwaaru mu. Ba lwarɩ tiu ku biɛ lɛrim ni mu. Kuntu tun, abam na sɛ ni amu kɛm dum lana, á maɲɩ si á sɛ ni amu dam dum nuɲɩ Wɛ Joro kum te mu.

³⁴ Abam nyi di bisankwi-dwə mu. Abam na yi nɔn-balwaarv tun, á bá wani á ɲɔɔni wo-ɲunnu. Woɲo kulv maama na wu nɔɔnv wubɔɲa ni tun mu tɔgi o ni ku nuɲə. ³⁵ Nɔn-ɲum ɲɔɔni wo-ɲunnu tilv na wu o wubɔɲa ni tun mu, yi nɔn-balɔɔ di ɲɔɔni wo-balwaarv tilv na wu o wubɔɲa ni tun. ³⁶ Á taá ye ni, We sariya de dum ni Dɪ wú bwe nɔɔnv maama si o ma o ni o ta bitar-yɔɔrv tilv maama o na tagi tun. ³⁷ Beɲwaani abam titi ni-taani mu wú bri ni á jigi bura naa á ba jigi bura.»

**Balv na vin We ciga kam
tun wú na bura na?**

(Marki 8:11-12, Luki 11:29-32)

³⁸ We cullu karanyina tiinə di Farizian tiinə badonnə deen ma zaɲi ba ta di Zezi ba wɪ: «Karanyina, dibam lagi si n ki wo-kinkagili mu, si ku bri dibam ni n nuɲi We te mu.»

³⁹ O ma ləri-ba o wɪ: «Zim nɔɔna bantv yi nɔn-balwaarv mu, ba ba tɔgi We di ciga, yi ba lagi si a ki wo-kinkagili a bri-ba. Ba nan bá na, ku na dai wo-kinkagili dilv na maɲi di ki di We nijonnu Zonasi faɲa faɲa tun. ⁴⁰ Wuntu deen ki da yato mu wia di titu maama kaləɲ-kamunu wuni. Ku nan maɲi si ku ki amv Nabiin-bu wum kuntv

donɲ mu, amv di wú ki da yato mu wia di titu maama yibeeli wuni. ⁴¹ Zonasi deen na ve Niniivi tiinə te o tɔɔli We kwərə kam di ba tun, bantv ləni ba wurv ba yaɲi kəm-balwaarv. Wulv na dwe Zonasi tun nan wu abam tee ni yi á wu se ku tu. Kuntv ɲwaani, We sariya de dum na yiə, Niniivi tiinə laan wú zaɲi ba bri ni abam ba jigi bura. ⁴² Pa-kana kalv deen na te Saba tw tun di wú zaɲi o di abam sariya, yi o vin abam bura. Beɲwaani wuntu deen zaɲi o titi tw kulv na tiini ku yi yigə yigə tun ni, o ba pe Salɔmɔn te si o cəgi o swan taani dum. Wulv nan na dwe Salɔmɔn tun mu wu abam tee ni, yi á ba lagi si á cəg-o.»

**Cicirə na nuɲi nɔɔnv yura ni yi
ka joori ka ba, ku na yi te tun**

(Luki 11:24-26)

⁴³ «Cicirə na nuɲi nɔɔnv yura ni, ka laan wú vu ka beeri kapwərə yigə mu si ka lagi jəgə ka sin da. Ka na beeri ka ga tun, ⁴⁴ ka laan maa wɪ: «Áá joori a vu a na nuɲi me tun mu a taa wurə.» Ka ma joori ka vu nɔɔnv wum te, yi ka na ni ka jəgə kam fəgi ka kwe lanyrani, yi kulokulv wu zv da. ⁴⁵ Ka laan ma joori ka vu ka lagi ciciri sirpe sɩlv na tiini si yi balwaarv si dwe ka titi tun. Si ma tɔgi daani si vu si zɔvri

da. Kuntu, nɔɔnu wum laan wó tiini o na cam ku dwəni faɲa. Mu ku na lagɪ ku kɪ zum nɔn-balwaaru tum di te.»

Zezi nu dɪ Zezi nyaana na yɪ balɔ tun

(*Mariki 3:31-35, Luki 8:19-21*)

⁴⁶Zezi dɛɛn ta na wura o ŋɔɔni dɪ nɔn-kɔɔ kum kuntu tun, o nu dɪ o nyaana ma ba ba zɪɔ sɔɲɔ kum mancoŋo nɪ, yɪ ba lagɪ sɪ ba ŋɔɔni dɪd-o. ⁴⁷Nɔɔnu wudonɲ ma ta dɪ Zezi o wɪ: «N nu dɪ n nyaana tu ba wu ciwɛŋɛ nɪ, yɪ ba lagɪ sɪ ba na-m.»

⁴⁸Zezi ma ta dɪ nɔɔnu wum o wɪ: «Wɔɔ mu yɪ a nu, bran yɪ a nyaana?» ⁴⁹O laan ma nii o karabiə bam seeni yɪ o wɪ: «A nu dɪ a nyaana mu tintu. ⁵⁰Beɲwaani wulu maama na kɪ a Ko Wɛ wubuɲa na lagɪ te tun mu yɪ a nyaani dɪ a nako dɪ a nu.»

Zezi na maɲɪ mumɔɲa o brɪ nɔɔna te tun

(*Mariki 4:1-20, Luki 8:4-15, 10:23-24*)

13 De dum kuntu nɪ Zezi ma nuɲɪ sɔɲɔ kum nɪ o nu nuɲɔ kum nɪ. O ma jəni tɪga nɪ sɪ o brɪ nɔɔna. ²Nɔn-kɔɔ ma ba ku gilim-o. Kuntu ŋwaani o ma zaɲɪ o

vu o zu naboro wu o je da, yɪ kɔɔɔ kum laan zɪɔ na bam nɪ nɪ sɪ ba taa cəgi o taani dum. ³O ma maɲɪ mumɔɲa o brɪ-ba wəɛnu zanzan o wɪ:

«Valu dɛɛn mu wura. O ma zaɲɪ o vu kara sɪ o du. ⁴O ma kari o duli o wo-duuru tum. Tɪdonnə ma tu cwəŋɛ nɪ nɪ. Zunə ma ba ba twe-tɪ ba di. ⁵Tɪdonnə ma tu kandwa jəgə nɪ valum na ba daga me tun. Tɪ ma wu daani tɪ puli, valum dum na ba lirə tun ŋwaani. ⁶Wɪa ma ba ka baani tɪ maama. Tɪ bunnu na wu zu tɪga tun, tɪ ma tɪ. ⁷Ku daari wo-duuru tɪdonnə ma tu sabari wuni. Tɪ na puli tun, sabari sum laan ma zaɲɪ sɪ li-tɪ sɪ gu. ⁸Ku daari tɪdonnə ma tu ti-ywəŋɛ jəgə nɪ. Tɪ ma nuɲɪ tɪ kɪ biə lanyirani. Tɪdaara kɪ nuneɛni biə bi bi. Tɪdaara ma kɪ nuneɛni biə fusiɾɔv fusiɾɔv. Tɪdaara dɪ ma kɪ nuneɛni biə fiintɔ fiintɔ.

⁹Abam nan fəgi á cəgi a taani dum lanyirani.»

¹⁰Zezi na maɲɪ mumɔɲɪ dum kuntu o ti tun, o karabiə bam laan ma vu o te, yɪ ba bwe-o ba wɪ: «Bɛɛ mu yɪ nmu yəni n maɲɪ mumɔɲa n brɪ nɔɔna bam?»

¹¹O ma ləri-ba o wɪ: «Wɛ paari dum kuri ya səgi mu. Ku nan na yɪ abam, Wɛ maɲɪ Dɪ pa á lwarɪ Dɪ paari dum kuri na yɪ te tun. Ku daari nɔɔna badaara bam, Wɛ wu pɛ ba

lwarɪ Dɪ paarɪ dum kuri. ¹²Mumaŋa yam na maŋɪ sɪ ya zəni nɔɔna wubɔŋa te tɪn nyɪ dɪ nɔɔnu na maŋɪ o jɪgɪ woŋo, o ta wó jɔŋɪ kudɔŋ o wəli da sɪ kɪ taa daga. Nɔɔnu wulɔ nan na maŋɪ o ba jɪgɪ kulɔkulɔ tɪn laan wó ba o ga kulɔ funfun o ya na jɪgɪ tɪn mu. ¹³Kuntu, a mai mumaŋa mu a bri-ba, beŋwaani bantu yiə mu nai a na kɪ wəənu tɪlɔ tɪn, yɪ ba ba ni tɪ kuri. Ba ta maa ni a zaasum dum, yɪ ba ba lwarɪ dɪ kuri. ¹⁴Kuntu mu bri nɪ Wɛ nijɔŋnu Ezayi deen na tagɪ kulɔ faŋa faŋa tɪn sunɪ kɪ bantu tee nɪ. O deen tagɪ o wɪ:

«Abam wó fɔgɪ á cəgi Wɛ taani
dum dɪ á zwa,
yɪ á bá ni dɪ kuri.

Abam wó fɔgɪ á nii dɪ á yiə,
yɪ á bá na.

¹⁵Beŋwaani nɔɔna bam kuntu
wubɔŋa tɪgɪ mu.

Ba zwa dɪ ma kwarumi,
yɪ ba daari ba pu ba yiə,
sɪ ba yiə yɪ zaŋɪ ya na,
sɪ ba zwa yɪ zaŋɪ ya ni,
sɪ ba wubɔŋa yɪ zaŋɪ ya lwarɪ
Wɛ taani dum kuri.

Ku na dai kuntu, ba ya wó
pipiri ba sɛ amɔ Wɛ,
yɪ aá pa-ba yazurə.»

¹⁶Zezi laan ma ta dɪ o karabiə bam o wɪ: «Ku nan na yɪ abam, á jɪgɪ yu-yoŋo, beŋwaani abam yiə nai yɪ á zwa dɪ ni. ¹⁷A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, faŋa faŋa Wɛ

nijɔŋnə bam dɪ nɔn-ŋɔna zanzan deen jɪgɪ tuna sɪ ba ya na kulɔ abam na nai lele tɪn, yɪ ba wɔ wani ba na. Ba deen ta jɪgɪ tuna sɪ ba ya ni Wɛ taani dɪlɔ abam na ni tɪn, yɪ ba wɔ wani ba ni-dɪ.

¹⁸Nan cəgi-na, sɪ a maŋɪ valu wum mumaŋɪ dum kuri a bri abam.

¹⁹Wo-duuru tɪlɔ na tɔ cwəŋə kam ni nɪ tɪn nyɪ dɪ nɔɔna balɔ na ni Wɛ paari dum taani yɪ ba wɔ lwarɪ dɪ kuri tɪn. Wo-lwaanɔ tɔ sutaani laan ma ba o lɪ-dɪ, yɪ dɪ wɔ zu ba wubɔŋa. ²⁰Wo-duuru tɪlɔ na tɔ kandwa jəgə nɪ tɪn dɪ maa nyɪ dɪ nɔɔna balɔ na ni Wɛ taani dum yɪ ba jɔŋɪ-dɪ lɪla dɪ wɔpolo. ²¹Taani dum ma wɔ tiini dɪ zu ba wubɔŋa, ba ma wɔ zɪgɪ kəŋkəŋ. Yaara na yi-ba yɪ ba na beesi-ba Wɛ taani dum ŋwaani, baá da ba kwe ba yagɪ mu lɪla. ²²Wo-duuru tɪlɔ na tɔ sabari sum wɔnɪ tɪn maa nyɪ dɪ nɔɔna balɔ na ni Wɛ taani dum yɪ ba ta jɪgɪ liə dɪ lɔgɔ baŋa wəənu tɪn. Səbu-lagɪ ma cəgɪ ba wubɔŋa, nɪ sabari sum na ligɪ wo-duuru tum te tɪn. Ku ma pa ba kwe Wɛ taani dum ba yagɪ, yɪ dɪ wɔ jaani kuri dɪ pa-ba. ²³Ku daari wo-duuru tɪlɔ na tɔ ti-ywəŋə jəgə kam nɪ tɪn maa nyɪ dɪ balɔ na ni Wɛ taani dum yɪ ba pa dɪ tiini dɪ zu ba wubɔŋa tɪn. Kuntu ma pa Wɛ taani dum ja kuri dɪ pa-ba, nuneɛni wo-duuru na kɪ biə lanyiranɪ te tɪn. Tɪdaara kɪ biə bi bi, tɪdonnə ma kɪ

biə fusirdv fusirdv, titum ma ki biə fiintə fiintə.»

Mun-ɣuna dɪ mun-kayalɪ mumaja

²⁴ Zezi deen ma manɪ mumajɪ didonɔ o bri-ba o wi: «A lagɪ a bri abam We paari dɪm na wu nɔɔna titari ni te tun mu. Ku nyɪ dɪ valv na kwe mun-ɣuna o ja vu o kara o du. ²⁵ O na dugi-ya kuntv tun, o dum ma zanjɪ pən-dua maja ni o ja mun-puure o vu o du o gwaanɪ valv wum kara mun-ɣuna yam wonɪ, yɪ o daari o joori o vu sɔɣɔ. ²⁶ Mun-ɣuna yam ma ba nuɲi ya ji mun-kwuru. O dum wum na dugi yalv tun ma nuɲi ya ji mun-kayalɪ. ²⁷ Sɔɣɔ tu wum tintuɲna laan ma vu ba ta did-o ba wi: «Dɪbam yuutu, nmv na dugi n kara kam tun, ku dai mun-ɣuna yirani mu n dugi na? Bɛɛ mu yɪ mun-kayalɪ laan nuɲi sɪ gwaanɪ da?» ²⁸ O ma ləri-ba o wi: «Ku yɪ a dum mu ki kuntv.»

Ba laan ma bwe-o ba wi: «Dɪ nan ve dɪ gɔ mun-kayalɪ sum dɪ yagi na?» ²⁹ O ma wu sɛ, yɪ o ta dɪ ba o wi: «Abam na ki kuntv, á wó kɛ á gɔ mun-ɣuna yam dɪ mu á wəli da. ³⁰ Nan yagi-na sɪ ya maama taa wura sɪ ku ba ku yɪ zagum maja. Kantv maja kam ni, a laan wó ta dɪ mun-zagina bam, sɪ ba da yigə ba pɔɔri mun-kayalɪ sum ba zagi ba ki daani ba zwɛ, sɪ ba daari ba zagi

mun-ɣuna yam ba pɛ ba ki a tulə ni.»

Wo-duu na yɪ mumunv mumaja

(Mariki 4:30-32, Luki 13:18-19)

³¹ Zezi daa ta ma manɪ mumajɪ didonɔ o bri-ba o wi: «We paari dɪm nyɪ dɪ nɔɔnv na kwe wo-duu na yɪ mumunv o vu o du o kara ni. ³² Wo-duu kum kuntv mu tiini ku yɪ mumunv wo-dwə maama wonɪ. Ku ma nuɲi, yɪ ku ji kamunu ku dwəni dwə balv maama na wu o kara kam ni tun. Ku laan maa ji tu-kamunu, yɪ zunə tui ba sɔ ba pwəru da.»

Dabilɪ mumaja

(Luki 13:20-21)

³³ Zezi daa ta ma manɪ mumajɪ didonɔ o bri-ba o wi: «We paari dɪm nyɪ dɪ kaani na kwe dabilɪ o gwaanɪ dɪ dipe muni zwi-zɛ sitɔ te tun mu. Dɪ laan ma pa dipe muni dɪm maama tiini dɪ fulɪ.»

³⁴ Wəənu tum kuntv maama Zezi deen na bri nɔn-kɔgɔ kum tun yɪ mumaja yirani mu o ma bri-ba. O wu ɲɔɔni wo-wonɔ dɪ ba yɪ ku wu de dɪ mumaja. ³⁵ O nan ki kuntv, sɪ ku pa We niɲonnu wudonɔ taani mu sunɪ dɪ ki. O deen tagɪ o wi:

«Amv na lagɪ a ɲɔɔni a bri-ba,
aá ta mai mumaja mu a ma
bri-ba.

Aá pa ba lwart We ciga kalu na
səgi lugu pulim maɲa ni
si ku ba ku yi zum tun.»

Mun-kayalı mumaɲi dum kuri na yi te tun

³⁶ Zezi deen ma zaɲi o yaɲi
non-kəɟo kum, yi o daari o joori o
vu sɔɲɔ. O karabiə bam ma ba o te
yi ba wi: «Bri dɔbam mun-kayalı sum
mumaɲi dum kuri.»

³⁷ O ma ləri-ba o wi: «Nɔɔnu wulu
na dugi mun-ɲuna yam tun bri amu
Nabiin-bu wum na ki te tun mu.
³⁸ Kara kam maa nyi di lugu baya.
Mun-ɲuna yam maa nyi di nɔɔna
balu na yi We paari dum nɔɔna tun.
Ku daari mun-kayalı sum maa nyi di
balu na yi sutaani nɔɔna tun. ³⁹ Dum
wulu na dugi mun-kayalı sum tun
maa nyi di sutaani dum titi. Zagim
maɲa kam maa nyi di lugu na wó
ba ku ti te tun. Mun-zagina bam
maa nyi di We malesi sum. ⁴⁰ Ni
mun-zagina bam na zaɲi mun-kayalı
sum ba zwe te tun, kuntu doɲ mu
wó ki lugu tiim maɲa ni. ⁴¹ Ku na
wó ki te tun, amu Nabiin-bu wum
wó tɔɲi a malesi tiinə bam si ba vu
ba li kulu maama na pai nɔɔna tusi
tun di wo-lwaan-kərə bam maama
We paari dum wuni. ⁴² Ba laan wó
zəli-ba ba yaɲi min-lɔɲɔ wuni si di
di-ba. Dáani mu ba laan wó ta wura
ba keerə yi ba duni ba nwa. ⁴³ Ku

daari balu maama na se We yi ba
ki lanyirani tun laan wó ta tiini ba
nyuna ba Ko We paari dum wuni, ni
wia na nyi te tun.

Fɔɟi-na á cəgi a taani dum
lanyirani.»

Wo-ɲunnu tulv na səgi tun mumaɲa

⁴⁴ «We paari dum daa ta nyi di
wo-ɲunnu tulv na yi lunni nyum tun
na səgi kara wuni. Nɔɔnu wudoɲ
laan ma na-ti. O ma joori o fɔɟi o
səgi-ti. O wu na tiini ku poli tun, o
ma vu o kwe o wəənu maama o yəgi
səbu, si o vu o yəgi kara kantu, si
wo-ɲunnu tum taa yi o nyum.»

Kandwe-ɲuni mumaɲa

⁴⁵ «We paari dum daa ta nyi
di pipimpiinu na beeri o lagi
kandwa-ɲuna si o yəgi te tun. ⁴⁶ O
ma ba o na kandwe dulu na tiini
di jigi lam yi di səbu daga tun. O
laan ma joori o vu o kwe o wəənu
maama o yəgi, o ma yəgi kandwe
dum kuntu yirani.»

Kaləɲ-jara di ba bura mumaɲa

⁴⁷ «We paari dum daa ta nyi di
nɔɔna na kwe bura ba di bugə ni
si ba ma ja kale te tun. Ba na di-ka
da tun, ba ma ja kale dwi dwi. ⁴⁸ Ka

ma ba ka su lanyirani. Nɔɔna bam laan ma vanɩ-ka ba tuuri ba ja be. Ba laan ma jɔni tɔga ni ba kuri kalɛŋ-ŋwɩ sum ba ki ba tampwaru wuni. Ba ma daari ba kwe silu na ba lana tun ba duli ba yagi. ⁴⁹Ku nan wu ba ki kuntu mu lugu tiim maŋa ni. We malesi wu ba si pɔɔri nɔn-balwaarɩ di balu na se We yi ba ki lanyirani tun daani. ⁵⁰Si laan wu daari si zali nɔn-balwaarɩ tum si yagi min-lɔŋɔ kum wuni si di di-ba. Daani mu ba laan wu ta wura ba keerɔ yi ba duni ba nwa.»

Zaasum-dvuri di zaasum-doori na weli daani te tun

⁵¹Zezi na ŋɔɔni o ti tun, o laan ma bwe o karabiɔ bam o wi: «Abam ni wɛnu tum maama kuri na?» Ba ma lɛr-o ba wi: «Eɛn, di niɔ.» ⁵²O ma ta di ba o wi: «Kuntu tun, We cullu karanyina wulu maama na tu o zaasi We paari dum ciga kam tun nyi di sɔŋɔ tu wulu na li wo-dɔnnu di wo-dwɛnu o jɔjɔru wuni o paɩ nɔɔna te tun mu. Kuntu tu laan wai o li zaasum-dvuri o weli di zaasum-doori dum si o ma bri o nɔɔna bam.»

Zezi titi tuw kum tiinɔ na vi-o te tun

(Mariki 6:1-6, Luki 4:16-30)

⁵³Zezi deen na maŋi mumaja yam kuntu o ti tun, o laan ma nɔŋi jɛgɔ kam kuntu ni. ⁵⁴O ma joori o vu o titi tuw o na biɔ me tun. O ma zu Zwifɔ We-digɔ kam si o bri-ba. O na bri-ba te tun, ku deen su-ba lanyirani. Ba ma ta ba wi: «Nɔɔnu wuntu ki ta mu o jigi swan yam kuntu doŋ? O nan ki ta mu o na dam o ma ki wo-kinkagila yantu? ⁵⁵Wum mu dai da-lwaru wum bu wum na? O nu mu dai Mari na? Ku dai o nyaana mu yi Zaki di Zuzefu di Simɔn di Zudasɩ na? ⁵⁶Ku dai o nakwa bam maama mu wura didaani dibam tun na? Wuntu nan ne dam dum kuntu maama yɛn mu?»

⁵⁷Kuntu ŋwaani ba deen wu se ni Zezi suni o nɔŋi We te. Zezi ma ta di ba o wi: «Nɔɔnu na yi We nijɔŋnu, nɔɔna pa-o zulɔ lanyirani, ku daari o titi tuw tiinɔ di o sɔŋɔ tiinɔ nan ba nɔg-o.»

⁵⁸Ba deen na wu ki ba wu-didwa si ba se-o tun mu pe o wu tiini o ki wo-kinkagila ba tee ni.

Pɛ Erɔdɪ na gu Zan te tun*(Mariki 6:14-29, Luki 9:7-9)*

14 Kantu maɲa kam nɪ, Galile Pɛ Erɔdɪ dɛɛn ma ba o ni Zezi ɲwa. ²O ma ta dɪ o tintuɲna o wɪ: «Wuntu wú ta yɪ Zan wulu na miisi nɔɔna na wuntɪ tun mu. Wuntu mu joori o bi o yaɣɪ tuvɪ. Kuntu ɲwaantɪ mu o jɪɣɪ dam yɪ o wai wo-kɪnkagɪla o kɪa.»

³⁻⁴Erɔdɪ dɛɛn tagɪ kuntu don, beɲwaantɪ o dɛɛn ya wu kɪ Zan lanyɪrantɪ, yɪ o ta pa ba gu-o. O dɛɛn di kaantɪ wudon mu, o yurɪ mu Erɔdiadt. Kaantɪ wum dɛɛn yɪ o zumbaaru Filipi kaantɪ mu. Zan ma ta o bri-o o wɪ, ku culə sɪ o di o zumbaaru kaantɪ yɪ o ta ɲwi. Zan na kaan-o kuntu tun, o ma pa ba ja-o ba vɔ ba kɪ puna digə nɪ. ⁵O ya maa buɲɪ sɪ o gu-o, yɪ o laan kwari tu kum nɔɔna bam, beɲwaantɪ ba dɛɛn nii Zan nɪ o yɪ Wɛ nijonnu mu.

⁶Erɔdɪ lura maɲa laan ma ba ka yi. O ma bəɲɪ nɔɔna zanzan sɪ ba ba ba tɔɣɪ ba di candiə. Erɔdiadt bukwə ma zaɲɪ o vu vərə bam yigə o sa o bri-ba. O sɛ dum na lana kuntu tun, ku ma pa Erɔdɪ wu poli. ⁷O wu na poli tun, o ma ta o du o wɪ, wonjo kulɔ maama bukwə wum na lagɪ tun, oó pa-o. ⁸Bukwə wum nu ma ta o bri-o, o na wú loori kulɔ tun. O laan

ma vu Erɔdɪ te o wɪ: «Wonjo kulɔ a na lagɪ tun, ku yɪ Zan yuu mu. Nmu na goni-ku, sɪ n kɪ zuɲ-tanlaɲa wuntɪ n pa-nɪ.»

⁹Pɛ Erɔdɪ na ni kuntu tun, o wu ma tiini ku cɔɣɪ. O nan na tagɪ o du yɪ o vərə bam ni tun, o ma pa ni sɪ ba kɪ kuntu ba pa-o. ¹⁰O ma tuɲɪ nɔɔna sɪ ba vu puna digə kam ba go Zan yuu kum. ¹¹Ba ma sɪntɪ ba go o yuu kum ba kɪ zuɲ-tanlaɲa wuntɪ ba ja nuɲɪ ba pa bukwə wum. O laan ma kwe-ku o ja vu o pa o nu Erɔdiadt.

¹²Zan karabiə bam ma zaɲɪ ba vu ba kwe o yura yam ba ja vu ba kɪ. Ba laan ma vu ba ta dɪ Zezi kulɔ na kɪ tun.

**Zezi na pɛ baara muɾr-tɪnu
(5.000) dɪ kaana dɪ biə di
wɔdiu ba su te tun**

*(Mariki 6:30-44, Luki
9:10-17, Zan 6:1-14)*

¹³Zezi dɛɛn na ni ba na kɪ Zan te tun, o ma zaɲɪ o vu o zu naboro o nuɲɪ jəgə kam kuntu nɪ. O ya lagɪ sɪ o be nɪnw kum ni o vu jəgə kalɔ na yɪ gaa wu tun o yɪrantɪ. Nɔɔna zanzan ma ba ba lwarɪ o na maa ve jəgə kalɔ tun. Ba ma zaɲɪ ba nuɲɪ ba tɪntɪ dum nɪ, yɪ ba vu tɪga nɪ ba vu o te. ¹⁴Zezi ma nuɲɪ naboro kum wuntɪ. O laan ma na nɔn-kɔgɔ kum

na tu ku wura. Ba ɲwaɲa ma zu-o lanyirani, yi o pa balu na ba jigi yazura tun na yazura.

¹⁵Tiga na wura ka yi tun, o karabiə bam laan ma vu ba ta did-o ba wu: «Maɲa kam wura ka kea, yi jəgə kalu dɪbam na wura tun yi gaa wu mu. Wɔdiu təri yo. Kuntu ɲwaanɪ, pa nɔɔna bam vu sam wu ba yəgi wɔdiu ba di.»

¹⁶Zezi ma ləri-ba o wu: «Ba wu maɲɪ sɪ ba viiri. Abam tuti pa-ba wɔdiu sɪ ba di.»

¹⁷Ba ma ta ba wu: «Dɪbam na jigi kulɔ tun yi dɪpwa yanu dɪ kale sile yiranɪ mu.» ¹⁸Zezi ma ta dɪ ba o wu, ba ja ba pa-o. ¹⁹O laan ma ta dɪ nɔɔna bam maama sɪ ba jəni tɪga nɪ. O ma kwe dɪpwa yanu yam dɪ kale sile sɪm, yi o kwəni o yuu wɛɛni o kɪ Wɛ le ti ɲwaanɪ. O ma fɔ fɔ dɪpwa yam o maɲɪ o pa o karabiə bam, yi bantu dɪ laan jɔɲi-ya ba pa nɔɔna bam. ²⁰Nɔɔna bam maama ma di ba su ba daari. Ba ma pɛ cicwəru tulɔ na daari

tun ba su titwaru fugə-tule. ²¹Nɔɔna balu dɛɛn na di kuntu tun yi nɛɛni baara murr-tinu mu (5.000), ku wəli dɪ kaana dɪ biə dɪ.

Zezi na ve na baɲa nɪ te tun

(*Marki 6:45-56, Zan 6:15-21*)

²²Kuntu kwaga nɪ Zezi ma da o pa o karabiə bam vu ba zu naboro kum, sɪ ba da yigə ba bɛ nɪnu kum ni didoɲ dum. Ba na maa kɛ tun, o ma pa kɔgɔ kum viiri. ²³O na pɛ ba viiri tun, o ma vu o di piu yuu o yiranɪ sɪ o warɪ Wɛ. Tɪga ma ba ka yi, yi o ta wura o yiranɪ ²⁴dɪ o karabiə bam maɲɪ ba ja naboro kum ba kɛ nɪnu kum titari yigə yigə. Vu-dɪw ma ba ku jeeri-ba, yi na-ɲum tiini sɪ dana ku pa na bam pɔguli ba magɪ naboro kum.

²⁵Tiga na wura ka puuri tun, Zezi laan ma zaɲɪ o ve na bam baɲa nɪ o maa ve o karabiə bam te. ²⁶Ba na nɛ-o tun, fuɔni ma tiini dɪ ja-ba, dɪ o na wu na bam baɲa nɪ o ve

tun. Ba ma ta ba wɪ: «Kúú ta yɪ ciru mu!» Fvɔni na zv-ba kuntu tun, ba ma kaasi baɲa baɲa.

²⁷ O laan ma ɲɔni dɪ ba o wɪ: «Pa-na á wuru kɪ dam, sɪ kɪ yɪ amu mu. Yɪ pa-na fvɔni taa jɪɣɪ abam.»

²⁸ Pɪyɛɛri ma lɛr-o o wɪ: «A Yuutu, kɪ na sunɪ kɪ yɪ nmɪ, sɪ n pa-nɪ nɪ sɪ a dɪ vu na bam baɲa nɪ a ba nmɪ te.»

²⁹ Zezi maa wɪ, o ba. Pɪyɛɛri laan ma nuɲi naboro kum wɔni o tu na bam baɲa nɪ o ve o maa jeeri Zezi. ³⁰ O na nɛ viú kum na tiini kɪ dana te tun, fvɔni ma zv-o, yɪ o laan wura o miisi na bam kuri nɪ. O na wura o miisi tun, o ma loori Zezi dɪ kwɛr-dia o wɪ: «A Yuutu, vrɪ a ɲwɪa!»

³¹ Zezi laan ma da o twɪ o jɲa o ja-o, yɪ o ta dɪd-o o wɪ: «Bɛɛ mu yɪ n ba jɪɣɪ wɔ-dɪdɔa dɪ amu? Bɛɲwaani mu n jɪɣɪ bubwɛa dɪ amu?»

³² Ba laan ma vu ba zv naboro kum wɔ. Viú kum ma da kɪ zɪɣɪ. ³³ Nɔɔna balu na wɔ naboro kum wɔni tun ma kuni doonɛ ba zuli Zezi, yɪ ba ta ba wɪ: «N sunɪ n yɪ Baɲa-Wɛ Bu cɪga cɪga.»

³⁴ Ba ma vu ba bɛ ba yɪ bube dɪdɪm dɪm. Ba na yɪ jɛgɛ kalu tun yɪrɪ mu Zenezareti. ³⁵ Tw kum kuntu tiinɛ bam ma ba ba lwarɪ Zezi. Ba na lwar-o tun, ba ma tɔɲɪ nɪ ba pa nawurɛ yam maama, yɪ ba ja balu na ba jɪɣɪ yazurɛ tun ba ba

o te, sɪ o pa ba na yazurɛ. ³⁶ Ba ma loor-o sɪ o na sɛ, sɪ o yagɪ sɪ yawuna bam dwe o ɣɔɔ kum nɪ má. Balu maama na dwe o ɣɔɔ kum kuntu tun deen sunɪ ba na yazurɛ.

Wo-digiru tulv na cɔɣɪ nɔɔna tun

(Marki 7:1-23)

15 Farizian tiinɛ badaara dɪ We cullu karanyina tiinɛ badonnɛ deen ma nuɲi Zeruzalem nɪ ba vu Zezi te, ba ma bwe-o ba wɪ: ² «Bɛɛ mu yɪ n karabiɛ bam yɛni ba cɔɣɪ cullu tulv dɪ nabaara bam na pɛ dɪbam tun? Ba na lagɪ ba dɪ wɔdiu, ba yɛni ba ba sanɪ ba jɪa sɪ kɪ tɔɣɪ dɪ cullu tum na brɪ te tun.»

³ Zezi ma lɛri-ba o wɪ: «Bɛɲwaani mu abam yɛni á tɔɣɪ á titɪ wɔbɔɲa cullu, yɪ á daari á vɪn We ni dɪm na brɪ te tun? ⁴ We tagɪ Dɪ wɪ: «Nɔɔnu maɲɪ sɪ o taa zuli o nu dɪ o ko.» We daa ta brɪ nɪ, nɔɔnu na ɲɔɔni ta-balɔɔ dɪ o ko naa o nu, kuntu tu maɲɪ sɪ ba ɣv-o mu. ⁵ Kɪ daari abam nan yɛni á ja We taani dɪm á gugwɛli yɪ á wɪ: «Nɔɔnu na jɪɣɪ wɔɲo kulv o ya na wú ma o zɛni o nu dɪ o ko tun, yɪ o na wɪ, wɔɲo kuntu yɪ We nyum, ⁶ wuntu daa wɔ maɲɪ sɪ o kwe-kv o ma zɛni o ko.» Á na kɪ te tun brɪ nɪ á paɪ We taani dɪm daa ba jɪɣɪ kuri dɪ abam, yɪ á daari á tɔɣɪ á titɪ cwe mu. ⁷ Abam yɪ pipiri-nyina mu. Ezayi deen jɪɣɪ

bura dı o na maŋı o ta abam taanı faŋa faŋa te tun. ⁸O dēen tagı o wı:

«Nōona bantv zuli amv We dı ba niə mv,

yı ba wubūŋa baŋwe dı amv.

⁹Ba na pai amv zulə yalv

maama tun yı kafe mv.

Ba yəni ba brı nabiinə wubūŋa cullu,

yı ba pai tı yı amv zaasım dum mv.» »

¹⁰Zezi laan ma bəŋi nōn-kōŋ kum o pa ba ba o te, yı o ta dı ba o wı: «Cəgi-na lanyıranı sı á ni a taanı dum kuri. ¹¹Kv dai woŋo kulv na tōŋi nōnōv ni kv zv o wv tun mv cəŋ-o. Kv yı woŋo kulv na tōŋi nōnōv ni kv nuŋi tun mv cəŋ-o.»

¹²Zezi karabiə bam laan ma vu o te, yı ba ta did-o ba wı: «Nmı wv lwarı nı Farizian tiinə bam wurv cəŋi dı nmı taanı dum na?»

¹³Zezi ma ləri-ba o wı: «Á nan yı taá nii bantv. A Ko We na wv jəri tiu kulv maama tun maŋı sı kv gō kv yagi mv. ¹⁴Yən-na-ba sı bantv nyı dı lilwe vaŋına balv dı na ba nai tun mv. Lilwe nan na lagı o vaŋı o doŋ, ba maama wú vu ba tv goŋo wunı mv.»

¹⁵Pıyēerı laan ma ta dı Zezi, sı o brı-ba taanı dum kuri na yı te tun.

¹⁶O ma ta dı ba o wı: «Abam dı ta ba jıŋı wubūŋa na? ¹⁷Á maŋı sı

á taá ye nı, woŋo kulv maama na yəni kv zv nōnōv ni tun mv yəni kv tu o kana, yı o laan daarı o tō-kv o yagi. ¹⁸Kv daarı kulv na nuŋi nōnōv ni nı tun yəni kv zıŋı o wubūŋa nı mv kv nuŋi. Kv nan yı wəənu tum kuntv mv yəni tı cəŋi nōna. ¹⁹Nōnōv wubūŋa mv pai o lagı wo-balwaarv kəm, tı na yı nōn-gura dı boorım wo-zōna dwi maama, dı ŋwuııı, vwa-fōra, bıbara dı nōn-tura. ²⁰Kv nan yı wəənu tum kuntv mv cəŋi nōna. Kv daarı, nōnōv na di wıdıu yı o wv sanı o ja, kuntv warı kv cəŋ-o.»

Kaanı wudoŋ na kı o wv-dıdva dı Zezi te tun

(Markı 7:24-30)

²¹Zezi dēen ma zaŋı o nuŋi jəŋə kam kuntv nı, yı o vu Tiiri dı Sidōn tuntı dum wunı. ²²Kaanı wudoŋ maa zıvıı je sum kuntv nı, o yı dwi-ge tu mv. O ma vu Zezi te, yı o kaası dı kwər-dıa o ta did-o o wı: «Amv tu, Pe Davidi dwi tu, popo duri a yibwənə. Cıcirə mv jıŋı a bukō, yı ka tiini ka jıŋ-o ka yaara.»

²³Zezi maa cım. O karabiə bam ma vu o te, ba loor-o sı o zəni kaanı wım sı o viiri, o na tōŋi-ba yı o kı sōo tun ŋwaanı. ²⁴Zezi ma ləri-ba o wı: «We tıŋı amv sı a ba a zəni Dı

titi nɔɔna Yisrayeli dwi tiinə bam mu, beɲwaani bantu nyi di peeni sulu na je tun mu.»

²⁵ Kaani wum laan ma vu o kuni doonə o yigə ni, yi o loor-o o wi: «Amu tu, zəni-ni!»

²⁶ Zezi ma lər-o o wi: «Ku wu maɲi si nɔɔnu joɲi o biə wɔdiu o duli o pa kakuri.»

²⁷ Kaani wum ma ləri o wi: «Amu tu, n tagi ciga. Kakuri nan wai si twe wɔdiu kulu si tu wum na di yi ku siiri tɔga ni tun si di.»

²⁸ Zezi laan ma lər-o o wi: «Kaani, n ciga sunti n ki n wu-didwa di amu. Kuntu tun, nmu na lagi kulu tun, We wó ki Di pa-m.» Maɲa kam kuntu ni nɔɔ mu o buko wum ne yazura.

**Zezi na pe baara murr-tina
(4.000) di kaana di biə di
wɔdiu ba su te tun**

(Marki 7:31-37, 8:1-10)

²⁹ Zezi laan ma ke o vu o tɔgi Galile ninu kum ni, yi o daari o vu o di piu yuu o jəni da. ³⁰ O na je da kuntu tun, ko-fɔɔ maa tui o te, yi ba jaani yawuna zanzan ba wəli da ba tui. Badaara deen yi gwan, badonnə maa yi lilwə di kwaarv di mumaaru, ku wəli di balu yawuru dwi dwi na jigi-ba tun. Ba maa jaani-ba ba ve ba tiɲi Zezi yigə

ni, yi o pa ba na yazura. ³¹ Ku deen ma su nɔn-kɔɔ kum di ba na ne mumaaru joori ti nɔɔna, yi gwan di na yazura, yi kwaarv di wai ti veə, yi lilwə yiə di joori ya nai tun. Ba na ne wo-kunkagila yam tun, ku ma pa ba zuli Baɲa-We duli na yi Yisrayeli tiinə bam Yuutu tun.

³² Zezi laan ma bəɲi o karabiə bam, yi o ta di ba o wi: «A jigi nɔɔna bantu nwanja, di ba na tu ba wu a tee ni zum da yato yi ba daa ba jigi wɔdiu si ba di tun. A ba lagi si a pa ba viiri yi ba wu di kulukulu. Ba na lagi ba viiri kuntu, kana wó pa ba bəri cwəɲə ni mu.»

³³ O karabiə bam ma bwe-o ba wi: «Dibam wó ki ta mu di na wɔdiu gaa kuntu wuni di pa ko-fɔɔ kuntu di?»

³⁴ O ma bwe-ba o wi: «Abam jigi dipwa yagra mu?»

Ba ma lər-o ba wi: «Dipwa yarpe mu wura, di kaləɲ-bale sigratu.»

³⁵ Zezi laan ma ta di nɔn-kɔɔ kum si ba maama jəni tɔga ni. ³⁶ O ma daari o kwe dipwa yarpe yam di kale sum, yi o ki We le ti nwan. O ma ja-ti o fɔ fɔ o pa o karabiə bam, yi bantu di laan joɲi ba pa nɔɔna bam. ³⁷ Nɔɔna bam maama deen ma di ba su ba daari. Ba laan ma twe cicwəru tulu na daari tun ba su titwaru turpe. ³⁸ Nɔɔna balu

déen na di kuntu tun yi ni baara murr-tuna (4.000), ku weli di kaana di biə di.

³⁹ Zezi laan ma banɩ kɔgɔ kum o pa ku viiri. O ma daari o vu o zu naboro o be o vu o yi tuw kudoŋ ku yiri mu Magadan.

Farizian tiinə di Sadusian tiinə na yi te tun

(*Marki 8:11-21, Luki 12:54-56*)

16 Farizian tiinə badaara di Sadusian tiinə dēen ma zaŋɩ ba vu Zezi te, si ba maŋ-o ba nii. Ba ma ta did-o ba wi, o ki wo-kunkagili dilu na wú brɩ-ba ni o dam dɔm sunɩ di nuŋi We te tun. ² Zezi ma ləri-ba o wi: «Ku na yi didaan-ni ni yi weyuu na yi nasuŋu, á yəni á te á wi, tɔga wú puuri lanyiranɩ. ³ Ku nan na yi zuzunzuŋa yi weyuu na yi liirə liirə, á yəni á te á wi, dua mu lagi ka ni. Abam yəni á wai á nii weyuu ni á lwarɩ tɔga kam yibiyə na wú ta yi te tun. Bɛ nan mu yi á warɩ á lwarɩ ni wəenu tilu na wura ti ki lele tun brɩ We na lagi Di ki wo-kamunnu tilu tun? ⁴ Zum nɔɔna bam yi nɔn-balwaarɩ mu, ba yigə tərə di We, yi ba laan lagi si a ki wo-kunkagili a brɩ-ba. Ba nan bá na, ku na dai wo-kunkagili dilu na maŋɩ di ki di We nijognu Zonasi faŋa faŋa tun.»

O na tagɩ di ba kuntu tun, o laan ma yagi-ba yi o viiri.

⁵ Zezi karabiə bam dēen na ve ba be nuw kum ni didoŋ dɔm tun, ba ya swe si ba ja dipe ba weli da.

⁶ Zezi ma ta di ba o wi: «Fɔgi-na á ci á titɩ si á yi pa Farizian tiinə bam di Sadusian tiinə bam di abam ba dabili dɔm.»

⁷ O na tagɩ kuntu tun, ba ma banɩ daanɩ ba wi: «Dɔbam na wu jaanɩ dipe di weli da tun mu te o ŋɔɔni kuntu.»

⁸ Zezi ma lwarɩ ba na jigi kulɩ ba ŋɔɔni tun, yi o wi: «Bɛ mu yi á ŋɔɔni daanɩ á wi, á na ba jigi dipe tun mu te a ŋɔɔni kuntu? Bɛ nan yi á ba ki á wu-didwa di We?

⁹ Abam ta wu lwarɩ We na jigi dam te tun na? Á nan swe ni a dēen kwe dipwa yanu mu a fɔ fɔ a pa baara murr-tunu di ba su ba daari na? Á wu guli titwarɩ tum ni á dēen na twe wudiu kulɩ na daari á ki da tun na? ¹⁰ Á nan wu guli ni a dēen kwe dipwa yarpe mu a pa baara murr-tuna di ba su ba daari na? Á wu guli titwarɩ tum ni á dēen na twe á su tun na? ¹¹ Bɛ mu nan yi á wu lwarɩ ni ku dai dipe taanɩ mu a ya tea? Á nan fɔgi á ci á titɩ, si á yi pa Farizian tiinə bam di Sadusian tiinə bam di abam ba dabili dɔm.»

¹² O karabiə bam laan ma lwarɩ ni, ku ya dai dabili dilu ba na ki

dipe ni tun taani mu o nɔɔni di ba. Ku nan yi si ba yi pa Farizian tiinɛ di Sadusian tiinɛ zaasum dum mu cɔgi-ba.

**Pɔyɛɛɛɛ tagi o wi, Zezi mu yi
Krisi wum We na tɔɔɛɛ tun**

(Mariki 8:27-30, Luki 9:18-21)

¹³ Zezi dɛɛn ma vu o yi Sezaari kulɔ na yi Filipi tuw tun. O ma bwe o karabiɛ bam o wi: «Nɔɔna yɛni ba tɛ amɔ Nabiin-bu wum taani ba wi amɔ yi wɔɔ mu?»

¹⁴ Ba ma lɛr-o ba wi: «Badaara tɛ ba wi, nmu yi Zan wulɔ na miisi nɔɔna na wuni tun mu. Badaara di maa tɛ ba wi, nmu yi Eli mu. Badaara di maa tɛ ba wi, nmu yi Zeremi naa faɔa faɔa We nijoɔnu wudoɔ mu.»

¹⁵ O laan ma bwe-ba o wi: «Ku nan na yi abam, abam buɔi ni amɔ yi wɔɔ mu?»

¹⁶ Simɔn Pɔyɛɛɛɛ ma lɛr-o o wi: «Nmu yi Krisi mu, Iɔwɛa Tu Baɔa-We Bu wulɔ Di na tɔɔɛɛ tun.»

¹⁷ Zezi ma lɛr-o o wi: «Simɔn, Zonasi bu, nmu yi yu-yoɔo tu. Benɔwani, ku dai nabiinu yiyiu mu pɛ n lɔwɛɛ ciga kam kuntu, ku yi a Ko We mu pɛ n lɔwɛɛ-ka. ¹⁸ A nan wɔ ta a bri-m ni nmu yiri mu Pɔyɛɛɛɛ, ku na lagi ku ta ni pulɔɔɔ. Pulɔɔɔ kum kuntu yuu ni mu a lagi a puli a kɔɔo kum kuri da, nuneɛni

nɔɔnu na cwi sɔɔɔo kuri pulɔɔɔ yuu ni te tun. Yi tɔvni di di dam maama bɔ wani-ku di cɔgi. ¹⁹ A nan wɔ kwe We paari dum borbiɛ a ki nmu juɔa ni, si n wani n ma n pɔri cwɔɔɔ n pa nɔɔna taa tɔgi da ba zɔvri We paari dum wɔ. Nɔɔnu wulɔ maama nmu na pɛ ni si o zu tun, We wɔ zigi nmu kwaga ni di kuntu. Wulɔ maama nmu nan na wi o bɔ zu tun, We daa ta wɔ zigi nmu kwaga ni di kuntu.»

²⁰ Zezi laan ma kaani o karabiɛ bam, si ba yi pa nɔɔn-nɔɔnu lɔwɛɛ ni wum mu yi Krisi wum We na tɔɔɛɛ tun.

**Zezi na bri o tɔvni
na wɔ ta yi te tun**

(Mariki 8:31—9:1, Luki 9:22-27)

²¹ Ku na zigi kantɔ maɔa kam ni tun, Zezi ma nɔɔni jaja di o karabiɛ bam o wi: «A maɔi si a vu Zeruzalem a na yaara zanzan Zwifɛ nakwa bam di ba kaanum yigɔ tiinɛ bam di ba cullu karanyina tiinɛ bam tee ni. Baá gu-ni, yi a laan wɔ joori a bi a yaɔi tɔvni da yaɔo dɛ ni.» ²² Zezi na tagi kuntu tun, Pɔyɛɛɛɛ ma ja-o o nɔɔi daa, yi o kaan-o o wi: «A Yuutu, yi ta n tɛ kuntu! We bɔ se si kuntu woɔo ki nmu.»

²³ Zezi ma guni o nii Pɔyɛɛɛɛ, yi o ta did-o o wi: «Sutaani, ve daa a tee

ni! Nmu lagi n pa a tusi mu. Nmu wubuŋa yam yi nabiinə nyum mu, ya ba tɔgi Wɛ na lagi te tun.»

²⁴ Zezi laan ma ta di o karabie bam o wi: «Nɔɔnu wulu maama na lagi si o taa tɔgi amu kwaga tun, kuntu tu maŋi si o vin o titi wubuŋa, si o sɛ yaara ni wulu na zɔŋi tuun-dagara o maa ve o tuuni jɛgɛ te tun mu, si o laan taa tɔgi-ni.

²⁵ Wulu maama nan na lagi si o yiri o ŋwia tun, kuntu tu wu ga-ka mu. Ku daarti, wulu maama na sɛ si o ga o ŋwia amu ŋwaani tun, kuntu tu wu na ŋwia Wɛ tee ni. ²⁶ Nɔɔnu nan na nɛ lugu baŋa wɛnu tum maama, yi o laan na gɛ ŋwia Wɛ tee ni, bɛɛ nyɔɔri mu o nɛa? Kulukulu nan tɛrɛ nɔɔnu na wu wanti o ma lani o ŋwia Wɛ tee ni. ²⁷ Amu Nabiin-bu wum nan wu ba di paari-zulɛ ni a Ko Wɛ na jigi te tun, yi Dɪ malesi sum di wu tɔgi-ni. Kantu maŋa kam ni, a laan wu pa nɔɔnu maama jɔŋi ŋwuuru tilu na maŋi di o tituŋa na yi te tun. ²⁸ A lagi a ta ciga mu di abam si, nɔɔna balu zum na wu yo seeni tun badaara bá ti, yi baá na amu Nabiin-bu wum na maa buni di a paari dum tun.»

Zezi yibiyə na ləni te tun

(*Mariki 9:2-13, Luki 9:28-36*)

17 Da yardu na kɛ tun, Zezi laan ma ja Pɛyɛɛri di Zaki di o nyaani Zan, ba tɔgi daani ba vu ba di pu-kamunu yuu, ba wura ba yirani. ² Ba na wura kuntu tun, Zezi yibiyə ma lani ba yigɛ ni. O yibiyə kam maa nyi di wia na nyuni te tun. O gwaaru tum ma ji napwɛnu ni pooni te. ³ Yi ba laan na Moyisi di Eli na wu Zezi tee ni, yi ba ŋɔɔni did-o. ⁴ Pɛyɛɛri ma ta di Zezi o wi: «A Yuutu, di na wu yo seeni tun, ku tiini ku lana ku pa dibam. Nmu nan na sɛ, si n pa a pu vwɛ yatɔ yo, si nmu di Moyisi di Eli taa zuvri da.»

⁵ Pɛyɛɛri na wura o ŋɔɔni kuntu tun, kunkwɛnu tilu na nyuni tun ma ba ti kwɛli-ba. Ba laan ma ni kwɛrɛ na ŋɔɔni ti wuni ka wi: «Wuntu mu yi amu bu-dɔa a na soe di a wu maama, yi o yɛni o pa a jigi wupolo. Á nan taá cɛgi o taani lanyirani.»

⁶ Zezi karabie bam na ni kwɛrɛ kam kuntu tun, ba ma vi ba yigɛ tiga ni, fuuni na tiini di zu-ba tun ŋwaani. ⁷ Zezi laan ma vu ba te o

dwe-ba yi o wi: «Zaɲɪ-na, sɪ á yi pa fuɒni taa jɪɟi abam.»

⁸ Ba laan ma kwɛni ba yum wɛɛni, yi ba daa wu nɛ nɔɔn-nɔɔnu, ku na dai Zezi yiranɪ. ⁹ Ba ma zaɲɪ piu kum yuu ni ba maa tuə. Zezi laan ma kaant-ba o wi: «Yɪ pa-na nɔɔn-nɔɔnu lwarɪ á na nɛ kulɒ tun, sɪ ku taa ve maɲa kalɒ amɒ Nabiin-bu wum na wó ba a bi a yagɪ tuɒni tun.»

¹⁰ O karabiə bam laan ma bwe-o ba wi: «Wɛ cullu karanyuna tiinə bam yəni ba tɛ ba wɪ, Eli mu maɲɪ sɪ o da yigə o ba, sɪ wulɒ Wɛ na tuɲɪ tun laan da kwaga. Ku yi cɪga naa vwan mu?»

¹¹ Zezi ma ləri-ba o wi: «Ku yi cɪga mu. Eli maɲɪ sɪ o da yigə o ba o kwe woɲo maama, sɪ wulɒ Wɛ na tuɲɪ tun laan ba. ¹² Á nan taá ye ni, Eli maɲɪ o ba yi nɔɔna wu lwar-o. Ba ma tiini ba bɛɛs-o ni ba na lagɪ te tun. Ku nan na yi amɒ Nabiin-bu wum, ba daa ta wó bɛɛsɪ amɒ dɪ kuntu mu.»

¹³ O karabiə bam laan ma lwarɪ ni, ku yi Zan wulɒ na miisi nɔɔna na wɒni tun taantɪ mu o ɲɔɔna.

Zezi na zəli cicirə bu yɪra ni te tun
(*Mariki 9:14-32, Luki 9:37-45*)

¹⁴ Zezi dɪ o karabiə batɒ bam laan ma joori ba vu ba yi nɔn-kɔɔɔ kum te. Nɔɔnu wudoɲ ma vu o kuni doonə Zezi yigə ni o ta dɪd-o o wi:

¹⁵ «Amɒ tu, duri a bu yibwənə. O sai kɔɔru mu yi ku tiini ku cana o yɪra ni, yi o yəni o tuɪ mini dɪ na wɒni. ¹⁶ Amɒ nan jaan-o a ba nmu karabiə bam te mu, sɪ ba pa o na yazurə, yi ba wu wani.»

¹⁷ Zezi na ni kuntu tun, o ma ta o wi: «Abam zum nɔɔna bam brɪ á ba jɪɟi wu-dɪdɒa dɪ amɒ, yi á ba kɪ lanyiranɪ. Amɒ wó daantɪ abam titari ni sɪ ku taa ve maɲa kɔɔ? Amɒ wó kɪ wu-zuru dɪ abam sɪ ku taa ve maɲa kɔɔ? Ja-na bu wum á ba yo seeni.» ¹⁸ Zezi laan ma bagɪ cicirə kalɒ na jɪɟi bu wum tun, o pa ka nuɲɪ ka yag-o. O ma da o na yazurə maɲa kam kuntu ni nɔɔ.

¹⁹ Nɔn-kɔɔɔ kum dɛɛn na viiri maama tun, Zezi karabiə bam laan ma vu o te ba bwe-o ba wi: «Bɛɛ mu yi dɪbam warɪ cicirə kam dí zəli?»

²⁰ O ma ləri-ba o wi: «Ku yi abam na ba tiini á jɪɟi wu-dɪdɒa dɪ amɒ tun ɲwaantɪ mu. A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, abam na jɪɟi wu-dɪdɒa dɪ amɒ, yi ku na maɲɪ ku yi funfun yiranɪ ni nyasaɲ-bu na yi mumunu te tun, á wó wani á ta dɪ pu-kamunu kuntu sɪ ku zaɲɪ ku vu ku jəni je-ge, yi kuó sunɪ ku kɪ. Abam na jɪɟi wu-dɪdɒa dɪ amɒ, kulɒkulɒ tərə á na bá wani á kɪ. [²¹ Ciciri suntɒ dwi warɪ sɪ zəli ku na dai Wɛ-loro dɪ ni-vɔɪɪ.]]»

²² Zezi karabiə bam dɛɛn ma ba ba wu daantɪ Galile ni. Zezi ma ta dɪ ba

o wɪ: «Baá ja amɔ Nabiin-bu wum ba kɪ nɔɔna jɪa nɪ, ²³yɪ ba laan wó wó gɔ-nɪ. Da yatɔ dɛ nɪ a nan wó joori a bi a yagɪ tɔvɔnɪ.»

O taanɪ dɪm kɔntɔ ma tiini dɪ cɔgɪ ba wɔvɔ.

Zwifə Wɛ-di-kamunu lampoo ŋwum taanɪ

²⁴Ba dɛɛn ma vu ba yɪ Kapernawum. Nɔɔna balɔ na yɛni ba joŋi lampoo Zwifə bam Wɛ-di-kamunu kum ŋwaanɪ tɪn ma vu Pɪyɛɛɪ te, yɪ ba bwe-o ba wɪ: «Abam karanyɪna ba ŋwɪ lampoo na?»

²⁵Pɪyɛɛɪ ma lɛɪ o wɪ: «O ŋwɪa.»

O laan ma joori o vu o zu sɔŋɔ kɔlɔ ba na wura tɪn. Zezi ma da yigə o bwe-o o wɪ: «Simɔn, nmu wubɔŋa yɪ tɪta mu? Lɔgɔ baŋa pwa bam yɛni ba joŋi lampoo nɔɔna bra tee nɪ mu? Ba yɛni ba joŋi-ku ba tɪtɪ tɪv biə tee nɪ mu naa nɔɔna badonnə tee nɪ mu?»

²⁶Pɪyɛɛɪ ma lɛr-o o wɪ: «Kɔ yɪ nɔɔna badonnə tee nɪ mu.»

Zezi laan ma ta o wɪ: «Kɔ nan brɪ nɪ, dɪ na yɪ Wɛ biə tɪn, dɪ wɔ maŋɪ sɪ dɪ ŋwɪ. ²⁷Dɪ nan ba lagɪ sɪ dɪ pa lampo-joŋnə bam wubɔŋa cɔgɪ. Kɔntɔ ŋwaanɪ, zaŋɪ n vu nunu kum ni, sɪ n dɪ gwələ n ma n ja kaləŋə. Nmu na wó da yigə n ja kaləŋə kalu tɪn, sɪ n kəŋi ka ni, sɪ n na səbu-dalɪ

da. Səbu-dalɪ dɪm kɔntɔ wó wantɪ dɪ yɪ Wɛ-digə kam lampoo kum kuni bile ŋwum. N na li-dɪ, sɪ n ja n ba n ma n ŋwɪ n pa amɔ dɪ n tɪtɪ.»

Wɔɔ mu yɪ nɔn-kamunu o dwe Wɛ paari dɪm wɔntɪ?

(*Markɪ 9:33-37, 42-48,*
Lukɪ 9:46-48, 17:1-2)

18 Kɔntɔ maŋa kam nɪ Zezi karabiə bam ma vu o te, yɪ ba bwe-o ba wɪ: «Wɔɔ mu wó ta yɪ nɔn-kamunu o dwe maama Wɛ paari dɪm wɔntɪ?»

²Zezi laan ma bəŋi bu-balaŋa o pa o ba o zɪgɪ ba maama tɪtarɪ nɪ. ³O ma ta o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, abam na wɔ ləni á wubɔŋa á ji nɪ bu-balwa te, á bá na cwəŋə sɪ á zu Wɛ paari dɪm wɔ. ⁴Wulɔ na dwe maama Wɛ paari dɪm wɔntɪ tɪn mu yɪ wulɔ na tu o tɪtɪ o ji nunɛɛnɪ bu-balaŋa kɔntɔ doŋ te tɪn. ⁵Kulɔ na wəlɪ da tɪn, wulɔ maama na nɪgɪ bu wɔntɔ doŋ lanyɪranɪ amɔ yɪrɪ ŋwaanɪ tɪn, kɔntɔ tu nɪgɪ amɔ mu.

⁶Balɔ na kɪ ba wɔ-dɪdɔva dɪ amɔ tɪn, ba na maŋɪ ba muri nɪ bu-balwa te dɪ, nɔɔnu wulɔ na pɛ ba dɪdɔva yagɪ Wɛ cwəŋə tɔgum tɪn, ba na ləgi kandwe kamunu mu kɔntɔ tu ba nɪ ba dɪ-o nunu wɔntɪ yɪ o tɪ, kúú ta garɪ cam dɪlɔ o na wó ba na Wɛ tee nɪ tɪn. ⁷Kɔ yɪ lɛɛɪv lɔgɔ baŋa nɪ dɪ nabiinə balɔ na ganɪ nɔɔna sɪ

ba yagi We cwəŋə tɔgum tun. Gana yam kuntu wari si ya yi ba. Ku nan na yi nɔɔnu wulu maama na gani nɔɔna si ba yagi We cwəŋə tɔgum tun, leeru wu o yuu ni.

⁸Nmu juja naa n naga na wó pa n yagi We cwəŋə tɔgum, ku maŋi si n go-ka mu n yagi. N na ge n juja naa n naga, yi n daari n na ŋwia We tee ni, kuntu gari n na jigi n yira yam maama, yi ba laan di-m ba yagi mini dɔlu na bá ti tun wɔni. ⁹Nmu yi nan na wó pa n yagi We cwəŋə tɔgum, ku maŋi si n li-di n dɔli n yagi. N na jigi yi didua yi n na We ŋwia kam, ku gari n na jigi yiə yale, yi ba laan di-m ba yagi mini dɔlu na bá dwe tun wɔni.»

Pi-jiə mumaja

(Luki 15:3-7)

¹⁰«Á taá ye si á yi gooni wulu maama na muri amu nɔɔna bam wɔni tun. Nan lwaru-na ni, We malesi silu na nii bantu baŋa ni tun zigi amu Ko We tee ni Dl sɔŋɔ ni mu maŋa maama. [¹¹Amu Nabiin-bu wum na tu lugu baŋa tun, ku yi si a beeri balu na je tun mu, si a vri-ba lwarum wɔni.]

¹²Kuntu tun, nɔɔnu na jigi peeni bi (100), yi piə didua na je, abam buŋi ni oó ki ta mu? O nan maŋi si o yagi peeni funugu nugu kum (99) kaporo ni mu piu yuu ni, si o daari

o vu o beeri pi-jiə kam. ¹³A lagi a ta ciga mu di abam si, o nan na beeri o na-ka, o laan wó na wupolo zanzan kantu ŋwaani ku dwəni peeni silu na daari yi si wu je tun. ¹⁴Ku nan yi bidwi mu di abam Ko We na ba lagi si Dl nɔɔna balu na muri tun didua di je.»

Nɔɔnu di o doŋ na maŋi si ba fɔgi daani te tun

¹⁵«Nmu ko-bu na ki-m lwarum, si n vu n kaan-o di o na ki kulɔ tun, si ku taa yi abam yirani taani, si nɔɔn-nɔɔnu ta tɔgi o tərə. O nan na se nmu na tagi kulɔ tun, ku bri ni n joori n di-o We cwəŋə kam wɔni mu. ¹⁶O nan na wu se si o cəgi nmu taani dum, si n lagi nɔɔnu didua naa nɔɔna bale si á tɔgi daani á vu o te, si ba bwe-o ba nii, si We tɔnɔ kum tagi ku wi: «Nɔɔnu na jigi taani di o doŋ, ku maŋi si nɔɔna bale naa bato mu taa yi o maana tiinə.» ¹⁷Nɔɔnu wum nan ta na wu se si o cəgi bantu di, si n laan vu n ta di We-digə kɔgɔ kum ku na yi te tun. O nan daa ta na wu se si o cəgi á We-digə kɔgɔ kum taani dum, si n laan ta n nii-o nuneɛni o yi nɔn-balɔɔ kulɔ na maŋi ku yəri We tun mu.

¹⁸A lagi a ta ciga mu di abam si, nɔɔnu wulu maama abam na pɛ ni si o zu We kɔgɔ kum wɔni tun, We wó zigi abam kwaga ni

di kuntu. Yi abam na wɪ o bá zu, We daa ta wú zigi abam kwaga ni di kuntu. ¹⁹Ku wɛli da, abam nɔɔna bale na ki ni daani lɔgu banja ni, si á loori wonjo kulɔ maama amu Ko We tee ni, dintu wú ki Dl pa abam. ²⁰Beɲwaani, jəgə kalɔ maama nɔɔna bale naa batɔ na lagi daani amu yiri ɲwaani tun, amu wu ba titari ni.»

Nɔɔnu na maɲi si o yaɣi o doɲ lwarum o ma cɛ-o te tun

²¹Piyɛɛri laan ma vu Zezi te, yi o bwe-o o wɪ: «A Yuutu, amu ko-bu na ki-ni lwarum, kuni bɪgra mu a maɲi si a yaɣi a ma cɛ-o? Ku maɲi si ku yi kuni birpe mu naa?»

²²Zezi ma lɛr-o o wɪ: «Awo, ku dai kuni birpe yirani, ku maɲi si ku taa yi fusiɾpe kuni birpe mu. ²³Beɲwaani We paari dum nyi nɛɛni pe wudoɲ na lagi o jeeli o sɛbu o tuntɔɲna tee ni o nii te tun mu. ²⁴O na puli si o jeeli-ku tun, ba laan ma ja o tuntɔɲnu wudoɲ na jigi o jini zanzan nɛɛni sɛbu-dala muɾr-fugə te tun (10.000) ba ba o te. ²⁵Nɔɔnu wum kuntu maa wari o ɲwi o jini dum. Pe wum laan ma pa ni si ba ja nɔɔnu wum di o kaani di o biə ba yəgi, ku wɛli di o wəənu maama, si ba ma sɛbu kum kuntu ba ɲwi jini dum. ²⁶Tuntɔɲnu wum

na ni kuntu tun, o ma vu o kuni doonə pe wum yigə ni o loor-o o wɪ: «Amu tu, popo ja n bani di amu, si amu wú ɲwi n jini dum maama a pa-m.»

²⁷Pe wum ma duri o ɲwaɲa yi o yaɣi jini dum o ma cɛ-o, yi o daa wu ki-o kulɔkulɔ.

²⁸Nɔɔnu wum kuntu laan ma nɲɲi o vu o jeeri tuntɔɲnu wudoɲ na jigi o jini finfun nɛɛni sɛbu-dali didva te tun. O laan ma sɔ nɔɔnu wum ba, yi o fi-o si o ɲwi o jini dum. ²⁹Nɔɔnu wum ma kuni doonə o doɲ tuntɔɲnu wum yigə ni o loor-o o wɪ: «Popo ja n bani di amu, si amu wú ɲwi n jini dum a pa-m.»

³⁰O ma wu sɛ, yi o ja nɔɔnu wum o vu o ki puna digə ni, si ku vu ku yi maɲa kam o na wú ɲwi o jini dum tun.

³¹Pe wum tuntɔɲna badonnə na nɛ kuntu tun, ku ma pa ba wuru tiini ti cɔgi. Ba laan ma vu ba ta ba bri pe wum kulɔ maama na ki tun.

³²Pe wum laan ma bəɲi o tuntɔɲnu wum kuntu o ta did-o o wɪ: «Nmu yi nɔn-balɔɔ mu. Amu yaɣi nmu ji-fari dum maama mu a ma cɛ-m, nmu na loori-ni tun ɲwaani. ³³Ku ya maɲi si nmu di duri n doɲ wum ɲwaɲa, nɛɛni a na duri nmu ɲwaɲa te tun.»

³⁴Pe wum bani ma tiini di zaɲi zanzan di o tuntɔɲnu wum. O ma

ki-o o tintuɲna bam juɲa ni, si ba pa o na cam, si ku vu ku yi maɲa kalu o na wú ɲwi o juni dım maama tun.

³⁵Kuntu tun, abam wulu maama na wu yaɣi o ma ce o ko-bu di o wu maama tun, amu Ko We di wú pa abam na cam kuntu doɲ mu.»

Kaani vum taani

(*Mariki 10:1-12, Luki 16:18*)

19 Zezi deen na bri-ba wænu tum kuntu maama o ti tun, o laan ma zaɲi Galile ni o vu o yi Zude ti-niə yam, Zurden bugə kam ni didoɲ dum ni. ²Nɔn-kɔgɔ ma tɔg-o ku vu, yi o pa ba yawuna na yazurə je sum kuntu ni.

³Farizian tiinə badaara deen ma zaɲi ba vu Zezi te. Ba maa lagɪ si ba maɲ-o ba nii, yi ba bwe-o ba wi: «Nɔɔnu jigi cwəɲə si o vin o kaani, ku na maɲi ku yi kulu maama ɲwaani na?»

⁴Zezi ma ləri-ba o wi: «Ku pupuni We tɔɔ kum wuni ku wi: «Pulim ni, We na ki nabiinə tun, Dɪ ki-ba si ba taa yi baaru di kaani mu.» Abam nan ta wu karumi kuntu na?

⁵Kuntu ɲwaani, nɔɔnu na di kaani, o maɲi si o pɔɔri o titi o nu di o ko tee ni, si o daari o pa o di o kaani wum jəni daani. Kuntu wó pa ba laan ji nɔɔnu didu. ⁶Kuntu tun,

ba daa dai nɔɔna bale, ba laan yi nɔɔnu didu mu. We na ki nɔɔna balu daani tun, nɔɔn-nɔɔnu daa wu maɲi si o pɔɔri-ba daani.»

⁷Farizian tiinə bam daa ma bwe-o ba wi: «Bee nan mu yi Moyisi deen pa ni, ni nɔɔnu jigi cwəɲə si o pupuni tɔɔ o pa o kaani, si ku bri ni o vi-o?»

⁸Zezi ma ləri-ba o wi: «Abam wuru na dana tun ɲwaani mu pe Moyisi di se si á vin á kaana. Ku na zigi pulim maɲa ni tun, ku ya wu maɲi si nɔɔna vin ba kaana. ⁹A nan lagɪ a ta abam si, nɔɔnu na vin o kaani, yi ku na dai ni o cɔgi di baara, yi o daari o di kaani wudoɲ, kuntu tu kəm dum yi balɔɔ nuneeni o na pəni di o doɲ kaani te tun mu.»

¹⁰Zezi na tagi kuntu tun, o karabiə bam ma ta did-o ba wi: «Ku na suni ku yi kuntu mu baaru di o kaani laɲa ni, ku ya lamma di nɔɔnu na maɲi o wu di kaani.»

¹¹O ma ləri-ba o wi: «Ku nan dai nɔɔna maama mu wú wani ba ni taani duntu kuri, ku yi balu yirani We na zəni-ba si ba wani ba joɲi-di tun mu. ¹²Nɔɔna badaara wura ba na ba buɲi si ba di kaana, beɲwaani ba maɲi ba lu bantu bakani mu. Badaara di maa wura ba na ba buɲi si ba di kaana, yi ku yi nɔɔna mu jaani-ba ba lwi. Ku daari badaara

wura ba titi na vin si ba di kaana, yi ku yi ba na lagi si ba tɔɔi We paari dum titɔɔa yam tun ɔɔwaani mu.

Nɔɔɔ wulu na wɔ wanti o ni zaasum dintu kuri tun, si o se.»

Zezi na warti We o pa bu-balwa te tun

(*Mariki 10:13-16, Luki 18:15-17*)

¹³Nɔɔna badonnɔ deen ma ja bu-balwa ba vu Zezi te, si o dari o jia ba yuu ni si o warti We o pa-ba. O karabiɔ bam ma dari ba kaani-ba si ba yi taa ki kontu. ¹⁴Zezi laan ma ta di ba o wi: «Yagi-na si biɔ bam taa tui a te, si á yi dari á ci-ba. Benwaani balu na nyi ni bu-balwa te tun mu dari si ba zu We paari dum wuni.»

¹⁵O na dari kontu tun, o laan ma dari o jia ba yuu ni o warti We o pa-ba, yi o dari o viiri.

Nadunɔ wɔ wanti ba na ɔɔwa We tee ni na?

(*Mariki 10:17-31, Luki 18:18-30*)

¹⁶De didwi nɔn-duɔ kudoɔ deen ma dari o vu Zezi te. O ma bwe-o o wi: «Karanyina, kɔm-laa kɔɔ mu a dari si a ki, si a ma na ɔɔwa kalu na ba ti tun We tee ni?»

¹⁷Zezi ma lar-o o wi: «Ku yi ta mu yi n bwe amu si n lwardi woɔo kulu na lana tun si n ki? We yirani mu

lana. Nmu na lagi si n na ɔɔwa Di tee ni, ku dari si n ta n tɔɔi Di cullu tum mu.»

¹⁸Nɔɔɔ wum ma bwe-o o wi: «Di cullu tɔɔ mu kontu?»

Zezi ma lar-o o wi: «Yi dari n gu nɔɔɔ. Yi dari n pɔni di n doɔ kaani. Yi dari n ɔɔ. Yi fɔ vwan n pa n doɔ. ¹⁹Ta n zuli n nu di n ko. Ta n soe n doɔ ni n titi te.»

²⁰Nɔn-duɔ kum laan ma ta o wi: «A dari a tɔɔi cullu tintu maama. Ku nan ta ge beɔ mu si a ki?»

²¹Zezi ma ta did-o o wi: «Nmu na lagi si n dari di We cwɔɔɔ kam fasi, ku dari si n kwe kulu maama n na jigi tun n yɔgi, si n laan ma ti sɔbu kum n ma n zɔni yinige tiina. Kontu wɔ pa n ta n jigi jujiguru We-sɔɔ ni. Nmu na ki kontu, si n laan ba n ta n tɔɔi-ni.»

²²Nɔn-duɔ kum na ni kontu tun, ku ma pa o wu cɔɔi zanzan, o jujiguru tum na tiini ti daga tun ɔɔwaani. O ma viiri Zezi tee ni.

²³Zezi laan ma ta di o karabiɔ bam o wi: «A lagi a ta ciga mu di abam si, nadum na lagi si o zu We paari dum wuni, ku ta tiini ku cana ku pa-o. ²⁴A nan ta lagi a ta di abam ni, ku ta yi mwalu si yogondi da gar-lwe bɔɔni di nuni ku dwe nadum na lagi si o zu We paari dum wu.»

²⁵O karabiɔ bam na ni kontu tun, ku ma tiini ku su-ba. Ba maa te ba

wi: «Ku nan na yi kuntu, wɔɔ mu wú wanti o na ɲwia We tee ni?»

²⁶ Zezi ma nii-ba yi o wi: «Nabiina mu bá wanti ba ki, si We wai woɲo maama Di kia.»

²⁷ Piyeeri laan ma ta o wi: «Nii. Dɔbam yagi dí woɲo maama mu, yi dí daari dí tɔgi nmu. Bɛɛ mu dɔbam lagi dí na We tee ni?»

²⁸ Zezi ma ta di ba o wi: «A lagi a ta ciga mu di abam si, abam balu na tɔgi amu tun wú ba á tɔgi á di paari, maɲa kalu We na wú ki wænu maama si ti taa yi nadunnu tun. Maɲa kam kuntu ni amu Nabiin-bu wum wú ba a jɛni a paari jangɔɲo kum baɲa ni, yi abam di wú jɛni paari jangwaanu fugə-tle baɲa ni, si á tɔgi á di Yisrayeli dwi tiinə kuri fugə-bile dum taani. ²⁹ Nɔɔnu wulu maama na yagi o sɔɲo di o nu-biə di o nu di o ko di o biə di o kari amu yiri dum ɲwaanu tun, kuntu tu wú ba o na kulu maama o na yagi tun kuni bi mu, yi o daari o na ɲwia kalu na ba ti tun We tee ni. ³⁰ Balu na maɲi ba yi yigə tiinə tun zanzan wú joori ba ji kwaga tiinə. Ku daari balu di na maɲi ba yi kwaga tiinə tun zanzan wú ba ba ji yigə tiinə We paari dum wɔni.»

Sɔɲo tu na ɲwi o kara tuntuɲa te tin mimaɲa

20 Zezi daa ma daari o wi: «We paari dum nyi di nɔɔnu wudoɲ na jigi o kara. O ma zaɲi o nuɲi zizuɲa ni o vu si o lagi nɔɔna balu na vari ba joɲi səbu tin, si ba vu ba tuɲi o kara kam ni. ² O ma se si o ɲwi-ba səbu kulu ba na maɲi si ba joɲi de wɔni tun. Ku yi səbu-dali diduwa mu. Ba na ɲɔɔni ba maɲi daani kuntu tun, o ma tuɲi-ba si ba vu o kara kam ba taa tuɲa.

³ Wia na bigi funfun nuneeni luu nugv maɲa ni te tin, o daa ma vu yaga o na nɔɔna badonnə na wura, yi ba ba jigi tituɲa. ⁴ O ma ta di ba o wi: «Abam di ba á tɔgi á tuɲi a kara kam ni, si amu wú ɲwi abam te na maɲi tun.» ⁵ Ba ma se ba vu. Wia titari ni o daa ma joori o vu o lagi nɔɔna badonnə o wəli da. We-gunim maɲa ni o daa ta ma vu o lagi nɔɔna badonnə di o wəli da. ⁶ Didaan-ni ni o daa ma vu yaga o na nɔɔna badonnə ta na zigi da. O ma bwe-ba o wi: «Bɛɛ mu yi abam zigi yo seeni de dum wɔni maama, yi á ba ki kulukulu?» ⁷ Ba ma lər-o ba wi: «Nɔɔn-nɔɔnu wu kwe dɔbam

sí dí tɔŋɔ dí pa-o.› O ma ta dí bantu dí, sí ba vu ba tɔŋɔ ba tɔŋɔ o kara kam ní.

⁸Tíga na lagɔ ka yi tun, o laan ma ta dí o titɔŋa yigə tu wum sí o ta dí tintɔŋna bam, sí ba zaŋɔ ba ba ba joŋɔ ba ŋwuru. O ma ta dí-d-o sí o puli o ŋwɛ tintɔŋna balu na tu ba kweeli tun. ⁹Nɔɔna balu na tu ba suŋɔ titɔŋa dídaan-ni ní tun ma ba sí ba joŋɔ ba ŋwuru. Ba ma ŋwɛ-ba səbu-dalı dídva dídva. ¹⁰Ku daari balu na puli ba tɔŋɔ tituti tun dí laan ma ba sí ba joŋɔ ba ŋwuru. Ba maa buŋɔ ní baá joŋɔ ŋwuru ku dwe bantu nyum tum. Ba dí nan joŋɔ səbu-dalı dídva dídva mu. ¹¹Ba ma joŋɔ ba səbu, yi ba daari ba puuna dí kara kam tu wum ba wɛ: ¹²«Balu na tu kwaga tun tɔŋɔ funfun yiranu mu, nɛnɛnɛ luu dídva te. Díbam nan tu dí tɔŋɔ tituti mu, ku ce dí yira wia yigə ní de dum maama wuni, yi nmu pa bantu ŋwɛ mai dí díbam na joŋɔ te tun.»

¹³Kara kam tu wum ma ləri ba dídva o wɛ: «A cilon, nii yo. A wu kɛ nmu kampinə, beŋwaanu nmu se sí n tɔŋɔ n joŋɔ səbu-dalı dídva mu de wuni. ¹⁴Nan ja n səbu kum n viiri, sí taanu tərə. Amu laga, yi a ŋwɛ nɔɔnu wulu na tu kwaga o tɔŋɔ

tun, sí ku maŋɔ dí nmu na joŋɔ te tun. ¹⁵A nan ba jigɔ cwəŋə sí a ma a səbu kum a kɛ kulu a na lagɔ tun na? Nmu nan jigɔ wu-guu dí a na jigɔ wu-yonjo tun mu na?»

¹⁶Mu ku kuri, balu na wu kwaga ní tun wú ba ba ji yigə tiinə, yi balu na wu yigə ní tun wú joori ba ji kwaga tiinə.»

Zezi daa na ŋɔɔni o tuuni taanu te tun

(Marki 10:32-34, Luki 18:31-34)

¹⁷Zezi dí o karabiə deen ma zaŋɔ ba maa kɛ Zeruzalem. Ba na wu cwəŋə ní tun, o ma pɔɔri o karabiə fugə-bale bam kɔŋə kum wuni o pa ba tɔŋɔ dí-d-o ba veə. ¹⁸O ma ta dí ba o wɛ: «Taá ye-na, dí na maa ve Zeruzalem tun, dáanu mu ba laan wú ja amu Nabiin-bu wum ba kɛ kaanum yigə tiinə bam dí cullu karanyuna tiinə bam juja ní. Nɔɔna bam kuntu wú dí a taanu sí ku bri ní a maŋɔ sí a ti mu. ¹⁹Ba laan wú daari ba kɛ-ni dwi-ge tiinə bam juja ní. Bantu dí wú mwani amu, yi ba daari ba magɛ-ni dí balaara. Ba laan wú ja-ni ba pa tuun-dagara banja ní ba gu. Da yatə de ní, a laan wú joori a bi a yagɔ tuuni.»

**Zezi cwəŋə kam na
jigi yaara te tun**

(*Mariki 10:35-45, Luki 22:24-27*)

²⁰ Zebede biə bam nu deen ma vu Zezi te di o biə bale bam. O ma kuni doonə o yigə nɪ sɪ o loor-o. ²¹ Zezi ma bwe-o o wɪ: «Bɛɛ mu n laga?»

O ma lər-o o wɪ: «Popo, pa ni sɪ n na tu n di n paartɪ dɪm, sɪ n pa a biə bale bantɪ jəni nmu tee nɪ, n jazum nɪ di n jagwiə nɪ.»

²² Zezi ma ta di ba o wɪ: «Abam tutɪ yəri á na loori kulɪ tun. Abam wú wanɪ á tɔɔɪ á yaartɪ nɪ a na lagɪ a ba a na yaara yalɪ tun na?»

Ba ma lər-o ba wɪ: «Een, dí wú wanɪ.»

²³ Zezi laan ma ta di ba o wɪ: «Abam wú sunɪ á tɔɔɪ á yaartɪ amu yaara yam doŋ. Ku daartɪ wulɪ na wú jəni a jazum nɪ naa a jagwiə nɪ amu paartɪ dɪm wunɪ tun, a ba jigi cwəŋə sɪ a kuri nɔɔna sɪ ba jəni da. A Ko Wɛ mu maŋɪ o tiŋi je sum kuntu, sɪ o pa balɪ na wú ba ba jəni da tun.»

²⁴ O karabiə fugə kam na lwartɪ ba donnə bale bam na loori kulɪ Zezi tee nɪ tun, ba bana ma tiini ya zaŋɪ di ba. ²⁵ Zezi laan ma bəŋi ba maama, yɪ o ta di ba o wɪ: «Abam maŋɪ á ye lugu baŋa pwa na yəni ba jigi ba nɔɔna ba bɛɛstɪ te tun, yɪ ba didɛɛra mu di dam ba baŋa nɪ. ²⁶ Ku nan na yɪ abam, ku wu maŋɪ sɪ

ku taa yɪ kuntu doŋ abam tutari nɪ. Bɛŋwaanɪ, abam wulɪ na lagɪ sɪ o ji nɔn-kamunu á wunɪ tun, kuntu tu maŋɪ sɪ o ji abam maama tuntɔŋnu mu. ²⁷ Wulɪ na lagɪ sɪ o ji abam yigə tu tun, kuntu tu maŋɪ sɪ o ji á gambaa mu. ²⁸ Ku yɪ kuntu doŋ mu, amu Nabiin-bu wum wu tu sɪ nɔɔna tɔŋɪ ba pa-nɪ. Amu nan tu sɪ a tɔŋɪ a pa nabiinə mu, sɪ a daartɪ a kwe a ŋwia a ma ləni nɔɔna zanzan ŋwia Wɛ tee nɪ.»

Zezi na puri lilwə bale yiə te tun

(*Mariki 10:46-52, Luki 18:35-43*)

²⁹ Zezi di o karabiə bam deen ma nuŋi Zeriko nɪ ba maa kɛa. Ba na maa kɛ tun, nɔn-kɔɔɔ maa tɔɔɪ-ba. ³⁰ Lilwə bale deen ma je cwəŋə kam ni nɪ. Ba na lwartɪ nɪ Zezi mu tɔɔɪ dáanɪ o maa kɛ tun, ba laan ma kaastɪ baŋa baŋa di kwər-dia ba wɪ: «Dí Yuutu! Pɛ Davidi dwi tu! Duri dɪbam yibwənə!»

³¹ Nɔn-kɔɔɔ kum ma kaanɪ-ba sɪ ba pu ba niə. Ba laan ma tiini ba kaastɪ ba wɪ: «Dɪbam Yuutu! Pɛ Davidi dwi tu! Duri dɪbam yibwənə!»

³² Zezi na ni kuntu tun, o ma zigi yɪ o bəŋi-ba o bwe o wɪ: «Abam lagɪ sɪ a kɪ bɛɛ mu a pa abam?»

³³ Ba ma ləri ba wɪ: «Dí Yuutu, dɪbam lagɪ sɪ n pa dí yiə mu joori ya taa naɪ.»

³⁴ Zezi ma duri ba ɲwaɲa. O ma twi o ɲɲa o dwe ba yiə yam, yi ya joori ya nai biɖwi baɲa ni. Ba laan ma zaɲi ba tɔgi o kwaga.

**Zezi na zu Zeruzalem yi
nɔɔna zul-o te tun**

(*Mariki 11:1-11, 15-19, Luki
19:28-40, 45-48, Zan
12:12-19, 2:13-17*)

21 Zezi di o karabiə bam deen ma vu ba twe Zeruzalem. Ba ma vu ba yi tuw kudoŋ, ku yiri mu Betifaazi. Ku wu Olivi piu kum saɲa ni mu. ² Zezi laan ma li o karabiə bale yi o wi: «Ve-na á vu á zu tuw kulv na wu abam yigə ni tun. Á na yi da, á wú na binaga na lægi da, yi bina-pwala di tɔgi ka wura. Á na nea, si á bwəli-si á ja ba á pa-ni. ³ Nɔɔnu na bwe abam si woŋo, si á ta diɖ-o ni, ku yi di Yuutu wum mu lagi-si. Ku tu wú se o yagi o pa abam, yi á ja á ba.»

⁴ Ku ki kuntu, si ku pa We nijonnu wudoŋ deen na tagi kulv faɲa faɲa tun mu suni ku ki. O deen tagi o wi:

⁵ «Ve-na á ta di Siyon tiinə bam ni:

«Nii-na á pe wum,
o maa buni á te.
Wuntu tu o titi mu,
yi o di binaga o maa buna.
Ka yi bina-pwala mu o diinə,
yi ka nu mi zila zuɲum.» »

⁶ Zezi karabiə bale bam ma suni ba tɔgi yigə, ba vu ba ki kulv o na tagi si ba ki tun. ⁷ Ba ma ja bina-kwiun kum di bina-pwala kam ba ba, yi ba li ba gwaaru ba daɲi si baɲa ni. Zezi laan ma di bina-pwala kam, yi ba ve ba maa kea. ⁸ Ba na maa ke tun, kɔ-fɔɔ maa tɔgi-ba, yi ba zanzan li ba gwaaru ba lwarɔ cwəŋə kam yuu ni, si Zezi tɔgi ti baɲa o ke. Badaara di ma goni vɔɔru ba di cwəŋə kam yuu ni, si o tɔgi ti baɲa o ke. ⁹ Nɔn-kɔgo kulv na wu o yigə ni di o kwaga ni ba ve tun maa kaasa, yi ba te ba wi:

«Ozaana! Zulə taa wu Pe Davidi
dwi tu wum tee ni!

Zuli-na wulv na tu di Yuutu We
yiri ɲwaani tun.

Ozaana! Zulə taa wu Baɲa-We
tee ni!»

¹⁰ Ba deen ma vu ba maa yi Zeruzalem tuw kum ni. Tuw kum tiinə bam maama ma zaɲi ba yi zulimaa ba sirigi je sum maama. Ba maa bwe ba wi: «Nɔɔnu wɔɔ mu tintu?»

¹¹ Nɔn-kɔgo kulv na tɔgi Zezi tun maa te ba wi: «Wuntu yi We nijonnu Zezi mu, o na nuɲi Galile tuw Nazareti tun.»

¹² Zezi deen ma vu o zu We-di-kamunu kum wu. O ma na nɔɔna na wu ka kunkɔlv kum ni ba pipiə. O ma zəli-ba o pa ba nuɲi. O ma vu o ja səbu-lənnə bam taabollu tum o pipiri o pu tɔga ni, o

pa ba səbiə bam jagi. O ma daari o yigi yitunnu tlu nɔɔna badonnə na je da ba yəgi kunkwən-pulə tun o di tiga ni. ¹³O na wura o zəli-ba kuntu tun, o ma ta di ba o wi: «Kv pupuni We tɔɔ kum wuni, ni We mu wi: «Amv digə kantv maɲi si ka taa yi jəgə kalv nɔɔna na wó ta tui ba warɪ amv da tun mu.» Abam nan pɛ kv ji ɲwuna joro je.»

¹⁴Lilwə di kwaarv deen ma ba Zezi te We-di-kamunu kum wuni, yi o pa ba na yazurə. ¹⁵Zwifə kaanum yigə tiinə bam di ba cullu karanyina tiinə bam ma na wo-kunkagula yalv o na ki tun, yi ba daari ba na biə na zigɪ We-digə kam kunkɔɔ kum ni ba kaasi ba wi: «Ozaana! Zulə taa wv Pɛ Davidi dwi tu wum tee ni!»

Ba na nɛ kuntu tun, ba bana ma zaɲi zanzan. ¹⁶Ba ma ta di Zezi ba wi: «Nmυ ba ni biə bam na tɛ nmυ taani te? N bá cɪ-ba si ba yi taa tɛ kuntu na?»

Zezi ma ləri-ba o wi: «A ye ba na tɛ kulv tun. Kv nan pupuni We tɔɔ kum wuni kv wi: «Nmυ We mu pɛ biə di bu-sɪsɪn zuli nmυ di ba niə.» Abam maɲi á wv karɪmɪ kuntu na?»

¹⁷O laan ma zaɲi ba tee ni o viiri. O ma nuɲi tɔv kum ni o vu Betani, yi o pəni dáani.

Zezi na sɔɔli kapurv yi kv ti te tun

(*Mariki 11:12-14,20-24*)

¹⁸Tiga na puvri tituti tun, o ma zaɲi si o joori o vu Zeruzalem. O na wv cwəɲə ni tun, o kana maa wɛ. ¹⁹O ma na kapurv na zigɪ cwəɲə kam daa ni. O ma vu si o nii, yi o piini di vɔɔrv yiranɪ mu wura, yi mɔɔla tərə si o di. O ma ta di kapurv kum o wi: «N daa n bá joori n lə biə maɲa di maɲa.» O na tagɪ kuntu tun, kapurv kum ma da kv kwaarɪ bɔdwi baɲa ni.

²⁰Zezi karabiə bam na nɛ kuntu tun, kv ma sv-ba. Ba ma bwe ba wi: «Kv ki ta mu yi kapurv kum da kv kwaarɪ lɪla kuntu?»

²¹Zezi ma ləri-ba o wi: «A lagɪ a ta cɪga mu di abam si, á na ki á wv-dɪdva di amv yi á ba jigɪ bubwɛa, abam di wó wanɪ á ki kulv na ki kapurv kum tun doɲ. Kv nan daɪ kuntu yiranɪ má. Á wó wanɪ á ta di pu-kamunu kuntu ni, kv gɔ kv na wv mɛ tun kv vu kv tu nɪnu

kum wɔni, yi We nan wó pa ku ki. ²² Kulɔ na wɔli da tɔn, abam na loori woŋo kulɔ maama We tee ni, yi á na ki wu-didua ni á wó na, We wó pa á suni á na-ku.»

Nɔɔna na bwe Zezi dam ɔum na nuŋi me tɔn

(*Mariki 11:27-33, Luki 20:1-8*)

²³ Zezi deen ma joori o vu o zu We-di-kamunu kum wu. O maa wura o bri nɔɔna bam. Zwifə nakwa bam di ba kaanum yigə tiinə bam ma vu o te ba bwe-o ba wi: «Wɔɔ dam mu n ma n ki wəenu tilu maama n na ki tɔn? Wɔɔ mu pɛ nmɔ ni si n ta n ki kuntu?»

²⁴ O ma ləri-ba o wi: «A di jigi bwiə a lagɔ a bwe abam. Á na ləri á pa-ni, si a laan bri abam wulu na pɛ amɔ ni si a tɔŋi tɔn. ²⁵ A lagɔ a bwe abam a nii, Zan na miisi nɔɔna na wɔni tɔn, ku yi We mu pɛ-o cwəŋə naa nabiinə mu?»

O na bwe-ba kuntu tɔn, ba maa wura ba bwe daani si ba nii, ba na wó lər-o te tɔn. Ba maa wi: «Dɔbam na ləri dí wi, ku yi We mu, o laan wó bwe dɔbam o nii, bɛɛ mu yi dí nan wu sɛ Zan taani dɔm? ²⁶ Ku daari, dí na wi ku yi nabiinə mu pɛ-o cwəŋə, nɔn-kɔgɔ kum wó ja di dɔbam, di ba maama na pa Zan yi We nijonnu tɔn ŋwaani.» ²⁷ Ba na bani daani ba ga kulɔ ba na wó ta

tɔn, ba ma ləri Zezi ba wi: «Dí yəri wulu na pɛ Zan cwəŋə tɔn.»

Zezi di ma ta di ba o wi: «Ku na yi kuntu, amɔ di nan bá ta wulu na pɛ amɔ ni si a taa tɔŋi tɔn.»

Nɔɔnu di o biə bale mumaŋa

²⁸ Zezi laan ma ta o wi: «A lagɔ a maŋi mumaŋi didonɔ a bri abam, si á buŋi á nii. Nɔɔnu mu wura di o biə bale. O ma ta di bu-kwian kam o wi: «Ve n tɔŋi a kara ni zɔm de dɔm ni.» ²⁹ Bu wum ma lər-o o wi: «A bá vu.» Ku na ki fun tɔn, o ma joori o ləni o wubɔŋa yi o vu o tɔŋi.

³⁰ Nɔɔnu wum daa ma ta di o bu wudonɔ wum si o di vu o kara kam o tɔŋi. Wuntu ma ləri o wi: «A ko, aá vu.» Yi o laan daari o wu ve.

³¹ Kuntu tɔn, biə bam kuntu bale wɔni, wɔɔ mu suni o ki ba ko wum na lagɔ kulɔ tɔn?»

Ba ma lər-o ba wi: «Ku yi bu nakwi wum mu.» Ba na ləri kuntu tɔn, Zezi laan ma ta di ba o wi: «A lagɔ a ta ciga mu di abam si, nɔn-cicɔguru, ku na yi lampo-jonɔnə di ka-bwəaru, wó zu We paari dɔm wɔni ba daari abam. ³² Bɛŋwaani, Zan na tu abam te tɔn, o deen bri abam cwəŋə kalu á na wó da si á na ciga We tee ni tɔn, yi á wu sɛ o taani dɔm. Nɔn-cicɔguru tum nan sɛ-o yi ti ləni ti wuru ti yagi kəm-balwaaru tum. Abam nan nɛ bantɔ na ki te tɔn,

yi á daa ta wu se si á læni á wubɔŋa
si á se o taani dɔm.»

Nɔɔnu di o gaari mumaŋa

(*Mariki 12:1-12, Luki 20:9-19*)

³³ Zezi daa ma ta di ba o wi:
«Cægi-na, si a daa maŋi mumaŋi
didon a bri abam. Soŋo tu wudon
mu wura. O ma zaŋi o ci gaari, yi
o daari o jæri tweeru tɔɔ yiri na
yi vinye tun di wuni. O ma daari o
ku goŋo ti-dia je ni, si o na gwæri
tweeru tum biæ bam, si o ki dæani
o no o ka ti na bam. O ma daari o
cwi dapala si nɔɔnu taa je da o yiri
gaari dum. O na fɔgi o ci-di kuntu
tun, o laan ma kwe nɔɔna o yagi da
si ba taa tɔŋa, yi o daari o beeri o
vu tɔɔ kɔdonj.

³⁴ Ku na yi tweeru tum biæ bam
gwærim maŋa tun, o ma tɔŋi o
tuntɔŋna, si ba vu nɔɔna balu na nii
o gaari dum baŋa ni tun te, si ba
joŋi tweeru tum biæ bam ba ja ba ba
pa-o. ³⁵ O tuntɔŋna bam na tu tun,
nɔɔna bam ma ja-ba, ba magi didva
lanyirani, ba gu wudonj, yi ba daari
ba duli didva di kandwa ba gu.

³⁶ Gaari dum tu wum ta ma joori
o tɔŋi o tuntɔŋna badonnæ nɔɔna
bam tee ni. Bantu kɔgo dwe dayigæ
nɔɔna bam. Nɔɔna bam daa ta ma ki
bantu di kuntu donj. ³⁷ Ku kweelim
ni tun, o laan ma tɔŋi o titi bu nɔɔna
bam tee ni, yi o bɔŋi ni, baá nigi

wuntu. ³⁸ O bu wum na maa ve yi
nɔɔna bam na-o tun, ba maa ŋɔɔni
daani ba wi: «Mu gaari dum tu bu,
wuntu mu lagi o ba o taa te o ko
wum wænu tum. Nan pa-na di gu-o,
si di daari di taa te o wænu tum.»

³⁹ Ba laan ma ja-o ba vaŋi ba ja nuŋi
gaari dum wuni, ba mag-o ba gu.

⁴⁰ Kuntu tun, gaari dum tu wum
laan na tuæ, oó ki nɔɔna bam kuntu
tita mu?»

⁴¹ Zezi na bwe-ba kuntu tun, ba
laan ma læri ba wi: «O maŋi si o
gu non-balwaarɔ tum kuntu mu, si
o daari o kwe gaari dum o pa nɔɔna
badonnæ si ba taa nii-di, si tweeru
tum biæ bam gwærim maŋa na yiæ, si
ba taa pa-o o tweeru tum biæ bam.»

⁴² Zezi daa ma ta di ba o wi: «Ku
pupuni We tɔɔ kum wuni ku wi:

«Kandwe dilu lwara na vin tun
laan mu joori di ba di ji
kandwe dilu na pai soŋo
kum dana tun.

Kuntu yi Baŋa-We mu kia,
yi ku yi wo-kamunu ku pa
dibam.»

Abam maŋi á wu karimi kuntu na?

⁴³ Ku bri ni We laan wó joŋi Dɔ
paari dum abam tee ni, yi Dɔ daari
Dɔ pa balu na se Dɔ ni tun na cwæŋæ
ba zu Dɔ paari dum wu. [⁴⁴ Ku na yi
kandwe dilu We na kuri tun, nɔɔnu
wulu maama na tu dintu baŋa ni
tun, kuntu tu wó tiini o cucugi o titi
mu. Ku daari, wulu maama kandwe

dum na tu o baɲa ni tun, di wó muri kuntu tu mu.]]»

⁴⁵ Zezi deen na maɲi mumaja yam kuntu maama tun, kaanum yigə tiinə bam di Farizian tiinə bam ma lwarɪ ni ku yi bantu taani mu o tea. ⁴⁶ Ba maa kwaani ba lagi cwəŋə sɪ ba ja-o, yi ba kwari fuvni di nɔn-kəŋə kum, bantu na pe o yi We nijonnu tun ɲwaani.

Pe bu kadiri candiə mumaja

(Luki 14:15-24)

22 Zezi deen ma maɲi mumaja didonɔ o bri nɔɔna bam o wi: ² «We paari dum nyi di pe wudonɔ na lagi sɪ o ki kadiri candiə o pa o bu te tun. ³ Pe wum ya tagi di nɔɔna badonnə mu sɪ ba ba ba tɔgi ba di kadiri candiə kam. De dum na tu di yi tun, o ma tɔŋi o tuntɔɲna sɪ ba vu ba bəŋi nɔɔna bam kuntu sɪ ba ba. Ba ma wu se sɪ ba ba. ⁴ O laan ma joori o tɔŋi o tuntɔɲna badonnə, sɪ ba vu nɔɔna bam te ba ta di ba ni: «Ba-na, sɪ amu ti woŋo maama yi a pa ba gu na-paala di vari-nunuguru. Nan ba-na sɪ di di candiə kam.»

⁵ Nɔɔna balu ba na bəŋi kuntu tun ma zaɲi ba vu ba wubɔɲa je, ba na ba nɪgi o beeri dum tun ɲwaani. Ba didva ve o kara mu. Didva ma vu sɪ o ki o pipiu. ⁶ Nɔɔna balu na daari

tun ma ja pe wum tuntɔɲna bam, ba beesi-ba ba gu.

⁷ Pe wum bani ma tiini di zaɲi. O ma tɔŋi o pamaɲna sɪ ba vu ba gu nɔn-gura bam kuntu, sɪ ba daari ba zwe ba tuw kum maama. ⁸ O laan ma ta di o tuntɔɲna bam o wi: «Kadiri dum woŋo maama ti ku yigə sɪ di di. A nan na bəŋi balu sɪ di di candiə kam tun ya wu maɲi di ka. ⁹ Nan nuɲi-na á vu tuw kum je sum maama ni, á nii cwe sum niə ni. Á na ne nɔɔnu wulu maama tun, sɪ á bəŋ-o sɪ o ba o tɔgi o di.» ¹⁰ O tuntɔɲna bam ma nuɲi ba beeri tuw kum maama, ba la nɔɔna balu maama ba na ne tun, ku na yi nɔn-ɲuna di nɔn-balwaarɔ di. Pe wum sɔŋo kum ma tiini ku su di nɔɔna.

¹¹ Pe wum laan ma nuɲi sɪ o zaani nɔɔna bam. O ma na nɔɔnu didva na wura o na wu zu gwar-ɲuɲu kulɔ na maɲi di kadiri dim tun. ¹² Pe wum ma bwe-o o wi: «A cilonɔ, nmu ki ta mu n tɔgi n zu yo seeni, yi nmu wu zu gɔɔ kulɔ na lana tun?» Nɔɔnu wum ma ga ka lərə je. ¹³ Pe wum laan ma ta di o tuntɔɲna bam o wi: «Ja-na nɔɔnu wontu á vɔ o jia di o ne, sɪ á ja-o á nuɲi á di lim wuni, yaara na wu me yi nɔɔna keerə yi ba dɔni ba nwa tun.»

¹⁴ Kuntu bri ni, We bəŋi nɔɔna zanzan mu, yi Di daari Di kuri ba funfun yirani.»

Lampoo ɲwum taani*(Marki 12:13-17, Luki 20:20-26)*

¹⁵ Farizian tiinə bam laan ma zaɲɪ ba vu sɪ ba banɪ ba nii, ba na wó kɪ te ba pa Zezi ɲɔɔnɪ o tusi sɪ ba ja-o tun. ¹⁶ Ba ma lɪ ba karabiə badonnə, sɪ ba tɔɣɪ dɪ Pɛ Erɔdɪ kwaga nɔɔna badonnə ba vu Zezi te. Ba ma vu ba ta did-o ba wɪ: «Karanyɪna, dɪbam ye nɪ nmɜ yɪ cɪga tu mu, yɪ n yəni n brɪ nɔɔna Wɛ cwəɲə kam cɪga. Nmɜ yigə tərə dɪ nɔɔna na buɲɪ kulɜ ba pa nmɜ tun, nmɜ nan ba kuri nɔɔna daanɪ. ¹⁷ Dí nan lagɪ sɪ dí bwe nmɜ dí nii, nmɜ wubɜɲa yɪ tɪta mu? Dɪbam Zwifə bam cullu pɛ ni sɪ dí ɲwɪ lampoo dí pa lɜɣu kum pa-farɜ wum na? Mu na ku wu maɲɪ?»

¹⁸ Zezi na lwarɪ ba na jɪɣɪ wubɜɲ-balwaarɜ tɪlɜ tun, o ma ləri-ba o wɪ: «Abam yɪ pipiri-nyɪna mu. Bɛɛ nan mu yɪ á lagɪ sɪ á maɲɪ-nɪ á nii? ¹⁹ Nan brɪ-na-nɪ səbu-dalɪ dɪlɜ dí na yəni dí ma ɲwɪ lampoo tun.»

Ba ma lɪ səbu-dalɪ dɪm ba brɪ-o. ²⁰ O ma bwe-ba o wɪ: «Wɔɔ nyɪnyɜɣu dɪ o yɪɪ mu pɜpɜnɪ dɪ baɲa nɪ?»

²¹ Ba ma lər-o ba wɪ: «Kɜ yɪ pa-farɜ wum mu.»

O laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Kɜ lamma. Nan taá ɲwɪ-na kulɜ na yɪ pa-farɜ wum nyum tun á pa-o, sɪ á

daarɪ á taá paɪ Wɛ kulɜ dɪ na yɪ Dɪ nyum tun.»

²² O na ləri-ba kuntɜ tun, ku ma su-ba zanzan. Ba laan ma yag-o yɪ ba viiri.

Twa biim taani*(Marki 12:18-27, Luki 20:27-40)*

²³ Dɛ dum kuntɜ nɪ, Sadustian tiinə badonnə dɛɛn ma zaɲɪ ba vu Zezi te. Bantɜ mu brɪ nɪ, nɔɔnɜ na tɪga o daa bá joori o bi tun. ²⁴ Ba ma vu ba ta dɪ Zezi ba wɪ: «Karanyɪna, Moyisi dɛɛn brɪ nɪ, nɔɔnɜ na tɪga, yɪ o dɪ o kaanɪ na ba jɪɣɪ biə daanɪ, o nu-bu mu maɲɪ sɪ o di kadəm wum sɪ ba lɜ biə o cɜrɜ kulɜ na tɪɣɪ tun ɲwaanɪ. ²⁵ Kuntɜ, nu-pugə-biə barpe mu ya wu dɪbam tɪtarɪ nɪ. Ba didɜa ma di kaanɪ yɪ o tɪ o daar-o, yɪ o wu lɜɣɪ bu did-o. Wulɜ na saɲɪ tun dɪ daa ma ləri o di kaanɪ wum. ²⁶ O dɪ ma tɪ o daar-o. Batɔ tu wum dɪ daa ma di-o. Ku kɪ kuntɜ doɲ mu dɪ ba maama barpe, yɪ ba wu lɜɣɪ bu dɪ kaanɪ wum. ²⁷ Ba maama na tɪɣɪ tun, kaanɪ wum dɪ laan ma tɪ. ²⁸ Dí nan lagɪ dí bwe dí nii, ba maama na di kaanɪ wum tun, ba laan na tu ba bi ba yagɪ tɜvɪnɪ, bantɜ wɔɔ mu wó ta te kaanɪ wum?»

²⁹ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Abam tiini á tusi mu. Abam nan wu ni Wɛ tɔnɔ kum zaasum dɪm kuri dɪ, yɪ á yəri Wɛ dam dɪm na yɪ te tun.

³⁰ Beɲwaani, naɔna na tu ba bi ba yagi tuɔni, baá ta nyi di We malesi sum na yi te tun mu, baara daa bá di kaana, kaana di nan daa bá zu banna di. ³¹ Ku nan na yi twa biim dum di, abam maɲi á wu karumi kulu We na tagi Dl bri abam yi ku pupuni Dl tɔnɔ kum wuni tun na? ³² Dl tagi Dl wi: «Amu yi Abraham We, di Yizaki We, di Zakɔbi We mu.» Ku bri ni bantu daa ta jigi ɲwia mu Dl tee ni, beɲwaani Baɲa-We yi naɲuna We mu si Dl dai twa We.»

³³ Nɔn-kɔgɔ kum na ni Zezi zaasum dum na yi te tun, ku ma tiini ku su-ba.

**We niə yam wuni dɔɔ
mu yi kamunu di dwe?**

(Mariki 12:28-34, Luki 10:25-28)

³⁴ Farizian tiinə bam deen ma lwarɪ Zezi na ləri Sadustan tiinə bam te tun, ku pa ba daa warɪ taani ba ta. Ba laan ma kikili daani si ba lagi cwəɲə ba ma ja-o. ³⁵ Ba wu didua na yi We cullu tum karanyina tun ma zaɲi si o maɲ-o o nii o swan na yi te tun, o ma bwe-o o wi: ³⁶ «Karanyina, We niə yam maama wuni dɔɔ mu yi kamunu di dwe?»

³⁷ Zezi ma lər-o o wi: «Ta n soe n Yuutu Baɲa-We di n bɪcari maama, di n wu maama, di n wubɔɲa maama. ³⁸ Duntu nan mu yi We dayigə ni yi di yi kamunu. ³⁹ Dɪlu

na saɲi tun di nyi di duntu mu, di tagi di wi, ta n soe n doɲ ni n tuti te. ⁴⁰ Moyisi zaasum dum di faɲa faɲa We niɲoɲnə bam zaasum dum maama yɔɔɪ di puli niə yantu yale baɲa ni mu.»

**Krisi wum We na tuɲi
tun yi Davidi Yuutu mu**

(Mariki 12:35-37, Luki 20:41-44)

⁴¹ Farizian tiinə badonnə deen ma ba ba kikili daani. Zezi ma zaɲi o bwe-ba o wi: ⁴² «Ku na yi Krisi wum We na lagi Dl tuɲi tun, abam bɔɲi ni oó ta yi wɔɔ dwi tu mu?»

Ba ma lər-o ba wi: «Oó ta yi Pɛ Davidi dwi tu mu.»

⁴³ Zezi laan ma ta di ba o wi: «Ku nan wó kɪ ta mu ku taa yi kuntu? We Joro kum deen pe Davidi ɲɔɔni o woɲo, yi o bəɲ-o ni o Yuutu. Faɲa faɲa tun Davidi tagi o wi:

⁴⁴ «Yuutu Baɲa-We tagi di a
Yuutu Dl wi:

Ba n jəni a jazum ni,
si aá kɪ nmɔ duna maama n ne
kuri ni.»

⁴⁵ Davidi nan na sunɪ o bəɲi Krisi wum o wi o Yuutu tun, o nan daa wó kɪ ta mu o taa yi Davidi naa daga?»

⁴⁶ Zezi na tagi kuntu tun, naɔn-naɔnu daa maa warɪ si o ləri kulɔkulɔ. Ku na zigɪ de dum kuntu ni tun, naɔna bam maama maa kwari si ba daa bwe-o taani.

**Pipiri-nyuna na wó
ba na leervu te tun**

(Mariki 12:38-40,
Luki 20:45-47, 11:37-54)

23 Zezi laan ma njɔɔni dɪ o karabiə bam dɪ nɔn-kɔgɔ kum maama. ²O ma ta dɪ ba o wu: «Ku na yɪ Farizian tiinə bam dɪ We cullu karanyuna tiinə bam, bantv mu tu ba ləni Moyisi yuu ni, si ba pa nɔɔna lwarɪ o zaasum dɪm na yɪ te tun. ³Kuntv njwaani á maɲɪ si á taá tɔgɪ kulv maama ba na bri abam tun. Á nan yɪ zaɲɪ á lwəni ba na kɪ kulv maama tun, beɲwaani ba titɪ ba tɔgɪ kulv ba na bri nɔɔna tun. ⁴Ba na kɪ te tun, ba yəni ba yaari nɔɔna mu dɪ cul-deervu si ba taa tɔgɪ-tɪ. Ku maa nyɪ dɪ ba na fi-ba si ba zɪɲɪ zɪla yalv duuni na dwe ba zɪɲum tun, yɪ ba titɪ yigə tərə si ba twəri zɪla yam funfun dɪ ba zɪɲɪ. ⁵Kulv na wəli da tun, ba yəni ba bri ba kəm-laaru tum jaja mu si nɔɔna maama taa nai. Ba yəni ba bri ba titɪ nɔɔna yigə ni, ni ba jɪgɪ We tɔɔ kum sono, dɪ ba na tiini ba vɔ-tɪ ba yura ni jaja tun. Ba ma kɪ zala zanzan ba gwaaru yura ni, si ku pa nɔɔna taa zuli-ba. ⁶Ba na yəni ba vu nɔɔnv sɔɲɔ si ba di candiə, ku yɪ je-ɲɔɲa je ni mu ba lagɪ si ba taa je da. Ba na zv ba We-di sum, ba daa ta lagɪ je-kamunnu mu si ba taa je yigə ni. ⁷Ba na ve yaga, ba lagɪ si

nɔɔna maama taa tui ba zuli-ba mu, yɪ ba ta lagɪ si nɔɔna taa bə-ba ni «Karanyuna».

⁸Ku nan na yɪ abam, á yɪ taá lagɪ si ba taa bə abam ni «Karanyuna», beɲwaani á maama yɪ nu-biə mu daani, yɪ á jɪgɪ Karanyuna didva mu. ⁹Á yɪ zaɲɪ á ma nɔɔn-nɔɔnv á ma bəɲɪ ni á «Ko» lugv baɲa yo, We cwəɲə kam tɔgum njwaani. Beɲwaani abam maama jɪgɪ Ko didva mu, wuntv mu yɪ Baɲa-We. ¹⁰Kulv na wəli da tun, á nan yɪ taá lagɪ si nɔɔna taa bə abam ni «Yigə tiinə», beɲwaani á Yigə Tu yɪ didva mu. Wuntv mu yɪ Krisi wum We na tɔɲɪ tun.

¹¹Abam nɔn-kamunu mu yɪ wulv na yɪ tuntɔɲnv á wunɪ tun.

¹²Beɲwaani, wulv na zəɲɪ o titɪ tun, We wó tu kuntv tu. Wulv nan na tu o titɪ tun, We wó zəɲɪ kuntv tu.

¹³We cullu karanyuna tiinə-ba dɪ Farizian tiinə-ba, leervu wu á yuu ni. Abam yɪ pipiri-nyuna mu. Á yəni á cɪ cwəɲə á pa nɔɔna warɪ si ba zv We paari dum wunɪ. Abam titɪ ba lagɪ si á zv, yɪ á daari á cɪ balv maama na lagɪ si ba zv tun cwəɲə.

[¹⁴We cullu karanyuna tiinə-ba dɪ Farizian tiinə-ba, leervu wu á yuu ni. Abam yɪ pipiri-nyuna mu. Á yəni á ganɪ kadənə á joɲɪ ba wəənu. Á kwəri á kɪ We-lor-didwaaru si ku taa nyɪ ni á yɪ nɔn-ɲɔna mu te.

Kuntu ḡwaani We wó tiini Dl pa abam na cam ku ja gaali.]

¹⁵We cullu karanyina tiinə-ba di Farizian tiinə-ba, leeru wu á yuu ni. Abam yi pipiri-nyina mu. Á yəni á beeri lugu baḡa je maama mu si á nii, á wó wani á pa dwi-ge tu didwa ba o tɔgi cullu tɔl We na pe dibam Zwifə bam tun na. Bantu didwa nan na tu o se We, á laan wó bri-o á tuti cullu mu, si á pa o tiini o ji min-tu nɔɔnu ku dwəni abam tuti na yi te tun.

¹⁶Leeru wu á yuu ni. Abam nyi di lilwə na vani ba donnə lilwə te tun mu. Abam yəni á bri nɔɔna á wi, nɔɔnu na dugi durə di We-di-kamunu kum, kuntu dai kulukulu. Á ma daari á bri á wi, nɔɔnu nan na dugi di səbu-suḡa kalu na wu We-digə kam wuni tun, ku yi fiftun mu si kuntu tu ki kulə o na dugi di ku tun. ¹⁷Abam yi jwəru yi á kwəri á nyi di lilwə mu. Ku yi digə kam na yi We nyum tun ḡwaani mu pe səbu-suḡa kam di yi We nyum. Kuntu tun, tuntu wuni kɔɔ mu jigi kuri ku dwe kudonj? ¹⁸Abam daa ta bri ni, nɔɔnu na dugi di We kaanum bimbim dum, kuntu dai kulukulu. Á ma daari á bri ni, nɔɔnu na dugi di kaanum wəenu tɔl maama na tigi bimbim dum baḡa ni tun, ku yi fiftun mu si kuntu tu ki kulə o na

dugi di ku tun. ¹⁹Abam nyi di lilwə mu yi á ba nai kulə na yi ciga tun. Ku yi bimbim dum na yi We nyum tun mu pe kaanum wəenu tum di yi We nyum. Kuntu tun, tuntu wuni kɔɔ mu jigi kuri ku dwe kudonj?

²⁰Kuntu, nɔɔnu wulu na dugi di kaanum bimbim dum tun, ku bri ni kuntu tu dugi di bimbim dum tuti ku wəli di wonjo kulə maama na tigi di baḡa ni tun mu. ²¹Wulu di na dugi di We-digə kam tun, ku bri ni kuntu tu dugi di We mu, We na wu ka wuni tun ḡwaani. ²²Nɔɔnu wulu di nan na dugi di We-sɔḡo kum tun, ku bri ni kuntu tu dugi di We paari jangɔḡo kum mu, ku bri ni kuntu tu dugi di Baḡa-We mu.

²³We cullu karanyina tiinə-ba di Farizian tiinə-ba, leeru wu á yuu ni. Abam yi pipiri-nyina mu. Ku na manj ku yi dwə dwi maama, ba zi ba daga di, á yəni á li We təri á pa-Dl. Ku lana. Ku daari á yigə tərə di We niə yadaara yalu na tiini ya yi kamunə tun, nuneeni ciga tɔgum di yibwən-durə di wu-didwa kəm. Ku ya manj si á taá ki wəenu tum kuntu mu si á yi yagi We niə yadaara yam.

²⁴Abam suni á nyi di lilwə balu na vai ba donnə lilwə tun mu. Abam nyi di nɔɔna balu na lagi ba nyo na, yi ba yəni ba leeri-ba, si kalisi na wura si ba li-di ba yagi, yi ba

yigə nan tərə dɪ wo-kamunu kulu ba na liri tɪn, ku na maŋɪ ku ma dɪ yogondi dɪ.

²⁵ Wɛ cullu karanyɪna tiinə-ba dɪ Farizian tiinə-ba, lɛɛru wu á yuu nɪ. Abam yɪ pipiri-nyɪna mu. Abam ŋwɪa kam nyɪ dɪ ba na sɪn zwɪ dɪ kabɛli kwɛ sɪ ku tɔɔɪ cullu na brɪ te yɪ sɪ wu su dɪ digiru te tun mu. Abam wuru su dɪ kampinə dɪ pu-sɔɔa mu. ²⁶ Farizian tu, nmɪ nyɪ dɪ lilwe mu te. Nmɪ maŋɪ sɪ n da yigə n sɪn n zwɪ wu mu, sɪ sɪ kwɛ dɪ daa yɪ taa jɪɔɪ digiru.

²⁷ Wɛ cullu karanyɪna tiinə-ba dɪ Farizian tiinə-ba, lɛɛru wu á yuu nɪ. Abam yɪ pipiri-nyɪna mu. Abam nyɪ dɪ yibeele yalɪ ba na fɔɔɪ ya kwaga sɪ ya taa lana nɔɔna yibiyə nɪ tun mu. Yibeele yam kuntu wu ma su dɪ twa kwi, yɪ ya tiini ya yɪ digiru yɪranɪ. ²⁸ Abam dɪ nan yɪ kuntu mu. Á paɪ á jɪɔɪ cɪga mu nɔɔna yibiyə nɪ, yɪ á wuru laan su dɪ lwarum yɪranɪ, dɪdaanɪ pipirə kikiə.

²⁹ Wɛ cullu karanyɪna tiinə-ba dɪ Farizian tiinə-ba, lɛɛru wu á yuu nɪ. Abam yɪ pipiri-nyɪna mu. Abam yəni á fɔɔɪ á kɪ faɲa faɲa Wɛ nijonɲə bam yibeele, yɪ á daari á kwɛ Wɛ nɔn-ɲuna bam yibeele lanyɪranɪ. ³⁰ Á ma daari á tɛ á wɪ, abam dɛɛn ya na wura á kwə nakwa bam maɲa kam nɪ, á ya bá sɛ á wəli dɪ ba á gu Wɛ nijonɲə bam. ³¹ Abam tɪtɪ ni-taanɪ nan mu brɪ nɪ

á yɪ balɪ na gu Wɛ nijonɲə bam tun biə. ³² Kuntu, nan kwaanɪ-na á tɔɲɪ á kwə nakwa bam na kɪ wo-lwaanɪ tɪlu ba daari tun sɪ ku vu ku ti. ³³ Abam dɪ á kwə bam maama nyɪ dɪ bisankwi-dwə mu. Á brɪ á bá lu min-tɪw cam dɪm wɔnɪ. ³⁴ Kuntu ŋwaanɪ a lagɪ a tɔɲɪ a nijonɲə abam tee nɪ, dɪ yiyɪu tiinə dɪ Wɛ tɔnɔ karanyɪna tiinə dɪ. Abam wó ja badaara á gu, yɪ á daari á pa badaara tɔvɔn-dagara baɲa nɪ á gu. Á ma wó ja badaara á Wɛ-di sɪm wɔnɪ á magɪ, yɪ á daari á taá tɔɔɪ ba nɛ tɪw dɪ tɪw á bɛɛsɪ-ba. ³⁵ Kuntu ŋwaanɪ Wɛ wó pa abam na cam nɪnɛnɪ ku yɪ abam tɪtɪ mu gu nɔn-ɲuna balɪ maama ba na maŋɪ ba gu lɔɔɪ pulim nɪ sɪ ku ba ku yɪ zum tun. Ku na puli dɪ Abɛli wulɪ na yɪ nɔn-ɲum tun, sɪ ku ba ku kweeli dɪ Barasi bu Zakari wulɪ abam kwə na gu Wɛ di-laa kum dɪ Wɛ kaanum bimbim dum tɪtarɪ nɪ tun. ³⁶ A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, nɔɔna bantu maama caa wó ta tɔɔɪ zum nɔɔna bam.»

Zezi wu na cɔɔɪ Zeruzalem tiinə ŋwaanɪ te tun

(Luki 13:34-35)

³⁷ «Həii! Zeruzalem tiinə-ba, á yəni á gu Wɛ nijonɲə, yɪ á dɪli nɔɔna balɪ Wɛ na tɔɲɪ abam tee nɪ tun dɪ kandwa. Kuni zanzan mu a

ya lagɪ sɪ a la abam nɔn-biə a kɪ daani, sɪ a taa nii á baɲa nɪ, nɪnɛni coro na kukwəri kɪ biə kɪ kɪ vwana kuri nɪ te tun. Abam maa ba sea. ³⁸Kuntu ɲwaani abam tɪw kum laan wó ba kɪ ji di-dwənu. ³⁹Nan taá ye-na nɪ, á daa bá na-nɪ sɪ kɪ taa ve maɲa kalɪ á na wó ta á wɪ: «Zuli-na wɪlɪ na bɪni dí Yuutu We yɪrɪ ɲwaani tun.» »

Leeru na wó ba lugu baɲa te tun

(*Mariki 13:1-23, Luki 21:5-24*)

24 Zezi laan ma nuɲi We-di-kamunu kum nɪ sɪ o viiri. O na maa ke tun, o karabiə bam ma ba o te, sɪ ba pa o maani We-digə kam lɔɔm dum na lana te. ²O ma ta dɪ ba o wɪ: «Abam wu ne ka na yɪ te tun na? A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, ka maama wó ba ka tɪ tɪga nɪ ka cɔɔɪ maama. Kandwe daa bá danɪ dɪ doɲ baɲa nɪ.»

³Zezi deen ma vu o jəni Olivi piu kum yuu nɪ. O karabiə bam yɪrani ma vu o te, yɪ ba bwe-o ba wɪ: «Maɲa kɔɔ mu We-digə kam wó ba ka tɪ kuntu? Bɛ mu lagɪ kɪ kɪ maana kɪ brɪ dɪbam nɪ maɲa kam yɪ sɪ nmu joori n ba lugu baɲa, sɪ lugu tiim mumaɲa laan yɪ?»

⁴Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Á fɔɔɪ á cɪ á tɪtɪ, sɪ á yɪ pa nɔn-nɔnu gani abam. ⁵Bɛɲwaani nɔɔna zanzan wó

ba abam te, yɪ baá ma amu yɪrɪ ba ma gani abam ba wɪ, bam dɪdva dɪdva mu yɪ Krisi wum We na tɔɲɪ tun. Kuntu doɲ mu baá gani nɔɔna zanzan. ⁶Á wó ba á na tigurə na wu abam je sum nɪ, yɪ á kwəri á nɪ ka ɲwa tɪni dɪlɪ na baɲwe tun nɪ. Nan yɪ pa-na fɔvni zu abam, bɛɲwaani wənu tum kuntu maama maɲɪ sɪ tɪ kɪ mu, yɪ kɪ ta dai lugu tiim maɲa. ⁷Dwi wó zaɲɪ dɪ kɪ jara dɪ dwi dɪdoɲ, yɪ tɪw dɪ kɪ doɲ wó zaɲɪ tɪ magɪ jara. Kana dɪ wó ba ka taa wu je zanzan nɪ, yɪ tɪga dɪ wó sisiɲi je sɪdonnə nɪ. ⁸Wənu tum kuntu maama nan nɪtɪ dɪ kaani na sɪɲɪ o vri pugə yɪ ka wɔɛ te tun mu, yɪ cam daa ta wu kwaga nɪ.

⁹Kantu maɲa kam nɪ nɔɔna wó ja abam ba kɪ dɪdeera jɪa nɪ sɪ ba beesi abam, yɪ ba daari ba gu abam. Abam na yɪ amu nɔɔna tun ɲwaani, lugu baɲa nɔɔna maama wó ta culi abam. ¹⁰Kantu maɲa nɪ nɔɔna zanzan wó ba ba yaɔɪ amu kwaga tɔɔɪm. Nɔɔna badaara wó kɪ da-kurə ba brɪ daani, yɪ badonnə dɪ wó ta culi daani. ¹¹Nɔɔna zanzan wó ba ba brɪ nɪ ba yɪ We niɲoɲnə mu yɪ ba dai, yɪ baá gani nɔɔna zanzan. ¹²Wo-balwaaru tum na wó ba tɪ tiini tɪ gaalɪ tun, kɔv pa nɔɔna zanzan sono ti. ¹³Wɪlɪ maama nan na kɪ pu-dia o zɪɔɪ kəɲkəɲ sɪ kɪ vu kɪ yɪ kweelim tun, We wó vri kuntu tu ɲwia. ¹⁴Nɔɔna dɪ wó beeri

lugu baɲa je maama ba tɔɔli We kwɛr-ywɛɲa kam ni We lagi Dɪ di paari nɔɔna titari ni, si ku taa yi maana nabiinɛ maama tee ni, si lugu tiim laan yi.

¹⁵ Abam nan wó ba á na wo-lɔɲɔ kulu na yi cɔɲuɔ tun na wó ba ku zu ku zigi We titi di-kamunu kum wɔni ku cɔgi-ka. We nijɔɲnu Daniyelɪ maɲi o ta wo-lɔɲɔ kum kuntu taani. (A lagi a ta di abam si wulu na karumi tun, si o kwaani o ni ku kuri lanyirani.)

¹⁶ Abam na ne wo-lɔɲɔ kum kuntu, si abam balu na zuvri Zude ni tun ki lila á nuɲi á duri á vu pweeru yuu á sɛgi da. ¹⁷ Nɔɔnu nan na wu nayuu ni, o daa yi tu o zu digɛ si o kwe kulɔkulu. ¹⁸ Nɔɔnu wulu nan na wu kara ni tun, o di yi joori sɔɲɔ si o kwe o gɔɔ o zu. ¹⁹ Kantu maɲa kam ni kuú tiini ku taa yi leeru di kaana balu na jigɪ pwi tun, di balu na jigɪ biɛ yi ba ɲɔɲɪ yuli tun. ²⁰ Nan taá loori-na We, si cam durim dum kuntu yi zaɲɪ di ba taa yi waaru mumaja ni naa siun de dim ni. ²¹ Beɲwaani yaara yalu na lagi ya ba maɲa kam kuntu ni tun wó ta tiini ya camma ya dwe yalu na maɲi ya ki lugu pulim maɲa ni si ku ba ku yi zum

tun. Yaara yantu nan na ke, yaara yadonnɛ daa bá ba nɛnɛni yantu te. ²² Baɲa-We na wu pe yaara yam da yam tri, nɔɔn-nɔɔnu bá wɛri. Ku nan yi We titi nɔɔna bam Dɪ na kuri tun ɲwaani mu Dɪ wó pa yaara yam da yam tri.

²³ Kantu maɲa kam ni, nɔɔnu wulu maama na tagɪ di abam o wu: «Nii-na Kriɪ wum We na tuɲɪ tun wu yo seeni» naa: «O wu jɛgɛ kadoɲ ni, si á yi se kuntu tu. ²⁴ Nɔɔna badaara wó zaɲɪ ba bri ni bam didua didua yi Kriɪ wum We na tuɲɪ tun mu, yi ba yagɪ ba dai. Badonnɛ di wó bri ni bantu yi We nijɔɲnɛ mu, yi ba yagɪ ba dai. Ba ma wó ki wo-kɪnkagɪla yalu na wó su nɔɔna tun, si ba ya na wai, si ba sugɪ We titi nɔɔna balu Dɪ na kuri tun.

²⁵ Nii-na, amu nan wuuri a ta a bri abam mu, yi ka maɲa kam ta wu yi.

²⁶ Wɔɲo kulu na wɛli da tun, nɔɔna na tagɪ di abam ba wu: «Nii-na Kriɪ tu o wu kagua wɔni», si á yi zaɲɪ á vu da. Naa ba na tagɪ ba wu: «Nii-na, si o wu sɔɲɔ kuntu ni», si á yi se.

²⁷ Beɲwaani, de dim amu Nabiin-bu wum na lagi a ba lugu baɲa tun na yiɛ, kuú ta nyɪ di dɔa na pipɪli weyuu ni ka zigi bri-kwaga ni ka vu ka yi manɔɲo te tun mu, ²⁸ ni

bitar-dindia na tagi ka wu: «Wo-tuv na wu me tun, duura di gilimi da mu.» »

**Nabiin-bu wum na wó
ba lugu baɗa te tun**

(Mariki 13:24-27, Luki 21:25-28)

²⁹ «Yaara yam kuntu maɗa kam na tu ka ke,

ku bá daani, yi wia kam laan ji nazono tim tim.

Cana di daa bá fuɗi si pooni taa wura.

Weyuu wó sinsi yi caliciwú sum wó kwari si tu tiga ni, yi wænu tulu maama na wu weyuu ni tun wó vugimi daani.

³⁰ Nɔɔna laan wó na wo-kinkaguli weyuu ni, si ku bri ni Nabiin-bu wum maa buna. Lugu baɗa dwi tiina maama wó ta keerà, di ba na ne Nabiin-bu wum na maa bunu tun. Oó ta wu weyuu ni kunkwænu baɗa ni o buna di dam, yi We paari-zulà zanzan wu o tee ni.

³¹ Nabon-zɔɗɔ wó tiini ku taa wu weyuu ni, yi Nabiin-bu wum laan wó pa o malest sum nuni si jagi si vu lugu baɗa je maama, ku na yi wa-puli di wa-zuvri, jazum di jagwio, si la o nɔɔna balu We na kuri tun je maama si ki daani.»

**Kapuru nyinyugu
na zaasi dɔbam kulɔ tun**

(Mariki 13:28-31, Luki 21:29-33)

³² «Nan maani-na á nii kapuru na yi te tun. Kuntu na yani ku wura ku kwi vɔɔru, á yani á lwarɔ ni ku twe yade. ³³ Ku nan yi bidwi mu di á na ne wænu tulu maama a na tagi a bri abam tun na wura ti kia, si á lwarɔ ni Nabiin-bu wum tum dum laan twe di ti mu. ³⁴ A lagi a ta ciga mu di abam si, wænu tum kuntu maama wó ba ti wura ti kia, yi zum nɔɔna bam ta wu tigi ba ti. ³⁵ Weyuu di tiga baɗa maama wó ba ti ke, yi amu taani dum bá ke maɗa di maɗa.»

We yirani mu ye lugu tiim de

*(Mariki 13:32-37,
Luki 17:26-30,34-36)*

³⁶ «Nɔɔn-nɔɔnu yari de dulo Nabiin-bu wum na lagi o joori o ba tun, nɔɔn-nɔɔnu yari de dum wuni maɗa kam o na wó ba tun, ku na maɗi ku yi We malest sum di Di Bu wum titi di. Ku nan yi a Ko Baɗa-We yirani mu ye. ³⁷ Nabiin-bu wum na wó joori o ba maɗa kalu tun, kulɔ ta nyi nuneeni ku deen na ki Nowe maɗa kam ni te tun. ³⁸ Ku na wó loori du-fara

kam nɪnɪm tɪn, nɔɔna dɛɛn di ba wudiiru, yɪ ba daari ba di kaana, yɪ kaana di zuuri banna, si ku vu ku yɪ de dum Nowe na zu naboro kamunu kum wu tɪn. ³⁹Ba dɛɛn wu lwarɪ woŋo kulɔ na lagɪ ku ba ku kɪ tɪn, si ku vu ku yɪ maŋa kalɔ du-fara kam na bam na tu ba li nɔɔna bam maama tɪn. Nabiin-bu wum di lagɪ o ba kuntɔ donɪ mu. ⁴⁰Kantɔ maŋa kam nɪ, nɔɔna bale na wu kara nɪ ba tɪŋa, We wó li ba didua Dɪ daari wudonɪ wum. ⁴¹Kaana bale di na wura ba cu muni nɔŋo nɪ, We wó li ba didua Dɪ daari wudonɪ wum.

⁴²Kuntɔ ŋwaani, á fɔŋɪ á cɪ á titɪ, si á yɛri de dum á Yuutu wum na wó joori o ba tɪn. ⁴³Lwarɪ-na si, sɔŋo tu ya na lwarɪ maŋa kalɔ ŋwunu na lagɪ o ba titɪ nɪ o ŋo tɪn, o ya wó yɪri o sɔŋo kum, si ŋwunu wum yɪ na cwɛŋə o zu o ŋo. ⁴⁴Kuntɔ tɪn, abam maŋɪ si á cɪ á titɪ mu, beŋwaani amɔ Nabiin-bu wum lagɪ a ba maŋa kalɔ abam na ba buɪ nɪ aá ba tɪn mu.»

Tuntɔ-ŋum di tuntɔ-balɔɔ mumaŋa

(Luki 12:41-48)

⁴⁵«Wɔɔ mu yɪ tuntɔ-ŋum wulɔ na jigɪ wubuŋa tɪn? O nyɪ nuneɛni tuntɔŋu wulɔ o yuutu na yagɪ o titɔŋa o pa-o yɪ o daari o vu cwɛŋə

tɪn. O yuutu wum ma li-o si o taa nii o donnə tuntɔŋa bam baŋa nɪ, si o daari o taa pa-ba ba ni-wudiu maŋa maama. ⁴⁶O yuutu wum na joori o ba, yɪ o piini di o kɪ kulɔ maama o na wɪ o kɪ tɪn, tuntɔŋu wum kuntɔ laan wó na yu-yoŋo. ⁴⁷A lagɪ a ta cɪga mu di abam si, o yuutu wum laan wó pa o taa nii o jɪjɪgɪru tɪn maama baŋa nɪ.

⁴⁸O nan na yɪ tuntɔ-balɔɔ yɪ o buɪ nɪ, o yuutu wum daani zanzan yɪ o ba tui, ⁴⁹yɪ o na jigɪ o donnə tuntɔŋa bam o maga, yɪ o daari o tɔŋɪ di sa-nyɔra o di yɪ o nyɔ sana di ba, ⁵⁰tuntɔŋu wum kuntɔ yuutu wum laan wó joori o ba de dum tuntɔŋu wum na ba buɪ nɪ oó ba tɪn, di maŋa kalɔ o na wó ba o zu tɪn. ⁵¹O yuutu wum nan na tu o pur-o kuntɔ, o laan wó pa o na cam, yɪ o daari o pa o tɔŋɪ di pipiri-nyina o na yaara zanzan, jəŋə kalɔ nɪ ba na wó ta keerə yɪ ba dɔni ba nwa tɪn.»

Bukwa fugə mumaŋa

25 «Kantɔ maŋa kam nɪ We paari dum wó ta nyɪ di bukwa fugə na zaŋɪ ba vu si ba jeeri kan-bar-duuru te tɪn. Ba ma kwe ba min-zwəɛnu ba ja wəli da ba vu. ²Bukwa bam banu maa yɪ jwəru, yɪ banu bam yɪ swan tiinə. ³Balu na ba jigɪ swan tɪn ma wu

ki nugə ba wəli da, si ba taa ki ba min-zwəənu tum ni. ⁴Ku daari swan tiinə bam ma ki nugə wəənu wuni ba ziə. ⁵Kan-baru wum na tiini o daani yi o ba tui tun, ku ma pa ba maama tigi ba dɔa.

⁶Tiga na tu ka kwuri tun, nɔɔna maa tɔɔli ba wi: «Kan-baru wum maa buna! Zari-na á nuji á jeer-o.»

⁷Bukwa bam ma zari ba tarigi ba min-zwəənu tum. ⁸Bukwa balu na ba jigi swan tun min-zwəənu tum maa lagi ti dwe. Ba ma ta di ba donnə swan tiinə bam si ba ki nugə ba pa-ba, si ba min-zwəənu tum lagi ti dwe. ⁹Swan tiinə bam ma ləri ba wi: «Aye, nugə kam ba daga si ka yi dibam maama. Kuntu ɲwaani, abam di ve balu na jigi nugə ba yəgi tun te á yəgi.»

¹⁰Ba laan ma ke si ba yəgi. Ba na ke ba daari tun, mu kan-baru wum yiə. Badaara bam na manɔ ba ti ba yigə tun, ba ma tɔgi di kan-baru wum ba vu ba zu kadiri dim sɔɲɔ kum. Ba ma pi manɔɲo kum ni.

¹¹Ku na ki funfun tun, mu bukwa banu balu na ba jigi swan tun laan tuə, yi ba bəɲi kan-baru wum ba wi: «Dí yuutu, dí yuutu, pɔri si dí zu!»

¹²O ma ləri-ba o wi: «A lagi a ta ciga mu di abam si, a yəri abam.»

¹³Kuntu ɲwaani á manɔ si á taá cu á titi, bəɲwaani á yəri de dilu naa maɲa kalu amu Nabiin-bu wum na wú joori a ba tun.»

Tuntuɲna batɔ mumaɲa

(Luki 19:11-27)

¹⁴«We paari dum daa ta nyi di sɔɲɔ tu wudoɲ na lagi o nuji o vu cwəɲə. O ma bəɲi o tuntuɲna, yi o kwe o wəənu o pa-ba si ba taa niə. ¹⁵O ma cɛ səbu-dala murr-tinu (5.000) o pa ba didva, yi o daari o pa didva səbu-dala murr-tile (2.000). O ma pa didva kam di səbu-dala muru didva (1.000). O nan pɛ-ba səbu kum, si ku manɔ ba didva didva dam na mai te tun mu. O laan ma daari o viiri. ¹⁶Tuntuɲnu wulu na jɔɲi səbu-dala murr-tinu tum tun ma ki lila o kwe səbu kum o ma ki pipiu, yi o na səbu-dala murr-tinu nyɔɔri o wəli da. ¹⁷Səbu-dala murr-tile tu wum di ma na səbu-dala murr-tile nyɔɔri o wəli da. ¹⁸Ku daari səbu-dala muru didva kam tu wum ma kwe səbu kulɔ o tu wum na pɛ-o tun o ku goɲo o suli da.

¹⁹Ku na daani tun, sɔɲɔ tu wum laan ma joori. O ma bəɲi o tuntuɲna bam si ba ba ba jeeli o səbu kum ba nii. ²⁰Səbu-dala murr-tinu tum tu wum ma ja səbu-dala murr-tinu nyɔɔri dilu o na nɛ tun o wəli da o vu o pa-o. O ma ta di o tu wum o wi: «Amu yuutu, nii. Nmu ya n pɛ-ni səbu-dala murr-tinu mu, yi a laan ki pipiu a na səbu-dala murr-tinu nyɔɔri a wəli da.» ²¹O tu wum ma

lär-o o wı: «Nmü kı cıga, n jıgı yawala, n yı tıntuŋ-ŋum. Nmü sunı n kı cıga dı n na nii külv funfun a na kı n juja nı tun baŋa nı. Kuntu, a laan wó pa n ta n nii a wænu zanzan baŋa nı. Nan ba sı dı kı wupolo daanı.»

²²Səbu-dala murr-tile tu wum dı ma vu o te, yı o ta dıd-o o wı: «A yuutu, nmü ya n pə-nı səbu-dala murr-tile mü, yı a laan kı pipiu a na səbu-dala murr-tile a wəli da.»

²³O tu wum ma lăr-o o wı: «Nmü kı cıga, n jıgı yawala, n yı tıntuŋ-ŋum. Nmü sunı n kı cıga dı n na nii külv funfun a na kı n juja nı tun baŋa nı. Kuntu, a laan wó pa n ta n nii a wænu zanzan baŋa nı. Nan ba sı dı kı wupolo daanı.»

²⁴Səbu-dala muru dıdva kam tu wum laan ma vu o ta dı o tu wum o wı: «Amü yuutu, a ye nı nmü laŋa dana. N yəni n zagı mına yalı n titı na wu dugı tun, yı n daarı n joŋi nyöörı dılv na daı nmü tutuŋa nyum tun. ²⁵Kuntu ŋwaanı a kwarı fuvı dı nmü, yı a kwe nmü səbu kum a vu a sulı tıga nı. Nan joori n joŋi n səbu kum.»

²⁶O tu wum ma ta dıd-o o wı: «Nmü yı tıntuŋ-balır mü, yı n jıgı yawır zanzan. Nmü na ye nı amü laŋa dana, yı a yəni a zagı mına yalı a titı na wu dugı tun, yı a lagı nyöörı dılv na daı a tutuŋa nyum tun, ²⁷ku ya maŋı sı nmü

kwe a səbu kum n tiŋi bankı nı. Nmü ya na kı kuntu, a ya wó ba a joŋi-ku dı nyöörı. ²⁸Kuntu tun, joŋi-na səbu-dala muru dıdva kam o tee nı á pa wılv na jıgı səbu-dala murr-fugə kam tun. ²⁹Bəŋwaanı, nöönu na maŋı o jıgı wogo, o ta wó joŋi kudon o wəli da sı ku tiini ku taa daga. Nöönu wılv nan na maŋı o ba jıgı külvkülv tun laan wó ba o ga külv funfun o ya na jıgı tun dı mü. ³⁰Ku nan na yı tıntuŋ-kayaa kantı, ja-o-na á nuŋi á dı á yagı lim jəgə nı, me yaara na tiini ya wura yı nööna keerə yı ba dıvı ba nwa tun.»

»

Nabiin-bu wum na wó ba o dı paarı yı o pöörı nööna daanı te tun

³¹«Nabiin-bu wum nan na joori o ba dı o paarı-zulə yam, yı We malestı sum maama tıgı sı wu o tee nı, o laan wó ba o jəni o paarı jangon kum baŋa nı. ³²Lugv baŋa dwi tiinə maama wó ba ba la daanı o yigə nı. O laan wó pöörı-ba kuni bile, nı nayıru na pöörı o peeni dı o bıvı daanı te tun. ³³Oó pöörı peeni sum o pa sı taa wu o jazım nı, yı o daarı o yagı bıvı dum o jagwiə nı. ³⁴Nabiin-bu wum na yı pə kuntu tun, o laan wó ta dı balı na wu o jazım nı tun o wı: «Abam balı a Ko We na kı lanyıranı tun, á ba-na á

tɔɔɔ á di paari dɔlv Dɔ na maɔɔ Dɔ tiɔi Dɔ pa abam, ku na sɔɔɔ lɔɔv pulim nɔ tun. ³⁵ Beɔwaani, kana deen jaani amv, yɔ á pa-nɔ wɔdiu yɔ a di. Na-nyɔm deen jaani-nɔ, yɔ á pa-nɔ na yɔ a nyɔ. A deen tu abam sam, yɔ á kɔ-nɔ voro lanyirani. ³⁶ A deen ba jɔɔ gɔɔ sɔ a zv, yɔ á pa-nɔ gɔɔ. A deen ba jɔɔ yazurɔ, yɔ á ba á nii-nɔ. Ba deen kɔ-nɔ pɔna digɔ nɔ, yɔ á ba á nii-nɔ.»

³⁷ We nɔn-ɔɔna bam laan wɔ zaɔɔ ba bwe-o ba nii: «Dɔ Yuutu, maɔa kɔɔ mv dɔbam ne kana jɔɔ nmv yɔ dɔ pa-m wɔdiu yɔ n di, naa na-nyɔm jɔɔ-m yɔ dɔ pa-m na yɔ n nyɔ? ³⁸ Maɔa kɔɔ mv nmv tu dɔbam sam yɔ dɔ kɔ nmv voro, naa maɔa kɔɔ mv n ba jɔɔ gɔɔ yɔ dɔ pa-m gɔɔ, ³⁹ naa maɔa kɔɔ mv nmv ba jɔɔ yazurɔ naa n wv pɔna digɔ nɔ yɔ dɔ ba dɔ nii-m?»

⁴⁰ Pe wvm laan wɔ lɔri o ta dɔ ba o wɔ: «A lagɔ a ta cɔga mv dɔ abam sɔ, abam nan na kɔ kuntv doɔ á ma á wɔli a nɔɔna bam tun, ku na maɔɔ ku yɔ wv na tiini o muri ba maama wvnti tun dɔ, ku yɔ amv mv á kɔ kuntv.»

⁴¹ O laan ma wɔ daari o ta dɔ balv na wv o jagwiɔ nɔ tun o wɔ: «Á ve daa a tee nɔ, sɔ abam mv yɔ balv We sɔɔla na wv á yuu nɔ tun. Ke-na á vɔ á zv mini dɔlv na ba dwe tun wv, We na maɔɔ Dɔ tiɔi sɔ Dɔ pa svtaani dɔ dɔ malestɔ sum tun. ⁴² Beɔwaani,

kana deen jaani amv, yɔ á wv pe-nɔ wɔdiu sɔ a di. Na-nyɔm dɔ ma ja-nɔ, yɔ á wv pe-nɔ na sɔ a nyɔ. ⁴³ A deen tu abam sam, yɔ á wv kɔ-nɔ voro. A deen ba jɔɔ gɔɔ, yɔ á wv pe-nɔ gɔɔ sɔ a zv. A deen ba jɔɔ yazurɔ, yɔ ba ta kwɔri ba kɔ-nɔ pɔna digɔ nɔ, yɔ á wv tu sɔ á nii-nɔ.»

⁴⁴ Ba ma wɔ lɔri ba bwe-o ba wɔ: «Dɔ Yuutu, maɔa kɔɔ mv dɔbam kɔ nmv kuntv? Maɔa kɔɔ mv dɔ ne kana dɔ na-nyɔm na jɔɔ nmv, naa n na yɔ vɔru, naa n ba jɔɔ gɔɔ, naa n ba jɔɔ yazurɔ, naa ba kɔ-m pɔna digɔ nɔ, yɔ dɔbam wv zani-m?» ⁴⁵ O ma wɔ ta dɔ ba o wɔ: «A lagɔ a ta cɔga mv dɔ abam sɔ, abam na vɔn sɔ á wɔli amv nɔɔna bam tun, ku na maɔɔ ku yɔ wv na tiini o muri ba maama wvnti tun dɔ, ku yɔ amv mv á vɔn sɔ á wɔli.»

⁴⁶ Bantu laan wɔ ke ba vɔ cam dɔlv na bá fɔɔ dɔ ti tun wvnti. Ku daari We nɔn-ɔɔna bam ma wɔ zv Dɔ te ba na ɔwɔa kalv na ba ti tun.»

Zwifɔ bam yigɔ tiinɔ na kɔ ni daani sɔ ba gv Zezi te tun

(*Mariki 14:1-2, Luki 22:1-2, Zan 11:45-53*)

26 Zezi deen na tagɔ wɔenu tum kuntv maama o ti tun, o laan ma ta dɔ o karabiɔ bam o wɔ: ² «Abam ye sɔ ku daari da yale mv sɔ Pakɔ candiɔ kam yɔ, yɔ ba laan wɔ ja

amu Nabiin-bu wum ba ki dideera jia ni, si ba pa-ni tuun-dagara bana ni ba gu.»

³ Zwifə nakwa bam di ba kaanum yigə tiinə bam ma kikili daani Kayifu sɔɔɔ ni. Wuntu mu yi ba kaanum yuutu. ⁴ Ba ma bani daani si ba nii, ba na wó ki swan yalu ba ma ja Zezi ba gu tun. ⁵ Ba na wura ba bwe kuntu tun, ba ma ta ba wi: «Dí nan wu maɲi si dí ja-o candiə kam maɲa ni, si kú pa wuvugə jəni nɔɔna bam titari ni.»

Kaani wudoɲ na ki te o zuli Zezi tun

(Marki 14:3-9, Zan 12:1-8)

⁶ Zezi deen maa wu Betani ni nɔɔnu wudoɲ sɔɔɔ ni, o yiri mu Simɔn. Wuntu deen ya yi nanyɔɔ mu. ⁷ Zezi na wura o di wodiu maɲa kalu tun, mu kaani wudoɲ tu o te. O maa jigɪ kunkwələ ka na su di trali nugə kalu səbu na daga tun. O ma vu o lo nugə kam Zezi yuu ni si o ma zul-o. ⁸ Zezi karabiə bam na ne kuntu tun, ba maa ba jigɪ wupolo. Ba maa te ba wi: «Bee mu yi o ja nugə kam o cɔɔɔ tuntu? ⁹ Dí ja wó

wani dí kwe-ka dí yəgi səbu zanzan dí ma wəli yinigə tiinə.»

¹⁰ Zezi ma lwarɪ ba na te kulɪ tun, yi o ta di ba o wi: «Bee mu yi á jigɪ kaani wum á yaara? O na ki-ni zulə yalu tun yi kəm-laa mu o ki-ni.

¹¹ Ku nan na yi yinigə tiinə, bantu wura mu di abam maɲa maama si á taá zəni-ba. Ku daari amu nan bá ta wura di abam maɲa maama.

¹² Kaani wum na logi nugə kam a yira ni tun, ku bri ni o wuuri o turi a yira yam mu, si ba laan kwe-ni ba ki. ¹³ A lagɪ a ta cɪga mu di abam si, ba na wó tɔɔli amu kwər-ywəɲə kam lugu bana je maama ni tun, baá ta kaani wum kuntu di taani si ba taa guli o gulə.»

Zudasɪ na ki ni di Zwifə yigə tiinə bam si ba ja Zezi te tun

(Marki 14:10-11, Luki 22:3-6)

¹⁴ Kuntu kwaga ni, Zudasɪ Yiskariyo wulu na yi Zezi karabiə fugə-bale bam wu didwa tun laan ma zaɲi o vu Zwifə bam kaanum yigə tiinə bam te. ¹⁵ O ma bwe-ba o wi: «Abam wó pa amu bee mu, si a bri abam cwəɲə si á ja Zezi?»

Ba na ni kuntu tun, ba ma se si ba pa-o sɛbu-dala fiintɔ. ¹⁶ Ku na puli maɲa kam kuntu ni tun, o laan ma kwaantɔ o beeri cwɛnɛ si o ja Zezi o ki ba jia ni.

**Zezi na di Pakɩ candiɛ wɔdiu
di o karabiɛ bam te tun**

(*Mariki 14:12-26, Luki 22:7-23,
Zan 13:21-30, 1 Korenti 11:23-25*)

¹⁷ Ku ma ba ku yi de dilu ba na puli si ba di dɛpe dilu ba na jigi dabili di wɔni tun. Zezi karabiɛ bam ma vu ba bwe-o ba wi: «Nmu lagɩ si di di Pakɩ candiɛ kam jɛgɛ kɔɔ ni mu, si di vu di ti woɲo maama yiɛgɛ di pa-m?»

¹⁸ O ma lɛri-ba o wi: «Zaɲɩ-na á vu tuw kum wu nɔɔnu donɛ te, si á ta did-o ni: «Karanyina mu wi, o maɲa kam yiɛ. O nan lagɩ o tɔgi di o karabiɛ bam o ba nmu sɔɲɔ mu, si ba di Pakɩ candiɛ kam wɔdiu da.»

¹⁹ O karabiɛ bam ma vu ba ki o na tagɩ kulɩ tun, yi ba kwe candiɛ kam wɛɛnu tum ba ti.

²⁰ Tɩga ma ba ka yi. Zezi di o karabiɛ fugɛ-bale bam laan ma jɛni si ba di wɔdiu kum. ²¹ Ba na wura ba di tun, Zezi laan ma ta o wi: «A lagɩ a ta cɩga mu di abam si, abam wu nɔɔnu diduɔ mu lagɩ o yɛgi amu o pa nɔɔna.»

²² Ba na ni kuntu tun, ba wɔru ma tiini ti cɔgi zanzan, yi ba puli si ba taa bwe-o diduɔ diduɔ ba wi: «Amu Yuutu, ku yi amu mu na?»

²³ O ma lɛri-ba o wi: «Nɔɔnu wulu na tɔgi di amu o lu zuɲa diduɔ wɔni tun mu lagɩ o yɛgi amu o pa nɔɔna.

²⁴ Ku nan maɲɩ si amu Nabiin-bu wum vu a ti, ni We tɔɔ kum na maɲɩ ku bri a taani te tun. Ku nan za wó ta yi lɛeru mu ku pa nɔɔnu wulu na wó yɛgi amu Nabiin-bu wum o pa tun. Ba ya na maɲɩ ba wu luɲi nɔɔnu wum kuntu, ku ya wó ta gara.»

²⁵ Zudasɩ wulu na lagɩ o yɛg-o o pa tun laan ma bwe-o o wi: «Karanyina, ku yi amu mu na?»

Zezi ma lɛr-o o wi: «Mu ka da n taga.»

²⁶ Ba na wura ba di maɲa kalɩ tun, Zezi ma kwe dɛpe yi o ki We le di ɲwaani. O ma daari o fɔ-di o pa o karabiɛ bam yi o wi: «Joɲi-na á di, si dintu yi a yira mu.»

²⁷ O daa ma kwe tweeru biɛ sana di zuɲa, yi o ki We le ti ɲwaani. O ma kwe o pa-ba yi o wi: «Abam maama joɲi-na á nyɔ. ²⁸ Wo-nyɔɔru tuntɩ mu yi a jana kalɩ na lagɩ ka nuɲi ka duri si ka ma vri nɔɔna zanzan ba lwarum wɔni tun. Ku maa bri ni We goni ni si Dɩ yagi nɔɔna lwarum Dɩ ma cɛ-ba amu jana kam ɲwaani. ²⁹ Taá ye-na ni, a daa bá

nyɔ wo-nyɔɔru tintu, si ku taa ve maɲa kam abam na wú tɔgi dɛ amu á jɛni amu Ko Wɛ paari dum wɔni, si dí daa nyɔ daani.»

³⁰ Ba laan ma leeni ba zuli Wɛ, yi ba daari ba nunji ba vu Olivi piu yuu.

Zezi na wuuri o bri Pɛyɛri na wú vi-o te tun

(Mariki 14:27-31, Luki 22:31-34, Zan 13:36-38)

³¹ Zezi laan ma ta dɛ ba o wi: «Titu dintu titi nɔɔ mu abam maama wú joori amu kwaga ni, ni Wɛ tɔnɔ kum na maɲi ku bri te tun. Wɛ deen tagi Dɛ wi:

«Áa pa ba gu nayiru wum,
yi o peeni sum maama jagi.»

³² Ku daari, Wɛ na joori Dɛ bi-ni, áa da yigə a vu a taa cəgi abam Galile ni.»

³³ Zezi na tagi kuntu tun, Pɛyɛri ma ta did-o o wi: «Nɔɔna bam maama na maɲi ba joori nmu kwaga ni, amu bá fɔgi a joori nmu kwaga ni.»

³⁴ Zezi ma ta lər-o o wi: «A lagɛ a ta cɪga mu dɛ nmu si, titu dintu titi nɔɔ mu, ku na wú loori si cibwɔ keeri tun, nmu wú fu kuni bitɔ ni n yəri amu.»

³⁵ Pɛyɛri laan ma ta did-o o wi: «A bri a bá fu ni a yəri nmu, ku na

maɲi ku yi ba na lagɛ ba gu amu dɛ nmu maama dɛ.»

Zezi karabiə bam maama dɛ ma ta kuntu doɲ.

Zezi na cɛ dɛ Wɛ-loro te tun

(Mariki 14:32-42, Luki 22:39-46)

³⁶ Zezi laan ma zaɲi o tɔgi dɛ o karabiə bam o vu jəgə kadoɲ, gaari na wura yi ba bə-ka ni Jesemani tun. O ma ta dɛ ba o wi: «Á taá je yo, si a vu daa a warɛ Wɛ si a ba.» ³⁷ O ma pa Pɛyɛri dɛ Zebede biə bale bam tɔg-o ba vu. O wu ma tiini ku cɔgi yi o bicari di. ³⁸ O ma ta dɛ ba o wi: «A wu mu tiini ku cɔgi si ku yi a tuvni. Á nan zigɛ-na yo, á taá kogili-ni si á warɛ Wɛ, si á yi zaɲi á dɔ.»

³⁹ O laan ma fufɔ o vu daa. O ma vi o yigə tɪga ni o wura o loori Wɛ yi o wi: «Amu Ko, ku na wai, si n pa cam dilu na lagɛ dɛ ba amu baɲa ni tun kɛ. Nmu nan kɛ te na yi nmu wubuɲa tun, si n yi kɛ amu wubuɲa na lagɛ kulu tun.»

⁴⁰ O na loori Wɛ o ti tun, o ma joori o vu o karabiə batɔ bam te. O ma na ni ba tigi ba dɔa. O ma zaɲi-ba, yi o ta dɛ Pɛyɛri o wi: «Bee mu yi abam warɛ si á kogili amu, si á yi zaɲi á dɔ si ku yi mumaɲa funfun dɛ? ⁴¹ Fɔgi-na á yiri á titi si á taá loori Wɛ, si á yi tu maɲum

dum maŋa ni. Beŋwaani nanzwənə wubuŋa laɣi si ya sɛ Baŋa-Wɛ, yi o yira laan bwənə.»

⁴² Zezi daa ma joori o vu daa, yi o loori Wɛ o wi: «Amu Ko, cam dntu na bá wani di li amu baŋa ni di yagi, yi a na maŋi si a zu di wu mu, amu ta sɛ si ku ki nmu wubuŋa na laɣi te tun.» ⁴³ O daa ma joori o vu o na ni ba ta tigi ba dɔa, dɔɔm na tiini di wai-ba tun ŋwaani. ⁴⁴ O ma yagi-ba, yi o joori o vu daa o daa ta loori Wɛ o ki kuni bitɔ, ni o ya na maŋi o ta kulu tun. ⁴⁵ O daa ma joori o vu o karabiə bam te, yi o ta di ba o wi: «Á ta tigi á dɔ mu na? Nii-na! Maŋa kam yiə, si ba ja amu Nabiin-bu wum ba ki nɔn-balwaarv jia ni. ⁴⁶ Zaji-na si dí vu. Nɔɔnu wulu na laɣi o yəgi-ni o pa tun maa buna.»

Ba na jaani Zezi te tun

(Mariki 14:43-50, Luki 22:47-53, Zan 18:3-12)

⁴⁷ Zezi ta na wura o ŋɔɔni kuntu tun, mu Zudasɩ wulu na yi o karabiə fugə-bale bam wu didva tun tu o yi o te, yi nɔn-kɔɔ zanzan tɔɣi did-o ku ba, yi ba ze su-lwaanv di da-lwaanv. Ku yi Zwifə nakwa

bam di ba kaanum yigə tiinə bam mu tɔŋi-ba. ⁴⁸ Zudasɩ ya maŋi o pa kɔɔ kum lwarɩ ni, o na ve o kukwəri nɔɔnu wulu tun, si ba ja kuntu tu.

⁴⁹ O laan ma yɔɔri o yi Zezi te o jɔɔn-o yi o wi: «Karanyina, dunle», yi o daari o kukwər-o. ⁵⁰ Zezi ma ta did-o o wi: «Amu cilonj, nmu na tu si n ki kulu tun, ki-ku lila.»

Nɔɔna bam laan ma yi ba ja Zezi. ⁵¹ Nɔɔna balv na maŋi ba wu Zezi tee ni tun didva ma li o sugv o ma zagi kaanum yuutu wum tuntɔŋnu zwe o go. ⁵² Zezi ma ta did-o o wi: «Joori n sin n sugv kum ku polo ni, si nɔɔnu wulu maama na soe jara di sugv tun, sugv mu wú gv ku tu. ⁵³ Nmu yəri ni, a ya na laɣi zənə, a ya wú ta di a Ko Wɛ, yi o da o tɔŋi malest kɔɔ kuni fugə-bile, si si ba si wəli-ni na? ⁵⁴ Amu nan ya na ki kuntu, Wɛ tɔɔ kum na bri ni ku maŋi si ku ki amu te tun daa wú wani ku ki na?»

⁵⁵ Zezi laan ma bwe kɔɔ kum o wi: «Abam na kwe su-lwaanv di da-lwaanv á ba si á ja amu tun, a yi ŋwunu mu na? De maama a yəni a je Wɛ-di-kamunu kum wuni a bri nɔɔna, yi á wu jaani-ni. ⁵⁶ Kuntu maama nan ki, si ku pa faŋa faŋa

We nijonɲə bam na pupunɪ kulɔ We tɔnɔ kum wunɪ tun mu ba ku sunɪ ku kɪ.»

Zezi karabiə bam na ni kuntu tun, ba ma duri ba viiri ba daar-o.

Ba na di Zezi taani te tun

*(Mariki 14:53-65,
Luki 22:54-55,63-71,
Zan 18:13-14,19-24)*

⁵⁷ Nɔɔna balu na tu ba ja Zezi tun ma ja-o ba vu ba kaanum yuutu Kayifu sɔɲɔ, mɛ Zwifə cullu karanyina tiinə dɪ ba nakwa bam na maɲɪ ba kikili da tun. ⁵⁸ Pɪyɛɛɪ ma dalɪ o tɔɲɪ ba kwaga, o da o vu o yi kaanum yuutu wum sɔɲɔ. O ma zu o jɔni sɔɲɔ kum tintuɲna bam tee ni, si o nii kulɔ na lagɪ ku kɪ Zezi tun. ⁵⁹ Zwifə kaanum yigə tiinə bam dɪ ba sariya-dirə nakwa bam maama maa kwaani si ba na nɔɔna balu na wɔ fɔ vwan ba pa Zezi tun, si ku bri ni ku maɲɪ si ba gu-o. ⁶⁰ Nɔɔna zanzan ma zaɲɪ ba fɔ vwan ba pa-o, yi ba daa ta wu wani ba na kulɔ na bri ni ku maɲɪ si ba gu-o tun. Ku kwaga seeni mu nɔɔna bale zaɲɪ ba ba, yi ba ta ba wi: ⁶¹ «Nɔɔnu wuntu tagɪ o wi, wum wɔ wani o magɪ dɪbam We-di-kamunu kum maama o dɪ tuga ni, yi o joori o ma da yatɔ o lɔ-ka.»

⁶² Kaanum yuutu wum na ni kuntu tun, o laan ma zaɲɪ o bwe Zezi o wi: «Nɔɔna bantu na tagɪ kulɔ ba pa nmu tun, nmu ba jigɪ taani si n ləri na?» ⁶³ Zezi maa cum. Kaanum yuutu wum laan ma ta did-o o wi: «Kwarɪ ɪwɪa Tu Baɲa-We fuvni, si n ta n bri dɪbam, nmu yi We Bu Kriɪ wum Dɪ na tuɲɪ tun mu na?»

⁶⁴ Zezi ma lər-o o wi: «Mu ka da n taga. Amu nan lagɪ a ta dɪ abam ni, abam wɔ ba á na Nabiin-bu wum o na je Dam-fɔɔ Tu Baɲa-We jazum ni, yi á ta wɔ daari á na-o o na nuɲɪ We-sɔɲɔ ni o maa bunt kunkwənu wunɪ.»

⁶⁵ Kaanum yuutu wum na ni kuntu tun, o ma zaɲɪ o kaari o tutɪ gɔɔ, si ku bri ni o wu tiini ku cɔɲɪ dɪ Zezi taani dum. O ma ta o wi: «Nii-na, o ɲɔɔni o twɪ We mu, o paɪ o dɪ We ma daani mu. Dɪ daa ba lagɪ maana tiinə si ba ɲɔɔni o taani dum. Abam maama maɲɪ á ni, o na ɲɔɔni o twɪ We te. ⁶⁶ Kuntu tun, abam wi bɛɛ mu?»

Ba ma lər-o ba wi: «O maɲɪ si ba gu-o mu.»

⁶⁷ Ba laan ma twɪ lileeru ba yagɪ o yiə ni, yi ba mag-o lanyurani. Badaara ma lɔ o pupwaanɔ, ⁶⁸ yi ba wi: «Nmu na yi Kriɪ wum We na tuɲɪ tun, si n lwari n bri dɪbam wɔlu na magɪ-m tun.»

Piyeeri na suni o vin Zezi te tun

(*Mariki 14:66-72, Luki 22:56-62,
Zan 18:15-18,25-27*)

⁶⁹Kantu maɗa kam ni Piyeeri maa je kunkɔɔ kum wuni. Kaanum yuutu wum soɗo tuntun-kana ma vu o te, yi o ta did-o o wi: «Nmu di tɔgi di Zezi, Galile tu wum mu.»

⁷⁰Piyeeri ma fu ba maama yigə ni o wi: «A yəri wonjo kulɔ nmɔ na tɛ tun.» ⁷¹O ma zanɔ o nuɗi manɔɗo ni. Tuntun-kana kadoɗ di daa ma na-o, yi o ta di nɔɔna balɔ na wurɔ tun o wi: «Nɔɔnu wuntu tɔgi di Nazareti tu Zezi mu.»

⁷²Piyeeri ma du durə, yi o ta fu o wi: «A bri a yəri nɔɔnu wum kuntu.»

⁷³Ku na ki fun tun, nɔɔna badonna ma vu ba ta di Piyeeri ba wi: «Nmu suni n yi ba kɔɔ kum wu nɔɔnu didwa mu. Nmu gwanja kam mu bri ni n suni n nuɗi daani mu.»

⁷⁴O laan ma soɔɔ o pa o titi, si ku bri ni o taani dum yi ciga, yi o wi: «A bri a yəri nɔɔnu wum kuntu.»

O na tagi kuntu tun, cibwɔ laan ma da ku keeri. ⁷⁵Piyeeri laan ma guli Zezi ya na tagi kulɔ did-o o wi: «Ku na wú loori si cibwɔ keeri tun, nmɔ wú fu kuni bitɔ ni n yəri amɔ.» O na guli kuntu tun, o laan ma nuɗi, yi o tiini o keeri zanzan.

**Ba na jaani Zezi ba
vu Pilati te te tun**

(*Mariki 15:1, Luki
23:1-2, Zan 18:28-32*)

27 Tɔga na tu ka puuri tituti tun, Zwifə kaanum yigə tiinə bam di ba tu kum nakwa bam maama ma ki ni daani, si ba pa ba gu Zezi. ²Ba ma ja-o ba vɔ, yi ba ja-o ba vu ba ki guvirma tu Pilati juɗa ni.

Zudasɔ na gu o titi te tun

(*Tituɗa Tɔnɔ 1:18-19*)

³Zudasɔ wulu na yəgi Zezi o pa nɔɔna bam tun na lwarɔ ni ba di o sariya yi ba lagi ba gu-o tun, o wu laan ma cɔgi di o na ki kulɔ tun, yi o joori o kwe səbu-dala fiintɔ kum, si o pa kaanum yigə tiinə bam di nakwa bam. ⁴O ma ta di ba o wi: «Amɔ ki wo-balɔɔ, di a na yəgi nɔɔnu wulu na wu ki kulɔkulɔ tun a pa abam yi ba lagi ba gu-o tun.»

Ba ma lər-o ba wi: «Dɔbam yigə tərə, ku tɔgi di n titi.»

⁵O laan ma kwe səbu kum o vu o di o yagi Wɛ-di-kamunu kum wuni, yi o daari o vu o kuuri gɔna o ti.

⁶Kaanum yigə tiinə bam dɛen ma kwe səbu kum yi ba wi: «Səbu

kuntu yi jana nyum mu, ku culə si dī gwaani-ku We-digə səbiə bam wuni.»

⁷Ba ma bwe daani, yi ba ma-ku ba yəgi tiga kadoŋ, ka yiri mu Kamə-mərv tiga, yi ba ma ki vərə yibeelə jəgə. ⁸Kuntu ŋwaani mu nɔɔna jigi jəgə kam kuntu ba ma bə ni Jana tiga, si ku ba ku yi zum.

⁹⁻¹⁰Kuntu ma pa We nijonnu Zeremi deen na tagi kulu faŋa faŋa tun ba suni ku ki. O deen tagi o wi: «Ba kwe səbu-dala fiintə mu, ba ma yəgi kamə-mərv tiga kam, ni Baŋa-We deen na pe-ni ni, si a ta te tun. Ku maa yi səbu kulu Yisrayeli dwi tiinə bam na se si ba ma yəgi nɔɔnu wum tun mu.»

Pilati na bwe Zezi taani te tun

(Marki 15:2-15, Luki

23:3-5, 13-25, Zan 18:33—19:16)

¹¹Zezi ma zaŋi o zigi guvurma tu Pilati yigə ni. Guvurma tu wum ma bwe-o o wi: «Nmu mu yi Zwifə bam pe wum na?»

Zezi ma lər-o o wi: «Mu ka da n taga.»

¹²Ku daari Zwifə kaanum yigə tiinə bam di ba nakwa bam na ŋɔɔni taani dilu maama ba pa-o tun, o wu ləri kulukulɔ. ¹³Pilati ma ta did-o o wi: «Nmu wu ni ba na ŋɔɔni kulu maama ba pa nmu tun na?»

¹⁴Zezi ma wu se si o ləri ba taani dim diludulu. Ku ma pa guvirma tu wum tiini o yi yəəu did-o.

¹⁵Bum maama Paki candiə kam maŋa na yəni ka yi, guvirma tu wum yəni o li puunu didwa mu o pa nɔn-kəgə kum, nɔnɛni bantu na lagi wulu tun. ¹⁶Kantu maŋa kam ni puunu wudoŋ maa wura, o yiri mu Barabasi. Nɔɔna maama deen ye o kəm-balwaaru tum ni ni. ¹⁷Nɔɔna bam na tu ba la daani tun, Pilati ma bwe-ba o wi: «Abam lagi si a yagi bantu wɔɔ mu a pa abam? Ku yi Barabasi mu naa Zezi wulu ba na bə-o ni Krisi tun mu?» ¹⁸O deen bwe-ba kuntu, beŋwaani o ye ni, ku yi wu-guru ŋwaani mu ba jaani Zezi ba ki o jiga ni.

¹⁹Pilati na je sariya dim jəgə kam ni tun, o kaani ma tɔŋi ni o pa-o o wi: «Yi zaŋi n ki nɔɔnu wum kuntu kulukulɔ, o na jigi ciga tun ŋwaani. Beŋwaani titu duntu ni amu tiini a na yaara zanzan di nɔɔnu wum kuntu dundwia wuni.»

²⁰Zwifə kaanum yigə tiinə bam di ba nakwa bam ma sugi nɔn-kəgə kum, si ba ta di Pilati ni, o yagi Barabasi o pa-ba, si o daari o pa ba gu Zezi. ²¹Pilati daa ma joori o bwe-ba o wi: «Nɔɔna bantu bale wuni, abam lagi si a yagi wɔɔ mu a pa abam?»

Ba ma lər-o ba wi: «Barabasi.»

²² Pilatı laan ma bwe-ba o wı: «Sı ku na yı Zezi wulu ba na bə-o nı Krişi tun, abam wı a kı-o ta mu?»

Ba maama ma ta dıd-o ba wı: «Pa-o tuun-dagara baŋa nı n gu.»

²³ O ma joori o bwe-ba o wı: «Wuntu kı bɛɛ mu o cɔɣı?»

Ba laan ma tiini ba kaası baŋa baŋa ba wı: «Pa-o tuun-dagara baŋa nı n gu.»

²⁴ Pilatı ma lwarı nı ku ba jıɣı kuri sı o taa ŋɔɔnı taan taan, ku na laɣı ku ja bubwaka ku ba tun ŋwaanı. O ma joŋı na o ma san o jia nɔn-kɔɔ kum maama yigə nı, yı o wı: «A yigə tɔɣı ka təri nɔɔnu wuntu tuunı dum wunı. Ku yı abam yigə mu.»

²⁵ Nɔn-kɔɔ kum maama ma lər-o ba wı: «Yaɣı sı o tuunı dum caa taa tɔɣı dıbam dı dı biə.»

²⁶ O laan ma yaɣı Barabaı o pa-ba. O ma daarı o pa ba maɣı Zezi, yı o pa-ba cwəŋə sı ba ja-o ba vu ba pa tuun-dagara baŋa nı ba gu.

Ba na jaanı Zezi ba vu ba pa tuun-dagara baŋa nı te tun

(*Marıki 15:16-41, Luki 23:26-49, Zan 19:2-3,17-30*)

²⁷ Guvırma tu wum pamaŋna bam laan ma ja Zezi ba vu ba zu o sɔŋɔ kum kunkɔɔ. Pamaŋna kɔɔ kum maama ma gilim-o da. ²⁸ Ba ma lı o gwaaru tum, yı ba daarı ba zu-o gwar-sunɣ. ²⁹ Ba ma sɔ sabarı

yipugə ba pu o yuu nı. Ba ma kwe miu ba ma ji nacəgə ba kı o jazım nı. Ba laan ma yáal-o ba mwana, yı ba ve ba kuni doonə o yigə nı, yı ba tɛ ba wı: «Zwifə bam pɛ, dunle.» ³⁰ Ba ma daarı ba twı lileeru ba yaɣı o yıra nı, yı ba jıɣı miu kum ba lɛ o yuu nı.

³¹ Ba na mwan-o ba ti tun, ba laan ma lı gwar-sunɣ kum, yı ba daarı ba joori ba zu-o o tutı gwaaru tum. Ba laan ma ja-o ba nuŋı ba vu sı ba pa-o tuun-dagara baŋa nı.

³² Ba na jig-o ba maa kɛ tun, ba ma jeeri nɔɔnu wudonɣ, o yırı mu Simɔn o nuŋı Sireenı mu. Pamaŋna bam ma fı-o ba pa o joŋı tuun-dagara kam o zuɣı sı ba vu. ³³ Ba maama ma vu ba yi jəgə kadoŋ ba na bə sı Goligota tun. Yırı dum kuntu kuri mu Yukol-pva piu. ³⁴ Ba na yi da tun, ba ma kı sana ba gwaanı dı liri silu ni na cana tun ba pa Zezi sı o nyo. O ma lanı o nii, yı o wu sɛ sı o nyo.

³⁵ Ba laan ma ja-o ba pa tuun-dagara kam baŋa nı. Ba na pag-o kuntu tun, ba ma kwe o gwaaru tum sı ba maŋı-tı ba pa daanı. Ba ma ta jɔɔ sı ba nii, wɔɔ mu wú twəri kulı o na laɣı tun.

³⁶ Ba laan ma je da ba yır-o.

³⁷ Ba deen ma tantı tɔɔ dagara kam yıra nı Zezi yuu baŋa nı, sı ku brı kulı o na kı o cɔɣı yı ba gu-o tun. Ba deen pupunı ba wı:

«Wuntu yi Zezi wulu na yi
Zwifə bam pe tun mu.»

³⁸Ba ma daari ba ja ŋwuna bale ba pa dagari sidonnə baɲa ni. Ba ma cwi didwa Zezi jazim ni. Wuwum maa wu o jagwiə ni. ³⁹Nɔɔna balu na tɔgi da ba ke tun maa niə, yi ba gɔgisi ba yuni yi ba twi-o. Ba maa yaal-o, ⁴⁰yi ba wi: «Nmu ya na buɲi si n cɔgi We-di-kamunu kum n di tɔga ni si n daari n ma da yatɔ n joori n fɔgi n lo-ka tun, nmu na suni n yi Baɲa-We Bu, si n laan vri n titi, n tu dagara kam yuu ni si di nii.»

⁴¹Zwifə nakwa bam di ba kaanum yigə tiinə di ba cullu karanyina tiinə bam di maa twi-o ba mwana, yi ba tɛ daani ba wi: ⁴²«O yəni o vri nɔɔna badonnə ŋwia, yi o laan wari o titi ŋwia o vri. O maa bri ni o yi Yisrayeli dwi tiinə pe mu. O laan nan tu dagara kam yuu ni lele si di nii, si di wu ba di suni di sɛ-o. ⁴³O ta bri ni o tɔgi We, yi o tɛ si o yi We Bu mu. Kuntu, We na suni Dl lag-o, si Dl laan joŋ-o Dl yagi.»

⁴⁴Ŋwuna balu ba na pagɔ dagari sum baɲa ni ba wəli da tun di maa jig-o ba twi kuntu doŋ.

⁴⁵Ku ma vu ku yi maɲa kam we na tu di yi yupari baɲa ni tun. Lugu kum maama ma ba ku ji lim ku vu ku yi we-gunim maɲa ni, ⁴⁶ku ki nuneeni luu batɔ mu tɛ. Maɲa kam kuntu ni Zezi laan ma kaasi baɲa

baɲa di kwər-dia o wi: «Eli, Eli, lema sabakitani?» Taani duntu kuri mu: «Amu We, amu We, bɛɛ mu ki yi n yagi amu?»

⁴⁷Nɔɔna balu na zigi da yi ba ni taani dum tun ma buɲi ni, o bə Eli mu si o ba. ⁴⁸Ba didwa ma ki lila o duri o vu o kwe sipɔɔ. O ma di-ku sa-nywana wuni, yi o daari o ki-ku miu ni ni, o vu o tɛ o pa Zezi si o nyo. ⁴⁹Nɔɔna badaara bam na nɛ kuntu tun, ba maa wi: «Yagi si di cɔgi di nii, Eli wu ba o joŋ-o o yagi na?»

⁵⁰Zezi daa ma joori o kaasi di kwər-dia baɲa baɲa. O laan ma pa o siun ti.

⁵¹Zezi na tigi kuntu tun, gɔɔ kulu ba na ləgi ba ma ci We-di-laa kum tun ma kaari bile, ku zigi baɲa ni ku tu ku kwaari ku kuri. Tɔga kam maa sisinɔ, yi pulwaaru bagɔ ti yari. ⁵²Yibeelə yam ma puri. Ku daari We non-ŋuna balu ya na tigi tun zanzan ma joori ba bi ba yagi tɔvni, ⁵³yi ba nuɲi ba yibeelə wuni, maɲa kalu Zezi titi na tu o bi o yagi tɔvni tun kwaga ni. Bantu laan ma vu ba zu We titi tuw Zeruzalem wu ba pa nɔɔna zanzan na-ba.

⁵⁴Pamaɲna bam yigə tu wum di o nɔɔna balu na wura ba yiri Zezi tun ma na tɔga kam sisinɔim dum, di kulu maama na ki tun. Fuvni ma tiini di zu-ba, yi ba tɛ ba wi: «Nɔɔnu wuntu ya suni o yi Baɲa-We Bu mu.»

⁵⁵ Kaana zanzan dɪ tɔɔɪ ba wura, ba ma zɪɔ yigə yigə yɪ ba niə. Bantu deen ya tɔɔɪ dɪ Zezi mu ba nuɲi Galile ba ba, yɪ ba yəni ba tɔɔɪ ba zən-o. ⁵⁶ Mari wulu na nuɲi Magidala tɪn deen tɔɔɪ o wu kaana bam kuntu wunu, didaani Mari wulu na yɪ Zakɪ dɪ Zuzefu nu tɪn, ku wəli dɪ Zebede biə bam nu.

Ba na kɪ Zezi bɔɔni wunu te tɪn

(*Mariki 15:42-47, Luki 23:50-56, Zan 19:38-42*)

⁵⁷ Nɔɔnu wudonɔ deen mu wura, o yɪɪ mu Zuzefu, o na nuɲi Arimati, yɪ o kwəri o yɪ nadum. Wuntu dɪ deen yɪ Zezi karabu mu. Tɪga deen na lagɪ ka yɪ tɪn, ⁵⁸ o ma zaɲɪ o vu Pilatɪ te, sɪ o loor-o cwəɲə sɪ o vu o kwe Zezi yura yam o kɪ. Pilatɪ ma sɛ, yɪ o pa ni sɪ ba kwe Zezi yura yam ba pa-o. ⁵⁹ Zuzefu laan ma vu o kwe Zezi yura yam o pipiri-ya dɪ gar-jalɪ dɪlu na lana tɪn. ⁶⁰ Ba ma daari ba kwe-ya ba ja vu ba tiɲi piu bɔɔni wunu. Duntu maɲɪ dɪ yɪ o tutɪ nyum mu, ba deen lugi-dɪ piu yura ni mu. Dɪ yɪ bɔn-dvuri mu. Ba na tiɲi Zezi yura yam da tɪn, ba laan ma bibili kandwe-pulɔɔ kamunu ba ma pɪ bɔɔni dɪm ni, yɪ ba daari ba viiri. ⁶¹ Ba na wura ba kɪ-o kuntu tɪn, Mari wulu na nuɲi Magidala tɪn

dɪ Mari wudonɔ wum maa je yibeeli dɪm yigə ni ba niə.

Ba na pɛ pamaɲna yɪɪ yibeeli dɪm te tɪn

⁶² De dɪm Zwifə bam na yəni ba ti ba yigə sɪ ba siun de dɪm laan yɪ tɪn ma kɛ. Tɪga na puvuri yɪ ku yɪ ba siun de dɪm tɪn, Zwifə kaanum yigə tiinə bam dɪ Farizian tiinə bam laan ma zaɲɪ ba vu Pilatɪ te. ⁶³ Ba ma ta did-o ba wɪ: «Dɪbam tu, dɪ guli ni, vwan nyum wum ya na wura maɲa kalu tɪn, o deen tagɪ o wɪ, wum wó joori o bi da yatɔ de ni. ⁶⁴ Kuntu ɲwaani, nan pa ni sɪ nɔɔna wuuri ba vu ba fəri yibeeli dɪm ni, sɪ ba fɔɔɪ ba taa yɪɪ-dɪ sɪ ku vu ku yɪ da yatɔ yam. Ku na dai kuntu, o karabiə bam wó wani ba vu ba kwe-o ba ja viiri, yɪ ba daari ba ta dɪ nɔɔna ba wɪ, o bi o yagɪ tɔvni mu. Kuntu ma wó pa ba vwan yam laan tiini ya ji cɪga ku dwəni pulim dɪm ni.»

⁶⁵ Pilatɪ ma sɛ yɪ o wɪ: «Abam jigɪ nɔɔna. Nan pa-na ba vu sɪ ba kwaani ba taa yɪɪ-dɪ, sɪ ku maɲɪ dɪ abam na lagɪ te tɪn.»

⁶⁶ Ba ma zaɲɪ ba vu yibeeli dɪm jəgə kam, ba fəri dɪ ni kandwe kamunu kum na pɪ tɪn. Ba ma daari ba yagɪ nɔɔna da sɪ ba taa yɪɪ-dɪ.

Zezi na bi o yagɪ tʊvni te tun

(*Mariki 16:1-8, Luki
24:1-12, Zan 20:1-10*)

28 Ba siun de dum na ke tun, ti-bra-pura ni Mari wulu na nuɲi Magdala tun di Mari wudoɲ wum ma zaɲi ba vu yibeeli dum jəgə kam si ba nii. ²Tɪga ma da ka sisiɲi zanzan. Baɲa-We maleka ma nuɲi weyuu ni, ka tu ka ba ka bibili kandwe kamunu kum ka yagɪ daa ni, yi ka daari ka jəni di baɲa ni. ³Ka yibiyə maa tiini ka nyuna ni dva na pipili te tun, yi ka gwaaru tun di tiini ti puri pari pari. ⁴Nɔɔna balu na wura ba yiri yibeeli dum tun ma bəri di fuvni nuneɛni ba tigi mu te.

⁵Maleka kam laan ma ta di kaana bam ka wɪ: «Á yi taá kwarɪ fuvni. Amu ye ni abam lagɪ si á na Zezi wulu ba na jaani ba pa tʊvni-dagara kam baɲa ni ba gu tun mu. ⁶O nan təri yo. O joori o bi o yagɪ tʊvni, nuneɛni o ya na maɲi o ta kulu di abam tun. Nan ba-na á nii o yira yam ya na tigi me tun. ⁷Abam nan ki lila á vu á ta di o karabiə bam ni, We pe o joori o bi o yagɪ tʊvni, yi o laan wú da yigə o vu o taa cəgi abam Galile ni. Dáani mu á wú vu

á na-o. Mu kulu a na lagɪ a ta a bri abam tun.»

⁸Maleka kam na tagɪ kuntu tun, kaana bam ma ki lila ba nuɲi yibeeli dum jəgə kam ni ba maa kɛa, yi fuvni di wupolo kamunu jigi-ba. Ba ma duri ba vu si ba ta di Zezi karabiə bam kulu na ki tun.

⁹Ba na maa ke tun, Zezi ma da o jeeri-ba, yi o ki-ba le. Ba ma vu ba yi o te, ba kuni doonə ba ja o ne yi ba zul-o. ¹⁰Zezi ma ta di ba o wɪ: «Á yi taá kwarɪ fuvni. Ve-na a ko-biə bam te, si á ta di ba si ba vu Galile, si dáani mu baá na amu.»

¹¹Kaana bam na nuɲi yibeeli dum jəgə kam ni kuntu tun, nɔɔna balu na wura ba yiri-di tun badaara ma zaɲi ba joori ba vu tuw kum wu, yi ba ta kulu maama na ki tun ba bri Zwifə kaanum yigə tiinə bam.

¹²Kaanum yigə tiinə bam laan ma vu ba ɲɔɔni di tuw kum nakwa bam. Ba ma ki ni daani yi ba kwe səbu-fɔɔ ba pa pamaɲna bam, ¹³yi ba wɪ: «Abam maɲi si á ta ni, Zezi karabiə bam mu tu tutu ni, ba ɲɔ o yira yam ba kwe ba ja viiri, yi abam tigi á dɔa. ¹⁴Guvirma tu wum nan na tu o lwarɪ ku ni ni, yi ku na jigi taani, dɪbam wú ɲɔɔni dí joɲi abam dí yagɪ, si liə yi taa jigi abam.»

¹⁵Pamaɲna bam ma jorɲi səbu kum, yɪ ba sunɪ ba kɪ kulɔ ba na tagɪ-ba sɪ ba kɪ tun. Mu taanɪ dintu mu Zwifə bam jɪgɪ ba tɛa, ku ba ku yɪ zum maama.

**Zezi na ɲɔɔnɪ kulɔ dɪ o
karabiə bam o kweeli tun**

*(Marikɪ 16:14-18, Luki 24:36-49,
Zan 20:19-23, Titvɲa Tɔnɔ 1:6-8)*

¹⁶Zezi karabiə fugə-dɪdva kam laan ma zaɲɪ ba vu Galile, piu kulɔ yuu nɪ o na maɲɪ o ta dɪ ba sɪ ba vu tun. ¹⁷Ba ma sunɪ ba vu ba na-o, yɪ ba kuni doonə ba zul-o. Badaara

maa ta jɪgɪ bubwɛa dɪd-o. ¹⁸Zezi laan ma vu o yɪ ba te, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Wɛ pɛ-nɪ dam sɪ a taa te wɛyuu dɪ tɪga baɲa wəənu maama. ¹⁹Kuntv ɲwaanɪ, nan ve-na lugv baɲa dwi tiinə maama te, sɪ á pa ba ji amv karabiə, sɪ á daart á miisi-ba na wunɪ dɪ amv Ko Wɛ yɪrɪ, dɪ amv na yɪ Dɪ Bu tun yɪrɪ, dɪ Dɪ Joro kum yɪrɪ ɲwaanɪ, ²⁰sɪ á daart á brɪ-ba sɪ ba sɛ woɲo kulɔ maama amv na pɛ abam ni sɪ á kɪ tun. Nan taá ye-na nɪ, amv wó ta wura dɪ abam maɲa maama, sɪ ku vu ku yɪ lugv tiim maɲa.»

We taani dɔlv

MARUKI

na pupuni tun

We taani dɔlv Maruki na pupuni tun na bri dɔbam kulv tun mu tuntu

Maruki yɛ wulv deen na tɔgi o tunɔ We titunɔ o zani Pooli dɛ Pɛyɛɛɛɛ tun mu. (Nii-na Titunɔ Tɔnɔ 13:5, Kolɔsɛ 4:10, 1 Pɛyɛɛɛɛ 5:13.)

Maruki tɔnɔ kum bri nɛ Zezi yɛ We Bu mu, o jigi ni wonɔ maama banɔ nɛ (Maruki 1:1 dɛ 15:39).

Maruki de yigɛ o pupuni Zan wulv na miisi nɔɔna na wonɛ tun na tu o kwe cwɛnɔ o pa Zezi te tun. O ta bri Zezi dɛ deen na pɛ Zan miis-o na wonɛ te dɛ sutaanɛ na maɲ-o te tun (Maruki 1:1-13).

O bri Zezi na bɛnɛ nɔɔna sɛ ba taa tɔg-o te, dɛ o na zaasɛ nɔɔna te, dɛ o na pɛ yawuna na yazurɛ yɛ o zɛli ciciri nɔɔna yura nɛ, yɛ o yagi nɔɔna lwarum o ma cɛ-ba te tun (Maruki 1:14—10:52).

Zezi wuuri o ta dɛ o karabiɛ bam nɛ, o na ve Zeruzalem, oɔ na yaara yɛ o tɛ, sɛ o laan joori o bi o yagi tɔvɛnɛ. Ba nan wu ni o taanɛ dum kuri (Maruki 8:31-32 dɛ 9:30-32 dɛ 10:32-34).

Zezi deen na maa zɔvɛɛ Zeruzalem tun, nɔn-kɔgɔ zul-o zanzan. Zwifɛ yigɛ tiinɛ bam maa cul-o. O laan ma zaasɛ nɔn-kɔgɔ kum dɛ o karabiɛ bam dɛ o duna dɛ o maa guri (pɔɔrum 11-13).

Tɔnɔ kum tiim jɛgɛ nɛ Maruki bri Zezi na tigi tɔvɛn-dagara banɔ nɛ yɛ o joori o bi te tun (pɔɔrum 14-16).

**Zan na miisi nɔɔna na
wɔnɩ yi o bri-ba te tɩn**

*(Matiyu 3:1-12, Luki
3:1-17, Zan 1:19-28)*

1 Baŋa-Wɛ Bu Zezi Kriɩ
kwɛr-ywɛŋɛ kam na puli te
tɩn mu tɩntɩ: ²Ku kɩ nɩ Wɛ nijɔŋnu
Ezayi na maŋɩ o pɔpɔnɩ kulu faŋa
faŋa yi o tɔɔli Wɛ kwɛrɛ o wɩ:

«Nii, amɩ Wɛ lagi a tɔŋɩ a
nɔɔnu mu,
sɩ o da nmu yigɛ o vu o kwe
cwɛŋɛ kalɩ nmu na wɔ ba
n tɔŋɩ da tɩn.»

³«Nɔɔnu mu wu kagua wɔnɩ o
tɔɔli kwɛrɛ o wɩ:

«Zaŋɩ-na á fɔŋɩ á kwe dí Yuutu
wum cwɛŋɛ kam,
o na lagi o ba o tɔŋɩ da tɩn.

Pa-na cwe silɩ o na lagi o ba
o tɔŋɩ tɩn fɔŋɩ sɩ yɔɔɩ
lanyɩranɩ.» »

⁴Ku deen sunɩ ku kɩ kuntu don
mu. Nɔɔnu wudoŋ deen mu wura,
o yɩɩ mu Zan. O maa wu kagua
wɔnɩ, yi o miisi nɔɔna na wɔnɩ
Wɛ ŋwaanɩ. O maa yɛni o tɔɔli
Wɛ kwɛrɛ, o bri nɔɔna nɩ ba
maŋɩ sɩ ba lɛni ba wuru ba
yagi kɛm-balwaarɩ, sɩ ba daari
ba pa o miisi-ba na wɔnɩ, sɩ Wɛ

laan wɔ yagi ba lwarum Dɩ ma
cɛ-ba. ⁵Nɔɔna zanzan maa yɛni ba
nuŋɩ Zude ti-biɛ bam maama dɩ
Zeruzalem ba ve o te. Ba na ve o
te kuntu tɩn, ba maa tɛ ba bri kulu
ba na kɩ ba cɔŋɩ tɩn. O laan maa paɩ
ba tu Zɔrden bugɛ kam wɔnɩ, yi o
miisi-ba na wɔnɩ Wɛ ŋwaanɩ.

⁶Zan deen zuurɩ gɔrɔ kulu ba na
sɔŋɩ dɩ yogondi kuru tɩn mu. O maa
mai kilɛ o ja o tɛŋɛ. O wɔdiu mu
yi kayɩra dɩ tuuru. ⁷O maa tɔɔli Wɛ
kwɛrɛ dɩ nɔɔna bam o wɩ: «Nɔɔnu
wudoŋ wɔ saŋɩ amɩ kwaga o ba,
wuntu tiini o dwe amɩ. A wu maŋɩ
sɩ a tiiri a lɩ o nɛ natra a pa-o. ⁸Amɩ
miisi abam na wɔnɩ mu. Wuntu nan
na tuɛ, oó miisi abam Wɛ Joro kum
wɔnɩ.»

**Zan na miisi Zezi
Kriɩ na wɔnɩ te tɩn**

*(Matiyu 3:13—4:11,
Luki 3:21-22, 4:1-13)*

⁹Maŋa kam kuntu nɩ, Zezi deen
ma nuŋɩ Galile tuw kudoŋ, ku yɩɩ
mu Nazaretɩ. O ma vu o yi Zan te,
yi o tu Zɔrden bugɛ kam wu yi Zan
miis-o na wɔnɩ. ¹⁰Zezi na maa nuŋɩ
na bam wɔnɩ tɩn, o ma na wɛyuu
na pɔrɩ yi Wɛ Joro kum tɔŋɩ da ku

tu o baŋa, yɪ kʊ nyɪ dɪ kunkwəŋə te. ¹¹ O ma ni kwəɾə laan na ŋɔɔni wɛyuu ni ka wɪ:

«Nmu mu yɪ amv bu-dua a na soe dɪ a wu maama.

A tiini a jɪɣɪ wupolo zanzan dɪ nmu.»

¹² Kʊ na-niə da mu Wɛ Joro kum dɛ kʊ pa o vu kagva wu. ¹³ O maa wu kagva kam wuni taan da fiinna. O na wura tun, sutaani laan ma tui o te, si dɪ gan-o si o ya ki o cɔɣɪ. O maa zʊvri dɪ kagv-vara, yɪ Wɛ maleɪ dɪ tui o te si zən-o.

**Zezi na bəŋi nɔɔna bana si
ba taa tɔɣ-o te tun**

*(Matiyu 4:12-22, Luki
4:14-15, 5:1-11)*

¹⁴ Ba dɛɛn ma ja Zan ba ki puna digə ni. Kuntu kwaga ni Zezi ma joori o vu Galile. O maa wura o tɔɔli Wɛ kwəɾ-ywəŋə kam o bri nɔɔna, ¹⁵ yɪ o wɪ: «Maŋa kam laan yiə, Wɛ paari dɪm na lagɪ dɪ ba nɔɔna titari ni tun. Kuntu ŋwaani, ləni-na á wɔɾv á yagɪ kəm-balwaaru tum, si á daari á sɛ Wɛ kwəɾ-ywəŋə kam.»

¹⁶ Zezi dɛɛn maa wu Galile nunu kum ni ni o veə. O ma na nɔɔna bale, ba na yɪ cɔɾv. Ba didva yiri mu Simɔn. O nyaani yiri mu Andre. Ba yɪ kaləŋ-jara mu. Ba maa wu na bam wuni ba duli buri si ba ma ja kale. ¹⁷ Zezi ma ta dɪ ba o wɪ:

«Zaŋɪ-na á ba á taá tɔɣɪ amv. Aá pa á taá beeri nɔɔna mu á pa-ni, si ba taa tɔɣɪ-ni, ni á na yəni á jaani kale te tun.» ¹⁸ O na tagɪ kuntu tun, ba ma zaŋɪ lɪla ba yagɪ ba buri sum, yɪ ba vu ba tɔɣɪ o kwaga.

¹⁹ Zezi na ve yigə funfun tun, o daa ma na nɔɔna bale. Ba didva yiri mu Zakɪ. O nyaani dɪ maa wura, o yiri mu Zan. Ba ko yiri mu Zebede. Ba maa wu naboro wuni ba kwɛ ba buri. ²⁰ O laan ma bəŋi-ba. O na bəŋi-ba kuntu tun, ba ma zaŋɪ lɪla ba yagɪ ba ko wum dɪ o tintuŋna bam naboro kum wuni, yɪ ba vu ba tɔɣ-o.

**Zezi na zəli cicirə
nɔɔnv yira ni te tun**

(Luki 4:31-37)

²¹ Zezi dɪ o karabiə ma tɔɣɪ daani ba vu ba zʊ tuw kudonɣ wu, kʊ yiri mu Kapernawum. Zwifə bam siun dɛ na yi tun, Zezi ma vu o zʊ ba Wɛ-digə kam si o bri-ba. ²² O na bri-ba tun, nɔɔna balv na wura tun maa tiini ba yɪ yəəu dɪ o zaasum dɪm, bɛŋwaani o ni-taani dɪm jɪɣɪ dam dɪ dwe ba titɪ cullu karanyina tiinə bam taani dɪm.

²³ Nɔɔnv wudonɣ dɛɛn maa wu ba Wɛ-digə kam wuni, yɪ cicirə jɪɣ-o. O ma kaasi dɪ kwəɾ-dia o wɪ: ²⁴ «Zezi, Nazareti tu, bɛɛ mu n lagɪ dɪbam tee ni? Nmu tu si n cɔɣɪ dɪbam dwi

mu na? A ye nmu na yi wulu. Nmu yi Wu-pongo Tu wulu We na tɔŋi tun mu.»

²⁵ Zezi ma kaani cicirɛ kam o wu: «Cɛgi sɔɔ, si n nuŋi n daari baaru wum.»

²⁶ O na tagi kuntu tun, cicirɛ kam ma tiini ka ja nɔɔnu wum ka su. Ka ma kaasi di kwɛr-dia yi ka nuŋi ka daari nɔɔnu wum.

²⁷ Nɔɔna bam na nɛ kuntu tun, ku ma su ba maama lanyirani, yi ba bwe daani ba wu: «Bɛɛ mu kuntu? O bɛi cwɛ-dɔŋa mu yi o zaasum dum jigi dam. Nii, o na te ciciri ni si viiri, yi si sɛ o ni.»

²⁸ Nɔɔna balu maama na zuuri Galile je sum ni tun deen ma ni Zezi ŋwa lula.

Zezi na pɛ yawuna zanzan na yazurɛ te tun

(Matiyu 8:14-17, Luki 4:38-44)

²⁹ Zezi di o nɔɔna bam ma nuŋi We-digɛ kam ni, ba tɔgi di Zaki di Zan ba vu ba yi Simɔn di Andre-ba sɔŋɔ. ³⁰ Paa maa jigi Simɔn tunkaani yi o tigɛ. Ba ma ta di Zezi ku na ki-o te tun. ³¹ O ma vu kaani wum te, o ja o juɔa o pa o zaŋi weeni. Paa kam ma da ka yag-o. O ma zaŋi o ki wɔdiu o pa-ba.

³² We na zu yi tɛga wura ka yi tun, nɔɔna maa jaani balu maama na yi yawuna di ciciri na jigi balu

maama tun ba tui Zezi te. ³³ Tu kum nɔɔna bam maama ma vu ba gilimi Simɔn-ba sɔŋɔ ni ni. ³⁴ Zezi ma pa nɔɔna zanzan na yazurɛ di ba yawuru dwi dwi, yi o daari o zɛli ciciri zanzan nɔɔna yira ni. O ma wu sɛ si ciciri sum ŋɔɔni kulukulu, si na maŋi si ye o na yi wulu tun ŋwaani.

³⁵ Tɛga na puuri titutu yi we daa ta wu puli tun, Zezi ma zaŋi o nuŋi o vu jɛgɛ kalu nɔɔn-nɔɔnu na tɛrɛ tun. O wura o wari We o yirani. ³⁶ Simɔn-ba laan ma zaŋi ba nuŋi si ba beeri o jɛgɛ. ³⁷ Ba na nɛ-o tun, ba ma ta did-o ba wu: «Nɔɔna bam maama lagi si ba na nmu.»

³⁸ Zezi ma lɛri-ba o wu: «Zaŋi-na si di ke di vu je sidonnɛ. A maŋi si a vu ti-balwa balu na wu yoba seeni tun a tɔɔli We kwɛrɛ kam. Ku yi kuntu ŋwaani mu a nuŋi We te a ba.»

³⁹ O laan ma beeri o tɔgi Galile wu maama. O maa yɛni o zuuri Zwifɛ bam We-di sum. O maa bɛi nɔɔna We cɛga kam, yi o zɛli ciciri nɔɔna yira ni.

Zezi na pɛ nanyɔŋɔ na yazurɛ te tun

(Matiyu 8:1-4, Luki 5:12-16)

⁴⁰ Nɔɔnu wudɔŋ deen mu wura, o na yi nanyɔŋɔ. O ma zaŋi o vu Zezi te, o kuni doonɛ o yigɛ ni o loor-o

o wɪ: «Nmu na laga, nɪ wani n pa a na yazurə a ji lanyirani.»

⁴¹O ɣwaŋa ma zu Zezi. O ma twi o juɔa o dwe-o, yi o wɪ: «Een. A laga. Zani di yazurə si n ji lanyirani.»

⁴²O na tagi kuntu bidwi baŋa ni tun, mu yawu kum yagi nɔɔnu wum, yi o yira yam ji lanyirani.

⁴³Zezi ma daa ta did-o o wɪ, o ve, yi o daari o kaan-o o wɪ: ⁴⁴«Yi zani n ta kulu na ki tun n bri nɔɔn-nɔɔnu. Nan yɔɔri n vu We kaanum tu wum te, si n pa o nii n yira yam, si n daari n kwe wəənu tilu Moyisi cullu tum na bri ni ti manɪ tun n pa-o, si o ma o kaani Baŋa-We. Kuntu wu bri nɔɔna maama ni n yawu kum suni ku je.»

⁴⁵Zezi na tagi kuntu tun, nɔɔnu wum ma nuɣi yi o kari o ɣɔɔni kulu na ki tun o pa nɔɔna maama lwarɪ ku ni ni. Kuntu ɣwaani Zezi daa wari o zu tiw di tiw wu yi o wu səgi o titi. O ma leeri o manɪ gaa wuni nɔɔna na tərə me tun. Nɔɔna maa yəni ba nuɣi je maama ba ve o te.

Zezi na bri ni o jigi dam si o yagi nɔɔna lwarum o ma ce-ba te tun

(*Matiyu 9:1-8, Luki 5:17-26*)

2 Da funfun na ke tun, Zezi ma joori o vu Kapernawum. Tuw kum nɔɔna bam ma lwarɪ ni o tu o wu sɔŋɔ ni. ²Ba zanzan ma ba ba

la daani sɔŋɔ kum ni, yi laŋa daa tərə ku ni ni di funfun di. O maa wura o ɣɔɔni We taani o bri-ba. ³O na wura o bri-ba kuntu tun, nɔɔna badonnə ya jigi kɔɔ ba buni o te, yi nɔɔna bana zuɔ-o di gungolo. ⁴Ba na yi jəgə kam tun, ba maa wari ba ja-o ba yi Zezi te, kɔgɔ kum na daga tun ɣwaani. Ba ma ja-o ba di digə kalu Zezi na wu ka wuni tun nayuu, ba zagi ba puri bɔɔni ba manɪ di Zezi na wu me tun. Ba ma daari ba pa gungolo kum kɔɔ kum na tigi ku baŋa ni tun tɔgi da ku tu digə kam wu. ⁵Zezi ma lwarɪ ni ba ki ba wu-didwa did-o. O ma ta di kɔɔ kum o wɪ: «A bu, nmu lwarum dum ti.»

⁶We cullu karanyina tiina badaara ya tɔgi ba wura. Ba maa je ba bwe ba wuni ba wɪ: ⁷«Bee mu yi o ɣɔɔni kuntu donɔ? O paɪ o di We yi bidwi mu. O ɣɔɔni o twi We mu. Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o yagi nɔɔnu lwarum o ma ce-o, ku na dai We Di yirani.»

⁸Zezi ma lwarɪ ba na jigi wubuŋa yalɔ ba wuni tun. O ma ta di ba o wɪ: «Beɣwaani mu á buɣi kuntu donɔ? ⁹Kɔɔ mu yi mwali ku dwe, a na tagi di kɔɔ kum a wɪ: «Nmu lwarum dum ti» mu yi mwali, naa a na tagi a wɪ: «Zani weeni n kwe n gungolo kum n ta n veə» mu yi mwali? ¹⁰A nan wu pa abam lwarɪ

ni, amv wulu na yi Nabiin-bu wum tun jigi dam lugu baɲa ni, si a yagi nɔɔna lwarum a ma cɛ-ba.»

O laan ma ta di kɔɔ kum o wu: ¹¹«A lagi a ta di nmv, zaɲi weeni si n kwe n gungolo kum n ja n vu sɔɲɔ.»

¹²Zezi na tagi kuntu tun, bidwi baɲa ni mv nɔɔnv wum zaɲi ba maama yigə ni o kwe o gungolo kum o nuɲi o viiri. Ba na ne kuntu tun, ku ma ki ba maama yəəu. Ba ma zuli We yi ba wu: «Dí daa ta wu fɔgi dí na kəm duntu doɲ.»

**Zezi na bəɲi Levi si
o taa tɔg-o te tun**

(Matiyu 9:9-13, Luki 5:27-32)

¹³Zezi daa ma nuɲi o vu o wu Galile nunv kum ni ni. Kɔɔ zanzan ma ba o te ku gilim-o. O maa wura o bri-ba We ciga kam. ¹⁴O daa ma zaɲi o maa kea. O na maa ke tun, o ma na nɔɔnv wudoɲ, o yiri mv Levi. O ko yiri mv Alufi. O deen je me seeni o na yəni o je o jonji lampoo tun mv. Zezi ma ta dud-o o wu: «Zaɲi n ta n tɔgi-ni.» O ma suni o zaɲi o tɔgi o kwaga.

¹⁵Zezi deen ma vu Levi sɔɲɔ si o di wudiu di o karabiə bam. Lampo-jorɲə di nɔn-cicɔgru zanzan di maa tɔgi ba wura ba di wudiu kum di ba, beɲwaani balv deen na tɔg-o tun daga. ¹⁶We cullu

karanyina tiinə badaara na nuɲi Farizian tiinə kɔɔ kum wu tun maa tɔgi ba wura. Ba na ne Zezi na je o di wudiu di nɔn-cicɔgru di lampo-jorɲə kuntu tun, ba ma bwe o karabiə bam ba wu: «Bee mv ki yi o di wudiu didaani lampo-jorɲə di nɔn-cicɔgru tum kuntu?»

¹⁷Zezi ma ni ba na tagi kulv tun. O laan ma ta di ba o wu: «Ku na yi balv na jigi yazurə tun, bantu wu maɲi si ba vu dɔgita tu te si o sooni-ba. Ku daari balv na ba jigi yazurə tun mv maɲi si ba vu si ba na soonim. A na tu lugu baɲa tun, ku dai si a bəɲi balv na maɲi ba yi nɔn-ɲuna tun, amv nan tuə, si a bəɲi nɔn-balwaarv mv si ba ba amv te.»

**Zezi zaasum dum na yi
zaasum-dvuri te tun**

(Matiyu 9:14-17, Luki 5:33-39)

¹⁸Zan karabiə bam di Farizian tiinə bam deen yəni ba vɔ ni. Nɔɔna badonnə ma vu Zezi te ba bwe-o ba wu: «Beɲwaani mv Zan karabiə bam di Farizian tiinə bam yəni ba vɔ ni, yi nmv karabiə bam ba vɔa?»

¹⁹Zezi ma ləri-ba o wu: «Nɔɔnv na di kaani yi o ki candiə, yi o cillonə na wura si ba tɔgi ba di, bantu wu wani ba vɔ ni yi kan-barv wum ta wu ba tee ni na? Ba bá sɛ ba vɔ ni maɲa kalv kan-barv wum ta na wu ba tee ni tun. ²⁰Ku nan wu ba ku

yi maŋa kam ba na wú ja kan-baru wum ba viiri tun. Maŋa kam kuntu ni o daa na tæri ba tee ni tun, mu ba laan wú vɔ ni.

²¹Nɔɔn-nɔɔnu bá sɛ o kwe garyi-duuri o ma færi gwar-dongo kulu na kaarti tun. O nan na ki kuntu, garyi-duuri dum laan wú vuuri gwar-dongo kum di pa ku tiini ku cɔgi zanzan. ²²Nɔɔn-nɔɔnu di nan bá sɛ o kwe sa-duŋa o lo o ki lo-dongo wuni. O na ki kuntu, yi sana kam na keeri, kaá pa loo kum bagi mu. Loo kum wú cɔgi yi sana kam di lo. Kuntu ŋwaani nɔɔnu maŋi si o kwe sa-duŋa o ki lo-duŋu wuni mu.»

Zezi Krisi na dwe siun de cullu tum te tun

(Matiyu 12:1-8, Luki 6:1-5)

²³Zwifæ bam siun de didoŋ na yi tun, Zezi deen ma tɔgi kari wu o maa kea. O karabiæ bam di maa tɔgi ba veæ, yi ba bwæri mina ba yu ba duna. ²⁴Farizian tiinæ bam na ne ba na ki te tun, ba ma ta di Zezi ba wi: «Nii ba na ki te tun. Bæ mu yi ba tuŋi tutuŋi dulo na cɔgi siun de cullu tum tun?»

²⁵Zezi ma læri-ba o wi: «Abam ta wu fɔgi á karumi We tɔɔ kum na bri Pe Davidi taani te tun na? Ku bri ni maŋa kalu Abiata deen na yi We kaanum yuutu tun, kana deen jigi

Davidi di o nɔɔna bam, yi ba ba jigi wodi u si ba di. ²⁶O ma vu o zu We digæ, yi o kwe dɔpwa yalu na tigi da We ŋwaani tun o di. Dɔpe dum kuntu culæ si nɔn-gaa di-di, ku na dai We kaanum tiinæ yirani. Davidi deen di dɔpe dum, yi o daari o pa o nɔɔna bam di tɔgi ba di.»

²⁷O daa ma ta di ba o wi: «We na ki nabiinæ Dl yagi lugu baŋa ni tun, Dl tiŋi siun de da yarpe maama wuni, si ku taa jigi zænæ mu ku pa-ba, si ku dai ni We ki nabiinæ siun de cullu tum tɔgum ŋwaani mu. ²⁸Kuntu ŋwaani amu Nabiin-bu wum jigi ni siun de cullu tum baŋa ni.»

Zezi na pe nɔɔnu na yazuræ siun de ni te tun

(Matiyu 12:9-14, Luki 6:6-11)

3 Zezi daa ma joori o vu o zu ba We-digæ kam. Nɔɔnu maa wura o juŋa didua na tɔga. ²Farizian tiinæ badonnæ maa lagi cwæŋæ si ba bri ni Zezi ki o cɔgi. Kuntu ŋwaani ba ma je ba yiri Zezi si ba nii, oó se o pa nɔɔnu wum na yazuræ siun de dum ni naa o bá sɛ. ³Zezi ma ta di nɔɔnu wum o wi: «Zaŋi n zigi nɔɔna bam maama titari ni.»

⁴O laan ma bwe ba maama o wi: «Culu bri bæ mu? Koo mu maŋi di culu kum, nɔɔnu na ki o doŋ lanyirani siun de ni mu maŋi naa o

na ki-o lwarim mu gara? Nɔɔnu na vɛi o doŋ ɣwɛa siun de ni mu maŋi naa o na gu-o mu gara?»

O na bwe-ba kuntu tun, ba maa cum. ⁵O ma nii ba maama yi o banɛ zaŋi. O wu ma cɔgi zanzan ba wubɔŋa na tiŋi tun ɣwaani. O laan ma ta di nɔɔnu wum o wi: «Twi n juŋa kam.» O ma twi-ka, yi ka joori ka ji lanyirani.

⁶Farizian tiinɛ bam na ne o na ki te tun, ba ma nuŋi ba vu ba banɛ di Pe Erɔdi kwaga nɔɔna bam, si ba lagɛ cwɛŋɛ ba gu Zezi.

Nɔn-kɔgɔ na tu Zezi te te tun

⁷Zezi di o karabiɛ bam ma zaŋi ba ke. Ba ma vu ba yi nunu kum ni. Kɔgɔ zanzan ma nuŋi Galile je sum ni ba tɔgi o kwaga. ⁸Nɔɔna badonnɛ di ma nuŋi Zeruzalem di Zude maama, di Yidume je sum ni. Badaara di ma nuŋi je silu na wu Zɔrden bugɛ kam bube didoŋ dum ni tun, di Tiiri di Sidon ti-niɛ yam maama wuni. Kɔ-fɔrɔ zanzan ma vu Zezi te, ba na lwarɛ o na ki kulu maama tun ɣwaani. ⁹Ba kɔgɔ kum na daga yi ba tiini ba pun-o zanzan tun, o ma ta di o karabiɛ bam si ba ja naboro ba ba ba zigɛ da, si o wanti o zu ku wu. ¹⁰O na maŋi

o pa nɔɔna zanzan na yazurɛ tun, ku ma pa yawuna bam maama yigi ba pun-o, yi ba kwaanɛ si ba dwe o yira. ¹¹Maŋa kalu maama ciciri sum na yɛni si na-o, si wɔ tu o yigɛ ni mu, yi si kaasi si wi: «Nmu mu yi We Bu wum.» ¹²Ciciri sum na yɛni si te kuntu doŋ, o yɛni o kaani-si mu, si si yi pa nɔɔn-nɔɔnu lwarɛ o na yi wulu tun.

Zezi na kuri o tuntɔŋna fugɛ-bale bam te tun

(Matiyu 10:1-4, Luki 6:12-16)

¹³Zezi laan ma zaŋi o vu o di piu kudon yuu. O ma bɛŋi balu o na lagɛ tun si ba ba o te. ¹⁴Ba na tu tun, o ma kuri nɔɔna fugɛ-bale si ba taa wu o tee ni, si o taa tunɛ-ba si ba taa ve ba tɔɔla We kwɛrɛ kam di nɔɔna. ¹⁵O ma daari o pa-ba dam si ba wanti ciciri ba zɛli nɔɔna yira ni.

¹⁶Nɔɔna fugɛ-bale bam o na kuri tun yira mu tuntu:

Simɔn wulu Zezi na pe o yiri ni
Piyeeri tun,

¹⁷di Zakɛ wulu na yi Zebede bu
tun, di o nyaani Zan.

Zezi ma pa bantu yiri ni
Buanergesi, ku kuri mu
Du-baka biɛ.

¹⁸ Dɪ Andre, dɪ Filipi, dɪ
 Batelemi, dɪ Matiyu, dɪ
 Toma,
 dɪ Zakɪ wulɔ na yɪ Alɪfɪ bu tun,
 dɪ Tadi,
 dɪ Simɔn wulɔ na yɪ Zelɔti
 nɔɔna bam wɔ nɔɔnu tun,
¹⁹ dɪdaani Zudasi Yiskariyo
 wulɔ na wɔ ba o yɛgi Zezi
 o pa nɔɔna tun.

**Wɔɔ dam mu Zezi mai
 o zɛli ciciri sum?**

(Matiyu 12:22-32,
 Luki 11:14-23, 12:10)

²⁰ Zezi ma joori o vu sɔɔɔ. Kɔɔɔ
 zanzan daa ta ma ba ku gilimi sɔɔɔ
 kum. Ku ma pa Zezi dɪ o karabiɛ
 bam daa warɪ ba na laɔa sɪ ba di
 wudiu dɪ. ²¹ O sɔɔɔ tiinɛ na ni kuntu
 tun, ba ma zaɔɪ ba nuɔi sɪ ba vu ba
 ja-o ba viiri, bɛɔwaani nɔɔna tɛ ba
 wɪ, o co mu.

²² Wɛ cullu karanyina tiinɛ ya
 nuɔi Zeruzalem ba ba sɪ ba nii-o.
 Ba maa tɛ ba wɪ: «Sutaana-pɛ
 Belizebuli mu jig-o. Ku yɪ wuntu
 dam mu o ma o zɛli sutaana.»

²³ Zezi laan ma bɛɔɔ-ba sɪ ba ba
 o tɛ, yɪ o daari o maɔɪ muɔaɔa o
 bɪ-ba o wɪ: «Nɔɔnu wɔ wani o ma
 sutaana-pɛ dam o ma zɛli sutaana
 na? ²⁴ Tɔ kulu paari na pɔɔɔ kuni

bile yɪ ba jigɪ daani tun, kuɔ tu
 mu. ²⁵ Sɔɔɔ kulu maama na pɔɔɔ
 ku titi wuni tun, ku dɪ wɔ tu mu.
²⁶ Sutaana-pɛ na joori o jigɪ dɪ o
 titi, ku bɪ nɪ o paari dɪm pɔɔɔ bile
 mu yɪ o dam ti. Oɔ tu mu. ²⁷ Ku
 nan na yɪ tɛ tun, sutaana-pɛ nyɪ dɪ
 nɔn-didɛɛru na yɪɪ o sɔɔɔ tɛ tun mu.
 Nɔɔnu na lagi sɪ o zu didɛɛru wum
 sɔɔɔ o ɔɔ, o maɔɪ sɪ o da yigɛ o
 ja didɛɛru wum o vɔ mu. O na dɛ
 yigɛ o vɔ-o, o laan wɔ wani o zu o
 kwalimi o jigiguru tun maama o ja
 viiri.

²⁸ A lagi a ta cɪga mu dɪ abam
 sɪ, kɛm-balwaaru tilu maama nɔɔna
 na kɪ tun, naa ta-balwaaru tilu ba na
 ɔɔɔni tun, Wɛ wai Dɪ yaɔɪ-tɪ Dɪ ma
 cɛ-ba. ²⁹ Ku daari, wulu maama na
 ɔɔɔni o twɪ Wɛ Joro kum tun, Wɛ
 bɔ sɪ Dɪ ma cɛ kuntu tu maɔa dɪ
 maɔa. Lwarum dɪm kuntu wɔ ta tɔɔɔ
 kuntu tu sɪ ku taa vɛ maɔa kalu na
 ba ti tun.» ³⁰ Ba na tagɪ ba wɪ, cicirɛ
 mu jig-o tun, mu o tagɪ kuntu dɪ ba.

**Zezi nu dɪ Zezi nyaana
 na yɪ balu tun**

(Matiyu 12:46-50, Luki 8:19-21)

³¹ Zezi nu dɪ o nyaana ma ba o
 na wu mɛ tun, ba zigɪ sɔɔɔ kum
 manɔɔɔ nɪ, yɪ ba pa ni sɪ ba bɛɔ-o.
³² Kɔɔɔ zanzan maa je ba gilim-o.

Ba ma ta did-o ba wu: «N nu di n nyaana tu ba wu mancoŋo ni, yi ba lagɪ-m.»

³³ O ma ləri-ba o wu: «Wɔɔ mu yi a nu, bran yi a nyaana?» ³⁴ O laan ma nii balu na je ba gilim-o tun seeni yi o wu: «Amu nu di a nyaana mu tuntu. ³⁵ Beŋwaani wulu maama na ki We wubuŋa na lagɪ te tun mu yi a nyaani di a nako di a nu.»

Zezi na maŋɪ mumaŋa o bri nɔɔna te tun

(Matiyu 13:1-23, Luki 8:4-15)

4 Zezi deen maa wu nuntu kum ni ni o bri nɔɔna bam. Nɔɔna zanzan ma ba ba gilim-o. Ba kɔɔ kum na daga tun, o ma zaŋɪ o di naboro ku na wu na bam wuntɪ tun, yi o jɔni si o bri-ba. Nɔɔna bam maama ma maŋɪ na bam ni ni, si ba taa cɛgi o taani dum. ² O maa mai mumaŋa o bri-ba wɛɛnu zanzan, yi o zaasi-ba o wu:

³ «Cɛgi-na. Valu deen mu wura. O ma zaŋɪ o vu o kara si o du. ⁴ O ma kari o dɔli o wo-duuru tum. Tidonnɛ ma tu cwɛŋɛ ni ni. Zunɛ ma ba ba twe-ti ba di. ⁵ Tidonnɛ ma tu kandwa jɛgɛ ni valum na ba daga mɛ tun. Ti ma wu daani ti puli, valum dum na ba lirɛ tun ŋwaani. ⁶ Wia ma ba ka baani ti maama. Ti

bunnu na wu zu tɪga tun, ti ma ti. ⁷ Ku daari wo-duuru tidonnɛ ma tu sabari wuntɪ. Ti na puli tun, sabari sum laan ma zaŋɪ si li-ti si gu, yi ti daa wu ki biɛ. ⁸ Ku daari tidonnɛ ma tu ti-ywɛŋɛ jɛgɛ ni, ti ma puli ti nuŋi ti ki biɛ lanyirani. Tidonnɛ ki nuneɛni biɛ fiintɔ fiintɔ. Tɪdaara ki nuneɛni biɛ fusrɔɔ fusrɔɔ. Titum di maa ki nuneɛni biɛ bi bi.»

⁹ Zezi laan ma ta o wu: «Á nan fɔgi á cɛgi a taani dum lanyirani.»

¹⁰ Kɔɔ kum na viiri ku daari Zezi o yirani tun, nɔɔna balu ya na wu o tee ni tun badaara ma tɔgi di o karabiɛ fugɛ-bale bam, ba vu ba bwe-o mumaŋa yam kuri. ¹¹ O ma ləri-ba o wu: «Ku na yi abam, We maŋɪ Dɪ pa á lwarɪ Dɪ paari dum kuri na yi te tun, yi cɪga kam kuntu ya maŋɪ ka sɛgi mu. Ku daari, balu na dai amu kɔɔ kum wu nɔɔna tun, a mai mumaŋa yirani mu a bri-ba We cɪga kam, ¹² si

«ba na niɛ, si ba yi taa nai

lanyirani,

ba na cɛgɛ, si ba yi taa ni ka
kuri.

Ku na dai kuntu, ba ya wú
pipiri ba sɛ We,

yi Dɪ wú yagi ba lwarum Dɪ ma
cɛ-ba.» »

¹³ Zezi laan ma bwe-ba o wu: «Á wu ni mumaŋɪ duntu kuri na? Kuntu

tun, á nan wó kɪ ta mu á ni mumaŋa yadonnə yam kuri? ¹⁴ Mumaŋi dɪm kuri mu tintu:

Wo-duuru tilu valɔ wɔm na jigi o du tun mu bri We taani dɪm na yi te tun. ¹⁵ Nɔɔna badonnə nyi di cwəŋə kam ni wo-duuru tum na tu mɛ tun mu. Bantu na ni We taani dɪm tun, sutaani ma da di ba di li-di, yi di wu zu ba wubuŋa. ¹⁶ Nɔɔna badonnə nyi di kandwa jəŋə kalɔ wo-duuru tum na tu da tun mu. Bantu na ni We taani dɪm tun, ba jɔŋi-di lila di wupolo. ¹⁷ Taani dɪm ma wu tiini di zu ba wubuŋa. Yaara na yi-ba, yi ba na beesi-ba We taani dɪm ŋwaani, baá da ba kwe-di ba yagi mu lila. ¹⁸ Nɔɔna badaara nyi di sabari sum jəŋə kam wo-duuru tum na tu da tun mu. Bantu mu yi balɔ na ni We taani dɪm, ¹⁹ yi ba ta jigi liə di lugu baŋa wəenu tum. Səbu-lagi ma cəgi ba wubuŋa yi wo-yɔɔru fra jigi-ba, ku pa ba kwe We taani dɪm ba yagi, yi di wu jaani kuri di pa-ba. ²⁰ Ku daari nɔɔna badaara nyi di ti-ywəŋə jəŋə kam wo-duuru tum na tu da tun mu. Bantu mu yi balɔ na ni We taani dɪm yi ba se-di lanyirani tun. Kuntu ma pa We taani dɪm ja kuri di pa-ba, nuneeni wo-duuru na ki biə lanyirani, si ku maŋi di biə fiintɔ fiintɔ, yi tidaara di ki biə fusiɾɔv fusiɾɔv, yi tidonnə di ki biə bi bi tun.»

Kania mumaŋa

(Luki 8:16-18)

²¹ Zezi daa ma maŋi o bri-ba o wi: «Nɔɔnu na tarigi kania, oó se o kwe-ka o pu tutɔŋo kuri ni, naa o zigi-ka gadogo kuri ni na? Aye. Oó kwe-ka o palɔ weeni mu. ²² Kulɔ maama na səgi zum nɔɔna tee ni tun wó ba ku kwɪn. Kulɔ maama na pugi zum tun wó ba ku puri si nɔɔna maama lwari-ku. ²³ Á nan fəgi á cəgi a taani dɪm lanyirani.»

²⁴ O daa ma ta o wi: «Kwaani-na á pa á na ni kulɔ tun zu á wubuŋa. Abam na mai bwaŋa kalɔ á maŋi á pa á donnə tun, We di wó ma bwaŋa kantɔ mu Dɪ maŋi Dɪ pɛɛɪ Dɪ pa abam. ²⁵ Berɣwaani, nɔɔnu wulu na maŋi o jigi woŋo tun, o ta wó jɔŋi kudonɔ o wəli da, yi nɔɔnu wulu nan na maŋi o ba jigi kulɔkulɔ tun wó ba o ga kulɔ funfun o ya na jigi tun di.»

Wo-vaalu burɔ mumaŋa

²⁶ Zezi daa ma ta o wi: «We paari dɪm nyi di nɔɔnu na kwe wo-duuru o du o kara wuni te tun mu. ²⁷ Titu ni o maa tigi o dɔa. Wia ni o maa yəni o zaŋi. Wia di titu maama wo-vaalu tum maa pulə yi ti bra, yi valɔ wɔm yəri ti na ki te ti puli. ²⁸ Tɪga kam ni mu wəenu tum titi

yəni ti puli ti nuji ti da yigə ti ki vɔɔɔ. Ti laan ja pugə yi ti daari ti ki biə. ²⁹Wo-vaalu tum na bigi ti ti, valu wum laan wú kwe o sugu o vu o zagi-ti, faa maɲa kam na yi tun ɲwaani.»

We paari dɔm na yi te tun

(Matiyu 13:31-32, Luki 13:18-19)

³⁰Zezi daa ta ma ta o wi: «Amu wú ma bɛɛ mu a maa maɲi a bri abam We paari dɔm na nyi te tun? Aá ma mumaja mu a bri abam si á lwarɪ lanyirani. ³¹We paari dɔm nyi di nɔɔnu na kwe wo-duu na yi mumunu o du tɪga ni, yi wo-duu kum kuntu mu tiini ku yi mumunu wo-dwə maama wuni. ³²O na dugi-ku tun, ku laan ma nuji ku ji kamunu ku dwəni dwə balu maama na wu o kara kam ni tun. Ku ma ta nɛ kamunə kamunə, yi zunə tui ba sɔ ba pwəru ku yuu ni, ku na jigi woro tun ɲwaani.»

³³Zezi maa mai mumaja yantu dwi zanzan mu o maɲi We taani dɔm o bri nɔɔna bam. O maa yəni o bri-ba nɛɛni ba na wú wani ba ni di kuri te tun. ³⁴O maa mai mumaja yirani mu o bri nɔɔna bam.

Ku na yəni ku yi wuntu di o karabiə bam yirani, o yəni o tɛ wəənu tum maama kuri o bri-ba.

Zezi na jigi dam vu-fɔrɔ di na baɲa ni te tun

(Matiyu 8:23-27, Luki 8:22-25)

³⁵Dɛ dɔm kuntu wa-zuuri maɲa ni, Zezi ma ta di o karabiə bam o wi: «Pa-na dí kwe naboro dí vu dí bɛ bube didonj dɔm.» ³⁶O na je naboro kum wuni kuntu tun, ba ma kwe-o ba ja viiri yi ba daari kɔgɔ kum. Nabwəru tidonnə di maa tɔgi-ba ti veə. ³⁷Vu-fɔrɔ laan ma zaɲi ku magi boro kum. Na bam ma pɔguli zanzan ba wura ba sui boro kum, yi ku lagi ku miisi na bam kuri ni. ³⁸Zezi maa wu naboro kum kwaga kam ni o tigi polo baɲa ni o dɔa. O karabiə bam ma vu ba zaɲ-o, yi ba ta did-o ba wi: «Karanyina, dí na lagi dí ti tun, ku dai kulokulu di nmu na?»

³⁹O laan ma zaɲi wɛɛni, yi o bagi vu-fɔrɔ kum o wi, ku kwəri, yi o daari o ta di na bam o wi, ba yagi sɔɔ! O na tagi kuntu tun, viu kum ma suni ku ja, yi na bam di maɲi da cumm. ⁴⁰O ma ta di o karabiə bam

o wi: «Bee mu yi á fomma kuntu? Abam ta wu ki á wu-didwa di amu na?»

⁴¹ Fuvni ma tiini di ja-ba. Ba ma bwe daani ba wi: «Nɔɔnu wuntu yi wɔɔ mu, yi viu di na di ta se o ni?»

Zezi na zəli ciciri nɔɔnu yira ni te tun

(*Matiyu 8:28-34, Luki 8:26-39*)

5 Ba ma vu ba be nunu kum ni didonj dum me Zeraaza tiina na zuvri da tun. ² Zezi ma nuji naboro kum wunu. Nɔɔnu wudonj ma da o nuji yibeelə je ni o ba o jeer-o. Cicirə mu jig-o ka yaara. ³⁻⁴ O deen tigi yibeelə je ni mu. Kuni zanzan ba yəni ba mai capunnu mu ba ma vɔ o jia di o ne. O maa yəni o varj capunnu tilu na wu o jia ni tun o kɔ. O ma daari o magi luguru tilu ba na ki o ne sum ni tun o cɔgi. O na tiini o dana tun, nɔɔn-nɔɔnu daa wari o ja-o o vɔ, naa o ja-o o pa o jəni cum. ⁵ Maɲa maama wia di titu o beeri yibeelə je sum ni di pweeru yuu ni mu, yi o kaasa. O maa yəni o magi o titi di kandwa o fwələ.

⁶ O na tulɔ o na Zezi yigə yigə tun, o ma nuji yibeelə yam wuni o duri o vu o jeer-o. O na yi o te tun, o ma kuni doonə o yigə ni, ⁷ yi o kaasi di kwər-dia o wi: «Zezi, Yuutu Baɲa-Wɛ Bu, n tu amu te si n ki

bee mu? A loori-m di Wɛ yiri, si n yi zaɲi n yaari-ni.» ⁸ O tagi kuntu, beɲwaani Zezi maɲi o wura o te di cicirə kam si ka nuji o yira ni.

⁹ Zezi laan ma bwe-o o wi: «N yiri mu bee?»

O ma ləri o wi: «A yiri mu Kɔgɔ, beɲwaani dɛ yi ciciri zanzan mu.»

¹⁰ Ciciri sum ma pa nɔɔnu wum tiini o loori Zezi, si o yi pa si nuji je sintu ni si viiri.

¹¹ Tərə zanzan deen ma wu je sum kuntu ni ba beeri piu kum tənə ni ba di. ¹² Ciciri sum ma loori Zezi si wi: «Pa dɔbam cwəɲə si dɛ vu dɛ zu tərə bam.» ¹³ O ma se. Ciciri sum laan ma yaɲi nɔɔnu wum yira yi si zu tərə bam. Tərə bam kɔgɔ kum maama laan ma duri ba tu ba tu bugə kam wuni ba li na ba ti. Ba deen yi nuneeni tərə murr-tule (2.000) mu te.

¹⁴ Nɔɔna balu ya na nii tərə bam baɲa ni tun ma duri ba vu tu kum wu di de sum maama ni, ba ta di nɔɔna bam kulɔ na ki tun. Nɔɔna bam ma nuji ba vu si ba nii ku na ki te tun. ¹⁵ Ba ma vu ba yi Zezi te. Ba ma na nɔɔnu wulu ciciri kɔgɔ kum ya na jig-o tun. O maa je yi o wubuɲa joori ya ba o titi yi o zu gwaaru. Ba na ne-o kuntu tun, fuvni ma zu-ba. ¹⁶ Balu yiə na ne kəm dum tun ma ta ba bri nɔɔna bam ku na ki nɔɔnu wum te tun, di kulɔ na ki tərə

bam dɪ tun. ¹⁷Tu kum nɔɔna bam laan ma loori Zezi sɪ o nuɲi ba tu kum nɪ o viiri.

¹⁸Zezi ma vu sɪ o joori o zu naboro kum wu. Nɔɔnu wulv ciciri sum ya na jigi sɪ yaari tun ma loor-o, sɪ o na sɛ, sɪ o taa tɔg-o.

¹⁹O ma wu sɛ. O ma ta dɪd-o o wɪ: «Ve sɔɲɔ, sɪ n ta dɪ n sɔɲɔ tiinɛ n Yuutu Baɲa-Wɛ na duri nmv ɲwaɲa dɪ Dɪ na kɪ woɲo kulv maama Dɪ pa-m tun.»

²⁰Nɔɔnu wum laan ma kɛ o vu je silv ba na bɛ nɪ Tunt Fugɛ tun, yɪ o tɛ o bɪ nɔɔna bam Zezi na kɪ kulv o pa-o tun. Balv maama na ni o taani dum tun, ku ma sv-ba.

Zezi na bi Zayirusi bukɔ yɪ o pa kaani wudonɲ na yazurɛ te tun

(Matiyu 9:18-26, Luki 8:40-56)

²¹Zezi dɛɛn ma joori o da nɪnuv kum wu dɪ naboro o bɛ bube dɪdonɲ dum. O na zigi nɪnuv kum ni nɪ tun, nɔn-kɔgɔ ma ba o te ba gilim-o.

²²Nɔɔnu wudonɲ maa tɔgi o wura, o yɪɪ mv Zayirusi. O yɪ Wɛ-digɛ kam yigɛ tiinɛ wu dɪdva mv. O na nɛ Zezi tun, o ma kuni doonɛ o yigɛ nɪ, ²³yɪ o tiini o loor-o o wɪ: «Amv bukɔ balaɲa mv lagɪ o tɪ. Popo, a loori-m sɪ n ba n danɪ n jia o baɲa nɪ, sɪ kuv pa o yaww kum je sɪ o joori o na ɲwɪa.»

²⁴Zezi ma sɛ yɪ o tɔgi dɪd-o o ma ve. Kɔ-fɔɔ dɪ maa tɔg-o, yɪ ba pun-o zanzan.

²⁵Kaani wudonɲ maa tɔgi o wura, o na wɛ ka-wu taan bɪna fugɛ-yale.

²⁶O dɛɛn tiini o yaari dɔgita tiinɛ zanzan tee nɪ. O dɛɛn cɔgi o sɛbu maama o yaww kum baɲa nɪ, yɪ ku ta ba garɪ ku pa-o, ku fɔgi ku jiri lɛɛrv mv o yɪɪ nɪ. ²⁷O laan na ni Zezi ɲwa tun, o ma tɔgi kɔgɔ kum wu o kɛ o kwaga o vu o dwe o gɔɔ. ²⁸O maa buɲɪ o wɪ: «A na maɲɪ a dwe o gɔɔ kum mɔ dɪ, aɔ na yazurɛ.»

²⁹O na dwe-o kuntu tun, jana kam ma da ka kɔ. O ma lwarɪ nɪ o yaww kum sunɪ ku je o yɪɪ nɪ. ³⁰Bɪdwi baɲa nɪ mv Zezi maani nɪ dam nuɲi o yɪɪ nɪ. O maa zigi kɔgɔ kum wunɪ o pipiri o nii, yɪ o bwe o wɪ: «Wɔɔ mv dwe a gɔɔ?»

³¹O karabiɛ bam ma ta dɪd-o ba wɪ: «Nmɪ wu nɛ nɔɔna bam maama na yigi ba punɪ nmv te tun na? Bɛ mv yɪ n bwe nɪ, wɔɔ mv dwe-m?»

³²O daa ta maa fɔgi o nii kɔgɔ kum wunɪ sɪ o lwarɪ wulv na dwe-o tun. ³³Fuvunɪ laan maa jigi kaani wum yɪ o yɪɪ sai, o na ye kulv na kɪ-o yɪ o na yazurɛ tun ɲwaani. O ma vu Zezi te o kuni doonɛ o yigɛ nɪ, yɪ o ta o cɪga maama dɪd-o.

³⁴Zezi ma ta dɪd-o o wɪ: «A bukɔ, nmv na kɪ n wu-dɪdva dɪ amv te

tun mu pe n na yazura. Ve si We wó weli-m, si n sin di n yawu kum.»

³⁵ Zezi ta na wura o ggoni kuntu tun, nɔɔna badonna ma nuji Zayirusi sɔɔɔ ba ba, ba ta did-o ba wi: «N buko wum tɔga. Daa n yi ta n jigi karanyina kam n yaara.»

³⁶ Zezi maa cum, yi o ta di Zayirusi o wi: «Yi pa fuuni ja-m. Za n weeni n ki n wu-didwa di amu.»

³⁷ Zezi ma wu se si nɔɔna tɔgi did-o ba vu Zayirusi sɔɔɔ kum, ku na dai Pyeeri di Zaki di o nyaani Zan yirani. ³⁸ Ba ma vu ba yi sɔɔɔ kum. Zezi ma ni ni sɔɔ yirani mu wura bogi bogi, yi nɔɔna keerə yi ba coosə. ³⁹ O ma zu sɔɔɔ kum, yi o ta di nɔɔna bam o wi: «Benwaani mu yi á ki sɔɔ yi á keerə? Bu wum wu tigi, o do mu.»

⁴⁰ O na tagi kuntu tun, ba ma mwan-o. O ma pa ba maama nuji. O ma daari o ja bu wum nu di o ko di o titi karabia batɔ bam o vu o zu digə kalu bu wum na tigi da tun. ⁴¹ O ma ja bu wum juja, yi o ta did-o o wi: «Talita kumi.» Taani duntu kuri mu: «Bisankana, a lagi a ta nmu, zaɔi weeni.»

⁴² O na tagi kuntu tun, bisankana kam ma da ka zaɔi weeni ka veə. O bina deen yi fugə-yale mu. Ba na ne kuntu tun, ku ma su-ba lanyirani.

⁴³ Zezi laan ma kaani-ba o wi, ba yi zaɔi ba pa nɔɔn-nɔɔnu lwaru kulu

na ki tun. O ma daari o ta di ba o wi, ba ki wudiu ba pa bu wum si o di.

Zezi titi tuw kum tiinə na vi-o te tun

(*Matihu 13:53-58, Luki 4:16-30*)

6 Zezi deen ma nuji jəgə kam kuntu ni, yi o joori o vu o titi tuw. O karabia bam di tɔg-o ba vu. ² Zwifə bam siun de na yi tun, o ma vu o zu ba We-digə kam yi o puli si o bri-ba We taani. Nɔɔna zanzan maa wura yi ba cəgi o zaasum dim. Ba na ni tun, ku ma su-ba lanyirani. Ba maa te ba wi: «Nɔɔnu wuntu ki ta mu o lwaru wəenu tuntu don? O ki ta mu o jigi swan tuntu, yi o jigi dam o ma ki wo-kunkagula yantu? ³ Ku dai wum mu yi da-lwaru wum na? Wum mu dai Mari bu wum na? Ku dai wum nyaana mu yi Zaki di Zuzefu di Zudas di Simɔn na? Ku dai wum nakwa mu wu dibam titari ni tun na?»

Kuntu gwaani mu ba deen wu se ni Zezi suni o nuji We te. ⁴ O laan ma ta di ba o wi: «Nɔɔnu na yi We nijonnu, nɔɔna yəni ba pa-o zulə lanyirani, ku daari o titi tuw tiinə di o sɔɔɔ tiinə di o curru nan bá nig-o.»

⁵ O deen ma wu ki wo-kunkagula ba tee ni. Ku na dai o na kwe o juja o daɔi yawuna funfun banja ni o pa

ba na yazurə tun. ⁶Ku ma su Zezi di ba na wu ki ba wu-didwa did-o tun.

**Zezi na tɔŋɔ o karabiə
fugə-bale bam te tun**

(*Matiyu 10:5-15, Luki 9:1-6*)

Zezi deen maa tɔli ti-balwa bam o karti o bɔi nɔɔna We cɔga kam. ⁷O laan ma beŋi o karabiə fugə-bale bam si ba ba o te. O ma li-ba bale bale si o tɔŋɔ-ba, yi o pa-ba dam si ba wani ba zali ciciri nɔɔna yira ni. ⁸O ma ta di ba o wi: «Á na maa ve, á yi zaŋi á kwe kulukulu á weli da á ja á vu, ku na dai nacəgə yirani. Á nan yi kwe wɔdiu naa tampɔgɔ. Á yi kwe səbu á ki gwar-fwɛla ni á weli da. ⁹Zu-na natra, si á yi kwe gwaaru tile tile. ¹⁰Á na ve á zu sɔŋo kulu á pəni da, si á taá zuvri daani si ku ba ku yi á viirim maŋa. ¹¹Ku daari, á na yi tuw kulu yi ba na wu se si ba jeeri abam lanyirani, naa ba na wu cəgi abam taani, si á nuŋi tuw kum kuntu ni. Á na maa viirə, si á pusi á ne fogo á yaŋi da, si ku pa nɔɔna bam lwarɔ ni ba wu ki lanyirani.»

¹²O na tagi kuntu di ba o ti tun, ba laan ma nuŋi ba vu ba tɔɔli We kwərə, ba bɔi nɔɔna ni ba maŋi si ba ləni ba wuru ba yaŋi kəm-balwaaru tum. ¹³Ba ma zali ciciri zanzan nɔɔna yira ni. Ba

ma kwəri ba kwe nugə ba ma dwe yawuna zanzan, yi ba na yazurə.

Pɛ Erɔdi na pɛ ba gu Zan te tun

(*Matiyu 14:1-12, Luki 9:7-9*)

¹⁴Pɛ wudoŋ deen mu wura, o yiri mu Erɔdi. O ma ba o ni Zezi ŋwa, nɔɔna zanzan na jigi o taani ba ŋɔɔni tun ŋwaani. Nɔɔna badonnə maa te ba wi: «Ku yi Zan wulu na miisi nɔɔna na wuni tun mu joori o bi o yaŋi tɔvni. Kuntu ŋwaani mu o jigi dam yi o wai wo-kinkagila o kɪa.»

¹⁵Nɔɔna badaara maa wi: «Ku yi We nijonnu Eli mu tuə.» Badaara di ta maa wi: «O yi We nijonnu mu, nuneeni balu na tɔɔli We kwərə faŋa faŋa tun.»

¹⁶Ku daari, Pɛ Erɔdi na ni Zezi ŋwa tun, o ma ta o wi: «Kub ta yi Zan wulu amu na pɛ ba go o yuu tun mu joori o bi o yaŋi tɔvni.»

¹⁷O deen tagi kuntu, beŋwaani o ya wu ki Zan lanyirani. O pɛ ba ja Zan ba vɔ ba ki puna digə ni. Ku deen ki tuntu doŋ mu: Erɔdi ya di kaani wudoŋ, o yiri mu Erɔdiadi. Kaani wum deen yi o zumbaaru Filipi kaani mu. ¹⁸Zan deen ma ta did-o ni, ku culə si o di o zumbaaru kaani yi o ta ŋwi. ¹⁹Kuntu ŋwaani mu Erɔdiadi culi Zan. O maa lagi si ba gu-o, yi o wu ne cwəŋə,

²⁰berjwaani Erɔdi deen kwarɩ Zan. O maa ye nɩ Zan yɩ wu-ponjo tu yɩ o tɛ cɪga. Kuntu ŋwaani Erɔdi ma fɔg-o o nii lanyirani, si kulukulɩ yɩ kɩ-o. O maa yɛni o cɛgi o taani dɩ wupolo, yɩ ku pa o wubuŋa vugimi.

²¹Erɔdiadi deen laan ma ba o na cwɛŋɛ si ba gu Zan. Pɛ Erɔdi lura maŋa na tu ka yi tun, o ma kɩ candiɛ yɩ o bɛŋi o tuw kum dɩdɛera bam dɩ pamaŋna yigɛ tiinɛ, dɩ nadunɛ balɩ na zɔvri Galile nɩ tun, si ba tɔgi ba di candiɛ kam. ²²Ba na wura ba di candiɛ kuntu tun, Erɔdiadi buko laan ma zaŋɩ o zu o sa o bri vɛrɛ bam. Ku ma pa pɛ wum dɩ o vɛrɛ bam wu poli lanyirani. Pɛ wum ma ta dɩ buko wum o wi: «Woŋo kulɩ maama nmɩ na lagi tun, amɩ wu pa-m.» ²³O ta ma ta o du o wi: «Aa pa-m woŋo kulɩ maama n na wu loori a tee nɩ tun. Ku na maŋɩ ku yɩ a tuw kum cicoro dɩ, a ta wu pa-m.»

²⁴Buko wum na ni kuntu tun, o ma nuŋi o vu o nu te o bwe-o o wi: «Bɛɛ woŋo mu amɩ wu loori?» O ma lɛri o wi: «Ve n ta nɩ n lagi si o go Zan yuu mu o pa-m.»

²⁵Buko wum ma kɩ lɩla o joori o zu pɛ wum te, yɩ o ta did-o o wi: «A lagi si n go Zan yuu mu n kɩ zuŋ-tanlaŋa wuni n pa-nɩ lele.»

²⁶Pɛ Erɔdi na ni kuntu tun, o wu ma tiini ku cɔgi zanzan. O nan na tagɩ o du vɛrɛ bam yigɛ nɩ tun, o maa ba lagi si o vin. ²⁷O ma kɩ

lɩla o tuŋɩ o pamaŋnu didɩba si o vu o go Zan yuu kum o ja ba. Nɔɔnu wum ma vu pɩna digɛ kam o go Zan yuu kum. ²⁸O ma kwe-ku o kɩ zuŋ-tanlaŋa wuni o ja ba o pa buko wum. O ma joŋi o ja vu o pa o nu.

²⁹Zan karabiɛ bam na lwari kulu na kɩ tun, ba ma zaŋɩ ba vu ba kwe o yira yam ba ja vu ba kɩ.

Zezi na pɛ kɔ-fɔrɔ di wɔdiu ba su te tun

*(Matiyu 14:13-21,
Luki 9:10-17, Zan 6:1-14)*

³⁰Zezi karabiɛ fugɛ-bale bam ma joori ba ba o te. Ba ma ta ba bri-o kulɩ maama ba na kɩa, dɩ ba na bri nɔɔna Wɛ cɪga kam te tun. ³¹Nɔɔna zanzan maa yɛni ba tui Zezi te, yɩ ba joori ba viirɛ. Ba na daga kuntu tun, Zezi dɩ o karabiɛ bam daa wari ba na pwɛlɛ si ba di wɔdiu dɩ. Kuntu ŋwaani o ma ta dɩ ba o wi: «Abam nan ba á yirani, si dɩ vu gaa wu si á wani á sin funfun.»

³²Ba laan ma vu ba zu naboro, si ba vu je silɩ na yɩ gaa wu tun ba yirani. ³³Ba na maa ke tun, nɔɔna zanzan ma na-ba yɩ ba lwari-ba. Ba ma zaŋɩ ba nuŋi ba tɩni dɩm maama nɩ, ba duri dɩ nɛ ba vu ba loori-ba jɛgɛ kalɩ ba na maa ve tun nɩ. ³⁴Zezi ma nuŋi naboro kum wuni. O laan ma na nɔn-kɔgɔ kum na tu ku wura. Ba ŋwanja ma zu-o

lanyiranɪ, beɲwaanɪ ba nyɪ dɪ peeni sɪlɔ na ba jɪɣɪ nayɪrɔ sɪ o taa nii sɪ baɲa nɪ tun. O laan ma puli o wura o bɪɪ-ba wænu zanzan.

³⁵ Ku na tiini ku daanɪ yɪ wɛ ba wura dɪ zɔvɪ tun, o karabiɛ bam ma vu ba ta dɪd-o ba wɪ: «Maɲa kam wura ka kea, yɪ jəgə kalɔ dɪbam na wura tun yɪ gaa wɔ mu. Wɔdiu tɛri yo. ³⁶ Kuntu ɲwaanɪ, pa nɔɔna bam vu sam wɔnɪ ba yəɣi wɔdiu ba di.»

³⁷ O ma lɛri-ba o wɪ: «Abam titi pa-ba wɔdiu sɪ ba di.»

Ba ma ta ba wɪ: «Dɪ na lagɪ dɪ yəɣi dɪpɛ sɪ dɪ yɪ ba maama dim, kuɔ yɪ nɛnɛnɪ səbu-dala biɛ yale mu (200). Dɪ wó wanɪ dɪ yəɣi kuntu na?»

³⁸ O laan ma bwe-ba o wɪ: «Abam jɪɣɪ dɪpwa yagra mu? Ve-na á nii.»

Ba na ve ba nii tun, ba ma joori ba ba, ba ta dɪd-o ba wɪ: «Ya yɪ dɪpwa yanu dɪ kale sɪle yiranɪ mu.»

³⁹ Zezi laan ma pa o karabiɛ bam ni, sɪ ba pa nɔɔna bam pɔɔrɪ kɔgɔ kɔgɔ ba jəni tɪga nɪ ga-lɔ kum baɲa nɪ. ⁴⁰ Ba maama ma pɔɔrɪ yɪ ba jəni, badaara kɔgɔ bi bi, badaara kɔgɔ fiinnu fiinnu. ⁴¹ Zezi laan ma kwe dɪpwa yanu yam dɪ kale sɪle sɪm, yɪ o kwəni o yuu wɛnɪ o kɪ Wɛ le ti ɲwaanɪ. O ma fɔ fɔ dɪpwa yam o maɲɪ o pa o karabiɛ bam, sɪ ba laan joɲi-ya ba ja vu ba maɲɪ ba

pa nɔɔna bam. O ma daari o maɲɪ kale sɪle sɪm dɪ o pa ba maama sɪ ba di. ⁴² Nɔɔna bam maama ma di ba su ba daari. ⁴³ Zezi karabiɛ bam ma pɛ dɪpwa dɪ kale ciɔwæru tɪlɔ na daari tun ba su titwarɔ fugə-tɪle. ⁴⁴ Nɔɔna balɔ deen na di kuntu tun yɪ baara murr-tɪnu mu (5.000), ku wɛli dɪ kaana dɪ biɛ dɪ.

Zezi na ve na baɲa nɪ te tun

(Matiyu 14:22-36, Zan 6:16-21)

⁴⁵ Kuntu kwaga nɪ Zezi ma da o pa o karabiɛ bam vu ba zɔ naboro kum, sɪ ba da yigə ba be nɪnu kum ba vu ba yɪ Betisayida. Ba na maa ke tun, o ma pa kɔgɔ kum viiri. ⁴⁶ O na pɛ ba viiri tun, o ma vu o di piu yuu sɪ o warɪ Wɛ.

⁴⁷ Tɪga ma ba ka yɪ. Naboro kum maa wɔ nɪnu kum titari nɪ, yɪ Zezi ta wɔ buburu kum nɪ o yiranɪ.

⁴⁸ O ma na o karabiɛ bam na tiini ba kwaanɪ ba yɛ yɪ ku cɛ ba yɪra nɪ, vu-fɔrɔ na zaɲɪ ku jeeri-ba tun ɲwaanɪ. Tɪga na wura ka pɔvɪ tun, Zezi ma zaɲɪ o ve na bam baɲa nɪ o maa ve ba te. O ma vu o lagɪ o gaali-ba o ke. ⁴⁹ Ba na ne-o o ve na bam baɲa nɪ tun, ba ya buɲɪ nɪ ku yɪ ciru mu. Ba ma kaasi baɲa baɲa, ⁵⁰ beɲwaanɪ ba maama ne-o yɪ fɔvɪ zɔ-ba zanzan.

Zezi laan ma ḡḡḡḡ dɪ ba o wɪ:
«Pa-na á wuru kɪ dam, sɪ kʊ yɪ amʊ
mʊ. Á yɪ pa fʊvʊ taa jɪgɪ abam.»

⁵¹ O laan ma vu o zʊ naboro kum
wʊ. O na yɪ ba te kuntʊ tɪn, viʊ
kʊm ma da kʊ kwəri. Kʊ ma tiini
kʊ sʊ-ba, ⁵² bɛɲwaanɪ Zezi na maɲɪ
dɪpɛ dɪm o pa nɔn-kɔgɔ kʊm yɪ ba
di tɪn, ba wʊ ni wo-kɪnkagɪ dɪm
kuntʊ kuri, Wɛ cɪga kam na wʊ
wanɪ ka zʊ ba wʊbʊɲa tɪn ɲwaanɪ.

⁵³ Ba ma vu ba bɛ ba yɪ bube
dɪdɪm dɪm. Ba ma ja naboro kum
ba ja nʊɲɪ ba zɪgɪ da. Ba na yɪ je sɪlʊ
tɪn yɪrɪ mʊ Zenezaretɪ. ⁵⁴ Ba na nʊɲɪ
naboro kum wʊnɪ tɪn, nɔɔna bam
ma lwarɪ Zezi. ⁵⁵ Ba laan ma duri je
sɪm kuntʊ maama nɪ, ba vu ba ta
ba pa nɔɔna lwarɪ. Mɛ maama ba
na lwarɪ nɪ o tu da tɪn, ba ma kwe
balʊ na ba jɪgɪ yazurɛ tɪn ba zɪɲɪ
gungwəɛlu wʊnɪ ba ja vu o te. ⁵⁶ O
na yəni o ve je sɪlʊ maama tɪn, kʊ
na yɪ tɪ-balɛ naa tɪ-kamunɛ, nɔɔna
yəni ba ja yawuna mʊ ba nʊɲɪ ba
jeer-o yaga ni nɪ, yɪ ba loor-o sɪ o
pa-ba cwəɲɛ sɪ ba dwe o gɔɔ kʊm
ni má. Balʊ maama na dwe o gɔɔ
kʊm kuntʊ tɪn dɛɛn nɛ yazurɛ.

Wo-digiru tɪlʊ na cɔgɪ nɔɔna tɪn

(Matiyu 15:1-20)

7 Farizian tiinɛ badaara dɪ Wɛ
cullu karanyɪna tiinɛ badonnɛ
dɛɛn ya nʊɲɪ Zeruzalɛm ba ba, ba
gilimi Zezi tee nɪ. ² Ba ma na o
karabiɛ badonnɛ na je ba di wɔdiu,
yɪ ba wʊ sanɪ ba jɪa sɪ kʊ tɔgɪ
bantʊ cullu tɪm cwəɲɛ. ³ Bɛɲwaanɪ
Farizian tiinɛ bam dɪ Zwifɛ bam
maama ba fɔgɪ ba di wɔdiu, yɪ ba
wʊ sanɪ ba jɪa sɪ kʊ tɔgɪ cullu tɪlʊ
ba nabaara bam na pɛ-ba tɪn. ⁴ Ba
na yəni ba zɪgɪ yaga nɪ ba ba sɔɲɔ,
baá kɪ na mʊ ba ma zarɪ ba tɪtɪ sɪ
ba ji lanyiranɪ, yɪ ba laan daari ba
di wɔdiu. Ba ta jɪgɪ cullu tɪdonnɛ
zanzan ba na tɔgɪ-tɪ ba wəli da. Ba
yəni ba fɔgɪ ba sɪn ba zwɪ dɪ ba
kɔɔra dɪ ba luu-kambi, yɪ ba laan
daari ba kɪ wɔdiu da.

⁵ Kʊ yɪ kuntʊ ɲwaanɪ mʊ Farizian
tiinɛ bam dɪ Wɛ cullu karanyɪna
tiinɛ bam dɛɛn bwe Zezi ba wɪ:
«Bɛɛ mʊ yɪ n karabiɛ bam yəni ba
di wɔdiu, yɪ ba wʊ sanɪ ba jɪa nɪ
dɪbam nabaara bam na pɛ dɪbam
cullu tɪlʊ tɪn?»

⁶O ma ləri-ba o wɪ: «Abam yɪ pipiri-nyuna mu. Wɛ nijoŋnu Ezayi deen jɪɣɪ bura dɪ o na maŋɪ o ta abam taani faŋa faŋa te tun. Ku pupuɪ Wɛ tɔŋ kum wuɪ ku wɪ:

«Nɔɔna bantu zuli amu Wɛ dɪ ba niə mu,

yɪ ba wubuŋa baŋwɛ dɪ amu.

⁷Ba na paɪ amu zula yalu

maama tun yɪ kafe mu.

Ba yəni ba bri nabiinə wubuŋa cullu,

yɪ ba paɪ tɪ yɪ amu zaasum dum mu.»

⁸Kuntu, abam kwe Wɛ niə yam na bri te tun á yagɪ mu, yɪ á daari á tɔɣɪ nabiinə cullu.»

⁹O daa ta ma ta dɪ ba o wɪ: «Abam yəni á vɪn Wɛ niə yam, yɪ á daari á jɪɣɪ á titɪ wubuŋa cullu mu á tɔga.

¹⁰Faŋa faŋa tun, Moyisi deen bri Wɛ ni dum o wɪ, nɔɔnu maŋɪ sɪ o taa zuli o nu dɪ o ko. O daa ta bri nɪ, nɔɔnu na ŋɔɔni ta-balɔɔ dɪ o nu naa o ko, kuntu tu maŋɪ sɪ ba gu-o mu. ¹¹Ku daari abam nan yəni á ja Wɛ taani dum á gugwəli mu yɪ á wɪ, nɔɔnu na jɪɣɪ woŋo kulɔ o ya na wú ma o zəni o nu dɪ o ko tun, yɪ o na tagɪ dɪ ba o wɪ, woŋo kum kuntu yɪ «Kɔriban» mu (ku kuri mu ku yɪ Wɛ nyum),

¹²ku bri nɪ kuntu tu daa wu maŋɪ sɪ o kwe woŋo kum o ma zəni o nu dɪ o ko. ¹³Abam na bri nɔɔna sɪ ba taa tɔɣɪ á titɪ cullu tun paɪ Wɛ taani dum daa ba jɪɣɪ kuri abam tee nɪ. Abam

nan ta yəni á kɪ wo-balwaaru tuntu donnə zanzan á wəli da.»

¹⁴Zezi daa ta ma bəŋɪ nɔn-kɔɔ kum sɪ ba ba o te, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Abam maama cəɣɪ lanyɪranɪ sɪ á ni a taani dum kuri. ¹⁵Ku dai woŋo kulɔ na tɔɣɪ nɔɔnu ni ku zu o wu tun mu wú wani ku cɔɣ-o. Ku yɪ woŋo kulɔ na tɔɣɪ nɔɔnu ni ku nuŋɪ tun mu wú cɔɣ-o. [¹⁶Á nan fɔɣɪ á cəɣɪ a taani dum lanyɪranɪ.]]»

¹⁷O laan ma vu o zu sɔŋɔ o daari nɔn-kɔɔ kum pooni nɪ. O karabiə bam ma bwe-o taani dum kuri. ¹⁸O ma ta dɪ ba o wɪ: «Abam dɪ ba jɪɣɪ wubuŋa na? Á maŋɪ sɪ á taá ye nɪ, woŋo kulɔ maama nɔɔnu na wú kwe o pa ku tɔɣɪ o ni ku zu o wu tun bá wani ku cɔɣ-o. ¹⁹Bəŋwaani ku bá wani ku zu o wubuŋa. Ku nan wú tu o kana yɪranɪ mu, yɪ o laan daari o tɔ-ku o yagɪ.»

Zezi deen na tagɪ cɪga kam kuntu tun, o bri nɪ wudiiru maama maŋɪ sɪ nɔɔna taa dɪ-tɪ.

²⁰O daa ta ma ta o wɪ: «Ku yɪ kulɔ na maŋɪ ku wu nɔɔnu wuɪ yɪ ku laan nuŋɪ tun mu cɔɣ-o. ²¹Bəŋwaani ku yɪ nɔɔnu wubuŋa mu paɪ o lagɪ wo-balwaaru kəm, ku na yɪ boorim wo-zɔɔna dwi maama, dɪ ŋwuni, dɪ nɔn-gura, ²²dɪ wo-swənə zanzan, dɪ pu-sɪja, dɪ kampinə, dɪ wo-digiru kikiə, dɪ wu-guru, dɪ bɪbara dɪ nɔn-tura, dɪ kamunni, dɪ jwərim. ²³Wo-balwaaru tuntu

maama nuṅi nɔɔnu wɔni mu yi ti cɔg-o.»

**Kaani wudoṅ na kɪ o
wu-dɪdɪba dɪ Zezi te tun**

(*Matiyu 15:21-28*)

²⁴ Zezi deen ma nuṅi je sum kuntu ni o vu Tiiri nawurə yam seeni. O maa vu o zu sɔɲɔ kudoṅ. O ma ba lagɪ sɪ nɔɔna lwarɪ ni o wura, yi o wu wanti o sɛgi o titɪ dɪ nɔɔna bam. ²⁵⁻²⁶ Kaani wudoṅ maa wura, o na yi dwi-gɛ tu. Ba ya lɔg-o Siiri ni mu, je silɔ yɪrɪ na yi Fenisi tun. Cicirə maa jɪgɪ o buko ka yaara. O maa na ni Zezi ŋwa tun, o ma kɪ lɪla o vu o te, yi o kuni doonə o yigə ni o loor-o, sɪ o zəlɪ cicirə kam o pa ka yagɪ o buko wum yɪra. ²⁷ Zezi ma ta dɪd-o o wɪ: «Biə bam mu maɲɪ sɪ ba da yigə ba di ba daari. Ku wu maɲɪ sɪ nɔɔnu joɲi o biə wɔdiu o dɪ kakuri yigə ni.»

²⁸ Kaani wum maa ləri o wɪ: «Amu tu, n tagɪ cɪga. Kakuri silɔ nan na tigi taabulɔ kuri ni tun wai sɪ twe wɔdiu kulɔ biə bam na di yi ku siiri tɪga ni tun sɪ di.»

²⁹ O laan ma ta dɪ kaani wum o wɪ: «Nmu lərə yam na lana tun ŋwaani, a sɛ n loro kum. Joori n vu sɔɲɔ. Cicirə kam maɲɪ ka yagɪ n buko wum yɪra.»

³⁰ Kaani wum ma sunɪ o joori o vu sɔɲɔ. O ma na o buko wum o tigi

o tigə je ni, dɪ cicirə kam nuṅi ka daar-o.

**Zezi na pɛ zwa-kɔgɔ na yi
bibəku na yazurə te tun**

³¹ Zezi laan ma zaɲɪ o nuṅi Tiiri nawurə yam ni o da Sidon o kɛ. O laan ma tɔgɪ je silɔ ba na bə ni Tunɪ Fugə tun o vu o yi Galile nɪnu kum je sum. ³² Nɔɔnu ma wura o na yi zwa-kɔgɔ yi o warɪ o ŋɔɔni lanyirani. Ba ma ja-o ba vu Zezi te. Ba ma loor-o sɪ o kwe o juɲa o daɲɪ nɔɔnu wum baɲa ni sɪ o pa o na yazurə. ³³ Zezi ma ja-o o vu daa o yirani o daari kɔgɔ kum. O ma kwe o nwa o tɔrɪ nɔɔnu wum zwa ni, yi o daari o twɪ lileeru o kɪ o nwa ni o ma dwe o dindɛlimi. ³⁴ O ma kwəni o yuu o nii weeni, yi o suuri. O ma ta dɪ nɔɔnu wum o wɪ: «Efata», ku kuri mu Purɪ! ³⁵ O na tagɪ kuntu tun, o zwa yam ma sunɪ ya purɪ, yi o dindɛlimi dɪ wai dɪ pipirə. O maa wai o ŋɔɔni lanyirani.

³⁶ Zezi ma kaani nɔɔna bam maama, sɪ ba yi ta kulɔ na kɪ tun ba bri nɔɔn-nɔɔnu. O na kaani-ba kuntu tun, mu ba laan fɔgɪ ba tɛ dɪ nɔɔna bam. ³⁷ Ku ma tiini ku sɔ balɔ maama na ni tun zanzan. Ba maa wɪ: «Wɔɲo kulɔ maama o na kɪ tun yi lanyirani mu. O paɪ zwa-kwarɔ joori tɪ ni, yi mumaaru dɪ wai tɪ ŋɔɔna.»

Zezi na pɛ kɔ-fɔrɔ di wɔdiu kɔ su te tɔn

(Matiyu 15:32-39)

8 Kantu maɲa kam nɛ kɔɔ zanzan daa ma joori kɔ gilimi daanɛ Zezi tee nɛ. Ba maa ba jigi kulɔkulɔ sɛ ba di. Zezi ma bɛɲi o karabiɛ bam yɛ ba ba o te. O ma ta di ba o wɛ: ²«Nɔɔna bantu ɲwaɲa jigi-nɛ, di ba na tu ba wɔ a tee nɛ zɔm da yato yɛ ba daa ba jigi wɔdiu sɛ ba di tɔn. ³A na pɛ ba viiri yɛ ba wɔ di kulɔkulɔ, kana wɔ pa ba bɛri cwɛɲɔ nɛ, bɛɲwaanɛ ba badaara nunɛ yigɛ yigɛ mu ba ba amɔ te.»

⁴O karabiɛ bam ma lɛr-o ba wɛ: «Dɛ nan wɔ kɛ ta mu dɛ na wɔdiu gaa kuntɔ wɔnɛ sɛ kɔ yɛ ba maama dim?»

⁵O ma bwe-ba o wɛ: «Abam jigi dipwa yagra mu?»

Ba ma lɛri ba wɛ: «Ya yɛ yarɛ mu.»

⁶Zezi laan ma ta di kɔɔ kum sɛ ba maama jɛni tɛga nɛ. O ma kwe dipwa yarɛ yam yɛ o kɛ Wɛ le ya ɲwaanɛ. O ma ja-ya o fɔ fɔ o pa o karabiɛ bam, yɛ bantu di laan jɔɲi ba ja vu ba pa nɔɔna bam. ⁷Ba dɛɛn jigi kalɛɲ-bale funfun ba wɛli da. Zezi ma kwe-sɛ o kɛ Wɛ le, yɛ o daari o ta di o karabiɛ bam sɛ ba kwe

suntɔ di ba maɲi ba pa nɔɔna bam maama. ⁸Ba maama ma di ba su ba daari. Ba laan ma twe ciwɛɛru tɛlɔ na daari tɔn ba su titwarɔ tɛrɛ. ⁹Balɔ dɛɛn na di kuntɔ tɔn yɛ baara murr-tuna mu (4.000), kɔ wɛli di kaana di biɛ di.

Zezi laan ma pa kɔɔ kum viiri. ¹⁰O ma daari o vu o zu naboro di o karabiɛ bam. Ba ma vu ba yɛ jɛgɛ kalɔ yɛri na yɛ Dalɛmanuta tɔn.

Farizian tiinɛ na yɛ te tɔn

(Matiyu 16:1-12)

¹¹Farizian tiinɛ badonnɛ dɛɛn ma ba Zezi te ba ma puli ba magɛ kantɔɔ did-o, yɛ ba lagɛ sɛ ba maɲ-o ba nii. Ba ma ta did-o, sɛ o kɛ wo-kunkagɛli dilɔ na wɔ brɛ-ba nɛ o dam dɛm nunɛ Wɛ tee nɛ tɔn.

¹²O ma tiini o suuri o wɔnɛ, yɛ o ta o wɛ: «Bɛɛ mu yɛ zɔm nɔɔna bam lagɛ sɛ a kɛ wo-kunkagɛli a brɛ-ba? A lagɛ a ta cɛga mu di abam sɛ, a bɛ kɛ wo-kunkagɛli a brɛ-ba.»

¹³O na tagɛ kuntɔ tɔn, o ma yagɛ ba te, yɛ o joori o vu o zu naboro kum sɛ ba vu ba bɛ bube didɛm dɛm.

¹⁴Ba dɛɛn na wɔ naboro kum wɔnɛ ba maa ve ba bɛ tɔn, Zezi karabiɛ bam ya swe sɛ ba ja dipɛ ba wɛli da, dipɛ didɛva yɛranɛ mu ba ya juga. ¹⁵Zezi ma ta di ba o wɛ:

«Fɔgi-na á ci á titi si á yi pa Farizian tiinə bam di Pɛ Erɔdi di abam ba dabili dum.»

¹⁶O na tagi di ba kuntu tun, ba ma ɲɔɔni daani ba wi: «Kɔ yi dipe taani mu o tea, di na ba jigi tun ɲwaani.»

¹⁷Zezi ma lwarɪ ba na jigi kulɔ ba ɲɔɔni tun, yi o wi: «Bɛɛ mu yi á ɲɔɔni daani á wi, á na ba jigi dipe tun mu te a ɲɔɔni kuntu? Abam ta wu lwarɪ Wɛ na jigi dam te tun na? Á wubuɲa tigi mu na? ¹⁸Abam jigi yiə yi ya ba nai Wɛ ciɲa kam. Á jigi zwa yi á ba ni Wɛ taani dum kuri. ¹⁹Abam manɪ á swe a deen na kwe dipwa yanu mu a fɔ fɔ a pa baara murr-tunu tum yi ba di na? Ba na di ba ti tun, abam twe cicwɛru tum á su titwaru tigma mu?»

Ba ma lɛr-o ba wi: «Titwaru fugə-tule.»

²⁰O daa ma bwe-ba o wi: «A daa ta na kwe dipwa yarpe yam a fɔ fɔ a pa baara murr-tuna tum yi ba di tun, á twe cicwɛru tum á su titwaru tigma mu?»

Ba ma lɛr-o ba wi: «Titwaru turpe.»

²¹O laan ma ta di ba o wi: «Abam nan daa ta ba ni ku kuri mu na?»

Zezi na puri lilwe yiə te tun

²²Ba deen ma vu ba yi Betisayida. Nɔɔna badonnə ma ja lilwe ba ja vu Zezi te, yi ba loor-o si o ma o ɲa

o dwe-o, si o na yazurə. ²³O ma ja lilwe wum ɲa o varɪ o ja nɲi tu kum daa. O ma twi lileeru o ki o yiə ni, yi o darɪ o ɲa lilwe wum ɲa ni. O laan ma bwe-o o wi: «Nmu nai woɲo na?»

²⁴Lilwe wum ma puri o yiə o nii, yi o wi: «A nai nɔɔna mu. Ba nan nyi di tweeru mu te yi ba veə.»

²⁵Zezi daa ma darɪ o ɲa nɔɔnu wum yiə ni. O laan ma fin o yiə yam, yi ya joori ya nai. O maa wai o nai woɲo maama lanyirani. ²⁶Zezi laan ma ta did-o o wi, o yɔɔri o vu sɔɲɔ, si o daa yi joori o zu tu kum wu.

Pɲɛɛri tagi si Zezi yi Krisi wum Wɛ na tunɪ tun mu

(Matiyu 16:13-20, Luki 9:18-21)

²⁷Zezi di o karabiə bam daa ma ke, ba vu ba yi Sezaari kulɔ na yi Filipi tu tun. Ba na maa ve tun, o ma bwe-ba o wi: «Nɔɔna yəni ba te ba wi, amu yi wɔɔ mu?»

²⁸Ba ma ləri ba wi: «Badaara te ba wi, nmu yi Zan wulɔ deen na miisi nɔɔna na wuni tun mu. Babam di maa te ba wi, nmu yi Wɛ nijɔɲnu Eli mu. Badonnə di maa te ba wi, nmu yi faɲa faɲa Wɛ nijɔɲnə bam didva mu.»

²⁹O laan ma bwe-ba o wi: «Kɔ nan na yi abam, abam buɲi si amu yi wɔɔ mu?»

Piyɛɛɛɛɛɛ ma lɛr-o o wɛ: «Nmu yi Krisi wum We na tɔɣi tun mu.»

³⁰Zezi laan ma kaant-ba si ba yi ta kuntu ba bri nɔɔn-nɔɔnu.

Zezi na bri o tɔvni na wó ta yi te tun

(Matiyu 16:21-28, Luki 9:22-27)

³¹Ku na zigi kantu maɲa kam ni, Zezi ma ɲɔɔni o bri-ba o wɛ: «Amu Nabiin-bu wum maɲi si a na yaara zanzan. Zwifə nakwa bam di ba kaanum yigə tiinə bam di ba cullu karanyuna tiinə bam mu wó culi amu. Baá gu-ni, yi da yato de ni a laan wó joori a bi.» ³²O maa ɲɔɔni kuntu jaja o bri-ba. Piyɛɛɛɛɛɛ ma ja-o o vu daa, yi o kaan-o o wɛ, o yi taa ɲɔɔni kuntu doɲ.

³³Zezi ma guni o nii o karabiə bam seeni, yi o baɣi Piyɛɛɛɛɛɛ o wɛ: «Sutaani, ve daa a tee ni! Nmu wubuɲa yam yi nabiinə nyum mu, si ya ba tɔɣi We na lagɛ te tun.»

³⁴Zezi laan ma bəɲi nɔn-kɔɔ kum maama di o karabiə bam si ba ba o te. O ma ta di ba o wɛ: «Nɔɔnu wulu maama na lagɛ si o taa tɔɣi amu kwaga tun, kuntu tu maɲi si o vin o titi wubuɲa si o se yaara ni wulu na zigi tɔvni-dagara o maa ve o tɔvni jəgə te tun, si o laan taa tɔɣi-ni. ³⁵Wulu maama nan na lagɛ si o yiri o ɲwia tun, kuntu tu wó ga-ka mu. Ku daari,

wulu maama na se si o ga o ɲwia amu ɲwaanɛ di We kwər-ywəɲə kam ɲwaanɛ, kuntu tu wó na ɲwia We tee ni. ³⁶Nɔɔnu nan na ne lugu baɲa wəenu tum maama, yi o laan na ge ɲwia We tee ni, bɛɛ nyɔɔɛɛ mu o nea? ³⁷Kulukululu nan tərə nɔɔnu na wó wanti o ma ləni o ɲwia We tee ni. ³⁸Kuntu tun, nɔɔnu wulu maama na kwari caviura amu ɲwaanɛ di amu taani dum ɲwaanɛ zum nɔɔna bam titari ni, ba na yi nɔn-balwaarv yi ba yigə tərə di We tun, amu Nabiin-bu wum di wó kwari kuntu tu caviura, maɲa kam a na wó joori a ba lugu baɲa di a Ko We paari-zulə di Di malesi sum tun.»

9 O daa ta ma ta di ba o wɛ: «A lagɛ a ta ciga mu di abam si, nɔɔna balv zum na wu yo seeni tun badaara bá ti, yi baá na We paari dum na wó ba nɔɔna titari ni di dam te tun.»

Zezi yibiyə na ləni te tun

(Matiyu 17:1-13, Luki 9:28-36)

²Da yardv deen na ke tun, Zezi laan ma ja Piyɛɛɛɛɛɛ di Zakɛ di Zani o pa ba tɔɣi daani ba vu ba di pu-kamunu yuu. Ba wura ba yirani. Ba na wura kuntu tun, Zezi yibiyə ma ləni ba yigə ni. ³O gwaaru tum ma tiini ti puri pari pari yi ti nyuna. Ti puri ti gaali nabiinu na

wú wanti o zari o gwaaru o pa ti puri te tun. ⁴Eli di Moyisi ma da ba nuji ba yigə ni, yi ba njoni di Zezi.

⁵Ptyeerti laan ma ta di Zezi o wi: «Karanyina, di na wu yo seeni tun, ku tiini ku lana ku pa dibam. Nan pa di pu vwə yato yo seeni, si nmu di Moyisi di Eli taa zuuri da.»

⁶Fuuni deen zu-ba zanzan. Kuntu gwaani mu o gari o njoni kuntu doŋ.

⁷Kunkwəenu laan ma ba ti kweli-ba. Ba ma ni kwərə na njoni ti wuni ka wi: «Wuntu mu yi amu bu-dua a na so-o di a wu maama. Á nan taá cəgi o taani lanyirani.»

⁸Ba ma da kwəni ba nii jəgə maama, yi ba daa wu ne njon-njonu, ku na dai Zezi yirani.

⁹Ba ma zari piu kum yuu ni ba maa tuə. Zezi laan ma kaani-ba o wi: «Yi pa-na njon-njonu lware á na ne kulv tun, si ku taa ve maŋa kalu amu Nabiin-bu wum na wú ba a bi a yagi tuuni tun.» ¹⁰Ba ma se yi ba njoni ba yirani ba bwe ba nii, ka bi ka yagi tuuni taani dum kuri mu bee.

¹¹Ba laan ma bwe-o ba wi: «We cullu karanyina tiinə bam yəni ba te ba wi: Eli mu maŋi si o da yigə o ba, si Kri si wum laan da kwaga. Ku yi ciga mu naa vwan mu?»

¹²Zezi ma ləri-ba o wi: «Ku yi ciga mu. Eli maŋi si o da yigə o ba o kwe woŋo maama, si Kri si wum laan ba.

Bee nan mu yi ku pupuni We tənə kum wuni ku wi, Nabiin-bu wum maŋi si o yaari zanzan si njona cul-o? ¹³Á nan taá ye-na ni, Eli maŋi o ba, yi njona tiini ba bees-o ni ba wubuŋa na lagi te tun, ni ku na maŋi ku pupuni o woŋo We tənə kum wuni te tun.»

Zezi na zəli cicirə bu wudoŋ yira ni te tun

(*Matiyu 17:14-23, Luki 9:37-45*)

¹⁴Zezi di o karabiə batə bam laan ma joori ba vu ba yi o karabiə babam bam te. Ba ma na kəgə zanzan na gilimi-ba. We cullu karanyina tiinə badonnə maa wura ba magi kantəgə didaani ba. ¹⁵Kəgə kum na ne Zezi tun, ba ma tiini ba yi yəu, yi ba duri ba vu o te ba jəon-o. ¹⁶O ma bwe-ba o wi: «Bee gwaani mu á zigi á magi kantəgə di ba?»

¹⁷Njonu wudoŋ maa wu kəgə kum wuni, o ma lər-o o wi: «Karanyina, a ya jaani a bu mu a ba nmu te, si n pa o na yazurə. Cicirə mu jig-o ka yaara, ka pa o wari o njoni. ¹⁸Maŋa kalu ka na yəni ka ja-o tun, ka yəni ka dul-o ka di tiga ni mu. Lile-puŋə ma nuji o ni ni yi o duni o yələ. O yira yam maama maa yəni ya ku. A ma loori nmu karabiə bam si ba zəli cicirə kam si ka yag-o, yi ba wu wani.»

¹⁹Zezi na ni kuntu tun, o ma ta o wi: «Abam zum nɔɔna bam bri á ba jigɪ wu-dɪdɪba dɪ amu. Amu wú daani abam titari nɪ a kɪ wu-zuru dɪ abam sɪ kɪ taa ve maɲa kɔɔ? Ja-na bu wum á ba.» ²⁰Ba ma ja-o ba vu o te.

Cicirə kam na nɛ Zezi tun, ka ma su bu wum ka pa o yura sai pɔɔɪ pɔɔɪ. O ma tu tɪga nɪ o bibilə. Lile-puɲə maa nuɲi o ni nɪ. ²¹Zezi ma bwe bu wum ko o wi: «Maɲa kɔɔ mu kɪ puli kɪ kɪ-o kuntu?»

O ma lər-o o wi: «O biini nɪ. ²²Kuni zanzan cicirə kam yəni ka dɔl-o ka dɪ mini wunɪ dɪ na wunɪ mu, sɪ ka gu-o. Nmu nan na wú wanɪ, sɪ n duri dɪbam yibwənə n zəni dɪbam.»

²³Zezi ma lər-o o wi: «Nmu tagɪ n wɪ, amu na wú wanɪ mu. Wulɔ maama nan na kɪ o wu-dɪdɪba dɪ amu tun, kulukulu tərə Wɛ na bá wanɪ Dɪ kɪ Dɪ pa kuntu tu.»

²⁴Bu wum ko laan ma kaasi o wi: «A sunɪ a jigɪ wu-dɪdɪba dɪ nmu. Nan wəli-nɪ sɪ a taa fɔɔɪ a jɪga.»

²⁵Zezi ma na nɔn-kɔɔ zanzan na durə kɪ maa bunɪ ba te. O laan ma baɔɪ cicirə kam, yɪ o ta dɪ ka o wi: «Nmu wulɔ na paɪ nɔɔna jiri mumaaru dɪ zwa-kwaru tun, a tɛ dɪ nmu sɪ n nuɲi bu wum yura nɪ n viiri, sɪ n daa yɪ joori n yaar-o.»

²⁶Zezi na tagɪ kuntu tun, cicirə kam ma kaasi, yɪ ka tiini ka su bu

wum ka pa o yura sai pɔɔɪ pɔɔɪ, yɪ ka nuɲi ka daar-o. Ka na yag-o tun, o ma bəri. Nɔɔna zanzan maa tɛ ba wi: «O tɪɔɪ mu.» ²⁷Zezi laan ma ja o jɪɲa o pa o zaɲi wɛɛnɪ o zɪɔɪ.

²⁸Zezi na joori o zu digə tun, o karabiə bam ma vu o te ba yuranɪ, yɪ ba bwe-o ba wi: «Bɛɲwaanɪ mu dɪbam wu wanɪ dɪ zəli cicirə kam?»

²⁹O ma ləri-ba o wi: «Cicirə kantɔ doɲ zəlɪm cana. Cicirə kantɔ dwi warɪ ka zəli kɪ na daɪ dɪ Wɛ-loro dam.»

³⁰Ba dɛɛn ma nuɲi jəgə kam kuntɔ nɪ ba vu ba tɔɔɪ Galile wu ba kɛ. Zezi maa ba lagɪ sɪ nɔɔn-nɔɔnu lwarɪ ba je, ³¹o na jigɪ o karabiə bam o bri tun ɲwaanɪ. O maa bri-ba o wi: «Baá ja amu Nabiin-bu wum ba kɪ nɔɔna jɪɲa nɪ yɪ ba gu-nɪ. Ba nan na gu-nɪ, da yatɔ dɛ nɪ a laan wú joori a bi a yagɪ tɔvunɪ.»

³²O karabiə bam ma wu ni o taanɪ dɪm kuri, yɪ ba kwarɪ sɪ ba bwe-o ba nii.

Wɔɔ mu yɪ kamunu o dwe maama?

*(Matiyu 18:1-9, Luki
9:46-50, 17:1-2)*

³³Ba ma vu ba yɪ Kapernawum. Ba ma zu sɔɲɔ. Zezi ma bwe o karabiə bam o wi: «Dɪ na wu cwəɲə nɪ dɪ maa bunɪ tun, á ya magɪ kantɔɔ bɛɛ ɲwaanɪ mu?»

³⁴Ba maa cüm. Benjwaani, ba ya na maa buni tun, ba ya magi kantogo daani si ba nii, bantu wuni wɔɔ mu yi kamunu o dwe ba maama. ³⁵Zezi ma jɔni tɔga ni. O ma bɛɔi o karabiɛ fugə-bale bam si ba ba o te. O ma ta di ba o wi: «Wulu na lagi si o taa yi yigə tu tun, kuntu tu maɔi si o ji ba maama kwaga tu mu, si o taa tɔɔi o pa ba maama.»

³⁶O ma ja bu balɔɔa o pa o zigɔ ba maama titari ni. O ma kwe-o o ki o ja-kukoro ni, yi o ta di ba o wi: ³⁷«Wulu maama na nigɔ bu balɔɔa kantu doɔ lanyirani amu yiri njwaani tun, kuntu tu nigɔ amu mu. Wulu maama nan na nigɔ amu tun, ku dai amu yirani mu o niga, ku yi o nigɔ Baɔa-We dɔlu na tɔɔi-ni tun di mu.»

³⁸Zan ma ta di Zezi o wi: «Karanyina, di ya ne nɔɔnu wudoɔ na zɛli ciciri nɔɔna yura ni di nmu yiri. O nan na dai dibam kɔgo kum wu nɔɔnu tun, di ma kwaani si di ci-o, si o daa yi taa ki kuntu.»

³⁹Zezi ma lɛri o wi: «Á ya wu maɔi si á ci-o. Nɔɔnu wulu maama na tɔgi amu yiri njwaani o ki wo-kunkagili tun bá wani o pipiri lila o njɔni ta-balɔɔ o pa-ni.

⁴⁰Benjwaani wulu maama na ba culi dibam tun yi dibam nɔɔnu mu. ⁴¹A lagi a ta cigɔ mu di abam si, nɔɔnu wulu na kwe na o pa abam si á nyɔ,

á na yi amu Zezi Krisi nɔɔna tun njwaani, kuntu tu wú na pɛɛri We tee ni.

⁴²Ku na yi balu na ki ba wu-didua di amu tun, ba na maɔi ba muri ni bu-balwa te di, nɔɔnu wulu na pɛ ba didua yagi We cwɛɔə tɔgum tun, ba na lɛgi kandwe kamunu mu kuntu tu ba ni ba di-o nuni wuni yi o ti, kuú ta gari cam dɔlu o na wú ba o na We tee ni tun. ⁴³Nmu juɔa na lagi ka pa n ki lwarum, ku maɔi si n go-ka mu n yagi. N na ge n juɔa, yi n daari n na njwia We tee ni, kuntu gari nmu na jigɔ n jia maama yi n vu min-tu, me na yi mini dɔlu na bá dwe maɔa di maɔa tun. [⁴⁴Jəgə kam kuntu ni,

«kantzwa wú ta di ba yira,

yi ya ba fɔgi ya tua.

Mini wú ta di-ba,

yi di ba fɔgi di dweə.】

⁴⁵Nmu naga na lagi ka pa n ki lwarum, ku maɔi si n go-ka mu n yagi. Nmu na yi na-dua yi n na njwia We tee ni, kuntu gari nmu na jigɔ n ne sim maama, yi ba laan di-m ba yagi min-tu ni. [⁴⁶Jəgə kam kuntu ni,

«kantzwa wú ta di ba yira,

yi ya ba fɔgi ya tua.

Mini wú ta di-ba,

yi di ba fɔgi di dweə.】

⁴⁷Nmu yi nan na lagi di pa n ki lwarum, ku maɔi si n li-di n dɔli n yagi mu. N na jigɔ yi didua yi n zu

We paari dım wunı, kuntu gari nmu na jigi yiə yale, yi ba laan di-m ba yagi min-tu ni. ⁴⁸Jəgə kam kuntu ni,

«kantzwa wó ta di ba yura,
yi ya ba fəgi ya tva.
Mini wó ta di-ba,
yi di ba fəgi di dweə.»

⁴⁹Nɔɔnu maama maŋi si We kwe mini mu Dl ma maŋ-o Dl nii, si Dl pa o bicari fəgi di kwe, ni ye na kwe wudiu te tun. ⁵⁰Ye ywənə yi di wai di kwe wudiu. Ye ywəni nan na ti, n daa n bá wani n pa di joori di ja ywəni. Pa-na á wuru taa ywəmmə da-ŋwaani, si á jəni di yazurə, ni ye na pai wudiu ywəmmə te tun.»

Kaani vum taani

(*Matiyu 19:1-12, Luki 16:18*)

10 Zezi laan ma zaŋi o nuŋi je sum kuntu ni o vu o da Zude ti-niə yam. O ma vu o be Zorden bugə kam ni didoŋ dum ni. Nɔn-kɔgɔ zanzan daa ma ba ba gilim-o. O ma ta bri-ba We ciga kam, ni o na yəni o ki te tun.

²Farizian tiinə badaara deen ma zaŋi ba vu o te si ba maŋ-o ba nii. Ba ma bwe-o ba wi: «Nɔɔnu jigi cwəŋə si o vin o kaani na?»

³Zezi ma ləri-ba o wi: «Moyisi deen pe abam culu kum o wi beə?»

⁴Ba ma lər-o ba wi: «Moyisi pe ni, ni nɔɔnu jigi cwəŋə si o pupuni tənə o pa o kaani, si ku bri ni o vi-o mu.»

⁵Zezi ma ləri-ba o wi: «Moyisi deen pupuni kuntu o pa abam, á wuru na dana tun ŋwaani mu. ⁶Ku daari, pulim ni We na ki nabiinə tun, Dl ki-ba si ba taa yi baaru di kaani mu. ⁷Kuntu ŋwaani, nɔɔnu na di kaani, o maŋi si o pɔɔri o tuti o nu di o ko tee ni, si o daari o pa o di o kaani wum jəni daani. ⁸Kuntu wó pa ba laan ji nɔɔnu didva. Ba daa dai nɔɔna bale, ba laan yi nɔɔnu didva mu. ⁹We na ki nɔɔna balu daani tun, nɔɔn-nɔɔnu daa wu maŋi si o pɔɔri-ba daani.»

¹⁰Zezi di o karabiə bam laan ma joori ba vu sɔŋɔ. Ba na zu tun, ba ma bwe-o o taani dım kuri. ¹¹O ma ta di ba o wi: «Nɔɔnu na vin o kaani yi o daari o di kaani wudoŋ, kuntu tu kəm dım di ka-bwəŋə yi bidwi mu. ¹²Kaani di na vin o baru yi o vu o zu baru wudoŋ, o di kəm dım di bwəŋə yi bidwi mu.»

Bu-balwa na maŋi di We paari dım te tun

(*Matiyu 19:13-15, Luki 18:15-17*)

¹³Nɔɔna badonnə maa jaani biə ba tui Zezi te si o daŋi o jia ba baŋa ni. O karabiə bam ma zaŋi ba

bagɪ-ba sɪ ba yɪ taa kɪ kuntv. ¹⁴ Zezi na nɛ ba na kɪ te tɪn, o banɪ ma zaɲɪ yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Yagɪ-na sɪ biə bam taa tui amv te, sɪ á yɪ zaɲɪ á taá cv-ba. Bɛɲwaanɪ balv na nyɪ nɪ bu-balwa te tɪn mv maɲɪ sɪ ba zv Wɛ paarɪ dɪm wv. ¹⁵ A lagɪ a ta cɪga mv dɪ abam sɪ, nɔɔnv na wv sɛ sɪ Wɛ taa te-o nɪ bu-balaɲa te, o bá na cwəɲə o zv Wɛ paarɪ dɪm wv.»

¹⁶ Zezi na tagɪ kuntv tɪn, o laan ma ja ja biə bam o kɪ o ja-kukoro nɪ. O ma daɲɪ o jɪa ba baɲa nɪ o warɪ Wɛ o pa-ba.

Nadunə wó wanɪ ba na ɲwɪa Wɛ tee nɪ na?

(Matiyu 19:16-30, Luki 18:18-30)

¹⁷ Zezi ma zaɲɪ o maa kɛa. Nɔɔnv wudoɲ ma duri o vu o yɪ o te. O ma kuni doonə o yigə nɪ yɪ o wɪ: «Karanyɪna, n yɪ nɔn-ɲum. Nan brɪ-nɪ kulv a na wó kɪ, sɪ a wanɪ a na ɲwɪa kalv na ba ti tɪn Wɛ tee nɪ.»

¹⁸ Zezi ma ta dɪd-o o wɪ: «Bɛɲwaanɪ mv n bəɲɪ-nɪ nɪ nɔn-ɲum? Nɔɔn-nɔɔnv tɛrə o na yɪ nɔn-ɲum, kv na dai Wɛ Dɪ yɪranɪ.

¹⁹ Nmv maɲɪ n ye Wɛ cullu tum na brɪ kulv tɪn. Yɪ zaɲɪ n gv nɔɔnv. Yɪ zaɲɪ n pəni dɪ n doɲ kaanɪ. Yɪ ɲɔnɪ.

Yɪ zaɲɪ n fɔ vwan n pa n doɲ. Yɪ pini n doɲ. Ta n zuli n nu dɪ n ko.»

²⁰ Nɔɔnv wvm ma ta dɪd-o o wɪ: «Karanyɪna, kv na sɲɪ a biini nɪ tɪn, a maɲɪ a sɛ cullu tintv maama.»

²¹ Zezi ma nii-o dɪ sono, yɪ o ta dɪd-o o wɪ: «Kv nan ta gɛ woɲo dɪdva mv sɪ n kɪ. Ve sɔɲə n kwe woɲo kulv maama n na jɪɲɪ tɪn n yəgi, sɪ n laan kwe tɪ sɛbu kum n ma n wəli yinigə tiinə. Kuntv wó pa n ta n jɪɲɪ jɪɲɪɲɪ zanzan Wɛ-sɔɲə nɪ. Nmv na kɪ kuntv, sɪ n laan ba n ta n tɔɲɪ-nɪ.»

²² Nɔɔnv wvm na ni kuntv tɪn, o wv ma cɔɲɪ zanzan yɪ o yigə nywanɪ, o jɪɲɪɲɪ tum na tiini tɪ daga tɪn ɲwaanɪ. O ma yagɪ Zezi yɪ o viiri.

²³ Zezi laan ma pipiri o nii o karabiə bam seenɪ, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Nadunə na lagɪ sɪ ba zv Wɛ paarɪ dɪm wv, kv ta tiini kv cana kv pa-ba.»

²⁴ O karabiə bam na ni kuntv tɪn, kv ma sv-ba. Zezi daa ta ma ta dɪ ba o wɪ: «A biə-ba, nɔɔna na lagɪ sɪ ba zv Wɛ paarɪ dɪm wv, kv ta tiini kv cana kv pa-ba. ²⁵ Kv ta yɪ mwali sɪ yogondi da gar-lwe bɔɔnɪ dɪ nuɲɪ kv dwe nadum na lagɪ sɪ o zv Wɛ paarɪ dɪm wv.»

²⁶ Zezi na tagɪ kuntu tun, ku ma tiini ku su o karabiə bam zanzan, yɪ ba tɛ daanɪ ba wɪ: «Ku nan na yɪ kuntu, wɔɔ mu wó wani o na ɲwɪa Wɛ tee ni?»

²⁷ Zezi ma nii-ba yɪ o wɪ: «Nabiinə mu bá wani ba kɪ, sɪ Wɛ wai Dɪ kia. Bɛɲwaanɪ Wɛ wai woɲo maama Dɪ kia.»

²⁸ Pɪyɛɛɪ laan ma ta did-o o wɪ: «Nii. Dɪbam yagɪ dí woɲo maama mu, yɪ dí daari dí tɔɪ nmu.»

²⁹ Zezi ma ləri o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, nɔɔnu wulu maama na tagɪ amɪ ɲwaanɪ dɪ Wɛ kwɛr-ywɛɲə kam ɲwaanɪ, o yagɪ o sɔɲɔ naa o nu-biə naa o nu dɪ o ko naa o biə naa o kari dɪ tun, ³⁰ kuntu tu wó ba o na kulu maama o na yagɪ tun kuni bi mu lɔɠu kuntu baɲa nɪ. Oó na sam dɪ nu-biə dɪ niinə dɪ biə dɪ kari, yɪ oó na yaara dɪ o wɛli da. Ku daari maɲa kalɪ na wó ba tun, kuntu tu wó na ɲwɪa kalɪ na ba ti tun Wɛ tee nɪ. ³¹ Balɪ na maɲɪ ba yɪ yigə tiinə tun zanzan wó joori ba ji kwaga tiinə. Ku daari balɪ dɪ na

maɲɪ ba yɪ kwaga tiinə tun zanzan wó ba ba ji yigə tiinə Wɛ paari dɪm wɔnɪ.»

Zezi daa na ɲɔɔnɪ o tuɔnɪ taanɪ te tun

(Matiyu 20:17-19, Luki 18:31-34)

³² Zezi dɪ nɔɔna zanzan maa zaɲɪ ba wu cwɛɲə nɪ ba maa ve Zeruzalem. Zezi maa wu ba yigə nɪ o veə. O karabiə bam maa yɪ yəəu. Nɔɔna balɪ dɪ na tɔɪ ba kwaga tun maa fɔmma. Zezi ma bɛɲɪ o karabiə fugə-bale bam daa nɪ, yɪ o ta o bri-ba kulu na lagɪ ku kɪ-o Zeruzalem nɪ tun. ³³ O maa ta dɪ ba o wɪ: «Taá ye-na, dí na maa ve Zeruzalem tun, dáanɪ mu ba laan wó ja amɪ Nabiin-bu wɔm ba kɪ Zwifə kaanɪm yigə tiinə bam dɪ ba cullu karanyɪna tiinə bam juɲa nɪ. Nɔɔna bam kuntu wó dɪ a taanɪ ba wɪ, ku maɲɪ sɪ a tɪ mu, yɪ ba daari ba kɪ-nɪ dwi-gɛ tiinə bam juɲa nɪ. ³⁴ Baá yáalɪ-nɪ ba mwani, yɪ ba daari ba twɪ lileeru ba yagɪ a yɪra

ni. Baá magi-ni di balaara, yi ba laan daari ba gu-ni. Da yatɔ de ni a nan wú joori a bi a yagi tɔvni.»

**Zezi cwəŋə kam na
jigi yaara te tun**

(Matiyu 20:20-28)

³⁵ Zaki di Zan balu na yi Zebede biə tun deen ma vu Zezi te ba ta did-o ba wi: «Karanyina, popo, ki woŋo kulv dí na lagi tun n pa dɔbam.»

³⁶ Zezi ma bwe-ba o wi: «Á lagi si a ki beɛ mu a pa abam?»

³⁷ Ba ma lər-o ba wi: «Nmu na tu n ba n di n paari dɔm, si n pa dɔbam didva jəni n jazum ni si didva jəni n jagwiə ni.»

³⁸ Zezi ma ta di ba o wi: «Abam titi yəri á na loori kulv tun. Abam wú waní á tɔgi á yaari, ni amu na lagi a ba a na yaara yalv tun na? Á wú waní á yaari á ti, ni a na lagi a yaari a ti te tun na?»

³⁹ Ba ma lər-o ba wi: «Een, dí wú waní.»

Zezi laan ma ta di ba o wi: «Ku yi ciga, abam nan wú suni á tɔgi á yaari amu yaara yam doŋ. ⁴⁰ Ku nan dai amu mu maŋi si a kuri wulv na wú jəni a jazum ni naa a jagwiə ni tun. Ku yi Baŋa-We mu maŋi Dɔ tiŋi je sum kuntu, si Dɔ pa balu na wú jəni da tun.»

⁴¹ O karabiə fugə kam na tu ba lwarɔ ba donnə bale bam na loori kulv Zezi tee ni tun, ba bana ma tiini ya zaŋi di Zaki di Zan. ⁴² Zezi laan ma bəŋi ba maama, yi o ta di ba o wi: «Abam nan maŋi á ye ni lugv baŋa pwa ki dam mu di ba nɔɔna, yi ba didɛera di dam ba baŋa ni. ⁴³ Ku nan na yi abam, ku wu maŋi si ku taa yi kuntu doŋ abam titari ni. Bəŋwaani, abam wulv na lagi si o ji nɔn-kamunu á wuni tun, kuntu tu maŋi si o ji abam maama tintuŋnu mu. ⁴⁴ Wulv na lagi si o ji abam yigə tu tun, kuntu tu maŋi si o ji abam maama gambaa. ⁴⁵ Bəŋwaani amu Nabiin-bu wum wu tu si nɔɔna tɔŋi ba pa-ni. Amu nan tu si a tɔŋi a pa nɔɔna mu, si a daari a kwe a ŋwia a ma ləni nɔɔna zanzan ŋwia We tee ni.»

Zezi na pɛ lilwe yiə puri te tun

(Matiyu 20:29-34, Luki 18:35-43)

⁴⁶ Zezi di o karabiə bam ma vu ba yi tiv kudon, ku yiri mu Zeriko. Ba ma tɔgi da ba nuŋi ba maa kea. Ba na maa ke tun, nɔn-kɔŋɔ maa tɔgi-ba. Nɔɔnu wudon maa wura o na yi lilwe. O yiri mu Batime, o ko mu yi Time. O maa je cwəŋə kam ni ni yi o loorə. ⁴⁷ O ma lwarɔ ni ku yi Nazareti tu Zezi mu tɔgi dáani o maa kea. O laan ma puli o kaasi

baŋa baŋa o wu: «Zezi, Pe Davidi dwi tu, duri a yibwənə!»

⁴⁸ Nɔɔna zanzan ma bag-o si o pu o ni. O laan ma tiini o kaasi zanzan yi o wu: «Pe Davidi dwi tu, duri a yibwənə!»

⁴⁹ Zezi laan ma zigi yi o ta o wu, ba bəŋ-o si o ba. Ba ma bəŋ-o, yi ba ta did-o ba wu: «Kɪ wupolo, si n zaŋi wɛɛni, si o bə-m o wu n ba.»

⁵⁰ Lilwe wum ma da pusi o gɔɔ o yagi, yi o zaŋi lila o vu o yi Zezi te.

⁵¹ Zezi ma bwe-o o wu: «Nmu lagi si a kɪ bɛɛ mu a pa-m?»

O ma ləri o wu: «Karanyuna, a lagi si a joori a taa nai mu.»

⁵² Zezi ma ta did-o o wu: «Nan ve, nmu na kɪ n wu-didwa dɪ amu te tun mu pɛ n na yazurə.»

Zezi na tagi kuntu bidwi baŋa ni tun, mu lilwe wum yiə joori ya nai. O maa tɔgi Zezi kwaga cwəŋə kam ni.

Zezi na zu Zeruzalem yi nɔɔna zul-o te tun

*(Matiyu 21:1-11, Luki
19:28-40, Zan 12:12-19)*

11 Zezi dɪ o karabiə bam dɛɛn ma vu ba twɛ Zeruzalem. Ba ma vu ba yi ti-balwa bale, ba

yiri mu Betifaaɔ dɪ Betani. Je sum kuntu wu Olivi piu kum saŋa ni mu. Zezi ma lɪ o karabiə bam bale o tɔŋi, ²yi o ta dɪ ba o wu: «Ve-na á vu á zu tuw kulɔ na wu abam yigə ni tun. Á na zu tuw kum wuni, á wú na buna-pwala na ləgi da, yi nɔɔn-nɔɔnu daa ta wu diini ka baŋa. Ve-na á bwəli-ka á ja ba á pa-nɪ. ³Nɔɔnu na bwe abam ni: «Bɛɛ mu yi á bwəli-ka?», si á ta did-o ni: «Ku yi dɪ Yuutu wum mu laga. Oó joori o pa ka ba lele.»»

⁴Ba ma zaŋi ba vu si ba nii. Ba na yi tuw kum wu tun, ba ma sunɪ ba na buna-pwala cwəŋə ni nɪ. Ka ləgi sɔŋɔ kudɔŋ ni nɪ. Ba ma vu ba bwəli-ka. ⁵Nɔɔna badonnə maa zigi da. Ba ma bwe Zezi karabiə bam ba wu: «Bɛɛ mu yi á lagi á bwəli buna-pwala kam?»

⁶Ba ma ləri-ba nɪ Zezi na maŋi o ta te tun. Nɔɔna bam ma sɛ. ⁷Ba ma ja buna-pwala kam ba ja vu ba yi Zezi te. Ba laan ma kwe ba gwaaru ba daŋi ka baŋa nɪ. Zezi ma di ka baŋa, yi ba ve ba maa kɛa. ⁸Ba na maa kɛ tun, nɔɔna zanzan ma zul-o ba kwe ba gwaaru ba lwarɪ cwəŋə kam yuu nɪ, si Zezi ba o tɔgi ti baŋa o kɛ. Nɔɔna badaara ma vu ba go tweeru nɛ dɪ vɔɔru ba dɪ cwəŋə yuu

nı, sı o tıgı tı baŋa o ke. ⁹Nıŋna balu na wu o yigə nı dı o kwaga nı ba ve tun maa tıŋlı ba wı:

«Ozaana! Zulə taa wu We tee nı!

Zuli-na wulu na tu dı Yuutu We yırtı ŋwaanı tun.

¹⁰Zuli-na wulu na wú ta te o nıŋna, nıneentı dıbam ko Davidi deen na jıgı paartı te tun.

Ozaana! Zulə taa wu Baŋa-We tee nı!»

¹¹Zezi ma vu o zu Zeruzalem tuw kum wu. O ma vu o yi We-di-kamunu kum o zu ku wu. O ma kaagtı o nii wəənu tun maama na yı te. We na lagtı dı zu tun, o ma joori o nuji tuw kum wuntı, o tıgı dı o karabiə fugə-bale bam o vu Betani.

Zezi na sıŋlı kapuru te tun

(Matiyu 21:18-19)

¹²Tıga na puuru tun, ba ma zaŋı Betani nı sı ba joori Zeruzalem. Kana maa jıgı Zezi. ¹³Ba na maa ve tun, o ma tulı o na kapuru. Ku deen li dı vıŋru mu. O ma vu sı o nii mıŋla wura na sı o di. O na yı da tun, o ma wu ne kulukulu, ku na wu yı ku lərim maŋa tun ŋwaanı.

¹⁴O laan ma ta dı kapuru kum o wı: «Nıŋn-nıŋnu daa bá na mıŋla nmu yuu nı o di.»

O karabiə bam ma ni o na tagı kulı tun.

Zezi na zəli pipimpiinə We-di-kamunu kum wuntı te tun

(Matiyu 21:12-17, Luki 19:45-48, Zan 2:13-22)

¹⁵Ba ma vu ba yi Zeruzalem. Zezi ma vu o zu We-di-kamunu kum wu. O ma na nıŋna na wu ka kunkulu kum nı ba pipiə. O ma zəli-ba o pa ba nuji. O ma vu o ja səbu-lənnə bam taabullı tun o pipiri o pu tıga nı, o pa ba səbiə bam jagı. O ma daartı o yigi yitunnu tulu nıŋna badonnə na je da ba yəgi kunkwən-pulə tun o dı tıga nı. ¹⁶O ma wu se sı nıŋna taa zuŋı ba zıla ba tıgı kunkulu kum wu ba kea.

¹⁷O ma brı nıŋna bam o wı: «Ku pupuntı We tıŋo kum wuntı nı, We mu wı: «Amu digə kantı maŋı sı ka taa yı jəgə kalı lugu baŋa dwi tiinə maama na wú ta tui ba wartı amu da tun mu.» Abam nan pe ka ji ŋwuna joro jəgə.»

¹⁸Zwifə kaanum yigə tiinə bam dı ba cullu karanyına tiinə bam ma ni Zezi na tagı kulı tun. Ba laan ma

beeri cwəŋə sɩ ba gv-o. Ba ma kwari fuvni did-o, o zaasum dɩm na su nɔn-kɔgɔ kum maama tun ŋwaani.

¹⁹Tɩga na lagi ka yi tun, Zezi dɩ o karabiə bam ma nuŋi tuw kum wuni.

**Zezi ŋɔɔni kapuru kulɔ
na kugi tun taani**

(Matiyu 21:20-22)

²⁰Tɩga na puuri tun, ba ma daa zaŋi ba maa kea. Ba ma na kapuru kum na kuga, dɩ ku bunnu maama. ²¹Pɩyɛri ma guli Zezi ya na tagi te tun. O ma ta dɩ Zezi o wɩ: «Karanyina, nii kapuru kum nmu diin na sooli tun, ku kuga.»

²²Zezi ma ta dɩ ba o wɩ: «Fɔgi-na á kɩ á wu-didua dɩ Wɛ. ²³A lagi a ta cɩga mu dɩ abam sɩ, abam wulu na tagi dɩ piu kamunu kuntu ni, ku gɔ ku na zigɩ mɛ tun ku vu ku tu nuɩw kum wuni, Wɛ wó pa ku kɩ. Nmu na jigɩ wu-didua ni nmu na tagi kulɔ tun wó suni ku kɩ, yi n ba jigɩ bubwea, Wɛ wó pa ku kɩ. ²⁴Kuntu ŋwaani a lagi a ta dɩ abam ni, woŋo kulɔ maama á na wó loori Wɛ tee ni tun, sɩ á taá jigɩ wu-didua ni á wó suni á na-ku, yi Wɛ wó pa á na-ku. ²⁵Maŋa maama abam na wura á wari Wɛ, yi taani na wu abam dɩ nɔɔnu wudonɔ laŋa ni, sɩ á yagi á ma ce-o. Á Ko Wɛ laan wó yagi abam dɩ lwarum Dɩ ma ce abam. [²⁶Ku daari, abam na wu se

sɩ á yagi nɔɔna lwarum á ma ce-ba, á Ko Wɛ bá yagi abam dɩ lwarum Dɩ ma ce abam.]]»

Zezi dam dɩm nuŋi yən mu?

(Matiyu 21:23-27, Luki 20:1-8)

²⁷Ba daa ma vu ba yi Zeruzalem. Zezi ma vu o zu Wɛ-di-kamunu kum wu, o kart ka wuni o beerə. Zwifə kaanum yigə tiinə bam dɩ ba cullu karanyina tiinə bam dɩ ba nakwa bam ma vu o te, ²⁸ba bwe-o ba wɩ: «Wɔɔ dam mu n ma n kɩ wəənu tɩb maama n na kɩ tun? Wɔɔ mu pe nmu ni sɩ n ta n kɩ kuntu?»

²⁹O ma ləri-ba o wɩ: «A dɩ jigɩ bwiə a lagi a bwe abam, sɩ á na ləri-ya á pa-nɩ, sɩ a laan bri abam wulu na pe amu ni sɩ a tuŋi tun. ³⁰A lagi a bwe abam a nii, Zan na miisi nɔɔna na wuni tun, ku yi Wɛ mu pe-o cwəŋə naa nabiinə mu pe-o?»

³¹O na bwe-ba kuntu tun, ba maa wura ba bwe daani sɩ ba nii ba na wó ləri te tun. Ba maa wɩ: «Dɩbam na ləri dí wɩ, ku yi Wɛ mu, o laan wó bwe dɩbam ni, beɛ mu yi dí nan wu se Zan taani dɩm? ³²Ku daari, dí bá wani dí ta ni ku yi nabiinə mu pe-o cwəŋə.» Ba tagi kuntu, beŋwaani ba kwari fuvni dɩ nɔɔna bam, dɩ ba maama na se ni Zan suni o yi Wɛ nijonnu tun. ³³Kuntu ŋwaani mu ba ləri Zezi ba wɩ: «Dí yəri wulu na pe Zan cwəŋə tun.»

Zezi di ma ta di ba o wi: «Ku na yi kuntu, amu di nan bá ta wulu na pe amu ni si a taa tuni tun.»

Nɔɔnu di o gaari mumaɲa

(Matiyu 21:33-46, Luki 20:9-19)

12 Zezi ma maɲi mumaɲa o bri nɔɔna bam o wi: «Nɔɔnu wudoɲ mu wura. O ma zaɲi o ci gaari, yi o daari o jɛri tweeru tulu yiri na yi vinyɛ tun di wuni. O ma daari o ku goɲo ti-dia je ni, si o na gwɛri tweeru biɛ bam, si o ki dɔani o nɔ o kan ti na bam. O ma daari o cwi dapala si nɔɔnu taa je da o yiri gaari dum. O na fɔgi o ci-di kuntu tun, o laan ma kwe nɔɔna o yagi da si ba taa tunja, yi o daari o nuni o vu cwɛɲɛ. ²Tweeru biɛ bam gwɛrim maɲa na yi tun, o ma tuni o tuntunɔnu si o vu nɔɔna balu na nii o gaari dum baɲa ni tun te, si ba cɛ o tɛri ba pa-o. ³Tuntunɔnu wum na yi ba te tun, ba ma ja-o ba magi, yi ba daari ba pa o viiri di ji-kuri. ⁴Nɔɔnu wum daa ma tuni o tuntunɔnu wudoɲ. O na yi ba te tun, ba ma magi o yuu ba kaari yi ba twi-o. ⁵O daa ta ma tuni o tuntunɔnu wudoɲ o wɛli da. Wuntu na yi ba te tun, ba ma mag-o ba gu. Nɔɔnu wum ta ma tuni o tuntunɔna zanzan nɔɔna

bam tee ni, yi ba magi ba badonnɛ, ba daari ba gu ba badaara.

⁶Ku laan ma daari o titi bu wulu o na so-o zanzan tun yirani. O ma tuni o ba tee ni o ma kweeli, yi o buɲi si, baá nigi wuntu. ⁷Nɔɔna bam na nɛ-o tun, ba maa nɔɔni daani ba wi: «Mu gaari dum tu bu, wuntu mu lagi o ba o taa te o ko wum wɛɛnu tum. Nan pa-na dí gu-o, si dí daari dí taá te o wɛɛnu tum.»

⁸Ba laan ma gu-o, yi ba daari ba van-o ba ja nuni gaari dum wuni ba yagi.

⁹Kuntu tun, gaari dum tu wum laan wú ki nɔɔna bam kuntu tita mu? O maɲi si o ba o gu-ba mu, si o daari gaari dum o pa nɔɔna badonnɛ si ba taa niɛ. ¹⁰⁻¹¹Ku pupuni We tɔnɔ kum wuni ku wi:

«Kandwe dilu lwara na vin tun
laan mu joori di ba di ji
kandwe dilu na pai sɔɲɔ
kum dana tun.

Baɲa-We na ki te tun mu kuntu,
yi ku yi wo-kamunu ku pa
dibam.»

Abam maɲi á wu karumi kuntu na?»

¹²Zwifɛ yigɛ tiinɛ bam na ni kuntu tun, ba ma lwari ni o maɲi mumaɲi dum bantu gwaani mu. Ba laan maa beeri cwɛɲɛ si ba ja-o. Ba maa wari, ba na kwari fɔvuni di

nɔn-kɔɔ kum tun ɲwaani. Ba ma yag-o, yɪ ba daari ba viiri.

**Zwifə bam na bwe Zezi
lampoo ɲwum woŋo te tun**

(*Matiyu 22:15-22, Luki 20:20-26*)

¹³ Zwifə bam deen ma li Farizian tiinə badonnə dɪ Pe Erɔdɪ kwaga nɔɔna badonnə sɪ ba vu Zezi te. Ba maa lagɪ sɪ ba pa o ɲɔɔnɪ o tusi, sɪ ba want ba ja-o. ¹⁴ Ba ma yi o te, yɪ ba ta did-o ba wɪ: «Karanyina, dɪ ye nɪ nmɪ yɪ cɪga tu mɪ. Nmɪ yigə tərə dɪ nɔɔna na buɲɪ kulɪ ba pa nmɪ tun, nmɪ nan ba kuri nɔɔna daani. Nmɪ nan yəni n bri nɔɔna Wɛ cwəŋə dɪ cɪga mɪ. Dɪ lagɪ dɪ bwe dɪ nii, dɪbam Zwifə bam culu pe ni sɪ dɪ ɲwɪ lampoo dɪ pa lɔɔv kum pa-farɪ wum naa ku wu maɲɪ? Dɪ maɲɪ sɪ dɪ ɲwɪ naa dɪ wu maɲɪ sɪ dɪ ɲwɪ?»

¹⁵ Zezi nan maɲɪ o ye ba na yɪ pipiri-nyina te tun. O ma ta dɪ ba o wɪ: «Bɛɛ nan mɪ yɪ á lagɪ sɪ á maɲɪ-nɪ á nii? Ja-na səbu-dali didva á ba sɪ a nii.»

¹⁶ Ba ma li səbu-dali dum ba bri-o. O ma nii yɪ o bwe-ba o wɪ: «Wɔɔ nyinyugu dɪ o yɪɪ mɪ pupɔnɪ dɪ baɲa nɪ?»

Ba ma lər-o ba wɪ: «Ku yɪ pa-farɪ wum mɪ.» ¹⁷ Zezi laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Ku lamma. Á nan taá ɲwɪ kulɪ na yɪ pa-farɪ wum nyum tun á pa-o,

sɪ á daari á taá paɪ Wɛ kulɪ dɪ na yɪ Dɪ nyum tun.»

O na ləri-ba kuntɪ tun, ku ma su-ba zanzan.

**Ba na bwe Zezi twa
biim woŋo te tun**

(*Matiyu 22:23-33, Luki 20:27-40*)

¹⁸ Sadusian tiinə badonnə deen ma zaɲɪ ba vu Zezi te. Bantɪ mɪ bri ba wɪ, nɔɔnɪ na tɪga, o daa bá joori o bi. ¹⁹ Ba ma vu ba ta dɪ Zezi ba wɪ: «Karanyina, Moyisi deen na pupɔnɪ kulɪ o tiɲɪ o pa dɪbam tun, ku bri nɪ, nɔɔnɪ nu-bu na tɪga yɪ o daari o kaani, ba na wu lɔɔv biə daani, tu wum curɪ mɪ maɲɪ sɪ o di kaani wum sɪ ba want ba lu biə o nu-bu wulɪ na tɪɲɪ tun ɲwaani. ²⁰ Kuntɪ, nu-biə barpe ya mɪ wura. Ba didva ma di kaani, yɪ o tɪ o daar-o, yɪ o wu lɔɔv bu. ²¹ Wulɪ na saɲɪ tun laan ma di kadəm wum. O dɪ ma tɪ o daari kaani wum, yɪ ba dɪ wu lɔɔv bu. Batɔ tu wum dɪ daa ma di-o. ²² Ba maama barpe di kaani wum, yɪ ba wu lɔɔv bu did-o. Ba maama na tɪɲɪ tun, kaani wum dɪ laan ma tɪ. ²³ Ba maama barpe na di kaani wum tun, ba laan na tu ba bi ba yaɲɪ tɔvɪ, bantɪ wɔɔ mɪ wú ta te kaani wum?»

²⁴ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Abam tiini á tusi mɪ. Abam wu lwari Wɛ tɔnɔ kum zaasum dum kuri, yɪ á ta

yəri We dam dum na yi te tun. Á wu tusi ciga na? ²⁵Nɔɔna na tu ba bi ba yagi tɔvni, ba lagi ba taa nyi di We malesi sum na yi te tun mu, ba ba di kaana, kaana di nan ba zɔvri banna di. ²⁶Ku nan na yi twa biim dum di, Moyisi na pɔpɔni kulɔ tun bri ni nɔɔna wú sɔni ba bi. Abam maɲi á wu karumi kulɔ We na tagi di Moyisi Dɔ na bri Dɔ titi did-o sabari puɲu kum wɔni maɲa kalɔ tun na? We deen tagi Dɔ wi: «Amu yi Abraham We, di Yizaki We, di Zakɔbi We mu.» ²⁷Ku bri ni bantu daa ta jigɔ ɲwɔa mu We tee ni, beɲwaani Baɲa-We yi naɲuna We mu, si Dɔ dai twa We. Mu ku kuri á tiini á tusi di á na buɲi te tun.»

We niə yam wɔni dɔɔ mu yi kamunu di dwe?

(*Matiyu 22:34-40, Luki 10:25-28*)

²⁸Ba na wura ba ɲɔɔni kuntu tun, We cullu karanyina tu wɔdoɲ ma yi ba te, yi o ni ba taani dum. O ma lɔwari ni Zezi tiini o kwaanɔ di o na ləri Sadustan tiinə bam te tun. O laan ma twe Zezi te, yi o bwe o wi: «We niə yam maama wɔni dɔɔ mu yi kamunu di dwe?»

²⁹Zezi ma lər-o o wi: «We ni dɔɔ na yi kamunu di dwe ya maama tun mu tintu: «Yisrayeli tiinə-ba, cəgi-na. Yuutu Baɲa-We mu yi dɔbam Yuutu didua má. ³⁰Ta

n soe n Yuutu Baɲa-We di n bɛari maama, di n wu maama, di n wɔbɔɲa maama, di n dam maama.» ³¹We ni dɔɔ na saɲi tun mu tintu: «Ta n soe n doɲ ni n titi te.» We ni didoɲ daa tərə di na yi kamunu di dwe niə yantu yale.»

³²We cullu karanyina tu wum ma ta di Zezi o wi: «Karanyina, n tagi ciga. Nmu na tagi n wi, We didua yirani mu wura yi Dɔ doɲ daa tərə tun, ku yi ciga mu. ³³Ku maɲi si di taá soe We di di wu maama, di di wɔbɔɲa maama, di di dam maama, si di daari di taá soe di donnə ni di titi te. Di na ki kuntu, di ki lanyirani ku dwe di na me vara naa wɔɲo kulɔ maama di ma kaani-Dɔ.»

³⁴Zezi na ne ni o ləri taani dum lanyirani di wɔbɔɲ-ɲuna tun, o ma ta did-o o wi: «Nmu batwari di We paari dum.»

Ku na zigi maɲa kam kuntu ni, nɔɔn-nɔɔnu daa maa kwari si o bwe-o taani.

Krisi wum We na tɔɲi tun yi Davidi Yuutu mu

(*Matiyu 22:41-46, Luki 20:41-44*)

³⁵Zezi deen maa wu We-di-kamunu kum ni o bri nɔɔna, yi o ta o wi: «We cullu karanyina tiinə bam yəni ba bri ni, Krisi wum We na tɔɲi tun yi Pɛ Davidi dwi tu mu. Ku nan wú wani ku taa yi

kuntu na? ³⁶We Joro kum deen pe Davidi tuti ta o wi:

«Yuutu Baŋa-We tagi di a Yuutu
Dl wi:

Ba n jəni amu jazum ni,
si a laan ki nmu duna maama n
ne kuri ni.»

³⁷Davidi tuti nan na sunt o bəŋi Kriŋi wum o wi o Yuutu tun, dibam nan daa wó ki ta mu dí bəŋ-o ni Davidi naa daga?»

Zezi na bri We ciga kam kuntu tun, ku ma pa nən-kəŋo kulu na je ku cəgi tun wu poli zanzan.

**Zezi kaani nɔɔna, si ba yi lwəni
cullu karanyina tiinə bam**

(Matiyu 23:1-36, Luki 20:45-47)

³⁸O daa ta ma bri-ba yi o wi: «Taá yiri-na á tuti di cullu karanyina tiinə bam. Bantu soe si ba taa zúvri gwar-didwaaru, si ba taa beerə yi nɔɔna nii-ba. Ba na ve yaga, ba lagi si nɔɔna maama taa tui ba zuli-ba mu. ³⁹Ba na yəni ba zu ba We-di sum, ba lagi je-kamunnu mu si ba taa je yigə ni. Ba na ve nɔɔnu sɔŋo si ba di candiə, ku yi je-ŋuŋa jəgə ni mu ba lagi si ba taa je da. ⁴⁰Ba maa yəni ba gan kadənə ba jɔŋi kulu maama ba na jigi tun, yi ba kwəri ba loori We di butar-didwaaru, si ku taa nyi ni ba yi nən-ŋuna mu te. We wó tiini Dl pa bantu na cam ku ja gaali.»

Kadəm na pe We pɛəri te tun

(Luki 21:1-4)

⁴¹Zezi ma vu o jəni We-di-kamunu kum wuni, jəgə kalu daka na zigɔ da yi nɔɔna di We pɛəri ka wuni tun tukəri ni. O maa je o nii nɔɔna bam na ve ba di ba səbiə ka wuni te tun. Nadunə zanzan ma ba ba di səbu zanzan ka wuni. ⁴²Kadəm wudoŋ na yi yinigə tu tun ma ja səbu-dal-balwa bale, o ja vu o di da. ⁴³Zezi na ne kuntu tun, o ma bəŋi o karabiə bam, yi o ta di ba o wi: «A lagi a ta ciga mu di abam si, kadəm wuntu na yi yinigə tu tun, o di səbu ku dwəni nɔɔna balu maama na di da tun. ⁴⁴Bantu maama li ba daari səbiə mu tata. Kadəm wum nan yi yinigə tu mu, yi o kwe woŋo kulu maama o na jigi si o ma yəgi o ni-wodiu tun o di da.»

Leeru na wó ba lugu baŋa te tun

(Matiyu 24:1-28, Luki 21:5-24)

13 Zezi laan ma zarɔ o nuŋi We-di-kamunu kum wuni. O na maa kɛ tun, o karabiə bam didwa ma ta did-o o wi: «Karanyina, nii kandwa yantu ba na mɛ ba lo digə kam tun na lana te. Nii ka lɔɔm dɔm na dana te.»

²Zezi ma lər-o o wi: «Nmu wu ne ka na daga te tun na? Ka maama nan

wú ba ka tu tɩga nɩ ka cɔɔɩ. Kandwe daa bá danɩ dɩ donɔ banja nɩ.»

³Zezi deen ma vu o jɔni Olivi piu kum yuu nɩ, yɩ o toli o na We-di-kamunu kum o yigə nɩ. O na je kuntu tun, Piyeeri dɩ Zakɩ dɩ Zan dɩ Andre yiranɩ ma vu o te, yɩ ba bwe-o ba wɩ: ⁴«Maɲa koo mu We-digə kam wú ba ka cɔɔɩ kuntu? Bɛɛ mu lagɩ ku kɩ maana ku bri dɩbam, sɩ dí lwarɩ nɩ wəənu tuntu maama lagɩ tɩ kɩ?»

⁵Zezi ma ləri-ba o wɩ: «Á fɔɔɩ á cɩ á titɩ, sɩ á yɩ pa nɔɔn-nɔɔnu ganɩ abam. ⁶Benwaani nɔɔna zanzan wú ba abam te, yɩ baá ma amu yurɩ ba ma ganɩ abam ba wɩ, bantɩ didua didua mu yɩ Krisi wum We na tunɩ tun, yɩ baá ganɩ nɔɔna zanzan. ⁷Á wú ba á na tigurə na wu abam tunɩ dum nɩ, yɩ á kwəri á nɩ ka ɲwa tunɩ dilu na banɲwe tun nɩ. Á nan na nɩ kuntu, sɩ á yɩ pa fuvɩ zu abam. Wəənu tum kuntu maɲɩ sɩ tɩ kɩ mu, yɩ ku ta dai lugu tiim maɲa. ⁸Dwi wú zaɲɩ dɩ kɩ jara dɩ dwi didonɔ, yɩ tiv dɩ ku donɔ wú zaɲɩ tɩ magɩ jara. Tɩga dɩ wú sisinɩ je sidonnə nɩ, yɩ kana dɩ wú ba ka taa wu je zanzan nɩ. Yaara yam kuntu maama nan nyɩ dɩ kaani na suɲɩ o vri pugə yɩ ka wɛ yɩ cam daa ta wu kwaga nɩ te tun mu.

⁹Á fɔɔɩ á cɩ á titɩ, sɩ nɔɔna wú ja abam ba vu ba saɲɩ sariya-dirə nakwa tee nɩ. Ba ta wú ja abam

ba magɩ ba We-di sum wunu. Baá ja abam ba vu ba saɲɩ didɛera dɩ pwa tee nɩ, abam na tɔɔɩ amu tun ɲwaani. Kuntu mu wú pa á wani á bri-ba We cɩga kam. ¹⁰Ku nan fun mu sɩ ba da yigə ba tɔɔli We kwər-ywəɲə kam ba bri dwi maama tiinə, sɩ wonɔ maama tiim laan yɩ. ¹¹Ba na jaani abam ba vu ba saɲɩ, sɩ á yɩ taá liə dɩ á na wú ta kulɩ tun. Á na wú taá zɩɔɩ ba yigə nɩ maɲa kalɩ tun, sɩ á laan ɲɔɔni kulɩ We na wú pa abam tun. Ku dai abam titɩ mu wú ɲɔɔni, ku yɩ We Joro kum mu wú pa abam kulɩ á na wú ɲɔɔni tun. ¹²Nɔɔna badonnə wú ja ba titɩ curru ba kɩ nɔɔna jia nɩ sɩ ba gu-ba. Kwə dɩ wú kɩ ba biə kuntu donɔ. Biə dɩ wú zaɲɩ ba pa ba ja ba niinə dɩ ba kwə ba gu. ¹³Nɔɔna maama wú ta culi abam, á na yɩ a nɔɔna tun ɲwaani. Wulu maama nan na kɩ pu-dia o zɩɔɩ kəɲkəɲ sɩ ku vu ku yɩ kweelim tun, We wú vri kuntu tu ɲwia.

¹⁴Abam nan wú ba á na wo-lɔɲɔ kulɩ na yɩ cɔɔɩnu tun na wú ba ku zɩɔɩ jəgə kalɩ na wu maɲɩ sɩ ku taa zɩɔɩ da tun.» (A te abam sɩ wulu na karumi tun, sɩ o kwaani o nɩ ku kuri lanyiranɩ.)

«Abam na ne wo-lɔɲɔ kum kuntu, sɩ abam balɩ na zuvri Zude nɩ tun kɩ lɩla á nuɲɩ á duri á vu pweeru yum á səgi da. ¹⁵Nɔɔnu nan na wu nayuu nɩ, o daa yɩ tu o zu digə

si o kwe kulukulub. ¹⁶Nɔɔɔw wulu nan na wu kara ni tun, o daa yi joori sɔɔɔ si o kwe o gɔɔɔ o zu. ¹⁷Kantu maɔa kam ni kuɔ ta tiini ku yi leeru di kaana balu na jigi pwi tun, di balu na jigi biɛ yi ba ɔɔɔ yi ti. ¹⁸Nan taá loori-na We, si cam dum kuntu yi ba waaru muɔa ni. ¹⁹Beɔwaani yaara yalu na lagi ya ba da yam kuntu ni tun wó ta tiini ya camma ya dwe yalu na maɔi ya ki pulim ni We na ki lugu si ku ba ku yi zim tun. Yaara yantu nan na ke, yadonnɔ daa bá ba nuneeni yantu te. ²⁰Baɔa-We nan na wu pe yaara yam da yam tri, nɔɔɔ-nɔɔɔ bá wəri. Ku nan yi We titi nɔɔna balu Dl na kuri tun ɔwaani mu, Dl wó pa yaara yam da yam tri.

²¹Kantu maɔa kam ni, nɔɔw wulu maama na tagi di abam o wu: «Nii Kriɔi wum We na tuɔi tun, o wu yo seeni» naa «o wu jəgə kantu nu, si á yi se kuntu tu. ²²Nɔɔna badaara wó zaɔi ba bri ni bantu didwa didwa mu yi Kriɔi wum, yi ba yagi ba dai. Badonnɔ di wó bri ni bantu mu yi We nijonɔ, yi ba yagi ba dai. Baá ki wo-kinkagila yalu na wó su nɔɔna tun, si ba ya na wai, si ba sugi We titi nɔɔna balu Dl na kuri tun. ²³Á taá cu á titi, si a wuuri a ta a bri abam mu yi wəenu tum maɔa daa ta wu yi.»

Nabiin-bu wum na wó ba lugu baɔa te tun

(*Matiyu 24:29-44, Luki 21:25-36*)

²⁴«Yaara yam kuntu maɔa na tu ka ke, da yantu wuni

«wia kam laan wó ji nazono tim tim,

cana di daa bá funji si pooni taa wura.

²⁵Weyuu wó sisiɔi yi calicwi

sim kwəri si tu tɔa ni,

yi wəenu tilu maama na wu

weyuu ni tun wó vugimi daani.»

²⁶Maɔa kam kuntu ni nɔɔna wó na Nabiin-bu wum na maa buni lugu baɔa. Oó ta wu kunkwəenu wuni o buni di dam, yi We paari-zulɔ wu o tee ni zanzan. ²⁷O laan wó pa o mlesi sum nui si jagi si vu lugu baɔa je maama, ku na yi wa-puli di wa-zuuri, jazum di jagwiɔ, si la o nɔɔna balu We na kuri tun je maama si ki daani.

²⁸Nan maani-na á nii kapuru na yi te tun. Kuntu na yəni ku wura ku kwi vɔɔru, á yəni á lwari ni ku twe yade. ²⁹Ku nan yi bidwi mu di á na tu á na wəenu tilu a na tagi a bri abam tun na wura ti kɔa, si á lwari ni maɔa kam laan twe ka ti. ³⁰A lagi a ta cɔa mu di abam si, wəenu tum kuntu maama wó ba ti wura ti

kia, yi zum nɔɔna bam ta wu tigi ba ti. ³¹Weyuu di tiga baɗa maama wú ba ti ke, yi amv taani dɔm bá ke maɗa di maɗa.

³²Nɔɔn-nɔɔnv nan yəri de dilv Nabiin-bu wum na lagi o joori o ba tin, yi nɔɔn-nɔɔnv yəri de dɔm wuni maɗa kam o na wú ba tin, ku na maɗi ku yi We malest sum naa Dl Bu wum titi di. Ku yi a Ko Baɗa-We yirani mu ye. ³³Á taá fɔgi á cv á titi, si á yəri maɗa kam o na wú joori o ba tin. ³⁴Kuú ta nyi di sɔɗɔ tu na nuɗi si o beeri o vu yigə yigə te tin. O ma pa o tuntuvɗa bam ni si ba taa nii o sɔɗɔ kum baɗa ni. O ma pa ba nɔɔnv maama o tituvɗi. O ma ta di ba didva, si o taa yiri o mancoɗo kum lanyirani. ³⁵Abam di maɗi si á fɔgi á taá yiri kuntv doɗ mu. Benwaani á yəri maɗa kalv sɔɗɔ tu wum na wú joori o ba tin. O wai o tui didaan-ni ni naa titv kunkuru ni, naa ti-bra-pura ni naa wa-puli maɗa ni. ³⁶Kuntv tin, o na tu bidwi baɗa ni, si o yi dari abam di á tigi á dɔa. ³⁷A lagi a ta di abam di nɔɔna bam maama ni, á maɗi si á taá cv á titi mu.»

Zwifə bam yigə tiinə na ki ni daani si ba gv Zezi te tin

(Matiyu 26:1-5, Luki 22:1-2, Zan 11:45-53)

14 Ku deen daari da yale mu si Paki candia kam yi. Candia kam kuntv ni mu Zwifə bam yəni ba di dɔpe dilv na ba jigɗi dabɔli tin. Zwifə bam kaanum yigə tiinə bam di ba cullu karanyina tiinə bam maa kwaani ba lagi cwəɗə, si ba ki swan ba ma ja Zezi ba gv. ²Ba ma ta ba wi: «Dí nan wu maɗi si dí ja-o candia kam maɗa ni, si kuú pa vuvugə jəni nɔɔna bam titari ni.»

Kaani wudonj na zuli Zezi te tin

(Matiyu 26:6-16, Zan 12:1-8)

³Zezi deen maa wu Betani ni nɔɔnv wudonj sɔɗɔ ni, o yiri mu Simɔn. Wuntu deen ya yi nanyɔɗɔ mu. Zezi na wura o di wɔdiu maɗa kalv tin, mu kaani wudonj tu o te. O maa jigɗi kunkwələ ka na su di trali nugə kalv yiri na yi naadi tin. Nugə kam lana yi ka yəlo cana zanzan. O ma puri kunkwələ kam ni, o lo

nugə kam Zezi yuu nɪ o ma kɪ-o zulə. ⁴Balu na tɔgi ba wura yɪ ba na tun badonnə maa ba jɪgi wɔpolo, yɪ ba tɛ daanɪ ba wɪ: «Bɛɛ mu yɪ o cɔgi nugə kam kuntu? ⁵Dí ya wai dí yəgi-ka dí na səbu zanzan, ku dwe səbu-dala biə yatɔ, yɪ dí ma wəli yinigə tiinə.» Ba ma tiini ba jɪgi kaanɪ wum ba ŋɔɔna dɪ o kəm dum.

⁶Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Á yag-o. Bɛɛ mu yɪ á jɪg-o á yaara? O na kɪ amv zulə yalv tun yɪ kəm-laa mu o kɪ-nɪ. ⁷Ku nan na yɪ yinigə tiinə, bantu wura mu dɪ abam maɲa maama, yɪ á wó wanɪ á zəni-ba maɲa kalv á na lagɪ tun. Ku daari amv nan bá ta wura dɪ abam maɲa maama. ⁸Kaanɪ wuntu kɪ kulv o na wai tun mu. O na logi nugə kam a yɪra nɪ tun, ku brɪ nɪ o wuuri o turi a yɪra yam mu, sɪ ba laan kwe-nɪ ba kɪ. ⁹A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, ba na wó tɔɔlɪ amv kwər-ywəŋə kam lɔgv baɲa je sɪm maama nɪ tun, baá ta kaanɪ wum kuntu dɪ taanɪ sɪ ba taa guli o gulə.»

¹⁰Zudasɪ Yiskariyo wulv na yɪ Zezi karabiə fugə-bale bam wu didva tun laan ma zaɲɪ o nuɲi. O ma vu Zwifə kaanum yigə tiinə bam te, sɪ o brɪ-ba cwəŋə sɪ ba wanɪ ba ja Zezi. ¹¹Ba na ni o na tagɪ kulv tun, ba wu ma poli zanzan. Ba ma go ni nɪ baá pa-o səbu. O laan maa

kwaanɪ o beeri cwəŋə sɪ o ja Zezi o kɪ ba juɲa nɪ.

Zezi na di Pakɪ candiə wɔdiu dɪ o karabiə bam te tun

(*Matiyu 26:17-30, Luki 22:7-23, Zan 13:21-30, 1 Korɛnti 11:23-25*)

¹²Ku ma ba ku yɪ dɛ dilv ba na puli sɪ ba di dɪpɛ dilv na ba jɪgi dabulɪ dɪ wunɪ tun. Dɛ dum kuntu nɪ Zwifə bam yəni ba gvi pi-balɪ mu, ba ma di Pakɪ candiə kam. Zezi karabiə bam ma vu ba bwe-o ba wɪ: «Nmɔ lagɪ sɪ dí di Pakɪ candiə kam jəgə kɔɔ nɪ mu, sɪ dí vu dí ti wɔŋo maama yigə dí pa-m?»

¹³O ma tɔɲɪ o karabiə bam bale, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Zaɲɪ-na á vu tu kum wu. Á na yɪ da, nɔɔnv wudonɲ wó jeeri abam o na zɪɲɪ kɔɔrv dɪ na. Sɪ á da-na o kwaga á vu. ¹⁴O na zv sɔŋɔ kulv tun, sɪ á dɪ zv á ta dɪ ku tu nɪ: «Dí Karanyɪna mu wɪ, dí ba dí bwe dí nii, digə kalv wum na wó jəni da dɪ o karabiə bam sɪ ba di Pakɪ candiə kam wɔdiu tun wu yən mu?» ¹⁵Á na bwe-o kuntu, o laan wó brɪ abam weyuu digə. Kaá ta daga lanyiranɪ, yɪ ka jɪgi wɔŋo kulv maama dí na lagɪ tun ka wunɪ. Ve-na á kwe candiə kam wəənu tɪm á ti, sɪ dí laan ba.»

¹⁶O karabiə bale bam ma zaɲɪ ba vu tuv kum wu. Ba ma sunɪ ba na

woŋo maama nɪ Zezi na maŋɪ o ta te tun. Ba ma kwe Pakɪ candiə kam wɔdiu kum ba ti.

¹⁷ Tɪga ma ba ka yi. Zezi ma ba o zu digə kam dɪ o karabiə fugə-bale bam. ¹⁸ Ba ma jəni sɪ ba di wɔdiu kum. Ba na wura ba di tun, Zezi laan ma ta o wi: «A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, abam balu na je á tɔgi á di dɪ amu tun wu nɔɔnu didva mu lagɪ o yəgi amu o pa nɔɔna.»

¹⁹ Ba na ni kuntu tun, ku ma pa ba wu cɔgi zanzan. Ba maa bwe-o didva didva ba wi: «Ku yi amu mu na?»

²⁰ O ma ləri-ba o wi: «Ku yi abam fugə-bale bam wu didva mu. Ku yi wulu na tɔgi dɪ amu o lu zuŋa didva wunu tun mu. ²¹ Ku nan maŋɪ sɪ amu Nabiin-bu wum vu a ti, nɪ We tɔnɔ kum na maŋɪ ku bri a taani te tun mu. Ku nan za wó ta yi lɛɛru mu ku pa nɔɔnu wulu na wó yəgi amu Nabiin-bu wum o pa tun. Ba ya na maŋɪ ba wu lugi nɔɔnu wum kuntu, ku ya wó ta gara.»

²² Ba na wura ba di maŋa kalu tun, Zezi ma kwe dipe yi o kɪ We le dɪ ŋwaani. O ma daari o fɔ-dɪ o pa o karabiə bam yi o wi: «Jɔŋi-na, sɪ dintu yi a yura mu.»

²³ O daa ma kwe tweeru biə sana dɪ zuŋa, yi o kɪ We le ti ŋwaani.

O ma kwe o pa-ba, yi ba maama nyo. ²⁴ O maa wi: «Wo-nyɔɔru tuntu mu yi a jana kalu na lagɪ ka nuŋi ka duri sɪ ka ma vɪ nɔɔna zanzan ba lwarum wunu tun. ²⁵ A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, a daa bá nyo wo-nyɔɔru tuntu, sɪ ku taa ve maŋa kam a na wó jəni We paari dɪm wunu a daa nyo tun.»

²⁶ Ba laan ma leeni ba zuli We, yi ba daari ba nuŋi ba vu Olivi piu kum yuu.

Zezi na wuuri o bri Pɪyeɛri na wó vi-o te tun

*(Matiyu 26:31-35, Luki
22:31-34, Zan 13:36-38)*

²⁷ Zezi ma ta dɪ ba o wi: «Abam maama wó ba á joori amu kwaga nɪ, nɪ We tɔnɔ kum na maŋɪ ku bri te tun. We deen tagɪ Dɪ wi:

«Aá pa ba gu nayiru wum,
yi o peeni sum maama jagɪ.»

²⁸ Ku daari, We na joori Dɪ bi-nɪ, aá da yigə a vu a taa cəgi abam Galile nɪ.»

²⁹ Zezi na tagɪ kuntu tun, Pɪyeɛri ma ta o wi: «Nɔɔna bam maama na maŋɪ ba joori nmu kwaga nɪ, amu bá fɔgi a joori nmu kwaga nɪ.»

³⁰ Zezi ma lər-o o wi: «A lagɪ a ta cɪga mu dɪ nmu sɪ, zɪm titu dintu

ku na wú loori si cibwɔ keeri kuni bile tun, nmu wú fu kuni butɔ ni n yəri amu.»

³¹ Pɛyɛrɪ laan ma fɔɔɔ o ta dɪ baari o wɪ: «A bri a bá fu nɪ a yəri nmu, ku na maɲɪ ku yɪ ba na laɔ ba gu amu dɪ nmu maama mu dɪ.»

Zezi karabiə bam maama dɪ ma ta kuntu doɲ.

Zezi na cɛ dɪ Wɛ-loro te tun

(Matiyu 26:36-46, Luki 22:39-46)

³² Ba laan ma zaɲɪ ba vu jəgə kadoɲ gaari na wura yɪ ba bə-ka nɪ Jesemanɪ tun. Zezi ma ta dɪ o karabiə bam o wɪ: «Á taá je yo, si a vu a warɪ Wɛ si a ba.» ³³ O ma pa Pɛyɛrɪ dɪ Zakɪ dɪ Zan tɔɔɔ dɪd-o ba vu. O wu ma tiini ku cɔɔɔ zanzan, yɪ o bɪcarɪ dɪ. ³⁴ O ma ta dɪ ba o wɪ: «A wu mu tiini ku cɔɔɔ si ku yɪ a tɔvni. Á nan taá zɪɔ yo, si á warɪ Wɛ si á yɪ zaɲɪ á dɔ.»

³⁵ O laan ma fufɔ o vu daa. O ma vi o yigə tɪga nɪ o loori Wɛ o wɪ, ku na wai si cam dum kɛ dɪ daar-o. ³⁶ O ma loori Wɛ o wɪ: «Amu Ko Baba, nmu wai woɲo maama n kɪa. Nan pa cam dilu na laɔ dɪ ba amu baɲa tun kɛ. Nan kɪ te na yɪ nmu wubɔɲa tun, si n yɪ kɪ amu wubɔɲa na laɔ kulɔ tun.»

³⁷ O na loori Wɛ o ti tun, o ma joori o vu o karabiə batɔ bam te. O piini ba tigi ba dɔa. O ma ta dɪ

Pɛyɛrɪ o wɪ: «Simɔn, n tigi n dɔ mu na? Bɛɛ mu yɪ n warɪ n ta n niə, si n yɪ zaɲɪ n dɔ, si ku yɪ maɲa funfun dɪ? ³⁸ Fɔɔɔ-na á yɪ á tutɪ si á taá loori Wɛ, si á yɪ tu maɲum dum maɲa nɪ. Bɛɲwaanɪ nanzwənə wubɔɲa laɔ si ya se Baɲa-Wɛ, yɪ o yɪra laan bwənə.»

³⁹ O ma yagɪ-ba, yɪ o joori o vu o loori Wɛ, nɪ o ya na maɲɪ o loori te tun. ⁴⁰ O daa ta ma joori o vu o piini ba tigi ba dɔa, dɔɔm na tiini dɪ wai-ba tun ɲwaanɪ. Ba maa yəri ba daa na wú ta kulɔ dɪd-o tun. ⁴¹ O daa ma vu o loori Wɛ o kɪ kuni butɔ, yɪ o joori o ba ba te. O laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Á ta tigi á dɔa mu na? Ku maɲɪ. Nii-na! Maɲa kam yiə, si ba ja amu Nabiin-bu wum ba kɪ nɔn-balwaaru jɪa nɪ. ⁴² Zaɲɪ-na si dɪ vu. Nɔɔnu wulu na laɔ o yəɔɔ-nɪ o pa tun maa buna.»

Ba na jaanɪ Zezi te tun

(Matiyu 26:47-56, Luki 22:47-53, Zan 18:3-12)

⁴³ Zezi ta na wura o ɲɔɔnɪ kuntu tun, mu Zudasɪ wulu na yɪ o karabiə fugə-bale bam wu dɪdɔa tun tu o yɪ o te, yɪ nɔn-kɔɔɔ zanzan tɔɔɔ dɪd-o ku ba, yɪ ba ze su-lwaanu dɪ da-lwaanu. Ku yɪ Zwifə bam kaanum yigə tiinə bam dɪ ba cullu karanyina tiinə bam dɪ ba nakwa bam mu tɔɲɪ-ba. ⁴⁴ Zudasɪ ya maɲɪ

o pa kɔgɔ kum lwarɪ nɪ, o na ve o kukwəri nɔɔnɔ wulɔ tun, sɪ ba vu ba ja kuntɔ tu, sɪ ba fɔgi ba ja-o lanyiranɪ ba ja viiri.

⁴⁵O laan ma yɔɔrɪ o vu o yi Zezi te yɪ o wɪ: «Karanyina.» O ma daari o kukwər-o. ⁴⁶Nɔɔna bam laan ma yi ba ja Zezi. ⁴⁷Nɔɔna balɔ na tɔgi ba wɪ Zezi tee nɪ tun dɪdɔa ma lɪ o sugɔ o ma zagɪ kaanum yuutu wum tuntɔŋnɔ zwe o go. ⁴⁸Zezi laan ma bwe kɔgɔ kum o wɪ: «Abam na kwe su-lwaanɔ dɪ da-lwaanɔ á ba sɪ á ja amɔ tun, a yɪ ŋwunɔ mu na? ⁴⁹De maama a yəni a wɪ abam tee nɪ a brɪ nɔɔna We-di-kamunu kum wunɪ, yɪ á ba jaanɪ-nɪ. Ku nan maɲɪ sɪ ku kɪ kuntɔ mu, sɪ ku pa kulɔ na maɲɪ ku pupunɪ We tɔnɔ kum wunɪ tun sunɪ ku kɪ.»

⁵⁰O karabiə bam maama na ne kuntɔ tun, ba ma duri ba viiri ba daar-o.

⁵¹Nɔn-dɔŋɔ kudɔŋ ya wura, o na tɔgi Zezi. O ya kukwəri gar-jalɪ yiranɪ mu. Ba ma kwaanɪ sɪ ba ja-o. ⁵²O ma vrɪ o titɪ o daari o gɔrɔ kum o yagɪ o pa-ba, yɪ o duri kalambolo o viiri.

Ba na di Zezi taanɪ te tun

(*Matiyu 26:57-68,*
Luki 22:54-55,63-71,
Zan 18:12-14,19-24)

⁵³Ba ma ja Zezi ba vu kaanum yuutu wum sɔŋɔ. Zwifə kaanum yigə tiinə bam dɪ ba cullu karanyina tiinə dɪ ba tuw kum nakwa bam maama ma gilimi daanɪ jəgə kam kuntɔ nɪ. ⁵⁴Pɪyɛrɪ ma dalɪ o tɔgi ba kwaga o da o vu o yi kaanum yuutu wum sɔŋɔ. O ma zu o jəni dɪ sɔŋɔ kum tuntɔŋna bam o tɔgi o weeri mini.

⁵⁵Zwifə bam kaanum yigə tiinə bam dɪ ba sarɪya-dirə nakwa kɔgɔ kum maama maa kwaanɪ sɪ ba na cwəŋə kalɔ ba na wɔ da da ba ma saɲɪ Zezi sɪ ba laan pa ba gu-o tun. Ba ma kwaanɪ taan ba ga. ⁵⁶Nɔɔna zanzan ma zaɲɪ ba fɔ vwan ba pa-o, yɪ ba na te ba wɪ o kɪ wəenu tulɔ tun ba tɔgi daanɪ. ⁵⁷Nɔɔna badonnə dɪ daa ma zaɲɪ ba fɔ vwan ba pa Zezi ba wɪ: ⁵⁸«Dɪbam nɪ nɔɔnɔ wuntɔ na tagɪ o wɪ, oó magɪ We-di-kamunu kuntɔ nabiinə na lɔgi tun o dɪ tɪga nɪ, yɪ o joori o ma da yatɔ o lɔ

kadoŋ, yɪ kɔ daɪ nabiinə mu wú lɔ-ka.» ⁵⁹Nan dɪ nɔɔna bam na maŋɪ ba tɛ kuntu dɪ tun, ba niə daa ta ba tɔgi daani.

⁶⁰Kaanum yuutu wum laan ma zaŋɪ ba maama titari ni, yɪ o bwe Zezi o wi: «Nɔɔna bantu na tagɪ kulɔ ba pa nmu tun, nmu ba jigɪ taani si n ləri na?»

⁶¹Zezi maa cum yɪ o wu ləri kulukulɔ. Kaanum yuutu wum ma joori o bwe-o o wi: «Nmu mu yɪ Krisi wum Wɛ na tuŋɪ tun na? Nmu mu yɪ Baŋa-Wɛ dilɔ dibam na zuli tun Bu wum na?»

⁶²Zezi ma ləri o wi: «Eɛn, amu mu kuntu. Nan taá ye-na ni, á wú ba á na Nabiin-bu wum na je Dam-fɔrɔ Tu Baŋa-Wɛ jazum ni, yɪ á ta wú na-o o na nuŋɪ weyuu ni o maa buni kunkwənu wuni.»

⁶³Kaanum yuutu wum na ni kuntu tun, o ma zaŋɪ o kaari o titi gɔrɔ, si ku bri ni o wu tiini ku cɔgi dɪ Zezi taani dum. O ma ta o wi: «Dí daa ba lagɪ maana tiinə si ba ŋɔɔni o taani dum. ⁶⁴Abam maama maŋɪ á ni o na ŋɔɔni o twɪ Wɛ, o paɪ o dɪ Wɛ ma daani mu. Kuntu tun, abam wi bɛɛ mu?»

Ba maama ma ləri ba wi, o maŋɪ si o ti mu. ⁶⁵Ba badaara ma twɪ lileeru ba yagi o yura ni. Ba ma kwe gɔrɔ ba ma pu o yiə, yɪ ba daari ba mag-o dɪ jagulə yɪ ba wi: «Lwari

n bri dibam wulɔ na magɪ-m tun.» Pamaŋna bam ma jig-o ba maga.

Pɪyeeri na sunɪ o vin Zezi te tun

(*Matiyu 26:69-75, Luki 22:56-62, Zan 18:15-18,25-27*)

⁶⁶Pɪyeeri ya daa ta tɔgi o je kunkɔlɔ kum ni. Kaanum yuutu wum sɔŋɔ tintuŋ-kana ma ba ka tɔgi da ka maa kea. ⁶⁷O ma na Pɪyeeri na je o weeri mini. O ma fɔgi o nii-o lanyirani, yɪ o wi: «Nmu dɪ tɔgi dɪ Nazareti tu Zezi mu.»

⁶⁸O ma fu o wi: «A yəri woŋo kulɔ n na tɛ tun. A ba ni ku kuri.» O ma zaŋɪ o nuŋɪ o vu manɔŋo ni. Cibwɪw ma da ku keeri.

⁶⁹Tintuŋ-kana kam daa ma na-o. O daa ta ma ta dɪ nɔɔna balɔ na zigi da tun o wi: «Nɔɔnu wuntu tɔgi o yɪ Zezi kɔgi kum wu didɔa mu.» ⁷⁰O daa ma fu o wi, o daɪ ba wu nɔɔnu.

Ku na kɪ fun tun, nɔɔna balɔ na zigi da tun ma ta dɪ Pɪyeeri ba wi: «Nmu sunɪ n yɪ ba wu didɔa mu. Nmu dɪ yɪ Galile tu mu.»

⁷¹O laan ma sɔɔli o pa o titi, si ku taa yɪ ni ciga mu o taga, yɪ o wi: «A bri a yəri nɔɔnu wulɔ á na tɛ o taani tun.»

⁷²O na tagɪ kuntu tun, cibwɪw laan ma da ku keeri ku kɪ kuni bile. Pɪyeeri laan ma guli Zezi ya na tagɪ kulɔ did-o o wi: «Ku na wú loori si

cıbwu keeri kuni bule tun, nmu wó fu kuni bitó nı n yəri amu.» O na guli kuntu tun, o wu ma tiini ku cəgi zanzan, o ma zaŋı o nuŋi yı o keerə.

Pilatı na bwe Zezi taanı te tun

(*Matıyu 27:1-2,11-26, Luki 23:1-5,13-25, Zan 18:28—19:16*)

15 Tıga na tu ka puvrı tututu tun, Zwifə kaanum yigə tiinə bam dı ba tuw kum nakwa bam, dı ba karanyına tiinə bam dı ba sarıya-dirə nakwa kəgə kum maama ma ba ba kı ni daanı. Ba ma pa ba ja Zezi ba vɔ, yı ba ja-o ba vu ba kı guvırma tu Pilatı jıja nı. ²Pilatı ma bwe-o o wı: «Nmu mu yı Zwifə bam pə wum na?»

Zezi ma lər-o o wı: «Mu ka da n taga.»

³Zwifə kaanum yigə tiinə bam ma tiini ba maŋı wəənu zanzan ba pa-o. ⁴Pilatı ta ma joori o bwe-o o wı: «Nmu ba lagı n ləri ba taanı dum na? Nmu wu ni ba na ɲɔɔnı kulɔ maama ba pa nmu tun na?»

⁵Zezi daa ta ma wu ləri ba taanı dum dıɔdıɔ. Ku ma pa Pilatı tiini o yı yəəu dıd-o.

⁶Bını maama Pakı candiə kam maŋa na yəni ka yi, guvırma tu yəni o lı punu dıɔva mu o pa nɔɔna

bam, nıneəni bantu na lagı wulu tun. ⁷Punu wudoŋ deen maa wura, o yırı mu Barabası. Ba deen ya pı-o dı balu na wəli daanı ba kı jara dı ba tuw kum yigə tiinə yı ba gu nɔɔnu tun mu. ⁸Nɔɔna bam ma ba ba la kəgə, yı ba ta dı Pilatı sı o lı punu dıɔva o pa-ba, nı o na yəni o kı te tun. ⁹Pilatı ma bwe-ba o wı: «Á lagı sı a lı Zwifə bam pə wum mu a pa abam na?» ¹⁰O deen bwe-ba kuntu, beŋwaanı o ye nı ku yı wu-guru ɲwaanı mu kaanum yigə tiinə bam ya jaanı Zezi ba kı o jıja nı.

¹¹Kaanum yigə tiinə bam ma sugu nɔn-kəgə kum, ba pa ba ta dı Pilatı nı ba lagı sı o yagı Barabası mu o pa-ba. ¹²Pilatı laan ma bwe-ba o wı: «Sı wulu á na bə-o nı Zwifə bam pə tun, abam lagı sı a kı-o ta mu?»

¹³Ba ma kaası baŋa baŋa ba wı: «Pa-o tuvn-dagara baŋa nı n gu.»

¹⁴O ma joori o bwe-ba o wı: «Wuntu cəgi bəe mu?»

Ba laan ma tiini ba kaası baŋa ba wı: «Pa-o tuvn-dagara baŋa nı n gu.»

¹⁵Pilatı maa lagı sı o pa kəgə kum wu poli. Kuntu ɲwaanı o ma pa ba purı Barabası ba yagı. O daarı o pa ba magı Zezi dı balaara, yı o pa-ba cwəŋə sı ba ja-o ba vu ba pa tuvn-dagara baŋa nı ba gu.

**Ba na jaani Zezi ba vu ba pa
tuun-dagara baɗa ni te tun**

(Matiyu 27:27-56, Luki 23:26-49,
Zan 19:2-3,17-30)

¹⁶Pamaɗna bam laan ma ja Zezi ba vu ba zu gɔvirma tu Pilati soɗɔ kum kunkɔɓɔ. Ba ma pa pamaɗna bam kɔgɔ kum maama gilimi da, ¹⁷yi ba pa o zu gwar-soɗɔ. Ba ma daari ba kwe sabari ba ma so yipugɔ ba pu o yuu ni. ¹⁸Ba laan maa ki ni ba zul-o mu te yi ba wi: «Zwifɔ bam pɛ, dunle.» ¹⁹Ba maa jigi miu ba lɛ o yuu ni, yi ba twi lileeru ba yagi o yira ni. Ba ma kuni doonɔ o yigɔ ni, yi ba ki ni ba zul-o mu te. ²⁰Ba na yaali yaal-o ba ti tun, ba ma li gwar-soɗɔ kum, yi ba joori ba zu-o o titi gɔɔ kum. Ba laan ma ja-o ba nunji ba vu si ba pa tuun-dagara baɗa ni ba gu.

²¹Ba na maa ke tun, ba ma na nɔɔnu wudon, o yiri mu Simɔn. O nunji Sireeni mu. Wuntu mu yi Alesandri di Rufusi ko. O deen ya nunji kara mu o ba o yi tiv wu o maa kea. Pamaɗna bam na ne-o tun, ba ma fi-o si o kwe tuun-dagara kam o zuɗi si ba vu. ²²Ba ma ja Zezi ba vu ba yi jagɔ kalɔ ba na bɛ ni Goligota tun. Yiri dum kuntu kuri mu Yukol-pua piu. ²³Ba na yi da tun, ba ma ki sana kalɔ na gwaan di liri sulɔ yiri na yi Miiri tun, ba pa Zezi si o nyɔ. O ma wu se o nyɔ.

²⁴Ba laan ma ja-o ba pa dagara kam baɗa ni. Ba ma kwe o gwaaru tun si ba manɗi ba pa daani. Ba ma ta jɔɔ si ba nii, wɔɔ mu wɔ twari kulɔ o na lagi tun. ²⁵Ba na pag-o maa kalɔ tun yi tituti luu nugɔ maa ni mu.

²⁶Ba ma pupuni tɔɔ, si ku bri kulɔ o na cɔgi yi ba gu-o tun, ba tani tuun-dagara kam yuu ni. Ba pupuni ba wi:

«Wuntu yi Zwifɔ bam pɛ mu.»

²⁷Ba ma ja ɗwuna bale di ba pa dagari sidonna baɗa ni. Ba ma cwi didɔa Zezi jazum ni. Wuwum maa wu o jagwiɔ ni. [²⁸Kuntu ma pa kulɔ na pupuni We tɔɔ kum wuni tun suni ku ki, ni ku na wi: «Ba wɛl-o di nɔn-balwaarɔ mu, ku ma pa nɔɔna nii-o ni nɔn-balɔɔ te.»]

²⁹Nɔɔna balɔ na tɔgi da ba ke tun maa niɔ, yi ba gɔgisi ba yuni ba twi-o. Ba ma yaal-o yi ba wi: «Nii. Nmu ya na buri si n ciɔgi We-di-kamunu kum mu n di tiga ni, si na daari n ma da yato n joori n fɔgi n lɔ-ka tun, ³⁰laan nan vri n titi n tu dagara kam yuu ni si di nii.»

³¹Zwifɔ kaanum yigɔ tiinɔ bam di ba cullu karanyina tiinɔ bam di maa twi-o ba bri daani ba mwana. Ba maa te daani ba wi: «O yɛni o vri nɔɔna badonna ɗwɔa, yi o laan wari o titi ɗwɔa o vri. ³²O bri o titi ni o yi Krisi wum We na tɔɗi tun, di Yisrayeli dwi tiinɔ pɛ. O nan tu

dagara kam yuu ni lele si di nii. Di na ne kuntu, di laan wo se-o.»

Nɔɔna balu ba na pagɔ dagari sum bɔɔa ni ba wɛli da tun di maa jig-o ba twia.

³³Ku ma vu ku yi maɔa kam we na tu di yi yupari bɔɔa ni tun. Lugu kum maama ma ba ku ji lim ku vu ku yi we-guni maɔa ni. ³⁴Ku na ki nuneɛni luu bato te tun, Zezi laan ma kaasi bɔɔa bɔɔa di kwɛr-dia o wi: «Eli, Eli, lema sabakitani?» Taani duntu kuri mu: «Amu We, amu We, bee mu ki yi n yagi amu?»

³⁵Nɔɔna balu na zigɔ da yi ba ni taani dum tun badaara maa wi: «Cɛgi-na. O lagɔ o bɛɔi Eli mu si o ba.» ³⁶Ba diduɔa laan ma duri o vu o kwe sipɔɔ o di sa-nywana wuni, o ki-ku miu ni ni o vu o te o pa Zezi si o nyɔ. O daari o wi: «Yagi si di cɛgi di nii, Eli wo ba o pa o tu dagara kam yuu ni na?»

³⁷Zezi laan ma kaasi bɔɔa bɔɔa, yi o daari o pa o siun ti.

³⁸Zezi na tigɔ kuntu tun, gɔɔɔ kulu ba na lɛgi ba ma ci We-di-laa kum tun ma kaari bile, ku zigɔ bɔɔa ni ku tu ku kwaari tɔga. ³⁹Pamaɔna bam yigɔ tu wulu na zigɔ Zezi yigɔ ni tun ma na o na kaasi yi o daari o ti te tun. O na ne kuntu tun, o maa wi: «Nɔɔnu wuntu ya siuni o yi Baɔa-We Bu mu.»

⁴⁰Kaana badonnɔ maa tɔgi ba wura, ba ma zigɔ yigɔ yigɔ ba niɔ.

Mari wulu na nuni Magɔdala tun maa wu ba wuni, didaani Mari wulu na yi Zakɔ kukulɔ di Zuzesi nu tun. Salomi di maa tɔgi o wura. ⁴¹Kaana bantu deen ya tɔgi di Zezi Galile ni mu, yi ba yɛni ba tɔɔi ba zɛn-o. Kaana badaara zanzan di maa wura, ba ya na tɔgi did-o ba ba Zeruzalem.

Ba na ki Zezi bɔɔni wuni te tun

(Matiyu 27:57-61, Luki 23:50-56, Zan 19:38-42)

⁴²⁻⁴³Nɔɔnu wudonɔ deen mu wura, o yiri mu Zuzefu, o na nuni Arimati. O yi Zwifɔ bam nakwa kɔɔɔ kum yigɔ tu diduɔa, yi nɔɔna pa-o zulu. O maa jigɔ tuna ni We paari dum wo ba nɔɔna titari ni. De dum ba na gu Zezi tun maa yi de dilu Zwifɔ bam na maɔi si ba ti ba yigɔ ba siun de dum ɔwaani tun. Tɔga na yi, mu ba siun de dum pulim. Kuntu ɔwaani Zuzefu ma ki pu-dia, yi o zaɔi o vu Pilati te o loor-o cwɛɔɔ, si o kwe Zezi yura yam o ki. ⁴⁴Pilati na lware ni Zezi maɔi o ti tun, mu ku su-o lanyirani. O ma tɔɔi nɔɔna si ba vu ba bɛɔi pamaɔna bam yigɔ tu wum si o ba. O na tu tun, o ma bwe-o si o nii, Zezi suni o ti mu na. ⁴⁵O na lware ni o tigɔ tun, o ma se si Zuzefu vu o kwe o yura yam o ki. ⁴⁶Zuzefu ma nuni o vu o yɛgi gar-jali dilu na lana tun. O ma vu o pari Zezi yura

yam dagara kam yuu ni. O ma kwe goro kum o ma pipir-o, yi o daari o ja vu o tiŋi piu booni wuni. Duntu yi yibeeli dulo ba deen na lugi-di piu yura ni tun mu. O laan ma bibili kandwe-pulogo o ma pi booni dum ni. ⁴⁷Mari wulu na nuŋi Magidala di Mari wulu na yi Zuzesi nu tun maa zigɔ ba nii o na tiŋi Zezi yira yam me tun.

Zezi na bi o yaɣi tuvni te tun

*(Matiyu 28:1-8, Luki
24:1-12, Zan 20:1-10)*

16 Ba siun de dum ma ba di ke. Mari wulu na nuŋi Magidala di Mari wulu na yi Zaki nu tun di Salomi ma zaŋi ba nuŋi ba vu ba yaɣi trali nugə, si ba ma turi Zezi yira yam. ²De dulo na saŋi siun de dum tun, ba maa zaŋi ba go tɔga di we wuru di pulə, ba vu yibeeli dum jəgə kam. ³Ba na maa ve tun, ba ma bwe daani ba wi: «Woo mu wu bibili kandwe dulo na pi yibeeli dum ni tun o yaɣi daa ni o pa dɔbam?» ⁴Kandwe dum na yi kamunu tun mu te ba ŋooni kuntu. Ba na yi jəgə kam tun, ba ma fɔgi ba nii ba na didaani kandwe dum bibili di tigi daa ni. ⁵Ba ma vu ba zu booni dum wu. Ba na zu tun, ba ma na non-dugɔ, ku na je ba jazum seeni. O zu gwar-pongo didoro mu. Ba na ne-o tun, ku ma pa ba yira

sɔori. ⁶O ma ta di ba o wi: «Á yi taá kwarɔ fuvni. Abam lagi si á na Nazareti tu Zezi wulu ba na jaani ba pa tuon-dagara kam baŋa ni ba gu tun mu. O nan tɔri yo. O joori o bi. Nii-na ba ya na tiŋi o yira yam me tun. ⁷Nan ve-na á ta di Piyɛeri di Zezi karabiə bam maama ni, o lagi o da yigə o vu o taa cəgi abam Galile ni. Daa ni mu abam wu vu á na-o. Ku kɔ ni o na maŋi o ta kulu o bri abam tun.»

⁸Kaana bam na ni kuntu tun, fuvni maa pa ba yira sai, yi ba wuburɔa vugimi. Ba ma nuŋi booni dum wuni ba duri ba ke. Fuvni na jigɔ-ba kuntu yi ba maa ve tun, ba ma wu tagi kulu na kɔ tun ba bri noon-noonu.

Zezi na bri o titi noona badonnə te tun

*(Matiyu 28:9-10, 16-20, Luki
24:13-53, Zan 20:11-23,
Tituwa Tɔno 1:6-11)*

[⁹De dum Zezi na bi tituti tun maa yi de dulo na saŋi Zwifə bam siun de dum tun. O na bi tun, o ma puli o bri o titi Mari wulu na nuŋi Magidala tun tee ni. Wuntu mu yi kaani wulu o ya na zali ciciri sirpe o yira ni tun. ¹⁰Mari laan ma vu o ta o bri balu ya na tɔgi di Zezi tun. O yi ba te di ba wuru cəgi zanzan yi ba keerə. ¹¹Ba na ni ni Mari wi, Zezi joori o bi o

ɣwı yı wum na-o tın, ba wu se o taanı dım.

¹²Ku kwaga seeni, Zezi ma lani o yibiyə yı o bri o titi o karabiə bale. Ba ya nuji Zeruzalem mu ba maa ve ti-balaŋa kadoŋ. ¹³Ba na ne-o tın, ba ma joori ba vu Zeruzalem ba ta ba bri ba donnə karabiə bam. Ba maa daa ta wu se ni ku yı cıga.

¹⁴Kuntu kwaga ni, Zezi laan ma ba o bri o titi o karabiə fugə-dıdva kam, ba na wura ba di wudiu maŋa kalv tın. O ma kaanı-ba di ba wubuŋa na muri yı ba wu se We cıga kam tın, beŋwaanı ba vın sı ba se balv na tagı ba bri-ba ni wuntu joori o bi yı ba na-o tın.

¹⁵O laan ma ta di ba o wı: «Zaŋı-na á vu lıgv baŋa je maama, sı á tıdı We kwər-ywəŋə kam á bri nabiinə maama. ¹⁶Wulu maama na kı o wu-dıdva di amv yı o daarı o pa ba miis-o na wunı We ɣwaanı

tın, We wó vri kuntu tu ɣwia. Ku daarı balv maama na wu se tın wó ga bura yı ba na cam We tee ni.

¹⁷Balv na se amv tın wó wanı ba taa kı wo-kinkagıla yalı na bri We dam tın. Baá da amv yırı ɣwaanı ba zəli ciciri nɔɔna yıra ni. Baá ta ɣɔɔni ta-ge. ¹⁸Ba na jaanı bısanıkwı di ba jia, sı bá kı-ba kulukulu. Ba na nyɔɔi ɔɔŋo, ku bá kı-ba kulukulu. Ba na daŋı ba jia yawuna baŋa ni, baá na yazurə.»

¹⁹Dı Yuutu Zezi na ɣɔɔni o bri-ba kuntu tın, We laan ma pa o zaŋı o di Dı sɔŋɔ. O ma vu o jəni Baŋa-We jazum ni. ²⁰O na diini We-sɔŋɔ kuntu tın, o karabiə bam ma nuji ba vu ba beeri je maama ni ba tıdı We kwərə kam ba bri nɔɔna. Dı Yuutu wum maa wu ba tee ni o tıŋa. O ma pa-ba dam sı ba taa kı wo-kinkagıla, sı ku bri ni o taanı dılv ba na bri tın sunı di yı cıga.]

We taani dilu

LUKI

na pupuni tun

We taani dilu Luki na pupuni tun na bri dibam kulv tun mu tuntu

Luki yi wulv deen na tɔgi di Pooli o tunji We titunja tun mu (Filimon 24). O deen yi dogita tu mu. Wuntu mu daa ta pupuni Titunja Tɔno kum di. O dai Zwifu. O nan tiini o kwaani o pupuni Zezi wonjo maama lanyirani mu o ma bri dwi-ge tiina di, si ba lwarɔ ti kuri ciga ciga (Luki 1:1-4).

Luki bri dibam ni Zezi yi Zwifɛ tiina di lugu baɗa dwi maama tiina vurnu mu. O yi wulv na jigi yinigɛ tiina di yawuna di nɔɔna na culi balu tun gwaɗa zanzan. O bri ni Zezi tunji di We Joro dam mu, yi o ta bri ni We kwɛr-ywɛɗɛ kam jigi wupolo zanzan (Luki 2:10 di 24:52).

Luki di pupuni Zezi gwia kam na de te tun, ni Matiyu di Mariki di na pupuni te tun. O bri Zezi na puli o titunja yam te, di o na zaasi nɔɔna yi o pa ba na yazurɛ te tun, di o na ve Zeruzalem yi ba ja-o ba pa tuun-dagara baɗa ni ba gu yi o joori o bi te tun. Luki ta bri Zezi na diini We sɔɗɔ te tun.

Luki tɔno kum jigi wɛɛnu zanzan ti na wu pupuni twaanu tidonnɛ tun wuni. O tagi We na tunji maleka yi ka ba ka gɔɔni di Mari Zezi lura kam wonjo te tun, di Zan wulv na miisi nɔɔna na wuni tun di lura kam wonjo (pɔɔrum 1). Luki ta bri Zezi lura kam na de te tun, di malesi na bri nayira yi ba vu ba zul-o te tun. O ta bri ba na kwe Zezi ba pa We yi Simeyon di Anni gɔɔni o wonjo te tun, di Zezi na ki te o bina fugɛ-yale maɗa ni We-di-kamunu kum wuni tun (pɔɔrum 2). O ta tagi Zezi na maɗi mumaja o bri Samari tu na sooni nɔɔnu te tun (Luki 10:30-35), di bu wulv na nunji o yagi o ko sɔɗɔ yi o joori o ba tun (Luki 15:11-32).

1 A cilonj Teofili, a buɲi si ku lana si a pupuni tɔnɔ kontu a pa nmv, si n wani n lwarti kulu na yi ciga tun. Nmv maɲi n ye wo-kamunnu tɔlv na ki dɔbam tee ni tun ni ni. Nɔɔna badonnə deen mu wura wo-kamunnu tintu pulim ni. Ba ne kulu maama na ki tun, yi ba bri We kwərə kam. Ba ma daari ba pa dɔbam lwarti kulu na ki tun. Nɔɔna zanzan ma kwaani si ba pupuni wəenu tintu ba tiɲi. Mu ku kuri a buɲi si kuɔ ta lamma si a di pupuni-ti lanyirani a pa nmv. A kwaani a zaasi wəenu tum ti pulim ni mv, yi a lwarti ti kuri ciga ciga. ⁴Kuntu tun, aá wani a pupuni wəenu tintu na ki te tun, si n wani n lwarti lanyirani ni, wəenu tɔlv ba na tagi ba bri nmv tun suni ti yi ciga.

Zakari bu Zan lura kam taani

⁵Maɲa kam Erɔdi deen na yi Zude pe tun, nɔɔnv wudonj mu wura, o yiri mu Zakari. Wuntu mu yi We kaanum tu. O nuɲi Abia dwi tiinə wuni mu. O kaani yiri mu Elizabeti. Wuntu di deen nuɲi kaanum tu Aarɔn dwi dum wuni mu. ⁶Bantu maama ki lanyirani We yigə ni, yi ba se We niə yam di Dl cullu tum maama. ⁷Elizabeti deen yi ka-dugv mu yi o ba jigɔ bu. Ba maama deen kwɔn mu. ⁸Maɲa ma ba yi si Abia dwi tiinə bam zu We-di-kamunu

kum ba taa tɔɲi ba pa We. Zakari maa tɔɲi o wura o tɔɲa.

⁹We kaanum tiinə bam yəni ba ta jɔɔ mu si ba nii, ba wuni wɔɔ mu wɔ zu We-di-laa kum wuni o zwe wəenu tɔlv lwəm na ywəmmə tun o pa We. Ba ma ta jɔɔ yi Zakari di. ¹⁰O ma suni o zu si o zwe wəenu tum o pa We. Maɲa kam o na wu digə kam wuni tun, nɔn-kɔɔ zanzan deen ma wu kunkɔlv kum ni ba zigi ba wari We.

¹¹Baɲa-We maleka laan ma da ka ba o te, ka zigi wəenu zweem bimbim dum jazum ni. ¹²Zakari na ne-ka tun, o maa yi yəu yi fɔvni zu-o lanyirani. ¹³Maleka kam ma ta did-o ka wi: «Zakari, yi ta n kwari fɔvni, si We ni nmv na loori-Dl kulu tun. Nmv kaani wum laan wɔ ja pugə o lv bu o pa-m, si n pa o yiri ni Zan. ¹⁴O lura kam wɔ pa n na wupolo zanzan. Nɔɔna zanzan di wɔ tiini ba taa jigɔ wupolo di o lura kam. ¹⁵Oó ta yi nɔn-kamunu Baɲa-We tee ni. O nan yi zaɲi o nyo sana naa wɔɲo kulu na kɔkari yiə tun. We Joro kum wɔ ta wu o tee ni maɲa maama, ku na wɔ siɲi o lura kam maɲa ni tun. ¹⁶O nan wɔ pa Yisrayeli dwi tiinə zanzan wubuɲa joori ya taa tɔɲi ba Yuutu Baɲa-We. ¹⁷Oó tɔɲi di Yuutu wum yigə, yi We Joro kum dam wɔ ta wu o tee ni, nuneeni We nijonnu Eli deen na yi te tun. Oó pa kwə joori ba taa

soe ba biə, yɪ o kwəri o pa vɪnvuna joori ba taa jɪɣɪ nɔn-ɲuna wubɔŋa, sɪ o fɔɣɪ o kwɛ dɪ Yuutu wum nɔɔna bam yigə o pa-o.»

¹⁸ Zakari laan ma bwe maleka kam o wɪ: «A yɪ nankwɪan mu, yɪ a kaanɪ dɪ kwɪn. Bɛɛ mu wó pa a lwarɪ nɪ nmɪ taanɪ dɪm yɪ cɪga?»

¹⁹ Maleka kam ma lər-o ka wɪ: «Amu nan yɪ Gabrɪyɛl mu, wɔlv na zɪɣɪ Wɛ tee nɪ tun. Dɪ tɔŋɪ-nɪ sɪ a ba a ɲɔɔnɪ dɪ nmɪ, sɪ a ta ta-ɲum dɪm a brɪ-m. ²⁰ Nmɪ nan na wɔ sɛ a taanɪ dɪm tun, Wɛ wó pa n ni mæri. Maɲa kam na yɪə, wænu tɪlv a na tagɪ a brɪ-m tun wó sunɪ tɪ kɪ. Nan ta n ye sɪ nmɪ bá wanɪ n ɲɔɔnɪ, sɪ kɪ taa ve maɲa kam wænu tum na wó kɪ tun.»

²¹ Kuntɪ maama na wura kɪ kɪ tun, nɔn-kɔɣɔ kum maa zɪɣɪ ba cɛɣɪ Zakari sɪ o nuɲɪ Wɛ-di-laa kum wunɪ. Ba ma cɛɣ-o taan ba ga. Kɪ ma kɪ-ba yæu dɪ o na daanɪ te tun. ²² O laan ma ba nuɲɪ, yɪ o warɪ o ɲɔɔnɪ dɪ ba. O ni na mæri tun, o maa maɪ o jɪa o maɲɪ o brɪ-ba. Ba ma maanɪ sɪ o nɛ wo-kunkagɪlɪ mu Wɛ-di-laa kum wunɪ.

²³ Da yalɪ o na maɲɪ sɪ o taa tɔŋɪ Wɛ-di-kamunu kum wunɪ tun ma ba ya ti. O ma joori o vu sɔŋɔ. ²⁴ Da yantɪ na kɛ tun, o kaanɪ wum laan ma ja pugə. O maa wɔ sɔŋɔ nɪ taan, canɪ sinu. ²⁵ O na wura kuntɪ tun,

o maa wɪ: «Mu wɔŋɔ kulɪ Yuutu Baɲa-Wɛ na kɪ Dɪ pa-nɪ tun. Dɪ lɪ wɔŋɔ kulɪ ya na yɪ a cavura nɔɔna titarɪ nɪ tun.»

Zezi lura kam taanɪ

(Matɪyu 1:18-25)

²⁶⁻²⁷ Bɪsankana kadoŋ deen mu wura, o yɪrɪ mu Mari. O ta yəri baaru. O sɔŋɔ tiinə wubɔŋa deen ya yɪ sɪ o zu nɔɔnɪ wudoŋ mu, yɪ o daa ta wɔ zu-o. Nɔɔnɪ wum yɪrɪ mu Zuzɛfɪ. O yɪ faɲa faɲa Pɛ Davidi dwi tu mu. Mari deen zuvɪ Galile tɪv kudoŋ nɪ mu, kɪ yɪrɪ mu Nazaretɪ. Maɲa kam Zakari kaanɪ Elizabetɪ pugə kam na yɪ nɪnɛɛnɪ canɪ sɪrɪv tun, Baɲa-Wɛ daa ma tɔŋɪ maleka Gabrɪyɛl sɪ ka vu Mari te. ²⁸ Ka ma zu o te ka jɔɔn-o yɪ ka wɪ: «Kɪ wɔpolo, n Yuutu Baɲa-Wɛ wɔ nmɪ tee nɪ sɪ Dɪ zəni-m lanyɪranɪ.»

²⁹ Mari na ni ka na tagɪ kulɪ tun, o bɪcarɪ ma di. O ma buɲɪ o wɪ: «Taanɪ dintɪ kuri mu bɛɛ?» ³⁰ Maleka kam laan ma ta ka wɪ: «Mari, yɪ ta n kwarɪ fɔvɪnɪ, sɪ Baɲa-Wɛ kɪ nmɪ yu-yoŋɔ. ³¹ Nmɪ wó ba n ja pugə n lɪ bəkərə, sɪ n pa o yɪrɪ nɪ Zezi. ³² Wuntɪ wó ta yɪ nɔn-kamunu. Baá ta bə-o ba wɪ, Baɲa-Wɛ Bu. Dɪ Yuutu Wɛ wó pa o di paarɪ nɪ o ko-nakwɪ Davidi deen na di paarɪ faɲa faɲa te tun. ³³ O ma

wó ta yí Zakóbí dwi tiinə bam pe maŋa maama. O paari dím daa bá ti maŋa dí maŋa.»

³⁴ Mari ma ləri maleka kam o wí: «Kuntu wó kí tita mu kú kí, yí a ta wu zu baru?»

³⁵ Maleka kam ma ləri ka wí: «Kú na wó kí te tún, We Joro kum wó ba nmu te, yí Baŋa-We titi dam-fɔɔ kum wó ba kú kwəli nmu. Kuntu ɲwaani bu wulu n na wó lu tún wó ta yí We titi nyum, yí ba taa bə-o ní Baŋa-We Bu. ³⁶Maani n nii nmu curu Elizabeti na yí te. Wuntu jaani pugə mu si o lu bu, yí o maŋi o kwín. Nɔɔna ya buŋi si o yí ka-dugv mu, yí o laan jigi pugə ka yí nɔɔɛni cani sɔɔv. ³⁷Kulukulv tərə Baŋa-We na bá wani Dɪ kí.»

³⁸ Mari ma ta o wí: «Amu yí dí Yuutu We tuntɔŋ-kana mu. We nan pa kú kí ní n na tagi te dí amu tún.» Maleka kam laan ma viiri.

Mari na zaŋi o vu o na Elizabeti te tún

³⁹ Da yam kuntu ní ní Mari ma zaŋi o kí lila o maa diini Zude tuv kudon na wu pweeru titari ní. ⁴⁰ O ma vu o yí Zakari sɔɔɔ. O ma zu o na o kaani Elizabeti. O ma kí o pwəgə. ⁴¹ Maŋa kam Elizabeti na ní Mari na jɔɔn-o tún, o bu wum na tigi o wuni tún ma pipiri. We Joro kum ma ba Elizabeti te, ⁴² yí o ɲɔɔni

baŋa baŋa dí kwər-dia o wí: «We tiini Dɪ kí nmu yu-yoŋo Dɪ dwəni kaana maama. Kú na yí bu wulu na wu n wuni tún, We kí-o yu-yoŋo lanyirani. ⁴³ Amu yí wɔɔ mu si a Yuutu nu ba amu te? ⁴⁴ N jɔɔnim dím na tu dí tu a zwe ní tún, bu wum na wu a wuni tún tigi o pipiri mu, o na jigi wupolo tún ɲwaani. ⁴⁵ Nmu na se ní Baŋa-We jigi ciga tún, nmu yí yu-yoŋo tu. Kulv maama We na tagi Dɪ bri-m tún wó suni kú kí.»

Mari na tee Baŋa-We te tún

⁴⁶ Mari laan ma ta o wí:

«Aá pa a Yuutu Baŋa-We zulə dí a bicari maama.

⁴⁷ Wuntu na yí a Vírnu tún mu pe a na wupolo dí a wu maama.

⁴⁸ Berɲwaani amu yí We tuntɔŋ-kana balaja mu, yí Dɪ nii amu baŋa ní.

Kú na zigi zúm kú ta maa ve, nɔɔna maama wó ta wí, a yí yu-yoŋo tu,

⁴⁹ dɪdaani Dam-fɔɔɔ Tu Baŋa-We na kí kulv Dɪ pa-ni tún ɲwaani.

Dintu mu yí wu-poŋo tu ciga.

⁵⁰ Balv maama na kwari-Dɪ tún, Dɪ jigi ba ɲwaŋa lanyirani maŋa maama.

⁵¹ We kwe Dɪ juja mu Dɪ ma kí wo-kunkagila.

Dl ma pa banı-nytna jagı
da-yigə nı dı ba
wubuy-yöörv tum.

⁵² Dl jonı balv na yı pwa tun
paarı,

yı Dl paı balv na yı nabwənə
tun na zulə.

⁵³ Dl maa paı balv yinigə na
jıgı-ba tun wo-laarv
zanzan,

yı Dl daarı Dl pa nadunə viiri
dı jı-kvri.

⁵⁴ Yisrayelı dwi tiinə yı Dl tutı
nəəna mv.

Dl guli ba gulə, Dl duri ba
ŋwaŋa yı Dl zəni-ba,

⁵⁵ nı Dl na goni ni dıdaanı
dıbam kwə-nakwa tun,
dıdaanı Abraham dı o dwi tiinə
bam maama,
sı kv taa ve maŋa kalv na ba ti
tun.»

⁵⁶ Mari deen ma maŋı Elizabetı
tee nı nıneenı canı sıtə. O laan ma
joori səŋə.

Zan lura kam na de te tun

⁵⁷ Maŋa kam deen ma yi sı
Elizabetı lv. O ma sunı o lv bəkərə.

⁵⁸ O tw kum tiinə dı o currv dı
ma ni, Baŋa-We na tiini Dl duri o
ŋwaŋa yı Dl kı kulv Dl pa-o tun. Ba
maama dı ma jıgı wupolo zanzan.

⁵⁹ Bu wum da na yi nana tun, ba
ma pa ba go-o, nı Moyisi cullu tum

na brı sı ba taa goni ba bəkəri te tun.
Ba ma lagı sı ba pa o yırı nı Zakari,
nı o ko yırı na yı te tun. ⁶⁰ O nu wum
ma wu se yı o wı: «Awo, á pa o yırı
nı Zan.»

⁶¹ Ba ma lər-o ba wı: «Beŋwaanı
mv yı n ta kuntv? Nəənv maŋı o təri
á səŋə nı o yırı na yı Zan.»

⁶² Ba ma daarı ba ma ba jıa ba
maŋı ba brı o ko wum sı ba nii, o na
lagı sı ba pa o bu wum yırı te tun.

⁶³ O ma pa ba kwe tənə ba pa-o, sı o
pupvni o brı-ba. O ma pupvni tənə
kum wvni o wı, o yırı mv Zan. Kv
ma sv-ba dı o na pupvni te tun. ⁶⁴ O
na pupvni kuntv tun, o ni ma puri
bıdwtı baŋa nı, yı o dındəlimi joori
dı pipiri. O maa ŋəəni o zuli We.

⁶⁵ Fvvnı deen ma ja ba tw kum
nəəna bam maama. Balv maama
deen na zvvri Zude pweeru tum je
sum nı tun dı deen ma ni wəənu
tlv na kı tun, yı ba jıgı tı taanı ba
ŋəəna. ⁶⁶ Ba maa jıgı kulv ba na
ni tun ba wvrv nı, yı ba te ba wı:
«Bu wuntu nan lagı o ji wəə mv?»
Beŋwaanı Baŋa-We dam deen wu
bu wum tee nı.

Zakari na brı We kwərə te tun

⁶⁷ We Joro kum deen ma ba bu
wum ko Zakari te, yı kv pa o ŋəəni
We yiyiu-ŋwe o wı:

⁶⁸ «Pa-na dí zuli Baŋa-We dılv
na te Yisrayelı tiinə tun,

beŋwaani Dɪ tu Dɪ nɔɔna bam
te,

sɪ Dɪ vrɪ-ba lwarum wɔni Dɪ
yagi.

⁶⁹Dɪ ma pa wɔlv na yɪ faɲa
faɲa Wɛ tuntɔɲnu Davidi
dwi tu tun zaɲɪ dɪ wɔni,
sɪ o ba o ji dɪbam vɪrvu.

⁷⁰Kv ma sunɪ kv kɪ nɪ Baɲa-Wɛ
na pɛ Dɪ niɲoɲnə bam
maɲɪ ba ta kulv faɲa faɲa
tun.

⁷¹Ba dɛɛn tagɪ ba wɪ,
Wɛ wó vrɪ dɪbam dɪ dɔna jia nɪ,
dɪ balv maama na culɪ dɪbam
tun jia nɪ.

⁷²Dɪ daa ta duri dɪbam
kwə-nakwa yibwənə,

⁷³yɪ Dɪ guli Dɪ ni-ɲum dɪlv Dɪ
dɛɛn na goni dɪ dɪbam
ko-nakwɪ Abraham tun
wɔɲo.

⁷⁴Wɛ dɛɛn wɪ, Dɪ wó joɲi
dɪbam dɪ dɔna jia nɪ Dɪ
yagi,

yɪ dɪ daa bá kwari fɔvni,
sɪ dɪ taá tɔɲa nɪ Dɪ wɔbɔɲa na
lagɪ te tun.

⁷⁵Dɪ maa wɪ, dɪ wó ta tɔɲɪ-Dɪ
dɪ wɔ-pɔɲo,
sɪ dɪ taá kɪ lanyirani Dɪ yigə nɪ
dɪbam ɲwɪa maama wɔni.

⁷⁶A bu, kv na yɪ nmv, baá bəɲi
nmv nɪ Baɲa-Wɛ niɲoɲnu,
beŋwaani nmv wó da dɪ Yuutu
wum yigə,

sɪ n fɔɲɪ n kwɛ o cwəɲə kam,
o na lagɪ o ba o da da tun.

⁷⁷Nmv ta wó pa Wɛ nɔɔna bam
lwarɪ sɪ Dɪ wó vrɪ-ba,
dɪ Dɪ na wó yagi ba lwarum Dɪ
ma cɛ-ba tun.

⁷⁸Wɛ maa jɪɲɪ dɪbam ɲwaɲa
lanyirani.

Dɪ ma wó pa pooni nɲɪ weyuu
dɪ ba dɪbam te dɪ nyuna,
nɪ wɪa na pulɪ titutɪ te tun,

⁷⁹sɪ dɪ pa nɔɔna balv na wɔ lim
wɔni tun dɪ balv na kwari
tɔvni tun na pooni,

sɪ dɪ pa dɪ da yazurə cwəɲə.»

⁸⁰Zakari bu Zan dɛɛn ma kɪ nɔɔnu
yɪ o wɔbɔɲa bɪ lanyirani. O dɛɛn
ma zɔvri kagva nɪ taan, sɪ kv vu kv
yɪ dɛ dum o na wó nɲɪ Yisurayɛɪ
tiinə bam titari nɪ o bɪ-ba Wɛ
kwərə kam tun.

Zezi lura kam na dɛ te tun

(*Matiyu 1:18-25*)

2 Maɲa kam kuntu nɪ lɔɲv kum
pa-farv wɔlv yurɪ na yɪ Ogusi
tun dɛɛn ma pa ni, sɪ ba ga o tu
kum maama nɔn-biə bam sɪ o lwarɪ
ba ni. ²Garum duntu maa yɪ pulim
garum, yɪ dɪ kɪ maɲa kalv Kwirini dɪ
dɛɛn na yɪ Siiri tunɪ dum yuutu tun.

³Garum dum maɲa na yɪ tun, nɔɔnu
maama ma vu o titɪ tw sɪ ba ga-o.

⁴Zuzefv dɪ dɛɛn ma zaɲɪ o nɲɪ
Nazaretɪ kv na yɪ Galile tw tun. O

ma vu Zude tuv kudon, ku yurti mu Betelhem, ba na lugi faɲa faɲa Pe Davidi me tun. O deen ve daani, o na yi Davidi dwi tu tun ɲwaani mu. ⁵Mari wulu ba na se si o taa yi Zuzefu kaani tun di ma tugi did-o o vu si ba ga-ba. O deen jigi pugamu. ⁶Ba na wu Betelhem ni kuntu tun, ku ma yi si o lu bu wum. ⁷O ma lu bakera. Mu o dayiga bu. O ma kwe bu wum o ma gwaaru o kukwari-o o tigi vara wudiu dim jage ni. Ba deen tigi vara dige ni mu, benwaani vora mu su tuv kum maama, yi ba wu ne dige si ba zu.

Nayira na ni Zezi lora kam taani te tun

⁸Nayira di deen mu wu je sum kuntu ni, gaa kum wuni, ba yurti ba vara tutu ni. ⁹Baja-We maleka ma nuni ba yige ni, yi We zaji Dl paari-zule yam pooni ba baja ni, yi di nyuni di gilimi-ba. Funi ma tiini di zu-ba zanzan. ¹⁰Maleka kam laan ma ta di ba ka wi: «Á yi taá kwari funi. Ku yi wupolo taani mu a tu si a ta a bri abam, yi di lagi di pa nɔɔna maama wu mu poli zanzan. ¹¹Benwaani zum de dum ni ba lugi abam Vurnu wum Davidi tuv Betelhem ni. Wuntu yi Kisi wum We na tugi tun mu. Wum

mu yi abam Yuutu. ¹²Á na ve á nii, á wu na bu-sisiga ba na kukwari di gwaaru ba tigi vara wudiu dim jage ni. Mu kulu na wu bri abam ni ku yi ciga mu a taga.»

¹³Maleka kam na tagi kuntu tun, We malesti kage zanzan ma da si nuni si wali di ka. Si maama ma tee We si wi:

¹⁴«We manji di zule weyuu ni.
Ku daari tigi baja ni,
balu na tigi We bicari ni tun
wu ta zuuri lanyirani di
wu-zuru.»

¹⁵Malesti sum laan ma joori We-saga. Si na ke tun, nayira bam ma ta daani ba wi: «Ba-na di vu Betelhem di nii kulu na ki da yi We pa di lware tun.»

Nayira na ve si ba na Zezi te tun

¹⁶Ba ma zaji lila ba ke tuv kum wu. Ba ma vu ba na Mari didaani Zuzefu. Ba ma na bu wum na tigi vara wudiu dim jage ni. ¹⁷Ba na ne-o kuntu tun, ba laan ma ta maleka kam na manji ka ta bu wum taani te tun. ¹⁸Balu maama na ni nayira bam na tagi kulu tun, ku ma su-ba. ¹⁹Mari di na ni wani tulu na ki tun, o maa buri-ti o wu ni.

²⁰Nayira bam ma joori ba viiri yi ba zuli We, yi ba tee-Dl di kulu ba

na ni yi ba ta kwəri ba na tun. Ku deen suni ku ki nuneeni maleka kam na tagi ka bri-ba te tun.

Ba na pe bu wum yiri te tun

²¹ Bu wum na yi da nana tun, ba ma pa si ba go-o, ni Moyisi cullu tum na bri si ba taa goni ba bəkəri te tun. Ba ma pa o yiri ba wi Zezi. Mu yiri dilu maleka kam na maŋi ka pa-o, yi ba ta wu jaani o pugə tun.

Ba na pe Zezi We te tun

²² Maŋa kam laan ma yi si Mari zari o digiru tum si o kwe o tuti di We, si ku tɔgi We cullu tulu DL na ki Moyisi juŋa ni na bri te tun. Zuzefu di Mari ma zari ba ja bu wum ba vu Zeruzalem, si ba vu ba zu We-di-kamunu kum wu, si ba pa-o ba Yuutu Baŋa-We. ²³ Ba ki kuntu, beŋwaani We ni dum na bri te tun mu kuntu: «Bəkərə kalu maama na yi o nu dayigə bu tun maŋi si o taa yi Baŋa-We nyum mu.»

²⁴ Ba ma vu si ba kaani Baŋa-We, ni DL ni dum na bri te tun. Ba maŋi si ba kwe kunkwənə bale mu ba ma kaani-DL, naa kunkwən-puli sile ba ma kaani-DL.

²⁵ Nɔɔnu wudoŋ deen maa zuuri Zeruzalem tu kum wuni, o yiri mu Simeyon. O yi nɔn-ɲum mu, yi o kwari We lanyirani. O maa yɔɔri o cəgi de dum We na wó ba DL joŋi Yisrayeli dwi tiinə bam tun. We Joro kum maa wu o tee ni. ²⁶ Ku deen ya pe o lwari si o bá ti, yi oó na Krisi wum di Yuutu Baŋa-We na lagi DL tuŋi tun.

²⁷ We Joro kum deen ma pa Simeyon zari o vu o zu We-di-kamunu kum wu. O na wura kuntu tun, Zezi nu di o ko ma ja-o ba vu ba zu, si ba ki kulv We ni dum na bri si ba ki o ɲwaani tun.

²⁸ Ba na jaani bu wum ba vu ba zu kuntu tun, Simeyon ma vu o kwe-o o ziə, yi o daari o zuli We o wi:

²⁹ «A Yuutu Baŋa-We,
lele kuntu a ne kulv nmu deen
na tagi ni aá na tun.
A laan jigi wu-zuru.

Kuntu ḡwaani nmu laan wai
n pai amu na yi nmu
tuntuḡnu tun na cwəḡə,
si a yagi lugu baḡa si a ba nmu
te.

³⁰ Amu yi ne Vurnu wum nmu
na tuḡi si o vri nɔɔna
lwarum wuni tun.

³¹ Nabiinə maama lugu baḡa ni
wó lwarí nmu vrum dum
na yi te tun.

³² Kúv ta nyi ni wia pooni mu
te,
si ku pa dwi maama lwarí nmu
cwəḡə kam.

Kúv pa nmu titi nɔɔna Yisrayeli
dwi dum na zulə.»

³³ Simeyon na tagi bu wum taani
kuntu tun, o nu di o ko maa yi yəəu
di o taani dum. ³⁴ Simeyon daa ta
ma ta di ba o wi, We wó ki-ba
lanyirani. O ma daari o ta di bu
wum nu Mari o wi: «Nii, We sunt Dl
tuḡi bu wum si o ba o pa Yisrayeli
tiinə zanzan mu tu tɔga ni, ba na
tusi tun ḡwaani. O nan daa ta wó
pa ba zanzan zaḡi weeni. We wó pa
o bri nɔɔna cɔga, yi ba zanzan ta
wó vi-o. ³⁵ Mu ku kuri nɔɔna zanzan
wubuḡa ya na səgi tun wó ba ya
lwarí jaja. Ku daari, ku na yi nmu
titi, n wu wó di ni su-zɔɔ na zɔgi
nɔɔnu biɔɔḡo ni te tun.»

³⁶⁻³⁷ Kaani wudoḡ di deen mu
wura, o yiri mu Anni. O ko yiri
mu Fanuyeli, o yi Aseeri dwi tu

mu. Anni deen ya zu baru. Ba
maa wura daani bina yarpe, yi
o baru wum ti o daar-o. O daa
ma wu zu baru. O kwun zanzan
yi o jigi bina funɔɔɔ-yana (84). O
ma yi We nijonnu. O maa zuvri
We-di-kamunu kum wuni maḡa
maama. Wia di titi maama o ma
zuli We di ni-vɔɔm di We-loro.
³⁸ Maḡa kam kuntu ni nɔɔ, mu o ve
o yi bu wum na wu me tun. O ma ki
We le, yi o wura o ḡɔɔni bu wum
woḡo o bri balu maama na wura
yi ba cəgi maḡa kalu We na wó ba
Dl vri Yisrayeli tiinə bam lwarum
wuni Dl yagi tun.

³⁹ Zezi nu di o ko deen ma ki kulb
maama Baḡa-We cullu tum na bri si
ba ki tun. Ba na ki ba ti tun, ba ma
joori ba vu Nazareti na yi ba titi tu
yi ku wu Galile ni tun. ⁴⁰ Ba na joori
ba vu ba wura tun, bu wum ma ki
nɔɔnu di ya-deera. O yiə ma puuri,
We na ki-o yu-yoḡo tun ḡwaani.

Zezi na ki te o bina

fugə-yale maḡa ni

We-di-kamunu kum wuni tun

⁴¹ Zwifə bam candiə kalu yiri na
yi Paki tun ma yi. Bini maama
wuu, Zezi nu di o ko deen yəni ba
vu Zeruzalem mu, si ba di candiə
kam kuntu. ⁴² Zezi deen na yi bina
fugə-yale tun, o ma da di ba o vu
candiə kam, nuneeni ba na yəni ba

ve ba di-ka te tun. ⁴³ Ba na di candiə kam ba ti tun, ba ma zaŋɪ ba maa joori sɔŋɔ. Zezi ma maŋɪ Zeruzalem ni, yɪ o nu dɪ o ko yəri ku ni ni. ⁴⁴ Ba ma vu taan de didwi, yɪ ba buŋɪ sɪ oó ta wu ba kɔŋɔ kum wɔni mu. Ba na wu ne-o ba tee ni tun, ba laan ma puli sɪ ba beeri o je ba nu-biə bam dɪ ba badonnə bam tee ni. ⁴⁵ Ba ma wu ne-o. Ba ma joori ba vu Zeruzalem tiw kum wu sɪ ba beer-o. ⁴⁶ Ba ma beer-o taan da yatɔ, yɪ ba laan vu ba na-o We-di-kamunu kum wɔni, o je karanyina tiinə bam tɪtari ni. O na je da kuntu tun, o maa cəgi ba na bri te tun, yɪ o bwe-ba wəənu zanzan. ⁴⁷ Balu maama na je ba cəgi o taani dum tun maa yɪ yəəu, dɪ o na jɪgɪ yəno dɪ taani dum lərim te tun. ⁴⁸ Zezi nu dɪ o ko na ne-o kuntu tun, ku ma sɔɔri-ba. O nu wum ma ta did-o o wi: «A bu, bɛɛ mu yɪ n kɪ kuntu didaani dɪbam? Ta n nii, amu dɪ nmu ko na tiini dɪ beeri nmu taan, yɪ liə dɪ wu-cɔŋɔ jɪgɪ dɪbam.»

⁴⁹ Zezi ma ləri-ba o wi: «Bɛɛ mu yɪ abam kari á beeri amu je? Amu maŋɪ sɪ a taa wu a Ko sɔŋɔ kum ni mu. Abam yəri kuntu na?» ⁵⁰ O na tagɪ kuntu tun, ba ma wu ni o taani dum kuri.

⁵¹ Zezi deen ma tɔgɪ dɪ ba o joori Nazareti, yɪ o se ba ni. O nu wum maa jɪgɪ wəənu tum kuntu maama o wu ni. ⁵² Zezi deen bira o yira wɔni, yɪ o yəno dɪ bira ku wəli da, yɪ Baŋa-We dɪ nabiinə deen so-o.

Zakari bu Zan na tɔɔli We kwərə te tun

*(Matiyu 3:1-12, Mariki
1:1-8, Zan 1:19-28)*

3 Ku deen na ke yɪ Tibɛɛri yɪ lugu kum pa-faru ku maŋɪ dɪ bina fugə-yanu tun, mu We kwərə deen tu Zakari bu Zan te. Kantu maŋa kam ni Pɔnsɪ Pilati mu yɪ Zude tuni dum gɔvirma tu. Erɔdɪ maa yɪ Galile tiw kum yuutu, yɪ o zumbaaru Filipi dɪ yɪ Yituri dɪ Tɪrakoni tuni dum yuutu. Lizania dɪ maa yɪ Abileni tuw yuutu. Ku daari Anni dɪ Kayifu deen maa yɪ We kaanum yigə tiinə. Maŋa kam We kwərə kam na tu Zan te kuntu tun, o wu kagua wɔni mu. ³ O ma zaŋɪ o tɔli Zɔrden bugə ni tuni dum maama ni, yɪ o tɔɔli We kwərə kam o bri nɔɔna o wi, ba maŋɪ sɪ ba ləni ba wuru ba yagɪ kəm-balwaarɔ, sɪ ba daari ba pa o miisi-ba na wɔni, sɪ We laan wó yagɪ ba lwarum Dɪ ma ce-ba. ⁴ Zan

na tɔɔli Wɛ kwɛrɛ kam kuntu tun,
ku suni ku ki nɛnɛni Wɛ nijɔŋnu
Ezayi deen na pupuni o tɔnɔ kum
ni o ta te tun. Faŋa faŋa tun, o deen
tagi o wi:

«Nɔɔnu mu wu kagva wuni o
tɔɔli kwɛrɛ o wi:

«Zaŋi-na á fɔgi á kwe dí Yuutu
wum cwɛŋɛ kam,
o na lagi o ba o tɔgi da tun.
Pa-na cwe silu o na lagi o da tun
fɔgi si yɔɔri lanyirani.

⁵Je silu maama na jigi gwænu
tun maŋi si ti suuri mu,
di je silu maama na jigi zwænu
di pweeru tun maŋi si ti
guri mu ti daari cwɛŋɛ
kam.

Cwe silu maama na gugwæli tun
maŋi si si fɔgi si yɔɔri mu.
Cwe silu maama na ba lana tun
maŋi si si fɔgi si kwe mu.

⁶Nabiinɛ maama laan wó na
Wɛ na wó vri nɔɔna
lwarum wuni te tun.» »

Mu Ezayi na ŋɔɔni Zan taani faŋa
faŋa te tun.

⁷Nɔɔna zanzan deen ma zaŋi ba
vu Zan te ba pa o miisi-ba na wuni
Wɛ ŋwaani. Ba na tu o te kuntu
tun, o ma ta di ba o wi: «Abam
nyi di bisankwi-dwɛ. Wɔɔ mu bri
abam si á kwaaní á lu cam dilu Wɛ
na lagi Dɔ pa nabiinɛ na tun wuni?

⁸Abam nan maŋi si á ki kɛnɛ yalu

na wó bri ni á lani á wuru á yagi
kɛm-balwaarv tun mu. Abam nan
yi gari á buŋi á pa á tuti ni, abam
na yi Abraham dwi tiinɛ tun, á daa
wu maŋi si á lani á wuru. Wɛ na
laga, Dɔ wó wani Dɔ pa kandwa
yantu lani ya ji Abraham dwi tiinɛ.
⁹Nɔɔnu nan maŋi o jigi dooru o
jɔŋa ni, si o ta maa goni tweeru tun
o di tɔga ni. Tiu kulv maama na ba
lari bu-ŋuna tun, o maŋi si o go-ku
mu o di mini ni si ku di. Mu Wɛ di
na lagi Dɔ ki nɔn-balwaarv te tun.»

¹⁰Zan na tagi kuntu tun, nɔn-kɔgɔ
kum ma bwe-o ba wi: «Dí nan wó
ki bæ mu?»

¹¹O ma leri-ba o wi: «Abam balu
na jigi gwaarv tile tile tun, á maŋi si
á kwe didva mu á pa balu na ba jigi
kulvkuɔv tun. Ku daari, abam balu
na jigi wodiiru tun, á di maŋi si á
kwe-ti á maŋi á pa nɔɔna balu na
ba jigi ba di tun.»

¹²Lampo-jɔŋnɛ di deen ma ba si
Zan miisi-ba na wuni. Ba ma bwe-o
ba wi: «Karanyina, bæ mu dibam
nan wó ki?»

¹³O ma leri-ba o wi: «Á wu maŋi
si á la nɔɔnu yuu, si ku dwani á na
wó jɔŋ-o te tun.»

¹⁴Pamaŋna di daa ma ba ba
bwe-o ba wi: «Dibam nan wó ki bæ
mu?»

O ma leri-ba o wi: «Abam wu
maŋi si á vri nɔɔn-nɔɔnu sæbu di

dam naa á ganı-ba á jonı. Ku daarı, á taá jıgı wupolo dı á ıwıuru tum na maıı tı yı te dı.»

¹⁵Nɔɔna deen maa jıgı tuna dı We lanyıranı, yı ba maama ma bwe ba wunı sı ba lwarı Zan na yı wulv tun. Ba maa wı: «Wuntu mu wó ta yı Krisi wum We na lagı Dı tun-o sı o ba tun na?»

¹⁶Ba maama na buıı kuntu tun, Zan ma ta dı ba o wı: «Ku na yı amv, a miisi abam na wunı mu. Ku daarı wulv na tiini o dwe amv tun lagı o saıı amv kwaga o ba. A wu maıı sı a bweli o ne natra a pa-o. Wuntu nan wó miisi abam We Joro dı mini wunı. ¹⁷Wuntu nan ze zııı-kɔgɔ mu sı o ma caarı o muna o pe o kı o tulə nı, sı o daarı mun-swaanv tum o zwe dı mini dilv na ba dı dı dwe tun. Mu o na lagı o pɔɔrı nɔɔna daanı o kı-ba te tun.»

¹⁸Mu tuntu wəenu tum dı wəenu dwi təri təri mu Zan deen ma o brı non-kɔgɔ kum We kwər-ywəıə kam. ¹⁹O deen ma ta dı Erɔdı wulv na yı Galile yuutu tun, nı o kı kulv na wu maıı tun dı o zumbaaru kaanı Erɔdıadı. O daa ta ma kaan-o dı wo-balwaaru tulv maama o na maıı o kı tun. ²⁰Erɔdı ma ja Zan o kı puna digə nı. Kuntu tun, o daa ta kı wo-balwɔ mu o weli da.

Zan na miisi Zezi na wunı te tun
(*Matıyu 3:13-17, Marıkı 1:9-11*)

²¹Non-kɔgɔ kum deen na tu Zan te sı o miisi-ba na wunı tun, Zezi dı deen ma ba o te, sı o pa Zan miis-o dı. Zezi na miisi na kuntu tun, o maa wura o warı We. ²²Weyuu laan ma purı, yı We Joro kum tɔgı da ku tu o baya, yı ku nyı dı kunkwəıə te. Kwəıə laan ma ııɔɔnı weyuu nı ka wı:

«Nmu mu yı amv bu-dva a na
soe dı a wu maama.
Amv tiini a jıgı wupolo dı
nmv.»

Zezi dwi dum na tonı te tun
(*Matıyu 1:1-17*)

²³Maıa kam Zezi na pulı sı o brı nɔɔna We cwəıə kam tun, o deen yı nıneenı bına fiintɔ mu te. Nɔɔna deen buıı ba wı, o yı Zuzefv bu mu.

Zuzefv ko deen mu yı Eli.

²⁴Eli ko deen mu yı Matatı.

Matatı ko deen maa yı Levi.

Levi ko deen maa yı Meliki.

Meliki ko deen maa yı Zanayi.

Zanayi ko deen maa yı Zuzefv.

²⁵Zuzefv ko deen maa yı

Matatıa.

Matatıa ko deen maa yı Amɔsi.

Amosɔ ko deen maa yi Nawum.
 Nawum ko deen maa yi Esili.
 Esili ko deen maa yi Nagayi.
²⁶ Nagayi ko deen maa yi Maati.
 Maati ko deen maa yi Matatia.
 Matatia ko deen maa yi Semeyi.
 Semeyi ko deen maa yi Zozeki.
 Zozeki ko deen maa yi Zoda.
²⁷ Zoda ko deen maa yi Zuanan.
 Zuanan ko deen maa yi Risa.
 Risa ko deen maa yi Zorobabeli.
 Zorobabeli ko deen maa yi
     Salatɔyeli.
 Salatɔyeli ko deen maa yi Neri.
²⁸ Neri ko deen maa yi Meliki.
 Meliki ko deen maa yi Adi.
 Adi ko deen maa yi Kosam.
 Kosam ko deen maa yi
     Elimadam.
 Elimadam ko deen maa yi Eri.
²⁹ Eri ko deen maa yi Zozwe.
 Zozwe ko deen maa yi Elizeeri.
 Elizeeri ko deen maa yi Zorim.
 Zorim ko deen maa yi Matati.
 Matati ko deen maa yi Levi.
³⁰ Levi ko deen maa yi Simeyon.
 Simeyon ko deen maa yi Zuda.
 Zuda ko deen maa yi Zuzefu.
 Zuzefu ko deen maa yi Zunam.
 Zunam ko deen maa yi
     Eliyakum.
³¹ Eliyakum ko deen maa yi
     Mula.
 Mula ko deen maa yi Munna.
 Munna ko deen maa yi Matata.

Matata ko deen maa yi Natan.
 Natan ko deen maa yi Davidi.
³² Davidi ko deen maa yi Zese.
 Zese ko deen maa yi Zubedi.
 Zubedi ko deen maa yi Bvazi.
 Bvazi ko deen maa yi Sala.
 Sala ko deen maa yi Naason.
³³ Naason ko deen maa yi
     Aminadabi.
 Aminadabi ko deen maa yi
     Adumini.
 Adumini ko deen maa yi Arni.
 Arni ko deen maa yi Esrom.
 Esrom ko deen maa yi Faresti.
 Faresti ko deen maa yi Zuda.
³⁴ Zuda ko deen maa yi Zakobi.
 Zakobi ko deen maa yi Yizaki.
 Yizaki ko deen maa yi Abraham.
 Abraham ko deen maa yi Tara.
 Tara ko deen maa yi Nakoori.
³⁵ Nakoori ko deen maa yi
     Seruki.
 Seruki ko deen maa yi Rago.
 Rago ko deen maa yi Faleki.
 Faleki ko deen maa yi Ebeeri.
 Ebeeri ko deen maa yi Sala.
³⁶ Sala ko deen maa yi Kaynam.
 Kaynam ko deen maa yi
     Arifasadi.
 Arifasadi ko deen maa yi Sem.
 Sem ko deen maa yi Nowe.
 Nowe ko deen maa yi Lameki.
³⁷ Lameki ko deen maa yi
     Matusala.
 Matusala ko deen maa yi Enoki.

Enɔki ko deen maa yi Zaredi.

Zaredi ko deen maa yi

Maliyeli.

Maliyeli ko deen maa yi

Kayinan.

³⁸ Kayinan ko deen maa yi

Enosi.

Enosi ko deen maa yi Seti.

Seti ko deen maa yi Adam.

Adam maa yi wulu We na

mɔɔni tun.

Sutaani na mari Zezi te tun

(Matiyu 4:1-11, Mariki 1:12-13)

4 Zezi deen ma nɔɔi Zorden bugɛ kam ni ni o maa kea. We Joro kum maa tɔg-o di dam. Ku ma ja-o ku vu kagua wuni. ² O maa wura taan da fiinna. O na wura tun mu sutaani tu o te, si di sug-o si o ya ki o cɔgi. Marja kam kuntu ni o ya ba di kulukulu. Da fiinna yam na ke tun, kana maa jig-o lanyirani. ³ Sutaani laan ma ba di ta dud-o di wi: «Nmu na suni n yi Baɗa-We Bu, si n ta di kandwe dintu si di ji wodi si n di.»

⁴ Zezi ma leri-di o wi: «Ku nan pupuni We tɔɔ kum wuni ku wi:

«Ku dai wodi yirani mu pai nabiinu ŋwi.» »

⁵ Sutaani daa ma ja-o di ja vu di di piu kulu na dwara tun yuu. Di

laan ma bri-o lugu baɗa tuni dim maama yibugisa wuni. ⁶ Di daa ma ta di wi: «Wo-laaru tuntu maama yi amu nyum mu. A nan wɔ wanti a kwe-ti a pa wulu maama a na lagi tun. Amu wɔ pa n di dam ti maama baɗa ni, si n ta n te zula nɔɔna maama tee ni. ⁷ Nmu na se n kuni doonɛ n zuli-ni, wɛɛnu tuntu maama wɔ ta yi nmu nyum.»

⁸ Zezi ma leri-di o wi: «Ku pupuni We tɔɔ kum wuni ku wi:

«Ku yi n Yuutu Baɗa-We yirani mu n mari si n kuni doonɛ n zuli, si n ki Di wubuɗa na lagi te tun.» »

⁹ Sutaani daa ma kwe-o di ja vu Zeruzalem. Di ma ja-o di ja vu di di We-di-kamunu kum yuu me na dwara tun di zig-o da, yi di wi: «Nmu na yi Baɗa-We Bu, si n fari n cu tigi ni si di nii, ¹⁰ si ku pupuni We tɔɔ kum wuni ku wi:

«We wɔ ta Di malesi, si si taa nii nmu baɗa ni.

¹¹ Di wɔ pa si ba si ma si jia si lwari-m,

si n yi tu tigi ni n mari n naga di kandwe.» »

¹² Zezi laan ma leri o wi: «Ku ta pupuni We tɔɔ kum wuni ku wi:

«Yi zari n mari n Yuutu Baɗa-We n nii.» »

¹³ Sutaani laan na maŋɪ Zezi wəənu maama wuni dɪ ga tɪn, dɪ ma yag-o sɪ dɪ daa beeri maŋa kadoŋ.

**Zezi na stuɪ o
tɪtɔŋa Galile nɪ te tɪn**

(Matiyu 4:12-17, Mariki 1:14-15)

¹⁴ Zezi laan ma joori o vu Galile, yɪ We Joro kum dam wu o tee nɪ. Nɔɔna balu maama na zuvri je sum kuntu nɪ tɪn ma ni o ŋwa. ¹⁵ O maa yəni o zu Zwifə bam We-di sum o bɪ-ba We taani. Nɔɔna maama ma zul-o lanyirani.

**Zezi tɪtɪ tw kum
tiinə na vɪ-o te tɪn**

(Matiyu 13:53-58, Mariki 6:1-6)

¹⁶ Zezi deen ma vu o yi Nazareti, mu tw kulɔ o na kɪ nɔɔnu da tɪn. Zwifə bam siun de maama, o deen maa zuvri ba We-digə kam. Ba siun de didva na yi tɪn, o ma vu da. O na zu da tɪn, o ma zaŋɪ weeni sɪ o karumi We tɔnɔ o bɪ-ba. ¹⁷ Ba ma kwe tɔnɔ kulɔ We nijonnu Ezayi na pupuni faŋa faŋa tɪn ba pa-o. O ma puri-ku o karuma, yɪ o na me seeni ku na pupuni ku wɪ:

¹⁸ «Yuutu Baŋa-We Joro kum
wu amu tee nɪ.

Dɪ ma kuri-nɪ yɪ Dɪ pa-nɪ dam,

sɪ a tɔɔli Dɪ kwər-ywəŋə kam a
bɪ yinigə tiinə.

[Dɪ tuŋɪ amu sɪ a ganɪ nɔɔna
balu wuru na cɔŋɪ tɪn.]

Sɪ a tɔɔli Dɪ kwərə kam dɪ balu
na wu gambeem wuni tɪn,
sɪ ba na vrum,

sɪ a daari a bɪ lilwə nɪ ba yia
wó ba ya puri.

Dɪ daa ta ma tuŋɪ-nɪ sɪ a vɪ
nɔɔna balu ba na beesi
tɪn, sɪ ba na siun,

¹⁹ sɪ a daari a pa nɔɔna lwarɪ sɪ
maŋa kam yia,

sɪ Baŋa-We laan ba Dɪ vɪ Dɪ
nɔɔna bam lwarum wuni.»

²⁰ Zezi na karumi o ti tɪn, o laan ma pu tɔnɔ kum, yɪ o kwe o pa ba We-digə kam tuntɔŋnu. O ma jəni sɪ o bɪ-ba. Nɔɔna bam maama ma lo yia o baŋa nɪ yɪ ba cəŋ-o. ²¹ O ma ta o wɪ: «Zum de dɪm nɪ abam na ni We tɔnɔ kum na bɪ kulɔ tɪn kɪ á yibiyə nɪ.»

²² Ba maama ma zul-o yɪ ba wɪ:
«O taani dɪm lamma.» O kwərə kam na ywəmmə tɪn, ku kɪ-ba yəəu. Ba daa ta ma wɪ: «Ku dai Zuzefu bu mu tuntu na?»

²³ O ma ta dɪ ba o wɪ: «A nan maŋɪ a ye nɪ abam wó ŋɔɔni sisuna dɪ amu nɪneeni: «Nmu wulɔ na pe nɔɔna na yazurə tɪn, sɪ n zəni n tɪtɪ!» Abam daa ta wó ta á wɪ: «Dɪ ni

wænu tilv nmu na ki Kapernawum ni tun ŋwa. Nan daa n ki kuntu don n titi tiv kum ni.» »

²⁴O daa ta ma ta o wi: «A lagi a ta ciga mu di abam si, Baŋa-We nijonnu bá na zulə o titi tiv ni.

²⁵Ku suni ku yi ciga mu, si maŋa kalv We nijonnu Eli deen na wura tun, dva deen tu ka zigi ka wu nigɪ taan bina yatɔ di canɪ sɪrɔv mu. Kuntu ŋwaani kana deen maa jigɪ lɔgv kum maama. Kadənə maa daga zanzan Yisrayeli tiinə bam wuni, ²⁶yi We nan wu tunɪ Eli si o vu ba wulɔwulɔ te. We deen tun-o kadəm wudonɔ tee ni mu, o na zuvri Sarepita tiv wuni, ku na yi Sidon tiv ni. ²⁷Wonɔ kulɔ ta na wəli da tun, maŋa kalv We nijonnu Elize deen na wura tun, nanywaanv zanzan deen wu Yisrayeli tiv kum ni. Ba wulɔwulɔ di deen nan wu ne yazurə ba wuni. Elize deen pɛ Naaman yiranɪ mu na yazurə, yi wontu nuɟi Siiri tiv mu.»

²⁸Nɔɔna balv maama na wu We-digə kam ni tun na ni Zezi na tagɪ-ba te tun, ba bana ma zaɟi zanzan. ²⁹Ba ma zaɟi ba zəl-o ba pa o nuɟi tiv kum wuni. Tiv kum wu piu yuu ni mu. Ba ma ja-o ba vu jəgə kalv na luunə di tɪga tun, si ba

yig-o ba di tɪga ni ba gv. ³⁰Ba maa warɪ. Zezi ma pipiri o vu o tɔgɪ ba titari o nuɟi o maa kɛa.

**Zezi na zəli cicirə
nɔɔnv yira ni te tun**

(Mariki 1:21-28)

³¹Zezi deen ma vu Galile tiv kudonɔ, ku yiri mu Kapernawum. Zwifə bam siun de ma yi. O ma vu o zu ba We-digə kam si o bri nɔɔna bam We taanɪ da. ³²O na bri-ba tun, ba maa tiini ba yi yəəu di o zaasɪm dɪm, o ni-taanɪ dɪm na jigɪ dam tun ŋwaanɪ. ³³Nɔɔnv wudonɔ deen maa wu ba We-digə kam wuni yi cicirə jig-o. ³⁴O ma kaasi di kwər-dia yi o wi: «Aa, Zezi, Nazaretɪ tu, bɛɛ mu n lagi dɪbam tee ni? Nmu tu si n cɔgɪ dɪbam dwi mu na? A ye nmu na yi wulɔ. Nmu yi Wu-pɔŋo Tu wulɔ We na tunɪ tun mu.»

³⁵Zezi ma kaanɪ cicirə kam o wi: «Cəgi sɔɔ, si n nuɟi n daari baarv wum.» Cicirə kam na ni kuntu tun, ka ma yigi nɔɔnv wum ka di tɪga ni. Ka laan ma yag-o yi ka wu ki-o kulɔkulɔ. Kuntu ki nɔɔna bam maama yiə ni mu. ³⁶Ku ma sv-ba lanyiranɪ. Ba maama ma ŋɔɔni daanɪ ba wi: «Bitara kantv yi

bitari dwi dɔɔ mu? Nii o na maɪ o dam o tɛ dɪ cɪcɪrɪ sʊm, yɪ sɪ sɛ o nɪ yɪ sɪ viirɛ.»

³⁷ Nɔɔna balu maama na zuvri je sʊm kuntu nɪ tun laan ma nɪ Zezi ŋwa.

**Zezi na pɛ yawuna
zanzan na yazurɛ te tun**

(Matiyu 8:14-17, Mariki 1:29-34)

³⁸ Zezi dɛɛn ma nuɲi Wɛ-digɛ kam wunu. O ma vu Simɔn-ba sɔɲɔ. O na yɪ da tun dɪ paa magɪ Simɔn tunkaantɪ kʊ cana. Ba ma loori Zezi sɪ o zɛnɪ kaantɪ wum sɪ o na yazurɛ. ³⁹ O ma vu o tiiri kaantɪ wum baɲa nɪ. O ma ta dɪ paa kam o wɪ, ka yag-o. Ka ma sunɪ ka yag-o. O laan ma zaɲɪ lɪla, yɪ o kɪ wɔdiu o pa-ba.

⁴⁰ Kʊ na tu kʊ yɪ wa-zuvri maɲa nɪ tun, ba ma ja nɔɔna dɪ ba yawuru dwi tɛrɪ tɛrɪ ba ba Zezi tɛ, sɪ o pa ba na yazurɛ. O ma daɲɪ o jɪa ba dɪdʋa dɪdʋa baɲa nɪ o pa ba maama na yazurɛ. ⁴¹ Kʊlʊ na wɛlɪ da tun, cɪcɪrɪ dɪ ma nuɲi sɪ yagɪ nɔɔna zanzan sɪ ya na jɪgɪ sɪ yaara tun yɪra. Sɪ maa yɛnɪ sɪ kaasa sɪ wɪ: «Nmu yɪ Baɲa-Wɛ Bu mu.» Sɪ na yɛ nɪ o sunɪ o yɪ Krisi wum Wɛ na tʊɲɪ tun, o ma kaantɪ-sɪ, sɪ sɪ yɪ taa ŋɔɔnɪ o taantɪ.

**Zezi na tɔɔlɪ Wɛ kwɛrɛ Zwifɛ
Wɛ-di sʊm maama wunu te tun**

(Mariki 1:35-39)

⁴² Tɪga na pʊvri titutɪ tun, Zezi daa ma nuɲi o vu je silʊ nɔɔn-nɔɔnu na tɛrɛ tun. Tɪw kum nɔɔna bam ma zaɲɪ ba nuɲi sɪ ba beeri o je. Ba laan ma na-o yɪ ba vu o tɛ. Ba ma kwaantɪ sɪ ba ja-o, sɪ o yɪ viiri o yagɪ-ba. ⁴³ O ma ta dɪ ba o wɪ: «A nan maɲɪ sɪ a vu a tʊlɪ tʊnɪ dɪdʊm dʊm mu, a tɔɔlɪ kwɛr-ywɛɲɛ kam a brɪ-ba Wɛ na lagɪ Dɪ dɪ paari tute nɔɔna titari nɪ tun. Kʊ yɪ kuntu ŋwaantɪ mu Wɛ tʊɲɪ-nɪ nabiinɛ tee nɪ.» ⁴⁴ O laan ma tʊlɪ Zwifɛ bam tʊnɪ dʊm nɪ. O maa yɛnɪ o zu ba Wɛ-di sʊm sɪ o taa tɔɔlɪ Wɛ kwɛrɛ kam.

**Zezi na bɛɲɪ o dayigɛ karabiɛ
bam sɪ ba taa tɔg-o te tun**

(Matiyu 4:18-22, Mariki 1:16-20)

5 Dɛ dɪdwɪ mu Zezi dɛɛn vɛ o zɪgɪ nʊw kʊdɔɲ nɪ nɪ, kʊ yurɪ mu Zenezaretɪ. O na zɪgɪ da kuntu tun, nɔɔna ma ba o tɛ sɪ ba taa cɛgɪ Wɛ kwɛrɛ kam. Ba ma yɪgɪ daantɪ sɪ ba twɛ Zezi. ² O ma na nabwɛɛru tɪlɛ tɪ tɪgɪ nʊw kum nɪ nɪ, kalɛɲ-jara na yagɪ-tɪ yɪ ba wura

ba zari ba buri. ³Naboro didu kum yi Simɔn nyum mu. Zezi ma zu ku wuni. O ma ta didaani Simɔn o wi: «Co boro kum n ja n vu yigə funfun n pa-ni.» O na cogə o ja o yi yigə tun, Zezi laan ma je naboro kum wuni o tɔɔli Wə kwərə o bri nɔn-kɔgɔ kum.

⁴O na bri-ba o ti tun, o ma ta di Simɔn o wi: «Co boro kum n ja n vu na-luŋə kam je, si abam di á buri sum na bam kuri ni á ma ja kale.»

⁵O ma lər-o o wi: «A Yuutu, dibam maŋi dí di buri sum taan dí pɔvri tɔga, yi dí wu ne kulɔkulɔ. Nmu nan na wi, dí daa joori dí di tun, dí wó di-si si dí nii.»

⁶Ba ma vu ba yi na bam titari, yi ba di buri sum da ba ja kale zanzan. Kale sum maa tiini si daga zanzan, yi ku pa buri sum lagi si kaari.

⁷Ba ma yigisi jia ba bəŋi ba donnə bam naboro kukum kum wuni, si ba ba ba wəli-ba. Bantu di ma ja ba boro kum ba vu ba zəni-ba. Bwəeru tum tile maama ma su di kale. Ti ma ga funfun si ti miisi na bam wuni. ⁸Simɔn wulu yiri didonɔ na yi Pɔyeeri tun na ne kulɔ na ki tun, o ma vu o kuni doonə Zezi yigə ni yi o wi: «A Yuutu, fɔɔri a tee ni, si a yi lwarum tu mu.» ⁹Ba na jaani kale zanzan tun ŋwaani mu fɔvni zu Simɔn didaani nɔɔna balu na wu o tee ni tun. Kuntu mu te Simɔn tagi kuntu. ¹⁰Fɔvni dum di deen zu Zebede biə balu na tɔgi ba wura tun.

Ba didua yiri mu Zaki, o nyaani yiri mu Zan. Bantu deen yəni ba tɔgi di Simɔn mu ba tɔŋa. Zezi daa ma ta di Simɔn o wi: «Yi ta n kwari fɔvni. Ku na zigi zum de dum ni si ku taa ve tun, nmu laan wó ta n beeri nɔɔna mu n pa-ni si ba da amu kwaga, ni nmu ya na yəni n jaani kale te tun.»

¹¹Ba ma joori ba ja nabwəeru tum ba nuŋi ba tiŋi buburu kum ni ni. Ba na ki kuntu ba ti tun, ba yagi ba wəənu maama, yi ba laan daari ba tɔgi Zezi.

Zezi na pɛ nanyɔŋɔ na yazurə te tun

(Matiyu 8:1-4, Marki 1:40-45)

¹²De didwi mu Zezi ve tuv kudoŋ. Baaru wudoŋ mu wura o na yi nanyɔŋɔ. O yawu kum deen zu o yira zanzan. O na ne Zezi tun, o ma vu o te o tu o yigə ni, yi o loor-o o wi: «Amu tu, nmu na laga, nmu wó wanti n pa a na yazurə a ji lanyirani.»

¹³Zezi ma se. O ma twi o juja o dwe-o o wi: «Een, a laga. Zagi di yazurə si n ji lanyirani.» O na tagi kuntu bidwi baŋa ni tun, mu yawu kum je nɔɔnu wum yira ni.

¹⁴Zezi ma kaan-o o wi: «Yi zagi n ta kulɔ na ki tun n bri nɔɔn-nɔɔnu. Nan yɔɔri n vu kaanum tu wum te, si n pa o nii n yira yam, si n daari n kwe wəənu tilu Moyisi cullu tum na

bri ni ti manj tun n pa-o, si o ma kaani Baŋa-We. Kuntu mu wú bri nɔɔna ni n yawu kum suni ku je.»

¹⁵Nan di ku di, nɔɔna zanzan deen ni Zezi ŋwa je maama. Kuntu ŋwaani mu nɔn-kɔɔ zanzan maa ve o te si ba taa cɛgi o ni-taani dum, si ba daari ba na yazurɔ. ¹⁶O deen yɛni o ve me seeni nɔɔn-nɔɔnu na tɛrɛ tun mu o warɛ We.

Zezi na pe kɔɔ zaɲi ku vu te tun

(Matiyu 9:1-8, Mariki 2:1-12)

¹⁷De diduwa mu Zezi deen wura o bri nɔɔna We taani. Ba badaara yi Farizian tiinɛ mu didaani We cullu karanyina tiinɛ. Ba deen nuɲi tuni dwi tɛri tɛri mu ba ba. Ku na yi Zeruzalem di tuni dɔlu maama na wu Galile ni di Zude ni tun. Ba jɛni ba kaagi Zezi, yi o jigi We dam o ma pa yawuna na yazurɔ. ¹⁸O na wura o bri-ba kuntu tun, nɔɔna badonnɛ ya zuɲi kɔɔ di gungolo ba jigi ba buna. Ba na yi da tun, mu ba kwaani si ba ja-o ba ja zu digɛ kam wu ba zuvri ba tiɲi Zezi yigɛ ni. ¹⁹Ba maa wari, kɔɔ kum na daga tun ŋwaani. Ba ma wu nɛ cwɛɲɛ si ba zu. Ba ma ja-o ba di nayuu. Ba ma puri bɔɔni yi ba daari ba pa gungolo kum tɔgi da ku tu digɛ kam wuni. Ku pɛni nɔɔna bam titari ni Zezi

yigɛ ni. ²⁰Zezi ma lwarɛ ni ba ki ba wu-diduwa did-o. O ma ta o wi: «A badonɲ, nmu lwarum dum ti.»

²¹O na tagi kuntu tun, We cullu karanyina tiinɛ bam di Farizian tiinɛ bam ma bwe ba wuni ba wi: «O bri o titi ni o yi wɔɔ mu, yi o pai o di We yi bidwi? O ŋɔɔni o twi We mu. Nɔɔn-nɔɔnu nan ba jigi cwɛɲɛ si o yagi nɔɔna lwarum o ma cɛ-ba, ku na dai We Di yirani.»

²²Zezi ma lwarɛ ba na bwe te tun, yi o ta-ba o wi: «Bɛɲwaani mu á buɲi kuntu á wuni? ²³Kɔɔ mu yi mwali ku dwe, amu na tagi di kɔɔ kum a wi: «Nmu lwarum dum ti» mu yi mwali, naa a na tagi a wi: «Zaɲi n ta n ve» mu yi mwali? ²⁴Amu nan wó pa abam lwarɛ si a na yi Nabiin-bu wum tun jigi dam lugu baɲa ni, si a yagi nɔɔna lwarum a ma cɛ-ba.» O laan ma ta di kɔɔ kum o wi: «A lagɛ a ta nmu, zaɲi weeni si n kwe n gungolo kum n ja n vu sɔɲɔ.»

²⁵Zezi na tagi kuntu tun, bidwi baɲa ni mu nɔɔnu wum zaɲi ba maama yigɛ ni, yi o kwe o gungolo kum o ya na tigi ku baɲa ni tun o zuɲi o maa ve sɔɲɔ, yi o zuli We.

²⁶Nɔɔna bam maama na nɛ kulɔ na ki tun, mu ku ki-ba yɛɛu. Fuvuni ma ja-ba. Ba ma zuli We, yi ba tɛ ba wi: «Dí zum nɛ wo-kunkagila!»

**Zezi na bəŋi Levi sɪ
o taa tɔg-o te tɪn**

(Matiyu 9:9-13, Mariki 2:13-17)

²⁷ Kuntv maama na ke tɪn, Zezi ma zaŋɪ o nuŋi o maa kea. O na maa ke tɪn mv o ne lampo-jonnu wudoŋ, o yɪɪ mv Levi. O deen je me seeni o na yəni o jəni o jonɪ lampoo tɪn. Zezi ma ta did-o o wɪ: «Zaŋɪ n ta n tɔgt amv.» ²⁸ Levi ma zaŋɪ o yaɣɪ o woŋo maama yɪ o tɔgt o kwaga. ²⁹ O ma vu sɔŋo o kɪ wudiiru zanzan o ma kɪ candiə o pa Zezi. Lampo-jonɔnə zanzan dɪ nɔɔna badonnə ma ba ba tɔgt ba di.

³⁰ Farizian tiinə dɪ ba cullu karanyuna tiinə bam na ne kuntv tɪn, ba ma vu Zezi karabiə bam te ba ŋɔɔna yɪ ba pɔvna ba wɪ: «Bee mv kɪ yɪ abam di wudiu didaanɪ lampo-jonɔnə dɪ nɔn-cɪcɔgrv tum kuntv?»

³¹ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Kv na yɪ balv na jɪgt yazurə tɪn, bantv wv maŋɪ sɪ ba vu dɔgita tu te sɪ o sooni-ba. Kv daart balv na ba jɪgt yazurə tɪn mv maŋɪ sɪ ba vu ba na soonim. ³² Amv na tu lɔgv baŋa tɪn, kv dai sɪ a bəŋi balv na maŋɪ ba yɪ nɔn-ŋuna tɪn, a nan tu sɪ a bəŋi nɔn-balwaarv mv, sɪ ba ləni ba wurv ba yaɣɪ kəm-balwaarv.»

**Zezi zaasum dum na yɪ
zaasum-dvɔrti te tɪn**

(Matiyu 9:14-17, Mariki 2:18-22)

³³ Ba daa ta ma ta dɪ Zezi ba wɪ: «Zan karabiə bam yəni ba vɔ ni mv maŋa zanzan yɪ ba daart ba wart We. Farizian karabiə bam dɪ yəni ba kɪ kuntv doŋ mv. Bee mv yɪ nmv karabiə bam ba vɔ ni kuntv?»

³⁴ O ma ləri-ba o wɪ: «Nɔɔnv na di kaant yɪ o kɪ candiə, yɪ o cilonnə na wura sɪ ba tɔgt ba di, n se n pa ba vɔ ni yɪ kan-barv wum ta wv ba tee nɪ na? ³⁵ Maŋa nan wó ba yɪ, yɪ ba ja kan-barv wum ba viiri. Maŋa kam kuntv nɪ yɪ o daa na ba ta wv ba tee nɪ tɪn, mv ba laan wó vɔ ni.»

³⁶ Zezi daa ma maŋɪ mumajɪ didoŋ o bri-ba o wɪ: «Nɔɔn-nɔɔnv bá se o kwe gwar-dvɔv o kaart sɪ o ma fəri gwar-doŋo. O nan na kɪ kuntv oó kaart gwar-dvɔv kum o cɔgt mv, yɪ kv bá wani kv maŋɪ dɪ gwar-doŋo kum. ³⁷ Nɔɔn-nɔɔnv dɪ nan bá se o kwe sa-dvɔa o lo o kɪ lɔ-doŋo wunɪ. O na kɪ kuntv, yɪ sana kam na keeri, kaá pa lɔv kum baɣɪ mv. Kuntv ŋwaanɪ sana kam wó lo, yɪ lɔv kum dɪ cɔgt. ³⁸ Sa-dvɔa nan maŋɪ sɪ n lo n kɪ lɔ-dvɔv wunɪ mv. ³⁹ Nɔɔnv nan na nyɔgt sa-doŋə o mɪ, o daa bá laɣɪ sɪ o nyɔ sa-dvɔa.

Oó ta wɪ: «Sa-donɔ kam tiini ka lamma.»»

**Zezi Kriɔi na brɪ nɪ o dwe
siun dɛ cullu tum te tun**

(*Matiyu 12:1-14, Mariki 2:23—3:6*)

6 Zwifə bam siun dɛ didonɔ daa ma yi. Zezi dɪ o karabiə bam dɛn ma tɔgi daanɪ ba da kart wu ba maa kea. Ba na maa ke tun, o karabiə bam maa bwəri muna ba yu ba duna. ²Farizian tiinə badonnə na nɛ kuntu tun, ba ma bwe ba wɪ: «Bɛɛ mu yi abam tɔŋi tutɔŋi dɪlɔ na cɔgi dɪbam siun dɛ cullu tum tun?» ³Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Abam ta wu fɔgi á karumɪ Wɛ tɔnɔ kum na brɪ Pɛ Davidi taanɪ te tun na? Ku brɪ sɪ kana dɛn jaan-o dɪ o nɔɔna bam. ⁴O ma vu o zu Wɛ digə, yi o kwe culu dɪpɛ dɪlɔ na tigi da Wɛ ŋwaanɪ tun. Dɪpɛ dintu ya culə sɪ nɔn-gaa di-dɪ, ku na dai Wɛ kaanum tiinə bam yuranɪ. Yi Davidi dɛn di dɪpɛ dum, yi o daari o pa o nɔɔna bam dɪ tɔgi ba di».

⁵Zezi daa ta ma ta dɪ ba o wɪ: «Kuntu tun, amv Nabiin-bu wum jigi ni siun dɛ cullu tum banɔ nɪ.»

⁶Kuntu na ke tun, siun dɛ didum daa ma yi. Zezi ma vu o zu Zwifə bam Wɛ-digə. O maa wura o brɪ-ba Wɛ taanɪ. Nɔɔnɔ wudonɔ maa tɔgi o wura, o jazum juɔa na tiga. ⁷Wɛ cullu karanyina tiinə dɪ Farizian

tiinə dɪ maa wura. Bantu maa kwaanɪ ba lagi cwɔŋə sɪ ba brɪ nɪ Zezi kɪ o tusi. Kuntu ŋwaanɪ ba dɛn je ba yr-o sɪ ba nii, oó sɛ o pa nɔɔnɔ na yazurə siun dɛ dum nɪ naa o bá sɛ. ⁸Zezi ma lwarɪ ba na buŋi te tun. O ma ta dɪ ji-tiga kam tu o wɪ: «Zaŋi wɛnɪ n ba n zigɪ nɔɔna bam maama titari nɪ.» O ma zaŋi o nuŋi o zigɪ da.

⁹Zezi ma bwe-ba o wɪ: «Cullu brɪ sɪ bɛɛ mu? Kɔɔ mu maŋi dɪ culu kum, nɔɔnɔ na kɪ o donɔ lanyuranɪ siun dɛ nɪ mu maŋi naa o na kɪ-o lwarum mu gara? Nɔɔnɔ na vri o donɔ ŋwia siun dɛ nɪ mu maŋi naa o na gv-o mu gara?»

¹⁰O na tagɪ kuntu tun, o ma nii ba maama, yi o daari o ŋɔɔnɔ dɪ ji-tiga kam tu o wɪ: «Twɪ n juɔa kam!» O na twɪ o juɔa kam tun, ka ma joori ka ji lanyuranɪ. ¹¹Ba na nɛ kuntu tun, ba ma fulɪ dɪdaanɪ Zezi, yi ba banɪ daanɪ sɪ ba nii ba na wó wanɪ ba kɪ-o te tun.

**Zezi na kuri o karabiə
fugə-bale te tun**

(*Matiyu 10:1-4, Mariki 3:13-19*)

¹²Da yantu ni nɪ, Zezi ma vu o di piu kudonɔ yuu sɪ o warɪ Wɛ. Titu dum kuntu maama o warɪ Wɛ taan, sɪ ku yi tɪ-pura. ¹³Tiga na puuri ka ti tun, o ma bɛŋi o karabiə bam sɪ ba ba o te. O laan ma li

nɔɔna fugə-bale ba wɔni, si ba taa
yɛ nɔɔna balu o na wú tɔɔni tun. ¹⁴ Ba
yɛra mu tintu:

Simɔn wulu Zezi na pɛ o yɛri o
wɛ Pɛyɛɛri tun,

Andre wulu na yɛ Simɔn nyaani
tun,

Zakɪ, Zan, Filipi, Batelemi,

¹⁵ Matiyu, Toma,

Zakɪ wulu na yɛ Alɪfi bu tun,

Simɔn wulu na yɛ Zelɔti nɔɔna
bam wu nɔɔnu tun,

¹⁶ Zudasi wulu na yɛ Zakɪ bu
tun,

dɪdaani Zudasi Yiskariyo wulu
na wú ba o yəgi Zezi o pa
nɔɔna tun.

¹⁷ Zezi de di ba o zigi piu kum
yuu ni o tu pɔɔɔ-tuga. O ma zigi
da dɪdaani o karabiə zanzan, di
nɔn-kɔɔɔ zanzan manɪ ku gilimi ku
su jəgə kam maama. Bantu deen
nɔɔni je dwi təri təri mu Zwifə bam
tuni dum maama wɔni. Badonnə
nɔɔni Zeruzalem. Badonnə di ma
nɔɔni Tiiri di Sidon je silu na wu
nunuw kum ni ni tun. ¹⁸ Ba deen tu
Zezi te si ba cəgi o taani dum,
si ba kwəri ba na yazurə di ba
yawuru. Nɔɔna badaara wuru ciciri

na jigi-ba si yaara, yɛ ba na yazurə.
¹⁹ Nɔɔna bam maama maa kwaani
si ba dwe-o, beɔɔwaani dam nɔɔni o
yɛra ni di pa ba na yazurə.

Wupolo di leeru taani

(Matiyu 5:1-12)

²⁰ Zezi ma kwəni o yɛə o nii o
karabiə bam seeni yɛ o wɛ:

«Yinigə na jigi abam balu tun
mu jigi yu-yoɔo,

á na wú da á di We paari dum
tun ɔɔwaani.

²¹ Kana na jigi abam balu lele
tun mu jigi yu-yoɔo,

We na wú pa abam ku daga tun
ɔɔwaani.

Abam balu wuru na cəgi lele tun
mu jigi yu-yoɔo,

We na wú pa abam wupolo tun
ɔɔwaani.

²² Nɔɔna na culi abam, yɛ ba na
vɛi abam, naa ba na twi abam, naa
ba na jigi abam ba goonə, á na
təgi amu na yɛ Nabiin-bu wum tun
ɔɔwaani, á jigi yu-yoɔo mu. ²³ Maɔa
kalu ba na ki abam kuntu tun, taá
faɔi-na á caka di wupolo, á ɔɔwuru
na yɛ zanzan We tee ni tun ɔɔwaani.

Taá ye-na si ba kwə-nakwa di deen ki faŋa faŋa We nijonɲə bam kuntu mu.

²⁴ Ku daari abam balu na yi nadunə tun,
ku yi leeru di abam,
á na maɲi á na wo-laaru tun yi
á daa bá na-ti tun ɲwaani.

²⁵ Abam balu na jigi wu-fwaaru
á di lele tun,
ku yi leeru di abam,
á na wó ba á yaari di kana tun
ɲwaani.

Abam balu na jigi wupolo lele
tun,

ku yi leeru di abam,
á na wó ba á keeri yi á yi-na lu
tun ɲwaani.

²⁶ Nɔɔna maama na jigi abam ba zula, ku yi leeru di abam. Á taá ye-na si ba kwə-nakwa di deen zuli balu na paɪ ba yi We nijonɲə yi ba yaɣi ba dai tun.»

Sono taani

(Matiyu 5:38-48, 7:12)

²⁷ Zezi daa ma ta o wi: «Abam balu na cəgi a taani tun nan cəgi-na lanyirani. Taá soe á duna. Taá ki balu na culi abam tun lanyirani.
²⁸ Ku na yi balu na soɔli si ku cəgi abam tun, si á loori-na We si Dɪ ki-ba lanyirani. Loori-na We á pa

balu na jigi abam ba beesi tun.
²⁹ Nɔɔnu na logi n pupɔɲɔ, si n guni kudonɲ kum si o lo o wəli da. Nɔɔnu na vri n gwar-bwərə, yi cu-o si o vri n gwar-bu di. ³⁰ Nɔɔnu wulu maama na loori wonɔ nmu tee ni tun, si n pa-o. Nɔɔnu na kwe nmu wonɔ o ja viiri, yi bwe ku bwiə si n jonɲi. ³¹ Nan taá ki-na á donnə lanyirani, si ku maɲi di abam na lagi si bantv taa ki abam te tun.

³² Abam nan na soe balu di na soe abam tun yirani, á wó na peeri na? Nɔɔna balu na ba tɔɣi We tun di soe balu na soe-ba tun mu. ³³ Abam na ki lanyirani di balu na ki abam lanyirani tun yirani, á wó na peeri na? Nɔɔna balu na ba tɔɣi We tun di maɲi ba ki kuntu donɲ mu. ³⁴ Abam na juni balu abam na buɲi si baá wani ba joori ba ɲwi abam tun yirani, á wó na peeri na? Nɔɔna balu na ba tɔɣi We tun di yəni ba paɪ ba donnə juna, si ba joori ba jonɲi ku ni ni mu. ³⁵ Abam nan maɲi si á taá soe á duna si á taá ki-ba lanyirani. Pa-na juna, nan yi taá tuna si á joori á jonɲi. Á na ki kuntu donɲ, á wó na peeri zanzan We tee ni, yi kuɔ bri si á yi Yuutu Baɲa-We biə mu, beɲwaani We yəni Dɪ zəni bani-nyuna di nɔn-balwaaru di. ³⁶ Á taá jigi nɔɔna ɲwaɲa, ni á Ko We na jigi nɔɔna ɲwaɲa te tun.»

Yi ɣɔɔni n doŋ wəənu*(Matiyu 7:1-5)*

³⁷ «Abam yi taá ɣɔɔna á donnə wəənu, si We yi ɣɔɔni abam di wəənu. Yi taá lwe-na nɔɔna, si We yi zaŋi Dɩ ba Dɩ lwe abam di. Nan yagi-na á donnə lwarim á ma cɛ-ba, si We wú yagi abam lwarim Dɩ ma cɛ abam di. ³⁸ Pa-na á donnə woŋo kulɔ na maŋi si á pa-ba tun, si We di wú pa abam woŋo kulɔ na maŋi si Dɩ pa abam tun. We wú pa abam lanyirani nɛɛni ba na kwe bwaŋ-kamunu ba maŋi ba vuuri ka ni yi ku siiri te tun. Bwaŋa kalɔ abam na ma á maŋi á pa nɔɔna tun, We di wú ma kantɔ mu Dɩ maŋi Dɩ pa abam di.»

³⁹ Zezi laan ma maŋi mumaja o bri-ba o wi: «Lilwe wú wani o vaŋi o doŋ lilwe na? Ba na vaŋi daani, ba maama bá tu goŋo wuni na? ⁴⁰ Karabu bá wani o dwəni o karanyina. Karabu nan na zaasi o ti maama, o di o karanyina kam mai daani mu.

⁴¹ Abam nyi di nɔɔnu na nii o doŋ yi ni o na gaa balaŋa da, yi o ba lagi si o lwarɩ ni o titi yi jigi daa tun. Ku maŋi si ku taa yi kuntɔ doŋ na? ⁴² Nmu na wu nɛ daa na wu nmu yi ni tun, nmu wú ki ta n ta n doŋ ni o ba si n li gaa o yi ni? Nmu yi pipiri-nyum di nmu na ki n doŋ te tun. Nmu nan maŋi si n li n titi yi

daa kam mu, si n laan wani n nii lanyirani si n li n doŋ yi gaa kam.»

**Nɔɔnu kəm mu pa
ba lwarɩ o na yi te tun***(Matiyu 7:16-20, 12:33-35)*

⁴³ «Tu-ɣuɣu bá wani ku lə bu-balwaaru. Tu-balɔɔ di nan bá wani ku lə bu-ɣuna. ⁴⁴ Abam na lagi si á lwarɩ tiu maama na yi kulɔ tun, á wú ma ku biə mu á lwarɩ. Nmu bá na mɔɔla sabara yuu ni, asawe n na swan kaligoŋo kuri ni n twe. ⁴⁵ Nɔn-ɣum ɣɔɔni wo-ɣunnu tulɔ na wu o wubuŋa ni tun mu. Nɔn-balɔɔ di ma ɣɔɔni wo-balwaaru tulɔ na wu o wubuŋa ni tun. Woŋo kulɔ maama na wu nɔɔnu wubuŋa ni tun mu tɔgi o ni ku nuŋə.»

Dí na maŋi si dí se We taani te tun*(Matiyu 7:24-27)*

⁴⁶ «Beŋwaani mu yi á bə amu si <Yuutu, Yuutu>, yi á ba ki a na wi á ki te tun? ⁴⁷ Wulɔ maama na tu amu te o cəgi a taani dim yi o ki a na wi te tun, amu wú bri abam kuntɔ tu na nyi te tun. ⁴⁸ Wuntu nyi di nɔɔnu wulɔ na lagi o lɔ o sɔŋo yi o ku goŋo o yi pulɔɔ yi o laan cwi sɔŋo kum kuri pulɔɔ kum baŋa ni tun mu. Du-na na daga yi ba magi sɔŋo kum, ba bá wani ba coori-ku,

o na lɔgi-kv lanyirani yi kv dana tun ɲwaani. ⁴⁹Kv daari wulu maama nan na cɛgi amv taani dum yi o ba ki a na wi te tun, kuntv tu nyi di nɔɔnv wulu na lɔgi o sɔɲɔ kasulu baɲa ni yi o wv kugi goɲo si o ma cwi-kv tun mv. Du-na na daga, baá magi sɔɲɔ kum ba guri yi ba coori kv maama.»

Zezi na pɛ pamaɲv tuntvɲv na yazurɛ te tun

(Matiyu 8:5-13)

7 Zezi deen na bri nɔn-kɔɔ kum o zaasum dum o ti tun, o ma vu Kapernawum. ²Pamaɲna yigɛ tu wudoɲ deen mv wurɛ, o na jigi tuntvɲv. O maa so-o lanyirani. O tuntvɲv wum deen ba jigi yazurɛ, kv ge fun si o ti. ³Pamaɲv wum ma ba o ni Zezi ɲwa. O ma tɔɲi Zwifɛ bam nakwa o tee ni si ba vu ba loor-o, si o ba o pa o tuntvɲv wum na yazurɛ. ⁴Ba ma vu Zezi te ba tiini ba loor-o, si o ba o pa ba dɛdɛrv wum tuntvɲv wum na yazurɛ. Ba ma ta did-o ba wi: «O yi nɔn-ɲum. ⁵O soe dɔbam balv na yi Zwifɛ tun zanzan, yi o lɔ Wɛ-digɛ o pa dɔbam. Kuntv ɲwaani, kwaani si n duri o yibwɛnɛ.» ⁶Zezi ma sɛ. O ma tɔgi dɛdaani ba o maa ve pamaɲv wum sɔɲɔ. O na ma twe sɔɲɔ kum tun, dɛdaani pamaɲv wum daa tɔɲi o cilonnɛ o tee ni

o wi: «Amv tu, yi yaari n titi n ba. A wv maɲi si n ba n zu amv sɔɲɔ. ⁷Kuntv mv pɛ a buɲi si kv wv maɲi si a titi ba nmv te. Nan weeni n ta di n ni ni a tuntvɲv wum zaɲi. N na tagi kuntv, oó na yazurɛ. ⁸Bɛɲwaani, amv di yi nɔɔnv wulu nɔɔna badonnɛ na jigi dam a baɲa ni tun, yi amv di ta jigi dam pamaɲna badaara baɲa ni. A na tagi a wi, nɔɔnv wulu ve, o maɲi si o vu mv. A nan daa na wi, nɔɔnv wulu ba, o di wú ba mv. Kv daa zi yi a tuntvɲv, a na wi o ki woɲo, oó ki mv.»

⁹Zezi na ni kuntv tun, kv ma su-o. O ma pipiri o nii kɔɔ kvlv na tɔg-o tun, yi o ta o wi: «A lagɛ a ta abam si, amv wv nɛ nɔɔn-nɔɔnv o na jigi wv-dɛdva di amv nɛnɛni wontv na jigi wv-dɛdva te tun, kv na maɲi kv yi Yisrayɛl dwi tiinɛ bam woni di.»

¹⁰Pamaɲv wum cilonnɛ bam o na tɔɲi tun laan ma joori sɔɲɔ. Ba na yi da tun, ba nɛ di o tuntvɲv wum jigi yazurɛ.

Zezi na bi kadɛm bu te tun

¹¹Kuntv na ke tun, Zezi daa ma zaɲi o vu tw kudoɲ, kv yiri mv Nayim. O na maa ve tun, o karabiɛ bam dɛdaani kɔ-fɔɔ mv tɔg-o ba veɛ. ¹²O na yi tw kum ni tun, o ma jeeri nɔɔna na zɔɲi tv di gandwa

ba ma nuŋə. Tu wum nu yi kadəm mu. Mu o bu didva. Tu kum kə-fəɔ di maa tɔgi tu wum kwaga. ¹³Dí Yuutu Zezi na ne kadəm wum tun, o ŋwaŋa ma zu-o. O ma ta did-o o wi: «Yi ta n keerə.»

¹⁴O ma vu o dwe gandwa yam. O na dwe-ya tun, balu na zigi tu wum tun ma zigi. Zezi ma ta di tu wum o wi: «Bu-duŋu, a tɛ di nmu: Zagi weeni!» ¹⁵O na tagi kuntu tun, tu wum ma suni o zagi yi o siŋi o ŋɔɔna. Zezi ma joŋ-o o pa o nu wum.

¹⁶Nɔɔna bam maama na ne kuntu tun, fɔvni jaani-ba lanyirani. Ba ma tee We ba wi: «We nijonnu kamunu mu tu dibam titari ni. We tu si Dl zani Dl nɔɔna bam.»

¹⁷Ba laan ma ni Zezi ŋwa Zude tuni dum maama wuni di je sun maama ni.

Zan wulu na miisi nɔɔna na wuni tun mu tɔgi nɔɔna Zezi tee ni

(Matiyu 11:2-19)

¹⁸Zan di deen ma ni Zezi ŋwa. O karabiə bam ma ta ba bri-o Zezi na ki kulu maama tun. O laan ma li o karabiə bam bale, ¹⁹yi o tɔgi-ba di Yuutu Zezi tee ni, si ba vu ba bwe-o ba nii, wuntu mu yi wulu We na bri-ba si oó ba tun naa ba ta wú ta cegi nɔɔnu wudoŋ mu?

²⁰Nɔɔna bam ma vu Zezi te ba ta did-o ba wi: «Zan wulu na miisi nɔɔna na wuni tun mu tɔgi dibam nmu tee ni, si di ba di bwe di nii, nmu mu yi wulu We na bri dibam si n ba tun naa di ta wú ta cegi nɔɔnu wudoŋ mu?»

²¹Kantu maŋa kam ni nɔɔ, mu Zezi deen pe nɔɔna zanzan na yazura di ba yawuru dwi dwi. O ma zeli ciciri silu na yaari nɔɔna tun, yi o daari o pa lilwə zanzan yiə puri. ²²O laan ma leri Zan karabiə bam o wi: «Ve-na á ta di Zan kulu maama á na ne tun yi á kwəri á ni tun. Á ta á bri-o ni lilwə yiə puri, kwaru di wai ti veə, nanywaanu yira di kwe lanyirani, zwa-kwaru di zwa ni, twa di joori ba bi. Kulu na weli da tun, yinigə tiinə di maa ni We kwər-ywəŋə kam. ²³Wulu maama na ba joori amu kwaga ni tun mu yi yu-yoŋo tu.»

²⁴Zan karabiə bam ma joori ba viiri. Zezi laan ma ta Zan taani o bri non-kɔgɔ kum o wi: «Abam deen na ve Zan te kagua kam wuni tun, á buŋi si á wú na beə mu? Á ve si á nii miu kulu viu na jigi ku zuuli tun mu na? Aye, ku dai kuntu. ²⁵Si beə mu? Á ve si á nii nɔɔnu wulu na zu gwar-ŋunnu tun mu na? Aye, ku dai kuntu. Nɔɔna balu na zu gwar-ŋunnu yi ba ŋwia ywəŋə tun zuuri so-ŋunnu wuni mu, si ku

daɪ kagva wunu. ²⁶ Bɛɛ nan mu á ve sɪ á nii? Á ve sɪ á na We nijɔŋnu mu na? Ɛɛn, ku yɪ kuntu mu. Á nan na nɛ wulu tun tiini o dwe faɲa faɲa We nijɔŋnə bam na yɪ te tun. ²⁷ We tɔnɔ kum nan maɲɪ ku ta wuntu taani ku wɪ:

«Nii, amu We lagɪ a tuɲɪ a
tuntuɲnu mu,
sɪ o da nmu yigə o vu o kwe
cwəŋə kalu nmu na wú ba
n tɔɪ da tun.»

²⁸ A lagɪ a ta abam sɪ, nabiinə balu maama ba na maɲɪ ba lu tun wunu nɔn-nɔnu tərə o na dwe Zan na yɪ te tun. Ku daari lele kuntu, nɔn-nabwəm wulu maama na zu Baɲa-We paari dum wunu tun laan tu o dwe Zan.

²⁹ Nɔna bam maama didaani lampo-joŋnə bam deen di na ni Zan taani tun, ba ma sɛ sɪ We jigɪ cɪga di ba na maɲɪ ba pa Zan miisi-ba na wunu tun ŋwaani. ³⁰ Ku daari Farizian tiinə bam di cullu karanyuna tiinə bam deen wu sɛ sɪ Zan miisi-ba na wunu, yɪ ba vɪn We na buɲɪ kulɔ sɪ Dɪ kɪ Dɪ pa-ba tun.»

³¹ Zezi daa ma ta o wɪ: «Amu nan wú kɪ ta mu a maɲɪ zum nɔna bam kəm na yɪ te tun? Ba nyɪ di bɛɛ mu?

³² Zum nɔna bam nyɪ nɛɛni biə na je yaga kaporo ni ba kweəri te tun mu. Ba maa tɛ daani ba wɪ:

«Dí magɪ gullu mu sɪ á sa,
yɪ á wu sagɪ.
Dí ma daari dí leeni luə le,
yɪ á yigə wu nywani.»

³³ Zum nɔna bam di yɪ kuntu mu. Bɛɲwaani, Zan na tu tun, o deen puɪni o kana mu yɪ o kwəri o ba nyɔ sana. Abam na nɛ-o tun, á maa jig-o á yáala sɪ ku yɪ cicirə mu tɔg-o. ³⁴ Ku daari, amu Nabiin-bu wum nan na tu tun, a wu vɔɪ ni. Abam daa ta ma yáali amu di á wɪ, a yɪ nɔn-kolo mu, yɪ a yɪ sa-nyɔru di. Á daa ta maa wɪ, a yɪ lampo-joŋnə di nɔn-balwaarɔ cilɔŋ mu. ³⁵ Balu maama nan na tɔɪ We cwəŋə tun mu lwarɪ ni We jigɪ cɪga.»

Zezi na kɪ te Farizian tu Simɔn sɔŋɔ ni tun

³⁶ Farizian tu didua deen mu wura, o yɪɪ mu Simɔn. O ma bəŋi Zezi sɪ o ba o vu o sɔŋɔ o di wudiu. Zezi ma vu o zu o sɔŋɔ kum o jəni sɪ o di. ³⁷ Ka-cɪcwaka deen mu wu tu kum kuntu ni. O ma lwarɪ sɪ Zezi wu Farizian tu wum sɔŋɔ ni o di wudiu. O ma kwe kunkwələ na su di trali nugə tun o ja vu Zezi te. ³⁸ O ma vu o zɪɪ Zezi nɛ ni ni, yɪ o keerə. O yi-na maa lurə ba bugi Zezi nɛ. O ma tiiri o ma o yuuywe o guguni o yi-na bam Zezi nɛ ni, yɪ

o kukwəri Zezi ne sum. O ma daari o pwəri trali nugə kam o ma turi o ne sum.

³⁹ Farizian tu wulu na bəŋi Zezi o sɔŋɔ nɪ tun na ne kuntu tun, o laan ma buŋi o wuni o wi: «Nɔɔnu wuntu ya na yi We nijonnu, o ya wú lwarɪ kaani wuntu kəm na yi te tun, yi o ya wú lwarɪ nɪ kaani wulu na dwe-o tun yi ka-cɪcwaka mu.»

⁴⁰ Zezi ma ta did-o o wi: «Simɔn a lagɪ a bwe nmu woŋo.» O maa wi: «Karanyina, nan bwe.»

⁴¹ Zezi laan ma maŋɪ mumɔŋa o wi: «Nɔɔna bale mu jini sɛbu nɔɔnu tee nɪ, didva jini murr-fiinnu, wudoŋ wum ma jini murr-tinu.

⁴² Ba maa warɪ ba ŋwi jini dɪm, yi o yagɪ o ma cɛ ba maama. Kuntu tun, bantu wuni wɔɔ mu wú ta so-o o dwe?»

⁴³ Simɔn ma lɛr-o o wi: «A buŋi sɪ wulu jini na daga yi o yagɪ o ma cɛ-o tun mu wú taa so-o o dwe.»

Zezi maa wi: «N sunɪ n ta cɪga.»

⁴⁴ O laan ma pipiri kaani wum seeni, yi o ta dɪ Simɔn o wi: «Nmu ne kaani wuntu na kɪ te tun na? A na tu a zu n sɔŋɔ kum tun, nmu wu pɛ-nɪ na sɪ a ma sun a ne. Kaani wuntu nan bugi a ne didaani o yi-na mu, yi o daari o guguni-sɪ didaani o yuuywe. ⁴⁵ A na tu tun, nmu wu kukwəri-nɪ sɪ ku bri nɪ n jeeri-nɪ lanyirani. Kaani wuntu nan kukwəri a ne mu taan, ku na puli dɪ

maŋa kam a na tu nmu sɔŋɔ tun. ⁴⁶ A na tu nmu te tun, nmu wu kɪ nugə a yuu nɪ sɪ ku pa-nɪ zulə. Kaani wuntu nan kwe trali nugə mu o lo o ma turi a ne. ⁴⁷ Kuntu ŋwaani a lagɪ a ta nmu sɪ, o sono kamunu kum mu bri nɪ We yagɪ o lwarma yam zanzan Dɪ ma cɛ-o. Ku daari wulu We na yagɪ o lwarum finfun Dɪ ma cɛ-o tun jigɪ sono finfun yirani mu.»

⁴⁸ Zezi laan ma daari o ta dɪ kaani wum o wi: «N lwarum dɪm ti.»

⁴⁹ O na tagɪ kuntu tun, nɔɔna balu dɪ na tɔgɪ ba wurɪ tun ma ŋɔɔni daani ba wi: «Wuntu nan bri o titi nɪ o yi wɔɔ mu, yi o yagɪ nɔɔnu lwarum o ma cɛ-o?»

⁵⁰ O laan ma ta dɪ kaani wum o wi: «Nmu na kɪ n wu-didva dɪ amu tun mu pɛ n na vrum. Ve dɪ yazurə.»

Kaana badonnə na zəni Zezi te tun

8 Kuntu kwaga nɪ, Zezi deen ma beeri o tɔlɪ tɪ-kamunnu dɪ tɪ-balwa bam maama, yi o tɔlɪ kwər-ywəŋə kam o bri We na lagɪ Dɪ dɪ paari tite nɔɔna titari nɪ tun. O karabiə fugə-bale bam dɪ deen maa tɔgɪ did-o ba beerə. ² Kaana badonnə dɪ tɔgɪ ba wu o tee nɪ. Bantu yi balu ciciri dɪ yawuru dwi dwi deen na yaari-ba yi Zezi pa ba na yazurə tun. Ba didva yiri mu Mari wulu na nuni Magdala tun.

Wuntu mu Zezi ya zali ciciri surpe yi si nuji si daar-o. ³Wudoŋ yiri mu Zanni. Wuntu mu yi Zuuza wulu na nii Erɔɔi sɔŋɔ baŋa ni tun kaani. Wudoŋ di yiri mu Suzaani. Kaana zanzan di tɔgi ba wura. Kaana bantu maama deen yɛni ba li ba jujiguru ba ma zani Zezi di o karabiɔ bam.

Nɔɔna na joŋi We taani te tun

(Matiyu 13:1-23, Mariki 4:1-20)

⁴Nɔɔna zanzan deen nuji tuni tɛri tɛri ba ba Zezi te. Kɔ-fɔrɔ na gilim-o kuntu tun, o laan ma maŋi mumaŋa o bri-ba o wi:

⁵«Valu deen mu wura. O ma zaŋi o vu o kara duum maŋa ni. O ma kari o duli o wo-duuru tum kara kam wuni. Wo-duuru tidonnɛ ma tu cwɛŋɛ ni ni. Nɔɔna ma nɔna ti baŋa ni ba kea. Zunɛ ma na-ti ba twe ba di. ⁶Tidaara ma tu kandwa jɛgɛ ni. Ti ma nuji yi ti kwaarɛ ti ti lila, tɛga kam na ba zurɛ tun ŋwaanɛ. ⁷Tidaara ma tu sabari jɛgɛ ni. Ti na puli ti zaŋi tun, sabari sum ma tɔgi si zaŋi si li-ti si gu. ⁸Ku daari tidaara ma tu ti-ywɛŋɛ jɛgɛ ni. Ti ma nuji ti ki biɛ lanyirani nuneɛni biɛ bi bi te.»

Zezi na tagi kuntu o ti tun, o laan ma ta di kwɛr-dia o wi: «Abam nan fɔgi á cɛgi a taani dum lanyirani.»

⁹Zezi karabiɔ bam laan ma bwe-o ba wi: «Mumaŋi duntu kuri mu bɛɛ?»

¹⁰O ma lɛri-ba o wi: «We paari dum kuri ya sɛgi mu. Ku nan na yi abam, We maŋi Di pa á lwarɛ Di paari dum kuri na yi te tun. Ku na yi nɔɔna badaara, a yɛni a maŋi mumaŋa mu a bri-ba, si

«ba na niɛ, si ba yi taa nai,
ba na cɛgɛ, si ba yi taa ni ku
kuri.»

¹¹Mumaŋi dum kuri mu tuntu: Wo-duuru tum bri We taani dum na yi te tun mu. ¹²Cwɛŋɛ kam wo-duuru tum na tu da tun maa maŋi nɔɔna balu na ni We taani dum yi sutaani laan ba di li-di yi di wu zu ba wubuŋa tun mu. Di ki kuntu si ba yi ki ba wu-didwa mu di We, si We yi vri-ba lwarum wuni.

¹³Kandwa yam jɛgɛ kam maa maŋi balu na ni We taani dum yi ba joŋi-di di wupolo tun mu. Taani dum ma wu tiini di zu ba wubuŋa, yi ku na ki funfun, ba daa ba sɛa. Cam maŋa na yiɛ, baá da kwe ba yagi mu. ¹⁴Sabari sum jɛgɛ kam wo-duuru tum na tu da tun maa maŋi balu na ni We taani dum yi ba zaŋi ba ta jigi liɛ di ba ŋwia wɛɛnu, yi sɛbu-laga di lugu baŋa ywɛɛni cɛgi ba wubuŋa ni sabari sum na ligi wo-duuru tum te tun. Bantu wubuŋa daa bá bi di We cwɛŋɛ kam tɔgum.

¹⁵Ti-ywɛŋɛ jɛgɛ kam wo-duuru tum

te, kɔgɔ kum na daga tun gwaani.
²⁰ Nɔɔnu wudoŋ ma ta dɛ Zezi o wi:
 «N nu dɛ n nyaana mu tu ba zigu
 cicwɛnɛ nɛ, yɛ ba lagɛ sɛ ba na-m.»
²¹ O ma lɛri-ba o wi: «Balɛ maama
 na ni We taanɛ dum yɛ ba sɛ-dɛ tun
 mu yɛ a nu dɛ a nyaana.»

Zezi na jigi dam
vu-foro bana ni te tin

(*Matiyu 8:23-27, Maruki 4:35-41*)

²²De didwɪ Zezi dɪ o karabiə bam ma zu naboro. O ma ta dɪ ba o wɪ: «Pa-na dí be nɪw kum ni didɔŋ dum.» Ba ma sɪɟɪ ba ye ba maa kea. ²³Ba na maa ke tun, Zezi ma tu dɔɔm nɪ. Vu-fɔɔ ma da ku zaɲɪ nɪw kum baɲa nɪ, ku magɪ boro kum ku pa ku wura ku miisə na bam kuri nɪ. Ba deen maa wu cam wunu ba lagɪ ba tɪ. ²⁴Ba ma vu ba zaɲɪ Zezi dɔɔm nɪ, yɪ ba wɪ: «Dí Yuutu, zaɲɪ sɪ dí lagɪ dí li na dí tɪ.»

O laan ma zaŋɪ weeni. O ma bagu
viu kum dɪ na bam sɪ tɪ yaɣɪ. Viu
kum laan ma yaɣɪ, yɪ na bam du
maŋɪ da cɪmm. ²⁵O ma bwe o
karabiə bam o wɪ: «Bɛɛ mu yɪ á ba
jɪɣɪ wu-dɪdɪva dɪ amu?»

Fuuni ma ja-ba, yi ku ki-ba yæu.
Ba ma bwe daani ba wi: «Wuntu yu
wɔɔ mu, yi o ta wanti o bagi viu
didaani na, yi ti se o ni?»

(Matiyu 12:46-50, Marıki 3:31-35)

¹⁹Zezi nu di o nyaana ma ba o
te si ba na-o. Ba ma warɩ ba yi o

**Zezi na zəli ciciri
nəonu yura ni te tun**

(Matiyu 8:28-34, Mariki 5:1-20)

²⁶ Ba ma ye ba vu ba be ninu kum. Ba ma yi Zeraaza tiina na zuvri me tun. Nunu kum tigi je sum kuntu di Galile laja ni mu. ²⁷ Zezi ma nuji naboro kum wuni. Tu kum nəonu didua ma ba o jeer-o. Ciciri mu jig-o si yaara. Ku tiini ku daani o na wu zu kulukululu yi o ba zuvri soho ni. O yəni o tigi yibeelə je ni mu. ²⁸ O na ne Zezi tun, o ma siyi o kaasi wewe. O ma vu o tu Zezi yiga ni, yi o kaasi di kwər-dia o wi: «Zezi, Yuutu Baŋa-We Bu, nmu tu amu tee ni si n ki bee mu? Popo, yi zaŋi n yaari-ni.» ²⁹ O tagi kuntu, bejwaani Zezi maŋi o pa cicirə kam ni si ka nuji ka yagi nəonu wum. Ku daani cicirə kam na maŋi ka jig-o. Kuntu mu pai ba yəni ba kwe capunnu ba ma vo o ja di o ne, si ba taa yir-o. Ba na yəni ba vo-o kuntu, o yəni o ko-ti mu. Cicirə kam laan ma zəl-o ka pa o duri o vu kagua wu.

³⁰ Zezi laan ma bwe-o o wi: «N yiri mu bee?»

O ma ləri o wi: «A yiri mu Kəgo», bejwaani ciciri zanzan mu təgo-o. ³¹ Ciciri sum ma loori Zezi, si o yi zəli-si o pa si zu curu goŋ-luŋu kum wu.

³² Tərə kəgo zanzan deen ma wu je sum ni ba beeri piu yuu ni ba di. Ciciri sum ma loori Zezi, si o pa-si cwəŋə si si vu si zu tərə bam wu. O ma se. ³³ Ciciri sum laan ma yagi nəonu wum yura, yi si vu si zu tərə bam. Tərə bam maama ma duri ba tu ba tu ninu kum wuni ba li na ba ti.

³⁴ Nəona balu ya na nii tərə bam baŋa ni tun na ne kuntu tun, ba ma duri ba vu ba ta kululu na ki tun tu wuni didaani de sum maama ba bri nəona bam. ³⁵ Nəona bam ma nuji ba vu si ba nii ku na ki te tun. Ba ma vu ba yi Zezi te. Ba ma na nəonu wulu cicirə kam na yag-o tun. O maa je Zezi tee ni didaani o swan joori ya ba, yi o zu gwaaru. Ba na ne-o kuntu tun, fuvni ma zu-ba. ³⁶ Balu yia na ne ku maama tun ma ta ba bri nəona bam ku na ki te yi ciciri sum nuji si yagi nəonu wum tun.

³⁷ Zeraaza tu kum di ku nawurə yam maama nəona bam ma loori Zezi si o viiri, bejwaani fuvni tiini di jig-i-ba. Zezi laan ma joori o vu o zu naboro kum si o viiri.

³⁸ O na maa viiri tun, nəonu wulu ciciri sum na yag-o tun ma loor-o si o pa o da o vu. Zezi ma wu se. ³⁹ O ma ta di nəonu wum o wi: «Joori n vu n soho tiina te, si n ta kululu We na ki Di pa nmu tun n bri-ba.»

Nɔɔnu wum ma vu o tultu tu kum maama wuni o tɔɔli kulu maama Zezi na ki o pa-o tun.

Zezi na pe Zayirusi buko di kaani wudonj na yazura te tun

(*Matihu 9:18-26, Mariki 5:21-43*)

⁴⁰Zezi deen ma joori o be ninu kum ni didonj dum didaani kɔɔ zanzan mu manj ku gilimi daani ku cɛg-o. Ba na ne-o tun, ba ma jeer-o lanyirani. ⁴¹⁻⁴²Nɔɔnu wudonj maa tɔɔti o wura, o yiri mu Zayirusi. O yi Zwifɛ We-digɛ kam yigɛ tu. O ma vu Zezi te, o kuni doonɔ o yigɛ ni o loor-o o wi: «Popo, ba dibam sɔɔɔ n jɔɔi a bu n yagi, si o wɛ o lagi o ti.» Mu o bu didwa yirani, o yi bisankana mu, o yi ni bina fugɛ-yale te. Zezi ma se si o vu.

O na maa ke tun, kɔɔ kum tiini ku pun-o. ⁴³Kaani wudonj di maa wura o na wɛ ka-wu taan bina fugɛ-yale. O ya kwe o jujiguru maama o pa liri tiinɔ si ba soon-o, yi nɔɔnu di didwa wu wani o soon-o. ⁴⁴O ma ke Zezi kwaga o vu o laari o dwe o gɔɔ kum ni. O na dwe-o kuntu tun, jana bam ma kɔ bidwi bɔɔa ni.

⁴⁵Zezi ma bwe o wi: «Wɔɔ mu dwe amv?» Ba maama ma fu ba wi, ba wu dwe-o. Piyɛɛɛɛ di balu na wu o tee ni tun ma ta ba wi: «Dí Yuutu, nmu wu ne nɔɔna bam na tiini ba daga yi ba punti nmu te tun na?»

⁴⁶Zezi ma leri o wi: «Ku yi nɔɔnu mu dwe-ni. Amv ye si dam nuɔi a yira ni.» ⁴⁷Kaani wum ma lwarɛ si o bá wani o sɛgi di kulu na ki tun. Fuvuni maa jig-o yi o yira sai. O ma vu o tu Zezi yigɛ ni. O ma ta did-o kulu maama na pe o dwe-o kuntu tun, di o na ne yazura bidwi bɔɔa ni te tun. Kɔɔ kum maama ma ni o na tagi kulu tun. ⁴⁸Zezi laan ma ta did-o o wi: «A buko, nmu na ki n wu-didwa di amv te tun mu pe n na yazura. Ve si We wó wɛli-m.»

⁴⁹Zezi ta na wura o nɔɔni kuntu tun, nɔɔnu wudonj ma nuɔi Zayirusi sɔɔɔ o ba o ta did-o o wi: «N buko wum tɔɔa. Daa yi ta n yaari karanyina kam.» ⁵⁰Zezi na ni kuntu tun, o ma ta di Zayirusi o wi: «Yi ta n funa. Za n weeni n ki n wu-didwa di amv, si oó na yazura.»

⁵¹Ba ma vu ba yi sɔɔɔ kum. Zezi ma zu. O ma wu se si nɔɔna da-o ba zu, ku na dai Piyɛɛɛɛ di Zan di Zaki, di bu wum nu di o ko yirani.

⁵²Balu maama na manj ba wu sɔɔɔ kum wuni tun maa keerɛ ba coosɛ bisankana kam nwaani. Zezi ma ta di ba o wi: «Á yi taá keerɛ, si o wu tigi, o do mu.»

⁵³O na tagi kuntu tun, ba maama ma mwan-o, beɔwani ba ye ni bu wum suni o ti mu. ⁵⁴Zezi laan ma vu o ja bisankana kam juɔa, yi o ta did-o o wi: «A bu, zaɔi weeni.» ⁵⁵O na tagi kuntu tun, o nwa ma

joori. O ma zaŋɪ wɛɛnɪ bɪdɪwɪ baŋa nɪ. Zezi ma ta dɪ ba sɪ ba kɪ wɔdiu ba pa bu wum sɪ o di. ⁵⁶Ku ma su bu wum nu dɪ o ko lanyirani. Zezi ma kaani-ba o wɪ, ba yɪ zaŋɪ ba ta ba bɪ nɔɔn-nɔɔnɔ wɔŋɔ kulɔ na kɪ tun.

Zezi na tunɪ o karabiə fugə-bale bam te tun

(Matiyu 10:5-15, Marki 6:7-13)

9 Zezi dɛɛn ma bɛŋɪ o karabiə fugə-bale bam sɪ ba la daani jəgə didua. O ma pa-ba dam sɪ ba wani ciciri maama ba zɛli nɔɔna yira nɪ, sɪ ba daari ba pa nɔɔna na yazurə ba yawuru wuni. ²O ma tunɪ-ba sɪ ba vu ba tɔɔli Wɛ kwərə kam ba bɪ Dɪ na lagɪ Dɪ di paari tite nɔɔna titari nɪ tun, sɪ ba daari ba pa yawuna na yazurə. ³O ma ta dɪ ba o wɪ: «Á na maa ve, á yɪ zaŋɪ á kwe kulɔkulɔ á wɛli da á ja vu. Á yɪ kwe nacəgə naa tampɔgɔ naa wɔdiu naa səbu. Á yɪ kwe gwaaru tile tile á wɛli da. ⁴Á na ve á zu sɔŋɔ kulɔ maama á pəni da, sɪ á taá zuvri dāani sɪ ku ba ku yɪ á viirim mumaja. ⁵Ba nan daa na wu sɛ sɪ ba jeeri abam lanyirani, sɪ á nuŋɪ tuw kum kuntu nɪ. Á na maa viirə, sɪ á pusi á nɛ fogo kum á yagɪ da, sɪ ku pa nɔɔna bam lwarɪ nɪ ba wu kɪ lanyirani.»

⁶Zezi na tagɪ kuntu dɪ ba o ti tun, ba laan ma nuŋɪ ba tulɪ tɪ-bale sum maama. Je silɔ maama ba na ve tun, ba ma tɔɔli Wɛ kwərə-ywəŋə kam, yɪ ba pa nɔɔna yawuru je.

Erɔdɪ bwɛ Zezi na yɪ wulɔ tun

(Matiyu 14:1-12, Marki 6:14-29)

⁷Galile Pɛ Erɔdɪ dɛɛn ni kulɔ maama Zezi dɪ o karabiə bam na wura ba kɪ tun. Ku ma pa o wubɔŋa vugimi daani, bɛŋwaani nɔɔna badaara tɛ Zezi wɔŋɔ ba wɪ, Zan mu joori o bi o yagɪ tuvni. ⁸Babam maa tɛ ba wɪ, Wɛ nijɔŋnu Eli mu joori o ba lɔgɔ baŋa. Badonnə dɪ maa tɛ ba wɪ, ku yɪ faŋa faŋa Wɛ nijɔŋnə bam didua mu joori o bi. ⁹Erɔdɪ ma ta o wɪ: «Ku nan na yɪ Zan, a maŋɪ a pa ba go o yuu. Nɔɔnɔ wuntu nan yɪ nɔɔnɔ wɔɔ mu, yɪ o kɪ wo-kinkagila yalɔ maama a na ni ya ŋwa tun?» O maa tiini o kwaana, sɪ o na wulɔ na kɪ wəɛnu tuntu maama tun.

Zezi na pɛ kɔ-fɔrɔ di wɔdiu ku su te tun

(Matiyu 14:13-21, Marki 6:30-44, Zan 6:1-14)

¹⁰Zezi karabiə bam dɛɛn ma joori ba vu o te. Ba ma ta ba bɪ-o ba na kɪ kulɔ maama tun. O ma pa ba tɔgɪ

did-o ba vu jægə kadoŋ ba yiranɪ, yɪ ba daartɪ nɔn-kɔgɔ kum. Jægə kam ba na ve tɪn batwari dɪ tɪw kudoŋ, ku yiri mu Betisayida. ¹¹ Nɔn-kɔgɔ kum ma lwarɪ Zezi dɪ o karabiə bam na ve me tɪn. Ba laan ma tɔgi ba kwaga. Ba ma vu ba yi Zezi te. O ma jeeri-ba lanyiranɪ. O ma ŋɔɔnɪ o bri-ba We paari dum na yɪ te tɪn, yɪ o daartɪ o pa balu maama na lagi yazurə tɪn na yazurə.

¹² Maŋa kalu we na wura dɪ zɔvri tɪn, Zezi karabiə fugə-bale bam ma ba o te ba wɪ: «Pa nɔɔna bam vu sam wɔnɪ ba lagi wɔdiu ba di, dɪ pwægə je ba pəni, beŋwaanɪ jægə kalu dibam na wura tɪn yɪ gaa wu mu. Wɔdiu təri yo.»

¹³ O ma ləri-ba o wɪ: «Abam tutɪ mu wɔ pa-ba wɔdiu sɪ ba di.»

Ba ma lər-o ba wɪ: «Dɪ jɪgi dɪpwa yanu dɪ kale sɪle má má mu, ku na dai sɪ dɪ vu dɪ yəgi wɔdiu dɪ ja ba dɪ pa nɔn-kɔgɔ kuntu maama.»

¹⁴ Kɔgɔ kum deen yɪ nɪnɛnɪ baara murr-tɪnu mu (5.000), ku wəli dɪ kaana dɪ biə dɪ. Zezi ma ta dɪ o karabiə bam o wɪ, ba pa nɔɔna bam pɔɔrɪ fiinnu fiinnu ba jəni tɪga nɪ. ¹⁵ Ba ma kɪ kuntu. Nɔɔna bam maama ma jəni tɪga nɪ. ¹⁶ Zezi laan ma kwe dɪpwa yanu yam dɪ kale sɪle sɪm, yɪ o kwəni o yuu wɛnɪ o kɪ We le tɪ ŋwaanɪ. O ma fɔ fɔ wɔdiiru tum o maŋɪ o pa o karabiə bam, sɪ ba ja vu ba pa nɔɔna bam. ¹⁷ Nɔɔna

bam maama ma di ba su ba daari. Ba na di ba daari kulɔ tɪn, ba ma pɛ cicwəru tɪlɔ na daari tɪn ba su tutwarɔ fugə-tɪle.

Pɪyɛrɪ tagɪ sɪ Zezi yɪ Krisi wum We na tɔŋɪ tɪn mu

(Matiyu 16:13-21, Mariki 8:27-31)

¹⁸ De didwɪ mu Zezi deen wura o warɪ We o yiranɪ. O karabiə bam dɪ maa wu jægə kam kuntu nɪ. O ma bwe-ba o wɪ: «Nɔɔna yəni ba te ba wɪ, amu yɪ wɔɔ mu?»

¹⁹ Ba ma lər-o ba wɪ: «Badaara te ba wɪ, nmu yɪ Zan wulɔ deen na miisi nɔɔna na wɔnɪ We ŋwaanɪ tɪn mu. Babam dɪ maa te ba wɪ, nmu yɪ We nijoŋnu Eli mu. Badonnə dɪ maa te ba wɪ, nmu yɪ faŋa faŋa We nijoŋnə bam didwa mu n joori n bi n yagi tɔvɪnɪ.»

²⁰ O laan ma bwe-ba o wɪ: «Ku nan na yɪ abam, á buŋɪ sɪ amu yɪ wɔɔ mu?»

Pɪyɛrɪ ma lər-o o wɪ: «Nmu yɪ Krisi wum We na tɔŋɪ tɪn mu.»

²¹ Zezi laan ma tiini o kaanɪ-ba, sɪ ba yɪ ta woŋo kuntu ba bri nɔɔn-nɔɔnɔ. ²² O daa ma ta o wɪ: «Ku fun mu sɪ amu Nabiin-bu wum na yaara zanzan. Zwifə nakwa bam dɪ ba kaanum yigə tiinə bam dɪ ba cullu karanyina tiinə bam mu wɔ culi amu. Baá gu-nɪ, yɪ a laan wɔ joori a bi da yatɔ de nɪ.»

Dí na maŋɔ sɔ dí tɔɔi Zezi te tun

(*Matiyu 16:24-28,*
Mariki 6:34—9:1)

²³ Zezi laan ma ta di nɔɔna bam maama o wɔ: «Nɔɔnu wɔɔ maama na lagɔ sɔ o taa tɔɔi amɔ kwaga tun, kuntu tu maŋɔ sɔ o vɔn o titi wɔɔɔɔɔ, sɔ o sɛ yaara dɛ maama, nɔ wɔɔ na zuɔi dagara o maa ve o tɔɔni jɛgɛ te tun, sɔ o laan taa tɔɔi-nɔ. ²⁴ Wɔɔ maama nan na lagɔ sɔ o yɔri o ŋwɔa tun, kuntu tu wɔ ga-ka mu. Ku daari, wɔɔ maama na sɛ sɔ o ga o ŋwɔa amɔ ŋwaani tun, kuntu tu wɔ na ŋwɔa Wɛ tee nɔ. ²⁵ Nɔɔnu nan na nɛ lugu baɔa wɛɛnu tum maama, yɔ o laan na gɛ ŋwɔa Wɛ tee nɔ, ku jɔɔi bɛɛ nyɔɔri mu ku pa-o? ²⁶ Wɔɔ maama na kwari caviura amɔ ŋwaani di a taani dum ŋwaani tun, caviura wɔ ta jɔɔi amɔ Nabiin-bu wum kuntu tu ŋwaani, maɔa kam a na wɔ joori a ba lugu baɔa di paari-zulɛ, nɔ a Ko Wɛ di Dɔi maleɔi sum na jɔɔi paari-zulɛ te tun. ²⁷ A lagɔ a ta cɔga mu di abam sɔ, nɔɔna balɔ zɔm na wɔ yo seeni tun badaara bɔ ti, yɔ baá na nɔ Wɛ paari dum tu nɔɔna titari nɔ.»

Zezi yibiyɛ na lɛni te tun

(*Matiyu 17:1-8, Mariki 9:2-8*)

²⁸ Zezi na tagɔ kuntu tun, ku maŋɔ di da nana na kɛ tun, o laan ma ja Pɔyɛɛri di Zan di Zakɔ o vu o di piu yuu sɔ o wari Wɛ. ²⁹ Maɔa kam o na wura o wari Wɛ tun, o yibiyɛ ma lɛni. O gwaaru tum di maa purɔ pari pari, yɔ ti nyuna. ³⁰⁻³¹ Nɔɔna bale ma da ba nuɔi ba yigɛ nɔ, ba na tiini ba jɔɔi Wɛ paari-zulɛ pooni lanyirani. Bantu yɔ Moyisi di Eli mu. Ba ma zɔɔi ba ŋɔɔni di Zezi. Ba maa wura ba tɛ o na wɔ vu o ti Zeruzalem nɔ, sɔ o ma ti kulɔ o na tu sɔ o tɔɔi tun. ³² Pɔyɛɛri di o donnɛ bam ma cɛ di dɔɔni. Ba laan na dɔ ba zaɔi tun, mu ba nɛ Zezi na jɔɔi Wɛ paari-zulɛ pooni ku gaali te. Ba ma daari ba na nɔɔna bale bam na zɔɔi o tee nɔ. ³³ Maɔa kam nɔɔna bale bam na lagɔ ba viiri tun, Pɔyɛɛri ma ta di Zezi o wɔ: «Dí Yuutu, dí na wɔ yo seeni tun, ku tiini ku lana ku pa dɔbam. Nan pa dí pu vwɛ yatɔ yo seeni, sɔ nmu di Moyisi di Eli taa zuvri da.» O dɛɛn garɔ o ŋɔɔni mu, sɔ o yɛri kulɔ o na jɔɔi o tɛ tun.

³⁴ O na wura o ŋɔɔni kuntu tun mu kunkwɛɛnu tu ti ba ti kwɛli-ba. Ti

na kwæli-ba tun, fuvni ma ja Zezi karabiə bam lanyiranı. ³⁵ Ba ma ni kwərə na ɲɔɔni kunkwəənu tum wuni ka wi: «Wuntu mu yi amu Bu wum a na kuri tun. Á nan taá cəgi o taani lanyiranı.»

³⁶ Kwərə kam na ɲɔɔni ka ti tun, ba ma daa wu ne nɔɔn-nɔɔnu ba wəli Zezi ni.

Da yam kuntu ni ni ba ma cum, yi ba wu tagi kulɔ ba na ne tun ba bri nɔɔn-nɔɔnu.

Zezi na zəli cicirə bu wudoŋ yura ni te tun

(Matiyu 17:14-21, Mariki 9:14-29)

³⁷ Tɔga na puuri tun, Zezi ma tu piu kum yuu ni di o karabiə bam. Nɔn-kəgɔ zanzan ma jeer-o.

³⁸ Nɔɔnu wudoŋ maa tɔgi o wu kəgɔ kum wuni. O ma ta di kwər-dia o wi: «Karanyina, popo, ba n nii a bu baŋa ni. Mu amu bu didva, yi cicirə laan jig-o. ³⁹ Maŋa kam cicirə kam na yəni ka zaŋ-o tun, o da o kaasi mu, yi o yura sai pɔgi pɔgi, yi lile-puŋə tɔgi o ni ka nuŋə. Ka ma tiini ka yaar-o maŋa maama, yi ka na yəni ka zaŋ-o, ka ba nuŋi o yura ni mwali mwali. ⁴⁰ Kuntu ɲwaani mu a loori nmɔ karabiə bam si ba zəli-ka o yura ni, yi ba wu wani.»

⁴¹ Zezi ma ləri o wi: «Abam zum nɔɔna bam bri á ba jigɔ wu-didva di amu, yi á ba kɔ lanyiranı. Amu wó

daani abam titari ni a kɔ wu-zuru di abam si ku taa ve maŋa kɔɔ?» O laan ma ta di nɔɔnu wum o wi: «Ja n bu wum n ba.»

⁴² Bu wum na maa ve o te kuntu tun, cicirə kam daa ta ma dul-o ka di tɔga ni, yi ka pai o yura sai pɔgi pɔgi. Zezi ma bagɔ cicirə kam o pa ka yag-o. O ma pa bu wum na yazura. O laan ma joori o kɔ-o o ko wum juŋa ni. ⁴³ Nɔɔna bam maama ma na Wɛ dam dɔm na gaali te, yi ku su-ba zanzan.

Zezi daa na ɲɔɔni o tuvni taani te tun

(Matiyu 17:22-23, Mariki 9:30-32)

Nɔɔna maama dɛen yi yəəu di kulɔ maama Zezi na kɔ tun. O laan ma ta di o karabiə bam o wi: ⁴⁴ «Cəgi-na taani dɔlu a na lagɔ a ta di abam tun, si á joŋi-di lanyiranı. Baá ja amu Nabiin-bu wum ba kɔ nɔɔna juŋa ni.» ⁴⁵ Ba ma wu ni o taani dɔm kuri. Di kuri dɔm səgi mu di ba, yi ba wu wani ba joŋi-di. Ba ma kwari si ba bwe-o ba nii.

Wɔɔ mu yi nɔn-kamunu Wɛ tee ni?

(Matiyu 18:1-5, Mariki 9:33-40)

⁴⁶ Kantəgɔ dɛen ma ba Zezi karabiə bam wu. Ba dɛen lagɔ si ba lware, bantɔ wuni wɔɔ mu

wó ta yi nɔn-kamunu o dwe ba maama. ⁴⁷Zezi ma lwarɔ ba na jigi kulɔ ba wubɔɔa nɔ tun. O ma ja bu balaɔa o pa o zigɔ o tee nɔ. ⁴⁸O laan ma ta dɔ ba o wɔ: «Wulɔ maama na nigi bu wuntu don amu yiri ɔwaani tun, kuntu tu nigi amu mu. Wulɔ maama nan na nigi amu tun, ku yi o nigi Baɔa-Wɛ dilɔ na tuɔi-nɔ tun dɔ mu. Wulɔ nan na yi balaɔa abam maama wuntu tun mu yi nɔn-kamunu ciga ciga.»

⁴⁹Zan ma ta o wɔ: «Dí Yuutu, dí ya ne nɔnɔ na zali ciciri nɔna yira nɔ dɔ nmɔ yiri. O nan na dai dibam kɔɔ kum wu nɔnɔ tun, dí ma kwaani sɔ dí ci-o, sɔ o daa yi taa ki kuntu.»

⁵⁰Zezi ma leri o wɔ: «Á ya wu maɔi sɔ á ci-o. Wulɔ maama na ba culi abam tun yi abam nɔnɔ mu.»

Samari tuw kudonɔ nɔna wu sɛ sɔ ba jeeri Zezi

⁵¹Maɔa kam deen ma ba ka twe sɔ Wɛ kwe Zezi Dɔ ja di Dɔ sɔɔ. Zezi ma li buɔa sɔ o yɔɔi o kwe cwɔɔa o vu Zeruzalem. ⁵²O ma tuɔi nɔna sɔ ba da o yigɔ ba vu. Ba ma vu ba yi Samari tiina tuw kudonɔ, sɔ ba ti wɔɔnu maama yigɔ sɔ o laan ba. ⁵³Tu kum nɔna bam ma wu sɛ sɔ

ba jeer-o, ba na lwarɔ dɔ o maa ve Zeruzalem tun ɔwaani. ⁵⁴O karabia bam bale Zakɔ dɔ Zan na ni kuntu tun, ba ma ta ba wɔ: «Dí Yuutu, n lagɔ sɔ dí pa mini nuɔi weyuu nɔ dɔ ba dɔ cwɔ-ba na?»

⁵⁵Zezi ma pipiri o nii-ba, yi o bagɔ-ba [o wɔ: «Abam yari joro kulɔ na jigi abam tun. ⁵⁶Amu Nabiin-bu wum wu tu sɔ a cwɔi nɔna ɔwia, a tu sɔ a vri-ba lwarim wuntu mu.»] Ba daa ma yɔɔi tuw kudonɔ ba vu.

Balu na lagɔ sɔ ba tɔɔi Zezi tun na maɔi sɔ ba ki te tun

(*Matiyu 8:19-22*)

⁵⁷De didwi ba na wu cwɔɔa nɔ ba maa ke tun, nɔnɔ wudonɔ ma ta dɔ Zezi o wɔ: «Nmɔ na lagɔ n vu je silɔ maama tun, aá da a vu.»

⁵⁸Zezi ma lar-o o wɔ: «Ku na yi yira, bantu jigi bɔna ba tigi da. Zunɔ dɔ jigi pwɔru ba tigi da. Ku daari amu Nabiin-bu wum ba jigi jɔɔa sɔ a pɔni da a sin.»

⁵⁹Zezi daa ma ta dɔ nɔnɔ wudonɔ o wɔ: «Zaɔi n ta n tɔɔi-nɔ.» Nɔnɔ wum ma ta o wɔ: «A Yuutu, yagi sɔ a vu a ki a ko luɔ, sɔ a laan ba a tɔɔi nmɔ.»

⁶⁰Zezi ma leri o wɔ: «Nan yagi, sɔ balu na ba jigi ɔwia Wɛ tee nɔ tun

taa kɪ ba lwi, sɪ nmv daartɪ n vu n tɔɔlt Wɛ kwərə kam n brɪ Dɪ na lagɪ Dɪ di paartɪ tute nɔɔna titartɪ nɪ tun.»

⁶¹ Nɔɔnv wudɔŋ dɪ ma ta dɪd-o o wɪ: «A Yuutu, aá ba a taa tɔɔtɪ nmv. Nan pa-nɪ cwəŋə sɪ a vu a banɪ a sɔŋɔ tiinə, sɪ a laan joori a ba.»

⁶² Zezi ma ta dɪd-o o wɪ: «Nɔɔnv wulv na jɪɔ naan-vɔɔɔ o maa vara yɪ o pipiri o nii o kwaga nɪ tun, ku brɪ sɪ kuntv tu wubɔŋa pɔɔrɪ bile mv. Nɔɔnv wuntv dɔŋ bá wanɪ Wɛ paartɪ dum titɔŋa o tɔŋɪ.»

Zezi na tɔŋɪ o karabiə fusurpe (70) te tun

10 Kuntv kwaga nɪ dí Yuutu Zezi daa ta ma lɪ nɔɔna fusurpe (70), sɪ o tɔŋɪ-ba bale bale, sɪ ba da yigə ba vu me maama o na lagɪ o vu tun. ² O na lagɪ o tɔŋɪ-ba kuntv tun, mv o tagɪ dɪ ba o wɪ: «Kv nyɪ dɪ faa na kɪ lanyiranɪ, yɪ tuntɔŋna finfun yiranɪ mv wura sɪ ba kɪ-kv te tun. Nan loori-na faa kum tu, sɪ o tɔŋɪ nɔɔna zanzan, sɪ ba vu ba kɪ o faa kum ba pa-o.»

³ O ma daartɪ o wɪ: «Ve-na! A na tɔŋɪ abam je sum kuntv nɪ tun, abam nyɪ dɪ pəlbɪə na maa ve sɪ ba gwaanɪ nywənkuri wuntɪ te tun mv. ⁴ Á na maa ve, yɪ kwe-na səbɪə gan-lɔɔɔdɪ, nan yɪ kwe-na tampɔɔɔ, naa á taá jɪɔ natra á wəli da. Yɪ zɪɔtɪ-na cwəŋə nɪ á daanɪ

nɔɔn-nɔɔnv pwəgə. ⁵ Á nan na yɪ sɔŋɔ kulv maama á na lagɪ á zu tun, sɪ á ta dɪ sɔŋɔ kum tiinə nɪ: «Wɛ wó pa abam yazurə.» ⁶ Nɔɔnv na wura yɪ o soe wu-zuru, á yazurə yam wó ta wura dɪd-o. Wu-zuru-nyum nan na tərə, á yazurə yam wó joori ya ba á titɪ te mv. ⁷ Taá zuvrɪ-na sɔŋɔ kum kuntv wuntɪ. Wudɪu kulv maama ba na kɪ ba pa abam tun, sɪ á taá di kuntv. Tuntɔŋnv maŋɪ sɪ o taa joŋɪ o ŋwuru mv. Á yɪ zaŋɪ á tulɪ sam dɪdonnə. Á taá zuvrɪ dáanɪ, sɪ ku taa ve maŋa kalv á na wó ba á viiri tun. ⁸ Á na zu tuv kulv maama, yɪ ba na jeeri abam lanyiranɪ, sɪ á taá di wudɪu kulv maama ba na kɪ ba pa abam tun, ⁹ sɪ á pa yawuna na yazurə, á daartɪ á ta dɪ ba nɪ: «Maŋa twe sɪ Baŋa-Wɛ di paartɪ á titartɪ nɪ.» ¹⁰ Kv daartɪ, á na zu tuv kulv maama yɪ ba na wu sɛ sɪ ba jeeri abam, sɪ á nuŋɪ tuv kum cwe wuntɪ á ta dɪ ba nɪ: ¹¹ «Abam tuv kum fogo na taagɪ dɪbam nɛ sum tun, nii-na dí pusɪ-kv dí joori dí yagɪ da, sɪ ku brɪ nɪ abam wu kɪ lanyiranɪ. Nan taá ye-na sɪ maŋa twe sɪ Baŋa-Wɛ di paartɪ nɔɔna titartɪ nɪ.» ¹² A nan lagɪ a ta abam sɪ, Wɛ sarɪya dɛ dum na yɪə, Sodɔm tiinə bá tiini ba na lɛerv nɪ tuv kuntv tiinə na wó na lɛerv te tun.

¹³ Abam Korazin tiinə, á wó na lɛerv! Kv wəli dɪ abam Betisayida tiinə dɪ wó na lɛerv! Bɛŋwaanɪ,

wo-kinkagila yalu maama a na ki abam tee ni tun, yadonna ya na ki Tiiri di Sidon tiina tee ni, bantu ya wu ki lila ba lani ba wuru ba yagi kam-balwaarv, yi ba ya wu zu gwar-zunzwara ba lo puru ba yuu ni, si ku bri ni ba wuru tiini ti cagi zanzan. ¹⁴We sariya de dum na yia, Tiiri di Sidon tiina ba tiini ba na leerv ni abam na wu na leerv te tun.

¹⁵Abam Kapernawum tiina, a ga buru ni We lagi Di zaji abam weyuu ni mu na? Aye. Abam nan lagi a tu tigi ni mu a tu a kwaari curu.»

¹⁶Zezi daa ma ta di o karabia bam o wi: «Wulu maama na joni abam taani tun, kuntu tu joni amu taani mu. Wulu maama nan na wu joni abam taani tun, ku tu wu joni amu taani mu. Wulu maama na wu joni amu taani tun wu joni Baŋa-We dilu na tugi-ni tun taani mu.»

(Zezi na tagi kuntu tun, o laan ma tugi-ba yi ba vu.)

¹⁷Ku na ki fun tun nɔɔna fusurpe bam ma joori ba ba Zezi te di wupolo. Ba ma ta did-o ba wi: «Dí Yuutu, ciciri titi di de nmu yiri kɔɔ gwaani si se dibam ni.»

¹⁸O ma leri-ba o wi: «A ne sutaani na zigi weyuu ni di tu tigi ni, ni dua na pipila ka бага ka tu ka kwaari tigi te tun. ¹⁹Nii-na, a pe abam dam si a no bisankwi di nwaanv baŋa ni, si a wani sutaani di di dam maama,

yi ti tulutulu ba wani abam wongo ti ki. ²⁰Á nan yi ki wupolo di ciciri na se abam ni tun gwaani. Nan za a ki-na wupolo di a yira na pupuni We-sɔɔɔ gwa tɔɔɔ kum wuni tun gwaani.»

Zezi na ki wupolo te tun

(Matiyu 11:25-27, 13:16-17)

²¹Maŋa kam kuntu ni, We Joro kum deen pe Zezi na wupolo lanyirani. O laan ma ki o Ko Baŋa-We le o wi: «A Ko, nmu yi wulu na te weyuu di tigi baŋa maama tun. Nmu nan mu pe n ciga kam sɔgi swan tiina di yiyiu tiina tee ni, yi n daari n pa balu na nyi di bu-bale te tun lwarika kuri. A Ko, a ki nmu le. Nmu na ki kuntu tun, ku yi n wuburɔ na lagi kulu tun gwaani mu.»

²²«A Ko nan pe-ni dam wɛɛnu maama baŋa ni. Nɔɔɔ-nɔɔɔɔ ba wani o lwarika We Bu wum na yi wulu, ku na dai o Ko yirani. Nɔɔɔ-nɔɔɔɔ di nan ba wani o lwarika a Ko We na yi wulu, ku na dai amu wulu na yi Di Bu wum tun yirani, ku weli di amu na lagisi a pa nɔɔɔɔ wulu maama lwarika Di na yi wulu tun.»

²³O laan ma pipiri o nii o karabia bam seeni, yi o gɔɔɔ di bantu ba yirani o wi: «Á jigi yu-yoŋo di a yia na nai wo-kamunnu tulu tun.

²⁴ Lwari-na si, faɲa faɲa We nijonɲə zanzan dɪ pwa zanzan deen jigi tuna si ba ya na kulɔ maama abam na nai lele tun, yi ba wu want ba na. Ba deen jigi tuna si ba ya ni We taani dɪɔ abam na ni tun, yi ba wu want ba ni-dɪ.»

Wɔɔ mu yi a doŋ? mumaɲa

²⁵ We cullu karanyina didɔa deen tu Zezi te, si o maɲ-o o nii o swan na yi te tun. O ma zaɲi o bwe-o o wi: «Karanyina, amu nan wó kɪ ta mu si a joni ɲwia kalɔ na ba ti tun We tee ni?»

²⁶ Zezi ma ta did-o o wi: «Bee mu pupɔni We cullu tɔnɔ kum wuni? Bee mu n yəni n karimi da?»

²⁷ Nɔɔnu wum ma ləri o wi: «Ku pupɔni ku wi, ta n soe n Yuutu Baɲa-We dɪ n bɪcari maama, dɪ n wu maama, dɪ n dam maama, dɪ n wubɔɲa maama, si n kwəri n ta n soe n doŋ ni n titi te.»

²⁸ Zezi ma ləri o wi: «N tagi ciga. Nan ta n kɪ kuntu, si nɪ na ɲwia We tee ni.»

²⁹ Nɔɔnu wum ma lagi si o pa o titi bura. O ma daa bwe Zezi o wi: «Amu doŋ mu wɔɔ?»

³⁰ Zezi deen ma maɲi mumaɲa o ma lər-o o wi:

«Nɔɔnu wudoŋ mu zigɪ Zeruzalem ni o nuɲi o maa ve tiv kudoŋ, ku yiri mu Zeriko. O ma vu o maɲi dɪ

nɔn-vurna. Nɔn-vurna bam ma zi-o ba vri o gwaaru dɪ o wənu maama. Ba ma mag-o ba bəri, yi ba daari ba duri ba viiri. ³¹ O na tigi da kuntu tun, We kaanum tu didɔa dɪ ya wu cwəŋə kam kuntu ni o maa ve. O na maa ve tun, o ma na nɔɔnu wum na tigi o yigə ni. O ma ywəri o tɔgi daa o ke. ³² We-digə tuntɔŋnu wulu na yi Leviti tu tun dɪ maa tɔgi da o maa kea. O na yi jəgə kam tun, o ma na nɔɔnu wum na tigə. O dɪ daa ma ywəri o tɔgi daa o ke. ³³ Samari tu wudoŋ dɪ deen maa wu bərə ni. O ma vu o yi nɔɔnu wum na tigi me tun. O na ne-o tun, o ɲwaɲa ma zu-o.

³⁴ O ma vu o te. O ma kwe nugə dɪ sana o ma zari o fufwələ yam, yi o daari o vɔ-ya. O laan ma kwe-o o daɲi o titi binaga baɲa ni o ja vu nɔɔnu wudoŋ vərə-digə. Ba na yi da tun, o maa jig-o o nii lanyiranɪ.

³⁵ Tɪga na puuri tun, Samari tu wum ma zaɲi si o ke. O ma li səbu-dala yale o pa wulu na te vərə-digə kam tun. O ma ta did-o o wi: «Ta n nii nɔɔnu wum baɲa ni n pa-nɪ. Səbu kum na wu yi, maɲa kalɔ a na wó joori a ba tun, aá ɲwi kulɔ maama n na wó kɪ n wəli da tun.» »

³⁶ Zezi laan ma bwe-o o wi: «Kuntu tun, bantu batɔ wuni, wɔɔ mu yi nɔɔnu wulu nɔn-vurna bam na vri tun doŋ ciga ciga?»

³⁷ Karanyina kam ma ləri o wi: «Wulu wum na jaani o ɲwaɲa tun.»

Zezi laan ma ta did-o o wɪ: «Nan ve sɪ n dɪ ta n kɪ kuntu.»

Zezi wu Marɪtɪ dɪ Mari-ba sɔŋɔ nɪ

³⁸Zezi dɪ o karabiə bam daa maa wu cwəŋɔ nɪ ba veə. O ma vu o yi tɪw kudoŋ. Kaanɪ wudoŋ maa wura, o yɪrɪ mu Marɪtɪ. O ma jeeri Zezi lanyɪranɪ ba sɔŋɔ nɪ. ³⁹Marɪtɪ nyaanɪ dɪ maa wura, o yɪrɪ mu Mari. O ma jəni tɪga nɪ Zezi tee nɪ, yɪ o cəgi o taanɪ dum maama. ⁴⁰Mari na je kuntu tun, Marɪtɪ ma tiini o cɛ titɪŋa nɪ yɪ o liə. O ma vu Zezi te o wɪ: «A Yuutu, nii amu na zɪgɪ a tɪŋa a yɪranɪ, yɪ a nyaanɪ wum cɪm. Nmu yigə tərə na? Ta did-o sɪ o zaŋɪ o wəli-nɪ.»

⁴¹Dí Yuutu Zezi ma lər-o o wɪ: «Marɪtɪ, Marɪtɪ, nmu na li zanzan tun mu jɪgɪ-m ku yaara. ⁴²Woŋo kudoŋ yɪranɪ mu daari. Mari mu lɪ kulɔ na lana tun sɪ o kɪ, yɪ nɔɔn-nɔɔnu bá wanɪ o cɪ-ku.»

Zezi na brɪ o karabiə Wɛ-loro te tun

(*Matiyu 6:9-13, 7:7-11*)

11 De didwɪ mu Zezi deen ve jəgə kadoŋ sɪ o warɪ Wɛ. O na warɪ Wɛ o ti tun, o karabiə bam didva ma ta did-o o wɪ: «Dí Yuutu, brɪ dɪbam dí na wó ta warɪ Wɛ te

tun, nɪ Zan dɪ na brɪ o karabiə bam sɪ ba taa warɪ Wɛ te tun.»

²Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Abam na lagɪ á warɪ Wɛ, sɪ á taá warɪ tuntu doŋ:

«Dɪbam Ko,
sɪ nmu yɪrɪ na tiə dɪ zulə,
sɪ n paari ba.

³Ta n pa dɪbam wɔdiu de
maama sɪ ku marɪ dɪbam.

⁴Yagɪ dí lwarum n ma n cɛ
dɪbam,
nɪ dɪbam dɪ na yagɪ dí cɛ balɔ
na kɪ dɪbam lwarum tun.
Yɪ pa dí na marɪm dɪlɔ na wó
pa dí tɔ tun.» »

⁵Zezi daa ma ta dɪ o karabiə bam o wɪ: «Wɛ-loro nyɪ dɪ nmu na jɪgɪ n ciloŋ yɪ n zaŋɪ n vu o te titɪ kuru nɪ n ta did-o n wɪ: «A ciloŋ, popo a loori-m sɪ n pa-nɪ dɪpwa yatɔ, ⁶sɪ vərɪ mu nuŋi yigə yigə o ba a te, yɪ a ba jɪgɪ kulukulu sɪ a pa-o sɪ o dí.»

⁷Nmu ciloŋ wum maa zɪgɪ digə kam wunɪ o ta dɪ nmu o wɪ: «Yɪ ta n jɪgɪ-nɪ n yaara, sɪ mancoŋo pɪ yɪ amu dɪ a biə maama nan tigi dí dɔ mu. A bá wanɪ a zaŋɪ a wəli-m.»

⁸N ciloŋ wum wó wanɪ o ta kuntu doŋ na? A nan lagɪ a ta abam sɪ, o ya zɪ wu zaŋɪ o pa nmu wɔdiu kum á ciloŋo kum ŋwaanɪ dɪ, nmu na zɪgɪ da taan n loor-o dɪ baari tun, o laan wó sɛ o zaŋɪ o pa-m kulɔ maama n na lagɪ tun.

⁹A nan lagi a ta abam si á loori-na We, si Dl wó pa abam kulv á na lagi tun. Beeri-na kulv á na lagi tun, si á wó na. Magi-na boro, si baá puri ba pa abam. ¹⁰Beɽwaani wulv maama na loori We si Dl pa-o woŋo tun wó joŋi. Wulv maama na beeri woŋo We tee ni tun wó na-ku. Baá puri ba pa wulv maama na magi boro tun.

¹¹Abam wulv na jigi bu yi o na loori-m kaləŋə, nmv wó se n pa-o bisankwia na? ¹²O na loori ciciari, nń se n kwe nɔŋo n pa-o na? ¹³Aye. Abam wuru na ba lana yi á ta ye si á pa á biə wo-laaru tlv ba na lagi tun, dí Ko We dlv na wu weyuu ni yi Dl lana Dl dwe abam tun bá pa nɔɔna balu na loori-Dl Dl Joro kum tun na?»

Wɔɔ dam mu Zezi mai o zəli sutaana?

(*Matiyu 12:22-30, Mariki 3:22-27*)

¹⁴De didva mu Zezi deen zəli ciciɾə nɔɔnv wudoŋ yira ni. Ciciɾə kam ya pe nɔɔnv wum ji mumaa mu. Ka na yagi o yira tun, o laan maa ŋɔɔna. Ku ma su nɔn-kɔɔ kum lanyirani. ¹⁵Nɔɔna badaara na ne tun ba maa wi: «O na wai o zəli sutaana tun, ku yi sutaana-pe Belizebuli dam ŋwaani mu.»

¹⁶Ba badaara maa kwaani si ba maŋi o dam dum ba nii, yi ba wi, o maŋi si o ki wo-kunkaguli dlu na

wó bri-ba ni o dam dum suni di nuŋi We te tun mu.

¹⁷Zezi ma lware ba wubɔŋa na yi te tun. O ma ta di ba o wi: «Tlv kulv paari na pɔɔri kuni bile yi ba jigi daani tun, ku bá daani ku cɔgi. Kampwara na zu sɔŋo kulv wu tun, kuú tv mu. ¹⁸Sutaana-pe dam dum na suni di pɔɔri bile, di paari dum bá daani di cɔgi. Abam na te á wi, ku yi Belizebuli dam ŋwaani mu a wai a zəli sutaana tun, mu pe a ta kuntv doŋ. ¹⁹Ku na suni ku yi amv jigi Belizebuli dam mu a maa zəli sutaana, abam nɔɔna bam di nan mai dam dum kuntv mu ba maa zəli-ya na? Abam titi nɔɔna bam na ki te tun mu bri si ciga təri á tee ni. ²⁰Ku nan yi We titi dam mu a mai a zəli sutaana. Ku maa bri ni We maŋi Dl ba abam te Dl di paari nɔɔna titari ni.

²¹Sutaana-pe nan nyi di nɔn-dideeru na jigi taŋa di cina o maa yiri o sɔŋo te tun. O na yiri-ku tun, o jijiguru tum bá je. ²²Nɔɔnv wudoŋ nan na tuə, yi o dam na dwe nɔn-dideeru wum, kuntv tu wó wani nɔn-dideeru wum. O laan wó vri o taŋa di o cina yalu o na tugɩ tun maama. O daari o kwalumi o jijiguru tum maama o maŋi o pa nɔɔna.

²³Nɔɔnv wulv maama nan na dai a nɔɔnv tun yi a dum mu. Nɔɔnv wulv maama nan na ba tɔgi o lai a

nɔɔna o kɪ jəgə dɪdva tɪn, o jagi-ba mu.»

**Zezi na ɲɔɔni o bri cicirə na
joori ka ba nɔɔnu tee ni te tɪn**

(*Matiyu 12:43-45*)

²⁴ «Cicirə na nuɲi nɔɔnu yira ni, ka laan wó vu ka beeri kapwərə yigə mu, si ka lagɪ je ka sin da. Ka nan na beeri ka ga, ka laan wó ta ka wɪ: «Aá joori a vu a na nuɲi mɛ tɪn mu, a taa wura.» ²⁵ Ka na joori ka vu nɔɔnu wum te yɪ ka na si jəgə kam fɔgɪ ka kwe lanyɪranɪ, ²⁶ ka laan wó joori ka vu ka lagɪ ciciri surpe silu na tiini si yɪ balwaaru si dwe ka tutɪ tɪn. Si ma tɔgɪ daanɪ si vu si zɔvri da. Kuntu, nɔɔnu wum laan wó tiini o na cam ku dwəni faɲa.»

**Balu na sɛ Wɛ taani
tɪn mu jigɪ yu-yoɲo**

²⁷ Zezi na zigɪ o ɲɔɔni kuntu tɪn, kaani wudonɲ tɔgɪ o wu kɔgɔ kum wuni, o ma ta dɪ kwər-dia o wɪ: «Kaani wulu na lɔgɪ-m yɪ n ɲɔgɪ o yɪli tɪn mu yɪ yu-yoɲo tu.»

²⁸ Zezi ma ləri o wɪ: «Balu na ni Wɛ kwərə yɪ ba sɛ tɪn mu jigɪ yu-yoɲo ba dwe didɪ.»

**Balu na vɪn Wɛ cɪga kam
tɪn wó na bura na?**

(*Matiyu 12:38-42*)

²⁹ Nɔn-kɔgɔ kum ma tiini ku punɪ daanɪ. Zezi daa ma ta o wɪ: «Zim nɔɔna yɪ nɔn-balwaaru mu. Ba lagɪ si a kɪ wo-kunkagɪli mu a bri-ba, si ku taa yɪ maana ku pa-ba. Ba nan bá na, ku na dai wo-kunkagɪli dilu na maɲɪ dɪ kɪ Wɛ nijonnu Zonasɪ tee ni faɲa faɲa tɪn. ³⁰ Wuntu deen bri Wɛ dam Niniivi tiinə tee ni, si ku taa yɪ maana ku pa-ba. Amu Nabiin-bu wum dɪ wó ji maana zim nɔɔna bam ɲwaanɪ, ni ku deen na kɪ Zonasɪ te tɪn. ³¹ Wɛ sariya de dum na yiə, pa-kana kalu deen na te Saba tuv faɲa faɲa tɪn wó zaɲɪ o di zim nɔɔna bantv sariya, yɪ o vi-ba bura. Wuntu deen zaɲɪ o tutɪ tuv kulv na tiini ku yɪ yigə yigə ni tɪn o ba Pɛ Salɔmɔn te, si o cəgi o swan taani dum. Wulu nan na dwe Salɔmɔn tɪn wu abam tee ni, yɪ á

ba lagɪ sɪ á cəg-o. ³²Niniivi tiinə dɪ wó zaŋɪ də dɪm kuntu nɪ ba di zum nɔɔna bantɪ sariya, beŋwaani Zonasɪ na ve ba te o tɔɔlɪ-ba We kwərə kam tɪn, ba ləni ba wɔrɔ ba yaɣɪ kəm-balwaaru. Wɔlɔ na dwe Zonasɪ tɪn nan wɔ abam tee nɪ, yɪ á wɔ sɛ-o.»

**We cɪga kam na paɪ
dɪbam pooni te tɪn**

(Matiyu 5:15, 6:22-23)

³³«Nɔɔnɔ na jɪɣɪ kania, o bá sɛ o tarɪɣɪ-ka o zɪɣɪ gugoro nɪ, naa o pu-ka tɪtɔɣɔ kuri nɪ. O nan wó kwe-ka o paɪ weeni mu, sɪ balɔ na zu digə kam wɔ tɪn taa naɪ pooni dɪm. ³⁴Nmu yiə mu nyɪ nɪnɛni kania kalɔ na paɪ n yɪra jɪɣɪ pooni te tɪn. Kuntu tɪn, n yiə na lana, ku paɪ n yɪra maama wɔ pooni wɔni mu. N yiə nan na ba lana, ku paɪ n yɪra maama wɔ lim wɔni mu. ³⁵Kuntu ŋwaani, ta n yɪrɪ n tɪtɪ sɪ pooni dɪlɔ na wɔ nmu wɔni tɪn daa yɪ zaŋɪ dɪ ji lim. ³⁶Nmu yɪra maama na jɪɣɪ pooni yɪ lim dɪ funfun tərə, kú pa n yɪra maama wɔ pooni wɔni mu, nɪnɛni kania na paɪ pooni wura te tɪn.»

**Lɛərɔ na wó ba Farizian
tiinə dɪ cullu karanyina
tiinə baŋa nɪ te tɪn**

*(Matiyu 23:1-36, Mariki
12:38-40, Luki 20:45-47)*

³⁷Zezi dɛɛn na ŋɔɔnɪ wəɛnu tɪm kuntu o ti tɪn, Farizian tu didɔa ma beŋ-o, sɪ o da o vu o sɔŋɔ o di wɔdiu. O ma vu o zu sɔŋɔ kum o jəni sɪ o di. ³⁸Farizian tu wɔm ma na sɪ Zezi wɔ sanɪ o jɪa sɪ ku tɔɣɪ ba cullu tɪm cwəŋə. Ku ma su-o. ³⁹Dí Yuutu Zezi ma ta did-o o wɪ: «Ei! Abam Farizian tiinə na lagɪ á di wɔdiu, á yəni á fɔɣɪ á sɪn á zwi dɪ á kabəli kwe lanyiranɪ. Ku daari abam tɪtɪ nan su dɪ digirɪ mu. Á wɔrɔ su dɪ ŋwɔni dɪ wo-balwaaru kəm. ⁴⁰Abam yɪ jwəaru mu. We nan mu wɔ kɪ wəɛnu maama wɔrɔ dɪ ti kwe na? ⁴¹Á nan maŋɪ sɪ á kwe á na jɪɣɪ kulɔ tɪn á pa yinigə tiinə dɪ á wɔrɔ maama. Á na kɪ kuntu, á kulɔkulɔ daa bá ta jɪɣɪ digirɪ.

⁴²Abam Farizian tiinə-ba, lɛərɔ wɔ á yuu nɪ. Beŋwaani, ku na maŋɪ ku yɪ dwə dwi maama ba zɪ ba daga dɪ, á yəni á lɪ kulɔ na yɪ We nyɪm tɪn á pa-DL. Ku lana. Ku daari abam yigə tərə dɪ cɪga tɔɣum dɪ We sono.

Ku ya maŋi si á taá kɪ tuntv wəənu tum mu, si á yɪ yagɪ Wɛ niə yadaara yam.

⁴³ Abam Farizian tiinə-ba, lɛɛrv wu á yuu ni. Bɛŋwaani, á na zu á Wɛ-di sum, á lagɪ je-kamunnu mu si á taá je yigə ni. Á na ve yaga, á lagɪ si nɔɔna maama taa tui ba zuli abam.

⁴⁴ Lɛɛrv wu á yuu ni. Bɛŋwaani á nyɪ dɪ yibeelə yalv na saari ya daari tɪga yɪ nɔɔna tɔgɪ ya baŋa ba kɛa yɪ ba yəri ya ni ni tun mu.»

⁴⁵ Wɛ cullu karanyina didva ma ləri Zezi taani dum o wɪ: «Karanyina, nmv na jɪgɪ wəənu tɪlv n ɲɔɔni tun, n twɪ dɪbam dɪ mu.»

⁴⁶ Zezi ma ləri o wɪ: «Abam balv na yɪ Wɛ cullu karanyina tiinə tun, lɛɛrv wu á dɪ yuu ni. Bɛŋwaani abam yəni á yaari nɔɔna dɪ wo-dɛɛrv si ba taa tɔga. Ku maa nyɪ dɪ á na pa ba zuŋɪ zila yalv na dunə ya dwe ba zuŋum tun, yɪ abam titɪ ba sɛ si á twəri zila yam funfun dɪ á zəŋi.

⁴⁷ Lɛɛrv wu á yuu ni. Bɛŋwaani abam yəni á fɔgɪ á kɪ faŋa faŋa Wɛ niŋoŋnə bam yibeelə. Ku nan yɪ á kwə-nakwa mu gu-ba. ⁴⁸ Á kəm dum brɪ ni á sɛ kəm-balwaaru tɪlv á kwə-nakwa bam na kɪ tun. Bantu dɛɛn gu Wɛ niŋoŋnə bam, yɪ abam titɪ laan fɔgɪ á kwɛ ba yibeelə yam. ⁴⁹ Abam na tɔgɪ á kwə

kənə kuntv tun, Wɛ dilv na maŋi Dɪ ye wəənu maama tun tagɪ abam ŋwaani Dɪ wɪ: «Aá tɔŋɪ a niŋoŋnə dɪ a tuntvɔna ba tee ni. Ba ma wó ja ba badaara ba gu, yɪ baá yaari badaara.» ⁵⁰ Kuntv ŋwaani Wɛ wó pa á na cam zanzan, ni ku yɪ abam titɪ mu gu Wɛ niŋoŋnə balv maama ba na gu lugu pulim ni si ku ba ku yɪ zum tun, ⁵¹ ku na puli Abɛli ni si ku ba ku kweeli dɪ Zakari wulv ba na gu Wɛ kaanum bimbim dum dɪ Dɪ di-laa kum titari ni tun. A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam si, kəm-balwaaru tum kuntv maama caa wó ta wu zum nɔɔna bam yuu ni.

⁵² Wɛ cullu karanyina tiinə-ba, lɛɛrv wu á yuu ni. Bɛŋwaani á yəni á cɪ nɔɔna si ba yɪ lwarɪ Wɛ cɪga kam. Abam titɪ wu sɛ si á joŋi-ka, yɪ á daari á wu pɛ balv na lagɪ ba joŋi-ka tun cwəŋə si ba joŋi.»

⁵³ Zezi laan ma nuŋi jəgə kam kuntv ni o viiri. Wɛ cullu karanyina tiinə bam dɪ Farizian tiinə bam maa ba lagɪ o taani dɪ funfun dɪ. Ba ma yaar-o dɪ bwɪə zanzan. ⁵⁴ Ba maa lagɪ si ba pa o ɲɔɔni o tusi, si ba wani ba ja-o.

Dí na wó ta jɪgɪ dí titɪ te tun

(Matiyu 10:26-33, 12:32, 10:17-20)

12 Maŋa kam kuntv ni kɔ-fɔrɔ zanzan ya lagɪ daani Zezi tee ni. Ba dɛɛn yɪ nɔɔna murru

murru mu. Ba tiini ba punit daani yi ba nɔni daani. Zezi ma puli o ta di o karabiə bam o wi: «Á fɔgi á ci á titi, si á yi pa Farizian tiinə bam di abam ba dabili dum, di ba na yi pipiri-nyina yi ba səgi ba ki wo-balwaarv te tun. ²Kulu maama na səgi nɔɔna tee ni tun, ku jwa wó ba ku lwarɪ jaja. ³Kuntu tun, abam na səgi á ta kulu maama tun wó nurɪ pooni mu si nɔɔna maama ni. Abam na waasi woŋo kulu digə wuni tun, nɔɔna wó di nayuu ba tɔɔli-ku.

⁴A cilonnə-ba, a lagɪ a ta abam si á yi taá kwari fuvni di balv na wai ba gu á yira yam yi ba daa wari ba ki abam kulukulu ba wəli da tun. ⁵A nan wó bri abam á na maɲɪ si á taá kwari wulu tun. Á maɲɪ si á taá kwari We mu, beɲwaani duntu jigɪ dam si Dɪ gu abam si Dɪ daari Dɪ di abam min-tu ni. A lagɪ a ta abam si duntu mu á maɲɪ si á taá kwari.

⁶Ku na yi kabəmbəli, ba yəni ba yəgi suntu mwalɪ mwalɪ mu. We nan ba swe si didva didva ni ni. ⁷We maɲɪ Dɪ ye abam yuuywe sum ni na mai te tun. Á yi taá kwari fuvni, si abam didva didva jigɪ kuri á dwe kabəmbəli zanzan.

⁸A lagɪ a ta abam si nɔɔnu wulu maama na zigi nabiinə yigə ni o bri jaja si o yi a nɔɔnu tun, amu Nabiin-bu wum di wó zigi kuntu

tu kwaga ni a bri ni o yi a nɔɔnu We malesɪ sum yigə ni. ⁹Ku daari, wulu maama na vin amu nabiinə yigə ni tun, amu di wó vin kuntu tu We malesɪ sum yigə ni. ¹⁰Wulu maama na nɔɔni wo-balwaarv o pa amu Nabiin-bu wum tun, We wó se si Dɪ ma ce kuntu tu. Wulu nan na nɔɔni o twɪ We Joro kum tun, We bá se si Dɪ ma ce-o.

¹¹Nɔɔna wó ja abam ba vu ba saɲɪ Zwifə nakwa tee ni di tuv kum yigə tiinə tee ni di didɛera tee ni. Ba na ki abam kuntu, si á yi taá liə di á na wó nɔɔni kulu si á ma vri á titi, naa á na wó tɔli taani dum te tun. ¹²Kantu maɲa kam ni We Joro kum wó pa á lwarɪ á na maɲɪ si á ta kulu tun.»

Jɪjiguru na bá wani ti pa ɲwɪa te tun taani

¹³Nɔɔnu didva mu tɔgi o wu kɔgo kum wuni, o ma ta di Zezi o wi: «Karanyina, a loori-m si n ta a zumbaaru wum, si o kwe wəənu tɔlu dɪbam ko na tigi o daari tun o maɲɪ amu nyum o pa-ni.»

¹⁴Zezi ma lə-r-o o wi: «A cilonɲ. Wɔɔ mu tiɲɪ amu si a di abam taani naa si a maɲɪ á jɪjiguru a pa abam?» ¹⁵O laan ma ta di ba maama o wi: «Á taá yiri á titi di wo-swənə

zanzan. Nɔɔnu jɪjɪgɪrɪ na daga te, tɪ bá wani o ɲwɪa tɪ yɪrɪ, o na maɲɪ o yɪ nadum te dɪ.»

¹⁶ Zezi laan ma maɲɪ mumaɲa o bri-ba o wɪ: «Nadum wudoɲ mu wura. O maa jɪɪ kɪrɪ sɪ na kɪ wudiiru zanzan sɪ pa-o. ¹⁷ O ma buɲɪ o wɪ: A nan wó kɪ ta mu? Je daa tərə sɪ a kɪ a wudiiru tum maama da.»

¹⁸ O laan ma buɲɪ o wɪ: «A na wó kɪ te tun, aá magɪ a tuli sum maama mu a dɪ tɪga nɪ, sɪ a daari a lɔ tuli-zɛ, sɪ a wani a pɛ a wo-vaalɔ tum dɪ a wəɲnu tum maama a kɪ da.» ¹⁹ A laan wó ta a wuni a wɪ: «A jɪɪ wəɲnu tɪlɔ maama a na lagɪ tun sɪ ku taa ve bɪna kɔgɔ kɔgɔ. Liə daa bá ja-nɪ. Aá ta kɪ a wubuɲa na lagɪ te tun, a dɪ yɪ a nyɔa yɪ a kɪ wɔpolo.» ²⁰ Wɛ ma ta did-o Dɪ wɪ: «Nmu yɪ joro mu. Tɪtu dɪntu wuni aá jɔɲɪ n ɲwɪa. Kuntu tun, wɔɔ mu wó ta te wəɲnu tɪlɔ maama n ya na jɪɪ tun?» ²¹ «Ku yɪ kuntu doɲ mu dɪ wulɔ maama na tiɲɪ jɪjɪgɪrɪ zanzan o pa o tɪtɪ yɪ o ba jɪɪ kulɔkulɔ Wɛ tee nɪ tun.»

Baɲa-Wɛ na nii dɪbam baɲa nɪ te tun

(Matiyu 6:19-21,25-34)

²² Zezi ma ta dɪ o karabiə bam o wɪ: «Kuntu ɲwaaɲɪ mu a lagɪ a ta abam sɪ á yɪ taá jɪɪ liə dɪ lɔgɔ

baɲa kulɔkulɔ, ku na yɪ á ni-wodiɪ, naa á na wó zu gwaaru tɪlɔ tun. ²³ Bɛɲwaaɲɪ á ɲwɪa garɪ wudiiru. Yɪra yalɔ Wɛ na pɛ abam tun dɪ maa garɪ gwaaru. ²⁴ Nan maani-na á nii bacangaaru na yɪ te tun. Tɪ ba duə, yɪ tɪ ba zagɪ mɪna. Tɪ ba jɪɪ tuli dɪ tikəri sɪ tɪ kɪ wudiiru da. Ku nan yɪ Wɛ mu nii tɪ baɲa nɪ dɪ tɪ ni-wodiɪ. Abam nan tiini á jɪɪ kuri á dwe zunə bam. ²⁵ Abam wulɔwulɔ bá wani o toɲɪ o ɲwɪa dɪ finfun dɪ, o na maɲɪ o li te dɪ. ²⁶ Á bá wani ku finfun dɪ á kɪ, bɛɛ nan mu yɪ á jɪɪ liə dɪ wəɲnu tɪlɔ maama na daari tun? ²⁷ Maani-na á nii ga-punnu tum lam na yɪ te tun. Tuntu nan warɪ tɪ tuɲɪ, yɪ tɪ warɪ gwaaru tɪ sɔ. Nan taá ye-na nɪ, tuntu jɪɪ lam tɪ dwe Pɛ Salɔmɔn deen na maɲɪ o zuvri gwar-ɲunnu tɪlɔ tun. ²⁸ Ku nan na yɪ gaaru tum kuntu, tuntu ba jɪɪ de dɪ nɔɔna na zwe-tɪ. Dɪ kuntu dɪ, Wɛ ta mu pai tɪ jɪɪ lam kuntu doɲ. Kuntu ɲwaaɲɪ, ku na yɪ abam, Wɛ tiini Dɪ nii abam baɲa nɪ. Bɛɛ mu yɪ á ba kɪ á wu-dɪdɪ dɪ Wɛ?

²⁹ Á yɪ taá jɪɪ wubuɲ-fara dɪ á na wó kɪ te sɪ á na wodiɪ á dɪ tun. Á yɪ taá kɪ liə dɪ kuntu wɔɲo. ³⁰ Lɔgɔ baɲa nɔɔna balɔ na yəri Wɛ tun mu tiini ba buɲɪ wəɲnu tum kuntu maama wubuɲa. Abam Ko Wɛ nan maɲɪ Dɪ ye nɪ abam maɲɪ sɪ á taá jɪɪ wəɲnu tum kuntu. ³¹ Abam maɲɪ sɪ á pa á wubuɲa taa tɔɲɪ Wɛ

paartí dum mu. Á na kí kuntu, We laan wú wáli abam woŋo kulú na daartí tun.

³²A nɔɔna bam á na ba daga tun, yí pa-na fɔvni taa jigi abam. Abam Ko We wubɔŋa mu lagi sí Dl pa abam tɔgi á di Dl paartí dum.

³³Kwe-na á jujiguru tum á yəgi, sí á daartí á maŋi tí sɔbu kum á ma wáli yinigə tiinə. Kuntu mu á kwe á jujiguru á tiŋi We-sɔŋo ní, sɔbiə gan-lɔgɔdi na bá cɔgi me tun. Á na tiŋi jujiguru We tee ní, tí daa bá je. Ŋwuna daa bá wani ba ŋo-ti, yí tua bá wani ka mu-ti ka cɔgi.

³⁴Benwaani, abam jujiguru na tigi me tun, á bicara di tigi daani mu.»

Dí na wú ta jigi dí titi te sí dí Yuutu joori o ba tun

(*Matiyu 24:42-51, 10:34-36, 16:2-3, 5:25-26, Marki 13:32-37*)

³⁵⁻³⁶Zezi ta ma ta o wi: «Á taá fɔgi á cu á titi, ní nɔɔna balu yuutu na nuni o vu sí o di kadiri candiə yí ba jigi tuna sí o joori o ba tun. Ba ma fɔgi ba vɔ ba gwaaru di vwi, yí ba tarigi ba min-zwəənu ba zigi ba tee ní. Ba yuutu wum na tu o yí manco-puna o magi boro, ba laan wú wani ba zaŋi lila ba puri ba pa-o. ³⁷Ba yuutu wum na joori o ba, yí tintuŋna balu na zigi ba niə yí ba ba dɔ tun, kúv jì wupolo di ba. A lagi a ta ciga mu di abam sí, ba

yuutu wum laan wú pa ba jəni ba di wudiu. O ma wú vɔ o gɔɔ di vwa, sí o kwe wudiu kum o vu o zigi sí ba di. ³⁸O nan na joori o ba titi kuru ní di, yí o tintuŋna bam ta na zigi ba niə yí ba ba dɔa, kúv jì wupolo di ba.

³⁹Á taá ye sí, sɔŋo tu ya na lwari maŋa kalu ŋwunu na lagi o ba tun, o ya bá pa ŋwunu wum na cwəŋə o zu o ŋo. ⁴⁰Kuntu ŋwaani abam maŋi sí á ci á titi mu, sí amu Nabiin-bu wum lagi a ba maŋa kalu abam na ba tuna ní aá ba tun mu.»

⁴¹Pɛyɛri ma bwe Zezi o wi: «Dí Yuutu, nmu na maŋi mumaja yantu tun, kú yí dibam yirani ŋwaani mu naa nɔɔna maama ŋwaani mu?»

⁴²Dí Yuutu Zezi ma ləri o wi: «Wɔɔ mu yí tintuŋ-ŋum wulu na jigi wubɔŋa tun? O nyi nuneeni tintuŋnu wulu o yuutu na yagi o tituŋa o pa-o yí o daartí o vu cwəŋə tun. O yuutu wum ma li-o sí o taa nii o donnə tintuŋna bam bəja ní, sí o daartí o taa pa-ba ba ni-wudiu de maama. ⁴³O sɔŋo tu wum na joori o ba, yí o na piini di o kí kulú maama o na pɛ-o sí o kí tun, tintuŋnu wum kuntu laan wú na wupolo. ⁴⁴A lagi a ta ciga mu di abam sí, o yuutu wum laan wú pa o taa nii o jujiguru maama bəja ní mu.

⁴⁵Tintuŋnu wum nan na buŋi o wi, o yuutu wum daani zanzan yí o ba tui, yí o na jigi o donnə

tuntɔŋ-baara dɪ tuntɔŋ-kaana bam o maga, o dɪ o gaala, yɪ o nɔɔ sana o bugə, ⁴⁶ tuntɔŋnu wum kuntv yuutu wum laan wó joori o ba, dɛ dun tuntɔŋnu wum na ba jigɪ tuna dɪ maŋa kalv o na wó ba tun. O yuutu wum na tu o pur-o kuntv, o laan wó pa o na cam, yɪ o daari o pa o da dɪ balv na vɪn Wɛ cɪga kam tun o na yaara zanzan.

⁴⁷ Tuntɔŋnu wulv maama na lwarɪ o yuutu wubɔŋa na lagɪ sɪ o kɪ kulv tin, yɪ o na wu sɛ sɪ o ja o titɪ o kɪ-kv, kuntv tu wó na magɪrv zanzan. ⁴⁸ Kv daari, wulv na yəri o yuutu na lagɪ sɪ o kɪ kulv tin, yɪ o na kɪ kulv na maŋɪ sɪ ba mag-o tin, kuntv tu wó na magɪrv funfun mv. Wulv maama ba na pɛ wənu zanzan tin, baá bwe-o wənu zanzan bwɪə. Nɔɔnu wulv na joŋɪ wənu zanzan sɪ o taa nii-tɪ tin, Wɛ wó bwe-o wənu zanzan kv ja gaalɪ.»

⁴⁹ Zezi daa ta ma ta o wɪ: «Amv tu lɔgv baŋa sɪ a tarɪɪ mini mv a ma zwɛ-kv. A nan ya lagɪ dɪ a wu maama sɪ mini dum na maŋɪ dɪ ya tarɪɪ mv. ⁵⁰ Amv nan maŋɪ sɪ a zv yaara wu, nuneɛnɪ a na wó miisi na wunɪ te tin mv. A nan wu wu-cɔgɔ wunɪ mv, sɪ kv taa ve maŋa kam kv na wó kɪ kv tɪ tin. ⁵¹ Amv na tu

lɔgv baŋa tun, á buŋɪ sɪ kv yɪ sɪ a pa nɔɔna fɔgɪ daanɪ mv na? Aye. A tu sɪ a pa nɔɔna pɔɔrɪ daanɪ mv. ⁵² Kv na pulɪ zim kv maa ve, sɔŋɔ dɪdva wunɪ nɔɔna banu na wura, baá pɔɔrɪ daanɪ batɔ dɪ bale. ⁵³ Ko dɪ o bu wó pɔɔrɪ daanɪ. Nu dɪ o bukɔ dɪ wó pɔɔrɪ daanɪ. Kaanɪ dɪ o barv nu dɪ wó pɔɔrɪ daanɪ.»

⁵⁴ Zezi laan ma ta dɪ nɔn-kɔgɔ kum o wɪ: «Á na nɛ kunkwənu na wura tɪ zaŋa mɛ seenɪ dva na zɪɪ da ka nɪ tin, á yəni á ta lɪla sɪ dva lagɪ ka nɪ, yɪ kaá sunɪ ka nɪ mv. ⁵⁵ Kv daari gungun-kurru viuu na wura kv fulə, á yəni á wɪ lɔn-wia maa buna, yɪ kv sunɪ kv kɪ kuntv mv. ⁵⁶ Abam yɪ pipiri-nyuna mv. Abam wai á nii weyuu dɪ tɪga baŋa á ma lwarɪ tɪga kam yibiyə na wó ta yɪ te tin. Bɛɛ nan mv yɪ á warɪ á lwarɪ wənu tulv na wura tɪ kɪ lele tin kuri?

⁵⁷ Bɛŋwaanɪ mv yɪ abam ba buŋa, sɪ á lwarɪ kulv na lana tin sɪ á taá kɪa? ⁵⁸ Kv nyɪ dɪ nɔɔnu na jaanɪ-m o vu o saŋɪ sariya jɔgɔ nɪ te tin. Abam ta na wu cwəŋə nɪ á maa ve tin, sɪ n kwaanɪ n pa á fɔgɪ daanɪ. Kv na dai kuntv, o laan wó ja nmv o kɪ sariya-diru wum juŋa nɪ. Wunɪ dɪ laan ma wó kɪ nmv o tuntɔŋnu juŋa nɪ, sɪ o kɪ nmv piuna digə nɪ. ⁵⁹ A

lagi a ta nmu si ní ta n wura taan. N na wu ɲwi juni dím maama n ti, ba bá yaɣi-m.»

**Dí na wu ləni dí
wuru, dí wó na cɔgum**

13 Kantu maɲa kam ni nɔɔna badonnə maa ba Zezi te, yi ba ta did-o Galile tiinə badonnə taani. Guvirma tu Pilati deen jaani bantv o gu maɲa kalv ba na wura ba kaani Baɲa-We tun, o pa ba jana nuɲi ka gwaani di vara jana. ²Zezi ma ləri nɔɔna bam o wu: «Galile tiinə bantv na tiini ba na cam kuntv doɲ tun, á buɲi si ku yi ba na tiini ba yi nɔn-balwaaru ba dwe ba donnə bam tun ɲwaani mu na? ³Aye, ku dai kuntv. Abam titi di na wu ləni á wuru á yaɣi kəm-balwaaru tum, abam maama di wó cɔɣi kuntv doɲ mu. ⁴Ku ta na yi nɔɔna fugə-nana balv ya na tigi Silva ni maɲa kam weyuu digə na tv ba baɲa ni tun, á buɲi ni ku yi ba na maɲi si ba na cɔgum ku dwəni Zeruzalem tiinə badonnə bam tun ɲwaani mu na? ⁵Aye, ku dai kuntv. Abam titi na wu ləni á wuru á yaɣi kəm-balwaaru tum, abam maama di wó cɔɣi kuntv doɲ mu.»

**Kapuru kulv na ba
jaani tun mumaja**

⁶Zezi laan ma maɲi mumaja o bri-ba o wu: «Nɔɔnu mu wura. O ma jəri kapuru o kara wuni. O ma vu si o nii, oó na ku biə o gwəri na. O ma wu nɛ. ⁷Ku na ba ləri biə tun, o ma ta di o tintuɲnu wum o wu: «Nii, dɔɔn jigi bina yatv mu a na tui a laga ku biə yi a ba nai kulvku. Nan goni-ku n di tiga ni, si ku zigi da kafe mu.»

⁸Tintuɲnu wum ma lər-o o wu: «A yuutu, yaɣi si ku daa ki bini didva ku wəli da. Aá ku goɲo a kaagi ku maama yi a ki pupɔɔ da. ⁹Bini daa na yiə yi ku na ləgi biə, ku lana. Ku nan daa ta na wu ləgi, dí laan wó go-ku dí di tiga ni.» »

**Zezi na pe kaani wudoɲ na
yazurə ba siun de ni te tun**

¹⁰Zwifə bam siun de didoɲ deen ma yi. Zezi maa wu ba We-digə kam ni o bri-ba We taani. ¹¹Kaani wudoɲ maa tɔɣi o wura, cicirə na jig-o ka yaara di yawu taan bina fugə-nana, ka pa o tii mu, o warɔ o kwəni weeni. ¹²Zezi na nɛ-o tun, o ma ta did-o si o ba o te. O laan ma

ta did-o o wi: «Kaani, n ne bwəlim, n sin di n yaara yam.» ¹³ O na tagi kuntu tun, o ma zi o jia o baɲa ni. Bidwi baɲa ni mu kaani wum kwəni wɛɛni. O na kwəni wɛɛni tun, o ma tee Baɲa-Wɛ.

¹⁴ Zwifə Wɛ-digə kam yuutu wum na ne Zezi na ki te ba siun de dum ni yi o pa kaani wum na yazurə tun, o bam ma zaɲi. O ma ta di kɔgɔ kum o wi: «Wɛ pe dibam da yardu mu si di ta maa tɔɲi di titɔɲa. Kuntu tun, á maɲi si á taá tui da yam kuntu ni mu si á na yazurə, si ku dai siun de dum ni.»

¹⁵ Dí Yuutu Zezi ma lər-o o wi: «Abam yi pipiri-nyina mu. Abam wɔɔ mu wú ta jigi o na-bia naa o binaga yi o ba bwəli-ka o ja vu si ka nyo na siun de dum ni? ¹⁶ Kuntu tun, kaani wuntu na yi Abraham dwi tu yi sutaani ya vɔ-o di yawu bina fugə-nana tun, ku culi si a bwəl-o a yaɲi siun de dum ni si o sin di o yawu kum na?»

¹⁷ O na tagi kuntu tun, ku ma pa balu na vi-o tun na cavura. Ku daari nɔn-kɔgɔ kum maama maa jigi wupolo zanzan di wo-kunkagila yalu maama o na ki tun.

We paari dum na yi te tun

(*Matiyu 13:31-33, Mariki 4:30-32*)

¹⁸ Zezi daa ma ta o wi: «Wɛ paari dum nyi di bɛɛ? A ma bɛɛ mu a

maɲi-di a bri abam? ¹⁹ Wɛ paari dum nyi di nɔɔnu na kwe wo-duu na yi mumunu o vu o du o kadugə ni. Wo-duu kum kuntu ma nunji, yi ku tiini ku ji tu-kamunu. Zunə laan ma ba ba sɔ ba pwəru tiu kum yuu ni.»

²⁰ Zezi daa ma ta o wi: «A ta wú ma bɛɛ mu a maɲi Wɛ paari dum na nyi te tun a bri abam? ²¹ Di nyi di kaani na kwe dabili o gwaani di dipe muni zwi-ze sitɔ te tun. Di laan ma pa dipe muni dum maama foli.»

Dí na wú zu Wɛ paari dum wunti te tun

(*Matiyu 7:13-14,21-23*)

²² Zezi deen wu cwəɲə ni o maa ve Zeruzalem. O na maa ve tun, o tɔli tuni dum maama yi o bri-ba Wɛ taani. ²³ Nɔɔnu wudoɲ ma bwe-o o wi: «A Yuutu, nɔɔna funfun yirani mu wú na vrum na?»

Zezi ma ta di nɔɔna bam o wi: ²⁴ «Á taá cu á titi si á kwaani á da ni dilu na piuni tun á zu Wɛ paari dum wu. A lagi a ta abam si nɔɔna zanzan wú ba ba beeri si ba zu, yi ba bá wani ba na cwəɲə. ²⁵ Maɲa kam na yiə, yi sɔɲɔ tu zaɲi o pi o mancoɲo, abam laan wú ba á zigi pooni ni á magi boro, yi á loori á wi: «Dí Yuutu, popo, puri si di zu.» O laan wú ləri o wi: «A yəri abam na nunji mɛ.» ²⁶ Abam laan wú ta

wi: «Dɔbam ya tɔgi dɔ nmv dɔ jɛni dɔ di wɔdiu. Ku yi dɔbam tw kum cwe sum wɔni mv n zigi da n bri We taani.» ²⁷ O nan ta wɔ lɛri abam o wi: «A yɛri abam. Joori-na daa ni, abam kɛm-balwaaru tiinɛ bam.»

²⁸ Ku na ki abam kuntv, á wɔ na Abraham dɔ Yizaki dɔ Zakɔbi na je We paari dum wɔni, ku wɛli dɔ We nijonɔnɛ bam maama. Abam tuti nan bá na cwɛɔ sɔ á zv. Abam wɔ maɔi mɛ yaara na wura yi nɔɔna keerɛ yi ba dɔni ba nwa tun. ²⁹ Nɔɔna wɔ nuɔi lugu baɔa je maama ni ba ba ba zv We paari dum wɔ, yi ba jɛni ba di ywɛɛni daani. ³⁰ Á taá ye ni, nɔɔna badaara zum na yi kwaga tiinɛ tun wɔ ba ba ji yigɛ tiinɛ. Badaara dɔ na maɔi ba yi yigɛ tiinɛ tun wɔ joori ba ji kwaga tiinɛ.»

Zezi wu na cɔgi Zeruzalem tiinɛ ɔwaani te tun

(Matiyu 23:37-39)

³¹ Maɔa kam kuntv ni mv Farizian badonnɛ tu Zezi te, yi ba ta did-o ba wi: «Yagi yo seeni sɔ n vu jɛgɛ kadoɔ. Bɛɔwaani Pɛ Erɔdi lagi sɔ o pa ba gv nmv.»

³² O ma lɛri-ba o wi: «Ve-na á ta á bri nasti kam ni, zum da yantu ni a maɔi sɔ a taa zɛli svtaana, sɔ a kwɛri a pa nɔɔna na yazurɛ. Da yatɔ de ni,

a laan wɔ yi a kweelim jɛgɛ. ³³ A nan maɔi sɔ a daa kwe a cwɛɔ a taa kɛa zum dɔ jwaani dɔ jwa yigɛ ni, bɛɔwaani ku bá wani sɔ wɔlv na yi We nijonɔnu tun ga o ɔwɛa yi ku dai Zeruzalem ni.

³⁴ Hɛii! Zeruzalem tiinɛ-ba, á yɛni á gv We nijonɔnɛ yi á dɔli nɔɔna balv We na tuɔi abam tee ni tun dɔ kandwa. Kuni zanzan mv a ya lagi sɔ a la abam nɔn-biɛ a ki daani sɔ a taa nii á baɔa ni, nunɛɛni coro na kukwɛri ku biɛ ku ki ku vwana kuri ni te tun, yi abam wɔ se. ³⁵ Kuntu tun, We laan wɔ dwani Dɔ jia abam tw kum baɔa ni sɔ ku ji di-dwɛɛnu. Á taá ye ni, á daa bá na-ni sɔ ku taa ve maɔa kalv á na wɔ ta wi: «Zuli-na wɔlv na tu dɔ Yuutu We yiri ɔwaani tun.» »

Zezi na pɛ ya-fula tu na yazurɛ te tun

14 Siun de didon deen ma yi. Zezi ma vu Farizian yigɛ tu didva sɔɔ o zv sɔ o di wɔdiu. O na wura tun, ba maa kwaani ba yir-o, sɔ ba nii o na wɔ ki te tun. ² Ya-fula tu ma ba o zigi Zezi yigɛ ni. ³ Zezi na nɛ-o tun, o ma bwe We cullu karanyina tiinɛ dɔ Farizian tiinɛ bam o wi: «Dɔbam cullu pai cwɛɔ sɔ dɔ pa nɔɔnu na yazurɛ siun

de dum ni naa ku culə?» ⁴Ba maa cum. O ma dwe nɔɔnu wum o pa o na yazurə, yi o yag-o o wi, o ve.

⁵O laan ma bwe-ba o wi: «Abam wulu bu na tu vuli wuni siun de ni, n bá ki lila n vu n vaŋ-o n li na? Ku na yi n na-bia di, n bá vu n li-ka na?»

⁶Ba maa warɪ ba lər-o kulukulu.

Dí na maŋi si dí tu dí titi dí ki te tun

⁷Nɔɔna balu na tu si ba tɔgi ba di wudiu Farizian tu wum sɔŋɔ ni tun maa lagɪ jəŋə je si ba jəni. Zezi ma na ni ba lagɪ je-laaru je mu si ba jəni da. O na nɛ kuntu tun, o ma maŋi mumaŋa o bri-ba o wi: ⁸«Nɔɔnu na ki kadiri candiə yi o bəŋi-m si n ba n di, yi kwaani si n jəni nɔn-kamunu jəŋə je ni. Nmu na ki kuntu, yi nɔn-kɔɔ na tuə, ⁹sɔŋɔ tu wulu na bəŋi abam tun wó ba o ta di nmu o wi: <Zaŋi si n daari jəgə kam n pa nɔɔnu wuntu.> Nmu laan wó zaŋi n vu n jəni kwaga kwaga mu di cavura.

¹⁰Ku daari, ba na bəŋi-m si n vu n tɔgi n di candiə, ve n jəni kwaga kwaga. Nmu na ki kuntu, yi sɔŋɔ tu wum na tu o na-m, o laan wó ta o wi: <A cilonɔ, zaŋi n ba yigə n jəni.> Kuntu wó pa n na zulə nɔɔna bam maama yigə ni.

¹¹Bəŋwaani, wulu na zəŋi o titi tun, Wɛ wó tu kuntu tu. Wulu nan na tu o titi tun, Wɛ wó zəŋi kuntu tu.»

¹²Zezi laan ma ta di sɔŋɔ tu wum o wi: «Nmu na lagɪ n ki wudi-fɔɔ n pa nɔɔna, ku na yi wia ni naa didaani, si n yi bəŋi n cillonə di n curru di n donnə nadunə. Nmu na ki kuntu, bantv wó wani ba joori ba di ki-m kuntu doŋ ba ma ŋwi jini dum. ¹³Nmu nan na lagɪ n ki candiə, si n bəŋi balu na yi yinigə tiinə di kwaarv di gwanɪ di lilwə tun, si ba ba ba di. ¹⁴Nmu na ki kuntu, nmu wó ta n jigi yu-yoŋo. Nɔɔna bantv doŋ bá wani ba joori ba ŋwi jini dum. Maŋa kam Wɛ na wó pa nɔn-ŋuna bi ba yagi tɔvni tun, nmu laan wó joŋi n kəm dum kwərə.»

Candi-fara mumaŋa

(Matiyu 22:1-14)

¹⁵Nɔɔnu wudoŋ wulu na tɔgi o je Zezi tee ni o di wudiu tun ma ni o na tagɪ kulu tun. O ma ta did-o o wi: «Nɔɔnu wulu maama na zu Wɛ paari dum wu o jəni o di ywəəni dáani tun mu yi yu-yoŋo tu.»

¹⁶Zezi ma maŋi mumaŋa o ma ləri o wi: «Nɔɔnu wudoŋ mu ya wura o ma lagɪ o ki wudi-fɔɔ si o pa nɔɔna. O ma bəŋi nɔɔna zanzan si ba ba ba

di. ¹⁷ Candia kam maŋa na yi tun, o ma tɔŋi o tintuŋnu si o vu o ta di balu o na bɛŋi tun ni, ba ba si woŋo maama ti ku yigə. ¹⁸ Nɔɔna bam na ni kuntu tun, ba maama ma wura ba loori cwəŋə o tee ni. Ba didua ma wi: «Popo, pa-ni cwəŋə, si a jɔŋi kar-duŋa mu, ku yi fufun si a vu a nii ka baŋa ni.» ¹⁹ Nɔɔnu wudoŋ di ma wi: «Popo, pa-ni cwəŋə, si a yəgi nabe fugə mu lele kuntu si a ma va. A maa ve si a ki a nii, si wó se si va na?» ²⁰ Nɔɔnu wudoŋ di ma ta o wi: «A di kaani mu lele kuntu. Amu daa bá wani a ba.»

²¹ Tintuŋnu wum laan ma joori sɔŋo o vu o ta di o tu wum ba na ləri te tun. Sɔŋo tu wum na ni tun, o bam ma zaŋi. O ma ta di tintuŋnu wum o wi: «Nuŋi lila n vu tuw kum cwe sum yum maama n la yinigə tiinə di kwaarv di lilwə di gwanɩ n pa ba ba ba di.» ²² Tintuŋnu wum ma ki kuntu, yi o daa ta o wi: «Amu tu, a ki tite maama nmu na tagi tun, yi jəgə daa ta daari si nɔɔna jəni da.» ²³ Sɔŋo tu wum daa ma ta did-o o wi: «Nuŋi tuw kum wu n vu n beeri cwə-bim sum maama niə ni, si n pa balu na wura tun ba ba zu a sɔŋo kum si ku su.»

²⁴ A lagɩ a ta abam si, ku na yi nɔɔna balu a ya na bɛŋi yi ba vin tun, bantv wulwulu daa ba jigɩ ni si ba tɔŋi ba di a wudiu kum.»

**Dí na wó kwaanɩ dɩ dí dam
maama te si dí taá tɔŋi Zezi tun**

(*Matiyu 10:37-38,*
5:13, Mariki 9:50)

²⁵ Zezi na wu cwəŋə ni o maa ve tun, nɔn-kɔgɔ zanzan maa tɔŋi o kwaga. O ma pipiri o nii ba seeni yi o wi: ²⁶ «Nɔɔnu wulu na tu amu te yi o wu vin o ko di o nu, di o kaani di o biə, di o zumbaara di o nyaana di o nakwa, yi o na wu vin o titi ŋwia di, kuntu tu bá wani o ji amu karabu.» ²⁷ Wulu maama na wu se si o tɔŋi amu kwaga, si o na yaara ni wulu na zuŋi dagara o maa ve o tuvni je te tun, kuntu tu bá wani o ji a karabu.

²⁸ Abam wulu na buŋi si o lo weyuu di-kamunu, n maŋi si n da yigə n jəni n jeeli n nii, səbu kum wó wani digə kam ku lo ku ti naa ku bá wani. Ku dai kuntu na? ²⁹ N na wu ki kuntu, yi n na cwi digə kam kuri yi ka daa wari ka guri, balu maama na lwarɩ tun wó ta mwani nmu, ³⁰ yi ba wi: «Nɔɔnu wuntu puli digə loom, yi o daa wari-ka o guri.»

³¹ Asawə, pɛ na lagɩ o ki jara di pɛ wudoŋ, o maŋi si o da yigə o jəni o bwe o nii, nɔɔna murr-fugə (10.000) kalu na wu o kwaga ni tun wó wani ba jeeri nɔɔna murr-fiinle (20.000) kalu na wu pɛ wudoŋ wum kwaga ni tun naa ba bá wani.

Ku dai ciga na? ³²O nan na bá wani, pe wudonj wum ta na wu yigə yigə o buni tun, oó da yigə o tunj tuntunna mu o tee ni, si ba koor-o si o yagi jara yam si ya ti. ³³Kuntu tun, ku yi bidwi mu di abam wulu maama na wu kwe o wonjo maama o yagi daa ni, o bá wani o ji amu karabu.

³⁴Ye ywəne yi di wai di kwe wudiu. Ye ywəni nan na ti, n daa n bá wani n pa di joori di ja ywəni. ³⁵Duntu daa ba jigɪ kuri. N bá wani n kɪ-di n kadugə ni, naa n ma n kɪ pupɔnɔ. N maɲɪ si n lo-di n yagi mu.

Abam nan fɔɟɪ á cəgi amu taani dum.»

Pi-jiə di səbu-jiu mumaɲa

(Matiyu 18:12-14)

15 De didwi lampo-jonə di nɔn-cicɔgɪ zanzan ma fɔɔri ba yi Zezi te, si ba taa cəgi o taani dum. ²Farizian tiinə di We cullu karanyina tiinə na ne kuntu tun, ba maa puuna ba wi: «Taá nii nɔɔnu wuntu na je di nɔn-cicɔgɪ, yi o ta kwəri o di wudiu di ba.»

³Zezi laan ma maɲɪ mumaɲa o brɪ-ba o wi: ⁴«Abam wulu na jigɪ peeni bi (100), yi si didua na je, o bá yagi peeni funugɪ-nugɪ kum (99) gaa ni, yi o daari o vu o beeri pi-jiə kam na? ⁵O nan na beeri o

na-ka, o laan wú kwe-ka o danɪ o bakala baɲa ni di wupolo o ja vu sɔɲɔ. ⁶O na tu o yi sɔɲɔ, oó bəɲi o cillonə di o sɔɲɔ tiinə maama, yi o ta di ba o wi: «Á kɪ wupolo di amu, a na ne piə kalu ya na je tun ɲwaani.» ⁷Kuntu tun, a lagɪ a ta abam si, ku yi bidwi mu di nɔn-cicɔgɔ didua na ləni o wu o yagi kəm-balwaaru, kuú pa wupolo taa daga We-sɔɲɔ ni. Baá ta jigɪ wupolo zanzan did-o ku dwe nɔn-ɲuna funugɪ-nugɪ na ba buɲi si ba maɲɪ si ba ləni ba wuru We ɲwaani.

⁸Asawɛ, kaani na jigɪ səbu-dala fugə, yi didua na je, o bá tarigi kania o zuri o yira o zwaɪ digə kam wu maama, si o nii oó na-di na? ⁹O nan na ne-di, o laan wú bəɲi o cillonə di o sɔɲɔ tiinə maama, yi o ta di ba o wi: «Á kɪ wupolo di amu, a na ne səbu-dalɪ dilu ya na je tun ɲwaani.»

¹⁰Kuntu tun, a lagɪ a ta abam si, ku yi bidwi mu di nɔn-cicɔgɔ didua na ləni o wu o yagi kəm-balwaaru, kuú pa wupolo kuntu donj taa wu We malesɪ sum tee ni.»

Bu-jiu mumaɲa

¹¹Zezi daa ta ma ta o wi: «Nɔɔnu mu wura o na jigɪ bəkəri sile. ¹²De didwi nyaani wum ma zaɲɪ o ta di o ko o wi: «A ko, a loori-m si n maɲɪ a təri nmu wəənu tum wunt n pa-nɪ.»

O ko ma sɛ. O ma maɲɪ o jɪjɪgɪrv tum o pa-ba.

¹³Da funfun na kɛ tun, nyaanu wum ma zaɲɪ o kwalumɪ o wænu maama o ja nuɲi o vu tuv kudoɲ yigə yigə. O maa zuvɪ da, yɪ o kɪ paweeni yiranɪ. O maa jɪgɪ o wænu tum o cɔgɪ yɔɔ yɔɔ. ¹⁴O laan ma ba o cɔgɪ o wænu tum o ti maama. Kana ma tiini ka zu tuv kum, yɪ o daa ba jɪgɪ kulɔkulɔ. ¹⁵O ma vu tuv kum nɔɔnu didva te, o loor-o sɪ o wəl-o. Nɔɔnu wum ma pa o vu o tɔgɪ o tərə gaa nɪ. ¹⁶Kana na tiini ka cɛ o yira nɪ tun, o ma buɲɪ sɪ o tɔgɪ o di tərə yam wudiu kum, yɪ nɔɔn-nɔɔnu ba pa-o-kv. ¹⁷O wubɔɲa laan ma joori. O ma bwe o tutɪ nɪ o wɪ: A ko yəni o paɪ o tuntɔɲna wudiu zanzan yɪ ba ba di ba tiə, yɪ a laan wu yo seeni kana lagɪ ka gv-nɪ. ¹⁸Aá zaɲɪ a joori a vu a ko wum te mu, sɪ a ta did-o nɪ: A ko, a kɪ a cɔgɪ Wɛ yigə, yɪ a kɪ a cɔgɪ nmv dɪ wv. ¹⁹Kuntu tun, kv daa wv maɲɪ sɪ n kɪ-nɪ nɪ nmv bu te. Nan pa a taa tɔgɪ a yɪ nmv tuntɔɲna bam didva.

²⁰O na buɲɪ kuntv tun, o laan ma zaɲɪ o maa ve o ko wum te. O ta na wv yigə yigə tun, mu o ko wum tulɪ o na-o. O na nɛ-o tun, o ɲwaɲa ma zu-o. O ma zaɲɪ o duri o vu o jeeri o bu wum, o kukwər-o dɪ wupolo zanzan.

²¹Bu wum laan ma ta did-o o wɪ: A ko, a kɪ a cɔgɪ Wɛ yigə, yɪ a kɪ a

cɔgɪ nmv dɪ wv. Kuntu tun, kv daa wv maɲɪ sɪ n kɪ-nɪ nɪ n bu te. ²²O ko wum ma ta dɪ o tuntɔɲna bam o wɪ: Á kɪ lɪla á zu á kwe gɔɔ kulɔ na lana kv dwe ti maama tun, á ja ba á zu-o. Kwe-na jafɔlɪ á kɪ o jɔɲa nɪ, sɪ á kwe natra á pa o zu. ²³Ve-na á ja na-paalt kamunu kum á ja ba á gv, sɪ dí ma kɪ wudiu dí di candiə dɪ wupolo. ²⁴Bɛɲwaanɪ a bu wuntu ya tɪgɪ mu, yɪ o joori o bi. O ya je mu, yɪ a joori a na-o. Ba ma puli wudiiru tum dim yɪ ba kweera dɪ wupolo.

²⁵Maɲa kalv nyaanɪ wum na tu o yɪ sɔɲɔ tun, o zumbaaru wum ya wv kara nɪ mu o vara. O na nuɲɪ kara kam nɪ o maa bunɪ sɔɲɔ tun, mu o ni ba na magɪ wænu yɪ ba sat. ²⁶O ma bɛɲɪ o ko tuntɔɲna bam didva o bwe-o woɲo kulɔ na kɪ yɪ ba kweeri tun. ²⁷Tuntɔɲnu wum ma lər-o o wɪ: «Nmɪ nyaanɪ wum mu tuə. Nmɪ ko ma ja na-paalt kamunu kum o gv sɪ ba di candiə, o na nɛ-o yɪ o jɪgɪ yazurə tun ɲwaanɪ.»

²⁸Bu-kwɪan kam na ni kuntv tun, o bam ma zaɲɪ. O ma ba lagɪ sɪ o zu digə. O ko wum ma nuɲɪ o vu o koor-o sɪ o zu. ²⁹O ma ta dɪ o ko wum o wɪ: «Ta n niə, buna yantu maama amv tiini a tɔɲɪ zanzan a pa nmv. A yəni a sɛ nmv ni maɲa maama. Nmɪ nan wv pɛ amv dɪ bu-bala dɪ sɪ a gv, sɪ amv dɪ a cilonnə ma kɪ candiə. ³⁰Kv daari nmv bu wuntu na tu tun, n jaanɪ

na-paali kamunu kum n gu n pa-o, yi o yi wulu na kwe nmu jijiguru o vu o cɔgi ka-bwæru kwaga ni yi o laan joori o ba tun.> ³¹O ko wum ma lær-o o wi: «A bu, nmu wu amu tee ni mu maɲa maama. Wænu tilu maama amu na jigi tun yi nmu nyum mu. ³²Dí nan maɲi si dí kɪ wupolo candiæ mu zum, beɲwaani nmu nyaani wum ya tigi mu, yi o joori o bi. O ya je mu, yi dí joori dí na-o.» »

Tintuɲ-balɔɔ mumaɲa

16 Zezi daa ta ma ta di o karabiæ bam o wi: «Nadum mu wura o na jigi tintuɲnu. O tintuɲnu wum mu nii o wænu maama baɲa ni. Nɔɔna badonnæ ma vu ba ta di nadum wum ba wi, o tintuɲnu wum jigi o wænu tum o cɔga mu. ²O ma bæɲi o tintuɲnu wum, yi o ta did-o o wi: «A ni nmu na kɪ te tun. Kɔɔ mu n nan wó ta di amu? Nan ve n jeeli nmu na kɪ te di a wænu tum tun, si n ba n ta n bri-ni. Nmu daa n bá wani n ta n yi a tintuɲnu.»

³Tintuɲnu wum ma bwe o titi ni o wi: «Amu nan wó kɪ ta mu? A tu wum lagi o li-ni o tituɲa yam ni. Amu ba dana si a wani a va. Cavura maa jigi-ni si a taa tuli a looræ. ⁴A

nan ye a na wó kɪ te, si o na li-ni o tituɲi dum ni, si nɔɔna taa joni-ni lanyirani ba sam ni tun.»

⁵O na buɲi kuntu tun, o ma bæɲi balu na jigi o tu wum juna tun didva didva o pa ba ba o te. O ma bwe dayigæ tu wum o wi: «Nmu jigi a tu wum juni ku mai tita mu?» ⁶Nɔɔnu wum ma læri o wi: «Ku yi nugæ kunkwaanu bi (100) mu.» Tintuɲnu wum ma ta-o o wi: «Nii tɔɔɔ kulu nmu juni dum na pupuni da tun. Nan kɪ lila n kwe n ja n vu n jœni n pupuni ni kunkwaanu fiinnu (50).» ⁷O daa ta ma bwe nɔɔnu wudoɲ o wi: «Nmu jigi a tu wum juni ku mai tita mu?» O ma læri o wi: «Ku yi muna ywælu bi (100) mu.» Tintuɲnu wum ma ta did-o o wi: «Kwe tɔɔɔ kum n pupuni ni ywælu funɔɔɔ (80).»

⁸Nadum wum na lwarɪ kuntu tun, o ta tee tituɲ-balɔɔ kum di o na kɪ te tun, beɲwaani lugu baɲa tiinæ jigi swan ba ye ba na wó kɪ te si ba ma wæli daani ba dwe balu na lwarɪ We pooni dum tun.

⁹A lagi a ta abam si, á maɲi si á kwe lugu baɲa sæbu á ma wæli nɔɔna si ku pa á di cilongo daani. Á na kɪ kuntu, yi sæbu kum na ti, ba jwa wó jeeri abam lanyirani We-sɔɲo ni, si á taá wura maɲa kalu na bá ti tun.»

**Dí na maŋi si dí
taá yi ciga tiinə te tun**

¹⁰«Nɔɔnu wulu na tɔgi ciga di wo-balaŋa tun wó ta tɔgi ciga di wo-kamunu di. Ku daari wulu na ba tɔgi ciga di wo-balaŋa tun bá wani o tɔgi ciga di wo-kamunu di. ¹¹Kuntu tun, abam na wari á tɔgi ciga di lugu baŋa sɛbu, We bá se si Dɪ kwe jɔjɔgu ciga ciga Dɪ kɪ abam juŋa ni. ¹²Abam na wari á tɔgi ciga di wɛɛnu tilu ba na kwe ba kɪ abam juŋa ni si á nii ti baŋa ni tun, We bá se si Dɪ pa abam wɛɛnu tilu na wó ta yi abam titi nyum tun.

¹³Tintuŋnu bá wani o kwe wubuŋ-didwi si o ma tuŋi o pa o yuutiinə bale. Oó ta culi didwa kam yi o daari o soe wudoŋ wum, naa oó ta nigi didwa kam yi o daari o gooni wudoŋ wum. Kuntu ŋwaani abam bá wani á pa si We taa yi á yuutu, si á daari á pa sɛbu di taa yi á yuutu.»

¹⁴Farizian tiinə bam na tɔgi ba wura tun ma ni Zezi na tagi kulɔ maama tun. Ba na yi sɛbu-swən-nyina tun, ba maa jig-o ba mwana. ¹⁵O ma ta di ba o wi: «Abam mu lagi si á bri á titi nɔɔna yigə ni, ni á yi nɔn-ŋuna. We nan ye á wubuŋa na yi te tun. Woŋo kulɔ nɔɔna na paɪ ku yi

wo-kamunu tun, ku yi wo-zɔɔni mu We yigə ni.

¹⁶Nɔɔna deen jigi Moyisi cullu tum di faŋa faŋa We nijonə bam na bri kulɔ tun mu ba tɔga, yi ku vu ku yi maŋa kalɔ Zan wulu na miisi nɔɔna na wuni tun laan ba. O na tu tun, ku laan yi We paari kwər-ywəŋə kam mu wura, yi nɔɔna maama tiini ba kwaani si ba tɔgi ba zu di wu.

¹⁷Di ku di, ku yi mwalɪ si weyuu di tɔga je ku dwe woŋo finfun na lagi ku li We cullu tum wuni.

¹⁸Nɔɔnu wulu na yagi o kaani yi o daari o di kaani wudoŋ, kuntu tu kəm dum yi balɔɔ nuneeni nɔɔnu na pəni di o doŋ kaani te tun mu. Nɔɔnu wulu na zaŋi o di kaani wulu o titi baru na yag-o tun, kuntu tu kəm dum di yi balɔɔ nuneeni nɔɔnu na pəni di o doŋ kaani te tun mu.»

Nadum di yinigə tu mumaŋa

¹⁹Zezi ta ma ta o wi: «Nadum mu wura. O maa yəni o zu gwar-ŋunnu tilu na tiini ti lana tun. O jigi woŋo maama ku yi-o, yi o ŋwɪa lana de maama. ²⁰Yinigə tu di mu wura, o yiri mu Lazaari. O yəni o tigi nadum wum sɔŋɔ manɔŋo ni. O yira maama yi ŋwana. ²¹O maa lagi si o taa di wudiu kulɔ nadum

wum na di yi ku siiri tiga ni tun, yi o ba na-ku o di. Kakuri di ma tui si dɛlimi o ŋwana yam.

²²Yinigə tu wum laan ma ba o ti. We malesi ma ba si kwe-o si ja vu We-sɔŋɔ si pa o jəni Abraham tɔkəri ni. Nadum wum di ma ti. Ba ma kwe-o ba ki. ²³O ma vu curu. O maa wura o yaara zanzan. O ma kwəni o yuu wɛɛni o na Abraham na wu yigə yigə, yi Lazaari je o tɔkəri ni. ²⁴O ma kaasi o ta did-o o wi: «A ko Abraham, popo, duri a ŋwaŋa. A loori-m si n pa Lazaari vu o ma o nva o laŋi na o ba o ma zuri a dindɛlimi, si a tiini a yaari zanzan mini dum wuni.»

²⁵Abraham ma lər-o o wi: «A bu, nan guli nmu deen na ŋwi lugu baŋa ni yi n na wo-laaru tulu maama n na laŋi tun. Lazaari deen nan jigɔ yaara yirani mu. Ku daari lele kuntu, wum bicari laan zuri, yi nmu di daa wu yaara wuni. ²⁶Wɔŋo kulɔ na wəli da tun, goŋ-canluŋu mu cigɔ dɛbam di abam laŋa ni, yi nɔɔn-nɔɔnu bá wani o zigɔ yo o vu o be o yi abam te. Nɔɔn-nɔɔnu di bá wani o zigɔ abam tee ni o be o ba dɛbam te.» ²⁷Nadum wum ma ta o wi: «A ko, ku nan na yi kuntu, a loori-m si n tɔŋi Lazaari si o vu a ko sɔŋɔ, ²⁸si a nyaana banu wura, si o kaani-ba, si ba di daa yi tɔŋi ba ba yaara jəgə kantɔ.»

²⁹Abraham ma ta did-o o wi: «Ba maŋi ba jigɔ twaanu tulu Moyisi di We nijonɔnə bam na pupuni tun. Ba nan maŋi si ba se twaanu tintu taani dum mu.» ³⁰O ma ləri o wi: «A ko Abraham, ba bá se kuntu. Nɔɔnu nan na bi o yagɔ tuuni yi o vu ba te o ta di ba, ba laan wó ləni ba wuru ba yagɔ kəm-balwaaru tum.» ³¹Abraham ma ləri nadum wum o wi: «Ba na wu se Moyisi di We nijonɔnə bam maama taani dum, nɔɔnu na maŋi o bi o yagɔ tuuni di, ba ta bá se si o taani dum yi ciga.» »

Zezi na bri o karabiə wəənu tulu tun

(*Matiyu 18:6-7, 21-22, Mariki 9:42*)

17 Zezi deen ma ta di o karabiə bam o wi: «Ku bá wani si wəənu tulu na gani nɔɔna si ba yagɔ We cwəŋə tɔgum tun taa tərə. Ku nan na yi nɔɔnu wulu na gani nɔɔna si ba yagɔ We cwəŋə tɔgum tun, lɛəru wu o yuu ni. ²Kuú ta lana ku pa kuntu tu si ba lə kandwe kamunu o ba ni ba di-o nuni wuni, ku gari cam dilu o na wó na di o na pɛ We bu-balaŋa diduə yagɔ We cwəŋə tɔgum tun. ³Kuntu tun, á taá cu á tuti!

N nu-bu na ki lwarim, si n kaan-o di o na ki kulɔ tun. O nan na se yi o ləni o wu di o kəm-balwə kum, si n ma n cɛ-o. ⁴O na maŋi o ki nmu

lwarum kuni burpe de wunt yi o se ni o ki o cɔgi, nmu ta maɲi si n ma n cɛ-o mu.»

⁵Dí Yuutu Zezi tuntɔɲna bam ma ta did-o ba wi: «Wɛli dɔbam wubɔɲa, si dí taá jigi wu-didva di nmu.»

⁶Zezi ma lɛri-ba o wi: «Á na ki á wu-didva di amu, yi ku na maɲi ku yi funfun yiranɔ ni nyasaɲ-bu te di, á wú wanɔ á ta di tu-kamunu kuntu ni ku gɔ ku vu ku jɛni nunu kum wunt, yi kuú sɛ á ni.»

Tuntɔɲnu na maɲi si o ki te tun

⁷Zezi daa ta ma ta o wi: «Abam wulu na jigi tuntɔɲnu, yi o na wura o vari o pa-m, naa o na tɔgi n peeni, yi wuntu na tuɲi o ti yi o ba o yi sɔɲɔ, n ta did-o ni o ba o jɛni o di wudiu di nmu na? ⁸Aye. Nmu nan wú ta did-o ni: «Ve n ki wudiu, si n laan vɔ n gɔɔɔ di vva, n ja wudiu kum n ba n pa-ni si a di. Amu na di a ti, si n laan vu n di n titi nyum.» ⁹Ku daa dai si n ki n tuntɔɲnu wum le, di o na ki kulu nmu na pe-o ni si o ki tun. ¹⁰Ku yi bidwi mu di abam di. Abam na ki kulu maama We na pe abam ni si á ki tun, á maɲi si á

taá wi: «Dɔbam yi tuntɔɲna má mu. Dí ki kulu na maɲi si dí ki tun yiranɔ mu.» »

Zezi na pe nanywaanu fugə na yazurə te tun

¹¹Zezi dɛɛn ma wu cwɛɲə ni o maa ve Zeruzalɛm. O ma da Samari lɔgu di Galile lɔgu sisɛm o maa kɛa. ¹²O ma vu si o zu tuw kudoɲ. Mu nanywaanu fugə jeer-o cwɛɲə ni. Ba ma zigɔ yigə yigə, ¹³yi ba kaasi di kwɛr-dɛ ba wi: «Dɔbam tu Zezi, popo duri dɔbam ɲwanɔ.»

¹⁴Zezi na nɛ-ba tun, o ma ta di ba o wi: «Ve-na We kaanum tu wum te si á pa o nii á yira yam.»

O na tagɔ kuntu yi ba maa ve tun, mu ba maama nɛ yazurə yi ba yira ji lanyiranɔ. ¹⁵Ba wu didva na nɛ ni o yawu kum je tun, o ma pipiri o joori o vu Zezi te, yi o zuli We di kwɛr-dia. ¹⁶O ma vu o tu Zezi yigə ni, yi o ki o le. Wulu na ki kuntu tun yi Samari tu mu. ¹⁷Zezi ma bwe o wi: «Ku dai nɔɔna fugə kam maama mu nɛ yazurə na? Nugu kum nan bɛ? ¹⁸Ba wuluwulu wu joori o ba si o ki We le, ku na dai dwi-gɛ tu wuntu yiranɔ.» ¹⁹O laan ma ta di

nɔɔnu wɔm o wɔ: «Nmu na kɪ n wu-dɪdwa dɪ amu tun mu pɛ n na vrum. Nan zaŋɪ n viiri.»

**We paari dum na wó ba
nɔɔna titari te tun**

(Matiyu 24:23-28,36-41)

²⁰ Farizian tiinə bam deen ma bwe Zezi, si ba lwarti maŋa kalɔ We na wó di paari nɔɔna titari ni tun. O ma ləri-ba o wɔ: «We paari dum maŋa na yiə, á bá wanɪ á ma á yiə á na-dɪ. ²¹ Nɔɔna bá ta wɔ: «Nii-na yo seeni», asawe ba wɔ: «Nii jəgə kantɔ nu», beŋwaani We paari dum maŋi dɪ wu abam titari ni.»

²² Zezi ma ta dɪ o karabiə bam o wɔ: «Maŋa wó ba, yi á wó ta lagɪ dɪ á wu maama si á ya na tɔɪ á wura, ku na maŋi ku yi de dɪdwi yirani dɪ, maŋa kalɔ amu Nabiin-bu wum na joori a ba tun. Á nan bá na. ²³ Kantɔ maŋa kam ni nɔɔna wó ta dɪ abam ba wɔ: «Nii-na, o wu yo seeni», asawe: «O wu jəgə kantɔ nu». Á nan yi se ba taani dum si á vu á nii. ²⁴ Beŋwaani, de dum amu Nabiin-bu wum na lagɪ a ba tun na yiə, kuɔ ta nyɪ dɪ dua na pipili weyuu ni ka leeni ka paɪ pooni lugu baja je maama ni te tun mu. ²⁵ Ku na wó loori kuntɔ tun, ku fin mu si amu Nabiin-bu wum na yaara zanzan si zum nɔɔna bam culi-nɪ.

²⁶ Amu Nabiin-bu wum na wó ba maŋa kalɔ tun wó ta nyɪ nuneeni ku deen na kɪ Nowe maŋa kam ni te tun mu. ²⁷ Kantɔ maŋa kam ni, nɔɔna deen di ba wudiiru yi ba nyɔa, yi ba daari ba di kaana, yi kaana dɪ zuvri banna, si ku vu ku yi de dum Nowe na zu naboro kamunu kum wu tun. Na laan ma ba, ba li lugu baja ba cɔɪ nɔɔna bam maama.

²⁸ Maŋa kalɔ Lotɪ deen na wura tun, ku dɪ maŋi ku yi kuntɔ mu. Nɔɔna deen wura ba di ba wudiiru yi ba nyɔa, yi ba daari ba kɪ pipiu, yi ba vara yi ba lo sam. ²⁹ Ku ma ba ku yi de dum Lotɪ na duri o nunɪ Sodɔm ni tun. De dum kuntɔ ni, mini dɪ min-kandwa ma nunɪ weyuu ni ya tu tɪga ni ya cɔɪ tuw kum nɔɔna bam maama.

³⁰ De dum amu Nabiin-bu wum na wó joori a ba lugu baja a bri a titi tun, kuɔ dari nɔɔna kuntɔ doŋ mu.

³¹ De dum kuntɔ ni, nɔɔnu wulɔ na wu nayuu ni yi o wəənu na wu digə wuni, kuntɔ tu daa yi tu o zu digə wu si o kwe o wəənu tum o ja duri. Nɔɔnu wulɔ nan na wu kara ni, o dɪ daa yi joori sɔŋɔ. ³² Guli-na ku deen na kɪ Lotɪ kaani wum te tun.

³³ Wulɔ maama na lagɪ si o taa jɪɪ o titi ŋwia tun, kuntɔ tu wó ga-ka mu. Wulɔ maama nan na se si o ga o ŋwia tun, kuntɔ tu wó ta jɪɪ ŋwia We tee ni.

³⁴ A lagi a ta abam si, nɔɔna bale na pɛni titu ni sara didva wuni, We wu li ba didva Dɔ daari didva. ³⁵ Kaana bale na wura ba cu muni, We wu li ba didva Dɔ daari didva. [³⁶ Nɔɔna bale di na wu kara ni ba tuɔa, We wu li ba didva Dɔ daari didva.]]

³⁷ Zezi na tagi kuntu tun, ba ma bwe-o ba wi: «Dɔbam Yuutu, kuntu woɔo wu ki yɛn mu?»

O ma lɛri-ba di bitar-dindia o wi: «Wo-tuu na wu mɛ tun, duurɔ di gilimi da mu.»

We-loro na yi te tun

18 Zezi deen ma maɔi mumaɔa o bri o karabia bam ni ba maɔi si ba taa loori We taan mu, si ba yi yagi. ² O ma maɔi o bri-ba o wi: «Tuu kudonɔ ni mu sariya-diru wudonɔ deen ya wura, yi o ba kwari We. O maa ba nigɔ nɔɔna di. ³ Kadɛm wudonɔ di maa wu tuu kum kuntu ni. O maa yɛni o ve sariya-diru wum te maɔa maama, o loor-o zɛnɔ o wi: «Nan kwaani n wɛli-ni, si n pa a na bura a dum wum tee ni.»

⁴ Sariya-diru wum maa ba sɛ o taani dum. Ku maa wura ku wura, o laan ma ta o titi wuni o wi: «A ba kwari We. A ba nigɔ nɔɔna di. ⁵ Di ku di, kadɛm wuntu nan ta jigi-ni o yaara maɔa maama di o taani

dum. Kuntu ɔgwaani a maɔi si a pa-o bura. Ku na dai kuntu, oɔ ta tui a te o yaari-ni maɔa maama.» »

⁶ Di Yuutu Zezi laan ma ta o wi: «Cɛgi-na sariya-diru balɔɔ kum na tagi te tun. ⁷ Si ku laan nan na yi We, Dɔ ba sɛ si Dɔ wɛli Dɔ titi nɔɔna balu Dɔ na kuri tun si ba na ciga na? Dɔ ba ki lila Dɔ wɛli balu na tiini ba loori-Dɔ maɔa maama wia di titu tun na? ⁸ A lagi a ta abam si, Dɔ wu pa-ba ciga lila. Ku daari, amu Nabiin-bu wum na joori a ba lugu baɔa, nɔɔna ta wu ta jigi wu-didva di amu na?»

Farizian tu di lampo-jonnu mumaɔa

⁹ Zezi daa ma maɔi mumaɔi didonɔ, si o ma bri balu na buɔi ba pai ba yi nɔn-ɔuna We tee ni yi ba gooni ba donnɔ tun. ¹⁰ O ma maɔi o bri-ba o wi: «Nɔɔna bale mu wura. Ba didva yi Farizian tu mu. Wudonɔ wum maa yi lampo-jonnu. Ba ma zaɔi ba vu We-di-kamunu kum si ba wari We. ¹¹ Ba na zu tun, Farizian tu wum ma zigi o wari We o wuni o wi: «We, a ki nmu le di amu na dai nuneɛni nɔɔna badaara balu na yi ɔwuna di wo-lwaan-kɛrɛ di ka-lagina te tun. A ki nmu le di a na dai nuneɛni lampo-jonnu wuntu di te tun. ¹² A yɛni a vɔ ni kuni bule mu da yarpe

maama wunɩ. Wænu tɩɩ maama a na nɛ tɩn, a yæni a li nmɩ tæri ti wunɩ a pa nmɩ.»

¹³Kɩ daari lampo-jɔŋnu wum maa zigi daa ni o wari Wɛ. O maa ba lagi si o kwæni o yuu wæni, yi o magi o japoora Wɛ yigæ ni o wi: «Wɛ, amɩ yi lwarum tu mu. Nan duri a yibwænæ.»

¹⁴Kuntu tɩn, a nan lagi a ta di abam si, nɔɔna bantɩ bale na wari Wɛ ba ti yi ba laan joori sɔŋɔ tɩn, ku yi lampo-jɔŋnu wum mu nɛ ciga Wɛ tee ni, si ku dai Farizian tu wum. Bɛŋwaani, wulɩ na zæŋi o titi tɩn, Wɛ wú tu kuntu tu. Wulɩ nan na tu o titi tɩn, Wɛ wú zæŋi kuntu tu.»

Bu-balwa na maŋɩ di Wɛ paari dum te tɩn

(*Matiyu 19:13-15, Mariki 10:13-16*)

¹⁵Nɔɔna badonnæ maa jaani ba bu-balwa ba tui Zezi te, si o dari o jia ba baŋa ni o wari Wɛ o pa-ba. O karabiæ bam na nɛ kuntu tɩn, ba ma zaŋɩ ba kaani-ba si ba yi taa ki kuntu. ¹⁶Zezi laan ma bæŋi biæ bam si ba ba o te, yi o wi: «Yagi-na si biæ bam taa tui a te, si á yi zaŋɩ á ci-ba. Bɛŋwaani balɩ na nyi di bu-balwa te tɩn mu maŋɩ si ba zu Wɛ paari dum wu. ¹⁷A lagi a ta ciga mu di abam si, nɔɔnu na wu sɛ si Wɛ taa te-o ni bu-balaŋa te, o bá na cwæŋæ si o zu Wɛ paari dum wu.»

Nadunæ wú wanti ba na ŋwia Wɛ tee ni na?

(*Matiyu 19:16-30, Mariki 10:17-31*)

¹⁸Zwifæ yigæ tu wudoŋ dæen ma bwe Zezi o wi: «Karanyina, n yi nɔn-ŋum. Bri-ni kulɩ a na wú ki, si a ma a na ŋwia kalɩ na ba ti tɩn Wɛ tee ni.»

¹⁹Zezi ma ta did-o o wi: «Bɛŋwaani mu n bæŋi-ni ni nɔn-ŋum? Nɔɔn-nɔɔnu tæra o na yi nɔn-ŋum, ku na dai Wɛ Di yirani. ²⁰Nmu maŋɩ n ye Wɛ cullu tum na bri kulɩ tɩn. Yi zaŋɩ n pæni di n doŋ kaani. Yi zaŋɩ n gu nɔɔnu. Yi zaŋɩ n ŋɔ. Yi fɔ vwan n pa nɔɔn-nɔɔnu. Ta n zuli n nu di n ko.»

²¹Zwifæ yigæ tu wum ma ta o wi: «Ku zigi amɩ biini ni mu a maŋɩ a tɔŋi cullu tuntɩ maama.»

²²Zezi na ni o na tagi kulɩ tɩn, o ma ta did-o o wi: «Ku nan ta ge wɔŋo didɩa mu si n ki. Kwe wænu tɩɩ maama n na jigi tɩn n yægi, si n laan maŋɩ ti sæbu kum n pa yinigæ tiinæ. Kuntu wú pa n ta n jigi jujiguru Wɛ-sɔŋɔ ni. Nmu na ki kuntu, si n laan ba n ta n tɔŋi-ni.» ²³Nɔɔnu wum na ni kuntu tɩn, o wu ma cɔŋi zanzan, o na yi jujiguru zanzan tu tɩn ŋwaani.

²⁴Zezi ma lwarɩ o wu na cɔŋi te tɩn. O ma ta o wi: «Nadunæ na lagi si ba zu Wɛ paari dum wu, ku sunɩ ku cana ku pa-ba. ²⁵Kú ta yi

mwali si yogondi da gar-lwe booni di nuni ku dwe nadum na lagi si o zu We paari dum wu.»

²⁶ Nona balu na ni kulu Zezi na tagi tun ma bwe-o ba wi: «Ku nan na yi kuntu, wu mu wu wani o na vum?»

²⁷ O ma leri-ba o wi: «Kulu nabiina na wari ba ki tun, We wa-ku Di kia.»

²⁸ Pyeeri laan ma ta o wi: «Nii. Dibam yagi di wenu mu yi di daari di tugi nmu.»

²⁹ Zezi ma ta di ba o wi: «A lagi a ta ciga mu di abam si, nonu wulu maama na tagi We paari dum gwaani yi o yagi o soga naa o kaani naa o nu-bia naa o nu di o ko naa o bia tun, ³⁰ kuntu tu wu suni o joni ku dwani kulu maama o na yagi tun manja kantu ni. Ku daari manja kalu na wu ba tun, kuntu tu wu na gwia kalu na ba ti tun We tee ni.»

Zezi daa na nonu o tuni taani te tun

(*Matiyu 20:17-19, Mariki 10:32-34*)

³¹ Zezi deen ma pooti o karabia fugə-bale bam kogo kum wuni, yi o ta di ba o wi: «Taá ye-na si, di maa ve Zeruzalem, yi wenu tulu maama faja faja We nijonə bam na pupuni amu Nabiin-bu wum gwaani tun wu ki. ³² Baá ja amu ba

ki dwi-ge tiina juna ni. Baá mwani amu, baá beesu amu, baá twi lileeru ba yagi a yira ni, ³³ baá kwe balaari ba ma magi-ni, yi ba laan daari ba gu-ni. Da yato de ni, a laan wu joori a bi a yagi tuni.»

³⁴ Zezi na tagi kuntu tun, ba wu ni o taani dum kuri. Ba maa yari o na jigi kulu o nonu tun, ku kuri na sagi di ba tun gwaani.

Zezi na puri lilwe yia te tun

(*Matiyu 20:29-34, Mariki 10:46-52*)

³⁵ Zezi deen ma vu o twe tu kudoŋ, ku yiri mu Zeriko. Lilwe maa je cwəŋə kam ni ni o loora.

³⁶ O ma ni non-kogo na tugi da ku maa kea. O ma bwe si o lware ku na yi kulu tun. ³⁷ Ba ma ta ba bri-o si ku yi Nazareti tu Zezi mu tugi daani o maa kea. ³⁸ O ma toli o bəŋi o wi: «Zezi, Pe Davidi dwi tu, duri a yibwəne!»

³⁹ Nona balu na wu kogo kum yigə ni ba maa ve tun ma kaan-o si o pu o ni. O laan ma tiini o toli bəŋa bəŋa o wi: «Pe Davidi dwi tu, duri a yibwəne!»

⁴⁰ Zezi ma zigi, yi o pa ni si ba vanti lilwe wum ba ja ba o te. O na yi o te tun, Zezi ma bwe-o o wi: ⁴¹ «Nmu lagi si a ki bee mu a pa-m?»

O ma leri o wi: «A tu, a lagi si a joori a taa na mu.»

⁴² Zezi ma ta did-o o wi: «Ta n nai. Nmu na ki n wu-didwa di amu te tun mu pe n na vrɔm.»

⁴³ Zezi na tagi kuntu budwi banja ni tun, mu lilwe wum yiə joori ya nai. O ma zaɲi o tɔgi Zezi, yi o zuli We lanyirani. Nɔɔna bam maama na ne kulɔ na ki tun, ba di maa tee We.

Lampo-joɲnu Zase na ki te tun

19 Zezi ma vu o tɔgi Zeriko tu kum wu o maa kɛa. ² Nɔɔnu wudoɲ mu wu tuw kum wuni, o yiri mu Zase. O maa yi lampo-joɲnə yigə tu, yi o yi nadum. ³ O deen ma lagɔ si o lward Zezi na yi wulɔ tun. O ma kwaani o ga, o na yi nɔn-kukulə yi kɔgɔ kum daga tun ɲwaani. ⁴ O ma duri o ke kɔgɔ kum yigə, o vu o di kapuru yuu si o kwaani o na Zezi, o na lagɔ o ba o da dāani o ke tun ɲwaani.

⁵ Zezi ma vu o yi jəgə kam. O ma kwəni o yuu wɛɛni o nii, yi o wi: «Zase, ki lula n tu tɪga, si zum a maɲi si a ba a pəni nmɔ sɔɲɔ ni mu.»

⁶ Zase na ni kuntu tun, o ma ki lula o tu tɪga, yi o vu o jeeri Zezi lanyirani o sɔɲɔ ni di wɔpolo.

⁷ Nɔɔna bam na ne Zezi na ki te tun, ba maama maa puuni ba wi:

«Taá nii o na ve o zu nɔn-cɪcɔgɔ sɔɲɔ si o taa yi o vɔru.»

⁸ Zase laan ma zaɲi wɛɛni o ta di dɪ Yuutu Zezi o wi: «A tu, nii amu na lagɔ a ki te tun. Aá pɔɔri a jɪjɪguru tum cicoro mu a maɲi a pa yinigə tiinə. A ya na pini wulɔ maama a joɲi lampoo zanzan o tee ni tun, aá joori a ɲwi-ku kuni bina mu a pa ku tu.»

⁹ Zezi ma ta did-o o wi: «Zim de dum ni sɔɲɔ kuntu tiinə ne vrɔm, beɲwaani nɔɔnu wuntu bri si o di tɔgi o yi Abraham dwi tu cɪga cɪga.

¹⁰ Amu Nabiin-bu wum na tu lugu banja tun, ku yi si a beeri balɔ na je tun mu, si a daari a vɪ-ba a ki We juɲa ni.»

Nɔɔnu di o tintuɲna mumaɲa

(*Matiyu 25:14-30*)

¹¹ Nɔɔna bam ta na wura ba cəgi o taani dum kuntu tun, Zezi daa ma maɲi mumaɲa o bri-ba. O na tu o twe Zeruzalem tun, nɔɔna bam ga buɲi si We paari dum wó ba lula mu ba yibiyə ni kantɔ maɲa kam ni. ¹² Kuntu ɲwaani mu o ma maɲi o bri-ba o wi: «Nɔɔnu wudoɲ mu wura o na yi pabu. De didwi o ma zaɲi si o vu tuw kudoɲ yigə yigə si ba pa-o paari, si o laan joori o ba.

¹³O ma bəŋi o tintuŋna fugə, yi o kwe səbu-sɔŋa dala fugə o pa-ba, yi o wi: «Ma-na səbu kuntu á taá maa pipiə, si ku taa ve maŋa kalu a na wó joori a ba tun.»

¹⁴O tuw kum tiinə nan cul-o zanzan. Ba ma tuŋi nɔɔna si ba da o kwaga ba vu ba ta wi, ba ba lagi si o taa yi ba pɛ. ¹⁵Di ku di, ba ta pɛ-o paari. O ma joori o titi tuw kum. O laan ma pa ba bəŋi o tintuŋna balu o ya na pɛ-ba səbu kum tun, si ba ba o te ba bri-o nyɔɔri dɔlu ba na nɛ ku baŋa ni tun.

¹⁶Dayigə nɔɔnu wum ma ba o ta did-o o wi: «A yuutu, a kwe səbu-sɔŋa dali dum nmɔ na pɛ-ni tun, a ma na dala fugə nyɔɔri mu a wəli da.» ¹⁷O yuutu wum ma lər-o o wi: «N ki ciga n jigi yawala, n yi tintuŋ-ŋum. Nmɔ na ki ciga di kulu funfun a na ki n juŋa ni tun, a laan wó pa n ta n te tuni fugə.»

¹⁸Bale-tu wum ma ba o ta di o yuutu wum o wi: «A yuutu, a kwe səbu-sɔŋa dali dum a ma na dala yanu nyɔɔri mu a wəli da.» ¹⁹O yuutu wum ma lər-o o di o wi: «Aá pa n ta n te tuni dinu.»

²⁰Wulu na yi batɔ-tu wum tun di ma daa ba o ta did-o o wi: «A yuutu, nan jorŋi nmɔ səbu-sɔŋa dali dum. A kwe-di mu a kukuli di yu-kwala a tiŋi, ²¹a na ye ni nmɔ laŋa damma, yi a kwari fuvni di nmɔ tun ŋwaani. Nmɔ yəni n jorŋi nyɔɔri wəenu tilu

nmɔ yira na wu cɛ ti baŋa ni tun, yi n zagi muna yalu n titi na wu dugi tun.» ²²O yuutu wum laan ma ta did-o o wi: «Nmɔ yi tintuŋ-balɔɔ mu. N titi ni-taani dum mu bri ni n ba jigi bura. Nmɔ ya na ye ni a laŋa damma, yi a jorŋi nyɔɔri wəenu tilu a yira na wu cɛ ti baŋa ni tun, yi a zagi muna yalu a titi na wu dugi tun, ²³bɛɛ nan yi nmɔ wu kwe a səbu kum n tiŋi banki ni. Nmɔ ya na tiŋi-ku banki ni, a ya wó ba a jorŋi-ku di nyɔɔri.»

²⁴O laan ma ta di balu na zigi da tun o wi: «Jorŋi-na səbu-sɔŋa dali dum o tee ni á pa wulu na nɛ dala fugə kam tun tu.» ²⁵Ba ma ta did-o ba wi: «Dí yuutu, wontu maŋi o jigi dala fugə mu.» ²⁶O ma ləri o wi: «A lagi a ta abam si wulu maama na maŋi o jigi wonjo tun, o ta wó jorŋi kudonj o wəli da. Wulu nan na maŋi o ba jigi kulɔkulɔ tun laan wó ba o ga kulu funfun o ya na jigi tun di. ²⁷Ku daari, ku na yi a duna balu na ba lagi si a taa yi ba pɛ tun, ve-na á ja-ba á ba yo seeni si á gu-ba a yigə ni.» »

Zezi na zu Zeruzalem yi nɔɔna zul-o te tun

*(Matiyu 21:1-11, Marki
11:1-11, Zan 12:12-19)*

²⁸Zezi deen na tagi wəenu tum kuntu maama o ti tun, o ma zaŋi o

kwe cwəŋə o tɔgi nɔɔna bam yigə o maa ve Zeruzalem. ²⁹Ba ma vu ba yi ti-balwa bale, ba yira mu Betifaazi di Betani. Je sum kuntu wu piu kudoŋ saŋa ni mu, ku yiri mu Olivi piu. Zezi ma tuŋi nɔɔna bale o karabiə bam wuni, ³⁰yi o ta di ba o wi: «Ve-na á zu tiv kulɔ na wu abam yigə ni tun. Á na zu ku wu, á wó na bina-pwala na lægi da, yi nɔɔn-nɔɔnu daa ta wu gari ka baŋa. Ve-na á bwəli-ka á ja ba á pa-ni. ³¹Nɔɔnu nan na bwe abam o wi: «Bee mu yi á bwəli-ka?», si á ta did-o ni: «Ku yi dí Yuutu wum mu lagi-ka.» »

³²Nɔɔna bale balu o na tuŋi tun ma zaŋi ba vu si ba nii. Ba ma suni ba na ni ku yi o na tagi te tun. ³³Ba na wura ba bwəli bina-pwala kam tun, ka tiinə ma bwe-ba ba wi: «Berjwaani mu yi á wura á bwəli binaga kam?» »

³⁴Ba ma læri ba wi: «Ku yi dí Yuutu wum mu lagi-ka.» ³⁵Ba ma ja-ka ba ja vu Zezi te. Ba laan ma kwe ba gwaaru ba daŋi ka baŋa ni, yi ba pa Zezi di ka baŋa. ³⁶O na maa ke tun, nɔɔna bam ma zul-o, yi ba kwe ba gwaaru ba lwari cwəŋə kam yuu ni, si o taa ve ti baŋa ni o kea.

³⁷O na ge funfun si o yi Zeruzalem tun, o ma da cwəŋə kalu na kwe ka tu Olivi piu kum seeni tun. O karabiə kɔgɔ kum maama laan ma

puli si ba taa zuli Baŋa-We di kwər-dɛ. Ba maa tee We di wupolo, di wo-kamunnu tilu zanzan Di na ki yi ba yiə na tun ŋwaani, ³⁸yi ba wi:

«Zuli-na pe wulu na tu dí Yuutu We yiri ŋwaani tun.

Ywəəni taa wu We-sɔŋɔ ni.

Zulə di taa wu Baŋa-We tee ni.»

³⁹Farizian tiinə badonnə na tɔgi ba wu kɔgɔ kum wuni tun ma ta di Zezi ba wi: «Karanyina, baŋi n karabiə bam si ba yi taa te kuntu doŋ.»

⁴⁰O ma læri-ba o wi: «A lagi a ta abam si, bantu na cum, kandwa yam titi wó kaasi di kwər-dɛ.»

Zezi na keeri Zeruzalem nɔɔna ŋwaani te tun

⁴¹Zezi ma vu o twe Zeruzalem. O na ne tiv kum tun, o ma keeri ku nɔɔna bam ŋwaani, ⁴²yi o wi: «Zeruzalem tiinə-ba, á ya na lwari zum de dum ni wəənu tilu ya na wó pa si á taá zuuri di ywəəni tun, ku ya wó ta lana. Wo-laaru tum kuntu nan səgi abam tee ni mu. ⁴³Taá ye-na si maŋa wó ba, yi á duna wó ba ba gilimi á tiv kum maama. Baá ci ku niə yam maama si nɔɔn-nɔɔnu daa yi wani o nuŋi ku wuni, ⁴⁴yi baá tiini ba cɔgi tiv kum didaani abam balu na zuuri ku wuni tun. Ba na cɔgi-ku ba ti, tiv kum kandwe

daa bá danɔ didonɔ baɲa nɪ. Ku yɪ abam na wu lwarɪ nɪ maɲa kam yiə, sɪ We ba Dl vɪ abam tun ɲwaanɪ mu wəenu tum kuntu maama wú kɪ abam baɲa nɪ.»

**Zezi na zəli pipimpiinə
We-di-kamunu kum wunɪ te tun**

*(Matiyu 21:12-17, Marikɪ
11:15-19, Zan 21:3-22)*

⁴⁵ Zezi ma vu o zu We-di-kamunu kum wu. O ma na balu na je da ba pipi tun. O ma puli sɪ o zəli-ba sɪ ba nuɲi. ⁴⁶ O ma ta dɪ ba o wɪ: «Ku pupunɪ We tɔnɔ kum wunɪ, nɪ We mu wɪ: «Amu digə kantɔ maɲɪ sɪ ka taa yɪ jəgə kalu nɔɔna na wú ta tui ba warɪ amu da tun mu.» Abam nan pe ka ji ɲwuna joro jəgə.»

⁴⁷ De maama Zezi maa wu We-di-kamunu kum wunɪ o bri nɔɔna We taanɪ dɪm. Ku daari Zwifə kaanum yigə tiinə dɪ ba cullu karanyina tiinə bam dɪ tuw kum dideera bam maa kwaana, sɪ ba na cwəɲə ba gu-o. ⁴⁸ Ba maa yəri ba na wú kɪ te, beɲwaanɪ nɔɔna bam maama cəgi o taanɪ dɪm lanyuranɪ.

Zezi dam dɪm nuɲi yən mu?

(Matiyu 21:23-27, Marikɪ 11:27-33)

20 De didwɪ mu Zezi deen wu We-di-kamunu kum wunɪ, o tɔɔlɪ We kwər-ywəɲə kam o bri

nɔɔna. Zwifə bam kaanum yigə tiinə dɪ cullu karanyina tiinə bam dɪ ba tuw kum nakwa bam ma vu ba yi o te. ² Ba ma ta did-o ba wɪ: «Ta n bri dɪbam, wɔɔ dam mu n ma n kɪ wəenu tɪlu maama n na kɪ tun? Wɔɔ mu pe nmɪ ni, sɪ n ta n kɪ kuntu?»

³ O ma ləri-ba o wɪ: «A dɪ jigɪ bwia a lagɪ a bwe abam, sɪ á ləri-ya á pa-nɪ. ⁴ Zan na miisi nɔɔna na wunɪ tun, ku yɪ We mu pe-o cwəɲə naa nabiinə mu?»

⁵ O na bwe-ba kuntu tun, ba maa wurɪ ba bwe daanɪ sɪ ba nii, ba na wú lər-o te tun. Ba laan ma wɪ: «Dɪbam na ləri dɪ wɪ, ku yɪ We mu, o laan wú bwe dɪbam nɪ, beɛ mu yɪ dɪ nan wu se Zan taanɪ dɪm? ⁶ Dɪ nan na wɪ, ku yɪ nabiinə mu pe-o cwəɲə, nɔɔna bam maama wú dɪlɪ dɪbam dɪ kandwa mu ba gu, beɲwaanɪ ba maama paɪ sɪ Zan yɪ We niɲoɲnu mu.» ⁷ Kuntu ɲwaanɪ ba ma ləri Zezi ba wɪ, ba yəri wulu na pe Zan cwəɲə tun.

⁸ Zezi laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Ku na yɪ kuntu, amu dɪ bá se sɪ a ta wulu na pe amu ni sɪ a taa tɔɲɪ tun.»

Nɔɔnu dɪ o gaari mumaɲa

(Matiyu 21:33-46, Marikɪ 12:1-12)

⁹ Zezi ma maɲɪ mumaɲa o bri nɔɔna bam o wɪ: «Nɔɔnu wudonɔ mu wurɪ. O ma zaɲɪ o ci gaari, yɪ o daari o jəri tweeru tɪlu yɪrɪ na yɪ

vinyə tun di wunu. O laan ma kwe nɔɔna o yagi da si ba taa tɔɔa, yi o daari o beeri o vu tuv kudoŋ o daani da. ¹⁰Tweeru tum biə gwərim maɔa ma yi. O ma tɔɔi o tintuɔɔnu si o vu nɔɔna balu na nii o gaari dum baɔa ni tun te, si ba ɛe o təri ba pa-o. Tintuɔɔnu wum na yi ba te tun, ba ma mag-o. Ba daari ba pa o viiri di ji-kuri. ¹¹Nɔɔnu wum daa ma tɔɔi o tintuɔɔnu wudoŋ. Ba ma magi wuntu di, yi ba twi-o zanzan. Ba ma pa o di viiri di ji-kuri. ¹²O daa ma tɔɔi tintuɔɔnu wudoŋ o ki kuni bitɔ. Ba ma ja wuntu di ba magi o yura ba kaari, yi ba zəl-o gaari dum wunu.

¹³Gaari dum tu wum laan ma buɔi o wi: «A nan wú ki ta mu? Amu na wú ki te tin, aá tɔɔi a titi bu wulu a na so-o tun mu. Ku ba dwe, baá ta kwari wuntu.» ¹⁴Nɔɔna bam na ne-o tun, ba ma bwe daani ba wi: «Mu gaari dum tu bu. Wuntu mu lagi o ba o taa te o ko wum wəenu tum. Pa-na dí gu-o, si dí daari dí taá te o wəenu tum.» ¹⁵Ba laan ma vaɔ-o ba ja nuɔi gaari dum wunu, yi ba mag-o ba gu.»

Zezi laan ma bwe-ba o wi: «Gaari dum tu laan wú ki nɔɔna bam kuntu ta mu? ¹⁶O maɔi si o ba o gu-ba mu, si o daari gaari dum o pa nɔɔna badonnə si ba taa niə.»

Nɔɔna bam na ni kuntu tun, ba ma ta ba wi: «We pa ku yi ki kuntu!»

¹⁷Zezi ma nii ba seeni yi o wi: «Ku na dai kuntu, bɛe mu yi ku pupuni We tɔɔn kum wunu ku wi:

«Kandwe dilu lwara na vin tun laan mu joori di ba di ji kandwe dilu na pai sɔɔɔ kum dana tun?»

¹⁸Nɔɔnu wulu maama na tu kandwe dintu baɔa ni tun wú cɛvugi o titi mu. Ku daari, wulu maama kandwe dum na tu o baɔa ni tun, di wú muri kuntu tu mu.»

¹⁹Zezi na tagi wəenu tum kuntu tun, Zwifə kaanum yigə tiinə di cullu karanyina tiinə ma lwari si o maɔi mumaɔi dum bam ɔwaani mu. Kuntu tun, ba ma kwaani ba lagi cwəɔɔ si ba ja-o lila. Ba maa wari, ba na kwari fɔvuni di nɔɔna bam tun ɔwaani.

Lampoo ɔwum taani

(*Matiyu 22:15-22, Mariki 12:13-17*)

²⁰Zwifə yigə tiinə bam dɛen ma yiri Zezi, si ba daa ta nii o na wú ta kulu tun. Ba ma lagi cwəɔɔ si ba bri ni o dwəɔɔ, si ba wani ba ja-o, si ba daari ba ki-o gɔvirma tu wum juɔa ni si o di o sariya. Ba ma li nɔɔna si ba vu Zezi te nuneeni ba yi nɔn-ɔvuna mu te, si ba laan kwaani ba ja-o di o taani dum.

²¹Bantu ma vu Zezi te ba bwe-o ba wi: «Karanyina, dí ye ni taani dilu nmu na yəni n te n bri nɔɔna tun yi

ciga mu. Nmu ba pɔɔri nɔɔna daani di n na ki-ba te tun. Nmu nan yɛni n bri nɔɔna We cwɛɔ ciga mu. ²² Dɛ lagɛ dɛ bwe dɛ nii, dɛbam cullu pɛ ni si dɛ ɔwɛ lampoo dɛ pa lɔɔv kum pa-farv wum na?»

²³ Zezi ma lwarɛ ba na ki ba swan yam did-o te tun, o ma ta di ba o wɛ: ²⁴ «Kwe-na sɛbu dalɛ á bri-nɛ. Dɛ jɛɔ wɔɔ nyinyɔɔv di o yiri mu di baɔa ni?»

Ba ma lɛr-o ba wɛ: «Kv yɛ pa-farv wum mu.»

²⁵ O laan ma ta di ba o wɛ: «Kv lamma. Á nan taá ɔwɛ kulv na yɛ pa-farv wum nyum tun á pa-o, si á daari á taá paɛ We kulv di na yɛ Dɛ nyum tun.»

²⁶ Zezi na tagɛ kuntu di ba tun, ba maa warɛ ba ja-o nɔɔna bam maama yigɛ ni di o na tagɛ kulv tun. O na lɛri-ba te tun sv-ba zanzan yɛ ba cum.

We-sɔɔɔ ɔwɛ na wɔ ta yɛ te tun (*Matiyu 22:23-33, Mariki 12:18-27*)

²⁷ Sadusian tiinɛ badonnɛ dɛen ma zaɔ ba vu Zezi te. Bantv zaasum mu bri si, nɔɔnv na tɛga, o daa bá joori o bi. ²⁸ Ba ma vu ba bwe-o ba wɛ: «Karanyina, Moyisi dɛen na pupɔni kulv o tiɔi o pa dɛbam tun, o bri si, nɔɔnv nu-bu na tɛga yɛ o daari kaani, yɛ ba na wv lɔɔv biɛ, tv wum curv mu maɔi si o di kaani

wum si ba want ba lv biɛ o nu-bu wulv na tɛɔi tun ɔwaani. ²⁹ Kuntu tun, nu-biɛ barpe mu ya wura. Ba didva ma di kaani yɛ o ti o daar-o, yɛ ba ba jɛɔ biɛ daani. ³⁰ Wulv na saɔi tun ma di kadɛm wum. ³¹ O di ma ti o daar-o. Batv-tu wum di daa ma di-o. Kv ma ki ba maama kuntu dɔɔ. Ba maama barpe ma ti, yɛ ba wv lɔɔv bu di kaani wum. ³² Ba maama na tɛɔi tun, kaani wum di laan ma ti. ³³ Kuntu tun, ba maama barpe na di kaani wum tun, ba laan na tu ba bi ba yaɔi tvɔni, bantv wɔɔ mu wɔ ta te kaani wum?»

³⁴ Zezi ma lɛri-ba o wɛ: «Kv na yɛ zum lɔɔv baɔa nɔn-biɛ mu, baara di kaana yɛ kaana di zvɔri banna. ³⁵ Kv daari, nɔɔna balv We na nii ni ba maɔi si ba bi ba yaɔi tvɔni si ba laan taa zvɔri Dɛ lv-dɔɔv kum ni tun, bantv bá di kaana, yɛ kaana di daa bá zv banna. ³⁶ Ba daa bá want ba ti, ba na wɔ ta nyɛ di We malesɛ sum tun ɔwaani. Ba yɛ We titi biɛ mu, di ba na bi ba yaɔi tvɔni tun. ³⁷ Kv nan na yɛ twa biim, Moyisi maɔi o bri ni nɔɔna wɔ sunɛ ba bi. O dɛen pupɔni maɔa kalv We na bri Dɛ titi did-o sabari puɔv kum wɔni yɛ Dɛ ta kulv tun. Moyisi ma bri si Yuutu Baɔa-We yɛ Abraham We, di Yizaki We, di Zakɔbi We mu. ³⁸ Kv bri si bantv daa ta jɛɔ ɔwɛ mu We tee ni, beɔwaani Baɔa-We yɛ naɔna We mu, si Dɛ dai twa

Wɛ. Wɛ yibiyɛ nɪ, nɔɔna maama jɪgɪ
ɲwɪa, dɪ balɔ na tɪgɪ tɪn dɪ.»

³⁹Wɛ cullu karanyɪna tiinɛ
badonnɛ na nɪ kuntɔ tɪn, ba ma
lɛrɪ ba wɪ: «Karanyɪna, n tagɪ
cɪga.» ⁴⁰Ba dɛɛn ma kwari sɪ ba
daa bwe-o taani.

**Krisi wɔm Wɛ na tɔɲɪ
tɪn yɪ Davidi Yuutu mu**

(*Matiyu 22:41-46, Mariki 12:35-37*)

⁴¹Zezi laan ma ta dɪ ba o wɪ:
«Nɔɔna yɛni ba wɪ, sɪ Krisi wɔm Wɛ
na tɔɲɪ tɪn yɪ Pɛ Davidi dwi tu mu.
Ku nan wó wanɪ ku taa yɪ kuntɔ
na? ⁴²Davidi tutɪ nan pɔpɔnɪ Wɛ
lɛɲ-ɲwɪ tɔnɔ kum wɔnɪ o wɪ:

«Yuutu Baɲa-Wɛ tagɪ dɪ a Yuutu
Dɪ wɪ:

Ba n jɛni a jazum nɪ,

⁴³sɪ aá kɪ nmɔ dɔna maama n
nɛ kuri nɪ sɪ n nɔ-ba nɪ
tɪga te.»

⁴⁴Kuntɔ tɪn, Davidi tutɪ na sunɪ o
bɛɲɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔɲɪ tɪn nɪ
o Yuutu tɪn, kuó kɪ ta mu sɪ o daa
joori o taa yɪ Davidi naa?»

**Zezi kaanɪ o karabiɛ sɪ ba yɪ
lwɛni cullu karanyɪna tiinɛ bam**
(*Matiyu 23:1-7, Mariki 12:38-40*)

⁴⁵Nɔn-kɔgɔ kum maama ta na
wura ku cɛgɪ o taani dɪm kuntɔ
tɪn, o ma ta dɪ o karabiɛ bam o

wɪ: ⁴⁶«Taá yɪrɪ-na á tutɪ dɪ cullu
karanyɪna tiinɛ bam. Bantu soe
sɪ ba taa zɔvɪ gwar-dɪdwaaru ba
beerɛ, sɪ nɔɔna taa nii-ba. Ba na ve
yaga, ba soe sɪ nɔɔna maama taa
tui ba zuli-ba. Ba na yɛni ba zɔ ba
Wɛ-di sun, ba ta lagɪ je-kamunnu
mu sɪ ba taa je yigɛ nɪ. Ba na ve
nɔɔnɔ sɔɲɔ sɪ ba dɪ candiɛ, ku yɪ
je-ɲɔɲa je mu ba lagɪ sɪ ba taa je
da. ⁴⁷Ba nan yɛni ba ganɪ kadɛnɛ
ba joɲɪ kulɔ maama ba na jɪgɪ tɪn.
Ba kwari ba kɪ Wɛ-lor-dɪdwaaru, sɪ
ku taa nyɪ nɪ ba yɪ nɔn-ɲɔna mu te.
Wɛ wó tiini Dɪ pa bantu na cam ku
ja gaalu.»

Kadɛm na pɛ Wɛ pɛɛrɪ te tɪn

(*Mariki 12:41-44*)

21 Zezi ta na wɔ
Wɛ-di-kamunu kum wɔnɪ
o bri nɔɔna bam kuntɔ tɪn, o ma
kwɛni o yuu wɛɛnɪ o nii je maama.
O ma na nadunɛ na ve ba dɪ ba
sɛbiɛ daka kalɔ na zɪgɪ da Wɛ
pɛɛra ɲwaanɪ tɪn wɔnɪ. ²O daa
ta ma na kadɛm wɔdɔɲ na tɔgɪ o
wura, o yɪ yinigɛ tu mu. Wɔntɔ ma
ja sɛbu dalɪ-balwa bale yiranɪ mu o
ja vu o dɪ daka kam wɔnɪ. ³Zezi na
nɛ kuntɔ tɪn, o ma ta o wɪ: «A lagɪ
a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, kadɛm
wɔntɔ na yɪ yinigɛ tu tɪn, o dɪ sɛbu
ku dwɛni balɔ maama na dɪ da
tɪn. ⁴Bantu maama lɪ ba daari mu.

Kadəm wum nan yi yinigə tu mu, yi o kwe kulv maama o na jigɪ sɪ o ma yəgi o ni-wɔdiu tun o dɪ da.»

Lɛɛrv na wó ba lɔgv baɲa te tun

(*Matiyu 24:1-28, Marikɪ 13:1-23*)

⁵Nɔɔna badonnə dɛɛn ma tɛ Wɛ-di-kamunu kum taani yi ba wɪ: «Nii-na kandwa yam ba na mɛ ba lɔ-ka tun na tiini ya lana te, yi ba ma pɛɛra yalv ba na pɛ Wɛ tun ba ma kɪ-ka lanyiranɪ.» Zezi ma ləri-ba o wɪ: ⁶«Kv na yi wənu tuntu á na nai tun, maɲa wó ba ba, sɪ ba dɪ tɪ maama tɪga nɪ. Kandwe daa bá danɪ didonɲ baɲa nɪ.»

⁷Ba ma bwe-o ba wɪ: «Karanyina, maɲa kɔɔ mu kuntu wonjo wó kɪ? Bɛɛ mu lagɪ kv kɪ maana kv brɪ dɪbam, sɪ dí lwarɪ nɪ wənu tuntu lagɪ tɪ kɪ?»

⁸Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Á fɔgɪ á cɪ á titɪ, sɪ á yi pa nɔɔna ganɪ abam. Nɔɔna zanzan wó ba abam te dɪ amv yɪrɪ, ba ta dɪ abam nɪ ba didva didva mu yi Krisi wum Wɛ na tunɪ tun, yi baá daari ba ganɪ abam ba wɪ, maɲa kam yiə. Á nan yi se á tɔgɪ bantv kwaga. ⁹Á wó ba á ni tigurə dɪ jara ɲwa. Á nan yi pa fuvni zv abam. Wənu tum kuntu maama maɲɪ sɪ tɪ da yigə tɪ kɪ mu, yi kv ta dai lɔgv tiim mumaɲa.»

¹⁰O daa ta ma ta dɪ ba o wɪ: «Dwi wó zanɪ dɪ kɪ jara dɪ dwi didonɲ, yi

tuv dɪ kv donɲ tuv wó zanɪ tɪ magɪ jara. ¹¹Tɪga ma wó sisinɪ zanzan. Kana dɪ wó ba ka taa wv je sidonnə nɪ, yi yawɪ-lonnu dɪ wó cɔgɪ nɔɔna zanzan. Wɛ wó pa wo-kinkagɪla yalv na brɪ Dɪ dam tun taa kɪ weyuu nɪ, yi fuvni wó ja nɔɔna ya ɲwaani.

¹²Kv na wó loori wənu tuntu kəm tun, nɔɔna wó ja abam dam ba pa á na yaara. Baá ja abam ba vu ba sanɪ ba Wɛ-di sum nakwa tee nɪ, yi ba kɪ abam puna digə nɪ. Baá ja abam ba pa á zɪgɪ pwa dɪ didɛɛra yigə nɪ, abam na tɔgɪ amv tun ɲwaani. ¹³Kv nan wó pa á na pwələ sɪ á brɪ-ba Wɛ cɪga kam. ¹⁴Taá ye-na kuntu ni nɪ, sɪ á pa á bɪcara kɪ dam. Á yi taá kɪ liə, dɪ á na wó ləri-ba tite sɪ á ma vrɪ á titɪ tun. ¹⁵Bɛɲwaani amv wó pa abam wubɔɲ-ɲvna dɪ á ni-taani, kvú pa á duna bá wani ba twani dɪ á na wó ta kulv tun. ¹⁶Abam titɪ kwə dɪ á niinə, dɪ á curru dɪ á cillonə wó ja abam ba kɪ didɛɛra juɲa nɪ, yi baá gv abam badonnə. ¹⁷Nɔɔna maama wó ta culɪ abam á na yi a nɔɔna tun ɲwaani. ¹⁸Baá kɪ abam kuntu, yi Wɛ ta wó ta nii á baɲa nɪ, yi á bá lagɪ á yuuywe sum didva titɪ dɪ á ga. ¹⁹Abam nan na kwaani á kɪ pu-dia á zɪgɪ kəɲkəɲ, á wó na ɲwia Wɛ tee nɪ.

²⁰Abam nan wó ba á na pamaɲna na gilimi Zeruzalem tuv kum maama ba pu. Á na nɛ kuntu, á laan wó lwarɪ nɪ maɲa kam yiə

si ba cɔgi-kv. ²¹Maŋa kam kuntv ni, abam balv na zuvri Zude ni tun maŋi si á kɪ lɪla á nuŋi á duri á beeri pweeru je á səgi da. Balv na wv tiv kum wvnti tun maŋi si á nuŋi lɪla. Balv dɪ na wv ba kari ni tun daa yi ve á zv tiv kum wv. ²²Beŋwaani maŋa kantv ni mv yaara maŋi si ya ba, We na wó vanti nɔɔna zwa tun ŋwaani, si kulv maama na pvpvni We tɔnɔ kum wvnti tun laan kɪ. ²³Kantv maŋa kam ni kvú tiini kv taa yi leerv dɪ kaana balv na jɪgi pwi tun, dɪ balv na jɪgi biə yi ba ŋɔgi yɪli tun. Yaara zanzan wó ba tiv kuntv dɪ kv nɔɔna maama baŋa ni, yi Baŋa-We wó kwe Dɪ bam ba yira ni. ²⁴Ba ma wó gv ba badonnə dɪ sv-zɔɔrv, yi ba daari ba ja ba badonnə ba vɔ ba ja vu gambeem dwi tiinə maama titari ni. Dwi-ge tiinə laan wó ba zv Zeruzalem tiv kum wv ba kari ba nɔni kv wəənu ba cɔga taan, si kv vu kv yi maŋa kalv We na pɛ-ba tun tiim.»

**Nabiin-bu wvm na wó
ba lvgv baŋa te tun**

*(Matiyu 24:29-35,42-44,
Mariki 13:24-37)*

²⁵«Maŋa wó ba si We pa wo-kunkagula yalv na bri Dɪ dam tun taa kɪ wia wvnti dɪ cana dɪ calicwi sim wvnti. Liə wó ja lvgv

baŋa dwi tiinə maama, yi ba wubvŋa vugimi dɪ ninw kum na bam na pɔgula dɪ sɔɔ zanzan tun ŋwaani. ²⁶Fvuni zanzan wó pa nɔɔna wubvŋa je ba na buŋi woŋo kulv na buni lvgv baŋa tun, beŋwaani weyuu wó sisinji kv pa wəənu tilv na wv weyuu ni tun maama vugimi daani.

²⁷Maŋa kam kuntv ni nɔɔna wó na Nabiin-bu wvm na maa buni lvgv baŋa. Oó ta wv kunkwəənu wvnti o buni dɪ dam, yi We paari-zulə wv o tee ni zanzan. ²⁸Á na ne si wəənu tum kuntv puli ti kia, si á zaŋi á zigi lanyirani á kwəni á yum weeni, beŋwaani maŋa kam twe si We vri abam Dɪ yagi.»

²⁹Zezi laan ma maŋi mumaja o bri-ba o wv: «Maani-na á nii kapvrv dɪ tweeru maama na yi te tun. ³⁰Á na ne ni tweeru wura ti kwi vɔɔrv, abam wai á lvari ni kv twe yade.

³¹Kv nan yi bidwi mv dɪ á na ne wəənu tilv a na tagi a bri abam tun na wura ti kia, si á lvari ni maŋa kam laan twe si We paari dum lagi dɪ ba nɔɔna titari ni. ³²A lagi a ta cɪga mv dɪ abam si, wəənu tuntv maama wó ba wura ti kia, yi zim nɔɔna bam ta wv tigi ba ti. ³³Weyuu dɪ tɪga wó ba ti ke, yi amv taani dum bá ke maŋa dɪ maŋa.

³⁴Á taá fɔgi á cv á titi, si á yi taá buŋi wudi-fwaaru dim naa sa-nyɔɔ wubvŋa, naa á taá jigi liə

dí á ñwíá wǎǎnu. Á na jígí wúbúǵa yantú dǒǵ, dǛ dílu amú Nábíin-bu wúm na wú ba tǔn wáí dí tui bídwí báǵa ní dí dǎrí abam,³⁵ ní cǐkú na jaaní varúm te tǔn. BǛǵwǎǎní dǛ dím kúntú wú ba lí nǒǒnú wúlu maama na wú lúǵu báǵa ní tǔn.³⁶ Kúntú tǔn, á taá yírí á títí maǵa maama, sí á taá loorí WǛ sí Dǐ pa abam dam, sí á wǎní á núnǵi yaara yǎlu maama na lagí ya ba tǔn wúní, sí á daarí á vú á zígí amú Nábíin-bu wúm yígǛ ní.»

³⁷ Zezí dǛǛn yǎní o wú WǛ di-kamunu kúm wúní dǛ maama o brí nǒǒna WǛ taaní dím. Tǐǵa na yǎní ka yí, o yǎní o núnǵi tú kúm wú o vú Olíví píu kúm seení o pǎní dǛ.³⁸ Kú daarí tǐǵa na yǎní ka púúrí, nǒǒna bam maama yǎní ba zǎǵí lǐla ba ve WǛ di-kamunu kúm, sí ba tǎa cǛǵi o taaní dím.

ZwífǛ yígǛ tiínǛ bam na kǐ ní sí ba ǵú Zezí te tǔn

(*Matíyú 26:1-5, 14-16, Maríkí 14:1-2, 10-11, Zǎn 11:45-53*)

22 Kú dǛǛn ǵǛ fun sí ZwífǛ bam dí ba candíǛ kalú yírí na yí Pakí tǔn. CandíǛ kam kúntú ní mu ba yǎní ba dí dípǛ dílu na ba jígí dabílí dí wúní tǔn.² Kaanúm yígǛ tiínǛ dí cullú karanyuna tiínǛ bam ma kwaaní ba lagí cwǎǵǛ, sí ba ja Zezí ba ǵú. Ba na kwǎrí fúwí

dí nǒǒna bam tǔn ñwǎǎní, ba yǎrí ba na wú kǐ te sí ba ja-o.

³ Sutaaní laan ma zu Zudási Yískǎrtíyó bícǎrí. Wúntú yí Zezí karabíǛ fúǵǛ-bale bam wú nǒǒnú dídwǎ mu.⁴ O ma vú kaanúm yígǛ tiínǛ dí WǛ di-kamunu kúm yúrúna yígǛ tiínǛ bam te sí ba baní ba níí, o na wú kǐ te o brí-ba cwǎǵǛ sí ba wǎní ba ja Zezí.⁵ Ba na ní kúntú tǔn, ba wú ma polí zanzǎn. Ba ma dí yǛlo ba maǵí daaní dí sǎbu ní.⁶ O ma sǛ. O laan ma beerí cwǎǵǛ sí o ja Zezí o kǐ ba jǐǵa ní, sí kǒǵo kúm yí zǎǵí kú lwǎrí.

Zezí na dí candíǛ wúdiu dí o karabíǛ bam te tǔn

(*Matíyú 26:17-29, Maríkí 14:12-25, 1 KorǛntí 11:23-25*)

⁷ Kú ma ba kú yí dǛ dílu ba na pulí sí ba dí dípǛ dílu na ba jígí dabílí dí wúní tǔn. DǛ dím kúntú ní ZwífǛ bam yǎní ba ǵú pí-balí mu ba ma dí Pakí candíǛ kam.⁸ Zezí ma lí PíyǛǛrí dí Zǎn yí o ta dí ba o wí: «Ve-na á kwe wǒǵo maama á pa díbam, sí dí ba dí dí Pakí candíǛ kam.»

⁹ Ba ma bwe-o ba wí: «Nmú lagí sí dí vú jǛǵǛ kǒǒ mu dí kwe jǛǵǛ kam?»

¹⁰ O ma lǎrí-ba o wí: «CǛǵi-na, á na ve á mǎa zúúrí túw kúm wú,

nɔɔnu wɔdon ɔ wɔ jeeri abam o na zuɔ kɔɔru dɔ na. Da-na o kwaga á vu á zu sɔɔ kɔɔ o na wɔ zu tun. ¹¹Á na zua, sɔ á ta dɔ sɔɔ kum tu nɔ: «Dí karanyɔna wɔ, dí ba dí bwe dí nii, digə kalu o na wɔ jəni da dɔ o karabiə bam sɔ ba di Paki candiə kam wɔdiu kum tun wɔ yən mu?» ¹²Oó brɔ abam weyuu digə, ka daga lanyɔrɔnɔ, yɔ ka jɔɔ wɔɔ kɔɔ maama dí na lagɔ tun ka wɔnɔ. Ve-na á kwe candiə kam wəənu tum á ti, sɔ dí laan ba.»

¹³Ba ma zaɔ ba vu, yɔ ba sunɔ ba na wɔɔ maama nɔ Zezi na maɔ o ta te tun. Ba ma kwe Paki candiə kam wɔdiu kum ba ti.

¹⁴Wɔdiu dim maɔ na yɔ tun, Zezi jəni dɔ o karabiə fugə-bale bam sɔ ba di wɔdiu kum. ¹⁵O laan ma ta dɔ ba o wɔ: «Amu ya tiini a lagɔ sɔ a di candiə kantɔ dɔ abam dɔ a wɔ maama, sɔ a laan daari a yaari. ¹⁶A nan lagɔ a ta abam sɔ, a daa bá di candiə kantɔ, sɔ ku taa ve maɔ kalu candiə kam kuntu kuri na wɔ vu ku kweeli We paari dum wɔnɔ tun.»

¹⁷Zezi na tagɔ kuntu o ti tun, o laan ma jɔɔ tweeru biə sana dɔ zuɔ, yɔ o kɔ We le ti ɔwaanɔ. O ma ta dɔ ba o wɔ: «Jɔɔ-na tintu á nyo á daari á pa daanɔ. ¹⁸A lagɔ a ta abam sɔ, ku na puli zɔm, a daa bá nyo wo-nyɔɔru tintu, sɔ ku taa ve

maɔ kalu We paari dum na wɔ ba nɔɔna titari nɔ tun.»

¹⁹Zezi laan ma kwe dɔɔ, yɔ o kɔ We le ti ɔwaanɔ. O ma daari o fɔ-dɔ o pa o karabiə bam yɔ o wɔ: «Amu yɔra yam mu tintu, a na lagɔ a kwe a pa abam ɔwaanɔ tun. Taá kɔ-na kuntu don, sɔ á taá ma guli a gulə.»

²⁰Ba na di ba ti tun, o daa ma kwe zuɔ dɔ ka wo-nyɔɔru o kɔ We le ti ɔwaanɔ o pa-ba, yɔ o wɔ: «Wo-nyɔɔru tintu brɔ sɔ We goni ni-duuri dɔdaanɔ nabiinə amu jana kam ɔwaanɔ. A jana kam lagɔ ka nuɔ ka duri abam ɔwaanɔ mu.

²¹Nan nii-na, nɔɔnu wɔɔ na lagɔ o yəgi-nɔ o pa nɔɔna tun tɔɔ o je dɔ amu o di yo seeni. ²²Ku nan fun mu sɔ amu Nabiin-bu wɔm ti, nɔ We na maɔ Dɔ lagɔ te tun. Ku nan za yɔ ləɔru mu ku pa nɔɔnu wɔɔ na wɔ yəgi-nɔ o pa tun.»

²³Ba na ni o na tagɔ kɔɔ tun, ba ma suɔ ba bwe daanɔ ba nii, bantu wɔnɔ wɔɔ mu wɔ wanɔ o kɔ kuntu.

Wɔɔ mu yɔ nɔn-kamunu?

(*Matiyu 20:25-28,*
19:28, Mariki 10:42-45)

²⁴Zezi karabiə bam dɔɔn magɔ kantɔɔ ku cɛ, sɔ ba nii bantu wɔnɔ wɔɔ mu yɔ kamunu o dwe ba maama. ²⁵Zezi ma ta dɔ ba o wɔ: «Ku na yɔ lɔɔ baɔa pwa, bantu

yəni ba te ba nɔɔna dɪ dam mu. Balu na di dam nɔɔna baŋa nɪ tun, nɔɔna bam daa ta yəni ba bə-ba ba wɪ: «Lanyiran-kərə» mu. ²⁶ Abam nan wu maŋɪ sɪ á taá yɪ kuntu doŋ. Wulu na yɪ nɔn-kamunu abam wɔni tun maŋɪ sɪ o ji nɪ á nyaani mu te. Wulu dɪ na yɪ abam yuutu tun maŋɪ sɪ o ji nɪ á tuntɔŋɔ mu te. ²⁷ Wulu na jəni sɪ o di wɔdiu tun, dɪ wulu na kwe wɔdiu kum o ja ba o pa-o tun, bantɔ wɔɔ mu yɪ kamunu? Ku dai wulu na jəni sɪ o di tun mu na? Ku nan na yɪ amu, a wu abam wɔni yɪ a kɪ nɪnɛni wulu na yɪ á tuntɔŋɔ tun mu te.

²⁸ Abam nan yɪ balu na tɔŋɪ dɪ amu a cam maama wɔni, yɪ á wu yagɪ a tɔŋɪ. ²⁹ Aá pa abam tɔŋɪ á di paari, nɪ a Ko Wɛ na pɛ sɪ a di paari te tun. ³⁰ Kuntu tun, á wú ba á zɔ a paari dɪm wu, yɪ á tɔŋɪ dɪ amu á jəni á di ywəni. Á wú ba á jəni paari jangwaanɔ tun baŋa nɪ, sɪ á di Yisrayɛlɪ dwi tiinə kuri fugə-bale bam taani.»

Zezi na wuuri o bri Pɛyɛri na wú vɪ-o te tun

*(Matiyu 26:31-35, Mariki
14:27-31, Zan 13:36-38)*

³¹ Zezi laan ma ta dɪ Simɔn Pɛyɛri o wɪ: «Simɔn, Simɔn, sɔtaani sunɪ dɪ na cwəŋə sɪ dɪ maŋɪ abam dɪ nii, nɪ nɔɔnɔ na caari mɪna te tun.

³² Amu nan loori Wɛ a pa nmu, sɪ n kɪ n wu-dɪdɔa dɪ amu sɪ n yɪ yagɪ-nɪ. Nmu nan na tusi, yɪ n wubɔŋa na joori ya tɔŋɪ amu, sɪ n pa n ko-biə fɔŋɪ ba zɪŋɪ kəŋkəŋ.»

³³ Pɛyɛri laan ma ta dɪd-o o wɪ: «A Yuutu, ba na lagɪ ba kɪ amu dɪ nmu puna digə nɪ, naa ba na lagɪ ba gu dɪbam, a ta bá se sɪ a joori nmu kwaga nɪ.»

³⁴ Zezi ma lər-o o wɪ: «Pɛyɛri, a lagɪ a ta nmu sɪ, ku na wú loori sɪ cibwɔ keeri zum tɪ-bra-pura nɪ tun, nmu wú fu kuni bitɔ nɪ n yəri amu.»

Zezi na tagɪ dɪ o karabiə sɪ ba ti ba yigə te tun

³⁵ O laan ma ta dɪ ba maama o wɪ: «A daama na tɔŋɪ abam sɪ á tɔlɪ á tɔlɪ Wɛ kwərə kam yɪ á ba jigɪ səbiə gan-lɔŋɔdɪ dɪ tampɔŋɔ dɪ natra tun, wɔŋo muri abam na?»

Ba ma ləri ba wɪ: «Awo, dɪ wu ge kulɔkulɔ.»

³⁶ O ma ta dɪ ba o wɪ: «Ku daari lele kuntɔ, wulu na jigɪ səbiə gan-lɔŋɔdɪ tun, kuntɔ tu maŋɪ sɪ o kwe-dɪ mu. Wulu dɪ na jigɪ tampɔŋɔ tun maŋɪ sɪ o kwe-ku mu. Wulu maama na ba jigɪ su-lɔŋɔ tun, kuntɔ tu maŋɪ sɪ o kwe o gɔɔ mu o yəŋi o ma yəŋi su-lɔŋɔ. ³⁷ Amu nan lagɪ a ta abam sɪ, kulɔ na pupɔni Wɛ tɔnɔ kum wɔni amu ŋwaanɪ tun maŋɪ sɪ ku kɪ, dɪ ku na wɪ:

«Ba wəl-o dɪ nɔn-balwaaru mu».

Kuntu na pupuni Wɛ tɔnɔ kum wuni amv ɲwaani tun laan wó kɪ lele.»

³⁸ Zezi karabiə bam ma ta did-o ba wi: «Dí Yuutu, nii su-lwaanv tile mu dí jiga.»

O ma ləri-ba o wi: «Yagi-na sɪ kv maɲɪ.»

Zezi na tiini o loori o Ko Wɛ te tun
(*Matiyu 26:36-46, Mariki 14:32-42*)

³⁹ Zezi dɛɛn ma nuɲi tuv kum wuni o vu Olivi piu kum seeni, nɪ o na yəni o kɪ te tun. O karabiə bam dɪ ma tɔg-o ba vu. ⁴⁰ Ba na yi jəgə kalv ba na maa ve tɪn, Zezi ma ta dɪ ba o wi: «Á taá loori Wɛ, sɪ á yɪ tu maɲum dum maɲa nɪ.»

⁴¹ O laan ma fɔɔɪ ba tee nɪ o vu o zɪgɪ daa nɪ, kv maɲɪ nɔɔnv na wó dɔlv kandwɛ yɪ dɪ yi mɛ tun. O ma kuni doonə o loori Wɛ o wi: ⁴² «A Ko, nmv na sɛ, sɪ n pa cam dɪlv na lagɪ dɪ ba amv baɲa nɪ tun kɛ. Nan kɪ kulv na tɔgɪ nmv wubuɲa tun, sɪ yɪ kɪ amv wubuɲa na lagɪ kulv tun.» ⁴³ O na loori Wɛ kuntv tun, Wɛ maleka ma nuɲi weyuu ka ba o te, yɪ ka wəl-o dɪ dam. ⁴⁴ O wu na tiini kv cɔgɪ zanzan tun ma pa o tiini o loori Wɛ dɪ o wu maama. O luluɲu ma ji nɛɛɛnɪ jana te, yɪ kv luri tɪga nɪ.

⁴⁵ O na loori Wɛ o ti tun, o ma zaɲɪ o joori o vu o karabiə bam te. O ma

na sɪ ba tigi ba dɔa wu-cɔgɔ kum ɲwaani. ⁴⁶ O ma ta dɪ ba o wi: «Bɛɛ mu yɪ á dɔa? Zaɲɪ-na sɪ á taá loori Wɛ, sɪ á yɪ tu maɲum dum maɲa nɪ.»

Ba na jaani Zezi te tun

(*Matiyu 26:47-56, Mariki 14:43-50, Zan 18:3-11*)

⁴⁷ Zezi ta na wura o ɲɔɔnɪ kuntv tun, nɔn-kɔgɔ laan ma ba kv yɪ o te. Zudastɪ wulv na yɪ o karabiə fugə-bale bam wu didva tɪn ma tɔgɪ ba yigə. O ma fɔɔɪ o yɪ Zezi te sɪ o kukwər-o. ⁴⁸ Zezi ma ta did-o o wi: «Zudastɪ, nmv tu sɪ n pa ba ja amv Nabiin-bu wum, yɪ n ta lagɪ n kukwəri-nɪ mu na?»

⁴⁹ Zezi karabiə balv na wu o tee nɪ tun ma na kv na lagɪ kv kɪ-o te tun. Ba ma bwe-o ba wi: «Dí Yuutu, dí lɪ dí su-lwaanv tɪm dí zagɪ-ba na?» ⁵⁰ Ba wu didva ma lɪ o sugv kum o ma zagɪ kaanum yuutu wum tuntɔɲnv jazum zwɛ o go. ⁵¹ Zezi na nɛ kuntv tun, o ma ta dɪ ba o wi: «Yagi-na». O ma vu o dwe nɔɔnv wum zwɛ dum, yɪ dɪ je, dɪ joori dɪ yɪ dɪ ya na yɪ te tun.

⁵² O ma daartɪ o ta dɪ kaanum yigə tiinə bam dɪ Wɛ-di-kamunu kum yɪrɪna bam yigə tiinə dɪ nakwa bam, ba na tu sɪ ba ja-o tɪn, o wi: «Abam na kwe su-lwaanv dɪ da-lwaanv á ba sɪ á ja amv tun, a yɪ ɲwunv mu na?» ⁵³ De maama a yəni

a wu abam tee ni We-di-kamunu kum wuni, yi á wu jaani amv. Ku nan na yi te tun, maɲa kam laan yiə si á kɪ á wubɔŋa na laɣi kulu tun, beɲwaani maɲa mu yiə si lim pe joŋi dam.»

Pɪyɛɛɪ na suni o vin Zezi te tun

(*Matiyu 26:57-58,69-75,*

Mariki 14:53-54,66-72,

Zan 18:12-18,25-27)

⁵⁴Ba laan ma ja Zezi, yi ba ja-o ba ke. Pɪyɛɛɪ ma dali o tɔɣi ba kwaga o da o vu. Ba ma vu ba yi kaanum yuutu wum sɔŋɔ. ⁵⁵Ba ma dwe mini ba tiŋi sɔŋɔ kum titari ni. Nɔɔna bam ma vu ba je ba weeri mini dum. Pɪyɛɛɪ di ma tɔɣi o vu o jəni ba wuni. ⁵⁶O na tɔɣi o je mini dum yigə ni kuntu tun, sɔŋɔ kum tuntɔŋ-kana kadoŋ ma yɔɔɪ o nii o yibiyə ni, yi o wi: «Nɔɔnu wuntu di tɔɣi o wu Zezi tee ni mu.»

⁵⁷Pɪyɛɛɪ ma fu yi o wi: «Kaani, a yər-o.»

⁵⁸Ku na kɪ fun tun, nɔɔnu wudoŋ di daa ma na-o, yi o wi: «Nmu tɔɣi n yi Zezi kɔɔ kum nɔɔnu didva mu.»

Pɪyɛɛɪ ma ləri nɔɔnu wum o wi: «A tɔɣi a dai ba wu nɔɔnu.»

⁵⁹Ku daa na kɪ fun nɪnɛni luu didva tun, nɔɔnu wudoŋ di daa ma ta o wi: «Nɔɔnu wuntu suni o tɔɣi did-o mu. O di yi Galile tu mu.»

⁶⁰Pɪyɛɛɪ ma ləri o wi: «Baaru, a yəri n taani dum kuri.» O ta na wura o ŋɔɔni kuntu tun, cibwɔ ma da ku keeri.

⁶¹Dí Yuutu Zezi laan ma pipiri o yɔɔɪ Pɪyɛɛɪ o nii. Pɪyɛɛɪ ma guli Zezi ya na tagi kulu did-o o wi: «Ku na wó loori si cibwɔ keeri zɔm ti-bra-pura ni tun, nmu wó fu kuni bitɔ ni n yəri amv.» ⁶²O na guli kuntu tun, o laan ma nuŋi, yi o tiini o keeri zanzan.

Ba na mwan Zezi

yi ba mag-o te tun

(*Matiyu 26:67-68, Mariki 14:65)*

⁶³Nɔɔna balu dɛen na yiri Zezi tun maa yáal-o ba mwan-o, yi ba kwəri ba mag-o. ⁶⁴Ba ma kwe gɔɔ ba ma kwəli o yiə, yi ba daari ba mag-o. Ba maa wi: «Lwari n bri dɪbam wulu na magi-m tun.» ⁶⁵Ba ta maa ŋɔɔni wəenu dwi dwi ba ma cɔɣi o yuu, yi ba twi-o zanzan.

Zwifə nakwa na di

Zezi taani te tun

(*Matiyu 26:59-66, Mariki*

14:55-64, Zan 18:19-24)

⁶⁶Tiga na puuri tun, Zwifə bam nakwa kɔɔ kum maama ma la daani, di ba kaanum yigə tiinə bam di ba cullu karanyina tiinə maama.

Ba laan ma pa Zezi nuŋi o vu taani dum dim jəgə o zigi ba yigə ni. ⁶⁷ Ba ma ta did-o ba wɪ: «Nmɔ na suni n yɪ Kɪsi wum Wɛ na maŋi sɪ Dɪ tuŋi Dɪ pa dɪbam tun, sɪ n ta.»

Zezi ma ləri-ba o wɪ: «A na tagɪ kuntu a bɪ abam, á ta bá se a ni. ⁶⁸ A nan daa na bwe abam taani dɪ, abam bá se sɪ á ləri á pa-nɪ. ⁶⁹ Ku na puli lele kuntu, amɔ Nabiin-bu wum wú vu a jəni Dam-Paŋwa Tu Baŋa-Wɛ jazum nɪ a da a di paari.»

⁷⁰ Ba maama laan ma bwe-o ba wɪ: «Kuntu tun, nmɔ nan suni n yɪ Wɛ Bu wum mu na?»

Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Mu abam na wɪ te tun.»

⁷¹ Ba laan ma ŋɔɔni daani ba wɪ: «Dɪbam tutɪ laan mu ni o kwərə kam na bɪ o tutɪ cɔgum. Dí daa ba lagɪ maana tiinə sɪ ba ŋɔɔni o taani dum.»

Pilatɪ na bwe Zezi taani te tun

(*Matiyu 27:1-2,11-26, Mariki 15:1-15, Zan 18:28—19:16*)

23 Zwifə bam nakwa kɔgɔ kum maama deen ma zaŋi ba ja Zezi ba ja vu guvirma tu Pilatɪ te. ² Ba ma suŋi sɪ ba fɔ vwan ba pa-o, yɪ ba wɪ: «Dɪbam ne nɔɔnu wuntu mu o jigɪ dí tu kum nɔɔna bam o gana sɪ ba tusi. O te-ba o wɪ, ba yɪ taa lai lampoo ba pa guvirma. O maa kwəri o bɪ o tutɪ

nɪ wum mu yɪ Kɪsi, ku na lagɪ ku ta nɪ pe tun.»

³ Pilatɪ na ni kuntu tun, o ma bwe-o o wɪ: «Nmɔ mu yɪ Zwifə bam pe wum na?»

Zezi ma lər-o o wɪ: «Mu ka da n taga.»

⁴ Pilatɪ ma ta dɪ kaanum yigə tiinə bam dɪ nɔn-kɔgɔ kum maama o wɪ: «Amɔ wu ne nɔɔnu wuntu na kɪ kulɔ o cɔgɪ tun, sɪ dí di o taani.»

⁵ Ba ma tiini ba ŋɔɔni taani dum, yɪ ba kwaana ba te ba wɪ: «O nan yəni o tulɪ Zude tunɪ dum maama, o bɪ nɔɔna bam sɪ ba yɪ taa se ba tu kum didɛera ni. O deen puli o kɪ kuntu doŋ Galile nɪ mu, yɪ o laan yɪ yo seeni.»

⁶ Pilatɪ na ni kuntu tun, o ma bwe-ba sɪ o nii, nɔɔnu wum yɪ Galile tu mu na? ⁷ O na tu o lwari nɪ Zezi nuŋi tu kulɔ Erɔdɪ na te tun, o ma pa ba ja-o ba vu wuntu te sɪ o di taani dum, beŋwaani Erɔdɪ dɪ tɔgɪ o wu Zeruzalem nɪ maŋa kam kuntu nɪ.

⁸ Erɔdɪ na ne Zezi tun, o maa jigɪ wupolo zanzan, beŋwaani o ya maŋi o ni o ŋwa, yɪ o tiini o lagɪ sɪ o na-o. O maa lagɪ sɪ o nii Zezi wú kɪ wo-kunkagɪli o bɪ-o na. ⁹ O ma kwaani o bwe-o wəenu zanzan. Zezi ma wu se o lər-o kulɔkulɔ. ¹⁰ Kaanum yigə tiinə dɪ cullu karanyina tiinə bam maa tɔgɪ ba zigi da, yɪ ba tiini ba ŋɔɔni

taani dum di baari si ba ma di-o.

¹¹ Erɔdi di o pamaɲna bam laan ma gooni Zezi zanzan. Ba pa o zu paari goɔ si ba ma mwan-o, yi Erɔdi laan pa o joori o vu Pilati te. ¹² Dintu de dum ni Erɔdi di Pilati laan di ciloɲo mu daani, yi ba deen ya culi daani mu.

¹³ Pilati ma pa kaanum yigɛ tiinɛ bam di nakwa bam di nɔɔna bam maama la daani o tee ni. ¹⁴ O ma ta di ba o wi: «Abam na saɲi nɔɔnu wuntu amu tee ni tun, yi á te á wi, o yi wulu na ganí á tuw kum nɔɔna bam o pa ba tusi tun, kuntu mu a nan bwe-o abam yibiyɛ ni si a nii, yi a wu ne kulu o na ki o cɔgi yi abam ja-o ku ɲwaani tun. ¹⁵ Erɔdi di wu ne kulu o na cɔgi tun. Mu ku kuri o pe o joori o ba dɔbam te. Á taá ye si kulukulu tɛrɛ ku na wó pa ba ja-o ba gu tun. ¹⁶ Kuntu ɲwaani aá pa ba mag-o di balaari mu, yi ba daar-o ba yagi.»

[¹⁷ Paki candiɛ kam maɲa na yɛni ka ba yi, Pilati maɲi si o li ba punu didua mu o yagi si o viiri.]

¹⁸ Nɔn-kɔgo kum maama ma ki daani ba kaasi di kwɛr-de ba wi: «Ku na yi nɔɔnu wuntu, ja-o n gu, si n daari n li Barabasi n pa dɔbam.»

¹⁹ Barabasi yi wulu ba deen na ki puna digɛ ni, o na ki jara di ba tuw kum didɛera yi o gu nɔɔna tun ɲwaani mu.

²⁰ Pilati na lagi si o li Zezi o yagi tun ɲwaani, o daa ma ta di nɔɔna bam si ba se si o yagi Zezi. ²¹ Ba ma daa ta vun, yi ba tiini ba kaasi baɲa baɲa ba wi: «Pa-o tuun-dagara baɲa ni n gu. Pa-o tuun-dagara baɲa ni n gu.»

²² O daa ta ma ta di ba o ki butɔ o wi: «Bɛ wo-lɔɲɔ mu o kia? A wu ne kulu o na ki o cɔgi pa ku maɲi si dí gu-o tun. Kuntu tun, aá pa ba mag-o, yi a daari a yag-o.»

²³ Ba daa ta maa tiini ba kwaana ba kaasi di kwɛr-de, yi ba te di baari ba wi: «N maɲi si n pa-o dagara baɲa ni mu n gu.» Ba na tiini ba ɲɔɔni di kwɛr-de tun, ²⁴ ku ma pa Pilati se si o ki kulu ba na lagi tun. ²⁵ O ma pa ni si ba li Barabasi wulu ba na lagi si o yagi o pa-ba tun. Wuntu mu yi wulu ba ya na jaani ba ki puna digɛ ni, o na ki jara di ba tuw kum didɛera yi o gu nɔɔnu tun ɲwaani. Pilati ma daari o ki Zezi pamaɲna juɲa ni, si ba ki-o ni kɔgo kum wubuɲa na lagi te tun.

Ba na jaani Zezi ba vu ba pa tuun-dagara baɲa ni te tun

(Matiyu 27:32-56, Mariki 15:21-41, Zan 19:17-30)

²⁶ Pamaɲna bam laan ma ja Zezi ba maa kea. Nɔɔna bam maama maa tɔga. Ba na maa ve tun, ba

ma jeeri nɔɔnu wudonɔ, o yiri mu Simɔn. O nuɔi Sireeni mu. O deen ya nuɔi gaa mu o ba o yi tu wuni o maa kea. Pamaɔna bam ma ja-o, yi ba pa o zuɔi dagara kam o bakali ni o tɔɔi Zezi kwaga.

²⁷ Zeruzalem kɔ-fɔrɔ deen maa tɔɔi Zezi kwaga. Kaana di maa tɔɔi ba wura, yi ba keerɔ ba fri ba titi o ɔɔwaani. ²⁸ Zezi ma pipiri o nii-ba yi o wi: «Zeruzalem kaana-ba, yi taá keeri-na amu ɔɔwaani. Á za taá keeri á titi di á biɔ ɔɔwaani. ²⁹ Beɔɔwaani maɔa wɔ ba ka yi, yi baá ta wi: «Kaani wulu maama na yi ka-dugu tun yi yu-yonɔ tu mu. Wulu na maɔi o wu lugi bu si o pa o ɔɔɔi yili tun jigi yu-yonɔ zanzan.» ³⁰ Yaara yam kuntu maɔa na yiɔ, nɔɔna wɔ loori pweeru si ti tu ba baɔa ni, yi ba loori pu-kum si ti kweli-ba. ³¹ Taá nii-na, da-lɔa na jigi mini ka di tuntu tun, ku laan na yi da-kura, kaá ki ta?»

³² Ba deen ma ja nɔn-balwaaru tile ba vu si ba weli di Zezi ba gu. ³³ Ba ma vu ba yi jɔgɔ kalu yiri na yi Yukol-pua piu tun. Ba laan ma ja Zezi ba pa dagara kam baɔa ni. Ba ma ja nɔn-balwaaru tum di, ba pa dagari sidonnɔ baɔa ni. Ba ma cwi didva Zezi jazum ni. Wuwum maa wu o jagwiɔ ni. ³⁴ Ba na pagi Zezi dagara kam baɔa ni kuntu tun, o ma

loori We o wi: «A Ko, yagi n ma n ce-ba, si ba yeri wonɔ kulɔ ba na ki tun.»

Pamaɔna bam na lagi ba maɔi o gwaaru tum tun, ba tagi jɔrɔ mu ba ma maɔi-ti.

³⁵ Nɔn-kɔgɔ kum maa zigi da ba niɔ. Zwifɔ bam nakwa bam ma ki-o caviura, yi ba mwana ba wi: «O yɔni o vri nɔɔna ɔɔwia. O na suni o yi Krisi wum We na kuri tun, si o vri o titi ɔɔwia si di nii.»

³⁶ Pamaɔna bam di maa mwan-o, yi ba jigi sa-nywana ba suni o yigɔ ni. ³⁷ Ba maa wi: «Nmu na suni n yi Zwifɔ bam pe, si n vri n titi ɔɔwia si di nii.» ³⁸ Ba deen ya pupuni tɔnɔ ba tani-ku daa kam yira ni o yuu baɔa ni, yi ku wi:

«Wuntu yi Zwifɔ bam pe mu.»

³⁹ Nɔn-balwaaru tilu ba na pagi di Zezi tun didva maa jigi Zezi o twia yi o wi: «Ku dai nmu mu yi Krisi wum We na tɔɔi tun na? Nan vri n titi ɔɔwia, si n daari n vri dibam di n weli da.»

⁴⁰ Nɔn-balɔrɔ kudonɔ kum ma kaani kukum kum ku wi: «Nmu ba kwari We fuvuni na? Ba lagi ba gu dibam maama mu. ⁴¹ Ku na yi dibam, dibam tɔvuni diɔ maɔi, beɔɔwaani kɔm-balwaaru tilu di na ki tun, ku maɔi si di ti mu. Ku nan na yi nɔɔnu wuntu, o wu ki

kulukulu o cɔgi.» ⁴²O ma daari o ta di Zezi o wi: «Nmu na tu n ba n joŋi n paari dum, si n guli a gulə.»

⁴³Zezi ma lər-o o wi: «A lagi a ta ciga di nmu si, nmu wó jəni di amu We-sɔŋɔ kum ni zum de dum ni.»

⁴⁴Ku ma vu ku yi maŋa kam we na tu di yi yupari baŋa tun. Lugu kum maama ma ji lim taan, si ku vu ku yi luu batɔ. ⁴⁵Wia kam daa ba jigɔ pooni. Gɔɔ kulɔ ba na ləgə ba ma ci We-di-laa kam tun ma kaari bule.

⁴⁶Zezi laan ma kaasi di kwər-dia o wi: «Amu Ko, a kwe a joro a kɔ nmu juŋa ni.» O na tagi kuntu tun, o ma daari o ti.

⁴⁷Pamaŋa bam yigə tu wum na ne kulɔ na kɔ tun, o ma tee We yi o wi: «Ku yi ciga pween. Nɔɔnu wuntu suni o yi nɔn-ŋum mu.»

⁴⁸Kɔɔ kulɔ maama na tu si ku nii kəm dum tun ma suni ba na ku na kɔ te tun. Ba na ma joori sɔŋɔ tun, ba maa fri ba titi ba veə, ba wu na cɔgi tun ŋwaani. ⁴⁹Ku daari balɔ maama na maŋi ba ye-o tun di kaana balɔ ya na tɔgi did-o ba nuŋi Galile ba ba tun maa zigɔ daa ni ba niə.

Ba na kɔ Zezi bɔɔni wuni te tun

(*Matiyu 27:57-61, Mariki 15:42-47, Zan 19:38-42*)

⁵⁰⁻⁵¹Nɔɔnu wudoŋ deen mu wura, o yiri mu Zuzefu. O nuŋi Zwifə tu kudon mu, ku yiri mu Arimati. O maa yi Zwifə bam nakwa kɔɔ kum nɔɔnu didua mu. O ma kwəri o yi nɔn-ŋum, yi o tɔgi We di ciga. Ba kɔɔ kum ya na kɔ ni daani si ba ja Zezi tun, o wu se ba na buŋi si ba kɔ-o kulɔ tun. O maa jigɔ tuna si We paari dum wó ba nɔɔna titari ni. ⁵²O ma zaŋi o vu Pilati te, o loori cwəŋə si o vu pari Zezi yira yam o kɔ. ⁵³Pilati na se tun, Zuzefu ma vu o pari Zezi dagara kam yuu ni. Ba ma kwe gar-jali ba ma pipir-o, yi ba daari ba ja-o ba vu ba kɔ piu bɔɔni wuni. Duntu yi bɔɔni dilu ba deen na lugi-di piu yira ni yi ba maŋi ba wu kɔ nɔɔnu da tun.

⁵⁴De dum Zuzefu na kɔ kuntu tun maa yi de dilu Zwifə bam na maŋi si ba ti ba yigə ba siun de dum ŋwaani tun. Tɔga na yi, ba siun de dum puli mu.

⁵⁵ Kaana balu ya na tɔɔɔ dɪ Zezi ba nuɔi Galile tun deen ma da Zuzefu kwaga, ba vu ba na bɔɔɔɔ dɪ ba na tiɔi Zezi te tun. ⁵⁶ Ba na ne kuntu tun, ba ma joori ba vu sɔɔɔ. Ba ma vu ba lagɪ tralia nwi dwi dwi, si ba ma turi Zezi yira yam. Ba siun de dɪm nɪ ba ma sin dɪ ba tituɔa yam nɪ We cullu na bri te tun.

Zezi na bi o yaɔi tuvɔɔ te tun

(Matiyu 28:1-10, Mariki 16:1-8, Zan 20:1-10)

24 De dilu na saɔi siun de dɪm tun, kaana bam ma zaɔi ba go tɔga ba vu yibeeli dɪm jɔgɔ kam. Ba ma jɔɔi tralia nwi silu ba na lagɪ ba ma turi Zezi yira yam tun. ² Ba na yi jɔgɔ kam tun, ba ma na kandwe dilu ya na pɪ bɔɔɔɔ dɪm ni tun bibili dɪ tigi daa nɪ. ³ Ba ma vu ba zu bɔɔɔɔ dɪm wu. Ba wu ne dɪ Yuutu Zezi da. ⁴ Ba wubuɔa ma vugimi, yi ba yɔri ba na wɔ buɔi kulu. Ba na zɔɔi da kuntu tun, nɔɔna bale ma da ba nuɔi ba zɔɔi ba tee nɪ, yi ba zu gwaaru ti nyunt pugu pugu. ⁵ Fuvɔɔ ma ja kaana bam. Ba ma cɔɔli ba yum tɔga nɪ. Nɔɔna bam laan ma ta dɪ ba ba wi: «Beɔwaani mu á kari á beeri wulu na ɔwi tun twa wonɪ? ⁶ O nan tɔri yo. O joori o bi. Guli-na kulu o deen na tagɪ dɪ abam maɔa kalu o ta na wu Galile nɪ tun, ⁷ yi o ta o wi, ba maɔi si ba ja wum

Nabiin-bu ba kɪ nɔn-balwaaru juɔa nɪ, si ba pa-o tuvɔn-dagara baɔa nɪ ba gu, si o laan joori o bi da yaɔ de nɪ.»

⁸ Nɔɔna bam na tagɪ kuntu tun, kaana bam laan ma guli Zezi ya na tagɪ kulu dɪ ba tun.

⁹ Ba ma zaɔi yibeeli dɪm jɔgɔ kam nɪ, ba joori ba vu ba ta dɪ Zezi karabiɔ fugɔ-dɪdɪa kam dɪ balu maama na tɔɔɔ ba wura tun.

¹⁰ Kaana bam kuntu mu yi Mari wulu na nuɔi Magɪdala, dɪ Zanni, dɪ Mari wulu na yi Zakɪ nu tun, ku wɔli dɪ kaana balu na tɔɔɔ dɪ ba tun. Bantu maama maa wura ba te kulu na kɪ tun ba bri Zezi karabiɔ fugɔ-dɪdɪa kam.

¹¹ Nɔɔna bam na ni tun, ba ma wu pe kaana bam taani dɪm ja kuri, yi ba wu se ba ni. ¹² Ku daari Pɪyeeri ma zaɔi lula o duri o vu yibeeli dɪm jɔgɔ kam si o nii. O na yi da tun, o ma tiiri o nii bɔɔɔɔ dɪm wonɪ, yi o na garyiɔ yam yurani na tigi da. O ma joori o viiri, yi ku kɪ-o yɔɔu dɪ kulu na kɪ tun.

Zezi na bri o tutɪ nɔɔna bale te tun

(Mariki 16:12-13)

¹³ Duntu de dɪm nɪ mu Zezi karabiɔ bam bale wu cwɔɔɔ nɪ ba maa ve tuv kudoɔ, ku yuri mu Emayusi. Tu kum kuntu yi nuneeni kilometra fugɔ-dɪdɪa mu dɪ

Zeruzalem. ¹⁴ Ba na maa ve tun, ba maa ɲɔɔna kulu maama na ki tun ba vea. ¹⁵ Ba na ɲɔɔni yi ba bwe daani kuntu tun, Zezi tuti ma tu ba wuni o togi di ba o vea. ¹⁶ Ba na togi daani kuntu tun, ba yia ma pugimi yi ba wu lwar-o. ¹⁷ Zezi ma bwe-ba o wi: «Bee woŋo mu abam jigi á ɲɔɔni á vea?»

Ba na ni kuntu tun, ba ma zigi yi ba yigə nywani. ¹⁸ Ba didua yiri mu Klupasi. O ma ləri Zezi o wi: «Nɔɔna balu maama na zuuri Zeruzalem ni tun maŋi ba lwar wo-kamunnu tulu na ki da lele kuntu tun. Bee nan mu kia, yi nmu yirani wu ni?» ¹⁹ O ma bwe-ba o wi: «Bee wəenu mu tuntu?»

Ba ma ləri ba wi: «Ku yi kulu na ki Nazareti tu Zezi tun mu. O yi We nijonnu mu, yi o kikiə di o ni-taani maama jigi dam. We tuti bri si ku yi ciga mu, yi nɔɔna maama di na kuntu. ²⁰ Dɔbam kaanum yigə tiinə bam di di tuw kum nakwa bam ma ja-o, ba vu ba pa ba di o taani si ku ji tuvni. Ba laan ma pa pamaŋna bam ja Zezi ba vu ba pa tuvn-dagara yuu ni ba gu. ²¹ Dɔbam nan ya jigi tuna, si wuntu mu yi wulu na lagi o vri Yisrayeli dwi tiinə bam o yagi tun. Di kuntu maama, zum mu jigi da yatə woŋo kuntu na ki tun. ²² Kulu na wəli da tun, dɔbam kɔgɔ kum kaana badonnə ve o yibeeli dum jəgə kam

ba na kulu na sɔɔri dɔbam yira. Ba ya ve tituti mu, ²³ yi ba wu ne o yira yam da. Ba ma joori ba ba, ba ta di dɔbam ni ba ne wo-kunkagili mu. Ba ma na We malesi, yi si ta di ba si wi, Zezi daa ta ɲwi mu. ²⁴ Dɔbam nɔɔna bam badonnə di ma zaŋi ba vu yibeeli dum ni. Ba ma na ni ku suni ku yi nuneeni kaana bam na tagi te tun mu, ku daari Zezi tuti mu ba wu ne.»

²⁵ Zezi laan ma ta di nɔɔna bam o wi: «Á ba jigi wubunja na? Bee mu yi á wari á se We kwərə kalu Di nijonɲə bam deen na tooli faŋa faŋa tun. ²⁶ Ku dai mu Krisi wum na maŋi si o na yaara yalu si o daari o di We-sɔŋo o jɔŋi o paari tun na?» ²⁷ O laan ma maŋi kulu maama na pupuni o ɲwaani ku tiŋi We tɔnɔ kum wuni tun o bri-ba. O ma puli o pa ba lwar Moyisi zaasum dum kuri, yi o daari o bri-ba faŋa faŋa We nijonɲə bam maama zaasum dum kuri na yi te tun.

²⁸ Ba na maa ke tun, ba ma vu ba twe tuw kulu ba na maa ve tun. Zezi ma ki ni o maa ke yigə mu te. ²⁹ Nɔɔna bam ma wu se, yi ba loor-o ba wi: «Tiga lagi ka yi. Nan zu n pəni dɔbam tee ni.» O ma se yi o da o zu.

³⁰ O ma jəni si o di wudiu di ba. O ma kwe dipe yi o ki We le di ɲwaani. O laan ma fɔ fɔ dipe dum o maŋi o pa-ba. ³¹ O na ki kuntu tun,

mu ba yiə puuri yi ba laan lwar-o. Ba na lwar-o tun, o ma da o je ba yigə ni, yi ba daa wu ne-o. ³² Ba laan ma ta daani ba wi: «Nmu wu ne na? Dí ya na tɔgi daani cwəŋə ni yi o ŋɔɔni o bri dɔbam We tɔɔ kum wəenu tum kuri na yi te tun, dí ya ba tiini dí jigi wupolo na?»

³³ Ba ma zaŋi lila ba joori ba vu Zeruzalem tu kum wu. Ba na yi da tun, ba ma na Zezi karabiə fugə-didva kam di nɔɔna badonnə bam na lagi daani jəgə didva. ³⁴ Bantu ma te ba wi: «Ku yi ciga mu. Dí Yuutu Zezi suni o bi o yagi tuuni. O tu o bri o tuti di Simɔn mu.»

³⁵ Nɔɔna bale bam di ma maŋi kulɔ na ki cwəŋə ni tun ba bri-ba. Ba daari ba maŋi Zezi na fɔgi dɔpə dum yi ba laan lwar-o te tun.

Zezi na bri o tuti o karabiə bam te tun

(Matiyu 28:16-20, Mariki 16:14-18, Zan 20:19-23)

³⁶ Zezi karabiə bam ta na wura ba ŋɔɔni kuntu tun, o ma da o ba o zigi ba titari ni. O ma jɔɔni-ba yi o wi: «Yazurə wú jəni di abam.» ³⁷ Ba bicara ma di yi fuuni ja-ba zanzan. Ba ma buŋi ni ba ne ciru mu. ³⁸ O ma ta di ba o wi: «Benwaani mu ku su abam kuntu? Bɛɛ mu yi á jigi bubwea di amv? ³⁹ Fɔgi-na á nii amv jia di a ne na yi te tun. Ku suni

ku yi amv. Taani-na amv á nii. Ciru ba jigi ya-nwana di kwi, ni á na nai amv na yi te tun.»

⁴⁰ O na tagi kuntu tun, o ma bri-ba o jataala di o ne. ⁴¹ Ku na tiini ku jigi wupolo ku pa-ba tun, ba ta wari ba se ni ku yi ciga, yi ku su-ba zanzan. O ma bwe-ba o wi: «Á jigi wudiu yo ni si dí di na?» ⁴² Ba ma twəri kaləŋ-saŋa ba pa-o. ⁴³ O ma jɔŋi-ka o di ba yibiyə ni.

⁴⁴ O laan ma ta di ba o wi: «Wəenu tɔɔ na ki amv tun maŋi di taani dilu a na maŋi a ta a bri abam, maŋa kalu a ta na wu abam wuni tun. A deen tagi a wi, kulɔ maama na pupuni amv ŋwaani We tɔɔ kum wuni tun maŋi si ku ki mu. Ku na yi kulɔ Moyisi di faŋa faŋa We nijɔŋə bam na pupuni tun, di kulɔ na pupuni We ləŋ-ŋwi tɔɔ kum wuni tun maama.»

⁴⁵ O ma daari o pa ba wu puuri, si ba wani ba lwaru We tɔɔ kum na bri kulɔ tun kuri. ⁴⁶ O ma ta o bri-ba o wi: «Ba pupuni We tɔɔ kum wuni ba wi: «Krisi wum lagi o na yaara zanzan mu si o ti, yi o laan wú joori o bi o yagi tuuni da yato de ni.» ⁴⁷ Ba daa ta pupuni ba wi: «O karabiə wú vu lɔgɔ baŋa dwi tiinə maama te, yi wum yiri dum ŋwaani baá bri nɔɔna ni ba maŋi si ba ləni ba wuru mu, si We laan yagi ba lwaru DL ma cɛ-ba.» Á nan maŋi si á puli Zeruzalem ni mu á taá tɔɔli

Wε kwərə kam kuntv. ⁴⁸ Abam ne kulv maama na kɪ tɪn, á nan maɲɪ sɪ á brɪ nɔɔna kuntv mɪ. ⁴⁹ A nan wú tuɲɪ wulv wum a Ko na goni ni sɪ o ba abam te tɪn, yɪ o na tuə, oó pa abam na dam dilv na nuɲɪ Wε te tɪn. Maɲɪ-na Zeruzalɛm nɪ, sɪ á taá cəgə dam dilv a na tɛ tɪn.»

Zezi na joori o vu Wε-səɲɔ te tɪn

*(Mariki 16:19-20,
Titvɲa Tɔnɔ 1:9-11)*

⁵⁰ Zezi laan ma ja-ba o nuɲɪ tuv kum wunɪ, o ja vu o yɪ Betani seeni.

O ma zəɲɪ o jɪa wɛyuu nɪ, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Amv pɛ abam yu-yoɲɔ.»
⁵¹ O na kɪ-ba yu-yoɲɔ kuntv tɪn, o ma yaɲɪ-ba yɪ Wε kwe-o Dɪ ja dɪ Dɪ səɲɔ. ⁵² Ba ma kuni doonə ba zul-o, yɪ ba laan daari ba joori Zeruzalɛm dɪ wɔpɔlo zanzan. ⁵³ Ba na wura tɪn, ba wu fɔɲɪ ba kwe Wε-di-kamunu kum vəɲə, yɪ ba zuli Wε maɲa maama.

We taani dɔlv

ZAN

na pɔpɔni tɪn

**We taani dɔlv Zan na pɔpɔni tɪn
na brɪ dɪbam kɔlv tɪn mu tɪntɔ**

Zan wɔlv na yɪ Zezi karabiə fugə-bale bam wɔ dɪdva tɪn mu pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ (Matiyu 10:2). O na yəni o ŋɔɔni o tɪtɪ wɔŋɔ, o ba bæi o yɪrɪ, oó pɔpɔni nɪ karabu wɔdɔŋ mu (Zan 18:15), naa wɔlv Zezi na soe tɪn (Zan 13:23).

Zan brɪ nɪ Zezi yɪ Krisi wɔm o Ko We na tɔŋɪ tɪn mu, nɪ Dɪ na maŋɪ Dɪ go nɪ te tɪn. Zezi mu yɪ cwəŋə kalɔ dí na wó da da dí na ŋwɪa kalɔ na ba ti tɪn We tee nɪ. Wɔm mu yɪ cɪga tu, o yɪ pooni dɔlv na brɪ We cɪga kam, o yɪ wɔdiu kɔlv na paɪ ŋwɪa tɪn, yɪ o yɪ nayɪrɔ wɔlv na nii dɪbam baŋa nɪ, oó vaŋɪ dɪbam sɪ dí yɪ dí Ko We te.

Zan tɔnɔ kum wɔnɪ, o dɛ yigə o brɪ nɪ Zezi yɪ We Bitara mu ka na wɔra maŋa maama. Ka ma ji nabiinu, yɪ o zɔvɪ dɪbam tɪtarɪ nɪ. O brɪ Zan wɔlv na miisi nɔɔna na wɔnɪ tɪn na brɪ Zezi cɪga kam te tɪn (pɔɔrɪm 1).

O ma ta brɪ Zezi na jeeri nɔɔna dwɪ təri təri te tɪn. Zan brɪ wo-kɪnkagɪla yarpe yalɔ Zezi na kɪa yɪ ya yɪ nyɪnyɔgɔ, kɔ brɪ dɪbam o na yɪ wɔlv tɪn (pɔɔrɪm 2-12).

O ta ma brɪ Zezi na zaasɪ o karabiə te tɪtɪ dɔlv ba na jaan-o tɪn wɔnɪ (pɔɔrɪm 13-17).

Tɔnɔ kum tiim jəgə nɪ, kɔ brɪ dɪbam ba na jaanɪ Zezi ba di o taanɪ te, yɪ ba pa-o tɔvɔn-dagara baŋa nɪ ba gɔ, yɪ o joori o bi o yaɣɪ tɔvɔnɪ, yɪ o brɪ o tɪtɪ dɪ o karabiə bam te tɪn (pɔɔrɪm 18-21).

Zan wɔ pɔpɔni wəənu tɪlv maama Matiylu dɪ Marɪkɪ dɪ Luki na pɔpɔni tɪn. Wɔntɔ yɪranɪ nan mu brɪ kɔ na kɪ te kadri candiə maŋa nɪ Kana nɪ tɪn (2:1-12), dɪ Zezi na jeeri Nikodem (3:1-21) dɪ Samari tiinə kaanɪ te tɪn (4:1-12), dɪ o na pɛ kɔrɔ na yazurə Betizata jəgə kam nɪ te tɪn (5:1-18), dɪ o na pɛ Lazaari joori o bi te tɪn (11:1-44).

Zan na bri wænu tilu Zezi na kɪ tun, o laan ma daari o bri Zezi na zaasi nɔɔna bam yɪ o bri-ba tɪ kuri te tun.

We Bu Zezi Kriɪ mu yɪ bitara kalu na paɪ nabiinɛ ɲwɪa tun

1 Pulim nɪ tun, Bitara kam maɲɪ ka wura mu, yɪ lɔɔ baɲa daa ta tɛrɛ. Ka maɲɪ ka wu We tee nɪ mu. Wulu na yɪ Bitara kam tun dɪ We maama yɪ bidwɪ mu. ²O maɲɪ o wu We tee nɪ mu pulim nɪ. ³Ku de dɪ wuntu mu yɪ Baɲa-We deen kɪ woɲo maama. Kulukulɔ tɛrɛ We na kɪa, yɪ ku wu de dɪ wuntu. ⁴Wum mu paɪ nabiinɛ na ɲwɪa. ɲwɪa kam kuntu nan mu paɪ nabiinɛ na pooni. ⁵Pooni dum kuntu na tu tun, dɪ zɛli lim, yɪ lim daa warɪ pooni dum dɪ zɛli.

⁶We deen tɔɲɪ nɔɔnu wudoɲ, o yɪrɪ mu Zan. ⁷O tu sɪ o ta wulu na yɪ pooni dum tun taanɪ mu o bri nɔɔna, sɪ nabiinɛ maama wanɪ ba lwar-o sɪ ba daari ba se-o. ⁸Zan tutɪ daɪ pooni dum. O nan tu sɪ o ta wulu na yɪ pooni dum tun taanɪ mu o bri nɔɔna.

⁹Wulu na yɪ pooni dum cɪga cɪga tun deen nuɲɪ We te mu o ba lɔɔ baɲa. Wuntu mu paɪ nabiinɛ maama na pooni sɪ ba wanɪ ba lwarɪ We. ¹⁰O deen ma ba lɔɔ baɲa o wura. Ku ya de dɪ wuntu mu yɪ We kɪ lɔɔ. Dɪ kuntu dɪ,

nabiinɛ daa ta wu lwar-o. ¹¹O ma ba o tutɪ tw, yɪ o dwi tiinɛ wu jeer-o lanyɪranɪ. ¹²Ku daari balu maama na se-o yɪ ba kɪ ba wu-dɪdwa dɪd-o tun, o ma pa-ba nɪ sɪ ba ji Baɲa-We biɛ. ¹³Ba na jigi We biɛ kuntu tun, ku daɪ nabiinɛ na lɔrɪ te tun, naa nɔɔna yɪra lagum, naa nɔɔna wubɔɲa na lagɪ te tun. Ku nan yɪ Baɲa-We tutɪ mu pɛ ba ji Dɪ biɛ.

¹⁴Bitara kam deen ma ji nabiinu, yɪ o zuvɪ dɪbam titarɪ nɪ. We zaanɪ dɪ Dɪ cɪga maama tiini ka wu o tee nɪ. Dɪ ma na o paari-zulɛ na dagɪ te, o na yɪ o Ko We Bu-dwa tun ɲwaanɪ.

¹⁵Zan deen ɲɔɔnɪ wuntu taanɪ, yɪ o ta dɪ kwɛr-dɪa o wɪ: «Mu wulu wum a na maɲɪ a ta o taanɪ a wɪ, nɔɔnu wudoɲ wɔ saɲɪ amu kwaga o ba. Wuntu yɪ kamunu o dwe amu, beɲwaanɪ o maɲɪ o wura yɪ amu yaa ta tɛrɛ.»

¹⁶Wuntu mu yɛni o pa dɪbam maama na zaanɪ zanzan, o na tiini o jigi We zaanɪ lanyɪranɪ tun ɲwaanɪ.

¹⁷Beɲwaanɪ We pɛ Dɪ cullu tum Moyisi mu yɪ o pa dɪbam. Ku daari, ku na yɪ We zaanɪ dɪ Dɪ cɪga kam, Dɪ de Dɪ Bu Zezi Kriɪ ɲwaanɪ mu Dɪ pa dɪbam ka. ¹⁸Nɔɔn-nɔɔnu ta maɲɪ o wu nɛ Baɲa-We. Ku daari

Dl Bu-dua kam mu pe dí lwarí-Dl.
Wuntu dí Wé yi bídwí mu. O maa
wu o Ko Baŋa-Wé tíkəri ní.

Zan na ɲɔɔni Zezi taani te tun

(*Matiyu 3:1-12, Mariki
1:1-8, Luki 3:1-17*)

¹⁹ Zan deen na pe nɔɔna lwarí Zezi
te tun mu tuntu: Zwifə yigə tiinə
balu na zɔvri Zeruzalem ní tun deen
ma tɔɲi ba kaanum yigə tiinə dí
Leviti tiinə sí ba vu Zan te. Ba ma
vu ba bwe-o ba wí: «Nmu yi wɔɔ
mu?»

²⁰ Zan ma vuri o ta-ba o wí: «Ku
dai amu mu yi Krisi wum Wé na
tɔɲi tun.»

²¹ Ba ta ma joori ba bwe-o ba wí:
«Nmu nan yi wɔɔ mu za? Nmu yi
Eli mu na?»

O ma ləri-ba o wí, wum dai Eli.
Ba daa ma bwe-o ba wí: «Nmu yi
Wé nijonnu wulu na maɲi sí o ba
tun mu na?»

O maa wí: «Awo.»

²² Ba laan ma ta ba wí: «Nmu nan
yi wɔɔ? Dí maɲi sí dí ja nmu na ləri
te tun mu, dí vu dí ta dí bri balu na
tɔɲi díbam tun. Ta n bri díbam nmu
na yi wulu tun.»

²³ Ba na bwe-o kuntu tun, Zan ma
ləri-ba o wí:

«Amu yi wulu na tɔɔli kwərə
kagva wuni a wí:

«Zaɲi-na á kwe cwəɲə kalu dí
Yuutu wum na lagí o ba o
tɔɲi da tun,

á pa ka fɔɲi ka yɔɔri lanyuraní.»

Mu Wé nijonnu Ezayi na maɲi o ta
amu taani te tun.»

²⁴ Nɔɔna badonnə dí deen tɔɲi ba
wu ba wuni, ba na nɔɲi Farizian
tiinə kɔɔɔ kum wuni. ²⁵ Ba ma bwe
Zan ba wí: «Nmu nan na suni n dai
Krisi wum Wé na tɔɲi tun, yi n dai
Eli naa Wé nijonnu wulu na maɲi
sí o ba tun, wɔɔ mu pe nmu ní sí n
miisi nɔɔna na wuni?»

²⁶ Zan ma ləri-ba o wí: «Ku na yi
amu, a yəni a miisi nɔɔna na wuni
mu. Abam nan na zigi tun, nɔɔnu wu
á titari ní yi á yər-o. ²⁷ Wuntu mu
lagí o saɲi amu kwaga o ba, yi a
wu maɲi sí a lí o nɛ natra dí.»

²⁸ Kuntu maama deen kí Betani ní
mu, Zɔrden bugə kam bubə dum ní,
mɛ Zan na miisi nɔɔna na wuni Wé
ɲwaani tun.

Zan bri ní Zezi mu yi Wé Pəlbú wulu na lí nabiinə lwarum tun

²⁹ Tíga na puuri tun, Zan ma na
Zezi na ve o maa buni o te. O
ma ta dí balu na wura tun o wí:
«Nii-na Wé Pəlbú wulu na lí nabiinə
lwarum tun. ³⁰ A ya tagi a wí: «Nɔɔnu
wó saɲi amu kwaga o ba, yi o yi
kamunu o dwe amu, beɲwaani o

maŋɪ o wura yɪ amv yaa ta tərə.›
 Ku nan yɪ wuntu taani mu a tea.
³¹Amv tuti deen maŋɪ a yəri o na
 yɪ wulv tun, yɪ a laan ba a lwar-o.
 A nan tu si a pa Yisrayeli dwi tiinə
 mu lwar-o. Kuntu ŋwaani mu a yəni
 a miisi nɔɔna na wunt.»

³²⁻³³Zan daa ta ma ŋɔɔni Zezi
 taani o bri-ba o wɪ: «A ya yəri We
 Bu wum na yɪ wulv tun. Wulv nan
 na tɔŋɪ-nɪ si a ba a miisi nɔɔna na
 wunt tun tagɪ o wɪ, a na nɛ We Joro
 kum tu ku wu nɔɔnv wulv baŋa
 nɪ tun, wuntu mu yɪ wulv na wɔ
 miisi nɔɔna We Joro kum wunt tun.
 A laan nan nɛ We Joro kum na
 nuŋi weyuu nɪ ku tu ku ba ku wu
 nɔɔnv wuntu baŋa nɪ, yɪ ku nyɪ dɪ
 kunkwəŋə te. ³⁴Amv sunɪ a na kulv
 We na tagɪ tun, yɪ a lagɪ a ta cɪga dɪ
 abam si wuntu mu yɪ We Bu wum.»

Zezi na de yigə o bəŋi o karabiə balv tun

³⁵Tɪga na puvri tun, Zan dɪ o
 karabiə bale daa ta maa wura.
³⁶Zan ma na Zezi na ve o maa kea.
 O ma ta o wɪ: «Nii-na We Pəlvu
 wum.»

³⁷Zan karabiə bale bam ma ni o
 na tagɪ kulv tun. Ba ma pɛ Zezi
 kwaga ba pu. ³⁸Zezi ma pipiri o nii
 o na ba na tɔg-o tun. O ma bwe-ba
 o wɪ: «Abam beeri bɛɛ mu?»

Ba ma ləri ba wɪ: «Rabi, nmu
 zuvri yən mu?» (Rabi kuri mu
 Karanyuna.)

³⁹O ma ləri-ba o wɪ: «Ba-na si á
 wɔ na.» Ba ma tɔgɪ dɪd-o ba vu
 ba na o na zuvri mɛ tun. Ku yɪ
 dɪdaan-ni nɪ mu. Ba ma maŋɪ o tee
 nɪ ba tu wɛ.

⁴⁰Nɔɔna bale balv na ni Zan na
 tagɪ Zezi taani dum te yɪ ba daari
 ba tɔg-o tun dɪdva yiri mu Andre. O
 yɪ Simɔn Piyɛɛɪ nyaani mu. ⁴¹Ba
 na joori tun, Andre ma kɪ lɪla o vu o
 zumbaaru Simɔn te, o ta dɪd-o o wɪ:
 «Dɪbam nɛ Mesi wum.» (Yiri dum
 kuntu dɪ Krisi yɪ bɪdwɪ mu.)

⁴²O laan ma ja-o o vu Zezi te. Zezi
 ma nii o yibiye nɪ yɪ o wɪ: «Nmu yɪ
 Simɔn wulv na yɪ Zan bu tun mu.
 Nmu yiri laan wɔ ta yɪ Sɪfasɪ mu.»
 (Yiri dum kuntu dɪ Piyɛɛɪ yɪ bɪdwɪ
 mu, yɪ dɪ kuri mu Pulvɔ.)

⁴³Tɪga deen na puvri tun, Zezi ma
 buŋɪ si o vu Galile. O ma vu o jeeri
 Filipi, yɪ o ta dɪd-o o wɪ: «Ba n ta n
 tɔgɪ amv.»

⁴⁴Filipi nuŋi Betisayida mu, tu
 kulv Andre dɪ Piyɛɛɪ dɪ na nuŋi
 da tun. ⁴⁵Filipi laan ma zaŋɪ o vu
 o jeeri nɔɔnv wudoŋ, o yiri mu
 Natanayeli. O ma ta dɪd-o o wɪ:
 «Dɪbam nɛ wulv wum Moyisi na
 pupunɪ o taani faŋa faŋa We cullu
 tɔnɔ kum wunt tun, yɪ We nijɔŋnə
 dɪ deen pupunɪ ba ta o taani tun.

Wuntu mu yi Zezi, o yi Zuzefu bu mu. O nuŋi Nazareti.»

⁴⁶ Natanayeli ma ta did-o o wi: «Wo-laa kuntu wó wani ku nuŋi Nazareti na?»

Filipi ma leri o wi: «Ba si n na.»

⁴⁷ Ba na maa ve tun, Zezi ma na Natanayeli na maa buni o te. O ma ta o taani o wi: «Wuntu suni o yi Yisrayeli dwi tu mu ciga ciga, o wu lana.»

⁴⁸ Natanayeli ma bwe-o o wi: «Nmu ki ta mu n ye amu?»

O ma lar-o o wi: «A ya ne nmu maŋa kam n na wu kapuru kum kuri ni ku loori Filipi na beŋi nmu tun.»

⁴⁹ Natanayeli ma lar-o o wi: «Karanyina, nmu yi Baŋa-We Bu mu, yi n ta yi Yisrayeli tiina pe.»

⁵⁰ Zezi ma ta did-o o wi: «Nmu na se amu tun, ku yi a na tagi a wi, a ya ne nmu kapuru kum kuri ni tun gwaani mu. Nmu nan wó na wo-kunkagula yalu na tiini ya dana ya dwe kuntu tun.» ⁵¹ O laan ma ta o wi: «A lagi a ta ciga mu di abam si, abam wó ba á na weyuu na puri, yi We maleŋi tɔgi da si diina yi si tuə Nabiin-bu wum baŋa ni.»

Zezi na ve kadiri candiə Kana ni te tun

2 Da yale deen na ke tun, ba maa wura ba ki kadiri candiə Galile

tu kudoŋ ni, ku yiri mu Kana. Zezi nu maa tɔgi o wura. ² Ba deen beŋi Zezi di o karabiə bam kadiri candiə kam kuntu ni. ³ Ba na wura tun, tweeru biə sana kalu yiri na yi ven ba ya na jigi ba nyo tun ma ti. Zezi nu ma ta did-o o wi: «Ba daa ba jigi sana si ba nyo.»

⁴ Zezi ma leri o wi: «A nu, nmu lagi n bri-ni a na wó ki kulu tun na? A maŋa kam daa ta wu yi.»

⁵ O nu wum laan ma ta di wudi-maŋna bam o wi: «O na tagi kulu maama di abam, si á ki.»

⁶ Kandwa kambi-ze sirdu deen maa zigi da. Si didwa maama jigi nuneeni litra fusrdu naa bi mu. Si deen zigi da si nɔɔna ta maa sun ba jia di ba zwi mu, ni Zwifə bam cullu tum na bri te tun. ⁷ Zezi ma ta di wudi-maŋna bam si ba mo na ba su kambi sum ni. Ba ma mo na ba su si ni ba peeli. ⁸ O daa ma ta-ba o wi, ba laan mo na bam ba vu ba pa wulu na nii candiə kam wənu tum baŋa ni tun. Ba ma mo ba pa-o. ⁹ O ma nyo na bam, didaani ba maŋi ba ji tweeru biə sana. O ma wu lwarɔ sana kam kuntu na nuŋi me, yi wudi-maŋna balu na mɔɔni na bam tun nan ye. Nɔɔnu wulu na nii candiə kam baŋa ni tun laan ma beŋi kan-baru wum o ta did-o o wi:

¹⁰ «Nɔɔnu maama yəni o pa sa-ŋuŋa mu yigə yi ba nyo. Ba laan na yəni ba nyo ba su, o ma pa-ba sana kalu

na ba tiini ka ywənə tun yɪ ba nyɔ. Nmu nan kwe sa-ɲɔŋa kam mu n zɪɣɪ, yɪ n laan ba n kwe-ka n pa dɪbam ku kwaga nɪ.»

¹¹Mu Zezi na de yigə o kɪ wo-kɪnkagɪ dɪlɔ tun. O deen kɪ-dɪ Kana nɪ mu, Galile tɔw nɪ, sɪ ku brɪ nɔɔna nɪ o nuɲi We te mu. Ku ma pa nɔɔna lwarɪ o dam na yɪ te tun. O karabiə bam na ne kuntu tun, ba ma kɪ ba wu-dɪdɔa dɪd-o.

¹²Kuntu deen na ke tun, Zezi dɪ o nu dɪ Zezi nyaana dɪ o karabiə bam ma vu Kapernawum ba kɪ da funfun da.

**Zezi na zəli pipimpiinə
We-di-kamunu kum nɪ te tun**

(Matiyu 21:12-13, Mariki
11:15-17, Luki 19:45-46)

¹³Ku deen ma daari fun sɪ Zwifə bam di ba candiə kalɔ yɪrɪ na yɪ Pakɪ tun. Zezi ma zaɲɪ o vu Zeruzalem. ¹⁴O na yi da tun, o ma vu We-di-kamunu kum nɪ. O ma na nɔɔna na jɪɣɪ naani dɪ peeni dɪ kunkwən-pulə ba yəgə ka kunkɔlɔ kum nɪ. Səbu-lənnə dɪ maa je da ba ləni ba səbiə. ¹⁵O ma kwe ɲɔnɪ o ma kɪ balaari o zəli peeni sum dɪ naani dɪm maama, o pa dɪ nuɲi. O ma daari o yigi səbu-lənnə bam taabullu tum o dɪ tɪga nɪ, o pa ba səbu kum jagɪ. ¹⁶O ma daari o ta nɔɔna balu dɪ na jɪɣɪ kunkwən-pulə

bam ba yəgi tun o wɪ: «Ja-na-ba á ja nuɲi yo. Á yɪ zaɲɪ á pa a Ko We digə kam taa yɪ pipiu jəgə.»

¹⁷Zezi na kɪ kuntu tun, o karabiə bam laan ma ba ba guli ku na pupɔnɪ We tɔnɔ kum wɔnɪ ku wɪ te: «Amu na tiini a jɪɣɪ sono kulɔ nmu We-di-kamunu kum ɲwaani tun nyɪ nɪnɛnɪ mini na di-nɪ te tun mu.»

¹⁸Zwifə yigə tiinə bam laan ma bwe Zezi ba wɪ: «Wo-kɪnkagɪ dɔɔ nmu wú kɪ, sɪ ku pa dɪbam lwarɪ nɪ nmu jɪɣɪ nɪ sɪ n zəli nɔɔna bam kuntu?»

¹⁹Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Abam na magɪ We-digə kantɔ maama á dɪ tɪga nɪ, amu wú ma da yatɔ mu a joori a lɔ-ka a zɪɣɪ.»

²⁰Ba laan ma ta ba wɪ: «Ba me bɪna fiinna yardɔ mu (46) ba ma lɔ We-di-kamunu kuntu ba ti. Nmu nan wú kɪ ta mu n ma da yatɔ yɪrɪ nɪ joori n lɔ-ka n zɪɣɪ?»

²¹Zezi nan ya na ɲɔnɪ We-digə kam taani kuntu tun, ku yɪ o tɪtɪ yɪra yam taani mu o taga. ²²Ku deen na tu ku yi maɲa kam Zezi na tɪɣɪ yɪ o joori o bi tun, o karabiə bam ma guli o deen na tagɪ te tun. Ba ma se kulɔ na pupɔnɪ We tɔnɔ kum wɔnɪ tun, dɪ Zezi na tagɪ kulɔ tun.

²³Zezi deen na wu Zeruzalem nɪ Pakɪ candiə kam maɲa nɪ tun, nɔɔna zanzan ma na wo-kɪnkagɪla yalɔ o na kɪ tun, yɪ ba laan se-o. ²⁴Zezi deen nan wu pe-ba o wu maama,

beɲwaani o ye nɔɔnu maama na yi te tun. ²⁵O maa ba lagi si nɔɔn-nɔɔnu bri-o nabiinɛ na yi te tun, o na maɲi o ye kulɔ na wu nabiinu maama bicari ni tun ɲwaani.

Nikodem na ve Zezi te te tun

3 Nɔɔnu wudonɲ deen mu wura, o yiri mu Nikodem. O nuɲi Farizian tiinɛ kɔɔ kum woni mu. O maa tɔɲi o yi Zwifɛ bam yigɛ tu didwa. ²De didwi o ma zaɲi o vu Zezi te titu ni, yi o ta did-o o wi: «Karanyina, di ye ni We mu tunɲi nmu si n ba n bri nɔɔna Dl ciga kam. Di ne wo-kunkagila yalu nmu na ki tun. Ku pe di lwarɛ ni We mu suni Dl wu nmu tee ni, Dl pai n wai wo-kunkagila yam n kia.»

³Zezi ma lɛr-o o wi: «A lagi a ta ciga di nmu si, ba na wu joori ba lu nɔɔnu wulu tun, kuntu tu ba wani o na We paari dum na yi te tun.»

⁴Nikodem ma bwe-o o wi: «Nɔɔnu na yi nɔn-kwiun, baá ki ta mu ba lu-o daga? O ba wani o joori o zu o nu wu si ba daa lu-o.»

⁵Zezi ma lɛr-o o wi: «A lagi a ta ciga di nmu si, nɔɔnu wulu We na wu me na di Dl Joro kum Dl pa o na lɛr-duɲa tun, kuntu tu ba wani o zu We paari dum woni. ⁶Nabiinɛ na lugi nɔɔnu wulu tun, ku yi lugu baɲa ɲwia mu o jiga. Ku daari, We

Joro kum na lugi wulu tun, ku yi We Joro kum ɲwia mu o jiga. ⁷Yi pa ku su-m di a na tagi kulɔ ni ku maɲi si ba joori ba lu abam tun. ⁸Ku na yi viu, ku yɛni ku duli me di me ku na lagi tun mu. N yɛni n ni ku sɔɔ kum, yi n yɛri ku na nuɲi me di ku na maa ve me tun. Ku yi bidwi mu di We Joro kum na pe wulu maama ɲwi-duɲa tun.»

⁹Nikodem ma bwe o wi: «Kú ki ta mu ku ki kuntu?»

¹⁰Zezi ma lɛr-o o wi: «Nmu yi Zwifɛ bam karanyina mu, yi n daa n ta yɛri wɛɛnu tuntu? ¹¹A lagi a ta ciga di nmu si, di yɛni di te wɛɛnu tulu di na ye tun mu, yi di kwɛri di ɲɔɔni kulɔ di na ne tun di bri nɔɔna. Di kuntu di, á ta ba se dibam taani dum. ¹²A na te lugu kuntu baɲa wɛɛnu taani a bri abam yi á ba se a ni tun, a laan na ɲɔɔni We-sɔɲɔ wɛɛnu a bri abam, á wó ki ta mu á se a ni? ¹³Nɔɔn-nɔɔnu tɛrɛ o na diini We-sɔɲɔ, ku na dai Nabiin-bu wum na zigɛ da o tu tun yirani.

¹⁴Ni Moyisi deen na zɛɲi canna bisankwia kam o palɛ daa yuu ni kagwa kam woni te tun, ba nan maɲi si ba kwe Nabiin-bu wum di ba zɛɲi weyuu ni kuntu mu, ¹⁵si ku pa nɔɔnu wulu maama na ki o wu-didwa did-o tun na ɲwi-duɲa kalɔ na ba ti tun.»

¹⁶Beɲwaani We na tiini Dl soe nabiinɛ tun mu pe Dl tunɲi Dl Bu-dua

si o ba lugu baɗa, si wulu maama na ki o wu-didwa did-o tun daa yi cɗɗi, si o na ɗwi-duɗa kalu na ba ti tun. ¹⁷We na tuɗi Di Bu wum si o ba lugu baɗa kuntu tun, ku dai si o di nabiinɗa taani si o cɗɗi-ba, ku nan yi si o vɗi-ba lwarum wuni mu o yagi. ¹⁸Wulu maama na ki o wu-didwa di We Bu wum tun, ba daa bá di o taani. Ku daari wulu maama na wu se-o tun maɗi o ga bura mu, o na vin si o se We Bu-dua kam tun ɗwaani. ¹⁹We na di nabiinɗa taani te tun mu tintu: We pe wulu na yi pooni tun mu ba lugu baɗa. Nabiinɗa nan soe lim ba dwe pooni dum ba tituɗ-balwaarɗu tum ɗwaani. ²⁰Nɔɔnu wulu maama na ki kɛm-balwaarɗu tun culi pooni dum mu, o bá se si o nuɗi di yigɗa ni, si o wo-balwaarɗu tum wó jalɗa jaja. ²¹Wulu maama nan na tɗɗi ciga cwɗɗɗa tun wó nuɗi pooni dum yigɗa mu, si ku bri ni o tituɗa maama tɗɗi We wubɗa mu.

Zan daa na ɗɔɔni Zezi taani te tun

²²Kuntu kwaga ni Zezi di o karabiɗa bam ma vu ba beeri Zude ti-balwa bam wuni. Ba ma daani jɗɗa kam kuntu ni, yi o miisi nɔɔna na wuni We ɗwaani. ²³Zan deen maa wu Enɔn ni. Tu kum kuntu batwari didaani Salim. O di maa wura o miisi nɔɔna na wuni, na na

daga je sum kuntu ni tun ɗwaani. Nɔɔna zanzan deen yɗni ba tui o te maɗa maama, si ba pa o miisi-ba na wuni. ²⁴Maɗa kam kuntu ni ba ta wu jaani Zan ba pi.

²⁵Zan karabiɗa badonnɗa deen ma magi kantɗɗa di Zwifu wudonɗ, di nɔɔna na maɗi si ba zari ba titi te si ku tɗɗi Zwifɗa bam cullu tum cwɗɗɗa tun. ²⁶Ba ma vu Zan te ba ta did-o ba wi: «Karanyina, dí ne nɔɔnu wulu deen na wu nmɗu tee ni yi n wu Zurden bugɗa kam bube didonɗ dum ni tun. Nmɗu tagi o taani n bri dɗbam. Lele kuntu, o laan wura o miisi nɔɔna na wuni, yi nɔɔna zanzan tiini ba ve o te ba daari dɗbam.»

²⁷Zan ma lɛri-ba o wi: «Ku ba cɗga. Nɔɔnu bá wani o na wono, yi ku na dai We mu pe-o-ku. ²⁸Abam titi maɗi á yi amɗu maana tiinɗa di a na tagi a wi, amɗu dai Krisi wum, si ku yi We mu tuɗi-ni si a tɗɗi Krisi wum yigɗa a ba. ²⁹Ku nyi di nɔɔnu na di kaani te tun mu, ku yi kan-baru wum titi mu te kaani wum. Ka-yiginu wum maa zigɗi daa ni yi o cɗɗa. O na ne ni kan-baru wum jigɗi wupolo di o kaani wum, o di wó ta jigɗi wupolo. Kuntu, a di jigɗi wupolo ku ja gaali. ³⁰Wuntu nan maɗi si o ji nɔn-kamunu mu, si amɗu joori a ji nɔn-balaja.

³¹Nɔɔnu wulu na nuɗi We te tun mu yi nɔn-kamunu o dwe nɔɔnu

maama. Ku daart wulu na nuni lugu baɗa tun yi lugu nyum mu. O ni-taani di maa yi lugu baɗa nyum. Wulu nan na nuni We-sɔŋɔ tun mu dwe maama. ³²O yəni o tɛ kulu o na niə yi o kwəri o na tun mu o bri nɔɔna. Di kuntu di, nɔɔna ta ba se o zaasum dım. ³³Nɔɔnu wulu nan na se o zaasum dım tun, kuntu tu suni o bri ni We yi ciga mu. ³⁴Beɗwaani, ku na yi wulu wum We na tunɗi tun, We pe-o Dl Joro kum ku tiini ku ja gaali, yi ku pai o tɛ We titi ni-taani. ³⁵Ko Baɗa-We soe Dl Bu wum yi Dl pa-o dam woŋo maama baɗa ni. ³⁶Nɔɔnu wulu na ki o wu-didwa di We Bu wum tun jigi ɗwi-duɗa kalu na ba ti tun. Ku daart nɔɔnu wulu na vin We Bu wum tun bá fɔgi o na ɗwia We tee ni. We ban-zɔŋɔ nan wú ta wu o yuu ni.»

Samari tiinə kaani na lwarɗi Zezi te tun

4 Farizian tiinə bam deen ma ni ni Zezi wura o pai nɔɔna zanzan tɔgi o kwaga ku dwe Zan, yi o ta kwəri o miisi-ba na wuni We ɗwaani. Ku nan dai Zezi titi mu miisi-ba na wuni, ku yi o karabiə bam mu miisi-ba. Zezi na maani ni Farizian tiinə bam lwarɗi kuntu tun, o ma zaɗi Zude ni o joori o maa ve Galile. ⁴O na maa ve kuntu tun, o

manɗi si o tɔgi Samari wuni mu o ke.

⁵O ma vu o yi Samari tuw kudoŋ, ku yiri mu Siswaari. Ku batwari di tiga kalu Zakɔbi deen na pe o bu Zuzefu faɗa faɗa tun. ⁶Zakɔbi deen jigi vuli je sum kuntu ni, di ta na wura di zum maama. Zezi na ve taan kuntu tun, o ma bwani. O ma vu o jani vuli dım ni ni. Ku deen yi wia titari ni mu. ^{7–8}O karabiə bam maa ke tuw kum wu si ba yəgi wudiu. Zezi na je da kuntu tun, Samari tiinə kaani wudoŋ laan ma ba si o mɔ na. Zezi ma ta did-o o wi, o ki na o pa-o si o nyo.

⁹Kaani wum ma ta di Zezi o wi: «Nmu yi Zwifu mu, yi amu yi Samari tu. Bee mu yi n ta n wi, a ki na a pa-m?» Kaani wum tagi kuntu, beɗwaani Zwifə bam di Samari tiinə deen wari daani.

¹⁰Zezi ma lər-o o wi: «Nmu ya na ye pɛɛri dɔlu We na lagi Dl pa-m tun, yi nmu ya na ye wulu na loori nmu na tun, nmu titi ya mu wú loori amu, yi a pa nmu na balu na pai nabiinə ɗwi-duɗa tun.»

¹¹Kaani wum ma ta did-o o wi: «A tu, nmu ba jigi goŋo yi vuli dım luunə. Nmu nan wú ki ta mu n mɔ na balu na pai nabiinə ɗwi-duɗa tun? ¹²Dɔbam nabaaru Zakɔbi mu kugi vuli dintu o pa dɔbam. Wuntu titi di o biə di o vara maama deen

mɔɔnti na yo mu faɲa faɲa ba nyɔa. Nmu nan buɲi n paɪ n dwe Zakɔbi mu naa?»

¹³ O ma lɛr-o o wi: «Kv na yi vuli duntu na bam, nɔɔntu wulu maama na nyɔgi-ba tun, na-nyɔm ta wó ja kuntu tu. ¹⁴ Kv nan na yi na balu amu na wó pa tun, na-nyɔm daa bá ja wulu na nyɔgi-ba tun. Na balu a na wó pa tun wó ji nɛnɛnti buli-yi mu te o wuni, yi di wó ta burə na balu na paɪ ŋwi-duɲa kalu na ba ti tun.»

¹⁵ Kaani wum daa ma ta did-o o wi: «A tu, nan pa-ni na bam kuntu, si na-nyɔm daa yi ja-ni si a taa tui yo a mɔɔnti na.»

¹⁶ Zezi ma ta did-o o wi: «Ve n bæɲi n baru si á da daani á ba.»

¹⁷ Kaani wum ma ləri o wi, wum ba jigi baru.

Zezi ma ta-o o wi: «Nmu na tagi ni n ba jigi baru tun yi ciga mu. ¹⁸ Nmu ya n zu banna banu mu, yi nmu na wu nɔɔntu wulu tee ni lele kuntu tun dai n baru. Kv yi ciga mu n tagi n bri-ni.»

¹⁹ Kaani wum ma ta did-o o wi: «A tu, amu lwarɪ ni n yi We nijɔɲnu mu. ²⁰ Dɪbam Samari tiinə nabaara bam deen tui piu kuntu yuu mu ba zuli We. Kv daari abam Zwifə bam bri ni, kv maɲi si nɔɔna taa zuli We Zeruzalem ni mu.»

²¹ Zezi laan ma ta did-o o wi: «Kaani, se a taani dum. Maɲa wó

ba, yi abam daa bá ta ve piu kuntu yuu naa Zeruzalem si á zuli dí Ko We da. ²² Abam Samari tiinə yəri wulu á na zuli tun. Dɪbam Zwifə bam nan ye wulu dí na zuli tun, bæɲaani We tɔgi Zwifə bam jɪɲa mu Dɪ vri nabiinə ba lwarɪm wuni. ²³ Kv daari maɲa maa buni lele kuntu, yi balu na suni ba zuli dí Ko We ciga tun, baá zuli-Dɪ di We Joro dam di ciga. Mu dí Ko We na lagi si nabiinə taa zuli-Dɪ te tun. ²⁴ We yi joro mu. Balu maama na lagi ba zuli-Dɪ tun maɲi si ba zuli-Dɪ di We Joro dam di ciga mu.»

²⁵ Kaani wum ma ta o wi: «Amu ye si Mesi wulu ba na bæ ni Krisi tun wó ba. O nan na tuə, oó ta We ciga kam maama o bri dɪbam.»

²⁶ Zezi ma lər-o o wi: «Kv yi amu mu kuntu, a zigi a ŋɔɔnti di nmu.»

²⁷ Zezi karabiə bam laan ma joori ba ba. Ba na nɛ Zezi na zigi o ŋɔɔnti di kaani wum kuntu tun, kv ma su-ba. Di kuntu di, ba wuluwulu nan wu bwe o nii, «bɛɛ mu o laga?» naa, «bɛɛ mu yi Zezi ŋɔɔnti di kaani wum?»

²⁸ Kaani wum laan ma yagi o kɔɔru wum, yi o daari o vu tuw kum wu. O na yi da tun, o ma ta di nɔɔna bam o wi: ²⁹ «Ba-na á nii nɔɔntu, o na tagi amu na ki kulɔ maama tun o bri-ni. A yəri wuntu mu wó ta yi Krisi wum We na tuɲi tun naa?» ³⁰ O na tagi o bri-ba kuntu tun, ba ma

nunji tuw kum woni ba maa ve Zezi te.

³¹Kantu maɗa kam ni Zezi karabiã bam ma ta did-o si o di wudiu. ³²O ma lãri-ba o wi: «A maɗi a jigi wudiu. Abam nan yãri ku na yi wudiu kulɔ tun.»

³³O karabiã bam laan ma bwe daani ba wi: «Nɔɔnu mu nan ga jaani wudiu o ba o pa-o naa?»

³⁴Zezi ma ta di ba o wi: «Amu wudiu kum yi si a tãgi wulu wum na tuni-ni tun wubunja mu, si a tuni o tutunja yam a ti. ³⁵Abam yãni á te ni: «Ku daari canɔ suna mu si di ki faa.» Amu nan lagi a ta abam si á fãgi á nii kari sum na yi te tun. Faa kum biga, ku laan daari zagum mu. ³⁶Maɗa kam yiã, si wulu na ki faa kum tun joɗi o ɗwurɔ. Faa kum nyi di nɔɔna balɔ We na vri Di pa ba na ɗwi-dunja kalɔ na ba ti tun mu, si nɔɔnu wulu na dugi tun di wulu na zagi tun maama wãli daani ba na wupolo. ³⁷Taani duntu yi ciga mu: «Nɔɔnu mu dugã, yi wudonj zagi.» ³⁸Kuntu tun, a tuni abam si á vu á beeri nɔɔna mu á pa We. Ku nyi nũẽni abam wu vagi mina, yi á laan wó vu á zagi-ya. Nɔɔna badonnã mu vagi-ya, yi abam di nyɔɔri ba tutunja yam banja ni.»

³⁹Samari tiinã kaani wum deen na tagi o bri o tuw kum tiinã ni Zezi tagi wum na ki kulɔ maama o bri-o tun, ku ma pa Samari tiinã zanzan ki

ba wu-didwa di Zezi. ⁴⁰Samari tiinã bam ma vu Zezi te, ba loor-o si o maɗi ba tee ni. O ma ki da yale di ba.

⁴¹Nɔɔna zanzan daa ta ma ki ba wu-didwa did-o o ni-taani dum ɗwaani. ⁴²Ba ma ta di kaani wum ba wi: «Dibam laan ki di wu-didwa did-o, yi ku daa dai nmɔ na tagi kulɔ n bri dibam tun ɗwaani. Dibam tuti ni o taani dum, yi di kwãri di lwarɔ ni wuntu mu suni o yi wulu na vri nabiinã lwarum woni tun.»

Zezi na pe didɛeru wudonj bu na yazurã te tun

⁴³Da yale yam deen na ke tun, Zezi ma zaɗi o maa ve o tuti tuw Galile. ⁴⁴Zezi tuti deen mu tagi o wi, ba ba nigi We nijoɗnu o tuti tuw ni. ⁴⁵Zezi nan na ve o yi Galile tun, nɔɔna ma jeer-o lanyirani, beɗwaani ba ya na ve Zeruzalem si ba di Paki candiã kam tun, ba ne wo-kunkagila yalu maama o na ki da tun.

⁴⁶Zezi laan ma joori o vu Kana, Galile tuw ni. Ku yi jãgã kalɔ o ya na pe na bam ji tweeru biã sana tun mu.

Didɛeru wudonj maa wu Kapernawum ni, yi o bu ba jigi yazurã. ⁴⁷O na lwarɔ ni Zezi nunji Zude ni o ba Galile tun, o ma zaɗi o vu o te, o loor-o si o vu

Kapernawum o pa o bu wum na yazurə, o na lagɪ o ti tun ɣwaani. ⁴⁸Zezi ma ta did-o o wi: «Abam na wu ne wo-kunkagila yalɔ na bri ni We tuɣi-ni tun, abam bá fɔgi á se amɔ.»

⁴⁹Dideɛru wum daa ma ta o wi: «A tu, pa dí vu lila si a bu wum wó zigi o ti.»

⁵⁰Zezi laan ma ta did-o o wi: «Ve sɔɣɔ, si n bu wum daa bá ti.»

Nɔɔnu wum ma ki o wu-didɔa di Zezi na tagi te tun, yi o zaɣi o viiri. ⁵¹O ta na wu cwəɣə ni o maa ve sɔɣɔ tun, mu o tuntɔɣna tu ba jeer-o, yi ba ta ba wi: «N bu wum ne yazurə.»

⁵²O ma bwe-ba o wi: «Maɣa kɔɔ mu ku gari bu wum yira ni?» Ba ma ta ba wi: «Ku yi diin, wia titari ni mu, o paa kam yag-o.» ⁵³Ba na tagi kuntu tun, nɔɔnu wum ma guli ni ku yi maɣa kam kuntu ni nɔɔ mu Zezi tagi o wi, o bu wum daa bá ti. O di o sɔɣɔ tiinə maama laan ma ki ba wu-didɔa di Zezi.

⁵⁴Mu Zezi na ki wo-kunkagili dilɔ, o ki kuni bile Galile ni, o na nuɣi Zude o joori o ba tun.

Zezi na pɛ kɔɔ na yazurə siun dɛ ni te tun

5 Kuntu kwaga ni Zezi ma zaɣi o vu Zeruzalem, si o tɔgi o di Zwifə bam candiə kadoɣ. ²Bugə

kadoɣ mu wura, ka na batwari di tu kum ni dilɔ peeni na tɔgi da tun. Ka yiri di Zwifə bam taani mu yi Betizata. Ba dɛen te pwe sinu mu ka ni ni. ³Yawuna zanzan dɛen yəni ba tigi pwe sum kuri ni. Badaara yi lilwə di gwanɪ di kwaarɔ. [Ba tigi da ba cəgə, si We maleka mu ba ka pɔgili na bam. ⁴Ka na yəni ka pɔgili na bam kuntu doɣ, yawunu wulu na wó loori yigə o tu na bam wuni tun wó na yazurə di yawu kulɔ maama na jig-o tun.]

⁵Nɔɔnu wudoɣ dɛen ma wura, o na ba jigɪ yazurə ku yi ni bina fiinto nana (38) te. ⁶Zezi ma na o na tigi da tun, yi o lware ni o ya maɣi o ba jigɪ yazurə ku daani. O ma ta di nɔɔnu wum o wi: «Nmɔ lagɪ si n na yazurə na?»

⁷Yawunu wum ma ləɔ-o o wi: «A tu, bugə kam na bam na yəni ba pɔgili, a ba jigɪ nɔɔnu wulu na wó kwe-ni o ja tu na bam wuni tun. A na yəni a kwaanɪ si a tu, nɔɔnu mu wó tu o loori amɔ.»

⁸Zezi ma ta did-o o wi: «Zaɣi wɛɛni, si n kwe n sara kam n ta n veə.» ⁹O na tagi kuntu tun, nɔɔnu wum ma siun o na yazurə bidwi baɣa ni, yi o zaɣi o kwe o sara kam o veə. Ku yi Zwifə bam siun dɛ ni mu ku ki kuntu.

¹⁰Kuntu ɣwaani Zwifə yigə tiinə bam ma ta di nɔɔnu wum ba wi: «Zun yi dɔbam siun dɛ mu. Kuntu

ɣwaani ku culə si n ta n ze n sara kam.»

¹¹ O ma ləri-ba o wi: «Nɔɔnu wulu na pe amv na yazurə tin mu tagi o wi, a kwe a sara kam a taa veə.»

¹² Ba ma bwe-o ba wi: «Nɔɔnu wum kuntu yi wɔɔ mu, yi o wi n kwe n sara kam n ta n veə?»

¹³ O maa daa yəri wulu na pe o na yazurə yam tun, berɣwaani Zezi zu nɔn-kɔɔ kum wu yi o daa wu ne-o.

¹⁴ Ku na ki fun tun, Zezi ma vu o jeer-o We-di-kamunu kum wuni. O ma ta did-o o wi: «Nii, nmu laan ne yazurə. Nan daa n yi ki lwarum, si wo-lɔɣɔ kulu na dwe kuntu tin daa yi ki-m.»

¹⁵ Nɔɔnu wum laan ma vu o ta di Zwifə yigə tiinə bam o wi: «Ku yi Zezi ya mu pe a na yazurə.»

Zezi na jigi dam te tun

¹⁶ Zwifə yigə tiinə bam deen maa wura ba yaari Zezi, di o na pe yawunu wum na yazurə ba siun de dum ni tun ɣwaani. ¹⁷ Zezi ma ləri-ba o wi: «A Ko We yəni Dl ki kulu Dl wubuɣa na lagi tun mu maɣa maama. Amv di nan ki kuntu mu.»

¹⁸ O na tagi kuntu tin ɣwaani mu pe Zwifə yigə tiinə bam laan tiini ba buɣi o gum. Ku nan dai ni ba na wi o cɔɣi ba siun de cullu tum tun má ɣwaani, ku yi o na tagi o wi We yi

o titi Ko tun mu. O taani dum kuntu bri ni o di We yi bidwi mu.

¹⁹ Zezi ma ta di ba o wi: «A lagi a ta ciga mu di abam si, amv na yi We Bu wum tun, a bá wani a ki kulukulu a titi ni, ku na dai kulu a na ne a Ko We na ki tun. A Ko na ki kulu tin mu amv di wó ki. ²⁰ Berɣwaani Baɣa-We soe Dl Bu wum yi Dl maa bri-o kulu maama Dl titi na ki tun. Dl nan wó bri-o wo-kamunnu tilu na dwe tintu tun si o ki, yi kuó su abam. ²¹ Kuntu, Baɣa-We na bi nɔɔna Dl pa ba yagi tuvni yi Dl pa-ba ɣwi-duɣa te tun, Dl Bu wum di wó pa balu o na lagi tun na ɣwi-duɣa. ²² Kulu na wəli da tun, Baɣa-We titi bá di nɔɔn-nɔɔnu taani. Dl nan pe Dl Bu wum ni si o di nabiinə maama taani. ²³ Kuntu wó pa nɔɔna maama zuli We Bu wum, ni ba na zuli o Ko We te tun. Wulu maama na ba zuli We Bu wum tun, o ba zuli o Ko We dilu na tuɣ-o tin di mu.»

²⁴ Zezi daa ma ta o wi: «A lagi a ta ciga mu di abam si, wulu maama na ni a taani dum yi o daari o ki o wu-didva di wulu na tuɣi-ni tun, kuntu tu jigi ɣwi-duɣa kalu na ba ti tun. Ba daa bá di o taani. Kuntu tu nuɣi tuvni wuni mu, o zu ɣwia kalu na ba ti tun wuni. ²⁵ A lagi a ta ciga di abam si, maɣa maa buna lele kuntu, yi balu na ba jigi ɣwia We tee ni tun wó ni amv We Bu

wum kwərə. Balu na se-ka tun wó na We ɲwi-duŋa kam. ²⁶ Kuntu, We na yɪ ɲwia tu tun, mu DL pe wulu na yɪ DL Bu wum tun dɪ ji ɲwia tu. ²⁷ DL ma kwəri DL pa-o ni sɪ o di nabiinə taani, o na yɪ Nabiin-bu wum tun ɲwaani. ²⁸ Yɪ pa-na ku su abam dɪ a na tagɪ woŋo kulɔ tun. Maŋa maa buna, yɪ balu maama na tɪgɪ tun wó ni amu kwərə, ²⁹ yɪ ba nuŋi ba yibeelə wuni. Balu maama na kɪ lanyirani tun wó bi ba taa ɲwi We tee ni. Ku daari balu maama na kɪ wo-balwaaru tun wó bi, yɪ ba di ba taani, yɪ ba na cam. ³⁰ A bá wani a kɪ kulɔkulɔ amu titi ni. Amu tɔgɪ a Ko ni mu a maa di nabiinə taani. Kuntu ɲwaani amu sariya dim dum yɔɔɔ dɪ yɪ cɪga mu, beɲwaani amu ba kwaani sɪ a kɪ kulɔ amu titi na lagɪ tun, ku yɪ We na tuɲɪ-nɪ sɪ a kɪ kulɔ DL na lagɪ tun mu.»

³¹ Zezi ta ma ta dɪ Zwifə yigə tiinə bam o wi: «A titi yirani mu ya na bri a cɪga kam, ku dai fufun sɪ á se ni a taani dum yɪ cɪga. ³² Nɔɔnu wudoŋ nan mu zigɪ amu cɪga kam kwaga ni, ku yɪ amu Ko We mu, yɪ a ye ni wontu jigɪ cɪga dɪ o na te amu taani te tun. ³³ Abam ya tuɲɪ nɔɔna Zan tee ni yɪ o ta amu cɪga o bri-ba. ³⁴ Ku na yɪ amu, a ya ba lagɪ sɪ nɔɔn-nɔɔnu pa amu cɪga kam maana. A nan tagɪ Zan taani abam ɲwaani mu, sɪ ku wani ku wəli abam sɪ á na vrɪm lwarum

wuni. ³⁵ Zan deen nyɪ dɪ kanta mini na tiini dɪ jigɪ pooni te tun mu. Abam ma se sɪ á tɔgɪ o taani dum dɪ wupolo maŋa funfun yirani, yɪ á laan kwe á yagi.

³⁶ A nan jigɪ maana yalu na daga ya dwe Zan na pe yalu tun. Tituŋa yam a Ko We na pe-nɪ sɪ a tuɲɪ tun, yantu mu a jigɪ a tuŋa, yɪ yantu mu pa-nɪ cɪga ni We mu sunɪ DL tuɲɪ-nɪ. ³⁷ A Ko We dɛɛ na tuɲɪ-nɪ tun zigɪ a cɪga kam kwaga ni. Abam nan maŋi á wu cəgi DL kwərə, naa á na DL na nyɪ te tun. ³⁸ Abam wu joŋi DL taani dum á kɪ á wu ni. Á na wu se wulu wum DL na tuɲɪ tun mu bri kuntu. ³⁹ Abam yəni á kwaani á zaasi We twaanu tum, beɲwaani á buɲɪ ni tuntu ɲwaani mu á wó na ɲwia kalɔ na ba ti tun. Ku nan yɪ amu taani mu twaanu tum kuntu tea. ⁴⁰ Abam nan ta ba se sɪ á ba amu te, sɪ ku pa á na ɲwi-duŋa kalɔ na ba ti tun.

⁴¹ A nan ba buɲɪ sɪ nabiinə ta pa amu zulə. ⁴² Ku na yɪ abam, amu ye á wuru. A ye ni We sono təri á bicara ni. ⁴³ Amu nan jaani a Ko yiri mu a ba, yɪ abam vin sɪ á jeeri-nɪ. Nɔɔnu wulu nan na jaani o titi yiri o ba, á wó jeeri kuntu tu. ⁴⁴ Abam nan lagɪ sɪ á taá joŋi zulə mu da-tee ni, yɪ á ba lagɪ sɪ á kɪ kulɔ na wó pa á na zulə We dɛɛ na ba jigɪ doŋ tun tee ni. Kuntu mu á wari á kɪ á wu-dɛɛ dɪ amu.

⁴⁵ Á yí taá buɲɪ nɪ, amu mu wú vɪn abam bura a Ko Wɛ tee nɪ. Ku yí Moyisi wum abam ya na buɲɪ sɪ á wú na ɲwɪa Wɛ tee nɪ o ɲwaani tun mu wú vɪn abam bura. ⁴⁶ Abam ya na sunɪ á sɛ Moyisi na tagɪ kulɔ tun, á ya wú sɛ amu dɪ, beɲwaani wuntu pupɔni amu taani mu. ⁴⁷ Abam nan maɲɪ á wu sɛ o na pupɔni kulɔ tun. Kuntu tun, á nan wú kɪ ta mu á sɛ amu na tagɪ kulɔ tun?»

**Zezi na pe nɔn-kɔgɔ
wudiu yí ba di te tun**

*(Matiyu 14:13-21, Mariki
6:30-44, Luki 9:10-17)*

6 De dɪdwɪ Zezi dɪ o karabiə bam ma zaɲɪ ba vu ba be Galile nɪw kum bube dɪdoɲ dɪm. Nɔɔna badaara bə-ka nɪ Tiberiyadi nɪw mu. ² Nɔn-kɔgɔ zanzan maa tɔgɪ o kwaga, beɲwaani ba ne wo-kunkagɪla yalɔ o na kɪ o pa yawuna na yazurə tun. ³⁻⁴ Ku deen twe sɪ Zwifə bam di ba candiə kalɔ yɪrɪ na yí Pakɪ tun. Zezi ma vu o di piu yuu o jəni da dɪ o karabiə bam. ⁵ O ma kwəni o yuu o nii, yí o na nɪ kɔgɔ zanzan mu maa bunɪ o te. O ma ta dɪ Filipi o wɪ: «Dí wú kɪ ta mu dí na wudiu, sɪ dí yəgɪ dí pa nɔɔna bantu maama sɪ ba di?» ⁶ O na tagɪ kuntu tun, ku yí sɪ o ma nii Filipi wubɔɲa na yí te tun mu, sɪ o maɲɪ o ye o na wú kɪ te.

⁷ Filipi ma lər-o o wɪ: «Dí na lagɪ dí yəgɪ dɪpɛ sɪ nɔɔnu maama na funfun o di, ku səbu kum wú dwəni səbu-dala biə-yale (200).»

⁸ O karabiə bam dɪdwa, Andre wulɔ na yí Simɔn Pɪyɛrɪ nyaani tun, ma ta o wɪ: ⁹ «Nii, bu wudoɲ mu wu yo seeni, o jɪgɪ dɪpwa yanu dɪ kaləɲ-bale sɪle. Ku nan bá wani ku yí nɔɔna bantu maama dim.»

¹⁰ Zezi laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Á nan pa nɔɔna bam jəni tɪga nɪ.» Gaaru tiini tɪ wura jəgə kam kuntu nɪ. Nɔɔna bam maama ma jəni tɪga nɪ. Ba yí nɪnɛni baara murr-tunu (5.000), ku wəli dɪ kaana dɪ biə.

¹¹ Zezi ma kwe dɪpwa yam yí o kɪ Wɛ le ya ɲwaani. O ma daari o maɲɪ-ya o pa nɔɔna bam na je tɪga nɪ tun. O ma kɪ Wɛ le kale sɪm dɪ ɲwaani yí o pa-ba. Nɔɔna bam maama ma di nɪ ba na lagɪ te tun. ¹² Ba ma di ba su ba daari. Zezi ma ta dɪ o karabiə bam o wɪ: «Ve-na á twe cɪcwəru tulɔ na daari tun, sɪ á yí yagɪ sɪ tɪ cɔgɪ.» ¹³ Ba ma twe tɪ maama ba su titwarɔ fugə-tɪle. Dɪpwa yanu yam ba na di ba daari tun cɪcwəru yiranɪ mu kuntu.

¹⁴ Nɔɔna bam na ne wo-kunkagɪlɪ dɪm Zezi na kɪ tun, ba ma ta ba wɪ: «Ku sunɪ ku yí cɪga mu, Wɛ nijonnu wulɔ ya na maɲɪ sɪ o ba lɔgɔ baɲa tun mu tuntu.»

¹⁵ Zezi laan ma lwarɪ nɪ ba lagɪ ba pa o jɪ ba pe dɪ dam mu. O na lwarɪ

kuntu tin, o ma zanyi o joori o vu o
di piu yuu o wura o yirani.

Zezi na ve na baṅa nɪ te tɪn

(Matiyu 14:22-33, Marıkl 6:45-52)

¹⁶ Dudaani na yi tun, Zezi karabiə bam ma vu ba yi nuniw kum ni. ¹⁷ Ba ma zu naboro ba tɔgi nuniw kum wu ba maa ve Kapernawum. Tɔga maa tiini ka yi, yi Zezi daa ta wu tu ba te. ¹⁸ Vu-duw laan ma zaɲi ku fufugə ku pa na bam pɔgula. ¹⁹ Zezi karabiə bam ma co naboro kum ba vu ba yi nuneeni kilometra yanu naa yardu te. Ba laan ma na Zezi na ve na bam baɲa ni o maa buni ba te. Fuvuni ma zu-ba. ²⁰ Zezi ma ta di ba o wi: «Á yi taá kwarɔ fuvuni, si ku yi amu.» ²¹ Ba ma buɲi si ba pa Zezi zu naboro kum, di ba de ba yi buburu ni, jəgə kalu ba ya na maa ve tun.

**Zezi mu pai nabiinə ɲwi-duŋa
kalu na ba ti tɪn**

²² Tɪga na puuri tun, nɔn-kɔgɔ kulu
na maɲi nuɖu kum bube didɔŋ dum
ni tun ma maani ni, naboro didɔa
yuranɪ ya mu wura. Ba maa ye ni
Zezi karabiə bam ke ba daar-o, yɪ
o wu de o zu ba naboro kum o
vu. ²³ Nabwæru tidonnə ma nuɲi
Tiberiyadi ti ba, ti yi bube dilu
nɔn-kɔgɔ kum na wura tun. Ku yɪ
jəgə kam kuntu ni mu di Yuutu Zezi

ya kɪ Wɛ le wɔdiiru tum ɲwaanti,
yɪ o daari o pa naɔna bam di tun.
²⁴Naɔna bam na lɔwari nɪ Zezi du
o karabiə bam daa tərə tun, ba ma
zu nabwəəru tum wu ba maa ve
Kapernawum si ba beer-o.

²⁵ Nɔɔna bam na be ninu kum tin,
ba ma na Zezi. Ba ma bwe-o ba
wi: «Karanyina, maɲa kɔɔ mu n tu
yoba?»

²⁶ Zezi ma ləri-ba o wi: «A lagu a ta ciga mu di abam si, abam na kari á beeri amu tun, ku dai á na ne wo-kunkagila yalv na bri ni We tuŋi-ni tun ɲwaani. Ku yi á na di wudiiru tum á su tun ɲwaani mu á beeri amu. ²⁷ Á nan yi taá tuŋi-na wudiu kulv na wó ba ku cɔgi tun má ɲwaani. Á taá tuŋi wudiu kulv na wó pa á na ɲwi-duŋa kalv na ba ti tun ɲwaani. Amu Nabiin-bu wum mu wó pa abam kuntu wudiu kum, beɲwaani a Ko We mu pe-ni ni si a taa tuŋa a pa-DL.»

²⁸Ba laan ma bwe-o ba wi:
«Dibam nan wú kɪ ta mu, si dí taá
tuŋi tuŋa yaɔ We na laɣi tuŋ?»

²⁹O ma læri-ba o wi: «Tɪtɔŋi dɪlv
We na lagɪ sɪ abam tɔŋi tɪn, ku yɪ sɪ
á sɛ wɔlv Dɪ na tɔŋi tɪn mɔ.»

³⁰ Ba ma ta bwe-o ba wi:
«Wo-kinkagili dɔɔ mu nmu wú kɪ,
sɪ dí wani dí lwarɪ nɪ Wɛ mu sunu
Dl tunɪ nmu, sɪ dí laan sɛ-m? Nmu
wú kɪ bɛɛ mu n brɪ dɪbam? ³¹ Faɲa
faɲa tun, dɪbam nabaara dɛɛn na

wu kagva wunt maɲa kalu ni tun, ba di wɔdiu kulu yiri na yi «Maanu tun mu, ni We tɔnɔ kum na tagi te ku wi: «O pe-ba wɔdiu kulu na nuɲi We-sɔɲɔ ni tun yi ba di.» »

³² Zezi ma ləri-ba o wi: «A lagi a ta ciga mu di abam si, ku dai Moyisi mu pe abam wɔdiu kulu na nuɲi We-sɔɲɔ ni tun. Ku nan yi a Ko We mu pai abam wɔdiu kulu na nuɲi Dl sɔɲɔ ni yi ku yi wɔdiu ciga ciga tun. ³³ Benwaani wɔdiu kulu We na pai tun mu yi wulu na nuɲi Dl sɔɲɔ ni o tu o ba lugu baɲa o pai nabiinɛ ɲwi-duɲa tun.»

³⁴ Ba ma ta did-o ba wi: «Dibam tu, ta n pai dibam wɔdiu kum kuntu maɲa maama.»

³⁵ Zezi ma ta di ba o wi: «Amu yi wɔdiu kulu na pai nabiinɛ ɲwi-duɲa tun. Wulu maama na tu amu te tun, kana daa bá ja kuntu tu. Wulu maama na ki o wu-didva di amu tun, na-nyɔm daa bá ja kuntu tu. ³⁶ A nan maɲi a ta a bri abam ni, á ne amu yi á ta ba se-ni. ³⁷ Ku daari wulu maama a Ko We na pe amu tun wó ba amu te. Wulu maama nan na tu amu te tun, a bá fɔgi a vin kuntu tu. ³⁸ Benwaani amu nuɲi We-sɔɲɔ a ba si a ki wulu na tɔɲi-ni tun wubuɲa mu, si ku dai a titi wubuɲa. ³⁹ Wulu na tɔɲi-ni tun wubuɲa na lagi kulu tun mu yi si a yi yagi a pa balu maama Dl na pe-ni tun wuluwulu je, si a daari a pa ba

maama joori ba bi lugu tiim de ni.

⁴⁰ A Ko We wubuɲa mu yi si, wulu maama na lwarɔ Dl Bu wum yi o ki o wu-didva did-o tun, si kuntu tu na ɲwi-duɲa kalu na ba ti tun. Aá pa kuntu tu joori o bi lugu tiim de dum ni.»

⁴¹ Zezi na tagi kuntu tun, Zwifɛ bam maa puuna di o na tagi o wi, wum mu yi wɔdiu kulu na nuɲi We-sɔɲɔ ni tun. ⁴² Ba maa te ba wi: «Wuntu mu dai Zuzefu bu Zezi wum na? Dí ye o nu di o ko. Bɛɛ mu yi o laan nan ta wi, o nuɲi We-sɔɲɔ ni mu o ba?»

⁴³ Zezi ma ləri-ba o wi: «Yagi-na, á yi taá puuna. ⁴⁴ Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o ba amu te, ku na dai a Ko We dɔlu na tɔɲi-ni tun mu varɔ kuntu tu ɲa si o ba amu te. Amu wó pa kuntu tu joori o bi lugu tiim de dum ni. ⁴⁵ Ku pupuni faɲa faɲa We nijoɲnɛ tɔnɔ kum wunt ku wi: «Ba maama wó zaasi We tee ni.» Wulu maama nan na cɛgi a Ko We taani dum yi o se Dl zaasum dum tun wó ba amu te. ⁴⁶ Ku nan dai ni nɔɔnu mu ne a Ko We, ku yi amu na nuɲi Dl te tun yirani mu ne-Dl. ⁴⁷ A lagi a ta ciga mu di abam si, wulu na ki o wu-didva di amu tun mu jigi ɲwi-duɲa kalu na ba ti tun. ⁴⁸ Amu yi wɔdiu kulu na pai nabiinɛ ɲwi-duɲa tun. ⁴⁹ Faɲa faɲa tun, abam nabaara deen na wu kagva kam wunt tun, ba di wɔdiu

kulɔ yiri na yi «Maani» tun, yi ba ta wu lugi tɔvni. ⁵⁰ Ku daari kuntu yi wɔdiu kulɔ na nuɲi We-sɔɲɔ, yi wulɔ na di-ku tun, tɔvni daa bá ja kuntu tu. ⁵¹ Amu yi wɔdiu kulɔ na nuɲi We-sɔɲɔ ni yi ku jigi ɲwia ku paɪ nabiinɛ tun. Wulɔ maama na di wɔdiu kum kuntu tun wó ta ɲwi mu maɲa maama. Wɔdiu kulɔ a na wó pa nabiinɛ tun yi a yira yam mu, si ku pa nabiinɛ taa jigi ɲwi-duɲa.»

⁵² Zezi na tagi kuntu tun, Zwifɛ bam laan ma tiini ba magi kantɔɔ daani ba wi: «Nɔɔnɔ wuntu wó kɪ ta mu o kwe o yira o pa dibam si dí di?»

⁵³ Zezi laan ma ta di ba o wi: «A lagɪ a ta ciga mu di abam si, abam na wu di amu Nabiin-bu wum yira yam, yi á daari á wu nyɔɔɔ a jana kam, á ba jigi We ɲwi-duɲa kam. ⁵⁴ Wulɔ nan na di a yira yam yi o daari o nyɔ a jana kam tun, kuntu tu jigi ɲwia kalɔ na ba ti tun. Amu wó joori a bi kuntu tu lugu tiim de dum ni. ⁵⁵ Beɲwaani a yira yam mu yi wɔdiu ciga, yi a jana kam yi wo-nyɔɔɔ ciga ciga. ⁵⁶ Wulɔ na di a yira yam yi o daari o nyɔ a jana kam tun wó ta ɲwi di amu, yi amu ɲwi kuntu tu wuni. ⁵⁷ A Ko We dilɔ na yi ɲwia tu tun mu tɔɲi-ni. Ku nan yi dintu ɲwaani mu amu di jigi ɲwia. Kuntu, wulɔ na di a yira yam tun, kuntu tu di wó ta ɲwi amu ɲwaani.

⁵⁸ Mu wɔdiu kulɔ na nuɲi We-sɔɲɔ ni tun. Kuntu nan ba nyi di wɔdiu kulɔ abam nabaara bam deen na di yi ba daa ta ti tun. Wulɔ maama na di wɔdiu kuntu tun wó ta ɲwi mu maɲa maama.»

⁵⁹ Mu Zezi deen na bri nɔɔna bam tite Kapernawum We-digɔ kam wuni tun.

⁶⁰ Zezi karabiɛ bam zanzan na ni kuntu tun, ba ma ta ba wi: «O taani dum tiini di cana. Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani o jɔɲi-di.»

⁶¹ Zezi ma lwarɪ o titi ni, ni o karabiɛ bam pɔvna di o taani dum. O laan ma ta di ba o wi: «A taani dum kuntu pe á wubɔɲa vugimi mu na? ⁶² Ku nan na yi kuntu, á na ne Nabiin-bu wum na maa joori o diini o ya na maɲi o wu me tun, á laan wó kɪ tita mu? ⁶³ Ku yi We Joro kum mu paɪ nɔɔna ɲwia. Ku daari nabiinɛ dam bá wani kulɔkulɔ di kɪ. A na tagi taani dilɔ di abam tun mu pe abam We Joro kulɔ na paɪ nabiinɛ ɲwi-duɲa tun. ⁶⁴ Di kuntu di, abam badaara ta wu se.» Zezi tagi kuntu, beɲwaani ku pulim ni mu o maɲi o ye balɔ na bá se-o tun, di wulɔ na wó ba o yɛg-o o pa nɔɔna tun. ⁶⁵ O daa ma ta o wi: «Kuntu ɲwaani mu a tagi a bri abam ni, nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani o ba amu te, yi ku na dai a Ko We mu pe-o cwɛɲɔ.»

⁶⁶ Kuntu na kɪ tun, o karabiɛ zanzan ma joori o kwaga ni, yi ba

daa ba tɔg-o. ⁶⁷Zezi laan ma ta di o karabiə fugə-bale bam o wi: «Abam di ba lagi si á yagi amu na?»

⁶⁸Simɔn Piyeeri ma lər-o o wi: «A yuutu, dɔbam wó yagi nmu, si dí daa vu wɔɔ te mu? Nmu jigi taani dɔlɔ na paɪ nɔɔna ɣwɪa kalɔ na ba ti tun. ⁶⁹Dɔbam sɛ nmu, yi dí kwəri dí lwarɪ nɪ nmu yi Wɔ-ponjo Tu wulɔ Wɛ na tɔɣɪ tun mu.»

⁷⁰Zezi ma ta di ba o wi: «Amu kuri abam fugə-bale bam, abam didua nan yi sutaani mu.» ⁷¹O na tagɪ kuntu tun, ku yi Zudasɪ wulɔ na yi Simɔn Yiskariyo bu tun taani mu o tɛa. Wuntu tɔgi o wu karabiə fugə-bale bam wunɪ, yi wum mu lagi o ba o yəgi Zezi o pa nɔɔna.

Zezi nu-biə na wu sɛ-o te tun

7 Zezi dɛɛn maa wu Galile nɪ o beerə. O dɛɛn ba lagi si o vu Zude o beeri da, bɛɣwaani Zwifə yigə tiinə balɔ na wu dɔani tun lagi cwəɣə mu si ba gu-o. ²Ku dɛɛn ma daari fun si Zwifə bam di ba candiə kalɔ yiri na yi vwə candiə tun. ³Zezi nyaana ma ta did-o ba wi, o yagi Galile je sum si o daari o vu Zude, si o karabiə bam wanti ba na titɔɣa yalɔ o na jigi o tɔɣɪ tun. ⁴Ba ta maa ta ba wi: «Nɔɔnu wulɔ na lagi si ba taa ye-o lanyirani tun ba səgi kulɔ

o na ki tun. Kuntu ɣwaani, nmu na ki wəenu tuntu tun, n maɣɪ si n ta n ki-ti nabiinə maama yigə nɪ mu.»

⁵Ba na tagɪ te tun bri nɪ ba titɪ ta wu ki ba wu-didua did-o.

⁶Zezi ma ta di ba o wi: «A maɣa kam ta wu yi si a vu candiə kam. Ku nan na yi abam, maɣa maama lana di abam. ⁷Nabiinə bá wanti ba taa culi abam. Ba nan culi amu, bɛɣwaani amu yɔɔri a tɛ-ba jaja mu, nɪ ba titɔɣa ba tɔgi cwəɣə. ⁸Abam nan ve-na á di candiə kam, si amu ta bá vu lele, bɛɣwaani a maɣa kam ta wu yi ka ti si a vu.» ⁹O na tagɪ kuntu tun, o ma maɣɪ Galile nɪ.

Zezi na wu Zeruzalem nɪ o bri nɔɔna te tun

¹⁰Zezi nyaana bam na kɛ ba daar-o tun, o di laan ma zaɣɪ o vu candiə kam. O na ve kuntu tun, o wu ve jaja si nɔɔna lwar-o. ¹¹Zwifə yigə tiinə balɔ na wu candiə kam nɪ tun maa kari ba beer-o, yi ba bwe ba wi: «O wu yən mu?»

¹²Nɔn-kɔɔ kulɔ na wura tun maa tiini ba jigi o taani ba waasa. Nɔɔna badonnə maa tɛ ba wi: «O yi nɔn-ɣum mu.» Badaara maa tɛ ba wi: «Aye, o dai nɔn-ɣum, si o jigi nɔɔna bam o gani mu.»

¹³Nɔɔn-nɔɔnu nan wu tagi o taani jaja, beɲwaani ba kwari Zwifə yigə tiinə bam.

¹⁴Ba na di candiə kam ba yi ka da yam titari tun, Zezi laan ma vu o zu We-di-kamunu kum o wura o bri nɔɔna. ¹⁵Zwifə yigə tiinə bam maa tiini ba yi yəu di o na bri nɔɔna bam te tun. Ba maa te ba wu: «Nɔɔnu wontu nan wu zaasi tɔɔ nɔɔn-nɔɔnu tee ni, yi o yi ki ta mu di puuri yi o ye We tɔɔ kum kuntu doɲ?»

¹⁶Zezi ma ləri-ba o wu: «A na bri kulɔ tun dai amu titi nyum, ku yi wulu na tɔɲi-ni tun nyum mu.

¹⁷Wulu nan na lagi si o ki We wubɔɲa na lagi kulɔ tun, kuntu tu wú lware amu zaasum dum kuri na nuɲi me tun, di na yi We nyum mu, naa di na yi a titi dam mu a maa bra, oó lware. ¹⁸Nɔɔnu wulu na ɲɔɔni di o titi dam tun, kuntu tu kwaani si o na yiri mu o pa o titi. Ku daari wulu nan na kwaani si o lagi yiri o pa wulu na tɔɲ-o tun, kuntu tu mu yi wulu na jigi ciga tun, yi o ba tusi kulɔkulu baɲa ni.

¹⁹Moyisi nan maɲi o pa abam lware We cullu tum. Abam wuluwulu nan ba tɔɲi-ti. Bɛ mu yi abam kwaani á lagi cwəɲə si á gu amu?»

²⁰Ba ma lər-o ba wu: «N yirisi mu. Wɔɔn beeri nmu si o gu?»

²¹Zezi ma ləri-ba o wu: «A tɔɲi titɔɲ-kamunu didu mu siun de ni,

yi ku su abam. ²²Moyisi deen pe abam ni si á taá goni á bəkəri. Ku nan dai ni Moyisi mu puli-ku. Ku puli di abam nabaara mu. Moyisi na pe abam ni dum kuntu tun, abam maa goni á bəkəri di siun de ni di, si ku yi pa á cɔɲi ni dum kuntu. ²³Abam na wai á goni bəkəri siun de dum ni si á yi cɔɲi Moyisi culu kum, bɛ mu yi á bana zaɲi di amu, di a na pe yawunu na yazurə fasi siun de ni tun ɲwaani? ²⁴Abam yi taá gari á yáali nɔɔnu kəm di á yiə na ne kulɔ tun. Á nan maɲi si á buri di ciga mu.»

Ba na bwe Krisi wum We na tɔɲi tun taani te tun

²⁵Nɔɔna balu na zuuri Zeruzalem ni tun badaara laan maa ɲɔɔni Zezi taani ba wu: «Ku dai nɔɔnu wontu mu ba kwaani si ba gu tun na? ²⁶Nii-na o na zigɔ o ɲɔɔni jaja, yi nɔɔn-nɔɔnu ba te kulɔkulu si ba ci-o. Dɔbam yigə tiinə bam laan buɲi ni wontu mu suni o yi Krisi wum We na tɔɲi tun naa? ²⁷Ku nan na yi Krisi wum mu na tuə, nɔɔn-nɔɔnu bá wani o lware o na nuɲi me tun. Ku daari dɔbam maama ye wontu na nuɲi me tun.»

²⁸Zezi deen na wu We-di-kamunu kum wuni o bri nɔɔna tun, o ma ɲɔɔni di kwər-dia o wu: «Abam buɲi ni á suni á ye amu, yi á kwəri á

ye a na nuŋi me tun. A nan wu tu a titi ni, wulu na tuŋi-ni tun yi ciga tu mu. Abam nan yər-o. ²⁹Amu mu ye-o, beŋwaani a nuŋi wuntu te mu, yi wum mu tuŋi-ni.»

³⁰Zezi na tagi kuntu tun, ba laan ma lagɪ sɪ ba ja-o. Nɔɔn-nɔɔnu nan ba jigi cwəŋə sɪ o ki-o kulukulu, o maŋa kam ta na wu yi tun ŋwaani. ³¹Ku daari nɔn-kɔɔ kum wu nɔɔna zanzan ma ki ba wu-didwa did-o, yi ba te ba wɪ: «Krisi wum na tuə, o bá wani o ki wo-kinkagila zanzan sɪ ku dwəni wuntu na maŋi o ki te tun.»

Zwifə yigə tiinə bam na kwaani sɪ ba ja Zezi te tun

³²Farizian tiinə bam ma ni nɔn-kɔɔ kum na jigi Zezi taani ba waasa te tun. Ba di We kaanum yigə tiinə bam laan ma tuŋi nɔɔna sɪ ba vu ba ja Zezi.

³³Zezi laan ma ta o wɪ: «Amu bá tiini a daani abam tee ni. Ku na ki fun, áá vu wulu na tuŋi-ni tun te. ³⁴Abam nan wó ba á beeri amu je á ga, beŋwaani amu na wu me tun, abam bá wani da á vu.»

³⁵O na tagi kuntu tun, Zwifə yigə tiinə bam maa ŋɔɔni daani ba wɪ: «O lagɪ o vu yən mu yi dɪbam bá na-o? O ga lagɪ o vu Zwifə balu na zuuri Greki tiinə tuni dɪm ni tun te mu, sɪ o taa bri-ba na? ³⁶O taani dɪm kuri mu beɛ? O na tagi o wɪ, dɪbam wó ba dí beeri wum jəgə dí ga, yi o ta o wɪ, wum na wu me tun, dɪbam bá wani da dí vu tun, ku kuri mu beɛ?»

Na balu na pai ŋwia tun

³⁷Ku deen ma ba ku yi candiə kam tiim de. De dɪm kuntu mu yi candiə kam de kamunu. Zezi maa zaŋi wɛɛni o ŋɔɔni di kwər-dia o wɪ: «Na-nyɔm na jigi wulu maama tun, sɪ o ba amu te o nyɔ. ³⁸Beŋwaani wulu maama na ki o wu-didwa di amu tun wó na ŋwi-dɔŋa We tee ni, nuneɛni We tɔnɔ kum na maŋi ku bri te ku wɪ: «Na balu na pai nabiinə ŋwia tun wó ta buri kuntu tu bicari ni.» »

³⁹Zezi na tagi na bam taani kuntu tun, ku yi o bri We na wó ki Dɪ Joro kum balu na ki ba wu-didwa did-o tun bicara ni te tun mu. Kantu maŋa

ni We Joro kum daa ta wu tu ba te, berjwaani Zezi daa ta wu tigi o joori o bi o na paari-zulə We tee ni.

Nɔn-kɔgɔ na pɔɔri daani Zezi ŋwaani te tun

⁴⁰Nɔn-kɔgɔ kum deen na ni Zezi na tagi te tun, badaara maa te ba wu: «Nɔnɔ wuntu suni o yi We nijonnu wulu ya na maɲi si o ba tun mu.»

⁴¹Badaara di maa te ba wu: «O yi Kisi wum We na tuni tun mu.»

Ku daari badonnə maa te ba wu: «Ku da-o. Kisi wum na tuə, o bá nuɲi Galile. ⁴²Berjwaani We tɔnɔ kum bri ni Kisi wum wó ta yi Pe Davidi dwi tu mu, yi o nuɲi Betelhem, tw kulu Davidi deen na zuuri da tun.» ⁴³Kuntu ŋwaani, kampwara deen ma ba nɔn-kɔgɔ kum wu Zezi ŋwaani. ⁴⁴Badaara lagi si ba ja-o, yi nɔn-nɔnɔ nan wu ne cwəɲə si o ki-o kulukulɔ.

⁴⁵We kaanum yigə tiinə bam di Farizian tiinə bam na tuni nɔna balu tun ma joori ba ba ba te. Ba ma bwe-ba ba wu: «Bee mu yi á wu jaan-o á ba?»

⁴⁶Nɔnɔ bam ma ləri-ba ba wu: «Nɔn-nɔnɔ maɲi o wu ŋɔnɔ ni nɔnɔ wum kuntu na ŋɔnɔ te tun.»

⁴⁷Farizian tiinə bam ma ta-ba ba wu: «Abam pe o ganɔ abam di mu na? ⁴⁸Abam yəri ni dibam yigə tiinə di Farizian tiinə bam

wulɔwulɔ wu sɛ-o na? ⁴⁹Ku nan na yi nɔn-kɔgɔ kum, bantɔ yəri We cullu tum Moyisi na tigi o pa dibam tun. Kuntu ŋwaani kú cɔgi-ba.»

⁵⁰Farizian tiinə bam wu nɔnɔ didɔa deen maa tɔgi o wura, o yiri mu Nikodem. Wuntu mu yi wulu ya na maɲi o vu Zezi te tun. O ma zaɲi o ta di o donnə bam o wu: ⁵¹«Ku na yi We cullu tum Moyisi na bri tun, ku culə si dí cɔgi nɔnɔ, yi dí daa ta wu bwe-o si dí ni o na ki kulu tun.»

⁵²Ba laan ma ləri ba wu: «Nmu di yi Galile tu mu na? Nan karumi We tɔnɔ wuni n nii, si n na ni We nijonnu tərə o na wó nuɲi Galile ni.» ⁵³Ba maama laan ma jagi ba vu sam.

Ba na jaani ka-boro ba ja vu Zezi te te tun

8 Ku daari Zezi deen ma vu Olivi piu kum yuu. ²Tiga na puuri tututi puru tun, Zezi ma joori o vu o zu We-di-kamunu kum wu. Nɔn-kɔgɔ kum maama ma ba ku gilim-o. O ma jəni tɪga ni o wura o bri-ba. ³We cullu karanyina tiinə di Farizian tiinə ma ja kaani wulu ba na pur-o boorim baɲa ni tun, ba ja ba ba zigɔ ba maama yigə ni. ⁴Ba ma ta di Zezi ba wu: «Karanyina, dibam puuri kaani wuntu boorim baɲa ni mu. ⁵Moyisi na pe dibam

Wɛ cullu tɔlv tun pɛ dɔbam ni sɪ, kaani na kɪ kəm dɪntɔ doŋ, sɪ dɪ dɔl-o dɪ gv mu. Ku nan na yɪ nmɔ, nmɔ wɪ dɪ kɪ ta mu?»

⁶ Ba na bwe-o kuntu tun, ba lagɪ sɪ ba maŋɪ Zezi mu ba nii, baá wani ba saŋ-o na? Zezi ma tiiri o ma o nua o la tɪga nɪ. ⁷ Ba maa ta joori ba bwe Zezi taan. O laan ma kwɛni wɛɛni, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Abam wɔlv na wɔ kɪ lwarɪm tun, sɪ o da yigə o kwe kandwɛ o ma dɔlv kaani wum.»

⁸ O laan ma joori o tiiri o wura o la tɪga nɪ dɪ o nua. ⁹ Ba na ni o na tagɪ te tun, ba nakwa bam mu de yigə ba nuŋi dɪdɔa dɪdɔa ba viiri. Ba maama ma nuŋi ba daari Zezi yɪranti, yɪ kaani wum daa ta zɪgɪ o yigə nɪ. ¹⁰ O ma kwɛni wɛɛni, yɪ o bwe kaani wum o wɪ: «Balɔ na saŋɪ nmɔ tun wɔ yən? Ba nɔɔn-nɔɔnu daa wɔ daari sɪ o ŋɔɔni o cɔgɪ nmɔ na?»

¹¹ O ma ləri o wɪ: «Aye, a tu, ba nɔɔn-nɔɔnu daa wɔ daari.»

Zezi ma ta dɪd-o o wɪ: «Amɔ dɪ nan bá dɪ nmɔ sariya. Ve, nan daa n yɪ kɪ lwarɪm.»

Zezi na brɪ nɪ o jigɪ cɪga te tun

¹² Zezi dɛɛn ma ta dɪ nɔɔna bam o wɪ: «Amɔ mu yɪ pooni a paɪ nabiinə maama. Wɔlv nan na tɔgɪ amɔ tun, kuntu tu daa bá vu lim wɔni. Kuntu

tu wɔ na pooni dɔlv na wɔ pa-o ŋwɪa cɪga cɪga tun.»

¹³ Farizian tiinə bam ma ta dɪd-o ba wɪ: «Nmɔ na paɪ n tutɪ cɪga tun, n taani dɪm ba jigɪ kuri.»

¹⁴ O ma ləri-ba o wɪ: «A na maŋɪ a paɪ a tutɪ cɪga dɪ, ku ta yɪ cɪga mu, bɛŋwaaɪ amɔ ye a na nuŋi mɛ tun. Abam nan yəri amɔ na nuŋi mɛ dɪ mɛ a na maa ve tun. ¹⁵ Abam yəni á dɪ nɔɔna taani nɪ nabiinə wɔbɔŋa na lagɪ te tun mu. Amɔ nan ba dɪ nɔɔn-nɔɔnu taani. ¹⁶ Ku daari, amɔ na lagɪ a dɪ nɔɔna taani, amɔ taani dim dɪm wɔ ta yɪ cɪga mu, bɛŋwaaɪ amɔ Ko mu tɔŋɪ-nɪ. O nan wura dɪ amɔ, ku daɪ amɔ yɪranti mu wɔ dɪ nɔɔna taani. ¹⁷ Ku pɔpɔni Moyisi cullu twaanɔ tum wɔni ku wɪ, nɔɔna bale na jigɪ ni dɪdɔa, ba na tagɪ kɔlv tun yɪ cɪga mu. ¹⁸ Amɔ paɪ a tutɪ cɪga, yɪ a Ko wɔlv na tɔŋɪ-nɪ tun dɪ paɪ amɔ cɪga.»

¹⁹ Ba ma bwe-o ba wɪ: «N ko wum bɛɛ?»

O ma ləri-ba o wɪ: «Abam yəri amɔ na yɪ wɔlv tun, yɪ á yəri a Ko wum dɪ. Á ya na ye amɔ, á ya wɔ lwarɪ a Ko wum dɪ.»

²⁰ Zezi dɛɛn tagɪ wəɛnu tum kuntu o brɪ nɔɔna Wɛ-di-kamunu kum wɔni, jəgə kalɔ nɔɔna na ve ba dɪ səbu da ba pa Wɛ tun mu. O na tagɪ kuntu o ti tun, nɔɔn-nɔɔnu wɔ nɛ cwəŋə sɪ o ja-o, o maŋa kam ta na wɔ yɪ tun ŋwaaɪ.

²¹ Zezi daa ma ta di nɔn-kɔgɔ kum o wi: «Amu wó viiri, yi abam wó beeri amu jəgə á ga, beɲwaani abam wó ti á lwarim dum wɔni mu. A na maa ve me tun, abam bá wani da á vu.»

²² Zwifə bam maa te daani ba wi: «O na tagi o wi, dɔbam bá wani dí vu o na maa ve me tun, ku bri ni o lagi o gu o titi mu na?»

²³ O ma ta di ba o wi: «Abam yi lugu baɲa nɔɔna mu, amu nan nuɲi weyuu mu. Abam kugu je yi lugu baɲa yo mu. Amu kugu je nan dai lugu kuntu. ²⁴ Kuntu mu a tagi a bri abam ni, abam wó ti á lwarim dum wɔni mu, beɲwaani abam na wu se ni amu suni a yi wulu na wura maɲa maama tun, á wó ti á lwarim dum wɔni mu.»

²⁵ Ba ma bwe-o ba wi: «Nmu yi wɔɔ mu?»

O ma ta di ba o wi: «Ku yi kulɔ a na maɲi a ta a bri abam tun mu. ²⁶ Amu ya jigi wəənu zanzan si a ɲɔɔni a ma di abam taani. Wulu nan na tuɲi-ni tun tiini o yi ciga tu mu. A na ni kulɔ o tee ni tun yirani mu a te a bri nabiinə.»

²⁷ Zezi na tagi wəənu tum kuntu tun, ba wu lwarɔ ni ku yi o Ko Baɲa-We taani mu o ɲɔɔni di ba. ²⁸ O laan ma ta di ba o wi: «Maɲa wó ba, yi á kwe amu wulu na yi Nabiin-bu wum tun á zəɲi weeni. Á laan wó lwarɔ ni amu suni a yi wulu

na wura maɲa maama tun. Abam ta wó lwarɔ ni amu ba kɔ kulɔkulɔ a titi ni. A nan yəni a te wəənu tilu a Ko wum na bri-ni tun yirani mu a bri nɔɔna. ²⁹ Wulu nan na tuɲi-ni tun wu amu tee ni, o wu yagi-ni a yirani, beɲwaani a yəni a kɔ kulɔ na poli o wu tun mu maɲa maama.»

³⁰ Zezi deen na ɲɔɔni kuntu doɲ tun, nɔɔna zanzan laan ma kɔ ba wu-didwa did-o.

Biə na tɔgi ba kwə kəm te tun

³¹ Zezi laan ma ta di Zwifə balu na se-o tun o wi: «Abam na se amu zaasum dum yi á wu yagi, á wó suni á ji amu karabiə ciga ciga. ³² Abam laan wó ba á lwarɔ ciga, yi ciga kam wó vri abam ka yagi si á taá te á titi.»

³³ Ba ma lər-o ba wi: «Dɔbam yi Abraham dwi tiinə mu, dɔbam maɲi dí wu jigi nɔɔn-nɔɔnu gambe. Beɲwaani mu yi n ta n wi, dí wó ta te dí titi tun?»

³⁴ O ma ta di ba o wi: «A lagi a ta ciga mu di abam si, wulu maama na kɔ lwarim tun yi lwarim gambaa mu. ³⁵ Ku nan na yi gambaa, kantu ba zuvri ka tu sɔɲɔ ni maɲa maama. Ku daari, ku na yi sɔɲɔ kum bu, wuntu jigi kugu je sɔɲɔ kum wɔni maɲa kalɔ na ba ti tun. ³⁶ Kuntu ɲwaani, We Bu wum na vri abam o yagi, á wó suni á taá te á titi.

³⁷ Amu ye ni abam yi Abraham dwi tiinə mu, yi abam ta kwaani si á gu amu, beɲwaani á ba se a zaasim dum. ³⁸ Amu ɲɔɔni wəenu tɪlɔ a na ne amu Ko tee ni tun mu. Abam di nan ki kulɔ á na niə abam ko tee ni tun mu.»

³⁹ Ba ma lər-o ba wɪ: «Dɪbam ko mu Abraham.»

O ma ta di ba o wɪ: «Abam ya na suni á yi Abraham biə, á ya wú taá ki wəenu tɪlɔ Abraham deen na ki tun mu. ⁴⁰ Amu tagi ciga kalɔ a na ni We tee ni tun a bri abam, yi abam kwaani si á gu-ni. Abraham deen nan ba ki abam kəm dum doɲ. ⁴¹ Abam yəni á ki kənə yalɔ á ko na ki tun mu.»

Ba ma lər-o ba wɪ: «Dɪbam dai tampirə. We titi yiranɪ mu yi dɪbam Ko.»

⁴² O ma ta di ba o wɪ: «Baɲa-We ya na yi abam Ko, á ya wú taá soe amu, beɲwaani amu nuɲi We te mu a ba a wura di abam. A wu tu a titi ni. We mu tɔɲi-ni. ⁴³ Bɛɛ mu yi abam ba ni a taani dum kuri? Ku yi abam na ba lagɪ si á se a taani dum tun mu. ⁴⁴ Abam yi á ko sutaani biə mu. Á maa lagɪ si á taá ki di wubɔɲa na lagɪ te tun. Pulim ni tun sutaani maɲi di yi nɔn-gurɔ mu. Di ba fɔɲi di tɔɲi ciga cwəɲə, beɲwaani ciga təri di wɔni. Di na yəni di fɔ wwan, ku yi di wubɔɲa na

maɲi ya yi te tun mu. Di yi vwa-fɔru mu. Dintu nan mu yi vwa-nyina ko.

⁴⁵ Ku na yi amu, a yəni a te ciga mu. Kuntu ɲwaani mu abam ba se amu. ⁴⁶ Abam wɔɔ mu wú wanti o bri ni amu ki a cɔɲi? Amu nan na ɲɔɔni ciga tun, bɛɛ mu yi á ba se-ni?

⁴⁷ Wulɔ na yi We nɔɔnu tun cɔɲi We taani mu. Abam nan na dai We nɔɔna tun mu pai á ba cəgə.»

Zezi na bri ni o dwe Abraham te tun

⁴⁸ Zwifə bam ma ləri Zezi ba wɪ: «Dɪbam jigi bura si dí ta ni, nmu suni n yi Samari tu mu. N yirisi mu.»

⁴⁹ O ma ləri-ba o wɪ: «A ba yirisə. Amu pai a Ko mu zulə. Ku daari abam nan gooni amu mu. ⁵⁰ A nan ba beeri a titi zulə. We yiranɪ mu pa-ni zulə, yi dintu mu di nabiinə taani. ⁵¹ A lagɪ a ta ciga mu di abam si, wulɔ maama na se yi o ki a na tagi kulɔ tun, tɔvni daa bá ja kuntu tu.»

⁵² Zwifə bam laan ma ta did-o ba wɪ: «N taani dum n na tagi tun pe dí lwarti ni n yirisi mu. Abraham deen tɪga, yi We nijɔɲə bam maama di ti. Nmu nan ta tagi n wɪ, wulɔ na se yi o ki n na tagi kulɔ tun, tɔvni daa bá ja kuntu tu. ⁵³ Nmu yi nɔn-kamunu n dwe dɪbam ko

Abraham mu na? Wuntu nan tɔga. We nijɔɔnə bam dɪ ma tɪ. Nmu buɔi n paɪ n yɪ wɔɔ?»

⁵⁴O ma ləri-ba o wɪ: «A ya na lagɪ yɪɪ a pa a tɪtɪ, kuntu ya yɪ kafɛ mu. Ku yɪ a Ko We mu zɛɔi a yɪɪ, ku yɪ duntu mu abam yɛni á tɛ á wɪ: «We dɪlɔ na yɪ dɪbam We tun.» ⁵⁵Abam nan yəri-Dɪ, amu nan ye-Dɪ. A ya na tagɪ a wɪ, a yəri-Dɪ, a ya yɪ vwa-nyum mu nɛɛnɪ abam te. Amu nan sunɪ a ye-Dɪ, yɪ a sɛ a kɪ kulɔ Dɪ na tagɪ tun. ⁵⁶Abam ko Abraham dɛɛn jɔɔi wupolo sɪ o na maɔa kam a na wó ba tun. O nan sunɪ o na-ka, yɪ o wɔ poli.»

⁵⁷Ba ma ləri ba wɪ: «Nmu ta wɔ yɪ buna fiinnu, yɪ n kɪ ta mu n na Abraham?»

⁵⁸O ma ləri-ba o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, ba dɛɛn ta na wɔ lugɪ Abraham tun, amu maɔi a wura mu, a nan ta wó ta wura maɔa maama.»

⁵⁹Zezi na tagɪ kuntu tun, ba laan ma kwe kandwa sɪ ba ma dul-o ba gv. O ma sɛɔi o nuɔi We-di-kamunu kum wonɪ.

Zezi na puri lilwe yiə te tun

9 Zezi dɛɛn ma vu o maa kɛa. O ma na nɔɔnu wudonɔ ba na maɔi ba lu-o yɪ o yɪ lilwe. ²O karabiə bam ma bwe-o ba wɪ: «Karanyɪna, wɔɔ lwarum mu pɛ ba lu nɔɔnu wuntu dɪ lilweem? Ku yɪ o tɪtɪ lwarum mu naa, o nu dɪ o ko lwarum mu pɛ ba lu-o dɪ lilweem?»

³Zezi ma ləri-ba o wɪ: «O na yɪ lilwe tun, ku dɪ o tɪtɪ mu kɪ lwarum naa o nu dɪ o ko mu kɪ lwarum. Ku nan yɪ sɪ ku pa nɔɔna mu wantɪ ba lwarɪ We tɪtɔɔa na yɪ te tun wuntu ŋwaanu. ⁴Dɪbam nan maɔi sɪ dɪ tɔɔi wulɔ na tɔɔi-nɪ tun tɪtɔɔa yam yɪ wɪa ta wura mu. Ku daartɪ fun sɪ tɪga yɪ, yɪ nɔɔn-nɔɔnu daa bá wantɪ o tɔɔi We tɪtɔɔa yam. ⁵Maɔa kam a ta na wɔ luvɔ baɔa nɪ tun, amu yɪ pooni mu a paɪ nabiinɛ.»

⁶O na tagɪ kuntu o tɪ tun, o laan ma twɪ lileeru o dɪ tɪga nɪ. O ma viiri turɔ, yɪ o kɪ-tɪ o bɛ lilwe wum yiə baɔa nɪ. ⁷O ma ta dɪd-o o wɪ: «Ve n su n yiə yam Silva bugə kam nɪ.» (Bugə kam yɪɪ dɪm kuri mu

Atuŋɩ.) Nɔɔnu wum ma vu o su o yiə yam. O ma joori o ba, yi o laan nai.

⁸Balu na zuuri o tukəri ni di balu na maŋɩ ba ye ni o yi looru tun ma na-o, yi ba bwe ba wi: «Ku dai nɔɔnu wuntu mu yəni o je o loori tun na?»

⁹Badaara maa te ba wi: «Ku yi wuntu mu.»

Badonnə maa wi: «Ku dai wuntu, si ba nyi daani mu.»

Nɔɔnu wum titi ma ta o wi: «Ku yi amu kuntu.»

¹⁰Ba ma bwe-o ba wi: «Nmu yiə yam ki ta mu ya puri?»

¹¹O ma ləri o wi: «Nɔɔnu wulu yiri na yi Zezi tun mu ki turu o ma bə a yiə yam baŋa, yi o ta-ni o wi, a ve Silva bugə kam a su-ya. A ma vu a su, yi a laan nai.»

¹²Ba ma bwe-o ba wi: «Nɔɔnu wum kuntu be?»

O ma ləri-ba o wi: «A yəri o je.»

¹³Ba laan ma ja-o ba vu Farizian tiinə bam te. ¹⁴De dum Zezi na ki turu tum o ma puri nɔɔnu wum yiə yam tun ya yi Zwifə bam siun de mu. ¹⁵Kuntu ŋwaani mu Farizian tiinə bam di daa bwe nɔɔnu wum ba wi: «N yiə yam ki ta mu ya puri?» O ma ta-ba o wi: «O ki turu mu o ma bə a yiə baŋa. A ma su-ya, yi a laan nai.»

¹⁶Farizian tiinə bam badaara ma ta ba wi: «Nɔɔnu wum na ki te tun,

o wu nuŋi We te, beŋwaani o cəgi siun de cullu tum.»

Badonnə di maa te ba wi: «O na yi nɔn-balɔɔ, o bá wanti o ki wo-kinkagila yantu doŋ.» Kuntu ma pa kampwara ba ba titari.

¹⁷Ba laan ma joori ba bwe nɔɔnu wum ba wi: «O nan na pɛ n yiə yam puri tun, nmu te n wi, o yi wɔɔ mu?»

O ma ləri o wi: «O yi We nijonnu mu.»

¹⁸Zwifə yigə tiinə bam maa ba lagɩ si ba se, ni nɔɔnu wum ya maŋɩ o yi lilwe mu yi o laan ba o nai. Kuntu ŋwaani, ba ma bəŋi nɔɔnu wum nu di o ko si ba bwe ba nii.

¹⁹Ba ma bwe-ba ba wi: «Wuntu yi abam bu mu na? Á lug-o di o maŋɩ o yi lilwe mu na? O nan ki ta mu o nai lele kuntu?»

²⁰Nɔɔnu wum tiinə bam ma ləri ba wi: «Dɩbam ye ni o yi dɩbam bu mu. Dí ye ni dí lug-o di o yi lilwe mu. ²¹Dí nan yəri o laan na ki te o nai, yi dí yəri wulu na puri o yiə yam di. Abam nan bwe-na o titi, si o yi nɔn-kwuɩ mu, o titi wó wanti o ləri.» ²²O tiinə bam na tagɩ kuntu tun, ba deen kwari Zwifə yigə tiinə bam mu. Bantu ya maŋɩ ba ki ni daani si nɔɔnu wulu maama na se ni Zezi mu yi Krisi wum We na tuŋɩ tun, si ba li kuntu tu ba We-digə kam ni. ²³Mu ku kuri o tiinə bam cum, yi ba ta ba wi, ba bwe o titi si o yi nɔn-kwuɩ mu tun.

²⁴ Ba ma joori ba bəŋi nɔɔnu wum ba na lug-o dɪ lilweem tun, yɪ ba ta did-o ba wɪ: «Nan kwari Wɛ, sɪ n ta cɪga, sɪ dɪbam ye nɪ nɔɔnu wum kuntu yɪ nɔn-balɔɔ mu.»

²⁵ O ma ləri-ba o wɪ: «Amu yəri nɪ nɔɔnu wum kuntu yɪ nɔn-balɔɔ naa o dai. Kuɓ yɪranɪ a na ye tun mu yɪ sɪ, a dɛen yɪ lilwe mu, yɪ a laan nai lele kuntu.»

²⁶ Ba ma bwe-o ba wɪ: «O kɪ ta mu o puri nmu yiə yam?»

²⁷ Nɔɔnu wum ma ləri o wɪ: «A maŋɪ a ta a bri abam, yɪ á wu sɛ sɪ á cɛgi. Bɛɛ mu yɪ abam daa lagɪ sɪ á bwe á nii? Abam dɪ ga lagɪ sɪ á taá tɔɔɪ á yɪ o karabiə mu na?»

²⁸ O na tagɪ kuntu tun, ba ma twi-o yɪ ba wɪ: «Ku yɪ nmu mu tɔɔɪ o kwaga, sɪ ku dai dɪbam mu tɔɔ-o. Dɪbam tɔɔɪ Moyisi cullu tum mu. ²⁹ Dɪbam ye nɪ Wɛ dɛen ŋɔɔnɪ dɪ Moyisi mu. Ku daari, ku na yɪ nɔɔnu wuntu, dɪ bri dɪ yəri o na nuŋi mɛ tun.»

³⁰ O ma ləri-ba o wɪ: «Aa. Ku yɪ kuɓ na tiini ku su amu tun. Abam yəri o na nuŋi mɛ, yɪ wuntu nan mu puri a yiə yam. ³¹ Dɪbam ye nɪ Wɛ ba cɛgi nɔn-balwaarɔ taani. Ku yɪ nɔɔna balɔ na nɪɔɪ-Dɪ yɪ ba kɪ Dɪ wubɔŋa na lagɪ te tun mu Dɪ cɛgə. ³² Ku na zɪɔɪ lugu baŋa pulim nɪ sɪ ku ba ku yɪ zɪm tun, dɪ daa ta wu nɪ nɪ nɔɔnu puri wulu ba na lug-o dɪ

lilweem tun yiə. ³³ Nɔɔnu wuntu na sunɪ o wu nuŋi Wɛ te, o ya bá wantɪ o kɪ wo-kɪnkagɪɪ dɪntu doŋ.»

³⁴ Ba ma lər-o ba wɪ: «Ba lugu nmu yɪ n maama maŋɪ n yɪ lwarum punə mu. Bɛɛ mu yɪ n buŋɪ sɪ n bri dɪbam?» Ba laan ma zəl-o, sɪ o daa yɪ tɔɔɪ o zu ba Wɛ-digə kam.

³⁵ Zezi dɛen ma ni nɪ ba lɪ nɔɔnu wum ba Wɛ-digə kam wuntɪ. O ma vu o jeer-o, yɪ o bwe-o o wɪ: «Nmu sɛ Nabiin-bu wum dɪ n wu maama na?»

³⁶ Nɔɔnu wum ma ləri o wɪ: «A yuutu, ta n bri-nɪ o na yɪ wulu tun, sɪ a wantɪ a sɛ-o.»

³⁷ O ma ta did-o o wɪ: «Nmu maŋɪ n na-o. Amu mu yɪ Nabiin-bu wum, a zɪɔɪ a ŋɔɔnɪ dɪ nmu.»

³⁸ O laan ma ta o wɪ: «A Yuutu, a sɛ-m.» O ma kuni doonə Zezi yigə nɪ o zul-o.

³⁹ Zezi ma ta o wɪ: «Amu tu lugu kuntu baŋa sɪ a pɔɔrɪ nɔɔna balɔ na jɪɔɪ bura dɪ balɔ na ba jɪɔɪ bura tun mu daani, sɪ balɔ na yɪ lilwə tun yiə puri, sɪ balɔ yiə na nai tun joori ya dwe.»

⁴⁰ Farizian tiinə badaara balɔ na wura did-o tun ma ni o na tagɪ te tun. Ba ma bwe-o ba wɪ: «Nmu lagɪ n bri nɪ dɪbam nyɪ dɪ lilwə mu na?»

⁴¹ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Abam ya na nyɪ dɪ lilwə, ku lagɪ ku ta nɪ á yəri Wɛ taani dum mu, á lwarum ya

bá ta wu á yuu ni. Ku daari, á nan na bri ni á yiä puuri tun, á lwarim taa wu á yuu ni mu.»

Nayirv di o peeni mumaja

10 Zezi deen ma manji mumaja o bri noona bam o wi: «A lagi a ta ciga mu di abam si, noonu wulu na wu de najiri ni o zu si o puri peeni yi o tigi jage kadoj o cu o zu tun, kuntu tu yi gwunu yi o kwari o yi vurnu mu. ²Ku daari, wulu na de najiri dum ni o zu si o puri o peeni sum tun, wum mu yi peeni sum nayirv wum tuti. ³O na lagi o zu, wulu na nii najiri dum ni baji ni tun wu puri o pa o zu. Peeni sum wu ni o kwara, yi oo baji o tuti peeni sum yira, yi si da-o si nuni. ⁴O na jaani-si o nuni, oo ta tigi si yige, yi peeni sum tigi o kwaga, bejwaani si ye o kwara. ⁵Ku nan na yi non-gaa, si ba se si tog-o. Si wu duri si viiri mu, bejwaani si yari o kwara.»

⁶Zezi na tagi kuntu o bri-ba tun, ba ma wu lwaro o taani dum kuri.

⁷Zezi daa ma ta o wi: «A lagi a ta ciga mu di abam si, amu mu nyi di ni dlu peeni sum na tigi da tun. ⁸Balu maama na de yige ba ba ba zu ba loori amu tun nyi di gwuna di vurna mu. Peeni sum ma wu se ba ni. ⁹Amu mu yi ni dum. Wulu maama na tigi amu o zu tun, kuntu tu wu

na vurnu. O nan wu na gwia kalu na ywammä tun, ni peeni na tigi najiri ni si nuni si di yi si joori si zuuri te tun. ¹⁰Gwunu na tu o zu, o lagi si o to mu o gu o daari o ja o cagi. Ku nan na yi amu, a tu si a pa nabiina mu na gwia kalu na ywana tun ciga ciga.

¹¹Amu mu nyi di nayir-ɗum ciga ciga, yi a soe a noona. Nayir-ɗum se tuuni mu o peeni gwaani. ¹²Ku daari, ku na yi wulu na tigi peeni sum o joni sabu tun, wuntu dai nayirv wulu na yi peeni sum tu tun. Wuntu na ne nywankura na maa buna, oo duri mu o daari peeni sum. Nywankura kam wu zu peeni sum wu ka ja-si ka pa si jagi. ¹³Oo duri o viiri, bejwaani o tigi peeni sum sabu gwaani mu, si o ba jigi si gwaia.

¹⁴Amu mu yi nayir-ɗum ciga ciga. Amu ye a noona bam, yi ba di ye amu, ¹⁵nunnen amu Ko na ye-ni yi amu di ye-o te tun. Amu wu se si a ti a noona bam gwaani, ni nayir-ɗum na se si o ti o peeni gwaani te tun. ¹⁶A daa ta jigi peeni sidaara, si na tiri najiri duntu wuni. A nan manji si a vu a kali-si mu a ja ba a ki daani. Peeni sintu di wu ni amu kwara. Kuntu, a peeni sum maama wu la jage didva, yi nayirv didva nii-si.

¹⁷A Ko We soe amu, di a na se si a ti nabiina gwaani, si a joori a

bi a na ɣwia tun. ¹⁸Nɔɔn-nɔɔnu nan bá wani o pa a ga a ɣwia. Amu titi nan mu li wubuɣa si a ga-ka. A jigi cwəɣə si a ga a ɣwia kam. A nan ta jigi cwəɣə si a joori a bi a na-ka. Mu woŋo kulu a Ko na pɛ-ni ni si a ki tun.»

¹⁹Zezi na tagi kuntu o ti tun, kampwara daa ma ba Zwifə bam wu o taani dum ɣwaani. ²⁰Ba zanzan maa tɛ ba wɪ: «Cicirə mu jɪg-o, o yuu mu tərə. Bɛɛ mu yɪ á cəgi o taani?»

²¹Ku daari badaara maa tɛ ba wɪ: «Wulu yuu na tərə tun bá wani o ɣɔɔni tuntu doŋ. Cicirə na jigi wulu tun bá wani o puri lilwe yiə.»

Zezi na bri ni o di o Ko We yi bidwi te tun

²²Ku deen ma ba ku yi si Zwifə bam di ba candiə kalu yiri na yi Bakwebapawɛ tun Zeruzalem ni. Ku yi waaru mumaɣa ni mu. ²³Zezi deen ma vu Wɛ-di-kamunu kum. O maa wu Salɔmɔn kunkolɔ kum ni o kaaga. ²⁴Zwifə badaara laan ma ba ba gilim-o, yi ba bwe-o ba wɪ: «Nmu yi Krisi wum We na tuŋi tun na? Bɛɛ mu yi n pa ku tiini ku yi wubuɣa zanzan di dɪbam? Ta cɪga n bri dɪbam si dí kɔ joro.»

²⁵O ma ləri-ba o wɪ: «A maŋi a ta a bri abam, yi á ba sɛ a ni. Tituɣa yalu a Ko Wɛ na pɛ a tuŋi tun mu

bri ni a jigi cɪga. ²⁶Abam nan ba sɛ a ni, bɛɣwaani abam dai amu nɔɔna. ²⁷A nɔɔna bam nyi di peeni silu na cəgi amu kwərə tun mu. A maa ye-si, yi si tɔgi-ni. ²⁸Amu pai a nɔɔna bam na ɣwia kalu na ba ti tun mu, yi ba bá fɔgi ba cəgi maɣa di maɣa. Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o vri-ba amu juɣa ni. ²⁹Ku yi a Ko Wɛ mu kwe-ba Dɪ ki a juɣa ni. Duntu nan mu dwe woŋo maama. Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o vri-ba Dɪ juɣa ni. ³⁰Amu di a Ko Wɛ yi bidwi mu.»

³¹Zezi na tagi kuntu tun, Zwifə bam daa ma kwe kandwa si ba ma dul-o ba gu. ³²O ma ta di ba o wɪ: «Amu Ko pɛ a tuŋi tituɣ-ɣuna zanzan mu a bri abam. Tituɣa yantu wuni dɔɔ titi mu pɛ abam kwaani si á gu amu di kandwa?»

³³Ba ma lər-o ba wɪ: «Ku dai tituɣ-ɣum ɣwaani mu dí lagi dí duli-m dí gu. Ku yi nmu na twi We tun ɣwaani mu. Nmu yi nabiinu mu, yi n pai n yi We mu.»

³⁴O ma ləri-ba o wɪ: «Wɛ cullu tɔɔ kulu Dɪ na pɛ abam tun wuni mu ku pupuni ku wɪ, Wɛ tagi di nɔɔna badonnə Dɪ wɪ: «Abam didwa didwa yi Wɛ nyinyugu mu.» ³⁵Ku bri ni Wɛ deen pɛ Dɪ kwərə nɔɔna bantɔ mu, yi Dɪ bəŋi-ba ni Dɪ nyinyugu. Kulu na pupuni Wɛ tɔɔ kum wuni tun bá wani ku ji kafe. ³⁶Amu nan yi wulu a Ko Wɛ na li si a ki Dɪ wubuɣa, yi Dɪ tuŋi-ni si

a ba lugu baɗa tun mu. Kuntu, a na tagi ni a yi We Bu tun, bee mu yi á ba sea? Bee mu yi á bri ni a twi We mu?

³⁷Maani-na á nii a tutuɗa yam na yi te tun. Ku na dai a Ko We tutuɗa mu a tuɗa, si á yi se-ni. ³⁸Ku nan na yi We tutuɗa, á na maɗi á ba se amu, si á se tutuɗa yam na bri te tun. Á na se tutuɗa yam kuntu, á wó suni á lwari ni a Ko wura di amu, yi amu di wura di a Ko.»

³⁹O na tagi kuntu tun, ba daa maa lagi si ba ja-o. O ma lu ba jia wuni o viiri.

⁴⁰Zezi ma joori o vu o be Zurden buga kam. O ma vu je silu Zan deen na yani o miisi noona na wuni tun, o zuuri da. ⁴¹Noona zanzan deen maa tui o te. Ba maa yani ba te ba wi: «Zan nan wu ki wo-kunkagula. Ku daari o na tagi kulɔ maama Zezi gwaani tun yi ciga mu.» ⁴²Je sun kuntu ni noona zanzan ma ki ba wu-didwa di Zezi.

Lazaari na tuga yi Zezi bi-o te tun

11 Noonu wudon deen zuuri Betani ni, o yiri mu Lazaari. O nakwa mu yi Mari di o zumbaaru Mariti. Mari wuntu mu yi wulu deen na kwe trali nugə o lo di Yuutu wum ne ni yi o daari o ma o yuuywe o guguni-si tun. Lazaari ma ba o ba jigi yazura.

³Mari didaani Mariti ma tuɗi ni ba pa Zezi ba wi: «Dibam Yuutu, nmu cilon-sono kum ba jigi yazura.»

⁴Zezi na ni kuntu tun, o maa wi: «Yawu kuntu kweelim je ba ta yi o tɔɔni. Ku nan ki si ku pa We mu na zula, si amu We Bu wum di na zula ku gwaani.»

⁵Zezi yagi o soe Mariti di o nyaani wum di Lazaari lanyurani.

⁶O na ni ni Lazaari ba jigi yazura tun, o ta ma ki da yale o ya na wu me tun, ⁷yi o laan daari o ta di o karabiə bam o wi: «Pa-na di joori di vu Zude.»

⁸O karabiə bam ma ta did-o ba wi: «Karanyina, Zwifə bam daama na lagi si ba duli nmu di kandwa ba gu tun, n swe mu na? Yi n daa ta lagi si n joori n vu da.»

⁹Zezi ma leri-ba o wi: «Ku nan maɗi si a vu mu. Luu fuga-bale mu wura wia ni. Ku dai kuntu na? Noonu na ve wia ni, o daa ba tri o tui, beɗwaani lugu baɗa pooni dum pai o nai. ¹⁰O nan na ve titu ni, o tri o tu mu, beɗwaani pooni təri o tee ni.» ¹¹Zezi na tagi kuntu tun, o daa ma ta o weli da o wi: «Dibam cilon Lazaari do mu. A nan maa ve si a pa o zaɗi.»

¹²O karabiə bam ma ta did-o ba wi: «Dibam yuutu, o na dɔa, kuɔ gari o yira ni.»

¹³Zezi nan na tagi te tun bri ni Lazaari tigi mu. Bantu maa buɗi

ni Zezi n̄c̄c̄n̄i d̄c̄c̄m tuti wonjo mu.
¹⁴O laan ma ta di ba jaja o wi:
 «Lazaari tigi mu. ¹⁵Amu nan jigi
 wupolo abam n̄waani di a na t̄ari
 o tee ni tun. Kuó pa á wani á k̄i á
 wu-didva di amu. Nan pa-na di vu
 o te.»

¹⁶Toma wulu ba na b̄e ni Yiywe
 tun ma ta di o donn̄e bam o wi:
 «Pa-na di maama t̄ogi di vu di w̄eli
 di di Yuutu di ti.»

¹⁷Zezi ma vu o yi Betani di
 ba kwe Lazaari ba k̄i ku jigi
 da yana mu. ¹⁸Betani batwari di
 Zeruzalem n̄n̄ēni kilometra yale
 mu te. ¹⁹Zwif̄e zanzan d̄ēen ya tu
 si ba k̄i Mariti di Mari le di ba nab̄o
 wum t̄v̄ni d̄m. ²⁰Mariti na ni ni
 Zezi maa b̄uni tun, o ma n̄uji o vu
 si o jeer-o. Mari ma mar̄i s̄ōjo ni.
²¹Mariti na yi Zezi te tun, o ma ta
 o wi: «A yuutu, n̄mu ya na wu yo,
 a nab̄o wum ya bá ti. ²²Di ku di, a
 ye ni n̄mu na loori kul̄o maama We
 tee ni tun, Di wó k̄i Di pa n̄mu.»

²³Zezi ma ta did-o o wi: «N nab̄o
 wum wó joori o bi.»

²⁴Mariti ma l̄ēr-o o wi: «A ye ni
 oó joori o bi l̄ūḡu tiim d̄ē d̄m ni,
 We na wó pa twa joori ba bi ba yagi
 t̄v̄ni tun.»

²⁵Zezi ma ta did-o o wi: «Amu mu
 yi twa biinu di n̄wia tu. Wulu na k̄i
 o wu-didva di amu tun, o na mar̄i
 o ti di, k̄unt̄u tu ta wó na n̄wia.
²⁶Kul̄o na w̄eli da tun, wulu maama

na n̄wi yi o k̄i o wu-didva di amu
 tun, t̄v̄ni daa bá ja k̄unt̄u tu māja
 di māja. N̄mu s̄e k̄unt̄u na?»

²⁷O ma l̄ēr-o o wi: «Ēen. A yuutu,
 a s̄e ni n̄mu mu yi Krisi wum We na
 t̄v̄ni tun, yi n̄ kw̄ari n̄ yi We Bu wulu
 na mar̄i si o ba l̄ūḡu bāja tun.»

²⁸Mariti na tagi k̄unt̄u o ti tun, o
 ma joori o vu o na Mari o yiran̄i, yi
 o b̄ēn̄-o o wi: «Karanyina tūe, yi o
 lagi si o na-m.» ²⁹Mari na ni k̄unt̄u
 tun, o ma zāni l̄ila o n̄uji o vu si o
 jeer-o. ³⁰Zezi daa ta wu j̄ēḡē kalu
 Mariti na jeer-o da tun mu. O ta wu
 yi tuw kum wu. ³¹Zwif̄e balu na wu
 s̄ōjo kum ni ba l̄ari di Mari si ku
 gan̄i o wu tun ma na o na zāni l̄ila
 o n̄uji. Ba ma zāni ba t̄ōḡ-o, yi ba
 b̄ūni ni o ga lagi o vu yibeeli d̄m
 j̄ēḡē mu o keeri.

³²Mari na ve o yi Zezi na wu m̄e
 tun, o ma na-o yi o vu o kuni doon̄e
 o yiḡē ni o wi: «A yuutu, n̄mu ya na
 wu yo, a nab̄o wum ya bá ti.»

³³Zezi ma na o na keer̄e, yi Zwif̄e
 balu na t̄ogi did-o ba ba tun di
 keer̄e. O wu ma c̄ōgi, yi o yira s̄ōri.
³⁴O ma b̄we-ba o wi: «Abam k̄i-o
 ȳen mu?»

Ba ma l̄ēri ba wi: «D̄ibam yuutu,
 ba n̄ nii o yibeeli d̄m.»

³⁵Zezi ma kan yi-na. ³⁶Zwif̄e bam
 na n̄e k̄unt̄u tun, ba ma ta ba wi: «Nii
 o na tiini o so-o te.»

³⁷Ku daari badaara maa t̄e ba
 wi: «W̄unt̄u mu puri lilwe wum ȳīe

yam. Ku nan kɪ ta mu yɪ o wu cigɪ Lazaari tʊvni dɪm?»

³⁸ Zezi na maa ve yibeeli dɪm jægə tɪn, o wu daa ma cɔɔ zanzan. Yibeeli dɪm dɛɛn wu piu yira nɪ mu, yɪ ba ma kandwɛ ba pɪ dɪ ni. ³⁹ Zezi ma ta o wɪ: «Lɪ-na kandwɛ dɪm á yagɪ daa nɪ.» Tʊ wum nakɔ Marɪtɪ ma ləri o wɪ: «A yuutu, ba na kwe-o ba kɪ tɪn, ku jɪɔ da yana mu zɪm. Kuntʊ tɪn, oó ta tiini o lwe.»

⁴⁰ Zezi ma ta dɪd-o o wɪ: «A maɲɪ a ta dɪ nmʊ nɪ, nmʊ na kɪ n wu-dɪdʊa dɪ amʊ, nmʊ wú na Wɛ na jɪɔ dam te tɪn.»

⁴¹ Ba ma lɪ kandwɛ dɪm ba yagɪ daa nɪ. Zezi ma kwəni o yuu wɛɛnɪ, yɪ o ta o wɪ: «Amʊ Ko, dɪnle dɪ nmʊ na cɔɔ a taanɪ tɪn. ⁴² A maɲɪ a ye nɪ nmʊ yəni n cɔɔ a taanɪ maɲa maama. A nan tagɪ kuntʊ nɔn-kɔɔ kʊlʊ na zɪɔ yo tɪn ŋwaanɪ mu, sɪ ku pa ba se nɪ nmʊ tʊɲɪ-nɪ.» ⁴³ O na tagɪ kuntʊ o ti tɪn, o ma bəɲɪ dɪ kwər-dɪa o wɪ: «Lazaari, zaɲɪ n nʊɲɪ!»

⁴⁴ Tʊ wum ma zaɲɪ o nʊɲɪ, dɪ garyiə yam ba ya mɛ ba ba o jɪa dɪ o nɛ, yɪ gɔɔ dɪ kɪkari o yibiyə. Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Bwəli-na garyiə yam á yagɪ sɪ o vu.»

Zwifə yigə tiinə bam na kɪ ni daanɪ sɪ ba gʊ Zezi te tɪn

(*Matiyu 26:1-5, Mariki 14:1-2, Luki 22:1-2*)

⁴⁵ Zwifə balʊ ya na tu Mari te tɪn ma na Zezi na bi Lazaari te tɪn. Ba zanzan ma kɪ ba wu-dɪdʊa dɪd-o. ⁴⁶ Ku daari ba badaara ma joori ba vu Farizian tiinə bam te, yɪ ba ta dɪ ba Zezi na kɪ kʊlʊ tɪn. ⁴⁷ Wɛ kaanum yigə tiinə bam dɪ Farizian tiinə bam laan ma la sariya-dirə nakwa bam maama ba kɪ daanɪ, yɪ ba bwe ba wɪ: «Nii-na nɔɔnʊ wuntʊ na kɪ wo-kunkagɪla yalʊ maama tɪn. Dɪbam nan wú kɪ-o ta mu? ⁴⁸ Dí na yag-o sɪ o taa kɪ kuntʊ, nɔɔna bam maama wú ba ba se wum mu. Kuntʊ wú pa Rom dɪdɛera bam laan ba ba cɔɔ dí Wɛ-di-kamunu kum dɪ dí tʊ kum maama.»

⁴⁹ Balʊ na bwe daanɪ kuntʊ tɪn, ba wu nɔɔnʊ dɪdʊa yurɪ mu Kayifu. Wuntʊ mu yɪ ba Wɛ kaanum yuutu bɪnɪ dɪm kuntʊ wuntʊ. O ma ta dɪ ba o wɪ: «Abam yəri kʊlʊkʊlʊ. ⁵⁰ Á fɔɔ á bʊɲɪ á nii, nɔɔnʊ dɪdʊa na tɪga dɪbam nɔɔna bam maama ŋwaanɪ, kʊú ta lana ku pa dɪbam ku garɪ dí tʊ kum maama na cɔɔ.» ⁵¹ Kayifu

na tagi kuntu tun, ku dai o titi wubuŋa mu o me o ta. O nan na yi We kaanum yuutu tun, mu We pe o wuuri o ta ni, Zezi lagi o ti Zwifə dwi dum maama ŋwaani mu. ⁵²Ku nan dai ni o lagi o ti bantu dwi dum má ŋwaani mu. Ku yi We biə bam na jagi je maama tun di ŋwaani mu, si o wani o ki-ba daani si ba taa yi dwi didva.

⁵³Ku na zigi de dum kuntu ni tun, Zwifə yigə tiinə bam ma ki ni daani si ba gu Zezi. ⁵⁴Kuntu ma pa Zezi daa ba beeri jaja Zude ni si nɔɔna taa na-o. O ma yagi daani, yi o vu je silu na batwari di kagua ni tun. Ku yi Efrayim ni mu o ve o zuuri da di o karabiə bam.

⁵⁵Zwifə bam candiə kalu yiri na yi Paki tun deen ma daari fun si ka yi. Nɔɔna zanzan ma zaŋi tu kum je maama ni, ba vu Zeruzalem si ba kwe ba titi di We, si ku loori candiə kam. ⁵⁶Nɔɔna bam ma beeri Zezi je. Ba ma la daani We-di-kamunu kum ni, yi ba bwe daani ba wu: «Abam buŋi ni, o bá ba o di candiə kam na?»

⁵⁷We kaanum yigə tiinə bam di Farizian tiinə bam deen ya pe ni ni, nɔɔnu wulu na ye Zezi na wu me tun, si o bri-ba, si ba ja-o.

Mari na zuli Zezi te tun

(*Matiyu 26:6-13, Mariki 14:3-9*)

12 Da yardu deen na daari si ku yi Paki candiə kam tun, Zezi ma vu o yi Betani. Ku yi daani mu Lazaari zuuri da. Wuntu mu yi nɔɔnu wulu Zezi na pe o bi o yagi tuuri tun. ²Ba ma ki wudiu ba pa-o jagə kam kuntu ni. Mariti maa wura o maŋi wudiu kum. Lazaari ma tɔgi o jəni si o di di Zezi. ³Mari laan ma kwe trali nugə kalu yiri na yi naadi tun. Ka deen yi kunkwələ yi mu, yi ka tiini ka lana. Nugə kam kuntu yəlo cana zanzan. O ma kwe-ka o ma turi Zezi ne. O ma daari o ma o yuuywe o guguni o ne sum. Trali nugə kam lwəm dum ma zaŋi sɔŋo kum maama wuni. ⁴Zezi karabiə bam didva wulu yiri na yi Zudası Yiskariyo tun di tɔgi o wura. Wuntu mu yi wulu na wu ba o yəgi Zezi o pa nɔɔna tun. ⁵O na ne Mari na ki te tun, o ma ta o wu: «Bee mu yi o ki kuntu? Di ya wai di kwe trali nugə kam di yəgi, yi di ce di pa yinigə tiinə. Ka səbu kum ya wu yi səbu-dala biə-yato (300).» ⁶O na tagi kuntu tun, ku dai ni o jigi yinigə tiinə bam ŋwaŋa mu. O yi ŋwunu mu. Wuntu mu nii ba kɔgo

kum səbu kum baŋa ni, yi o yəni o
ŋɔni-ku o lia.

⁷ Zezi laan ma ləri o wɪ: «Yagi o
yira, si o kɪ kuntu a na wó ti yi
ba kɪ-ni tun ɲwaani mu. ⁸ Ku nan
na yi yinigə tiinə, bantu ta wura
mu di abam maŋa maama. Ku daari
amu nan bá ta wura di abam maŋa
maama.»

⁹ Zwifə kɔgɔ zanzan ma lwarɪ ni
Zezi wu Betani ni. Ba ma zaŋi ba vu
da. Ba na ve tun, ku daɪ Zezi yiranɪ
ɲwaani, ku yi si ba di na Lazaari
wulu Zezi na pɛ o bi o yagi tɔvni tun
mu. ¹⁰ Wɛ kaanum yigə tiinə bam
laan ma kɪ ni daani si ba gu Lazaari
di, ¹¹ beɲwaani Lazaari biim dum
mu te Zwifə zanzan joori ba yigə
tiinə bam kwaga ni, yi ba daari ba
se Zezi.

Zezi na zu Zeruzalem te tun

(*Matiyu 21:1-11, Mariki
11:1-11, Luki 19:28-40*)

¹² Tɪga na pɔvri tun, nɔn-kɔgɔ kulɔ
na tu Zeruzalem si ba di candiə
kam tun ma lwarɪ ni Zezi maa buna.
¹³ Ba ma vu ba kaari kuru-vɔɔru, yi
ba nuŋi ba maa ve si ba jeer-o. Ba
na maa ve tun, ba maa zul-o ba wɪ:

«Ozaana! Zuli-na wulu na tu
dí Yuutu Baŋa-Wɛ yiri
ɲwaani tun.

Wuntu mu yi Yisrayeli dwi
tiinə pɛ.»

¹⁴ Zezi ma na buna-pwala o di, ni
Wɛ tɔnɔ kum na maŋi ku ta te tun.
Ku pɔpɔni ku wɪ:

¹⁵ «Abam balu na zuvri Siyɔn
tuw kum ni tun,
á yi taá kwari fuvni.
Nii-na á pɛ wum,
o diini buna-pwala o maa
buna.»

¹⁶ Maŋa kam kuntu ni, Zezi
karabiə bam ya ma wu lwarɪ
wəenu tum kuntu kuri. Ku daari
maŋa kam Zezi na tɪgɪ yi o bi o
yagi tɔvni o na paari-zulə Wɛ tee
ni tun, mu ba laan guli Wɛ tɔnɔ
kum na tagɪ o taani te tun, di
nɔn-kɔgɔ kum na kɪ kulɔ ba zul-o
tun.

¹⁷ Nɔɔna balu deen na wu Zezi tee
ni yi o pa Lazaari bi o yagi tɔvni tun
ya maŋi ba ta ba bri tuw kum nɔɔna
bam, o na kɪ te o bəŋi Lazaari yi
o nuŋi yibeeli dum wuni tun. ¹⁸ Ku
yi kuntu ɲwaani mu nɔn-kɔgɔ kum
nuŋi tuw kum ni ba jeer-o, ba na
ni ni o kɪ wo-kinkaguli dum kuntu
tun ɲwaani. ¹⁹ Farizian tiinə bam
laan maa te daani ba wɪ: «Á wu
nɛ? Dɪbam bri dí bá wani kulukulu
dí kɪ. Nii-na lugu kum nɔɔna bam
maama mu tɔgɪ o kwaga.»

Zezi na te o tɔvni dum taani te tun

²⁰ Greki tiinə balu deen na tɔgɪ ba
vu Zeruzalem si ba di candiə kam

ba zuli We tun badaara ma vu Filipi te. ²¹Wuntu nuɲi Galile tuw kulv yiri na yi Betisayida tun mu. Ba ma ta did-o ba wi: «Dibam lagi si di na Zezi mu.»

²²Filipi ma vu o ta di Andre. Bantu bale ma vu ba ta ba bri Zezi. ²³Zezi ma ta di ba o wi: «Maɲa kam laan yiə, si We pa Nabiin-bu wum na paari-zulə. ²⁴A lagi a ta ciga mu di abam si, nmu na jigi mun-dwi, yi n na dugi-di tiga ni, di wó nuɲi di ki biə zanzan mu. Nmu nan na wu se si n du-di tiga ni si di puli di nuɲi di daari si mun-bu wum po, di wó ta yi didwi yiran mu taan, n bá na nyɔɔri di baɲa ni. ²⁵Wulv na soe o titi ɲwia tun, kuntu tu bá na ɲwia We tee ni. Wulv nan na vin o ɲwia lugu kuntu baɲa ni tun, ku tu wó na ɲwia kalv na ba ti tun We tee ni. ²⁶Wulv maama na lagi si o tuɲi amv tituɲa tun, kuntu tu maɲi si o toɲi a kwaga mu. Kuntu, a na wu me tun, a tintuɲnu wum di wó ta toɲi o wuru. Wulv maama na tuɲi amv tituɲa tun, amv Ko wó pa o na zulə.»

²⁷Zezi ma ta o wi: «A wu mu cɔgi zanzan. A nan wó ta ni beɛ mu? Aá loori a Ko mu si o vri-ni yaara yantu wuni na? Awo. Ku yi kuntu ɲwaani mu amv maɲi a ba si a yaari. ²⁸A

nan wó loori a Ko si o pa o yiri na zulə.»

Kwərə laan ma ɲɔɔni weyuu ni ka wi: «A maɲi a pa a yiri na zulə, a nan ta wó pa di na zulə.»

²⁹Nɔn-kɔɔ kulv na zigɔ da tun ma ni kwərə kam, yi ba ta ba wi, dua mu mumunə. Badaara maa wi, ku yi maleka mu ɲɔɔni did-o.

³⁰Zezi ma ta di ba o wi: «Ku dai amv ɲwaani mu kwərə kantv ɲɔɔni, ku yi abam ɲwaani mu ka ɲɔɔna.

³¹Maɲa laan yiə si We di nabiinə taani, si Di zəli lugu baɲa pe wum.

³²Ku daari ku na yi amv, maɲa kalv ba na wó zəɲi amv weeni tun, amv wó pa nabiinə maama ba amv te.»

³³O na tagi kuntu tun, o bri o na lagi o ti tuɔni dwi dilv tun mu.

³⁴Nɔn-kɔɔ kum ma lər-o ku wi: «Dibam ni ni ku pupuni We cullu tɔɔ wuni ku wi, Krisi wum We na tuɲi tun maɲi si o taa ɲwi mu maɲa maama. Beɛ nan mu yi n ta n wi, ba maɲi si ba zəɲi Nabiin-bu wum weeni? Nabiin-bu wuntu nan yi wɔɔ?»

³⁵Zezi ma ləri-ba o wi: «Pooni bá tiini di daani abam tee ni. Pooni dum ta na wu á tee ni maɲa kalv tun, si á taá veə, si lim yi ba di yi abam. Wulv na ve lim wuni tun yəri o na ve me. ³⁶Pooni dum ta na wu á

tee ni tun, á nan se wulu na yi pooni
dum tun, si á daari á taá yi pooni
dum biä.»

Zezi na tagi kuntu o ti tun, o ma
nuji ba titari ni o vu o sēgi. ³⁷ Di o
na maŋi o ki wo-kinkagila zanzan
ba yibiyä ni tun, ba daa ta wu se-o.
³⁸ Kuntu ma pa kulv We nijoŋnu
Ezayi deen na tagi tun suni ku ki.
O deen tagi faŋa faŋa o wu:

«Yuutu Baŋa-We,
nɔɔn-nɔɔnu wu se dí na tagi
taani dilu dí bri-ba tun.
Nɔɔn-nɔɔnu nan wu lwarí dí
Yuutu wum dam dum na
yi te tun.»

³⁹ Ba wu wani ba se Zezi taani
dum, beŋwaani Ezayi ta tagi o wu:

⁴⁰ «Dintu mu dwe ba yiä,
yi Dl pa ba wubuŋa ti,
si ba yiä yam yi wani ya taa
nai,
si ba wubuŋa yam di yi wani ya
lwarí We taani dum kuri,
si ba yi lani ba wubuŋa ba
se We si Dl pa ba na
yazurä.»

⁴¹ Ezayi deen tagi dí Yuutu wum
taani kuntu, beŋwaani o wuuri o na
Zezi paari-zulä na yi te yi o daa ta
wu tu lugu baŋa.

⁴² Di kuntu di, Zwifä yigä tiinä
zanzan di ta ki ba wu-didva di Zezi.
Ba na kwarí Farizian tiinä bam tun
ŋwaani mu, ba wu ŋɔɔni-ku jaja,
si baá zäli-ba ba We-digä kam ni.

⁴³ Ba na ki te tun bri ni ba soe si
nabiinä wuru poli di ba ku dwe We
wu na poli di ba.

Zezi na tu si o vri nabiinä lwarim woni te tun

⁴⁴ Zezi ma ta di kwär-dia o wu:
«Wulu na ki o wu-didva di amu tun,
ku dai ni o se amu yirani mu, ku yi
wulu na tɔŋi-ni tun mu o se. ⁴⁵ Wulu
na ne amu tun ne wulu na tɔŋi-ni
tun di mu. ⁴⁶ Amu tu lugu baŋa si
a taa yi pooni mu a pai nabiinä,
si wulu maama na se amu tun daa
yi maŋi lim woni. ⁴⁷ Wulu na ni a
taani dum yi o wu se si o ki kulv
a na tagi tun, ku dai amu mu cɔgi
kuntu tu, beŋwaani amu na tu lugu
baŋa tun, ku dai si a di nabiinä taani
si a cɔgi-ba. Ku nan yi si a vri-ba
ba lwarim woni mu. ⁴⁸ Wulu na vin
amu yi o wu se a taani dum tun, mu
kulv na wó cɔg-o: Taani dilu amu
na ŋɔɔni a bri nɔɔna tun mu wó zaŋi
lugu tiim de dum ni di bri ni kuntu
tu ba jigi bura. ⁴⁹ Ku nan dai a titi
wubuŋa mu a ŋɔɔna. Ku yi a Ko
wulu na tɔŋi-ni tun mu pɛ-ni ni si
a ta kulv Dl wubuŋa na lagi tun, yi
Dl ta bri-ni kulv a na wó ŋɔɔni tun.
⁵⁰ Amu nan ye si balv na se ni dilu a
Ko We na pɛ-ni si a ŋɔɔni tun wó na
ŋwia kalv na ba ti tun. A na yəni a
ŋɔɔni te maama tun, ku yi a Ko We
na tagi kulv o bri-ni tun mu.»

**Zezi na zari o karabiə
bam ne te tun**

13 De didwɪ na daari si ba di Paki candiə kam tun, Zezi deen maa ye ni o maɲa kam yiə, si o yaɣi lugu baɲa si o daari o vu o Ko te. O maa soe balu na yi o nɔɔna lugu baɲa ni tun, yi o tiini o so-ba ku ja gaali.

² Zezi di o karabiə bam maa je ba di wudiu titu ni, di sutaani ya maɲi di pa Zudasɪ Yiskariyo wulu na yi Simɔn bu tun li wubuɲa si o yaɣi Zezi o pa nɔɔna. ³ Zezi maa ye ni o Ko We mu pe-o dam woɲo maama baɲa ni, yi o ye ni o nuɲi We te mu, o nan ta wu joori o vu We te. ⁴ Ba na wura ba di tun, o ma zari da. O li o na zu gɔɔ kulu o dari tun, yi o daari o vo pupaa o tɛɲə ni. ⁵ O ma ki na o ki kacue wuni o wura o maa zari o karabiə bam ne, yi o ma pupaa kum o ma guguni-si. ⁶ O ma ba o yi Simɔn Pɛyeerti te. Wuntu ma ta did-o o wi: «A yuutu, nmv mu wu zari amv ne na?»

⁷ Zezi ma lar-o o wi: «Nmv ba lwarɪ amv na wura a ki kulu tun kuri lele, n nan wu ba n lwarɪ ku kuri.»

⁸ Pɛyeerti ma ta o wi: «N bri n ba zari a ne maɲa di maɲa.»

Zezi ma lar-o o wi: «A na wu zari n ne sum, n ba n wani n ta n yi amv nɔɔnu.»

⁹ Simɔn Pɛyeerti ma ta did-o o wi: «Ku na yi kuntu, a yuutu, yi zari a ne yirani, zari a jia di a yuu di n weli da.»

¹⁰ Zezi laan ma ta did-o o wi: «Wulu na swe o yira tun daa ba jigi digiru, yi o daa wu maɲi si o swe o yira, ku na dai o ne yirani. Abam ba jigi digiru, ku nan dai a maama.» ¹¹ Beɲwaani Zezi maɲi o ye wulu na lagɪ o yaɣ-o o pa nɔɔna tun. Mu ku kuri o tagɪ o wi, ku dai ba maama mu ba jigi digiru tun.

¹² Zezi na zari ba ne sum o ti tun, o ma joori o zu o gɔɔ kum, yi o vu o jani o jɛɲə je ni. O laan ma bwe-ba o wi: «Abam lwarɪ kulu amv na ki di abam tun kuri na? ¹³ Abam yani a ba amv ni, Karanyina naa a Yuutu mu. Abam na ba te tun ku maɲi, beɲwaani amv suni a yi kuntu mu. ¹⁴ Amv nan na yi abam Yuutu di a Karanyina yi a zari abam ne tun, ku maɲi si abam di laan zuli daani kuntu mu. ¹⁵ Amv nan ki a bri abam, si a lwani amv na ki abam te tun mu. ¹⁶ A lagɪ a ta ciga mu di abam si, gambaa tɛrə ka na dwe ka tu. Tintuɲnu nan tɛrə o na dwe wulu na tuɲ-o tun. ¹⁷ Abam na lwarɪ tun, a na ki kuntu, a wu ta a jigi yu-yoɲo.

¹⁸ Ku nan dai abam maama taani mu a tea. A ye balu a na kuri tun. Ku daari kulu na pupuni We tɔɔ kum

wunɪ tun maŋɪ sɪ kʊ kɪ mʊ. Kʊ tagɪ kʊ wɪ: «Wulɔ na jəni o di wɔdiu di amʊ tun mʊ joori o zɪgɪ amʊ zɪga.»

¹⁹ A nan wuuri a ta a brɪ abam mʊ yɪ kʊ ta wʊ kɪ, sɪ kʊ na tu kʊ kɪ, sɪ á wanɪ á se nɪ amʊ yɪ wulɔ na wura maŋa maama tun. ²⁰ A lagɪ a ta cɪga mʊ di abam sɪ, nɔɔnʊ na jeeri wulɔ maama a na tʊŋɪ tun, kuntu tu jeeri amʊ mʊ. Kʊ daari, wulɔ na jeeri amʊ tun, o jeeri wulɔ na tʊŋɪ-nɪ tun mʊ.»

²¹ Zezi na tagɪ kuntu o ti tun, o wʊ ma tiini kʊ cɔgɪ kʊ pa o ŋɔɔnɪ jaja o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mʊ di abam sɪ, abam dɪdʋa mʊ lagɪ o yəgɪ amʊ o pa nɔɔna.»

²² O na tagɪ kuntu tun, o karabiə bam maa nii daanɪ, yɪ ba brɪ ba yəri wulɔ tutɪ o na tɛ bantʊ wunɪ tun. ²³ Wulɔ Zezi na soe lanyiranɪ ba wunɪ tun maa je o tukəri nɪ. ²⁴ Simɔn Pɛyɛrɪ ma yɪgɪsɪ o juŋa o brɪ wuntu, sɪ o bwe Zezi o nii, kʊ yɪ wɔɔ taanɪ mʊ o tɛa. ²⁵ Nɔɔnʊ wum ma fɔɔrɪ o yɪ Zezi o sal-o, yɪ o bwe o wɪ: «A Yuutu, kʊ yɪ wɔɔ mʊ?»

²⁶ Zezi ma ləri o wɪ: «Amʊ na fɔgɪ dipe a lu dwə wunɪ a pa wulɔ tun, mʊ kʊ tu.» O laan ma fɔ dipe dum o ma lu o pa Zudasɪ Yiskariyo wulɔ na yɪ Simɔn bu tun. ²⁷ Zudasɪ na joŋɪ

dipe dum kuntu tun, sutaanɪ ma zu o bicari. Zezi ma ta dɪd-o o wɪ: «Kɪ lɪla sɪ n kɪ kulɔ nmʊ na lagɪ n kɪ tun.»

²⁸ Balɔ maama na je ba di tun wulɔwulɔ ma wʊ lwarɪ Zezi na tagɪ kulɔ dɪd-o tun kuri. ²⁹ Zudasɪ nan na nii ba kɔgɔ kum səbu kum baŋa nɪ tun, ba badaara maa buŋɪ nɪ Zezi tʊŋ-o sɪ o vu o yəgɪ wɔdiu mʊ sɪ ba ma di candiə kam, naa o ga tʊŋ-o sɪ o vu o pa yinigə tiinə wəənu mʊ.

³⁰ Zudasɪ na joŋɪ dipe dum tun, o ma da o zanɪ o nuŋɪ. Kʊ deen yɪ titʊ nɪ mʊ.

³¹ Zudasɪ na nuŋɪ o daari kuntu tun, Zezi ma ta o wɪ: «Lele kuntu amʊ Nabiin-bu wum wó na paari-zulə, yɪ Wɛ tutɪ wó na zulə amʊ ŋwaanɪ. ³² Wɛ na nɛ zulə amʊ ŋwaanɪ tun, Dɪ laan wó pa a na paari-zulə Dɪ tutɪ tee nɪ. Wɛ nan wó pa a na zulə lele kuntu.

³³ A biə-ba, a daa bá tiini a daanɪ abam tee nɪ. Abam nan wó ba á beeri amʊ jəgə. A nan lagɪ a ta a brɪ abam kulɔ a na maŋɪ a ta a brɪ Zwifə bam a wɪ, amʊ na lagɪ a vu mɛ tun, abam bá wanɪ da á vu.

³⁴ A nan lagɪ a pa abam ni-dʋurɪ mʊ. Taá soe-na daanɪ. Amʊ na soe abam te tun, abam di taá soe daanɪ

kuntu. ³⁵Á na soe daani, nɔɔna maama wú lwarɪ nɪ abam yɪ a karabiə mu.»

**Zezi na wuuri o bri Pɔyɛri
na wú vɪ-o te tun**

*(Matiyu 26:31-35, Mariki
14:27-31, Luki 22:31-34)*

³⁶Simɔn Pɔyɛri ma bwe Zezi o wi: «A yuutu, yən mu n lagɪ n vu?»

Zezi ma ləri o wi: «Amu na lagɪ a vu mɛ tun, nmu bá wani n da n vu lele kuntu. Maɲa kadoŋ nɪ mu, nmu laan wú wani n da-nɪ n vu.»

³⁷Pɔyɛri ma ta o wi: «A yuutu, bɛɛ mu yɪ a bá wani a tɔɔɪ nmu lele kuntu? Amu wú sɛ sɪ a tɪ nmu ɲwaani.»

³⁸Zezi ma lər-o o wi: «Nmu wú sunɪ n sɛ sɪ n tɪ amu ɲwaani na? A lagɪ a ta cɪga mu dɪ nmu sɪ, kɔ na wú loori sɪ cɪbwu keeri tun, nmu wú fu kuni bitɔ nɪ n yəri amu.»

**Wulɔ na nɛ Zezi tun, o
nɛ o Ko Wɛ dɪ mu**

14 Zezi laan ma ta dɪ o karabiə bam o wi: «Á yɪ pa á bɪcara taa maga. Kɪ-na á wu-dɪɖa dɪ Wɛ, sɪ á kɪ á wu-dɪɖa dɪ amu dɪ. ²A Ko wum sɔŋɔ nɪ, je zanzan mu wura. A nan lagɪ a vu a kwe je mu a pa abam. Kɔ na daɪ cɪga, a ya bá ta dɪ abam. ³A na ve

a kwe je sum a ti abam ɲwaani, a laan wú joori a ba a ja abam, sɪ á tɔɔɪ á vu á taá wu amu na wu mɛ tun. ⁴Abam nan ye a na maa ve tun cwəŋə.»

⁵Toma ma ta dɪd-o o wi: «A yuutu, dɪbam yəri nmu na lagɪ n vu mɛ tun. Dí nan wú kɪ ta mu dí lwarɪ ka cwəŋə?»

⁶Zezi ma ta dɪd-o o wi: «Amu mu yɪ cwəŋə dɪ cɪga tu dɪ ɲwɪa tu. Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o vu a Ko Wɛ te dɪ o na wu dɛ amu o vu. ⁷Abam na ye amu, á wú lwarɪ a Ko wum dɪ. Lele kuntu abam lwar-o, á nan nɛ-o dɪ.»

⁸Filipi ma ta o wi: «A yuutu, bri dɪbam n Ko wum, sɪ kuntu wú maɲɪ dɪbam.»

⁹Zezi ma ləri o wi: «Filipi, amu daani abam tee nɪ yɪ nmu ta yəri amu na? Wulɔ maama na nɛ amu tun nɛ amu Ko wum mu. Bɛɲwaani mu yɪ n ta n wi, a bri abam a Ko wum? ¹⁰Nmu wu sɛ nɪ amu wura dɪ a Ko yɪ a Ko wura dɪ amu na? Taani dɪlu amu na tagɪ a bri abam tun daɪ amu tɪtɪ nyum. Kɔ yɪ amu Ko wum mu ɲwɪ amu wuni, yɪ o tuŋɪ o tituŋa. ¹¹Taá jɔɔɪ-na wu-dɪɖa dɪ amu, sɪ amu wura dɪ a Ko yɪ a Ko wura dɪ amu. Á na wu kɪ á wu-dɪɖa dɪ amu a taani dɪm ɲwaani, á weeni á kɪ á wu-dɪɖa dɪ amu tituŋa yalɔ amu na tuŋɪ tun ɲwaani. ¹²A lagɪ a ta cɪga mu dɪ

abam si, wulv na ki o wu-didva di amv tun wó tɔŋi titɔŋa yalv donj amv na tɔŋi tun. O nan wó tɔŋi titɔŋ-kamunə si ya taa dwe amv na ki te tun, amv na lagi a vu a Ko te tun ŋwaani. ¹³ Kulu maama abam na wó loori amv yiri ŋwaani tun, aá ki-ku a pa abam si a Ko We na zulə amv ŋwaani. ¹⁴ Abam na loori wonjo kulu maama amv yiri ŋwaani tun, amv wó ki-ku a pa abam.

¹⁵ Abam na soe amv, á wó se a niə yam. ¹⁶ A nan wó loori a Ko wum si o pa abam Zənnu wudonj. Wuntu wó ta wu abam tee ni maŋa kalv na ba ti tun. ¹⁷ Wuntu mu yi We Joro kulv na yi ciga tu tun. Nɔɔna balv kugu je na wu lɔgv baŋa ni tun bá wani ba se-o, beŋwaani ba bá wani ba na-o, yi ba bá wani ba lwar-o di. Ku daari abam nan ye-o, beŋwaani o wura di abam, yi oó ta ŋwi abam wuni. ¹⁸ Amv bá yagi abam á yirani. Aá joori a ba abam te. ¹⁹ Ku na ki fun, lɔgv baŋa nɔɔna bam daa bá na amv. Abam nan wó na-ni. Beŋwaani, amv na jigi ŋwia We tee ni tun, abam di wó na ŋwia We tee ni. ²⁰ De dum kuntu ni á wó lwar ni a wura di a Ko We, yi abam di wura di amv, yi amv di wura di abam.

²¹ Nɔɔnu wulv maama na se a niə yam yi o tɔgi-ya tun mu yi wulv na soe amv tun. A Ko We wó ta soe kuntu tu. A di nan wó ta so-o, yi a

kwəri a pa o lwar amv na yi wulv tun.»

²² Zezi na tagi kuntu tun, nɔɔnu wudonj di yiri na yi Zudas yi ku dai Zudas Yiskariyo tun ma ləri o wi: «A yuutu, nmv wó ki ta mu n pa dɔbam lwar nmv na yi wulv tun, yi lɔgv baŋa nɔɔna bam bá lwar?»

²³ Zezi ma lər-o o wi: «Wulv na soe amv tun wó se o ki a na tagi kulv tun mu. A Ko wó ta soe kuntu tu, yi amv di a Ko wó ba o te dí taá wura did-o. ²⁴ Wulv maama nan na ba soe amv tun bá se o ki a na tagi kulv tun. Taani dilv abam nan na ni tun dai amv nyum, di nuŋi a Ko wulv na tɔŋi-ni tun te mu. ²⁵ A maŋi a ta wəenu tum kuntu a bri abam maŋa kam a ta na wu abam tee ni tun. ²⁶ Ku daari, Zənnu wulv na wó ba abam te tun, wuntu mu yi We Joro kum a Ko We na wó tɔŋi si ku ba amv yiri ŋwaani tun. Kuntu wó bri abam wonjo maama, yi kuó pa á guli kulv maama amv na maŋi a ta a bri abam tun.

²⁷ Amv yagi wu-zuru mu a pa abam. Ku yi amv titi wu-zuru mu a pe abam. Amv na pe abam wu-zuru kulv tun, ku dai lɔgv baŋa nyum. Á yi pa á bicara taa maga, á nan yi taá jigi liə di. ²⁸ Abam maŋi á ni amv na tagi di abam ni, a lagi a viiri, yi a ta wó joori a ba abam te. Abam ya na soe amv, á wó taá jigi wupolo didaani amv na lagi a vu

a Ko We te tun, berjwaani a Ko We dwe amu. ²⁹Amu nan tagi wænu tuntv a bri abam lele kuntv yi ti daa ta wu ki, si ti na tu ti ki, si á wani á se a taani dum. ³⁰Amu daa bá ḡḡni taani zanzan di abam, lugu baḡa pe sutaani na maa buni tun ḡwaani. Wuntu nan bá jigi dam di amu. ³¹A nan maḡi si a pa lugu baḡa nḡḡna lwarti ni a soe a Ko wum, kuntv mu a ki kulv maama a Ko na pe-ni ni si a ki tun mu.

Á zaḡi si dí viiri.»

Zezi di o nḡḡna bam nyi ni vinye tiu di ku ne mu te

15 Zezi ma ta di ba o wu: «Amu yi vinye tiu ciga ciga. A Ko maa yi tiu kum tu, yi o nii ku baḡa ni. ²Naga kalv na nuḡi tiu kum yira ni yi ka ba leri biē tun, oó go-ka o yaḡi mu. Ku daari naga kalv na leri biē tun, oó farisi-ka mu, si ka taa lana, si ka taa fḡḡi ka leri biē zanzan. ³Abam bicara nan maḡi ya kwe lanyirani, ni ba na farisi tiu ne yi si lana te tun, á na se taani dilv amu na ḡḡni a bri abam tun ḡwaani. ⁴Taá wura di amu, si amu di wó ta ḡwi abam wuni. Tiu naga bá wani ka lē biē ka yirani yi ka tēri tiu kum yira ni. Ku nan yi bidwi mu di abam. Abam maḡi si á taá wura di amu mu, si á laan wani á taá ki kām-laaru.

⁵Amu mu yi tiu kum, yi abam yi ku ne sum. Wulv maama na wura di amu yi amu ḡwi kuntv tu wuni tun wó ta ki kām-laaru mu, ni naga kalv na leri biē zanzan tun. Amu nan na tēri á bicara ni, á bá wani kulukulu á ki. ⁶Wulv na tēre di amu tun nyi di tiu naga kalv ba na goni ba yaḡi yi ka ku tun mu. Tiu ne silv na kuḡi tun, baá pe-si ba ki mini ni mu yi si di. ⁷Abam nan na wura di amu, yi amu taani dum na wu á bicara ni, á wó wani á loori kulv maama á wubuḡa na laḡi tun, yi á wó na-ku. ⁸Abam na ki kām-laaru, ni tiu na leri bu-ḡuna zanzan te tun, á wó suni á taá yi amu karabiē, yi kuntv wó pa a Ko wum na zulē. ⁹Nineeni a Ko na soe amu te tun, amu di soe abam kuntv mu. Taá jigi-na amu sono kum á bicara ni. ¹⁰Abam na ki a na tagi kulv tun, á wó wani á taá jigi amu sono kum kuntv, ni amu di na ki a Ko na tagi kulv yi a jigi o sono kum a bicari ni te tun.

¹¹A tagi wænu tuntv a bri abam, si wupolo kulv a na jigi tun mu taa wu abam wuni, si ku pa abam wupolo kum ja gaali. ¹²Ni dilv amu na laḡi a pa abam tun mu tuntv:

Á taá soe daani,

nineeni a na soe abam te tun.

¹³Sono tēre ku na dwe tuntv, si nḡḡnv se si o ti o donnē ḡwaani.

¹⁴Abam na ki a na tagi kulv tun, á wó ta yi a cillonē mu. ¹⁵Amu

daa bá ta bæ abam ní a tintuḡna. Beḡwaani tintuḡnu yəri kulu o yuutu na laḡi o kɪ tɪn. Ku nan na yɪ abam, a taḡi kulu maama a na ní a Ko We tee ní tɪn a brɪ abam. Kuntu ḡwaani mu a laan bæ abam ní a cillonə. ¹⁶Ku nan daɪ abam mu kuri amu. Ku yɪ amu mu kuri abam, yɪ a daari a pa abam ní sɪ á taá kɪ kəm-laaru. Kəm-laaru tum kuntu wó ta wura maḡa maama. Abam na kɪ kəm-laaru tum kuntu, a Ko wó pa abam kulu maama á na wó loori o tee ní amu yɪri ḡwaani tɪn. ¹⁷Amu na pɛ abam ní sɪ á kɪ kulu tɪn mu tintu:

Á taá soe daani.»

Lugu baḡa nɔɔna na wó culi We nɔɔna te tɪn

¹⁸Zezi daa ma ta o wi: «Lugu baḡa nɔɔna bam wó culi abam. Ba nan na culi abam, sɪ á lwarɪ ní ba maḡi ba da yigə ba culi amu mu. ¹⁹Abam ya na yɪ lugu baḡa nyum, ku nɔɔna bam ya wó ta soe abam, á na yɪ ku nyum tɪn ḡwaani. Amu nan mu kuri abam lugu nɔɔna bam wuni, yɪ á daa daɪ ba nyum. Kuntu ḡwaani mu balu na yɪ lugu baḡa nɔɔna tɪn wó ta culi abam. ²⁰Guli-na a na maḡi a ta kulu a brɪ abam tɪn: Tintuḡnu tərə o na dwe o yuutu. Ba na yaari amu tɪn, baá yaari abam dɪ mu. Ba nan na se amu ni-taani dum, baá se

abam dɪ ni-taani mu. ²¹Ba nan wó kɪ abam tintu wəənu tum maama amu ḡwaani mu, beḡwaani ba yəri wulu na tuḡi-nɪ tɪn. ²²Amu ya na wu tu a ḡɔɔni cɪga a brɪ-ba, lwarum ya bá ta wu ba yuu ní. Lele kuntu ba nan daa bá wanti ba ta ní ba jigɪ bura. ²³Wulu maama na culi amu tɪn, kuntu tu culi a Ko wum dɪ mu. ²⁴Amu kɪ tituḡ-ḡuna yalu nɔɔn-nɔɔnu ta na wu kɪ ya doḡ tɪn a brɪ-ba. A ya na wu kɪ a brɪ-ba, lwarum ya bá ta wu ba yuu ní. Ba nan ne a na kɪ kulu tɪn, yɪ ba ta culi amu dɪ a Ko wum maama. ²⁵Ku nan kɪ sɪ ku pa kulu na pupuni We cullu tɔɔ kum wuni tɪn mu sunɪ ku kɪ, dɪ ku na wi: «Ba culi amu, yɪ a wu kɪ kulokulu.»

²⁶Zənnu wum nan wó nuḡi a Ko te o ba. Wum mu yɪ We Joro kulu na yɪ cɪga tu tɪn. A nan wó tuḡ-o yɪ o ba abam te, yɪ o laan wó ḡɔɔni a cɪga kam o brɪ abam. ²⁷Abam dɪ nan wó ḡɔɔni a cɪga kam taani á brɪ nɔɔna, beḡwaani abam maḡi á wura dɪ amu pulim ní mu.»

16 «A nan ḡɔɔni wəənu tintu a brɪ abam sɪ ku pa á yɪ zaḡi á yagɪ We cwəḡə kam tɔḡum mu. ²Ba nan wó lɪ abam ba We-di sum wuni. Maḡa nan wó ba ka yɪ, yɪ nɔɔna wó gu abam, yɪ ba buḡi ní ba tuḡi tituḡ-ḡum mu ba pa We. ³Ba nan wó kɪ abam wəənu tum kuntu, beḡwaani ba yəri a Ko wum,

ba nan yəri amu di. ⁴A te wəənu tuntv maama a bri abam, si maŋa kam na yiə ba na ki abam kuntv, si á wani á guli ni amu maŋi a ta-ti a bri abam.»

We Joro kum na wó bri nɔɔna ciga te tun

«A wu tagi wəənu tum kuntv a bri abam pulim ni, beŋwaani amu ya wu abam tee ni mu. ⁵Ku daari lele kuntv a lagi a vu wulv na tuŋi-ni tun te. Abam wulv wulv nan wu bwe-ni á nii, a lagi a vu yən mu? ⁶Amu nan na tagi a bri abam kulv na lagi ku ki tun mu pe á wurv tiini ti cɔgi. ⁷Ku daari, a lagi a ta ciga mu di abam si, amu na viiri, kuó ta lana ku pa abam. Beŋwaani, amu na wu viiri, Zənnu wum bá ba abam te. A nan na veə, a laan wó tuŋ-o yi o ba abam te. ⁸O nan na tuə, oó pa lɔgv baŋa nɔɔna lwarɪ ni ba tusi mu ba lwarum wuni, di We ciga kam laŋa ni, di We na wó di nɔɔna taani te tun. ⁹Oó bri-ba ni ba na wu se amu tun ba ki lwarum mu. ¹⁰Oó bri-ba ni ba tusi We ciga kam wuni, beŋwaani amu lagi a vu a Ko We te, yi á daa bá na-ni. ¹¹O ta wó bri-ba ni ba tusi We sarɪya dim dum wuni, beŋwaani wulv na yi lɔgv baŋa pe wum tun maŋi o ga bura.

¹²Amu ya ta jigi wəənu zanzan si a ta a bri abam, ti nan wó ta tiini

ti camma di abam lele. ¹³Ku daari We Joro kum yi ciga tu mu. Ku na tuə, ku laan wó pa á lwarɪ ciga kam maama. Ku nan dai ku titi taani mu ku lagi ku ŋɔɔni. Kuó ŋɔɔni kulv ku na ni We tee ni tun mu, ku ma daari ku ta wəənu tilv na lagi ti ba tun ku bri abam. ¹⁴Ku nan wó pa amu na zulə, beŋwaani kuó bri abam amu ciga kam maama. ¹⁵A Ko wum na jigi kulv maama tun yi amu di nyum mu. Kuntv ŋwaani mu a tagi a wi, Di Joro kum wó bri abam amu ciga kam maama.

¹⁶Ku na ki fun, abam daa bá na amu, yi maŋa funfun na wəli da, á wó joori á na-ni, [a na maa ve a Ko te tun ŋwaani.]»

Wu-cɔɔɔ na wó ləni ku ji wupolo te tun

¹⁷Zezi na tagi kuntv tun, o karabiə badaara maa te daani ba wi: «O na tagi o wi, ku na ki fun dí daa bá na-o, yi maŋa funfun na wəli da dí daa wó joori dí na-o tun, ku kuri mu beə? O na tagi o wi, o lagi o vu o Ko te tun, dí yəri ku kuri.»

¹⁸Ba ta maa tiini ba bwe daani ba wi: «O na tagi o wi, ku na ki fun tun, ku kuri mu beə? Dí yəri o na te kulv tun kuri.»

¹⁹Zezi ma lwarɪ ni ba lagi si ba bwe-o taani dum kuri. O ma ta di ba o wi: «A na tagi a wi, ku na ki

fun á daa bá na-ni, yi maŋa funfun na wəli da á wú joori á na-ni tun ŋwaani mu á bwe daani na? ²⁰ A nan lagi a ta ciga mu di abam si, abam wú ba á keeri á coosi. Ku daari lugu baŋa nɔɔna bam wú ta jigi wupolo. Abam wuru wú ba ti cɔgi, yi á wu-cɔgo kum laan wú ləni ku ji wupolo. ²¹ Maŋa kalu kaani na lagi o lu bu tun, o jigi liə mu, beŋwaani o canɛeri maŋa yiə. O nan na lugi bu wum, o laan wú swe o cam dɔm ni ni, yi o jigi wupolo di o na lugi bu wum tun. ²² Ku nan yi kuntu mu di abam di. Lele kuntu á jigi liə. Amu nan daa ta wú joori a na abam, yi ku pa á tiini á na wupolo, yi nɔɔn-nɔɔnu daa bá wani-ku o cɔgi. ²³ De dɔm kuntu na yiə, abam daa bá bwe amu kulukuluv. A lagi a ta ciga mu di abam si, a Ko wum wú pa abam kulv maama abam na wú loori amu yiri ŋwaani tun. ²⁴ Abam nan ta maŋi á wu loori kulukuluv di amu yiri. Nan loori-na, si á wú na, si ku pa abam wupolo kum tiini ku gaali.

²⁵ A na tagi wəenu tuntu a bri abam tun, ku yi mumaŋa mu a me a ta. Maŋa nan wú ba, yi a daa bá maŋi mumaŋa a ma bri abam. A laan wú ba a ŋɔɔni a Ko We taani dɔm jaja mu a bri abam. ²⁶ De dɔm kuntu ni, amu daa bá loori a Ko We abam ŋwaani. Abam mu wú loori-Dl amu yiri ŋwaani,

²⁷ beŋwaani We titi maŋi Dl soe abam, abam na soe amu yi á kwəri á se ni a nuŋi Dl tee ni tun ŋwaani. ²⁸ Amu suni a nuŋi a Ko Baŋa-We te mu a ba lugu baŋa. Lele kuntu a nan lagi a yagi lugu baŋa si a joori a vu Dl te.»

²⁹ Zezi na tagi kuntu tun, o karabiə bam laan ma ta did-o ba wu: «Nii, nmu laan ŋɔɔni jaja mu, n daa wu me mumaŋa n maŋi. ³⁰ Lele kuntu, dí laan lwarɔ ni nmu ye wɔŋo maama. Nmu daa n ba lagi si nɔɔn-nɔɔnu bwe-m taani. Kuntu ŋwaani mu dɔbam se ni nmu suni n nuŋi We te.»

³¹ Zezi ma ləri-ba o wu: «Lele kuntu á laan se na? ³² Nii-na, maŋa maa bunu, ka nan yi ka ti, yi abam wú jagi, yi á didva didva wú joori o kwe o cwəŋə o daari amu yirani. A nan bá ta yi a yirani, beŋwaani a Ko wum wú ta wu a tee ni. ³³ Amu tagi wəenu tuntu a bri abam si ku pa á na wu-zuru mu amu tɔgim dɔm wuni. Lugu baŋa ni á wú na yaara. Nan taá jigi-na pu-dia, si amu wani lugu.»

Zezi na wari We o pa o karabiə bam te tun

17 Zezi na tagi taani dɔm kuntu o ti tun, o ma kwəni o yuu wəeni yi o wu: «Amu Ko, a tɔvni maŋa kam laan yiə. Amu yi nmu Bu

mu. Nan pa a na zulə, si amu di wú pa n na zulə. ²Beɲwaani nmu pe-ni dam nabiinə maama baɲa ni, si a wani a pa balu maama nmu na pe-ni tun na ɲwia kalu na ba ti tun. ³Ƴwia kalu na ba ti tun mu yi si nabiinə wani ba lware nmu wulu yirani na yi Ciga Tu Baɲa-We tun, si ba daari ba taa ye amu Zezi Kisi wulu nmu na tɔɲi tun. ⁴A pe nɔɔna lware nmu zulə yam lugu baɲa ni. A ti tutɔɲi dum nmu na pe-ni si a tɔɲi tun. ⁵Amu Ko, pa a na paari-zulə nmu tee ni lele kuntu, paari-zulə yalu a na maɲi a jigi di nmu ku loori lugu baɲa ta na wu ki tun.

⁶Amu pe nɔɔna balu nmu na kuri lugu baɲa nɔɔna bam wuni n ki amu juɲa ni tun lware nmu na yi wulu. Bantu yi nmu nyum mu, yi n kwe-ba n ki amu juɲa ni. Ba nan se nmu ni-taani dum. ⁷Lele kuntu ba lware ni, kulu maama nmu na pe amu tun nuɲi nmu te mu. ⁸Beɲwaani kwərə kalu nmu na pe amu tun mu a pe-ba, yi ba se. Ba nan lware lanyirani ni amu nuɲi nmu te mu, yi ba ta se ni nmu tɔɲi-ni.

⁹A nan loori nmu bantu ɲwaani mu, si a ba loori nmu lugu baɲa nɔɔna bam ɲwaani. Ku yi nɔɔna balu nmu na ki a juɲa ni tun ɲwaani mu, beɲwaani bantu yi nmu nyum mu. ¹⁰Woɲo kulu maama a na jigi tun yi nmu nyum mu, yi nmu di na jigi woɲo kulu maama tun yi amu

nyum. Nɔɔna balu na yi nmu nyum yi n ki-ba amu juɲa ni tun mu pe a na zulə. ¹¹Amu daa bá ta wu lugu baɲa ni, bantu nan ta wura mu. A maa buɲi nmu te mu. Amu Ko, Wu-poɲo Tu Baɲa-We, mai nmu yiri dam dum n ta n mai n nii n nɔɔna bam baɲa ni, yiri dilo nmu na pe amu tun, si ku pa ba taa yi woɲo didva, ni nmu di amu na yi didva te tun. ¹²A na wura di ba maɲa kalu tun, nmu yiri dam dum n na pe-ni tun mu a me a nii ba baɲa ni, a ma ci-ba yi ba wuluwulu wu je, ku na dai wulu wum na maɲi si o cɔgi tun yirani. Nmu tɔɔo kum bri ni wuntu maɲi si o cɔgi mu.

¹³Lele kuntu amu maa buɲi nmu te, a nan tagi wəənu tintu lugu baɲa ni mu, si ku pa nmu nɔɔna bam taa jigi amu wupolo kum doɲ ba wuni, si ba taa jigi wupolo ku gaali. ¹⁴A ma pa-ba nmu taani dum. Balu kugu je na wu lugu baɲa ni tun ma culi-ba, ba na dai lugu baɲa nyum tun ɲwaani, ni amu di na dai lugu baɲa nyum te tun. ¹⁵Ku nan dai ni a loori nmu si n li-ba lugu baɲa ni. A loori nmu si n ci-ba sutaani na yi wo-lwaanu tu tun juɲa ni mu. ¹⁶Ba dai lugu baɲa nyum, ni amu di na dai lugu baɲa nyum te tun. ¹⁷Fɔgi n kwe-ba di n ciga kam si ba taa yi nmu nyum. Nmu taani dum yi ciga mu. ¹⁸Amu tɔɲi-ba lugu wuni, ni nmu di na tɔɲi amu lugu baɲa ni te

tun mu. ¹⁹Ku nan yi bantu ḡwaani mu a kwe a titi a ki nmu jiḡa ni, si ku pa bantu di wani ba taa yi nmu nyim ciḡa ciḡa.

²⁰A nan ba loori nmu a pai bantu yirani má, ku yi balu di na wú ba ba ki ba wu-diḡva di amu bantu taani ḡum ḡwaani tun di mu. ²¹A nan loori nmu, si ku pa ba maama taa yi woḡo diḡva mu. Amu Ko, nmu ḡwi amu wuni, yi amu di ḡwi nmu wuni. Nan pa bantu di taa ḡwi di diḡam kuntu doḡ, si ba taa yi woḡo diḡva, si ku pa lugu baḡa naḡna se ni nmu tuḡi-ni. ²²A pe-ba zulá yalu nmu na pe amu tun, si ba wani ba taa yi woḡo diḡva, ni amu di nmu na yi diḡva te tun. ²³Amu ḡwi ba wuni yi nmu ḡwi amu wuni, si ku pa ba suni ba taa yi woḡo diḡva, si lugu baḡa naḡna wani ba lwardi ni nmu mu tuḡi-ni, yi nmu soe nmu naḡna bam, nuneeni nmu na soe amu te tun.

²⁴Amu Ko, a laḡi si balu nmu na ki a jiḡa ni tun taa tḡi ba wu amu na wu me tun, si ku pa ba na amu paari-zulá yalu nmu na pe-ni tun. Beḡwaani nmu maḡi n soe amu ku loori lugu baḡa daa ta na wu ki tun. ²⁵Amu Ko, nmu yi Ciḡa Tu. Lugu kum naḡna bam nan yari nmu. A nan ye nmu, yi a naḡna bam di ye ni nmu tuḡi-ni. ²⁶Amu nan pe ba lwardi nmu na yi wulu tun, yi a daa ta wú pa ba lwardi nmu, si ku pa sono

kuḡo nmu na jiḡi amu ḡwaani tun taa wu ba wuni, si amu titi taa ḡwi ba wuni.»

Ba na jaani Zezi te tun

(*Matiyu 26:47-56, Mariki 14:43-50, Luki 22:47-53*)

18 Zezi deen na tagi wænu tum kuntu o ti tun, o di o karabiá bam ma zaḡi ba nuḡi ba ke. Ba ma vu ba be nabara kalu yiri na yi Siḡron tun. Gaari maa wu jəḡə kam kuntu ni. Ba ma vu ba zu di wu. ²Zezi di o karabiá bam deen yəni ba jeeri daani gaari ḡum kuntu ni mu. Kuntu mu pe Zudası wulu na laḡi o yəḡi Zezi o pa tun di ye ka jəḡə. ³Zudası ma tḡi di pamaḡ-kəḡo o vu jəḡə kam kuntu. We kaanum yigə tiinə bam di Farizian tiinə bam di tuḡi ba naḡna si ba tḡi ba vu. Ba ma jiḡi ba jara zula diḡaani min-zwænu di mæla. ⁴Zezi nan maḡi o ye kuḡo maama na laḡi ku ki-o tun. O ma fəri o twe ba te, yi o bwe-ba o wi: «Wə mu abam laga?»

⁵Ba ma lə-r-o ba wi: «Zezi wulu na yi Nazareti tu tun mu di laga.»

Zezi ma ta o wi: «Ku yi amu mu kuntu.»

Zudası wulu na yəḡ-o o pa tun di maa tḡi o zigi di ba. ⁶Zezi na tagi di ba o wi wum mu kuntu tun, ba ma titwəni ba joori kwaga ba tu tiḡa ni.

⁷O ma joori o bwe-ba o wɪ: «Wɔɔ mu abam laga?»

Ba ma ta ba wɪ: «Zezi wulɔ na yɪ Nazareti tu tin mu dɪ laga.»

⁸Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «A maɲɪ a ta a bri abam nɪ, amu mu kuntɔ. Ku nan na yɪ amu mu á laga, sɪ á yaɣɪ bantɔ sɪ ba viiri.» ⁹O tagɪ kuntɔ, sɪ ku pa o na maɲɪ o ta taani dɪɔ tin mu sunɪ dɪ kɪ, dɪ o na wɪ: «Amu Ko, a wu pe balɔ maama nmu na kɪ a juɲa nɪ tin dɪ dɪɔɔ dɪ je.»

¹⁰Simɔn Pɪyɛɛɪ maa jɪɣɪ sɔ-lɔɲɔ. O ma lɪ-ku o ma zagɪ Wɛ kaanum yuutu wum tuntɔɲɔvɔ jazum zwe o go. Tuntɔɲɔvɔ wum yɪɪ mu Malíkusi. ¹¹Zezi ma ta dɪ Pɪyɛɛɪ o wɪ: «Joori n sun n sɔɣɔ kum ku polo nɪ. Nmu bɔɲɪ nɪ a lagɪ sɪ a lu cam dɪɔ a Ko na pɛ-nɪ tin mu na?»

¹²Pamaɲna bam kɔɣɔ kum dɪ ba dɪɔɔɛɪvɔ wum dɪ Zwifə bam nɔɔna bam laan ma ja Zezi ba vɔ. ¹³Ba ma ja-o ba da yigə ba vu Anni te. O yɪ Kayifu tumbaaru mu. Kayifu mu yɪ Wɛ kaanum yuutu bɪnɪ dum kuntɔ nɪ. ¹⁴Wuntu dɛɛn mu ya tagɪ dɪ Zwifə bam nɪ ku maɲɪ sɪ nɔɔnu

dɪɔɔa mu tɪ nɔɔna bam maama ɲwaaɪɪ.

Pɪyɛɛɪ na fɔɣɪ nɪ o yəri Zezi te tin

*(Matiyu 26:69-70, Mariki
14:66-68, Luki 22:55-57)*

¹⁵Simɔn Pɪyɛɛɪ dɪ o donɣ karabu dɪɔɔa ma tɔɣɪ Zezi kwaga. Karabu wum kuntɔ dɪ Wɛ kaanum yuutu wum ye daani lanyirani. O ma tɔɣɪ dɪ Zezi o zu Wɛ kaanum yuutu wum sɔɲɔ kunkɔɔ. ¹⁶Pɪyɛɛɪ ma maɲɪ manɔɲɔ ni nɪ o zɪga. Zezi karabu wulɔ dɪ Wɛ kaanum yuutu wum na ye daani tin ma joori o nɔɲɪ o ta dɪ bɪsankana kalɔ na nii manɔɲɔ kum ni dum baɲa nɪ tin, yɪ o daari o ja Pɪyɛɛɪ o zu. ¹⁷Bɪsankana kam ma bwe Pɪyɛɛɪ ka wɪ: «Nmu tɔɣɪ n yɪ Zezi karabu mu na?»

O ma ləri o wɪ: «A dat o karabu.»

¹⁸Waarɔ dɛɛn ma wura. Kuntu ɲwaaɪɪ tuntɔɲna bam dɪ Zwifə yigə tiinə nɔɔna bam ma dwe mini ba zɪɣɪ ba weerə. Pɪyɛɛɪ dɪ ma vu o tɔɣɪ o zɪɣɪ da o weeri mini dum.

**We kaanum yuutu wum
na bwe Zezi taani te tun**

*(Matiyu 26:59-66, Mariki
14:55-64, Luki 22:66-71)*

¹⁹We kaanum yuutu wum laan ma bwe Zezi o karabiə bam laŋa, dɪ o zaasum dum na yi te tun. ²⁰Zezi ma lər-o o wi: «Amu yəni a ŋɔɔni jaja mu a bri nɔɔna bam maama. A nan yəni a bri nɔɔna bam ba Wɛ-di sum ni mu dɪ Wɛ-di-kamunu kum ni, mɛ Zwifə bam maama na yəni ba jeeri daani tun. A wu fɔgi a səgi a ta kulukulu. ²¹Bɛɛ nan mu yi n bwe amu si n nii? Nan bwe balu na cəgi amu taani dum tun n nii a na tagi kulu dɪ ba tun, si bantu mu ye a na tagi kulu tun.»

²²Zezi na tagi kuntu tun, Zwifə yigə tiinə bam tuntɔŋɔv didva na zigi o tukəri ni tun ma lɔ o pupɔŋɔ, yi o bwe-o o wi: «Bɛɛ mu yi n ŋɔɔni kuntu don dɪ Wɛ kaanum yuutu wum?»

²³Zezi ma lər-o o wi: «A na tagi kulu a cɔgi tun, si n ta si dɪ lwarɪ. Ku nan na yi cɪga mu a taga, bɛɛ mu yi n magi-ni?»

²⁴Anni laan ma pa ba ja-o ba vu Kayifu wulu na yi Wɛ kaanum yuutu tun te, yi ba ta wu bwəl-o.

**Piyeeri ta na joori o fu ni
o yəri Zezi te tun**

*(Matiyu 26:71-75, Mariki
14:69-72, Luki 22:58-62)*

²⁵Simɔn Piyeeri daa ta maa zigi da o weeri mini dum. Ba ma bwe-o ba wi: «Nmu tɔgi n yi nɔɔnu wuntu karabu mu na?» Piyeeri ma fu o wi, wum dai o karabu.

²⁶We kaanum yuutu wum tuntɔŋɔv didva, wulu curu Piyeeri na zagi o zwe o go tun, ma ta did-o o wi: «Amu wu nɛ abam daani gaari dum wuni na?»

²⁷Piyeeri daa ta ma fu. Cibwɔ ma da ku keeri.

Zezi na zigi Pilatɪ yigə ni te tun

*(Matiyu 27:1-2,11-31, Mariki
15:1-20, Luki 23:1-5,13-25)*

²⁸Ba laan ma ja Zezi ba nɔŋi Kayifu sɔŋɔ ni ba vu Rom gɔvirma tu wum sɔŋɔ. Ku deen yi tituti mu. Zwifə bam ma wu de ba zu sɔŋɔ kum wu ba cullu tum ŋwaani. Ba maŋi si ba ci ba titi dɪ digiru si ba wani ba na cwəŋə ba di Paki candiə kam. ²⁹Gɔvirma tu Pilatɪ ma nɔŋi ba te, yi o bwe-ba o wi: «Bɛɛ mu yi abam saŋi nɔɔnu wuntu?»

³⁰Ba ma lər-o ba wɪ: «Nɔɔnu wuntu ya na wu kɪ o cɔgi, dɪ ya bá ja-o dɪ ba nmu te.»

³¹Pilatɪ ma ta dɪ ba o wɪ: «Abam titɪ nan joŋ-o sɪ á di o taani, sɪ ku tɔgi abam cullu tum na yɪ te tun.»

Zwifə bam ma ləri ba wɪ: «Dɪbam ba jigɪ cwəŋə sɪ dɪ gu nɔɔn-nɔɔnu.»

³²Kuntu nan kɪ sɪ ku pa Zezi na tagɪ kulɔ tun mu sunɪ ku kɪ, dɪ o na tagɪ nɪ oó tɪ tʊvɪ dɪlɔ dwi tun.

³³Pilatɪ laan ma joori o zu sɔŋɔ kum wu o bəŋi Zezi, yɪ o bwe-o o wɪ: «Nmu yɪ Zwifə bam pɛ mu na?»

³⁴Zezi ma bwe-o o wɪ: «Nmu na tagɪ kuntu tun, ku yɪ nmu titɪ wubuŋa taani mu naa nɔɔna mu tagɪ a taani dɪ nmu?»

³⁵O ma ləri o wɪ: «Amu dai Zwifu. Ku yɪ nmu titɪ dwi tiinə dɪ ba kaanum yigə tiinə bam mu jaanu nmu ba ba kɪ amu juŋa nɪ. Kɔɔ mu n kia?»

³⁶Zezi ma ləri o wɪ: «Amu paari dum wu nuŋi lugu baŋa, sɪ dɪ ya na yɪ lugu baŋa nyum, a nɔɔna bam ya wú kɪ jara sɪ ba cɪ sɪ Zwifə bam yɪ wantɪ ba ja amu. Ku nan na yɪ te tun, amu paari dum dai lugu baŋa nyum.»

³⁷Pilatɪ ma bwe-o o wɪ: «Kuntu, nmu za yɪ pɛ mu na?»

Zezi ma ləri o wɪ: «Nmu titɪ mu tagɪ n wɪ, a yɪ pɛ. A tu sɪ a ŋɔɔni cɪga mu a brɪ nɔɔna lugu baŋa nɪ. Kuntu ŋwaani mu ba lugu amu. Wulu maama na yɪ cɪga nɔɔnu tun mu cəgi amu taani.»

³⁸O ma ta dɪd-o o wɪ: «Bɛɛn yɪ cɪga?»

Pilatɪ na tagɪ kuntu tun, o laan ma joori o nuŋi pooni o ta dɪ Zwifə bam o wɪ: «Amu wu nɛ o na kɪ kulɔ o cɔgi tun sɪ a di o taani. ³⁹Abam nan yəni á jigɪ muw kudoŋ: Pakɪ candia kam maŋa nɪ, amu yəni a lɪ abam punu dɪdɔa mu a yagɪ yɪ o viiri. Abam nan lagɪ sɪ a yagɪ Zwifə bam pɛ wum mu na?»

⁴⁰Ba ma kaasi dɪ kwər-dɪa ba wɪ: «Ku dai wuntu, ku yɪ Barabasi mu dɪ laga sɪ n yagɪ.» Barabasi ya yɪ nɔɔn-vɪrvu mu.

19 Pilatɪ laan ma pa ba ja Zezi ba magɪ dɪ balaara.

²Pamaŋna bam ma kɪ sabari ba ma sɔ yipugə ba pu o yuu nɪ. Ba ma kwe gwar-suŋu ba zu-o, yɪ ba mwan-o. ³Ba maa ve o te, yɪ ba tɛ dɪd-o ba wɪ: «Zwifə bam pɛ, dɪnle», yɪ ba lɔɛ o pupwaanu.

⁴Pilatɪ daa ta ma joori o nuŋi pooni, yɪ o ta dɪ kɔŋɔ kum o wɪ: «Nii-na, aá pa nɔɔnu wum nuŋi o

ba o zıgı abam yigə nı, sı á want á lwarı nı amu wu ne o na kı kulı o cıgı tun.»

⁵ Zezi ma nuñi dı o yuu sabarı yipugə kam dı o gwar-sunı kum. Pilatı ma ta dı ba o wı: «Nii-na nıonu wum da.»

⁶ We kaanım yigə tiinə bam dı ba nıona bam na ne-o tun, ba maa te dı kwər-dıa ba wı: «Pa-o tuun-dagara baña nı n gu. Pa-o tuun-dagara baña nı n gu.»

Pilatı ma ta dı ba o wı: «Abam titı nan ja-o á pa dagara baña nı á gu, sı amu wu ne kulı o na cıgı sı a ma di o taanı tun.»

⁷ Zwifə bam ma joori ba lər-o ba wı: «Dıbam jıgı culu kulı na brı nı o mañı sı o ti tun, beñwaanı o brı o titı nı o yı We Bu mu.»

⁸ Pilatı na ni ba na tagı kuntu tun, fuunı ma tiini dı zu-o. ⁹ O ma joori o zu sɔŋɔ kum wu, yı o bwe Zezi o wı: «Nmu nuñi yən mu?»

Zezi maa cum yı o wu lər-o kulukulu.

¹⁰ O ma ta dıd-o o wı: «Nmu ba lagı sı n ləri amu na? Nmu yəri nı amu jıgı dam sı a pa ba yagı-m naa sı a pa ba pa-m tuun-dagara baña nı ba gu na?»

¹¹ Zezi ma lər-o o wı: «Nmu ya nı ba jıgı dam amu baña nı, ku na dai

dam dılu We na pe-m tun. Kuntu ŋwaanı nıonu wulu na jaanı amu o kı nmu jıga nı tun mu tiini o kı wo-lɔŋɔ o dwəni nmu.»

¹² Maña kam Pilatı na ni kuntu tun, o maa kwaanı o lagı cwəŋə sı o pa ba yagı Zezi. Ku daarı Zwifə bam maa tiini ba te dı kwər-dıa ba wı: «Nmu na yagı nıonu wuntu, kuó brı nı n culi lugu kum pa-faru wum mu. Nıonu wulu na pe o titı paarı tun, kuntu tu yı pa-faru wum dum mu.»

¹³ Pilatı na ni kuntu tun, o ma pa ba ja Zezi ba nuñi, yı o daarı o jəni taanı dim jəŋə kam je nı. Ba bə jəgə kam kuntu nı, Kandwa-pulwaaru je mu. Ka yırı dı Zwifə bam taanı mu yı Gabata.

¹⁴ Ku deen yı wıa titarı nı mu, de dım tıga na wú puuri sı Pakı candıə kam di tun. Pilatı laan ma ta dı Zwifə bam o wı: «Nii-na á pe wum.»

¹⁵ Ba ma ta kaası baña baña ba wı: «Ti o mumwe, ti o mumwe, pa-o tuun-dagara baña nı n gu.»

O ma bwe-ba o wı: «Abam lagı sı ba pa á pe wum dagara baña nı ba gu mu na?»

We kaanım yigə tiinə bam ma ləri ba wı: «Dıbam ba jıgı pe wudoŋ, ku na dai lugu kum pa-faru wum yıranı.»

¹⁶ Pilatı laan ma kɪ Zezi pamaɲna bam juɲa nɪ, sɪ ba pa-o tʊʊn-dagara baɲa nɪ ba gʊ.

**Ba na jaanɪ Zezi ba pa
tʊʊn-dagara baɲa nɪ te tɪn**

*(Matiyu 27:32-56, Mariki
15:21-41, Luki 23:26-49)*

Pamaɲna bam laan ma ja Zezi,
¹⁷ yɪ ba pa o zuɲɪ dagara kalɔ ba na lagɪ ba pa-o ka baɲa nɪ tɪn. O ma vu o yɪ jəgə kalɔ ba na bə nɪ Yukol-pua piu tɪn. Ku yɪrɪ dɪ Zwifə bam taanɪ mu yɪ Goligota. ¹⁸ Ku yɪ dáanɪ mu ba pag-o tʊʊn-dagara kam baɲa nɪ. Ba ma ja nɔɔna badonnə bale dɪ, ba pa dagarɪ baɲa nɪ. Zezi maa wu bantʊ bale titarɪ nɪ. ¹⁹ Pilatı ma pupʊnɪ tɔɔɔ o pa ba tanɪ-ku dagara kam yuu nɪ. Ku pupʊnɪ ku wɪ:

«Wʊntʊ mu yɪ Nazaretɪ tu Zezi
wʊlʊ na yɪ Zwifə bam pɛ
tɪn.»

²⁰ Zwifə bam zanzan ma karɪm tɔɔɔ kʊm, bɛɲwaanɪ jəgə kalɔ ba na pagɪ Zezi da tɪn batwarɪ dɪ tʊʊ kʊm nɪ. Ku ma pupʊnɪ dɪ Zwifə bam taanɪ dɪ Rom tiinə taanɪ dɪ Greki tiinə taanɪ mu.

²¹ Zwifə kaanum yigə tiinə bam na ne tɪn, ba ma vu ba ta dɪ Pilatı ba wɪ: «Ku wʊ maɲɪ sɪ n pupʊnɪ nɪ «Zwifə bam pɛ». Ku maɲɪ sɪ n pupʊnɪ nɪ: «Nɔɔnʊ wʊntʊ mu bri o titɪ o wɪ, o yɪ Zwifə bam pɛ mu.» »

²² O ma ləri-ba o wɪ: «Amu na pupʊnɪ te tɪn maɲɪ.»

²³ Pamaɲna bam na pagɪ Zezi dagara kam baɲa nɪ ba ti tɪn, ba laan ma kwe o gwaaru tɪn ba cɛ kuni bɪna, sɪ pamaɲnʊ maama kwe o nyum. Ba ma kwe o gwar-bu wʊm dɪ. Ku maama sɔgɪ punə mu, ku ba jigɪ toɲim je. ²⁴ Ku na yɪ kuntʊ tɪn, ba ma ta daanɪ ba wɪ: «Yɪ pa-na dɪ kaarɪ-ku. Nan pa-na dɪ ta jɔɔ sɪ dɪ nii wʊlʊ na wʊ joɲi-ku tɪn.»

Ku dɛɛn kɪ kuntʊ mu, sɪ ku pa kulʊ na pupʊnɪ Wɛ tɔɔɔ kʊm wʊnɪ tɪn sunɪ ku kɪ, nɪ ku na wɪ: «Ba cɛ amu gwaaru ba pa daanɪ, yɪ ba daarɪ ba ta jɔɔ amu gwar-bu wʊm ɲwaanɪ.» Pamaɲna bam ma sunɪ ba kɪ kuntʊ.

²⁵ Balʊ dɛɛn na zigɪ ba batwarɪ dɪ Zezi dagara kam tɪn mu yɪ o nu wʊm dɪ o nu nyaanɪ, dɪ Mari wʊlʊ na yɪ Klopasɪ kaanɪ tɪn, dɪ Mari wʊlʊ na nuɲi Magɪdala tɪn. ²⁶ Zezi na ne o nu wʊm dɪ o karabu wʊlʊ o na soe lanyiranɪ ba zigɪ da tɪn, o ma ta dɪ o nu wʊm o wɪ: «A nu, nii wʊntʊ laan mu yɪ n bu.»

²⁷ O ma daarɪ o ta dɪ o karabu wʊm dɪ o wɪ: «Nii n nu da.» Ku na zigɪ maɲa kam kuntʊ nɪ, o karabu wʊm laan ma joɲi Zezi nu wʊm o pa o ba o zʊʊrɪ o sɔɲɔ nɪ.

²⁸ Kuntʊ kwaga nɪ Zezi maa ye nɪ woɲo maama kɪ ku ti. O maa wɪ, na-nyɔm jig-o. O tagɪ kuntʊ, sɪ kulʊ na pupʊnɪ Wɛ tɔɔɔ kʊm wʊnɪ tɪn

mu siun ku ki. ²⁹ Zɔŋa deen mu zigi da, ka na su di sana kalu na nywana tun. Ba ma kwe siɔɔɔ ba di sana kam wuni, yi ba vɔ-ku miu ni ni ba te ba pa ku yi Zezi ni. ³⁰ Zezi na laɣi sa-nywana kam tun, o ma ta o wɔ: «Ku laan ki ku ti.»

O ma daari o cɔɔɔ o yuu tɔga ni, yi o pa o siun ti.

³¹ Ku deen yi de dɔɔ Zwifɛ bam na yɛni ba ti ba yigɛ si ba siun de dum laan yi tun mu. Tɔga na wɔ pɔvri si ku taa yi ba siun de kamunu kum tun, ba maa ba lagɛ si nɔɔna bam yira yam taa wu dagari sum baɣa ni de dum kuntu ni. Kuntu ŋwaani Zwifɛ yigɛ tiina bam ma vu Pilati te, ba ta did-o si o pa cwɛŋɛ si ba bwɛri nɔɔna bam ne si ba ti, si ba laan pari-ba ba ki. ³² Kuntu, pamaɣna bam ma vu balu ba na pagɛ ba wɛli di Zezi tun te, yi ba magɛ dayigɛ nɔɔnu wum ne ba bwɛri, di o doŋ wum ne. ³³ Ba ma vu ba yi Zezi. Ba ma na ni o maɣi o ti mu, yi ba daa wu bwɛri wuntu ne. ³⁴ Ku daari pamaɣnu diduɔa ma kwe o cicwe o ma zo Zezi saɣa ni. Jana di na ma da ba nuɣɛ. ³⁵ Nɔɔnu wulu yi na ne kuntu tun mu nɔɔni ku woŋo, si ku pa abam di wani á se. O nan ye ni o na tagɛ kulɔ tun yi cɔga mu, yi o zigi cɔga kam kuntu kwaga ni.

³⁶ Kuntu nan ki si ku pa kulɔ na pupuni We tɔɔ kum wuni tun mu

siun ku ki, ni ku na wɔ: «O kuɛ di diduɔa di bá bwɛri.» ³⁷ We tɔɔ kum ta tagɛ ku wɔ: «Nɔɔna wɔ fɔgi ba nii wulu wum ba na zoɣi tun.»

Ba na kwe Zezi ba ki nɔɔni ni te tun

*(Matiyu 27:57-61, Mariki
15:42-47, Luki 23:50-56)*

³⁸ Kuntu kwaga ni nɔɔnu wudoŋ na nuɣi Arimati o yiri mu Zuzefu tun ma zaɣi o vu Pilati te. O deen yi Zezi karabu mu, yi o ba bri o tuti jaja o na kwari Zwifɛ yigɛ tiina bam tun ŋwaani. O ma vu o bwe Pilati si o nii, oɔ wani o kwe Zezi yira yam na. Pilati ma se si o kwe. Zuzefu ma vu o par-o dagara kam yuu ni. ³⁹ Nikodem wulu deen na ve o na Zezi tutu ni tun di maa tɔgi o wura. O maa jigɛ trali nugɛ zanzan o tee ni, ku na maɣi di gariwaa yi. Nugɛ kam yi Miiri di Alowesi nugɛ mu gwaani daani. ⁴⁰ Zuzefu di Nikodem ma kwe Zezi yira yam ba turi-ya di trali nugɛ kam, yi ba daari ba pri-o di gar-jali, ni Zwifɛ bam na yɛni ba ki ba twa te tun. ⁴¹ Gaara mu wu jɛgɛ kalu ba na pagɛ Zezi dagara baɣa ni tun. Piu ma wu gaara yam wuni, bɔn-dɔvri maa wu piu kum yira ni ba ta na wu ki nɔɔn-nɔɔnu da. ⁴² Ku na yi de dɔɔ tɔga na wɔ pɔvri si ku taa yi ba siun de dum tun, ba ma kwe Zezi ba tiɣi

bɔɔni dum wuni, di je na batwari tun
ɲwaani.

**Zezi na bi o yagi tɔvni yi
o bri o titi te tun**

(*Matiyu 28:1-10, 16-20, Mariki
16:1-11, 14-18, Luki 24:1-12, 36-49*)

20 De dilu na saɲi ba siun de
dum tun, Mari wulu na nuɲi
Magidala tun ma zaɲi o go tigi o vu
Zezi yibeeli dum jəgə. O ma na ni
kandwe dilu ya na pi bɔɔni dum ni
tun tigi daa ni. ²O ma duri o joori o
vu o ta di Simɔn Piyeeri di karabu
wulu Zezi na soe tun o wi: «Ba kwe
di Yuutu wum yira yam yibeeli dum
wuni, di nan yəri ba na ki-o me.»

³⁻⁴Piyeeri di karabu wudonj wum
ma zaɲi ba duri ba maa ve bɔɔni
dum jəgə. Karabu wuntu ma duri o
loori Piyeeri bɔɔni dum ni ni. ⁵O
ma tiiri o nii bɔɔni dum wuni o na
gar-jali dum na tigi da, yi o wu zu di
wu. ⁶Simɔn Piyeeri ma da o kwaga
o ba o yi. O ma ke o zu bɔɔni dum
wu o na gar-jali dum na tigi da, ⁷yi
o na gɔɔ kulu ba ya na me ba ba
Zezi yuu tun. Kuntu nan pri mu ku
tigi ku yira. ⁸Karabu wulu ya na yi
da yigə tun di laan ma zu bɔɔni dum
wu. O ma na kulu na wura tun, yi o
daari o se ni ku suni ku yi ciga. ⁹Ba
daa ta ma wu lwarɔ We tɔnɔ kum na

tagi kulu ku wi o marɔ si o bi o yagi
tɔvni tun kuri. ¹⁰Ba laan ma joori
ba vu sɔɲɔ.

¹¹Mari daa ta maa zigi yibeeli
dum ni ni o keerə. O na keerə
kuntu tun, o ma tiiri o nii bɔɔni dum
wuni. ¹²O ma na malesi sile na zu
gwar-pwənu, si je me seeni Zezi
yira yam ya na tigi da tun. Didua
maa wu o yuu seeni, yi kadoɲ kam
wu o ne seeni. ¹³Si ma bwe-o si wi:
«A nakɔ, bɛe mu yi n keerə?»

O ma ta di si o wi: «Ba kwe a
Yuutu wum yira yam mu ba ja viiri,
a nan yəri ba na kwe-o ba ki me.»

¹⁴O na tagi kuntu tun, o ma pipiri
o nii o kwaga ni o na Zezi na zigi
da, yi o wu lwarɔ ni ku yi Zezi mu.
¹⁵Zezi ma bwe-o o wi: «A nakɔ,
bɛe mu yi n keerə? Wɔɔ mu nmu
beerə?»

Mari maa buɲi ni o yi gaari dum
tu mu. O ma ta did-o o wi: «Amu tu,
ku na yi nmu na kwe-o n ja n viiri,
si n bri-ni n na ki-o me tun, si a vu
a kwe-o.»

¹⁶Zezi ma bəɲi o yuri o wi: «Mari.»

Mari ma pipiri o nii o seeni, yi o ta
di Zwifə bam taani o wi: «Rabuni»,
ku kuri mu Karanyuna.

¹⁷Zezi ma ta did-o o wi: «Yi ta n
dwe-ni, si amu daa ta wu joori a vu
a Ko wum te. Nan ve n ta n bri a
ko-biə bam ni, amu laan maa ve a

Ko wum te, wulu na yi abam di Ko tun. Wuntu mu yi Baŋa-We, amu Tu di abam di Tu.»

¹⁸ Mari wulu na nuŋi Magidala tun laan ma zaŋi o vu o ta di Zezi karabiə bam o wi: «Amu ne di Yuutu wum», yi o daari o ta kulu Zezi na tagi o bri-o tun.

¹⁹ De dum kuntu ni didaan-ni ni mu Zezi karabiə bam lagi daani jəgə diduə. Ba fəgi ba pi digə kam ni di borbu, ba na kwari fuvni di Zwifə yigə tiinə bam tun ɲwaani. Zezi laan ma da o ba o zigi ba titari ni. O ma ta di ba o wi: «Yazurə wú jəni di abam.»

²⁰ O na tagi kuntu tun, o ma bri-ba o jia di o saŋa kam. O karabiə bam maa tiini ba jigi wupolo lanyiran di ba na ne ba Yuutu wum tun. ²¹ O daa ta ma joori o ta di ba o wi: «Yazurə wú jəni di abam. A Ko We na tuŋi-ni lugu baŋa ni te tun, amu di tuŋi abam lugu kum wuni kuntu doŋ mu.»

²² O na tagi kuntu tun, o ma fuli ba seeni yi o wi: «Jorŋi-na We Joro kum. ²³ Abam na yagi nɔɔnu wulu lwarum á ma ce-o tun, We wú suni Dl yagi Dl ma ce ku tu. Ku daari,

abam na wu yagi á ma ce wulu tun, We di bá yagi Dl ma ce-o.»

Toma na tu o se Zezi te tun

²⁴ Toma wulu ba na ma bæ ni Yiywe yi o wu Zezi karabiə fəgə-bale bam wuni tun ya tərə maŋa kam Zezi na tu o karabiə bam te tun. ²⁵ Karabiə badonnə bam ma ta ba bri-o ba wi: «Dibam ya ne di Yuutu wum.»

O ma ta di ba o wi: «Amu yi na wu ne cuna yam niə o ji sum ni, si a ki a nua da a nii, si a daari a ki a juŋa o saŋa kam ni, amu bá se.»

²⁶ Da nana na ke tun, Zezi karabiə bam daa ma la daani jəgə diduə, yi Toma di laan wura. Ba ma fəgi ba pi digə kam ni di borbu. Zezi ma da o ba o zigi ba titari ni. O ma ta o wi: «Yazurə wú jəni di abam.»

²⁷ O laan ma ta di Toma o wi: «Ma n nua n taani a ji sum yo seeni n nii, n daari n tɔri n juŋa a saŋa kam ni. Yagi bubwea, si n daari n se.»

²⁸ Toma ma lər-o o wi: «Nmu yi a Yuutu di amu Baŋa-We.»

²⁹ Zezi ma ta did-o o wi: «Nmu na ne amu tun ɲwaani mu n laan se

na? Balu nan na se amu yi ba ta wu ne-ni tun mu tiini ba jigi yu-yongo.»

Wongo kulu njwaani Zan na pupuni tongo kuntu tun

³⁰ Zezi deen ki wo-kunkagila yadonna zanzan o karabiã bam titari ni, yi ti maama nan wu pupuni tongo kuntu wuni. ³¹ Wænu tulu na pupuni tun yi si á wani á se, ni Zezi mu yi Krisi wum We na tuni tun, yi o kwæri o yi We Bu wum. Á nan na ki á wu-didua did-o, á wó na njwa We tee ni.

Zezi na bri o titi di o karabiã bam Galile nunu kum ni ni te tun

21 Kuntu kwaga ni Zezi daa ma joori o bri o titi di o karabiã bam Tiberiyadi nunu kum ni ni. O na bri o titi te tun mu tuntu: ² Simõn Piyæri deen wura, di Toma wulu ba na bæ ni Yiywe tun. Natanayeli di wura, wulu na nuni Galile tuw Kana tun, didaani Zebede biã bam di Zezi karabiã badonna bale. Bantu bam maama mu wu daani. ³ Simõn Piyæri ma ta di ba o wi: «A maa ve a ja kale mu.» Ba ma lær-o ba wi: «Dí wó tãgi di nmu dí vu.»

Ba ma zaŋi ba vu ba zu naboro kum. Titu dum kuntu ni ba ma

kwaani si ba ja kale, yi ba wu ne kulokulu ba ja.

⁴ Tuga na wura ka puuri tun, Zezi maa zigɔ nunu kum ni ni, yi ba wu lwar-o. ⁵ O ma bæŋi-ba o wi: «A badonna-ba, abam wu jaani kale na?»

Ba ma lær-o ba wi: «Dí wu ne kulokulu.»

⁶ O laan ma ta di ba o wi: «Nan di-na á bura kam naboro kum jazum seeni, si á wó ja.» Ba ma suni ba di bura kam, yi ba daa warti ba vaŋi-ka ba li ba di boro kum wuni, kale sum na tiini si dagi tun njwaani.

⁷ Zezi karabu wulu o na soe tun ma ta di Piyæri o wi: «Dibam Yuutu wum mu.»

Simõn Piyæri na lwarti ni ku yi ba Yuutu wum kuntu tun, o ma kwe o gɔɔ kulu o ya na li tun o zu, yi o laan daari o faŋi o cu na bam wuni. ⁸ Karabiã badaara bam ma ja naboro kum ba ba, yi ba vaŋi bura kam di kale sum ba wæli da ba yi na bam ni, ba na dai yigã yigã di buburu kum tun njwaani. Ku deen yi nuneeni metra bi mu te. ⁹ Ba na be bube dum tun, ba ma na min-cala na wura, yi kale wu ya yuu ni. Dipe di maa tigi da. ¹⁰ Zezi ma ta di ba o wi: «Twæri-na kale silu á na jaani lele tun sidaara á ja á ba.»

¹¹ Simõn Piyæri laan ma vu o zu naboro kum wu o vaŋi bura kam o

di tɪga nɪ. Ka su dɪ kaləŋ-kamunə mu, sɪ maama yɪ bɪ dɪ fiinnu sɪtɔ mu (153). Dɪ kale sum na daga kuntu tun dɪ, bura kam wu kaari. ¹² Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Ba-na á gu á ni-cɛɛrɪ.» O karabiə bam maama ma kwari sɪ ba bwe-o ba nii nɪ o yɪ wɔɔ mu, bɛŋwaanɪ ba maŋɪ ba lwarɪ nɪ ku yɪ ba Yuutu wɔm mu. ¹³ Zezi ma zaŋɪ o vu o kwe dɪpɛ dun o pa-ba, yɪ o daari o kwe kale sum dɪ o pa-ba.

¹⁴ Zezi na bi o yaɣɪ tuvɪnɪ tun, kuntu mu kɪ kuni bitɔ o na brɪ o titɪ dɪ o karabiə bam.

Zezi na ŋɔɔnɪ dɪ Pɪyɛɛrɪ te tun

¹⁵ Ba na di ba ti tun, Zezi laan ma bwe Simɔn Pɪyɛɛrɪ o wɪ: «Zan bu Simɔn, nmu soe amu n dwe bantu na?»

O ma ləri o wɪ: «A Yuutu, ɛɛn, nmu ye nɪ amu soe nmu.»

Zezi ma ta dɪd-o o wɪ: «Nan ta n nii a pəlbiə bam baŋa nɪ.»

¹⁶ O ma joori o bwe Pɪyɛɛrɪ o kɪ bile o wɪ: «Zan bu Simɔn, nmu soe amu na?»

O ma ləri o wɪ: «A Yuutu, ɛɛn, nmu ye nɪ amu soe nmu.»

Zezi ma ta dɪd-o o wɪ: «Nan ta n nii amu peeni sum baŋa nɪ.»

¹⁷ O daa ma bwe Pɪyɛɛrɪ o kɪ kuni bitɔ o wɪ: «Zan bu Simɔn, nmu soe amu na?»

Pɪyɛɛrɪ wu ma cɔɣɪ dɪ Zezi na bwe-o kuni bitɔ o wɪ o so-o na tun. O ma ta dɪ Zezi o wɪ: «Amu Yuutu, nmu ye wɔŋo maama. Kuntu ŋwaanɪ nmu ye nɪ amu soe nmu.»

Zezi laan ma ta dɪd-o o wɪ: «Nan ta n nii amu peeni sum baŋa nɪ. ¹⁸ A lagɪ a ta cɪga mu dɪ nmu sɪ, nmu dɛɛn na yɪ nɔn-duŋu tun, nmu yəni n vɔ n kilə n titɪ nɪ mu lanyiranɪ, yɪ n daari n ve nmu na lagɪ mɛ tun. Ku daari nmu nan na kwɪn, n laan wɔ zəŋɪ n jia mu weenɪ, yɪ nɔɔnu wudonɣ vɔ-ka o pa-m, yɪ o daari o ja-m o vu nmu na ba lagɪ mɛ sɪ n vu tun.»

¹⁹ Zezi dɛɛn tagɪ kuntu sɪ ku brɪ Pɪyɛɛrɪ na wɔ ti tuvɪnɪ dɪlɔ dwi sɪ ku pa We na zulə tun mu. O laan ma daari o ta dɪ Pɪyɛɛrɪ o wɪ: «Ta n tɔɣɪ-nɪ.»

²⁰ Pɪyɛɛrɪ ma pipiri o nii o kwaga nɪ, yɪ o na Zezi karabu wulɔ o na soe tun na tɔɣɪ-ba. Wuntu mu yɪ wulɔ ya na jəni o salɪ Zezi wɔdiu kum dim maŋa nɪ yɪ o bwe-o o wɪ: «A Yuutu, wɔɔ mu lagɪ o yəɣɪ nmu o pa?» tun. ²¹ Pɪyɛɛrɪ na nɛ-o tun, o ma bwe Zezi o wɪ: «A Yuutu, sɪ wuntu, bɛɛ mu lagɪ ku kɪ-o?»

²² Zezi ma lər-o o wɪ: «Amu na lagɪ sɪ o taa ŋwɪ sɪ ku taa ve maŋa kam amu na wɔ joori a ba tun, kuntu dai nmu yigə. Nmu za n weeni n ta n tɔɣɪ-nɪ.»

²³Kuntu ɲwaani mu pɛ Zezi karabiə bam deen jugi-ka ba ɲɔni ba wi, Zezi karabu wum kuntu bá tɪ maɲa dɪ maɲa. Zezi nan wu tagi o wi, o bá tɪ. O deen tagi o wi: «Amu na lagi si o taa ɲwi si ku taa ve maɲa kam a na wó joori a ba tun, kuntu dai nmu yigə.»

²⁴Zezi karabu wulu o na tagi o taani kuntu tun mu yi amu wulu

na bri We ciga kam yi a daari a pupuni-ka a tiɲi tun. Dibam maama nan ye ni a na bri te tun suni ku yi ciga mu.

²⁵Zezi ta kɪ wəənu zanzan o wəli da. Tɪ maama didva didva nan ya na lagi tɪ pupuni tɪ tiɲi, a buɲi ni lugu baɲa ya bá na je si twaanu tum kuntu pəni da.

Zezi tintuɲna bam

TUTUŊA Tɔnɔ

Zezi tintuɲna bam Tituŋa Tɔnɔ kum na bri dɔbam kulɔ tun mu tuntu

Luki pupuɲi twaanu tile mu. Dayigə tɔnɔ kum mu yi «We taani dɔlu Luki na pupuɲi tun». Ku bri Zezi na kɪ te yi o ŋɔɔɲi kulɔ lugu baŋa nɪ tun. Tituŋa Tɔnɔ kum nan bri wəənu tilu na kɪa, Zezi na diini We sɔŋɔ tun kwaga nɪ tun mu. O karabiə daa ba na-o dɪ yiə, Zezi nan wu ba tee nɪ dɪ We Joro kum o na tuŋɪ ba tee nɪ tun, yi We Joro kum kuntu mu pɛ Zezi kɔŋɔ kum dam, sɪ ku jagɪ ku yi je maama.

Luki tuti deen tɔŋɪ dɪ Pooli o tuŋɪ We tituŋa yam (Tituŋa Tɔnɔ 16:10).

Tɔnɔ kum bri nɪ, Pantikoti de dɪm nɪ We Joro kum tu dɪ dam mu Zezi karabiə bam baŋa nɪ ku pa Zezi kɔŋɔ kum puli Zeruzalem nɪ (pɔɔrum 1-7).

Zezi kwərə kam laan ma jagɪ ka yi Zude dɪ Samari lugu kum maama (pɔɔrum 8-12).

Zezi tintuɲnu Pooli dɪ Zezi karabiə badaara laan ma vu ba yi tuntu dɔlu na kaagɪ na-fara bam tun, yi ba vu ba yi tu-kamunu kulɔ yɪrɪ na yi Rom tun, ba tɔɔlɪ Zezi kwər-ywəŋə kam, yi dwi-ge tiinə balu maama na kɪ ba wu-dɪdɪa dɪ Zezi tun dɪ na We Joro kum dam (pɔɔrum 13-28).

Zezi kɔŋɔ kum nɛ cam dɪ yaara zanzan. We Joro kum nan zəni-ba, ku bri-ba ba na wó kɪ te, yi ku guli-ba Zezi na yi wulɔ, dɪ o na kɪ kulɔ, dɪ o na ŋɔɔɲi kulɔ tun.

Wəənu tilu maama na pupuɲi Tituŋa Tɔnɔ kum wunu tun bri nɪ, We nɔɔna bam maŋɪ sɪ ba tɔɔlɪ Zezi Krisi kwərə kam mu, sɪ ku yi lugu baŋa je maama.

Zezi na kɪ kulɔ yɪ o laan joori We-sɔŋɔ tun

1 A cilɔŋ Teofili, a maŋɪ a da yigə a pupunɪ tɔnɔ a pa nmɔ. Tɔnɔ kum kuntɔ wunɪ mu a pupunɪ wəənu tilɔ maama Zezi deen na kɪ tun, yɪ a kwəri a pupunɪ o na yəni o brɪ nɔɔna te tun, ku na sɪŋɪ maŋa kalɔ o na puli o tutuŋa yam ²si ku vu ku yɪ de dum We na kwe-o Dɪ ja di Dɪ sɔŋɔ tun. Ku na wó loori si o di We-sɔŋɔ kuntɔ tun, o laan ma brɪ o tuntɔŋna balɔ o na kuri tun di We Joro dam, yɪ o brɪ-ba ba na maŋɪ si ba kɪ kulɔ tun. ³O tɔvɪnɪ dum kwaga nɪ o ma joori o ba o brɪ o tutɪ o nɔɔna bam tee nɪ kuni zanzan, si ku brɪ-ba lanyiranɪ nɪ o sunɪ o bi o yagɪ tɔvɪnɪ. O deen brɪ o tutɪ o tuntɔŋna bam da fiinna mu, yɪ o ŋɔɔnɪ We paari dum taanɪ o brɪ-ba.

⁴De didwɪ Zezi na wura o brɪ-ba kuntɔ tun, o ma kaanɪ-ba o wɪ, ba yɪ zaŋɪ ba nuŋɪ Zeruzalem wunɪ, si ba taa cəgi wulɔ wum o Ko na goni nɪ si o ba ba te tun, nɪ o na maŋɪ o ta di ba te tun. ⁵Zezi ma ta di ba o wɪ: «Zan deen yəni o miisi nɔɔna na wunɪ mu, da funfun nan na wəli da, We wó miisi abam Dɪ Joro kum wunɪ.»

⁶Zezi di o tuntɔŋna bam deen na kikili daanɪ kuntɔ tun, ba ma bwe-o ba wɪ: «Dɪbam Yuutu, ku yɪ lele kuntɔ mu n lagɪ n pa dɪbam

Yisrayelɪ tiinə bam joori dí di paari na?»

⁷Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Ku dat si abam lwarɪ maŋa kalɔ We na li dɪdaanɪ Dɪ tutɪ nɪ si wəənu tuntɔ kɪ tun. ⁸We Joro kum nan wó ba abam yuu nɪ ku pa á joŋɪ dam dilɔ na nuŋɪ We tee nɪ tun. Abam laan wó ji a maana tiinə si á brɪ nɔɔna amu cɪga kam je maama nɪ, ku na sɪŋɪ di Zeruzalem di Zude di Samari tunɪ dum maama, di lugɔ baŋa je maama nɪ.»

⁹Zezi deen na ŋɔɔnɪ kuntɔ di ba o ti tun, o ma zaŋɪ o maa diini We-sɔŋɔ, yɪ ba zɪgɪ ba nii-o. Kunkwəənu ma ba ti kwəl-o ku pa ba daa warɪ ba na-o. ¹⁰O na maa diini kuntɔ tun, ba daa ta ma kwəni ba nii weyuu nɪ. Ba na zɪgɪ ba nii kuntɔ tun, nɔɔna bale ma da ba ba ba zɪgɪ ba tee nɪ. Ba zu gwar-pwəənu mu. ¹¹Ba ma ta di ba ba wɪ: «Galile tiinə-ba, bɛɛ mu yɪ á zɪgɪ yoba á kwəni á nii wɛɛnɪ? Abam na nɛ kulɔ tun, ku yɪ We mu kwe Zezi Dɪ ja di Dɪ sɔŋɔ. Wuntu tutɪ nan ta wó joori o ba kuntɔ doŋ, nɪ abam na nɛ-o o na maa diini te tun.»

¹²Zezi tuntɔŋna bam laan ma zɪgɪ piu kum ba ya na wɔ ku yuu nɪ tun, ba joori ba vu Zeruzalem tu kum wɔ. Piu kum kuntɔ yiri mu Olivi piu, yɪ ku batwarɪ dɪdaanɪ tu kum nunɛnɪ kilometri didua. ¹³Ba

ma vu ba zu tuv kum ba ke ba vu sɔɔɔ kulu ba na maɲi ba zuvri da tun, ba di weyuu digə kam. Nɔɔna bam kuntv yi Piyɛɛri dɪ Zan dɪ Zakɪ dɪ Andre, kv wɛli dɪ Filipi dɪ Toma, dɪdaani Batelemi dɪ Matiyu, kv wɛli dɪ Zakɪ wulu na yi Alɪfi bu tun, dɪ Simɔn wulu na yi Zelɔti nɔɔna bam wv nɔɔnv tun, dɪdaani Zudasɪ wulu na yi Zakɪ bu tun. ¹⁴Maɲa maama bantv dɛen yɛni ba wv daani dɪ wubɔɲ-dɪdwɪ mv, yi ba warɪ Wɛ. Kaana badonnɛ dɪdaani Zezi nu Mari dɪ Zezi nyaana dɪ tɔɔi ba wura dɪ ba.

**Ba na kuri nɔɔnv wudonɲ sɪ o
lɛni Zudasɪ yuu nɪ te tun**

¹⁵Dɛ dɪdwɪ balv maama na yi ko-biɛ Zezi ɲwaani tun ma kikili daani jɛgə dɪdva, ba yi nɪ nɔɔna bi dɪ fiinle (120). Ba na wura kuntv tun, Piyɛɛri ma zaɲi ba wvni o zigɪ weɛni sɪ o ɲɔɔni. ¹⁶O maa wɪ: «A ko-biɛ-ba, kv na yi Zudasɪ wulu na bri Zezi duna bam cwɛɲɛ sɪ ba ja-o tun, Wɛ Joro kum dɛen maɲi kv pa Pɛ Davidi ɲɔɔni wvntv taani faɲa faɲa. Kulv na pupvni kv tiɲi Wɛ tɔnɔ kum wvni wvntv ɲwaani tun mv maɲi sɪ kv ba kv kɪ. ¹⁷Zudasɪ dɛen tɔɔi o wv dɪbam kɔɔɔ kum wvni mv, yi o tɔɔi o tɔɲi Wɛ tituɲa yam.»

¹⁸Zudasɪ na kɪ te tun, o dɛen kwe sɛbu kulv o na joɲi o kɛm-balɔɔ kum baɲa nɪ tun o ma yɛɔi tɪga mv. O daari o tv tɪga nɪ o ti. O pugə ma baɔi yi o lɔrv pi ti nuɲi. ¹⁹Nɔɔna balv maama na zuvri Zeruzalem nɪ tun ma ni kulv na kɪ-o tun, kuntv ɲwaani mv ba bɛɲi tɪga kam kuntv nɪ Akɪlɪdama dɪ ba titɪ taani. Kv kuri mv Jana tɪga.

²⁰Piyɛɛri ta ma ta o wɪ: «Kv nan pupvni Wɛ lɛɲ-ɲwɪ tɔnɔ kum wvni kv wɪ:

«Wɛ wɔ pa wvntv sɔɔɔ kum ba
kv cɔɔi, sɪ nɔɔn-nɔɔnv
daa yi daari kv wvni.»

Kv daa ta pupvni kv wɪ:

«Wɛ wɔ pa nɔɔnv wudonɲ lɛni
wvntv yuu nɪ o taa tɔɲi o
tituɲa yam.»

²¹⁻²²Kv nan maɲi sɪ nɔɔnv wɛli dɪbam Zezi tuntɔɲna bam wvni o ji maana tu, sɪ o taa ɲɔɔni dɪ Yuutu Zezi cɪga kam dɪ o na bi o yaɔi tvvni te tun. Kuntv tu nan maɲi sɪ o taa yi wulu dɛen na tɔɔi o wv dɪbam kɔɔɔ kum wvni maɲa maama dɪ Yuutu Zezi dɛen na tɔɔi dɪ dɪbam o beeri tun mv, kv suɲi maɲa kam Zan na miisi Zezi na wvni tun, sɪ kv vu kv yi maɲa kam Zezi na yaɔi dɪbam te yi o di Wɛ-sɔɔɔ tun.»

²³Piyɛɛri na tagɪ kuntv o ti tun, ba ma lɪ nɔɔna bale. Dɪdva mv yi Zuzefu wulu ba na bɛ nɪ Basaba yi

ba daa ta bæ-o nɪ Zusitu tun. Wɔdon wum maa yɪ Matiasɪ. ²⁴Ba laan ma loori Wɛ ba wɪ: «Dí Yuutu, nmɔ maɲɪ n ye nɔɔnɔ maama wɔbɔɲa na yɪ te tun. Kuntu ɲwaanɪ dí loori nmɔ tee nɪ sɪ n brɪ dɪbam nɔɔna bantɔ bale wunɪ nmɔ na kuri wulɔ sɪ o ji nmɔ tintɔɲnɔ tun, ²⁵sɪ o taa tɔɲɪ tutɔɲa yalɔ Zudasɪ na kwe o yagɪ yɪ o daari o vu o na maɲɪ sɪ o vu me tun.»

²⁶Ba na loori Wɛ ba ti tun, ba ma ta jɔɔ sɪ ba kuri nɔɔna bale bam kuntu wunɪ. Ba na tagɪ ba kuri wulɔ tun mu yɪ Matiasɪ. Ba laan ma pa o tɔɲɪ o yɪ Zezi tintɔɲnɔ o wɛli ba fugə-dɪdɔ ba kam wunɪ.

We Joro kum na tu ku zəni Zezi karabiə bam te tun

2 De dɪm Zwifə bam na yəni ba di ba candiə kalɔ yɪrɪ na yɪ Pantukoti tun ma ba ka yɪ. Zezi karabiə bam maama maa wɔ daanɪ jəgə dɪdɔ. ²Sɔɔ ma da ku nɔɲɪ weyuu nɪ nɪnɛnɪ vu-dɪv na fufugi te tun. Sɔɲɔ kum ba na je ku wunɪ tun maama ma su dɪ sɔɔ kum kuntu. ³Ba ma na wəənu nɪ min-vwɪ te, yɪ tɪ pwe pwe tɪ jəni ba dɪdɔ dɪdɔ yuu nɪ. ⁴We Joro kum ma ba ba maama tee nɪ dɪ dam, yɪ ba suɲɪ sɪ ba taa ɲɔɔnɪ taana dwi dwi, nɪnɛnɪ

We Joro kum na pɛ-ba dam sɪ ba ɲɔɔnɪ taanɪ dɪlɔ tun.

⁵Kantɔ maɲa kam nɪ, Zwifə zanzan dɛen mu tu ba wɔ tuw kum nɪ. Ba maa yɪ balɔ na kwari Wɛ lanyiranɪ tun, yɪ ba nɔɲɪ je maama mu lugɔ baɲa nɪ. ⁶Balɔ na wurɔ tun dɛen ma ni sɔɔ kum na kɪ te tun, yɪ kɔgɔ zanzan laan ma ba ku la daanɪ jəgə kam nɪ. Ba ma ni Zezi karabiə bam na zɪgɪ ba ɲɔɔnɪ taana dwi dwi. Ku ma su-ba, bɛɲwaanɪ ba maama dɛen ni Zezi karabiə bam na ɲɔɔnɪ ba dɪdɔ dɪdɔ dwi taanɪ. ⁷Ba yɪra ma sɔɔrɪ yɪ ku kɪ-ba yəəu. Ba ma ta ba wɪ: «Nii, bantɔ maama yɪ Galile tiinə mu, yɪ ba zɪgɪ ba ɲɔɔnɪ taana yantɔ donɲ. ⁸Ku nan kɪ ta mu yɪ dɪbam maama ni ba na ɲɔɔnɪ dɪbam dɪdɔ dɪdɔ dwi taanɪ? ⁹Dɪbam nɔɲɪ je dwi təri təri mu. Dɪbam badonnə nɔɲɪ Parɪtɪ dɪ Meedi dɪ Elam, ku wɛli dɪ Mesopotami dɪ Zude dɪ Kapadɔsɪ, dɪdaanɪ Pɔn dɪ Azi tunɪ dɪm maama. ¹⁰Dí badonnə dɪ ma nɔɲɪ Friizi dɪ Pamfili dɪ Ezipi dɪ Liibi tunɪ dɪlɔ na batwarɪ dɪ Sireenɪ tun. Dí badonnə maa nɔɲɪ Rom. ¹¹Dɪbam yɪ Zwifə mu, ku wɛli dɪ dwi-ge tiinə balɔ na tɔɲɪ cullu tɪlɔ Wɛ na pɛ dɪbam Zwifə bam tun. Dɪbam badonnə maa nɔɲɪ Krɛtɪ dɪ Arabi. Dɪ kuntu dɪ, dɪbam

maama nan ta ni ba na mai dibam
didva didva dwi taani ba ḡḡoni
wo-kamunnu tilv We na ki tun.»

¹²Nɔɔna bam na yi yəəu yi ba
wubuṇa vugimi daani kuntv tun,
ba maa bwe daani ba wi: «Kəm
dintv kuri mv bæ?» ¹³Ba badaara
laan maa jigi Zezi tintuṇna bam
ba mwana, yi ba te ba wi: «Nɔɔna
bantu nyɔgi sana mv ba su.»

Piyɛɛri na tɔɔli We kwərə Pantukoti de ni te tun

¹⁴Piyɛɛri laan ma zaṇi wɛɛni
didaani o donnə fugə-didva kam.
O ma ḡḡoni di kwər-dia o ta di
nɔn-kɔgɔ kum o wi: «A badonnə-ba,
Zwifə-ba di abam balv maama na
zuvri Zeruzalem ni tun, cəgi-na si
a ta kəm dintv kuri a bri abam.
¹⁵Abam na buṇi ni nɔɔna bantu
nyɔgi sana mv ba su tun, kv nan dai
kuntv. Kv daa ta yi tituti mv, wia
ta wu bigi si ba nyɔ sana. ¹⁶Kv nan
yi kulv We nijonnu Zuvɛli deen na
ḡḡoni kv taani tun mv. ¹⁷O tagi si
Baṇa-We wi:

«Lvgv tiim maṇa na yiə,
amv wó pwəri a Joro kum si kv
taa wu nabiinə maama
tee ni.

Kuntv nan wó pa abam biə
di á bukwa ḡḡoni amv
yiyiu-ḡwe.

Aá pa abam nɔn-dunnu na
vurum,
kv daari si á nankwin dwe
dundwia.

¹⁸Kv yi ciga si da yam kuntv ni,
kv na yi a tintuṇ-baara di kaana
di,

aá pwəri a Joro kum a pa ba
maama,
si ba ḡḡoni amv yiyiu-ḡwe.

¹⁹A ta wó pa wo-kinkagila taa
ki weyuu ni,
yi a daari a ki wəənu tilv na bri
a dam tun tɔga baṇa ni.

Kantv maṇa kam ni jana wó ta
wura di mini di nyva kalv
na tiini ka zwərə tun.

²⁰Wia kam wó ji lim, yi cana
kam di wó ji nasuṇv ni
jana te,

kv na wó loori si amv Baṇa-We
sariya de kamunu kulv na
jigi zulə ba di yi tun.

²¹De dum kuntv ni,
wulv maama na wó bəṇi di
Yuutu yiri o ma loori
zənə tun,

oó na vurum.»

²²A badonnə Yisrayeli tiinə-ba,
cəgi-na a na lagi a ta kulv tun.
A lagi a ta Zezi wulv na yi
Nazareti tu tun taani mv a bri abam.
Baṇa-We tagi wuntu ḡwaani mv Dɪ
ki wo-kamunnu di wo-kinkagila di
wəənu tilv na bri Dɪ dam tun, si

ku bri abam ni o sunti o nɔŋi wum Baŋa-We te mu. Abam titi maŋi á ye kuntu, beŋwaani wənu tum kuntu maŋi ti ki abam titari ni. ²³We maŋi Dɔ ye ku na wó ta yi te tun. Dɔ deen ma li wubɔŋa si abam ja Zezi á ki nɔn-balwaaru juŋa ni, si ba pa-o tuun-dagara baŋa ni. Á ki kuntu mu á ma á gu-o. ²⁴We nan mu bi-o Dɔ pa o yagi tuuni. Dɔ ma joŋ-o tuuni yaara yam wuni Dɔ yagi. Beŋwaani tuuni deen wu wani di cəŋ-o di yagi yibeeli dum wuni.

²⁵Faŋa faŋa tun, Pe Davidi deen tagi wuntu taani o wi:

«A nai a Yuutu We a yigə ni
maŋa maama.

Dɔ wu a jazum ni,
si Dɔ zəni-ni si a yi tu.

²⁶Mu ku kuri a jigi wupolo
lanyirani,
yi a ni-taani di jigi ywəni.
Di a yira bwəni dum maama
a nan ta jigi tuna nmu We tee
ni.

²⁷Beŋwaani, a na tɔga,
nmu Baŋa-We bá yagi-ni si a
maŋi curu ni.
Nmu bá se si n titi Wu-poŋo Tu
wum yira pɔ.

²⁸Nmu pe a lwarɔ cwe sɔb na yi
ŋwɔa cwe tun si a taa tɔga.
Nmu wó pa a na ywəni zanzan
nmu tee ni.»

²⁹A ko-biə-ba, mu kulɔ dibam nabaaru Davidi deen na tagi tun. A

nan lagi a ŋɔɔni wuntu taani mu jaja a bri abam ni o tɔga, yi ba kwe-o ba ki. O yibeeli ta wura di zum maama. ³⁰O deen nan yi We nijonnu mu, yi o guli We na goni ni Dɔ pa-o Dɔ wi, Dɔ wó pa o dwi tiinə bam didwa zaŋi o di paari o jəŋə kam je ni. ³¹Davidi nan maŋi o da yigə o lwarɔ kulɔ We na wó ki tun. Ku yi Krisi wum We na tɔŋi tun tuuni biim woŋo mu o tagi o wi: «We wu se si Dɔ yag-o curu ni. O yira yam di nan wu pɔŋi.» ³²Cɔga tun, Baŋa-We mu joori Dɔ pa Zezi wulɔ a ya na tagi tun ŋwɔa, yi dibam maama yi maana tiinə dí bri nɔɔna cɔga kam kuntu. ³³We na bi-o tun, Dɔ zəŋ-o Dɔ jəni Dɔ jazum ni. Zezi laan ma joŋi We Joro kum o Ko We tee ni, ni We na maŋi Dɔ go ni si Dɔ wó pa-o te tun, yi o pwəri-ku dibam baŋa ni. Mu kulɔ abam zum na nai yi á kwəri á ni tun. ³⁴Ku dai Davidi titi mu diini We-sɔŋɔ. Wuntu nan tagi o wi:

«Yuutu Baŋa-We tagi di a Yuutu
Dɔ wi:

Ba n jəni a jazum ni,

³⁵si aá ki nmu dɔna maama n
nɛ kuri ni, si n nɔ-ba ni
tɔga te.»

³⁶Kuntu tun, Yisrayeli dwi maama nan maŋi si ba lwarɔ lanyirani ni, Zezi wulɔ abam na pagi tuun-dagara baŋa ni á gu tun, ku yi wuntu titi nɔɔ mu We laan pe

sɪ o taa yɪ Krisi wum, yɪ o kwəri o yɪ dɪbam Yuutu.»

³⁷ Nɔɔna bam na ni Pɪyɛrɪ na tagɪ kɔlɔ kuntu tun, ku ma tiini ku cɔɔɪ ba wuru zanzan. Ba ma bwe Pɪyɛrɪ dɪ Zezi tuntɔɔna badonnə bam ba wɪ: «Dí ko-biə-ba, dí nan wó kɪ ta mu?»

³⁸ Pɪyɛrɪ ma ləri-ba o wɪ: «Abam maama maɲɪ sɪ á ləni á wuru á yagɪ kəm-balwaarɔ tum, sɪ á daari á pa ba miisi abam na wonɪ Zezi Krisi yɪrɪ ɲwaantɪ, sɪ Wɛ wó yagɪ á lwarɪm Dɪ ma cɛ abam. Wɛ laan wó pa Dɪ Joro kum taa wu abam tee nɪ. ³⁹ Mu Wɛ na goni ni sɪ Dɪ kɪ te tun. Dɪ goni ni dintu Dɪ pa abam dɪ á biə, ku wəli dɪ balu maama na baɲwɛ tun. Ku yɪ balu maama dɪbam Yuutu Baɲa-Wɛ na wó bəɲi sɪ ba taa tɔg-o tun mu.»

⁴⁰ Pɪyɛrɪ ma joori o fɔɔɪ o ma bitari dwi dwi o bɪrɪ-ba Wɛ cɪga kam, yɪ o kaantɪ-ba o wɪ: «Se-na sɪ Baɲa-Wɛ vrɪ abam zum nɔn-balwaarɔ tum titari nɪ.»

⁴¹ Nɔɔna bam zanzan ma se o taantɪ dɪm, yɪ ba daari ba pa ba miisi-ba na wonɪ Wɛ ɲwaantɪ. De dum kuntu nɪ nɔɔna zanzan mu tu ba zu ba wəli Zezi karabiə kɔɔɔ kum wonɪ, ba yɪ nɪnɛnɪ nɔɔna murr-tɪtɔ (3.000) te. ⁴² Ba ma tiini ba kwaantɪ ba pa Zezi tuntɔɔna bam bɪrɪ-ba Wɛ cwəɲə kam. Ba maama maa wəli daantɪ dɪ ni dɪdva, yɪ ba

kwəri ba tɔɔɪ daantɪ ba di wɔdiu nɪ Zezi dɛen na fɔɔɪ dɪpɛ dɪm o pa o karabiə bam yɪ ba di te tun. Ba ma kwəri ba tɔɔɪ daantɪ ba warɪ Wɛ maɲa maama.

⁴³ Fɔvɔnɪ ma zu nɔɔna bam maama, bɛɲwaantɪ Wɛ dɛen pɛ Zezi tuntɔɔna bam kɪ wo-kɪnkagɪla dɪ wəenu zanzan na bɪrɪ Baɲa-Wɛ dam tun. ⁴⁴ Zezi karabiə bam maama dɛen yəni ba wu jəgə dɪdva mu, yɪ wəenu tilu ba na jɪɔɪ tun yɪ ba maama nyum. ⁴⁵ Ba maa yəni ba kwe ba jɪɔɪguru dɪ ba zɪla ba yəgə, yɪ ba maɲɪ tɪ səbu kum ba pa daantɪ, ku maɲɪ nɪ nɔɔnu maama na lagɪ zənə te tun. ⁴⁶ De maama ba yəni ba la daantɪ Wɛ-di-kamunu kum wonɪ. Ba ma tɔɔɪ daantɪ ba di wɔdiu da sam nɪ, ku nyɪ dɪ Zezi dɛen na fɔɔɪ dɪpɛ o pa karabiə bam te tun. Ba maa maɲɪ ba wɔdiiru ba pa daantɪ, yɪ ba jɪɔɪ wɔpolo lanyɪrantɪ dɪdaantɪ wubɔɲ-dɪdwɪ. ⁴⁷ Ba maa zuli Wɛ maɲa maama, yɪ ba jɪɔɪ zulə nɔɔna maama yibiyə nɪ. De maama dí Yuutu wum maa paɪ balu na nɛ vrɪm tun tui ba wəli ba kɔɔɔ kum wonɪ.

Kɔɔɔ na nɛ yazurə Zezi dam ɲwaantɪ te tun

3 De dɪdwɪ mu Pɪyɛrɪ dɪ Zan dɛen zaɲɪ ba vu Wɛ-di-kamunu kum, maɲa kalu nɔɔna na yəni ba

ve ba warɪ Wɛ tun. Ku yɪ wɛ-gunim maɲa nɪ mu. ²Ba ma vu ba yɪ digə kam ni dɪlv ba na bə nɪ Ni-laa tun. Nɔɔnu wudonɲ deen mu wura, o yɪ kɔɔ mu ku na puli o lura kam maɲa nɪ. O nɔɔna maa yəni ba zuɲ-o ba vu ba jəni da de maama, sɪ o taa loori səbiə nɔɔna balu na tui ba tɔɲi da ba zu Wɛ-di-kamunu kum wu tun tee nɪ. ³Nɔɔnu wum ma na Piyeeri di Zan na maa zuuri Wɛ-digə kam. O ma loori-ba sɪ ba pa-o woɲo. ⁴Ba ma nii-o ziin. Piyeeri laan ma ta did-o o wɪ: «Nii dɪbam seeni.» ⁵O ma sunɪ o nii-ba yɪ o jɲɲi tuna sɪ baá pa-o woɲo. ⁶Piyeeri ma ta did-o o wɪ: «A ba jɲɲi səbu sɪ a pa-m. A nan wú pa nmu a na jɲɲi kulɔ tun. Di Nazareti tu Zezi Kriɪi yɪrɪ ɲwaani, zaɲɪ n ta n veə.»

⁷Piyeeri na tagɪ kuntu tun, o laan ma ja o jazum o zən-o o pa o zaɲɪ weeni. O na zaɲɪ kuntu bidwi baɲa nɪ tun, mu o ne sun di o nakwəlu tum maama kɪ dam lanyiranɪ. ⁸Nɔɔnu wum ma faɲɪ weeni o joori o ba o cwi o ne baɲa nɪ yɪ o sɲɲi vəɲə. O ma tɔɲi-ba o zu Wɛ-di-kamunu kum wu. O maa veə yɪ o faɲa weeni yɪ o zuli Wɛ. ⁹Nɔn-kɔɔ kum ma na o na veə yɪ o zuli Wɛ. ¹⁰Ba ma lwarɪ nɪ nɔɔnu wum kuntu mu yɪ looru wulɔ ya na je Wɛ-di-kamunu kum Ni-laa kum nɪ tun. Ku ma tiini ku sɔɔri-ba, yɪ ku kɪ-ba yəu di kulɔ na kɪ tun.

Piyeeri na tɔɔli Wɛ kwərə Wɛ-di-kamunu kum wunɪ te tun

¹¹Nɔɔnu wum ma yɔɔri o məəli Piyeeri di Zan. Nɔɔna bam maama maa yɪ yəu. Ba ma zaɲɪ ba duri ba vu ba te, kunkɔɔ kulɔ na jɲɲi pwəɲə yɪ ba maa bə nɪ Salɔmən kunkɔɔ tun nɪ. ¹²Piyeeri na ne nɔɔna bam kuntu tun, o ma ta di ba o wɪ: «A badonnə Yisrayeli tiinə-ba, beɲwaani mu yɪ abam yɪ yəu di kulɔ na kɪ tun? Bɛɛ mu yɪ abam yɔɔri á nii dɪbam kuntu? Abam buɲɪ sɪ ku yɪ dɪbam titi dam mu pe o zaɲɪ o ve na? Á buɲɪ nɪ ku yɪ dɪbam na kwari Wɛ lanyiranɪ tun ɲwaani mu pe o zaɲɪ o ve na? ¹³Ku nan na yɪ te tun, dɪbam nabaara Abraham di Yizaki di Zakɔbi Baɲa-Wɛ laan mu pe Di tuntɔɲnu Zezi joɲɲi paari di zulə. Abam jaani wuntu mu á pa ba gu-o. Pilati deen buɲɪ sɪ o yag-o yɪ abam wu sɛ. ¹⁴Zezi Kriɪi yɪ wu-poɲo tu mu di cɪga tu. Abam nan vi-o, yɪ á daari á loori Pilati sɪ o yagi nɔn-gurɔ mu o pa abam. ¹⁵Abam na kɪ te tun, á gu wulɔ na yɪ ɲwia tu tun mu, yɪ Wɛ joori Di bi-o Di pa o yagi tɔvni. Dɪbam yɪ maana tiinə dí bri nɔɔna cɪga kam kuntu. ¹⁶Ku yɪ Zezi Kriɪi yɪrɪ dam dum ɲwaani, di dí na kɪ dí wu-dɪdɔa did-o tun mu pe nɔɔnu wulɔ abam na ne yɪ á ye tun na dam. Ku yɪ o na kɪ o wu-dɪdɔa

dí Zezi tun mu pé o na yazurə abam maama yigə ni.

¹⁷A ko-biə-ba, abam dī á yigə tiinə bam na kī Zezi te tun, a ye nī abam ya yəri wōṇo kulv á na kī tun mu. ¹⁸Faṇa faṇa tun, We deen pé Dī nijōṇə bam maama tōlī Dī kwərə ba brī nōona nī Krisi wum Dī na tūṇi tun maṇi sī o yaari mu. Abam na kī-o te tun mu pé We taani dūm suni dī kī. ¹⁹Kuntu ḡwaani, nan ləni-na á wuru á yaḡi kəm-balwaarv, sī á daari á pipiri á taá tōḡi We, sī We wó yaḡi á lwarim Dī ma cə abam. ²⁰Kuntu tun, dī Yuutu Baṇa-We wó pa abam wuru taa zurə maṇa dī maṇa, yī Dī daari Dī tūṇi Krisi wum Dī na maṇi Dī kuri sī Dī pa abam tun. Wuntu mu yī Zezi. ²¹O maṇi sī o taa wu We-sōṇo nī mu, sī kv taa ve maṇa kalv We na wó fōḡi Dī kwə wəənu maama tun, nī We na maṇi Dī pa Dī nijōṇə bam tōlī Dī kwərə faṇa faṇa te tun. ²²Kv yī nūēēni Moyisi deen na tagi o wi: «Abam Yuutu Baṇa-We wó pa abam dwi tu dīdva mu zaṇi o taa yī We nijōṇnu abam titari nī, nī Dī na tūṇi amv Moyisi te tun. Wuntu nan na tuə, abam maṇi sī á se taani dilv maama o na wó ta o brī abam tun. ²³Wulv maama nan na wu se kulv We nijōṇnu wum na wó brī tun, ba maṇi sī ba lī kv tu mu We nōona bam wūni ba gv.» Mu kulv Moyisi deen na tagi tun.

²⁴Kv na puli dī Samuweli dī balu maama na saṇi o kwaga tun, We nijōṇə balu maama na tōlī We kwərə tun deen brī kulv na wó kī da yantu wūni tun mu. ²⁵We kwərə kam Dī deen na pé Dī nijōṇə bam sī ba tōlī tun yī abam ḡwaani mu. We nī dūm Dī deen na goni Dī pa dībam nabaara bam tun dī daa ta yī abam ḡwaani mu. Dī deen goni nī dī Abraham Dī wi: «Nmu dwi dūm ḡwaani amv wó kī lvgv baṇa dwi tiinə maama lanyirani.» ²⁶Kuntu ḡwaani Baṇa-We de yigə Dī tūṇi Dī tuntvṇv wum abam tee nī mu, sī o kī abam lanyirani dī o na pa abam dīdva dīdva yaḡi á kəm-balwaarv tun.»

Ba na jaani Piyeeri dī Zan te tun

4 Piyeeri dī Zan deen na wura ba ḡṇoni kuntu doṇ ba brī nōona bam tun, Zwifə bam kaanum tiinə dīdaani We-di-kamunu kum yirina bam yigə tu wum dī Sadusian tiinə badonnə ma zaṇi ba ba ba te. ²Ba bana tiini ya zaṇi dī Piyeeri dī Zan dī ba na ḡṇoni te ba wi, Zezi bi o yaḡi tūvni, yī kuntu brī nī twa dī wó wani ba bi ba yaḡi tūvni tun. ³Ba ma ja Piyeeri dī Zan ba kī puna digə ni. Tīga na yī tun ḡwaani, ba ma yaḡi-ba da sī tīga pūvri. ⁴Kv daari kōḡo kum nōona zanzan ma se taani dilv ba na nī tun, yī ba

kɪ ba wu-dɪdɪvɑ dɪ Zezi. Balu na se tun kɔgɔ kum deen yi nɪnɛɛnɪ nɔɔna murr-tɪnu (5.000).

⁵Tɪga na pɔvri tun, Zwifə yigə tiinə bam dɪ ba nakwa bam dɪ ba cullu karanyɪna tiinə bam ma la daanɪ Zeruzaleɪm nɪ. ⁶Ba ma jeeri dɪdaanɪ Annɪ wulu na yi ba kaanum yuutu tun, dɪ Kayifu dɪ Zan dɪ Alesandri, dɪ balu na tɔgɪ ba yi kaanum yuutu wum sɔɔgɔ tiinə tun. ⁷Ba ma pa Pɪyeeri dɪ Zan ba ba zɪgɪ ba yigə nɪ. Ba ma bwe-ba ba wɪ: «Kɪ yi dɪ bɛɛ dam mu, dɪ wɔɔ yiri ŋwaanɪ mu, abam mɛ á kɪ kuntu?»

⁸We Joro kum laan ma ba Pɪyeeri te dɪ dam. O ma ləri-ba o wɪ: «Tɪv kum yigə tiinə dɪ nakwa-ba, ⁹abam zum na bwe dɪbam kulɔ taanɪ tun, kɪ na yi dɪbam na zəni kɔɔ kum yi kɪ na yazurə tun, ¹⁰dí wó pa abam dɪ Yisrayelɪ dwi tiinə bam maama lwarɪ kɪ na kɪ te. Á taá ye nɪ Nazaretɪ tu Zezi Krisi yiri dam ŋwaanɪ mu pɛ nɔɔnɔ wuntu na yazurə, yi o laan ba o zɪgɪ abam yigə nɪ. Abam nan pagɪ Zezi Krisi tɔvɔn-dagara baɲa nɪ á gɔ, yi We joori Dɪ bi-o Dɪ pa o yagɪ tɔvɔnɪ. ¹¹Wuntu mu yi wulu We tɔnɔ kum na maɲɪ kɪ ta o taanɪ nɪ:

«Kandwe dɪlu abam lwara bam
na vɪn tun laan mu joori
dɪ ba dɪ ji kandwe dɪlu na
paɪ sɔɔgɔ kum dana tun.»

¹²Yiri dɪdɔɲ daa təri lugu baɲa nɪ We na pɛ nabiinə sɪ dɪ wanɪ dɪ pa ba na vrum. Kɪ na daɪ Zezi Krisi yiranɪ mu wai o vri nɔɔna o yaga.»

¹³Zwifə nakwa bam na nɛ Pɪyeeri dɪ Zan na jɪgɪ baari dɪ ba na ŋɔɔnɪ te tun, kɪ ma kɪ-ba yəu dɪ ba na yi nɔɔna balu na yəri kulɔkulɔ yi ba daɪ yi-pɔri-nyɪna tun ŋwaanɪ. Ba ma lwarɪ nɪ bantu deen tɔgɪ ba wu dɪ Zezi mu. ¹⁴Ba na nɛ kɔɔ kum na zɪgɪ Pɪyeeri dɪ Zan tee nɪ yi kɪ jɪgɪ yazurə tun, ba maa warɪ kulɔkulɔ sɪ ba daa ta. ¹⁵Ba ma ta dɪ ba ba wɪ, ba nuɲi da ba taanɪ dim jəgə kam nɪ sɪ ba daari. Ba laan maa wura ba bwe daanɪ, sɪ ba nii ba na wó kɪ te tun. ¹⁶Ba ma bwe daanɪ ba wɪ: «Dí nan wó kɪ nɔɔna bantu ta mu? Nɔɔna balu maama na zɔvri Zeruzaleɪm nɪ tun lwarɪ nɪ bantu mu kɪ wo-kɪnkagɪlɪ dɪm kuntu. Dí daa bá wanɪ dí ta nɪ vwan. ¹⁷Dí nan na lagɪ sɪ kəm duntu yi jagɪ dɪ vu yigə tun, dí maɲɪ sɪ dí kaanɪ nɔɔna bam mu, sɪ ba daa yi ŋɔɔnɪ Zezi wonɔ dɪ nɔɔnɔ-nɔɔnɔ.»

¹⁸Ba laan ma joori ba bəɲi-ba, yi ba zɔ. Ba ma ta dɪ ba ba wɪ, ba ba jɪgɪ cwəɲə sɪ ba daa ŋɔɔnɪ Zezi wonɔ, naa sɪ ba taa bri nɔɔna dɪ wuntu yiri. ¹⁹Pɪyeeri dɪ Zan ma ləri-ba ba wɪ: «Abam tɪtɪ buɲɪ-na á nii. Kɔɔ mu lana We yigə nɪ? Kɪ maɲɪ sɪ dí se abam dí dwəni

Baŋa-Wɛ na? ²⁰ Dɔbam nan bá wani dí yagi kulu dí na ne yi dí kwɛri dí ni tun ɲwaŋa.»

²¹ Zwifɛ nakwa bam laan ma fɔgi ba kaani-ba zanzan, yi ba daari ba yagi-ba ba pa ba viiri. Ba deen wu ne kulu kum ba na wó vani ba zwa ku baŋa ni tun, beŋwaani tuw kum nɔɔna maama tiini ba zuli Wɛ di woŋo kulu na ki tun. ²² Beŋwaani nɔɔnu wulu wo-kinkagili dum na ki o baŋa ni yi o na yazurɛ tun dwe bina fiinna o ya na yi kɔrɔ.

Zezi karabiɛ bam na tuŋi di Wɛ Joro dam te tun

²³ Ba na yagi Pɛyɛri di Zan kuntu tun, ba ma joori ba vu ba kɔɔ kum te. Ba ma ta di ba Zwifɛ kaanum yigɛ tiinɛ bam di ba tuw kum nakwa bam na tagi kulu tun. ²⁴ Ba na ni kuntu tun, ba maama ma wɛli daani ba wari Wɛ yi ba wi: «Yuutu Baŋa-Wɛ, nmu mu ki weyuu di tɔga baŋa di na-fara di wɛɛnu tilu maama na zuuri ti wuni tun. ²⁵ Dí nabaaru Davidi deen mu yi nmu tintuŋnu. Nmu deen ma pa n Joro kum pa o ta nmu kwɛrɛ kam o wi:

«Bɛɛ mu yi lugu baŋa tiinɛ dwi tɛri tɛri bana zaŋi yi ba buŋi wubuŋ-yɔɔrɔ?»

²⁶ Ba pwa bam ti ba yigɛ si ba ki jara.

Ba yum tiinɛ di ma la daani si ba ki jara didaani
Baŋa-Wɛ di Kriŋi wum Di na tuŋi tun.»

²⁷ Ku suni ku ki kuntu mu. Tuw kuntu ni mu Erɔdi di Pɔnɔ Pilati jani daani di Yisrayeli tiinɛ di dwi-ge tiinɛ, si ba ja di nmu tintuŋ-ɲum Zezi wulu nmu na kuri tun. ²⁸ Ba na bwe daani kuntu tun, ba ki ku maŋi di nmu na maŋi n li wubuŋa di n dam dum si kulu wó ki tun mu. ²⁹ Dí Yuutu Wɛ, nii ba na lagi ba yaari dɔbam te tun! Dɔbam nan yi nmu tintuŋna mu. Nan pa dɔbam dam, si dí wani dí taá tɔɔli nmu kwɛrɛ kam di baari. ³⁰ Nan twi n ji-dia kam n pa nɔɔna taa nai yazurɛ, si n pa wo-kinkagila di wɛɛnu tilu na bri n dam tun taa ki nmu tintuŋ-ɲum Zezi yiri dum ɲwaani.»

³¹ Ba na wari Wɛ ba ti tun, jɔgɛ kam ba na lagi daani me tun ma sisigɛ. Wɛ Joro kum laan ma ba ba maama te di dam, yi ba ɲɔɔni Wɛ kwɛrɛ kam di baari.

³² Zezi karabiɛ bam kɔɔ kum maama wubuŋa di ba ɲwia maama deen yi bidwi mu. Ba wuluwulu wu tagi ni wum yirani mu te o wɛɛnu. Wɛɛnu tilu ba na jigi tun yi ba maama nyum mu. ³³ Zezi tintuŋna bam maa jigi dam kamunu, yi ba fɔgi ba bri dí Yuutu Zezi ciga kam ni o suni o bi o yagi tuuni. Wɛ

ma zəni ba maama dɪ Dɪ zaani dɪm lanyirani. ³⁴Nɔɔn-nɔɔnu təri ba kɔgɔ kum wɔni o na yɪ yinigə tu. Balu na jɪgɪ karti naa sam tun yəni ba yəgi-ti mu, ³⁵yɪ ba daari ba kwe səbu kum ba ja ba pa Zezi tuntɔɔna bam. Ba laan ma maɔi səbu kum ba pa daani, ku maɔi dɪ wulu maama na lagɪ zənə te tun.

³⁶Kuntu, Zuzefu wulu ba na maa bə ni Banabasi, ku kuri mu kwia tu, yɪ o yɪ Leviti tu wulu na nuɔi Sipri tun, ³⁷o deen yəgi o kara yɪ o kwe səbu kum o pa Zezi tuntɔɔna bam.

Ananiya dɪ Safiira

5 Ku daari nɔɔnu wudon deen mu wura, o yiri mu Ananiya, o kaani yiri mu Safiira. Nɔɔnu wum ma kwe ba kara o yəgi. ²O ma twəri səbu kum wɔni si o ta jiga, yɪ o kaani dɪ ye ku ni ni. O laan ma kwe kulɔ na daari tun o ja vu o pa Zezi tuntɔɔna bam. ³O na ki kuntu tun, Piyeeri ma ta did-o o wɪ: «Ananiya, bɛɛ mu ki yɪ nmu pa sutaani wani nmu kuntu don, yɪ n fi vwan dɪ Wɛ Joro kum dɪ nmu na twəri kara kam səbu kum wɔni si n ta n jɪgɪ tun? ⁴Maɔa kam nmu ta na wu yəgi kara kam tun, ka ya yɪ nmu nyum mu. Nmu nan na kwe n yəgi tun, səbu kum ta yɪ nmu nyum mu. Bɛɛwaaɪ mu n buɔi n wu ni, yɪ nmu ki kəm dɪm kuntu? Nmu na

fɔgi vwan kuntu tun, n fɔgi n pa Wɛ mu, si ku dai nabiina.»

⁵Ananiya na ni kuntu tun, o ma tu tɪga ni o ti. Ku deen ma pa fɔvni ja balu maama na lwarɪ ku ni ni tun. ⁶Nɔn-dunnu ma zaɔi ba vu ba pri tu wum ba ja nuɔi ba ki.

⁷Ku na kɛ ni luu tɪtɛ te tun, o kaani wum dɪ daa ma ba o zu Piyeeri-ba te. O ma daa ta wu lwarɪ kulɔ na ki tun. ⁸Piyeeri ma ta did-o o wɪ: «Ta n bri-ni, mu səbu kulɔ maama nmu dɪ n baru wum na joɔi á kara kam ɔwaaɪ tun na?» O ma se o wɪ: «Een, ku maama mu kuntu.»

⁹Piyeeri laan ma bwe-o o wɪ: «Bɛɛwaaɪ mu nmu dɪ n baru wum ki ni daani si á maɔi Yuutu Baɔa-Wɛ Joro kum á nii? Nɔɔna balu na kwe n baru wum ba ki tun ta zɪgɪ digə kam ni ni lele kuntu. Ba nan wú zɪɔi nmu dɪ ba ja nuɔi.» ¹⁰O na tagɪ kuntu o ti tun, bidwi baɔa ni mu kaani wum tu tɪga ni Piyeeri yigə ni o ti. Nɔn-dunnu tum ma ba ti yi dɪ o tɪga. Ba ma kwe-o ba ja nuɔi ba ki o baru wum tɪkəri ni.

¹¹Fɔvni deen ma ja Zezi kɔgɔ kum dɪ nɔɔna balu maama dɪ na ni kulɔ na ki tun.

¹²Wɛ deen pɛ Zezi tuntɔɔna bam ki wəənu tɪlu na bri Dɪ dam tun dɪ wo-kɪnkagɪla zanzan nɔɔna titari ni. Zezi nɔɔna bam maama deen yəni ba jeeri daani dɪ wubɔɔ-didwi mu faɔa faɔa Pɛ Salɔmɔn kunkɔlɔ

kum ni. ¹³Balu na dai ba kɔgɔ kum wu nɔɔna tun, ba wulɔwulɔ wu de o wɛli ba wɔni. Ku daari tu kum nɔɔna bam maama ma tee Zezi nɔɔna bam. ¹⁴Baara di kaana zanzan deen tu ba ki ba wu-didua di di Yuutu Zezi. Ba ma tɔgi ba wɛli o kɔgɔ kum wɔni. ¹⁵Zezi nɔɔna bam na yi kuntu tun, nɔɔna maa zuɲi yawuna ba nuɲi ba tiɲi cwe niə ni. Ba deen tiɲi-ba sari di gungwɛəlu baɲa ni mu, si Piyeeri na maa tɔgi da o kea, si o luluɲu kum má wani ku tɔgi ba badonnə baɲa. ¹⁶Nɔɔna zanzan maa yəni ba nuɲi Zeruzalem sa-tuntɔ dun maama wɔni ba jaani yawuna di balu ciciri na jigi-ba si yaari tun ba tui, yi ba maama ne yazurə.

Ba na jigi Zezi tuntɔɲna bam ba yaari te tun

¹⁷Zwifə bam kaanum yuutu wum di o nɔɔna bam maama na tɔgi ba yi Sadusian tiinə kɔgɔ kum wu nɔɔna tun deen ma na kulɔ na ki tun. Ba maa tiini ba jigi wu-guru di Zezi tuntɔɲna bam. ¹⁸Ba laan ma zaɲi ba ja-ba ba ja vu ba ki puna digə ni. ¹⁹Tiga na yi tun, Baɲa-We maleka ma ba ka puri puna digə kam niə yam, yi ka pa Zezi tuntɔɲna bam nuɲi. Ka ma ta di ba ka wi: ²⁰«Ve-na á zu We-di-kamunu kum, si á taá bri nɔɔna bam We ɲwi-dɔɲa

kam na yi te tun maama.» ²¹Ba ma se We maleka kam ni. Tiga na puri tututi tun, ba ma vu ba zu We-di-kamunu kum ba wura ba bri nɔɔna bam.

Kaanum yuutu wum di o nɔɔna bam laan ma bəɲi Zwifə sariya-dirə nakwa di Zwifə nakwa bam kɔgɔ kum maama si ba kikili daani. Ba ma daari ba tɔɲi nɔɔna si ba vu ba li Zezi tuntɔɲna bam puna digə kam ni ba ja ba ba pa-ba. ²²Ba nɔɔna bam na yi da tun, mu ba wu ne Zezi tuntɔɲna bam puna digə kam ni. Ba ma joori ba vu Zwifə nakwa bam te yi ba wi: ²³«Di na yi da tun, puna digə kam niə yam pi mu lanyiranɔ. Nɔɔna balu na wura ba yura si puna bam yi lu tun maa zigi da. Di nan na puri digə kam tun, di wu ne nɔɔn-nɔɔnu ka wɔni.»

²⁴We-di-kamunu kum yirina bam yigə tu wum didaani kaanum yigə tiinə bam na ni kuntu tun, ba wubɔɲa vugimi daani yi ba yəri kulɔ na ki Zezi tuntɔɲna bam tun. ²⁵Nɔɔnu wudoɲ laan ma ba o zu ba na wu me tun o ta di ba o wi: «Nii-na, nɔɔna balu abam ya na jaani á ki puna digə kam ni tun, bam mu wu We-di-kamunu kum wɔni ba zigi da ba bri nɔɔna.»

²⁶Yirina bam yigə tu wum na ni kuntu tun, o di o nɔɔna bam ma joori ba vu ba ja Zezi tuntɔɲna bam ba ba. Ba daa wu jaani-ba di dam,

beṇwaanti ba kwari fɔvɔni si nɔɔna bam wú dɔlɔ-ba dɔ kandwa.

²⁷ Ba laan ma pa ba zu ba zigɔ sariya-dirɛ nakwa bam yigɛ ni. Kaanum yuutu wum laan ma bwe-ba o wi: ²⁸ «Beṇwaanti mu á kɪ kuntu? Dɔbam maɲɪ dí kaani abam si á daa yi taá bri nɔɔna dɔ yiri duntu. Nii abam na kɪ te. Á pe abam zaasum dum yirani mu jagɪ Zeruzalem maama wuni, yi á ta lagɪ si wuntu caa kum togɪ dɔbam.»

²⁹ Piyeeri dɔ o donnɛ tuntɔṇa bam ma lɛri ba wi: «Dɔbam maɲɪ si dí se We ni mu ku dwɛni nabiinɛ ni. ³⁰ Zezi wulu abam na jaani á pa tvun-dagara baɲa ni á gu tun, Baɲa-We dɔlɔ dɔbam nabaara bam na togɪ tun mu pe o bi o yagɪ tvuni. ³¹ Ku yi wuntu mu Baɲa-We zɛɲ-o Dɔ jɛni Dɔ jazum ni, si o taa yi dɔbam Pe dɔ dí Vɪrvu, si o pa Yisrayeli tiinɛ na cwɛɲɛ ba lɛni ba wuru, si We laan yagɪ ba lwarum Dɔ ma cɛ-ba. ³² Dɔbam dɔ We Joro kulu We na pe balu maama na se Dɔ ni tun yi cɪga kantv maana tiinɛ.»

³³ Zwifɛ nakwa bam na ni Zezi tuntɔṇa bam na te kulu tun, ba bana ma tiini ya zaɲɪ dɔ ba, yi ba lagɪ si ba gu-ba. ³⁴ Sariya-dirɛ nakwa bam didu ma zaɲɪ ba titari ni, o yiri mu Gamaliyeli. O yi Farizian tu yi o ta yi We cullu tum karanyin-kamunu. Nɔɔna maama maa pa-o zulɛ. O na zaɲɪ ba kɔgɔ

kum wuni tun, o maa wi, ba ja Zezi tuntɔṇa bam ba nuɲɪ pooni si ba cɛgi fun. ³⁵ O ma daari o ta dɔ sariya-dirɛ nakwa bam o wi: «Yisrayeli tiinɛ-ba, á cu-na á titi dɔ á na buɲɪ si á kɪ nɔɔna bantu te tun. ³⁶ Ku ta wu daanti nɔɔnu wudoɲ mu zaɲɪ dɔbam lɔgu ni, o yiri mu Tɔvdasi. O maa paɪ o yi nɔn-kamunu yi nɔɔna zanzan deen togɪ o kwaga, ba yi nuneeni nɔɔna biɛ-yana (400) te. Ba deen gu-o mu yi o karabiɛ bam jagɪ da yigɛ ni. Nɔɔn-nɔɔnu daa wu daari. ³⁷ Kuntu kwaga ni Galile tu wudoɲ dɔ daa ma zaɲɪ o yiri mu Zudasi. Maɲa kam ba deen na wura ba garɪ dí lɔgu kum nɔn-biɛ tun, mu o zaɲɪ o la kɔgɔ o kɪ o kwaga ni. Ba ma gu wuntu dɔ. O dɔ kwaga nɔɔna bam maama ma jagɪ da yigɛ ni. ³⁸ Kuntu ṇwaanti mu a lagɪ a ta abam si á yi zaɲɪ á kɪ nɔɔna bantu kulukulɔ. Yagɪ-na-ba, beṇwaanti ba wubuɲa yam dɔ ba tituɲa yam maama na yi nabiinɛ nyum mu, yaá ba ya ji kafe mu. ³⁹ Ku nan na yi We nyum mu, abam bá wani á ci-ba. Yiri-na á titi si á yi ba á ja dɔ Baɲa-We.»

Gamaliyeli na tagɪ kuntu o ti tun, ba ma se o taani dum. ⁴⁰ Ba ma bɛɲɪ Zezi tuntɔṇa bam si ba joori ba zu ba te. Ba ma magɪ-ba dɔ balaara, yi ba daari ba kaani-ba si ba daa yi ṇɔɔni kulukulɔ dɔ Zezi yiri. Ba laan ma yagɪ-ba yi ba viiri.

⁴¹ Zezi tintuŋna bam ma nuŋi sariya-dirə nakwa bam tee ni, yi ba jigi wupolo lanyirani di ba na maŋi si ba na yaara Zezi yiri ŋwaani tun. ⁴² De maama ba maa yəni ba jeeri daani We-di-kamunu kum wuni, yi ba daari ba tɔli sam ba bri nɔɔna We ciga kam. Ba ma tɔli We kwər-ywəŋə kam, ni Zezi mu yi Krisi wum We na tɔŋi tun.

Ba na li nɔɔna barpe tutuŋa yam ŋwaani te tun

6 Maŋa kam kuntu ni Zezi karabiə bam kɔɔ kum maa wura ku pulə zanzan. Ba kɔɔ kum wuni Zwifə balu na yi vərə yi ba ŋɔɔni Greki tiinə taani dum tun maa jigi balu na ŋɔɔni ba titi Zwifə taani dum tun ba puuna, di ba na ba paɪ ba kadənə kulu na maŋi si ba pa-ba ba ni-wudiu ŋwaani de maama tun. ² Zezi tintuŋna fugə-bale bam ma bəŋi ba kɔɔ kum maama ba ki daani, yi ba ta ba wi: «Ku wu maŋi si dɪbam yagi We taani dum zaasum, si di daari di taá maŋi wudiiu. ³ Di ko-biə-ba, á maŋi si á li nɔɔna barpe mu á wuni, si di pa ba taa nii wəenu tintu baŋa ni. Ba nan maŋi si ba taa yi nɔɔna balu nɔɔna maama na ye ni ba yi nɔn-ŋuna yi We Joro kum wu ba tee ni lanyirani yi ba jigi wubuy-ŋuna tun. ⁴ Si dɪbam di

daari di kwaanɪ di nii We warum di Di taani dum zaasum baŋa ni.»

⁵ Ba na tagi kuntu tun, ku ma poli ba kɔɔ kum maama wu. Ba ma kuri nɔɔnu wudoŋ, o yiri mu Etiyeni. Wuntu jigi wu-didwa di Zezi yi We Joro kum wu o tee ni. Ba ma wəli Filipi di Prokori di Nikano di Timon di Pamuna di Nikola wulu na nuŋi Antioxi, o yi dwi-ge tu yi o ba o tɔŋi cullu tulu We na pe dɪbam Zwifə bam tun. ⁶ Ba ma li-ba ba ja vu ba zigi Zezi tintuŋna bam yigə ni. Ba ma warti We ba pa-ba yi ba daŋi ba jia ba baŋa ni.

⁷ We kwərə kam deen ma fɔŋi ka jagi ka ve yigə yi nɔɔna se-ka. Zezi karabiə bam kɔɔ kum maa pulə zanzan Zeruzalem ni. Zwifə kaanum tiinə zanzan di deen ma ba ba se Zezi ciga kam.

Ba na jaani Etiyeni te tun

⁸ Etiyeni deen yi nɔɔnu wulu We na pe-o zaani di dam zanzan tun. O maa tiini o ki wo-kunkagila di wəenu tulu na bri We dam tun nɔɔna titari ni. ⁹ Nɔɔna badonnə maa zaŋi ba magi kantɔɔ did-o. Bantu nuŋi Zwifə kɔɔ kulu ya na yi gambe yi ba laan ba ba te ba titi tun wuni mu. Ba deen nuŋi Sireeni di Alesandri mu. Ba ma tɔŋi ba wəli di Zwifə badaara na nuŋi Silisi di Azi tun. ¹⁰ Ba na magi kantɔɔ did-o tun,

o ma ŋɔɔni dɪ buŋum dam nɪ We Joro kum na pɛ-o te tun, ku pa ba daa warɪ o taani ba ləri. ¹¹ Ba laan ma nuŋi ba kɪ ni dɪdaani nɔɔna badonnə, sɪ ba fɔ vwan ba ta wɪ: «Dɪbam ni nɔɔnu wuntu na ŋɔɔni o twɪ Moyisi dɪ We.»

¹² Ba ma pa tuw kum nɔɔna dɪ ba nakwa bam dɪ ba cullu karanyina tiinə bam bana zaŋɪ, yɪ ba ja Etiyeni ba ja vu ba sariya-dirə nakwa bam yigə sɪ ba di o taani. ¹³ Ba ma pa nɔɔna badonnə zu ba fɔ vwan ba pa-o, yɪ ba ta ba wɪ: «Maŋa maama nɔɔnu wuntu suni o ŋɔɔni ta-balwaaru mu o paɪ dɪbam We-di-kamunu kum dɪ We cullu tɪlu Dɪ na kɪ Moyisi juŋa nɪ dɪbam ŋwaani tun. ¹⁴ Dɪ ma ni o na tagɪ o wɪ, Nazareti tu Zezi mu wó ba o cɔɔɪ We-di-kamunu kum, yɪ o pipiri muw kulɔ maama Moyisi deen na bri dɪ nabaara sɪ dɪ taá tɔɔi tun.»

¹⁵ Zwifə nakwa balu maama na je da tun laan maa yɔɔɪ ba nii Etiyeni cɔɔn. Ba ma nii ba na o yibiyə na ləni nɪ maleka yibiyə te.

Etiyeni na tulɪ o kwərə te tun

7 Zwifə kaanum yuutu wum ma zaŋɪ o bwe Etiyeni o wɪ: «Wəenu tɪlu ba na tagɪ ba pa nmu tun yɪ cɪga mu naa vwan mu?»

² Etiyeni laan ma ləri o wɪ: «A kwə-ba dɪ a ko-biə-ba, cəgi-na amu

na lagɪ a ta wonjo kulɔ tun. Faŋa faŋa tun Paari-Zulə Tu Baŋa-We mu tu dɪbam nabaaru Abraham te. Kantu maŋa kam nɪ, Abraham deen ta zuvri Mesopotami nɪ mu. O daa ta wu ve sɪ o taa zuvri Aaran nɪ.

³ We deen ma ta did-o Dɪ wɪ: «Yagi n titɪ tuw kum dɪ n sɔŋɔ tiinə, sɪ n daari n vu tuw kulɔ amu na wó bri nmu tun.» ⁴ O ma suni o zaŋɪ o nuŋi Kalidɪan tiinə tuw kum nɪ o vu o yɪ Aaran o zuvri da. O na wu dáani tun, o ko ma tɪ. We ma pa o daa nuŋi o fɔɔɪ o vu o yɪ tuw kuntu abam na zuvri zum tun. ⁵ We nan wu pɛ Abraham tɪga yo seeni sɪ o taa te, dɪ funfun dɪ. We deen goni ni mu did-o Dɪ wɪ, wum wó pa-o tɪga kantu sɪ o taa te, yɪ o na tɪɔi o daari, sɪ o dwi tiinə ta ta te-ka. We na goni Dɪ ni dɪm tun, Abraham ta ba jigɪ bu. ⁶ Mu We na tagɪ kulɔ did-o tun mu tuntɔ: «Abraham, nmu dwi tiinə wó vu ba taa zuvri tu-gaa nɪ. Baá ta yɪ gambe mu tuw kum kuntu nɪ, yɪ nɔɔna wó beesi-ba taan bina biə-yana (400). ⁷ Amu We nan wó di balu na fi-ba sɪ ba tɔŋɪ gambɛem tituŋa tun taani sɪ ba na cam. Kuntu kwaga nɪ, ba laan wó nuŋi tuw kum kuntu nɪ ba ba, ba taa zuli amu jəgə kantu nɪ.» ⁸ Baŋa-We ma daari Dɪ go ni Dɪ pa Abraham Dɪ wɪ, Abraham dwi tiinə taa goni ba bəkəri sɪ ku bri nɪ ba se Dɪ ni. Kuntu, Abraham na lugɪ Yizakɪ tun, da nana de nɪ

o ma go-o. Yizakɪ dɪ dɛɛn ma ba o lɔ Zakɔbɪ, o dɪ ma go-o. Zakɔbɪ ma lɔ dɪ nabaara fugə-bale bam yɪ o go-ba dɪ.

⁹Nabaara bam dɪdɔa yɪrɪ mɔ Zuzɛfɔ. O cɛrru tɔn dɛɛn maa jɪgɪ wɔ-gɔrɔ dɪd-o. Kuntɔ ŋwaantɔ mɔ ba jaan-o ba yɛgɪ ba pa o vu Ezipi sɪ o taa yɪ gambaa. Wɛ ta maa wura dɪd-o. ¹⁰Dɪ ma pa o nuŋi cam maama wɔnɪ dɪ yazurɛ. Zuzɛfɔ na tu o zɪgɪ Ezipi pa-farɔ wɔm yɪgɛ nɪ tɔn, Wɛ pɛ-o wɔbɔŋ-ŋɔna yɪ pɛ wɔm yɪ su Zuzɛfɔ lanyiranɪ. Pɛ wɔm ma pa o jɪ o sɔŋɔ kɔm tu dɪ Ezipi tɔv kɔm maama yuutu.

¹¹Kana dɛɛn ma ba ka wɔ Ezipi dɪ Kanaan tɔnɪ dum maama nɪ. Ku ma tiini ku cɛ ba yɪra nɪ. Dɪ nabaara bam maa warɪ sɪ ba na wɔdiu ba dɪ. ¹²Zakɔbɪ dɛɛn ma nɪ nɪ wɔdiu wɔ Ezipi nɪ. O ma tɔŋɪ dɪ nabaara bam sɪ ba vu ba yɛgɪ. ¹³Kuntɔ kwaga nɪ ba daa ma joori ba vu ba kɪ bɪlɛ. Zuzɛfɔ laan ma pa o cɛrru tɔn lwar-o. Ezipi pa-farɔ wɔm dɪ laan ma ba o lwarɪ Zuzɛfɔ dwi dum na nuŋi mɛ tɔn. ¹⁴Zuzɛfɔ ma daari o tɔŋɪ nɪ o pa o ko Zakɔbɪ, sɪ o dɪ o sɔŋɔ tiinɛ bam maama ba o te Ezipi nɪ. Ba maama dɛɛn yɪ nɔɔna fusurpɛ-banu mɔ (75). ¹⁵Zakɔbɪ ma sunɪ o zaŋɪ o vu Ezipi. Dáantɔ mɔ wɔntɔ tɪga. Dɪbam nabaara bam dɪ ma ba ba tɪ. ¹⁶Ba ma ja ba yɪra yam ba joori ba vu Sisum ba kɪ-ba

yibɛɪli dɪlɔ Abraham na yɛgɪ dɪ sɛbɔ Emori biɛ bam tɛɛ nɪ tɔn nɪ.

¹⁷Maŋa kam ma tɛɛ sɪ Baŋa-Wɛ sunɪ Dɪ kɪ kɔlɔ Dɪ dɛɛn na goni nɪ dɪ Abraham tɔn. Maŋa kam kuntɔ nɪ dɪbam nɔɔna balɔ na wɔ Ezipi nɪ tɔn maa tiini ba wura ba puli zanzan. ¹⁸Pa-farɔ wɔdɔŋ dɪ daa ma zaŋɪ sɪ o taa te Ezipi. O maa yɛri Zuzɛfɔ nɪ nɪ. ¹⁹O dɛɛn maa jɪgɪ dɪbam nabaara bam o bɛɛsa. O dɛɛn kɪ swan mɔ o fɪ-ba sɪ ba kɛɛ ba bu-sɪsɪn ba jaanɪ ba ve ba yaga, sɪ ba taa tua.

²⁰Kantɔ maŋa kam nɪ mɔ ba lɔgɪ Moyisi. O dɛɛn maa yɪ bu-ŋɔm Wɛ yibiyɛ nɪ. Ba maa jɪg-o ba kɔna o ko sɔŋɔ nɪ canɪ sitɔ. ²¹Ba laan ma ja-o ba nuŋi ba vu ba yagɪ. Pa-farɔ wɔm bukɔ ma kɛɛ-o o jɪgɪ o niɛ, nɪ o yɪ o tɪtɪ bu mɔ te. ²²Ba ma brɪ Moyisi Ezipi tiinɛ yɪ-purɔ kɔm maama. O ma jɪ nɔn-babɪa o ni-taanɪ dɪ o kɛm maama baŋa nɪ.

²³Moyisi dɛɛn na yɪ bɪna fiinna tɔn, o ma lɪ wɔbɔŋa sɪ o vu o nii o ko-biɛ Yisurayɛlɪ tiinɛ bam na yɪ te. ²⁴O na ve tɔn, o ma na Ezipi tu wɔdɔŋ na jɪgɪ Yisurayɛlɪ tu o maga. Moyisi ma vu sɪ o wɛlɪ o tɪtɪ dwi tu wɔm jara yam wɔnɪ. O ma magɪ Ezipi tu wɔm o gɔ. ²⁵O dɛɛn ya bɔŋɪ nɪ o tɪtɪ dwi tiinɛ bam wɔ lwarɪ nɪ Wɛ lagɪ Dɪ pa wɔntɔ mɔ jonɪ-ba Ezipi tiinɛ bam juŋa nɪ o yagɪ. Ba nan wɔ lwarɪ.

²⁶Tɔga na pɔvri tun, o daa ma na Yisrayeli tiinɛ bale na jigi daani. O ma kwaani si o lo-ba, yi o ta di ba o wi: «A ko-biɛ-ba, abam yi curru mu daani. Bɛɛ mu ki yi abam daa jigi daani?» ²⁷O na tagi di ba kuntu tun, mu wulu wum na dana tun ma yigi Moyisi o yagi daa ni, yi o daari o bwe Moyisi o wi: «Wɔɔ mu pɛ nmɔ ni si n ta n yi dɔbam yuutu si n daari n ŋɔɔni dɔbam taani?» ²⁸Nmɔ lagi si n gu amɔ di mu, ni n diin na gu Ezipi tu wum te tun na?»

²⁹Moyisi na ni kuntu tun, o laan ma duri o nuɲi Ezipi ni o vu o zɔvri Madian tuw ni. Daa ni mu o di kaani yi ba lu biɛ bale.

³⁰Buna fiinna deen na ke tun, We maleka ma ba Moyisi te kagua wuni Sinayi piu kum tukari ni. O ma na min-vugu na jigi puru ku di, yi maleka kam wu mini dum wuni. ³¹Moyisi yira ma sɔɔri di o na ne kulɔ tun. O ma fɔɔri o yi mini dum te si o nii. O laan ma ni Baɲa-We kwɛrɛ na ŋɔɔni did-o ka wi: ³²«Amɔ yi nmɔ nabaara bam Baɲa-We. Amɔ mu yi Abraham Baɲa-We, di Yizaki di Zakɔbi Baɲa-We.» Moyisi yira maa sai, yi o daa wari o nii. ³³Baɲa-We ma ta did-o Dɔ wi: «Li n natra yam, si jɛgɛ kalɔ nmɔ na zigɛ da tun yi amɔ tuti jɛgɛ mu.» ³⁴We daa ma ta Dɔ wi: «A ne a nɔɔna bam na wu Ezipi ni ba yaara te tun, yi a kwɛri a ni ba na kuni te tun. Amɔ

nan tu si a jɔɲi-ba mu a yagi. Kuntu tun, a lagi a tɔɲi nmɔ si n joori n vu Ezipi.» »

³⁵Etiyeni ta ma ta o wi: «Moyisi deen yi wulu Yisrayeli tiinɛ bam na vi-o tun. Ba deen bwe-o ba wi: «Wɔɔ mu pɛ nmɔ ni, si n ta n yi dɔbam yuutu si n daari n ŋɔɔni dɔbam taani?» Moyisi wuntu mu We tɔɲi si o vu o taa te Dɔ nɔɔna bam, si o daari o jɔɲi-ba o yagi. We ma tɔɲi Dɔ maleka, yi ka nuɲi o yigɛ ni puru wuni ka bri-o kuntu maama.

³⁶Moyisi deen ma ki wo-kinkagula di wɛɛnu tulu na bri We dam tun Ezipi ni, yi o wani o ja nɔɔna bam o nuɲi. Ba ma tɔgi nuniw-sugu kum ba be, yi ba daari ba beeri kagua kam wuni taan buna fiinna, yi Moyisi deen ta ki wo-kinkagula zanzan ba tee ni. ³⁷Moyisi daa ta mu yi wulu na tagi di Yisrayeli tiinɛ bam o wi: «We wu pa abam dwi tu didɔa zaɲi o taa yi We nijɔɲnu abam titari ni, ni Dɔ na tɔɲi amɔ Moyisi te tun.»

³⁸Moyisi mu yi wulu deen na wura di Yisrayeli tiinɛ kɔgɔ kum kagua kam wuni tun, yi o wura didaani dɔbam nabaara bam, di maleka kalɔ na ŋɔɔni did-o Sinayi piu kum yuu ni tun. Wuntu mu jɔɲi We bitari sulu na pai ŋwɛa tun o pa dɔbam.

³⁹Di kuntu maama, di nabaara bam deen ba lagi si ba se Moyisi ni. Ba ma vi-o, yi ba daari ba buɲi si ba joori ba vu Ezipi. ⁴⁰Ba ma ta di

Aarɔn ba wɛ: «Mɔ jwənə n pa dɪbam sɪ ya taa tɔgɪ dɪ yigə, sɪ Moyisi wulɔ na jaanɪ dɪbam o nuŋi Ezipi nɪ tun, dɪ yəri wonɔ kulu na kɪ-o tun.»

⁴¹ Maŋa kam kuntu nɪ ba ma sunɪ ba mɔ nyinyugu pa ku nyɪ dɪ nva, yɪ ba pa ku yɪ ba jwəm. Ba maa jɪgɪ-dɪ ba kaana. Ba ma daari ba kɪ candiə ba pa ba titɪ dɪ ba na mɛ ba jɪa ba mɔ kulu tun. ⁴² Ba na kaanɪ jwəm dɪm kuntu tun, mu Wɛ mɛ Dɪ kwaga Dɪ ya-ba. Dɪ ma yagɪ-ba sɪ ba taa zuli calɪcwɪ sɪlɔ na wu weyuu nɪ tun. Ku kɪ nɪnɛnɪ ku na maŋi ku pupunɪ Wɛ nijɔŋnə bam tɔnɔ kum nɪ wɛ:

«Yisrayelɪ dwi tiinə bam, á deen na wu kagua kam wonɪ bɪna fiinna
yɪ á kwe vara dɪ pɛera dwi
dwi á ma á kɪ kaanum tun,
ku dai amu mu á kaanɪ á pa
kuntu.

⁴³ Ku nan yɪ Moloki jwəni dɪm wwe mu abam deen zuŋɪ, dɪdaanɪ calɪcɔa kalɔ na yɪ abam jwəni Rifanɪ tun.

Tuntu maama nan yɪ kamwaru tulɔ á na kɪ sɪ á taá zuli-tɪ mu.

Kuntu ŋwaanɪ amu wó pa nɔɔna zəli abam

ba ja vu ba gaalɪ Babilɔnɪ na wu mɛ tun.»

⁴⁴ Dɪbam nabaara bam na beeri kagua kam wonɪ tun, ba deen jɪgɪ Wɛ vwe dilɔ na bri nɪ Wɛ wu ba tee

nɪ tun mu. Wɛ deen bri Moyisi o na wó kɪ te sɪ o ma pu vwe dɪm tun. Ba deen sunɪ ba kɪ-dɪ nɪ Wɛ na bri sɪ ba kɪ te tun mu. ⁴⁵ Ku kwaga seeni tun, dɪbam nabaara bam mu jɔŋi vwe dɪm ba kwə tee nɪ ba zuŋɪ-dɪ ba ja tɔgɪ Zozwe kwaga. Ba ma vu ba wanɪ tunɪ dilɔ Wɛ na lagɪ Dɪ pa-ba sɪ ba taa zuvri da tun. Wɛ deen zəli je sum nɔɔna bam Dɪ yagɪ ba yigə nɪ. Vwe dɪm maa wura taan, ku ba ku yɪ Davidi na zaŋɪ o jɪ pɛ maŋa kalɔ tun. ⁴⁶ Wɛ wu ma poli dɪ Davidi, yɪ o loori Wɛ sɪ Dɪ pa-o cwəŋə sɪ o lɔ digə o ma ləni vwe dɪm yuu nɪ, sɪ Wɛ taa zuvri da sɪ Dɪ taa wu Zakɔbɪ dwi tiinə bam tee nɪ.

⁴⁷ Ku nan yɪ Davidi bu Salɔmɔn mu lɔgɪ digə kam o pa Wɛ.

⁴⁸ Baŋa-Wɛ dilɔ na yɪ kamunu tun nan ba zuvra di sɪlɔ nabiinə na lɔgɪ tun wonɪ. Wɛ nijɔŋnu didɔa deen mu tagɪ o wɛ:

⁴⁹ «Yuutu Baŋa-Wɛ wɛ:

Weyuu mu yɪ amu jəŋə je,

ku daari tɪga baŋa maa yɪ amu nɛ cwiim je.

Digə kɔɔ dwi mu abam wó wanɪ á lɔ á pa amu?

Jəgə kɔɔ mu amu wó vu a pəni da a sin?

⁵⁰ Ku dai amu titɪ jɪŋa mu kɪ wəənu tuntu maama na?»

»

⁵¹ Etiyenɪ daa ta ma ta dɪ Zwifə nakwa bam o wɛ: «Abam yɪ vuna

zanzan. Á wubɔṇa dɪ nɪ dɪ balu na ba tɔɔi Wɛ tun wubɔṇa. Abam zwa mu kwarumi yɪ á ba ni Wɛ kwɛrɛ kam. Abam ba sɛ Wɛ Joro kum na bɪ cɪga kalu tun. Abam dɪ á nabaara bam kikiɛ maama yɪ bɪdwi mu. ⁵²Wɛ nijoɔnɛ bam wuni wulɔwulɔ tɛrɛ abam nabaara bam na wu bɛɛs-o. Ba dɛɛn gu balu na bɪ ni Wɛ wó tɔɔi Cɪga Tu wum si o ba tun. Lele kuntu abam nan mu jaani wuntu á kɪ nɔɔna juɔa ni, yɪ á kɪ daani á gu-o. ⁵³Abam yɪ balu na joɔi Wɛ cullu tilu Dɪ na tɔɔi malesi juɔa Dɪ pa abam tun mu. Dɪ kuntu dɪ á ta wu sɛ-tɪ.»

Ba na gu Etiyeni te tun

⁵⁴Etiyeni na tagi kuntu o ti tun, ku ma pa Zwifɛ nakwa bam bana zaɔi did-o zanzan, yɪ ba dɔni ba yɛlɛ. ⁵⁵Wɛ Joro kum maa wu Etiyeni tee ni lanyirani. O ma kwɛni o yuu wɛɛni o nii Wɛ-sɔɔɔ seeni yɔɔɔ-tɔɔ, yɪ o na Wɛ paari-zulɛ na dagi te. O ma daari o nii o na Zezi na zigɪ Baɔa-Wɛ jazum ni. ⁵⁶O laan ma ta o wi: «Nii-na, amu nɛ Wɛ-sɔɔɔ ni na purɪ yɪ Nabiin-bu wum zigɪ Baɔa-Wɛ jazum ni.»

⁵⁷Zwifɛ nakwa bam kɔɔ kum maama na ni kuntu tun, ba ma kaasi dɪ kwɛr-dia, yɪ ba pu ba zwa si ba

daa yɪ taa ni o taani dum. Ba maama ma duri bɪdwi baɔa ni ba vu ba ja-o. ⁵⁸Ba ma vaɔ-o ba pa o nuɔi tu kum daa. Ba laan ma daari ba jig-o ba dulɪ dɪ kandwa si ba gu. Balu na dul-o dɪ kandwa tun ma li ba gwaaru ba pa nɔn-dɔɔɔ kudɔɔ si o ta niɛ. Nɔɔnu wum yɪri mu Sooli. ⁵⁹Ba na jigɪ Etiyeni ba dulɪ kuntu tun, o ma loori Wɛ o wi: «A Yuutu Zezi, joɔi a joro.»

⁶⁰O laan ma kuni doonɛ tɪga ni o kaasi dɪ kwɛr-dia o wi: «A Yuutu, yɪ kwe ba taali ba kɛm-balɔɔ kuntu ŋwaani.» O na tagi kuntu tun, o laan ma ti.

8 Sooli na nɛ ba na kɪ te ba gu Etiyeni tun, o ma sɛ ni ku maɔi.

Zezi karabiɛ bam na nɛ yaara te tun

De dum kuntu ni nɔɔna puli si ba yaari Zezi kɔɔ kulu na wu Zeruzalem ni tun zanzan. Ba maama ma jagɪ ba duri ba zu tɔni dɪlu maama na wu Zude dɪ Samari ni tun wuni. Ku daari Zezi tintɔɔna fugɛ-bale bam yirani mu wu tɔɔi ba duri. ²Nɔɔna balu na kwari Wɛ tun ma kwe Etiyeni yɪra yam ba kɪ, yɪ ba daari ba keeri zanzan o tɔni dum ŋwaani. ³Sooli maa kwaani si o cɔɔi Zezi kɔɔ kum maama. O

maa yəni o tɔlɩ sam dɩm wɔnɩ o jaanɩ baara dɩ kaana balu na tɔgɩ Zezi tun o ve o kɩ puna digə nɩ.

We kwər-ywəŋə kam na jagɩ te tun

⁴Zezi karabiə balu na duri ba jagɩ tun maa yəni ba ve je maama ba tɔɔlɩ We kwər-ywəŋə kam. ⁵Filipi ma zaŋɩ o vu Samari tw kɔdoŋ o tɔɔlɩ Krisi wum We na tɔŋɩ tun kwərə o bri nɔɔna bam. ⁶Nɔn-kɔgɔ kum maama maa kwaanɩ ba cəgi Filipi na ŋɔɔnɩ kɔlɔ tun. Ba maama cəgi o taanɩ dɩm, yɩ ba kwəri ba na wo-kɩnkagɩla yalɔ o na kɩ tun. ⁷Ba ma na ciciri na nuŋɩ sɩ yagɩ nɔɔna zanzan yɩ sɩ kaasa dɩ kwər-dɛ. Kwaaru zanzan dɩ gwanɩ dɩ ma na yazurə. ⁸Kuntu ŋwaanɩ wupolo deen maa tiini ku wu tw kuntu wɔnɩ.

⁹Tw kum kuntu nɩ nɔɔnu deen ya wura, o yɩɩ mu Simɔn. O deen jigɩ liri mwaanu mu o kɩa. Ku maa paɩ Samari tiinə bam yɩ yəu dɩd-o. O maa bri o tutɩ nɩ o yɩ nɔn-kamunu mu. ¹⁰Tw kum nɔɔna maama maa kwaanɩ ba cəgi o taanɩ lanyiranɩ, dɩdɛera dɩ nabwənə maama. Ba maa paɩ We dam mu wu o tee nɩ, yɩ ba jig-o ba bə ba wɩ Dam-fɔɔ tu. ¹¹O deen ya paɩ ba yɩ yəu dɩ o liri mwaanu tum taan yɩ ku

daanɩ zanzan. Kuntu ŋwaanɩ mu ba kwaanɩ ba cəg-o lanyiranɩ.

¹²Filipi laan ma ba o tɔɔlɩ We kwərə o bri-ba We paari dɩm taanɩ dɩ Zezi Krisi yɩɩ dɩm. O na bri-ba kuntu tun, nɔɔna bam ma se o taanɩ dɩm. Ba pa ba miisi-ba na wɔnɩ Zezi yɩɩ ŋwaanɩ, baara dɩ kaana maama. ¹³Simɔn tutɩ dɩ ma se, yɩ o daari o pa ba miis-o na wɔnɩ. O ma tɔgɩ dɩdaanɩ Filipi yɩ o nai wo-kɩnkagɩla dɩ wəənu tɩlɔ na bri We dam tun. O na ne kuntu tun, ku ma su-o.

¹⁴Zezi tuntɔŋna balu na wu Zeruzalem nɩ tun ma ni nɩ Samari tiinə bam se We taanɩ dɩm. Ba ma tɔŋɩ Pɩyeeri dɩ Zan ba tee nɩ. ¹⁵Ba na ve ba yɩ da tun, ba ma loori We ba pa balu na se Zezi tun sɩ ba wanɩ ba jonɩ We Joro kum. ¹⁶Bəŋwaanɩ We Joro kum daa ta wu tu bantɩ wɩlɔwɩlɔ te. Ba deen pɛ ba miisi-ba na wɔnɩ dɩ Yuutu Zezi yɩɩ ŋwaanɩ má mu. ¹⁷Pɩyeeri dɩ Zan laan ma daŋɩ ba jɩa ba baŋa nɩ, yɩ ba jonɩ We Joro kum ba bicara nɩ.

¹⁸Zezi tuntɔŋna bam na daŋɩ ba jɩa nɔɔna bam baŋa nɩ yɩ ba jonɩ We Joro kum kuntu tun, yɩ Simɔn na ne ku na kɩ te tun, o ma kwe səbu o ma loori Pɩyeeri dɩ Zan o wɩ: ¹⁹«A lagɩ sɩ á pa amɩ dɩ taa jigɩ dam dɩntɔ doŋ, sɩ a na kwe a jɩa a daŋɩ nɔɔnu

wulɔ baŋa nɪ, sɪ kuntu tu dɪ jorɪ Wɛ Joro kum.»

²⁰ Pɪyɛrɪ ma lɛr-o o wɪ: «Wɛ wú cɔɔɔ nmu dɪ n sɛbu kum maama, dɪ nmu na buɔɔ sɪ nɪ wani n ma n sɛbu n yɛɔɔ Wɛ pɛrɪ dɪm tɪn ŋwaani.

²¹ Nmu wubɔɔ ba tɔɔɔ cɪga Wɛ yigɔ nɪ. Kuntu tɪn, n bá na cwɛɔɔ sɪ n tɔɔɔ dɪ dɪbam n tɔɔɔ Wɛ tutuɔa yam. ²² Nan lɛni n wɪ sɪ n yagɪ wo-balwaarɔ tɪlɔ nmu na buɔɔ sɪ n kɪ tɪn, sɪ n daari n loori dí Yuutu Wɛ sɪ, Dɪ na sɛ, sɪ Dɪ yagɪ n lwarɪm Dɪ ma cɛ-m. ²³ Bɛɔɔwaani a nɛ sɪ n jɪɔɔ pu-sɔɔa zanzan, yɪ n wɪ lwarɪm gambɛɛm wɔnɪ.»

²⁴ Simɔn ma lɛrɪ o wɪ: «Nan loori-na Wɛ á pa-nɪ, sɪ wɛɛnu tɪlɔ maama á na tagɪ amɔ baŋa nɪ tɪn yɪ ba tɪ cɔɔɔ-nɪ.»

²⁵ Pɪyɛrɪ dɪ Zan dɛɛn ma ŋɔɔnɪ dí Yuutu Zezi taani dɪm ba bɪrɪ nɔɔna bam. Ba laan ma joorɪ ba maa ve Zeruzalem. Ba na maa joorɪ tɪn, ba ma tɔlɪ Samari tɪ-niɔ yam wɔnɪ ba tɔɔlɪ Wɛ kwɛr-ywɛɔɔ kam.

Filipi na pɛ dɪdɛɛrɔ lwarɪ Wɛ taani te tɪn

²⁶ Baŋa-Wɛ maleka ma ba Filipi te ka ta dɪd-o ka wɪ: «Zaɔɔ n da jagwiɔ seeni n vu n da cwɛɔɔ kalu

na zɪɔɔ Zeruzalem nɪ ka ve Gaaza tɪn.» Cwɛɔɔ kam kuntu tɔɔɔ kagua wɪ mu ka veɔ.

²⁷ Filipi ma zaɔɔ o maa kɛa. Etiyopi tu dɪ dɛɛn maa wɪ cwɛɔɔ kam nɪ o maa ve sɔɔɔ. Wuntu mu tɔɔɔ o paɪ ba tɪlɔ kum pa-kana kalu ba na bɛ ba wɪ Kandaasi tɪn. O yɪ dɪdɛɛrɔ wulɔ na nii o jɪɔɔɔɔ tɪn maama baŋa nɪ. O dɛɛn ya ve Zeruzalem mu sɪ o zuli Wɛ, ²⁸ yɪ o laan maa joorɪ o ve sɔɔɔ dɪ tɛrɪko kulɔ sise na vai tɪn. O na maa kɛ dɪ o tɛrɪko kum kuntu tɪn, o maa je o karɪmɪ tɔnɔ kulɔ Wɛ nɪɔɔɔnɪ Ezayi na pɔpɔnɪ faɔa faɔa tɪn. ²⁹ Wɛ Joro kum ma bɪrɪ Filipi ku wɪ: «Ve n ta n tɔɔɔ dɪ tɛrɪko kum.» ³⁰ O ma duri o vu o yɪ tɛrɪko kum yɪ ku veɔ. O ma nɪ nɔɔnɔ wum na jɪɔɔ Wɛ nɪɔɔɔnɪ Ezayi tɔnɔ kum o karɪma. O ma bwe-o o wɪ: «Nmu nɪ n na karɪmɪ kulɔ tɪn kuri na?»

³¹ O ma lɛrɪ o wɪ: «A nan wú kɪ ta mu a nɪ ku kuri, yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ wɪ maɔɔ-ku o bɪrɪ-nɪ?»

O laan ma loori Filipi sɪ o dɪ tɛrɪko kum baŋa o jɛni o tee nɪ. ³² O na wura o karɪmɪ wɛɛnu tɪlɔ tɔnɔ kum wɔnɪ tɪn mu tuntu:

«Wuntu dɛɛn mu nyɪ dɪ piɔ kalu
nɔɔnɔ na vaɔɔ o ja o vu sɪ
ba gu tɪn.

O ta nyi di pɛlbu wulɔ ba na
fanɔ o kuru yi o wu ki sɔɔ
tun.

O nan wu puri o ni o ta
kulɔkulɔ.

³³ Nɔɔna maa goon-o, yi ba wu
di o taani di ciga.

Wɔɔn wɔ wanti o ŋɔɔni wuntu
dwi dum ŋwana?

Benwaani ba li o ŋwia lugu
baŋa ni.»

³⁴ Dideɛru wum ma ta di Filipi
o wi: «A lagɔ a bwe a nii, wɔɔ
taani mu We nijonnu wum tea, o
titi mu o te naa nɔɔnu wudon mu?»

³⁵ Filipi ma joori o puli nɔɔnu wum
na karumi me tun o bri-o ku kuri, yi
o daari o ta Zezi kwɛr-ywɛŋɛ kam
maama o bri-o. ³⁶ Ba na tɔgi cwɛŋɛ
kam ba maa ke kuntu tun, ba ma vu
ba yi bugɛ. Dideɛru wum ma ta o
wi: «Nii, na wu yo seeni. N ba wanti
n miisi-ni na wuni na?»

[³⁷ Filipi ma lɛr-o o wi: «Nmu na
se We ciga kam di n wu maama, aɔ
wanti a miisi-m na wuni.» O ma lɛri
o wi: «A se si Zezi Krisi yi Baŋa-We
Bu mu.»]

³⁸ Dideɛru wum laan ma pa tɛriko
kum zigɔ. O di Filipi ma tu tɔga
ba vu ba zu na bam wu, yi Filipi
miis-o na bam wuni. ³⁹ Ba ma nuŋi
na bam wuni. Ba na nuŋi tun, di
Yuutu We Joro kum ma kwe Filipi
ku ja viiri. Dideɛru wum ma daa
wu ne-o. O ma joori o kwe cwɛŋɛ

o maa kea, yi o jigɔ wupolo zanzan.
⁴⁰ Filipi ma na ni o wu Azoti ni mu.
O ma tɔli tɔni dum maama o tɔɔli
We kwɛr-ywɛŋɛ kam taan, o vu o yi
Sezaari.

Sooli na lɛni o wubɔŋa o se Zezi te tun

(Tituŋa Tɔnɔ 22:4-16, 26:9-18)

9 Sooli deen maa kwaana o yaari
di Yuutu Zezi karabiɛ bam, yi
o lagɔ si o gu-ba. O ma zaŋi o vu
Zwifɛ bam kaanum yuutu wum te.
² O ma loor-o si o pupuni twaanu o
pa Zwifɛ We-di sum na wu Damasi
ni tun, ni wum na ne nɔɔna balu na
tɔgi Zezi cwɛŋɛ kam, oɔ ja baara
di kaana o ja vu o ki pɔna digɛ ni
Zeruzalem ni. ³ O na ne twaanu tun
tun, o ma zaŋi o maa ve Damasi. O
na twe tu kum tun, pooni ma da di
nuŋi weyuu di pipili di gilim-o. ⁴ O
ma tu tɔga ni, yi o ni kwɛrɛ na bɛŋi
o yuri ka wi: «Sooli, Sooli, benwaani
mu n jigɔ amu n beesi kuntu?»

⁵ O ma bwe o wi: «A tu, nmu yi
wɔɔ mu?»

Kwɛrɛ kam ma ta ka wi: «Amu yi
Zezi wulɔ nmu na jigɔ n beesi tun
mu. ⁶ Nan zaŋi n zu tu kum wu.
Nmu na yi da, ba laan wɔ ta kulɔ
nmu na maŋi si n ki tun.»

⁷ Nɔɔna balu na tɔgi di Sooli tun
maa zigɔ da, yi ba wari kulɔkulɔ si
ba ta. Ba deen ni kwɛrɛ kam, yi ba

nan wu ne nɔɔn-nɔɔnu. ⁸Sooli ma zaɲi wɛɛni o puri o yiə yi o daa ba nai. Ba ma ja-o o juɲa ni, ba vaɲ-o ba ja zu Damasi wu. ⁹Ku deen jigi da yatɔ mu o yiə na dwe. Maɲa kam kuntu ni o wu di, o nan wu nyɔgi.

¹⁰Zezi karabu wudonɲ deen maa wu Damasi ni, o yiri mu Ananiya. O ma na vurum wuni di Yuutu wum na nɔɔni did-o. O ma bɛɲi o yiri o wi: «Ananiya!»

O ma lɛri o wi: «A yuutu, nii-ni.»

¹¹Di Yuutu wum ma ta did-o o wi: «Zaɲi n vu Zudasi sɔɲɔ, ku na zigi cwɛɲɛ kalu yiri na yi «Yɔɔɔɔ-tɔtɔ» tun ni ni. Nmu na yi da, si n bwe nɔɔnu wulu yiri na yi Sooli tun bwiə. O yi Tarisi tu mu. Nmu wɔ na o na wura o wari We. ¹²Vurum wuni mu o ne nɔɔnu, o yiri mu Ananiya. O ma na-o yi o ba o daɲi o jia o baɲa ni, si o yiə yam joori ya taa nai.»

¹³Ananiya na ni kuntu tun, o ma lɛri o wi: «A yuutu, nɔɔna zanzan maɲi ba ta nɔɔnu wum kuntu taani ba bri amu, di o na ki wo-balwaarv tulu maama o ma cɔgi nmu nɔɔna balu na wu Zeruzalem ni tun. ¹⁴O nan tu yo di ni dilu o na jɔɲi Zwifɛ kaanum yigɛ tiinɛ bam tee ni tun mu, si o ma ja balu maama na bɛ nmu ni ba Yuutu tun.»

¹⁵Di Yuutu wum ma ta did-o o wi: «Nan ve, bɛɲwaani wuntu mu yi wulu amu na kuri si o taa tuɲi o pa-ni, si o daari o pa amu yiri

dum zaɲi Yisrayeli tiinɛ bam tee ni dɔdaani dwi-gɛ tiinɛ di ba pwa di tee ni. ¹⁶Amu titi nan wɔ bri-o yaara yalu maama o na maɲi si o na amu yiri ɲwaani tun.»

¹⁷Ananiya laan ma zaɲi o vu o yi sɔɲɔ kum o zu. O ma na Sooli yi o daɲi o jia o baɲa ni o wi: «A ko-bu Sooli, di Yuutu Zezi titi mu tuɲi amu nmu tee ni. Wuntu ya mu bri o titi nmu yigɛ ni maɲa kalu n ya na wu cwɛɲɛ ni n maa n buni tun. O tuɲi-ni si a ba a pa n joori n ta n nai mu, si n daari n jɔɲi We Joro kum dam.»

¹⁸Ananiya na tagi kuntu tun, bidwi baɲa ni mu wɛɛnu dwani Sooli yiə ni ti tu tɔga ni nɛɛni ɲwam-purru te ti daari, yi o laan nai. O ma zaɲi o zigi wɛɛni. O ma pa ba miis-o na wuni Zezi yiri ɲwaani. ¹⁹O laan ma di wudiu yi o dam joori di ba. O ma maɲi Zezi karabiə bam tee ni Damasi ni da finfun.

²⁰Sooli deen na wu Damasi ni kuntu tun, o maa yɛni o vu Zwifɛ bam We-di sum o bri-ba Zezi taani. O maa tɛ o wi: «Zezi yi We Bu mu.»

²¹Ku ma su nɔɔna balu maama na ni o zaasum dum tun. Ba ma bwe daani ba wi: «Ku dai nɔɔnu wuntu deen mu wu Zeruzalem ni o cɔgi balu na ma Zezi ba bɛ ni ba Yuutu tun na? Ku nan dai kuntu ɲwaani mu o tu yo seeni, si o taa jaani Zezi

karabiə o ve o paɪ Zwifə kaanum yigə tiinə bam na?»

²²Sooli deen maa ve yigə dɪ baari zanzan, yɪ o bri nɔɔna bam nɪ Zezi mu sunɪ o yɪ Krisi wum Wɛ na tuɲɪ tun. Ku ma paɪ Zwifə balu na zuvri Damasi nɪ tun daa wari o ni-taanɪ ba ləri.

²³Da zanzan na ke tun, Zwifə bam ma kɪ ni daanɪ sɪ ba gu Sooli. ²⁴O ma lwarɪ ba na buɲɪ sɪ ba kɪ-o kulɔ tun. De maama wia dɪ titu ba zɪgɪ ba yɪɪ tu kum niə yam mu, sɪ Sooli na tu sɪ o da da, sɪ ba laan gu-o. ²⁵De didwi titu nɪ mu o karabiə bam ma pa o zu titɔgɔ wu, yɪ ba lə ɲuna ku ni nɪ ba pa o da kəbrə o tu tɪga yɪ o lu.

²⁶Sooli laan ma vu Zeruzalem. O maa kwaanɪ sɪ o tɔgɪ o wəli Zezi karabiə bam wunɪ. Ba maama maa funa did-o, yɪ ba ba buɲɪ nɪ o sunɪ o ji Zezi karabu. ²⁷Banabasi ma vu o zən-o, yɪ o ja-o o vu Zezi tuntɔɲna bam te. O ma ta o bri-ba Sooli na ne dɪ Yuutu Zezi cwəɲə nɪ yɪ o ɲɔɔnɪ did-o te tun. O ta ma ta o bri-ba Sooli na kwaanɪ o ɲɔɔnɪ dɪ baari o pa balu na wu Damasi nɪ tun lwarɪ Wɛ cɪga kam dɪ Zezi yɪɪ te tun. ²⁸Sooli ma maɲɪ Zezi karabiə bam tee nɪ, yɪ o tɔli Zeruzalem ni maama o tɔɔli Wɛ kwərə dɪ dɪ

Yuutu Zezi yɪɪ o bri nɔɔna. ²⁹O maa yəni o ɲɔɔnɪ dɪ Zwifə balu na ɲɔɔnɪ Greki tiinə taanɪ tun, yɪ o magɪ kantɔgɔ dɪ ba. Ba laan maa kwaanɪ sɪ ba gu-o. ³⁰Zezi karabiə bam na lwarɪ kuntv tun, ba ma ja-o ba ja vu Sezaari, yɪ ba pa o ke o vu Tarisi.

³¹Zezi kɔgɔ kum nɔɔna balu maama na wu Zude dɪ Galile dɪ Samari je sum nɪ tun deen ma na siun dɪ ba yaara yam. Ba kɔgɔ kum ma fɔgɪ ku pulə ku wəli da, Wɛ Joro kum na zəni-ba tun ɲwaanɪ. Ba maa tɔgɪ dɪ Yuutu yɪ ba sɛ-o ba ɲwia maama wunɪ.

Ene na ne yazurə te tun

³²Pɪyɛɛɪ deen yəni o beeri o ve je maama mu o nii Zezi karabiə bam. De didwi o daa ma zaɲɪ o vu sɪ o nii karabiə balu na zuvri Lidi nɪ tun. ³³O na yɪ da tun, o ma na nɔɔnu o yɪɪ mu Ene. O deen yɪ kɔɔ mu, yɪ o tigi bina nana o wari o zaɲɪ weenɪ. ³⁴Pɪyɛɛɪ na ne-o tun, o ma ta did-o o wi: «Ene, Zezi Krisi wɔ pa-m yazurə. Nan zaɲɪ weenɪ sɪ n pri n sara kam n tinɪ.» O na tagɪ kuntv bidwi baɲa nɪ tun, mu Ene zaɲɪ weenɪ. ³⁵Nɔɔna balu maama na zuvri Lidi nɪ dɪ Sarɔn je sum

maama ni tun ma na Ene na ne yazurə. Ba laan ma ba ba tɔgi dɪ Yuutu Zezi.

Tabita na joori o bi te tun

³⁶ Kaani wudoŋ deen mu wu Zope ni, o yiri mu Tabita. (O yiri didaani Greki tiinə taani mu yi Dɔrkasi, dɪ kuri mu fərə.) O maa yi Zezi karabu. O maa kɪ lanyirani yi o wəli yinigə tiinə zanzan. ³⁷ Maŋa kam kuntu ni, o ma ba o ba jigi yazurə yi o ti. Nɔɔna ma kwe-o ba swɛ, yi ba ja-o ba di weyuu digə ba tiŋi da. ³⁸ Zope nan batwari didaani Lidi. Kuntu tun, Zezi karabiə balu na wu Zope ni tun ma lwarɪ ni Pɪyɛɛɪ tu Lidi o wura. Ba ma tɔŋi nɔɔna bale o tee ni. Ba ma vu ba loor-o ba wɪ: «Popo, kɪ lɪla n ba dɪbam tuw kum.»

³⁹ Pɪyɛɛɪ ma zaŋi o tɔgi dɪ ba o kɛ. O na yi Zope tun, ba ma ja-o ba di weyuu digə kam. Kadənə bam maama maa zigi ba gilim-o yi ba keerə. Ba ma bri-o gwaaru tɔv maama Dɔrkasi ya na ŋwi yi o nyaani-tɪ o pa-ba tun. ⁴⁰ Pɪyɛɛɪ laan ma pa ba maama nuŋi pooni ba daar-o. O ma kuni doonə tɪga ni o wari Wɛ. O laan ma pipiri o nii tu wum yi o wɪ: «Tabita, zaŋi wɛɛnɪ.» O ma puri o yiə o na Pɪyɛɛɪ. O ma zaŋi o je. ⁴¹ Pɪyɛɛɪ ma twi o juŋa o ja-o o pa o zaŋi wɛɛnɪ o

zigi. O laan ma bəŋi kadənə bam dɪ Zezi karabiə bam maama. O ma pa Tabita zigi ba yigə ni yi o bri-ba si o ŋwi.

⁴² Zope je sum nɔɔna bam maama ma ni kəm dum kuntu ŋwa. Ku ma paɪ nɔɔna zanzan kɪ ba wu-dɪdua dɪ dɪ Yuutu Zezi. ⁴³ Pɪyɛɛɪ ma maŋi Zope ni taan da zanzan. O deen zuuri tɔn-gɔgɔ kudonɔ tee ni mu, o yiri mu Simɔn.

Dwi-gɛ tu na lwarɪ Wɛ cɪga kam te tun

10 Nɔɔnu wudoŋ deen mu wura, o yiri mu Kɔrɪnɛɛɪ. O maa zuuri Sezaari nɪ. O deen yi Rom pamaŋna didɛɛɪv mu. Pamaŋna kɔgɔ kulɔ o na tɔgi o wu ku wɔni tun yiri mu Yitali tiinə kɔgɔ. ² O deen kwari Wɛ, yi o dɪ o sɔŋɔ tiinə maama zuli Wɛ lanyirani. O maa kɪ wəɛnu zanzan o wəli Zwifə yinigə tiinə bam. O maa yəni o wari Wɛ maŋa maama. ³ Dɛ didwi wɛ na guni maŋa kalu tun, o nɛ vurum. O ma na Wɛ maleka na tu ka bəŋi o yiri ka wɪ: «Kɔrɪnɛɛɪ!»

⁴ O maa nii maleka kam yi fɔvni jig-o. O ma ta o wɪ: «Ku yi ta, a tu.»

Maleka kam ma lər-o ka wɪ: «Nmu na yəni n wari Wɛ yi n kwəri n wəli yinigə tiinə tun, ku yi Baŋa-Wɛ wɔbɔŋa. Dɪ nan guli nmu gulə. ⁵ Laan nan tɔŋi nɔɔna si ba vu Zope

ba bɛŋi nɔɔnu wudoŋ, o yiri mu Simɔn Piyeeri. ⁶O yi vɛru mu o wu Simɔn wulu na yi tɔn-gɔgɔ tun sɔŋo ni, nɔnu kum ni ni.»

⁷Maleka kam na tagi did-o kuntu ka ti tun, ka ma viiri. Kɔrɛnɛli ma bɛŋi o sɔŋo kum tintuŋna bale di pamaŋnu didua wulu na tuŋi o pa-o yi o di kwarɛ We tun. ⁸O ma ta kulu maama na ki tun o bri-ba, yi o daari o tuŋi-ba si ba vu Zope.

⁹Tiga na puuri yi nɔɔna bam wu cwɛŋɛ ni ba ma twe Zope tun, ku maŋi di Piyeeri di diini sɔŋo kum nayuu si o wari We wia titari ni.

¹⁰Kana laan maa jig-o yi o lagi wudiu si o di. Ba na wura ba ki wudiu kum tun, We ma pa o na wo-kinkaguli ni dundwia mu te. ¹¹O ne weyuu na puri o baŋa ni, yi woŋo nuŋi da ku maa tu tɔga. Woŋo kum nyi di gɔrɔ kamunu mu, yi ba jigi ku niɛ yana, yi ku maa tu tɔga.

¹²Vara dwi maama mu wu ku wuni, didaani tɔga wo-vɛlu di zunɛ. ¹³O na ne tun, o ma ni kwɛrɛ na ŋɔɔni did-o ka wi: «Piyeeri, zaŋi n gu wɛɛnu tintu n di.»

¹⁴Piyeeri ma lɛri o wi: «Amu tu, a bɛ se. A ta wu fɔgi a di dibam cullu woŋo naa kulu na wu maŋi di dim tun.»

¹⁵O daa ta ma joori o ni kwɛrɛ kam na wi: «Yi zaŋi n culi woŋo kulu We na wi ku yi lanyirani tun.»

¹⁶Ku ki kuntu mu kuni bitɔ. Wɛɛnu

tun laan ma joori ti vaŋi ti di weyuu.

¹⁷Piyeeri maa bwe wo-kinkaguli dum o na ne tun kuri. Ka maŋa kam ni mu nɔɔna balu Kɔrɛnɛli na tuŋi o tee ni tun bwe ba lwarɛ Simɔn sɔŋo kum je. Ba laan ma vu ba yi manɔŋo kum ba zɔga. ¹⁸Ba ma bɛŋi nɔɔnu ba bwe ba wi: «Nɔɔnu zuuri yo o yiri mu Simɔn Piyeeri na?»

¹⁹Piyeeri daa ta na wura o bwe si o lwarɛ wo-kinkaguli dum kuri tun, We Joro kum ma ta did-o ku wi: «Nii, nɔɔna batɔ mu tu ba lagi nmu.

²⁰Zaŋi n tu tɔga. Yi ta n bwea, si n tɔgi di ba n vu, bɛŋwaani amu mu tuŋi-ba.»

²¹Piyeeri ma tu tɔga, yi o ta di ba o wi: «Amu mu yi wulu abam na lagi tun. Bɛ mu jaani abam ku ba?»

²²Ba ma lɛri ba wi: «Pamaŋna didɛru Kɔrɛnɛli mu tuŋi dibam. O yi nɔn-ŋum mu yi o kwarɛ We lanyirani. Zwifɛ bam maama maa zul-o. We maleka mu tagi did-o si o bɛŋi nmu o sɔŋo ni, si o wani o ni kulu nmu na lagi n ta tun.» ²³Piyeeri ma pa ba zu sɔŋo kum ba pɛni.

Tiga na puuri tun o ma zaŋi o tɔgi di ba o vu. Zezi karabiɛ badaara di ma zaŋi Zope ni ba tɔgi did-o ba vu. ²⁴Tiga daa na puuri tun mu o yi Sezaari. O yi da didaani Kɔrɛnɛli di o sɔŋo tiina di o badonna balu o na bɛŋi tun maŋi ba je ba cɛg-o.

²⁵ Pɛyɛrɪ na yi sɔŋɔ kum yi o maa zuvri tun, Kɔrɪnɛɛlɪ ma zaŋɪ o nuŋi o jeer-o, yi o kuni doonɔ o yigɛ nɪ o jɔɔn-o. ²⁶ Pɛyɛrɪ ma pa o zaŋɪ wɛɛnɪ o zɪgɪ, yi o ta did-o o wɪ: «Amu dɪ yi nabiinu mu.» ²⁷ O ta maa ŋɔɔnɪ did-o yi ba maa zuvri sɔŋɔ kum. O ma na nɔn-kɔgɔ na kikili da ba je. ²⁸ O ma ta dɪ nɔɔna bam o wɪ: «Abam maŋɪ á ye nɪ ku culɛ sɪ Zwifu taa zuvri didaani dwi-gɛ tiinɛ, naa o taa tɔgɪ dɪ ba. We nan mu bɪrɪ amu nɪ ku wu maŋɪ sɪ a taa culi nɔɔn-nɔɔnu naa a paɪ o taa yi nɔn-diku. ²⁹ Kuntv ɲwaani mu, abam na tuŋɪ á bɛŋɪ-nɪ tun, a wu vɪn yi a ba. A nan lagɪ a bwe a nii, bɛɲwaani mu á tuŋɪ á bɛŋɪ-nɪ?»

³⁰ Kɔrɪnɛɛlɪ ma ta o wɪ: «Zim mu jɪgɪ da yana, ku maŋɪ dɪ maŋa kantv nɪ wɛ na guni tun, dɪ a wura a wart We a sɔŋɔ nɪ, nɔɔnu ma da o ba o zɪgɪ a yigɛ nɪ. O zu gwaaru ti na nyɪna. ³¹ O ma ta dɪ amu o wɪ: «Kɔrɪnɛɛlɪ, We mu joŋɪ n loro kum. Nmu na wɛli yinigɛ tiinɛ tun mu Dɪ guli nmu gulɛ. ³² Nan tuŋɪ nɔɔna sɪ ba vu Zope ba bɛŋɪ nɔɔnu wudonɔ, o yurɪ mu Simɔn Pɛyɛrɪ. O yi vɛru mu, o wu Simɔn wulɔ na yi tɔn-gɔgɔ tun sɔŋɔ nɪ. O zuvri nunu kum nɪ nɪ mu.» ³³ O na tagɪ kuntv tun, a ma tuŋɪ nɔɔna lɪla sɪ ba vu ba bɛŋɪ nmu sɪ n ba. Nmu na tu tun, n kɪ cɪga. Dɪbam maama nan zɪgɪ We yigɛ nɪ

mu dɪ cɛgɪ, sɪ dɪ nɪ kulɔ maama dɪ Yuutu wum na pɛ-m sɪ n ta tun.»

³⁴ Pɛyɛrɪ laan ma zaŋɪ o ta o wɪ: «A zum lwart nɪ ku yi cɪga mu sɪ We ba kuri nɔɔna daani. ³⁵ We joŋɪ nɔɔnu wulɔ maama na kwari-Dɪ yi o kɪ kulɔ na lana tun mu, ku na maŋɪ ku yi dwi dilɔ nɔɔnu. ³⁶ Abam maŋɪ á ye We na tagɪ Dɪ taani dum Dɪ bɪrɪ Yisrayelɪ tiinɛ bam, nɪ Zezi Krisi mu wai o joŋɪ nɔɔna o fɔgɪ ba dɪ We daani. Wuntu mu yi nabiinɛ maama Yuutu. ³⁷ Abam ta ye wo-kamunnu tilɔ maama na kɪ Zude nɪ tun. Ku deen puli Galile nɪ mu, maŋa kam Zan na tɔɔlɪ We kwɛrɛ dɪ nɔɔna sɪ ba miisi na wunɪ tun kwaga nɪ. ³⁸ Abam maŋɪ á ye We na pɛ Dɪ Joro kum Nazaretɪ tu Zezi yi Dɪ kwɛrɪ Dɪ pa-o dam te tun. We na wu o tee nɪ kuntv tun, o yɛnɪ o ve je maama o kɪ nɔɔna lanyiranɪ, yi o kwɛrɪ o vɪrɪ balɔ na wu sutaani juɲa nɪ tun o yaga. ³⁹ Dɪbam nan mu nɛ wɛɛnu tilɔ maama o na kɪ Zeruzalem nɪ dɪ Zwifɛ tunɪ dum maama nɪ tun, yi dɪ yi cɪga kantv maana tiinɛ. Ba deen jaan-o mu ba pa tuvn-dagara baɲa nɪ ba gv. ⁴⁰ We ma pa o joori o bi o yagɪ tuvnɪ da yatɔ de nɪ. Dɪ ma pa o bɪrɪ o titɪ nɔɔna yigɛ nɪ sɪ ba na-o. ⁴¹ Ku nan dai nɪ nɔɔna maama mu nɛ-o, ku yi dɪbam balɔ We na maŋɪ Dɪ kuri sɪ dɪ taá yi o maana tiinɛ tun mu nɛ-o. Zezi na bi o yagɪ tuvnɪ

tun, dɔbam tɔɔɔ dɔd-o dɔ di wɔdiu yi dɔ nyo na. ⁴²O ma pa dɔbam ni sɔ dɔ tɔɔɔ We kwɛrɛ kam dɔ brɔ nɔɔna, dɔ pa ba lwarɔ nɔ wɔm mu yi wɔlɔ We na tiɔi sɔ o di naɔɔna dɔ balɔ na tiɔi tun taanɔ. ⁴³Faɔa faɔa We niɔɔɔnɔ bam maama deen tagɔ wɔntu taanɔ ba wɔ, nɔɔnu wɔlɔ maama na kɔ o wɔ-dɔdɔ dɔd-o tun, We wɔ yagɔ kontu tu lwarɔm Dɔ ma ce-o wɔntu yɔɔ ɔɔaani.»

⁴⁴Pɔyɛɛɔ ta na wura o ɔɔɔni kontu tun, We Joro kum ma tu balɔ maama na je ba cɛɔi o taanɔ dim tun yuu nɔ. ⁴⁵We na pɛ Dɔ Joro kum dwi-ge tiinɔ dɔ tun, ku dɔɔ Zwifɛ balɔ na maɔi ba tɔɔi Zezi yi ba da dɔ Pɔyɛɛɔ ba ba tun. ⁴⁶Bɛɔɔaani ba ni ba na ɔɔɔni ta-ge yi ba kwɛri ba zuli We.

⁴⁷Pɔyɛɛɔ laan ma ta o wɔ: «Nɔɔna bantɔ sunɔ ba ɔɔɔi We Joro kum nɔ dɔbam dɔ na ɔɔɔi te tun mu. Kontu tun, dɔ wɔ wani dɔ cɔ ba yigɛ sɔ ba yi miisi na wɔntɔ dɔ Zezi yɔɔ na?» ⁴⁸O ma daartɔ o pa ni sɔ ba miisi-ba na wɔntɔ Zezi Krisi yɔɔ ɔɔaani. Ba laan ma loori Pɔyɛɛɔ sɔ o maɔi ba tee nɔ da finfun.

**Pɔyɛɛɔ tulɔ ku na kɔ te yi
o vu dwi-ge tiinɔ te tun**

11 Zezi tuntɔɔna bam dɔ o karabiɛ balɔ na zɔvɔɔ Zude nɔ tun ma ni nɔ dwi-ge tiinɔ dɔ laan

se We kwɛrɛ kam. ²Pɔyɛɛɔ deen ma zaɔi o vu Zeruzalem. O na yi da tun, Zwifɛ balɔ na tɔɔi Zezi tun ma magɔ kantɔɔ dɔd-o. ³Ba ma bwe-o ba wɔ: «Bɛɛ mu yi n vu n zɔ dwi-ge tiinɔ sɔɔɔ yi ba yi balɔ na ba goni ba bɛkɛri tun? Bɛɛ mu yi n di wɔdiu dɔ ba?»

⁴Pɔyɛɛɔ ma zaɔi o tulɔ kulɔ maama na kɔ tun o brɔ-ba o wɔ: ⁵«A ya wɔ Zope nɔ mu a wari We. We ma pa a na vurum. A ne wo-kamunu na nɔɔi weyuu ku maa tu tɔga. Ku nyɔ dɔ gɔɔ kamunu mu, yi ba jɔɔ ku niɔ yana ba pa ku maa tu tɔga. Ku ma ba ku zɔɔi a yigɛ nɔ. ⁶A ma nii ku wɔntɔ yi a na vara na wura, sɔɔɔ vara dɔ ga-vara dɔ tɔga wo-vɛalu dɔ zunɔ. ⁷A laan ma ni kwɛrɛ na ɔɔɔni dɔ amɔ ka wɔ: «Pɔyɛɛɔ, zaɔi n gu n di.» ⁸A ma lɛri a wɔ: «A tu, aye a bɔ se. A maɔi a wɔ dɔ dɔbam cullu wɔɔɔ naa kulɔ na wɔ maɔi dɔ dim tun.» ⁹Kwɛrɛ kam daa ta ma joori ka zɔɔi weyuu nɔ ka ɔɔɔni ka wɔ: «Yɔ zaɔi n culi wɔɔɔ kulɔ We na wɔ ku yi lanyɔɔni tun.» ¹⁰Ku ma kɔ kontu taan kuni bɔɔ, yi wɛɛnu tum maama joori ti vaɔi ti di weyuu.

¹¹Maɔa kantɔ nɔ nɔɔna batɔ deen tu ba zɔɔi sɔɔɔ kulɔ amɔ na zɔvɔɔ da tun ni nɔ. Ba ya tɔɔi-ba Sezaari nɔ mu sɔ ba ba amɔ te. ¹²We Joro kum ma ta ku brɔ-nɔ ku wɔ, a yi taa bwea, sɔ a tɔɔi dɔ ba a vu. Dɔ ko-biɛ

bantu bardu dɪ ma da amu ba vu. Dɪ maama ma vu dɪ yi Sezaari, yi dɪ vu dɪ zu Kɔrunɛɛli sɔŋɔ kum. ¹³O ma ta o bɪ dɪbam o na nɛ We maleka na tu o sɔŋɔ ka zɪɣɪ yi ka ta dɪd-o ka wɪ: «Tɔŋɪ nɔɔna sɪ ba vu Zope ba bɛŋɪ nɔɔnu wudoŋ o yɪrɪ na yi Simɔn Pɪyɛɛrɪ tun sɪ o ba. ¹⁴Wuntu na tuə, o laan wó ŋɔɔnɪ taanɪ dɪlɔ na wó pa nmu dɪ n sɔŋɔ tiinə bam maama na vɪm tun.»

¹⁵A na suɣɪ sɪ a ŋɔɔnɪ dɪ ba tun, mu We Joro kum tu ba te nɪnɛnɪ ku na maŋɪ ku tu dɪbam te pulim nɪ te tun. ¹⁶A laan ma guli dɪ Yuutu Zezi dɛen na tagɪ te o wɪ: «Zan dɛen miisi nɔɔna bam na wunɪ mu, We nan wó miisi abam Dɪ Joro kum wunɪ mu.» ¹⁷Ku sunɪ ku yi cɪga mu nɪ We pɛ dwi-ge tiinə bantu Dɪ pɛɛrɪ dum, nɪ Dɪ na maŋɪ Dɪ pa dɪbam dɪ, maŋa kalɔ dɪ na kɪ dɪ wu-dɪdɔba dɪ dɪ Yuutu Zezi Krisi tun. Kuntu tun, a nan yi wɔɔ mu sɪ a cɪ We yigə?»

¹⁸Pɪyɛɛrɪ na tagɪ kuntu yi ba ni tun, ba ma yagɪ taanɪ dum yi ba daari ba zuli We. Ba maa wɪ: «We sunɪ Dɪ pa dwi-ge tiinə bam dɪ cwəŋə sɪ ba ləni ba wurɔ, sɪ ba daari ba na Dɪ ŋwɪ-duŋa kam.»

Zezi kɔŋɔ kulɔ na wu Antɔsɪ nɪ tun na kɪ te tun

¹⁹Maŋa kam ba dɛen na gu Etiyeni tun, nɔɔna yaari Zezi

karabiə bam ku pa ba jagɪ da-yigə nɪ. Balɔ na jagɪ tun badonnə ma vu ba yi Fenisi dɪ Sipri dɪ Antɔsɪ. Ba na jagɪ kuntu tun, ba yəni ba tɔɔli We kwərə kam ba bɪ Zwifə bam yɪranɪ mu. ²⁰Ku daari Zezi karabiə badaara na nuɣɪ Sipri dɪ Sirɛenɪ tun ma zaŋɪ ba vu Antɔsɪ ba tɔɔli dɪ Yuutu Zezi kwər-ywəŋə kam ba bɪ dwi-ge tiinə dɪ. ²¹Baŋa-We dam maa wu ba tee nɪ. Nɔɔna zanzan ma kɪ ba wu-dɪdɔba dɪ dɪ Yuutu Zezi yi ba tɔg-o.

²²Zezi kɔŋɔ kulɔ na wu Zeruzalem nɪ tun ma ni kulɔ na kɪ tun. Ba ma tɔŋɪ Banabasi sɪ o vu Antɔsɪ o nii. ²³O na ve o yi da tun, o ma na We na sunɪ Dɪ kɪ nɔɔna bam lanyiranɪ te tun. O maa jigɪ wupolo lanyiranɪ. O ma kwe ba maama kwɪə yalɔ na wó pa ba taa tɔɣɪ dɪ Yuutu wum dɪ ba wu maama sɪ ba yi zaŋɪ ba yagɪ tun.

²⁴Banabasi dɛen yi nɔn-ɣum. O maa tiini o jigɪ wu-dɪdɔba dɪ Zezi, yi We Joro kum wu o tee nɪ dɪ dam. Nɔɔna zanzan dɛen ma ba ba tɔɣɪ dɪ Yuutu wum, yi ba dɪ wəli o kɔŋɔ kum wunɪ.

²⁵Banabasi laan ma zaŋɪ o vu Tarɪsɪ sɪ o beeri Sooli je. ²⁶O na ve o na-o tun, o ma ja-o o joori Antɔsɪ. Ba na wura tun, ba maa yəni ba wəli daanɪ ba bɪ Zezi kɔŋɔ kum We taanɪ. Ba kɪ kuntu taan sɪ ku vu ku yi bɪm, yi nɔɔna balɔ ba na bɪ tun

dagɪ zanzan. Ku yɪ Antɔsɪ nɪ mu ba puli sɪ ba bɛɲi Zezi karabiɛ bam nɪ Kriɪ biɛ.

²⁷Da yam kuntu nɪ Wɛ nijonɛ badonnɛ ma zɪɣɪ Zeruzalem nɪ ba vu Antɔsɪ. ²⁸Ba dɪdva yɪrɪ mu Agabusi. Wɛ Joro kum ma pa o ta Wɛ kwɛrɛ, nɪ kana lagɪ ka ba ka tiini ka zu lɔɣu maama. (Ku deen sunɪ ku kɪ kuntu mu maɲa kalu Klloodi na di paari tun.) ²⁹Zezi karabiɛ bam na ni kuntu tun, ba ma lɪ wubɔɲa sɪ ba la sɛbu ba ma wɛli ba ko-biɛ balu na zuvri Zude nɪ tun. Ba ma sɛ sɪ ba dɪdva dɪdva wɔ pa nɪ ba na wɔ want te tun. ³⁰Ba ma sunɪ ba kɪ kuntu. Ba ma kwe sɛbu kulɔ ba na lagɪ tun ba kɪ Banabasɪ dɪ Sooli juɲa nɪ, sɪ ba ja vu Zeruzalem ba pa Zezi kɔɣo kum nakwa bam.

We maleka na vɪrɪ Pɪyeɛrɪ Erɔdɪ juɲa nɪ ka yaɣɪ te tun

12 Maɲa kam kuntu nɪ Pɛ Erɔdɪ ma zaɲɪ o ja Zezi kɔɣo kum wu nɔɔna badonnɛ sɪ o yaari-ba. ²O ma ja Zakɪ wulu na yɪ Zan zumbaaru tun o pa ba gu-o dɪ su-zɔɔ. ³O na kɪ kuntu yɪ o lwarɪ nɪ ku poli Zwifɛ bam wu lanyiranɪ tun, o daa ma ja Pɪyeɛrɪ dɪ. Ku yɪ Zwifɛ bam candiɛ kalu ba na yɛni ba di dipe dɪlu na ba jɪɣɪ dabɪli tun maɲa nɪ mu. ⁴O na jaanɪ Pɪyeɛrɪ kuntu tun, o ma kɪ-o puna digɛ nɪ, yɪ o pa

pamaɲna bana bana kuri buna yur-o ba lɛni daanɪ. Erɔdɪ deen maa lagɪ sɪ Pakɪ candiɛ kam na ke ka daari, sɪ o laan pa ba ja Pɪyeɛrɪ ba nuɲi, sɪ o di o taanɪ nɔɔna bam maama yigɛ nɪ. ⁵Kuntu ɲwaanɪ Pɪyeɛrɪ maa wu puna digɛ kam nɪ taan, yɪ Zezi kɔɣo kum nɔɔna bam tiini ba loori Wɛ o ɲwaanɪ.

⁶Ku deen yɪ titu dɪlu tɪga na wɔ puuri sɪ Erɔdɪ pa Pɪyeɛrɪ nuɲi pooni sɪ o di o taanɪ tun. Pɪyeɛrɪ ya tigi pamaɲna bale titari nɪ mu o daa. Ba ya vɔɣ-o dɪ capunnu tile mu. Pamaɲna badonnɛ dɪ ma wu puna digɛ kam ni nɪ ba yira. ⁷Baɲa-Wɛ maleka laan ma da ka tu ka zɪɣɪ da. Pooni maa da zɛɲi digɛ kam wunɪ. Maleka kam ma pɪpagɪ Pɪyeɛrɪ tikɛrɪ nɪ ka pa o zaɲɪ, yɪ ka ta-o ka wɪ: «Kɪ lɪla n zaɲɪ wɛɛnɪ!» Capunnu tum ma kɔ Pɪyeɛrɪ jia nɪ ti tu tɪga nɪ. ⁸Maleka kam ma ta-o ka wɪ: «Fɔɣɪ n vɔ n vɔɔru tum sɪ n zu n natra yam.» O ma sunɪ o kɪ kuntu. Ka daa ma ta ka wɪ: «Kwe n kasaa kum n zu, sɪ n ta n tɔɣɪ amu.»

⁹Pɪyeɛrɪ ma tɔɣɪ ka kwaga o nuɲi puna digɛ kam wunɪ. O maa wu lwarɪ nɪ maleka kam na kɪ kulɔ tun yɪ cɪga. O maa buɲɪ nɪ ku yɪ dundwɪa mu. ¹⁰Ba ma vu ba gaali dayigɛ yurɪna bam dɪ kwaga yurɪna bam. Ba laan ma vu ba yɪ luu-bor-zɔɲɔ kulɔ na puuri ku yɔɔrɪ tu kum wu tun. Boro kum titɪ ma

puri, yi ba ke ba nuŋi. Ba ma kwe cwəŋə ba ve ba maa kɛa. Maleka kam laan ma da ka viiri ka daari Pɛyɛri.

¹¹ Ku laan ma ba Pɛyɛri wubuŋa. O ma ta o wi: «A laan lwarɪ nɪ ku yi cɪga mu. Wɛ mu sunɪ Dɪ tɔŋɪ Dɪ maleka sɪ ka ba ka joŋi-nɪ Erɔdɪ juŋa nɪ ka yaɣɪ, sɪ Zwifə bam daa yi wanɪ ba kɪ amu nɪ ba na buŋɪ te tun.»

¹² Pɛyɛri na maanɪ ku na yi te tun, o ma vu Mari-ba sɔŋɔ. Wuntu yi Zan Marikɪ nu mu. Nɔɔna zanzan deen mu kikili daanɪ sɔŋɔ kum nɪ ba wura ba warɪ Wɛ. ¹³ O ma vu o yi mancoŋo boro kum o magɪ, sɪ ba purɪ sɪ o zu. Ka-nyaanɪ maa wu sɔŋɔ kum nɪ, o yiri mu Rɔdɪ. O ma vu sɪ o nii, wɔɔ mu maga. ¹⁴ O na ve tun, o ma lwarɪ Pɛyɛri kwɛrə. O maa tiini o jɪɣɪ wupolo zanzan ku pa o duri o joori, yi o wu purɪ boro kum. O ma vu o ta dɪ nɔɔna bam o wi: «Pɛyɛri mu zɪɣɪ ciwəŋə nɪ.» ¹⁵ Ba ma lɛr-o ba wɪ, o co mu. O maa cɪm yi o ta o wi: «Ku sunɪ ku yi cɪga mu.» Ba daa ma lɛri ba wɪ: «Ku ga yi o ciru mu.»

¹⁶ Pɛyɛri daa ta maa zɪɣɪ o magɪ boro kum taan. Ba laan ma ba ba purɪ. Ba na nɛ-o tun, ku ma tiini ku su-ba. ¹⁷ O ma zəŋɪ o jia o wɪ, ba cəɣi sɔɔ. O ma daari o maŋɪ dɪ Yuutu wum na kɪ te o ja-o o nuŋi puna digə kam nɪ tun. O ta ma ta dɪ ba o wɪ, ba ve ba ta kulɔ na kɪ

tun ba brɪ Zakɪ dɪ Zezi karabiə bam maama. O laan ma yaɣɪ-ba yi o vu jəgə kadoŋ.

¹⁸ Tɪga na puuri titutu tun, pamaŋna balɔ ya na yiri Pɛyɛri tun wubuŋa vugimi. Ba ma bwe daanɪ ba wɪ: «Bɛɛ mu kɪ yi Pɛyɛri tərə?»

¹⁹ Erɔdɪ ma pa ni sɪ ba kwaanɪ ba beeri o jəgə. Ba ma beer-o taan ba ga. Erɔdɪ ma bwe pamaŋna bam o nii, ba kɪ ta mu yi Pɛyɛri nuŋi, yi o daari o pa ni sɪ ba gu-ba.

Kuntu na kɪ ku ke tun, Erɔdɪ ma zaŋɪ Zude nɪ o vu Sezaari o zuuri da.

Ku na kɪ te yi Erɔdɪ tɪ tun

²⁰ Erɔdɪ banɪ deen tiini dɪ zaŋɪ dɪ Tiiri dɪ Sidon tiinə. Je sum kuntu nɔɔna bam ma zaŋɪ ba la kɔgɔ sɪ ba vu ba tu Erɔdɪ sɪ o yaɣɪ. Erɔdɪ deen jɪɣɪ dɪdeeru wulu na nii o sɔŋɔ kum baŋa nɪ, o yiri mu Bulasɪ. Nɔɔna bam ma puli ba di cilonɔ dɪdaanɪ wuntu, yi ba daari ba vu Erɔdɪ te ba ŋɔɔnɪ dɪd-o sɪ o yaɣɪ o ban-zəŋɔ kum. Ba deen lagɪ sɪ ba ni daanɪ, beŋwaanɪ ba titɪ tuw kum yəni ku joŋi ku wudiiru pe wuntu tuw kum nɪ mu. ²¹ Ba ma lɪ de sɪ ba jəni daanɪ ba ŋɔɔnɪ taanɪ dum.

De dum na yi tun, Erɔdɪ ma kwe o paari gwar-fwaaru o zu. O laan ma jəni o paari jangɔŋɔ kum baŋa nɪ sɪ o ŋɔɔnɪ dɪ nɔɔna bam. ²² O kwɛrə

na zaṇi yi o ṇṇṇi dɪ ba kuntu tun, nṇṇa bam ma kaasi baṇa baṇa ba wɪ: «Kwərə kantu yi wɛ kwərə mu si ka dai nabinzwənə nyum.» ²³ Erɔdɪ na sɛ ba zulə yam yi o wu pɛ Wɛ Dɪ zulə tun, Baṇa-Wɛ maleka ma pa yawu ja-o lɪla. Kanzwa ma zu o wu ya di-o ya gu.

²⁴ Wɛ kwərə kam deen maa jagi je maama, yi nṇṇa zanzan sɛ-ka. ²⁵ Banabasi dɪ Sooli ma ti tituṇi dilu ba na ve Zeruzalem si ba tuṇi tun. Ba laan ma ja Zan Mariki ba wəli ba titi ni, yi ba nuṇi Zeruzalem ba joori ba vu Antioxi.

Zezi kɔgɔ kum na li Banabasi dɪ Sooli te tun

13 Zezi kɔgɔ kulɔ na wu Antioxi ni tun deen jagi Wɛ nijonṇə dɪ balu na bri Wɛ taani dum tun ba titari ni. Bantu mu yi Banabasi, dɪ Simeyon wulu ba na bə ni nazono tun, dɪ Sireeni tu Lukiyusi, dɪ Manayen wulu deen na yi guvirma tu Erɔdɪ yuu-donṇo ba biini ni tun, didaani Sooli. ² De didwi ba maa wura ba zuli Baṇa-Wɛ, yi ba ta kwəri ba vɔ ni. Wɛ Joro kum laan ma ta ku bri-ba ku wɪ: «Li-na Banabasi dɪ Sooli amu ṇṇaani, si ba taa tuṇi tituṇi dilu amu na kuri-ba si ba tuṇi tun.»

³ Zezi karabiə bam na ni kuntu tun, ba daa ma vɔ ni yi ba loori Wɛ ba

pa-ba. Ba ma daari ba dari ba jia ba baṇa ni, yi ba laan bani-ba yi ba viiri.

Pooli dɪ Banabasi na wu Sipri ni te tun

⁴ Wɛ Joro kum deen na tuṇi Banabasi dɪ Sooli kuntu tun, ba ma vu ba yi Seliusi. Ba ma zu naboro ba toṇi ninu kum wu ba vu ba bɛ ba yi Sipri. ⁵ Ba ma vu ba zu Sipri tu kudonṇ, ku yiri mu Salamini. Ba na yi da tun, ba maa zuvri Zwifə bam Wɛ-di sum ba tooli Wɛ kwərə. Zan Mariki maa wu ba tee ni o wəli-ba.

⁶ Ba ma zaṇi Salamini ni ba tuli je sum maama ba kɛ. Ba ma vu ba yi Pafosi. Ba ma jeeri liri tu wudonṇ daani, o yiri mu Bar-Zezi, yi o yi Zwifu. O deen pai o yi Wɛ nijonṇu mu yi o dai. ⁷ O maa yi guvirma tu Seriziu Polusi kwaga nṇṇu mu. Guvirma tu wum maa jagi swan lanyirani. O ma bəṇi Banabasi dɪ Sooli o pa ba ba o te. O maa lagi si o ni Wɛ kwərə kam. ⁸ Liri tu wum ma zaṇi o wura o culi ba brum dum. O maa kwaani si o ci guvirma tu wum si o yi sɛ Wɛ ciga kam. Liri tu wum yiri didonṇ mu yi Elimasi dɪ Greki tiinə taani. ⁹ Sooli wulu yiri didonṇ ta na yi Pooli tun deen jagi Wɛ Joro kum dam lanyirani. O ma nii liri tu wum vurr, yi o wɪ: ¹⁰ «N wu su dɪ sisuna mu didaani balɔɔ. Nmu

yi sutaani juja nɔɔnu mu. Nmu culi wɛɛnu tɔlu maama na lana tun. Nmu tiini n kwaana si n pipiri dɛ Yuutu wum cɔga kam si ka ji vwan mu. ¹¹Nii, Baɗa-We wɔ ba Dɔ magi-m dɛ Dɔ ji-dia lele kuntu. Nn ji lilwe yi n daa n ba na wia pooni, si ku taa ve maɗa kalu We na lagi tun.»

O na tagi kuntu tun, bidwi baɗa ni mu Elimasi yiɛ dwe, yi o zigɛ lim wuni. O maa ve o kɔkara, yi o lagi vanɔnu si o ja o juja. ¹²Guvirma tu wum na ne kulu na ki tun, o laan ma ki o wu-dɔɔba dɛ Zezi Krisi. Dɛ Yuutu cɔga kam ba na bri-o tun ma su-o.

Pooli-ba na wu Antɔsi ni te tun

¹³Pooli dɛ o badonnɔ bam laan ma zaɗi Pafɔsi ni ba zu naboro ba vu ba yi Pamfili tuv kudoɗ, ku yiri mu Perɔzi. Zan Mariki ma yagi-ba dɔani, yi o daari o joori Zeruzalem. ¹⁴Ba daa maa zigɛ Perɔzi ni ba vu Antɔsi kulu na wu Pisidi ni tun. Zwifɔ bam siun dɛ dum na yi tun, ba ma vu ba zu ba We-digɛ kam wu ba je da. ¹⁵Nɔɔna ma zaɗi ba karumi Moyisi cullu twaanu tum dɛ faɗa faɗa We nijonɗɔ bam twaanu tum wuni. Ba na karumi ba ti tun, ba yigɛ tiinɔ bam ma tuni ni ba pa Pooli-ba, yi ba wi: «Dɛ ko-biɔ-ba, abam na jigɛ kwiɔ yalu na wɔ zani nɔɔna bam tun, si ɔ zaɗi ɔ ta.»

¹⁶Pooli ma zaɗi wɛɛni o zɔɗi o juja, yi o laan daari o ta o wi: «Yisrayeli dwi tiinɔ-ba dɔdaani dwi-ge tiinɔ balu na kwarɔ We tun, cɔgi-na a na lagi a ta kulu tun. ¹⁷We dɔlu dɔbam Yisrayeli tiinɔ bam na tɔgi tun dɛɛn mu kuri dɛ nabaara bam, si ba taa yi Dɔ tuti nɔɔna. Maɗa kam ba dɛɛn na yi vɔrɔ Ezipi ni tun mu We pɛ ba puli zanzan. Dɔ ma daari Dɔ ma Dɔ tuti ji-dia kam Dɔ li-ba Dɔ pa ba nɔɗi tuv kum kuntu ni. ¹⁸Ba na beeri kagva wuni taan bina fiinna tun, Dɔ ma ki wu-zuru dɔdaani ba. ¹⁹Ba na zu Kanaan tun, Dɔ ma pa tuv kum dwi dwi tiinɔ kuni birpɛ cɔgi, yi Dɔ daari Dɔ pa Dɔ tuti nɔɔna Yisrayeli tiinɔ bam taa te tuv kum kuntu. ²⁰Kuntu kam dum maama yi nuneɛni bina biɔ-yana dɛ fiinnu mu (450).

Kuntu kwaga ni, We laan ma kuri yigɛ tiinɔ Dɔ pa-ba yi bantu te-ba taan, ku vu ku yi maɗa kam Dɔ nijonɗu Samuweli na tu o ba o te-ba tun. ²¹Nɔɔna bam laan ma loori Samuweli si o tiɗi pɛ o pa-ba. We ma tiɗi Benzamen dwi tu dɔɔba Dɔ pa-ba, o yiri mu Sayuli. O yi Kisi bu mu. O maa ji ba pɛ bina fiinna. ²²We dɛɛn ma ba Dɔ li Sayuli paari dum wuni, yi Dɔ daari Dɔ pa Davidi ji ba pɛ. We dɛɛn tagi wuntu taani Dɔ wi: «Zese bu Davidi yi nɔɔnu wulu na su amu wu tun. Wuntu wɔ

ki kulɔ maama a wubuŋa na lagi tun.›

²³ Ku nan yi wontu dwi dum woni mu We pe Zezi ba. We ma tɔgi ni dilu Dl na goni tun Dl pa Zezi ji dɔbam Yisrayeli tiina bam Vurnu. ²⁴ Maŋa kam Zezi ta na wu puli o tutuŋa yam tun, Zan deen mu bri Yisrayeli tiina bam maama o wi, ba lani ba wuru ba yagi kam-balwaaru, si ba daari ba pa ba miisi-ba na woni We ŋwaani. ²⁵ Ku na tu ku daari funfun si Zan ti o tutuŋa yam tun, o ma bwe nɔɔna bam o wi: ‘Abam buŋi si amu yi wɔɔ mu? Amu dai wulu wum á na tuni tun. Wuntu nan lagi o saŋi a kwaga mu o ba, yi a wu maŋi si a bweli o ne natra di.›

²⁶ A ko-biə-ba, Abraham dwi tiina di dwi-ge tiina balu na kwari We tun, ku yi dɔbam mu We pe si di ni Dl taani dum kuntu, si di wani di lware Dl na lagi Dl vri dɔbam Dl yagi te tun. ²⁷ Zeruzalem tiina bam di ba yigə tiina bam nan wu lware Zezi na yi wulu tun. Ku daa zi yi wəenu tulu We nijonɔnə bam na pupuni ba tiŋi yi nɔɔna yəni ba karumi-ti ba siun da yam maama ni tun, ba ba ni wəenu tintu kuri di. Ba nan na pe Zezi na cam tun, ku pe

We nijonɔnə bam na pupuni kulɔ tun suni ku ki. ²⁸ Ba maa ba jigi taani dilu na wó pa ba gu-o tun. Di kuntu di, ba ta ma loori Pilati si o pa ba gu-o. ²⁹ Ba ma ki kulɔ maama na maŋi ku pupuni We tɔno kum woni yi ku ta o taani tun ba ti. O na tigi tun, ba laan ma par-o tuun-dagara kam baŋa ni ba ja vu ba ki yibeeli woni. ³⁰ We laan ma pa o bi o yagi tuuni. ³¹ O maa wura da kɔgo kɔgo. O na wura tun, kuni zanzan mu o bri o tuti o karabiə bam yigə ni, balu ya na tɔgi did-o Galile ni ba beeri ba ve Zeruzalem tun. Bantu laan mu yi o maana tiina ba bri o ciga kam ba pa dɔbam Yisrayeli tiina bam.

³² Dɔbam nan tu abam te mu si di tɔɔli We kwər-ywəŋə kam di bri abam. Ku nan yi ni, We deen na goni ni di dɔbam nabaara bam ni Dl wó ki kulɔ tun mu, ³³ Dl laan suni Dl ki Dl pa dɔbam balu na yi ba naaru tun. Mu kuntu mu Dl bi Zezi Dl pa o yagi tuuni. Ku yi nuneeni ku na maŋi ku pupuni We ləŋ-ŋwi tɔno pɔɔrum bile tu woni te tun ku wi:

‘Nmu mu yi amu Bu

yi zum amu di jigi nmu Ko.›

³⁴ We tɔno kum daa ta bri We na wó bi-o Dl pa o yagi tuuni, si o yira yi pɔ. Ku ma ta ku wi:

«Aá pa n na wo-laaru ciga ciga,
ni a na maŋɔ a go ni si a pa
Davidi na-ti te tun.»

³⁵ Wɛ tɔnɔ kum jægə kadoŋ ni
Davidi pupuɔni o wi:

«Nmu Wɛ bá sɛ si n titi Wu-poŋo
Tu wum yira pɔ.»

³⁶ Ku nan na yi Davidi titi, wuntu
deen tuŋɔ Wɛ tutuṇa yam maŋa kalu
o na ŋwi tun, yi o laan ba o ti. Ba
ma kwe-o ba kɪ o nabaara bam tee
ni. O yira yam ma suɔni ya pɔ. ³⁷ Ku
daari, wulu wum Wɛ na pɛ o bi o
yagi tuɔni tun, wuntu yira nan wu
pɔgi.

³⁸ A ko-biə-ba, abam maŋɔ si á
lwarɔ ni ku yi Zezi ŋwaani mu dí
jigi cwəŋə si dí bri abam ni Wɛ
wú wanɔ Dɪ yagi á lwarum Dɪ ma
cɛ abam. ³⁹ Wɛ cullu tilu Dɪ na
kɪ Moyisi juŋa ni tun warɔ ti pa
á lwarum dum ti. Ku daari wulu
maama na kɪ o wu-didwa di Zezi tun
wú na vrum Wɛ tee ni, di o lwarum
dum maama na ti wuntu ŋwaani tun.
⁴⁰ Nan taá yiri-na á titi, si leeru tilu
Wɛ nijonɔnə bam na pupuɔni ti taani
tun yi zaŋɔ ti yi abam. ⁴¹ Ba deen
tagi ba wi:

«Nii-na, abam balu na yəni á
gooni amu Wɛ ciga kam
tun,

abam yira wú sɔɔri yi á ti.

Bɛŋwaani ku na yi kəm dilu a
na lagɔ a kɪ abam da yam
kuntu ni tun,

abam bá sɛ ni di yi ciga,
nɔɔnu na maŋɔ o bri abam ti
kuri di, á ta bá sɛ.» »

⁴² Pooli na tagi kuntu o ti tun,
o di Banabasi ma zaŋɔ si ba nuŋi
Wɛ-digə kam wuni. Ba na lagɔ ba
viiri tun, nɔɔna bam ma ta di ba si
ba joori ba ba siun de didonɔ dum
ni, si ba daa ta ŋɔɔni taani dum
kuntu di ba. ⁴³ Nɔɔna bam ma zaŋɔ
ba jagi. Ba zanzan ma tɔgi Pooli
di Banabasi, Zwifə bam di dwi-ge
tiinə balu na nigi Wɛ yi ba tɔgi cullu
tilu Dɪ na pɛ dibam Zwifə bam tun
di maa tɔga. Pooli di Banabasi maa
ta di nɔɔna bam si ba ta kwaani ba
dalɔ Wɛ Dɪ zaani dilu Dɪ na pɛ-ba
tun ŋwaani.

⁴⁴ Ba siun de dum ma joori di yi.
Nɔɔna zanzan ma la daani si ba cəgi
Baŋa-Wɛ kwərə kam, ku ge fun si
ku taa nyi di tuw kum nɔɔna maama
mu lagɔ da te. ⁴⁵ Zwifə bam na ne
kɔgɔ kum na su je sum maama tun,
ba maa tiini ba jigi wu-guru di ba.
Ba ma yáali Pooli na te kulɔ tun,
yi ba kwəri ba twi-o. ⁴⁶ Pooli di
Banabasi laan ma fɔgi ba ŋɔɔni di
baari, yi ba wi: «Dí ya maŋɔ si dí
puli abam tee ni mu dí ŋɔɔni Wɛ
kwərə kam. Abam nan na maŋɔ á
wu sɛ-ka tun, abam ba buŋɔ ni á
maŋɔ di Wɛ ŋwi-duŋa kam. Kuntu
ŋwaani dí wú vu dwi-ge tiinə bam
te dí daari abam. ⁴⁷ Dí Yuutu wum
na pɛ dibam ni dilu tun mu tuntu:

«Amu We tiŋi nmv si n ja a
pooni dum
n vu n pa dwi-ge tiinə bam,
si n want n pa nabiinə na vrɔm
lɔgv baŋa je maama ni.» »

⁴⁸ Dwi-ge tiinə balv na wura yi ba
ni kuntu tun, ba maa jigi wupolo,
yi ba pa Baŋa-We kwərə kam jigi
dam. Balv maama na maŋi si ba na
We ŋwi-duŋa kam tun mv suni ba
ki ba wu-didva dɔ Zezi.

⁴⁹ Baŋa-We kwərə kam ma jagi je
sum kuntu maama woni. ⁵⁰ Ku daari
Zwifə bam ma kwaani ba pa kaana
balv juŋa na jigi yi ba nigɔ We tun di
tuw kum yigə tiinə bam bana zaŋi dɔ
Pooli dɔ Banabasi. Ba deen ma pa
ba yaari Pooli dɔ Banabasi, yi ba
daari ba zeli-ba ba pa ba nuŋi ba
tuw kum woni. ⁵¹ Ba na ki-ba kuntu
tun, Pooli dɔ Banabasi ma pusi ba
ne fogo kum ba yagi da, si ku bri
ni ba wu ki lanyirani. Ba laan ma
daari ba vu Yikon. ⁵² Zezi karabiə
bam deen tiini ba jigi wupolo, yi We
Joro kum wu ba tee ni lanyirani.

Pooli dɔ Banabasi na wu Yikon ni te tun

14 Pooli dɔ Banabasi na wu
Yikon ni tun, ba daa ta ve
Zwifə bam We-digə kam. Ba ŋɔɔni
We taani dum ba bri nɔɔna bam, yi
ba zanzan ki ba wu-didva dɔ Zezi,
Zwifə dɔ dwi-ge tiinə di. ² Ku daari

Zwifə badonnə vun We taani dum.
Bantu ma zaŋi ba vugimi dwi-ge
tiinə bam wubuŋa ba pa ba wuru
cɔgi dɔ Zezi karabiə bam. ³ Pooli dɔ
Banabasi maa zuuri da taan. Ba na
wura kuntu tun, ba maa ŋɔɔni dɔ
Yuutu Zezi taani dɔ baari yi ba ki
ba wu-didva did-o. Ba maa te dɔ
Yuutu wum na ki nɔɔna lanyirani
te tun, yi o zigɔ ba taani dum kwaga
ni dɔ o na pɛ-ba dam si ba taa ki
wo-kinkagila dɔ wəenu tilv na bri
We dam tun. ⁴ Tuw kum nɔɔna bam
deen pɔɔri bile mv. Badaara tɔgi
Zwifə bam mv, yi badonnə dɔ tɔgi
Zezi tuntɔŋna bam.

⁵ Dwi-ge tiinə dɔ Zwifə badonnə
deen ma li wubuŋa ba wəli didaani
ba yigə tiinə bam, si ba yaari
Zezi tuntɔŋna bam, si ba duli-ba
dɔ kandwa. ⁶ Ba na lwarɔ ku ni ni
tun, ba ma duri ba vu Likoni tuni
dum, Lisitri dɔ Deribi dɔ ti-niə yam
maama. ⁷ Ba na wura tun, ba maa
tɔɔli We kwər-ywəŋə kam ba bri
nɔɔna.

Ku na ki te Lisitri ni tun

⁸ Nɔɔnu deen mv wu Lisitri ni, o yi
kɔrɔ mv. Ku na zigɔ o lura maŋa ni
o maŋi o wari o vu. ⁹ O deen maa
tɔgi o je o cɔgi Pooli na ŋɔɔni taani
dilu tun. Pooli ma nii-o ziin, yi o
lwarɔ ni o ki o wu-didva dɔ Zezi si
o want o na yazurə. ¹⁰ O laan ma ta

dɪ kwɛr-dɪa o wɪ: «Zaŋɪ wɛɛnɪ n zɪgɪ n nɛ sɪm baŋa nɪ ywam!» O na tagɪ kuntu tun, kɔrɔ kum ma zaŋɪ wɛɛnɪ kɔ faŋɪ kɔ cwɪ yɪ kɔ sɪŋɪ vɛŋɔ.

¹¹ Nɔn-kɔgɔ kum na nɛ kɔlɔ Pooli na kɪ tun, ba maa tiini ba ŋɔɔnɪ baŋa baŋa dɪ ba tɪtɪ dwi taanɪ dɪm ba wɪ: «Kɔ yɪ dɪbam wa yam mu jigi nabiinɛ ya tu ya ba dɪbam te.» ¹² Ba ma pa Banabastɪ yɪrɪ nɪ Ziusi. Pooli dɪ yɪrɪ maa yɪ ɛrmesɪ, bɛŋwaanɪ kɔ yɪ wuntu ya mu ŋɔɔnɪ taanɪ dɪm.

¹³ Ba dɛɛn maa jɪgɪ digɛ ba tu kum daa nɪ ba na yɛni ba kaanɪ ba wɛ Ziusi da tun. Ba kaanɪm tu wum ma zaŋɪ o ja nabe dɪ tweeru punnu tɪlɔ ba na sɔgɪ tun o ba o zɪgɪ tu kum nɪ nɪ. Wuntu dɪdaanɪ nɔn-kɔgɔ kum maama dɛɛn maa lagɪ sɪ ba gu nabe sɪm ba ma kaanɪ Zezi tintuŋna bam. ¹⁴ Banabastɪ dɪ Pooli ma lwarɪ ba na buŋɪ sɪ ba kɪ te tun. Ba wu ma cɔgɪ zanzan. Ba ma ja ba gwaaru ba kaarɪ, yɪ ba daarɪ ba duri lɪla ba zu nɔn-kɔgɔ kum wu. Ba maa te baŋa baŋa ba wɪ: ¹⁵ «Nɔɔna-ba, bɛɛ mu yɪ abam lagɪ á kɪ kuntu? Dɪbam yɪ nabiinɛ mu, nɪ abam dɪ te. Dɪbam nan tu yo seenɪ sɪ dɪ tɔɔlɪ Wɛ kwɛr-ywɛŋɔ kam mu dɪ bri abam, sɪ á yagɪ jwɛnɛ kaanɪm, sɪ á daarɪ á taá tɔgɪ ɪjwɪa Tu Baŋa-Wɛ. Duntu mu kɪ weyuu dɪ tɪga dɪ na-fara dɪ wɛɛnu tɪlɔ maama na wu tɪ wunu tun. ¹⁶ Faŋa tun, Wɛ dɛɛn yagɪ dwi maama sɪ dɪ kɪ dɪ wɔbuŋa na lagɪ

te tun. ¹⁷ Dɪ kuntu dɪ, Dɪ ta yɛni Dɪ kɪ abam lanyiranɪ, sɪ kɔ pa á lwarɪ nɪ Dɪ yɪ Wɛ cɪga cɪga. Dɪ yɛni Dɪ pa dua nɪa yɪ wudiiru kɪ tɪ maja nɪ. Dɪ paɪ abam wɔdiu yɪ á dɪ, yɪ Dɪ paɪ abam wɔpolo lanyiranɪ.» ¹⁸ Pooli na tagɪ kuntu tun, kɔ ya ge funfun mu sɪ nɔɔna bam kwe wɛɛnu tum ba ma kaanɪ-ba, yɪ ba laan yagɪ.

¹⁹ Zwifɛ badonnɛ ya nuŋɪ Antɔsɪ mu Pisidi tuw nɪ ba ba. Badaara dɪ ma nuŋɪ Yikon ba ba. Bantu ma pa kɔgɔ kum maama wuru lɛni dɪ Pooli. Ba laan ma dɔl-o dɪ kandwa, yɪ ba daarɪ ba tuur-o ba ja nuŋɪ tuw kum wunu. Ba ya buŋɪ nɪ o tɪgɪ mu.

²⁰ Zezi karabiɛ bam laan ma vu ba gilim-o. O ma zaŋɪ ba tɪtarɪ nɪ o joori o zu tuw kum wu. Tɪga na puuri tun, o ma tɔgɪ dɪdaanɪ Banabastɪ yɪ ba vu Derɪbɪ.

Ba na joori ba vu Antɔsɪ te tun

²¹ Pooli dɪ Banabastɪ na wu Derɪbɪ nɪ tun, ba ma tɔɔlɪ Wɛ kwɛr-ywɛŋɔ kam yɪ nɔɔna zanzan jɪ Zezi karabiɛ. Ba daa ma joori ba vu Lisitri dɪ Yikon, yɪ ba daarɪ ba kɛ ba yɪ Antɔsɪ kɔlɔ na wu Pisidi wunu tun. ²² Ba na maa ve kuntu tun, ba ma pa balu maama na yɪ Zezi karabiɛ tun na baarɪ, yɪ ba kwe-ba sɪ ba fɔgɪ ba taa tɔgɪ Wɛ cwɛŋɔ kam, sɪ ba yɪ yagɪ-ka. Ba ta ma bri-ba ba wɪ: «Dɪbam balu maama na tɔgɪ

Zezi tun, dí wó na yaara zanzan mu sɪ dí laan zu Wɛ paari dɪm wu.»

²³ Je silu maama ba na ve tun, ba li nakwa Zezi kɔgɔ kum wunɪ sɪ ba taa nii-ba. Ba maa yɛni ba vɔ ni ba loori Wɛ ba pa nakwa bam, yɪ ba kɪ-ba dí Yuutu juɔa nɪ, o na yɪ wulu ba na kɪ ba wu-dɪdva dɪd-o tun ɲwaani.

²⁴ Ba deen ma da Pisidi ba ke. Ba ma vu ba yi Pamfili je sum. ²⁵ Ba na wura tun, ba ma vu Perizɪ ba ɲɔɔni Wɛ taani dɪm da, yɪ ba daari ba vu Atali. ²⁶ Ba laan ma zigɪ dáani ba zu naboro ba joori ba vu Antɔsɪ kulɔ na wu Siiri wunɪ tun. Ku deen yɪ kantu jəgə kam nɪ mu Zezi kɔgɔ kum nɔɔna bam ya kwe-ba ba kɪ Wɛ juɔa nɪ, sɪ Dɪ zəni-ba sɪ ba wanti ba vu ba tunɪ kulɔ ba laan na tu ba tunɪ ba ti tun. ²⁷ Ba na yi Antɔsɪ tun, ba ma pa Zezi kɔgɔ kum la daani, yɪ ba laan tɔli kulɔ maama Wɛ na kɪ dɪ ba tun ba bri-ba, dɪ Dɪ na purɪ cwəŋə Dɪ pa dwi-ge tiinə sɪ ba wanti ba kɪ ba wu-dɪdva dɪ Zezi tun. ²⁸ Ba ma zu Zezi karabiə bam tee nɪ ba daani.

**Zezi kɔgɔ kulɔ na wu
Zeruzalem nɪ tun ɲɔɔni
dwi-ge tiinə bam taani**

15 Nɔɔna badonnə ma zaɲɪ Zude nɪ ba vu Antɔsɪ. Ba maa wura ba bri Zezi karabiə bam ba wɪ: «Abam na wu se á tɔɲi Moyisi

cullu tum na bri te sɪ á go á bəkəri, á bá wani á na vrum.»

² Pooli dɪ Banabasi na ni kuntu tun, ba ma tiini ba magɪ kantɔgɔ dɪ nɔɔna bam. Kuntu ɲwaani Zezi kɔgɔ kum ma li wubɔŋa sɪ ba li Pooli dɪ Banabasi dɪ nɔɔna badonnə ba wunɪ, sɪ ba ja taani dɪm ba vu Zeruzalem ba kɪ Zezi tuntɔŋna bam dɪ nakwa bam jɪa nɪ.

³ Zezi kɔgɔ kum ma bani-ba yɪ ba ke. Ba ma vu ba da Fenisi dɪ Samari je sum. Ba na maa ve tun, ba maa te dwi-ge tiinə na ləni ba wuru ba se Wɛ te tun ba bri nɔɔna bam. Zezi karabiə bam na ni kuntu tun, ku ma pa ba maama jɔgɪ wupolo lanyirani. ⁴ Ba ma vu ba yi Zeruzalem. Zezi tuntɔŋna bam dɪ o kɔgɔ kum maama dɪ ba nakwa bam ma jeeri-ba lanyirani. Ba laan ma maɲɪ ba bri-ba Wɛ na kɪ kulɔ dɪ ba tun. ⁵ Zwifə badaara balu na wu Farizian kɔgɔ kum wunɪ yɪ ba ba ba tɔɲi Zezi tun ni taani dɪm. Ba ma zaɲɪ ba ta ba wɪ: «Nɔɔna bantu maɲɪ sɪ ba go ba bəkəri mu, sɪ ba daari ba se Moyisi cullu tum maama na bri te tun.»

⁶ Zezi tuntɔŋna bam dɪ o kɔgɔ kum nakwa bam ma la daani sɪ ba bwe taani dɪm ba nii. ⁷ Ba na magɪ kantɔgɔ taan tun, Piyeeri ma zaɲɪ ba wunɪ o ta o wɪ: «A ko-biə-ba, abam ye sɪ Wɛ deen kuri amu abam

wuṇi, si a vu dwi-ge tiinə bam te si a bri-ba Dl kwər-ywəṇə kam, si ba daari ba se-ka. ⁸We na ye nōna wubuṇa na yi te tun, Dl ma pa-ba Dl Joro kum, ni Dl na maṇi Dl pa dɪbam te tun, si ku bri ni Dl suni Dl vri-ba ba lwarim wuṇi. ⁹Dl ma wu pōori bantɪ dɪ dɪbam daani. Dl fōgi Dl kwe ba wubuṇa mu dɪ ba na ki ba wu-dɪdva dɪ Zezi tun ḡwaani. ¹⁰Kuntu tun, beḡwaani mu á buṇi si á maṇi We á nii dɪ á na lagi á pa Zezi karabiə bam zɪṇi zila yalu na dummə ya dwe-ba tun? Ku na yi dɪbam nabaara bam naa dɪbam titi dɪ, dí warɪ dí tōgi kənə yantu cwəṇə, yi á lagi á pa bantɪ tōgi-ka. ¹¹Ku nan dai kuntu. We na jorɪ dɪbam Dl yaḡi te tun, ku yi dí Yuutu Zezi zaani dum ḡwaani mu, dɪ dí na ki dí wu-dɪdva dɪd-o tun. Ku nan yi bɪdwɪ mu dɪ bantɪ dɪ.»

¹²Ba kōgo kum maa je, yi ba cəgi sɔɔ si ba ni taani dum. Pooli dɪ Banabasi ma zaṇi ba ta We na de bantɪ juṇa Dl ki wo-kinkagila dɪ wəənu tɪlɪ na bri Dl dam dwi-ge tiinə bam te tun. ¹³Ba na ḡōoni ba ti tun, Zakɪ ma zaṇi o ta o wi: «A ko-biə-ba, á cəgi-na a na lagi a ta kulɪ tun. ¹⁴Simōn Piyeeri maṇi o ta o bri dɪbam, We na suṇi Dl bri Dl titi dwi-ge tiinə bam tee ni yi Dl li nōna ba wuṇi si ba taa yi Dl titi nōna te tun. ¹⁵We nijorṇə bam na tagi kulɪ faṇa faṇa tun didaani

kəm dɪntɪ maama yi bɪdwɪ mu. Ku pupuṇi We tōno kum wuṇi ku wi:

¹⁶«Kuntu kwaga ni amɪ We wó joori a ba, yi a daa lo Davidi sōṇo kulɪ ya na cəgi tun.

Amɪ wó fōgi a lo di-dorṇo kum, si ku ji sɔ-dorṇo.

¹⁷Kuntu tun, nōna balɪ na daari tun wó kwaani si ba lwarɪ amɪ wulɪ na yi ba Yuutu Baṇa-We tun.

Dwi-ge tiinə balɪ a na li si ba taa yi a titi nōna tun wó lwarɪ amɪ.

Yuutu Baṇa-We mu tagi kuntu, yi Dl pa wəənu tum suni ti ki.

¹⁸Dl maṇi Dl pa nōna lwarɪ wəənu tintɪ ni ni faṇa faṇa mu.» »

¹⁹Zakɪ ta ma ta o wi: «Kuntu ḡwaani amɪ buṇi si, dí wu maṇi si dí yaari dwi-ge tiinə balɪ na tu ba se We tun. ²⁰Dí nan na wó ki kulɪ tun, dí wó pupuṇi tōno mu dí pa-ba, si dí bri-ba ni ba daa yi taa di wudiu kulɪ nōna na me ba kaani jwənə yi ku ba lana tun, si ba yi cəgi ba titi dɪ kaana, si kaana dɪ yi cəgi ba titi dɪ baara. Dí wó ta dɪ ba si ba yi di varum wulɪ ba na jujugi ba gu tun, si ba yi di jana dɪ.

²¹Beḡwaani, ku na suṇi faṇa faṇa tun, ba maṇi ba karimɪ Moyisi tōno kum Zwifə We-di sum ni ba siun de maama wuṇi, yi nōna yəni ba bri

wænu tɔlɔ na pupunɔ da tun tunɔ
dum maama wunɔ.»

²² Ba maama na ni kuntɔ tun, Zezi
tuntɔŋna bam dɔ o kɔgɔ kum nakwa
bam maa lɔ wubɔŋa sɔ ba lɔ nɔɔna
ba wunɔ, sɔ ba tɔgɔ dɔ Pooli dɔ
Banabasi ba vu Antɔsɔ. Ba deen ma
lɔ nɔɔna bale balɔ na yɔ yigɔ tiinɔ
ba kɔgɔ kum wunɔ tun. Ba didɔa
yɔrɔ mu Zudi wulɔ yɔrɔ didonɔ na
yɔ Basaba tun. Wodonɔ wum yɔrɔ mu
Silasi. ²³ Ba ma pupunɔ tɔnɔ sɔ ba
tɔŋɔ-ba dɔ ku, yɔ tɔnɔ kum wunɔ ku
wɔ:

«Dɔbam balɔ na yɔ á ko-biɔ
tun, Zezi tuntɔŋna bam dɔ
o kɔgɔ kum nakwa bam, dí
jɔɔnɔ abam, dwi-ge tiinɔ balɔ
na tu á tɔgɔ Zezi yɔ á zuvɔ
Antɔsɔ nɔ, dɔ Siiri dɔ Silisi nɔ
tun.

²⁴ Dɔbam ni nɔ dí kɔgɔ kum
nɔɔna badonnɔ mu zaŋɔ ba
ba abam te, ba yaari abam
ba pa á wubɔŋa cɔgɔ dɔ kulɔ
ba na bri abam tun. Dɔbam
nan wu pɛ-ba cwɛŋɔ sɔ ba
kɔ kuntɔ. ²⁵ Kuntɔ ŋwaanɔ
dɔbam maama mu kɔ ni daanɔ
sɔ dí lɔ nɔɔna dí tɔŋɔ-ba
abam tee nɔ, sɔ ba tɔgɔ dɔ
dɔbam cilon-sonnu Banabasi
dɔ Pooli ba ba. ²⁶ Bantɔ mu
yɔ balɔ na kwe ba ŋwɔa

maama ba pa dí Yuutu Zezi
Krisi tutuŋa yam ŋwaanɔ tun.

²⁷ Dɔbam nan mu tɔŋɔ Zudi
dɔ Silasi abam tee nɔ, sɔ
ba ba ba fɔgɔ ba ŋɔɔnɔ ba
bri abam kulɔ dí na pupunɔ
tun. ²⁸ We Joro kum didaanɔ
dɔbam maama buŋɔ nɔ ku
wu maŋɔ sɔ dí yaari abam
zanzan. Wonɔ kulɔ yiranɔ na
yɔ fifiɔn sɔ á yɔ kɔ tun mu
tuntu: ²⁹ Á yɔ zaŋɔ á dɔ wodiɔ
kulɔ ba na me ba kaanɔ jwɛnɔ
tun. Á yɔ dɔ jana. Á yɔ dɔ
varɔm wulɔ ba na jujugi ba gu
tun. Á yɔ cɔgɔ á titɔ dɔ kaana,
sɔ kaana dɔ yɔ cɔgɔ ba titɔ
dɔ baara. Á na jɔgɔ á titɔ dɔ
wænu tintu maama, á wú taá
kɔ lanyiranɔ. We wú pa abam
yazurɔ.»

³⁰ Ba na pupunɔ kuntɔ ba ti tun, ba
laan ma tɔŋɔ nɔɔna bam sɔ ba vu
Antɔsɔ. Ba na yɔ da tun, ba ma la ba
kɔgɔ kum maama daanɔ, yɔ ba daari
ba pa-ba tɔnɔ kum sɔ ba karɔmɔ.
³¹ Nɔɔna bam na karɔmɔ tɔnɔ kum
tun, ba maa jɔgɔ wupolo lanyiranɔ dɔ
ku na fɔgɔ ku zɛni ba wubɔŋa tun.
³² Zudi dɔ Silasi na yɔ We nijonɔ
tun deen ma tiini ba ŋɔɔnɔ dɔ nɔɔna
bam ba pa ba na pu-dia dɔ baari.
³³ Ba maa daanɔ ba tee nɔ, yɔ ba
ba ba lagɔ ba viiri. Zezi kɔgɔ kum

nɔɔna bam ma banɩ-ba, yɩ ba joori ba vu balu na tɔŋɩ-ba tun te di yazurɔ.

[³⁴ Silasɩ ma lɩ wɔbɔŋa sɩ o maŋɩ da.] ³⁵ Ku daart Pooli dɩ Banabasɩ dɩ ma maŋɩ Antɔsɩ nɩ. Ba deen maa tɔŋɩ dɩ nɔɔna zanzan ba tɔɔlɩ dɩ Yuutu Wɛ kwɛrɔ kam yɩ ba brɩ Dɩ cɩga kam.

Pooli dɩ Banabasɩ na pɔɔrɩ daanɩ te tun

³⁶ Ba na daanɩ da da yagratu tun, Pooli ma ta dɩ Banabasɩ o wɩ: «Pa dɩ joori dɩ vu dɩ nii dɩ ko-biɛ bam tuntɩ dɩlu maama wɔnɩ dɩ na maŋɩ dɩ tɔɔlɩ dɩ Yuutu wɔm kwɛrɔ kam da tun, sɩ dɩ nii ku na yɩ te tun.»

³⁷ Banabasɩ ma se yɩ o lagɩ sɩ Zan Marɩkɩ taa tɔŋɩ didaanɩ ba o tɔŋa.

³⁸ Pooli maa bɔŋɩ nɩ ku wɩ maŋɩ sɩ o tɔŋɩ o wɛlɩ ba wɔnɩ, bɛŋwaanɩ maŋa kalu ba deen na wɩ Pamfili nɩ tun wuntɩ yagɩ-ba mu, yɩ o daa ba tɔŋɩ dɩ ba o tɔŋa. ³⁹ Ba ma tiini ba magɩ kantɔŋɔ daanɩ, yɩ ku pa ba pwe da-tee nɩ. Banabasɩ ma ja Zan Marɩkɩ yɩ ba vu ba zu naboro sɩ ba vu Sipri. ⁴⁰ Pooli dɩ ma lɩ Silasɩ sɩ ba tɔŋɩ daanɩ ba vu. Zezi karabiɛ bam ma kɩ-ba dɩ Yuutu wɔm juja nɩ sɩ

o zɛni-ba. Ba laan ma zaŋɩ ba ke.

⁴¹ Ba ma tɔŋɩ Siiri dɩ Silisi wɩ, yɩ ba pa Zezi kɔŋɔ kum nɔɔna bam na wɩ je silu maama tun fɔŋɩ ba zɩŋɩ dɩ dam lanyiranɩ.

Timoti na tɔŋɩ dɩ Pooli-ba yɩ ba brɩ Wɛ cɩga kam te tun

16 Pooli daa ta ma vu o yɩ Derɩbɩ dɩ Lisitri. Zezi karabu wudoŋ maa wura, o yɩrɩ mu Timoti. O nu maa yɩ Zwifu yɩ o dɩ kɩ o wɩ-dɩdɩba dɩ Zezi. O ko maa yɩ Grekɩ tu. ² Zezi karabiɛ balu na zuurɩ Lisitri nɩ dɩ Yikon nɩ tun maa te ba wɩ, o yɩ nɔn-ŋum lanyiranɩ.

³ Pooli maa lagɩ sɩ o ja-o, sɩ ba taa tɔŋɩ daanɩ ba tɔŋa. Zwifɔ balu maama na zuurɩ je sum kuntɩ nɩ tun maa ye nɩ Timoti ko yɩ Grekɩ tu mu.

Kuntɩ ŋwaanɩ Pooli ma pa ba go-o, nɩ Moyisi deen na brɩ Zwifɔ bam sɩ ba taa goni ba bɛkɛrɩ te tun. ⁴ Ba laan ma zaŋɩ ba vu ba tulɩ tuntɩ dɩm sɩ ba nii Zezi kɔŋɔ kum nɔɔna bam maama. Ba maa brɩ-ba niɛ yalu Zezi tuntɔŋna bam dɩ o kɔŋɔ kum nakwa bam na lɩ Zeruzalem nɩ tun. Ba ma ta dɩ ba sɩ ba taa se niɛ yam kuntɩ.

⁵ Kuntɩ mu pɛ Zezi kɔŋɔ kum nɔɔna bam na wɩ je silu maama tun na

dam dɪ ba We cwəŋə kam tɔgum, yɪ de maama ba kɔgɔ kum fɔgɪ kʊ pulə kʊ wəli da.

Pooli na nɛ vʊrʊm Trʊasɪ nɪ tɛ tʊn

⁶Pooli dɪ o tɔgɪ-donnə bam maa lagɪ sɪ ba kɛ ba vu Azi tʊnɪ dʊm ba tɔɔli We kwərə kam. We Joro kum ma cɪ ba yigə sɪ ba yɪ ve. Ba daa ma vu ba tɔgɪ Friizi dɪ Galatɪ tɪ-niə yam wʊnɪ ba kɛ. ⁷Ba ma vu ba yɪ Miizi sisəm dʊm ni. Ba maa kwaanɪ sɪ ba zʊ Bitini wʊ. Zezi Joro kum ma wʊ pɛ-ba cwəŋə sɪ ba zʊ da. ⁸Ba na kwaanɪ ba ga kʊntʊ tʊn, ba ma tɔgɪ Miizi wʊ ba kɛ, yɪ ba vu ba yɪ Trʊasɪ. ⁹Ba na yɪ da tʊn, titʊ nɪ Pooli ma dwe o na nɔɔnʊ na zɪgɪ o yigə nɪ. O yɪ Masɪdʊvɛnɪ tʊ mʊ. O ma loori Pooli o wɪ: «Popo, zaŋɪ n tɔgɪ nɪnʊ kʊm wʊ n bɛ n ba Masɪdʊvɛnɪ, n zəni dɪbam.»

¹⁰Pooli na dwe kʊntʊ tʊn, dɪbam ma kɪ lɪla dɪ tɪ dɪ yigə sɪ dɪ vu Masɪdʊvɛnɪ, bɛŋwaaɪ dɪ maanɪ nɪ kʊ yɪ We mʊ bəŋɪ dɪbam sɪ dɪ vu dɪ bɪ nɔɔna bam Dɪ kwər-ywəŋə kam dʌanɪ.

Lidɪa na kɪ o wʊ-dɪdʊa dɪ Zezi tɛ tʊn

¹¹Dɪ laan ma kwe naboro Trʊasɪ nɪ dɪ yɔɔrɪ Samotrasi. Tɪga na pʊvri tʊn, dɪ daa ma zaŋɪ dɪ tɔgɪ nɪnʊ

kʊm dɪ vu Nɪapolisi. ¹²Dɪ laan ma zɪgɪ dʌanɪ dɪ vu tɪga nɪ dɪ vu dɪ yɪ Filipi. Tʊ kʊm kʊntʊ yɪ Masɪdʊvɛnɪ tɪ-niə yam dayigə tʊ mʊ. Rom tiinə mʊ tɛ-kʊ.

Dɪ ma kɪ da kɔgɔ kɔgɔ tʊ kʊm kʊntʊ nɪ. ¹³Zwifə bam siun de dʊm na yɪ tʊn, dɪ ma nʊŋɪ tʊ kʊm wʊ dɪ vu bugə ni. Dɪ ya bʊŋɪ nɪ jəgə wʊ ta wʊ dʌanɪ Zwifə bam na yəni ba ve ba warɪ We da. Dɪ na nɛ jəgə kam tʊn, dɪ ma jəni tɪga nɪ yɪ dɪ ŋɔɔnɪ dɪ kaana balʊ na lagɪ daanɪ jəgə kam nɪ tʊn. ¹⁴Kaanɪ wʊdɔŋ deen tɔgɪ o wura, o yɪrɪ mʊ Lidɪa. O nʊŋɪ Tiyatiiri mʊ, yɪ o nɪgɪ We lanyuranɪ. O maa jɪgɪ gwaaru tɪlʊ na tiini tɪ jɪgɪ nɪnwaŋa tʊn o yəgə. Dɪ Yuutu wʊm ma pʊrɪ o wʊbʊŋa yɪ o sɛ wəənu tɪlʊ Pooli na jɪgɪ o tɛ tʊn. ¹⁵O deen ma pa dɪ miis-o dɪ o sɔŋɔ tiinə maama na wʊnɪ Zezi yɪrɪ ŋwaaɪ. O laan ma zaŋɪ o loori dɪbam o wɪ: «Abam na sɛ nɪ a sunɪ a kɪ a wʊ-dɪdʊa dɪdaanɪ dɪ Yuutu Zezi, sɪ á ba á taá zʊvri dɪbam sɔŋɔ nɪ.» O ma wʊ sɛ sɪ dɪ viiri.

Ba na kɪ Pooli dɪ Silasi pɪna digə nɪ yɪ kʊ kɪ tɛ tʊn

¹⁶De dɪdʊwɪ mʊ dɪ zaŋɪ dɪ maa ve We warʊm jəgə kam. Dɪ na maa ve tʊn, dɪ ma jeeri bɪsankana kalʊ na yɪ nɔɔna gambaa tʊn. Ciciərə deen maa tɔg-o ka pa o pʊwərisə. O na yəni o

pwərisə o tɛ wəənu tɪlv na lagɪ tɪ ba tɪ kɪ tun, mʊ o yuu tiinə bam dɛɛn nɛ səbu zanzan kʊ baŋa nɪ. ¹⁷ O ma tɔɖɪ Pooli dɪ dɪbam kwaga, yɪ o tɔɖɪ dɪ kwər-dɪa o wɪ: «Nɔɔna bantʊ yɪ Yuutu Baŋa-Wɛ tuntʊŋna mʊ. Ba tu sɪ ba brɪ abam cwəŋə mʊ sɪ á tɔɖɪ da á na vrɪm.»

¹⁸ O dɛɛn tɔɖɪ dɪbam kwaga o kɪ kuntu mʊ taan da kɔɖɔ kɔɖɔ. Pooli wʊ laan ma cɔɖɪ. O ma pipiri o ta dɪ cɪcɪrə kam o wɪ: «A lagɪ a ta dɪ nmʊ Zezi Krisi yɪrɪ ŋwaanɪ, nuŋɪ sɪ n daar-o!» O na tagɪ kuntu tun, cɪcɪrə kam ma nuŋɪ ka daar-o bɪdwɪ baŋa nɪ.

¹⁹ Bɪsankana kam yuu tiinə bam ma maanɪ ba lwarɪ nɪ ba daa bá wanɪ ba na səbu o ŋwaanɪ. Ba ma ja Pooli dɪ Silasɪ ba vaŋɪ ba ja ba vu yaga, sɪ ba saŋɪ-ba dɪdɛɛra bam tee nɪ. ²⁰ Ba ma ja-ba ba vu ba pa Rom tiinə dɪdɛɛra sɪ ba dɪ ba taanɪ. Ba ma ta ba wɪ: «Nɔɔna bantʊ yɪ Zwɪfə mʊ, yɪ ba jɪɖɪ dɪbam tɪv kʊm nɔɔna wʊbʊŋa ba vugimə. ²¹ Ba brɪ wəənu tɪlv na cɔɖɪ dɪbam cullu tum mʊ. Dɪbam nan yɪ Rom tiinə mʊ, dɪ bá wanɪ dɪ sɛ bantʊ na brɪ kʊlv tun.»

²² Kɔɖɔ kʊm maama ma tɔɖɪ ba jɪɖɪ dɪ Pooli dɪ Silasɪ. Rom tiinə dɪdɛɛra bam ma ja-ba ba vaŋɪ ba gwaarʊ tum ba kaarɪ, yɪ ba daarɪ ba pa nɔɔna magɪ-ba dɪ balaara. ²³ Ba na tiini ba magɪ-ba kuntu tun, ba laan ma kɪ-ba puna digə nɪ. Dɪdɛɛra

bam ma ta dɪ wʊlv na nii puna digə kam baŋa nɪ tun, sɪ o fɔɖɪ o pɪ nɔɔna bam lanyiranɪ. ²⁴ Nɔɔnu wʊm na ni kuntu tun, o ma pa ba zu tɪtarɪ digə kam wʊ, yɪ o daarɪ o kwaarɪ-ba dɪ dɛ. ²⁵ Maŋa kalʊ tɪga na kwɪrɪ tun, Pooli dɪ Silasɪ maa wura ba warɪ Wɛ yɪ ba leenə ba zuli Wɛ. Puna badonnə bam maa je ba cəgə. ²⁶ Tɪga kam laan ma da ka sisɪŋɪ, yɪ puna digə kam sisɪŋɪ dɪ ka kuri maama. Digə kam bwəəru tum maama ma da tɪ purɪ, puna bam capʊnnʊ tum maama ma kɔ tɪ tv. ²⁷ Nɔɔnu wʊlv na yɪrɪ digə kam tun ma zaŋɪ yɪ o na puna digə kam niə na purɪ. O ma buŋɪ nɪ puna bam maama nuŋɪ ba duri mʊ. Kuntu ŋwaanɪ o ma lɪ sv-zɔɔ sɪ o ma gv o titɪ. ²⁸ Pooli laan ma bagɪ dɪ kwər-dɪa o wɪ: «Yɪ zaŋɪ n gv n titɪ, sɪ dɪbam maama wʊ yo.»

²⁹ Nɔɔnu wʊm ma bəŋɪ sɪ ba ja mini ba ba ba pa-o. O ma kɪ lula o zu digə kam wʊ o vu o tv Pooli dɪ Silasɪ yɪgə nɪ, yɪ o yɪra sai. ³⁰ O ma pa ba nuŋɪ pooni, yɪ o daarɪ o bwe-ba o wɪ: «A yuu tiinə-ba, a nan wó kɪ ta mʊ sɪ a ma na vrɪm?»

³¹ Ba ma lər-o ba wɪ: «Nmʊ maŋɪ sɪ n kɪ n wʊ-dɪdʊa mʊ dɪdaanɪ dɪ Yuutu Zezi, sɪ Wɛ wó vrɪ nmʊ dɪ n sɔŋɔ tiinə maama.» ³² Ba ma daarɪ ba ta Wɛ kwərə kam ba brɪ-o dɪ balʊ maama na wʊ o sɔŋɔ kʊm nɪ tun. ³³ Titu dum maŋa kam kuntu nɪ mʊ

o jaani-ba o vu o zari ba fufwələ yam maama. O na kɪ kuntu o ti tun, mu o dɪ o sɔŋɔ tiinə bam maama de ba pa ba miisi-ba na wunt Zezi yiri ŋwaani. ³⁴O ma daari o pa Pooli dɪ Silasi zu o sɔŋɔ kum wu. O ma kɪ wɔdiu o pa ba di. O na tu o sɛ We dɪ wu-dɪdɔa tun, o maa jigi wupolo lanyranɪ dɪ o sɔŋɔ tiinə bam maama.

³⁵Tiga na puuri tun, Rom tiinə dideera bam ma tɔŋɪ nɔɔna sɪ ba vu puna digə kam yirinu wum te, ba ta did-o nɪ o yagi nɔɔna bam sɪ ba viiri.

³⁶Puna digə kam yirinu wum ma ta o bri Pooli dideera bam na tagɪ te sɪ o yagi-ba tun. O maa wɪ: «Ba pɛ abam cwəŋə sɪ á viiri. Nan ve-na dɪ yazura.»

³⁷Pooli laan ma ta dɪ nɔɔna bam o wɪ: «Dɪbam nan yɪ Rom tuw kum juɔa nɔɔna mu. Ba nan wu di dɪbam taani sɪ ba na dí kəm-balɔɔ, yɪ ba gari ba ja dɪbam ba magɪ nɔɔna maama yigə nɪ, yɪ ba daari ba kɪ dɪbam puna digə nɪ. Bɛɛ mu yɪ ba laan lagɪ sɪ ba sɛgi ba purɪ dɪbam ba yagi? Dí bá sɛ. Ba titɪ mu manɪ sɪ ba ba ba purɪ dɪbam ba yagi.»

³⁸Nɔɔna bam ma vu ba ta Pooli na tagɪ kulɔ tun ba bri Rom tiinə dideera bam. Ba na lwarɪ nɪ Pooli dɪ Silasi yɪ Rom tuw kum juɔa nɔɔna mu tun, fuvɪ ma zu-ba dɪ ba na kɪ-ba te tun. ³⁹Ba ma vu ba koori Pooli dɪ

Silasi sɪ ba yagi taani dum sɪ ku ti. Ba ma daari ba purɪ-ba ba yagi, yɪ ba loori-ba ba wɪ, ba nuɔi tuw kum wunt ba viiri. ⁴⁰Pooli dɪ Silasi ma nuɔi puna digə kam nɪ ba vu ba zu Lidia-ba sɔŋɔ. Daaɪ mu ba jeeri Zezi karabiə bam, yɪ ba ŋɔɔnɪ dɪ ba ba pa-ba dam dɪ baari. Ba laan ma zaɔi ba viiri.

Ku na kɪ te Tesaloniki nɪ tun

17 Ba dɛɛn ma da Afipolisi dɪ Apoloni ba ke ba vu ba yɪ Tesaloniki. Tuw kum kuntu nɪ mu Zwifə bam We-digə wura. ²Pooli ma vu da, nɪ o na manɪ o yəni o kɪ te tun. O dɛɛn kɪ siun da yatɔ mu dɪ ba. O maa karɪmɪ We tɔnɔ kum, yɪ o bri-ba ku kuri sɪ ba ni. ³O ma manɪ o bri-ba o wɪ, ku dɛɛn ya manɪ sɪ Kriɪ wum We na tɔŋɪ tun yaari mu o ti, sɪ o joori o bi o yagi tɔvɪ. O ma ta dɪ ba o wɪ: «Zezi wulɔ a na jigi o taani a tea a bri abam tun mu sunɪ o yɪ Kriɪ wum We na tɔŋɪ tun.»

⁴Zwifə bam na ni kuntu tun, ba badonnə ma sɛ o na tagɪ kulɔ tun, yɪ ba laan tɔŋɪ ba wəli Pooli dɪ Silasi nɪ. Greki tiinə balɔ na nɔŋɪ We tun kɔŋɔ zanzan dɪ ma sɛ Pooli taani dum, dɪdaani kaana zanzan balɔ jia na gari tun.

⁵Zwifə badaara maa jigi wu-guru dɪ ba. Ba ma vu yaga ba la zwabani-nyuna ba pa ba tɔŋɪ daani,

yi ba kɔgɔ kum ma pa tuw kum maama vugimi dɛ sɔɔ bɔgi bɔgi. Ba ma vu ba cinji jara Zazɔn sɔɔɔ ni, yi ba kwaani ba lagi Pooli dɛ Silasi jɔgɔ, si ba ja-ba ba ja nuɔi ba ki nɔɔna bam juɔa ni. ⁶Ba ma wu ne-ba. Ba ma ja Zazɔn dɛ Zezi karabiɔ badonnɔ ba ja vu tuw kum didɛera bam te, yi ba tɔɔli ba wu: «Nɔɔna bantɔ mu yɛni ba beeri lugu baɔa je maama ba vugimi nɔɔna wubɔɔa. Bantɔ nan mu tu yo. ⁷Zazɔn mu pɛ ba zɔvri o sɔɔɔ ni. Bantɔ maama mu vin dɛ pa-faru wum cullu tum, yi ba te ba wi, pɛ wudon mu wura, o yiri mu Zezi.» ⁸Tuw kum didɛera bam dɛ kɔgɔ kum maama na ni kuntɔ tun, ba bana ma zaɔi zanzan dɛ ba. ⁹Didɛera bam ma pa Zazɔn dɛ o donnɔ bam tiɔi sɔbu kulu na wu pa-ba cwɛɔɔ si ba vri ba titi tun. Ba laan ma yaɔi-ba ba pa ba viiri.

Ku na ki te Beere ni tun

¹⁰Tiga na tu ka yi tun, Zezi karabiɔ bam ma pa Pooli dɛ Silasi nuɔi tuw kum ni ba vu Beere. Ba na ve ba yi da tun, ba ma vu ba zu Zwifɔ bam We-digɔ kam wu. ¹¹Tuw kum kuntɔ Zwifɔ bam maa jigi wubɔɔ-ɔuna ba dwe Tesaloniki nɔɔna bam. Ba ma cɛgi We kwɛrɛ kam lanyirani dɛ ba wu maama. De maama woni ba yɛni ba karumi We

tɔnɔ kum si ba nii, Pooli na bri kulu tun suni ku yi ciga na. ¹²Ba zanzan ma se Pooli taani dum, Greki tiinɔ zanzan dɛ maa se, baara dɛ kaana balɔ jia na garɔ tun zanzan dɛ maa se.

¹³Tesaloniki Zwifɔ bam ma ni ni Pooli wu Beere ni o tɔɔli We kwɛrɛ kam. Ba ma zaɔi ba vu Beere ba la kɔgɔ ba pa tuw kum nɔɔna bam bana zaɔi dɛ Pooli. ¹⁴Zezi karabiɔ bam na ne kuntɔ tun, ba ma pa Pooli zaɔi lila o nuɔi o vu nuni kum ni. Ku ma daari Silasi dɛ Timoti mu maɔi Beere ni. ¹⁵Nɔɔna balɔ na kogili Pooli tun ma da did-o ba vu ba yi Ateeni. Ba na maa joori tun, Pooli ma pa-ba ni si ba vu ba ta Silasi dɛ Timoti ni ba zaɔi ba tɔgi o kwaga ba ba lila.

Ku na ki te Ateeni ni tun

¹⁶Pooli deen na wu Ateeni ni o cɛgi Silasi dɛ Timoti si ba ba tun, o wu ma tiini ku cɔgi dɛ o na ne ni jwɛnɔ zanzan su tuw kum tun. ¹⁷O maa yɛni o zu Zwifɔ bam We-digɔ kam wu o ɔɔɔni dɛ ba didaani dwi-ge tiinɔ balɔ na nigɔ We tun. De maama o maa yɛni o ve yaga ni o ɔɔɔni dɛ balɔ na wura tun. ¹⁸Yi-puru tiinɔ badonnɔ dɛ ma ba ba maɔi did-o. Ba badaara deen tɔgi Epikuri zaasum dum mu, babam dɛ maa tɔgi Sitoiyisi zaasum dum. Ba

badaara ma ta ba wɛ: «Ŋwan-fara tu wuntu buŋi si o bri bɛɛ mu?» Badonnɛ dɛ ma ta ba wɛ: «Kɔ nyi dɛ o ŋɔɔni dwi-gɛ tiinɛ jwɛnɛ taani mu te.» Ba tagi kuntu, bɛŋwaani o tɔɔli Zezi kwɛr-ywɛŋɛ kam dɛ twa biim taani mu.

¹⁹ Ba laan ma ja-o ba vu Arɛpaazi, (mɛ ba yigɛ tiinɛ bam na jeeri da tun). Ba ma ta-o ba wɛ: «Dɔbam ya lagɛ si dɛ lwarɛ zaasum-dɔvri dim nmu na jigɛ n zaasi tun kuri mu. ²⁰ Wɛɛnu tɔɔ nmu na bri tun, dɛ ta wu fɔgi dɛ ni ti dwi. Kuntu mu dɛ lagɛ si dɛ lwarɛ ti kuri na yi te tun.» ²¹ Ateɛni tiinɛ bam maama didaani vɛrɛ balu na zɔvri ba tee ni tun dɛɛn tiini ba lagɛ si ba taa lari daani mu maŋa maama, si ba taa cɛgi wɛɛnu tɔɔ na yi wo-dɔnnu tun.

²² Pooli ma zaŋi o zigɛ Arɛpaazi yigɛ tiinɛ bam titari ni o wɛ: «Ateɛni tiinɛ-ba, amu na nii tun, abam ŋwia kam maama wuni á tiini á zuli jwɛnɛ mu zanzan. ²³ A na beeri abam tuw kum wuni tun, a ne je sum maama á na zuli á jwɛnɛ da tun. A na beeri tun mu a ne kaanum bimbim diduwa, yi ku pupuni dɛ yira ni ku wɛ: «Wɛ dilu dɛ na yɛri tun. Kuntu, Wɛ dilu abam na jigɛ á zuli yi á ta yɛri-Dl tun kwɛrɛ mu a lagɛ a tɔɔli a bri abam. ²⁴ Duntu mu yi Wɛ dilu na kɛ lugu baŋa dɛ wɛɛnu tɔɔ maama na wu ku wuni tun. Dl maa te weyuu dɛ tɔga baŋa maama, yi

Dl ba zɔvri dɛ silu nabiinɛ na logɛ ba pa-Dl tun wuni. ²⁵ Wɛ nan wu gɛ kulɔkulɔ si nabiinɛ taa tuŋa ba pa-Dl, ku na yi duntu titi mu kwe ŋwia dɛ siun dɛ woŋo maama Dl pa nabiinɛ tun ŋwaani. ²⁶ Wɛ nan kɛ nabiinu diduwa mu, yi Dl laan pa nabiinɛ dwi maama zigɛ wuntu yira ni. Dl ma pa ba jagɛ ba zɔvri logu baŋa maama wuni. Kuntu tun, duntu mu maŋi Dl li wubuŋa yi Dl li mumɛŋa kalu dɛ je silu dwi maama na wó ta zɔvri da tun. ²⁷ Wɛ na kɛ nabiinɛ kuntu tun, ku yi si ba taa lagɛ-Dl mu. Ba maŋi si ba beeri-Dl mu ba na Dl jɛgɛ, si ba ma wani ba lwarɛ-Dl. Wɛ nan maŋi Dl dai yigɛ yigɛ didaani dɔbam maama. ²⁸ Ku nyi ni nɔɔnu wudɔŋ na tagɛ o wɛ: «Duntu ŋwaani mu dɛ ŋwi, dɛ wura yi dɛ veɛ.» Abam titi lɛŋ-leenu diduwa dɛ tagɛ kuntu dɔŋ o wɛ: «Dɔbam dɛ maŋi dɛ yi Dl dwi tiinɛ mu.»

²⁹ Dɔbam na suni dɛ yi Wɛ dwi tiinɛ tun, dɛ wu maŋi si dɛ buŋi ni Wɛ wó ta nyi dɛ kamɔgo kulu nabiinu na mɛ sɛbu-sɛŋa naa luguru naa kandwa o ma o kɛ dɛ o titi wubuŋa tun. ³⁰ Faŋa faŋa yi nabiinɛ ta yɛri kulu na lana si ba taa kɛ tun, Wɛ wu kwe-ku Dl kɛ Dl wubuŋa ni. Ku daari lele kuntu, Dl laan pɛ ni ni nɔɔna maama lugu baŋa ni maŋi si ba lɛni ba wuru ba yagi wo-balwaaru kɛm. ³¹ Bɛŋwaani Dl

li de mu si Dl ma Dl di nabiinə maama taani. Dl nan wú tɔgi ciga mu Dl ma di ba taani dɔm. Dl nan maŋi Dl kuri wulu Dl na wú tɔgi o ŋwaani Dl ma di ba taani tun. Dl pe nɔɔnu wum kuntu mu bi o yagi tuuni, si ku pa nɔɔna maama lwarɪ nɪ ku sunɪ ku yi ciga mu.»

³²Pooli na ŋɔɔnɪ twa biim taani kuntu tun, nɔɔna bam badonnə maa jig-o ba mwana. Ku daari badaara maa tɛ ba wɪ: «Dí lagɪ sɪ n joori n ŋɔɔnɪ taani dɔm kuntu donɪ mu sɪ dí cɛgi de didonɪ nɪ.»

³³Pooli laan ma zaŋi o nuŋi ba tee nɪ. ³⁴Nɔɔna badonnə deen ma sɛ ba tɔgi Pooli, yi ba kɪ ba wu-didwa dɪ Zezi. Ba didwa yɪrɪ mu Denisi. O tɔgi o wu Arɪpaazi kɔgɔ kum wunɪ mu. Kaani wudonɪ dɪ wura, o yɪrɪ mu Damarisi. Nɔɔna badonnə dɪ tɔgi ba wɛli da ba na sɛ Zezi.

Ku na kɪ te Korentɪ nɪ tun

18 Kuntu kwaga nɪ, Pooli deen ma zɪgi Ateeni nɪ o vu Korentɪ. ²O na yi da tun, o ma maŋi didaani Zwifu wudonɪ, o yɪrɪ mu Akwila. Ba deen lug-o Pɔn nɪ mu. Maŋa kalɪ Pooli na nɛ-o tun, o ya nuŋi Yitali mu o ba, dɪ o kaani Prisili, beŋwaani Rom pa-faru Kloodi deen ya zɛli Zwifə bam maama o pa ba nuŋi Rom nɪ ba viiri. Pooli ma zaŋi o vu ba te,

³yi o zuuri dɪ ba sɪ ba taa tuŋi daani, ba deen na tuŋi tituŋi didwɪ tun ŋwaani. Ba deen nyaani gwaaru mu yi ba yɛgi ba ma pu vwə. ⁴Zwifə bam siun de maama o maa yəni o zu ba Wɛ-digə kam o ŋɔɔnɪ Wɛ taani dɪ ba. O maa kwaani sɪ o pa Zwifə bam dɪ Grɛkɪ tiinə bam maama sɛ o taani dɔm.

⁵Silasɪ dɪ Timoti deen zɪgi Masɪduani nɪ ba ba Pooli te. Ba na tu tun, Pooli laan ma cɛ dɪ Wɛ taani dɔm zaasum. O maa kwaani o pa Zwifə bam lwarɪ nɪ Zezi yi Krisi wum Wɛ na tuŋi tun. ⁶Ba ma wu sɛ o taani dɔm yi ba twɪ-o. O laan ma ja o gwaaru tum o pupugi tɪ fogo kum ba yigə nɪ, yi o ta dɪ ba o wɪ: «Abam na nɛ lɛɛru Wɛ tee nɪ, ku yi abam titɪ yigə mu. Ku daa daɪ amu yigə. Ku na suŋi lele kuntu tun, a laan wú vu dwi-ge tiinə bam te a daari abam.»

⁷O ma sunɪ o nuŋi Zwifə bam tee nɪ o daari o vu o zuuri dwi-ge tu wudonɪ sɔŋɔ nɪ, o yɪrɪ mu Titɪu Zusitu. Wuntu maa nɪgi Wɛ. O sɔŋɔ kum maa zɪgi Zwifə bam Wɛ-digə kam tɪkəri nɪ. ⁸Wɛ-digə kam yuutu wum yɪrɪ mu Krisipu. Wuntu dɪ o sɔŋɔ tiinə bam maama deen tu ba tɔgi dí Yuutu Zezi. Korentɪ tiinə zanzan dɪ deen ma ni Wɛ kwər-ywəŋə kam yi ba sɛ. Ba laan ma pa ba miisi-ba na wunɪ Zezi yɪrɪ ŋwaani.

⁹De didwɛ titu nɛ mu Pooli dwe o na wurum wɔntɛ dɛ Yuutu wum na ŋɔɔntɛ did-o o wɛ: «Yɛ ta n kwari fɔwɛ. Ta ta n ŋɔɔna, sɛ n yɛ ta n cɛm, ¹⁰sɛ amɛ wɛ nmɛ tee nɛ. Nɔɔn-nɔɔnɛ bɛ wani o kɛ nmɛ lwarɛm, bɛŋwaani tɛw kuntu wɔntɛ nɔɔna zanzan mu wurɛ ba na yɛ amɛ titi nɔɔna.» ¹¹Pooli deen maa zuvri da taan bɛntɛ dɛ canɛ sɛrɛ. O na wurɛ tɛn, o ma bɛrɛ-ba Wɛ taani dɛm.

¹²Nɔɔnɛ wɔdɔŋ deen tu o ji Akayi tɛntɛ dɛm guvɛrma tu, o yɛrɛ mu Galɛ. O na wurɛ maŋa kalɛ tɛn, Zwifɛ bam ma kɛ ni-dɛdɛ yɛ ba ja Pooli ba vu saŋtɛ o tee nɛ. ¹³Ba ma ta dɛ Galɛ ba wɛ: «Nɔɔnɛ wɔntɛ mu jɛŋtɛ nɔɔna o suga, o pa ba tɔŋtɛ Wɛ ku na wɛ maŋtɛ dɛ cullu na bɛrɛ te tɛn.»

¹⁴Pooli ya maa buŋtɛ sɛ o ŋɔɔntɛ, yɛ Galɛ wuuri o ta dɛ Zwifɛ bam o wɛ: «Ku ya na yɛ ŋwɛnɛ taani naa kɛm-balɔrɔ kɛdɔŋ taani mu á jɛŋtɛ sɛ á ŋɔɔntɛ, ku yaá maŋtɛ sɛ a zuri a yira a cɛŋi abam. ¹⁵Ku nan na yɛ abam na magɛ kantɔŋ abam titi cullu tum baŋa nɛ yɛ ku yɛ bitarbiɛ dɛ nɔɔna yira ŋwaani mu tɛn, abam titi mu maŋtɛ sɛ á nii ku baŋa nɛ. A bɛ se sɛ a dɛ abam taana yantɛ donnɛ.»

¹⁶O na tagɛ kuntu tɛn, o ma zɛli-ba sɛ ba nuŋtɛ taani dɛm dɛm jɛŋtɛ kam nɛ. ¹⁷Nɔɔna bam maama laan ma

zaŋtɛ ba ja Sositenɛ wɛlɛ na yɛ ba Wɛ-digɛ kam yuutu tɛn, ba mag-o taani dɛm dɛm jɛŋtɛ kam nɛ. Galɛ yigɛ nan maŋtɛ ka tɛrɛ dɛ ba kɛm dɛm.

Pooli daa ta na beeri yɛ o kɛ te tɛn

¹⁸Pooli deen ma kɛ da kɔŋtɛ kɔŋtɛ Korɛntɛ nɛ Zezi karabiɛ bam tee nɛ. O laan ma zaŋtɛ o banɛ-ba sɛ o viiri. O ma pa Prisili dɛ Akwila tɔŋtɛ did-o ba zu naboro sɛ ba vu Siiri. Ba ta na wɛ zu naboro kum sɛ ba kɛ tɛn, Pooli ya zɛŋtɛ Sankɛrɛ nɛ o pa ba fanɛ o yuu, sɛ ku bɛrɛ nɛ o goni o ni dɛ Wɛ. ¹⁹Ba ma tɔŋtɛ nɛnɛ kum wɛ ba vu ba yɛ Efɛɛzɛ. Pooli ma yaŋtɛ Prisili dɛ Akwila dɛnɛ. O ma vu o zu Zwifɛ bam Wɛ-digɛ kam o ŋɔɔntɛ dɛ ba. ²⁰Ba ma loor-o sɛ o maŋtɛ ba tee nɛ maŋa finfun. O ma wɛ se. ²¹O ma banɛ-ba, yɛ o ta o wɛ: «Wɛ na se, áá joori a ba a na abam.» O daa ma zu naboro Efɛɛzɛ nɛ o kɛ.

²²O deen ma vu o yɛ Sezaari. O ma zɛŋtɛ dɛnɛ o vu tɛga nɛ o vu o yɛ Zeruzalɛm. O ma jɔɔntɛ Zezi kɔŋtɛ kum, yɛ o daari o kɛ o vu Antɛɔsɛ. ²³O ma daani da da finfun, yɛ o laan zaŋtɛ o kɛ. O ma vu o tɛlɛ Galatɛ dɛ Friizi tɛntɛ dɛm wɛ, yɛ o pa Zezi karabiɛ bam maama fɔŋtɛ ba zɛŋtɛ kɛŋkɛŋ.

Apolɔsi na tɔɔli We kwərə te tun

²⁴ Zwifu wudoŋ deen mu wura, o yiri mu Apolɔsi. Ba lug-o Alesandri ni mu. Wuntu ma ba Efɛɛzi. O deen yi wulu na wai taani o ŋɔɔni puri puri tun mu. O maa kwəri o ye We tɔnɔ kum wənu tum kuri maama lanyirani. ²⁵ Nɔɔna deen maŋi ba bri-o di Yuutu wum ciga kam na yi te tun. O maa wura o bri nɔɔna di o wu maama, si o pa ba lwarɔ wənu tulu maama na bri Zezi ciga kam tun. Ku nan na yi nɔɔna na pa ba miisi-ba na wuni We ŋwaani te tun, o ye Zan na miisi nɔɔna na wuni te tun yirani mu. ²⁶ O ma puli si o ta ŋɔɔni We ciga kam di baari Zwifə bam We-digə kam ni. Prisili di Akwila ma ba ba lwarɔ o zaasum dum na yi te tun. Ba ma pa o tɔgi o zuvri di ba, yi ba fɔgi ba maŋi We cwəŋə kam ciga na yi te tun ba bri-o.

²⁷ Apolɔsi laan ma buŋi si o nuŋi Efɛɛzi ni o ke o vu Akayi. Zezi karabiə bam ma pu o wubuŋa yam kwaga ni. Ba ma pupuni tɔnɔ si ba pa Zezi karabiə balu na wu Akayi ni tun, ba ta di ba si ba fɔgi ba jeer-o lanyirani. O ma suni o zaŋi o ke. O na yi Akayi tun, o ma tiini o wəli balu na se We zaani dum tun si ba ki ba wu-didwa di Zezi. ²⁸ O ma kwaani o ŋɔɔni di Zwifə bam nɔɔna maama yigə ni, yi o magi kantɔgə

o wanti-ba, di o na me We tɔnɔ kum o bri-ba ni Zezi suni o yi Krisi wum We na tuŋi tun.

Pooli na bri nɔɔna We ciga kam Efɛɛzi ni te tun

19 Apolɔsi deen ta na wu Korenti ni tun, Pooli ma zaŋi o beeri o tɔgi tuni dum titari o vu o yi Efɛɛzi. O na yi da tun, o ma na We cwəŋə karabiə badonnə, ² yi o bwe-ba o wi: «Abam na tu á se We tun, á joŋi We Joro kum na?»

Ba ma lər-o ba wi: «Aye, dɔbam maŋi di bri di wu lwarɔ ni We Joro wura.»

³ O daa ma bwe-ba o wi: «Ba nan na miisi abam na wuni tun, ba miisi abam tita mu?»

Ba maa wi: «Ku yi Zan na miisi nɔɔna na wuni te tun mu.»

⁴ Pooli laan ma ta o wi: «Ku na yi Zan na miisi nɔɔna na wuni te tun, wuntu deen bri nɔɔna si ba ləni ba wuru ba yaŋi ba kəm-balwaaru tum, si ba daari ba pa ba miisi-ba na wuni. O ma ta di nɔɔna bam si ba ki ba wu-didwa di wulu wum na wó saŋi o kwaga o ba tun. Zezi mu wuntu.»

⁵ Nɔɔna bam na ni kuntu tun, ba ma pa ba miisi-ba na wuni di Yuutu Zezi yiri ŋwaani. ⁶ Pooli ma daŋi daŋi o jia ba baŋa ni. We Joro kum laan ma ba ba te. Ba ma ŋɔɔni

dwi-ge taana tɔri tɔri, yɪ ba daari ba tɔli We kwɛrɛ kam. ⁷Ba maama deen yi nɛnɛn baara fugɛ-bale mu te.

⁸Pooli deen ma kɪ canɪ sitɔ Efɛɛzi nɪ. O maa yɛni o ve o zuuri Zwifɛ bam We-digɛ kam o ŋɔɔnɪ dɪ baari o bri-ba. O ma kwaanɪ o magɪ kantɔgɔ dɪ ba, sɪ o pa ba lwarɪ We paari dum na yɪ te tun. ⁹Nɔɔna bam badonnɛ ma kwarɪmɪ ba zwa, yɪ ba vɪn sɪ ba se o taanɪ dum. Ba maa jɪgɪ dɪ Yuutu wum cwɛŋɛ kam tɔgum ba goonɛ nɔɔna bam maama yigɛ nɪ. Pooli ma zaŋɪ o nuŋɪ ba wonɪ, yɪ o pwe balu na se ba tɔgɪ Zezi tun sɪ ba ta wu o tee nɪ. De maama o maa yɛni o ŋɔɔnɪ o bri nɔɔna bam Tiranusi karadigɛ kam nɪ. ¹⁰Pooli ma kɪ kuntu doŋ taan bɪna yale. Ku ma pa nɔɔna balu maama na zuuri Azi tunɪ dum nɪ tun ba ba ni dɪ Yuutu wum taanɪ dum, ku na yɪ Zwifɛ dɪ dwi-ge tiinɛ maama dɪ.

Ku na kɪ Seeva biɛ bam te tun

¹¹We deen ma tɔgɪ Pooli jɪŋa Dɪ kɪ wo-kɪnkagula yalɪ doŋ na maŋɪ ya wu kɪ tun. ¹²Ku deen na kɪ te tun, nɔɔna yɛni ba kwe garyiɛ dɪ gwaaru tulɪ na dwe Pooli yɪra tun ba ja vu ba ma dwe yawuna, yɪ ku pa ba na yazurɛ, yɪ ciciri dɪ nuŋɪ sɪ yaɣɪ-ba.

¹³Zwifɛ liri tiinɛ badonnɛ dɪ maa wura ba na yɛni ba beeri ba zɛli

ciciri nɔɔna tee nɪ. Bantu dɪ deen ma kwaanɪ sɪ ba zɛli ciciri sum dɪ Yuutu Zezi yɪrɪ ŋwaanɪ. Ba maa yɛni ba te dɪ ciciri sum ba wɪ: «Zezi wulɪ Pooli na bri o taanɪ tun yɪrɪ ŋwaanɪ mu a te abam sɪ á nuŋɪ á viiri.»

¹⁴Baara barpe dɪ deen mu wura, ba ko yɪrɪ mu Seeva yɪ o yɪ Zwifɛ kaanum yigɛ tu. Ba maa ma Zezi yɪrɪ dum ba zɛli ciciri nɔɔna tee nɪ.

¹⁵Cicirɛ kadoŋ laan ma ta dɪ ba ka wɪ: «A maŋɪ a ye Zezi. A ye Pooli dɪ na yɪ wulɪ tun. Sɪ abam nan yɪ bra mu?»

¹⁶Nɔɔnu wum cicirɛ kam na tɔg-o tun laan ma zaŋɪ o puuri-ba. O ma want-ba o pa ba maama duri ba nuŋɪ o sɔŋɔ kum nɪ, yɪ ba gwaaru kaari kaari yɪ ba yɪra dɪ fwɛli fwɛli. ¹⁷Nɔɔna balu maama na zuuri Efɛɛzi nɪ tun ma lwarɪ kulɪ na kɪ tun, Zwifɛ bam dɪ dwi-ge tiinɛ maama. Fɛvɪnɪ ma zu-ba zanzan. Ku ma pa dɪ Yuutu Zezi yɪrɪ tiini dɪ zaŋɪ dɪ zulɛ. ¹⁸Nɔɔna balu na tu ba se Zezi tun zanzan ma zaŋɪ ba zɪgɪ nɔɔna bam maama yigɛ nɪ, yɪ ba ta ba bri kulɪ ba na kɪ ba cɔgɪ tun. ¹⁹Ba badonnɛ zanzan ya na yɛni ba tɔgɪ liri kɛm tun ma kwe ba liri kɛm twaanɪ tum ba vwe daanɪ jɛgɛ didɪva, yɪ ba daari ba zwe-tɪ nɔɔna bam maama yigɛ nɪ. Ba ma jeeli twaanɪ tum sɛbu ba nii ku ni na wɔ ta ma te tun. Ku ma yɪ sɛbu-dala

murr-fiinnu (50.000). ²⁰Dí Yuutu wum na bri o dam dum kuntu tun, ku ma pa o taani dum fɔgi di jagi di ve yigə yi nɔɔna sɛ-di.

Vuvugə na zaŋi Efɛɛzi nɛ te tun

²¹Wənu tintu deen na ki ti ke tun, Pooli ma li wubuŋa si o beeri o tɔgi Masɔdvanɛ di Akayi wu, si o laan ke o vu Zeruzalem. O ma buŋi o wi: «A na ve a wu Zeruzalem ni, a maŋi si a vu Rom di mu.» ²²O ma tuŋi nɔɔna bale si ba da o yigə ba vu Masɔdvanɛ. Bantu maa yi Timoti di Erasiti balu na tɔgi ba tuŋi ba pa-o tun. O tuti ma maŋi Azi ni o daani funfun.

²³Da yam kuntu ni mu vuvugə zanzan tuə dí Yuutu Zezi cwəŋə kam ŋwaanɛ. ²⁴Nɔɔnu wudonɔ deen mu wu Efɛɛzi ni, o yiri mu Demetrisi. O yi gɔgɔ mu, yi o mai sɛbu-pwənu o maa mɔɔni kamwaru o pai ti nyi di digə kalu ba na zuli ba wɛ Atumisi ka wuni tun. O tituŋa yam maa jaani nyɔɔri zanzan ya pai o tintuŋ-donnə bam. ²⁵O ma zaŋi o bəŋi ba maama di balu di na tuŋi tituŋa yantu donɔ tun, yi ba la daani. O ma ta di ba o wi: «A badonnə-ba, abam maŋi á ye ni tituŋi dilu dí na jigɔ dí tuŋi tun mu pa dí jia gara. ²⁶Abam nan ne yi á kwəri á ni Pooli wuntu na ki te tun. O yəni o te ni nabiinə na

me ba jia ba ki wənu tilu tun bá wani ti taa yi wa ciga ciga, dí wu maŋi si dí zuli-ya. O ki kuntu mu o sɔgi nɔɔna zanzan o pa ba se o taani dum, yi ku dai Efɛɛzi yiranɛ wuni mu o ki kuntu, ku gɛ fun mu si ku taa yi Azi tu kum maama. ²⁷Kuntu maama wai ku pa nɔɔna ŋɔɔni ba cɔgi dɔbam tituŋi dum. Ku ta wəli da, ba laan wó gooni dɔbam wɛ kamunu Atumisi digə kam, yi baá pa ka taa yi kafe. Kulɔ na daari tun mu yi si Atumisi tuti yiri dum wó cɔgi nɔɔna tee ni, yi wuntu ya yi wɛ dilu nɔɔna maama na zuli Azi tu kum wuni di lugu baŋa maama wuni tun.»

²⁸Nɔɔna bam na ni kuntu tun, ba bana ma tiini ya zaŋi zanzan yi ba kaasi ba wi: «Dɔbam Efɛɛzi tiinə wɛ Atumisi mu jigɔ dam!» ²⁹Sɔɔ laan ma tiini ku ki tu kum maama wuni bɔgi bɔgi. Nɔn-kɔgɔ kum ma vu ba ja Gayusi di Arisariki, yi ba ki lula ba vaŋi-ba ba ja vu tu kum joro jəgə kam. Nɔɔna bantu bale ya tɔgi di Pooli mu ba nuŋi Masɔdvanɛ ba ba. ³⁰Pooli ma buŋi si o vu o zigi kɔgɔ kum yigə ni o ŋɔɔni di ba. Zezi karabiə bam ma wu sɛ ba pa-o cwəŋə. ³¹Tu kum dideera badonnə ya di ciloŋo di Pooli. Ba ma tuŋi ni ba loor-o si o yi zaŋi o vu joro kum jəgə. ³²Ba ma ki sɔɔ bɔgi bɔgi joro jəgə kam ni. Nɔɔnu maama maa tiini o ŋɔɔni o wubuŋa taani di

kwər-dia. Kɔgɔ kum nɔɔna zanzan ma wu lwarɪ woŋo kulɔ ɲwaanɪ ba na jeeri daanɪ tun. ³³ Zwifə bam ma lɪ Alesandri sɪ o nuŋi o zɪgɪ kɔgɔ kum yigə nɪ o ɲɔɔnɪ. Kɔgɔ kum nɔɔna badonnə ma kwaanɪ ba bri-o o na wú kɪ te. O ma zəŋi o juŋa sɪ ba cəgi sɔɔ kum, yɪ o sɪŋɪ sɪ o tulɪ kulɔ na kɪ tun o bri nɔn-kɔgɔ kum. ³⁴ Ba nan na lwarɪ nɪ o yɪ Zwifu tun, ba maama maa tɔgɪ daanɪ ba tiini ba baɣɪ bɪdwɪ ba wɪ: «Dɪbam Efɛɛzɪ tiinə wɛ Atumisi jɪgɪ dam!» Ba kɪ kuntu doŋ mu taan, sɪ ku vu ku yɪ nɪnɛnɪ luu tɪle te.

³⁵ Tɪw kum twan-pupɔnu laan ma kwaanɪ o pa kɔgɔ kum bɪcara pəni tɪga nɪ. O ma ta dɪ ba o wɪ: «A badonnə Efɛɛzɪ tiinə-ba, nɔɔn-nɔɔnu tərə o na yəri nɪ dɪbam wɛ kamunu Atumisi digə kam zɪgɪ Efɛɛzɪ wɔnɪ yoba seeni, yɪ dɪbam mu nii ka baŋa nɪ. Dɪ ta kwəri dɪ jɪgɪ dɪ kamɔgɔ kulɔ na nuŋi weyuu nɪ ku tɔ tɪga nɪ tun dɪ niə. ³⁶ Nɔɔn-nɔɔnu bá wanɪ o ta nɪ kuntu yɪ vwan. Kuntu ɲwaanɪ ku maŋɪ sɪ á pa á bɪcara pəni tɪga nɪ, sɪ á yɪ garɪ á kɪ kulɔ na wu maŋɪ tun. ³⁷ Nii-na, abam jaanɪ nɔɔna bantu bale á ba yo, yɪ ba wu ɲɔgɪ dɪbam wɛ digə kam wənu naa ba ɲɔɔnɪ ba cəgi dɪbam wɛ dɪm yuu. ³⁸ Ku nan na yɪ Demetrisi dɪ o nɔɔna bam, ba na jɪgɪ nɔɔnu wum taanɪ, ba maŋɪ sɪ ba vu sarɪya dim jəgə nɪ ba saŋ-o dɪdɛera

bam yigə nɪ. ³⁹ Ku daari, abam ta na jɪgɪ bwɪə sɪ á wəli da, dɪ maŋɪ sɪ dɪ bəŋi tɔw kum nɔɔna sɪ ba la daanɪ, nɪ ku na wú tɔgɪ cwəŋə te tun. Dɪ laan wú wanɪ dɪ ɲɔɔnɪ taanɪ dɪm sɪ dɪ ni dɪ kuri. ⁴⁰ Kulɔ na kɪ zum tun wú wanɪ ku pa Rom tiinə bam cwəŋə sɪ ba taa wɪ, dɪ zum jeeri daanɪ dɪ kɪ wo-balɔɔ. Sɔɔ kum na su tɔw kum maama tun, ku ba jɪgɪ kuri. Ba na bwe dɪbam ku kuri, dɪ bá wanɪ dɪ ɲɔɔnɪ dɪ vrɪ dɪ tɪtɪ.» ⁴¹ O na tagɪ kuntu o ti tun, o ma ta dɪ nɔn-kɔgɔ kum sɪ ba viiri.

Pooli na ve Masɪdvanɪ dɪ Grɛkɪ tɔw te tun

20 Tɪw kum vuvugə kam na tu ka ti tun, Pooli laan ma zaŋɪ sɪ o kɛ. O ma bəŋi Zezi karabɪə bam sɪ ba jəni daanɪ, yɪ o ɲɔɔnɪ dɪ ba o pa ba na baari. O ma daari o bani-ba yɪ o kɛ o vu Masɪdvanɪ. ² O maa tulɪ je sum kuntu maama o ɲɔɔnɪ wənu zanzan o bri nɔɔna bam o pa ba na baari. O daa ma kɛ o vu o yɪ Grɛkɪ tɔw. ³ O ma kɪ canɪ sɪtɔ dáanɪ. O laan ma ti o yigə sɪ o zu naboro o vu Siiri. O ma ba o lwarɪ nɪ Zwifə bam kɪ ni daanɪ sɪ ba kwaanɪ ba cəg-o. Kuntu ɲwaanɪ o ma ləni o wubɔŋa yɪ o buŋɪ sɪ o vu tɪga nɪ o tɔgɪ Masɪdvanɪ cwəŋə kam o joori o vu Siiri. ⁴ Balu na zaŋɪ sɪ ba tɔgɪ dɪd-o tun mu tuntu:

Sopateɛri wulɔ na yi Pirusi bu
 yi o nuŋi Beere tun,
 Arisitakɪ dɪ Sɪkɔn, bantɔ nuŋi
 Tesaloniki mu,
 Gayusi wulɔ na nuŋi Derɪbɪ tun,
 Timoti,
 Tisiki dɪ Trofim, ba na yi Azi
 tiinɛ tun.

⁵Bantɔ mu dɛ yigɛ ba loori ba vu
 Trɔvasɪ ba cɛgi dɪbam da. ⁶Dɪbam
 tutɪ laan ma maŋɪ Filipi nɪ, yi dɪ tɔgi
 dɪ di Zwifɛ bam candiɛ kalɔ ba na
 yɛni ba di dɪpɛ dilɔ ba ja jigɪ dabɪlɪ
 tun. Candiɛ kam na ti tun, dɪ laan ma
 zu naboro dɪ tɔgi nunu kum wu dɪ
 kɪ da yanu dɪ vu dɪ yi Trɔvasɪ. Dɪ ma
 jeeri dɪ tɔgi-donnɛ bam da, yi dɪ kɪ
 da yarpe tuw kum nɪ.

Yutiki na tigi yi o joori o bi te tun

⁷Dɛ dilɔ na saŋɪ Zwifɛ bam siun
 dɛ dum tun, dɪbam maama ma jeeri
 daanɪ sɪ dɪ di wudiɪ nɪ Zezi dɛɛn
 na fɔgi dɪpɛ o pa o karabiɛ bam
 yi ba di te tun. Pooli ma tiini o
 ŋɔɔnɪ o brɪ nɔɔna bam taan, ku
 vu ku yi titɪ kunkuru, bɛŋwaanɪ
 tɪga na pɔvri o lagɪ o viiri mu.
⁸Dɪ ya lagɪ daanɪ weyuu digɛ kalɔ
 na yi bitɔ tu tun wonɪ mu. Ba ma
 tarigi min-zwɛɛnu zanzan ba zigɪ
 da. ⁹Nɔn-dɔŋɔ kudoŋ maa tɔgi o
 wura, o yiri mu Yutiki. O maa je
 tɛkoro ni nɪ. Pooli na tiini o ŋɔɔnɪ o
 daanɪ kuntu tun, nɔn-dɔŋɔ kum maa

je o dɔ o vula. O laan ma ba o dɔ
 fasi o kɛ. O ma tɔgi tɛkoro kum o
 tu tɪga nɪ. Ba ma tu ba kwe-o dɪ o
 tɪga. ¹⁰Pooli titɪ ma tu o vu o pɛni
 nɔn-dɔŋɔ kum baŋa nɪ o kukwɛr-o
 dɪ o jia yi o wɪ: «Á yi pa á yira sɔɔri,
 sɪ o ta ŋwɪ mu.»

¹¹Pooli ma joori o di weyuu digɛ
 kam. O ma fɔ dɪpɛ dum o di. O daa
 ta ma larɪ dɪ ba taan, yi tɪga ba ka
 pɔvri. O laan ma viiri. ¹²O na viiri
 tun, nɔɔna bam ma ja nɔn-dɔŋɔ kum
 ba ja vu sɔŋɔ dɪ yazurɛ. Ba bɪcara
 ma pɛni tɪga nɪ yi ba jigɪ wupolo.

Pooli na kaanɪ Efɛɛzi nakwa bam yi o bantɔ-ba te tun

¹³Dɪbam ma yagi Pooli, yi dɪ vu
 dɪ zu naboro kum sɪ dɪ tɔgi yigɛ dɪ
 da nunu kum wu dɪ vu Asɔsɪ. Dɪ ya
 kɪ ni daanɪ sɪ dɪ jeeri Pooli Asɔsɪ
 nɪ mu, o na lagɪ sɪ o vu tɪga nɪ tun
 ŋwaanɪ. ¹⁴Dɪ na nɛ daanɪ Asɔsɪ nɪ
 tun, Pooli laan ma zu naboro kum,
 yi dɪ maama tɔgi daanɪ dɪ vu dɪ yi
 Mitileɛnɪ. ¹⁵Dɪ ma zigɪ dɛɛn dɪ tɔgi
 nunu kum wu dɪ kɛ. Tɪga ma pɔvri,
 yi dɪ vu dɪ tɔgi Kiyo buburu kum
 dɪ kɛ. Tɪga daa ma pɔvri, dɪ ma
 vu dɪ bɛ dɪ yi Samɔsɪ. Tɪga daa ta
 na pɔvri tun, dɪ ma vu dɪ yi Miletɪ.
¹⁶Pooli dɛɛn ya burɪ sɪ o da Efɛɛzi
 mu o kɛ sɪ o yi zigɪ da. O ya ba
 lagɪ sɪ o daanɪ Azi nɪ, bɛŋwaanɪ o
 lagɪ lɪla mu sɪ o na wat, sɪ o vu o yi

Zeruzalem dɪ Pantukoti candiə kam ta wu yi.

¹⁷ Dɪbam dɛen na wu Miletɪ nɪ tun, Pooli ma tuŋɪ nɪ o pa Zezi kɔgɔ kum nakwa bam Efɛɛzi nɪ o wɪ, ba ba.

¹⁸ Ba na tu tun, o ma ta dɪ ba o wɪ: «Abam maŋɪ á ye a dɛen na zuvri abam tee nɪ yɪ a kɪ te maŋa maama, ku na zɪgɪ dɛ dɪlɔ a na suŋɪ a ba Azi tun. ¹⁹ A tuŋɪ a pa dí Yuutu wum dɪ tu-n-tɪtɪ mu, a yi-na nuŋɪ, yɪ a na yaara dɪ Zwifə bam na kɪ ni daanɪ sɪ ba cɔgɪ amu te tun. ²⁰ Abam ta ye nɪ, a wu yaɣɪ sɪ a ta woŋo kulɔ maama na wó wantɪ ku wəli abam tun a bri abam. A ma kwaanɪ a bri abam We cɪga kam nɔɔna maama yigə nɪ dɪ á tɪtɪ sam nɪ. ²¹ A ma tiini a bri Zwifə bam dɪ dwi-ge tiinə maama sɪ ba ləni ba wuru ba sɛ We, sɪ ba daari ba kɪ ba wu-dɪdɔa dɪ dí Yuutu Zezi.

²² Lele kuntu a laan maa ve Zeruzalem. Ku yɪ We Joro kum mu fɪ-nɪ sɪ a vu, yɪ a yəri kulɔ na wó vu ku kɪ amu da tun. ²³ A na ye kulɔ tun mu yɪ sɪ We Joro kum yəni ku bri amu tiv maama nɪ, nɪ nɔɔna wó ja-nɪ ba vɔ yɪ ba kwəri ba bɛɛsɪ-nɪ. ²⁴ A nan na buŋɪ te tun, a ba paɪ sɪ a ŋwɪa taa jɪgɪ nyɔɔri ka pa-nɪ. Kulɔ na yɪ wo-ŋuŋu tun mu yɪ sɪ a tuŋɪ tituŋa yalɔ dí Yuutu Zezi na kɪ a juŋa nɪ sɪ a tuŋɪ tun a ti. Tituŋa yam kuntu mu yɪ sɪ a kwaanɪ a bri We kwər-ywəŋə kam dɪ Dɪ na kɪ nɔɔna lanyiranɪ te tun.

²⁵ A nan ye nɪ abam wuluwulɔ daa bá na amu, abam nan yɪ balu a na beeri á wonɪ a bri abam We paari dum cɪga kam tun. ²⁶ Kuntu ŋwaanɪ a lagɪ a tiini a kaanɪ abam zum dɛ dum nɪ, nɪ abam wulɔ na ge ŋwɪa We tee nɪ, ku daa dai amu yigə. ²⁷ Bɛŋwaanɪ a tɔɔli cɪga kalɔ maama na tɔgɪ We wubuŋa tun a bri abam, yɪ a wu səgi abam kulɔkulɔ. ²⁸ Nan fɔgɪ-na á taá nii á tɪtɪ baŋa nɪ, dɪdaanɪ kɔgɔ kulɔ maama We Joro kum na kwe ku kɪ abam juŋa nɪ sɪ á taá nii tun. Á taá nii We kɔgɔ kum baŋa nɪ, nɪ nayɪra na nii ba peeni te tun. We me Dɪ tɪtɪ bu wum jana mu Dɪ ma vri Dɪ kɔgɔ kum sɪ ku taa yɪ Dɪ nyum. ²⁹ A ye nɪ, a na viiri a daari abam, nɔn-balwaarɔ wó zaŋɪ ba zu abam wu ba yaari abam nuneɛni nywənkuri na jaanɪ peeni te tun. Ba bá sɛ sɪ ba yaɣɪ abam kɔgɔ kum yɪ ba wu cɔgɪ abam wu nɔɔna. ³⁰ Nɔɔna dɪ wó zaŋɪ abam tɪtɪ wonɪ, ba pipiri We cɪga kam ba ganɪ Zezi karabiə bam, ba pa ba ywəri We kwaga nɪ sɪ ba daari ba tɔgɪ-ba. ³¹ Kuntu ŋwaanɪ á fɔgɪ á cɪ á tɪtɪ. Á taá guli nɪ amu zu abam tee nɪ buna yatɔ, yɪ a kaanɪ abam maama sɪ á taá tɔgɪ We dɪ cɪga. Maŋa maama a yəni a kɪ kuntu mu wɪa dɪ tɪtɪ, yɪ a yi-na nuŋɪ zanzan.

³² A laan lagɪ a kɪ abam We juŋa nɪ, sɪ á taá tɔgɪ Dɪ zaanɪ kwərə kam.

Kaá wanɩ ka kwe abam lanyiranɩ, si á laan ba á tɔɔɩ dɩ balu maama na yɩ We titɩ nɔɔna tun á na ywəni Dɩ tee nɩ. ³³A wu jonɩ sɛbu naa sɛbu-sɩja naa gwaaru abam wuluwulu tee nɩ. ³⁴Abam titɩ ye lanyiranɩ nɩ, a me a titɩ jia mu a tɔɔɩ si a dɩ a tɔɔɩ-donnə bam wanɩ dí na dí ni-wodiu. ³⁵A na kɩ kulɩ maama abam tee nɩ yɩ a cɛ dɩ tituṇa kuntu donɩ tun, a kɩ a bri abam nɩ dí maɩ si dí tɔɔɩ dí wəli nabwənə mu. Taá guli-na dí Yuutu Zezi na tagɩ o wɩ: «Nmu na kwe wonɔ n pa n donɩ, nɩ na wupolo ku dwəni n na jonɩ wonɔ n donɩ tee nɩ.» »

³⁶Pooli na tagɩ kuntu o ti tun, ba maama ma kuni doonə yɩ o loori We o pa-ba. ³⁷Ba ma zaɩ yɩ ba maama tiini ba keerə. Ba ma kukwəri Pooli lanyiranɩ. ³⁸Ba wuru ma tiini ti cɔɔɩ, dɩ o na tagɩ taanɩ dilu o bri-ba nɩ ba daa bá joori ba na-o tun. Ba ma zaɩ ba kogil-o ba ja vu naboro kum na wu me tun ba yag-o.

Pooli na ve o yi Zeruzalem te tun

21 Dí laan ma banɩ-ba yɩ dí daartɩ dí viiri. Dí ma kwe dí yigə dí yɔɔɩ nɩw kum wu dí vu dí yi Kosi. Tɩga ma puuri, dí daa ma yi Rodi. Dí ma zɩɔɩ dáanɩ dí vu Patara. ²Dí na yi dáanɩ tun, dí ma na naboro kudonɩ ku na lagɩ ku vu

Fenisi. Dí ma vu dí zu ku wu si dí tɔɔɩ dí vu. ³Dí na maa ve tun, dí ma tulɩ dí na Sipri. Dí ma yagɩ-ku dí jagwiə nɩ, yɩ dí daartɩ dí ke. Dí ma vu dí yi Siiri. Dí na yi da tun, dí ma zɩɔɩ Tiiri nɩ. Ku yɩ dáanɩ mu ba maɩ si ba li naboro kum zila yam. ⁴Dí ma nuɩ dí vu dí jeeri balu na yɩ Zezi karabiə tun, yɩ dí kɩ da yarpe ba tee nɩ. Dí na wura tun, We Joro kum dam ma pa ba ta dɩ Pooli si o yɩ zaɩ o vu Zeruzalem. ⁵Da yarpe yam na ke tun, dí ma zaɩ dí kwe dí cwəɣə si dí viiri. Zezi nɔɔna bam dɩ ba kaana dɩ ba biə maama ma ja dɩbam ba nuɩ tuw kum wonɩ ba vu si ba yagɩ. Dí na ve dí yi nɩw kum ni tun, dɩbam maama ma kuni doonə tɩga nɩ dí warɩ We. ⁶Dí na warɩ We dí ti tun, dí ma banɩ daanɩ dɩ yi-na, yɩ dí zu naboro kum. Bantu ma joori sɔɣɔ.

⁷Dí ma zaɩ dí nuɩ Tiiri nɩ, yɩ dí tulɩ nɩw kum ni dí vu dí yi Tolemi. Dí na yi da tun, mu dí ne Zezi karabiə. Dí ma jɔɔnɩ-ba yɩ dí kɩ de didwɩ ba tee nɩ. ⁸Tɩga na puuri tun, dí ma zaɩ dí vu dí yi Sezaari. Dí ma vu dí pəni Filipi-ba sɔɣɔ nɩ. Wuntu mu tɔɔɩ We kwər-ywəɣə kam, yɩ o tɔɔɩ o yɩ nɔɔna barpe balu ba na li Zeruzalem nɩ tun wu nɔɔnu didwa. ⁹O maa jigɩ o bukwa bana ba ta wu zu banna. Bantu yɩ balu na wai ba nɔɔnɩ We yiyu-ɣwe tun. ¹⁰Dí na kɩ da funfun dáanɩ kuntu

tun, nɔɔnu wudon ma nunɔi Zude o ba dɔbam te. O yiri mu Agabusi. O yi We nijonnu mu. ¹¹ O na tu dɔbam te kuntu tun, o ma li Pooli kilɔ o tɔŋɔ ni o ma vɔ o tuti nɛ di o jia o ki daani. O laan ma ta o wi: «Mu We Joro kum na tagi kulɔ tun ku wi: Zwifɔ balu na zuvri Zeruzalem ni tun wɔ ja kilɔ kantɔ tu ba vɔ tuntu don, yi ba daari ba ki-o dwi-ge tiinɛ juɔa ni.»

¹² Dɛ na ni kuntu tun, dɔbam di balu na tɔgi ba wura tun maa kwaani dɛ loori Pooli si o yi zaɔi o vu Zeruzalem. ¹³ O ma lɛri o wi: «Berɔwaani mu abam keerɛ, yi ɔ pa a wu cɔgi? Ba na lagi ba vɔ-ni Zeruzalem ni naa ba na lagi ba gv-ni di, amu wɔ se si a ti dɛ Yuutu Zezi yiri ŋwaani.»

¹⁴ Dɛ na loor-o taan dɛ ga tun, dɛ ma yaɔi yi dɛ ta dɛ wi: «We wɔ ki Dɛ wubɔɔa na lagi kulɔ tun.»

¹⁵ Dɛ na ki da funfun da tun, dɛ ma zaɔi dɛ ti dɛ yigɔ dɛ nunɔi dɛ maa ve Zeruzalem. ¹⁶ Zezi karabiɔ badaara ma zaɔi Sezaari ni ba kogili dɔbam. Ba ma ja dɔbam ba vu nɔɔnu wulu sɔɔɔ dɛ na lagi dɛ pɛni da tun. O yiri mu Munasɔn. O yi Sipri tu mu o na maɔi o yi Zezi karabu faɔa faɔa.

Pooli na wu Zeruzalem ni yi ku ki-o te tun

¹⁷ Dɛ na yi Zeruzalem tun, dɛ ko-biɔ bam ma jeeri dɔbam lanyirani. ¹⁸ Tɔga na puvri tun, Pooli ma zaɔi o tɔgi dɔdaani dɔbam si dɛ vu dɛ na Zaki. Zezi kɔɔ kum nakwa bam maama maa tɔgi ba wura. ¹⁹ Pooli ma jɔɔni-ba. O ma tulɔ kulɔ maama We na ki dwi-ge tiinɛ bam tee ni o tutuɔa yam wuni tun o bri-ba. ²⁰ Ba na ni kulɔ maama o na tagi tun, ba ma ki We le ku ŋwaani. Ba laan ma ta di Pooli ba wi: «Dɔbam ko-bu, ni ku na yi te tun. Zwifɔ bam murru kɔɔ kɔɔ laan mu tu ba se Zezi, yi ba ta tɔgi We ni-doorɔ yam di ba wu maama. ²¹ Ba ni ni nmu yɔni n bri Zwifɔ balu na zuvri dwi-ge tiinɛ wuni tun, si ba yaɔi We cullu tulɔ Dɛ na ki Moyisi juɔa ni tun. Ba ni ni n tɛ nɔɔna bam kuntu si ba daa yi ta goni ba bɛkɛri, si ba daa yi ta tɔgi dɔbam Zwifɔ bam mu na yi te tun. ²² Zwifɔ balu na wu yo seeni tun wɔ lwarɔ ni nmu tuɔ. Dɛ nan wɔ ki ta mu? ²³ Kuntu, dɛ nan wɔ bri-m n na wɔ ki te tun. Nɔɔna bana wu dɔbam tee ni ba na goni

ba ni dɪ Wɛ. ²⁴Ba na lagi ba vu Wɛ-di-kamunu kum sɪ ba kwe ba titi dɪ Wɛ, nmv maɲɪ sɪ n tɔɣɪ n vu mv, sɪ n daari n ŋwɪ kulv na wó pa ba na cwəŋə sɪ ba fa ba yuni tun. N na kɪ kuntv, nɔɔna bam maama wó lwari nɪ ba na tɛ kulv ba pa nmv tun dai cɪga. Ba nan wó lwari nɪ nmv titi tɔɣɪ Wɛ cullu tum na bri te tun mv. ²⁵Ku daari dwi-ge tiinə balv na tu ba kɪ ba wu-dɪdva dɪ Zezi tun, dɪbam maɲɪ dí pupvni tɔnɔ dí pa-ba yɪ dí ta kulv dí na buɲɪ tun. Dɪbam tagɪ-ba sɪ ba yɪ zaɲɪ ba di wɔdiu kulv nɔɔna na me ba kaani jwənə tun, naa ba di jana, naa ba di varum wɔlv ba na juɣuɣi ba gu tun, yɪ dí ta dɪ ba sɪ ba yɪ cɔɣɪ ba titi dɪ kaana, sɪ kaana dɪ yɪ cɔɣɪ ba titi dɪ baara.»

²⁶Ba na tagɪ kuntv tun, Pooli ma se ba taani dɪm. Tɪga na puvri tun, o ma ja nɔɔna bam o vu sɪ o tɔɣɪ o kwe o titi dɪ Wɛ. O ma daari o zu Wɛ-di-kamunu kum wu, sɪ o ta o bri ka yigə tiinə bam da yalv ni na daari sɪ nɔɔna bam kwe ba titi dɪ Wɛ ba ti tun, sɪ ba laan ja ba wəənu tum ba ja ba, sɪ ba ma kaani Baɲa-Wɛ ba pa ba dɪdva dɪdva.

²⁷Da yarpe yam ni na daari fun sɪ ya ti tun, Zwifə badaara ma na Pooli Wɛ-di-kamunu kum wuni. Bantu nuɲɪ Azi tiv kudon mv. Ba ma pa nɔn-kɔɔ kum maama na wura tun bana zaɲɪ dɪ Pooli. Ba ma ja-o,

²⁸yɪ ba tɔɔli ba tɛ ba wɪ: «Yisrayeli tiinə-ba, ba zəni-na dɪbam! Nɔɔnu wuntv mv yɪ wɔlv na tulɪ je maama o bri nɔɔna maama sɪ ba yɪ taa nɪɣɪ dɪbam Yisrayeli tiinə, sɪ ba yɪ taa se Wɛ cullu tulv dɪbam na tɔɣɪ tun, sɪ ba pa Wɛ-di-kamunu kuntv dɪ ji kafe. Ku wəli da, o jaani dwi-ge tiinə badonnə mv o ba o zu dɪbam Wɛ-digə kam wu, o pa ba digiru cɔɣɪ jəgə kalv na yɪ Wɛ nyim tun.» ²⁹Ba deen tagɪ kuntv don, beɲwaani ba ya ne Trofim dɪ Pooli na tɔɣɪ daani tiv kum wuni, yɪ o yɪ dwi-ge tu na nuɲɪ Efɛɛzi tun. Ba deen buɲɪ nɪ nɔɔnu wum kuntv mv Pooli jaani o zu Wɛ-di-kamunu kum wu.

³⁰Vuvugə ma zaɲɪ tiv kum maama wuni. Nɔn-kɔɔ ma duri ku vu jəgə kam. Ba laan ma ja Pooli ba tuur-o ba ja nuɲɪ Wɛ-di-kamunu kum wuni, yɪ ba daari ba pi ka niə yam maama. ³¹Nɔn-kɔɔ kum maa kwaana sɪ ba gu Pooli. Rom pamaɲna bam dɪdɛɛrv wum ma ni nɪ Zeruzalem tiv kum maama vugimi. ³²O na ni kuntv tun, o ma lɪ pamaɲna bam dɪ ba yigə tiinə badaara, yɪ ba duri lula ba vu ba yɪ kɔɔ kum na wu me tun. Nɔɔna bam na ne-o dɪ o pamaɲna bam kuntv tun, ba ma yaɣɪ Pooli magum. ³³Dɪdɛɛrv wum ma vu o twe Pooli te, yɪ o pa ba ja-o. O ma pa ba kwe capunnu tile ba ma

vɔ-o. O ma daari o bwe si o lwarɩ nɔɔnɩ wum na yi wulu tun, di o na ki kulu tun. ³⁴O na bwe kuntu tun, nɔɔna badaara ma kaasa kɔɔ kum wuni yi ba te n ni n ni. Sɔɔ kum na daga kuntu tun, ku ma pa dideeru wum wari si o lwarɩ kulu na ki ciga ciga tun. Kuntu ḡwaani o ma pa o nɔɔna bam ni, si ba ja Pooli ba vu ba pamaṇa bam puna digɔ kam. ³⁵Ba na jaan-o ba yi natənə yam diinim jəgə tun, pamaṇa bam kwe-o mu ba zuṇi, beḡwaani nɔn-kɔɔ kum yiə tiini ya suni o baṇa ni. ³⁶Nɔɔna bam maama ma pe ba pu o kwaga, yi ba kaasi ba te ba wi: «Gu-o-na!»

³⁷Pamaṇa bam na lagɩ ba ja Pooli ba zu ba puna digɔ kam tun, o ma ta di ba dideeru wum o wi: «Nmu wó pa-ni cwəṇə si a ta taani a bri-m na?»

Dideeru wum na ni kuntu tun, o ma bwe Pooli o wi: «Nmu ki ta mu n ni Greki tiinə taani? ³⁸Ku na yi kuntu, nmu dai Ezipi tu wulu deen na pe nɔɔna vɩn ba tu kum yigə tiinə ni yi o daari o li nɔɔna murr-tina (4.000) balu na yi jara-kərə o ja vu kagva wuni tun na?»

³⁹Pooli ma ləri o wi: «Aye. Amu yi Zwifu mu. Ba lugi amu Silisi tu Tarisi ni mu. A yi tu-kamunu kum kuntu nɔn-bu mu. A loori-m si n

pa-ni cwəṇə si a ḡɔɔni di nɔn-kɔɔ kum.»

⁴⁰Dideeru wum ma se. Pooli ma zaṇi o zigɩ natənə yam baṇa ni. O ma zəṇi o juṇa kɔɔ kum baṇa ni. Ba maama ma cəgi sɔɔ. O ma ḡɔɔni di ba di ba titi Zwifə taani dɩm.

Pooli na ḡɔɔni si o ma joṇi o titi te tun

(Tituṇa Tɔnɔ 9:1-19, 26:9-18)

22 O ma ta o wi: «A kwə-ba di a ko-biə-ba, á fəḡi á cəgi si a tuli ku na yi te tun a bri abam.»
²Zwifə bam na lwarɩ ni o ḡɔɔni ba titi dwi taani mu tun, ba ma fəḡi ba cəgi sɔɔ.

³O laan ma ta di ba o wi: «Amu yi Zwifu mu. Ba lugi-ni Silisi tu Tarisi ni mu. Ku nan yi Zeruzalem yo mu a ki nɔɔnɩ. Gamaliyeli mu bri amu dibam nabaara cullu tum na yi te tun ciga ciga. A deen ce lanyirani a kwe a titi a pa We nuneeni abam zum di na ki te tun mu. ⁴A deen yaari balu na se ba tɔḡi Zezi cwəṇə kam tun, yi a daari a pa ba gu badaara. A maa yəni a jaani baara di kaana a ki puna digɔ ni. ⁵Dibam kaanum yuutu wum didaani di nakwa kɔɔ kum maama wó wani ba ta ni ku yi ciga. Maṇa kadoṇ ni a ve bantv te mu a joṇi twaanv tɩv a na wó kwe a bri Zwifə balu na wu Damasi ni

tun, si ba pa-ni cwəŋə si a ja balu na tɔgi Zezi cwəŋə kam tun, a vɔ-ba a ja a ba Zeruzalem si ba na cam.

⁶A na maa ve yi a daari fun si a yi Damasi tun, ku na maŋi di wia titari ni tun, mu pooni de di nuŋi weyuu ni di ba di pipili di kaagi-ni. ⁷A ma tu tɔga ni, yi a ni kwərə na bəŋi-ni ka wi: «Sooli, Sooli! Bəŋwaani mu yi n jigi amu n beesi kuntu?»

⁸A ma bwe a wi: «A tu, nmu yi wɔɔ mu?»

O ma ləri o wi: «Amu yi Zezi mu, Nazareti tu wulu nmu na jigi n beesi tun.»

⁹Nɔɔna balu na tɔgi di amu tun ma na pooni dum, yi ba wu ni wulu kwərə na ŋɔɔni di amu tun. ¹⁰A laan ma bwe a wi: «A tu, beɛ mu a nan wó ki?»

Dí Yuutu wum ma ləri-ni o wi: «Zaŋi n vu n zu Damasi, si dáani mu ba laan wó bri-m kulu maama We na pe ni si n ki tun.»

¹¹A ma zaŋi weeni, yi a yiə daa ba nai, pooni dum na tiini di pipili-ya tun ŋwaani. Kuntu, balu na tɔgi di amu tun ma ja a jɔŋa ba vaŋi-ni ba ja zu Damasi tuw kum wu.

¹²Nɔɔnu wudoŋ maa wura, o yiri mu Ananiya. O maa nigɔ We lanyirani, yi o tɔgi dɔbam Zwifə bam cullu tum. Zwifə balu maama na zuvri Damasi ni tun maa te o taani ba wi, o yi nɔn-ŋum. ¹³O laan ma ba o zigi amu tee ni yi o wi: «A

ko-bu Sooli, joori n ta n nai!» O na tagi kuntu tun, bidwi baŋa ni mu a yiə yam puri yi a na o yibiya.

¹⁴O ma ta o wi: «Dɔbam nabaara Baŋa-We mu li nmu si n lwarɔ Dɔ wubuŋa na lagɔ kulu tun, si n daari n na Wu-poŋo Tu wum si n ni o na ŋɔɔni di o titi kwərə. ¹⁵Bəŋwaani nmu wó ta n yi o maana tu si n bri nɔɔna bam maama o cɔga kam, si n ta n bri-ba nmu na ne kulu yi n daari n ni te tun. ¹⁶Nmu nan wu maŋi si n da n daani. Zaŋi si n loori We dí Yuutu wum yiri ŋwaani, si n daari n pa ba miisi-m na wuni, si We wó yaŋi n lwarum Dɔ ma ce-m.»

¹⁷Kuntu na ke tun, a laan ma joori a vu Zeruzalem. A ma vu We-di-kamunu kum wu a wura a warti We. A na wura tun, We ma pa a na wo-kunkaguli ni dundwia te. ¹⁸A ma na dí Yuutu wum yi o ŋɔɔni di amu o wi: «Zaŋi n ki lila n duri n nuŋi Zeruzalem ni, bəŋwaani tuw kum nɔɔna bam bá se kulu nmu na wó ta amu ŋwaani tun.» ¹⁹A ma ləri a wi: «A yuutu, nɔɔna bam ye lanyirani ni amu deen yəni a tɔli Zwifə bam We-di sum, yi a jaani nɔɔna balu na ki ba wu-didwa di nmu tun a pa ba pi-ba, yi ba daari ba magi-ba. ²⁰Ku daari maŋa kalu ba na gu Etiyeni wulu na yi nmu maana tu o bri nmu cɔga kam tun, a titi wura yi a se ni ku maŋi si ba gu-o. Amu deen mu zigi a nii

ba gwaaru tun ba na li ba tiŋi si ba daari ba dul-o ba gu tun.» ²¹ Dī Yuutu wum laan ma ta di amu o wi: «Nan ve, si amu wú tɔŋi-m yigə yigə si n vu dwi-ge tiinə bam te.» »

²² Pooli na ŋɔɔni te maama tun, naɔna bam ya cum mu yi ba cəg-o. O nan na tagi dwi-ge tiinə bam taani o wəli da tun, ba laan ma zaŋi ba kaasi di kwər-də ba wi: «Ti-na o mumwə! Ku wu maŋi si o taa ŋwi!» ²³ Ba maa nani baari yi ba vuvugə ba gwaaru weeni, yi ba mɔɔni fogo ba caara. ²⁴ Pamaŋna bam dideeru wum na ne kulɔ na ki tun, o ma pa o naɔna bam ni si ba ja Pooli ba zu ba pɔna digə kam. O ma ta di ba si ba mag-o di balaara, si o ta o pa ba lwarɔ o na ki kulɔ yi Zwifə bam nani baari o baŋa ni tun. ²⁵ Ba na vɔg-o ba ti si ba daari ba mag-o tun, Pooli ma ta di pamaŋna bam yigə tu wulɔ na zigɔ da tun o wi: «Abam jigi cwəŋə si á ja Rom tuw juŋa naɔnu á magi, yi ba ta wu bwe-o ba nii o na cɔgi kulɔ tun na?» »

²⁶ Pamaŋna yigə tu wum na ni kuntu tun, o ma vu o ta di o dideeru wum o wi: «Nmu nan lagi n ki ta mu? Naɔnu wum yi Rom tuw juŋa naɔnu mu.» »

²⁷ Dideeru wum ma vu Pooli te o bwe-o o wi: «Nmu yi Rom tuw kum juŋa naɔnu mu na? Si n ta n bri-ni.» »

Pooli ma ləri o wi: «Een, a yi Rom tuw kum juŋa naɔnu mu.» »

²⁸ Dideeru wum ma ta o wi: «Amu ŋwi səbu-fɔɔ mu yi a daari a ji Rom tuw kum juŋa naɔnu.» Pooli ma lər-o o wi: «A nan maŋi a yi Rom tuw kum juŋa naɔnu a lura maŋa ni mu.» »

²⁹ Naɔna balu ya na zigɔ si ba mag-o si o ŋɔɔni tun na ni kuntu tun, ba ma kwe o yira ba yagi lila. Dideeru wum di na lwarɔ ni Pooli yi Rom tuw kum juŋa naɔnu tun, fɔvni ma ja-o di o na pɛ ba vɔ-o di capunnu tun.

Pooli na zigɔ nakwa bam yigə ni te tun

³⁰ Dideeru wum deen maa lagi si o lwarɔ kulɔ na ki yi Zwifə bam saŋi Pooli tun. Tiga na puvri tun, o ma pa ba bwəli Pooli ba yagi. O ma daari o pa ni si Zwifə bam kaanum yigə tiinə bam di ba sarɔya-dirə nakwa bam maama jeeri daani. O laan ma ja Pooli o vu o pa o zigɔ ba yigə ni.

23 Pooli ma nii sarɔya-dirə nakwa bam seeni yi o wi: «A ko-biə-ba, kulɔ maama a na ki a ŋwɔa wɔni si ku ba ku yi zim tun, fɔvni təri a bɔari ni, yi We di ye ku ni ni.» ² Zwifə bam kaanum yuutu wum o yiri na yi Ananiya tun na ni Pooli na tagi kulɔ tun, o ma ta di balu na zigɔ Pooli tee ni tun si ba fri o ni ni. ³ Pooli ma ləri Ananiya o wi: «We wú magi nmu titi mu. Nmu nyi di kəbrə kalu naɔna na fɔgi tun mu.» »

Nmu yi wulu na je si n di amu taani si ku tɔgi Zwifə bam cullu tun mu, yi nmv titi mu cɔgi-ti di n na pe ni si ba magi amu tun.»

⁴Nɔɔna balu na zigɔ Pooli tee ni tun ma ta did-o ba wi: «Nmv jigɔ We kaanum yuutu wum mu n twia!»

⁵Pooli ma ləri-ba o wi: «A ko-biə-ba, a maɲi a yəri ni o yi kaanum yuutu mu. Ku pupuni We tɔnɔ kum wuni ku wi, n yi zaɲi n ɲɔɔni n cɔgi di wulu na yi abam yuutu tun.»

⁶Pooli na lwarɪ ni kɔɔ kum nɔɔna badaara yi Sadusian tiinə yi badaara di yi Farizian tiinə tun, o laan ma ɲɔɔni baɲa baɲa di kwər-dia ba kɔɔ kum wuni o wi: «A ko-biə-ba, amu yi Farizian tu mu yi a kwəri a yi Farizian tiinə bu. Ba zum saɲi amu si ba di a taani, di a na jigɔ tuna ni twa wó joori ba bi ba yagi tɔvni tun ɲwaani mu.»

⁷O na tagi kuntu o ti tun, Farizian tiinə bam di Sadusian tiinə bam ma sɲi ba wura ba magi kantɔɔ daani. Ba kɔɔ kum ma pɔɔri bule. ⁸Sadusian tiinə bam maa bri ni twa biim tərə, yi ba te ni malest di cirə di tərə. Ku daari Farizian tiinə bam maa bri ni tintu maama wura.

⁹Ba maama maa kɪ sɔɔ ku tiini ku ja gaali. We cullu karanyuna tiinə badaara na nɲi Farizian kɔɔ kum wuni tun ma zaɲi weeni ba twani di dam ba wi: «Dɪbam wu ne kulɔ

nɔɔnu wuntu na cɔgi tun. De donɲ ku wai ku yi ciru naa maleka mu suni ka ɲɔɔni did-o.»

¹⁰Ba kantɔɔ kum na tiini ku daga tun, ku ma pa fuvni zu pamaɲna bam didɛeru wum, o ya buɲi si ba ga wó ja Pooli ba vaɲi ba tɔri mu. O ma pa ni si o pamaɲna bam zu kɔɔ kum wu ba ja Pooli ba ja nɲi, si ba daari ba ja-o ba joori ba vu ba pɪna digə kam.

¹¹De dum kuntu titu ni, dí Yuutu wum ma ba o zigɔ Pooli tee ni yi o ta did-o o wi: «Ta n jigɔ baari, beɲwaani nmv na pe amu maana n bri amu cɪga kam Zeruzalem tiinə tee ni te tun, nmv nan daa n ta maɲi si n bri a cɪga kam kuntu mu Rom tiinə tee ni di.»

Ba na kwaani si ba gu Pooli te tun

¹²Tɪga na pɔvri tun, Zwifə badaara ma la ba kɪ ni daani. Ba ma du di We ni ba daa bá di wɔdiu naa ba nyo kulɔkulɔ, si ku taa ve maɲa kalu ba na wó gu Pooli tun.

¹³Nɔɔna balu na kɪ ni daani kuntu tun dwe nɔɔna fiinna. ¹⁴Ba laan ma zaɲi ba vu ba kaanum yigə tiinə bam di ba nakwa bam te ba ta ba wi: «Dɪbam maama kɪ ni daani mu yi dí du di We dí wi, dí daa bá di kulɔkulɔ si ku taa ve maɲa kalu dí na wó gu Pooli tun. ¹⁵Ku laan daari si abam di sariya-dirə nakwa

bam maama mu tɔŋi ni pamaŋna dideɛru wum tee ni, si ba ja Pooli ba nuŋi ba ba ba pa abam. Abam wó kɪ si ku taa nyi nuneɛni á lagɪ si á fɔgɪ á ni o taani dum woŋo mu te. Ku daari dibam wó vu dí ti dí yigə, si dí gu-o cwəŋə ni yi o daa ta wu yi abam te.»

¹⁶Pooli nako bu deen ma ni kəm dum kuntu ŋwa. O ma zaŋi o vu o zu pamaŋna bam puna digə kam o ta o bri Pooli. ¹⁷Pooli na ni kuntu tun, o ma bəŋi pamaŋna bam yigə tu didva si o ba. O ma ta did-o o wɪ: «Ja nɔn-duŋu kuntu n vu dideɛru wum te, si o jigɪ taani mu si o ta did-o.»

¹⁸Pamaŋna bam yigə tu wum ma tɔgɪ o yigə o ja-o o vu dideɛru wum te. O ma ta o wɪ: «Pooli wulu na wu puna digə ni tun mu bəŋi amu o ta o wɪ, a ja nɔn-duŋu kuntu a ba nmu te, si o jigɪ taani mu si o ta o bri-m.»

¹⁹Dideɛru wum ma ja o juŋa o vaŋ-o o ja nuŋi daa. O ma bwe-o o wɪ: «Nmu jigɪ beɛn n lagɪ n ta n bri amu?»

²⁰O ma ta o wɪ: «Zwifə bam mu kɪ ni daani si ba jwa tɔŋi ni nmu tee ni, si n ja Pooli n vu ba sariya-dirə nakwa bam te, si ku taa nyi nuneɛni ba lagɪ si ba fɔgɪ ba ni o taani dum mu te. ²¹Nan yi zaŋi n sɛ ba ni, bɛŋwaani ba dwe nɔɔna fiinna ba na lagɪ ba sɛgi ba titi cwəŋə ni si ba taa cɛg-o. Ba maama nan dugi

dɪ Wɛ mu ba wɪ, ba bá di naa ba nyo kulɔkulɔ si ku taa ve maŋa kalu ba na wó gu Pooli tun. Ba nan ti ba yigə, yi ba laan cɛgi si nmu na sɛ ba ni dum mu, si ba kɪ kuntu.»

²²Dideɛru wum na ni kuntu tun, o ma ta did-o o wɪ: «Yi zaŋi n ta n bri nɔɔn-nɔɔnu ni n tu n ta kəm dum kuntu dɪ amu.» O ma daari o pa nɔn-duŋu kum viiri.

²³Dideɛru wum laan ma bəŋi o yigə tiinə bale o ta dɪ ba o wɪ: «Li-na pamaŋna biə-yale (200) si ba vu Sezaari, didaani sise diinə fusrpe (70) dɪ cicwə dulina biə-yale (200). Á maŋi si á ti á yigə si á nuŋi ku maŋi dɪ luu nuɔv titu ni. ²⁴Li-na sise á pa Pooli si o di, si o wanti o vu o yi guvrma tu Felisi te dɪ yazurə.»

²⁵Dideɛru wum laan ma pupuni tɔnɔ o wɪ:

²⁶«Amu Kloodi Lizia mu pupuni tɔnɔ kuntu a pa nmu Felisi wulu na yi dibam guvrma tu yi n nii dibam lanyirani tun. A jɔɔni nmu.

²⁷Zwifə badonnə mu jaani nɔɔnu wuntu, yi ba kwaani si ba gu-o. Amu nan lwarɪ ni o yi Rom tiv kum juŋa nɔɔnu mu. Kuntu ŋwaani mu amu dɪ a pamaŋna bam ma vu dí joŋ-o dí yagi. ²⁸A ya lagɪ si a lwarɪ woŋo kulɔ ŋwaani ba na jaan-o ba ba ba saŋi tun mu. Mu ku kuri a jaan-o

a vu a zɔɣɩ ba sariya-dirə nakwa bam yigə nɩ. ²⁹A ma lwarɩ nɩ ba saŋ-o ba tuti cullu tum ŋwaanɩ mu. Kulokulɔ nan tərə ku na brɩ nɩ ba maŋɩ sɩ ba gu-o naa ba pɩ-o. ³⁰Nɔɔnu nan mu tagɩ o brɩ-nɩ, nɩ Zwifə badaara mu kɩ ni daanɩ sɩ ba gu nɔɔnu wum. Kuntu ŋwaanɩ mu a tuŋ-o nmu tee nɩ. A ma ta dɩ balɔ na saŋ-o tɩn, nɩ ba ba nmu te ba ta kulɔ o na kɩ tɩn.»

³¹Pamaŋna bam laan ma zaŋɩ ba ja Pooli ba nuŋɩ nɩ ba na pɛ-ba nɩ sɩ ba kɩ te tɩn. Ba ma ja-o tutu dum kuntu ba vu ba yi Antipatrisi. ³²Tɩga na puuri tun, pamaŋna balɔ na ve tɩga nɩ tun ma zɔɣɩ dāanɩ ba joori ba vu ba jəgə kam. Ba ma daari sise diinə bam yuranɩ mu sɩ ba tɔɣɩ dɩ Pooli ba vu. ³³Ba ma ja-o ba vu ba yi Sezaari. Ba na yi da tɩn, ba ma kwe tɔnɔ kum ba pa guvirma tu wum yɩ ba kɩ Pooli o juɔa nɩ. ³⁴O ma karumɩ tɔnɔ kum, yɩ o daari o bwe Pooli o wɩ, tuw kɔɔ mu o nuŋɩ? O na lwarɩ nɩ o nuŋɩ Silisi tun, ³⁵o ma ta o wɩ: «Nmu saŋuna bam na tuə, aá bwe nmu taanɩ dum a nii.» O ma daari o pa ni o wɩ, ba ja Pooli ba vu sɔŋɔ kulɔ Pɛ Erɔdɩ deen na lɔɣɩ tun ba pɩ-o da sɩ ba taa yɩr-o.

Felisi na bwe Pooli taanɩ te tɩn

24 Da yanu na ke tɩn, Zwifə bam kaanum yuutu Ananiya laan ma ba dɩdaanɩ nakwa badaara, dɩ bitar-yeenu wulɔ na yɩ ba zənnu tɩn o yɩrɩ mu Tetuli. Ba ma vu ba jəni guvirma tu wum yigə nɩ, sɩ ba tɔlɩ kulɔ Pooli na kɩ tɩn ba brɩ-o. ²Ba ma bəŋɩ Pooli sɩ o ba. Tetuli laan ma puli sɩ o ŋɔɔnɩ taanɩ dum. O ma tɔlɩ o wɩ: «Dɩbam yuutu Felisi, dɩbam maama ye nɩ nmu ŋwaanɩ mu dɩbam lugu kum jɩɣɩ ywəəni dɩ yazurə. Nmu na jɩɣɩ dɩbam te tɩn mu pɛ dɩbam lugu kum fɔɣɩ ku ve yigə. ³Nmu na kɩ kulɔ maŋa maama naa je dɩ je n pa dɩbam tɩn, dɩ kɩ nmu le zanzan ku ŋwaanɩ. ⁴A nan ba lagɩ sɩ a ŋɔɔnɩ zanzan sɩ ku yaari nmu. A nan loori-m sɩ n cəɣɩ dɩbam na jɩɣɩ kulɔ funfun sɩ dɩ ta tɩn. ⁵Dɩbam maanɩ nɩ nɔɔnu wuntu jɩɣɩ nakɔɔrɩ zanzan. O yəni o paɩ Zwifə bam magɩ kantɔɣɔ yɩ ba pɔɔrɩ daanɩ lugu baŋa je maama nɩ. O maa kwəri o yɩ Nazareti tiinə vwan kara kam yigə tu. ⁶O ya ma tiini o kwaanɩ sɩ o cəɣɩ dɩbam We-di-kamunu kum cullu tum. Dɩbam ma ja-o. [Dɩ ya maa lagɩ sɩ dɩ ma dɩbam Zwifə bam cullu tum

mu dí di o taani. ⁷Pamaŋna bam dídeeru Lizia laan ma ba o vri-o dí dam díbam jia ní. ⁸O ma pa ní ní balu na saŋi Pooli tun ba nmu te.] Nmu nan na bwe-o taani, nmu tuti laan wó lwarí kulu o na kí yí dí saŋ-o tun.»

⁹Tetuli na tagi kuntu tun, Zwifé bam ma pu o kwaga ba wí, o na tagi kulu maama tun yí ciga mu.

¹⁰Guvirma tu wum laan ma yígísi o juja sí Pooli dí daa tulí o kwərə. Pooli ma ta o wí: «Amu ye ní nmu te lugu kuntu yí n yí sariya-diru bina zanzan na ké. Kuntu ŋwaani a jigí wupolo sí a zígí nmu yigə ní a ŋɔɔní a joŋi a tuti. ¹¹Nmu tuti nan wó wani n lwarí ní a na ve Zeruzalem sí a zuli We tun, ku ta wu dwəni da fugə-yale zum de dum ní. ¹²Zwifé bam na ne amu We-di-kamunu kum ní tun, a ba wura a magí kantɔgo dídaani nɔɔn-nɔɔnu. Ba nan wu ne ní a pe vuvugə zu nɔɔna titari ní. Ku na yí díbam Zwifé bam We-di sum wuni naa je dí je tiv kum wuni, ba wu ne ní a kí kuntu dorj. ¹³Wəenu tilu ba na wí a kí tun, ba bá wani ba bri ní tí yí ciga. ¹⁴A nan na wó ta kulu dí nmu ní ku yí ciga tun mu tintu: A zuli We dílu na yí díbam nabaara We tun mu, yí a tɔgi We cwə-duŋa kalu nɔɔna bantu na te ba wí ka yí vwan tun. A nan se a tɔgi wəenu tilu maama na pupuni

We cullu tɔnɔ kum wuni dí faja faja We nijogne bam twaanu tum wuni tun. ¹⁵A nan jigí tuna We tee ní, ní nɔɔna bantu dí na jigí tuna te, ní twa maama wó joori ba bi ba yagi tvuni, ku na yí nɔn-ŋuna dí nɔn-balwaaru maama. ¹⁶Kuntu ŋwaani mu a tiini a kwaana, sí a kí kulu maama na lana We dí nabiina tee ní tun, yí fuvni təri a bicari ní.

¹⁷A deen ya təri Zeruzalem ní bina zanzan na ké tun, yí a laan joori a ba. A jaani səbu peera mu a ba sí a pa a tiv kum yinigə tiina, yí a daari a jigí peera sí a ma kaani Baŋa-We. ¹⁸A na wura a kí kuntu tun, Zwifé bam ma ba ba na amu We-di-kamunu kum wuni. Ba na ne-ní kuntu tun, dí amu maŋi a kwe a tuti dí We a ti. Nɔn-kɔgo dí maa təri a tee ní. Vuvugə dí nan tərə. ¹⁹Ku daari Zwifé badaara na nuŋi Azi tuni dum wuni tun deen mu tɔgi ba wura. Bantu ya na jigí woŋo dí amu, bantu mu ya maŋi sí ba ba ba zígí nmu yigə ní sí ba ta kulu a na cɔgi tun. ²⁰Ba nan na tərə tun, pa nɔɔna bantu na zígí yo seeni tun ta ba na ne kulu amu na kí a cɔgi, maŋa kalu a na zígí Zwifé sariya-dirə nakwa bam yigə ní a ŋɔɔní tun. ²¹Ba wu ne kulu a na cɔgi tun, ku na dai woŋo díduva yirani mu a taga. A na zígí ba wuni tun, a ya tagi dí kwər-dia a wí: «Abam zum

nan jigi amv taani mv á di, a na se ni twa wú joori ba bi ba yagi tvvni tun ɲwaani.» »

²²Pooli na tagi kuntu o ti tun, Felisi ma pa ba tiɲi taani dum. Wum titi deen maɲi o ye We cwə-duɲa kam ciga na yi te tun. O ma ta o wi: «Pamaɲna bam dideeru Lizia na tuə, a laan wú di abam taani dum a ti.» ²³O ma pa pamaɲna bam yigə tu wum ni si o ja Pooli o vu o taa yir-o, si o daari o pa-o pwələ si o cillonə taa wat ba zən-o di kulv o na lagi tun.

²⁴Da funfun na ke tun, Felisi ma togi di o kaani Drusili o ba. Wuntu yi Zwifu mv. Felisi ma pa ba bəɲi Pooli si o ba. Ba ma cəgi Pooli na wura o te Zezi Kisi cwəɲə kam na yi te yi nɔɔna ki ba wu-didva di Zezi tun. ²⁵Pooli ma daari o wura o te kəm-laaru toɲum taani, di nɔɔna na maɲi si ba ja ba titi te tun. O ta ma ta o bri-ba We na wú ba Dɪ di nɔɔna sariya te tun. Pooli na wura o te kuntu doɲ tun, fvɔni ma zu Felisi. O ma ta o wi: «Kv maɲi. Nan ve si maɲa kalv a na lagi-m tun, a laan wú bəɲi-m.» ²⁶O deen ya buɲi ni Pooli wú ma səbu mv o loor-o si o yag-o. Kuntu ɲwaani mv o yəni o bə-o maɲa maama o ɲɔɔni did-o.

²⁷Buna yale ma ba ya yi. Nɔɔnu wudoɲ ma ba o ləni Felisi yuu ni si o taa yi lugu kum tu. Wuntu yiri mv Porisiu Fesitu. Felisi deen na lagi si

o pa Zwifə bam wv poli did-o tun, o ma yagi Pooli puna digə kam ni tata.

Fesitu na ɲɔɔni Pooli taani te tun

25 Fesitu deen na tu o ji lugu kum tu tun, kv da yatə de ni mv o zaɲi Sezaari ni o vu Zeruzalem. ²O na ve o wura kuntu tun, Zwifə bam kaanum yigə tiinə bam di ba tvv kum yigə tiinə bam ma vu o te ba saɲi Pooli. ³Ba ma loor-o si o wəli-ba o pa Pooli joori o ba Zeruzalem. Kv yi ba na ki ni daani si ba gv Pooli cwəɲə ni tun ɲwaani mv ba loori Fesitu si o ki kuntu. ⁴O ma ləri-ba o wi: «Pooli wv Sezaari ni mv, yi ba jig-o ba yira. Kv nan bá daani si a titi joori a vu da. ⁵Kv nan na yi o ki woɲo mv o cəgi, á pa á yigə tiinə bam togi di amv ba vu si á laan saɲ-o dáani.»

⁶Fesitu na ki nuneeni da nana naa da fugə ba tvv kum ni tun, o laan ma zaɲi o joori o vu Sezaari. O na yi da yi tiga puuri tun, o ma nuɲi o jəni si o di taani dum. O ma pa ni si ba ja Pooli ba ba. ⁷Pooli na tu o ba o yi ba te tun, Zwifə balu na nuɲi Zeruzalem ba ba tun maa zigi ba gilim-o. Ba ma puli si ba taa te wo-lwaan-kamunnu zanzan ba pa-o, yi ba wari ba ta kulvkvlv si kv bri ni kv yi ciga. ⁸Pooli maa ɲɔɔni o joɲi o titi o wi: «Amv wv ki

kulɔkulɔ na wú want ku cɔgi Zwifə bam cullu tum dɪ ba Wɛ-di-kamunu kum cullu tum tun. A nan wu kɪ kulɔ na wú cɔgi Rom pa-farɔ wum yuu tun.»

⁹Fesitu deen maa lagi sɪ o pa Zwifə bam wu poli dɪd-o. Kuntu ŋwaani o ma bwe Pooli o wɪ: «Nmu wú se sɪ n vu Zeruzalem sɪ a di nmu taani dáani na?»

¹⁰Pooli ma lɛr-o o wɪ: «A nan maɲɪ a zɪgi nɔɔnu wulɔ Rom pa-farɔ wum na pɛ-o ni sɪ o di dɪbam taani tun yigə nɪ mu, ku yɪ Rom nɪ mu ba maɲɪ sɪ ba di a taani dum. Ku na yɪ Zwifə bam, a wu cɔgi ba kulɔkulɔ. Nmu titi nan maɲɪ n ye nɪ kuntu yɪ cɪga mu. ¹¹A nan na kɪ a tusi yɪ a kɪ kulɔ na maɲɪ sɪ a tɪ tun, a se tɔvɔnɪ. Wənu tɪlɔ Zwifə bam nan na ŋɔɔnɪ ba pa amv tun na ba jɪgi cɪga, nɔɔn-nɔɔnu ba jɪgi cwəŋə sɪ o ja amv o kɪ ba juɲa nɪ. Kuntu ŋwaani a laan lagi sɪ a vu Rom pa-farɔ wum titi te mu, sɪ wuntu di a taani dum.»

¹²Fesitu na ni kuntu tun, o ma ŋɔɔnɪ dɪ o kwaga nɔɔna bam, yɪ o laan daari o ta dɪ Pooli o wɪ: «Nmu na wɪ n lagi sɪ Rom pa-farɔ wum mu di n taani dum tun, n nan wú vu dáani mu.»

Pooli na zɪgi Agripa dɪ Burinisi yigə nɪ o ŋɔɔnɪ te tun

¹³Da funfun deen na kɛ tun, pɛ wudoŋ o yɪrɪ na yɪ Agripa tun ma zaɲɪ o tɔgi dɪ o nakɔ Burinisi o ba Sezaari. Ba tu sɪ ba jɔɔnɪ Fesitu dɪ o na jigi tw kum yuutu tun ŋwaani mu. ¹⁴Ba na kɪ da funfun da tun, Fesitu ma ta taani dɪlɔ na wu Pooli yuu nɪ tun o brɪ pɛ wum o wɪ: «Nɔɔnu mu wu yo seeni Felisi na jaan-o o kɪ pɪna digə nɪ yɪ o yag-o da. ¹⁵A nan ve Zeruzalem yɪ Zwifə kaanum yigə tiinə bam dɪ ba nakwa bam ta o taani ba brɪ amv. Ba ma ta ba wɪ, ku maɲɪ sɪ a di o taani nɪ ku maɲɪ sɪ ba gu-o mu. ¹⁶A ma ta dɪ ba a wɪ, dɪbam Rom tiinə ba jaani nɔɔnu dɪ kɪ nɔɔna juɲa nɪ, yɪ o ta wu zɪgi balɔ na saɲ-o tun yigə nɪ sɪ o ŋɔɔnɪ o jɔŋi o titi dɪ ba na saɲ-o kulɔ ŋwaani tun. ¹⁷Ba laan ma tɔgi dɪ amv ba ba yo seeni. A ma wu pɛ taani dum dim daani. Tɪga na pɔvri tun, a ma zaɲɪ a nuɲi sɪ a di taani dum. A ma pa ni sɪ ba ja nɔɔnu wum ba ba. ¹⁸Balɔ na saɲ-o tun ma zaɲɪ sɪ ba ŋɔɔnɪ. A ya maa buɲi nɪ ba lagi ba ŋɔɔnɪ wo-lwaanv mu ba pa-o. Ba nan wu ŋɔɔnɪ kuntu. ¹⁹Ba na zaɲɪ ba ŋɔɔnɪ kulɔ tun yɪ kantɔgo bitari

mu ba titi We cwəŋə kam ŋwaani. Ku ma wəli di nɔɔnu wudoŋ na tiga, o yiri mu Zezi, yi Pooli te o wi, o ŋwi mu. ²⁰ A wubuŋa ma vugimi di a na wó kɪ te a di ba taani dum tun. Kuntu ŋwaani a ma bwe Pooli, si o na wó sɛ o vu Zeruzalem si a di o taani dum dáani. ²¹ Pooli ma loori si dí taá nii-o, si dí daari dí yagi taani dum si dí yuutu Rom pa-faru wum titi laan di o taani dum. Kuntu ŋwaani a ma pa ni si ba taa yir-o, si ku taa ve maŋa kalu a na wó wani a pa o vu pa-faru wum te tun.»

²² Fesitu na tagi kuntu did-o o ti tun, Agripa laan ma ta o wi, wum titi wó ta lagi si o ni nɔɔnu wum kuntu ni-taani. Fesitu ma lər-o o wi: «Jwaani mu, nmu wó ni o taani dum.»

²³ Tiga na puuri tun, Agripa di Birunisi ma zaŋi ba kwe nunwaŋa lanyirani ba nuŋi. Pamaŋna bam dideera didaani tuw kum yigə tiinə maa tɔgi ba kwaga, yi ba vu ba zu taani dum dim jəgə kam. Fesitu laan ma pa ni si ba ja Pooli ba ba. ²⁴ Fesitu ma ta o wi: «Pɛ Agripa di abam balu maama na wu yo seeni zum tun, nii-na nɔɔnu wuntu mu yi wulu Zwifə balu maama na wu Zeruzalem ni di yoba seeni tun na jigi o taani ba ŋɔɔni di amu tun. Ba maa tiini ba ŋɔɔni di dam ni ku wu maŋi si nɔɔnu wuntu daa ta

ŋwi. ²⁵ A nan wu ne o na kɪ kulu ku maŋi si dí gu-o tun. O titi nan na wi o lagi si Rom pa-faru wum mu di o taani tun, amu li wubuŋa si a pa o vu dáani mu. ²⁶ Ku daari, a nan ba jigi o woŋo kulu na jigi kuri tun si a pupuni a pa dibam yuutu wum. Kuntu ŋwaani mu a pɛ o ba o zigi abam yigə ni si á nii, ku na dwe didi nmu Pɛ Agripa yigə ni. Dí nan na bwe-o dí ti, ku wai ku pai a nai o woŋo kulu a na wó pupuni a pa pa-faru wum tun. ²⁷ Bɛŋwaani a buŋi ni ku bá ta jigi kuri si a tuŋi punu si o vu pa-faru wum te, yi a wu tagi o na jigi taani woŋo kulu ŋwaani tun.»

Pooli na ŋɔɔni si o ma joŋi o titi te tun

(Tutunja Tɔnɔ 9:1-19, 22:4-16)

26 Fesitu na ŋɔɔni o ti tun, Agripa laan ma ta di Pooli o wi: «Nmu jigi cwəŋə si n ŋɔɔni n ma n joŋi n titi.»

Pooli ma zəŋi o juja, yi o laan daari o ŋɔɔni si o ma o joŋi o titi. ² O maa wi: «Pɛ Agripa, a zum jigi wupolo, di a na zigi nmu yigə ni si a ŋɔɔni a joŋi a titi di Zwifə bam na saŋi-ni wəənu tɩv maama ŋwaani tun. ³ Ku suni ku yi ciga mu di a na wi a jigi wupolo tun, bɛŋwaani nmu titi ye Zwifə bam mu di ba kantɔgɔ

na yi te tun. Kuntu ŋwaani a loori-m si n kwaani n cɛgi a taani dum di wu-zuru.

⁴ Zwifə bam maama maŋi ba ye amu ŋwia na yi te a biini ni si ku ba ku yi zum. Bantu nan ye amu deen na ŋwi te a titi tuw ni di Zeruzalem ni tun. ⁵ Ba maa maŋi ba ye ni ku yi pulim ni mu a maŋi a tɔgi a wu Farizian bam kɔgɔ kum wuni yi a tɔgi a se ba cullu tum, yi bantu cullu tum tiini ti damma ti dwe dibam We cullu tum maama. Ba na laga, ba ya wu wanti ba ta ni kuntu yi ciga mu. ⁶ Beŋwaani mu yi a zigɔ yo seeni zum si ba bwe amu taani, ku yi a na jigɔ tuna ni We wu bi twa Dl pa ba yagi tɔvni, ni Dl na goni ni Dl pa di nabaara bam te tun. ⁷ Dibam Yisrayeli tiina maama tiini di zuli We, yi di tɔŋi di pa-Dl wia di titu maama, yi di jigɔ tuna si di na We na goni Dl ni si Dl ki wɛnu tuntu doŋ tun. Amu tu pe, a na jigɔ tuna yam kuntu tun mu pe Zwifə bam jigɔ di amu. ⁸ Beŋwaani mu abam wari si a buŋi ni We wu wanti Dl bi twa Dl pa ba yagi tɔvni?

⁹ Ku na yi amu titi di, a deen buŋi ni ku maŋi si a ki kulɔ maama na wu ma cɔgi Zezi na yi Nazareti tu tun yiri dum mu. ¹⁰ Amu ki kuntu maama Zeruzalem ni. Zwifə kaanum yigə tiina bam deen mu pe-ni cwəŋə, yi a jaani Zezi karabiə bam a ki puna digə ni. Ba na yəni

ba gu-ba, amu yəni a se ni ku maŋi.

¹¹ Kuni zanzan a yəni a kari a ve Zwifə bam We-di sum maama, yi a jaani-ba a pa ba na cam. A maa kwaani a fi-ba si ba ŋɔɔni ba twi ba Yuutu wum. A bani na tiini di zaŋi di ba tun, a yəni a tɔgi ba ne a ve tunti yigə yigə, yi a jaani-ba a beesa.

¹² De didwi mu a zaŋi a maa ve Damasi si a yaari Zezi karabiə bam. Zwifə bam kaanum yigə tiina bam deen pe-ni cwəŋə di dam si a vu da a yaari-ba. ¹³ Amu tu pe, dibam deen wu cwəŋə ni mu di veə. Wia titari ni a ma na pooni na tiini di dana di dwe wia kam na yi te tun, di nuŋi weyuu ni di pipili di gilimi amu di balɔ na tɔgi di amu tun.

¹⁴ Dibam maama ma tu tɔga ni. A ma ni kwərə na ŋɔɔni di Zwifə bam taani ka wi: <Sooli, Sooli, beɛ mu yi n jigɔ amu n beesi kuntu? Nmu ki nuneɛni na-bia na kwaani si ka ta wulu na jigɔ-ka o pa tun mu. Nmu wu joori n cɔgi n titi mu.> ¹⁵ A ma bwe a wi: <A tu, nmu yi wɔɔ mu?> Di Yuutu wum ma ləri o wi: <Amu yi Zezi wulu nmu na jigɔ n beesi tun mu. ¹⁶ Nan zaŋi n zigɔ weeni. A bri a titi di nmu si a li-m si n ta n yi a tuntuŋu mu di a maana tu, si n daari n pa nɔɔna lware nmu zum na ne kulɔ amu tee ni di kulɔ a na wu bri nmu tun. ¹⁷ Aa joŋi nmu Zwifə bam juja ni a yagi, di dwi-ge tiina

bam juṇa nɪ. A laan nan wó tɔŋɪ nmv sɪ n vu dwi-ge tiinə bam te, ¹⁸sɪ n puri ba yia sɪ ba yagɪ lim, sɪ ba taa ŋwɪ pooni yigə nɪ. Nmv wó pa ba nuɲi sutaani dam wɔni n daari n ki-ba We juṇa nɪ. Kuntu tun, We wó yagɪ ba lwarum Dɪ ma cɛ-ba sɪ ba na jəŋə je Dɪ titi nɔɔna bam wɔni, ba na ki ba wu-didva dɪ amv tun ŋwaani.»

¹⁹Kuntu tun, Pɛ Agripa, amv wu vɪn vurum dilv na nuɲi We-sɔŋɔ dɪ ba amv te tun, a se-dɪ mv. ²⁰A puli a tɔɔli We kwərə kam a bri nɔɔna Damasi nɪ mv dɪ Zeruzalem nɪ, kv wəli dɪ Zwifə bam tu kum maama nɪ, dɪ dwi-ge tiinə bam dɪ tee nɪ. A bri-ba sɪ ba ləni ba wurv, sɪ ba daari ba pipiri ba taa tɔɔi We, sɪ ba taa ki kulv na wó bri nɪ ba sunt ba ləni ba wurv tun mv. ²¹Kuntu ŋwaani mv Zwifə bam jaani-nɪ maɲa kalv a na wu We-di-kamunu kum wɔni tun, yɪ ba kwaani sɪ ba gu-nɪ. ²²We nan mv wəli-nɪ yɪ kv ba kv yɪ zɪm. Kuntu ŋwaani mv a zɪɔi yo sɪ a ta cɪga a bri nɔɔna maama, kv na yɪ nɔn-kamunə naa nɔɔnv dɪ nɔɔnv dɪ. A na yəni a tɛ kulv tun yɪ bidwi mv dɪ faɲa faɲa We nijonɲə bam dɪ Moyisi titi deen na tagɪ nɪ kulv wó ki tun. ²³Kv tagɪ kv wɪ, nɪ Kriisi wum We na tɔŋɪ tun maɲi sɪ o na yaara, sɪ o ji wulv na wó da yigə o bi o yagɪ tɔvni tun, sɪ o daari o pa Zwifə bam

dɪ dwi-ge tiinə bam dɪ na pooni, sɪ We vɪi-ba ba lwarum wɔni.»

²⁴Pooli na wura o ŋɔɔni sɪ o ma jonɪ o titi kuntu tun, Fesitu ma zaɲi o ta dɪ kwər-dia o wɪ: «Pooli, nmv co mv! Nmv na tiini n zaasi tɔnɔ zanzan kuntu tun mv pɛ n wubɔɲa tərə.»

²⁵Pooli ma ləri o wɪ: «Dɪbam tu Fesitu, kv dai nɪ a wubɔɲa mv tərə. A na zɪɔi a tɛ kulv tun yɪ cɪga mv, yɪ kv jɪɔi kuri lanyirani. ²⁶Pɛ Agripa maɲi o ye wəenu tum kuntu ni nɪ. Aá wani a ŋɔɔni a taani did-o jaja. A ye nɪ a na ŋɔɔni kulv maama tun dai wo-duɲv did-o, bɛɲwaani wəenu tum kuntu wu səɔi tɪ ki gugoro nɪ. ²⁷Pɛ Agripa, nmv se faɲa faɲa We nijonɲə bam na bri kulv tun na? Amv ye nɪ n se.»

²⁸Agripa ma ta dɪ Pooli o wɪ: «Kv ge funfun sɪ n taani dum pa amv ji Zezi Kriisi bu.»

²⁹Pooli ma ləri o wɪ: «Kv na ge funfun naa kv na daani dɪ, a loori We sɪ Dɪ pa nmv dɪ balv maama zum na je ba cəɔi a taani dum tun dɪ ji nɪ amv na yɪ te tun. Kv na dai capɔnnv tum yirani mv a ba lagɪ sɪ ba ma vɔ abam dɪ.»

³⁰Pɛ wum dɪ guvirma tu Fesitu dɪ Birinisi dɪ balv maama na wura tun laan ma zaɲi ba nuɲi. ³¹Ba na nuɲi tun, ba maa ŋɔɔni daani ba wɪ: «Nɔɔnv wuntu wu ki kulv na maɲi

sɪ ba gv-o naa sɪ ba kɪ-o puna digə nɪ tun.»

³² Agripa ma ta dɪ Fesitu o wɪ: «Dí ya wó want dí lɪ nɔɔnu wuntu dí yagi, ku na dai o titɪ na wɪ o lagi sɪ pa-faru wum mu di o taani dum tun ḡwaani.»

Pooli na maa ve Yitali te tun

27 Ba deen laan na lɪ wubuṇa sɪ ba pa dí zu naboro dí vu Yitali tun, ba ma ja Pooli dɪ puna badonnə ba kɪ pamaṇa yigə tu wudoṇ juṇa nɪ, o yɪrɪ mu Zuliyusi. O nuṇi pa-faru wum pamaṇa bam kɔḡ kum wuntu mu. ²Dí ma na naboro, ku nuṇi Adramiti yɪ ku lagi ku vu tuntɪ dɪlɔ na wu Azi nɪw kum nɪ nɪ tun. Dí ma vu dí zu ku wu dí tɔḡ dí kɛ. Arisarɪkɪ dɪ ma tɔḡ dɪbam o kɛ. Wuntu nuṇi Masɪdvanɪ tuw kudoṇ mu, ku yɪrɪ na yɪ Tesaloniki tun.

³Tɪga na puuri tun, dí ma vu dí yɪ Sidɔn. Zuliyusi ma duri Pooli ḡwaṇa, yɪ o pa-o cwəṇə sɪ o vu o badonnə te, sɪ ba kɪ kɔlɔ o na lagi tun ba pa-o. ⁴Dí ma zaṇɪ dí nuṇi dáani dí zu nɪw kum wu. Vu-duw maa jeeri dɪbam ku maga. Kuntu ḡwaani dí ma dalɪ Sipri tuw buburu kum yɪra dí kɛ. ⁵Dí ma daari dí tɔḡ nɪw kum wu dí vu dí da Silisi dɪ Pamfili te dí kɛ. Dí ma vu dí yɪ Liizi tuw kudoṇ, ku yɪrɪ mu Miira.

⁶Dí na yɪ da tun, pamaṇa yigə tu wum ma na naboro kudoṇ ku na nuṇi Alesandri ku maa ve Yitali. O ma pa dí zu ku wu. ⁷Dí maa wu nɪw kum wuntu dí ve fun fun yɪ dí kɪ da kɔḡ kɔḡ, ku na tiini ku camma tun ḡwaani. Dí ma vu dí yɪ Kinidi na batwari me tun. Viu kum na jeeri dɪbam ku magɪ kuntu tun, dí daa ma wari dí yɔɔrɪ dí yigə dí vu. Kuntu ḡwaani dí ma vu dí dalɪ Kreti buburu kum yɪra dí kɛ dí da Salumɔnɪ je sum. ⁸Dí ma yɔɔrɪ dí dalɪ buburu kum yɪra yɪ dí na cam zanzan, yɪ dí laan vu dí yɪ jəḡ kalu yɪrɪ na yɪ Nabwəeru Zɪgum Je-ḡuṇa tun. Laazɪ tuw kum batwari dɪ jəḡ kam kuntu.

⁹Dɪbam ma tiini dí daani je sum kuntu nɪ. Ku ma ba ku yɪ maṇa kam ku na damma sɪ nɔɔna ja naboro ba zu nɪw kum wu tun. Zwifə bam nɪ-wɔɔm de dum maṇɪ dɪ kɛ yɪ ku daari fun sɪ bunɪ dum ti. Pooli ma kaani-ba o wɪ: ¹⁰«A badonnə-ba, a na ne kɔlɔ tun, dí na zaṇɪ sɪ dí daa kɛ, dí wó na yaara zanzan. Dí wəənu tum maama lagi tɪ cɔḡ mu. Ku dai naboro kum dɪ ku zɪla yam yɪrani má, ku wai sɪ dɪbam titɪ dɪ ga dí ḡwia.» ¹¹Pooli na tagɪ kuntu tun, pamaṇa yigə tu wum ma wu se o na tagɪ kɔlɔ tun, yɪ o daari o se naboro kum tu wum dɪ wɔlɔ na co-ku tun taani dum. ¹²Nabwəeru gugoro kum me ba na wura tun ba

lana si ba taa tigi da, si vu-dɔv kum maɲa kam ba ka ke. Nɔɔna bam zanzan ma li wubɔɲa si ba zaɲi ba ke nɔv kum wɔ, si ba kwaani ba nii baá want ba yi Feniki na. Feniki wɔ Kreti ni mu, yi ku jigi nabwæru gugoro kulv kwaga na yagi viu kum tun. Ba na yi dáani, baá want ba taa tigi da si viu kum maɲa ke.

Vu-fɔrɔ na jaani-ba na baɲa ni te tun

¹³Viu laan ma zaɲi jagwiə baɲa ni ku fulə. Nɔɔna bam maa buɲi ni baá want ba na cwəɲə ba ki kulv ba na buɲi tun mu. Ba ma ti ba yigə si ba kwe naboro kum ba ke. Ba maa dalɔ Kreti buburu kum yira ba maa kea. ¹⁴Dibam ma wɔ yi yigə, yi vu-dɔv zaɲi ku zigi bube dum ni ku ba ku magi dibam. Ba deen bæ viu kum kuntu yiri ni Yurakilo mu. ¹⁵Viu kum na tiini ku magi dibam kuntu tun, dí daa ma wari si dí pa naboro kum yɔɔri viu kum na nuɲi me tun. Dí na kwaani dí ga tun, dí ma yagi naboro kum dí pa viu kum. ¹⁶Viu kum ma ja dibam ku vu ku pa dí dalɔ buburu kudonɲ yira, yi viu kum daa ba magi dibam zanzan. Bube dum kuntu yiri mu Kɔda. Ku tiini ku cɛ dí yira mu, yi dí laan want dí liiri naboro balaja kam dí ki naboro kamunu kum wɔni si ka yi cɔgi. ¹⁷Ba na pe ku zu

naboro kum wɔni tun, ba ma kwe ɲuni ba pa si tɔgi naboro kamunu kum kuri yi ba vɔ ku maama. Ba maa kwari fɔvni ni kuɔ ja-ba ku vu na-kula je silv yiri na yi Siriti tun. Kuntu ɲwaani ba ma kwaani ba cəɲi naboro kum ba pa ku daa ba tiini ku durə, yi ba yagi-ku ba pa viu kum. ¹⁸Vu-dɔv daa ta ma tiini ku magi dibam. Tiga na puuri tun, ba ma siɲi si ba li naboro kum zila yam ba duli ba yagi na bam wɔni, si ku daa yi ta dunə. ¹⁹Tiga daa na puuri tun, ba titi ma ma ba jia ba li naboro kum yira wænu ba di na bam wɔni. ²⁰Ku deen yi da kɔgɔ kɔgɔ mu dibam na wɔ ne wia di calɔwɔ. Vu-dɔv kum daa ta maa tiini ku magi dibam yi ku ba yaga. Dibam daa ba tuna ni dí wɔ wəri.

²¹Nɔɔna bam maa na ve taan yi ba ba di wudiu tun, Pooli ma zaɲi o zigi ba wɔni o ta di ba o wɔ: «A badonnə-ba, abam ya na se a ni yi dí wɔ zaɲi dí yagi Kreti, dí ya bá na cɔgum di yaara yantv donɲ. ²²A laan nan loori abam si á taá jigi pu-dia. Amv ye si abam wulwulv bá ga o ɲwia, ku yi naboro kum yiranɔ mu wɔ cɔgi. ²³Ku yi diin titu ni mu, We dilv na te amv yi a yi Dl tintuɲnv tun tuɲi Dl maleka amv tee ni. ²⁴Ka ma ta ka wɔ: «Pooli, yi ta n kwari fɔvni, si nmv maɲi si n vu n zigi pa-farv wɔm yigə ni mu. We yi ɲwaja tu, yi Dl wɔ pa

nɔɔna balu na tɔgi ba wu naboro kum woni tun di na ŋwia.» ²⁵ Kuntu ŋwaanɩ, a badonnə-ba, á taá jigi-na pu-dia. A jigi tuna di We, ni maleka kam na tagi kulɔ ka bri-ni tun wó suni ku kɩ. ²⁶ Di kuntu di, viu kum maɲi si ku magi dɩbam ku ja vu ku zigɩ bube didonj yuu ni mu.»

Naboro kum na cɔgi yi nɔɔna bam lu te tun

²⁷ Viu kum deen maa magi dɩbam taan, ku jigi ku maa ve Adria ninu kum woni. Ku deen yi titu dilu na kɩ dɩbam da fugə yana na bam woni tun mu. Titu kunkurɔ ni balu na co naboro kum tun maa buɲi ni dí wura dí twe bube mu. ²⁸ Ba ma kwe kandwe na ləgə ŋuna ni ni ba di na bam woni, si ba lwarɩ na bam na luunə te tun. Ba ma na ni ba luunə ba maɲi ni metra fiinna mu te. Ku na kɩ fun tun, ba daa ma di ŋuna kam si ba nii, yi ba na ni na bam ta luunə ba maɲi ni metra fiintɔ mu te. ²⁹ Ba maa kwari fɔvni si viu kum wó magi naboro kum, ku ja vu ku magi di pweeru. Kuntu ŋwaanɩ ba ma li naboro kum zigum luguru tuna ku kwaga ni ba di na bam woni si ku ma zigɩ. Ba ma daari ba loori We si tiga puuri lila. ³⁰ Naboro kum coonə bam ma buɲi si ba lu si ba daari naboro kum. Ba ma li naboro balaɲa kam ba di na bam woni, yi

ba kɩ nuneeni ba lagi ba vu ba li naboro kum yigə luguru tum mu si ba ma zigɩ-ku te. ³¹ Pooli na lwarɩ ba na buɲi si ba kɩ te tun, o ma ta di pamaɲna yigə tu wum di o nɔɔna bam o wi: «Nɔɔna bantɔ na nuɲi ba daari naboro kum, abam daa bá wanɩ á lu.» ³² Pooli na tagi kuntu tun, pamaɲna bam ma go ŋuni silu ba na me ba lə boro balaɲa kam tun ba di-ka ba yagi.

³³ Tiga na wura ka puuri tun, Pooli ma loori ba maama si ba zaɲi ba di wɔdiu. O ma ta di ba o wi: «Zim mu jigi da fugə yana liə zanzan na jigi abam yi á wari wɔdiu si á di. ³⁴ A nan loori abam si á zaɲi á di wɔdiu. Á na wu kɩ kuntu, á bá wəri. Á taá ye ni abam wuluwulu bá lagi á yuuyua tɩti di á ga.»

³⁵ Pooli na tagi kuntu o ti tun, o ma kwe dipe o zigɩ ba maama yigə ni o kɩ We le, yi o daari o fɔ-di o wura o di. ³⁶ Ku ma pa ba maama pu-dia yi ba di di wɔdiu. ³⁷ Dɩbam maama ni deen yi nɔɔna biə-yale di fusurpe bardɔ mu (276) naboro kum woni. ³⁸ Ba maama na di ba zaɲi tun, ba ma li muna ywəlu tum naboro kum woni ba di na bam woni, si ku daa yi ta dunə.

³⁹ Tiga laan na puuri tun, nɔɔna bam maa yəri buburu kulɔ ni ni ba na wura tun. Ba ma nii ba na gugoro na na ve ba tigi da tun. Ba maa buɲi si ba nii ba na wó wanɩ

ba pa naboro kum tɔgi dāani ku be.
⁴⁰ Ba ma go ṇuni silu na lægi naboro kum zigum luguru tum tun ba yagi na bam wuni. Ba ma daari ba bwæli ṇuni silu na vɔgi naboro kum naywi sum tun, si ba taa pai ku ve ni ba na lagi te tun. Ba laan ma kwe naboro gɔrɔ ba lə naboro kum yigə ni si viu kum taa magi-ku, si naboro kum want ku be. ⁴¹ Naboro kum ma vu ku yi na-kula jəgə ku cəŋi da. Ku yigə kam maa muvri kasula wuni, yi ka daa warɪ ka li. Ku daari na bam maa tiini ba pɔgula, yi ba magi naboro kum kwaga kam ba pa ka wura ka cɔga.

⁴² Pamaṇa bam deen ma ki ni daani si ba ja puna bam ba gu, si ba wuluwulu yi zaŋi o din na bam o vri o titi ba jia ni. ⁴³ Ba yigə tu wum maa lagi si o vri Pooli ṇwia o yagi. O ma ci-ba si ba yi ki kulɔ ba na buŋi tun. O ma daari o pa ni, si nɔɔna balu na wɔ want ba din ba nuŋi tun da yigə ba faŋi ba cu na bam wuni si ba din ba be, ⁴⁴ si balu na daari tun kwe naboro kum da-didwaaru tum naa ku wəənu tilu na bwəri tun ba ma din ba be. Kuntu mu dibam maama ki dɪ ma jɔŋi dɪ titi.

Kulu na ki Maliti ni tun

28 Dibam na lugi yi dɪ be bube dum kuntu tun, mu dɪ lware

ni bube dum kuntu yiri mu Maliti.
² Nɔɔna balu na zuvri dāani tun maa ja dibam ṇwaŋa zanzan. Dua maa suŋi ka wura ka nia, ka pa waaru wura. Ba ma dwe mini ba pa dibam maama si dɪ weeri. ³ Pooli ma puuri de o wura o ki mini dum wuni. Mini dum wulim ma pa bisankwia nuŋi de sum wuni ka kari Pooli jɔŋa ka lægi da. ⁴ Tu kum tiinə bam na ne bisankwia kam na lægi Pooli jɔŋa kam ni tun, ba maa te daani ba wi: «Kəm dintu bri ni nɔɔnu wuntu yi nɔn-guru mu. Di o na lugi nuniu kum wuni tun di, ku ta wu maŋi si o taa ṇwi. We wu se si o wəri.»

⁵ Pooli ma mi bisankwia kam o di mini dum wuni, yi kulɔkulɔ wu ki-o. ⁶ Nɔɔna bam maa buŋi ni, o yira ga wɔ fuli mu naa oɔ da o tu tɔga ni mu o ti. Ba na cəgi kuntu taan tun, ba ma wu ne ni kulɔkulɔ ki-o. Ba ma ləni ba wubuŋa yi ba daari ba wi: «Nɔɔnu wuntu yi we didoŋ mu!»

⁷ Jəgə kam kuntu seeni nɔɔnu wudoŋ kara batwari da. Nɔɔnu wum yiri mu Pubilu. Wuntu mu yi tu kum kuntu didəəru. O ma jɔŋi dibam lanyiranɔ o sɔŋo ni. Dɪ ma ki da yatɔ da. ⁸ O ko maa tigi o ba jigi yazura. Paa di wu-zuru mu jig-o. Pooli ma zu o digə kam si o na-o. O ma daŋi o jia o baŋa ni o loori We o pa-o, yi o yawu kum je. ⁹ O na ki kuntu tun, tu kum tiinə balu

maama na ba jɔɔ yazurɛ tun maa tui o te, yɛ ba na yazurɛ. ¹⁰Ba ma zuli dɔbam, yɛ ba kwe pɛera zanzan ba ja ba ba pa dɔbam. Maŋa kalu dɛ daa na lagɛ dɛ zu naboro sɛ dɛ kɛ tun, ba ma pa dɔbam kulɔ maama na maŋi dɛ dɛ vɛŋɛ kam tun sɛ dɛ ja dɛ viiri.

Ba na kɛ ba maa ve Rom te tun

¹¹Dɛ dɛen kɛ canɛ sɛto mu tu kum kuntɔ nɛ, yɛ dɛ laan na naboro kudonɔ kulɔ ba na ma bɛ nɛ Wa-yyiwa tun. Ku dɛen nuŋi Alesandri mu ku ba ku zɛɔ bube dɛm kuntɔ nɛ nɛ taan, yɛ vu-dɛ kum maŋa kɛ. Dɛ dɛen ma zu ku wu sɛ dɛ kɛ. ¹²Dɛ ma tɔɔ nɛnu kum wu dɛ vu dɛ yi Sirakusi. Dɛ ma pɛni da da yatɔ. ¹³Dɛ ma zaŋi dɛani dɛ tɔɔ nɛnu kum wu dɛ vu dɛ yi Rigiɔ. Tɛga na puuri tun, viɔ ma daa zaŋi dɛ kwaga nɛ ku suŋi ku maga. Dɛ ma kɛ da yale, yɛ dɛ vu dɛ yi Pusoli dɛ zɛɔ da. ¹⁴Dɛ ma nuŋi naboro kum wu dɛ vu dɛ maŋi dɛ Zezi karabiɛ badonnɛ. Ba ma loori dɔbam sɛ dɛ kɛ da yarpe ba tee nɛ. Dɛ ma kɛ da yarpe dɛani, yɛ dɛ laan vu dɛ yi Rom. ¹⁵Zezi karabiɛ balu na wu Rom nɛ tun ma nɛ dɔbam ŋwa. Ba ma zaŋi Rom nɛ sɛ ba nuŋi ba jeeri dɔbam cwɛŋɛ nɛ. Ba dɛen tu ba yi Apiusi yaga kam na wu mɛ tun, yɛ badaara dɛ dɛen ba jɛɔ kalu ba na

bɛ nɛ Vɛrɛ Di Sɛto tun, sɛ ba jeeri dɔbam. Pooli na nɛ-ba kuntɔ tun, o ma kɛ Wɛ le yɛ ku pa-o baari. ¹⁶Dɛ na ve dɛ yi Rom kuntɔ tun, ba ma pa Pooli cwɛŋɛ sɛ o taa zuuri o na lagɛ mɛ tun, yɛ ba pa pamaŋnu tɔɔ o yɛ-o.

Pooli na bɛ Wɛ cɛga kam Rom nɛ te tun

¹⁷Da yatɔ na kɛ tun, Pooli ma bɛŋi tu kum Zwifɛ bam yigɛ tiinɛ sɛ ba jeeri daani. Ba na tu tun, Pooli ma ta dɛ ba o wɛ: «A ko-biɛ-ba, a wu kɛ kulɔkulɔ a cɔɔ dɔbam nɔɔna bam wu, naa a cɔɔ cullu tɛlu dɔbam nabaara na tiŋi ba pa dɔbam tun. Dɛ ku dɛ, ba jaani amɔ Zeruzalem nɛ mu ba kɛ Rom tiinɛ juŋa nɛ sɛ ba pɛ-nɛ. ¹⁸Ba dɛen ma bwe-nɛ taani sɛ ba nii a na kɛ kulɔ tun. Ba ma wu nɛ a na kɛ kulɔ a cɔɔ sɛ ku pa ba gu-nɛ tun. Kuntɔ ŋwaani ba ya maa lagɛ sɛ ba yagi-nɛ. ¹⁹Zwifɛ bam ma wu se kuntɔ. Mu ku kuri ku dɛen yɛ fifun sɛ a ta sɛ Rom pa-faru wum titi dɛ a taani dɛm. Ku nan dat nɛ amɔ ga jɛɔ taani mu dɛ a titi dwi tiinɛ bam. ²⁰Kuntɔ ŋwaani mu a bɛŋi abam sɛ á ba, sɛ dɛ ŋɔɔni daani dɛ nii. Ba na vɔɔ amɔ dɛ capunnu tum tun, ku yɛ a na se wulu wum Yisrayeli tiinɛ bam na jɛɔ o tuna tun ŋwaani mu.»

²¹Pooli na tagɛ kuntɔ tun, ba ma ta did-o ba wɛ: «Dɔbam nan wu jonɔ

tɔnɔ Zude tiinə bam tee nɪ ba na pupɔnɪ ba ta nmɔ taanɪ tɪn. Dɪbam ta wɔ nɛ dɪ ko-bu wɔlɔ na nuŋɪ da o ba o ta nmɔ taanɪ o brɪ dɪbam, naa o ta wo-balɔrɔ o pa nmɔ. ²²Dɪbam nan wó ta lagɪ sɪ dɪ lwarɪ nmɔ na jɪgɪ kulɔ n wubɔŋa nɪ tɪn. Bɛŋwaanɪ dɪ maŋɪ dɪ ye nɪ, nmɔ na tɔgɪ cɔwə-duŋa kalɔ tɪn, nɔɔna yəni ba ŋɔɔna ba yáali-ka je maama.»

²³Ba laan ma lagɪ dɛ ba pa Pooli sɪ ba jeeri daanɪ. Dɛ dɪm na yɪ tɪn, nɔɔna zanzan ma ba jəgə kalɔ Pooli na zɔvɪ da tɪn. Ba na tu tɪn, o ma tiini o ŋɔɔnɪ taan o brɪ-ba, kɔ zɪgɪ zɪzɪŋa nɪ kɔ vɔ kɔ yɪ dɪdaan-nɪ. O ma ta Wɛ paarɪ dɪm na yɪ tɛ tɪn o brɪ-ba. O ma ma Wɛ cɪga kalɔ na pupɔnɪ Moyisi cullu tɔnɔ kɪm dɪ faŋa faŋa Wɛ nijɔŋnə bam twaanɔ tum wɔnɪ tɪn o brɪ-ba, yɪ o kwaanɪ sɪ o pa ba sɛ cɪga kalɔ o na tɛ Zezi ŋwaanɪ tɪn. ²⁴O na brɪ-ba kɪntɔ tɪn, badaara ma sɛ o taanɪ dɪm. Badaara dɪ ma wɔ sɛ. ²⁵Ba ma zaŋɪ sɪ ba viiri, yɪ ba magɪ kantɔgɔ daanɪ dɪ Pooli na tagɪ kulɔ tɪn. Ba ta na wɔ viiri tɪn, mɔ Pooli tagɪ taanɪ dɪdɔŋ o wəli da o wɪ:

«Wɛ Joro kɪm dɛn tɔgɪ Wɛ nijɔŋnu Ezayi kwərə mɔ kɔ ta cɪga dɪ abam nabaara bam kɔ wɪ:

²⁶Ve a nɔɔna bam tɛ sɪ n ta dɪ ba nɪ:

Abam wó fɔgɪ á cəgi Wɛ taanɪ
dɪm dɪ á zwa,
yɪ á bá nɪ dɪ kuri.

Abam wó fɔgɪ á nii dɪ á yɪə,
yɪ á bá na.

²⁷Bɛŋwaanɪ nɔɔna bam kɪntɔ
wubɔŋa tɪgɪ mɔ.

Ba zwa dɪ ma kwarɪmɪ,
yɪ ba daarɪ ba pu ba yɪə,
sɪ ba yɪə yɪ zaŋɪ ya na,
sɪ ba zwa yɪ zaŋɪ ya nɪ,
sɪ ba wubɔŋa yɪ zaŋɪ ya lwarɪ
Wɛ taanɪ dɪm kuri.

Kɔ na dai kɪntɔ, ba ya wó
pipiri ba sɛ amɔ Wɛ yɪ a
pa-ba yazurə.»

²⁸Pooli laan ma ta o wəli da o wɪ: «Á nan taá ye nɪ Wɛ pɛ dwi-ge tiinə mɔ lwarɪ Dɪ na wó jɔŋɪ-ba Dɪ yagɪ tɛ tɪn. Bantɔ nan wó sɛ Dɪ kwərə kam.» [²⁹O na tagɪ kɪntɔ tɪn, Zwifə bam ma nuŋɪ o tee nɪ. Ba na maa viiri tɪn, ba ma tiini ba magɪ kantɔgɔ daanɪ.]

³⁰Pooli dɛn kɪ bɪna yale mɔ jəgə kam kɪntɔ nɪ, yɪ o zɔvɪ mɛ o na ŋwɪ sɪ o taa tɪgɪ da tɪn. O maa yəni o jeeri nɔɔna balɔ maama na tui o tɛ sɪ ba na-o tɪn. ³¹O maa yəni o brɪ Wɛ paarɪ dɪm cɪga kam, yɪ o tɔɔlɪ dɪ Yuutu Zezi Krisi kwərə. O dɛn ŋɔɔnɪ dɪ baarɪ mɔ, yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ wɔ cɪgɪ o yigə.

Tɔnɔ kulɔ Pooli na pupɔni o pa

ROM TIINɛ tɪn

**Tɔnɔ kulɔ Pooli na pupɔni o pa Rom tiinɛ tɪn
na bri dɪbam kulɔ tɪn mu tuntu**

Pooli dɛɛn pupɔni tɔnɔ kuntu o pa Wɛ nɔɔna balu na wu Rom nɪ tɪn mu. Nɔɔna badaara ya maɲɪ ba bri-ba Wɛ cɪga kam. Pooli nan lagɪ sɪ o dɪ yi ba te, sɪ o pa ba na baari mu, sɪ o laan daari o kɛ o vu yigɛ.

Tɔnɔ kuntu wɔni o bri o zaasɪm dɪm maama na yi te tɪn:

Nɔɔnu maama kɪ lwarɪm mu, yi Wɛ nan soe ba maama, ku na yi Zwifɛ naa dwi-ge tiinɛ dɪ. Ba maama wó wani ba na cɪga Wɛ tee nɪ, dɪ ba na kɪ ba wu-dɪdɪba dɪ Zezi Krisi wulɔ na tɪgɪ ba ɲwaani tɪn. Kuntu nan yi Wɛ peeri mu. Wulɔ maama na kɪ o wu-dɪdɪba dɪ Zezi tɪn wó na vrɪm lwarɪm dɪ tɔni wɔni. Ba laan wó ta ɲwi dɪ ba Yuutu Zezi, yi Wɛ Joro kum zɛni-ba (pɔɔrɪm 1-8).

Pooli ta ma bri Zwifɛ balu na vɪn Zezi dɪ zum maama tɪn wɔɲo. O bri nɪ ba bá wani ba vɪn Wɛ maɲa maama, Wɛ zaani dɪm na wai wɔɲo maama tɪn ɲwaani (pɔɔrɪm 9-11).

Ku nan na yi lele kuntu, Wɛ na kɪ dwi-ge tiinɛ maama lanyirani te tɪn, ku maɲɪ sɪ ba kwe ba titɪ ba pa Zezi, sɪ ba taa ɲwi dɪ wu-pɔɲo, sɪ ku poli Wɛ wu (pɔɔrɪm 12-15).

Tɔnɔ kum tiim jɛgɛ nɪ, Pooli bri nɪ o lagɪ sɪ o vu Rom mu, sɪ bantɔ dɪ laan wani ba zɛn-o sɪ o kɛ o vu ɛsɪpanyɪ. O laan ma daari o jɔɔni nɔɔna balu maama o na ye yi ba wu Rom nɪ tɪn (pɔɔrɪm 15-16).

1 Amu Pooli wulɔ na yi Zezi Kriɔi gamba-sono tun mu pupuni tɔnɔ kuntu. We mu kuri-ni si a taa yi Zezi tintuɔnu, si a taa tɔɔli o kwɛr-ywɛɔ kam.

²Faɔa faɔa tun We maɔi Dɔ pa Dɔ nijɔɔnɛ bam mu pupuni Dɔ tɔnɔ kum wuni, ni Dɔ goni ni si Dɔ pa nɔɔna lɔwari Dɔ kwɛr-ywɛɔ kam kuntu. ³⁻⁴Dɔ kwɛrɛ kam kuntu nan yi Dɔ Bu wum taani mu, wulɔ na yi dɔbam Yuutu Zezi Kriɔi tun. Wuntu na jigi nabiinu tun, ba lug-o Pɛ Davidi dwi tiinɛ bam wuni mu. We Joro kum nan wu o tee ni di dam, yi ku bri ni o yi Baɔa-We Bu mu maɔa kalɔ o na bi o yaɔi tɔvni tun. ⁵Wuntu ɔwaaɔi mu We ki dɔbam yu-yoɔo lanyirani, yi Dɔ pa di yi Zezi tintuɔna si di vu dwi maama tiinɛ te di pa ba se o kwɛr-ywɛɔ kam, si ba daari ba ki ba wu-didua did-o, yi kuntu wɔ pa Zezi Kriɔi na zula. ⁶Abam di tɔɔi á yi balɔ We na kuri si á taá yi Zezi Kriɔi nɔɔna tun mu.

⁷A pupuni a pa abam balɔ na wu Rom ni yi We soe abam yi Dɔ kuri abam si á taá yi Dɔ nɔɔna tun mu.

Di Ko We di di Yuutu Zezi Kriɔi wɔ pa abam yazura di yu-yoɔo.

Pooli buɔi si o vu o na Rom tiinɛ bam

⁸Dayigɛ woɔo yi, amu lagi a tɔɔi Zezi Kriɔi ɔwaaɔi mu a ki a Yuutu We le abam maama ɔwaaɔi, di nɔɔna na te abam taani je maama ni á ki á wu-didua di Zezi tun. ⁹Amu yaɔi a loori We abam ɔwaaɔi maɔa maama, yi We dilɔ a na tuɔi a pai di a wu maama di a na tɔɔli Dɔ Bu Zezi kwɛr-ywɛɔ kam tun ye ni amu te ciɔa mu. ¹⁰A ta yaɔi a loori-Dɔ si Dɔ pa-ni cwɛɔ, si a laan wani a ba abam te. ¹¹Abam fra tiini ya jigi amu. A lagi si a na abam, si We Joro kum laan wani ku tɔɔi amu ku zani abam di We-peeri dilɔ na wɔ pa á zigi lanyirani tun. ¹²A na lagi kulɔ tun mu yi si di na baari da-tee ni, dɔbam maama na jigi wu-didua di Zezi tun ɔwaaɔi.

¹³A ko-biɛ-ba, á taá ye ni a kwaani kuni zanzan mu si a na ne cwɛɔ si a ba a na abam, yi a daa ta wu ne cwɛɔ di zum maama. A lagi si a ba si a wani a tuɔi tutuɔi dilɔ na wɔ ja kuri tun mu abam titari ni, ni a na maɔi a ki te dwi tiinɛ badonnɛ di titari ni tun. ¹⁴Ku yi fifiɔn mu si a tɔɔli We kwɛr-ywɛɔ

kam a bri nɔɔna maama, yɪ kɪ nyɪ nɪ jum mu te a yuu nɪ, kɪ na yɪ balu yɪ na puuri, naa balu yɪ na wu puuri tun, dɪ swan tiinɛ dɪ balu na yɛri kulukulɔ tun. ¹⁵ Kuntu ɲwaani mu amu tiini a lagɪ sɪ a ba a tɔɔli We kwɛr-ywɛɲɛ kam a bri abam balu na wu Rom nɪ tun dɪ.

We kwɛr-ywɛɲɛ kam na jɪgɪ dam te tun

¹⁶ Amu ba kwari cavura sɪ a bri nɔɔna We kwɛr-ywɛɲɛ kam. Taani dum kuntu mu jɪgɪ dam, yɪ We ma-dɪ Dɪ vri nɔɔna balu maama na kɪ ba wu-dɪɖa dɪ Dɪ tun, kɪ puli dɪ Zwifɛ bam mu, yɪ kɪ laan ba kɪ wɛli dwi-gɛ tiinɛ dɪ da. ¹⁷ We kwɛr-ywɛɲɛ kam mu bri nɔɔna Dɪ na wɔ pa ba na cɪga Dɪ tee nɪ te tun. Kɪ maama nan zɪgɪ ba na jɪgɪ wu-dɪɖa dɪ We tun ɲwaani mu. We tɔɔɔ kum maɲɪ kɪ bri nɪ: «Wulu maama na jɪgɪ cɪga We tee nɪ tun mu yɪ wulu na kɪ o wu-dɪɖa dɪ Dɪ tun, oɔ na ɲwia cɪga cɪga.»

Nabiinɛ maama na gɛ bura We tee nɪ te tun

¹⁸ Baɲa-We nan bri nɔɔna Dɪ bani na zaɲɪ dɪ ba ba lwarum dɪ ba kɛm-lwaanu tum maama ɲwaani. Ba na kɪ wo-lwaanu tun ɲwaani mu

pa ba yɛni ba cɪ cɪga kam nɔɔna tee nɪ. ¹⁹ We nan vaɲɪ ba zwa, beɲwaani Dɪ maɲɪ Dɪ pa nɔɔna cwɛɲɛ sɪ ba lwarɪ Dɪ cɪga kam. We titɪ bri-ba Dɪ cɪga kam jaja yɪ ba wu sɛ. ²⁰ Nabiinɛ warɪ ba nai Baɲa-We dɪ ba yɛ. Kɪ nan na zɪgɪ Dɪ na kɪ lɔgɔ baɲa tun, nabiinɛ sunɪ ba nai wɛnu tilu Dɪ na kɪ tun. Kɪ ma pa ba wani ba lwarɪ lanyirani nɪ Dɪ yɪ We cɪga cɪga, yɪ Dɪ jɪgɪ dam dɪlu na ba jɪgɪ tiim tun. Kuntu ɲwaani nabiinɛ ba wani ba na bura We tee nɪ dɪ ba na wu sɛ-Dɪ tun. ²¹ Ba maɲɪ ba ye We na yɪ wulu tun, yɪ ba nan ba zuli-Dɪ nɪ ba We, naa ba taa kɪ-Dɪ le. Kɪ maa pa ba wubuɲa tɪ, yɪ ba bɪcara yam laan yɪ lim, yɪ ba yɛri woɲo kulu na lana tun. ²² Ba maa paɪ ba jɪgɪ swan mu, yɪ ba laan yɪ jwɛru. ²³ Ba ba sɛ sɪ ba taa zuli ɲwia Tu Baɲa-We, yɪ ba daari ba zuli wɛnu tilu ba titɪ na mɔɔni dɪ ba jɪa tun. Wɛnu tum kuntu mu nyɪ dɪ nabiinɛ balu na tu tun, dɪ zunɛ dɪ vara dɪ tɪga wo-vɛlu.

²⁴ Kuntu ɲwaani mu We yagɪ-ba, sɪ ba taa tɔgɪ wo-yɔɔru tilu ba titɪ fra na zuuri tun. Ba maa yɛni ba kɪ wo-digiru, yɪ ba tɔgɪ boorim kikiɛ yalɔ na yɪ ba cavura tun. ²⁵ Ba maa vin We cɪga kam, yɪ ba daari ba tɔgɪ vwan. Ba maa yɛni ba zuli wɛnu tilu We na kɪ tun, yɪ ba tɔgɪ-tɪ nɪ tɪ yɪ We mu te. Ba daari ba yagɪ wulu

titi na yi ti maama Këru tun. Wuntu nan mu maɲi si o joɲi zulə si ku taa ve maɲa kalu na ba ti tun. Amina.

²⁶ Kuntu ɲwaani mu We yagɪ-ba, yi ba ki wo-digiru kikiə yalu ba fra na zuuri yi ya jigi cavura tun. Kaana ma yəni ba yagɪ ba banna, yi ba daari ba tigi di ba donnə kaana, ni baaru di o kaani na tigi daani te tun. ²⁷ Ku yi kuntu mu di baara di. Ba di ba lagɪ kaana, yi ba daari ba pai ba fra zuuri ba donnə baara ba ma tigi di ba, yi ku ya wu maɲi si ba taa ki kuntu. Baara yəni ba ki cavura kənə yantu doɲ mu daani, yi ku pa ba na cam dɪlu na maɲi di ba lwarim kikiə yam tun.

²⁸ Nɔɔna bam kuntu nan buɲi ni We ciga kam ba jigi kuri mu si ba taa jigi-ka ba wubuɲa ni. Kuntu ɲwaani mu We yagɪ-ba, si ba taa toɲi ba wubuɲ-yɔɔru tum kwaga, yi ba ki wəenu tɪlu ba ya na wu maɲi si ba ki tun. ²⁹ Ba wubuɲa maa su di wo-balwaaru tɪlu na ba toɲi ciga kam cwəɲə tun, di kəm-lwaanu dwi maama. Ba yi maa zu wəenu zanzan. Ba tiini ba jigi pu-sɔɲa, yi ba jigi wu-guu. Ba ma lagɪ nɔɔna gum, yi ba kwəri ba jaani daani, yi ba daari ba ganɪ ba donnə. Ba maa buɲi wo-balwaaru ba pai ba donnə, yi ba yi biɪari-nyina. ³⁰ Ba maa ɲɔɔni ba cɔɲi ba donnə yum. Ba maa culi We, yi ba twi ba donnə. Ba ta kwəri ba yi banti-nyina, yi

ba bri ba titi nɔɔna yigə ni. Ba ta ma tiini ba buɲi kəm-balwaaru wubuɲa, yi ba ba nɪɲi ba tiinə balu na luɲi-ba tun. ³¹ Ba yəri kulɪ na wu maɲi tun. Ba maa jigi niə yale yale. Ba ma ba soe ba donnə, yi ba ba jigi ba ɲwaɲa di. ³² Ba nan maɲi ba ye We kwərə kam na bri kulɪ, ni balu na ki kəm-balwaaru tuntu doɲ tun maɲi si ba ti mu. Nan di kuntu di, ba ta yəni ba ki-ti mu, yi ba te di balu na ki lwarim tun di, ni ku lana.

We toɲi ciga mu Dɪ maa di nabiinə sariya

2 Nmu wulu na co n donnə tun, ku yi nmu titi mu n coə, beɲwaani nmu titi di ki wo-lwaanu tum kuntu doɲ mu. Kuntu tun, n bá wani n na bura We tee ni. ² Dɪ nan ye ni We wú di nɔɔna balu na ki wo-lwaanu tum kuntu doɲ tun taani di ciga mu. ³ Nmu wulu na co n donnə kikiə yi nmu titi di ki-ya mu tun, kuntu nmu buɲi ni nɪ wani n lu We sariya yam wuni mu na? ⁴ We nan tiini Dɪ jigi nɔɔna ɲwaɲa di ban-punu di wu-zuru. Nmu nan pai wəenu tum kuntu yi kafe mu na? Ta n ye ni, We na jigi nmu ɲwaɲa tun, ku yi si ku pa nmu wani n ləni n wu mu n yagɪ kəm-balwaaru.

⁵ Nmu nan tiini n ku n biɪari mu yi n vin si n ləni n wu. Kuntu mu wú pa n cam dum tiini di puli

de dum We na wó ba Dl bri Dl ban-zɔŋɔ kum yi Dl daari Dl di nabiinə sariya di ciga tun. ⁶We laan wó pa nɔɔnu maama na o nyum si ku maŋi di o tituŋa yam na yi te tun. ⁷Nɔɔna badaara yəni ba vɔ ba wɔru mu yi ba ki wo-laaru, si ku pa ba na paari di zulə di ŋwia kalu na ba cɔgi tun We tee ni. We nan wó pa bantu ŋwia kalu na ba ti tun. ⁸Nɔɔna badaara nan wura ba na lagi bam titi yiran zənə mu. Ba maa vɛn We ciga kam, yi ba daari ba tɔgi wo-balwaaru kənə. We cam dum di Dl ban-zɔŋɔ kum nan wó ba bantu baŋa. ⁹Nabiinə balu maama na ki wo-balwaaru tun wó na yaara di cam, ku na puli di Zwifə bam, si ku vu ku yi dwi-ge tiinə di. ¹⁰Ku daari, balu maama na ki kəm-laaru tun, We wó pa-ba paari di zulə di ywəəni, ku na puli di Zwifə bam si ku vu ku yi dwi-ge tiinə di. ¹¹Beŋwaani We tɔgi ciga mu di Dl na ki nɔɔna maama te tun, si Dl ba kuri-ba daani.

¹²Balu na ki lwarum yi ba yəri We cullu tilu Dl na ki Moyisi juŋa ni tun, baá cɔgi mu yi ku dai Dl cullu tum ŋwaani. Ku daari, balu na ye We cullu tum na ki ba cɔgi, We wó tɔgi Dl cullu tum kuntu ŋwaani mu Dl ma di ba taani. ¹³Beŋwaani, ku dai nɔɔna balu na cɔgi We cullu tum tun mu wó na ciga Dl tee ni, ku yi balu na se ba ki Dl cullu tum na wi te tun

mu wó na ciga Dl tee ni. ¹⁴Dwi-ge tiinə bam nan yəri We cullu tum si ba taa tɔgi-ti. Ba titi wubuŋa nan na pai ba tɔgi ciga kalu We cullu tum na bri tun, ku bri ni ba maŋi ba ye kulɔ na maŋi si ba taa ki tun mu, yi We cullu tum ta təri ba tee ni. ¹⁵Ba tituŋa yam bri ni ciga kalu We cullu tum na bri tun tigi ba bɛara ni. Ba wubuŋa na pai ba tɔgi cwəŋə kalu tun di bri ni ku yi ciga mu, beŋwaani ba wubuŋa wai ya bri-ba ni ba ki ba cɔgi, naa ya bri-ba ni ba jigi ciga. ¹⁶Ku ta yi kuntu mu We sariya de dum ni. Baŋa-We wó da Zezi Krisi ŋwaani Dl buri nɔɔna maama wubuŋa yalu na səgi tun, ni amu na bri We kwər-ywəŋə kam te tun.

Wɔɔ mu yi Zwifu ciga ciga We yigə ni?

¹⁷Ku daari nmu wulu na bri n titi ni n yi Zwifu tun, nmu yəni n dali We cullu tum yira ni mu, yi n ki tura di n We tɔga kam. ¹⁸Nmu maŋi n ye We wubuŋa na lagi si n ki kulɔ tun. Nmu na zaasi We cullu tum tun mu pɛ n lwarɔ wono kulɔ na yi ciga tun. ¹⁹Nmu buŋi ni n jigi We pooni mu n pai balu ta na wu lim woni tun, yi n nyi di lilwe varɛnu na lagi si o pa nɔɔna tɔgi cwəŋə te tun. ²⁰Nmu maa n buŋi ni n jigi cwəŋə si n bri balu na ba jigi yəno tun, si n

daart n zaasi balu wubɔŋa ta na wu biɣi tun. We cullu tum na bri-m ciga di yəno maama tun mu pai n buɣi kuntu. ²¹Nmu nan na yəni n zaasi n donnə tun, bɛɛ mu ki yi n ba zaasi n tuti? Nmu yəni n bri nɔɔna ni ba yi taa ŋɔna, yi nmu tuti ŋɔni mu. ²²N te ni ba yi ki boorim, yi nmu tuti boori mu. Nmu culi jwənə, yi n laan daart n di nyɔɔri ya baɣa ni. ²³Nmu jigi tura di We na ki Dɪ cullu tum n juɣa ni tun, yi n laan daart n ki n cɔɣi We yiri di n na ba sɛ Dɪ cullu tum na bri te tun. ²⁴Ku pupuni We tɔɔ kum wuni ku wi: «Ku yi abam Zwifə bam kikiə ŋwaani mu pai dwi-ge tiinə ŋɔɔni ba cɔɣi We yiri.»

²⁵Abam yəni á goni á bəkəri si ku bri ni á yi We nɔɔna mu. Á nan na kwaani á sɛ We cullu tum, á bəkəri gonim dum jigi kuri. Ku daart, á na cɔɣi We cullu tum, á bəkəri sum gwəŋə yi kafe mu. ²⁶Dwi-ge tiinə nan ba goni ba bəkəri. Ba wu nɔɔnu didua nan na tɔɣi ciga kalu We cullu tum na bri tun, kuntu tu nyi di wulu na goni si ku bri ni o yi We nɔɔnu tun mu. ²⁷Dwi-ge tiinə wú bri ni abam Zwifə bam ba jigi bura. Bɛŋwaani á jigi We cullu tɔɔ kum á juɣa ni, yi á goni á bəkəri. Nan di ku di, á ta yəni á cɔɣi We cullu tum mu. Bantu nan ba goni ba bəkəri, yi ba nan tɔɣi We cullu tum.

²⁸Ku dai wulu na bri o tuti ni o yi Zwifu tun mu suni o yi Zwifu ciga ciga We yigə ni. Ku nan ta dai ni wulu na goni tun mu suni o yi We nɔɔnu. ²⁹We yigə ni, Zwifu ciga ciga yi wulu We na ləni o bicari tun mu. Wulu bicari na fɔɣi di kwe tun mu nyi di o goni mu ciga ciga. We cullu tɔɔ kum bá wani ku kwe nɔɔnu bicari, ku nan yi We Joro kum mu wai ku kwe nɔɔnu bicari. Nɔɔnu wuntu doɣ nai zulə We tee ni mu, si ku dai nabiinə tee ni.

Zwifu dwe dwi-ge tu We yigə ni na?

3 Zwifə nan jigi yu-yoŋo ba dwe dwi-ge tiinə na? Zwifə na goni ba bəkəri tun, ku jigi zənə ku pa-ba na? ²Ɛɛn, ku tiini ku jigi kuri. Bɛŋwaani dayigə tun, Zwifə bam mu yi balu We na kwe Dɪ ni-bitari sum Dɪ ki ba juɣa ni tun. ³Ba badaara nan wu ki ba wu-didua di We. Kuntu nan bá wani ku pa We kwanɪ Dɪ ni-taani dum. ⁴Nɔɔna maama na maɣi ba yi vwa-nyina, We ta yi ciga tu mu. Ku pupuni We tɔɔ kum wuni ku wi:

«Nmu We jigi ciga
di nmu na ŋɔɔni taani dilu
maama tun.

Nɔɔna na maɣi ba co nmu di,
nmu ta yi ciga tu mu.»

⁵Kuntu ḡwaani, dɔbam na kɪ lwarɪm dɪlɔ tɪn ta na brɪ nɪ Wɛ yɪ cɪga tu mu, dɪ wó ta nɪ bɛɛ? Kuntu wó pa nɔɔna taa tɛ nɪ, Wɛ na pɛ ba na cam ba lwarɪm ḡwaani tɪn, Dɪ wɔ kɪ cɪga na? ⁶Ku nan dai kuntu. Wɛ ya na dai cɪga tu, Dɪ wó kɪ ta mu Dɪ di nabiinɔ taani? ⁷Nɔɔna ta wai ba tɛ ba wɪ: «Amu na yɔni a fɔ vwan tɪn, ku pɛ nɔɔna lwarɪ jaja nɪ Wɛ tiini Dɪ yɪ cɪga tu, yɪ Dɪ na zulɔ ku ḡwaani. Ku na yɪ kuntu, bɛɛ mu yɪ a maɲɪ sɪ a na cam a kɔm-balwaaru tum ḡwaani?» ⁸Kuntu ya na yɪ cɪga, dɪ ya wó wani dɪ ta dɪ wɪ: «Pa-na dɪ taá tuɲɪ lwarɪm, sɪ kɔb ja lanyirani ku ba.» Nɔɔna badonnɔ yɔni ba fɔ vwan ba pa amu ba wɪ, amu tɛ kuntu doɲ mu. Ba nan lagi sɪ ba cɔɲ amu yiri mu. Ba nan wó na cɔɲ sɪ ku maɲɪ dɪ ba tituɲa na yɪ tɛ tɪn.

**Nɔɔn-nɔɔnu tɛrɔ o
na jɪɲ cɪga Wɛ yigɔ nɪ**

⁹Ku brɪ nɪ dɔbam Zwifɔ bam garɪ dwi-ge tiinɔ bam mu na? Awo. A ya maɲɪ a ta nɪ nɔɔna maama wɔ lwarɪm gambeem wɔnɪ mu, ku na yɪ Zwifɔ naa dwi-ge tiinɔ bam dɪ, ¹⁰nɪ ku na pupɔnɪ Wɛ tɔɔ kum wɔnɪ ku wɪ:

«Nɔɔn-nɔɔnu tɛrɔ o na jɪɲ cɪga
Wɛ yigɔ nɪ,
dɪ nɔɔnu dɪdɔa dɪ.

¹¹Nɔɔn-nɔɔnu tɛrɔ o na ye kulɔ na maɲɪ tɪn.

Nɔɔn-nɔɔnu tɛrɔ o na lagi sɪ o lwarɪ Wɛ.

¹²Ba maama mɛ ba kwaga mu ba ya Wɛ,
yɪ ba maama tɔsi.

Nɔɔn-nɔɔnu tɛrɔ o na kɪ lanyirani,
dɪ nɔɔnu dɪdɔa dɪ.

¹³Ba niɔ maa ḡɔɔrɪ nɪ yibeelɔ niɔ na purɪ tɛ tɪn.

Ba maa mai ba dindɔlimɔ ba ma ganɪ daani.

Ba niɔ ma cana nɪ bɪsankwɪ na jɪɲ vɪan sɪ gɔn nɔɔna tɛ tɪn.

¹⁴Ba maa sɔɔlɪ wo-balwaaru ba pa nɔɔna.

¹⁵Ba ma tiini ba duri lɪla ba ve ba gɔn nɔɔna.

¹⁶Ba na dɛ jɔgɔ kalɔ maama tɪn,

ba yɔni ba cɔɲ wɛɛnu mu yɪ ba ta yaari nɔɔna zanzan.

¹⁷Ba maa yɔri ywɛɛni cwɛɲɔ sɪ ba tɔɲ.

¹⁸Ba maa brɪ ba ba kwari Wɛ.»

¹⁹Dɪ nan ye nɪ kulɔ maama Wɛ cullu tɔɔ kum na brɪ tɪn, ku pupɔnɪ ku pa balɔ cullu tum na tɛ-ba tɪn mu. Kuntu ḡwaani, nabiinɔ maama wó ba ba zɪɲ Wɛ yigɔ nɪ sɪ Dɪ di ba taani, yɪ ba wɔlɔwɔlɔ bá wani o ni o purɪ sɪ o ma ḡɔɔnɪ o jɔɲɪ

o titi. ²⁰ Nɔɔn-nɔɔnu bá wanti o na ciga We tee ni, o na tɔgi Dɩ cullu tum tun ɲwaani. We cullu tum nan pai nabiinɛ mu lwarɩ ni ba ki ba tusi.

Dí na wó na ciga We tee ni te tun

²¹ We laan nan pe dí lwarɩ Dɩ na pai nɔɔna nai ciga Dɩ tee ni te tun, yi ku wu zigɩ cullu tɔgum baɲa ni. We cullu tɔnɔ kum dɩ We nijɔɲnɛ bam dɩ nan manɩ ba bri cwɛɲɛ kam kuntu. ²² Ku nan yi nɔɔna na ki ba wu-dɩɩva dɩ Zezi Kriɩ tun ɲwaani mu We pai ba na ciga Dɩ tee ni. Balu maama na ki ba wu-dɩɩva dɩ Zezi Kriɩ tun wó na ciga We tee ni, beɲwaani nɔɔna maama yi biɩwi mu We yigɛ ni. ²³ Nabiinɛ maama ki lwarum mu yi ba daa wu manɩ dɩ We paari dum. ²⁴ We nan pai nɔɔna na ciga Dɩ tee ni zaani mu, Zezi Kriɩ na ɲwi ba lwarum juni o ma joɲi-ba tun ɲwaani. We pai nɔɔna Dɩ zaani dum kafe mu. ²⁵ Dɩ ma pa Zezi ba o ji kaanum. O jana kam nuɲi ka ma vri nɔɔna ba lwarum wuni, dɩ ba na ki ba wu-dɩɩva did-o tun ɲwaani. We ki kuntu mu si ku bri ni Dɩ yi ciga tu mu. Faɲa faɲa tun, We deen ki wu-zuru mu yi Dɩ wu vanɩ balu na ki lwarum tun zwa. ²⁶ Ku daari lele kuntu We pe dí lwarɩ ni Dɩ yi ciga tu, dɩ Dɩ na joɲi nɔɔna ba lwarum wuni tun. Kuntu

maa bri ni We jigɩ ciga, yi Dɩ ta pai balu maama na ki ba wu-dɩɩva dɩ Zezi tun dɩ ta na ciga Dɩ tee ni.

²⁷ Ku na yi kuntu, dí wó magɩ dí nyɔɔna beɛ baɲa ni mu? Kulukulu tɛrɛ. Beɲwaani, ku dai dí na tɔgi We cullu tum tun mu pe dí na ciga, ku yi dí na se dí ki dí wu-dɩɩva dɩ Zezi tun ɲwaani mu. ²⁸ Beɲwaani dí ye ni nɔɔna wó na ciga We tee ni dɩ ba na ki ba wu-dɩɩva dɩ Dɩ tun mu, si ku dai cullu tum tɔgum ɲwaani. ²⁹ Baɲa-We yi Zwifɛ bam yirani We mu na? Dɩ dai dwi-ge tiinɛ bam dɩ We na? Eɛn, Dɩ yi nabiinɛ maama We mu. ³⁰ We yi dɩɩva mu. Zwifɛ bam na ki ba wu-dɩɩva dɩ Dɩ, Dɩ wó pa ba na ciga Dɩ tee ni. Dwi-ge tiinɛ bam dɩ nan na ki ba wu-dɩɩva dɩ Dɩ, Dɩ wó pa ba dɩ na ciga Dɩ tee ni. ³¹ Kuntu nan ba lagɩ ku ta ni dí na ki dí wu-dɩɩva dɩ We tun, Dɩ cullu tum daa ba jigɩ kuri. Dí na ki dí wu-dɩɩva dɩ We te tun laan pai Dɩ cullu tum tiini ti jigɩ kuri mu.

Abraham na ki o wu-dɩɩva dɩ We yi o na ciga Dɩ tee ni te tun

4 Á pa dí nii dí nabaaru Abraham deen na yi te yi o na ciga We tee ni tun. ² We ya na pe-o ciga o na ki kɛm-laaru tun ɲwaani mu, o ya wó ta jigɩ woɲo si o magɩ o nyɔɔni ku baɲa ni. O nan ba jigɩ woɲo si o magɩ o nyɔɔni We yigɛ

ni. ³We tɔnɔ kum nan bri dibam ku wi: «Abraham kɪ o wu-dɪdva dɪ We, yɪ We pa o na cɪga ku ɲwaani.» ⁴Ku nan na yɪ nɔɔnu na tɔɲɪ titɔɲɪ, o maɲɪ sɪ o jonɪ o ɲwuru mu o titɔɲɪ dum ɲwaani, kuntu nan dai pɛɛri mu o jonɪ. ⁵Ku daari nɔɔnu wulu na kɪ o wu-dɪdva dɪ We, yɪ o ba tugɪ kɛm-laarv tɪlv o na kɪ tun, We wó pa kuntu tu na cɪga dɪ o na kɪ o wu-dɪdva dɪ Dɪ tun ɲwaani. We mu yɪ wulu na yagɪ nɔn-balwaarv lwarum Dɪ ma cɛ-ba yɪ Dɪ pa ba na cɪga Dɪ tee ni tun. ⁶Pɛ Davidi dɪ maɲɪ o ta kuntu doɲ mu. O deen tagɪ o wi, nɔɔnu wulu We na pɛ o na cɪga yɪ ku dai o kɛm-laarv ɲwaani tun yɪ yu-yoɲo tu mu. ⁷Davidi maa wi:

«Balv We na yagɪ ba
wo-balwaarv Dɪ ma cɛ-ba
tun jigɪ yu-yoɲo,
Dɪ na saari ba lwarum dum tun
ɲwaani.

⁸Nɔɔnu wulu na kɪ lwarum
yɪ We yagɪ Dɪ ma cɛ-o yɪ Dɪ daa
ba kɪ-dɪ Dɪ bɪcari ni tun
jigɪ yu-yoɲo.»

⁹Davidi na ɲɔɔni wupolo taani dum kuntu tun, o ɲɔɔni balv na goni ba bɛkɛri tun yirani ɲwaani mu na? Aye. O ɲɔɔni balv na ba goni ba bɛkɛri tun dɪ ɲwaani mu. Dí maɲɪ dí lwarɪ ni: «Abraham kɪ o wu-dɪdva dɪ We mu, yɪ We pa o na cɪga ku ɲwaani.» ¹⁰We na pɛ o na cɪga Dɪ

tee ni kuntu tun, ku yɪ maɲa kalv o na goni tun mu na? Awo, ku yɪ o ta na wu goni maɲa kalv tun mu. ¹¹Ku yɪ ku kwaga ni mu We pɛ o go sɪ ku taa yɪ maana ku bri ni, We maɲɪ Dɪ pa o na cɪga o na kɪ o wu-dɪdva dɪ Dɪ tun ɲwaani, ku loori o na wó go tun. Kuntu, balv maama dɪ na wu goni yɪ ba kɪ ba wu-dɪdva dɪ We yɪ ku pa ba na cɪga Dɪ tee ni tun, ba dɪ yɪ Abraham dwi tiinɛ cɪga cɪga mu. ¹²Balv maama dɪ na goni yɪ ba kɪ ba wu-dɪdva dɪ We tun yɪ Abraham dwi tiinɛ mu, yɪ ku nan dai ba na goni tun yirani má ɲwaani, ku yɪ ba na kɪ ba wu-dɪdva dɪ We tun ɲwaani mu, ni Abraham deen na kɪ o wu-dɪdva dɪ We ku loori o na wó go maɲa kalv tun.

**We goni Dɪ ni dɪ Abraham,
o na kɪ o wu-dɪdva dɪ
Dɪ tun ɲwaani mu**

¹³Ku dai Abraham na tɔɲɪ We cullu tum tun ɲwaani mu pɛ We go Dɪ ni dɪ Abraham dɪ o dwi tiinɛ bam. Ku nan yɪ Abraham na kɪ o wu-dɪdva dɪ We yɪ o na cɪga Dɪ tee ni tun ɲwaani mu pɛ We go ni Dɪ wi, Dɪ wó pa o ba o taa te lugu kum. ¹⁴Ku nan ya na yɪ balv na tɔɲɪ cullu tum tun mu wó ba ba taa te lugu kum, dí na kɪ dí wu-dɪdva dɪ We te tun ya daa ba jigɪ kuri, yɪ We ni-gonim dum dɪ ya wó ji kafe

mu. ¹⁵We cullu tum vɔn mu pai Dl bani zaɲi di nɔɔna, ba na cɔgi-ti tun ɲwaani. Cullu nan na tɛrɛ, nɔɔna bá want ba cɔgi-ti.

¹⁶Kuntu, dí lwarɪ nɪ kʊ yɪ Abraham na kɪ o wu-dɪdʋa dɪ We tun ɲwaani mu pɛ We go ni dɪd-o, sɪ kʊ taa yɪ zaani pɛɛɪ. Kuntu tun, Abraham dwi tiinɛ bam maama wó sunɪ ba na wo-laaru tɪlʋ We na goni ni sɪ Dl pa-ba tun. Kʊ dɛɪ balʋ na tɔgi We cullu tum tun yɪrɛni mu wó na-tɪ, kʊ yɪ balʋ dɪ na kɪ ba wu-dɪdʋa dɪ We nɪ Abraham dɪ dɛɛn na kɪ te tun mu. Kuntu ɲwaani dɪbam maama wó want dí bɛɲi Abraham nɪ dí nabaaru. ¹⁷We dɛɛn tagɪ dɪ Abraham Dl wɪ: «Amu goni a ni sɪ a pa n ji dwi zanzan nabaaru mu.» Abraham na kɪ o wu-dɪdʋa dɪ We tun, o sunɪ o ji dí nabaaru We yigɛ nɪ. Kʊ yɪ We dɪntʋ mu bi nɔɔna Dl pa ba yagɪ tʋvni, yɪ Dl pa wonjo maama kɪ maɲa kalʋ kulʋkulʋ ya ta na tɛrɛ tun. ¹⁸We dɛɛn na tagɪ dɪ Abraham Dl wɪ o dwi wó puli tun, Abraham ya yɛɪ We na wó kɪ te Dl kɪ kuntu. Dɪ kuntu dɪ, o ta jigɪ tuna lanyɪrɛni, yɪ o kɪ o wu-dɪdʋa dɪ We. Kuntu ma pa o sunɪ o ji dwi zanzan nabaaru, nɪnɛɛni We na tagɪ nɪ o dwi dɪm wó puli te tun. ¹⁹Abraham dɛɛn na gɛ fun sɪ o yɪ bɪna bi tun, o ma na nɪ o tiini o kwɪn zanzan, o daa bá want bu o lʋ. O ma na nɪ

o kaani Sara dɪ kwɪn zanzan o kɛ lʋra. Dɪ kuntu maama o dɛɛn ta kɪ o wu-dɪdʋa mu dɪ We. ²⁰O maa ba jigɪ bubwɛa dɪ We na goni Dl ni sɪ Dl pa-o kulʋ tun. O na kɪ o wu-dɪdʋa dɪ We tun, kʊ pai o zigɪ kɛɲkɛɲ, yɪ kʊ pa We na zulɛ. ²¹O maa sunɪ o ye lanyɪrɛni nɪ, We wó want Dl kɪ kulʋ Dl na goni Dl ni sɪ Dl kɪ tun. ²²Kʊ yɪ kuntu ɲwaani mu kʊ pupʋni kʊ wɪ: «We ma pa o na cɪga dɪ o na kɪ o wu-dɪdʋa dɪ Dl tun ɲwaani.» ²³Kʊ nan na pupʋni kʊ wɪ: «We ma pa o na cɪga» tun, kʊ dɛɪ Abraham yɪrɛni ɲwaani mu kʊ pupʋni kuntu. ²⁴Kʊ pupʋni dɪbam dɪ ɲwaani mu. Bɛɲwaani We wó pa dɪbam dɪ na cɪga Dl tee nɪ, dɪ dí na kɪ dí wu-dɪdʋa dɪ Dl tun ɲwaani. Dɪntʋ mu bi dí Yuutu Zezi Dl pa o yagɪ tʋvni. ²⁵We nan mu kɪ Zezi nabiinɛ jɪɲa nɪ Dl pa o tɪ dɪbam lwarɪm ɲwaani. Dl ma daari Dl bi-o Dl pa o yagɪ tʋvni o joori o na ɲwɪa, sɪ kʊ pa dí na cɪga Dl tee nɪ.

Zezi na fɔgi dɪbam dɪ We daani te tun

5 Dí na kɪ dí wu-dɪdʋa dɪ Zezi tun mu pɛ dí na cɪga We tee nɪ. Kuntu, dɪbam dɪ We fɔgi daani dí Yuutu Zezi Krisi ɲwaani mu. ²Zezi mu pɛ dɪbam yɪ We yigɛ, yɪ We kɪ dɪbam yu-yonjo dí na

ki dí wu-dídua dí-d-o tun ɲwaani. Kuntu tun, dí jigi tuna ni dí wú na paari-zulə We tee ni, yi ku pai díbam jigi wupolo lanyirani. ³Dí nan ta jigi wupolo dí yaara yam wuni, beɲwaani dí ye ni yaara wai ya pai dí fɔgi dí zigi di pu-dia. ⁴Dí pu-dia kam yaara yam wuni tun laan maa pa dí zigi kəɲkəɲ maɲum wuni. Dí na zigi kəɲkəɲ maɲum wuni tun laan maa pa dí jigi tuna We tee ni. ⁵Dí na jigi tuna kuntu tun, ku bá pa dí na dí cavura, beɲwaani We tiini Dɪ ki Dɪ sono díbam bicara ni, di Dɪ na pe Dɪ Joro kum wu díbam wuni tun.

⁶Díbam na bwənə yi dí warti dí jɔɲi dí tuti tun, mu Zezi Krisi tɪga o ma vri díbam na yi nɔn-balwaaru tun, maɲa kalu We wubɔɲa na lagi tun. ⁷Ku cana si nɔɔnu se o ti o donɲ ɲwaani, di o na wú ti wulu ɲwaani tun na maɲi o yi ciga tu te di. Ku nan wai ku ki si nɔɔnu bá kwari fuvuni si o ti nɔn-ɲum ɲwaani. ⁸Ku nan na yi Baɲa-We, dintu bri díbam Dɪ na tiini Dɪ soe díbam te tun, di Dɪ na pe Zezi Krisi ba o ti díbam ɲwaani maɲa kalu dí ya ta na yi lwarum kərə tun. ⁹Zezi na tɪga yi o jana kam nuɲi tun mu pe dí na ciga We tee ni. Ku nan na dwe didi tun, o laan wú jɔɲi díbam We ban-zɔɲɔ kum wuni. ¹⁰Díbam ya yi We duna mu. Dɪ Bu wum tɔvni dɪm nan mu pe díbam di We fɔgi daani. Ku nan

na dwe didi, díbam laan na jigi We nɔɔna tun, Dɪ Bu wum wú vri díbam, o na joori o bi o yagi tɔvni tun ɲwaani. ¹¹Kulu ta na wəli da tun, dí jigi wupolo lanyirani di We, di dí Yuutu Zezi Krisi na pe díbam di We fɔgi daani tun ɲwaani.

Adam na vin We ni tun mu pe tɔvni ba, Zezi maa ja ɲwɪa o ba

¹²Nabiinu dídua ɲwaani mu pe lwarum ba lugu baɲa, yi lwarum di ja tɔvni di wəli da di ba. Kuntu tun, nabiinə maama maɲi si ba ti mu, ba maama na ki lwarum tun ɲwaani. ¹³Ku na wú loori si We ki Dɪ cullu tum Dɪ nɔɔna bam jɪga ni tun, di lwarum maɲi di wu lugu baɲa ni mu. Cullu tum nan ya ta na tərə tun, We ba jeeli nɔɔna lwarum. ¹⁴Ku na zigi Adam maɲa kam ni si ku vu ku yi Moyisi maɲa kam tun, tɔvni ya maɲi di wura mu yi di wai nabiinə. Di maa wai balu di na ki ba tusi, yi ku dai ni Adam deen na ki lwarum o vin We ni te tun.

Adam nan bri díbam Zezi na lagi o ba tun nyinyugu mu. ¹⁵Ba nan dai bidwi. Beɲwaani Adam deen na ki lwarum dilu tun dai bidwi di We na pe díbam peeri dilu zaani tun. Nabiinu dídua kam kuntu lwarum dɪm ɲwaani mu pe nɔɔna zanzan ti. We zaani dɪm nan dwe kuntu, yi Dɪ tɔɲi nabiinu dídua, wuntu mu

yí Zezi Kriſi, sí o kí nɔ́ɔna zanzan yu-yoŋo ku ja gaali. ¹⁶We na pe peeri dím nɔ́ɔna zaani kuntu tun, ku dai bidwí ní Adam na kí lwarum te tun. Wuntu na kí lwarum o vín We ní bidwí tun mu pe We dí nɔ́ɔna sartya. Ku daari nɔ́ɔna zanzan na kí ba tusi tun, We peeri dím nan pe ba lwarum zanzan tí yí ba na ciga DÍ tee ní. ¹⁷Nabiinu díɗva kam lwarum ɲwaani mu pe tuuni tɔ́ɔ da dí jaani nɔ́ɔna. Ku nan na dwe didí tun, balu maama We na kí-ba yu-yoŋo ku ja gaali, yí DÍ kwəri DÍ pa ba na ciga DÍ tee ní tun, mu wó ta ɲwí We paari dím wuni nabiinu díɗva wulu na yí Zezi Kriſi tun ɲwaani.

¹⁸Dí nan lwarí ní Adam na kí o tusi bidwí tun mu pe nabiinɔ́ maama na cɔ́ɔm We tee ní. Zezi Kriſi yirani kám-laa kum dí nan mu pe nɔ́ɔna na ciga yí ba jigi ɲwía We tee ní. ¹⁹Nabiinu díɗva kam na vín We ní dím tun mu pe nɔ́ɔna zanzan yí lwarum kərə. Nɔ́ɔnu díɗva kam na yí Zezi Kriſi tun nan na sɛ We ní tun dí wó pa nɔ́ɔna zanzan na ciga We tee ní.

²⁰We deen kí DÍ cullu tum nɔ́ɔna juɲa ní, sí ku pa lwarum fɔ́ɔ dí puli. Lwarum nan na puli kuntu tun, We na kí nɔ́ɔna zaani te tun wó tiini ku puli zanzan ku dwəni. ²¹Kuntu tun, lwarum tɔ́ɔ tuuni ɲwaani mu dí maa te nɔ́ɔna. We zaani dím nan

tɔ́ɔ DÍ na paí nɔ́ɔna ciga te tun ɲwaani mu dí maa dí paari nɔ́ɔna titari ní, sí ba taa jigi ɲwía kalu na ba tí tun We tee ní dí Yuutu Zezi Kriſi ɲwaani.

Dí na jigi We ɲwí-dɔ́ɲa kam Zezi Kriſi ɲwaani te tun

6 Dí nan wó ta ní bɛɛ mu? Dí wó ta kí lwarum mu, sí ku wani ku pa We zaani dím tiini dí puli dí tee ní na? ²Aye, dí bá ta kí kuntu dɔ́ɲ. Ku na yí dí lwarum jəgə ní, díbam nyí dí twa mu. Kuntu tun, dí daa wó kí ta mu dí taá ɲwí lwarum wuni? ³Abam yəri ní, díbam balu maama ba na miisi na wuni Zezi Kriſi yiri ɲwaani tun, ku bri ní dí tɔ́ɔ dí wəli díɗ-o o tuuni dím wuni mu na? ⁴Kuntu, ba na miisi díbam na wuni tun, ku nyí dí dí tɔ́ɔ díɗ-o mu yí ba kí díbam díɗ-o. Kuntu ma pa dí tɔ́ɔ dí Zezi Kriſi dí ɲwí We ɲwí-dɔ́ɲa kam, ní dí Ko We na me DÍ paari dam dím DÍ ma bí Zezi DÍ pa o yaɣi tuuni yí o na ɲwía te tun.

⁵Kuntu, díbam na tɔ́ɔ dí Zezi dí tí tun, dí laan jigi woŋo díɗva mu díɗ-o, yí dí daa ta wó tɔ́ɔ díɗ-o dí bí dí yaɣi tuuni. ⁶Dí ye ní, ba na paɣi Zezi tuun-dagara kam baɲa ní ba gu tun, díbam lwarum ɲwí-dɔ́ɲa kam dí tɔ́ɔ ka tí mu, ku pa lwarum daa wari díbam. Kuntu tun, dí laan te dí titi mu lwarum juɲa

ni, ⁷benjwaani lwarum daa bá wani di taa te wulu na tɔgi di Zezi o ti tun.

⁸Dí na tɔgi di Zezi Kriši dí ti tun, dí jigi tuna ni dí wó tɔgi did-o dí na ɣwia. ⁹Benjwaani dí ye ni Zezi Kriši bi o yaɣi tuuni yi o daa bá joori o ti. Kuntu ɣwaani tuuni daa ba jigi dam o baɣa ni. ¹⁰Zezi na tigi kuntu tun, ku yi si o cɔgi lwarum dam mu. O tigi bidwi yirani mu o ma kweeli. O laan nan na ɣwi tun, o ɣwia kam zuli We mu. ¹¹Ku yi kuntu mu di abam di. Ku na yi di lwarum jəgə ni, lwaru-na ni á nyi di twa mu te. Ku nan na yi abam di We laɣa ni, á ɣwi mu Zezi Kriši ɣwaani.

¹²Kuntu ɣwaani abam daa yi pa lwarum di dam á yura yalu na tu tun baɣa ni. Á nan yi se á pa wo-balwaaru tulu á fra na zuvri tun wani abam. ¹³Yi se-na á pa lwarum taa te abam si ku pa á taá ki kəm-balwaaru. Nan kwe-na á titi á ki We juɣa ni, si á nyi ni balu na tigi yi We pa á joori á bi á na ɣwia tun mu. Kwe-na á maama á pa We, si Dl ma tuɣi kulɔ na yi ciga tun. ¹⁴Lwarum daa ba te abam, benjwaani á na jigi ɣwia We tee ni tun, ku dai si á taá ɣwi Dl cullu tum tɔgum ɣwaani, ku yi Dl zaani dum ɣwaani mu.

Dí maɣi si dí taá ki lanyirani mu maɣa maama

¹⁵Ku nan bri dibam ni bæe mu? Dí na jigi ɣwia We tee ni Dl zaani dum ɣwaani yi ku dai si dí taá ɣwi Dl cullu tum tɔgum ɣwaani tun, ku bri ni dí jigi cwəɣə si dí taá ki lwarum mu na? Awo, ku dai kuntu. ¹⁶Á ye lanyirani ni, á na kwe á titi á ki nɔɔnu juɣa ni si á taá yi o gambe yi á se o ni, á suni á yi á na se wulu tun gambe mu. Kuntu tun, á na yi lwarum gambe, tuuni laan mu wó ba di ja abam. Á nan daa na yi balu na se We ni tun, á wó na ciga Dl tee ni. ¹⁷A nan ki We le, di abam deen ya na yi lwarum gambe yi á laan kwe á titi á pa We ciga kam zaasum yi á se-ka di á wu maama tun. ¹⁸We mu vri abam lwarum juɣa ni, yi á laan ji Dl ciga kam tuntɔɣna.

¹⁹Abam wubuɣa ta na wu biɣi tun mu pe a kwe nabiinə mumaja a ma maɣi a bri abam kuntu doɣ. Abam deen kwe á maama mu á pa wo-digiru di lwarum kikiə yi á yi ti gambe, yi á tuɣi wo-lwaanu ku ja gaali. Lele kuntu, á laan nan maɣi si á kwe á maama mu á pa We ciga kam, si á taá yi ka gambe si á taá ɣwi di wu-poɣo. ²⁰Abam deen na yi lwarum gambe tun, We

ciga kam ya ba te abam. ²¹ Abam na ki wo-yaaru tɔɔ tun deen jigi bee nyaaru mu ti pa abam? Ti laan nan jigi caviura mu di abam. Wænu tuntu kweelim je nan yi tuntu mu. ²² Ku daari lele kuntu We vri abam lwarum gambeem wuni, yi á laan yi Dl gambe-sonnu mu. Kuntu nwaani á jigi nyaaru di á na nwi di wu-pɔɔ tun, yi ku kweelim je ni á wó na nwi kalu na ba ti tun We tee ni. ²³ Lwarum nwuru yi tuntu mu. Ku daari We pæri dilu Dl na pe dibam zaani tun mu yi nwi kalu na ba ti tun We tee ni, di na nwi di di Yuutu Zezi Kisi tun nwaani.

Cullu tum daa ba te dibam

7 A ko-biə-ba, á maama ye cullu laja na yi te. Kuntu nwaani á ye ni cullu na te nɔɔ, ku yi si ku taa ve o tuntu mu. O nan na tɔɔ, ti daa ba te-o. ² Ku nyi ni kaani na zu baru te tun mu. Culu bri ni o baru wum ta na nwi manja kalu tun, o ba jigi cwəɔ si o yaɔ o baru wum. O baru wum nan na tɔɔ, o laan jigi ni si o zu baru wudoɔ, culu daa wu vɔɔ-ba daani. ³ Kuntu nwaani, o baru wum ta na nwi, yi kaani wum na ve o zu baru wudoɔ, o cɔɔ mu. O baru wum nan na tɔɔ, culu kum daa wu vɔɔ-ba daani. O laan na zu baru wudoɔ, o daa wu cɔɔ.

⁴ A ko-biə-ba, ku yi kuntu mu di abam di. Ku na yi cullu tum laja ni, abam maama nyi di twa mu te, Zezi Kisi na tɔɔ tun nwaani. Kuntu ma pa di yigə li cullu tum wuni, yi di jigi cwəɔ si di ki di titi nɔɔ wudoɔ jɔɔ ni, wuntu yi Zezi wulu na bi o yaɔ tuntu tun. Ku maa pai di tɔɔ titɔɔ-nuna di pa We. ⁵ Di deen ki wo-yaaru tɔɔ di wubɔɔ na laɔ tun. We cullu tum nan bri dibam kulɔ na yi lwarum tun, yi di fra ta yəni ya zuuri wænu tum kuntu. Ku deen ma pa di ki kəm-balwaaru tɔɔ na jigi dibam ti ve tuntu tun. ⁶ Cullu tum deen tiini ti pɔni dibam mu di dam. Lele kuntu ti nan daa ba te dibam, di na tɔɔ di Zezi di ti tun nwaani. Kuntu tun, di na tɔɔ We titɔɔ yam te tun, ku yi Dl Joro kum na wu di bicara ni tun nwaani mu. Di laan tɔɔ cwə-dɔɔ kam kuntu, si ku dai cwə-dɔɔ kalu na yi cullu tɔɔ na pɔpɔni ti tiɔi tɔɔ wuni tun nwaani.

We cullu tum bri dibam lwarum na yi te tun

⁷ Bee mu di nan wó ta cullu tum laja ni? Ti yi lwarum mu na? Aye, ku dai kuntu. We cullu tum nan mu pe a lwaru lwarum na yi te tun. Ti ya na wu bri ni: «Yi pa n yi zu n donnə wænu», a ya bá ta ye ni a yi

na zu a donnə wəənu, ku yi lwarum mu. ⁸Culu kum kuntu nan mu pe lwarum na cwəŋə di zu a wubuŋa ku pa a yi zu wəənu zanzan. Cullu nan na tərə, lwarum bá ta jigi dam. ⁹A deen ya ta na yəri We cullu tum tun, a ŋwi mu a ya ba liə. A laan nan na tu a lwarı We cullu tum na bri kulv tun mu pe lwarum jigi dam a baŋa ni, ¹⁰yi a nyi ni a tigi mu te. We cullu tilv ya na maŋi si ti pa nɔɔna ŋwia tun laan pe tuvni mu ja-ni. ¹¹Beŋwaani, a na ni cullu tum tun mu pe lwarum laan na cwəŋə di gani-ni, yi di tɔgi cullu tum ŋwaani di pa tuvni ja-ni. ¹²Kuntu nan bri ni We cullu tum ba jigi lwarum mu. Ni dilv maama We na pe dıbam tun ba jigi lwarum. Di yi lanyirani mu yi di jigi ciga.

¹³Kuntu nan bri ni We cullu tilv na lana tun mu jaani a tuvni dum di ba na? Awo. Ku yi lwarum mu de We cullu tum di pa tuvni ja-ni. Kuntu ki si nɔɔna mu wani ba lwarı lwarum na suni di yi te tun. Cullu tum ma pa lwarum tiini di puli di bri di na yi balɔɔ te tun.

Lwarum dam na tɔgi nabiinə wuni te tun

¹⁴Dı ye ni We cullu tum tɔgi Di wubuŋa na lagi te tun mu. Amu nan yi lɔgv baŋa nabiinu mu, yi a yi lwarum gambia. ¹⁵A nan yəri woŋo

kuLv a na ki tun kuri. Amu yəni a ba ki kulv a na lagi tun, yi a laan daari a ki kulv a na culi tun. ¹⁶A na yəni a ki kulv a na ba lagi si a ki tun, ku bri ni a se ni We cullu tum yi ciga mu. ¹⁷Kuntu, ku dai ni a titi mu paali a ki wəənu tum kuntu, ku nan yi lwarum dilv na wu a wuni tun mu pa a kia. ¹⁸A nan ye ni lanyirani təri a wuni, di a na yi nabiinu yi a fra zuvri lɔgv baŋa wo-yɔɔru tun. Beŋwaani, a na yəni a jigi wubuŋa si a ki lanyirani, a ta wari lanyirani wum a ki. ¹⁹A yəni a ba ki lanyirani ni a wubuŋa na lagi te tun, yi a laan daari a ki wo-balwaaru tilv a na ba lagi si a ki tun. ²⁰A na yəni a ki kulv a wubuŋa na ba lagi si a ki tun, ku bri ni ku dai a titi mu paali a ki wəənu tum kuntu, ku yi lwarum dilv na wu a wuni tun mu pai a kia.

²¹A nan lwarı ku na yəni ku ki amu te tun: A na yəni a buŋi si a ki kulv na lana tun, ku yi lwarum yirani mu aá ki. ²²A tiini a jigi wupolo a bicari ni di We cullu tum. ²³A nan ye ni dam didonj mu wu amu wuni, ku na lagi si ku pa a taa tɔgi cwəŋə kalv na ba lana tun. Dam dum kuntu maa lagi si di cɔgi a wubuŋa yam na lagi si ya da cwə-ŋuŋa kalv tun. Kuntu maa puni amu, yi lwarum dilv na wu a wuni tun pai a ta tɔgi lwarum cwəŋə. ²⁴Leeru maa jigi-ni, lwarum dilv na wu a wuni tun na lagi si di pa tuvni

ja-ni tun ɲwaani. Wɔɔ mu wó wani o vri-ni o yagi? ²⁵Amu ki We le dí Yuutu Zezi Kriɲi ɲwaani. Wuntu mu wó joɲi-ni.

Ku na yi a wubuɲa yam wuni, a se We cullu tum mu. A nan na yi lugu baɲa nabiinu tun mu pai a tɔgi lwarum cwəɲə.

We Joro kum na pai dí ɲwi di We te tun

8 Kuntu tun, balu na ɲwi di Zezi Kriɲi tun, We daa bá di ba taani si Dɪ cɔgi-ba. ²We Joro kum mu pai dí jigi ɲwia We tee ni Zezi Kriɲi ɲwaani. We Joro kum dam dum mu pe dí na vrum lwarum di tuuni juɲa ni. ³Dibam na yi nabiinə yi dí bwənə tun mu pai dí wari We cullu tum dí da. Kuntu ɲwaani dí daa bá wani dí na ciga We tee ni Dɪ cullu tum tɔgum ɲwaani. Wogo kulu cullu tum na wu wani ti ki tun, We mu kia, di Dɪ na tuɲi Dɪ tuti Bu si o ba o ji nabiinu, yi o nyi di nabiinə balu lwarum na wai-ba tun. O ma ba o ti nabiinə lwarum ɲwaani, si o ma cɔgi lwarum na jigi dam dɪlu nabiinə baɲa ni tun. ⁴We ki kuntu si ku pa dí na ciga mu Dɪ tee ni, si dí na cwəɲə dí ki kulu maama We cullu tum na bri ni ku maɲi tun. Beɲwaani dibam yi balu na tɔgi We Joro kum cwəɲə tun mu, si dí daa ba tɔgi wo-yɔɔru

tuɪu nabiinə fra na zuuri tun. ⁵Balu nan na tɔgi wo-yɔɔru tum kuntu doɲ tun tiini ba kwe ba wubuɲa ba tiɲi wəenu tuɪu nabiinə wubuɲa na lagi tun baɲa ni mu. Ku daari balu na tɔgi We Joro kum cwəɲə kam tun kwe ba wubuɲa ba tiɲi wo-laaru tuɪu We Joro kum wubuɲa na lagi tun baɲa ni mu. ⁶Nɔɔnu wubuɲa na tɔgi wo-yɔɔru tuɪu nabiinə fra na zuuri tun, tuuni wó ja kuntu tu. Wulu wubuɲa nan na tɔgi We Joro kum cwəɲə kam tun wó na ɲwia We tee ni di wu-zuru. ⁷Beɲwaani, nɔɔnu na tɔgi nabiinə wubuɲ-yɔɔru tum, o yi We dum mu, o ba ki kulu We niə yam na bri tun, o nan wari-ya di o se. ⁸Balu maama na tɔgi wo-yɔɔru tuɪu nabiinə wubuɲa na lagi tun bá wani ba pa We wu poli.

⁹Abam nan ba tɔgi nabiinə wubuɲ-yɔɔru na lagi kulu tun. Á tɔgi We Joro kum na lagi kulu tun mu, ku na wu á bicari ni tun ɲwaani. Zezi Kriɲi Joro kum nan na təri nɔɔnu wulu bicari ni tun, o dai Zezi nɔɔnu. ¹⁰Zezi Kriɲi na wu á bicara ni tun, o Joro kum mu pai á ɲwi di We, á na ne ciga Dɪ tee ni tun ɲwaani. Á yira yam nan maɲi si ya ti mu lwarum dum ɲwaani. ¹¹We mu bi Zezi Dɪ pa o yagi tuuni. Kuntu ɲwaani, Dɪ Joro kum na siini ku wu á bicara ni, We wó pa abam yira yalu na maɲi si

ya ti tun joori ya na ɣwɔa, Dɩ Joro kum na wu á bɩcara nɩ tun ɣwaani.

¹²Kuntu, a ko-biə-ba, dí maɣi sɩ dí taá ɣwɩ nɩ Wɛ Joro kum na lagɩ te tun mu, sɩ ku dai sɩ dí taá tɔɣɩ wo-yɔɔru tilu nabiinə wubɔɣa na lagɩ tun. ¹³Berɣwaani, á na tɔɣɩ wo-yɔɔru tilu nabiinə wubɔɣa na lagɩ tun, tuvni wó ja abam. Ku daari, á nan na tɔɣɩ Wɛ Joro kum dam ɣwaani á cɩ á titi di kəm-balwaarɩ tilu á fra na zuvri tun, á wó na ɣwɔa Wɛ tee nɩ. ¹⁴Balu maama na pai Wɛ Joro kum bri-ba cwəɣə tun yɩ Wɛ biə mu. ¹⁵Joro kulɩ Wɛ na kɩ á bɩcara nɩ tun ba pai fuvni jɣɩ abam daga nɩ gambe te. Wɛ Joro kum nan pai á yɩ Wɛ biə mu. Ku maa pai dí jɣɩ cwəɣə sɩ dí bəɣi Wɛ nɩ Dí Ko Baba. ¹⁶Wɛ Joro kum mu pai dɩbam jwəəru tum lwarɩ nɩ dí sunɩ dí yɩ Wɛ biə mu. ¹⁷Dí na yɩ Wɛ biə tun, dí wó ba dí na wo-laaru tilu maama Dɩ na tiɣi sɩ Dɩ pa Dɩ biə bam tun. Dí wó tɔɣɩ di Dɩ Bu Zezi Krisi dí joɣi kulɩ maama Wɛ na tiɣi sɩ Dɩ pa-o tun. Dí na tɔɣɩ di Zezi dí na yaara, dí laan wó ba dí tɔɣɩ did-o dí na paari zulé.

Dí jɣɩ tuna nɩ dí wó na paari-zulé Wɛ tee nɩ

¹⁸Amu ye nɩ dí na jɣɩ yaara yalu lele tun bá wani ya taa mai di paari-zulé yalu dí na wó na Wɛ

tee nɩ tun. ¹⁹Wɛ na kɩ wəənu tilu maama tun tiini ti lagɩ sɩ ti na de dum Wɛ na wó ba Dɩ bri Dɩ biə bam paari-zulé jaja tun. ²⁰Wəənu tilu maama Wɛ na kɩ tun tu ti daa ba jɣɩ kuri. Ku nan dai wəənu tum titi mu lagɩ kuntu. Ku yɩ Wɛ mu pɛ ti ji kafe, yɩ Dɩ nan pai ti ta jɣɩ tuna nɩ, ²¹wəənu tilu maama Dɩ na kɩ tun wó ba ti na vrum, sɩ ti daa yɩ cɔɣɩ nɩ ti zum na yəni ti cɔɣɩ te tun. Wɛ wó fɔɣɩ Dɩ kwe-ti sɩ ti laan ba ti taa jɣɩ lam Dɩ tee nɩ, sɩ ku maɣi di Dɩ biə bam na wó na paari-zulé yalu tun.

²²Dí nan ye nɩ wəənu tilu maama Wɛ na kɩ tun jɣɩ cam mu di zum maama, nɩ kaani na vri pugə yɩ o kuni te tun. ²³Ku nan dai wəənu tum kuntu yirani, ku yɩ di dɩbam balu Wɛ na kɩ Dɩ Joro kum dí bɩcara nɩ tun di mu. Kuntu mu yɩ Wɛ dayigə pɛəri dilu na bri nɩ dí wó ba dí na Dɩ wo-laaru tum maama. Dɩbam di nan kuni mu, yɩ dí jɣɩ tuna dí cəɣi maɣa kam Wɛ na wó pa dí ji Dɩ titi sɔɣə biə, sɩ Dɩ vri dí yira yam yaara maama wuni. ²⁴Wɛ na vri dɩbam tun mu pai dí jɣɩ tuna nɩ dí wó na kulɩ Dɩ na wó pa dɩbam tun. Dí ya na maɣi dí na kulɩ dí na jɣɩ tuna ku ɣwaani tun, dí ya daa bá ta jɣɩ ku tuna. Nɔɔn-nɔɔnu ba ta tuni kulɩ o na maɣi o na tun. ²⁵Dí nan ta jɣɩ tuna sɩ dí wó na Wɛ wo-laaru tilu dí ta na wu ne tun.

Kuntu ɲwaani mu dí zuri dí yura dí cəgi ti maɲa kam.

²⁶We Joro kum di nan wəli dɪbam, dí na bwənə tun ɲwaani. Dɪbam yəri dí na wó loori We te si ku maɲi tun. Dɪ Joro kum nan loori-Dɪ ku pa dɪbam di ɲwana yalɔ na bá wani ya ta di nabiinə bitari tun. ²⁷We nan ye dí bicara na yi te tun, yi Dɪ kwəri Dɪ ye Dɪ Joro kum di wubɔɲa na lagi kulɔ tun, beɲwaani We Joro kum tɔgi We wubɔɲa na lagi te tun mu, yi ku loori We ku pa dɪbam balɔ na yi Dɪ nɔɔna tun.

²⁸Dí ye ni balɔ na soe We yi Dɪ bəɲi-ba ni Dɪ na maɲi Dɪ li wubɔɲa te tun, Dɪ kɪ-ba lanyirani woɲo maama wuni. ²⁹We deen maɲi Dɪ jigi bantɔ wubɔɲa Dɪ bicari ni faɲa faɲa mu, yi Dɪ daari Dɪ kuri-ba si ba laan ba ba taa nyi ni Dɪ Bu wum na yi te tun. Kuntu ma wó pa We Bu Zezi na nyaana zanzan, balɔ di na yi We biə yi ba sarɪ o kwaga tun ɲwaani. ³⁰We nan na maɲi Dɪ kuri balɔ tun mu Dɪ bəɲi si ba taa yi Dɪ nɔɔna. Dɪ na bəɲi-ba kuntu tun, Dɪ ma pa ba na ciga Dɪ tee ni. Balɔ Dɪ

na pe ba na ciga kam tun mu Dɪ pe ba na paari-zulə Dɪ tee ni.

We sono kum na tiini ku dagi te tun

³¹Ku na yi kuntu tun, dí wó ta ni beɛ mu? We na wura di dɪbam tun, nɔɔnu wɔɔ mu wó wani o cəgi dɪbam? ³²We nan wu vin si Dɪ titi Bu wum na yaara, yi Dɪ se Dɪ kɪ-o nabiinə juɲa ni si o ti dɪbam maama ɲwaani. We na pe dɪbam Dɪ Bu wum kuntu tun, Dɪ ta wó kwe wo-laaru maama Dɪ pa dɪbam zaani Dɪ wəli da. ³³Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o co dɪbam balɔ We na kuri tun Dɪ yigə ni. Beɲwaani ku yi We titi mu pe dí na ciga Dɪ tee ni. ³⁴Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o pa dí ga bura We tee ni. Beɲwaani ku yi Zezi Kisi titi mu tigi dɪbam ɲwaani, yi o joori o bi o yagi tuuni o jigi ɲwia We tee ni. O laan maa je We jazum ni yi o loori We o pa dɪbam. ³⁵Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o cəgi dɪbam di Zezi Kisi sono kum daani. Yaara mu wó wani ya cəgi dɪbam di Zezi Kisi sono kum na?

Wu-cɔɔ mu naa, beesa mu naa, kana mu naa, yinigə mu naa, cam dilu na wó ba tun mu naa, naa tuvni mu? Awo, ti bá wanti ti cɔɔ dɔbam di Zezi Krisi sono kum daani. ³⁶ Ku pupuni We tɔnɔ kum wuni ku wi:

«Dɔbam na yi nmɔ We nɔɔna tun mu pat dí tɔɔ tuvni wu dí kɛ de maama.

Ba kwe dɔbam ba ma ji ni peeni silu ba na jigi ba ve ba gu te tun mu.»

³⁷ We nan na soe dɔbam tun, Dɔ tiini Dɔ pat dɔbam wɔnɔ wəənu tun kuntu maama wuni. ³⁸ Beɲwaani amɔ ye lanyirani ni kulukulu tərə ku na wó wanti ku cɔɔ dɔbam di We sono kum daani. Ku na yi tuvni naa ɲwɔ, naa ku na yi malesi naa weyuu tilampolo dideera bam maama, naa ku na yi zum wəənu naa jwa wəənu tilu na buɔni tun, naa wəənu tilu maama na jigi dam nabiinə baɲa ni tun, ³⁹ ku na yi wəənu tilu na jigi dam weyuu tilampolo ni di tilu na jigi dam tɔga kuri ni tun, naa wəənu tilu maama We na ki tun, tintu maama wuni kulukulu bá wanti ku cɔɔ dɔbam di We sono kum daani, beɲwaani ku yi sono kulɔ We na jigi di dɔbam di Yuutu Zezi Krisi ɲwaani tun mu.

We na kuri balu si ba taa yi Dɔ nɔɔna tun

9 Amu na yi Zezi Krisi nɔɔnu tun, a ɲɔɔni cɔga mu si ku dai vwan. We Joro kum na wu a bicari ni tun mu pat a ye ni ku suni ku yi cɔga mu, ² di a na bri ni a wu tiini ku cɔɔ yi a jigi liə maɲa maama amu titi dwi tiinə bam ɲwaani di ba na wu sɛ Zezi Krisi tun. ³ A ya wó ta lagɔ si We cɔɔ amu titi Dɔ daari Dɔ pɔɔri-ni Zezi Krisi tee ni, di ku na wó wanti ku pa a ko-biə Zwifə bam na vrɔm. ⁴ Ba yi Yisrayeli dwi tiinə mu. Ku yi bantu mu We deen pɛ ba ji Dɔ biə, yi Dɔ pa-ba Dɔ paari-zulə yam. Dɔ ma go ni ni Dɔ wó ta wura di ba, yi Dɔ daari Dɔ ki Dɔ cullu tum ba juɲa ni. Dɔ ma bri-ba ba na maɲi si ba taa zuli-Dɔ te tun. Dɔ ma daari Dɔ go niə di ba. ⁵ Ba dwi dum kuri nuɲi dɔbam nabaaru Abraham dwi dum wuni mu. Ba na lugɔ Zezi Krisi lugɔ baɲa ni tun, ku yi bantu dwi dum wuni mu ba lug-o. Wuntu mu yi wəənu maama Tu. O maa yi We yi o maɲi di zulə si ku taa ve maɲa kalu na ba ti tun. Amina.

⁶ A nan ba lagɔ a ta ni We na goni Dɔ ni si Dɔ ki kulɔ tun jigi kafe. Beɲwaani ku dai ni Yisrayeli dwi

tiinə bam maama mu sunt ba yi
Yisrayeli tiinə ciga ciga We yigə ni.

⁷ Abraham dwi tiinə bam maama
nan dai o biə ciga ciga We yigə
ni. We deen tagi di Abraham Dɪ
wi: «Nmu bu Yizaki dwi dum yirani
mu wú ta yi n dwi tiinə ciga ciga.»

⁸ Ku bri ni We tee ni, ku dai biə
balu maama Abraham na lugi tun
mu yi We biə ciga ciga. Ku nan yi
biə balu We na goni ni ba gwaani
tun mu sunt ba yi Dɪ biə ciga ciga.

⁹ Benwaani We deen goni ni Dɪ wi:
«Maŋa kam kuntu na joori ka yi,
amu wú joori a ba di Sara lugi
bakərə.»

¹⁰ Ku de kuntu mu yi dibam
nabaaru Yizaki kaani Rabeka deen
ja pugə o lu yiywa bale. ¹¹⁻¹² Maŋa
kam Rabeka ta na wu lugi o biə
bale bam yi ba daa ta yəri lanyirani
naa balɔɔ tun, We deen tagi did-o
Dɪ wi: «Nakwi wum mu wú ta yi o
nyaani wum tuntunɔ.» Ku ki kuntu
si We na kuri-ba daani te tun mu
togi Dɪ na maŋi Dɪ li wubuŋa te
tun. Ku bri ni We kurim dum togi Dɪ
na bəŋi wulu si o taa yi Dɪ nɔɔnu
tun mu, si ku dai nɔɔnu wum tutuŋa
gwaani, ¹³ ni ku daa ta na pupuni
We tɔɔ kum wuni ku wi: «Amu soe
Zakobi, yi a daari a yagi Ezayu.»

¹⁴ Dí nan wú ta ni bɛɛ mu? Dí bá
wani dí ta ni We ba jigi ciga di Dɪ
na ki te tun. ¹⁵ Benwaani We deen
tagi di Moyisi Dɪ wi:

«Amu wú ja nɔɔnu wulu gwaŋa
a na lagi tun mu,

yi a daari a duri nɔɔnu wulu
yibwəŋə

a na lagi tun.»

¹⁶ Kuntu bri ni ku maama togi We
na jigi nɔɔna gwaŋa te tun mu, si ku
dai nabiinə wubuŋa na lagi kulu tun
naa ba tutuŋa na yi te tun gwaani.

¹⁷ Ku pupuni We tɔɔ kum wuni, ni
We deen tagi di Ezipi pa-faru wum
Dɪ wi: «Amu pe n di paari si a wani
a togi nmu gwaani mu a bri nɔɔna
amu dam dum na mai te tun, si ku pa
nɔɔna taa zəŋi amu yiri dum lugu
baŋa maama ni.» ¹⁸ Ku bri ni We
duri balu gwaŋa Dɪ na lagi tun mu,
yi Dɪ daari Dɪ pa badonnə ta ku ba
wurɔ ni Dɪ na lagi te tun.

We jigi ni si Dɪ ki Dɪ wubuŋa na lagi te tun

¹⁹ Abam wu didwa wai o bwe amu
ni: «Ku na yi kuntu, bɛɛ mu yi
We nan bri ni nɔɔna ki ba cəgi?
Nɔɔn-nɔɔnu nan bá wani o vin kulu
We na lagi si o ki tun.» ²⁰ Nabiinu yi
wɔɔ mu si o wani o magi kantəgi di
We? Kuntu tun, kaməgi wú wani ku
bwe ku mɔru wum ni: «Bɛɛ mu yi
n mɔ-ni tuntu doŋ» na? ²¹ Benwaani
kamɔ-mɔru wum jigi cwəŋə si o
kwe dəgi o ma mɔ kamwaru tulu
dwi maama o na lagi tun. O wai
o ce dəgi kum kuntu o maa mɔɔni

kamɔɔɔ sɪ kʊ taa yɪ lɔnnɪ nyɪm, yɪ
o daarɪ o mɔɔnɪ kudoŋ sɪ kʊ taa yɪ
tituŋa nyɪm.

²² Kʊ nan yɪ kuntu mu dɪ Wɛ. Dɪ
na laɣɪ sɪ Dɪ brɪ nɔɔna Dɪ ban-zɔŋɔ
kʊm dɪ Dɪ dam dʊm na mai te tʊn,
Dɪ jɪɣɪ cwɛŋɔ sɪ Dɪ kɪ kuntu. Dɪ
nan pɪnɪ Dɪ banɪ mu dɪ balʊ na pɛ
Dɪ banɪ zaŋɪ yɪ ba maŋɪ dɪ cɔɣɪm
tʊn, ²³ sɪ Dɪ daarɪ Dɪ pa nɔɔna balʊ
Dɪ na jɪɣɪ ba ŋwaŋa tʊn tɔɣɪ ba na
Dɪ paarɪ dʊm na tiini dɪ jɪɣɪ zulɛ te
tʊn. Bantʊ mu yɪ balʊ Dɪ na maŋɪ
Dɪ lɪ sɪ ba zʊ Dɪ paarɪ zulɛ yam
wʊnɪ tʊn. ²⁴ Kʊ nan yɪ dɪbam mu
kuntu. Wɛ mu kuri dɪbam nabiinɛ
dwi maama wʊnɪ, yɪ kʊ dɪ Zwifɛ
dwi dʊm yɪrɪnɪ mɔ́ wʊnɪ, ²⁵ nɪ kʊ
na maŋɪ kʊ pʊpʊnɪ Oze tɔnɔ kʊm
wʊnɪ te tʊn. Wɛ dɛɛn tagɪ Dɪ wɪ:

«Nɔɔna balʊ ya na dɪ amʊ
nɔɔna tʊn,

mu a laan wó bɛŋi-ba nɪ amʊ
nɔɔna.

Dwi tiinɛ balʊ amʊ ya na ba soe
tʊn,

mu a laan wó bɛŋi-ba nɪ amʊ
nɔn-sonnu.»

²⁶ «Je silʊ nɪ nɔ́ Wɛ ya na tagɪ
dɪ ba Dɪ wɪ,

ba dɪ Dɪ nɔɔna tʊn,

kʊ yɪ dɔ́anɪ mu ba laan wó
bɛŋi-ba nɪ

Ŋwɪa Tu Baŋa-Wɛ biɛ.»

²⁷ Ezayi dɪ dɛɛn tagɪ Yisɪrayɛlɪ tiinɛ
bam taanɪ o wɪ:

«Yisɪrayɛlɪ tiinɛ bam na maŋɪ
ba tiini ba daga

nɪ bugɛ nɪ kasullʊ na daga te
tʊn,

ba funfun yɪrɪnɪ mu wó na
vrɪm.

²⁸ Bɛŋwaanɪ Yuutu Baŋa-Wɛ
bá daanɪ sɪ Dɪ kɪ kʊlʊ
maama Dɪ na maŋɪ Dɪ lɪ
wʊbʊŋa sɪ Dɪ kɪ tʊn lʊɣʊ
baŋa nɪ.»

²⁹ Kʊ ta yɪ nɪnɛɛnɪ Ezayi na maŋɪ o
ta te o wɪ:

«Dam-fɔrɔ Tu Baŋa-Wɛ ya na
wʊ daarɪ dɪbam biɛ

badaara Dɪ yaɣɪ,

sɪ kʊ pa dɪ dwi dʊm toŋɪ,

dɪ ya wó ti mu,

nɪ Sodɔm dɪ Gomɔɔrɪ tiinɛ bam
dwi dʊm dɛɛn na ti te tʊn.»

³⁰ Dɪ nan wó ta nɪ bɛɛ mu? Dwi-ge
tiinɛ balʊ ya na ba kwaanɪ sɪ ba
na cɪga Wɛ tee nɪ tʊn laan mu tu
ba na cɪga Wɛ tee nɪ, ba na kɪ ba
wʊ-dɪdʊa dɪ Wɛ tʊn ŋwaanɪ. ³¹ Kʊ
daarɪ, Yisɪrayɛlɪ tiinɛ bam na tiini
ba kwaanɪ sɪ ba na cɪga Wɛ tee nɪ Dɪ
cullu tʊm tɔɣɪm ŋwaanɪ tʊn, ba wʊ
nɛ. ³² Bɛɛ mu yɪ ba nan wʊ nɛ cɪga
Wɛ tee nɪ? Bantʊ ya bʊŋɪ sɪ ba na
cɪga ba kɛm-laaru tʊm ŋwaanɪ mu,
yɪ kʊ dɪ nɪ ba kɪ ba wʊ-dɪdʊa dɪ

We. Ba na vin si ba se We kuntu tun, ku maa nyi di ba magi ba naga mu di kandwe dilu na pai nɔɔna tri ba tui tun, ³³ni ku na maɲi ku pupuni We tɔɔɔ kum wuni ku wi:

«Nii-na, amu We lagi a cwi
kandwe mu Siyɔn ni.

Di maa yi kandwe dilu nɔɔna
na wu magi ba titi di di
ba tu tiga ni tun.

Ku daari nɔɔnu wulu na ki o
wu-didua di wulu na yi
kandwe dum kuntu tun,

cavura ba fɔgi ya ja kuntu tu.»

10 A ko-biə-ba, amu tiini a laga si Yisrayeli tiinə bam na vrum, yi a yəni a loori We a pa-ba ku ɲwaani. ²Amu wu wani a pa ciga ni ba tiini ba lagi si ba tɔɲi ba pa We, ba nan yəri cwəɲə kalu ba na maɲi si ba tɔgi tun mu. ³Ba maa yəri cwəɲə kalu We na pe si nabiinə tɔgi da ba ma na ciga Di tee ni tun. Ba maa tiɲi ba titi cwəɲə si ba maa na ciga We tee ni, yi ba ba se si ba taa tɔgi cwəɲə kalu We na tiɲi tun. ⁴Zezi Kri si mu pe We cullu tum tɔgum cwəɲə kam laan ba ka kweeli, ku ma pa balu maama na ki ba wu-didua did-o tun laan na ciga We tee ni.

**Nɔɔnu wulu maama na ki o
wu-didua di Zezi tun wu na vrum**

⁵Moyisi deen pupuni nɔɔnu na wu ki te si o ma na ciga We tee ni Di cullu tum tɔgum ɲwaani tun. O pupuni o wi: «Wulu na ki We cullu tum na wi te tun wu na ɲwia ku ɲwaani.» ⁶Ku nan daa na yi nɔɔnu na wu ki te si o ma na ciga We tee ni o na ki o wu-didua di Di tun ɲwaani, ku pupuni ku wi: «Yi zaɲi n bwe n titi nuneeni, wɔɔ mu wu wani o di We-sɔɲɔ?» Ku lagi ku ta ni, si o pa Zezi Kri si tu o ba o zəni dɔbam. ⁷«Nan yi bwe n titi ni, wɔɔ mu wu wani o tu curu?» Ku lagi ku ta ni, si o pa Zezi bi o yagi tɔvni si o joori o ba. ⁸Ku nan maɲi ku pupuni ku wi: «We taani dum dai yigə yigə di nmu, di wu nmu ni ni di n bicari ni.» Kwərə kam kuntu mu dɔbam tɔɔli di bri nɔɔna si ba ki ba wu-didua di Zezi. ⁹Ku tagi ku wi, nmu na tagi di n ni ni Zezi mu yi wonjo maama Yuutu, yi nmu na se n bicari ni, si We suni Di bi-o Di pa o yagi tɔvni, We wu vri-m. ¹⁰Beɲwaani, ku yi nmu bicari ni mu nni se di n wu-didua yi n na ciga We tee ni, yi nmu wu ma n ni mu

n ta jaja ni Zezi mu yi Yuutu, si n ma n na vrum. ¹¹ Ku pupuni We tɔnɔ kum wuni ku wi: «Wulu maama na ki o wu-didva did-o tun, cavura bá ja kuntu tu.» ¹² Kuntu, ku yi bidwi mu di nɔɔna maama, ku na yi Zwifɛ di dwi-ge tiinɛ bam di. Ba maama Yuutu yi didva mu, yi wuntu mu yɛni o paɪ balu maama na loor-o tun zɛnɛ zanzan. ¹³ Benjwaani, «wulu maama na loori zɛnɛ dí Yuutu wum yiri ɣwaani tun wú na vrum.»

¹⁴ Ku nan na yi kuntu tun, nɔɔna wú ki ta mu ba loori zɛnɛ o tee ni, yi ba wu ki ba wu-didva did-o? Ba nan wú ki ta mu ba ki ba wu-didva did-o, yi ba wu ni o kwɛrɛ? Ba nan wú ki ta mu ba ni o kwɛrɛ yi nɔɔn-nɔɔnu wu tɔɔli-ka o bri-ba? ¹⁵ Nɔɔnu nan wú ki ta mu o vu o tɔɔli We kwɛr-ywɛɣɛ kam o bri-ba di ba na wu tɔɣ-o? Ku nan pupuni We tɔnɔ kum wuni ku wi: «Balɔ na beeri ba tɔɔli We kwɛr-ywɛɣɛ kam ba bri nɔɔna tun vɛɣɛ jigi wupolo mu.»

¹⁶ Ku nan dai ni nɔɔna maama mu sɛ We kwɛr-ywɛɣɛ kam. Ezayi dɛɛn tagi o wi: «Yuutu Baɣa-We, wɔɔ mu jonɣi dɪbam ni-taani dum?» ¹⁷ Kuntu ma bri ni nɔɔna zwa na ni kulɔ tun, mu ba ki ba wu-didva di ku. Taani dilɔ ba nan na wú ni tun mu yi Zezi Kriɛ kwɛrɛ kam.

¹⁸ Amu lagi a bwe a nii, Yisrayeli tiinɛ bam wu ni We kwɛrɛ kam mu

na? Ku yi cɪga ba ni-ka, ni We tɔnɔ kum na tagi ku wi:

«Ba tɔɔli o kwɛrɛ kam lugu
baɣa je maama,
yi ba ni-taani jagi di yi je
maama.»

¹⁹ Amu ta lagi a bwe a nii, Yisrayeli tiinɛ bam suni ba wu ni We taani dum kuri mu na? Ba niɛ. Dayigɛ tun, We dɛɛn tɔɣi Moyisi ɣwaani mu Dɪ ta di ba Dɪ wi:

«Amu wú pa abam taá jigi
wu-guv di dwi tiinɛ balu
na dai amu nɔɔna tun.
Amu wú pa abam bana zaɣi
di nɔɔna balu na yɛri kulɔkulɔ
tun.»

²⁰ Kuntu kwaga ni Ezayi dɛɛn nɛ baari yi o ta o wi:

«Nɔɔna balu ya na ba buɣi si ba
ba ba sɛ amu We tun,
bantɔ laan mu tu ba sɛ amu.
Amu pɛ balu na maɣi ba wu
bwe amu bwia tun mu ba
ba lwarɪ amu.»

²¹ Ku nan na yi Yisrayeli tiinɛ bam, We tagi Dɪ wi:

«De maama wuni amu te a jia si
a ma jonɣi abam,
yi á vin si á ba amu te.»

We wu yagi Yisrayeli tiinɛ bam

11 Kuntu tun, amu ta lagi a bwe a nii, We vin Dɪ tuti nɔɔna Yisrayeli tiinɛ bam mu na?

Aye! Ku dai kuntu. Amu titi di yi Yisrayeli dwi tu mu. A yi Abraham naa mu, yi a nuni Benzamen dwi dum wuni. ²We wu vin Dɩ nɔɔna balu Dɩ na maɲi Dɩ kuri pulim ni tun. Abam nan maɲi á ye We tɔɔ kum na tagi Eli taani te, di o na wari We o ta Yisrayeli tiina bam na ki te yi ku wu maɲi tun. ³O deen wari We o wi: «Yuutu Baɲa-We, ba gu nmu nijonɔ bam maama, yi ba daari ba cɔgi nmu kaanum bimbina yam. Ku laan daari amu yirani mu, yi ba kwaani si ba gu amu di.»

⁴We nan lar-o Dɩ wi bee mu? Dɩ deen wi: «Amu li nɔɔna murr-turpe mu (7.000), si ba taa yi amu titi nɔɔna. Bantu ta wu fɔgi ba kuni doona ba zuli Baali.»

⁵Ku nan ta yi bidwi mu di zum maama. Nɔɔna funfun ta mu daari, We na tɔgi Dɩ zaani dum gwaani Dɩ kuri-ba tun. ⁶We de Dɩ zaani dum gwaani mu Dɩ kuri-ba, si ku dai ba tituɲ-guna gwaani. Ku ya na yi ba tituɲ-guna gwaani mu We kuri-ba, ku ya daa ba ta yi Dɩ zaani dum Dɩ na pe-ba tun gwaani.

⁷Ku bri ni Yisrayeli tiina bam wu ne ciga kalu ba na kwaani si ba na We tee ni tun. Nɔɔna balu We na kuri tun nan mu ne-ka. Balu na daari tun bicari digili. ⁸Ku maa ki-ba ni

ku na pupuni te We tɔɔ kum wuni ku wi:

«We mu pe ba wubuɲa ti,
yi ba daa ba ni kulokulu kuri.
Di zum maama, ba yiə ta ba nai,
yi ba zwa di kwarumi di We
ciga kam.»

⁹Davidi di deen tagi ba taani o wi:

«We wó pa ywəni dɩlu ba na
buɲi si ba di tun pipiri di
ji woɲo kulɔ na wó ja-ba
ku cɔgi,

ni cikɔ na jaani-ba te tun.

Ku maa wó pa We pa ba na cam
yi ba tu tɔga ni.

¹⁰We wó pa ba yiə dwe yi ba
daa bá ta nai.

Dɩ maa wó pa ba yira ce di
yaara taan,

maɲa maama.»

¹¹Amu ta lagi a bwe a nii,
Yisrayeli tiina bam na tri ba tu
kuntu tun, ku bri ni ba daa bá wani
ba zaɲi ba joori ba fɔgi di We mu
na? Aye! Bantu na vin We ciga kam
te tun mu pe dwi-ge tiina wani ba
na vrum We tee ni. We ki kuntu si
ku pa Yisrayeli tiina bam mu taa
jigi wu-guu di ba. ¹²Yisrayeli tiina
bam na ki ba cɔgi tun mu pe nabiina
maama wani ba na zənə lanyirani
We tee ni. Bantu na ge kulɔ ba na
maɲi si ba na tun mu pe dwi-ge tiina

na cwəŋə ba joŋi We zənə yam. Ku bri nɪ Yisrayelɪ tiinə kɔɡɔ kulɔ na wó ba tɔɡɪ We tun na puli ku ti, kúv pa nɔɔna na We zənə zanzan ku ja gaali.

We na vrɪ dwi-ge tiinə te tun

¹³ Ku yɪ dɪ abam dwi-ge tiinə mu a lagɪ a ta taani duntɔ. Amu na yɪ Zezi tuntɔŋnu sɪ a taa tɔɔlɪ o kwərə kam a bri dwi-ge tiinə tun, a bri nɪ ku tiini ku yɪ tutɔŋ-kamunu mu. ¹⁴ Amu kwaanɪ a tɔŋɪ sɪ ku pa wu-guɔ mu ja a donnə Yisrayelɪ tiinə bam, sɪ ku wanɪ ku pa We vrɪ ba badonnə amu tutɔŋa yam ŋwaanɪ. ¹⁵ We na yagɪ bantɔ tun, ku pɛ lɔɡv baŋa dwi tiinə maama laan ba ba fɔɡɪ dɪ We. Ku daari maŋa kalɔ We na wó joori Dɪ joŋi-ba tun, kúv ta nyɪ dɪ twa na joori ba na ŋwɪa te tun mu.

¹⁶ Dí ye nɪ, nmu na de yigə n fɔ dipe n tiŋi We ŋwaanɪ, dulɔ maama na daari tun daa ta yɪ We nyum mu. Tiu kuri na yɪ We nyum, ku ne sum maama dɪ yɪ We nyum mu. ¹⁷ Yisrayelɪ tiinə bam nyɪ dɪ Olivi tiu ba na jəri gaari wɔnɪ te tun mu. Ku yɪ nɪnɛnɪ We mu goni tiu kum kuntu ne sɪdaara Dɪ yagɪ, yɪ Dɪ daari Dɪ kwe Olivi tiu kulɔ na wu gaa wɔnɪ tun ne Dɪ tɔŋi Dɪ gwaanɪ ne sɪdonnə sum wɔnɪ. Abam balɔ na yɪ dwi-ge tiinə tun nyɪ dɪ ne silɔ ba

na tɔŋi tun mu. Sɪ laan ma wəri yɪ sɪ tɔɡɪ sɪ nai tiu kum kugu kum nyua kam. ¹⁸ Kuntu ŋwaanɪ, nmu yɪ ta n gooni ne silɔ ba na goni ba yagɪ tun. Nmu na bri n tutɪ kuntu, ta n ye sɪ ku dai nmu mu pai tiu kum kugu kum zɪga. Ku yɪ kugu kum mu jɪɡɪ nmu. ¹⁹ Nmu nan wai n te nɪ: «We goni ne sum kuntu Dɪ yagɪ, ku daari sɪ amu mu na jəɡə a tɔŋi tiu kum yɪra nɪ.» ²⁰ Ku sunɪ ku kɪ kuntu mu. We nan goni ne sum kuntu Dɪ yagɪ, ba na wu kɪ ba wu-dɪdɔa dɪ Dɪ tun ŋwaanɪ mu. Nmu nan na wani n tɔŋi tiu kum yɪra nɪ tun, ku yɪ n na kɪ n wu-dɪdɔa dɪ We tun ŋwaanɪ mu. Nan yɪ zaŋɪ n ta n kɪ kamunni, za n ta n kwari We. ²¹ Bɛŋwaanɪ, We na wu sɛ sɪ Dɪ yagɪ tiu kum tutɪ ne sum sɪ je nɪ tun, nmu dɪ na ba jɪɡɪ wu-dɪdɔa dɪ Dɪ, Dɪ bá yagɪ-m da.

²² Ku maama nan bri We na kɪ nɔɔna lanyiranɪ te, yɪ Dɪ daari Dɪ vaŋɪ nɔɔna zwa te tun mu. Ku na yɪ balɔ na kɪ ba cɔɡɪ tun, Dɪ vaŋɪ ba zwa mu. Ku daari, nmu nan na wu yagɪ We cwəŋə kam tɔɡum, Dɪ wó ta kɪ nmu lanyiranɪ. Nmu nan na yagɪ We cwəŋə kam, Dɪ laan wó go nmu dɪ Dɪ yagɪ mu nɪ tiu naga te. ²³ Yisrayelɪ tiinə bam nan na kɪ ba wu-dɪdɔa ba sɛ We, baá joori ba na ba jəɡə kam. We wó wani Dɪ joori Dɪ tɔŋi-ba da. ²⁴ Kuntu tun, nmu wulɔ na yɪ dwi-ge tu tun nyɪ dɪ naga kalɔ We na goni Olivi tiu kulɔ

na wu gaa wuni tun yira ni mu. Dɪ ma pa nmu toɲi Olivi tiu kulu na wu gaari wuni tun yira ni, yi ku dai ni nɔɔna na yɔni ba ki te tun. Kuntu ɲwaani ku bá ta cana dɪ We si Dɪ joori Dɪ toɲi ne silu Dɪ ya na goni tun si titi kugu kum je ni.

We jigi nɔɔna maama ɲwana si Dɪ vri-ba

²⁵ A ko-biə-ba, amu lagi si á lwarɪ We cɪga kalu deen na səgi tun mu. Abam na suni á lwarɪ kuntu, á daa bá ta buɲi ni á yi swan tiinə. Ku na yi te tun, lele kuntu Yisrayeli tiinə badaara wuru digili yi ba warɪ We cɪga kam kuri ba ni. Ku nan wó ta yi kuntu, si ku vu ku yi maɲa kam dwi-ge tiinə balu na sɛ We tun kɔɔ kum na wó puli ku ti tun. ²⁶ Kuntu, Yisrayeli tiinə kɔɔ kum maama laan wó na vrum, ni ku na pupuni We tɔɔ kum wuni ku wi:

«Wulu na paɪ nɔɔna na vrum tun
wó nuɲi Siyɔn ni o ba,
yi oó pa Zakɔbi dwi tiinə bam
lwarum dum ti.

²⁷ Amu We wó go ni duntu a
pa-ba,
ni amu wó saari ba lwarum dum
a yagi.»

²⁸ Yisrayeli tiinə bam na vin We kwər-ywəɲə kam tun, ba jigi We duna mu, yi kuntu laan pa abam

dwi-ge tiinə bam na vrum We tee ni. Ku daari, ku na yi We na kuri nɔɔna si ba taa yi Dɪ nɔɔna te tun laɲa ni, Dɪ soe Yisrayeli tiinə bam, Dɪ deen na goni ni dɪ ba nabaara bam tun ɲwaani. ²⁹ We nan ba ki a ya na maani, dɪ Dɪ na kuri nɔɔna yi Dɪ ki-ba lanyirani te tun. ³⁰ Abam dwi-ge tiinə deen ya vin We mu, yi á laan ba á lwarɪ Dɪ yibwən-durə kam, Yisrayeli tiinə bam na vin We tun ɲwaani. ³¹ Bantu dɪ laan tu ba vin We ni, yi abam na We yibwənə kam, si ku wani ku pa bantu dɪ laan ba ba lwarɪ Dɪ yibwən-durə kam na yi te tun. ³² We nan pɛ nɔɔna maama nyi ni ba wu puna digə ni mu te, ba na vin Dɪ ni tun ɲwaani, si Dɪ laan wani Dɪ duri ba maama yibwənə.

³³ Maani-na á nii We zaani dum na tiini dɪ daga te.

We wubuɲa dɪ Dɪ yəno kum dɪ
ma tiini ku lirə.

Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o lwarɪ Dɪ
na li wubuɲa si Dɪ ki te
tun,

naa o lwarɪ cwe silu Dɪ na tɔgi
tun,

ni ku na pupuni We tɔɔ kum
wuni ku wi:

³⁴ «Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o lwarɪ
Baɲa-We wubuɲa,
naa o bri-Dɪ Dɪ na wó ki te tun.

³⁵ Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o kwe o
woɲo

o jini We.»

³⁶ Beɲwaani wænu maama
nuɲi We te mu,
yi duntu mu nii ti maama baɲa
ni,
yi ti maama yi duntu nyum mu.
We maɲi di zulə mu, si ku taa
ve maɲa kalu na ba ti tun.
Amina.

**We nɔɔna na maɲi si
ba taa ɲwi te tun**

12 A ko-biə-ba, We na tiini
Dl jigi abam ɲwaɲa kuntu
tun, a loori abam si á kwe á titi á
pa We nɛɛɛɛ ba na me woɲo ba
ki kaanum ba pa We tun, si á taá
ɲwi di wu-poɲo, si ku poli We wu
lanyirani. Kuntu mu yi zulə yalu na
maɲi si á pa We tun. ²Á yi pa á
wubuɲa taa tɔgi balu na yəri We
tun cwe sum. Kwaan-na si We pa á
taá jigi wubuɲ-dvura, si ku ləni á
ɲwia kam maama. Abam laan wú
ba á lwarí We wubuɲa na lagi si á
ki kulu tun, yi á wú lwarí nɛ ku tiini
ku lana ciga ciga yi ku poli Dl wu.

³We na ki-nɛ yu-yoɲo si a taa yi
Dl tuntɔɲnu tun, a lagi a ta di abam
maama si á yi taá buɲi kamunni á
pa á titi, nɛ á dwe á na maɲi á yi
te tun. Á nan taá jigi wubuɲ-ɲuna,
si ku maɲi di We na pe abam didva
didva peeri te á na ki á wu-didva
di Dl tun ɲwaani. ⁴Nabiinu yira yi

wonɔ didva mu, yi ya laan pɔɔri je
dwi təri təri. Jəgə maama nan jigi
ka tituɲa mu yira yam wuni. ⁵Ku
nan yi bidwi mu di dibam balu di
na ɲwi di Zezi Krisi tun. Dí tiini dí
daga, yi dí nan yi kɔgɔ didva mu.
Dibam maama didva didva maa
tuɲi dí wəli daani, nɛ yira yam je
sum dwi təri təri na tuɲi si zəni
daani te tun. ⁶We-peera yalu Dl na
pe dibam tun yi dwi təri təri mu,
nɛ Dl na pe dibam zaani te tun. We
na pe wulu wai o ɲɔɔni yiyiu-ɲwe
tun, kuntu tu maɲi si o taa tɔgi o
na jigi wu-didva di We te tun mu o
ma ɲɔɔni-si. ⁷We na pe wulu wai
o tuɲi o wəli o donnə tun, kuntu tu
maɲi si o taa tuɲi kuntu mu. Wulu
We na pe o wai o bri o donnə We
ciga kam tun, si o di kwaan o taa
bri-ka. ⁸We na pe wulu wai o kwe
nɔɔna si ba na baari tun maɲi si o
taa ki kuntu mu. Wulu di na ce o
wænu o maa zəni o donnə tun maɲi
si o ma o wu-yoɲo mu o wəli-ba
lanyirani. Wulu nan na yi nɔɔna
yigə tu tun maɲi si o kwaan o taa
bri-ba cwəɲə lanyirani. Wulu nan
na duri o donnə yibwənə tun maɲi
si o taa ki-ku di wupolo mu.

⁹Á taá soe daani di ciga. Á taá
culi wo-lwaanv dwi maama, si á
daari á taá ki kulu maama na lana
tun. ¹⁰Á na yi ko-biə daani Zezi
Krisi ɲwaani tun, á taá soe daani
di á wuru maama, si á taá nigi

daani lanyirani. ¹¹ Á na tɔŋi á pa We te tun, á yi pa yawɔɔ zu abam. Kwe-na á bicara maama á taá maa tɔŋi á pa dí Yuutu wum. ¹² Á na jigɔ tuna di We te tun, á taá jigɔ wupolo ku ŋwaani. Yaara na yi abam, si á vɔ pu-dia. Kwaani-na á taá loori We maŋa maama. ¹³ Cɛ-na á wənu á ma zəni balu na yi We nɔɔna yi yinigə jigɔ-ba tun. Á taá jeeri vərə lanyirani á sam ni.

¹⁴ Ku na yi balu na jigɔ abam ba beesi tun, si á taá loori We si Dɪ kɪ-ba lanyirani. Á nan yi sɔɔɪ á cɔɔɪ-ba. ¹⁵ Kɪ-na wupolo di balu na jigɔ wupolo tun, si á daari á wəli di balu na keeri tun á keeri. ¹⁶ Á taá jigɔ-na wubɔŋ-dɪdwɪ. Á yi taá kɪ kamunni. Tu-na á tuti si á taá tɔŋi tutɔŋ-bale di. Á yi taá buŋi á pa á jigɔ swan.

¹⁷ Nɔɔnu na kɪ abam lwarum, á di daa yi joori á kɪ-o lwarum á ma ŋwi. Nan kwaani-na si á taá kɪ kulɔ na lana tun nɔɔna maama yigə ni. ¹⁸ Kwaani-na lanyirani si á taá zɔvɔ di ywəni nɔɔna maama titari ni, ni á na wai te tun. ¹⁹ A badon-sonnu-ba, á yi taá buŋi si á kɪ balu na kɪ abam lwarum tun di lwarum. Nan yagi-na, si We ban-zɔŋɔ kum wó ba ba baŋa. Beŋwaani ku pupuni We tɔɔ kum wuni, ni Baŋa-We tagi Dɪ wi:

«Amu yi wulu na wó cɔɔɪ nɔɔna di ba kəm-balwaaru tun.

Amu wó pa ba joori ba na kulɔ na maŋi di ba tun.»

²⁰ Ku nan ta pupuni ku wi:
«Nmu dum kana na wɔɛ,
si n pa-o wɔdiu si o di.
Na-nyom na jig-o,
si n pa-o na si o nyɔ.
N na kɪ kuntu,
kuó pa cavura tiini ya ja-o.»

²¹ Abam nan yi pa lwarum wani abam. Á taá kɪ kəm-laaru si ti wani lwarum dam ti cɔɔɪ.

Dí na maŋi si dí se dí lugu kum yigə tiinə te tun

13 Abam maama maŋi si á se dideera balu na te á tuni dum tun ni, beŋwaani nɔɔn-nɔɔnu ba jigɔ dam si o taa te o doŋ yi We wu pɛ ku tu cwəŋə. Dideera balu na wura tun yi We mu tiŋi-ba. ² Wulu maama na vin dideera bam kuntu ni tun, ku tu vin cwəŋə kalu We na tiŋi tun mu. Balu na kɪ kuntu doŋ tun wó na cam. ³ Dideera bam nan ba paɪ fɔvni jigɔ balu na kɪ kəm-laaru tun. Fɔvni jigɔ balu na kɪ kəm-balwaaru tun mu. Nmu na ba lagɪ si fɔvni taa jigɔ-m di dideera bam, n maŋi si n ta n kɪ kəm-laaru mu si ku pa n na zulə ba tee ni. ⁴ We nan tiŋi dideera bam si ba taa tɔŋi ba pa-Dɪ abam zənə ŋwaani mu. Abam nan na kɪ wo-balwaaru, á maŋi si á taá kwari fɔvni, beŋwaani dideera bam suni

ba jigi cwəŋə si ba pa nɔɔna na cam. Bantu mu yi balu We na tini si ba tɔgi Dɪ ban-zɔŋɔ kum ɲwaani ba ma pa balu na ki lwarum tun na cam. ⁵Kuntu ɲwaani mu á maɲi si á se ba ni. Ku dai ba na wú pa á na cam tun yirani ɲwaani. Á se-ba, beɲwaani á ye á bicara ni, ni á maɲi si á tɔgi ciga cwəŋə mu.

⁶Ku ta yi kuntu ɲwaani mu á maɲi si á taá ɲwi lampoo. Beɲwaani diɔera bam tuɲi ba pa We mu, di ba na kwaani ba tuɲi te tun. ⁷Nan taá ɲwi kulu maama ba na maɲi si ba joɲi á tee ni tun á pa-ba. Ku na yi wulu na joɲi á yuu lampoo tun, naa wulu di na joɲi á wəənu lampoo tun, si á ɲwi á lampoo maama á pa-ba. Ku na yi wulu na maɲi si á taá kwar-o tun, si á taá kwar-o. Ku na yi wulu na maɲi di zulə tun, si á taá zul-o.

Dí na maɲi si dí taá soe dí donnə te tun

⁸Abam nan yi taá jigi-na nɔɔn-nɔɔnu woŋo jini, jini dilu á na wú taá jigi tun mu yi si á taá soe á donnə. Wulu maama na soe o doɲ tun suni o tɔgi We cullu tum di Dɪ niə yam mu. ⁹We cullu tum bri ni: «Yi ki boorim, yi gu nɔɔnu, yi ɲoni, yi pa n yi zu n donnə wəənu.» Cullu tum kuntu

didaani We niə yam maama nan tɔgi ni diduwa mu. Ni dintu nan mu wi: «Ta n soe n doɲ ni n titi te.» ¹⁰Nmu na soe n doɲ, n daa n bá wani n ki-o balɔɔ. Wulu na soe o doɲ tun suni o ki We niə yam na bri kulu tun mu.

Dí maɲi si dí ti dí yigə mu dí cəgi Zezi Krisi tum

¹¹Á taá ki-na kuntu, si abam ye maɲa kalu wuni dí na wura tun. Maɲa yi si á zaɲi á yaɲi dɔɔm. Maɲa kalu We na wú ba Dɪ vri dɪbam tun daari fun si ka yi, yi ku daa dai nuneeni maɲa kalu dí deen na puli dí ki dí wu-diduwa di Zezi tun. ¹²Maɲa kam daari fun si ka yi, ni tiga na lagi ka puuri te tun. Titu dum lagi di ke si wia pooni ba. Kuntu ɲwaani, á pa dí yaɲi kikiə yalu maama na yi lim nyum tun, si dí daari dí ma We dam dum dí ci dí titi, si dí wani dí tɔgi pooni cwəŋə kam. ¹³Pa-na dí tɔgi cwəŋə si ku maɲi di balu na wu pooni wuni te tun. Á nan pa-na dí yaɲi nɔn-kwəlim di sa-nyɔri di boorim di wo-digiru kikiə maama. Á yi taá jaani daani naa á taá ki wu-guu daani. ¹⁴Pa-na abam ɲwia kam didaani dí Yuutu Zezi Krisi ɲwia kam taa yi bidwi. Nan yi pa-na á wubuɲa taa tɔgi wo-yɔɔru tilu á fra na zuuri tun.

Dí wu maɲɪ sɪ dí taá co daani

14 Jonɪ-na nɔɔnu wulɔ wubɔɲa ta na wu bigɪ We cwəɲə kam wɔni tun lanyirani. Á nan yɪ magɪ kantɔɔ dɪ o na buɲɪ te tun. ²Nɔɔnu wura o wubɔɲa na biga We cwəɲə kam wɔni, ku ma pa o ba culi kulukulu dim. Ku daari nɔɔnu wudonɲ wura o wubɔɲa na wu bigɪ yɪ ku pa o culi nwam. ³Wulɔ nan na wai o di wonɔ maama tun yɪ zaɲɪ o gooni wulɔ wum o na ba di wonɔ maama tun. Wulɔ dɪ nan na ba di wonɔ maama tun yɪ zaɲɪ o co wulɔ na di wonɔ maama tun, beɲwaani o dɪ yɪ We nɔɔnu mu. ⁴Nmu yɪ wɔɔ mu sɪ n co nɔɔnu wudonɲ tintɔɲnu? Ku yɪ o titi yuutu wum mu maɲɪ sɪ o nii o kɪ ciga naa o wu kɪ. Wulɔ na yɪ dí Yuutu wum nɔɔnu tun kɪ lanyirani mu, beɲwaani dí Yuutu wum wó wani o pa o taa kɪ lanyirani.

⁵Nɔɔnu wura o na li de o pa dɪ dwe da yadonnə yam. Ku daari nɔɔnu wudonɲ dɪ maa wura o na ba kuri da yam daani. Nɔɔnu maama nan maɲɪ sɪ o kɪ kulɔ o na ye o bicari nɪ nɪ ku maɲɪ tun. ⁶Nɔɔnu wulɔ na kuri de sɪ dɪ taa yɪ da-kamunu tun yəni o kɪ dí Yuutu wum ɲwaani mu. Wulɔ na di wonɔ maama tun kɪ kuntɔ o ma zuli dí Yuutu wum mu, o na yəni o kɪ We le wudiu kum baɲa nɪ tun ɲwaani.

Wulɔ dɪ nan na ba di wonɔ maama tun dɪ kɪ kuntɔ o ma zuli dí Yuutu wum mu, yɪ o dɪ kɪ We le ku ɲwaani. ⁷Dɪbam wulɔwulɔ ba ɲwi o titi yirani ɲwaani. Dí wulɔ nan na tɪɪ dɪ, ku ta dai o titi yirani ɲwaani. ⁸Dí zɪ na ɲwi, dí ɲwi dí Yuutu wum ɲwaani mu. Dí nan zɪ na tɪɪ dɪ, ku ta yɪ dí Yuutu wum ɲwaani mu. Beɲwaani, dí na ɲwi naa dí na tɪɪ, dí ta yɪ dí Yuutu wum nɔɔna mu. ⁹Zezi Krisi tɪɪ yɪ o joori o bi o na ɲwia, sɪ o taa yɪ twa dɪ naɲuna Yuutu mu.

¹⁰Ku na yɪ kuntɔ tun, beɛ mu yɪ n co n ko-bu? Sɪ nmu dɪ, beɛ mu yɪ n gooni n ko-bu? Dɪbam maama nan lagɪ dí ba dí zɪɪ We yigə nɪ mu, sɪ Dɪ di dɪbam taani. ¹¹Ku pupuni We tɔnɔ kum wɔni, nɪ Baɲa-We tagɪ Dɪ wi:

«Amu na yɪ ɲwia tu tun,
ku yɪ ciga mu nɪ,
nɔɔna maama wó ba ba kuni
doonə amu yigə nɪ,
yɪ bá ta dɪ ba niə jaja,
nɪ amu mu yɪ Baɲa-We.»

¹²Kuntɔ bri nɪ dɪbam maama lagɪ dí ba dí zɪɪ We yigə nɪ mu, sɪ nɔɔnu maama ta kulɔ o na kɪ tun.

Dí wu maɲɪ sɪ dí pa dí ko-bu tusi We cwəɲə wɔni

¹³Kuntɔ tun, dí daa yɪ ta co dí donnə. Nan li-na wubɔɲa sɪ á yɪ kɪ

kuḷu na wó pa á ko-bu tusi naa o yagi We cwəŋə tɔgum tɪn. ¹⁴Amu na ŋwɪ dɪ dí Yuutu Zezi tɪn, amu ye lanyiranɪ nɪ wɔdiu tərə ku tɪtɪ na yɪ wo-digiru We yigə nɪ. Nɔɔnu nan na pɛ woŋo kuḷu yɪ culu, ku sunɪ ku yɪ culu mu ku pa nɔɔnu wum kuntu. ¹⁵Nmu nan na pɛ n ko-bu wu cɔgi dɪ n na di wɔdiu kuḷu tɪn, ku brɪ nɪ n daa n ba tɔgi sono cwəŋə mu. Yɪ pa nmɪ na di wɔdiu kuḷu tɪn cɔgi nɔɔnu dɪ We daanɪ, yɪ o yɪ wɔlu Zezi Kriɪ na tigi o ŋwaanɪ tɪn. ¹⁶Yɪ pa nɔɔna na cwəŋə sɪ ba co woŋo kuḷu na lana dɪ nmɪ tɪn. ¹⁷Dɪbam na yɪ We paarɪ dɪm nɔɔna te tɪn ba tɔgi wɔdiiru dim ŋwaanɪ. Ku nan tɔgi dí na kɪ cɪga We yigə nɪ tɪn ŋwaanɪ mu, dɪ wu-zuru dɪ wɔpolo, nɪ We Joro kum na paɪ dɪbam te tɪn. ¹⁸Wɔlu maama nan na tɔŋɪ o pa Zezi Kriɪ kuntu doŋ tɪn, kuntu tu wó poli We wu, yɪ nɔɔna dɪ wó pa-o cɪga.

¹⁹Kuntu ŋwaanɪ, pa-na dí kwaanɪ dí taá kɪ kuḷu maama na paɪ nɔɔna jigi ywəəni daanɪ yɪ ku zəni-ba sɪ ba bɪ We cwəŋə wɔnɪ tɪn. ²⁰Yɪ pa wɔdiiru dim cɔgi We titɔŋa. Wɔdiiru maama maŋɪ dim mu. Nmu nan na di kuḷu na wó pa n doŋ wu cɔgi ku ŋwaanɪ tɪn, sɪ n yagi ku dim. ²¹Ku lana sɪ n yɪ kɪ kuḷu maama na wó pa n ko-bu tusi We cwəŋə nɪ tɪn, ku na yɪ nwana dim naa sana nyɔm naa kuḷu maama dɪ.

²²Nmu na ye kuḷu n wubɔŋa nɪ kantɔ laŋa nɪ tɪn, ta n jigi-ku nmɪ dɪ We laŋa nɪ. Nɔɔnu wɔlu na ye kuḷu na lana sɪ o kɪ yɪ o ba jigi wubɔŋa yale ku baŋa nɪ tɪn, kuntu tu jigi yu-yoŋo. ²³Ku daarɪ, nɔɔnu wɔlu na jigi bubwɛa dɪ o na di wɔdiu kuḷu tɪn, kuntu tu bá na bura We tee nɪ. Ku brɪ nɪ o ba jigi wu-dɪdɪva o dim dɪm wɔnɪ. Woŋo kuḷu maama nmɪ na wó kɪ yɪ n ba jigi wu-dɪdɪva tɪn, ku yɪ lwarum mu.

Dí na maŋɪ sɪ dí taá kɪ te dɪ dí donnə tɪn

15 Dɪbam balu wubɔŋa na bigɪ We cwəŋə kam wɔnɪ tɪn maŋɪ sɪ dí taá wəli balu wubɔŋa ta na wu bigɪ tɪn mu, ba wubɔŋa ta na bwənə tɪn ŋwaanɪ. Dí wu maŋɪ sɪ dí taá kɪ kuḷu na poli dɪbam yiranɪ wuru tɪn. ²Dɪbam maama nan maŋɪ sɪ dí taá kɪ kuḷu na wó poli dí donnə wuru tɪn mu, dí maŋɪ sɪ dí kɪ-ba lanyiranɪ mu sɪ ku pa ba fɔgi ba bɪ We cwəŋə wɔnɪ. ³Zezi Kriɪ deen nan wu kɪ kuḷu na poli o yiranɪ wu tɪn, nɪ We tɔnɔ kum na tagɪ te ku wɪ: «Tru tɪlu nɔɔna na twɪ nmɪ Baŋa-We tɪn mu joori tɪ tu amu yuu nɪ.» ⁴Kuḷu maama deen na pupɔnɪ We tɔnɔ kum wɔnɪ tɪn yɪ sɪ ku taa brɪ dɪbam We cɪga kam mu, sɪ ku pa dí na pu-dɪa dɪ baarɪ sɪ dí taá jigi tuna We tee nɪ.

⁵Wε mu yi wulu na paɪ nɔɔna pu-dia di baari tun, yi dɪntu wu pa á taá jigi wubɔŋ-dɪdwɪ nɪ Zezi Kriɪ na lagɪ te tun. ⁶Kuntu, kuɔ pa abam maama sɛ daani yi á taá jigi nɪ dɪdwɪ á ma zuli Wε dɪlu na yi dí Yuutu Zezi Kriɪ Ko tun. ⁷Jonɪ-na daani lanyɪrani nɪ Zezi Kriɪ na jonɪ abam te tun. Kuntu wu pa Wε na zulu.

**Wε kwər-ywəŋə kam yi
dwi maama nyum mu**

⁸Amu nan lagɪ a ta abam nɪ Zezi Kriɪ tu sɪ o tɔŋɪ o pa Zwifə bam mu, sɪ ku pa Wε na goni nɪ dɪ ba nabaara bam te tun sunɪ ku kɪ, sɪ ku brɪ nɪ Wε yi cɪga tu. ⁹O tum dɪm ta yi sɪ ku pa dwi-ge tiinə bam dɪ mu ba ba zuli Wε Dɪ na jigi ba yibwənə tun ŋwaani, nɪ Wε tɔɔ kum na tagɪ te ku wɪ:

«Amu wu wəli dɪ dwi-ge tiinə
bam a zuli nmu,
yi a leeni a tee nmu yɪɪ.»

¹⁰Ku ta pupunɪ ku wɪ:

«Abam dwi-ge tiinə bam
wəli-na dɪ Wε nɔɔna bam
maama á taá kɪ wupolo.»

¹¹Ku ta wɪ:

«Abam dwi-ge tiinə bam
maama taá zuli-na Yuutu
Baŋa-Wε.

Pa-na lugu baŋa dwi maama taa
tee-Dɪ.»

¹²Ezayi dɪ deen tagɪ o wɪ:

«Zese dwi dɪm tu dɪdwa wu zaŋɪ
o ba sɪ o taa te lugu baŋa
dwi tiinə maama,
yi bantɪ wu ta jigi tuna o
ŋwaani.»

¹³Wε dɪlu na paɪ á jigi tuna tun wu pa á tiini á taá jigi wupolo dɪ wu-zuru, á na kɪ á wu-dɪdwa dɪ Dɪ tun ŋwaani. Wε Joro kum dam laan wu pa á na jigi tuna dɪ Wε te tun fɔŋɪ ku puli ku ja gaali.

**Pooli na ŋɔɔnɪ o titɔŋa
yam woŋo te tun**

¹⁴A ko-biə-ba, amu titɪ ye nɪ abam kɪ kəm-laaru zanzan mu, yi á tiini á jigi yəno ku paɪ á wai á brɪ daani dɪ Wε cɪga kam. ¹⁵Amu pupunɪ wənu tɪdonnə dɪ baari mu tɔɔ kuntu wunɪ, sɪ a maa guli abam wənu tɪlu á na maŋɪ á zaasi tun. Amu pupunɪ kuntu dɪ Wε na pɛ-nɪ yu-yoŋo, ¹⁶sɪ a taa yi Zezi Kriɪ tuntɔŋnɔ dwi-ge tiinə bam ŋwaani tun mu. Amu na tɔŋɪ a pa Wε te tun yi sɪ a yəni a tɔɔli Dɪ kwər-ywəŋə kam mu, sɪ a wani a jonɪ dwi-ge tiinə a kɪ-ba Wε juŋa nɪ, sɪ ba pa Dɪ wu poli, Dɪ Joro kum na fɔŋɪ ku kwɛ ba bɪcara tun ŋwaani.

¹⁷Kuntu, amu na ŋwɪ dɪ Zezi Kriɪ tun ŋwaani, a kɪ wupolo dɪ a na tɔŋɪ a pa Wε te tun. ¹⁸Amu nan ba jigi baari sɪ a ŋɔɔnɪ kulukulɔ, ku na dai

Zezi Kriši na me amu o ki kulu tun yirani. Ku yi Zezi mu pe ku togi di a ni-taani di a tutuŋa yi dwi-ge tiina bam se We. ¹⁹ Ba ma se We di Di na de Di Joro kum dam ŋwaani Di pa ba na wo-kunkagila di maana yalu na bri Di dam tun. Ku yi kuntu doŋ mu amu zigɛ Zeruzalem ni a tulu je sum maama a vu a yi Yiliiri, yi a bri We ciga kalu maama na yi Zezi Kriši kwɛr-ywɛŋɛ kam nyum tun. ²⁰ Maŋa maama amu lagi si a kwaani a taa toli Zezi kwɛr-ywɛŋɛ kam je silu ni, ba daa ta na wu ni Zezi Kriši taani dum da tun mu. Amu ba lagi si a toli-ka je silu ni, ba na maŋi ba ni-ka tun, si ku yi taa nyi ni, nɔɔnu wudoŋ kebrɛ yuu ni mu amu tu a lo, ²¹ ni ku na maŋi ku pupuni We tɔnɔ kum wuni te ku wu:

«Ba ta na wu toli o kwɛrɛ ba
bri balu tun
laan wɔ ba ba lwarɛ-ka.
Balu ta na wu ni o ŋwa tun
laan wɔ ba ba ni o ciga kam
kuri.»

Pooli na buŋi si o vu o na Rom tiina bam te tun

²² Mu ku kuri amu ge laŋa kuni zanzan si a ba abam te. ²³ Ku daari lele kuntu, je sum kuntu ni jɛgɛ daa tɛrɛ ba na wu ni Zezi kwɛr-ywɛŋɛ kam da. Abam fra na maŋi ya jigi amu buna zanzan si a ba a na abam

tun, ²⁴ amu laan buŋi si a ba maŋa kalu a na lagi a zaŋi a vu Esipanyi tun. Amu lagi si a togi abam te, si a wanti a ki wupolo di abam maŋa funfun, si á laan wanti á wɛli-ni si a kwe cwɛŋɛ a ke. ²⁵ Ku daari lele kuntu amu lagi a vu Zeruzalem mu, si a tutuŋi a wɛli Zezi nɔɔna balu na wu daani tun. ²⁶ Zezi kɔgɔ kum nɔɔna balu na wu Masiduani di Akayi tunti dum ni tun mu me ba wubuŋa ba la sɛbu, si ba ma wɛli Zezi nɔɔna balu na wu Zeruzalem ni yi yinigɛ jigi-ba tun. ²⁷ Ku yi ba tutu mu me ba wubuŋa ba ki kuntu. Ku nan maŋi si ba wɛli-ba kuntu doŋ, beŋwaani Zwifɛ bam ya maŋi ba kwe wɛɛnu tulu We Joro na pe-ba tun mu ba ce di dwi-ge tiina bam. Kuntu ŋwaani dwi-ge tiina bam maŋi si ba di daa wɛli Zwifɛ bam di wɛɛnu tulu na yi ba yira zɛnɛ nyum tun.

²⁸ Amu na ti tutuŋi duntu yi a kwe sɛbu kum maama a ki nɔɔna bam juŋa ni, amu laan wɔ togi abam te, yi a daari a ke a vu Esipanyi. ²⁹ Amu nan ye ni, a na tu abam te, Zezi Kriši wɔ ki abam lanyirani ku ja gaali.

³⁰ A ko-biɛ-ba, amu nan lagi a loori abam di Yuutu Zezi Kriši yiri ŋwaani, di sono kulu We Joro kum na pe dibam tun ŋwaani, si á togi á wɛli-ni á taá tiini á loori We á pa-ni a tutuŋ-cɛɛra yam wuni. ³¹ Looi-na

Wɛ, sɪ Dɪ jɔŋi-nɪ balu na wu Zude
nɪ yɪ ba vɪn Zezi tɪn jɔŋa nɪ, sɪ Dɪ
daarɪ Dɪ pa Zezi nɔɔna balu na wu
Zeruzalem nɪ tɪn jɔŋi kɔlu amu na
wɔ pa-ba tɪn dɪ wɔpolo. ³²Wɛ na
sɛ, amu laan wɔ wanɪ a ba abam te
dɪ wɔpolo, yɪ a dɪ ywæni dɪ abam.
³³Bɪcarɪ-zuru Tu Baŋa-Wɛ wɔ ta
wu abam tee nɪ. Amina.

**Pooli jɔɔnɪ nɔɔna balu
maama o na ye tɪn**

16 Amu nan lagɪ a brɪ abam dɪ
ko-bu Feebe na yɪ wɔlu tɪn
mu. Wuntu yɪ kaanɪ wɔlu na tɔŋɪ o
wɛli Zezi kɔŋɔ kɔlu na wu Sankrɪ nɪ
tɪn mu. ²Abam nan maŋɪ sɪ á jɔŋ-o
lanyɪranɪ dɪ Yuutu wum ŋwaani, nɪ
ku na maŋɪ sɪ Wɛ nɔɔna taa kɪ te
tɪn. Á taá wɛl-o dɪ kɔlu maama o
na lagɪ abam tee nɪ tɪn, bɛŋwaani
o tɪtɪ dɪ zɛni nɔɔna zanzan, ku na
dwe dɪdɪ dɪ amu dɪ.

³Jɔɔnɪ-na Prisili dɪ Akwila á
pa-nɪ. Bantu mu tɔŋɪ dɪ
amu yɪ dɪ tɔŋɪ dɪ pa Zezi
Krisi. ⁴Ba ya gɛ fun sɪ ba
tɪ amu ŋwaani. Amu nan
kɪ-ba le, ku nan daɪ amu
yɪranɪ, ku yɪ dwi-gɛ tiinɔ
balu maama na tu ba sɛ
Zezi tɪn dɪ mu kɪ-ba le.

⁵Jɔɔnɪ-na Zezi kɔŋɔ kɔlu na
jeeri ba sɔŋɔ kum nɪ tɪn á
pa-nɪ.

Jɔɔnɪ-na amu cilɔŋ-sono

Yipayinetɪ á pa-nɪ, wuntu
mu yɪ wɔlu na dɛ yigə o
sɛ Zezi Krisi Azi tɪnɪ dum
maama wuntu tɪn.

⁶Jɔɔnɪ-na Mari wɔlu na tiini o
tɔŋɪ o pa abam tɪn dɪ.

⁷Jɔɔnɪ-na amu dwi tiinɔ
Andronikusi dɪ Zuniyasɪ.
Bantu mu ya tɔŋɪ ba wu
pɪna digə nɪ dɪ amu. Ba
yɪ balu na jɔŋɪ yɪr-ŋum
Zezi tintɔŋna bam wuntu,
yɪ bantu sɛ Zezi Krisi ba
loori amu.

⁸Jɔɔnɪ-na Ampiliatusi wɔlu na
yɪ a cilɔŋ-sono dɪ Yuutu
wum ŋwaani tɪn á pa-nɪ.

⁹Jɔɔnɪ-na Yuriben wɔlu na tɔŋɪ
dɪ dɪbam o tɔŋɪ Zezi Krisi
tɪtɔŋa tɪn, dɪdaani amu
cilɔŋ-sono Sitakisi dɪ.

¹⁰Jɔɔnɪ-na Apeeli wɔlu na brɪ
nɪ o yɪ Zezi Krisi tintɔŋnu
cɪga cɪga tɪn á pa-nɪ.

Jɔɔnɪ-na Arisobuli sɔŋɔ tiinɔ
bam dɪ.

¹¹Jɔɔnɪ-na amu dwi tu Erodiyɔn
á pa-nɪ.

Jɔɔnɪ-na balu na yɪ Narisisi sɔŋɔ
tiinɔ yɪ ba yɪ dɪ Yuutu
wum nɔɔna tɪn á pa-nɪ.

¹²Jɔɔnɪ-na Trifɛnɪ dɪ Trifɛsɪ,
bantu mu yɪ kaana balu
na tiini ba tɔŋɪ dɪ Yuutu
wum tɪtɔŋa yam tɪn.

Jɔɔni-na a ko-bu-sono Pɛɛrsidi,
wuntu mu yi kaani wulu
di na tiini o tɔŋi o pa di
Yuutu wɔm.

¹³ Jɔɔni-na Rufusi wulu na yi di
Yuutu wɔm tuntɔŋ-ɲɔm
tun, di o nu wulu na ki
amu lanyirani ni o titi bu
te tun.

¹⁴ Jɔɔni-na Asunkriti di Filigon
di Ermesi di Patrobasi di
Ermasi, didaani di ko-biə
balu maama na wu ba tee
ni tun.

¹⁵ Jɔɔni-na Filologi di Zuli,
di Neere di o nakɔ, di
Olimpa, didaani We
nɔɔna balu maama na wu
ba tee ni tun.

¹⁶ Á na jeeri daani, si á taá
jɔɔni daani lanyirani di sono di
wu-pɔŋo. Zezi kɔɔɔ kum na wu je
silu maama ni tun di jɔɔni abam.

¹⁷ A ko-biə-ba, a nan loori abam
si á fɔɔi á ci á titi di balu na
jaani kampwara ba tui nɔɔna titari,
yi ba pai ba tusi We cwəŋə wuni
tun. Bantu mu jigi zaasim dilu ba
na bri abam tun ba yáala. Kuntu
ɲwaani ja-na á titi di ba. ¹⁸ Nɔɔna
bam kuntu doŋ ba ki di Yuutu Zezi
Krisi na lagi kulɔ tun, ba tɔɔi ba
titi fra na zuuri wəənu tilu tun mu.
Ba yəni ba ɲɔɔni bitar-ywe mu, yi
ba ma ni-sɔŋi ba ma ganu balu na
ba va ni tun ba pa ba wubɔŋa ləni.

¹⁹ Nɔɔna maama ye abam na tɔɔi
We lanyirani te tun, kuntu mu pai
amu tiini a jigi wupolo di abam.
Amu nan lagi si abam taá jigi swan
mu si á taá ki kulɔ na lana tun, si
á daari á taá ye á titi si lwarim yi
cɔɔi abam.

²⁰ We dilu na pai nɔɔna wu-zuru
tun bá daani Dl cɔɔi sutaani dam,
yi Dl laan pa á nɔ-di di á nɛ.

Dí Yuutu Zezi wó pa abam
yu-yoŋo.

²¹ Timoti wulu na tɔɔi di amu
o tɔŋi tun di jɔɔni abam. Amu
dwi tiinə Lukiyusi di Zazɔn di
Sosipateeri di jɔɔni abam.

²² Amu Teritiyusi mu pupuni
Pooli ni-taani duntu yi o pa abam,
amu di nan jɔɔni abam di Yuutu
wɔm ɲwaani.

²³ Gayusi wulu amu Pooli na zuuri
o sɔŋo ni yi Zezi kɔɔɔ kum di jeeri
da tun jɔɔni abam.

Erasiti wulu na yi tuw kum
səbu-tiŋnu tun, didaani di ko-bu
Kwatusi di jɔɔni abam.

[²⁴ Dɔ Yuutu Zezi Krisi wó pa
abam maama yu-yoŋo. Amina.]

Pooli na ki We le te o ma guri tun

²⁵ Dɔ ki We le, duntu dam dɔm
mu pai á fɔɔi á zigi lanyirani di á
na sɛ Dl kwər-ywəŋə kalu amu na
tɔɔli Zezi Krisi ɲwaani tun. Kuntu
mu abam laan tu á lwarɔ We ciga

kalu deen ya na səgi faɲa faɲa tun.

²⁶Lele kuntu We tɔgi Dl nijoŋnə bam deen na pɔpɔni wənu tɪlɔ ba tiŋi tun ŋwaani mu, Dl pa Dl ciga kam kuntu ba ka lwarɪ jaja. We dɪlɔ na jigi ŋwia sɪ kɔ taa ve maɲa kalu na ba ti tun laan mu pɛ ni, sɪ lugu

baɲa dwi maama na cwəŋə ba lwarɪ Dl ciga kam, sɪ ba daari ba kɪ ba wɔ-dɪdɔa dɪ Dl ba sɛ Dl ni. ²⁷Duntu yirani mu yɪ swan maama tu, yɪ Dl ba jigi doŋ. Duntu mu maɲi dɪ zulə sɪ kɔ taa ve maɲa kalu na ba ti tun Zezi Kisi yiri ŋwaani. Amina.

Dayigə tɔnɔ kulɔ Pooli na pɔpɔnɔ o pa

KORENTI TIINƏ tɔn

Dayigə tɔnɔ kulɔ Pooli na pɔpɔnɔ o pa Korenti tiinə tɔn na brɪ dɪbam kulɔ tɔn mɔ tɪntɔ

Pooli deen pɔpɔnɔ tɔnɔ kɪntɔ o pa Wɛ nɔɔna balɔ na wɔ Korenti nɪ tɔn mɔ. Pooli tɪtɪ deen mɔ puli Wɛ tɪtɔŋa dɔani, yɪ o zɔ da bɪm dɪ cɪcoro (Tɪtɔŋa Tɔnɔ 18:11).

Korenti ya yɪ tɔ-kamunu kulɔ na jɪɣɪ jɪjɪɣɪrɔ zanzan, kɔ na jɪɣɪ nabwəərɔ zɪɣɪm je sɪle yɪ ba kɪ pipɪu da tɔn ŋwaani. Nɔɔna zanzan deen wura ba na jɪɣɪ yəno dɪ cullu dwi təri təri. Ba maa kɪ boorim dɪ lwarɪm zanzan, kɔ pa kɪntɔ wɔŋo dɪ loŋi Wɛ nɔɔna bam.

Ka maŋa nɪ Pooli nan daa təri ba tee nɪ, yɪ o laan nɪ ba ŋwa nɪ kampwara dɪ wo-balwaaɾɔ tɪdonnə mɔ zɔ ba tɪtari. Kɔ ma pa-o liə, yɪ o laan pɔpɔnɔ twaanɔ o pa-ba. O twaanɔ tɪm wɔnɪ tɪntɔ tɪle mɔ tɔɣɪ tɪ zɔ Wɛ tɔnɔ kɪm wɔ, sɪ dɪbam dɪ wani dɪ lwarɪ, cam na yɪ dɪbam, dɪ na wɔ kɪ te, sɪ dɪ ma kwe-dɪ tɔn.

Pooli nan kaani-ba, sɪ ba yaɣɪ kampwara (pɔɔrɪm 1-4),
dɪ boorim kikiə (pɔɔrɪm 5),
sɪ ba daa yɪ taa ve nɔɔna balɔ na yəri Wɛ tɔn te sɪ bantɔ dɪ ba taani (6:1-11).

O brɪ-ba nɪ ba maŋɪ sɪ ba ma ba yɪra yam ba tɔŋɪ ba pa Wɛ mɔ (6:12-20).

O laan ma ləri ba na bwe-o bwiə yalɔ tɔn,

kɔ na yɪ kadri laŋa nɪ (pɔɔrɪm 7),

naa nwana yalɔ ba na mɛ ba kaani jwənə tɔn laŋa nɪ (pɔɔrɪm 8-10),

naa Zezi tɔvɔnɪ gulim wɔdiu laŋa nɪ (pɔɔrɪm 11),

dɪ Wɛ Joro pɛera yam laŋa nɪ (pɔɔrɪm 12-14),

dɪ twa biim wɔŋo (pɔɔrɪm 15).

Tɔnɔ kɪm tiim nɪ o ŋɔɔnɪ səbu-lɔ Wɛ-di sɪm na wura ba kɪ tɔn wɔŋo, dɪ o tɪtɪ na lagɪ sɪ o kɪ kulɔ tɔn, yɪ o laan jɔɔnɪ-ba (pɔɔrɪm 16).

Tɔnɔ kuntu wunɔ Pooli bri nɛ, Wɛ pɛɛra yam maama wunɛ, sono mu yi woŋo kulɔ na dwe maama tun, si dɛ ma tɔŋi Wɛ titɔŋa yam (pɔɔrum 13).

1 Amu Pooli wulu Wɛ na kuri dɛ Dɛ titɔ wubuŋa si a taa yi Zezi Kriɛ tintuŋu tun mu pupunɛ tɔnɔ kuntu, yi dɛ ko-bu Sositenɛ dɛ tɔŋi o wɛli-nɛ. ²Dɛ pupunɛ si dɛ pa abam balu na yi Zezi kɔŋo kum wu nɔɔna yi á zuvri Korentɛ nɛ tun mu. Abam mu yi balu Wɛ na kuri si á taá yi Dɛ nɔɔna Zezi Kriɛ ŋwaanɛ tun. Dɛ ma li abam si á taá yi Dɛ nɔɔna, ku wɛli dɛ balu na wu je maama yi ba zuli Zezi Kriɛ tun. Wuntu mu yi bantu dɛ dibam maama Yuutu.

³Dɛ Ko Wɛ dɛ dɛ Yuutu Zezi Kriɛ wú pa abam yazurɛ dɛ yu-yoŋo.

⁴Maŋa maama a yɛni a kɛ Wɛ le abam ŋwaanɛ, dɛ Dɛ na pɛ abam yu-yoŋo Zezi Kriɛ ŋwaanɛ tun. ⁵Abam na ŋwɛ dɛ Zezi tun, Wɛ sunɛ Dɛ pa abam yu-yoŋo woŋo maama wunɛ, si á taá ye Dɛ cɛga kam maama, si á kwɛri á taá wai á ŋɔɔnɛ Dɛ taanɛ dum. ⁶Bɛŋwaanɛ, dɛ deen na tɔɔli Zezi Kriɛ kwɛrɛ kam dɛ abam tun, ka tiini ka ja kuri abam tee nɛ. ⁷Á nɛ Wɛ pɛɛra yalɔ maama á na lagɛ tun, yi á cɛgi dɛ Yuutu Zezi Kriɛ si o joori o ba si dɛ na-o. ⁸Wuntu mu wú pa á taá zigɛ kɛŋkɛŋ si ku vu yi tiim maŋa, si á yi taá jigɛ wo-lɔŋɔ de dum o na wú joori o ba tun nɛ. ⁹Wɛ yi cɛga tu, yi duntu mu

kuri abam si á taá ŋwɛ dɛ Dɛ Bu Zezi Kriɛ, o na yi dibam Yuutu tun.

Korentɛ tiinɛ ya na pɔɔri daanɛ te tun

¹⁰A ko-biɛ-ba, a loori abam dɛ Yuutu Zezi Kriɛ yiri ŋwaanɛ si á taá jigɛ ni-mɔɔ, si á yi taá pɔɔri daanɛ. Á nan kwaanɛ-na á kɛ á wubuŋa daanɛ, si á kɛ ni didwi. ¹¹A tagɛ kuntu, Klowe-ba sɔŋo tiinɛ na tagɛ dɛ amu ba wɛ á magɛ kantɔŋo mu daanɛ tun ŋwaanɛ. ¹²Abam badaara wɛ, á tɔŋi Pooli mu. Abam badonnɛ maa wɛ, á tɔŋi Apolɔɔsi mu. Badonnɛ maa wɛ, ba tɔŋi Pɛyɛɛri mu. Babam dɛ maa wɛ, ba tɔŋi Zezi Kriɛ mu. ¹³Abam buŋi nɛ Zezi Kriɛ pɔɔri yira yira mu na? Amu Pooli mu tigɛ tɔvɛn-dagara kam baŋa nɛ abam ŋwaanɛ na? Ba miisi abam na wunɛ amu yiri ŋwaanɛ mu na? ¹⁴A kɛ Wɛ le, bɛŋwaanɛ amu wu miisi abam wuluwulu na wunɛ, ku na dai Krisipu dɛ Gayusi yiranɛ. ¹⁵Kuntu tun, nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɛ o ta nɛ a miisi abam na wunɛ amu yiri ŋwaanɛ. ¹⁶Ah, a guli a ta na miisi Sitefanasi dɛ o sɔŋo tiinɛ dɛ, ku daari kuntu kwaga nɛ, wulu na wɛli da, a daa wu guli. ¹⁷Zezi Kriɛ

tunɔ-nɩ sɩ a taa tɔɔlɩ o kwɛr-ywɛnɛ
kam mu a bɩ nɔɔna, sɩ o wu tunɔ-nɩ
sɩ a taa miisi nɔɔna na wunɩ. A na
tɔɔlɩ Wɛ kwɛrɛ kam te tun, ku dai dɩ
lugu baɲa swan mu a maa tɔɔlɩ-ka.
A ya na tɔɔlɩ-ka dɩ lugu baɲa swan
mu, Zezi tɔvunɩ dum dagara kam
baɲa nɩ tun ya bá ta jɔɔtɩ kuri ku paɩ
nabiinɛ.

Wɛ swan na gari nabiinɛ swan te tun

¹⁸ Bɛɲwaanɩ Zezi tɔvunɩ dum
dagara kam baɲa nɩ tun taanɩ dum
yɩ jwɛrim mu balu yigɛ na tɛrɛ dɩ
Wɛ tun tee nɩ. Ku nan na yɩ dɩbam
balu Wɛ na vɩ lwarɩm wunɩ tun,
taanɩ dɩntu yɩ Wɛ tɩtɩ dam mu dɩ
dɩbam. ¹⁹ Ku nan maɲɩ ku pupunɩ
Wɛ tɔnɔ kum wunɩ ku wɩ:

«Amu Baɲa-Wɛ wɔ cɔɔtɩ swan
tiinɛ wubunɛ,
yɩ a daartɩ a pa yɩ-purɩ-nyɩna
yɩ-puru kum yáalt.»

²⁰ Swan tiinɛ swan yam daa jɔɔtɩ
kuri na? Tɔn-yeenɛ dɩ nɔɔna balu
na ye ɲwaɲa tun yɩ-puru kum
jɔɔtɩ kuri na? Wɛ nan bɩ dɩbam
nɩ lugu baɲa swan yam maama
yɩ jwɛrim mu. ²¹ Wɛ swan yam
ɲwaanɩ nabiinɛ bá wantɩ ba ma ba
tɩtɩ swan ba lwarɩ-Dɩ. Wɛ nan lɩ Dɩ
wubunɛ sɩ Dɩ tɔɔtɩ kwɛrɛ kalu dí na
bɩ nɔɔna yɩ ba paɩ ka yɩ jwɛrim
tun ɲwaanɩ mu, Dɩ ma vɩ balu na

se kwɛrɛ kam tun Dɩ yagɩ. ²² Zwifɛ
bam lagɩ sɩ ba na wo-kɩnkagɩla yalu
na bɩ Wɛ dam tun mu. Grɛkɩ tiinɛ
maa lagɩ sɩ ba cɔɔtɩ taanɩ dɩlu na
wɔ bɩ-ba swan tun. ²³ Ku nan na
yɩ dɩbam, dí tɔɔlɩ Zezi Krisi wulu
na tɩɔtɩ tɔvun-dagara baɲa nɩ tun
kwɛrɛ mu. Kwɛrɛ kam kuntu maa
yɩ ta-balɔrɔ mu Zwifɛ bam tee nɩ,
yɩ ka yɩ jwɛrim mu dɩ dwi-ge tiinɛ
bam dɩ. ²⁴ Ku daartɩ dɩbam balu Wɛ
na kuri tun, ku na yɩ Zwifɛ bam naa
dwi-ge tiinɛ dɩ, taanɩ dum kuntu mu
pɛ dí lwarɩ nɩ Zezi Krisi yɩ Wɛ swan
yam dɩ Dɩ dam tu. ²⁵ Wonɔ kulɩ
nɔɔna na paɩ ku yɩ jwɛrim Wɛ tee
nɩ tun gari nabiinɛ swan maama, yɩ
kulɩ na bwɛmmɛ Dɩ tee nɩ tun dana
ku dwe nabiinɛ dam maama.

²⁶ A ko-biɛ-ba, á buɲɩ á dɛɛn na yɩ
te yɩ Wɛ laan ba Dɩ kuri abam tun.
Ku dai á zanzan yɩ dɛɛn mu puvɩ
nuneɛnɩ nabiinɛ na lagɩ yɩ-puru kulɩ
tun. Ku dai á zanzan mu yɩ dɩdɛɛra,
naa á zanzan mu nuɲɩ nadunɛ sam.
²⁷ Wɛ nan kuri balu nabiinɛ na paɩ
ba yɩ jwɛru tun mu, sɩ Dɩ ma pa
caviura dɩ swan tiinɛ. Dɩ ma kuri
balu nabiinɛ na paɩ ba yɩ nabwɛnɛ
tun, sɩ Dɩ ma pa caviura dɩ dam
tiinɛ. ²⁸ Dɩ ma daartɩ Dɩ kuri balu
nabiinɛ na gooni yɩ ba ba nɩɔtɩ tun,
sɩ Dɩ ma pa wɛɛnu tɩlu nabiinɛ na
paɩ tɩ jɔɔtɩ kuri tun jɩ kafe. ²⁹ Wɛ
kuri nɔɔna bam kuntu donɲ mu, sɩ
nabiinɛ yɩ zaɲɩ ba wantɩ ba tee

ba titi Dɪ yigə nɪ. ³⁰We nan mu pe abam ŋwɪ dɪ Zezi Krisi. Kuntu ŋwaani mu swan yalɔ Zezi na joŋi We tee nɪ tun laan jigi dɪbam swan. Wuntu mu paɪ dɪ jigi cɪga We tee nɪ. O maa paɪ dɪ yɪ We nɔɔna. O ma kwe o titi ŋwɪa o ma vɪ dɪbam lwarɪm wɔnɪ. ³¹Kuntu tun, kulɔ na pɔpɔnɪ We tɔnɔ kum wɔnɪ tun yɪ cɪga mu, dɪ ku na wɪ: «Wulɔ na lagi sɪ o kɪ wɔpolo tun, sɪ o pa ku taa yɪ dɪ Yuutu wɔm ŋwaani.»

Pooli na tɔɔɪ Zezi Krisi kwɛr-ywɛŋə kam te tun

2 A ko-biə-ba, amɔ deen na tu abam te tun, a wɔ ŋɔɔnɪ swan naa yiyi-ŋwe zanzan dɪ abam, dɪ a na tɔɔɪ We kwɛrə kam a bɪ abam te tun. ²A wɔ kɪ a wubɔŋa nɪ sɪ a bɪ abam wɔŋo kudɔŋ, ku na dɪ Zezi Krisi taani dum yɪrɪnɪ dɪ o tɔvɪ dum dagara kam baŋa nɪ tun. ³A na wɔ abam tee nɪ maŋa kalɔ tun, a bwənə, yɪ fɔvɪnɪ dɪ jigi-nɪ, yɪ a yɪra sai. ⁴A taani dum dɪ a na tɔɔɪ We kwɛrə kam te tun, ku dɪ nabiinə swan mu a ma a tɔɔɪ-ka sɪ a pa á se. Ku yɪ We Joro kum dam mu pe abam lwarɪ nɪ taani dum yɪ cɪga. ⁵Kuntu tun, á na kɪ á wɔ-dɪdɔa dɪ Zezi tun, ku yɪ We dam dum ŋwaani mu, sɪ ku dɪ nabiinə swan ŋwaani.

Baŋa-We swan na yɪ te tun

⁶Dɪbam nan yəni dɪ bɪ balɔ wubɔŋa na bɪgi tun mu swan, ya nan dɪ nabiinə swan naa lugɔ baŋa dɪdeera bam swan. Bantu wɔ ba ba cɔgi dɪ ba dam dum maama. ⁷Dɪbam na bɪ swan yalɔ tun yɪ We nyum mu. Nabiinə nan yəri ya nɪ nɪ, ya na səgi dɪ ba tun ŋwaani. We deen maŋɪ Dɪ kɪ Dɪ wubɔŋa nɪ mu ku loori lugɔ pulim, sɪ Dɪ swan yam kuntu pa dɪ wani dɪ na zulə Dɪ tee nɪ. ⁸Lugɔ baŋa dɪdeera bam wulɔwulɔ nan wɔ lwarɪ ya kuri. Ba ya na ye, ba ya bá ja We-sɔŋo paari tu Zezi ba pa tɔvɪn-dagara baŋa nɪ ba gɔ. ⁹Ku nan kɪ nɪ We tɔnɔ kum na tagɪ ku wɪ:

«We fɔgi Dɪ kɪ wo-laaru Dɪ tiŋi
sɪ Dɪ pa balɔ na so-Dɪ tun.
Nabiinə yɪ wɔ nɛ wəenu tum
kuntu dɔŋ,
yɪ ba zwa wɔ ni tɪ ŋwa,
yɪ ba ba jigi tɪ wubɔŋa dɪ.»

¹⁰We nan tagɪ Dɪ Joro kum ŋwaani mu Dɪ ma pa dɪ lwarɪ wəenu tum kuntu. We Joro kum ye wɔŋo maama kuri, yɪ ku ye We wubɔŋa maama dɪ. ¹¹Wɔɔ mu wɔ wani nabiinu wubɔŋa o lwarɪ, ku na dɪ o titi joro? Ku nan yɪ kuntu mu dɪ We dɪ, nɔɔn-nɔɔnɔ yəri We wubɔŋa, ku na dɪ Dɪ titi Joro kum yɪrɪnɪ.

¹²Joro kulu We na kɪ dɪbam bɪcara nɪ tun dai lugu baɲa nyum. Ku nuɲi We te mu, sɪ ku pa dí lwarɪ wo-laaru tɪlu Dɪ na pɛ dɪbam zaani tun.

¹³Dí na yəni dí brɪ nɔɔna cɪga kam yɪ dí ɲɔɔnɪ taani dɪlu tun dai nabiinə swan taani. Ku yɪ We Joro kum mu brɪ dɪbam taani dɪlu na maɲɪ sɪ dí taá ɲɔɔnɪ tun. Dɪbam te cɪga kalu na yɪ We Joro nyum tun mu dí brɪ balu Dɪ Joro kum na wu ba bɪcara nɪ tun. ¹⁴We Joro kum na tərɪ wulu bɪcarɪ nɪ tun ba sɛ sɪ o jɔɲi cɪga kalu We Joro kum na brɪ tun. Ka yɪ wo-jwəru mu o tee nɪ. O bá wani o lwarɪ ka kuri, bɛɲwaani ku yɪ We Joro kum mu brɪ ka kuri cɪga cɪga. ¹⁵Wulu maama We Joro kum na wu o bɪcarɪ nɪ tun mu wai o ye woɲo maama kuri. Nɔɔn-nɔɔnu nan bá wani o na kuntu tu wo-lɔɲɔ o ta. ¹⁶We tɔɔɔ kum tagɪ ku wɪ:

«Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o lwarɪ dí
Yuutu wum wubuɲa,
nɔɔn-nɔɔnu nan bá wani o brɪ-o
o na wú kɪ te tun.»

We nan na pɛ dɪbam Dɪ Joro kum tun mu pɛ dɪbam dɪ jɪɲɪ Zezi Krisi wubuɲa yam.

We tintuɲna na tuɲɪ ba pa We te tun

3 A ko-biə-ba, a dɛɛn na wu abam tee nɪ tun, a wari a ɲɔɔnɪ We taani dum dɪ abam nɪ We Joro

kum na wu balu tee nɪ tun. A dɛɛn ɲɔɔnɪ dɪ abam nɛɛnɪ á yɪ balu lugu baɲa wənu fra na jɪɲɪ-ba tun, yɪ á ta nyɪ nɪ bu-balwa mu te Zezi Krisi cwəɲə kam wuni. ²A dɛɛn na brɪ abam wo-mwaalu tɪlu tun nyɪ dɪ a pɛ abam nayɪla mu sɪ á nyɔ. A dɛɛn wu pɛ abam wudiu kulu na duunə tun, á dɛɛn na wu yɪ ku dim tun ɲwaani. Dɪ zum dɪ, á daa ta wu yɪ wudiu dim, ³bɛɲwaani á ta yɪ balu lugu baɲa wənu fra na jɪɲɪ tun mu. Abam jɪɲɪ wu-guɔ yɪ á magɪ kantɔɔ daani. Kuntu brɪ nɪ lugu baɲa wo-yɔɔru fra mu taa jɪɲɪ abam, yɪ á kɪ nɪ balu ta na yəri We tun mu te. Ku yɪ vwan mu a fɔɲɪ na? ⁴Abam wu nɔɔna badonnə na tɛ ba wɪ, bam tɔɲɪ Pooli mu, yɪ badonnə dɪ wɪ, ba tɔɲɪ Apolɔsɪ mu tun, ku dai balu na yəri We tun kikiə mu kuntu na?

⁵Wɔɔ mu yɪ Apolɔsɪ? Wɔɔ mu yɪ amu Pooli? Dɪbam maama yɪ We tintuɲna balu abam na dɛ dɪbam jɲa á kɪ á wu-dɪɔba dɪ Zezi Krisi tun mu. Dɪbam maama tuɲɪ kulu dí Yuutu wum na pɛ dɪbam sɪ dí tuɲɪ tun mu. ⁶Dɪbam nyɪ nɪ vala mu te, amu Pooli mu jəri wənu yɪ Apolɔsɪ yagɪ na. Ku daari ku yɪ We mu pai tɪ bira. ⁷Mu ku kuri wulu na jəri dɪ wulu na yagɪ na da tun maama dai kulɔkulu. We yiranɪ mu wai Dɪ pai Dɪ taani dum kɪ dam nɔɔna bɪcara nɪ. ⁸Wulu na jəri dɪ wulu na yagɪ na

tun maama yi bídwí mu. We wó pa ba maama joŋi ba ɲwuru ku maŋi dɪ ba na tuŋi te tun mu. ⁹Dɪbam maama wɛli daanti mu dí tuŋi dí pa We. Abam nyi dɪ We kara kalɔ dí na tuŋi ka wɔni tun mu.

Abam daa ta nyi dɪ digə kalɔ We na wura Dɪ lɔ tun mu. ¹⁰We na pɛ amu pɛɛri dilɔ sɪ a ma tuŋi tun, ku yi sɪ amu cwi digə kam kuri mu lanyirani ni lwar-ɲum te. Nɔɔnɔ wudonɔ dɪ maa wura o lɔ o danɔ da. Wulu maama nan na lagɪ sɪ o lɔ o danɔ da tun maŋi sɪ o taa ye o na lɔ te tun mu. ¹¹We maŋi Dɪ pa digə kam kuri cwi, nɔɔn-nɔɔnɔ daa bá wani o cwi ka kuri didonɔ. Kuri dum kuntu mu yi Zezi Kriɪ. ¹²Balu nan na lɔ ba danɔ da tun badaara mai səbu-sɪɲa naa canna naa kandwa-ɲuna, naa de naa gaaru naa kasuru mu ba maa laa. ¹³Nɔɔnɔ maama na tuŋi kulɔ tun nan wó ba ku lwarɪ jaja de dum Zezi Kriɪ na wó joori o ba tun, mini mu wó bri nɔɔnɔ maama tituɲa na yi te. ¹⁴Balu na logɪ dɪ wo-laaru yi mini dum wu wani dɪ di tun wó joŋi ba ɲwuru. ¹⁵Ku daari, balu mini dum na wani dɪ di ba loom dum tun, ba bá na kulɔkulɔ We tee ni. We za wó vɪ ba titi Dɪ yagi. Ba nan wó ta nyi dɪ mini na di nɔɔnɔ yi o wəri te tun mu.

¹⁶Abam yəri ni, We Joro kum na wu abam bicara ni tun, á nyi dɪ We

titi digə mu Dɪ na zuvri ka wɔni na? ¹⁷Wulu nan na cɔgi We digə kam tun, We wó cɔgi kuntu tu dɪ mu. Beɲwaani We digə kam yi Dɪ titi di-laa mu. Abam titi nan mu yi Dɪ digə kam kuntu.

¹⁸Nɔɔn-nɔɔnɔ yi zaɲi o gani o titi. Abam wulu na buɲi ni o jigi swan ni zum lugu baɲa swan na yi te tun, kuntu tu maŋi sɪ o joori o ji joro mu, sɪ o laan wani o na swan ciga ciga. ¹⁹Beɲwaani lugu baɲa swan yi jwərim mu We yigə ni. Ku pupuni We tɔnɔ kum wɔni ku wɪ: «We vugimi swan tiinə swan Dɪ pa ya joori ya ja-ba.» ²⁰Ku nan daa ta pupuni ku wɪ: «Yuutu Baɲa-We ye ni swan tiinə wubɔɲa maama yi kafe mu.» ²¹Kuntu ɲwaani, nɔɔn-nɔɔnɔ yi zaɲi o magi o nyɔɔni o ta o wɪ: «Amu tɔgi wuntu mu.» Sɪ wonɔ maama yi abam mu te. ²²Ku na yi amu Pooli dɪ Apolɔɪ dɪ Pɪyɛɛri, dɪbam dɪ yi abam nɔɔna mu. Ku nan na yi lugu baɲa dɪ ɲwia dɪ tuvni dɪ zum dɪ jwa dɪ, abam mu te ti maama. ²³Zezi Kriɪ nan mu te abam, yi We dɪ te Zezi Kriɪ titi dɪ.

Pooli-ba na tuŋi We tituɲa yam te tun

4 Kuntu tun, abam maŋi sɪ á taá ye ni dɪbam yi Zezi Kriɪ tintuɲa mu. We nan kwe Dɪ ciga kalɔ ya na səgi nabiinə yigə ni tun

Dl kɪ dɪbɪm jɪʒa nɪ mʊ, sɪ dɪ ta-ka dɪ brɪ nɔɔna. ² Ba nan na kwe woŋo ba kɪ nɔɔnʊ jɪʒa nɪ, kʊ maŋɪ sɪ o taa nii kʊ baŋa nɪ dɪ cɪga mʊ. ³⁻⁴ Kʊ nan na yɪ amʊ, abam naa nabiinə balʊ maama na dɪ amʊ taanɪ te dɪ te tɪn, kʊ ba kɪ amʊ kulʊkulʊ. Amʊ bɪcarɪ nɪ a ye nɪ, kulʊkulʊ tərə a na kɪ a cɔgɪ. Nan dɪ kʊntʊ dɪ, a bá wani a pa a tɪtɪ bura, a na bá wani a dɪ a tɪtɪ taanɪ tɪn ŋwaanɪ. Wʊlʊ yɪranɪ na wó wani o dɪ amʊ taanɪ tɪn mʊ yɪ dɪ Yuutu wʊm. ⁵ Kʊntʊ ŋwaanɪ, nɔɔn-nɔɔnʊ yɪ zaŋɪ o wuuri o dɪ o doŋ taanɪ, kʊ loori maŋa kalʊ We na lɪ tɪn, sɪ dɪ Yuutu wʊm na tuə, oó ja pooni o ba o pa woŋo kulʊ maama na səgi lim wʊnɪ tɪn taa nai jaja. Wʊntʊ wó pa nɔɔna wʊbʊŋa yalʊ na səgi tɪn lwarɪ jaja. Maŋa kam kʊntʊ nɪ mʊ We wó pa nɔɔnʊ maama na zulə yalʊ na maŋɪ dɪd-o tɪn.

⁶ A ko-biə-ba, kʊ yɪ abam ŋwaanɪ mʊ a kwe a tɪtɪ dɪdaanɪ Apolɔsɪ a ma maŋɪ a brɪ abam, sɪ á wani á nii dɪbɪm, á ma lwarɪ á na wó taá kɪ te tɪn, sɪ á yɪ zaŋɪ á gaalʊ kulʊ na pʊpʊnɪ We tɔnɔ kʊm wʊnɪ tɪn, sɪ abam dɪdʊa dɪdʊa yɪ zaŋɪ o kɪ kamunni o zuli nɔɔnʊ wʊdoŋ o daari o gooni o doŋ. ⁷ Wɔɔ mʊ wɪ, nmu dwe n doŋ? Bɛɛ mʊ n jɪga yɪ n wʊ joŋɪ-kʊ We tee nɪ? Nmu nan na joŋɪ-kʊ We tee nɪ mʊ tɪn, bɛɛ mʊ kɪa yɪ n magɪ n nyɔɔnɪ kʊ baŋa nɪ,

nɪ nmu tɪtɪ mʊ mɛ n dam dɪ n swan n ma n na-kʊ te?

⁸ Abam bʊŋɪ nɪ á maŋɪ á jɪgɪ kulʊ maama á na lagɪ tɪn, á kwəri á yɪ nadunə, yɪ á ta bʊŋɪ nɪ abam dɪ paari á daari dɪbɪm. Kʊ ya lana sɪ á sunɪ á dɪ paari, sɪ dɪbɪm dɪ taá tɔgɪ dɪ dɪ paari dɪ abam. ⁹ Amʊ na bʊŋɪ te tɪn, kʊ nyɪ dɪ We pɛ dɪbɪm balʊ na yɪ Dl tɪntʊŋna tɪn jɪ kwaga tiinə mʊ nɔɔna bam maama wʊnɪ, nʊnɛnɪ balʊ ba na dɪ ba taanɪ ba lagɪ ba gu-ba te tɪn. Dɪbɪm nyɪ dɪ nɔn-mwaanʊ mʊ lʊgʊ kʊm nɔɔna bam dɪ malesɪ dɪ yibiyə nɪ.

¹⁰ Dɪbɪm jɪgɪ jwəəru mʊ Zezi Krisi ŋwaanɪ, abam nan pa á yɪ swan tiinə mʊ Zezi Krisi tɔgʊm dɪm wʊnɪ. Dɪbɪm yɪ nabwənə mʊ, abam maa paɪ á yɪ dɪdɛera. Nɔɔna zuli abam, yɪ ba daari ba gooni dɪbɪm. ¹¹ Dɪ zum maama dɪ, kana dɪ na-nyɔm jɪgɪ dɪbɪm, yɪ gwaaru muri dɪbɪm. Nɔɔna maa bɛɛsɪ dɪbɪm, yɪ dɪ ba jɪgɪ cirigim jəgə. ¹² Dɪbɪm mai dɪ tɪtɪ jɪa mʊ dɪ tiini dɪ tʊŋa, sɪ dɪ ma wani dɪ na dɪ ni wʊdiu. Nɔɔna na twɪ dɪbɪm, dɪ ta yəni dɪ loori We mʊ sɪ Dl kɪ-ba lanyiranɪ. Nɔɔna na bɛɛsɪ dɪbɪm, dɪ ta yəni dɪ se bɛɛsa yam mʊ. ¹³ Nɔɔna na ŋɔɔnɪ wo-lwaanʊ ba pa dɪbɪm, dɪ yəni dɪ joori dɪ ləri-ba lanyiranɪ mʊ. Dɪbɪm nyɪ dɪ lʊgʊ baŋa weeru mʊ. Dɪ zum maama, dɪ nyɪ dɪ wo-yɔɔru mʊ nɔɔnʊ maama tee nɪ.

¹⁴A na pupuni tɔnɔ kuntu tun, a pupuni si a ma kwe abam mu, á na yi amu bu-sonnu tun ɲwaani, si ku dai ni a lagi si a ki abam caviura mu. ¹⁵Abam ya na maɲi á jigi karanyina tiinɛ murr-fugɛ mu ba na bri abam Zezi Krisi cwɛɲɛ kam wuni, á ko yi didva yirani mu. Amu yi á ko, di a na bri abam We kwɛr-ywɛɲɛ kam yi á na ɲwi-duɲa Zezi Krisi ɲwaani tun. ¹⁶Mu ku kuri a loori abam si á taá lwani amu na ki te tun. ¹⁷Kuntu ɲwaani mu a tɔɲi Timoti á tee ni. Wuntu mu yi a bu-sono We cwɛɲɛ kam wuni, yi o tɔɲi dí Yuutu Zezi di ciga. Wuntu wú guli abam amu ɲwia kam na yi te Zezi Krisi cwɛɲɛ kam wuni, si ku maɲi ni amu na yɛni a bri Zezi kɔgo kum je maama ni te tun.

¹⁸Abam badaara pai á titi kamunni mu, beɲwaani á daa ba buɲi ni amu wú joori a ba abam te. ¹⁹We nan na sɛ, aá ba abam te lele. A na tuɛ, a laan wú wani a lwarɪ kamun-nyina bam kuntu na jigi dam dilu ba ma ki tun, yi ku daa dai ba ni-ɲwanɲa yirani má. ²⁰Beɲwaani We paari dum pai dibam dam mu, si dí wani dí ma ki kulɔ na maɲi tun, si ku dai ni-ɲwanɲa yirani má. ²¹Abam lagi si a ba abam te a varɲi á zwe mu naa á lagi si a bri abam sono di wu-bono mu?

Korénti tiinɛ bam wu nɔɔnu didva na ki wo-balɔɔ te tun

5 Amu nan ni abam labaaɲi ni nɔɔnu didva mu kari o boorɛ. Ba wi, abam wuni baaru didva mu tigi di o ko kaani. Balu na ba tɔɲi We cwɛɲɛ tun di maɲi ba ba sɛ ba ki wo-zɔɔna yantu doɲ. ²O na ki kuntu tun, bɛɛ mu yi á taá pai á titi kamunni? Ku ya maɲi si á pa á wuru cɔɲi ku ɲwaani, si á daari á li nɔɔnu wulu na ki kɛm dum kuntu doɲ tun á wuni. ³Amu titi mu tɛri abam tee ni, si a wubɔɲa maama wura di abam. Kuntu, a maɲi a van baaru wum kuntu bura o cɔɲi dum ɲwaani, ni a wu abam tee ni mu te. ⁴⁻⁵Kuntu ɲwaani a lagi a ta si, á na jeeri daani, amu wubɔɲa wura di abam ni a wu á titari mu te, si á ma dí Yuutu Zezi dam dum á ma kwe nɔɔnu wuntu á ki sutaani ɲɲa ni, si dintu wani di cɔɲi o yira di wo-zɔɔna fra yalu na jig-o tun. Á na ki kuntu, o joro kum laan wú wani ku na vrum dí Yuutu Zezi tum de dum ni.

⁶Abam na ki kamunni te tun, ku wu maɲi. Á ye ni dabili finfin na wu dipe muni dilu ba na viiri tun wuni, ku laan wú pa di maama fuli mu. ⁷Kuntu ɲwaani, li-na kɛm-lɔɲɔ kum kuntu ku na nyi ni dabili-doori te tun á wuni, si ku yi lonɲi á maama.

Kuntu á laan wó taá yi nínèni dípe muni dílu ba na wu kí dabíli dí wóni tún. Á nan maɲi á yi nɔn-ɲuna mu We yigə ní, Baɲa-We Pəlbú Zezi Krisi na kwe o titi o ma kaani We si Dɪ yagɪ á lwarum mu Dɪ ma ce abam tun ɲwaani. ⁸Pa-na dí di candiə ní ku na maɲi te tun, si dí lí lwarum dídaani titɔɲ-balwaaru tɪlu maama na nyi ní dabíli-doori te tun dí wóni, si dí daari dí taá jigɪ wu-pɔɲo dí cɪga, ní dípe dílu ba ba jigɪ dabíli dí wóni te tun.

⁹Amu deen na de yigə a pupuni tɔɲo kulu a pa abam tun, a tagi dí abam si á yi taá tɔgi dídaani balu na kari ba boori tún. ¹⁰Amu na kaani abam kuntu tun, ku dai ní balu na yəri We yi ba boori tún, naa ba yi wo-swən-nyina naa ɲwuna naa jwə-kaana tun taani mu a tea. Abam bá wani á pwe á titi dí nɔɲna bam kuntu ku na dai ní á yagɪ lugu baɲa. ¹¹Amu nan na pupuni kulu tun kuri mu yi si á yi taá tɔgi dí wulu maama na bri ní o yi á ko-bu We cwəɲə wóni yi o boorə, naa o yi wo-swən-nyum naa jwə-kaanu naa nɔn-twunu naa sa-nyɔru, naa o yi ɲwunu tún. Wulu na yi kuntu doɲ tun, si á pwe á titi did-o, si á bri á yi dí wɔdiu did-o dí.

^{12–13}Ku na yi balu na dai dí ko-biə We cwəɲə wóni tun, ku dai amu wó

dí bantu taani. Ku yi We mu wó dí ba taani. Abam nan maɲi si á dí balu na wu á kɔɲo kum wóni tun taani. Kuntu ɲwaani ku pupuni We tɔɲo kum wóni ku wɪ: «Zəli-na nɔn-balɔɔ kum á wóni.»

We nɔɲna wu maɲi si ba saɲi da balu na yəri We tun tee ní

6 Abam wulu na jigɪ taani dí o doɲ yi á yi ko-biə daani Zezi ɲwaani tun, ku wu maɲi si n ja-o n vu sarɪya-dirə balu na yəri We tun te, si ba dí abam taani dum. Kuú ta yi caviura mu ku pa-m, beɲwaani ku ya maɲi si We nɔɲna bam mu dí á taani dum. ²Abam yəri ní We nɔɲna bam mu wó ba ba dí nabiinə maama taani na? Kuntu ɲwaani, bee mu kɪa yi á titi wari á kwe wo-balwa balu na wu á titari ní tun? ³Abam yəri ní dibam mu wó dí malesi sum taani na? Ku nan na yi kuntu, dí bá wani zim lugu kuntu taani dí dí na? ⁴Abam nan na jigɪ taani dɪntu doɲ á titari ní, á wu maɲi si á ja á vu balu na tɔgi ba təri Zezi nɔɲna bam wóni tun te. ⁵A tagi kuntu si caviura mu ja abam. Kuntu, swan tu dí didwa təri abam wóni si o wani o fɔgi abam balu na yi ko-biə Zezi ɲwaani tun daani na?

⁶Abam na kí te tun wu maɲi, abam

na yəni á saɲɪ daani sariya-dirə balu na yəri Wɛ tun tee ni yi ba di á taani tun ɲwaani.

⁷ Abam na saɲɪ daani tun, ku maɲɪ ku bri ni á tusi mu. N ko-bu na ki-m lwarim, naa o na ɲɔɣi-m, ku ya lana si n yagi n ma n ce-o mu.

⁸ Abam nan ba ki kuntu, abam titi joori á ki balu na yi á ko-biə Wɛ cwəɲə wuni tun wo-lwaanu mu, yi á kwəri á ɲɔni-ba. ⁹ Abam yəri ni balu na ba tɔɣi ciga tun bá na jəɲə je Wɛ paari dum wuni na? Yi zaɲɪ-na á ganɪ á titi. Balu na boori tun, naa jwə-kaana naa ka-lagina, naa baara balu na tigi di ba donnə ba maa jiri kaana tun, ¹⁰ naa ɲwuna naa wo-swən-nyina, naa sa-nyɔra naa nɔn-twiuna naa vinvirna bá na jəɲə je Wɛ paari dum wuni. ¹¹ Abam badaara deen yi kuntu donɲ mu. We nan yagi á lwarim Dɪ ma ce abam. Dɪ ma pa á ji Dɪ nɔɔna yi á jigi ciga Dɪ tee ni. Wɛ de di Yuutu Zezi di Dɪ Joro kum dam ɲwaani mu Dɪ ki kuntu Dɪ pa abam.

Dí maɲɪ si dí kwe dí yira yam dí maa tuɲɪ dí pa Wɛ mu

¹² Abam badaara te á wɪ, á jigi ni si á ki kulɔ maama á na lagi tun. Amu nan lagi a ta abam ni, ku dai woɲo maama mu jigi zənə ku pa abam. Amu di jigi ni si a ki kulɔ maama a na lagi tun, a nan bá se si

a pa a ji kulukulu gambaa. ¹³ Abam yəni á te á wɪ, Wɛ ki wɔdiu kana ɲwaani mu, yi Dɪ ki kana di wɔdiu ɲwaani. Maɲa nan wó ba, yi Wɛ cɔɣi wɔdiu di kana maama. Wɛ nan wu ki dɪbam yira yam si di ta maa ki boorim. Wɛ mɔɔni di yira yam si di Yuutu Zezi mu taa te-ya, si di ta maa tuɲɪ di pa-o. ¹⁴ Wɛ mu bi di Yuutu Zezi Dɪ pa-o o yagi tuɲni. Maɲa nan wó ba, yi Dɪ ma Dɪ dam dɪm Dɪ bi dɪbam di Dɪ pa di yagi tuɲni.

¹⁵ Abam yəri ni á yira yam yi Zezi Krisi yira yam daa didwa mu na? Abam yira yam di Zezi yira yam na yi bidwi tun, á yi zaɲɪ á kwe-ya á ma pəni di ka-tula, si yaá ji yira didwa didaani ka-tula kam yira yam. Á bri á yi zaɲɪ á ki kuntu. ¹⁶ Bɛɲwaani, wulu na pəni di ka-tula tun, o di ka-tula kam maama laan jigi yira didwa mu. Á yəri kuntu na? Wɛ tɔɔo kum tagi ku wɪ: «Baaru di kaani wó wəli daani si ba ji nɔɔnu didwa mu.» ¹⁷ Wulu nan na ɲwi di di Yuutu Zezi tun, o joro di Zezi Joro maama yi woɲo didwa mu.

¹⁸ Á nan yagi boorim kəm dwi maama. Kəm-balwaaru tɪɔ maama nɔɔnu na wó ki tun, o bá ki o yagi o yira wuni. Nɔɔnu nan na boori, kuntu yi kəm-balɔɔ kulɔ o na ki o yagi o yira wuni tun mu. ¹⁹ Abam yəri ni á yira yam nyi di Wɛ titi digə

mu Dl Joro kum na zuuri ka wuni na? We ki Dl Joro kum á bicara ni mu. Kuntu ɲwaani ku daa dai abam titi mu te á yira yam. ²⁰ Á yi We nɔɔna mu. Dl yægi abam di yælo kulɔ na cana tun mu. Kuntu ɲwaani, kwe-na á yira yam á maa tɔɲi si ku pa We na zulɔ.

Pooli na bri Korenti tiina kadiriri woŋo te tun

7 A lagɔ a ləri á na pupuni á bwe amu taana yalɔ tun mu a pa abam.

Ku ya lana di baaru na wu di kaani. ² Ku nan ba lana si baara di kaana taa lagɔ daani yɔɔ yɔɔ. Kuntu ɲwaani, ku maɲi si baaru maama taa jigɔ o titi kaani, si kaani maama di taa jigɔ o titi baru. ³ Baaru yi zaɲi o vin si o taa wura di o kaani. Kaani di nan yi zaɲi o vin si o taa wura di o baru. ⁴ Benɲwaani kaani ba te o titi yira, ku yi o baru mu te-ya. Baru di nan ba te o titi yira, ku yi o kaani di mu te-ya. ⁵ Yi zaɲi-na á vin si á taá wura daani, ku na dai ni á maama mu se si á li pwələ á yagi da-pwəgə maɲa funfun, si á wani á nywani á yigə á loori We, si ku taa ve maɲa kalɔ á na lagɔ tun. Kuntu kwaga ni, si á joori á taá wura daani. Ku na dai kuntu, sutaani wó sugɔ abam di pa á tusi di á na wari á titi á ja tun ɲwaani.

⁶ Amu na pupuni kuntu tun, a tagɔ si ku wəli abam mu, si ku dai ni a lagɔ a fin abam. ⁷ Amu ya wó ta lagɔ si nɔɔnu maama taa yi ni amu na yi badəm te tun. We-peera nan yi təri təri mu yi Dl pa nɔɔnu maama o nyum.

⁸ Ku daari abam balu na yi badənə di kadənə tun, a lagɔ a ta di abam ni ku lana si á taá yi á yirani kuntu, ni amu na yi te tun. ⁹ Á nan na wari á titi á ja, ku maɲi si á di kaana naa á zu banna mu. Kuntu garɔ á na paɪ ka-laga fra tiini ya jigɔ abam. ^{10–11} Ku daari ku na yi banna di ba kaana, ku yi fifiun mu si kaani yi yagi o baru, naa baru di yi vin o kaani. Kuntu dai amu titi ni, ku yi dí Yuutu Zezi mu pe culu kuntu. Kaani nan na maɲi o yagi o baru, o maɲi si o taa wura o yirani mu, naa o joori o vu o baru wum te mu si ba fəgi daani, o daa wu maɲi si o zu baru wudoɲ.

¹² Ku daari, baaru wulu na tɔgi Zezi tun na jigɔ kaani, yi kaani wum na ba tɔgi Zezi yi o se si ba taa zuuri daani, kuntu tu yi zaɲi o vin o kaani wum. Ku yi amu mu pe ni dım kuntu si ku dai dí Yuutu Zezi. ¹³ Kaani wulu di nan na tɔgi Zezi yi o baru na ba tɔgi Zezi, yi o baru wum na se si ba taa zuuri daani, si o yi zaɲi o yagi o baru wum. ¹⁴ Baru wulu na wu ki o wu-didwa di Zezi tun batwari di We, o kaani wum na

ki o wu-didva di Zezi tun ɲwaani. Kaani wulu di na wu ki o wu-didva di Zezi tun batwari di We, o baru wum na ki o wu-didva di Zezi tun ɲwaani. Ku ya na dai kuntu, ba biə wó ta yi ni balu na yəri We tun biə, yi ba laan yagi ba batwari di We.

¹⁵ Wulu nan na ba tɔgi Zezi tun na buɲi si o viiri, ku na yi kaani wum naa baru wum di, si á yag-o si o viiri. Wulu na daari yi o tɔgi Zezi tun laan wó ta te o titi. We na bɛɲi dɪbam si dí taá tɔgi-Dl tun, ku yi si dí taá zuuri daani di ywəni mu.

¹⁶ Kaani, nmu na tɔgi Zezi tun, nɲ ki ta mu n lware ni nɲ wani n pa n baru wum se Zezi naa n bá wani n pa o se? Baru, nmu di wó ki ta mu n lware ni nɲ wani n pa n kaani wum se Zezi naa n bá wani n pa o se?

¹⁷ Abam deen na yi te yi We bɛɲi abam si á taá tɔgi-Dl tun, á ta taá yi kuntu, si ku marɲi di dí Yuutu wum na pe abam ɲwɪa kalu tun. Mu kulu a na bri Zezi kɔgɔ kum jəgə maama ni tun. ¹⁸ We na bɛɲi abam tun, abam wulu deen na marɲi o go ni Zwifə bam cullu tum na bri te tun, kuntu tu daa yi ta səgi o titi o na goni tun ɲwaani. Ku daari, wulu deen nan na marɲi o wu goni tun, o daa yi ta kwaani si o go. ¹⁹ N na gonə naa n zi wu goni di, ku dai kulukululu. Woɲo kulu na jigi kuri tun mu yi si nɔɔnu maama kwaani o se We niə yam lanyiranu.

²⁰ Nɔɔnu maama deen na yi te yi We bɛɲ-o tun, ku marɲi si o ta taa yi kuntu mu. ²¹ N deen na yi gambaa mu yi We bɛɲi-m si n ta n tɔgi-Dl, yi ta n ki liə ku ɲwaani. N nan na ne cwəɲə si n ta n te n titi, si n se si ku ji kuntu. ²² Wulu maama deen na yi nɔɔnu gambaa yi We bɛɲ-o si o taa tɔgi dí Yuutu Zezi tun, kuntu tu daa dai sutaani gambaa, dí Yuutu wum na vri-o tun ɲwaani. Wulu di deen na te o titi yi We bɛɲ-o si o taa tɔgi-Dl tun, kuntu tu laan se Zezi Krisi ni, ni o yi o gambaa mu te. ²³ Á yi We nɔɔna mu. Dl yəgi abam di yəlo kulu na cana tun mu. Kuntu ɲwaani, yi zaɲi á se si á ji nɔɔn-nɔɔnu gambaa.

²⁴ Kuntu ɲwaani, a ko-biə-ba, abam maama deen na yi te yi We bɛɲi abam si á taá tɔgi-Dl tun, á ta taá yi kuntu Dl yigə ni.

²⁵ Ku daari, a laan lagi a ɲɔɔni balu na wu zu banna di balu na wu di kaana tun woɲo mu. Ku dai dí Yuutu Zezi mu pe-ni ni dintu, ku yi amu titi na buɲi te tun mu, yi á wó taá jigi amu ciga, dí Yuutu wum na wura di amu tun ɲwaani.

²⁶ Amu buɲi ni, yaara yalu na wu dɪbam baɲa ni lele kuntu tun, kuó ta lamma si nɔɔnu yi zaɲi o di kaani.

²⁷ Kuntu tun, wulu na marɲi o jigi kaani, o daa yi zaɲi o yag-o. Wulu nan na ba jigi kaani, o daa yi zaɲi o taa kwaani si o di kaani. ²⁸ Ku dai

ni, n na di kaani, n ga n ki wo-lɔŋɔ. Ku nan dai ni, buko na zu baru, o ki wo-lɔŋɔ. Banna di ba kaana nan bá lu lugu baŋa yaara yam wuni. Kuntu mu a ba lagi si abam di tɔgi á na yaara yam kuntu doŋ.

²⁹ A ko-biə-ba, woŋo kulu na pe a ta kuntu tun mu yi si maŋa kam daa mu ba tiini ka daga, si dí maa tuŋi We tituŋa yam. Ku na zigi lele kuntu si ku ta maa ve tun, ku maŋi si balu na jigi kaana tun taa tuŋi We tituŋa yam ni ba wu di kaana mu te. ³⁰ Ku maŋi si balu wuru na cɔgi tun taa tuŋi We tituŋa yam ni ba wuru wu cɔgi mu te, si balu wuru na poli tun taa tuŋi We tituŋa yam ni ba wuru wu poli mu te, si balu na yɛgi wəənu tun taa tuŋi We tituŋa yam ni ba ba te wəənu tum kuntu mu te. ³¹ Ku daari si balu na tuŋi lugu baŋa tituŋa tun taa tuŋi We tituŋa yam ni ba ba jigi lugu baŋa tituŋa mu te. Beŋwaani lugu kum lagi ku ti mu di ku wəənu tum maama.

³² Amu ba lagi si kulukulu liə taa jigi abam. Wulu na ba jigi kaani tun yəni o kwe o wubuŋa maama o pa dí Yuutu Zezi tituŋa yam yirani má ŋwaani mu, yi o kwaani si o taa tuŋi o poli o wu. ³³ Wulu nan na jigi kaani tun yəni o kwe o wubuŋa o ki lugu baŋa wəənu wuni mu, yi o kwaani si o taa tuŋi o poli o kaani wu. ³⁴ Ku ma bri ni o wubuŋa yam ce kuni bule mu. Ku yi biɖwi

mu di buko naa kaani wulu na ba jigi baru tun di. Wuntu kwe o wubuŋa maama mu o pa dí Yuutu Zezi tituŋa yam ŋwaani, o na lagi si o yira di o joro maama taa yi We nyum tun ŋwaani. Ku daari kaani wulu na jigi baru tun kwe o wubuŋa o ki lugu baŋa wəənu wuni mu, yi o kwaani si o taa tuŋi o poli o baru wu.

³⁵ Amu nan te bitari suntu si ku wəli abam mu. Ku dai ni a lagi si a fin abam. A nan lagi si a pa á taá tɔgi cwə-laa mu lanyirani, si á nywani á yigə á taá tuŋi á pa dí Yuutu Zezi, si á yi taá jigi wubuŋa yale yale.

³⁶ Ku daari nɔɔnu wulu na buŋi ni o wu ki o katɔgo lanyirani o na wu di-o tun ŋwaani, yi o fra na tiini ya zu o katɔgo kum ku pa o daa wari o titi o ja, ku maŋi si o di-o mu ni o na buŋi te tun. O na ki kuntu, o wu ki wo-lɔŋɔ. ³⁷ Nɔɔnu wulu nan na li wubuŋa si o yi di o katɔgo kum yi o wai o titi o jaana, si o daa yi di kaani tun, o ki lanyirani mu. ³⁸ Kuntu tun, wulu na di kaani tun ki lanyirani. Wulu nan na wu di kaani tun mu tiini o ki lanyirani o dwəni. ³⁹ Kaani na jigi baru, yi o baru wum ta na ŋwi, o ba jigi cwəŋə si o yag-o. O baru wum nan na tiga, o laan jigi cwəŋə si o zu o na lagi wulu tun. O nan maŋi si o zu wulu di na se dí Yuutu Zezi tun mu.

⁴⁰ Amu nan buɲi ni o na je o yirani, oó ta jigi wupolo zanzan ku dwe o daa na zu baru. We Joro kum di wu amu tee ni, yi a buɲi ni kuntu mu pe-ni wubuɲa yam kuntu.

Pooli na ɲɔɔni jwənə nwana woɲo te tin

8 A laan lagɪ a ɲɔɔni jwənə nwana taani mu di abam.

Ku yi ciga, dí maama jigi yəno, ni abam na te te tin. Nan taá ye-na ni, nɔɔnu na jigi yəno, ku pa-o kamunni mu. Nɔɔnu nan na jigi sono, ku jigi zənə ku pai o ve yigə mu. ²Nɔɔnu wulu na buɲi ni o jigi yəno, ku bri ni o ta yəri kulu na maɲi si o taa ye tin mu. ³Wulu nan na soe We tin, We ye kuntu tu.

⁴Ku na yi jwənə nwana yam dim taani, dí ye ni jwənə ba ɲwi, Baɲa-We didua yirani mu wura. ⁵Balu na ba tɔgi We tin jigi wəenu tidonnə mu ba maa bə ba wa. Wəenu dwi zanzan mu nɔɔna bə-ti ni ba wa di ba yuu tiinə, ku na yi tiga baɲa wəenu di weyuu wəenu. ⁶Ku nan na yi dibam, dí ye ni We didua yirani mu wura. Duntu mu yi dibam Ko wulu na ki woɲo maama, yi duntu ɲwaani mu dí ɲwi. Dí ta ye ni, dibam Yuutu yi didua mu, wontu mu yi Zezi Kisi wulu We na tagi o ɲwaani Dl ki woɲo maama tin, yi wontu mu pai dibam ɲwia.

⁷Ku nan dai nɔɔnu maama mu ye ni jwənə ba jigi dam. Nɔɔna badaara dɛen ɲwi di jwənə kaanum mu, yi ba laan ba ba se We. Kuntu ɲwaani ba kwarɪ fuvni yi ba buɲi ni, ba na di jwəni wudiu, kuɔ ta nyɪ nɛɛɛni ba joori ba se jwənə kaanum mu. Ba wubuɲa ta na wu bigi We cwəɲə wuni tin, ba buɲi ni ba ki ba cɔgi mu. ⁸Wudiu dim nan bá wani ku pa dí twe We. Dí na culi wudiiru naa dí zi ba culə di, ku ba zəni dibam di kulukulu naa dí ga kulukulu We yigə ni ku ɲwaani. ⁹Ku daari abam balu na ye ni á jigi ni si á di kulu maama á na lagɪ tin, á nan cu-na á titi si á yi pa balu wubuɲa na wu bigi We cwəɲə kam wuni tin tusi. ¹⁰Nmu wulu na pai n jigi yəno tin na ve n zu jwəni digə n tɔgi n di di wudiu kum, yi n ko-bu wulu wubuɲa na wu bigi We cwəɲə wuni tin na ne-m, kuntu wó wani ku gan-o si o di vu o tɔgi o di. ¹¹Kuntu, o na dɛ o di jwəni wudiu kum, ku bri ni nmu mu mɛ n yəno kum n ma n cɔgi n ko-bu wulu wubuɲa ta na wu bigi We cwəɲə wuni yi Zezi Kisi ya ti o di ɲwaani tin. ¹²Nmu na ki kəm-balɔɔ kum kuntu doɲ n yagi n ko-bu yuu ni, yi n cɔgi o wubuɲa o ta na wu bigi We cwəɲə kam wuni tin, ku bri ni n ki di Zezi Kisi mu te. ¹³Kuntu, wudiu dim na lagɪ ku pa a ko-bu tusi We cwəɲə ni, a daa bá fɔgi a di wudiu

kum kuntu, a na ba lagi si a pa a ko-bu tusi We cwəŋə kam wɔni tun ŋwaani.

We tuntɔŋnu na jigi ni si o ki te tun

9 Amu ba jigi cwəŋə si a ki a na lagi kulu tun na? Amu dai Zezi Kisi tuntɔŋnu na? Abam buŋi ni a wu ne di Yuutu Zezi Kisi mu na? Abam mu yi tutuŋa yalu a na tuŋi a pa di Yuutu Zezi tin, á na de amu juŋa á na vrim tun ŋwaani. ²Nɔɔna badaara na maŋi ba ba buŋi ni amu yi Zezi Kisi tuntɔŋnu ciga ciga, abam bá want á vin ni amu dai Zezi Kisi tuntɔŋnu. Abam na ŋwi didaani di Yuutu Zezi te tun mu bri ni amu suni a yi o tuntɔŋnu mu.

³Nɔɔna na lwe amu, a na wú leri-ba te tun mu tintu: ⁴Abam buŋi ni, dibam balu na yi We tuntɔŋna tun ya ba jigi cwəŋə si di joŋi di ni-wudiu di tutuŋa yam ŋwaani mu na? ⁵Dibam ya ba jigi cwəŋə si di di kaana balu na se Zezi tun, si di taá tɔgi daani di beerə, nɔnɛni di Yuutu Zezi tuntɔŋna babam bam di o nyaana di Piyeeri na yəni ba ki te tun na? ⁶Amu di Banabasi yirani nan mu maŋi si di taá tuŋi di lagi di tuti ni-wudiu na? ⁷Nɔɔnu na yi pamaŋnu, o bá want o joori o ŋwi o titi. Nɔɔnu jigi kara yi o ba di ka

wəenu na? Nɔɔnu jigi naani o tɔga yi o ba di di nayila na?

⁸Ku dai lugu baŋa mumaŋa yantu yirani mu bri dibam ciga kam kuntu. We tɔnɔ kum di maŋi ku bri kuntu doŋ mu. ⁹Ku pupuni We cullu tilu Di na pe Moyisi tun tɔnɔ kum wɔni ku wi: «Nmu na jigi na-bia n ma n nwan wo-vaalu, yi ki tampɔɔ ka ni ni.» We na tagi kuntu tun, ku yi na-bia kam yirani ŋwaani mu na? ¹⁰Aye, ku yi dibam ŋwaani mu. Nɔɔnu wulu na vagi di wulu na wura o ki faa tun maama tuni ni baá na ba təri mu. ¹¹Dibam na tɔɔli We kwərə kam di abam tun, ku nyi di di dugi We ciga kam mu á bicara ni. Ku nan wu maŋi si di joŋi di ni-wudiu abam tee ni na? ¹²Abam na pai nɔɔna badonnə ba ni-wudiu tun, ku ya wu maŋi si dibam joŋi di dwəni bantu na? Nan di ku di, dibam wu bwe si di joŋi di ni-wudiu abam tee ni, ni di ya na jigi cwəŋə si di ki te tun. Di nan vɔgi di wu mu wɔŋo maama baŋa ni, si ku yi want ku ci Zezi Kisi kwər-ywəŋə kam.

¹³Á tuti maŋi á ye ni balu na tuŋi We tutuŋa Di di-kamunu kum wɔni tun yəni ba joŋi ba ni-wudiu dáani mu. Balu di na joŋi vara ba ma kaani We tun di joŋi ba təri ku wɔni mu. ¹⁴Ku nan yi bidwi mu di balu di na tɔɔli We kwər-ywəŋə kam tun.

Dí Yuutu Zezi pe ni ní ba dí manjɔ sɪ ba joŋi ba ní-wɔdiu titɔŋi dɪm kɔntu ŋwaani mu.

¹⁵Nan dí kɔ dí, amɔ wɔ bwe sɪ a joŋi kulɔkulɔ abam tee ní. Kɔ nan dai ní a pupɔni tintu sɪ a ma joŋi woŋo mu abam tee ní. Aá tí mu, sɪ a bá fɔgi a za a na yí te tin. A bá sɛ a pa nɔɔn-nɔɔnu cwɛŋə sɪ o cɔgi woŋo kulɔ na yí amɔ wɔpolo nyum tin. ¹⁶A bá wani a magi a nyɔɔni a na tɔɔli Wɛ kwɛr-ywɛŋə kam tin ŋwaani. Kuntu yí fɪfɪn mu sɪ a kɪ. Amɔ ya na yagi Wɛ kwɛr-ywɛŋə kam tɔɔlum, kuó ta yí lɛɛrɔ mu dí amɔ. ¹⁷Amɔ titi mu nan ya na lí wɔbɔŋa sɪ a taa tɔɔli Wɛ kwɛr-ywɛŋə kam, a ya wó ta tintu sɪ a joŋi ŋwuru mu kɔ ŋwaani. Kɔ nan dai a titi wɔbɔŋa mu a kɪa, kɔ yí Wɛ mu kwe-ka Dɪ kɪ amɔ juŋa ní. ¹⁸Kuntu, bɛɛ ŋwuru mu amɔ wó joŋi? Amɔ nyɔɔri mu yí a na tɔɔli Wɛ kwɛr-ywɛŋə kam zaani, yí a ba bwe sɪ a joŋi kulɔkulɔ kɔ ŋwaani, ní a ya na jigi cwɛŋə sɪ a kɪ te tin.

¹⁹A te a titi mu, a dai nɔɔn-nɔɔnu gambaa. Amɔ titi nan mu pe a ji gambaa nɔɔna maama tee ní, sɪ a wani a joŋi nɔɔna zanzan a kɪ Wɛ juŋa ní. ²⁰Amɔ na wɔ Zwifə bam tee ní, a yəni a tɔgi a kɪ ní Zwifə bam na kɪ te tin mu, sɪ a ma wani a joŋi-ba a kɪ Wɛ juŋa ní. Wɛ cullu tilɔ Dɪ na pe Zwifə bam tin ya ba tɔgi tí te amɔ. Amɔ nan na zɔvri

dí Zwifə tin, a dɛ a sɛ-tí mu, sɪ a wani a joŋi tí na te balɔ tin a kɪ Wɛ juŋa ní. ²¹Kɔ daari, a na yəni a wɔ dwi-ge tiinə balɔ na ba tɔgi Wɛ cullu tin tee ní, a dí tɔgi a kɪ ní bantɔ na kɪ te tin mu, sɪ a ma wani a joŋi-ba a kɪ Wɛ juŋa ní. Kɔ nan dai ní a yigə tərə dɪdaani Wɛ niə yam, kɔ yí Zezi Krisi niə yam mu te amɔ. ²²Kɔ daari, kɔ na yí balɔ wɔbɔŋa na wɔ biɔ dí Wɛ cwɛŋə kam tɔgum tin, a yəni a ji ní bantɔ dí mu te, sɪ a ma wani a joŋi-ba a kɪ Wɛ juŋa ní. Amɔ na wɔ nɔɔna balɔ maama tee ní, a yəni a ji ní bantɔ mu te, yí a kɔaani a kɪ a na wó kɪ te sɪ a ma joŋi ba badaara a kɪ Wɛ juŋa ní.

²³Amɔ nan kɪ wəenu tintu maama sɪ Wɛ kwɛr-ywɛŋə kam mu wani ka vu yigə, sɪ a dí tɔgi a na a peeri Dɪ wo-laaru tin wuni. ²⁴Abam ye ní, nɔɔna na wɔra ba durə, nɔɔnu maama mu kɔaani sɪ o dí yigə, yí ba dɪdɔa yirani mu wó dí o joŋi peeri dɪm. Nan kɔaani-na kuntu dɔŋ, sɪ á wani á dí yigə sɪ á joŋi peeri dɪm. ²⁵Nɔɔnu wulu maama na lagi sɪ o duri tin yəni o tiini o kɔaani mu o kɪ o titi o kɪ daani. Bantɔ nan yəni ba kɔaani kuntu sɪ ba joŋi peeri mu, yí ba peeri dɪm kuntu bá daani dí cɔgi. Kɔ daari dɪbam peeri dilɔ dí na lagi dí joŋi Wɛ tee ní tin bá fɔgi dí cɔgi maŋa dí maŋa. ²⁶Kuntu, amɔ ba duri ní wulu na yəri durim yí o duri yɔɔ

yɔɔ te tɪn. A nan ba magi jara ni wulɔ na yəri jara magum yi o magi yɔɔ yɔɔ te tɪn. ²⁷ Amu nan kwaani a tiini a fun a titi mu, si a pa a yira yam lwarɪ ni amu mu te-ya. A kɪ kuntu si ku yi pa, a na tɔɔli We kwər-ywəŋə kam a bri nɔɔna badonnə tɪn, si amu titi laan ba a ga pɛəri mu Dl tee ni.

**We nɔɔna wu maŋi si
ba taa zuli jwənə**

10 A ko-biə-ba, amu lagi si á guli kulɔ deen na kɪ dí kwə nakwa balɔ na de Moyisi kwaga ba nuŋi Ezipi ni tɪn woŋo mu. We deen pe kunkoŋo mu kwəli ba maama, yi Dl daari Dl pɔɔri ninu kum na bam kuni bile Dl daari cwəŋə, yi ba maama tɔgi da ba ke. ² Kuntu na kɪ tɪn, ku nyi di bantu maama deen miisi na wuni mu, si ba taa yi Moyisi karabiə, kunkoŋo kum na kwəli-ba yi ba da ninu kum wu ba ke tɪn ŋwaani. ³ We deen ma pa ba maama di wɔdiu didwa, ⁴ yi ba daari ba nyo na bidwi. Na balɔ ba maama deen na nyɔgi tɪn nuŋi piu kudonj yira mu, yi piu kum kuntu mu yi wo-kinkaguli dilɔ We na kia, si ku bri ni Zezi Krisi titi mu tɔgi o wu ba tee ni. ⁵ Nan di kuntu di, We wu deen wu poli di nɔɔna zanzan ba wuni. Dl deen ma pa ba zanzan ti ba maŋi kagua kam wuni.

⁶ Wəənu tintu maama nan kɪ si ti bri dɪbam mu, si dí daa yi ta pa dí fra zuvri wo-balwaarɔ nuneeni bantu na kɪ te tɪn. ⁷ Á yi zaŋi á zuli jwənə, ni bantu badaara deen na kɪ te tɪn. Ku pupuni We tɔɔ kum wuni ku wi: «Yisrayeli tiinə bam deen jəni ba di wɔdiu ba daari ba nyo, yi ba laan zaŋi ba sa ba kweera.» ⁸ Á yi zaŋi á pa dí taá boorə, ni bantu badaara deen na kɪ te yi ba nɔɔna murr-fiinle-titɔ (23.000) ti de didwa wuni tɪn. ⁹ Á yi pa-na dí maŋi dí Yuutu Baŋa-We dam dí nii, ni bantu badaara deen na kɪ te yi bisankwi du-ba si gu tɪn. ¹⁰ Á yi taá puvni di We, ni bantu badaara deen na kɪ te yi tuvni maleka kam gu-ba tɪn.

¹¹ Wəənu tintu maama deen nan kɪ dí kwə nakwa bam, si ti taa yi maana mu ti pa dɪbam. Ti nan pupuni We tɔɔ kum wuni, si ku wani ku kaani dɪbam balɔ ta na ŋwi yi lugu baŋa tiim da yam batwari tɪn mu. ¹² Kuntu ŋwaani, wulɔ na buŋi ni o zigɪ lanyirani tɪn nan fɔgi o yiri o titi si o yi tu. ¹³ Woŋo kulɔ maama na maŋi abam si á tusi tɪn wai ku yi nɔɔnu maama. We nan yi ciga tu mu, Dl bá se si woŋo kulɔ na maŋi abam tɪn dwəni abam dam. Dl nan wó pa abam dam, si á wani á na cwəŋə á nuŋi ku wuni maŋa kam kuntu ni.

¹⁴ Kuntu ŋwaani, a badon-sonnu-ba, li-na á titi jwənə

kaanum wuni. ¹⁵Amu nan lagi a ɲɔɔni di abam ni swan tiinə mu te, si á buɲi á nii a taani dum yi ciga mu naa vwan mu. ¹⁶Dí na yəni dí wura dí di Zezi Krisi tʊvni gulim wɔdiu kum, dí yəni dí kwe zɔɲa mu di ka wu wo-nyɔɔru yi dí kɪ We le ti ɲwaani, yi dí daari dí nyɔ. Dí na kɪ kuntu tun, ku bri ni dibam maama tɔɔi dí se ni Zezi Krisi jana kam nuɲi dibam ɲwaani mu. Dí daa ta na yəni dí kwe dɛpe dum dí fɔ fɔ dí di tun, ku bri ni dibam maama tɔɔi dí se ni o yira yam cɔɔi dibam ɲwaani mu. Ku dai kuntu na? ¹⁷Dibam maama na fɔɔi dɛpe didva kam dí di tun, ku bri ni dibam maama yi nɔɔnu didva mu, dí ya zi maɲi dí daga te maama di.

¹⁸Nan buɲi-na Yisrayeli tiinə bam na yəni ba ma wəənu tilu ba kaani We yi ba daari ba di tun woɲo. Balu maama na de ba di tun di tɔɔi ba se kaanum dum mu.

¹⁹Amu na tagi kulɔ tun bri beən? Ku bri ni wɔdiu kulɔ ba na me ba kaani jwənə tun jigi kuri mu na? Naa ku bri ni jwənə yam titi mu jigi kuri? ²⁰Awo, ku dai kuntu. Amu lagi a bri abam ni, jwə-kaana na kaani di wəənu tilu tun, ba pai ciciri mu si ku dai We. Amu nan ba lagi si abam na wəl-dɔɔni di ciciri. ²¹Ku nan wu maɲi si á nyɔ dí Yuutu Zezi Krisi wo-nyɔɔru tum, si á kwəri á vu á nyɔ di ciciri. Abam nan bá wanti á

jəni á di dí Yuutu wum tʊvni gulim wɔdiu kum, si á kwəri á vu á da á di wɔdiu kulɔ na wó pa á taá ɲwi di ciciri tun. ²²Á yi pa-na dí kɪ kulɔ na wó zaɲi dí Yuutu wum wu tun. Abam buɲi á pai dibam jigi dam dí dwe wuntu mu na?

Dí maɲi si dí pa We na zulə mu dí tutɔɲa maama wuni

²³Abam badaara na te á wɪ, á jigi ni si á kɪ kulɔ maama á na lagi tun, ku yi ciga. Ku nan dai ni woɲo maama mu jigi kuri ku pa dibam. Ku ta dai ni woɲo maama mu jigi zənə. ²⁴Nɔɔn-nɔɔnu yi zaɲi o taa lagi o titi zənə má. O nan maɲi si o taa kɪ lanyirani o zəni o donnə di mu.

²⁵Á jigi ni si á yəgi nwana yalu maama ba na jigi ba yəgi yaga ni tun á di. Nan yi bwe-na á nii ya yi jwənə nwana mu na, si kuú pa liə ja abam ku ɲwaani. ²⁶Ku pupuni We tɔɔi kum wuni ku wɪ: «Lugu baɲa di ku wəənu maama yi Baɲa-We nyim mu.» ²⁷Nɔɔnu wulu na ba tɔɔi Zezi tun na bəɲi abam si á vu o sɔɲo á di wɔdiu did-o, yi á na se á vu, o na kwe wɔdiu kulɔ maama o pa abam tun, si á di. Á yi zaɲi-na á bwe ku kuri, si kuú ta jigi liə di abam. ²⁸Nɔɔnu nan na tagi di abam o wɪ, wɔdiu kuntu yi ba me ba kaani jwəni mu, si á daa yi zaɲi á

di, beŋwaani liə wó zu nɔɔnu wum kuntu bicari. ²⁹ Ku dai ni á yagi ku dim liə na wó zu abam titi bicari tun ɣwaani, ku yi liə na wó ja wulu na tagi o bri abam tun ɣwaani mu.

Dedoŋ abam wai á bwe amu á nii, beŋwaani mu dí maŋi si dí yagi dí na jigi ni si dí ki kulv tun, ku yi liə na wó zu nɔɔna badonnə tun ɣwaani mu? ³⁰ Abam daa ta wai á bwe amu ni, dí na ki We le wudiu kum ɣwaani yi dí daari dí di tun, nɔɔnu daa wó lwe dibam bæ ɣwaani mu?

³¹ Ku nan na yi te tun, wonjo kulv maama abam na wó ki tun, ku na yi á na wó di naa á nyo naa kəm dilv maama á na wó ki tun, ku maŋi si á taá ki kulv maama na wó pa We na zulə ku ɣwaani tun mu. ³² Á yi taá ki-na kulv na wó cɔgi nɔɔna wubɔŋa tun, ku ya zi yi Zwifə bam naa dwi-ge tiinə naa We nɔn-kɔgo kum di. ³³ Taá ki-na ni amu na ki te tun. Wonjo kulv maama amu na ki tun, a kwaani si ku taa poli nɔɔna maama wu mu. Amu ba lagi a titi yirani zənə. A lagi si a zəni nɔɔna maama mu, si ku wani ku pa We vri-ba Dl yagi.

11 Taá lwəni-na amu, ni amu na lwəni Zezi Kisi te tun.

Zezi mu yi baara di kaana maama yuutu

² Abam ki ciga lanytrani didaani á na yəni á guli amu gulə, yi á kwəri á se zaasum dilv maama a na bri abam tun. ³ Amu nan lagi si abam lware ni, Zezi Kisi mu yi nɔɔnu maama yuutu. Kaani di yuutu maa yi o barv. Baŋa-We nan mu yi Zezi Kisi di yuutu. ⁴ Kuntu tun, á na jeeri daani si á wari We, yi baaru na zaŋi si o loori We naa o ɣɔɔni We yiyiu-ɣwe, yi o na me wonjo o kwəli o yuu, kuntu tu yáali o yuutu wum mu. ⁵ Kaani di nan na zaŋi si o loori We naa o ɣɔɔni We yiyiu-ɣwe, yi o na wu me wonjo o kwəli o yuu, o di yáali o yuutu wum mu. O na ki kuntu, o di wulu na ceeri o yuu tun maama yi bidwi mu. ⁶ Kaani na wu se si o kwəli o yuu, ku ya maŋi si o cɔ-ku mu naa o ceeri-ku. Ku nan na jigi caviura si kaani ki kuntu tun, ku maŋi si o taa kwəli-ku mu. ⁷ Baara nan ba jigi si ba kwəli ba yuni, beŋwaani bantu jigi We nyinyugu mu, yi ba bri Dl zulə na yi te. Ku nan na yi kaana, bantu mu bri baara zulə na yi te. ⁸ Beŋwaani We me baaru yira mu Dl ki kaani, si ku dai kaani yira

mu Dl me Dl ki baaru. ⁹Kuntu, We wu ki baaru kaani gwaani, Dl ki kaani mu baaru gwaani. ¹⁰Kuntu gwaani, di We malesi sum gwaani, kaana maŋi si ba taa kweli ba yuni, si ku bri ni ba jigi ni si ba gɔɔni We kɔɔ kum wuni. ¹¹Ku daari, dibam balu maama na wu di Yuutu Zezi kɔɔ kum wuni tun, kaani ba te o titi baaru tee ni, baaru di nan ba te o titi kaani tee ni. ¹²We suni Dl ma baaru yira mu Dl ki kaani, yi kaani di nan mu lori baaru. Wojo maama nan nuŋi We te mu.

¹³Abam titi nan buŋi-na á nii. Kaani na zaŋi si o loori We, yi o na wu kwe wojo o ma kweli o yuu, ku lamma na? ¹⁴Nɔɔna maama ye ni, baaru yuuywe na tiini si dwara, ku yi cavura mu ku pai o titi. ¹⁵Ku nan na yi kaani, o yuuywe na tiini si nuŋi si daga, ku zul-o mu. Ku yi o di We peeri mu, si si taa daga yi si kweli o yuu. ¹⁶Nɔɔnu wulu nan na wu se amu zaasum dum kuntu yi o magi kantɔɔ di baŋa ni tun, kuntu tu taa ye ni dibam maama tɔgi kantu cwɛŋɔ kam mu, yi We nɔn-kɔɔ kum je maama ni tun di tɔgi kantu mu.

Dí na maŋi si dí di Zezi tɔvni gulim wɔdiu kum te tun

(Matiyu 26:26-29, Mariki 14:22-25, Luki 22:14-20)

¹⁷Wojo kulu amu na lagi a ta di abam tun, a ba lagi a tee abam ni á ki lanyirani. Abam na yɔni á jeeri daani tun, á cɔgum mu dwe á fɔgum. ¹⁸Dayigə wojo, amu ni ni á na yɔni á jeeri daani si á zuli We, á jigi kampwara mu daani. Amu buŋi ni ku suni kuú ta yi ciga mu. ¹⁹Ku nan fin mu si kampwara taa wu abam titari ni, si ku bri balu na suni ba tɔgi Zezi di ciga tun. ²⁰Abam na yɔni á jeeri daani si á di di Yuutu Zezi tɔvni gulim wɔdiu kum tun, á ba ki ni á na maŋi si á ki te tun. ²¹Beŋwaani nɔɔnu maama yɔni o logiri o di o titi wɔdiu kum mu. Abam nan na ki kuntu tun, ku pe kana jigi badonnə, yi á badonnə nyo á su á ja gaali. ²²Abam ya na lagi si á di dim dum kuntu don tun, á ya wó di á titi sam ni mu. Abam lagi si á cɔgi We nɔn-kɔɔ kum yuu mu na? Abam lagi si á pa cavura mu ja yinigə tiinə balu na wu á kɔɔ kum wuni tun na? Abam lagi

sí amu ta bée mu dí abam? Ní á kí lanyirani mu na? A bá wani a ta ní á kí lanyirani dí kuntu wojo.

²³Cíga kalu dí Yuutu Zezi na bri-ní o tɔvni gulim wɔdiu kum ɣwaani tun mu a zaasi abam, ku yi sí titu dílu ba na jaani dí Yuutu Zezi tun mu o kwe dípe, ²⁴yi o kí We le dí ɣwaani o daari o fɔ fɔ o pa o karabiə bam, yi o wí: «Amu yira yam mu tuntu, ya na lagi ya cɔgi abam ɣwaani tun. Taá kí-na kuntu donj sí á taá ma guli amu gulə.»

²⁵Ba na di ba ti tun, o daa ma kwe zɔɣa dí ka wu wo-nyɔɔru yi o kí We le ti ɣwaani, yi o wí: «Wo-nyɔɔru tuntu bri ní We goni ni-duuri mu dɔdaani nabiinə amu jana kam ɣwaani. Maɣa kalu maama á na lagi á nyɔ-ti tun, sí á kí-na kuntu á taá ma guli amu gulə.»

²⁶Bɛɣwaani, maɣa kalu maama á na di dípe dum kuntu yi á nyɔ wo-nyɔɔru tum kuntu tun, á kí á ma á bri dí Yuutu wum tɔvni dum na yi te tun mu, sí ku vu ku yi maɣa kam o na wó joori o ba tun. ²⁷Kuntu ɣwaani, nɔɔnu wulu na di dí Yuutu wum tɔvni gulim dípe dum naa o nyɔ wo-nyɔɔru tum, yi o kí kulɔ na wu maɣi dí dí Yuutu wum tun, kuntu tu kí kəm-balɔɔ mu dí dí Yuutu wum yira yam dí o jana kam. ²⁸Kuntu ɣwaani, nɔɔnu maama maɣi sí o da yigə o taa ye o

titi mu, sí o laan di dípe dum o daari o nyɔ wo-nyɔɔru tum. ²⁹Nɔɔnu wulu nan na di dípe dum yi o kwəri o nyɔ wo-nyɔɔru tum dí goonə tun wu maɣi dí dí Yuutu wum yira yam mu, kuntu tu vaɣi taani mu o daɣi o titi yuu ní. ³⁰Kuntu nan mu pai á zanzan ba jigi yazurə, yi á badaara bwənə, yi á badonnə tua. ³¹Dɔbam nan ya na yəni dí da yigə dí bwe dí titi dí nii yi dí lwarí dí na yi balu tun, We ya daa bá pa dí na cam. ³²Dí Yuutu We nan yəni Dɔ vaɣi dɔbam zwe sí Dɔ pa dí joori dí tu cwəɣə ní mu, sí maɣa kalu Dɔ na wó ba Dɔ di nɔɔna maama taani tun, sí dí yi zaɣi dí ga bura Dɔ tee ní, ní balu na yəri We tun te.

³³Kuntu ɣwaani, a ko-biə-ba, á na jeeri daani sí á di Zezi tɔvni gulim wɔdiu kum, sí á zuri á yira á cəgi daani. ³⁴Wulu kana na wəe tun, kuntu tu da yigə o di o sɔɣo ní, sí o laan daari o ba, sí á yi vaɣi We sariya á daɣi á yuu ní maɣa kalu á na jeeri daani tun.

Ku daari, ku na yi wəenu tɔlu na daari tun, amu na tuə, a laan wó bri abam á na wó kí te.

**We Joro kum pɛera
yam na yi te tun**

12 Ku daari, a laan lagi a ɣɔɔni We Joro kum pɛera yam laɣa ní mu. A ko-biə-ba, a lagi

sí a pa á lwarí Wé Joro kum na tunjɪ te dɪ te tun mu. ²Abam ye nɪ, maɲa kalu á dɛɛn ta na wu lwarí Wé tun, á dɛɛn tɔɔɪ jwənə yalu na yɪ kafe tun mu, yɪ ya ganɪ abam sí á taá tɔɔɪ cwe silu maama ya na lagɪ tun. ³Kuntu ɲwaanɪ mu a lagɪ a pa á lwarí nɪ, Wé Joro kum bá ganɪ abam. Kuntu, nɔɔnu wulu na ɲɔɔnɪ dɪ Wé Joro dam tun bá wanɪ o twɪ Zezi. Nɔɔn-nɔɔnu nan bá wanɪ o ta nɪ, Zezi mu yɪ o Yuutu, yɪ Wé Joro kum tɛrɪ o tee nɪ.

⁴Wé Joro kum pɛɛra yam yɪ dwi tɛrɪ tɛrɪ mu, yɪ Dɪ Joro kum dɪdva yɪranɪ mu paɪ-ya Dɪ nɔɔna. ⁵Wé tutuɲa yam dɪ yɪ dwi tɛrɪ tɛrɪ mu, yɪ dí Yuutu wulu dí na tunjɪ dí pa-o tun yɪ dɪdva yɪranɪ mu. ⁶Wé na pe dɪbam dam sí dí ma tunjɪ Dɪ tutuɲa te tun dɪ yɪ dwi tɛrɪ tɛrɪ mu. Wé nan yɪ dɪdva yɪranɪ mu, yɪ dintu mu pe dɪbam maama dam dum kuntu maama. ⁷Wé Joro kum nan pe nɔɔnu maama pɛɛrɪ sí o wanɪ o maa zənɪ o donnə. ⁸Wé Joro kum paɪ nɔɔna badonnə dam sí ba ɲɔɔnɪ swan taanɪ, yɪ kuntu mu ta paɪ nɔɔna badonnə dam sí ba ɲɔɔnɪ yənə taanɪ dɪ. ⁹Wé Joro kum nan ta mu paɪ nɔɔna badonnə dam sí ba taa tiini ba jigɪ wu-dɪdva dɪ Wé, yɪ ku ta paɪ badonnə dam sí ba ta maa paɪ yawuna naɪ yazurə. ¹⁰Kuntu nan ta mu paɪ badonnə dam sí ba ta maa kɪ wo-kunkagila, ku daari

sɪ badonnə taa wai ba ɲɔɔnɪ Wé yiyiu-ɲwɛ. Ku daa ta maa paɪ nɔɔna badonnə wai ba pɔɔrɪ kulɪ na yɪ Wé Joro kum nyum dɪ kulɪ na daɪ ku nyum tun daanɪ. Ku ta paɪ badonnə wai ba ɲɔɔnɪ ta-ge, yɪ badonnə dɪ wai ba lwarí ta-ge sum kuntu kuri yɪ ba te ba brɪ ba donnə. ¹¹Ku nan yɪ Wé Joro kum kuntu dɪdva yɪranɪ mu jigɪ pɛɛra yam kuntu dwi tɛrɪ tɛrɪ, yɪ ku paɪ nɔɔnu maama nɪ ku wubuɲa na lagɪ te tun.

Zezi kɔɔɔ kum nyɪ dɪ nɔɔnu yɪra na yɪ te tun mu

¹²Nan buɲɪ-na á nii nabiinu yɪra na yɪ te tun. Ya yɪ wonɔ dɪdva mu, yɪ ya laan pɔɔrɪ je dwi tɛrɪ tɛrɪ. Ya pɔɔrum dum daga zanzan, yɪ ya maama laan yɪ yɪra dɪdva mu. Zezi Krisi dɪ o kɔɔɔ kum maama dɪ nan yɪ kuntu mu. ¹³Dɪbam maama na pe ba miisi dɪbam na wonɪ Wé Joro kum dɪdva dam ɲwaanɪ tun, dí laan jigɪ nɔɔnu dɪdva mu. Ku na yɪ Zwifə naa dwi-ge tiinə, naa gambe naa balu na te ba titɪ tun maama, Wé Joro kum kuntu yɪranɪ mu wu dɪbam maama tee nɪ.

¹⁴Nabiinu yɪra pɔɔrɪ je tɛrɪ tɛrɪ mu, sí ku daɪ jəgə dɪdva yɪranɪ. ¹⁵Naga na tagɪ ka wɪ, kantu daɪ juɲa, kuntu ɲwaanɪ yɪra yam ba te-ka, kuntu bá sunɪ ku pa ka taa tɔɔɪ ka tɛrɪ yɪra yam wonɪ. ¹⁶Zwɛ

dí nan na wí, duntú dáí yí, sí yíra yám bá te-dí, kuntu bá suní kú pá dí taa tógi dí tǎri yíra yám wóní.

¹⁷ Yíra yám maama nan ya ná yí yí yírání mǔ, yáá kí tá mǔ ya taa ní taaní? Ya nan ya ná yí zǔwé yírání mǔ, yáá kí tá mǔ ya taa ní lwám?

¹⁸ Kú nan yí Wé mǔ kí je sǔm dwí tǎri tǎri Dlí kí yíra yám wóní, kú máǵí dí Dlí wúbǔǵa ná lági te tǔn.

¹⁹ Ya maama nan ya ná yí yíra yám jǔgǔ dídwá mǔ, yáá kí tá mǔ ya jǐ yíra? ²⁰ Kuntu tǔn, je dwí tǎri tǎri mǔ wúra, yí sí maama láan yí yíra dídwá.

²¹ Kuntu ǵwaaní, yí bá wání dí tá dí jǔǵa ní dí bá lági-ka, náa yúu tá dí nága ní kú bá lági-ka. ²² A lági a tá cǐga mǔ dí abam ní, díbam yíra yám je sílǔ dí ná búǵí ní sí tíini sí bwǎnǎ tǔn jǐǵí kúri zanzán.

²³ Dí yíra yám je sílǔ dí ná búǵí ní sí bá tíini sí jǐǵí kúri tǔn mǔ dí yǎni dí zúlí lanyírání. Je sílǔ ná jǐǵí cavúra tǔn, mǔ dí yǎni dí fǔǵí dí kwǎli-sí lanyírání. ²⁴ Kú daarı ya je sílǔ ná lana tǔn, dí daa bá fǔǵí dí níi sí báǵa ní. Wé mǔ kí nábiinu yíra yám je sǔm maama Dlí kí daanı, yí Dlí pái je sílǔ ná gǎ zúlǎ tǔn ná zúlǎ lanyírání. ²⁵ Kuntu ǵwaanı kámpwára tǎri yíra yám wóní. Ya je sǔm maama zǎni daanı mǔ. ²⁶ Kú

ná cana yíra yám daa kalǔ ní, yíra yám maama wú tǔǵí ya ná cam dúm kuntu dóǵ mǔ. Kú daarı daa kalǔ ná né zúlǎ tǔn, yíra yám maama dí wú tǔǵí ya ná wúpolo mǔ.

²⁷ Abam maama yí Zezí Kúrisi yíra yám mǔ, yí á dídwá dídwá yí ó je sǔm dwí tǎri tǎri mǔ. ²⁸ Kuntu tǔn, Zezí kǔǵǔ kúm wóní, Wé kí nǔǔnǔ maama ó jǔǵǔ ní mǔ. Dayíǵǔ tǔn yí Zezí tǔntǔǵna bá m ó títi ná lí tǔn mǔ. Wé níjǔǵnǎ bá m máa sǎǵí. Balǔ ná kí búto tǔn máa yí balǔ ná brí Wé cǐga ká m tǔn. Kú wǎli dí balǔ ná kí wó-kúǵagíla tǔn, dí balǔ Wé ná pé-ba dá m sí bá tá máa pái yawúna náí yazurǎ tǔn, dí balǔ ná zǎni nǔǔna tǔn, dí balǔ ná níi Wé títǔǵa yám báǵa ní tǔn, dí balǔ Wé Joro kú m ná pái bá ǵǔǔni tá-ǵǎ tǔn.

²⁹ Kú nan dáí ní dí maama mǔ yí Zezí tǔntǔǵna balǔ ó títi dǎen ná lí tǔn, kú dáí dí maama mǔ yí Wé níjǔǵnǎ, náa dí maama mǔ brí Wé cǐga ká m. Kú nan dáí ní dí maama mǔ wáí dí kí wó-kúǵagíla. ³⁰ Kú nan dáí dí maama mǔ Wé pé dá m sí dí táá má pái yawúna náí yazurǎ, náa dí maama mǔ Wé Joro kú m pé dí ǵǔǔni tá-ǵǎ, náa dí maama mǔ wáí dí lwarı sí kúri dí brí nǔǔna.

³¹ Ná kwaanı-ná sí á jǔǵí Wé-pǎera yalǔ ná jǐǵí kúri kú já gáalı tǔn.

Ku daari, a nan lagi a bri abam woŋo kulɔ na tiini ku lana ku dwe didi tun mu.

Sono na yi te tun

13 Amu na maŋi a wai a ŋɔɔni nabiinɛ dwi tɛri tɛri taana, di malesti sum taani di, yi a na ba jigi sono, ku nyi di sɔɔ mu a kia, nuneɛni ba na magi kwaŋa di loŋini yi ti ki sɔɔ te tun. ²Amu na maŋi a jigi We-peɛri dilu na pai a wai a ŋɔɔni We yiyiu-ŋwe tun, yi a jigi yɛno maama, yi a kwɛri a ye ciga kalu maama na sɛgi nabiinɛ yigɛ ni tun, yi a na maŋi a jigi wu-didwa di We si a taa wai a pai pweeru zaŋi ti je ni ti ve ti tu mɛ a na lagi tun, yi a na ba jigi sono, ku yi kafe mu. ³Amu na maŋi a kwe a jujiguru maama a maŋi a pa yinigɛ tiinɛ, yi a ta kwɛri a sɛ si ba kwe a yira yam ba di mini ni, yi a na ba jigi sono, ku ta maŋi ku ba jigi kuri ku pa-ni.

⁴Sono tu jigi wu-zuru mu, yi o ki nɔɔna lanyirani. Sono tu ba jigi pu-sɔɔ naa o magi o nyɔɔni, o nan ba jigi kamunni di. ⁵Sono tu ba ki kulɔ na wu maŋi tun, o nan ba beeri o titi yirani zɛnɛ mɛ. O nan jigi ban-punu. Nɔɔnu na ki-o lwarim, o ba kwe o ki o wuni. ⁶Sono tu ba ki

wupolo di woŋo kulɔ na yi balɔɔ tun, o ki wupolo di woŋo kulɔ na yi ciga tun mu. ⁷Sono tu wai o vɔ o wu woŋo maama baŋa ni, yi o jigi wu-didwa di tuna di wu-zuru woŋo maama baŋa ni.

⁸Sono ba tiɛ. We yiyiu-ŋwe silu nɔɔna na ŋɔɔni tun wɔ ba si kɛ. We-peɛri dilu nɔɔna na maa ŋɔɔni ta-gɛ tun di wɔ ba di kɛ. Yɛno di wɔ ba ku kɛ. ⁹Lele kuntu yɛno kulɔ dɔbam na jigi tun yi cicoro mu. We yiyiu-ŋwe silu di na ŋɔɔni tun di yi cicwɛru mu. ¹⁰Ku daari maŋa kalu We na wɔ ba fɔgi wɛɛnu maama Di pa ti maŋi faɔi tun, wo-cicwɛru tum maama laan wɔ je mu.

¹¹Maŋa kalu a na yi bu tun, a deɛn ŋɔɔni biim mu, yi a kwɛri a buŋi ni bu te, yi a jeeli ni bu te. Lele kuntu, a na ki nɔɔnu tun, a kwe busɔɔni wɛɛnu tum maama a yagi mu. ¹²Lele kuntu, di na lwarɔ We ciga kam te tun, ku taa nyi di niu mu di jigi di nii ku wuni liirɛ liirɛ. Ku daari maŋa kam kuntu na yiɛ, di laan wɔ ta nai jaja mu. Lele kuntu yɛno kulɔ a na jigi tun yi cicoro mu. Maŋa kam kuntu ni, a laan wɔ ta ye wɛɛnu maama kuri a tiɛ, ni We na ye amu Di ti te tun.

¹³Ku daari wɛɛnu titi mu wɔ ta wura maŋa maama. Wɛɛnu tintu

mu yi wu-didwa di tuna di sono. Kulɔ nan na dwe ti maama tun mu yi sono.

**We yiyiu-ɲwe sum na
zani nɔɔna te tun**

14 Kuntu ɲwaani, kwaani-na si á taá jigi sono, si á daari á kwaani á jɔɲi We-peera yalɔ DI Joro kum na paɪ nɔɔna tun á wɛli da, ku na dwe didi si á wani á ɲɔɔni We yiyiu-ɲwe. ²Nɔɔnu wulɔ na ɲɔɔni ta-ge sum tun ɲɔɔni di We mu, si ku dai di nabiinɛ, ba na ba ni o taani dɔm kuri tun ɲwaani. We Joro kum mu paɪ o ɲɔɔni wɛnu tɛlɔ na sɛgi tun. ³Ku daari nɔɔnu wulɔ na wai o ɲɔɔni We yiyiu-ɲwe tun ɲɔɔni o bri nabiinɛ mu, si ku kwe-ba ku daari ku zani-ba si ba taa fɔgi ba zigi kɛɲkɛɲ di pu-dia. ⁴Wulɔ na ɲɔɔni ta-ge sum tun, ku wɛli o titi yirani mu. Wulɔ nan na ɲɔɔni We yiyiu-ɲwe tun, ku wɛli Zezi kɔɔ kum maama mu.

⁵Amu ya lagɪ si abam maama taa wai á ɲɔɔni ta-ge sum, a nan tiini a lagɪ si á taá wai á ɲɔɔni We yiyiu-ɲwe sum mu á dwe didi. Bɛɲwaani wulɔ na ɲɔɔni We yiyiu-ɲwe tun tiini o jigi zənɛ o dwe wulɔ na ɲɔɔni ta-ge tun, ku na dai ni nɔɔnu na wura si o wani o pipiri

o taani dɔm kuri si ku zani Zezi kɔɔ kum maama. ⁶Kuntu tun, a ko-biɛ-ba, amu na tu abam te, yi a na ɲɔɔni ta-ge yirani mu di abam, bɛɛ nyɔɔri mu á lagɪ á na? Kulɔ na wó wɛli abam tun mu yi a na ɲɔɔni taani dɔlɔ na wó pa á na vurum, naa di pa á na yɛno, naa a ɲɔɔni We yiyiu-ɲwe, naa a zaasi abam We ciga kam. ⁷Dí nan kwe duduura na yi wɛnu tɛlɔ na ba jigi ɲwia tun dí ma manɪ dí nii: Nɔɔnu na jigi wuɛ o wui yɔɔ yɔɔ, naa o jigi kɔɔɔ o magi yɔɔ yɔɔ, nɔɔna wó kɪ ta mu ba ni ku ywɛni? ⁸Nɔɔnu nan na jigi jara nabɔɔɔ o wui yɔɔ yɔɔ, nɔɔn-nɔɔnu bá wani o lwarɪ ni jara mu wura si o nuɲi o vu. ⁹Ku nan yi bidwi mu di n na ɲɔɔni ta-ge yi nɔɔn-nɔɔnu wari si kuri o pipiri, nɔɔna wó kɪ ta mu ba lwarɪ n na te kulɔ tun kuri? Kuntu nan bri ni n ɲɔɔni n yagi gaa wɔni mu. ¹⁰Taana dwi zanzan mu wu lɔɔɔ baɲa ni, yi taan-taani tɛrɛ di na ba jigi kuri di pa di tiinɛ. ¹¹Nɔɔnu nan na ɲɔɔni taani dɔlɔ a na ba ni tun di amu, kuntu bri ni dɔbam maama bale yi vɛrɛ mu da-tee ni. ¹²Ku nan yi kuntu mu di abam di, abam na lagɪ si á jɔɲi peera yalɔ We Joro kum na paɪ tun, á nan kwaani-na á jɔɲi peera yalɔ na wó zani Zezi kɔɔ kum si ku zigi lanyirani tun. ¹³Kuntu ɲwaani,

abam wulv na wai o ɲɔɔni ta-ge, si o tiini o loori We si Dl pa o taa wai si kuri di o tea.

¹⁴ Amv na me ta-ge sum a ma a warti We, ku yi a joro mu ɲɔɔna, si amv titi ba ni si kuri. ¹⁵ Kulv na maɲi si a ki tun mu yi si a warti We di a wubuɲa maama di a joro maama, si a daari a taa leeni di a wubuɲa maama di a joro maama a taa zuli We. ¹⁶ Ku nan na dai kuntu, yi n na me ta-ge sum n ma n zuli We, yi non-gaa na je o cəgə, o bá wani o ni si kuri. Kuntu ɲwaani, oó ki ta mu o tɔgi o se nmv na zuli We te tun si o di ta ni «Amina»? ¹⁷ Nmv na zuli We te tun na maɲi ku lamma te, ku bá zəni nɔɔnv wum kuntu.

¹⁸ Ku na yi amv, a ki We le di Dl na pe-ni dam si a taa ɲɔɔni ta-ge sum a dwe abam maama tun. ¹⁹ Ku daari, a na wu Zezi kɔgɔ kum wuni, a tiini a lagɪ si a taa mai taani dilv ba na ni tun mu a ma ɲɔɔni a bri-ba. A na ɲɔɔni bitari sinu má yirani, ku gari a na ɲɔɔni ta-ge sum bitarbiə murr-fugə yi nɔɔn-nɔɔnv ba ni si kuri.

²⁰ A ko-biə-ba, á yi taá jigɪ bu-balwa wubuɲa. Ku daari ku na yi lwarim jəgə ni, si á taá nyi nɛɛni bu-sisun na yəri lwarim kəm te tun, si á pa á wubuɲa bi We cwəɲə kam wuni. ²¹ Ku pupuni We tɔnɔ kum wuni ku wi:

«Amv Baɲa-We wó tunɪ vərə,

si ba ba ba ɲɔɔni amv ni-taani dım di abam.

Baá ɲɔɔni taani dilv á na ba ni tun di abam.

Nan di kuntu di, á ta bá se a ni.» ²² Kuntu mu We mai ta-ge Dl maa bri Dl dam balv na wu se-Dl tun tee ni, si ku dai balv na se-Dl tun tee ni. Ku daari We yiyiu-ɲwe sum mu bri Dl dam balv na se-Dl tun tee ni, si ku dai balv na wu se-Dl tun tee ni. ²³ Kuntu ɲwaani, Zezi kɔgɔ kum maama na jeeri daani, yi á maama na wura á ɲɔɔni ta-ge, yi nɔɔnv wulv na maɲi o wu ni-si naa balv na wu se We tun na tu ba zv á wuni yi ba ba ni si kuri tun, ba bá ta ni á co mu na? ²⁴ Abam maama nan na ɲɔɔni We yiyiu-ɲwe á bri daani, yi nɔɔnv wum kuntu doɲ na tu o zv á wu, wuntu wó lwarɪ ni We dam mu wu á tee ni. O na ni kulv maama tun wó pa o lwarɪ ni o ba jigɪ bura We tee ni, yi o kwəri o lwarɪ ni We lagɪ Dl di o taani. ²⁵ Wubuɲa yalu maama ya na səgi o wuni tun laan wó ba ya lwarɪ jaja mu, yi o laan wó ki o yuu tɪga ni o zuli We, yi o se ni We suni Dl wu abam titari ni.

Zezi kɔgɔ kum na maɲi si ku taa tunɪ ku tɔgi cwe silv tun

²⁶ A ko-biə-ba, abam na jeeri daani si á zuli We, á na maɲi si á ki kulv tun mu tintv: Abam didva mu

wú zaŋi o pa ləŋə. Dɪdva dɪ ma zaŋi o brɪ Wɛ cɪga kam. Wudonɔ dɪ ma zaŋi o ta vurum dɪlɔ Wɛ na brɪ-o tun. Wuwum dɪ ma zaŋi o ɲoonɪ ta-ge, yɪ wudonɔ dɪ ma zaŋi o ta ta-ge sum kuri o brɪ á kɔgɔ kum. Wəənu tuntɔ maama zəni Zezi kɔgɔ kum sɪ kɔ fɔgɪ kɔ zɪgɪ kəŋkəŋ. ²⁷ Abam badaara na lagɪ á ɲoonɪ ta-ge sum, kɔ maŋɪ sɪ á taá yɪ bale naa batɔ yɪranɪ mu. Kɔ maŋɪ sɪ á taá zaŋɪ á ɲoonɪ á daari á pa daani mu, sɪ á dɪdva zaŋɪ o ta ɲwe sum kuri. ²⁸ Nɔon-nɔonɔ nan na tərɪ á wunɪ sɪ o wani o ta ɲwe sum kuri, balɔ ya na lagɪ ba ɲoonɪ-sɪ tun maŋɪ sɪ ba yaɣɪ mu, sɪ ba na wɔ ba yɪranɪ, sɪ ba taa ɲoonɪ-sɪ dɪ Wɛ. ²⁹ Kɔ daari, kɔ na yɪ balɔ na ɲoonɪ Wɛ yɪyɪu-ɲwe sum tun, kɔ maŋɪ sɪ bale naa batɔ mu zaŋɪ ba ɲoonɪ dɪdva dɪdva, sɪ badaara bam taa cəgə, sɪ ba laan bwe ba nii sɪ yɪ cɪga mu naa vwan mu. ³⁰ Wɛ na vurɪ nɔonɔ dɪdva Dɪ cɪga kam balɔ na je ba cəgɪ tun wunɪ sɪ o ta o brɪ Zezi kɔgɔ kum, kɔ maŋɪ sɪ wulɔ na zɪgɪ o ɲoonɪ Wɛ yɪyɪu-ɲwe sum tun mu pu o ni, sɪ o daari sɪ wudonɔ wum ta-ka. ³¹ Kuntu tun, abam maama wai á ɲoonɪ Wɛ yɪyɪu-ɲwe sum dɪdva dɪdva, sɪ kɔ pa á zaasi Wɛ cɪga kam da-tee ni, sɪ á taá fɔgɪ á zɪgɪ kəŋkəŋ. ³² Balɔ na joŋɪ dam Wɛ Joro kum tee ni sɪ ba taa ɲoonɪ Wɛ yɪyɪu-ɲwe sum tun wai ba tutɪ ba jaana maŋa kalu ba na

wura ba ɲoonɪ-sɪ tun. ³³ Wɛ lagɪ sɪ wonɔ maama taa tɔgɪ cwəŋə mu dɪ yazura, sɪ Dɪ ba lagɪ yɔɔ yɔɔ kəm.

³⁴ Abam na kikili daani sɪ á zuli Wɛ, kɔ maŋɪ sɪ kaana taa je cum mu sɪ ba taa cəgə. Mu kɔ na yɪ te Zezi kɔgɔ kum jəgə maama ni. Ba ba jɪgɪ cwəŋə sɪ ba da ba ɲoonɪ. Kɔ maŋɪ sɪ ba sɛ baara bam, ni Wɛ cullu tun na maŋɪ tɪ brɪ te tun mu. ³⁵ Ba na lagɪ sɪ ba lwarɪ wonɔ kulɔ kuri, ba maŋɪ sɪ ba bwe ba banna mu sɔŋɔ ni, sɪ kɔ wɔ maŋɪ sɪ kaani zaŋɪ o ɲoonɪ á kikilə kam wunɪ. ³⁶ Abam buŋɪ á paɪ Wɛ taani dɪm nuŋɪ abam te mu na? Mu naa á buŋɪ á paɪ abam yɪranɪ mu ye Wɛ taani dɪm na?

³⁷ Abam wulɔ na buŋɪ ni o yɪ Wɛ nijonɔ naa o joŋɪ Wɛ Joro kum pɛɛɪ tun maŋɪ sɪ o taa ye ni, amɔ na pupunɪ kulɔ a pa abam tun yɪ dí Yuutu wum kwərə mu. ³⁸ Nɔonɔ wulɔ maama na vin amɔ na pupunɪ kulɔ tun, Wɛ dɪ wú vin kuntu tu.

³⁹ Kuntu, a ko-biə-ba, kwaani-na sɪ á taá ɲoonɪ Wɛ yɪyɪu-ɲwe sum. Á nan yɪ zaŋɪ á cɪ balɔ na ɲoonɪ ta-ge sum Wɛ Joro kum na pɛ tun. ⁴⁰ Nan taá kɪ-na wonɔ maama sɪ kɔ taa tɔgɪ cwəŋə ni kɔ na maŋɪ te tun.

**Wɛ kwər-ywəŋə kalɔ Zezi
tuntɔŋna bam na brɪ tun**

15 A ko-biə-ba, a lagɪ sɪ a pa á guli Wɛ kwər-ywəŋə

kam a na maɲɪ a tɔɔli dɪ abam tun mu. Abam maɲɪ á sɛ-ka, yɪ á kɪ á wu-dɪdva á fɔgi á zɪgi kəŋkəŋ. ²Amu na pɛ á lwarɪ Wɛ kwɛr-ywəŋə kam te tun, á na wu joori ka kwaga nɪ, Wɛ wú vrɪ abam Dɪ yagɪ kantɔ ɲwaani mu. Ku na dai kuntu, á na sɛ Zezi Kriɪ te tun yɪ kafe mu.

³Wɛ cɪga kalu na dwe maama tun mu yɪ kalu amu na dɛ yigə a joŋi yɪ a laan daari a bri abam tun. Kantu mu tuntu:

Zezi Kriɪ tɪgi dɪbam lwarɪm
ɲwaani mu, nɪ Wɛ tɔnɔ
kum na maɲɪ ku ta te tun.

⁴Ba ma kɪ-o bɔɔnɪ nɪ.

Da yatɔ dɛ nɪ o ma joori o bi
o yagɪ tɔvɔnɪ, nɪ Wɛ tɔnɔ
kum na maɲɪ ku ta te tun.

⁵O na bi tun, o ma pa Pɪyɛɛrɪ na-o, yɪ o tuntuɲna fugə-bale bam maama dɪ na-o. ⁶Kuntu kwaga nɪ, o ma bri o tutɪ o karabiə zanzan bɪdwɪ baɲa nɪ, bantɔ dwe nɪ nɔɔna biə yanɪ (500). Nɔɔna bam kuntu badaara zanzan ta ɲwɪ, ba funfun yiranɪ mu tɪga. ⁷Zakɪ dɪ ma na-o, yɪ o daari o pa o tuntuɲna bam maama na-o.

⁸Kuntu kwaga nɪ, o laan ma pa amu na nyɪ dɪ bu wulɔ ba na luga yɪ o lura maɲa ta wu yɪ tun dɪ na-o.

⁹Benwaani amu tiini a muri Zezi tuntuɲna bam maama wunɪ. A ya bri a wu maɲɪ sɪ ba taa bə-nɪ nɪ Zezi tuntuɲnɔ, a dɛɛn na bɛɛsɪ Zezi

nɔɔna bam tun ɲwaani. ¹⁰Wɛ nan na kɪ-nɪ yu-yoŋo tun mu pɛ a yɪ a na yɪ wulɔ zum tun. Dɪ na kɪ-nɪ yu-yoŋo te tun dai kafe. Amu tiini a tɔŋi Wɛ tutuɲa yam a dwəni Dɪ tuntuɲna bam maama. Ku nan dai a tutɪ dam ɲwaani mu a wai a tɔŋa. Ku yɪ Wɛ na kɪ-nɪ yu-yoŋo yɪ Dɪ dam dɪm wu amu tee nɪ tun ɲwaani mu.

¹¹Dɪbam balu na yɪ Zezi tuntuɲna tun maama yəni dɪ bri cɪga dɪdva mu. Ku na yɪ amu na bri kulɔ tun, naa bantɔ dɪ na bri kulɔ tun, ku yɪ cɪga kalu abam na sɛ tun mu.

Twa biim taani

¹²Dɪbam maama na tɔɔli Wɛ kwɛrə kam te tun, dɪ tɔɔli dɪ bri nɔɔna nɪ Zezi Kriɪ bi o yagɪ tɔvɔnɪ mu. Bɛɛ nan mu yɪ abam badonnə te á wɪ, twa biim tərə? ¹³Ku ya na yɪ cɪga nɪ twa biim tərə, ku bri nɪ Zezi Kriɪ tutɪ dɪ wu bi mu. ¹⁴Wuntu nan ya na wu bi, dɪbam kwɛr-tɔɔla kam yɪ kafe mu, abam dɪ na kɪ á wu-dɪdva dɪ ka te tun dɪ ya yɪ kafe mu, ¹⁵yɪ dɪbam dɪ na bri Wɛ cɪga kam te tun ya yɪ vwan mu, dɪ na yəni dɪ bri nɔɔna nɪ Wɛ mu bi Zezi Kriɪ Dɪ pa o yagɪ tɔvɔnɪ tun ɲwaani. Twa biim nan ya na sunɪ dɪ tərə, ku bri nɪ Wɛ wu bi Zezi mu. ¹⁶Kuntu tun, twa biim ya na tərə, ku bri nɪ Zezi Kriɪ tutɪ dɪ maɲɪ o wu bi mu. ¹⁷Wuntu nan ya na wu bi o

yagi tuvni, ku bri ni abam na ki á wu-didva did-o te tun yi kafe mu, yi á lwarim dum ya ta wu á yuu ni mu. ¹⁸Ku nan ta bri ni, balu na se Zezi Kri si yi ba laan ti tun ya wó ga ŋwia We tee ni. ¹⁹Ku na yi lugu baŋa ŋwia kantu yiran, yi ku dai ni kulukulul ŋwaani mu dibam jigɔ tuna Zezi Kri si tee ni, ku bri ni dí yi balu na tiini ba yi yinigə tiinə tun mu nɔɔna maama tee ni.

²⁰Ku nan suni ku yi ciga mu: Zezi Kri si bi o yagi tuvni. Wuntu mu yi wulu na de yigə o bi o vu We te, si ku bri ni balu di na tigi tun wó bi ba yagi tuvni. ²¹Tuvni zigɔ nabiinu didva yira ni mu di ba lugu baŋa. Ku nan ta yi bidwi mu di twa biim di, nabiinu didva di mu jaani twa biim o ba. ²²Nabiinə maama na yi Adam biə tun ŋwaani mu te dí maama tua ni wuntu te. Ku nan ta yi kuntu doŋ mu di balu maama na ŋwi di Zezi Kri si tun, bantu di wó bi ba yagi tuvni. ²³Nɔɔnu maama di o jəgə mu. Zezi Kri si mu de yigə o bi o vu We te. Ku daari balu na yi o nɔɔna tun di wó bi maŋa kam o na wó joori o ba tun mu. ²⁴Kuntu kwaga ni mu lugu baŋa woŋo maama laan wó ti. Maŋa kam kuntu ni mu Zezi Kri si wó cəgi wəənu tɔlu maama na jigɔ dam nabiinə baŋa ni tun, ku na yi weyuu didɛera naa tiga baŋa didɛera maama, o o pa ba dam dum

laan ti. O ma wó daari o kwe woŋo kulul maama o na di paari ku baŋa ni tun o ki o Ko We juŋa ni. ²⁵Ku nan fun mu si Zezi di paari, si ku taa ve maŋa kam We na wó ki o duna maama o ne kuri ni tun. ²⁶Tuvni nan mu yi dum wulu o na wó cəgi o ma kweeli tun. ²⁷We tɔnɔ kum tagi ku wi: «We ki wəənu maama wum ne kuri ni mu si o taa te ti maama.» Ku nan na wi, o taa te wəənu maama tun, ku dai ni o te We titi di mu o wəli da. Ku yi We mu kwe wəənu tum maama Di ki Zezi dam kuri ni. ²⁸Ku daari maŋa kalu Zezi na wó ba o taa te wəənu maama tun, wum titi na yi We Bu tun wó kwe o titi o pa o Ko We. Beŋwaani We yi dilu na maŋi Di ki wəənu maama Di Bu wum dam kuri ni tun mu. Kuntu tun, We mu te wəənu maama di Di dam maama.

²⁹Á nan buŋi nɔɔna balu na yəni ba pa ba miisi-ba na wuni ba twa ŋwaani tun woŋo á nii. Ba na ba buŋi ni twa biim wura, beŋwaani mu yi ba pa ba miisi-ba na wuni twa bam ŋwaani? ³⁰Twa biim nan ya na tərə, beŋwaani mu yi dibam ba kwarɔ fuvni si dí yaari dí ti We ŋwaani maŋa maama? ³¹A ko-biə-ba, de maama amu yəni a təgi tuvni te mu a kea. Ku yi ciga mu. Amu tiini a jigɔ wupolo di abam á na ŋwi di dí Yuutu Zezi Kri si tun ŋwaani. Mu ku kuri a

tagi kontu. ³²Efɛɛzi nɪ ba kɪ amu nɪnɛnɪ kagu-vara na ciɲi sɪ ba ja nɔɔna te tun mu. Amu na sɛ sɪ a yaari kontu tun, ku ya na yɪ lugu baɲa ɲwɪa kantu yɪranɪ mǎ ɲwaanɪ mu, bɛɛ nyɔɔrɪ mu aǎ na? Twa biim nan ya na tɛrɛ, dɪ ya wó ta nɪ nɔɔna badaara na te te ba wɪ: «Pa-na dɪ taǎ di sɪ dɪ daari dɪ taǎ nyɔɛ, sɪ dɪ jwa yɪ twa mu.»

³³Yɪ pa-na ba ganɪ abam sɪ á tusi. Ku yɪ cɪga mu nɪ: «Nmu na tɔɲɪ dɪ nɔn-balwaarɔ, baǎ sugɪ-m ba pa n dɪ kɪ kɛm-balwaarɔ mu.» ³⁴Pa-na á wubɔɲa joori ya taa tɔɲɪ cwɛɲɔ, sɪ á daari á yagɪ kɛm-lwaanɔ tum. Abam badaara ta yɔri Wɛ. A tagɪ kontu, sɪ ku pa cavura mu zu abam.

Nɔɔna na wó bi ba yagɪ tuɔnɪ dɪ yɪra yalɔ tun

³⁵Abam dɪdɔa wai o bwe nɪ: «Kúv kɪ ta mu sɪ twa bi? Ba nan na joori ba bi, ba yɪra wó ta yɪ tita mu?»

³⁶Nmu wubɔɲa mu muri na? N na kwe wonjo n du tɪga nɪ, ku maɲɪ sɪ ku puli mu ku nuɲɪ, ku daari sɪ ku bu wum pɔ. ³⁷Nmu na dugɪ kulɔ, dɪ kulɔ na wó puli ku nuɲɪ tun ba nyɪ daanɪ. Nmu na kwe kulɔ n du tun, ku na yɪ mɪna naa ku zɪ yɪ wo-duuru tɪlɔ dwi maama, tɪ yɪ wo-dwɛ mǎ mu n dugɛ. ³⁸Wo-dwi dɪm nan na nuɲɪ, Wɛ mu wó pa-dɪ dɪ yɪra, nɪ Dɪ

na lagɪ te tun. Wɛ nan ta mu pai wo-dwi maama nyɪnyugu, ku maɲɪ dɪ wo-dwi dɪm tɪtɪ na yɪ te tun.

³⁹Ku nan dai nɪ wɛɛnu tɪlɔ maama na ɲwɪ tun ya-nwana mu yɪ bɪdwɪ. Nabiinɛ dɪ vara dɪ zunɛ dɪ kale maama jigɪ ya-nwana yɪra yɪra mu. ⁴⁰Weyuu wɛɛnu dɪ wurɔ mu, yɪ tɪga baɲa wɛɛnu dɪ wurɔ. Weyuu wɛɛnu tum dɪ jigɪ tɪ lam mu, yɪ tɪga baɲa wɛɛnu tum dɪ jigɪ tɪ lam. ⁴¹Wɪa kam dɪ jigɪ ka lam mu, yɪ cana kam dɪ jigɪ ka lam. Calɪcwɪ sum dɪ maa jigɪ sɪ lam, yɪ sɪ lam dɪm nan dai bɪdwɪ.

⁴²Wɛɛnu tuntɔ maama nan bri twa biim na yɪ te tun mu. Nɔɔnu na tɪga, o yɪra yam ba na kɪ tun yɪ yɪra yalɔ na wó pɔ tun mu. Ku daari o yɪra yalɔ na wó bi ya yagɪ tuɔnɪ tun daa bá pɔ maɲa dɪ maɲa. ⁴³Yɪra yalɔ ba na kɪ tɪga nɪ tun ba jigɪ lam, yɪ yalɔ na wó bi tun wó ta jigɪ lam zanzan. Yɪra yalɔ ba na kɪ tun bwɛnɛ, yɪ yalɔ na wó bi tun wó ta dana. ⁴⁴Yɪra yalɔ ba na kɪ tɪga nɪ tun yɪ lugu baɲa ɲwɪa kam nyɪm mu, ku daari yalɔ na wó bi tun yɪ ɲwɪ-dɔɲa kalɔ Wɛ Joro kum na wó pa dɪbam tun nyɪm mu. Lugu baɲa yɪra yam na wurɔ tun, Wɛ ɲwɪ-dɔɲa kam yɪra yam dɪ wurɔ mu. ⁴⁵Kuntu mu ku pupɔnɪ Wɛ tɔnɔ kum wonɪ ku wɪ: «Pulim nɪ tun Wɛ kɪ Adam mu Dɪ pa o jigɪ lugu baɲa yɪra yɪ o ɲwɪ.» Ku

daart Zezi mu yi Adam wulu na kweeli tun, yi o jigi Joro ku na pai nabiinā ģwi-duġa tun. ⁴⁶ Ku nan yi lugu baġa ġwia kam mu tui yigə, yi We-səġo ġwi-duġa kam laan saġi ka ba. ⁴⁷ We me turu mu Dl ki nabiinu wulu na tu yigə tun. Kuntu ġwaani wuntu yi lugu baġa nyum mu. Ku daart nabiinu wulu nan na tu kwaga tun nuġi We-səġo mu. ⁴⁸ Lugu baġa nōona bam maama nyi di We na me turu Dl ki nōonu wulu dayigə tun mu. Nōona balu maama nan na yi We-səġo nyum tun nyi di wulu na nuġi We-səġo tun mu. ⁴⁹ Nuneeni dıbam na jigi lugu baġa nōonu wum nyinyugu tun, de wura di wu ba di taā jigi We-səġo nōonu wum di nyinyugu.

⁵⁰ A ko-biə-ba, a lagı a ta a bri abam ni, di lugu baġa yira yam bá wani ya na jəġə je We paartı dım wunı. Yira yalu na wu pə tun bá wani ya maġi di ġwia kalu na ba ti tun. ⁵¹ Fəġi-na á cəgi, sı a ta We cıga kalu ya na səgi tun a bri abam. Dıbam maama bá ti di ti sı Zezi laan ba. Dı nan na tıga naa di ta wu tıgi di, dıbam maama yira yam wu ləni mu. ⁵² Ku da ku ki yibugisa wunı mu, maġa kam ba na wu wu kweelim nabəno kum tun. Nabəno kum na wugə, twa wu bi ba zaġi di yira yalu na ba pə tun, yi dıbam di yira wu ləni. ⁵³ Beġwaani, dıbam yira yalu na wu pə tun maġi sı ya

lani ya ji yalu na bá pə tun mu, sı di yira yalu tıvni na wai tun lani ya ji yalu tıvni na bá wani tun. ⁵⁴ Kuntu maama na kua, ku laan wu pa kulı na pıpıvni We təno kum wunı tun ki, ni ku na maġi ku ta te ku wi: «We wani tıvni di di dam dım maama.»

⁵⁵ «Tıvni, n dam dım daa beə?

N daa n wu wani n cəgi nōona na?»

⁵⁶ Ku yi lwarım ġwaani mu tıvni jıgi dam sı di cəgi nōona. Lwarım di nan ne di dam We cullu tım vıvni ġwaani mu. ⁵⁷ Dı nan ki We le di Dl na pai dıbam wəno di Yuutu Zezi Krisi ġwaani sı di wani tıvni di di dam dım maama tun.

⁵⁸ Kuntu tun, a ko-bu-sonnu-ba, fəgi á zıgi-na kəġkəġ di pu-dia, sı á ce di di Yuutu tıtuġa yam maġa maama, di á na ye ni tıtuġa yalu maama á na tuġi á pa di Yuutu wum tun na dai kafe tun ġwaani.

Ba na lagı səbu sı ba ma zəni We nōona te tun

16 Ku daart ku na yi səbu kulı á na lai á maa zəni We nōona bam tun, á taā ki nuneeni amu na maġi a bri Zezi kəġo kulı na wu Galatı ti-niə yam ni sı ba taa ki te tun. ² Siun de maama na yiə, sı nōonu maama li səbu kulı o na ne tun wunı o tıġi, sı amu na tuə, sı á daa yi taā zıgi á lai səbu. ³ Amu na

tu abam te, abam na li nɔɔna balu tun, a laan wó la tɔnɔ a tɔŋɔ-ba dɪ á sɛbu kum sɪ ba ja vu Zeruzalem. ⁴Ku nan daa na maŋɪ sɪ amv tutɪ mu vu, dí wó tɔŋɪ daanɪ dí vu.

Pooli na lagɪ sɪ o na Korentɪ tiinə bam te tun

⁵A lagɪ sɪ a da Masɪdvanɪ mu, sɪ a laan daart a ba abam te. ⁶A na tu abam te, a lagɪ sɪ a daanɪ fun mu, dedonj aá ti waarv mɪmaŋa kam dáanɪ. Kuntu kwaga nɪ, á laan wó wanɪ á zɛni-nɪ sɪ a vu a daa na wó vu me tun. ⁷Amv ba lagɪ sɪ a wuuri a ba abam te maŋa funfun, sɪ a joori a viiri. We nan na sɛ, amv ya lagɪ sɪ a ba a daanɪ abam tee nɪ mu. ⁸A nan lagɪ a maŋɪ Efɛɛzɪ nɪ mu sɪ ku vu ku yi Pantikoti candiə kam maŋa. ⁹Benjwaanɪ We purɪ cwəŋə lanyiranɪ Dɪ pa-nɪ, sɪ a tiini a tɔŋɪ Dɪ tutuŋa yo seeni. Nɔɔna zanzan nan mu wura ba kwaana sɪ ba cɪ a yigə.

¹⁰Timoti nan na tu abam te, sɪ á jeer-o lanyiranɪ sɪ ku yi pa fuvɪ taa jug-o. Benjwaanɪ o dɪ tɔŋɪ dí Yuutu tutuŋa yam mu nɪ amv te. ¹¹Nɔɔn-nɔɔnv yi zaŋɪ o goon-o. Kwaanɪ-na sɪ á wəl-o o cwəŋə kam vəŋə wunɪ, sɪ o wanɪ o vu dɪ yazurə o ba amv te. Amv dɪ dí ko-biə bam nan nii-o cwəŋə nɪ sɪ o ba.

¹²Ku nan na yi dí ko-bu Apolɔsɪ, amv tiini a loor-o mu sɪ o tɔŋɪ dɪ dí ko-biə bam o ba abam te. Nan dɪ ku dɪ, o ta wu li wubɔŋa sɪ o ba lele. O nan na nɛ cwəŋə maŋa kalv tun, oó ba.

Tiim kwərə

¹³Taá cu-na á tutɪ, sɪ á zɪŋɪ kəŋkəŋ We cwəŋə kam wunɪ. Taá jigɪ-na baart dɪ dam. ¹⁴Á taá kɪ-na wonjo maama dɪ sono.

¹⁵A ko-biə-ba, á maŋɪ á ye Sitefanasɪ dɪ o sɔŋɔ tiinə na tɔŋɪ We te tun. Bantu mu de yigə ba se Zezi Akayi nɪ, yi ba se ba tɔŋɪ ba zɛni We nɔɔna bam dɪ ba wu maama. ¹⁶Kuntu tun, a loori abam sɪ á se nɔɔna bam kuntu dwi ni, dɪdaanɪ balv maama na tɔŋɪ We tutuŋa yam nɪ bantu te tun.

¹⁷Amv jigɪ wupolo dɪ Sitefanasɪ dɪ Fɔtunatusɪ dɪ Akayikusi na tu amv te tun. Bantu mu pe a wu lwarɪ nɪ abam tərə. ¹⁸Bantu mu pe a jigɪ wu-zuru, nɪ ba na pe abam dɪ jigɪ wu-zuru te tun. Kuntu, ku maŋɪ sɪ á taá nɪŋɪ nɔɔna bantu dwi.

¹⁹Zezi kɔŋɔ kum maama Azi ti-niə yam wunɪ tun jɔɔnɪ abam. Akwila dɪ Prisili dɪ Zezi kɔŋɔ kulv na jeeri ba sɔŋɔ nɪ tun dɪ jɔɔnɪ abam lanyiranɪ dí Yuutu Zezi yiri ŋwaanɪ. ²⁰Dí ko-biə bam maama dɪ jɔɔnɪ abam.

Á taá jɔɔni daani lanyirani di sono
di wu-pɔŋo.

²¹ Amu Pooli mu jɔɔni abam. A titi
laan mu pupɔni tintu di a juɲa.

²² Nɔɔnu wulu maama na ba soe
dí Yuutu wum tin, We wó cɔgi ku
tu.

Marana ta!

²³ Dí Yuutu Zezi wó pa abam
yu-yoŋo.

²⁴ Amu soe abam maama dí na
ŋwi di Zezi Kisi tin ŋwaani.

Tɔnɔ kulɔ Pooli na pɔpɔnɩ o pa

KORENTI TIINƏ

o kɩ bile tɩn

Tɔnɔ kulɔ Pooli na pɔpɔnɩ o pa Korenti tiinə o kɩ bile tɩn na brɩ dɩbam kulɔ tɩn mu tɩntu

Ku loori Pooli na pɔpɔnɩ tɔnɔ kum kuntu o pa Wɛ nɔɔna balɔ na wu Korenti nɩ tɩn, ba wu nɔɔna badaara ya cɔgi Pooli wu, yɩ ba vin nɩ Pooli sunɩ o yɩ Zezi Krisi tintuɣnu.

Pooli nan kaanɩ-ba, yɩ o pa ba lwarɩ nɩ o soe-ba yɩ o lagɩ sɩ ba fɔgi daanɩ.

O de yigə o brɩ o na yaari te, dɩ Wɛ na zən-o te tɩn (1:1-11).

O laan ma brɩ cam dɩɔ na wu wum dɩ bantɩ titari nɩ tɩn wonjo, dɩ Zezi na pɛ-o nɩ sɩ o ma kaanɩ-ba te tɩn. O brɩ-ba kuntu, beɣwaanɩ o ya maɣɩ o bwe-ba zanzan tɔnɔ kudonɩ wonɩ, yɩ o nan jigɩ wupolo zanzan dɩ o bwem dɩm na pɛ ba ləni ba wuru ba yagi kəm-balwaarɩ tɩn (1:12—7:16).

Pooli ɣɔɔnɩ səbu-lɩ wonjo ba na kɩ Wɛ nɔɔna balɔ na zuvri Zude nɩ yɩ ba yɩ yinigə tiinə tɩn ɣwaanɩ. O loori-ba sɩ ba pa dɩ ba wu-yonjo mu (pɔɔrum 8-9).

Pooli laan ma bagɩ balɔ na ba sɛ nɩ wum yɩ Wɛ tintuɣnu tɩn, o brɩ nɩ nɔɔna bam kuntu fɔgi vwan mu (pɔɔrum 10-13).

1 Amv Pooli wulv We na kuri di Dl tuti wubuŋa si a taa yi Zezi Kriŋi tintuŋv tun mu pupuŋi tɔŋ kuntu, yi dɔ ko-bu Timoti mu tɔgi o wɔli-ni. Dɔ pupuŋi si dɔ pa abam balv na yi We kɔgɔ kum wu nɔɔna yi á zuvri Korenti ni tun, ku wɔli di We nɔɔna maama balv na zuvri Akayi tuni dum maama ni tun.

²Dɔ Ko We di dɔ Yuutu Zezi Kriŋi wɔ pa abam yazurɔ di yu-yoŋo.

We na tiini Dl zɔni dɔbam te tun

³Pa-na dɔ ki We le. Dintv mu yi dɔ Yuutu Zezi Kriŋi Ko, yi Dl yi dɔbam Ko wulv na jigi dɔbam ŋwaŋa tun. Dl maa yi We dilv na zɔni nɔɔna si ba bicara taa zurɔ maŋa maama tun. ⁴Dɔ na wu yaara yalv maama wuŋi, dintv mu yɔni Dl pa dɔ bicara zurɔ, si ku pa dɔ want dɔ zɔni balv di na wu yaara dwi maama wuŋi tun si ba di bicara taa zurɔ, ni We na zɔni dɔbam di te tun. ⁵Zezi Kriŋi na yaari zanzan tun, dɔbam di tɔgi dɔ na yaara yantu doŋ mu. Dɔ nan na ŋwi did-o tun, dɔ ta wɔ tɔgi dɔ na zɔnɔ We tee ni, nɔnɛni Dl na zɔni Zezi Kriŋi lanyirani te tun. ⁶Kuntu ŋwaani, dɔbam na wu yaara wuŋi, ku yi si ku zɔni abam mu si á bicara taa zurɔ, si á daari á taá tɔgi We cwɛŋɔ lanyirani. We nan na pɛ dɔbam di bicara zurɔ, ku yi si abam di na zɔnɔ yantu doŋ mu,

si á want á na dam á vɔ á wu á zigi kɛŋkɛŋ yaara yam wuŋi, ni dɔbam di na nɛ yaara te tun. ⁷Kuntu, dɔbam jigi tuna di abam, bɛŋwaani dɔ ye ni, abam na tɔgi á na dɔbam yaara yam doŋ tun, á di wɔ tɔgi á na zɔnɔ We tee ni.

⁸Dɔ ko-biɔ-ba, dɔ lagɔ dɔ pa abam lwarɔ yaara yalv maama dɔ na nɛ Azi tuni dum ni tun mu. Dɔ na nɛ cam dilv tun tiini di dana di dwe dɔbam, yi dɔ yaá buŋi ni dɔ wɔ ga dɔ ŋwia. ⁹Dɔ nan na zigi tuuŋi yigɔ ni kuntu tun, ku yi si ku pa dɔ daa yi taá tugi dɔ tuti dam mu, si dɔ daari dɔ ki dɔ wu-didva di We dilv na jigi dam Dl pa nɔɔna bi ba yagi tuuŋi tun. ¹⁰We nan mu vri dɔbam yaara yalv na cana ni tuuŋi te tun wuŋi, yi Dl ta wɔ vri dɔbam kuntu doŋ mu. Dɔ maa jigi tuna We tee ni, ni Dl ta wɔ vri dɔbam tuuŋi juŋa ni. ¹¹Abam nan wɔ zɔni dɔbam di á na wɔ loori We á pa dɔbam tun. Kuntu, nɔɔna zanzan na loori We, ku pa dɔ na zɔnɔ, ku nan wɔ pa nɔɔna zanzan di ki We le, di Dl na joŋi ba loro kum ba na loori dɔbam ŋwaani tun.

Woŋo kulv ŋwaani Pooli na lɔni o wubuŋa si o daa yi ve ba te tun

¹²Dɔbam na jigi wupolo tun, ku yi si dɔ ye dɔ bicari ni, ni dɔ tɔgi cwɛŋɔ di wu-poŋo mu, di dɔ na bri dɔ wu di abam te tun. Ku nan yi

We mu zəni dɪbam yɪ dí yɪ kuntu. Ku dai dɪ nabiinə swan, ku yɪ We zaani dɪm ɣwaani mu dí tɔɣi cwəɣə kuntu doɣ nɔɔna maama yigə nɪ, ku na dwe didi abam yigə nɪ. ¹³ Dí na pupuni kulɔ dí pa abam tun ba jɪɣi wo-səgiri. Á wó wani á karumi yɪ á ni ti kuri. ¹⁴ Abam nan ni dɪbam na kɪ kulɔ tun funfun yirani mu. Amu nan jɪɣi tuna nɪ á wó ba á ni ku kuri fast fast, sɪ de dɪm dí Yuutu Zezi Krisi na wó joori o ba tun, sɪ abam laan taá jɪɣi wupolo dɪbam ɣwaani, nɪ dɪbam dɪ na jɪɣi wupolo dɪ abam te tun.

^{15–16} Amu na tiini a jɪɣi abam cɪga kuntu tun, a ya de yigə a buɣi sɪ a ba abam te mu, sɪ a daari a ke a vu Masidvanti, sɪ a na zɪɣi da a maa joorə, sɪ a daa ta tɔɣi á te, sɪ ku pa á na zənə kuni bile. Kuntu á laan ya wó wani á wəli-nɪ sɪ a ke a vu Zude. ¹⁷ Amu na buɣi sɪ a ba yɪ a wu wani a na cwəɣə tun, á paɪ sɪ amu yɪ niə yale yale tu mu na? Amu na yəni a buɣi sɪ a kɪ kəm dilɔ tun, á paɪ sɪ ku yɪ amu tuti yirani zənə ɣwaani mu na? Abam buɣi nɪ amu yɪ wulɔ na yəni o wɪ een yɪ o joori o wɪ aye tun mu na? ¹⁸ We nan yɪ cɪga tu yɪ Dɪ ye nɪ dɪbam na te kulɔ dí brɪ abam tun dai niə yale, nuneeni een dɪ awo na gwaani daani te tun. ¹⁹ Dɪbam nan na brɪ abam We cɪga kam te tun, amu dɪ Siliven dɪ Timoti pe á lware Zezi Krisi wulɔ na yɪ We Bu wum

tun na yɪ te. Wuntu dai niə yale yale tu. Wuntu nan mu yɪ wulɔ na wɪ een yirani tun. ²⁰ Zezi na wɪ een tun, dí manɪ sɪ dí lware nɪ We na goni nɪ sɪ Dɪ kɪ kulɔ maama Dɪ pa dɪbam tun yɪ cɪga mu. Kuntu ɣwaani mu, dí na yəni dí wari We, dí tɔɣi Zezi Krisi ɣwaani dí wɪ «Amina», sɪ ku pa We taa jɪɣi zulə dɪbam tee nɪ.

²¹ Ku yɪ We mu paɪ dɪbam dɪ abam maama zɪɣi kəɣkəɣ Zezi Krisi tɔɣum dɪm wuni. Ku ta yɪ duntu mu kuri dɪbam sɪ dí taá yɪ Dɪ tuntɔɣna. ²² We ma kɪ Dɪ Joro kum dí bɪcara nɪ sɪ ku brɪ nɪ dí yɪ Dɪ nɔɔna. Dɪ Joro kum ma pa dí da yigə dí lware nɪ dí laan wó ba dí na We wo-laaru tulɔ maama Dɪ na tinɪ dɪbam ɣwaani tun.

²³ We mu yɪ amu maana tu. Amu na te kulɔ tun na yɪ vwan, sɪ Dɪ gu-nɪ. Amu na joori a ləni a wubuɣa sɪ a daa yɪ ba abam te Korénti nɪ tun, ku yɪ sɪ a yɪ ba a pa á daa na wu-cɔɣo mu. ²⁴ Ku nan dai nɪ dɪbam yɪ balɔ na wó fun abam dɪ á na manɪ sɪ á kɪ á wu-didwa dɪ We te tun, beɣwaani abam manɪ á se-Dɪ dɪ pu-dia. Dí nan yɪ balɔ na wó wəli dɪ abam dí tɔɣi, sɪ á taá jɪɣi wupolo We ɣwaani tun mu.

2 Mu ku kuri a joori a buɣi a wuni, sɪ a daa yɪ ba abam te, sɪ ku yɪ pa wu-cɔɣo daa ta wura. ² Abam mu yɪ balɔ na wó wani á pa amu taa jɪɣi wupolo tun. Kuntu,

amu na tu abam te, yi ku pa á wu cɔgi, nɔɔn-nɔɔnu daa bá ta wura o na wú wani o pa a na wupolo. ³Ku yi kuntu ɲwaani mu a ya pupuni tɔnɔ kum a pa abam. Amu deen ba lagɪ sɪ a ba abam te, sɪ ku pa amu wu cɔgi dɪ abam. Ku nan maɲɪ sɪ á taá yi balu na paɪ amu wu poli tun mu. Amu nan jigi abam ciga ni, amu na jigi wupolo abam dɪ jigi wupolo mu. ⁴Amu deen na pupuni tɔnɔ kum a pa abam tun, a wu tiini ku cɔgi zanzan, yi liə jigi-nɪ ku pa a yi-na nuɲi zanzan abam ɲwaani. Amu na pupuni te tun, ku dai sɪ ku pa á wuru cɔgi. Ku nan yi sɪ á wani á lwarɪ amu na tiini a soe abam ku ja gaali te tun mu.

Á maɲɪ sɪ á yagi á ma ce wulu na kɪ o cɔgi tun

⁵Nɔɔnu wulu na kɪ o cɔgi tun, ku dai amu yirani wu mu cɔgi did-o, ku yi abam maama mu, sɪ a nan yi zaɲɪ a ɲɔɔni a ja gaali, a ye sɪ abam zanzan wuru mu cɔgi. ⁶Abam zanzan na pe o na cam tun, ku maɲɪ sɪ á laan yag-o mu. ⁷Á nan maɲɪ sɪ á yagi á maa ce-o mu, sɪ á daari á taá kɪ-o lanyirani, sɪ o bicari taa zurə. Ku na dai kuntu, o wu na tiini ku cɔgi, kuɓ pa o wubuɲa vugimi. ⁸Kuntu ɲwaani a loori abam sɪ á pa o lwarɪ ni á so-o. ⁹Amu na pupuni tɔnɔ kum tun, ku

yi sɪ a maasi abam a nii, á wú se á tɔgi amu ni dum woɲo maama baɲa ni naa á bá se mu. ¹⁰Abam na yagi nɔɔnu wulu kəm á ma ce-o, amu dɪ wú yagi a ma ce-o mu. Ku na maɲɪ sɪ a yagi a ma ce nɔɔnu wulu, ku yi abam ɲwaani mu a kɪ kuntu Zezi Kriɪ yigə ni. ¹¹Ku nan maɲɪ sɪ dí duri nɔɔnu wum ɲwaɲa kuntu, sɪ ku yi pa sutaani na cwəɲə dɪ wani dɪbam. Beɲwaani dí maɲɪ dí ye duntu na buɲɪ sɪ dɪ pa dɪbam tusi te tun.

Liə na jaani Pooli Trvasɪ nɪ te tun

¹²Amu na ve a yi tuw kulu yiri na yi Trvasɪ sɪ a tɔli Zezi Kriɪ kwər-ywəɲə kam a bri nɔɔna tun, a ne ni dí Yuutu wum ya pe-nɪ cwəɲə sɪ a tɔli-ka. ¹³Nan dɪ kuntu dɪ, a wu ne wu-zuru dɪ a na beeri dí ko-bu Titi je a ga tun. A na wu ne-o tun, a ma banɪ nɔɔna bam yi a daari a ke Masɪdvanɪ.

Dí na ne wɔnɔ Zezi Kriɪ yiri ɲwaani te tun

¹⁴Nan pa-na dí taá kɪ We le. Beɲwaani duntu mu paɪ Zezi Kriɪ wɔnɔ, yi dí tɔgi o kwaga maɲa maama, sɪ dí taá paɪ nɔɔna lwarɪ We kwərə kam je maama, nuneɛni woɲo kulu lwəm na ywənə yi dɪ zaɲɪ dɪ jagɪ je maama te tun.

^{15–16} Dɔ́bám nyí dí lwám dílv ná ywənə tún mu Wɛ yigə ní, dí ná brí nɔ́ɔ́ná Zezi Krisi cɔ́gá kám tún ɣwaaɲi. Dɔ́bám nyí dí lwám dúm kuntu mu nɔ́ɔ́ná maama tee ní. Kú ná yí balú ná lagí bá gá bá ɣwíá Wɛ tee ní tún, lwám dúm kuntu maa pái bá yé ní túbú wó ja-bá. Kú nan ná yí balú Wɛ ná vrí bá ɣwíá tún, lwám dúm wó tá jígí ywəni bá tee ní, dí pá bá yé ní baá ná Wɛ ɣwí-dɔ́ɣá kám. Wɔ́ɔ́ mu yí sí ó tɔ́ɣí títɔ́ɣ-kamunu kúm kuntu? ¹⁷ Nɔ́ɔ́ná zanzan ná brí Wɛ kwərə kám te tún, bá pái kú nyí dí pipíu mu sí bá ná nyɔ́ɔ́rí kú báɣá ní. Dɔ́bám nan dáí kuntu dɔ́ɣ. Wɛ ná tɔ́ɣí dɔ́bám tún, dí yəni dí kwe dí wú maama mu dí maa brí Dɔ́l cɔ́gá kám, bɛɣwaaɲi dí zígí Wɛ yigə ní mu dí ɣɔ́ɔ́ná, dí ná yí Zezi Krisi tuntɔ́ɣná tún ɣwaaɲi.

Wɛ ni-dúvri dílv Dɔ́l ná goni tún ná jígí dam kú gaalí te tún

3 Abam badaara nan daa tá wó búɣí ní dí lagí dí brí dí títí mu dí dí ná ɣɔ́ɔ́ní te tún. Abam nan maɣí á yé dɔ́bám ná yí te, yí á daa wú maɣí sí á jɔ́ɣí twaanu tɔ́lv ná brí dɔ́bám cɔ́gá ná yí te tún nɔ́ɔ́ná badaara tee ní. Abam nan wú maɣí sí á púpúní tɔ́ɔ́ kúlv ná brí dɔ́bám ná yí te tún á pá nɔ́ɔ́n-nɔ́ɔ́nu. Nɔ́ɔ́ná badonnə nan mu maɣí sí bá kí kuntu, sí kú dáí dɔ́bám. ² Abam

títí nan mu brí dɔ́bám cɔ́gá ná yí te tún. Abam nyí dí tɔ́ɔ́ mu te kú ná púpúní dɔ́bám bícarí ní, yí nɔ́ɔ́ná maama wó wani bá karúmi yí bá kwəri bá lwari tún. ³ Abam ná jígí á ɣwíá te tún nyí dí tɔ́ɔ́ mu Zezi Krisi ná tɔ́ɣí dɔ́bám ɣwaaɲi ó púpúní. Ó nan ná púpúní te tún, ó mɛ ɣwíá Tú Báɣá-Wɛ Joro kúm mu ó púpúní, sí kú dáí bərə mu ó mɛ ó púpúní. Púpúní dúm kuntu nan wú kí kandwa-píle báɣá ní, ó púpúní-dí nabiinə bícara ní mu.

⁴ Dí yé ní kuntu yí cɔ́gá mu, dí Zezi Krisi ná pɛ dí lwari ní Wɛ mu tɔ́ɣí dɔ́bám tún. ⁵ Kú nan dáí dí dɔ́bám títí dam mu dí wó wani dí má tɔ́ɣí Wɛ títɔ́ɣá yam. Kú yí Wɛ mu pái dɔ́bám dam yí dí maa tɔ́ɣá. ⁶ Dɔ́l má pá dí yí Dɔ́l tuntɔ́ɣná kuntu, sí dí taá brí nɔ́ɔ́ná Dɔ́l ní-dúvri dúm Dɔ́l ná goni tún ná yí te tún. Dɔ́l ní-dúvri dúm kuntu nan bá tɔ́ɣí cullu tɔ́lv bá dɛɛn ná púpúní tún. Duntu nan tɔ́ɣí dí Wɛ Joro kúm dam mu. Cullu tɔ́m nan pái túbú mu náí cwəɣə dí jaani nabiinə. Kú daari Wɛ Joro kúm nan mu pái nabiinə ná ɣwíá Wɛ tee ní.

⁷ Kú ná yí Wɛ ná kwe Dɔ́l cullu tɔ́m Dɔ́l kí Moyisi jɔ́ɣá ní sí ó pá Dɔ́l nɔ́ɔ́ná bam tún, Dɔ́l dɛɛn púpúní-tí Dɔ́l kí kandwa-píle báɣá ní mu. Wɛ dɛɛn ná kwe-tí Dɔ́l kí Moyisi jɔ́ɣá ní kuntu tún, Dɔ́l paari-zulə yam maa tiini ya wura, yí kú pá Moyisi yibiyə tiini ka nyuna. Ó yibiyə kám nyunum

dum na púpúlí Yisrayelí tiinə bam yiə dí pa ba wart ba nii o seeni tun wó ba ké. Nan dí cullu tum na jaani tuuní mu tí ba tun, tí daa ta jigí Wé paari-zulə. ⁸Ku daari Wé Joro kum nan na wəli nɔɔna te tun laan wó pa Wé paari-zulə yam tiini ya ja gaali. ⁹Wé cullu tum na bri ní nɔɔna wó ga bura DÍ tee ní yí tí ta jigí paari-zulə te tun, Wé na wəli nɔɔna sí ba na ciga DÍ tee ní te tun laan wó ta tiini ku jigí paari-zulə ku ja gaali. ¹⁰Ku na yí ciga tun, woŋo kulú ya na jigí zulə tun daa ba jigí zulə, zum woŋo kum na tiini ku jigí paari-zulə ku ja gaali tun ŋwaani. ¹¹Wé cullu tum deen wura dí DÍ paari-zulə yam, yí tuntu ba tí ké. Ku daari DÍ zənə yalú na wó ta wura maŋa maama tun wó pa DÍ paari-zulə yam tiini ya ta wura ya ja gaali.

¹²Dí na jigí tuna dí Wé kuntu doŋ tun mu te dí wai dí bri DÍ ciga kam jaja. ¹³Dɔ́bam nan bá səgi kulukulu nuneeni Moyisi deen na kwe gɔɔ o ma kwəli o yiə tun. O deen kí kuntu sí Yisrayelí tiinə bam mu yí taa nai o yibiye kam nyunum dum na wura dí tí tun. ¹⁴Bantu wobuŋa ma tí, yí ku pa ba na karımı twaanu tulu na bri Wé deen na goni ní DÍ pa Moyisi tun, ba wart ba lwarí DÍ ciga kam kuri. Ku yí nuneeni gɔɔ kum daa ta mu kwəli ba yiə dí zum maama. Ku nan yí Zezi Krisi mu wó pa gɔɔ kum kuntu dwani nɔɔnu wulu na

sə-o tun yiə ní. ¹⁵Nan dí zum maama dí, bantu na karımı Moyisi twaanu tun, ba ba ní ku kuri, gɔɔ kum kuntu na kwəli ba yiə tun ŋwaani. ¹⁶Nɔɔnu nan na ləni o wu o se dí Yuutu wum, kuú pa gɔɔ kum dwani kuntu tu yiə ní. ¹⁷Dí Yuutu wulu dí na ŋɔɔni o woŋo yo seeni tun, ku lagi ku ta ní Wé Joro mu. Wé Joro kum nan na wu nɔɔnu wulu tee ní tun, o laan te o titi mu. ¹⁸Dɔ́bam balu maama na sə Zezi tun daa ba jigí gɔɔ kulú na kwəli dí yiə tun. Ku maa pai dí wai dí nii dí Yuutu wum paari-zulə yam jaja. Dí na nii-o kuntu tun, ku maa pai dí laan ləni dí nyí ní o titi te, sí dí taá wai dí bri o paari-zulə yam na yí te tun, sí ya taa fɔgi ya pulə ya wəli da. Dí Yuutu Joro kum tituŋa yam mu tuntu.

Dɔ́bam na bwənə yí Wé zəni dɔ́bam te tun

4 Dɔ́bam bá ga baari, beŋwaani Wé lanyiraní kəm dum ŋwaani mu DÍ pɛ dɔ́bam tituŋi dum kuntu. ²Dɔ́bam nan jigí dí titi mu dí wənu tulu nɔɔna na səgi ba kí yí tí jigí cavura tun. Dí nan ba ganí nɔɔna dí swan, naa dí ləni Wé taani dum. Dí yɔɔrí dí bri Wé ciga kam mu jaja, sí ku pa nɔɔna maama lwarí ní dí na kí te tun tɔgi cwəŋə Wé yigə ní. ³Dí na bri Wé kwər-ywəŋə

kam te tun kuri na səgi nɔɔna tee ni, ku yi balu na lagi ba ga ba ɲwia We tee ni tun yiraní má mu ka səgi ba tee ni. ⁴Bantu ba se We ciga kam, beɲwaani sutaani dilu na di dam lugu kuntu baɲa ni tun mu pe ba wubuɲa vugimi. Di ki kuntu, si ba yi wani ba na pooni dilu We kwər-ywəɲə kam na lagi ka pa-ba tun mu. Kwər-ywəɲə kam kuntu bri Zezi Kriši paari-zulə na yi te tun mu. Wuntu mu nyi di Baɲa-We fasi. ⁵Dibam na yəni dí tɔɔli We kwərə kam te tun, ku dai ni dí titi mu dí jigi dí bri nɔɔna. Dí nan bri nɔɔna ni Zezi Kriši mu yi nabiinə Yuutu, yi dibam yi balu na tuɲi dí pa abam o ɲwaani tun mu. ⁶Baɲa-We mu yi wulu na maɲi o ta o wi: «Pooni zəɲi lim wuni». Dintu nan ta mu yi dilu na pe pooni ba di zəɲi dí bicara ni tun, si dí lwarí Dɪ paari-zulə yam na yi te, yi yantu mu dí nai Zezi Kriši yibiyə ni.

⁷We na pe dibam tituɲi dum kuntu tun, ku nyi di Dɪ kwe wənu tilu na yi lunni nyum tun mu Dɪ ki kamɔru kɔɔra wuni. Dí na nyi di kɔɔra kuntu tun, ku bri ni ku dai dibam titi dam, ku yi We dam-fɔɔ kum ɲwaani mu. ⁸Yaara zanzan yəni ya yi dibam, yi ya warí dí yigə ya ci. Liə yəni ya tiini ya ja dibam, yi ya warí dibam wubuɲa ya cəgi. ⁹Nɔɔna yəni ba beesi dibam, We nan ba fɔgi Dɪ yagi dibam. Dí duna

yəni ba magi dibam ba di tɪga ni, yi ba ba fɔgi ba gvi dibam. ¹⁰Dibam jigi Zezi tuuni dum yaara yam doɲ mu dí ɲwia wuni maɲa maama, si ku bri ni Zezi ɲwia kam mu wu dibam wuni. ¹¹Dibam ɲwia kam wuni maɲa maama dí wu tuuni ni ni mu, dí na se Zezi tun ɲwaani, si ku pa Zezi ɲwia kam taa wu dí yira yalu na wú ba ya ti tun wuni. ¹²Kuntu, dibam zigɪ tuuni yigə ni mu maɲa maama, si abam wani á na ɲwia We tee ni.

¹³Ku maɲi ku pupuni We tɔɔ kum wuni ku wi: «Amu na ki a wu-didva di We tun mu pe a ɲɔɔna.» Dibam di na jigi wu-didva di We kuntu doɲ tun mu pai dí ɲɔɔni Dɪ ciga kam. ¹⁴Dibam ye ni We mu bi dí Yuutu Zezi Dɪ pa o yagi tuuni, yi Dɪ ta wú bi dibam di, si dí na ɲwia Dɪ tee ni dí na ɲwi di Zezi tun ɲwaani. Kuntu mu We wú pa dibam di abam maama tɔgi daani dí vu dí zigɪ Dɪ yigə ni. ¹⁵Dí na ki te maama tun yi abam zənə ɲwaani mu. Kuntu ɲwaani, We wú vri nɔɔna zanzan Dɪ zaani dum ɲwaani, yi kuɔ pa ba taa ki-Dɪ le zanzan yi ba zuli-Dɪ ku ja gaali.

**Dí wubuɲa maɲi si ya taa tɔgi
We-səɲə wənu tum mu**

¹⁶Kuntu ɲwaani mu dí bá ga baari. Ku na yi nabiinə yira yalu

dí na jigi tun, ya kwín ya ve mu de maama si ya ba ya bugi. Ku daari ku na yi dí jwæru tum, We fɔgi Dɪ kwe-ti mu de maama. ¹⁷ Lele kuntu dí jigi yaara funfun mu, yi ya bá daani. Ya nan wó pa dí ba dí na paari-zulə zanzan We tee ni si ku taa ve maɲa kalu na ba ti tun, yi paari-zulə yam kuntu wó tiini ya dwəni yaara yam ya na mai te tun. ¹⁸ Kuntu ɲwaani mu dí wubuɲa ba tɔgi lugu baɲa wənu tɪv na nai di yiə tun. Dí wubuɲa nan tɔgi wənu tɪv na ba nai di yiə tun mu. Beɲwaani dí yiə na nai wənu tɪv tun yəni ti ba daana. Ku daari tɪv na ba nai di yiə tun wó ta wura si ku taa ve maɲa kalu na ba ti tun.

5 Dɪbam yira yam dí na jigi lugu baɲa ni tun nyi di vwe mu dí na zuuri di wuni. Dí nan ye ni, vwe dum kuntu na cɔgi, We wó pa dí na digə Dɪ sɔɲɔ ni si dí taá zuuri da. Ku dai nabiinə mu lɔgi digə kam kuntu. Ka nan wó ta wura maɲa kalu na ba ti tun. ² Kuntu ɲwaani mu dɪbam yəni dí kuna di cam, yi dí fra tiini ya zu We-sɔɲɔ kum, dí na lagɪ si We pa dí zu digə kalu Dɪ na lagɪ Dɪ pa dɪbam tun ɲwaani. ³ We na pe dí zu digə kam kuntu nuneɛni dí na zu gɔɔ te tun, dí daa bá ta nyi ni nɔn-kalambwəlu te. ⁴ Dí ta na zuuri dí lugu baɲa vwe dum wuni tun, dí yəni dí kuni mu ni dí zuɲi

zula mu te. Ku nan dai ni dí lagɪ si dí di dí yira yam mu dí yagi. Dí lagɪ si dí zu ya-duura yalu We na tiɲi Dɪ sɔɲɔ ni si Dɪ pa dɪbam tun mu, si Dɪ ɲwi-duɲa kam laan pa dí yira yalu na wó ti tun daa yi taa jigi kuri. ⁵ Baɲa-We titi mu kwe dɪbam si dí ba dí na ya-duura yam kuntu Dɪ tee ni, yi Dɪ pa dɪbam Dɪ Joro kum, si ku da yigə ku pa dí lwarɪ ni dí laan wó ba dí na wo-laaru tɪv We na tiɲi si Dɪ pa dɪbam tun maama.

⁶ Kuntu ɲwaani mu dí jigi pu-dia maɲa maama, yi dí ye ni, dí ta na jigi lugu baɲa yira yam tun mu pai dí ta wu ve dí Yuutu wum sɔɲɔ. ⁷ Ku dai ni dí yiə maɲi ya na We-sɔɲɔ kum wənu tum kuntu. Dí nan ki dí wu-didua di We ni dí wó na-ti. ⁸ Kuntu mu pai dí jigi pu-dia, yi dí ye ni kuó ta lamma ku pa dɪbam si dí yagi dí yira yalu na yi lugu baɲa nyim tun, si dí daari dí vu dí taá wu dí Yuutu wum sɔɲɔ ni. ⁹ Kuntu ɲwaani mu dí kwaanɪ dí lagɪ si dí ki kulɪ na wó poli dí Yuutu wum wu maɲa maama tun, dí na wu tɪga baɲa ni naa dí zi ve We-sɔɲɔ di. ¹⁰ Beɲwaani dɪbam maama maɲi si dí ba dí zigɪ Zezi Krisi yigə ni si o di dɪbam taani. Nɔɔnu maama maɲi si o joɲi kulɪ na maɲi di o kikiə yalu maama o na ki lugu baɲa ni tun, ku na yi o kəm-laaru naa o kəm-balwaaru.

Zezi Krisi na fɔgi o kwe nɔɔna dɪ Baŋa-We daani te tun

¹¹ Kuntu ɲwaani dí ye dí na maɲi sɪ dí taá kwari dí Yuutu wum te. Mu ku kuri dí kwaana sɪ dí pa nɔɔna lwarɪ We cɪga kam. We ye dɪbam wu lanyirani. Amu nan buɲi nɪ abam dɪ wú ta ye kuntu á bicara nɪ. ¹² Ku nan dai nɪ dɪbam lagɪ sɪ dí bri dí titɪ mu dɪ abam. Dí lagɪ sɪ dí zəni abam mu, sɪ á wani á taá jigɪ wupolo dɪbam ɲwaani. Kuntu mu á wú wani á vin balu na tu abam te, yɪ ba jigɪ tura dɪ ba na bri ba titɪ te, yɪ ba yigə tərə dɪ ba wuru na yɪ te tun.

¹³ Abam pai dɪbam ba jigɪ swan mu na? Ku nan na maɲi ku yɪ kuntu dɪ, ku yɪ We ɲwaani mu. Dí nan jigɪ swan, ku yɪ abam zənə ɲwaani mu. ¹⁴ Dí na kɪ kulɔ maama tun, ku yɪ Zezi Krisi sono kum ɲwaani mu. Benɲwaani dí ye lanyirani nɪ nɔɔnu didua mu tɪga o ləni nɔɔna maama yuu nɪ, yɪ kuntu bri nɪ ba maama dɪ tɔgi did-o ba tɪ mu. ¹⁵ Zezi tigɪ ba maama ɲwaani mu, sɪ balu na ɲwi tun daa yɪ taa ɲwi nɪ ba titɪ na lagɪ te tun, sɪ ba taa ɲwi wulu na ləni ba yuu nɪ o tɪ yɪ o joori o bi o yagi tɔvni tun ɲwaani.

¹⁶ Kuntu ɲwaani dɪbam daa ba kuri nɔɔna da-wuni nɪ nabiinə wubuɲa na yɪ te tun. Dɪbam deen ya jigɪ wubuɲa yantu donɲ mu didaani

dí na nii Zezi Krisi te tun. Lele kuntu dí nan daa ba jeeli kuntu donɲ. ¹⁷ Nɔɔnu wulu na ɲwi dɪ Zezi Krisi tun, ku bri nɪ o jigɪ We ɲwi-dɔɲa kam mu, yɪ o ɲwi-donɲə kam kə. O ɲwia kam maama laan ləni ka ji ɲwi-dɔɲa mu. ¹⁸ Ku yɪ We mu kɪ ku maama. Duntu mu tagɪ Zezi Krisi ɲwaani Dɪ fɔgi dɪbam dɪ Dɪ titɪ daani, yɪ Dɪ daari Dɪ pa dɪbam titɔɲɪ dum kuntu, sɪ dí bri nɔɔna sɪ ba dɪ We fɔgi daani. ¹⁹ Dí yəni dí bri nɔɔna nɪ Baŋa-We de Zezi Krisi ɲwaani mu Dɪ fɔgi nabiinə dɪ Dɪ titɪ daani, ku pa We daa ba jeeli ba lwarum. Dɪ ma tɔɲɪ dɪbam sɪ dí taá bri nɔɔna Dɪ fɔgum dum kuntu na yɪ te tun.

²⁰ Ku nan yɪ dɪbam ləni Zezi Krisi yuu nɪ mu sɪ dí taá bri nɔɔna We cɪga kam kuntu. Ku maa nyɪ dɪ We titɪ mu tɔgi dɪbam ɲwaani Dɪ ɲɔɔna dɪ abam. Dí nan loori abam Zezi Krisi ɲwaani sɪ á se, sɪ á dɪ We fɔgi daani. ²¹ Zezi Krisi mu yɪ wulu na ba jigɪ lwarum tun. We nan pe dɪbam lwarum dum tɔgi wuntu, sɪ ku pa dí taá jigɪ cɪga mu We tee nɪ wuntu ɲwaani.

6 Dɪbam na wəli dɪ We dí tɔɲɪ Dɪ titɔɲa yam tun, dí loori abam sɪ á yɪ zaɲɪ á pa We zaani dum Dɪ na pe abam tun ji kafe. ² Baŋa-We maɲi Dɪ ta Dɪ wi:

«Maɲa kalu na maɲi dɪ a
wubuɲa tun,

amu se nmu loro kum.

De dilu na manji si a vri nmu
tun,

amu zani nmu.»

Nii-na! We zənə maŋa kam yiə. Ku
yi zum mu Dl lagı Dl vri abam.

Pooli na yaari We titunja yam gwaani te tun

³Dí na tunji We gwaani tun, dí ba
lagı si nɔɔn-nɔɔnu na cwəŋə o lwe
dí tutunji dım. Kuntu gwaani mu dí
ba kɪ kulɔ na wú cɔgi nɔɔnu wu si
o yi da We tun. ⁴Dí nan kwaani dí
bri dí tuti nı dí yi We tuntunja mu
woŋo maama wuni. Dí yəni dí vɔ dí
wu mu, ku na yi yaara naa cam dı
wu-cɔgɔ wuni. ⁵Ba magı dıbam yi
ba jaani dıbam ba kɪ pına digə nı
kuni zanzan. Ba maa yeeri dıbam.
Dí maa yəni dí tunji tutun-ɕeera. Dí
maa ba dɔ dí sui, yi dí pıni dí tuti
dı kana. ⁶Dí ma mai wu-pɔŋo dı
yəno dı wu-zuru dí maa tunja, yi dí
ta kwəri dí kɪ nɔɔna lanyıranı. Dí
maa jigı We Joro kum dam dı sono
cıga cıga. ⁷Dí maa ŋɔɔnı We cıga
kam dí bri nɔɔna, yi dí jigı We dam
dí ma dí tunja. Dí na yɔɔrı dí tɔgi
cıga cwəŋə te tun, ku nyı dı dí na ze
jara zıla jazım dı jagwiə te tun mu.
⁸Nɔɔna badonnə pai dıbam zulə, yi
badaara gooni dıbam. Babam maa
twı dıbam, yi badaara pai dıbam
cıga. Badonnə maa pai dí yi balu

na ganı nɔɔna tun, yi dí nan yɔɔrı dí
tɔgi cıga mu. ⁹Badaara te ba wı, ba
yəri dıbam, yi nɔɔna maama yagi
ba ye dıbam lanyıranı. Badonnə ma
pai dí lagı dí tı mu, yi dí nan ta ŋwı.
Ba pai dí nai cam, yi ba nan wu
wanı ba gu dıbam. ¹⁰Nɔɔna maa
pai dí wu cɔga, yi dí nan ta jigı
wupolo maŋa maama. Nɔɔna pai dí
yi yinigə tiinə mu, yi dí yagi dí wəli
nɔɔna zanzan dı wo-laaru. Nɔɔna
pai dí ba jigı kulɔkulɔ mu, yi dí nan
jigı woŋo maama We yigə nı.

¹¹Dí badonnə Korentı tiinə-ba, dí
kwe dí bıcara maama mu dí ma
ŋɔɔnı dı abam jaja. Dıbam tiini dí
soe abam dı dí bıcara maama. ¹²Ku
nan dai dıbam mu cıgi sono kulɔ
na wu dıbam dı abam laŋa nı tun
daani, ku yi abam mu cıga. ¹³Amu
nan loori abam nı á yi a biə mu te,
sı á taá jigı amu sono kum doŋ á
bıcara nı.

Jwənə dı Baŋa-We na ba tunji daani te tun

¹⁴Abam nan yi zaŋı á kwe á tuti á
wəli dı balu na ba tɔgi Zezi tun, sı
lanyıranı dı balɔɔ ba jigı wəl-dɔɔ
daani. Pooni dı lim dı nan ba jigı
wəl-dɔɔ. ¹⁵Zezi Kriş dı sutaaŋı bá
wanı ba taa jigı ni-dıdwı. Wulu na
se Zezi tun dı wulu na wu se-o tun
bá wanı ba taa jigı wubun-dıdwı.
¹⁶Jwənə nan bá wanı ya taa jigı

wəl-dɔnɔ dɪ Wɛ tɪtɪ dɪgə. Dɪbám nan mu nɪtɪ dɪ Wɛ dɪgə kám Dɪ na zʊʊrɪ ká wʊnɪ tɪn. Bɛŋwaaɪ Wɛ maŋɪ Dɪ ta Dɪ wɪ:

«Amu wó ta zʊʊrɪ a nɔɔna bam wʊnɪ,
yɪ a wʊra dɪ ba.

Amu wó ta yɪ bantʊ Wɛ,
yɪ ba dɪ wó ta yɪ amu nɔɔna.»

¹⁷ Kuntʊ ŋwaaɪ mu Wɛ tagɪ Dɪ wɪ:

«Abam maŋɪ sɪ á lɪ á tɪtɪ balʊ
na wʊ sɛ amu tɪn tɪtɪrɪ nɪ,
sɪ á daarɪ á pɔɔrɪ á tɪtɪ dɪ ba.

Á fɔgɪ á cɪ á tɪtɪ dɪ wəənu tɪlʊ
maama na yɪ wo-zɔɔna
tɪn.

Kuntʊ mu amu wó joŋɪ abam.

¹⁸ Amu wó ta yɪ abam Ko,

yɪ abam dɪ wó ta yɪ amu biə.»

Mu dí Yuutu Baŋa-Wɛ dílʊ na jɪgɪ dam wəənu maama baŋa nɪ tɪn na tagɪ te.

7 A badon-sonnu-ba, Wɛ na goni Dɪ nɪ dɪm Dɪ pa Dɪ nɔɔna bam kuntʊ tɪn, ku maama yɪ dɪbám ŋwaaɪ mu. Mu ku kuri, á pa-na dí lɪ dí tɪtɪ wo-zɔɔna yalʊ maama dí na wó kɪ yɪ ya cɔgɪ dí yɪra dídaani dí wʊbʊŋa tɪn wʊnɪ. Pa-na dí taá kwaana dí jɪgɪ wʊ-poŋo faɪ, dí na kwari Wɛ tɪn ŋwaaɪ.

Pooli na jɪgɪ wʊpolo wʊŋo kulʊ ŋwaaɪ tɪn

² Pa-na dɪbám sono taa wʊ á bɪcara nɪ. Dɪbám nan wʊ kɪ abám wʊlʊwʊlʊ wo-balɔɔ. Dí wʊ kɪ dí cɔgɪ nɔɔn-nɔɔnu yɪgə. Dí nan wʊ pɪnɪ abám wʊlʊwʊlʊ wʊŋo. ³ Amu wʊ tagɪ kuntʊ sɪ ku yáalɪ abám. Amu maŋɪ a ta dɪ abám nɪ, kulʊkulʊ bá wani ku pɔɔrɪ dɪbám dɪ abám sono kum daani, ku na yɪ ŋwɪa naa tʊʊnɪ dɪ. ⁴ Amu tiini a jɪgɪ abám cɪga, yɪ a jɪgɪ wʊpolo zanzan abám ŋwaaɪ. Kuntʊ ŋwaaɪ mu, yaara yalʊ maama na jɪgɪ dɪbám tɪn, amu ta jɪgɪ baarɪ yɪ a tiini a jɪgɪ wʊpolo.

⁵ Bɛŋwaaɪ, dɪbám na ve dí yɪ Masɪdʊani tɪn, dí wʊ nɛ siun dɪ finfun dɪ. Cana dwi tɛrɪ tɛrɪ tiini ya ja dɪbám. Nɔɔna dɛɛn magɪ kantɔgɔ dɪ dɪbám, yɪ fʊʊnɪ tiini dɪ zʊ dɪbám.

⁶ Wɛ nan yɪ dílʊ na zəni nɔɔna balʊ wʊrʊ na cɔgɪ tɪn, yɪ Dɪ pa ba bɪcara pəni tɪga nɪ. Dɪ ma pa dɪbám dɪ bɪcara pəni tɪga nɪ, dɪ Dɪ na pɛ Titi ba dɪbám te tɪn. ⁷ Kulʊ na pɛ dɪbám wʊ poli tɪn mu yɪ sɪ o na tu o ta abám na zən-o te á pa o bɪcarɪ pəni tɪga nɪ tɪn, sɪ ku daɪ o na tu o wʊ dɪbám tee nɪ tɪn yɪrani má ŋwaaɪ.

O ma ta o bri dɔbam amu fra na tiini ya jigi abam te, di á wuvu na tiini ti cɔgi di á na ki kulɔ na wu maɔi tun. O ta ma ta abam na kwaana á zigi amu kwaga ni te tun. Amu na ni abam ɔwa kuntu tun, ku pe amu wu tiini ku poli.

⁸ Amu nan ye ni, a na pupuni tɔnɔ kulɔ a pa abam tun mu pe á jigi wu-cɔgi. Amu nan ta wu joori a za wubuɔa di a na pupuni-ku te tun. Ku-yigə ni tun, amu wubuɔa ya wai ya zai di a tɔnɔ kum na pe abam wu cɔgi tun, ku nan wu tiini ku daani.

⁹ Amu laan nan jigi wupolo. Ku dai abam wu na cɔgi tun ɔwaani mu a jigi wupolo, ku yi á wu-cɔgi kum na pe á lani á wu te tun mu. Á wu-cɔgi kum maɔi di We na lagi te tun mu, si dɔbam wu ki abam wo-lɔɔ.

¹⁰ Beɔwaani, nɔɔnu na jigi wu-cɔgi kulɔ na maɔi di We wubuɔa tun, kuɔ pa o lani o wu o daari o na ɔwia We tee ni, yi kuntu bá wani ku pa o ta ni, o ya na maani. Ku daari, nɔɔnu nan na jigi wu-cɔgi ni balu na yəri We tun te, kuɔ pa wuntu ga o ɔwia We tee ni. ¹¹ Á nan maani-na á nii wu-cɔgi kulɔ na yi We wubuɔa tun na pe á lani wəenu tilu á ɔwia wuni. Ku pe á laan suni á yiə di We tɔgim, yi á kwaani si á bri ni á wu tɔgi á ki lwarum dum kuntu. Ku ta

ma pa bani jigi abam di wo-lɔɔ kulɔ na ki abam titari ni tun. Fuvni ma zu abam, yi amu fra jigi abam. Á ma tiini á kwaani si á laan tɔɔi We na lagi te tun, yi á vapi wulu na ki wo-lɔɔ kum tun zwe. Abam na ki kulɔ maama tun bri ni á ba jigi wo-lɔɔ kəm dum kuntu wuni.

¹² Amu na pupuni tɔnɔ kum a pa abam tun, ku dai wulu na ki o cɔgi tun ɔwaani, ku nan dai o na ki lwarum dum di wulu tun di. Amu nan lagi si a pa abam mu lwaru jaja We yigə ni, ni abam kwaani zanzan dɔbam ɔwaani. ¹³ Ku yi kuntu ɔwaani mu di bicara pəni tuga ni.

Ku nan dai kuntu yirani má. Dɔbam ta jigi wupolo ku ja gaali, di na ne si Titi wu poli di abam tun ɔwaani di abam na pe o na baari tun. ¹⁴ Amu na lagi a tɔɔ-o si o ba abam te tun, amu tee abam funfun a bri-o. Abam nan wu pe cavura ja amu di a na tee abam te tun. Kuntu tun, dɔbam na tee abam di bri Titi te tun jigi ciga mu, ni di na yəni di te ciga di abam maɔa maama te tun. ¹⁵ O na tu abam te tun, á jeer-o lanyirani di ya-su, yi á daari á se o ni. Kuntu, o na yəni o guli abam gulə, ku pai o tiini o jigi abam sono ku ja gaali.

¹⁶Amu tiini a jigi wupolo di abam, a na jigi abam ciga woŋo maama wuni tun ŋwaani.

**Zezi nɔɔna bam na maŋi si
ba taa wɛli daani te tun**

8 A ko-biə-ba, dí lagi si dí pa abam lwarɪ Wɛ na kɪ Zezi nɔɔna balu na wu Masɪdvanɪ tunɪ dɪm nɪ tun yu-yoŋo te tun mu. ²Ba ne maŋum zanzan dɪ yaara yalu na yi-ba tun, yɪ ba nan ta jigi wupolo ku ja gaali. Dɪ yinigə na tiini ka jigi-ba tun dɪ, ba daa ta zəni nɔɔna lanyiranɪ dɪ wu-yoŋo. ³Ku yɪ ciga mu, ba wɛli nɔɔna ku maŋi dɪ ba titɪ na jigi te tun, yɪ ba ta yəni ba paɪ ku dwəni ba titɪ na wó daari kulu tun. ⁴Ba titɪ nan mu me ba wubɔŋa ba loori dɪbam si dí pa-ba cwəŋə, si ba taa tɔɔi ba wɛli Wɛ nɔɔna balu yinigə na jigi-ba Zeruzalem nɪ tun. ⁵Ba na pɛ te tun tiini ku dwe dɪbam ya na tunɪ nɪ baá pa te tun. Ba nan maŋi ba da yigə ba kɪ ba titɪ dí Yuutu wum juɔa nɪ mu, yɪ ba daari ba kɪ ba titɪ dɪbam dɪ juɔa nɪ, si ku maŋi dɪ Wɛ wubɔŋa na lagi te tun. ⁶Kuntu ŋwaani mu dí loori Titi wulu na maŋi o puli o joŋi abam səbu-lu kum tun, si o joori o ba abam te o wɛli abam si á tuŋi titɔŋi dɪm kuntu á ti. ⁷Abam na tɔɔi Wɛ cwəŋə te tun maŋi ku lana ku ja gaali, dɪ á na jigi wu-dɪdva dɪ Wɛ yɪ

á tɔɔli Dɪ kwərə kam lanyiranɪ yɪ á jigi yəno te tun. Á ta kwəri á kwaani dɪ Wɛ titɔŋa yam, yɪ á tiini á soe dɪbam. Kuntu ŋwaani kwaani-na si á taá pa á wuru ywəmmə dɪ titɔŋi dɪm kuntu.

⁸Amu nan ba lagi si a fun abam dɪ á na wó la səbu kum te tun. Amu nan pɛ abam mu lwarɪ nɔɔna badaara na tiini ba kwaani ba wɛli ba donnə te tun. Kuntu mu abam wó wanɪ á bri nɪ á sunɪ á soe á donnə. ⁹Abam maŋi á ye yu-yoŋo kulu dí Yuutu Zezi Krisi na pɛ o nɔɔna bam tun. Wuntu mu sɛ o yaɔi o na maŋi o jigi jɪjɪguru tilu maama tun, yɪ o daari o ji yinigə tu abam ŋwaani, si ku wanɪ ku pa abam ji jɪjɪguru tiinə Wɛ tee nɪ o yinigə kam ŋwaani. ¹⁰Amu nan na buŋi te tun, kuú ta lana si á kwaani á ti titɔŋi dilu abam na maŋi á puli tun. Bɪm dilu na kɛ tun, abam mu yɪ balu na dɛ yigə á la səbu, yɪ abam daa ta mu dɛ yigə á jigi ku wubɔŋa. ¹¹Nan tuŋi-na titɔŋi dɪm kuntu á vu á ti dɪ wubɔŋ-ŋuna, nɪ á na maŋi á lɪ wubɔŋa te tun, si á taá paɪ ku maŋi dɪ á na jigi te tun. ¹²Bɛŋwaani, abam na lɪ wubɔŋa si á wɛli nɔɔna tun, ku ba cɔɔa dɪ woŋo kum na mai te tun maama. Á nan maŋi si á wɛli nɔɔna ku maŋi dɪ kulu á na jigi tun mu, si ku dai nɪ ku gaali te á na jigi tun. Zənə yam kuntu doŋ lana Wɛ tee nɪ.

¹³ Ku nan dai ni amu lagi si a pa abam taá weli nɔɔna si bantu sin, si abam titi daari á ji yinigə tiinə mu. Ku yi si á taá teli daani mu. ¹⁴ Lele kuntu abam juɔa gara, yi á wó wani á weli balu yinigə na jigɔ-ba tun. Ku daari, yinigə na tu ka ja abam di, bantu di daa wó wani ba weli abam di ba na jigɔ kulu tun. Kuntu mu á maama wó ta teli daani. ¹⁵ Ku nyi di ku na pupuni We tɔnɔ kum wuni ku wi:

«Nɔɔnu wulu na ne wɔdiu
zanzan tun daa wu daari
kulukululu.

Wulu nan na ne finfin tun nyim
daa wu mur-o.»

¹⁶ Dí nan kɪ We le di Di na pe Titi wubuɔa si o kwaani o weli abam, nɛɛɛni dɪbam na lagi si dí weli abam te tun. ¹⁷ O ma se dɪbam na loor-o si o kɪ kulu abam welim ɲwaani tun. Wuntu titi nan maɲi o li wubuɔa si o ba abam te, beɲwaani o tiini o lagi si o weli abam. ¹⁸ Dí nan lagi si dí pa dí ko-bu wudonɲ mu tɔɲi di wuntu o ba. O maa yi wulu Zezi nɔɔna bam maama na nɪɲ-o di o na bri We kwər-ywəɲə kam te tun. ¹⁹ Ba ta ma kwəri ba li-o si o taa tɔɲi di dɪbam o jaani səbu kulu dí na ma dí zəni yinigə tiinə tun o ve Zeruzalem. Dí na weli nɔɔna bam kuntu tun, ku yi si dí Yuutu wum mu na zulə, yi ku bri ni dí lagi si dí taá weli nɔɔna.

²⁰ Dí nan kwaani dí yiri dí titi mu, si nɔɔn-nɔɔnu yi na cwəɲə o yáali dɪbam, di dí na lai səbu-fɔɔ kum yi dí cɛ-ku dí ma tɔɲi te tun baɲa ni. ²¹ Dí nan kwaani si dí kɪ kulu na lana dí Yuutu wum yigə ni di nabiinə di yigə ni tun mu.

²² Kuntu mu dí daa ta lagi si dí tɔɲi dí ko-bu wudonɲ si o tɔɲi di bantu o ba á te. Wənu zanzan wuni mu dí maas-o, yi dí lwarɪ ni o kwaana di We tituɲa yam. O jigɔ abam cɪga lanyirani, yi ku pa o tiini o buɲi si o weli abam. ²³ Ku na yi Titi, dɪbam mu tɔɲi daani dí tɔɲi abam ɲwaani. Ku daari ku na yi badaara bam, ku yi Zezi nɔɔna bam mu li-ba si ba taa tɔɲa, si ku pa Zezi Kisi na zulə. ²⁴ Kuntu, kwaani-na si ku pa ba lwarɪ ni á soe á donnə, si Zezi nɔɔna bam lwarɪ ku ni ni. Kuntu, ba laan wó lwarɪ ni, dí na jigɔ wupolo di abam te tun suni ku yi cɪga mu.

9 Ku na yi di zənə yalu abam na wó tɔɲi á pa We nɔɔna balu yinigə na jigɔ-ba tun, amu daa wu maɲi si a pupuni kulukululu a ma weli da a bri abam. ² Beɲwaani a maɲi a ye ni abam jigɔ wubuɔa si á weli-ba, yi a tee abam Masɪdvanɪ tiinə bam yigə ni. A bri-ba ni, abam balu na zuvri Akayi tuni dum ni tun maɲi á ti á yigə si á la səbu kum, ku zɪɲi deen bum dum ni mu. Masɪdvanɪ tiinə bam na lwarɪ abam

na tiini á kwaani si á wəli nɔɔna te tun, ku ma pa si ba zanzan wubuɔa tɔgi kəm dɪm kuntu doɔ. ³Amu nan buɔi si a pa dí ko-biə bam ba abam te, si ku pa dɪbam na tee abam te tun yi ba ku ji kafe. Kuntu mu wú pa á wani á ti á yigə nɛɛni amu na maɔi a ta kulɔ a bri-ba tun. ⁴Ku na dai kuntu, Masɪduani tiinə bam na tɔgi di amu ba ba abam te yi ba lwarɪ nɪ á ta wu ti á yigə, kuɔ pa cavura ja dɪbam di dí na wi dí jigɪ á cɪga te tun. Ku ma wú pa cavura ja abam di. ⁵Kuntu ɣwaani mu amu buɔi nɪ ku maɔi si a loori dí ko-biə bam, si ba da yigə ba wuuri ba ba abam te. Kuntu wú pa á wani á la peera yam á ti, nɛɛni á na maɔi á ta nɪ á wú kɪ te tun, si dí laan ba dí joɔi. Amu lagi si á ma á wu-yoɔo mu á pa səbu kum, si á yi ta kɔɔ ɣwaani.

⁶Ku nyɪ di nɔɔnu na dugi wənu funfun te tun mu, kuntu tu wú ba o na funfun mu. Ku daari wulu na dugi zanzan tun, kuntu tu wú ba o na zanzan mu. ⁷Nɔɔnu maama nan maɔi si o pa si ku maɔi di o na li o wubuɔa te tun mu, si ku dai di wu-cɔgo naa nɔɔnu na fi-o tun ɣwaani. Wulu na pai di wupolo tun, We soe kuntu tu mu. ⁸We nan jigɪ dam si Dɪ pa abam Dɪ zaani dum maama, si ku pa á taá jigɪ kulɔ maama á na lagi tun maɔa maama,

yi á daa ta wú ta jigɪ ku gaali si á taá ma kɪ wo-laaru dwi maama, ⁹nɪ We tɔɔo kum na tagɪ ku wi:

«Nɔn-ɣum pɔɔri o wənu mu o pai yinigə tiinə,
yi o kəm-laaru tum wú ta wura mumaɔa maama.»

¹⁰Ku yi We mu pai nɔɔna wo-dwə yi ba duə, yi Dɪ daari Dɪ pa-ba wudiu yi ba di. Dɪ nan daa ta wú zəni abam si á wani á wəli nɔɔna di kəm-laaru zanzan, nɪ á na du wənu zanzan te tun. Kuntu mu á kəm-laaru tum laan wú ba ti kɪ dagum, nɪ faa na dagɪ te tun.

¹¹We wú pa á taá jigɪ wo-laaru dwi maama, si á wani á taá wəli nɔɔna lanyirani. Kuntu mu wú pa nɔɔna zanzan taa kɪ We le, ba na joɔi abam zənə yam dɪbam tee nɪ tun ɣwaani. ¹²Abam na jigɪ We nɔɔna bam á wəli te tun mu pai ba nai kulɔ ba ya na ge tun. Ku nan dai kuntu yirani, ku ta wú pa nɔɔna zanzan tiini ba taa kɪ We le ku ja gaali.

¹³Abam zənə yam kuntu mu wú bri nɪ á tɔgi We cɪga cɪga, yi ku pa Dɪ na zulə zanzan, di nɔɔna bam na lwarɪ nɪ á sunɪ á se Zezi Krisi kwər-ywəɔə kam nɪ á na maɔi á ta te tun. We ta wú na zulə nɔɔna tee nɪ, di á na li á wənu á ma zəni-ba, yi á daari á pa nɔɔna badonnə di te tun. ¹⁴Ba ma wú ta loori We abam ɣwaani, yi baá ta soe abam

dí ba wu maama, dí We na tiini DÍ kɪ abam yu-yoŋo ku ja gaaltɪ tɪn ɣwaantɪ.

¹⁵Pa-na dí kɪ We le DÍ na wɔlɪ dɪbam maama dí DÍ pɛɛrɪ dɪlɪ na ba jɪgɪ doŋ tɪn ɣwaantɪ.

Pooli ɣɔɔntɪ We na pɛ-o dam sɪ o ma tɔŋɪ DÍ tɪtɔŋa te tɪn

10 Amu Pooli mu loori abam sɪ á cɛgi. Abam badonnɛ tɛ á wɪ, amu na wu abam tee nɪ, a yɛnɪ a yɪ wɔlɪ na zurɛ dí abam tɪn mu. Ku daari, amu na tɛrɪ abam tee nɪ, a yɛnɪ a cana mu dí abam. Ku nan yɪ Zezi Kɪsɪ wɔlɪ na nɪgɪ nɔɔna yɪ o jɪgɪ ba ɣwaŋa tɪn ɣwaantɪ mu a loori abam sɪ á lɛnɪ, sɪ a na tu abam tɛ, sɪ a daa yɪ kɪ kɛm-cɛɛrɪ dí abam. Ku nan na yɪ balɪ na buŋɪ nɪ dí tɪtɔŋa tɔgɪ nabiinɛ wɔbuŋa na yɪ tɛ tɪn, a ye lanyiranɪ nɪ amu wó ta jɪgɪ baari sɪ a wantɪ a bwɛ-ba. ³Ku yɪ cɪga, dí sunɪ dí yɪ nabiinɛ mu, ku nan daɪ nabiinɛ wɔbuŋa mu dí ma dí jaŋɪ sɪ dí vɪn kulɪ maama na yɪ balɔɔ tɪn. ⁴Kuntu maa nyɪ dí dí lagɪ dí kɪ jara mu tɛ, ku nan daɪ nabiinɛ jara zɪla mu dí jɪga. Ku yɪ We dam mu dí jɪga, yɪ dí maa cɔgɪ We duna bam dam. Dí cɔgɪ wɔbuŋa yalɪ na paɪ ya jɪgɪ swan yɪ ya yaɣɪ ya yɪ vwan tɪn, ⁵yɪ dí yáaltɪ zaasum dɪlɪ maama na zaŋɪ sɪ dí cɪ nabiinɛ We cɪga kam wɔntɪ tɪn. Dí maa wantɪ wɔbuŋa yam

kuntu maama dam, yɪ dí paɪ ya lɛnɪ ya sɛ Zezi Kɪsɪ nɪ. ⁶Kuntu, abam na sɛ Zezi Kɪsɪ nɪ dɪm á tɪ, dɪbam laan wó wantɪ dí vaŋɪ balɪ maama na wu abam titari nɪ yɪ ba ba sɛ tɪn zwa.

⁷Maantɪ-na á nii ku na yɪ tɛ tɪn. Abam wɔlɪ na jɪgɪ cɪga nɪ o yɪ Zezi Kɪsɪ nɔɔntɪ, kuntu tu maŋɪ sɪ o lwarɪ nɪ dɪbam dí yɪ Zezi nɔɔna mu nɪ wɔntɪ tɛ. ⁸Ku nan na yɪ amu na tiini a brɪ abam a titɪ dí We na pɛ dɪbam nɪ dɪlɪ tɪn ɣwaantɪ, amu ba kwari cavura dí kuntu. Dí Yuutu wum pɛ dɪbam nɪ dɪm kuntu, sɪ dí taá ma dí kwe abam mu, sɪ ku daɪ sɪ dí ma cɔgɪ abam. ⁹Amu ba lagɪ sɪ abam buŋɪ nɪ a pupunɪ a twaanɪ tum sɪ a ma fugɪ abam mu. ¹⁰Abam badaara tɛ nɪ, wɛɛnu tɪlɪ amu na pupunɪ a twaanɪ tum wɔntɪ tɪn mu cana, yɪ tɪ ta kwɛrɪ tɪ dana. Ku daari, amu titɪ na wu á tee nɪ, a yɪ zurim yiranɪ mu, yɪ a nɪ-taanɪ ba kɪ kulɪkulɪ. ¹¹Balɪ na yɛnɪ ba tɛ kuntu doŋ tɪn maŋɪ sɪ ba lwarɪ nɪ, dí na tɛrɪ abam tee nɪ yɪ dí pupunɪ wɛɛnu tɪlɪ maama tɪn yɪ bɪdwɪ mu dí dí na wu abam tee nɪ yɪ dí kɪ tɛ tɪn.

¹²Ku na yɪ balɪ na brɪ ba titɪ tɪn, dɪbam ba lagɪ sɪ dí nyɪŋɪ dí titɪ dí bantu dí nii, naa dí ta nɪ dɪbam dí bantu mai daantɪ. Bantu ba jɪgɪ swan. Ba yɛnɪ ba mai ba titɪ wɔbuŋa mu ba maa maŋɪ daantɪ ba nii ba na yɪ tɛ tɪn. ¹³Ku nan na yɪ

dibam, dí ba lagí sí dí tee dí tití sí kú gaali Wé na pé dibam titíjé dílo sí dí taá tují tün. Kú yí Wé mu pé dibam titíjé dím kúntu sí dí tují abam titíjé ní, yí dibam maíjé sí dí kí wúpolo dí kúntu mu. ¹⁴Kúntu, dibam wú gaali sisém dílo Wé na pé dibam tün, dí dí na tu abam te dí tóolú Zezi Krisi kwər-ywəŋə kam tün. ¹⁵Dibam ba tee dí tití nɔɔna badonnə titíjə baŋa ní, sí dí gaali sisém dílo Wé na pé dibam tün. Dí nan jígí tuna ní á na jígí wu-dídúba dí Wé te tün wó fɔ́gí kú kí dam, sí kú pa titíjə yalú dí na tují abam ɣwaani tün wani ya puli zanzan, sí kú maíjé dí titíjə yalú Wé na pé dibam tün. ¹⁶Kú daa ta wó pa dí na cwəŋə dí tóolú Wé kwər-ywəŋə kam dí gaali abam na zúvri je sílú ní tün. Kúntu mu dí ba tee dí tití dí Wé titíjə yalú Dł tintíjəna badonnə na maíjé ba tují tün. ¹⁷Kú nan púpúni Wé tɔ́nɔ kum wúni kú wí: «Wulú na lagí sí o kí wúpolo tün, sí o pa kú taa yí dí Yuutu wóm ɣwaani.» ¹⁸Bɛɣwaani, kú dai nɔɔnu wulú na paí o tití ciga tün suní o jígí ciga

mu, kú nan yí wulú dí Yuutu wóm na brí ní o yí ciga tu tün mu.

**Pooli tagí dí Korenti tiinə
bam sí ba cí ba tití dí
wvan karanyina tiinə bam**

11 Abam nan kwaani sí á ja á bícara dí amú na lagí a ta jwərim dílo funfun tün. Á nan ja á bícara dí amú! ²Amú ba se abam ɣwaani, ní Wé dí na ba se Dł nɔɔna ɣwaani te tün. Amú lagí sí a kí abam Zezi Krisi jɔ́ŋa ní mu, sí kúlókúlú yí cɔ́gí abam. Kú maa nyí dí abam yí ní bukɔ́ wulú na wú cɔ́gí tün mu amú na goni ní sí a kwe a pa nɔɔnu dídúba, yí nɔɔnu wóm kúntu mu yí Zezi Krisi. ³Amú nan jígí liə mu dí abam ní nɔɔna badaara wó súgí abam sí á daa yí se Zezi Krisi dí á bícara maama, núnɛɛní sutaani dɛɛn na jígí bísankwíə dí kí swan dí ganí Awa te tün. ⁴Bɛɣwaani, nɔɔnu wudoŋ na tu abam te yí o brí abam wəənu Zezi yíri ɣwaani yí tí ba tɔ́gí díbam zaasím dím, á yəni á se mu mwalı mwalı. Á maa yəni á se joro

kulɔ na dai We Joro kum á na maɲɪ á joɲi tun, yɪ á daa ta sɛ kwɛr-ywɛɲɛ kadoɲ, ka na dai Zezi kwɛr-ywɛɲɛ kalɔ dɪbam na bri abam tun.

⁵ Ku na yɪ balɔ na paɪ ba yɪ Zezi tuntɔɲna yɪ ba pa ba dwe maama tun, amu ye sɪ a wu muri ba yigɛ nɪ dɪ funfun dɪ. ⁶ Amu na maɲɪ a wari a ɲɔɔnɪ nɪ bantɔ te, a swan vuuri a ye kulɔ a na ɲɔɔnɪ tun, yɪ maɲa maama dí maa yɛni dí pa á lwarɪ nɪ dí jigɪ swan woɲo maama wunɪ jaja.

⁷ Amu na tu abam te a bri We kwɛr-ywɛɲɛ kam tun, ku yɪ zaani mu a tɔɲɪ a pa abam. Amu tu a titɪ sɪ ku pa abam mu na yiri. Á buɲɪ nɪ a kɪ a tusi mu na? ⁸ Amu deen na wu abam tee nɪ a tɔɲɪ kuntu tun, a joɲi a ɲwuɔrɔ je-ge mu Zezi ɲɔɔna bam tee nɪ, nɛnɛnɪ a vri bantɔ mu sɪ a ma tɔɲɪ a pa abam te. ⁹ Amu na yɛni a ga woɲo maɲa kam a na wu á tee nɪ tun, a ba yaari abam wulɔwulɔ. Ku nan yɪ dí ko-biɛ balɔ na nuɲi Masɪduani ba ba tun mu jaani kulɔ maama a na lagɪ tun ba ba ba pa-nɪ. Amu deen na maɲɪ a ba yaari abam tun, a daa ta bá yaari abam. ¹⁰ Amu na jigɪ Zezi Krisi cɪga kam te tun, a na beeri a vu je dɪ je Akayi nɪ, ɲɔɔn-ɲɔɔnɔ bá wani o ci amu yigɛ dɪ wupolo kulɔ a na jigɪ a ma tɔɔlɪ We kwɛr-ywɛɲɛ kam zaani tun. ¹¹ Amu nan na kɪ kuntu tun, ku bri nɪ a ba soe abam mu na? We nan ye nɪ amu soe abam.

¹² Amu nan ta wó ta tɔɲɪ zaani nɪ a na maɲɪ a kɪ te tun, sɪ ku pa balɔ na lagɪ sɪ ba bri ba titɪ nɪ ba tɔɲɪ nɪ dɪbam te tun daa yɪ na cwɛɲɛ ba bri ba titɪ kuntu. ¹³ Bantɔ na kɪ te tun, ku yɪ ba ganɪ ɲɔɔna mu. Ba maa paɪ ba yɪ Zezi Krisi tuntɔɲna mu, yɪ ku nan yɪ vwan mu. ¹⁴ Kuntu nan dai wo-kɪnkagɪlɪ. Sutaani titɪ wai dɪ lɛni dɪ bri nɪ dɪ yɪ maleka kalɔ na jigɪ We pooni tun mu. ¹⁵ Kuntu ɲwaani ku ba cana sɪ sutaani tuntɔɲna dɪ lɛni ba bri ba titɪ nɪ ba yɪ tuntɔɲna balɔ na tɔɲɪ We cɪga kam tun. Ku kweelim je nɪ mu bantɔ nan wó ba na cam sɪ ku maɲɪ dɪ ba titɔɲa na yɪ te tun.

Pooli na yaari te We titɔɲa yam ɲwaani tun

¹⁶ Amu daa ta joori a loori abam sɪ á yɪ buɲɪ nɪ amu yɪ joro mu. Abam nan na maɲɪ á buɲɪ nɪ a yɪ kuntu mu, sɪ á kwaani á ja á bicara, sɪ a wani a na cwɛɲɛ a bri a titɪ funfun nɪ bantɔ te. ¹⁷ Amu na lagɪ a ɲɔɔnɪ te a ma bri a titɪ dagum tun, ku ba tɔɲɪ dí Yuutu wum wubuɲa, ku nyɪ dɪ jwɛrim mu te. ¹⁸ ɲɔɔna zanzan nan na yɛni ba tɔɲɪ nabiinɛ wubuɲa ba ma bri ba titɪ tun, amu dɪ wai a bri kuntu doɲ. ¹⁹ Abam yɛni á sɛ balɔ na yɪ jwɛru tun mwali mwali dɪ wupolo, yɪ á paɪ ku yɪ swan mu á juga. ²⁰ Abam yɛni á sɛ wulɔ

maama na tu abam te yi o jigi fifun naa o di nyɔɔri á baɗa ni tun, naa o na ganɩ abam o vri tun, naa o na gooni abam tun, naa o na lɔɛ abam pupwaanu tun. ²¹ Ku nan na yi dɩbam, dí bwənə sɩ dí sɛ dí kɩ abam kuntu donɗ. Kuntu nan wó ta jigi cavura na?

Nɔɔnu nan na wu kwari cavura sɩ o bri o titi di kulu o na kɩ tun, amu di bá kwari cavura sɩ a kɩ kuntu donɗ, sɩ a ɗɔɔni jwərim. ²² Bantu bri ni ba yi Zwifə cɪga cɪga mu, amu di nan suni a yi Zwifu mu. Bantu bri ni ba yi Yisurayeli tiinə mu, amu di nan yi Yisurayeli tu mu. Ba wɩ ba kuri nuɗi Abraham dwi tiinə wuni mu, amu di kuri nan nuɗi daani mu. ²³ Bantu bri ni ba tuɗi Zezi Krisi titɔɗa mu, amu nan tuɗi-ya a dwe-ba. (Amu na ɗɔɔni te tun nyi di a yuu mu tərə te.) Amu na tuɗi a pa Zezi te tun tiini ku cɛ a yura ku dwəni bantu. Ba jaani amu ba kɩ pɩna digə ni kuni zanzan ku dwəni bantu. Ba daa ta ma magi amu zanzan ku dwəni bantu. Amu de tɔvni te kuni zanzan a ke. ²⁴ Zwifə yigə tiinə bam jaani amu kuni binu ba magi balaari yi fiinto-nɔɔv (39). ²⁵ Rom tiinə bam di ma ja-ni kuni bitɔ ba magi di da-lɔɗɔ. Maɗa kadoɗ ni nɔn-kɔɔɔ ma duli-ni di kandwa sɩ ba gu. Kuni bitɔ mu a zu naboro a tɔɗi nuni kum wu, yi ku ba ku cɔɗi

ku maɗi na bam wuni. Kuni bidwi mu amu din na bam baɗa ni titu di wɩa maama. ²⁶ Amu na yəni a beeri maɗa maama tun, a nɛ cana zanzan, ku na yi di bwi na su sɩ pɛɛli, di vɩnvirna tee ni, ku wəli di amu titi dwi tiinə Zwifə bam tee ni di dwi-gɛ tiinə di tee ni. Amu daa ta nɛ cana tɩni dɩm wuni di kagua wuni di nuni kum wuni, ku ta wəli di nɔɔna balu na paɩ ba yi dí ko-biə yi ba yaɗi ba dai tun tee ni. ²⁷ Amu yəni a tiini a tuɗi zanzan ku cɛ a yura ni. Kuni zanzan ku ma pa a ba dɔ a sui. Kana di na-nyɔm di maa jaani-ni yi a pɩni a titi kuni zanzan. Waarv maa yəni ti zu-ni yi a ba jigi gwaaru. ²⁸ Amu nan bá wani a ta wənu tum maama a ti. Kulu nan na wəli da tun, Zezi nɔɔna bam na wu je sɩlu maama ni tun wubuɗa mu tiini ya jigi-ni de maama. ²⁹ Nɔɔnu na bwənə Wɛ cwəɗə kam tɔɗum wuni, ku cɔɗi amu wu mu nɩɛɛni ku yi amu titi mu te. Nɔɔnu na tɩsi o yaɗi Wɛ cwəɗə kam tɔɗum, ku yəni ku tiini ku cɔɗi a wu mu.

³⁰ Ku nan na fun sɩ a bri a titi tun, amu wó bri a titi di wənu tɩlu na bri ni a bwənə tun mu. ³¹ Baɗa-Wɛ ye ni amu ba fɔ vwan. Dintu mu yi dí Yuutu Zezi Ko, yi Dɩ maɗi di zulə sɩ ku taa ve maɗa kalu na ba ti tun. ³² Amu deen na wu Damasi tu kum wuni tun, guvirma tu wulu na nii tu kum o pa Pɛ Arɩta tun mu tiɗi nɔɔna

tuv kum niə yam ni, si ba yuri amv ba ja ba pa-o. ³³Zezi karabiə bam ma kwe-ni ba ki titəgo wuni, yi ba lə gona ku ni ni ba pa a təgi tuv kum kəbrə kam təkoro a tu yi a lu.

We na vuri Pooli wəənu tulu tun

12 Ku nan fin mu si a bri a titi di ku na maŋi ku ba jigi nyɔɔri di, yi a ta wó ta dí Yuutu wum na pe a yi na We-səŋɔ wəənu tulu na səgi tun, didaani o na me o ciga kam o ma vuri-ni te tun. ²Amv nan ye nɔɔnu wudoŋ, o na yi Zezi Krisi nɔɔnu. Bina fugə-yana na ke tun, We deen kwe-o Dɔ ja Dɔ di Dɔ sɔŋɔ. Amv nan yəri ku yi o yira titi mu naa o joro mu. We nan mu ye ku na yi te tun. ³⁻⁴Amv nan ye ni wuntu sunt o yi We-səŋɔ mu. Ku nan na yi o yira titi mu naa o joro mu, amv yəri, We mu ye. Ku nan yi dáani mu o ni bitari silu na wari si gɔɔni tun, yi si wu maŋi si nabiinu ta di o ni tun. ⁵Amv wó ta ki wupolo nɔɔnu wum kuntv na ne kulv tun gwaani mu. Ku na dai kuntv a bá se si a bri a titi, ku na dai wəənu tulu na bri ni a bwənə tun yirani gwaani. ⁶Amv ya na buŋi si a bri a titi, ku bá ta yi jwərim a na te ciga tun gwaani. A nan bá bri a titi kuntv. A ba lagi si nɔɔn-nɔɔnu buŋi kulv na dwe amv tun o pa-ni, si o

laan taa nii a titvna na yi te di a ni-taani na yi te tun.

⁷We ba lagi si a ki kamunni di wo-kinkagila yalv zanzan a na ne tun. Mu ku kuri Dɔ pe cam wu a yira wuni, ni sabari na zɔ-ni te tun. Sotaani ma təgi ku gwaani si di yaari-ni, si a daa yi wani a ki kamunni. ⁸Kuni bitv mu a loori dí Yuutu wum si o li cam dum kuntv a yira ni. ⁹O maa wu se, yi o wu: «Amv zaani dum maŋi nmv. Beŋwaani amv dam dum wó tiini di tvi balv na bwənə tun tee ni mu.»

Mu ku kuri amv ki wupolo zanzan di wəənu tulu na bri ni a bwənə tun, si ku pa Zezi Krisi dam dum taa kwəli-ni. ¹⁰Kuntv gwaani mu, a na yəni a bwənə, naa nɔɔna na jigi-ni ba twia, naa cam di beesum di liə na jigi-ni, amv ta jigi wupolo di kuntv maama Zezi Krisi gwaani. Beŋwaani, a na yəni a bwənə maŋa kalv tun, kantv maŋa ni mu Zezi pa-ni dam.

Pooli na li Korenti tiinə bam gwaani te tun

¹¹Amv na bri a titi te tun yi jwərim mu, yi ku yi abam fufun gwaani mu a ki kuntv. Ku yi abam mu ya maŋi si á bri amv ciga kam. Ku yi ciga mu ni amv dai kulukulu. Ku nan na yi balv na pai ba yi Zezi

tuntɔɲna yɪ ba pa ba dwe maama tun, a wu muri bantɔ yigə nɪ dɪ funfun dɪ. ¹²Amu deen na wu abam tee nɪ tun, amu tɔɲɪ dɪ pu-dia mu, yɪ We kɪ wo-kunkagula dɪ wəənu tɪlɔ maama na brɪ nɪ amu sunɪ a yɪ Zezi tuntɔɲnu tun. ¹³Abam nan buɲɪ nɪ a wu kɪ abam lanyiranɪ nɪ a na kɪ Zezi nɔɔna bam je sɪdonnə nɪ te tun mu na? Ku nan yɪ cɪga mu nɪ a wu yaartɪ abam sɪ á pa-nɪ zənə. Á nan yagɪ kuntu wonɔ kum á ma cɛ-nɪ.

¹⁴Amu na ti a yigə sɪ a ba abam te lele kuntu tun, ku laan lagɪ ku kɪ kuni bitɔ mu. Amu nan daa ta bá yaartɪ abam sɪ á pa-nɪ zənə. Ku nan dai á wəənu naa á səbu mu a laga, ku yɪ á tɪtɪ mu. Ku yɪ kwə mu lagɪ wəənu ba tiɲɪ ba biə ɲwaanɪ, sɪ ku dai biə mu wú kɪ kuntu ba pa ba kwə. Abam nan nyɪ dɪ amu biə mu te. ¹⁵Kuntu ɲwaanɪ mu amu wú ta jigɪ wupolo sɪ a kwe a wəənu maama a cɔɲɪ ku wəli dɪ a tɪtɪ yira abam ɲwaanɪ. Amu na tiini a soe abam te tun, ku maɲɪ sɪ abam taá ba soe amu na?

¹⁶Abam laan lwarɪ nɪ a deen ba yaartɪ abam amu zənə ɲwaanɪ. Nɔɔna badaara nan tɛ nɪ, amu kɪ swan mu a ma jonɲi á səbiə. ¹⁷Ku nan na yɪ amu na tɔɲɪ nɔɔna balu

maama abam tee nɪ tun, a wu tɔɲɪ ba wulɔwulɔ ɲwaanɪ a pini abam səbu. ¹⁸Ku na yɪ Titi, a deen loor-o mu sɪ o ba abam te, yɪ a tɔɲɪ dɪ ko-bu wudonɲ sɪ o tɔɲɪ dɪd-o o ba. Titi nan wu pini abam kulukulɔ. Abam pai sɪ Titi dɪ amu wubuɲa dai biɔwɪ mu na? Dɪbam nan tɔɲɪ cwəɲə dɪdɔa mu.

¹⁹Abam buɲɪ nɪ dɪ na ɲɔɔnɪ tintu maama tun, ku yɪ abam yigə nɪ mu dɪ ɲɔɔnɪ sɪ dɪ ma jonɲi dɪ tɪtɪ na? Dɪ nan na ɲwɪ dɪ Zezi Krisi tun, ku yɪ We yigə nɪ mu dɪ ɲɔɔna.

A badon-sonnu-ba, dɪ na kɪ kulɔ maama tun yɪ sɪ dɪ zənɪ abam mu, sɪ á vu yigə We cwəɲə kam wonɪ. ²⁰Amu nan jigɪ liə mu abam ɲwaanɪ sɪ, a na tu abam te, abam bá ta yɪ nɪ amu na lagɪ te tun, yɪ kuú pa amu dɪ bá ta yɪ nɪ abam na lagɪ te tun. Amu ta maa jigɪ liə sɪ á wú ta magɪ kantɔɲɔ daanɪ, yɪ á jigɪ wu-guru dɪ ban-zɔɲɔ, yɪ á lagɪ á yiratu zənə, yɪ á twɪ daanɪ, yɪ á yɪ bɪbarɪ-nyɪna, yɪ á gooni daanɪ, yɪ á kwəri á kɪ yɔɔ yɔɔ. ²¹Amu daa ta jigɪ liə mu dɪ abam sɪ, amu na joori a ba á te, amu Tu We wú pa a na cavura abam ɲwaanɪ, dɪ abam zanzan na wu ləni á wu dɪ lwarɪm dilu á na maɲɪ á kɪ tun. Amu na ɲɛ

kuntu, kuú pa a wu cɔgi zanzan dɪ á ta na kɪ wo-digiru dɪ boorim kikiə dwi maama yɪ á ba yagi tun.

**Pooli na kaani Korenti tiinə
bam te o ma kweeli tun**

13 Amu na lagi a ba abam te lele tun, ku laan lagi ku kɪ kuni bitɔ mu. We tɔnɔ kum nan tagɪ ku wɪ: «Nɔɔnu na lagi sɪ o saɲɪ o don, ku maɲɪ sɪ nɔɔna bale naa batɔ mu taa yɪ o maana tiinə.»² Kuntu ɲwaani amu daa ta lagi a kaani abam balu deen na maɲɪ á kɪ lwarum tun dɪ balu na daari tun maama, sɪ á ləni á wuru dɪ á kəm-balwaarv tum. Amu daama na wu abam tee nɪ tun, a maɲɪ a kaani abam kuntu. Amu nan daa təri abam tee nɪ lele kuntu, yɪ a lagi sɪ a ta kaani abam, sɪ ku kɪ kuni bile. Kuntu ɲwaani, taá ye-na nɪ, amu na joori a ba sɪ a na abam, nɔɔnu wulu maama daa ta na wu zagɪ o kikiə tun bá lu. ³Kuntu mu abam wó lwarɪ nɪ ku sunɪ ku yɪ Zezi Krisi kwərə mu a jigi a ɲɔɔna, nɪ abam na maɲɪ á lagi sɪ á lwarɪ te tun. Zezi na kɪ abam te tun ba bri nɪ o bwənə, o bri o dam mu abam titari nɪ. ⁴Ku nan yɪ cɪga, o se o tu o titɪ o ji nabwəm yɪ ba pa-o tvun-dagara baɲa nɪ. Ku daari

o laan nan jigi ɲwɪa We dam dɪm ɲwaani mu. Dibam na yɪ o nɔɔna tun, dibam dɪ bwənə mu, dɪ nan na ɲwɪ did-o tun, dɪ na wó kɪ te dɪ abam tun yɪ We dam dɪm ɲwaani mu.

⁵Abam nan maɲɪ sɪ á maani á titɪ mu á nii, á jigi wu-dɪdva dɪ Zezi na. Abam na maani á titɪ kuntu, á bá lwarɪ nɪ Zezi Krisi wura dɪ abam na? Naa ku yɪ abam maɲɪ á titɪ mu yɪ á maɲɪ á ga? ⁶Amu nan jigi tuna sɪ á maani á lwarɪ nɪ dibam sunɪ dɪ yɪ Zezi Krisi tuntɔɲna mu. ⁷Dɪ yəni dɪ loori We dɪ pa abam, sɪ á yɪ taá kɪ lwarum mu. Ku dai nɪ dɪ lagi sɪ dɪ bri nɔɔna mu nɪ dɪ yɪ Zezi tuntɔɲna. Dɪ nan lagi sɪ á taá kɪ kulɔ na lana tun mu, dɪ nɔɔna na maɲɪ ba bri nɪ dibam mu tɔɲɪ dɪ ga dɪ. ⁸Dibam bá se sɪ dɪ kɪ kulɔ na wó cɔgi We cɪga kam tun, dɪ wó ta kɪ te na wó zəni-ka tun mu. ⁹Abam na jigi We dam dɪm, yɪ dibam na maɲɪ dɪ bwənə, dɪ ta jigi wupolo. Dɪ nan wó ta loori We sɪ Dɪ zəni abam, sɪ á bɪ lanyɪranɪ We cwəɲə kam wunɪ. ¹⁰Ku yɪ kuntu ɲwaani mu a pupvni wəenu tuntɔ a pa abam yɪ a təri á tee nɪ, sɪ a na tu á te, sɪ a daa yɪ kɪ kəm-cɛəri dɪ abam dɪ dam dilu dɪ Yuutu wum na pe-nɪ tun. Dam dɪm kuntu yɪ sɪ a ma fɔgi abam mu, sɪ ku dai sɪ a ma cɔgi abam.

**Pooli na jɔɔni Korenti tiina
bam o ma kweeli te tin**

¹¹A ko-biə-ba, We wó pa á jəni lanyirani. Kwaan-na si We wó pa á bi lanyirani Dl cwəŋə kam wɔni. Á nan ki-na ni amv na loori abam te tin. Á taá jigi wɔbɔŋ-dɪdwi, si á daari á taá jigi bicari-zuru, si We dɪv na pai sono di bicari-zuru tin wó ta wu abam tee ni.

¹²Á na jeeri daani, si á taá jɔɔni daani lanyirani di sono di wɔ-pɔŋo.

We nɔɔna bam maama jɔɔni abam.

¹³Dí Yuutu Zezi Kisi wó pa abam maama yu-yoŋo, Baŋa-We sono kum wó ta wu á tee ni, yi Dl Joro kum wó pa á taá ŋwi daani di ywəəni.

Tɔnɔ kɔlv Pooli na pɔpɔni o pa

GALATI TIINɛ tɪn

**Tɔnɔ kɔlv Pooli na pɔpɔni o pa Galati
tiinɛ tɪn na brɪ dɪbam kɔlv tɪn mu tɪntu**

Pooli pɔpɔni tɔnɔ kɔntu o pa We nɔɔna balv na wu Galati nɪ tɪn mu. O dɛɛn na kaagi je sɪm kɔntu nɪ o tɔɔli We kwɛrɛ o brɪ nɔɔna tɪn, badaara kɪ ba wu-dɪdva dɪ Zezi. Kɔntu kwaga nɪ, nɔɔna badonnɛ dɪ ma daa ba ba brɪ nɔɔna bam nɪ balv na dai Zwifɛ tɪn dɪ maɲɪ sɪ ba sɛ Zwifɛ cullu tɪm, sɪ baara dɪ go dɪ ba bɛkɛri nɪ Zwifɛ cullu tɪm na brɪ te tɪn.

Pooli nan vɪn zaasɪm dɪm kɔntu, dɪ na dai Zezi Krisi kwɛr-ywɛɲɛ kam tɪn ɲwaani. O laan ma pɔpɔni sɪ o pa balv maama ya na ywɛri ba tɔgi vwan zaasɪm dɪm kɔntu tɪn, sɪ ba joori ba tɔgi cɪga cwɛɲɛ kam. O maa brɪ nɪ, kɪ yɪ ba na kɪ ba wu-dɪdva dɪ Zezi yɪ ba na o ɲwia kam tɪn (2:20) mu wɔ wantu kɪ pa ba maɲɪ lanyiranɪ We yigɛ nɪ, sɪ kɪ dai ba na sɛ cullu tɪm tɪn ɲwaani.

Pooli dɛ yigɛ o brɪ Zezi dɛɛn na bɛɲ-o sɪ o taa yɪ o tuntɔɲɲu, dɪ Zezi titɪ na brɪ-o o kwɛr-ywɛɲɛ kam te tɪn. O brɪ wɔm dɪ Zezi tuntɔɲɲa badaara bam na kɪ ni daani, sɪ wɔm taa tɔɲɪ dwi-ge tiinɛ tee nɪ, yɪ ba sɛ nɪ o zaasɪm dɪm tɔgi Zezi cɪga kam tɪn. O wɪ sɪ o jigɪ ni sɪ o taa yɪ Zezi tuntɔɲɲu We na bɛɲ-o yɪ kɪ dai nabiinɛ tɪn ɲwaani (pɔɔrɪm 1-2).

O maa ma We twaanv tɪlv na maɲɪ tɪ pɔpɔni faɲa faɲa tɪn o brɪ nɪ, n na kɪ n wu-dɪdva dɪ Zezi mu nɪ na vrum, sɪ kɪ dai n na tɔgi Zwifɛ bam cullu tɪm tɪn ɲwaani. Zezi na tɪgi tɔvɪn-dagara baɲa nɪ tɪn, o pɛ dɪ laan te dɪ titɪ, dɪ daa bɔ ta yɪ cullu gambe (pɔɔrɪm 3-4).

Tɔnɔ kɔm tiim jɛgɛ nɪ, o brɪ nɪ dɪ maɲɪ sɪ dɪ taá ɲwi nɪ balv na te ba titɪ te tɪn mu. Kɪ maɲɪ sɪ dɪ pa We Joro kɔm vaɲɪ dɪbam kɪ pa dɪbam ɲwi-dɔɲa kalv na lana tɪn, sɪ dɪ taá jigɪ da-sono (pɔɔrɪm 5-6).

1 Amu Pooli wulu na yi Zezi Krişi tuntuḡnu tun mu pupuni tɔnɔ kuntu. Ku dai nabiinɔ mu tuḡi-ni, ku nan dai nɔɔnu mu tiḡi-ni si a taa yi Zezi Krişi tuntuḡnu. Ku yi Zezi Krişi titi mu kuri-ni, didaani dı Ko We dilu na bi-o Dı pa o yaḡi tuvni tun.

²Dı ko-biɛ balu maama na wu amu tee ni tun dı jɔɔni abam balu na yi Zezi kɔḡo kum wu nɔɔna yi á zuvri Galatı tıni dum ni tun.

³Dı Ko We dı dı Yuutu Zezi Krişi wú pa abam yazurɔ dı yu-yoḡo.

⁴Zezi Krişi nan mu de dı Ko We wubuḡa na laḡi te tun maama yi o se si o ti dıbam lwarum ḡwaani, si o ma wani o vri dıbam zum luḡu baḡa wo-balwaaru tum wuni.

⁵Baḡa-We maḡi dı zulɔ mu si ku taa ve maḡa kalu na ba ti tun. Amina.

**Kwɛr-ywɛḡɛ kadoḡ daa
tɛrɛ ku na dai Zezi
kwɛr-ywɛḡɛ kam yıranı**

⁶Abam na kɪ te tun nan mu pɛ amu yıra sɔɔri. We de Zezi Krişi ḡwaani mu Dı kuri abam zaani si á taá yi Dı nɔɔna, yi á laan da á zaḡi á ma á kwaga á ya duntu, si á daari á se kwɛr-ywɛḡɛ kadoḡ. ⁷Ku yi cıḡa mu, kwɛr-ywɛḡɛ kadoḡ daa tɛrɛ, ku na dai Zezi kwɛr-ywɛḡɛ kalu dı na maḡi dı bri abam tun yıranı.

Amu nan tagı kuntu, beḡwaani nɔɔna badaara mu wu abam titari ni ba na kwaanı si ba pipiri Zezi Krişi kwɛr-ywɛḡɛ kam, yi ba pai á wubuḡa vugimɛ. ⁸Nɔɔnu nan na tu á te yi o bri abam kwɛr-ywɛḡɛ kadoḡ, yi ka dai Zezi kwɛr-ywɛḡɛ kalu dı na maḡi dı bri abam tun, si á yi se kuntu tu. Ku na maḡi ku yi dıbam titi wu nɔɔnu, naa ku na yi maleka mu zi nuḡi weyuu, yi ka na bri abam kwɛr-ywɛḡɛ kadoḡ, We wú cɔḡi ku tu. ⁹Amu nan ta wú joori a fɔḡi a ta nıneeni dıbam na maḡi dı ta kulɔ dı abam tun. Nɔɔnu na bri abam kwɛr-ywɛḡɛ kadoḡ, yi ku dai We kwɛr-ywɛḡɛ kalu á na maḡi á se tun, We wú cɔḡi ku tu.

¹⁰A na tagı kulɔ tun, ku dai ni a laḡi si nabiinɔ mu se ni a na kɪ kulɔ tun maḡi, ku yi si We mu se ni a na kɪ te tun maḡi. A nan ba laḡi si a pa nabiinɔ wuru poli dı amu. A ya na laḡi kuntu, a bá wani a taa yi Zezi Krişi tuntuḡnu.

**Ku na kɪ te yi Pooli ji
Zezi tuntuḡnu tun**

¹¹A ko-biɛ-ba, a laḡi si á lwarı ni Zezi kwɛr-ywɛḡɛ kalu amu deen na tɔɔli a bri abam tun wu nuḡi nabiinɔ te. ¹²Ku dai nabiinu mu kwe-ka o pa-nı si a tɔɔli. Nɔɔn-nɔɔnu nan wu zaasi-nı-ka. Ku yi Zezi Krişi titi mu vuri amu o kwɛr-ywɛḡɛ kam.

¹³ Abam maŋɪ á ni amv dɛɛn na tɔɔɪ Zwifə cullu tum cwəŋə kam yɪ a kɪ te tun. A dɛɛn tiini a bɛɛsɪ Zezi nɔɔna bam, yɪ a ya kwaana sɪ a cɔɔɪ ba kɔɔɔ kum maama. ¹⁴ Ku na yɪ a yuu donnə bam wɔni, a dɛɛn sɛ Zwifə bam cullu tum a dwəni ba zanzan, amv dɛɛn na kwaani a tɔɔɪ dɪ nabaara bam cwe sum lanyirani tun ŋwaani. ¹⁵ Dɪ kuntu maama, Wɛ kɪ-nɪ yu-yoŋo yɪ Dɪ kuri-nɪ ku loori ba na wú lu-nɪ tun. Dɪ laan ma bəŋi-nɪ sɪ a taa tɔɔɪ a pa-Dɪ. ¹⁶ Maŋa kalv Dɪ wubɔŋa na lagɪ tun mu Dɪ vuri-nɪ sɪ a lwarɪ Dɪ Bu wum, sɪ a daari a tɔɔɪ o kwər-ywəŋə kam a bri dwi-ge tiinə. Maŋa kam kuntu nɪ a wu ve a bwe nɔɔn-nɔɔnv woŋo ka ŋwaani. ¹⁷ Amv wu ve Zeruzalem sɪ a na balv na maŋɪ ba yɪ Zezi tuntɔŋna ba loori amv tun. A nan yɔɔɪ Arabi mu a vu. Kuntu kwaga nɪ mu a laan joori a ba Damasi.

¹⁸ Bina yatɔ na kɛ tun, a laan ma zaŋɪ a vu Zeruzalem sɪ a na Pɪyɛɛɪ, sɪ dɪ lwarɪ daani. A ma kɪ da fugə-yanu o tee nɪ. ¹⁹ Amv daa wu nɛ Zezi tuntɔŋnv wudoŋ a wəli da, ku na dai dɪ Yuutu Zezi nyaani Zakɪ yirani mu a nea.

²⁰ A na pupɔni wənu tulv maama tun yɪ cɪga mu. Wɛ ye amv wu. Ku nan dai vwan mu a fɔga.

²¹ Kuntu kwaga nɪ, a laan ma zaŋɪ a tulɪ a vu Siiri dɪ Silisi tuntɪ dɪm.

²² Zezi Kriɪ nɔɔna balv na wu Zude tuntɪ dɪm nɪ tun ya daa ta wu nɛ amv dɪ ba yɪ. ²³ Ba nan maŋɪ ba ni nɔɔna badaara na tɛ amv taani ba wɪ: «Nɔɔnv wulv dɛɛn ya na bɛɛsɪ dɪbam tun laan mu zaɔɪ o kikiə, yɪ o wura o tɔɔɪ Wɛ kwər-ywəŋə kam sɪ o pa nɔɔna ba ba sɛ Zezi Kriɪ, yɪ ku yɪ Zezi cwəŋə kam kuntu mu o dɛɛn kwaana sɪ o ya cɔɔɪ.»

²⁴ Ba na ni amv taani kuntu tun, ku ma pa ba zuli Wɛ lanyirani.

Pooli na ŋɔɔni dɪ Zezi tuntɔŋna badonnə te tun

2 Bina fugə yana na kɛ tun, amv dɪ Banabasi ma joori dɪ vu Zeruzalem. A ma ja Titi dɪ a wəli da. ² Ku nan yɪ Wɛ mu bri-nɪ sɪ a vu dáani. A ma vu a na balv ba na nii nɪ ba yɪ Zezi kɔɔɔ kum yigə tiinə tun. A na nɛ-ba tun, amv dɪ bantu yirani ma jəni daani dɪ ŋɔɔni, sɪ a pa ba lwarɪ kwər-ywəŋə kalv a na yəni a bri dwi-ge tiinə bam tun. Bɛŋwaani amv ba lagɪ sɪ a na puli a bri kwər-ywəŋə kalv tun dɪ a ta na jɪɔɪ kalv a bri lele tun ji kafɛ.

³ Titi wulv na tɔɔɪ dɪ amv o vu Zeruzalem tun maa yɪ Grɛkɪ tu. Ba nan wu fi-o ba pa o go nɪ Zwifə bam na goni ba bəkəri te tun. ⁴ Nɔɔna badaara nan mu wura ba na paɪ ba yɪ Zezi karabiə yɪ ba yaɔɪ ba dai. Nɔɔna bam kuntu ya ŋɔɔɪ mu ba

zu Zezi kɔgɔ kum wu, sɪ ba maani dɪbam ba nii dɪ na ŋwɪ dɪ Zezi Krisi yɪ dɪ te dɪ tutɪ te tun. Ba nan lagɪ sɪ ba pa dɪ joori dɪ ji gambɛ mu Zwifɛ bam cullu tum ŋwaani. ⁵Dɪ nan wu sɛ-ba dɪ funfun dɪ, sɪ ba yɪ wantɪ ba cɔgɪ cɪga kalu abam na maɲɪ á lwarɪ Wɛ kwɛr-ywɛŋɛ kam wɔni tun.

⁶Amu deen na ve a ŋɔɔni dɪ balu ba na wɪ ba yɪ Zezi kɔgɔ kum yigɛ tiinɛ tun, ba wu nɛ woŋo sɪ ba wɛli amu zaasum dum ni. Ba nan na sunɪ ba yɪ yigɛ tiinɛ, naa ba na dai dɪ, ku dai kulukulu dɪ amu, beɲwaani Wɛ ba kuri nɔɔna daani. ⁷Bantu nan nɛ ni Wɛ mu sunɪ Dɪ kɪ Dɪ kwɛr-ywɛŋɛ kam amu jɪɲa ni sɪ a ja vu a bri dwi-ge tiinɛ, ni Dɪ na kɪ-ka Pɪyeeri jɪɲa ni sɪ o ma bri Zwifɛ bam te tun. ⁸Beɲwaani Wɛ mu pɛ Pɪyeeri dam sɪ o taa yɪ Zezi tuntɔɲɔv Zwifɛ bam ŋwaani. Ku nan yɪ duntu dɪ mu pɛ amu dam sɪ a taa yɪ Zezi tuntɔɲɔv dwi-ge tiinɛ bam ŋwaani. ⁹Zakɪ dɪ Pɪyeeri dɪ Zan balu ba na nii ni ba yɪ Zezi kɔgɔ kum didɛera tun ma lwarɪ ni, ku yɪ Wɛ mu pɛ-nɪ yu-yoŋo sɪ a taa tɔɲɪ tutɔɲɪ dum kuntu. Kuntu ŋwaani ba ma sɛ sɪ amu dɪ Banabasɪ taa tɔɲɪ dɪ ba, yɪ ba ja dɪ jɪa. Dɪ maama ma sɛ ni amu dɪ Banabasɪ maɲɪ sɪ dɪ vu dwi-ge tiinɛ bam te mu dɪ bri-ba Wɛ kwɛr-ywɛŋɛ kam, sɪ bantu dɪ maɲɪ Zwifɛ bam tee ni ba bri-ka. ¹⁰Woŋo didɔva yɪranɪ mu ba loori dɪbam, sɪ dɪ yɪ swe ku ni

ni. Ku yɪ sɪ dɪ guli dɪ zani yinigɛ tiinɛ balu na wu ba kɔgɔ kum wɔni Zeruzalem ni tun. Mu woŋo kulɔ a na tiini a kwaanɪ a kɪa.

Pooli na bri ni Pɪyeeri kɪ ku wu maɲɪ te tun

¹¹Ku daari maɲa kalu Pɪyeeri deen na tu o wu Antɔsɪ ni tun, mu amu kaan-o jaja, sɪ a bri-o ni o wu kɪ cɪga. ¹²Beɲwaani, o na yɪ Antɔsɪ tun, o yɛni o tɔgɪ o dɪ dɪ dwi-ge tiinɛ mu. Ku daari, nɔɔna badonnɛ na nuɲi Zakɪ-ba te ba ba daani tun, Pɪyeeri laan pipiri o wubɔɲa yɪ o vun sɪ o taa tɔgɪ o dɪ dɪ dwi-ge tiinɛ bam. O pɔɔri o tutɪ kuntu, beɲwaani o kwari balu na bri ni wulu maama na tɔgɪ Wɛ cwɛŋɛ tun maɲɪ sɪ o go ni Zwifɛ bam na goni ba bɛkɛri te tun. ¹³Zwifɛ balu na tu ba sɛ Zezi tun badaara dɪ ma ji pipiri-nyina ni Pɪyeeri na kɪ te tun, yɪ Banabasɪ dɪ yagɪ o tutɪ o pa ba ja-o ba zu ba pipirim dum wɔni. ¹⁴Kuntu mu a nɛ ni ba daa ba tɔgɪ cɪga kalu Wɛ kwɛr-ywɛŋɛ kam na bri tun. A laan ma zigɪ ba maama yigɛ ni, yɪ a ta dɪ Pɪyeeri a wɪ: «Nmu yɪ Zwifu mu, yɪ n kɪ ni n yɪ dwi-ge tu mu te yɪ n daa ba tɔgɪ Zwifɛ cullu tum. Bɛɛ nan mu yɪ n laan lagɪ sɪ n fun dwi-ge tiinɛ bam sɪ ba sɛ Zwifɛ bam cullu tum?»

¹⁵Ku yɪ cɪga mu, dɪbam yɪ Zwifɛ bam tutɪ dwi mu, sɪ dɪ dai dwi-ge

tiinə balu na yəri We cullu tum tun.
¹⁶ Dı ku dı, dıbam laan tu dı lwarı nı nɔɔnu wú na cıga We tee nı mu dı o na kı o wu-dıdva dı Zezi Krisi yıranı, sı ku dai nı o na se cullu tılv We na pe Zwifə bam tun ɣwaanı. Kuntu tun, dı tu dı kı dı wu-dıdva dı Zezi Krisi sı ku pa dı na cıga mu We tee nı, beɣwaanı ku pupıni ku wı: «Nɔɔn-nɔɔnu bá wanı o na cıga We tee nı Dı cullu tum seem ɣwaanı.»

¹⁷ Dıbam balu na ɣwı dı Zezi Krisi tun jıgı tuna nı dı wú na cıga We tee nı. Ku nan ya na yı cıga nı dıbam balu na ba tɔgı Zwifə bam cullu tum tun yı nɔn-balwaaru mu We yigə nı, ku brı nı Zezi tıti mu ganı dıbam sı dı tusi na? Aye. Ku dai kuntu.
¹⁸ Amu nan na joorı a pipiri a se Zwifə cullu tum a ya na maɣı a yaɣı tı tɔgım tun, ku brı nı a yı nɔɔnu wulu na kı o cɔgı cullu tum tun mu.
¹⁹ We cullu tum tıti mu brı nı amu nyı dı nɔɔnu wulu na tıgı tun mu te, tı nan daa ba jıgı dam amu baɣa nı Zezi na vrı-nı tun ɣwaanı. Ku nan kı kuntu, sı ku pa a taa ɣwı We ɣwaanı mu.
²⁰ Ba deen na paɣı Zezi Krisi tıvun-dagara baɣa nı tun, ku nyı dı amu tɔgı dıd-o mu a tı. Ku daa dai amu tıti mu ɣwı, ku yı Zezi Krisi mu ɣwı a wıni. A na jıgı ɣwıa kalu lele kuntu lıgı baɣa nı tun, ku yı a na kı a wu-dıdva dı We Bu Zezi tun ɣwaanı mu. Wuntu mu soe amu, yı o se o tı amu ɣwaanı.
²¹ A bá se sı a

vın We peeri dılv Dı na pe-nı zaanı tun. Nɔɔnu ya na wú wanı o na cıga We tee nı o na tɔgı Dı cullu tum tun ɣwaanı, ku brı nı Zezi Krisi tıvıni dım ya yı kafe mu.

Dı na kı dı wu-dıdva dı Zezi mu dı wú na cıga We tee nı

3 Abam Galatı tiinə-ba, á kikiə nyı dı ba tulimi abam mu ba pa á swan daa tərə te. Ba deen tɔɔlı ba brı abam jaja ku na kı te yı Zezi Krisi tı tıvun-dagara kam baɣa nı tun.
² A nan lagı a bwe abam woɣo dıdva yıranı mu a nii. Abam deen na joɣı We Joro kım yı ku wu á wıni tun, ku yı á tıtuɣa na tɔgı cullu tum tun ɣwaanı mu na? Awo. Ku yı á na ni We kwər-ywəɣə kam yı á se tun ɣwaanı mu.
³ Bɛɛ mu yı á ba jıgı swan kuntu? Abam na pulı á tɔgı Zezi dı We Joro kım dam tun, á laan lagı sı á pipiri á da-o dı á tıti dam mu á vu á guri na?
⁴ Wəənu tılv maama na kı abam tıtarı nı tun wú ji kafe mu na? Aye. Amu buɣı nı tı bá ji kafe.
⁵ We na pe abam Dı Joro kım yı Dı daarı Dı kı wo-kınkagıla abam tıtarı nı tun, Dı kı kuntu abam tıtuɣa na tɔgı cullu tum tun ɣwaanı mu na? Aye. Ku yı á na ni We kwər-ywəɣə kam yı á kı á wu-dıdva dı Zezi tun ɣwaanı mu.

⁶ Kuntu mu ku pupıni We tɔnɔ kım wıni ku wı: Abraham kı o

wu-didva dı We, yı We pa o na cıga ku ɲwaanı. ⁷Kuntu mu wú pa á lwarı nı Abraham dwi tiinə cıga cıga yı balu na kɪ ba wu-didva dı We tun mu. ⁸Faɲa faɲa tun ku maɲı ku pupuɲı We tɔɲo kum wuɲı ku wı: We wú pa dwi-ge tiinə dı na cıga Dı tee nı, dı ba na kɪ ba wu-didva dı Dı tun ɲwaanı. Mu ku kuri We de yigə Dı ta Dı kwər-ywəɲə kam dı Abraham Dı wı: «Amu wú ta nmu ɲwaanı mu a kɪ lugu baɲa dwi maama lanyıranı.» ⁹Kuntu tun, balu maama dı na kɪ ba wu-didva dı We nı Abraham deen na kɪ o wu-didva dı Dı te tun, We dı wú kɪ-ba lanyıranı.

¹⁰Ku daarı balu na tugi cullu tum sı ba ma na cıga We tee nı tun wú na cɔgum. Beɲwaanı ku pupuɲı We tɔɲo kum wuɲı ku wı: «Wulu maama na wu tugi kulu maama na pupuɲı ku kɪ We cullu tɔɲo kum wuɲı tun, We wú cɔgi kuntu tu.»

¹¹Dı nan ye lanyıranı nı, nɔɔn-nɔɔnu bá na cıga We tee nı dı o na tugi cullu tum tun ɲwaanı. Ku nan pupuɲı ku wı: «Wulu na jigi cıga We tee nı tun mu yı wulu na kɪ o wu-didva dı Dı tun, oó na ɲwia cıga cıga.» ¹²Nɔɔnu na tugi cullu tum ku dai nı o kɪ o wu-didva dı We, nı ku na pupuɲı ku wı: «Wulu na kɪ We cullu tum na brı te tun wú na ɲwia ku ɲwaanı.»

¹³Dıbam nan na wu kɪ kulu maama We cullu tum na brı tun, dı maɲı sı dı na cɔgum mu. Zezi Krisi nan mu tugi tuɲn-dagara kam baɲa nı o ma lı dıbam cɔgum dum kuntu wuɲı. We ma pa Zezi lani dıbam yuu nı o na cɔgum dilu dıbam ya na maɲı sı dı na tun. Ku yı nı ku na pupuɲı ku wı: «Wulu maama ba na gu ba lə daa yuu nı tun, We mu cɔgi kuntu tu.» ¹⁴Zezi Krisi deen se o tı kuntu don mu, sı ku wantı ku pa We kɪ dwi-ge tiinə dı lanyıranı, nı Dı deen na goni nı dı Abraham te tun. Kuntu ɲwaanı dıbam wú wantı dı jonji We Joro kum, nı Dı na goni nı sı Dı pa dıbam te tun, dı na kɪ dı wu-didva dı Dı tun ɲwaanı.

We na goni nı Dı pa Abraham te tun

¹⁵A ko-biə-ba, a lagı a ma lugu baɲa wonjo mu a ma brı abam We cıga kam na yı te tun. Nɔɔna bale na kɪ nı didva ba go nı ba pa daanı wonjo baɲa nı, nɔɔn-nɔɔnu daa bá wantı o cɔgi ba nı dum kuntu, naa o kɪ wonjo kudon o daa wəli da. ¹⁶We deen na goni nı dı Abraham tun, ku yı dı o naa kum dı mu. Ku na pupuɲı te tun, ku wu tagı nı o naaru. Ku pupuɲı ku wı o naa mu. Ku brı nı ku yı nɔɔnu didva taanı mu, yı o naa kum kuntu mu yı Zezi Krisi.

¹⁷ Kulu amu na lagı a ta tun mu yi sı, We deen goni ni dı Abraham, yi kuntu kwaga nı, bına biə yana dı fiinto (430) laan na ke tun, Dı daa ma kwe Dı cullu tum Dı pa Zwifə bam. We cullu tum kuntu nan bá wani ti cəgi ni dılu Dı ya na maŋı Dı go dı Abraham tun. Tı bá wani ti pa Dı ni-gonim dum ji kafe. ¹⁸ We ya na pe nɔɔna Dı peeri dum ba na togi Dı cullu tum tun ɣwaani mu, Dı ni-gonim dum ya daa ba jigi kuri. Dı nan ye nı, We pe Abraham Dı peeri dum Dı na goni ni did-o tun ɣwaani mu.

We cullu tum kuri na yi te tun

¹⁹ Ku nan na yi kuntu, beɣwaani mu yi We kwe Dı cullu tum Dı pa Zwifə bam? Dı kwe-tı Dı wəli Dı ni-gonim dum nı, sı ku wani ku pa dı lwarı kulu na yi lwarım tun mu. Dı cullu tum deen maŋı sı ti taa wura, sı ku vu ku yi maŋa kam Abraham naa kum na wó ba lugu baŋa tun mu. Wuntu mu yi wulu We na goni Dı ni dum o ɣwaani tun. We deen togi Dı malesı sum juŋa mu Dı kwe Dı cullu tum Dı pa Dı nɔɔna bam, yi yiginu deen mu wu bantı dı We titarı nı. ²⁰ Yiginu na wu nɔɔna bale titarı nı, o ba wura nɔɔnu didva ɣwaani, We nan yi didva mu. Dı na goni Dı ni dı

Abraham tun, Dı yɔɔrı Dı ɣɔɔrı dı Abraham titı mu.

²¹ Kuntu maama nan brı nı We cullu tum wari ti maŋı dı Dı ni-gonim dum mu na? Awo, ku dai kuntu. Cullu tərə ti na wó wani ti pa nɔɔna na ɣwıa We tee nı. Cullu tuntu doŋ ya na wura, ti ya wó wani ti pa nɔɔna na cıga We tee nı. ²² We tɔno kum nan brı dıbam nı nabiinə maama wu lwarım dam kuri nı mu. Kuntu, ku yi balı na kı ba wu-dıdva dı Zezi Krisi tun yıranı mu wó joŋı peeri dılu We na goni ni sı Dı pa balı na jigi wu-dıdva dı Dı tun.

²³ Ku daarı, ku na wó loori sı Zezi ba sı dı kı dı wu-dıdva did-o tun, dıbam deen nyı nı dı wu pına digə nı mu te, cullu tum na cəŋı dıbam tun ɣwaani, yi ku vu ku yi maŋa kalı We na vuri dıbam dı na kı dı wu-dıdva dı Dı te tun. ²⁴ Kuntu mu cullu tum deen jigi dıbam ti kweə, sı ku vu ku yi maŋa kam dı na lwarı Zezi Krisi tun, sı dı laan na cıga We tee nı dı na kı dı wu-dıdva did-o tun ɣwaani. ²⁵ Dıbam laan nan na kı dı wu-dıdva dı Zezi tun, woŋo daa tərə ku na wó ta te dıbam.

²⁶ Abam na ɣwı dı Zezi Krisi tun, á maama yi We biə mu á na kı á wu-dıdva dı Dı tun ɣwaani.

²⁷ Abam wulu maama ba na miis-o na wuntı tun laan ɣwı dı Zezi Krisi mu, yi o nyı dı Zezi titı

mu te. ²⁸Kuntu tun, kampwara daa tæri Zwifu dı dwi-ge tu laja nı. Kampwara nan ta tæri gambaa dı wulu na te o tutı tun laja nı. Kampwara nan tæri baaru dı kaanı laja nı dı. Abam na ɣwı dı Zezi Krisi tun, á maama yı woɣo dıdva mu. ²⁹Abam na yı Zezi Krisi nɔɔna tun, ku pe á tɔɣı á yı Abraham naaru mu, yı á wú joɣı peeri dılu We na goni ni sı Dı pa Abraham naaru tun tun.

4 Kulı amu na lagı a ta tun, ku nyı dı bu na wú ba o joɣı o ko sɔɣo o taa te te tun mu. Wuntu ta na yı bu maɣa kalı tun, nɔɔna mu yæni ba nii o baɣa nı, o ta ba te o tutı, yı ba nan ye nı wuntu mu wú ba o taa te o ko wum wænu tum maama. O na yı bu kuntu tun, nɔɔna mu wura ba na nii o wænu tum baɣa nı ba pa-o, sı ku taa ve maɣa kam o ko wum na pe ni sı o taa te o wænu tum tun. ³Ku nan yı bıdwı mu dı dıbam dı. Dí deen ta na wu lwarı We cıga kam na yı te tun, lugu baɣa wo-yɔɔru mu te dıbam nı dí yı gambe mu te. ⁴Ku daari, maɣa kam dí Ko We na lagı tun na sunı ka yı tun, Dı tɔɣı Dı tutı Bu mu yı o ba lugu baɣa. O na tu tun, ku yı kaanı mu lug-o, yı o ba o se o tɔɣı We cullu tum, ⁵sı o wanı o vrı nɔɔna balı cullu tum na te tun. O ma ɣwı dí lwarım junı sı ku pa dí wanı dí ji We biæ. ⁶Á nan na sunı

á ji We biæ tun, Dı laan tɔɣı Dı Bu wum Joro mu sı ku ba ku taa wu á bıcara nı, yı ku paı dí bæ We nı dí Ko Baba. ⁷Kuntu maa brı nı dí daa daı gambe, sı dí laan yı We biæ mu. Dí nan na yı We biæ kuntu tun, We wú pa dí taá te wo-laaru tılu maama Dı na tiɣı sı Dı pa Dı biæ bam tun.

Pooli na jıɣı liæ Galatı tiinæ bam ɣwaanı te tun

⁸Faɣa faɣa tun, abam deen ya yæri We, yı á pa lugu baɣa wo-yɔɔru te abam nı á yı gambe mu te. Abam deen paı tı yı wa mu, yı tı yaɣı tı daı kulukulu. ⁹Ku daari lele kuntu abam laan tu á lwarı We. Ku nan na yı cıga, We lwarı abam. Bæ nan mu yı á laan buɣı sı á daa joorı á taá zuli lugu baɣa wo-yɔɔru tılu na ba jıɣı dam yı tı ba jıɣı kuri dı tun? Beɣwaanı mu á lagı sı á joorı á ba á taá yı tı gambe? ¹⁰Abam yæni á kuri da yadonnæ sı á taá zuli-ya, dı canı sıdonnæ dı mume sıdonnæ bıni wunu dı bına yadonnæ dı. ¹¹Amu jıɣı liæ mu abam ɣwaanı, sı dedoɣı amu tutuɣa yam maama a na tɔɣı abam tee nı tun wú ji kafe.

¹²A ko-biæ-ba, a loori abam sı á taá lwæni amu á tɔɣı We nı amu na tɔɣı-Dı te tun, beɣwaanı amu dı yı nı abam na yı te tun mu. A deen na wu abam tee nı tun, á wu

ki-ni kulukulv á cɔgi. ¹³Á wó wani á guli ni, ku yi amv yaww kum ɣwaanı mu pe a maɣı abam tee ni a puli a tɔɔli We kwər-ywəɣə kam a bri abam. ¹⁴Dı kuntu dı, a yaww kum na tiini ku yaarı abam te tun, á wv se sı á yáalı-nı, á nan wv yagi-nı. Abam nan ki-ni lanyıranı ni We maleka mu te, yi á joɣi-nı lanyıranı ni Zezi Krii titı mu te. ¹⁵Abam deen jıgi wupolo dı amv. A ye lanyıranı ni, á na jıgi wupolo dı amv te tun, á ya na wai á yiə titı dı á lənə, á ya wó ləni-ya á pa-nı. Bɛɛ nan mu kia yi á wupolo kum kuntu je? ¹⁶Amv nan na tagı cıga dı abam tun laan mu pe a ji á dvm na?

¹⁷Kv nan na yi nɔɔna balv na pipiri We cıga kam yi a maɣı a ta ba taanı tun, bantu kwaanı sı ba pa á wubɔɣa taa tɔgi-ba mu, yi kv nan ba zəni abam. Ba lagı sı ba cɔgi amv dı abam mu daanı, sı á daarı á taá tɔgi bantu. ¹⁸Nɔɔnv na kwaanı o tɔgi wulv na tɔgi cıga lanyıranı tun kwaga, kuntu lana. Kv lana sı á taá tɔg-o kuntu maɣa maama mu, sı kv wv maɣı sı kv taa yi maɣa kalv yıranı amv na wó ta a wv abam tee ni tun.

¹⁹A biə-ba, amv daa ta tiini a jıgi yaara abam ɣwaanı, ni kaanı na vri pugə te tun mu. Amv nan wó ta jıgi liə kuntu dı abam, sı kv vu kv yi maɣa kam á na wó ta ɣwi ni Zezi

Krii na lagı te tun. ²⁰Amv ya tiini a lagı sı a taa wv abam tee ni mu lele kuntu, sı a wani a fɔgi a ɣɔɔni wəenu tum kuntu a bri abam, sı kv zəni abam. Bɛɣwaanı amv daa yəri kulv a na wó ta a bri abam tun.

Agaarı dı Sara mumaɣa yam na bri dıbam kulv tun

²¹Abam balv na lagı sı á se We cullu tum, á daa ta wv lwarı We cullu tɔɔv kum na bri te tun. ²²We tɔɔv kum bri dıbam ni dı nabaaru Abraham deen jıgi bəkəri sile mu. O lvgı dıdva kam dı gamba-kana na wv o sɔɣv ni tun. Kv daarı o titı kaanı wvm dı ma lv bəkərə o wəli da. O titı kaanı wvm yıri mu Sara, kv daarı wulv na yi gambaa tun yıri mu Agaarı. ²³Bəkərə kalv gamba-kana kam na lvgı tun lura kam de nabiinə lura cwəɣə na yi te tun mu. Kv daarı bəkərə kalv o titı kaanı wvm na lvgı tun, kv yi We na goni ni Dı pa-o ni oó lv tun ɣwaanı mu o luga. ²⁴Kv maa yi nyinyvgv mu dı kaana bam kuntu bale, sı kv bri dıbam cwe sile tɔgım na yi te tun. Kaana bale bam kuntu ta bri dıbam We na goni Dı ni Dı pa Dı nɔɔna bam kuni bile te tun mu. Agaarı mu nyı dı cullu tılv We na pe Zwifə bam Sinayi piu kum yuu ni tun. Balv na tɔgi cullu tum kuntu tun nyı dı gambə mu, ni Agaarı dı

o biə na yɪ gambe te tun. ²⁵ Agaari mu nyɪ dɪ Sinayi piu kum, ku na wu Arabi ni tun. Zwifə bam dɪ nan tɔgi cullu tɪlɔ We na pɛ dāani tun mu. Kuntu tun, Zeruzalem na wura zim dɪ ku nɔn-biə bam maama tun, ba dɪ yɪ gambe mu, cullu tum na te-ba tun ɲwaani. ²⁶ Ku nan na yɪ We titi tɪw Zeruzalem kulɔ na wu weyuu ni tun, kuntu yɪ tɪw kulɔ dɪbam na yɪ ku nɔn-biə tun mu. Ku maa nyɪ dɪ dɪbam nu wulɔ na lɔgi dɪbam yɪ dɪ dai gambe, ni Sara deen na lɔgi o bu wum yɪ o dai gambaa te tun. ²⁷ Ku pɔpɔni We tɔnɔ kum wuni ku wɪ:

«Nmu wulɔ na yɪ ka-dugu yɪ n
wu jaani pugə n lɔ tun,
ta n kɪ wupolo sɪ n ta n caka,
nmu na wó di ywəni tun
ɲwaani.

Beɲwaani kaani wulɔ barɔ ya
na yag-o tun laan wó ba
o taa jigɪ biə zanzan o
dwəni kaani wulɔ na jigɪ
barɔ tun.»

²⁸ A ko-biə-ba, ku na yɪ abam, á laan jigɪ We titi biə mu Dɪ ni-gonim dum ɲwaani, nɛnɛni Sara bu Yizaki lura kam na de te tun. ²⁹ Faɲa faɲa tun, Abraham bu wulɔ lura kam na de nabiinə lura na tɔgi te tun mu beesi o bu wulɔ lura na tɔgi We Joro kum wubɔɲa na yɪ te tun. Dɪ zim maama dɪ, We titi biə bam ta nai beesa kuntu doɲ mu. ³⁰ We tɔnɔ kum nan bri dɪbam ku wɪ: «Zəli

kaani wulɔ na yɪ gambaa tun dɪ o bu wum, sɪ ba nuɲi n sɔɲɔ ni. Beɲwaani ku wu maɲi sɪ bu wum kuntu tɔgi dɪ n titi kaani wum bu wum o taa te nmu wəenu tum.»

³¹ Kuntu, a ko-biə-ba, dɪ na yɪ We biə tun, ku bri ni dɪ yɪ Abraham titi kaani wum biə mu, yɪ dɪ te dɪ titi, sɪ dɪ dai gambaa kam biə.

Zezi Krisi na lagɪ sɪ dɪ taá te dɪ titi te tun

5 Zezi Krisi na vɪ dɪbam o yagi tun, ku yɪ sɪ dɪ taá te dɪ titi mu. Kuntu ɲwaani á fɔgi á cɪ á titi, sɪ á daa yɪ se á tɔgi cwəɲə kalɔ na wó pa á joori á ji gambe tun.

² Nan cəgi-na amɔ Pooli na lagɪ a ta kulɔ dɪ abam tun. Abam na se sɪ ba go abam ni Zwifə bam cullu tum na bri sɪ ba go ba bəkəri te tun, á daa ba jigɪ nyɔɔri Zezi Krisi tee ni.

³ A ta lagɪ a ta a bri abam jaja ni, abam wulɔ maama na se sɪ ba go-o tun, kuntu tu maɲi sɪ o se Zwifə bam cullu tum maama mu. ⁴ Abam balɔ na buɲi sɪ á na cɪga We tee ni cullu tum tɔgum ɲwaani tun, abam pɔɔri mu dɪ Zezi Krisi, yɪ o zaani dum daa təri á tee ni.

⁵ Ku daari We Joro kum nan wu dɪbam balɔ na kɪ dɪ wu-dɪdɔa dɪ Zezi tun tee ni, yɪ dɪ jigɪ tuna lanyirani ni dɪ wó na cɪga We tee ni. ⁶ Dɪ na ɲwɪ dɪ Zezi Krisi tun, dɪ

na goni dí bəkəri naa dí zı wu goni di, ku dai kulukulu. Woŋo kulb nan na jıgı kuri tun mu yı sı dí taá jıgı wu-dıdva di Zezi, sı ku pa dí taá soe daanı lanyıranı.

⁷ Abam deen yɔɔrı á tɔgı We cwəŋə lanyıranı mu. Wɔɔ nan mu cıgı á cwəŋə sı á daa yı se We cıga kam? ⁸ Wulu na brı abam kuntu tun, ku dai We dilu na bəŋi abam sı á taá tɔgı-Dı tun. ⁹ Ku nyı nı dí na yəni dí te te dí wı: «Dabılı funfun na wu dıpe mun-leeri wuntı, kú pa di maama fulı mu.» ¹⁰ Dıbam maama na ɣwı di dí Yuutu Zezi Krisi tun, amu ye nı dí wú ta jıgı wubunɣ-dıdva mu. Wulu nan na jıgı abam wubunɣa o vugimi tun, We wú cɔgı kuntu tu o kəm-balɔɔ kum ɣwaanı, di o na maŋı o yı te di.

¹¹ A ko-biə-ba, amu ba brı nı, nɔɔnu na tɔgı We, o maŋı sı o go. A ya na brı kuntu doŋ, nɔɔna bá beesi-nı a zaasum dum ɣwaanı, beŋwaanı a na brı Zezi na tıgı te tuun-dagara kam baŋa nı tun ya bá ta yı ta-lɔŋɔ di nɔɔna. ¹² Amu nan na bunı te tun, ku yaá ta lana sı balu na jıgı abam ba yaara di gwəŋə kam tun le ba lwi ba titi ba wəli da, sı ku ta dai ba bəkəri gonim yıranı.

¹³ A ko-biə-ba, We na bəŋi abam sı á taá tɔgı-Dı tun, ku yı sı á laan taá te á titi mu. Á nan na sunı á te á titi kuntu tun, ku dai nı á wú ta kı wo-yɔɔru tilu maama á wubunɣa

na lagı tun. Á nan taá tiini á zəni daanı di sono. ¹⁴ Beŋwaanı We niə yam maama brı woŋo dıdva mu, nı nɔɔnu maŋı sı o taa soe o doŋ nı o na soe o titi te tun. ¹⁵ Abam nan na jıgı daanı nı vara na yəni ba jıgı daanı yı ba dıni daanı te tun, á taá ye sı á wú ba á cɔgı daanı dıdva dıdva á ti.

We Joro kum na paı dí tɔgı cwəŋə kalu tun

¹⁶ Nan cəgi-na kulı kum a na lagı a ta tun. Pa-na We Joro kum taa vai abam á ɣwıa maama wuntı, sı á yı taá se á tɔgı wo-yɔɔru tilu á fra na zuuri tun. ¹⁷ Beŋwaanı nabiinə wubunɣa na lagı kulı tun ba jıgı fra di We Joro kum. We Joro kum di fra na zuuri kulı tun di nan ba jıgı fra di nabiinə. Ku maa brı nı wəənu tum kuntu tile wubunɣa warı ya maŋı daanı. Ku ma pa á daa warı á wubunɣa wəənu á kı. ¹⁸ We Joro kum nan na vaŋı abam, cullu tum daa wu maŋı sı ti taa te abam.

¹⁹ Nabiinə wubunɣa na lagı sı ba taa kı wəənu tilu tun mu tintu, ti yı jaja mu: ku yı boorim dwi maama, di wo-digiru titunɣa, di wo-zɔɔna kənə dwi maama, ²⁰ di jwənə kaanım, di liri dim, di ka culi daanı, di ka ja daanı, di wu-guu, di ban-zɔŋɔ, di ka beeri ka yıratu zənə, di ka yı se daanı, di ka pɔɔrı

daani, ²¹ dı wo-swənə, dı sa-nyɔrɪ, dı nɔn-kwəlɪm, dı ka kɪ wo-yɔɔrv ɪdɔnnə. A nan ta wó fɔɔɔ a kaani abam a wəli da nɪ, balv na yəni ba kɪ wəənu tum kuntu dwi tɪn, ba bá tɔɔɔ ba zv We paari dum wunɪ.

²² Kɔ daari We Joro kum na pai nɔɔna yɪ te tɪn mu tɪntv: Kɔ pai nɔɔna jɪɔ sono mu, dı wupolo, dı wu-zuru, dı ban-punv, dı da-zulə, dı lanyiranɪ kəm, dı cɪga tɔɔɔm, ²³ dı wu-bono, dı ka ja n tɪtɪ. Culu nan tərə kɔ na vɪn wo-laarv tɪntv. ²⁴ Kɔ na yɪ dɪbam balv na yɪ Zezi Krisi nɔɔna tɪn, dı lı dı wubɔɔ-doorə yam dı yagɪ, yɪ ya daa ba te dɪbam sɪ dı taá kɪ wo-yɔɔrv tɪlv dı fra na zɔvri tɪn. ²⁵ We Joro kum na pɛ dı na ɣwɪ-dɔɔɔa tɪn, dı pa-na kɔ taa varɔ dɪbam dı ɣwɪa maama wunɪ. ²⁶ Dı nan yɪ kɪ kamunni da-yiranɪ sɪ dı pa da-wurv zarɔ naa dı taa jɪɔ wu-guv daani.

Dı na marɔ sɪ dı taá zəni daani te tɪn

6 A ko-biə-ba, á na nɛ nɪ nɔɔnv kɪ kəm o tusi, abam balv We Joro kum na varɔ tɪn marɔ sɪ á zuri á yira mu á bri-o dı wu-bono, sɪ o joori o tɔɔɔ cɪga cwəɔɔə. Á nan taá yɪrɪ á tɪtɪ, sɪ kɔ yɪ zarɔ kɔ pa abam dı daa tusi. ² Á taá zəni daani á cana

wunɪ, sɪ á na kɪ kuntu mu á sɛ Zezi Krisi nɪ dum o na pɛ tɪn.

³ Abam wulv na buɔɔɔ o pai o yɪ kamunu yɪ o yagɪ o dai kulɔkɔlv tɪn, kuntu tu ganɪ o tɪtɪ mu. ⁴ Nɔɔnv maama marɔ sɪ o taa nɪi o tɪtɪ tɪtɔɔɔa na yɪ te tɪn mu. Kuntu tu nan na nɛ nɪ o tɪtɔɔɔa yam lana, o laan wó wanɪ o taa jɪɔ wupolo dı o tɪtɪ na kɪ kulv tɪn má, kɔ dai sɪ o kwe o marɔ dı o dɔɔɔ tɪtɔɔɔa na yɪ te tɪn. ⁵ Bɛɣwaani nɔɔnv maama marɔ sɪ o tɔɔɔ tɪtɔɔɔɔ dɪlv We na pɛ-o tɪn mu.

⁶ Nɔɔnv wulv ba na zaas-o We taani tɪn marɔ sɪ o kɪ o na jɪɔ kulv tɪn mu o pa wulv na zaas-o tɪn.

⁷ Á yɪ zarɔ á ganɪ á tɪtɪ, sɪ nɔɔn-nɔɔnv bá wanɪ o səɔɔ o na kɪ kulv tɪn We yigə nɪ. Nɔɔnv tɪtɔɔɔa na wó pa o na nyɔɔrɪ dɪlv tɪn nyɪ dı valv na dugi o kara yɪ o marɔ sɪ o joori o ba o zagɪ wəənu tɪlv dwi o na dugi tɪn mu. ⁸ Nɔɔnv nan na tɔɔɔ wo-yɔɔrv tɪlv o tɪtɪ wubɔɔɔa na lagɪ tɪn, o nyɔɔrɪ mu wó ba taa yɪ tɔvni. Kɔ daari nɔɔnv nan na tɔɔɔ tɪtɔɔɔa yalv We Joro kum wubɔɔɔa na lagɪ tɪn, kuntu tu nyɔɔrɪ mu wó ta yɪ We ɣwɪ-dɔɔɔa kalv na ba tiə Dı Joro kum na wó pa-o tɪn. ⁹ Kuntu ɣwaani, dı nan yɪ pa yawɔɔɔ zv dɪbam sɪ dı yagɪ lanyiranɪ kəm. Dı na fɔɔɔ dı zɪɔ kəɣkəɣ, dı laan wó ba dı na nyɔɔrɪ dɪlv na lana tɪn. ¹⁰ Kuntu ɣwaani, dı na nɛ pwələ

maɲa dı maɲa, dı maɲı sı dı taá kɪ lanyıranı dı nɔɔna maama, ku na dwe dıdı dı dı ko-biə balu dı na jıgı wu-dıdva dı Zezi Krişı tın.

¹¹Nii-na, amu titı laan mu me a juɲa a pupunı pupun-bu-kamunə yantu sı a pa abam.

¹²Ku na yı nɔɔna balu na kwaanı sı ba fin abam sı á taá gonə Zwifə bam cullu tın ɲwaanı tın, bantu yı balu na laɲı sı ba na yırtı mu nɔɔna tee nı dı ba na kɪ ba titı te tın. Ba nan ba laɲı sı nɔɔna taa beesi-ba. Kuntu ɲwaanı mu ba bá se sı ba brı nɔɔna nı We wú vrı-ba lwarım wunı Zezi Krişı na tıgı tıvun-dagara kam baɲa nı tın ɲwaanı. ¹³Balu bam ba na se sı ba taa goni tın titı nan ba tɔgı We cullu tın cıga cıga. Ba nan laɲı sı ba pa abam dı se gwəɲə kam mu, sı ku pa ba na cwəɲə ba taa ɲɔɔnı ba maɲı ba nyɔɔna nı abam se á go nı bantu te. ¹⁴Ku nan na yı amu, woɲo kulu

yıranı amu na wú ta jıgı a ɲɔɔnı dı wupolo tın yı dı Yuutu Zezi Krişı na tıgı tıvun-dagara kam baɲa nı o ma vrı nɔɔna te tın mu. Ku nan yı Zezi Krişı tıvun-dagara kam ɲwaanı lıgvı kuntu wəənu tım nyı nı tı tıgı mu, tı daa ba jıgı kuri dı amu, yı a dı nyı dı tı mu dı wəənu tıntı. ¹⁵Nmu na gonə, naa n na wu goni dı, kuntu dai kulokulu. Woɲo kulu nan na jıgı kuri tın mu yı sı n na ɲwı-dıɲa We tee nı. ¹⁶Ku nan na yı balu na se kwıə yam kuntu tın, We wú pa-ba wu-zuru yı Dı duri ba ɲwaɲa lanyıranı, ku wəli dı balu maama na yı Dı titı nɔɔna cıga cıga tın.

¹⁷A daa ba laɲı sı nɔɔn-nɔɔnu joori o yaarı-nı, beɲwaanı amu na maɲı a jıgı ɲwandaala yalı a yıra nı tın brı nı Zezi mu te-nı.

¹⁸A ko-biə-ba, dı Yuutu Zezi Krişı wú pa abam yu-yoɲo. Amina.

Tɔnɔ kulɔ Pooli na pupunɩ o pa

EFEEZI TIINƏ tun

Tɔnɔ kulɔ Pooli na pupunɩ o pa Efɛɛzi tiinə tun na bri dɪbam kulɔ tun mu tuntu

Pooli deen pupunɩ tɔnɔ kuntu o pa We nɔɔna balu na wu Efɛɛzi nɩ tun mu. O pupunɩ o bri We cɪga kam mu, sɩ ku zəni We nɔɔna bam maama. O na pupunɩ tɔnɔ kum maɲa kalu tun, o wu puna digə nɩ mu.

Pooli pupunɩ o bri nɩ, ku loori We na wú kɩ lugu tun, Dɩ maɲɩ Dɩ ɩ wubɔɲa sɩ Dɩ pa Zezi Krisi mu taa yɩ wəənu tɩɔ maama na wu weyuu nɩ dɩ tɪga baɲa nɩ tun Yuutu (Efɛɛzi 1:10).

Pooli de yigə o kɩ We le dɩ wo-ɲunnu tɩɔ maama Dɩ na pɛ dɪbam Dɩ Bu Zezi Krisi ɲwaanɩ tun. O ma bri We na kuri Dɩ nɔɔna yɩ Dɩ yaɲɩ ba lwarum Dɩ ma cɛ-ba Dɩ pa ba ji Dɩ biə Zezi tɔvunɩ dɪm ɲwaanɩ te tun. Kuntu, balu maama na kɩ ba wu-dɪɔva dɩ Zezi tun, ku na yɩ Zwifə dɩ dwi-ge tiinə dɩ, ba laan jigi dwi dɪɔva mu (pɔɔrum 1-3).

O ma daari o loori balu maama na sɛ Zezi tun, sɩ ba taa ɲwɩ ku maɲɩ dɩ ɲwɩ-dɔɲa kalu We na pɛ-ba tun. Beɲwaanɩ, We na vrɩ Dɩ nɔɔna lwarum dɩ tɔvunɩ wunɩ tun, ku yɩ zaanɩ mu, ba na kɩ ba wu-dɪɔva dɩ Zezi Krisi tun ɲwaanɩ. Ku daari, ba nan maɲɩ sɩ ba taa kɩ Dɩ wubɔɲa na lagɩ te tun ba ɲwɩa maama wunɩ, ku na yɩ baara dɩ ba kaana laɲa nɩ, ku na yɩ kwə dɩ ba biə laɲa nɩ, ku na yɩ nɔɔna dɩ ba yum tiinə laɲa nɩ (pɔɔrum 4-6).

Pooli kwe wəənu tɩtɔ nyɩnyɔgbu mu o ma maɲɩ o bri We nɔɔna na yɩ dwi dɪɔva te tun:

- Dayigə woɲo, o bri nɩ Zezi nɔɔna bam nyɩ dɩ nɔɔnu yɩra mu te, yɩ Zezi laan nyɩ dɩ yɩra yam yuu (1:22-23).
- Bile woɲo, o bri nɩ Zezi nɔɔna bam nyɩ dɩ digə mu te, yɩ Zezi nyɩ dɩ kandwe dɪɔ na paɩ digə kam zɪga lana tun (2:20-22).
- Butɔ woɲo, o ma bri nɩ Zezi nɔɔna bam nyɩ dɩ kaanɩ mu te, yɩ Zezi laan nyɩ dɩ o baru (5:21-33).

1 Amv Pooli wulv We na kuri dɪ Dɪ tuti wubɔŋa sɪ a taa yɪ Zezi Kɪsi tintuŋnv tun mu pupuni tɔnɔ kuntu. A pupuni sɪ a pa abam balv na yɪ We nɔɔna yɪ á zuri Efɛɛzi nɪ tun, abam balv na kɪ á wu-dɪdva dɪ Zezi Kɪsi tun.

²Dí Ko We dɪ dí Yuutu Zezi Kɪsi wó pa abam yazurə dɪ yu-yoŋo.

We na zəni Dɪ biə te tun

³Dí zuli-na We dɪlv na yɪ dí Yuutu Zezi Kɪsi Ko tun. Dɪbam na ŋwɪ dɪ Zezi Kɪsi tun mu pɛ We kɪ dɪbam lanyranɪ. Dɪ ma pa dɪbam wo-ŋunv tɪlv maama na yɪ Dɪ Joro kum nyum yɪ tɪ nuŋi Dɪ sɔŋɔ kum nɪ tun. ⁴Ku na loori sɪ We kɪ lɔgv baŋa tun, Dɪ maŋɪ Dɪ da yigə Dɪ kuri dɪbam mu sɪ dí taá yɪ Dɪ nɔɔna Zezi Kɪsi ŋwaanɪ, sɪ dí taá jɪgɪ wu-poŋo Dɪ yigə nɪ, sɪ dí yɪ tusi. ⁵We na soe dɪbam tun ŋwaanɪ mu Dɪ wuuri Dɪ kɪ Dɪ wubɔŋa nɪ, sɪ Dɪ pa dí tɔgɪ dí jɪ Dɪ biə Zezi Kɪsi ŋwaanɪ. ⁶Kuntu, dí zuli-na We, Dɪ pɛɛri dum na yɪ kamunu yɪ dɪ ba jɪgɪ doŋ tun ŋwaanɪ. Dɪ kwe-dɪ Dɪ pa dɪbam zaanɪ, Dɪ Bu-sono Zezi na vɪ dɪbam lwarum wɔnɪ tun ŋwaanɪ mu.

⁷Ku yɪ Zezi Kɪsi na tɪga yɪ o jana nuŋi tun ŋwaanɪ mu o me o ŋwɪ dí lwarum dɪm jɪnɪ, sɪ ku pa We yagɪ dí lwarum Dɪ ma cɛ dɪbam. Mu We na kɪ te Dɪ bɪ Dɪ zaanɪ dɪm na tiini

dɪ dagɪ te, ⁸yɪ Dɪ ma-dɪ Dɪ zəni dɪbam ku ja gaalɪ. Dɪ ma pa dí na swan dwi maama dɪ wubɔŋ-ŋuna lanyranɪ. ⁹Dɪ ma pa dí lwarɪ Dɪ cɪga kalv deen na sɛgi tun. Mu woŋo kulv Dɪ na maŋɪ Dɪ lɪ wubɔŋa sɪ Dɪ tɔgɪ Zezi Kɪsi ŋwaanɪ Dɪ kɪ tun. ¹⁰We nan buŋɪ sɪ, maŋa kam Dɪ na lagɪ tun na yɪ ka ti, Dɪ wó pa Dɪ wubɔŋa sunɪ ya kɪ, sɪ wənu maama la daanɪ sɪ Zezi Kɪsi taa yɪ tɪ yuutu, ku na yɪ wənu tɪlv na wu weyuu nɪ dɪ tɪga baŋa nɪ tun maama.

¹¹Ku yɪ Zezi Kɪsi ŋwaanɪ mu We kuri dɪbam sɪ dí taá yɪ Dɪ nɔɔna. Kuntu mu yɪ kulv We na maŋɪ Dɪ kɪ Dɪ wubɔŋa nɪ sɪ Dɪ kɪ Dɪ pa dɪbam tun. Duntu mu yɪ dɪlv na paɪ wənu maama sunɪ tɪ kɪ yɪ tɪ tɔgɪ Dɪ wubɔŋa na lagɪ te tun. ¹²Ku nan yɪ dɪbam balv na de yigə dí jɪgɪ tuna dɪ Zezi Kɪsi tun mu We deen kuri, sɪ dí taá ŋwɪ te na wó pa Dɪ na zulə Dɪ zaanɪ kamunu kum ŋwaanɪ tun. ¹³Kuntu, abam balv dɪ laan na tu á sɛ We cɪga kam tun, abam ni We kwər-ywəŋə kalv na pɛ á na vɪm lwarum wɔnɪ tun, yɪ á kɪ á wu-dɪdva dɪ Zezi Kɪsi. Á na ŋwɪ dɪd-o kuntu tun, We ma kɪ Dɪ Joro kum á bɪcara nɪ, nɪnɛnɪ Dɪ na maŋɪ Dɪ go ni sɪ Dɪ kɪ te tun, sɪ ku taa yɪ nyinyugu kulv na bɪ nɪ á yɪ Dɪ nɔɔna tun. ¹⁴We na pɛ dɪbam Dɪ Joro kum tun, ku pɛ dí lwarɪ nɪ dí laan wó ba dí

na wo-laaru tilu maama We na buɲi si Dl pa dɪbam tun, si dɪ taá cɛgi si ku vu ku yi maɲa kam We na wó ba Dl jɔɲi dɪbam balu maama na yi Dl nɔɔna tun, yi ku maama wó pa We na zulə zanzan.

Pooli na loori We o pa Efɛɛzi tiinə te tun

¹⁵We na ki te maama Dl pa abam tun ɲwaani mu, a ki Dl le abam ɲwaani maɲa maama. A ni abam ɲwa ni á tɔgi dɪ Yuutu Zezi di á wu-dɪɪva, yi á kwəri á soe We nɔɔna bam maama. ¹⁶Kuntu ɲwaani mu a yəni a ki We le, yi a kwəri a loori-Dl a pa abam. ¹⁷A loori dɪ Yuutu Zezi Krisi Ko We dilu na jigi paari-zulə tun, si Dl pa Dl Joro kum zəni abam si á taá jigi wubɔɲ-ɲuna, si Dl viiri abam si á wani á lwarɪ Dl na yi wulu tun. ¹⁸Amu loori We si Dl pa á wu viiri, si á wani á lwarɪ Dl na kuri abam si á taá jigi tuna yalu Dl tee ni tun, si á daari á lwarɪ Dl wo-laaru tun na tiini ti daga yi ti ba jigi doɲ te. Dl tiɲi-ti si Dl ba Dl kwe Dl pa balu na yi Dl nɔɔna tun mu. ¹⁹Amu ta loori We si Dl pa á lwarɪ Dl dam dɪm na daga di ja gaali te, yi Dl ma-di Dl zəni dɪbam balu maama na se-Dl tun. Dl dam-fɔrɔ kum kuntu mu Dl me Dl tɔɲi titɔɲ-kamunə yam. ²⁰Dam

dɪm kuntu mu Dl me Dl bi Zezi Krisi Dl pa o yagi tɔvni, yi Dl daari Dl ma-di Dl zəɲ-o Dl pa o jəni Dl jazum ni Dl sɔɲɔ ni. ²¹Kuntu, Zezi Krisi laan mu te wənu tilu maama na jigi dam nabiinə baɲa ni tun. Ku na yi pwa di didɛera maama di wɔɔɔ tiinə maama, o dam dɪm dwe ti maama. Ku na yi zum wənu tum dam, naa jwa wənu tilu na lagɪ ti ba tun di, Zezi yiri dɪm mu dwe yira yalu maama ba na bə tun. ²²We ma kwe wənu maama Dl ki Zezi Krisi dam kuri ni, yi Dl daari Dl tiɲ-o si o taa yi o nɔn-kɔɔ kum yuutu, si o taa te wɔɲo maama. ²³Zezi kɔɔ kum mu nyi di o yira yam, ku yi wuntu mu ɲwi ba wuni, yi wuntu mu pai wɔɲo maama wura weyuu di tiga baɲa je maama ni.

ɲwi-dɔɲa kalu We na pe dɪbam tun

2 Abam deen yi nɔɔna balu na ba jigi ɲwia kalu na nɲi We te, á na vin We ni yi á ki lwarim tun ɲwaani. ²Á deen ma tɔgi cwe silu na yi lugu baɲa wo-yɔɔru cwe tun, yi á daari á tɔgi sutaana-pe wulu na te weyuu tilampolo ciciri sum tun. Wuntu mu yi sutaani dilu laan na te balu na vin We ni tun. ³Dɪbam maama deen tɔgi nɔɔna bam kuntu cwe sum mu, yi dɪ ki wo-zɔɔna yalu di fra na zuuri tun. Dɪ ma yəni dɪ ki

wo-zɔɔna nɪ dɪ wubɔɔɔa dɪ dɪ yɪra na lagɪ te tɪn. Dɪbam dɛɛn na yɪ te tɪn mɪv brɪ nɪ Wɛ ban-zɔɔɔ kɪm ya maɔɪ sɪ kɪ ba dɪbam baɔa, nɪnɛɛnɪ nɔɔna maama dɪ te.

⁴Kɪ daari Wɛ nan tiini Dɪ jɪɔ nɔɔna ɔwaɔa kɪ gaali. Dɪ maa soe dɪbam zanzan. ⁵Kɪntu ɔwaani mɪv Dɪ pɛ dɪbam maama Dɪ ɔwi-dɔɔa kam Zezi Krisi ɔwaani. Wɛ na zɛni dɪbam kɪntu tɪn, kɪ yɪ maɔa kalɪ dɪbam dɛɛn na je dɪ lɪwarum dɪm wɔnɪ tɪn mɪv. Wɛ vrɪ dɪbam Dɪ yaɔi zaani mɪv. ⁶Wɛ pɛ dɪ tɔɔi dɪ Zezi dɪ bi dɪ na Dɪ ɔwi-dɔɔa kam, yɪ Dɪ daari Dɪ zɔɔi dɪbam sɪ dɪ tɔɔi dɪd-o dɪ na jɔɔɔ je Dɪ sɔɔɔ kɪm nɪ. ⁷Wɛ na kɪ dɪbam lanyɪranɪ Zezi ɔwaani kɪntu tɪn, kɪ yɪ sɪ kɪ taa brɪ nɔɔna maɔa kalɪ na bɪnɪ tɪn nɪ Dɪ zaani dɪm tiini dɪ daga mɪv. ⁸Bɛɔwaani Wɛ vrɪ abam lɪwarum wɔnɪ zaani mɪv, á na kɪ á wɪ-dɪdɪvɪ dɪ Zezi tɪn ɔwaani. Kɪ dai abam tɪtɪ dam, kɪ yɪ Wɛ pɛɛrɪ mɪv. ⁹Kɪ dai abam tɪtɪɔ-ɔɔna ɔwaani, sɪ nɔɔn-nɔɔnɪv yɪ zaɔɪ o ba o tee o tɪtɪ Wɛ yɪɔɔ nɪ. ¹⁰Wɛ mɪv mɔɔnɪ dɪbam. Dɪ ma pa dɪbam Dɪ ɔwi-dɔɔa kam Zezi Krisi ɔwaani, sɪ dɪ taá kɪ kɛm-laaru tɪlɪv Dɪ na maɔi Dɪ tɪɔi Dɪ pa dɪbam sɪ dɪ kɪ tɪn.

Balɪ na sɛ Zezi tɪn laan jɪɔ dɪ dɪdɪvɪ mɪv

¹¹Abam nan maɔi sɪ á gɪlɪ á dɛɛn na yɪ te yɪ Wɛ ya ta wɪ vrɪ abam lɪwarum wɔnɪ tɪn. Ba wɪ lɔɔi abam Zwifɔ bam wɔnɪ. Á yɪ dɪwɪ-ɔɛ tiinɔ mɪv, yɪ Zwifɔ bam na brɪ ba tɪtɪ nɪ ba yɪ Wɛ nɔɔna yɪ ba gɔni ba bɛkɛrɪ tɪn mɪv yáali abam dɪ á na yɛrɪ á bɛkɛrɪ gɔnim tɪn. Bantɪ na gɔni ba bɛkɛrɪ te tɪn, kɪ yɪ nɪnyɪvɔv kɪlɪv nabiinɔ na kɪ tɪn mɪv. ¹²Kantɪ maɔa kam nɪ, abam dɛɛn yɛrɪ Zezi Krisi. Á dɛɛn tɔɔi á tɛrɪ Yisurayɛlɪ dɪwɪ tiinɔ balɪ Wɛ na kɪrɪ tɪn wɔnɪ. Abam yɪɔɔ dɛɛn tɔɔi ka tɛrɔ dɪ Wɛ cullu tɪlɪv Dɪ na mɛ Dɪ go nɪ dɪ Dɪ nɔɔna bam tɪn wɔnɪ. Á dɛɛn na ɔwi ɔwia kalɪ lɔɔv baɔa nɪ tɪn, Wɛ tɛrɪ á tee nɪ, yɪ á ba jɪɔ tɪna dɪ kɪlɪkɪlɪv. ¹³Kɪ daari lele kɪntu abam na ɔwi dɪ Zezi Krisi tɪn, kɪ yɪ wɔntɪv na tɪɔi yɪ o jana kam nɔɔi tɪn ɔwaani mɪv pɛ á tɪwɛ dɪ Baɔa-Wɛ, yɪ abam dɛɛn ya baɔwɛ dɪ Dɪ.

¹⁴Zezi Krisi mɪv pɛ dɪbam wɪ-zuru, yɪ o paɪ ywɛani wɪ dɪbam tɪtarɪ nɪ. Wɔntɪv mɪv pɛ Zwifɔ bam dɪ dɪwɪ-ɔɛ tiinɔ bam maama jɪ dɪwɪ dɪdɪvɪ. O ma saari sisani dɪlɪv ya na pwɛ-ba yɪ ba culɪ

daani tun. ¹⁵O na se o pa o titi si ba gu-o tun mu pe Zwifə bam cullu tum di ti na bri kulv maama tun ji kafe. Kuntu mu o fɔgi Zwifə bam di dwi-ge tiinə bam o ki daani, si ba maama ji dwi didva ba na ɣwi did-o tun ɣwaani. ¹⁶Ba maama laan na jigi dwi didva kuntu tun, o ma kwe ba di We daani, o na tigi tvun-dagara kam banja ni tun ɣwaani. O tvuni dum ɣwaani mu o pe ba daa ba culi daani.

¹⁷Zezi Krisi mu tu o tɔɔli We kwər-ywəŋə kam si dɪbam maama di We fɔgi daani, ku na yi abam dwi-ge tiinə balv deen na banwe di Dɪ tun, naa dɪbam Zwifə balv na maŋi di batwari di Dɪ tun. ¹⁸Zezi Krisi ɣwaani mu, dɪbam maama jigi cwəŋə si di twe di Ko We te, We Joro kum na yi didva yi ku wu di maama tee ni tun ɣwaani.

¹⁹Kuntu, abam balv na yi dwi-ge tiinə tun, á daa dai vərə, á nan dai dwi-ge tiinə daga. Abam laan yi dwi didva mu di We nɔɔna bam, yi á tɔgi á yi Dɪ sɔŋɔ kum biə. ²⁰Abam tɔgi á yi We kɔgɔ kum nɔɔna mu, yi kɔgɔ kum kuntu nyi di digə mu te. Zezi tuntɔŋna bam di We nijɔŋnə bam mu cwi digə kam kuntu kuri. Zezi Krisi mu yi kandwe dilv na pa di digə kam ziga lana tun. ²¹O maa pa digə kam lɔɔm maama tɔgi daani lanyirani, yi o pa ka puli ka daga, si ka taa yi di Yuutu wum nyim o

nɔɔna bam na wú ta zul-o da tun ɣwaani. ²²Abam di tɔgi á wəli We nɔɔna bam wuni mu á na ɣwi di Zezi tun ɣwaani. Kuntu, abam nyi di We digə kalv Dɪ na wura Dɪ lɔa, si Dɪ taa zɔvri ka wuni di Dɪ Joro kum tun mu.

Pooli na tɔŋi dwi-ge tiinə titari ni te tun

3 Kuntu ɣwaani mu amv Pooli yəni a loori We a pa abam. A na tɔɔli Zezi Krisi kwərə kam a bri abam dwi-ge tiinə tun mu pe ba ki-ni puna digə ni. ²Abam nan ni ni, titɔŋi dilv We na pe-ni si a tɔŋi abam ɣwaani tun, ku yi si a tɔɔli Dɪ zaani kwərə kam mu a bri abam. ³Ku yi We mu vuri amv si a wani a lwari Dɪ ciga kalv na səgi tun. Kuntu mu amv maŋi a pupuni ciga kam kuntu taani funfun a bri abam. ⁴Abam nan na karumi amv na pupuni kulv tun, á wú lwari ni amv ni Zezi Krisi ciga kalv na səgi tun kuri lanyirani. ⁵Faŋa faŋa tun We wu pe nabiinə lwari Dɪ ciga kam kuntu. Dɪ laan nan me Dɪ Joro kum mu Dɪ vuri Zezi tuntɔŋna bam di Dɪ nijɔŋnə bam si ba lwari-ka. ⁶Ciga kam kuntu mu yi si Dɪ pa dwi-ge tiinə balv na ɣwi di Zezi Krisi tun tɔgi ba na wo-laaru tilv Dɪ na lagɪ Dɪ pa Zwifə balv na se Dɪ kwər-ywəŋə kam tun, si ba di tɔgi

ba ji dwi dɪdva dɪ Zwifə bam, sɪ ba laan joŋi kulv Wɛ na goni ni sɪ Dɪ pa Dɪ nɔɔna bam tun.

⁷Kv yɪ yu-yoŋo mu yɪ Wɛ kuri-nɪ sɪ a ji Dɪ kwər-ywəŋə kam tuntvɔŋv, yɪ Dɪ pa-nɪ dam Dɪ titvɔŋi dɪm ŋwaani. ⁸Amv nan mu yɪ wulv na tiini a muri Wɛ nɔɔna bam maama wunɪ tun, yɪ Wɛ daa ta pa-nɪ titvɔŋ-ŋvɔm dɪm kuntu, sɪ a taa ve dwi-ge tiinə te a bri-ba Dɪ kwər-ywəŋə kam, sɪ ba lwarɪ Zezi Krisi wo-laaru tum na tiini tɪ dagɪ te, yɪ nɔɔn-nɔɔnv bá wanɪ o lwarɪ-tɪ o ti. ⁹Amv nan maŋɪ sɪ a pa nabiinə mu lwarɪ Wɛ cɪga kam na tɔɔt cwe silv tun. Kv na zɪɔ pulim nɪ tun, Wɛ dɪlv na kɪ wəənu maama tun mu pɛ cɪga kam kuntu səgi, kv ba kv yɪ zɪm. ¹⁰Dɪ laan ma tɔɔt Zezi kɔɔɔ kum ŋwaani Dɪ pa dɪdɛera dɪ pwa balv maama na jɪɔ dam weyuu tɪlampolo kum nɪ tun lwarɪ Dɪ swan yam dwi tərɪ tərɪ na yɪ te. ¹¹Wɛ tagɪ dí Yuutu Zezi Krisi ŋwaani mu Dɪ kɪ kuntu, nɪ Dɪ na maŋɪ Dɪ lɪ wubvɔŋa sɪ Dɪ kɪ kulv pulim nɪ tun. ¹²Dí na ŋwɪ dɪ Zezi Krisi tun, o maa paɪ dí jɪɔ baari yɪ o pa dɪbam cwəŋə sɪ dí wanɪ dí twɛ Wɛ te sɪ dí yɪ taá kwari fuvɪ, dí na kɪ dí wv-dɪdva dɪd-o tun ŋwaani. ¹³Abam nan yɪ pa á wurv cɔɔt sɪ á ga baari dɪ amv na yaari te abam ŋwaani tun, sɪ kv yɪ abam yuu zəŋim ŋwaani mu.

Zezi sono kum na yɪ te tun

¹⁴Kuntu ŋwaani mu amv yəni a kuni doonə dí Ko Wɛ yigə nɪ a loori-Dɪ abam ŋwaani. ¹⁵Kv na yɪ weyuu nɪ naa lvgv baŋa nɪ, balv maama nɔɔna na jɪɔ-ba ba bə nɪ ba kwə tun kuri nuŋi Wɛ na yɪ dɪbam Ko tun te mu. ¹⁶Amv yəni a loori Wɛ mu, sɪ Dɪ pa Dɪ Joro kum pa á bɪcara na dam, Dɪ paari-zulə na dagɪ tun ŋwaani, ¹⁷sɪ Zezi Krisi taa tigi á wubvɔŋa nɪ, dɪ á na kɪ á wv-dɪdva dɪd-o tun ŋwaani. Amv ta loori-Dɪ mu sɪ Dɪ pa á taá ŋwɪ sono wunɪ, sɪ á zɪɔt kəŋkəŋ nɪ tiu nɛ na kwaari tɪga nɪ te tun, ¹⁸sɪ á wanɪ á wəli dɪ Wɛ nɔɔna bam maama á lwarɪ Zezi Krisi sono kum na mai te tun. Zezi Krisi sono kum na tiini kv dagɪ te tun nyɪ dɪ woŋo na tiini kv yalma kv dwarma kv yɪ baŋa baŋa yɪ kv luunə zanzan tun mu. ¹⁹O sono kum nan dwe sɪ nabiinə lwarɪ kv na yɪ te tun. Wɛ nan wó pa abam lwarɪ-kv, sɪ Dɪ ŋwɪa kam laan su á bɪcara maama.

²⁰Pa-na dí zuli Wɛ dɪlv na wai woŋo maama Dɪ kɪ tun, dɪ Dɪ na yəni Dɪ zəni dɪbam dɪ Dɪ dam dɪm, yɪ kv tiini kv dwe kulv maama dɪbam na wó wanɪ dí bɔŋɪ naa dí loori-Dɪ tun. ²¹Baŋa-Wɛ maŋɪ sɪ Dɪ na zulə Dɪ nɔn-kɔɔɔ kum maama tee nɪ Zezi Krisi ŋwaani, sɪ kv taa ve maŋa kalv na ba ti tun. Amina.

Zezi Krisi kɔɔ kum yɪ dwi dɪdva mu

4 Amu na wu puna digə nɪ dɪ Yuutu wum ɲwaanɪ tun, a loori abam sɪ á taá tɔɔ cwə-laa sɪ ku maɲɪ dɪ We na bəɲɪ abam sɪ á taá tɔɔ te tun. ² Ku maɲɪ sɪ á tu á tɪtɪ mu, sɪ á taá jɪɔ wu-bono maɲa maama, sɪ á daari á taá jɪɔ wu-zuru, sɪ á taá wəli daanɪ dɪ sono. ³ Kwaanɪ-na sɪ á taá jɪɔ wubɔɲ-dɪdwɪ nɪ We Joro kum na pɛ abam te, sɪ á wəli daanɪ sɪ yazurə taa wu á tɪtarɪ nɪ. ⁴ Zezi kɔɔ kum yɪ dwi dɪdva mu, We Joro kum dɪ yɪ dɪdva mu, nɪ We na bəɲɪ abam sɪ á taá tɔɔ-Dɪ yɪ á jɪɔ tɪna dɪdva dɪ Dɪ te tun. ⁵ Dɪbam maama jɪɔ Yuutu dɪdva mu, dɪ na kɪ dɪ wu-dɪdva dɪd-o te tun dɪ yɪ bɪdwɪ mu. Dɪ na miisi na wunɪ tun dɪ yɪ woɲo dɪdva mu. ⁶ We yɪ dɪdva mu, Dɪ maa yɪ dɪbam maama Ko. Duntv mu yɪ dɪbam maama Yuutu, yɪ Dɪ wu dɪbam maama tee nɪ, yɪ Dɪ kwəri Dɪ wu dɪbam maama wunɪ.

⁷ Dɪbam dɪdva dɪdva jɔɲɪ pɛəri dwi təri təri mu, ku maɲɪ dɪ Zezi Krisi na lagɪ sɪ o pa dɪbam te tun, ⁸ nɪ ku na pupunɪ We tɔɔ kum wunɪ ku wɪ:

«O na diini weyuu tun,
o kalɪ o duna bam o pi,
yɪ o daari o maɲɪ o pɛera yam o
pa nɔɔna.»

⁹ Ku na pupunɪ ku wɪ, o diini tun, ku kuri mu bɛɛ? Ku lagɪ ku ta nɪ o de yigə o tu tɪga baɲa yɪ o tu o kwaari ka kuri mu. ¹⁰ Wulv na tu tɪga baɲa kuntv tun daa ta mu diini weyuu, o kɛ We-sɔɲɔ wəenu tum maama yigə, sɪ o pa wəenu tɪlv maama na wura tun taa jɪɔ kuri. ¹¹ Ku yɪ wuntv mu pɛ o nɔɔna bam pɛera dwi təri təri, o pɛ ba badaara yɪ o tuntɔɲna, badaara maa yɪ We niɲɔɲnə, badonnə maa tɔɔlɪ We
kwər-ywəɲə kam,
babam maa nii o nɔɔna bam
baɲa nɪ,
yɪ badonnə bri o nɔɔna bam We
cɪga kam.

¹² Zezi Krisi nan pɛ pɛera yam kuntv, sɪ o nɔɔna bam wantɪ ba na dam mu ba taa tɔɲɪ ba zəni daanɪ, sɪ ku pa o kɔɔ kum maama fɔɔ ku kɪ daanɪ sɪ ku puli, ¹³ sɪ ku pa dɪ maama laan jɪ woɲo dɪdva dɪ na lwarɪ We Bu wum yɪ dɪ kɪ dɪ wu-dɪdva dɪd-o tun ɲwaanɪ. Dɪ wubɔɲa laan wó tiini ya bɪ lanyiranɪ, sɪ dɪ maɲɪ lanyiranɪ nɪ Zezi Krisi na maɲɪ fasɪ te tun. ¹⁴ Kuntv, dɪ wubɔɲa laan wó bɪ, ya daa bá ta ve yigə dɪ kwaga nɪ bu-balwa wubɔɲa na yɪ te tun, yɪ dɪ daa bá jɔɲɪ nɔɔna zaasum mwali mwali nɪ viu na fuli wəenu ku yagɪ yigə dɪ kwaga te tun. Dɪ daa bá se sɪ dɪ tɔɔ nɔɔna balv na kɪ sisuna ba ganɪ ba donnə sɪ ba tusi tun. ¹⁵ Dɪ

nan wó ta brɪ Wɛ cɪga kam dɪ sono mu, sɪ kʊ pa dí tiini dí bɪ woŋo maama wɔni, sɪ dí taá ŋwi dɪ Zezi Krisi wɔlɔ na yɪ dɪbam Yuutu tun. ¹⁶Zezi kɔgɔ kum nyɪ dɪ o yura mu, yɪ wuntu mu paɪ o yura yam je sum maama tɔŋɪ sɪ wɛli daani. Sɪ nan yɪ tɛri tɛri mu, yɪ sɪ maama wɛli daani sɪ tɔŋa. Kuntu ŋwaani, wɔlɔ maama na yɪ Zezi kɔgɔ kum nɔɔnu tun na tɔŋɪ titɔŋɪ dɪlɔ Zezi na pɛ-o tun, kʊ pa o kɔgɔ kum maama bɪ yɪ kʊ puli dɪ sono.

Ŋwi-duŋa kalɔ Wɛ na pɛ dɪbam tun

¹⁷Amu nan lagɪ a kaani abam dí Yuutu Zezi ŋwaani, sɪ á daa yɪ taá tɔgɪ cwe sɪlɔ balɔ na yɛri Wɛ tun na tɔgɪ dɪ ba wubɔŋ-yɔɔru tum tun. ¹⁸Bantu wubɔŋa yɪ lim mu, yɪ ba ŋwia kam ba tɔgɪ Wɛ ŋwia na yɪ te tun, bɛŋwaani ba wu lwarɪ Wɛ cɪga kam ba wubɔŋa na tɪgɪ tun ŋwaani. ¹⁹Ba maa ba kwarɪ cavura, yɪ ba tiini ba kɪ lwarum dwi maama dɪ digiru wo-zɔɔna kɛnɛ yalɔ maama ba wubɔŋa na zua kʊ ja gaali tun ŋwaani.

²⁰Abam na lwarɪ Zezi Krisi cɪga kam tun, kʊ dai sɪ á taá kɪ kikiɛ yantɔ doŋ. ²¹Abam nan na ni Zezi taani dum, yɪ ba sunɪ ba brɪ abam o cɪga kam tun, ²²ba brɪ abam sɪ á yagɪ á ŋwi-donɔ kam mu dɪ ka na pɛ

á yɪ te tun. Á ŋwi-donɔ kam kuntu mu lagɪ ka cɔgɪ abam, dɪ ka na ganɪ abam sɪ á fra taa zɔvri wo-yɔɔru tɪlɔ na ba jigɪ kuri tun. ²³Á wubɔŋa maama nan manɪ sɪ ya lɛni ya ji wubɔŋ-dɔvra mu, ²⁴sɪ á daari á taá ŋwi Wɛ ŋwi-duŋa kalɔ Dɪ na pɛ abam tun. Ŋwi-duŋa kam kuntu yɪ Wɛ titɪ ŋwia mu, yɪ ka paɪ á tɔgɪ cɪga dɪ wu-poŋo cwɛŋɔ.

²⁵Kuntu ŋwaani, pa-na dí yagɪ vwan fɔm, sɪ dí daari dí taá tɛ cɪga dí brɪ daani, dí maama na yɪ dwi didwi tun ŋwaani. ²⁶Abam wɔlɔ na jigɪ ban-zɔŋɔ dɪ o donɔ, o yɪ sɛ sɪ kʊ pa o kɪ wo-balɔɔ, sɪ o daari o lɪ-kʊ o wɔni lɪla kʊ loori wɛ na wó zu tun. ²⁷Á yɪ zaŋɪ á pa sutaani na laŋa dɪ wanɪ abam. ²⁸Wɔlɔ ya na ŋɔni tun daa yɪ taa ŋɔna. O nan manɪ sɪ o kwaani o tɔŋɪ o pa o titɪ mu dɪ cɪga, sɪ o daari o wanɪ o zɛni balɔ yinigɛ na jigɪ-ba tun dɪ. ²⁹Á yɪ pa á ni-taani taa jigɪ lwarum. Nan taá ŋɔɔni-na taani dɪlɔ na wó pa nɔɔna na dam Wɛ cwɛŋɔ kam wɔni, yɪ dɪ daari dɪ zɛni-ba lanyiranɪ nɪ ba na lagɪ zɛnɛ te tun. ³⁰Á yɪ pa Wɛ Joro kum wu cɔgɪ dɪ á na kɪ kulɔ tun, bɛŋwaani kuntu mu yɪ nyinyugu kulɔ Wɛ na pɛ abam sɪ kʊ brɪ nɪ á yɪ Dɪ nɔɔna tun, sɪ Dɪ sarɪya dɛ dum na yiɛ, sɪ Dɪ laan ba Dɪ vrɪ abam lwarum dwi maama wɔni. ³¹Yagɪ-na pu-sɔŋa dɪ ka-culi-daani dɪ ban-zɔŋɔ, sɪ á daari

á yagi kantɔɔ dɪ tru dɪ wu-lɔɔ dwi maama. ³²Taá nɪɔ-na daani, sɪ á daari á taá jigi da-ɲwaɲa. Taá yagi-na á ma ɛ daani, nɪ We na yagi Dɪ ma ɛ abam Zezi Kriɪ ɲwaani te tun.

Dí na maɲɪ sɪ dí taá ɲwi pooni wuni te tun

5 Abam na yɪ We bu-sonnu tun, á taá kɪ nɪ We na kɪ te tun. ²Taá soe-na daani nɪ Zezi Kriɪ na soe dɪbam te tun. Wuntu mu sɛ sɪ o lani dɪbam yuu nɪ o tɪ dí lwarum ɲwaani. O ma ma o tɪtɪ o kɪ kaanum dɪlu na poli We wu yɪ dɪ lwəm ywəmmə dɪ Dɪ tun.

³Abam yɪ We nɔɔna mu. Kuntu, ku wu maɲɪ sɪ á pa wo-zɔɔna kikiə dɪ boorim dwi maama taa wu á wuni, naa á taá yɪ wo-swən-nyina. Á bri á yɪ pa ba ni wənu tum kuntu taani abam titari nɪ. ⁴Ku na yɪ ɛɔɔum-ɲwe dɪ bitar-jwəru dɪ bitar-digiru dwi maama, tuntu wu maɲɪ dɪ abam. Á nan maɲɪ sɪ á taá kɪ We le mu maɲa maama. ⁵Nan taá ye-na nɪ, nɔɔnu wulu maama na kɪ wo-zɔɔna naa boorim, naa wulu na yɪ wo-swən-nyum tun, kuntu tu bá ɛɔɔ o na kulukululu Zezi Kriɪ dɪ Baɲa-We paari dum wuni. Nɔɔnu na

yɪ wo-swən-nyum, ku bri nɪ o pa tuntu mu zulə, yɪ o daari We o yagi.

⁶Nan yɪ pa-na nɔɔn-nɔɔnu ganɪ abam dɪ bitar-yɔɔru. Kəm-balwaaru tum kuntu doɲ mu lagi tɪ pa We ban-zɔɔ kum sunɪ ku ba ku ɛɔɔ balu na vin Dɪ ni tun. ⁷Kuntu ɲwaani ja-na á tɪtɪ dɪ balu na kɪ kuntu doɲ tun. ⁸Abam deen ya yəri We, yɪ ku pa á wu lim wuni. Abam nan na tu á ɲwi dɪ dí Yuutu Zezi Kriɪ tun, ku pɛ pooni laan wu á tee nɪ. Á taá ɲwi-na sɪ ku maɲɪ dɪ balu na ve pooni wuni tun na ɲwi te tun.

⁹Bɛɲwaani kənə yalu maama na yɪ pooni nyum tun mu yɪ lanyirani, dɪ wənu tilu maama na jigi ɛɔɔa tun.

¹⁰Á nan kwaanɪ sɪ á lwarɪ wənu tilu maama na sui dí Yuutu Zezi wubɔɲa tun. ¹¹Ja-na á tɪtɪ sɪ á yɪ tɔɔ wo-yɔɔru tilu na yɪ lim nyum tun, sɪ á daari á pa nɔɔna lwarɪ jaja nɪ wənu tum kuntu ba lana.

¹²Bɛɲwaani, wənu tilu nɔɔna bam kuntu na yəni ba səgi ba kɪ tun tiini tɪ jigi cavura sɪ dí ɲɔɔni-tɪ. ¹³Abam nan na pɛ We pooni dum bri woɲo maama kuri jaja, nɔɔna laan wó lwarɪ nɪ tɪ yɪ balɔɔ. ¹⁴Bɛɲwaani woɲo kululu maama kuri na lwarɪ jaja tun laan wu pooni yigə nɪ mu. Kuntu mu ku tagɪ ku wɪ:

«Wulu na dɔ tun zaɲɪ weeni,

si n bi n yagɪ tʊɒni,
si Zezi Krisi ŋwia kam pooni
taa wu nmv tee nɪ.»

¹⁵ Á nan fɔgi á ci á titi di á na
tɔgi cwəŋə kalu tun, si á taá jigi
wubɔŋ-ŋɔna, si á yi taá yi nɪɛɛni
balu na wu lwarɪ Wɛ ciga kam
tun te. ¹⁶ Dɪbam na ŋwi maŋa kalu
wɒni zum tun jigi kəm-balwaaru
zanzan. Kuntu ŋwaani, Wɛ na
pɛ abam pwələ si á tɔŋi kulɔ
tun, ki-na-kv lanyirani. ¹⁷ Á yi
taá tɔgi-na jwərim cwəŋə, á nan
kwaani á lwarɪ kulɔ dí Yuutu Zezi
na lagi si á taá ki tun.

¹⁸ Yi taá yi nɔɔna balu na nyo sana
ba su ba bugi tun, si kuntu pai á
ŋwia cɔgi mv. Á nan za pa-na Wɛ
Joro kum su á bɪcara lanyirani. ¹⁹ Á
taá leeni Wɛ ləŋ-ŋwi di Wɛ tiə le
di Wɛ Joro kum na pɛ abam le silu
tun á bri daani. Taá leeni-na zulə le
sum kuntu á pa dí Yuutu Zezi Krisi
di á wu maama, ²⁰ si á taá ki dí Ko
Wɛ le maŋa maama di woŋo kulɔ
maama Dɪ na pɛ abam tun dí Yuutu
Zezi Krisi yiri ŋwaani.

Baara di ba kaana na maŋi si ba taa soe daani te tun

²¹ Á taá sɛ daani á na kwarɪ Zezi
Krisi tun ŋwaani.

²² Kaana maŋi si ba taa sɛ ba
banna, ni ba na sɛ dí Yuutu Zezi
te tun. ²³ Bɛŋwaani kaani baru mv

yi o yuutu, ni Zezi Krisi di na yi
o kɔɔ kum Yuutu te tun. O kɔɔ
kum nyi di o yira mv, yi wɒntu
mv vri-ba lwarum wɒni. ²⁴ Kuntu,
kaana di maŋi si ba sɛ ba banna mv
woŋo maama wɒni, ni Zezi kɔɔ
kum nɔɔna bam na sɛ o ni te tun.

²⁵ Kv daari abam banna-ba, á
maŋi si á taá soe á kaana, ni Zezi
Krisi di na soe o kɔɔ kum nɔɔna
bam yi o sɛ o ti ba ŋwaani te tun.

²⁶ O nan tigi si o pa ba taa yi Wɛ
nɔɔna mv. O ma kwɛ-ba di o taani
dum si ba ji lanyirani nɪɛɛni ba na
zari woŋo di na te tun. ²⁷ O fɔgi o
kwɛ-ba kuntu, si o laan pa o kɔɔ
kum wani kv ba kv zigi o yigə ni
di paari-zulə mv, si kv taa jigi lam,
yi digiru di cɔgum təri kv tee ni di
finfun di. Kuntu tun, o nɔɔna bam
wó ta jigi wu-pono o yigə ni, yi
tusim tərə.

²⁸ Kuntu, kan-banna maŋi si ba
taa soe ba kaana, nɪɛɛni ba na
soe ba titi yira yam te tun. Nɔɔnu
wulɔ na soe o kaani tun soe o titi
mv. ²⁹ Bɛŋwaani nɔɔnu tərə o na
vai o yira kwɛem. O nan nii o yira
yam baŋa ni mv, yi o di wɒdiu o
ma kɒni-ya. Kv nan yi bɪdwɪ mv
di Zezi Krisi na nii dɪbam balu na
yi o kɔɔ kum baŋa ni te tun, ³⁰ dí
na nyi di o yira yam tun ŋwaani.

³¹ Wɛ tɔnɔ kum nan tagi kv wɪ:
«Nɔɔnu na di kaani, o maŋi si o
pɔɔri o titi o ko di o nu tee ni, si

o daari o jəni dɪ o kaani wɔm, sɪ ba laan ji nɔɔnu dɪdva.» ³²Taani dɪm kuntu yɪ ta-ɲum mu, yɪ dɪ kuri ya səgi. Amu nan kwe-dɪ a ma maɲɪ Zezi Kriɪ dɪ o kɔgɔ kum woɲo mu. ³³Ku nan yɪ cɪga mu dɪ abam dɪ, kan-baru maama maɲɪ sɪ o taa soe o kaani nɪ o na soe o titɪ te tɪn. Kaani maama dɪ maɲɪ sɪ o taa zuli o baru mu.

Biə dɪ ba tiinə na maɲɪ sɪ ba taa ɲwi daani te tɪn

6 Biə-ba, abam na se dɪ Yuutu Zezi tɪn, ku maɲɪ sɪ á taá se á tiinə nɪ, sɪ ku maɲɪ kuntu mu.

²«Ta n zuli n ko dɪ n nu.»

We niə yam maama wɔntɪ, mu dayigə nɪ dɪlu Dɪ na goni nɪ Dɪ wəli da Dɪ wɪ:

³«Nmu na zuli n ko dɪ n nu,
nɪ na ywəni dɪ mumwɛ-dɛɛrɪ
lugu baɲa nɪ.»

⁴Ku daari abam balu na yɪ biə kwə tɪn, sɪ á yɪ taá tiini á fɪ-ba á paɪ ba bana zaɲɪ. Nan taá kɔni á biə bam lanyɪrani, sɪ á taá kwe-ba nɪ dɪ Yuutu Zezi cɪga kam na bɪrɪ te tɪn.

Yum tiinə dɪ ba gambe na maɲɪ sɪ ba taa ɲwi daani te tɪn

⁵Ku na yɪ abam balu na yɪ gambe tɪn, á taá tɔɲɪ á tɔɲɪ á yum tiinə wubɔɲa. Taá kwari-na-ba sɪ á tɔɲɪ

dɪ yawala, nuneɛni á na wó tɔɲɪ á pa dɪ Yuutu Zezi te tɪn. ⁶Ku nan dai ba na zɪɲɪ ba nii abam maɲa kalu tɪn yɪrani mu á wó ta tɔɲɪ kuntu sɪ ba tee abam. Taá tɔɲɪ-na dɪ á wu maama, sɪ á taá tɔɲɪ We wubɔɲa na lagɪ te tɪn nuneɛni á yɪ Zezi Kriɪ titɪ gambe mu te. ⁷Taá tɔɲɪ-na dɪ wupolo nuneɛni á tɔɲɪ dɪ Yuutu wɔm ɲwaani mu te, sɪ ku dai nabiinə ɲwaani. ⁸Bɛɲwaani abam ye nɪ nɔɔnu maama wó na ɲwɪru dɪ Yuutu wɔm tee nɪ dɪ kəm-laaru tɪlu maama o na kɪ tɪn, ku na yɪ gambaa naa nɔɔnu wulu na te o titɪ tɪn dɪ.

⁹Ku daari abam balu na yɪ gambe sum yum tiinə tɪn, á taá kɪ á gambe sum lanyɪrani dɪ kuntu doɲ, sɪ á yɪ taá fugi-ba, bɛɲwaani abam ye nɪ á maama jɪɲɪ Yuutu dɪdva mu o na wu We-sɔɲɔ nɪ, yɪ wuntu mu te abam dɪ á gambe sum maama. Wuntu nan tɔɲɪ cɪga mu, o ba kuri nɔɔna daani.

We na wó zəni dɪbam sɪ dɪ taá zɪɲɪ dɪ baari te tɪn

¹⁰Amu na lagɪ a ta kulɔ a ma a kweeli tɪn mu yɪ sɪ á taá zɪɲɪ kəɲkəɲ dɪ á na ɲwi dɪ dɪ Yuutu Zezi tɪn, sɪ á jonɪ o dam-fɔrɔ kum.

¹¹Kwaani-na á jonɪ We zənə yam maama nuneɛni jara zɪla te, sɪ á wani á fɔɲɪ á cɪ á titɪ, sɪ sutaani yɪ wani abam dɪ dɪ sisuna yam

maama. ¹²Jara yam kuntu nan dai dɔbam dɔ nabiinɛ jara. Ku yi didaani ciciri sɔɔ maama na jigi dam weyuu tɔlampolo nɔ tun mu. Sintu mu yi sutaani juɔa didɛɛra, yi sɔ jigi dam lugu kuntu na yi lim tun baɔa nɔ. ¹³Kuntu ɔwaaɔ, joɔi-na We zɛnɛ yam maama á ma fɔgi á ci á tɔti, sɔ á wani á vin sutaani sɔ á zigi dɔ baari maɔa kalu na cana tun wuni, sɔ á na wani jara yam, sɔ á ta taá zigi kɛɔkɛɔ á ziga kam je nɔ.

¹⁴Nan fɔgi-na á zigi dɔ baari, sɔ á taá jigi We ciɔa kam, nɔ á na vɔgi á gwaaru dɔ kili te tun, sɔ á daari á taá kɔ lanyirani We yigɛ nɔ, sɔ ku wani ku ci abam dɔ wo-lwaanv, nuneɛni á na zu luguru gwaaru á ma kwɛli á nyɔɔna jara wuni te tun. ¹⁵Á nan maɔi sɔ á kwaanɔ á tɔɔli We kwɛr-ywɛɔ kalu na paɔ nɔɔna dɔ We fɔgi daani tun, nuneɛni á na zu natra sɔ ku zɛni á vɛɔ jara wuni te tun. ¹⁶Á taá jigi-na wu-didva dɔ We maɔa maama, nuneɛni á na ze tɔn-tuv kum ba na ma kɔɔi cina tun, sɔ á ci á tɔti dɔ wo-lwaanv tu sutaani ci-dɛɛra yam ya na jigi minɛ tun, sɔ á wani á pa ya maama dwe. ¹⁷Ma-na We na vri abam ɔwɔa te tun á ma ci á tɔti, nɔ luguru yu-kwɛli mu á pugɛ á yuu nɔ jara wuni te. Á ma-na We taani dum á ma wɛli á tɔti, nɔ su-zɔɔ te, We Joro kum na kɔ abam juɔa nɔ tun. ¹⁸Á kɔ-na wɛanu tum kuntu maama dɔ We-loro sɔ We

zɛni abam. Á taá wari We maɔa maama nɔ Dɔ Joro kum na pɛ abam dam te tun. Taá jigi-na á tɔti, sɔ á vɔ á wu lanyirani, sɔ á taá loori We Dɔ nɔɔna bam maama ɔwaaɔ. ¹⁹Taá loori-na We á pa amv dɔ, sɔ a na puri a nɔ sɔ a ta taani, sɔ Dɔ pa-nɔ taani dilu a na wɔ ɔɔɔni tun, sɔ a daari a na baari a bri nɔɔna Dɔ kwɛr-ywɛɔ kam, sɔ a pa ba lwarɔ Dɔ ciɔa kalu ya na sɛgi tun. ²⁰Ku yi kwɛr-ywɛɔ kam kuntu ɔwaaɔ mu We tɔɔi-nɔ sɔ a taa bri nɔɔna. Ba nan kɔ-nɔ pɔna digɛ nɔ a na bri-ka tun ɔwaaɔ mu. Nan taá loori-na We sɔ Dɔ zɛni-nɔ, sɔ a taa wai a tɔɔli-ka dɔ baari nɔ ku na maɔi sɔ a taa kɔ te tun.

Tiim kwɛɛ

²¹Amv nan lagi sɔ abam lwarɔ amv labaari dɔ a na wura a kɔ kulv tun mu. Kuntu ɔwaaɔ a lagi a tɔɔi dɔ ko-bu-sono Tisiki sɔ o ba abam te, sɔ o fɔgi o ta amv labaari maama dɔ abam. Wuntu tɔɔi o pa dɔ Yuutu Zezi dɔ yawala mu. ²²Amv lagi sɔ o pa abam lwarɔ dɔɔam labaari, sɔ ku pa á bicara pɛni tiga nɔ.

²³Dɔ Ko We dɔ dɔ Yuutu Zezi Krisi wɔ pa dɔ ko-biɛ bam maama yazurɛ, sɔ ba taa jigi da-sono dɔ wu-didva. ²⁴We wɔ pa balv maama na jigi dɔ Yuutu Zezi Krisi sono kulv na ba ti tun yu-yoɔo.

Tɔnɔ kɔlv Pooli na pɔpɔnɩ o pa

FILIPI TIINƏ tɩn

Tɔnɔ kɔlv Pooli na pɔpɔnɩ o pa Filipi tiinə tɩn na brɩ dɩbam kɔlv tɩn mu tɩntɩ

Pooli deen pɔpɔnɩ tɔnɔ kum kuntu o pa Wɛ nɔɔna balɩ na wu Filipi nɩ tɩn mu. Bantɩ mu yɩ balɩ na dɛ yigə ba kɩ ba wu-dɩdɩba dɩ Zezi Ɛrɔpɩ nɩ tɩn. Filipi yɩ Masɩdɩbanɩ lɔgɩ kum tɩv dɩdɩba mu, yɩ Rom tiinə deen mu te-ba.

Maɲa kalɩ Pooli na wu pɩna digə nɩ tɩn, mu o pɔpɔnɩ tɔnɔ kum kuntu. O wu deen ma cɔgɩ dɩ nɔɔna badaara na jaanɩ vwan zaasum ba zu Filipi Wɛ nɔɔna bam wɩnɩ tɩn. Nan dɩ kuntu maama dɩ, Pooli tɔnɔ kum ta brɩ o na jigɩ wɔpolo dɩ baarɩ tute, o na ɲwɩ dɩ Zezi Krisi tɩn ɲwaanɩ.

Maɲa kalɩ Pooli na wura o pɔpɔnɩ tɔnɔ kum tɩn, o deen guli o kɩ Filipi Wɛ nɔɔna bam le, ba na zən-o dɩ pɛɛra yalɩ maama o cam dum maɲa nɩ tɩn. O ma daarɩ o ɲɔɔnɩ dɩ ba sɩ ba na pu-dɩa dɩ baarɩ, nɩ wum dɩ na nɛ cam yɩ o zɩgɩ kəɲkəɲ te tɩn. O ma ta dɩ ba sɩ ba taa jigɩ tu-n-tɩtɩ wɔbɔɲa, nɩ Zezi deen na tu o tɩtɩ te tɩn, sɩ ba yɩ taa beeri ba tɩtɩ yɩranɩ zənə (pɔɔrum 1-2).

Pooli ma ta o brɩ-ba nɩ, ba na nɛ cɩga Wɛ tee nɩ tɩn, ku yɩ pɛɛrɩ mu Baɲa-Wɛ na pɛ-ba zaanɩ, ba na kɩ ba wu-dɩdɩba dɩ Zezi tɩn ɲwaanɩ, sɩ ku dai nɩ ba na sɛ Zwifə cullu tum tɩn ɲwaanɩ. O ma kaanɩ-ba sɩ ba yɩ sɛ vwan karanyɩna tiinə bam, yɩ o loori-ba sɩ ba taa lwəni wum na kɩ te tɩn, sɩ ba taa kwaanɩ ba ɲwɩ nɩ Zezi tɩtɩ deen na ɲwɩ te tɩn (pɔɔrum 3).

O ma pɔpɔnɩ o brɩ-ba Wɛ na pɛ balɩ maama na ɲwɩ dɩ Zezi tɩn jigɩ wɔpolo dɩ wu-zuru te (pɔɔrum 4).

Tɔnɔ kum kuntu brɩ nɩ Pooli soe Filipi tiinə bam zanzan.

1 Amu Pooli mu pupuni tɔnɔ kuntu yi Timoti wu a tee ni. Dibam yi Zezi Kriɔi tuntɔɔna mu. Dí pupuni si dí pa abam balu maama na wu Filipi ni yi á tɔɔi Zezi Kriɔi ɔwaani á ji We nɔɔna tun, di á kɔɔ kum yigə tiinə bam di ba zənzənnə bam di.

²Dí Ko We di dí Yuutu Zezi Kriɔi wó pa abam yazurə di yu-yoɔo.

Pooli na loori We te tun

³Maɔa maama amu na guli abam gulə, a yəni a kɔi a Tu We le mu abam ɔwaani. ⁴Maɔa maama a na loori We a pa abam maama, a jigi wupolo mu, ⁵di abam na tɔɔi á wəli-ni di We kwər-ywəɔə kam tutɔɔa yam ku zigi pulim ni ku ba ku yi zum tun. ⁶Amu ye lanyirani ni, We dilu na maɔi Di puli tutɔɔ-ɔuna yam kuntu abam bicara ni tun, duntu daa ta wó pa ya vu ya guri de dum Zezi Kriɔi na wó joori o ba tun. ⁷Amu tiini a soe abam di a bicari maama. Kuntu ɔwaani mu pai ku maɔi si amu taa jigi á wubɔɔa a wuni kuntu doɔ. Bɛɔwaani abam maama tɔɔi á na yu-yoɔo kum ni amu di na nɛ te tun, lele kuntu ba na kɔi-ni puna digə ni tun, di maɔa kalu a ya na kaagi a beeri je maama a ɔɔɔni ciga a pa We kwər-ywəɔə kam jigi kuri tun. ⁸Abam fra jigi amu, ni Zezi Kriɔi titi na soe abam

te tun mu. We titi ye ni a na tagi kulɔ tun yi ciga mu.

⁹A na loori We a pa abam kulɔ ɔwaani tun yi si abam sono kum mu fɔɔi ku puli zanzan, ku wəli di yəno si ku pa á taá wai á lwarɔ kulɔ maama na yi ciga tun. ¹⁰Kuntu mu á wó wani á kuri kulɔ na lamma tun á kɔi, si Zezi Kriɔi de dum na yiə, si digiru yi taa wu á bicara ni, si nɔɔn-nɔɔnu yi zaɔi o na á wo-lɔɔ o ta. ¹¹Kulɔ na wəli da tun, á pa á kəm maama taa tɔɔi ciga lanyirani ni Zezi Kriɔi na zəni abam te tun. Kuntu wó pa We na zulə di tiə.

Zezi mu yi ɔwɔa ciga ciga

¹²A ko-biə-ba, a lagi si á lwarɔ ni yaara yalu na yi amu tun nan pɛ We kwər-ywəɔə kam jagi ka yi yigə mu. ¹³Ku na kɔi amu te tun pɛ pamaɔna balu na nii pɛ wum sɔɔo kum tun di balu maama na wura tun lwarɔ ni, ku yi amu na tɔɔi Zezi Kriɔi tun ɔwaani mu ba kɔi-ni puna digə ni. ¹⁴Kulɔ na wəli da tun, amu na wu puna digə ni tun pɛ dí ko-biə bam zanzan tiini ba kɔi ba wu-didwa di dí Yuutu wum, ku pa ba jigi baari zanzan ba maa bri We taani dum yi ba ba kwarɔ fuvni.

¹⁵Ku yi ciga mu si nɔɔna badaara tɔɔi Zezi Kriɔi kwərə kam di wu-guɔ di kantɔɔo mu amu ɔwaani. Ku daari badaara nan tɔɔi-ka di

ba wubun-laaru mu. ¹⁶Bantu toohi di sono mu, berwaani ba ye ni We mu pe-ni ni si a nnoni ciga a pa Dl kwær-ywæŋə kam ja kuri. ¹⁷Badonna bam nan toohi Zezi kwærə kam si ku pa ba titi mu kamunni, si ba ba jigi wu-porŋo. Ba nan bunj si ba pa amu yaara yam mu tiini ya puli, a na wu puna digə ni tun nwaani. ¹⁸Ku nan ba coga. A ta jigi wupolo di ba maama na jigi Zezi Kisi kwærə kam ba toohi ba bri noonə te tun. Ba na toohi-ka di wubun-laaru naa wubun-balwaaru di, ku yi Zezi kwærə kam mu ba toohi.

Amu nan ta tiini a jigi wupolo, ¹⁹berwaani amu ye ni We wó jonj-ni Dl yagi, abam na loori-Dl á pa-ni yi Zezi Kisi Joro kum di zani-ni tun nwaani. ²⁰Amu nan tiini a jigi tuna ni a bá ki wonjo kulu na wó pa a na a cavura tun. Ku na yi lele kuntu di manja maama, aá ta jigi pu-dia, si a na nwi naa a na tiga, si Zezi Kisi na zulə a nwia kam maama wuni. ²¹Ku na yi amu, a nwi Zezi Kisi nwaani mu. A nan na tigi di, kuó ta jigi nyoori ku pa-ni. ²²Amu nan ta na nwi lugv banja ni, a titunji dum wó wani di wəli noonə lanyirani. Kuntu tun, a yəri a na wó twəri kulu si a daari kulu. ²³Wəenu tintu tile mu jigi-ni ti pa a yəri a na wó li kulu tun. Kulu na jigi fra ku pa-ni tun mu yi

si a yagi lugv banja, si a daari a vu Zezi Kisi te a taa wura. Kuntu wó tiini ku taa lana. ²⁴Ku daari, a ta na wu lugv banja ni, kuó ta jigi zənə zanzan ku pa abam. ²⁵A ye ni kuntu yi ciga mu, yi ku pe a lwarı ni ku manj si a ta wu lugv banja ni. Amu wó ta wu abam maama tee ni, si ku pa á fəgi á təgi We ciga kam, si á taá jigi wupolo ka nwaani. ²⁶Kuntu tun, amu na joori a ba a wu abam tee ni, kuó pa á tiini á taá zuli Zezi Kisi di wupolo amu yagum dum nwaani.

²⁷Wonjo kulu yirani na jigi kuri tun mu yi si á pa á titunja maama taa təgi di Zezi Kisi kwær-ywæŋə kam na bri te tun. Kuntu, amu na ne cwæŋə si a ba abam te, naa a na wu ne, a ta wó lwarı ni abam zigı kəŋkəŋ di wubun-didwi, yi á wəli daani á kwaana á tunja, si ku pa noonə ki ba wu-didwa di We kwær-ywæŋə kam. ²⁸Á yi se si á duna bam pa fuvni zu abam di funfun di. Á na jigi baari, kuó bri ni bantu wó ba ba cəgi yi abam na vrum. We titi mu wó pa ku ki kuntu. ²⁹We na pe abam yu-yonjo kulu tun, ku dai si á se Zezi Kisi di á wu-didwa yirani má, ku yi si á kwəri á na yaara di mu o nwaani. ³⁰Abam deen ne amu na yəni a yaari te a tunj We nwaani, yi á ta kwəri á ni ni ku yi kuntu mu di zum maama. Abam di laan nan wəli di

amu á wu yantu yaara yam wuni mu.

Zezi Krisi na tu o titi te tun

2 Abam na ɣwi di Zezi Krisi tun mu pai á jigi baari. O sono kum maa pai á jigi wu-zuru. We Joro kum mu wu abam wuni, ni ku na wu Zezi nɔɔna bam maama wuni te tun. Á maa jigi da-ɣwaja di sono. ²Ku na suni ku yi kuntu tun, a loori abam si á taá jigi wubuɣ-dɔdwɔ mu daani di sono didwa, si á daari á taá jigi ni-didwa di wu-didwa. Abam na ki kuntu, ku pa a taa tiini a jigi wupolo. ³Á yi zaɣi á ki kulukulɔ di kamunni si ku pa á titi na zulə. Nan tu-na á titi á pa daani, si á taá nii ni nɔɔnu maama dwe abam. ⁴Nɔɔnu maama maɣi si o buɣi o na wú zəni o doɣ te tun mu, ku dai si o taa beeri o titi zənə yirani. ⁵Á wubuɣa yam maɣi si ya taa yi nɛnɛni Zezi Krisi wubuɣa yam mu.

⁶Wuntu nan maɣi o jigi We nyunyugu mu.

O didaani Baɣa-We yi budwi mu,
yi o wu buɣi ni kuntu yi woɣo kulɔ o na maɣi si o ja-ku kəɣkəɣ si o di We taa mai daani tun.

⁷O nan tiɣi wənu tuntu maama daa ni mu,
yi o daari o ba o ji nabiinu.

O yi tintuɣnu.

⁸O na tu o ɣwi di nabiinə kuntu tun,
o deen tu o titi yi o se We ni o ba o ti.

Ku nan dai tuvni di tuvni,
ku yi ba pag-o tuvn-dagara baɣa ni mu ba gu.

⁹Kuntu ɣwaani mu We laan pe Zezi yuu tiini ku zaɣi weeni di zulə,

yi Dl daari Dl pa-o yiri dilu na dwe yira maama tun.

¹⁰Mu ku kuri maɣa wú ba,
yi balu maama na wu weyuu ni naa tɣa baɣa ni naa tɣa kuri ni tun maɣi si ba kuni doonə ba zuli Zezi o yiri dim ɣwaani.

¹¹Ba maama wú ta di ba niə jaga ni,

Zezi Krisi mu yi ba Yuutu.

Kuntu wú pa o Ko We na zulə lanyirani.

Dí na maɣi si dí pa pooni taa wu lugu baɣa ni te tun

¹²Kuntu ɣwaani, a cilon-sonnu-ba, abam deen na maɣi á se amu zaasum dim maɣa kalu amu ya na wu á tee ni tun, á nan ta maɣi si á se á dwəni lele kuntu a daa na təri abam tee ni di tun. Taá kwari-na We lanyirani di ya-su, si á kwaani á tuɣi á

pa vrum dulo á na ne tun ja kuri.
¹³Benwaani We mu yəni Dl tuŋi
 abam bicara ni, Dl pa á beeri
 kənə yalu na wó poli Dl wu, yi Dl
 pa á wani-ya á ki. ¹⁴Woŋo kulɔ
 maama á na lagi á ki tun, si á yi
 taá puuna naa á magi kantɔɔ ku
 baŋa ni. ¹⁵Kuntu mu á wó ta jigi
 ciga We tee ni, yi á jigi wu-poŋo.
 Á wó ta yi We biə balu na ba jigi
 wo-lɔŋɔ, yi á zuuri nɔn-balwaaru
 tulu wubuŋa na ba tɔgi cwəŋə tun
 titari ni. Á wó ta yi ni pooni á pa
 lugu baŋa nɔɔna ni calicwi te, ¹⁶di
 á na ŋɔɔni We taani dulo na pai
 ŋwia á bri nɔɔna tun. Á na ki kuntu
 doŋ, kú bri ni a na cə a tuŋi We
 tutuŋa yam abam ŋwaani te tun wu
 jigi kafe, yi aá ta jigi wupolo di
 abam de dum Zezi Krisi na wó joori
 o ba tun.

¹⁷Abam na ki á wu-didua á se Zezi
 tun nyi di á kwe woŋo mu á ma
 kaani Baŋa-We yi ku poli Dl wu.
 Amu na maŋi a lagi a ga a ŋwia mu
 di, aá se si ka wəli abam kaanum
 dum ni We yigə ni. Di ku di, aá ta
 jigi wupolo, yi abam di wó wəli
 di amu á taá jigi wupolo. ¹⁸Kuntu,
 ku maŋi si abam di ta jigi wupolo
 lanyirani, si amu di wəli di abam a
 ki wupolo.

Pooli lagi o tuŋi Timoti di Epafroditi Filipi tiinə tee ni

¹⁹Dɔbam Yuutu Zezi na se, amu
 buŋi si a tuŋi Timoti si o ba abam
 te lele. Kuntu, o na joori o ba amu
 te, oó pa-ni abam labaa si a daa
 yi ta jigi liə. ²⁰Nɔɔn-nɔɔnu daa təri
 amu tee ni, o na jigi a wubuŋa yam
 doŋ, si o suni o taa ye abam zənə ni
 ni, ku na dai Timoti yirani. ²¹Balu
 maama na daari tun beeri ba titi
 wənu yirani mu, yi ba yigə tərə di
 wənu tulu na yi Zezi Krisi nyum tun.
²²Ku nan na yi Timoti, abam maŋi
 á ye o wu na tɔgi ciga te tun. O deen
 tɔgi di amu o tɔli We kwər-ywəŋə
 kam, nuneeni bu na tɔgi di o ko o
 tuŋi te tun. ²³Kuntu mu a buŋi si a
 tuŋ-o abam tee ni maŋa kalu a na
 wó lwarɔ ba na wó di a taani dum
 te tun. ²⁴Amu nan jigi tuna di di
 Yuutu wum ni baá puri-ni ba yagi
 lele, yi a laan ba abam te.

²⁵Amu buŋi ni ku maŋi si a tuŋi
 di ko-bu Epafroditi si o joori o ba
 abam te. O tɔgi di amu yi di tuŋi
 We tutuŋa, yi di kwəri di na cam
 ya baŋa ni. Wuntu mu yi abam
 tuntɔŋnu wulu á na li si o ja zənə
 o ba o pa-ni a yaara yam wuni tun.
²⁶Abam fra maa jig-o yi o lagi si o

daa na abam. O wu ya cɔgi dɪ á na ni nɪ o ya ba jigɪ yazurə tɪn. ²⁷Ku yɪ cɪga mu nɪ o ya ba jigɪ yazurə, yɪ o ga fun sɪ o tɪ. Wɛ nan duri o ŋwaŋa. Ku nan dai wuntu yiranɪ ŋwaŋa mu Dɪ duri. Wɛ duri amv dɪ ŋwaŋa, dɪ Dɪ na pɛ o wəri yɪ a wu daa wu cɔgi zanzan tɪn. ²⁸Kuntu ŋwaanɪ mu a tiini a kwaanɪ a lagɪ sɪ o yɪ abam te lɪla, sɪ á taá jigɪ wupolo dɪ á na wó joori á na-o tɪn, sɪ amv dɪ liə yam laan ti. ²⁹O na tuə, sɪ á jeer-o lanyiranɪ dɪ wupolo zanzan, o na yɪ dí ko-bu dí Yuutu Zezi ŋwaanɪ tɪn. Ku manɪ sɪ á taá zuli nɔɔna balv na nyɪ nɛnɛnɪ wuntu te tɪn. ³⁰Beŋwaanɪ o ya gɛ fun mu sɪ o tɪ Zezi Krisi titɔŋa yam ŋwaanɪ. O deen lagɪ o ga o ŋwia dɪ o na ləni abam yuu nɪ sɪ o taa tɔŋɪ o wəli-nɪ tɪn ŋwaanɪ mu.

Wɛ na wó pa n na cɪga Dɪ tee nɪ te tɪn

3 A ko-biə-ba, kulv na daartɪ sɪ a ta a wəli da tɪn, á taá jigɪ wupolo dɪ á na ŋwi dɪ dí Yuutu wum tɪn. A na manɪ a pupunɪ kulv a ma brɪ abam tɪn, ku ba camma sɪ a ta joori a brɪ-ku abam, sɪ ku wanɪ ku cɪ abam wo-lwaanv wunɪ. ²Fɔgi-na á cɪ á tutɪ dɪ kəm-balwaarv tiinə balv na kwaanɪ sɪ ba taa goni nɔɔna yira ba yaɣɪ tɪn. Bantv nyɪ dɪ kakuri mu. ³Dɪbam nan mu yɪ balv

na yɪ Wɛ nɔɔna cɪga cɪga, yɪ ku dai nɪ dí na goni dí bəkəri tɪn ŋwaanɪ, nɪ bantv na brɪ te tɪn. Dɪbam mai Wɛ Joro kum dam mu dí zuli Wɛ, yɪ dí jigɪ wupolo dɪ Zezi Krisi na kɪ kulv o pa dɪbam tɪn, yɪ dí bá tugɪ cullu tulv na brɪ nɪ nɔɔna yira gonim mu jigɪ kuri ku pa Wɛ tɪn. ⁴Lugv baŋa cullu tum ya na jigɪ kuri, amv tutɪ ya wó wanɪ a tugɪ-tɪ. Nɔɔnv nan na buŋɪ nɪ o jigɪ bura sɪ o tugɪ lugv baŋa cullu tum, amv ya jigɪ bura a dwe. ⁵Amv deen na yɪ da nana tɪn, mu ba goni-nɪ nɪ dɪbam Zwifə cullu tum na brɪ te tɪn. A yɪ Yisrayelɪ tu mu, yɪ a nuŋɪ Benzamen dwi dum wunɪ. Amv sunɪ a yɪ Zwifu mu. Zwifə bam mu lugɪ-nɪ. Ku nan na yɪ Wɛ cullu tum tɔgum, amv deen wu Farizian tiinə kɔgɔ kum wunɪ mu. ⁶Ku na yɪ Wɛ titɔŋa yam laŋa nɪ, amv deen kwaanɪ a tɔŋɪ lanyiranɪ dɪ a na beest Zezi kɔgɔ kum nɔɔna bam te tɪn. Ku nan daa na yɪ Wɛ cullu tum seem, a deen se-tɪ dɪ cɪga yɪ tusim tərə.

⁷A deen paɪ wəenu tum kuntu maama jigɪ kuri mu tɪ pa-nɪ. A laan nan buŋɪ a lwarɪ nɪ tɪ yɪ kafɛ mu a yigə nɪ, dɪ a na sɛ Zezi Krisi tɪn ŋwaanɪ. ⁸Ku sunɪ ku yɪ cɪga, woŋo kulv maama a na jigɪ tɪn, a nii-ku nɪ ku yɪ kafɛ mu a yigə nɪ, a laan na lwarɪ Zezi Krisi wulv na yɪ a Yuutu tɪn ŋwaanɪ. Kuntu tiini ku jigɪ kuri ku pa-nɪ ku dwe woŋo

maama. Wuntu ḡwaani mu a kwe woḡo maama a yaḡi daa ni. A nii ti maama ni weeru mu a yigə ni, si a want a se Zezi Kriṣi si a taa tḡ-o di a wu maama, si ku pa a taa yi o nḡonu. ⁹Kuntu tun, amu wó na ciga We tee ni a na ki a wu-diḡva di Zezi Kriṣi tun ḡwaani, ku daa dai a titi tituḡa di a na tḡi We cullu tum tun ḡwaani. Ku nan yi We titi mu pai a jigɪ ciga di a na ki a wu-diḡva di Zezi tun ḡwaani. ¹⁰Woḡo kulu amu na tiini a lagɪ tun yi si a lwarɪ Zezi Kriṣi mu, si a kwəri a lwarɪ dam-fɔɔ kulu We na me Dl bi-o Dl pa o yaḡi tuvni tun, si a daari a tḡi a na o yaara yam doḡ, si a taa nyi diḡ-o o na se o ti nabiine ḡwaani tun. ¹¹Kuntu tun, amu di jigɪ tuna si We wó pa a bi a yaḡi tuvni.

Dí maḡi si dí kwaanɪ dí vu yigə mu si dí joḡi pɛəri We tee ni

¹²Ku nan dai ni a maḡi a yi wəənu tilu a na lagɪ si a yi tun. Ku nan dai ni a biɔari fɔḡi di kwe faɪ yi lwarum daa tərə. Amu nan kwaanɪ a jaḡi mu a ve yigə, si a laan want a joḡi pɛəri Zezi Kriṣi tee ni. Ku yi kuntu ḡwaani mu o joḡi-ni si a taa yi o nḡonu. ¹³A ko-biə-ba, a ba buḡi ni a maḡi a yi si a joḡi pɛəri dım. A nan na ki kulu tun, a yəni a li wəənu tilu na maḡi ti ke tun mu a wubuḡa ni, yi a daari a kwaanɪ si a vu a yi wəənu

tilu na wu a yigə ni tun. ¹⁴Kuntu, amu kwaanɪ si a yɔəri a duri a vu a yi kweelim je mu, si a joḡi pɛəri dım We tee ni. Pɛəri dım kuntu mu yi ḡwia kalu We na bəḡi-ni si a ba a joḡi Dl sɔḡo ni Zezi Kriṣi ḡwaani tun.

¹⁵Ku na yi dıbam balu wubuḡa na biḡi di We cwəḡə tḡum tun, ku maḡi si dıbam maama se ni amu na tagɪ te tun yi ciga mu. Abam badaara wubuḡa nan na dai kuntu doḡ, We wó pa á lwarɪ woḡo kulu na yi ciga tun. ¹⁶Di ku di, ku maḡi si dí yɔəri dí taá tḡi cwəḡə kalu dí na maḡi dí lwarɪ ni ka yi ciga tun mu.

¹⁷A ko-biə-ba, ku maḡi si á taá lwəni amu na ki te tun mu, si á fɔḡi á nii balu na tḡi cwə-laa nuneeni dí na bri abam si á taá tḡi te tun. ¹⁸A lagɪ si a joori a bri abam wəənu tilu a na maḡi a ta di abam kuni zanzan tun mu. Ku maa pai a yi-na nuḡə di liə yalu a na jigɪ abam ḡwaani tun. Ku yi ni nḡona zanzan mu wu abam wvni ba tituḡa na bri ni ba culi Zezi Kriṣi tuvni-dagara kam mu. ¹⁹Ba yəni ba lagɪ wəənu tilu fra na jigɪ-ba tun mu ku dwe We. Ba maa jigɪ wupolo di kulu na yi ba caviura tun, yi lugu baḡa wo-yɔɔru wubuḡa jigɪ-ba. Ba kweelim je ni We wó cɔḡi-ba mu. ²⁰Ku nan na yi dıbam, dí kugu je wu We-sɔḡo ni mu. Dıbam cəḡi dí Yuutu Zezi Kriṣi

sɪ o nuŋi dǎani mu o ba. Wuntu mu vri dɪbam lwarɪm wuni. ²¹O na tuə, o laan wó pa dɪbam lugu baŋa yira yalu na bwəmmə tun ləni ya taa nyɪ dɪ o titɪ yira yam te. Yantu yɪ Wɛ-səŋə nyum mu, yɪ ya jɪɟɪ paari-zulə. Oó ma o dam-fɔrɔ kulɔ na paɪ o wai woŋo maama tun o ma kɪ kuntu.

Zezi kɔŋo kum nɔɔna na maŋɪ sɪ ba kɪ te tun

4 A ko-biə-ba, a soe abam lanyirani yɪ á fra jɪɟɪ-nɪ. Abam paɪ a jɪɟɪ wupolo, yɪ á ta wó pa a yuu zəŋi Wɛ yigə nɪ. A cilon-sonnu-ba, kwaani-na á zɪɟɪ kəŋkəŋ dí Yuutu tɔgum dim wuni.

²A nan loori Evodi dɪ Sintisi lanyirani, sɪ á taá jɪɟɪ wubɔŋa-dɪdwɪ á na sɛ dí Yuutu wum tun ŋwaani. ³A loori nmɔ dɪ, wulɔ na yɪ a doŋ tintɔŋɔv cɪga cɪga tun, sɪ n zəni kaana bantɔ sɪ ba taa sɛ daani, bɛŋwaani ba deen tɔɟɪ dɪ amɔ yɪ dí tiini dí tɔŋɪ dí tɔɔlɪ Wɛ kwər-ywəŋə kam, dɪ Klɪman dɪ balɔ maama na tɔɟɪ dɪ amɔ ba tɔŋɪ tun. Wɛ maŋɪ Dɪ pupunɪ bantɔ yira Dɪ ŋwia tɔɔ kum wuni.

⁴Taá kɪ-na wupolo maŋa maama á na ŋwɪ dɪ dí Yuutu wum tun ŋwaani. A ta lagɪ a joori a ta

nɪ, á taá kɪ wupolo. ⁵Pa-na nɔɔna maama lwarɪ á lanyirani wum ni nɪ, sɪ dí Yuutu wum maa buni lele. ⁶Yɪ zaŋɪ-na á taá liə dɪ kulɔkulɔ. Woŋo maama wuni sɪ á taá warɪ Wɛ, á bri-Dɪ kulɔ á na lagɪ tun sɪ Dɪ zəni abam, sɪ á kwəri á taá kɪ Dɪ le maŋa maama. ⁷Kuntu mu Wɛ wó pa á bɪcara taa zurə, sɪ ku dwəni nabiinə na wó wani kulɔ ba lwarɪ tun. Ku maa pa kulɔkulɔ bá wani ku cɔɟɪ á bɪcara dɪ á wubɔŋa maama, abam na ŋwɪ dɪ Zezi Krisi tun ŋwaani.

⁸A ko-biə-ba, kulɔ a na lagɪ a ma a guri tun, á taá jɪɟɪ wəənu tɔlɔ na lana yɪ ti maŋɪ dɪ zulə tun wubɔŋa:
ku na yɪ woŋo kulɔ maama na
yɪ cɪga tun,
naa woŋo kulɔ na jɪɟɪ zulə tun,
naa woŋo kulɔ na maŋɪ tun,
naa woŋo kulɔ na ba jɪɟɪ tusim
tun,
naa woŋo kulɔ na poli nɔɔna
wuru tun,
naa woŋo kulɔ na jɪɟɪ tiə nɔɔna
tee ni tun,
sɪ á taá jɪɟɪ-na wəənu tum kuntu
wubɔŋa.

⁹Á taá kɪ-na wəənu tɔlɔ amɔ na bri abam yɪ á sɛ-tɪ tun, ku na yɪ á na ni kulɔ a na taga, yɪ á na kulɔ a na kɪ tun. Á na sunɪ á kɪ kuntu, Wɔ-zuru Tu Baŋa-Wɛ wó ta wu á tee ni.

Pooli kɪ Filipi tiinə bam le ba na zən-o tun ɲwaani

¹⁰A na ɲwi dɪ dí Yuutu Zezi tun, amu tiini a jɪɣɪ wupolo, bɛɲwaani ku daani zanzan yɪ abam daa wu guli a gulə sɪ á wəli-nɪ, yɪ lele kuntu á laan zəni-nɪ. Ku nan dai nɪ abam ba jɪɣɪ a wubɔɲa mu ya, ku yɪ á wu ne cwəɲə mu sɪ á wəli-nɪ. ¹¹A na tagɪ kuntu doɲ tun, ku dai nɪ a na ge woɲo tun ɲwaani. Woɲo maama wuni, amu mi sɪ a taa jɪɣɪ wupolo dɪ kulɔ a na jɪɣɪ tun. ¹²Yinigə na jɪɣɪ-nɪ, amu ye a na wó ja a titi te. A jɪɣɪɲu nan na daga dɪ, a ta ye a na wó kɪ te. Woɲo maama wuni, amu ye a na wó kɪ te sɪ a taa jɪɣɪ wupolo. A na jɪɣɪ a di a wubɔɲa naa kana na jɪɣɪ-nɪ, a jɪɣɪɲu na daga naa ti na muri, amu ta ye a na wó kɪ te sɪ a taa jɪɣɪ wupolo. ¹³Amu wai wənu tum kuntu maama a kɪa, Zezi Kriɪ na pa-nɪ dam tun ɲwaani mu. ¹⁴Dɪ kuntu dɪ, á kɪ lanyɪrani dɪ á na zəni-nɪ a yaara yam wuni tun.

¹⁵Abam Filipi tiinə titi dɪ ye lanyɪrani nɪ, maɲa kalɔ a na puli a wura a tɔɔli Wɛ kwər-ywəɲə kam a bri abam yɪ a laan nɲɪ Masɪɔvani nɪ tun, ku yɪ abam yɪrani mu wəli-nɪ. Zezi kɔɔ kudoɲ daa tərə ku dɪ na pɛ amu woɲo, ku na

dai abam yɪrani. ¹⁶A deen na wu Tesaloniki nɪ tun, abam tɔɲɪ a na lagɪ zənə yalɔ tun á pa-nɪ, yɪ ku dai kuni bɪdwɪ yɪrani. ¹⁷Ku nan dai nɪ amu lagɪ sɪ a taa joɲɪ abam pɛɛra yam má mu, ku yɪ nyɔɔri dilɔ abam na wó na Wɛ tee nɪ ya ɲwaani tun mu pɛ a jɪɣɪ wupolo. ¹⁸Amu joɲɪ pɛɛra yalɔ maama abam na pɛ amu tun ku ja gaali. A joɲɪ pɛɛra yalɔ á na kɪ Epafroditi jɪɲa nɪ sɪ o ja ba o pa-nɪ tun, yɪ kulɔkulɔ daa wu muri-nɪ. Abam pɛɛra yam nyɪ dɪ woɲo kulɔ á na mɛ á kaani Baɲa-Wɛ yɪ ku lwəm ywəmmə tun mu. Wɛ nan joɲɪ á kaanum dɪm dɪ wupolo. ¹⁹Amu Tu Wɛ wó pa abam kulɔ maama á na ge tun Zezi yɪri ɲwaani, Dɪ na jɪɣɪ wo-laaru tulɔ na tiini ti dagɪ yɪ ti jɪɣɪ paari-zulə tun.

²⁰Wɛ dilɔ na yɪ dɪbam Ko tun maɲɪ dɪ zulə mu maɲa maama. Amina.

²¹Jɔɔni-na Wɛ nɔɔna balɔ na ɲwi dɪ Zezi Kriɪ tun maama á pa-nɪ. Dí ko-biə balɔ na wu amu tee nɪ tun dɪ jɔɔni abam. ²²Wɛ nɔɔna bam maama jɔɔni abam, ku na fɔɣɪ ku dwe didɪ balɔ na zɔvri Rom Pa-faru wum sɔɲo nɪ tun.

²³Dɪbam Yuutu Zezi Kriɪ wó pa abam maama yu-yoɲo.

Tɔnɔ kɔlv Pooli na pɔpɔnɩ o pa

KOLɔSI TIINɛ tɩn

**Tɔnɔ kɔlv Pooli na pɔpɔnɩ o pa Kolɔsi
tiinɛ tɩn na brɩ dɩbam kɔlv tɩn mu tɩntɩ**

Pooli deen pɔpɔnɩ tɔnɔ kum kuntu o pa We nɔɔna balu na zɔvri Kolɔsi nɩ tɩn mu. Kolɔsi deen yɩ lɔgv kɔlv ba na bɛi nɩ Azi-balaja tɩn wu tɩv dɩdva mu. Ku yɩ nɩnɛnɩ kilometra biɔ-yale mu te dɩ Efɛɛzi. Ku nan dɩ Pooli tɩtɩ mu tɔɔli We kwɛrɛ dɩ ba, ku yɩ Epafrasi wɔlv na yɩ Kolɔsi tu tɩn mu tɔɔli We kwɛrɛ dɩ ba, yɩ ba se Zezi Kisi (Kolɔsi 1:7 dɩ 4:12).

Maɲa kalu Pooli na wu pɩna digɛ nɩ Rom nɩ tɩn (Kolɔsi 4:3), mu Epafrasi ve o te o ta o brɩ-o nɔɔna badaara na jaani vwan zaasɩm ba zu Kolɔsi tiinɛ bam wɔnɩ, yɩ ba brɩ nɩ, nɔɔnv na lagɩ sɩ o na vrum lwarɩm wɔnɩ, o maɲɩ sɩ o taa zuli wo-yɔɔrv sɩ o daari o se tɩ nɩ mu. Ba ta ma wɩ, ku yɩ fifɩwɩ mu sɩ ba se cullu tudaara mu, sɩ ba daari ba pa ba go-ba nɩ Zwifɛ cullu tɩn na brɩ te tɩn, sɩ ba kwɛri ba se cullu tɩlv na brɩ nɩ n wu maɲɩ sɩ n dɩ kuntu naa n nyo kuntu tɩn.

Kuntu ɲwaani mu Pooli pɔpɔnɩ tɔnɔ kum o pa-ba, sɩ o maa brɩ-ba kwɛrɛ kalu na yɩ cɩga tɩn, sɩ ba yɩ se vwan karanyɩna tiinɛ bam. O ma ta dɩ ba nɩ, Zezi na vri-ba tɩn, ba sunɩ ba na vrum fasi mu, sɩ cullu muw bá wani tɩ vri nɔɔna tɩ yagɩ. Ku yɩ Zezi Kisi ɲwaani mu Baɲa-We kɩ lɔgv, wum mu yɩ woɲo maama yigɛ tu, yɩ ku yɩ wuntu ɲwaani mu We ta wú vri nabiinɛ Dɩ yagɩ. Ku yɩ n na kɩ n wu-dɩdva dɩ Zezi mu nɩ na vrum (pɔɔrum 1-2).

Pooli ma daari o pɔpɔnɩ o brɩ-ba, ba na wú ta ɲwi te ɲwi-dɔɲa kalu We na pɛ-ba Zezi Kisi ɲwaani tɩn wɔnɩ, sɩ kɔlv maama ba na wú kɩ tɩn taa yɩ ba Yuutu Zezi yɩri ɲwaani (pɔɔrum 3-4).

Pooli deen tɔɲɩ Tisiki dɩ Onisim mu, yɩ ba ja tɔnɔ kum kuntu ba vu ba pa Kolɔsi tiinɛ bam.

1 Amv Pooli wuɓu We na kuri di Dl tuti wubuɗa si a taa yi Zezi Kisi tintuɗuɗu tun mu pupuni tɔɔ kuntu, yi dí ko-bu Timoti tɔɗi o wɛli-ni. ²Dí pupuni si dí pa abam balu na yi We nɔɔna yi á zuuri Kolosi ni tun. Abam mu yi dí ko-biá balu na kɪ á wu-dɪɗɪa di Zezi Kisi tun.

Dí Ko We wó pa abam yazurə di yu-yoɗo.

Pooli na kɪ We le ba ɗwaani te tun

³Maɗa maama dɪbam na yəni dí loori We dí pa abam, dí taá kɪ Dl le mu abam ɗwaani. Dintu mu yi dí Yuutu Zezi Kisi Ko. ⁴Beɗwaani dɪbam ni abam na jigi wu-dɪɗɪa di Zezi yi á kwəri á soe We nɔɔna bam maama te tun. ⁵Beɗwaani, abam na de yigə á ni We kwər-ywəɗə kam tun mu pe á jigi tuna ni á wó na wəenu tɪɓ We na tiɗi Dl sɔɗo ni abam ɗwaani tun. We kwər-ywəɗə kam kuntu mu yi kalu na suni ka yi ciga tun. ⁶Dl kwər-ywəɗə kam kuntu laan jagi ka yi lugu baɗa je maama yi ka kwe nɔɔna lanyirani, ni ka na jagi ka yi abam te yi ka kwe abam te tun. Ku zigi maɗa kalu á na puli á ni We kwərə kam yi á lwarɪ We zaani dɪm na suni di yi ciga te tun. ⁷Ku yi Epafrasi deen mu bri abam We ciga kam kuntu. Wuntu

mu yi dɪbam ko-bu-sono, yi o tɔɗi di dɪbam o tɔɗi di o wu maama o pa Zezi Kisi abam ɗwaani. ⁸Wuntu ta mu tagi o bri dɪbam We Joro kum na pe abam jigi da-sono te tun.

⁹Kuntu ɗwaani mu dí yəni dí warɪ We maɗa maama dí pa abam, ku na puli maɗa kam dí na ni á woɗo kuntu tun. Dí loori-Dl si Dl pa á taá ye Dl wubuɗa na lagɪ kulɪ tun, si Dl daari Dl pa á na swan di yəno maama ni Dl Joro kum na pai te tun. ¹⁰Kuntu, abam laan wó wani á tɔɗi cwəɗə si ku maɗi di dí Yuutu wum na lagɪ te tun, si ku pa o wu poli á tutuɗa maama ɗwaani. Dí loori We si Dl wəli abam si á taá kɪ tutuɗ-ɗuɗa dwi təri təri lanyirani, si á fɔɗi á lwarɪ We á wəli da. ¹¹Dí nan ta loori We, si Dl ma Dl dam-fɔrɔ kulɪ na dwe maama tun Dl wəli abam si á wani á fɔɗi á zigi kəɗkəɗ, si á kwəri á taá jigi wu-zuru, si á taá kwaanɪ á ve yigə woɗo maama wuni. ¹²Á taá kɪ dí Ko We le di wupolo, beɗwaani dintu mu pe abam cwəɗə, si á tɔɗi á na wo-laaru tɪɓ Dl na tiɗi si Dl pa Dl nɔɔna bam tun jəɗə kalu na yi pooni tun wuni. ¹³Dí Ko We mu li dɪbam lim wuni, si wo-lwaanu daa yi taa wai dɪbam. Dl ma daari Dl pa dí zu Dl tuti Bu-sono kum paari dɪm wu. ¹⁴Ku nan yi Dl Bu Zezi mu kwe o ɗwɪa o ma ɗwɪ dí lwarum jini, o pa We yagi-di Dl ma ce dɪbam.

Zezi na yɛ wɔlv dɪ o na tɔŋɪ kɔlv tɪn

¹⁵ Zezi yɛ Baŋa-We dɪlv nabiinɛ na ba nai tɪn nyinyugu mu. O yɛ We Bu-dua mu. Wuntu maŋɪ o wura mu kɔ loori wɛɛnu tɪlv maama We na kɪ tɪn. ¹⁶ We de wuntu ŋwaani mu Dɪ kɪ wɛɛnu maama, wɛɛnu tɪlv maama na wu weyuu nɪ dɪ tɪga baŋa nɪ tɪn, tɪlv nɔɔna na nai dɪ tɪlv ba na warɪ ba nai tɪn, kɔ na yɛ malesɪ dɪ wɛɛnu tɪlv maama na jɪgɪ dam yɛ tɪ dɪ paari nabiinɛ baŋa nɪ tɪn. We de Zezi ŋwaani mu Dɪ kɪ tɪ maama, sɪ kɔ pa o na zulɛ tɪ baŋa nɪ. ¹⁷ Zezi maŋɪ o wura mu pulim nɪ yɛ kɔlvkɔlv daa ta tɛrɛ. Kɔ yɛ wuntu mu paɪ wɔŋo maama zɪgɪ kɔ jɛgɛ nɪ lanyirani. ¹⁸ Wuntu mu yɛ o nɔɔna bam yuutu, yɛ ba kɔgɔ kum nyɪ dɪ o yɪra yam. Wum mu puli o kɔgɔ kum kuri. Kɔ yɛ Zezi mu de yɪgɛ o bi o yaɣɪ tɔvɪ. Kɔ ma pa o yɛ yɪgɛ tu wɔŋo maama wɔvɪ. ¹⁹ Bɛŋwaani kɔ yɛ We tɪtɪ wubɔŋa mu lagɪ sɪ Dɪ Bu Zezi taa nyɪ dɪ Dɪ tɪtɪ faɪ. ²⁰ We ɪ wubɔŋa mu, sɪ Dɪ da Dɪ Bu wum ŋwaani Dɪ pa wɛɛnu maama joori tɪ fɔgɪ daani dɪ Dɪ. Dɪ Bu Zezi na tɪgɪ tɔvɪ-dagara kam baŋa nɪ yɛ o jana nuŋɪ tɪn mu pɛ wɛɛnu maama joori tɪ fɔgɪ daani dɪ We, kɔ na yɛ lugu baŋa wɛɛnu dɪ weyuu wɛɛnu maama.

²¹ Kɔ nan na yɛ abam, abam deɛn baŋwe dɪ We, á yɛ We duɪa mu. Abam wubɔŋa dɪ á tɪtɔŋa maama deɛn lagɪ wo-lwaanv yirani mu sɪ á taá kɪa. ²² Kɔ daari lele kuntu, We laan pɛ á fɔgɪ daani dɪ Dɪ, Dɪ Bu wum na jɪgɪ nabiinu yɛ o daari o tɪ tɪn ŋwaani. We kɪ kuntu sɪ á wani á ba á zɪgɪ Dɪ yɪgɛ nɪ dɪ wu-poŋo mu, sɪ á taá yɛ nɔn-ŋuna balv na ba jɪgɪ wo-lɔŋɔ tɪn. ²³ Abam nan maŋɪ sɪ á taá tɔgɪ We cɪga kam dɪ á wu-dɪduɪa, sɪ á zɪgɪ kɛŋkɛŋ. Á wu maŋɪ sɪ á pa á wubɔŋa lɛni dɪ tuna yalv á na jɪgɪ We kwɛr-ywɛŋɛ kam ŋwaani tɪn. Dɪ kwɛr-ywɛŋɛ kam kuntu mu yɛ kwɛrɛ kalv abam na maŋɪ á nɪ yɛ ba tɔɔlɪ-ka ba brɪ lugu baŋa nɔɔna maama tɪn. Amv Pooli nan yɛ We tɪntɔŋv sɪ a taa tɔɔlɪ Dɪ kwɛr-ywɛŋɛ kam kuntu mu.

Pooli na tɔŋɪ Zezi nɔɔna bam ŋwaani te tɪn

²⁴ Amv jɪgɪ wupolo dɪ a na yaari te abam ŋwaani tɪn. Kɔ na cɛ a yɪra nɪ te tɪn, kɔ nyɪ nɪ Zezi Krisi na yaari te tɪn mu. A yaari yaara yalv na daari sɪ dɪ yaari Zezi tɪtɔŋa yam ŋwaani tɪn mu, sɪ kɔ zɛni o nɔn-kɔgɔ kum na nyɪ dɪ o yɪra yam tɪn lanyirani. ²⁵ We tɔŋɪ-nɪ sɪ a taa tɔŋa a pa-ba mu. Tɪtɔŋɪ dɪm kuntu mu yɛ sɪ a kwaani a tɔɔlɪ We kwɛrɛ

kam maama a bri abam. ²⁶Ku na zigi pulim ni tun, We ciga kam kuntu deen sɛgi mu nabiinɛ tee ni, yi We laan pa balu na yi Dl nɔɔna tun ba ba lwarɩ-ka. ²⁷Ku yi We titi wubuɲa mu lagi si Dl pa ba lwarɩ Dl ciga kam kuntu. Dl lagi si lugu baɲa dwi maama tiinɛ mu lwarɩ Dl ciga kam na tiini ka jigi lam di zulɛ te tun. We ciga kalu deen na sɛgi yi ka laan ba ka lwarɩ jaja tun mu yi si Zezi Kriɩ wu abam bicara ni, yi ku pa á jigi tuna ni á wú na paari-zulɛ We tee ni. ²⁸Kuntu ɲwaani dibam yɛni dí tɔɔli Zezi Kriɩ kwɛrɛ mu dí bri nɔɔna maama, yi dí kaani-ba di swan yalu We na pe dibam tun, si dí pa ba maama laan wani ba ba ba zigi We yigɛ ni, ni balu wubuɲa na biga di Zezi Kriɩ tɔgum dum tun. ²⁹Kuntu mu amu nan tiini a kwaani a tɔɲa. Ku nan yi Zezi dam-fɔɔ kum o na pe-ni tun mu pai a jigi dam a ma a tɔɲi kuntu.

2 Amu lagi si abam lwarɩ a na tiini a tɔɲi te abam ɲwaani, ku wɛli di We nɔɔna balu na wu Lawodise ni, di nɔɔna zanzan balu yi ta na wu ne amu tun di ɲwaani. ²Amu tiini a kwaani kuntu, si ku pa We nɔɔna bam maama wani ba taa jigi baari mu, si ba daari ba taa ɲwi daani di sono. Kuntu wú pa ba zigi lanyiranɩ di ba na tiini ba lwarɩ We ciga kam te tun, si ba lwarɩ We ciga kalu ya na sɛgi tun, yi ciga kam

kuntu mu yi Zezi Kriɩ titi. ³Wuntu mu yi wulu na pai nɔɔna lwarɩ swan di yɛno kulɩ maama na yi We nyum, ti na jigi kuri zanzan yi ti sɛgi tun.

⁴A nan tagi kuntu a bri abam, si á yi pa nɔɔn-nɔɔnu ganɩ abam, di o na maɲi o ɲɔɔni swan taani te maama di. ⁵Ku nan na yi amu na tɛri abam tee ni tun di, a wubuɲa maama wura di abam. Kuntu ɲwaani ku pe-ni wupolo di a na lwarɩ ni á tɔgi cwɛɲɛ yi á zigi kɛɲkɛɲ, á na jigi wu-didwa di Zezi Kriɩ tun ɲwaani.

ɲwi-duɲa kalu dí na jigi Zezi ɲwaani tun

⁶Abam nan na se si Zezi Kriɩ taa yi abam Yuutu tun, ku maɲi si á taá ɲwi did-o mu. ⁷Nan fɔgi-na á zigi kɛɲkɛɲ ni tiu bunnɩ na zu tɔga te tun, si á daari á kwaani á taá jigi wu-didwa did-o ni ba na maɲi ba zaasi abam te tun, si á taá kɩ We le zanzan maɲa maama.

⁸Á nan cu á titi, si á yi pa nɔɔn-nɔɔnu ganɩ abam di o swan yalu na ba jigi kuri tun. Yantu yi nabiinɛ wubuɲa yalu na tɔgi ba nabaara mu tun mu. Ya yi lugu baɲa nyum mu, si ya dai Kriɩ nyum. ⁹Beɲwaani, Baɲa-We na yi tute maama tun, Zezi Kriɩ di yi kuntu doɲ mu fasi. ¹⁰Abam na ɲwi di Zezi tun, á maɲi á na We wo-laaru tum maama á joɲi o tee ni. Wuntu

mu te wonjo kulɔ maama na jigi dam nabiinɛ baɲa ni tun.

¹¹ Abam na ɲwi dɪ Zezi Kriɪ tun, o li á wubɔɲ-lwaanɔ tun maama mu, si ti daa yi taa jigi dam á baɲa ni. O na fɔgi o kwe abam kuntu tun, ku nyi dɪ ba na goni bəkəri te tun mu. Ku nan dai ni nabiinɛ na goni te tun, ku yi Zezi Kriɪ ɲwaanɪ mu.

¹² Bɛɲwaanɪ, ba na miisi abam na wunɪ tun, ku bri ni ba ya ki abam dɪ, nuneɛni Zezi Kriɪ na tigi yi ba ki-o te tun mu. Ku kwəri ku bri ni á joori á bi á na We ɲwi-dɔɲa kam, bɛɲwaanɪ á jigi wu-dɪdɔa dɪ We na mɛ Dɪ dam dɪm Dɪ bi Zezi Dɪ pa o yagi tuɔni tun.

¹³ Abam deen ya ba jigi ɲwia We tee ni á na ki kəm-balwaarɔ tun ɲwaanɪ. Abam deen ya tɔgi á dai We nɔɔna á na dai Zwifɛ tun ɲwaanɪ. We laan nan pe á na Dɪ ɲwi-dɔɲa kam á na ɲwi dɪ Zezi tun ɲwaanɪ. We nan yagi dɪbam lwarum maama Dɪ ma ɛɛ dɪbam. ¹⁴ Ba na pagɪ Zezi Kriɪ tuɔn-dagara baɲa ni tun, ku yi nuneɛni ba pagɪ cullu tɔɔ kulɔ na bri ni dɪbam ki dɪ ɛɔgi tun mu. We bri ni tɔɔ kum kuntu daa ba jigi kuri, yi dɪbam lwarum dum maama ti. ¹⁵ Zezi mu want wonjo kulɔ maama na jigi dam nabiinɛ baɲa ni tun, yi o ɛɔgi ti maama dam. O tuɔni dagara kam baɲa ni mu We mɛ Dɪ bri nɔɔna jaja ni o jigi dam wəenu tum kuntu maama baɲa ni,

ni nɔɔnɔ na want o duna yi o ja-ba o vɔ te tun.

¹⁶ Kuntu ɲwaanɪ, abam yi se si nɔɔn-nɔɔnɔ pa abam culu dɪ á na dɪ kulɔ naa á na nyɔ kulɔ tun. Á yi pa nɔɔn-nɔɔnɔ bri abam á na wó li da yalu si ya taa yi candiɛ da naa can-dɔɲa de naa siun de ɲwaanɪ tun.

¹⁷ Cullu tum kuntu daa ba jigi kuri. Ti deen yi luluɲu mu, si ti bri ciga kalɔ na lagi ka ba tun. Ciga kam kuntu nan mu yi Zezi Kriɪ. ¹⁸ Á yi se á pa nɔɔna balɔ na yaari ba titi yi ba zuli maleɪ dɪ vwan tu-n-titi tun gani abam. Ba yəni ba te ba wi, We mu bri-ba kuntu wonjo, yi ba wubɔɲa nan dai We nyum. Ku yi ba zəɲi-n-titi wubɔɲ-kamunɛ mu ba jiga, ku nan yi kafe mu. ¹⁹ Bantu nan daa ba ɲwi dɪ Zezi. Wuntu mu yi dɪbam Yuutu, yi dɪ ɲwi dɪd-o nuneɛni nɔɔnɔ yira na tɔɲi dɪ o yuu te tun. Zezi ɲwaanɪ mu dɪ wəli daani dɪ tɔɲa, ni nɔɔnɔ yira na jigi pɔɔrum dwi təri təri yi ya tɔɲi titɔɲi dɪdɔa te tun. Wuntu mu zəni dɪbam yi dɪ ve yigə We cwəɲə kam wunɪ ni We na lagi te tun.

²⁰ Abam na se Zezi Kriɪ tun, ku nyi dɪ á tɔgi dɪd-o á ti mu te. Kuntu ɲwaanɪ lugu baɲa wubɔɲ-yɔɔru tum daa ba jigi dam abam baɲa ni. Bɛɛ mu yi á nan ta ki nuneɛni á yi lugu baɲa nyum mu te? ²¹ Bɛɛ mu yi á se cullu tilɔ na bri ni yi kwe kuntu naa yi ta n dɪ kuntu naa yi dwe

kuntu tun? ²²Cullu tum kuntu nan wura wænu tilu na wó ba ti cɔgi tun ɣwaani mu. Cullu tilu ba na bri abam kuntu donɣ tun yi nabiinæ wubuɣa mu. Ti wu nuɣi We te. ²³Wænu tum kuntu nyi ni swan mu ba na mai ba titi wubuɣa ba ma zuli-ti. Ba ma tu ba titi yi ba bæsi ba yira. Cullu tum kuntu yi nuneeni ti jigi kuri mu te, ti nan yi kafe mu. Ti warti ti wæli nɔɔna si ba ja ba titi di wo-zɔɔna yalɔ ba fra na zuuri tun.

3 Abam na ne We ɣwi-duɣa kam tun, ku nyi di á tɔgi di Zezi Kresi mu á joori á bi á yagi tuuni. Kuntu ɣwaani, pa-na We-sɔɣo wænu tum taa jigi fra di abam, si dáani mu Zezi Kresi je Baɣa-We jazum ni. ²Pa-na á wubuɣa tiini ya zu We-sɔɣo wo-laaru tum, si ku yi taa yi logu baɣa wo-yɔɔru tum. ³Abam na yagi lwarum cwəɣə tun, ku nyi di á tigi mu te, yi á laan na ɣwi-duɣa di Zezi Kresi, yi á ɣwia kam səgi We tee ni. ⁴Abam ɣwia kam ciga ciga mu yi Zezi Kresi. Kuntu ɣwaani, o na joori o ba o bri o titi jaja di o paari-zulə yam, abam di wó tɔgi did-o á na paari-zulə.

We ɣwi-duɣa kam na yi te tun

⁵Abam nan maɣi si á li logu baɣa wubuɣ-lwaanu tum mu á bicara ni, si á yi zaɣi á se-ti. Ku na yi boorim naa wo-zɔɔna kikiæ naa ka-laga,

naa ku na yi á fra na zuuri wo-yɔɔru tilu tun, naa á na pa á yi sui wænu tilu tun, á yi se wubuɣa yam kuntu donɣ. Nmu na pai n yi sui wænu, ku bri ni n pai tintu mu zulə yi n daari We n yagi. ⁶Wo-balwaaru tintu ɣwaani mu We bani wó zaɣi [di nabiinæ balu maama na vin Dɔ ni tun]. ⁷Abam di ɣwia kam maama deen yi kuntu mu. ⁸Ku daari lele kuntu, á maɣi si á li wo-balwaaru tum kuntu maama mu á bicara ni. Ku na yi ban-zɔɣo di ka-culi-daani di pu-sɣa. Á yi taá twi nɔɔna. Á yi taá mai á niə á ɣɔɔni wo-zɔɔna ɣwe. ⁹Á yi zaɣi á fɔ vwan á pa daani. Beɣwaani abam yagi á ɣwi-donɣ kam di ka kikiæ maama, ¹⁰yi á laan daari á jigi ɣwi-duɣa mu. We mu pe abam ɣwi-duɣa kam kuntu. Dɔ maa kwe-ka si ka taa nyi di Dɔ titi ɣwia, si á wani á fɔgi á lwarti Dɔ na yi te tun. ¹¹Kuntu ɣwaani, balu na jigi We ɣwi-duɣa kam tun, kampwara daa tæri ba wuni. Zwifə di dwi-ge tiinæ maama yi bidwi mu. Balu na goni ba bəkəri di balu na wu goni tun maama yi bidwi mu. Balu yi na wu puuri di balu ba na ba nigi tun, ku wæli di gambe di balu na te ba titi tun maama yi bidwi mu. Ba maama wura Zezi Kresi ɣwaani mu, yi o ɣwi di ba maama.

¹²We mu kuri abam si á taá yi Dɔ nɔɔna, yi Dɔ soe abam. Kuntu ɣwaani, taá jigi-na da-ɣwana, si á

taá ki-da lanyirani. Taá tu-na á titi da-tee ni, si á taá jigí wu-bono di wu-zuru. ¹³ Á taá jigí-na wu-zuru da-ɲwaani. Abam wulu na jigí juu di o doɲ, si á yagi á ma ce daani, ni dí Yuutu Zezi na yagi á lwarim o ma ce abam te tun. ¹⁴ Kulv na dwe maama tun, taá soe-na daani, si ku pa á wani á taá jigí ni didua lanyirani. ¹⁵ Pa-na wu-zuru kulv Zezi Krisi na pe abam tun taa te á wubuɲa maama. Beɲwaani We kuri abam si á ji woɲo didua mu, si á taá jigí wu-zuru kuntu doɲ. Maɲa maama si á taá ki We le. ¹⁶ Pa-na Zezi Krisi taani dum tiini di zu á bicara, si á taá mai swan yalu We na pe abam tun á kwe daani, si á daari á taá kaani daani. Taá leeni-na We ləɲ-ɲwi di We tiə le di We Joro kum na pe abam le silv tun. Á taá leeni kuntu á zuli We, si á taá ki Di le. ¹⁷ Woɲo kulv maama abam na wó ki tun, ku na yi á ni-ɲwaɲa naa á juɲa tituɲi, si á pa ku taa yi dí Yuutu Zezi yiri ɲwaani, si á daari á taá ki dí Ko We le Zezi Krisi ɲwaani.

Nɔɔnu maama na maɲi si o taa ɲwi te ɲwi-duɲa kam wuni tun

¹⁸ Kaana-ba, á maɲi si á taá se á banna, beɲwaani kuntu yi woɲo

kulv na maɲi di dí Yuutu Zezi wubuɲa tun mu.

¹⁹ Ku daari kan-banna-ba, á di maɲi si á taá soe á kaana, si á yi taá ki cia di ba.

²⁰ Biə-ba, á na se dí Yuutu Zezi tun, ku maɲi si á se á tiinə ni woɲo maama wuni, si kuntu mu yi woɲo kulv na poli We wu tun.

²¹ Ku daari abam balv na yi biə kwə tun, á yi taá tiini á fi-ba, si kuntu wó pa ba wuru cɔgi yi ba ga baari.

²² Ku na yi abam balv na yi gambe tun, á taá tuɲi á tɔgi á yum tiinə wubuɲa woɲo maama wuni. Ku nan dai ba na zigí ba nii abam maɲa kalv yirani tun mu á wó ki kuntu si ba tee abam. Nan taá tuɲi-na di á wu maama, á na kwari dí Yuutu wum tun ɲwaani. ²³ Woɲo kulv maama á na wó tuɲi tun, á taá tuɲi di á wu maama. Pa-na á na ki te tun taa yi dí Yuutu wum ɲwaani, si ku taa dai nabiinə ɲwaani. ²⁴ Beɲwaani abam ye ni dí Yuutu Zezi Krisi wó pa abam peeri dilv o na tiɲi si o pa o nɔɔna bam We-sɔɲo ni tun. Wuntu mu yi á yuutu wulu á na tuɲi á pa-o tun. ²⁵ Ku daari wulu maama na ki balɔɔ tun wó joɲi balɔɔ ɲwurɔ mu, si ku maɲi di o tituɲa yam na yi te

tun. We nan tɔgi ciga mu Dl mai Dl di nabiinə taani, si Dl ba kuri nɔɔna daani.

4 Ku daari abam balu na yi gambe sum yum tiinə tun, á taá kɪ ciga dɪ kulu na maɲi tun dɪ ba. Á nan taá ye nɪ abam dɪ jigi yuutu o na te abam We-ɔɲɔ nɪ.

² Á tiini á kwaani á taá loori We, si á cɪ á titɪ lanyirani, si á taá kɪ Dl le. ³ Á nan taá loori We á pa dɪbam dɪ, si Dl pa dí na cwəɲə dí taá tɔɔɪ Zezi Kisi ciga kalu na səgi tun kwərə dí bri nɔɔna. Ku nan yi amu na tɔɔɪ Zezi kwərə kam tun ɲwaani mu pe a wu pɪna digə nɪ.

⁴ Looi-na We á pa-nɪ, si a wani a pa nɔɔna lɔwari ciga kam kuntu maama faɪ. Mu titɔɲɪ dɪlu We na pe amu si a tɔɲɪ tun.

⁵ Á cu-na á titɪ dɪ á na ɲwi te dɪ balu na ba tɔgi Zezi tun titari nɪ, á taá kɪ lanyirani si ba yi na á wo-lɔɲɔ. We na pe abam pwələ si á kɪ kulu, si á pa ku ja kuri lanyirani.

⁶ Pa-na á ni-taani taa lana, si dɪ taa jigi ywəni, si á daari á taá ye á na wó ləri nɔɔnu maama taani te tun.

Tiim kwərə

⁷ A lagɪ a tɔɲɪ dí ko-bu-sono Tisiki si o ba abam te. Wuntu mu yi wulu na tɔɲɪ o pa dí Yuutu Zezi dɪ ciga tun. Dɪbam maama wəli daani mu dí tɔɲɪ dí paɪ dí Yuutu wɔm. ⁸ Amu

yɔɔɪ a tɔɲ-o si o ba o ta amu labaari maama na yi te tun o bri abam, si á bɪcara pəni tɪga nɪ dɪ á na wó lɔwari dɪbam wɔɲɔ na yi te tun. ⁹ Dɪbam ko-bu-sono Onisim dɪ wó tɔgi o ba. Wuntu nɔɲɪ abam kɔɔɔ kum wunti mu, yi o tɔgi Zezi dɪ ciga. Bantu bale mu wó ta wɔɲɔ kulu maama na wura ku kɪ yo seeni tun ba bri abam.

¹⁰ Arisarikɪ wulu na tɔgi o wu pɪna digə nɪ dɪ amu tun jɔɔni abam. Marikɪ wulu na yi Banabasɪ cɔɪu tun dɪ jɔɔni abam. Abam maɲɪ á jɔɲɪ nɪ, o na tuə, á wó jeer-o lanyirani.

¹¹ Zusitu wulu yɪɪ dɪdɔɲ na yi Zezi tun dɪ jɔɔni abam. Ku na yi Zwifə balu na tu ba se Zezi tun, nɔɔna bantu batɔ yirani mu yi balu na tɔgi ba tɔɲɪ We paari dɪm titɔɲa ba wəli amu tun. Ba tiini ba paɪ a wu zurə.

¹² Epafrasɪ wulu na nɔɲɪ abam kɔɔɔ kum wunti yi o tɔɲɪ o pa Zezi Kisi tun dɪ jɔɔni abam. O kwaani o loori We mu maɲa maama o pa abam, si á wani á zɪgi kəɲkəɲ dɪ baari, si á wubɔɲa bɪ dɪ We cwəɲə kam tɔgum, si á taá kɪ Dl wubɔɲa na lagɪ kulu maama tun. ¹³ Amu titɪ wó wani a ta a bri abam nɪ o sunɪ o tiini o tɔɲɪ o wəli abam, ku wəli dɪ nɔɔna balu na zuvri Lawodise dɪ Yirapolisi nɪ tun.

¹⁴ Dɪbam badoɲ-sono Luki wulu na yi dɔgita tu tun dɪdaani Demasɪ dɪ jɔɔni abam.

¹⁵ Jɔɔni-na dí ko-biə balɔ na tɔgi Zezi yɪ ba zɔvri Lawodise nɪ tɪn á pa dɪbam, kɔ wɛli dɪ Nimfa dɪ Zezi kɔgɔ kɔlɔ na yɛni kɔ jeeri daani o sɔŋɔ nɪ tɪn.

¹⁶ Abam na joŋi amɔ tɔnɔ kɔm yɪ á na karɪmɪ á ti, sɪ á laan pa-kɔ Zezi kɔgɔ kɔlɔ na zɔvri Lawodise nɪ tɪn, sɪ ba dɪ karɪmɪ. Kɔ daari sɪ abam dɪ

joŋi amɔ tɔnɔ kudɔŋ bantu dɪ tee nɪ á dɪ karɪmɪ.

¹⁷ Ta-na á brɪ Arisipi sɪ o kwaani o tɔŋɪ tɪtɔŋɪ dɪlɔ dí Yuutu Zezi na pɛ-o sɪ o tɔŋɪ tɪn o ti.

¹⁸ Amɔ Pooli mu jɔɔni abam. A tɪti laan mu pɔpɔni tɪntɔ dɪ a juɔa. Á yɪ zaŋɪ á swe a na wɔ pɪna digɛ nɪ tɪn nɪ.

We wó pa abam yu-yoŋo.

Dayigə tɔnɔ kulɔ Pooli na pupɔni o pa

TESALONIKI TIINƏ tɔn

Dayigə tɔnɔ kulɔ Pooli na pupɔni o pa Tesaloniki tiinə tɔn na brɪ dɪbam kulɔ tɔn mu tɪntu

Tesaloniki ya yɪ Masɪdɔvanti pa-tuɔ mu. Maɲa kam Pooli na nuɲi Filipi nɪ tɔn, o ve dʌanti mu o puli Wɛ tituɲa yam. Ku nan wɔ daanti, yɪ ku ba ku ji fɪfɪvɔn sɪ o duri o nuɲi Tesaloniki nɪ, Zwifə badaara na jɪɣɪ wɔ-gɔv dɪd-o tɔn ɲwaanti (Tituɲa Tɔnɔ 17:1-10).

Ku kwaga nɪ, Pooli na wɔ Korentɪ nɪ tɔn, Timoti wɔlv na tɔɣɪ dɪd-o o tuɲɪ Wɛ tituɲa tɔn tu o te, yɪ o brɪ-o Wɛ nɔɔna balɔ na wɔ Tesaloniki tɔn labaari na yɪ te tɔn. Kuntɔ mu Pooli pupɔni o dayigə tɔnɔ kum o pa-ba.

Pooli de yigə o kɪ Wɛ le mu, o na nɪ nɪ ba ta jɪɣɪ wɔ-dɪdɔv dɪ Zezi yɪ ba jɪɣɪ da-sono tɔn ɲwaanti (pɔɔrum 1).

O laan ma guli-ba o na tuɲɪ ba tutari nɪ te tɔn, dɪ o na lagɪ sɪ o joori o na-ba te tɔn (pɔɔrum 2-3).

O ma pa ba na baari sɪ ba taa ve yigə Wɛ cwəɲə kam wɔni dɪ wɔ-poɲo (4:1-12).

O daari o ləri bwiə yalɔ ba na bwe-o twa biim laɲa nɪ, dɪ Zezi na wɔ joori o ba dɪ paari-zulə te tɔn laɲa nɪ dɪ (4:13—5:11).

O ta ma kwe-ba dɪ kwiə yadaara o ma guri o tɔnɔ kum (5:12-28).

Tɔnɔ kuntɔ zəni balɔ maama na liə lɔɣɔ tiim ɲwaanti tɔn mu. Ku brɪ nɪ Wɛ nɔɔna maɲɪ sɪ ba kɪ ba wɔ-dɪdɔv mu dɪ Wɛ, sɪ ba daari ba taa ve yigə ba tuɲɪ dɪ wɔ-zuru sɪ ba taa cəɣi Zezi tum dɪm.

1 Amv Pooli dūdaani Silasi di Timoti mu pupuni tōnō kuntu si dī pa abam Wē nōona balu na wu Tesaloniki nī yī á yī dī Ko Baŋa-Wē dī dī Yuutu Zezi Kriṣi nōona tun.

Wē wó pa abam yazurə di yu-yoŋo.

Tesaloniki tiinə na tōgi Wē te tun

²Maŋa maama dī yēni dī kī Wē le mu abam maama ŋwaani, yī dī kwəri dī loori-Dl dī pa abam. ³Dī na wu dī Ko Wē yigə nī, dī yēni dī guli abam na kī á wu-didva di Zezi Kriṣi yī ku paí á tūŋi lanyirani te tun mu, dī guli abam sono kum na paí á tiini á tūŋi te tun. Á na jigi tuna di dī Yuutu Zezi Kriṣi tun mu paí á zigi kəŋkəŋ.

⁴Dī ko-biə-ba, dī ye nī Wē mu soe abam yī Dl kuri abam si á taá yī Dl nōona. ⁵Beŋwaani, dībam deen na tu dī tōli Wē kwər-ywəŋə kam dī brī abam tun, ku dai di ni-taani má. Wē dam dūm mu wu dībam tee nī di Dl Joro kum, yī dī brī Wē ciga kam di dī wu maama. Dībam deen na wu á tee nī tun, á nē dībam na yī tite si ku ma zēni abam.

⁶Abam lwəni dībam di dī Yuutu wum na kī te tun. Á na joŋi Wē kwər-ywəŋə kam tun, ku pē á na yaara zanzan. Á nan ta joŋi-ka di wupolo Wē Joro kum na zēni abam tun ŋwaani. ⁷Ku ma pa á

jigi nyinyugu kulu na lamma tun, si Zezi nōona balu maama na zuvri Masidvani tuni dūm nī di Akayi tuni dūm nī tun di lwəni abam.

⁸Beŋwaani, abam na tōli dī Yuutu wum kwərə kam á brī nōona te tun, ka jagi Masidvani di Akayi nī ka gaali ka ke ka yī je maama, yī nōona maama lwarī á na kī á wu-didva di Wē te. Mu ku kuri ku daa dai fifiwn si dī ta kulukululu kantu laŋa nī. ⁹Beŋwaani nōona bam maama te á na jeeri dībam lanyirani te maŋa kalu dī na tu abam te tun, di á na yagi jwənə kaanum yī á daari á tōgi Wē, si á laan taá tūŋi á pa Wē dilu na yī ciga tu di ŋwɪa tu te tun, ¹⁰yī á kwəri á cəgi Dl Bu wum tum dūm. Wē bi-o Dl pa o yagi tūvni mu, yī oó zigi Wē-səŋə nī o ba lugu baŋa. Wuntu mu yī Zezi wulu na wó vri dībam Wē ban-zəŋə kulu na wó ba nōona baŋa nī ba lwarim ŋwaani tun wuni.

Pooli na wəli Tesaloniki tiinə te tun

2 Dī ko-biə-ba, abam tuti ye lanyirani nī, dī na tu abam te tun, ku dai kafē. ²Abam ye ba na maŋi ba beesi dībam yī ba twi dībam te Filipi nī yī dī laan ba abam te tun. Nōona deen kwaani si ba ci dībam cwəŋə. Nan di ku di, dī Tu Wē pē dībam pu-dia si

dí tɔɔli Dɪ kwər-ywəŋə kam dí brɪ abam dɪ baari. ³Kwiə yalɔ dí na yəni dí kwe abam tɪn, kɔ daɪ dɪ tusim, naa dí jɪgɪ wɔbɔŋ-balwaaru mu. Kɔ nan daɪ swan mu dí kia, sɪ dí ma dí ganɪ abam. ⁴Awo. Dɪbam yəni dí ŋɔɔntɪ nɪ Wɛ na lagɪ te tɪn mu, bɛŋwaanɪ dɪntɔ mu kuri dɪbam yɪ Dɪ kwe Dɪ kwər-ywəŋə kam Dɪ kɪ dí juŋa nɪ. Dɪbam na ŋɔɔntɪ te tɪn, kɔ daɪ sɪ dí ma dí poli nabiinə wɔrɔ, kɔ yɪ sɪ dí pa Wɛ dɪlɔ na maŋɪ dɪbam bɪcara Dɪ nii tɪn wɔ mu poli. ⁵Á ye lanyiranɪ nɪ dí wɔ tu dí ŋɔɔntɪ ni-sɔŋɪ ŋwaŋa dɪ abam. Dí nan wɔ ŋɔɔntɪ bɪtar-kamunə sɪ dí ma pri nɔɔna swan, sɪ dí joŋɪ wəənu ba tee nɪ. Wɛ ye nɪ dɪbam na tagɪ kulɔ tɪn yɪ cɪga mu. ⁶Kɔ na yɪ abam naa nɔɔnɔ wulɔ maama dɪ, dí wɔ kɪ dí wɔbɔŋa nɪ sɪ nabiinə taa zuli dɪbam.

⁷Dí na yɪ Zezi Krisi tintɔŋna tɪn, dí ya jɪgɪ cwəŋə sɪ dí pa á taá nii dɪbam nɪ nɔn-kamunə te. Dí nan wɔ kɪ kɪntɔ. Dí dɛen tu dí tɪtɪ mu nɪ biə te, yɪ dí laan nii abam lanyiranɪ nɪ kaanɪ na jɪgɪ o biə o nii te tɪn. ⁸Dí na tiini dí soe abam tɪn, dí sɛ sɪ dí kwe Wɛ kwər-ywəŋə kam dí maŋɪ dí brɪ abam, yɪ dí kwe dí ŋwɪa maama dɪ mu dí wəli da dí pa abam, á na tiini á tigi dí wɔbɔŋa nɪ tɪn ŋwaanɪ.

⁹Dí ko-biə-ba, abam wó wanɪ á guli dɪbam dɛen na tɔŋɪ dí bwəni

zanzan abam ŋwaanɪ te maŋa kalɔ dí na wura dí tɔɔli Wɛ kwər-ywəŋə kam dí brɪ abam tɪn. Dí dɛen ba lagɪ sɪ dí yaari abam dɪ funfun dɪ. Kɪntɔ ŋwaanɪ mu dí ta yəni dí tiini dí tɔŋɪ wɪa dɪ tɪtɪ maama sɪ dí ma na dí ni-wɔdiu. ¹⁰Dí dɛen tɔgɪ cwəŋə mu dɪ wɔ-pɔŋo abam balɔ na sɛ Zezi Krisi tɪn tɪtarɪ nɪ, yɪ dí tɪtɔŋa maama jɪgɪ cɪga, yɪ dí wɔ jaanɪ kulɔkulɔ dí cɔgɪ. Abam wó wanɪ á ta nɪ kɔ yɪ cɪga mu. Wɛ dɪ nan ye nɪ kɔ yɪ cɪga mu. ¹¹Á ye nɪ dí dɛen jɪgɪ abam maama dɪ jɪ sɪle mu, nɪ ko na yəni o jɪgɪ o biə te tɪn. ¹²Dí kwe abam dɪ kwiə yalɔ na paɪ á bɪcara zurə tɪn mu. Dí ma daari dí tiini dí kaanɪ abam, sɪ á taá tɔgɪ Wɛ cwəŋə sɪ kɔ maŋɪ dɪ Wɛ na lagɪ te tɪn. Bɛŋwaanɪ Wɛ mu kuri abam sɪ á zɔ Dɪ paari dum wɔ sɪ á na paari-zulə Dɪ tee nɪ.

¹³Dí na jaanɪ Wɛ kwər-ywəŋə kam dí ba dí tɔɔli dí brɪ abam tɪn, á sɛ yɪ á joŋɪ-ka lanyiranɪ. Kɪntɔ ŋwaanɪ mu dí kɪ Wɛ le maŋa maama abam ŋwaanɪ. Á sɛ nɪ kɔ yɪ Wɛ kwərə mu sɪ kɔ daɪ nabiinə nyɪm. Kɔ yɪ cɪga, kwər-ywəŋə kam sunɪ ka yɪ Wɛ kwərə mu, yɪ ka zəni abam balɔ na sɛ Zezi tɪn wɔbɔŋa dɪ dam.

¹⁴Dí ko-biə-ba, abam na nɛ yaara yalɔ tɪn, Zezi kɔgɔ kulɔ na wɔ Zude tɪntɪ dum nɪ tɪn dɪ nɛ yaara yantɔ donɪ mu. Abam dwi tiinə bam

yaari abam nunɛni Zwifə bam di na yaari Zwifə balu na se Zezi te tun mu. ¹⁵Ku nan yi Zwifə bam kuntu mu gu dí Yuutu Zezi di faɲa faɲa We nijonɲə bam, yi ba kwəri ba beesi dɪbam di. Ba maa pai We wu cɔgi di ba, yi ba yi nɔɔna maama duna. ¹⁶Ba deen kwaani si ba ci dɪbam, si dí yi tɔɔli We kwərə kam dí bri dwi-ge tiinə si ba na vrum ba lwarum wuni. Ba na vin We kwərə kam kuntu tun, ku ma pa ba na ki kəm-balwaarv tulu maɲa maama tun fɔgi ti puli ti wəli da. We ban-zɔɲɔ kum laan nan tu ba baɲa.

Pooli na lagɪ si o joori o na Tesaloniki tiinə bam te tun

¹⁷Dí ko-biə-ba, dí na pɔɔri di abam maɲa funfun yirani tun, ku dai ni dí wubuɲa mu pɔɔri daani, ku yi dí yiə na wari ya na daani tun mu. Abam fra tiini ya jigi dɪbam, yi dí kwaani si dí joori dí na abam. ¹⁸Dí ma lagɪ si dí ba abam te. Amu Pooli ya kwaani si a ba abam te, ku dai kuni bidwi yirani. Ku nan yi sutaani mu cigi dɪbam. ¹⁹Ku yi abam wubuɲa mu tiini ya jigi dɪbam. Ku yi abam ɲwaani mu dí jigi tuna We tee ni di wupolo. Dí Yuutu Zezi na joori o ba, dí wú taa jigi wupolo dí na wú wani dí bri ni abam de dɪbam juɲa á na vrum tun

ɲwaani. ²⁰Ku yi cigi mu, abam mu suni á pai dɪbam na zulə di wupolo.

3 Dɪbam na wari si dí na daani yi abam fra tiini ya jigi dɪbam ku ja gaali tun mu pe dɪbam li wubuɲa si dí tuɲi dí ko-bu Timoti si o ba abam te, si dɪbam titi daari dí maɲi Ateeni ni. Wuntu mu yi wulu na tɔgi di dɪbam o tuɲi We tutuɲa yam yi o tɔɔli Zezi Krisi kwər-ywəɲə kam tun. Dí tuɲ-o abam tee ni si o ba o wəli abam, si á na dam di baari á taá tɔgi Zezi di á wu maama, ³si yaara yalu á na ne tun yi pa á wuluwulu joori kwaga. Abam titi maɲi á ye ni dɪbam maɲi si dí na yaara yam kuntu doɲ mu. ⁴Dɪbam deen ta na wu abam tee ni maɲa kalu tun, dí maɲi dí ta dí bri abam ni nɔɔna wú beesi dɪbam. Ku nan suni ku ki ni abam na maɲi á ye ku ni ni te tun. ⁵Abam liə na tiini ya jigi-ni tun mu pe a tuɲi Timoti abam tee ni, si o ba o nii á daa ta tɔgi Zezi di á wu maama na, a na kwari fuvni si sutaani wú zigɪ di ba di ganɪ abam si á ywəri We cwəɲə ni si ku pa dí tutuɲa yam maama ji kafe tun ɲwaani.

⁶Lele kuntu, Timoti laan joori o ba dɪbam te, yi o pa dí wubuɲa pəni tɪga ni. O tagi o wi, á ta tɔgi Zezi di á wu maama di sono. O daa ta tagi o wi, á tiini á jigi dɪbam wubuɲa di wupolo, yi á lagɪ si á na dɪbam ni

dibam dɪ na lagɪ sɪ dɪ na abam te tun.

⁷Dí ko-biə-ba, dí na ni nɪ á tɔgɪ Zezi dɪ á wu maama tun, ku pe dí bɪcara pəni tɪga nɪ, yɪ dí na baari dí yaara dɪ dí cana yam maama wunɪ. ⁸Lele kuntu, dí laan ŋwɪ dɪ wupolo á na zɪgɪ kəŋkəŋ dí Yuutu wum tɔgum dum wunɪ tun ŋwaani. ⁹Dí bá wanɪ dí kɪ dí Tu We le dí ti abam ŋwaani, dɪdaani dí na ne wupolo kulɔ zanzan Dɪ yigə nɪ abam ŋwaani tun. ¹⁰Maɲa maama wɪa dɪ titu dí yəni dí loori We dɪ dí wu maama mu, sɪ Dɪ pa dí wanɪ dí na daani, sɪ dí fɔgɪ dí brɪ kulɔ daa ta na muri abam tun, sɪ á wanɪ á fɔgɪ á taá tɔgɪ Zezi dɪ á wu maama.

¹¹Dí Ko We dɪ dí Yuutu Zezi nan wó pa dibam cwəŋə sɪ dí ba dí na abam. ¹²Dí Yuutu wum wó pa á sono kum puli zanzan ku ja gaali, sɪ á taá soe á donnə dɪ nɔɔna maama lanyirani, nɪ dibam dɪ na soe abam te tun. ¹³Kuntu, oó pa á bɪcara kɪ dam, sɪ á taá jɪgɪ wu-poŋo faɪ dí Ko We yigə nɪ maɲa kalɔ dí Yuutu Zezi na wó joori o ba dɪ o kɔgɔ kum maama tun.

**Dí na wó taá yɪ tute sɪ
ku poli We wu tun**

4 Dí ko-biə-ba, kulɔ na daari tun, dí loori abam dí Yuutu Zezi ŋwaani sɪ á da cwəŋə sɪ ku poli

We wu. Dí maɲɪ dí brɪ abam cwəŋə kam kuntu, yɪ á tɔgɪ-ka dɪ zum maama. Dí nan ta tiini dí loori abam sɪ á kwaani sɪ ku dwəni á na maɲɪ á kɪ te tun. ²Abam ye wəənu tulɔ dí na brɪ abam yɪ tɪ yɪ dí Yuutu Zezi nyum tun. ³We na lagɪ sɪ á taá yɪ te tun mu tuntu: Dɪ lagɪ sɪ á taá jɪgɪ wu-poŋo mu Dɪ yigə nɪ, sɪ á yɪ taá boorə. ⁴Abam nɔɔnu maama maɲɪ sɪ o lwarɪ, o na wó ja o titɪ te sɪ o ma dɪ o kaani sɪ ku taa jɪgɪ zulə yɪ digiru təri ku wunɪ tun. ⁵Á nan yɪ pa boorim wubɔŋa wanɪ abam, nɪ nɔɔna balɔ na yəri We tun. ⁶Kadiri laɲa nɪ, nɔɔn-nɔɔnu yɪ zaɲɪ o kɪ kulɔ na wó cɔgɪ o ko-bu wu tun, naa o joŋɪ kulɔ na yɪ o ko-bu nyum tun. Dí maɲɪ dí kaani abam lanyirani nɪ, nɔɔnu na kɪ wo-zɔɔna yantu doŋ, dí Yuutu wum wó pa o na cam. ⁷We na kuri dibam sɪ dí taá tɔgɪ-Dɪ tun, ku dai sɪ dí taá kɪ wo-zɔɔna. Dɪ nan kuri dibam sɪ dí taá jɪgɪ wu-poŋo mu Dɪ yigə nɪ. ⁸Kuntu ŋwaani, nɔɔnu wulɔ na vin dí na brɪ kulɔ tun, ku dai nabiinə mu o via, ku yɪ We dulɔ na kɪ Dɪ Joro kum abam bɪcara nɪ tun mu o via.

⁹Ku nan na yɪ á na wó ta soe á ko-biə te tun, ku daa dai fɪfɪun sɪ dí pupunɪ dí brɪ abam. We titɪ maɲɪ Dɪ brɪ abam á na wó ta soe daani te. ¹⁰Ku yɪ cɪga mu, á sunɪ á soe á ko-biə balɔ maama na zuvri Masɪdvanɪ tunɪ dum nɪ tun. Dí

ko-biə-ba, dí nan ta loori abam si á tiini á taá soe daani ku dwəni faɲa.
¹¹Kwaani-na si á taá zuuri daani di wu-zuru. Á taá nii á titi baɲa ni. Nɔɔnu maama kwaani o tuɲi si o na o ni-wodiu, ni dí na maɲi dí ta abam te tun. ¹²Kuntu mu wó pa balu na dai Zezi kɔɔ kum nɔɔna tun taa niɲi abam lanyirani, yi kuó pa á daa bá tugi nɔɔn-nɔɔnu.

Dí Yuutu wum na wó joori o ba te tun

¹³Dí ko-biə-ba, ku na yi nɔɔna balu na tigi tun, dí lagi si á lwarɪ ciga mu si á daa yi taá bwea, si á wu daa yi cɔɲi tuvni ɲwaani, ni balu na yəri We tun na ba jigi tuna te tun. ¹⁴Dɪbam se ni Zezi tigi mu, yi o laan joori o bi o yagi tuvni. Kuntu ɲwaani, ku na yi balu na se-o yi ba ti tun, dí ye ni We wó pa ba taa wu Zezi tee ni.

¹⁵Bɛɲwaani dí na bri abam kulu tun yi dí Yuutu wum kwərə mu. De dum dí Yuutu Zezi na wó joori o ba tun, dɪbam balu na daari lɔɔv baɲa ni yi dí ta ɲwi tun bá loori balu na maɲi ba ti tun We tee ni. ¹⁶Dí wó ba dí ni kwərə na baɲi weyuu ni, di malesɪ pɛ wum kwərə, didaani We nabɔn-zɔɲɔ kum wum, yi dí Yuutu wum titi zigi weyuu ni o tu. Balu na se Zezi Krisi yi ba ti tun wó da yigə ba bi ba yagi tuvni. ¹⁷We laan wó

pa dɪbam balu na daari yi dí daa ta ɲwi tun la daani di bantu, yi Di zɔɲi dɪbam kunkwənu wuni si dí vu dí jeeri dí Yuutu wum weyuu ni. Kuntu, dí wó ta wu dí Yuutu wum tee ni maɲa maama.

¹⁸Kuntu ɲwaani, á taá mai ciga kam kuntu á kwe daani, si á bɪcara taa tigi jəgə didva.

Dí na wó ta cu dí titi te si dí Yuutu wum laan joori o ba tun

5 Dí ko-biə-ba, abam daa ba taá lagi si dí pupuni dí ta dí bri abam maɲa kalu wənu tintu na wó ki tun. ²Bɛɲwaani abam titi maɲi á ye lanyirani ni dí Yuutu wum de dum lagi di ba di dari nɔɔna mu, ni ɲwunu na yəni o ba titi ni te tun. ³Maɲa kalu nɔɔna na te ba wi yazurə wura yi ywəni wura tun, kantu maɲa kam ni mu cam wó da di ba ba baɲa, yi ba bá lu. Kuó ta nyi di kaani pugə na de ka vri yi ka wɔɛ te tun mu.

⁴Dí ko-biə-ba, abam nan daa təri lim wuni. Kuntu ɲwaani dí Yuutu wum de dum bá ba di dari abam ni ɲwunu te. ⁵Abam maama wu We pooni wuni mu, yi á tituɲa maama ki wia ni jaja. Dɪbam dai titi nɔɔna, dí tituɲa di nan dai lim tituɲa. ⁶Kuntu ɲwaani, dí yi pa dɔɔm taa jigi dɪbam ni balu na yəri We tun. Pa-na dí fɔɲi dí ci dí

titi si dí yiə waari. ⁷Titu ni mu nɔɔna yəni ba dɔa, yi badonnə nɔɔ ba bugə. ⁸Dɔbam nan yi wia nɔɔna mu. Ku maŋi si dí taá cu dí titi. Pa-na dí taá jigɪ wu-dɪdɪva dɪ Zezi, si dí taá soe daani. Kuntu mu wú cɪ dɪbam lwarum wunti, ni nɔɔnu na maa ve jara yi o kwe luguru gɔɔ o le o ma cɪ o nɔɔni te tun. Pa-na dí taá jigɪ tuna ni We wú vri dɪbam ŋwia, nɪnɛɛni nɔɔnu na kwe luguru yu-kwəli o pu si o ma kwəli o yuu jara wunti te tun. ⁹We na kuri dɪbam si dí taá yi Dɪ nɔɔna tun, ku dɪ si Dɪ ban-zɔŋɔ kum ba ku cɔgi dɪbam. Ku nan yi si Dɪ vri dɪbam ŋwia mu dí Yuutu Zezi Krisi ŋwaani. ¹⁰Wuntu mu tigi dɪbam ŋwaani, si dí wani dí tɔgi dɪd-o dí na ŋwia We tee ni. O na joori o ba, yi dí na ŋwi naa dí na tɪga, dí ta wú na ŋwia dɪd-o We tee ni.

¹¹Kuntu ŋwaani, á taá kwe daani si ku pa á bɪcara taa tigi jəgə dɪdɪva, si á fɔgi á zəni daani dɪ baari ni á na maŋi á kɪ te tun.

¹²Dí ko-biə-ba, dí nan loori abam si á taá nɪgi nɔɔna balu na tɔŋi dɪ abam yi ba nii abam baŋa ni yi ba kwe abam dí Yuutu Zezi cwəŋə kam wunti tun. ¹³Á taá zuli-ba lanyirani dɪ sono ba titɔŋa yam ŋwaani. Á pa ywəəni ta wu á titari ni.

¹⁴Dí ko-biə-ba, dí loori abam si á taá kaani yawɔɔi-nyina,

si á pa balu na kwari fɔvni tun na baari,

si á taá zəni nabwəəni,
si á taá jigɪ wu-zuru dɪ nɔɔna maama.

¹⁵Á taá yiri á titi,
si nɔɔn-nɔɔnu yi ma lwarum o joori o ma o ŋwi o doŋ lwarum.

Maŋa maama si á kwaani á taá kɪ lanyirani dɪ á ko-biə dɪ nɔɔna maama.

¹⁶Á taá jigɪ wupolo maŋa maama.

¹⁷Á taá loori We maŋa maama.

¹⁸Kulu maama na kɪa,

si á taá kɪ We le.

Mu We na lagɪ si á taá kɪ te,
á na ŋwi dɪ Zezi Krisi tun ŋwaani.

¹⁹Yi cu-na We Joro kum titɔŋa.

²⁰We Joro kum na pɛ nɔɔnu
ŋɔɔni yiyi-ŋwe,

á yi zaŋi á gooni-si.

²¹Á nan maani-na woŋo
maama á nii.

Kulu na lana tun si á sɛ-ku.

²²Á nan fɔgi á cɪ á titi dɪ
wo-balwaarɔ dɪ maama.

²³Baŋa-We dɪlu na paɪ nɔɔna wu-zuru tun wú pa á taá yi Dɪ titi nɔɔna, si á taá jigɪ wu-poŋo fasi, si á ŋwia maama taa jigɪ cɪga, ku na yi á yira dɪ á jwəəru dɪ á wubɔŋa maama. Kuntu tun, dí Yuutu Zezi Krisi na tuə, á bá ta jigɪ digiru We

yigə nı dı funfun dı. ²⁴Wε dılu na bəŋi abam sı á taá yı Dı nɔɔna tın yı cıga tu mv. Dı nan wú sunı Dı zəni abam kuntu mv.

²⁵Dı ko-biə-ba, á taá loori Wε á pa dıbam dı.

²⁶Jɔɔnı-na dı ko-biə bam maama lanyıranı dı sono.

²⁷A nan lagı a loori abam dı Yuutu wum yırı ŋwaanı sı á karımı tɔnɔ kuntu á brı dı ko-biə bam maama.

²⁸Dı Yuutu Zezi Kisi wú pa abam yu-yoŋo.

Tɔnɔ kulɔ Pooli na pupɔni o pa

TESALONIKI TIINɛ

o kɪ bile tin

**Tɔnɔ kulɔ Pooli na pupɔni o pa Tesaloniki tiinɛ o kɪ
bile tin na brɪ dɪbam kulɔ tin mu tuntu**

Maɲa kam Pooli na pupɔni tɔnɔ kum kuntu o pa We nɔɔna balu na wu Tesaloniki nɪ tin, ba daa ta wu lwarɪ Zezi tum dum na lagɪ dɪ kɪ te tin fast. Kuntu ɲwaani mu pɛ vuvugɛ jɛni ba kɔgɔ kum wuni. Nɔɔna badonnɛ deen buɲɪ nɪ Zezi tum dum maɲɪ dɪ ba dɪ ke mu. Badaara dɪ maa vin sɪ ba ta tuɲɪ tutuɲa Zezi tum dum na twe tin ɲwaani, yɪ ba laan daari ba kwe ba titɪ ba palɪ nɔɔna badonnɛ baɲa nɪ. Pooli laan ma pupɔni tɔnɔ kum kuntu o pa-ba sɪ o maa kwe-ba.

O de yigɛ o kɪ We le ba na jɪgɪ wu-dɪdɪba dɪ We yɪ ba jɪgɪ sono tin ɲwaani, yɪ o loori We sɪ ba zigɪ kɛɲkɛɲ We tutuɲa yam wuni (pɔɔrum 1).

O laan ma kwe-ba Zezi Krisi tum laɲa nɪ, o brɪ-ba nɪ wulɔ ba na bɛ nɪ kɛm-balwaarɔ tu tin maɲɪ sɪ o da yigɛ o ba mu, sɪ Krisi laan ba (2:1-12).

Pooli nan kwe We nɔɔna bam sɪ ba zigɪ kɛɲkɛɲ We cwɛɲɛ kam wuni, dɪ lwarum na maɲɪ dɪ puli zanzan yɪ cam yi-ba te tin dɪ, sɪ ba daari ba taa wari We (2:13—3:5).

O ma kaani yawɔri-nyina bam sɪ ba taa tuɲɪ ba ma nai ba ni-wodiu, nɪ Pooli dɪ balu deen na tɔgɪ dɪd-o ba tuɲɪ We tutuɲa yam tin na tuɲɪ te tin (3:6-15).

1 Amv Pooli dūdaani Silasi di Timoti mu pupuni tōnō kuntu si dī pa abam Wē nōona balu na wu Tesaloniki nī yī á yī dī Ko Baŋa-Wē dī dī Yuutu Zezi Kriisi nōona tun.

²Dī Ko Wē dī dī Yuutu Zezi Kriisi wó pa abam yazurə dī yu-yoŋo.

Tesaloniki tiinə na tōgti Wē te tun

³Dī ko-biə-ba, dī maŋi si dī kī Wē le maŋa maama abam ŋwaani nūēni ku na maŋi te tun, beŋwaani á kī á wu-didva dī Zezi ku ja gaali, yī á maama tiini á soe daani lanyirani, yī á sono kum wura ku puli zanzan. ⁴Kuntu ŋwaani mu dī yəni dī te á taani dī brī Zezi kōgō kum na wu jəgə kalu maama nī tun, yī dī jigt wupolo abam ŋwaani. Dī te dī ba nī, nōona beesi abam yī ba yaari abam zanzan, yī á daa ta zigī lanyirani dī pu-dia, yī á kwəri á tōgti Zezi dī wu-didva.

⁵Kuntu mu pē dī lwarī jaja nī, Wē wó dī nabiinə sariya dī ciga mu. Dī wó pa á na ciga, yī á maŋi si á tōgti á wəli Dī paari dum wuni, beŋwaani abam suni á na yaara Wē paari dum kuntu ŋwaani. ⁶Wē nan wó kī abam ciga, yī Dī wó pa balu na yaari abam tun joori ba na cam. ⁷Dī ma wó daari Dī pa abam balu na yaari tun dī dībam maama na siun, maŋa kalu dī Yuutu Zezi na

wó joori o ba si nabiinə maama na-o tun. Wuntu wó nuŋi Wē-səŋə dī o malesi didɛera bam, ⁸yī min-vwi zaŋi si kaagi-ba. Dī Yuutu Zezi wó pa balu na vīn Wē yī ba wu se wum kwər-ywəŋə kam tun na cam. ⁹Nōona bam kuntu wó na cam nī ku na maŋi dī ba te tun. Baá na leerv tulv na ba ti tun. Baá pōori-ba ba yira, yī ba taa baŋwē dī dī Yuutu wum, yī ba daa bá na o paari dam-fōrō zulə yam. ¹⁰Kuntu maama wó ba ku kī maŋa kalu dī Yuutu Zezi na wó joori o ba tun. De dum kuntu nī, oó na zulə o titi nōona bam tee nī. Balu maama na kī ba wu-didva did-o tun wó pa-o tiə zanzan. Abam nan wó ta wu bantu wuni dī á na se Wē ciga kalu dī na brī abam tun ŋwaani.

¹¹Ku yī kuntu ŋwaani mu dī yəni dī loori dī Tu Wē maŋa maama dī pa abam, si Dī pa á maŋi dī Dī cwəŋə kam tōgtum, nī Dī na kuri abam si á taá yī te tun. Dī loori-Dī si Dī pa abam dam, si á wani á kī lanyirani nūēni á wubuŋa na lagī te tun maama, si á taá kī tituŋa yalu maama na lana tun, á na kī á wu-didva dī Dī tun ŋwaani. ¹²Kuntu mu wó pa dī Yuutu Zezi taa nai zulə abam tee nī, yī abam dī wó na zulə, dī Tu Baŋa-Wē dī dī Yuutu Zezi Kriisi na pē abam yu-yoŋo tun ŋwaani.

**Kəm-balwaarv
maṇa na wú ba te tun**

2 Dí ko-biə-ba, á ye ní dí Yuutu Zezi Krisi wú joori o ba, yí We wú la dıbam sı dí taá wu o tee ní. Dí nan lagi dí loori abam sı á yí pa á bıcara taa di kuntu ḡwaanı. ²Á yí zaṇı á pa á wubuṇa vugimi, di nɔɔna balu na te ba wı dí Yuutu Zezi de dum maṇı di yí tun. Nɔɔna na te di abam ba wı, We Joro kum mu brı kuntu, naa ba na wı ku yí dıbam taanı mu, naa ba na pe abam tɔɔ yí ba wı ku nuṇı dıbam tee mu, ³sı á yí se á pa nɔɔn-nɔɔnu ganı abam di wəənu tum kuntu dwi. Beḡwaanı maṇa kalu nɔɔna zanzan na wú ba ba ywəri We cwəṇə kam wunı tun wú da yigə ku kı mu, sı dí Yuutu wum de dum laan ba di yí. Kulı na wəli da tun, kəm-balwaarv tu wum wú da yigə mu o ba. Wuntu gurim je nan wú ta yí cɔḡım mu. ⁴Oó brı ní wum dwe wəənu tılu maama nɔɔna na zuli di kulı maama ba na bə ní ba wa tun, yí oó dunı wəənu tum kuntu maama. O ma wú vu o zu o jəni Baṇa-We tıti digə kam wunı, yí o brı ní wum tıti mu yí We. ⁵A ya na wu abam tee ní maṇa kalu tun, a maṇı a brı abam wəənu tum kuntu. Á nan wu guli-tı na?

⁶Woṇo kudoṇ nan mu cıḡı wəənu tum kuntu cwəṇə sı tı ta yí kı lele, yí á ye ku ní ní. Ku daarı maṇa kam

na sunı ka yí, kəm-balwaarv tu wum laan wú ba sı nabiinə lwar-o jaja. ⁷Kəm-lwaanv dam dılu na səḡı nɔɔna yiə ní tun maṇı di wura di cɔḡı nabiinə. Ku nan na yí wulu na wura o cu kəm-lwaanv tum cwəṇə lele sı tı yí kı tun, kuntu tu wú ba o viiri. ⁸Maṇa kam kuntu ní mu, kəm-balwaarv tu wum laan wú brı o tıti jaja. Dí Yuutu Zezi na wú joori o ba maṇa kalu tun, o laan wú ma o ni-viu o cɔḡı wuntu fast. Zezi na wú joori o ba di dam-fɔɔ tun, mu o laan wú cɔḡı kəm-balwaarv tu wum.

⁹Maṇa kam kəm-balwaarv tu wum na wú ba tun, oó joṇı dam-fɔɔ sutaanı tee ní o ma kı wo-kunkagıla dwi təri təri ya na dai cıḡa tun. ¹⁰O ma wú kı kəm-balwaarv dwi maama o ma ganı balu na wú ga ba ḡwia We tee ní tun. Kuó kı-ba kuntu, beḡwaanı ba ba se sı ba joṇı We cıḡa kam di sono, sı ku pa Dı vrı-ba ba lwarım wunı. ¹¹Ba na vın We cıḡa kam tun ḡwaanı, Dı laan wú pa ba wubuṇa daa yəri cıḡa, yí ba se ba tɔḡı kulı na yí vwan tun. ¹²Balu maama na wu se Dı cıḡa kam yí ba daarı ba soe kəm-balwaarv tun, We wú di ba taanı yí ba na cam.

**We na kuri dıbam sı dí
taá yí Dı nɔɔna te tun**

¹³Dí ko-biə-ba, dí maṇı sı dí kı We le maṇa maama abam ḡwaanı,

á na yí balu dí Yuutu wum na soe tun. Ku zígí pulim ní mu Wé kuri abam sí Dlí vrí abam Dlí yagí. Dlí mé Dlí Joro kum dam mu Dlí pa á jí Dlí tití nǝǝna, dí á na kí á wu-dídúba dí Dlí cígá kam tun ɣwaani. ¹⁴Wé na bǝǝjí abam sí á taá yí kuntu tun, ku dǝ dí Dlí kwǝr-ywǝǝ kam dí na tǝǝlí dí brí abam tun ɣwaani mu, sí Dlí pa á tǝǝ dí dí Yuutu Zezi Krisi á na zulǝ.

¹⁵Kuntu ɣwaani, dí ko-biǝ-ba, fǝǝǝ-na á zígí kǝǝkǝǝ, sí á yí yagí cígá kalu dí na maǝǝ dí brí abam tun, ku na yí dí na maǝǝ dí wu abam tee ní yí dí ɣǝǝ kulu tun, dí dí na pǝpǝni tǝǝ kulu dí pa abam tun dí.

¹⁶Dí Yuutu Zezi Krisi dídaani dí Ko Wé soe dúbam yí Dlí pa dúbam yu-yoǝ, dí Dlí na pǝ dí jíǝ baari dúlu na bá fǝǝ dí tí tun, dídaani tuna yalu na yí cígá tun. ¹⁷Dintu wó zǝní abam dí wubǝǝ-ɣuna sí á taá jíǝ dam, sí á wani á taá kí lanyirani á titǝǝ dí á ní-taani maama wuni.

Á taá loori Wé dúbam ɣwaani

3 Dí ko-biǝ-ba, kulu na daari tun, á taá loori Wé á pa dúbam, sí dí Yuutu wum kwǝr-ywǝǝ kam jagí ka yí je maama, sí nǝǝna sǝ-ka lanyirani ní abam dí na sǝ-ka te tun. ²Loori-na Wé sí Dlí joǝǝ dúbam nǝn-balwaaru jia ní, bǝǝwaani ku

dai nǝǝna bam maama mu sǝ Wé kwǝrǝ kam.

³Dí Yuutu wum nan yí cígá tu mu, oó wǝlí abam dí dam, yí o cí abam sutaani júǝ ní sí dí yí cǝǝ abam.

⁴Á na yí dí Yuutu wum nǝǝna tun mu dí jíǝ abam cígá sí á tǝǝ dí na maǝǝ dí brí abam kulu tun, yí á ta wó ta kí kuntu ní dí na maǝǝ dí ta te tun.

⁵Dí Yuutu wum wó pa á wubǝǝ tiini ya zu Wé sono kum, yí o daari o pa á zígí lanyirani dí pu-dia ní Zezi Krisi tití na zígí te tun.

Yawǝrǝ-nyina kweǝ

⁶Dí ko-biǝ-ba, dí kaani abam dí dí Yuutu Zezi Krisi yiri mu, sí á cí á tití dí á ko-bu wulu maama na yí yawǝrǝ-nyim yí o ba tǝǝ zaasum dúlu dí na brí abam tun. ⁷Abam nan ye lanyirani ní á maǝǝ sí á lwǝni dúbam titǝǝ na yí te tun mu. Dí dǝen na wu á tee ní tun, dí ba jíǝ yawǝrǝ. ⁸Dí wu joǝǝ wudiu nǝǝn-nǝǝnu tee ní kafǝ. Dí nan tiini dí tǝǝ mu yí ku cǝ dí yira wia dí titú, sí dí yí yaari abam wuluwulu wudiu ɣwaani. ⁹Ku nan dai ní dí ya ba jíǝ cwǝǝ sí dí joǝǝ zǝnǝ abam tee ní. Dí dǝen nan kí kuntu sí ku pa á wani á lwǝni dúbam na kí te tun mu. ¹⁰Dí na wu abam tee ní maǝǝ kalu tun, dí pǝ abam ní ní, nǝǝnu

wulv na ba lagɪ tɪtɔŋa tɪn, kuntu tu wu maŋɪ sɪ o di wɔdiu dɪ.

¹¹Dí tagɪ kuntu, beŋwaani dí ni nɪ abam badonnə yɪ yawɔɾɪ-nyɪna mu. Ba ba lagɪ tɪtɔŋa, yɪ ba kɔɾɪ je maama ba kɪkɔɾɪ ba donnə yɪə.

¹²Dí Yuutu Zezi Kɪsɪ yɪɾɪ ŋwaani mu dí tɛ nɔɔna bam kuntu, yɪ dí kaani-ba sɪ ba ja ba tɪtɪ cɪm ba tɔŋɪ, sɪ ba wani ba nii ba tɪtɪ baŋa nɪ dɪ ba ni-wɔdiu.

¹³Dí ko-biə-ba, abam tɪtɪ nan yɪ zaŋɪ á bwəni dɪ lanyɪɾani kəm.

¹⁴Abam wulv na wu sɛ dí na pupɔni tɛ tɔnɔ kuntu wɔni dí bɾɪ abam tɪn, sɪ á taá yɛ kuntu tu, sɪ

á wani á ja á tɪtɪ dɪd-o, sɪ kɔ pa cavura ja-o. ¹⁵Á nan yɪ pa o ji á dɔm. Á taá kaan-o nɪ á ko-bu tɛ.

¹⁶Dí Yuutu wɔm yɪ wu-zuru tu mu, yɪ oó pa abam taá jɪɪɪ wu-zuru maŋa maama wɔŋo maama wɔni.

Dí Yuutu wɔm wó ta wɔra dɪ abam maama.

¹⁷Amu Pooli mu jɔɔni abam. A tɪtɪ laan mu pupɔni tɪntu dɪ a jɔŋa. A yəni a kɪ kuntu mu a twaanu tum maama wɔni, sɪ á lɔwɔɾɪ nɪ kɔ yɪ amu mu pupɔni. A yəni a pupɔni tɪntu mu.

¹⁸Dí Yuutu Zezi Kɪsɪ wó pa abam maama yu-yoŋo.

Dayigə tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔnɔ o pa

TIMOTI tun

**Dayigə tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔnɔ o pa
Timoti tun na bri dɔbam kɔlɔ tun mu tuntu**

Timoti nu yɪ Zwifu mu o na kɪ o wu-dɪdɪvɔ dɪ Zezi, o ko ma yɪ Grɛkɪ tu. Pooli dɛɛn jeeri Timoti maɲa kalɔ o na maa ve Lisitri o tɔɔlɪ Wɛ kwɛrɛ kam o bri nɔɔna tun mu (Tituɲa Tɔnɔ 16:1-3). Timoti laan ma tɔɔɪ dɪ Pooli o tɔɲɪ Wɛ tituɲa yam (Tituɲa Tɔnɔ 17:14 dɪ 18:5 dɪ 19:22).

Pooli nan pɔpɔnɔ twaanɔ tile mu o pa Timoti. Twaanɔ tuntu wɔnɪ o kwe Wɛ kɔɔɔ kum yigɛ tiinɛ bam mu.

Dayigə tɔnɔ kɔlɔ o na pɔpɔnɔ o pa Timoti tun wɔnɪ o ŋɔɔnɪ wɛɛnu titɔ wɔŋɔ mu:

O kaanɪ Wɛ nɔɔna bam sɪ ba cɪ ba tutɪ mu dɪ vwan zaasum dilɔ na zu ba titarɪ tun. Vwan zaasum tiinɛ bam dɛɛn bri nɪ lɔɔɔ baɲa wɛɛnu tum yɪ balɔrɔ mu, yɪ n bá n want n na vrum, kɔ na dɔɪ nɪ n jigɪ yɛno kɔlɔ na sɛgi tun, yɪ nɔɔna funfun yuranɪ nan mu ye yɛno kum kuntu. Ba ma kwɛrɪ ba kwe nɔɔna sɪ ba ja ba tutɪ dɪ wudiiru tidonnɛ dim, sɪ ba yagɪ kadri. Pooli nan pɔpɔnɔ o bri-ba nɪ kuntu yɪ vwan mu.

Pooli daa ta bri Zezi kɔɔɔ na maɲɪ sɪ kɔ zuli Wɛ te tun. O ma kwɛrɪ o bri Zezi kɔɔɔ kum dɪ kɔ nakwa bam dɪ kɔ zɛnzɛnnɛ bam na maɲɪ sɪ ba taa yɪ te tun.

Pooli laan ma daarɪ o bri Timoti o na maɲɪ sɪ o kɪ te dɪ Wɛ nɔɔna bam dwi tɛrɪ tɛrɪ tun, sɪ o ma want o tɔɲɪ Wɛ tituɲa yam lanyuranɪ.

1 Amu Pooli wulu na yi Zezi Kresi tintuŋnu tun mu pupuni tɔnɔ kuntu si a pa nmu Timoti. Baŋa-We dɔlɔ na yi dɔbam Vɔnu dɔ Zezi Kresi wulu dɔbam na jigi o tuna tun mu pe-ni ni si a taa yi o tintuŋnu. ²Nmu yi nɔŋɛni amu titi bu mu te, n na se Zezi Kresi tun ŋwaani.

Dɔ Ko We dɔ dɔ Yuutu Zezi Kresi wɔ pa nmu yazurɔ dɔ yu-yoŋo, yi o daari o duri nmu ŋwana.

Cu-na á titi dɔ vwan karanyina tiinɔ bam zaasum dɔm

³Maŋa kam amu deen na maa ve Masidvɔni tun, a loori nmu si n maŋi Efɛɛzi ni si n kaani nɔɔna balu na bri kulu na dai ciga tun si ba yagi. ⁴Nmu maŋi si n ta-ba si ba yagi ba wubuŋa sinswali sulu na dai ciga tun, si ba daari ba yagi ba kwɛ dwi natɔga kalu na ba jigi gurim je tun. Beŋwaani wɛnu tum kuntu pai nɔɔna magi kantɔgo mu kafe. Ti ba wɛli nɔɔna si ba ki ba wu-dɔdɔa dɔ We si ba taa tɔgi-DL. ⁵Nmu maŋi si n kaani-ba mu dɔdaani wɛnu tum kuntu si ba yagi-ti, si ba taa jigi sono kulu na yi ciga ciga na nuŋi bicari-ŋuna wuni tun, yi ba na ki kulu maama ba na ye ni ku lamma tun, yi ba na suni ba ki ba wu-dɔdɔa dɔ We, kuɔ pa ba taa jigi sono kum kuntu. ⁶Nɔɔna bam kuntu nan ywɛri ciga kam kuntu wuni mu, yi

ba daari ba ŋɔɔni butari sulu na ba jigi kuri tun. ⁷Ba lagi si ba taa yi We cullu tum karanyina tiinɔ mu. Ba titi nan ba ni ba na te kulu tun kuri, yi ba yɛri ba na ŋɔɔni kulu dɔ ba wu maama tun dɔ.

⁸Dɔ ye ni We cullu tum lana dɔ wulu na ni ti kuri ni ku na maŋi te tun. ⁹Dɔbam nan ye ni, We na pe DL cullu tum tun, DL wu pe-ti nɔn-ŋuna ŋwaani. DL nan pe-ti balu na yi cullu cɔgina tun ŋwaani mu, dɔdaani vɔnuuna dɔ balu yigɔ na tɔrɔ dɔ DL tun, dɔ wo-lwaanu kɔrɔ dɔ nɔn-balwaarɔ, dɔ balu na ba nigi-DL tun, dɔ balu dɔ na gu ba kwɛ naa ba niinɔ naa ba donnɔ tun mu, ¹⁰dɔ balu na boori tun, dɔ baara balu na mai ba donnɔ ba jiri kaana tun, dɔdaani balu na cu ba jaani nɔɔna dɔ dam ba yɛgi tun, dɔdaani balu na fɔ vwan tun, dɔ balu na du dɔ We yi ku yagi ku dai ciga tun. DL nan pe DL cullu tum balu maama na cɔgi zaasum dɔlɔ na yi ciga yi dɔ tɔgi We kwɛr-ywɛŋɔ kam na bri te tun dɔ mu. ¹¹Kwɛr-ywɛŋɔ kam kuntu nuŋi Wupolo Tu Baŋa-We dɔlɔ na jigi paari-zulɔ tun te mu, yi dintu ki-ka amu juŋa ni si a taa tɛa.

Pooli na ki We le DL zɛnɔ ŋwaani te tun

¹²Dɔ Yuutu Zezi Kresi mu pe amu dam si a taa tuŋi a pa-o. A ki

o le didaani o na ne ni amu jigɪ wu-didva yɪ o li-ni si a taa tɔŋɪ a pa-o tun. ¹³Faŋa tun, a deen yəni a ŋɔɔni a cɔŋɪ Zezi yiri, yɪ a kwəri a twi-o, yɪ a ta yaari o nɔɔna bam. Di kuntv di, o nan ta duri a ŋwaŋa, beŋwaani amv ya wu se-o yɪ ku pa a yəri woŋo kulv a na jigɪ a kɪ tun. ¹⁴Nan di ku di, dɪ Yuutu Zezi mv kɪ-ni yu-yoŋo zanzan ku ja gaali, yɪ o daari o pa a taa jigɪ wu-didva did-o di sono, a na ŋwi did-o tun ŋwaani.

¹⁵Taani duntu yɪ ciga yɪ di maŋɪ si nɔɔna maama se-di mv:

«Zezi Krisi tu lɔvɔ baŋa
si o vri nɔn-cicɔgɪrv mv ba
lwarɪm wvni.»

Amv nan mv kɪ lwarɪm a dwəni nɔɔna maama, ¹⁶yɪ We ta duri a ŋwaŋa si ku pa Zezi Krisi bɪ o wu-zuru kum na yɪ te di amv. O na tiini o kɪ wu-zuru di amv wulv na yɪ nɔn-cicɔgɪrv tum yigə tu tun, ku yɪ maana mv ku paɪ nɔɔna balv na wú da a kwaga ba ba ba se-o, si ba daari ba na ŋwia kalv na ba ti tun We tee ni. ¹⁷Baŋa-We yɪ pɛ wulv paari na bá ti maŋa di maŋa tun mv. Dl yɪ ŋwia tu mv, ba ba na-Dl di yiə, yɪ Dl ba jigɪ doŋ. Kuntv ŋwaani zulə di tiə taa wu Dl tee ni si ku taa ve maŋa kalv na ba ti tun. Amina.

¹⁸A bu Timoti, a lagɪ a ta di nmv si n ta n tɔŋɪ n pa We, ni We nijoŋə bam deen na tagɪ nmv taani te tun.

Kuntv tun, kwaani n guli ba na tagɪ te tun si n tɔŋɪ We titɔŋa lanyirani, nuneeni n na lagɪ n magɪ jara ciga ciga te tun. ¹⁹Ta n jigɪ wu-didva di We, si n daari n ta n kɪ kulv maama n na ye n bicari ni ni ku lamma tun. Nɔɔna badonnə wura, ba ba se si ba taa kɪ kulv ba na ye ni ku lamma tun. Kuntv ma pa ba daa wari ba da We cwəŋə kam. ²⁰Yimene di Alesandri mv tɔŋɪ ba wu nɔɔna bam kuntv wvni. Amv nan yagɪ-ba sutaani juŋa ni si ba na cam, si ba daa yɪ ŋɔɔni ba cɔŋɪ We yiri.

We nɔɔna na maŋɪ si ba taa zuli-Dl te tun

2 Woŋo kulv a na lagɪ a da yigə a ta tun mv tuntu. Á maŋɪ si á taá loori We á pa nɔɔna maama. Looɪ-na We si Dl taa nii ba baŋa ni, si á daari á taá kɪ Dl le ba ŋwaani. ²Á taá loori We á paɪ pwa didaani dideera balv maama na jigɪ dam nɔɔna baŋa ni tun, si ku pa dɪ taá zuvri di yazurə di ni-ywəm, si dɪ wani dɪ taá tɔŋɪ We lanyirani, si dɪ taá ŋwi ni ku na maŋɪ te tun. ³Kuntv mv yɪ woŋo kulv na lamma yɪ ku poli We dilv na yɪ dɪ Vurnv tun wu. ⁴Duntu mv lagɪ si nɔɔna maama na vrum, si ba kwəri ba lwarɪ kulv na yɪ ciga tun. ⁵We didva yirani mv wura. Wulv di na fɔŋɪ nabiinə di

We daani tun di yi didva yirani mu. Wuntu mu yi Zezi Krisi wulu na yi nabiinu tun. ⁶Wum mu se o ti o ma gwi nɔɔna maama lwarim juni, yi ba pa o maana maɲa kalu We na li tun. ⁷Kuntu gwaani mu We pe a ji Dl tintuɲu, si a tɔɔli Dl kwɛrɛ kam a bri nɔɔna. Ciga mu a gɔɔna, si ku dai vwan. We suni Dl tuɲi-ni mu si a taa bri dwi-ge tiinɛ, si ba se Dl ciga kam ba ki ba wu-didva di Dl.

⁸Amu lagi si jɛgɛ maama baara taa warti We. Ba na zɛɲi ba jia weeni si ba warti We, si ba taa jigi wu-ponjo mu, si ba yi taa jigi ban-zɔɲɔ naa kantɔgɔ di nɔɔn-nɔɔnu. ⁹Amu nan ta lagi si kaana di ja ba titi di ba gwaaru vɔɔm, si ba taa kwari cavura ba zuvri gwaaru tulu na maɲi di ba tun. Ba wu maɲi si ba tiini ba kwe ba yum ba ja gaali, naa ba zuli ba titi di nunwaɲa wɛɛnu, ku na yi sɛbu-siɲa naa kandwa-ɲuna naa gwaaru tulu sɛbiɛ na damma tun. ¹⁰Ba nan maɲi si ba taa ki kɛm-laaru mu, si ku bri ni ba yi kaana balu na se We ciga ciga tun. ¹¹Kaana maɲi si ba taa je cum mu ba cɛgi balu na bri-ba We cwɛɲɛ tun, si ba daari ba taa se-ba. ¹²Amu wu se si kaana taa bri baara naa ba taa te-ba. Ba maɲi si ba taa je cum mu. ¹³Bɛɲwaani, We deen na ki nabiinɛ tun, Dl ki Adam mu yigɛ,

yi Dl laan daari Dl ki Awa. ¹⁴Ku deen dai Adam mu sutaani gani, ku yi kaani wum mu di gani di pa o vin We ni. ¹⁵Kuntu mu te kaana luri di cam, We nan wɔ vri-ba, di ba na se ba tɔgi We di wu-didva di sono di wu-ponjo yi ba jigi ba titi tun.

Zezi kɔgɔ kum yigɛ tiinɛ na maɲi si ba taa yi te tun

3 Taani dintu suni di yi ciga mu: «Nɔɔnu na lagi si o ji Zezi kɔgɔ kum yigɛ tu, kuntu tu lagi tituɲ-ɲum mu.»

²Kuntu, Zezi kɔgɔ kum yigɛ tu maɲi si o taa yi nɔn-ɲum mu nɔɔna maama tee ni. O nan maɲi si o taa jigi kaani didva yirani mu. O ta maɲi si o taa yiri o titi, si o taa wai o titi o jaana ni ku na maɲi te tun. O maɲi si o taa jeeri vɛrɛ lanyirani o sɔɲɔ ni. O maɲi si o taa ye nɔɔna zaasum. ³O nan wu maɲi si o taa yi sa-nyɔru naa najajaru naa nɔɔnu wulu bani na lumma tun. Ku maɲi si o taa yi nɔn-yɔɲɔ mu di nɔɔnu maama. O nan wu maɲi si o taa yi sɛbu-swɛn-nyum. ⁴O maɲi si o taa wai o nii o sɔɲɔ tiinɛ baɲa ni mu lanyirani, si o daari o pa o biɛ se-o di zulɛ yalu na maɲi tun. ⁵Bɛɲwaani, nɔɔnu na warti o nii o titi sɔɲɔ tiinɛ baɲa ni, oɔ ki ta mu o nii Zezi kɔgɔ kum baɲa ni? ⁶Ku wu maɲi si o taa yi wulu na yi

nɔn-duuru We cwəŋə kam wunɪ tun, sɪ o yɪ zaŋɪ o ba o zəŋɪ o tutɪ, sɪ We di o taanɪ nɪɛɛnɪ Dɪ na di sutaanɪ taanɪ te tun. ⁷Zezi kɔɔ kum yigə tu maŋɪ sɪ o taa yɪ nɔn-ŋum mu di balu na ba tɔɔ We tun dɪ. Ku na dai kuntu, nɔɔna wú goon-o yɪ o na caviura, yɪ o tu sutaanɪ ciguru tum wunɪ.

Zezi kɔɔ kum zənzənnə bam na maŋɪ sɪ ba taa yɪ te tun

⁸Zezi kɔɔ kum zənzənnə bam di maŋɪ sɪ ba taa yɪ balu nɔɔna na nɪɔ tun mu. Ba wu maŋɪ sɪ ba taa yɪ niə yale yale tiinə, naa ba taa yɪ sa-nyɔra, naa ba taa kɪ kampinə sɪ ba ma na wəənu. ⁹Ba nan maŋɪ sɪ ba taa tɔɔ cɪga kalu ya na səgi yɪ We laan vuri-ba Dɪ taanɪ dum wunɪ tun, ba na ye ba bɪcari nɪ nɪ ku lamma tun ŋwaanɪ. ¹⁰Nɔɔnu na lagɪ sɪ o ji Zezi kɔɔ kum zənzənnu, ba maŋɪ sɪ ba da yigə ba maan-o mu ba nii, o na ba jigɪ wo-lɔŋɔ, sɪ ba laan pa o puli o tutuŋa.

¹¹Ku maŋɪ sɪ ba kaana dɪ taa yɪ balu nɔɔna na nɪɔ tun mu, sɪ ba yɪ taa yɪ bɪbarti-nyina. Ba maŋɪ sɪ ba taa yɪɪ ba tutɪ mu, sɪ nɔɔna taa jigɪ ba cɪga woŋo maama baŋa nɪ.

¹²Zezi kɔɔ kum zənzənnu maŋɪ sɪ o taa jigɪ kaanɪ diduɔa yiranɪ mu, sɪ o daari o taa wai o nii o biə dɪ o sɔŋo tiinə maama baŋa

nɪ lanyiranɪ. ¹³Berŋwaanɪ zənzənnu wulu maama na tutɪ o tutuŋa lanyiranɪ tun wú na zulə zanzan nɔɔna tee nɪ, yɪ o daari o na baari dɪ wupolo o na kɪ o wu-diduɔa dɪ Zezi Krisi tun ŋwaanɪ.

¹⁴Amu buŋɪ sɪ a ba nmu te lele. A nan pupunɪ tɔɔ kuntu a pa nmu sɪ, ¹⁵a na daanɪ funfun, sɪ n wani n lwarɪ n na wú ja Baŋa-We nɔɔna bam te. Bantu mu yɪ Zezi nɔɔna yɪ ba tɔɔ Ŋwia Tu Baŋa-We. Bantu mu yɪ balu na kwaanɪ ba wəli ba nii zaasum dilu na yɪ cɪga tun baŋa nɪ, nɪɛɛnɪ ywə na wəli digə sɪ ka yɪ vi te tun. ¹⁶Dɪ lwarɪ nɪ We tɔɔgum yɪ wo-kamunu mu. We cɪga kam kuntu deen ya səgi mu, yɪ Dɪ laan pa dɪ lwarɪ wulu wum Dɪ na tutɪ tun:

Wuntu mu jigi nabiinu o ba
lugu baŋa.

We Joro kum ma bri nɪ o yɪ
cɪga tu.

We malesɪ sum ma na o zulə.

Nɔɔna ma ja o kwərə ba zu dwi
maama wu ba tɔɔlɪ.

Lugu baŋa nabiinə ma se-o.

O ma zaŋɪ dɪ zulə o di We-sɔŋo.

Dɪ na maŋɪ sɪ dɪ cɪ dɪ tutɪ dɪ wwan zanzaasa bam te tun

4 We Joro kum bri dɪbam fasi nɪ, maŋa tiim nɪ nɔɔna badaara wú zaŋɪ ba yagɪ We cwəŋə tɔɔgum.

Pipiri-nyuna balu na fɔ vwan tun mu wú gani-ba ba pa ba yagi zaasum dilu na yi ciga tun. Bantu wubuɗa mu tuga, ku pa ba yəri ni ba na ki kulɔ tun ba lamma. Baá pa nɔɔna se vwan yam ciciri na fɔe tun, yi ba daari ba taa tɔgi sotaani zaasum na yi te tun. ³Nɔɔna bam kuntu mu yəni ba bri ni ku culə si baaru di kaani naa kaani zu baru. Wudiiru tidonnə di maa wura ba na bri ni ku culə si nɔɔna di-ti. Nmu nan ye ni We mu ki wudiiru tum kuntu, si dibam balu na tɔgi-Dl yi di lwarɔ Dl ciga kam tun taá ki Dl le ti ɗwaani, si di daari di taá di-ti. ⁴Beɗwaani wəənu tilu maama We na ki tun lamma. Woɗo kulɔ We na pe dibam tun, di maɗi si di ki Dl le mu ku ɗwaani, di wu maɗi si di culi-ku. ⁵Beɗwaani We taani dum di dibam We-loro kum mu kwe woɗo maama ku pa ku lana We yigə ni.

Zezi Krisi tuntɔɗ-ɗum na maɗi si o taa yi te tun

⁶Nmu maɗi si n ta wəənu tuntu mu n bri n ko-biə bam. N na ki kuntu, kuɔ pa n ta n yi Zezi Krisi tuntɔɗ-ɗum. N na suni n se We ciga kam taani dum di zaasum dilu na yi ciga yi n maɗi n tɔgi-di tun, nɔ bi We cwəɗə kam wuni. ⁷Yi zaɗi n cəgi sinswali silu na ba jigɔ kuri yi si ba wəli We cwəɗə kam tun.

Nan tiini n kwaanɔ n ta n tɔgi We cwəɗə. ⁸Dí ye ni, n na waari n yira, ku jigɔ zənə funfun. Ku daari, n nan na kwaanɔ n tɔgi We cwəɗə, kuntu mu tiini ku jigɔ zənə woɗo maama wuni. Beɗwaani kuɔ pa n na zənə zum ɗwia kam wuni, yi n daari n na ɗwia kalu na lagi ka ba tun We tee ni. ⁹Taani duntu yi ciga yi di maɗi si nɔɔna se-di mu. ¹⁰Kuntu ɗwaani mu pai di kwaanɔ di tɔɗa, beɗwaani dibam jigɔ tuna di ɗwia Tu Baɗa-We. Duntu mu yi nɔɔna maama Vɔru, ku na fɔgi ku dwe didi balu na se-Dl tun.

¹¹Ta n bri nɔɔna bam wəənu tum kuntu si n zaasi-ba. ¹²Yi zaɗi n pa nɔɔn-nɔɔnu gooni-m n na yi bu tun ɗwaani. N maɗi si n ma n titi mu n bri Zezi nɔɔna bam ba na wú ta ki te. Ku na yi nmu ni-ɗwaɗa di n titɔɗ-naga, di n sono di n na jigɔ wu-didɔa di We te tun, di n wu-poɗo maama mu n maɗi si n ma n bri-ba. ¹³Ta n kwaanɔ n karumi We taani dum di nɔɔna bam, si n daari n bri-ba We ciga kam, si ku taa ve maɗa kam a na wú ba tun. ¹⁴Yi zaɗi n yagi peeri dilu We na pe nmu, maɗa kalu Dl nijorɗə bam deen na tagi nmu taani te yi Zezi kɔɗo kum nakwa bam di daɗi ba jia nmu baɗa ni ba wari We n ɗwaani tun. ¹⁵Ku maɗi si n tiini n kwaanɔ n ta n tɔɗi titɔɗi dum kuntu di n wu maama mu. Kuntu mu wú pa nɔɔna

maama taa nai nmu na ve yigə te tun. ¹⁶Ta n yiri n titi, si n daari n ta n yiri n zaasum dum na yi te tun di. Kwaani n zigɔ kəŋkəŋ wəənu tum kuntu wuni, si nmu titi wó na vrum, yi n ta wó pa balu na cəgi-m tun di na vrum.

N na maŋi si n kwe Wɛ nɔɔna bam te tun

5 Yi zaŋi n baŋi nankwian di baari. N maŋi si n kwe-o ni n ko mu te. Ku na yi nɔn-dɔnnu, n maŋi si n kwe-ba ni n nyaana mu te. ²Ku na yi kazina, n maŋi si n kwe-ba ni n niina mu te. Ku na yi ka-bwənə, n maŋi si n kwe-ba ni n nakwa mu te di wu-pɔŋo.

Dí na maŋi si dí taá zəni kadənə te tun

³Ta n zuli kadənə balu na sunt ba ba jigi nɔɔnu tun, si n ta n nii ba baŋa ni. ⁴Ku daari, kadəm na jigi biə naa naaru, bantu mu maŋi si ba taa nii-o, ba na yi o titi sɔŋo tiina tun ŋwaani. Mu Wɛ cwəŋə zaasum dum na yi te tun. Kadəm biə na zən-o kuntu, kuɔ pa ba joori ba ŋwi ba tiina juni di ba na yaari ba ŋwaani te tun. Kuntu nan mu poli Wɛ wu. ⁵Kaani wulu na sunt o yi kadəm yi o ba jigi nɔɔn-nɔɔnu si o taa nii o baŋa ni tun tiŋi o tuna Wɛ baŋa

ni mu. Titu di wia maama o tiini o wari Wɛ mu yi o loori zənə Dɛ tee ni. ⁶Ku daari kadəm wulu na lagi si o taa ŋwi paweeni wuni tun maŋi o ti mu yi o ta beerə. ⁷Nan pa ba maama lwarɔ wəənu tum kuntu ni ni, si nɔɔn-nɔɔnu yi wani o na ba wo-lɔŋo o ta. ⁸Nɔɔnu yigə na tərə di o sɔŋo tiina, ku na tiini ku dwe didi di o titi digə tiina, kuntu tu yaŋi Wɛ cwəŋə mu. O nan tiini o yi nɔn-balɔɔ o dwe balu na maŋi ba ba tɔŋi Wɛ tun di.

⁹Yi zaŋi n pa ba pɔpɔni kadəm wulu na wu yi bina fusrɔv tun n ki kadənə bam tɔnɔ kum wuni. Wulu na maŋi si o wəli da tun maŋi si o ban-zuri taa yi bidwi yirani mu. ¹⁰O maŋi si nɔɔna taa ye o titɔŋ-ŋuna ni ni lanyirani. O na nii o biə baŋa ni lanyirani, naa o na jeeri vərə lanyirani, naa o na tu o titi o zari Wɛ nɔɔna bam nɛ, naa o na zəni balu na wu cam wuni tun, yi o na kwaani o tɔŋi titɔŋ-ŋuna dwi maama, abam wai á gar-o á wəli da. ¹¹Ku daari kadənə balu na yi ka-bwənə tun, abam wu maŋi si á ga-ba á wəli da. Bɛŋwaani, bantu wubɔŋa daa na ləni yi ba wari ba titi ba ja, baá yaŋi ni dilu ba na goni di Zezi Kisi tun, yi ba daari ba daa zu banna. ¹²Ba na ki kuntu, ba bá na bura, bɛŋwaani ba cəgi ba dayigə ni dilu ba na goni di Zezi Kisi tun mu. ¹³Kulu na wəli

da tun, á na pupunt kadənə balu na yi ka-bwənə tun á wəli da, baá ji yawərɪ-nyina yi ba ta tuli sam. Ku nan dai kuntu yirani, baá ji bɪbarɪ-nyina di ɲwanɲ-yɔɔru tiinə, yi ba ɲɔɔni wəənu tilu na dai si ba ya ɲɔɔni tun. ¹⁴Mu ku kuri amu buɲi ni kuú ta lamma si kadənə balu na yi ka-bwənə tun taa zuvri banna si ba lu biə, si ba daari ba taa nii ba titi sam baɲa ni. Ba na ki kuntu, kuú pa dɪbam duna daa bá na cwəɲə si ba ɲɔɔni wo-lwaanu ba pa dɪbam. ¹⁵Beɲwaani kadənə badaara maɲi ba ywəri We cwəɲə kam wuni, yi ba daari ba tɔɲi sutaani. ¹⁶Baaru naa kaani wulu na tɔɲi We cwəɲə yi kadənə wu o sɔɲɔ ni tun, wuntu mu maɲi si o taa nii ba baɲa ni. Ku dai si o yagi-ba o pa Zezi kɔɔ kum. O na yagi-ba kuntu, kuú yaari Zezi nɔɔna bam ku pa ba daa bá wani ba nii kadənə balu na ba jigi nɔɔn-nɔɔnu tun baɲa ni.

**Ku na maɲi si dí ki
nakwa tiinə bam te tun**

¹⁷Ku daari, ku na yi Zezi kɔɔ kum nakwa balu na yi yigə tiinə yi ba nii Zezi nɔɔna bam baɲa ni lanyirani tun, ba maɲi si ba na zulə kuni bile mu, ku na dwe didi balu na kwaani ba tɔɔli We kwərə yi ba bri nɔɔna We ciga kam tun. ¹⁸Beɲwaani ku pupunt We

tɔɔ wuni ku wi: «Nmu na jigi na-bia n ma n nwan wo-vaalu, yi ki tampɔɔ ka ni ni.»

Ku ta tagi ku wi: «Tuntuɲu maɲi si o taa joɲi o ɲwuuru mu.»

¹⁹Nɔɔnu na tagi Zezi kɔɔ kum nakwa bam wu nɔɔnu butar-lwanja di nmu, yi zaɲi n sɛ, ku na dai ni nɔɔna bale naa batɔ yi mu nɛ o kəm-balwaarv tun. ²⁰Ku daari nakwa balu na suni ba ki kəm-balwaarv tun, si n kaani-ba ba maama yigə ni. Kuntu mu wó pa fuvni ja badaara bam di. ²¹A nan lagi a kaani-m mu We yigə ni di Zezi Krisi yigə ni di We titi malesi sum yigə ni, si n yɔɔri n se kulu a na tagi tun. Yi kuri nɔɔna daani, ki nɔɔnu maama te na maɲi tun.

²²Yi lɔgiri n danɲi n jia nɔɔn-nɔɔnu baɲa ni si n pa o ji We tuntuɲu. Yi zaɲi n pa nɔɔna kəm-lwaanv loɲi-m. Fɔɲi n ja n titi di wu-poɲo.

²³A lagi a ta di nmu si, n wu kum na yəni ku wɔɛ tun ɲwaani, si n ta n nyo sana funfun si ku wani ku zəni-m, si n yi ta n nyo na yirani.

²⁴Nɔɔna badaara wo-lwaanv tiini ti nai di yi mu jaja, yi ba daa ta wu di bantu taani. Ku daari babam wo-lwaanv nan wó ba ti na ku kwaga ni mu. ²⁵Ku nan ta yi bidwi mu di kəm-laaru di. Ti di yɔɔri ti nai di yi mu jaja. Nan di ku di, tilu na ba nai lanyirani tun di bá wani ti sɔgi.

Gambe na maɲɪ sɪ ba taa kɪ te tun

6 Balu maama na yɪ gambe yɪ ba tɔɣɪ We cwɛɲɔ tun maɲɪ sɪ ba taa paɪ ba yum tiinɛ bam zulɛ zanzan mu. Kuntu wó pa nɔɔn-nɔɔnu bá wani o ɲɔɔni o cɔɣɪ We yiri dɪdaani dɪbam zaasum dum. ²Gambe silu na tunɪ ba paɪ ba yum tiinɛ balu dɪ na tɔɣɪ We tun, ku wu maɲɪ sɪ ba taa gooni-ba ba na yɪ ba ko-biɛ We cwɛɲɔ wuni tun ɲwaani. Ba nan maɲɪ sɪ ba taa tunɪ lanyirani mu ba pa-ba, beɲwaani ba yum tiinɛ balu ba na tunɪ ba paɪ tun dɪ yɪ ba ko-bu-sonnu mu ba na tɔɣɪ Zezi tun ɲwaani, yɪ ba nii ba baɲa ni lanyirani.

Dí maɲɪ sɪ dí cɪ dí titi dɪ vwan zaasum dɪ səbu-swənɛ

Nii wəənu tilu n na maɲɪ sɪ n bri nɔɔna bam sɪ ba taa kɪ tun. ³Nɔɔnu wulu maama na bri zaasum didonɲ, yɪ o wu se sɪ o tɔɣɪ dɪbam Yuutu Zezi Krisi kwɛr-ywɛɲɔ kam dɪdaani We cwɛ-laa zaasum dum, ⁴kuntu tu kɪ fɔɲɔ mu yɪ o yəri kulukulɔ. Wuntu donɲ tiini o lagɪ sɪ o taa magɪ kantɔɔ mu wəənu tilu na ba jɪɣɪ kuri tun baɲa ni. Kəm dum kuntu dwi mu pa nɔɔna wuru gwuna dɪ ba donnɛ, yɪ ku pa nɔɔna jaani daani yɪ ba twi daani, yɪ ba ta buɲɪ lwarum ba pa daani, ⁵yɪ ba niɛ dɪ

ba maɲɪ daani. Ba yəni ba kɪ kuntu, beɲwaani ba jɪɣɪ wubun-balwaaru mu, yɪ ba daa ba tɔɣɪ cɪɣa cwɛɲɔ. Ku maa paɪ ba buɲɪ ni We cwɛɲɔ tɔɣum yɪ wonɔ kulɔ ba na wó na nadunni ka wuni tun mu.

⁶Ku nan sunt ku yɪ cɪɣa mu, We cwɛɲɔ tɔɣum jɪɣɪ nadunni zanzan ku paɪ balu na kɪ wupolo dɪ kulɔ ba na jɪɣɪ tun. ⁷Ba na luɣɪ dɪbam tun, dí wu jaani kulukulɔ dí ba luɣu baɲa. Dí nan ta bá wani dí ja kulukulɔ dɪ dí viiri. ⁸Kuntu tun, dí na jɪɣɪ dí ni-wodiu dí di yɪ dí jɪɣɪ gwaaru dí zuvra, ku maɲɪ sɪ dí taa jɪɣɪ wupolo sɪ tuntu maɲɪ dɪbam. ⁹Ku daari balu na lagɪ sɪ ba ji nadunɛ tun, səbu-laga mu yəni ka gani-ba ku pa ba tu maɲum wuni. Ku maa paɪ ba fra zuuri wo-yɔɔru zanzan tilu na wó cɔɣɪ-ba tun. Kəm dum kuntu mu yəni ku paɪ ba yáali ba cɔɣɪ. ¹⁰Beɲwaani səbu-swənɛ mu yɪ lwarum dwi maama pulim je. Nɔɔna badaara wura ba na pe ba wubunɲa zu səbu-lagɪ yɪ ba yaɣɪ We cɪɣa kam, ku pa ba jɪɣɪ ba titi ba yaari zanzan.

¹¹Ku daari nmu Timoti na yɪ We nɔɔnu tun, n maɲɪ sɪ n ja n titi mu dɪdaani wəənu tum kuntu. Kɪ n titi n kɪ daani sɪ n ta n tɔɣɪ cɪɣa, sɪ n se We ni, sɪ n kɪ n wu-dɪɪba dɪ We, sɪ n ta n jɪɣɪ sono dɪ pu-dia dɪ wu-bono. ¹²Puvri n yira n ta n tɔɣɪ We cwɛɲɔ lanyirani. Kuntu mu nmu wó jonɪ

ɲwɪa kalɔ na ba ti tun Wɛ tee nɪ. Ɔwɪa kam kuntu mu Wɛ bɛɲi-m si n ba n joɲi, dɪ nmɔ dɛɛn na zaɲi n zɪɣɪ nɔn-kɔɣɔ kum yigɛ nɪ n pa ba lwarɪ nɪ nmɔ tɔɣɪ cɪɣa cwɛɲɔ kam tun. ¹³Zezi Krisi tutɪ dɛɛn zɪɣɪ Pɔnsɪ Pilatɪ yigɛ nɪ o pa o lwarɪ nɪ wum tɔɣɪ cɪɣa cwɛɲɔ kam mu. A nan lagɪ a ta dɪ nmɔ Zezi yigɛ nɪ, dɪdaani Wɛ dilɔ na paɪ woɲo dwi maama ɲwɪa tun yigɛ nɪ, ¹⁴nɪ n maɲɪ si n sɛ cɪɣa kam kuntu si n yɪ yagɪ-ka dɪ funfun dɪ, si nɔɔn-nɔɔnu yɪ wantɪ o na n wo-lɔɲɔ o ta, si kɔ vu kɔ yɪ dɛ dum dɪbam Yuutu Zezi Krisi na wɔ joori o ba tun. ¹⁵Maɲa kalɔ na maɲɪ tun na yiɔ, Wɔpolo Tu Baɲa-Wɛ dilɔ yurani na yɪ dam-fɔrɔ tu tun laan wɔ pa Zezi Krisi joori o ba. Wɛ mu yɪ pwa maama Pɛ dɪ yum tiinɔ maama Yuutu. ¹⁶Duntu yurani mu ɲwɪ maɲa kalɔ na ba jɪɣɪ pulim dɪ gurim tun. Dɪ nan zɔvri pooni dilɔ na tiini dɪ daga tun wum mu, yɪ nɔɔn-nɔɔnu bá wantɪ o twe da. Nɔɔn-nɔɔnu tɔrɔ o na nɛ-Dɪ, yɪ nɔɔn-nɔɔnu nan daa ta bá wantɪ o na-Dɪ. Duntu mu maɲɪ tiɔ dɪ zulɔ dɪ dam dilɔ na ba ti tun. Amina.

¹⁷Kɔ na yɪ balɔ na yɪ nadunɔ lugɔ kuntu baɲa nɪ tun, n maɲɪ si n

kaani-ba si ba yɪ taa buɲɪ kamunni ba pa ba tutɪ. Ba wu maɲɪ si ba tugɪ ba jɪɣɪru tum, bɛɲwaani tɪ nyɪ dɪ viɔ mu. Ba nan maɲɪ si ba kwe ba wubɔɲa maama ba pa Wɛ mu, bɛɲwaani duntu mu yɔni Dɪ pa dɪbam woɲo maama yɪ kɔ yi dɪbam, si dɪ taá jɪɣɪ wɔpolo dɪ dɪ ywɔni. ¹⁸Kaani-ba si ba taa kɪ lanyurani, si ba tutɔɲ-ɲuna jɪ ba nadunni, si ba taa jɪɣɪ wu-yoɲo si ba taa ma ba wɔnu tum ba zɔni daani. ¹⁹Ba na kɪ kuntu, kɔ bɪ nɪ ba tiɲi ba nadunni cɪɣa cɪɣa mu ba pa ba tutɪ jwa ɲwaani, yɪ kɔ pa ba na ɲwɪa kalɔ na yɪ cɪɣa tun Wɛ tee nɪ.

²⁰A bu Timoti, fɔɣɪ n ta n nii kulɔ maama Wɛ na kwe Dɪ kɪ nmɔ jɔɲa nɪ tun baɲa nɪ. Ja n tutɪ dɪdaani wɔnu tilɔ nɔɔna na buɲɪ nɪ tɪ yɪ yi-purɔ yɪ tɪ dai tun. Tuntu mu yɪ bitar-yɔɔru tilɔ na ba wɔli Wɛ cwɛɲɔ tun dɪdaani taana yalɔ na ba jɪɣɪ kuri tun. ²¹Nɔɔna badaara mu wurɔ ba na paɪ ba jɪɣɪ yi-purɔ kum kuntu, yɪ kɔ laan pa ba ywɔri Wɛ cwɛɲɔ kam wum.

Wɛ wɔ pa abam yu-yoɲo.

Tɔnɔ kulɔ Pooli na pɔpɔnɩ o pa

TIMOTI

o kɩ bɩlɛ tɩn

Tɔnɔ kulɔ Pooli na pɔpɔnɩ o pa Timoti o kɩ bɩlɛ tɩn na brɩ dɩbam kulɔ tɩn mu tɩntɩ

Pooli na pɔpɔnɩ tɔnɔ kɩntɩ o pa Timoti maɲa kalɔ nɩ tɩn, o wɔ pɩna dɩgɛ nɩ mu Rom nɩ. Ku dɛɛn cana zanzan ku pa-o (2:9), yɩ nɔɔn-nɔɔnɩ tɛrɛ o na zɛn-o (4:16).

Pooli ɲwɩa kam laan na tɔwɛ ka tiim jɛgɛ tɩn, o ma kwe wɔlɔ na tɔgɩ dɩd-o o tɔɲɩ yɩ o so-o lanyɩranɩ tɩn.

Pooli dɛ yɩgɛ o kɩ Wɛ le Timoti ɲwaanɩ. O laan ma kaanɩ Timoti sɩ o taa zɩgɩ kɛɲkɛɲ sɩ o taa kwaanɩ o tɔɲɩ Wɛ titɔɲa yam lanyɩranɩ, dɩ nɔɔna na maɲɩ ba yaar-o Wɛ titɔɲa yam ɲwaanɩ dɩ (1:1—2:13).

Pooli ta ma kaan-o sɩ o cɩ nɔɔna balɔ na magɩ kantɔgɔ kafɛ yɩ ku ba zɛnɩ Wɛ titɔɲa yam tɩn. O ma ta dɩ Timoti sɩ o lwɛnɩ wɔm kikiɛ na yɩ te tɩn, sɩ o taa tɔgɩ cɩga dɩ wɔ-dɩdɩva dɩ sono dɩ wɔ-zuru, sɩ o yɩ swe zaasɩm-ɲɔm dɩlɔ o na nɛ tɩn (2:14—4:5).

Tɔnɔ kum tiim nɩ o laan ma brɩ o titɩ na yaarɩ te dɩ Wɛ na zɛn-o te tɩn (4:6-18).

1 Amv Pooli na yi Zezi Krisi tintuḡnu tun mu pupuni tɔnɔ kuntu a pa nmu Timoti. We titi mu kuri-ni di Dl wubuḡa si a taa yi Dl tintuḡnu, si a pa nɔɔna lwarɪ ni We goni ni si Dl pa-ba ḡwia, ba na ḡwi di Zezi Krisi tun ḡwaani. ²Nmu Timoti yi a bu-sono mu.

Dí Ko We di dí Yuutu Zezi Krisi wú pa nmu yazurə di yu-yoḡo, yi Dl daari Dl duri nmu ḡwaḡa.

Pooli na kɪ We le yi o pa Timoti na baari te tun

³Amv nan kɪ We dɪlɔ a na tuḡi a pa-Dl yi a ye a bɪcari ni ni kɔ lamma tun le, ni a nabaara bam di deen na tuḡi ba pa-Dl te tun. A maa yəni a loori-Dl maḡa maama wia di titi, yi a guli nmu gulə a We-loro kum wuni. ⁴A guli nmu yi-na bam woḡo dɪbam na pwe da-tee ni maḡa kalɔ tun. Kuntu ḡwaani mu a tiini a lagɪ si a joori a ba a na nmu, si a want a taa jɪḡi wɔpolo lanyirani. ⁵Amv wu swe ni n kɪ n wu-dɪdɔa di Zezi cɪḡa cɪḡa, ni n nu-nakwi Loyisi di n nu Yunisi di deen na jɪḡi wu-dɪdɔa di Zezi te tun. A ye lanyirani ni nmu di yi kuntu mu. ⁶Kuntu ḡwaani mu a lagɪ si n guli a deen na darɪ a jɪa nmu baḡa ni yi We pa nmu zənə yalɔ tun. Nan fɔḡi n nii peeri dum kuntu baḡa ni, si n ta n ma n tuḡi We tituḡa yam

lanyirani. ⁷Benḡwaani dí daa bá ta kwari fɔuni, We na zəni dɪbam di Dl Joro kum tun ḡwaani. Kuntu mu pai dí jɪḡi baari di sono, yi dí wai dí titi dí jaana.

⁸Yɪ ta n kwari cavura si n ta dí Yuutu Zezi cɪḡa kam n bri nɔɔna. Yɪ pa fɔuni zu-m di ba na kɪ amv puna digə ni Zezi cɪḡa kam ḡwaani tun. Ku nan maḡi si n di se yaara mu We kwər-ywəḡə kam zaasum dum ḡwaani. We wú pa-m baari yaara yam wuni. ⁹Duntu mu vri dɪbam yi Dl bəḡi dɪbam si dí taá yi Dl nɔɔna, si ku dai dɪbam tituḡ-ḡuna ḡwaani. Ku yi Dl titi mu maḡi Dl li wubuḡa ku loori lɔḡu pulim, si Dl pa dí tɔḡi Zezi Krisi ḡwaani dí na vrum zaani. ¹⁰We laan mu nan pe dí na Dl zaani dum kuntu dí Vurnu Zezi Krisi na tu lɔḡu baḡa tun ḡwaani. Wuntu mu cɔḡi tuvni dam, yi o daari o tɔḡi We kwər-ywəḡə kam ḡwaani o pa dí lwarɪ ni dí wú na ḡwia kalɔ na bá ti tun We tee ni.

¹¹We nan mu pe a ji Dl tintuḡnu si a taa tɔɔli Dl kwər-ywəḡə kam kuntu, si a bri nɔɔna Dl cɪḡa kam. ¹²Ku yi kuntu ḡwaani mu a ne yaara yam kuntu. A nan ba kwari cavura. Benḡwaani amv ye ni a kɪ a wu-dɪdɔa di Zezi mu, yi a ye ni wuntu wú want o nii kulɔ maama We na kwe Dl kɪ a jɪḡa ni tun baḡa ni, si ku taa ve de dum o na wú joori o ba tun.

¹³Nan fɔgi n ta n tɔgi cɪga kalu a na maŋi a bri nmu tun si n ma n zaasi nɔɔna, si n kwəri n ta n jigi wu-dɪdɪba dɪ sono n na ŋwi dɪ Zezi Kisi tun ŋwaani. ¹⁴Fɔgi n ta n nii cɪga kalu We na kwe Dɪ kɪ nmu juŋa nɪ tun baŋa nɪ dɪ We Joro kulɔ na ŋwi dɪbam wɔni tun dam, si nɔɔn-nɔɔnu yɪ cɔgi-ka.

¹⁵Nmu maŋi n ye nɪ We nɔɔna balu maama na zɔvri Azi tɔni dɪm nɪ tun joori amu kwaga nɪ, ku wɔli dɪ Fizeeli dɪ Ɛrmɔzeni. ¹⁶We nan wɔ duri Onisifɔri dɪ o sɔŋɔ tiinɔ maama ŋwana, beŋwaani wuntu mu yɔni o paɪ a jigi wu-zuru. Ba na kɪ-nɪ puna digɔ nɪ tun, o wu kwari cavura si o zɔni-nɪ. ¹⁷O nan na tu o yɪ Rom maŋa kalu tun, o tiini o kwaani o beeri amu je mu taan, yɪ o laan ba o na-nɪ. ¹⁸We nan wɔ duri o ŋwana sariya dɛ dɪm nɪ. Nmu maŋi n ye lanyirani Onisifɔri na tiini o zɔni amu te Efɛzi nɪ tun.

Zezi Kisi titɔŋ-ŋum na maŋi si o taa yɪ te tun

2 A bu Timoti, ta n zɪgi kɛŋkɛŋ Zezi Kisi na pɛ nmu yu-yoŋo yɪ n ŋwi did-o tun ŋwaani. ²Cɪga kalu maama a na yɔni a bri nmu

nɔn-kɔŋɔ kum maama yigɔ nɪ tun, n dɪ ma-ka n bri nɔɔna balu na tɔgi cɪga tun, si ba dɪ daa wani ba maa bri nɔɔna badonnɔ ba wɔli da.

³Nmu na tɔŋi n pa Zezi Kisi tun, n maŋi si n dɪ sɛ yaara mu, nɛnɛni pamaŋ-ŋum na sɛ yaara te tun. ⁴Nɔɔnu na yɪ pamaŋnu yɪ o lagɪ si o poli o yuutu wu, o daa wu maŋi si o taa kɪ wɔɛnu tɪlu na dai pamaŋna titɔŋa tun. ⁵Ku ta nyɪ dɪ nɔɔnu na kwaani o duri o dɪ yigɔ te tun mu. O na maŋi o duri o dɪ yɪ o wu dɛ durim dɪm cwɛŋɔ cɪga cɪga, ba bá pa-o yigɔ tu pɛɛri dɪm. ⁶Ku ta nyɪ dɪ nɔɔnu na yɪ valɔ yɪ o tiini o tɔŋi te tun mu. Wuntu mu maŋi si o da yigɔ o na o wo-vaalu tum biɔ. ⁷Buŋi n nii a na tɛ kulɔ tun. Dɪ Yuutu Zezi wɔ pa n lwarɪ woŋo maama kuri n ti.

⁸Ta n guli Zezi Kisi na yɪ Pe Davidi dwi tu tun gulɔ. Wuntu mu bi o yagi tɔvni, nɪ kwɛr-ywɛŋɔ kalu a na yɔni a tɔɔli tun na bri te tun. ⁹Amu na tɔɔli We kwɛr-ywɛŋɔ kam kuntu tun mu pɛ a wu yaara wɔni, yɪ ba vɔ-nɪ dɪ capɔnnu nɪ a yɪ ŋwunu mu te. Ba nan bá wani ba cɪ We kwɛrɔ kam si ka yɪ jagɪ. ¹⁰Kuntu ŋwaani mu a sɛ yaara dwi maama, si ku wani ku wɔli nɔɔna balu We

na kuri si ba taa yi Dl nɔɔna tun, si ba tɔgi Zezi Krisi ɲwaani ba na vrum di zulə yalu na bá ti tun.

¹¹ Taani dilu a na lagi a ta tun yi ciga mu:

Dí na tɔgi di Zezi dí ti,
dí ta wú tɔgi did-o dí na ɲwia.

¹² Dí na fɔgi dí zɔgi kɛɲkɛɲ cam wuni,
dí wú tɔgi did-o dí di paari.

Dí nan na vi-o,
o di wú vin dibam mu.

¹³ Dibam nan na maɲi dí ba jigɔ ciga,
wuntu ta yi ciga tu mu,
beɲwaani wum ba joori o kwani o ni.

Dí na wú ta tɔɲi te si ku poli We wu tun

¹⁴ Ta n guli amu zaasum dum n bri Zezi nɔɔna bam, si n daari n kaani-ba lanyirani di We yiri, si ba yi taa magi kantɔɔ kulu na ba jigɔ kuri tun bitari baɲa ni, si ku cɔgi balu di na cɛgi tun wubuɲa mu.

¹⁵ Kwaani n tɔɲi di yawala si ku poli We wu, si cavura yi ja-m Dl yigə ni di kulu n na tɔɲi tun, si n kwaani n ta n bri nɔɔna We ciga kam lanyirani.

¹⁶ Ja n titi di bitar-yɔɔru tilu na ba wəli We cwəɲə tun. Balu na ɲɔɔni-si tun pai nɔɔna fɔgi ba joori ba maɲi kwaga ni mu We cwəɲə

kam wuni. ¹⁷ Ba na kari ba bri wo-yɔɔru tum kuntu tun, ti wú loɲi ti jagi je maama, nɛnɛni nɔɔnu na jigɔ nasuncɔɔ yi ku woori ku wəli da te tun. Yimene di Fileti mu tɔgi ba wu nɔɔna bam kuntu wuni. ¹⁸ Ba tusi ciga cwəɲə kam wuni yi ba te ba wi, We daa bá bi nɔɔna Dl pa ba yagi tuuni, si twa biim maɲi ku kɛ. Ba zaasum dum kuntu ma pa balu na sɛ We tun badonnə wubuɲa joori ya ləni. ¹⁹ Ku daari balu na yɔɔru ba tɔgi We ciga kam tun wubuɲa ba zaɪ. Bantu nyi di digə kuri mu We na fɔgi Dl cwi lanyirani. Kuri dum kuntu ba gɔɛ, yi ku pupuni da ku wi:

«Dí Yuutu wum ye balu na yi o nɔɔna tun.»

Ku ta pupuni ku wi:

«Wulu maama na sɛ ni o yi
dí Yuutu wum nɔɔnu
tun maɲi si o yagi
kəm-balwaaru mu.»

²⁰ Ku nyi di sɔ-fɔɔ wuni kabəli di zwɪ dwi təri təri na wura te tun mu. Sidonnə yi canna mu ba mɛ ba ki, di səbu-sɔɲa. Suntu yi lunni nyum mu. Sidonnə maa yi dɛ naa dɔɔ mu ba mɛ ba ki, yi ba mai suntu mu ba tɔɲa. ²¹ Ku bri ni, nɔɔnu na jigɔ o titi di wo-yɔɔru tum kuntu, ku tu wú ta yi lunni nyum mu We tee ni. O yi wulu na kwe o titi o ki o yuutu wum ɲɲa ni yi o jigɔ kuri o pa-o tun mu. O maɲi si o taa tɔɲi

tutuŋ-ɲuna yalɔ maama o yuutu wum na lagɪ tun mu. ²²Kuntu tun, cu n titi di kɛm-yɔɔru tɪlɔ nɔn-dɔnnu wubuŋa na yɛni ya zuuri tun, si n daari n kwaani n tɔgi cɪga cwɛŋɔ di wu-didwa di sono di wu-zuru, si n ta n tɔgi di balɔ bɪcara na lana yi ba sɛ ni ba yi di Yuutu wum nɔɔna tun.

²³Fɔgi n ci n titi di jwɛri kantɔgo kulɔ na ba jigɪ kuri tun. Bɛɲwaani nmu ye ni ku tui ku guri di najara mu. ²⁴Nɔɔnu wulɔ nan na yi di Yuutu wum tintuŋnu tun wu maŋɪ si o taa yi najajaru. O maŋɪ si o taa nigɪ nɔɔna maama lanyiranɪ, si o daari o bri-ba cɪga di wu-zuru. ²⁵O nan maŋɪ si o zaasi balɔ na vin We cɪga kam tun di wu-bono mu, si ku wat ku kɪ si We pa ba lɛni ba wubuŋa si ba joori ba sɛ Di cɪga kam. ²⁶Kuntu tun, ba swan laan wɔ joori yi ba wani ba vri ba titi sutaani juŋa ni, di ya na jaani-ba ni cikɔ te yi di pa ba kɪ di wubuŋa na lagɪ te tun.

Leeru na wɔ ba lugu baŋa tiim maŋa ni te tun

3 Ta n ye ni lugu tiim maŋa ni leeru zanzan wɔ ba lugu baŋa. ²Kantu maŋa kam ni nɔɔna wɔ ta wura ba na lagɪ wɛɛnu ba titi zɛnɛ yiranɪ mɔ ɲwaani, yi baá ta yi sɛbu-swɛn-nyina di kamun-nyina,

yi baá ta tee ba titi. Nɔɔna wɔ ta twɪ daani yi ba ba sɛ ba tiinɛ niɛ, yi ba bá zuli balɔ na kɪ-ba lanyiranɪ tun. Baá ta yi nɔn-balwaaru yi ba ba nigɪ woŋo kulɔ na yi We nyum. ³Nɔɔna bá ta soe daani, yi ba bá ta jigɪ da-ɲwaŋa. Baá ta yi bɪbarɪ-nyina yi ba ba lagɪ si ba ja ba titi, baá ta yi wu-lun-nyina, yi baá ta culɪ wɛɛnu tɪlɔ na lamma tun. ⁴Nɔɔna wɔ ta tusi ba cillonɛ, yi ba bá ta zuri ba yira di lwarum kɛm. Baá ta magɪ ba nyɔɔna ba bri ba titi kamunni. Baá ta soe ba wubuŋa wɛɛnu ba dwe Baŋa-We. ⁵Nɔɔna bam kuntu wɔ ta kɪ ni ba tɔgi We cɪga kam mu te, yi We dam nan tɛri ba tee ni. Fɔgi n ci n titi di nɔɔna bam kuntu.

⁶Nɔɔna bam kuntu badaara yɛni ba sɛgi ba zuuri sam mu ba ganɪ kaana balɔ na yi ka-kaye tun ba pa ba wubuŋa cɔga. Kaana bam kuntu wu cɔgi di ba kɛm-balwaaru zanzan, yi ba wubuŋa paɪ ba tɔgi woŋo kulɔ maama ba fra na zu tun. ⁷Kaana bam kuntu tiini ba kwaani ba zaasi mu maŋa maama, yi ba nan ba fɔgi ba lwarɪ cɪga. ⁸Nɔɔna bam kuntu kɛm dum nyɪ di Zaneɪ di Zambresɪ deen na vin Moyisi ni faŋa faŋa te tun mu. Ba di vin We cɪga kam mu. Ba jigɪ wubuŋ-balwaaru mu, yi ba We tɔgum dum yi kafe. ⁹Ba nan daa bá wani ba vu yigɔ di ba gana yam.

Benjwaani nɔɔna maama wó ba lwarí ba jwərim dɔm jaja, nuneeni ku deen na kɪ Zanesi di Zambresi te tun.

We ciga kam na jigi zənə lanyirani te tun

¹⁰Ku nan na yi nmɔ Timoti, n maɲi n ye amɔ zaasum dɔm di a ɲwia di a wubɔɲa na yi te tun. Nmɔ nan ta ye a na jigi wu-didva di We te tun, yi n ta ye a na jigi wu-zuru di sono di pu-dia di te tun. ¹¹Nmɔ nan ta ye nɔɔna na beesi-ni yi a yaari te tun. Nmɔ ye wəenu tɩɩ maama na kɪ amɔ Antɔsi ni di Yikon di Lisitri ni, yi di ku di, a ta wu yagi We ciga kam. Dí Yuutu wɔm nan mu vri-ni yaara yam kuntu maama wuni. ¹²Kuntu, balu maama na lagɪ sɪ ba taa tɔɔi Zezi Krisi di ciga tun di wó na beesum. ¹³Ku daari, ku na yi nɔn-balwaarɔ di kampin-nyina bam, bantu lwarum dɔm wó tiini di puli ku ja gaali. Baá ta gani nɔɔna, yi baá gani ba titi di.

¹⁴Ku daari ku na yi nmɔ, yɔɔri n ta n tɔɔi ciga kalu nmɔ na maɲi n lwarí yi n kɪ n wu-didva di ka tun, benjwaani nmɔ ye balu deen na bri-m wəenu tum kuntu tun wu lanyirani. ¹⁵N biini ni mu n maɲi n ye We tɔɔi kum na bri kulɔ tun. Zaasum dɔm kuntu wó wani di vuri-m yi n na swan yalu na wó

pa n na vrum, n na kɪ n wu-didva di Zezi Krisi tun ɲwaani. ¹⁶Kulɔ maama na pupuni We tɔɔi kum wuni tun, ku yi We Joro mu pe dɩbam yi ku jigi kuri ku pa dɩbam, sɪ ku taa bri nɔɔna ciga, naa ku bri-ba ni ba tusi, naa ku kwe-ba sɪ ba da cwəɲə, naa ku zaasi-ba ba na wó ta tɔɔi ciga cwəɲə te tun, ¹⁷sɪ dɩbam balu na yi We nɔɔna tun laan yɔɔri dí maɲi fasi, sɪ dí taá tɔɲi tutuɲ-ɲuna dwi maama.

Timoti na maɲi sɪ o tɔɲi di ciga te tun

4 Timoti, a lagɪ a ta nmɔ We di Zezi Krisi yigə ni, sɪ n kwaani n ta n tɔɔi kwər-ywəɲə kam. Zezi mu yi wulu na wó ba o di naɲuna di twa maama sariya tun. Oó joori o ba o di paari nɔɔna titari ni. ²Kuntu, n maɲi sɪ n ta n tɔɔi We kwər-ywəɲə kam. Nɔɔna na cəgi naa ba zɪ ba cəgi di, sɪ n ta n kwaani n bri-ba We ciga kam. Nan pa ba lwarí ni ba tusi mu sɪ ba joori ba tɔɔi cwəɲə, sɪ n kaani-ba, sɪ n daari n pa ba taa jigi baari, sɪ n ta n bri-ba lanyirani di wu-zuru zanzan. ³Benjwaani maɲa wó ba, yi nɔɔna daa bá se ba taa cəgi zaasum dilu na yi ciga tun. Ba laan wó daari ba taa tɔɔi ba titi wubɔɲa na lagɪ te tun mu, yi baá kikili vwan karanyuna tiinə zanzan sɪ ba taa bri-ba wəenu tɩɩ maama

ba na lagɪ sɪ ba taa ni tɪn. ⁴Ba laan wú sɪn ba zwa sɪ ba yɪ taa cɛgi Wɛ cɪga kam, yɪ ba daari ba se nabiinɛ sɪnswali sɪlɔ na ba jɪgi kuri tɪn. ⁵Ku daari nmɔ nan maɲɪ sɪ n ja n titi mɔ wɛɛnu maama wɔni. Vɔ n wu yaara wɔni. Kwaani n ta n tɔɲɪ sɪ n pa nɔɔna lwarɪ Wɛ kwɛr-ywɛɲɛ kam. Titɔɲɪ dilɔ maama Wɛ na kɪ nmɔ jɔɲa ni tɪn, sɪ n tɔɲɪ-dɪ lanyɪrɪni.

⁶Ku nan na yɪ amɔ, amɔ ɲwɪa kam nyɪ ni ba na logi mun-na ba ma kɪ kaanum te tɪn mɔ. Ku lagɪ ku ta ni maɲa kam yɪɔ sɪ a vu Wɛ te. ⁷A na tɔɲɪ a pa Wɛ te tɪn nyɪ dɪ a kwaani a duri sɪ a di yigɛ mɔ te. Amɔ kwaani mɔ a pɔni a titi a duri taan a vu a yɪ kweelim je, yɪ a daa ta wu yaɲɪ Wɛ cɪga kam. ⁸Kuntɔ tɪn, amɔ pɛɛri laan tigi Wɛ tee ni dɪ cɛgi-nɪ. Dí Yuutu Zezi mɔ yɪ wulɔ na wú tɔɲɪ cɪga o ma di nabiinɛ taani tɪn. O ma wú kwe a pɛɛri dɪm kuntɔ o pa-nɪ sariya dɛ dɪm ni. Ku nan dai amɔ yɪrɪni mɔ oó pa pɛɛri dɪm kuntɔ. Oó pa balɔ maama dɪ na so-o yɪ ba jɪgi tuna ni oó joori o ba tɪn mɔ.

⁹Nan kwaani lanyɪrɪni sɪ n ba amɔ te lɪla. ¹⁰Bɛɲwaani Demasi yaɲɪ amɔ, o fra na tiini ya zu zum lugɔ baɲa wo-yɔɔrɔ tɪn tɪn ɲwaani, yɪ o daari o vu Tesaloniki mɔ. Kresan ma ke Galati. Titi dɪ ma ke Dalumati. ¹¹Luki yɪrɪni mɔ wu a tee ni. Nmɔ nan na maa n buna, sɪ n pa Mariki tɔɲɪ o ba, bɛɲwaani

wuntɔ wú wantɔ o wɛli-nɪ dɪ Wɛ titɔɲa yam. ¹²Ku daari amɔ tɔɲɪ Tisiki Efɛɛzi ni mɔ. ¹³Nmɔ na maa n buna, sɪ n kwe a ɠɔɔ kum a na yaɲɪ Trɔasi ni Karipusi tee ni tɪn n ja n ba, didaani twaanɔ tɪn dɪ, ku na dwe didɪ vara twaanɔ tilɔ ba na pɔpɔni tɪ wɔni ba pri tɪn.

¹⁴Alesandri wulɔ na yɪ yarɔ tɪn tiini o kɪ amɔ lwarɪm ku ja gaali. Dí Yuutu wum nan wú pa o na cam o kɛnɛ yam kuntɔ ɲwaani. ¹⁵N dɪ nan cu n titi did-o, bɛɲwaani o kwaani sɪ o cɔɲɪ dɪbam na yɛni dí bri cɪga kalɔ tɪn mɔ.

¹⁶Maɲa kalɔ a na puli sɪ a tolɪ a taani dɪm sariya yam jɛɲɛ kam ni tɪn, nɔɔn-nɔɔnɔ wu tu o zɪɲɪ amɔ kwaga ni. Ba maama duri mɔ ba daari amɔ yɪrɪni. Wɛ nan yɪ kwe ba taali kuntɔ ɲwaani. ¹⁷Dí Yuutu wum nan mɔ zɛni-nɪ, yɪ o pa-nɪ dam yɪ a ma wantɔ a tɔɔli Wɛ kwɛrɛ kam, yɪ dwi-ge tiinɛ maama ni-ka. Kuntɔ tɪn, Wɛ mɔ vri amɔ tɔɔni jɔɲa ni Dɪ yaɲɪ. ¹⁸Dí Yuutu wum nan wú vri amɔ wo-lwaanɔ maama wɔni, yɪ o daari o ja-nɪ o vu o zu Wɛ paari dɪm wɔni dɪ yazurɛ. Wuntɔ mɔ maɲɪ dɪ zulɛ maɲa maama. Amina.

Tiim kwɛrɛ

¹⁹Jɔɔni Prisili dɪ Akwila n pa-nɪ, didaani Onisifɔɔri dɪ o sɔɲɔ tiinɛ bam maama. ²⁰Erasiti maɲɪ

Korenti nɪ mʊ. Kʊ daartɪ amʊ yagɪ
Trofim Miletɪ nɪ, o na ba jɪgɪ
yazurə tɪn ŋwaani.

²¹Kwaani n kɪ lɪla n ba kʊ loori
waarʊ mɪmaŋa. Yubulusɪ dɪ Pudan

dɪ Linusi dɪ Kloodia dɪ dɪ ko-biə
bam maama jɔɔni-m lanyirani.

²²Dɪ Yuutu wʊm wó ta wura dɪ
nmʊ.

We wó pa abam yu-yoŋo.

Tɔnɔ kulɔ Pooli na pupɔni o pa

TITI tɪn

Tɔnɔ kulɔ Pooli na pupɔni o pa Titi tɪn na bri dɪbam kulɔ tɪn mu tuntu

Titi yɪ Zezi karabu mu o na daɪ Zwifu. O dɛɛn tɔɔɔ dɪ Pooli o tɔɔɔ Wɛ tɪtɔɔɔ yam. Maɔa kalɔ Pooli na pupɔni tɔnɔ kuntu o pa-o tɪn, o wu Kretɪ nɪ mu, mɛ o na maɔɪ sɪ o nii Zezi nɔɔna bam baɔa nɪ sɪ wɔɔɔ maama taa yɪ lanyɪrɪ tɪn.

Pooli dɛ yigə o bri Wɛ nɔɔna yigə tiinə na maɔɪ sɪ ba taa yɪ te tɪn (pɔɔɔɔ 1).

O ma ta bri Titi, o na wó kwe Wɛ nɔɔna bam dwi tɔɔɔ tɔɔɔ te tɪn, ku na yɪ nankwɪn dɪ kazɪna (sɪ bantɔ dɪ zaasɪ ka-dɔnnu tɪn), ku na yɪ bu-dɔnnu dɪ gambe maama (pɔɔɔɔ 2).

O laan ma bri Wɛ nɔɔna bam na maɔɪ sɪ ba taa kɪ te tɪn, sɪ ba wanɪ ba taa zɔvɪ daanɪ dɪ ywəəni, sɪ kantɔɔɔ dɪ kampwara yɪ zɔ ba tɪtɔɔɔ (pɔɔɔɔ 3).

1 Amu Pooli wulɔ na yɪ Wɛ gamba-sono dɪ Zezi Krisi tɪtɔɔɔ tɪn mu pupɔni tɔnɔ kuntu sɪ a pa nmu Titi. Wɛ mu pɛ sɪ a pa balɔ Dɪ na kuri sɪ ba taa yɪ Dɪ nɔɔna tɪn taa jigɪ wu-dɪdɔɔ dɪ Dɪ, sɪ ba kwəri ba lwarɪ Dɪ cɪga kam. Cɪga kam kuntu nan mu paɪ nɔɔna ɔwɪ nɪ Wɛ na lagɪ te tɪn, ²sɪ ba wanɪ ba taa jigɪ tɪna nɪ baá na

ɔwɪa kalɔ na ba ti tɪn Wɛ tee nɪ. Ku na loori lugu pulim tɪn, mu Wɛ maɔɪ Dɪ go nɪ sɪ Dɪ pa dɪbam ɔwɪa kam kuntu, yɪ Dɪ bá kwanɪ Dɪ nɪ. ³Ku daari ka maɔa kam na yɪ tɪn, Wɛ ma pa dí lwarɪ Dɪ taanɪ dɪm kuntu kuri jaja. Ku yɪ kwərə kam kuntu mu Wɛ na yɪ dɪbam Vurnu tɪn pɛ amu nɪ sɪ a taa tɔɔɔ a bri nɔɔna.

⁴Nmu Titi yi nuneɛni amu titi bu mu te, dí maama na jigɪ wu-dɪɖa dɪ Zezi tun ɲwaani.

Dí Ko We dɪ dí Vɪnu Zezi Krisi wó pa nmɪ yazurə dɪ yu-yoŋo.

Zezi kɔɔ kum nakwa na maɲɪ sɪ ba taa yi te tun

⁵Amu deen na yagɪ nmɪ Kreti ni tun, ku yi sɪ n kwaani n kɪ wəenu tɪɭ na daari sɪ n kɪ tun mu. Zezi nɔɔna bam na wu tuw kulu maama ni tun, sɪ n li nakwa tiinə da, nuneɛni a na maɲɪ a ta dɪ nmɪ te tun. ⁶Nmu na li nɔɔnu wulu tun, o maɲɪ sɪ o taa yi wulu nɔɔna na bá ta jigɪ o yɪra taani tun mu. O nan maɲɪ sɪ o taa jigɪ kaani dɪɖa yirani mu. Ku maɲɪ sɪ o biə dɪ se We, sɪ ba yi taa yi nɔn-kaye dɪ bani-nyina. ⁷Beɲwaani ku maɲɪ sɪ wulu na nii Zezi nɔɔna bam tun taa yi wulu nɔɔna na bá ta jigɪ o yɪra taani tun mu, We na kɪ Dɪ nɔɔna bam wuntu juɲa ni tun ɲwaani. O wu maɲɪ sɪ o taa yi biyɪri-nyum, naa nɔɔnu wulu bani na lumma tun, naa sa-nyɔru naa najajaru, naa wulu na kɪ kampinə sɪ o ma na wəenu tun. ⁸Ku nan maɲɪ sɪ o taa yi nɔɔnu wulu na jeeri vərə lanyirani tun. O maɲɪ sɪ o taa yi nɔn-ɲum wulu na cu o titi yi o tɔɔ We dɪ cɪga yi o wai o titi o jaana tun. ⁹O maɲɪ sɪ o yɔɔri o taa tɔɔ taani dɪɭ na yi cɪga, ni dɪbam na

maɲɪ dí bri abam te tun. Kuntu, oó wani o bri nɔɔna badonnə sɪ ba taa tɔɔ We cɪga kam kuntu, yi o daari o pa balu na vin We cɪga kam tun lwarɪ ni ba tusi mu.

¹⁰Beɲwaani bani-nyina zanzan mu wu abam tee ni, ba na yəni ba ɲɔɔni bitari sɪɭ na ba jigɪ kuri tun ba ma gani nɔɔna. Ba zanzan mu yi balu na tiini ba se ba Zwifə bam cullu tum tun. ¹¹Abam nan maɲɪ sɪ á pa ba pu ba niə mu dɪ ba zaasum dum kuntu, beɲwaani ba zaasum dum yəni dɪ paɪ nɔɔna dɪ ba sɔɲɔ tiinə maama mu tusi We cwəŋə kam wunti. Ba yəni ba bri kulu na wu maɲɪ sɪ ba bri nɔɔna tun mu, ba ma gani-ba ba joɲi səbu. ¹²Kreti tiinə bam titi yiyən-yeenu deen mu tagɪ o wɪ: «Kreti tiinə yəni ba fə vwan mu maɲa maama. Ba nyɪ dɪ vari-balwaaru mu te, yi ba ta yi yawɔri-nyina dɪ nɔn-kwəlu dɪ.»

¹³O nan na tagɪ kuntu tun, ku yi cɪga mu o taga. Kuntu ɲwaani mu n maɲɪ sɪ n tiini n kaani Kreti tiinə bam, sɪ ku pa ba yɔɔri ba taa tɔɔ We cɪga kam lanyirani, ¹⁴sɪ ba daa yi se Zwifə bam sinswali sɪɭ na ba jigɪ kuri tun, naa ba se nabiinə titi wubuɲa cullu tum ba na yagɪ cɪga kam yi ba daari ba tɔɔ tun. ¹⁵Wulu maama na jigɪ wu-poŋo tun, kulɔkulu ba jigɪ digiru wuntu tee ni. Ku daari wulu na vin We yi o ba jigɪ wu-poŋo tun, kulɔkulu tərə

ku na lana wuntu tee ni. Kuntu tu wubuŋa cɔgi mu, yi o daa yəri kulu na maŋi tun. ¹⁶Nɔɔna bam kuntu donnə nan tɛ ba wi, ba ye We mu, yi ba tutuŋa laan yaɣi ya ba tɔgi We wubuŋa. Ba yi banɩ-nyina mu, yi ba tiini ba ki lwarum ku ja gaali. Ba wari kulu na lana tun ba ki.

Zaasum dilu na yi ciga yi di wəli nɔɔna tun

2 Ku daari ku na yi nmu Titi, ta n bri nɔɔna bam kulu na maŋi di ciga zaasum dum tun. ²Nmu maŋi si n bri nankwin si ba taa yiri ba titi mu, si ba kwəri ba taa yi balu nɔɔna na nigi-ba tun, si ba taa cu ba titi, si ba yɔɔri ba sɛ Zezi di wu-didwa di sono di pu-dia.

³Nan bri kazina si ba taa jigi ba titi si ku pa We na zulə ba tee ni, si ba yi taa yi bɩbari-nyina naa sa-nyɔra. Ba nan maŋi si ba taa kwe nɔɔna kwia yalu na lana tun mu. ⁴Kuntu mu baá wani ba bri ka-bwənə ba na wú ta soe ba banna di ba biə te tun, ⁵si ba daari ba taa cu ba titi, si ba yi taa ki digiru, si ba kwəri ba taa yi ka-yuuru tulu na tɔŋi sɔŋɔ tutuŋa lanyirani yi ba sɛ ba banna ni tun. Kuntu, nɔɔna daa bá wani ba yáali We kwər-ywəŋə kam. ⁶Ku zi na yi nɔn-dunnu, si n kwe-ba si ba di taa cu ba titi woŋo maama wuni.

⁷Ku nan na yi nmu titi, ku maŋi si n tɔŋi tutuŋ-ŋuna yalu na wú bri nɔɔna si ba di tɔgi cwəŋə lanyirani tun, si n daari n bri-ba We kwərə kam lanyirani di ciga. ⁸Pa n ni-taani taa jigi ciga, si nɔɔn-nɔɔnu yi wani o yáali-di. Kuntu wú pa dɩbam duna na cavura, ba daa na bá na woŋo si ba maa ŋɔɔni ba cɔgi dɩbam tun ŋwaani.

⁹N daari n kwe gambe ni ku maŋi si ba sɛ ba tiinə woŋo maama wuni, si ku pa ba tiinə bam wu poli. Ba yi vin ba tiinə bam ni. ¹⁰Ba nan wu maŋi si ba ŋɔ-ba. Ba maŋi si ba tɔŋi lanyirani di ciga mu woŋo maama wuni, si ku pa nɔɔna lwarɩ ni dɩbam We dilu na yi dí Vurnu tun zaasum dum lamma.

¹¹Bɛŋwaani, We pɛ dí lwarɩ Dɩ sono kum na dagi zanzan te, si ku pa nɔɔna maama wani ba na vrim Dɩ tee ni. ¹²Dɩ ma daari Dɩ bri dɩbam ni ku maŋi si dí yaɣi lwarum tutuŋa maama di lugu wo-yɔɔru tulu dí fra na zuvri tun, si dí taá cu dí titi, si dí taá tɔgi ciga cwəŋə, si dí daari dí taá kwari We lanyirani lugu baŋa ni. ¹³Ku nan maŋi si dí taá yi kuntu mu, si dí taá jigi tuna di wupolo, si dí cəgi Zezi Krisi si o joori o ba di paari zulə. Wuntu mu yi dɩbam We dilu na yi kamunu yi o yi dí Vurnu tun. ¹⁴Wuntu mu sɛ o ti dɩbam ŋwaani, si o ma vri dɩbam lwarum dwi maama wuni, si o daari

o fɔgi o kwe dí bɪcara sɪ dí taá yɪ o titi nɔɔna, sɪ dí taá kwaani dí tɔŋi titɔŋ-ŋɔna.

¹⁵Nan ta n bri nɔɔna wəɛnu tum kuntu, sɪ n daari n kwe-ba, sɪ n kwəri n kaani-ba, nɪ Wɛ na pɛ nmu ni sɪ n kɪ te tun. Nan yɪ se sɪ nɔɔn-nɔɔnu gooni-m.

We nɔɔna na maŋi sɪ ba taa yɪ te tun

3 Guli n bri nɔɔna bam nɪ ba maŋi sɪ ba taa nɔgi ba tw kum yigə tiinə dɪ balu na yɪ dɪdɛera tun, sɪ ba taa se ba ni. Ba nan maŋi sɪ ba taa tɔŋi titɔŋ-ŋɔna dwi maama mu. ²Ba nan yɪ zaŋi ba twi nɔɔn-nɔɔnu, naa ba taa yɪ najajara. Ku maŋi sɪ ba taa zuli nɔɔna mu, sɪ ba daari ba taa jɔgi wu-bono dɪ nɔɔna maama.

³Beŋwaani dɪbam maama dɛen yɪ nayəri-nyina mu, yɪ dí tusi, yɪ dí vɪn Wɛ ni. Dɪbam fra dɛen mu te dɪbam, yɪ dí tɔgi wo-yɔɔru tɪlu maama dí wubɔŋa na lagɪ tun. Dí maa yəni dí jɔgi pu-sɔja dɪ wu-guɔ yɪ dí culi daani. ⁴Nan dɪ ku dɪ, Wɛ dɪlu na yɪ dɪbam Vɪrnu tun bri jaja nɪ Dɪ soe nabiinə lanyirani, yɪ Dɪ vɪrɪ dɪbam lwarɪm wuni Dɪ yagi. ⁵Ku nan dai dɪbam na kɪ kəm-laaru tun ŋwaani, ku yɪ Wɛ na yɪ ŋwaŋa tu tun ŋwaani mu. Dɪ ma pa Dɪ Joro kum zarɪ wo-digiru tɪlu na wu dí bɪcara nɪ tun, yɪ Dɪ daari Dɪ

pa dɪbam wubɔŋ-dvura, sɪ dí na ŋwi-dvɔŋa Dɪ tee nɪ. ⁶Ku maa yɪ dɪbam Vɪrnu Zezi Krisi ŋwaani mu Wɛ tɔŋi Dɪ Joro kum Dɪ pa dɪbam zaani, ⁷sɪ dí wani dí na cɪga Dɪ tee nɪ Dɪ zaani dum ŋwaani, sɪ dí daari dí na Wɛ wo-laaru tum dí na yɪ Dɪ biə yɪ dí jɔgi tuna nɪ dí wó na ŋwia kalu na ba ti Dɪ tee nɪ tun ŋwaani.

⁸A na tagɪ taani dɪlu tun yɪ cɪga mu. Kuntu, a lagɪ sɪ n kwaani n bri wəɛnu tum kuntu lanyirani, sɪ ku pa balu na se Wɛ tun tiini ba taa kɪ kəm-laaru. Kuntu mu lana yɪ ku jɔgi kuri ku pai nɔɔna maama. ⁹Ku daari n maŋi sɪ n cɪ n titɪ dɪ kantɔgɔ dwi maama, ku na yɪ bitar-yɔɔru baŋa nɪ dɪ dí kwə dwi natɔga kam baŋa nɪ dɪ Zwifə bam cullu tum baŋa nɪ, sɪ tɪ ba jɔgi nyɔɔrɪ tɪ yɪ kafe mu. ¹⁰Nɔɔnu wulu na jaani kampwara o tui nɔɔna titari nɪ tun, sɪ n kaani kuntu tu nɪnɛni kuni bile te. O ta na wu se nmu taani dum, sɪ á cɪ á titɪ did-o. ¹¹Beŋwaani nmu ye nɪ, nɔɔnu na yɪ kuntu don, o daa ba lagɪ sɪ o tɔgi cwəŋə. O tusim dum mu bri nɪ o bá na bura Wɛ tee nɪ.

¹²A lagɪ a tɔŋi Aritimasi naa Tisiki mu nmu tee nɪ. Ba wulu na yɪ nmu te tun, sɪ n kwaani n ba amu te lula Nikopolisi nɪ, beŋwaani a lɪ wubɔŋa sɪ a maŋi dáani mu sɪ waaru tum maŋa kɛ. ¹³Nan kwaani n wəli Zenasi wulu na yɪ bitar-yeenu tun dɪ Apolosi ba

cwəŋə kam vəŋə ŋwaani, si n pa-ba
 kulu maama na muri-ba tin. ¹⁴ Pa dí
 ko-biə bam taa ye ni ku maŋi si ba
 tiini ba kwaani ba taa ki kəm-laaru
 mu, si ba wani ba zəni balu na maŋi
 zənə tin. Kuntu mu wú pa ba ŋwia
 taa jigi kuri nɔɔna maama tee ni.

¹⁵ Dí ko-biə balu na wu amu tee
 ni tin maama jɔɔni nmu. Jɔɔni balu
 maama na sɛ Zezi yi ba yi dɔbam
 cilon-sonnu tin n pa dɔbam.

We wú pa abam maama yu-yoŋo.

Tɔnɔ kulɔ Pooli na pupɔni o pa

FILIMON tun

Tɔnɔ kulɔ Pooli na pupɔni o pa Filimon tun na bri dɔbam kulɔ tun mu tuntu

Filimon deen yi nɔn-kamunu mu, o na tu o ki o wu-dɔɔɔa dɔ Zezi. O yi Kolɔst We kɔgɔ kum wu nɔɔnu dɔɔɔa mu, o maa yi Pooli cilonɔ. Ku yi Pooli deen mu bri-o We cɔga kam yi o sɛ.

Filimon deen ma jɔgɔ gambaa, ka yuri mu Onisim, yi o gambaa kam duri ka viiri ka daar-o.

Pooli na wu puna digɔ nɔ maɲa kalɔ tun, mu Onisim ve o te. Pooli maa ɲɔɔni We taani dɔd-o, yi o ki o wu-dɔɔɔa dɔ Zezi. Pooli laan ma tɔɲ-o sɔ o joori o vu o yuutu wum te.

Pooli ma pupɔni tɔnɔ kum o pa o cilonɔ Filimon, o ma loor-o sɔ o yagi kulɔ maama Onisim na ki tun o maa cɛ-o. Kantu maɲa kam nɔ, gambaa na duri ka viiri yi ka yuutu wum na joori o na-o, oó pa ka na cam zanzan mu ku ja gaalt. Pooli laan ma loori Filimon sɔ o daa yi jɔɲ-o nɔ o gambaa má te, o laan nan taa nii-o nɔ o yi o ko-bu mu te Zezi Krisi ɲwaani.

1 Amu Pooli wulɔ na wu puna digɔ nɔ Zezi Krisi cɔga kam ɲwaani tun mu pupɔni tɔnɔ kuntu, yi dí ko-bu Timoti wu amu tee nɔ. Dí pupɔni dí pa nmu Filimon, n na yi dɔbam cilonɔ-sono yi n tɔgɔ dɔ dɔbam n tɔɲi We titɔɲa tun mu. ²Dí jɔɔni-m, yi dí daari dí jɔɔni dí ko-bu-kana Apia, dɔ Arisipi wulɔ na wɛli dɔ dɔbam o na cam We titɔɲa yam ɲwaani tun. Dí daari dí

jɔɔni Zezi kɔgɔ kulɔ na yɛni ku jeeri daani nmu sɔɲɔ nɔ tun maama.

³Dí Ko We dɔ dí Yuutu Zezi Krisi wó pa abam yazurɔ dɔ yu-yoɲo.

⁴Maɲa maama amu na yɛni a loori We, a guli nmu gulɔ Dɔ yigɔ nɔ, yi a ki Dɔ le nmu ɲwaani. ⁵Bɛɲwaani amu ni nɔ n jɔgɔ wu-dɔɔɔa dɔ dí Yuutu Zezi yi n soe We nɔɔna bam maama lanyurani.

⁶We wó pa nmu na jɔgɔ wɛl-dɔnɔ

kulɔ dɪ dɪbam n na kɪ n wu-dɪdva dɪ Zezi Krisi tun pa n want n lwart wo-laarv tɪlv maama We na kɪ Dɪ pa dɪbam Zezi Krisi ŋwaanɪ tun. ⁷A ko-bu-sono, nmv na soe We nɔɔna bam te tun mv paɪ a wu poli zanzan, yɪ kv pa a jɪgɪ baarɪ, bɛŋwaanɪ n wɛli We nɔɔna bam yɪ n pa ba na baarɪ dɪ wupolo.

⁸Kuntv ŋwaanɪ amv lagɪ a loori nmv sɪ n kɪ kulɔ na maɲɪ sɪ n kɪ tun mv. Amv ya jɪgɪ cwɛŋɔ sɪ a da Zezi Krisi ŋwaanɪ a pa nmv ni, sɪ n lwart n na wɔ kɪ kulɔ tun. ⁹A nan lagɪ sɪ a loori-m dɪ sono mv. Amv Pooli wulv na yɪ nankwɪan yɪ ba kɪ-nɪ pɪna digɔ nɪ lele kuntv Zezi Krisi cɪga kam ŋwaanɪ tun, ¹⁰a lagɪ a loori-m nmv gambaa Onisim ŋwaanɪ mv. A na wu pɪna digɔ nɪ tun, o tu amv te, yɪ a bri-o We cɪga kam yɪ o sɛ. Kuntv tun, wuntv laan nyɪ nɪ a titɪ bu mv te. ¹¹O dɛen na tɔŋɔ o pa nmv maɲa kalv tun, o wu pɛ n na nyɔɔrɪ. Kv daarɪ lele kuntv, o laan jɪgɪ nyɔɔrɪ o pa amv dɪ nmv maama.

¹²A lagɪ a tɔŋ-o sɪ o joori o ba nmv te, wuntv yɪ a titɪ bɪcarɪ mv. ¹³Amv na wu pɪna digɔ nɪ We kwɛr-ywɛŋɔ kam ŋwaanɪ tun, a yaá ta lagɪ sɪ o maɲɪ a tee nɪ mv, sɪ o lɛni nmv yuu nɪ o taa tɔŋɔ o pa-nɪ. ¹⁴A nan ba lagɪ sɪ a kɪ kulukulv yɪ

nmv na wu sɛ. A na kɪ kuntv, kuó ta yɪ nɪ a fun nmv sɪ n wɛli-nɪ, sɪ kv dai n titɪ wubuɲa.

¹⁵Onisim na duri o yagɪ nmv tun, dɛ doŋ kv yɪ sɪ o pɔɔrɪ dɪ nmv maɲa funfun yɪranɪ mv, sɪ o laan joori o ba o taa wu nmv tee nɪ maɲa maama. ¹⁶O na duri o yagɪ nmv tun, o dɛen yɪ gambaa mv. O na joori o ba, yɪ zaɲɪ n nii-o nɪ gambaa te, sɪ o laan dwe gambaa o na jɪgɪ nmv ko-bu dí Yuutu wum ŋwaanɪ tun. Amv tiini a so-o. Nmv dɪ nan wó ta n tiini n so-o kv ja gaalɪ, o na yɪ n gambaa yɪ o kwɛrɪ o yɪ n ko-bu dí Yuutu wum ŋwaanɪ tun.

¹⁷Nmv na sɛ nɪ dɪbam sunɪ dí yɪ cilɔŋo daanɪ, sɪ n kwaanɪ n jeeri Onisim lanyɪranɪ nɪnɛenɪ amv titɪ te. ¹⁸O dɛen na maɲɪ o kɪ wonɔ kulv o cɔgɪ dɪ, naa o na jɪgɪ nmv jɪnɪ, sɪ n yagɪ kv maama dɪ amv. ¹⁹Amv Pooli titɪ mv mɛ a jɪɲa a pupunɪ tintv nɪ: Amv wó ŋwɪ jɪnɪ dɪm. (Kv daarɪ nmv nan maɲɪ n ye nɪ, n jɪgɪ amv jɪnɪ zanzan, dɪ nmv na nɛ ŋwɪa We tee nɪ amv na bri nmv We kwɛr-ywɛŋɔ kam tun ŋwaanɪ.) ²⁰A ko-bu, kv yɪ cɪga mv, a lagɪ sɪ n kɪ wonɔ kulv a na loori-m tun mv dí Yuutu sono kum ŋwaanɪ, sɪ n pa a taa jɪgɪ wupolo Zezi Krisi ŋwaanɪ. ²¹Amv na pupunɪ tɔnɔ kuntv a pa nmv

tɪn, a ye lanyɪranɪ nɪ nmʊ wó se a wubɔŋa yam. A ta ye nɪ nmʊ wó kɪ n dwəni a na loori kʊlʊ tɪn.

²²Kʊlʊ na wəli da tɪn, a loori-m sɪ n kwaanɪ n lagɪ digə, sɪ a na tuə, sɪ a taa tigi da. Bɛɲwaanɪ a jɪgɪ tuna nɪ Wɛ wó se abam na loori-Dl amʊ ŋwaanɪ te tɪn, yɪ Dl wó purɪ cwəŋə sɪ a joori a ba abam te.

²³Epafrasɪ dɪ jɔɔnɪ-m. Wɔntʊ dɪdaanɪ amʊ mu wʊ puna digə nɪ Zezi Krisi cɪga kam ŋwaanɪ.

²⁴Marɪkɪ dɪ Arisarɪkɪ dɪ Demasɪ dɪ Luki maama dɪ jɔɔnɪ-m. Bantʊ dɪ amʊ mu tɔgɪ daanɪ dí tɔŋɪ Wɛ titʊŋa yam.

²⁵Dí Yuutu Zezi Krisi wó pa abam yu-yoŋo.

Tɔnɔ kɔlɔ ba na pɔpɔnɔ ba pa

EBRU TIINƏ tɪn

**Tɔnɔ kɔlɔ ba na pɔpɔnɔ ba pa Ebru tiinə tɪn
na brɪ dɪbɐm kɔlɔ tɪn mɔ tɪntɔ**

Ebru tiinə yɪ Zwifə bam yɪrɪ dɪdɔŋ mɔ. Dɪ yəri wɔlɔ na pɔpɔnɔ tɔnɔ kɔntɔ tɪn. O nan pɔpɔnɔ o pa Zezi nɔɔna balɔ na nɛ yaara zanzan tɪn mɔ. O ma pɔpɔnɔ sɪ ba yɪ yaɣɪ Wɛ cwəŋə tɔɣɪm. O ma pa ba na baarɪ sɪ ba taa zɪɣɪ kəŋkəŋ, dɪ ba na lwarɪ nɪ dɪ Yuutu Zezi na kɪ kɔlɔ tɪn na dwe wɔŋo maama te tɪn ŋwaanɪ.

Tɔnɔ kum dɛ yigə kɔ brɪ nɪ Wɛ tɔɣɪ Dɪ Bu Zezi ŋwaanɪ mɔ Dɪ brɪ Dɪ tɪtɪ dɪ nabiinə, yɪ Wɛ daa bá wəli kɔlɔkɔlɔ kɔntɔ baŋa nɪ. Zezi nan dwe Wɛ nijɔŋnə balɔ dɛɛn na wura tɪn, o dwe Wɛ malesɪ sɪm, o dwe Moyisi dɪ Zozwe dɪ (pɔɔrɪm 1-3).

Zezi dwe Wɛ kaanɪm tiinə balɔ dɛɛn na wura tɪn, o yɪ Wɛ kaanɪm tɔ wɔlɔ na wura maŋa maama tɪn mɔ. Zezi na dwe Wɛ kaanɪm tiinə bam maama tɪn mɔ paɪ nɔɔna naɪ vrɪm cɪɣa cɪɣa lwarɪm dɪ tɔvɪnɪ wɔnɪ. Yisrayelɪ tiinə dɛɛn na yəni ba ma varɪm ba kaanɪ ba pa Wɛ tɪn, kɔ yɪ Zezi Krisi tɔvɪnɪ dɪm nyɪnyɔɣɔ mɔ (pɔɔrɪm 4-10).

Tɔnɔ kum tiim jəɣə nɪ kɔ pɛ nɔɔna bam baarɪ mɔ, sɪ ba taa ve yigə Wɛ cwəŋə kam wɔnɪ. Kɔ brɪ faŋa faŋa Wɛ nɔɔna bam na kɪ ba wɔ-dɪdɔva dɪ Wɛ te tɪn, yɪ kɔ kwe balɔ na wú karɪmɪ-kɔ tɪn sɪ ba tɔɣɪ Zezi yɪranɪ, sɪ ba taa nii Zezi sɪ ba taa tɔɣ-o dɪ ba wɔ maama, sɪ ba sɛ cam dɪ yaara, sɪ ba zɪɣɪ kəŋkəŋ sɪ kɔ vu kɔ yɪ kweelim dɛ (pɔɔrɪm 10-13).

We tagi Dl Bu Zezi gwaani mu Dl gɔɔni di dɔbam

1 Faɗa faɗa tun, We deen gɔɔni di dɔbam nabaara bam kuni zanzan mu. Dl deen yɛni Dl pa Dl nijogɔnɛ bam mu gɔɔni wɛnu dwi tɛri tɛri di ba. ²Ku daari lele kuntu na yi lugu baɗa kweelim maɗa tun, We laan pɛ Dl Bu mu ba o gɔɔni Dl taani di dɔbam. We de wuntu gwaani mu Dl ki lugu baɗa di weyuu wɛnu maama, yi Dl pa-o ni si o ba o taa te wɛnu maama. ³We Bu wum mu jigi pooni dɔlu na bri We paari-zulɛ yam na yi te tun. O maa jigi o Ko We nyinyugu fasi. O ni-taani maa jigi dam yi di pai wɛnu maama fɔgi ti ziga.

O ma ba o saari nɔɔna lwarim o fɔgi-ba o pa ba ji lanyirani, yi o laan joori o di Baɗa-We te o vu o jɛni Dl jazim ni. ⁴Kuntu tun, Baɗa-We Bu dwe We malesi sum, di We na pɛ-o yiri dɔlu na daga di dwe suntu na jigi yira yalu tun gwaani.

Zezi Kisi dwe We malesi sum maama

⁵Ku na yi malesi sum, We wu fɔgi Dl ta di maleka Dl wi:

«Nmu mu yi amu Bu,
yi zum amu di jigi nmu Ko.»

We nan wu tagi maleka kalukalu taani Dl wi:

«Amu wu ta yi ka Ko,
si ka di taa yi amu bu.»

⁶Ku daari maɗa kalu We na lagi Dl tɔɗi Dl Bu-dua kam si o ba lugu baɗa tun, Dl tagi Dl wi:

«Malesi sum maama maɗi si si
kuni doonɛ mu si zul-o.»

⁷Ku nan na yi malesi sum, We tagi si taani Dl wi:

Si yi duntu tintuɗna mu,
yi Dl pa si nyi ni vii di min-vwi
te,
si si taa tɔɗi si pa-Dl.

⁸Ku daari ku na yi We Bu wum, Dl tagi o taani Dl wi:

«Nmu yi We mu, n paari dum
wu ta wura
si ku taa ve maɗa kalu na ba ti
tun.

Nmu wu ta n te n nɔɔna bam di
ciga.

⁹Nmu soe ciga cwɛɗɛ,
yi n daari n culi balɔɔ.

Kuntu gwaani mu n Ko
Baɗa-We pɛ nmu na
wupolo lanyirani di zulɛ
n dwɛni balu maama na
wura di nmu tun.»

¹⁰We ta tagi Dl wi:

«Nmu wulu na yi wɛnu maama
Yuutu tun mu ki lugu
baɗa pulim ni,
yi n ta kwɛri n ma n jia n ki
weyuu wɛnu maama.

¹¹Wɛnu tum kuntu maama wu
ba ti cɔgi,

ku daari nmu nan wura mu
maɲa maama.

Wænu tum kuntu maama wó ba
ti doori ni gɔɔ na yəni ku
doori te tun.

¹² Ti wó ba ti luri, yi n kukuli-ti
n tiɲi ni n na kukuli
gwar-dɔɲo n tiɲi yi n
daari n ləni gwar-dɔɲo n
zu te tun.

Nmu nan ta wó ta n yi ni n na
maɲi n yi te tun mu.

N ɲwɪa bá fɔɲi ka ti.»

¹³ We dɛɛn wu fɔɲi Dɪ ta di Dɪ
malesi sum kalukalu Dɪ wɪ:

«Ba n jəni a jazum ni,
si a ki n duna maama n ne kuri
ni si n nɔ-ba ni tɪga te.»

Ku yi Dɪ Bu wum yiranɪ mu Dɪ tagi
kuntu.

¹⁴ Malesi sum laɲa nan yi ta mu? Si
nyi ni jwæru mu te, si ba jigi yira
ni nabiinə te. Suntu yi sɪb na tɔɲi
si pa We tun mu. We maa yəni Dɪ
tɔɲi-si, yi si ve si zəni balu na wó
na vrum tun.

Dí wu maɲi si dí vin We vrum dɪm

2 Kuntu ɲwaani mu ku maɲi si
dí kwaani dí taá jigi We kwərə
kalu dí na ni tun lanyiranɪ, si dí yi
ywəri We cwəɲə kam wuni. ² We
na tɔɲi Dɪ malesi sum jɔɲa Dɪ pa
dí nabaara bam kwərə kalu tun jigi

kuri lanyiranɪ. Nɔɔnu na wu sɛ-ka
yi o na cɔɲi Dɪ niə yam, kuntu tu
maɲi si o na cam mu ku maɲi di
o na ki te tun. ³ Ku laan nan na yi
dɪbam balu We na dɛ Dɪ Bu wum
ɲwaani Dɪ pa dí lwarɪ Dɪ kwərə
kam tun, dí yigə na tərə di o vrum
dɪm kuntu di na dwe malesi sum
na bri kulv tun, dí wó wani dí lu
na? Dí Yuutu Zezi mu dɛ yigə o
ɲɔɔni We vrum dɪm kuntu taani o
bri nɔɔna. Balu na ni-di kuntu tun
laan ma daari ba ta ba bri dɪbam
ni ku yi cɪga mu. ⁴ We titi di ma
bri ni ku yi cɪga, di Dɪ na pe ba ki
wo-kɪnkagɪla dwi təri təri di wænu
tɪlv na bri Dɪ dam tun. Dɪ ma daari
Dɪ pa ba maama Dɪ Joro kum dam,
si ba ma tɔɲi te di te Dɪ wubɔɲa na
lagi tun.

Zezi mu yi wulv na vri dɪbam tun

⁵ Lu-dɔɲo kulv na maa buni yi dí
te ku taani tun, ku dai ni malesi sum
mu We pe dam si si taa te-ku. ⁶ We
tɔɲo kum wuni nɔɔnu wudonɲ tagi o
wɪ:

«Nabiinu yi bɛɛ mu,
yi nmu Baɲa-We guli o gulə?
Nabiinu bu yi bɛɛ mu,
yi nmu nii o baɲa ni kuntu?

⁷ Nmu pe o ba mai di malesi sum
maɲa finfun wuni mu,
yi n laan pa o di paari yi o na
zulə.

⁸N ma n daart n kɪ wænu
maama o nɛ kuri nɪ.»

Ku na tagɪ ku wɪ: «Wɛ kɪ wænu
maama o dam kuri nɪ» tun, ku lagɪ
ku ta nɪ kulɔkulɔ tɛrɛ o na ba te-ku.
Ku nan yɪ cɪga mu nɪ, lele kuntu
dɪ daa ta wu nɛ nɪ wænu maama
wu nabiinɛ dam kuri nɪ. ⁹Dɪ nan
ye nɪ, ku yɪ Zezi mu Wɛ pɛ o tu
o tɪtɪ o wu yɪ mɛlɛsɪ sɪm maŋa
fɪnfɪn wunɪ mu, yɪ o laan ba o na
paartɪ-zulɛ dɪ tiɛ, o na sɛ o yaartɪ o
tɪ tun ŋwaanɪ. Kuntu mu Wɛ tɔɔɔ Dɪ
zaanɪ dɪm ŋwaanɪ Dɪ pa Zezi lɛnɪ
nabiinɛ maama yuu nɪ o tɪ ba vɪm
ŋwaanɪ.

¹⁰Ku maŋɪ dɪ Wɛ dɪlɔ na kɪ woŋo
maama Dɪ tɪtɪ ŋwaanɪ tun wubɔŋa
mu, sɪ Dɪ pa Zezi na yaara, sɪ o laan
wanɪ o vɪrɪ nabiinɛ zanzan sɪ ba jɪ
Wɛ biɛ, sɪ ba daartɪ ba na paartɪ-zulɛ.
Ku yɪ Zezi mu paɪ nɔɔna na vɪm Wɛ
tee nɪ.

¹¹Zezi ta mu yɪ wulɔ na paɪ
nabiinɛ jɪɔ wu-poŋo Wɛ yigɛ nɪ
tun. Wuntu dɪ o na pɛ balɔ maama
jɪɔ wu-poŋo tun yɪ ko dɪdɔba biɛ
mu. Kuntu ŋwaanɪ mu o bɛ-ba nɪ o
ko-biɛ, yɪ ku ba jɪɔ cavura dɪd-o.

¹²Mu ku kuri o tagɪ dɪ Wɛ o wɪ:

«Amu wó pa nmu yɪrɪ zaŋɪ a
ko-biɛ bam tɪtarɪ nɪ,
yɪ a zɪɔ ba wunɪ a leenɪ a zuli
nmu.»

¹³O daa ta maa wɪ:

«Amu wó kwe a wu maama a
pa Wɛ.»

O ma daa ta ta o wɪ:

«Nii-na amu dɪ biɛ balɔ Wɛ na
kɪ amu jɪɔa nɪ tun.»

¹⁴Balɔ nan na yɪ Wɛ biɛ tun yɪ
nabiinɛ mu, yɪ ba jɪɔ yɪra dɪ jana.
Kuntu ŋwaanɪ mu Zezi dɪ dɛɛn tɔɔɔ
o jɪ nabiinu, sɪ o wanɪ o tɔɔɔ o tɔvɪnɪ
dɪm ŋwaanɪ o cɔɔɔ wulɔ na paɪ
tɔvɪnɪ jaanɪ nɔɔna tun. Wuntu mu yɪ
sutaanɪ. ¹⁵Zezi na wanɪ tɔvɪnɪ kuntu
tun, ku pɛ o wanɪ o vɪrɪ balɔ na funa
dɪ tɔvɪnɪ tun o yaɔɔ. Bantu ŋwɪa kam
maama wunɪ ba yɪ nɪ gambe mu te,
ba na kwarɪ tɔvɪnɪ tun ŋwaanɪ. ¹⁶Dɪ
laan nan lwarɪ nɪ ku dɛɛ mɛlɛsɪ sɪm
mu o tu sɪ o zɛnɪ. O tu sɪ o zɛnɪ
Abraham dwi tiinɛ bam mu. ¹⁷Mu
ku kuri o jɪɔ nabiinu yɪ o sunɪ o nyɪ
dɪ o ko-biɛ bam woŋo maama wunɪ.
Kuntu mu pɛ-o cwɛŋɛ, sɪ o taa yɪ
Wɛ kaanɪm yuutu wulɔ na jɪɔ ba
ŋwɛŋa lanyiranɪ yɪ o tɔvɪnɪ o pa Wɛ
dɪ cɪga ba ŋwaanɪ tun. Kuntu mu pɛ
o wai o saartɪ ba lwarum yɪ o pa ba
fɔɔɔ dɪ Wɛ. ¹⁸Kuntu, Zezi tɪtɪ na nɛ
maŋum dɪ yaara tun, o laan wó wanɪ
o zɛnɪ balɔ na wu yaara dɪ maŋum
wunɪ tun sɪ ba taa jɪɔ pu-dia.

Zezi dwe Moyisi

3 A ko-biɛ-ba, abam yɪ Wɛ nɔɔna
mu. Dɪ ma bɛŋɪ abam sɪ á tɔɔɔ á

na ywæni Dl sɔŋɔ nɪ. Nan lwarɪ-na
nɪ Zezi mu yɪ wʊlʊ Wɛ na tʊŋɪ, sɪ
o ba o ji Dl kaanum yuutu dɪbam
Wɛ cwɛŋə tɔgum dum ŋwaani. ²Wɛ
mu pɛ-o titʊŋɪ dum kuntu. O maa
tʊŋɪ o pa Wɛ dɪ cɪga. Ku nan yɪ
bɪdwɪ mu dɪ Moyisi dɪ dɛɛn na nii
Wɛ nɔɔna bam baŋa nɪ dɪ cɪga te
tun. ³Zezi nan sunt o maŋɪ sɪ o
na zulə o dwəni Moyisi, bɛŋwaani
nɔɔnu wʊlʊ na lɔgi sɔŋɔ tun mu na
zulə o dwe sɔŋɔ kum titɪ. ⁴Sɔŋɔ nan
tɛrɛ yɪ ku dai nɔɔnu mu lɔgi-ku. Wɛ
nan mu yɪ wʊlʊ na kɪ wɔŋo maama
tun. ⁵Moyisi dɛɛn yɪ tuntʊŋnu mu,
yɪ o tʊŋɪ dɪ cɪga Wɛ nɔɔna bam
ŋwaani. O ma da yigə o bri-ba Wɛ
cɪga kalʊ na wʊ ba ka lwarɪ jaja tun.
⁶Ku daari Zezi Krisi mu yɪ sɔŋɔ kum
titɪ bu cɪga cɪga, yɪ o te sɔŋɔ kum.
Dɪbam mu yɪ sɔŋɔ kum kuntu, dɪ dɪ
na zigɪ kɛŋkɛŋ dɪ pu-dɪa yɪ dɪ bri dɪ
wupolo nɪ dɪ jigɪ tuna Wɛ tee nɪ.

Wɛ na wʊ pa Dl nɔɔna bam siun te tun

⁷Kuntu ŋwaani sɛ-na Wɛ Joro
kum na tagɪ te ku wɪ:

«Abam zɪm na ni Wɛ kwɛrə
kam,

⁸á yɪ zaŋɪ á digili á bɪcara,

nɪ á nabaara bam dɛɛn na vɪn
Wɛ ni,
yɪ ba kwɛri ba maŋɪ-Dl ba nii
te maŋa kalʊ ba na wʊ
kagua kam wʊnɪ tun.»

⁹Wɛ maa wɪ:

«Abam nabaara bam dɛɛn nɛ
amu na kɪ kulʊ maama dɪ
ba bɪna fiinna tun,
yɪ ba daa ta tiini ba kwaani ba
maŋɪ amu sɪ ba nii.

¹⁰Kuntu ŋwaani mu amu banɪ
zaŋɪ dɪ nɔɔna bam kuntu,
yɪ a ta a wɪ:

«Ku yɪ ba paali ba ywəri mu
maŋa maama,
yɪ ba vɪn sɪ ba tɔgi amu cwe
sɪm.»

¹¹Amu ban-zɔŋɔ kum ma pa a
ta a du dɪ ba a wɪ:

«Amu bri a bá pa-ba cwɛŋə sɪ ba
zu amu woro kum wʊ ba
na siun.» »

¹²A ko-biə-ba, cu-na á titɪ sɪ abam
wʊlʊwʊlʊ yɪ taá jigɪ wʊbʊŋ-lwaanu
o bɪcarɪ nɪ, sɪ ku pa o yɪ kɪ o
wʊ-dɪdʊa dɪ Ŋwɪa Tu Wɛ, sɪ o daari
o yagɪ Wɛ cwɛŋə tɔgum. ¹³Nan taá
zəni-na daani maŋa maama, sɪ ku
pa á taá jigɪ pu-dɪa, nɪ Wɛ kwɛrə
kam ta na ŋɔɔnɪ dɪ dɪbam zɪm te
tun, sɪ abam wʊlʊwʊlʊ yɪ pa lwarɪm

gan-o si o pa o bicari digili di We.
¹⁴ Dɔbam nan tɔgi di Zezi Kisi di ji
 We biə mu, di di na zigɔ kɛŋkɛŋ, ni
 di na puli di ki di wu-didva di We
 te tun, si ku vu ku yi kweelim.

¹⁵ Ku yi ni We tɔnɔ kum na tagi te
 ku wi:

«Abam zum na ni We kwərə
 kam,
 á yi zaŋi á digili á bicara,
 ni á nabaara bam deen na vin
 We ni te tun.»

¹⁶ Balu deen na ni We kwərə kam
 yi ba vin Dɔ ni tun yi bra mu? Ba
 yi balu maama Moyisi deen na tɔgi
 ba yigə o ja-ba o nuŋi Ezipi tuw kum
 wuni tun mu. ¹⁷ We banti deen zaŋi
 di bra mu bina fiinna tun? Ku yi
 nɔɔna balu na ki lwarim kagua kam
 wuni yi We pa ba ti da tun mu. ¹⁸ We
 na dugi Dɔ wi, dintu bri Dɔ bá pa-ba
 cwəŋə si ba zu Dɔ woro kum wu ba
 na siun tun, ku yi bra mu Dɔ tea? Ku
 yi balu na wu se Dɔ ni tun mu.

¹⁹ Kuntu mu pe di lwarɔ ni, We na
 wu pe-ba cwəŋə si ba zu Dɔ woro
 kum wu tun, ku yi ba na wu ki ba
 wu-didva di Dɔ tun ŋwaani mu.

4 We na goni Dɔ ni si Dɔ pa nɔɔna
 zu Dɔ woro kum wu ba na siun
 tun daa ta wura. Dɔbam nan maŋi si
 di taá yiri di titi mu, si nɔɔn-nɔɔnu
 yi zaŋi o ba o dari ni o wu zu We
 woro kum kuntu wu. ² Dɔbam maŋi
 di ni We kwər-ywəŋə kam, nuneeni
 di nabaara bam deen di na ni-ka te

tun. Bantu nan na ni-ka tun, ba wu
 pe ka ja kuri di ba, beŋwaani ba
 wu ki ba wu-didva si ba tɔgi We na
 tagi kulɔ tun. ³ Dɔbam balu na ki di
 wu-didva di We tun mu wó ba di na
 siun Dɔ woro kum wuni. Beŋwaani
 We tagi bantu taani Dɔ wi:

«Amu ban-zɔŋɔ kum pe a ta a
 du di ba a wi:
 «Amu bri a bá pa-ba cwəŋə si ba
 zu amu woro kum wu ba
 na siun.» »

We na tagi kuntu tun, ku dai ni Dɔ
 ba jigɔ siun jəgə mu ba ŋwaani. Ku
 zigɔ maŋa kalu We na ki lugu baŋa
 yi Dɔ ki Dɔ tituŋa yam maama Dɔ
 ti tun, mu Dɔ daari Dɔ sin. ⁴ We tɔnɔ
 kum tagi da yarpe de dum taani ku
 wi:

«Da yarpe de ni mu We sin di
 Dɔ tituŋa yam maama.»

⁵ We nan tagi Dɔ siun kum taani Dɔ
 wi:

«Amu bri a bá pa-ba cwəŋə si
 ba zu amu woro kum wu
 ba sin.»

⁶ Kuntu tun, di nabaara balu na de
 yigə ba ni We kwər-ywəŋə kam tun
 wu wani ba zu Dɔ woro kum wu
 ba sin, ba na vin Dɔ ni tun ŋwaani.
 Kuntu ŋwaani ku laan daari si
 nɔɔna badaara mu na cwəŋə ba
 zu. ⁷ Mu ku kuri We daa ta tiŋi de
 didon, ku na lagi ku ta ni zum, si
 nɔɔna wani ba zu Dɔ woro kum wu
 ba sin. Kuntu, bina zanzan na ke

tun, We deen ta pe Davidi mu ta kulu
dibam na maŋi dí ni tun o wɪ:

«Abam zım na ni We kwərə
kam,

á yɪ zaŋɪ á digili á bɪcara.»

⁸Zozwe deen ya na sunɪ o ja dí
nabaara bam o vu o zu We woro
kum wu sɪ ba sin, We ya daa bá
ŋɔɔni siun de didonɔ taani daga.

⁹Kuntu mu dí ye nɪ cwəŋə daa ta
wura zım, sɪ We nɔɔna na siun, nɪ
Dl titɪ na sin da yarpe de dum nɪ
te tun. ¹⁰Wulu maama na zu We
woro kum wu tun, wuntu wó sunɪ
o na siun dɪ o tutuŋa yam, nɪ We dɪ
deen na sin dɪ Dl tutuŋa yam te tun.

¹¹Kuntu ŋwaani kwaani-na á pa dí
zu We woro kum wu sɪ dí na siun.
Nɔɔn-nɔɔnu yɪ zaŋɪ o vɪn We nɪ sɪ
o joori We kwaga nɪ, nɪ dí nabaara
bam deen na kɪ te tun.

¹²We taani dum jigɪ ŋwɪa yɪ dɪ
dana lanyirani. Dɪ jigɪ nɪ dɪ dwe
su-lɔŋɔ kulu na jigɪ niə yale tun. Dɪ
maa wai dɪ zuvri nɔɔnu wu dɪ pɔɔri
o joro dɪ o bɪcarɪ wəənu maama
daani, yɪ dɪ daari dɪ ye o swan
dɪ o wubuŋa maama na yɪ te tun.

¹³Kulukulul bá wani ku səgi We yigə
nɪ. Wɔŋo kulu maama na wura tun
yɪ jaja mu Dl yigə nɪ. Ku yɪ dintu

mu dí maŋi sɪ dí ba dí zigɪ Dl yigə
nɪ dí ta kulu maama dí na kɪ tun.

Zezi Kriɪ dwe We kaanum yuu tiinə bam maama

¹⁴Dibam nan jigɪ We kaanum
yuutu o na yɪ kamunu o diini o
vu o yɪ We-sɔŋɔ. Wum mu yɪ We
Bu Zezi. Kuntu ŋwaani, pa-na dí
se We cwəŋə tɔgum lanyirani dí
zigɪ kəŋkəŋ. ¹⁵We kaanum yuutu
wum kuntu nan dai wulu na ba jigɪ
dibam balu na bwənə tun ŋwaŋa.
O titɪ dɪ nan ne yaara dɪ maŋum
wɔŋo maama wuni, nɪ dibam dɪ na
ne maŋum te tun. Nan dɪ kuntu dɪ, o
ta wu kɪ lwarum. ¹⁶Kuntu ŋwaani,
pa-na dí taá jigɪ baari sɪ dí wani dí
yɪ Dam-fɔrɔ Tu We jəŋə je, sɪ dí jɔŋi
Dl zaani dum. Kuntu mu We wó duri
dí ŋwaŋa yɪ Dl pa dibam zaani, sɪ
ku wani ku zəni dibam maŋa kalu
dí na lagɪ tun.

5 We kaanum yuutu maama yɪ ba
yəni ba li-o o donnə nabiinə
wuni mu, sɪ o taa tuŋi o pa We ba
ŋwaani. O nan maŋi sɪ o taa mai
peera dɪ vara mu o kaani Baŋa-We,
sɪ Dl yaŋi ba lwarum Dl ma ce-ba.
²O titɪ dɪ nan na bwənə tun, o wai

6 Nan pa-na dí ke wænu tɪl
ba na maŋ ba da yigə ba br
abam Zezi Kisi cwəŋə kam wunu
tɪn, sɪ dí daari dí zaasi wænu tɪl
na wú pa dí wubuna bi We cɪga kam

wunɪ tɪn. Abam daa wu maɲɪ sɪ á joori á puli We taanɪ dɪm zaasɪm, beɲwaanɪ á maɲɪ á zaasɪ á na wó ləni á wu á yaɣɪ kəm-balwaaru tɪlɪ na jɪɣɪ abam tɪ ve tʊʊnɪ wunɪ tɪn, dɪ á na wó kɪ á wu-dɪdʊa dɪ We te tɪn. ² Á maɲɪ á zaasɪ ba na wó miisi nɔɔna na wunɪ te tɪn woɲo, ku wəli dɪ ba na wó zi ba jɪa nɔɔna baɲa nɪ ba wart We ba ɲwaanɪ te tɪn, yɪ á kwəri á zaasɪ twa na wó bi te tɪn, ku wəli dɪ We na wó ba Dɪ di nabiinə sariya Dɪ ma kweeli te tɪn. ³ Á nan pa-na dí gaalɪ wəənu tɪm kuntu dí kɛ, sɪ dí daari dí kwaanɪ dí vu yigə, sɪ We wó zəni dɪbam yɪ dí wanɪ dí vu yigə.

⁴ Ku na yɪ balɪ na maɲɪ ba sɛ We cɪga kam tɪn, ba na paalɪ ba yaɣɪ We cwəɲə tɔgum, nɔɔn-nɔɔnu daa bá wanɪ o joori o dɪ-ba ka wunɪ. Bantu maɲɪ ba na We pooni dɪm, yɪ ba lwarɪ ɲwi-dʊɲa kalɪ We na pe tɪn na yɪ te tɪn. Ba maɲɪ ba na We Joro kum dam. ⁵ Ba maɲɪ ba lwarɪ We taanɪ dɪm na ywəmmə te tɪn, yɪ ba nɛ We paari dɪlɪ na lagɪ dɪ ba tɪn dam na yɪ te tɪn. ⁶ Nɔɔna bantu dwi na yaɣɪ We cwəɲə tɔgum, nɔɔn-nɔɔnu daa bá wanɪ o pa ba ləni ba wu ba daa ta

tɔɣɪ We, beɲwaanɪ ku nyɪ nuneɛnɪ bam tɪtɪ mu joori ba pa We Bu Zezi tʊʊn-dagara kam yuu nɪ ba gu yɪ ba paɪ nɔɔna mwan-o te.

⁷ Ku nyɪ dɪ dʊa na nɪa lanyiranɪ nɔɔnu kara nɪ te tɪn mu. Tɪga kam na nyɔɣɪ dʊ-na bam yɪ ka daari ka kɪ wudiiru lanyiranɪ ka pa balɪ na dugɪ ka baɲa nɪ tɪn, We wó kɪ tɪga kam kuntu lanyiranɪ. ⁸ Ku daari tɪga kam na nuɲɪ sabari dɪ wo-kurru yiranɪ mu, ku brɪ nɪ ka yɪ kafe mu, yɪ finfun na wəli da We wó cɔɣɪ-ka Dɪ yaɣɪ, yɪ ku tiim nɪ baá zwe-ka dɪ mini mu.

⁹ A badon-sonnu-ba, dɪbam na maɲɪ dí ɲɔɔnɪ kuntu dɪ, dí jɪɣɪ abam cɪga nɪ á tɔɣɪ cwə-ɲʊɲa kalɪ na wó pa á na vrum tɪn. ¹⁰ We yɪ cɪga tu mu. Dɪ nan bá swe á na maɲɪ á tʊɲɪ tʊtʊɲ-ɲʊna yalɪ tɪn. Dɪ ta bá swe á na soe-Dɪ lanyiranɪ yɪ á tʊɲɪ á wəli Dɪ nɔɔna bam ku ba ku yɪ zɪm maama tɪn. ¹¹ Amu nan na tiini a lagɪ kulɪ tɪn mu yɪ sɪ abam maama kwaanɪ á tɔɣɪ We lanyiranɪ ku vu ku yɪ kweelim, sɪ á laan na kulɪ maama á na jɪɣɪ tuna sɪ á na We tee nɪ tɪn. ¹² Á nan yɪ pa yawɔɔ zu abam. Á lwəni-na balɪ na fɔɣɪ ba zɪɣɪ dɪ pu-dɪa yɪ ba jɪɣɪ wu-dɪdʊa

dí Wé tun. Bantu laan mu wó ba ba joŋi wo-laaru tɔlɔ Wé na goni ni sí Dɔ pa-ba tun.

Wé bá fɔgi Dɔ lɔni Dɔ na goni ni sí Dɔ kɔ kɔlɔ tun

¹³Wé dɛen na goni Dɔ ni dum dí Abraham tun, ku yɔ Dɔ dugi dí Dɔ titi mu, beŋwaani woŋo daa tɛrɛ ku na dwe-Dɔ sí Dɔ du dí ku. ¹⁴Wé goni Dɔ ni dum dí-d-o Dɔ wɔ:

«Amu wó kɔ nmu lanyirani,
yɔ aá pa n dwi puli zanzan.»

¹⁵Wé na dugi kuntu tun, Abraham dɛen ma vɔ pu-dia o cɛgi taan, yɔ o laan ba o na Wé na goni Dɔ ni dum sí Dɔ pa-o kɔlɔ tun.

¹⁶Ku na yɔ nabiinɛ na yɛni ba du durɛ, baá ma kɔlɔ na dwe-ba tun yɔrɔ mu ba du, sí ku bɔrɔ nɔ ba taani dum yɔ cɛga, sí bubwɛa daa ta tɛrɛ. ¹⁷Ku nan na yɔ Wé na goni Dɔ ni dum dí balɔ tun, Dɔ dí lagi sí ba lwart lanyirani nɔ Dɔ bá fɔgi Dɔ yiri Dɔ ni dum. Kuntu ŋwaani mu Dɔ dugi durɛ Dɔ wɛli dí Dɔ ni-gonim dum. ¹⁸Wé na ba fɛ vwan tun ŋwaani, wɛnu tum kuntu tile bá wani tɔ lɔni. Kuntu ŋwaani mu dɔbam balɔ na kɔ dí titi Wé juŋa nɔ tun wó tiini dí zigɔ kɛŋkɛŋ dí pu-dia, sí dí taá jigɔ tuna nɔ dí wó na kɔlɔ Wé na tiŋi sí Dɔ pa dɔbam tun. ¹⁹Tuna yam dí na jigɔ Wé tee nɔ kuntu tun tiini ya dana, yɔ ya

bá wani ya cɛgi. Ya maa paɔ dí wubɔŋa tigi jɛgɛ didwa, yɔ ya paɔ dí yɔ Wé titi jɛŋɛ je mɛ na cɛgi dí gɔrɔ sí nabiinɛ yɔ zu tun. ²⁰Zezi nan mu maŋi o da yigɛ o zu jɛgɛ kam kuntu dɔbam ŋwaani. Wuntu mu jigi Wé kaanum yuutu sí ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tun, nɔ Melikisedeki dɛen na yɔ te tun.

Melikisedeki dɛen yɔ pɛ mu yɔ o ta yɔ Wé kaanum tu

7 A laan lagi a ŋɔɔnɔ Melikisedeki woŋo mu a bɔrɔ abam. Wuntu dɛen yɔ Salem tiinɛ pɛ mu, yɔ o kwɛrɔ o yɔ Yuutu Baŋa-Wé kaanum tu. Abraham na kɔ jara o wani pwa yɔ o laan ma joori maŋa kalɔ tun, mu Melikisedeki jeer-o cwɛŋɛ nɔ o soɔli Wé o pa-o. ²Abraham laan ma kwe wɛnu tɔlɔ maama o na nɛ jara yam je nɔ tun o cɛ kuni fugɛ, o kwe kuni bidwɔ dum o pa Melikisedeki. Melikisedeki yɔrɔ dum kuri mu yɔ pɛ wɔlɔ na yɔ Cɛga Tu tun. Ku wɛli da, o na yɔ Salem pɛ tun, ku dí kuri mu yɔ Yazurɛ Pɛ. ³Dɔbam nan wu nɔ Melikisedeki kɔ dí o nu ŋwa, yɔ dí yɛrɔ o kuri na puli mɛ tun. Dí nan yɛrɔ o lura dɛ dí o tɔvɔni maŋa. Kuntu mu pɛ o nyɔ dí Wé Bu Zezi, yɔ o yɔ Wé kaanum tu sí ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tun.

⁴Buɲi-na á nii Melukisedeki deen na yi kamunu te tun. Dɔbam nabaaru Abraham deen ma ce wænu tɔlv o na ne jara yam je ni tun kuni fugæ, yi o li kuni biɔwi o pa-o. ⁵Ku na yi balu na nuɲi Levi dwi dum wuni yi ba yi We kaanum tiinæ tun, We ni dum pe-ba cwæɲæ si ba joɲi kuni kuri fugæ wuni kuni biɔwi dum ba donnæ Yisrayeli tiinæ bam tee ni woɲo maama wuni, yi bantu di nan yi Abraham dwi tiinæ mu. ⁶Melukisedeki nan wu nuɲi Levi dwi dum wuni. Nan di kuntu di, o ta joɲi o wænu tæri Abraham tee ni. O ma daari o sɔɔli We o pa Abraham, yi Abraham nan ya mu yi wulv We na goni Dl ni did-o tun. ⁷Ku nan ba jigi bubwea ni, nɔɔnu na sɔɔli We o pa o doɲ, wuntu mu yi kamunu o dwe o na sɔɔli o pa wulv tun.

⁸We kaanum tiinæ balu na nuɲi Levi dwi dum wuni tun deen yæni ba joɲi ba wænu tæri mu, bantu nan yi balu na tu tun mu. Ku daari ku nan na yi Melukisedeki, wuntu ɲwi mu taan, ni We tɔnɔ kum na tagi te tun. ⁹⁻¹⁰Abraham na ce o wænu yi o pa Melukisedeki o tæri tun, ba ta wu lugi Levi, yi o nan wu o nabaaru Abraham jana kam wuni. Levi nan mu yi wulv dwi tiinæ na jigi cwæɲæ si ba joɲi ba wænu tæri ba donnæ Yisrayeli tiinæ bam tee

ni tun. Nan di kuntu di, ku nyi di Levi tɔgi Abraham ɲwaani mu o pa Melukisedeki o tæri.

¹¹We deen tɔgi Levi dwi tiinæ kaanum dum ɲwaani mu Dl pa Dl cullu tum Yisrayeli tiinæ. Bantu nan na yæni ba kaani Baɲa-We te tun ya na maɲi fasi, We ya daa bá kuri kaanum tu wudoɲ wulv na dai Levi dwi tu tun. We nan kuri wulv na yi kaanum tu ni Melukisedeki deen na yi te tun, yi o wu nuɲi Aarɔn dwi dum wuni. ¹²Kuntu, We na læni Dl kaanum tu dwi didoɲ wuni tun, ku maɲi si Dl cullu tum di tɔgi ti læni mu. ¹³⁻¹⁴Taani duntu maama nan bri dí Yuutu Zezi Krisi woɲo mu. Wuntu dai Levi dwi tu. Dí ye ni ba lug-o Zuda dwi dum wuni mu. Dwi dum kuntu wuni nɔɔn-nɔɔnu nan wu fɔgi o ji We kaanum tu. Ku na yi We cullu tɔlv Dl na ki Moyisi jɲa ni tun, ti wu pe Zuda dwi tiinæ cwæɲæ si ba ji We kaanum tiinæ.

We læni kaanum tu wudoɲ mu, si o taa nyi ni Melukisedeki deen na yi te tun

¹⁵Dí nan suni dí lwarɔ jaja ni We læni kaanum tu wudoɲ mu, o na nyi di Melukisedeki deen na yi te tun. ¹⁶Zezi na jigi We kaanum tu te tun wu tɔgi dwi dum cullu tum ɲwaani,

ku tɔɔtɔ o ŋwɔa kalɔ tʊvɔnɩ na ba
jɔɔtɔ dam ka baɔa nɩ tɩn ŋwaanɩ mʊ.

¹⁷ Wɛ nan tagɩ o taanɩ Dɩ wɩ:

«Nmʊ mʊ wʊ ta n yɩ amʊ
kaanum tʊ sɩ kʊ taa ve
maɔa kalɔ na ba ti tɩn,
nɩ Melikisedɛkɩ dɛɛn na yɩ te
tɩn.»

¹⁸ Ku ma brɩ nɩ Wɛ yaɔtɩ cʊwɛ-dɔŋɔ
kam mʊ, ka na bʊwɛnɛ yɩ ka ba
zɛnɩ nɔɔna tɩn ŋwaanɩ. ¹⁹ Cullu tɩɔ
Wɛ na kɩ Moyisi jɔɔa nɩ tɩn warɩ tɩ
pa nɔɔna maɔtɩ fasɩ Wɛ yigɛ nɩ. Ku
daarɩ lele kʊntʊ, dɩ laan jɔɔtɩ tuna
lanyɩranɩ dɩ Wɛ na tiɔi cʊwɛ-laa kalɔ
Dɩ pa dɩbam sɩ dɩ ma wanɩ dɩ
tɔɔtɩ-ka dɩ vʊ dɩ yɩ Dɩ te tɩn.

²⁰ Wɛ nan dugɩ durɛ mʊ Dɩ wɛɩ
da. Levi dwi tiinɛ bam dɛɛn nan na
jɔɔtɩ Wɛ kaanum tiinɛ tɩn, Dɩ wʊ dugɩ
durɛ kam kʊntʊ dɔŋ dɩ ba. ²¹ Ku
daarɩ, Zezi nan na jɔɔtɩ Wɛ kaanum
tʊ tɩn, Wɛ dugɩ durɛ mʊ did-o Dɩ
wɩ:

«Amʊ Yuutu Baɔa-Wɛ mʊ dugɩ
a durɛ,
yɩ a bɔ fɔɔtɩ a za a ni.

Nmʊ wʊ ta n yɩ amʊ kaanum tʊ
sɩ kʊ taa ve maɔa kalɔ na
ba ti tɩn.»

²² Wɛ na dugɩ Dɩ durɛ kam kʊntʊ
tɩn, kʊ brɩ nɩ Zezi ŋwaanɩ mʊ Dɩ tiɔi
cʊwɛ-laa Dɩ pa dɩbam, yɩ kantʊ garɩ
cʊwɛ-dɔŋɔ kam.

²³ Ku na yɩ Levi dwi tiinɛ balɔ
dɛɛn na yɩ Wɛ kaanum tiinɛ tɩn, ba
yɩ zanzan, tʊvɔnɩ na yɛnɩ dɩ jaanɩ-ba
yɩ ba lɛnɩ daanɩ tɩn ŋwaanɩ mʊ.

²⁴ Ku daarɩ Zezi mʊ yɩ wʊɔɔ na jɔɔtɩ
ŋwɔa sɩ kʊ taa ve maɔa kalɔ na
ba ti tɩn. Nɔɔn-nɔɔnʊ nan daa bɔ
lɛnɩ o yuu nɩ o jɩ Wɛ kaanum tʊ.
²⁵ Kʊntʊ tɩn, o wai o vrɩ balɔ na
tɔɔtɩ o ŋwaanɩ ba yɩ Wɛ te tɩn maɔa
maama, o na jɔɔtɩ ŋwɔa kalɔ na ba ti
yɩ o loori Wɛ o pa-ba tɩn ŋwaanɩ.

²⁶ Zezi nan mʊ yɩ Wɛ kaanum
yuutu wʊɔɔ na maɔtɩ tɩn dɩbam
ŋwaanɩ. O jɔɔtɩ wʊ-pɔŋɔ, o yɩ
nɔn-ŋʊm Wɛ yigɛ nɩ, o ba jɔɔtɩ
lwarum. Wɛ ma lɩ-o nɔn-balwaaru
titari nɩ, yɩ Dɩ zɛŋ-o Dɩ ja Dɩ
dɩ weyu Dɩ sɔŋɔ nɩ. ²⁷ Ku na yɩ
Wɛ kaanum yuu tiinɛ bam dɛɛn na
yɩ te tɩn, dɛ maama ba yɛnɩ ba
kaanɩ Baɔa-Wɛ mʊ sɩ Dɩ yaɔtɩ ba
titɩ lwarum Dɩ ma cɛ-ba, yɩ ba laan
daarɩ ba kaanɩ Wɛ ba donnɛ bam dɩ
lwarum ŋwaanɩ. Ku nan na yɩ Zezi,
wʊntʊ kwe o titɩ mʊ o ma kaanɩ Wɛ
kuni bɩdwɩ yɩranɩ, yɩ kʊntʊ jɔɔtɩ kuri
sɩ kʊ taa ve maɔa kalɔ na ba ti tɩn.
²⁸ Cullu tɩɔ Wɛ na kɩ Moyisi jɔɔa nɩ
tɩn pa nabiinɛ jiri Wɛ kaanum yuu
tiinɛ yɩ ba daa ta bʊwɛnɛ mʊ. Ku
nan na yɩ Wɛ ni-gonim dɩɔ Dɩ na
dugɩ durɛ dɩ ŋwaanɩ tɩn, dɩntʊ laan
mʊ lɛnɩ Moyisi cullu tɩn yuu nɩ, yɩ

dí pa We títi Bu wóm jí DÍ kaanum yuutu wólú na maŋi faŋi sí kú taa ve maŋa kalú na ba tí tún.

Zezi Kriŋi mu yí We ní-dúuri dím kaanum yuutu

8 Taana yantu maama wóni taani dílu na yí kamunu tún mu yí sí díbam jígi We kaanum yuutu wóm kuntu dóŋ. Wuntu mu je We-sóŋo ní, Dam-Paŋwa Tu We paari jangóŋo kúm jazúm ní. ²O maa wu We dí-laa cíga cíga wóni o túŋi o pa-DÍ. Jáŋo kam kuntu yí Yuutu Baŋa-We títi sóŋo mu, kú dai lúgu baŋa vwe dílu nabiinè na púgi sí ba taa zúlí-DÍ da tún.

³Wólú maama na yí We kaanum yuutu tún títuŋi yí sí o taa mai pèera dí vara mu o kaani Baŋa-We. Díbam We kaanum yuutu Zezi dí nan maŋi sí o taa jígi kúlú o na wó pa We tún. ⁴Zezi nan ya ta na wu lúgu baŋa ní, o bá ta yí We kaanum tu. Bèŋwaani We kaanum tiinè maŋi ba wu lúgu baŋa ní, yí ba yèni ba mai pèera ba ma kaani We, kú maŋi dí Moyisi cullu tum na brí te tún. ⁵Bantu na yèni ba túŋi ba pa We te tún yí wèenu tílu na wu We-sóŋo ní tún nyínyugu dí tí luluŋu mu. Moyisi deen na lági o pu vwe dílu nòŋna na wó ta pai We zulè dí wóni tún, We deen brí-o o na wó kí te, yí DÍ ta DÍ wí: «Kwaani n kí wèenu

tum maama sí tí taa nyí ní amú na maŋi a brí-m píu kúm yuu ní te tún.»

⁶Kú daari lele kuntu, Zezi na túŋi o pa We te tún tiini kú jígi kúri lanyirani kú dwe kaanum tiinè bam títuŋa yam maama, ní ní-dúuri dílu We na tógi Zezi ɲwaani DÍ go DÍ pa díbam tún na lana dí dwe dayigè ní-gonim dím na yí te tún. Bèŋwaani We na goni ní-dúuri dím sí DÍ pa díbam kúlú tún tiini kú lana kú dwe DÍ ní-doori dím. ⁷Dayigè ní dílu We na goni DÍ pa DÍ nòŋna bam tún ya na maŋi faŋi, DÍ ya daa bá go ní dídoŋ DÍ lèni dúntu yuu ní. ⁸We deen nan brí ní DÍ nòŋna bam kí ba túsí mu. Kuntu mu DÍ tagí DÍ wí:

«Maŋa maa búna, yí amú wó go ní-dúuri a pa a nòŋna bam,

kú nan yí Yisrayelí dwi tiinè dí Zuda dwi tiinè bam maama mu.

⁹Ní-dúuri dúntu bá ta nyí dí dayigè ní dílu amú na goni a pa ba nabaara bam maŋa kalú a na jaani ba juŋa a pa ba nuŋi Ezípi túw kúm wóni tún.

Bantu deen wu se ba tógi ní dílu amú na goni dí ba tún.

Kuntu mu pa a yigè daa tæri ba wóni.»

Mu Yuutu Baŋa-We na tagí kúlú tún.

Dl daa ta ma ta Dl wu:

¹⁰ «Kantu maɲa kam na ke,
amu wó go ni a pa Yisrayeli
dwi tiinə bam ni:

«Amu wó pa a ni-taana yam zu
ba wubuɲa,

yɪ a pa ya pəni ba bɪcara ni.

Amu wó ta yɪ ba Tu We,

yɪ ba dɪ wó ta yɪ amu nɔɔna.

¹¹ Bantu nabwənə dɪ ba dɪdɛɛra
maama wó lwarɪ amu na
yɪ wulu tun.

Ba wuluwulu daa wu maɲɪ sɪ o
brɪ o doɲ ni amu mu yɪ
ba Yuutu.

¹² Maɲa kam kuntu ni amu
wó duri ba ɲwaɲa dɪ ba
lwarum dum,

yɪ a daa bá guli ba
kəm-balwaaru tum.» »

¹³ We na ɲɔɔni Dl ni-duvri dum
taani kuntu doɲ tun, ku brɪ ni Dl
dayigə ni dum laan jigi ni-doori mu.
Woɲo kulu nan na doori yɪ ku wura
ku cɔgi tun lagɪ ku ke lele mu.

**Nɔɔna na zuli We te lugu
baɲa vwe dum wuni tun**

9 A lagɪ a ta dayigə ni-gonim
dum dɪ nɔɔna na tɔgi dɪ ɲwaani
ba zuli We te tun woɲo mu. Ku
yɪ nabiinə mu pugɪ vwe lugu
baɲa ni sɪ ba taa zuli We da,
yɪ cullu brɪ ba na wó ta zuli-Dl
te tun. ² Vwe dum kuntu wu nan

ce di sile mu. Dɪ kwaga digə
kam yɪri mu We-di-laa, yɪ ka jigi
min-zwən-kamunu. Taabulu maa
zigi da, yɪ dɪpɛ dɪlu na yɪ We nyum
tun tigi ku baɲa ni. ³ Yigə digə dɪ
maa wura, ka yɪri mu We-di-laa
ciga ciga, yɪ ba lə gar-jali ba ma
cɪ-ka. ⁴ Kaanum bimbim maa zigi
da, dɪ yɪ səbu-sɲa mu ba me ba
zi, dáani mu ba zwe wənuu tulu
lwəm na ywəmmə tun ba pa-Dl. We
ni-gonim daka kam dɪ maa wura ba
na me səbu-sɲa ba ma zi-ka. Ka
wu kum maa jigi səbu-sɲa zuɲa,
ka dɪ wu na jigi wɔdiu kulu yɪri
na yɪ Maani tun. Nacəgə kalu na yɪ
Aarɔn nyum yɪ ka deen puli wɔɔru
tun dɪ maa wu daka kam wuni, ku
wəli dɪ kandwa-pile sile We cullu
tum na pupuni sɪ baɲa ni tun. ⁵ Ba
deen ma kɪ malesɪ sile nyunyugu
ba zigi da, yɪ sɪ vwana yam kwəli
daka kam baɲa, mu jəgə kalu We na
saari nabiinə lwarum da tun. Malesɪ
sum nyunyugu kum brɪ ni Baɲa-We
mu wu jəgə kam kuntu ni dɪ Dl
paari-zulə yam.

Ku nan dai lele kuntu mu a lagɪ
sɪ a ɲɔɔni wənuu tum kuntu taani
zanzan a brɪ abam.

⁶ Vwe dum dɪ dɪ wu wənuu tum na
fɔgi tɪ kwe kuntu tun, We kaanum
tiinə bam yəni ba zuvri kwaga digə
kam wu de maama mu ba tuɲɪ ba
pai We. ⁷ Ku nan na yɪ yigə digə
kam, We kaanum yuutu wum yirani

mu jigi cwəŋə sɪ o zu ka wu bɪdwɪ
bun maama wɔnɪ. Wɔntu nan na
lagɪ o zu, o maŋɪ sɪ o ja varɪm jana
mu o zu o ma kaanɪ Baŋa-Wɛ o
tɪtɪ tusim dɪ nɔɔna bam dɪ tusim
ŋwaanɪ, sɪ Wɛ yagɪ Dɪ ma cɛ-ba.

⁸Kuntu, Wɛ Joro kum laan bri
dɪbam nɪ, maŋa kalɪ dayigə vwe
dum ya ta na zigɪ tun, cwəŋə dɛɛn ya
tərə sɪ nɔɔna wantɪ ba zu Wɛ-di-laa
cɪga cɪga kam wɔnɪ. ⁹Ku maa yɪ
nyinyugu mu ku na bri dɪbam zum
wəənu tum na yɪ te tun. Ku bri nɪ
peera dɪ vara balɪ maama nabiinə
na kwe ba ma kaanɪ Wɛ tun bá wantɪ
ya pa wulɪ na mɛ-ya o ma zuli
Wɛ tun bɪcarɪ kwe fastɪ dɪ Wɛ. ¹⁰Ba
zaasɪ-ba wəənu tilɪ ba na wó dɪ yɪ
ba nyo tun, dɪ n na wó kɪ te sɪ n ta n
yɪ lanyɪranɪ tun cullu mu. Tɪ maama
nan yɪ lugu baŋa wəənu cullu mu,
yɪ tɪ jigi kuri sɪ ku taa ve maŋa kam
Wɛ na wó fɔgɪ Dɪ tiŋi Dɪ cwə-dɔŋa
kam tun yɪranɪ má mu.

Zezi Kriɪ na pɛ dí na cwəŋə sɪ dí zuli Wɛ te tun

¹¹Zezi Kriɪ laan mu nan tu o ji
kaanum yuutu dɪbam ŋwaanɪ. Ku
ma pa dí joŋi o ŋwi-dɔŋa wo-laaru
tilɪ na maŋɪ tɪ wura tun. Zezi na
zu Wɛ te dɪbam ŋwaanɪ tun, ku
yɪ Wɛ-sɔŋɔ cɪga cɪga mu o zua, yɪ
kuntu tiini ku lana ku dwe lugu
baŋa vwe dum. O na zu mɛ tun dai

vwe dilɪ nabiinə na pugɪ tun. ¹²O
ma vu o zu Wɛ-di-laa kum wɔnɪ.
Ku yɪ bɪdwɪ yɪranɪ mu o zua, maŋa
kalɪ na ba ti tun ŋwaanɪ. O nan wu
mɛ bu-balɪ naa na-balɪ jana o zu o
ma kaanɪ Baŋa-Wɛ. Ku yɪ o tɪtɪ jana
mu o mɛ o ŋwi dɪbam lwarum junɪ,
yɪ o vɪ dɪbam lwarum wɔnɪ sɪ ku
taa ve maŋa kalɪ na ba ti tun. ¹³Wɛ
ni-doori dum bri nɪ nɔɔnu wulɪ na
cɔgɪ culu tun, ba maŋɪ sɪ ba ma
bunɪ dɪ nabe jana mu dɪ na-pwala
kalɪ ba na zwe tun tintwarum ba
misi nɔɔnu wum yɪra nɪ. Ba na kɪ
kuntu mu, ku kwe nɔɔnu wum sɪ
ku maŋɪ dɪ cullu tum na bri te tun.
¹⁴Vara jana na wat nɔɔna ka kwe
tun, Zezi na tigɪ yɪ o jana kam nuŋi
tun, ku bá tiini ku fɔgɪ nɔɔna ku kwe
dɪ Wɛ ku dwəni na? Zezi tɔgɪ Wɛ
Joro kulɪ na wura sɪ ku taa ve maŋa
kalɪ na ba ti tun ŋwaanɪ o ji kaanum
dilɪ na lana fastɪ tun Wɛ yigə nɪ. O
na kaanɪ Baŋa-Wɛ dɪbam ŋwaanɪ
kuntu tun, ku ma pa dí bɪcara kwe
fastɪ dɪ kəm-balwaarɪ tilɪ ya na jigi
dɪbam tɪ ve tuunɪ wɔnɪ tun, yɪ dí
daari dí zuli ŋwia Tu Baŋa-Wɛ.

¹⁵Kuntu ŋwaanɪ Zezi mu yɪ wulɪ
Wɛ na dɛ o ŋwaanɪ Dɪ tiŋi Dɪ
ni-duurɪ dum dɪ nabiinə tun. O na se
o tɪ o ma ŋwi ba lwarum junɪ tun, o
wat o vɪ-ba dɪ ba na kɪ kulɪ ba cɔgɪ
Wɛ dayigə ni-gonim dum tun. Kuntu
ŋwaanɪ balɪ maama Wɛ na kuri sɪ
ba taa yɪ Dɪ biə tun wat ba joŋi Dɪ

wo-laaru tulu na ba ti tun, ni Dl na goni ni si Dl pa-ba te tun.

¹⁶⁻¹⁷ Ku nyi di nɔɔnu na pe ni ni, o na tiga o daari, ba na wɔ ce o wɔenu te tun mu. Maɗa kalu o ta na ɗwi tun, o ni dum kuntu ba jigi kuri. Ku daari o nan na tiga, ba laan wɔ ce o wɔenu tum si ku maɗi di o ni dum na tagi te tun. ¹⁸ Kuntu, We na goni Dl dayigɔ ni dum Dl pa Dl nɔɔna bam tun, ba me vara jana mu ba ma bri ni Dl ni-gonim dum jigi kuri. ¹⁹ Moyisi deen tɔɔli We niɛ yam maama na yi te tun mu o bri Yisrayeli tiine bam. O laan ma kwe na-bali di bu-bali jana o wɔli di na, yi o kwe daa, ka yiri mu Yisopi, o vɔ gungun-sunɗu ka ni ni o lu jana kam wuni o ma misi tɔɔɔ kulu We niɛ yam na pupuni ku wuni tun baɗa ni, yi o daari o misi Yisrayeli tiine bam maama yira ni. ²⁰ O deen na ki kuntu tun, o ma ta di ba o wi: «Jana kantu bri ni We ni-gonim dum jigi kuri si á taá tɔɔi-di.»

²¹ Moyisi daa ta ma kwe jana kam o ma misi vwe dum di wɔenu tulu maama na wu di wuni yi ba ma zuli We tun. ²² Ku yi ciga mu, We cullu tum bri ni nɔɔna maɗi si ba ma vara jana mu ba ma fɔɔi ba kwe wɔenu tulu maama na jigi digiru We yigɔ ni tun. Wɔenu tulu ba na ba mai jana ba kwe tun yi funfun yirani mu. Jana nan ya na wu nuni, We bá yagi nɔɔna lwarum Dl ma ce-ba.

Zezi Krisi kaanum dum mu saari nɔɔna lwarum

²³ Lugɗu baɗa vwe dum wɔenu yi We-sɔɗɔ wɔenu tulu na yi ciga tun nyinyugɗu mu, yi ti maɗi si ti fɔɔi ti kwe di jana kuntu donɗ mu. Ku daari We-sɔɗɔ wɔenu tum titi na wɔ fɔɔi ti kwe te tun, ku fin mu si ba ki kaanum dilu na wɔ ta dwe faɗa nyum dum tun ba pa We. ²⁴ Zezi Krisi nan na zu We te tun, ku dai vwe dilu nabiine na pugi yi di lwani We-sɔɗɔ na yi te ciga ciga tun mu o zua. O nan suni o zu We te Dl sɔɗɔ ni mu, yi o zigɗi We yigɔ ni dibam zɔnɔ ɗwaani. ²⁵ Zwifɔ kaanum yuutu wum deen yani o mai vara jana mu o zu We-di-laa kum wu buni maama o ma kaani Baɗa-We. Ku nan na yi Zezi, wuntu na zu We te tun, o me o titi mu o ki kaanum kuni bidwi o pa-Dl. ²⁶ Ku ya na dai kuntu, Zezi ya wɔ ta yaari o tu kuni zanzan mu, ku na zigɗi lugɗu baɗa pulim ni si ku ba ku yi zum. Ku nan na yi te tun, o laan tu lugɗu baɗa kweelim maɗa ni mu. O tu bidwi mu, yi o ba o ti o kaani Baɗa-We si ku pa nabiine lwarum saari si ku taa ve maɗa kalu na ba ti tun. ²⁷ Nɔɔnu maama maɗi si o ti kuni bidwi mu, si We laan di o sariya. ²⁸ Kuntu, Zezi Krisi di nan tu o ti bidwi mu o ma kaani Baɗa-We, si o li nɔɔna zanzan

lwarum o yagi. O nan ta wú joori o ba lugu baɗa. Ku nan daa dai nɔɔna lwarum saarum ɗawaani, ku laan yi si o jorji balu na jigi tuna si o joori o ba tin ɗawaani mu.

10 Ku na yi We cullu tɔlv Dɩ na ki Moyisi jɔɗa ni tun, ti lagɩ ti bri wo-laaru tum dɩ na wú ba dɩ jorji We tee ni tun na yi te tun mu. Ti nan yi lulunnu mu, ti dai ni We-sɔɗɔ wɛɛnu tum titi na yi te tun. Ti pai nɔɔna joori ba kaani Baɗa-We mu bum maama taan taan. Kuntu ɗawaani ti bá wani ti pa balu na tɔɗi ti ɗawaani ba zuli We tun bicara kwe fasi. ²We cullu tum ya na wai ti pai balu na zuli-Dɩ tun lwarum saari di tiɔ, ba ya daa bá buɗi ni ba lwarum ta wu ba yuu ni, yi ba ya daa bá ta kaana. ³Ba nan na kaani We bum maama wuni tun, ku pai ba joori ba guli ni ba lwarum dum ta wu ba yuu ni mu. ⁴Benɗawaani nabiinɛ lwarum bá wani di saari di na-balɩ di bu-balɩ jana.

⁵Kuntu ɗawaani mu Zezi deen na lagɩ o ba lugu baɗa maɗa kalu tun, o tagɩ di o Ko We o wi:

«Nmu ba lagɩ nabiinɛ na mai
vara di peera ba kaani-m
te tun.

Nmu nan pe amu nabiinu yira
mu,

si a ma-ya a ki nmu wubuɗa
lugu baɗa ni.

⁶Ku na yi nɔɔna na yɛni ba
gu vara ba zwe ba ma
kaani-m te tun,
naa ba na kaani te si ku ma
saari ba lwarum tun,
kikiɔ yam kuntu maama ba poli
nmu wu.

⁷Amu maa wi:

«A Ko We, nii amu da,
si a ki nmu wubuɗa na lagɩ te
tun,
ni ku na pupuni amu taani nmu
tonɔ kum wuni faɗa faɗa
te tun.» »

⁸Zezi maɗi o da yigɔ o ta o wi:
«Nmu ba lagɩ si nabiinɛ ma vara di
peera ba ma kaani nmu, naa ba gu
vara ba zwe ba ma kaani nmu, naa
ba kaani si ku ma saari ba lwarum.
Wɛɛnu tuntu maama ba poli nmu
wu.» Nan di ti na maɗi ti tɔɗi We
cullu tum na bri te tun di. ⁹O laan
ma daari o ta o wi: «Nii amu da,
si a ki nmu wubuɗa na lagɩ te tun.»
Kuntu bri ni We saari Dɩ dayigɔ
kaanum ni dum Dɩ yagi, yi Dɩ daari
Dɩ lɛni kaanum didonɗ mu. ¹⁰Duntu
mu yi Zezi Kisi na ki o Ko We
wubuɗa na lagɩ te tun maama, yi
o ma o titi yira o ma kaani kuni
bidwi, yi ku jigi kuri si ku taa ve
maɗa kalu na ba ti tun, si ku pa dɩ
taá jigi wu-porɗo We yigɔ ni.

¹¹Lugu baɗa kaanum tiinɛ yɛni ba
zigi weeni mu ba tunɗi de maama, ba

gu vara ba ma kaana maɲa maama,
yɪ ba kaanum dɪm kuntu nan wari
lwarum dɪ saara. ¹²Ku nan na yɪ
Zezi, wuntu kwe o tuti o ma kaani
Baɲa-Wɛ bidwi yirani má mu, yɪ
ku saari nabiinɔ lwarum sɪ ku taa
ve maɲa kalu na ba ti tun. O na
kɪ kuntu o ti tun, o ma vu o jɛni
Baɲa-Wɛ jazum ni, ¹³yɪ o laan cɛgi
maɲa kalu Wɛ na wó kɪ o duna
maama o nɛ kuri ni sɪ o nɔ-ba ni
tɪga te tun. ¹⁴Kuntu, o kaani Wɛ
kuni bidwi mu, sɪ ku pa nɔɔna taa
jɪgi wu-pɔŋo sɪ ba bicara kwe fasi
sɪ ku taa ve maɲa kalu na ba ti tun.

¹⁵Wɛ Joro kum dɪ nan bri dibam
jaja ni wənu tum kuntu yɪ cɪga mu.
Ku dɛ yigɛ ku ta ku wɪ:

¹⁶«Amu Yuutu Baɲa-Wɛ tagi a wɪ:
«Kantu maɲa kam na kɛ,
amu wó go ni a pa a nɔɔna bam
ni:

Amu wó pa a ni-taana yam zu
ba bicara,

yɪ a pa ya pɛni ba wubɔɲa ni.» »

¹⁷Dɪ daa ta ma ta Dɪ wɪ:

«Amu daa bá guli ba lwarum dɪ
ba kəm-balwaarɔ tum.»

¹⁸Wɛ nan na yagi nabiinɔ
kəm-balwaarɔ tum Dɪ ma cɛ-ba
tun, ku daa wu maɲi sɪ ba gu vara
ba ma kaani-Dɪ ba lwarum saarum
ɲwaani.

Dí na maɲi sɪ dí zɪgi dɪ baari Wɛ cwəŋə kam wuni te tun

¹⁹A ko-biə-ba, dí laan jɪgi ni sɪ dí
zu Wɛ-di-laa cɪga cɪga kam wuni,
Zezi Krisi na tɪga yɪ o jana nɔɲi
tun ɲwaani. ²⁰Wuntu nan mu puri
cwə-duɲa o pa dibam, yɪ kantɔ
mu pai ɲwia. O maa kaari gar-jali
dɪm dɪ ya na wu dibam dɪ Wɛ
laɲa ni tun, dɪ o na kwe o yira
yam o kaani Baɲa-Wɛ tun ɲwaani.
²¹Kuntu, dibam jɪgi Wɛ kaanum tu
cɪga cɪga o na nii Wɛ tuti nɔɔna bam
baɲa ni. ²²Kuntu ɲwaani, pa-na dí
fɔfɔ dí twe Wɛ te dɪ wubɔɲ-ɲuna dɪ
baari dilu na bri ni dí jɪgi wu-didɔa
fasi dɪ Wɛ tun. Wɛ kwe dí bicara
ku pa dí daa ba bɔɲi ni dí lwarum
ta wu dí yuu ni, yɪ Dɪ zari dibam
dɪ na-ɲuna. ²³Pa-na dí bri ni dí
jɪgi tuna Wɛ tee ni yɪ bubwɛa tɛrɛ,
Dɪ na goni ni Dɪ pa dibam yɪ Dɪ
bá fɔgi Dɪ kwani-dɪ tun ɲwaani.
²⁴Pa-na dí taá ye da-ni ni, sɪ dí
taá zəni daani, sɪ dí taá soe daani,
sɪ dí taá kɪ kəm-laaru. ²⁵Á yɪ pa
dí yagi da-kikilim Wɛ zulɔ ɲwaani
ni badaara na yagi te tun. Nan
kwaani-na á tiini á taá wəli daani
kuntu, sɪ ku pa á na baari, á na
lwarɪ ni dí Yuutu wum dɛ dɪm twe
tun ɲwaani.

²⁶ Nɔɔnɔ wulɔ na lwarɪ Wɛ cɪga kam tɪn, o ta na paalɪ o kɪ lwarɪm, kaanum daa tɛrɛ dɪ na wɔ pa o lwarɪm dɪm saari. ²⁷ Kɔ laan nan daari sɪ fɔvɪnɪ mɪ taa jɪgɪ kɪntɪ tɪ dɪ Wɛ na wɔ kɪ-o tɛ tɪn. Wɛ na dɪ o sariya, Dɪ laan wɔ pa o zɔ min-fɔrɔ kulɔ na wɔ cɔgɪ balɔ maama na vɪn Wɛ tɪn wɔ. ²⁸ Kɔ na yɪ Wɛ cullu tɪlɔ Dɪ na kɪ Moyisi jɪga nɪ tɪn, nɔɔnɔ na cɔgɪ-tɪ, yɪ nɔɔna bale naa batɔ na yɪ maana tiinɛ, baá gɔ kɪntɪ tɪ mɪ o kɛm-lɔŋɔ kum ŋwaanɪ yɪ ŋwaŋa bá ta wurɛ. ²⁹ Kɔ daari nɔɔnɔ wulɔ nan na yáalɪ Wɛ tɪtɪ Bu wum tɪn, kɪntɪ tɪ bá tiini o na cɔgum kɔ gaalɪ Wɛ tee nɪ na? Kɪntɪ tɪ paɪ Zezi jana kam Wɛ na dɛ ka ŋwaanɪ Dɪ tiŋi Dɪ ni-dɔvɪrɪ dɪm tɪn yɪ kafe mɪ, yɪ kɔ nan yɪ jana kam kɪntɪ mɪ Wɛ mɛ Dɪ fɔgɪ Dɪ kwe nɔɔnɔ wum kɪntɪ bɪcarɪ. Kɪntɪ tɪ daa ta twɪ Wɛ Joro kum kɔ na paɪ nɔɔna Wɛ zaanɪ dɪm tɪn mɪ. Kɪntɪ tɪn, o bá tiini o na cam na? ³⁰ Dɪbam nan maɪɪ dí ye wulɔ wum o na tagɪ o wɪ:

«Amɔ mɪ yɪ wulɔ na wɔ
cɔgɪ nɔɔna dɪ ba
kɛm-balwaarɔ tɪn.

Amɔ wɔ pa ba joorɪ ba na kulɔ
na maɪɪ dɪ ba tɪn.»

Kɔ ta pupunɪ nɪ:

«Baŋa-Wɛ wɔ dɪ Dɪ nɔɔna
sariya.»

³¹ Kɔ nan wɔ ta tiini kɔ yɪ lɛɛrɔ dɪ wulɔ na kɪ o cɔgɪ yɪ Ŋwia Tu Baŋa-Wɛ jɪga zɔ-o sɪ Dɪ pa o na cam tɪn.

³² Nan guli-na abam dɛɛn na dɛ yigɛ á na Wɛ pooni dɪm cɪga cɪga yɪ á yaari zanzan tɛ tɪn. Cam dɪm nan wɔ wanɪ abam á na vɔgɪ pu-dia tɪn ŋwaanɪ. ³³ Maŋa kadoŋ nɪ ba yɛni ba twɪ abam yɪ ba bɛɛsɪ abam nɔn-kɔgɔ yigɛ nɪ. Maŋa kadoŋ nɪ dɪ, á yɛni á sɛ sɪ á tɔgɪ á wɛli balɔ dɪ na nɛ abam yaara yam doŋ tɪn, ³⁴ kɔ pɛ á tɔgɪ á na yaara dɪ balɔ na wɔ pɪna digɛ nɪ tɪn. Nɔɔna maa yɛni ba vɪrɪ abam wɛɛnu yɪ á cɪm dɪ wɔpɔlɔ, bɛŋwaanɪ á ye nɪ á maɪɪ á jɪgɪ kulɔ na tiini kɔ lana kɔ dwe, yɪ kulɔ ta wɔ abam tee nɪ sɪ kɔ taa vɛ maŋa kalɔ na ba ti tɪn. ³⁵ Á yɪ yaɪɪ á na jɪgɪ baari tɛ tɪn, sɪ kulɔ pa á na nyɔɔrɪ zanzan Wɛ tee nɪ. ³⁶ Á nan maɪɪ sɪ á taá jɪgɪ pu-dia, sɪ á taá ma kɪ Wɛ wɔbɔŋa na lagɪ tɛ tɪn, sɪ á daari á jɔŋi wo-laarɔ tɪlɔ Dɪ na goni nɪ sɪ Dɪ pa abam tɪn. ³⁷ Kɔ nan pupunɪ Wɛ tɔnɔ kum wunɪ kɔ wɪ:

«Kɔ daari fun mɪ sɪ wulɔ na
lagɪ o ba tɪn laan ba.

O bá daanɪ.

³⁸ Wulɔ maama na jɪgɪ cɪga amɔ
Baŋa-Wɛ tee nɪ tɪn mɪ yɪ
wulɔ na kɪ o wɔ-dɪdɔa dɪ
amɔ tɪn,

oó na ɲwɪa cɪga cɪga.

O nan na joori kwaga,

amu bá ta jigi wupolo did-o.»

³⁹Dɪbam nan dai balu na joori kwaga yi ba ga ɲwɪa We tee ni tun. Dí yi balu na ki dí wu-didva di We yi dí wó na ɲwɪa Dɪ tee ni tun mu.

Wu-didva kəm di We na yi te tun

11 Nmu na jigi wu-didva di We, ku kuri mu n ye lanyirani ni nmu wó suni n na wənu tɪlɔ n na tuni tun. Ku kuri mu n ta n jigi cɪga ni wənu tɪlɔ n na ba nai di n yiə tun suni ti wura. ²Nɔɔna balu na de We cwəŋə faɲa faɲa tun, ku yi ba na ki ba wu-didva di We tun ɲwaani mu pe ba yiri zaɲi.

³Ku yi dɪbam di na ki dí wu-didva di We tun ɲwaani mu pai dí lwarɪ ni, We me Dɪ ni-taani mu Dɪ ki lugu baɲa di weyuu maama. Kuntu mu dí se ni We kwe wənu tɪlɔ na ba nai di yiə tun mu Dɪ ma ki tɪlɔ dí na wai dí nai di yiə tun.

⁴Abeli deen na jigi wu-didva di We tun ɲwaani mu pe o kaaniɪm dɪm ja kuri di dwəni Kayin nyum dɪm. O wu-didva kam mu pe We wi, o yi cɪga tu, We na se o peera yam tun ɲwaani. O daa tərə yi o wu-didva kam ɲwaani nan pai o taani ta wura.

⁵Enəki di na jigi wu-didva di We tun ɲwaani mu pe Dɪ kwe-o Dɪ ja

Dɪ di Dɪ sɔŋɔ, yi tuvni wu jaan-o. We na kwe-o kuntu tun, nɔɔn-nɔɔnu daa wu ne o je. Ku nan na wó loori kuntu tun, ku maɲi ku ta We tɔnɔ kum wuni ku wi, o poli We wu. ⁶Nɔɔnu nan na ba jigi wu-didva di We, o bá wanti o pa We wu poli. Wulɔ maama na twe We tun, ku fin mu si kuntu tu taa jigi wu-didva o se ni We suni Dɪ wura yi Dɪ ki balu na lagɪ si ba yi Dɪ te tun lanyirani.

⁷Nowe di deen na jigi wu-didva di We tun mu pe o se Dɪ ni. We deen tagɪ did-o kulɔ na lagɪ ku ba ku ki yi nabiinə yiə ta wu ne-ku tun. O ma se We ni yi o pa naboro kamunu, yi o di o sɔŋɔ tiinə zu ku wu, yi We pa ba lu na-fara bam. O kəm dɪm kuntu ma bri ni lugu baɲa nɔɔna balu na wu se We ni tun ba jigi bura. We ma pa o na cɪga Dɪ tee ni o na ki o wu-didva di We tun ɲwaani.

⁸Abraham deen na jigi wu-didva di We tun mu pe o nuɲi o titi tu kum ni, o vu jəgə kalɔ We na goni ni ni Dɪ wó pa-o si o dwi tiinə taa te tun. We na bəŋ-o ni o nuɲi kuntu tun, o suni o se o maa ve, yi o maɲi o yəri je sum o na ve tun. ⁹O na jigi wu-didva di We tun ɲwaani mu pe o vu o zuvri tu kum We ya na maɲi Dɪ go ni si Dɪ wó pa-o tun wuni ni vɔru te. O deen zuvri vwe wuni mu. Yizaki di Zakəbi balu We na goni Dɪ ni dɪm kuntu di ba di tun di zuvri vwə wuni mu. ¹⁰Ku bri ni Abraham

dɛɛn cɛgi sɪ o zʊ tʊv kʊlʊ kʊri na
fɔgi kʊ cwi lanyɪrɪntɪ tɪn mʊ. Kʊ yɪ
Wɛ tɪtɪ mʊ bɛgi kʊ kʊri, yɪ dɪntʊ mʊ
yɪ kʊ lwarʊ.

¹¹ Abraham kaantɪ Sara dɛɛn yɪ
ka-dʊgʊ mʊ yɪ o kɛ lʊra. Dɪ kʊntʊ
dɪ, o na jɪgi wʊ-dɪdʊa dɪ Wɛ tɪn mʊ
pɛ o sɛ nɪ Wɛ bɔ kʊwɪnɪ Dɪ nɪ dɪm
Dɪ na gonɪ tɪn yɪ o wɪnɪ o lʊ bu.

¹² Kʊntʊ, kʊ zɪgi nɔn-dʊa kalʊ na yɪ
Abraham yɪ o tiinɪ o kʊwɪn zanzan
tɪn yɪrɔ nɪ mʊ Wɛ pɛ o lʊ dʊi tiinɛ
kɔgɔ kɔgɔ, nɪ calɪcwɪ na dagɪ wɛyuu
nɪ naa nɪwɪ nɪ kasɪlʊ-wɪa na dagɪ
yɪ kʊ warɪ kʊ ga tɛ tɪn.

¹³ Nɔɔna balʊ dɛɛn na kɪ ba
wʊ-dɪdʊa dɪ Wɛ kʊntʊ tɪn nan tɪgi
yɪ ba wʊ nɛ wɛɛnu tɪlʊ Wɛ na gonɪ
nɪ sɪ Dɪ pa-ba tɪn. Ba dɛɛn maɪɪ ba
maantɪ nɪ wɛɛnu tɪm dɛ wʊ daantɪ
yɪ tɪ laan ba, yɪ ba nan ya ta jɪgi
wʊpolo kʊ ɲwaantɪ. Ba ma ta jaja
nɪ ba yɪ vɛrɛ mʊ, ba kugu jɛ tɛrɪ
lʊgʊ baɲa nɪ. ¹⁴ Balʊ maama na tɛ
kʊntʊ dɔɲ tɪn brɪ nɪ ba daa ta jɪgi
tɪna, sɪ baá na tɪv kʊlʊ na wʊ ta
yɪ ba kugu jɛ tɪn mʊ. ¹⁵ Ba daa ba
jɪgi tɪv kʊlʊ ba na nuɲɪ kʊ wʊnɪ tɪn
wʊbʊɲa ba yuu nɪ. Ba ya na jɪgi
kʊ wʊbʊɲa, ba ya wʊ wɪnɪ ba na
cwɛɲɛ sɪ ba joorɪ. ¹⁶ Kʊ nan na yɪ
tɛ tɪn, ba wʊbʊɲa tiinɪ ya zʊ tɪv
kʊlʊ na lana kʊ ja gaalɪ tɪn. Kʊntʊ
mʊ yɪ Wɛ tɪtɪ sɔɲɔ kʊm. Kʊ ma pa
Baɲa-Wɛ jɪgi wʊpolo dɪ ba na bɛ-Dɪ
nɪ ba Tu Wɛ tɪn. Dɪ nan maɪɪ Dɪ jɪgi

tɪv kʊlʊ Dɪ na tɪ kʊ yɪgɛ sɪ Dɪ pa-ba
tɪn.

¹⁷⁻¹⁸ Kʊ yɪ Abraham na kɪ o
wʊ-dɪdʊa dɪ Wɛ tɛ tɪn mʊ pɛ o dɛɛn
sɛ o kʊwɛ o bu Yizakɪ sɪ o ma kaantɪ
Baɲa-Wɛ maɲa kam Dɪ na maɲ-o sɪ
Dɪ nɪi tɪn. Wɛ nan maɲɪ Dɪ go nɪ Dɪ
pa-o nɪ: «Kʊbɪ zɪgi Yizakɪ yɪrɔ nɪ mʊ
sɪ n dʊi tiinɛ ma pulɪ.» Dɪ kʊntʊ dɪ,
o dɛɛn ta sɛ sɪ o ya ma o bu-dʊa kam
o kaantɪ Wɛ, nɪ Wɛ na brɪ-o tɛ tɪn.

¹⁹ O dɛɛn jɪgi cɪga nɪ Wɛ wʊ wɪnɪ
Dɪ bɪ Yizakɪ Dɪ pa o yaɲɪ tʊvɪnɪ. Kʊ
nan na sɪnɪ kʊ kɪ tɛ tɪn nɪyɪ dɪ Dɪ
bɪ-o tʊvɪnɪ wʊnɪ mʊ.

²⁰ Yizakɪ dɪ na jɪgi wʊ-dɪdʊa dɪ
Wɛ tɪn mʊ pɛ o sɔɔlɪ Wɛ o pa o bɪɔ
Zakɔbɪ dɪ Ezayu wɛɛnu tɪlʊ na lagɪ
tɪ ba tɪ kɪ tɪn ɲwaantɪ.

²¹ Zakɔbɪ dɪ na tʊ o ga fun sɪ o tɪ
tɪn, o na jɪgi wʊ-dɪdʊa dɪ Wɛ tɪn mʊ
pɛ o sɔɔlɪ Wɛ o pa o bu Zʊzɛfʊ bɪɔ
bam maama bale. O dɛɛn ma zɪ o
nacɛgɛ o zaɲɪ yɪ o zʊlɪ Wɛ.

²² Zʊzɛfʊ dɪ maɲa na tʊwɛ sɪ o tɪ
tɪn, o na jɪgi wʊ-dɪdʊa dɪ Wɛ tɪn mʊ
pɛ o ta dɪ Yɪsɪrɛyɛlɪ tiinɛ bam nɪ baá
nuɲɪ Ezɪpɪ tɪv nɪ. O ma pa-ba nɪ nɪ,
ba na ma nuɲɛ, sɪ ba guri o kʊwɪ sɪm
Ezɪpɪ nɪ ba ja vʊ ba tɪtɪ tɪv.

²³ Moyɪsɪ ko dɪ o nu dɪ dɛɛn na jɪgi
wʊ-dɪdʊa dɪ Wɛ tɪn mʊ pɛ ba kʊwɛ-o
ba sɛgi canɪ sɪtʊ ba na lʊg-o maɲa
kalʊ tɪn. Ba ma na nɪ bu wʊm yɪ
bu-laa, yɪ ba wʊ kʊwarɪ fʊvɪnɪ sɪ ba
vɪn pa-farʊ wʊm nɪ.

²⁴ Moyisi deen na ki nɔɔnu tun, ku yi o na jigi wu-didua di We tun ɲwaanɩ mu pe o wu se si ba taa bə-o ni Pa-faru wum bukɔ bu. ²⁵ O deen maa buɲi ni, o na tɔgi di We nɔɔna bam o na yaara, kuɔ ta gari o na yagi We cwəɲə yi o daari o di ywəəni dilu na bá daani tun. ²⁶ O nan buɲi ni, nɔɔna na goon-o ni ba na wú gooni Kisi wum We na lagi Dl tuɲi tun, ku gari o na ne jujiguru zanzan Ezipi ni, beɲwaanɩ o wubɔɲa deen tigi peeri dilu o na wú ba o joɲi We tee ni tun baya ni mu.

²⁷ Moyisi na jigi wu-didua di We tun ɲwaanɩ mu pe o nuɲi Ezipi ni yi o wu kwari pa-faru wum ban-zəɲɔ kum. O maa jigi baari yi o wu se si o joori kwaga, beɲwaanɩ o ye ni We dilu na ba nai di yiə tun wu o yigə ni. ²⁸ O na jigi wu-didua di We tun mu pe o pa Yisrayeli tiinə bam di Paki candiə ba sam ni. O ma pa ba ki jana ba misi ba di sum niə ni, si tuuni maleka kalu na wú ba si ka gu bəkəri-kwun sum maama tun daa yi ki ba titi biə bam kulukulu.

²⁹ Yisrayeli tiinə bam na ki ba wu-didua di We tun mu pe nunu kulu ba na bəi ni Bu-sɲa tun na bam pɔɔri bile ba daari ti-kura, yi Yisrayeli tiinə bam tɔgi da ba be. Ezipi tiinə bam na kwaanɩ si ba tɔgi ba kwaga ba be tun, na bam ma

joori ba tu ba naagi daani, yi ku pa ba maama li na ba ti.

³⁰ We nɔɔna bam na jigi wu-didua di We tun mu pe ba vu ba kaagi Zeriko tu kum da yarpe, yi ku kəbri sum laan tu tiga ni. ³¹ Ku nan daa ta na yi Rahabi wulu ya na yi ka-boro yi o zuuri Zeriko ni tun, o na ki o wu-didua di We tun mu pe o deen jeeri Yisrayeli nɔɔna balu na ve si ba daani tu kum ba nii tun lanyiranɩ. Kuntu ɲwaanɩ mu pe ba wu gu-o ba wəli di balu na vin We tun.

³² Amu ya jigi taani zanzan si a ta a wəli da, yi pwələ daa tərə si a ɲɔɔni nɔɔna badaara taani a wəli da. Amu ya wú maɲi Zidɔn di Baraki di Samsɔn di Zefite di Davidi di Samuweli di faja faja We nijonɲə bam maama na yi te tun.

³³ Bantu maama deen jigi wu-didua mu di We, yi ba magi jara ba wani tuni zanzan. Ba ma kwəri ba ki kulu na yi ciga tun, yi ba daari ba joɲi kulu We na goni ni si Dl pa-ba tun. Ba ma pa nywəənu niə pu yi ti daa wu jaani-ba. ³⁴ Ba ma pa min-vuru dwe yi ti daa wu di-ba, yi ba wani ba lu nɔɔna jia ni ku pa ba daa wu gu-ba di su-lwaanu. Ba ya bwənə mu yi ba na dam. Ba ma tiini ba na baari, yi ba magi jara ba wani ba zəli dwi-ge tiinə balu na yi ba duna tun ba pa ba viiri. ³⁵ Kaana di ma na

ba nɔɔna balu ya na tɔga tun na joori ba bi. Nɔɔna badonnɛ ma wu sɛ si ba vri ba titi nɔɔna balu na jigi-ba ba yaari tun juɔa ni. Ba sɛ si ba ti, si ba joori ba bi ba na ɣwɔa kalu na lana ka dwe tun We tee ni.

³⁶Ba ma yɔali We nɔɔna badaara di ba na mwani-ba yi ba daari ba magi-ba te tun. Ba ma vɔ nɔɔna badonnɛ di capunnu yi ba ki-ba puna digɛ ni. ³⁷Ba ma duli ba badonnɛ di kandwa ba gu. Ba ma suri badaara yira kuni bule. Ba ma kwe su-lwaanu ba ma gu ba badonnɛ.

We nɔɔna badonnɛ maa beerɛ jɛgɛ maama, yi ba zu peeni di buni tankwaalu yirani. Zuri di cam ma jigi-ba, yi nɔɔna di beesi-ba. ³⁸We nɔɔna bam deen beeri kagua yuu ni di pweeru yum ni mu, yi ba zuri ba tigi pweeru gugwɛru ni di bɔɔna wuni. Lugu baɔa nan ya wu manɔ si ku taa jigi nɔn-ɣuna bam kuntu dwi doɔ.

³⁹Nɔɔna bam kuntu maama yuri deen zaɔi ba na ki ba wu-didwa di We tun ɣwaani mu. Nan di kuntu di, ba wu ne We ya na goni ni si Dl ki-ba lanyirani te tun. ⁴⁰We deen nan buɔi si Dl ki kulɔ na tiini ku lana tun mu dɔbam ɣwaani, Dl na lagɔ si Dl pa di maama tɔgi daani di ji lanyirani faɔi Dl yigɛ ni tun ɣwaani.

We vai di zwe di na yi Dl biɛ tun ɣwaani mu

12 Dɔbam nan lwarɔ ni faɔa faɔa We nɔn-kɔgɔ kum kuntu ba na bri ni ba jigi wu-didwa di We tun gilimi dɔbam ba bri cwɛɣɛ. Kuntu ɣwaani, pa-na di yagi wo-yɔɔru tulu maama na cu dɔbam ti pa di warɔ di tɔgi We lanyirani tun, di lwarum dɔlu na jigi dɔbam tun, si di daari di kwaani di duri di pu-dia cwɛɣɛ kalu We na pe dɔbam tun wuni. ²Pa-na di yɔɔri di taá nii Zezi. Wuntu mu pe dɔbam puli di ki di wu-didwa di We, yi o ta wú pa di taá jigi wu-didwa di We si ku vu ku yi gurim. O deen ma vɔ pu-dia yi o yaari o ti tuun-dagara baɔa ni. O wu kwari caviɔa si o ti tuuni dum kuntu dwi, beɣwaani o ne ni We tiɔi ywɛani mu si Dl pa-o. O laan ma daari o vu o jɛni Baɔa-We paari jangɔɔ kum jazum ni.

³Nan buɔi-na á nii Zezi na tiini o vɔ pu-dia di nɔn-balwaarɔ na cul-o yi ba jaar-o te tun. Á nan yi zaɔi á ga baari si á yagi We cwɛɣɛ tɔgum. ⁴Abam na yɛni á kwaani si á jaɔi á cɔgi lwarum dam te tun, á wu nɔɔn-nɔɔnu daa ta wu tigi ku ɣwaani. ⁵We tɔnɔ kum nan jigi taani dɔlu na wú wani ku pa abam na baari tun, á na yi We biɛ

tun ɲwaani. Nan guli-na ku na bri abam te ku wi:

«Amu bu, n Yuutu We na vanɲi
nmu zwe,
si n yi zaɲi n kwe-ku n ma n ji
kafe.

We na kaani-m,
si n yi pa n wu cɔgi.

⁶ Beɲwaani Baɲa-We na soe
balu tun mu Dl yəni Dl
vanɲi ba zwa si Dl pa ba
kurisi.

Wulu maama We na joɲi si o
taa yi Dl bu tun,
Dl yəni Dl ma cam mu Dl
kwe-o.»

⁷ Á na ne yaara, ku yi si ku ma kwe abam mu. Á na yi We biə tun mu pa Dl kwe abam kuntu doɲ. Bu tərə o ko na ba vanɲi o zwe si o kurisi. ⁸ We nan ya na wu vanɲi abam zwa ni Dl na ki Dl biə bam maama te tun, ku bri ni abam dai Dl biə ciga ciga mu, á yi bu-tampirə mu. ⁹ Dɪbam kwə bam lugu baɲa ni tun yəni ba vanɲi dí zwa mu, yi dí nigi-ba. Ku nan na yi dí Ko We dɪlu na te dí jwəru tun, ku maɲi si dí tiini dí se Dl ni, si dí laan na ɲwia Dl tee ni. ¹⁰ Dí kwə bam lugu baɲa ni tun yəni ba vanɲi dí zwa bina funfun yiranu mu, si ku maɲi di ba wubuɲa na lagɪ te tun. Dí Ko We titi nan ki kuntu si ku wəli dɪbam mu, si dí wani dí tɔgi dí na dɪntu wu-poɲo kum doɲ. ¹¹ Maɲa kalu ba na yəni ba vanɲi dí zwa tun,

ku yəni ku pa dí wu cɔgi mu yi dí ba jigi wupolo. Kuntu kwaga ni, zwa vanɲum dum laan wú zəni balu di na kwe-ba tun di pa ba na nyɔɔri, di ba ɲwia na tɔgi ciga yi ba jigi bicari-zuru tun.

¹² Kuntu ɲwaani, na-na dam di baari si á taá tɔgi We cwəɲə. ¹³ Á taá ve cwəɲə kalu na yɔɔri tun wuni, si balu na ve yi ba duə tun yi saari ba tu ba wəli da, si ku wani ku pa ba ne sum je.

Dí wu maɲi si dí vin We zaani dum

¹⁴ Kwaani-na si á taá zuura, si ywəni taa wu á di nɔɔnu maama titari ni, si á kwəri á taá jigi wu-poɲo We yigə ni, beɲwaani nɔɔnu na ba jigi wu-poɲo, o bá wani o na Yuutu Baɲa-We. ¹⁵ Fɔgi-na á ci á titi si nɔɔn-nɔɔnu yi ga We zaani dum, si nɔɔn-nɔɔnu bicari yi zaɲi di ji ni vian na cana te tun, si ku pa ku loɲi nɔɔna zanzan si ku cɔgi-ba We cwəɲə kam wuni. ¹⁶ Á yi pa á wuluwulu tɔgi boorim kikiə, naa o taa gooni wənu tubu na yi We nyum ni Ezayu deen na yi te tun. Wuntu yigə tərə di o na yi o ko bu-kwan tun. O kana maa wɔɔ, yi o kwe o nakwum dum o ma ləni o nyaani wum zuɲa wudiu o di. ¹⁷ Abam nan maɲi á ye kulɔ na ki-o ku kwaga seeni tun. O joori o ba o

lagi si o ko wum sooli We o pa-o, o na yi o bu-kwian tun gwaani. O ma kwaan o loori o ko wum di yi-na. O ma wu ne cwajə, bejwaani o daa wari o joori o kwan o kam dum.

¹⁸ Abam na twe We te tun dai nneeni Yisurayeli tiine bam deen na zigɔ piu kulɔ tɛɲə ni yi ba yiə na-ku yi ba kwəri ba wai ba dwe-ku di ba jia te tun. Min-fɔɔ di lim deen mu wura, dɔa ma mumunə ku yuu ni.

¹⁹ Ba ma ni nabɔnɔ wum di kwərə na ɲɔni. Balu na ni kwərə kam kuntu tun ma loori si ka daa yi ɲɔni ka wəli da, ²⁰ bejwaani ka na maɲi ka kaani-ba te tun tiini ku dana ku pa-ba, di ka na tagi di ba ka wi: «Wulu maama na dwe piu kum tun, ku zi na yi varum mu di, si á dul-o di kandwa á gu.» ²¹ Wənu tilu ba na ne tun ma tiini ku soori ba yira, yi Moyisi tuti ta o wi: «Fuvni tiini di zu-ni yi a yira sai.»

²² Ku nan dai kuntu abam tee ni. Abam laan twe piu kulɔ yiri na yi Siyon tun mu. Ku maa yi Ijwia Tu Baɲa-We tu-kamunu Zeruzalem kulɔ na wu We-soɲɔ ni tun. We malesi kɔɔ kɔɔ ma jeeri daani jəgə kam kuntu ni. ²³ Abam nan tu á wəli We kɔɔ kum wuni mu. Ku yi Dl bu-kwin sum kɔɔ kum ba yira na pupuni ya tini We-soɲɔ tɔnɔ kum wuni tun candiə mu. Ku yi We dilu na wó di nabiine maama sariya tun te mu á tu á yi. Ku maa yi balu na

ne ciga Dl yigə ni yi Dl laan pa ba bicara fɔɔ ya kwe fasti tun jwəru tun na wu me tun mu á yiə. ²⁴ Ku nan yi Zezi wulu We na de o ɲwaani Dl go Dl ni-duuri dum tun te mu á yiə. Ku yi Zezi jana kam ɲwaani mu pe á fɔɔ di We. O jana kam nan bri dibam woɲo kulɔ na lana ku dwe kulɔ Abeli jana kam na bri tun.

²⁵ Á taá ye si á yi zaɲi á vin taani dum Zezi na ɲɔni di abam tun. Nɔɔna balu deen na vin wulu na bri-ba We kwərə lugu baɲa ni tun, ba wu lugi cam wuni. Dibam di nan na vin Zezi, o na wu We-soɲɔ ni yi o ɲɔni di dibam tun, di wó wani di lu na? ²⁶ Faɲa faɲa tun, We kwərə deen pe tɔga baɲa sisiɲi, yi Dl laan go Dl ni Dl wi:

«Amu daa ta wó joori a pa tɔga
baɲa sisiɲi bidwi,
yi ku dai kantu yirani,
ku laan wó wəli di weyuu
maama mu.»

²⁷ We na tagi Dl wi, Dl ta wó joori Dl ki kuntu doɲ bidwi tun, ku bri ni wənu tilu Dl na ki tun mu Dl laan lagi Dl sisiɲi-ti Dl li ti ziga je ni, si ti daa yi taa wura. Wənu tilu na bá wani ti sisiɲi tun yirani laan mu wó daari.

²⁸ We nan pe di tɔɔ di di paari dilu na bá wani di sisiɲi si di cɔɔ tun mu. Kuntu ɲwaani di wó ki We le, yi di daari di pa-Dl zulə yalu na tɔɔ Dl wubɔɲa tun, si di tɔɲi di

pa-Dl, si dí taá kwari-Dl lanyirani,
²⁹berjwaani dɔbam Tu We nyi di
 min-fɔrɔ mu, yi di di wænu tɔlɔ
 maama na ba tɔgi Dl wɔbɔŋa tun.

**Dí na wó kɪ te si
 kɔ poli We wu tun**

13 Yi zaŋi á yagi da-sono á na
 yi da-ko-biæ Zezi ŋwaani
 tun. ²Taá ye-na si á taá kɪ vərə voro.
 Nɔɔna badonnæ deen na kɪ kuntɔ
 tun, kɔ pɛ ba jeeri We malesi mu ba
 sam ni, yi ba wu lwarɪ ba na yi balɔ
 tun. ³Guli-na balɔ na wu puna digə
 ni tun wɔŋo, nɔnɛni abam di tɔgi á
 wu puna digə ni mu te, si á zəni-ba.
 Guli-na balɔ nɔɔna na bæsi-ba tun
 di wɔŋo, nɔnɛni abam di tɔgi á
 yaari mu te.

⁴Baaru di o kaani maama maŋi
 si ba taa zɔvri daani mu di sono
 di zulə. Barɔ wum di kaani wum
 maama maŋi si ba taa jigi ciga
 mu da-tee ni. We nan wó di balɔ
 maama na kɪ wo-zɔɔna di boorim
 kikiæ tun sariya.

⁵Á yi pa á ŋwia taa tɔgi səbu-lagi.
 Taá jigi-na wupolo di á na jigi kulɔ
 tun. Berjwaani We maŋi Dl ta Dl wi:

«Amu bá fɔgi a yagi abam maŋa
 di maŋa.»

⁶Kuntɔ ŋwaani dɔbam wó ta jigi
 baari si dí taá wi:

«Baŋa-We mu yi dí zənnu,
 dí bá ta kwari fuvni.

Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o kɪ dɔbam
 kulɔkulɔ.»

⁷Taá guli-na nɔɔna balɔ na yi
 á yigə tiinə yi ba deen tɔlɔ We
 kwərə kam ba bri abam tun wɔŋo.
 Maani-na á nii ba ŋwia deen na yi
 te si kɔ vu kɔ yi ba tɔvni tun, si á
 daari á lwəni ba na kɪ ba wu-didva
 di Zezi te tun. ⁸Maŋa maama Zezi
 Kri si yi ni o na maŋi o yi te tun
 mu, diin di zum maama si kɔ taa ve
 maŋa kalɔ na ba ti tun. ⁹Yi pa-na
 nɔɔna ma zaasim-ge ba ganɪ abam
 di wænu dwi təri təri si kɔ pa á
 ywəri We cwəŋə ni. Ku yi We zaani
 dum ŋwaani mu pai dí na baari We
 cwəŋə kam wuni, si kɔ dai wodiiru
 culim ŋwaani. Balɔ na tɔgi wodiiru
 culim cwəŋə tun nan wu nɛ zənə kɔ
 ŋwaani.

¹⁰Zezi Kri si na kwe o titi o ma
 kaani Baŋa-We dɔbam ŋwaani te tun
 dai kaanum dilɔ doŋ nɔɔna na wó di
 di nwana yam tun. Balɔ na tɔŋi We
 vwe dum wuni ba pa-Dl tun, ba ba
 jigi cwəŋə si ba twəri kaanum dum
 kuntɔ wænu ba di. ¹¹Ku na kɪ te
 tun, We kaanum yuutu wum yəni o
 gu vara mu, yi o ja ba jana kam o zɔ
 We-di-laa kum wu o ma saari nɔɔna
 bam lwarim. Ku daari vara bam
 titi, baá ja nuŋi tiw kum daa mu
 ba zwe maama. ¹²Zezi tɔvni dum di
 nan de kuntɔ doŋ mu. O yaari mu o
 ti tiw kum daa ni, yi o ma o titi jana
 kam o saari nɔɔna bam lwarim.

¹³ Kuntu ɲwaani, pa-na dí nunji dí vu o te tuw kum daa ni, si dí tɔgi dí se o goonə yam doŋ. ¹⁴ Beɲwaani, lugv baɲa yo seeni dɪbam ba jigi tuw kulv na wú ta yi dí kugu je maɲa maama tun, dí nan tuni tuw kulv na lagɪ ku ba tun mu.

¹⁵ Pa-na dí tɔgi Zezi ɲwaani dí taá zuli We maɲa maama. Kuntu mu yi kulv dí na wú kwe dí ma kaani-DL tun. Dí ni-taani na bri We dam te tun mu yi peera yalv dí na wú pa-DL tun. ¹⁶ Á yi swe si á taá kɪ kəm-laaru, si á daari á taá zəni daani, si kuntu mu yi kaanum dilv na poli We wu tun.

¹⁷ Taá nɪgi-na á yigə tiinə, si á daari á taá se ba ni, si bantv mu nii abam na wú ta ɲwi dɪ We te tun baɲa ni, yi baá ba ba zigi We yigə ni si ba bri ba na tuɲi kulv abam ɲwaani tun. Nan taá nɪgi-ba si ba wani ba tuɲi dɪ wupolo. Ku na dai kuntu, kuú pa ba wu cɔgi, yi ku daa bá ta jigi zənə ku pa abam.

¹⁸ Taá loori-na We á pa dɪbam. Dɪbam ye dí bɪcara ni, ni dí wu kɪ kulv na yi balɔɔ tun, yi dí lagɪ si dí taá kɪ kulv na lana tun mu maɲa maama. ¹⁹ Amv nan tiini a loori abam si á taá wari We á pa-ni,

si ku pa a na cwəŋə a joori abam te lele.

²⁰ Wu-zuru Tu Baɲa-We mu bi dí Yuutu Zezi DL pa o yagi tuuni, yi DL pa o yi nayir-ɲum cɪga cɪga, si o taa nii dɪbam balv na nyɪ dɪ o peeni te tun baɲa ni, dɪ o na tigi dɪbam ɲwaani tun. We ma da o jana kam ɲwaani DL go ni dilv na wú ta wura si ku taa ve maɲa kalv na ba ti tun. ²¹ We wú zəni abam si á wani á kɪ wo-laaru tulv maama na tɔgi DL wubɔɲa tun, yi DL wú tɔgi Zezi Krisi ɲwaani DL kwe dɪbam ni ku na wú poli DL wu te tun.

Zezi mu maɲi dɪ zulə si ku taa ve maɲa kalv na ba ti tun. Amina.

²² A ko-biə-ba, a loori abam si á zuri á yira á cəgi amv na pupuni kulv si a ma pa á na baari tun. Amv na pupuni taani dilv tun nan ba dwara.

²³ Amv lagɪ si a pa abam lwarɪ ni ba yagi dí ko-bu Timoti yi o nunji puna digə ni. O nan na tu amv te lɪla, a laan wú pa dí tɔgi daani dí ba dí na abam.

²⁴ Jɔɔni-na á yigə tiinə bam dɪ We nɔɔna bam maama á pa dɪbam. Yitali tiinə bam dɪ jɔɔni abam.

²⁵ We wú pa abam maama yu-yoŋo.

Tɔnɔ kulɔ

ZAKI

na pupuni tin

Tɔnɔ kulɔ Zaki na pupuni tin na bri dɔbam kulɔ tin mu tuntu

Dí buɣi nɪ kʊ yɪ Zaki wʊlʊ na yɪ Zezi nyaani tin mu pupuni tɔnɔ kuntʊ. O deen pupuni o pa We nɔɔna balʊ maama na jagɪ lʊgʊ baɲa nɪ tin mu, o ma bri-ba ba na maɲɪ sɪ ba taa ŋwɪ te maɲa maama wʊnɪ tin.

Zaki ŋɔɔnɪ wəənu dwi təri təri taani mu:

ku na yɪ nadunni dɪ yinigə woŋo,

naa ku na yɪ maɲum na yɪ dɔbam woŋo.

O bri nɪ dí na wɪ dí tɔɣi We, ku maɲɪ sɪ dí kɪ We taani dum na bri dɔbam sɪ dí kɪ te tin mu (pɔɔrum 1).

O ma bri nɪ kʊ wʊ maɲɪ sɪ dí kuri nɔɔna daani, yɪ o bri nɪ wʊ-dɪdʊa dɪ kəm-laaru tɔɣi daani mu (pɔɔrum 2).

O wɪ dí taá cʊ dí titɪ dɪ dí ni-taani, yɪ o bri dɔbam swan cɪga cɪga na yɪ te tin (pɔɔrum 3).

O laan ma kaani balʊ na magɪ kantɔɔ tin, dɪ wo-swən-nyina, dɪ balʊ na co daani tin, dɪ balʊ na kɪ kamunni, dɪ balʊ na yɪ nadunə tin (Zaki 4:1—5:6).

Tɔnɔ kum kweelim jəgə nɪ, o kwe We nɔɔna sɪ ba taa jigɪ wʊ-zuru sɪ ba taa wart We, ku na yɪ cam, naa ku na yɪ wupolo, naa ku na yɪ yawuru maɲa nɪ dɪ (Zaki 5:7-20).

Zaki tɔnɔ kum bri nɪ, n na sunɪ n kɪ n wʊ-dɪdʊa dɪ We n titʊɲa maama dɪ bri kuntʊ mu, yɪ «nɔɔnʊ na wɪ o kɪ o wʊ-dɪdʊa dɪ We yɪ o ba kɪ kəm-laaru, ku yɪ kafe mu» (Zaki 2:26).

1 Amv Zakı wulv na yí We tintuḡnvu dı dıbam Yuutu Zezi Kriśi tintuḡnvu tun mu pupuñi tɔnɔ kuntu. A jɔɔñi abam balv maama na yí We nɔɔna yí á jagı á wu lugu baña je maama nı tun.

Dı na mañı sı dı taá jıgı wupolo dı We te tun

²⁻³ A ko-biə-ba, maña kalv maama cam na tu abam baña tun, sı á taá jıgı-na wupolo lanyıranı, beḡwaanı abam ye nı yaara dwi təri təri na tui abam te, kv yí sı ya mañı abam mu ya nii á na kı á wu-dıdva dı We te tun. Kuntu kwaga nı, kv laan wú pa á taá zıgı kəḡkəḡ dı pu-dia. ⁴Kwaanı-na á tiini á zıgı kəḡkəḡ dı pu-dia sı á yí joori kwaga, sı kv laan wú pa á ji nɔn-ḡvna yí á wubuḡa bı faśı dı We tɔḡım, sı á yí ga kulukulu.

⁵ Abam wulv maama nan na yəri kulv na lana sı o kı tun, kuntu tu mañı sı o loori swan mu We tee nı. We yəni Dı paı nɔɔna maama dı wupolo mu, yí Dı ba vin nɔɔn-nɔɔnvu. Nmu na loori swan Dı tee nı, Dı wú pa-m. ⁶Nmu nan na loori woḡo We tee nı, sı n ta n kı n wu-dıdva nı nń na-kv. Yı ta n jıgı bubwea kv baña nı, beḡwaanı bubwea tu nyı nı viu na fuli na kv pa ba ve yıḡa dı kwaga te tun mu. ⁷⁻⁸ Kuntu tu jıgı wuru tile mu, yí o za o wubuḡa dı kulv maama o na

bunı sı o kı tun. Nɔɔnvu wum kuntu doḡ yí taa bunı nı oó na woḡo dı Yuutu wum tee nı.

Yinıḡa tiinə dı nadunə na mañı sı ba taa kı te tun

⁹ Nmu wulv na tɔḡı Zezi yí yinıḡa jıgı-m tun, sı n ta n jıgı wupolo dı We na pe n jıgı yırı Dı tee nı tun ḡwaanı. ¹⁰ Nmu wulv nan na yí nadum tun, sı n dı ta n jıgı wupolo dı We na pe n tu n tıti Dı tee nı tun ḡwaanı. Nabiinə ba daanı yí ba tva, ba na mañı ba yí nadunə te dı. Kv nyı nı gaaru na kı punnu yí tı lamma te tun mu. ¹¹ Wıa nan na bıga, tı wú kwaarı mu tı siiri tı tı, yí tı lam dum je. Kv nan yí budwı mu dı nadunə na wú ba ba tı ba jıjıḡıru tun lagum wunı te tun.

Kulv na mañı nɔɔna sı ba kı lwarım tun

¹² Nɔɔnvu wulv na wu cam wunı yí o zıgı kəḡkəḡ dı pu-dia sı kv vu kv yí kweelim tun mu jıgı yu-yoḡo. Beḡwaanı, cam dum na ke, o laan wú na peəri dilv na yí ḡwia cıga cıga tun We tee nı. ḡwia kam kuntu mu We goni ni sı Dı pa balv maama na so-Dı tun.

¹³ Nɔɔnvu na ne maḡım, o yí zaḡı o ta nı We mu maḡ-o, sı kulukulu tərə kv na wú wanı kv mañı We

sı Dı tusi, yı We titı bá maŋı nɔɔnu sı o tusi. ¹⁴Woŋo kulɔ na maŋı nɔɔnu tun yı o titı wubuŋa mu. Yantu mu pai o fra zuvri wo-balwaaru, yı ya gan-o ya pai o tui ciguru wuni. ¹⁵Nmu na se n tɔgi n wubuŋ-balwaaru tum, ti laan wó pa n kɪ wo-lwaanu mu, yı wo-lwaanu tum na puli ti daga, ti laan wó ja-m ti zu tuvni wuni mu.

¹⁶A ko-bu-sonnu-ba, á yı zaŋı á gani á titı. ¹⁷Peeri dılu maama na lana dı wəənu tılu na maŋı faŋı tun nuŋı dí Ko We tee nı mu. Dıntu mu kɪ wəənu tılu maama na wu weyuu nı yı ti pai pooni tun. Wəənu tum kuntu mu yəni ti wai ti pipiri wia dı titı. We nan ba jıgi lim dı funfun dı, Dı ba ləni nı tuntu wəənu tum te. ¹⁸We titı mu li wubuŋa Dı tɔgi Dı cıga kwər-ywəŋə kam ŋwaani Dı pa dí na Dı ŋwı-duŋa kam, sı dí taá yı balu na yı dayigə tiinə wəənu tılu maama Dı na kɪ tun wuni.

Dí maŋı sı dí kɪ We kwər-ywəŋə kam na wı dí kɪ te tun mu

¹⁹A ko-bu-sonnu-ba, á ye nı a na te kulɔ dı abam tun yı cıga mu. Nɔɔnu maama maŋı sı o zuri o yira mu o taa cəgi o doŋ taani, sı o yı taa gari o lərə. O maŋı sı o ja o bani mu. ²⁰Berwaani nɔɔnu wulu bam

na zaŋı tun bá wani o kɪ wo-laaru tılu na sui We wu tun.

²¹Kuntu ŋwaani, li-na wo-digiru tılu maama na wu á wuni tun á yagi, sı á cı á titı dı tituŋ-balwaaru dwi maama kəm. We maŋı Dı kwe Dı taani dım Dı kɪ abam bıcara nı. Nan tu-na á titı á se-dı lanyirani, sı dı wó wani dı vri abam dı yagi.

²²⁻²³Á nan taá kɪ-na We taani dım na wı te tun, sı ku ta dai cəgim yirani. Nɔɔnu na cəgi We taani dım yı o ba kɪ dı na bri te tun, o gani o titı mu. O nyi nı nɔɔnu na kwe niu o ma nii o titı te tun mu. ²⁴O na nii o yibiyə na yı te tun yı o laan viiri, o da swe o yibiyə kam na yı te tun. ²⁵Ku nan na yı We taani dım, dıntu lana faŋı yı dı wai dı joŋı nɔɔna dı pa ba na ba titı. Nɔɔnu na zaasi-dı yı o jıgi-dı o yuu nı maŋa maama, o bá ta nyi dı wulu na gari o swe cıga kalu o na lwarı tun. Kuntu tu yı wulu na sunı o kɪ We cıga kam na bri te tun mu, yı oó na wupolo lanyirani o tituŋa maama baŋa nı.

²⁶Abam wulu na buŋı nı o tɔgi We yı o wari o ni-taani o ja, kuntu tu gani o titı mu yı o We tɔgım dım yı kafe mu. ²⁷Dı Ko We nan na lagı sı dí se-Dı te tun mu yı sı dí taá zəni bitara dı kadənə balu na yaari tun, sı dí kwaani dí cı dí titı dı lugu baŋa wo-yɔɔru tum. We tɔgım

dum kuntu doŋ mu tiini ku lamma
yɪ tusim təri ku wunɪ.

**Dí wu maŋɪ sɪ dí taá
kuri nɔɔna daanɪ**

2 A ko-biə-ba, abam yɪ balu na
sunɪ á sɛ dí Yuutu Zezi Krisi
wulu na jɪɣɪ paarɪ zulə tun mu.
Kuntu ŋwaanɪ, ku wu maŋɪ sɪ á taá
kuri nɔɔna daanɪ dɪ á na zuli-ba
te tun. ²Abam na jeeri daanɪ sɪ á
warɪ We, ku ba dwe sɪ nɔɔna bale
ba abam te. Dɪdɜa maa yɪ nadum
o zu gwar-ŋunnu, yɪ o kɪ səbu-sɪŋa
jafɔlɪ o juŋa nɪ. O doŋ wum maa yɪ
yinigə tu, yɪ o zu gan-zwaanu. ³Ku
wai sɪ á jeeri nadum wum lanyiranɪ
yɪ á pa-o jəŋə je, á daari á ta dɪ
yinigə tu wum nɪ, o taa zɪɣɪ daa nɪ,
naa o jəni tɪga nɪ á nɛ niə nɪ. ⁴Á
na pɔɔri-ba daanɪ kuntu doŋ, ku bri
nɪ á kuri nɔɔna daanɪ mu. Ku nan
yɪ wubɔŋ-lwaanu mu pai á pɔɔri
nɔɔna daanɪ kuntu.

⁵A ko-bu-sonnu-ba, fɔɣɪ-na á
cəɣi. We mu sunɪ Dɪ kuri balu na
yɪ yinigə tiinə nabiinə yibiyə nɪ
tun, sɪ ba taa yɪ nadunə Dɪ tee nɪ
ba na kɪ ba wu-dɪdɜa dɪ Zezi tun
ŋwaanɪ, sɪ ba tɔɣɪ ba wəli Dɪ paari
dɪlɜ Dɪ na maŋɪ Dɪ go ni sɪ Dɪ pa
balu na so-Dɪ tun wunɪ. ⁶Ku nan na
yɪ kuntu tun, bɛɛ mu kɪa yɪ á gooni
yinigə tiinə bam? Ku dai nadunə
bam mu jɪɣɪ abam ba bɛɛsɪ na?

Bantu mu yəni ba ja abam dɪ dam
ba ja vu ba saŋɪ sariya dim je nɪ.
⁷Bantu mu jɪɣɪ Zezi yir-ŋum dɪlɜ
ba na bə abam nɪ o biə tun ba twia.

⁸Abam na sɛ Baŋa-We ni dɪlɜ na
pupunɪ We tɔnɔ kum wunɪ dɪ wɪ:
«Ta n soe n doŋ nɪ n tutɪ te» tun, á
kɪ lanyiranɪ. ⁹Ku daari, á na pɔɔri
nɔɔna daanɪ dɪ á na zuli-ba te tun,
ku bri nɪ á kɪ lwarum mu, yɪ We niə
yam bri nɪ á kɪ á cəɣɪ mu. ¹⁰Nɔɔnu
na sɛ We niə yam maama yɪ o daari
o cəɣɪ ya dɪdɜa yiranɪ, ku bri nɪ
o cəɣɪ ya maama mu. ¹¹We mu pe
Dɪ ni Dɪ wɪ: «Yɪ zaŋɪ n kɪ boorim.»
Duntu nan ta mu wɪ: «Yɪ gu nɔɔnu.»
Mu ku kuri, n na maŋɪ n wu kɪ
boorim, yɪ n na gu nɔɔnu, ku bri nɪ
n ta cəɣɪ We ni mu.

¹²Taá pa-na á ni-taanɪ dɪ á kikiə
maama taa tɔɣɪ We ni, sɪ duntu
mu wai dɪ vɪɪ nɔɔna dɪ pa ba nai
ba titɪ, sɪ We wú tɔɣɪ Dɪ ni dum
kuntu ŋwaanɪ mu Dɪ ma di dɪbam
sariya. ¹³Bɛŋwaanɪ, nɔɔnu na ba
jɪɣɪ o donnə ŋwaŋa, We na wú di
kuntu tu sariya maŋa kalu tun, Dɪ
bá duri o dɪ yibwənə. Wulu nan na
jɪɣɪ o donnə ŋwaŋa tun, We dɪ wú
duri o yibwənə sɪ o yɪ na cam.

**Wulu na jɪɣɪ wu-dɪdɜa dɪ
We tun kɪ kəm-laaru mu**

¹⁴A ko-biə-ba, nɔɔnu na tɛ o wɪ,
wum kɪ o wu-dɪdɜa dɪ We, yɪ o laan

ba kɪ Wɛ na lagɪ tɛ tɪn, kʊ jɪgɪ kʊri na? O Wɛ tɔgɪm dɪm kʊntʊ wʊ wani dɪ vrɪ-o dɪ yagɪ na? ¹⁵De dɪlʊ n ko-bu dɪdʊa na tu nmʊ tɛ yɪ o ba jɪgɪ gɔrɔ sɪ o zʊ dɪ o ni-wʊdiu sɪ o dɪ, ¹⁶yɪ nmʊ na tagɪ dɪd-o n wɪ, o vɛ sɪ Wɛ wʊ zɛn-o Dɪ pa o na gɔrɔ dɪ o ni-wʊdiu, yɪ n laan daartɪ n wʊ pɛ-o kʊlʊ o na lagɪ tɪn, kʊ jɪgɪ kʊri na? ¹⁷Wɛ tɔgɪm dɪ yɪ kʊntʊ mʊ. Nmʊ na tɛ nɪ n kɪ n wʊ-dɪdʊa dɪ Wɛ, yɪ n laan daartɪ n ba kɪ kəm-laaru, kʊ brɪ nɪ n Wɛ tɔgɪm dɪm yɪ kafɛ mʊ.

¹⁸Nɔɔnʊ wai o tɛ nɪ, nɔɔna babam kɪ ba wʊ-dɪdʊa mʊ dɪ Wɛ, yɪ badaara kɪ kəm-laaru. Amʊ nan na lɛrɪ tɛ tɪn mʊ tɪntʊ: «Nmʊ na ba kɪ kəm-laaru tɪn, nɪ kɪ ta mʊ n brɪ nɪ n sʊnɪ n kɪ n wʊ-dɪdʊa dɪ Wɛ? Kʊ nan na yɪ amʊ, aá ma a kəm-laaru tɪm mʊ a brɪ nɪ a sʊnɪ a kɪ a wʊ-dɪdʊa dɪ Wɛ.»

¹⁹Nmʊ sɛ nɪ Wɛ yɪ dɪdʊa yɪrɪnɪ mʊ na? N na sɛ kʊntʊ, kʊ lana. Cɪcɪrɪ tɪtɪ dɪ yɛ kʊntʊ, yɪ kʊ pɪ sɪ yɪra sɪ. ²⁰N ba jɪgɪ wʊbʊŋa mʊ na? N yɛrɪ nɪ, n na wɪ n kɪ n wʊ-dɪdʊa dɪ Wɛ yɪ n ba kɪ kəm-laaru, kʊ yɪ kafɛ mʊ na? ²¹Nan gʊlɪ-na dɪbam nabaaru Abraham dɛɛn na yɪ tɛ tɪn. Kʊ kɪ ta mʊ yɪ o na cɪga Wɛ tɛɛ nɪ? Kʊ yɪ o tɪtʊŋa yam ŋwaanɪ mʊ, dɪ o na sɛ o kwe o bu Yizakɪ sɪ o ma kaanɪ Wɛ nɪ Dɪ na tag-o tɛ tɪn. ²²Kʊ brɪ nɪ o na kɪ o wʊ-dɪdʊa dɪ Wɛ tɛ tɪn dɪdaanɪ o kəm-laaru tɪm maama

tɔgɪ daanɪ mʊ. O kəm-laaru tɪm mʊ pɛ o Wɛ tɔgɪm dɪm ja kʊri. ²³Kʊntʊ mʊ, kʊlʊ na pʊpʊnɪ Wɛ tɔnɔ kʊm wʊnɪ tɪn sʊnɪ kʊ kɪ dɪ kʊ na wɪ: «Abraham kɪ o wʊ-dɪdʊa dɪ Wɛ, yɪ Dɪ pa o na cɪga kʊ ŋwaanɪ». Ba maa bɛ-o nɪ «Wɛ cɪlɔŋ».

²⁴Kʊntʊ wʊ pa á lwarɪ nɪ, kʊ yɪ nɔɔnʊ tɪtʊŋa mʊ wɛlɪ da kʊ pɪ o na cɪga Wɛ tɛɛ nɪ, sɪ kʊ dɪ o na kɪ o wʊ-dɪdʊa dɪ Wɛ tɪn yɪrɪnɪ ŋwaanɪ. ²⁵Kʊ dɛɛn nan kɪ kʊntʊ dɪ mʊ dɪ ka-tʊla kalʊ yɪrɪ na yɪ Rahabɪ tɪn. Yisɪrayɛlɪ tɪɪnɛ bam dɛɛn na tʊŋɪ ba daan-daana bam yɪ ba da o tɛ tɪn, o jeeri-ba lanyɪrɪnɪ yɪ o brɪ-ba cʊwɛŋɔ sɪ ba tɔgɪ da ba ma lu ba dʊna bam jʊŋa nɪ. O tɪtʊŋa yam kʊntʊ mʊ pɛ o na cɪga Wɛ tɛɛ nɪ.

²⁶Kʊntʊ maama brɪ nɪ, nɔɔnʊ na wɪ o kɪ o wʊ-dɪdʊa dɪ Wɛ yɪ o ba kɪ kəm-laaru, kʊ yɪ kafɛ mʊ. Kʊ yɪ bɪdʊwɪ mʊ dɪ nɔɔnʊ yɪra na ba jɪgɪ joro, wʊntʊ yɪ tʊ mʊ.

Dí na maŋɪ sɪ dí yɪrɪ dí tɪtɪ dɪ dí nɪ-taanɪ tɛ tɪn

3 A ko-biɔ-ba, abam zanzan yɪ zaŋɪ á taá kwaana sɪ á jɪ karanyɪna tɪɪnɛ. Bɛŋwaanɪ á yɛ nɪ, Wɛ sariya dɛ dɪm nɪ kʊvʊ ta tɪɪni kʊ cana kʊ pa dɪbam balʊ na yɪ karanyɪna tɪɪnɛ tɪn kʊ dwe nɔɔnʊ maama. ²Dɪbam maama yɛnɪ dí kɪ dí tusɛ mʊ. Kʊ daartɪ nɔɔnʊ wʊlʊ

nan na ba kɪ o tusə o ni-taani wuni tun yi nən-ɣum mu, yi o wai o titi o jaani lanyirani.

³Nɔɔnu na yəni o lagɪ o di sisəŋə, oó kwe gara mu o kɪ ka ni nɪ, sɪ o wani o pa ka vu me di me o na lagɪ tun. ⁴Nan buŋi-na á nii, naboro na yi kamunu te yi vu-dɪ ta yəni ku jɪɣi-ku ku maga, yi wulu na co-ku tun ta wai o ma nanyuŋ-balaŋa o maa pai ku ve o na lagɪ me tun. ⁵Ku nan ta yi bidwi mu di nɔɔnu dindɛlimi na yi te tun. Di yi balaŋ-laŋa mu, yi di wai di te wo-kamunnu di pai di titi.

Nan ta buŋi-na á nii kagua na mai te, yi min-ciŋo na tu ka wuni, kú di ka maama mu. ⁶Nɔɔnu dindɛlimi di nan nyɪ di mini mu, yi di su di lugu baŋa wo-lwaanu tum dwi maama. Di yi yira yam daa didva mu, yi di wo-lwaanu tum laan wai ti loŋi yira yam maama. Dindɛlimi jɪɣi mini mu di maa zwe nɔɔnu di o ɣwia maama di pa ka ba lana. Mini dum kuntu nan nuŋi sutaani te mu.

⁷Nabiinu wai wəenu dwi maama. Ku na yi ga-vara di zunə di tɪga wo-vəlu di kale, o sunɪ o wani ti maama. ⁸Ku nan na yi dindɛlimi, nɔɔn-nɔɔnu tərə o na wai o dindɛlimi. Di yi wo-lɔŋo kulɔ na wari ku ci tun mu, yi di kwəri di jɪɣi coŋo kulɔ na gvi nɔɔna tun. ⁹Dí yəni dí ma duntu mu dí maa tee We dɪɔ na yi dí Yuutu didaani dí Ko

tun, yi duntu mu dí ta maa soɔli dí cɔɣi dí donnə balu We na kɪ nɪ Di nyinyugu te tun. ¹⁰Kuntu tun, tiə di cɔɣum maama nuŋi ni dum kuntu didva wuni mu. A ko-biə-ba, ku wu maŋi sɪ ku taa yi kuntu. ¹¹Buli-yi didva bá wani di taa buri na-ywənə di nacwɛera di wuni. ¹²A ko-biə-ba, kapuru bá wani ku lə swan. Kakɔnɔ di nan bá wani ku lə mɔɔla. Ku nan yi bidwi mu di n na bá wani n mɔ na-ɣuna bwəru wuni te tun.

Swan yalɔ na nuŋi We te tun

¹³Nɔɔnu na wu abam wuni yi o jɪɣi swan di yəno, kuntu tu maŋi sɪ o taa tɔɣi cwə-laa mu, sɪ o tu o titi o kɪ kəm-laaru, sɪ ku bri nɪ o jɪɣi swan. ¹⁴Abam nan na jɪɣi wu-guu di pu-suŋa yi á lagɪ á yirani zənə, sɪ á yi zaŋi á bri á titi nɪ á jɪɣi swan. Á na kɪ kuntu, á fɔɣi vwan mu sɪ ku dai cɪga. ¹⁵Swan yantu doŋ dai swan yalɔ na nuŋi We te tun. Ya yi lugu baŋa nyum mu. Ya maa yi nabiinə swan yalɔ na nuŋi sutaani te tun mu. ¹⁶Berɣwaani, jəgə kalu maama nɔɔna na lagɪ ba titi yirani zənə yi ba jɪɣi wu-guu di ba donnə tun, dáani mu vuvugə di kəm-lwaanu dwi maama wura.

¹⁷Ku daari nɔɔnu wulu na jɪɣi swan yalɔ na nuŋi We te tun jɪɣi wu-poŋo mu. O maa pai ywəni wu nɔɔna titari nɪ, yi o jɪɣi wu-bono,

yı o ɲıgı ɲɔɲa. O maa jıgı o donɲə ɲwaɲa lanyıranı, yı o kɪ kəm-laaru dı o wəli da. O ba kuri ɲɔɲa daanı, o nan daı pipiri-nyım. ¹⁸Balu na jıgı wu-zuru yı ba paı ywəəni wu ɲɔɲa tıtarı nı tun wú ta yı cıga tiinə We yigə nı.

Dı wu maɲı sı dı pa lɔgɔ baɲa wəənu fra zu dıbam

4 Bəe mu paı jara dıdaanı kantɔgɔ yəni ku wu abam tıtarı nı? Ku yı á fra na zuvı wo-balwaaru tum mu te ku jıgı á bıcara ku yaara, yı ku paı jara wu á wunı. ²Abam yəni á paı á fra mu zuvı wəənu yı á nan ba na-tı. Ku ma pa á lagı sı á gu ɲɔɲa. Á yı tiini dı su wəənu zanzan yı á warı-tı á na. Kuntu mu paı kantɔgɔ dı jara tui. Á ba jıgı wəənu tulı á na lagı tun, beɲwaanı á wu loori We sı Dı pa abam. ³Abam nan na maɲı á loori We dı, Dı bá pa abam, beɲwaanı á ma wubɔɲ-lwaanı mu á loorə. Á loori sı á taá ma kı á fra na zuvı wo-balwaaru tulı tun mu.

⁴Abam ba tɔgı We dı cıga. Á yəri nı á fra na zu lɔgɔ baɲa wəənu á yı We duna mu na? Wulu maama na pə o fra zu lɔgɔ baɲa wəənu tum tun jıgı We dım mu. ⁵Á yı taá buɲı nı kulı na pɔpɔnı We tɔɲɔ kum wunı tun yı kafe mu, dı ku na wı: «Joro kulı We na kı dı bıcara nı tun

lagı sı ku yıranı mu taa te dıbam.» ⁶We nan mu kı dıbam yu-yoɲo ku ja gaalı. Ku daa ta pɔpɔnı We tɔɲɔ kum wunı ku wı: «We vin balı na yı kamun-nyına tun, yı Dı daarı Dı zəni balı na tu ba tıti tun.»

⁷Kuntu tun, kwe-na á tıti á kı We jıɲa nı, sı á daarı á vin sutaanı, sı dıntu wú duri dı viiri á tee nı. ⁸Fufɔ-na á twe We, sı Dı dı wú twe abam. Abam lwarım-kərə-ba, lı-na á jıa wo-lwaanı dwi maama baɲa nı. Abam pipiri-nyına-ba, zarı-na á bıcara sı á daa yı taá jıgı wuvı tile. ⁹Á pa-na á wu cɔgı á lwarım dım ɲwaanı, sı á nywanı á yigə á taá keerə. Pa-na á mwaaıvı tum ləni tı ji kərə, sı á wupolo kum ləni ku ji wu-cɔgɔ. ¹⁰Tu-na á tıti dı Yuutu wum yigə nı, sı oó ja abam o pa á zaɲı.

Á yı zaɲı á taá co daanı

¹¹A ko-biə-ba, á yı taá ɲɔɲı wo-balwaaru da-yıranı. Wulu maama na ɲɔɲı wo-balwɔ o ko-bu yıra nı naa o cog-o tun, kuntu tu ɲɔɲı o cɔgı We niə yam mu yı o yáalı-ya. Nmu nan na yáalı We niə yam, ku brı nı n daa n ba tɔgı-ya mu, yı n ta kwəri n brı nı nmu mu yı sarıya-diru. ¹²We yıranı mu te Dı niə yam, yı Dı tɔgı-ya Dı ma dı ɲɔɲa taanı. Dıntu yıranı mu wai Dı vrı ɲɔɲa Dı yaga, naa Dı

cəgi-ba ba vıun ƚwaanı. Nmu nan buƚı nı n yı wəw mu, sı n dı n doƚ taanı?

Yı kı-na kamunni á swe We ni nı

¹³Fəgi-na á cəgi, abam balu na yəni á te á wı: «Zım naa jwaanı dı wó vu tuv kudoƚ dı kı pipiu da bım dı na səbu» tın. ¹⁴Á yəni á te kuntu doƚ yı á yəri tıga na wó puuri sı á ƚwıa taa yı te. Á ƚwıa kam nan nyı dı kunu na li yı ku bá daanı ku ke te tın mu. ¹⁵Ku ya maƚı sı á taá te nı: «Dı Yuutu We na se yı dı jwa ta ƚwı, dı wó kı kulv dı na buƚı tın.» ¹⁶Ku nan yı á pa á tıti kamunni mu dı á na wó kı wəənu tılv tın. Kamunni dım kuntu dwi maama nan ba lana.

¹⁷Kuntu tın, nəwəw wulv na ye kulv na lana sı o kı tın, o na wu kı, ku tu kı lwarım mu.

Zakı na kaanı nadunə te tın

5 Ku daarı abam balu na yı nadunə tın, fəgi á cəgi-na. Taá keeri-na á coosə dı lərv tılv na laƚı tı ba abam baƚa tın. ²Abam jıƚıƚıv tım maama wó pə, yı camburı dı wó dı á gwaarv tım. ³Abam səbu-sıƚa kam dı á səbu kım maama wó sıƚı. Sarıya de dım nı ku sıƚım dım kuntu mu wó brı nı á kı á tusi, yı dıntv ta wó dı abam yıra yam nı mini te. Luvu baƚa tiim

da yam nan twe, yı abam ta fəgi á tıƚı á jıƚıƚıv tım mu. ⁴Abam ta pini balu na tuƚı á karı sım nı ba pa abam tın, á ba se sı á ƚwı-ba. Cəgi-na á nii ba na puuna te tın. Balu na kı abam wıdiiru tım ba kı dıgə nı tın kərə kam tv Yuutu Baƚa-We zwe nı. ⁵Á ƚwı luvu baƚa nı paarı wunı mu, yı á kı á wubıƚa na laƚı te. Á dı á nuə nı ba na kəntı varım sı ba gu te tın. ⁶Á ta kwəri á paı balu na jıƚı cıga tın ga bura, yı á daarı á gu-ba, yı ba nan warı á yıgə ba cı.

Dı maƚı sı dı taá jıƚı wu-zuru mu sı dı daarı dı taá warı We

⁷A ko-bıə-ba, taá jıƚı-na wu-zuru á maa nii maƚa kam dı Yuutu wım na wó joori o ba tın. Taá nii-na valv na yəni o zuri o yıra te o maa cəgi maƚa kam o faa na wó ba ku bı lanyıranı tın. O yəni o zuri o yıra mu o maa cəgi duum dıa dı fa-nı dıa. ⁸Kuntu, ku maƚı sı abam dı taá jıƚı wu-zuru mu sı á və á wu lanyıranı, sı dı Yuutu wım bá daanı yı o ba.

⁹A ko-bıə-ba, á yı taá puunı daanı, sı ku pa á ga bura We tee nı. Nii-na, ku twe ku tı sı We dı dıbam taanı. ¹⁰A ko-bıə-ba, guli-na We nıjoƚnə balu deen na təlı Dı kwərə kam tın woƚo. Ba deen ne yaara zanzan yı ba və ba wuru

di wu-zuru. Kuntu tin, ku maɲi si abam di lwəni bantv na ki te tin mu. ¹¹ Ku na yi balv na jigi pu-dia kantv doɲ tin, di ye ni ba ne wupolo We tee ni. Abam nan maɲi á ye Zobi deen na ki pu-dia o yaara yam wunv te, yi á kwəri á ye We na pe-o kulv ku kweelim ni tin. A lagi a ta ciga mu di abam si, di Yuutu We tiini Dɪ jigi dibam ɲwaɲa, yi Dɪ duri dibam yibwənə lanyirani.

¹² A ko-biə-ba, ku na dwe didi, á yi taá te á duə. Yi du-na di We naa tiga naa di kulvkvlv di. Á pa-na á een taa yi een, si á awo taa yi awo, si ku yi pa We di á sariya.

¹³ Abam wulv na wu cam wunv, si o loori We. Abam wulv nan na jigi wupolo, si o taa leeni o zuli We. ¹⁴ Abam wulv nan na ba jigi yazurə, si o bəɲi Zezi kɔgɔ kum nakwa bam, si ba ba ba ki nugə o yuu ni ba loori We ba pa-o di Yuutu Zezi yiri ɲwaani. ¹⁵ Ba na ki ba wu-didva ba loori We kuntu doɲ, nɔɔnv wum wó sunv o na yazurə. Di Yuutu wum wó pa o wəri, yi

o na ki lwarum dilv maama tin, We wó yagi Dɪ ma ce-o. ¹⁶ Kuntu ɲwaani, ku maɲi si á taá vurv á te á lwarum mu á bri daani, si á daari á taá loori We á pa daani, si We wó pa abam yazurə. Nɔn-ɲum We-loro tiini ku dana lanyirani, ku wai ku pai wo-kamunə kia. ¹⁷ Guli-na Eli deen na ki te tin. O di yi nabiinu mu ni dibam te, yi o loori We di o wu maama si dva yi zaɲi ka ni, yi ka sunv ka wu nigv bina yatv di canv sirdv. ¹⁸ O daa ma joori o loori We, yi ka laan ba ka ni, yi tiga baɲa wəenu maama joori ti puli ti nuɲi ti ki lanyirani.

¹⁹ A ko-biə-ba, abam wulv na ywəri ciga cwəɲə kam wunv yi o doɲ na wanv o pa o joori o ba ka wunv, ku lana. ²⁰ Á nan taá ye ni, wulv na wanv o pa lwarum kəru joori o ba ciga cwəɲə kam wu tin, nɔɔnv wum kuntu vri lwarum kəru wum tvvni juɲa ni, yi We yagi o wo-lwaanv tlv zanzan o na ki tin Dɪ ma ce-o.

Dayigə tɔnɔ kɔlɔ

PIYEERI

na pɔpɔni tɪn

Dayigə tɔnɔ kɔlɔ Pɪyeeri na pɔpɔni tɪn na bri dɪbam kɔlɔ tɪn mu tɪntɔ

Pɪyeeri deen pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ o pa We nɔɔna balɔ na jagɪ ba wɔ Azi-balaɲa nɪ tɪn mu. Ku wat ku yɪ Pooli naa balɔ na tɔgɪ dɪd-o ba tɔɲɪ tɪn mu bri-ba We kwərə kam. Ba ma na yaara ba na kɪ ba wɔ-dɪdɔa dɪ Zezi tɪn ɲwaani.

Pɪyeeri nan pɔpɔni sɪ o pa ba na baari mu Zezi cwəɲə kam wɔni, sɪ ba zɪgɪ kəɲkəɲ yaara yam maɲa nɪ, nɪ Zezi tɪtɪ dɪ na yaari sɪ o pa dɪbam na vɪm te tɪn.

Pɪyeeri de yigə o guli-ba ba na jigɪ tuna yalɔ We tee nɪ Zezi na tɪgɪ yɪ o joori o bi tɪn ɲwaani.

O kaani-ba sɪ ba taa ɲwɪ dɪ wɔ-pɔɲo nɪ Zezi nɔɔna na maɲɪ sɪ ba taa ɲwɪ te tɪn. Ba maɲɪ sɪ ba lwəni Zezi na kɪ te o yaara yam wɔni tɪn. O kwe-ba kwɪə dwi təri təri sɪ ba lwarɪ ba na wó kɪ te woɲo maama wɔni, sɪ balɔ na yəri Zezi tɪn na ba kəm-laaru tɪm sɪ ba dɪ ba ba zuli We.

1 Amv Piyɛɛɾi wulu na yɪ Zezi Krisi tuntɔŋɔv tun mu pupɔni tɔnɔ kuntv, sɪ a pa abam balv We na kuri sɪ á taá yɪ Dɪ nɔɔna yɪ á jagɪ á vu á yɪ vərə yɪ á zɔvri Pɔn ti-niə yam wɔni, dɪ Galatɪ dɪ Kapadɔsɪ dɪ Azi dɪ Bitini ti-niə yam maama wɔni tun. ²Dí Ko We mu de yigə Dɪ kɪ Dɪ wubuŋa nɪ sɪ Dɪ kuri abam kuntv, yɪ Dɪ tɔgɪ Dɪ Joro kum ŋwaanɪ Dɪ pa á ji nɔn-ŋɔna balv na yɪ Dɪ nyim tun. We nan kɪ kuntv sɪ ku pa á taá se Zezi Krisi ni mu, sɪ Dɪ fɔgɪ abam Zezi jana kam na nuɲi tun ŋwaanɪ.

We wó pa abam yazurə dɪ yu-yoŋo ku ja gaali.

Dí na jɪgɪ tuna We tee nɪ te tun

³Pa-na dí taá kɪ We dilv na yɪ dɪbam Yuutu Zezi Krisi Ko tun le. Dintv mu tiini Dɪ yɪ ŋwaŋa tu, yɪ Dɪ pa dí jɪgɪ ŋwɪ-duŋa, dɪ Dɪ na pɛ Zezi Krisi bi o yagɪ tɔvni tun, yɪ dí taá jɪgɪ tuna Dɪ tee nɪ maŋa maama. ⁴Kuntv mu dí ye nɪ dí wó ba dí joŋi wo-laaru tɪlv We na tiɲi sɪ Dɪ pa Dɪ biə tun. Wəənu tum kuntv nan ba pɔɛ, yɪ ti ba cɔga, ti nan ba luri dɪ. We tiɲi tuntv mu Dɪ sɔŋɔ nɪ sɪ Dɪ pa abam. ⁵Dɪ maa mai Dɪ dam dum Dɪ yɪri abam, á na kɪ á wu-dɪdva dɪ Dɪ tun ŋwaanɪ, sɪ ku vu ku yɪ lɔgv baŋa tiim da yam, sɪ Dɪ laan joŋi abam jaja.

⁶Kuntv maa pai á jɪgɪ wɔpolo lanyiranɪ, dɪ cam dwi təri təri ya zɪ maŋɪ abam zum yɪ ku pa á wu cɔgɪ maŋa funfun yiranɪ dɪ. ⁷Ku na yɪ cana yam kuntv, ku yɪ sɪ ya maŋɪ abam mu ya nii á na kɪ á wu-dɪdva dɪ We te tun. Ku na yɪ səbu-sɔŋa, ba yəni ba mai mini mu ba ma maŋɪ-ka sɪ ba nii ka lana na? Abam nan na kɪ á wu-dɪdva dɪ We te tun tiini ku dwe səbu-sɔŋa kalv na wó ba ka cɔgɪ tun. Kuntv tun, cam na maŋɪ abam yɪ á ta na zɪgɪ kəŋkəŋ, kuú pa á na zulə dɪ tiə We tee nɪ maŋa kalv Zezi Krisi na wó joori o ba tun. ⁸Abam yɪ ta wu nə-o, yɪ á nan so-o. Á maa kɪ á wu-dɪdva dɪd-o, yɪ á nan daa ta ba na-o lele kuntv. Ku ma pa á tiini á jɪgɪ wɔpolo zanzan yɪ ku bá wanɪ ku ta dɪ nabiinə taanɪ, ⁹We na vri abam ŋwia yɪ kuntv mu yɪ kulv á na maŋɪ á kɪ á wu-dɪdva dɪ We sɪ á na tun ŋwaanɪ.

¹⁰Faŋa faŋa We nijɔŋnə bam deen tiini ba kwaanɪ ba tɔgɪ ku nə lanyiranɪ sɪ ba lwarɪ We na wó vri Dɪ nɔɔna bam te tun. Ba deen ma maŋɪ ba wuuri ba ta We na wó pa abam pɛɛɾi dilv tun. ¹¹Zezi Krisi Joro kum maa wu ba tee nɪ yɪ ku pa ba wuuri ba lwarɪ nɪ Krisi wum wó ba o na yaara sɪ o laan daari o na paari-zulə We tee nɪ. Ba maa tiini ba kwaanɪ sɪ ba lwarɪ maŋa kam kuntv dɪ ku na wó kɪ te tun. ¹²We

dɛɛn ma pa Dɪ nijɔŋnə bam lwarɪ nɪ, Dɪ na pɛ-ba kwɛrə kalɪ tɪn, ku dɪ ba tɪtɪ ŋwaanɪ, ku yɪ abam ŋwaanɪ mu. Ba dɛɛn na brɪ cɪga kalɪ tɪn mu yɪ Zezi kwɛr-ywɛŋə kalɪ o tɪntɔŋna bam laan na tɔɔɪ ba brɪ abam zɪm tɪn. Baŋa-We mu pɛ Dɪ Joro kum ba bantɔ te, yɪ ba wanɪ ba brɪ abam kwɛr-ywɛŋə kam kuntɔ. We mɛɛsɪ sɪm dɪ nan lagɪ sɪ sɪ lwarɪ cɪga kam kuntɔ kuri na yɪ te tɪn.

We na lagɪ sɪ dɪ taá jɪgɪ wɔ-pɔŋo te tɪn

¹³ Abam nan fɔgɪ á ja á wɔbɔŋa, sɪ á taá ma tɔŋɪ á pa We. Pɪnɪ-na á tɪtɪ sɪ á tɪŋɪ á tuna maama wɔŋo kulɔ We na wú ba Dɪ pa abam zaanɪ tɪn baŋa nɪ, maŋa kalɪ Zezi Krisi na wú joorɪ o ba tɪn. ¹⁴ Taá sɛ-na á Ko We nɪ. Á daa yɪ taá ŋwɪ nɪ á dɛɛn na wɔ lwarɪ We cɪga kam yɪ á fra zɔvɪ wɔ-yɔɔɾɔ tɪɪ tɪn. ¹⁵ Á nan taá ŋwɪ dɪ wɔ-pɔŋo wɔŋo maama wɔnɪ, nɪ á Ko We dɪɪ na bɛŋɪ abam sɪ á taá yɪ Dɪ nɔɔna tɪn na jɪgɪ wɔ-pɔŋo te tɪn. ¹⁶ Ku nan maŋɪ ku pɔpɔnɪ We tɔnɔ kum wɔnɪ ku wɪ:

«Á taá yɪ wɔ-pɔŋo tiinɛ,
sɪ amɔ Baŋa-We yɪ wɔ-pɔŋo tu
mu.»

¹⁷ Abam na yɛnɪ á loori We, á bɛ-Dɪ nɪ á Ko mu, yɪ dɪntɔ nan mu wú dɪ nabiinɛ maama sariya sɪ ku

maŋɪ dɪ ba tɪtɔŋa na yɪ te tɪn, yɪ Dɪ ba kuri nɔɔna daanɪ. Kuntɔ, á ta na wɔ lugɔ baŋa nɪ maŋa kalɪ tɪn, ku maŋɪ sɪ á taá kwarɪ We kulɔ maama á na kɪ tɪn wɔnɪ. ¹⁸ Á ye nɪ We vɪrɪ abam sɪ á daa yɪ taá tɔgɪ cullu tɪɪ na nuŋɪ á nabaara bam juŋa nɪ tɪn mu. We na lɪ abam wɔ-yɔɔɾɔ tɪm kuntɔ wɔnɪ tɪn, ku dɪ lugɔ baŋa sɛbu naa sɛbu-sɪŋa, wɛnɔ tɪɪ na wɪ tɪ cɔgɪ tɪn, mu Dɪ mɛ Dɪ ŋwɪ Dɪ vɪrɪ abam. ¹⁹ We nan mɛ Zezi Krisi jana kam mu Dɪ ma vɪrɪ abam, yɪ kantɔ tiinɪ ka jɪgɪ dam. Zezi na jɪgɪ kaanɔm kuntɔ tɪn, o nyɪ dɪ pɛɪbu wɔɪ na tiinɪ o lana fasɪ yɪ kulɔkulɔ tɔrɔ ku na yɪ balɔɔ o yɪra nɪ tɪn mu. ²⁰ We maŋɪ Dɪ kuri wɔntɔ mu ku loori lugɔ pulim, sɪ o vɪrɪ nɔɔna ba lwarɪm wɔnɪ. Ku daari lugɔ baŋa kweelim maŋa kam laan nan na yɪ tɪn, We pɛ á lwar-o, sɪ o vɪrɪ abam. ²¹ Á nan de Zezi ŋwaanɪ mu á kɪ á wɔ-dɪdɔ dɪ We. Dɪntɔ mu bi-o Dɪ pa o yagɪ tɔvɪnɪ, yɪ Dɪ daari Dɪ pa o na paari-zulɔ. Ku ma paɪ á sɪnɪ á jɪgɪ wɔ-dɪdɔ dɪ tuna We tee nɪ.

²² Abam na sɛ We cɪga kam tɪn mu pɛ á bɪcara fɔgɪ ya kwɛ, ku pa á jɪgɪ sono cɪga cɪga dɪ á ko-bɪɔ balɔ na yɪ We nɔɔna tɪn. Kuntɔ tɪn, á taá tiinɪ á soe daanɪ dɪ á bɪcara maama.

²³ Abam na jɪgɪ We ŋwɪ-dɔŋa kam tɪn, ka kuri wɔ nuŋɪ nabiinɛ balɔ na tɔ tɪn te, ka nan ba cɔga. Ku yɪ We kwɛrə kam na paɪ ŋwɪa yɪ ka

wura maɲa maama tun ɲwaani mu á ne ɲwi-duɲa kam kuntu. ²⁴ Ku nan pupuni We tɔɔ kum wuni ku wi:

«Ku na yi nabiinə,

bantu nyi di gaa mu yi ba ba daani ba tua.

Ba nunwaɲa maa ba daani ka kea,

nunɛɛni ga-punnu tum na yi te tun.

Gaa kum na yəni ku kwaari, ku punnu tum wó siiri mu.

²⁵ Ku nan na yi We kwərə kam, kantu wó ta wura si ku taa ve maɲa kalu na ba ti tun.»

Kwərə kam kuntu mu yi kwəɹ-ywəɲə kalu ba na bri abam tun.

2 Kuntu ɲwaani á ja á titi di pu-sɲa dwi maama di sisuna, si á yi taá yi pipiri-nyuna, naa á taá jigɪ wu-guu, naa á taá yi bɪbari-nyuna. ² Pa-na á fra taa zuuri We kwərə kam yirani, ni bu-sisɲa fra na zuuri o nu yili te tun. Kuntu mu wó pa á wubɔɲa bi di We ciga kam, si á na vrum fasi. ³ Ku pupuni We tɔɔ kum wuni ku wi: «Abam maɲi á maani dí Yuutu wum na tiini o yi lanyirani te tun.»

Balu na se Zezi tun mu yi We nɔɔna

⁴ Nan twe-na dí Yuutu Zezi, si wum mu yi ɲwia tu, yi o nyi di

kandwe dilu nabiinə na vin tun. We nan maɲi DL kuri wuntu mu, yi o jigɪ kuri di DL ku ja gaali. ⁵ Abam di na jigɪ We ɲwi-duɲa kam tun, yagi-na si We kwe abam nunɛɛni kandwa yalu DL na wura DL maa lo DL digə kalu DL Joro kum na wó ta zuuri ka wuni tun. Kuntu, á laan wó ta yi We kaanum tiinə, yi á na wó ta kaani-DL te tun mu yi si á taá zuli-DL di á bicara maama, yi ku poli DL wu á na ɲwi di Zezi Kisi tun ɲwaani.

⁶ Ku maɲi ku pupuni We tɔɔ kum wuni ku wi:

«Nii-na, amu We lagɪ a cwi

kandwe dilu na tiini di lana tun,

si a ma lo sɔɲo Siyɔn ni.

Amu kuri kandwe dum kuntu, yi dintu mu yi kandwe dilu na pai digə kam ziga lana tun.

Wulu nan na ki o wu-didwa di wulu na yi kandwe dum kuntu tun,

cavura bá fɔɲi ya ja kuntu tu.»

⁷ Ku na yi abam balu na ki á wu-didwa did-o tun, o jigɪ kuri zanzan di abam. Ku daari, ku na yi balu na vi-o tun, ku nyi di ku na pupuni We tɔɔ kum wuni ku wi:

«Kandwe dilu lwara na vin tun

laan mu joori di ba di ji kandwe dilu na pai digə kam dana yi ka ziga lana tun.»

⁸Ku na yi balu na vi-o tun, ku pupuni ku wi:

«O yi kandwe dilu ba na wó
magi ba titi di di ba tu
tiga ni tun.»

Ku yi ba na wu se We kwərə kam tun
ɲwaani mu baá tu kuntu. Ku maa
manjɛ si ku ki-ba kuntu mu.

⁹Ku daari ku na yi abam,
abam yi dwi dilu We titi na kuri
tun.

Dl maa pa á yi Dl kaanum tiinə
balu na tunɔi Dl paari dum
ɲwaani tun.

Á maa kwəri á yi dwi tiinə balu
We titi na li si á taá yi
nɔɔna balu na yi Dl nyum
tun.

We bəŋi abam Dl pa á nuŋi lim
wuni, yi Dl daari Dl pa á ɲwi
Dl pooni dilu na lana tun wuni,
si á laan wani á pa nɔɔna lware
wo-kamunə yalu Dl na ki tun.

¹⁰Abam deen ya dai We nɔɔna, yi
á laan ba á ji Dl nɔɔna. Abam deen
ya dai balu We na jigɛ á ɲwanja tun,
yi Dl laan ba Dl duri á ɲwanja.

Dí na manjɛ si dí ɲwia taa yi te nɔɔna maama yigə ni tun

¹¹A badon-sonnu-ba, abam na yi
vərə lugu baŋa ni yi á ba jigɛ kugu
je tun, a loori abam si á ja á titi di
á fra na zuuri lugu baŋa wo-yɔɔru

tilu tun. Tuntu mu kwaani si ti cɔgi á
ɲwia. ¹²Á pa-na á kikiə maama taa
lana balu na ba tɔgi We tun titari ni.
Kuntu mu, ba na yáali abam ba wi
á yi wo-lwaanu kərə, ba laan wó ba
ba lware á kəm-laaru na yi te tun, yi
ba daari ba zuli We manja kalu Dl
na lagi Dl ba tun.

¹³⁻¹⁴Ku na yi nɔɔna balu maama
na jigɛ ni si ba taa te ba donnə tun,
si á taá se ba ni á na tɔgi dí Yuutu
wum tun ɲwaani. Ku na yi Pa-faru
wulu na te tuw kum maama tun, di o
dideera balu o na pe-ba dam tun, si
á taá nigɛ ba maama. O tiŋi bantɔ si
ba taa vanjɛ balu na ki balɔɔ tun zwa
mu, si ba daari ba taa tee balu na
ki lanyurani tun. ¹⁵We wubɔŋa na
lagɛ te tun mu yi si á pa á kikiə taa
lana, si ku wani ku pa nɔn-jwəuru
pu ba niə di ba bitar-yɔɔru tilu ba
na ɲɔɔni abam baŋa ni tun.

¹⁶Abam yi balu na te á titi tun mu,
yi á ɲwia kam manjɛ si ka taa yi
kuntu donj mu. Á nan yi tɔgi kuntu
ɲwaani á buŋi ni á jigɛ cwəŋə si á ki
kəm-balwaaru. Á nan pa-na á kikiə
taa lana, á na yi We tuntɔŋna tun
ɲwaani.

¹⁷Á taá zuli nɔɔna maama.

Á taá soe balu maama na yi á
ko-biə Zezi cwəŋə kam
wuni tun.

Taá kwari-na We.

Á taá zuli-na Pa-faru wum.

Dɪbam maɲɪ sɪ dɪ lwəni Zezi mu dɪ yaara wɔni

¹⁸ Abam balu na yɪ tuntɔɲna tun maɲɪ sɪ á taá se á yum tiinə niə, sɪ á taá nɪɣɪ-ba lanyiranɪ, ku na yɪ balu na jɪɣɪ wu-bono yɪ ba kɪ abam lanyiranɪ, naa ku zɪ yɪ balu kəm na cana dɪ abam tun dɪ. ¹⁹ Ba na yaari abam vwan yaara á na se We tun ɲwaani yɪ á vɔ pu-dia, kuntu yɪ kulɔ na lana tun We yigə nɪ. ²⁰ Abam nan na kɪ balɔɔ yɪ ba vaɲɪ á zwe ku ɲwaani, yɪ á na maɲɪ á vɔ á wu dɪ yaara yam kuntu dɪ, ku jɪɣɪ kuri na? Ku daari á na kɪ lanyiranɪ yɪ ba ta yaari abam, yɪ á na vɔɣɪ á wu, kuntu lana We yigə nɪ. ²¹ We na bəɲɪ abam sɪ á taá tɔɣɪ-Dɪ tun, ku yɪ sɪ á vɔ á wu mu yaara wɔni. Zezi Kriɪɪ titɪ deen maɲɪ o yaari abam ɲwaani, sɪ ku pa á taá tɔɣɪ o na-bwəɔ mu á lwəni o deen na kɪ te tun:

²² Wɔntu nan wu kɪ lwarum dɪ
funfun dɪ,

yɪ o ni-taani ba jɪɣɪ vwan.

²³ Nɔɔna deen maa jɪɣ-o ba
twia,

yɪ o wu tɔɣɪ o twi-ba.

Ba ma kwəri ba beɛs-o,

yɪ o wu ləri-ba balɔɔ.

O nan kɪ o titɪ mu We juɲa nɪ,
dɪntu mu yɪ dilu na tɔɣɪ cɪɣa Dɪ
ma dɪ nɔɔna sariya tun.

²⁴ Zezi Kriɪɪ mu joɲɪ dɪbam lwarum o ti tɔvɔn-daa yuu nɪ dɪbam ɲwaani. O kɪ kuntu sɪ ku pa lwarum daa mu yɪ taa te dɪbam. Kuntu, ku na yɪ lwarum jəɣə nɪ, dɪbam nyɪ nɪ twa mu te, yɪ dɪ laan daari dɪ taá jɪɣɪ ɲwia kalu na tɔɣɪ cɪɣa tun We yigə nɪ. Ba na pogili Zezi yɪra yam tɔvɔn-dagara baɲa nɪ tun mu pe abam na yazurə. ²⁵ Abam ya nyɪ dɪ peeni silu na je tun mu. Á laan ma joori á ba á kɪ á titɪ Zezi juɲa nɪ, wulu na yɪ abam nayɪru yɪ o nii abam baɲa nɪ tun.

Kaana dɪ ba banna na maɲɪ sɪ ba taa nɪɣɪ daani te tun

3 Abam balu na yɪ kaana tun, abam dɪ maɲɪ sɪ á taá se á banna ni kuntu, sɪ ku pa á banna bam badaara ya na vin We taani dɪm, sɪ ba laan na á kəm-laaru tum, sɪ ku pa ba ba ba se We, dɪ á na maɲɪ á wu puri á ni dɪ. ² Ba nan wó maani ba lwarɪ nɪ á nɪɣɪ-ba yɪ á sunɪ á tɔɣɪ cɪɣa cwəɲə. ³ Abam yɪ zaɲɪ á kwe á wubɔɲa á tiɲɪ nɪnwaɲa zɪla baɲa nɪ, ku na yɪ á na wó kwe á yuni te, dɪ á na wó kɪ səbu-sɪɲa zwa-kwana dɪ səbu-sɪɲa wənu á yɪra nɪ te tun, dɪ á na wó ta zɔvɪ gwar-laaru te tun. ⁴ Abam nan maɲɪ sɪ á kwe á bɪcara mu lanyiranɪ, sɪ á taá jɪɣɪ wu-bono dɪ wu-zuru. Á

na fɔgi á kwe á bɪcara yi ya lamma kuntu doŋ, ya lam dum daa bá cɔgi, yi kúv ta jigi kuri lanyirani We tee ni. ⁵Faŋa faŋa kaana balu ya na yi We nɔɔna yi ba jigi tuna di We tun di deen kwe ba bɪcara kuntu doŋ mu, di ba na se ba banna ni tun. ⁶Sara deen kɪ kuntu mu, yi o se o baru Abraham ni, di o na bə-o ni o yuutu tun. Abam di nan yi wuntu biə mu, di á na kɪ kəm-laaru yi á wu pe fuvni zu abam di kulukulu.

⁷Abam balu di na yi kan-banna tun maŋi si á taá nigí á kaana bam kuntu doŋ mu. Á na zuuri di á kaana bam tun, á taá ye ni ba ba dana ni abam te. Ba nan wú wəli di abam ba na We ɣwi-duŋa kam di Dl zaani dum. Kuntu tun, taá zuli-na-ba, si kulukulu yi cu abam We-loro.

Dí taá kɪ lanyirani di dí zi maŋi dí yaari di

⁸A na lagɪ a ta kulɔ a ma kweeli tun mu yi si abam maama taá jigi wubuŋ-didwi, si á taá jigi da-ɣwaŋa, si á taá soe daani á na yi da-ko-biə Zezi ɣwaani tun. Á taá duri da-yibwəne, si á daari á taá tu á titi da tee ni. ⁹Nɔɔnu na kɪ abam wo-lɔŋɔ, si á di daa yi joori á kɪ-o wo-lɔŋɔ á ma ɣwi. Nɔɔnu na twi abam, á di daa yi tɔgi á twi-o, si á daari á loori We á pa-o si Dl kɪ-o

lanyirani, si ku yi kuntu ɣwaani mu We bəŋi abam si á taá tɔgi-Dl, yi abam di wú ba á joni lanyirani We tee ni. ¹⁰Ku pupuni We tɔno kum wuni ku wi:

«Nɔɔnu wulu maama na lagɪ si
o na o ɣwia ywəni di
wupolo tun maŋi si o ja o
titi di wo-balwaaru taani
di vwan fɔm mu.

¹¹Kuntu tu maŋi si o yagi
kəm-balwaaru,
si o daari o taa kɪ lanyirani,
si o kwaanɪ o taa jigi ywəni di
nɔɔna maama.

¹²Berɣwaani dí Yuutu Baŋa-We
nii balu na tɔgi cɪga tun
baŋa ni mu,
yi Dl cəgi ba loro.

Ku nan na yi balu na kɪ
kəm-balwaaru tun,
Dl yigə tərə di ba.»

¹³Wɔɔ mu wú wani o kɪ abam wo-lɔŋɔ di á na tiini á kwaanɪ á kɪ lanyirani? ¹⁴Abam nan na maŋi á na yaara á na kɪ lanyirani tun ɣwaani mu di, á daa ta jigi yu-yoŋo. Á nan yi taá funa di ba, naa á pa á wubuŋa vugimi. ¹⁵Taá zuli-na á Yuutu Zezi Kisi di á bɪcara maama. Nan ti-na á yigə maŋa maama, si á wani á ləri nɔɔnu wulu maama na wú bwe abam si o lwarɪ tuna yalu á na jigi di We tun na yi te tun. ¹⁶Á nan ləri kuntu tu di wu-bono di zulə. Á taá kɪ wənu

tilu á na ye á bicara ni ni ti lana tun, si ku pa cavura ja balu na culi abam di á kəm-laaru tum Zezi Krisi ɲwaani tun. ¹⁷ Á na ki lanyirani yi ba yaari abam ku ɲwaani yi ku yi We wubuɲa, ku gari á na ki kəm-balwaaru yi á yaari ti ɲwaani. ¹⁸ Zezi Krisi deen nan tigi bidwi mu o ma saari nabiinə lwarum. Ku maa yi nɔn-ɲum mu ləri nɔn-balwaaru yuu ni o ti, yi o wani o ki-ba We juɲa ni. Ba gu-o mu, yi We Joro kum joori ku pa-o ɲwia. ¹⁹ O laan ma tɔgi Dl Joro kum kuntu dam ɲwaani o vu nɔɔna balu jwæru ba deen na pi curu ni tun te, yi o tɔɔli We kwərə kam o bri-ba. ²⁰ Ku yi nɔɔna balu deen na vin We ni tun jwæru mu kuntu. Ku yi maɲa kalu We na piini Dl bani yi Nowe wura o pai naboro kamunu kum si o ma jɔɲi o ɲwia tun mu. Nɔɔna balu deen na zu naboro kum wu tun yi nana má má mu, yi We tɔgi na bam baɲa Dl vri ba ɲwia. ²¹ Kuntu yi nyinyugu mu, ku na me ku bri ni abam di na pe ba miisi abam na wuni tun mu pe We vri abam Zezi Krisi na bi o yagi tɔvni tun ɲwaani. Ba na miisi abam na wuni tun, ku dai si á ma swe á yira digiru. Ku nan yi á goni ni mu di We, si á taá tɔgi-Dl di wu-pɔɲo. ²² Zezi Krisi mu diini We-sɔɲo o jəni We jazum ni, yi malesi di didɛera di wənu tilu

maama na jigi dam tun wu o dam kuri ni.

Dí maɲi si dí taá ɲwi ni We wubuɲa na lagi te tun mu

4 Kuntu, abam maɲi á lwarɪ Zezi Krisi na ne yaara o yira wuni te tun. Ku maɲi si abam di taá jigi wuntu wubuɲa yam donɲ, si á ma fɔgi á ci á titi yaara wuni. Beɲwaani, nɔɔnu wulu na ne yaara o yira wuni tun, lwarum daa ba te kuntu tu. ² Kuntu, abam daa ta na jigi ɲwia lugu baɲa ni tun, á daa wu maɲi si á taá tɔgi wo-yɔɔru tilu nabiinə fra na zuvri tun. Á maɲi si á taá tɔgi We wubuɲa na lagi kulɔ tun mu. ³ Abam deen cɔgi á ɲwia kam maɲa zanzan, di á na yəni á tɔgi cwe silu balu na yəri We tun na lagi si ba taa tɔgi tun. Abam deen yəni á ki wo-digiru kikiə di wo-yɔɔru tilu maama á fra na zuvri tun. Á deen maa yi sa-nyɔra, yi á yi nɔn-kwəlu á nyɔ sana á bugə. Á maa kwəri á tɔgi jwənə kaanum, mu kulɔ We wubuɲa na vai tun. ⁴ Ku daari lele kuntu, á daa na ba tɔgi di balu na yəri We á ki wo-zɔɔna kikiə kuntu donɲ tun, ku ki-ba yəu mu, ku pa ba jigi abam ba twia. ⁵ Bantu nan wú ba ba zigi We yigə ni yi ba tɔli ba kwəri. Duntu nan ti Dl yigə si Dl di nabiinə sariya, ku na yi balu na ɲwi

dɪ balu na maŋɪ ba tɪ tun dɪ. ⁶Ku yɪ kuntu ŋwaani mu ba deen tooɪ We kwɛr-ywɛŋɛ kam ba brɪ balu na tɪgɪ tun dɪ. Bantu yɪra yam mu tɪga, nɛnɛnɛ nabiinɛ maama na maŋɪ sɪ ba tɪ ba lwarum ŋwaani te tun. Ba nan na ni We kwɛr-ywɛŋɛ kam tun, ku yɪ sɪ ba jwɛɛru tum laan mu na We ŋwi-duŋa kam.

⁷Lugu baŋa dɪ ku wɛɛnu maama tiim twe. Nan fɔgɪ-na á ja á wubuŋa sɪ á taá jɪgɪ yawala dɪ We-loro. ⁸Kulu na dwe maama tun yɪ sɪ á taá soe daani dɪ á wu maama. Beŋwaani, á na soe daani, kuɓ pa á donnɛ na kɪ kɛm-balwaaru tɪɓ zanzan tun daa bá ta wu á wubuŋa nɪ. ⁹Taá kɪ-na vɛrɛ voro, sɪ pumpuna taa tɛrɪ á tɪtari nɪ. ¹⁰Abam dɪɖa dɪɖa na joŋɪ pɛɛɾɪ dɪɓ We tee nɪ tun, á taá ma-dɪ á tuŋɪ á wɛɪ daani. Kuntu, á taá yɪ tintuŋ-ŋuna balu na joŋɪ We pɛɛra yam dwi tɛrɪ tɛrɪ á ma tuŋɪ Dɪ na lagɪ te tun. ¹¹Abam wulu We na pɛ-o pɛɛɾɪ sɪ o taa wai o ŋɔɔnɪ o brɪ nɔɔna tun maŋɪ sɪ o taa ŋɔɔnɪ We kwɛrɛ kam mu. Wulu We na pɛ sɪ o taa tuŋɪ o wɛɪ o donnɛ tun dɪ maŋɪ sɪ o taa maɪ dam dɪɓ We na pɛ-o tun mu o ma tuŋa. Kuntu wú pa nɔɔna taa zuli We woŋo maama wunɪ Zezi Kɪsɪ yurɪ ŋwaani. Wuntu nan mu te

zulɛ dɪ dam sɪ ku taa ve maŋa kalu na ba tɪ tun. Amina.

Wulu na yaari Zezi Kɪsɪ ŋwaani tun jɪgɪ yu-yoŋo

¹²A badon-sonnu-ba, á yɪ pa ku su abam dɪ can-kamunu na yɪ abam. Á nan yɪ pa ku sɔɔɾɪ abam, nɛnɛnɛ ku yɪ wo-kunkagɪɪ mu te. ¹³Taá kɪ-na wupolo dɪ abam na tɔgɪ á na Zezi Kɪsɪ yaara yam doŋ tun. Kuntu, Zezi Kɪsɪ na joori o ba yɪ o paari zulɛ yam na wú ba ya brɪ jaja maŋa kalu tun, á wupolo kum laan wú tiini ku gaalɪ. ¹⁴Nɔɔna nan na twɪ abam á na yɪ Zezi Kɪsɪ nɔɔna tun ŋwaani, á jɪgɪ yu-yoŋo, beŋwaani We Joro kum na jɪgɪ paari-zulɛ tun wu abam tee nɪ. ¹⁵Abam wulu na nɛ yaara, sɪ ku yɪ zaŋɪ ku taa yɪ nɔɔn-gura ŋwaani, naa ŋwunɪ naa wo-balwaaru kɛm naa bɪbara ŋwaani. ¹⁶Abam wulu nan na yaari o na yɪ Zezi Kɪsɪ nɔɔnu tun ŋwaani, o yɪ pa cavura taa jig-o ku ŋwaani. Kuntu tu nan maŋɪ sɪ o pa We zulɛ dɪ nɔɔna na bɛ-o nɪ Kɪsɪ bu tun.

¹⁷Maŋa kam yɪɛ sɪ We dɪ nabiinɛ sariya. Ku nan yɪ Dɪ tɪtɪ nɔɔna bam baŋa nɪ mu Dɪ lagɪ Dɪ puli. Ku nan na wú puli dɪɓam tee nɪ mu tun, ku laan na tu ku yɪ balu na vin We

kwær-ywəŋə kam tɪn, kʊ́ ta yɪ ta mu dɪ bantu? Ku bá tiini ku kɪ cam dɪ ba cɪga? ¹⁸Ku pupɔni We tɔ́nɔ kum wɔni ku wɪ:

«Ku na cɛ mu, yɪ nɔ́n-ŋɔna na
ŋwɪa We tee nɪ tɪn,
balu laan na vɪn We yɪ ba yɪ
nɔ́n-balwaaru tɪn,
kʊ́ kɪ-ba tɛ?»

¹⁹Kuntu, balu na nɛ yaara nɪ We wubɔŋa na lagɪ te tɪn maŋɪ sɪ ba taa kɪ lanyɪranɪ mu, sɪ ba kɪ ba titɪ ba naanu We juŋa nɪ. Dɪ bá kwani Dɪ ni dɪm Dɪ na goni tɪn.

We nɔ́ɔna na maŋɪ sɪ ba taa ŋwɪ daani te tɪn

5 Amu lagɪ a ŋɔ́ɔni dɪ balu na yɪ Zezi kɔ́ɔ kum nakwa abam titari nɪ tɪn mu. Amu dɪ yɪ nakwɪ mu. Amu yɪ dɛɛn nɛ Zezi Krisi na yaari te o tɪ tɪn, yɪ a laan brɪ nɔ́ɔna o cɪga kam. Amu nan wú tɔ́ɔ a na o paari-zulə yam ya na wú ba ya brɪ jaja tɪn. ²A nan loori abam balu na yɪ nakwa tɪn, sɪ á taá nii We nɔ́n-kɔ́ɔ kum Dɪ na kɪ á juŋa nɪ tɪn baŋa nɪ, nɪ nayɪra na nii ba peeni baŋa nɪ te tɪn. Ku nan dai dɪ fifɪvɪn mu á wú ta maa nii-ba, ku yɪ sɪ á wubɔŋa mu taa lagɪ titɔŋɪ dɪm nɪ We na lagɪ te tɪn. Ku dai sɪ á taá tɔŋɪ sɛbu-lagɪ ŋwaani. Á pa ku taa yɪ á na soe titɔŋɪ dɪm tɪn ŋwaani. ³Á yɪ taá kɪ dam dɪ balu á na nii ba

baŋa nɪ tɪn, á nan taá jɪɔ nyunyugu kulɔ na lana tɪn, sɪ ba wani ba taa lwani abam na yɪ te tɪn. ⁴Kuntu tɪn, abam Nayɪri-pe wum na joori o ba, o laan wú pa abam peeri dɪlɔ lam na bá fɔ́ɔ dɪ ti yɪ dɪ jɪɔ paari-zulə tɪn.

⁵Abam balu dɪ na yɪ nɔ́n-dunnu tɪn maŋɪ sɪ á taá sɛ á nakwa bam ni mu. Ku nan maŋɪ sɪ abam maama taá tu á titɪ mu á pa daani, sɪ á taá tɔŋɪ á wɛli daani. Bɛŋwaani ku pupɔni We tɔ́nɔ kum wɔni ku wɪ:

«We culi balu na kɪ kamunni
tɪn,
yɪ Dɪ daari Dɪ kɪ balu na tu ba
titɪ tɪn lanyɪranɪ.»

⁶Kuntu ŋwaani, taá tu-na á titɪ, sɪ á daari á kɪ á titɪ Dam-Paŋwa Tu We juŋa nɪ, sɪ dɪntu maŋa kam na tu ka yɪ, Dɪ laan wú zɛŋɪ abam Dɪ pa á na zulə. ⁷Liə yalɔ maama na jɪɔ abam tɪn, á kwe-ya á pa We, sɪ dɪntu mu nii abam baŋa nɪ.

⁸Nan ja-na á wubɔŋa lanyɪranɪ, sɪ á fɔ́ɔ á cɪ á titɪ, sɪ sɪtaani na yɪ abam dɪm tɪn kari dɪ kaagɪ mu dɪ lagɪ cwəŋə sɪ dɪ cɔ́ɔ abam, nɛɛɛni kana na jɪɔ nyɔŋo yɪ ku kari ku kaagɪ ku lagɪ varum sɪ ku zi te tɪn.

⁹Nan zɪɔɔ-na kəŋkəŋ dɪ wu-dɪdɔa sɪ á vɪ-dɪ, sɪ á lɔwari nɪ á ko-biə balu na wu lɔɔ baŋa je sum maama nɪ tɪn dɪ jɪɔ yaara yantu dɔŋ mu.

¹⁰Abam nan na yaari maŋa funfun, We dɪlɔ na zəni nabiinə dɪ Dɪ zaani

dulɔ na daga tun laan wó pa á bicara fɔgi ya kwe. Dɛ wó pa abam dam, si á taá zigi kɛŋkɛŋ woŋo maama wuni. Dintu mu bɛŋi abam si á tɔgi á na Dɛ paari-zulɔ yalɔ na ba ti tun, á na ŋwi dɛ Zezi Kriɛi tun ŋwaani.

¹¹ Dintu mu jigi dam si ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tun. Amina.

Tiim kwɛrɔ

¹² Amu pɛ Siliven mu pupuni tɔnɔ kuntu, si a pa abam. Wuntu mu yi dí ko-bu wulɔ amu na ye ni o yi

ciga tu We cwɛŋɔ kam wuni tun. A pupuni taani dintu finfun mu si a ma pa abam na baari, si a daari a pa á lwarɛ ni ciga kalɔ á na se tun mu yi We zaani dɛm ciga ciga. Nan fɔgi-na á taá jigi ciga kam kuntu.

¹³ We kɔgɔ kulɔ na wu Babilɔni ni yi We kuri-ba ni Dɛ na kuri abam dɛ te tun jɔɔni abam. Mariki wulɔ na yi amu bu We cwɛŋɔ kam ŋwaani tun dɛ jɔɔni abam. ¹⁴ Á na jeeri daani, si á taá jɔɔni daani dɛ sono.

Abam balɔ maama na yi Zezi Kriɛi nɔɔna tun, We wó pa abam yazurɔ.

Tɔnɔ kɔlɔ
PIYEERI
na pɔpɔni o kɪ bile tun

**Tɔnɔ kɔlɔ Pɪyeeri na pɔpɔni o kɪ bile tun
na bri dɪbam kɔlɔ tun mu tuntu**

Pɪyeeri deen pɔpɔni tɔnɔ kuntu balɔ maama na tɔgi Zezi tun ɣwaani mu. Vwan zaasum tiinɛ zanzan deen tu ba zu Zezi nɔɔna bam wuni. Ba zaasum dum ma pa nɔɔna kɪ wo-digiru kikiɛ dwi maama.

Dɪ na maɣɪ sɪ dɪ kɪ te sɪ dɪ vin zaasum dum kuntu tun, ku yɪ sɪ dɪ taa ve yigɛ Zezi cwɛɣɛ kam wuni sɪ dɪ lwarɪ o cɪga kam dɪ wɛli da, nɪ balɔ yɪ na ne Zezi tun na bri dɪbam te tun.

Pɪyeeri de yigɛ o bri We nɔɔna nɪ ba maɣɪ sɪ ba taa ɣwɪ nɪ We na lagɪ te tun mu, sɪ ba taa zɪgi kɛɣkɛɣ cɪga kalɔ Zezi tuntuɣna bam na bri-ba tun wuni (pɔɔrum 1).

O ma daari o ci vwan zaasum tiinɛ bam dɪ wo-balwaaru tilɔ ba na jaani ba zu We nɔɔna bam titari tun (pɔɔrum 2).

O laan ma bri nɪ nɔɔna balɔ na te ba wɪ: «Zezi daa bá joori o ba» tun, ku yɪ vwan mu. Zezi na daani yɪ o ta wu tu tun, ku yɪ o kɪ wu-zuru mu dɪ nɔɔna, sɪ ku pa ba maama na cwɛɣɛ ba lɛni ba wuru ba yagi kɛm-balwaaru sɪ We vri-ba (pɔɔrum 3).

1 Amv Simɔn Piyɛɛɾi mv pupuni tɔnɔ kuntv. A yɪ Zezi Kriɪi gamba-sono mv, yɪ a kwɛri a yɪ o tuntɔŋnv wulv o na kuri tun. Amv pupuni a pa abam balv We na pɛ á jɪgɪ wu-dɪdva dɪ Zezi Kriɪi kv maŋɪ dɪ dɪbam dɪ na jɪgɪ wu-dɪdva dɪd-o te tun, o na yɪ cɪga tu tun ŋwaani. Wuntv mv yɪ dɪbam Tu We dɪ dí Vurnv.

²We wó pa abam yu-yoŋo dɪ yazurɛ kv ja gaali, dɪ á na tu á lwarɪ-Dl yɪ á ta kwɛri á lwarɪ dí Yuutu Zezi tun.

**Dí maŋɪ sɪ dí taá ŋwɪ sɪ kv
maŋɪ dɪ We na lagi te tun**

³We dam tu Zezi Kriɪi pɛ dɪbam woŋo kulv maama na paɪ dí jɪgɪ ŋwɪa We tee nɪ yɪ dí daari dí tɔgɪ Dl cwɛŋɔ lanyiranɪ tun, dɪ o na pɛ dí lwarɪ Baŋa-We dɪlv na kuri dɪbam sɪ dí tɔgɪ dí na Dl paari-zulɔ, sɪ dí taá kɪ lanyiranɪ nɪ duntv na kɪ lanyiranɪ te tun. ⁴Kv tɔgɪ Dl zɛnɔ yam kuntv ŋwaani mv, yɪ Dl pa dɪbam wo-laaru tilv na tiini tɪ jɪgɪ kuri yɪ Dl ya go ni sɪ Dl pa dɪbam tun. Dl zɛni abam kuntv, sɪ Dl pa á wanɪ á lu lɔgɔ baŋa wo-yɔɔrv tilv fra na gani nɔɔna kv paɪ ba wubɔŋa cɔgɪ tun mv, sɪ á daari á taá jɪgɪ We ŋwɪa kam á bɪcara nɪ.

⁵Kuntv ŋwaani, á tiini á kwaani

sɪ á pa lanyiranɪ kɛm tɔgɪ dɪ wɛli á wu-dɪdva kam á na maŋɪ á kɪ dɪ We tun nɪ, sɪ á wɛli yɛno á lanyiranɪ kɛm dɪm dɪ wunɪ,

⁶sɪ á daari á ja á titɪ á wɛli á yɛno kum wunɪ,

sɪ á wɛli pu-dɪa á na jɪgɪ á titɪ te tun wunɪ,

sɪ á taá tɔgɪ We cwɛŋɔ lanyiranɪ á wɛli á pu-dɪa kam dɪ wunɪ,

⁷sɪ á taá jɪgɪ á ko-biɔ ŋwaŋa á wɛli á na tɔgɪ We cwɛŋɔ lanyiranɪ te tun wunɪ,

sɪ á taá soe nɔɔna á wɛli á na jɪgɪ da-ŋwaŋa te tun dɪ wunɪ.

⁸Abam na sunɪ á jɪgɪ wo-laaru tum kuntv kv ja gaali, tɪ wó cɪ abam sɪ á yɪ taá yɪ yawɔɾɪ-nyina, yɪ kúv pa á fɔgɪ á tiini á lwarɪ dí Yuutu Zezi Kriɪi á wɛli da. ⁹Nɔɔnv wulv nan na ba jɪgɪ wo-laaru tum kuntv tun, kuntv tu warɪ o lwarɪ We cɪga kam, o nyɪ dɪ lilwe mv te. O swe nɪ o dɛɛn na kɪ lwarma yalv tun maŋɪ ya saari.

¹⁰Kuntv ŋwaani, a ko-biɔ-ba, We na bɛŋɪ abam sɪ á taá tɔgɪ-Dl yɪ Dl kuri abam sɪ á taá yɪ Dl nɔɔna tun, kwaani-na á pa á na tɔgɪ-Dl te tun tiini kv taa jɪgɪ kuri lanyiranɪ. Á na kwaani á kɪ kuntv donɪ, á daa bá ywɛri We cwɛŋɔ kam wunɪ.

¹¹Kuntu, We wó yagɪ cwəŋə Dɪ pa abam faɪ, sɪ á na jəŋə je Zezi Krisi paari dum wɔni. Wuntu mu yɪ dɪbam Yuutu dɪ dí Vurnu, yɪ o paari dum ba jɪgɪ tiim maŋa dɪ maŋa.

¹²Mu ku kuri amu joori a paɪ á guli wo-laaru tum kuntu woŋo maŋa maama. Abam nan maŋɪ á ye-tɪ, yɪ á sunɪ á tɔgɪ cɪga kalu á na lwarɪ tun. ¹³A nan buŋɪ nɪ ku lana, sɪ amu ta na wu logu baŋa nɪ tun, sɪ a taa guli abam kuntu doŋ, sɪ ku pa á taá jɪgɪ tɪ wubuŋa. ¹⁴A ye nɪ ku daa bá daani sɪ a tɪ, nɪ dí Yuutu Zezi na pɛ a lwarɪ te tun. ¹⁵Amu nan wó kwaani a kɪ woŋo kulu na wó pa á taá wai á guli wəənu tum kuntu gulə maŋa maama amu tɔvni kwaga nɪ tun.

Dí na sunɪ dí lwarɪ Zezi cɪga kam te tun

¹⁶Dɪbam deen pɛ á lwarɪ dí Yuutu Zezi na tu dɪ dam nabiinə tɪtarɪ nɪ te tun. Dí na pɛ á lwarɪ o cɪga kam kuntu tun, ku dai sunswali mu dí me dí brɪ abam nɪ nɔɔna na mai ba tɪti swan ba brɪ te tun. Dɪbam tɪti yɪ nan mu ne o na jɪgɪ We paari-zulə cɪga cɪga te tun. ¹⁷Dí ma na Zezi na joŋɪ tiə dɪ zulə o Ko We tee nɪ maŋa kalu o yibiyə na ləni yɪ Paŋwa Baŋa-We ŋɔɔni Dɪ wɪ:

«Amu Bu mu tuntu, a so-o dɪ a wu maama.

Amu tiini a jɪgɪ wɔpolo did-o.»

¹⁸Dɪbam tɪti nɪ kwərə kam kuntu na ŋɔɔni We-səŋə nɪ maŋa kalu dɪbam dɪ Zezi deen na wu piu kulu We na ŋɔɔni ku yuu nɪ tun.

¹⁹Kuntu, dí nan ta ye faɪ nɪ taani dɪlu We nijonŋə bam na brɪ faŋa faŋa tɪn sunɪ dɪ yɪ cɪga mu. Ku maŋɪ sɪ á taá maani á nii dɪ na yɪ te tun. Taani duntu nyɪ dɪ ba na tarɪgɪ kania ba zɪgɪ lim je nɪ yɪ ka paɪ pooni wura sɪ ku vu ku yɪ tɪ-pura te tun mu. Zezi Krisi pooni dum laan wó ba dɪ taa wu á bicara nɪ, nɪ nanɔgɔ na funɪ yɪ pooni wura te tun. ²⁰Kulu na dwe didɪ sɪ á lwarɪ tun mu tuntu: Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o ma o tɪti wubuŋa yirani o brɪ We kwərə kalu na pupuni Dɪ tɔɔɔ kum wɔni tun kuri. ²¹Beŋwaani We kwərə kam Dɪ nijonŋə bam deen na tɔɔɔ tun wu nuŋɪ nabiinə wubuŋa wɔni. Ku nan yɪ We Joro kum mu pɛ nɔɔna jɪgɪ dam yɪ ba wai ba tɔɔɔ We tɪti kwərə kam.

Vwan zaasum tiinə na wó ba ba ganɪ nɔɔna te tun

(Zudi 4-13)

2 Faŋa faŋa tun, nɔɔna deen mu wu We nɔɔna bam wɔni ba na brɪ nɪ ba yɪ We nijonŋə yɪ ba yagɪ ba dai. Vwan zaasum tiinə dɪ wó ŋɔ ba zu abam wɔni kuntu, yɪ ba kɪ swan ba brɪ abam zaasum dɪlu

na dai We nyim yi di cōgi nōona tun. Bantu mu vin ba Yuutu Zezi wulu na ŋwi ba lwarum jini si ba taa yi o nōona tun. Kuntu ŋwaani ba kikiā yam wó pa We cōgi-ba lula. ²Nōona zanzan nan wó se ba tōgi ba na bri kulu tun, yi ba di ki ba wo-digiru kikiā yam kuntu doŋ. Ba na ki wāenu tilu tun wó pa nōona taa yāali We zaasum dilu na yi ciga tun. ³Vwan zaasum tiinē bam kuntu na yi wo-swān-nyina tun, baā kwaan ba ma bitar-ywe ba gan abam, si ba ma na nyōori abam baŋa ni. We nan maŋi Dɪ ti Dɪ yigē faŋa faŋa si Dɪ di bantu sariya, yi cam wó ba ba baŋa lula.

⁴Ku nan na yi malesi silu deen na cōgi tun di, We wu yagi-si. Dɪ di-si Dɪ yagi min-tu ni mu, me ba na kwaan-si lim wuni, si si taa wura taan, si ku vu ku yi Dɪ sariya de dum tun. ⁵We deen wu yagi faŋa faŋa nōona balu na wu lugu baŋa ni yi ba ki lwarum tun. Nowe mu We vri Dɪ weli di nōona barpe, di wuntu na tōoli We ciga kam o bri nōona te tun. We ma daari Dɪ cōgi balu na vin Dɪ ni tun, Dɪ pa dua tiini ka ni yi na li lugu baŋa, yi ba maama ti.

⁶Ku daa ta na yi nōona balu deen na zuuri Sodom di Gomōori ni tun, We pe mini mu di ba je sum kuntu ku daari tuntwarum yirani, si ku bri ni ba ba jigɪ bura. Dɪ cōgi-ba kuntu si ku taa yi maana mu ku pai balu

maama na buŋi si ba vin Dɪ ni tun. ⁷Dɪ ma daari Dɪ vri Loti ba wuni. Wuntu deen mu se We ciga kam, yi o wu tiini ku cōgi di nōn-balwaaru tum na ki wo-digiru kikiā te tun. ⁸O na yi nōn-ŋum yi o zuuri di ba tun, o nai ba kām-lwaanu tum de maama yi o ni ba niē-bitari sum na yi te tun. Ku maa tiini ku jigɪ wu-cōgi did-o di ba na tuŋi ba cōgi We cullu tum te tun.

⁹Kuntu, di Yuutu Baŋa-We wai Dɪ vri balu na tōgi-Dɪ tun si ba yi cōgi di maŋum dilu na yi-ba tun. Ku nan na yi balu na vi-Dɪ tun, Dɪ wai Dɪ puna yi Dɪ cōgi-ba si ku vu ku yi Dɪ sariya de dum, si Dɪ laan pa ba na cam. ¹⁰Ku na dwe didi balu na tōgi wo-digiru kikiā yalu ba fra na zuuri yi ba ba lagɪ si ba se wulu na jigɪ ni ba baŋa ni tun, We wó pa ba na cam ku ja gaali.

Vwan zaasum tiinē bam kuntu ba kwari caviura, ba nan ba nigi nōon-nōonu di. Ba maa ba kwari fuvni si ba ŋōoni ba twi dideera balu na wu weyuu tilampolo ni tun. ¹¹Nan di We malesi sum na tiini si jigɪ dam si dwe vwan zaasum tiinē bam kuntu tun, si ba se si twi dideera bam kuntu si ŋōoni ba woŋo di Yuutu wum yigē ni. ¹²Vwan zaasum tiinē bam yēni ba ŋōoni ba twi wāenu tilu ba na yēri ti kuri tun mu. Ba ma ki yōō yōō ni ga-vara na ba jigɪ wubuŋa

yɪ ba kɪ te tɪn. Ga-vara wura sɪ nɔɔna mu taa jaanɪ-ba ba gu. Nɔɔna bam kuntu dɪ nan wó cɔɔɪ nɪ ga-vara mu te. ¹³We wó pa ba na yaara sɪ ku maɲɪ dɪ ba dɪ na pe nɔɔna na yaara te tɪn. Ba ma kɪ wupolo dɪ wo-digiru tɪlɔ ba fra na zuurɪ tɪn, yɪ ba kɪ-tɪ jaja wɪa tɪtari nɪ. Ba kəm dum yɪ digiru dɪ cavura mu abam tɪtari nɪ, maɲa kalɔ á na yəni á la daanɪ sɪ á dɪ wɔdiu yɪ ba ta kɪ wupolo dɪ ba lwarɪm dum tɪn. ¹⁴Bantu wubɔɲa zu boorim kikiə yiranɪ mu. Ba bri ba ba jɪɔ siun dɪ wo-balwaarɔ kəm, yɪ ba sɔɔɪ balɔ wubɔɲa dɪ na bwənə tɪn ba paɪ ba tusə. Ba maa tiini ba yɪ wo-swən-nyuna dɪ. We nan wó cɔɔɪ-ba. ¹⁵Bantu ma yagɪ cwə-laa tɔɔɪm, yɪ ba ywəri ba vu ba tɔɔɪ Bozori bu Balam cwəɲə kam. Wuntu yɪ dɛɛn ma su səbu kulɔ o na wó na o kəm-balɔɔ kum ɲwaanɪ tɪn. ¹⁶O na vun We ni tɪn, Dɪ ma pa varɪm na ba ɲɔɔnɪ tɪn ɲɔɔnɪ nɪ nabiinu te. O tɪtɪ bɪnaga mu ɲɔɔnɪ ka kaan-o, sɪ ku cɪ Balam na yɪ We niɲoɲnu tɪn dɪ jwərim dɪlɔ o na lagɪ o kɪ tɪn.

¹⁷Nɔɔna bam kuntu nyɪ dɪ buli-yiə yalɔ na ba buri tɪn mu, yɪ ba ta nyɪ dɪ kunkwəənu tɪlɔ vu-fɔɔ

na kalɪ ku pa tɪ jagɪ tɪn. We nan lɪ jəɔə kalɔ na tiini ka yɪ lim tɪn mu sɪ Dɪ kɪ-ba da. ¹⁸Ba maa tiini ba ɲɔɔnɪ kamunni-bitari sɪlɔ na ba jɪɔ kuri tɪn, yɪ ba mai wo-yɔɔɔɔ tɪlɔ nabiinə fra na zuurɪ yɪ tɪ yɪ wo-digiru tɪn ba ma ganɪ balɔ laan na pɔɔɪ ba tɪtɪ dɪ nɔɔna balɔ na yəri We cwəɲə tɪn. ¹⁹Ba maa te dɪ nɔɔna nɪ, ba na dɛ bam cwəɲə kam, baá ta te ba tɪtɪ. Balɔ nan na te kuntɔ tɪn tɪtɪ yɪ gambe mu, dɪ ba kikiə yam na jɪɔ-ba ya ve cɔɔɪm wunɪ tɪn. Beɲwaanɪ, wɔɲo kulɔ maama nɔɔnɔ na paɪ ku te-o tɪn, o yɪ ku gambaa mu. ²⁰Nɔɔna balɔ na lwarɪ Zezi Krisi wulɔ na yɪ dɪbam Yuutu dɪ dí Vɪrɪn tɪn, ba lugi lɔɔɔ baɲa wo-digiru tɪn mu. Ba laan nan na joori ba pipiri ba se ba paɪ tɪ te-ba, ba kweelim je wó tiini ku taa yɪ lɛɛɔ dɪ ba ku dwəni pulim nɪ. ²¹Beɲwaanɪ, ba ya na wu lwarɪ We cɪga cwəɲə kam, ku ya wó ta lana ku pa-ba ku dwe ba na lwarɪ-ka yɪ ba laan pipiri ba za ba wubɔɲa dɪ We ni dɪlɔ Dɪ na pe-ba sɪ ba taa tɔɔɪ tɪn. ²²Bantu na kɪ te tɪn nyɪ dɪ bitar-dindɪa kalɔ na tagɪ cɪga ka wɪ:

«Kakurə joori ka dɪ ka
tɪtwaanɔ.»

Bitar-dundia kadoŋ dɪ ta wɪ:

«Nmɔ na jaanɪ tɛru n swɛ o
yɪra,
o ta wó joori o bibili bwɛru
wɔnɪ mɔ.»

Dí Yuutu Zezi wó sunɪ o joori o ba nɪ o na tagɪ te tɪn

3 Amɔ badon-sonnu-ba, tɔnɔ kuntu amɔ na pupɔnɪ a pa abam tɪn laan kɪ tɪle mɔ. Twaanɔ tum kuntu maama wɔnɪ amɔ kwaanɪ sɪ a guli abam Wɛ cɪga kam na yɪ te tɪn, sɪ kɔ pa á taá jɪgɪ wɔbɔŋ-ŋɔna mɔ. ²Kɔ yɪ sɪ a ma guli abam faŋa faŋa Wɛ nijɔŋnɔ bam na maŋɪ ba brɪ kulɔ tɪn mɔ, sɪ á daari á guli dí Yuutu dɪ dí Vɪrɔv Zezi ni dɪm o tɪntɔŋna bam na brɪ abam tɪn.

³Kulɔ na dwe dɪdɪ tɪn, á taá ye nɪ, lɔgɔ baŋa tiim da yam na yɪə, nɔɔna badonnɔ wó ta wura ba na tɔgɪ wo-yɔɔrɔ tɪlɔ ba tɪtɪ fra na zɔvɪ tɪn, yɪ baá ta jɪgɪ abam ba mwana ba wɪ: ⁴«Wɛ goni nɪ nɪ Dɪ Bu wɔm ta wó joori o ba lɔgɔ baŋa. Bɛɛ mɔ nan kɪa yɪ o ta wɔ tu? Dí kwə maŋɪ ba tɪ, yɪ wəɛnu maama nan taa yɪ nɪ tɪ na maŋɪ tɪ yɪ te lɔgɔ baŋa pulim nɪ tɪn mɔ.»

⁵Balɔ na ŋɔɔnɪ kuntu tɪn paalɪ ba swe mɔ. Ba ba lagɪ sɪ ba sɛ nɪ weyuu dɪ tɪga baŋa maŋɪ tɪ wura faŋa faŋa mɔ, yɪ Wɛ ni dɪm mɔ pɛ tɪ wura

kuntu. Wɛ dɛɛn pɛ tɪga kam nɔŋɪ na wɔnɪ mɔ, yɪ na bam ŋwaanɪ pa lɔgɔ baŋa ta wura. ⁶Kɔ nan ta yɪ na mɔ Wɛ dɛɛn mɛ Dɪ cɔgɪ faŋa faŋa lɔgɔ kum, dɪ Dɪ na pɛ dɔ-fara kam nɪ yɪ ka na bam li-kɔ tɪn. ⁷Kɔ nan ta yɪ Wɛ ni dɪm kuntu mɔ paɪ zɪm weyuu dɪ tɪga baŋa kam ta wura, sɪ kɔ taa ve maŋa kam Dɪ na wó pa mini cɔgɪ-tɪ tɪn. Kuntu, Wɛ tɪŋɪ-tɪ sɪ kɔ vɔ kɔ yɪ dɛ dɪlɔ Dɪ na wó dɪ nabiinɔ sariya, yɪ Dɪ daari Dɪ cɔgɪ balɔ na vɪ-Dɪ tɪn mɔ.

⁸A badon-sonnu-ba, á maŋɪ sɪ á lɔwari wɔŋɔ kuntu nɪ nɪ, kɔ na yɪ dɪ dí Yuutu Baŋa-Wɛ, dɛ dɪdɔ nɪ dɪ bɪna mɔrɔ mɔ, yɪ bɪna mɔrɔ dɪ nɪ dɪ dɛ dɪdɔa mɔ te Wɛ tee nɪ. ⁹Nɔɔna badaara bɔŋɪ nɪ dí Yuutu wɔm daanɪ yɪ o wɔ tu nɪ o na goni nɪ te tɪn. O nan kɪ wɔ-zuru mɔ dɪ abam, bɛŋwaanɪ o ba lagɪ sɪ nɔɔn-nɔɔnɔ cɔgɪ, o lagɪ sɪ nɔɔna maama mɔ na cwəŋə ba ləni ba wɔrɔ ba yagɪ kəm-balwaarɔ tum.

¹⁰Dí Yuutu Zezi tum dɛ dɪm nan wó ba dɪ dari dɪbam nɪ ŋwɔnɔ na yəni o ba te tɪn mɔ. Dɛ dɪm kuntu nɪ sɔɔ zanzan wó kɪ weyuu nɪ, yɪ weyuu kum wó ba kɔ je maama. Kɔ daari mini mɔ wó dɪ wəɛnu tɪlɔ maama na wɔ weyuu nɪ, yɪ tɪga dɪ wəɛnu tɪlɔ maama na wɔ ka baŋa nɪ tɪn je.

¹¹Wəɛnu tɪntɔ maama nan na lagɪ tɪ ba tɪ cɔgɪ kuntu tɪn, á ye á laan na

maɲɪ sɪ á taá yɪ te. Á maɲɪ sɪ á taá tɔɣɪ Wɛ dɪ wu-poŋo mu, sɪ á taá kɪ Dɪ wubuɲa na laɣɪ te tɪn. ¹²Abam nan na cɛɣɪ dɛ dɪm Wɛ na wú pa Zezi joori o ba tɪn, sɪ á kwaanɪ á taá kɪ te na wú pa o ba lɪla tɪn. Dɛ dɪm kuntu na yɪə, mini mu wú dɪ wɛyuu maama dɪ cɛɣɪ, yɪ kuú pa ku wəənu maama lɔnɪ yɪ tɪ nyunɪ tɪ cɛɣɪ. ¹³Wɛ nan goni ni sɪ Dɪ kɪ wɛyuu-duɲɔ dɪ tɪ-duɲa mu. Dáanɪ mu Dɪ wú pa wəənu maama taa tɔɣɪ cɪɣa. Tuntu wəənu tɪm mu dɪbam nan cɛɣə yɪ dí tɪna.

¹⁴Kuntu ɲwaanɪ, a badon-sonnu-ba, á na cɛɣɪ wəənu tɪm kuntu sɪ tɪ ba tɪ kɪ tɪn, á kwaanɪ á pa á wuru taa lana, sɪ á yɪ taá jɪɣɪ tusim Wɛ yɪɣə nɪ, sɪ á daari á taá ɲwɪ dɪ ywəəni dɪ Wɛ. ¹⁵Dí Yuutu wum nan na kɪ wu-zuru yɪ ku daanɪ tɪn, lwarɪ-na nɪ ku yɪ sɪ ku ma pa na nɔɔna mu na cwəɲə ba na vrum. Dɪbam ko-bu-sono Pooli maɲɪ o pupunɪ kuntu doɲ mu o pa abam, ku nan

tɔɣɪ dɪ Wɛ na pɛ-o swan yalɔ tɪn mu. ¹⁶O na pupunɪ twaanu tɪlɔ maama o ma brɪ wəənu tɪm kuntu cɪɣa kam tɪn, o yəni o te kuntu doɲ mu tɪ wunɪ. O nan pupunɪ wəənu tidonnə tɪ na dana sɪ nɔɔna wanɪ ba ni tɪ kuri, ku pa balɔ na yəri Wɛ cɪɣa kam lanyɪranɪ yɪ ba wubuɲa bwənə tɪn jɪɣɪ o zaasum dɪm kuntu ba pipirə, nɪ ba na yəni ba pipiri Wɛ twaanu tɪdaara dɪ te tɪn. Ku nan wú ja ba tɪtɪ cɔɣum mu ku ba.

¹⁷Ku nan na yɪ abam, a badon-sonnu-ba, á laan ye ku na wú ba ku taa yɪ te tɪn. Kuntu ɲwaanɪ, taá cu-na á tɪtɪ, sɪ á yɪ pa nɔn-balwaarɔ na cwəɲə ba dɪ abam ba tusim dɪm wunɪ sɪ ku pa á ga jəɣə kalɔ á ya na zɪɣɪ da tɪn. ¹⁸Á nan ta ve yɪɣə, sɪ á taá ɲwɪ Zezi Krisi zaanɪ dɪm wunɪ, sɪ á fɔɣɪ á lwar-o á wəli da.

Wuntu mu yɪ dɪbam Yuutu dɪ dí Vɪrvu. Zulə yɪ wuntu nyum mu lele kuntu sɪ ku taa ve maɲa kalɔ na ba tɪ tɪn. Amina.

Dayigə tɔnɔ kulɔ

ZAN

na pupuni tɔn

**Dayigə tɔnɔ kulɔ Zan na pupuni tɔn
na bri dɔbam kulɔ tɔn mu tɔntu**

Zezi kɔgɔ kum nakwɛ Zan deen pupuni tɔnɔ kuntu o pa We nɔɔna balu na jɔgɛ bubwea vwan zaasum tiinɛ na zu ba kɔgɔ kum wuni tɔn ɲwaani mu. Bantu vun ni Zezi yɛ Baɲa-We Bu mu, yɛ ba daa ta ɲwi lwarum wuni.

Zan ma pupuni o bri-ba ni Zezi suni o yɛ We Bu mu yɛ o ji nabiinu o ba lugu baɲa.

Baɲa-We yɛ pooni tu mu, yɛ Dɛ yɛ sono tu. Dɔbam na yɛ Dɛ biɛ tɔn, dɛ maɲɛ sɛ dɛ taá ɲwi pooni wuni mu, sɛ dɛ taá soe daani.

Ku nan daa na yɛ lwarum jɔgɔ ni, Zan bri dɔbam ni dɛ maɲɛ sɛ dɛ ta dɛ lwarum dɛ We mu, sɛ We yagɛ Dɛ ma ce dɔbam Zezi na tɔgɛ dɔbam ɲwaani tɔn. Wulu nan na ɲwi dɛ Zezi tɔn maɲɛ sɛ o yagɛ lwarum kɔm mu.

**Zezi mu yɛ Bitara kalu
na paɛ nabiinɛ ɲwia tɔn**

1 Dɔbam pupuni tɔnɔ kuntu sɛ dɛ pa á lwarɛ wulu na maɲɛ o wura pulim ni tɔn mu. Dɔbam deen ni o kwɛrɛ mu, yɛ dɛ na-o dɛ dɛ yiɛ dɛ. Dɛ ma fɔgɛ dɛ nii-o, yɛ dɛ ta kwɛri dɛ dwe-o dɛ dɛ ja. Ku yɛ ɲwia Bitara woɲo mu dɛ lagɛ dɛ ɲɔɔni dɛ abam. ² ɲwia kam kuntu nan tu ka

naɛ jaja. Dɛ ma na-ka, yɛ dɛ lagɛ dɛ maɲɛ ka na yɛ te tɔn dɛ bri abam. We ɲwi-dɔɲa kalu na ba ti tɔn taani mu dɛ lagɛ dɛ ta. ɲwia kam kuntu ya wu dɔbam Ko We tee ni mu, yɛ Dɛ laan pa dɛ lwarɛ-ka. ³ Dɛ na ne kulɔ yɛ dɛ kwɛri dɛ ni kulɔ tɔn mu dɛ lagɛ dɛ ta dɛ bri abam, sɛ ku pa abam taá jɔgɛ wɛl-dɔnɔ dɛ dɔbam, dɛ maama na ɲwi dɛ dɛ Ko We dɛ Dɛ Bu Zezi Krisi tɔn ɲwaani.

⁴Dí púpuni wænu tum kuntu dí bri abam, si ku pa dɔbam maama tiini dí taá jigi wupolo mu.

Baɔa-We mu yi pooni tu

⁵Kwæɔ kalu dɔbam na ni We Bu Zezi tee ni yi dí lagi dí ta dí bri abam tun mu tintu: Baɔa-We yi pooni tu mu, lim tæri Dl tee ni di funfun di. ⁶Dí na tæ dí wi, dí ɣwi di We, yi dí ta na wu lim wuni, ku bri ni dí fɔ vwan mu, yi dí kikiæ ba tɔgi ciga cwæŋæ kam. ⁷Ku daari, dí nan na ɣwi pooni wuni ni We na wu pooni wuni te tun, kuntu wó pa dɔbam maama taá jigi wæl-dɔnɔ daani, yi We Bu Zezi Krisi jana kam wó saari dí lwarum maama.

⁸Dí nan na tæ dí wi, dí ba jigi lwarum, dí ganí dí titi mu, ciga tæri dí tee ni. ⁹Dí nan na sɛ dí ta dí lwarum di We, Dl laan wó yagi-di Dl ma cɛ dɔbam, yi Dl daari Dl saari dí wo-balwaarv tum maama. Bɛɣwaani We bá kwani Dl ni, Dl yi ciga tu mu. ¹⁰Ku daari, dí na tæ dí wi, dí wu ki lwarum, dí pai We

yi vwa-nyum mu, yi ku bri ni dí wu joŋi Dl taani dum mu dí ki dí wubɔɣa ni.

Zezi Krisi mu fɔgi nabiinæ di We daani

2 A bu-sonnu-ba, a púpuni tɔnɔ kuntu a pa abam, si á yi ki lwarum mu. Dɔbam wulu nan na ki lwarum, dí jigi wulu na wó fɔgi dɔbam di dí Ko We daani tun. Wuntu mu yi Zezi Krisi wulu na ba jigi lwarum di funfun di tun. ²Wuntu mu mɛ o titi o kaani Baɔa-We, yi Dl yagi dɔbam lwarum Dl ma cɛ dɔbam. Ku nan dai dɔbam yirani lwarum má, ku yi lugu baɔa nɔɔna maama lwarum ɣwaani mu.

³Dɔbam na sɛ We niæ yam mu, kuó bri ni dí suni dí ye-Dl. ⁴Nɔɔnu nan na tæ o wi, wum ye We, yi o na ba sɛ We niæ yam, kuntu tu yi vwa-nyum mu, yi ciga tæri o tee ni. ⁵Ku daari, nɔɔnu wulu nan na sɛ We taani dum tun, kuntu tu yi wulu na jigi We sono kum ciga ciga tun mu. Kuntu mu wó bri ni dí suni dí ɣwi di We.

⁶Nɔɔnɔ wulɔ nan na tɛ o wɪ, o ɣwɪ dɪ Wɛ, kuntu tu maɣɪ sɪ o taa ɣwɪ nɪ Zezi Krisi dɛɛn na ɣwɪ te tun mu.

We ni dɪm na brɪ te tun

⁷A badon-sonnu-ba, ni dɪlɔ a na pupunɪ a pa abam tun dai ni-duuri. Dɪ yɪ ni-doori mu, dɪ maɣɪ dɪ wura dɪ abam mu pulim nɪ. Ni dɪm kuntu yɪ taanɪ dɪlɔ abam na maɣɪ á ni tun mu. ⁸Ku daari, dɪ nan daa ta yɪ ni-duuri mu amu na pupunɪ a pa abam, beɣwaanɪ Zezi mu brɪ ni dɪm kuntu cɪga kam, yɪ abam dɪ brɪ cɪga kam kuntu. Ku maa pa lim maa kea, yɪ pooni dɪlɔ na yɪ cɪga tun laan zɛɣɪ.

⁹Nɔɔnɔ wulɔ maama na tɛ o wɪ, o ɣwɪ pooni wunɪ, yɪ o na culi o donnɛ, kuntu tu ta wu lim wunɪ mu dɪ zɪm maama. ¹⁰Ku daari, nɔɔnɔ wulɔ nan na soe o donnɛ tun, kuntu tu mu ɣwɪ pooni wunɪ. Kulukulu tɛrɪ o ɣwɪa wunɪ, ku na wú pa nɔɔnɔ tu lwarɪm wunɪ. ¹¹Nɔɔnɔ wulɔ nan na culi o donnɛ tun wu lim wunɪ mu o veə, o yɛrɪ o na ve mɛ tun, beɣwaanɪ lim dɪm mu pɛ o yɪə daa ba nai.

¹²A bu-sonnu-ba, a pupunɪ tɔnɔ kuntu a pa abam, beɣwaanɪ Wɛ

yagɪ á lwarɪm Dɪ ma cɛ abam Zezi yɪrɪ ɣwaanɪ mu.

¹³A pupunɪ a pa abam balɔ na yɪ kwə tun, beɣwaanɪ á maɣɪ á ye wulɔ na maɣɪ o wura pulim nɪ tun.

A pupunɪ a pa abam nɔn-dunnu tum, beɣwaanɪ á wanɪ wo-lwaanu tu sutaanɪ.

¹⁴A biə-ba, a pupunɪ a pa abam, beɣwaanɪ abam maɣɪ á ye dí Ko Wɛ.

A pupunɪ a pa abam balɔ na yɪ kwə tun, beɣwaanɪ abam maɣɪ á ye wulɔ na maɣɪ o wura pulim nɪ tun.

Nɔn-dunnu tum, a pupunɪ a pa abam, beɣwaanɪ abam dana. Wɛ taanɪ dɪm maa wu á wunɪ, yɪ á wanɪ wo-lwaanu tu sutaanɪ.

¹⁵Yɪ zarɪ-na á taá soe lugu baɣa dɪ ku wo-yɔɔru tum. Nɔɔnɔ wulɔ na soe lugu baɣa wo-yɔɔru tum tun, kuntu tu daa ba jɪɣɪ dí Ko Wɛ sono o bicarɪ nɪ. ¹⁶Beɣwaanɪ lugu baɣa wəenu tum maama, ku na yɪ nabiinə fra na yəni ya zuurɪ wo-yɔɔru tɪlɔ tun, naa nabiinə yɪə na sui wəenu tɪlɔ tun, naa nabiinə na magɪ ba nyɔɔna dɪ ba jɪɣɪru te tun, tintu maama dai dí Ko Wɛ nyɪm, tɪ yɪ lugu baɣa nyɪm mu. ¹⁷Lugu baɣa dɪ ku wo-yɔɔru tum nabiinə fra na zuurɪ tun lagɪ tɪ ke mu. Ku daari

wulɔ nan na kɪ kulɔ We wubɔŋa na lagɪ tun mu wó ta ŋwɪ sɪ ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tun.

Zezi Krisi Dum wum na wó ba te tun

¹⁸ A biə-ba, lɔɔ baŋa kweelim da yam twe ya ti. Abam nan maŋɪ á ni nɪ Zezi Krisi Dum wum maa buna. Lele kuntu, Zezi Krisi duna zanzan mu laan nan tu ba wura. Ku ma pa dí ye nɪ da yam kuntu twe ya ti. ¹⁹ Nɔɔna bam kuntu pwe ba titi mu dibam kɔɔ kum wuni, ba nan maŋɪ ba dai dibam kɔɔ kum nɔɔna cɪga cɪga. Ba ya na yɪ dibam kɔɔ kum nɔɔna, ba ya bá yaɣɪ dibam te. Ba nan pwe ba titi kuntu, sɪ ku bri lanyɪranɪ nɪ bantu wulɔwulɔ ya maŋɪ o dai dibam kɔɔ kum wu nɔɔnu mu.

²⁰ Ku nan na yɪ abam, á maŋɪ á joŋɪ We Joro kum Krisi na pe abam tun, yɪ ku pa á maama lwarɪ We cɪga kam. ²¹ Kuntu, a nan na pupuni a pa abam tun, ku dai nɪ a wɪ, á yəri cɪga mu. Woŋo kulɔ ŋwaani a na pupuni tun mu yɪ sɪ á maŋɪ á ye kulɔ na yɪ cɪga, yɪ á ye nɪ kulɔ maama na yɪ vwan tun bá wani ku nuŋɪ cɪga wuni.

²² Wɔɔn nan yɪ vwa-nyum tun? Ku yɪ wulɔ na te nɪ Zezi dai Krisi wum

We na tuŋɪ tun mu. Kuntu tu yɪ Zezi Krisi dum mu, yɪ o vin dí Ko We di Dɪ Bu wum di. ²³ Wulɔ maama nan na vin We Bu wum tun, o vin o Ko We di mu. Ku daari, wulɔ maama na bri nɪ o se We Bu wum tun, o Ko We di wura di kuntu tu.

²⁴ Kuntu, á taá jɪɣɪ zaasum dilɔ á na maŋɪ á ni pulim nɪ tun á bɪcara nɪ. Á na se á jɪɣɪ zaasum dum kuntu, kuú pa abam di We Bu wum di o Ko We taa ŋwɪ daani. ²⁵ Mu We Bu wum na goni nɪ sɪ o pa dibam kulɔ tun, ku yɪ We ŋwɪ-duŋa kalɔ na ba ti tun mu.

²⁶ Amu pupuni wəənu tum kuntu a pa abam, sɪ á wani á lwarɪ balɔ na lagɪ ba ganɪ abam tun woŋo mu. ²⁷ Ku nan na yɪ abam, We Joro kum Zezi na pe abam tun wu á bɪcara nɪ, yɪ á daa wu maŋɪ sɪ nɔɔn-nɔɔnu zaasi abam. We Joro kum bri abam woŋo maama kuri. Ku zaasum dum yɪ cɪga mu, di dai vwan. Kuntu tun, á taá ŋwɪ di Zezi, nuneɛnɪ ku na bri abam te tun.

²⁸ A bu-sonnu-ba, pa-na dí taá ŋwɪ did-o, sɪ maŋa kam o na wó joori o ba tun, dí wó na baari yɪ cavura bá ja dibam o yigə nɪ. ²⁹ Abam na ye nɪ Zezi yɪ cɪga tu tun, lwarɪ-na nɪ wulɔ maama kikiə na tɔɣɪ cɪga We cwəŋə nɪ tun yɪ We bu mu.

Dɔbɔm yɪ Wɛ biə mʊ

3 Nan buŋɪ-na á nii, dí Ko Wɛ na tiini Dɔ soe dɔbɔm te yɪ Dɔ maɪ dɔbɔm Dɔ bə nɪ Dɔ biə tɪn. Dí nan suɪnɪ dí yɪ kʊntʊ mʊ. Kʊntʊ mʊ nɔɔna balʊ na yɪ lʊɡʊ baŋa nyɪm tɪn yigə tərə dɪ dɔbɔm, ba na yəri Wɛ tɪn ŋwaanɪ.

²A badon-sonnu-ba, dɔbɔm laan yɪ Wɛ biə mʊ. Dí nan na wó ba dí taá yɪ te tɪn daa ta wʊ brɪ faɪ. Dí nan na ye kʊlʊ tɪn mʊ yɪ: Zezi na wó joori o ba maŋa kalʊ tɪn, dí laan wó ta yɪ nɪ wʊm tɪtɪ na yɪ te tɪn, beŋwaanɪ dí wó na o na yɪ te tɪn faɪ. ³Wʊlʊ maama na jigɪ tuna yantʊ dɪ Zezi tɪn, kʊntʊ tu maŋɪ sɪ o taa ŋwɪ dɪ wʊ-pɔŋo, nɪ Zezi na yɪ wʊ-pɔŋo tu te tɪn mʊ.

⁴Wʊlʊ maama na kɪ lwarɪm tɪn vɪn Wɛ nɪ mʊ. Lwarɪm kəm yɪ Wɛ nɪ vɪn mʊ. ⁵Abam ye nɪ, Zezi Krisi na tu lʊɡʊ baŋa tɪn, kʊ yɪ sɪ o saarɪ nabiinə lwarɪm mʊ o yagɪ. Wuntʊ nan ba jigɪ lwarɪm dɪ funfun dɪ. ⁶Kʊntʊ, wʊlʊ maama na ŋwɪ dɪd-o tɪn yagɪ lwarɪm kəm mʊ. Wʊlʊ maama nan ta na kɪ lwarɪm tɪn, kʊ brɪ nɪ o ta wʊ lwarɪ Zezi mʊ, yɪ o kwəri o yəri o na yɪ wʊlʊ tɪn.

⁷A bu-sonnu-ba, yɪ pa-na nɔɔn-nɔɔnʊ na cwəŋə o ganɪ abam. Wʊlʊ maama tɪtʊŋa na tɔɡɪ cɪɡa tɪn mʊ jigɪ cɪɡa Wɛ tee nɪ, nɪ Zezi na jigɪ cɪɡa te tɪn. ⁸Kʊ daarɪ, wʊlʊ

maama nan ta na tɔɡɪ lwarɪm kəm tɪn, kʊ brɪ nɪ o yɪ sʊtaanɪ nɔɔnʊ mʊ, beŋwaanɪ sʊtaanɪ maŋɪ dɪ kɪ lwarɪm kʊ zigɪ pulim nɪ mʊ. Wɛ Bu wʊm nan tu lʊɡʊ baŋa sɪ o cɔɡɪ sʊtaanɪ tɪtʊŋa mʊ. ⁹Wʊlʊ maama na yɪ Wɛ bu tɪn yagɪ lwarɪm kəm mʊ, beŋwaanɪ Wɛ dam dɪlʊ na paɪ ŋwɪa tɪn wʊ o tee nɪ. Kʊntʊ tɪn, o daa bá wantɪ o ta taa kɪ lwarɪm, o na yɪ Wɛ bu tɪn ŋwaanɪ. ¹⁰Kʊntʊ mʊ yɪ kʊlʊ na pɔɔrɪ balʊ na yɪ Wɛ biə dɪ balʊ na yɪ sʊtaanɪ biə tɪn daanɪ. Wʊlʊ maama kikiə na ba tɔɡɪ cɪɡa yɪ o ba soe o donnə tɪn daɪ Wɛ nɔɔnʊ.

¹¹Kʊ yɪ cɪɡa mʊ, dí maŋɪ sɪ dí taá soe daanɪ. Kʊntʊ mʊ yɪ Wɛ kwərə kam abam na maŋɪ á nɪ pulim nɪ tɪn. ¹²Dí nan wʊ maŋɪ sɪ dí kɪ nɪnɛnɪ Kayin na kɪ kʊlʊ faŋa faŋa tɪn. Wuntʊ deen yɪ wo-lwaanʊ tu sʊtaanɪ juŋa nɔɔnʊ mʊ, yɪ o ɡʊ o nyaanɪ. Bɛɛ nan mʊ kɪ yɪ o ɡʊ-o? Kʊ yɪ wʊm tɪtɪ kikiə na ba lana, yɪ o nyaanɪ wʊm kikiə tɔɡɪ cɪɡa tɪn ŋwaanɪ mʊ.

Dí maŋɪ sɪ dí taá soe daanɪ mʊ

¹³A ko-biə-ba, lʊɡʊ baŋa nɔɔna bam na culɪ abam, á yɪ pa kʊ sʊ abam. ¹⁴Kʊ na yɪ dɔbɔm, dí ye nɪ dí maŋɪ dí yagɪ tʊvɪn cwəŋə, yɪ dí daarɪ dí tɔɡɪ Wɛ ŋwɪ-dʊŋa kam cwəŋə mʊ. Dí na soe dí donnə

tun mu pai dí lwarí kuntu. Wulu maama nan na ba soe o doŋ tun ta wu tuwɔ́ jɔ́a nɛ mu. ¹⁵Wulu maama na culi o donnə tun yɛ nɔn-gurɔ mu. Abam nan ye nɛ nɔn-gurɔ bá wani o taa jigi We ɣwi-duŋa kam o bicari nɛ.

¹⁶Zezi na tiini o soe dibam tun mu te o se si o ti dibam ɣwaani. Kuntu mu pe dí lwarí sono ciga ciga na yɛ te tun. Mu ku kuri dibam di maŋi si dí se si dí ti dí donnə ɣwaani.

¹⁷Nɔɔnu wulu maama na yɛ jɛjɛgɛ tu tun na ne nɛ o doŋ ba gara, yɛ o na wu pe o ɣwaŋa zu-o, ku bri nɛ We sono kum tɛri kuntu tu bicari nɛ mu.

¹⁸A bu-sonnu-ba, dí kikiə mu maŋi si ya bri nɛ dí sono kum dí na jigi tun dai ni-taani yirani, si ku yɛ sono kulu na yɛ sono ciga ciga tun mu.

¹⁹Dí na jigi sono kum kuntu doŋ, kuɔ pa dí lwarí nɛ dí suni dí tɔgi ciga cwəŋə kam, yɛ kuɔ pa dí bicara taa tigi jəgə didwa We yigə nɛ. ²⁰Kuntu, dí bicara nan na pe dí lwarí nɛ dí kɛ dí tusi, dí ye nɛ We ye Dɛ dwe dí bicara yam na ye te tun, yɛ duntu mu ye wəənu maama.

²¹A badon-sonnu-ba, dibam bicara nan na bá wani ya cɔgi dibam tun, dí wó ta jigi baari We yigə nɛ. ²²Dí wó na woŋo kulu maama dí na wó loori Dɛ tee nɛ tun, dí na se Dɛ ni yɛ dí kɛ kulu na

poli Dɛ wu tun ɣwaani. ²³Ni dilu We na pe dibam tun mu tintu: Dí maŋi si dí kɛ dí wu-didwa di Dɛ Bu Zezi Krisi, si dí kwəri dí taá soe daani, nɛnɛni wuntu na pe dibam ni si dí taá soe-da te tun. ²⁴Wulu maama na se We niə yam tun ɣwi di Dɛ mu, yɛ We di wura di kuntu tu. We Joro kum Dɛ na pe dibam tun mu pe dí lwarí nɛ We suni Dɛ wura di dibam.

Dí na wó kɛ te dí lwarí We Joro di sɔtaani joro daani tun

4 A badon-sonnu-ba, yɛ zaŋi-na á se nɔɔnu wulu maama na te o wi We Joro kum wu o tee nɛ tun. Á nan maŋi si á maasi mu á nii, si á lwarí ku na yɛ We Joro kum naa ku na dai. Beɣwaani vwa-We-nijonə zanzan tu ba kart lugu baŋa nɛ ba gani nɔɔna. ²A nan lagi a bri abam á na wó kɛ te, si á lwarí ku na yɛ We Joro kum naa ku dai tun mu. Nɔɔnu wulu maama na se o wi, Zezi Krisi deen jigi nabiinu o ba lugu baŋa tun, We Joro kum wu kuntu tu tee nɛ. ³Ku daari, nɔɔnu wulu maama na vin Zezi tun, We Joro kum tɛri kuntu tu tee nɛ, yɛ joro kulu na wu o tee nɛ tun yɛ Zezi Krisi Dum wum nyum mu. Abam maŋi á lwarí nɛ Dum wum kuntu lagi o ba lugu baŋa. Lele kuntu o nan maŋi o ba o wura.

⁴A bu-sonnu-ba, abam yi We nɔɔna mu, yi á wani vwa-nyina bam kuntu, berɔwaani We Joro na wu á wuni tun, ku dam dwe joro kulɔ na wura di lugu nɔɔna bam tun dam. ⁵Vwa-nyina bam kuntu kugu je wu lugu baɔa ni mu. Kuntu ɔɔwaani ba na yɔni ba ɔɔɔni kulɔ tun nuɔi lugu baɔa mu, yi ku nɔɔna bam yɔni ba se bantu na te kulɔ tun. ⁶Ku nan na yi dibam, dí yi We nɔɔna mu. Wulɔ maama na ye We tun mu wú se dibam na te kulɔ tun. Wulɔ nan na dai We nɔɔnu tin ba sea. Kuntu mu dí wú wani dí lɔwari Joro kulɔ na yi ciga di vwan joro kum daani.

We yi sono tu mu

⁷A badon-sonnu-ba, pa-na dí taá soe daani, berɔwaani sono nuɔi We te mu. Wulɔ maama na soe o donɔɔ tun, kuntu tu yi We bu mu, yi o kwari o ye We. ⁸Wulɔ maama nan na ba soe o donɔɔ tun ta wu lɔwari We, berɔwaani We yi sono tu mu. ⁹We nan bri ni Dl soe dibam, di Dl na tuɔi Dl Bu-dua si o ba lugu baɔa si dí wani dí na Dl ɔɔwi-duɔa kam wum ɔɔwaani tun. ¹⁰Sono kum nan na yi te tun mu tuntu: Ku dai ni dibam mu soe We, ku yi We mu soe dibam. Duntu sono kum mu pe Dl tuɔi Dl Bu wum si o ba o ti o ma o jana kam o saari dí lɔwarum.

¹¹A badon-sonnu-ba, We na tiini Dl soe dibam kuntu tun, ku maɔi si dibam di ta soe daani mu.

¹²Nɔɔɔ-nɔɔɔnu tɔrɔ o yi na ne Baɔa-We. Nan di ku di, dí na soe daani, We wú ta wura di dibam, yi Dl sono kum wu dí bicara ni ciga ciga.

¹³We na pe dibam Dl Joro kum tun mu pai dí ye ni dí ɔɔwi di We, yi We di wura di dibam. ¹⁴Dibam ne ni dí Ko We tuɔi Dl Bu wum si o ba lugu baɔa o ji nabiinɔ Vɔnu mu. Ciga kam kuntu mu dibam nan jɔi dí bri nɔɔna. ¹⁵Wulɔ maama na bri jaja ni Zezi yi We Bu mu tun, We wura di kuntu tu, yi wuntu di ɔɔwi di We. ¹⁶Dibam titi lɔwari We na soe dibam te tun, yi dí se Dl sono kum kuntu. We yi sono tu mu. Wulɔ maama na ɔɔwi sono wuni tun, kuntu tu ɔɔwi di We mu, yi We di wura did-o.

¹⁷We sono kum na wu dibam bicara ni ciga ciga, ku pa dí na baari de dum We na wú ba Dl di nabiinɔ sariya tun. Berɔwaani dibam ɔɔwi di We lugu baɔa ni, ni Zezi di na ɔɔwi di Dl te tun mu. ¹⁸Fuɔni bá wani di taa wu sono wuni. Sono kulɔ na yi ciga tin mu wú zali fuɔni ku pa di viiri. Zwe vanum mu pai fuɔni wura. Kuntu tun, nɔɔnu wulɔ na kwari fuɔni tun, ku bri ni We sono kum tɔri o bicari ni ciga ciga mu.

¹⁹Wε na dε yigε Dl soe dɪbam tun mu paɪ dɪbam dɪ jɪgɪ sono. ²⁰Nɔɔnu na tε o wɪ, wum soe Wε, yɪ o ta na culɪ o donnə, kuntu tu yɪ vwa-nyum mu. Bɛɲwaani, nmu yɪ na naɪ n doɲ yɪ n ba so-o tun, n bá wani n ta n soe Wε yɪ n yɪ ba na-Dl. ²¹Ni dɪlɔ Wε na pε dɪbam tun mu tuntɔ: Wulɔ maama na soe duntu tun maɲɪ sɪ o ta soe o donnə dɪ mu.

Zezi na pε dɪbam wɔɔɔ lugu baɲa nɪ te tun

5 Wulɔ maama na kɪ o wu-dɪdva o se nɪ Zezi yɪ Kɪsɪ wum Wε na tɔɲɪ tun, kuntu tu yɪ Wε bu mu. Wulɔ maama nan na soe ko tun soe ko wum biə dɪ mu. ²Kuntu, dɪ na soe Wε yɪ dɪ se Dl niə yam, dɪ ye nɪ dɪ soe Dl biə dɪ mu. ³Dɪ na wó ta soe Wε te tun mu yɪ sɪ dɪ taá se Dl niə yam. Dl niə yam tɔgum nan bá ta cana dɪ dɪbam, ⁴bɛɲwaani wulɔ maama na yɪ Wε bu tun wani lugu baɲa wo-balwaarɔ tum. Ku yɪ dɪbam na kɪ dɪ wu-dɪdva dɪ Zezi tun mu pε dɪ wani wo-balwaarɔ tum kuntu. ⁵Nɔɔn-nɔɔnu tərə o na wó wani lugu baɲa wo-balwaarɔ tum, ku na dai wulɔ maama na se nɪ Zezi yɪ Wε Bu tun yurani.

Baɲa-Wε brɪ nɪ Zezi yɪ Dl Bu mu

⁶Zezi Kɪsɪ mu yɪ wulɔ dɛen na tu lugu baɲa, yɪ Baɲa-Wε brɪ nɪ o yɪ duntu Bu maɲa kalɔ ba na miis-o na wuni dɪ maɲa kalɔ o na tɪga yɪ o jana nuɲɪ tun. Ku nan dai na yurani, ku yɪ na dɪ jana mu. Wε Joro dɪ nan brɪ jaja nɪ wəenu tum kuntu yɪ cɪga mu, ku na yɪ cɪga tu tun ɲwaani. ⁷Kuntu, Wε dε wəenu titɔ ɲwaani mu Dl pa dɪ lwarɪ nɪ Dl zɪgɪ Dl Bu wum cɪga kam kwaga nɪ. ⁸Ku yɪ Dl Joro kum dɪ na bam dɪ jana kam mu. Wəenu tum kuntu maama brɪ cɪga dɪdva mu. ⁹Dɪbam yəni dɪ se nabiinə na tε kulɔ nɪ ku yɪ cɪga tun. Ku nan na yɪ Wε na zɪgɪ cɪga kalɔ kwaga nɪ tun, ka tiini ka jɪgɪ kuri ka dwe nabiinə na tε kalɔ tun. Duntu nan mu yɪ dɪlɔ na zɪgɪ Zezi kwaga nɪ yɪ Dl brɪ nɪ o yɪ Dl Bu tun. ¹⁰Kuntu ɲwaani, wulɔ maama na kɪ o wu-dɪdva dɪ Wε Bu wum tun, kuntu tu jɪgɪ Wε cɪga kam kuntu o bicari nɪ. Ku daari, wulɔ maama na wu se Wε tun, kuntu tu brɪ nɪ Wε yɪ vwa-nyum mu, bɛɲwaani o wu se cɪga kalɔ Wε na tagɪ Dl Bu wum ɲwaani tun. ¹¹Cɪga kam kuntu mu yɪ Wε na pε dɪbam ɲwɪa kalɔ na ba ti tun. ɲwɪa kam kuntu nan yɪ Dl Bu

wum ɲwaani mu. ¹²Wɔlu maama na ɲwi di We Bu wum tun, kuntu tu mu jigi We ɲwia kam kuntu. Wulu nan na ba ɲwi di We Bu wum tun, kuntu tu ba jigi We ɲwia kam kuntu.

¹³Amu pupuni wɛnu tuntu a pa abam balu na ki á wu-didwa di We Bu wum tun, si á lwarɪ ni á suni á na ɲwia kalu na ba ti tun We tee ni.

¹⁴Kuntu mu dí ye fasi We yigə ni ni, dí na loori woɲo Dɪ tee ni yi ku tɔgi Dɪ wubɔɲa, Dɪ wú cəgi dí loro kum.

¹⁵Dí nan na ye ni We cəgi dibam loro kum, dí ye ni dí wú na woɲo kulu dí na loori Dɪ tee ni tun.

¹⁶Nmu na ne n doɲ wura o ki lwarum, yi ku dai lwarum dilu na jig-o di ve tuuni wu tun, ku marɪ si n loori We mu n pa-o. N na loori We kuntu, Dɪ laan wú pa n doɲ wum na ɲwia. Ku nan yi balu na ki lwarum dilu na ba jigɪ-ba di ve tuuni wu tun ɲwaani mu. Ku daari, lwarum

didonɲ wura di na wú pa tuuni ja wulu na ki-di tun. Amu nan wu tagi ni á loori We á pa kuntu tu. ¹⁷Kəm dilu maama na ba tɔgi cɪga tun yi lwarum mu. Lwarum nan wura di na ba jaani nɔɔnu di ve tuuni wu. Ku yi duntu taani mu a tea. ¹⁸Dí ye ni wulu maama na yi We bu tun daa ba paali o ta ki lwarum, beɲwaani We Bu wum titi mu nii wuntu baɲa ni, yi o baá pa wo-lwaanu tu sutaani wan-o. ¹⁹Dibam ye ni dí yi We nɔɔna mu. Ku daari balu maama na jigɪ kugu je lugu baɲa ni tun wu wo-lwaanu tu sutaani juɲa ni mu. ²⁰Dí ye ni We Bu wum mu tu lugu baɲa, yi o vuri dí swan yi dí wani dí lwarɪ Baɲa-We cɪga cɪga. Dí nan ɲwi di Cɪga Tu Baɲa-We, dí na ɲwi di Dɪ Bu Zezi Krisi tun ɲwaani. Wuntu mu yi We cɪga cɪga, o yi ɲwia kalu na ba ti tun tu.

²¹A bu-sonnu-ba, á taá cu á titi si á yi tɔgi jwənə.

Tɔnɔ kulu

ZAN

na pupuni o ki bile tin

**Tɔnɔ kulu Zan na pupuni o ki
bile tin na bri dibam kulu tin mu tuntu**

Zan daa ta mu pupuni tɔnɔ kuntu o pa Zezi kɔgɔ kum jɛgɛ didva ni o na bɛ-kv ni nu di o biɛ tin.

O kwe-ba si ba taa ŋwi ciga wuni si ba daari ba taa soe daani mu. O ma ta kwɛri o kaani-ba si ba ci ba titi di vwan zaasum tiinɛ bam.

1 Amu wulu na yi Zezi kɔgɔ kum nakwi tin mu pupuni tɔnɔ kuntu a pa dibam nu wulu We na kuri tin, di biɛ balu na wu nmɔ kɔgɔ kum wuni tin.

A soe abam ciga ciga. Ku nan dai amu yirani mu soe abam, ku yi di balu maama na lwarɔ We ciga kam tin di mu. ²Beɲwaani dibam maama sɛ We ciga kam, yi ka daa bɔ fɔgi ka ti dibam tee ni.

³Dɔ Ko We di Dɔ Bu Zezi Krisi wɔ pa dibam yazurɛ di yu-yoŋo, yi Dɔ daari Dɔ duri dɔ ŋwaɲa, dibam balu na sɛ We ciga kam yi dɔ soe daani tin.

Ciga di sono taani

⁴Amu wu poli lanyirani di a na lwarɔ ni nmɔ biɛ bam badaara tɔgi ciga cwɛɲɛ kam, nɛnɛni dibam Ko We na pɛ dibam ni si dɔ taá ki te tin. ⁵A nu, a lagɔ a ta di nmɔ si dɔ maama maɲi si dɔ taá soe daani. A na pupuni kulu tin dai ni-dvuri, ku maɲi ku yi We ni dum dɔ na ni pulim ni tin mu. ⁶Dɔ na wɔ ta soe daani te tin mu yi si dɔ taá ŋwi ni We niɛ yam na bri te tin. We ni dum nan yi si á taá tɔgi sono cwɛɲɛ mu. Abam nan maɲi á lwarɔ Dɔ ni dum kuntu pulim ni mu.

⁷Vwa-nyina zanzan mu tu ba kari lugu baɲa ni ba ganɩ nɔɔna. Vwa-nyina bam kuntu maa ba se ni Zezi Kisi jigi nabiinu mu o ba lugu baɲa. Nɔɔnu wulu nan na te kuntu tun yi vwa-nyim mu, yi o yi Zezi Kisi dum mu. ⁸Kuntu ɲwaani, á fɔgi á ci á titi, si á na tuni kulu We ɲwaani tun yi zaɲi ku ji kafe, si á wani á na ɲwuru tulu maama We na wó pa abam tun.

⁹Taá ye-na ni, nɔɔnu wulu maama na yagi Zezi Kisi zaasim dum yi o daari o bri wəənu tidonnə o wəli da tun, We təri kuntu tu tee ni. Ku daari, nɔɔnu wulu nan na se o tɔgi Zezi zaasim dum tun, dí Ko We di Dl

Bu wum wura di kuntu tu. ¹⁰Kuntu, nɔɔnu na tu abam te, yi o zaasim dum na dai Zezi Kisi nyim dum, á yi se á pa o zu á sam. Nan bri á yi zaan-o di. ¹¹Nɔɔnu wulu na zaan-o tun, kuntu tu di tɔgi o wəli o kəm-balwaaru tum wuni mu.

¹²Amu ya jigi wəənu zanzan si a ta a bri abam. A nan ba lagi si a pupuni a ki tɔɔ ni. A nan buɲi ni, aá ba abam te si a laan ɲɔɔni dɪdaani abam jaja, si ku pa dɪbam wupolo kum tiini ku gaali.

¹³Dɪbam balu na yi nmu cɔru biə yi We kuri dɪbam di tun mu jɔɔni nmu.

Tɔnɔ kɔlɔ

ZAN

na pupuni o ki butɔ tin

**Tɔnɔ kɔlɔ Zan na pupuni o ki
butɔ tin na bri dɔbam kɔlɔ tin mu tintu**

Zezi kɔgɔ kum nakwɛ Zan daa ta mu pupuni tɔnɔ kuntu o pa nɔnɔ wudonɔ o yiri mu Gayusi.

O pupuni o tee Gayusi dɛ o na tɔgi We cɛga kam yi o zani We nɔna badonnɛ te tin ɣwaani mu.

Zan ma daari o ta nɔnɔ wudonɔ taani o yiri mu Diyotrefi o wi, o wu ki lanyirani dɛ o na wu jɔŋi wum taani yi o wu jeeri We nɔna bam lanyirani tin.

O daa ta ma daari o tee nɔnɔ wudonɔ o yiri na yi Demetrisi, wontu yi nɔn-ɣum mu nɔna maama yigɛ ni.

Tɔnɔ kuntu bri dɔbam si dɛ yi lwani nɔn-balwaarɔ kikiɛ, si dɛ taɛ ki lanyirani dɛ tɔgi We cɛga kam dɛ sono, dɛ dɛ na wu jeeri dɛ ko-biɛ lanyirani te tin.

1 Amu wulu na yi Zezi kɔgɔ kum nakwɛ tin mu pupuni tɔnɔ kuntu a pa a cilon-sono Gayusi. Amu soe nmu cɛga cɛga.

²A cilon-sono, We wu ki-m lanyirani wonɔ maama wuni. A loori We mu a pa nmu, si n yira taa jigi yazurɛ, ni n bicari na tɔgi We cwɛɣɛ kam lanyirani te tin.

³Dɛ ko-biɛ badaara tu ba ta nmu taani, yi ku pa a tiini a na wupolo dɛ a na lwarɛ ni n tɔgi cɛga cwɛɣɛ

kam lanyirani tin. A nan ye ni n suni n tɔgi cɛga kam kuntu mu.

⁴Kulɔkulɔ tɛrɛ ku na wu wani ku pa a ja wupolo ku dwani a na lwarɛ ni a biɛ bam suni ba tɔgi cɛga cwɛɣɛ kam tin.

⁵A cilon-sono, nmu ki lanyirani dɛ n na yani n zani dɛ ko-biɛ bam te tin, dɛ ku na maɣi ku yi vɛrɛ dɛ. ⁶Dɛ ko-biɛ bam tagi Zezi kɔgɔ kum yigɛ ni nmu na ki-ba lanyirani te tin. Ku lana si n ta n weli-ba ba cwɛɣɛ

kam vəŋə wɒni, si ku maŋi dɪ We wubɒŋa na lagɪ te tɪn. ⁷ Bɛŋwaani nɔɔna bam kuntu nuŋi si ba tɔɔli Zezi Kriŋi kwər-ywəŋə kam mu. Ba nan ba joŋi kulɔkulu balu na ba tɔɔli Zezi cɪga kam tɪn juŋa ni. ⁸ Kuntu ŋwaani ku maŋi si dɪbam mu zəni nɔɔna bam kuntu dwi si ba wani ba tuŋi, si ku bri ni dɪbam dɪ tɔɔli dɪ tuŋi We cɪga kam ŋwaani.

⁹ Amu deen pupuni tɔɔɔ a pa abam Zezi kɔɔɔ kum. Diyotrefi wulu nan na lagɪ si o taa yi á yigə tu tɪn ba lagɪ si o joŋi kulu dɪbam na te tɪn. ¹⁰ Kuntu ŋwaani, a na tu abam te, aá ta wo-balwaaru tulu maama o na kɪ tɪn á maama yigə ni jaja. Wuntu yəni o ŋɔɔni ta-balwaaru mu o pa dɪbam. Kuntu nan ta ba poli o wu. Kulɔ na wəli da tɪn, o yəni o ba se si o jeeri dɪ ko-biə bam lanyirani, yi o daari o cəŋi balu na lagɪ si ba jeeri-ba lanyirani tɪn dɪ, yi o ta zəli-ba Zezi kɔɔɔ kum wuni.

¹¹ A cilon-sono, yi se n lwəni nɔɔn-balwaaru kikiə, nmu za n kwaani n ta n kɪ lanyirani. Wulu maama na kɪ lanyirani tɪn yi We nɔɔnu mu. Wulu nan na kɪ kəm-balwaaru tɪn ta wu lwarɪ We. ¹² Ku nan na yi Demetrisi, nɔɔna maama te o na yi nɔɔn-ŋum te tɪn, yi o na tɔɔli cɪga kam te tɪn dɪ bri ni o yi nɔɔn-ŋum mu. Dɪbam dɪ nan bri ni ku yi cɪga mu, yi abam ye ni dɪ na te kulu tɪn sunɪ ku yi cɪga mu.

¹³ A ya jigɪ wəənu zanzan si a ta a bri abam. A nan ba lagɪ si a pupuni a kɪ tɔɔɔ ni. ¹⁴ A nan buŋi si aá ba abam te lele, si dɪ laan ŋɔɔni daani jaja.

¹⁵ We wó pa-m yazurə.

Nmu cilonnə balu na wu yo seeni tɪn maama jɔɔni nmu. N dɪ jɔɔni dɪ cilonnə bam dɪdɪa dɪdɪa ba na wu nmu tee ni tɪn n pa dɪbam.

Tɔnɔ kulɔ

ZUDI

na pupuni tun

Tɔnɔ kulɔ Zudi na pupuni tun na bri dɔbam kulɔ tun mu tuntu

Zudi deen pupuni Zezi nɔɔna bam maama ɲwaani mu. O tɔnɔ kum bitari sum tiini si nyi di tɔnɔ kulɔ Pɛyɛɛri na pupuni o ki bule tun bitari sum. Twaanu tuntu tile maama cu balu na bri vwan zaasum yi ba kwɛri ba tɔgi wo-digiru kikiɛ yalu ba fra na zuuri tun mu.

Zudi bri vwan zaasum tiinɛ bam na tiini ba ki wo-balwaarɔ te tun, yi o bri ni We wó cɔgi-ba.

O ma daari o kwe We nɔɔna bam si ba taa ki ba wu-dɔɔba di Zezi ba zigi kɛɲkɛɲ We cwɛɲɛ kam wuni di Dɩ Joro kum dam, si ba taa soe daani, si Zezi Kriɛ pa-ba We ɲwi-dɔɲa kalu na ba ti tun.

1 Amu Zudi wulu na yi Zezi Kriɛ tuntɔɲu yi a yi Zaki nyaani tun mu pupuni tɔnɔ kuntu, si a pa abam balu We na bɛɲi si á taá yi Dɩ nɔɔna tun. Abam mu yi balu dí Ko We na soe yi Zezi Kriɛ nii á baɲa ni tun.

²We wó duri abam ɲwaɲa yi Dɩ pa abam yazurɛ di sono ku ja gaali.

**Balu na pipiri We ciga
kam tun na ki te tun**

(2 Pɛyɛɛri 2:1-17)

³Amu badon-sonnu-ba, amu ya maɲi a tiini a lagɪ si a pupuni tɔnɔ mu a pa abam a ma ɲɔɔni

vrɔm dilu dɔbam maama na ne We tee ni tun woɲo na yi te tun. Amu laan nan ne ni ku yi fifiɔn mu si a pupuni tɔnɔ a ma pa abam baari, si á kwaani á zigi kɛɲkɛɲ We ciga kam ɲwaani. Ku yi ciga kam kuntu mu We maɲi Dɩ ki Dɩ nɔɔna bam juɲa ni, yi ka bá fɔgi ka lɛni. ⁴Bɛɲwaani nɔn-balwaarɔ mu ɲɔgi ti zu ti gwaani abam kɔɔ kum wuni. Ba maa yɛni ba pipiri We ciga kam, si ku pa ba na cwɛɲɛ ba taa tɔgi wo-digiru kikiɛ yalu ba fra na zuuri tun, yi ba ta buɲi ni We wó duri ba ɲwaɲa Dɩ na yi ɲwaɲa tu tun ɲwaani. Ba maa vin Zezi Kriɛ

wulv yurani na yi dɔbam Pe di dɔ Yuutu tun. Faɲa faɲa tun We tɔnɔ kum maɲi ku bri ni We wó di nɔɔna bantv dwi sariya.

⁵ Amv nan lagi a guli abam wænu tilv á na maɲi á ye ti ni ni lanyirani tun mv. Á ye ni dɔ Yuutu Baɲa-We deen vri Dl nɔɔna Yisrayeli tiinə bam Dl pa ba nuɲi Ezipi tw kum wunɪ, yi Dl laan daari Dl pa balv na wv kɪ ba wv-dɪdva di Dl tun ti. ⁶ Á maɲi á ye We na kɪ te di malesi silv na lagi si si dam taa dwe We ya na pe-si te tun. Si ma yagi jəgə kam We na pe-si tun. We ma vɔ-si di capvnnv Dl di je silv na yi lim yurani tun wunɪ Dl yagi da, si si taa wura taan, si Dl sariya de kamunu kum na yiə, si Dl laan pa si na cam. ⁷ Nan guli-na nɔɔna balv deen na zvvri Sodɔm di Gomɔɔri ni tun di tuntɪ dilv na batwari da tun woɲo. Bantv di deen tɔgi boorim wo-digiru kikiə mv, yi ku dai di nabiinə yurani má mv ba kia. We ma pa ba na cam di mini dilv na ba di di dwe tun, si ku taa yi maana ku bri nɔɔnv maama.

⁸ Vwan zaasum tiinə bam kuntu na gwaani abam wunɪ tun, ba di tɔgi kikiə yantv doɲ mv. Ba maa dwe dundwia yalv na pai ba kɪ lwarim ba cɔgi ba yura tun. Ba maa ba lagi si ba se wulv na jigi ni ba baɲa ni tun, yi ba twi dideera balv na wv weyuu tilampolo ni tun. ⁹ We malesi

dideeru Miseeli titi nan wv se o kɪ kuntu. O deen na magi kantɔgɔ di sutaani Moyisi yura yam kəm ɲwaani tun, o wv se o twi-di o ɲɔɔni di woɲo. O nan na tagi kulv tun mv yi si: «We wó pa n na cam.» ¹⁰ Ku daari vwan zaasum tiinə bam nan ɲɔɔni ba twi woɲo kulv maama ba na yəri ku kuri tun mv. Ba na ye wænu tilv maama tun, ba yi ni ga-vara na ba jigi wubɔɲa yi ba kɪ yɔɔ yɔɔ te tun mv. Ba nan wó da tuntv kwaga mv ba na cɔgim. ¹¹ We nan wó pa ba na leeru, si ba titvɲa ba tɔgi cwəɲə ni Kayin titvɲa deen na ba tɔgi cwəɲə te tun mv. Ba yi ma su səbu kulv ba na wó na ba kəm-balwaarv tum baɲa ni tun, ni Balam deen na kɪ te tun. Ba ma vin We ni yi ba cɔgi, ni Kore di deen na vin We ni yi o cɔgi te tun.

¹² Abam na yəni á la daani si á di sono wɔdiu kum tun, nɔɔna bam kuntu nyi di kandwa na wv soonə wunɪ te tun mv abam dim dɪm maɲa ni. Ba nan ba kwari cavura di ba na tiini ba di te tun. Ba nyi di dva na tunɪ yi ka da vii ka saagi te tun mv. Ba ma ta nyi di tweeru tilv na ba ləri biə tun mv, ku ya zi maɲi ku yi ti lərim maɲa di. Ba nyi di tweeru tilv ba na gɔgi di ti kurə maama tun mv. Ba ba jigi ɲwia di funfun di. ¹³ Ba nyi di na-fara na pɔgili te tun mv, yi ba cavura kikiə yam nyi di na na pɔgila yi ba zaɲi puɲə te tun.

Ba ba jigɔ jəŋə je, nɪ calɪwɪ na kari sɪ beeri te tɪn. Wɛ nan lɪ jəgə kalɪ na tiini ka yɪ lim tɪn mu, sɪ Dɪ kɪ-ba da sɪ ku taa ve maŋa kalɪ na ba ti tɪn.

¹⁴Enəkɪ wulɪ na kɪ Adam naaru tum kuni bɪrɔ tu tɪn dɛɛn maŋɪ o ta nɔɔna bam kuntu taani o wɪ: «Dɪ Yuutu Baŋa-Wɛ wó ba dɪ Dɪ malesɪ kuni murru murru, sɪ Dɪ di nabiinə maama sariya. ¹⁵Wɛ laan wó pa balɪ maama na ba tɔɔɔ-Dɪ tɪn na cam dɪ ba kəm-balwaaru tɪlɪ maama ba na kɪ ba vɪn Wɛ ni dum tɪn, dɪ ta-balwaaru tɪlɪ maama lwarum kərə bam kuntu na ŋɔɔnɪ ba gooni Wɛ tɪn.»

¹⁶Nɔɔna bam kuntu yəni ba puɔnɪ mu, yɪ ba ba fɔɔɔ ba jigɔ wupolo dɪ ba na yɪ te tɪn. Ba maa tɔɔɔ wo-yɔɔru tɪlɪ maama ba fra na zɔɔrɪ tɪn. Ba maa ŋɔɔnɪ kamunni ba pa ba titɪ, yɪ ba sɔŋɪ ni dɪ nɔɔna sɪ ba na nyɔɔrɪ ba baŋa nɪ.

Wɛ nɔɔna na maŋɪ sɪ ba yɪrɪ ba titɪ te tɪn

¹⁷Amɪ badon-sonnu-ba, abam nan maŋɪ sɪ á guli dɪ Yuutu Zezi Krisi tintuŋna bam dɛɛn na maŋɪ ba ta kulɪ dɪ abam tɪn mu. ¹⁸Ba dɛɛn wɪ: «Lugu baŋa kweelim da yam na yiə, nɔɔna badonnə wó ta wura ba na yáalɪ Wɛ cɪga kam yɪ ba vɪn Dɪ ni, yɪ ba daari ba tɔɔɔ

wo-yɔɔru tɪlɪ ba titɪ fra na zɔɔrɪ tɪn.» ¹⁹Nɔɔna bam kuntu dwi mu yəni ba paɪ nɔɔna pɔɔrɪ daani. Ba wubɔŋa tɔɔɔ lugu baŋa wo-yɔɔru mu, yɪ Wɛ Joro kum təri ba bɪcara nɪ.

²⁰A badon-sonnu-ba, ku nan na yɪ abam, á kwaanɪ á taá wəli daani sɪ á bɪ lanyiranɪ dɪ Wɛ cɪga kam á na kɪ á wɪ-dɪdwa dɪ ka tɪn. Á taá warɪ Wɛ dɪ Dɪ Joro kum dam. ²¹Á taá ŋwɪ dɪ Wɛ sono kum Dɪ na pɛ abam tɪn, sɪ á taá cɔɔɔ dɪ Yuutu Zezi Krisi na wó ba o pa á na Wɛ ŋwɪ-dɔŋa kalɪ na ba ti tɪn, o na jigɔ abam ŋwaŋa tɪn ŋwaani.

²²Á taá duri balɪ na jigɔ bubwea tɪn ŋwaŋa, sɪ á taá wəli-ba. ²³Badaara wura á na maŋɪ sɪ á vrɪ-ba mini dɪlɪ na lagɪ dɪ cɔɔɔ-ba tɪn wɔnɪ mu. Ku daari balɪ wo-yɔɔru kikiə na pɛ ba jigɔ digiru tɪn, sɪ á taá jigɔ ba ŋwaŋa, á nan taá yɪrɪ á titɪ dɪ ba wo-digiru tum, sɪ á daari á taá culɪ kulɪ maama na yɪ lwarum nyum tɪn.

²⁴Zuli-na Wɛ dɪlɪ na jigɔ dam sɪ Dɪ taa cɪ abam sɪ á yɪ tɪ tusim wɔnɪ tɪn. Dɪ laan wó pa abam ba á zigɔ Dɪ yigə nɪ yɪ tusim tərə, sɪ á na Dɪ paari-zulə yam dɪ wupolo. ²⁵Dintu yiranɪ mu yɪ Wɛ, Dɪ dɔŋ daa tərə. Dɪ dɛ dɪ Yuutu Zezi Krisi ŋwaani mu Dɪ vrɪ dɪbam lwarum wɔnɪ. Dintu mu maŋɪ dɪ zulə dɪ yɪrɪ kamunu dɪ paari dɪ dam, ku na zigɔ

pulim nı ku ba ku yi zun, sı ku taa |
ve maḡa kalu na ba ti tın. Amina.

WƏƏNU TULU WƏ NA BRI ZAN

Dl ma guri tin

Wəənu tulu Wə na bri Zan Dl ma guri tin na bri dıbam kulv tin mu tuntu

Zan deen pupuni tɔnɔ kuntv maɲa kalv Rom tiinə pa-farv wum na beesi Zezi nɔɔna bam zanzan, ba na wɪ Zezi yiranɪ mu yɪ ba Yuutu yɪ ba wu zuli pa-farv wum dɪ zulə yalv na yɪ Wə nyum tin ɲwaanɪ mu.

Maɲa kalv Zan na pupuni tin o wu Patumɔsɪ zoɲo kulv na na kaagɪ tin yuu nɪ mu. Ba deen jaan-o ba vu ba yagɪ jəgə kantv nɪ, o na tɔɔlɪ Wə kwər-ywəɲə kam tin ɲwaanɪ mu.

Zan nan pupuni sɪ o pa Zezi nɔɔna bam na baarɪ sɪ ba ta jigɪ tuna, Zezi na want woɲo maama tin ɲwaanɪ mu.

Tɔnɔ kuntv wunɪ nyinyurɪ zanzan wura tɪ na nunɲi faɲa faɲa Wə twaanɪ tum wunɪ. Nimwəəru zanzan wura tɪ na jigɪ nyinyurɪ. Nimoro barpe lagɪ kv bri nuneenɪ Wə yɪ lanyiranɪ fast mu.

Zan de yigə o bri nɪ Zezi mu vurɪ o titɪ did-o yɪ o pa o pupuni wəənu tuntu (pɔɔrum 1).

O laan ma pupuni twaanɪ turpe o pa Wə kɔgɔ kulv na wu Azi-balaɲa tɪnɪ turpe dum wunɪ tin (pɔɔrum 2-3).

O ta ma bri o na ne Wə-sɔɲɔ wəənu te tin (pɔɔrum 4-5).

O ma daarɪ o bri Zezi na dwant maarɪ turpe tɔnɔ kum nɪ nɪ te tin (pɔɔrum 6-8),

dɪ malest na wugi nabwaanɪ turpe te tin (pɔɔrum 8-11),

dɪ o na ne nyinyurɪ turpe weyuu nɪ te tin (pɔɔrum 12-15).

O ta ma bri Wə ban-zɔɲɔ kum na su zwɪ sirpe te tin (pɔɔrum 16).

O ma na tv-kamunu Babilɔnɪ na cɔgɪ te tin, didaanɪ ba na cɔgɪ sutaanɪ dɪ dɪ kwaga nɔɔna te tin (pɔɔrum 17-20).

O ta ma daarɪ o na Wə lv-duɲv kum na yɪ te tin, yɪ o ta o wɪ, Zezi ma bunt lele (pɔɔrum 21-22).

Wænu tulv Zan na nɛ tun yɪ dwi tɛri tɛri mu, tɪ maama nan zu da-wɔni mu. Nɔɔna nan na ni tɔnɔ kum kuntv wænu tum kurɛ te tun yɪ yɪra yɪra mu. Nan dɪ kuntv dɪ, ku kwɛr-yu-kamunu kum yɪ fasi mu: Zezi Kriɪ mu want wɔŋo maama.

Ku nan na yɪ sutaani na kɪ wo-balwaaru tulv maama tun, ku kweelim nɪ Wɛ wɔ cɔŋi-dɪ dɪ dɪ wo-balwaaru tum maama, yɪ balv na kɪ ba wu-dɪdva dɪ Wɛ tun wɔ ta dɪ ywæni Dɪ lɔ-dɔŋv kum wɔni.

1 Tɔnɔ kuntv wu wænu tum yɪ kulv Wɛ na brɪ Zezi Kriɪ sɪ o ma brɪ o tintuŋna, sɪ ba want ba lwarɪ kulv na maŋɪ sɪ ku kɪ lele tun mu. Zezi pɛ o maleka mu ba Zan wulv na yɪ o tintuŋnv tun te, yɪ ka brɪ-o wænu tum kuntv. ²Zan laan maa pupɔni kulv maama o na nɛ tun o tiŋi, yɪ o brɪ nɪ ku yɪ Wɛ kwɛrɛ mu nɪ Zezi Kriɪ na vuur-o te tun.

³Nɔɔnv wulv na karɪmɪ tɔnɔ kuntv dɪ balv na cɛŋi tɔnɔ kum wu wænu tum yɪ ba kwɛri ba sɛ-tɪ tun jɪŋɪ yu-yoŋo. Ku sunɪ ku yɪ Wɛ kwɛrɛ mu, yɪ maŋa kam yɪɛ sɪ wænu tum kuntv sunɪ tɪ kɪ.

⁴Amv Zan mu pupɔni tintv a pa Zezi kɔŋo kuni burpɛ kulv na wu Azi tɪ-nɪɛ yam wɔni tun.

Wɛ dɪlv na maŋɪ Dɪ wura pulim nɪ yɪ Dɪ ta wura zɪm sɪ ku taa ve maŋa kalv na ba ti tun,

dɪ Dɪ dɪdɛɛra barpɛ balv na brɪ Dɪ Joro kum dam yɪ ba

zɪŋɪ Dɪ paari yitunɪ kum yɪŋɛ nɪ tun,

wɔ pa abam yazurɛ dɪ yu-yoŋo.

⁵Zezi Kriɪ dɪ wɔ pa abam yazurɛ dɪ yu-yoŋo.

Wuntu mu yɪ wulv na brɪ Wɛ kwɛrɛ kam dɪ cɪga tun.

Wum mu dɛ yɪŋɛ o bi o yagi tɔvni.

Wuntu nan ta mu yɪ lɔŋv baŋa pwa bam maama yuutu.

Zezi soe dɪbam yɪ o vri dɪbam dɪ lwarum wɔni, o na tɪga yɪ o jana kam nuŋɪ tun ŋwaani. ⁶O ma daari o pa dɪbam dɪ tɔŋɪ dɪ dɪ paari, yɪ dɪ zɪŋɪ o Ko Wɛ yɪŋɛ nɪ dɪ zuli-Dɪ.

Zezi Kriɪ maŋɪ zulɛ dɪ dam sɪ ku taa ve maŋa kalv na ba ti tun. Amina.

⁷Nii-na, o maa buɪni kunkwænu wɔni.

Nɔɔnv maama yɪ wɔ na-o, dɪ balv na zɔŋ-o dɪ cicwe tun dɪ, yɪ lɔŋv baŋa dwi maama wɔ ta keerɛ o tum dum ŋwaani.

Ku yi ciga mu. Amina.

⁸Yuutu Baŋa-We mu wi: «Amu mu yi pulim di gurim.»

Duntu mu yi dɔlɔ na maŋi Dɩ
wura pulim ni,
yi Dɩ ta wura zum
si ku taa ve maŋa kalu na ba ti
tɩn.

Zezi na vuuri o tuti di Zan te tun

⁹Amu Zan yi abam ko-bu mu, yi a tɔgi a na yaara nɛnɛni abam di na ne yaara te tun. A nan ta tɔgi di abam di a wɛli We paari dum wɔni, yi a tɔgi a na baari, di na ŋwi di Zezi tun ŋwaani. A na tɔli We kwɛrɛ kalu Zezi na vuuri-ni tun ŋwaani mu ba jaani amu ba vu ba yagi Patimɔsi zoŋo kulɔ na na kaagi tun yuu ni. ¹⁰De dɔlɔ na yi siun de tun ni mu We Joro kum tu amu te di dam. Amu ma ni kwɛrɛ-dia na ŋɔni a kwaga ni, ni nɔnɔ na wui nabɔnɔ te tun. ¹¹Kwɛrɛ kam ma ŋɔni ka wi: «Pɔpɔni kulɔ maama nmu na wɔ na tun n ki tɔnɔ wɔni, si n tɔŋi-ku n pa Zezi kɔŋo kulɔ na wu tuni dirpe dum wɔni tun. Tuni dum kuntu yira mu yi:

Efezi, Simirini, Peergam,
Tiyatiiri,
Saridesi, Filadelfi, di
Lawodise.»

¹²Amu ma pipiri si a nii wɔɔ mu ŋɔni di amu. A ma na sɛbu-siŋa

min-zwɛɛnu turpe, ti ziga. ¹³Wulu na zigi ti titari ni tun nyi di nabiinu mu.

O ma zu gwar-didɔrɔ o di o
napra ni,
yi o daari o vɔ sɛbu-siŋa kilɔ o
nyɔni ni.

¹⁴O yuuywe maa tiini si puri
cari cari ni lɔŋo te.

O yiɔ maa nyi ni min-vugu te.

¹⁵O napra maa nyuna ni ba na
ki canna mini ni yi ku
nyuni te tun.

O kwɛrɛ maa dwana ni na-fara
na cuuri te tun.

¹⁶O maa ze calicwi sirpe o
jazum ni.

Su-lɔŋo kulɔ na tiini ku jigi ni
yi ku yi niɔ yale tun maa
nuŋi o ni ni.

O yibiyɔ maa nyuna ni wia na
tiini ka nyuni te tun.

¹⁷Amu na ne-o kuntu tun, a ma tu
o yigɔ ni, ni a tigi mu te. O ma kwe
o jazum o dari a baŋa ni yi o wi:

«Yi ta n kwari fɔvɔni,
si amu mu yi pulim di gurim.

¹⁸Amu yi ŋwia tu mu.

Amu ya tigi mu,
yi a joori a bi a jigi ŋwia
si ku taa ve maŋa kalu na ba ti
tɩn.

A jigi dam tɔvɔni di curu baŋa
ni.

¹⁹Nan pɔpɔni wɛɛnu tɩlɔ nmu na
ne tun. Ku na yi wɛɛnu tɩlɔ na wura

ti kɪ lele tun, di tulɔ na lagɪ ti ba ti kɪ tun di, pɔpɔni ti maama n tiŋi. ²⁰Amu wɔ bɪ nmu calɪcwɪ sɪrpe sum nmu na ne amu jazum ni tun di sɛbu-sɪja min-zwænu tɪrpe tum kuri na yi te tun. Calɪcwɪ sɪrpe sum bɪ We tuntɔɣna balɔ na nii We-di sɪrpe sum nɔɔna bam baɣa ni tun mu. Ku daari min-zwænu tɪrpe tum di bɪ We-di sɪrpe sum nɔɔna bam titi mu.»

**Kwɛrɛ kalɔ Zezi na pe
Efɛɛzi tiinɛ kɔɔ kum tun**

2 Wulɔ na nyi di nabiinu tun daa ma ta di amu o wi: «Nan pɔpɔni tɔnɔ n pa We tuntɔɣnu wulɔ na nii Zezi kɔɔ kulu na wu Efɛɛzi ni tun. Pɔpɔni ni:

Taani duntu nuɣi wulɔ na ze calɪcwɪ sɪrpe sum o jazum ni yi o kwɛri o wu sɛbu-sɪja min-zwænu tɪrpe tum titari ni o ve tun te mu.

²Amu ye kulu maama abam na kɪ tun. Amu ye abam na tiini á cɛ di titɔɣi dum di pu-dia yi á wu yagi te tun. Amu ta ye ni abam ba sɛ si nɔn-balwaarɔ na laɣa ba zu abam titari. Ku na yi balɔ na paɪ ba yi We tuntɔɣna yi ba yagi ba dai tun, a ye ni abam yɛni á maani-ba á nii, yi á lɔwari ni ba yi vwa-nyina mu.

³Abam jigɪ pu-dia lanyiranɪ. Abam ne yaara amu ŋwaani, yi á tiini á vɔ á wu si á yi ga baari.

⁴Ku daari, amu nan lagɪ a ta abam yira woɣo kulu na wu maɣi tun mu. Abam daa ba soe amu ni pulim ni ku na yi te tun. ⁵Buɣi-na á nii, abam deen ya na yi te yi á daa dai kuntu tun. Lɛni-na á wubɔɣa, si á daari á taá kɪ lanyiranɪ ni abam na puli á kɪ te tun. Ku na dai kuntu, amu wɔ ba a li á min-zoɣo kum ku jɛgɛ ni. Nan lɛni-na á wu, si ku yi kɪ kuntu.

⁶Ku daari abam kwaani di á na culi kikiɛ yalu nɔɔna balɔ ba na bæi ni Nikolayiti tun na kɪ tun. Amu titi di culi ba na kɪ te tun.

⁷Nɔɔnu maama nan kwaani o pɔri o zwa, si o cɛgi We Joro kum na te kulu di Zezi nɔɔna bam tun. Wulɔ maama na wani balɔɔ tun, amu wɔ pa kuntu tu cwɛɣɛ si o zu We-sɔɣo kum wu o di tiu kulu biɛ na paɪ ŋwia tun.»

**Kwɛrɛ kalɔ Zezi na pe
Simirini tiinɛ kɔɔ kum tun**

⁸«Pɔpɔni tɔnɔ n pa We tuntɔɣnu wulɔ na nii Zezi kɔɔ kulu na wu Simirini ni tun. Pɔpɔni ni:

Taani duntu nuɣi wulɔ na yi pulim di gurim tun te mu. Wuntu nan ta mu yi wulɔ na tigi yi o joori o bi o jigɪ ŋwia tun.

⁹Amu nan ye abam na yaari te tun. A ye ni yinigɛ jigɪ abam. Ku daari abam yi nadunɛ mu We yigɛ ni. Ku na yi balɔ na paɪ ba yi Zwifɛ

yi ba yagi ba dai tun, amu ye ba na yaali abam te tun. Bantu nan yi sutaani nɔɔna mu. ¹⁰Yi taá kwari fɔvɔni di abam na wú na cam te tun. Nii-na, sutaani lagi di pa ba ja abam badaara ba pi, si di manji abam di nii. Abam nan wú na cam si ku manji di da fugə. Ba na manji ba ki abam si ku yi á tɔvɔni di, si á ta taá jigi wu-dɔɔba di amu. Abam na ki kuntu, amu wú pa abam peeri, ku na yi ŋwia kalu na ba ti tun We tee ni.

¹¹Nɔɔnu maama nan kwaani o puri o zwa, si o cəgi We Joro kum na te kulu di Zezi nɔɔna bam tun. Wulu maama na wani balɔɔ tun, tɔvɔni dɔlu na yi bile tu tun daa bá wan-o di ja.»

Kwərə kalu Zezi na pe Peergam tiinə kɔgɔ kum tun

¹²«Pupuni tɔnɔ n pa We tuntɔɔnu wulu na nii Zezi kɔgɔ kulu na wu Peergam ni tun. Pupuni ni:

Taani duntu nuɔi wulu na jigi su-lɔɔɔ kulu na tiini ku jigi ni yi ku yi niə yale tun te mu.

¹³Amu ye abam na zuvri me tun. Sutaani mu te je sum kuntu. Nan di kuntu di, abam ta wu yagi amu. Antipasi deen kwaani o bri nɔɔna amu ciga kam di o wu maama mu. Ba ma gu-o abam tee ni, sutaani na zuvri je silu ni tun. Nan di kuntu na

manji ku ki tun di, abam daa ta wu yagi amu.

¹⁴Amu nan lagi a ta abam yira wonjo mu. Nɔɔna mu wu abam woni, ba na se zaasum dɔlu na yi Balam nyum tun. Faɔa faɔa tun wontu mu bri Pe Balaki yi o sugi Yisrayeli tiinə o pa ba tu tusim woni. Ba ma di jwənə wudiiro, yi ba daari ba cəgi nɔɔna kaana.

¹⁵Nikolayiti zaasum dɔm di nan yi kuntu mu. Nɔɔna badaara mu wu á woni ba di na tɔgi zaasum dɔm kuntu. ¹⁶Nan ləni-na á wuru. Ku na dai kuntu, amu wú ba abam te lila, yi aá li su-lɔɔɔ kulu na wu a ni ni tun a ma ki jara dɔdaani ba.

¹⁷Nɔɔnu maama nan kwaani o puri o zwa, si o cəgi We Joro kum na te kulu di Zezi nɔɔna bam tun. Wulu maama na wani balɔɔ tun, amu wú pa kuntu tu We wudiu kulu yiri na yi «Maani yi ku səgi nabiinə yigə ni tun si o di. Ku wəli da, amu wú kwe kandwe-ponjo a pa kuntu tu, yiri-duvri na pupuni kandwe dɔm kuntu baɔa ni yi nɔɔn-nɔɔnu yəri-di, ku na dai wulu na joɔi-di tun yirani.»

Kwərə kalu Zezi na pe Tiyatiiri tiinə kɔgɔ kum tun

¹⁸«Pupuni tɔnɔ n pa We tuntɔɔnu wulu na nii Zezi kɔgɔ kulu na wu Tiyatiiri ni tun. Pupuni ni:

Taani dɪntu nuŋi Wɛ Bu wum te mu. Wuntu yiə mu nyi di min-vɔgɔ, yi o napra nyuna ni canna te.

¹⁹Amu ye kulɔ maama abam na ki tun. Amu ye abam na jigi sono yi á kwəri á jigi wu-dɪdɔa di Wɛ te tun. Amu ye abam na tuŋi á wəli nɔɔna, di á na jigi pu-dia te tun di. A nan ta ye abam na tiini á tuŋi te lele kuntu ku dwəni á ya na maŋi á tuŋi tite pulim ni tun.

²⁰Ku daari a lagɪ a ta abam yira woŋo mu. Abam yəni á yagi cwəŋə á pa kaani wulu yiri na yi Zezabeli yi o pai o yi Wɛ nijonnu tun mu gani amu nɔɔna bam o pai ba tusə. O ma pa ba ki boorim, yi ba daari ba di jwənə wudiiru. ²¹Amu nan pe wuntu maŋa mu si o ləni o wu di o kikiə yam. O ma wu se si o yagi o kikiə yam. ²²Nii-na, amu wó pa o tu yawu yi o daa bá wani o zaŋi wɛɛni. Balu maama na ki boorim did-o tun wó yaari si ku ce ba yira ni. Ba na wu ləni ba wuru di ba kikiə yam ba na tɔgi did-o ba ki tun, amu wó cɔgi-ba. ²³Aá pa tuvni ja balu na se o zaasum dim tun, si Zezi nɔɔna bam maama lwarɪ ni amu mu yi wulu na siɪni a ye nabiinə bicara di ba wubuŋa tun. Amu wó ki abam didɔa didɔa si ku maŋi di á kikiə na yi te tun.

²⁴Ku daari, abam badonnə balu na wu Tiyatiiri ni yi á wu tɔgi kaani wum kuntu zaasum dim, yi á ba lagi

si á lwarɪ sutaani zaasum dilu na səgi tun, amu daa ba jigi kulɔkulɔ si a ta di abam ni á ki. ²⁵Á nan taá jigi abam na maŋi á jigi te tun, si ku vu ku yi maŋa kalu a na wó ba tun.

²⁶Wulu maama na wani balɔɔ yi o tɔgi amu cwəŋə kam yi o wu yagi-ka tun, amu wó pa kuntu tu dam si o taa te lugu baŋa dwi tiinə maama. ²⁷Oó ta nii ba baŋa ni, yi o jigi luu nacəgə o juŋa ni si o maa cɔgi nɔn-balwaaru, nuneɛni nɔɔnu na magi kambi o ciɔvɔgi te tun. ²⁸Kuntu mu yi dam dilu amu Ko na maŋi o kwe o ki a juŋa ni tun. Amu wó daari a pa-o tituti calicua kalu na nyuni tun.

²⁹Nɔɔnu maama nan kwaani o puri o zwa, si o cəgi Wɛ Joro kum na te kulɔ di Zezi nɔɔna bam tun.»

Kwərə kalu Zezi na pe Sarɪdɛsɪ tiinə kɔgɔ kum tun

3 «Pupuni tɔnɔ n pa Wɛ tintuŋnu wulu na nii Zezi kɔgɔ kulɔ na wu Sarɪdɛsɪ ni tun. Pupuni ni:

Taani dɪntu nuŋi wulu na te Wɛ dideera barpe bam yi o kwəri o jigi calicwi sirpe sum o juŋa ni tun te mu.

Amu ye kulɔ maama abam na ki tun. Abam yiri zaŋi ku pa nɔɔna buŋi ni á jigi ŋwia mu Wɛ tee ni, yi abam nan nyi di twa mu te Wɛ yigə ni. ²A ne ni abam na ŋwi te tun daa ta wu yi Wɛ wubuŋa. Kuntu

ɣwaani, kwaani-na á zaɣi si á ci á titi, si á ta na jigi kulu funfun tun daa yi zaɣi ku ba ku cɔgi ku ti. ³Nan guli-na ba na bri abam We cwɛɣɛ di á na ni kulu ka wuni tun, si á kwaani á taá tɔgi-ka. Lani-na á wuru di á kɛm-balwaarv tun. Ku na dai kuntu, amv wó ba a dari abam ni ɣwunu te, yi á bá lwarɪ maɣa kam amv na wó ba tun.

⁴Ku daari abam badaara na wv Saridesi kɔɔ kum wuni tun ki lanyiranɪ. Ba cigi ba titi di wo-digiru. Amv wó pa ba zv gwar-pwɛnu yi ba taa tɔgi di amv. Bantu yi balv na maɣi di kuntu tun mu. ⁵Wulu maama na wani balɔɔ tun wó zv gwar-pwɛnu tintu don. Amv daa bá saari kuntu tu yiri We-sɔɣɔ ɣwia tɔnɔ kum wuni. Amv nan wó ta jaja a Ko We di Dɪ malesi sum yigɛ ni, ni wuntu yi amv nɔɔnu mu.

⁶Nɔɔnu maama nan kwaani o puri o zwa, si o cɛgi We Joro kum na te kulu di Zezi nɔɔna bam tun.»

Kwɛrɛ kalv Zezi na pe Filadelfi tiinɛ kɔɔ kum tun

⁷«Pupuni tɔnɔ n pa We tintuɣnu wulu na nii Zezi kɔɔ kulu na wv Filadelfi ni tun. Pupuni ni:

Taani duntu nuɣi wulu na yi wv-pɔɣo tu di ciga tu tun te mu. Wuntu mu ze borbu wulu We deen na goni ni si Dɪ pa Pe Davidi naa tun. O na puri, nɔɔn-nɔɔnu bá wani o pi. O nan daa na pi di, nɔɔn-nɔɔnu bá wani o puri.

⁸Amv ye kulu maama abam na ki tun. Nii-na, amv puri cwɛɣɛ mu abam yigɛ ni, yi nɔɔn-nɔɔnu bá wani-ka o ci. Amv ye ni abam dam ba daga, yi á taá kwaani á ki amv zaasum dɪm á bicara ni, yi á wv sɛgi amv yiri dɪm. ⁹Kv na yi balv na pai ba yi Zwifɛ yi ba yagi ba dai tun, ba wv sutaani cwɛɣɛ wuni mu yi ba fɔ vwan. Amv wó pa ba ba ba kuni doonɛ abam yigɛ ni, yi baá lwarɪ ni amv soe abam. ¹⁰Abam na se amv ni dɪm di pu-dia á cam wuni tun ɣwaani, amv wó li abam yaara yalv na wó ba ya maɣi lɔgv baɣa nabiinɛ maama tun wuni.

¹¹Amv ma buni lele. Á nan fɔgi á taá jigi á na maɣi á jigi te tun, si nɔɔn-nɔɔnu yi wani o ci peeri dilv á na lagi á jonɪ We tee ni tun. ¹²Wulu maama na wani balɔɔ tun, amv wó pa kuntu tu ji nuneeni digɛ wv ywe amv Ko We sɔɣɔ kum ni, yi o daa bá nuɣi da maɣa di maɣa. Amv wó daari a pupuni amv Ko We yiri dɪm di Dɪ tuv kum yiri dɪm

kuntu tu yira ni. We tiv kum kuntu mu yi Zeruzalem-duɣu kulu na lagi ku nuɲi weyuu ni amu Ko We te ku ba tun. Amu ta wó pupuni amu yiri-duuri dum kuntu tu yira ni.

¹³Nɔɔnu maama nan kwaani o puri o zwa, si o cɛgi We Joro kum na te kulu di Zezi nɔɔna bam tun.»

Kwɛrɛ kalu Zezi na pe Lawodise tiinɛ kɔɔ kum tun

¹⁴«Pupuni tɔnɔ n pa We tintuɣu wulu na nii Zezi kɔɔ kulu na wu Lawodise ni tun. Pupuni ni:

Taani duntu nuɲi wulu yiri na yi «Amina» yi o tɔɔli We kwɛrɛ kam di ciga tun te mu. We na ki kulu maama tun de wuntu juɲa mu.

¹⁵Amu ye kulu maama abam na ki tun. Abam ba tɔgi amu di á wu maama, á nan bá yagi-ni di. Á ya na tɔgi cwɛɲɛ didua, kuɔ ta lana ku gari á na tɔgi si maama tun. ¹⁶Á nan na ba jigi wubɔɣ-didwi di amu tun, a lagi a vin abam, nuneɛni nɔɔnu na twi na-bulu o ni ni o yagi te tun mu.

¹⁷Abam yɛni á te ni, á yi nadunɛ mu kulukululu wu muri abam. Á nan wu lwari ni á yi zura mu ɣwaɲa yirani. Á nyi di loorɛ mu, yi yinigɛ jigi abam, yi á kwɛri á yi lilwɛ. Á maa ta yi kalambwɛɛlu di. ¹⁸Kuntu ɣwaani, ba-na amu te si á yɛgi sɛbu-sɲa kalu ba na wɔgi mini ni yi ka nyuni tun. Kuntu mu wó pa á

suni á taá yi nadunɛ ciga ciga We yigɛ ni. Ba-na á yɛgi gwar-pwɛɛnu di amu tee ni á zu si ti kwɛli á caviura yam, di yiɛ tiu kulu á na wó di á yiɛ ni si ya taa nai tun.

¹⁹Amu na soe balu tun, a yɛni a kaani-ba mu, yi a daari a vanɲi ba zwa. Nan lɛni-na á wuru á yagi kɛm-balwaarɔ tum, si á daari á taá tɔgi We cwɛɲɛ lanyirani. ²⁰Nii-na, amu zigɛ digɛ ni ni mu a kukɔga. Wulu maama nan na ni amu kwɛrɛ yi o ba o puri cwɛɲɛ o pa-ni tun, amu wó zu kuntu tu te, yi dí jɛni daani dí di wudiu. ²¹Wulu maama na wani balɔɔ tun, amu wó pa kuntu tu cwɛɲɛ si o tɔgi o jɛni amu paari jɛɲɛ kam je ni, nuneɛni amu di na wani balɔɔ yi a tɔgi a jɛni a Ko We paari jɛɲɛ kam je ni te tun.

²²Nɔɔnu maama nan kwaani o puri o zwa, si o cɛgi We Joro kum na te kulu di Zezi nɔɔna bam tun.»

Zan yi na ne wɛɛnu tulu We-sɔɲɔ ni tun

4 Kuntu kwaga ni amu daa na ne kulu a wɛli da tun mu yi a ne digɛ ni mu na puri We-sɔɲɔ ni. A daa ma ni kwɛrɛ kalu ya na maɲi ka ɲɔɔni di amu tun, yi ka nyi di ba na tiini ba wui nabɔɔ te tun. Kwɛrɛ kam ma ta ka wi: «Diini n ba yoba seeni, si a bri nmu wɛɛnu tulu na lagi ti ba ti ki tun.»

² Kwərə kam na tagi kuntu tun, We Joro kum ma da ku ba amu te di dam. Amu ma na paari jangɔɔ na zigi We-sɔɔɔ nɛ, yi a na wulu na je ku baɔa nɛ tun. ³ Wulu na je da tun maa tiini o nyuna, nɛ kandwa-ɔuna yalu na nyuni pulu pulu yi ya yiri yi Zasipi tun, di yalu na suni cwen cwen yi ya yiri yi Sarduan tun. Manlaa-taɔa maa kaagi paari jangɔɔ kum, yi ka nyuna nuneɛni kandwa-ɔuna yalu na nyuni yi ya yiri yi Emerodi tun. ⁴ Jangwaanu fiinle-tuna laan maa zigi ti gilimi paari jangɔɔ kum kuntu. Nakwa fiinle-bana maa je ti baɔa nɛ ba na zu gwar-pwənu, yi ba daari ba pu səbu-sɔɔa yipwi. ⁵ Pooni di sɔɔ ma nuni paari jangɔɔ kum na wu me tun, nɛ dɔa na pipula ka бага ka wuuri te tun. Min-vuru turpe maa wu paari jangɔɔ kum yigə nɛ ti di bilim bilim. Tuntu mu bri We dideera barpe bam na yi te tun. ⁶ Ku maa nyi di nuni mu tigi paari jangɔɔ kum yigə nɛ, yi ku nyuna nɛ niu na yi te tun.

Wənu tuna ti na ɔwi maa zigi ti gilimi paari jangɔɔ kum. Ti yigə di ti kwaga maama maa yi yiə yiranɛ.

⁷ Dayigə woɔo kum ma nyi nɛ nyonɔ te.

Kulu na ki tile tun maa nyi di na-bala.

Kulu na ki tito tun yigə maa nyi di nabiinu yigə te.

Kulu na ki tuna tun maa nyi di kalon-zɔɔɔ na jaani te tun.

⁸ Wənu tum kuntu maama jigi vwana yardu yardu mu. Ti yira yam maama maa yi yiə yiranɛ, ti yigə di ti kwaga maama. Wia di titu maama ti ba dɔa, yi ti zuli We ti wi:

«Dam-fɔɔ Tu Baɔa-We mu yi wu-ponɔ tu,

wu-ponɔ tu, wu-ponɔ tu.

O maɔi o wura pulim nɛ mu,

yi o ta wura zum

si ku taa ve maɔa kalu na ba ti tun.»

⁹ Wənu tuna tilu na ɔwi tun yəni ti zuli wulu na je paari jangɔɔ kum baɔa nɛ tun, yi ti tee-o, yi ti kwəri ti ki-o le. Wuntu mu yi wulu na jigi ɔwia si ku taa ve maɔa kalu na ba ti tun. ¹⁰ Wənu tum na yəni ti ki kuntu, nakwa fiinle-bana bam di yəni ba kuni doonə wulu wum o na je paari jangɔɔ kum baɔa nɛ tun yigə nɛ ba zul-o. Wuntu mu jigi ɔwia si ku taa ve maɔa kalu na ba ti tun. Ba ma daari ba puri ba səbu-sɔɔa yipwi sum ba tiɔi o paari

jangɔŋɔ kum yigə nɪ ba ma zul-o, yɪ
ba tɛ ba wɪ:

¹¹ «Dɪbam Yuutu Baŋa-Wɛ,
nmv sunɪ n marɪ dɪ zulə dɪ tiə
dɪ dam.

Benwaani nmv mu kɪ wəenu
maama,
yɪ ku yɪ nmv wubɔŋa mu laga
yɪ n kɪ-tɪ,
yɪ n pa tɪ wura.»

Zezi Krisi na yɪ Wɛ Pəlbu wum tun mu want tɔnɔ kum o puri

5 Amv laan ma na tɔnɔ ku na pri
ku wu wulv wum na je paari
jangɔŋɔ kum baŋa nɪ tun jazum nɪ.
Tɔnɔ kum yigə dɪ ku kwaga maama
pɔpɔnɪ mu. Ba ma məni ku ni dɪm
dɪ maarv kuni burpɛ. ²A ma daari a
na Wɛ maleka kalv na dana tun, yɪ
ka tɔɔlɪ dɪ kwər-dɪa ka wɪ: «Wɔɔ mu
yɪ sɪ o want o dwant maarv tɪlv na
məni tɔnɔ kum ni dɪm nɪ tun, sɪ o
daari o puri-ku?»

³Nɔɔn-nɔɔnv təri Wɛ-sɔŋɔ nɪ naa
tɪga baŋa nɪ naa curu nɪ, o na wɔ
want o puri tɔnɔ kum sɪ o daari o
karumɪ-ku. ⁴A wu ma tiini ku cɔgɪ
dɪ ba na wu nɛ nɔɔnv wulv na yɪ
sɪ o puri tɔnɔ kum sɪ o daari o
karumɪ-ku tun. ⁵Nakwa fiinle-bana
bam wu dɪdva ma ta dɪ amv o wɪ:
«Yɪ pa n wu cɔgɪ. Nii, Zuda dwi tu
wulv ba na bəi nɪ Zuda nyɔŋo yɪ
o yɪ Pe Davidi naa tun mu want o

duna maama, yɪ wuntu yɪ sɪ o puri
tɔnɔ kum ni maarv turpɛ tum.»

⁶Amv daa ma na Pəlbu, o na zɪgɪ
paari jangɔŋɔ kum dɪ wəenu tuna
tɪlv na ŋwɪ tun dɪ nakwa bam titari
nɪ. O maa nyɪ nɪ ba ya gu-o mu tɛ.
O jɪgɪ nyɪa yarpɛ mu dɪdaani yɪə
yarpɛ. O yɪə yarpɛ yam mu brɪ Wɛ
dɪdɛera barpɛ bam, yɪ bantv mu Wɛ
tɔŋɪ lugv baŋa je sum maama nɪ.

⁷Pəlbu wum laan ma vu wulv na
je paari jangɔŋɔ kum baŋa nɪ tun tɛ,
o jɔŋɪ tɔnɔ kum na wu o jazum nɪ
tun. ⁸O na jɔŋɪ-ku kuntv tun, wəenu
tuna tɪlv na ŋwɪ tun dɪdaani nakwa
fiinle-bana bam ma kuni doonə o
yigə nɪ. Ba maama dɪdva dɪdva maa
jɪgɪ kɔnɔ, yɪ ba ze səbu-sɪŋa zwɪ sɪ
ni na su dɪ wəenu tɪlv ba na zwe
yɪ tɪ lwəm ywənə tun. Lwəm dɪm
kuntv mu brɪ Wɛ nɔɔna bam na
warɪ-Dɪ tɛ tun.

⁹Ba ma daari ba leeni ləŋ-dɔŋa ba
zuli Pəlbu wum ba wɪ:

«Nmv yɪ sɪ n jɔŋɪ tɔnɔ kum,
sɪ n daari n dwant ku maarv
tum.

Benwaani ba ya gu nmv,
yɪ nmv jana kam na nunɪ tun
ŋwaani mu n mɛ n ŋwɪ
nabiinə lwarum jɪnɪ,
yɪ n jɔŋɪ-ba n kɪ Wɛ jɪŋa nɪ.
Balv nmv na jɔŋɪ tun nunɪ
nabiinə dwi maama wunɪ,
dɪ taana dwi maama wunɪ,
dɪ tunɪ dwi maama wunɪ,

dɪ je tɛri tɛri mu,
¹⁰ yɪ nmʊ pa ba tɔɔ ba di paari,
 yɪ ba zɪɔ dɪ Yuutu Wɛ yigə nɪ
 ba zuli-Dɪ.

Ba ma wó ta te nabiinə lugu
 baɲa nɪ.»

¹¹ Amʊ daa ma nii a na Wɛ malesɪ
 kɔɔ zanzan, yɪ a ni sɪ kwəri. Sɪ
 daga lanyɪranɪ, sɪ yɪ kuni murrʊ
 zanzan murrʊ yirrr mu. Sɪ maa
 zɪɔ sɪ gilimi paari jangɔɔ kum,
 didaanɪ wəenu tɪna tɪlʊ na ɲwɪ tun
 dɪ nakwa bam. ¹² Sɪ laan ma leeni
 baɲa baɲa sɪ wɪ:

«Pəlbʊ wʊm ba na gu tun sunɪ
 o maɲɪ sɪ o jɔɲɪ paari dɪ
 dam dɪ nadunni dɪ swan
 dɪ baari,

ku wəli dɪ zulə dɪ tiə.»

¹³ Amʊ daa ma ni wəenu tɪlʊ
 maama na wʊ Wɛ-sɔɔ nɪ dɪ tɪlʊ
 maama na wʊ lugu baɲa nɪ dɪ curu
 nɪ tun, ku wəli dɪ tɪlʊ maama na
 wʊ na-fara wunɪ tun dɪ. Wəenu tɪlʊ
 maama Wɛ na kɪ tun ma leeni tɪ wɪ:

«Wʊlʊ na je paari jangɔɔ kum
 baɲa nɪ tun dɪ Pəlbʊ wʊm
 maɲɪ dɪ paari dɪ tiə dɪ
 zulə dɪ dam,

sɪ ku taa ve maɲa kalʊ na ba ti
 tun.»

¹⁴ Wəenu tɪna tɪlʊ na ɲwɪ tun ma wɪ:
 «Amina, ku yɪ kuntʊ mu.» Ku daari

nakwa bam ma kuni doonə ba zuli
 Wɛ.

Pəlbʊ wʊm na puli sɪ o puri tɔnɔ kum te tun

6 Amʊ daa ma nii a na Pəlbʊ
 wʊm laan na puli sɪ o puri tɔnɔ
 kum tun. O ma dwanɪ dayigə maa
 kulʊ na məni tɔnɔ kum ni dum tun.
 Amʊ ma ni wəenu tɪna tɪlʊ na ɲwɪ
 tun didwa kwərə na dwana nɪ dʊa
 na mumunə te tun, yɪ kwərə kam ta
 ka wɪ: «Ba yo.»

² Amʊ ma nii a na sisəɲ-pwəɲə.
 Wʊlʊ na dɔɔ ka baɲa nɪ tun maa
 ze taɲa. Ba ma pu paari yipugə o
 yuu nɪ. O ma nɲɪ dɪ dam, sɪ o vu
 o magɪ jara o wani.

³ Pəlbʊ wʊm daa ma dwanɪ maa
 kulʊ na kɪ tɪlʊ tun. A ma ni wəenu
 tɪna tɪlʊ na ɲwɪ tun tɪlʊ tu wʊm na
 tagɪ o wɪ: «Ba yo.»

⁴ Amʊ daa ma na sisəɲə kadoɲ ka
 na nɲɪ, yɪ ka yɪ nasɪɲa muri muri.
 Wʊlʊ na dɔɔ ka baɲa nɪ tun ma jɔɲɪ
 dam sɪ o ba o lɪ ywəni lugu baɲa
 nɪ, sɪ nɔɔna bam taa magɪ jara ba
 gu daani. Ba ma kwe su-lɔɔ ba kɪ
 o jɲa nɪ.

⁵ Pəlbʊ wʊm daa ma dwanɪ maa
 kulʊ na kɪ tɪtʊ tun. A ma ni wəenu
 tɪna tɪlʊ na ɲwɪ tun tɪtʊ tu wʊm na

tagi o wi: «Ba yo.» A ma nii a na sisəŋ-zwənə. Wulɔ na dɔgi ka baŋa ni tun maa ze luu kulɔ ba na maa maŋi duuni ba nii tun. ⁶Amu ma ni dwanum wəənu tina tilɔ na ŋwi tun titari ni ni kwərə te ka wi:

«Ní ma n de wuni ŋwɔ maama mu n yəgi muna zɔŋ-biə yi didwa yirani má, yi n ta wú daari n kwe n de wuni ŋwɔ maama di mu n ma n yəgi kamaana zɔŋ-bi sito má má.

Ku daari ku na yi nugə di sana, yi danɔ tintu səbu.»

⁷Pəlbɔ wum daa ma dwani maa kulɔ na ki tina tun. A ma ni wəənu tilɔ na ŋwi tun tina tu wum na tagi ku wi: «Ba yo.»

⁸A ma nii a na sisəŋ-fufunu. Wulɔ na dɔgi ka baŋa ni tun yiri mu yi Tɔvni. Curu titi maa tɔgi o kwaga. Ba ma jɔŋi dam si ba vu lugu baŋa ba gu nɔɔna bana maama wuni nɔɔnu didwa. Ba jigi dam si ba pa nɔɔna ki jara ba gu daani, yi baá pa kana di gu badaara, si yawuru di gu badaara, yi ba daari ba pa jwaanu di gu nɔɔna badonnə.

⁹Pəlbɔ wum laan daa ma dwani maa kulɔ na ki tinu tun.

Amu ma na We kaanum bimbim dum, yi a na balɔ ba deen na gu We cwəŋə kam tɔgum ŋwaani tun jwəəru na wu di təŋə ni. Ba deen gu bantɔ ba na kwaani ba bri We

ciga kam tun ŋwaani mu. ¹⁰Ba ma ŋɔɔni baŋa baŋa ba wi:

«Dam-fɔrɔ Tu Baŋa-We, nmu yi wu-ponjo tu mu di ciga tu.

Nmu lagi si ku yi maŋa kɔɔ mu, si n di balɔ na wu lugu baŋa ni tun taani,

si n daari n pa balɔ na gu dɔbam tun na cam.»

¹¹Ba laan ma kwe gwar-pwən-didwaaru ba pa ba maama. Ba ma ta-ba ba wi: «Á taá wu yo á siə, si á kɔgɔ kum laan ba ku puli ku ti. Bəŋwaani á donnə ta daari lugu baŋa ni, balɔ na maŋi si ba wəli á kɔgɔ kum wuni tun. Bantu yi balɔ di na tɔŋi ba pa We tun mu, yi nɔɔna wú gu-ba ni ba na gu abam te tun.»

¹²A ma na Pəlbɔ wum daa na dwani maa kulɔ na ki tirɔ tun.

Tiga kam laan maa tiini ka sisiŋi.

Wia kam ma ji nazono tim tim ni gwar-zono te.

Cana kam ma tiini ka ji nasuŋu cwen cwen ni jana te.

¹³Calicwi sum ma siiri si tui tika ni,

ni vu-dɔ na sugi kapira ku pa ya siiri te tun.

¹⁴Weyuu kum ma pri ku ke, ni ba na pri sara te tun.

Ku daari lugu baŋa pweeru maama di tika kalɔ

maama na wu nɔwɔ tɔtari
nɔ tun ma fɔɔri ti tigə je
nɔ.

¹⁵ Fɔwɔni laan ma zu nɔɔna maama
lugɔ bana nɔ, ku na yɔ pwa di
dɔdɛera di pamaɲna yigə tiinə di
nadunə di nɔn-kamunə, ku wəli di
gambɛ di balu na te ba titi tun
maama. Ba maama laan ma duri ba
vu ba səgi ba titi pweeru wɔni di
kandwa-gugwəeru wɔni. ¹⁶ Ba laan
ma loori kandwa yam di pweeru
tum ba na səgi ti wɔni tun, si ti
tu ba baɲa nɔ ti kwəli-ba. Ba maa
wɔ: «Kwəli-na dɔbam, si wulu wum
na je paari yitunɲu kum baɲa nɔ tun
daa yɔ na dɔbam, si Pəlbɔ wum
ban-zɔɲɔ kum yɔ zaɲɔ ku yɔ dɔbam.
¹⁷ Bɛɲwaani dɛ dum yɔ si ba banɔ
zaɲɔ nabiinə baɲa nɔ, yɔ nɔɔn-nɔɔnɔ
daa bá wani o lu.»

We nɔɔna na jigɔ Dl nyinyugɔ te tun

7 Kuntɔ na ke tun, a ma na We
malesɔ sina na zigi tɔga baɲa
sapala yana yam nɔ. Malesɔ sum maa
jigɔ lugɔ baɲa viɔ kum maama, si
ku yɔ taa fuli ku paɔ je di je tɔga
baɲa nɔ naa nɔwɔ wɔni, di tweeru
di lugɔ baɲa nɔ.

² A daa ma na We malɛka kadoɲ
na nɔɲi wa-puli je nɔ ka maa
buna. Ka ma jigɔ ɲwɔa-Tu Baɲa-We
nyinyugɔ, si ka pa balu na yɔ Dl

nɔɔna tun. Ka ma tɔɔli di kwər-dia
ka ta di We malesɔ sina sum, We
na pɛ-sɔ dam si si wani si cɔgi
tɔga baɲa di nɔwɔ kum tun, ka wɔ:
³ «Zigi-na. Á ta yɔ cɔgi tɔga baɲa naa
nɔwɔ kum naa tweeru tum di. Á cɔgi
si dí ba dí kɔ balu na tɔgi dí Tu We
tun nyinyugɔ kum ba trə nɔ, si dí
daari.»

⁴ Amɔ laan ma ni balu na jigɔ We
nyinyugɔ kum tun ni na ma te. Ku
yɔ nɔɔna murrɔ bi di fiinna-tuna
(144.000) mɔ jigɔ Dl nyinyugɔ kum
Yisrayeli tiinə dwi fugə-bile kum
maama wɔni. ⁵ Nɔɔna bam kuntɔ
maa yɔ:

nɔɔna murrɔ fugə-tile (12.000)

Zuda dwi dum wɔni,

nɔɔna murrɔ fugə-tile (12.000)

Ruban dwi dum wɔni,

nɔɔna murrɔ fugə-tile (12.000)

Gadi dwi dum wɔni,

⁶ nɔɔna murrɔ fugə-tile (12.000)

Aseeri dwi dum wɔni,

nɔɔna murrɔ fugə-tile (12.000)

Nefitali dwi dum wɔni,

nɔɔna murrɔ fugə-tile (12.000)

Manasi dwi dum wɔni,

⁷ nɔɔna murrɔ fugə-tile (12.000)

Simeyon dwi dum wɔni,

nɔɔna murrɔ fugə-tile (12.000)

Levi dwi dum wɔni,

nɔɔna murrɔ fugə-tile (12.000)

Yisakaari dwi dum wɔni,

⁸ nɔɔna murrɔ fugə-tile (12.000)

Zabulon dwi dum wɔni,

nɔɔna murrɔ fugə-tɔle (12.000)
 Zuzefu dwi dɔm wɔni,
 nɔɔna murrɔ fugə-tɔle (12.000)
 Benzamen dwi dɔm wɔni.

Zan na nɛ kɔ-fɔrɔ
Wɛ-sɔŋɔ nɪ te tɪn

⁹Kuntu na kɛ tɪn, a ma daa na
 nɔn-kɔŋɔ, ku na tiini ku daga yɪ
 nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani nɔɔna bam o
 ga o ti.

Nɔɔna bam kuntu nuŋi
 tunt dwi tɛri tɛri maama wɔni,
 dɪ nabiinɛ dwi maama wɔni,
 dɪ je tɛri tɛri,
 dɪ taana dwi maama wɔni mu.

Ba maa zɪgɪ paartɪ jangɔŋɔ kum
 dɪ Pɛlbu wum yigə nɪ. Ba zu
 gwar-pwən-dɪdwaaru mu, yɪ ba
 daartɪ ba ze kurɔ-vɔɔrɔ ba jia nɪ.

¹⁰Ba laan maa ŋɔɔnɪ baŋa baŋa dɪ
 kwər-dɪa ba wɪ:

«Dɪbam Tu Wɛ mu je paartɪ
 jangɔŋɔ kum baŋa nɪ.

Dɪntu dɪ Pɛlbu wum mu vrɪ
 nɔɔna sutaani jɪŋa nɪ ba
 yagɪ.»

¹¹Wɛ malesɪ sum maama maa zɪgɪ sɪ
 gilimi paartɪ jangɔŋɔ kum dɪ nakwa
 bam, dɪdaani wəənu tɪna tɪlɔ na

ŋwɪ tɪn. Sɪ maama laan ma kuni
 doonɛ sɪ cɔɔlɪ sɪ yuni tɪga nɪ sɪ yɔɔrɪ
 paartɪ jangɔŋɔ kum sɪ zuli Wɛ sɪ wɪ:

¹²«Ku yɪ cɪga mu. Dɪbam Tu
 Wɛ maŋɪ dɪ tɪə dɪ zulə dɪ
 swan dɪ le kəm,
 ku wɛlɪ dɪ paartɪ dɪ dam dɪ
 baartɪ,

sɪ ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti
 tɪn. Amina.»

¹³Kuntu na kɛ tɪn, nakwa bam
 dɪdɔa ma bwe amɔ o wɪ: «Nɔɔna
 balɔ na zu gwar-pwən-dɪdwaaru
 tum tɪn yɪ bra mu? Ba nuŋi yən
 mu?»

¹⁴A ma lər-o a wɪ: «Amɔ tu, ta n
 brɪ-nɪ, sɪ nmɔ mu ye-ba.»

O laan ma ta o brɪ amɔ o wɪ:
 «Nɔɔna bantɔ mu yɪ balɔ na nuŋi
 can-kamunɛ wɔni lɔgɔ baŋa nɪ tɪn.
 Ba zartɪ ba gwaaru tum dɪ Pɛlbu
 wum jana kam mu yɪ tɪ purɪ carɪ
 carɪ. ¹⁵Kuntu nan mu pɛ bantɔ ba
 ba zɪgɪ Wɛ paartɪ jangɔŋɔ kum yigə
 nɪ, yɪ ba tɔŋɪ ba pa-Dɪ wɪa dɪ titɔ
 maama Dɪ sɔŋɔ kum nɪ. Wulɔ wum
 o na je paartɪ jangɔŋɔ kum baŋa nɪ
 tɪn wɔ pa ba jɛni o woro nɪ.

¹⁶Kana daa bá fɔgɪ ka ja bantɔ.
 Na-nyɔm dɪ nan bá ja-ba.
 Wɪa nan daa bá ja-ba,

naa funyugu.

¹⁷ Bɛɲwaani Pɛlbu wum o na
wu paari jangɔɲɔ kum je
sum titari ni tun wó ta nii
ba baɲa ni ni nayiru te.

O nan wó tɔɲɔ ba yigə o ja-ba o
vu o pa ba nyo na buli-yi
dilu na paɪ ɲwɪa tun wuni,
yi We wó guguni ba yi-na
maama.»

Pɛlbu wum na dwani maa kulu o ma kweeli tun

8 Pɛlbu wum laan ma dwani
maa kulu na ki turpe tun. Ku
ma ki yiritititi We-sɔɲɔ ni mimɔɲa
funfun nuneɛni luu cicoro te.

² A laan ma na maleɛi sirpe sum si
na zigi We yigə ni tun. Ba ma kwe
nabwaanu turpe ba pa si maama.

³ Maleka kadoɲ laan ma ba ka zigi
We kaanum bimbim dum tee ni,
yi ka ze səbu-suja zuɲ-tanlaɲa. Ba
ma kwe wəɛnu zanzan tulu lwəm
na ywənə tun ba ki maleka kam
zuɲa kam wuni, si ka wəli di We
nɔɔna bam maama loro kum. Ba
pe-ka kuntu, si ka kwe ka ja vu
səbu-suja bimbim dum di na zigi
paari jangɔɲɔ kum yigə ni tun mu
ka zwe ka pa We. ⁴ Ka na kwe ka
zwe kuntu tun, wəɛnu tum nyua kam
maa tɔɲɔ di We nɔɔna bam loro kum
ka nuɲi maleka kam jia ni ka yɔɔri
ka diini We te. ⁵ Maleka kam ma

daari ka pe mini bimbim dum baɲa
ni ka su zuɲa kam ni. Ka laan ma
kwe ka duli ka lo lugu baɲa ni. Ka
na logi kuntu tun, dua ma pipuli yi
ka baɲa ka wuurə. Sɔɔ ma tiini ku
gaali, yi tuga kam di sisinji.

Maleɛi sum na wugi si nabwaanu tum te tun

⁶ Maleɛi sirpe sum maama laan ma
ti si yigə, si si wu si nabwaanu
tum. ⁷ Maleka kalu na yi dayigə tu
tun ma wu ka nabɔɔɔ kum. Ka na
wugi-ku tun, du-kambana di mini di
jana na gwaani daani tun ma cuuri
lugu baɲa ni. Lugu baɲa pɔɔrum
kuni bitɔ wuni kuri bidwi ma di
mini. Tweeru tum di pɔɔrum kuni
bitɔ wuni kuri bidwi di ma di mini,
di ga-leeru maama.

⁸ Maleka kalu na saɲi tun di ma wu
ka nabɔɔɔ kum. Ka na wugi kuntu
tun, ba ma kwe woɲo, ku na nyi di
pu-kamunu yi ku jigi mini, ba duli
ba di lugu baɲa na-fara bam wuni.
Na-fara bam pɔɔrum kuni bitɔ wuni
kuri bidwi ma ji jana. ⁹ Wəɛnu tulu
maama na ɲwi na wuni tun pɔɔrum
kuni bitɔ wuni kuri bidwi ma ti,
yi ba nabwəeru tum di pɔɔrum kuni
bitɔ wuni kuri didwa ma cɔɲi.

¹⁰ Maleka kalu na ki sitɔ tun ma
wu o nabɔɔɔ kum. Calicu-kamunu
ka na jigi mini ni mɔɔli mini te
tun laan ma nuɲi weyuu ni ka tu

lugu baɲa bu-tɔli sum pɔɔrum kuni bitɔ kuri bidwɪ wɔni, dɪ buli sum dɪ wɔni. ¹¹ Calicɔa kam kuntɔ yiri mu Calicɔ-cia. Bwi sum kuntɔ na bam ma ji nacweera. Nɔɔna zanzan maa nyɔ-ba yi ba tua.

¹² Maleɪ sina tu wum dɪ laan ma wu o nabɔnɔ kum. Wia kam pɔɔrum kuni bitɔ wɔni kuri bidwɪ ma cɔgi. Cana kam pɔɔrum kuni bitɔ wɔni kuri bidwɪ dɪ ma cɔgi, ku wɔli dɪ calicɔ sum dɪ kuntɔ. Kuntɔ ma pa ti maama pɔɔrum kuni bitɔ kum kuri bidwɪ yi lim. Kuntɔ ɲwaani pooni ma daa tɛri dɛ wɔni pɔɔrum kuni bitɔ kuri bidwɪ wɔni, wia dɪ titu maama.

¹³ Amu laan ma nii a na kalonɔ-zɔɲɔ na tiini ku jaani baɲa baɲa. A ma ni ku na tagi baɲa baɲa ku wɪ: «Leɛru! Leɛru! Leɛru lagi ti ba balɔ na zɔuri lugu baɲa ni tun baɲa. Maleɪ sitɔ silɔ na daari tun na wugi sɪ nabwaanɔ tum sɪ pa ti kwɛri zaɲi, leɛru tum kuntɔ wɔ ba nabiinɔ baɲa.»

9 Maleka kalɔ na yi banu tu tun laan ma wu ka nabɔnɔ kum. Amu ma na calicɔa na kwɛri weyuu ni ka ba ka tu lugu baɲa ni. Ba ma kwe borbu ba pa-ka, sɪ ka ma puri gonɔ-canluɲu kum ni dum. ² Ka na puri gonɔ kum ni dum tun, nyɔa maa yɔɔri ka pi ka nuɲi gonɔ kum wɔni, ni mini na daga yi dɪ jigi nyɔa te tun. Nyɔa kam ma nuɲi ka

li wia kam dɪ weyuu kum maama.

³ Kayira laan ma nuɲi nyɔa kam wɔni ka jagi tɪga baɲa je maama. Ka ma jonɪ dam sɪ ka na dɔni-m, sɪ ku taa wɔɛ ni nɔɲɔ na wɔɛ te tun. ⁴ Ba ma kaani kayira kam sɪ ka yi cɔgi lugu baɲa gaaru dɪ tweeru naa vɔɔru dwi maama, sɪ ka daari ka yaari nɔɔna balɔ na ba jigi We nyinyɔgu kum ba trɛ ni tun yirani.

⁵ Ba nan wu pɛ-ka cwɛɲɔ sɪ ka gu nɔɔna bam kuntɔ. Ku yi sɪ ka pa nɔɔna bam yira mu taa wiirɛ, sɪ ku vu ku yi canɪ sinu. Ba yira yam wɔ ta wiirɛ ni nɔɲɔ dɔnum na wiiri te tun mu. ⁶ Maɲa kam kuntɔ ni nɔɔna bam wɔ ta lagi sɪ ba ti, yi tɔvni bá ja-ba. Baá ta beeri tɔvni, yi tɔvni ba lagi-ba.

⁷ Kayira kam maa nyi dɪ ba na vɔgi sise sɪ sɪ vu jara je te tun. Ka yuni nyi dɪ ka pugi səbu-sɪja yipwi mu te. Ka yibiyɛ maa yi nuneɛni nabiinɔ yibiyɛ na yi te tun. ⁸ Ka yuuywe maa nyi dɪ kaana yuuywe te, yi ka yɔlɔ nyi dɪ nywɛɛnu yɔlɔ te. ⁹ Kayira kam nyɔɔna maa nyi dɪ lu-pulwaru mu kwɔli-ya te. Ka vwana yam wuurim dum maa ki sɔɔ zanzan, nuneɛni sisɛɲ-kɔɔ mu vai trɛkooru sɪ duri sɪ maa ve jara je te. ¹⁰ Ka maa jigi nabilɔ ni nwaanɔ nabilɔ te. Ka mai nabilɔ yam kuntɔ mu ka dɔni nɔɔna ni nɔɲɔ na dɔni te tun. Ka nabilɔ yam mu pai ka jigi dam sɪ ka wanti ka yaari nɔɔna, sɪ

ba yura taa wiirɛ taan, sɪ kʊ vʊ kʊ yɪ canɪ sɪnʊ. ¹¹ Kayura kam maa jigɪ pɛ o na nii ka baɲa nɪ. Wuntʊ mʊ yɪ maleka kalʊ na nii goŋ-canluŋu kʊm baɲa nɪ tɪn. Ka yurɪ dɪ Zwifɛ tiinɛ taanɪ mʊ yɪ Abadɔn. Ka yurɪ dɪ Grɛkɪ tiinɛ taanɪ maa yɪ Apolijon. Yurɪ dɪm kuntu kuri mʊ yɪ Cɔgɪnʊ.

¹² Mʊ dayigɛ lɛɛrʊ tɪm. Kʊ nan ta daartɪ lɛɛrʊ kuni bule mʊ.

¹³ Maleka kalʊ na kɪ sɪrdʊ tɪn laan ma wʊ ka nabɔnɔ kʊm. Amʊ ma ni kwɛrɛ na nuŋɪ sɛbu-sɪŋa bimbim dɪm na zɪgɪ Wɛ yigɛ nɪ tɪn nyɪa yana yam wʊnɪ. ¹⁴ Kwɛrɛ kam ma ta dɪ malesɪ sɪrdʊ tʊ wʊlʊ na ze nabɔnɔ kʊm tɪn ka wɪ: «Ve, n bwɛlɪ malesɪ sɪna sum ba na lɛgɛ ba zɪgɪ Efratɪ bu-kamunu kʊm ni nɪ tɪn n yagɪ.»

¹⁵ Maleka kam laan ma vʊ ka bwɛlɪ malesɪ sɪna sum ka yagɪ. Sintʊ ya maɲɪ sɪ tɪ sɪ yigɛ mʊ sɪ ma cɛgɪ maɲa kam kuntu nɔɔ, sɪ ka ba ka yɪ. Sɪ laan ma zaɲɪ sɪ sɪ vʊ sɪ gʊ nabiinɛ pɔɔrɪm kuni bitɔ wʊnɪ kuri bidwɪ. ¹⁶ Amʊ ma lwarɪ malesɪ sɪna sum jara tiinɛ bam kɔgɔ kʊm ni na maɪ te tɪn. Kʊ yɪ miliyɔɔrʊ biɛ-yale mʊ (200.000.000), yɪ ba maama dɔgɪ sise. ¹⁷ A ma na sise sum dɪ sɪ diinɛ bam na yɪ te tɪn. Sise diinɛ bam

maama jigɪ lu-pulwarʊ tɪlʊ ba na maa kwɛlɪ ba nyɔɔna ba kɪ jara tɪn mʊ. Luguru tɪm kuntu maa tiini tɪ sɪnɪ nɪ mini na yɪ te tɪn. Tɪdaara maa yɪ nazom-pupweeru. Tɪdonnɛ dɪ maa yɪ nasʊnnʊ nɪ sun-muni te. Sise sum yuni tɪm maa nyɪ nɪ nywɛɛnu yuni te. Mini dɪ nyɔa maa nuŋɪ sɪ niɛ nɪ. Ciribi dɪlʊ lwɛm na dana tɪn dɪ maa nuŋɛ. ¹⁸ Wɛɛnu tɪm kuntu tɪtɔ ma tʊ lugʊ baɲa nabiinɛ wʊnɪ, yɪ tɪ gʊ ba pɔɔrɪm kuni bitɔ wʊnɪ kuri bidwɪ. Kʊ nan yɪ mini dɪm dɪ nyɔa kam dɪ ciribi dɪm na nuŋɪ sise sum niɛ nɪ tɪn mʊ gʊ-ba. ¹⁹ Sise sum niɛ yam mʊ paɪ sɪ jigɪ dam, dɪ sɪ nabilɛ yam dɪ. Sɪ nabilɛ yam nyɪ dɪ bisankwɪ mʊ te, yɪ ya jigɪ yuni ya maa yaartɪ nɔɔna.

²⁰ Nabiinɛ balʊ na daartɪ yɪ wɛɛnu tɪm kuntu dam wʊ gʊ-ba tɪn nan wʊ sɛ sɪ ba lɛni ba wʊrʊ ba yagɪ wo-balwaarʊ tɪlʊ ba wubɔŋa na lagɪ tɪn. Ba ta yɔɔrɪ ba zuli sɪtaana mʊ, yɪ ba kwɛrɪ ba zuli wɛɛnu tɪlʊ ba tɪtɪ na kɪ dɪ ba jɪa tɪn, kʊ na yɪ jwɛnɛ yalʊ ba na mɛ sɛbu-sɪŋa naa sɛbu-pwɛnɛ naa canna naa kandwa naa dɛ ba ma kɪ tɪn. Jwɛnɛ yam kuntu nan ba naɪ, yɪ ya kwɛrɪ ya ba ni, yɪ ya warɪ ya vʊ dɪ. ²¹ Nɔɔna bam kuntu ma wʊ sɛ sɪ ba lɛni ba

wu dɪ ba nɔn-gura kam dɪ ba liri kikiə yam. Ba ta ma wu yaɣɪ ba boorim kəm dɪm dɪ ba ŋwuɪ dɪm.

Zan na ne maleka kam na ze tɔn-balaɲa te tun

10 Amu daa ma nii a na We maleka kalu na dana tun. Ka ma nuɲi We-sɔŋɔ nɪ ka maa tuə. Ka me kunkwəənu mu ka ma kukwəri ka tɪtɪ, yɪ manlaa-taɲa kɪkari ka yuu nɪ. Ka yibiyə nyɪ dɪ wia mu, yɪ ka ne sum nyɪ dɪ min-vugu na yɪ te tun. ² Maleka kam maa ze tɔn-balaɲa kalu na puri tun ka juɲa nɪ. Ka ma cwi ka jazum naga na-fara bam baɲa nɪ. Ka daari ka cwi ka jagwiə naga kam tɪga baɲa nɪ. ³ Ka laan ma daari ka baɣɪ baɲa baɲa, yɪ ka kwərə kam kɪ sɔɔ nɪ nyoŋo na suuri te tun. Maleka kam na baɣɪ kuntu tun, dua dɪ ma baɣɪ kuni birpe. ⁴ Dua kam na baɣɪ kuntu tun, amu maa lagɪ sɪ a pupuɪ ka na tagɪ kulɔ tun a tiɲi. Amu laan ma ni kwərə na ŋɔɔni We-sɔŋɔ nɪ ka wɪ: «Ta n cɪm, yɪ zaɲɪ n pupuɪ dua kam na baɣɪ ka ta kulɔ tun.»

⁵ Maleka kalu amu ya na maɲɪ a na ka na kwe ka naga ka nɔ na-fara bam baɲa nɪ yɪ ka nɔ kadoɲ tɪga baɲa nɪ tun laan ma zəɲi ka jazum juɲa wəəni, ⁶⁻⁷ yɪ ka du dɪ We yiri ka wɪ: «Ku daa bá daani sɪ We wubuɲa yalu ya na səɣi yɪ Dɪ maɲɪ Dɪ ta dɪ

Dɪ nijoŋnə bam tun laan kɪ, maɲa kalu maleka sirpe tu wum na wó wu ka nabɔnɔ kum tun.

Baɲa-We nan mu jɪɣɪ ŋwia sɪ ku taa ve maɲa kalu na ba ti tun.

Duntu mu kɪ weyuu dɪ wəənu tɪlɔ maama na wu ku wuɪ tun,

yɪ Dɪ kwəri Dɪ kɪ tɪga baɲa dɪ ka wəənu tum maama.

Duntu daa ta mu kɪ na-fara dɪ wəənu tɪlɔ maama na wu ba wuɪ tun.»

⁸ Maleka kam na tagɪ kuntu tun, amu daa ma joori a ni kwərə kalu ya na ŋɔɔni We-sɔŋɔ nɪ tun. Ka daa ma ta dɪ amu ka wɪ: «Ve maleka kalu na zɪɣɪ na-fara bam baɲa nɪ dɪ tɪga kam baɲa nɪ tun te, sɪ n joɲi tɔn-balaɲa kalu na puri ka wu ka juɲa nɪ tun.»

⁹ A ma vu a ta maleka kam sɪ ka pa-nɪ tɔn-balaɲa kam. Ka ma ta-nɪ ka wɪ: «Joɲi tɔnɔ kum n di. Ku na wu nmɔ ni nɪ, kuɔ ta sɔna nɪ tuuru te. N nan na ligi-ku, ku laan wó ta cana mu n kana nɪ.»

¹⁰ Amu ma joɲi tɔn-balaɲa kam maleka kam juɲa nɪ a dɪ a ni nɪ. Ka maa sɔna nɪ tuuru te. Ku daari, amu na ligi-ka tun, ka ma ləni ka ji cam yiranɪ a kana nɪ. ¹¹ Ba laan ma ta ba bri-nɪ ba wɪ, amu daa ta maɲɪ sɪ a tɔɔli We kwərə kam a bri woŋo kulɔ na lagɪ ku kɪ lugu baɲa dwi tiinə

zanzan wɔnɪ, dɪdaani tunɪ zanzan dɪ taana dwi zanzan tiinɛ dɪ wɔnɪ, dɪ ba pwa dɪ wɔnɪ tun mu.

We maana tiinɛ bale na brɪ Dɪ cɪga kam te tun

11 Ba laan ma kwe miu kulɔ ba na maa maɲɪ wəɛnu tun ba pa-nɪ. Ba ma ta amu ba wɪ, a zaɲɪ a maɲɪ We-di-kamunu kum dɪ ku kaanum bimbim dum a nii, sɪ a daari a lwarɪ nɔɔna ni tite na wu We-di-kamunu kum wɔnɪ ba zuli-Dɪ tun. ²Ba ma daari ba ta amu, sɪ a yɪ maɲɪ kunkɔlɔ kulɔ na wu pooni nɪ We-digɛ kam yigɛ nɪ tun, beɲwaani ba kwe je sum kuntu ba kɪ dwi-ge tiinɛ bam juɲa nɪ mu. Bantu nan mu wó ba ba taa kari tuw kulɔ na yɪ We nyum tun wɔnɪ, ba nwanɪ wəɛnu ba cɔɣɪ sɪ ku vu ku yɪ canɪ fiinna-sɪle (42). ³We daa ma ta-nɪ Dɪ wɪ: «Amu lagɪ a tuɲɪ nɔɔna bale mu sɪ ba ba ba brɪ amu cɪga kam. Bantu wó tɔɔlɪ amu kwɛrɛ kam sɪ ku yɪ da muru dɪ biɛ yale dɪ fusrɔv (1.260), yɪ baá zu gwar-zinzwara sɪ ku brɪ ba na yaari te tun.»

⁴We maana tiinɛ bam kuntu mu brɪ Olivi tweeru tile tum, dɪ min-zwəɛnu tile tilu na zigɪ dí Yuutu wulu na te lugu baɲa maama tun yigɛ nɪ. ⁵Mini mu wó nuɲɪ ba niɛ nɪ dɪ cɔɣɪ ba duna balu na kwaani sɪ ba kɪ-ba balɔɔ tun. Wulu

maama na lagɪ sɪ o kɪ-ba balɔɔ tun, baá gu-o kuntu doɲ mu. ⁶Bantu nan jigɪ dam sɪ ba ja weyuu kum, sɪ dua daa yɪ ta nɪa maɲa kam ba na wura ba tɔɔlɪ We kwɛrɛ kam tun. Ba nan daa ta jigɪ dam sɪ ba pa na ji jana. Ba ma ta jigɪ dam sɪ ba pa yaara dwi maama ba nabiinɛ baɲa maɲa kalu maama ba na lagɪ tun.

⁷Ba na tɔɔlɪ We kwɛrɛ kam ba ti, varum wulu na zuurɪ goɲ-canluɲu kum wɔnɪ tun laan wó nuɲɪ o ba o ja jara dɪdaani ba, yɪ o wanɪ-ba o gu. ⁸O na gu-ba, ba yɪra yam wó ta tigi pooni yigɛ nɪ tuw kamunu kum wɔnɪ. Yɪra yalu na brɪ tuw kum kuntu kuri cɪga cɪga tun mu yɪ Sodɔm dɪ Ezipi. Ku yɪ dáani mu ba jaani ba Yuutu wum ba pa tuun-dagara baɲa nɪ ba gu.

⁹Nɔɔna laan wó nuɲɪ tunɪ dwi
maama wɔnɪ,
dɪ nabiinɛ dwi maama wɔnɪ,
dɪ taana dwi maama wɔnɪ,
dɪ je tɛri tɛri,
ba ba ba nii bantu yɪra yam na
tigi da tun.

Baá ta nii ba yɪra yam sɪ ku vu ku yɪ da yatɔ dɪ cicoro, yɪ ba bá se sɪ ba kwe-ba ba kɪ. ¹⁰Balu na zuurɪ lugu baɲa nɪ tun wó ta jigɪ wupolo dɪ bantu bale tuunɪ dum. Ba ma wó kɪ kwɛɛra, yɪ ba daari ba pai-da pɛɛra. Baá ta jigɪ wupolo, We nijoɲnɛ bam kuntu bale ya na yaari nabiinɛ lugu baɲa nɪ dɪ We taani

dum ba na ɲɔɔni tun ɲwaani. ¹¹ Da yato di cicoro kum na ke, We wó pa Dɩ siun kulɔ na paɪ ɲwɪa tun laan ba ku zu ba yira yam, yi ba joori ba bi ba zaɲi. Fuvɔni ma wó tiini di ja balɔ maama na wó na-ba tun. ¹² We nijɔɲnə bam bale laan ma ni kwərə na ɲɔɔni We-sɔɲɔ ni ka wi: «Diini-na á ba yo.»

Kunkoɲo ma ba ku kwe-ba ku jigi ku ma diini weyuu, yi ba duna bam zigɪ ba nii-ba. ¹³ Kantu maɲa kam ni nɔɔ, tɪga baɲa maama wó tiini ka sisinji. Ku ma pa tuw kum pɔɔrɔm kuni fugə wɔni kuri biɔwi cɔgi maama. Tɪga kam sisinjim dum maa gu nɔɔna murr-turpe (7.000). Fuvɔni ma wó ja nɔɔna balɔ na daari tun, yi ba se ni Yuutu Baɲa-We mu tiini Dɩ jigi dam. ¹⁴ Mu leeru tulɔ na ki bile tu tun. Ku nan ta daari leeru tulɔ na wó ki bito tu tun. Ti lagɪ ti ba lele mu.

Nabɔno kulɔ na wugi ku ma kweeli tun

¹⁵ Maleka kalɔ na yi sirpe tu tun laan ma wu ka nabɔno kum. Kwəri ma ɲɔɔni We-sɔɲɔ ni baɲa baɲa si wi: «Lugu baɲa paari dum laan wu di Yuutu We jɪɲa ni mu, di Krisi wum Dɩ na tɔɲi tun jɪɲa ni. Paari dum kontu wó ta wura si ku taa ve maɲa kalɔ na ba ti tun.»

¹⁶ Nakwa fiinle-bana bam ba na je We yigə ni ba paari jangwaanɔ tum baɲa ni tun laan ma kuni doonə ba cɔɔli ba yuni tɪga ni ba zuli We, ¹⁷ yi ba wi:

«Dam-fɔɔ Tu Baɲa-We,
nmɔ maɲi n wura mu pulim ni,
yi n daa ta wura maɲa maama.
Di ki nmɔ le,
di n laan na kwe n dam-fɔɔ
kum

n ma n te lugu baɲa tun.

¹⁸ Dwi-ge tiinə balɔ na dai nmɔ
nɔɔna tun tiini ba jigi
ban-zɔɲɔ di nmɔ.

Ku daari lele kontu nmɔ bani
nan wó zaɲi di ba.

Ku laan yi maɲa kalɔ nmɔ na
wó di twa sariya tun,
yi nmɔ wó pa balɔ maama na
se nmɔ tun na peera.

Ku na yi nmɔ nijɔɲnə bam di
balɔ maama na yi nmɔ
nɔɔna yi ba kwari n yiri
dum tun,

ku na yi nɔn-kamunə naa
nabwənə di.

Ku nan na yi balɔ na cɔgi lugu
baɲa tun,
maɲa yiə si nmɔ laan cɔgi-ba
di.»

¹⁹ Ba na zuli We kontu ba ti tun,
We di-kamunu kulɔ na wu Dɩ sɔɲɔ
ni tun ni laan ma puri. We cullu
tum na pupɔni kandwa yira ni ti

tiŋi daka kalu wɔni tun ma nai jaja. Dua laan maa pɔpɔla, yi ka baɣi ka wuurɛ. Tɔga ma sisiŋi, yi du-kambana tiini ya tui zanzan.

Prɛnyon-kɔnkagɔli na zɛli kaani te tun

12 Wo-kɔnkagɔli laan ma nuŋi weyuu ni. Amu ma na kaani o na me wia o kukwɛri o titi ni gɔrɔ te. Cana maa wu o napra kuri ni. Ku daari o ma pu yipugɛ kalu na jigi calɛwi fugɛ-sule tun o yuu ni. ²Kaani wum yi ka-puɛ mu, yi o pugɛ kam vri si o lu. Ku na cana tun, o ma kaasi baɣi baɣi.

³Wo-kɔnkagɔli didonɔ daa ma nuŋi weyuu ni. Amu ma na prɛnyon-kɔnkagɔli, ku yi nasuŋu mu yi ku jigi yuni turpe di nyia fugɛ. Yipwi ma pu ku yuni tum maama baɣa ni. ⁴Ku ma kwe ku nabili ku ma vanɔ calɛwi sum pɔɔrum kuni bitɔ wɔni kuri bidwi ku kwɛri weyuu ni ku di tɔga ni. Ku ma ba ku zigɔ kaani wulu na lagɔ o lu tun yigɛ ni, si o na lugɔ bu wum, si ku kwe ku di. ⁵Kaani wum ma lu o bu wum, o yi bɛkɛrɛ mu. Wuntu mu wu ta te lugɔ baɣa dwi tiinɛ maama di o dam. Kaani wum na lugɔ kuntu tun, ba ma kwe bu wum ba ja vu We te, Dl paari yitugu kum na wu me tun. ⁶Kaani wum laan ma duri o vu kagua yuu,

jagɛ kalu We na manɔ Dl kwe si Dl pa-o tun. Dl wu ta nii o baɣa ni je sum kuntu ni da muru di biɛ yale di fusrdu (1.260).

⁷Jara deen ma tu We-sɔŋɔ ni. We malesɔ didɛeru wulu yiri na yi Misesɛli tun didaani o kwaga malesɔ tiinɛ bam mu di jara di prɛnyon-kɔnkagɔli dum di di kwaga malesɔ tiinɛ bam.

⁸Prɛnyon-kɔnkagɔli dum ma wu wani jara yam. Ku di ku kwaga malesɔ tiinɛ bam ma daa wu ne jɔŋɔ je We-sɔŋɔ ni. ⁹Ba ma zɛli-ku We-sɔŋɔ ni ba duli ba yagi lugɔ baɣa ni, di ku kwaga malesɔ tiinɛ bam maama. Prɛnyon-kɔnkagɔli dum kuntu mu yi bisankwia kalu na manɔ ka wurɔ faɣa faɣa tun. Ka yiri nan mu yi Vwa-nyina pe, di Sutaani, yi ka ganɔ lugɔ baɣa nɔɔna maama.

¹⁰Amu laan ma ni kwɛr-dia na ŋɔɔni We-sɔŋɔ ni ka wi: «Lele kuntu dibam Tu We vri Dl nɔɔna sutaani jɔŋa ni. We ma bri Dl dam di Dl paari dum na yi te tun. Krisi wum We na tuŋi tun di ma bri Dl dam dum. Beɣwaani wulu na yɛni o ŋɔɔni o cɔɣi di ko-biɛ bam We yigɛ ni tun daa tɛrɛ. Wuntu mu yɛni o zigɔ di Tu We yigɛ ni o ŋɔɔni o cɔɣi ba yigɛ titu di wia maama. Ba laan nan di-o ba yagi. ¹¹Di ko-biɛ bam nan wan-o Pɛlbu wum jana kam nuŋim dum ŋwaani, di ba na

bri We ciga kam tun ɲwaani mu. Ba ma se si ba kwe ba ɲwia ba ma lani tuuni. ¹²Kuntu, abam balu maama na zuuri We-sɔɲɔ ni tun, á taá jigi wupolo. Ku daari, ku na yi lugu baɲa di ku na-fara bam, leeru wó ba abam baɲa, beɲwaani vwa-nyuna pe wum tu abam te, yi o tiini o jigi ban-zɔɲɔ lanyirani, beɲwaani o ye ni o da yam ge fun mu.»

¹³Prɛnyonɔ-kunkagili dum na lware ni ba zali-ku ba yagi lugu baɲa ni tun, ku ma pe kaani wulu na lugi bɛkɛrɛ kam tun kwaga ku pu. ¹⁴Ba ma kwe kalon-zɔɲɔ vwana yale ba pa kaani wum, si o ma jaani weeni o vu o yi kagua kam yuu, jɛgɛ kalu o na manɔ si o taa wura tun. Dáani mu We wó ta nii o baɲa ni buna yato di cicoro, si prɛnyonɔ kum daa yi zani ku ja-o. ¹⁵Prɛnyonɔ kum ma twi na zanzan si ba vu ba pe kaani wum ba ja viiri, ni bugɛ na na duri te tun. ¹⁶Tiga kam ma zani kaani wum, yi ka puri ka ni ka nyo na balu maama prɛnyonɔ kum na twi tun. ¹⁷Ku ma pa ku banti tiini di zani di kaani wum. Ku laan ma vu si ku ki jara di kaani wum dwi tiina balu na daari tun. Bantu mu yi balu na se We niɛ yam yi ba bri ni ba tɔgi Zezi ciga kam tun. ¹⁸Prɛnyonɔ-kunkagili dum laan ma vu di zigɛ na-fara bam ni ni.

Varum wulu na nuɲi na-fara wuni tun

13 Amu daa ma na varum wudon o na nuɲi na-fara wuni. O jigi nyia fugɛ di yuni turpe mu. O nyia yam maama baɲa maa jigi yipwi. Ba ma pupuni yira yalu na twi We tun o yuni tum yira ni. ²Amu na ne varum wum tun, o nyi di gweeru mu. O ne maa nyi di faa ne, yi o ni nyi di nyonɔ ni. Prɛnyonɔ-kunkagili dum laan ma kwe ku paari dum di ku dam-fɔrɔ kum ku ki varum wum kuntu jɲa ni. ³O yuu kum didua maa tiini ku pogili ni o ya lagi o ti mu te, yi ku laan ba ku je. Ku maa su nabiina maama, yi ba tɔgi varum wum kuntu kwaga. ⁴Nɔɔna maama maa kuni doona ba zuli prɛnyonɔ-kunkagili dum, di ku na kwe ku dam dum ku pa varum wum kuntu tun. Ba ma daari ba zuli varum wum di, yi ba te ba wi: «Nɔɔnu tɛrɛ o na mai di varum wum. Nɔɔn-nɔɔnu nan bá wani o ki jara did-o.»

⁵Ba ma pa varum wum cwɛɲɛ si o ɲɔɔni kamunni o pa o titi, yi o daari o twi We yiri. O ma joni dam si ku vu ku yi cani fiinna-sile (42). ⁶O ma puli o ɲɔɔni o gooni We, yi o twi We yiri di Di sɔɲɔ kum, ku

wɛli dɪ balu na zuvri Dɪ sɔŋɔ kum nɪ tun.⁷ Varum wum ma kwəri o jɔŋi dam sɪ o kɪ jara dɪ Wɛ nɔɔna bam, sɪ o want-ba. O ma jɔŋi dam sɪ o taa te lɔɡu baŋa dwi tiinə maama, dɪ tunɪ dwi maama tiinə, dɪ taana dwi maama tiinə, dɪ je təri təri maama tiinə.⁸ Nɔɔna balu maama na zuvri lɔɡu baŋa nɪ tun wó ta zuli varum wum kuntv, ku na dai balu yira na pupuni ya tiŋi ŋwɪa tɔnɔ kum wuni maŋa kam lɔɡu baŋa daa ta na tərə tun yirani má mu bá zul-o. Ku nan yɪ Pɛlbu wum ba na gu tun mu te tɔnɔ kum kuntv.

⁹Nan puri-na á zwa sɪ á cɛgi amu taani dum:¹⁰ Wulv maama na tu sɪ o duna ja-o ba kɪ ba na lagɪ te tun, baá ja kuntv tu mu, o bá lu. Wulv maama dɪ nan na tu sɪ ba ma su-zɔɔ ba gu-o tun, baá ma-ku mu ba ma gu-o, o bá want o lu. Kuntv ŋwaani Wɛ nɔɔna bam maŋi sɪ ba ta vɔ pu-dɪa mu, sɪ ba daart ba kɪ ba wu-dɪdɪa dɪ Wɛ.

Varum wulv na nuŋi tɪga nɪ tun

¹¹Amu laan ma na varum wudon o na nuŋi tɪga nɪ. O jɪɡɪ nyia yale mu nɪ pi-bala nyia na yɪ te tun. O maa ŋɔɔnɪ nɪ prɛnyon-kunkagɪlɪ dum na ŋɔɔnɪ te tun.¹² Dayigə varum wum ma pa-o wum dam-fɔɔ kum sɪ o ma tunɪ, yɪ o daart o zɪɡɪ o nii-o. O ma

ma-dɪ o fun balu maama na zuvri lɔɡu baŋa nɪ tun o pa ba zuli dayigə varum wulv yuu kum ya na pogili yɪ ku laan je tun.¹³ Varum bile tu wum kuntv ma tiini o kɪ wo-kunkagɪla yalv na dana tun. O ma pa mini nuŋi wɛyuu nɪ dɪ ba tɪga baŋa, yɪ nɔɔna maama na-dɪ.¹⁴ O na nɛ cwɛŋə sɪ o kɪ wo-kunkagɪla yantv donɪ dayigə varum wum yigə nɪ tun, ku ma pa o want o gani nɔɔna balu na zuvri lɔɡu baŋa nɪ tun. O ma ta-ba sɪ ba mɔ kamɔɡɔ, sɪ ku taa nyɪ dɪ dayigə varum wulv ba na mɛ su-lɔŋɔ ba zagɪ o yuu ba pogili yɪ o ta ŋwɪ tun.

¹⁵O ma daart o na cwɛŋə sɪ o kɪ siun kamɔɡɔ kum kuntv wuni, sɪ ku taa ŋwɪ. O na kɪ kuntv tun, kamɔɡɔ kum maa wai ku ŋɔɔna, yɪ ku jɪɡɪ dam sɪ ku pa balu maama na vin sɪ ba zuli-ku tun tɪ.¹⁶ O ma pa nɔɔna maama kɪ nyunyugu ba jazina nɪ naa ba trə nɪ, ku na yɪ nabwənə dɪ nɔn-kamunə, naa nadunə dɪ yinigə tiinə, ku wɛli dɪ gambɛ dɪ balu na te ba titɪ tun dɪ.¹⁷ Nɔɔnv na ba jɪɡɪ nyunyugu kum kuntv, o bá want o yəgi wonɔ naa o kwe wonɔ o yəgi. Nyunyugu kum kuntv nan mu bri varum wum yɪrɪ dum, naa nimoro kulv na bri o yɪrɪ dum tun.

¹⁸Yo seeni ku maŋi sɪ n ta n jɪɡɪ swan mu. Wulv na buŋɪ lanyirani tun, oó want o lwarɪ varum wum nimoro kum kuri na yɪ te tun.

Nimoro kum bri nabiinu yiri mu.
Ku nan yi biɛ yardu di fustirɔ
bardu mu (666).

Pɛlbu wum di o nɔɔna bam

14 Amu laan ma nii a na Pɛlbu
wum o na zigi Siyɔn piu
kum yuu ni. Nɔɔna murru bi di
fiinna-tuna tum (144.000) maa tɔgi
ba wu o tee ni, yi Pɛlbu wum yiri
dum di o ko yiri pupunt ba trɛ ni.
²A ma ni kwɛrɛ na ŋɔɔni Wɛ-sɔŋɔ
ni. Ka maa dwana nɛnɛni na-fara
na wuurɛ yi dua bagɛ te tun, yi
ka nyi di kwan-magina na magɛ
ba kwaanu te tun. ³Nɔn-kɔgɔ kum
maa zigi ku yɔɔri Wɛ paari jangɔŋɔ
kum di wɛɛnu tuna tɔlɔ na ŋwi
tun di nakwa bam. Ba maa leeni
lɛŋ-duŋa kalɔ nɔɔn-nɔɔnu na bɔ
wanɔ o zaasi-ka tun, ku na dai nɔɔna
murru bi di fiinna-tuna tum yiranɔ
(144.000). Bantu mu yi balɔ Zezi
na ŋwi ba lwarum juni lugu baŋa
nabiinɛ maama wuni tun. ⁴Bantu
nan mu cigɛ ba tuti di wo-digiru
kɛm, yi ba wu ki boorim. Bantu
yɛni ba tɔgi Pɛlbu wum kwaga mu
ba ve je silɔ maama o na wɔ vu tun.
Zezi mu ŋwi ba lwarum juni nabiinɛ
maama wuni, si bantu da yigɛ ba ji
Wɛ nɔɔna di Pɛlbu wum di nɔɔna.
⁵Bantu nan wu fɔgi ba fɔ vwan. Ba
ba jigɛ tusim.

We malesi sitɔ na tagi wɛɛnu tɔlɔ tun

⁶Amu laan ma na maleka kadoŋ
ka na jaani weyuu ni. Ka maa jigɛ
Wɛ kwɛr-ywɛŋɛ kalɔ na ba luri
maŋa di maŋa tun ka tɔɔli ka bri
balɔ na zuuri lugu baŋa ni tun,

ku na yi je tɛri tɛri wuni,
di nabiinɛ dwi maama,
di taana dwi maama tiinɛ,
di tuni dwi maama tiinɛ.

⁷Ka maa ŋɔɔni di kwɛr-dia ka wɛ:
«Kwari-na Wɛ, si á daari á taá pa-Dl
zulɛ, beŋwaanɔ maŋa kam yiɛ si
Dl di nabiinɛ sariya. Nan kuni-na
doonɛ á zuli Wɛ dilɔ na ki weyuu
di tɔga baŋa di na-fara didaanɔ buli
tun.»

⁸Maleka kadoŋ ma saŋi ka kwaga,
yi ka tɛ ka wɛ: «Tu-kamunu kulɔ
yiri na yi Babilɔni tun tua. Ku tu
ku ti. Kuntu deen mu yɛni ku pa
nabiinɛ dwi maama tɔgi ba ki ku
boorim kikiɛ yam, ni ba na nyɔgi
sa-deera ba su te tun.»

⁹Maleka kalɔ na ki sitɔ tun di daa
ma saŋi, yi ka tɛ di kwɛr-dia ka wɛ:
«Nɔɔna balɔ maama na zuli varum
wum di o kamɔgɔ kum yi ba daari
ba jigɛ o nyinyugu kum ba trɛ ni
naa ba juŋa ni tun, ¹⁰Wɛ ban-zɔŋɔ
kum wɔ ba bantu baŋa, nɛnɛni ba
logi sa-deera balɔ na wu pugɛ tun
mu ba su zuŋa ba pa ba nyɔ ba su

te. Balu maama na se varum wum kuntu tun, mini di ciribi mu wu di-ba ku pa ba na cam zanzan. Baá yaari kuntu We malesi sum yigə ni di Pəlbə wum yigə ni mu. ¹¹ Mini dum wu ta di-ba yi ku pai nyua zaŋi taan, baá yaari si ku taa ve maŋa kalu na ba ti tun. Balu maama na zuli varum wum di o kaməŋo kum tun, di balu maama na jigi nyunyugu kulu na bri o yiri dum tun, ba bá na siun wia di titu maama.»

¹² Kuntu ŋwaani balu maama na yi We noona yi ba se Di niə yam yi ba ki ba wu-diɗa di Zezi tun maŋi si ba zigi di pu-dia mu.

¹³ Amu laan ma ni kwərə na ŋɔni We-sɔŋo ni ka wu: «Nan pupuni tuntu: Ku na zigi zim si ku taa ve tun, balu na se di Yuutu wum yi ba ba ba ti tun wu ta jigi yu-yoŋo.»

We Joro kum ma ləri ku wu: «Ku yi ciga mu. Bantu wu sin di ba tituŋ-cɛera yam, beŋwaani ba kəm-laaru mu wu ta tɔgi-ba.»

We sariya maŋa kam na yi te tun

¹⁴ Amu laan ma nii a na kunkoŋo ku yi naponɔ, yi wulu na nyi di nabiin-bu tun je ku baŋa ni. Səbu-siŋa yipugə ma pu o yuu ni, yi o daari o ze sukɔɔ kulu na jigi ni tun. ¹⁵ Maleka kadoŋ daa ma nuŋi

We di-kamunu kum wuni. Ka tɔɔli baŋa baŋa ka ta di wulu na je kunkoŋo kum baŋa ni tun ka wu: «Lugu baŋa faa kum laan bigi ku ti. Ma n sukɔɔ kum n ma n gwe faa kum, si ku maŋa kam yiə.» ¹⁶ Wulu na je kunkoŋo kum baŋa ni tun laan ma vuvugi o sukɔɔ kum lugu baŋa ni o ma gwe faa kum.

¹⁷ Amu daa ma na maleka kadoŋ na nuŋi We-sɔŋo di-kamunu kum wuni, yi ka di jigi sukɔɔ kulu na jigi ni tun. ¹⁸ Maleka kalu di na nii mini baŋa ni tun ma nuŋi We kaanum bimbim dum ni, ka tɔɔli di kwər-dia ka ta di maleka kalu na ze sukɔɔ kum tun ka wu: «Ma n sukɔɔ kum n ma n gwəri tiu-biə balu ba na maa ki sana tun, si lugu baŋa tiu-biə bam kuntu laan bigi ba ti.»

¹⁹ Maleka kam laan ma ma ka sukɔɔ kum ka ba maa gwəri lugu baŋa tiu-biə bam. Ka ma kwe-ba ka di kazɔ-zɔŋo wuni si ka te, si ku bri We ban-zɔŋo na wu ba nabiinə baŋa te tun. ²⁰ Kazɔŋo kum zigi tu kum daa ni mu. Ba maa te tiu-biə bam ku wuni si ba nyua kam taa nuŋə. Ba nyua kam kuntu yi jana mu. Jana kam ma nuŋi ka peeli tiga ka duri ka vu nuneeni kilometra biə-yatɔ (300), yi ka na luunə te tun, sisəŋə na ziga ka wuni, ka yuu yirani mu wu ta nai pooni ni.

**Maleɛɛ sirpe na jaani yaara dwi
təri तरी si ba lugu baɲa te tun**

15 Amu laan ma na wo-kinkagili didoŋ weyuu ni, di na tiini di dana yi di ba jigi doŋ. A ma na We maleɛɛ sirpe, si didva didva jigi yaara dwi तरी तरी mu, si si pa ya ja noona. Yaara yarpe yam kuntu mu lagi ya ma kweeli, beɲwaani yantu na ki ya ti, We ban-zoŋo kum laan wó ti. ²Amu ma daari a na woŋo ku na nyi di nuni. Ku maa nyuna ni niu na nyuni te tun, yi ku nyi ni ku gwaani di mini mu te. Amu ta ma na balu na wani varum wum di o kamogo kum ku wali di o yiri dum nimoro kum dam dum tun. Ba zigi nuni kulu na nyuna lanyirani tun ni ni, yi ba ze kwaanu tulu We na pe-ba tun. ³Ba maa leeni ləŋə kalu na yi We tintuŋnu Moyisi ləŋə di Pəlbə wum ləŋə tun. Ba ma leeni ba zuli We ba wi:

«Dam-fɔɔ Tu Baɲa-We,
nmv tutuŋa yam tiini ya yi
tutuŋ-kamunə,
ya ba jigi doŋ.
Lugu maama Pe,
nmv cwe sum yɔɔri lanyirani,
si togi ciga.

⁴Yuutu Baɲa-We,

noon-noonu tərə o na bá kwari
nmv.

Noona maama nan wó ta zuli
nmv yiri dum.

Nmv yirani mu yi wu-ponjo tu
ciga ciga.

Lugu baɲa dwi maama tiinə wó
ba ba kuni doonə nmv
yigə ni ba zuli-m,

beɲwaani noona maama wó na
nmv tutuŋa yam na jigi
ciga te tun.»

⁵Kuntu kwaga ni amu ma na We-zoŋo digə kam ni na puri, yi ka yigə digə kam ni di puri. ⁶We maleɛɛ sirpe sum si na jigi yaara dwi तरी तरी kuni birpe tun ma nuni digə kam wuni. Si ma zu gwar-pwəenu tulu na tiini ti nyuni tun, yi si daari si vɔ səbu-sɔŋa kili si nyonna ni. ⁷Wəenu tina tulu na ŋwi tun didu laan ma zaŋi ku kwe səbu-sɔŋa zwi sirpe ku pa maleɛɛ sirpe sum. Zwi sum kuntu nan mu su di We ban-zoŋo kum. Duntu nan mu jigi ŋwia si ku taa ve maɲa kalu na ba ti tun. ⁸We dam dum di Dɔ paari-zulə yam ma pa nyua nuni ka su Dɔ digə kam ni maama. Nyua kam ma pa noon-noonu wari digə kam wu o zu, si ku taa ve maɲa kam maleɛɛ sirpe sum na wó pa yaara kuni birpe kum na wó ba ku ki ku ti tun.

Baŋa-Wɛ ban-zɔŋɔ
kum na wó ba te tun

16 Amu laan ma ni kwɛr-dia na ŋɔɔni baŋa baŋa Wɛ digə kam wɔni ka ta di Wɛ malesti sirpe sum ka wɛ: «Kwe-na zwi sirpe silu Wɛ ban-zɔŋɔ kum na wu si wɔni tun á ja vu á lo á yagi lugu baŋa ni.»

²Dayigə maleka kam ma kwe ka zuŋa kam ka ja vu ka lo ka yagi lugu baŋa ni. Ka na logi kuntu tun, ŋwan-ceera ma ja balu na jigi varum wum nyunyugu kum yi ba zuli o kamɔgo kum tun.

³Maleka kalu na saŋi tun ma lo ka zuŋa kam ka yagi na-fara bam wɔni. Na bam ma ji ni tu jana na yi te tun. Woŋo kulu maama na zuvri na-fara bam wɔni tun ma ti.

⁴Malesti sito tu wum ma lo o zuŋa kam o yagi bu-tuli sum wɔni di buli sum di wɔni. Na bam ma ji jana.

⁵Amu ma ni Wɛ maleka kalu na nii bwi sum baŋa ni tun na wɛ:

«Wu-ponjo Tu Baŋa-Wɛ,
nmu maŋi n wura pulim ni mu,
yi n daa n ta wura maŋa
maama,
nmu ki ciga di n na vaŋi ba zwa
te tun.

⁶Benwaani bantɔ mu gu n
nɔɔna bam di n nijɔŋnə
bam ba pa ba jana nuni.

Kuntu mu nmu laan pe na ji
jana si ba di nyɔ.

Mu kulu na maŋi di ba kəm dum
tun.»

⁷Amu ma daari a ni kwɛrə kadoŋ na ŋɔɔni Wɛ kaanum bimbim dum tee ni ka wɛ:

«Dam-fɔrɔ Tu Baŋa-Wɛ,
nmu sariya yam yɔɔri lanyiranɛ,
yi ya tɔgi ciga mu.»

⁸Maleka kalu na ki sina tun ma kwe ka zuŋa kam ka lo ka yagi wia kam yira ni. Wia kam ma jɔŋi dam si ka pa ka wulim dum baani nɔɔna.

⁹Ka wulim dum na tiini di baani nɔɔna bam kuntu tun, ba ma ŋɔɔni ba twi Wɛ yiri di Di na pe yaara yam kuntu ja-ba tun. Ba nan wu ləni ba wu di ba kikiə yam si ba daari ba zuli Wɛ.

¹⁰Maleka kalu na ki sinu tun ma lo ka zuŋa kam varum wum paari jangɔŋɔ kum baŋa ni. Lim ma ba di li varum wum paari dum jəgə kam maama. Nɔɔna ma dɔni ba yələ di ba yaara yam. ¹¹Ba ma ŋɔɔni ba twi Baŋa-Wɛ ba yira ŋwana yam di ba yaara yam ŋwaani. Ba nan daa ta wu ləni ba wu di ba kikiə yam.

¹²Maleka kalu na ki sɔrɔ tun ma lo ka zuŋa kam ka yagi bu-zɔŋa kalu yiri na yi Efrati tun wɔni. Ka na bam ma wɛ, yi ku daari cwəŋə ku pa pwa balu na nuni wa-puli jəgə ni tun si ba wani ba

bɛ. ¹³Amu ma daari a na ciciribiə batɔ, ba nyi di yoorə te. Ba didua ma nuɲi prənyon-kunkagili dum ni ni. Wudon di ma nuɲi varum wum ni ni, yi didua kam di nuɲi varum wulu na pa o yi We nijonnu yi o yagi o dai tun ni ni. ¹⁴Ciciribiə bam kuntu yi sutaani nɔɔna mu yi ba wai ba ki wo-kunkagila. Ba ma zanyi ba vu lugu banya pwa bam maama te, si ba maama la daani ba ti ba yigə ba ki jara di Dam-fɔrɔ Tu Banya-We Di de kamunu kum de ni.

¹⁵Amu laan ma ni Zezi na ɲɔɔni o wi: «Cəgi-na. A lagi a ba ni ɲwunu na dari o ba te tun mu. Wulu na fɔgi o ci o titi tun wu ta jigi yu-yonɔ. Wulu na zu o gwaaru yi o yiri tun, amu na tuə, caviura bá ja-o nɔɔna yigə ni o na bá ta yi kalambolo tun ɲwaani.»

¹⁶Ciciribiə batɔ bam ma pa lugu banya pwa bam la daani jəgə kadoɲ ni. Ba maa bə jəgə kam kuntu di Zwifə tiinə taani ba wi, Amagidɔn.

¹⁷Maleka kalu na ki surpe tun laan ma lo ka zɔɲa kam viu wuni. Kwər-dia laan ma ɲɔɔni We digə kam paari jangɔɲo kum jəgə kam ni ka wi: «Ku ki ku ti.» ¹⁸Ka na tagi kuntu tun, dua maa pipili ka bagi ka wuurə. Sɔɔ ma tiini ku gaali, yi tɔga kam di sisinɛ. Tɔga kam na tiini ka sisinɛ te tun ba jigi donɔ. Ku na puli maɲa kalu We na ki nabiinə tun, tɔga ta maɲi ka

wu sisinɛ kuntu donɔ. ¹⁹Tu-kamunu kulɔ yiri na yi Babilɔni tun ma yari kuni bitɔ ku cəgi. Lugu banya dwi tiinə tunti dum maama ma cəgi. We ma wu swe tu-kamunu Babilɔni ni ni yi Di waari-ku. Di ban-zɔɲo kum ma tiini ku ba tu kum banya, nuneɛni Di logi sa-deera mu Di su zɔɲa Di pa ku nyɔ ku su te. ²⁰Tɔga kalu maama na wu na-fara titari ni tun ma fɔɔri ka tigə je ni, yi pweeru tum di je, ba daa ba na-ti. ²¹Du-kamban-kamunə na duunə ni luuru te tun maa nuɲi weyuu ni ya tui nɔɔna banya ni. Nɔɔna bam ma ɲɔɔni ba twi We, du-kambana yam na pe ba na yaara zanzan tun ɲwaani.

Ka-boro na dɔgi varum te tun

17 Malesi surpe silɔ na jigi zwi surpe sum tun didua ma ba ka ta di amu ka wi: «Ba, si a bri-m We na lagi Di pa ka-bor-zɔɲo kum na cam te. Ka-boro kum kuntu mu maa bri tu kulɔ na logi bwi zanzan ni ni tun. ²Lugu banya pwa bam yəni ba ki boorim di kuntu mu. Balu na zuuri lugu banya ni tun maa tiini ba ki boorim di ku, ni nɔɔnu na nyɔgi sana o bugi te tun.»

³We Joro kum ma ba amu te di dam, We maleka kam ma ja-ni ka vu kagua yuu. Je sum kuntu ni mu amu ne kaani o dɔgi varum

na yi nasuɔw cwen cwen tun baɲa ni, yi yira yalɔ na twi We tun pupɔni varum wum yira ni. O maa jigi yuni turpe di nyia fugə. ⁴Kaani wum ma zu gwaaru tilɔ na yi nasun-pupweeru di nasunnu cwen cwen tun. O yira maa jigi wəənu zanzan ti na nyuna, ti yi səbu-sɔɲa di kandwa-ɲɔna mu. O ma ze səbu-sɔɲa zɔɲa, yi ka ni su di wo-zɔɔna yalɔ na bri o boorim kikiə yam. ⁵Ba ma pupɔni yiri dilɔ kuri na ba lwarɪ jaja tun o tri ni, yi di wi:

«Babilɔni kulɔ na yi tu-kamunu
tun
mu yi ka-bwəəru maama nu,
di lɔɔ baɲa wo-zɔɔna maama
nu.»

⁶Amu ne ni kaani wum nyɔɔi We nɔɔna balɔ ba na gu Zezi cɔɔa kam ɲwaani tun jana mu o su, ni o nyɔɔi sana mu o bugi te.

Amu na ne-o kuntu tun, ku ma tiini ku su-ni. ⁷Maleka kam ma bwe-ni ka wi: «Ku su nmu si beɛ mu? Ku na yi varum wulɔ na jigi yuni turpe tum di nyia fugə kam tun, di kaani wulɔ na dɔɔi o baɲa ni tun, amu wó pa n lwarɪ ba kuri na yi te tun. ⁸Varum wulɔ nmu na ne tun ya ɲwi mu, o nan daa tərə. Ku daari si o nɔɲi goɲ-canluɲu kum wuni mu, si o laan vu o cɔɔum jəɔə. Ku na yi balɔ na zɔvri lɔɔ baɲa ni yi ba yira maɲi ya wu pupɔni ya

tiɲi We ɲwia tɔnɔ kum wuni maɲa kam lɔɔ baɲa ta na tərə tun, ba na ne varum wum, kuó su ba maama. Beɲwaani o deen ya ɲwi mu, o nan daa tərə. O nan wó joori o ba o nɔɲi nabiinə yigə ni.

⁹Nmu nan maɲi si n ta n jigi wubɔɲa mu di swan, si n wani n lwarɪ wəənu tintu kuri. Varum wum yuni turpe tum bri pweeru turpe mu. Tintu mu yi pweeru tilɔ kaani wum na je ti baɲa ni tun. Yuni turpe tum di bri pwa barpe woɲo mu. ¹⁰Pwa bam kuntu banu maɲi ba tu mu. Ba didɔa mu wura lele. Wulɔ na kweeli tun ta wu tu. O na tuə, o paari dɔm bá daani zanzan. ¹¹Varum wulɔ ya na ɲwi yi o laan daa tərə tun bri pe wulɔ na ki ba wuni nana tun mu. Wuntu yi pwa barpe balɔ na de yigə tun wu nɔɔnu mu. O nan na tuə, o di laan wó vu o cɔɔum jəɔə.

¹²Nyia fugə yalɔ nmu na ne tun bri pwa fugə mu. Pwa bam kuntu ta wu joɲi ba paari dɔm. Ba nan wó ba ba joɲi dam, si ba tɔɔi di varum wum ba taa te nɔɔna si ku maɲi di maɲa funfun yirani. ¹³Pwa fugə kam maama jigi wubɔɲi didɔa mu. Ba ma wó kwe ba dam maama ba ki varum wum juɲa ni. ¹⁴Ba ma wó ki jara di Pəlbɔ wum. Pəlbɔ wum nan wó wani-ba, o na yi wulɔ na yi yum tiinə maama Yuutu di pwa maama Pe tun ɲwaani. Balɔ na tɔɔi di wuntu yi ba wani jara yam tun

mu yi balu o na maŋi o kuri si ba taa yi o nɔɔna tun. Bantu mu tɔg-o di cɔga.»

¹⁵Maleka kam daa ma ta di amu ka wɛ: «Ku na yi bwi silu nmu na ne yi ka-boro kum je da tun, si bri lugu baŋa tɔni dwi maama di di nɔn-biə bam maama, ba na zuuri je dwi tɛri tɛri yi ba ŋɔɔni taana dwi tɛri tɛri tun mu. ¹⁶Nyɛa fugə yalu nmu na ne tun di varum wum titi wú ta culi ka-boro kum. Ba nan wú vri o wəənu tum maama o tee ni ba daar-o kalambolo, yi ba di o ya-nwana yam, ba daari ba zwe-o di mini. ¹⁷Baá cɔg-o, beŋwaani We maŋi Di pa ba wubɔŋa yi kuntu mu. Ku yi We mu lagi si ba ki ni-diɗwi ba ki ba dam maama varum wum juŋa ni. Ku jigi si ku taa yi kuntu mu, si ku vu ku yi maŋa kalu We taani dum na tagi kulu tun na wú suni ku ba ku ki tun. ¹⁸Ku daari kaani wulu nmu na ne yi o yi ka-boro tun mu yi tu-kamunu kulu na te lugu baŋa pwa bam maama tun.»

Tu-kamunu Babilɔni na cɔgi te tun

18 Maleka kam na tagi kuntu ka ti tun, amu ma na maleka kadoŋ na nuŋi We-sɔŋɔ ni ka maa buɛni lugu baŋa. Ka maa

jigi dam, yi ka tiini ka nyuna ka pa pooni zɔŋi lugu baŋa maama ni. ²Ka ma tɔɔli baŋa baŋa di kwɛr-dia ka wɛ:

«Tu-kamunu kulu yiri na yi
Babilɔni tun tva.

Ku tu ku ti.

Tu kum laan jigi
ciciri-balwaaru jəgə mu,
yi ciciri-zɔɔna dwi maama zuuri
da.

Zunə balu nɔɔna na culi yi ba
ba lai tun dwi maama
laan zuuri dáani mu.

³Lugu baŋa dwi maama ma tu
tu kum kuntu boorim
cwe sum wuni,
ni ba nyɔgi ku sa-deera mu ba
su te.

Lugu baŋa pwa bam ma tɔgi ba
ki boorim di ku.

Lugu baŋa pipimpiinə ma tiini
ba ji nadunə tu kum
kuntu ŋwaani,

beŋwaani ku nɔɔna bam soe si
ba taa cɔgi səbu zanzan.»

⁴Amu laan ma ni kwɛrə kadoŋ na
ŋɔɔni We-sɔŋɔ ni ka wɛ:

«Amu nɔɔna-ba,
nuŋi-na tu kum wuni,
si á yi tɔgi ku wo-balwaaru cwe
sum,

si á yi tɔgi á na ku cam dum.

⁵Beŋwaani ku wo-balwaaru tum
daga zanzan,

ti danɔ da-baɲa nɪ ti yi wɛyuu.
Wɛ nan ye ku kɛm-lwaanu tum
maama ni nɪ.

⁶Cɔɣɪ-na tuw kum sɪ ku maɲɪ
dɪ kuntu na cɔɣɪ nɔɔna
badonnɛ te tun.

Pa-na ku cɛ ku yɪra nɪ sɪ ku
dwɛni ku na pɛ ku cɛ
nɔɔna yɪra nɪ te tun.

Fɪ-na-ku sɪ ku nyɔ sa-dɛɛra balu
na tiini ba dana ba dwe
kuntu sana kam ku na paɪ
nɔɔna nyɔ tun.

⁷Pipiri-na tuw kum ywɛɛni dɪm
dɪ ku wo-laarv tum,
sɪ ti joori ti ji cam dɪ yaara ku
tɪtɪ ɲwaanɪ.

Bɛɲwaanɪ tuw kum nyɪ dɪ kaanɪ
wulv na yɛni o tɛ o wɪ:

«Amv di paari mv,
yɪ kulukulu bɔ yaari-nɪ.

Amv dai kadɛm,
yɪ a yigɛ bɔ fɔɣɪ ka nywanɪ.»

⁸Tu kum na brɪ ku tɪtɪ kamunni
tun ɲwaanɪ,

yaara dwi maama wɔ da yi-ku
bidwɪ baɲa nɪ.

Yawɪ-balwaarv dɪ yi-nywana dɪ
kana wɔ ba ti ja-ku.

Mini dɪ ma wɔ di-ku.

Yuutu Baɲa-Wɛ jigɪ dam-fɔrɔ,
yɪ dɪntu mv lagi Dɪ di tuw kum
sarɪya.»

⁹Ku na yɪ lugu baɲa pwa balu na
tɔɣɪ ba kɪ tuw kum boorim kikiɛ yam
yɪ ba di ywɛɛni daanɪ tun, ba na

nɛ tuw kum na jigɪ mini tun, baá ta
keerɛ yɪ ba frɪ ba tɪtɪ ku ɲwaanɪ.

¹⁰Ba na kwari ku yaara tun ɲwaanɪ,
baá ta zigɪ yigɛ yigɛ yɪ ba nii ku
nyua kam. Baá ta coosɛ ba wɪ:

«Ei. Lɛɛrv, lɛɛrv!

Babilɔni yɪ tu-kamunu mv,
yɪ ku tiini ku jigɪ dam.

Ku laan nan tu ku cɔɣɪ lɪla,
maɲa funfun wunɪ.»

¹¹Lugu baɲa pipimpiinɛ bam dɪ
wɔ ta keerɛ yɪ ba nywanɪ ba
yigɛ tuw kum cɔɣum dɪm ɲwaanɪ,
bɛɲwaanɪ nɔɔn-nɔɔnv daa tɛrɛ sɪ ba
taa yɛgi ba zɪla yam. ¹²Zɪla yalv
ba na jigɪ ba yɛgi tun yɪ sɛbu-sɪja
wɛɛnu dɪ canna-pɔɲo wɛɛnu dɪ
kandwa-ɲuna, ku wɛli dɪ gwaarv
dwi tɛri tɛri, ku na yɪ gwar-ɲunnu
tulv na yɪ fifalɪ, dɪ gwaarv tulv
na nyuna, dɪ gwar-sunnu tulv na
yɪ cwɛn cwɛn tun. Ba ta maa
jigɪ da-ɲwɪ dwi maama, dɪ wɛɛnu
tulv zanzan ba na mɛ tuu yɛlɛ
dɪ da-laarv dɪ canna dɪ luguru dɪ
kandwa yalv kaana na pui ba jia
nɪ ba kɪ tun. ¹³Ba ta maa kwɛri ba
jigɪ tralɪ dwi maama, dɪ wɛɛnu tulv
ba na zwɛ yɪ ti lwɛm ywɛɛn tun, ku
wɛli dɪ sana dɪ nugɛ dɪ dɪpe muni
dɪ kamaana, ku wɛli dɪ naanɪ dɪ
peeni dɪ sise dɪ sɪ trɛkooru. Ba ta
jigɪ gambe dɪ ba yɛgɛ da.

¹⁴Ba laan ma wɔ ta dɪ tuw kum ba
wɪ: «Wo-laarv tulv maama nmv fra
na zu tun daa tɛrɛ. Nmv jijiguru tum

Ku maa ma ku liri kikiā yam ku
ganu lugu baŋa dwi tiinā
maama.

²⁴ Ku na yɪ Wɛ nijɔɲnə dɪ Wɛ
 nɔɔna balu maama ba na
 gu tɪn,
 ba tʊvɪ dɪm zɪgɪ tɪw kum kuntu
 yɪra nɪ mʊ.
 Balu maama ba na gu lugu baɲa
 nɪ tɪn caa wó jəni tɪw kum
 kuntu yuu nɪ mʊ.»

Nɔɔna na zuli Wɛ te Wɛ-sɔɲɔ nɪ tɪn

19 Amu laan ma ni kwər-dɪa
 ka na nyɪ dɪ nɔn-kɔɔ
 zanzan na ɲɔɔnɪ baɲa baɲa Wɛ-sɔɲɔ
 nɪ ba wɪ:

«Aleluya.
 Vrum dɪ paari-zulə dɪ dam yɪ
 dɪbam Tu Wɛ nyɪm mʊ.

² Dɪ sariya yam yɔɔrɪ lanyɪranɪ,
 yɪ ya tɔgɪ cɪga.

Ku na yɪ ka-bor-zɔɲɔ kum,
 Wɛ dɪ ku sariya yɪ ku na cam,
 dɪ ku na pɛ ku boorim kikiə
 yam jagɪ je maama ya
 cɔgɪ lugu baɲa tɪn.

Wɛ ma waari-ku dɪ ku na gu
 Dɪ tuntɔɲna bam tɪn
 ɲwaanɪ.»

³ Ba daa ma ta ba wɪ:

«Aleluya.
 Mini na di-ku tɪn,
 ku nyba kam wó ta zanɪ mʊ
 taan,
 sɪ ku taa ve maɲa kalu na ba ti
 tɪn.»

⁴ Nakwa fiinle-bana bam dɪ wənu
 tɪna tɪlɔ na ɲwɪ tɪn laan ma kuni
 doonə Wɛ yigə nɪ ba zuli-Dɪ Dɪ
 paari jangɔɲɔ kum baɲa nɪ ba wɪ:

«Ku yɪ cɪga mʊ. Aleluya.»

⁵ Kwərə kadoɲ laan ma ɲɔɔnɪ
 paari jangɔɲɔ kum jəgə kam nɪ ka
 wɪ:

«Abam balu maama na yɪ Wɛ
 tuntɔɲna tɪn,
 taá zuli-na dɪbam Tu Wɛ.
 Abam balu maama na kwari-Dɪ
 tɪn,

ku na yɪ nɔn-kamunə dɪ
 nabwənə,
 á taá zuli-Dɪ.»

⁶ Amu laan ma ni kwəri sɪ na nyɪ
 dɪ nɔn-kɔɔ zanzan na ɲɔɔnɪ baɲa
 baɲa, yɪ ku dwana nɪ na-fara mʊ
 wuurə yɪ dʊa бага te. Ku maa ɲɔɔnɪ
 ku wɪ:

«Aleluya.
 Dɪbam Tu, Dam-fɔrɔ Tu
 Baɲa-Wɛ mʊ te paari.

⁷ Pa-na dí taá kɪ wupolo dí cakɪ
 dí zuli Wɛ,

Pəlbɔ wum kadiri dum maɲa
 laan na yɪ tɪn ɲwaanɪ.

O kaanɪ wum ti o yigə sɪ o zɔ-o.

⁸ Ba kwe gwar-ɲɔnnu tɪlɔ na ba
 jigɪ digiru yɪ tɪ tiini tɪ
 nyuna tɪn ba pa kaanɪ
 wum zɔ.»

Gwaaru tɪm kuntu nan mʊ brɪ Wɛ
 nɔɔna bam kəm-laaru tɪm na yɪ te
 tɪn.

¹⁹ Amu ma daari a na varum wum di lugu baɗa pwa bam maama di ba pamaɗ-kɔgɔ kum na lagɩ daani, si ba ki jara di wulu na dogɩ sisɔɗɔ kam baɗa ni tun di o pamaɗ-kɔgɔ kum. ²⁰ Ba ma ja varum wum ba vɔ, di wulu na bri ni o yi We nijonnu yi o yaɗi o dai tun. Wuntu ya mu ki wo-kinkagila dayigɔ varum wum yigɔ ni o ma o ganɩ balu na jigu.

varum wɔm nyunyugu yi ba zuli o kamɔɔ kum tun. Ba ma kwe bantu bale ɲɔnni ba ja vu ba di min-nɔnu wɔni. Ku yi ciribi mim mu. ²¹Wulu na dɔɔɔ sisɛɲɔ kam yuu ni tun maa ma su-lɔɲɔ kulu na nuɲi o ni ni tun o gu paman-kɔɔ kulu maama na daari tun. Zunɔ balu maama na di nwana tun ma ba ba di ba ya-nwana yam ba su.

Ba kɪ sutaani puna digɛ ni bina muru

20 Amu laan ma na maleka kadoɲ ka na nuɲi We-sɔɲɔ ka maa tu lugu baɲa. Ka maa ze borbu si ka ma puri goɲ-canluɲu kum ni dum, yi ka kwɛri ka ze capun-zɔɲɔ. ²Ka ma ja prɛnyoɲ-kɪnkagɪli dum ka vɔ, si ka ja vu ka di goɲ-canluɲu kum wɔni, si ku taa wu dɛani bina muru. Prɛnyoɲo kum kuntu mu yi bisankwɛa kalu na maɲi ka wuru faɲa faɲa tun. Kantu kam mu yi vwa-nyɛna pɛ, yi ka kwɛri ka yi sutaani titi. ³Maleka kam ma di-ku goɲ-canluɲu kum wɔni ka pi. Ka ma daari ka kwɛni bɔɔni dum ni, si ku yi want ku nuɲi ku daa gani lugu baɲa dwi tiinɛ bam, si ku vu ku yi bina muru kum na wɔ ti tun. Maɲa kam kuntu na ke, ku maɲi si ba bwɛli-ku ba yaɲi maɲa funfun yiranti.

⁴Amu ma daari a na paari jangwaanu yi nɔɔna je ti baɲa ni. We ma pa-ba dam si ba di nɔɔna taani. A ma daari a na ba na goni balu yuni Zezi cɛga kam di We kwɛrɛ kam tɔɔlum ɲwaanu tun jwɛru We tee ni. Bantu mu yi balu na wu sɛ ba zuli varum wɔm naa o kamɔɔ kum tun. Ba nan wu sɛ ba kɪ varum wɔm nyunyugu kum ba trɛ ni naa ba jia ni. Ba ma joori ba bi ba na ɲwɛa, yi ba tɔɔɔ ba di paari di Zezi Kisi si ku yi bina muru.

⁵Twa biim dum kuntu mu yi dɛlu na dɛ yigɛ di kɪ tun. (Twa balu maama na daari tun ta wu bi maɲa kam kuntu ni. Bina muru kum na tu ku ba ku ke mu bantu di laan wɔ bi.) ⁶Balu maama na tɔɔɔ ba wɛli dayigɛ twa biim dum wɔni tun jigɪ yu-yoɲo, yi baá ta yi We titi nɔɔna. Tɔɔni dɛlu na lagɪ di kɪ bile tun daa bá ja-ba. Bantu wɔ ta zigɪ We di Zezi Kisi yigɛ ni mu ba zuli-ba, yi baá tɔɔɔ di Zezi ba di paari si ku yi bina muru kum.

Ba cɔɔɔ sutaani dam maama

⁷Bina muru kum na tu ku ke, ba laan wɔ bwɛli sutaani ba yaɲi, si di nuɲi goɲ-canluɲu kum ba na pi-di da tun wɔni. ⁸Di ma wɔ vu di gani dwi tiinɛ balu na wu lugu baɲa je sum maama ni tun. Tuni dum kuntu yira mu yi Gɔɔɔ di Magɔɔɔ. Sutaani

ma wó pa ba la daani sɪ ba kɪ jara, yɪ ba kɔgɔ kum nɔn-biə wó ta dagɪ nɪ bugə nɪ kasullu na yɪ te tɪn. ⁹Ba ma wó nuɲi lugu baɲa je maama nɪ ba vu ba gilimi Wɛ nɔɔna bam kɔgɔ kum na lagɪ daani mɛ tɪn. Tɪw kum kuntu mu yɪ kulɔ Wɛ na soe zanzan tɪn. Mini laan ma nuɲi weyuu nɪ dɪ ba dɪ cɔgɪ Wɛ duna bam kɔgɔ kum maama. ¹⁰Ba ma daari ba duli sutaani na gani-ba tɪn ba dɪ min-nunuw kulɔ na jɪgɪ ciribi tɪn wuni. Kuntu mu yɪ min-nunuw kulɔ ba na maɲi ba dɪ varum wum dɪ wulɔ na bri nɪ o yɪ Wɛ nijɔŋnu yɪ o yagɪ o dai tɪn ba yagɪ ku wuni tɪn. Ba maama wó ta wu mini dum wuni ba yaari wia dɪ titu maama mu, sɪ ku taa ve maɲa kalɔ na ba ti tɪn.

Wɛ na wó dɪ nɔɔna sariya Dɪ ma kweeli te tɪn

¹¹Amu daa ma na paari jangɔŋ-kamunu kulɔ na yɪ napoŋo tɪn dɪ wulɔ na je ku baɲa nɪ tɪn. Tɪga baɲa dɪ weyuu maama ma duri tɪ ke o yigə nɪ, yɪ tɪ daa tərə. ¹²Amu ma na balɔ na tɪgɪ tɪn, dideera dɪ nabwənə maama, ba zigɪ paari jangɔŋo kum yigə nɪ. Ba ma puri twaanu sɪ ba nii. Ba ma daari ba puri tɔnɔ kulɔ na yɪ Wɛ ŋwi-dɔŋa kam tɔnɔ kum tɪn. Ba ma dɪ twa bam taani sɪ ku maɲi dɪ

ba na kɪ kulɔ tɪn, nuneeni ku na pupuni ku tiɲi twaanu tɪn wuni te tɪn. ¹³Curu dɪ tɔvni ma yagɪ balɔ dɪ na jaani tɪn. Na-fara bam dɪ ma pa twa balɔ na maɲi ba wuni tɪn cwəŋə sɪ ba nuɲi. Ba ma dɪ twa bam kuntu maama sariya sɪ ku maɲi dɪ ba na kɪ kulɔ tɪn. ¹⁴Ba laan ma ja Tɔvni dɪ Curu ba duli ba dɪ min-nunuw kum wuni. Min-nunuw kum kuntu yɪ tɔvni bile tu mu. ¹⁵Nɔɔnu wulɔ maama yɪtɪ na maɲi dɪ wu pupuni dɪ kɪ Wɛ ŋwi-dɔŋa tɔnɔ kum wuni tɪn, baá duli kuntu tu ba dɪ min-nunuw kum kuntu wuni mu.

Zan na nɛ lu-dɔŋu te tɪn

21 Amu laan ma na weyuu-dɔŋu dɪ ti-dɔŋa. Dayigə weyuu kum dɪ dayigə tɪga baɲa kam ma ke, yɪ na-fara dɪ daa tərə. ²Amu ma daari a na Wɛ titi tɪw kum ku yɪtɪ na yɪ Zeruzalem nadɔŋu tɪn. Ku ma nuɲi weyuu Wɛ tee nɪ ku maa tu lugu baɲa. Wɛ ma kwɛ-ku lanyirani nɪ kaani na ti o yigə sɪ o zu barɔ te tɪn. ³Amu ma nɪ kwər-dia na ŋɔɔni paari jangɔŋo kum seeni ka wɪ: «Wɛ titi sɔŋo laan mu wu nabiinə titari nɪ. Dɪ nan wó ta wura dɪ ba, yɪ baá ta yɪ Dɪ nɔɔna. Wɛ titi wó ta wu ba tee nɪ yɪ Dɪ nii-ba. ⁴Wɛ wó guguni ba

yi-na maama. Tɔvɔni dɪ wu-cɔgɔ dɪ kərə dɪ yaara daa bá ta wura. Dayigə wo-dwəənu tum kɛ.»

⁵Wulɔ na je paari jangɔŋɔ kum baɟa nɪ tun laan ma ta o wi: «Nii, amɔ laan pɛ wəənu maama ji wo-dɔnnu mu.»

O daa ma ta dɪ amɔ o wi: «Pupɔni wəənu tuntɔ n tiɲi, beɲwaani taani duntɔ yɪ cɪga mu yɪ dɪ maɲi si nɔɔna sɛ-dɪ.»

⁶O ma daari o wi: «Wəənu tum kɪ tɪ ti. Amɔ mu yɪ pulim dɪ gurim. Amɔ nan ta mu yɪ dayigə tu dɪ tiim tu. Na-nyɔm na jigɪ wulɔ maama, amɔ wó pa kuntɔ tu nyo buli-yi dilɔ na na paɪ ɲwɪa tun zaani. ⁷Wulɔ maama na wani balɔɔ tun mu wó joɲi wo-laaru tum kuntɔ. Amɔ Wɛ wó ta nii-o, yɪ o taa yɪ a bu. ⁸Ku daari, ku na yɪ balɔ na kwari cam tun, dɪ balɔ na pipiri ba kwaga ba ya Zezi tun, dɪ balɔ na kɪ wo-zɔɔna, dɪ balɔ na yɪ nɔn-gura, dɪ balɔ na boori tun, ku wəli dɪ liri kərə, dɪ balɔ na kaani jwənə tun, ku wəli dɪ vwa-nyuna dwi maama, bantɔ jəgə mu yɪ min-nunu kulɔ ciribi na dɪ ku wɔni tun. Kuntɔ mu yɪ tɔvɔni bile tu.»

Zeruzalem nadɔŋɔ kum na yɪ te tun

⁹Maleka kadoɲ laan ma ba amɔ te. Ka nuri malesɪ sirpe sum wɔni

mu, silɔ na jigɪ zwɪ sirpe sum dɪ si wu yaara yarpe yalɔ na lagɪ ya ba ya kɪ ya ma kweeli tun. Ka ma ta dɪ amɔ ka wi: «Ba, si a bri-m ka-dɔvru wulɔ na yɪ Pəlbu wum kaani tun.»

¹⁰Maleka kam na tagɪ kuntɔ tun, Wɛ Joro kum ma ba amɔ te dɪ dam, yɪ ka ja-nɪ ka vu pu-zɔŋɔ kulɔ na yɪ baɟa baɟa tun yuu. Ka ma bri-nɪ Wɛ titɪ tw kum, ku yiri na yɪ Zeruzalem yɪ ku nuri weyuu Wɛ te ku buni lɔgɔ baɟa tun.

¹¹Wɛ paari-zulə yam ma pa tw kum nyuni lanyirani, nɪ kandwɛ-ɲɔni dilɔ yiri na yɪ Zasɪɪ yɪ dɪ nyuni pulɪ pulɪ nɪ niu na nyuni te tun.

¹²Kəbri-kamunu kulɔ na dwara tun ma lɔ ku kaagɪ tw kum. Kəbrə kam maa jigɪ niə fugə-yale. Wɛ malesɪ fugə-sile maa zigɪ niə yam kuntɔ didwa didwa nɪ. Yisrayeli tiinə dwi fugə-bile kum yira ma pupɔni niə yam baɟa nɪ. ¹³Tw kum sɛ sum maama jigɪ niə yatɔ yatɔ mu. Yatɔ yɔɔri wa-puli seeni. Yatɔ maa wu wa-puli jagwiə seeni. Yatɔ maa wu wa-puli jazum seeni. Yatɔ maa daari ya wu wa-zɔvri seeni. ¹⁴Tw kum kəbrə kam kuri ma cwi kandwa-pulwaaru fugə-tile baɟa nɪ. Pəlbu wum tintɔɲna fugə-bale bam yira ma pupɔni pulwaaru tum kuntɔ yira nɪ.

¹⁵Maleka kalɔ na ɲɔɔni dɪ amɔ tun maa ze səbu-sɪɲa nacəgə si ka ma maɲi tw kum na mai te tun, dɪ

ku niə yam dɪ ku kəbrə kam dɪ na maɪ te tun. ¹⁶Tɩw kum sɛ sɪna sɪm maama mara sɪ mara mu. Maleka kam ma kwe ka nacəgə kam ka ma maŋɪ tɩw kum. Ku saŋa maama dwarum maa yɪ kilomɛtra murr-tɩlɛ dɪ biə yalɛ (2.200). Ku sɛ sɪm dɪ ku wɛyuu maama dwarum maɪ daanɪ mu. ¹⁷Ka ma daartɪ ka ma ka juŋa ka maŋɪ tɩw kum kəbrə kam. Ka yɪ kantia kuni bi dɪ fiinna-bɪna mu (144). Maleka kam na maŋɪ te tun yɪ bɪdwɪ mu dɪ nabiinu na maŋɪ kantia te tun. ¹⁸Ba lɔgɪ kəbrə kam dɪ kandwa-ŋuna yalɪ yɪrɪ na yɪ Zasɪpɪ tun mu. Ku daartɪ ba lɔgɪ tɩw kum tɪtɪ dɪ sɛbu-sɪŋa kalɪ na tiini ka lana fastɪ nɪ niu na nyuunɪ te tun mu. ^{19–20}Kandwa-pulwaarɪ tɩlɪ tɩw kum kəbrə kam na cwi tɪ baŋa nɪ tun, ba mɛ kandwa-ŋuna dwi maama mu ba ma pɔpɔrɪ tɪ yɪra. Pulɔrɔ maama jɪgɪ ku kandwɛ-nyɪnu mu, yɪ ya yɪra mu tuntɪ:

1. Zasɪpɪ 2. Safiirɪ
3. Kalisɪdɔvɪnɪ 4. Emɛrɔdɪ
5. Sardonisi 6. Sardɔvɪnɪ
7. Krisolidi 8. Berili
9. Topazɪ 10. Krisopasɪ
11. Yasintɪ 12. Amɛtisi.

²¹Ku daartɪ ba mɛ kandwa-ŋuna yalɪ yɪrɪ na yɪ pɛɛrɪlɪ tun mu ba kɪ tɩw kum niə fugə-yalɛ yam bɔwɛɛrɪ tum. Ku bɔwɛɛrɪ tum maama yɪ pɛɛrɪlɪ dɪdɔva dɪdɔva mu ba mɛ ba

kɪ. Tɩw kum pɪmpalɪ dum maa yɪ sɛbu-sɪŋa kalɪ na tiini ka lana nɪ niu na nyuunɪ te tun.

²²Amu ma na nɪ Wɛ-digə tɛrɪ tɩw kum wunɪ, bɛŋwaanɪ Dam-fɔrɔ Tu Baŋa-Wɛ tɪtɪ dɪ Pɛlbu wum mu wurɪ yɪ nɔɔna zuli-ba. ²³Ba daa ba lagɪ sɪ wɪa dɪ cana daa ta zəŋɪ tɩw kum baŋa nɪ, Wɛ paarɪ-zulə yam paɪ tɩw kum jɪgɪ pooni, yɪ Pɛlbu wum dɪ paɪ ku jɪgɪ pooni. ²⁴Lugɪ baŋa dwi tiinə maama wó taa ŋwɪ pooni dum kuntɪ wunɪ. Lugɪ baŋa pwa bam ma wó ja ba jɪjɪgɪrɪ ba ba kɪ tɩw kum wunɪ. ²⁵Dɛ maama ba ma daa bá pɪ tɩw kum niə yam, bɛŋwaanɪ tɪga daa bá yɪ jəgə kam kuntɪ nɪ. ²⁶Ba ma wó kwe lugɪ baŋa dwi tiinə zulə dɪ ba jɪjɪgɪrɪ maama ba ja ba ba kɪ da. ²⁷Ku daartɪ kulɪ maama na jɪgɪ digɪrɪ tun bá zu ku wɪ. Nɔɔnu wulɪ maama na kɪ wo-zɔɔna tun dɪ wulɪ maama na yɪ vwa-fɔrɪ tun bá zu ku wɪ. Balɪ yɪra na pɔpɔrɪ ya tiŋɪ Pɛlbu wum ŋwɪa tɔnɔ kum wunɪ tun yɪranɪ má mu wó zu tɩw kum kuntɪ wɪ.

22 Maleka kam ma daartɪ ka brɪ-nɪ bu-tula kalɪ na na paɪ ŋwɪa tun. Na bam tiini ba lana yɪ ba nyuunɪ nɪ niu te. Bu-tula kam na bam maa burə ba nuŋɪ Wɛ dɪ Pɛlbu wum paarɪ jangɔŋɔ kum tee nɪ ba durɪ tɩw kum tɪtarɪ nɪ. ²Tɩu kulɪ biə na paɪ ŋwɪa tun maa zɪgɪ bu-tula kam jazum dɪ jagwɪə nɪ. Tɩu

kum kuntu maa yɛni ku lɛri biɛ kuni fugə-bile bum maama wunu. Cana maama wunu ku lɛri biɛ mu. Ku wɔwɔ tum ma mai ku sooni lugu baɲa dwi tiinɛ yi ba nai yazurɛ. ³Woŋo kulu maama We na culi tun daa tɛri tuw kum kuntu wunu. We di Pɛlbu wum paari jangɔŋo kum mu wó ta wu tuw kum wunu, yi Dl tintuɲna bam zuli-Dl. ⁴Baá ta nai We yibiyɛ, yi Dl yiri dum wó pupuni ba trɛ ni. ⁵Tiga daa bá yi tuw kum ni. Ba bá ta lagi kanu si si taa zɛɲi pooni, naa wia di. Bɛɲwaani Yuutu Baɲa-We titi wó ta yi pooni Dl pa-ba. Baá ta tɔgi ba di paari si ku taa ve maɲa kalu na ba ti tun.

⁶Maleka kam daa ma ta di amu ka wi: «Taani dintu maama yi ciga mu, di maɲi si nɔɔna se-di. Yuutu Baɲa-We mu yi dilu na zɛni Dl nijonɔnɛ bam di Dl Joro kum yi ba tɔɔli Dl kwɛrɛ kam tun. Dintu mu tuɲi Dl maleka si ka ba ka bri Dl nɔɔna bam, si ba lwarɛ kulu na lagi ku kɪ lele tun.»

Zezi ma buni lele

⁷Cɛgi-na, Zezi tagi o wi: «Amu ma buni lele. Balu na se We kwɛrɛ kalu na pupuni tɔnɔ kuntu wunu tun jigi yu-yoŋo.»

⁸Amu Zan mu suni a ni wɛɛnu tum kuntu, yi a kwɛri a na-ti. Ku

maama na tu ku ba ku ti tun, a laan ma kuni doonɛ maleka kalu na bri-ni wɛɛnu tum kuntu tun yigɛ ni si a zuli-ka. ⁹Ka ma ta di amu ka wi: «Yi kɪ kuntu. Amu yi We tintuɲnu mu, ni nmu di n ko-biɛ balu na tɔɔli We kwɛrɛ kam tun di balu maama na se kulu na pupuni tɔnɔ kuntu wunu tun di na yi te tun. N maɲi si n zuli We mu.»

¹⁰Ka daa ta ma ta di amu ka wi: «Yi zanɪ n sɛgi We kwɛrɛ kalu na pupuni tɔnɔ kuntu wunu tun, pa nɔɔna lwarɛ-ka. Bɛɲwaani maɲa yiɛ si wɛɛnu tum kuntu suni ti kɪ.

¹¹Kuntu,

wulu maama na kɪ balɔrɔ tun,
o di nan ve yigɛ di o
tutuɲ-balwaaru.

Wulu maama na kɪ wo-digiru
tun,
o di nan ve yigɛ di o wo-digiru
kɛm.

Ku daari wulu na se o kɪ
lanyiranɪ tun,
o tiini o kwaanɪ o taa kɪ
lanyiranɪ.

Wulu na yi We nɔɔnu tun,
o tiini o kwaanɪ si o taa kɪ We
wubuɲa na lagi te tun
mu.»

¹²Cɛgi-na, Zezi tagi o wi: «A ma buni lele. A na tuɛ, a laan wó pa nɔɔnu maama ɲwuru tilu na maɲi di o tituɲa tun.

¹³ Amu mu yi pulim di gurim.

Amu ta mu yi dayigə tu di
kwaga tu,

amu mu pulə yi a gurə.»

¹⁴ Balu na zari ba gwaaru ba pa ti puri pari pari tun jigɪ yu-yoŋo. Bantu jigɪ cwəŋə sɪ ba di tiu kulu biə na pai ŋwɪa tun, yi ba kwəri ba jigɪ cwəŋə sɪ ba zu We titi tuw kum wu. ¹⁵ Ku daari, balu na wó maŋɪ tuw kum ciwəŋə ni tun mu yi balu na ki wo-zɔɔna di liri kərə, ku wəli di balu na boori tun, di balu na yi nɔn-gura tun, di balu na kaani jwənə tun, ku wəli di balu na soe vwa-fɔm yi ba ki vwan kikiə tun.

¹⁶ Zezi tagɪ o wi: «Amu mu tɔŋɪ a maleka sɪ ka ba ka bri abam balu na yi amu kɔŋo kum nɔɔna tun wəənu tintu maama. Amu yi wulu kuri na nuŋi Pe Davidi dwi dum wuni tun. Amu yi tituti calicva kalv yiri na yi nanɔŋo yi ka nyuni tun.»

¹⁷ We Joro kum di Zezi nɔn-kɔŋo kum na nyi ni o ka-duuru te tun ma ta ba wi: «Nan ba.»

Wulu maama na ni kwərə kantu tun, sɪ o di ta ni: «Nan ba.»

Na-nyɔm na jigɪ wulu maama tun, sɪ o ba. Wulu maama na lagɪ sɪ o nyo na balu na pai ŋwɪa tun, sɪ o ba o joŋi o nyo zaani.

¹⁸ Amu Zan nan lagɪ a kaani balu maama na cəgi wəənu tɪlu na pupuni tɔnɔ kuntu wuni yi ti yi We kwərə tun. Nɔɔnu na wəli woŋo tɔnɔ kuntu taani dum wuni, We wó pa o na yaara yalu tɔnɔ kum na bri tun.

¹⁹ Nɔɔnu wulu nan na li woŋo tɔnɔ kuntu wuni di o yagi tun, We wó li o di yigə Di yagi, sɪ o yi da o di tiu kulu biə na pai ŋwɪa tun naa o tɔŋi o zu We titi tuw kum wu ni tɔnɔ kuntu na bri te tun.

²⁰ Wulu na zigi wəənu tum kuntu ciga kam kwaga ni tun mu te o wi: «Ku yi ciga mu. A ma buni lele.»

Amina. Dí Yuutu Zezi, nan ba.

²¹ Dɪbam Yuutu Zezi yu-yoŋo kum wó ta wu abam maama tee ni.

We tɔnɔ kum bɪtarbiə na brɪ kulɔ tɪn

Aarɔn yɪ Zakɔbɪ bu Leevi dwi tu mu. (Á wú na yigə nɪ, ba na ɲɔɔnɪ Leviti tiinə wonjo jəgə kalɔ nɪ tɪn.) O nyaanɪ maa yɪ Moyisi. Maɲa kalɔ We na pɛ Yisɪrayɛlɪ biə nuɲi Ezipi gambɛɛm wunɪ tɪn, Moyisi dɪ Aarɔn mu jaanɪ nɔɔna bam ba nuɲi. We tutɪ mu kuri Aarɔn sɪ o puli o ta yɪ kaanum tu o tɔɲɪ o pa-Dɪ. We dɛɛn tagɪ Dɪ wɪ, Dɪ kaanum tiinə bam maama maɲɪ sɪ ba taa yɪ Aarɔn dwi tiinə mu. Maɲa kadoɲ nɪ Yisɪrayɛlɪ tiinə ma vɪn sɪ ba sɛ Moyisi dɪ Aarɔn ni. We dɛɛn ma pa Aarɔn nacəgə kam kwi vɔɔrɔ, sɪ kɔ brɪ nɪ We mu pɛ-o dɪ o nyaanɪ wum ni sɪ ba taa te Yisɪrayɛlɪ tiinə bam. We ma pa ba dɛɛn tiɲi-ka We ni-gonim daka kam wunɪ, sɪ ba daa yɪ swe, sɪ ba taa sɛ ba yigə tiinə ni.

Abraham (Abraham) yɪ Yisɪrayɛlɪ tiinə bam nabaarɔ mu. Baɲa-We dɛɛn pɛ o nuɲi o tutɪ tu nɪ sɪ o vu jəgə kadoɲ, yɪ o yəri o na maa ve mɛ tɪn cɪga cɪga. We ma goni ni did-o Dɪ wɪ: o dwi tiinə wú puli zanzan nɪ wɛyuu calɛwɪ sum na daga te, yɪ bantɔ wú taa yɪ We tutɪ nɔɔna. We ta ma pooli nɪ lugɔ baɲa dwi tiinə maama wú tɔgɪ Abraham ɲwaanɪ ba na zaanɪ.

Abraham yɪrɪ dɛɛn ya yɪ Abram mu. O na yɪ bɪna funugɔ-nugɔ (99) tɪn, We ma ləri-dɪ pa o yɪrɪ ji Abraham.

Adam mu yɪ dayigə nabiinu. Baɲa-We mɛ tɪga turɔ mu Dɪ mɔ-o. Dɪ ma daarɪ Dɪ lɪ Adam saɲa kuə Dɪ ma kɪ o kaanɪ **Awa**. Adam dɪ o kaanɪ maama dɛɛn sɛ bɪsankwɪa kam ni mu, pa ba kɪ lwarum ba cɔgɪ We yigə. Kuntɔ mu pɛ nabiinə balɔ maama na saɲɪ Adam kwaga tɪn wu lwarum dam kuri nɪ.

Agaarɪ ya yɪ Abraham kaanɪ Sara gamba-kana mu. Sara na ba jigɪ bu tɪn, o ma ta dɪ o barɔ wum, sɪ o ta wurɔ dɪ o gambaa kam sɪ o lu bu o pa-o. O ma lu bu o yɪrɪ mu Yismayɛlɪ, o nan dai bu wulɔ We na goni ni dɪ Abraham sɪ Dɪ pa-o tɪn. Yismayɛlɪ wu nɛ wəənu tɪlɔ We na goni ni sɪ Dɪ pa Abraham dwi tiinə tɪn. Sara tutɪ laan ma lu Yizakɪ wulɔ na yɪ bu wum We na goni ni nɪ oó lu tɪn. Ku kwaga nɪ Sara banɪ zaɲɪ dɪ Agaarɪ yɪ o pa o barɔ wum zəl-o dɪ o bu wum ba sɔɲɔ nɪ. Agaarɪ ma vu o zɔvɪrɪ Sinayi piu kum jəgə nɪ. Maɲa zanzan na kɛ tɪn, ku yɪ piu kum kuntɔ yuu nɪ mu We ɲɔɔnɪ dɪ Moyisi yɪ Dɪ

pa-o Dl cullu tum. Kuntu n̄waani ku pupuni Galati tɔnɔ pɔɔrum 4 wuni ku wi, Agaari na yi gambaa tun, ku yi nyinyugu mu, ku ma bri Moyisi cullu tum na te nɔɔna ni gambe te, yi Zezi laan ba o li-ba gambeem dum wuni tun.

Aleluya , ku lagi ku ta ni, zuli-na Baŋa-We mu, di Zwifə bam taani.

Amina , ku lagi ku ta ni, ku yi ciga mu, naa, We wú pa ku ji kuntu, di Zwifə bam taani dum. Nɔɔnu na wari We, ba maama laan wú wəli daani ba wi: «Amina», si ku bri ni ba di sɛ o na loori We te tun.

Brum Tɔnɔ 3:14 kum wuni ba bəŋi Zezi ba wi, wulu yiri na yi «Amina» tun, Zezi na yi ciga tu tun n̄waani.

Asera nyinyugu de (Piliers d'Asherah) mu yi Kaanan tiinə deen na yəni ba kwe de silu ba ma ki ba jwəm dum nyinyugu si ba zuli-di tun.

Azi Azi-balaŋa deen yi tuw kudon mu, Rom tiinə deen mu te-ku. Tuw kuntu wuni mu We kɔgɔ kuni birpe deen wura, ba na n̄ɔɔni ti wonjo Brum Tɔnɔ 2-3 kum wuni. Ku zim nan wu tuw kulɔ ba na bəi ni Turiki tun wuni mu, si ku dai zim Azi kamunu kum.

Baali deen yi jwə-deeri mu Kaanan tiinə bam na jigi ba kaana. We na kwe Kaanan tɔga kam Dl pa

Dl nɔɔna Yisrayeli dwi tiinə bam tun, Dl deen cigi-ba mu di jwəm dum kuntu zulə, yi Dl wi ba taa zuli duntu Baŋa-We yirani.

Babiloni (Babylon) deen yi tu-fɔrɔ mu yi-puru di pipiu na ki ku wuni. Ba deen tu ba ki najara di Zeruzalem tuw kum mu yi ba di-ku (2 Pwa Tɔnɔ 25). Ba ma ja ba nɔɔna zanzan ba vu ba ma ki gambe Babiloni ni bina fusrpe. Brum Tɔnɔ kum wuni, ba tagi tuw kulɔ yiri na yi Babiloni tun wonjo. Ku yi nyinyugu mu ku bri tuw kulɔ nɔɔna na gooni We tun. 1Piyeeri 5:13 kum wuni Babiloni wai ku bri Rom na yi tu-kamunu kantɔ maŋa kam ni tun.

Balam deen yi We nijonnu mu. Maŋa kalu Yisrayeli tiinə bam na nuŋi Ezipi ba ma ve Kanaan tun, Muabi pe Balaki deen ki jara di ba. O ma bəŋi Balam si o ba o sɔɔli si ku cɔgi-ba. O ya de yigə o vɔn, yi o daa joori o sɛ si o vu. We ma wu sɛ si o sɔɔli-ba, ba na yi Dl nɔɔna tun n̄waani. Dl ma pa maleka vu ka ci o cwəŋə. Balam nan ba na-ka, o binaga kam mu nɛ maleka kam, ka ma ba sɛ si ka vu. O ma magi-ka zanzan, We ma pa ka n̄ɔɔni ka kaani Balam di kəm-balɔrɔ kulɔ o na lagi o ki tun. We tɔn-duŋu kum wuni ba wi, ku deen yi səbu-swənə

ɲwaani mu Balam se o vu si o sooli-ba. (2Piyeeri 2:15, Zudi 11, Brum Tɔnɔ 2:14)

Baɲa-We (Dieu) yi dɔlɔ na ki lugu baɲa, dɔ weyuu, dɔ nabiina, dɔ wɛnu maama tun mu. Dɔ deen pe Dɔ tuntɔɲu Moyisi lwarɔ Dɔ yiri dum na yi «Yahweh», ku kuri mu «We dɔlɔ na maɲi Dɔ wura maɲa maama tun». Yiri dum kuntu na pupuni We Tɔnɔ kum ni tun, nmu wó na «Baɲa-We» na pupuni kuntu doɲ te tun. Ba daa ta jigi yira yadonna ba mai ba bai We, nneeni Yuutu Baɲa-We (Souverain Éternel), dɔ Dam-fɔrɔ Tu Baɲa-We (Tout-Puissant Dieu), dɔ Paɲwa Tu Baɲa-We (Éternel des Armées). We Tɔnɔ kum nan bri ni We yi didɔa yirani mu, yi Dɔ ta yi Dɔ Ko We, dɔ We Bu-dɔa kam, dɔ We Joro kum.

Benzamen yi Zakabi bəkəri fugə-sile sum wu didɔa mu. Wuntu mu yi o juɲa bu.

Ciciri yi sutaani kwaga tɔgina mu. Á wó na yigə ni, ba na ɲɔni sutaani woɲo jəgə kalu ni tun.

Dagara (croix): Zezi maɲa kam ni tun Rom tiina bam deen jigi dam ba di tuni zanzan baɲa ni. Ba maa na buɲi si ba kwe tɔvni ba ma yaari non-cicɔguru, ba yəni ba gari de sile mu ba cwi si kuri dum tɔga ni, yi ba laan daari ba palɔ nɔɔnu wum si yuu ni si o yaari da taan o ba o ti. Ku tiini ku yi cavura tɔvni mu.

Zezi tɔvni dum naga na de te tun mu kuntu, yi o wu ki kulukulu o cɔgi. Zezi tɔvni dum kwaga ni, dagara laan leeri ka jigi kuri mu ka pa Krisi bia, Zezi na bi tɔvni wuni pa ba na We ɲwi-dɔɲa tun ɲwaani.

Davidi deen yi Yisrayeli Pa-faru mu. O yi Zuda dwi tu mu. O ko yiri mu Zese, Davidi mu yi o juɲa bu. Ku loori ba na wó li-o si o ji pe tun, o ya yi nayiru mu. Davidi deen soe Baɲa-We zanzan, yi o panɔ le zanzan o ma zuli We. Le sum kuntu mu pupuni ləɲ-ɲwi tɔnɔ kum wuni. Davidi nan yi dɔbam Pa-faru dɔ dɔ Nayir-ɲum Zezi nyinyugu mu. We nijonə bam maɲi ba ta faɲa faɲa ni Vurnu wum We na lagɔ Dɔ tɔɲi tun wó ta yi Davidi dwi tu mu. Zezi nan suni o yi Davidi dwi tu mu.

Dipe dɔlɔ na ba jigi dabɔli dɔ wuni tun Candia (Fête de Sans levure Pain): Candia kantɔ pa Yisrayeli tiina bam mu guli maɲa kalu ba na nuɲi Ezipi tu kum ni tun. Ba deen yəni ba wə dipen dɔlɔ dabɔli na təri dɔ wuni tun mu. Ba yəni ba di dipen dɔlɔ na ba jigi dabɔli dɔ wuni tun kuntu doɲ mu si ku yi cɔgi lula ku pa-ba, ba na jigi cwə-dɔrɔ vəɲə tun ɲwaani.

Dwi-gə tiina bam yi nɔɔna balu maama na dai Zwifə tun mu. Zwifə bam deen ki tura dɔ We na kuri bantɔ si ba taa yi Dɔ nɔɔna tun mu. Ba ma daari ba gooni dwi-gə tiina

balu maama na daartu tun, ba na ba jigi We cullu tum si ba ta tigi tun gwaani. Zezi nan na tu tun, o puri cwagha o pa Zwifabam di dwi-ge tiina di maama fagi ba lwaru We. (Efeszi 2:14-16)

Efrayim (Éphraïm) yi Zakobi biabam diduwa mu. O dwi dum deen puli zanzan. We nijogha twannu tum wuni ba yani ba jigi Yisrayeli dwia fugayalu na poci di Zuda di Benzamen dwia yam tun ba bai ni «Efrayim».

Eli deen yi We nijogha mu. Zwifabam ya buri ni oo jori o ba ku loori Kisi wum na wu ba tun mu.

Eradi yi pe wudon di o biayiri mu. Dayige Eradi wum deen mu yi Zwifabam kum pe ba na lugi Zezi maɓa kalu tun. Wuntu deen mu pe ba gu biabam Betelhem ni tun (Matiyu 2:16-18). Wuntu biabam diduwa di deen mu tu o ba o di Galile paari, o di yiri mu Eradi Antipasi. Wuntu mu pe ba go Zan yuu, yi o kwari o di Zezi taani. Wuntu zumbaaru bu mu daa yi Eradi Agripa. Wuntu mu yaari Zezi naɓa bam, yi o daari o pa ba gu Zezi tuntoghu Zaki. Wuntu ta mu pe ba ki Piyeeri puna dige ni. Ku kwaga ni mu We pe cam yi-o. Kanzwa mu di-o yi o ti biduwa baɓa ni (Tituna Tono 12). Wuntu di bu yiri mu Eradi Agripa bile tu

wum. Tituna Tono 25-26 wuni mu ba hanni wuntu wogo.

Ezayi (Ésaïe): Maɓa kalu Ezayi na yi non-doghu tun mu Baɓa-We baha-o si o taa yi nijogha o tugi o pa-DL. O hanni We kwera bina zanzan wuni o bri Yisrayeli tu pwa zanzan. Ezayi pupunum jigi zana ku pa dibam zum. O deen yoci o lwaru We Dam Tu wum na lugi o ba lugu baɓa te tun mu jaja, yi o ta wuntu taani.

Ezayu yi Zakobi zumbaaru mu. A na karumi ba na hanni Abraham wogo jage kalu ni tun, a wu na ku na yi te.

Ezipi yi tu kudon yiri mu, ku na batwari di Yisrayeli. Zwifabam deen ki gambeem tu kum kuntu ni bina biayana mu. Ba lugi Moyisi daani mu. O na jigi bina fiinna, o duri o vu kagua wuni o taa wura. Maɓa kalu Moyisi na jigi bina funaɓo, We laan ma tugi-o si o jori o vu Ezipi o ki wo-kunkagila zanzan o ma vuri Yisrayeli tiina Ezipi pa-faru wum jaja ni. We laan ma pa DL ba jori ba vu Kanaan ba joni tiga kam ba te. Zezi na yi bu-balaɓa tun, Zuzefu di Mari jaan-o ba vu ba sagi Ezipi ni mu si Pe Eradi yi yi-o o gu.

Farizian tiina (Pharisiens) yi Zwifabam tiina balu na bri ba titi ni ba tiini ba tigi We cullu tum maama

lanyirani tun mu. Bantu deen ta bri noona mu si ba taa tɔgi cullu tidonna na tɔri We niə yam wɔni, yi ba ya kwe-ti ba wɔli da tun.

Greki tiina (gens de la Grèce) taani dum yi Greki (Grèce) mu. Zezi maɲa kam ni taani dum kuntu mu tuni zanzan jigi di tɔja, ni ku na yi zaasum seeni, naa pipiu baɲa ni. Kuntu nan mu pe ba deen ma Greki taani dum ba pupuni We Ni-duuri Tɔno kum, noona zanzan na ye di ɲwaɲa tun ɲwaani.

Ebru tiina (Hébreux) yi Zwifə tiina yiri didonɲ mu. Ba taani dum yi Ebru mu. Ba pupuni We Ni-doori Tɔno kum di Ebru taani dum mu.

Joro: We Joro di We titi di Zezi Kisi yi diduɔ mu. Maɲa kadoɲ ni ba ta yəni ba bəi We Joro ni Zezi Joro. We Joro kum maa yi kulɔ We na tɔgi di ku Dl tɔɲi di nabiinə tun mu. Ku maa wu balu na yi We biə ciga ciga tun tee ni. Noona badaara bə-ku ni Jor-ɲuɲu naa Sin-laa, ku na yi lanyirani ku ja gaali tun ɲwaani. (Á na karumi Zan 14:16-17 di Zan 16:7-15, á daa ta wó na We Joro kum na tɔɲi te tun.)

Kanaan yi tuw kulɔ We deen na goni ni si Dl pa Yisrayeli tiina tun mu. Kanan tiina bam deen ba zuli Baɲa-We, si ba jigi jwənə yadonna mu ba zulə. We li-ba tiw kum Dl pa Yisrayeli tiina si ba taa te. Ba zum bəi tiw kum kuntu yiri ni Yisrayeli

mu. Ba nan ta bə-ku ni Palestini di mu.

Kaanum We cullu tum ya bri ni, noonu na ki lwarum, ku maɲi si o ti mu. Kuntu mu We deen pe ni si ba ma vara, ku na yi nabia naa bubala naa pibala, vara balu na wu kogi tun, ba ləni balu na ki lwarum tun yuu ni ba ma kaani Baɲa-We, si Dl yi zaɲi Dl cɔgi-ba ba na ki lwarum tun ɲwaani. Ku loori Zezi na wó ba tun, ba deen ki kaanum dwi tɔri tɔri mu. Zezi laan mu nan tu o ləni kaanum dum kuntu yuu ni o ti nabiinə maama lwarum ɲwaani. Kuntu mu pe We yaɲi ba lwarum Dl ma cə-ba. Moyisi cullu tum nan wu wani kuntu wonjo ti ki.

Kaanum bimbim (autel) deen yi kandwa mu noona na kikili si ba taa kaani ba wa naa jwənə di baɲa ni. Abraham di o dwi dum deen yəni ba kaani ba paɪ We bimbim baɲa ni mu. Moyisi maɲa kam ni, Yisrayeli tiina bam mɛ de ba ki si ba taa ki ba kaanum ka baɲa ni ba paɪ We. Ba ki-ka si ba taa wat-ka ba gɔi, yi ba joori ba cwɛə ba na kaagi ba ve cwəɲə yuu ni tun ɲwaani. Ba na tu ba lo We-di-kamunu kam Zeruzalem ni tun, ba daa ta ma lo kaanum bimbim ciga ciga.

Kaanum tiina yi noona balu ba na li si ba taa kaani Baɲa-We Zwifə bam maama ɲwaani tun mu. Ba deen yi Aarɔn dwi tiina mu. Á na

karımı ba na ɲɔɔni Aarɔn wonjo jəgə kalu ni tun, á wó na ku na yi te tun.

Kaanum yuutu wum yi wulu ba na li kaanum tiinə bam maama wuni si o taa yi ba yigə tu tun mu. Wuntu mu jigi ni si o zu We di-laa kum wuni kuni bidwi bini wuni o kaani Baɲa-We o titi lwarum di nɔɔna bam maama lwarum ɲwaani. Wuntu mu ta yi ba sariya-dirə nakwa bam yigə tu.

Kandwa-ɲuna (bijoux) yi kandwa-ɲuna mu nɔɔna deen na jigi ba ma kwe ba titi, di ba sam. Kaanum nakwi tu wum gwaaru tun deen jigi kandwa-ɲuna zanzan, yi We-digə kalu Solomɔn na logi tun wuu di jigi-ya. Brum Tɔnɔ kum bri ni We-sɔɲɔ ni, kandwa-ɲuna zanzan di wó taa wura.

Krisi lagɔ ku ta ni wulu ba na ki nugə o yuu ni tun mu. Krisi didaani Mesi kuri yi bidwi mu. Krisi yi Greki tiinə taani mu. Mesi yi Zwifə bam taani mu. Ku kuri mu yi **We Dam Tu wum**. We deen na yəni Dl li nɔɔnu si o ji pɛ, baá lo nugə mu o yuu ni. Ku yi nyinyugu mu ku na bri ni We mu li-o si o ji pɛ. Nugə kam na logi o yuu ni tun, ku yi nyinyugu mu, ni We pɛ-o Dl Joro kum si o wani o ma o tɔɲi Dl titɔɲi dum. We deen goni ni Dl wi, Dl wó tɔɲi vɔnu si o ba o vri Dl nɔɔna bam. Nɔɔnu wum kuntu mu ba bæi ba wi Krisi,

We na li-o yi Dl kwəri Dl tɔɲi-o, yi Dl pa-o Dl Joro kum ku ja gaali si o ma tɔɲi Dl titɔɲi dum tun ɲwaani.

Lanyirani fasi (Saint): Baɲa-We yi wu-pɔɲo tu mu yi o ba jigi gɛɛri. O yɔɔri o yi ciga tu mu yi o tiini o jigi paari-zulə. Kuntu tun, o yi lanyirani fasi mu. Ba deen na pɔɔri wənu tulu ba zigɔ We zulə ɲwaani tun di yi ti yura mu. We bəɲi dɔbam si dí taa yi lanyirani fasi ni wuntu na yi te tun mu. Kuntu maa bri ni: dí maɲi si dí pɔɔri di titi mu fasi si dí wani dí mi did-o.

Levi dwi tiinə (Lévites): Levi deen yi Zakɔbi biə bam didwa mu. We ma ba Dl kuri Levi dwi dum si bantɔ taa tɔɲi ba pa-Dl We jero-vwe dum wuni. Bantɔ deen tɔɲi ba wəli ba curru kaanum tiinə bam na yi Arɔn biə tun mu ba titɔɲa yam baɲa ni. Levi dwi tiinə ta yəni ba mɔɔni le ba zuli We Dl jero-vwe dum ni mu.

Lɔti yi Abraham nyaani bu mu. Wuntu deen mu ve o zuvri Sodɔm ni. We deen na buɲi si Dl cɔɲi Sodɔm tiinə ba kəm-balwaaru tun ɲwaani tun, Dl tɔɲi maleka mu, yi ka vu ka ta di Lɔti. O ma nuɲi tu kum wuni o duri o viiri. We laan ma pa mini ba di ni ni dua te di cɔɲi tu kum. We deen ma kaani Lɔti di o sɔɲɔ tiinə bam si ba yi zaɲi ba pipiri ba nii ba kwaga ni. O kaani wum ma vun yi o pipiri o nii tu kum cɔɲum dum. O ma ji ya-kandwe.

Lwarum yɪ wəənu tɪlɪ maama nabiinə na kɪ ba cɔɔɪ Wɛ cullu tum mu. Ku wai ku yɪ o kənə baɲa nɪ, naa o wubɔɲa, naa o titɔɲ-naga ŋwaanɪ mu. Wɔŋo kulɔ na yɪ kamunu ku dwe Wɛ cullu tum maama wunɪ tun mu tuntɔ: Ta n soe n Yuutu Baɲa-Wɛ dɪ n wu maama, sɪ n kwəri n ta n soe n doɲ nɪ n titɪ te (Matiyu 22:34-40). Kuntɔ, n na cɔɔɪ culu kuntɔ, ku tiini ku yɪ lwarum mu. Dí na kɪ lwarum funfun, naa dí zɪ kɪ zanzan dɪ, ku maama yɪ lwarum mu Wɛ yigə nɪ. (Á karɪmɪ-na Rom 3:9-26.)

Maanu: Yisrayelɪ tiinə bam deen na wu kagva yuu nɪ ba kaagɪ ba ve yɪ ba ba jɪɔ wɔdiu sɪ ba dɪ tun, mu Baɲa-Wɛ kwe maanɪ Dɪ pa-ba. Ku yɪ wo-muna yalɔ na yɪ fɪfala dɪ napon-ponə mu. De maama Baɲa-Wɛ deen pɛ Maanɪ yam zigɪ weyuu nɪ ya tɔ ya pa-ba, sɪ ba pɛ ku maɲɪ dɪ ba dim. (Nuɲim 16:14-35)

Maleka Maleɪ yɪ Wɛ tintɔɲna mu, sɪ na wu Dɪ sɔŋɔ nɪ sɪ paɪ Wɛ zulə maɲa maama. Sɪ dai nabiinə, sɪ nyɪ nɪ jwəəru mu te. Ba ba na-sɪ dɪ yie, ku na dai sɪ na bri sɪ titɪ dɪ nabiinə, maɲa kalɔ Wɛ na tɔɲɪ-sɪ sɪ sɪ ba sɪ zəni nabiinə naa sɪ ja kwərə sɪ ba sɪ pa-ba tun. (Ebru 1:14) Brum Tɔnɔ 12:8-9 wunɪ ba ta bəɲi sutaanɪ kwaga tɔɲina bam nɪ dɪ maleɪ tiinə.

Melukisedeki (Melkisédec) deen yɪ Salem tɔ pɛ mu. Wuntɔ mu Abraham deen kwe nyɔɔɪ dɪlɔ o na nɛ najara baɲa nɪ tun o pɔɔɪ təri dɪlɔ na yɪ o nyum tun o pa-o. Melukisedeki deen yɪ pɛ mu yɪ o ta yɪ kaanum tu. (Pulim 14:18-20; Ebru 7:1-3)

Min-tu (enfer) yɪ jəgə kalɔ sutaanɪ dɪ dɪ kwaga tɔɲina dɪ balɔ maama na vɪn Wɛ nɪ na wó vu ba zɔ tun mu, yɪ baá na cam dɪ yaara maɲa kalɔ na ba ti tun.

Molokɪ (Moloch) deen yɪ Moabɪ tiinə jwəm mu yɪ Baɲa-Wɛ ta dɪ Dɪ nɔɔna sɪ ba yɪ fɔɔɪ ba zuli-dɪ. Balɔ na yəni ba zuli jwəm dum kuntɔ tun tɔɲɪ wo-zɔɔna kikie, yɪ ba ta kwe ba biə ba zwe mim wunɪ mu ba ma zuli-dɪ.

Moyisi: Baɲa-Wɛ deen bəɲi Moyisi mu sɪ o tɔɔɪ Yisrayelɪ tiinə bam yigə sɪ ba nuɲi Ezipi gabɛem wunɪ. Wɛ deen kwe o nie yam o pa Moyisi mu Sinayi piu kum yuu nɪ. Moyisi mu jigi ba kɔɔɪ kum yigə tu maɲa kalɔ ba na kaagɪ kagva wunɪ ba ve taa bɪna fiinna tun.

Nabiin-bu wum (Fils de L'Homme): Faɲa faɲa tun, Wɛ nijoɲnu Daniyelɪ deen bəɲi vurnu wulɔ Wɛ na lagɪ Dɪ tɔɲɪ sɪ o ba o vrɪ nabiinə lwarum wunɪ tun nɪ Nabiin-bu mu. Zezi yəni o mai o titɪ o bəi nɪ Nabiin-bu mu. Ku bri

nɪ Wɛ mʊ tɔŋ-o yɪ o kwəri o jɪɣɪ
Dl nɪ. O yɪ nabiinu yɪ o ta yɪ Wɛ dɪ
mʊ.

Naboro (bateau): Wɛ Tɔŋɔ kum
tɛ nabwæru dwi dwi taanɪ mʊ.
Ba dɛɛn maɪ nabor-balɛ mʊ ba
jaanɪ kale bugə nɪ. Kʊ daari
nabor-kamunə mʊ ba dɛɛn maɪ ba
tɔɣɪ nɪnɪw baŋa nɪ ba yɛ ba ve je
yigə yigə. Naboro kʊlʊ Nowe dɛɛn
na kɪ tɪn tiini kʊ yɪ kamunu yɪ kʊ
jɪɣɪ dɪ zanzan na daŋɪ da-baŋa nɪ
kuni bitɔ tɪn.

Na-miisim Zan wʊlʊ na miisi
nɔɔna na wʊnɪ tɪn dɛɛn tagɪ dɪ
nɔɔna bam, sɪ ba ləni ba wʊrʊ
ba yagɪ kəm-balwaarʊ sɪ ba pa ba
miisi-ba na wʊnɪ, sɪ Wɛ yagɪ ba
lwarɪm Dl ma ce-ba. Na bam yɪ
nyinyugʊ mʊ sɪ kʊ brɪ nɪ ba lwarɪm
dum saari. O dɛɛn kɪ kʊntʊ sɪ o kwe
cwəŋə mʊ, sɪ Vɪrnʊ wʊm Wɛ na
tɔŋɪ tɪn laan ba. Kʊntʊ, Zezi nan na
tu tɪn, o tɪtɪ ta pɛ nɪ sɪ balʊ na kɪ ba
wʊ-dɪdʊa dɪd-o tɪn maŋɪ sɪ ba pa ba
miisi-ba na wʊnɪ, sɪ kʊ brɪ nɪ ba ləni
ba wʊrʊ ba yagɪ kəm-balwaarʊ, yɪ
ba laan yɪ Wɛ biə, ba tɔɣɪ ba wəli
Zezi kɔɣɔ kʊm wʊnɪ yɪ ba se sɪ ba
taa tɔɣ-o. (Á na karɪm Rom 6:3-4,
á daa ta wʊ na na-miisim kuri na yɪ
te tɪn.)

Nanyɔŋɔ Yawʊ kʊlʊ ba na bæi
nɪ nanywaanʊ Wɛ tɔŋɔ wʊnɪ tɪn
dɪ zum nanywaanʊ tum dai biɔwɪ,
yɪ tɪ nan nyɪ daanɪ. Nanywaanʊ

dɛɛn ba jɪɣɪ soonim. Nɔɔna balʊ
nanywaanʊ dɛɛn na jɪɣɪ tɪn, ba yəni
ba zəli-ba mʊ ba pa ba nuŋɪ nɔɔna
titari nɪ ba vu ba zuurɪ ba yiranɪ.
Nɔɔn-nɔɔnʊ ba jɪɣɪ sɪ o twe-ba. Ba
dɛɛn nii-ba nɪ ba yɪ balʊ na jɪɣɪ
digirʊ tɪn mʊ Wɛ yigə nɪ.

Nayɪrʊ (berger): Wɛ Tɔŋɔ wʊ
nayɪra bam dai biɔwɪ dɪ Kasɔŋɔ yo
seeni nayɪra bam. Nayɪrʊ dɛɛn tɔɣɪ
o peeni yigə mʊ yɪ o brɪ-sɪ je sɪlʊ sɪ
na wʊ na wʊdiu sɪ dɪ, dɪ na sɪ sɪ nyɔ
tɪn. Ba maa cu-sɪ dɪ ga-vara balʊ na
wʊ wantɪ-sɪ ba dɪ tɪn.

Nanyaanʊ yawʊ (lèpre):

Nanyɔŋɔ Yawʊ kʊlʊ ba na bæi
nɪ nanywaanʊ Wɛ tɔŋɔ wʊnɪ tɪn
dɪ zum nanywaanʊ tum dai biɔwɪ,
yɪ tɪ nan nyɪ daanɪ. Nanywaanʊ
dɛɛn ba jɪɣɪ soonim. Nɔɔna balʊ
nanywaanʊ dɛɛn na jɪɣɪ tɪn, ba yəni
ba zəli-ba mʊ ba pa ba nuŋɪ nɔɔna
titari nɪ ba vu ba zuurɪ ba yiranɪ.
Nɔɔn-nɔɔnʊ ba jɪɣɪ sɪ o twe-ba. Ba
dɛɛn nii-ba nɪ ba yɪ balʊ na jɪɣɪ
digirʊ tɪn mʊ Wɛ yigə nɪ.

Naziri tu (Nazaréen): Nɔɔnʊ na
kuri sɪ o tɔɣɪ Naziri tu culʊ kʊm o
pa Wɛ, kʊ tu maŋɪ sɪ o taa ye o tɪtɪ
mʊ sɪ o yɪ nyɔ sana. O nan ba maŋɪ
sɪ o fanɪ o yuuywe, naa sɪ o dwe tʊw
maŋa kalʊ maama o na wʊra o tɔŋɪ
Naziri tu culʊ tɪn. (Garɪm 6:1-21)

Ni-gonim (alliance) Wɛ dɛɛn goni
nɪ dɪ nɔɔna kuni biɣratʊ mʊ. Dl ma
da yigə Dl go nɪ dɪ Nowe nɔɔna balʊ

maama na wó ta zúvri lúgv bája nɪ tɪn ɣwaanɪ. Dɪ ma daari Dɪ go ni dɪ Abraham dɪ o dwi tiinə bam ɣwaanɪ. Dɪ daa ma go ni dɪ Moyisi yɪ Dɪ ta Dɪ wɪ, Yisrayelɪ tiinə bam wó ta yɪ Dɪ tɪtɪ nɔɔna. Ba na sɛ Dɪ cullu tɪn, Dɪ wó ta kɪ-ba lanyiranɪ, ba na wu sɛ, Dɪ wó pa ba na cam. Nɔɔn-nɔɔnv nan wu wanɪ o sɛ Wɛ cullu tɪn maama, yɪ nɔɔn-nɔɔnv wu nɛ cɪga Wɛ tee nɪ ni-gonim dɪntu wɔnɪ.

Wɛ daa ta ma go ni dɪ balu maama na kɪ ba wu-dɪdva dɪ Zezi tɪn, nɪ baá na cɪga Dɪ tee nɪ Zezi na tɪgɪ nabiinə lwarɪm ɣwaanɪ tɪn ɣwaanɪ (Ebru 9:15).

Nowe yɪ faɲa faɲa nɔɔnv mu. O yɪ Adam naaru kuni nugv tu mu. Nowe maɲa kam nɪ, lúgv bája nɔɔna dɛɛn tiini ba kɪ wo-balwaarv zanzan. Wɛ ma ta dɪd-o sɪ o kɪ naboro, sɪ o dɪ o sɔɲɔ tiinə zu da. Wɛ laan ma pa du-fara ba ka nɪ, yɪ na zaɲɪ ba li lúgv bája maama ba gv nɔɔna. Nowe dɪ o sɔɲɔ tiinə bam yɪranɪ mu daari, ba na sɛ Wɛ ni tɪn ɣwaanɪ.

Olivi tiu (Olivier) Wɛ Tɔnɔ kum tɛ Olivi tiu kum taanɪ kuni zanzan bɛɲwaanɪ ba dɛɛn wai ba kwe kv biə ba ma kɪ nugə kalv na tiini ka lana tɪn. Ba maa jɪgɪ tiu kum kuntu nugə ba tɔɲɪ Wɛ jero-vwe dɪm wɔnɪ, dɪ Wɛ-digə kam nɪ. Wɛ yu-yoɲo nugə mu kuntu. Ba ta yəni

ba kwe nugə kam kuntu mu ba loe Wɛ kaanum tiinə dɪ pwa yuu nɪ sɪ kv brɪ nɪ Wɛ kuri-ba.

Pa-farv (Pharaon, Césaire): Ezipi tiinə dɛɛn jɪgɪ ba pa-farv mu ba na bə-o ba wɪ ‘Faraɔn’ (Pulim 12:15). Rom tiinə dɪ dɛɛn jɪgɪ ba pa-farv ba na bə-o ba wɪ ‘Sesaari’ (Matiyu 22:17).

Pakɪ candiə (Fête de Pentecôte): yɪ candiə kalv Zwifə bam na yəni ba di bɪnɪ maama tɪn mu. Candiə kantv maa paɪ ba guli kv dɛɛn na kɪ tɛ maɲa kalv ba na lagɪ ba nɔɲɪ Ezipi tɪw kum wɔnɪ, yɪ tɔvɔnɪ malɛka kam ba ka tɔgɪ Yisrayelɪ tiinə bam bája ka kɛ ka daari-ba, yɪ ka wu gv-ba nɪ ka na gv Ezipi bu-nakwa bam tɛ tɪn. Sɔɲɔ maama nɪ, ba yəni ba gv pəlbu mu ba ma di candiə kam kuntu, sɪ ba ma guli nɪ kv yɪ pəlbu wum jana kam ɣwaanɪ mu ba nɛ vrɪm.

Pəlbu wum yɪ nyunyugv mu, sɪ kv ma brɪ nɪ Zezi mu lagɪ o ba o tɪ, sɪ o ma vrɪ nabiinə ba lwarɪm wɔnɪ. Ba dɛɛn gv-o Pakɪ candiə kam maɲa nɪ mu. Zezi na mɛ o tɪtɪ o kaanɪ Bája-Wɛ kuntu tɪn mu ləni kaanum dwi maama yuu nɪ.

Maɲa kam kuntu nɪ ba yəni ba di **dɪpɛ dɪlv na ba jɪgɪ dabilɪ dɪ wɔnɪ tɪn**, ba dɛɛn na lɔgɪrɪ sɪ ba nɔɲɪ Ezipi yɪ ba wu nɛ pwələ sɪ ba kɪ dabilɪ dɪpɛ dɪm wɔnɪ tɪn ɣwaanɪ. Candiə kam kweelim dɛ ba yəni ba

lɪ ba faa kulɔ na dɛ yigə ku kɪ tun wunɪ mu ba pa Baŋa-Wɛ, ku yurɪ mu **Dayigə Wudiiru Pɛera candiə** (Premiers fruits). (Cullu 23:9)

Pantukoti yɪ Zwifə bam candiə mu. Pakɪ candiə kam dɪ Dayigə Wudiiru Pɛera candiə kam na kɛ ka da fiinnu mu ba yəni ba di **Faa Wo-vallv candiə** yɪ ba kɪ Wɛ le ba wo-vaalu tum ŋwaanɪ (Cullu 23:15). Ba bəŋi dɪ yurɪ ba wɪ **Da fiinnu candiə**, ku lagɪ ku ta nɪ **Pantukoti candiə** kam. Candiə kam kuntu maŋa nɪ mu Wɛ Joro kum puli ku ba Zezi nɔɔna bam baŋa. Kuntu, balu na yɪ Zezi nɔɔna tun laan di candiə kam kuntu ba maa guli Wɛ na tunɔ Dɪ Joro kum Dɪ pa-ba te tun mu.

Pəlbɔ Ba bəi Zezi nɪ Wɛ Pəlbɔ mu. Zwifə bam dɛen yəni ba gu pəlbɔ mu ba ma kaanɪ Baŋa-Wɛ, sɪ Dɪ yɪ pa ba na cam ba lwarum dum ŋwaanɪ. Kuntu, Zezi laan mu yɪ Wɛ Pəlbɔ cɪga cɪga, o na mɛ o tɪtɪ o kaanɪ Baŋa-Wɛ, yɪ Dɪ yagɪ dɪ lwarum Dɪ ma cɛ dɪbam tun ŋwaanɪ.

Pənə gonim (circumcision) Ku dɛen yɪ Yisrayelɪ dwi tiinə culu mu wɪ: ba na yəni ba lɔ bəkəri maama, pa bəkəri sum yɪ da nana, sɪ ba goni sɪ pənə. Pən-gwəŋə culu kum kuntu mu yɪ maana wɪ nɔɔnu wum yɪ Yisrayelɪ dwi tu. Wɛ Ni-dɔvɪ Tɔnɔ kum wunɪ, Krisi biə balu na yɪ Zwifə tiinə tun, dɪdaanɪ balu

na yɪ dwi-ge tiinə tun tu ba magɪ kantə-dwɔ ku tɔgɪ pənə gonim baŋa nɪ.

Pɛ Davidi Maŋa kalu Davidi dɛen ta na wu vara kwaga nɪ tun mu Baŋa-Wɛ kur-o sɪ o ji Yisrayelɪ tuw pɛ. Ku maa yɪ Pɛ Sayulɪ na vun Wɛ ni tun kwaga nɪ mu kuntu. Davidi dɛen soe Baŋa-Wɛ lanyiranɪ. Dɪ ku dɪ, o dɛen kɪ lwarum mu o cɔgɪ Baŋa-Wɛ yigə. Ku kwaga nɪ, o sɛ sɪ o joori o ləni o wu o sɛ Wɛ. Davidi mu panɪ Wɛ Zulə Le sum zanzan. Yisrayelɪ tuw pwa bam maama wunɪ wuntu yurɪ mu zaŋɪ sɪ ku gaalɪ. Wɛ nijorŋnə dɛen tagɪ sɪ Wɛ wɔ pa Davidi dwi tu ba oó taa yɪ pɛ cɪga cɪga o vɪrɪ o yagɪ Dɪ nɔɔna bam. (Zeremi 23:5; Mاتيyyu 12:23)

Pɛ Erɔdɪ (Roi Erɔdɪ) Rom tiinə bam dɛen lɪ Erɔdɪ mu sɪ o taa nii Zwifə tiinə baŋa nɪ o pa-ba. O dɪ o biə mu nan di paarɪ dum kuntu.

Pɛ Sooli (Roi Saul) dɛen mu jigi Yisrayelɪ tiinə bam pulim pɛ. Sooli ma vun Wɛ ni. Wɛ ma pa Davidi ləri o yuu nɪ o ji pɛ Zeruzalem nɪ.

Pooli, Sooli (Paul, Sayulɪ): Sooli dɛen yɪ nɔɔnu wulɔ na yɪ Zwifə tu tun mu. O maa culi balu na tɛ Zezi yura taanɪ tun. Dɛ dɪdɔba mu o zaŋɪ sɪ o kɪ ciciŋu dɪ balu na sɛ Zezi taanɪ tun. Baŋa-Wɛ ma pipiri o ŋwia pa ka ləri ka ji ŋwi-dɔvɛ. Sooli na jigi Wɛ bu kuntu tun, o yurɪ dum ma ji «Pooli». O maa lɛertɪ o ve je

zanzan o tɔɔli We kwər-ywəŋə kam o bri nɔɔna. O deen ki kuntu o ŋwia maama wuni, yi o ta daari o pupuni Zezi ytra taana zanzan o tiŋi pa dí zum jigi dí gara.

Rahabí deen yi ka-boro mu, o na zɔvri Kanaan tu kum ni. Maŋa kalu Zozwe na tuŋi o nɔɔna bam si ba vu ba daani tu kum ba nii tun, wuntu mu joŋi-ba o səgi o sɔŋɔ ni, o na lwarɪ ni We laɣi Dɪ pa tu kum Yisurayeli tiinə mu yi o ki o wu-didua di We tun ŋwaani. Kuntu, maŋa kalu We na pe ba wani tu kum tun, ba deen wu gu Rahabí di o sɔŋɔ tiinə. (Nii-na Zozwe 2 di Zozwe 6)

Rom (Rome): Zezi maŋa kam ni, Rom tiinə bam deen mu jigi dam ba di tɔni zanzan baŋa ni. Ba pa-faru wum (Sesaari) deen zɔvri Rom tu-fɔɔ kum wuni mu. Rom tu juŋa nɔɔna deen jigi cwəŋə si ba ki wəənu zanzan, pa nɔɔna je maama ni nɔgi-ba. Pooli deen yi Rom tu juŋa nɔɔnu mu yi o kwe-ku o ma o joŋi o titi o yaɣi. Rom tu kum tiini ku barɣwe di Zeruzalem. Di ku di, Pooli na yi punu maŋa kalu tun mu ba jaan-o ba tɔgi nuni kum baŋa ba vu da.

Sadusian tiinə (Sadducéens) di yi Zwifə balu na bri ba titi ni ba tɔgi We cullu tum Dɪ na pe Moyisi tun ba dwe ba donnə, ba nan wu joŋi We nijɔŋə badaara taani. Ba

ma magi kantɔɔ di Farizian tiinə bam, bantu na se ni nɔɔnu na tigi oó joori o bi, yi ba se ni We malesi wura, yi Sadusian tiinə bam ba se tun ŋwaani.

Samari yi tuv kudoŋ yiri mu, ku na batwari di Zeruzalem, ku wu Zude di Galile titari ni mu. Samari tiinə bam deen dai Zwifə cɔga cɔga. Maŋa zanzan na ke tun, ba deen di kaana balu na yi dwi-ge tiinə tun, ba deen ba tɔgi We cwəŋə kam lanyirani. Kuntu mu te Zwifə bam gooni-ba.

Sara yi Abraham kaani mu. Á na karumi ba na ŋɔɔni Abraham woŋo jəgə kalu ni tun, á wó na ku na yi te.

Sekeli (shekel) deen yi səbu səbu-dali balaja mu pipiu kənə ŋwaani, di wəənu maŋum ŋwaani si ba lwarɪ ti duuni na yi te tun.

Sinayi piu (Mont Sinai) yi kagua yuu piu kudoŋ mu yi ku zigi Ezipi di Kanan tɔga kam titari laŋa ni. Dáani mu We jeeri Moyisi yi Dɪ ki ni-gonim did-o. (Nuŋim tɔɔɔ 3:1, Tituŋa tɔɔɔ 7:30, Galati 4:24)

Siun de yi da-kamunu Zwifə bam ŋwaani. Ba jigi ba siun de da yarpe maama wuni. We tɔn-dongo kum bri-ba si ba kwe de dum kuntu mu ba pa We, si ba yi tuŋi ba pa ba titi duntu de dum ni, berɣwaani We ki lugu Dɪ ti da yardu de ni, yi Dɪ daari Dɪ sin da yarpe de dum ni mu. Zwifə bam deen ta wəli cul-bale

zanzan mu siun de dum n̄waani. Zezi karabiə laan nan li de d̄lu ba saŋi Zwifə bam siun de dum tun mu, si ba ta lai daani ba zuli We, Zezi na joori o bi de dum kuntu ni tun n̄waani. Dintu mu yi Dimasi de.

Siyon yi Zeruzalem tu wu jəgə kadoŋ yiri mu. Ku maa yi piu kulɔ Davidi na wani ku n̄ɔna bam o di yi o daari o vu o zuuri da tun. (1 Kibari tɔnɔ 11:5) Ləŋ-ŋwi Le Tɔnɔ kum di We Nijon̄nə bam twannu tum wuni ba yəni ba ma Zeruzalem tu kum ba bəi wi Siyon mu.

Sodom yi tu kulɔ Loti deen na zuuri da tun mu. Tu kudoŋ di deen batwari da, ku yiri mu **Gomɔɔri**. Tunu dum kuntu d̄le n̄ɔna bam deen tiini ba ki lwarum mu. Kuntu mu We pɛ mini ba di ni ni d̄wa te tunu dum kuntu baŋa ni di cɔgi-di (Pulim tɔnɔ 19).

Sutaani pɛ (Satan) yi We dum mu, yi di lagi si di cɔgi We tutuŋa yam maama. Dintu deen ma jigi bisankwɔ di gani Awa di Adam di pa ba vin We ni. Di maa jigi di kwaga tɔgina, ba na yi **ciciri** tun. Sintu mu kwaani si si cɔgi nabiinə. Di yəri sutaani kuri na puli te di tiə. Di nan ye ni We mu naani-di. Di buŋi si di deen ya yi We maleka mu, di ma lagi si di ke We yigə. We ma zəli-di D̄l sɔŋɔ ni (Ezayi 14). Di nan tiini di bwəmmə di Baŋa-We. Zezi wani-di, yi d̄bam di wani-di

Zezi yiri dum n̄waani (1 Zan 3:8, 1 Zan 2:14).

Tuun-dagara yi jəgə kalɔ Rom tiinə na yəni ba pa ŋwi-bumbwɛɛru di n̄n-balwaaru da ba gu tun mu. Ku daari ku na yi Rom tiinə tuti, ba ba gu-ba kuntu. N̄ɔnu wulu ba na pagi tuun-dagara yuu ni tun yəni o tiini o na yaara zanzan ku loori o na wɔ ti tun, yi ku ta yi cavura tuuni mu. Ba deen jaani Zezi di ba pa tuun-dagara baŋa ni ba gu, yi o nan wu ki kulukulu o cɔgi. O nan tigi d̄bam lwarum n̄waani mu.

Vinyə yi tiu kulɔ na jigi kuri zanzan di Zwifə bam tun. Ba kani ku biə bam nywa mu ba ma ki sana kalɔ yiri na yi ven tun. Zwifə bam yəni ba jəri vinyə tweeru zanzan ba gaara wuni, yi ba nii ti baŋa ni lanyirani si ti lə biə zanzan.

Wənu t̄lu lwəm na ywəmmə tun (encens): Ba kwe tiu maaru mu naa ku vɔɔru tum ba n̄ni ywal-ywal ba ma ki wənu t̄lu lwəm na ywəmmə tun. We-digə kam ni ba deen yəni ba zwe parfen si ka lwəm dum mu taa ywəmmə ku pa We, si ku bri ba wara yam na yi te tun.

Vwe Maŋa kalɔ Yistrayeli tiinə bam na kaagi kagua kam wuni bina fiinna tun, ba deen ya ta ba jigi We-di-kamunu kum si ba taa zuli We da. We laan ma n̄ɔni di Moyisi D̄l bri-o, ni ba maŋi si ba ma

gwaaru dɪ twaanu mu ba pu vwe, sɪ ba taa zuli-DL vwe dum wunu. Ba na yəni ba lagɪ ba zaɲɪ jəgə nɪ, baá guri vwe dum mu. Ba na yi me ba na lagɪ ba jəni tun ba ma daa pu. Ba deen jɪgɪ vwe dum kuntu mu taan, ku vu ku yi maɲa kalu Pɛ Salɔmɔn na lɔgɪ Wɛ-di-kamunu kum tun. (Nuɲim tɔnɔ 25; Tituɲa tɔnɔ 7:24)

Vwə candiə (Fête de Tabernacles): Yisrayelɪ tiinə bam deen yəni ba di candiə kantu sɪ ku pa ba guli ba deen na nuɲi Ezipi nɪ ba kaagɪ kagua kam nɪ ba ve yɪ ba zuvri vwə wunu te tun mu. Ba yəni ba gwəri tiu wɔɔru mu ba ma ba pu ba vwə yam. Ba maa yəni ba zu-da da yarpe. (Kaanum tɔnɔ 23:33; Zan 7:2)

Wɛ yɪ wulu na kɪ lugu baɲa dɪ weyuu dɪ wəənu maama tun mu. DL ma daari DL kɪ nabiinə DL yagɪ lugu baɲa nɪ, yɪ DL jɪgɪ sono dɪ ba zanzan. DL na jɪgɪ dam DL dwe woɲo maama tun, nɔɔna ma ma-DL ba bəi nɪ **Baɲa-Wɛ**.

Wɛ cullu karanyina tiinə yɪ tɔn-yeenə balu na zaasi cullu tilu Wɛ na pe Moyisi dɪ Wɛ nijonə bam na bri kulɔ maama tun mu. Ba zanzan deen yɪ Farizian tiinə mu.

Wɛ-digə kam (le Temple): Zwifə tiinə Wɛ-digə kam deen wu Zeruzalem nɪ mu. Solɔmɔn deen mu lɔgɪ pulim Wɛ-digə kam kuntu

sɪ ku ləri Wɛ jero-vwe dum yuu nɪ. Ku nan yɪ dáani mu Zwifə tiinə bam jeerə ba zuli Wɛ. Ba deen yəni ba ve Zeruzalem ba kɪ ba candi sum ba daari ba kɪ kaanum ba paɪ Baɲa-Wɛ. Ku kwaga nɪ mu Babilɔn tiinə kɪ najara ba wanti Zeruzalem tuw ba di. Ba ma cɔgɪ Wɛ-digə kam yɪ ba vri ka wu zila yam maama. Ba ma ja Zwifə tiinə bam zanzan ba vu Babilɔn. Ba na pe cwəɲə sɪ Zwifə tiinə bam kuntu joori Zeruzalem tun mu ba joori ba lɔ Wɛ-digə kam. Bina kɔgɔ kɔgɔ na ke tun mu Pɛ Erɔdɪ pe ba lɔ Wɛ di-duɲa sɪ ka ləri Wɛ di-donə kam yuu nɪ. Ba na lugu Zezi maɲa kalu tun, ku yɪ Wɛ di-duɲa kam kuntu mu zigɪ Zeruzalem nɪ. Wɛ-digə kam deen tiini ka yɪ di-kamunu yɪ ka jɪgɪ kunkwallu zanzan. Kuntu ɲwaanɪ ba ta bəi-ka wɪ **Wɛ jero-vwe dum**.

Wɛ-di-laa cɪga cɪga kam (Saint de Saints): Ba deen pɔɔri Wɛ-digə kam pa ka jɪgɪ napɔɔ, dɪ di-laa, dɪ di-laa cɪga cɪga mu. Di-laa cɪga cɪga kam tiini ka yɪ lanyiranɪ fasɪ Wɛ ɲwaanɪ mu. Ku maa yɪ dáani mu ba zigɪ Wɛ ni-gonim daka kam. Kaanum nakwɪ tu wum yiranɪ mu maɲɪ sɪ o zu Wɛ-di-laa cɪga cɪga kam kuntu wunu o kɪ kaanum bidwɪ bini maama wunu. Ba deen me gar-jalɪ-didɔɔ mu ba ci-ka dɪ di-laa kum. Zezi na tɪgɪ maɲa kalu tun mu

gar-jalt dım da dı kaagt dı tu tıga. Kəm dım kuntv brı nı Baŋa-We laan pe cwəŋə sı nɔɔnv maama yi o yıra, nı ba na se Zezi dı o tıvntı dım.

We jero-vwe dım (le Tabernacle): Baŋa-We deen na pe Moyisi o niə yam kagua kam wuntı tun, ku kwaga nı mu o taga dıd-o sı o kwe gwaaru dı twannv dwi dwi o ma cwi vwe nıneentı tantı don. Ba maa wú taa zıgtı We ni-gonim daka kam dı wuntı. Ku maa yı dáantı mu Baŋa-We wú cu o jeeri o nɔɔna. Ku kwaga nı mu ba laan kwe We ni-gonim daka kam ba zıgtı We-di-kamunu kalv Solɔmɔn na lɔgtı tun wuntı.

We Joro (Saint Esprit) yı wulv dí Ko Baŋa-We na tɔgtı o baŋa o tıŋa lɔgv baŋa nı tun mu. Ba ta bæ-o wı **Jor-ŋvŋv**, naa Zezi Krisi Joro kum. Baŋa-We dı o Bu Zezi Krisi dı o Joro kum maama yı wonjo dıdva mu.

We kaanum tu (prêtre): We deen kuri Arɔn dwi dım tiinə mu sı ba taa yı ba yıra yı ba kı kaanum ba pa We o jero-vwe dım wuntı. Maŋa kalv ba na tu ba lɔ We-digə kam Zeruzalem nı tun, bantv ta mu kı kaanum ba pa Baŋa-We Yisrayelı tiinə bam ŋwaantı. Ba deen jıgtı ba yıgə tu wum ba bæi wı We kaanum nakwı tu mu.

We kwər-ywəŋə (bonne nouvelle, Évangile) brı Baŋa-We cıga kam mu didaantı nabiinə na wú wantı ba na cıga o tee nı te tun. Berjwaantı,

Dam-fɔrɔ Tu Baŋa-We mu jıgtı nabiinu o ba lɔgv baŋa. Ku maa yı Zezi mu kuntv, yı o purı cwəŋə o pa nabiinə sı ba na lwarum cɛem, Ku daartı sı cwəŋə pəni ka pa nɔɔna maama sı ba fɔgtı dı We.

We maleka (ange): Malestı sum yı We tıntıŋna mu We-sɔŋɔ nı. Sı kɔgɔ daga sı ku gaalı. Malestı yıgə tiinə bale mu yı Misɛɛlı (Daniyelı 12.1) dı Gabrıyelı (Daniyelı 8.16, Luki 1.27). Sı nan yı malestı sı dwi sı dwi mu, maŋtı sı jıgtı tıttıŋa na yı ya yıra sı sı taa tıŋa. Malestı sıdonnə ta wura sintv tıttıŋa na yı ya yıra, nı Seruben tiinə (Pulim 3.24) dı Serafen tiinə (Ezayi 6.2). Malestı datı nabiinə, sı nan ba natı dı yıə, ku na datı wı We kuri sı o pa wulv na maleka kam.

We niə yam (Dieu'de lois): Ba pupuntı We niə yam ba tıŋi Moyisi twannv tınu tum wuntı mu. Tı maa yı niə yalv We tıttı na brı Moyisi sı o ma o wəli o nɔɔna sı ba na ywəəni ba ŋwıa wuntı yı ba kı kulv na wú poli We wv tun. Cullu tıdonnə dı zaasum yadonnə dı maa wura We na pe o nɔɔna bam sı ba wantı ba taa nıgtı daantı.

We nijɔŋnə bam (prophètes) yı balv deen na tɔɔlı We kwərə ba brı Yisrayelı dwi tiinə tun mu. We Tɔn-donjo kum brı nı We deen tıŋı nijɔŋnə zanzan Dı nɔɔna bam te sı ba brı-ba Dı cıga kam. We daa ta pa

ba ɲɔɔni wəenu tɪlv na wó ba ti kɪ tun, kɪ na dwe dɪdɪ Vɪrɪv wɪlv Dɪ na lagɪ Dɪ tɪɲɪ tun laɲa nɪ. Bantu dɪ Wɛ tuntɔɲna badaara mu pɔpɔni Wɛ tɔn-dɔɲo kum, bɛɲwaani Wɛ dɛɛn mu pɛ ni sɪ ba pɔpɔni.

Wɛ tɔn-dɔɲo kum wɔni balu na ɲɔɔni Wɛ yiɪu-ɲwe tun, ba bə-ba dɪ nɪ Wɛ niɲɔɲnə mu.

Wɛ ni-gonim daka kam (Arche de le Alliance) dɛɛn yɪ dɛ mu ba kwe ba kɪ-ka yɪ ba laan taagɪ ka maama dɪ sɛbu-sɪɲa. Kandwa-pɪlɛ sɪlɛ sɪlv baɲa nɪ Wɛ ni-gonim dɪm na pɔpɔni sɪ baɲa nɪ tun wu daka kam wɔni mu. Seruben nyɪnyɪvɪv tɪlɛ maa zɪɲɪ ka nɪpugu kum baɲa nɪ. Dáani mu Baɲa-Wɛ yəni o ba o jeeri dɪ Moyisi dɪ o kaanum tiinə bam.

Wɛ paari dɪm (Royaume de Dieu) brɪ dɪbam Wɛ na dɪ paari nɔɔna tɪtari nɪ te tun mu. Zezi mu tu o pɪrɪ cwəɲə yɪ nɔɔna zu Wɛ paari dɪm wu. Balu na yɪ Wɛ biə cɪga cɪga tun jɪɲɪ cwəɲə sɪ ba zu Wɛ woro kum wu ba tɔɲɪ ba dɪ Dɪ paari dɪm. Zezi nan na joori o ba, Wɛ paari dɪm laan wó ba dɪ brɪ jaja nabiinə tɪtari nɪ. Zezi dɛɛn mɛ mumaɲa mu o brɪ nɔɔna Wɛ paari dɪm na nyɪ te dɪ te tun (Matiyu 13).

Wɛ siun dɛ (Sabbat) yɪ dɛ dɪlv na kweeli da yarɛ maama wɔni sɪ

Zwifə tiinə bam sin dɪ ba tɪtɔɲa tun mu. Kɪ yəni kɪ brɪ-ba wɪ Baɲa-Wɛ dɛɛn na naani woɲo maama o ti tun, o sin mu.

Wɛ-sɔɲo (ciel, Paradis) yɪ jəgə kalu balu na yɪ Wɛ biə cɪga cɪga tun na wó na cwəɲə sɪ ba vu Wɛ tɪtɪ te ba ta zuvɪ da maɲa kalu na ba ti tun mu. Wɛ-sɔɲo yɪ wɔpɔlo jəgə mu. Nɔɔna badaara bə-kɪ nɪ **arizana**.

Wɛ yu-yoɲo (grâce): Baɲa-Wɛ tiini o soe nabiinə yɪ o zəni-ba wəenu dwi dwi baɲa nɪ mu. O na kɪ kuntu tun, kɪ dɪ wɪ nabiinə maɲɪ sɪ o taa soe-ba, sɪ kɪ nan yɪ o tɪtɪ na kɪ sɪ o kɪ yu-yoɲo o kɪ ba yuu nɪ tun mu.

Yisrayelɪ (Israël, Zakɔbɪ): Ba na log-v tun, Yisrayelɪ yɪrɪ dɛɛn yɪ **Zakɔbɪ** mu. O maa yɪ Yizakɪ bu dɪ Abraham naa. O dɛɛn maa jɪɲɪ bu-baara fugə-bale. Bantu ma jɪ Yisrayelɪ dwiə fugə-yale yam nabaara, ba yɪra na yɪ: Ruban, Simeyon, Levi, Zuda, Yisakaari, Zabulɔn, Gadɪ, Asɛeri, Zuzɛfɪ, Benzamen, Dan, Nɛfitali tun. Ba bəi bantu dɪ ba kwaga kam sɪ Yisrayelɪ dwi tiinə bam mu. Wɛ ma daari Dɪ pa Zakɔbɪ yɪrɪ dɪdɔɲ Dɪ wɪ Yisrayelɪ. Baɲa-Wɛ dɛɛn na jaani Yisrayelɪ dwi tiinə bam Dɪ vu Dɪ jəni tɪga kalu baɲa nɪ tun dɪ yɪrɪ dɛɛn mu yɪ Yisrayelɪ tu.

Yizaki yɪ Abraham bu mu. Á na karımı ba na ɲɔɔnɪ Abraham wonjo jəgə kalɪ nɪ tun, á wú na ku na yɪ te.

Zakabi yɪ Yisrayelɪ yɪrɪ dɪdɔŋ mu. O yɪ Yizaki bu mu. Á na karımı ba na ɲɔɔnɪ Abraham wonjo jəgə kalɪ nɪ tun, á wú na ku na yɪ te.

Zelɔti nɔɔna bam yɪ Zwifə tiinə badaara mu. Bantu mu buɲɪ nɪ ku yɪ dɪdaani dam mu baá ma jonɪ ba tɪtɪ Rom tiinə bam juɲa nɪ.

Zeruzalem yɪ tw kulɪ na yɪ Zwifə bam tuntɪ dum maama tu-kamunu tun mu. Kuntu mu yɪ ba pa-tu. Zeruzalem dɪ yɪ nyɪnyugu mu ku na ma brɪ Wɛ na wura dɪ Dɪ nɔɔna bam te tun.

Zese yɪ Pɛ Davidi ko mu. Ba ta bə-o nɪ Yizayi. Ku maama kuri yɪ bɪdwɪ mu.

Zezi yɪ Wɛ Bu-dua mu. O maɲɪ o wu Wɛ tee nɪ pulim mumaɲa nɪ mu, yɪ lɔgɪ baɲa ta tərə. Wɛ na buɲɪ sɪ Dɪ vrɪ nabiinə ba lwarum wunɪ tun, Dɪ tuɲɪ Dɪ Bu Zezi mu sɪ o ji nabiinu o ba lɔgɪ baɲa. Yɪrɪ dum kuri lagɪ dɪ ta nɪ «Wɛ yɪ Vurnu mu». Ba ta bəi Zezi nɪ Krisi dɪ Wɛ Bu dɪ Nabiin-bu dɪ Davidi dwi tu mu.

Zezi tuntɔɲna fugə-bale bam yɪ balɪ o dɛɛn na lɪ o karabiə bam wunɪ sɪ o taa tuɲɪ-ba tun mu. Ba yira yam pupunɪ Matiyu 10:1-4 wunɪ mu. Bantu mu ba bəi nɪ Zezi karabiə fugə-bale tun. Ba dɛɛn wu Zezi tee nɪ mu, yɪ o zaasi-ba. O na tɪɲɪ yɪ o

joori o bi tun kwaga nɪ, ba daa ta nɛ-o. O ma tuɲɪ-ba sɪ ba vu ba ta ba brɪ nɔɔna kulɪ ba na nɛ tun, sɪ ba daari ba tɔɔlɪ Wɛ kwərə kam. Bantu mu tu ba ji Zezi kəgɔ kum yigə tiinə.

Tɪtuɲa Tɔnɔ kum wunɪ ba ta bəɲi Pooli dɪ Banabasi dɪ nɔɔna badonnə nɪ Zezi tuntɔɲna mu. Ba dɛɛn tɔɲɪ ba tərɪ nɔɔna fugə-bale bam wunɪ. Zezi nan bəɲi-ba dɪ sɪ ba tuɲɪ ba pa-o mu.

Zonasi dɛɛn yɪ Wɛ niɲonnu mu. Maɲa kadoɲ nɪ Wɛ tuɲ-o sɪ o vu Niniivi o tɔɔlɪ Dɪ kwərə o brɪ tw kum nɔɔna bam. Zonasi nan na ba lagɪ sɪ o sɛ Wɛ ni tun, o ma zu naboro sɪ o vu jəgə kadoɲ. Wɛ ma pa vu-fɔrɔ zaɲɪ ku magɪ naboro kum zanzan. Balɪ na co naboro kum tun laan ma lwarɪ nɪ ku yɪ Zonasi ɲwaani mu Baɲa-Wɛ pɛ vu-fɔrɔ kum zaɲɪ ku ja-ba kuntu. Ba ma ja Zonasi ba dɪ na-fara bam wunɪ yɪ vii kum zɪɲɪ. Wɛ laan ma pa kaləɲ-kamunu kwe-o ka li, yɪ o wu ka wunɪ sɪ ku vu ku yɪ da yatɔ. Kaləɲə kam laan ma vu ka twi-o ka yagɪ na bam ni nɪ. Zonasi laan ma sɛ Wɛ ni, yɪ o vu Niniivi o tɔɔlɪ Wɛ kwərə kam o brɪ-ba. Ba ma ləni ba wuru ba yagɪ ba kəm-balwaarɪ, yɪ Wɛ daa wu cɔɲɪ-ba.

Zozwe yɪ wulɪ na saɲɪ Moyisi kwaga tun mu. Moyisi na tɪɲɪ o daari tun, Zozwe laan mu jaani Yisrayelɪ tiinə bam o ja vu o zu

Kanaan. Zozwe yiri dum kuri mu yi «We yi Vurnu». O yi nyinyugu mu ku na maa bri Zezi na yi vurnu kamunu te tun. Zezi di Zozwe, ku kuri yi bidwi mu.

Zuda yi Zakabi bakari fugə-sile sum wu didva mu. Ba lugi Zezi wuntu dwi dum wuni mu. Á na karumi ba na njoni Davidi wojo jəgə kalu ni tun, á wó na ku na yi te. Maŋa kadoŋ ni ba deen tu ba ce Yisrayeli tu kum kuni bile mu. Didva kam yiri mu Zuda, kudon kum yiri ma ta yi Yisrayeli.

Zwifə bam yi balu We na kuri faŋa faŋa si ba taa yi Dl nɔɔna tun

mu. We deen ma pa-ba Dl cullu si ba taa tɔga. Ba dwi dum yiri mu Yisrayeli, ba na wum yiri deen na yi Yisrayeli tun njwaani. Á na karumi ba na njoni Abraham wojo jəgə kalu ni tun, á wó na ku na yi te.

Zwifə tiinə We-digə (synagogue) deen yi me Zwifə tiinə bam na yəni ba jeeri daani **We Siun de** (Sabbat) dwi maama ni tun mu. Ba ma yəni ba jeeri si ba zaasi We niə yam na pupuni ya tiŋi twannu tulu baŋa ni tun mu. Tu kulɔ maama me Zwifə tiinə baara fugə na wura tun deen jigi ku We-digə mu.